

-1039-

CONRADI GESNERI MEDICI TIGVRINI HISTORIAE ANIMALIVM

LIBER PRIMVS

De Quadrupedibus viuiparis.

Opus Philosophis, Medicis, Grammaticis, Philologis, Poëtis, & omnibus rerum linguarúmque variarum studiosis, vtilißimum simul iucundißimúmque futurum.

Editio secunda nouis iconibus nec non obseruationibus non paucis auctior atque etiam multis in locis emendatior.

AD LECTOREM.

Habebis in hoc Volumine, optime Lector, non solum simplicem animalium historiam, sed etiam veluti commentarios copiosos, & castigationes plurimas in veterum ac recentiorum de animalibus scripta, quæ videre hactenus nobis licuit omnia: præcipuè verò in Aristotelis, Plinij, Aeliani, Oppiani, authorum rei rusticæ, Alberti Magni, &c. de animalibus lucubrationes. Tuum erit, candide Lector, diligentissimum & laboriosissimum Opus, quod non minori tempore quàm quidam de Elephantis fabulantur, conceptum efformatúmque nobis, diuino auxilio nunc tandem in lucem edimus, non modo boni consulere, sed etiam tantis conatibus (vt alterum quoque Tomum citius & alacrius absoluamus) ex animo fauere ac bene precari: & Domino Deo bonorum omnium authori seruatorique, qui tot tantásque res ad Vniuersi ornatum, & varios hominum vsus creauit, ac nobis vt ea contemplaremur vitam, valetudinem, otium & ingenium donauit, gratias agere maximas.

FRANCOFVRTI,

In Bibliopolio Cambieriano.

ANNO SECVLARI CIↃ IↃ CIↃ.

AMPLISSIMIS ET MAGNIFICIS VIRIS, PIETATE, PRVDENTIA, OMNIQVE VIRTVTVM GENERE SPECTATISSIMIS, CONSVLIBVS ET Senatoribus Reipub. Tigurinæ,

Dominis suis Venerandis,

Conradus Gesnerus Tigurinus S. D. P.

Occasio & incrementum Operis.

VNIVERSA quidem Philosophia, Amplissimi viri, vndiquaque optima
& pulcherrima, omnibus sui partibus amore cultuque mortalium, ceu
clientum & amatorum, dignissima est, vt optimi & sapientissimi quique
omnibus seculis iudicarunt. Sed quoniam ingenia hominum dissident,
& multas in nobis opinionum varietates, educatio, conuersatio, con-
suetudo, & vitæ victusque commoditas, & aliæ forsitan complures cau-
sæ, efficiunt, quæ suis plerunque præiudicijs mentes humanas, non in li-
teris tantum & religione, sed ferè nusquam non occupant: hinc adeò fit
vt alij aliam partem literarum sequantur, quam scilicet vel omnino, vel
pro occasione & statu rerum præsenti commodiorem sibi statuerint. Sic factum est vt ipse à pu-
ero, à cognato rei medicæ studioso educatus, professionis istius amorem ab adolescentia imbi-
berim. Et quanquam progressu ætatis variarum rerum cognitionem degustarem, nonnullis et-
iam immoratus rem medicam plus quàm par erat relinquerem, redij tamen postea, requirente id
etiam rei domesticæ cura, ad medicinæ studium. Cum vero maximam huius scientiæ cum natu-
rali philosophia cognationem animaduerterem, nec vllum egregium aut certe doctum medicum
haberi, qui non altius primæ methodi medendi rudimenta ex libris de natura tanquam fonte
hausisset, cœpi & ipse philosophorum qui de rebus naturalibus commentati sunt scripta cogno-
scere: In quibus illa semper inprimis me delectabant, quæ de metallis, plantis & animalibus tra-
ctata reperiebam. Idque duplici nomine: Primum, quia certior de istis scientia haberi potest, quàm
de meteoris, & alijs quibusdam, vel nimium subtilibus & argutis, ac procul à sensu remotis, vel
eiusmodi vt firmam eorum cognitionem nec ratione nec sensu satis sperare liceat. Deinde quòd
non solum ad medicinam, sed rem familiarem quoque administrandam & alias artes, multò vtili-
or & propemodum necessaria, mediocris saltem istarum rerum contemplatio videretur. Itaque
plurimum hoc in studio temporis posui, ita vt succisiuis horis (quibus vulgus hominum, & li-
terati etiam multi, otiosè abutuntur, deambulant, ludunt, compotant) & quotiescunque ab ali-
js studijs aut negotiis recreari desiderabam, ad istos tanquam amores meos cupidè multis iam an-
nis deflexerim. Et quanquam de plantis permulta obseruarim, alijs ante me non animaduersa,
certe in lucem à nemine me priore prodita, (indicio fuerit Catalogus plantarum noster quatuor
linguis, veluti rudimentum quoddam & progymnasma iusti aliquando voluminis parandi, ante
decennium editus: & passim hoc ipso in Opere digressiones) minus tamen necessarium videba-
tur in præsentia de eis conscribere, cum multi hodie eruditè & vtiliter de plantis scripserint & et-
iamnum scribant, vt de metallis etiam doctissimè vtilissimeque Ge. Agricola, vir vel eo nomine
multa laude dignissimus. Quamobrem ad animalium historiam perpaucis nostri seculi, & ferè

per partes tantum tractatam, animum adieci. Hic cum viderem parum me præstiturum, nisi domesticis studijs & lectionibus peregrinationes quoque adiungerem, aliquot Germaniæ loca (non multa quidem illa) primum adij, mox etiam Italiæ pauca, non hoc tantum nomine, sed insuper Bibliothecæ nostræ, quam tum in manibus habebam, vt omne scriptorum genus enumerarem locupletandæ. Quòd si Mecœnas aliquis contigisset, vel maior fortuna mea fuisset, multa profectò maris terræque remotissima loca, animalium in primis historiæ, deinde plantarum pariter aliarumque rerum cognitionis posteritati tradendæ gratia, etsi non firmæ valetudinis homo, Deo secundante, iam peragrassem. Id quoniam non licebat, feci quod potui, aliquot in diuersis Europæ regionibus mihi comparaui amicos, qui benigne, candide, liberaliter, multas animantium omne genus effigies ad uiuum repræsentatas, quarundam etiam nomina in diuersis linguis & historias, mecum communicarent. Ego interim non solum à vulgo, & quibusuis peregrinis, qui ex varijs nationibus ad nos ventitabant, aut hac fortè transibant, plurima subinde quæsita annotaui: & simul omnia veterum ac recentiorum, quęcunque de animalibus multis & diuersis linguis, siue ex professo, siue etiam obiter edita poteram nancisci, conferebam diligenter & in vnum quasi corpus componebam. Ita paulatim creuit opus, magno quidem & diuturno labore meo, nec paruo pro meis fortunis sumptu. Hoc cum ad iustam magnitudinem tandem aliquando peruenisse iam videretur (quamuis opus probè infinitum appareret, & cui semper accedere multa possent) excolere tandem quicquid haberem & publicare decreui: ne si diutius differrem, plura potius inquirendo quàm quę adeptus essem perficiendo occupatus, humanitus aliquid mihi accideret, ac tot tantique labores nostri perirent. Volui autem primo loco Librum de quadrupedibus viuiparis (quę non ouum, sed perfectum animal & concipiunt & in lucem edunt) emittere: qui simul maximus, simul cæterorum vtilissimus videtur, postulante id etiam ipsorum animaliũ dignitate: sunt enim hæc cæteris sine dubio digniora, perfectiora, & homini tum corporis partibus & affectibus tum animi facultatibus ac moribus propinquiora. De reliquis omnibus (hoc est quadrupedibus ouiparis, auibus, piscibus, serpentibus & insectis) alterum Tomum huic, vt concijcio, magnitudine parem futurum, si diuina fauerint, breui dabo, materiam enim omnem in promptu iam habeo. Hæc de Operis prima occasione, incremento editioneque dixerim.

Fructus & operæ pretium. Sed mirabitur fortè non nemo, & quos fructus, quantum operę pretium, tantum volumen, tanti laboris secum ferant, inquiret. Cui responderim: Primum hanc naturalis philosophiæ partem plurimum prodesse medicinæ, idque varijs modis. *Ad rem medicam.* Vno, in genere ferè circa plerasque animantes: quoniam plurimæ vel integræ, vel ex parte aliqua in cibo sumuntur, aut ad medicamenta intra extráue corpus humanum requiruntur: altero, priuatim circa quadrupedes viuiparas, quæ propter similitudinem temperamenti & corporis humani multos eosdem cum homine morbos patiuntur, quos in pecoribus armentis iumentisque pastores ac veterinarij curant, sed & animalium quædam seipsa, multa enim morborum auxilia ab eis inuenta constat, hinc multa ad hominis quoque salutem medicus non indoctus transferre potest. Iam serpentium & lacertorum ferè genus, & insecta quædam, & quadrupedes etiam nonnullæ, præsertim in rabie, nec non pisces, morsu suo ictúue, aut si in cibo sumantur, seu quauis seu certa aliqua parte sui hominem aut vehementer lædunt, aut interimunt, hic maxima medicorum diligentia opus est, neque enim par omnium curandi ratio. Præterea circa cibum, potum, somnum, vigiliam motum, quietem & animi affectus, aliasque res naturales, quarum vsu decente sanitas conseruatur, secus corrumpitur, plurima passim à brutorum exemplis in vsum hominis est deriuare. Ego certe maximam medicinæ partem inter prima huius artis rudimenta à breuis transumpta video, tum ab ijs rebus quas illa per naturam faciebant, aut fortuito patiebantur, tum illis quas homines in ipsis experiebantur. Nam tuto & citra impietatem periculum remedij noui dubijúe in bestia facere conceditur, in homine non item. Postremò cum varia medicamenta ex plerisque (vt dixi) animalibus habeantur, quæ nos in singulorum historijs vno in loco ordine recensemus, hac commoditate fruetur medicus, vt cum aliquod animal ad manus eius peruenerit, quasnam eius partes præcipuè ad vsum medicum reseruare debeat, inspecta illa ex partibus singulis remediorum enumeratione, intelligat. *Ad apparatum ciborum.* Idem & coquus in vniuscuiusque historia leget, quęnam ad cibum & quomodo, quo apparatu, & quàm salubriter veniant. *Ad varias artes illiteratas.* Quod si singulatim considerare libet, permultę se offerent ad vitam homini sustinendam necessarię artes, quę omnes circa animalia earúmue partes occupantur. Nempe cibi gratia piscatores omne aquatilium genus venantur, partim sibi, partim vt vendant. Rei pecuarię studiosi, omne pecorum genus emunt, alunt, diuendunt: & qui Lactarij vocantur, caseos, butyrum, & alia ex lacte pecorum opera conficiunt, qui maximus montanę Heluetiæ imò necessarius victus & quæstus est, hic scientia de curandis bobus, quibus & capris requiritur: in alijs quidem regionibus alię etiam animantes, equi, asini, alces, rangiferi, cameli, lactis & qui inde fiunt ciborum gratia nutriuntur. Venatores feras capiunt diuersas. Sunt qui corpus muniendi causa coria & pelles elaborant, alutarii, pelliones, coriarij, calceolarij, & qui thoraces aliasque pelliceas vestes, & qui ephippia, marsupia,

& huius-

& huiusmodi conficiunt. Quidam vnà cum pilis diuersarum quadrupedum pelles ad vestimenta hyberna parant. Alij lanas & pilos tondent curantque, similiter ad vestes & stragula, vt ouium, caprarum, camelorum. Bobus & iumentis agricolæ vtuntur: iumentorum quidem vsus, præsertim equorum, latissime patet, necessarius agricolis, vt dixi, ad arandum: ijsdem & alijs hominibus ad vecturas, ad itinera in pace belloque conficienda. Est enim equitatus res in pace ciuitatibus & principibus decora, in bello necessaria, terribilis, & vbi camporum planicies patet, plane magni momenti. Sunt & in ædificijs, & alijs operibus multa, vbi nisi iumenta vehendi aliosque labores obirent, (equos dico, mulos, asinos, camelos, elephantos, alces & rangiferos,) nónne hominum opera, ne satisfactura tamen, pro bestijs requireretur? Iam canum quam multiplex sit vtilitas quis nescit? Domos, pecora, homines, custodiunt, defendunt, amant. Venantur iidem, & feras aut fugant, aut retinent, aut occidunt. Sed quid in singulis hęreo, in re minime obscura? Sat fuerit in summa affirmasse, ad multas & diuersas artes multorum animalium magnum imò necessarium vsum esse, & posse tractari vnumquodque melius, & ad vsum felicius conuerti, ab eo qui naturam eius tum alijs in rebus, tum iis quas naturales (vt dixi) medici appellant, planè perspectam habuerit.

Sed in ipso Opere qui nam è singulis animantibus homini vsus contingere possint, ad remedia, ad cibum, ad vestes, ad vecturam, ad prognostica tempestatum, ad voluptatem & ludos, ad alia diuersa, satis in singulorum historia explicatur, nec opus est minutatim in præsentia persequi omnia, & quasi obtrudere Lectori. Quinetiam mores ac virtutes in homine formandi exempla & documenta ab animalibus abunde suppetunt, quod quidem cum alij quidam eruditi, tum longè doctissimus ille Theodorus Gaza vbi in Aristotelis de animalibus libros à se conuersos pręfatur, copiose & eloquenter declarat. Vnde nos eius verba præfationi nostrę ad Lectorem subijciemus. *Ad philosophiã de moribus.*

Cæterum ad œconomicam institutionem, quantum conferat animalium historia, si pluribus demonstratem, meritò prolixus & verbosus existimarer: nam cum iam antea agriculturæ, rei rusticæ, pecuariæ & coquinariæ, vt ita vocem, quibus res familiaris conseruatur simul & augetur, longè vtilissimam hanc cognitionem esse docuerim, eadem opera œconomiæ vtilem esse ostendi. *Ad œconomicam.*

Porrò quanquam non magnæ nec multæ vtilitates ab animalibus ad hominem redirent, eæque tanto maiores, quanto qui vtitur eis naturæ ipsorum peritior est: non parua tamen in eorum contemplatione voluptas, homini bene ac liberaliter instituto, tam varia & mira animalium discrimina inter se consideranti oboritur: siue ea in corpore, siue animo & vtriusque actionibus spectes. Quid admirandum magis quarundam auicularum extemporaneo cantu? cuius suauitatem ne numerosissimus quidem Musicorum hominum vocibus simul & instrumentis quibusuis summa arte vtentium chorus ne longo quidem interuallo attigerit. Quantus est in vnius lusciniæ admiratione summus ille & exquisitæ in huiusmodi rebus doctrinę vir Plinius? Quis formicularum mirifica & apicularum corpuscula, ingenia, opera, & in tantillis membris tantas animas, satis digne vel admiretur vel prædicet? Atqui nullum est animal in quo non aliquid suum, illustre, rarum: imò non aliquid, vt ita dicam, diuinitatis spectetur. *Dignitas & nobilitas animalium historia ad contemplationem & admirationem operũ Dei*

Quamobrem ineptus sim, si pluribus in præfatione ea tractem, quæ passim in ipso opere copiosissimè refero. Aristoteles ille philosophorum princeps, inter cætera generosi & liberalis animi argumenta, hoc etiam ponit, animalibus, præcipuè rari, iucundi aut admirandi quippiam præferentibus, oblectari. Illiberalis hercle & sordidus est animus, quisquis vbique vtilitatem & lucrum spectet.

Quàm plurima enim & pulcherrima nullum de se emolumentum afferunt possidenti, sed ipsa sui pulchritudine sola placent, & animos sibi deuinciunt. Sic gemmæ pretiosissimæ, adamantes, topazij, hyacinthi, smaragdi, chrysolithi, & aliæ innumeræ, non quòd morbos gestatæ aut alia quędam pericula auertant, (quod quidam superstitiose ne dicam impie credunt,) sed sola illa splendoris & luminis in quocunque colore purissima pulchritudine, quam in minimo eodemque solidissimo corpore illibatam perpetuò seruare videntur, tanquam cœlestis materiæ quædam particulæ aut stellæ quædam terrenæ, in hominum thesauros veniunt, & ipsæ sibi pretium sunt, nec alium de se fructum præbent. Interim saxa vulgaria ędificijs, molares pistrinis, cotes ferro acuendo, quamuis non vtilem tantum sed necessarium vitæ vsum præstent, stupidissimus tamen habeatur & gallo Aesopi similis, qui ea gemmis nobilitate aut prætulerit aut etiam æquârit. Atqui hæc inanimata sunt corpora, immobilia, ignaua, inertia.

Longè plus admirationis animalibus debetur: & inter animalia plurimum illis, quæ in angustissimo corpore tam multiplex organorum genus, quæ ad motus & actiones corporis requiruntur, conclusum habent. Nam & præclari artifices ingenij vim exigua magis quàm ampla materia ostentant.

Alexander Magnus (vt Solinus refert) Iliadem ita subtiliter in membranis scriptam habuit,

vt teſta nucis clauderetur. Myrmecidæ Mileſij & Callicratis Lacedæmonij opera (vt ſcribit Aelianus) propter nimiam exilitatem in admiratione habentur. Quadrigas enim fecerunt quæ ſub muſca poſſent abſcondi, & in ſeſamo diſtichon elegeium literis aureis inſcripſerunt. Solinus Callicratẽ formicas ex ebore ita ſcalpſiſſe ſcribit, vt portio earum à cæteris ſecerni nequiuerit. Sic natura in paruis quibuſdam & inutilibus (vt videtur) animalculis, maiori niſu & contentione quantum præſtare poſſit, & experiri ipſa & nobis oſtentare videtur.

Nam in omni re quæ ex materia & forma componitur, præſtantior huius, vilior illius dignitas eſt. At corpus materiæ rationem habet: anima verò eiuſque ſentiendi, mouendi, & agendi facultas, formæ. Quare vbi eædem omnes ſecundum formam & animam facultates, motus, actioneſque fuerint in minimo & propè nullo corpore, quale formicarum, apicularum & ſimiliũ eſt, naturam ſe quantum fieri potuit à materia abſtrahere voluiſſe, & veluti nudam oſtentando formam, ſi non vile opus, dignum tamen admiratione contemplationeque efficere, omnino veriſimile eſt. Hi tanquam ludi quidam naturæ non contemnendi nobis ſed ſpectandi proponuntur. Quòd ſi hominem miramur, qui paruo corpore omnium in natura rerum imaginem gerat, animo verò patris & opificis Dei, proximo certe poſt hominem loco in admirationem animalia venient, quæ & corporis partibus & animæ facultatibus hominem imitantur. Certè natura rerum omnium parens, (vt inquit Plinius, non rectè naturam pro Deo nominans) nullum animal ad hoc tantum vt paſceretur, aut alia ſatiaret, naſci voluit, arteſque ſalutares inſeruit & viſceribus, quippe cum ſurdis etiam rebus inſeruerit. Iam ſi quæ animalium homini vtilia ſunt vt pecora, iumenta, & alia multa, in illis non tantum contemplabimur naturæ imò Dei ſapientiam ac potentiam, ſed inſuper gratias agemus benignitati eius qui tam varias animantes in vſus humanos produxerit, earumque ſpecies perpetuò conſeruet. Si quæ vero inutilia videbuntur, in illis tantũ admirationi accedere, quantum vtilitati decedit, exiſtimare debemus. Non enim communes ſolum animi corporiſque motus, vires & ſenſus, in minutis illis animalculis habentur omnibus, non minus quam in boue aut Elephanto, quod ipſum per ſe ſatis magnam admirationem mereretur: ſed inſuper in quibuſdam eorum longe excellentiora ingenij opera, quam in vllis magnis reperiantur beſtiis. Vide quam mirifice domicilia ſua parent apes & ſimilia eis genera, & formicæ: quantum induſtriæ, quantum artis in illa conferunt? Quæ obſecro eloquentia ſatis inſectorum iſtorum aſſiduitatem, prouidentiam, & ciuilem illam ac perpetuò concordem vnius operis adminiſtrationem, aliaſque virtutes, ſiue à ratione aliqua profectas, ſiue naturales potius, ediſſerat? Non eſt autem quod ideo minus aliquis admirationi habenda hæc animalcula putet, ſi virtutes iſtæ non propriæ, hoc eſt, non ex ratione & voluntate ipſorum oriri videantur: neque enim ideo minus mirabimur opera Dei, quibus per naturam indidit, vt illius ſponte eadem multa perficiant, quæ homines vix longo tempore docti exercitatique præſtare poſſunt. Luculenta certè hęc omnia diuinitatis nihil non vbique replentis teſtimonia ſunt: & mirabilis eſt Dominus Deus in operibus ſuis, ſiue per naturam, ſiue per rationem aut voluntatem, (quæ vtraque etiam ab ipſo pendent,) ſiue nullo intercedente medio moueat. Quomodo verò vſquam abeſſent potentia, ſapientia & bonitas diuina, vel quomodo vſquam in mundo ceſſarent, nedum in homine, quę in contemptiſſimis iſtis & minimis corpuſculis, ſæpe tantillis vt viſum fallant, nec abſunt, nec ceſſant, ſed illuſtria præſentiæ ſuę indicia edunt? Nam quòd mouentur & agunt, potentię eſt: quod ſenſibus vtuntur, & inde vtilia ſibi cognita ſequuntur, contraria vitant, quod domicilia ſtruunt, quod prouident de victu, ſapientię eſt: quòd fœtus fouent & alunt, quòd ſe inuicem amant aut amare videntur, dum degunt gregatim, dum omnes ad vnum opus conſentiunt, dum hoſtes aut fures coniunctis viribus repellunt, bonitatis. Harum virtutum, aut quomodocunque appelles, primum & perfectiſſimum exemplum, aut vt Philoſophi loquuntur, prima idea, cauſa & origo in Deo eſt.

HÆc igitur tam miranda in viliſſimis etiam & ſępe ex putredine naſcentibus animalculis Deum Optimum Maximum non fortuito aut temere nobis exhibuiſſe credemus, ſed vt hoc argumento nobis conſtaret, omnia diuinitatis eſſe plena, (cum ne paſſerculus quidem vllus ſit cuius non meminerit, aut qui citra voluntatem ipſius in humum cadat,) & verè quamuis Ethnicum Poëtam Aratum ſcripſiſſe,

Μεϛαὶ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαί,
Πᾶσαι δ᾽ ἀνθρώπων ἀγοραί, μεϛὴ δὲ θάλασσα.

Non poſſum hîc mihi temperare, quin Ariſtotelis verba ex primo de partibus animal. libro, quoniam optime huc faciunt, adſcribam: neque vitio mihi dabit aliquis, ſi quid rectè quanquam alienis verbis protulerim. Non enim tam ſpectandum eſt quis dicat, quàm quid dicatur, quámque commode & opportune. Sic igitur ſcribit: In iis etiam quę in animantium genere minus " grata noſtro occurrunt ſenſui, natura parens & author omnium miras excitat voluptates homi- " nibus, qui intelligunt cauſas, atque ingenue philoſophantur. Abſurdum enim, nullaque ratio- " ne probandum eſt, ſi imagines quidem rerum naturalium, non ſine delectatione propterea in- "

ſpectamus

„ spectamus, quod ingenium vnà contemplamur quod illas condiderit, id est, artem pingendi
„ aut fingendi. Rerum autem ipsarum naturæ ingenio, miraque solertia constitutarum contem-
„ plationem non magis persequamur atque exosculemur, modo causas perspicere valeamus.
„ Quam ob rem viliorum animalium disputationem perpensionemque fastidio puerili quodam
„ spreuisse, molesteque tulisse dignum nequaquam est, cum nulla res sit naturæ, in qua non mi-
„ randum aliquid inditum habeatur. Et quod Heraclitum dixisse ferunt ad eos, qui cum alloqui
„ eum vellent, quod forte in casa furnaria quadam caloris gratia sedentem vidissent, accedere tem-
„ perarunt, ingredi enim eos fidenter iussit, quoniam, inquit, ne huic quidem loco dij desunt im-
„ mortales. Hoc idem in indaganda quoque natura animantium faciendum est. Aggredi enim
„ quæque sine vllo pudore debemus, cum in omnibus naturæ numen, & honestum, pulchrum-
„ que insit ingenium. Quippe cum naturæ operibus iunctum illud præcipue sit, vbi nihil temere,
„ viceque fortuita committatur, sed alicuius gratia omnia agantur: finis autem, cuius gratia quid-
„ quam vel constat, vel conditum est, boni honestique obtinet rationem. At vero si quis cætero-
„ rum animalium contemplationem ignobilem, abiectamque putat, iam hic de se quoque idem
„ arbitrari debet. Non enim fieri potest, vt ea sine magna abominatione inspiciamus, ex quibus
„ corpus constat humanum, vt sanguinem, carnem, ossa, venas, reliqua generis eiusdem. Omni-
„ no ita censendum, vt qui de quauis corporis parte, aut de vase aliquo disputat, non de materia,
„ aut eius materiæ gratia doceat, sed formæ totius ratione: sicut & cum de ædibus agitur, non de
„ lateribus, non de luto non de lignis, sed de forma ipsarum ædium docemus.
„ Pari ratione, qui de natura agit, de compositione, totaque substantia tractet, non de ijs, quę
„ nunquam euenit vt à substantia separentur. Hæc ex Aristotele, prolixè quidem, sed non præter
„ institutum nostrum, qui omnia illius de animalibus scripta in hoc Opus congerenda proposui:
quamobrem ea etiam quæ præfationis loco ad commendationem totius Historiæ pertinebant, nequaquam omittenda duxi. Hæc cum ita se habeant, singulas animalium historias, singulos quasi hymnos æstimabimus diuinæ sapientiæ & bonitatis, à qua tanquam perenni & purissima scaturigine, quicquid vsquam bene pulchre, & sapienter fit emanat, per mentes primum cœlestes & spirituum angelorumque ordines, deinde hominum animos, à præstantissimis ad infimos progrediendo, (nam in hominibus etiam donorum Dei & excellentiæ non vna ratio est,) & ab homine descendendo per diuersos animalium gradus de zoophyta & plantas ad inanimata vsque corpora, ita vt inferiora semper ad imitationem superiorum tanquam vmbræ quædam quodammodo componantur. Sic quidem diuinitas in res tum supra naturam sitas tum naturales descendit: nos verò ad eius contemplationem vice versa per eosdem gradus conscendimus. Ipsa interim diuinitas perpetuò vna eademque & sibi nunquam non similis perseuerat, nec in seipsa decrescit: sed in corporibus tanquam speculis pro materiæ formarumque diuersitate magis minúsue lucidis aliter atque aliter refulget. Sic in corporibus nostris anima, licet tota toti insit corpori, nec vlla pars ea careat. illustrius tamen facultates alias in alijs exercet partibus.

Verum anima ita connexa est corpori, idque mouet ac perficit, vt aliquid ab eo vicissim patiatur, & damna eius nonnulla sentiat, & corpore suo ceu loco & domicilio circumscribatur, quorum nihil in Deum cadit: qui ita omnibus se communicat, vt neque substantia neque pars eorum vlla sit, nec afficiatur ab eis quicquam, neque includatur, sed ita sit vbique & omnia in omnibus vt extra omnia emineat, & mundum vniuersum ac cœlos omnes superior ipse terminet, ac concludat. Verum hæc neque verbis neque cogitatione humana satis exprimi aut cogitari possunt, non ideo tamen ab omni contemplatione absterreri & abstinere nos conuenit. Quin potius aliquousque contemplando progressos, potentiam eius humiliter agnoscere, infirmitatem nostram boni consulendo: sapientiam eius admirari, nostram inscitiam emendando: denique bonitati eius gratias agere, malitiam nostram deprecando oportet.

Quod si ita affecti, circa inferiora ista & veluti posteriora Dei, pio & simplici animo versemur, omnia hæc diuinitus nobis producta cum gratiarum actione agnoscentes, nec immoremur tamen, sed subinde ad ipsum opificem erigamur. & rebus alijs omnibus occasionis tantum & admonitionis loco aut tanquam stimulis & calcaribus de authore ipsarum cogitandi vtamur, quoniam tales sumus in hoc mundi theatro vt admoneri & incitari ad contemplationem rerum diuinarum semper indigeamus: relictis paulò post aut certe post hanc mortalem vitam externis istis & inferioribus & posterioribus, per gratiam Dei patris duce Domino nostro Iesu Christo, qui primus & vnus hanc viam nobis morte sua præparauit & ostendit, ad ineffabilis illius intimi, summi & primi boni consortium admittemur. Atque hic est finis & scopus tum rerum omnium naturalium considerationis, tum vniuersæ hominum vitæ.

Testimonia sacra.

Sed ne fortassis quisquam arbitretur, nostra hæc tantum aut philosophorum gentilium dicta esse, nec vllis Sacræ scripturæ testimonijs defendi, pauca quædam ex sacris literis mihi adferenda sunt. Primum igitur in ipso mundi exordio, Deus hominem creaturus,

qui

qui in hoc mundo quaſi theatro quodam ſpectaret omnia, omnibus vteretur, omne prius animalium genus produxit, vt in domicilium vndiquaq; inſtructum & abſolutum homo ingrederetur. Deinde omnibus animalibus ad eum adductis, nomina ſingulis ab eo imponi uoluit: & quanquam credimus non animalia tantum ſed reliqua etiam omnia ab homine, ſuo quodque nomine duraturo in poſterum , appellata, Scriptura tamen per excellentiam quandam de ſolis animalibus hoc prædicat. Exprimit etiam diſerte, omne animalium genus, piſces, aues, pecora ſiue quadrupedes, & reptilia, in eum finem productum eſſe, vt hominis imperio, (non fruſtra ſcilicet, nec inutili,) ſubijceretur. Idem mox in benedictione, quam Deus in hominem confert, repetitur. Et iterum poſt diluuium in benedictione Noæ & filiorum eius: Timore (inquit Deus) & metu veſtri afficietur omne animal, terrenum & volucre, & quodcunque terra producit, aut in mari degit. Omnia iuris veſtri ſunt. Quicquid mouetur & viuit, ad cibum vobis permittitur. Et iam inſtante diluuio iuſſus eſt Noas omne animalium genus, quod in aqua vitam degere non poteſt, in arcam inducere, de auibus quidem & animalibus puris, ſeptena ſingulorum coniugia, de impuris verò ſingula, nimirum vt ſpecies eorum conſeruarentur, quas hominis cauſa Deus produxerat. Vbi illud animaduertendum impura etiam animalia, non contempta fuiſſe.

Porrò in hiſtoria Regum de Salomone legimus, contuliſſe ei Deum tantam ſapientiæ facultatem, vt doctiſſimos quoſque & celeberrimos viros longo à ſe interuallo relinqueret: mox inter fructus & opera ſapientiæ illius commemorantur Parabolarum tria millia, Carmina quinque ſupra mille, Hiſtoria plantarum à cedro vſque ad hyſſopum, poſtremò Hiſtoria animalium, auium, reptilium & piſcium. Quid eſt homo (inquit Dauid Pſalmo 8.) vt memoriam eius habeas? Præfeciſti illum operibus manuum tuarum , & omnia ſubiecisti pedibus eius: oues & boues & animalia ruris, volucres quoque & piſces maris, & quicquid per æquor tranſit. Et rurſus Pſalmo 148. Laudate Dominum de terra, dracones & omnes abyſſi, feræ & cuncta pecora, reptilia & aues alatæ, &c. Atqui beſtiæ Deum agnoſcere vel laudare non poſſunt: nos igitur admonemur, Deum propter illas laudare, & gratias ei agere, bonitatem & ſapientiam eius in omnibus iſtis rebus quas ad vniuerſi ornatum, noſtrumque vſum produxit agnoſcentes. Hinc eſt quod D. Paulus ad Romanos ſcribit, ethnicos etiam inexcuſabiles eſſe, quòd cum Deum agnouerint ex operibus eius, quantum inde ſcilicet homini cognoſcere datur, non tamen vt Deum coluerint, neque grati fuerint. Siquidem quæ ſunt inuiſibilia Dei (inquit) ex creatione mundi, dum per opera intelliguntur, peruidentur, ipſaque æterna eius potentia ac diuinitas. Poſtremò locus extat copioſiſſimus & luculentus de prouidentia Dei, qua animalia bruta dignatur ac proſequitur, hiſtoriæ Iobi capite 38. & 39. quem ne ſim prolixior hoc in loco omittam. Hæc hactenus de dignitate & excellentia hiſtoriæ animalium: quibus vbi ſubiecero clariſſimorum virorum circa eandem ſtudij exempla, vt non modo homine liberali, ſed principe etiam dignam, imò regiam hanc cognitionem eſſe appareat, finem præfandi faciam.

Integrum hunc locũ poſt præfationem ad Lectorem ponemus.

Exempla clariſſimorũ virorũ qui animaliũ hiſtoriam coluerũt.

Alexandro Magno rege inflammato cupidine animalium naturas noſcendi, delegataque hac commentatione Ariſtoteli, ſummo in omni doctrina viro, aliquot millia hominum in totius Aſiæ Græciæque tractu parēre iuſſa, omnium quos venatus, aucupia, piſcatusque alebant: quibusque viuaria, armenta, aluearia piſcinæ, auiaria in cura erant: ne quid vſquam genitum (aliâs, gentium) ignoraretur ab eo: quos percontando, quinquaginta fermè volumina illa præclara de animalibus condidit: quę à me collecta (inquit Plinius) in arctum cum ijs quæ ignorauerat, queſo vt legentes boni conſulant, in vniuerſis rerum naturæ operibus medioque clariſſimi regum omnium deſiderio cura noſtra breuiter peregrinantes, Hæc ille.

Alexander Macedo Ariſtoteli hiſtoriam animalium ei offerenti ſeptingenta, vel vt inquit, Athenæus (libro nono Dipnoſophiſt. πολυτάλαντον πραγματείαν hoc Ariſtotelis opus appellans) octingenta talenta rependit. Regium enim munus eam ideo exiſtimauit, quòd inter plurima regia quę hîc traduntur, præcipuè colligi poſſint, & equitandi, & venandi, & aucupandi rationes, quę ſunt regiæ exercitationes, Niphus.

Alexander Magnus dono dedit Ariſtoteli octoginta, (Viues etiam octoginta legit: malim octingenta cum Nipho, ex nono Athenæi vbi ὀκτακόσια legitur: ſed apparet ex pretij æſtimatione, quę mox ſubijcitur, erratum eſſe librarij non authoris, quòd octoginta hoc loco legitur) talenta (auri,) quadringentis octoginta coronatorum millibus ęſtimanda. Hęc autem ęſtimatio ita colligitur: Centum enim talenta Attica ex abaco valent ſexaginta coronatorum millia: quę multiplicata ogdoade, numerum conſtituunt hoc loco repoſitum, Robertus Cenalis. Eadem Guil. Budęi ęſtimatio eſt libro ſecundo de Aſſe. Quod ſi hodie viueret Alexander, intelligeret profectò & miraretur inter innumera eius regia opera, nullius merito tantam ad poſteros gloriam & famam ipſius tranſmiſſam, quantam ex hoc vno apud vulgus hominum contempto opere. Orbem ferè terrarum vicit, ampliſſima regna ſubegit, vrbes ingentes condidit: ſed regnum eius in multas partes eo defuncto diuiſum, in poteſtatem Romanorum, aliorumque regum venit: vrbes aut

deletę

deletę, aut mutatis nominibus, aut barbaris incolis habitatæ literarum & historiarum omnium imperitis, conditorem suum non agnoscunt. Interciderunt etiam quàm plurimi scriptores, qui gesta eius literis mandarunt, vt vix vnus aut alter ex postremis extet. At animalium historia, cura & sumptu eius perscripta, conseruata tot hactenus seculis, annis ferè mille nongentis, maximo semper apud omnes bonos & eruditos in pretio fuit, & magnæ semper gloriæ cum ipsi regi tum conditori eius Aristoteli. Non solum vero gloria maior ex hac in philosophum regis liberalitate ad posteritatem manauit, sed etiam fructus longè vberior, quàm ex multis illis victorijs & regnis ab eo partis, quid enim inde adiuuari posteri potuissent, quod illius etiam seculi homines vehementer sibi damnosum experiebantur. Multa hominum millia vt suum pro libidine imperium vnus Alexander propagaret subinde occidebantur, respublicæ mutabantur, vastabantur regiones, & alia multa publica priuataque mala, vt solent in bellis, multis magnisque regnis obueniebant. Nihil igitur tam honestum & gloriosum, nihil tam vtile quod ad nostram durârit memoriam, rex ille regum perfecit, quàm quòd elegantissimos illos de animalibus libros conscribendi liberalissimus author Aristoteli fuit.

Omnem ferè animalium historiam (inquit Petrus Gillius) vel à regibus studiose animaduersam, vel ab ijs qui hanc ipsam conscripsissent, ijsdem religiose dicatam & consecratam video. Nam vt omittam alios nobilissimos reges, non optimos solum & diligentissimos pecuarios habitos, verum etiam curiosos in exquirendis animalium naturis fuisse: Iuba, Hieron, Attalus, Philometor, Archelaus reges de vi naturaque animalium diligenter perscripserunt, Hęc ille. Quæ verò nostra super regum istorum scriptis sententia sit, exponam in fine Catalogi veterum non extantium, qui de animalibus scripserunt.

Oppianus Anazarbensis poëta longè doctissimus, cum sua de animalibus poëmata Antonino imperatori Seueri filio Romæ obtulisset, postulare iussus quod vellet, non reditum modo patris exulantis, quem solum petebat, facile impetrauit, sed etiam pro singulis versibus singulos nummos aureos accepit, quo dono exhilaratus poëmata sua aureis literis exarauit, vt meritò aurea appellentur. Sunt autem duorum eius poëmatum, de piscibus & de venatione, quorum vtrumque Ad Antoninum scripsit, circiter quinquies mille & octingenti versus.

C. Plinius Secundus Historiam mundi, in qua cætera breuiter, plantas & animalia copiosissimè tractat, Vespasiano imperatori dedicauit, cui carissimus & familiaris erat. Auicenna vir in re medica & omni scientiarum genere excellens Vziro Persarum regi à consilijs fuit, à qua dignitate plerique eum principem nominarunt, non dubitauit tamen aliquot de animalibus libros edere, & multa de ijsdem Aristotelis scripta interpretari. Non mirum autem maius olim cognitionis animalium ac totius eorum naturæ studium fuisse: siquidem (vt Varro scribit lib. 2. de re rust.) de antiquis illustrissimus quisque pastor erat vt ostendit Græca & Latina lingua, & veteres poëtæ, qui alios vocant πολύαρνας, alios πολυμήλους, alios πολυβούτας, qui ipsas pecudes propter caritatem aureas habuisse pelles tradiderunt, vt Argis Atreus, vt in Colchide Aeetes, &c. Romanorum verò populum à pastoribus esse ortum quis non dicit? quis Faustulum nescit pastorem fuisse nutricium, qui Romulum & Remum educauit? non ipsos quoque fuisse pastores obtinebit, quod Parilibus potissimum condidêre vrbem? non idem, quod mulcta etiamnum ex vetere instituto bubus & ouibus dicitur: & quòd æs, antiquissimum quod conflatum, pecore est notatum? Et quot nomina multa habemus ab vtroque pecore? à maiore, & à minore, vt sunt, Porcius, Ouinius, Caprilius, Equitius, Taurus: item cognomina, vt Annij Capræ, Statilij Tauri, Pomponij Vituli, Hæc ille.

In sacris quidem literis Abrahamum pecoris ditissimum fuisse legimus, & Davidem patris sui greges pauisse. Huc pertinet etiam quod proditum est, summos olim viros anatomes, hoc est dissectionis partium corporis humani perquam studiosos fuisse, & pueros etiamnum inter prima mathemata literarum in ea exercuisse. Petebant autem cognitionem illam partium corporis nostri, non ex ipsis statim humanis corporibus, sed aliarum animantium, vt simiarum, porcorum, canum, & aliarum quadrupedum inspectis, vt his rudimentis imbuti, promptius deinde ac certius in dissecando humano corpore versarentur. In primis autem Marcus Romanorum imperator, corporum confectionis, & singularum partium naturæ peritus fuisse memoratur. Aegyptij reges suis ipsi manibus anatomen administrare non dubitarunt. Iam Boethus & Paulus Sergius Romanorum consules, & alij quidam principes viri, Galeno animalia dissecanti sæpe adfuisse leguntur.

Hoc igitur & huiusmodi Opus, & tantorum virorum studijs nobilitatum, Historiam inquam animalium cum elaborarem, & primam eius partem de quadrupedibus viuiparis hoc tempore in publicum darem, Excellentiæ vestræ clarissimi & prudentissimi viri, omnino multis de causis consecrandum existimaui. Primum publico nomine, quod omnes bonas literas fauore vestro dignemini, & studia tum sacra, tum quæ illis subseruiunt linguarum & philosophiæ, liberaliter in repub. vestra iuuetis atque promoueatis. *Dedicans*

Deinde

Deinde meo priuatim, quòd ciuis ſum veſter, quòd Academiæ veſtræ à puero alumnus, & nunc in eadem philoſophię naturalis profeſſor, quòd hæc omnia in ciuitate veſtra multis ſubinde beneficijs per vos affectus, conſcripſi & ædenda curaui. Has omnes ob cauſas æquiſſimum videbatur, vt Opus meorum operum, niſi fallor, præſtantiſſimum, ſub nominis veſtri auſpicio in lucem veniret. Vos pro beneuolentia veſtra & humanitate, ita accipietis hanc dedicationem, (quę vt vobis honeſta & glorioſa eſſet, quantum ingenio & labore efficere potui, nihil ferè intermiſi) vt externi etiam homines qui pietatem, prudentiam & fortitudinem veſtram mirantur, propenſum animum veſtrum in bonas literas quoque earumque cultores patrocinium non vulgare intelligant. Quod ſi feceritis, & me amplitudini veſtræ commendatum habebitis, ad reliquos etiam animalium hiſtoriæ libros maiore animo & alacritate abſoluendos accedam.

Valete. Tiguri anno Salutis M. D. LI. Menſe Auguſto.

TYPOGRAPHVS

TYPOGRAPHVS LECTORI,
DE EPITOME HVIVS OPERIS.

DAbimus breui, si Deo placuerit, Epitomen huius operis, omißis scilicet iis quæ ad Philologiam & Linguas pertinent, vt illis etiam quorum tenuior est fortuna, ac iis qui occupatiores sunt aliis grauioribus studiis, quàm vt in istis oblectari eis liceat aut libeat, per nos consulatur. Et, vt hoc obiter dicam, dedißemus forte etiam primi Tomi Bibliothecæ ex officina nostra superioribus annis publicatæ Epitomen, nisi iam à nescio quo insciis nobis id fieri audiremus, qui nostris in compendium redactis, aut potius plurimis quæ in volumine nostro erant, (vt sunt præfationes, censuræ, argumenta, &c.) omißis, aliquot authorum nomina adiecit, quæ quidem per se ædi & paucis foliis comprehendi potuerant. Verum nos eadem omnia seorsim cum aliis quamplurimis veterum recentiorumq; scriptorum nominibus, primo quoq; tempore in lucem dabimus, quod ad hoc vsque tempus distulimus vt eò copiosiorem Appendicem istam colligeremus. Vale, & faue illis potius qui magnis sumptibus primi in publicum alicuius operis ædendi authores extiterunt, quàm qui lucri spe belluino more aliena inuolant, præter hominis Christiani officium, (quo quidem inter nos, si boni viri essemus, vel citra leges & privilegia sponte nos vti oportebat:) quasi in tanta rerum & literarum copia omnis alia honesti lucri ratio & occasio desit, nisi quæ cum iniuria & damno aliorum suscipitur. Iterum Vale.

QVAE ANTE OPERIS INGRESSVM TRACTANTVR.

CON-

CONRADVS GESNERVS

CANDIDIS LECTORIBVS S.

IN Epistola nuncupatoria, qua occasione ad hoc Opus accesserim, quantum in cõ elaborauerim, qui inde fructus sperari possint, & quanto studio tũ Reges & Principes, tum multi magni & doctissimi viri animalium historiam excoluerint, satis mihi iam explicatum est. Hic reliqua de quibus admonẽdum Lectorem in Operis ingressu duxi, separatim proponam: neque enim in dedicatione ad Reip. nostræ viros Principes facta, prolixiorem me esse decebat.

Et quoniam ipsa libri magnitudo, antequam legatur quicquam, de prolixitate apud multos me accusatura videtur, hæc ante omnia mihi excusanda fuerit. *Prolixitas excusatur.* Primum igitur non mirum est magnum euasisse Volumen, in quod omnia omnium, quotquot habere potui ante nos de animalibus scripta summo studio referre conatus sim: veterum inquam & recentiorum, philosophorum, Medicorum, Grammaticorum, Poëtarum, Historicorum, & cuiusvis omnino Authorum generis: nec eorum duntaxat qui Latinè aut Græcè, sed quorundam etiam qui Germanicè, Gallicè aut Italicè lucubrationes suas ædiderunt. Et diligentissimè quidem illorũ qui de animalibus ex professo aliquid scripsêre, minori vero cura aliorum, qui obiter tantum, vt Historici & Poëtæ, nonnunquam de iisdem meminerunt. His plurimas obseruationes proprias adieci, cum nullo pudore à quibusuis, doctis, indoctis, ciuibus, peregrinis, venatoribus piscatoribus, aucupibus, pastoribus, & omni hominum genere, multa subinde interrogando colligerem. Per literas etiam ab hominibus doctis, quas illi ex diuersis regionibus ad me dederunt non pauca cognoui. Imagines quoque animantium operis molem auxerunt. Præcipuè verò primus liber, quem nunc damus, de quadrupedibus viuiparis, excreuit immodicè, quoniam hoc animalium genus, vt homini familiarius, ita notius (præcipuè nostro orbi) & vtilius: Et multi de singulis libellos aut etiam libros iustos scripserunt, vt de equis Hippiatri Græcè, Latinè, & aliis in linguis recentiores, &c. De canibus etiam multi multa prodiderunt: de pecoribus & armentis, bubus, capris, ouibus, suibus, plurima rei rusticę conditores Grȩcè Latineque. Dicat aliquis non fuisse ex omnibus sed ex optimis tantum libris conscribendam historiam. Ego verò nullius scripta contemnere volui, cum nullus tam malus sit liber, ex quo non aliquid haurire boni liceat, si quis iudicium adhibeat: quod potissimum fit, collatis melioris notæ scriptoribus, Græcis cum Latinis, veteribus cum nouis. Itaque licet nullum genus scriptorum prætererim, & à barbaris etiã & obscuris in diuersis linguis non pauca excerpserim, non temere tamen id feci: ita vt neque negligentior iudicari possim, qui temere fidem quibusuis habuerim: neque arrogans aut parum modestus, qui vllius lucubrationes contempserim. Ea sanè quæ falsa aut quouis modo absurda occurrebant, vel prorsus omisi, vel ita posui vt arguerem: aut si quando id non feci, siue per ignorantiam, siue aliam ob causam, quod tamen rarius commissum puto (præterquàm in iis quæ ad medicinam pertinent, vbi sæpe multa tum falsa tum superstitiosa retulimus, vt amuleta fortè & alia, quæ eiusmodi sunt, vt à mediocriter etiam eruditis viris bonis facile agnoscantur) ex ipso authoris nomine, quantum quidq; fidei mereatur ferè iudicabit Lector, neque enim ego fidem meam vbique astringo, contentus aliorum verba & sententias recitasse. Quamobrem diligenter & religiosè caui ne vsquam nomen authoris omitterem quanquam in paruis etiam & vulgò notis rebus: vt licet dubitationis nihil rebus inesset, de verbis tamen & locutionibus constaret, à quo proficisceretur authore, si quis imitari vellet. Itaque copiosior sæpè fui, vt non solum rerum cognitione prodessem: sed iis etiam qui soluta aut numerosa oratione Græcè Latinéve disserere aut scribere vellent, syluam vocabulorum locutionumque suppeditarem. Cæterùm vt omnia Latinè & purè scriberentur fieri satis commodè non potuit, cum quædã ex barbaris desumpta iisdem penè verbis recitârim, præsertim si quæ obscura vel dubia erant: reliqua verò ab illis descripta, ad mediocrem linguæ Latinæ vsum deflexi, non quod melius non possem, sed quod tales authores talis elocutio magis decere videretur. Quæ verò ex bonis & Latinis authoribus transcripsi, illorum nihil mutaui. De meo quidem stilo non aliud dicam, quàm hoc præcipuè mihi curæ fuisse, vt si non eleganter & grauiter, nec ad veteris alicuius imitationem, mediocriter tamen Latinè & clarè dicerem. Nam neque otium erat stilum excolendi, cum in rebus ipsis tã variis tam innumeris occupatissimus essem: & ferè ad prælum describerem ea quæ annis aliquot prius cõgesta reposueram,

fuerant, vt si excudi contingeret, non res amplius inquirendæ admodum, sed scriptio ferè tantum, & ordo, & cura ne quid frustra repeteretur, me detinerent. Quin & argumentum operis non grauem & ornatum stilum, sed perspicuum & mediocrem requirebat, & plerunque grammaticum, hoc est interpretationi aptum. Non enim recitare tantum verba authorum volui, sed plerũque etiam, vbi opus videbatur, explicationem adieci: ita vt hoc Volumen non tantum Historia sit animalium, sed etiam expositionis loco in plerosque omnes qui de animalibus aliquid prodiderunt, futurum. Nam qui librum aliquem explicandum suscipiunt, duo præcipuè curant, vt verba & sensus authoris declarent, & aliorum similes locos conferant, quorum posterius quoniam in hoc opere summo studio perfeci, collatis tum aliorum tum vnius authoris eadem de re diuersis in locis dicta, minus operæpretium fuit pluribus declarari authorum verba, cum ipsi inter se loci tam diligenter collati mutuam lucẽ afferant. Sicubi tamen opus videbatur, verba etiam & sententias pro mediocritate mea tum aliâs tum per parentheses, vt vocant, exposui. Accedit præterea quod natura à nimio stili cultu & omni affectatione sim alienus, hac cura illis relicta, quibus verba magis quàm res sunt cordi. Sed vt copiosius dictà paucis repetam, prolixum hunc librum fieri oportuit, primum quod ex innumeris authoribus cōfectus est, deinde quod sæpe multa de meo declarandi causa adieci. Poterat tamen sic quoq; multò breuior esse, si Philologiam non attigissem, in qua me nimium fuisse fateor: sed hanc quoque diligẽtiam, si non admodum vtilem, iucũdam tamen grammaticis & aliis quibusdam fore spero: mihi certè magno labore, multis vigiliis constitit. Philologiam autem appello, quicquid ad grammaticã, & linguas diuersas, prouerbia, similia, apologos, poëtarum dicta, denique ad verba magis quàm res ipsas pertinet. Hæc & huiusmodi magna ex parte ad octauum siue vltimum de vnoquoque animante caput reieci: aliquoties tamen in priora etiam capita irrepserunt, partim quod ego voluptate quadam ad digressiones eiusmodi leui occasione inuitabar, partim quod lucis nonnihil authorũ locis commode illic recitatis afferre viderentur: vt cũ alibi tum secundo capite, vbi de partib. animalium scribebam, ex grãmaticis medicis & aliis sæpe pluscula attuli. In tertio vbi de cibis animalium & morbis agendum erat, sæpe ad plantas quibus illa vel nutriuntur salubriter, vel fortuito gustatis læduntur aut etiam necantur, copiosius describendas diuerti: & similiter in quinto capite, si quæ tales erant stirpes, vt iis per venatores cum aliqua esca obiectis animalia perirent. Ex professo verò in ipsa philologia, plantas illas nominare & interdum multis describere solitus sum, quæ quouis modo nomen suum ab aliquo animali traxerunt. Iam capite septimo, quod est de remediis ex animalibus, & noxis quas morsu ictúue aut in cibo sumpta inferre solent curandis, non raro multa altius repeto, rei medicæ illustrandæ studio. Est vbi loca authorum deprauata & restituenda, digrediendi occasionem præbuerunt. Breuiter vbi cunq; rarum aliquid, aut aliis indictum, se offerebat quod explicatum communes literas illustrare videretur, facilius ad id enarrandum ab instituto decessi. Nam cùm à puero in grammatice & philologiæ studiis Græcis Latinisque educatus sim, & adolescens adhuc eadem profiteri cœperim: donec adultus ad maturiorem philosophiæ præsertim naturalis & rei medicæ professionem accessi, quanquam ex illis quoque philologiam nō parum auxi ac solidiorem effeci: & auidissimè semper variis lectionibus me exercuerim, possem aliquid amplius in rerum & dictionum variarum explicationibus quàm vulgus studiosorum præsertim ætate inferiorum & aliis occupato uni studiis, mihi persuaserã. Quãobrem liberius, sæpe & copiosius multa scripsi, veteres ac recentiores reprehendi, nullo profecto vel obtrectandi aliena, vel mea ostentandi animo, sed candidè & simpliciter, vt quantum in me esset publica studia promouerem. Quòd si nemo improbat illorum libros, qui nullo ordine vt quidque in mentem venerit variorum authorum verba & locutiones in vtraque lingua enucleant, vt apud veteres Macrobius, Gellius, Cassiodorus, & quicunque varia scripserunt, quorum plurimos in secunda Bibliothecæ nostræ parte recensui: & apud recentiores cum alij multi, tum præcipuè Guil. Budæus, Cælius Rhodiginus & Calcagninus, Politianus, Erasmus Rot. &c. sed tanquam optimè meritis, quicunque vir bonus & vel mediocriter doctus, magnas agit gratias: non video quo iure vituperetur noster hic labor, in quo multa quidem ab aliis dicta sed confuse, multa à me primum prodita, ita digessi & disposui, vt propemodum nihil non suo loco redditum sit. Siquidem omnium nō solum sua sunt capita, sed capitum etiam partes, & certi ordines priores, posteriores, mediæ vno ferè & perpetuo per vniuersum Opus ordine seruato. Et quoniam non raro incidebat, vt aliquid diuersos in locos ex illis quos instituerant, referri posse videretur, ne nimius essem repetendo, ferè ab vno loco ad alterum lectorem remisi, nisi res tota paucis repeti posset. Hæc & alia quædam (vt diuersorum authorum verba, & stili varietas) inæquale, interruptum, & salebrosum vt ita dicam Opus, & (vt aliquis forte obiiciet) scopis simile dissolutis reddiderunt: quod vitium ego etsi animaduerterem, committere tamẽ non recusaui, dum ita prodessem. Erit autem hoc quicquid est vitij multò minus, si quis secum reputet, me ista omnia non eo instituto composuisse, vt continua lectionis serie cognoscerentur à studiosis: sed ita temperasse, vt quicquid aliquis super quouis animante nosse desiderauerit, id suo statim loco repertum, per se etiam legere & clarè intelligere possit. Itaque si quis tantum ad inquirendum per interualla hoc Opere vti voluerit, qui Dictionariorum & aliorum huiusmodi communium librorum vsus est, hoc rectè facere poterit. Quod si perpetuò ferè nobis obseruati ordinis non meminerit, indi-

ca in

Ad Lectorem.

cem alphabeticum consulat, quem in totius Operis, id est, fine secundi Tomi, vtriq; Tomo communem ædemus, si nihil interim aliud, vt homines sumus, acciderit. Idem ferè Plinius in Naturæ historia cauit: nam in præfatione ad Vespasianum, Quia occupationibus tuis (inquit) publico bono parcendum erat, quid singulis contineatur libris huic epistolæ subiunxi, summaq; cura ne perlegendos hos libros haberes operam dedi. Tu per hoc & aliis præstabis ne perlegant: sed vt quisq; desiderauerit aliquid, id tantum quærat, & sciat quo loco inueniat. Hoc ante me fecit in literis Valerius Soranus in libris quos Ἐποπτίδων inscripsit. Hæc Plinius. Qui in arte grammatica proficere cupiunt, & alicuius linguæ vsum sibi comparare, illi ab optimis grammaticis qui methodo compositiua (vt vocant) artem tradunt, à literis & syllabis ad dictiones & octo sermonis partes, & postremo sermonē ipsum, & syntaxin progressi, artis notitiam petunt, interim tamen Lexicorum (in quibus singulæ dictiones locutionesq; enumerantur longe aliter quàm in præceptis artis, vbi nec omnia singillatim nec eodem ordine recensebantur) vtilitatem non negligit, non vt à principio ad finem perlegat, quod operosius quàm vtilius fieret, sed vt consulat ea per interualla. Ita qui animalium historiam cogniturus est, & continua serie perlecturus, petat illam ab Aristotele. & si qui similiter scripserunt: nostro vero Volumine tanquam Onomastico aut Lexico vtatur. Non enim me latet quod Aristoteles docet de partibus animalium l. 4. multo præstare (ad philosophicam descriptionem) & eruditius esse, de animalibus ita scribere, vt tum partes tum affectus pluribus communes simul tractentur, per locos quosdam communes explicata eorum historia, primum ea persequendo quæ communissima sunt, ac paulatim ad minus communia, postremo ad ea quæ certis tantum generibus ac speciebus infimis propria fuerint, descendendo: nam si in singulis animalibus partes & affectus aliquis singulatim consideret, multa subinde repetenda erunt, quod perabsurdum (inquit) & prolixum fuerit. Hoc ego discrimen quamuis (vt dixi) animaduerterē, volui tamen animalium historiam singulatim persequi, quod id nostro tempore, quo nomina plurimorum non amplius intelliguntur, multo vtilius futurum iudicarem: & nonnulla frequentius repeti minus absurdum putarem, propter ordinem eiusmodi institutum, vt inquisitioni magis quàm continuæ lectioni seruiat hoc Opus: non tamen omnia quæ communiter alicui generi insunt, in singulis etiam animalibus posui, tum quod quædam nulli non nota sint, vt communissimæ quadrupedum partes: tum quod in quibusdam si quis dubitauerit, facile ad Aristotelis locos, in quibus generatim illa tractantur, recurrere possit: & fortassis nos etiam aliquādo de animalibus secundum genera & species nonnihil commentabimur. Adde quod commodius erat per singula animalia historiam à nobis condi eo etiam nomine, quod non physicè aut philosophicè tantum, sed medicè etiam & grammaticè de vno quoq; tractare statueram. Nec caret tractatio ista exemplis eruditorum: de plantis enim vix vnus aut alter, vt Theophrastus, Ruellius, iuxta methodum illam quæ communibus partibus & affectibus plantas singulas subiicit, aliquid prodidit: singulas vero separatim plurimi descripserūt, & olim & nostro seculo, præcipuè medici. Vnus Ruellius ferè in vtroq; elaborauit, vt Galenus quoq;, sed in facultatibus tantum describendis. Fateor equidē potuisse me quamuis instituto meo manente, in multis multo breuiorem esse, nisi præter cætera exquisitum etiam istud diligentiæ meæ studium me oblectasset. Vbi in mentem venit Liuij illud quodam volumine sic orsi: Iam sibi satis gloriæ quæsitū, & potuisse se desinere, nisi animus indies pasceretur opere. Quanquam, vt inquit Plinius, maius meritum esset, operis amore (quod ipsum non suæ sed Romani nominis gloriæ composuisse decuit) non animi causa perseuerasse: & hoc populo Romano præstitisse non sibi. Ego quamuis Liuium non solū vel animi gratia vel quærendæ sibi gloriæ, sed magis etiam historicæ veritatis & populi Rom. illustrādi causa, scribēdi labores sustinuisse existimo: modestius tamē dixisse iudico, ita vt dixit: ne si eo modo quem Plinius requirit dixisset, arrogantior videri potuisset, vt qui clarissimo totius orbis populo & gentium victori ornamenti quippiam suis scriptis accessurum de se prædicasset. Ego similiter etsi totum hoc Opus qualecunque est, non mihi sed Reip. & Academiæ nostræ moderatoribus (qui me à puero sua liberalitate fouerunt, fouentq; etiamnū, & ad ea quæ cœpi alacriter perficienda hortantur) vniuersum deberi volo, ac si quid inde gloriæ nasci potest, ad illos potissimum recidere: modestius tamen, ni fallor, hæc reticeo, & aliorum relinquo iudiciis, an laudis & gloriosæ famæ ex opere quanquam non illaudabili, Senatui & Academiæ multo iam tempore multis nominibus pietatis, doctrinæ & variarum virtutum clarissimis, accedere quicquam possit.

Sed nimium forte hîc etiam prolixus sum, dum Operis prolixitatem excuso, quanquam obiter simul alia quædam egi, vt commoditates quasdam eius ostenderem, ac stylum nostrū qualemcunq; excusarem. Pergo ad reliqua. Et quanquam de immenso labore nostro ex antedictis satis constare possit ac ipsa Voluminis tum magnitudo, tum varietas & difficultas explicatarū in eo rerum pro me loquatur, addam tamen nonnulla, si ita fortassis æquiores & benigniores mihi censores contingant homines docti, (nam de indoctis parū curæ.) sicubi me offendisse animaduerterint. Magni enim & ardui conatus, etsi non per omnia respondeant, veniam merentur: & (vt ille ait) opere in magno fas est obrepere somnum. Plinius se naturalem historiā suam confecisse scribit ex exquisitis authoribus centum adiectis rebus plurimis, quas aut ignorauerunt, aut postea inuenerat vita: nec dubitamus (inquit) multa esse quæ & nos præterierint. Eadem de hoc nostro volumine accipi velim: quamuis non solum ex authoribus centum sed multo pluribus id mihi cōcinnatum sit, vt facile est computare ex catalogo eorum quem infra posui. Erat autem primò perquam laboriosum omnia diligenter & cum iudicio legere, deinde excerpere, & ad suos redigere

 ordines

ordine: ac rursus inter Opus scribendum conferre, cum permulti eadem dicerent, ab aliis mutuati expressis authorum nominibus, alii suffurati suppressis. Quàm vero & difficile & tædio plenũ sit authorum scripta sic inter se conferre, vt omnia in vnum quasi corpus redigantur, nihil omittatur, nihil repetatur temere nemo facile intelligit nisi expertus: hoc quidem ita contingit, vel duos aut tres tantum libros conferendo, multò maximè vero complures vt nos fecimus: idq; tam diligenter, vt ad alios authores super iisdem rebus minimè posthac sit recurrendum, sed qui Volumen nostrum habuerit, omnia de iisdem scripta habere se persuasus esse debeat, vnum scilicet pro bibliotheca, vnum πολλῶν ἀντάξιον ἄλλων. Hoc cum ante nos Petrus Gillius fecisset, sed in paucis authoribus. Græcos, inquit, qui de animalibus scripserunt, non modo Latinos fecimus, quod facillimum fuisset: sed Dionysium etiam Cassium, qui Magonem cõuertit, imitati, ordinem & iudicium adhibuimus. Sed hæc ego multo iustius de nostris dixerim, qui & ordinem multò commodiorem sequutus sim, & longè plura contulerim inter authorum scripta, tum alia (vt supra dixi) tum pleraq; ex Græcis translata, & ab aliis & ab ipso Gillio. Itaq; sæpius Græca apposui, vbi vel interpretes lapsi videbantur: aut vocabula loquutionésve rarum aliquid aut pulchrum, aut rei præsenti peculiare continebant. Multa etiam ipse conuerti, vel quod translata hactenus non essent, vel quod obuium in Græcis locum ipse potius transferre, quàm apud interpretem diutius inquirere volebam. Ex Germanicis etiam, Gallicis, & Italicis quædam Latina feci. Hos lucubrandi labores, legendo, colligendo, conferendo, transcribendo, multis annis sustinui: qui certe quales & quanti fuerint, non facile credi potest nisi ab expertis: etsi an quispiam rem similem tentârit, vt omnia omnium, quotquot haberi possent vnius argumenti scriptores, in vnum corpus redigeret, non facile dixerim: nam qui ex multis quædam conscripserint quosdam noui, qui ex omnibus neminem. Quamobrem possum illud de laboribus meis dicere, quod Aristides de elegantia Smyrnæ vrbis, quam nemo nisi qui viderit cogitatione possit assequi: δοκεῖ δ' ἄν μοι καὶ δόγμα περὶ αὐτῶν ποιήσασθαι, ὥσπερ τὸν ἀπὸ τῆς ἐχίδνης φασὶ πληγέντα μὴ ἐθέλειν ἑτέρῳ λέγειν ἀλλ' ὅστις πεπείραται, οὕτω περὶ τῆς πόλεως καλὸν ἰδόντι μόνῳ κοινοῦσθαι, ἢ μέλλοντί γε αὐτίκα.

Quod ad stilum attinet, etsi in præcedentibus quædam dixerim, obiter digressus hic priuatim quædam adiiciam. Vsus sum igitur dictione humili & minimè affectata ob causas superius enumeratas. Nam in his scriptis in quibus rerum cognitio quæritur (vt Massarius inquit in simili argumento,) non luculentæ orationis lepos sed incorrupta veritas exprimenda est. Certe huiusmodi lucubrationes (vt cum Plinio dicam nec ingenii sunt capaces, quod alioqui nobis perquàm mediocre erat: nec admittunt excessus aut orationes sermonésve, aut casus mirabiles, vel euentus varios, aut alia iucunda dictu, aut legentibus blanda. Sterili materia rerum natura, hoc est vita narratur & hæc sordidissima quoq; sui parte, vt plurimarum rerum aut rusticis vocabulis aut externis, imò barbaris, etiam cum honoris præfatione ponendis, Hæc Plinius. Quod si ille homo doctissimus, idemq; omnium iudicio eloquentissimus, quique castitatem linguæ Latinæ cum lacte hauserat, & aliis commoditatibus vsus, & vnde plurimum excitari feruor ingenii poterat Mecœnate adiutus imperatore Vespasiano, de stili angustia & ruditate, in simili ferè argumento excusationem instituere voluit: multò causatius ipse hoc facerem multas ob causas, quas ne sim prolixior non enumero. Cur quædam passim in hoc Opere diuersis in locis repetantur, rationem reddidi iam ante, nempe quod ita postularet institutus à nobis ordo, & capitum partiumq; in singulis diuisio: vt non negligentiæ nostræ, sed accuratæ potius curiosæq; interdum diligentiæ id adscribendum sit. Sed repetuntur quædam aliquando eodem in loco, quæ videri eadem possunt obiter cognoscenti: si quis verò pressius consideret, nonnihil (quantulumcunq;) interesse intelliget vel in re, vel in verbis: nam loquutio quandoque peculiaris, aut elegantia verborum, vt id facerem, inuitabat: vt haberet etiam quod dicendo imitaretur si quis eadem de re aliquid quouis modo dicere aut scribere conaretur. Parentheses quoque (vt vocant grammatici) ad stilum pertinent, quæ passim in toto Opere plurimæ sunt, idq; plures ob causas: aut quia varia erat lectio, aut scribendi modus dissidebat, aut nostra aliorúmue castigatio addebatur, aut vt interpretater, aut vt de meo explerem si quid deesset: aut vt Græca adderem siue quod elegantia sua placerent, aut peculiariter ad rem præsentem facerent, siue quod Latina ex eis non satis bene reddita viderentur: deniq; simpliciter ad clariorem intellectum illorum quibus interseruntur. Quantum ad orthographiam non semper eadem vocabula eodem modo scripsi, sed secundum authores quorum verba recitabam nonnunquam variaui.

Hæc de stilo & elocutione. Quod ad res ipsas, earumq; veritatẽ & certitudinẽ, fidem meã in plurimis non astringo, authorũ (penes quos ea esto) nomina posuisse contẽtus. Et certe magna ex parte fidẽ merẽtur, quæ multorũ & eruditorũ multis iam seculis cõsensu muniuntur, vt hac etiã gratia authores à nobis complures nominatos, & quædã fortassis nõ magno alioqui fructu repetita nõ sit pœnitendũ. A multis enim testibus res vna si verbis iisdẽ dicatur, eò fide dignior est. Fateor nonnulla leuicula esse (vt Gillius etiam in Æliano suo, quem nos in nostrũ Opus transtulimus.) sed ea non multa sunt, & cum aliis infinitis grauibus & doctis cõpensantur: ac tanquã næui in articulo pueri delectabunt Alcæos, hoc est non stultos alieni operis æstimatores. Ego vitilitigatores non curo: tales enim potissimũ sunt, vt Cato pronunciat, homines veræ laudis expertes. Quod si non ad plenũ satisfecerim (vtor iisdẽ verbis, quibus in sua de piscibus scripta Massarius) non erit culpa desiderii mei, quod sanè ardentissimum est, sed quod plus facere hoc tempore non potui. Æqui lectores boni consulent tam diffusæ materiæ quã suscepimus, maximam

partem

partem à nobis traditam esse neque enim tantæ rei satisfacturum me vnquã speraui. Quin prius quã-tum nos in iuuandis bonis artibus fecimus, alij tantum quoq; faciant, ac deinde blaterent. Nec enim animo feremus iniquo, si ad hanc immensam difficillimamq; à nobis susceptam prouinciam in auxilium peritiores aduenerint, nosque etiam superauerint. Pædaretum ferũt egregiũ illum virum, qui quum in trecentorum numero lectus non esset, qui ordo apud Lacedæmonios honore præstabat, abiretque hilaris ac subridens, reuocatur ab Ephoris, interrogatusque quid rideret, respondit: Quoniam equidem ciuitati gratulor, quę ciues trecentos habeat meipso meliores. Iam etsi professus sum omnia ferè omnium hactenus quæ ad manus meas peruenerunt de animalibus scripta, in nostris lucubrationibus comprehendi: non tamen idcirco superfluos aut inutiles posthac aliorum libros haberi velim, neque enim id vt efficerem vnquam cogitaui. Quin omnibus suum locum, suum honòrem manere & æquum est cum prodesse omnes voluerint, & ipse omnino cupio. Merẽtur enim alij propter antiquitatem, religiose vt obseruẽtur: alij etiam propter methodum philosophicam & dialecticam, aut aliam à nostra diuersam, alij propter elocutionem quidã propter hæc omnia. Gręcos sanè imprimis linguæ ipsorum fauentes obseruabimus. Sunt qui Aristotelem, Plinium, & alios veteres (inquit Gillius) omnem animalium naturam scriptis comprehendisse prædicabunt, à quibus adeò dissentio, vt ab eis præclare inchoatam multam animalium vim, non planè perfectam audeam dicere. Cur enim tot tantisque religiosissimis authoribus de vi & natura animalium extincti, no amplũ locum hominibus minime inertibus ad nouam commentationem relictum esse arbitremur: cũ sexcentis apium scriptoribus nondum perditis, Aristarchum Solensem constet duodequadraginta annos nihil aliud egisse, quàm earum mores tum obseruasse, tum scriptis mandasse.

Res ardua (cum Plinio loquor) vetustis nouitatem dare, nouis authoritatem, obsoletis nitorem, *Epilog* obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubijs fidem: omnibus verò naturam, & naturæ suæ omnia. Itaque etiam non assecutis, voluisse, abunde pulchrum atque magnificum est. Certe peculiaris in studiis causa eorum est, qui difficultatibus victis, vtilitatem iuuandi prætulerunt gratiæ placẽdi. Quid verò laudabilius ex omni humanitatis studio quàm suscipere tam liberale tamq; laudabile munus renouandæ vetustatis, vel ab interitu potius uendicandæ, & nomina rebus, & res nominibus reddendi? Magna debetur gratia ijs qui vias publicas curant, sternunt, muniunt, repurgant, aperiunt, complanant, explent dirigunt, vt faciles viatoribus, iumentis & curribus sint, ac sine impedimentis, sine periculo peragantur: etsi non omnia illi impedimenta, sed maiora tantum sustulerint. Nec parum in re literaria merentur, qui Opus aliquod publicæ vtilitatis ergò susceptum ita excolunt, vt reliquis in eodem argumento nihil aut minimum difficultatis in posterum sit futurum. Quod ergo si circa institutum meum, vt volebam sum consequutus, valde gaudeo: sin minus, aliquid est magnam mè partem præstitisse, vt non magno negotio excitati à nobis homines docti quod reliquum est aliquãdo absoluant. Fauete igitur optimi & æquissimi Lectores Operi laborioso, honesto, iucundo, vtili, vario: & Deo opt. max. gratias agite, & orate vt si diutius in hac mortali vita degendũ sit, quoniam otiari non prodest, in naturæ potius indagatione & operum Dei ac patris nostri grata celebratione, quàm alijs quibusuis quæ vel ambitio vel avaritia dictat studijs, sanctè pieq; versemur, & multo conquisita labore posteritati communicemus. Interim obsecro bonos & studiosos omnes, si quĩ habuerint quicquam quod ad huius Operis perfectionem momenti aliquid afferre possit, vt sunt, cuiusuis generis animalium imagines, aut historiæ, hoc est quicquid ad earum naturam plenius cognoscendam facit: aut reprehensiones eorum in quibus nos hallucinati sumus, quæ certe multa esse, qui homo sim, non dubito, ingenuè & candidè nobiscum vt communicent, & tanquam publicum Opus ac in medio positum illustrent: quæ res & ipsis gloriosa, & mihi iucunda & hominibus studiosis perpetuo vtilis est futura. Certe Operis egregij, quantulumcunque iuueris, participem fuisse, in gloria ducetur. Ego etsi in paucissimis vel vna tantum in re, aut admonitus de errore fuero, candide mox emendabo: aut aliquid noui edoctus, adijciam siue ad secundum de reliquis animalibus Tomum, siue seorsim in Appendice: Et ne ingratus in illos videar qui aliquid contulerint, præter amorem quo illos perpetuò prosequar, si aliud nihil (vt tenuis est fortuna nostra) beneficij in eos referre dabitur; cãdida saltem commemoratione nominibus ipsorum in catalogo illorum per quos profeci enumeratis, animum meum declarabo. Quòd si qui vel destituti occasione ad nos scribendi mittendiue aliquid, aut alia causa affectúue impulsi, publicè etiam errata aliqua nostra castigare voluerint, quod scio multos facere posse grauiter simul & doctè, atque vt faciant opto, illis quoque gratias habebo: hoc vnum oro vt candidè & modeste scribant, quicquid aduersum me scribere visum fuerit, atq; ita vt rempub. literariam promouendi magis, quàm vel suam ambiendi gloriam, vel nos reprehendendi causa id fecisse, vt viros decet magnanimos, verè videantur. Ego omnino ex quorumuis iustis castigationibus mea emendare, nec sua laude quenquam priuare paratus sum. Spero enim, absit inuidia, ad omnẽ posteritatem duraturum hunc laborem nostrum, non quidem doctrinæ[?] nostrę, quę exigua est, sed diligentiæ merito, quæ tot tantasque lucubrationes ex innumeris authoribus in vnum quasi thesaurum accuratissimè coniunxit. Valete.

DE CVRA ET PROVIDENTIA, QVA DEVS BESTIAS RATIONIS EXPERTES

dignatur & prosequitur, locus lectu dignissimus ex Iobi capitibus 38. & 39.

Cap. 38 *NVM tu venaberis LEONI prædam, & pastum catulis eius suppeditabis? Quis CORVO de cibo prospicit, cum pulli eius famelici ad Deum clamantes oberrant?*

Cap. 39 *Nostine tempus quo CAPRÆ FERÆ in rupibus pariunt? An obseruasti partum CERVARVM, aut numerum mensium quos implent, & parturiendi tempus? Submittunt se illæ, incuruataque fœtum magnis doloribus adunt. Tum hinnuli adolescunt, & pabulo iam confirmati relicta matre non redeunt. Quis ASINVM syluestrem* (pere) *liberum dimisit, aut quis ONAGRI* (arud, Hebræi tum pere tum arud asinum ferum interpretantur) *vincula soluit? Ego domicilium eius in solitudine posui, & cubile in loco sterili. Itaque ridet turbam oppidanam, nec audit clamores agasonis. Pascua sibi in montibus disquirit, & stirpes omne genus virentes sectatur. Voléne MONOCEROS tibi seruire, aut morari ad præsepe tuum? An loro ipsum vincies, vt sequendo te sulcos aratro imprimere, aut glebas frangere velit? Ausisne illi credere, tantoque robore præstanti tuum permittere laborem? Sperabisne messem tuam ab eo conuehendam, vt condatur in horreum? Et pulcherrimas STRVTHIONIS* (pauonis secundum alios, aut galli syluestris) *alas, quantum superant pennas, & alas CICONIÆ?* (Quidam vertit: An (dedisti) alas plausibiles pauonibus, aut pennas ciconiæ & plumas?) *Sed deserit in terra oua sua, vt in puluere foueantur: nec cogitat pedibus ea dissipari, & à bestijs conculcari posse. Ita immitis est in pullos suos, ac si sui non essent: & ita pro eis solicita non est, vt peperisse frustra videatur. Nullam enim mentem aut intellectum diuinitus accepit. Quo tempore verò sublimis euolat, ridet equum simul & equitem. Tune EQVO dabis vt generosus & bellator sit? vt alta ceruice ferociat, & hinnitum edat? An speres te illum excitare aut terrere posse instar locustæ? Atqui nares eius ferociam spirant: calcibus solum fodicat, & fortitudine sua superbus armatis occurrit. Metum omnem contemnit, non frangitur animo, non expauescit micantem gladium. Non pharetræ sonitum, non hastam vibratam, non lanceam aut cuspidem curat. Dumque fremitus & tumultus cietur, terram fodit, nec tubæ sono mouetur. Classico tubæ signo animosè adhinnit, ac eminus prælium & ducum clamorem tumultumque tanquam odorans percipit. Num per tuam sapientiam fit, vt ACCIPITER volans alas suas ventis committat? Tuóne iussu sublimis AQVILA fertur, & nidum in alto struit? Incolit illa* (Vultur incolit petras, &c. LXX. Sed cadaueribus pasci Matthæi etiam cap. 24. aquilæ non vulturi adscribitur) *petras, & inaccessas rupium veluti arces: inde sibi de esca prouidet, longe lateque perspicacissima circumspectans. Pulli eius sanguinem sorbent: ipsa cadaueribus vbicunque fuerint, aduolat.*

DE FRVCTV EX ANIMALIVM HISTORIA PERCIPIENDO, EX THEODORI GAZÆ

præfatione in conuersionem suam Aristotelis de animalibus librorum.

Physicus quomodo versetur in historia animaliũ, & in quẽ finem.

OMNIS philosophandi ratio naturalis, vbi à primis illis naturæ initijs, materiam dico, formam, finem, agens, & motum (vt ita loquar) emerserit, hic versatur, ac diutissime immoratur, hic suas vires exercet, atque multiplicem, variam, & admirabilem rerum constitutionem amplissime explicat. Persequitur ordine discrimina omnia, quibus natura suas animantes differre inter se voluit: colligit summa genera, reliqua sigillatim exponit: partitur in species genera: & singula, quæ circiter quingenta numero in his continentur libris, describit: pergit quæque explanans, quemadmodum oriantur, siue terrestria, siue aquatica: quibusnam constent membris, quibus vescantur alimentis, quibus afficiantur rebus, quibus moribus prædita sint, quantum viuendi spacium datum cuique est, quanta corporis magnitudo, quod maximum, quod minimum est: quæ forma, quis color, quę vox, quæ ingenia, quæ officia: denique nihil omittit, quod in animalium genere natura gignat, alat, augeat & tueatur. Quæ omnia eò spectant, vt, quod sanctissimus quoque author ille, quem Deus sibi veluti supellectilem quandam preciosam elegerat, admonet, ex ijs, quæ à natura proueniunt, Deum immortalem, ex quo ipsa pendet natura, intelligamus, admiremur, atque colamus: qua re nihil pulchrius, nihil grauius, nihil dignius homini esse potest. Tantus fructus horum librorum est.

Minutorũ animalium contemplatio non spernenda.

Nec audiendi sunt, qui inquiunt: Multa Aristoteles de musca, de apicula, de vermiculo, pauca de Deo. Permulta enim de Deo is tractat, qui doctrina rerum conditarum exquisitissima, cõditorem ipsum declarat: nec verò musca, nec vermiculus omittendus est, vbi de naturæ mira solertia agitur. Vt enim artificis cuiusuis, sic naturę ingenium in minutissimis potius contemplandum est.

Causarũ cognitio quam nobilis.

Quinetiam cum rerum causas cognoscere pulcherrimum sit (hac enim vna cognitione homo perfici, absoluique potest, vt Deo immortali similis, quoad eius fieri potest, euadat) his sanè libris plene docemur, cur quæq; res in animaliũ genere ita sit: planeq; felicitatem assequimur illam nobiliorem, quę in actione animi consistit, quam sapiens

quoque poeta prædicans: Felix, inquit, qui rerum potuit cognoscere causas. Quid de anima loquar, de qua toties publicè, priuatimque disputatur? Nusquam suorum librorum tam aperte philosophus hic suam opinionem exponit, quàm in his libris, quid anima sit, vndeque in corpus recipitur. Ad hæc mores illi, & virtutum officia, quibus virum appellamus bonum, laudeque prosequimur, longe melius hinc accipi possunt quam vel à rhetore, quem Græci sophistam vocant, vel à prædicatore, nomine iam trito Latinis auribus. Iis enim sæpenumero vita discrepat à præceptis, & melius hortantur alios, quàm ipsi officio fungantur: vt interdum frustra illa virtutis egregia laus recitata sit prolixaq; eorum præceptio vacet, & iaceat, cum exempla desiderentur vitæ præceptoris & authoritas, quam qui respicit, facilius & mouetur ad virtutem, & in officio tenetur. At vero in contemplandis animalium moribus exempla suppetunt omnium officiorum, & effigies offeruntur virtutum summa cum authoritate naturæ omnium parentis, non simulatæ, non commentitiæ, non inconstantes & labiles: sed verè ingenuæ atque perpetuæ. Quis enim tam peruersa natura hostis sui generis est, quin emendetur, & mitigetur, cum nullum animal occidi à sui generis bestia videatur? Quis tam in parentes impius, ne cum ciconiæ auis, aut meropis pietatem erga parentes intelligat, pientior efficiatur? Quis adeò inhumanus, illiberalisque est, quem ossifragæ benignitas in pullos aquilæ non faciat benigniorem? Quis tam piger, iners, & segnis est, quin excitetur ad vitæ munera, cum formicarum, aut apum labores, atque industriam intuetur? Quem non pudeat per metum peccare, cum non solum leonis animum inuictum cogitat, sed etiam reguli auiculæ, quæ cum aquila pugnat, certatque de imperio? Quis principem bonum non colat atque obseruet, cum si rex apum in itinere aberrauerit, omnes eū inquirere, odoratuque sagaci persequi, donec inuenerint, cognitum habeat gestari: etiam regem à plebe, cum volare non potest, & si perierit, omnes discedere? Nunquid parum exempli ad boni principis siue desiderium, siue obseruantiam datur? Quis princeps non ad clementiam facile inuitetur, cum reges apum armari quidem aculeo, sed eo nunquam vti intelligat? Quæ fides, quis amor in canibus? Quanta in elephantis mansuetudo? Quæ in ansere verecundia? Quantum studium ornatus, ac polituræ in pauone? Quanta opera vocis amœnæ, suauisque in luscinia? Quid de iustitia apum dicam, quæ colligunt quidem ex iis, quibus aliquid dulcedinis inest, sed sine vllo fructuum detrimento? Quid de castitate elephantis, qui quam impleuerit coitu, eam rursus non tangit? Aut columbæ, quæ neque coire cum pluribus patitur, neque cōiugium iam inde à primo ortu initum deserit, nisi vidua, aut cœlebs? Disciplina autem & eruditio elephanti, quem non faciat studiosiorem? Omnino nulla pars vitæ humanæ est quæ non suorum officiorum exempla commodissime hinc accipiat. Nam, vt omittam artes illiberales, quæ & ipsæ ingeniis animalium non parum iuuantur, valetudinis exempla quæso vnde commodius peti, quam ex animalibus possint? Loca pro temporis conditione solent illa mutare: non plus edunt, aut bibunt quàm sibi salubre sit: non diutius dormiunt, quàm ratio valetudinis postulat: modum mouendi, quiescendique seruant: nouit sua quodque medicamenta: viuit sua quodque sorte contentum, & gaudet: hæc late à medicis præcipiuntur. At vero exempla, in quibus vis maior, quàm in præceptis est, ab animalibus certiora præbentur. Addo vtilitatem, quæ in dicendi facultate ex hac animalium ratione afferri potest. Comparationes enim, assimilationesque illæ, quas Græci parabolas vocant, quæ plurimum orationem exornant, auditoremque tenent, hinc varie, copiose, aptissimeq; accipi possunt: vt siue oras, siue cōmunem partiris cū aliis sermonē, eloquens, aptus suauisque esse possis. Poëta vero vndénam pulchrius sua illa rara & mira accipiat, quàm ex his libris, qui naturæ arcana rimantur, enarrant, aperiunt? Medicus autem, quod fatetur, se sua inde ordiri, vbi philosophus desinit, nusquam plenius quàm hic viderit: quodque à Galeno medicorum principe traditur, Aristotelem primum anatomen, hoc est, membrorum dissectionem scripsisse, hic agnoscet: & quod idem & primus, & optimus fuerit author, percipiet. Iam & philosophi nostræ ætatis, qui quadrifariam rerum causam ex prima illa librorum naturalis auscultationis institutione, accipiunt quidem communi quadam ratione: sed quemadmodum his natura vtatur, in constitutione, generationeque animalium, parum authore Aristotele, vidēt, inopia scilicet exemplaris Aristotelici quod legere possint, hic vidisse aliquando gaudebunt, & Physici, quos se appellant dignius de cætero profitebuntur. Rationes enim ideo quærimus vniuersales, vt demum res particulares, & sensiles teneamus. Accedit ad hæc voluptas, qua iuuari, ac perfici quamuis actionem Aristoteles ait, quam in contemplandis rebus naturæ auidissimè capimus. Nam si pictor nos vehementer oblectat, cum animal scite pinxerit: quanto vehementius natura ipsa afficiet voluptate, cum eius tam multa & varia animalia, mira membrorum conuenientia, inauditaque moderatione & elegantia facta cernamus? Cum hos legimus libros, contemplamur profectò, quàm varius, ac pulcherrimus fructus horum librorum, & vtilitas amplior, quàm vt verbis exprimi possit. Hæc Theodorus Gaza.

Vtilitas historia animaliū ad mores & virtutum officia.

Ad valetudinē tuendam.

Ad dicendi facultatem.

Ad poeticam,

Ad rem medicā, propter anatomen.

Ad primā physica partem de causis.

Voluptas

CATALOGVS VETERVM NON EXTANTIVM, QVI DE ANIMALIBVS SCRIPSERVNT.

ARISTOTELIS librum ζωϊκῶν ἢ περὶ ἰχθύων. Athenæus alicubi citat, non peculiarem vllum puto librum quo careamus intelligens, sed partem aliquam historiæ animalium, in qua de piscibus tractatur. Nam & libro septimo Aristotelis verba de pisce anthia citat ex libro περὶ ζώων ἰχθύων, quæ tamen apud Aristotelem leguntur historia animalium libro 9. cap. 37. quod caput Gaza aut alius Latine inscripsit de ingenio marinorum & fluuiatilium piscium pro ratione commoditatis vitæ. Circa finem quidem libri septimi, Athenæus ex Aristotelis libro quinto historiæ animalium verba hæc recitat, Ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἰχθυδίων οἱ πλεῖστοι ἅπαξ τίκτουσιν, οἷον οἱ χυτοὶ, οἱ τῷ δικτύῳ περιεχόμενοι, χρόμις, ψῆττα, θυννος, &c. quæ verba eo in libro, capite nono apud Aristotelem inuenio. Alibi tamen eodem in libro Athenæus citat Aristotelis verba quæ leguntur ἐν τῷ περὶ ζώων alphesten piscem esse μονάκανθον καὶ κιῤῥόν. quæ nos apud Aristotelem nusquam reperimus, vt suspicemur quædam ipsius de animalibus scripta, præsertim de piscibus, nobis amissa. Plinius libro octauo Aristotelem quinquaginta præclara volumina de animalibus condidisse affirmat: atqui Theodorus Gaza libros de animalibus octodecim esse ait nouem scilicet de historia animalium, quatuor de partibus, quinque de generatione: his Plinium libros etiam de anima. & parua naturalia (vt vocant) adnumerasse apparet: sic enim omnes erunt quinquaginta, Niphus. Nicandri Scholiastes in Alexipharmacis in aconiti mentione, Aristotelis ex libro decimo nono de animalibus verba citat de panthera, quod sumpto aconito ad excrementum humanum in arbore suspensum à venatoribus assultando tanquam ad remedium exhausta tandem extinguatur. Quod Aristoteles non alibi quàm nono libro cap. 6. historiæ animalium refert, quamuis etiam in Mirabilibus meminerit. Diogenes Laërtius author est scripsisse Aristotelem etiam de compositis animalibus librum vnum, item de fabulosis animalibus librum 1. & Anatomicos octo, & Selectum anatomicum vnum: hi omnes nobis interciderunt. Cæterum composita animalia intellexerim, quæ ex parentibus genere aut specie diuersis nascuntur.

Alexandri Myndij liber de animalibus, & historia iumentorum memorantur ab Athenæo.

Antipatri librum de animalibus citat Plutarchus in libro de causis nat probl. 38

Antipho rhetor scripsit de pauonib. Athenæus.

Archestratus de varijs animalibus ad cibũ aptis, eorumque ad gulam & voluptatem apparatu carminibus scripsit, quæ persæpe recitat Athenæus.

Cæcilus Argiuus de piscibus scripsit carmine, Athenæus.

Callisthenis librum tertium de venatione citat Plutarchus in libro de fluuijs.

Epicharmus Syracusanus pecudum medicinas diligentissimè conscripsit. Columella.

Leonides Byzantius scripsit de piscibus oratione soluta, Athenæus.

Numenij librum Theriacum citãt Scholia in Nicandrum.

Numenius Heracleotes de piscibus poëma condidit, Athenæus.

Petrichi Ophiaca adducit Soholiastes Nicandri.

Pancratius Arcas Halieutica reliquit carmine: item Posidonius Corinthius, Athenæus:

Seleucus Tartensis Halieutica ędidit prosa, Athenæus.

Sostratus scripsit de natura animalium, vt Athenæus & Nicandri Scholiastes citant. Eiusdem secundum de venatione librum citat Stobæus in Sermone quo Venus vituperatur.

Strato Lampsacenus physicus scripsit de generatione animalium, item de animalibus, de quibus dubitatur, & de fabulosis animalibus Laërtius.

Theophrastus Eresſius (Laërtio teste) scripsit de diuersitate vocis animalium eiusdem generis lib. 1. De animalibus quæ sapere dicuntur, vnum. De his quæ in sicco morantur, duos. De animalibus, septẽ. De his quæ colores immutant, vnum. De his quæ latibula faciũt, vnum. De automatis (sic puto vocat, quæ non ex coitu sed ex putredine nascuntur) animalibus, vnum. Compendij ex Aristotele de animalibus libros 6. De animalium prudentia & moribus vnum. De fructibus & animalibus versus mille centum & octoginta duos. Horum nonnullos etiam Athenæus citat nempe τοὺς περὶ ζώων, περὶ τῶν ἐν τῷ ξηρῷ διατελούντων ζώων, περὶ τῶν φωλευόντων, περὶ τῶν μεταβαλλόντων τὰς χρόας: item περὶ τῶν δακέτων καὶ βλητικῶν.

Xenocratis librum de vtilitate quæ ab animalibus capitur citat Galenus lib. 10. c. 4. de simplicibus.

Augustinus Niphus in præfatione commentariorum quos in Aristotelis de animalibus libros ædidit complures alios authores veteres, quorum libri de animalibus scripti non extent

tent, enumerat mutuatus ex Indice Plinii qui loco primi libri habetur. Authores enim aliquot quos octauo præcipuè libro Plinius nominat, tanquam omnes de animalibus simpliciter scripserint à Nipho numerantur, cum illi obiter tantum in operibus suis vel res gestas vel rem rusticam continentibus, animalium quorundam meminerint. Iuba, Hieron, Attalus, Philometer & Archelaus reges de vi naturaq; animalium diligenter perscripserunt. Gillius. Ego regum istorum nomina citari quidē apud Plinium reperio, de animalibus verò ex professo eos scripsisse nusquam legere memini. Hiero quidem, Philometer, Attalus & Archelaus de cultura agri scripserunt, vt refert Plinius 18. 3. Iuba vero tum alia, tum de Arabia siue Arabica expeditione, eodem teste 6. 27. & 12. 14. in quibus libris multa eos de animalibus scripsisse coniicio, ex professo nusquam.

CATALOGVS AVTHORVM EXTANTIVM, QVORVM SCRIPTIS ad hoc Opus vsi sumus.

C. Plinius Secundus in suo de natura Volumine authorum quos sequitur nomina, & passim adiicere, & in fronte Operis ad finem capitum cuiusque libri prætexere voluit. Est enim benignum (inquit) vt arbitror, & plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris: non vt pleriq; ex iis, quos attigi, fecerunt. Scito enim conferentem me authores, deprehendisse à iuratissimis & proximis veteres transcriptos ad verbum, neq; nominatos. Obnoxii profectò animi, & infelicis ingenii est, deprehendi in furto malle, quàm mutuum reddere, cum præsertim sors fiat & vsura. Hæc Plinius. quem nos etiam secuti authorū per quos profecimus catalogum adscribemus. Enumerabuntur autem illi tantum quorum scripta extant: nam si illos etiam nominare vellem, qui ab aliis, præsertim veteribus citantur, etsi non sine exemplo id facerem, tamen catalogum nimis augerem, & hominis ambitiosi ac ostentantis suspicionem de me relinquerem. * Asterisco notauimus illos, ex quibus omnia quæ de animalibus habebant desumsimus, siue quòd toti de animalium historia conscripti essent, siue multa passim ex instituto, aut etiam obiter de animalibus pauca continebant: ita vt nihil amplius ad particulares animantium singulorum historias ab iis petendum sit. Nam ex historicis, poëtis & aliis authoribus, non omnia quæcunq; de animalibus apud eos haberentur excerpsi, quòd id prolixius quàm vtilius futurū videretur, (cum nihil ferè noui in rebus ipsis apud illos tradatur, sed elocutio tantum variet,) sed ea tantum quæ fortuitò siue in ipsorum libris, siue apud grammaticos citantes occurrebant. Si quæ tamen ad res ipsas facere iudicabam, ex omni genere authorum sedulo transcripsi.

Libri Hebraici.

1. *Vetus Testamentum cum annotationibus Seb. Munsteri.*
2. *Eiusdem Munsteri Dictionaria, Hebraicolatinum, & quadrilingue.*
3. *Epistola presbyteri Ioannis, vt vocant, hoc est AEthiopiæ regis ad Pontificem Rom. de rebus AEthiopicis.*

Arabicos, *hoc est ex Arabica lingua translatos, nominabo inferius inter obscuros.*

Græci.

4. * *Actuarij liber de Serpentibus & venenis, breuiter ex Dioscoride contractus est.*
5. * *Adamantij Physiognomica.*
6. *Aeschyli tragœdiæ.*
7. *Aetij non omnia sed pleraq; euolui & excerpsi: integrum vero librum 13. qui est de venenis & venenatis animalibus.*
8. * *Aeliani historia animalium, Petro Gillio interprete, cum eiusdē additionib. ex Oppiano, Plutarcho, Porphyrio & Heliodoro, vt libri titulus habet. Sic autē Aeliani omnia adiecta sunt, vt nihil ad rem pertinens omitteretur: nam si quando stilus luxuriari videbatur, & leniter euagari, aut hominē cum brutis conferēdo reprehendere, (quod sæpius facit, vt qui professione rhetor fuerit) pleruną; contraximus.*
* *Eiusdem variæ historiæ libri 14.*
* *Eiusdem de instruendis aciebus liber.*
9. * *Alexandri Magni epistola ad Aristotelem de rebus Indicis Cornelio Nepote interprete.*
10. * *Alexandri Aphrodisiensis problematum libri 2.*
11. *Alexander Trallianus medicus.*
12. *Ammonius de differentijs vocum.*
13. * *Annonis Periplus.*
14. *Apollonij Argonautica, cum Scholijs.*
15. *Apostolij Byzantij parœmiæ.*
16. *Appianus historicus.*
17. *Aratus, cum Scholijs.*
18. *Aristides rhetor.*
19. *Aristophanis comœdiæ, cum Scholijs.*
20. *Aristotelis libri integri, quod particulares historias attinet, * De historia, de generatione & de partibus animalium. Physiognomica. De mirabilibus. De coloribus. Parua naturalia, vt vocant. Problemata. In cæteris libris, aut nullum aut rarissimum vllius animantis nomen occurret.*
21. *Michaëlis Ephesij Scholia in libros de generatione, quæ Ioannis Philoponi nomine publicata sunt. Niphus scribit Michaëlis Ephesij Scholia in libros de generatione extare, expositionem non extare.*
22. * *Arriani Periplus Euxini Ponti.*
* *Eiusdem Periplus rubri maris.*
Eiusdem de rebus gestis Alexandri historiæ.
* *Eiusdem Indica.*
23. * *Athenæi Dipnosophistæ.*
24. *Biblia sacra, hoc est vetus & nouum Testamentum Græce.*
25. *Callimachi poëmata quædam.*
26. *Cl. Galeni libri: alij quidem multi sparsim à nobis cogniti: integri vero propter animalium historiam, qui sequuntur.*
* *Libri de simplicium facultatibus. De antidotis. De theriaca ad Pisonem. De cibis boni & mali succi. De alimentorum facultatibus tertius. De parabilibus libri tres, quorum primus incipit, Cum ars*

medica

medica circa nullas vnquam vrbes. Secundus, ad Solonem, acephalus. Tertius Galeno adscriptus, incipit: De gurgulionis vitijs.
27. Diodorus Siculus historicus.
28. Diogenes Laërtius de vitis philosophorum.
29. Dion historicus.
30. Dionysius Afer de situ orbis, & Eustathius interpres.
31. * Dioscorides.
32. Epigrammatum Græcorum authores diuersi.
33. Epistolarum Græcarum authores diuersi, quos Aldus olim vno volumine coniunxit.
34. Etymologicon.
35. Euripidis tragœdiæ.
36. Eustathius in priores quinque Iliadis libros.
37. * Geoponicorum, id est, de re rustica ad Constantinum Cæsarem librorum authores diuersi.
38. * Heliodori Aethiopicæ historiæ libri decem.
39. * Heraclidis descriptiones Rerumpub.
40. Herodoti historiæ.
41. Hesiodi poëmata, cum Scholijs.
42. * Hesychij Lexicon.
43. * Hippiatri Græci, Absyrtus, Hierocles, Pelagonius & alij vno volumine coniuncti.
44. Hippocrates: præcipuè libri de natura muliebri, de morbis muliebribus, de internis affectionibus.
45. Homerus, cum Scholijs.
46. Iosephus.
47. Ioannis Tzetzæ varia historia.
48. * Iulius Pollux.
49. Lucianus.
50. Lycophron cum Scholiaste.
51. * Nicandri Theriaca & Alexipharmaca, cum Scholijs.
52. Nicolai Myrepsi medicamenta composita secundum genera, Leonhardo Fuchsio interprete.
53. * Oppiani libri de piscibus, & de venatione.
* In eiusdem libros de aucupio paraphrasis.
54. * Orpheus.
55. * Ori vel Hori Hieroglyphica.
56. * Palæphatus de fabulis.
57. Paulus Aegineta medicus.
Succidanea cum eiusdem, & cum Galeni operibus coniungi solita.
58. Pausaniæ libri de regionibus Græciæ.
59. Philes qui de animalibus senarios iambicos condidit, omnia ab Aeliano mutuatus.
60. Philostrati Icones.
* Eiusdem libri de vita Apollonij.
61. * Phurnutus de dijs.
62. Pindarus, cum Scholijs.
63. Plato.
64. Plutarchi vitæ & alij varij libelli integri verò,
* Vtrum terrestria aut aquatilia animalia sint sapientiora.
* Gryllus, vel quod bruta ratione vtantur.
* Liber de Iside & Osiride.
* Causæ naturales.
65. Polyæni strategemata.
66. Polybius historicus.
67. Procopius Gazæus sophista in octateuchum veteris Testamenti.
68. Q. Calaber poëta.
69. Theophrasti opera.
70. Theocritus.
71. Xenophontis opera diuersa.
* De venatione.
* De re equestri.
* Hipparchicus.

LATINI AVTHORES VETERES.

72. Ael. Lampridius.
73. Ael. Spartianus.
74. Alb. Tibullus.
75. Ammianus Marcellinus.
76. Aulus Gellius.
77. Aulus Persius.
78. * Aur. Cornelius Celsus.
79. * Cal. Apicius de re culinaria.
80. C. Iul. Cæsar.
81. C. Iulius Solinus.
82. * C. Plinij Secundi Historia mundi.
83. C. Suetonius Tranquillus.
84. C. Val. Catullus.
85. Decius Ausonius.
86. Fl. Vegetius Renatus de re militari.
* Eiusdem Mulomedicina.
87. Fl. Vopiscus historicus.
88. Gratij liber de venatione.
89. Iul. Capitolinus historicus.
90. Iunius Iuuenalis poëta Satyricus.
91. L. Annæus Seneca.
92. L. Apuleius.
93. L. Iunius Moderatus Columella de re rust. & hortensi.
94. Macrobius Ambrosius Aur.
95. * Marcellus medicus Empiricus, quem simpliciter Marcelli nomine citato inter remedia ex animalibus intelligi volo, non Marcellum Vergilium illum nostri seculi qui Dioscoridem transtulit, & annotamentis illustrauit.
96. M. Actius Plautus Comicus.
97. M. Annei Lucani Pharsalia.
98. M. Aurelij Olympij Nemesiani poëta de venatione liber.
99. M. Cato de re rust.
100. M. Manilij Astronomicôn libri.
101. * M. Terentius Varro de re rust.
* Idem de lingua Lat.
102. M. Valerij Martialis epigrammata.
103. M. Vitruuius de architectura.
104. Nonius Marcellus de lingua Lat.
105. Palladius de re rust.
106. Pomponius Mela.
107. P. Vergilij Maronis Bucolica & Aeneis.

* Eius.

* Eiusdem Georgica.
108 P. Ouidij opera.
* Eidem falso adscripta, Philomela de vocibus animalium, & Pulex.
* Eiusdem Halieutica.
109 Quintus Horatius Flaccus.
110 * Q. Serenus Samonicus.
111 Seruius in Vergilium.
112 * Sextus Platonicus de remedijs ex animalibus.
113 Sexti Aurelij Propertij Elegia.
114 Sextus Pompeius Festus de lingua Lat.
115 Sexti Iulij Frontini Strategemata.
116 Silius Italicus Poeta.
117 Statius Papinius Neapol. Poeta.
118 Titi Calphurnij Siculi Bucolica.
119 T. Liuius Historicus.
120 Valerius Maximus.

LIBRI LATINE QVIDEM EDITI, SED ADMODVM IMPVRE, VT

ex Arabica lingua conuersi plerique superioribus seculis, & illorum qui tales authores imitantur: in quibus frequentissima etiam circa res ipsas errata sunt, partim authorum, partim interpretum imperitia.

121 Aesculapius nescio quis, ex animalibus remedia descripsit quæ pleraq. eadē apud Sextum Platonicum reperio.
122 * Alberti Magni de animalibus libri, innumeris erroribus inquinati, ita vt Niphus totidē ferè errores inesse scribat quot verba.
123 Alexander quidam author obscurus, ab alijs eiusdem farinæ authoribus citatur, ipse non vidi: vt & Rodolphus in Leuiticum.
124 Arnoldus de Villa noua, in ijs quæ de animalibus scribit, vt in libro de theriaca, Arabum eorūmve interpretum tum nomina tum errores sequitur.
125 * Bartolemaei Anglici de proprietatibus rerum libri 19.
126 Auerrois libros Aristotelis de generatione & de partibus paraphrasticè reddidit, licet meo iudicio perperam interpretetur, Niphus. Ego cum ex his scriptis nihil egregij sperarem, neq. apud nos reperirem, accersere nolui, vt neq. Auicennæ de animalibus libros, in quibus pleraq; omnia Aristotelis esse puto: & si quid præter illa adiectum est, in Alberti lucubrationibus, (quibus nos vsi sumus,) contineri.
127 * Auicennæ opera medica. De eiusdem libris animalium in Alberti Magni mentione iam dixi.
128 * Elluchasem Elimithar Medici de Baldath Tacuini.
129 * Ferdinandus à Ponzeto Cardinalis, de venenis.
130 * Iacobus Dondus Patauinus, quem vulgò Aggregatorem vocant.
131 Iorachi cuiusdam liber de animalibus ab Alberto Magno sæpe citatur, (& ab alijs obscuris.) ait autē eum frequenter falsa scribere.
132 Kiranides etiam nescio quis ab Aggregatore & alijs recentioribus, in remedijs præcipuè ex animalibus subinde citatur.
133 * Matthæi Syluatici Pandectæ Medicinales.
134 R. Moses.
135 * Petrus Aponensis de venenis.
136 * Rasis in libro de sexaginta animalibus.
137 Semeryon vel Haren Semeryon, ab Alberto Magno in historia animalium frequēter citatur.
138 Serapio.
139 * Vincentij Belluacensis de animalibus libri 7. nempe decimusseptimus Speculi naturalis cū sex sequentibus. Speculi doctrinalis etiam libro decimosexto rursus de ijsdem breuiter agit.
140 Liber de natura rerum authoris innominati, passim apud recentiores illos quorum impurus sermo Latinus est, citatur, Vincentium, Albertum. ex quibus nos omnia quæ nō prorsus absurda erant mutuati sumus.
141 * Andreæ Bellunensis Glossemata in Auicennam, vtilia sanè & erudita, quamuis dictionis non admodum puræ: fuit enim linguæ Arabicæ peritus, ita vt orthographiæ etiā scriptarum ab eo dictionum maior sit habenda fides, quàm ab alijs quorum plerię miserè illam corruperunt.
142 Laurentius Rusius Hippiatrica peritissime scripsit, quanquam stilo non satis Latino.
143 Isidorus Etymologici sui libro 12. de animalibus quædam scripsit non inutilia: meretur autē medium ferè locum ni fallor, inter classicos & barbaros authores.
144 Vt & Monachi illi quorum commentarij in Mesuen ante annos circiter octo Venetijs excusi sunt.
145 * Eiusdem ordinis fuerint & Petri Crescentiensis de re Rust. libri.

LIBRI RECENTIORVM MEDIOCRI AVT ETIAM EGREGIO STI-

lo Latine editi, quorum authores aut nostra memoria vixerunt, vel etiamnum viuunt, aut paucis ante nostram memoriam annis è vita excesserunt.

146 * Aeneæ Syluij Asiæ & Europæ descriptio.
147 * Alexandri ab Alexandro IC. Neapolit. Dies geniales.
148 Alexandri Benedicti Veronensis de morbis curandis opus.
149 * Aloisij Cadamusti nauigatio.
150 * Aloisij Mundellæ epistolæ medicinales.
151 * Americi Vesputii nauigationes.
152 * Andreæ Alciati Emblemata.
153 * Andreæ Vesalij opus Anatomicum.
154 * Angeli Politiani opera.
155 * Antonij Musæ Brasauoli libri de medicamentis vsitatis simplicibus & compositis.
156 * Antonius Thylesius.

157. * Augustini Niphi commentarij in libros Aristotelis de animalium historia, generatione, & partibus.
* Eiusdem de augurijs liber.
158. * Baptista Fieræ Mantuani cœna.
159. Baptista Platina Cremonensis de honesta voluptate & valetudine libri.
160. Bassianus Landus Placentinus de humana historia.
161. * Belisarius Aquininus Aragoneus Neritinorum dux de venatione, ex Oppiano ferè.
* Eiusdem de aucupio liber.
162. * Brocardus monachus de Terra sancta.
163. Calij Calcagnini opera.
164. * Calij Rhodigini Antiquarum lectionum volumen: quod frequentissimè in opere nostro Calij simpliciter nomine citatur.
165 Calius Aurelianus Siccensis. (hic pertinet ad ordinem veterum.)
166. * Calij Secundi Curionis Araneus.
167. * Caroli Figuli dialogi, alter de mustelis, alter de piscibus in Mosella Ausonij.
168. * Caroli Stephani scripta de vocabulis rei hortensis, Seminary & Vineti.
169. * Christophori Columbi Nauigatio.
170. * Christophori Oroscij Hispani Annotationes in Aëtium & eius interpretes.
171. * Desiderij Erasmi Rot. opera.
* Eiusdem Chiliades adagiorum.
172. * Erasmus Stella de Borussiæ antiquitatibus.
173. * Francisci Marij Grapaldi Parmensis de partibus ædium libri 2. Tractat autem de animalibus libri primi capitibus, 6.7.8.9.
174. * Francisci Massarij Veneti in nonum Plinij de naturali historia Castigationes & Annotationes.
175. Francisci Nigri Bassianatis Rhætia.
176. Franciscus Robortellus Vtinensis.
177. Gabrielis Humelbergij commentarij in Samonicum, in Sextum de medicinis animalium, & in Apicium.
178 Gasparis Heldelini ciconiæ encomium.
179. * Georgij Agricolæ libri de metallis. De ponderibus & mensuris.
* Eiusdem liber de animantibus subterraneis.
180. * Georgij Alexandrini priscarum apud authores rei rusticæ enarratio.
181. Guilielmi Budæi Commentarij linguæ Græcæ.
* Eiusdem Philologia.
182. * Gul. Philandri Castilionij Galli in Vitruuium annotationes.
183. * Guilielmi Turneri Angli liber de auibus.
184. * Giberti Longolij dialogus de auibus.
185. * Hermolai Barbari Castigationes in Plinium.
* Corollarium in Dioscoridem. * Physica.
186. * Hieronymi Cardani de subtilitate libri.
187. * Hieronymi Vidæ poëma de bombycibus.
188. * Iacobi Syluij libri de medicamentis simplicibus deligendis & præparandis.
189. * Iani Cornarij Annotationes in Galenum de comp. pharm. secundum locos.
190. * Ioachimi Camerarij Hippocomus, Rhetorica.
191. * Ioachimi Vadiani Commentarij in Melam.
192. Io. Agricolæ Ammonij de simplicibus medicamentis libri 2.
193. * Io. Boëmus Aubanus de moribus omnium gentium.
194. * Io. Brodæi annotationes in epigrammata Græca.
195. * Io. Fernelius Ambianus de abditis rerum causis.
196. Io. Kufnerus medicus Germanus.
197. Io. Iouinianus Pontanus.
198. * Io. Manardi Ferrariensis epistolæ medicinales.
199. * Io. Rauisij Textoris Officina.
200. * Io. Ruellij historia plantarum.
201. Io. Vrsini prosopopœia animalium carmine, cum annotationibus Iac. Oliuarij.
202. * Iodoci Vuillichij Annotationes in Georgica Vergilij.
203. * Iulianus Aurelius Lessignienfis de cognominibus deorum gentilium.
204. * Lazarus Baysius de re vestiaria, de re nautica, de vasculis.
205. Leonelli Fauentini de Victorijs, de medendis morbis liber.
206. * Lilij Gregorij Giraldi Syntagmata de dijs.
207. Ludouici Vartomanni Romani patritij Nauigationum libri VII.
208. * Marcelli Vergilij in Dioscoridem Annotationes.
209. * Marci Pauli Veneti de regionibus Orientis libri 3.
210. Matthias à Michou de Sarmatia Asiana atque Europæa.
211. Medicorum recentiorum cum aliorum, tum qui parum Latinè de curandis morbis singulatim scripserunt, libri diuersi.
212. * Michael Angelus Blondus de canibus & venatione.
213. * Nicolai Erythræi Index in Vergilium.
214. Nicolai Leoniceni opera.
215. * Nicolai Leonici Thomæi Varia historia.
216 Nicolai Perotti Sipontini Cornucopia.
217. Othonis Brunfelsii Pandecta medicinales.
218. * Paulus Iouius de piscibus.
219. * Idem de Moschouitarum legatione.
220. * Petrus Crinitus.
221. * Petri Gallissardi Araqnæi pulicis Encomium.
222. * Petri Gyllij Galli Additiones ad Aeliani libros de animalibus à se translatos.
* Eiusdem liber de Gallicis nominibus piscium.
223. * Petri Martyris Oceaneæ decades, de nauigationibus noui Orbis.
224. * Philippi Beroaldi Annotationes in Columellam.
225. Pinzoni nauigationes: & Magellani ad insulas Moluchas.
226. * Polydorus Vergilius de Anglia.

* Idem

* *Idem de rerum inuentoribus.*
237. * *Raph. Volaterranus.*
228. * *Robertus Cenalis de ponderibus & mensuris.*
229. * *Roberti Stephani Appendix ad Dictionarium Gallicolatinum.*
230. * *Scribonius Largus.*
231. * *Sebastiani Munsteri Cosmographia vniuersalis.*
232. * *Sebastiani Sigmarij cicadæ Encomium.*
233. *Strozij poëtæ, pater & filius.*
234. *Theodosius Trebellius Foroiuliensis, concinnator Dictionarij quod Promptuarium inscripsit.*
235 * *Valerius Cordus de medicamentis compositis apud Pharmacopolas vsitatis.*

GERMANICI.

236. *Balthasaris Steindel Dillingensis Opsartytica.*
237. *Eberhardus Tappius Lunensis de accipitribus.*
* *Eiusdem prouerbia Germanica cum Latinis & Græcis collata.*
238 * *Hieronymi Tragi historia plantarum.*
239. *Ioannis Eliæ scripta de vocabulis venatorijs in libro eius de scientia scribarum publicorum.*
240. * *Io. Stumpfij Chronica Heluetia.*
241. * *Michaël Herus de quadrupedibus.*
242. *Olai Magni tabula & libellus de insulis & regionibus Oceani Septentrionalis Europæi.*
243. *Varij libelli Hippiatrici Medicinales, & alij, partim excusi, partim manuscripti.*

ITALICI.

244. *Francisci Alunni (non Arlunni, vt sæpe scripsimus in hoc Opere) Ferrariensis Fabrica mundi.*
245. *Petri Andreæ Matthæoli Senensis commentarij in Dioscoridem.*
246. *Terræ sanctæ descriptio authoris innominati.*

GALLICI.

247. *Gulielmus Tardiuus de accipitribus & canibus venaticis.*
248. *Andreæ Furnerij liber de decoratione humanæ naturæ.*
249. *Io. Goeurotus, de Conseruatione vitæ.*
250. *Thomæ Eliotæ Dictionarium Anglicolatinum.*
251. *Sigismundi Gelenij Lexicon symphonum Latinæ, Græcæ, Germanicæ & Illyricæ linguarum.*

CATALOGVS DOCTORVM VIRORVM, QVI VT OPVS hoc nostrum & rempub. literariam illustrarent, vel aliunde imagines animalium, aut nomina & descriptiones miserunt: vel præsentes communicarunt. Horum nonnulli superius quoque nominati sunt, quòd insuper scriptis eorum publicatis adiutus sim.

Achilles P. Gassarus medicus Germanus.
Alexander Peijer Scaphusianus.
Aloisius Mondella Brixiensis medicus.
Andreas Martinus Rostochiensis.
Antonius Eparchus Corcyræus, Græcæ linguæ professor Venetijs.
Antonius Musa Brasauolus illustrissimi Ferrariæ ducis Herculis Estensis archiatros.
Antonius Stuppa Rhætus.
Arnoldus Peraxylus Arlenius Germanus.
Bartolemæus à Castromuro canonicus Curiensis in Rhætia.
Cælius Secundus Curio Italus.
Cælius Sozinus Senensis.
Caspar Hedio ecclesiastes Argentinensis.
Christophorus Clauserus Tigurinus archiatros.
Cornelius Sittardus medicus Germanus.
Dominicus Monthesaurus medicus Veronensis.
Florianus Susz Rolitz à Varshauia, Polonus.
Franciscus Belinchettus mercator Bergomensis.
Ge. Agricola consul Kempnicij.
Ge. Fabricius poëta, Scholæ rector Misenæ.
Gisbertus Horstius Amsterodamus medicus Romæ.
Gregorius Mangolt Constantiensis.
Gulielmus Gratarolus Bergomensis, medicus.
Gulielmus Turnerus Anglus medicus.
Henricus Stephanus Roberti filius. Parisiensis.
Hieronymus Fracastorius Veronensis medicus.
Hieronymus Frobenius Basiliensis typographus.
Hieronymus Tragus Germanus.
Io. Altus Hessus.
Io. Culmannus Goppingensis.
Io. Dernschwam Germanus.
Io. Estwycus Anglus.
Io. Falconerus medicus Anglus.
Io. Kentmannus Dresdensis medicus.
Io. Oporinus Basiliensis typographus.
Io. Ribittus sacrarum literarum interpres Lausannæ.
Iustinus Goblerus I. C. & principi Nassauiensi à consilijs.
Lucas Gynus medicus Italus.
Michaël Alysius Gallus Trecensis medicus.
Nicolaus Gerbelius Phorcensis I. C.
Petrus Dasypodius Græcarum literarum professor Argentorati, præceptor meus.
Petrus Gillius Gallus.
Petrus Merbelius Germanus, Carolo V. à consilijs Mediolani.
Petrus de Mesnil Gallus.

Petrus Paulus Vergerius, olim episcopus Iustinopolitanus.
Sebastianus Munsterus Hebraicæ linguæ professor Basileæ.
Sigismundus Gelenius Bohemus.
Simon Lithonius Valesius.
Theodorus Bibliander sacrarum literarum apud nos professor.
Thomas Gybson Anglus, medicus.
Valentinus Grauius vir doctus & senator Misenæ.
Vincentius Valgrisius Germanus, typographus Venetijs.
Lucas Schån pictor Argentoratensis aues plurimas ad viuum nobis expreßit, & quarundam historias quoque addidit, vir picturæ simul & aucupij peritus.

Hi ferè sunt quorum diligentiæ beneuolentiæque erga me pariter & bonas literas, tum ipse plurimum debeo, tum omnis studiosorum posteritas debitura est. Quòd si fortè alicuius per quem profeci nomen in præsentia præterii, id ille obliuioni potius & extemporaneæ scriptioni, quàm ingratitudini vt adscribat etiam atque etiam oro.

ORDINIS RATIO, QVEM PER SINGVLAS FERE ANIMALIVM HISTORIAS secuti sumus.

DE PICTVRIS ANIMALIVM IN HOC OPERE.

ROMANI imperij principes olim adhuc maximæ orbis terrarum partis domini, multa peregrina subinde animalia populo spectanda offerebant; vt ita illius animos sibi deuincirent. Atqui illa non nisi breui tempore, quo scilicet durabant spectacula, inspici & considerari poterant. Nostræ verò icones, quas omnes ad viuum fieri aut ipse curaui, aut ab amicis fide dignis ita factas accepi, (nisi aliter admonuerim, quod rarum est,) quouis tempore & perpetuò se spectandas volentibus, absq; labore, absq; periculo, offerent. Nam animalia quædam viua, propter periculum ex crudelitate ipsorum aut vt veneni, quis comminus inspicere sustineat? vt sæuos leones, vrsos immanes, crudelißimas tigres, rabidas pantheras, infestißimos crocodilos, & in mari canes, siluros, lamias, cete: deniq; venenata viperarum, aspidum, chelydrorum, & alia serpentium ferarumq; genera, quæ vel solo aspectu, cornibus, rictu, dentibus, vnguibus, calcibus, aut aliter vulnera & mortes minitantia, protinus homini se inimica declarant. Atqui eadem picta non modo sine terrore, verum & iucundè spectamus: & tanto maiori quàm innoxias animantes voluptate, quanto minus viua accuratè & de proximo inspicere sustinemus: Cuius rei causam Aristoteles etiam in problematis inquirit. Optaßem equidem cum suis coloribus excudi potuisse effigies: quod quoniam fieri non potuit, typographus pro ijs qui sumptum facere aliquanto maiorem non recusabunt, exemplaria aliquot pictoris manu coloribus illustranda ad archetypum nostrum curauit. Minora animalia, inter aues, pisces, & insecta præcipuè, ea quæ viuunt magnitudine plerunq; expressa sunt, si libri vel chartæ spatium admittebat. Maiora verò necessariò imminuta sunt: quod si non satis certa proportione inter ea seruata vbiq; facta est imminutio illa, excusare me poterit, partim pictorum diuersitas quibus vsi sumus, idq; diuersis temporibus & locis: partim occupationes plurimæ, quæ me tum libro conscribendo tum aliàs intricabant, vt picturis operam dare satis non possem, eamq; curam ferè in typographos reijcerem. Sed de magnitudine, & magnitudinum inter se proportione non admodum refert, dum cætera bene habeant, in quo quidem curando pro mea parte diligentiæ nihil intermisi.

DE PRIMO CAPITE A.

SINGVLORVM ferè animalium historiam, (perpaucis exceptis vbi id commodè fieri non poterat, vt ab initio statim in Alce, propter multas diuersásq; authorum de ea sententias) per octo capita, octo prioribus Alphabeti Latini literis maiusculis insignita partiti simus, vt A. sit primum caput, B. secundum, & sic deinceps. Vltimum verò caput H. rursus in totidem partes per minores literas diuisi, vt Philologia quoq; eodem ordine tractaretur, per a. b. c. d. e. f. g. h & literas. quanquam g. quæ pars de medicamentis est, perrarò in Philologiam venit, cum aliquod forte G. maioris, id est septimi capitis paralipomenon se offerebat. Sed singulorum capitum argumenta ordine prosequamur.

A. igitur quamuis cæteris collatum capitibus breuißimum sit, plurimum tamen plerunq; in eo laborandum erat, continet enim nomina diuersarum gentium, Hebraica ferè primum & Hebraicis finitima, (vt Arabica, Chaldaica, Saracenica:) deinde Persica, Græca, Italica Hispanica, Gallica, Germanica, Anglica, Illyrica, vbi hæc omnia haberi potui, quod in quadrupedibus facilius fuit. In auibus sanè multis, & piscibus, serpentibus, ac insectis, aliquando vnius tantum aut alterius linguæ nomina reperi, & forte aliquando nullius, vt vel innominatum fuerit relinquendum animal vel nomen ei fingendum. Initio quidem statim de Latino nomine constituendo laborandum erat, id quod

per

perdifficile est hoc seculo. Neq; mirum hoc videbitur hominibus doctis, cum Plinius vir tantus & in ipso literarũ linguarumq; flore natus, similiter conqueratur, in hæc verba: Illud satis mirari non queo, intercidisse quarundam arborum memoriam, atque etiam nominum, quæ authores prodidêre, notitiam. Quis enim non communicato orbe terrarum maiestate Romani imperii, profecisse vitam putet commertio rerum ac societate festæ pacis, omniaq; etiam quæ occulta ante fuerant, in promiscuo vsu facta? At hercule non reperiuntur qui norint multa ab antiquis prodita, desidia rerum internitione memoriæ inducta. Huius quidem ignorantiæ præcipua videri causa debet linguarum mutatio, neque enim Italia iam Latinè loquitur, Gothorum & Langobardorum vt bellis oppressa, & coloniis occupata, sic vocabulis inquinata. Græcia Turcarum seruitio premitur, nec amplius Græcè sed barbare loquitur, adeò vt non rerum modo, sed etiam locorum illustrium nomina sint nouata. Quamobrem nemo nobis vitio dabit, si aliquando vocabulis destituti noua finxerimus, tum in vernacula lingua, tum Latina, aut Græca, quod tamen nisi admonito lectore, vt par est, nusquam fiet, in auium, piscium, serpentium & insectorum duntaxat historiis, & in illis quoque raro: in quadrupedibus nunquam aut rarissimè.

Hebraica vocabula, cum suis interpretationibus præceptor noster Theodorus Bibliander sacrarum literarum in gymnasio nostro professor, magnæ doctrinæ & incredibilis diligentiæ vir, pleraque nobis suppeditauit. Inquisiui autem & ipse nonnulla, cum aliunde, tum ex Arabum libris qui in re medica extant, & multa animalium nomina continent, quæ ex Græcis transtulerunt, quamuis Græca nomina persæpe retineant ita plerunque detorta & deprauata vt vix agnoscantur, qualia plurima ex Aristotele Auicenna transtulit, vt apud Albertum legimus: quod indicium illius etiam seculi inscitiæ est, vt non sit mirum doctissimos etiam Iudæorum hodie nihil certi de rerum nominibus, vt animalium, plantarum, metallorum, vestium, instrumentorum, &c. docere posse. Certe R. Abraham abenEzra, qui claruit anno Salutis 1217. huiusmodi rerum nomina Hebraica prorsus obscura esse alicubi scribit, quòd in rebus naturalibus diuersæ regiones diuersa proferant, in iis verò quæ artes faciunt longinquitas temporis plurimum immutet. Reliquarum linguarum vocabula partim ipse vsu cognoui, Gallica enim & Italica mediocriter intelligo, partim ex dictionariis, partim ex amicis diuersis didici.

De B. Litera.

Caput secundum docet quibus in regionibus animalia quæq; reperiantur, & quomodo secundum illas differant: & si species eius diuersæ reperiuntur, aut aliæ quædam differentiæ, vt in equis secundum gressum & celeritatem, &c. illas etiam explicat. Præcipuè verò corpus describit, & primum corporis magnitudinem: deinde partes singulis, simplices primum, externas internasq;, solidas & liquidas, vt sunt, pellis, pili, (& qui accidit eis color.) sanguis, adeps, medulla, ossa, venæ, nerui, &c. deinde compositas à capite ad pedes, vt caput, cornua, cerebrum, oculos, aures, nasum, os, linguam, dentes, pectus, dorsum, cor, pulmones, ventriculum, hepar, fel, lienem, intestina, genitalia, crura, pedes, vngues vel vngulas, &c. (quanquam cornua & vngues, & alia quædam ex prædictis simplices esse partes non ignoro, hoc ordine tamen collocaui propter situm.) In quibusdam quæ ab hominibus aluntur, vt pecoribus, iumentis, canibus, electionis etiam notas in hoc caput inserui.

De C. Litera.

Tertio capite comprehenduntur naturales corporis actiones, quæ vel ad vitæ conseruationem, vel speciei propagationem pertinent, singulatim vero, Animantis cuiusque. Vox. Sensus, Cibus, Potus, Somnus, Somnia: Excrementa alui, vesicæ, genitalium, sudor, menses, lac: Loci in quibus versantur, vt montes, syluæ, paludes, frigidi, calidi, &c. latibula: Actiones corporis quod ad motum & quietem, ingressus, cursus, volatus, serptio, natatio, cubatio: Sanitas, & eius signa, & conseruatio, præcipuè circa pecora, & ea quæ ab homine aluntur animalia, (quanquam hanc tuendæ sanitatis partem quæ sita est in hominis cura, ad quintum ferè caput reieci.) Libido, Coitus, Conceptus, Gestatio & prægnantium cura, Abortus, Partus, Fœtarum cura, Fœtus eiusque educatio. Ætas, & eius dignotio. Vitæ spatium. Morbi eorumque causa, signa, præcautiones, remedia. Et ex illis communes primum toti corpori, siue quòd vniuersum occupent, vt febres, pestis, venena, siue quòd in quauis eius parte fieri possint, vt vulnera, vlcera, scabies, abscessus: deinde particulares à capite ad pedes. Quæ ad ornatum magis quàm sanitatem pertinent, ferè ad quintum caput differuntur.

De Litera D.

Capite quarto de animi affectibus, moribus & ingeniis agitur, quæ singulorum animi bona aut virtutes, quæ mala aut vitia sint, tum inter se, tum erga fœtus suos, erga hominem. Sympathiæ & antipathiæ, hoc est naturales quædam concordiæ & dissensiones singulorum, primum ad alias animantes, deinde ad res inanimatas.

De Litera E.

Capvt quintum est de vsu ex animalibus percipiendo, extra cibum tamen ac remedia. De venatione animalium, & quomodo capiantur. Quomodo domentur vel cicurentur. Quomodo tractentur siue curentur, & nutriantur, & sanitatis tuendæ præcepta: & in pecoribus quæ ad pastores greges & stabula pertinent. De instrumentis quibus ad vsum eorum homini præstandum opus est, vt vt in boue de aratro, in equo de re curuli, quamuis illam in Equo ad e. id est, quintam partem Philologiæ retulimus. Exhibitio eorum in ludis & spectaculis. Pretium & pecunia quæ ex ipsis eorúmue partibus vendendis habetur. Vsus diuersi hominibus vtiles ex singulis partibus, vt pellium ad vestes, cornuum aut vngularum suffitus ad fugandos serpentes, excrementorum ad stercorandam terram, &c. Prognostica tempestatum, & alia si quæ ex ipsis habentur commoda.

De F. Litera.

Sexto capite tractatur de alimento ex animalibus, tum integris, tum per singulas partes: simpliciter primum quæ in cibum admittantur, aut non: deinde medicè quàm salubriter id fiat, & quale alimentum ex singulis corpori accedat, & si quid huiusmodi medici scriptum reliquerunt. Tertio de apparatu & condimentis singulorum, ex Apicio Platina, Athenæo, vulgo, &c. Opsartytica, id est cibos & obsonia parandi cond endiq; artem apud veteres Græcos scripserunt, Acesias quidam, Mithæcus, duo Heraclidæ Syracusani, Glaucus Locrus, Dionysius, Agis, Epænetus, Hegesippus, Erasistratus, Euthydemus, Criton, Stephanus, Archytas, Acestius, Diocles, & Philistion, enumerati ab Athenæo lib. 12. Idem sæpissimè multos Archestrati versus recitat, ex poëmate eius quod Gastrologiam vel Dipnologiam vel Opsopœiam inscribunt, de variis cibis ad voluptatem & gulam parandis condito. Melesermus etiam, Suida teste, scripsit Μαγειρικῶν ἐπιστολῶν, id est de re culinaria epistolarum librum vnum. Sed hos omnes intercidisse non est quod magnopere doleamus: plus satis enim huius voluptuariæ artis, & multorum tum animi tum corporis vitiorum causæ, non locupletes solum sed plerique etiam è vulgo periti sunt: & extant passim huius argumenti libelli in vulgaribus linguis, Italicè, Gallicè, Germanicè, quos ipse vidi, nec dubito quin aliæ etiam omnes linguæ hodie vsitatæ similes habeant, cum plerique non edant vt viuant, sed vice versa. De alimentis ex animalibus multa quidem diligenter, sed parum Latinè, conscripsit Antonius Gazius medicus, in Corona sua florida, vt inscribit, sed magna ex parte veterum tantum testimonia affert, quæ nos ex ipsis fontibus petere maluimus.

De Litera G.

Septimvm caput remedia ex animalibus homini vtilia comprehendit, idq; ordine, primum ex integris animalibus, deinde ipsorum partibus tum simplicibus tum compositis, eadem ferè serie quam in partibus enumerandis capite secundo sequor. Et quoniam sæpe ab vna parte multa variaque medicamenta sumuntur, in morbis etiam quibus resistunt percensendis, ordine certo vtor, vt prius communes morbi, deinde particulares à capite ad pedes progressu facto commemorentur. Authores fermè citantur isti, Plinius, Marcellus, Sextus, Ralis de sexaginta animalibus, Galenus & secuti eum medici tum Græci tum Arabes. &c. Scripsit & Xenocrates olim librum περὶ τῆς ἀπὸ ζώων ὠφελείας, vt citat Galenus de simplicibus 10. 4. Cæterum quod superstitiosa non rarò posuerim, cum alibi sæpe, præsertim in Philologia, tum hoc in capite inprimis, excusatione vtar, si quis reprehendat, partim communi, omnia omnium congerere me voluisse: partim quod cum quædam eiusmodi sint, vt non omnibus, etiam eruditis forte superstitiosa videantur, simpliciter omnia mihi recitanda, iudicium lectori relinquendum existimarim. Ego quidem amuleta omnia & huiusmodi superstitiosa in vniuersum damno, ita vt reiiciendo potius modum excedere velim, ac simul etiam non inutilia quædam sed superstitiosis similia excludere, quàm ex reuera superstitiosis (qualia certe innumera sunt, quæ vulgus eiusmodi esse non putat) vel vnum aut alterum duntaxat admittere. Secundo post remedia ex animalibus loco, de morsibus vel ictibus animalium in homine curandis tracto: & methodum medendi primum in genere præscribo, deinde per singula medicamenta diligentissimè apud authores obseruata.

De H. Litera, hoc est de philologia eiusq; partibus.

Octavvm caput, quod totum philologicum & grammaticum est; (nisi forte cum paralipomena quædam præcedentium capitum inseruntur, quod rarò fit,) ex Græcis Latinisque dictionariis inter se collatis, & aliis lectionibus variis confectum, similiter in totidem partes dissecui, minoribus notatas literis, a. b. c. d. e. f. g. h. a. id est prima pars Philologiæ, in sectiones septem plerunque distrahitur. Prima nomina habet, Latina & Græca præcipuè, quæ scilicet minus vsitata sunt, vt poëtis aut alicui dialecto peculiaria, aut etiam ficta & ridicula, & nominum etymologias, ex Græcis Latinisque

tinisque dictionariis magna ex parte. Item propria animalium nomina, vt Persa canis, &c. Secunda est de epithetis, primum Latinis, deinde Græcis. Tertia, de metaphorico nominum vsu, deq; deriuatis Latinis, & Græcis separatim, substantiuis etiam & adiectiuis ferè seiunctis. Quarta de imaginibus animalium alicubi pictis, sculptis, fusis, aut aliter expressis. Poterant huc etiam emblemata quædam Alciati referri, quæ ad finem Philologiæ differre placuit. Quinta, de lapidibus, sed potissimum de plantis, quæ ab aliquo animali denominantur. Sexta, de animalibus aliis, quæ nomen à præsenti deducunt: aut aliqua ex parte ei conferuntur, quod posterius tamen aliquando ad b. retulimus. Septima, de nominibus propriis ab animalis præsentis nomine sumptis, aut certe ita similibus, vt inde sumpta videri possint. hominum primo, virorum & mulierum in vtraque lingua seorsim, deinde regionum, oppidorum, fluuiorum, &c.

b. c. d. e. f. g. eiusdem argumenti sunt, quibus eisdem literis notata, sed maioribus, præcedentia capita: hoc tantum interest, quòd hic grammatica solum, philologica & poetica, in e. vero & g. etiam superstitiosa quædam attigimus: & aliquando præcedentium paralipomena. Pars quidem g. hoc est de medicamentis, rarò inuenitur, quod omnia huius argumenti ferè semper ad septimum caput relata sint.

h hoc est vltima pars Philologiæ, varia continet, ea maximè quæ ad nullam partem præcedentem commodè referri poterant. Diuiditur autem ferè in quinque sectiones. Prima habet historias tum veras tum fabulosas. Secunda ad prædictiones pertinet, de prodigiis, ostentis, portentis, monstris, (quanquam in c. etiam vbi de partu, aliquando monstra posuimus,) omnibus, auspiciis, auguriis. Tertia ad religionem: Deinde animalium quorundam sepulturis, quæ quibus diis sacra sint, de sacrificiis ex eis, & si quid huiusmodi est, cum aliunde, tum ex Gyraldi Opere de diis, & obseruationibus propriis. Quarta enumerat prouerbia ab eis sumpta, ordine literarum ferè: vbi sæpe quædam adiecimus ab Erasmo non animaduersa, quædam prolixius, quædam breuius quàm ille reddimus; quædam castigamus. His subiiciuntur quandoque prouerbia quædam aut eis affinia, ex vulgaribus linguis aut Sacris desumpta literis. Quinta & vltima complectitur interdum paucas similitudines; Alciati emblemata, & apologos si qui apud authores alios occurrissent. Illos enim qui Æsopi nomine circunferuntur, ne prolixior essem, omisi.

Hactenus enumeraui singula capita, eorumque partes & sectiones triginta aut amplius si minutius diuidas, quæ in magnis & communibus animalibus, vt quadrupedibus ferè, pleræque reperiuntur: quibusdam plures, aliis pauciores desunt, vbi nihil ad eas referendū occurrebat, sunt quibus integra desint capita, quædam fortassis vnum duntaxat & alterū, vt de nominibus, & corporis descriptione caput habebūt, si modo nomina mihi vlla cognita sint: nam corporis descriptio semper aliqua futura est. Huius varietatis gratia literis vt capita eorumq; partes designarem vti volui potius quàm numeris: absurdum enim videbatur, quartum caput nominare vbi tertium deesset, nec placebat quod in vna historia tertium fuisset de corporis actionibus, id in alia de ingenio & moribus aut alio dissimili argumento sub eodem numero proponere: cum statuissem sub eadem litera aut eodem numero, idem semper argumentum afferre. Sed neque capitum partiumque singularum inscriptiones integras apponere libuit, vt verbis parcerem in opere alioqui satis verboso. In literis verò aliquam ponere, præcedente omissa, minus absurdum quàm in numeris videbatur. Quod si non vbique propositam hic partitionem exactè secutus sum, quod fortè in prioribus quibusdam quadrupedibus, antequam prorsus hunc ordinem mihi confirmassem, non multis tamen commissum est. in nonnullis verò propter varias & confusas scriptorum opiniones, vt ab initio statim in Alce, seruari rectè non potuit: est quando voluptas studiorum me quasi oblitum mei ad digressiones & philologiam, non suo loco, vt prioribus septem capitibus, admiscendam inuitauit: in omnibus tamen aliquam ordinis rationem secutus sum, vt facilè à bonis & eruditis Lectoribus, qui operis molem & materiam adeò copiosam rectè disponendi difficultatem æstimauerint, veniam mihi benignè datum iri persuasus acquiescam.

Nomina

ENVMERATIO QVADRVPEDVM VIVIPARORVM, EO ORDINE QVO IN HOC VOLVMINE DESCRIBVNTVR.

Numerus ad eꝗtus paginam designat.

Martes

INDEX EORVNDEM ANIMALIVM ALPHABEticus, & copioſior, inſertis etiam aliis parum Latinis nominibus, quæ recentiores quidam vſurpant.

INdices alphabetici nominum quibus animalia in diuersis linguis appellantur. Numerus paginam designat, qua quaeq; hoc in Opere reperiuntur. Non est autem vllus tam copiosus aut perfectus animalium catalogus & index, quam Latinus iam prius à nobis positus: in Graecis enim vocabulis quanquam aequè copiosus esse poterat, non visum est tamen necessarium eum adeo extendere, cum rariora vt poëtica & dialectis peculiaria, ad Indicem toti Operi communem differre liberet. In caeteris linguis, partim inscitia mea, partim earum inopia, quòd multis praesertim peregrinis animalibus nomina desint, indices nominum imperfectos feci. Germanicus etiam, vt vernaculus, caeteris praesertim barbaris, copiosior à me confici potuit. In reliquis externis hominibus sui quisq; patrij sermonis vocabula, si qua omisimus adiiciet, & in iis quae posuimus orthographiae errata emendabit. Hoc etiam quisq; secum aestimabit, multas cuiusq; linguae dialectos esse: & in eadem etiam dialecto, barbaros praecipuè homines, hoc est, alia quàm Graeca aut Latina lingua vtentes, alios aliter scribere: ideoq; facilius mereri me veniam, qui à diuersis & maxime peregrinis hominibus diuersa nomina conquisiui, si non per omnia satisfecerim.

INDEX NOMINVM HEBRAICAE LINGVAE EX AFFINIVM, CHALDAICAE, ARABICAE, SARACENICAE: QVAE

saepe articulo tantum, (al. articulum Arabes praeponere solent) aut terminatione sola, (Chaldaei ferè aleph in fine adiiciunt) aliáue exigua mutatione variant. Apponemus autem discernendi gratia Chaldaicis Ch. & Arabicis Ar. Saracenica pauca tantum & Latinis literis scripta habemus, (puto autem eadem Arabica esse.) Caetera Hebraica sunt. Syriacam quoque linguam à Chaldaica in paucis differre audio.

263

ת

VOCES ALIQVOT QVAS RABINI AVT IVdæi recentiores, ex aliis linguis, (vt Latina, Gallica, Græca,) mutuati sunt, tum aliâs, tum Hebraicas interpretandi gratia.

PERSICA.

PRÆPONVNT AVTEM Persæ sæpius an articulum, vt Arabes al.

VOCES aliquot in diuersis peregrinis & barbaris linguis.

GRAECA

Nomina Græca.

GRÆCA.

Si quæ rariora, poëtica, & alicui dialecto peculiaria erant, exclusimus ab hoc catalogo.

VOCES aliquot quibus Græci hodie vtuntur.

Cheual

GERMANICA.

Looß

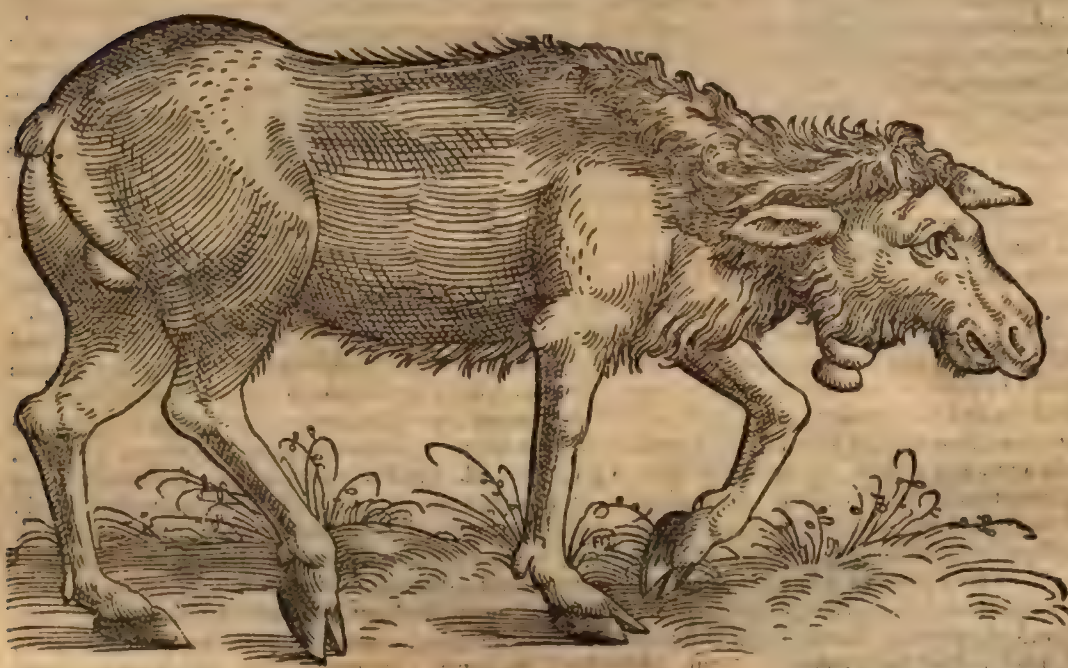
ILLYRICA.

Extenditur autem hæc lingua hodie per innumeras gentes. Bohemi, Poloni & Moſcouitæ peculiaria quædam habent nomina in hac lingua, vt plerunque notauimus.

FINIS.

CONRADI GESNERI TIGURINI HISTORIÆ ANIMALIUM LIBER I. DE QUADRUPEDIBUS VIUIPARIS.

DE ALCE.

Picturam hanc à pictore quodam accepi, quam veram esse negant: cornua, quæ gemina habet separatim subiicientur.

ALCES, alcis: vel alce, alces: ἄλκη, paroxytonum potius quàm oxytonum: Germanice *Elch* vel *Elend*, aliqui l geminant, alii aspirationem præponunt, vt apud Latinos etiam nonnulli, quod non probo. (Zieglerus *Els* interpretatur asinos syluestres) Illyrice Los, Polonice similiter, & apud alios Pouuod, vt ex indigena quodam Polono nuper accepi. Illyrij etiam ceruum Gelen vocant, & fieri potest, vt inde nomen huius animantis ad Germanos translatum sit, propter similitudinem eius cum genere ceruino. *Elend* (inquit Sigismundus Baro) apud Germanos dictus, habet nomen apud Hungaros, Valachos & Thurcos laius. Nullum huius animalis nomen aliæ gentes habent, cum peregrinum omnibus sit prǽterquàm Scandinauiæ, quod sciam: proinde non assentior Iudæis illis, qui Deuteronom. cap. 14. זמר zamer alcen interpretantur: quanquam alij pro eadem rupicapram, alij camelopardalin reddunt: mihi ad postremam animus magis inclinat. In tam rara igitur & longinqui soli fera authores inter se variare, minus mirabimur. Ego singulorum verba apponam seorsim, cum alioqui satis commode conciliari non possint. Inter Græcos solus Pausanias (qui Antonini tempore claruit) in Eliacis differens de elephanti vulgo creditis dentibus, quod cornua sint non dentes, haud omnibus enim eodem loco cornua nasci: argumento sunt, inquit, Æthiopici tauri, & alcę feræ Celticæ, ex quibus mares cornua in superciliis habent, fœmina caret. Sed forte hoc loco Pausanias alcen confundit cum quadrupede illa, quam hodie rangiferum vocant, cui cornu è media fronte procedit, vt suo loco dicemus. Eiusdem in Bœoticis verba hæc sunt: Alce nominata fera, specie inter ceruum & camelum est, nascitur apud Celtas, explorari inuestigariq; ab hominibus animalium sola non potest: sed obiter aliquando, dum alias venantur feras, hæc etiam incidit. Sagacissimam esse aiunt, & hominis odore per longinquum interuallum percepto, in foueas & profundissimos specus sese abdere. Venatores montem vel campum ad mille stadia circundant, & contracto subinde ambitu, nisi intra illum fera delitescat, non alia ratione eam capere possunt. Hæc Pausanias, qui vt plæriq; veteres Germaniam totam & Septentrionales finitimas regiones vno Celticæ nomine comprehendit.

Cæsar lib. 6 Commentariorum de bello Gallico: Sunt item in Hercynia ſylua quæ appellantur Alces, harum eſt conſimilis capris (ceruis potius legerim, quibus & varietas pellium conuenit, & res ipſa oſtendit) figura, & varietas pellium: ſed magnitudine paulò antecedunt, mutilæq; ſunt cornibus: & crura ſine nodis articuliſq; habent: (Hæc Plinius de machli ſcribit, vt poſtea dicemus) neq; quietis cauſa procumbunt: neq; ſi quo afflictæ caſu conciderunt, erigere ſeſe aut ſubleuare poſſunt. His ſunt arbores pro cubilibus, ad eas ſe applicant: atq; ita paulum modo reclinatæ quietem capiunt, quarum ex veſtigiis cum eſt animaduerſum à venatoribus, quo ſe recipere conſueuerint, omnes eo loco, aut à radicibus ſubruunt, aut abſcindunt arbores tantum, vt ſumma ſpecies earum ſtantium relinquatur: huc cum ſe conſuetudine reclinauerint, infirmas arbores pondere affligunt, atq; vna ipſæ concidunt. Romæ in triumpho Aureliani fuerunt tigrides quatuor, camelopardales, Alces. Vopiſcus. Ludos ſeculares inſtitutos in honorem Apollinis & Dianæ celebrauit Val. Publicola, in quibus fuere, Elephanti, Alces, Tigris, &c. Sub Gordiano Romæ fuerunt Alces decem, Iulio Capitolino teſte: qui totidem quoq; fuiſſe ſcribit in Gordiani ſylua memorabili picta in domo roſtrata Cn. Pompeij. C. Plinius natural. hiſtoriæ lib. 8. cap. 15. Septentrio fert Alcen, ni proceritas aurium & ceruicis diſtinguat (quoniam aures & ceruicem breuiores habet alce quàm iumentum, id eſt, mulus. Ioh. Caius de Alce ſcribit, collum eius breuius eſſe quàm pro corporis modo) iumento ſimilem. Item notam in Scandinauia inſula, nec vnquam viſam in hoc orbe, multis tamen narratam, machlin, haud diſſimilem illi, ſed nullo ſuffraginum flexu: ideoq; non cubantem, ſed accliuem arbori in ſomno, eaq; inciſa ad inſidias capitur, aliàs velocitatis memoratæ. Labrum ei ſuperius prægrande: ob id retrograditur in paſcendo, ne in priora tendens inuoluatur. Hæc Plinius. & apparet eum de alce & machli tanquam diuerſis animalibus ſcripſiſſe ea, quæ Cæſar in vnam Alcen coniunxit. Sunt qui coniiciant machlin feram illam eſſe, quæ vulgo *reiner* appellatur: de qua in Rangifero dicemus: alij vero tarandum. In figura quam damus alcis etiam labrum ſuperius perquam craſſum apparet: & Olaus Magnus Gotthus vir propter eruditionem ac regionis vicinitatem fide dignus, velociſſimas eſſe alces teſtatur, vt paulo poſt dicam. Quamobrem cum ſolus quod ſciam Plinius machlin feram nominauerit, nec de ea quicquam ſcripſerit, quod alij authores alcibus non attribuant, animus mihi inclinat non animalis, ſed nominis tantum differentiam eſſe: niſi forte lectio corrupta eſt: in quibuſdam enim codicibus non machlin, ſed iterum alcen legitur: quanquam propter præcedentia verba ſic legi non poſſit, aut niſi fera illa è Scandinia ſimilis Alci, cuius figuram Caius ad me miſit, machlis fuerit: quod plane exiſtimo. Ioannes Ammonius Agricola legit, multis tamen narratam alcen, haud diſſimilem bubus ſylueſtribus, & nullo ſuffraginum flexu. Solinus ſimia Plinij ſic ſcribit cap. 23. Sunt & alces mulis comparandæ, adeo propenſo labro ſuperiore, vt niſi recedentes in poſteriora veſtigia paſci non queant. Scandinauia inſula è regione Germaniæ mittit animal quale Alces, ſed cui ſuffragines, vt elephantis, flecti nequeunt: propterea non cubat cum dormiendum eſt. Tamen ſomnolentum arbor ſuſtinet, quæ prope caſura, ſecatur, vt fera dum aſſuetis fulcimentis innititur, faciat ruinam. Ita capitur: alioqui difficile eſt eam manu capi. Nam in illo rigore poplitum incomprehenſibili fuga pollet.

Nunc veterum ſcriptis ſubdam recentiora. Matthæus Michauanus in deſcriptione Sarmatiarum: Apud Moſchos Biſontes ſunt & Alces, quarum crura abſq; articulis prælonga. Moſchi appellant Lozzos, & Germani *Hellend.* Lozzi autem forte dicti ſunt ab Alce per metatheſin: vt & *Elch* germanicum, quod ad vocem Alce accedit. Eraſmus Stella in libro de Origine Bruſſorum: Ibidem, inquit, ſunt Alcæ, non tamen ex aſinorum agreſtium genere: nam illi tantum in Africa & Aſia reperiuntur. Alce autem quaſi medium genus inter equos & ceruos, cornua quotannis amittit, & propter timiditatem gregarium eſt. Apud Albertum Magnum, virum in rerum cognitione non infeliciter verſatum, nominibus vero imperitiſſime abutentem, libro hiſtoriæ animalium 22. vbi quadrupedum hiſtoriam ordine literarum exponit, pro alce primum Alches ſcribitur, deinde Aloy, poſtea in E litera, Equiceruum duorum generum facit, vnum quem Germani vocitant *Elent*, cuius tamen nomenclaturæ teſtem nullum producit: & alterum à Solino deſcriptum, de quo infra dicemus. Cæterum libro 2. eiuſdem operis de Alce in hanc ſententiam ſcribit, & verè, vt ego iudico: Equiceruus nobis cognitus equo ſimilis eſt, ſed altior, vulgo *Elent*, & ad equitandi vſum cicuratur: tantundem enim vno diei ſpacij, quantum equus triduo perficit. Cornua eius ſolida & ramoſa ſunt, colore quo cerui. Ab initio vbi enaſcuntur ad tres vel quatuor digitos rotunda ſunt, deinceps lata & tenuia aſſeris inſtar, & circa finem multos producunt ramos. Facit hæc latitudo, vt ſcabellis idonea ſint. Pondus cornuum ingens. Magnus horum animalium numerus eſt in ſyluis Pruſſiæ, Vngariæ, & Illyriæ. Maiora ſunt ceruis & hirſutiora, ſimili tamen pilo, in cæteris cauda ſolum ceruis ſimilia. Frontis latitudo ad duos palmos. Hæc Albert. Videtur autem palmum pro dodrante dicere.

Alces figuram nuper doctiſſimus vir Sebaſt. Munſterus ad nos miſit, ad viuum (vt ait) pictam, quæ à noſtra nihil differt, niſi quod iubata non eſt: & ſanè puto non rectè huic quadrupedi iubam addi. Eadem cornuta eſt geminis cornibus, (talibus quale nos vnum ſeparatim dedimus,) tergum verſus reclinatis, ita vt pars in mucrones diuiſa frontem ſpectet, oppoſita tergum. Boruſſia (inquit Eraſmus Stella) gignit & alces, quos falsò ſylueſtres aſinos quidam autumant, quum hos Aſia tantum & Africa procreet: ſpecie media inter ceruinam & iumenti, niſi quantum aurium proceritas ipſaq; ceruix diſtinguit, magnitudine inter camelum & ceruum. Maribus in ſuperciliis cornua naſcuntur, quæ quotannis amittunt, latiora quàm ceruinis, ramoſa tamen, & per totum concreta ac ſolida. Vngula biſida, coloreq; ceruum imitatur. Venatorem è longinquo ſentit, animal certe ſimplex, & quod plus latebris quàm fugæ fidat. Si vi canum vrgetur, magis in canes ſe calce quàm cornibus tuetur. In locis paluſtribus ſeſe plurimum condit, illic & partus ædit ſuos. Formidinis eius argumentum eſſe aiunt, quòd rarenter ſolitarium, in armento multum appareat. Vngulis eius comitialem morbum etiam ſpumantem abigi creditum eſt, ſi cute attingitur. Hallucinati ſunt qui hanc feram nullo ſuffraginum flexu dixerunt. Hæc ille. Nuper etiam à peregrino quodam accepi, alcen à venatoribus agitatam ad aquas confugere, atque in iis ſtantem, aquam in ore hauſtam in canes feruidam eructare.

De Alcibus quoq; ad me ſcripſit anno 1561. D. Iohannes Bonarus de Balicze liber Baro, his verbis, Alces ſiue onagri, quos Polonice vocamus Loſſie in plurali. In ſingulari verò Los, eſt animal valde melancholicum ac tetrum aſpectu: æſtate ſubcineritij coloris, hyeme ad nigredinem vergens, gradatim incedit. in paludinoſis ac opacis locis plurimum inuenitur, humiditate gaudens, frigidis & ſeptentrionalibus locis vtitur, impatiens omnis æſtus. Propterea neque in Polonia non inueniuntur & aduectæ non durant, quod iam ſæpius tentatum eſt. Cornua deiiciunt quotannis quemadmodum cerui. Caro illorum etſi pinguis & dulcis, tamen ingrati ſaporis, groſſa ac melancholica. Anterioribus pedibus canes & venatores tanquam cuſpide traiicit, vulnerum impatiens: nam illa

tanta

tanta moles, ad similitudinem magnitudine duorum ceruorum, vno vulnere prosternitur, aut medіocri ictu bombardæ. Hoc ille.

Nunc reliqua addam, quæ vulgo apud nos feruntur. Cornua singula libras circiter duodecim appendunt, longitudine ferè duorum pedum, non ramosa vt ceruorum, mucronibus tamen aliquot diuisa, dodrantem lata, armi potius quàm cornu figura, aduehuntur ex Lituania. Germanicum nomen miseriam significat: & verè miserum est animal, si credendum est quod sæpe audiuimus, quotidianum ei morbum comitialem ingruere, à quo non prius leuetur quàm dextri (si bene memini) posterioris pedis vngulam auriculæ sinistræ immiserit: quod ego, si fit fortuito fieri suspicor, conuulsis & distortis morbi magnitudine membris. Vngulam habet vt bos bisulcam. Illam, vel partem eius, aut annulum inde factum, eiusdem morbi amuletum gestant: vnde fit vt maximo precio veneat. Illam autem congruo tempore abscindi oportere dicunt. nam nisi post venationem casso animali & adhuc viuenti eo tempore, quo in Venerem solent efferuere, abscindatur, nullas habere vires affirmant. Tempore autem cæsam aduersus τὰ παθήματα ἐπιληπτικὰ & affectiones σπασμώδεις valere credunt. Scio id non raro profuisse. sæpius tamen frustra tentatum: causam alij in morbi discrimen reiiciant, ego animi persuasionem superstitiosis rebus magis minusve aut nullo modo confisam effectus rerum maxime variare crediderim. Capta vel modico vulnere læsa, expirat statim præ timiditate nimirum. Pro vngula eius agyrtæ nonnulli bubulam vendunt, probatur odore, raditur enim & bene olet, vt fertur, bouis fœtet. Alutarii pellem eius ad thoraces piscium adipe (ad hunc vsum alumini præferendo) præparant, vt imbres arceat. Veneunt singulæ, vt audio, tribus aut quatuor denariis aureis. A ceruina, cui similis est, inspirata discernitur, fertur enim transmittere spiritum, vt ab opposita manu percipiatur, cum sit plena meatibus, & pili in ea concaui. Ego vngulam integram cum ima tibiæ parte pilosa vidi, in qua pili colore ferè pilorum cerui erant nec vllam in pilis cauitatem reperi quamuis fieri potest, vt meatus quidam, qui in viuis erant, mortuis collabantur, præsertim longo post tempore. Densa & solida est adeò, vt vehementes etiam ictus punctim cæsimq; factos auertat, & ferrei thoracis instar hodie expetatur: quod Ælianus Tarando etiam attribuit, qui ex boum syluestrium genere est: quanquam & Alces medici quidam & seplasiarij hodie tarandulos vocitent, vt Ioannes Agricola Ammonius scribit qui etiam de vngulis huius feræ prodidit: suspensas ita vt nudam cutem attingant, epilepsiam curare, & ab accessione eius liberare hominem, quamuis iam ore spumantem. Pellis Alcis parata Cracouiæ ad minus 5. florenis in moneta venditur, interdum 8 9 10. Neruis alcis ad spasmum quidam vtuntur, membrum quod conuellitur, cum eo circumligantes. Ant. Schneberg. Audio præterea ramenta vel scobem vngulæ (vt etiam asininæ à nonnullis) aduersus eandem noxam in Polonia propinari. Quidam volunt hæc quæ de viribus vngulæ Alcis aduersus epilepsiam dicuntur, de Alce parua tantum sumi debere, quæ nondum coierit. Sunt qui miscent puluerem vngulæ cum theriaca, dein pulsibus & cordi apponunt in epilepsia. In Scandinauia, vt dixi, plurimæ sunt Alces, quæ gregatim degunt, & supra aquas gelu astrictas, irruentes in eas montanos lupos excipiunt hanc pugnam venatores obseruant, & partem victam persequuntur. Trahuntur à cicuratis homines in vehiculis per niues & glaciem in Suedia: quod in Gotthia non licet, nec tanta velocitate exploratores frui possint. Alces viuæ captæ principibus aliquando inter munera mittuntur. Elegans & argutum est Andreę Alciati epigramma, ideoq; huc adscribendum:

Alciatæ gentis insignia sustinet alce, *Vnguibus & μηδὲν fert ἀναβαλλόμενος.*
Constat Alexandrum sic respondisse roganti, *Qui tot obiuisset tempore gesta breui.*
Nunquam (inquit) differre volens, quod & indicat alce. *Fortior hac dubitas, ocyor anne siet.*

Alce & Tigris inter canes Alceonis apud Ouidium nominantur.

Alces figura accuratior quàm superius exhibita. Hanc quidé ceu ad viuum pictã Io. Kentmanus. & Io. Pontanus, excellẽtissimi medici, ad me dederunt: nec dissimilem, sed breuiore, & magis compacto corpore, Ant. Schnebergerus.

Quæ fera Lithwanis (inquit Sigismũdus Liber Baro) sua lingua Loss est, eam Germani *Ellend*, quidam Latinè Alcen vocãt: Poloni volunt Onagrum, hoc est, Asinũ agrestem esse, nõ respondente forma. Sectas enim vngulas habet. quanquam & quæ solidas haberent, repertæ sint. sed id perrarum est. Animal est altius ceruo, auribus & naribus prominulis, cornibus à ceruo nonnihil diuersis, colore item magis ad albedinem tẽdente. Cursus est velocissimi: non quo cætera animalia modo, sed (Equi) gradarij instar. Vngulæ, tanquam amuletum contra morbum caducum gestari solent. Rursus generosus & illustris in regno Poloniæ vir Io. Bonerus de Balicze. &c. non politicæ tantum administrationis, sed variarum insuper naturalium rerũ peritus, de Alce ita ad me scripsit: Mitto tibi Gesnere cornua Alcis, talia vt vix pulchriora possint reperiri: & frustũ vngulæ. ego enim pedem integrum (*integram tibiam nuper mihi donauit Augustæ Christophorus Wirsungus, vir doctrina & pietate eximius, præstantissimi medici Philippi parens: & dum hæc scribo alteram longè maximam è Vilna Lithuaniæ ab Antonio Schnebergero meo*

accepi) vna cum vngulis ſeruo, de fera quam ego ipſe in venationibus Lithuanicis (præſente ſereniſſimo Sigiſmundo Auguſto ſecundo rege Poloniæ) vno venabuli ictu mirandæ magnitudinis confeci. eſt enim vt vaſtæ magnitudinis, ita mollis ad vulnera, & impatiens nec aliud periculum venatori, niſi is à fronte & non à latere impetat fortiſſimo enim ictu anterioris pedis tanquã telo traiicit venatorem. Eius magnitudo ferè duos ceruos adæquat: ſicut ex pede integro iudicari facilè poteſt. Verùm hæc & alia, quæ ad me dono mittebat, neſcio quo infortunio hactenus ad me non peruenerunt: & quoniam nuper maximo bonorum omnium mœrore, fatis conceſſit, ſpem planè omnem hæc & huiuſmodi rara è Sarmatia acquirẽdi abiicerem. niſi Antonius Schnebergerus meus, (cui longam & felicem in Polonia vitam opto, vt virtus & doctrina eius merentur,) mei curam ſuſciperet aut Georgius Ioachimus Rhæticus, aut alius quiſpiam in illis regionibus, mihi ſimul gratificari ſimul, Naturæ hanc partem illuſtrare, & honorificam eo nomine ſui memoriam in libris noſtris poſteritati relinquere vellet. Plinius Alcen, ni proceritas aurium diſtinguat, iumento ſimilem facit: is quidem hac in re fide dignior quàm Cæſar, ſpectatis iam aliquoties Alcibus Romam adductis. Præterea vt Pauſaniæ ſæculo, ita hodieq; raro capitur hæc fera: quod vel ex pedis vngulæve pretio conſtat: quæ quoniam amuletum eſſe conuulſionum & morbi comitialis creditur, in magno eſt pretio, non tanti æſtimanda, ſi frequenter caperetur. Vngula Alcis (vt ſcribit Bonerus) habetur apud Polonos geſtata in digito vel brachio pro ſingulari remedio contra ſpaſmum aut morbum caducum. Obſeruatur autem tempus vngulis abſcindendis, poſt medium ſcilicet Auguſti, vſq; ad finem Septembris. quo tempore, vt aſſerunt, hoc animal patitur hunc morbum: per quem cum proſternitur, perfricat dextram auriculam dextro poſteriore pede, & liberatur. is pes viuo animali abſcinditur, & vngula detracta ſeruatur pro certiſſimo horum morborum remedio: quod vtrum ſuperſtitioni an rationi naturali adſcribendum ſit, relinquo aliorum iudicio Hæc ille. Velocitas etiam animalis, vt rarius capiatur, in cauſa eſt, & loca ſyluarũ vaſta, deſertaq; quæ incolit. Hæc omnia animal *Elend* dictum, vt Alcen eſſe credam, mihi perſuadent Sed adhuc obiicit quidam Iul. Cæſaris verba: Harum eſt conſimilis capris figura, & varietas pellium: crura ſine nodis articuliſq;. Mirum verò cur non cornibus etiam mutilas eſſe Alces ex eiuſdem verbis obiiciat. atqui Pauſanias cornutas fecit, cui maior fides. eius enim ſæculo regiones, vbi hæ feræ capiuntur, Romanis ſubiectæ erant & ipſæ in Romanorum ſpectaculis aliquoties viſæ. Fieri quidem poteſt, vt Cæſari Alcen aliquis deſcripſerit, qui eam nondum adultam, & vel adhuc ſine cornibus, vel iis nuper amiſſis viderit. Paruas enim adhuc Alces, capris (capreisve) ſimiles ferè putarim, caudę pręſertim breuitate, & barba, ac pellium varietate. (Si Capris legas, ſimilitudo erit in barba: ſed Capreis legẽdum ſuadet varietas pellium.) Hoc etiam veriſimile eſt, in vnam feram ab imperitis relata, quæ ad diuerſas pertinebant: vel contra interdum. Pauſanias Alcen marem cornua in ſuperciliis habere ſcribit. Cæſar feræ in Hercynia ſylua innominatæ id attribuit: Eſt Bos (inquit) cerui figura, cuius à media fronte inter aures vnum cornu exiſtit, excelſius magiſq; directum his quæ nobis nota ſunt cornibus. Ab eius ſummo ſicut palmę ramiq; latè diffunduntur. Eadẽ eſt fœminæ mariſq; natura, eadem forma magnitudoq; cornuum His verbis Tarandum ſeu Rangiferum feram inſinuat, quod ad cornuũ figuram, fortaſſis etiam ſitum. At vnicorne animal in Europa (ni fallor præter capras quaſdam feras in Carpatho monte ſi vera eſt fama) nullum inuenitur: & cum ceruina ſpecie animal ſit, fœminas quoq; cornibus, iiſq; forma & magnitudine non aliter quàm mares, armari, vix mihi veriſimile ſit. Plinius Alcen & Machlin diſtinguit: hanc illi ſimilem faciens, ſed nullo ſuffraginũ flexu, &c. Alci igitur Plinius articulos tribuit, Cæſar negat. an habet quidem tum Alce, tum Machlis, (vt cunctæ animantes quibus pedes ſunt.) ſed propter nimiam velocitatem vel habere, vel flectere eos non ſatis apparet? Sed hæc an alia cauſa ſit huius falſæ perſuaſionis, viri docti, quibus animal ipſum eiuſque greſſum aut curſum aſpicere datum fuerit, obſeruabunt. Quod verò addit Plinius, Machlin velociſſimam eſſe, & labrum ei ſuperius prægrande, in Scandinauia notã eſſe, hæc etiam Alci conueniunt: vt eam à Machlide non rectè diſtinxiſſe videatur, præſertim cum apud nullũ alium autorẽ Machlis nomẽ legatur. Germ. *Elend, Ellend, Elch, Elg.*

Cornu Alces, quale pictum olim amicus miſit.

Eiuſdẽ, vt videtur, effigies alia, ad cornu quod domi meæ habeo, delineata. longitudo eius dici non poteſt, propter ſitũ partium eius diſtortum. latitudo decẽ ferè digitorũ eſt, ſi à mucrone longiſſimo ad partẽ oppoſitã metiaris. Eſt autẽ mucro longiſſimus, digitorum 15. breuiſſimus, ſeptem. Principium ſiue radix cuti proxima qua enaſcitur, paulò craſſiore eſt ambitu quã manus mea amplecti queat. Cornu totũ bipartitũ videtur, vt icon præ ſe fert: conicio

coniicio autem latere sinistro feræ additum fuisse. quoniam partes fere omnes introrsum vergunt, si ita colloces, vt pars altera, quæ tribus mucronibus distinguitur, antrorsum spectet. Totum est solidum. Pondere librarum medicinalium 15. Alces audio Rigæ in Liuonia nutriri in domibus, & per vicos vrbis cicures obambulare.

ALCIDA FERA FABVLOSA.

DIODORVS Siculus lib. 4. de fabulosis antiquorum gestis: Mineruam ferunt alcidam peremisse feram stupendam, ex terra natam, & antea, vt quæ natura plurimum ignis ex ore euomeret, insuperabilem pugna. Ea primum in Phrygia apparuit, regionem quandam comburens, quæ hucusq; exusta Phrygia dicta est. Deinde ad montem Taurum transcendens, syluas continuas vsq; ad Indos incendio vastauit. Postmodum per mare in Phœniciam reuersa, syluas Libani incendit: perq; Ægyptum in Libyam profecta, ad loca peruenit occidua. Postremo syluis circa Ceraunia destructis, omniq; incensa regione, cum homines partim flamma absumpti essent, partim timore patriam linquentes ad remotiora diffugerent loca, Mineruam ferunt eam feram necasse, pellem pectori circundedisse. At vero alcidæ morte terra commota, deorum hostis, gigantes peperit. Hæc ille. Liuius lib. 2. Decadis 5. Mineruam Alciden cognominatam scribit. Similiter de Caco Latini fabulantur, semihominem & semiferum fuisse, ignem ore vomuisse, regiones combussisse: demum ab Hercule occisum fuisse.

DE ASINO.

A.

ASINVS, Græcis ὄνος & κάνθων, Hebræis חמור chamor Deut. 5. Persis כרה care. Interpres Græcus ferme ὑποζύγιον vertit. Cæterum אתונות atonot asinæ, in multitudinis numero vbiq; ponitur. Non placet quod LXX.

ἡμιόνους, id est, mulos vertunt, & Hieronymus asinos genere masculino. Inuenio & à posterioribus Iudæis pro asino poni tria hæc vocabula, גיידור gaiedor, תרתק tartak & כאר caar. Est & עיר air asini pullus vel asellus, Genes. 32. vbi translatio Chaldaica עילי ili habet, Persica בורהחא borah ha, Arabica אתאן atan, LXX. πώλους simpliciter vertunt: & Iudicum 10. aliqui pullos equorum etiam exponunt. Italis lasino, Hispanis asno, Gallis vngasne, Germanis *Esel, Mul, Müllerefel*, Illyrice osel, Anglice an asse. Asellus, ὀνίδιον, ὀνάριον (ὀνίσκος enim insectum est) ab asino forma diminutiua: quanquam simpliciter etiam pro asino per contemptum ponatur. Nascuntur autem parui, vel vteri vitio, vel aliam ob causam præter naturam, vel propter loci frigiditatem. Columella ab initio lib. 7. Principium (inquit) tenebit minor Arcadiæ, vilis hic vulgarisq; asellus. Minor Arcadiæ, id est, Arcadico asino, qui & maior & pretiosus est.

B.

Asinus animal gerulum, plagarum & penuriæ inter iumenta tolerantissimus, tardius reliquis armentis deficit, laboris & famis maxime patiens, corpore macilento & deformi. Frigoris impatiēs est: quapropter Pontica & Scythica terra & finitimæ asinis carent, vt etiam Celtica (Gallia supra Hispaniam sita) propter immodicum frigus. Parui sunt in Illyria, Thracia & Epiro, cum cæteras quadrupedes Epirotica terra magnas ferat. Apud Indos Psyllos arietibus non maiores equi gignuntur: asini tantuli nascuntur, & similiter muli, boues, & quod illic cunq; bestiarum perparuulum est. Ælianus. In Arcadia fertilia pecori fuere pascua, præsertim equis atque asinis ὀνοβάταις, (lego ἱπποβάταις, id est, admissariis ad mulos procreandos) Strabo. In mulis etiam, asinis communia quædam dicemus. Asini speciosi & mularum generi seminando commodissimi forma, in mulis infra describetur. Ab aspectu (inquit) non aliter probari debet, quàm vt sit amplissimi corporis, ceruice valida, robustis ac latis costis, pectore musculoso & vasto, feminibus lacertosis, cruribus compactis, coloris nigri vel maculosi, aut etiam rubei, secundum Palladium. Nam murinus cum sit in asino vulgaris, tum etiam non optimè respondet in mula. Murius apud Varronem. Ego, inquit, de asinis potissimum dicam, quod sum Reatinus, vbi optimi & maximi fiunt, è quo seminio ego hic procuraui pullos, & ipsis Arcadibus vendidi aliquoties. Igitur asinorum gregem qui facere vult bonum, primum videndum vt mares fœminasq; bona ætate sumat, vtique vt quàm diutissime fructum ferre possint, firmos, omnibus partibus honestos, corpore amplo, seminio bono, ex his locis, vnde optimi exeunt: quod faciunt Peloponnenses, cum potissimum eos ex Arcadia emebant, in Italia ex agro Reatino. Non enim si murenæ optimę flutæ sunt in Sicilia, & helops in Rhodo, continuo hi pisces omni mari similes nascuntur. Et alibi apud Varronem: Quòd similes parentum gignantur, eligendi, & mas & fœmina cum dignitate vt sint. In mercando item (vt cæteræ pecudes) emptionibus & traditionibus dominium mutant, & de sanitate ac noxa solet caueri. Vtrinq; dentati, Homo, Equus, Asinus, & sane adipem habent, Ælianus. Asinus & mulus dentes habent 36. & agnatos, Absyrtus. Asino & tauro inter ea quæ animal generāt, crassissimus & nigerrimus sanguis est Plinius asinis pinguissimum, homini tenuissimū esse scribit. Caput grande (quanquā Aristoteles in Physiognomicis paruum id facit:) aures longæ latæq;. Tum mas, tū fœmina trigesimo mense dētes mittit priores: secundos autem sexto mense, atq; etiam tertios quartosq; eodē: gnomonas hos quartos à diiudicanda ætate nuncupāt. Quod si non prius peperere quàm decidant postremi, sterilitas certa. Cor ei proportione maximum, vt omnibus timidis, aut propter metum maleficis. Venter vnicus, vt & reliquis quæ solidas habēt vngulas. Felle caret, vt solipeda omnia. Mammas binas gerit inter femora, in anteriore dorsi parte circa scapulas debilior, vbi & crucis figura in eo apparet: posterius & circa lumbos validior. Caudā habet quàm equus longiorem. Cur pili è cicatrice nascātur eis, iiq; candidi, Aristoteles quærit Problemate 29. & 31. sectionis 10. Corpore asinorū exanimato scarabeos gigni putāt. Stygis aqua ex petra profluēs insigni frigiditate est, dissilientibus vasis omnibus, asini modo vngula excepta, aut mulæ, sicuti alij prodidere, ni mendosa sunt Græcorum exemplaria. Certè in libro de primo frigido Plutarchus de asini vngula intellexit, quod facit in historiis item Ioannes Monachus in Alexandri mentione. At libro tricesimo Plinius, mularum vngulis contineri modo Stygis aquam prodit, facilis lapsus: nam Græcè ὄνος asinus est, mulus autem vel mula, ἡμίονος. Aut vtrunq; est, aut forsan labitur, Plinius. Nam in Alexandro Plutarchus ὄνου χηλὴν dicit: quanquam interpres equi vngulam reddidit, Cœlius Rhodig. Vitruuius etiam lib. 8 mulina tantum vngula Stygis aquam conseruari posse dicit: Iustinus lib. 17. seu Trogus, equi. Curtius autem lib 10. dum iumenti ait, in medium relinquit. Ælianus non vngulis, sed cornibus asinorum Scythicorum contineri scribit.

C.

Tardus & piger incessu asinus, eoq; verberibus promouendus, inter quæ durissimus est. Rudissima & absona voce rudit, de qua plura mox in Philologia. Ferulæ asinis gratissimæ sunt in pabulo, cæteris vero iumentis præsentaneo veneno: qua de causa id animal Libero patri assignatur, cui & ferula. Ocimum Venerem stimulat, ideo etiam equis asinisq; admissuræ tempore ingeritur. Spinis quoq; adhuc teneris vescitur asinus, & fructibus arborū. Quin & eo rure, Columella teste) quod pascuo caret, contineri potest exiguo, & qualicunq; pabulo contentus. Quippe vel foliis spinisque, vel perticis salignis alitur, vel obiecto fasce sarmētorum. Paleis verò, quibus ferè omnes regiones abundant, etiam gliscit. Q. Hortensius maiorem curam sibi habet, ne eius esuriant mulli in piscinis: quam ego habeo ne mei in Rosea esuriant asini, &c. Ego enim vno seruulo, ordeo, nō multa aqua domestica, meos multinumos alo asinos, Varro: & alibi, Commodè (ait) pascuntur farre & furfuribus ordeaceis. Eadem ferè in pastu obseruantur quæ in equis. Aquæ potu pinguescere eos ferunt, & ex cibo eò magis proficere quo plus biberint. Pullum asinæ à partu recentem subiiciunt equæ, cuius lacte amplior fit, & hippothelas vocatur: præterea educant eum paleis, fœno, hordeo. Non nisi assuetos potant fontes, qui sunt in pecuariis, atq; ita vt sicco tramite ad potum eant. Nec pontes transeunt per raritatem eorum translucentibus fluuiis. (Hic pro eorum aliàs legitur plancarū in Plinio: quæ vox etiam Gallica est, & pótium tabulas significat: vt non approbemus illos qui placarum, aut vt Hermolaus phalangarum legere malunt.) Mirumq; dictu, sitiunt: & si immutentur aquæ, vt bibant, cogendæ exonerandæve sunt, Plinius. Apud Afros pastorales asini reperiuntur impoti, id est, qui nunquam bibunt, Herodotus lib. 4. De asini pastu & potu vide etiam in equis. Non nisi spaciosa incubitant laxitate. Varia nanq; somnio visa concipiunt, ictu pedū crebro: qui nisi per inane emicuerit, repulsu durioris materiæ clauditatē illico affert. Asini cur plus excrementi sicci egerant quàm humidi, Aristoteles inquirit Problemate 58. sectionis 10. Asinæ tenuiorem reddūt vrinam quàm mares. Purgantur mensibus, amplius quidem quàm oues & capræ, sed multò ex proportione minus. Anna socer Esau primus equis asinos copulauit, vt Iudæi asserunt Isiodorus, Multus est in coitu asinus, minus tamen quàm equus. In admissario asino Absyrtus caput magnum commendat. Tam mas quàm fœmina mense tricesimo

tricesimo coit: sed magna ex parte nequeunt generare: verum in bimatu, aut trimatu & semisse. Sed iam vel anniculam ventrem gessisse asellam aiunt, ita vt quod pepererat, educari ac perfici potuerit, Aristoteles. Et Plinius similiter, Partus (inquit) à tricesimo mense ocyssimus, sed à trimatu legitimus: totidem quot equæ & eisdem mensibus, & simili modo. De asinis ad coitum idoneis lege Constantinum lib. 16. cap. 20. item cur equæ in Elide ex asinis concipere non potuerint, Leonicenum 1.62. Asinus nisi à prima dentium mutatione generare incipiat, nunquam post generat, sed sterilis omnino perdurat, Aristot. Superstitiosè à quibusdam proditum est, asinas non concipere tot annis, quot grana hordei muliebris purgationis sanguine contacta ederint. Non æquinoctio verno, vt equæ & cætera pecua, admissarijs iunguntur asinæ: sed æstiuo solstitio, propter naturæ frigiditatem, vt tempore calido pulli nascantur, eodem enim tempore parit, quo coierit, Aristot. Admittuntur ante solstitium, vt eodem tempore alternis annis pariant, duodecimo enim mense conceptum semen reddunt, Varro. Mares in remissione operis deteriores ad generationem sunt, quamobrem ab opere non disiungunt. Asinus equam superueniẽs citius implet quàm equus. Si equus superuenerit asinam, quam inierit asinus, non peruertet asini initum: sed si asinus superuenerit equam, quam equus inierit, peruertet (ita vt abortus sequatur, Plin.) propter seminis sui frigiditatem, Aristot. Et alibi, Asinus quidem equi genituram corrumpit, sed equus asini minimè, cum equa iam asini initu cõceperit. Cum vel equus cum asina, vel asinus cum equa inierit, multo magis abortus consequitur, quàm cum vnigenæ inter se iungantur: verbi gratia, equa cum equo, aut asina cum asino. Euenit etiam tempus gerẽdi vteri, cum equus cum asino coierit, maris norma: id est, vt quanto spacio temporis mas perficitur suo in genere, tanto etiam fœtus, quem ipse procreat, absoluatur. At magnitudine corporis, specie, & viribus, magis fœminæ, quàm mari simile euadit quod nascitur: si frequenter coeant, neq; vllo interposito tẽpore cessent, quæ ita iunguntur, breui fœmina sterilescit: qua de causa non frequenter ita coniungunt, qui curam huic adhibent rei, sed tempus aliquod interponunt. Non asinum equa, vt asina equum recipit, nisi asinus sit, qui equã suxerit. Admittunt de industria quos hippothelas vocant, ac si equimulgos cognomines, qui in pascuis modo equorũ viribus bonis superantes coeant. Reijcit asina semen à coitu nisi interpelletur: quamobrem statim à coitu verberant insectanturq;, Aristot. Plinius rem eandem his verbis exprimit, Incontinens vterus vrinam genitalem reddit, ni cogatur in cursum verberibus à coitu. Parit duodecimo mense (annum vterum fert & asina & equa) singulatim magna ex parte procreat prolem: ea nanq; natura est, vt vnum pariat, sed nonnunquam gemellos etiam ædit, rarissime tamen. (Geminos asinam ex sese peperisse non facile quenquam meminisse ferunt Aelianus.) Mulus ex asina & onagro genitus omnes antecellit. Parere vel in conspectu hominis, vel in luce nolit, sed tenebras quærit (aliàs in tenebras ducitur) cum parturit. A partu die septimo mari iungitur, eoq; die iuncta maxime recipit initum, sed postmodum etiam patitur. Solet hæc, nisi priusquam gnomonem amittat, peperit, nunquam postea initum recipere: sin antea pepererit, parere tota sua ætate potest. Gignit tota vita (teste Plinio) quæ est ei ad trigesimum annum. Ad mularũ maximè partus, aurium referre in his & palpebrarum pilos aiunt: quamuis enim vnicolor reliquo corpore, totidem tamen colores quot ibi fuêre, reddit. Prægnantes opere leuant. Venter enim labore nationem reddit deteriorem. Marem nõ disiungunt ab opere, quod remissione laboris fit deterior. Secundum partũ pullos anno non remouent à matre. Proximo anno noctibus patiuntur esse cũ his, & leuiter capistris, aliaúe qua re habent vinctos. Admittuntur ante solstitium, vt eodem tempore alternis annis pariant: duodecimo enim mense conceptum semen reddũt. In pastu eadem ferè obseruant quæ in equis. Partus charitas summa, sed aquarum tædium maius, per ignes ad fœtus tendunt. Eædem, si riuus minimus intersit, horrent, ita vt pedes omnino caueant tingere. Dolent eis à fœtu mammæ: ideo sexto mense arcent partus, cum equæ anno propè toto prębeant. Lac grauidæ habent mense decimo, vel vt Plinius scribit, prægnantes continuo lactescunt. Pullis earum, vbi pingue pabulum, biduo à partu maternum lac gustasse letale est. Genus mali vocatur colostratio. Crassissimum asinæ lac est, vt quo coaguli vice vtantur: tenuius equę, tenuissimum cameli. Hæc Plinius, quomodo autem crassissimum sit asinæ lac paulò post differemus. Equi & asini ad biennium lactentur, Anatolius. Vita asinis ad trigesimũ annum (aliàs amplior annis triginta) fœmina viuacior mare est. In Scythia ingentẽ & diuturnam vim hyemis equi perferunt, muli asiniq; neq; incipientem quidem ferunt, cùm tamen alibi stantes in gelido equi labefiant, asini verò ac muli durent, Herodotus. Vno maxime morbo laborant, quem malida vocant, quod vitium in capite oritur, facitq; vt per nares pituita multa, ruffaq; effluat, quæ si ad pulmonem descenderit, moriuntur: sed si in capite solum est, non infert interitum. Soli inter animalia pilosa, non à pediculo tantum, verum etiam rediuo immunes sunt. Plinius oues etiam à pediculis infestari negat. Asinus Catarrho corripitur (ἁλίσκεται) & si is in pulmonem defluxerit, moritur. Porphyrius lib. 3. περὶ ἀποχῆς ἐμψυχ. Mulus tantum fit μαρμαρωτὸς, asinus raròː equus non, sed podagricus Absyrt. Est autem μάρμαρον tuberculum iuxta coronam id est, vngulæ exortũ. Præter canẽ alia quoq; animalia simili rabie obnoxia sunt, vt lupi, vrsi, leopardi, equi & asini, Cœlius Aurelianus. Asino moriente visa celerrime deficiũt: raro alioqui morbis afficiuntur. Grãmatici Græci maliasmon esse dicunt catarrhũ per nares in asinis: & tormina etiã eis accidere: à neutro morbo eos euadere. Malis, μαλὶς, apud eosdẽ, affectus iumentorũ cum tussiunt: & malis, aphtha, id est, oris vlcus, inflãmatio. Absyrtus de morbis equorũ cap. 2. Maxima (inquit) ægritudo est, à quo equi nõ facile cõualescunt, quã pleriq; malin, alij catarrhũ, Romani sumperiũ vocant, est autẽ reuera articularis morbus, deinde eius signa & curationẽ subijcit. Nos plura de hoc morbi genere in Boue dicemus. Si oues vtãtur stabulo, in quo mulæ, aut equi, aut asini steterunt, facile incidunt scabiẽ, Columella. Circa Abderam & limitẽ qui Diomedis vocatur, equi nascẽtibus illic herbis pasti, inflãmantur rabie, circa Potnias vero asini, Plin. Asini in Thuscia depasti cicutã, tam graui somno premũtur, vt stupidi sensuq; priuati, cadauera videãtur. Et sæpe accidit, vt dũ à rusticis propter pellẽ excoriarentur, iam dimidia parte detracta, tũ primum expergiscerẽtur, excoriantibus inde vehemẽter cõsternatis, Petrus Andreas Matthæolus. Ad vrinæ difficultatẽ asini, vt Suidas scribit, superstitiosi quidã hæc verba immurmurabant, Gallus bibit & nõ meijt, myxus nõ bibit & meijt. Ego pro myxo hîc myoxum id est glirem accipio, vt suo loco repetã copiosius. Ad morbos particulares in equis, asinis, & mulis, sanguinis detractione vtendũ est, Hippocrates in Geoponicis. Eidẽ ferè morbi asinis & equis infesti sunt, & similiter curãtur: proinde asinos curaturus ad equos transibit. Asinis non detrahendus est sanguis, quia naturaliter minus habent sanguinis, gracilioresq; sortiti sunt venas. Vegetius.

D.

Asinus ineptissimis est moribus, & degenere animo, in primis mansuetus, ingenij placidi, stolidus, nec vlla vtcunque magna & iniqua onera detrectat. Obuijs in via cedere nescit. Vocem hominis consuetam intelligit, & meminit iter quod aliquoties ingressus est. Maurusij asini primum ut se in viam dederunt, incredibiliter in-

citata celeritate iter conficiunt, vt euolare, non excurrere videantur. Deinde eos cito fessos de via, & pedes & spiritus deficiunt, ac pedum tarditate ad currendum constricti insistunt, & acerrimas profundunt lachrymas, nõ tantopere, meo iudicio, ob futuram mortem, quàm ob pedum infirmitatẽ, quare vt captiui ad equos alligati trahuntur, Aelian. Muli & asini volutationi indulgent, vt ita scilicet à lassitudine recreentur. Asino & tauro coruus aduersatur, quippe qui aduolans feriat, & eorum oculos laceret. Cum salo etiã auicula prælium ei est: Spinetis enim se scabendi causa atterens, nidos eius dissipat. Item cum spino, cui victus à vepribus, quas asinus tenellas adhuc pascit. Sunt & lupi eis inimici, vt qui carne alantur, itaq; ab illis circumueniuntur. Nullo negotio lupi Asinos comprehendunt & facile è vita tollunt, Aelianus. Cum lupum asinus præsentem viderit, caput in latus vertit, ne aspiciat, & visu auerso inuaditur. Præterea colotæ hostis est: dormit enim colota in præsepibus, & narem subiens asini, ne comedat, impedit. Plura de colota lib. 2. in Stellione docebo. Quærũt asini asplenon herbam, vt minuant atram bilem. Vnguibus mulæ vel asini (adustis) mures fugantur, Vrsinus. Pulmo asini si fumigetur, omne ventuosum fugat, Gal. eup. 2. Ammonianus Syriano cognatus, poetarum interpretationi & Græcæ linguæ elegantiæ deditus erat, atque asinum sapientiæ auditorem possidebat, Suidas. Quod asini etiam discernant genus, speciem ac indiuiduum, Galenus confirmat lib. 2. Methodi, his verbis: Adeoque (inquit) est euidens, ac omnibus natura insitum, tum hominibus, tum brutis, vt aliud quid ceu in substantia subiectum, aliud ceu specie vnum intelligant: vt vel asinorum (qui tamen omnium brutorum stupidissimi videntur) aliud esse specie vnum, aliud numero, notitiam non fugiat. Conspecta namq; camelo, asinus se retrahit, & fugit, ac timet, si nunquam ante camelum conspexit: sin autem videre iam assueuit, quamuis aliam aliámque illi demonstres, tamen propter consuetudinem non amplius timet, sed veluti vnam speciem intuetur & illam cui insueuit, & hanc quę nunc primum apparet. Ad eundem modum nec homines timet propter consuetudinem: sed hos quoque velut vnam speciem videt. Verum si curatorem inspexit, non solum vt hominem, sed etiam vt hunc hominem agnoscit, & micat auribus, & caudam quatit, & rudit, & lasciuit, cum eum aspexit, vtiq; indicans se familiarem agnoscere. Hunc itaque tum vt hominem, tum vt familiarem noscit. Eum autem quem primum iam videt, vt hominem similiter, vt familiarem non similiter. Et paulo post. Eodem modo viam norunt, non tantum absolute vt viam, sed etiam vt hãc aliquam viam. Nam in ingressu viæ quam non nouit, asinum statue, attendeq; vt illam perambulet, ac totam peragat, in neutram partẽ declinans, nisi sicubi in diuersa scinditur, vtiq; declarans se speciem ipsam viæ meminisse & clarè agnoscere. Quippe inambulat eam, quæ trita est: quatenus autem ignorat, fallitur. Neque enim ex recordatione eius, quæ insectilis vnaque numero est, hanc quam non nouit, peragere potest: & quæ sequuntur reliqua. Huius loci sunt etiam quæ in Physiognomonicis Aristotelis legimus, vbi ex aliqua hominis & partium eius ad asinum similitudine de ingenio pronunciat. Asinis, inquit, & suibus communis est intemperantia circa Venerem. Asinis proprium, cura & solicitudine carere. Qui asinos referunt capite paruo, ferè sunt stupidi. Qui facie carnosa, timidi: eadem magna, tardi: Qui fronte rotunda, stupidi: Qui eminentibus oculis, simplices: magnis, asinini: Qui labijs crassis, & superioribus magis eminentibus, stulti: denique voce magna & graui, contumeliosi, vel (si Græce mauis) ὑβρισταί. Adamantius etiã illos quorum oculi sicut asinis prominent, dementes & contumeliosos esse conijcit.

E.

Tertio anno domare incipiunt ad eas res, ad quas quisq; eos vult habere in vsu. Greges eorum non sanè fiunt, nisi ij, qui onera portent, ideo quod plerique deducuntur ad molas, aut ad agriculturam, vbi quid vehendum est, aut etiam ad arandum, vbi leuis est terra, vt in Campania. Greges fiunt ferè mercatorum, vt eorum qui è Brundusio aut Apulia asellis dossuarijs comportant ad mare oleum, aut vinum, itemq; frumentum, aut quid aliud, Varro. Cæterum Columella lib. 7. initio: Principium (inquit) tenebit minor Arcadiæ. vilis hic vulgarisque asellus, cuius pleriq; rusticarum rerum autores in emendis tuendisq; iumentis præcipuam rationem volunt esse: nec iniuria: nã absq; vllo ferè sumptu alitur (vt supra explicauimus) & imprudentis custodis negligentiam fortissimè sustinet. Huius animalis tam exiguæ tutelæ plurima & necessaria opera supra portionem respondent. cum & facilem terrã, qualis in Bætica totaq; Libye sit, leuibus aratris proscindat. In Byzacio Africæ illum centena & quinquagena fruge fertilem campum, nullis cum siccus est arabilem tauris, post imbres vili asello, & à parte altera iugi anu vomerẽ trahente, vidimus scindi, Plinius. Ad hæc vehicula non nimio pondere trahit. Sæpe etiam vt celeberrimus poeta memorat, Tardi costas agitator aselli, Vilibus aut onerat pomis lapidemq; reuertens Incussum, aut atræ massam picis vrbe reportat. Iam verò molarum & conficiendi frumenti penè solennis est huius pecoris labor. Quare omne rus tanquam maximè necessarium desiderat asellum: qui, vt dixi, pleraque vtensilia & vehere in vrbem, & reportare collo, vel dorso commodè potest, Columella. Apud nos molitores maximè asellis vtuntur, & rustici ad lignationem & rebus suis vehendis medici. Quicquid per asellum fieri potest vilissimè constat, Plin. Mulis, equis, asinis feriæ nullæ, nisi si in familia sunt, Cato. Quot iuga boum, mulorum, asinorum habebis, totidem plostra esse oportet, Idem. Alibi quoq; asinos plostrarios. & asinum molarium & iugum asinarium apud Catonem nominari reperio. Ad belli vsum asini pernecessarij sunt qui portẽt onera ([illegible] Pollux) boues item qui currus trahant, muli, qui vtrumq; præstent. Cęlius ex Pollucis lib. 1. Quondã asinis non solum onera gestanda imponebantur, sed & pistorum hi carruculas trahebant. Nunc & hi propè vbiq; cum equis commutantur. Camerarius: Indi inuehuntur camelis, equis, asinis: feliciores elephantis, Arrianus. Asinũ 400 nummûm emptũ Q. Axio Senatori autor est M. Varro, haud scio an omniũ pretio animalium victo, Plin. Quæstus ex ijs opima prædia exuperat. Notum est in Celtiberia singulas quadragenis milibus numorum enixas (aliâs emi) Plin. Asini Arcadici in Græcia nobilitati, in Italia Reatini, vsque eò vt mea memoria asinus venierit sestertijs millibus sexaginta, & vnæ quadrigæ Romæ constiterint quadringentis millibus, Varro. Et alibi, Optimum est (inquit) Reatinum sẽminiũ, vbi tricenis ac quadragenis millibus H S. admissarij aliquot venierunt. Quadraginta sestertia valent ære Gallico bis mille libras Turonicas, hoc est mille solatos bilibres. Tanti comparatam referunt asinam Reatinam gerulam, aratricem & prolificam. Quo fit vt sexaginta milia sestertiorum nummorum, quibus asinũ sua memoria emptum Varro miratur, solatorum mille quingentorũ compleant æstimationem, vt Robertus Cenalis calculauit. In Timochaim regno Persidis, asini sunt pulcherrimi & optimi, vt & vnus vendatur pro triginta argenti ponderibus. Paul. Venetus. Et quoniam asini propter mulorum generationem præcipuè vtiles ac pretiosi sunt, multa hic quæ ad eam & asinos admissarios pertinent, dici poterant, nisi commodius videretur in mulorum vsq; mentionem ea differri. Ex onagro & asina genitus omnes antecellit, Plin. Carmani propter equorũ inopiam asinis in bello plurimum

rimum vtuntur: & asinum Marti sacrificant, quem solum Persæ ex omnibus dijs colunt, & bellicosi sunt, Strabo lib. 15. Id à Scythis fieri ait Arnobius Apollodorum citans, Gyraldus. Saracori Asinis ad ferenda onera non vtuntur neque ad molas sed bellatores habent, & quemadmodum in equis Græci sedentes, sic asinis hi bellica pericula excipiunt. Aelianus. Asininum lac miscent ad Phrygium caseum conficiendum, Aristot. Stercus asinorum primum est maximè hortis: deinde ouillum, & caprinum, & iumentorũ, Palladius. Brassicis fimum asininum maxime conuenit, Plin. Quidam bubulo iumentorũ fimum præferunt, ouillumq; caprino: omnibus vero asininum, quoniam lentissimè mandant: è contrario vsus aduersus vtrunq; pronunciat, Idem. Vide plura de Asinino fimo in Caprino. Aegrotantem malum (arborem) curabis stercore asinino aqua diluto, rigando ad dies sex, Anatolius in Geop. Tibiæ ludicræ nunc è loto ossibusq; asini & argẽto fiunt, Plinius: & alibi, Asinorum (inquit) ossa ad tibias canora sunt. Tibiarum artifices ceruinis ossibus, quorum olim vsus erat, asinina præponunt, tanquam argutiora: & Aesopus apud Plutarchum in sapientum conuiuio miratur tam crassum & à Musis alienum animal ossa maxime tenuia & musica habere. Niloxenus etiam eodem in libro: Busiritæ inquit Naucratitas nos accusant, quod ex asinis ossa tibijs adhibere cœpimus, cum ipsis vel tubam audire nefas sit, quod asini vocem assimilet, qui propter Typhonem eis exosus est. Colysanemas cognominatus est Empedocles Laertio teste: Nam cum Agrigentini vento infestarentur, illum auertisse dicitur circumpositis vrbi pellibus asinorum innumeris. Apud Cumanos mulier in adulterio deprehensa ducebatur in forum, vt illic lapidi insistens omnibus esset conspicua. Deinde impositam asino, atq; ita per totam ciuitatem circumductam, reducebant ad lapidem, vt ibi rursus esset omnibus spectaculo. His actis habebatur infamis per omnẽ vitam, & ignominiæ gratia ὀνοβάτις dicebatur, quod asinum equitasset. Lapis autem ne fastus ac detestabilis habebatur in quo steterat mulier, Plutarchus in Problematis Quadrabit hęc nomenclatura adagij instar in quamuis prostitutæ famæ. In Varini Camertis Lexico onobollides & onobatides eodem sensu legimus Oneabates, Stephano ὀνεβιάτης. Aegypti vrbs est. Maxima etiam apud Parthos ignominia ducebatur, nudũ asino inuehi, Suid. Asininæ pellis germ *Eselshut*, sunt spissæ, & parantur à pictoribus qui ijs ad pingendum vel scribẽdum vtuntur. Mesha Arabice nominatur pannus contextus ex pilis asinorum & caprarum, vel caprinis tantum: vnde Arabes solitudinum incolæ tentoria & saccos sibi conficiunt, Andreas Bellunen. Equæ caluaria, sed non virginis, intra hortum ponenda est, vel etiam asinæ. Creduntur enim sua præsentia fœcundare quæ spectant, Palladius. Columella lib. 10. inter rusticorum remedia aduersus tempestates, sic scribit: Hinc caput Arcadici nudum cute fertur aselli Tyrrhenus fixisse Tages in limite ruris. Asinus quatiens aures, tempestatem indicat, Incertus. Aselli se vertentes fricando ad terram dorsa sua, indicant magnas pluuiæ guttas. Obscurus.

F.

Pullos asinarum epulari Mecœnas instituit, multum eo tempore prælatos onagris: post eum interiit autoritas saporis, Plin. Aristophanis interpres in Vespis scribit asinos Athenis in cibũ venisse, super his verbis poetæ: Ὦ τᾶν Φρυγί· ἀστυγάστιον γέροντος ... ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν ἀστυγάστιον ὄνος ἢ βοῦς. Sunt qui asinorum domesticorum, etiam cum senuerunt, carnes mandant: quæ pessimi sunt succi, ac concoctu difficillimæ, stomachumq; lædunt, & præterea inter edendum sunt insuaues: quemadmodum equorum ac camelorum carnes, quibus etiam ipsis homines, animo & corpore asinini ác camelini, vescuntur, Galenus lib. 3 de alimentorum facultatibus. Circa Alexandriam abundat Elephantia, propter calorem aeris & victum: vescuntur enim athara, lente, cochleis & salsamis multis, & asininis carnibus & alijs huiusmodi exassum & melancholicum succũ gignentibus. Gal. 2 ad Glauc. Lac muliebre temperatissimum est, mox caprillum, hinc asininũ, ouillumq;, postremo vaccinum, Aegineta. Archigenes & Philagrius omne lac incommodũ esse calculosis pronunciant, præter asininum, quod substantia tenuissimum est, & facultatis facillimè dissoluentis. Igitur mirabiliter articulorum tumores & nodos (quos ad callosæ duritiei modum ex vitiosi lactis vsu pueri sustinere coguntur) leuigat & delet: vnde admonendum duxi vt ipsum calculosis assiduè heminæ mensura exhibeatur, post matutinas deambulationes, atq; id præseruãdi à lapidis generatione gratia, præ omnibus alijs fiat. Meminit horũ Aetius in curatione lapidis vesicæ. Idem scriptor alibi de suppuratis renibus tractans, his verbis vtitur: Lac itaq; cũ melle post puris eruptionem eis præbendum: & primum quidem asininum aut equinum, ad vlcera enim repurganda conducit: quũ vero repurgatione amplius opus non habent, & morsus fiunt obtusiores, indigetq; æger nutrimẽto, tunc etiam bubulum lac eis exhibendũ duarum aut trium heminarũ mensura. Bubulum, asininum, & equinum lac, ventri magis idonea sunt, sed ipsum turbant, Dioscorides. Maximè perpurgat lac equinum, tum asininum, deinde bubulum, tum caprinum, Varro. Agathus cum vrsis & tauris & lupis confligere solitus lacte asinino vescebatur. Textor. Pullum asininum à partu recentẽ subijciunt equæ, cuius lacte ampliores fiunt, quod id lac quàm asininum, ac alia omnia dicunt esse melius, Idem. Dulcissimum ab hominis lacte camelinum, efficacissimum ex asinis, Plin. Bubulum lac pinguissimum est, ouinum & caprinum multo minus, asinarum minimum pingue habet. Quamobrem perraro alicui in ventre coagulatur, si recens mulsum & calidum adhuc bibatur: quod si sal & mel adijciantur, fieri non poterit vt amplius coaguletur in ventre. Eandem ob caussam aluum magis subducit, quòd serum ei copiosius insit, minus autem de casei natura, cuius ratione lac aluum sistit, Galenus lib 3. de alimentorum facultat. Et alibi, Equinum lac ocyus descendit, similíque modo asininum. Quæritur apud recentiores medicos, an asininum lac sit omni alio tenuius: quoniam Galenus secum etiam in hoc pugnare videtur, lib. 6. de sanitate tuenda inter omnia lactis genera tenuissimum dicens: tertio autem de alimentorum facultat. paulò ante citatum iam locum camelinum & equinum ei in tenuitate præferens, Aristotelem tertio de animalium historia secutus. Hos locos Ioan. Manardus in epistolis ita conciliat: Sexto de sanitate tuenda, inquit, Galenus asininum lac leptomerestaton, id est, maximè tenuium partium affirmat: in tertio vero de alimentis, camelinum asinino, non in tenuitate sed in humiditate præfert, hygrotaton enim dicit. Quare nisi fateri voluerimus Aristotelem aliud sensisse quàm Galenum, dicere oportebit, quod per tenuissimum non intellexerit tenuissimarum partium, sed maxime humidarum, Hæc ille. Ego Galeni verba sic accipio, asininum lac tenuissimum recte dici, si comparetur animalium lacti quæ apud nos & pleraque gentes mulgeri solent. vaccarum nempe, ouium, & caprarum. simpliciter vero, & comparatione ad animalia, quorum inusitatum fere ad cibum & potum in Europa lac est, vt cameli & equi non tenuissimum, sed crassius. Sic etiam Plinius tenuissimum lac camelis esse scribit, mox equabus, crassissimum asinæ, vt coaguli vice vtantur. Crassissimum dixisse videtur, pro crassius quàm cameli & equæ. Leptomeres, id est, tenuium partium vocatur, quod non crassis neque viscosis partibus constat, & cito ac facile corporum meatus subit id quod lacti eò magis conuenit, quò liquidius est, minusque caseosæ substantiæ habet, vt Galenus ipse exponit. Sed ne sim longior, & si plura hoc in loco

contra

contra Manardum dicenda haberem, ad remedia transeo quæ ex asino & diuersis eius partibus apud scriptores celebrantur.

G.

Ex eadem aqua, de qua bos aut asinus biberit paululum sumptum & potatum, tollit efficaciter capitis dolorem, Marcellus & Plin. E caluaria asini, &c. ad comitialem remedium est apud Trallianum: nisi forte ὄνου malè aliquis scripserit pro ἀνου, quod est ἀνθρώπου. Asini frons cuti alligata gestataq; morbo comitiali liberat, vt legitur in libro Stratonis, dicitur autem moschionis, Trallianus. Corallium ex cerebro asini alligato Epilectico. Idem. Ad comitialem prodest asini cerebrum ex aqua mulsa, infumatum prius in folijs, semuncia per dies potum, Plinius lib. 28. cap 16. Numerus dierum in exemplaribus vulgatis non est expressus: ex sequentibus tamen constat non pauciores esse quàm 30. Ridiculum est quod apud eundem legitur: Si quis asino (inquit) in aurem percussum à scorpione se dicat, transire malum protinus tradunt. Est genus febrium quod amphemerinum vocant, hoc liberari tradunt, si quis è vena auris asini tres guttas sanguinis in duabus heminis aquæ hauserit: item venenata omnia accenso asini pulmone fugere, Plin. Idem si tritus bibatur ad anhelitum & tussim commendatur ab Haly Arabe. Sunt qui ex asino mare nigroq; cor edendum cum pane sub dio prima aut secunda luna præcipiant contra morbum comitialem, Plin. Iecur inassatum esu comitialibus prodest, sed ieiunis edendum præcipitur, Dioscorides. Alij admixta modice panace, ori instillandum docent idq; diebus quadraginta: sic à comitialibus morbis & alijs infantes tueri, Plin. Aridum tritum cū petroselini partibus duabus, & nucibus iuglandibus tribus purgatis ac melle illitis (aliâs ac melle tritum) in cibo datum hepatico ieiuno mirabile est. Plinius & Marcellus. Cinis ex eo cum oleo ad scrophulas vtilis est. Item ex hepate & carne eius cinis ad fissuras frigore contractas, vt Auicenna scribit: ego Dioscoridem magis approbo, qui vtraq; hæc remedia vngularum cineri attribuit, vt etiam Rasis. Ad lienis vitium efficacissimè datur inueteratus lien asini, ita vt in triduo sentiatur vtilitas, Plin. Si lienosus de splene asini arefacto quotidie ieiunus pauxillum manducet, ita potenter sanabitur, vt intra triduum vtilitas remedij huius appareat, Marcel. Splen contritus & ex aqua impositus mamillis lac prouocat, Sextus. Lien inueteratus ex aqua illitus, mammis abundantiam facit, vuluas suffitu corrigit, Plin. Splenis asinini leuissimus puluis, cum seuo vrsino & oleo ad mellis crassitiem redactus, & illitus, supercilijs pilos restituit, Rasis. Renes inueterati tritiq;, & in vino mero dati, vesicæ medentur, & vrinæ incontinentiam cohibent, Plin. Eidem arefacti atque exusti tritiq;, id est in puluerem tenuissimum redacti, & ex mensura conchulæ vnius cum vini meri cyathis duobus strangurioso potui dati efficaciter medentur, Marcellus. Cinere genitalis asini spissari capillum putant, & è canicie vindicari si rasis illinatur, plumboq; tritis cum oleo, Plinius. Coitus stimulat dexter asini testis in vino potus pro portione, vel adalligatus brachiali: nec non eiusdem à coitu spuma collecta roseo panno, & inclusa argento, vt Osthanes tradit. Salpe genitale (asini) in oleum feruens mergi iubet septies, eoq; perungi pertinentes partes: Bialcon cinerem ex eodem bibi. Testes sale asseruati, & aspersi potioni, in asinarum maxime lacte vel ex aqua, ad comitialem prosunt, Plinius. Fel tauri vel asini vtrumq; per sese aqua infractum, maculas in facie tollit, euitatis solibus ac ventis post detractam cutem. Plinius & Marcellus. Sanguis asini sedat fluxum sanguinis ex velamine (id est, cerebri tunica, ni fallor) Barbarus quidam: (Dioscorides hanc vim cerebro gallinaceorū attribuit) Sanguis asini prohibet fluxū sanguinarium è meninge, Auicenna. Eiusdem tres vel quatuor guttæ cum vino haustæ, febres quotidianas sanant, Aesculapius quidam. Plinius, vt paulò ante retuli, idem scribit de tribus guttis sanguinis ex vena auris, in duabus heminis aquæ haustis. Sanguis asinini pulli ex vino, regio morbo medetur, Plin. Medulla cameli, adeps & lac asini, pili è cauda simiæ, adijciuntur vnguento cuidam ad resolutiones apud Aetium 12. Spuma nitri canum morsibus ex asinino adipe aut suillo medetur. Diosc. Adipem tradunt cicatrices corpori concolores reddere, Dioscorides: vel vt alij, vestigia cutis abolet: vt Plinius, cicatrices nigras reducit ad colorem. Sanat & vuluarum exulcerationes idem inueteratus, & in vellere appositus duriciem vuluarum emollit: per se vero recens & inueteratus ex aqua illitus, psilothri vim obtinet, Plin. Si medulla asini aut seuo, is qui comitialem patitur, loco calido inungatur plurimum iuuabitur, Rasis. Scabiem hominis asininæ medullæ maxime abolent. Plin. Seuo cicatricibus ac licheni leprisq; maximè color redditur: Sole adusta eodem aptissime curantur, Plin. Coitus stimulat anseris masculi adipe permixto illitum, Plin. Sextus similiter, qui non seuum sed adipem rectius vocat, & ad anum hoc medicamentum apponi iubet. Pellis iniecta impauidos infantes facit, Plin. Somnos allicit ardeolæ rostrum in pelle asinina fronti adalligatum. Idem suffito asini albi pilos & lupi stercus, Hippocrates lib 1. de morbis mulier. in præscripto quodā ad conceptum, Epilepticus concidet si pilos asini & mulę in suffitum offeras, Trallianus. Sanguinem sistit pilorum asini cinis illitus efficacior vis è maribus aceto admixto & in lana ad omnia profluuia imposito. Plin. Ossa cōfracta & decocta contra leporis marini venenum dantur. Vngularum asini cinis per dies multos (toto mense, Plinius) binis cochlearibus (vel vt Rasis habet, pondere trium aureorum & dimidij) potus, proditur comitiales adiuuare: eædem oleo subactæ strumas discutiunt: & illitæ (puluis siccus illitus) pernionibus medentur. Dioscorid. & Galenus lib. 11. de simplicibus pharmacis. Ad epilepticos, vngulas asininas vstas & tritas dato bibendas continuo: prorsus enim curāt. Nic. Myrepsus. Perniones Græci chimetla vocant, aliqui in iam citato Galeni loco non rectè phygetla legunt. Strumas discutit vngulæ asini vel equi cinis, ex oleo aqua illitus, & vrina calefacta. Plin. Curat etiam ea quæ serpunt vlcera, inspersus, Idem. Asini vsta vngula miscetur medicamentis ad vmbilici tumores infantium, apud Aetium: item collyrio oculorum apud Myrepsum. Vngulæ asininæ suffitæ partum maturant, vt vel abortus euocetur: nec aliter adhibetur, quoniam viuentem partum necant, Plin. Cinis ex eisdem cū asinæ lacte inunctus, cicatrices oculorum & albugines tollit. Vt leucomata oculorū efficaciter discutias, vngulas asini viuentis lima, & scobe earum quàm tenuissimo, qui leuitate sua oculos non offendat, cum lacte muliebri mixto, frequēter inungito, Marcell. Annulum ex vngula asini, in quo nigri nihil sit, ab epileptico gestatum, prohibere aiunt, ne concidat. Hodie idem pollicentur de annulo ex vngula alces. Ad concussos dentes & dolentes, Asini vngulā vstam tritamq; aceto excipe, & orbiculos faciens repone: ad vsum, aceto orbiculum vnum liquato, datoq; ore continendū, ilicò enim dolorem sedat tollitq;, è Gal. cup 2. Capilli & barbæ nascentur etiā glabro, si lichenē asini, id est collectionē duram quæ est circa crura eius, comburas, & teras, & puluerem illum ex oleo vetere imponas: hoc ita validū est, vt si mulieri inde maxillam vnxeris, barbas ei nasci scias, Idem. Lethargicos excitat illitus ex aceto, Plin. Ex quacunq; causa grauedinē capitis exortā, quæ intempestiuū cōcitet somnū, sine dolore discutit, si quis impetigines in asini cruribus naturaliter natas detrahat, easq; in scobē delimatas, immixto aceto narib. penitus obstipet, Marcell. Carnes ex iure sumptæ phthisicis medentur: Hoc genere maximè in Achaia curant id malum, Plin. Simile quid apud

Auicennam

Auicennam legitur. Ad phthisin, carne asinæ seuoque capræ, medicina salubris, Serenus. Sunt qui carnem asini, sanguinem alij aceto dilutum, per dies 40. bibendum contra morbum comitialem præcipiunt, Plin. Asininum lac cum melle potui datum, ventrem facile & sine periculo soluit, Marcel. Dioscorides & alij simpliciter aluum mollire scribunt. Bubulum, asininum, & equinum lac, ventri magis idonea sunt, sed ipsum turbant, Dioscorid. Asinæ lac ad purgationẽ dat Hyppocrates in libro de diæta morborum acutorum, vbi Galenus cõment. 4. lac istud purgantium omnium mitissimum & infirmissimum esse scribit: esse verò humidius quouis alio lacte & ventri deijciendo aptius. Vide Mundellam in Dialogis, quod lac asinæ nõ purget asserentem. Asininum peculiariter collutos dentes gingiuasq; stabilit, Idem. Asinino lacte dentes dolentes colluito: hoc & eos qui mobiles sunt corroborat. Archigenes apud Galen. Nic. Myrepsus. Eodem lacte percussu vexatos dentes, aut dentium eiusdem cinere, confirmari notum est, Plin. Non solum enim dentibus innoxium est, sed ob tenuitatem etiam abstergendo conducit. Comitialibus morbis vtiles tradunt testiculos arietinos inueteratos tritosque dimidio denarij pondere in aqua, vel lactis asinini hemina. Interdicitur vini potus quinis diebus ante & postea, Plin. Ad comitiales (vt diximus) coagulum vituli marini bibunt, cum lacte equino asininoúe, aut cum punici succo: quidam ex aceto mulso, nec non aliqui per se pilulas deuorant, Idem. Diocles epilepticis dat lac asininum & equorum impetigines vel mulorum, neque tempus adijciens factis & odiosis ægrotantes afficiens rebus, Cœl. Aurel. quod ipse Cœlius non probat. Lac asininum melle mixtum Galenus iuueni, qui ferè contabuerat, à balneo statim exhibuit. Lac asininum in hecticis & tabidis morbis administratur: nam plus seri habet quàm alterius substantiæ, vnde in phthisicis magis ad detersionem præbetur quàm ad nutritionem, è nutriendis autem asinus in otio & herbis recentibus, vt farragine, hordeo, secale. Rond. cap. de affect. ventris. Suspiriosis ante omnia efficax est potus equiferorum sanguis: proxime lactis asinini tepidi cum bulbis decocti, ita vt serum ex eo bibatur, addito in tres heminas cyatho nasturtij albi, perfusi aqua, deinde melle diluti, Plin. Si dolent vbera, lactis asinini potu mulcentur: quod addito melle sumptum & purgationes mulierum adiuuat, Idem. Stomachum exulceratum lactis eiusdem potus reficit, item bubuli, Plin. Aristolochia vel agaricum, obolis ternis ex aqua calida, aut lacte asini pota, stomachi vitia sanat, Idem. Dolores stomachi lenit & maxime his, quibus tristitia aut desperatio accedunt, lac asininum aut muliebre aut bubulum, silicibus incoctis potatum, Archigenes, apud Gal. κα. τοπ. Heraclides orthopnoicis dedit anisi seminis, quod ternis digitis prehenderit, tantundem hyoscyami cum lacte asinino, Plin. Commendatur etiam ad tussim, extenuationem, sputum sanguinis, hydropem & duritiem splenis. Capiti tamen infirmo, & vertigine aut tinnitu laboranti non conuenit. Priuatim prodest contra gypsum, & cerusam, & sulphur, & argentum viuum: Item duræ aluo in febri. Gargarizatur quoque faucibus exulceratis vtilissime: & bibitur ab imbecillitate vires recolligentibus, quos atrophos vocant. In febri etiam quæ careat dolore capitis. Pueris ante cibum lactis asinini heminam dari, aut si in exitu cibi rosionem sentirent, antiqui in arcanis habuerunt: si hoc non esset, habuerunt è caprino, Plin. Ad columellam pendulam (id est, valde laxatam absq; inflammatione) mentam ac rutam & coriandrum lacte asinino trita gargarissanda præbe. Galenus de compos. med. κατ' τπ. lib. 6. Ad aphthas, lac asininum gargarissandum præbe. Idem. Eiusdem potus vtilis est cœliacis & dysentericis, addito melle, Plin. Tenesmus (id est crebra & inanis voluntas egerendi) tollitur poto lacte asinino, item bubulo, Idem. Serum aut lac asininum propinat Hippocrates in tabe dorsali. & bubulum lac per dies 40. lib. 2. de morbis. Idem ad fluxum & alios morbos veteri, coagulum asininum cum mali punici radice, &c. bibendum præcipit. Sunt inter exempla qui lac asininum bibendo liberati sunt podagra chiragraúe: Alij vero seri asinini potu eosdem morbos prorsus euasere, Plin. Aqua mulsa contra hyoscyamum salutaris est cum lacte, maxime asinino, Idem. Asinino lacte poto venena restinguuntur. Peculiariter si hyoscyamum potum sit, aut viscum (chamæleon ixias potius) aut cicuta, aut lepus marinus, aut opocarpathum, aut pharicon, aut dorycnium: & si coagulum alicui nocuerit: nam id quoque venenum est in prima lactis coagulatione. Sed meminisse oportet recenti vtendum, aut non multò postea tepefacto. Nullum enim celerius euanescit, Plin. Cancri fluuiatiles triti potique ex aqua recentes, seu cinere adseruato, contra venena omnia prosunt, priuatim contra scorpionum ictus cum lacte asinino: vel si non sit, caprino, vel quocunque: Addi & vinum oportet, Idem. Venenis datis expellendis, lac asinæ, placidæ que bouis prodesse loquuntur, Serenus. Lac asini contra leporem marinum commendat Nicander. Si hydrops à splene fuerit, lactis asinini hemmas octo præbe melle affuso: Hippoc. lib. de internis affectibus. Rupta, conuulsa, cancri fluuiatiles triti in asinino lacte maxime sanant, Plinius. Asininum lac conferre aliquid candori in mulierum cute existimatur. Poppea certe Domitij Neronis coniunx, quingentas per omnia secum fœtas trahens, balnearum etiam solio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutem credens, Plinius: & rursus alibi, Cutem (inquit) in facie erugari & tenerescere, & candorem custodire lacte asinino putant. Notumque est quasdam quotidie quingentarum custodito numero fouere: Poppea hoc Neronis principis instituit, balinearum quoque sic solio temperato, asinarum gregibus ob hoc eam comitantibus. Denigrant capillos hæc. Radicem capparis tritam cum muliebri lacte, aut, vt alijs placet, asinino, ad tertias cognito & ad noctem pro cataplasmate imponito. Archig. κ. τόπ. Vrina asini attritus calciamentorum cum luto suo illita sanat: item scabiem hominis, & vngues scabros, Plin. Lepras ac furfures tollit tauri, vel addito nitro vrina asini circa canis ortum, Plin. Asini vrina traditur nephriticis siue renum vitijs mederi in potu, Dioscorides. Eadem cum melanthio prodest contra omnes impetus & suppurationes siue panos & apostemata, Plin. A sydere percussorum curatio. Asini lotio ipsos consperge & sanescent, Galenus. Alij vlceribus exedentibus & humidis vtilem prædicant. Sideratis vrina pulli asinini nardo admixto perunctione prodesse dicitur, Plinius. Eadem capillum densari putant, admiscentque nardum fastidij gratia, Idem. Vrina muli vel mulæ vel asini cum suo luto illita, & clauos abolet, & callis medetur, Marcel. Ad pendulam columellam Apollonius lotium Asini plurimum & calidissimum bibendum præberi præcipit. Galenus. Fimum asini recens cum rosaceo in grauitate aurium tepidum instillatur, Plinius. Vlcera capitis subito nata sanantur, si asini stercoris succo, & scillæ contritæ quantum satis videbitur, & bubulæ adipis tantundem miscueris, atque ad capitis vlcera veluti ceroto vsus fueris, Marcel. Quidam, si intestina prolapsa in hernia non poterant intromitti, superponebat stercus asini calidum & hoc per 3. dies continuabat. Arnoldus. Tam asinorum quàm equorum fimum, siue crudum, siue crematum, addito aceto, sanguinis eruptiones cohibet, Dioscorides. Stercus asinæ aridum naribus infrictum sanguinem sine intermissione fluentem cito compescit, Plinius. Idem si recens imponatur, profluuia sanguinis mire sedare dicitur: item cinis ex eo. Qui vuluæ etiam prodest impositus, Plin. Ad fluxum sanguinis è vulnere: Recentem ac calidum adhuc fimum asininum cataplasmatis modo super

superimponito quòd si aridus fuerit, dissolue pauxillo aceto. Galen. eupor. 1. Ad fluxum sanguinis narium, Asini stercus comburens insuffla cinerem eius aut exprimens instilla succum. Idem cap. 2. Item, Asinini fimi (sic enim reddo Latinè Onida) etiamnum calentis succum mistum cũ aceti æquali portione, & tanta farinæ triticeæ, vt sordium habeant consistentiã, lineamento adfricato, quod affectæ nari imponito. Idẽ cap. 1. Asini stercus ad hœmorrhoidas, apud Actium lib. 14. Stercora asinina vel equina, si dũ calida sunt apponantur, sanguinẽ ex vulnere fluentem sistunt. Rasis. Ad sanguinẽ vndecunq; fluentẽ adhibetur: si è naribus profluat, succus expressus instillatur ac retinetur. Si obstruantur eo venarũ vel arteriarũ aperta oscula, sanguis cõtinetur. Fimus asini calidus vino miscetur, cui intincta vt affatim succum combibant linamenta gossampina, ad fluxũ sanguinis coercendũ locis affectis immittuntur, Rasis. Emplastrum ex eodẽ fronti impositum fluxionem auertit, Rasis. Armentarij equi vel asini, qui herba pascitur, siccum fimum liquatum in vino, mox potum, contra scorpionum ictus magnopere auxiliatur, Dioscorid. Asinini fimi cinis ex vino cœliacis & dysentericis confert, Plin. Ad lienosos cum præduro tumore: Asini stercus aridum aceto dissolue, & per linteolum excolatum potui dato. Gal. eup. 2. Ad comitialem morbum, Asini stercus frictum cochlearium duorum pondere quotidie exhibeto atque ægrotus morbo liberabitur. Id remedium longa experiẽtia comprobatum est. Idem. Si fella crescant, Et nimeus prodest ex vbere succus asellæ, si tepido vino infundas, ac mella piperq;, Serenus. Fimum asinini pulli, quod primum ædidit à partu, polean vocant Syri, dant in aceto mulso contra lienis vitium: Idem cœliacis & dysentericis confert: In sapa decoctum, colo magnopere prodest: Datum fabæ magnitudine è vino medetur morbo regio intra diem tertium: Eadem & ex equino pullo similiterq; vis est, Plinius. Ad podagram, Asinini stercoris succum asinino lacti ac dulci vino admisce & illine Gal. eup 3. Si prægnanti mulieri menses profluant, stercus asininum siccum & rubricam & sapiæ testam terito, & linteo illigata apponito. Hippocr. lib de sterilib. Idem in lib. de superfætatione, inter medicamenta quibus suffitus vterus clausus aperitur, numerat fibri testẽ, asini masculi stercus, adipem suillum. Ad nyctilopa id est, nocturnam oculorum cæcitatem, expressum ex recenti onide (id est, fimo asini) succum oculis illine. Gal. eup. 1. Eruptionibus pituitæ asinini fimi cinis illinitur cum butyro, Plinius. Equarum virus à coitu Anaxilaus prodidit in lychnis accensum equinorum capitum visus repræsentare monstrifice: similiter ex asinis, Plin. Membrana partus earum, præcipue si marem pepererint, olfacta, accedente morbo comitialium resistit, Plinius. Ad leucoma equi miscetur, lac canis aut asini, sanguis columbæ, ros brassicæ, &c. Hippiat. cap 11. Sunt qui ex luto orto ex vrina quã asinus in via excreuit, scabiem ouium illinunt, Diophanes in Geop. Stercus asininum statim oportet imponere in ictum scorpij, Vegerius in hypiatricis.

H. Philologia de asino.

a. Asinus Græcis ὄνος dicitur παρὰ τὸ ὀνῆσαι quod hominum opera iuuet, vnde & iumenta Latinis dicta. Ἀστράβη asinus vel mulus, &c. Vide in Mulo a. Cyrenenses asinum βρικὸν vocitant: Cretenses ϑεῖλητον. quidam βάπτλον. quidam κάνθων alij μεγάμυκον à nimia vocis absurditate, ὀνάριον. ὀνίδιον & κανθίς, diminutiua sunt. Asella pro ala quoq; siue axilla reperitur, vnde illud in sacris, Prouer. 19. & 26. Abscondit piger manum sub asella: sic à qualo quasillum dicimus. Κανθήλιος Varinus asinos interpretatur, quæ vox ad canthelios accedit Inueniuntur & hæc nomina apud Græcos, κάνθων vnde vocatus cantharus, id est scarabeus, qui ex asini fimo sobolem sibi parat: κίλλα quod talum quoque significat κίλλιον apud Varinum, haud scio quam rectè scriptum. Μονιὸς, vt D Cyrillus in Osee propheta exponit, alij verò magnam belluam, quæ propter feritatem solitaria pascatur, propriè tamen aprum significat, qui solitarius degit. Suidas etiam lupum solitarium interpretatur. Ναϑρέγκος, ἀδμώλης (vel ἀδμώλητος sicut & Pierius legit) συγγενὴς τῷ ὄνῳ. Varinus. Πελλὰς, asinus fuscus, Etymologicon παρὰ τὸ πελιδνὸς, ὅτι πελιδνοὶ εἰσιν ἐπὶ ... , apud Varinum. Τετρώνης, asinus l bore & senio confectus: accipitur etiam pro homine sene & ætate exhausto, ὀκρίβας asinus, vel aries agrestis, Suid. ὀκρίβαντες etiam pulpita dicũtur, ἐφ' ὧν ... , Camers. Aristophanes in Vespis, Ὡς ἔμοιγ' ἐνδάλλεται Ὁ μαλιστὴς κλητῆρος εἶναι πωλίον. Κλητῆρες dicũtur ministri publici qui homines ad iudicia vocant, item testes qui vocantur: sed poeta κλητῆρος hic dixit ... Et alibi in eadẽ comœdia, Ἔοικας ὦ πρεσβῦτα ... Κλητῆρι ... : Hic item κλητῆρα dixit pro asino, est autem scomma in senem φιλοδικαστήν. Γραβαὶη anus putida, vel asina vetula: φερωνεύς, asinus regius, Varinus. Μυχλὸς, libidinosus, mœchus, vt μύχλους Phocenses asinos quoq; admissarios mychlos nominant. Asini epitheta apud poetas leguntur, tardus, onerarius, dossuarius, vilis, plaustrarius, molarius, piger, pandus, vulgaris, Arcadicus, Mænalius, ignauus, lentè gradiens, auritus, iners, rudens, segnis, horripilus, turpis, clitellarius, lentipes, quadrupes, insulsus, miserãdæ sortis. Et apud Græcos ... βραδύπους, βραδὺς ... πολυσκαρθμος ... ὄνον interpretantur Grammatici ... quod epitheton cani sagaci aptius est. Extat egregium Palladæ epigramma in asinum segnem, non indignum hic legi.

> Ἀλλ' ... μακρόθεν ...,   Τῶν βασταζο ...
> Τὸν τῆς βραδυπῆτος, ὄνον, ...,   Τὸν ...

De asello insecto multipede, & eiusdem nominis pisce, suis locis dicetur: vtrumque etiam Græci onon vel oniscon vocant: vtrique à cinereo (quem Germani etiam asininum vocant) colore nomen. Ὀνίς, stercus asini. Æginetæ 2. 51. Asinius & Asellius nomina propria virorum leguntur. Heratia insula est, quæ antea dicebatur Onus, Plin. Asine, Ἀσίνη Peloponnesi vel Achaiæ vrbs iuxta Messeniam. vnde sinus Asinæus: Lucanus, Quas Asine cautes, & quas Chios asperat vndas. Est & Laconica vrbs dicta ab Asine filia Lacedæmonis, item Cypri & Ciliciæ. Præterea vasis genus est ὄνος apud Aristotelicos inter exempla homonymiæ, quod à figura sic dictum coniicio, vt orcham à bellua marina. In signo cancri duæ sunt stellæ paruæ Aselli appellatæ, Plinius lib. 18. Exiguum inter illas spatium obtinet nubecula, quod præsepe dicitur, Lactantius. In cancri deformationis parte, vt Hyginus scribit, sunt quidam qui asini appellantur, à Libero in testa cancri duabus stellis figurati Liber enim a Iunone furore obiecto, dicitur mente captus fugisse per Thesprotiam, cogitans ad Iouis Dodonæi templum peruenire, vnde peteret responsum, quo facilius ad pristinum statum mentis rediret: sed cum venisset ad quandam paludem magnam quam transire non posset, de quibusdam duobus asellis obuijs factis dicitur vnum deprehendisse eorum, & ita esse transuectum, vt omnino aquam non tetigerit. Itaq; cum venisset ad templum Iouis Dodonæi, statim dicitur à furore liberatus, & asellis gratiam retulisse, & inter astra eos collocasse. Nonnulli etiam dixerunt asino illi quo fuerat vectus, vocem humanam dedisse. Itaque postea eum cum Priapo de natura contendisse, & victum ab eo interfectum. Pro quo Liberum eius misertum, in sideribus annumerasse. Et vt sciretur id pro deo, non pro homine timido

mido (quia Iunonem fugerit) fecisse, supra cancrum constituit, qui deæ beneficio fuerat affixus astris. Dicitur etiã alia historia de asellis, vt ait Eratosthenes: Quo tempore Iupiter bello gigantibus indicto, ad eos oppugnandos omnes deos conuocauit, venisse Liberum patrem, Vulcanum, Satyros, Silenos, asellis vectos: qui cum nõ longe ab hostibus abessent, dicuntur aselli pertimuisse, & ita pro se quisq; magnum clamorem & inauditum gigantibus fecisse, vt omnes hostes eorum clamore in fugam se coniecerint, & ita sint superati, Hæc Hyginus. Postremam fabulam Varinus etiam in Lexico suo in asini mentione affert: & hanc ob causam asinis hunc honorem habitum inquit, vt in cancri sydere occasum versus collocarentur. Acharnici asini, de magnis asinis dicebatur, Varinus. Ὀνεύειν verbum apud Thucydidem Aelius Dionysius mouere & circumagere exponit: & apud Hippocratẽ ὀνεύειν δὲ ἐστι τὸ ἐξ ὄνων ἐπιστροφῆς τείνειν. Ὄνοι enim sunt funes ductarij ex cannabi stuppa aut lino, nimirum ad machinas vel ergatas idonei, vel alioqui ad trahendum aliquid. Nam & cameli funes magni vocantur, à quibus anchoræ suspendũtur. Ἄξονες etiam, id est vectes machinarum, ὄνοι nominantur. Latini suculas vocant tractorij generis machinas, quæ constant tereti ligno duobus aut pluribus vectibus traiecto, vtrinq; æqua extantibus longitudine: quæ dum versantur funis ductarius circa eas obuoluitur. Galli turnos dicunt, Germani *haspel*. genus illud earum quo ex hypogeis cupæ subuehuntur, vel in ea demittuntur. Ὀνοσύσπαξ scomma in crassi & rudis ingenij hominẽ apud Aristophanem, nimirum à funibus iam dictis tractum. Apud Suidam ὄνος σύπαξ legitur diuisis dictionibus per π simplex, cum tamen apud eundem in Σ. per π geminum styppax (quod magis placet) sine interpretatione habeatur. Cæterum ergata machina tractoria vel hoc à sucula differt quod axe est recto. Nam etiam vectibus sicut sucula versatur, non id quidem brachiorum ductu, sed obnitentibus & ambientibus vectiarijs: Itali arganum vocant, vt Guliel. Philander scribit in Vitruuium: Germani *ein winden*. Ad hæc ὄνος vnitas est in cubis vel tesseris, Polluce teste (vt canis in talis) quæ etiam cubus dicebatur, eodem nomine quo integra ipsa tessera: & eo sensu accipitur in prouerbio ἢ τρεῖς ἓξ ἢ τρεῖς κύβοι, hoc est vel maxima vel minima summa. Merito autem aliquis per iocum miretur in ijsdem Midam, cui auriculæ asininæ, felicissimum fuisse iactum, cum asinus ipse infelicissimus fuerit. Ὀνίσκος, serra fabrilis, Varinus. Τὸν δὲ νῦν μυλοκόπον, ὀνοκόπον Ἄλεξις εἴρηκεν ἐν Ἀμφωτίδι. Pollux. Superior molæ lapis qui circumuertitur, Latine catillus, Græce ὄνος: inferior Latinis meta. Xenophon libro 1. de expeditione Cyri: οἱ δ᾽ ἐνοικοῦντες ὄνους ἀλέτας ὀρύττοντες: apud Pollucem etiam ὄνος ἀλέτων legitur similiter pro lapide molari. Cato molarium asinum, & Paulus Iureconsultus asinum molendinarium appellat, non lapidem, sed ipsum iumentum. Asinaria mola, quæ ab asino circumagitur: vt Matth. 18. Qui offenderit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, præstaret ei suspẽdi molam asinariam a collo eius, ac demergi in profundum maris. Græca est μύλος ὀνικός. Hippocrati chirurgicum est instrumentum oniscus, luxatorum curationi accommodum. Asini nomen in ludis literarijs illi imponitur, qui in studijs vel moribus deliquerit: is enim protensis indice & auriculari digitis asinum vendere iubetur: hoc est tantisper hac ignominia notari, donec in alium propter simile peccatum eam transferat. Sunt qui è collo stipitem, asini vel nomine tantum, vel etiam figura onocephalum, eandem ob causam pueris appendant. Similiter & alij quandoq; derisuri quempiam, digitis vt dixi protensis auriculas asini imitantur, & sibilum addunt. Hinc Persius:

O Iane, à tergo quem nulla ciconia pinsit, Nec manus auriculas imitata est mobilis albas.

Ἐπίνητρον ἢ ὄνος, ἐφ᾽ ᾧ νήθουσι. Pollux: rotulam nendi instrumentum intelligo. Licebit etiam ὄνον vocitare, quem girgillum Latini, instrumentum quo fila reuoluuntur. Ἀπόῤῥαξις apud Pollucem ludi genus est, in quo pila ad pauimentum vel parietem vi illidebatur, & repercussa manu ludentis subinde reijciebatur, cui plures cõtinui pilæ saltus successissent, rex appellabatur, & imperabat: victus autem asinus, & imperata quæuis exequebatur. Alius apud eundem ludus puerilis ostracinda describitur, in quo deprehensus in fuga similiter asinus dicebatur. Testa erat ab interiori parte pice illita: eã aliquis ad lineam in terra ductam eminus proijciebat, simul pronuncians, nox, dies, propter colores testæ diuersos, quorum altera sibi factio eligebat: persequebatur illa fugientem alteram, cuius in proiecta testa color eminebat. Plato in Theæteto: Ὁ δὲ ἁμαρτὼν καθεδεῖται, ὥσπερ φασὶν οἱ σφαιρίζοντες, ὄνος· ὃς δ᾽ ἂν περιγένηται ἀναμάρτητος, βασιλεύσει ἡμῶν. Commodus Cæsar (vt Lampridius refert) habuit hominem cuius prominebat penis vltra modum animalium, quem onon appellabat, id est asinum, sibi charissimum, quem & ditauit, & sacerdotio Herculis rustici proposuit. Hinc etiam onobelos dici coniectant: sunt autem hi qui viriliores videntur, vt in Heliogabalo sentit Lampridius, velut asini telum præferentes, Cælius. Erysichthon Myrmidonis filius propter voracitatem asinus est appellatus, Aelianus. Euclio ille Plautinus paupertatem simulans ad Megadorum diuitem filiam eius ambientem in Aularia sic loquitur: Nunc si filiam locassim meam tibi, in mentem venit, Te bouem esse, & me esse asellum, vbi tecum coniunctus siem, Vbi onus nequeam ferre pariter, iaceam ego asinus in luto. Tu bos me haud magis respicias, gnatus quàm si nunquam siem: Et te vtar iniquiore, & me meus ordo irrideat: Neutrobi habeam stabile stabulum: si quid diuortij fuat, Asini mordicibus scindant, boues incursent cornibus. Hoc magnum est periculum me ab asinis ad boues transcendere. Christiani cur asinarij per ignominiam nominati sint, & Christus onochelus, mox docebimus. De Aristone Ephesio & Onoscelide eius filia absurdior est historia in Plutarchi Parallelis, quàm vt hîc referri debeat. Ab asino descendisse mihi videntur Græcorum vocabula, ὄνειδος, ὄνοσαι, ὀνοτὸς, ὀνοτάζειν, & alia huiusmodi. Nealces cùm prælium nauale Aegyptiorũ & Persarum pinxisset, quod in Nilo, cuius aqua est mari similis, factum volebat intelligi, argumento declarauit, quod arte non poterat. Asellum enim in littore (pro ripa) bibentem pinxit, & crocodilum insidiantem ei, Plinius. Lapis specularis in quibusdam Italiæ locis vulgo speculum asini dicitur. Onopordon herbam si comederint asini, crepitus reddere dicuntur. Trahit vrinas & menses, aluum sistit, suppurationes & collectiones discutit, Plinius: nec alibi aliud, vt ignota sit hodie, sicut etiam onocichla, cui flos diuturnior per partes florenti apud eundem. Inter vuas dãmnantur visu cinerea, & rabuscula & asinisca à colore nimirum dicta: cui eadem forte fuerit ὀνάγδη Varino memorata. Asinastræ, Macrobio, si bene memini, inter ficorum genera nominantur. Pruna seriora maioraq;, asinina cognominata à vilitate, eodem colore sunt quo hordearia, Plin. Auriculam asini Galli quidam vulgo vocant symphytum alterum: Sabaudi lotum pratensem, panem asini. Inter stirpium nomenclaturas Dioscoridi attributas, onomordiam helxine est asini sanguis Aegyptijs, filix: asinus ichrei Magis, sampsuchum. Onitis etiam herba ex origani generibus, asinum nomine prę se fert. Nicander ὄνου πτέλεον vocat, quod folium eius asinis pabulo gratum sit. Onobletum herba linguæ similis Hippocrati contra fœminarum profluuia in vellere apponitur. De Onocichle vide in Turdo. Onopyxus folio & caule spinosus est, Plin. Anonin quidam ononida malunt vocare, Idem. Grammatici ὀνῶνιν exponunt τὴν τοὺς ὄνους ὠφελοῦσαν. Huic nomine similis onuris est, aliàs œnothera dicta, quæ

in potu data feras quoque mitigat Plin. Onogyrus planta est male olida, quam alij anagyrum vocant, prouerbio etiam celebris: item viri nomen. A bubus Athenis Buzuges nobilitatus, Argis Onogyrus, Varro. Onophyllon eadem anchusæ est, quæ Arabicæ linguæ autoribus etiam asini lactuca vocatur. Anchusam ipsam quoq; Græci onocleam vocant, & folijs lactucæ describunt. Lycopsis etiam à nonnullis anchusa vocatur, lactucæ folijs quæ & onosmati herbæ apud Dioscoridem tribuuntur. Anchusæ genus alterum apud Dioscoridem onochiles appellatur, alij onochilon vel onochelim scribunt. Eadem est Alcibiadion Dioscoridis contra serpentes, præcipuè viperas, efficax: nec aliud Alcibion Plinij lib. 25. cap. 5. quamuis ille qualis ea herba esset apud authores sibi repertum neget. Barbara & Arabica quæ anchusæ siue lactucæ asininæ & generibus eiusdem tribuuntur nomina, quæ in Arabicorum nominum interpretatione in Auicennam Andreæ Bellunensis, & antiquioris cuiusdā innominati reperiuntur, hæc sunt: Achatini, hearphilus, fesula, almiphar, ansadius, senuat, senchar, sengiar, alsangiar: simarem vel sincarem genus anchusæ cæteris maius: abugilise, lactucella maior: abugilesa, argialesus, abuchalesa, achasunas. Cæterum onocardion, dipsacus intelligitur (quasi asininus carduus, ille nimirum qui in prouerbium abijt. Similes habent labra lactucas:) à quo longè distat anacardium fructus arboris Indicæ. Dipsacum nonnulli etiam virgam pastoris vocant, & lactucam asini cum ea confundunt, Onobrychis folia habet lentis, &c. Dioscorides. Vrticam marinam Galli vulgo vocant *cul d'asne*: Græci hodie colicenā. Lingua asini est planta, habens folia rugosa non magna & radiculas odore ligni cupressi fragrantes Syluat. Onocecidas Galenus à rusticis scribit appellari gallas eas, quæ grandescunt fungosæ, quasi asininas, quod ignauæ sint & minus efficaces. Clisthenes tribus Doriensium diuersis nominibus notauit ac præter suam reliquas ex brutis per ludibrium appellauit. Quippe hyatas id est, suales: aliquibus oneatas id est, asinales: reliquis chæreatas id est, porcales nomina indidit Alex. ab Alex. Asinaria festum erat Syracusis mense Maio, ab Asinaro fluuio appellatione ducta, apud quem Atheniensium imperatores Nicias & Demosthenes capti Eiusdem nominis comœdia extat Plautina, in qua mercator pro asinis emptis pretium numerare introducitur Leonidæ seruo, qui Sauriam atriensem, cui numerari debuerat, se fingebat: De hac poeta in prologo scribit, à Demophilo prius Græcè editam onagri nomine. Onosander philosophus fuit Platonicus, cuius librum de optimo imperatore habemus. Ὄνεια κρέα, asininæ carnes, Varinus. Asinis & mulis procomij loco ad oculos defendendos aures datæ sunt longiores. Xenophon. Δορὰς cutis vel pellis asini: ὀνεία, ἡ, paroxytonum, idem, vel forma asini, Varinus Ὀνίς καὶ ὄνιθ☉ fimus asini: posterius etiam de bubulo Homerus dixit, Pollux. Ὀνίαι & ὄνεια, excrementa equi, vt ὄνιδες asini, Varinus. Κίλλιος vestis color qui nunc onagrius vocatur: Asinum Dores κίλλον vocant. Pollux. Μύκλαι, lineæ nigræ in asinorum collis & pedibus nascentes, Idem. Μύκλ☉, reduplicatio quædam in asinorum & boum collo, Idem. Asini colorem refert tarandus, cum ei libuit sui coloris esse: quem sæpe immutat. Cercopithecus pilo est asinino. Λείριον ἡ κεφαλὴ ... κορώνας fecit asini genitali similes. Leucrocuta asini ferè magnitudine est, Plin plerique legunt asini feri, id est onagri. Ad Cadaram rubri maris peninsulam belluæ exeunt quædam asinorum capitibus, aliæ alijs, & depascuntur sata, Plin. Vox asino apprime rudis, vt merito rudere Latinis dicatur: hinc & Græcorum onomatopœiæ, βρώμησις, βρωμᾶσθαι (quod de mulis etiam dicitur) & ὀγκᾶσθαι: poetæ quidam asinos ὀγκηστὰς cognominant. Ὀγκηθμὸς asini clamor. Hesychius, Βρωμᾶται ὄν☉ ... Thom mag Βρωμᾶσθαι Grammatici exponunt de asinis maribus, cum præ fame exclamant, παρὰ τὸ βρώμης ἤγουν τροφῆς δεῖσθαι. Varinus citans Pausaniam. Βρωμητ☉ absolutè pro ὄνος, Nicander in Alex. Βρώμησις καὶ βρωμᾶ ... asinus rudens per esuriem, aut pabulum edens vel auenam, quam Græci brómon appellant. Μυκᾶσθαι, ὄνοις καὶ καμήλοις ὁμοίως βρύχεσθαι ... Hesychius. Persius Sat. 3. Findor, vt Arcadiæ pecuaria rudere credas. Ouid. lib 3. de Arte: Vt rudit à scabra turpis asella mola. Rudentes restes nauticæ, & Asini cùm vocem emittunt. Festus. Abusiue etiam de leonibus & de hominibus dicitur apud Vergilium. Aliqui homines vocem edunt similem cani, asino, equo, &c. hinc quisque iudicandus est eiusdem animalis ingenium referre, Adamantius. In Philomela poemate obscuri authoris hic versus legitur, Quirritat verres. tardus rudit, oncat asellus. Oncare vocem Græcam esse dixi, nec apud vllum Latinorum legisse memini. Nullus in terra Scythica neq; asinus neque mulus gignitur, ac ne vllus quidem visitur propter frigora. Itaque rudentes asini perturbabant Scytharum equos & cum Scythæ sæpenumero Persas adorirentur, eorum equi exaudita asinorum voce, consternati auertebantur, arrectis auribus stupefacti, vtpote insolentia tum vocis, quam prius nō audissent tum formæ, quam nunquam inspexissent, Herodotus lib 4. Onocrotali aues ab asinino clamore nominantur. Philemon mortuus risu dicitur, cum asellam ficus consumpsisse videret, Valerius Max. lib 9 Ὀνοβατεῖν de asinis proprie dicitur cum equas inscendunt, Pollux. Homerus vt asini tardum & ne per vim quidem celeritatis capacem incessum significaret, vel vt Græce dicam βραδεῖαν καὶ ἀκίνητον πορείαν ἐν τῷ καρτερεῖν, hoc versu vsus est, Ὡς δ' ὅτ' ὄν☉ παρ' ἄρουραν ἰὼν ἐβιήσατο παῖδας. Iliad. Erasmus in prouerbio, Asinus esuriens fustem negligit, non recte ... legit & vertit. Aiunt asinum si ex eius cauda lapidem appendas, non rudere, Aelianus. Ὀνώδης, asininus, asini instar stupidus. Μονοφθῆρες, μονοφόρες, ὄνοι. Varinus: dossuarios asinos intelligo, quos νωτοφόρους, νωτεῖς, & σκελοφόρους, Græcis vocitare vsitatius est. Clitellæ sunt quibus sarcinæ colligatę mulis vel asinis portantur. Hinc clitellarium & clitellatum iumentum dicunt. Cato cap. 10. Asinos instratos, clitellarios, qui stercus vectent, tres. Et Plautus in Mostell. Nam muliones mulos clitellarios Habent. ego homines habeo clitellarios. Magni sunt oneris, quicquid imponas, vehunt. Sed quas homines baiuli gerunt clitellæ, muli Mariani potius dicuntur furculæ scilicet, quibus religatas sarcinas viatores gestāt. Frontinus libro 4. Strategematum: C. Marius recidendorum impedimentorum gratia, quibus maximè exercitus agmen oneratur, vasa & cibaria militum in fasciculos aptata furcis imposuit, sub quibus & habile onus & facilis requies esset. (Vide etiam in Mulo H. a. Et in equo E. de clitellis.) Græci hæc aut similia instrumenta ἀναφόρα, ... , & ἀμφίκυρτα nuncupant. Aliqui iumentorum clitellas etiam ἐπισάγματα, σάγματα, & ἀστράβας. Varinus ἀστράβη ... interpretatur, cum dubitatione tamen an totum potius iumentum, nō solæ clitellæ hoc nomine accipiendum sit apud Demosthenem contra Midiam: cum alioqui mulum semper significet. Mulorum, equorum, asinorumque genus sub sellis aut sagmis solo tergore prestat officium, Vegetius 2. 59. Κανθήλια, σάγματα τῶν ὄνων, & quę eis imponuntur ex vimine contexta: & ligna incurua in puppi nauis ad instruendas attegias: & montes Bithyniæ, Varinus. Sagma, sagmæ vel sagma sagmatis, sella quam vulgus (apud Italos & Gallos) bastum vocat, super quo componuntur sarcinæ: vel instratum, quo mollior fiat sessio: sed & pro sarcina quandoque ponitur, Cælius libro 11. Forte hinc etiam patrio sermone equos & asinos clitellarios vocant *soumrossz* & *soumesel*: vt Græci Latinique sagmarios. & sarcinam iumenti *ein soum* (vt Itali somam Grę̨ci puto etiam γόμον) & sellam ipsam

ein soume

ein saumsattel. Palmæ in Babylone ad iugeri spatium extenduntur, & pondere depressæ superius curuantur veluti asini canthelij, Xenophon. Varinus canthelios magnos asinos interpretatur: & prouerbialiter canthelium pro stupido tardique ingenij homine. Κανθήλιοι καὶ κάνθωνες ὅτι οὕτω πολλάκις τοὺς ὄνους καλοῦσι, Eustathius. Polybius, Ἐν γὰρ τοῖς ἐπιδεδεμένοις φορτίοις τὰ κανθήλια λαβόντας ἐκ τῶν ὄπισθεν περιΐσθαι περὶ αὐτῶν ἐκέλευε τοὺς πεζούς, οὗ γενομένου συνέβη πάντας χαρᾶς καὶ ἀσφαλείας πληρωθῆναι περὶ τὸ βλῆμα. Per canthelia clitellas intelligo. Φυσίον, τὸ κανθήλιον, Varinus. Ὀνον ἐπισάξαι, asinum ad iter parare sella vel sarcina imposita, Herodotus: Xenophon de equo etiam hoc verbum vsurpauit, Pollux. Ἐπισάξαι, ἐπαναβῆναι ἐπὶ τὸ ἵππον, Varinus. Ὀνών, stabulum asinorum, Varinus. Ὀνεασις idē significat. Asinarius qui pascit vel ducit asinos, vt agaso qui equos curat: apud Græcos ὀνηλάτης, ὀνηγιστος, ὀναγὸς, ὀνοφορβὸς, ὀνοκίνδυνος, vt Varinus habet: vel Dorice ὀνοκίνδιος, vt Suidas & Pollux: pro eodem κιλλακτὴς similiter Dorice apud Varinum legitur, quod probo, nam κιλλὸν & κίλλον suprà asinum esse diximus: apud Pollucem κωνακτὴς, quod non placet in hac significatione: pro venatore tamen, qui & κυνηγὸς, rectè dici puto: vt Varinus quoq; errauerit κιλλακτὴς tum asinarium tum venatorem exponens. Ὀνηλατεῖν verbum Polluci, asinum agere. Κλωγμὸς, ὁ διὰ τῆς γλώττης πρὸς τὸ ὑπερῷον ψόφος, ἐν λάκκῳ πως φασιν, οἷον οἱ ὀνηλάται ποιοῦνται κνεμὸς, id est sonus qui ore editur ab asinarijs ad fistulæ imitationem. Κλώζεσθαι καὶ ἐκσυρίττεσθαι λέγονται οἱ ἐν θεάτροις νικώμενοι, καὶ κλωγμὸν πάσχειν. Varinus. Lityersas rex Celænarum fuit, vir voracissimus, de quo Sositheus Tragicus apud Athenæum, Ἔσθει μὲν αὐτὸς τρεῖς ὅλας (forte ὄνας) κανθηλίους τρὶς τῆς βραχείας ἡμέρας. Regi Persarum quotidie mactantur χίλια ἱερεῖα (animalia quæ tanquam pura sacrificari & edi possunt) è quibus sunt equi cameli, boues, asini, cerui & plurimæ & aues multæ, &c. Heraclides. Oua gallinarum imparia in vrina asini elixata & esa nephriticos & colicos sanabunt mirificè: Kiranides. Simonides poeta perquàm festiuus pro diuersis mulierum ingenijs alias ex alijs animalibus natas fingit, & inter cæteras ex cinere & asino natā his senarijs depingit: Τὴν δ' ἐκ τε σποδιῆς καὶ παλιντριβέος ὄνου, Ἡ σύν τ' ἀνάγκῃ σύν τ' ἐνιπῇσιν μόγις, Ἔρξεν ὧν ἅπαντα, καὶ πονήσατο; Ἀρεστά τόφρα δ' ἐσθίει μὲν ἐν μυχῷ, Προνὺξ, προῆμαρ, ἐσθίει δ' ἐπ' ἐσχάρῃ. Ὁμῶς δὲ καὶ πρὸς ἔργον ἀφροδίσιον Ἐλθόντ' ἑταῖρον ὁντινῶν ἐδέξατο. Alexandro Macedoni quum reddita sors esset: Eum qui primus occurrisset, interimeret: vbi quendam præ se agentem asellum vidit, arripi hominem ex oraculo confestim imperauit. At is iam iam iugulandus, intellecta mortis ratione, proclamauit: Ante ambulonem suum non se peti ex responso, quando is obuiam latus esset prior. Perquàm lepida apud Nicandrum de asino fabula legitur, qui iuuentutem à Ioue hominibus donatā, & sibi impositam, cum valde sitiret, dipsadi ad fontem moranti, vt ad potum innoxius admitteretur, tradidit. Hinc est quod dipsas senectute exuta iuuenescit, & propter asini deriuatam in se sitim, eandem hominibus morsu infligit. Sed ipsos poetæ versus propter elegantiam non omittemus. Ἄφρονες, οὐ μὲν τῆς κακοφραδίης ἀπόναντο. Νωθεῖ γὰρ κάμνοντες ἀμορβεύοντο λεπαργῷ Δῶρα, πολυσκαρθμος δὲ κεκαυμένος αὐχένα δίψῃ Ῥώετο, καὶ τὰ λοιπά. Λέπαργον interpretes exponunt ὄνον, παρὰ τὸ τὴν λαγόνα ἔχειν λευκὴν. Et paulo post. Νῶτον δ' ἀργαλέης βρωμήτορος οὐλομένην θὴρ Δέξατο. Alexandrum Magnum in Babylone multa prodigia perturbabant. Ex his enim quos educabat, leonem quendam eximiæ magnitudinis ac formæ mansuetus asellus calcibus exanimarat Plutarchus in eius vita. Augusto apud Actium descendenti in aciem asellus cum asinario occurrit. Eutychus homini, bestiæ Nicon erat nomen, quod sibi bonum omen esse interpretabatur. Suetonius. Asinum Coptitæ apud Aegyptios præcipitem agunt, & homines rufos iniurijs afficiunt in contumeliam Typhonis, quem rufi & asinini coloris fuisse ferunt. Busiritæ & Lycopolitæ tubas non admittunt, vt quæ sonum rudentis instar asini edant: In summa, asinum impurum & dæmonicum animal esse credunt propter similitudinem cum Typhone, tum colore tum animi stultitia & improbitate: & cum placentas faciunt in sacrificijs Payni & Phaophi mensum, insigniunt eas nota asini ligati. Persarum etiam regem Ochum vehementer eis inuisum, asini cognomine notauerunt (aliàs, Artaxerxæ cognomen fuit Ochi) vnde commotus ille: Atqui asinus iste (dixit) bouem vestrum vorabit & Apin mactauit. Illi vero qui dicunt Typhonem super asino ex pugna euasisse, & cum septem dierum itinere aufugisset, filios procreasse Hierosolymum & Iudæum, res Iudaicas manifestis fabulis implicant, Hæc Plutarchus, vt nos transtulimus ex libro de Iside: paulò aliter Aelianus, qui Petro Gyllio interprete ita scribit: Busiritæ, Abydus, Lycopolis, idcirco tubæ sonitum ab auditione sua detestantur, atque execrantur, quòd ab asino rudente eius clangor dissimilitudinem non habet: & simul eis qui Serapidis religionem obseruant, odio est asinus, atque acerbitati. Cuius rei non ignarus Ochus Perses, Apim quidem interfecit, asinum autem & consecrauit, & sanctissima religione coli iussit, Aegyptios vt molestia afficeret. Sed is sanè tanti sceleris sacro boui persoluit pœnas, nec iniustas, neque minus graueis, quàm Cambyses dedisset, qui primus bello sacrilego religionibus indicto eiusmodi impietatem commiserat, Hactenus Aelianus, Ochum Aegyptij vernacuia lingua asinum appellabant, inertem eius animum, imbecillitati animalis per vituperium comparantes. Quamobrem ipse Apin, vi abstractum immolauit asino. Idem. Cur in Consualibus festis equos & asinos coronant & otiari sinunt? An quia Neptuno equestri festum hoc peragunt, & asinus cum equo libertate communi fruitur? Aut quies ista iumentis concessa est, quod mare tranquillum & nauigationi commodum se præbuisset? Plutarchus in quæstionibus Romanis cap. 47. Onosceli dęmones sunt inaquosa & arida corporibus arescentibus frequentantes, asininis cruribus. Hi sese mares plurimum exhibent, interdum quoque leonem & canem inducre videntur, Cælius. Lectum in historia est ab Hyperboreis item Apollini asinum immolari, cui sententiæ astipuletur Callimachus, Τέρπουσι λιπαραὶ Φοῖβον ὀνοσφαγίαι. id est pingues Apollinem oblectant asinorum iugulationes. Sed & de Hyperboreis Pindarus in Pyth ijs, Παρ' οἷς ποτε Περσεὺς ἐδαίσατο λαγέτας Δώματ' ἐσελθὼν κλειτὰς ὄνων ἑκατόμβας. Lactantius lib. 1. de falsa religione cap. 21. ait Lampsacenos Priapo asinum in vltionem & ludibrium mactare consueuisse: quod quum is deus Vestæ dormientis pudicitiæ insidiaretur, illa intempestiuo aselli clamore sit excitata, & detecta insidiatoris libido. Ouidius Fastorum 6. prolixius hanc fabulam persequitur, & asinum in deæ Vacunę festo feriari, & è pane monilibus floribusque coronari solitum testatur in Vestę gratiam. Idem Fastorum 1. simillimam de Sileno eiusq; asello & Lotide nympha fabellam recitat: & lib. 1. de Arte, Silenum asino delabentem inducit, cum Bacchum in Ariadnes raptu comitaretur. Asinos à Scythis Marti immolari, Apollodorus & alij prodiderunt, teste Arnobio. Phornutus scribit propter bellicum clamorem vociferationemque asinos Marti immolatos. Saracori Asinis ad ferenda onera non vtuntur, neque ad molas, sed bellatores habent, & quemadmodum in Equis Gręci sedentes, sic Asinis hi bellica pericula excipiunt: Quòd si quis Asinorum apud eos corpulentior esse videatur, illum Marti sacrificant. Aelianus. Asini in Pompis Bacchi frequentes sunt, Phurnut. Gentes quędam olim, vt ait D. Athanasius, in dijs suis humana cum brutis miscebant, & quę in natura dissimilia erant, deos suos fecerunt, cynocephalos, ophiocephalos, onocephalos, criocephalos: hoc est, qui canis, serpentis, asini, & arietis essent capitibus.

Non eſt hic ſilentio prætereunda mirabilis illa Bileami aſina in ſacris libris Numerorum cap. 22. celebrata, cui & angelum Dei videre, & dominum inſidentem alloqui diuinitus datum eſt. An non etiam ipſe rerũ dominus Chriſtus, dum ſuum ipſe ingenium ab omni faſtu alieniſſimum oſtendit, & indomito adhuc aſello vehitur, vt diuus Zacharias olim futurum prædixerat, maximam huic quadrupedi gloriam adiecit? Extat Luciani liber Lucij vel Aſini titulo, & L. Apuleij libri vndecim Aſini aurei: idem vtriſq; argumentum, ſed Apuleius omnia copioſius tractat & multa intermiſcet. Inſtitutum eſt naturam mortalium & mores humanos obiter deſignare, vt admoneremur ex hominibus aſinos fieri, quando voluptatibus belluinis immerſi aſinali ſtoliditate bruteſcunt, nec vlla rationis virtutiſq; ſcintilla in eis eluceſcit. Sic enim homo, vt docet Origenes in libris periarchôn, fit equus & mulus: ſic trãſmutatur humanum corpus in corpora pecuina. Rurſus ex aſino in hominem reformatio ſignificat calcatis voluptatibus exutiſq; corporalibus delicijs rationem reſipiſcere, & hominem interiorem, qui verus eſt homo, ex ergaſtulo illo cœnoſo ad lucidum habitaculum virtutibus & religione ducibus remigraſſe, ita vt dicere poſſimus iuuenes illicio voluptatum poſſeſſos in aſinos tranſmutari: mox ſeneſcentes, oculo mentis vigente, cum virtutes iam matureſcunt, exuta bruti effigie humanam reſumere. Proclus nobilis Platonicus monet multos eſſe in vita lupos, multos porcos, plurimos alia quadam bruti ſpecie circumfuſos. Quod minimè mirari nos oportet, cum terrenus locus Circes ipſius ſit diuerſorium, in quo animæ aut vnguentis delibutæ, aut pharmacis epotis inebriatæ, transfigurentur in brutas animantes. Pharmaca autem ſunt obliuio, error, inſcitia: Quibus anima conſopita bruteſcit, donec guſtatis roſis, hoc eſt ſcientia (quæ mentis illuſtratio eſt, cuiuſq; odor ſuauiſſimus) auidè hauſta in humanã formam, hoc eſt rationalem intelligentiam, reuertatur: Hæc Beroaldus in Apuleij Aſinum. Aſini encomium ſcripſit Hen Cornelius Agrippa, in poſtrema parte libri de vanitate ſcientiarum. Leo Africanus in deſcriptione Africæ lib. 8. cap. 20. agens & hiſtrionibus Africæ qui certis diebus in quoddam Alcairi ſuburbium conueniunt, qui camelos, aſinos, & canes ſaltare docent, inter cætera ſic ſcribit. Plerunq; hiſtrionum quiſpiam, vbi nonnihil præſultauerit, ad aſinum conuerſus alta voce Sultanum magni operis ædificium meditari ait, proinde opus illi fore omnibus Alcairi aſinis, calce, lapidibus, cæteriſq; id genus neceſſarijs rebus deferendis. Tum aſinus repentè in ſolum prolapſus, pedes in aera attollit, ventrem iurgefacit, atq; oculos non ſecus claudit quàm ſi exanimus eſſet. Interim aſtantibus hiſtrio aſini caſum conqueritur, obnixeq; rogat alio recuperando ipſum adiuuent. Coacta viritim qua poteſt pecunia, Ne exiſtimetis, inquit, aſinum mortuum. helluo enim paupertatis domini ſui conſcius, hoc dedita opera confingit, vt munuſculis illi collatis, pabulum ſibi emere queat. Deinde ad aſinum conuerſus, vt confeſtim exurgat monet: cæterum non ſe loco dimouens aſinus, frequentibus fuſtuarijs vapulat: quibus nec dum excitatus, fabulam repetit hiſtrio, iterumq; plebem adortus, Scitote, inquit, Sultanum edictũ tuliſſe, vt luce craſtina populus omnis triumphi ſpectãdi cauſa ciuitatem exeat: fœminæq; omnes venuſtæ ac nobiles pulcherrimos aſinos inequitent, atq; ijs auenam & præſtantem Nili aquam potandam exhibeant. Vix hæc verba abſoluit hiſtrio, quando aſinus in pedes erectus proſilit fremens & lætitia exultans tum fabulã proſequens hiſtrio, Vici, inquit, noſtri præfectu., à me commodato petijt elegantem hunc meum aſinum, deformi ac vetulæ vxori ſuæ vtendũ. Ad hæc verba aſinus, tanquam humanæ mẽtis compos, auriculas complicat, & altero pede claudicans luxatum ſe fingit. Tum hiſtrio: tibi itaq; arrident iuuenculæ? Aſinus caput inclinans annuere videtur. Age, igitur, hic plurimę ſunt iuuenculæ, indica quæ tibi magis placeat? Aſinus ſpectatorum coronam circundat, & fœminam honeſtiorem ſeligens, eò contendit, capiteq; contingit: ſpectatores verò alta voce ridentes, exclamant, Heus, inquiunt, aſini fœmina. Poſthæc aſino inſiliens hiſtrio, ad alium ſe locum confert. Hæc ille. Aegyptij in Hieroglyphicis onocephalum pingunt, hominem rudem & nunquam peregrinatum ſignificantes, vt qui nec hiſtorias cognouerit, neq; ea quæ alibi fiunt perſentiſcat, Horus. Appion Poſidonij & Apollonij Molonis mendacia ſecutus, vt Ioſephus ſecũdo aduerſus ipſum libro redarguit. Iudæos Hieroſolymis in templo aureum aſini caput ingentis pretij coluiſſe ſcribit: idq; deprehenſum eſſe ab Antiocho Epiphane cum templum ſpoliaret. Atqui cum varij caſus (inquit Ioſephus) noſtram ciuitatem vexauerint, & Theos ac Pompeius magnus ac Licinius Craſſus, & poſtremo Titus Cæſar ciuitatem ceperint, nihil huiuſmodi illic inuenêre, ſed puriſſimam pietatem. Antiochus verò pecuniarum inops, cum non eſſet hoſtis, ſed fœdere iunctus, ſocios & amicos nos aggreſſus eſt, nec aliquid in templo deriſione dignum inuenit, vt multi & fide digni ſcriptores teſtantur, Polybius Megalopolitanus, Strabo Cappadox, Nicolaus Damaſcenus, Timagenes, Caſtor Chronographus & Apollodorus: qui omnes Antiochum pecunijs indigentem & fœdera violaſſe, & templum auro argentoqj plenum ſpoliaſſe ſcribunt. Hæc Aegyptius Appion conſiderare debuerat, niſi cor aſini ipſe potius habuiſſet, & impudentiam canis, qui in Aegypto aſſolet coli, Hæc Ioſephus. Meminit hiſtoriæ huius Nic. Leonicenus etiam lib. 3 cap. 30. Plutarchus Sympoſiacorum lib. 4. problemate 5. Probabile videtur (inquit) Iudæos ſuem colere, vtpote ſeminandi & arandi magiſtram, vt aſinum quoq; colunt, quod aquæ fontem eis aperuerit. Huc facit Petri Criniti ex primo libro de honeſta diſciplina caput 9. Verba ſunt (inquit) Cornelij Taciti, quo loco hiſtoriam de Iudæorum origine & moribus ſcribit. Aſſenſere Iudæi Moſi duci, atq; omnium ignari fortuitum iter incipiunt: ſed nihil æque quàm inopia aquæ fatigabat: Iamq; haud procul exitio totis campis procubuerant, cum grex aſinorum agreſtium, è paſtu rupem nemore opacam conſcendit. Secutus Moſes, coniectura herbidi ſoli, largas aquarum venas aperit. Hic vulgatiſſimi codices deprauati ſunt: ſed ita legendũ eſſe conſtat ex Apologetico Tertulliani, vbi ille, Refert (inquit) Tacitus Iudæos Aegypto expeditos, ſiue (vt putauit) extorres, vaſtis Arabiæ aquarum locis egentiſſimos, cum ſiti macerarentur, onagris, qui forte de paſtu potum petituri exiſtimabantur, indicibus fontium vſos, ob eamq; gratiam cõſimilis beſtiæ ſuperficiem conſecraſſe. Sed hæc mera mendacia ſunt. Nos in ſacris legimus Geneſeos 36 quòd Ana ſocer Eſau dum paſcit aſinos patris ſui in deſerto, inuenerit הימם *iemim*, mulos interpretantur rabini Saadias & Salomon, vt etiam Steuchus & Sanctes ex noſtris. Hieronymus aquas calidas, ſecutus quorundam Iudæorum opinionẽ. Sic enim ſcribit in Quæſtionibus. Alij putant iamim maria appellata, & volunt illum aquarum congregationes reperiſſe, quæ iuxta idioma linguæ Hebraicæ maria nuncupãtur. Et paulò poſt: Nonnulli putant aquas calidas iuxta Punicæ linguæ viciniã, quæ Hebrææ contermina eſt, hoc vocabulo ſignari. Sunt qui arbitrentur onagros ab hoc admiſſos eſſe ad aſinas, & ipſum iſtiuſmodi reperiſſe concubitum: vt velociſſimi ex his aſini naſcerentur, qui vocãtur iamim. Pleriq; putant quod equarum greges ab aſinis in deſerto ipſe curauerit primus inſcendi, vt mulorũ inde noua contra naturam animalia naſcerentur. Aquila, Symmachus, Theodotion & LXX. vocẽ Ebraicam reliquerunt, quæ tamen à librarijs vitiata eſt, dum alij ſcribunt *iauein*, alij *equein*. Chaldaica tranſlatio habet, גבריא *gibaraia*, id eſt fortes: Arabica בגאל *begal*: Perſica Mar an aſtarta. R. David Kimhi in libro Radi cum mulos exponit quem doctiores hodie ſequũtur.

Cæterum

Cæterum Romani veteres pari causa & Christianos æque ac Iudæos asinarios vocarunt, obstinato videlicet in Christi nomen odio, quem per ignominiam etiam Christum per e literam appellabant. Sed & figuris picturisque Christianis illudebant, quando infando etiam picturæ genere Deum nostrum sic depictum spectanti populo proposuerunt, vt is foret auribus asininis, pede altero inungulatus, librum gestans & togatus. Cui flagitio vt scelus adderent, tali titulo Christi effigiem dedecorarunt: Deus Christianorum ὀνοχοίτης: qua in re vel ipse quidem Tertullianus ægrè à risu abstinuit, cum nomen ipsum & formam conspiceret, Hæc Crinitus. Non omittenda est hoc loco Simsonis historia, quæ in sacris Biblijs libro Iudicum cap 15. proponitur. Simson vir apud Iudæos omniū fortissimus, cum in ipsum inermen Philistæi irruerent, maxilla asini arrepta quamuis iam marcida hostes mille prostrauit: inde cum nimia siti laboraret, proiecta maxilla, preces ad Deum fudit, & aquæ ex dente molari profluentis scaturiginem impetrauit. Sunt qui vocem Hebraicam המכתש hamactesch, non verum dentem molarem, sed saxum dentis specie interpretentur, quod fuerit in loco illo tum recens à re gesta Lehi, id est maxilla, appellato. Notum est lapides quosdam molares vocitari, non solum qui tam in vsu molæ sunt, sed quoniam illi us sunt generis, ex quo præstantiores fiunt molares siue catilli, quos asinos etiam Græci nominant.

VT Pierius Valerianus in vario & doctissimo suo Hieroglyphicorum volumine docet, per Asini effigiem denotabantur olim, denotariúe possunt hæc. I. Rerum omnium, hominumq; locorumq; ignarus per Asellicipitem hominem significabatur. II. Immodica petulantium hominum luxuria, per Asinum in diuinis literis notatur. III. Impudentia: quòd Asinus sua tantùm commoda destinatissimo quodam animo prosequatur: & modò suæ morem gerat voluntati, nihil pensi habeat, castigationes contemnat, verbera etiam nihili faciat. Xenophon Asinos quadrupedum inuerecūdissimos dixit. Iosippus cor Asini & Canis impudentiam obijcit Appioni. IIII. Populus Iudaicus: vtpote qui sublimioris doctrinæ, quæ in diuinis eorum literis delitescit, intellectum minimè percipiunt, simplicitatemque scriptorum tantùm prosequuntur, ob huiusmodi stuporem & imperitiam Asinæ assimilatur, quam Christus posthabuerit inscenso eius pullo, qui factus est ea doctrina dignus quam ille nos docuit, &c. V. A Deo & sacris alienus. Asinum enim Aegyptij adeò impurum existimabant, vt animal etiam dæmoniacum arbitrarentur, &c. Erat verò apud eos mos vt Asinum ludibrijs omnibus incesserent, luto cespitibusque passim impetitum, contis etiam simularent, quaque se locus offerret opportunus, præcipitem agerent. vnde prouerbium in contemptibiles despicatissimosque homines emanārit, Asinus Aegyptius. VI. Egregium principium citò destitutum. In ore enim omnium est Asini succussationem (vel incœptum cursum) parum admodum procedere, &c. VII. Stoliditatis ludibrium. Sic Aegyptij in Simiarum grege Asinum vel saltare vel tibijs canere, vel etiam disceptare fingebant, rem quidem tam dictu quàm spectatu ridiculam, sed quæ in secessu pondus habeat. VIII. Indocilitas, per Asinum frænatum, apud Aegyptios & Mathematicos. IX. Sophistarum nugæ. Asinum enim (inquit Pierius) Sophistæ nostri ita in delicijs habent, vt sine Asino nihil meditentur, nihil moliantur, & disciplinam omnem suam περὶ ὄνου σκιᾶς ostentent, &c. X. Adulatorum illecebræ. Sacerdotes enim Aegyptij Asinum inter flores & vnguenta statuebant: quorum nihil ad sensum eius pertineret: ex hoc scilicet perniciem, quæ potentioribus præcipuè assentatorum machinis insidiatur, indicantes, cùm inde risui & ludibrijs omnium exponantur, qui enormes adulatorum assentationes aucupantur. XI. Ignauia. XII. Mulier male morigera & conceptum euitans, &c. per Asinam & fustem inhærentem tergo, designatur: vt vir etiam minimè officiosus in vxorem, per Asinum, &c. XIII. Prægnantiæ dissimulatrix. Asina enim impendio cauet ne vel in conspectu hominum, vel in luce pareat. XIIII. Solstitium vel tempus annuum, per Asinæ pullum. Solstitio enim ferè & parit & admittitur: annumque integrum omnino gestat. XV. Vir frugi, vxor prodiga, per hominē sparti funiculum torquentem, & Asellum à tergo opus quantumcunque fieret, abrodentem. XVI. Patremfamilias parcum, familiam prodigam, per Asinum vnum longioris funis nodos complicantem, ac alios à tergo clanculum dissoluentes. XVII. Bonum omen, quod Augusto in aciem descendenti Eutychus asinarius, & Asinus Nicon nomine obuij fuerint. XVIII. Vinitor, nam abroso ab Asino vitis palmite, vindemiam inde feraciorem prouenisse obseruatum est: idque secuti mortales lætiorem sibi quotannis prouentum compararunt. XIX. Ochus ab Aegyptijs, quem tanquam tyrannum oderant. XX. Labor indefessus atque seruilis. Eremitam diuinæ literæ per Onagrum intelligunt. hoc enim animal in solitudinarijs locis vitam degit.

Andreæ Alciati Emblema in auaros.

Septitius populos inter ditißimus omnes,
Arua senex nullus quo magis ampla tenet,
Defraudans geniumq; suum, mensasq; paratas,
Nil præter betas, duraq; rapa vorat.
Cui similem dicam hunc, inopem quē copia reddit?
An'ne asino? Sic est; instar hic eius habet.
Nanq; asinus dorso pretiosa obsonia gestat,
Seq; rubo aut dura carice pauper alit.

Σεκούνδου, ὄνος λαλεῖ.

Τίπτε τὸν ὀγκηστὴν βραδύπουν ὄνον ἄμμι γ' ἐνίπτεις,
Γυρὸν ἀλωειναῖς ἐξελάαντα δρόμον;
Οὐχ ἅλις ὅττι μύλοισι περίδρομον ἄχθος ἀνάγκης,
Σπειρηδὸν σκοτίοις κυκλοδίωκτος ἔχω;
Ἀλλ' ἔτι καὶ πώλοισιν ἐρίζομεν; ἦ ῥ' ἔτι λοιπὸν
Ἥν μοι τὴν σκολιὴν αὐχένι γαῖαν ἀροῦν.

PROVERBIA.

Asinus Aegyptius, pro eo qui derisui sit omnibus, quemque omnes insectentur, conuellant, lacerent, Cælius Rhod. Bouem si non possis, asinum agas. Vide inter prouerbia de Boue. Asellam agas. Asinus alia portat, alia Lacon. Antronius asinus. Asinus inter apes, de ijs qui in mala inciderunt, Erasmus & Suidas. Sus sui pulcher, asinus asino. Vide in Sue. Asinus auis, Eras. & Suid. Asinus auriculas mouens, Erasmus & Suid. Ἠλιθιώτερος ὑπερφυῶς ἦν, καὶ νωθὴς, ὅσῳ ἐμφερὴς μάλιστα, καὶ εἶδος τῷ χαλινὸν ἕλκοντι κτηνίῳ, συχνὰ οἱ σειομένων τῶν ὤτων: Verba hæc apud Varinum ex authore innominato citantur. Auriculis demissis, prouerbium à iumentis ductum, cui aduersari videtur illud, Auribus arrectis. Horatius Serm. 1. Demitto auriculas, vt iniquę mentis asellus Quum grauius dorso subijt onus. Nos etiam aures illum demittere dicimus, qui spe sua frustratur, *Es lest die oren hangen.* Asini aures, vide paulò inferius in Mida. Asinus balneatoris, in eos qui ex suis laboribus ipsi nihil fructus capiunt. sic Germani, *Ein karger reycher*

ger reycher ists Salomons esel. Ab asinis ad boues transcendere, est ex humiliore cõditione ad ditiorum partes transire, apud Plautum in Aul. vt supra recitauimus. Asini homines pro stupidis & stolidis apud eundem in Pseud. Camelus vel scabiosa complurium asinorum gestat onera, Erasmus. Ἡ κάμηλος ψωριῶσα (aliàs καὶ ψωριῶσα) πολλῶν ὄνων ἀνατίθεται φορτία, εἰς ἀγλαΐην ἐσχάτην κατηγεῖται, περὶ Λαΐδος ἑταίρας, Suidas & Varinus. De Laide meretrice dictũ puto, quæ iam vetula speculum Veneri consecrauit, vt Alciatus Emblemate perquàm lepido expressit. Si vel asinus canem mordeat, litem mouebit. Suidas Canthelius, tardus ingenio, rudis, vel magnus asinus, Suidas. Κανθήλιος, ὠμὸς, μωρὸς, Varinus: forte legendum, κανθήλιος ὄνος, μωρός. Asini caput ne laues nitro. Similia nobis sunt, *Es ist nit not das man die sauvu schirt. man pfluckt oder sengt sy doch vuol* &, *Man sol die seck nit mit seiden neben.* Asini cauda. Asinus compluitur: Cephisodorus apud Suidam, Σκώπτεις μ᾽, ἐγὼ δὲ τοῖς λόγοις ὄνος ὕομαι: in eos qui maledictis nihil omnino commouerentur. Nam asinus ob cutis duritiem adeò pluuia nihil offenditur, vt vix etiam fustem sentiat. Huic affinia sunt apud nos. *Ich bin so nass/z als ich vuerden mag*: &, *Vuenn ich den rock schüttel, so fallet es alles ab.* Asinus Cumanus, vel apud Cumanos, ὄνος εἰς Κυμαίων, Erasmus & Tzetzes in varia historia 4.10.& 11. de rebus raris & inopinatis dicitur, Apostolius. Vide in Leone H e. Asinos non curo. Ab asino delapsus. Ab equis ad asinos. Equus ex asino. Vide vtrumque in Equo. Asinus esuriens fustem negligit: Huic respondet Germanicum, *Hungerige fliegen oder mucken beissend scharpff.* Fabulam narrare surdo asello, Horatius 2. epist. Suidas etiam refert in prouerbio, Ὄνος τὰ ὦτα κινῶν. Asinum sub freno currere doces, hoc est indocilem doces. Nã equus ad cursum idoneus, asinus ad equestrem cursum inutilis, Horatius, Infelix operam perdas, vt si quis asellum In campum doceat parentem currere freno. Vtere curru tuo de asinis nihil laborans, Ἀπήνῃ μὲν τῇ σῇ ἁμάξῃς, τῶν δ᾽ ὄνων οὐδὲν μέλει: hoc est, Cura res tuas hisque fruere, nihil inquirens de alienis. Nam cui plaustrum est domi, nõ opus habet deportandis oneribus asinos aliunde conducere. Asini lana, Ab asino lanam, & Asinum tondes, ὄνου πόκος vel πόκας, Ὄνον κείρειν, de inutili vel impossibili labore. Asinus in pelle leonis: Notus est Aesopi apologus. Asinus ad lyram: Ὄνος λύρας, scilicet ἀκροατής. Ὄνος λύρας ἀκούων κινεῖ τὰ ὦτα: in imperitos & laude digna non approbantes, vel ea laudantes quæ non intelligunt, secundum illud, Asinus auriculas mouens. Apud Menandrum sic effertur, Ὄνος λύρας ἤκουε, καὶ σάλπιγγος ὗς. Pythagorei de animalibus solum asinum asserunt ad harmoniam non factum esse, proinde absurdam bestiam nullo sensu ad lyræ soni tum affici, Aelianus. Miretur sanè aliquis cum natura auriculas longiores illis addiderit animãtibus, quas auditu præcellere oportebat, & sonos promptissime apprehendere, cur non eædem sonos simul argutius discernant: ceruus enim discernit & afficitur, asinus non item. An non tam ad cognitionem & voluptatem aurita sunt animalia quædam, quàm ad corporis incolumitatem tuendam? præsertim cum timida ea omnia sint. Proinde in stupidum & ea quæ non intelligit se intelligere simulantem prouerbium hoc conueniet: Πῶς γὰρ αἰσθοιτό τι καὶ τὰ ἐγγινόμενα καὶ περὶ τὰ λαληθεῖσαν αὐτῷ, κἂν ὦτα μεγάλα ἔχῃ καθάπερ ὄνος; Suidas. Eiusdem argumenti sunt apud Suidam, Asinus ad tibiam, Asinus tubam audit, Ὄνος πρὸς αὐλὸν, Ὄνος ἀκούεται σάλπιγγος. Malo asino vehitur, ἐπ᾽ ὄνου πονηρᾶς ὀχούμενος, in eum cui res sunt parum secundæ: felices enim eximijs equis insidere gaudent: nec inscite iacietur in hominem parum feliciter coniugatum. Simile est illud Vuestphalorum, *Her ytt eyn geck pferdt.* Nos vulgo hominem ira temere commotum asino inequitare dicimus. Asini maxilla vel mandibula, Ὄνου γνάθος, iocus in hominem voracem apud Eupolidem. Eiusdem nominis Laconiæ promontorium est, quod stadijs ab Asopo ducentis distat, Pausania teste, à figura forsitan appellatum. Midas auriculas asini, Suidas & Varinus in Midæ mentione: in stolidos & crassis auribus pinguique iudicio homines: vel contra, qui aliquid eminus audiunt, quibus vulgo aures tenues esse dicimus: tyrannos præsertim, qui corycæos & auscultatores quasi oblongas aures habent, qua prouerbij figura longe etiam regum manus dicuntur Eustathius annotat veteres finxisse homines quosdam habuisse aures Asini quod sensu audiendi valerent. Nullum aliud animal acrius asino audire ferunt, mure tantum excepto. Lucianus in libello cui titulus, non esse facile credendum delatoribus, Calumniæ depingens imaginem, Midæ aures illi tribuit. Argo poetæ complures oculos attribuunt, quod homo solers ac perspicax & πολυπράγμων fuerit: sic auditioni præcipue intentum asini aures habere dictitamus. Midæ aures quomodo abierint in asininas Ouidius libro 11. Metamorphoseon graphice depingit. Asini mortes, Ὄνου θάνατοι, de ijs qui narrarent absurda ridiculaque dictu, vt Apuleius in Asino suo. Muli asinis quantum præstant. Asinus mysteria portans, Ὄνος ἄγων μυστήρια, in eum qui præter dignitatem in munere quopiam versatur: vt si quis ignarus literarum bibliothecæ præficiatur. Athenis olim res quibus ad peragenda sacra Eleusinia opus erat, asino impositæ deportabantur. Huc pertinet apologus ille, quem Alciatus inter Emblemata versibus illustrauit, sub titulo, Non tibi, sed religioni.

Isidis effigiem tardus gestabat asellus,
Pando verenda dorso habens mysteria.
Obuius ergo deam quisquis reuerenter adorat,
Piasq; genibus concipit flexis preces.
Ast asinus tantum præstari credit honorem
Sibi, & intumescit admodum superbiens:
Donec eum flagris compescens dixit agaso,
Non es deus tu (aselle) sed deum vehis.

In Mysia rari reperiuntur asini quibus recta sint ilia: inde nato adagio vt ὀσφὺν κατεαγώς, ἢ ὄνυχα κατεαγώς, id est ile fractum habens, dicatur, ex Mysia asellus, Cælius Rhod. Asino ossa das, cani paleas. Asinus in paleas, Ὄνος εἰς ἄχυρα, in eos qui præter spem in bona quædam incidunt, ijsq; fruuntur abunde. De asini prospectu, Ὄνου παρακύψεως, in eos qui ridendo titulo quempiam calumniantur, aut de friuolis rebus aliquem in ius vocant. Prouerbij occasionem alij aliam referunt, vt Erasmus recenset, ego ne nimius sim, ad reliqua pergo. Rex aut asinus: id est victor aut victus: Tractum est adagium à sphæræ ludo de quo suprà diximus. Eodem sensu nostri quidam, *Er vuil künig oder dreck sein.* Prouerbium olet quod scribit Horatius in Epistolis:

Qui male parentem in rupes protrusit asellum, Et merito: quis enim inuitum seruare laboret? Quadrabit in quosdam peruerso natos ingenio, qui cum ipsi non sapiant, nolint tamen bene consulentium monitis obtemperare. Asinus inter simias, vbi stolidus aliquis incidit in homines nasutos & contumeliosos. Simile habent Germani, *Ein eule vnder einem huffen kräyen.* Scytha asinum. Vide Scytha equum. Asinus stramen mauult quàm aurum. De asini vmbra, περὶ ὄνου σκιᾶς: in illos qui temere quamuis ob causam sine fructu contendunt, quod nostri dicunt, *Vmb ein tubendreck haderen.* Ridiculam historiam ex qua ortum est prouerbium parœmiographi referunt. Archippus comœdiam scripsit titulo Vmbræ asini. Asinus in vnguento, Ὄνος ἐν μύρῳ, Erasmus & Suidas. Τὸν ξύοντα ἀντιξύειν, prouerbium ab asinis translatum, Vide in mulo hi, mutuum muli scabunt.

Σιναχει

Συνάγει ὄκνος τὴν θώμιγγα, Torquet piger funiculum, prouerbium apud Ionas celebratum, vt Pausanias scribit in Phocicis, cuius verba paulò aliter quàm ab Erasmo translata subscribam. Ex Polygnoti picturis (inquit) hęc etiam est. Vir quidam (apud inferos) sedet, quem titulus Ocnon esse indicat. Factus est autem ad hũc modum, vt ipse funiculum torqueat, astante asella, quę quod tortum fuerit assidue abrodat. Hunc Ocnum, aiunt, hominem fuisse industrium, operiq; intentum, sed vxorem habuisse sumtuosam & prodigam, quæ omnia illius labore corrasa mox absumpserit. Cognitum autem est mihi etiam ab Ionibus dici solere, si quem conspexissent in re quapiam elaborantem, quæ nihil adferret emolumenti, Hic homo funiculum Ocni cõtorquet. Picturæ hoc genus Delphis consecratum fuit. Plinius inter Socratis pictoris argumenta, Et piger, inquit, qui appellatur Ocnos, spartũ torquens, quod asellus arrodit. Errat Varro, qui desidem & ignauum hac pictura significari putauit, cum laboriosus potius & industrius, sed cui vxor prodiga sit, designetur, quamobrem asina, non asinus in pictura est: quod Pausanias de industria annotauit, authores reliqui neglexerunt. Idem argumentum marmore cælatum, Romæ duobus visitari locis, nempe in Capitolio & in hortis Vaticanis Hermolaus Barbarus testis est. Hoc interim admirandum, non solum cur Plinius, vt Erasmus putat, sed Pausanias etiam & alij, ipsum hominem Ocnon, id est, pigrum appellauerint potius quàm asinum, cui conuenit tum res ipsa nempe pigritia, tum nomen, cum onos & ocnos vna tantum litera differant: & Propertius non Ocnon torquere funem, sed illum ipsi torqueri his versibus confirmet: *Dignior obliquo funem qui torqueat Ocno, Æternusq; tuam pascat aselle famem.* Plutarchus in libro de animi tranquillitate: Ἀλλ' ὥσπερ ἐν ᾅδου ζωγραφούμενος σχοινοπλόκος, ὄνῳ τινὶ παρίησιν ἐπιβοσκομένῳ καταναλίσκειν τὸ πλεκόμενον, &c. Hoc est, Quemadmodum apud inferos depictus is qui funem torquet, permittit asino vt depascens absumat id quod tortum fuerit: ita pleriq; rudes obliuiosi & stupidi homines, nulla præteritorum ratione habita, futura semper expectant, & præsentia abolent. Hæc prolixius adiicio, vt quæ Erasmus nec Græce rectè legit, nec aptè Latinè reddidit, emendentur. Sunt qui ex hoc figmento, referente Suida, Erasmus enim prȩteriit prouerbium ὄνου πόκαι, de rebus nullo fine perficiendis interpretentur, vt πόκαι non ipsa asini vellera sint, sed funiculi, quos abrodere & quasi tondere fingitur. Quinetiam prouerbium, τὰ ἐν ᾅδου, id est, Quæ apud inferos, Aristophanis interpres ad eandem fabulam refert: quasi non in genere ad omnia pertineat, quæ de inferis poëtæ nugantur, vt omnia inania somniisq; similia aptè sic nominemus. Mihi sanè qui primi hæc confinxerunt, Cratinus & Aristophanes, veterum poetarum & Homeri maximè fabulas imitati videntur, qui alias quoq; apud inferos pœnas similiter perpetuas & infinitas celebrarunt, vt cribra Danaidum, Sisyphi saxum, & Tityi iecur, & in Caucaso Promethei: vt hic ipse perpetuus in torquendis funibus labor, pœna illius fuerit, qui viuus vel in vxorem luxuriosam, vel in meretricem prodigus fuisset. Extat Alciati Emblema hoc titulo: Ocni effigies: De his qui meretricibus donant, quod in bonos vsus verti debeat.

Impiger haud cessat funem contexere sparto,
Humidaq; artifici iungere fila manu.
Sed quantum multis vix torquet strenuus horis,
Protinus ignaui ventris asella vorat.
Fœmina iners animal, facilis congesta marito
Lucra rapit, mundum prodigit inq; suum.

Sed desino tandem Ocni funem torquere, si prius monuero ocnon etiam dici Græcis auem ex ardearum genere maximam & pulcherrimam, teste Pausania, quam Aristoteles stellarem vocat, & olim è seruo in auem transiisse fabulam narrari scribit, quoniam vt cognomen sonat, iners otiosaq; sit. Empusa mutabilior prouerbij loco ab Erasmo refertur. Aristophanes enim meminit in varias eam formas mutari, vt bouis, muli, canis, & rursus mulieris formosæ. Interpres scribit spectrum quoddam esse, quod ab Hecate soleat emitti vidẽdum miseris & calamitosis. Quidam existimant meridianis horis apparere solitum iis qui parentant manibus. Fit autem in sacris etiam Psalmis mentio meridiani dæmonij. Sunt qui hanc ipsam Hecaten affirmant esse: narrant autem vno videri pede, vnde & nomen additum putant ἐμπουσαν διονεὶ ἑνίποδα: Hæc Erasmus. In Etymologico legimus Empusam esse dictam παρὰ τὸ ἐμποδίζειν, ἢ ἀπὸ τοῦ τὸν ἕτερον πόδα χαλκοῦν ἔχειν, ἢ ὅτι ἀπὸ σκοτεινῶν τόπων ἐφαίνετο τοῖς μυουμένοις. ἐκαλεῖτο δὲ αὕτη καὶ ὀνοπόλη. Suidas habet sic dictam παρὰ τὸ ἑνὶ ποδίζειν ἤγουν τὸν ἕτερον πόδα χαλκοῦν ἔχειν: quæ lectio similiter in Etymologico restituenda est. Vocabatur etiam ὀνοκώλη ab asinino pede, quem βολίτινον vocant: βόλιτον enim propriè asinorum fimus est. Cæterum dæmones quosdam onoscelos dictos supra annotauimus. Nunc Germanica quædam adagia, in quibus asini mentio fit, subnectemus, & quæ eis respondent Latina, nulla tamẽ eiusdem animantis mentione. *Ein esel heisset den andern sacktrager*, id est, Asinus asinum saccigerulum vocat: quo sensu illud vsurpatur, Loripedem rectus deridet. *Disteln sind des esels salat kreüter*, id est, Cardui asino acetarij loco sunt: cui conuenit, Similes habent labra lactucas. *Vil seck sind des esels todt*, id est, Multi sacci asinum opprimunt vel enecant: Huiusmodi est, Cedendum multitudini. *Man rüfft den esel nit zu hoffe, er sol dann secke tragen*, id est, Asinus non vocatur ad aulam nisi pro saccis portandis: Latini similiter monent, Porrò à Ioue atq; fulmine. *Wenn dem esel zu wol ist, so geht er auff das eyßstanzen, vnd bricht ein bein entzwey*, id est, Cum asinus lasciuit, in glaciem saltaturus progreditur, & crus perfringit. Eiusdem argumenti est illud, Viro Lydo negotium non erat, sed ipse egressus emit. Apologum de Leonis, asini & vulpis societate retuli in prouerbio, Leonina societas.

DE HINNO, INNO, ET GINNO.

Hinnus, innus & ginnus, animalia nobis per Germaniam ignota sunt (nisi, quis viles & paruos asellos etiam sic nominare velit, vteri vitio nanos) quanquam ne aliarum gentium nomina præter Græca reperio, à quibus Latini quoq; mutuati sunt. Nam Itali qui nanos & bastardos asinos vocant, circumloquuntur. Qui ex equo & asina concepti generantur, quamuis à patre nomen traxerint, quod hinni vocantur, matri per omnia magis similes sunt, Columel. Equo & asina genitos mares, hinnulos antiqui vocabant; contraq; mulos quos asini & equę generarent, Plin. Hinnulus, fœtura capreolorum, caprarum, damarum, leporum, similiumque: item ex equo & asina genitus, Idem. Inulos accipiunt nonnulli (Hermolaus Barbarus) ceruinos pullos: hinnos autem & hinnulos cum flatili ac duplici consonante, ex asina conceptos mares equi seminio, Cælius Rhodig. Muli & hinni bigeneri atq; insitij (insititij) non suopte genere ab radicibus; ex equa enim & asino, fit mulus: contrà ex equo & asina hinnus, vterq; eorum ad vsum vtilis, partu, fructu, ventre. Varro. Et paulò pòst: Hinnus minor est quàm mulus corpore, plerunq; rubicundior, auribus vt equi, iubam & caudam similem asini habet. Item in ventre est, vt equus, menses duodecim. Hosce item vt equulos & educant, & alunt, & ætatẽ eorum ex dentibus cognoscũt. Hinnos vel hinnas quo sensu accipere debeamus, Varro designat.

Ait enim, ex equis & mulis (aliàs hinnulis, quod non placet) qui nascantur, hinnos vocari, Nonius. Himus, hima, & himulus, & himula vocantur, qui ex equo & asina nascuntur, quos quidam burdones appellant, Perot. Ego in quatuor his dictionibus librariorum culpa factum puto, vt m pro duplici n legatur. Burdo autem dictus videtur ἀπὸ τῶν φόρτων, id est, oneribus: nam & Græce apud quosdam recentiores ὁ φόρτων legitur: vel quòd bardum, id est, stupidum & fatuum sit animal; aut forsan ab Hebraica voce pered, quæ mulum significat, vt pirdah mulam. Sunt enim hinni etiam muli quidam, cum ἡμίονοι, id est, ex altero parente asini sint. Latini grammatici hominem bardum dici putant à Græco βραδὺς, qui tardus ingenio sit. Manni seu mannuli equi dicebantur, haud ita magni, ac præmites, vulgus, vti scribit Porphyrio) burdos vocabat: Burdones dici videntur quoq; ab Iureconsulto, Digestorum tricesimo secundo, ac de legatis tertio, Cælius Rhodig. Peculiare quoddam mulorum genus in Gallia circa Gratianopolin haberi audire aliquando memini, quod ex asina & tauro natum vernacula lingua iumar appellant. In Helvetiæ alpibus supra Curiam ad pagum Spelugam ex equa & tauro natum equum ex viris fide dignis accepi. Hinnulus ex tauro & equa generatur. Multos vidimus, inquit Scaliger, duos olim habuimus: nunc vnam fœmellam: cuius aures inter, ossea tubercula duo semiiuglandis magnitudine paternæ frontis præ se ferunt rudimētum. Huic generi aiunt quidam superiores deesse dentes. Illud in iis vitium frequens, quòd inferior mandibula porrectior est superiore: quod in multis conspicitur piscibus. Besi dicuntur à Gabalis & Aruernis. Hoc tempore in aula regis Galliarum animal nutriri aiunt ab anteriore parte asini, posteriore ouis specie. Sed præter institutum est bigenera hîc omnia persequi. Ferrariæ in aula principis inter peregrina animalia aselli etiam pumili aluntur. De mulis pomiliis Martialis distichon extat:

His tibi de mulis non est metuenda ruina, *Altius in terrà penè sedere soles.*

Mulus cum equa coniunctus innum procreauit: post deinde superuenire non solet, Aristoteles interprete Gaza: Græci codices γίννον habent cum gamma & hic, & mox de equo nano. Plinius 8.44. hæc ita reddit. In plurium Græcorum est monumentis, cum equa muli coitu natum, quem vocauerint hinum, id est, paruū mulum. Hinum scribit per n simplex. Prodeunt quos ginnos vocant ex equa, cum in gerendo vtero ægrotauit, more pumilionum in ordine hominum, aut porcorū quos posthumos (μετάχοιρα) vocant: & quidem vt pumilio, sic ginnus modum suo genitali excedit. Arist. 6.24. historiæ animalium. Et alibi in libris de partib. animalium: Ex equo & asino ginni proueniunt, cum conceptus in vtero ægrotauit. Aliqui non ginnum, sed ἴννον scribunt pro manno vel equo pumilo. Ginni apud Aristotelem deminuta forma equi dicuntur, quos & gygenios ab Strabone nuncupari putāt nonnulli, quanquam & mulorum genus sic in Liguria vocetur, Cælius Rhod. ἶνις apud Grecos filium vel nepotē significat: & fieri potest, vt ab hac voce iumenta nana quæuis Græce ἴννοι & γίννοι dicantur, quod pullorum magnitudinem nunquam excedant: & apud Latinos hinni & hinnuli, & fortè ginni quoq;. Quanquā apud eos complurium quadrupedum fœtus, similiter vt supra diximus, sic appellentur. Etymologiam literatores afferunt quod hinniant & vocem reddant equinæ similem, quam ego non probo: neq; enim in ceruis & leporibus, & aliis huiusmodi talem percipimus vocem: & Græcæ magis quàm Latinæ originis vocabulum apparet. Vt mulus sic & burdo sterilis est. Hic equum magis refert & vocem edit equi: ille asinum, Albertus Mag. Videtur autem intelligere muli genus ex equo & asina prognatum. De hinno & hinnulo, &c. vide plura in ceruo H.a. & in mulo C. Musimon pen cor. asinus, mulus, aut equus breuis, Promptua.

DE ONAGRO SIVE ASINO SYLVESTRI.

ONAGRVS apud Varronem, imitatione Græca, ὄναγρος: Latinis vsitatius onager dicitur, asinus est ferus aut syluestris: regionibus nostris ignotus, dici tamen potest vernacula lingua *ein Waldesel* Historiæ Iob cap. 6. פרא pere exponunt, onagrum Latini & Græci: item Hieremiæ cap. 14. Pered verò in eadem lingua mulus est. Prophetæ Oseæ cap. 8. legitur פרא בודד לו, pere bored lo, Latini transferunt Onager solitarius apud se. Septuaginta omnino nullum hic animal nominant. Varinus meminit Cyrillum in huius Prophetæ interpretatione μονιὸν asinum exponere: alios verò magnam belluam, quę ob ferocitatem sola pascatur. Μονιὸς alioqui aprum solitarium significat. Ego hanc vocem in translatione LXX. interpretum siue vulgata Græca non reperio: si in aliqua alia reperitur, ad hunc omnino locum capitis 8. pertinere puto. Non conuenit autem onagrum gregarium animal solitarium vocari: nisi quis ita accipiat, quod licet gregatim in solitudine tamen degat. Et fortè diuersa onagri genera sunt. Ego præter hoc genus monocerotem onagrum legi, de quo paulò pôst dicemus. Dictio פרא pere, ponitur etiam adiectiue pro syluestri, vt פרא אדם pere Adam, id est, syluestris homo, Genes. cap. 6. זיז שדי, ziz schadai, Psalmo 80. Græcus interpres transtulit μονιὸς ἄγριος. Chaldæus tharnegul, id est, gallus syluestris. Ebræorum alij autem omnium maximā interpretantur, alij ferarū omnium commune nomen. יחמור, iachmur, Deut. 14. animal est simile magnæ capræ, teste R. Iona, cui etiam apud Arabes nomen idem. Chaldaica translatio habet iachmura. Persica kutz cohi. Septuaginta, Iosephus, & Hieronymus, bubalus. Est autem bubalus etiam de caprearum genere. Sunt ex nostris, qui suspicentur asinum ferum significari. De hac voce vide in Bubalo boue. ערוד arod constanter omnes onagrum vertunt: & ערא ere etiam Iob 39. De voce iemim, quam in Genesi quidam mulos ex onagris & asinabus natos interpretantur, supra in asino Hh. diximus. מרודא meroda & ערדא arda quoq; à Seb. Munstero onagri nomine redduntur. Martialis lib. 3.

Dum tener est onager, solaq́; lalisio matre *Pascitur, hoc infans, sed breue nomen habet.*

Nostra memoria rex Saracenorum, qui apud Tunim in Africa imperitat, Ferdinando regi Neapolitano asinum ingētem, forma conspicua ac varia dono misit, Raph. Volaterranus. Onagri in Phrygia & Lycaonia præcipui sunt, sed pullis eorum tanquam sapore præstantibus Africa gloriatur: hos lalisiones appellant, Plin. Onagrorū in Phrygia & Lycaonia sunt greges multi, Varro. Vltra Catadupa Nili procedens Apollonius & comites, viderunt leones & pantheras, item ceruos capreas struthiones & asinos syluestres complures, &c. Καυδὸς insula prope Cretam, vbi maximi onagri nascuntur, Suidas. Asinorum agrestium copia est in Perside, Suetonius. Angermanniæ ducatus tenet septentrionalia ad confinia Laponiæ: eius tractus est totus syluosus, & ibi in præcipuis feris venantur vros & bisontes, quos patria lingua dicunt *elg*, id est, asinos syluestres, Iacobus Zieglerus in Schondia. Alces feras quosdam inepte onagros interpretari, reprehensum est supra. Fuerunt sub Gordiano Romæ præter alias feras onagri viginti & triginta in Sylua Gordiani primi (depicti tantum puto) Iulius Capitolinus. Asinorum greges ferorum Asia fert & Africa, Plin. In Lycia onagri non transeunt montem, qui Cappadociam à Lycia diuidit. Regio sub æquinoctiali ad orientem & meridiem (vt scribit Nicephorus Callistus) asinos feros magnitudine ingentes fert, pelle

pelle mirificè præter morem versicolores, albo scilicet & nigro colore admodum inter se variatis, & zonæ quædam à summa dorsi spina ad latera & ventrem demissæ, atq; ibi diuisæ, & conuersionibus quibusdam inter se implicatæ, mirificam & nouam efficiunt plicaturam & varietatem. Sunt & asini syluestres in Madera insula, Aloysius Cadamystus. Giraffæ, leones, leopardi, onagri in prouincia Abasiæ nascuntur, Paulus Venetus. Amant onagri locos excelsos & rupes. Hiere. 14. Onagri (peraim Heb.) steterunt in locis excelsis, & attraxerunt auram sicut dracones, defecerunt oculi eorum, quod non esset herba. Septuaginta vertunt, Ὄναγροι ἔστησαν ἐπὶ νάπας. Hinc sumpta occasione obscuri quidam authores onagrum beneficio ventorum absque aquis viuere scribunt, tanquam Propheta per naturam id ipsum facere dicat, non potius necessitate & inopia aquæ: hoc enim multis animalibus per sitim commune est, vt ore hiante frigidum captent aerem. Isidorus & Iorath quidam scribunt onagrum æquinoctio verno, vel 25. die Martij, per singulas noctis & diei horas semel rugire, & inde æquinoctium cognosci: item terram pedibus terere & fodere, atque inde ad sitim & fugam prouocari. Apparet autem istos orygem vel cynocephalum pro onagro somniare. Errant & alij recentiores, qui scribunt domari non posse hoc animal, & hominum consuetudinem ei intolerabilem esse. Nam, vt M. Varro testatur, onagrus ad seminationem idoneus est, quod è fero fit mansuetus facile, & è mansueto ferus nunquam. Sed illi forsan Indicum & vnicornem onagrum cum vulgari confundunt. De onagro quædam, eius ingenio & mansuefactione, & genito ex eo mulo, vide in mulo C. Epitheta onagri reperiuntur asininus, timidus (Vergil. lib. 3. Georg. vbi canes alendos consulit, *Sæpe etiam cursu timidos agitabis onagros*) & segnis. At fide digni authores, minimè segnem, sed velocissimum faciunt: vt claret his Oppiani versibus, quos libentius propter alia etiam epitheta adscribo,

Ἐξείης ἐνέπωμεν ἐΰσφυρον, ἰσχυρόγυιον,
Κραιπνόν, ἀελλοπόδην, χαροπὸν, [illegible], ὄναγρον,
Ὃς τελέθει βλοσυρὸς, δέμας ἄγριος, εὐρὺς ἰδέσθαι,
Ἀργύφεος χροιὴν, δολιχούατος, ὀξύτατος θήρ.

In his carminibus attribuuntur ei vngulæ bonæ & robustæ, velocitas vento comparanda, corpus satis amplum, αἰπὺν altum, latum, & pulchrum aspectu, aures longæ, color argenti: ego cinereum splendidum intelligo, vt ἠερόεις eodem pertineat: nisi quis ita accipiat, vt Vergilij aeripedem ceruam, quod minus probo: neque enim quenquam hoc sensu vsurpasse memini. Grammatici apud Græcos poetas aereum exponunt obscurum, nigrum, nebulosum. Nebulæ color vtpote cinereus asino conuenit: videtur autem idem asini & onagri color esse, vt coniicio ex Polluce, cuius hæc verba sunt, Κίλλιον color est vestium, quem nunc onagrium vocant. Dores enim asinum cillon vocant. Quod autem onager non totus sit albus, quamuis ἀργύφεος χροιὴν à poeta dictus, apparet ex sequentibus, Ταινίη δὲ μέλαινα μέσην ῥάχιν ἀμφιβέβηκε Χιονέης ἑκάτερθε περισχομένη στεφάνῃσι, id est, vitta nigra medium occupat dorsum, quam ambiunt lineæ vtrinque niueæ. Nam si totum corpus album esset, dorso excepto, frustra candidæ illæ lineæ memorarentur. Magnus tamen ille & vnicornis Indicus onager, vt Philes testatur, toto corpore albet, capite tantum rubet. Sed adiiciam reliqua etiam ex Oppiano, ita ferè vt à Petro Gyllio Latinè expressa sunt. Onagri pastu aluntur herbarum, quas abundè fundit terra, fortibus feris opima præda sæpe fiunt, magna fœminarum multitudine gaudent, quoquò maritus ducit, fœminæ sequuntur, siue is ad pastiones, siue ad fontes proficiscitur, atque ad vesperam vnà cum ipso ad domesticam sedem redeunt. Ex æmulatione & riualitate tantopere laborat, vt sui pulli de matre sint ei suspecti. Itaque fœminæ parienti proximus assidens, partum expectat, ac si fœmina editur, amat partum, & lambens ipsum lingua conformat. Sin autem editum marem videt, tum sanè animo incitatur, & ex ægritudine laborare incipit, quòd alter mas natus sit, qui matre aliquando potiri possit: quam ob rem furenti animo & prompto pullorum testiculos aggreditur abscindere: Mater etsi pariendi doloribus debilitata, suo tamen infelici filio contra patrem auxiliari molitur: & quemadmodum in bello cum hostes filio interfecto matrem retrahunt, quæ gnatum adhuc cæde palpitantem amplexa magno gemitu plorat, genasq; lacerans infra mamillas sanguinem effundit: Sic illa videns pullum vicinum ad moriendum, miserabiliter lamentatur, & lugenti persimilis est. Diceres miseram suum partum circumeuntem suaui & supplici locutione dicere: Marite, cur tuus aspectus tam truculentus? Cur oculi tui, qui ante lucidi essent, sanguinei apparent? Anne Medusæ faciem vides, quæ homines in saxa conuertit? an immanis draconis virulentum fœtum? an leænæ catulum montiuagæ? Itáne filium communi susceptum voto castrabis? O me miseram, quæ partum edidi infelicem ob scelus paternum. O filium hoc miseriorem, quod non vnguibus leonum, sed plus quàm hostilibus patris dentibus ob riualem inuidiam castraris. Post hæc elegantissima est epiphonesis poetæ in æmulationis & zelotypiæ vim, cuius partem quin subscribam temperare mihi non possum:

Ζεῦ πάτερ, ὅσσον ἔφυ ζήλοιο πανάγρετον ἦτορ.
Κεῖνον ἐ φῦτον κρατερώτερον [illegible]
Θῆκας ἄναξ, δῶκας δὲ περὶ δριμεῖαν ἐρωήν.
Δεξιτερῇ δὲ φέρει [illegible]
Οὐ παῖδας τέκνοισι φίλους γλυκεροῖσι τοκεῦσι,
Οὐχ ἑτάρους, [illegible]
Ὁππότ᾽ ἐπὶ ἀργαλέος τε καὶ ἄγριος ἀντιβολήσῃ.

Aristoteles in mirabilibus quiddam simile scribit de equis syluestribus in Syria, quos gregatim incedere dicit, ac eorum duces, si quem minorem natu fœminam salire viderint, tandiu illum persequuntur, donec assecuti ore inter posteriora crura inserto testiculos eius euellant.

Sitis impatientem esse hanc feram, constat ex Psalmo centesimo quarto, Dominus, inquit psaltes, fontes immittit fluuiis, vt inter montes prætermeent: bibunt inde animalia cuncta, & sitim suam extinguunt פראים *peraim*, id est, onagri. Nam cum in regionibus calidis siccisque tantum reperiatur, & ob timiditatem subinde locum mutet magna cum celeritate, præsertim cum natura corpore sicco sit, asinini nempe temperamenti (sunt enim syluestria eadem qua vrbana temperie, sed icciora ferè, calidioraque) necesse est sæpe sitim pati. Videndum est tamen, ne oryx, quem physiologi veteres & boni authores perpetua siti ardere scribunt, non item onagrum, à recentioribus & imperitis cum onagro hac in re confundatur. Vtrunque sanè Africæ siticulosæ regionis peculiare animal est, sed magis oryx. Metuit & fugit feras omnes carniuoras, ideoque, vt pleraq; timida, velocitate valet. Venatio leonis onager in solitudine, & pascua diuitum pauperes, Sirach cap. 13. & Oppianus, [illegible] θηρσί. Addunt recentiores, aquam purissimam tantum ab onagro bibi, nec facile aliam: & cum vrgetur à canibus, excrementum alui odoratum reddere, circa quod illis detentis ipsum effugere: Fœminam nimis libidinosam esse, eoq; nomine mari sæpe molestam: Mares libidine accensos, si fœminæ desint, montes scandere, ventum naribus haurire, & voce terribili rugire: Cor onagri pinguissimum esse: Feram ipsam quãto magis capta mansuescit, tanto efferatiorem esse antequam capiatur. Sed horum omnium grauem authorem habeo neminem: nisi quod Plinius testatur, fœminas gaudere copia libidinis. In hoc genere singuli imperitant gregibus fœminarum.

Æmulos

Æmulos libidinis suæ metuunt. Inde est quod grauidas suas seruant, vt in editis maribus, si qua facultas fuerit, generandi spem morsu detruncent: quod cauentes fœminæ, in secessibus partus occulunt, & parere furto cupiunt, Solinus & Plinius. Leo onagrum odit & venatur, Albertus. Asini syluatici reperiuntur in desertis Africæ vel desertorum confiniis maxima frequentia Leucophæi pariter coloris. Velocitate equis tantum Barbaricis cedunt, atque hominem videntes, magnis clamoribus vlulantes recalcitrant, firmique donec illis adeò proximus sit, vt manibus attingi possint, persistunt, tum in fugam se coniiciunt. Ab Arabibus deserta incolentibus, decipulis, aliisq; huiusmodi machinationibus capiuntur. Confertim incedunt, cùm vel pabulantur vel potant. Carnes calidę fœtent, sapiũtq; syluaticũ verùm refrigeratæ ac biduo elixæ absoluti sunt saporis, Leo Africanus. Asini feri gregatim pascũtur: qui venantur eos, equites persequuntur, ac defessos tandem anhelosque, & plurimo puluere excitato impeditos, partim iaculis conficiunt, partim viuos capiunt, & catenis vinciunt: partim nimia persecutione perculsos attonitosq; equis alligant, quos illi præcurrentes sequuntur, Pollux. Martialis lib. 11.

Pulcher adest onager, mitti venatio debet, *Dentis Erythræi iam remouete sinus.*

Ælianus scribit onagros in Mauritania cursu pernices esse, citoq; desistentes & anhelos à venatoribus capi, Raph. Volaterranus. Dorcades, asini syluestres, &c. ficus & farinam appetunt: quare Armenij vt eas capiant (sicut & alias complures feras) piscium nigrorum qui venenati apud ipsos nascuntur, farina ficus conspergunt: quibus gustatis bestiæ statim intereunt, Ælianus. Generantur ex equa & onagris mansuefactis mulæ veloces in cursu, duritia eximia pedum, verùm strigoso corpore, indomito animo, sed generoso, Plinius 8.44. Hi fortè sunt muli, quos Aristoteles Syriæ peculiares scribit, celeritate prestantes, nec steriles vt propriè dicti muli: quibus tamen commune nomen sortiti sunt propter formæ similitudinem: vt asini feri vrbanorum nomen accepere, quibus tamen longè prestant celeritate. Onagro & asina genitus mulus omnes antecellit, Plin. Pullos asinorum epulari Mecœnas instituit, multum eo tempore prælatos onagris: post eum interiit autoritas saporis, Plin. Galenus lib. 3. de alimentorum facultatibus, Ceruina caro, inquit, non minus quàm bubula & ouilla, succum vitiosum generat ac concoctu difficilem: His syluestrium asinorum, bono habitu præditorum ac iuuenum, caro est propinqua. Sunt qui pantheris vel & asinis bono habitu præditis, cuiusmodi sunt agrestes, vescuntur, Idem. Plinius cum ex asinino lacte & ossibus remedia contra venena quædam recensuisset, omnia eadem onagris efficaciora esse subiungit. Ad panos & apostemata in quacunq; parte præcipuum remedium traditur in calculo onagri: quem dicitur cum interficiatur reddere, vrinam liquidiorem initio, sed in terra spissantem se. Hic adalligatus femini, omnes impetus discutit, omnique suppuratione liberat. Est autem rarus inuentu, nec ex omni onagro, sed celebri remedio, Plinius 28.15. Fel eius extirpat morum, & super abscessuum vestigia vtiliter illinitur: Admiscetur etiam emplastris contra ignes sacros, quos curare dicitur: priuatim ad elephantiasin & varices adhibetur: Adeps cum oleo costino commendatur ad renum & dorsi dolorem, quem crassi flatus produxerint: illinitur quoque ad panos salubriter, Auicenna. Splen asini syluestris vel equi syluestris, aridus tritus in potu datus splenetico pondere drachmarum trium in 5 vnciis vini temperati conuenit illi, Galenus 7. κατ. τοπ. vt citat R. Moses. Adeps vulturis dissoluit, sicut adeps asini syluestris, Rasis. Caro contra dolorem spinæ dorsi & coxendicum iuuat, Rasis. Caro dorsi asini syluestris cum oleo cataplasmatis instar articulis dolentibus applicatur, Auicenna. Vrina eius lapidem in vesica frangit, Galeno teste, vt Auicenna citat. Vngulæ crematæ cinis comitialibus prodest: idem oleo admixtus strumas dissoluit, & alopeciam emendat, si cataplasmatis instar adhibeatur, Vincentius Bell. Medulla inuncta, podagras curat, & dolorem extinguit: Fimum vitello oui permixtum fronti illinitur, vt sanguis erumpens sistatur: Idem crispat capillos cum felle bouino inunctum: Aridum cum vino haustum contra scorpionis ictum maxime celebratur, Rasis. Inspectio in oculum asini syluestris adiuuat sanitatem visus: etiam est vtilis descensui aquæ in oculum. & dixit filius Zor, quòd hoc est sanum & indubitatum, R. Moses. Ὀζαι vocantur pelles onagrorum, Suid. Asini feri magnitudine Leucrocuta est, Plin. alij codices non feri, sed ferè habent. Fabulam apud Corn. Tacitum Iudæos onagris indicibus fontium vsos cum in desertis Arabiæ siti macerarentur, in Philologia de asino supra retulimus. Onagrum fabulam inscripsit Demophilus, quam Plautus transtulit Asinariæ nomine, vt supra diximus. Onagri item machinæ sunt, quæ & harpages vocantur, quibus iniectis accedentes quosuis atripere & attrahere licebat, Suidas. Harpagem alioqui vocant & λύκον & κρεάγραν, instrumentum coquinarium, quod quidam fuscinam interpretantur. Ἅρπαξ vel ἁρπάγη paroxytonum, Latinè harpago instrumentum est, quo situlas & alia è puteis extrahimus: item quod nauibus in bello nauali iniicitur, sicut coruus & manus ferrea. Licebit & vncum à figura nominare. Vegetius 4.23. lupum instrumentum quoddam describit in modum forficis dentatum, quo contra arietes in oppugnationibus oppidani funibus alligato vtantur. Onagri nomen, sicut & creagræ & podagræ pedicæ, ἀπὸ τοῦ ἀγρεύειν inditum apparet, quod verbum comprehendere significat. Quamuis ὄνος etiam vectem sonat, non quemuis tamen, sed quo machinæ versantur: & fieri potest, vt improprie pertica etiam cui vncus inseritur, ὄναγρος nuncupetur, quasi ὄνος ἀγρεύων. id est, vectis ad comprehendendum aptus: sed nostra hęc coniectura sit. Nos huiusmodi onagros certis locis per ciuitatem publice expositos habemus, vt cum incendiorum calamitas postulauerit, omnibus ad manum sint. Nunc de alio eiusdem nominis instrumento dicendum. Flauius Vegetius lib. 4. de re militari, cap. 22. post descriptionem balistæ, quæ funibus, neruis, chordisq; tenditur, & quanto maior fuerit, tanto spicula longius mittit: Onager autem, inquit, dirigit lapides: sed pro neruorum crassitudine & magnitudine, saxorum pondera iaculatur. Nam quanto amplior fuerit, tanto maiora saxa fulminis more contorquet. His duobus generibus nulla tormentorum species vehementior inuenitur. Saxis enim grauioribus per onagrum destinatis, non solum equi eliduntur & homines, sed etiam hostium machinamenta franguntur. Cæterum scorpiones dicebantur, quas nunc manubalistas vocant, ideo sic nuncupati, quod paruis subtilibusq; spiculis inferant mortem, Hæc Vegetius. Ammianus Marcellinus lib. 23. diligentissime hæc & alia bellica instrumenta describit: onagrum tamen à scorpione non distinguit. Idem enim instrumentum, tormentum (inquit) appellatur, quod ex eo omnis explicatio torquetur: scorpio autem, quoniam aculeum desuper habet erectum: cui etiam onagri vocabulum indidit ætas nouella, ea re, quod asini feri cum venatibus agitantur, ita eminus lapides post terga calcitrando emittunt, vt perforent pectora sequentium, aut perfractis ossibus capita ipsa displodant, Hęc Marcellinus: Formam qui quærit ex ipso petat: ego hoc tantum adferam summitati eius vncos ferreos copulari, è quibus pendet stupea vel ferrea funda: & quoniam vncos, vt ex Suida docuimus, onagros aliqui vocant, inde aliquis potius quàm à lapidum reiectione nomen instrumento factum coniecerit. Ὀναγρεὺς oxytonum, pro asinario exponitur: & ὀναγρίδες, loca pascendis asinis apta.

Animal

Animal est quoddam onagro simile, quo vescuntur Indi quidam versus australem portum, vt in Magellani nauigatione legimus.

DE ASINIS SCYTHICIS, ET AFRICANIS.

In Scythia asini cornibus præditi nascuntur, quorum cornua Arcadiæ fluminis Stygis aquam continent, quæ transmittit vasa omnia, etiamsi sint ex ferro. Hæc cornua à Sopatro apportata fuisse aiunt Alexandro Macedoni, & illum admiratum misisse Delphos, vt dedicarentur Pythiæ, Ælianus. Vide supra in B. de asino. Proprie dictos asinos supra ex Aristotele in Scythia reperiri negauimus. Apud Afros, qui Aratores cognominantur, asinos cornutos reperiri, Herodotus author est libro 4.

DE ASINIS; VEL ONAGRIS POTIVS, INDICIS.

Sylvestres asinos equis magnitudine non inferiores apud Indos nasci accepi, eosq; reliquo corpore albos, capite verò purpureo, oculisque nigris (cæruleis vertit Raph. Volat.) esse, cornuq; in fronte gerere vnicum: (Volaterranus addit sesquicubitale) cuius superius puniceum, inferius autem album, medium verò nigrum sit: atq; non omnes quidem Indos, sed potentiores, cum tanquam armillis quibusdam brachia, sic cornua auro certis spaciis ornarunt, ex his ipsis bibere solere. Ex hoc cornu bibentem ab insanabilibus morbis tutum fieri, neq; eum ipsum conuulsionibus corripi, neq; sacro morbo tentari, neq; venenis vllis ferunt. Quinetiam si quid prius pestilens biberit, tum id euomere, tumq; ad sanitatem redire. Cum autem cæteri asini, quibuscunq; in terris sint tam domestici, quàm syluestres tum solipeda animalia, non talos habeant, asinos Indicos cornigeros Ctesias inquit, talis primum, iisq; nigris, præditos esse. Deinde si quis eos confregerit, interiora quoq; nigra deprehensurum esse: neq; modo corporis velocitate longe multumq; cæteros asinos superare, sed & velocitate eadem multo equis & elephantis præstare. Cum autem in viam se dederunt, tardius primo ingrediuntur, deinde paulatim tantum confirmantur ad contendendum iter, eos quidem vt sequi operosum sit, eorum verò cursum transcurrere nulli concedatur. Postea autem quàm fœminæ pepererunt, patres circum pullos à partu recentes summa custodia versantur, eorumq; commorationes locis Indiæ desertissimis sunt. Cum à venatoribus Indis inuaduntur, pullos suos adhuc ætate infirmos à tergo suo pascentes habent, atq; pro eis propugnant: contra equites audent venire, eosq; ferire. Tanto sanè hi robore existunt, nihil eis vt obsistere queat, quin statim & concidat, & perdatur, equorumq; incursu latera discerpunt ac lacerant, & viscera disrumpunt: ex quo fit, vt ad eos equi appropinquare valde metuant, appropinquatio enim capitalem vtrisque mulctam miserabiliter infert. Ex eo namque conflictu non equi modò, sed & asini pereunt: pergrauiter calcibus pugnant: eorum morsus eatenus acerbiores existũt, vt quicquid comprehenderint, funditus diripiant: ex his verò, qui sunt confirmata ætate incomprehensibiles sunt. Carnes eorum quod amarissimæ sint, haudquaquam esculentæ: Hæc Ælianus Petro Gyllio interprete. Raph. Volaterranus malè transtulit hanc feram felle carere: & potionem ex hoc poculo ad ignem sacrum conferre. Nam & fellis vesicam habet, & potio illa contra morbum sacrum, id est, comitialem, non ignem sacrum prædicatur: vt in Græco Philæ codice legimus: à quo similiter, vt Æliano, sed breuius describitur: Ὄναγρος ἡμῖν ἐστί φησί τις μέγας. Facit autem ille Indorum regem ex cratere de huius animalis cornu confecto bibentem, quem splendidum (διαυγῆ) & cubitalem esse dicit: Feram ipsam inter solipedes solam & talum & bilis vesicam habere. Asinus Indicus licet solipes, corniger tamen est, sed singulare cornu gerit, & solus in solipedum genere talum possidet, Aristoteles, & Plinius. Cornigera ferè bisulca. Solida vngula & bicorne nullum: Vnicorne asinus tantum Indicus. Vnicorne bisulcum, oryx. Talos asinus Indicus vnus solidipedũ habet, Plinius: & alibi, Cornua solipedum nulli, excepto asino Indico, qui vno armatus est cornu. Xenophon talos (astragalos) etiam equis attribuit, cùm Aristoteles vir in his rebus doctissimus solidipedũ nulli talum inesse dicat, ne asino quidem, præterquam Indico, cui etiam cornu è fronte promineat, Pollux. Recẽtiores quidam obscuri, onagrum Indicum, magnam & crudelem feram describunt, cornu vnico, duro, acuto & longo: Robur ei tantum esse, vt ingentia saxa de rupibus euellat, idque tantum vim suam experiundi gratia. Monoceros alius est simpliciter dictus, quem Indi Cartazonum vocant, nisi autores errauerint, quod in rebus adeo peregrinis facile fit: alius item rhinoceros, quem sæpe cum monocerote quidam confundunt: alius deniq; oryx, omnes vnicornes. Cornu quod tanto pretio hodie contra morbos quosdam & venena celebratur, plæriq; hodie rhinocerotis esse aiunt, alij monocerotis simpliciter: Ælianus & illum secutus Philes, scriptores Græci, non alterius vnicornis, quàm asini Indici cornu, vt diximus, dotibus istis prædicant: in historiis sanè horum trium, asini Indici, monocerotis, & rhinocerotis, plurima communia reperio: pauca diuersa: vt suspicetur aliquis duo tãtum diuersa animalia esse, vnum rhinocerotem, & aliud monoceros ex media fronte, quod alij aliter nominauerint, & cum rhinocerote imperiti quidam confuderint. Plura vide infra in Monocerote. Magnus Indorum rex quotannis diem vnum proponit, tum hominum tum bestiarum certaminibus: committuntur autem pugnaturæ inter se bestiæ, feri tauri, arietes mansueti, asini vno armati cornu, hyænæ, postremo elephanti, Ælianus.

DE ONOCENTAVRO.

Onocentaurum quisquis vidit, non incredibile ducet, quod fama peruagatum est, Centauros fuisse, neq; fictores atq; pictores in eorum descriptione errasse. Verùm siue reuera fuerint, siue omni cera flexibilior, & ad fingendum habilior, fama illos finxerit, prætereo. Quæ verò de onocentauro fama accepi, hæc sunt. Eum homini ore & promissa barba similem esse, simul & collum, & pectus, humanam speciem gerere: mammas distantes tanquam mulieris ex pectore pendere: humeros, brachia, digitos, humanam figuram habere: dorsum, ventrem, latera, posteriores pedes, asino persimiles: & quemadmodum asinum, sic cinereo colore esse: imum ventrem leuiter exalbescere: duplicem vsum ei manus præstare: nam celeritate vbi sit opus eæ manus præcurrunt ante posteriores pedes: ex quo fit, vt non cæterorũ quadrupedum cursu superetur: Ac vbi rursus habet necesse, vel cibum capere, vel aliud quiddã tollere, qui antea pedes essent, manus efficiũtur: tumq; nõ graditur, sed in sessione quiescit. Animal est graui animi acerbitate. nam si capiatur, non ferens seruitutẽ, libertatis desiderio ab omni cibo abhorret, & fame sibi mortẽ consciscit, licet pullus adhuc fuerit. Hæc de onocentauro Pythagoram narrare testatur Crates ex Mysio Pergamo profectus, Ælianus & Philes. Raph. Volaterranus scribit, quod anticã corporis partem similem humanæ habeat, posticam asininæ, colore sit albo, idq; ex Æliano se transtulisse: ex quo nos iam interprete P. Gyllio cinereum colorem ei tribuimus, imo ventri tantummodo albicantem. Ignobiles quidam authores onocen-

onocentaurum aiunt monstrosum animal esse, quod non cum cæteris ab initio creatum, sed postea temere ex adulterina commixtione prognatum sit: vocem articulatam aliquatenus sonare, non tamen humanam: in persecutores ligna vel lapides reiicere: sed nihil horum authoritate muniunt. Lapidum certè reiectio onagris conuenit, vt supra docuimus. Ὀνοκένταυροι, apud Aquilam trichiones, id est, pilosi dicti, dæmones quidam corporei, superficie obscura, σάτυροι quidam ex Hebraica voce transtulerunt, Varinus. Esaiæ cap. 34. Hebraica verba על רעהו יקרא ופגשו ציים את איים ושעיר אך שם הרגיעה לילית Sebastianus Munsterus reddit, Occurrent sibi (bestiæ) syluestres & insulares, & satyrus vociferabitur ad socium suum: quin & lamia ibi quiescet. Vulgata translatio, Et occurrent dæmonia onocentauris, & pilosus clamabit alter ad alterum: ibi cubauit lamia. Septuaginta, καὶ συναντήσουσι δαιμόνια ὀνοκενταύροις, καὶ βοήσουσιν ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον. ἐκεῖ ἀναπαύσονται ὀνοκένταυροι. Munsterus in annotationibus, שעירים (inquit) fauni pilosi sunt, & monstra quædam deserti: Hebræi communiter interpretantur שדים dæmones: sicut & per לילית lilit, infaustum quoddam nocturnum intelligunt monstrum, puerperis maximè infestum: & multa stultissimè de eo sibi persuaserunt. Porrò per איים ijm Ionathan intelligit חתולין, catos ferales: Hæc Munsterus, per ferales puto feros & syluestres accipiens. ציה tziah solitudinem significat, vnde ציים tziim incolæ deserti, qui sunt Æthiopes & animalia in locis desertis, quæ נמיות nemiot vocant: ego lamias interpretor: alij dæmonia, dracones, catos marinos, id est, cercopithecos. Idem in Dictionario suo. De lamiis laruis, ex illarum genere quas Empusas & Mormolycias vocant, mirabilem historiam recenset Cælius Rhodiginus libro 29. cap. 5. ferunt eas in amorem & Venerem procliues esse, & humanas carnes vehementer expetere, Venereorumq; cupidine allicere multos, quos deglutiant mox. Dicuntur & Libycæ feræ quædam esse eiusdem nominis, de quibus in litera L. Vide infra in Lamia. Onosceelos dæmonum quoddam genus supra nominauimus: & Empusam quoq; asinino pede fingi diximus: ex quorum genere forsan & onocentauri fuerint. Credibile est enim stultos & superstitiosos quondam homines, varias apparitiones & dæmonum species naturali animalium generi temere adnumerasse. Quod si qui in rerum natura onocentauri, satyri, lamiæ, & similes feræ extant, ex simiarum genere eas omnes esse crediderim: vt suo loco copiosius exequemur. Vlulæ, in Esaia cap. 13. ab omni translatione, nomine ipso Hebræo iim appellantur: pro his Septuaginta tantum onocentauros in translatione posuerunt, Eucherius. Eruditi quidam per אי ij bubonem intelligunt, à voce querula dictum: nam & dolentis interiectio est. David Kimhi etiam איה aia, id est, vulturem vel miluum esse suspicatur. Vlulæ sanè apud Hebræos etiam aliud nomen habent. Idem R. David lilit exponit animal solitarium & noctu clamosum. Sunt qui auem magnam interpretentur, quæ vento victitet & alio nomine גמליון gamaleon vocetur. Sed Chamæleon quadrupes est ouipara, non auis: hunc Plinius etiam aere victitare putauit. Quidam deniq; Iudæorum furiam esse suspicantur. Alborach, animal album, asino simile, quo Turcæ Mahumetem suum in cœlum euectum nugantur.

DE AXI.

CTESIAS in India nasci feram nomine axin, hinnuli pelle, pluribus candidioribusq; maculis, sacram Liberi patris, Plinius.

In arce Cairi vidimus marem & fœminam animalis cuiusdam peregrini, quod Axin Plinij esse coniicio, his ab eo verbis descriptum: In India & feram nomine axin hinnuli pelle, pluribus candidioribusq; maculis, sacram Libero patri. Hoc animal in vtroq; sexu cornibus carebat: & caudam longam ad poplites vsq; demittebat, vt damæ. Et sanè primo aspectu damas esse putabam: sed mox quid à damis differrent animaduerti. Fœmina mare minor est. Tota eorum pellis maculis rotundis & albis varia erat, in spacio coloris fului vel subflaui: camelopardalis contra in spacio albo maculas puniceі coloris habet, per corpus dispersas satis amplas. Vocem quàm ceruus clariorem & argutiorem (magis sonoram) ædunt, Petrus Bellonius.

BORYES.

BORYES, pantheræ, thóes, & aliæ feræ diuersæ in Africa apud Pastorales populos Orientem versus gignuntur Herodot. libro 4.

DE BOVE SIMVL IN GENERE, ET VACCA PRIVATIM.

A.

BOs propriè dicitur qui castratus est, vt aptior aratro fiat, aut vt saginetur: sed præter suum proprium significatum, taurum quoq; vaccamq; comprehendit, Valla lib. 4. In bubulo genere (vt scribit Varro) ætatis gradus dicuntur quatuor: Prima vitulorum, secunda iuuencorum, tertia boum nouellorum, quarta vetulorum. Discernuntur in prima vitulus, & vitula: in secunda iuuencus & iuuenca: in tertia & quarta, taurus & vacca. Quæ sterilis est vacca, taura appellatur: quæ prægnans, horda. Ab eo in fastis dies hordicalia nominantur, quod tunc hordæ boues immolantur. Iuuencus (& iuuenca) qui iam (vt ait Varro) ad agrum colendum iuuare posset: Plautus Truc. Vidi equidem iuuencum ex indomito domitum fieri, atq; alias belluas. Plinius lib. 8. Optime cum domito iuuencus imbuitur.

Vaccula, diminut. Verg. *Vaccula nonnunquam secreta cubilia captans.* Bucula, diminut. βοΐδιον. Verg 1. Georg
Aut bucula cœlum Suspiciens patulis captauit naribus auras. Plinius lib. 34. cap. 8. Myronem Eleutheris natum, &
ipsum Ageladis discipulum, bucula maximè nobilitauit, &c. Et Cicero 6. Verr. Aut ex ære Myronis buculam?
Idem 1. de Diuinat. Itaq; ex auro quod exterebratum esset, buculam curasse faciendam, & eam in summa columna
collocauisse. Verg. 1. Georg. *Aut errans bucula campo.* Buculus (aliâs bucolus) nouellus bos & tyrunculus. Co-
lumell. lib. 6. Quum deinde buculos comprehenderis, extra stabulum producito. Hebraice *schor* nominatur, שור,
Deut. 14. in masculino tantum genere, bos vel taurus exponitur: *bakar* verò בקר, bos, armentum, aut vacca. Thor
Chaldaice, idem quod schor Hebræis, Danielis 4. inde nimirum Græci & Latini taurum dixerunt. Inuenitur &
tora apud recentiores, תורא masculini generis, vt torata fœminini. *Aleph* etiam אלף à docilitate & assuefactione
ad labores dictus videtur. Psalmo 8. pro alaphim, id est, boues, Chaldæus reddit tore, id est tauri, Græcus βόες, La-
tinus armenta: Arabs bakar. Alpha etiam Græci grammatici caput bouis exponunt. Sacræ literæ distinguunt pe-
cus in duo genera, vt oues & capræ dicantur צאן *tzon*, id est, greges: armenta verò & iumenta, בקר *bakar*. מריא
meria,

meria, genus boum magnorum, bubalus. Sunt qui bene saginatas pecudes, vt boues & oues, intelligant: nam vox מרח *marah* saginare significat, vt scribunt rabini Kimhi, & Salomon in commentariis Amos 5. Hieronymus pinguia vertit Abraham ex sententia R. Saadiæ, animal esse dicit maius boue, quod in hisce regionibus non extet: Arabica translatio habet גאמוּם. Eruditi apud nos meria pro nomine adiectiuo accipiunt, quod altile & saginatum sonet, vt etiam baria. תחש *tachasch*, Exodi 25. animalis nomen variis coloribus distinctum. Onkelus vertit sasgona. R Salomon Ezechiæ cap. 16. taxum exponit, quod eruditi ferè nostri temporis approbant: quanquam Hebræi quidam bouem exposuerint. Cæterum *egela* עגלה Genes. 15 & Ierem. 46. iuuencam potius quàm vaccam vertерim, cum עגל *egel* vitulum significet. Exodi cap. 32. pro egel Hebraico Chaldæus & Arabs habent egela: Persa gosalai: Septuaginta μοσχάριον, id est, vitulum. Vaccæ etiam nomen ab Hebræis deductum non dubito, qui bouem bakar vocant, vt vaccam Saraceni hodie baccara, quæ & *para* פרה Hebraice dicitur, vt *par* פר iuuencus, aut vitulus, cum additur ben bakar: simpliciter autem bos in genere Genes. cap. 32. pro Hebraico parim, Chaldæus vertit tore: Arabs bak*era*, Persa nadgaucha, vel madagaucha. Βοῦς apud Græcos communis generis habetur, vt apud Latinos etiam. Italice bue, Gallice beuf, Hispanice buey, Germanice *ochß* & *rind* in masculino genere tantum: Anglice oxe. Illyrice wul. Baulbulis pro vrina bouis apud Syluaticum legi, ceu Arabicam vocem. Vacca, Italice etiamnum vacca, græcè vulgò ἀγελάδα. Gallice vache, Hispanice vaca, Germanice *Ku* vel *Kuhe*, Anglice cow. Simili voce in Italia quondam Altinæ regionis incolæ vaccas humilis staturæ & lactis abundantes ceuas appellabant, teste Columella. Iunix, iunicis, teneræ ætatis bos fœmina, quæ iam cessauit vitula esse, necdum tamen ad summam magnitudinem peruenit. Persius Sat. 2. *Tot tibi, quum in flamma iunicum omenta liquescant.* Plautus Milite, Quam mox ad stabulum iunix recipiat sese pabulo. πόρτις vitulæ, quæ paulo adultiores factæ δαμάλεις, & poetis δαμάλαι dicuntur. neutræ iugum, neutræ Venerem expertæ: adultæ demum βόες, id est, vaccæ dicuntur, Varinus. Vaccam Florentinus author Græcus, βοΐδιον aut damalin reddit.

B.

Bos in lege Mosaica animal est sacrificiis & cibo concessum, quoniam ruminat & vngulam habet bifidam. De antiquis illustrissimus quisq; pastor erat, vt ostendit Græca & Latina lingua, qui πολυβούτας cognominant aliquos. Bos certe in pecuaria maxima debet esse authoritate: nec dubium, quin (vt ait Varro) cæteras pecudes honore superare debeat, præsertim autem in Italia, quę ab hoc nuncupationem traxisse creditur, quod olim Græci tauros ἰταλοὺς vocarent: & in ea vrbe, cuius mœnibus condendis mas & fœmina aratro terminum signauerunt: velut pecus, quod item Athenis Cereris & Triptolemi fertur minister: quod inter fulgentissima sidera particeps cœli, quod deinde laboriosissimus adhuc hominis socius in agricultura: cuius tanta fuit apud antiquos veneratio, vt tam capitale esset bouem necasse, quàm ciuem. Hæc Varro. Hoc animal, tantæ apud priores curæ fuit, vt sit inter exempla damnatus à populo Rom. die dicta, qui concubino procaci rure omasum edisse se negante, occiderit bouem, actusq; in exilium tanquam colono suo interempto. Quare dicam de bubulo pecore, quam acceperim scientiam, vt si quis quid ignorat, discat: si quis scit, vbi nunc labar obseruet. Quod ad laudes & excellentiam boum, alia etiam quædam infra dicemus. Quæ in emendis bubus sequenda, quæq; vitanda sint, non ex facili dixerim, cum pecudes pro regionis cœliq; statu, & habitum corporis, & ingenium animi, & pili colorem gerant: aliæ formæ sunt Asiaticis, aliæ Gallicis, Epiroticis aliæ: nec tantum diuersitas prouinciarum, sed ipsa quoq; Italia partibus suis discrepat. Campania plerunq; boues progenerat albos & exiles, labori tamen & culturæ patrij soli non inhabiles. Vmbria vastos & albos, eademq; rubros: nec minus probabiles animis, quàm corporibus. Hetruria & Latiũ compactos, sed ad opera fortes. Apenninus durissimos, omnemq; difficultatem tolerantes, nec ab aspectu decoros. Quæ cum tam varia & diuersa sint, tamen quædam quasi communia, & certa præcepta in emendis iuuencis arator sequi debet, eaq; Mago Carthaginensis ita prodidit, vt nos deinceps memorabimus. Martio mense comparandi sunt boues, qui tamen siue de nostris capiantur armentis, siue emantur, idcirco nunc comparabuntur vtilius, quia necdum sagina temporis pleni, aut celare possunt fallaciam venditoris, & vitia sua, aut repugnando domiturae contumacem pleni roboris exercere fiduciam. Hæc signa spectanda sunt in bobus, seu de nostro, seu de alieno grege fuerint comparandi, vt sint boues nouelli, quadratis & grandibus membris, & solido corpore, denso breuiq;: musculis, ac toris vbiq; surgentibus, colore rubeo vel fusco, tactu corporis mollissimo: cornibus procerisac nigrantibus & robustis, ac sine curuaturæ prauitate lunatis (camuris, Vergil.) fronte lata & crispa, magnis & hirtis auribus: oculis & labiis nigris (subnigris, nigrantibus) naribus resimis patulisque, ceruice longa, torosa & compacta (cui plurima ceruix, Verg.) palearibus amplis & penè ad genua promissis (circa genua fluentibus) pectore magno, armis vastis: capaci & tanquam implente vtero (ventre non paruo) lateribus porrectis, lumbis latis, dorso recto planoq;, vel etiam subsidente, clunibus rotundis: cruribus neruosis, solidis, compactis ac rectis, sed breuioribus potius quàm longis: nec genibus improbis, vngulis magnis, caudis longissimis & setosis pilosisque. Magni interest cuiusmodi quæq; pecus sit ad fructum: Itaq; potius bouem emunt cornibus nigrantibus quàm albis, Varro. *Nec mihi displiceat maculis insignis & albo: Aut iuga detrectans, interdumq; aspera cornu: Et faciem tauro propior, quæq; ardua tota*, Verg. *Optima toruæ Forma bouis, cui turpe caput*, Idem. Vaccas etiam mense Martio maxime parabimus: & quanquam eadem ferè in ipsis desiderentur, quæ & in maribus, priuatim tamen earum signa referemus, vt veterum etiam aliqui fecerunt. Ergo qui vaccas aut gregem armentorum emere vult, obseruare debet primum, vt sint hæ pecudes ætate nouellæ, & potius ad fructus ferendos integræ quàm iam expertæ: vt sint bene compositæ (corpore bene compactæ) vt integris membris, oblongæ, amplæ, magnitudine commoderata, forma altissima, ætatis maxime trimæ, saltem non minores anniculis: quia vsq; ad decennium fœtura ex his procedet vtilior: bima aut trima fructum ferre incipit: corium attactu non sit asperum ac durum: colore potissimum nigro, deinde rubeo, tertio heluo, quarto albo. Mollissimus enim hic, vt durissimus primus. De mediis duobus prior quàm posterior melior, vtriq; pluris quam nigri & albi. Probantur item vaccę ceu maxime generosæ, flauescentes colore, nigrisq; cruribus. Ad hęc per singulas partes commendantur, si fuerint cornibus nigrantibus venustis & læuibus: latis (latissimis vel altis) frontibus: oculis magnis, patentibus & nigris: pilosis vel setosis auribus: cõpressis malis subsimisve, gibberi spina leuiter remissa (δαμάλεις εὐλεχεῖς γραῖες συνεσταλμένας ἰσχίας, σιμοὺς, μὴ κυρτάς) apertis naribus, labris subnigris, ceruicibus crassis ac longis: amplissimis à collo palearibus demissis: bene costatæ (εὐπλευροι) maximis & capacibus vteris, latis humeris, lato tergo: bonis clunibus: coda amplissima & profusa vsq; ad calces, vt habeat inferiorem partem frequentibus pilis subcrispam: compactis cruribus (βραχύσκελοι) hirsutis, nigris & modicis, potius breuioribus quàm longis: rectis genibus (σκέλεσι) & eminulis, distantibus inter se, pe-

dibus non latis, neq; ingredientibus qui displodantur, (ἐν τῷ βαδίζειν μὴ [illegible]) vngulis modicis (breuibus) quæ non diuaricent, & quarum vngues sint læues ac pares. Pulchrum sanè fuerit decorari signis omnibus naturalibus: sin minus, ac certè pluribus. Omnis bos indigena lõgè melior est quàm peregrinus: nam neq; aquæ, nec pabuli, nec cœli mutatione tentatur, neq; infestatur cõditione regionis, sicut ille, qui ex planis & campestribus locis, in montana & aspera perductus est, vel ex montanis in campestria: itaq; etiam, cũ cogimur ex longinquo boues accersere, curandum est, vt ex similibus patriis locis traducãtur. Illud ante vniuersa curandum est, vt viribus ad trahendum comparentur æquales, ne valentioris robur alteri procuret exitium. Dentes bimus emittit bos, nec vniuersos, vt equus. Nerui bubus præ cæteris animalibus duri: tauro duriores quàm boui castrato. Cato eis sicca & atribiliaria. Cornua tauris robustiora quàm vaccis, Arist. circa finem libri 4. de hist. animalium: quo in loco Albertus Magnus contrarium habet, his verbis: Cornua vaccarum fortiora & maiora & longiora sunt cornibus taurorũ: deceptus fortè Plinij verbis, qui tauris minora quàm bubus tenuioraq; esse cornua scribit, cum Plinius boum nomine non vaccas, sed boues exsectos intelligat. Similiter & Rasis errat cornu robustius vaccis attribuens. Gerunt autem boues ectomiæ, id est, castrati, cornua maiora, eadem ratione qua spadones calui effici nequeunt. Nam coitus cerebrum maximè debilitat & imminuit. Bubulo pecori castrato Democritus ait tortuosa, gracilia, longa nasci cornua. Contrà testibus prædito enasci secundum radicem, crassa, recta, multoq; minus prolixa, eosdemq; latiori, quàm alteros fronte esse: Nam hic ibidem cum multę venæ sint, ab iis ossa dilatantur, simul & cornuum eruptio, quoniam crassior existat, frontem huic in latitudinem proferunt. Castrato verò quod sedes cornuum & initium enascendi perparuum habeat circulum, minus dilatãtur. Pars caua cornuum in bubus, vt aliis etiam ferè omnibus, ex cute potius oritur, quàm solidum quiddam osse enascens subit, impletq; totam. Cornua vaccæ calefacta facile in quamuis partem flectuntur. Cornua iuniorum tepefacta in cera flectuntur, ducunturq; facile quò volueris, Aristot. Boum attritis vngulis, cornua (id est, ipsas vngulas. Sed Plinius homonymia fortè deceptus, non ita accepisse videtur. Vide infra in H. b.) vnguendo aruina, medentur agricolæ: Adeoq; sequax natura est, vt in ipsis viuentium corporibus feruenti cera flectantur, atq; incisa nascentium in diuersas partes torqueantur, vt singulis capitibus quaterna fiant, Plinius. Plura de cornuum natura, vide paulò post in bubus Nomadibus. Mutili dicuntur boues, qui cornibus carent, Columella lib. 7. cap. 3. mutili boues threnodes (vt Democritus vocat) id est, foraminulentam cranij partem, & poris seu meatibus plenam non habent, sed os vniuersum solidum: quod cum affluxum humorum non admittat, vt cornibus, nudi ac mutili sint, in causa est. Venæ etiam circa idem os cum pertenues sint & infirmæ, minus alimenti continent, Ælianus. Lapillum habent in capite, vt fertur, quem expuunt, si necem timeant. Dentes eis continui, & bis mutantur. Ruminant, nam superiore dentium ordine carent, id est, primoribus quatuor, vt oues etiam & omnia quæ ruminant. Oculi boum nigri sunt, Aristoteles: item lati planiq;. Cor sine osse omnium, quæ nos nouerimus, præterquam equi, & generis boum cuiusdam, quod in corde ossiculum cõtinere alent, Arist. In equorum corde & boum ossa reperiuntur interdum, Plinius. Neruosam verò cordis bubuli esse naturam, significatur vel eo osse, quod in nonnullis gignitur: maximè verò taurorum cor eiusmodi est. Palearia à pelle dicuntur, quę cum laxa prolixaq; à collo dependet, generositatis signum in boue est. Seneca in Hippolyto, Musco tenaci pectus ac palear viret. Ouidius Metamorph. 7. Pendula palearia dixit. Palearium verò locus est vbi conditur palea. Vaccæ mammas binas inter femora habent: capra etiam & cerua & reliqua generis eiusdem mammas parte eadem gerunt: cuius rei causa est, quod hæc sursum versus capiant sui corporis incrementa. Itaq; vbi confluuium & copia excrementi sanguinis, qui locus sanè infra est, & circa effluentis materię ostia, ibi mammæ à natura positæ sunt. Qua enim parte motus agitur alimenti, inde etiam capi alimentum potest, Arist. Boues in feminibus mammas habent quaternas, Plin. Vaccis papillæ quaternæ sunt, Arist. De ventribus eorum dicendi locus erit alius, vbi de ruminantibus in genere agetur. Lapidem etiam qui reperitur in felle bouis, ad tauri fel differemus. Vmbilicum venæ contentæ in [illegible] utamine complent; plures in maioribus animalibus, vt boue, cæteri[illegible]q; generis eiusdem binæ in mediocribus singulæ in minimis, Arist. Suum pili crassiores sunt quàm bubus & elephantis: quamuis tenuiorem quàm boues & elephanti cutem habeant, Idem. Vaccinum lac crassum est, vnde facile coagulatur, Albertus. Animalia quædam colore varia sunt: idq; vel genere, vt pauo, vel non genere toto, sed parte, vt boues & capræ interdum variæ generantur, Aristot. Boum caudæ tenor longus, pili sunt breues: equis contra, Arist. Horum caudis est longissimus caulis, atq; in vna parte hirtus, Plin. Et paulò mox, Leoni infima parte setosus, vt bubus & sorici. Huic tantum animali omnium quibus procerior cauda non statim nato consummatæ, vt cæteris mensuræ: crescit vni, donec ad vestigia ima perueniat. Camelopardalis pedibus & cruribus boui similis est. Boum pro sua magnitudine auctior in longitudinem lien est: cæteris omnibus bisulcis cornigeris rotundus. Bubulis similes sunt renes vituli marini, sed solidi non caui. Item hominum renes, quippe qui tanquam compositi ex multis renibus exiguis constent, neque æquabiles sunt quemodo renes ouium cæterarumq; quadrupedum, Arist. Boues & capræ & quæcunque id genus cornigera sunt, ob siccitatem adipem plurimum generant, Galenus de facult. med.

Boum multa sunt genera, & varij mores: Ægyptij qui accolunt Nilum, & colore niuei sunt, & magnitudine omnium præstantissimi. Veruntamen mites, & ad hominum genus mansueti, facile imperio audientes sunt, Ælianus & Oppianus. Aristoteles etiam boues in Ægypto maiores quàm in Græcia nasci scripsit. Æthiopicos tauros ex euentu rhinocerotes denominant, Pausanias. Aoniorum variis coloribus distinctorum perpetuæ indiuisæque vngulæ sunt, eorundemq; vnicum cornu, quod ex media fronte exsistit, Ælianus & Oppianus. Boues domestici quotquot in Africæ montibus nascuntur, adeo sunt exigui, vt aliis collati, vituli biennes appareant, Leo Africanus. Afrorum qui inter Getuliam & nostram oram habitant, equi & boues μακρο[illegible] sunt quàm nostri, id est, longioribus labris (interpres ο pro α legit, & vngulis longioribus vertit) Strabo. Plurimum lactis est vaccis Alpinis, quibus minimum corporis, plurimum laboris, capite non ceruice iunctis, Plinius. Columella idem scribit de Altinis per t, quas incolæ eius regionis ceuas appellent, id quod magis probo. Altinum enim vrbs olim in littore Venetiæ florentissima fuit iuxta Aquileiam, à qua Altinates populi dicti. Vaccæ Arabicæ propter alentium humorum confluxum, qui permultum generosæ propagationis nutrimentum cornibus præstat, eisdem excellunt: quæ verò cornibus carent, os humorem capere solitum, solidius habent, & haudquaquam hunc ipsum sibi humorem recipere potest. Quare incrementi causa cornibus exsistit influentia, quam sanè plurimæ & crassissimæ venæ humore, quantum ferre possunt, grauidatæ infundunt, Ælianus. Armeniis duo cornua sic erraticis flexionibus tanquã hedera retorquentur: Ac si mucrone appetuntur, ob corneam duritatem,

non

non ſine damno ferrum retunditur, Ælianus. Item Oppianus qui cum vnico cornu Aonios deſcripſiſſet, ſubdit ſe Armeniis gemina eis eſſe cornua. Circa Bœotiæ vrbem Pœmandriam, quæ & Tanagra dicitur, optimi boues naſcuntur, Varinus: Apparet inde factum Pœmandrię nomen. Carici in parte Aſiæ fœdi viſu, tubere ſuper armos à ceruicibus eminente, luxatis cornibus, excellentes in opere narrantur: cæteri nigri coloris candidi ve, ad laborem damnantur, Plin. (Similia vide mox in Scythicis.) Cyprij boues κοπροφάγοι, id eſt, ſtercore humano veſcuntur, vt medeantur torminibus, Plinius. In Bœotia etiam Ariſtophanis interpres κοπροφάγους boues eſſe ſcribit. Vide inter prouerbia ex boue. Boues præcipue magnos fert Epirotica terra: quas incolæ Pyrrhicas vocant: paſtum enim abunde præbet, & loca ſingulis anni temporibus accommodata habet, Ariſtot. In noſtro orbe (inquit Plinius) Epiroticis laus magna, à Pyrrhi (vt ferunt) iam inde regis cura. Id conſecutus eſt, non ante quadrimatum ad partus vocando. Prægrandes itaq; fuere, & hodieq; reliquiæ ſtirpium durant. At nunc anniculæ ad fœcunditatem poſcuntur, tolerantius tamen bimæ, Plinius. Theodorus ex Ariſtotele tranſtulit Pyrrhicas vaccas ab incolis per annos nouem intactas Venere ſeruari: ego cum Plinio annos quatuor potius quàm nouem legerim: facilis lapſus ex δ in θ. Has numero quadringentas eſſe, & proprias regis accipimus, nec poſſe viuere locis aliis, quanquam tentatum ab aliquibus eſt, Ariſtot. Fuere in Epiro Pyrrhicæ boues, quas atauros vocabant, intactas Venere, vt incrementum ampliter caperent, quaſi ſetauras dicas. Sic verò creduntur dictæ ab ignea mobilitate, aut à colore: ſunt qui diminutiuum putent ex forma Æolica. Alij Pyrrhicas intelligunt Epiroticas, de regis Pyrrhi nomine, Cælius. Scribunt Græci Epiroticos boues Larinos dici ab Larino paſtore, cuius meminit Athenęus quoque, qui ab Hercule redeunte ab Geryonis nece, exceperit educaueritque: vnde Epirotica mox armenta ſint celebrata. Etiamſi ſunt, qui ab narium magnitudine dici larinos velint, vt eſt ab interprete Ariſtophanis adnotatum, ſiquidem λα particula intendendi vim habeat, ῥῖνες verò nares ſint. Cæterum Ceſtrini quoq; vocantur, qui Larini, Cælius. Athenæus lib 9. Larini boues (inquit) dicti ſunt à λαρινεύεσθαι quod eſt σιτίζεσθαι, id eſt, ſaginari. Sophron, Βόες ἢ λαρινεύονται: vel à Larine Epirotico vico: vel à Larino paſtore. Hinc aliqui abuſiue ſues etiam larinos dixere, altiles nimirum & pingues. Epiroticæ vaccæ præ ſua præcipua magnitudine, amphoras ſingulas ſingulæ implent lactis, menſuræq; eius dimidium mammis duabus præſtant. Erectus qui mulget, aut paululum ſe inclinat: quoniam ſedendo vbera contingere nequeat. Cæteras etiam quadrupedes magnas terra eadem Epirus gignit, excepto aſino: ſed præcipue boues & canes, atq; etiam oues Pyrrhicas, à Pyrrho rege cognominatas, Ariſtot. Erythręi boues mobilia ſimiliter cornua vt aures habent, Ælianus: idem alij de Phrygiis ſcribunt. Argiuum Herculem miſſum eſſe ad Geryonem vt boues abigeret, Hecatæus ſcribit, non quidem ad terram Hiſpaniam, nec ad Erythiam vllam inſulam: ſed loca circa Ambraciam atq; Amphilochos Geryonem imperio tenuiſſe: indeq; abactas boues, quæ mira ſpecie in illis comperiãtur locis, herbida regione & paſcuis admodum læta, Cælius. Boues in Eubœa ferè omnes albi naſcuntur, quare & argibœon poetæ Eubœam cognominant, Ælianus. Boues in Hiſpaniolam noui orbis inſulam aducti magnitudine valde increſcunt, adeò vt eius inſulæ boues à nonnullis, quanquam hyperbolicè, elephantis comparentur, porci mulabus, P Martyr. Vaccæ in Friſia, Hollandia & Selandia, propter abundantiam pabuli in regionibus illis magna corpora habent: & omnes ferè quarum maculoſæ ſunt pelles. lacte abundant, teſte Alberto Magno. Ludouicus Guicciardinus in deſcriptione Belgij, maximos in Friſia & Hollandia boues eſſe ſcribit, ac quoſdam tantæ tamq; inuſitatę magnitudinis reperiri, vt pondus ſedecies centum librarum excedant. Narrat præterea, Comiti Hoochſtatenſi aliquando Machliniæ commoranti bouem Friſiæ dono datum tam ingentem & tam pinguem, vt bis mille quingenta viginti & octo pondo penderet: quod cum prodigioſum & incredibile videretur, effigiem eius ad viuum in veſtibulo palatij eiuſdem Comitis depingi curarunt cum notatione diei & anni quo id factum eſt, cuius adhuc monumenta extant. Hæc Guicciardinus. Boues quidam carniuori ſunt inſtar luporum, Raſis. In India boues ſolidis vngulis vnicornes, Cteſias naſci ſcribit, Plinius. Aliqui etiam tricornes. Solinus. Bubus Indicis camelorum altitudo traditur, cornua in latitudinem quaternorum pedum, Plin. Ptolemæo ſecundo ex India cornu allatum ferunt, quod tres amphoras caperet. Vnde coniicere poſſumus, bouem illum, à quo eiuſmodi tantum cornu extitiſſet, maximum fuiſſe, Ælianus. In bubulo pecore, quod incitato curſu valet, curam Indi ponunt: & ſimul de eorum velocitate rex & permulti principes decertant, neque turpe ducunt pro huiuſcemodi animalium genere auro argento ve ſponſionem facere. Currendi meta bobus hæc conſtituitur, vt inter ſe nexi & iugati triginta ſtadia currant. Æquales & pares boues equis currunt, neq; velocitate boues ab equis internoſcas: Ac ſi quando rex de ſuis bobus cum quopiam ſponſionem fecerit, in tantum contentionis ſtudium procedit, vt is ipſe in curru ſequatur, atque adeò aurigam incitet. Is ſanè quidem equos ſtimulis cruentat, à bubus verò manus abſtinet, ſiquidem ij nullis admotis ſtimulis incitatiſſimo curſu feruntur: Ac nimirum tam ambitioſa eſt bubali certaminis contentio, vt non diuites modò, ſed inferioris ſtatus homines in eiuſmodi concertaminibus permultum verſentur. Sunt item apud Indos alij boues, qui maximos hircos magnitudine non ſuperare videntur. Ij vel coniugati velociſſime currunt, nec minus ſtrenue quàm Getici equi curſum conficiunt Ælianus. Boues illi quibus Indi ad velocitatem vtuntur, feri ſunt, vt infra apparebit ex eodem Æliano in Bubus feris Indicis. Apud Indos Pſyllos arietibus non maiores equi gignuntur, itemq; oues non magnitudine agnos noſtros ſuperant: Aſini tantuli naſcuntur & ſimiliter muli, boues, &c. Ælianus. Ariſtoteles ait Leuctricorum boum cornua atq; aures, ex vna ſtirpe cognata & ſimul contexta eſſe, Ælian. Garamantum armenta obliquis ceruicibus pabulantur. Nam ſi reiecta (recta forte) ad paſtum ora dirigant, officiunt prona in humum cornua & obnixa, Solinus: Vide in Troglodyticis mox. In Africa regio eſt (Garamantum aut vicina quædam) vbi boues præpoſterè paſcuntur, quod cornua inflexa anterius habent, & ob id ceſſim euntes paſcuntur. Nam offenſantibus in terra cornibus, progrediendo paſci nequeunt, alioqui nihil differentes à cæteris bobus, præter craſſitudinem pellis atque duritiam, Herodotus lib. 4. In Libya Indis finitima (ego Libyam Indis finitimam nullam ſcio) retrouerſus paſcentium boum eſſe armenta auditione accepi Cauſa cur ſic paſcantur, eſt, quod ante oculos cornua habent, vt quæ ante pedes ſunt, videre non queant. Ex quo fit, vt ingreſſionem ad caudam retorquentes, herbam depaſcantur, Ælianus: ante quem primus & ſolus opinor Herodotus in Libya boues iſtos opiſthonomos reperiri ſcripſit, id exprimentibus cornibus quæ adnuunt proclinanturque in ima: eius hiſtoriam conuellit Athenæus ſub aliena perſona, quoniam à nullo præterea hiſtoricorum ſit comprobata, Cælius. Ariſtoteles tamen de partib. animal. libro 2. cap. 16. horum quoq; mentionem facit. In Bangala prouincia maximi boues ſunt, qui craſſitudine, ſed non altitudine elephantes æquant, M. Paul. Venetus. Apud Myſios, boues cornuum expertes ſunt, non item in Scythia, vbi minimè cornibus boues mutili ſunt. Nec mihi moleſtus quiſpiam eſſe debebit, quod contra ſcribam

atque Herodotus cum ait bubulo generi non esse in Scythia cornua: Iccircoq; cornibus mutilum est, quòd vniuersum caluariæ os nullas commissuras habeat, nihilq; humorum confluentium propter duritiem resistẽtem capiat, & vero venæ per hoc ipsum os pertinẽtes, propterea graciliores & debiliores, quia minus alantur: Itemq; eorundem qui à cornibus nudi sunt, eò sicciorem ceruicem, ac minus fortem esse necesse est, quòd ipsorũ pertenues venæ sint. In Nomadibus, qui ad Mæoticas paludes hyemant, & dies æstiuos in camporum æquoribus viuunt, ex bobus partim sine cornibus nascuntur, partim serrula ideo exsecantur, quod hæc pars vim frigoris sufferre non queat, Ælian. Pæonij boues hirsuti toto corpore, tum potissimum in pectore & mandibula, Pausaniæ, Pellęi, vide in Syriis. Pusillę buculæ quas Phasiana regio fert, singulæ abunde beneficio pabuli mulgentur, Aristot. Phœnicum libri testantur, indigenas vaccas ea esse magnitudine, vt vel procerissimi pastores cum mulgent stare, atq; adeo in scabellum ascendere habeant necesse, vbera vt possint pertingere, Ælianus: idem Aristoteles de Epiroticis. Boues in Phrygia & alibi sunt, qui cornua perinde vt auriculas moueant, Aristoteles & Plin. Ælianus idem de Erythræis tradit. Boues Phrygij rubro colore & flammeo (ξανθοί τε φλεγμαοί τε Oppianus) altaq; & torosa ceruice præstant. Eorum ab aliis cornua lonġe diuersa sunt: neque enim consistunt, sed flexibilia huc illuc flectuntur, Ælianus & Oppianus. Boues in Scythia cornibus carent, ob illius regionis frigiditatem, Hippocrates. Scythici in quorum dorso gibber est, & procerissimi & ex omni parte albi, perparuis cornibus sunt, & minime acutis: similiterque vt cameli eminenti dorso existunt: simul & cum dorso clitellæ imponuntur, perinde vt cameli genu flectunt, rursumq; suscepto onere surgunt, quod ipsum hominum, qui iis ad grauissimorum onerum vectiones vtuntur, disciplina facere solent. Quærendum num quid differant à Caricis, de quibus paulò ante diximus ex Plinio: nec dissimilia de Syriacis nunc adferemus, vt suspicari quis possit authores confudisse. Syriacis non sunt palearia, sed gibber in dorso, Plin lib.8.cap.45. Nodos scapularum flectunt vt cameli. Ælianus absq; vlla gibberis mentione, hæc scribit: Syrij bellicosi sunt, magno robore, & lata fronte, cornibus robustis, aspectu truculento, non obeso corpore, neq; rursus macilento, ad cursum & pugnam præstant. Ælianus & Oppianus, qui & Pellæos hos vocat: apud quem vide plura. Troglodytarum armentis cornua in terram directa sunt, qua de causa obliqua ceruice pascuntur, Plin. Idem Solinus de bubus Garamantum prodit. Borlini vulgo Italis, boues qui ex Hungaria in Italiam adducuntur satis pingues & boni.

C.

Boues dentibus superficiem tantum herbarum carpunt, radices non lædunt. Animalium soli & retro ambulantes pascuntur, apud Garamantas quidem haud aliter. Laudantur multi cibi edaces, verùm in eo conficiendo lenti: nam hi melius concoquunt: ideoq; robora corporum citra maciem conseruant, qui ex commodo, quàm qui festinanter mandunt. Sed tam vitium, si bubulci pinguem, quàm exilẽ bouem reddere: humilis enim & modica corporatura pecoris operarij debet esse, neruisq; & musculis robusta: non adipibus obesa, vt nec sui tergoris mole, nec labore operis degrauetur. Vaccas pasci oportet in locis viridibus & aquosis: amãt enim pascua locorum irriguorum. Quamuis butyrum, vt audio, colore saporeq; præstantius fit ex pascuis siccioribus quàm palustribus. Si regionis ratio patitur, nullus melior cibus est quàm viride pabulum. Vbi verò deest, eo ordine ministretur, quo pabuli copia & laborum coget accessio. Maritima & aprica hyberna hoc armentum desiderat, quia melius frutetis & his herba internascente saturatur: æstate in opacissimis nemorũ commonde pascetur, vbi virgulta & frons multa & in mõtium altis frondosisq; magis quàm planis pascuis. Nam melius nemoribus herbidis & frutetis & carectis, quàm lapidosis locis durantur vngulæ. Nec tam fluuios riuosq; desiderant quàm lacus manu factos: quoniam fluuialis aqua, quæ ferè frigidior est, partum abigit, & cœlestis iucundior est, Columella. Quamuis circa fluuios recte propter amœna loca pascantur: fœtura tamen aquis tepidioribus adiuuatur, vnde magis vtilius habentur, vbi pluuialis aqua tepentes format lacunas, Palladius. Omnis extremi frigoris tolerantior equino armento vacca est, ideoq; facile sub dio hybernat. Boues autem recte pascendi non vna ratio est: nam si vbertas regionis viride pabulum sumministrat, nemo dubitat quin id genus cibi cæteris præponendum sit: quod tamen nisi riguis, aut roscidis locis non contingit: itaq; in iis ipsis vel maximum commodum est, quod sufficit vna opera duobus iugis, quæ eodem die alterna temporum vice vel arant, vel pascuntur: siccioribus agris ad præsepia boues alendi sunt, quibus pro conditione regionum cibi præbentur, Columella. Boues & fruge & herba vescuntur: pinguescunt iis, quæ flatum cient, vt eruo, & faba fresa, atq; etiam ipsa fabarum herba. Et seniores, si cute incisa spiritum adigas, deinde præbeas pabulum, pingues facies. Ad hæc hordeo vel integro, vel pinsito, & à gluma separato pinguescunt, & dulcibus, vt ficu, & passa: vino etiam & frondibus vlmi: sed præcipue sole, & lotione calidæ aquæ, Aristot.

Cytisum in agro esse quàm plurimum maxime refert, quod bubus & omni generi pecudum vtilissimus est, quod ex eo cito pinguescit, & lactis plurimũ præbet ouibus: tum etiam quòd octo mensibus viridi eo pabulo vti, & postea arido possis: præterea in quolibet agro, quamuis macerrimo celeriter comprehendit: omnem iniuriam sine noxa patitur. Satio autem cytisi vel autumno circa idus Octob. vel vere fieri potest. Cum terram bene subegeris, areolas facito, ibiq; velut ocymi semẽ cytisi autumno serito. Plantas deinde vere disponito, ita vt inter se quoquo versus quatuor pedum spacia distent. Si semen non habueris, cacumina cytisorum vere deponito, & stercoratam terram circumaggerato. Si pluuia non incesserit, rigato quindecim proximis diebus simulatq; nouam frondem agere cœperit, sarrito, & post triennium deinde cædito, & pecori præbeto. Equo abunde est viridis pondo xv. bubus pondo vicena, cæterisq; pecoribus pro portione virium. Potest etiam ante Septembrem satis commode ramis cytisus seri, quoniam facile comprehendit, & iniuriam sustinet. Aridum si dabis, parcius præbeto, quoniam vires maiores habet, priusq; aqua macerato, & exemptũ paleis permisceto. cytisum cum aridum facere voles, circa mensem Septembrem, vbi semen eius grandescere incipiet, cædito, paucisq; horis, dum flaccescat in sole habeto: deinde in vmbra exsiccato, & ita condito, Columella. Serenda in tenuiore terra quę non multo indigent succo, vt cytisus & cicer, Plin. ¶ Quoniam verò tam salutarem non omni solum pecudũ generi, sed etiam homini fruticem, & non medicis modo, sed poetis quoq; Græcis Latinisq; celebratum, quinam hodie & vbi esset, nemo adhuc ex eruditis, quorum ego scripta legerim, nos docuit: commodum hinc digressus ea de re studiosis cãdide quod habeo, communicabo recitabo autem primum aliorum opiniones. Primum igitur Marcellus Vergilius (qui Florentiæ in Italia vixit) in commentariis suis in Dioscoridem, cytisum hodie in Italia nusquam apparere, & in antiquum ac natale sibi solum reuersum, non paruum antiqua amantibus desiderium sui reliquisse: aut si sit, incognitum sine honore iacere cõqueritur. Post hũc Ioan. Ruellius Gallus cytisum hodie in segetibus præcipue hordeaceis inueniri scribit, fruticẽ albicantem, cui omnes ex descriptione Dioscoridis notæ cõueniant: Sed alio in loco hũc cytisum suum

suum meliloto tam similem facit, vt difficillimè discernatur: distinguit autem hoc modò, Cytisi (inquit) folia digitis friata subolent erucam, melilotus magis crocum iucundo sequitur odore. Gustus quoq; discrimē facile prodet: namq; cytisus mansu cicer resipit. Hieronymus Tragus Germanus trifolium pratense maius, asperiusq;, folijs durioribus, oblongis, & mucronatis (in Italia nonnulli trifolium lunatum vocant) pro cytiso accipit. Postremo Petrus Andreas Matthæolus Senensis, in Italicis suis ad Dioscoridem commentarijs, sic scribit, vt nos transtulimus: Cytisus hoc tempore copiosissimus per omnē Italiam prouenit, Dioscoridis ac Plinij descriptionibus vndiquaq; respondens. Sunt qui vernacula lingua trifolium caballinū vocant, alij tribolum. Ramos primum cubitales producit, ac sæpe maiores, qui folijs veri trifolij vestiuntur, cum costa è medio satis prominente. Frondes eius albicant, & si manu fricentur, acrem ceu erucæ odorē spirant: si mandas ciceris recentis gustum repræsentant. Flores muscosi racematim hærent, aliâs flaui, aliâs candidi. Hæ notæ cytisum adeò exprimūt, vt quin ipsissimus sit negare possit nemo. Caballinum autē trifolium vocant, eò quod plurimū eius pabulo delectentur equi, qui liberi æstate pascuntur: id quod sententiæ nostræ confirmandæ accedit. nam (vt Plinius inquit) cytisus equis tam gratus est, vt præ eo hordeum negligant. Fuchsius & Monachi qui cōmentarios in Mesuen ediderunt, cū hanc stirpem verum cytisum esse nescirent, trifolij odorati speciē fecerūt, Hactenus Pet. Matthæolus. Præter illos qui nostra tempestate vllam cytisi mentionē faciat, reperio neminem. Est autē communis hic Ruellij, Tragi & Matthæoli error, quòd cytisum arborescere non animaduerterunt, idq; non modo proceritate, sed materia quoq; lignosa, imò ossea. Sic enim Plinius scribit, Tota ossea est ilex, cornus, robur, cytisus, morus, ebenus, lotus, & quæ sine medulla esse diximus. Et quanquam alibi fruticem appellet, arbustis tamen potius adnumerare debuerat. Ruellius quidē cytisum suum fruticē nominat, sed cum laboret in distinguendo eo à meliloto herba, fruticis nomine eum abusum, vt sæpe fit, non est dubium. Ebeni duo genera facit Plinius, vnum arboreum, alterum fruticosum cytisi modo, & tota India dispersum. Agit autem de cytiso inter peregrinas arbores: Frutex est, inquit, inuentus in Cythno insula, inde translatus in omnes Cycladas, mox in vrbes Græcas, magno casei prouentu. propter quod maxime miror rarum esse in Italia. Quid est igitur quod Matthæolus per omnē Italiam copiosissimum esse scribit? Ego cū anno Salutis Christianæ 1542. Italiam ingressus Patauium venissem, in horto Petri Bembi Cardinalis arbusculam nunquam prius à me visam, & omnibus qui mecum aderāt ignotam, vt primum vidi gustauiq;, mox verum cytisum esse intellexi. Procera erat, si bene memini, sex circiter cubitos, folia (quę adhuc seruo) vbiq; terna, omnino loti siue trifolij pratensis, minora tantum: gustu dulcia & glutinosa, maluæ propemodū instar: id quod de cytiso Galenus (& post eū Aegineta) prodidit: Cytisi (inquit) folia vim habent discutiendi, sed aquoso tepidoq; succo dilutā, quemadmodum etiā maluæ. Deinde cum per alpes in Germaniam redirē, non procul Tridento, idē omnino genus syluestre reperi, longe minus & fruticosius satiuo. Io Quintinus, qui de insula Melite libellum ædidit, cytisum in ea abundare testatus nullā eius descriptionem adiunxit. Nos, vt à studiosis diligentius posthac animaduertatur, plura quæ tum formā tum facultates eius attinēt, ex veteribus repetemus, & primū ex Dioscoride. Cytisus frutex est albus in totū, vt rhamnus, ramos spargens cubitales, maioresq; interdū, in quibus folia fœnigræci, aut loti trifoliæ, minora tantū, dorso medio prominente: ea digitis trita erucā olent, gustataq; cicer (aliâs cicer viride) sapiunt. Folia refrigerant, tumores inter initia discutiunt, si cū pane trita illinantur: decoctum eorū potu vrinam ciet. Nonnulli, quòd apes alliciat, propè aluearia ferunt, Hæc Dioscorides: in cuius etiā codicibus nonnullis nomenclaturæ cytiso istæ attribuuntur, teline, lótus grandis, trifoliū, & apud Romanos trifoliū maius: omnes scilicet à foliorum similitudine ductæ: nā telis fœnumgræcum est. Columella cytisum & zeas, & carnicin & trifarin vocari scribit: & esse geminam, hoc est satiuam, & alterā suæ spontis. Paulus Aegineta comam cytisi iubet præcordijs prægnantiū contra vomitiones ex vetere vino imponi. Plinius libro 13. cap 24. Frutex est (inquit) & cytisus, ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus vero etiā suum: spondetq; iugero eius annua HS. MM. vel mediocri solo reditus. Vtilitas quæ eruo, sed ocyor satietas, perquàm modico pinguescente quadrupede, ita vt iumenta hordeū spernant. Nō ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior, super omnia pecorū medicina à morbis omni vsu præstante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridū, atq; in aqua decoctū, potui cum vino dari iubet: firmiores celsioresq; infantes fore. Viridem etiam gallinis, aut si aruerit madefactum. Apes quoq; nunquā defore cytisi pabulo contingente, promittunt Democritus & Aristomachus. Nec aliud minoris impendij est. Seritur cū hordeo, aut vere semine vt porrū, vel caule autumno ante brumam. Si semine, madidū. Et si desint imbres, satum spargitur, Plantæ cubitales seruntur scrobe pedali. Seritur post æquinoctia tenero frutice. Perficitur triennio. Demetitur verno æquinoctio cum florere desinit, vel pueri, vel anus vtilissima (forte vilissima) opera. Canus aspectu, breuiterq; si quis exprimere similitudinē velit, angustioris trifolij frutex. Datur animalibus post biduum semper: Hyeme vero quod inaruit, madidum. Satiant equos denæ libræ, & ex portione minora animalia, obiterq; inter ordines allium & cepe seri fertile est. Non æstuum, non frigorum, non grandinum, aut niuis iniuriā expauescit. Adijcit Hyginus, ne hostium quidem, propter nullam gratiam ligni, Hucusq; Plinius. Idem alibi. Glaux cytiso & lenticulæ folijs similis (quod Dioscorides quoq; scribit) &c. coquitur in sorbitione similaginis, ad excitandū vbertatem lactis, eamq; qui hauserint, balineis vti conuenit. Et alio in loco: Glaucio quoq; (inquit) lactis vbertas intermissa restituitur sumitur eius rei causa ex aqua: Hîc ego nō glaucio, sed glauce legerim. Glaucij enim vsus est extra corpus tantū applicati (cum sit odore tetro, & gustu amara) ad ophthalmiam maximè à principio, & ignes sacros nō validos, Dioscoride & Aegineta testibus. Folia ramulosa sunt vlmo & cytiso, Plin. Quid autem hîc sibi velit vox ramulosa nō satis mihi cōstat, nec video quid vlmus cū cytiso circa folia cōmune habeat: digeruntur enim vlmi folia singula alternis ad ramulorū latera. Cornelius Celsus lib 4. cap. 9. in curatione lienis: inter ea quæ vrinam mouent & lieni prosunt, vt trifolij semen, cuminum, apium, serpyllum, portulacam, & reliqua, cytisum quoq; cōnumerat. A cytiso dulce & pingue lac producitur. Mulieres quidem, si lactis inopia premuntur, cytisum aridum in aquam macerari oportet, & cū tota nocte permaduerit, postero die expressi succi ternas heminas permisceri modico vino, atq; ita potandum dari: sic & ipsæ valebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur, Columella 5. 12. Fimum ad agros lætificandos alij aliud præferunt: quidā cuiuscunq; quadrupedis ex cytiso. Molesta arboribus est & hedera adnascens, & vinciens: molestus & cytisus, nā omnia fermè necat: sed eo valentior auro (alimon frutex) est: hic enim vel cytisum ipsum interimit, Theophrastus interprete Gaza. Et alibi, Spissa & roboris medulla, quod atrum cognominant: atq; etiam magis cytisi quippe cum hæc proxima ad ebenum accedere videatur. Principatus quidem ei in pabulis datur, propter lactis inde copiam bonitatemq;: incommodum tamen tantisper dum floret, vt inquit Aristoteles, apium examina eliciuntur: quanquam Democritus prædicet, nunquam de flore cytisi pabulum

bulum contingere. Hederæ modo vincit & strangulat, Ruellius. Apparet eũ erroris huius occasionem ex Theophrasto sumpsisse, qui loco iam citato libri 4. cap. vltimo sic scribit: Φθείρεται δὲ καὶ ὑπ' ἀλλήλων ἔνια τῷ παραιρεῖσθαι τὰς τροφὰς, καὶ ἐμποδίζειν ἄλλως. χαλεπὸς δὲ καὶ ὁ κιττὸς παραφυόμενος. χαλεπὸς δὲ καὶ ὁ κύτισος. ἀπόλλυσι (lego ἀπολλύουσι) γὰρ πάντα ὡς εἰπεῖν. ἰσχυρότερον δὲ τούτου τὸ ἅλιμον. ἀπολλύει γὰρ τὸν κύτισον. Hic παραφυόμενος vox homonyma est: nam & innasci vel circumnasci significare potest, id quod hederæ cõuenit: vel iuxta nasci, quod cytiso, cuius materia cum durissima & ossea sit, adeò vt vel hebenum prouocet, minimè apta est flecti & vincire. Sed iuxta nascens radicibus suis alimentum arboribus præripit, gustanti enim vt malua succi plenus apparet, vt plurimum attrahere opus sit. Sic orobanche vicina strangulat, non superficie circumuoluta, vt sciunt qui herbam nouerunt (quanquam Theophrastus alicubi per imperitiam proximis herbis conuolui eam scribat, vt etiam Pet. Anercas Matthæolus rectè obseruauit) sed radicibus, siue succum duntaxat terræ omnem attrahentibus illis, siue etiam circumuolutis. Sic & alimon frutex propinquum necat cytisum, non aliter quàm sal fugine sua, cuius vi præsens cæteris affertur calamitas. Nam proxima inuadere & inuolui alimon, ex bonis authoribus nemo tradidit. Similis error est Plinij circa æram etiam, id est lolium & festucam, de quibus 18.17. hęc eius verba sunt: Triticum, æra, hordeum festuca quæ vocatur ægilops, circumligando se & complexu necat. Theodorus in hoc Theophrasti loco, de hedera pro παραφυόμενος, id est adnascens, addidit, & vinciens quod licet in hedera congruat, errandi tamen ansam Ruellio dedit, vt idem verbum ad cytisum transferret. Quod si quis contendat Theophrastum omnino sensisse cytisum arbores iuxta se ramis suis amplecti, errasse etiam in cytiso eum dicam similiter vt in orobanche. In Mysia, qua parte nostræ prouinciæ finitima est, tractus occurrit, quem Brituin nominant, in quo mel Attico simile penitus magna cũ admiratione conspexi: quanquam deteriora planè mella ibi quoq; proueniant. Extabat autẽ ibi monticulus quidam non magnus, saxosus totus, thymo & origano plenus, ad cuius radices agri cytiso quamplurimo abundabãt: ex eo collis dominus mel vsq; adeò colligebat, vt hac in parte Atticum etiam superaret, acre tamen vt Atticum nõ erat, statimq; idcirco se gustantes auertebat, & nauseam cito commouebat, si paulò liberalius comestum fuisset. Hoc siquidem de cytiso scriptores vno ore tradunt, apes ex cytisi floribus plurimum mellis excerpere. Fruticosa vero planta cytisus est, eam altitudinem attingens, ad quam myrtus crescit: Hæc Galenus libro 1. de Antidotis, vbi optimi mellis indicia recenset. Necant inuicem inter sese vmbra, vel densitate, atq; alimenti rapina. Necat & edera vinciens. Nec viscum prodest & cytisus, Plinius libro 17. cap. 24 circa finem, de morbis arborum loquens. transtulit autem ad verbum penè Græca Theophrasti verba quæ paulo ante posuimus, hoc tantum interest, quod visci mentionem addit: vt non immerito aliquis conijciat diuersam huius loci Theophrasti lectionem fuisse, eamq; ab aliquo in margine vel versuum interstitio annotatam, in textum ascitam. Ego certe Theophrasti Græca sic legerim: χαλεπὸς δὲ καὶ ὁ ἰξὸς παραφυόμενος. χαλεπὸς δὲ καὶ ὁ κιττός. ἀπόλλυσι γὰρ πάντα ὡς εἰπεῖν. ἰσχυρότερον δὲ τούτου τὸ ἅλιμον. ἀπολλύει γὰρ τὸν κιττόν. Hoc est, Nocet etiam viscus si adnascatur: nocet item hedera, quæ in vniuersum ferè omnia necat: alimon solum ea validus est: nam hederam quoq; necat. Facilis transitus fuit ab ἰξὸς in κιττὸς, & ὁ κιττὸς in κύτισος: nã in Græcis quoq; exemplaribus Dioscoridis aliquot, vbi glaucis herbæ folia cytiso comparantur, vti Plinius etiam exponit, κιττοῦ pro κυτίσου legitur. Huic lectioni confirmandæ accedũt Theophrasti verba, quibus eiusdem rei causam enucleat lib. 5, de causis plantarum capite 22. cui ex Theodori translatione huc apponam: conferendo enim rectè conuersa animaduerti. Quæ autem (inquit) vicinitate iuxta satorum, aut cõtagione sponte se associantium, corruptiones conferuntur, has alimenti prorsus rapina solet committere: eoq; celerius, quò validiora pluraq; sint quæ infestant, ceu quæ syluestria sunt, quæ radice numerosa cohærent, quæ multo indigent alimento, quæ abscindere, amplecti, strangulare atq; irrepere apta sunt, vt edera. Nam viscum quoq;, & omnino quæ aliquam plantam pro sede capiunt, interimere possunt. Edera & auro, nimio pabuli desiderio, salsuginéq; sibi ingenita, arbores necant sed auro perniciosior est, quòd plus habet salsuginis, Hæc ille. Nulla hîc cytisi mentio, vt vel cæco appareat, rectè à nobis emendatum esse tum Plinij locum, tum Theophrasti superiorem. Obtinuimus itaq; rectam non inuolutam plantam esse cytisum. Hoc vel corollarij loco addam, non cytison, sed citton, id est hederam, omnia corrumpere, à Theophrasto hic scriptum esse. Nam libro 3. histor. cap. vltimo, ijsdem verbis de hedera scribit: Ἀπόλλυσι γὰρ πάντα ἐκ φαυλότητος, παραιρούμενος τὴν τροφήν. Notandus est insuper Marcelli Vergilij error, qui nõ modo cytisum cum Plinio & Theodoro & Herm. Barbaro apud Theophrastum inepte legit, quod tantis authoribus eum facere tolerandum erat sed insuper ita vertit: Theophrastus (ait) testatur hederam alias arbores, hederam vero cytisum, cytisum tandem halimum enecare. Ridiculus iste κλῖμαξ planè falsus est, & nusquam in Theophrasti neq; integris neq; corruptis codicibus reperitur. Sed forte Vergilij ex Bucolicis versus in mentem ei venerunt.

Torua leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam, *Florentem cytisum sequitur lasciua capella:*

Et Theocritus, Ἁ αἲξ τὸν κύτισον, ὁ λύκος τὰν αἶγα διώκει. Quare cum & ipse de cytiso scriberet, eandem figurã est imitatus Sed quoniam commodũ hos de cytiso Vergilij versus recitaui, subijciam & reliquos eiusdem, in quibus cytisi mentionem facit. Aeglo. 1. *Non me pascente capella,* *Florentem cytisum, & salices carpetis amaras.* Seruius super hoc loco cytisum genus fruticis vel herbam esse meminit, quæ nascatur inter campos & syluas in Cytiza ciuitate: sic enim scribitur, siue per authoris imperitiam, siue librariorum vitio. nos ex Plinio supra docuimus in Cythno insula vna Cycladum primum inuentum hunc fruticem. Scribitur autem Cythnus rectè per t aspiratum, Κύθνος apud Steph cuius etiã Ouidius meminit libro 7. Metamorphos. *Florentemq; Syron, Cythnon, planamq; Seripho.* Cytisum vero Græcè omnes per t scribunt, non th: Latinè vero indocti quidã per th Et Aegl. 9. *Sic cytiso pastæ distentent vbera vaccæ.* Aegl. 10. *Nec cytiso saturantur apes, nec fronde capellæ.* Et Georg. 2. *Tondentur cytisi, tædas sylua alta ministrat.* Postremo Georg. 3.

At cui lactis amor, cytisum lotosq; frequentes *Ipse manu, salsasq; ferat præsepibus herbas.*

Cytisi epitheta apud poetas leguntur florens, viridis, agrestis, tenuis, vt Ioan Rauisius obseruauit. Eupolis poeta in fabula quæ inscribitur Aeges, inducit capras de cibis suis & alia quædam iactantes, Καὶ πρὸς τούτοισιν ἔτ' ἀκτῆν, ὅρμινον, κύτισόν τε, σχῖνον, φλόμον εὐώδη, &c. vt Macrobius citat. Satis iam multus in cytiso fuisse mihi viderer, nisi ex prædictis occasionem pauca quædam adiungendi haberem. Nam quod supra diximus Democritum prædicare nunquam de flore cytisi pabulum contingere apes: admonet me laburni de qua Plinius lib. 16. cap 18. Laburnum (inquit) aquas odit: Alpina & hæc arbor, nec vulgò nota, dura ac candida materiæ, cuius florem cubitalẽ longitudine apes non attingunt, Hæc Plinius: nec alibi apud vllum authorem laburni mentionem reperias. Nos arborem vidimus dependente flore luteo pedem longiore forma qua pisorum flores. nam & siliquæ subnascuntur. Florem autem appellamus oblongam ex multis floribus pendulam congeriem. Folia ei terna, sicut in loto pratensi aut cytiso, sed

maiora.

maiora. Rustici prope Orthodorum (Octodurum Iulius Cæsar nominat) inter ortũ Rhodani & Lemannum lacum leuit, aut lebit, sua lingua indigerant: & florẽ testantur apibus infestũ, quò vel aluearibus imposito diffugiãt: similiter clauo ex arboris materia impacto. Materiã ne sub terra quidẽ in ædificijs putredinem sentire. Reperitur etiã in montibus circa Toggenburgum Heluetiæ regionẽ: nec procul Bononia in Apennino. Hanc arborẽ si quis Alpinum cytisum nominet, propter foliorũ materiæq; similitudinem, & eundẽ aduersus apes effectum (si modo vere scribit Democritus) meo quidẽ iudicio nõ errauerit. Cytisus auget lac, vt eruum: sed dũ floret incommodus est, vrit enim tantisper, & extinguit lac, Aristot. lib. 3. hist. animal. cap. 21. Non mirũ igitur si eo tantisper abstineant apes. Albertus Mag. eo in loco, vt solet inepte omnia, pro cytiso cocturẽ legit, & adhuc ineptius viciam interpretatur. Præter cytisum & laburnum, arborẽ quæ folia similia, similiterq; digesta, hoc est terna habeat, anagyrin solã in monasterij cuiusdã horto Venetijs vidi. Hæc etiã fruticosa est arboris instar, & semẽ in corniculis gignit oblongis: sed graui tetroq; odore à laburno ac cytiso facile distinguetur. Fruticosum illud arbustũ, quod Galli vocãt bagenaulde, Germani alicubi (Basileæ enim in hortis vidi) *verbrũ ne küchle*: sic autem proprie nominant placentarũ genus turgidum & rotundũ, spongiosum intus & imaginẽ fauaceã. Istis enim placentulis siue globulis figura & inanitate fruticis huius folliculi bellè respondent. Folia tamẽ ei non terna, sed bina, è regione, qualia in cicere, pisis, & alijs multis: neq; facultas vlla quæ in gustu maluæ comparari possit. Quanquam autẽ Dioscorides glaucis folia tam cytiso quàm lenticulæ comparat: lenticulæ autẽ bina esse nõ terna constat, non tamen necesse est cytisi quoq; bina esse, figuram enim singulorũ foliorum, non quo digeruntur ordinem, Dioscorides in ista comparatione respexit. At Plinius trifolio tam similẽ fecit cytisum, vt absq; similitudinis nota ipsum trifolij nomẽ ei tribuerit: breuiter enim (inquit) si quis exprimere similitudinẽ velit, angustioris trifolij frutex est. Hoc est, finge trifolium (angustioribus tantum folijs) lignescere & adolescere in fruticẽ, cytisum habes. Sic alibi de ligustro: Eadẽ (inquit) arbor est quæ in oriente cypros, cum non eandẽ reuera, sed vndiquaq; simillimã indicaturus esset. Sed redeo ad bagenauldam Gallorum, quæ hic & propter generis cum cytiso affinitatẽ, & vsum ad pecora, si modo colutea Theophrasti est, omitti nõ debuit. Colutea (inquit Theophrastus libro 3. historiæ plantarum cap. 17.) Liparæ propria traditur, arbos magnitudine præstãs, fructum in siliqua ferens, magnitudine lentis, qui oues mirum in modũ pinguefacit. Nascitur semine, & fimo præcipuè ouillo. Tempus serendi, cũ Arcturus occidit: serendũ semine præmadefacto, cum iam in aqua pullulare incœperit. Habet folium non absimile fœnogræco: germinat primo vnicaulis, triennio maxime: quo quidẽ tempore baculos decidunt. Elegantes enim illos proferre videtur: & si ita quis (Ruellius non rectè legit, si quis nimis, quasi ad baculos tantum referret, nõ ad cacumẽ) decurtauerit, mox arbor emorietur: haud enim latere plantigera cõstat. Spargitur deinde in ramos, quartoq; anno arborescit. Hæc Theophrastus. Colutea (inquit Ruellius) iam etiã in Gallia prouenit, omnibus nota bagenaulde nomine. Namq; frutex est quadriennio se in arborẽ efferens, ramis exilibus, folio fœnogræci, membranaceo folliculo, pellucente, prætumido, & veluti quodã spiritu distendente turgido, ita vt digitis si prematur, crepitans dissiliat: in quo semen atrum, durũ, latum, lentis magnitudine, pisi gustu. Mauritani sermone suo vernaculo sene nominant, duoq; eius faciunt genera, suæ spontis, & hortense. Nam & semine nascitur, in fimo precipuè ouillo. Addunt vbiq; siliquas oblongas quibus semina in ordinem vtrinq; digesta clauduntur, tenui pendere pediculo. Ob id facile ventorum impetu deturbari, hærentesq; pertinacius perticis decuti. Caducas opiliones legunt, saginandis ouibus perquam vtiles. Hæc Ruellius: cuius sentẽtiam Leonardus Fuchsius etiã sequitur, nempe coluteam Theophrasti & sene Arabum eandem esse plantam. Manifestum autem illis est qui vtranq; inspexerunt, stirpes toto genere diuersas esse. Nam colutea frutex est anno quarto arborescens: sena vero herba cubitalis tantũ & annua: folliculis etiam multũ discrepant. Folijs fortè aliquo modo conueniunt, & vt quidam scribunt purgandi viribus. Describitur sena à Serapione, quod autem siliquæ tenacius hærentes perticis decutiantur, vt Ruellius tanquam ex Mauritanis scribit, nusquam reperio. Petrus Andr. Matthæolus Senensis in commentarijs Italicis super Delphinio Dioscoridis, senam diligentissime describit, & Ruellij errorem refellit. Quamobrem non immorabor hîc prolixius: sat fuerit hoc indicasse in præsentia, senam Græcis Latinisq; veteribus fuisse incognitam: bagenauldam verò coluteam esse etiam ipse sentio, & nisi fallor Matthæolus quoq; eiusdem opinionis videtur. Illud postremo circa cytisum adijciemus, videri nobis Matthæolum errare, cum herbam illam quam pro trifolio odorato in prima editione Fuchsius pinxit, eandem esse putat cum illa planta quam ipse pro vero cytiso accipit, flauis aut albis floribus. Nam trifolium illud Fuchsij (quod ille à me admonitus trifolium Dioscoridis non esse sed lotum syluestrem potius, in secũda editione quæ solas imagines habet, in lotum vrbanam vertit) flauis floribus nunquam apparet, imò ne albis quidem, sed canis, aut ex albo subcœruleis. Frequentissimum autem apud nos seritur propter quoddã casei secundarij genus, Claronensem vocant, quod nostri hac potissimum herba condire solẽt: De qua egi in Libello nostro de operibus lactarijs: & agam forsitan aliâs copiosius. Hactenus de cytiso & alijs quibusdam cytisi occasione herbis, prolixius quidem scripsi, non tamen præter institutum, quod ad animalium historiam. Non enim bubus solum, sed omni pecori, præcipuè autẽ ouibus, capris, equis, apibus, gallinis, & ipsi etiam homini, maximus cytisi vsus à maximæ authoritatis scriptoribus promittitur: & quæ hic verbosius dicta sunt, in animalibus cæteris repeti nihil opus erit. Non difficile autem fuerit cytisum aliunde accersitam plantare, cum nullam regionem aspernetur: interim loco eius frondibus vlmeis potissimum vtemur. Nã & Columella illam cæteris præfert frondibus, vt mox ex eius verbis patebit: Et Aristoteles vlmum apibus gratã, & frondibus eius boues pinguescere testatur. Iucundissimum bubus pabulum adfert vlmus: capræ etiam & oues id appetunt. Varijs generibus soli prouenit: quamobrem à plerisq; seritur. Maxime autem commendatur Attinia, quæ procerior lætiorq; quàm nostras est.

Cytiso aut Medica herba nutrimus boues lactantes: sic enim plus continebunt lactis, Sotion in Geoponicis Græcis. Aristoteles contra, lib. 9. histor. anim. cap. 21. Pabuli genus (inquit) aliud copiã lactis extinguit, vt Medica herba, & præcipue ruminantibus aliud auget, vt cytisus & eruum. Idẽ lib. 8. cap. 8. Herbæ Medicæ prima falx vitio datur, & cum fœtida aqua rigatur, incommoda est. Et lib. 9. cap. 40. Expedit conseuisse apud aluearia, piros, fabas, Medicam herbam, suriam, &c. Dioscorides, pratensi trifolio (inquit) similis Medica recens nata est: crescenti deinde contrahitur & angustius fit folium, profertq; similes trifolio caules, in quibus semen lenticulæ simile, inflexumq; corniculorum modo: quod siccatũ suauitatis gratia condimẽtario sali miscetur. Id viride emplastri modo impositum, prodest his quæ refrigeranda sunt. Tota autem herba pro gramine vtũtur, qui quadrupedes & iumenta pascunt. Hæc ille ex translatione Marcelli Vergilij, qui mutilum corruptumq; hunc de siliquis & seminibus locum suspicatur. Ruellius & Matthæolus ita transtulerunt: Medica siliquas habet corniculorum modo intortas,

tortas, in quibus ſemen lentis magnitudine dependet. Ex Hiſpania (ſcribit Marcellus in Annotationibus) integros herbæ quam illi Medicam cenſent, cum ſuo ſemine caules afferri nobis curauimus. Eſt autẽ illius in Hiſpania quotidianus in iumentorum pabulo vſus: caules cubitales geniculatosq́; profert, trifolio vndiq; ſimiles. Audiuimusq́; ab ijs qui in Hiſpania rem obſeruarunt, quod de ea ab antiquis fertur, quicquid in caule aſſurgit, in folijs contrahi; nullo cibo prius magisq́; lætari & pingueſcere iumenta pecusq́; omne: parcius dari, quoniã inflet & multum creet ſanguinem, quem ducere poſtea neceſſe ſit: deniq; nihil non ab antiquis traditum de ea nũc etiam inueniri. Quod non conuenit ſcriptori huic, ſemen eſt: quod hic lentis magnitudine indicat, & intortũ in illa vero exiguum, panici minus, papaueris vero ſemine nõ adeò maius, cum rotunditate oblongum, colore flaueſcente videtur: quorum nihil in Dioſcoridis Medicæ ſemine eſt. Siliquam non licuit videre, ſed vt conijcere ex ſeminis quantitate facile eſt, gracilem & viciæ ſiliqua graciliorem credere oportet, &c. Verba illa, ἐφ' οἷς τὸ σπέρμα ἀπεστρα- φακῆ τὸ μέγεθος, non eodem modo in cunctis leguntur, arguitq́; varietas vitium, Hactenus Marcellus. Ruellius pro ἐφ' οἷς legit λοβοῖς, id eſt ſiliquis. Nunc Petri Matthæoli ex commentarijs in Dioſcoridem verba ſubijciam: Medica (inquit) quanquã olim vulgaris fuerit, & per totam ſata Italiam pro pecore, noſtro tamen tempore prorſus non deſeruiſſe videtur. Abundat hodie (vt quidam ſcribunt, in Hiſpania, & ſumma diligentia propter pecora colitur: vernacula lingua alfalſa vocant, quę quidem vox originis eſt Arabicæ. Nã apud Auicennam in capite Cot, alfaſaſat (aliâs, al aſelet; aliâs, aliſliſcat) nominatur, Hæc Matthęolus. Ego his diebus ab Hiſpano accepi patrio ſermone alfalſes vocari hãc herbam, ad duos aut tres ad ſummum cubitos excreſcere, folia terna loti pratenſis inſtar proferre. Io. Rodericus Luſitanus, qui annotationes quaſdam in Dioſcoridem reliquit, Medicam Hiſpanice melguas vocitari author eſt. (Sic videtur ille perperam de melega, quam nos ſergi vocamus intellexiſſe, vt etiam Hermolaus) Alasfeſt, authore Ebenbitar, vox Perſica, idem ſignificat quod faſfaſa, quæ eſt ſpecies trifolij, quod datur equis ſaginandis, & in Syria pabulum eſt pecorum omnium: ſiccum appellant cot, recens alrathbe, Andreas Bellun. Nunc Plinij verba apponemus ex lib. 18. cap. 16. Medica (inquit) externa, etiam Græciæ, vt à Medis aduecta per bella Perſarum, quæ Darius intulit, ſed vel in primis dicenda: Tanta dos eius eſt, cum vno ſatu amplius quàm tricenis annis duret. Similis eſt trifolio caule folijsq́; geniculata: quicquid in caule aſſurgit, folia contrahuntur. Vnum de ea & cytiſo volumen Amphilochus fecit confuſim. Solum in quo ſeratur, elapidatum purgatumq́; ſubigitur autumno: mox aratum & occatum integitur crate iterum & tertium, quinis diebus interpoſitis, & fimo addito. Poſcit autem ſiccum ſuccoſumq́; vel riguum. Ita præparato ſeritur menſe Maio, aliâs pruinis obnoxia. Opus eſt denſitate ſeminis omnia occupari, internaſcentesq́; herbas excludi: id præſtant in iugera modia vicena. Cauendum ne aduratur, terraq; protinus integi debet. Si ſit humidum ſolum herboſumúe, vincitur, & deſciſcit in pratum. Ideo protinus altitudine vnciali herbis omnibus liberanda eſt manu potius quàm ſarculo. Secatur incipiens florere, & quotiens refloruit. Id ſexies euenit per annos, cum minimum quater. In ſemen matureſcere prohibendum eſt, quia pabulum vtilius eſt vſq; ad trimatum. Verno ſeri debet, liberariq; cæteris herbis: ad trimatum marris ad ſolum radi. Itaq; reliquæ herbæ intereunt ſine ipſius damno, propter altitudinem radicum. Si euicerint herbæ remedium vnicum eſt aratro, ſæpius vertendo, donec omnes aliæ radices intereant. Dari non ad ſatietatem debet, ne repellere ſanguinem neceſſe ſit: & viridis vtilior eſt. Areſcit ſurculoſe, ac poſtremo in puluerem inutilem extenuatur. De cytiſo cui & ipſi principatus datur in pabulis, affatim dicimus inter frutices, Hactenus Plin. Medica herba ſtercoris & vrinæ cauſa perit, vt quidam dixere, Theophraſtus. Et alibi: Herbæ quædam diminutæ tonſæq́; meliores euadunt, ceu porrum, braſſica, Medica, &c. tollitur enim acredo & ſiccitas, & radices validiores redduntur. Multis regionibus Medica natu ſatis moroſa, alijs cumulatim emergit: cum ſeritur decem annis durat: per annum deinde quater rectè, interdum ſexies demetitur: agrum ſtercorat, omne emaciatum armentum ex ea pingueſcit: ægrotanti pecori remedium eſt. Ad maciem equorum, vt Columella prodidit, nulla res tantum quantum Medica poteſt. Flos in purpureum colorem ſpectat. Hac herba (Ruellij verbis vtor) pleriq; tractus Galliæ virent, quam vernacula conſuetudine grande treſlon, quaſi trifolium vocant. Alij quod allatum ſit à Burgundionibus ſemen auorum noſtrorũ memoria, Burgundienſe fœnum agricolæ nominant. Rura quædam etiam apud nos fœnaciam ſermone patrio dicunt. Ruris diſciplinæ prudentes Medicam iactato ſemine ſerunt, adiecta noſtratis auenæ portiuncula: eam ſiquidem radiculis fundamenta iacere putant, quibus comprehendens firmius nitatur. Sed & pleraq; prata ſcatent apud nos Medica, quæ vel naturæ ſponte, vel cœli conditione nata eſt: niſi quædam olim illic ſatæ reliquiarum veſtigia reſtent, quæ herboſo (vti ſolet) ceſpite victa, deſciuit in pratum. Hanc Marcellus Vergilius dum in lucem reuocare conatur, magis eius obliterauit cognitionẽ. Vereor ſanè ne cytiſum ille pro Medica viderit: nam hac ferè facie, quam explicat, repræſentatur, & Hiſpanijs etiam frequens. Fieri oleum ex Medica tradunt ad neruorum tremores efficax, Hactenus Ruellius. Quod autem oleum alcot ad tremorẽ maxime commendetur, author eſt Auicenna. Ego liquorem ex alfalſes Hiſpanorum vi ignis elicitum per inſtrumenta, egregiam aduerſus calculum opem ferre audio. Medicæ herbæ genus eſſe crediderim quam in Heluetia noſtra quidam trifolium maius vocant, *groſſen klee*, Hieronymus Tragus fœnugræcum ſylueſtre: folia ei loti pratenſis, ſed bina: ternis aut quaternis per ſingulos ramulos binorum foliorum ordinibus: quorum in guſtu dulcedo tanta, vt vel glycyrrhizam prouocent. Coliculi cubitales, & aliquando bicubitales, ab vna radice plures exeunt, tranſuerſi ferè per terram ſparſi, ſubruffi, geniculati, multis alarum cauis. Flores candicant. Siliquæ modice incuruæ & lunatæ in mucronem exeunt, triangulæ, eminente ab vna parte angulo per longitudinem quæ duorum digitorum eſt, ab altera carinatæ: in quibus ſemina fœnogræco minora paulò, angulòſa, ſpecie renum, colore lutea, ſapore viciæ. Radix alba, cubiti aut ſeſquicubiti etiam altitudine deſcendit, craſſitudine pollicari. lenta & tenax, vetuſtate ruffeſcit: minus dulcis quàm ſuperficies, imò ſubamara ferè. Naſcitur iuxta vias, & locis ſiccis, vt montanis vel arenoſis interdum. Herba omnino in multos annos viuaciſſima. Hieronymus Tragus lotum ſylueſtrem ſiue Libycam eſſe ſuſpicatur: ſed ſapor medicatus abeſt. Ego iam olim & noſtro ſæculo primus ſylueſtrem lotum illam eſſe oſtendi, quam noſtri vocant *ſtundkraut*. Ruſtici quidam apud nos folia trifolij maioris ſui ad vomitum prouocandum edunt, aduerſus crapulam præſertim: nimia enim ſui dulcedine & neſcio quà indicibili qualitate nauſeam ciet. Medica (inquit Hermolaus Barbarus) imperitia vulgi melica vocari cœpit. Hac quondam plena erat Venetia, ſed pridem perijt: nunc in eandem prouinciam reuerti eam quaſi poſtliminio curauimus, ab annis multis ferè non viſam in Italia, ſed ne intellectam quidẽ magnopere qualis eſſet, allatam ex Africa in Campaniam. Semen eius ſub dente phaſeoli recentis ſaporem præſentat, Hæc Hermolaus. Impulit eum opinor in hunc errorem Albertus Magnus, qui circa finem libri 3. de animalibus, Quædam paſcua (inquit) lac minuunt, vt granum quod

melega

melega vocatur, & à nonnullis surigum. Aristoteles hoc Medicæ attribuerat: Alberto nominis vicinitas imposuit. Culmos melega (vel sorgi, vt Fuchsius appellat: cuius hæc verba sunt) quatuor aut quinq; habet, altos, crassos, geniculatos, rubicundos, folijs vestitos longis, latis & in summitate acuminatis, harundini non dissimilibus: spicam quàm panicum maiorem ac densiorem, rufam & barbatam, in qua semen rufum, rotundum, lentis magnitudine, & acuminatum. Florem luteum. Radicem multis fibris capillatam. Semen dulce est, & gustu planè panicum refert, Hæc Fuchsius. Ex iubis eius scopæ vestiariæ fiunt. Errat Ruellius cum scribit panicum in Italia melegam vocitari. Melega enim Longobardorum, non alia est quàm sorgo alibi dicta, & in Hetruria sagina (nimirum à saginando pecore) Panicum vero per omnem Italiam priscum nomen Latinum retinuit. Μηδικὴ πόα, ἡ τρίφυλλος, οἱ δὲ λωτὸν χήνειον ἁρμόζοντα, Varinus: sed in huiusmodi rebus grãmatici fide digni non sunt. In Græcia tempore Eustathij archiepiscopi Thessalonicæ Medica herba nomen vetus adhuc seruabat, vt ipse scribit in commentarijs in Dionysium: nec dubito quin hodieq́; seruet, Hæc hactenus de Medica. Bubus frondẽ populneam, vlmeam, querneam, ficulneamq́; vsq; dum habebis, dato, Cato. Folia populnea quernaq́; animalibus Cato iubet dari non perarida: bubus quidem & ficulnea, ilignaq́; & ederacea: Dantur & ex harundine & lauro, Plinius: qui alibi etiam eruum bubus iumentisq́; vtilissimum esse scribit. Ex cibis nemo dubitat, quin optimi sint, vicia in fascem ligata, & cicercula, itemq́, pratense fœnum. Minus commode tuemur armentum paleis, quæ vbiq; & quibusdam regionibus solæ præsidio sunt, eæ probantur maxime ex milio, tum ex ordeo, mox etiam ex tritico: sed iumentis iustam operam reddentibus, ordeum præter has præbetur. Quibus alimentis potissimum quæq́; pecudum pascatur habenda ratio: nec solum quod fœno satura sit equa, aut bos, cum sues hoc vitent, & quærant glandem: sed quod ordeum, & faba interdum sit quibusdam obijciendũ, & dandum bubus lupinum, & lactarijs Medica & cytisum, Varro. Fabæ largius datæ copiam efficiunt lactis, Aristot. Miratus sum aliquando cicuta etiam nõ abstinere boues, nec viridi, nec arida: vidi enim magnos cicutæ fasces ex pratis collectos pro cibo vaccis offerri. Nostri hanc herbam vocant *rosskümich*, id est, carum equinum, alij *karbenglen*, *zigerkrut*, *vutscherling*, & alij aliter. Hæc asinis quàm noxia sit suprà retulimus. Ranunculo similem herbam, quam coronopodem aliqui putãt, floribus aureis, inter verna olera vulgarem, butyri colorem commendare credũt si à vaccis depasta fuerit: eam ob caussam Germani inferiores nominant *butterbloumen*, nostri à splendore *glyssbloumen*, & *alpbloumen*, quòd in alpibus vaccis pergrata sit. Est & alia in palustribus nascens flore simili maiore, folio rotundo, crenato, radicibus albis capillatis, sapore ferè betæ: nostri vocant *mossbloumen*, id est, flores palustres, alij *dotterbloumen*, à colore vitelli, alij *schmerbloumen*, quod tanquam vncti niteant: Galli pratenses bacinos. Nos idem genus in hortis dasypodion, id est densis conferctisq́; florum folijs, alimus. Ruellius chamæleucen interpretatur: cui ego non assenserim. Chamæleuce enim verius eadẽ quæ tussilago est. Butomon planta similis est arundini, quam boues edunt, Suidas: de quo plura mox in H. dicemus. Galion herba est cubitalis, foliolis angustis & per genicula radiatis simul pluribus: flore flauo, conferto, muscoso, odorato, abstinent eo boues: vt & vrticæ simili herba fœtida, & marrubij quodã genere fœtido, quod in aruis & noualibus nascitur, aliud quàm ballote, longioribus & in acutum exeuntibus folijs, crenatis. Vaccæ non edunt ebulum, nec solanum. De alijs quibusdã herbis quæ bubus noxiæ aut venenosæ sunt, mox in morbis eorum dicemus. Si herbas aereo melle dicto, cœlitus conspersas oues & boues ederint, suauissimum lac habebunt, Aelianus. Bobus (inquit Columella) pro temporibus anni pabula dispensantur. Ianuario mense singulis fresi, & aqua macerati erui quaternos sextarios mistos paleis dare conuenit, vel lupini macerati modios, vel cicerculæ maceratæ semodium, & super hæc affatim paleas: licet etiam, si sit leguminum inopia, & elata, & siccata vinacea, quæ de lora eximuntur, cum paleis miscere. Nec dubium est, quin ea longe melius cum suis folliculis antequam eluantur, præberi possint: nam & cibi, & vini vires habent, nitidumq́;, & hilare, & corpulentum pecus faciunt: grano abstinemus. Frondis aridæ corbis pabulatoria modiorum viginti sufficit, vel fœni pondo triginta vel si non, modius viridis laureæ, & ilignæ frondis: sed his, si regionis copia permittat, glans adijcitur, quæ nisi ad satietatem detur, scabiem parit: potest etiam si prouentus vtilitatem facit, semodius fabæ fresæ præberi. Mense Februario plerunq; eadam cibaria sufficiunt. Martio, & Aprili debet ad fœni pondus adijci, quia terra proscinditur: sat autem erit pondo quadragena singulis dari: ab Idibus tamen mensis Aprilis vsq; in Idus Iunias viride pabulum recte secatur: potest etiam in Calen. Iulias frigidioribus locis idem præstari, à quo tempore in Calen. Nouemb. tota æstate, & deinde autumno satientur fronde, quæ tamen nõ ante est vtilis, quàm cum maturuerit vel imbribus, vel assiduis roribus: probaturq́; maxime vlmea, post fraxinea, & ab hac populnea: vltimæ sunt ilignea, & quernea, & laurea, sed post æstatem necessarie deficientibus cæteris, possunt etiam & folia ficulnea probe dari, si sit eorũ copia, aut stringere arbores expediat: lignea tamẽ vel melior est quernea, sed eius generis, quod spinas non habet. nã id quoq; vti iuniperus respuitur à pecore propter aculeos. Nouemb. mense ac Decembri, per sementem, quantũ appetit bos, tantum præbendum est: plerunq; tamẽ sufficiunt singulis modij glandis, & paleæ ad satietatem datæ, vel lupini macerati modij, vel erui aqua conspersi sextarij VII. permisti paleis, vel cicerculæ similiter cõspersæ sextarij XII. misti paleis, vel singuli modij vinaceorum, si ijs, vt supra dixi, large paleæ adijciantur, vel si nihil horum est, per se fœni pondo quadraginta, Hæc Columella. Fœnum alibi bis tantum, alibi ter aut quater etiam anno secatur. Armentorum id cura, iumentorumq́; progeneratio suum cuiq; cõsilium dabit optimum, maximè quadrigarum quæstus, Plinius. Sufficiũt singulis boum iugis erui modij quini sati. Martio mense satum, noxium esse bubus aiunt: item autumno grauedinosum: innoxium autẽ fieri primo vere satum, Idem. Bubus glandem circa brumam aspergi conuenit, in iuga singula modios 240: Largior valetudinem infestat. & quocunq; tempore detur, si minus triginta diebus continuis data sit, narrant verna scabie pœnitere, Plinius. Lupini modij singuli bouem vnũ satiant, validumq́; præstant, Idem. Palea plures gentiũ pro fœno vtũtur: Melior ea quæ tenuior minutiorq́;, & pulueri propior: ideo optima è milio, proxima hordeo, pessima ex tritico, præterquam iumentis opere laborantibus. Culmum saxosis locis cum inaruit, baculo frangunt substratu animalium. Si palea defecit & culmus teritur. Ratio hæc, maturius desectus muria diu respersus, dehinc siccatus in manipulos conuoluitur, atq; ita pro fœno bubus datur, Plin. Vinaceos per autumnum quotidie recentes succernito: Lectos exsiccato, restibus subtentis, cribro illi rei parato, siccos conculcato in dolia picata, vel in lacum vinarium picatum, id bene operito, iubetoque oblini, vti habeas quod des bubus per hyemem, Cato. Hordei stipulam bubus gratissimam seruant, Plin. Maxime studendum est vt competentibus redundantibusque saturi semper habeantur & pingues. Omnis enim ægritudo exordium sumit ex macie. Exhaustum animal celerius labor frangit, æstus vexat, frigus penetrat. Non solum enim æstiuis mensibus pascuum sufficit, vbi frondes diuersi generis addantur, & minuat varietas ipsa fastidium.

fastidium. Hyeme non tantum paleis sed fœno quoq; & hordeo, & sæpius eruo saginandi sunt boues. Nullus autem vberiores ciborum repudiabit expensas, qui considerare voluerit boum per inopiam pereuntium quàm cariora sunt pretia. Vegetius 3.1. M. Varro turdorum fimo ex auiarijs ad agros lætificandos principatum dat: quod etiam pabulo boum suumque magnificat, neque alio cibo celerius pinguescere assueverat. Plin. Boues quidam luporum instar carniuori sunt Rasis. Theophrastus prodidit boues quoque pisce vesci, sed non nisi viuente. Apud Pæones qui Prasiadem paludem habitant, equis & subiugalibus pisces pro pabulo præbent. Herodotus. In prouincia Aden, equi, boues, cameli, & oues vescuntur piscibus (quorum ingens illic copia) & libentius quidē siccis quàm recentibus: nam propter immensum calorem herbis & frugibus carent, Paul. Venetus. Horotas & Gedrusios fama est tanquam fœnum pisces equis edendos obijcere. Celtas audio, boues & equos piscibus alere, &c. Aelianus. Circa Mosynum Thraciæ boues sunt qui piscibus vescuntur in præsepia obiectis, Athenæus. In Narbonensi prouincia nobilis fons Orge nomine est: in eo herbæ nascuntur in tantum expetitæ bubus, vt mersis capitibus totis eas quærāt. In remotissimis ad Septentrionem Oceani Germanici insulis boues adeo pinguescunt, vt periculum eis sit ne moriantur præ pinguitudine. Facile saginantur, si labore abstineant. Augentur iuuencæ amplius cum plus temporis expertes Veneris degunt, vt iam in Epiroticis diximus, Aristot.

Boues & equi sorbendo bibunt, vt & reliqua animalia quorum dentes continui sunt, Aristot. & Plinius. Bos contra quàm equus nisi aqua sit clara, frigida atq; limpida, bibere nolit, Aristot. Aquam quidem istius generis animal non requirit nitidissimam, nec vsq; adeò læditur si sordidā biberit: Sed tamen bubulci diligentis est procurare, vt mundam semper & optimam bibat, Vegetius. Per æstatem boues aquam bonam & liquidam bibant, semper curato, vt valeant refert, Cato. Theophrastus in Thurijs Crathin, candorem facere tradit, Sybarin nigritiam bobus ac pecoribus, Plin. Confluentem candidi coloris efficientem & Crāthis fluuius emittit. Nā ouillum & bubulum pecus & omnis grex quadrupes, sicut Theophrastus ait, ex eo bibens, & nigro rufoúe albus fit. Aelianus. In Falisco omnis aqua potata candidos boues facit, Plinius. Aestate ad aquam appellendum bis, hyeme semel, Varro.

Bubus tantū fœminis vox grauior, in alio omni genere exilior (tenuior & acutior) quàm maribus, quod maxime in homine patet, Aristot. & Plin. Vitulis etiam vox grauior quàm adultis, perfectisq;: quamobrē his castratis vox è contrario mutatur: transeunt enim quæ castrantur in fœminā. In cæteris animalibus vox maribus grauior, fœminis acutior est, Aristot. Albertus Magnus vaccā ait eò quod corpore atribiliario, id est frigidæ & crassæ constitutionis sit, grauius sonare: tauros autem beneficio sexus magis ad temperamentum accedere, eiusque gratia vocem habere acutiorem. Cætera omnia (inquit Aristot.) cum natu minora sunt, vocem mittunt acutiorem: vituli autem bubuli grauiorem, vt & vaccæ quàm tauri. Vituli enim & vaccæ partem quam mouent non habent validam, alteri propter ætatem, alteræ propter fœminei sexus naturam. Vas nempe per quod primum spiritus fertur, amplum in ijs est, multumq; aeris mouere cogitur: multum autem, præsertim si tardè moueatur, graue sonat. Cæteris animalibus vas illud angustius est.

Boues grauidas negant præterquam dextero vuluæ sinu ferre, etiam cum geminos ferant, Plin. Taurus quidam cum statim à castratione inijsset, impleuit: quoniam nondum exécti essent meatus, Arist. Non procul à Patrensium ciuitate fluuius est Milichus: & post illum alius nomine Charadrus: Ex hoc pecora βοσκήματα tempore veris bibentia, vt plurimum mares parere aiunt. Eā ob causam pastores, in diuersam à flumine partē ea abigūt, bubus tantum exceptis, quas illic ad fluuium relinquūt, quoniā tauri tum ad sacrificia tum ad labores vaccis vtiliores sunt. Inter aliqua verò pecora fœminæ maribus præferuntur, Pausanias in Achaicis.

Boues etiā somniare palàm est: vt omnia ferè quæ animal pariunt. Impendentē pestem, & terræ motum, & cœli salubritatem, & frugum fertilitatē præsentiunt: Neq;, tametsi ratione carent, ab eorū quæ sibi aut salutē, aut perniciem afferre queunt, intelligētia aberrant, Aelianus. Vita fœminis quindecim annis longissima, maribus viginti: robur in quimatu, Plinius. Viuunt magna ex parte fœminæ annos quindecim, atq; etiam mares excisi: nonnullis ætas, vel ad viginti annos, atq; etiā plures si corpore bene habito sint: nam excisos assuefaciunt, & duces cōstituunt boum, vt ouium, qui plus temporis quàm cæteri viuunt vsu exercitij, & copia pabuli. Vigent quinquennes maximè: quocirca Homerum quidā rectè dixisse aiunt, Quinquennē taurum, & bouis lustro florentis. Idē nanq; significari arbitrantur, Aristotel. Aetas boum dignoscitur ex dentibus: mutant enim anteriores anno euoluto & decem vel octo mensibus: deinde post sex menses paulatim amittunt proximos, donec intra trienniū omnes mutauerint. Quo quidē tempore optimè habiti sunt, & in vigore ad decē vsq; vel duodecim annos perseuerāt. Viuūt ad quatuordecim vsq; vel quindecim annos. In statu dentes habent pulchros, longos & æquales: qui per senectutē eis imminuuntur, nigrescunt, & corroduntur, Pet. Crescentiensis. Nostri ex circulis quibusdā qui circa vaccarum cornua nascūtur supernè ferè, de ætate iudicant: illi in quimatu ferè terni sunt, postea plures. Sunt qui quoties fœta fuerit, toties singulos adnasci circulos existiment. Equo & boui pili quotannis decidui, vt quidam scribit, Cælius. Bubulum lac fertilius caseo est, quàm caprinū. Cum enim ex amphora lactis caprini formagines obolæ (τεφαλίδες ὀβολιαῖαι, id est casei obolares, vel quorū singuli obolo venirent) vndeuiginti conficiantur, bubulū eadem mensura triginta facit, vt pastores cōfirmant, Aristot. Bouis lac crassissimum est: cur autē paucius proportione sui corporis sit, in caprini mētione infra dicemus ex Aristotele. Pusillæ buculæ quas Phasiana regio fert, singulæ ab vnde beneficio pabuli mulgētur. & Epiroticæ vaccæ præ sua precipua magnitudine, amphoras singulas singulæ implent lactis, mensuræq; eius dimidiū mammis duabus præstāt. Quantū lactis prouenerit primū concrescens, perinde vt lapis durescit: qđ ita accidit, nisi aqua admisceatur. Lac à partu vtile est: antequā peperit, caret lacte, Arist.

Vaccæ purgantur menstruis mensura quidem amplius quàm oues & capræ: proportione autem multò minus, Aristot. In vaccis interdum purgatio menstrua quinto quoq; mense apparet in regionibus valde calidis, reliquo tempore cum vrina excernitur: cuius rei indicium est, quod vrina fœminarum omnium animalium tenuior est cum grauida sunt quàm aliàs, Aristot. Vaccæ acriorem quàm tauri reddunt vrinam. Idem, Menses & vaccis fiunt, vt equabus, sed minus, Idem. Bos fœmina cum coitum affectat, leuiter purgatur mensibus, quantū heminæ dimidium, aut paulò plus. Tempus autem coeundi tunc potissimum est cū purgatur, Aristot. Adferemus & infra nonnihil de libidine & coitu taurorum, preter ea quæ hic dicuntur. In Aegypti vico Schussa nuncupato, non magno quidē, sed certe eleganti, qui in Hermopolitæ prefecturā censetur, Venerem religiose & sanctissime colūt, quam Vraniam appellant: Atq; vaccam etiam ideo venerantur, quia affinitatem & conuenientiam cum dea ipsa habere existimetur. Etenim huiuscemodi bestia tantopere ad Venerem incitata est, vt cum maris mugitum audit, ad coitum

coitum vehementissime exardescat. Atque adeò, sicut harum rerum experientes confirmant, taurum à triginta stadiis ipso mugitu amatoriam significationem, quasi tesseram Veneris dantem, exaudiat. Itemque Isim bubulis cornibus Ægyptij & fingunt, & pingunt, Aelianus. Vacca cum appetit coitum (appetit autem non diutius quàm tres horas) tum quàm maximum potest, mugitum edit. Ac nisi hoc trium horarum spatio taurus accurrit, in aliud certum tempus, quod perraro accidit, naturam claudit. Taurus autem vel longo loci interuallo, ex clamore illius appetitionem auribus concipiens, celerrime ad coitum accurrere festinat, Aelianus ex Horo Apollinis qui addit hanc ob causam Aegyptios vt auditum designent tauri auriculam pingere. Vaccæ ex fœminis potissimum, post equas, libidine incenduntur. Tauriunt enim & efferantur adeò, vt bubulci eas tenere aut capere nequeant. Indicium tum equæ tum vaccæ suæ libidinis præstant, genitalis specie prominentiore. Vaccæ etiam mingunt crebrius more equarum. Adhæc, vaccæ tauros superueniunt, & sequuntur sedulò, & assistunt. Turgent ad coitum prius minores natu, quàm maiores, tum in equorum genere, tum in boum, Aristot. Mensem vnum vel triginta dies ante admissuram obseruari solet, ne fœminæ cibo & potione se impleant: quamobrem pabuli pars eis subtrahenda est: quòd existimatur facilius graciliores & macræ (macescentes) concipere, ac semen attrahere: nimia verò corporis obesitas steriles reddit. Contrà tauros, duobus mensibus ante admissuram herba & palea ac fœno pleniores facere conuenit, & à fœminis secernere, vt vires habeant & fortius ineant. Hoc & armentarij & opiliones obseruant. Vnum marem quindecim vaccis sufficere abunde est, Columel. Varro habere se tauros totidem scribit, quod Atticus, ad matrices septuaginta, duos, vnum anniculum, alterum bimum. Hoc secundum astri exortum se facere, quod Græci vocant lyram, fidem Latini, tum denique tauros in gregem redigere. Iuuenca aliquando annicula peperit, vt educari augerique, quantum genus exigeret, licuerit. Recentior verò quàm annicula non patitur Venerem, nisi ostento. Iam enim vel quarto ætatis mense coisse perspectum est, Aristot. Iuuenca si annicula, aut mula si gemellos peperit, ostentum dirum pestemq; denunciat, Alex. ab Alex. Non minores oportet iniri quàm bimas, vt trimæ pariant, eo melius si quadrimæ. Pleræque pariunt in decem annos, quædam etiam in plures, Varro. Cum excesserint annos decem fœtibus inutiles sunt. Si tamen ante bimatum conceperint, partum earum remoueri placet, ac per triduum, ne laborent, vbera exprimi, postea mulctra prohiberi. Nec ante ætatem trimam tauros his oportet admitti. Sed erit studium diligentis, amotis senioribus, nouellas subinde conducere, & steriles aratro ac laboribus deputare, Pallad. Coitus à delphini exortu ad pridie nonas Ianuarij diebus triginta, aliquibus & autumno: gentibus quidem quæ lacte viuunt ita dispensatus, vt omni tempore anni supersit id alimentum, Plin. Maximè idoneum tempus ad concipiendum à delphini exortu vsque ad dies quadraginta aut paulo plus. Quæ enim ita conceperint, temperatissimo anni tempore pariunt, Varro. Tempus admissuræ optimum,, secundum alios, medium veris existit. Initium coitus plurimis quidem mense Aprili & Maio: sed nonnullæ etiam ad autumnum vsq; tempus coëundi deducunt, Aristot. Mense Iulio fœminæ maribus plerunque (maximè) permittendæ, (submittendæ) vt eo tempore conceptos proximo vere adultis iam pabulis edant: quia decem mensium partus sic poterit maturo vere concludi. Nam decem mensibus ventrem perferunt neque ex imperio magistri, sed sua sponte marem patiuntur. Atque in id ferè, quod dixi, tempus, naturalia congruunt desideria, quoniam post vernam pinguedinem gestientes, & pabuli nimietate exhilaratæ lasciuiunt, Columel. & Pallad. Quod si aut fœmina recusat, aut non appetit taurus (eadem ratione qua fastidientibus equis mox præcipiemus) elicitur cupiditas odore genitalium admoto naribus, Columel. Si autem vaccæ non exceperint tauros, præcordium squillæ, hoc est tenerrimæ squillæ partes, atque (vt quispiam dixerit) pingue ipsum aqua tundendum est, ex eoque, vbi fuerint abstersi, vaccarum sinus vngendi, Quintilij. De tauris ad libidinem excitandis seorsim etiam infra dicemus. In vaccis equabusque maximè conceptus indicium fit, cum menses cessarunt, spacio temporis bimestri, trimestri, quadrimestri, semestri: sed id percipere difficile est, nisi quis iandudum secutus, assuetusque admodum sit: quamobrem non desunt, qui menses in his animalibus negent, Aristot. Hoc admirandum, quod fertur, ex boue castrato etiam, si statim admiseris, vaccam concipere. Si abundantia pabuli est in regione, qua pascimus, potest annis omnibus in fœturam vacca submitti. Si vero indigetur hoc genere, alternis temporibus onerandæ sunt, maximeq; si eædem vaccæ alicui operi seruire consueuerunt, Palladius. Sed non dubium est, vbi pabuli sit lætitia, posse omnibus annis partum educari: at vbi penuria est, alternis summitti: quod maxime in operariis fieri placet, vt & vituli annui temporis spatio lacte satientur, nec forda simul operis, & vteri grauetur onere. Vacca cum partum edidit, nisi cibis fulta est, quamuis bona nutrix labore fatigata nato subtrahit alimentum. Itaque & fœtæ cytisus viridis, & torrefactum ordeum, maceratumque eruum præbetur, vel tenero olere commisto, torrido, molitoque milio, & per vnam noctem lacte macerato saliuatur. Melius etiam in hos vsus Altinæ vaccæ probantur, quas eius regionis incolæ ceuas appellant: eæ sunt humilis staturæ, lactis abundantes, propter quod remotis earum fœtibus, generosum pectus alienis educatur vberibus: vel si hoc præsidium non adest, faba fresa, & vinum recte tolerat, idque præcipue in magnis gregibus fieri oportet, Columella. Si vaccæ à coitu, cauda anguilla detur, certò concipiet, ex germanico quodam scripto. Silere montano putat promoueri conceptionem in vaccis & equabus. Boues fœtæ pinguescunt dum gerunt vterum, eduntque amplius, vt etiam aliæ quadrupedes. Boues circa Toronam, paucis ante partum diebus, lacte carent: reliquo tempore habent perpetuo. Ventrem ferunt decem menses, Varro. pariunt mense decimo: quicquid ante genitum, inutile est, & non vitale. Sunt authores, ipso complente decimum mensem die, parere, Plinius. Quandiu viuunt & coire solent & parere. Pariunt singulos, geminos raro, Aristot. Ferunt vterum menses nouem decimo pariunt. Sunt qui decem totos menses, exceptis paucis diebus, affirment. Quod autem in lucem præcurrerit hæc tempora, id abortiuum est, vitaleque minime, etiamsi paulò maturauerit partum: præmolli nanque, imperfectaque vngula prodit, Aristot. Mas vbi iuuencam superuenit, certis signis comprehendere licet, quem sexum generauerit, quoniam si parte dextra desiliuit, marem seminasse manifestum est: si læua fœminam: id tamen verum esse non aliter apparet quàm vbi post vnum coitum forda non admittit taurum: quod & ipsum raro accidit. Nam quamuis plena fœtu non expletur libidine, adeo vltra naturæ terminos etiam in pecudibus plurimum pollent blandæ voluptatis illecebræ, Columella, Varro, & Africanus. Cæterum si desideres vt id quod orietur sit masculus, quo tempore coëundum est, vinculo sinistrum testem excipito. Sin autem fœmina, dextrum similiter deligato. At nonnulli id ipsum naturaliter faciunt: qui quidem si masculum nasci volunt, spirante Borea congressus præparant: sin contra fœminam, äere existente Austrino, Africanus. Aprili mense vituli nasci solent, quorum matres abundantia pabuli inuentur, vt sufficere possint tributo laboris, & lactis. Ipsis autem vitulis tostum molitumque milium cum

li. &c misceatur, saluiati more præbendum, Palladius. Cum parere cœperint, secundum stabula pabulum seruari oportet integrum, quod egredientes degustare possint. fastidiosæ enim fiunt, Varro. Vaccæ per æstatem fœcundiores pluuiosam instare hyemem indicant. Albás. Cum vaccæ plures grauidæ sunt, & facile initum patiuntur, nimirum pro signo hyems & imbrium id accipitur, Aristot. Neque enim fieri posset, vt Alberto placet, animal siccum fœcundo & genitali humore abundare, nisi iam à cœlesti influxu stellarum, quæ annum regunt, humor in eis commoueretur. Tolerat frigus hoc armenti genus, & potest facile hybernare sub dio: prouidendum tamen quo recipiunt se frigidus locus ne sit: algor enim eas & fames macrescere cogit. Calore igitur sub dio: frigoribus intra tectum manere oportet. Sed laxo spatio consepta facienda sunt, ne in angustijs stent, aut feriantur, aut concurrant, & vt inualida fortioris ictus effugiat, nec iniuria fiat grauidarum, & conceptem altera alterius elidat. Propter tabanos etiam & bestiolas quasdam minutas, aliqui solent includere septis ne concitentur. Octo pedes ad spatium standi singulis boum paribus abundant. & in porrectione quindecim. Stabula equorum vel boum meridianas plagas respiciant, non tamen egeant septentrionis luminibus, quæ per hyemem clausa nihil noceant, per æstatem patefacta refrigerent. Optima sunt saxo aut glarea (glareis) strata, non incommoda tamen etiam sabulosa: (arenis strata) illa, quod imbres respuant: hæc, quod celeriter sorbeant transmittantque: Sed vtraque deuexa sint (propter vngulas animalium ab omni humore suspensa) vt humorem effundant, spectentque ad meridiem, vt facile siccentur, & frigidis ventis non sint obnoxia (vel propter flatus glaciales, quibus aliquis resistere debet obiectus.) Sub sterni oportet frondem aliudue quid in cubilia, quo mollius conquiescant. Boues nitidiores fient, si focum proxime habeant, & ignis lumen intendant. Præsepium oportet extructum esse diligenter, ne quid pabuli inter pedes animalium pereat. Bubilia bona beneque ædificata, bonas præsepes, faliscas habeant clatratas. Clatros inter se oportet pede distare. Si ita feceris, pabulum boues non eiicient, Cato. In incendiis si fimi aliquid egeratur è stabulis, facilius extrahi, nec recurrere oues bouesque fertur, Plinius. Hybernæ stabulationi boum præparanda sunt stramenta, quæ mense Augusto intra dies triginta sublatæ messis præcisa, in aceruum extrui debent: horum desectio cum pecori, tum agro est vtilis: liberantur arua sentibus, qui æstiuo tempore per caniculæ ortum recisi, plerunque radicitus intereunt, & stramentis pecoris subiecti plurimum stercoris efficiunt. Hæc cum ita curauerimus, tum & omne genus pabuli præparabimus, dabimusque operam, ne penuria cibi macrescat pecus. Leuis autem cura pascui est: nam vt lætior herba consurgat, ferè vltimo tempore æstatis incenditur: ea res & teneriora pabula recreat, & sentibus vstis fruticem surrecturum in altitudinem compescit. Ipsis vero corporibus affert salubritatem, iuxta conseptum saxis & canalibus sal superiectus, ad quem saturæ pabulo libenter recurrunt, cum pastorali signo quasi receptui canitur: nam id quoque semper crepusculo fieri debet, vt ad sonum buccinæ pecus, si quod in syluis substiterit, septa repetere consuescat: sic enim recognosci grex poterit, numerusque censeri, si veluti ex militari disciplina intra stabularij castra manserint, Columella.

Nec equus nec boues morbo premuntur aliquo, si illis cornu ceruinum attendas, Absyrtus in Geop. De bouum sanitate tuenda complura sunt, quæ exscripta ex Magonis libris, armentarius suus crebro vt legeret. M. Varro curabat. Laborant armenta vehementius pruina solicitata quàm niue. Quocunque autem tempore, sed maximè æstate, si boues concitentur ad cursum, aut aluus eorum ad perniciem soluitur, aut febriculæ commouentur. Natura enim pigrum animal bos, & labori potius, quàm velocitati accommodum, vehementer læditur si ad opus cogatur insuetum, Colum. & Vegetius. Plantæ oliuarum primo surculari debent, ita vt simplex stylus altitudinem maximi scorbis excedat: deinde arando ne coxam bos aliamue partem corporis offendat, optimum est etiam constitutas plantas circummunire caueis, Columella. Cauendum præcipuè est, ne aut cursu nimio, aut longo itinere fatigentur, vel vllis grauioribus certe oneribus affligantur: nimiam enim lassitudinem sequitur ægritudo, & omne animal est debile si rumpitur, Veget. Vt longæui & sani sint boues, bubulcum conuenit prouidere vel dominum, vt à frigoribus calidissimo cubili muniantur, & si fieri potest, semper foco vicini sint boues. Quodam enim beneficio naturali eiusmodi animalibus semper ignis commodum est: siue quod inutilis & pestifer humor exudat. siue conceptum ex pastu vel opere frigus expellitur, siue in flammarum halitu interna curantur. Bouile loco sicco statuendum est, assidueque mundandum, ita quod quotidie pabulum ad edendum inutile substernatur, vt boues siccius & mollius cubent. Parum quoque fastidij est cum boues reuocantur ex opere, vt colla eorum ex vino tepido perfundantur, & diutissime perfricentur. Cum vero de via vel pastu redeunt luculentia adhibita, priusquam deducantur ad bouile, aqua diluendi pedes, ne inhærentes corpori sordes vlcera generent, vel vngulas faciant molliores. vel certe molestiam manducantibus, vel inquietudinem afferant dormituris. Sed hyeme omni solertia frigus est prohibendum, velut æstiuis mensibus pura aura quærenda. Per diem igitur sub vmbra, per noctem sub diuo boues stare conuenit. Non enim pauciores si æstuauerint, quàm si alserint, colligunt morbos, Veget. Omnes ferè incerti sunt obscuriq; animalium affectus. Qui enim discere aliquis possit, aut à quo percontari, quonam affectu aut morbo ipsum animal conflictetur? Si igitur silphiũ contusum ex vino meraco & nigro in nares illis infundas, omnem obscurũ affectum facile persanabis. Democritus autem cõsulit vt vere ipso incipiente, squillę atq; rhamni radicem boũ poculo permisceamus, quatuordecim dierum spatio. Si vero manifesto morbo laborent, elelisphacũ (id est saluiam) montano ex loco collectũ, prasiumque in aqua, quã bibituri sunt boues, pari dierũ numero infundens offerensq; illos restitues. Id quod non solum bubus, sed etiam aliis pecorib. opitulatur. Sal prætera nutrimentis confusum, conducit mire. (Multi largo sale miscent pabula, Columel.) Iuuat & Medica herba, Paxamus. Inter exordia tædianti boui aduersus omnes morbos potio ista succurrit: Tres semuncias squillæ minutatim concisas, præterea radices teneræ popinum (vox vt apparet corrupta) effossas & diligenter lotas. contundes in pila, & tria ex eis pondera (forte pondo) addito sextario salis, in vini septẽ sextarios mittes & per septem dies per os bobus singulos sextarios digeres. Quod si toto anno aduersus omnes ægritudines desperatas, boues stagnare (lego seruare, vel saluiare, vel saliuare) volueris incipiẽte vere. id est idib. Februarij quindecim diebus continuis hanc potionẽ dabis, quæ vsq; adeo salutaris est, vt approbatum sit integro anno boues sic curatos nullius morbi contagione tentari. Veget. in cap. de malide & morbis contagionis boum. Non proderit cibis satiari pecora, nisi omni adiuuentur diligentia, vt salubri sint corpore, viresq; conseruent: quæ vtraq; custodiuntur large dato per triduum medicamento, quod componitur pari pondere triti lupini, cupressiq; & cum aqua nocte vna sub diuo habito: idq; quater anno fieri debet vltimis temporibus veris, æstatis, autumni, hyemis, Columel. Idem fermè remedium Vegetius sic describit: Foliorum lupini (sic enim lego,

non ca-

non caprinæ) foliorum myrti syluestris, foliorum cypressi, singulorum vncias tres diligentissime deteres, & infundes in congium aquæ, & vna nocte sub diuo manere patieris, & inde vnicunq; tepefactos per triduum singulos sextarios dabis, idq; quater in anno, vt prædictum est. Sæpe etiam langor & nausea discutitur, si integrum gallinaceum crudum ouum ieiunis faucibus inseras, ac postero die spicas vlpici vel allij cum vino conteras & in naribus infundas, Columel. Ouum crudum cum hemina salis & sextario vini per singula capita (septimo) diffundi percommodum est, Vegetius. Bos si ægrotare cœperit, dato continuo ei ouum vnum gallinaceum crudum, integrũ facito: postridie caput vnum vlpici conterito, & id vase ligneo terito, & cum hemina vini facito bibat sublimiter: Bosque ipsus, & qui dabit, sublimiter stet. Ieiunus ieiuno boui dato, Cato. Iuuat etiam si allium tunsum hircino misceas sepo, herbam quoque verbenam additam deteras, rutam herbam, etiam pollinem iniungas, & cum vino per os digeras, Vegetius. Boum morbis commendatur scuum, sulphur viuum, allium syluestre, ouum coctum: omnia hæc trita in vino danda, aut vulpis adipem, Plinius. Quidam marrubium dederunt cum oleo & vino, Vegetius id mane infundendum ait. Quidam porri fibras, alij grana thuris, alij sabinam herbam rutamq; ne cum mero diluunt: eaque medicamenta potanda præbent, Columella. Thuris puluerem cum mero siue per nares inieceris, siue per os dederis prodest, Vegetius. Nec minores medicinæ bobus horum copia (malim, per illorum inopiam) subministrantur. Nam porros, rutam, apium, & herbam sauinam, si quis large deterat & misceat vino, ternasque heminas præbeat ad potandum, ægrotanti subuenit, Idem. Multi caulibus vitis albæ & valuulis erui bubus medentur, Columella. Plurimi caulem vitis albæ concisum, atq; serpyllum & squillæ partem in aqua macerant, ternasque heminas per triduum digerunt, quę potio ventrem purgat, vires quoq; confirmat, Veget. Ne boues debilitentur, orobum (id est eruum) comminutum aqua distemperans, propina singulis mensibus, Constantinus. Bubus si morbum metues, sanis dato salis micas tres, laurea folia tria, porri fibras tres, vlpici spicas tres, allij spicas tres, thuris grana tria, herbæ sabinæ plantas tres, rutæ folia tria, vitis albæ caules tres, vini sextarios tres. Hæc omnia sublimiter legi, teri, darique oportet, Ieiunus siet, qui dabit. Per triduum de ea potione vnicuique boui dato. Ita diuidito, cum ter vnicuique dederis, omnem absumas: Bosque ipsius, & qui dabit, facito vt vterque sublimiter stent: vase ligneo dato, Cato. Nonnulli pellem serpentis obtritam cum vino miscent, Columella. Anguina pelle & sale & farre cum serpyllo contritis vno die, deiectisque cum vino in fauces boum vua maturascente, toto anno eos valere quidam scripserunt: Vel si hirundinum pulli tres tribus offis dentur, Plinius. Similiter Cato, sed aliis verbis: Vbi vuæ (inquit) variæ cœperint fieri, bubus medicamentum dato quotannis, vti valeant. Pellem anguinam vbi videris, tollito, & condito, ne quæras cum opus fiet. Eam pellem, & far, & salem, & serpyllum, hæc omnia vnà conterito, cum vino dato bubus omnibus vt bibant. Est etiam remedio cum dulci vino tritum serpyllum, & concisa & in aqua macerata scilla. Quæ omnes prædictæ potiones trium heminarum (mensura) singulis diebus per triduum datæ, aluum purgant, depulsisque vitiis, recreant vires. Maxime tamen habetur salutaris amurca, si tantundem aquæ misceas, & ea pecus insuescas, quia protinus dari non potest, sed primo cibi asperguntur: deinde exigua portione medicatur aqua, mox pari mensura mista datur ad satietatem, Columella, Vegetius, Paxamus. De eadem Cato sic scribit: Boues vti valeant, & curati bene sient: & qui fastidient cibum, vti magis cupide appetant: pabulum, quod dabis, amurca spargito, primo paululum, dum consuescant, postea magis: & dato rarenter bibere, commistam cum aqua æquabiliter quarto quintoque die: hoc si feceris, ita boues & corpore curatiores erunt, & morbus aberit. Votum pro bubus, vt valeant, sic facito: Marti Syluano in sylua interdius, in capita singula boum votum facito: farris adorei libras tres, & lardi pondo quatuor, pulpæ pondo quatuor semis, vini sextarios tres semis. Id in vnas liceto conijcere, & vinum idem in vnum vas liceto conijcere. Eam rem diuinam vel seruus, vel liber licebit faciat. Vbi res diuina facta erit, statim ibidem consumito. Mulier ad eam rem diuinam ne adsit, néue videat quomodo fiat. Hoc votum in annos singulos, si voles, licebit vouere, Cato. Idem alibi, Dapem (inquit) pro bubus pyro florente facito. Eam hoc modo fieri oportet: Ioui dapali culignam vini quantum vis polluceto. Eo die feriæ bubus & bubulcis, & qui dapem facient. Cum pollucere oportebit, sic facies. Iupiter dapalis, quod tibi fieri oportet, in domo familiaque mea culignam vini dapi eius rei ergò. Macte vino inferiori esto. Macte hac illace dape polucenda esto. Manus interluito: postea vinum sumito. Iupiter dapalis, macte istace dape polucenda esto. Macte vino inferiori esto. Vestæ si voles dato: daps Ioui assaria pecunia vrnæ vini Ioui caste. Profanato sine contagione. Postea dape facta serito milium, panicum, lentim, allium. Hæc ex M. Catone vtcunque superstitiosa transcripsi: qui volet obeliscum inducat. Non omittendum est etiam illud ex Vegetio remedium, quod diapente vocari potest, quoniam vno tantum pharmaco, betonica nempe, theriacam diatessaron apud veteres antidotum excedit: Tres vncias baccarum lauri, gentianæ, aristolochiæ longæ myrrhæ, & betonicæ, diligentissime detere & misce cum mero, ex quo trinas heminas triduo iugiter iumento per os dabis: Morbos ægritudinesque depellit. Auris vulneratur, & sanguis eius in os datur ægrotanti boui. Sili vel seseli Creticum quadrupedum quoque aluum sistit, siue tritum potui infusum, siue mandendo commanducatum è sale: Boum morbis tritum infunditur, Plin. Vaccæ ægrotanti infundi iussi puluerem de baccis iuniperi cum gentiana & melius habuit.

Druidæ Gallorum samolum herbam nominauere nascentem in humidis: & hanc sinistra manu legi à ieiunis contra suum boumque iussere, nec respicere legentem, nec alibi quàm in canali deponere, ibique conterere potulis, Plinius lib. 24. cap. 11. nec alibi vsquam hoc nomen hactenus reperi. Hoc etiam Lectorem hic admonere operæ pretium videtur, Flauium Vegetium, qui boum remedia tradidit libro tertio Veterinariæ per quatuor capita, omnia ferè ad verbum & eodem ordine (paucis ab initio exceptis) transcripsisse ex libro sexto Columellæ, à capite quarto illius libri vsque ad vicesimum, copiosius tamen sæpe quàm apud Columellam leguntur. Codex Vegetij Basileæ olim excusus multis modis deprauatus est. Curantur & sanguinis detractione quandoque boues, incisus iuxta caudam & in rostro venis. Nostratium quidam aridas iuniperi baccas & verticarum folia terunt, & pabulo aut fœno intermiscent, ad viscerum incolumitatem, pulmonis & iecinoris præcipue, conducere persuasi. Sunt qui pueri impubis vrinam infundant. Abluuntur aliquando boues decocto veratri albi in aqua cum sauina & axungia vetere, vt cum aliis sordibus ac molestiis tum pediculis liberentur: Iuuencas tamen hoc decocto tanquam vehementiore contingi vetant. Porrò ne infestentur à muscis, lauri fructum contundens oleoque incoquens, ex eo boues inungito: aut bubula etiam saliua illine, Africanus. Bubus multæ ægritudines accidunt, tum occultæ, tum manifestæ: & lassitudines, quæ proueniunt ex nimio labore

atque calore, quæ cognoscuntur ex fastidio cibi, vel modo edendi mutato, & frequenti decubitu, & lingua ob calorem exerta, aliisque mutationibus, quas facile animaduertunt illi qui sanos & incolumes eos prius cognouerint. Cæterum boues sani, fortes, & agiles noscuntur, si facile se moueant cum tanguntur aut punguntur: membra eisdem plena, & auriculæ erectæ. Pulchros simul & validos iudicabis, quibus membra tum plena fuerint, tum proportione inuicem bene responderint, Pet. Crescent. Apud antiquos erat pabuli genus, quod Cato ocymum vocat, quo sitabant (lego citabant) aluum bubus. Id erat è pabulis segete viridi desecta antequam gelaret. Sura Manilius id aliter interpretatur, & tradit fabæ modios decem, viciæ duos, tantundem & eruiliæ in iugero autumno misceri & seri solitos: Melius & auena Græca, cui non cadit semen, admixta. Hoc vocitatum ocymum, boumque causa seri solitum. Varro appellatum à celeritate proueniendi, à Græco quod ὠκὺς dicunt (Plinius) quod valet cito: similiter quoque ocymum (lego ocimum) in horto. Hoc amplius dictum ocymum, quod citat aluum bubus, Varro: nimirum intelligens de ocymo Suræ Manilij. Ocimum per iôta herba illa oderata est, quam vulgo nomine Græco basilicum, id est olus regium etiã Germani appellant: & hoc dictum videri potest à verbo ὄζειν quasi ozimum, propter odoris in eo suauitatẽ. Ocymum vero per y, vel quod cito perueniat dictum, vel quod citet aluum bobus, quibus purgandi gratia datur, farraginis vel pabuli genus est, nempe segetes sectæ virides antequam siliquentur. Contra ex segete, vbi sata admista, hordeum & vicia & legumina, pabuli causa sunt: Inde quod far ferro cæsum, farrago dictum: aut quod primum in farracea segete seri cœptum. Ea equi, iumenta, verno tempore purgantur, ac etiam saginantur, Varro. Plinius ocymum antiquos appellasse tradit pabulum, vmbræ patiens, quod celerrime (tertio statim à satu die) proueniat. Cato in vinea vetere seri iubet, nisi macera sit. Quod secale atque farrago appellatur (Gallis segele, Germanis *roggen*) occari tantum desiderat. Taurini sub alpibus asiam vocant, deterrimum, & tantum ad arcendam famem vtile. Duplici ratione apud nos (inquit Ruellius) secale seritur, aut simplex, vel triticum aut far miscetur æquis ferè partibus. Miscellaneam hanc segetem Galli mistellam quasi miscellam nominant: Conditiuamque excussis etiam granis, farraginem rustici nostrates appellant: quemadmodum & fasces & manipulos inde compositos, farreum. Ea per hyemem iumentorum pecudumque pabulo cedit, quibus etiam pro lætamine est: id causæ fuit cur secale Plinio farraginis genus fuerit. Farrago ex recrementis farris prædensa seritur, admista aliquando & vicia. Eadem in Africa fit ex hordeo, vnde hordacea farrago dicitur. Farragini quæ ex hordeo est, Columella pabulorum secundas partes tribuit: eam in restibili stercoratissimo loco & altero sulco serere conuenit. Fit optima cum cantherini hordei decem modijs iugerum obseritur circa æquinoctium autumnale, sed impendentibus pluuiis, vt consita rigataque imbribus celeriter prodeat, & confirmetur ante hyemis violentiam. Nam frigoribus cum alia pabula defecerunt, ea bubus cæterisque pecudibus optimè dissecta præbetur, & si depascere sæpius voles, vsque in mensem Maium sufficit. Quòd si etiam semen ex ea voles percipere à Calendis Martijs pecora depellenda, & ab omni noxa defendenda est. vt fit idonea frugibus: Hactenus Ruellius. Hinc colligimus farraginis vocabulum ad diuersa tum pabula, tum remedia, tum simplicia, quàm composita pertinere. Farrago simplex est, vt secale, hordeum, ocymum, far aut farris recrementa potius: mixta, cum triticum, vel auena, vel quæuis leguminа alicui iam dictorum miscentur in satione. Græci mixtam farraginem ad equos purgandos grastin vocant: sed quæ circa farraginem ad equos priuatim spectant, in illis dicemus suo loco: Hic enim communia quædam libet de farriginem adferre, quòd ea non bubus solum, sed omni pecudi conueniat. Sementim facito ita ocymum, viciam, fœnum græcum, fabam, eruum, pabulum bubus serito, Cato cap. 27. Plinius lib. 17. cap. 22 circa finem, ocymum ipsum à veteribus pabulum appellatum scribit, cum Cato & hic distinguat, & rursus cap. 54. his verbis. Per ver cum arabitur antequam ocymum nascatur, des quod edant bubus pabulum. Id hoc modo parari, darique oportet. Vbi sementim patraueris, glandem parari, legique conuenit, & in aquam conijci. Inde semodios, singulis bubus in dies dari oportet, aut modium vinaceorum, quos in dolium condideris. At si non laborabunt, pascantur, satius erit. Interdiu pascito, noctu fœni pondo xxv. vni boui dato. Si fœnum non erit, frondem iligneam & ederaceam dato. Paleas triticeas, & ordeaceas, viciam, acus fabaginum, vel de lupino, item de cæteris frugibus omnia condito. Cum stramenta condes, quæ herbosissima erunt in tecto condito, & sale supers pargito. Deinde ea pro fœnu dato. Vbi verno dare cœperis, modium glandis aut vinaceorum dato, aut modium lupini macerati. & fœni pondo xv. Vbi ocymum tempestiuum erit, dato primum. Manibus carpito, id renascetur: quod falcula secueris, non renascetur. Vsque ocymum dato, donec arescat, ita temperato, post viciam dato. postea panicum dato, secundum panicum frondem vlmeam dato. Si populneam habueris, admisceto, vt vlmea satis fiet. Vbi vlmeam non habebis, querneam & ficulneam dato. Nihil est quod magis expediat quàm boues bene curare. Boues nisi per hyemem cum non arabunt, pasci non oportet. Nam viride cum edunt, semper id expectant: Et fiscellas habere oportet, ne herbam sectentur cum arabunt, Hæc Cato: & alibi capite 60. Bubus cibaria annua in iuga singula lupini modios cxx. ac glandis modio ccxl. fœni pondo lxxi ocymi tantundem: fabæ modios xx. viciæ modios xxx. Præterea peneratim videto vti satis viciæ seras. Pabulum cum seres, multas sationes facito. Omne papulum plurimum, ocymum, farraginem, viciam, nouissime fœnum secari oportet, Varro l. 31. Eodem in loco Varronis erratum esse puto, quòd ocymum in horto, hoc est basilicum, vt ego interpretor, similiter per ypsilon scribat, & ab eodem vocabulum ὠκὺς, quod valet cito, deducat: Quod etsi admittam, per iôta tamen differentiæ causa scribi debuit, vt veteres Græci omnes scribunt. Existimo certe ocymum sui generis plantam esse: deinde etiam quasuis segetes siue vnius siue diuersorum generum quæ virides secabantur pecudum vel pabuli vel purgationis causa eodem nomine dictas apud Varronem. Tertio etiam farraginem proprie dictam, hoc est seminum & leguminum diuersorum miscelam: postremo basilicum olus, quod recentiorum quidam cum ocymo pabulo confundit: & ocymum interpretatus genus illud frumenti, quod vulgo *heidenkorn*, id est paganicum frumentum appellatur, (non alia ratione motus, quam quod pecudibus saginandis vtile sit, in eumque vsum in nonnullis Germaniæ locis seratur) eadem ei attribuit quæ scriptores ocymo oleri & herbæ oderatæ, à qua id prorsus non distinguit, ac per imperitiam illos reprehendit qui basilicon ocimum Dioscoridis faciunt. Sed nimis operosum foret omnes omnium præsertim nostri temporis errores reprehendere. Io. Ruellius idem frumentum paganicum, veterum erysimon cereale vel irionem Plinij esse contendit: sed improbatur à Matthæolo Senensi, inde quod irione virente nullum animal vescatur, & folia ei sanguinea tribuantur: frumenti vero Turcici non folia sed caulis rubeat: nec eo abstineant pecudes, imò auidè vescantur: denique quod nihil sesamo

commune

commune aut simile habeat. Idem ab Italis circa Tridentum Formentone, & alibi Saracinum vocari scribit: Ruellius apud Gallos velatum quondam, nunc ireon, & frumentum Turcicum, quod auorum ætate è Græcia vel Asia venerit. Folium ei hederacium, scapus grandis per fastigium paniculas exerit, triangulis ratiulcuiš coaceruatis granis, quæ foliaceis membranis concepta detinentur. Ea pecudem omnem cæteraque veterina quàm optimè saginant: & in candidissimam teruntur moluntur ue farinam, quæ cum annonæ premit inopia in panificia subinde cogitur. Cum ematuruit granum suis apludis explicitum faginæ glandis nucleo simile noscitur, quod incoquunt rustici, vt bubus, iumentis pecudibusq; cedat in pabulum, cuius vsu vehementer gliscit sagina: mire enim ab eisdem expetitur. Iam agri plerique in Gallia hac fruge rubent. Trionum constat vbique non irionem à Theodoro verti, forsitan quod ei semen triangulum. Plinius herbæ oleraceæ, quæ erysimon quoque Græcis nuncupatur à cereali longe dissidens, vires permistim assignauit. Hæc Ruellius. Et quanquam hæc ad superiorem locum de pabulo quadrare videantur, irrepserunt tamen huc nobis ocymi & farraginis ratione, quibus veteres ad medicandos boues & iumenta vtebantur.

Limeum herba appellatur à Gallis, qua sagittas in venatu tingunt medicamento quod venenum ceruarium vocant. Ex hac in tres modios saliuati additur, quantum in vna sagitta addi solet: ita offa demittitur in boum faucibus in morbis. Alligari postea ad præsepia oportet, donec purgentur. Insanire enim solent. Si sudor insequitur, aqua frigida perfundi, Plinius. Herbæ limei mentionem nusquam alibi vllam reperi: existimo autem de generibus aconiti esse, quod Aristoteles in Miris narrationibus xenicum appellet. Nam id quoque venenum esse scribit quo Celtæ sagittas inficiant, ceruos aliasque feras venaturi. Toram hodie vocant, vt in Lupis occasione aconiti docebimus. In Gallia sanè ante non multos annos aconiti cærulei radicibus ad purgationes etiam hominum periculosa & capitali inscitia vtebantur: quod & Io. Syluius in Gallis suis reprehendit, & ipse in Sabaudia fieri obseruaui. In Galeni libello de medicinis parabilibus cap. 100. superstitiosam curam vt ne boues ægrotent huiusmodi legimus: Cerui cornu super Panis dei sacellum ponito, candelamque desuper accendito, & ne interdiu accensam obliuione demittito: & in tempore sanctum Demusarim inuocato ac tollito: armenta tua & vitam custodient. Nostrates quidam valetudinis gratia bubus conseruandæ pridie diui Martini, hoc est quarto idus Nouembris cepas præbent aut ingerunt. Sunt qui ad omnes occultos morbos, viscerum præsertim, vt pulmonis & iecoris, tam hominum quàm pecorum, edendas offerant radiculas rubiæ syluaticæ, quàm vulgò vocamus *vualdmeister* ab excellentia, & *leberkraut*, id est iecorariam. Nascitur in syluis tantum & vmbrosis locis: alia quàm vulgaris rubia agrestis, congener tamen: breuior ea, caulibus rectis, foliis maioribus, similiter per genicula radiatis, candidis flosculorum corymbis, de qua plura in Cane rabido dicemus, vbi alyssi mentio incidet. Peritiores quidam nostratium, septimo quoque die, si domi sit pecus: sin absit in montibus, per singulos menses semel remedium hoc cum lincti (talem sic vocant) vorandum exhibent: quod ex hedera terrestri vulgo dicta, baccis iuniperi, visco de pyro arbore, & pulmonaria arboribus adnascente conficiunt: præseruat à morbis viscerum. Ingeritur eis etiam contra omnes morbosas suspiciones gentianæ quædam species, flore cæruleo, radicibus albis amarissimis, & quasi de industria decussatim incisis, vnde aliqui vernacula lingua radicem cruciatam vocitant, alij *modelgeer*. Nascitur in siccis, asperis, & saxosis collibus. Celebratur eius præconium, *modelgeer, ist aller kreuter ein eer*. Priuatim vero aduersus lumbricos & pestilentiæ luem laudatur. Tempore verno, & apud nos mense Maio potissimum, ros mellitus interdum cadit, Græci aëromeli & drosomeli vocant, Ebræi mannam, nostri *das himmelhung*, id est mel cœleste, hoc rore madidas herbas si pecora pascant, multi pestem sequi persuasi sunt. Chamæleontis nigri succus iuuencas necat anginæ modo: quare à quibusdam vlophonon vocatur, Plinius. Helleboro nigro equi, boues, sues necantur: itaque cauent id, cum candido vescantur, Idem & Theophrastus. Circa Scytharum & Medorum dictam Thraciæ regionem, locum esse aiunt viginti ferè stadiorum spacio, qui hordeum producit, quo homines vescuntur, equi verò & boues cæteraque animalia abstinent, Aristoteles in Mirabilibus. Gramen quod nascitur in Cilicia, ab incolis cinna dictum, inflammat boues quæ id frequenter comedunt dum est viride, Dioscorides. Forsan & hæc aconiti aliqua species est: nam Theophrastus aconitum describit herbam breuem quæ nihil superuacui habeat, frumento similem, semine tamen non spiceo. Quod si ita est, nihil impedit quin etiam gramini simile, aut quædam eius species dicatur. Nam (vt obiter moneam) aconiti nomen ad varias formisque plurimum differentes herbas vagum videtur, cum aliud cyclamini, aliud platani, aliud seridis aut iridis potius foliis aconitum ab antiquis commemoretur. Sola inexpugnabilis veneni vis tabifica omnibus illis, vt video, communis est. Prouenit apud nos noxia quædam herba, qua non ipsa solum boues abstinent, sed etiam gramine circumcirca nascente, licet eodem equi vescantur. Rustici quidam apud nos malum florem, alij malum Henricum appellant: vt atriplicis quoddam syluestre genus bonum Henricum. Caulis ei albus, pedalis, solidus, & substantia quadam humida mollique infarctus. Flores hirsuti, purpurascentes, in spicam congesti vt in testiculo canis ferè, semina rotunda instar milij. Gustu subastringit. Radice albissima, nodis quibusdam exasperata & veluti squamata (vt saxifraga alpina, ceu folia quinis sunt similia fraxini foliis: & vt sanicula alba Hessorum) longissima, ad quinque vel sex cubitos descendente: quamuis raro integra effodiatur: recens planè frigida humidaque tactu percipitur. Vites vicinas corrumpit & frigore suo lædit. Quamobrem diligenter à vinitoribus effossa in aquam reijcitur, ne in terra denuo comprehendere possit. Plurimum circa eam graminis abundat. Foliis caret. Vis enascendi tanta, vt vel per pauimentum, si quod obsistat, eluctetur. Vere tantum prodit. Flos solis impatiens, crassus, aquosus, intra triduum vi solis marcescit. Natales ei vineæ collinæ, & prata syluis proxima. Autumno, vt audio, rursus erumpit. Eadem, nisi fallor, ægolethros Plinij fuerit, de qua ille lib. 21. cap. 13. Herba est (inquit) ab exitio & iumentorum quidem, sed præcipue caprarum, appellata ægolethros. Huius flores concipiunt noxium virus aquoso vere marcescentes. Ita fit vt non omnibus annis sentiatur hoc malum. Ex his floribus apes Heracleæ in Ponto mel venenatum conficiunt, Hæc Plinius: Nec alibi quicquam de ea aliud proditum legi. Mel Heracleoticum (vt scribit Ruellius lib. 3. cap. 21.) ex herba fieri candida commemorant, quæ ægolethros vocetur: Similiter etiam Hermolaus Barbarus legit, tanquam ex Plinio. Quanquam autem illius nostræ superficies ex albo palleat, radix albissima sit: ex Plinio tamen de colore eius nihil cognoui: sed alia Plinij libro 18. cap. 17. herba alba videtur, panico similis, occupans arua, pecori quoque mortifera. Theophrastus aconitum (secundum Dioscoridis) frumento comparat, quod ad genicula scilicet, propter caules geniculatos: sicut & primum gramini. Hieronymus Tragus lib. 2. cap. 35. inter

vitia frugum sexto loco describit herbam panico calmis nodisque ac foliorum vaginis similem, prorsus inutilem & vitiosam, inter milium & panicum nascentem. Et mox aliam superiori non dissimilem, sed longe maiorem: cuius folia ab initio planè milium referant, longis & asperis aristis armatam, quæ lapparum instar vestibus hæreant: in aruis milio & hordeo consitis frequentem. Hanc ait valde noxiam esse, & euitari à bubus. Harum altera procul dubio erit illa Plinij herba alba panico similis. Hieronymus ipse alteram phalaridem Dioscoridis esse coniicit, quod ne sim prolixior in præsentia non refutabo: alteram miliariam Plinij, quam ille milium implicando enecare scribit, cum ex duabus illis ab Hieronymo descriptis neutra implicet. Forsitan autem illa posterior non aliam ob causam bubus noxia est, quàm quod interiora partium suarum asperitate lædat. Herbæ iam dictæ, quam ægolethron reor, perquàm similis orobanchæ est, nisi radice differret: & caule magis purpurascente: & quoniam ea quoque ad boues & alia quædam animalia pertinet, diligentius eam describemus. Orobanche (inquit Dioscorides) cauliculus est sesquipedalis, & interdum maior, subruber, hirsutus, tener, sine folio, pinguis flore subalbido, & (aliâs vel) in luteum vergente, radice digiti crassitudine, & cum ariditate flaccescit caulis, fistulosa (cum radix ariditate flacescit scapus dehiscens in rimas dissilit, Ruellius:) Hanc inter quædam legumina nasci constat, & ea strangulare, vnde orobanchæ sibi cognomentum vsurpauit. Editur, vt olus cruda, & in patinis asparagi modo (dum tenera est, Plinius) de cocta legumentis addita, coctionem accelerare creditur, Hæc Dioscorides, & Plinius similiter ferè. In quibusdam codicibus adduntur & istæ nomenclaturæ: Sunt qui cynomorion, qui leonem appellent, Cyprij thyrsinen, lingua communis lupum. Plinius etiam libro 22. cap. vltimo aut à similitudine canini genitalis cynomorion ab aliquibus nominari: non mala neque concinna similitudine, si plantam contempletur aliquis: quæ à radice surgens, nudo, glabro singularique caule, in summo folia aliquot conferta, & inter ea emergentes habet flores simul, & quasi in glomerem collecta omnia: qua forma caninum genitale in summo est, crassius & quasi galeritum. Vidimus nos eruiangina, nec quicquam inter segetes & legumina per æstatem frequentius inuenitur, Marcellus Vergilius. Miror autem quod cum orobanchen sibi notam profiteatur, nihil interim dicat in Theophrastum, cuius verba citat, qui non recte de orobanche scribit quod circumligando se herbas adnatas strangulet (Marcellus etiam ineptius effert, cirris quibusdam circumligando se, scribens) in quod Plinius quoque Theophrastum, vt solet, imitatus, libro 18. cap. 17. his verbis scribit, Est herba quæ cicer enecat & eruum circumligando se, vocatur orobanchæ. Quamuis Matheolus se aliquid huiusmodi apud Plinium legisse neget: qui & ipse super hoc errore Theophrastum non immerito arguit. Nam Theophrastus libro 5. de Causis, cap. 22. sic scribit: Ἡ ὀροβάγχη καλουμένη τὸν ὄροβον τῷ περιπλέκεσθαι καὶ καταλαμβάνειν, καὶ τὰ λεμμόδωρον πνίγουσα δι' ἣν τῇ ῥίζῃ προσφυόμενον. Hæc Græce apponere malui, ne quis non autorem, sed interpretem erroris incusaret. Quanquam ab errore vindicari possit Theophrastus si dicatur alia esse eius orobanche sicut & Galeni quàm Dioscoridis. Dioscoridis enim orobanche, Theophrasti hæmodorus videtur quod Plinius non animaduertit. Galeni verò & Theophrasti orobanche, conuoluolus niger Germanis vulgo dictus fuerit vel helxine cissampelos forte. Orobanche certe Dioscoridis vt sciunt oculati testes, nequaquam amplexi caulis est: sed sola præsentia sua non attactas etiam necat, vt Matthæolus sentit: ego radicis hoc maleficium esse putauerim, aut quia alimentum omne vicinis subtrahit, vt apparet ex eo quod succi plenissima est. Nascitur autem non inter legumina solum, sed etiam in aruis frumento & cannabi consitis. Flores etiam vt caulis ad rubicundum colorem vergunt, minus tamen, magisque albicant. Cynomorion apte vocatur, quod summitate quæ flores continet crassiore & infra eam caule tenuiore, genitale caninum refert, vt Matthæolus obseruauit: qui hæc etiam addit, à rusticis in Italia hanc herbam vocari lupam, eo quod plantas vicinas deuorare videatur: alibi caudam leonis: alibi toram, quoniam certò constet vt primum vaccæ hanc herbam gustauerint, tauros ab eis requiri. Alias herbas toræ nomine in Lupo infra demonstrabo in mentione aconiti. Orobanchen frigidam & siccam esse in primo ordine Galenus & Aegineta scribunt. A recenti Græcia osprioleon, quasi legumen leoninum, & aut leonteos botane (aliâs leontobotanon) quod est herba leonina dicitur. In Parisiensi agro tenia, à tenendo, vt arbitror (inquit Ruellius) quod tenaci noxa fabam, cicer, eruum & viciam obuoluat: cincinnisque vel cirris tanquam brachiis strictim amplexetur, vt ea penitus obstrangulet: vel quod pestis hæc pertinacius hæreat, vt manantia capitis vlcera, quæ vulgus appellat tineas, in pueris. In aruis (vt scribit Sotion in Geoponicis 2. 40.) non prodibit, si in quatuor eorum angulis, & medio, rhododaphnæ ramuli pangantur: hoc eodem remedio putant legumen omne à noxa vindicari. Qui volunt hanc frugum pestem prorsus aboleri, quinque testas creta depingunt, Herculis effigiem leonem strangulantis referentes, & in quatuor agrorum angulis atque in medio collocant. Sunt qui delineatam eo modo testam in area tantum media, vt hanc amoliantur perniciem, iubeant obrui. Democritus affirmat orobanchen herbam confestim abigi, si mulier quæ in menstruis est, solutis crinibus & nudo corpore, gallum in manibus tenens, aream circumeat. Ita validiora coalescere legumina testantur, qui hac superstitione sunt imbuti: quippe cum herba gallinaceum verens gallum delitescat, Hæc Ruellius. Apparet autem non rectè cognitam ei orobanchen fuisse, cum leguminibus eam obuolui, suisque ea brachiis amplexari, Plinium & Theophrastum secutus, scribat: quod aut falsum est, aut alia Dioscoridis, alia Theophrasti orobanche fuerit, quod mihi verisimile fit, vt iam dictum est. Idem Ruellius libro 1. cap. 8. orobanchæ folia pinguia tribuit, cum Dioscorides eam sine foliis faciat: sed excusari potest quod omnino breuissima caulique hærentia & alternis digesta habeat, vt nulla videri possint nisi quis de proximo intueatur: quod autem in summo caule folia aliquot ei conferta sint, vt Marcellus testatur, nusquam vidi. Hoc insuper obseruaui gustu subdulcem esse, vt non sit mirum in cibis recipi solitam: floribus suauiter odoratis, cauis, oblongis, in cacumine spicatim hærentibus, sicut in cynosorchi: eundem radici thyrso au floribus colorem esse è luteo candidum: radicem crassam, nodosam, plurimis capillatam fibris. Cyprios thyrsinen appellasse suspicor, quod tota ferè tyrsus sit, id est scapus planè rectus. Ab imperitis quibusdam falso hypocisthidis nomine appellatam olim audire memini. Qui picturam eius desiderat, in Germanico de plantis libro Hieronymi Tragi reperiet, inter satyria (vt vocat) nono loco: in quo mireris cur flores ei neget, cum eosdem imago adiecta depictos exhibeat: Nascitur (inquit) in humidis & vmbrosis syluis mense Maio, caule pingui satyrio simili, colore ligni aut fungorum in syluis nascentium, radice multis intricata fibris, vt in Phu & elleboro nigro: Vitium omnino inter herbas, vt apparet: Hæc Tragus. Aconito nullum pecus, nullum animal pascitur: etsi fructum & folium nil nocere prædicent, vim mortiferam in radice tantum haberi. Ruellius ex Theophrasto, qui tamen non aconitum, sed scorpium hanc stirpem vocat. Est autem primum aconitum

Dioſcoridis. Boues, oues, iumenta omnemque quadrupedem necat, eodem die, ſi genitalibus radicula vel folium imponatur, Theophraſtus de aconito ſimpliciter. Eſt autem alterum genus aconiti apud Dioſcoridem, recentiores confundunt. Ego in montibus circa ipſa vaccarum ſtabula & tuguria paſtorum magnam ſæpè cœrulei præcipue aconiti copiam vidi, nam cum à bubus non attingatur, copioſiſſimum prouenit. Quemadmodum & alia quædam herba mire frequens circa eadem viret, qua ſimiliter boues abſtinent, bonam vel *bane* Germanice vocant, cubitali aut altiore caule, erecto: foliis incanis lapathi quodammodo (ſi bene memini) figura, floribus luteis, oderatis, ſed parum grato odore, calendulæ ſimilibus, minoribus tamen & anguſtioribus in capituli circuitu foliis. Herbam lixiuio inijciunt, vt flauo colore id commendet: Hanc caltham alpinam vocare licebit, donec alius aliud nomen adferat. Eſt & alia qua boues abhorrent, amplexicaulis, annua, conuoluolo ſimilis natura foliisque, quæ etiam proxime ad paganicum frumentum hederæ foliis ſupra deſcriptum accedunt; acutiora tantum nigrioraque ſunt: cuius & ſemen refert figura triangula, ſed minus eo ac nigrius eſt: Hinc quoq; lingua vernacula *ſchwartz vuinden*, id eſt volucrum nigrum appellatur: ab aliis *ſpin*, eò quod coliculis ſuis tanquam filis tenuibus proxima quæque intricet, & irretita in ſolum deprimat. Radix palmi longitudinem non excedit, ſimplex, rotunda, Luxuria omnis in coliculos abit, quibus color ſpadiceus, genicula vt in polygono: Flores plurimi, albi, exigui, inodori, inſipidi. Naſcitur cum alibi, tum inter cannabin, eamque inuadit. Hanc Hieronymus Tragus libro 2. cap. 33. orobanchen propter ſimile maleficium eſſe ſuſpicatur, non affirmat tamen cum deſcriptio veterum longe diſſideat. Poſtremo quædam *blakken* Germanis dicta, vt audio (perſonatam eſſe conijcio) foliis latis, cum rore madida à bubus depaſcitur, inflat eas adeò, vt aliquando rumpantur, niſi curſu agitati incaleſcant, & per aluum reijciant. In Burgundia frequentius hoc malum euenire aiunt, quod maior eius herbæ illic copia ſit. Cum rore non mandet, obeſſe negant, & appeti alioqui ab ipſis. Villicus meus cum boues ægrotarent deuorato copioſius rapiſtro (vel lapſana, floribus luteis inquit, rapis ſimillima herba) & inflarentur (aiunt enim radici eius adhærere globulos ceu auellanæ, in quibus vermiculi lateant, pecori noxij: facile autem radix etiam cum herba ab eis euellitur) cannabis ſemina integra cum ſale in patella bene calefecit & per os eis egeſſit ac ſic euaſerunt. Semper propterea cannabim domi ſeruabat. Geſnerus. Conuenit huic loco etiam machinæ deſcriptio, quamquam communis omnium maiorum quadrupedum, qua clauſa iumenta bouesque curentur. Machina igitur (inquit Columella) fabricanda eſt, vt & propior tutusque acceſſus ad pecudem medentibus ſit, nec in ipſa curatione quadrupedes reluctando remedia reſpuat. Eſt autem talis machinæ forma: Roboreis axibus (aſſibus) compingitur ſolum, quod habet in longitudinem pedes nouem, & in latitudinem pars prior dupondium ſemiſſem (pedes duos & ſemis, Vegetius) pars poſterior quatuor pedes. Huic ſolo ſeptenum pedum ſtipites recti ab vtroq; latere quaterni applicantur: ij autem quatuor angulis affixi ſunt, omnesq; tranſuerſis ſex temonibus quaſi vacerræ inter ſe ligantur, ita vt à poſteriore parte, quæ latior eſt, velut in caueam quadrupes poſſit induci, nec exire alia parte prohibentibus aduerſis axiculis: primis autem duobus ſtatuminibus imponitur firmum iugum (tranſuerſum tigillum ad modum iugi, ad quod equorum capita vel boum cornua religantur, Vegetius) ad quod iumenta capiſtrantur, vel boum cornua religantur: vbi poſſunt etiam numelli fabricari, vt inſerto capite deſcendentibus per foramina regulis ceruix teneatur: cæterum corpus laqueatum, & diſtentum temonibus obligatur, ſicque immotum animal medentis arbitrio eſt expoſitum. Hæc hactenus.

Deinceps de morbis ſingillatim dicemus, generalibus primum & contagioſis, poſtea reliquis. Morbus qui appellatur malis (de quo etiam in Aſino iam diximus) diuerſo genere paſſionum emigrans, equini generis perplures contagione conſumit, boues quoque idem interficit, ſed à diuerſis diuerſo nomine vocatur. Si quando bouem tentauerit, iſtis agnoſcitur ſignis: Erit bos pilo horridus & triſtis, ſtupentibus oculis, ceruice deiecta, ſaliuis aſſidue per os fluentibus, inceſſus pigrior, ſpina rigidior, faſtidium maximum, pauca ruminatio: cui ſi inter initia ſubuenire tentaueris, diſcrimen euadet: ſi per negligentiam adhibeatur tardior cura, vetuſtioris morbi non poteſt ſuperari pernicies roborata. Inter exordia igitur adhibebis remedia quæ ſupra deſcripſimus tanquam aduerſus omnes morbos, quæ parantur ex ſcilla, vel lupino & cupreſſo, vel allio, vel marrubio, vel amurca: vel theriacam diapente, &c. Si porcinum ſtercus, præſertim ſuis ægræ, bos deuorauerit, ſtatim peſtilentiam contagionis ſolius mallei (malidis) ſuſtinet morbi. Qui cum ſemel in gregem vel armentorum vel domitorum inceſſerit iumentorum, ſtatim omnia animalia quæ leuem ſuſpitionem habuerint, de poſſeſſione tollenda ſunt, & diſtribuenda illis locis, vbi nullum pecus paſcitur, vt nec ſibi inuicem nec aliis noceant. Confeſtim (inquit Columella) mutandus eſt cœli ſtatus & in plures diſtributo pecore longinquæ regiones petendæ ſunt, atq; ita ſegregandi à ſanis morbidi, ne quis interueniat qui contagione cæteros labefaciat. Nam paſcendo herbas inficiunt, bibendo fontes, ſtabulo præſepia: & quamuis ſani boues odore morbidorum afflante depereunt. Vſq; eò etiam mortua cadauera vltra fines villæ proijcienda ſunt & altiſſime obruenda ſub terris, ne forte ipſorum corporum (halitu) interna ſanorum contingantur & pereant.

Vno quidem vocabulo peſtilentia appellatur, ſed habet plurimas ſpecies quas enumerare non licet: facilius ipſa principia à diligentibus intelligi poſſint. Eſt itaque humidus humor (humida malis) quoties per os & nares humor effluit bobus, & faſtidium ægritudoque conſequitur. Eſt ſiccus, quoties nullus humor apparet, ſed animal quotidie maceſcit & fit deterius, nec iuxta conſuetudinem appetit cibos. Eſt articularis, quoties interdum de prioribus, interdum de poſterioribus pedibus claudicant boues, cum habeant vngulas ſanas. Eſt & ſubrenalis, quoties à poſterioribus debilitas apparet, & lumbi dolere creduntur. Eſt farcimioſus, quoties per totum corpus bobus tubercula exeunt, aperiunt ſe, & quaſi ſanantur, & iterum in aliis locis exeunt. Eſt & ſubtercutaneus, quoties humor peſſimus in diuerſis partibus corporis bobus erumpit & decurrit. Eſt elephantiaſis quoties velut ſcabies minutæ cicatrices exeunt extra corium, & ad ſimilitudinem lenticulæ. Eſt mania, quæ infectis bobus eripit ſenſum, vt nec audiant more ſolito, nec videant: ex qua paſſione celerrime moriuntur, quamuis hilares pinguesque videantur. Hi omnes morbi contagione ſunt pleni, & ſi vnum animal apprehenderint, celeriter ad omnia tranſeunt, & ſic interdum aut integris armentis, aut omnibus domitis afferunt interitus. Sed de malide morbo, eiusque nominibus, differentiis & remediis plura dicemus in Equis, nunc ex Vegetio & Columella boum contra hanc peſtem remedia ſubiungamus. Euincendi ſunt igitur quamuis peſtiferi morbi, & exquiſitis remediis propulſandi. Panacis & eryngij radices fœniculi ſeminibus miſcendæ & cum defruti ac moliti tritici farina, candentique aqua conſpergendæ, eoq; medicamine ſaliuandum ægrotum

pecus, Columella. Panacem à seplasiariis compara. Eryngion autem herba dicitur; quæ in littore nascitur prope vndam maris, florem habet quasi aureum vel galbineum, folia eius sunt quasi folia cardui syluestris, inter arenas littorum largissimè spargitur: has effodies, & in vmbra siccatas seruabis, aduersus morbum tam equorum quàm boum plurimum prosunt. Potio ex eis componitur ista: Radicum panacis & eryngij & seminis fœniculi, singulorum vncias ternas pariter deteras diligenter, addasque farinæ triticeæ sextarium, ita vt prius frumentum frangas & molas: quæ omnia de calida feruente consperges, & cum melle vel sapa nouenas offas singulis diebus digeres, Vegetius. Tum paribus casiæ myrrhæque & thuris ponderibus, ac tantundem sanguinis marinæ testudinis miscetur potio, cùm vini veteris sextariis tribus, & ita patua res infunditur. Sed ipsum medicamentum pondere sex vnciarum diuisum, portione æqua per triduum cum vino dedisse sat erit, Columella. Sanguinem marinæ testudinis colliges, & cum vino per os dabis: quam quia inuenire difficile est, vulgarium testudinum prodesse æstimant: Quod vtrum bene opinentur, vsus viderit. Nam auctores de terrestri (marina legendum puto) testudine tractauerunt. Puluerem etiam casiæ fistulæ, nec non etiam thuris pro æqua parte admiscebis, ex eo vnam semunciam cum sextario vini veteris in die per nares boues infundes: Quod medicamentum per triduum facies. Morbi quoque quos superius nominauimus amari sunt, & non nisi amaris potionibus superantur. Nam contraria contrariis potionibus curantur ratione medicinæ, ideoque puluerem herbæ absinthij & crudorum lupinorum, herbæ quoque centaureæ vel peucedani æquis ponderibus diligenter misceto, & in sextario vini veteris trina cochlearia singulis diebus, additis vnciis tribus olei, per os dato, Veget. Nostri etiam pastores & opiliones absinthij flores aridos contritos salique permistos, ouibus ac bubus præbent, quotidiana experientia edocti, omne genus interiores morbos absinthio curari, dolores sedari, & excrementa purgari, Hieron. Tragus. Sticados citrinum valet multum contra pestem boum & equorum & omnium animalium, quando tritum cum potu datur animalibus, vt quidam multum expertus mihi retulit, Albertus in remediis canum. Præsens aduersus pestem remedium cognouimus radiculæ, quam pastores consiliginem vocant (alij pulmonariam, alij eantundem radiculam, Vegetius.) Ea in Marsis montibus plurimum nascitur, omnique pecori maximè est salutaris. Læua manu effoditur ante solis ortum: sic enim lecta maiorem vim creditur habere. Vsus eius traditur talis: Aenea subula (acu vel acuto cuprino) pars auriculæ latissima circumscribitur (quasi in circulo signatur) ita vt manante sanguine tanquam literæ ductus appareat orbiculus. Hoc & intrinsecus & ex superiore parte auriculæ cum factum est, media pars descripti orbiculi eadem subula transuitur, & facto foramini prædicta radicula inseritur: quam cum recens plaga comprehendit, ita continet, vt elabi non possit. In eam deinde auriculam omnis vis morbi, pestilensque virus elicitur, donec pars quæ subula circumscripta est, demortua excidat, & minimæ partis iactura caput conseruatur. Est autem consiligo herba illa quam Germani *leuskraut*, id est pediculariam vocant (nam hac quoque vt veratro albo contra pediculos pecorum vtuntur) aliqui *schlangenwurtzel*: Galli pedem leonis, vel pomeleam, id est pulmonariam, Sabaudi Marsicam herbam: Græci recentiores veterinarij diapyron, id est feruidam & igneæ facultatis herbam. Est enim temperamento calidissimo, per omnia ferè ijsdem quibus veratrum nigrum viribus prædita. Plinius à Marsis repertam scribit, & inde Sabandicum nomen factum videtur. Cum siligne nihil planè commune habet, vt suspicer Latinos cum Græcam vocem diapyron imitari vellent, ἀπὸ τοῦ πυροῦ, id est tritico, cuius species siligo est, vocem compositam credidisse: cum ab igne potius descenderit, vt iam ostendi. Inest autem feruor ille radici & semini præcipuè. Non aliud videtur enneaphyllon Plinij: conueniunt enim numerus foliorum & vis caustica. Liquore eius qui per ignem elicitur in vitreis vasis, in nonnullis Sabaudiæ locis aduersus pestem hominibus quoque propinant, vt sudores moueat. Cætera quæ de hac herba cognoui, quia nihil ad animalium historiam pertinent, in aliud tempus differo. Consiligo si desit, ellebori nigri radicibus eodem successu, non bubus solum, sed equis etiam & suibus medicandis vtemur. In equis tamen cuti pectoris foratæ radicem inserunt, non auriculæ vt in bubus & suibus. Cornelius Celsus etiam visci folia cum vino trita per nares infundere iubet. Columella Bubus in peste dantur vitrioli drachmæ 2. vel ad summum 4. cũ modico pumice & mensura vini vel aquæ: quod remediũ à Thadæo alicubi in practica sua scriptum Gratarolus etiã expertus est Tellij in valle Tellina: & si apostema apparuisset, secari iussit, imponiq; elleborum nigrum. Ex vitriolo quidẽ aluus eius soluitur, &c. Suffimenta quoq; plurimũ iuuant sulphur, bitumen, allium, origanum, semen coriandri, carbonibus inspèrge, & cooperta boum (capita) supra vas, in quo suffimenta incenderis, diutissimè continebis, vt fumus eorum capiat, ac nares impleat, atq; ita ad cerebrum & interna salutari remedio penetret. Sed & totum suffire percommodum est, vt ab eodem morbo pernicies expellatur, & cætera pestilentiæ contagio non coinquinet. Vergilius in Georgicis boum pestem his carminibus describit,

Ecce autem duro fumans sub vomere taurus
Concidit: & mistum spumis vomit ore cruorem:
Extremosq; ciet gemitus: it tristis arator
Mœrentem abiungens fraterna morte iuuencum:
Atq; opere in medio defixa relinquit aratra.
Non vmbra altorum nemorum, non mollia possunt
Prata mouere animum: non qui per saxa volutus
Purior electro campum petit amnis: at ima
Soluuntur latera, atq; oculos stupor vrget inertes:
Ad terramq; fluit deuexo pondere ceruix.

In Rhætia Heluetica prope thermas Fabarias pagus est *Vattis* appellatus, vbi cum pestilentia pecori ingruit, schedas quasdam magicis characteribus descriptas & funiculo alligatas supra viam extendunt & pecudes vt subtus transeant impellunt: Sic pestem illico finiri aiunt. Schedas illas à mago quodam ante annos centum dono se accepisse testantur, vt reconciliarentur, cum ille à vicino monte deducto dracone herbas & fruges quas duxerat prostrauisset. Pestilentem in quadrupedibus luem rustici variis nominibus vocant, *das sterben, das gech, der schelm.* Est quãdo conquerantur pecora noxio vento afflata esse, *das vihe sye in ein g solter oder bœsen wind kommen*, quod ex insolito tremore apparet: Huic malo medẽtur astrãtiæ siue imperatoriæ herbæ radice, quæ luna crescente effossa sit. Vallesij cùm pestis est inter boues, vaccas duas vel capras, iã peste correptas, sub limen viuas defodiunt: deinde purgatis & ablutis omnibus (præsepibus & aliis) faciunt fumũ ex ossibus & calceis veteribus, ita pestẽ cessare aiũt. Generalia igitur remedia aduersus morbos generales contagiososq; retulimus, nunc aduersus valetudines, quæ singulis animalib. accidunt, nec in alia transeunt, remedia subiungemus, Veger. Hactenus ex Vegetio & Columella de malide & pestilẽtib. morbis diximus: quib. adhuc addendũ videtur malũ quod Aristoteles

κραῦρον, vocauit, quam Theodorus Gaza, nescio qua ratione strumam transtulit: Euenit struma (inquit) vt calidius frequentiusque spiretur: quod denique in homine febris, idem in boue struma est: indicium morbi, vt demissæ aures flacceant, & vt comedere nequeant: breui moriuntur, adapertisque pulmo inspicitur putris, Hæc Gaza ex Aristotele, libro 8. cap. 23. Grammatici κραῦρον exponũt siccum, aridum, & friabile: & κραυρισμὸν morbum aluearium, cum vermes & aranei innascuntur. In suibus etiam Aristoteles paulò ante de eodem morbo κραυρῷν dixerat (si rectè habent codices excusi) capitis dolorem & grauitatem definiens, qui plures simul inuadat, & tribus vel quatuor diebus perimat, interdum tamen vino per nares infuso curetur. Ventris etiam profluuium incurabile eodem nomine vocari scribit. Branchum etiam (Gaza raucedinem reddit) in suibus morbum esse Aristoteles ibidem prodit, in quo maxillæ præcipuè & partes circa branchias inflammentur: eumque in aliis quoque corporis partibus fieri, vt pede vel aure interdum: putrescere protinus membrum & vlcus serpere, donec ad pulmonem deueniat, quo tacto, mortem sequi: crescere hoc vitium celeriter, nec posse suem quicquam edere cum ita ægrotat: curari à porcarijs cum malum adhuc modicum senserint, haud alio modo quàm tota parte abscissa qua cœperit. Albertus Magnus Græca voce corrupta crocharon inepte nominauit, ineptior etiam cum vocem Arabicam esse ait: rectè verò, vt iudicio, mali originem facit à defluxu capitis: addit experimento constare, heptaphyllon (vel vt vulgus vocat, tormentillam) tum bubus tum equis saluberrime contra hanc luem in potu pastúue dari. Hæc omnia hoc loco referre placuit: quoniam κραῦρος Aristoteli dictus morbus, tum in bubus tum in suibus, non alius mihi videtur quàm malis humida à Vegetio & recentioribus Græcis appellatus: quibus cum etiam branchus propter periculum, eiusque celeritatem & pulmonis noxam conuenit, differt autem quod in quibusuis etiam extremis partibus incipiat, ijsque sectis curetur. Non alius etiam quàm malis humida videtur morbus ille boum, quem Itali vulgo, vt Petrus Crescentiensis scribit, guttam robeam vocant. Is inuadit ex pabulo potúue nimio, præcipue post humidas depastas herbas, & propter otium & aëris humiditatem. Vultus & oculi inflantur: & nisi curetur, bos moritur. Curatur autẽ detracto sanguine sub lingua, hoc modo: Duæ glandulæ sub lingua cultri acuti mucrone plurib. in locis secantur & sanguis copiose demitur. Fit etiam suffitus cum thure ad nares bouis. Nullo autem tempore, & minime æstate, vtile est boues in cursum concitari. nam ea res aut cit aluum, aut mouet febrem. Sunt autem febricitantis bouis signa, calor totius corporis, maximè circa os, linguam, & aures, manantes lachrymæ, caput grauatum, & nutans, oculi lippi, compressi (semiclaui) & introrsum ceu in foueam reconditi: fluidum saliuis os: calidus, longior, & cum quodam impedimento tractus spiritus, interdum & cum gemitu: venarum inquietudo, cibi fastidium. Causæ sunt, immoderatus labor aut calor. Ferè enim ægrotant boues cum laborauerint propter æstus, aut propter frigora, aut propter nimium laborem, aut otium diuturnum, aut si eum exercueris statim sine interuallo cibum potumue dederis. Conuenit autem febricanti abstineri cibo vno die: Postero deinde exiguum sanguinem ieiuno sub cauda emitti, atque imposita hora modicæ magnitudinis coctos brassicæ coliculos triginta ex oleo & garo (liquamine) saliuati more demitti (digeri:) eamque escam per quinque dies ieiuno dari. Præterea cacumina lentisci aut oleæ, vel tenerrimam quanque frondem, aut pampinos vitis obijci, tum etiam spongia labra detergeri, & aquam frigidam ter die præberi potandam: Quæ medicina sub tecto fieri debet, nec ante sanitatem bos emitti, Columella. Ex vmbrosis locis accipiens gramen & lauans, febrienti boui vorandum porrigito: aut vitis similiter folia. Aqua autem illi frigidissima danda est, eaque in loco maximè vmbratili, sed exposito sub dio. Quinetiam spongia perfusa aqua, tum aures tum nares ipsæ perfrigerandæ sunt. Alij faciem bouis, easque partes quæ sub oculis collocantur, stigmate inurunt: quas postea spongia lotio calido & veteri madidata, bis fouent singulis diebus, donec decidant ipsæ escharæ, vlceribusque cicatrix inducta fuerit. Aures etiam exasperantur, donec sanguis videatur effluere. Sunt qui læuigantes farinam vino, eam comedendam apponant. Alij vbi lauerunt muria, bouem amiculis tegunt & calefaciunt. Alij cytisum ex vino porrigunt, Didymus. Conducit eis victus ratio frigida: quamobrem à labore cessent, & in loco frigido contineantur salicum frondibus & pampinis obtecti: In cibo etiam salicum frondes conueniunt, & quæ refrigerent herbæ, & hordeum infrigidatum. Si pleniores videbuntur, detrahatur sanguis. Aquam bibant de malis acidis & prunis, ipsaq; mala & pruna comedant, Petr. Crescentiensis. Bos febricitans perfunditur aqua, & perungitur oleo & vino tepefacto. Sitienti datur frigida. Si hac non proficitur, demitur sanguis maximè à capite, Varro vt Petrus Crescent. citat: Ego hæc nusquam apud Varronem reperi: neq; in his qui publicati sunt libris Varronis vlla pecoris remedia leguntur, neq; in Geoponicis Græcis ex eo quicquam inter remedia profertur.

Bubus perfrigeratis vinum nigrum infundendum est, Florentinus. Bos ossa non deuorabit, si lupi caudam ad præsepe suspenderis, Paxamus. Suis fimum si forte deuoretur à bubus, lædit mirum in modum. Præcipuè autem quod egerit sus ægra pestilentiam facere valet, vt suprà diximus: procul igitur à præsepibus sues arceantur: nec minus gallinæ. Nam bos cum gallinæ fimum inter pabula sumpserit, statim nimio ventris dolore torquetur, inflatusque moritur: Cui hac ratione succurri conuenit. Apij seminis vncias tres, cumini sextarium semis, & duas libras mellis commisce, & tepidum per os infunde, ac tam diu ambulare compelle, & confricandum cura manibus plurimorum, donec ventrem potio moueat. Gisni (vox corrupta videtur) quoque cum vino deterere, & per os dare creditur salutare remedium. Lixiulum quoque ex arbore vlmi vel cuiuscunque generis ligni cinerem, dummodo bene coctum, cum oleo miscere, & liquidum ac tepidum diffundere per fauces aduersus stercus (gallinæ) plurimum prodest, Vegetius. Pro Gisni forte legendum folia fici, nam Absyrtus equis hoc veneno periclitantibus folia caprifici triduo ex aqua tepida bibenda præbet. Alia etiam contra hoc malum remedia equis adhiberi solita apud Veterinarios leges. Miretur autem aliquis cum adeò noxium sit stercus suillum, iumento tamen cui natura exciderit loco remedij in potu dari à Vegetio libro 3. cap. 9. Buprestin insectum si bubulum pecus deuorauerit, tantopere inflammationibus torquetur, vt & rumpatur, & non ita multò post efflet halitum extremum, Aelianus. Buprestis dicta est quoniam τὰς βοῦς ἐμπίπρησιν id est boues inflat, Nicander. In Græcis Geoponicis libro 17. cap. 17. Paxami verba inscripta περὶ βουπρήστεως duo Latini interpretes de bupresti vertunt, ego potius de ventris boum inflatione vertendum iudicio: vt nihil referat an βου particula hic intensiua sit, an ad boues proprie pertineat. Quanquam enim ex bupresti insecto vorato turgeat & infletur venter, idem tamen affectus alias quoque ob causas interdum inuadit: Mulomedici in equis κοιλόπρησιν vocant, id est τοῦ κοιλιῶντος καὶ λαγόνος πρῆσιν ἤτοι ἐμφύσησιν: fit autem talis inflatio aliàs in ventriculo, aliàs in intestinis. Accedit quod in Geoponicis caput iam citatum περὶ βουπρήστεως

inscribitur

inscribitur per σ non per ς in penultima: Et Columella tria in Geoponicis capita, de cruditate, bupresti, & torminibus inscripta, sub vno de cruditate comprehendit, nulla buprestis mentione facta, sonitum autem ventris & inflationem tanquam signa & symptomata cruditatis non omittit. Sed idem fortassis remedium vtrique malo conueniet, quod Paxamus ita præscribit: Aduersus hanc noxam quidam oleum in nares infundunt bubus: alij caprifici grossos aqua diluunt & naribus infundunt. Dioscorides certe post vomitiones & clysteres, caricas in cibo prodesse docet, & cum vino potum earum decoctum aduersus buprestin insectum: Cæterum oleum bubus per nares infundi donec ructent ad inflationem sedandam, in Plinio legitur: Nec tamen negauerim oleum contra omnia venena bibi cum aliâs, tum ad vomitum proritandum. Buprestim herbam magna inconstantia Græci in laudibus ciborum etiam habuere. Iidemque remedium tanquam contra venenum prodiderunt: Et ipsum nomen indicio est, boum certe venenum esse, quos dissilire degustata fatentur: Quapropter nec de hac plura dicemus. Hæc Plinius. Videtur autem animal buprestin, quod bubus venenosum est, cum herba eiusdem nominis confundere, ideoque Græcorum inconstantiam reprehendere. Legitur sanè apud Hippocratem buprestis nomen oleris syluestris: & grammatici quidam sinapi simile faciunt. Rarum in Italia (inquit Plinius) animal buprestis est, longipedi scarabeo simillimum. Fallit inter herbas bouem maxime, vnde & nomen inuenit: deuoratumque tacto felle ita inflammat, vt rumpat. Nouerunt nunc etiam (vt in commentarijs in Dioscoridis librum 2. scribit Marcellus Vergilius) Italiæ rura hoc malum: vidimusque nos peremptum aliquando eo veneno bouem. Non satis tamen ostendunt rustici eius animalis formam, diuersisque appellationibus diuersis locis & diuersa forma describitur & appellatur, Hæc ille. Et rursus in librum 6. Buprestis (inquit) nunc frequentior Italiæ est, quàm agrestis fortuna & res patiatur, interempto quotidie boue inueniri agricolæ lamentantur. Sed de bupresti suo loco plura. Est etiam parua rana in arundinetis & herbis maxime viuens, muta ac sine voce, viridis, si forte hauriatur, ventres boum distendens, Plinius. Magnam etiam perniciem sæpe affert hirudo hausta cum aqua: ea adhærens faucibus sanguinem ducit (trahit) & incremento suo transitum cibis præcludit: si tam difficili loco est (interius) vt manu detrahi non possit, fistulam, vel arundinem inserito, & ita calidum oleum infundito: nam eo contactu animal confestim decidit. Potest etiam per fistulam deusti cimicis nidor immitti, qui vbi superponitur igni, fumum emittit, & conceptum nidorem fistula vsque ad hirudinem perfert, isque nidor depellit hærentem. Si tamen vel stomachum, vel intestinum tenet, calido aceto per cornu infuso necatur. Has medicinas quamuis bubus adhiberi præceperimus, posse tamen ex his plurima etiam omni maiori pecori conuenire, nihil dubium est, Columella. Aduersus hirudinem ab equis haustam plura vide apud Hippiatros, & infra in Hirudine inter aquatica animalia. Incauti quoque vorant interdum araneos, & reuomunt. Est etiam morifer ijs serpentis ictus, est & magnorum animalium noxium virus: nam & vipera, & cæcilia sæpe cum in pascua bos improuide supercubuit, lacessita onere morsum imprimit: Musque araneus, quem Græci μυγάλην appellant, quamuis exiguus dentibus (parui quidem corporis Veget.) non exiguam pestem molitur. Venena viperæ depellit super scarificationem ferro factam herba, quam vocant personatam, trita & cum sale imposita: plus etiam eiusdem radix contusa prodest: Vel Symonianum trifolium (caret eo Germania) quod inuenitur confragosis locis, efficacissimum, traditur, odoris grauis, neque absimilis bitumini, & idcirco Græci eam ἀσφάλτιον appellant, nostri autem propter figuram vocant acutum trifolium: nam longis, & hirsutis foliis viret, caulemque robustiorem facit, quàm pratense. Huius herbæ succus vino mistus infunditur faucibus, atq; ipsa foliis, cum sale trita malagmatis more, scarificationi intenditur (ipsa folia cum sale trita imponuntur, Veget.) vel si hanc herbam viridem tempus anni negat. semina eius collecta, & leuigata cum vino dantur potanda, radicesque cum suo caule tritæ, & farina (cum succo caulis & farina hordeacea, Veget.) & sale commistæ ex aqua mulsa scarificationi superponuntur. Est etiam præsens remedium, si conteras fraxini tenera cacumina quinque librarum cum totidem vini, & duobus sextariis olei, expressumque succum faucibus infundas: itemque cacumina eiusdem arboris cum sale trita læsæ parti superponas. Cæciliæ morsus tumorem, suppurationemque molitur. Idem facit etiam muris aranei. Sed illius sanatur noxa subula ænea: si locum læsum compungas, cretaque cimolia ex aceto linas. Mus perniciem, quam intulit, suo corpore luit: nam animal ipsum oleo mersum necatur, & cum imputruit, conteritur, eoque medicamine morsus muris aranei linitur (confricatur.) Vel si id non adest, humorque ostendit iniuriam dentium, cuminum conteritur, eique adijcitur exiguum picis liquidæ, & axungiæ, vt lentorem malagmatis habeat. Id impositum perniciem submouet. Vel si antequam tumor discutiatur, in suppurationem conuertitur, optimum est ignea lamina (vel cauterio collectionem aperire, Veget. Sed summa cutis cultello prius recidenda est. Pelagonius) resecare & quicquid vitiosi est inurere, atque ita liquida pice cum oleo linire: solet etiam ipsum animal viuum creta figulari (gypso Pelagonius) circundari: quæ cum siccata est, collo boum suspenditur: ea res innoxium pecus à morsu muris aranei præbet, Columel. Mures aranei vt à rusticis nostris audio, apud nos quidem minus venenosi sunt morsu: sed aliud malum inferunt, vngulas boum in stabulis erodientes. Quod ad morsum, magis conqueruntur de mustelis: à quibus vulneratas partes pelle mustelina cum in vsum reseruata demulcent. Viperæ & colubri iniurias Vergilius in Georgicis exprimit, hisce versibus:

Sæpe sub immotis præsepibus, aut mala tactu
Vipera delituit: cœlumq; exterrita fugit:
Aut tecto assuetus coluber succedere, & vmbra,
Pestis acerba boum, pecoriq; aspergere virus,
Fouit humum: cape saxa manu, cape robora pastor,
Tollentemq; minas, & sibila colla tumentem
Deijce: iamq; fuga timidum caput abdidit alte,
Cum medij nexus, extremæq; agmina caudæ
Soluuntur, tardosq; trahit sinus vltimus orbes.

Si bouem aut aliam quamuis quadrupedem serpens momorderit, melanthij acetabulum, & quod medici vocant smyrnium, conterito in vini veteris hemina. Id per nares indito, & ad ipsum morsum stercus suillum apponito: Et idem hoc (si vsus euenerit) homini facito, Cato. Non desunt hodie qui allium cum butyro coctum in qua pecori à serpentibus morso exhibeant. Infestantur boues tum rediuis, & pediculis, Arist. Ricinus nunquam in iumentis gignitur, in bubus frequens, Plin. Est & infesta pestis bubulo pecori, coriaginem rustici appellant, cum pellis ita tergori (dorso) adhæret, vt apprehensa manibus deduci à costis non possit. Ea res non aliter accidit: quàm si bos aut ex languore aliquo ad maciem perductus est, aut sudans in opere faciendo refrixit, aut si sub onere pluuia madefactus est. Quæ quoniam perniciosa sunt custodiendum est, vt cum ab opere boues redierint, adhuc æstuantes anhelantesq; vino

aspergan-

inspergantur, & offæ adipis (offula panis vino infusa, Veget) faucibus eorum inserantur. Quod si prædictum vitium inhæserit, proderit decoquere laurum, & ea calida (& cum calida, Veget.) fouere terga, multoque oleo & vino confestim subigere, ac per omnes partes apprehendere, & attrahere pellem (& velut à costis separare, Vegetius) idque optime fit sub dio sole feruente, (aut in loco calidissimo, Veget.) Quidam faces vino, & adipe (axungia, Veget.) commiscent, eoque medicamento (tepido, Vegetius) post fomenta prædicta vtuntur. Scabies extenuatur trito allio defricto: eodemque remedio curatur rabiosæ canis, vel lupi morsus, qui tamen & ipse imposito vulneri vetere salsamento, æque bene sanatur, & ad scabiem præsentior alia medicina est. cunila bubula & sulfur conteruntur, admistaque amurca cum oleo, aqua (aliâs atque) aceto incoquuntur. Deinde tepefactis scissum alumen tritum spargitur. Id medicamentum candente sole illitũ maxime prodest, Columella. Glans largior valetudinem infestat, & vernam ferè scabiem efficit, vt supra diximus: nostri lumbricos etiam inde generari autumant. Scabies atque exanthemata boum, vrina veteri atq; butyro illita curantur. Alij ex resina & humida pice vino simul vnitis vngunt, ac sic medentur, Florentinus. Sal pecorum scabiem & boum illitus tollit: daturque lingendus, & oculis iumentorum inspuitur, Plinius. Corchoro Alexandrini cibi herba boum scabiem celerrime sanari inuenio, Idem. Vulnera boum curabis maluam arborescentem contundens admouensque, Democritus. Frutex quidam periclymeno non dissimilis tum foliis tum floribus, in sæpibus locisque asperis & saxosis nascitur, ramulis albicantibus. Floribus acini rotundi omnes gemini subnascuntur, colore rubro: hunc gemellum appellemus licet: folia eius contusa boum vlceribus, vt audio, rustici imponunt. Vlceribus gallæ tritæ remedio sunt, nec minus succus marrubij cum fuligine, Columella. Si in vlcere sit pus collectum, vlcus ipsum est abstergendum, vrinaque calida prouecti bouis lauandum, lanaque molli fouendum, ac denique ex tenui sale & pice humida imponendum emplastrum, Didymus. Suppuratio melius ferro resciditur, quàm medicamento. Expressus deinde sinus ipse, qui eam continebat, calida bubula vrina eluitur, atque linamentis pice liquida, & oleo imbutis colligatur. Vel si colligi (colligari, Vegetius) ea pars non potest, lamina candenti seuum caprinum aut bubulum instillatur. Quidam, cum vitiosam partem inusserunt, vrina vetere (humana, Veget.) eluunt, atq; ita æquis ponderibus incocta pice liquida cum vetere axungia linunt, Columella. Malis farciminosa, quoties per totum corpus bobus tubercula exeunt, aperiunt se, & quasi sanantur, & iterum in aliis locis exeunt, dicta superius, vt etiam Elephantiasis. Solent etiam neglecta vlcera scatere vermibus, qui si mane perfunduntur aqua frigida, rigore contracti decidunt: vel si hac ratione non possunt eximi, marrubium, aut porrum conteritur, & admisto sale imponitur: id celerrime necat prædicta animalia: (vel calcis viuæ puluis inspergitur, aut cucurbitæ viridis succus cum aceto mittitur, Vegetius.) Sed expurgatis vlceribus, confestim adhibenda sunt linamenta cum pice & oleo vetereque axungia: & extra vulnera eodem medicamento circumlinienda, ne infestentur à muscis, quæ vbi vlceribus insederunt, vermes creant, Columella. In Geoponicis Græcis rectè legitur εὐλαὶ pro vermibus vlcerum, vt Cornarius etiam reddidit: Andreas à Lacuna inepte legit, & transfert οὐλὰς, id est cicatrices. Puluis veratri intritus suppurationibus cum oleo vel butyro, aut per se etiam necat vermes. Sunt qui hyoscyamum imponant vt excidant vermes. Commendatur & chelidonium eodem vsu, & persicaria: Aliqui absinthij, marrubij, & phu decocto verminantia loca abluunt. Sunt qui folia Persici contusa cum suo succo vulneribus indant: Alij castrangulam herbam vrticæ similem (Germani *braunvurtz* vocant) fœtidam: nodosis radicibus pecori verminanti appendunt. Aliud item genus mali nostri vulgò vermem vocant, *der vurm oder vignampt*: est autem genus vlceris maligni, & contumacissimi, quod artus præcipue extremos infestat, sed & alias partes, & ossa quoque vitiat: cuius plurimas differentias faciunt. Id in Equo etiam memorabitur: hic satis sit monuisse in bubus contra hoc vitium herbas contusas imponi, chelidoniam: vel clymenum, cui vulgo nomen *grune nachtschatt*: vel gentianæ illam speciem quam paulo ante cruciatam à radicis incisæ figura nominaui. Alij aliter medentur: quidam incantationes adhibent, vt ad paronychias etiam hominum, quas vulgus eodem vocabulo appellat. Ferè omnis dolor corporis, si sine vulnere est, recens melius fomentis discutitur: vetus vritur, & supra vstum, butyrum, vel caprinus instillatur adeps, Columella. Si pecori sanguis per anum, aut vterum aut nares profluat, farinam triticeam cum ouo & butyro & lotio ex equili hausto permisce, & massam inde coactam in cineribus calidis coques ac pecori dabis. Sunt qui herbam, quam germani columbæ ingluuiem vocant in aqua decoquunt, ac infundunt. De sanguine sistendo, qui cum vrina aut lacte profluit, inferius dicam. Si qui boum artus luxati fuerint, in aqua natare compelluntur, vt commotione illa restituantur. Sæpe etiam vel grauitate longioris (vel ab asperitate itineris, Veget.) vel cum in proscindendo, aut duriori solo, aut obuiæ radici obluctatur conuellit armos. Quod cum accidit, è prioribus cruribus sanguis mittendus est: si dextrum armum læsit, in sinistro: si læuum, in dextro: si vehementius vtrunque vitiauit, item (etiam Veg.) in posterioribus cruribus venæ soluentur. Præfractis (Perfractis, Veget.) cornibus linteola sale, atq; aceto, & oleo imbuta superponuntur, ligatisque per triduum eadem infunduntur. Quarto demum axungia pari pondere cum pice liquida (arida, Veget.) & cortice pineo, leuigatoque imponitur: Et ad vltimum cum iam cicatricem ducunt, fuligo infricatur, Columella. Si in opere collum contusum erit, præsentissimum est remedium sanguis de aure emissus: aut si id factum non erit, herba, quæ vocatur auia, cum sale trita, & imposita. Si ceruix mota & deiecta est, considerabimus quam in partem declinet, & ex diuersa auricula sanguinem detrahemus. Ea porrò vena, quæ in aure videtur esse amplissima, sarmento prius verberatur: deinde cum ad ictum intumuit, cultello soluitur, & postero die iterum ex eodem loco sanguis emittitur, ac biduo ab opere datur vacatio. Tertio deinde die leuis iniungitur labor, & paulatim ad iusta perducitur. Quod si ceruix in neutram partem deiecta est, mediaque intumuit, ex vtraque auricula sanguis emittitur, qui cum intra biduum (triduum, Veget.) quàm bos vitium cœpit, emissus non est, intumescit collum, neruique tenduntur, & inde nata duricies iugum non patitur. Tali vitio comperimus aureum esse medicamentum ex pice liquida, & bubula medulla & hircino seuo, & vetere oleo (Vegetius axungiam quoque veterem addit) æquis ponderibus compositum, atq; incoctum. Hac compositione sic vtendũ est, cum disiungitur ab opere, in ea piscina, ex qua bibit, tumor ceruicis aqua madefactus subsiccatur (lauatur, Veger.) prædictoq; medicamento defricatur, & illinitur. Si ex toto propter ceruicis tumorẽ iugum recuset, paucis diebus requies ab opere danda est. Tum ceruix aqua frigida defricanda, & spuma argenti illinienda est. Celsus quidem tumenti ceruici herbam, quæ vocatur auia (ama, Veget. aliâs amati & amaticum, Veget) vt supra dixi, contundi, & imponi iubet. Dioscorides filices fœminæ radices iumentorum ceruicibus mederi scribit, & easdem in farinam tritas, humentibus & perulcacibus vlceribus inspergi.

Clauorum

Clauorum, qui vere ceruicem infestant, minor molestia est: nam facile operanti lucerna instillatur. (nam facile sonantur per ardentem lucernam oleo instillato, Veget.) Potior tamen ratio est custodiendi, ne nascantur: Néue colla caluescant, quæ non aliter glabra fiunt, nisi cum sudore, aut pluuia ceruix in opere madefacta est: itaque cum id acciderit, veteri lateri later conteritur, eoque intrito prius quàm disiungantur (puluere lateritio trito prinsquam deiugantur, Veget. id est à iugo soluuntur) colla conspergi oportet: deinde cum id siccum erit, subinde oleo imbui, Columella. Læditur collum nimio iugi pondere, & maximè si pluuia accesserit. Interdum etiam collectis humoribus exulceratur locus affectus, pharmacis quæ consolident cutimq; generent curandus, qualia in equis etiam vsitata sunt: quamuis & peculiaria quædam habent qui bubus medentur, qualia ferè sunt ex quibus vngentum Agrippæ dictum componitur, Petrus Crescentiensis.

Cum bos aures demittens non comedit, cephalalgia torquetur. Quare thymo vino commacerato, allijsq; & sale, ipsa lingua fricanda est. Hordeum etiam crudum ex vino sumptum opitulatur. Quinetiam foliorum lauri quantum manu apprehendi possit, in os inserens, aut tantundem corticis mali Punici, mirè contuleris. Myrrham præterea ad magnitudinem fabæ cum duabus similiter heminis vini distemperans, infundensq; per nares, dolorem exterminabis, Paxamus. Mania bobus eripit sensum, vt nec audiant more solito, nec videant, dicta superius inter species malidis. Nostrates insaniæ quoddam genus vocant *hirnmütig*, à cerebri vitio, cui vertigo siue in orbem discursus adiungatur. Iuniores frequentius hoc morbo vexari putant, præsertim si inter cornua sæpius aut vehementius feriantur: vel cornua nondum confirmata nimium contrectentur. Sic affectos si mactauerint lanij, carnem vendere non licet. Plures moriuntur, nonnulli verò curantur terebello iuxta cornua frontem versus ad cranium vsque adacto, ita vt sanguis effluat: sunt qui vermem etiam viuum aliquando ex vulnere illo egredi asseuerent, vt ex paronychijs hominum: Mihi quidem neutrum verisimile fit. Quidam miles vidit quandam vaccam rabiosam percussisse quandam ouem cornu, quæ statim fuit rabiosa, Rusius. Oestra siue asili pungendo resonandoque boues in furorem adigunt: minimè autem accedent eis, si quis contusas lauri baccas & aqua incoctas, per loca in quibus pascuntur boues eas disperserit: mox enim diffugient nescio qua naturæ vi. Quod si adhuc infestare non desinant, cerusam bubus aqua leuigatam inungunt, Sotion. Plura de œstris inter insecta. Malis humida vocatur quoties per os & nares humor effluit, & fastidiũ ægritudoq; consequitur, de qua supra dictum copiosius est inter reliquas malidis differentias. Pituita pecoris curatur surculo hellebori nigri per aurem maturè traiecto, & postridie eadem hora exempto. Oculorum vitia plerunq; melle sanantur: nam siue intumuerunt, aqua mulsa triticeæ farinæ cõspergitur, & imponitur: siue album in oculo est, montanus (fossilis Veget.) sal, Hispanus vel Ammoniacus, vel etiam Cappadocus minute tritus, & immistus melli vitiũ extenuat: facit idem trita sepiæ testa, & per fistulam ter die oculo inspirata: facit & radix, quam Græci σίλφιον vocant, vulgus autem nostra consuetudine laserpitium appellat: huius quantocunque ponderi decem partes salis Ammoniaci adijciuntur, eaque pariter trita oculo similiter infunduntur (cum fistula insufflantur, Veget.) vel eadem radix contusa, & cum oleo lentiscii nuncta vitium expurgat: epiphoram (si genæ humorem profundunt, lachrymisque visus confunditur, Veget.) supprimit polenta (ex hordeo, Veget.) conspersa mulsa aqua, & in supercilia genasque imposita: pastinacæque agrestis semina, & succus armoraceæ, cum melle collinita oculorum sedant dolorem (pastinaca quoque agrestis, quam armoraceam vocant, cum melle trita oculorum sedat dolorem, Veget.) sed quotiescunque mel, aliúsue succus remedijs adhibetur, circumliniendus erit oculus pice liquida cum oleo, ne à muscis infestetur: nam & ad dulcedinem mellis, aliorumq; medicamentorum non hæ solæ, sed & apes aduolant (& vespæ, Veget.) Columella. Iumentorum & boum oculis Tragasæum & Bæticum salem antiqui laudabant, Plinius. Interdum & tumore palati cibos respuit, crebrumque suspirium facit, & hanc speciem præbet, vt bos in latus pendere videatur: ferro palatum opus est sauciare, vt sanguis profluat, & exemptum valuulis eruum maceratum, viridemque frondem, vel aliud molle pabulum, dum sanetur præbere, Columella. Hunc morbum recentiores hippiatri lampascum, vt coniicio, in equis vôcauerunt. Interdum duriusculus tumor, qui postea suppuratur, rustici apud nos vocant *die lichte*, maxillis adnascitur, & mandentes impedit adeò vt emacientur: proinde hanc ob causam nonnunquam mactantur, aut lanijs ad cultrum venduntur.

Solent etiam (periculosa addit, Veget.) fastidia cibi afferre vitiosa incrementa linguæ, quas ranas veterinarij vocant. Hæc ferro reciduntur, & sale cum allio pariter trito vulnera defricantur, donec lacessita pituita decidit. Tum vino perluitur os, (melius creditur si ad acutam cannam execes ranulam, post vino os lauatur, &c. Veget.) & interposito vnius horę spatio virides herbæ, vel frondes dantur, dum facta vlcera cicatrices ducant. Si neq; ranæ fuerint, neque aluus citata, & nihilo minus cibos non appetet, proderit allium pinsitum cum oleo per nares infundere, vel sale, vel cunila defricare fauces, vel eandem partem allio tonso (tunso) & halecula linire. Sed hæc his fastidium est, Columella. Ranæ vitium (vt à nostris accipio) instar lati vlceris linguam occupat, subnigrum & nono die nisi curetur interimit: signum est saliua defluens. Curatur cuspide lignea, qua rana rubeta, transfixa sit, melius verò si in eadem aruerit. Sanatur etiam stercore canino candido, sale, ruta, fuligine, & saluia pariter contritis, & exertæ linguæ infricatis. Cæterum linguæ pustulis ita medeberis: Bouem oportet collocare supinum, & capite reclinato linguam, an pustulas habeat, inspicere: quas quidem candenti ferro acutoque exurere conuenit. Dein verò agrestis oleæ foliis contusis, saleque etiam, vlcera inungenda sunt: aut sale tenuissimo & oleo: aut butyro & sale: Aut cucumeris agrestis radix sicca contusa vnà cum ficubus in pastum est apponenda: Aut etiam farinæ hordeaceæ, triticique torrefacti pollinis, singulorum heminas duas vino madidatas offerto, Florentinus. Putrida oris vlcera, *die mundfeule*, in quibus & venæ sub lingua inflatæ apparent, aceto & induratis vini fecibus aliquoties colluunt: vide paulò ante in linguæ vlceribus. Abscessus quidam seu pustulæ in faucibus nascuntur, vnde locus multò angustior fit, quidam nostra lingua vocant *das traet blut*: illas vel digitis vel ligno inserto comprimunt, repurgantque locum affectum: sanguis & humor fœtidus effluit, nisi curarentur interituris: Quidam ad incantationes confugiunt. Haud scio an idem malum sit, vel coniunctum superiori, vel omnino diuersum, quod aliqui nominant *das gecht blut*, hoc est subitum sanguinem: & de pecude sic affecta dicunt, *das blut hats angestossen*, videtur autem nihil aliud esse quàm inflatio subita, & cruditatis species (de qua nonnihil supra in bupresti dixi, & dicam etiam plura paulò post) quamuis imperitia vulgi nescio quem sanguinis impetum causetur. Huic morbo vt medeantur manum aliqui in aluum adigunt, vel statim, vel virga præmissa & sicca excrementa proruunt. interdum & grumos quosdam tanquam sanguinis, vt audio. Alij culinariæ colluuiei aquam eis infundunt, & ad cursum propellunt, quo calefactæ stercus liquidum emittunt, & alleuantur. Pecori

pulmo-

pulmonario noſtratium quidā,agarico,gentiana, & rhapontico permixtis medentur. Aſari contritæ radices cum ſale tum ouibus ad pulmonis vitia & tuſſim dantur,tum bubus vt purgentur, Hieron. Tragus. Tuſſim & anhelitus anguſtiam nonnulli vinaceis aut iuniperi baccis ſali admixtis in hoc animali curant. Alij aduerſus eaſdem cauſas & lentam pulmonum pituitam beronicæ herbæ, cui vulgo nomen *erenpreyſs*, pollinē ſali immiſcent, Hieron. Tragus: Qui eandem herbam Teucrion veterum Græcorum eſſe conijcit,partim alijs rationibus id vt crederet adductus,partim quòd mira eius vis ad remedium lienis explorata ſit, ſi quis vinum in quo maceretur per dies aliquot bibat. Ego quanquam veronicam noſtram rectè pro Teucrio vſurpari poſſe admitto,nec admodū repugnauerim iudicio Tragi:magis tamē animus mihi inclinat ad illam herbam quam Leonardus Fuchſius primus ſic appellauit,cuius hic verba ſubſcribam:Teucrium (inquit) officinis ignotum Germanis *groſs batbengel* (id eſt betonica maior,quod nomen puto ipſe confinxit) dicitur. A Dioſcoride chamædrys etiam nominatur, vtpote chamædryi ſimillima,adeò vt viciſſim etiā chamædrys hoc nomine dicta ſit Teucrion. Maius tamē quàm chamædrys Teucrion eſt,vt merito Germanis betonica maior nuncupari queat. Nuſquā quod ſciā ſponte in Germania prouenit. In Cilicia,Dioſcoride teſte,abundat. Ego id ante annos aliquot in hortis quibuſdā Italiæ vidi, nec vnquam alibi. Iunio ac Iulio menſibus floret. Incidendi & tenuium partiū facultatis eſt,quare lienes ſanat,& ordine ſecundo calida,tertio ſicca exiſtimari poteſt,vt Galenus ſcribit. Herba eſt,inquit Dioſcorides,virgæ referens effigiem, chamædryi ſimilis,tenui folio,non multū ciceri diſſimile. Apud Pliniū hemionitis quoq; Teucrium cognominatur,nimirū quòd ſimiliter lienoſis medeatur. Inuenit & Teucer eadē ætate (qua Achilleon Achilles) Teucrion, quam quidā hermion vocant,ſpargentē iuncos tenues, folia parua, aſperis locis naſcentem, auſtero ſapore, nunquam florentem. Neq; ſemen gignit. Medetur lienibus. Conſtatq; ſic inuentam: Cum exta ſuper eam proiecta eſſent,adhæſiſſe lieni,eumq; exinaniſſe. Ob id à quibuſdam ſplenion vocatur. Narrant ſues,qui radicem eius edunt, ſine ſplene inueniri. Quidam ramis hyſſopi ſurculoſam,folio fabæ,eodē nomine appellant,& colligi florentē adhuc iubent,adeò florere nō dubitant,maximeq; ex Cilicijs & Piſidiæ montibus laudant. Hæc Plin. 25.5. Apparet autē Teucrion illud quod priore loco deſcripſit,& hermion à quibuſdā vocari prodidit (codices quidam impreſſi nō hermion,ſed hermemon habent, Hermolaus rectè reſtituit hēmionion: hermion vero inter eryngij nomenclaturas apud Dioſcoridem legimus,non etiam aſpleni quod Hermolaus in Plinium ſcribit)omnino Dioſcoridis hemionitin eſſe (vtcunq; refragetur Maſſarius) quam & ipſe ſplenion cognominat:& ſimiliter ſine flore, ac ſine ſemine deſcribit,petroſis naſcentem locis guſtu aſtringente:cum aceto ad minuendos lienes bibi. In folijs ſolum non cōuenit eis,quæ Plinius parua eſſe ſcribit:Dioſcorides dracunculo ſimilia & μηνοειδῆ,id eſt lunata: vel, vt Marcellus Vergilius transfert,lunæ nondū tumentis in globum figura. Sed videtur Plinius cum diuerſa Teucrij genera nō diſcerneret,alterius quod Dioſcorides Teucrion vocat,folia,tenuia & ciceri ſimilia,huic attribuiſſe. Aut error potius librariorum eſt,vt Hermolaus ſentit,& legendū ari vel curua: à Maſſario enim nō rectè ſuper hac caſtigatione reprehenditur. Porrò alterum Plinij Teucrion ramis hyſſopi ſurculoſum,omnino cum Hermolao Dioſcoridis Teucrium eſſe crediderim:nam id ſimile chamædryi ſcribitur, quam inſtar hyſſopi ramis ſurculoſam eſſe conſtat: Accedunt & natales eidem ex Ciliciæ & Piſidiæ montibus:nec obſtiterit quòd fabæ folium Plinius ei tribuat,Dioſcorides ciceris. Nā vbi vno excepto omnia conueniunt,facilis excuſatio eſt:præſertim in illis rebus quæ ex aliorū dictis pendent,vt hæc duo Plinij Teucria, quorū neutrum ab ipſo cognitum verba eius ſatis declarant. Quamobrē non probauerim illos qui fabam inuerſam vulgo dictam alterū hoc Plinij Teucrion eſſe ſuſpicantur: refrigerat enim illa humectatq; (licet modicè ſimul aſtringat) ac portulacæ propemodum per omnia vires habet: tantū abeſt vt lienem obſtructione liberare poſſit. Eadē ratio eſt cur non probem Antoniū Braſauolam, cui Teucrion Dioſcoridis pimpinella vulgò dicta videtur,cum illi plurimū aſtrictionis inſit: Teucrion verò ſecundū Galenum incidat ac attenuet. Noui quidem aſtringentia plurima lieni prodeſſe,ſed illis opus eſt acrimonia aliqua vel amaritudine coniuncta, vt ad locum tam remotum penetrare valeant. Horū vero neutrum in pimpinella deprehendas. Proinde cū prius illud Plinij Teucrion,nō aliud quàm Dioſcoridis hemionitis ſit,aut Plinius errauit: aut Fuchſius,qui lienis exinaniti hiſtoriā nō hemionio Dioſcoridis vt Plinius,ſed eius Teucrio attribuit. Hemionion (inquit Hermolaus) aſpleno ſimilis eſt in tantum, vt difficile ſit internoſcere:eadē ferè Marcelli Vergilij ſentētia eſt. Ego & foliorum figura (vt ſciunt qui veram aſplenon vulgo ceterach apud Arabes & Italos adhuc dictum norunt) & aliàs permultum intereſſe video. Quanquā Plinius aſplenon etiā hemionion vocari ſcribat, lib. 27. cap. 5. Aſplenum (inquit) ſunt qui hemionion vocant,folijs trientalibus,multis: radice limoſa, cauernoſa, ſicut filicis, candida,hirſuta:nec caulem,nec florem,nec ſemen habet. Naſcitur in petris,parietibus opacis,humidis,laudatiſſima in Creta. Huius foliorū iure in aceto decocto per dies quadraginta poto lienem abſumi aiūt: quæ & illinuntur eadē vi (ſic enim legendū ex Dioſcoride.) Sedant ſingultus. Nō danda fœminis,quoniā ſterilitatem facit, Hęc Plin. Et lib. 26. cap. 7. Singultus (inquit) hermionium ſedat,legendū hemionium. Hoc etiā philologis annotatu non indignū videbitur, vbi Dioſcoridis interpretes ſcribunt Teucrion naſci in Cilicia eiuſq; partibus quas Gentiadem & Ciſſadem vocant,in Græco codice impreſſo legi, ἐν Κιλικίᾳ τῇ κατὰ Γειτάδα καὶ Κηπίδα καλουμένῃ: apud Pliniū vero in Ciliciæ & Piſidiæ montibus: vnde apparet Dioſcoridis locū eſſe corruptū:ego Plinij lectionē prætulerim. Nam neq; Ciſſadis neq; Cepidis vllius loci nomen vſquā hactenus legere memini. De aſpleno Dioſcorides eadē omnia quæ Plinius ſcribit:ac inſuper,folia ei eſſe ſcolopendræ inſecto ſimilia,polypodij herbæ modo inciſuris diuiſa,inferne aſpera & ſubflaua,ſupernè viridia: Folia veſicæ ſtillicidio,& fellis ſuffuſionibus ſubueniunt. Calculos veſicæ frangunt. Creditur ſterilitatē facere aſplenos per ſe,& ſi cū muli liene corpori adalligetur:iubentq; in hunc vſum nocte effodi ſilente luna, Hæc Dioſcorides. Theophraſtus lib. 9 cap. 19. hemionon ſic vocari ſcribit,quòd muli libenter ea veſcuntur: amare eam loca montana & petroſa: Radice tenui eſſe,& ad faciendā hominis ſterilitatem dari,additis mulina vngula & corio: vel vt Gaza vertit, ſemine: nam δέρμα & σπέρμα Græcis finitima ſunt. Scolopendrion herba (inquit Franc. Maſſarius) quam Dioſcorides etiam aſplenon appellauit, gignitur in petris, & vmbroſis etiam montium,& circa fontium riuulos maiore ex parte prouenit. Aſplenon vocatū eſt, quod animalibus lienem abſumat,hoc modo inuentū teſtante Vitruuio circa Potereum flumen,quod eſt Cretæ inter duas ciuitates Gnoſon & Gortynam. dextra enim & ſiniſtra eius fluminis paſcebantur pecora, ſed ex ijs quæ paſcebantur proxime Gnoſon ſplenem habebant: quæ autem ex altera parte proxime Gortynam,non habebant apparentem ſplenem: vnde etiam medici quærentes de ea re,inuenerunt in ijs locis herbam, quam pecora rodendo imminuerant lienes:ita enim herbam colligendo curabant lienoſos hoc medicamento: quam ob cauſam aſplenon & ſplenion vocauere: non autē,vt ridiculè expoſuit Marcellus, quòd longitudine latitudineq; ſua faſciolæ & em-

plastelli formam haberet. Plerique omnes medici hactenus pro scolopendrio aliam omnino plantam acceperunt, (quam & alij vulgo & Germani linguam ceruinam vocant) quæ prouenit folijs lapathi, longioribus duntaxat adultioribúsque, modo senis, modo septenis, interius leuior, auersis annexos exiles ceu vermiculos præferent: in opacis hortisque nascitur, austeri gustus, caule, flore, semine deficitur. Sed phyllitis hæc non scolopendrion vocatur à Dioscoride, quæ rectius & magis proprie quàm quæ scolopendrion appellatur, lingua ceruina à Latinis interpretaretur, vt Theodorum omnino taxem, qui scolopendrion in Theophrasto linguam ceruinam improprie conuerterit. Non desunt qui & hemionion (scilicet Theophrasti) esse scolopendrion affirment. Hæc Fr. Massarius. Ego in iam citato Theophrasti loco, vbi de hemionio, id est aspleno Dioscoridis scribit, ὅμοιον δὲ τὸ φύλλον σκολοπενδρίῳ, id est folium scolopendrio simile (esse vel habere aiunt: neq; enim ipse herbam inspexit, vt ex verbis eius apparet) vel librariorum erratum esse puto, vt scribendum sit σκολοπένδρᾳ, id est scolopendræ animali multipedi, vt rectè apud Dioscoridem legitur his verbis, σκολοπένδρᾳ τῷ θηρίῳ, & res ipsa declarat: vel ipsius Theophrasti, quod facile fieri potuit, qui rem sibi non visam, & ab alijs tantum auditam describat: vel scolopendrion vocem diminutiuæ formæ eodem sensu quo primitiuã scolopendra, animal scilicet, accipiendam esse. Nullus certe veterum vsquã scolopendrij herbæ seorsim tanquam ab aspleno diuersæ meminit. Quamobrem nouam Fr. Massarij opinionem nequaquam probauerim, qui in commentarijs suis in nonum Plinij ad herbas digressus, dum hemionon Theophrasti ab aspleno siue scolopendrio Dioscoridis diuersam esse contendit, Theophrasti verba, non Græca, sed ex translatione Theodori suis confirmandis adducit: vbi Theodorus hemionon radice numerosa & tenui constare transtulit, cum Græcus codex impressus ῥίζας λεπτάς, id est radices tenues solum commemoret, non etiam numerosas. Deinde Dioscoridis verba, cum ait aspleno multa esse folia ab vna radice, πλείονα ἀπὸ μιᾶς ῥίζης ἐξεχόμενα, huc torquet vt simplicem & singularem radicem aspleno à Dioscoride tribui existimet, cum Dioscorides non id sentiat, sed ab vna radice, id est vno radicis summo principio (quod in plærisq; plantis vnũ & singulare reperitur, licet inferiora in diuersas abeant partes) plura statim enasci folia, quod & in filice fœmina fieri videmus. Sed hemionios, inquit, quam modo citherach recentiores appellant, vt res ipsa monstrat, radice est nigra, numerosa, tenui, vt capillamenti speciem referat: aspleno vero (quæ in omnibus fere cum hemionio præterquã in radice conuenit) limosa, cauernosa, sicut filicis, candida, hirsuta (quæ omnia Plinius ei tribuit) itaque diuersam esse necesse est. Addimus etiam (inquit) quod Dioscorides ipse myosotida radicem vnam digiti crassitudinis multis capillamentis fibratam habentem in totum scolopendrio comparauerit. Hæc duo postrema Massarij argumenta non difficile est refellere: nam quod colorem attinet, variant aliquando authores, & colores ipsi pro natalibus ac ætate variant: & cum superficies tantum vnius coloris, interior vero pars tota alterius est, nil mirum si dissideant authores, præsertim cum sæpe contingat radices non recenter effossas, sed purgatas intueri. Postremo quod hemionon tenues radices habere scribit Theophrastus, de capillamentis quibus fibrata est accipi potest, præsertim cũ eæ tam numerosæ sint, vt maior siue vna siue plures, ijs inuoluta occultetur. Obtinuimus igitur nisi fallor hemionon Theophrasti non esse aliam quàm Dioscoridis asplenon. Hemionitin verò Dioscoridis aliam quam hemionon esse, Massarius rectè fatetur. In Theodori translatione hoc etiam mihi displicet, quod hemionon montanas planicies amare conuertit. In Græcò legimus ὀρεινὰ χωρία καὶ πετρώδη, id est loca montana & saxosa: neque enim vt plana sint requiritur. Adeò difficile est hominem in rebus ipsis non exercitatum, vtcunq; linguarum peritia polleat, boni interpretis officio satisfacere. Sic proximè ante citatum locum, cratei reddidit pro crataogoni, idque lini modi ruffum nasci: in Græco est φύεται δὲ τοῦτο ὥσπερ λίνον πυρρὸν, hoc est melampyro herbæ simile nascitur. Cæterum quomodo accipiendum sit lunatum hemionitidis folium, non facile dixerim: intelligi enim potest vel folio ad totum latus alterutrum in dimidiatum circulum contracto: vel qua latissimum est folium circa primum à pede ortum, vt in aro conspicitur & anaxyride ob eandem figuram sic dicto rumicis genere, eminentibus vtrinque tanquam cornibus. Alio modo lunata sunt dracunculi maioris folia, ratione caulis cui hærent incuruati. Linguam ceruinam vulgo dictam quamuis aliquando hemionitin esse credidi, (enascentia enim primum folia lunata sunt) nunc phyllitin potius esse persuasus sum, partim doctissimorum hominũ Euricij Cordi, Petri Matthæoli, & Franc. Massarij sententiam secutus (quanquam Leonicenus, Manardus, Ruellius & Fuchsius aliter sentiant) partim verbis Galeni commotus, qui phyllitidi acerbitatem, id est, vehementem astrictionem tribuit, vt optima ratione diarrhœa & dysenteria eius potu iuuentur: hemionitidi vero, quam nulli hodie cognitam puto, astrictionem vnà cum amaritudine, ideoq; cum aceto potam splenicis prodesse. Atqui in lingua ceruina nostra amaritudinis nihil percipimus. Quamobrem non subscribam Hieronymo Trago phyllitin & hemionitin vnam & eandem herbam à Dioscoride pro diuersis descriptas asserenti, eamq; linguam ceruinam nostram esse. Idem cum genus quoddam montanæ filicis polypodio simile longioribus folijs & acutioribus, ac pluribus circa vnam radicem (quæ forte altera lonchitis Dioscoridis fuerit) verum scolopendrion esse asseruisset, mox ceterac etiã Italis dictũ, herbã longè diuersam similiter scolopendrion verũ facit. Matthæolus scribit se à quibusdã rei herbariæ peritis & fide dignis hominibus accepisse, hemionitin verã abunde prouenire in agro Romano, vnde ipsi erutam in hortis plantauerint. Hemionitidi connumeranda videtur filicula illa quã Hieronymus Tragus describit lib. 2 cap. 184. rara inuentu, in syluis aliquando inter saxa prominet, radice capillata, ex qua plurimi iunci setarum instar tenues enascuntur, trientales ferè, singuli singula folia in cacumine erigunt, angusta, breuia, & ab altera parte friabili quodam puluere, vt filicum genus solet, obsita: horum quædam modicè lunata sunt, alia corniculorum instar finduntur. Obijciet aliquis, Quid hæc ad boum remedia? Respondeo. Quoniam veronicam vulgò dictam, celeberrimi in medicandis bubus experimenti herbam, nonnulli veterum Teucrion esse credunt, & Plin. Teucrion à Dioscoridis hiemonitide non satis distinguit, & alij hemionitin cum phyllitide & scolopendrio vel aspleno confundunt, de omnibus vna eademque opera dicendi occasionem me nactum existimasse, præsertim cum omnes ad animalia quædam pertinerent. Proinde quæ hic de scolopendrio herba attulimus, in scolopendra insecto non repetentur: neq; in mulo, quæ de hemiono & hemionitide: neque in ceruo, quæ de lingua ceruina. Adde quòd asplenos ad animalium omnium, non suum & pecorum duntaxat lienem ægrum, vim habet maximam bubulo etiam pecori proculdubio profuturam. Sed redeo ad veronicam nostram & Teucrion. In Italia quidam circa Tridentum abrotono etiam veronicæ nomen attribuunt. Sed nostræ veronicæ à vetonicæ (alij per u, alij per b scribunt: Latini per t simplex, Græci per duplex) quadam similitudine nomen factum suspicor: neque enim vna solum vetonica est, quæ vulgo apud omnes ferè gentes nomen retinuit: sed etiam altera Pauli Æginetæ, quam ille his verbis describit: Bettonica ramulos pulegij spargit, tenuiores, gustu ferè insipido, nascitur maximè in petrosis. Vsus est eius inter nephritica medicamenta.

' βεβλημένη λευκόλιαν ἐν τόις. Herm. Barbarus legit μονόκαυλο & vnicaulem reddit. Hanc nostro tempore quæ esset hactenus nemo indicauit: neque sanè ex breuibus adeò descriptionibus satis certū aliquid indicari potest. Oritur apud nos in parietibus, & in asperis montanis locis herbula odorata pulegio similis adeò, vt pulegiū petræum appellari possit: minor, tenuior, flosculis subcærulei coloris, gustu ferè fatua. Hæc sanè videri posset Aeginetæ bettonica, licet in nullo apud nos vsu & anonymos negligatur. Proxima quidē Aeginetæ descriptioni etiam pseudochamædrys est, qua multi hactenus falsò pro chamædrye vsi sunt similis enim est, flore cæruleæ anagallidis: vnde cœruleam aut fatuam aut inodoram chamædryn nuncupare licebit. Germani vocāt *blaumenderlin, vergiss mein nit, helfft, fravuenbiss & schaffkraut:* quod nomen postremum ab ouibus ei inditum est, quibus ægris, in tussi præsertim, hac herba medentur. Mirum in ea quod ad latera tantum flores aperiat, nunquam in medij caulis cacumine. Caule est recto, sed altera species eius in syluis reperitur & saxis, quod pulegij instar per humū se extendit. Quemadmodum & veronica, vna recta, altera supina est: quæ & ipsa fortassis alicui ad Aeginetæ bettonicam proximè accedere videbitur. Ego ex tribus istis generibus ad nominis huius authoritatē primo loco a me descriptum præ cæteris admiserim. Chamædryn fatuam siue cœruleam Hieronymus Tragus à Teucrio Dioscoridis non excludit in qua sententia Matthæolus etiam fuisse videtur, cum scribit vulgarem quandam & vbiq; nascentem herbam, chamædryi tam similē vt eam mentiri possit homini parum exercitato, sæpius se cogitasse Dioscoridis Teucrion esse. Sed de nominibus veterum quæ quibus nostris plantis accommodari debeant, non ego cuiquam valde contenderim & voluptatis gratia magis quæ ex isto studiorum genere mihi accedit, quàm seriò vel tanquam contentiosus in eis immorari soleo. Duo tantum necessaria sunt, primum vt qua de re sermo sit nobis constet, quacunque tandem illa vetere aut nouo aut inter nos ficto nomine veniat alterum vt certam de vniuscuiusque facultate iudicandi methodum ex saporum, odorum, ac cæteris qualitatum formis calleamus. Nam plurimi prorsus amethodi, imperiti & audacissimi homines de plantarum nominibus prolixe ac impudenter contendunt. Quippe vt aliud nihil nunc adferam, tales omnino sunt qui fatuam chamædryn, nō solum nomine sed authoritate ac viribus cum vera coniungunt.

Redeo tandem ad boum circa thoracem morbos, additurus primum reliqua de tussi & asthmate, vt inceperā. Recens tussis optime saluiato farinæ ordeaceæ discutitur. (Si recens fuerit, sextarius farinæ hordeaceæ cum vno ouo crudo & hemina passi per os datur ieiuno, Veget.) Interdum magis prosunt gramina cōcisa (tunsaq;, Veget.) & his admista fresa faba: Lentes quoq; valuulis exemptæ, & minutè molitæ: miscentur aquæ calidæ sextarij duo, factaq; sorbitio per cornu infunditur. Veterem tussim sanant duæ libræ hyssopi macerati sextarijs aquæ tribus. Nā id medicamentum teritur, & cū lentis minutè, vt dixi, molitæ sextarijs quatuor more saluiati datur, ac postea aqua hyssopi per cornu infunditur. Porri etiam succus cum oleo, vel ipsa fibra cum ordeacea farina cōtrita remedio est. Eiusdem radices diligenter lotæ, & cum farre triticeo pinsitæ, ieiunoq; datę vetustissimam tussim discutiunt. Facit idem pari mensura eruum sine valuulis cum torrefacto ordeo molitum, & saluiati more in fauces demissum, Columella. Hordeum redactum in pollinem madefaciens, atq; palearum partes tenerrimas optimè repurgatas, cum illisq; farinæ orobi miscens heminas treis, diuidensque totum in partes ternas, bubus tussientibus tribus vicibus edendum dato. Quidam Artemisiam herbam purgantes, macerantesq; aqua, ex ea exprimunt succum, quē quidem ante aliud pabulum spatio septem dierum infundunt. Didymus. Pulmonariam quæ arboribus adnascitur, cum sale edendam bubus anhelosis & tussientibus vulgus nostrum commendat, maximè cum pulmo turgidior excreuerit, & vt ipsi loquuntur collum subiuerit. Nullam huius herbæ apud veteres mentionem reperimus pulmoni exulcerato & sanguinis sputo cōferre creditur: siccat enim & astringit vt Matthæolus testatur. Sunt qui insuper facultatem ei adscribant vulnera sanandi, & vlcera genitalium: & fluxiones tueri tum pituitosas tum cruentas, nec non dysenteriam & vomitus biliosos sistendi. Est & altera eiusdem nominis (Angli vocant saluiam Hierosolymitanam) folijs ferè borraginis, hirsutis & asperis, sed acutioribus figura, maculis passim albis, gustu etiā borraginis. Natales ei syluæ & montes, lociq; opaci. Primo verè cauliculi dodrantales subcœruleos flores in corymbis proferunt, cynoglossæ floribus specie similes. Radices ei plures, nigræ, & glutinosæ. Hanc etiam ad explenda pulmonis vlcera eruditi celebrant. In Italiæ hortis maculosa vidi folia, apud nos vero semper absq; maculis: cætero nihil distabāt. Eadem aut eiusdem generis proculdubio est quorundē pulmonaria, cuius meminit Syluaticus, quam aliqui (inquit) pepanum vocant, buglossi folio, sed promisso magis atque læuiori, colore insuper dilutiore, albicantibus maculis notato, instar pulmonis, inde nomen: nascitur in humidis. Volunt aduersus morbos visceris sui nominis peculiari esse remedio, in cibo sumptam, vel potam, Hæc Ruellius. In Hessia, vt audio, quidam Germanice vocant *blavven augentrost*, id est euphrasiam cœruleam. In Gallia quidam secundum genus auriculæ muris apud Dioscoridem esse putant: Videntur autem falli: nam folia oblonga & angusta non habet, quanquam quę superius cauli adnascuntur talia ferè sint: inferiora oblonga quidem, sed palmi plerunque latitudine, circa extremitatem demum angusta in mucronem exeunt, subtus albicant, plurima ab vna radice, pediculis oblongis, per quos neruus transit, distractis etiam ipsis integer, vt in pimpinella vulgo dicta. Ego ex omnium partium inspectione, & qualitatibus omnibus collatis, certò asserere possum, hanc stirpem symphyti speciem esse, non petræi, sed alterius, nec aliud ab eo distare, nisi quod vndequaque minor est: ideoque non erraturum qui in medendo alteram in alterius locum substituerit. Huc etiam referri debet herba in Hispanijs frequēs, præcipue in Galitia & circa Compostellam, cui folia sunt aspera, verbasci communis vel symphyti potius folijs simillima, longiora quàm borraginis, floribus & radicibus buglosso nostræ similibus: bubus gratissimam esse aiunt. Monachi qui in Italia commentarios in Dioscoridem nuper ediderunt, hanc veram buglossum esse contendunt. licet borraginem quoque eiusdem nominis commercio non excludant, cum & sapor & herbæ species conueniant. Vernacula lingua marrubium quoque pulmonis herbam vocat. Est præterea ex lactucæ seu sonchi syluestris genere herba cubitalis, lacte manans, florum corymbis luteis, quorum calyces nigricant, folijs hirsutis, angulosis maculosisq; asperis & saxosis locis & in parietibus emicat: eam quoque docti in Gallia pulmonariam vocitant. Mirifica eius præconia sæpe audiui circa vulnera glutinanda, & reduuiam hominum curandam. Perdicium, id est parietariam vulgarem veteres tum iumentis tum bubus ad tussim & anhelandi difficultatem dederunt, Hieron. Tragus. Mulieres quæ bubus medentur, parthenij, id est matricariæ vulgò dictæ, pollinem sali admiscent vesperi vt lingant: Eo medicamento boues purgantur, respirandique difficultate & inflatione liberantur. Idem. Lienem quoque obstructum & turgidum tussis comitatur, præcipuè cum ad cursum adiguntur pecudes. Asthma Græci vocant angustiam & difficultatem respirationis, quam ferè sonitus quidam comitatur: Germani in quadrupedibus, vt equo & boue *die*

hynsch, per onomatopœian fortassis: Inde & herbis quibusdam, quæ remedium aduersus hãc noxam præstare creduntur, impositum nomen *hynsch kraut*, vt aristolochiæ longæ: & solano perpetuo, quod boum ceruicibus aduersus hoc malum pastores appendunt. Perpetuum autem à recentioribus genus hoc solani vocatum conijcio, inde quòd licet folia amittat, non tamen etiam caules vt reliqua solani genera, sed toto anno virides vegetosq; conseruet. Vbique illam à nostris appellari audio *ye lenger ye lieber*: quanquam & chamæpityi nuper quidam nomen idem communicauerint, quod minimè probo: neque enim ratio nominis eadem ei conuenit. Quippe solani perpetui corticem aut radicem quò quis mandit diutius, eò dulciorem subinde sentit, vnde nomen ei impositum: chamæpitys vero vt ab initio amara & insuauis est gustu, ita nihilo suauior fit quantumcunq; immoreris mandendo. Audio etiam mortale à quibusdam cognominari, cum veneni minus quàm vllum solani genus habeat, vt ipse persuasus sum, nec vnquam ab eius vsu incommodi quicquam vel homini vel quadrupedi natum audiui. Et cum cætera solani genera, quæ Græci veteres nobis descripsere (hortense, vesicarium, somniferum & insanum, ex quibus duo priora tantum nobis cognita sunt) omnia, teste Galeno, refrigerent, ideoque noxia sint, præsertim copiosius sumpta, vt frigida venena solent: illud de quo hic agimus, cum dulcissimum sit, & pulmonis iecorisq; obstructiones expediat, ac pituitæ lentorem incidat, quod multis experimentis certum est, nequaquam refrigerare dicemus. Succum vero acinorum refrigerare, cum subacidus sit & dissecare, vt Matthæolus refert, non negauerim: Addit idem ad maligna & contumacia vlcera, ac vulnerum inflammationes egregiam huius succi vim sese expertum. Damnauerunt in eo fortassis odoris grauitatem, quæ in folijs & baccis percipitur, qui primi mortalis cognomen addiderunt. Acini quidem omnibus solani generibus communes sunt, & foliorum ferè figura. Quod olim hortense fuit, in hortis iam coli desijt, sponte vero natum passim circa hortos satis copiosum habetur. Neq; enim assentior Hieronymo Trago, qui solanũ illud syluestre, radice maxima, acinis halicaccabi, sed nigris & nudis, quod inter cognita nobis solani genera nocentissimum est (in Italia solanum maius vel bella donna vocãt, nos *schlaaffbeere*) pro hortensi capiendum docet: de quo plura inter suum remedia dicemus. Cæterũ solani nostri perpetui nomen apud veteres, nisi malacocissus Plinij fuerit, nullum agnosco. Malacocissus (inquit Plinius) Democritus aquilex mollibus hederæ folijs depingit, caule tenero, sese cuicunq; quod fuerit nactus inuoluente. Subesse aquam vbi reperitur affirmat. Hæc descriptio quamuis etiam conuoluolo conueniat, qui aquas & ipse amat, & hederæ folijs similior videtur, malo tamen solanum nostrũ antiquo isto nomine interim donare, donec aliunde certiora discamus. Nam Ruellij sententiam de frutice illo amplexicaule, quem sigillum D. Mariæ aliqui vocãt, & ipse alibi malacocissum, alibi cyclaminon alterum facit, Matthæolus iam reprehendit, cui nos libenter subscribimus. Præterea veratri nigri speciem, abrotoni folijs, quam Hieronymus Tragus describit lib. 1. cap. 135. itidem à simili effectu contra asthma quidam vocant *hynschkraut*. nec non gnaphalium herbam, quam aliqui *rour kraut*: quoniam torminibus medeatur. describitur autem ab eodem Trago lib. 1. cap. 109. vbi id polium alterum Dioscoridis esse conijcit, sed falsò. Calendula datur vaccis anhelosis. Iudæi hodie cum propter diuersos alios affectus carnem non sani bouis abominantur, de quibus in libris eorum Thalmudicis permulta præcipi audio, tum si pulmones costis adhæserint, (quod suibus etiam accidere fertur, vulgò vocant *angbefft*) vel omentum peritonæo: quos quidem adhæsus partium exulcerationem interdum sequi crediderim. Est autẽ & illa grauis pernicies, cum pulmones exulcerantur: inde tussis & macies, & ad vltimum phthisis inuadit. Quæ ne mortem afferant, radix coryli inusta ita, vt supra docuimus, perforatæ auriculæ inseritur, tum porri succus instar heminæ pari olei mensuræ miscetur, & cum vini sextario potandus datur diebus compluribus, Columella. Apud Vegetium vero sic legitur: radix consiliginis, succus porri, omnium hemina pari mensuræ olei miscetur, &c. Ego Columellæ lectionem prætulerim. De crauro siue struma (vt Theod. Gaza reddidit) affectu vt videtur pestilente, cum tabe pulmonis coniuncto, in præcedentibus dictum est.

Cruditatis signa sunt crebri ructus, ac ventris sonitus, fastidia cibi, neruorum intentio, hebetes oculi. Propter quæ bos neq; ruminat, neq; lingua se deterget. Remedio erunt aquæ calidæ duo congij, & mox triginta brassicæ caules modice cocti, & ex aceto dati. Sed vno die abstinendum est alio cibo. Quidam clausum intra tecta cõtinent, ne pasci possit: Tum lentisci, oleastriq; cacuminum pondo IIII. & libra mellis vna trita permiscent aquæ congio, quam nocte vna sub dio habent, atq; ita faucibus infundũt. Deinde interposita hora macerati erui quatuor libras obijciunt, aliaq; potione (alio cibo vel potione, Veget.) prohibent. Hoc per triduum fieri, dum omnis causa languoris discutiatur. Nam si neglecta cruditas est, & inflatio ventris & intestinorum maior dolor insequitur, qui nec capere cibos sinit, gemitus exprimit locoq; stare non patitur, sæpe decumbere, & agitare caput (Vegetius nõ agitare caput habet, sed volutare cogit,) caudamq; crebrius agere (commouere, Veget.) Manifestum remedium est proximam clunibus partem caudæ vinculo (resticula vel lino, Vegetius) vehementer obstringere, viniq; sextariũ cum olei hemina faucibus infundere, atq; ita citatum per mille & quingentos passus agere (bouem currentẽ trahere, Veget.) Si dolor permanet, vngulas circumsecare, & vncta manu per anũ inserta fimum extrahere, rursusq; agere currentẽ. Si nec hæc profuit res, caprifici aridæ conteruntur, & cũ dodrante aquæ calidæ dantur, Columella. (Vegetius sic legit, Si tardius proficit, tres partes lauri diu conteruntur, & cum duplici aquæ calidæ dantur.) Vbi nec medicina processit, myrti syluestris foliorum duæ libræ deligantur (tunduntur in pila, Veget.) totidemq; sextarij (libræ, Veg.) calidæ aquæ misti per vas ligneum faucibus infunduntur: Atq; ita sub cauda sanguis emittitur (quatuor digitis ab ano percussa vena) qui cum satis profluxit, inhibetur papyri ligamine. Tum concitate agitur pecus eousq;, dum anhelet. Sunt & ante detractionem sanguinis illa remedia: tribus heminis vini, tres (quatuor, Veget.) vnciæ pinsiti allij permiscentur, & post eam potionem currere cogitur. Vel salis sextans, cum cepis decem (decem vncijs ceparum, Vegetius) conteritur, & admisto melle decocto collyria (longiora, vt ventrẽ resoluant, Veget.) immittuntur aluo, atq; ita citatus bos agitur, Columella. Eadẽ fermè remedia ad strophos, id est tormina, Paxamus præscripsit, vt paulò post referemus, etsi idem prius de cruditate seorsim agat. Bubus cruditate laborãtibus (inquit Paxamus) medebimur aquam calidam propinantes, brassicæq; aceto perfusæ apponentes fasciculum vnum. Aliqui partes teneriores brassicæ elixantes & contundentes, ex oleo eas illis per cornu infundũt: stragulisq; simul bouem laborantem calefacientes, lenta illum exercent deambulatione: Id quod nõ solum boues, sed omnia pecora iuuat. Alij rursus agrestis oleæ folia, aut coliculos aliarum arborum teneres contundẽtes, aquamq; inspergentes distemperant, ac tandem vnã & alteram diosi heminas infundunt. Hæc Paxamus. Si cruditas & ventris distentio male habeant bouem, caudam eius deorsum magna vi trahito & extendito. Plura de inflatione diximus retro in mentione buprestis, & rursus statim post pustulas fauciũ. Matricariam quoq; herbam, vt vocant, cõtra hoc

malum

malum cum sale misceri iam ante dictum est. Bos cũ gallinæ fimum deuorauerit, statim nimio ventris dolore torquetur, & inflatus moritur. huius etiam veneni remedia supra requires. Hoc tamen hic adijciemus, nostrates non tam de fimo quàm plumis gallinaceis conqueri, si boues fortè vorauerint. Inflantur boues (vt scribit Petrus Crescent.) ventribus ipsorum obstructis aut flatu repletis, si manu vel digito feriantur partes circa ilia & coxas, tympani modo resonant. visu etiam inflati apparent & dolore torquentur, & quandoq; in terram se prosternunt, ac libenter procumbunt. Curantur clystere vel cannula, vt equi etiam: aut manu pueri oleo illita extrahuntur stercora: aut vena caudæ acuto cultello inciditur, quæ parte inferiore quatuor ab ano digitis distat. Periculum & hoc vitij affert, quo vulgus interdum queritur, boues ruminandi facultatem amisisse. Ruminantibus enim omnis ferè cibus ore elabitur, vnde totius corporis macies statim consequitur. Curandũ est igitur, vt manu inserta in fauces ingeratur, siue illud ipsum quod boui ægro exciderat, siue quod alteri ruminanti ex ore subtractum fuerit: ita tamen ne nimium vel omne alimentum illi subtrahatur, ac idẽ qui in ægro curatur affectus, in sano creetur. Absurdò rustici quidam pharmaco ruminationem restitui putant, sordibus vaginarum excussis & buccellæ panis ori inserendæ inspersis. Si bos cibum fastidiat, pabulum eius amurcæ sufficienti portione inspergito. Olei etiam, resinæ aut terebinthinæ, singulorum æquis partibus mistis, ad radicem vsque cornua bouis deungito, Florentinus. Plerosque sanè affectus fastidij symptoma comitatur, vt malidem humidam, capitis dolorem, cruditatem, tumorem palati, alui profluuium, tormina & ventris dolorem, &c. Vide etiam supra vbi de rana sub lingua diximus. Nullo autem tempore, & minimè æstate, vtile est boues in cursum concitari: nam ea res aut cit aluum, aut mouet febrem. Cholera affectis crura cauterio vsq; ad vngulas exurenda sunt, posteaque lauacro calidæ aquæ assiduè fouenda, contegendaq; stragulis, Florentinus. Ventris & intestinorum dolor sedatur visu nantiũ (anseris, Veget.) & maxime anatis, quam si conspexerit, cui intestinum dolet, celeriter tormento liberatur. Eadẽ anas maiore profectu mulos, & equinum genus conspectu suo (celeriter) sanat. Sed interdum nulla prodest medicina. Sequitur torminum vitium: quorum signum est cruenta & mucosa ventris proluuies. Remedia sunt cupressini quindecim coni, totidemq; gallæ, & vtrorumq; ponderum vetustissimus caseus, quibus in vnum tunsis admiscentur austeri vini quatuor sextarij, qui pari mensura per quatriduum dispensati dantur: nec desinit lentisci, myrtiq; & oleastri cacumina viridis (ita vt lentisci myrtiq; & oleastri cacumina præbeantur, Veget.) Aluus corpus, ac vires carpit, operiq; inutilẽ reddit: quæ cum accident, prohibendus erit bos potione per triduum, primoq; die cibo abstinendus. Sed mox (secundo die) cacumina oleastri, & arundinis (cannæ syluestris, Veg.) item baccæ lentisci, & myrti dandæ, nec potestas aquæ (post triduum etiam, Veg.) nisi quàm parcissime facienda est. Sunt qui teneræ laurus caulium libram, cũ abrotani macerati (aliâs hortensis, Veg.) pari portione dent, cum aquæ calidæ duobus sextarijs, atq; ita faucibus infundant, eademq; pabula, vt supra diximus, obijciant. Quidã vinaceorum duas libras torrefaciunt, & ita conterunt, & cum totidẽ sextarijs vini austeri, potandum medicamentũ præbent, omniq; alio humore prohibent, nec minus cacumina prædictarũ arborum obijciunt. Quod si neq; ventris restiterit citata proluuies, neq; intestinorũ ac ventris dolor, cibosq; respuet: & prægrauato capite, si sæpius, quàm consueuit, lachrymæ ab oculis, & pituita è naribus profluent: vsq; ad ossa frons media vratur, auresq; ferro scindantur. Sed vulnera facta igne, dũ sanescunt, defricare bubula vrina cõuenit. At ferro rescissa melius pice & oleo curãtur, Columella. Qui bos torminibus discruciatur (inquit Paxamus: loquitur autẽ de illis quos Græci στρόφους vocant) minime in vno loco consistit, nec cibum tangit, sed mugit. Parum igitur nutrimenti illi offerendũ est, caroq; circa vngulas vsq; ad sanguinẽ perpungenda. Alij circa caudam solutionẽ facientes, donec effluat sanguis, postea linteolo deligant. Alij cepas cũ sale tundentes admouentesq; sedi quàm penitissimè fieri possit, postea boues impellunt, eosq; cogunt ad cursum. Alij terentes nitrum perfundentesq; (διέντες, subaudio ὕδατι, id est aqua resoluẽtes) per os inijciunt. Hæc Paxamus: pleraq; autẽ eadem remedia superius ex Columella ad cruditatẽ descripsimus. Boues in Cypro contra tormina hominum excrementis sibi mederi ferunt, Plin. vt inter prouerbia dicimus. Aduersus diarrhœam, rhamni folia contundens, asphaltoq; miscens, da comedenda. Quidam folia mali Punicæ macerata farinæq; mista offerunt. Alij farinæ hordei cotylas duas, & farinæ tritici torrefacti mediam cotylæ partem miscentes aqua, porrigunt, Paxamus. Hodie quidam ex nostris serpyllum contra ventris profluuium commendant: alij bursam pastoris. Quidam boues foriolos & stercore liquido laborantes nostra lingua vocant *rennig*. Lien boum etiã quandoq; lentis crassisq; humoribus infarcitur, vnde non liberantur, & diuturnus fit affectus: dignoscuntur ex tussi, cum aliâs infestante, tum maxime quando ad cursum aguntur, Petrus Crescent. Malis subrenalis vocatur quoties à posterioribus debilitas apparet, & lumbi dolere credũtur, superius inter species malidis memorata. Eiusdem, ni fallor, loti affectus est, quẽ nostrates vocãt *die blatern vnder dem krutz*. & nescio quid concreti sanguinis illic reperiri aiunt, foris nihil apparere: remedio esse vrticæ fasciculum cum radicibus, quem puto faucibus eorum ingerunt, vt rumpatur abscessus. Cum sanguinem mingunt boues, rarò euadũt. Aiunt autem cum prata pascuis aperiuntur, propter nimiam pabuli pinguitudinem solere aliquando hunc morbum sequi, aucto nimirum sanguine ex alimenti copia: inde nomen etiã ei apud Germanos *grasfiech*, id est morbus ex gramine: ferè enim oboritur cum à montibus vel macris pascuis ad lætiora migrauerint. Remedia tentantur huiusmodi: hordeum in aqua decoquitur, simulq; lardum & panis: decoctum illud infundunt. Aliqui blitum (quod circa fimeta & solo pingui prouenire solet, nomine sanguinariæ, caulibus & folijs rubris) tusum salitũ q; præbent. Nascitur & herbula quædam in collium montiumq; humidis & glareosis locis, herba ipsa sessilis est, sine caule, folijs ex viridi pallidis, triũ digitorum (si bene memini) pinguibus ac si oleo illita essent (vnde pinguiculum voco) flosculis colore & figura ferè violarum, quas Martias dicimus, per singulos pediculos singulis: hanc aliqui nostrorum à loco natali vocant *mosizgele*: & ad sanguinis mictum commendant: & mulierum quoq; mensibus sistendis. Alij secreto experimento iuglandium nucamenta in ouo exhibenda celebrãt. Sunt qui ipsam cruentam vrinam dum redditur excipiunt, ac rursus statim per os infundunt. Mulierculæ quædã superstitiosæ spinæ appendicis (quam Galli spinam albam vocant, nos *hagendorn*) spinam vnam in terra defigũt eo in loco, in quem lotium cruentum defluxerit, si cum primum cruentum esse incipit id fecerint, malum desiturum persuasæ. Præterea ad sistendum sanguinis mictum vix quicquam efficacius esse aiunt herba Roperti vel gratia Dei vulgo dicta, quam eam ob causam pastores in montibus nostris vocant *barnkraut*, id est vrinalem. Quamuis enim verbum *barnen* simpliciter vrinam reddere significet: rustici tamen apud nos aliquando priuatim de cruenta vrina eo vtuntur. Inserunt autem herbæ Roperti manipulos aliquot contusos. Alij tormentillæ herbam simul & radicem terunt ac sali miscent. Alij muscum de nuce arbore in cibo præbent: & nisi profuerit, butyrum crudum admiscent. Alij (si bene memini) oxylapathi

folia contusa saltaq; ori immittunt. Oportet autem hoc morbo periclitantes boues, in stabulo quiescere, ne subitaneus (vt vocant) sanguis superueniat. & fœno tum alio tum cordo salubri pasci. Si membrum coxendicis vitio, alimentum non sentiat, & contabescat, sæpe diuq; illines hoc vnguento, quod recipit ceram iuglandis magnitudine, axungiam de ruffo maiali, medullam sabuci arboris, bubulam medullam ac seuum & salem, quæ omnia ad ignem bullire & misceri debent. Alij de opima bubula carne, postquam diu bullierit, innatantem pinguedinem auferunt, mox iure quod reliquum est, locum affectum lauant, deinde pinguedinem perfricando illinunt ad solem: aut si solis copia non sit, asserem igne calefactum membro admouent. Alij inungi iubent, allio, axungia, herba sabina & fuligine tritis mixtisq;, bobus simul & equis vtili medicamēto. Herba pidrie (hippomarathrum videtur) vtuntur Rheti ad vaccarum dysuriam.

Est quando lac etiam cruentum excernitur: quo animaduerso, muliereulę lac omne emulsum aquæ fluenti infunduntaliæ mulctrali inuerso id est fundo immulgent, & signo crucis notant. Hæc scribo vt aniles superstitiones istæ proditæ improbentur. Vaccam fuisse Pirinthi accepimus, cui cibi excrementū extenuatum per vesicam transmittebatur, dissectusq; anus denuo propere coalescebat, nec resecando euincere vitium poterant, Aristoteles. Boues gregales (vt Aristoteles scribit) morbis duobus tentantur, struma, de qua supra dictum est: & podagra affectu ægre curabili: facit hæc vt pedibus intumescant. & quamuis non intereant, tamē vngulas amittant: valent melius cornibus pice illitis calida. Hæc Aristot. Et alibi, Vngulas cum dolore articulorum laborat bos non amittit, sed pedes tantummodo intumescunt vehementer. Et rursus alibi, Nec pedum dolores sentiunt boues, si corū cornua illinantur cera, aut oleo, aut pice. Boum attritis vngulis cornua vngendo aruina medentur agricolæ, Plinius. Non subteri pedes boum si prius cornua pice liquida perungantur, reperimus, Idem. Boues pedes ne subterant, priusquam in viam quoquam agas, pice liquida cornua infima vnguito, Cato. Per cornua hic vngularum substantiam intelligo, vt etiam vernacula lingua appellamus: licet Plinius non ita accepisse videatur. Subtriti pedes eluuntur calefacta bubuli vrina: deinde falce sarmentorū incenso, cum iam ignis in fauillam recidit, feruentibus c neribus cogitur insistere, ac pice liquida cum oleo, vel axungia cornua eius linuntur, Columella. Sanguis dimissus in pedes claudicationē affert: quod cum accidit, statim vngula inspicitur: tactus autē seruorem demonstrat: nec bos vitiatam partē vehementius premi patitur. Sed si sanguis adhuc supra vngulas in cruribus est, fricatione assidua (ad triduum triti salis perfricatione, Veget.) discutitur: vel cum ea nihil profuit, scarificatione demitur. At si iā in vngulis est, inter duos vngues cultello leuiter (leniter) aperies. (& mundabis intus, Veget.) Postea linamenta (stuppa) sale atq; aceto imbuta applicantur, ac solea spartea pes induitur, maximeq; datur opera, ne in aquam pedem mittat, & vt sicce stabuletur. Hic idē sanguis nisi emissus fuerit, saniem creabit, qui si suppurauerit, tarde procurabitur: ac primo ferro circuncisus, & expurgatus (expurgatur ad viuū, Veget.) deinde pannis aceto & sale & oleo madētibus inculcatis (aliâs impletur, Veg.) mox axungia vetere, & seuo hircino pari pondere decoctis (aliâs ferro candēti stillantibus, Veget.) ad sanitatē perducitur. Si sanguis in inferiore parte vngulæ est (Veget. addit, nec aperturam facit, & tantū claudicat animal) extrema pars ipsius vnguis ad viuum resecatur, & ita emittitur, ac lineamentis (stuppa vel linteolis cum sale & oleo & aceto infusis, Veget.) pes inuolutus spartea munitur. Mediā vngulā ab inferiore parte nō expedit aperire, nisi eo loco iam suppuratio facta est. Si dolore neruorum claudicat, oleo & sale genua, poplitesq;, & crura confricanda sunt, donec sanetur. Si genua intumuerunt, calido aceto fouenda sunt, & lini semen, aut milium detritum, cōspersumq; (infusumq;, Veget.) aqua mulsa imponendū. spongiæ quoq; feruenti aqua imbutæ, & expressæ, atq; melle litæ recte genibus applicātur, ac fascijs circundantur. Quod si tumori subest aliquis humor, fermentū, vel farina ordeacea ex passo, aut aqua mulsa decocta imponitur: & cum maturuerit suppuratio, rescinditur ferro eaq; emissa, vt supra docuimus, linamentis curatur. Possunt etiam (vt Cornelius Celsus præcipit) lilij radix, aut scylla cum sale: vel sanguinalis herba, quam πολύγονον Græci appellant, vel marrubium ferro reclusa sanare Ferè autem omnis dolor corporis, si sine vulnere est, recens fomentis melius discutitur: vetus autē vritur, & supra vulnus butyrum vel caprinus instillatur adeps, Columella. Si ob partis frigiditatem (inquit Florentinus) bos claudicet, pedē abluere conuenit, locumq; affectum (vbi scalpello fuerit manifestatus) fouere veteri vrina. Dein vero sale cōspergere, atq; ex spongia peniculoúe alio mundare. His factis, adeps hircina, aut bubula, probe contusa, parti dolenti ex ferro calido instillanda est. Sin autē, quòd calcârit erectū palum, aut aliquid simile, bos claudicare videatur, cætera quidē omnia similiter facienda sunt, cerā autē cum oleo veteri, melle, & orobi farina, solutam refrigeratamq; vlceri imponere debes. Postea verò, accipiens incretam testulam, ficusq, aut mala Punica tundens atq; permiscens, vlceri circumponito: ac linteo aliquo deligato adeò curiosè, vt externarum rerū nihil subingrediatur, donec bos ipse firmiter possit stare. Sic siquidē percurabitur: tertia autē die simili medendi ratione succurrito. Si claudicet ob materiæ influxū, oleo & passo concoctis, pars ipsa calefacienda est, ac dein calida polenta hordeacea illi imponenda. Cæterum vbi pars ipsa tenera & mollis est reddita, aperienda est, extergendaq;. Postea verò folia liliorum, aut squillam ex sale, aut polygonon, aut deniq; prasium contusum imponere expedit, Hactenus Florentinus. Si quid pedē aliamúe partē bouis penetrauerit curandum est vt extrahatur cū radicibus arundinis tritis, vel radicibus dictamni superpositis & fascia alligatis, vel alijs medicamentis quæ spinis extrahendis adhibentur in equis, vt in illorum historia docuimus, Petrus Crescent. Si talum, aut vngulam vomer læserit, picem duram, & axungiam cum sulfure, & lana succida inuolutam candente ferro supra vulnus inurito (aliâs inuoluito. & candēte ferro supra vulnus imponito, & vngito, Veget.) Quod idē remedium optime facit exempta stirpe, si forte surculum calcauerit, aut acuta testa, vel lapide vngulā pertuderit, quæ tamen si altius vulnerata est, latius ferro circunciditur, & ita inuritur vt supra pręcepi: deinde spartea calceata per triduum suffuso aceto curatur. Itē si vomer crus sauciarit, marina lactuca quā Græci τιθύμαλλον vocāt, admisto sale imponitur. Minus claudicabunt armēta, si opere disiunctis multa frigida lauētur pedes: & deinde suffragines, coronæ, ac discrimē ipsum, quo diuisa est bouis vngula, vetere axungia defricetur, Columella. Cum fissuræ in pedibus dehiscunt, *pilusen oder schrunden*, sanguinem detrahi iubent. Hetruria myriophyllon (Hermolaus legit millefoliam) appellat herbā in pratis tenuem à lateribus capillamenti modo foliosam, eximij vsus ad vulnera: boum neruos abscisos vomere solidari ea rursusq; iungi addita axungia affirmans, Plin.

His iam perscriptis cum à remedijs ad reliqua de bubulo pecore dicenda transiturus essem, in libellum quendam qui diuersa remedia manuscripta Germanicè continebat, incidi: quæ & ipsa corollarij vice præcedentibus adnectere operæpretium duxi: Sunt autem ista. Si pestilentia bubus ingruerit, radices asari in aqua decoquito & in potu exhibeto: vel ipsas contritas aquæ inspergito & faucibus infundito: vel testas limacum, suffi-

eliunt autem singulis bubus singulę. Alij herbam cruciatam gentianæ speciem, vt supra dixi, pariter cum limacum testis terunt, & per os infundunt. Alij virgam auream (sic Itali vocant, nos *heidnisch wundkraut*) contritam pani imponunt, & ori inferunt. Forsan hæc Dioscoridis Panaces Chironium est, flore aureo, folio non amaraci, vt in Dioscoride legitur, sed lapathi, vt in Plinio, maiore & hirsutiore: radix parua non altè demittitur, gustu acri: nascitur in montanis, siccis & asperis. Dioscorides serpentium veneno potam radicem, vel illitam comam resistere docet. Asclepion panaces & Chironion Heracleo calidiora sunt, (ego cum Galeno potius minus calida legerim) hinc floribus ipsorum & semine ad malefica vlcera & phymata vtuntur, Paulus & Galenus. Arnoldus de Villa noua virgam auream apprime laudat à viribus vrinæ ciendæ & calculi renum frangendi: Italorum quidam herbam Iudaicam vel paganam vocant. Auicenna per herbam Iudaicam eruum intelligit: recentiores etiam vnam sideritidis speciem eodem nomine vocitant, quam alij retrahit. Nostrates costum hortensem quoque nominant *heidnisch wundkraut*. Tragus *frauwen kraut*. Sic fit, vt cum vel vna res diuersis nominibus appellatur, vel rursus diuersæ vno, magna apud plerosque rerum inscitia & confusio nascatur. Boues si intumuerint, calendulæ succum cum aqua potandum eis misceto. Sanicula & eupatorium (quod vulgus agrimoniam vocat) in vino decocta, boum vulneribus imponuntur. Si bos à serpente morsus fuerit, butyrum de mense Martio cum sale ad focum permisce, & illine: vel pelle mustelina locum demulce. Si vlcus malignum, quod vulgo vermem appellamus, infestat, carduos edendos apponito, tum bubus, tum equis præcipue: aut radicem Valerianæ ore commansam superilligato, quod & hominibus prodest. Boui pulmonario herbam pulmonariam arboribus adnascentem, contritam, paniq; cum sale inspersam in fauces demittito. Aduersus malum, quod nostrates sanguinem subitaneum vocant, (de quo supra, vbi de inflatione diximus) vrticarum radices ex tribus plantis collectæ, in cibo medentur. Cum sanguinem ex vesica reddunt boues, quieti in stabulo permittendi sunt, ne fortè sanguine subitaneo corripiantur. Si boui aut vitulo aluus nimium fluat, tostam auenæ farinam faucibus immittes, & panem tostum insperso sale. oxylapathi quoq; semen in cibo iuuare certum est. Contrà si excrementa alui retineantur, muscerdam & cannabis semen in fauces inserito: vel vaccinum lac calidum, vel coquinariam colluuiem veterem infundito. Boum & vitulorum lumbricos expelles infuso succo quem expresseris è foliis & radicibus betæ rubeæ: Idem medicamentum pueris etiam conducit. Alij pollinem bursæ pastoris dictæ aduersus eosdem commendant: quos ego errare iudico: alia enim herba est, quam vulgo Germani *wurmkraut* appellant, nasturtij syluestris genus, cui simillima seminum conceptacula bursæ pastoris sunt, ad lumbricos maximè commendata. Cum vacca fœtauerit, ex auena fomentum statim admouetor, vt prorsus liberetur. Si post fœturam viribus exhausta erit, adeò vt consistere vix queat, flores fœni sacco salario infarcti & in aqua decocti, dorso lumbisq; bene calidi imponantur: bis die sal offeratur, & in solem progredi permittatur, ac cibus ibidem præbeatur. Si vaccam taurire voles, salsam bouis carnem iuglandis magnitudine in os ei ingerito. Vel Cum vitulus mensis vnius ætatem attigerit, salem vaccę lingendum tam calefacito, quàm ferre calidissimum manu potes, & quater aut quinquies vaccæ offerto, mox taurum desiderabit. Pediculos boum & vitulorum hoc vngento amolieris, quod constat cremæ lactis sesquisextario, butyri mensura, quæ duas iuglandes æquet, & resinę pari, salem abunde addes, & pariter feruefacies cum opus erit illines. Aliqui lauant eos decocto Sabinæ, cui alumen etiam inspergunt. Si quid noxij aut venenosi boues deuorasse videbuntur, quod cum ex aliis signis, tum inflato corpore, facile est conijcere: præstantissimam antidotum & omnibus theriacis vulgaribus (nam illas quoq; pecori venenato quidam infundunt) longè præferendam, & multis experimentis celebrem, ab amico quodam, dum hæc scriberem, excepi huiusmodi: Gentianæ radix in pollinem redacta, & stillatitio liquori ex fecibus vini (aquam ardentem vocant) permixta infunditur in fauces bouis: Aut si gentiana defuerit, liquor etiam solus. Idem pecori vehementer noxium esse aiebat genus illud glutinis aerei (sic enim appello, cum nomen aliud ignorem) quod colore subflauo, molle, & coagulatum in muris interdum & herbis adhærens inuenitur. Rustici quidam traiicientibus in aere stellis id nasci aiunt: & gramen etiam cui hæserit, licet aquis pluuiis ablutum, venenosam vim retinere asserunt. Non desunt qui ius in quo hordeum diutissimè coctum fuerit, vnà cum cremore siue ipso hordeo, bubus contra quemuis ignotum morbum infundant. Boum etiam quidam morbus est, quem aliqui Galli vocant du cru, quo sæpe pereunt boues, qui oritur ex eo, quod vaccæ in pluuia diutius refrigeratæ fuerint. Rustici in hoc morbo dicunt pulmonem costis & spinæ adhærere: & si quis contrectet crucem, id est, os sacrum non posse pati illam contrectationem sed se submittere: Et aliquando etiam vi morbi fatiscere omnibus cruribus, vt insistere tandem non possint; & quanquam subinde comedant, consumantur tamen atrophia & marcore. Contra hunc morbum Al. Restaldus optimum remedium esse dixit, vt ab anu quadam curante audiuerat, maximam speciem millefolij, quæ cætero multo maior in sepibus nasci solent intra corpus dato. Vetula illa herbam vocabat bien tournee, κατ' ἀντίφρασιν, vt puto. Alij sic affectis vaccis folia consiliginis circumponunt. Est & alius morbus boum qui apud Germanos *die voelle* nominatur, cum ex cruditate & plenitudine cibi boues inflantur, morbus (vt audio) peracutus, ad cuius curationem etiam incantatione quidam vtuntur, huiusmodi ferè, In nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, *so bitt ich, daß die boese blater, die in dir ist, zerspringe*, inflationem scilicet vesicam nominantes, & ne naturalis vesica dissiliat vi verborum, vt sibi persuadent, cauent addito verbo *die boese*. Ad vomicam pulmonis in Anglia dant pulmonariam (id est, consiliginem) è cereuisia cum fuligine.

D.

Non probat Plinius illos, qui subtilitatem animi constare non tenuitate sanguinis putant, sed cute operimentisque corporum magis aut minus bruta esse: boum tergora, setas suum obstare tenuitati immeantis spiritus, nec purum liquidumque transmitti. Sunt sanè boues ingenio miti, remissæ, & minimè peruicaces, Aristoteles. Agnoscunt vocem bubulci, vocatique nominibus propriis intelligunt, iussisque armentarij aut præfecti parent & obsecundant, Florentinus. Mores in operario boue quales probentur, infra dicemus. Boues cœlum olfactantes, seque lambentes contra pilum, tempestatem præsagiunt, Plinius. *Bubus arator item trahit atra signa procellæ, Lambere si lingua prima bos vestigia forte Viderit, aut dextrum prosternere corpus in armum: Aut si prolixis antra mugitibus implent, Pascua linquentes vix vespere*, Auienus. *Mollipedesq; boues, spectantes lumina cœli, Naribus humiferum, duxere ex aere succum*, Cicero. Iam si proximum est, vt pluat, ad dextram Bos coxæ vertebram inclinatur: sin serenum tempus propè futurum est, ad sinistram incuruatur.

Præterea si mugit, & terram olfacit, pluuia impendet: si suprà quàm consueuit pabulo completur, tempestatem futuram ostendit, Ælianus. Autumno si oues aut boues fodiunt & iacent vniti ad inuicem habentes caput, hyemem tempestuosam portendunt, tardè coeuntes serenitatem, Incertus. Susias boues numerandi scientiam tenere Ctesias Cnidius scribit. Nam Susis regi singulæ quotidie centum cados ad irrigandos hortos hauriunt. Quem quidem laborem, siue quòd sit eis certus & constitutus, siue etiam quia diu multumq; in eo se exercuerint, promptissime obeunt. Nullam enim earum ad opus remollescere videres. neque ad alterum supra quàm diximus cadum exhauriendum, nec verberibus, nec blanditiis inducere posses, Ælianus. Plutarchus etiam in libro terrestriáne an aquatica animalia plus sapiant, idem scribit in hæc verba: Boues Susis hortos regios versatili machina & modiolis haustoriis numero certis rigant: centenos modiolos in dies singulos singuli boum ducunt. E natura etiam bouis est, cum ex feritate ad mansuetudinem traductus est, vt ad parendum facilis sit. Enimuero ad feretrum portandum sub iugum missus quietus manet, siue velis eum erecto capite quiescere, siue ad terram inclinato abiici, tum in ceruice & dorso puerum puellámve gestari patitur. Equidem ipse vidi, qui supra nihil se commouentes tauros saltarent. Item boues instituti sese in theatris inclinant, & erigunt, & motus vel homini ipsi difficiles saltant, Ælianus. Bouem licet mansuetum, non facile tamen illius qui sibi stimulos admouet, obliuio capit: at iniuriam animo ac memoria vel longissimo interuallo continens, pœnas pro maleficio sibi illato sumit. Nam cum est sub iugum missus, lorisq; constrictus, quodammodo similis est homini in vincula coniecto, & se quidem trahi quò impellitur, acquiescit. Vt verò solutus est, aliás ad bubulcum versus pedem suum laxans, aliquod illius membrum contriuit: aliâs sæpe in cornua incitatus, in cursu illum interfecit: Cum tamen in cæteros subito mansuetus existat, ac quietus in stabulum ingrediatur. neque enim ferus in eos existit, qui iram sibi non mouent, Ælian. Boues & pascunt per societates atque consuetudines & si vnus aberrarit, reliqui sequuntur: quapropter boarij nisi præuenerint, totum armentum requirant, necesse est, Aristoteles. Eximia boum aratorum in socios pietas animaduersa est: nam alter alterum, quo cum arare consueuit, si forte desit, requirit, & frequente mugitu desiderium testatur. In Rhætia inter Curiam & Velcuriam anno 1551. mense Aprili cum vaccæ ex duobus pagis eductæ in vnum pratum conuenissent, mutuam inter se pugnam inierunt, quam nemo dirimere potuit. Ex 60. vaccis 24. eo in loco perierunt, cæteræ vulneratæ sunt, octo tantum illæsis: occisæ ad cibum non sunt adhibitæ, sed inhumatæ, quod id prodigij loco haberetur: fertur tamen, si vaccæ plures per hyemem in vno stabulo fuerint, cum emittuntur, cauendum esse ne concurrant. Quanto fœtus suos amore prosequantur vaccæ Oppianus his versibus prædicauit,

Οἷον δ' [illegible] *Μητέρες, [illegible]*
Κωκυτῷ [illegible] [illegible]

Rubram vestem non ferunt, quòd boues (tauros maxime, sed magis bubalos) accedunt, neque splendidam, qui ad elephantos, quòd eiusmodi colore eas bestias constet efferari, Gyllius. Apud nos cum exacta hyeme vaccæ primum in pascua emittuntur, quæuis proximam cornibus adoritur: quæ tum victa fuerit, totam deinceps æstatem alteri cedit. Sunt qui allium cum sale vaccis suis primum emittendis in cibo præbeant, vt reliquæ omnes propter odorem eas auersentur: sed minus placidæ inde fieri existimantur. Sunt qui nescio an allium an aliud quidpiam bubus edendum ingerant, vt a cæteris vitentur, & ipsi herbis abundè fruantur. Boues lupus inuadit: alitur enim carne, Aristoteles. Cauda lupi suspensa supra præsepe, non poterit comedere (bos, Alberto) cœnam suam quam diu ibi fuerit, Rasis. Si bos ferus fune laneo ligetur, mansuescet, Rasis. Ælianus taurum mansuescere scribit, si dexterum ipsius genu fascia deligetur. Cynamyni populi canes alunt, quibus se contra Indicos boues tuentur, Diodorus Siculus. [illegible]: hoc est, bos grauitatem quandam & simplicitatem vultu ac moribus præ se fert, Adamantius. Aristoteles in physiognomonicis illos, quibus facies carnosa est, remissi & negligentis animi esse coniicit: quibus magna, ignauos seu tardos: quibus oculi magni, similiter: quibus admodum caui, mites, & illos etiam ignauos, quibus frons magna sit: postremò querulos & indignabundos, quibus vox primum grauis, in fine acuta fuerit: quod eadem omnia in bubus similiter se habeant.

E.

Multiplicem ex bubus vtilitatem capi Philes poëta recentior istis versibus complexus est:

Παγχρήστα [illegible] φορτία, *Καὶ τῷ γεωργῷ ὠφελεῖ [illegible] πόνους,*
Καὶ γάλα [illegible] *Μετὰ [illegible]*

Hoc est, Boum vsus extenditur ad vecturam, agri culturam, lac & opera lactaria, deniq; ad apum restaurandam sobolem. Quid, inquit Cicero, de bobus loquar? quorum ipsa terga declarant non esse ad onus accipiendum figurata: ceruices autem natæ ad iugum, tum vires humerorum & latitudines ad aratra extrahenda, quibus quum terræ subigerentur fissione glebarum, ab illo aureo genere, vt poëtæ loquuntur, vis nulla vnquam afferebatur. *Ferrea tum vero proles exorta repente est, Ausaq; funestum prima fabricarier ensem, Et gustare manu vinctum domitumq; iuuencum.* Tanta putabatur vtilitas percipi ex bobus, vt eorum visceribus vesci scelus haberetur.

Curandum est omnibus annis in hoc æquè atque in reliquis gregibus pecoris, vt delectus habeatur: nam & enixæ & vetustæ, quæ gignere desierunt, summouendæ sunt, & vtique tauræ, quæ locum fœcundarum occupant, ablegandę, vel aratro domandæ, quoniam laboris & operis non minus quàm iuuenci propter vteri sterilitatem patientes sunt, Columella. Iuuencus castratus aptior fit iugo, & mansuetior tractabiliorque, & laboris socium mirificè diligit, vt supra diximus. Boum vulgarium quidam sunt maiores, quorum vsus est in locis planis: alij minores, qui ferè ad montes remittuntur: mediocres vtrisq; conueniunt locis. Oportet autem adultos boues non iuniores laboribus destinare. Petrus Crescent. Quæ in emendis bubus sequenda, quæq; vitanda sint, non ex facili dixerim (inquit Columella) cum pecudes pro regionis cœlique statu & habitum corporis, & ingenium animi, & pili colorem gerant: aliæ formæ sunt Asiaticis, aliæ Gallicis, Epiroticis aliæ: nec tantum diuersitas prouinciarum, sed ipsa quoq; Italia partibus suis discrepat. Campania plerunq; boues progenerat albos & exiles, labori tamen & culturæ patrij soli non inhabiles. Vmbria vastos & albos, eademque rubros: nec minus probabiles animis quam corporibus. Hetruria & Latium compactos, sed ad opera fortes. Apenninus durissimos, omnemque difficultatem tolerantes, nec ab aspectu decoros: Quæ cum tam varia & diuersa sint, tamen quædam quasi communia & certa præcepta in emendis iuuencis arator sequi debet: eaq; Mago Carthaginensis ita prodidit, vt nos deinceps memorabimus. Parandi sunt boues nouelli, quadrati, viribus magnis, grandibus membris, cornibus proceris (amplis) ni-

granti-

grantibus & robustis, fronte lata & crispa, hirtis auribus, oculis & labiis nigris, naribus resimis patulisque, ceruice longa & torosa, palearibus amplis, & penè ad genua promissis, pectore magno (lato) armis vastis, capaci & tanquam implente vtero, lateribus porrectis, lumbis latis (crassis coxendicibus) dorso recto planoq́; vel etiam subsidente, clunibus rotundis, cruribus compactis ac rectis, sed breuioribus potius quàm longis, nec genibus improbis, vngulis magnis, caudis longissimis & setosis pilosisque, corpore denso breuique, colore rubeo vel fusco, tactu corporis mollissimo. Hactenus Columella de bouis aratoris electione. Bouem rubeum ab aratoribus probari discimus: qualis fortasse est, quem hodie Veneti agricolæ lorum suo vocabulo appellitant: Nec enim idem prorsus color est rubeus, qui ruber à nobis, à Græcis ἐρυθρὸς dicitur, Nic. Erythræus. Talis notæ vitulos, id est, iuuencos vel boues indomitos & rudes (inquit rursus Columella) oportet cum adhuc teneri sunt, consuescere manu frequenter tractari, ad præsepia religari, vt exiguus in domitura labor eorum, & minus sit periculi. Verum neq; ante tertium, neq; post quintum (quartum Varro) annum iuuencos domari placet: quoniam illa ætas adhuc tenera est, hæc iam prædura, Columella & Pallad. Domitura boum in trimatu, postea sera, ante præmatura, Plinius. Eos autem, qui de grege feri comprehenduntur, sic subigi conuenit. Primum omnium spaciosum stabulum præparetur, vbi domitor facile versari, & vnde digredi sine periculo possit. Ante stabulum nullæ angustiæ sint, sed aut campus, aut via latè patens, vt cum producentur iuuenci, liberum habeant excursum, ne pauidi aut arboribus, aut obiacenti cuilibet rei se implicent, noxamq́; capiant. In stabulo sint ampla præsepia, supraq́; transuersi asseres in modum iugorum à terra septem pedibus elati configantur, ad quos religari possunt iuuenci (boues indomiti.) Diem deinde, quo domituram auspiceris, liberum à tempestatibus, & à religionibus (impedimentis omnibus) matutinum eligito: (quo capti perducantur ad stabulum) canabinisq́; funibus cornua iuuencorum ligato: sed iaculi, quibus copulantur, lanatis pellibus inuoluti sint, ne tenera fronte sub cornua lædantur: cum deinde buculos comprehenderis, extra stabulum producito, & ad stipites religato ita, vt exiguum laxamenti habeant, distentque inter se aliquanto spacio, ne in colluctatione alter alteri noceat. Si nimis asperi erunt, patere vnum diem noctemque desæuiant (inter vincula mitigentur ieiuniis) simul atq; iras contuderint, manu producantur, ita vt & aliquis ante, & à tergo complures, qui sequantur, retinaculis eos contineant: & vnus cum claua salignea procedẽs modicis ictibus subinde impetus eorum coërceat. Sin autem placidi & quieti boues erunt, vel eodem die, quo alligaueris, ante vesperum licebit producere, & docere per mille passus composite, ac sine pauore ambulare: cum domum perduxeris, arctè ad stipites religato, ita ne capite moueri possint: tum demum ad alligatos boues, neq; à posteriore parte, neq; à latere, sed aduersus placide, & cum quadam vocis adulatione (appellationibus blandis, & illecebris oblatorum ciborum) venito (bubulcus admulceat) vt accedentem consuescant aspicere: deinde nares perfricato, vt hominem discant odorari. Mox etiam conuenit tota tergora & tractare, & aspergere mero, quo familiariores bubulco fiant: ventri quoque, & sub femina manum subiicere, ne ad eiusmodi tactum postmodum paueseant: & vt ricini, qui plærunq; feminibus inhærent, eximantur: idq́; cũ fit à latere domitor stare debet, ne calce (aut cornu) cõtingi possit (quod vitium si in primordiis effectui sibi cessisse senserit, obtinebit.) Post hæc diductis malis, educito linguam, totumq́; eorum palatum sale defricato, libralesq́; offas in præsulsæ adipis liquamine tinctas, lingula (in gulam, Pallad.) demittito, ac vini singulos sextarios per cornu faucibus infundito. Nam per hæc blandimenta triduo ferè mansescunt, iugumq́; quarto die accipiunt, cui ramus illigatur, & temonis vice trahitur: interdum & pondus aliquod (leue) iniungitur, vt maiore nisu laboris exploretur patientia, post eiusmodi experimenta vacuo plostro subiungendi, & paulatim longius cum oneribus producendi sunt. Sic perdomiti mox ad aratrum instituãtur, sed in subacto agro, ne statim difficultatem operis reformident, néve adhuc tenera colla, dura proscissione terræ contundant. Quemadmodum autem bubulcus in arando bouem instituat, primo (inquit Columella) pręcepi volumine: curandum ne in domitura bos calce, aut cornu quem contingat: nam nisi hęc caueantur, nunquam eiusmodi vitia, quamuis subacta, eximi poterunt. Verùm ista sic agenda præcipimus, si veteranum pecus non aderit: Nam si aderit, expeditior, tutiorq́; ratio domandi est, quam nos in nostris agris sequimur: nam vbi plaustro aut aratro iuuencum consuescimus, ex domitis bubus valentissimum, eundemq́; placidissimum cum indomito iungimus, qui & procurrentem retrahat, & cunctantem producat. Si verò non pigeat iugum fabricare, quo tres iungantur, hac machinatione consequemur, vt etiam contumaces boues grauissima opera non recusent: nam vbi piger iuuencus medius inter duos veteranos iungitur, aratroque iniuncto terram moliri cogitur, nulla est imperium respuendi facultas: siue enim efferatus prosilit, duorum arbitrio inhibetur: seu consistit, duobus gradientibus etiam obsequitur: seu conatur decumbere, à valentioribus subleuatus trahitur: propter quæ vndiq; necessitate contumaciam deponit, & ad patientiam laboris paucissimis verberibus perducitur. Est etiam post domituram mollioris generis bos, qui decumbit in sulco: eum non sæuitia, sed ratione censeo emendandum: nam qui stimulis, aut ignibus, aliisque tormentis id vitium eximi melius iudicant, veræ rationis ignari sunt, quoniam peruicax contumacia plerunq; sæuientem fatigat. Propter quod vtilius est citra corporis vexationem fame potius & siti cubitorem bouem emendare: nam eum vehementius afficiunt naturalia desideria, quàm plagæ. Itaq; si bos decubuit, vtilissimum est sic pedes eius vinculis obligari, ne aut insistere, aut progredi, aut pasci possit: quo facto inedia, & siti compulsus deponit ignauiam, quæ tamen rarissima est in pecore vernaculo: longeque omnis bos indigena melior est quàm peregrinus: nam neque aquæ, nec pabuli, nec cœli mutatione tentatur, neq; infestatur conditione regionis, sicut ille, qui ex planis, & campestribus locis, in montana & aspera perductus est, vel ex montanis in campestria: itaque etiam cum cogimur ex longinquo boues arcessere, curandum est, vt ex similibus patriis locis traducantur: item custodiendum est, ne in corporatione (aliâs comparatione) vel statura, vel viribus impar cum valentiore iungatur: nam vtraque res inferiori celeriter affert exitium. Mores huius pecoris (bouis operarij) probabiles habentur, qui sunt propiores placidis quàm concitatis, sed non inertes (arguti, mansueti, Pallad.) qui sunt verentes plagarum, & acclamationum, sed fiducia virium, nec auditu, nec visu pauidi, nec ad ingredienda flumina, aut pontes formidolosi: multi cibi edaces, verùm in eo conficiendo lenti: nam hi melius concoquunt, ideoque robora corporum citra maciem conseruant: qui ex commodo, quàm qui festinanter mandunt. Sed tam vitium est bubulci pinguem, quàm exilem bouem reddere: humilis enim & modica corporatura pecoris operarij debet esse, neruisq; & musculis robusta: non adipibus obesa, vt nec sui tergoris mole, nec labore operis degrauetur. Hactenus Columella. Nouellos cum quis emerit iuuencos, si eorum colla in furcas destinata incluserit ac dederit cibum, diebus paucis erunt mansueti, & ad domandum proni. Tum ita subigendum vt minutatim assuefaciant, & tironem cum veterano adiungãt: imitando enim facilius domãtur. Et primum

eos æquo in loco,& sine aratro, tum eo leui simul arare faciant, & principio per arenam, aut molliorem terram dum consuescant. Quos ad vecturas alimus item instituendum, vt inania primum ducant plaustra,& si possis,per vicum,aut per oppidum,vbi creber crepitus sit, ac varietas rerum consuetudine celeberrima, ad vtilitatem adducito. Neque pertinaciter quem feceris dexterum in eo manendum. Quod si alternis fit sinister,fit laboranti in alterutra parte requies. Vbi terra leuis,vt in Campania,ibi non bubus grauibus, sed vaccis aut asinis quòd arant,eò facilius ad aratrum leue adduci possunt,& ad molas,& ad ea,si qua sunt,quæ in fundo conuehuntur. In qua re alij asellis, alij vaccis ac mulis vtuntur, exinde vt pabuli facultas est. Nam facilius asellus quàm vacca alitur,sed fructuosior hæc.Cauto agricolæ hoc spectandum,quo fastigio sit fundus : in confragoso enim ac difficili hæc valentiora parandum,& potius ea,quæ plus fructum reddere possunt,cum idem operis faciunt, Varro. Araturos boues quàm arctissimè iungi oportet. vt capitibus sublatis arent : sic minimè colla contundunt : Si inter arbores vitesq; aretur,fiscellis capistrari,ne germinum tenera præcerpant : Securiculam infitiuam pendere,qua intercidantur radices.Hoc melius quàm conuelli aratro,bouesq; luctari. Hæc Plin.apud quem plura ad arandi disciplinam lege libro 18.cap.18.& deinceps. & apud Columellam lib.2.cap.2.3.& 4. Bubulcus siue arator nunquam stimulo lacessat iuuencum, quod detrectantem calcitrosumq; eum reddit : nonnunquam tamen admoneat flagello. Columella. Fortissima bouis pars caput est,ideoq; cornibus prædita, quæ iugo alligantur. Ceruix etiam ei firmæ robustæque carnis est,quamobrem non desunt,qui iugum ceruici committant.Syria tenui sulco arat,cum multifariam in Italia octoni boues ad singulos vomeres anhelent,Plinius. Vno boum iugo censeri anno facilis soli quadragena iugera. difficilis tricena,iustum est,Idem. Saserna apud Varronem ad iugera ducenta arui, boum iuga duo satis esse scribit : Cato in oliuetis ducentorum quadraginta iugerum boues ternos, ita fit vt Saserna dicat verum,ad cẽtum iugera,iugum opus esse,si Cato ad octogena.Sed ego neutrum horum,inquit Varro,ad omnem agrum conuenire puto,& vtrumq; ad aliquem.Alia enim terra facilior aut difficilior est alia. Terram duram proscindere nisi boues magnis viribus non possunt,& sæpe fracta bura relinquunt vomeres in aruo. Ne boues operantes lassentur, oleum & terebinthinam concoquens, vngito cornua,Democritus. Boues feriis coniungere licet : Hoc licet facere,trahant ligna,fabalia,frumentum quod non daturus eris,Cato. Tribula vel tribulum est tabula saxo vel ferro asperata,qua frumenta tererentur : in frequenti etiam nunc Italiæ vsu,Varro. E spicis in aream excuti grana oportet,quod fit apud alios iumentis iunctis & tribulo, &c. Varro 1.52.

Ne boues in area ad trituram accommodata spicas interim edant,dum proculcant,eorum bubulo fimo nares illinendæ sunt: Quæ astuta machinatio perficit,ab illarum vt sese esu abstineant. Hoc nimirum animal huiusmodi tetri odoris aspersione deterritum,nihil, ne si fame quidem acerrima premeretur,vnquam ederet, Ælianus. Vaccarum aliæ sunt magnæ & mediocres,quæ sobolis gratia nutriri solent,vt vituli mactandi,ac boues plaustris & aratris necessarij, ex eis generentur. Harum lac, licet ad cibum & conficiendum caseum vtile sit, tolli tamen eis non debet,sed pro nutrimento vitulis relinqui. Aliæ minores sunt, quæ lactis tantum & casei gratia nutriuntur: ideoq; vituli quindecim à partu diebus elapsis occidendi sunt.Eligendæ sunt non nimium paruæ,& vberibus magnis (& caudis longis, vt aliqui addunt) Petr.Crescent.Non degeneres existimandi etiam minus laudato aspectu: plurimum lactis Alpinis,quibus minimum corporis.plurimum laboris,Plinius : Altinas apud Columellam non Alpinas legimus.Boues dicuntur matrices Varroni,quas & fructuarias rectè appellaris. Cenomani & Orobij quidam quotidiano sermone Bergaminos appellitant, quos Vaccarios alij dicunt : Germani *sennen* : & bergaminas ipsas vaccas,quæ gregatim in montibus pascuntur : bergum enim Germani montem vocant: vnde & Bergomum dictum,quod in montibus situm sit : videntur & Orobij populi illius regionis inde dicti etymo Græco, quod vitam in montibus agant : & forte Cenomani Germanico,quasi *sennmannen*, id est,viri vaccarij : vel ceuomani,à ceua,id est, vacca,vt Germani hodie & olim in Italia Altini vocabant.

Numerus de tauris & vaccis sic habendus, vt in sexaginta vnus sit anniculus,alter bimus. Quidam habent aut maiorem,aut minorem numerum gregum. Nam apud eum duo tauri in septuaginta matribus sunt. Numerum gregum alius alium facit.Quidam centenarium modicum putant esse, vt ego, Atticus centum viginti habet, vt Lucienus, Varro.Nostri Lactarij vaccas circiter triginta aut quadraginta vt plurimum in vno grege habent. Vt reliquis gregibus pecuariis,sic & vaccis delectus quotannis habendus, & reiiculæ reiiciundæ, quòd locum occupant earum,quę ferre possunt fructus, Varro. Vaccæ cum vel sterilescunt, vel aratrum & plaustrum renuunt,mactantur : & cum vetulæ iam dentibus amissis non amplius bene aluntur. Boues euadent habitiores, si calida subinde lauentur : & si quis incisa cute spiritum in viscera harundine adigat,Plinius Post laborem pinguescunt,at si ante laborem victu & otio abundent,citius moriuntur. Nostri prægnantes etiam vaccas ad mactandum saginant, idque optimè fieri aiunt circa medium gestationis tempus. Pinguefacies boues (vt Sotion docuit) si prima die vbi redierint à pastu,comminuens brassicas, acetoque acri perfundens,eas illis porrexeris : & postea paleis cribro transmissis furfur triticeum permiscens, id in dies quinque similiter apposueris. Cæterum sexta die hordei redacti in pollinem heminas quatuor apponens, paulatim curriculo dierum sex nutrimentum augebis. Sed tempus exhibendi alimenti bubus, hyeme erit, primò quidem, dum galli occinunt : secundò autem, circa matutinum crepusculum. quo tempore etiam dandus est potus : ac reliquum alimenti quod superest, id vesperi exhibendum est. At æstate, primo quidem,diluculo nutriendi sunt boues : secundo autem, post id, hoc est meridie,ac subinde potus est dandus. Quo quidem modo,circa horam nonam iam tertio cibans,denuo aquam administrabis. Verum hyeme quidem potus sit illis calidior aqua : tepida autem æstate. Lotio etiam ipsorum buccas colluito, extrahens adnatam pituitam : linguamque à vermibus repurgato, volsella auferens (gignuntur siquidem vermes in linguis boum) ac sale deniq; linguam ipsam inspergito, Hæc Sotion. Frisones student impinguationi porcorum & boum per vnum & eundem cibum : bouem enim alligant ad præsepe, ministrantes ei hordeum cum pilo durum,qui quia dentes non habet, non comminuit hordeum, sed in ipso emollitur,& ex ipso molli trahit nutrimentum. & alterum quasi integrum emittitur cum stercore. Porcum igitur alligare dicuntur caudæ bouis, & ille masticando grana hordei cum stercore emisso ex illis impinguatur, Albertus. Varro memorat iuuencam quandam pinguitudine carnis adeò auctam esse, vt in eius corpore sorex exesa carne nidum fecerit, & mures pepererit : Quod in sue etiam in Arcadia spectatum sit. Eruum boues impinguat, Dioscorides. Eruum verum Lugduni vidi, vbi à rusticis seritur, vt Claudius Milletus medicus illic mihi retulit : id si sues nimium vorauerint, sanguinem per vrinam eis moueri aiunt, quod veteres etiam eruo attribuunt in hominibus : accedit & color, qui cortice exteriori detracto intus rubet, quod in Lugdunensi illo legumine ipse obseruaui, & Actuarius de eruo scribit : Hypostasis orobea

(inquit)

(inquit) à leguminis ſimilitudine nomen habet in vrina, cuius inſtar eſt globoſa, ac eiuſdem excorticati colorem refert, qui rubeus eſt, vitello oui rubeo ſimilis. In Germania hactenus legumen hoc non vidi. Ciceris etiam genus alterum orobiæum vocant, ab erui ſimilitudine, & quod ſimiliter ſubamarum ſit. Cicerculam Columella non tam leguminibus quàm pabuli generibus annumerat, quæ bubus erui loco detur freſa in Betica, nec hominibus inutilis, ſapore nihil differens à cicercula: colore tantum diſcernitur, quo ſordet, obſoletior videlicet & nigro propior, Hermolaus Barbarus. Idem in Corollario ad Dioſcoridis caput de lino, ſic ſcribit: Oleo ſeminibus lini expreſſo fraces & retrimenta quoque ipſa reponuntur, ſaginando iumentorum generi, præcipuè bubus, obeſitate ſola inſignibus futuris: Quales ad nos Mediolano coronati veniunt, principibus quotannis officij gratia donantibus: viſceratione hinc ſolenni orta, magiſtratibus diuiſa carne globulis: quos quia ferè pares ſunt, ſociolos conſuetudo appellat: quidam non ſociolos, ſed ſuccidulos à ſuilla viſceratione vocare malunt, quæ ſingulis annis ante curiam venationis die agitur. Hæc Hermolaus. Quidam braſſicæ capitatæ folia, etiam ea quæ tanquam inutilia ſeparantur, bubus plurimum alimenti conferre putant. Genus graminis in Cilicia naſcitur, quod indigenæ cinnam appellant, quod viride obiectum boues inflammat. Sunt tamen qui boues inde pingueſcere contendant, nato alterutris errore, quòd alij τίμπηνον, alij σίμπηλον legant, ſenſu longè diuerſo, Ruellius. Viſcum ſiue ſtelis & hyphear, bubus & iumentis poſt meſſem pabulum præbet & ſaginat, Theophraſtus de cauſis 2.23 De cibis boum copioſius egi ſupra, & de ocymo ac farraginis generibus ſeorſim, quibus non purgantur ſolum, ſed etiam ſaginantur boues.

Verres, iuuencos, arietes, hœdos decreſcente luna caſtrato, Plin. Quomodo autẽ vituli caſtrandi ſint, vide in Vitulo E. Ad copiã lactis melius Altinæ vaccæ probantur, quas eius regionis incolę ceuas appellant: eæ ſunt humilis ſtaturę, lactis abundantes, Columella. Apud nos etiam humiles & breuioribus cruribus vaccas tanquam lacte fœcundiores magis probant. Ouillum lac caprinumq́;, mox bubulum, commodum eſt ad conficiendum reponendumq́; caſeum, Ariſt. Bubulum lac caſeo fertilius quàm caprinum ex eadem menſura penè altero tanto, Plin. Ex Ariſtotele tamen non duplam, ſed ſeſquialteram ferè proportionem colligimus. Caſei bubuli maximi ſunt cibi, & difficilimè tranſeunt ſumpti, Varro. Bos ante partum lac non habet, quo tempore à noſtris dicitur *zegnſt gaan*, per dies circiter decem, ſub quod tempus lac denſius redditur, & grauius olet: quas ob cauſas, & ne fœtui iam grandiori alimentum ſubtrahatur, mulgere deſinunt. Ex primo ſemper à partu coloſtra fiunt, ni admiſceatur aqua, in pumicis modum coëunt duritia, Plin. Coloſtrum, id eſt, primum à partu lac, Germani vocãt *bienſt*, ruſtici quidam *ein pfaffen*. Improbari audio quod omnium primum eſt, illud verò quod ſtatim ſequitur inter delicias cenſeri, vtpote pinguius. Machid al. Mathid vaccinum (apud Arabes) eſt lac vaccinum, à quo propter multam eius in vtre aut alio vaſe concuſſionem extractum eſt butyrum. Andreas Bellunenſis. Bubulci quidam ſiue Vaccarij apud nos, vaccas à medio Aprilis plerunq; ad autumnum vſq; conducunt, pro quo tempore ſex circiter menſium butyri libras ferè ſeptuaginta quinq; (libram dico duodecim vnciarum) locatoribus pendunt. Vaccas nonnulli emunt, & iiſdem rurſus aut aliis locant nutriendas, propter ſpem ſobolis, quæ ad dominum & conductorem ex æquo pertinet. Quod ſi ſoboles quotannis non prouenit, certa pecunia à conductore numeratur. Si quid damni nulla cõductoris negligentia inciderit, hoc etiam ex æquo ad vtroſq; ſpectat. Pecudes armentaq́; & iumenta, ſale maximè ſollicitantur ad paſtum, multo largiore lacte, multoq́; gratiore etiam in caſeo dote, Plin. Βούτυρος aut βούτυρον, ſiue maris, ſiue neutro genere pronuncietur, nihil refert: è pinguiſſima & oleoſa lactis parte fit, interdũ vnà cum caſeis relinquitur, ſeiuncto ſolũ ſero: vnde caſei quandoq; tam optimi, vt adipoſum humorẽ deſtillent. Butyrum à boue nominatur, è cuius lacte copioſiſſimum confit, vt miretur Dioſcoridẽ Galenus, quod ex caprino & ouillo confici lacte dixerit. Ex caprino tamẽ fieri ſolere teſtis eſt Plinius, Hermolaus. Ego butyri nomen quoties abſolutè ponitur, de bubulo ſemper acceperim: quod & nominis ratio, & pecudis huius excellentia poſtulant: optimum enim plurimumq́; ex vaccino lacte fit. Autores ſi aliarũ pecudum butyrum intelligant, nomen illarum, vt caprinum aut ouillum, adiiciunt: Inula in oleo diſcocta (inquit Marcellus Empiricus) & contrita, & cum butyro ouillo & melle impoſita, cacoëthe maligna emendat. Sed quanquam butyri nomẽ ſimpliciter poſitum de bubulo ſemper accipiendum mihi videatur, non aliter tamen in hoc Opere de butyro agam, niſi per ſingula animalia vbi ſingulorum nomen additur: vt etiam de lacte, ſero, & caſeo. Nam quæ de iſtis in vniuerſum & communi quadam ratione dici poſſunt, ea explicantur in libello noſtro, quem de lacte & operibus lactariis priuatim ædidimus, & ſi vita ſuperſit, aliquando dabimus auctiorem. Linguæ vaccæ puluis datus mulieri cũ brodio ſeu vino, ſubitò lac euocat, Incertus.

Boum cornua magna præcipue & ſeniorum, apta ſunt pectinibus: oſſa teſſeris & cultellorum manubriis, Petrus Creſcent. Boum & elephantorum cornua eriguntur & flectuntur, ac nimirum ex rotundis in planas & alias quaſuis figuras contorquentur, & ſe vt fabris libet, artificio attentari patiuntur, Ælianus. Boum cornibus veteres pro poculis vtebantur, vt in Philologia dicemus. Cornua dicebantur olim, quæ nunc tubæ, eò quòd ea quæ iam ſunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu, Varro de Lingua Lat. *Rauco ſtrepuerunt cornua cantu*, Vergil. Æneid. 8. Hinc cornicines dicti. Vtitur hodieque cornu in bello, mugitu terribili, Heluetiorum pagus Vria. Qui bombardas, vt vocant, gerunt milites, puluerem accendendum in cornibus pulchrè adornatis reconditum habent. Boum coriis glutinum excoquitur, taurorumque præcipuum, Plinius: id Græci taurocollam vocant, vt in Tauro dicemus. Tergo bubulo lentor quidam mucoſus abundè ineſt, ex quo glutinum facere ſolent, Ariſtoteles. Gummi albelat (vt Alchuinus & Ebenbitar ſcribunt) res eſt compoſita ex glutine (quod è pellibus vaccarum fit) & marmore trito. Sunt qui interpretentur pharmacum quoddam ſimplex quod ex India afferatur: ſed prima opinio verior eſt, Andreas Bellunenſis. Confectos caſiæ ſurculos corio bubulo præſuunt, vt eo putreſcẽte enati vermes lignum erodant, Theophraſtus. Coria boum adultorum ſoleis calceamentorum conueniunt, Petrus Creſcent. Carbatinas Græci vocant, vt Xenophon, calceos factos ex rudi corio bubulo, ἐκ τῶν νεοδάρτων βοῶν, Varinus. Itali hodie calandrellos nominant. Pollux calceamentum ruſticum exponit, cui nomen à Caribus inditum ſit. Hermolaus Barbarus in Corollario ad ſaxifragam Dioſcoridis, Carbatinis (inquit) legendum in ſecundo hiſtoriæ animalium volumine Ariſtotelis, capite primo, (vbi camelos, quæ per exercitum longiore itinere fatiſcunt, carbatinis calceari ſcribit) non carbaſinis eſt. Sunt autem carbatinæ, quas Catullus ad Victium carpatinas crepidas vocauit, calceamenti genus è Caria translatum, quod hodieque vulgò ſic vocatur, detractis vtique poſterioribus ſyllabis, & ſ litera principio adiecta, vt aſſolet. Nam & carpiſculus calceamenti genus eſt, vt Fl. Vopiſcus ait in Aureliani Cæſaris vita. Quidam tamen carbaſa etiamnum vocant boum coria, quæ Cæſar alutas appellauit: nam, vt Suidas ait, vbi defeciſſent calcei, carbatinis vtebantur, ex crudis boum ter-

goribus

goribus recens detractis, vt illud Vergilianum: *Vestigia nuda sinistri Instituere pedis, nudus tegit altera pero.* Nostri hodie tergoribus bubulis vtuntur etiam ad conficiendum puluerem tormentorum bellicorum. Nauigant Britanni vimineis alueis, quos circundant ambitione tergorum bubulorum (aliâs bubalorum) Solinus. In magnis nauibus maris, ex quibus pugnatur, pelles bubulas habent, quas statim ad foramina nauis clauis affigunt, cùm necessitas postulat. Cilices pro scutis gerebant parmulas è crudo bouis corio, Herodotus. Equites antiquitus clypeos habebant ex bubulo concinnatos corio, Polybius. Aiacis σάκος ἑπταβόειον vocat Homerus Iliad.η. id est, septem pellibus bubulis circumtectum. Malthæ frigidariæ compositio talis est: sanguinem bubulum, florem calcis, scoriam ferri, pilo vniuersa contundes, & ceroti instar efficies, & curabis adlinire, sicubi frigida balnei inter rimas labetur, Palladius: qui etiam paulò antè ad maltham calidariam sanguinem taurinum requisiuerat. Est & luxuriosa ratio vites serendi, vt quatuor malleoli vehementi vinculo colligentur in parte luxuriosa: atque ita vel per ossa bubuli cruris, vel per colla fictilia traiecti, obruantur binis eminentibus gemmis, &c. Plin. 17.21. Scabritia chartarum leuigatur dente concháve, sed caducæ literæ fiunt, Plinius. Nostri boum præcipuè dentibus ad chartam poliendam vtuntur. Βυκεγυνει Grammatici exponunt galeam factam ex capite bouis. Aduersus mures agrestes Apuleius asserit semina bubulo felle maceranda antequam spargas. Mures abiguntur cinere mustelæ, vel felis diluto, & semine sparso, vel decoctarum aqua. Sed redolet (frumentum) virus animalium eorum, etiam in pane: ob id felle bubulo semina attingi vtilius putant, Plinius. Si radici arboris fel vaccinum illinatur, non accedent ad eam formicæ, Rasis. Lycium adulteratur etiam amurca ac felle bubulo, Plinius. Et alibi: Lycium Indicum aliqui felle bubulo adulterant. Extinguuntur cimices amurca & felle bubulo, lectis aut locis perunctis, Palladius. Auiculæ si edant grana, quæ vel in fæce vini cum cicutæ succo, vel in aqua ardente, vel etiam in fæce sola potentioris vini, vel in decocto albi ellebori cum felle antiqui bouis (maduerint) attonitæ redduntur, Cardanus. Boues ne infestentur à muscis bubulam saliuam illine, Africanus. Corni arboris flore degustato, aluo concita moriuntur apes, remedium præbere eis vrinam hominum vel boum. Circumlini alueos apum fimo bubulo, vtilissimum. Alucaria hyeme stramento operiri conducit, & crebro suffiri, maximè fimo bubulo. Cognatum hoc iis innascentes bestiolas necat, araneos, papiliones, teredines: apesque ipsas excitat, Plinius. Per vernos dies, vt Higinus ait (circa calendas Apriles, Palladius:) curandæ sunt apes adapertis alueis, vt omnia purgamenta quæ sunt hyberno tempore congesta, eximantur, & araneis qui fauos corrumpunt detractis, fumus immittatur, factus incenso (& sicco, Pallad.) bubulo fimo. Is enim quasi quadam cognatione generis, maximè est apibus (apium saluti) aptus, Columella. Tineæ & papiliones plerunque fauis adhærentes decidunt, si fimo medullam bubulam misceas, & his incensis nidorem admoueas, Idem. Castrandis alueari bus fumus admouetur ex arido fimo bubulo, quem in pultario factis carbonibus conuenit excitare, Palladius. Quidam ægris examinibus apum, ne intereant, bubulam vel hominis vrinam (sicut Higinius affirmat) alueis apponunt. Campas nonnulli ficulneo cinere persequuntur: si permanserint, vrina bubula & amurca æqualiter mista conferueant, & vbi refrixerint, olera omnia hoc imbre consperge, Palladius. Apes quomodo ex iuuenco perempto, vel (vt alij volunt) ex ventribus bubulis, vel (vt alij) ossibus procreentur, explicabimus in historia Apum. Fimus bubulus stercorandis agris & arboribus ac vineis vtilis est, Petrus Crescentius. Acerrimus hominis fimus est, vt & Chartodras, omnium optimum eum esse asseuerat: secundum suillum, tertium caprarum, quartum ouium, quintum boum, sextum iumentorum, Theophrastus: & Plinius ferè similiter: qui tamen his omnibus à Varrone præferri scribit turdorum fimum ex auiariis: cui proximum (inquit) Columellæ è columbariis facit, mox gallinariis, &c. Et alibi, Quidam etiam bubulo iumentorum fimum præferunt, ouillumque caprino. Loteis (è loto) aliisque lignis, quorum vsus ad cardines est, ne findantur, fimum illinunt bubulum, vt siccetur, sensimque diffletur, atque euaporetur humor medullę, Theoph. 5.7. de hist pl. Lentes bubulo stercore arido ante sementem oblitæ, meliores & citius nascentur, Florentinus. Ne quod animal pastu malefico decerpat frondem, fimo boum diluto aspergi folia iubent, quoties imber interueniat, quoniam ita abluatur virus medicaminis, Plinius. Area ad messem creta pręparatur, Catonis sententia amurca temperata, Vergilij operosius. Maiore ex parte æquant tantum, & fimo bubulo dilutiore illinunt: Id satis ad pulueris remedium videtur, Plinius. Cato argillæ vel cretæ harenam fimumque bubulum admisceri, atque ita vsque ad lentorem subigi iubet, idque interponi & circumlini, Plin. 17.14. de insitione scribens. Fimum bubulum rustici nouellis plantis (earum foliis) illinunt, vt pecus odore auertatur, ne abrodat, Theophrastus. Bubulum stercus contra culices valere tradit, Aetius.

F.

Bubula caro multum nutrit, & qui ab ea gignitur sanguis, supra mensuram crassior est, propterea his qui temperamento sunt melancholico, diuersos & melancholicos morbos infert. Difficulter etiam concoquitur & redditur. Sed si concoquatur, abundè (& probè) nutrit: & si cum ouilla carne comparetur, frigida est, sanguinemque melancholicum gignit. Si quis verò eam comedere expetat, vel cogatur, eius lęsionem quæ futura timetur, sic moderetur: cum aceto, alliis & ruta intingat. Solis hæc calidos (& valentes) ventriculos habentibus confert, & his insuper qui valde & continenter exerceantur, Symeon Sethi. Hirci & boues carnem quidem habent minimum humidam, pituitosam ac lentam: nocent tamen admodum ob duritiem, & in alterando difficultatem, Galenus de attenuante victu. Idem libro tertio de alimentorum facultatibus, capite primo: Carnes bubulæ (inquit) alimentum corpori suggerunt non mediocre, neque dissipatu facile: sanguinem tamen generant, quàm conueniat, crassiorem. Quod si quis temperamento naturali melancholicus magis fuerit, affectu aliquo melancholico prehendetur, si largius his vescatur. Affectus autem melancholici sunt, cancer, elephas, scabies, lepra, febris quartana, & quæ peculiari nomine melancholia nominatur. Lien item quibusdam à tali succo intumuit: quam rem cachexia, id est, prauus habitus, & hydropes sæpenumero sunt consecuti. Cæterum quantum carnes bubulæ totius suæ substantiæ crassitie suillam superant, tanto suillæ bubulas lentore antecedunt. Porrò quemadmodum ex suibus, qui ætate sunt florenti, iis iuuenibus qui bono corporis sunt habitu, conueniunt: sic & boum, qui nondum florentem ætatem attigerunt. Bos enim temperamento est quàm sus, multò siccior: quemadmodum & vir ætate florens, quàm puer. Iure igitur iis animalibus, quæ natura temperamento sunt sicciore, adolescens ætas ad mediocritatem ipsam confert: humidiorum verò natura, quod sibi ad probam ac conuenientē temperiem deest, ab ætate florenti adsumit. Non modò itaq; vituli carnes habent ad conficiendū perfectis bubus præstantiores, sed etiam hœdi capris. Et paulò pòst, Animalia quæ herbas è terra emergentes, aut arborum

arborum ſurculos, aut germina depaſcuntur: ea omnia cum his abundant. habitiora ſunt, ac pinguia, nobiſque alendis accommodatiora: Quamobrem illa, quibus herbas denſiores paſci eſt naturale, hyeme, vere primo ac medio fiunt gracilia, ac praui ſucci: vt boues, qui procedente tempore manifeſto fiunt obeſiores, ſucciique melioris, cum herbæ augentur ac denſeſcunt, & ad ſemen producendum feſtinant. Quæ verò exigua & gracili herba nutriri queunt, ea primo ac medio vere præſtant, vt oues: æſtate prima ac media capræ, cum fruticum germina ſunt frequentiſſima. Et rurſus eodem libro, Caro leporum ſanguinem quidem gignit craſſiorem, ſed melioris ſucci quàm bubula & ouilla. Item in aphoriſmos 2.18. Caro bubula tardius & paulatim alit. Bubula ouillaq́; caro craſſum ſuccum creat, & caput replet, Aretæus in cura Cephalææ. Caro vaccina & reliquę carnes groſſæ prædictæ faciunt euenire aluesſues, id eſt, imaginationes malas propter exiccationem, Auicenna. Frigidæ & ſiccæ naturæ hęc caro eſt, impurum & atribiliarium præſtat alimentum, & morbos eiuſdem humoris alumnos creat, quartanas, ſcabiem, lepram, ſplenis vitia & hydropem, in illis pręſertim quorum temperiem iſtis affectibus aptam inuenerit: tardè à ventriculo deſcendit, & aluum ſiſtit, Iſaac & Platina. Præcipuè autem boum adultorum carnes vitioſum ſuccum generant, & contumaces ſunt coctioni, idq́; eò magis quo ſeniores fuerint: Iuniorum enim temperatæ ſunt, corpus bene alunt, roburq́; & ſanitatem eius tuentur, Petrus Creſcent. Elixa eſſe debet bubula & vaccina caro, Platina. Caules caprifici ſi addantur magno ligni compendio eam percoquunt, Plin. Caprificorum ſummi cauliculi, quos Græci cradas dicunt bubulis carnibus in coquendo additi, cocturam eorum adiuuant, Dioſc. Quinetiam ipſos boues & tauros caprifico alligatos manſueſcere, tum Plinius alibi, tum alij autores ſcribunt. Quam ob cauſam pleriq; cibos craſſos atq; difficiles concoquere facilius poſſunt, vt carnes bubulas: faciles & ſucci compotes laudabilis, vt piſces ſaxatiles, ægrè concoquunt? Rationē alij ad conſuetudinē referunt, alij ad habitum quendam naturalem ingenio humano inexplicabilē: alij ventris calore immodico cibos concoctu faciles vltra modum pro ſua facilitate concoqui, itaq; perfringi corrumpiq́; (ſubito corripi, deuri & fumigari, vt cruditatem penè quod accidit imitetur) cenſent: difficile verò & quod modice immutatur, concoqui tantū, non præterea quicquā vitiari: Nam & paleæ quoniam perquam facile afficiuntur, in cinerē vertuntur ab igne largo & rapido: quod ligno querno accidere non poteſt. Materiam enim patientem cauſæ reſpondere efficienti conuenit: aliter fieri non poteſt, vt effectus is prodeat, quem vel natura, vel hominis ingenium ſpectat, Alexander Aphrodiſ. 1. 52. & 2.17. Bubula caro valida eſt, ſiſtitq́;, & difficulter concoquitur, quoniā craſſi & multi ſanguinis eſt hoc animal, caroq́; & ſanguis & lac graue eſt. Quorum lac tenue eſt, ſic & ſanguis & caro, vt Hippocrates lib. 2. de ratione victus teſtatur. Celſus ex domeſticis animalibus bubulā plurimi alimenti & ſtomacho aptiſſimam eſſe dicit, & inter ea connumerat, quæ minimè intus corrumpantur. In vitulinam ſiue bubulam cum porris ſuccidaneis, vel cepis, vel colocaſiis: liquamē piper, laſer & olei modicum, Apicius. Charis albachar Arabicè, ab Andrea Bellunēſi exponitur cibarium ex carne bouina. Bakar enim bos eſt. Pulmonis morbo laborans cum tuſſi ſaliuæ craſſæ & fuliginoſæ abſtineat carnibus bubulis, ouillis & porcinis, Hippocrates lib 2. de morbis. Idem laborantibus tertio genere tabis carnium bubularum & porcinarum eſum prohibet. Mulier cui vlceratus eſt vterus, abſtineat carnibus porcinis, bubulis & caprinis, &c. Idem. In epilepſia imperant abſtinentiam carnis, & magis porcinæ, vel bubulæ, & caprinæ, &c. Cæl. Aurelian. Genus farciminis eſt, quod noſtri vocant *hirn wurſt*, id eſt, cerebri farcimen, & hoc ferè modo parant: Inteſtinū rectū bouis aut vituli cum bona parte ſalis in aqua bullit, mox pulmo, lardū & aromata minutatim concidūtur, & includuntur inteſtino, vna cū cerebro, & ouis quatuor, & lactis ſextario & apio: Sic paratū farcimen & fetuefactum in craticula torretur, vnde vel ſiccum, vel cum dulci & aromatibus condito iuſculo apponitur. Pinguiſſimum eſt lac bubulum: ouillū verò ac caprinum, habēt quidem & ipſa pinguedinis quidpiā, ſed multò minus. Galenus. Bubulum, aſininum, equinumq́; lac, magis aluū emolliūt, quàm ouillum, quod dulce, craſſum, & pingue eſt. Bubulum, aſininum, & equinū lac ventri magis idonea ſunt, ſed ipſum turbant, Dioſcorides. Lac & caſeus ex vaccis non tam conueniunt hominis nutrimēto, quàm ex ouibus, Petrus Creſcent. Lac quod maximè perpurget eſt equinū, tum aſininū, deinde bubulū, tum caprinum, Varro. Quod præſtat? Capr.ę. Poſt? Ouis. Inde? Bouis, Bapt. Fiera Mantuanus de lacte. Lac muliebre temperatiſſimū eſt, mox caprillum, hinc aſininū, ouillumq́; poſtremò vaccinū, Ægineta. Caprinum lac ſubſtantia temperatū, purgando quidem bubulo imbecillius: ad reliqua verò ſatis idoneum. Lac bubulum pinguiſſimum, craſſiſſimumq́;, nutriendo & moderatè penetrando idoneū. Quædam exiguo guſtu famem ac ſitim ſedant, conſeruantq́; vires, vt butyrum, hippace, glycyrrhizon. Caſeorum maximi cibi ſunt bubuli, & qui difficillimè tranſeant ſumpti, Varro. Equinus caſeus multum nutrit, & bubulo quodammodo ſimilis eſt.

G.

Ex cornu bubuli ſummis partibus cinis, tuſſim ſanat, Plinius. Bubuli cornus mucronem exuſtum duorum cochleariorum menſura, addito melle, pilulis deuoratis, phthiſicis prodeſſe tradunt, Idem. Cinis de cornu vaccæ cum aceto illitus, impetiginem (morpheam ſoli contrapoſitam) curat: & naribus immiſſus ſanguinem profluentem ſiſtit, Raſis. Cornum bouis combures ex ea parte, qua capiti adhæret, & in puluerem tenuiſſimum redige, atq; ex eo puluere cochlearia duo, cum aquæ calidæ cyathis tribus, & paululo aceti, ieiuno ſplenitico per triduum da bibendum, Marcellus. Cornu bubulum medicamento ad ignem ſacrum miſcet Celſus 5 24. Bouis vngulæ cinis ex aqua (illitus) ſtrumas diſcutit. Item ex aqua & melle, panos & apoſtemata diſcutit Plin. Vngula vaccæ vſta & pota à muliere cui lac defecerit, reſtituit lac, & corpus lactantis corroborat, Raſis. Coxæ boum vruntur bibunturque vt ſanguinem fluentem & menſes cohibeant, Raſis: Galenus tauri femora vſta ſanguinem ſiſtere ſcribit. Vaccarum femora cremata, ſanguinis & alui quoq; profluuium compeſcunt, Auicenna: Galenus de ſcobe taurini cornu idem refert. Vt lac redeat nutricibus. ℞. linguam vaccæ, quam ita arefacies vt poſſit inde puluis fieri: quem propinabis è iure aut vino albo, & quaſi ſubitò redibit lac, Andr. Furnerius. Scobs de TALO bouis vino excepta & dentibus mobilibus appoſita eos confirmat, Galenus: alij non ſcobem tali, ſed cremati cinerem, & dentes gingiuasq́; laxas eo confricari iubent (vt Plinius: & Raſis, & Haly, quorum interpretes pro talo calcaneum & os bouile imperite verterunt) dentes ita firmandos & mitigandum dolorem polliciti. Eiuſdem cinis cum myrrha dentifricium eſt, Plin. Cum cera etiam & medulla ceruina ambuſtis medetur. Scobs eius cum melle pota lumbricum rotundum educit, Galenus: Cum vino & melle perimit lumbricos cucurbitæ granis ſimiles, Raſis. Cum aceto multo ſcobs eadem (aliâs Os bouis in cinerem redactum) ſplenem minuit turgidulum, Galenus, Raſis, Haly. Vide infra in cornu ceruino, quod pleraq; eadem præſtare dicitur. Tollit præterea leucas, id eſt, impegetinem albam, Galen. Lepræ prodeſt, Haly. Venerem mediocriter excitat, Galen. & Haly. Friuolum licet videatur, non tamen omittendum propter deſideria mulierum: Talum candidi iuuenci quadraginta diebus noctibusq́;, donec reſoluatur

in liquorem,decoctum,& illitum linteolo,candorem cutisq; erugationem præſtare,Plin. Ariſtolochia oblonga in ſumma gloria eſt,ſi modo à conceptu admota vuluis in carne bubula, mares figurat,vt traditur,Plin.Ius carnis bubulæ præpinguis coxendici boum & equorum alimentum non ſentienti quomodo conferat, ſupra in morbis explicaui.Ad hominis morſus carnem bubulam decoctam imponi iubent: efficacius vituli, ſi non ante quintum diem ſoluatur,Plin.Bubula caro impoſita tumorem ſanat,Idem. Calida impoſita panos & apoſtemata diſcutit,vt ſanguis etiam & fel eiuſdem pecudis,Plinius. Auribus verminoſis infundito ex bubulis carnibus inter aſſandum defluentem liquorem,aut ariſtolochiam tritam vt emplaſtrum ipſis admoueto,Galenus. Caro vaccina (bubula, Plin.)recens veretro impoſita,vlcera eius & epiphoras mirè perſanat, Marcel. Eadem rancorem(roſiones,Plin.) ſtomachi temperat ex vini & aceti æqua portione diſcocta & cibo ſumpta,Idem. Bubulæ carnis ius ventris fluxus ex flaua bile compeſcit,Symeon Sethi.Ius è carne vaccina,vt medulla etiam , vlcera oris & rimas ſanant,Plin. Ad carbunculos valde vtile : Carnem bubulam diligenter contuſam imponito : Solue poſt tres dies,& cum radice aſcendet ; poſtquam deciderit vt canum vlcus curato.Eſt probatum , Nic.Myrepſus.

Corij bubuli cinis cum melle phlagedænas in vlcerum genere adrodit , Plin. Veteris ſoleæ crematæ cinis calceamentorum attritus ſanat, Plin.& Dioſcorides, qui ambuſtis etiam & intertriginibus hunc cinerem mederi ait, ſi illinatur : Hermol.Barbarus ex lini oleo illinendum tranſtulit. Perniones ſanat corium combuſtum,melius ſi ex vetere calceamēto,Plin. Cutis pedum & roſtrorum bouis & ouis igni lento diu coquatur,donec veluti coagulum remittat : id exemptum ſiccatumq; in aëre perflatili,ad hernias commendatur,Syluius.De glutine ex corio bubulo eiusq; vſu medicinali,vide infra in Tauro : nam Græci taurocollam vocant. Fortior eſt medulla ceruina quàm bubula,Galenus ex Aſclepiade.Boum medulla & ſeuum neruis commotis conferunt , & molliunt ſi inungantur, Raſis.Medulla bubula ex dextro crure priore trita cum fuligine,pilis,& palpebrarum vitiis, angulorumq; occurrit: calliphlebariq; modo fuligo in hoc vſu temperatur : optimè ellychnio papyraceo, oleoque ſeſamino, fuligine in nouo vaſe pennis deterſa.Efficaciſſime tamen euulſos ibi pilos coërcet,Plin. Lucernam fictilem de papyro & medulla vaccina concinnato,atq; eius fumo ſiue fuligine,pro calliphlebaro vtere,quo palpebras exeſas & glabras ſæpius inungendo,decentiſſimas facies,Marcel.In variolis & morbillis, optimū eſt inungi medulla oſſium boum vel ceruorū,Abynzoar.Medulla bubulina (fortè bubula aut bubalina à bubalo legendum)vel taurina liquefacta, tepensq; infuſa auribus,plurimum prodeſt,Marcel. Vlcera oris emendat ceruina vel vaccina medulla cum reſina, Plin. Ceruix boum ſi media intumuit comperimus aureum eſſe medicamentum ex pice liquida & bubula medulla & hircino ſeuo,& vetere oleo æquis ponderibus compoſitum atq; incoctum,&c.Columella. Medulla vaccina cum farina tenui ſubacta,& velut excoctus panis cibatui data,mirè dyſentericum ſanat,maximè ſi & caſeus bubulus recens manducetur,Marcellus. Vituli aut bouis medullæ excoquuntur cum farina & cera,exiguoque oleo,vt ſorberi poſſint,pro cœliacis & dyſentericis. Medulla etiam in pane ſubigitur,Plinius.Vbi puer aphthas habeat, ſimilaginem & medullam bubulam ac farinam,cocta in cibo exhibeto , ſi verò ſugere nequeat,lienem bubulum in vino coctum ac tritum cum melle,in cibo dato,Galen.κ.τ.π.ex Apollonio.Plura de medullis in genere ex Galeno dicemus infra in Vituline.

Seuum vitulinum ſeu bubulum contra venena quæ exulceratione enecant, auxiliatur,Plinius. Clauos ſeuum bubulum ſanat cum thuris polline,Plinius.Lepras,furunculos, lichenes & pſoras ſal emendat cum paſſa vua exempto eius ligno,& ſeuo bubulo atque origano ac fermento vel pane, maximè Thebaicus,Plinius. Et alibi,In furunculis (inquit) illinitur ſeuum bubulum cum ſale,ſimilique modo caprinum. Sole aduſta ſeuo bubulo cum roſaceo aptiſſime curantur, Idem. Suppuratio in bubus ferro reſcinditur, expreſſus deinde ſinus ipſe, qui eam continebat,calida bubula vrina eluitur : vel ſi collui ea pars non poteſt, lamina candenti ſeuum caprinum aut bubulum inſtillatur, Columella. Boum medulla & ſeuum neruis commotis conferunt,& inuncta molliunt,Raſis. Sanguis bubulus concoquit abſceſſus,ſi cum ſeuo ad ignem emplaſtrum fiat . emollit etiam tumores duros Raſis. Vlcera capitis ſubito nata ſanantur,ſi aſini ſtercoris ſucco,& ſcillæ contritæ quantum ſatis videbitur , & bubulæ adipis tantundem miſcueris,atque ad capitis vlcera veluti ceroto vſus fueris,Marcellus. Oculorum epiphoras bubulo ſeuo cum oleo cocto illinunt,Plinius. Seuum bubulum cum adipe anſerino tepefactum in aurium grauitate infundunt,Idem. Ad ſtuporem dentium arcendum,pinguedine aliqua expurgata , bubula vel anſerina ſubunge, Oribaſius ſynop.3.Ad aurium inflammationes, adipem bubulum ac anſerinum æquis partibus liquefactos inſtilla,Apollonius apud Galenum. Seuum vituli vel bouis cum adipe anſerino impoſitum , rimas ſciſſuraſque oris optimè iungit, Marcellus. Vlcera oris ac rimas ſeuum vituli vel bouis cum adipe anſeris & ocimi ſucco emendat, Plinius. Rigores ceruicum bubulo ſeuo (quod & ſtrumis prodeſt cum oleo) optimè perfricantur : nam continuo molleſcunt,& dolor omnis abſcedit,Plinius & Marcellus. Datur & ſeuum vitulinum aut bubulum cœliacis & dyſentericis, Plinius. Adeps bouis efficax eſt vitiis ſedis,Plinius Igni ſacro : *Vel tu vicino ſeuum bouis igne remiſſo, Mollitumq́; linis*,Serenus capite quadrageſimo primo. Taurinus adeps, bubulus, & vitulinus aliquantum adſtringunt, Dioſcorides: Reprehenditur autem à Galeno libro vndecimo de ſimplicium pharm. facultatibus, capite quarto,quòd adſtringendi vocabulo abutatur, vt cum caprinum adipem ſuillo magis adſtringere ſcribit, cum acriorem eſſe ſcribere debuiſſet . quæ tamen interpretatio iam citato Dioſcoridis loco de tauri , bouis , & vituli adipe non conuenire videtur. Porrò bubulum ſeuum , renibus maximè detractum , exemptis membranis, aqua marina ex alto petita eluendum eſt : mox in pila tundendum diligenter, affuſa maris aqua. Cum verò diſſolutum fuerit,in fictilem ollam coniiciendum,& marina aqua , quæ non minus dodrante ſuperemineat , proluendum : decoquendum donec omnis aboleatur odor,additis ad ſingulas ſeui Atticas minas. quaternis Tyrrhenicæ ceræ drachmis : excolatumque , detractis quæ peſſum ierant ſordibus , in nouo fictili reponendum, opertumque ſoli interdiu credendum , vt ad candorem reducatur , & odoris virus euaneſcat, Dioſcorides : Ex quo infra etiam quomodo taurorum pingue priuatim curari debeat, præſcribemus. Si ſanguis reiiciatur, efficacem tradunt bubulum ſanguinem , modicè & cum aceto ſumptum. Nam de taurino credere temerarium eſt,Plinius. Sanguis vaccinus vulneri infuſus, emanantem ſiſtit ſanguinem , Haly. Bubulus ſanguis abſceſſus concoquit , ſi cum ſeuo ad ignem emplaſtrum fiat : emollit etiam tumores duros,Raſis. Panos idem & apoſtemata diſcutit, vt fel quoque & caro bouis ſi calida imponantur, Plinius. Canum ſcabies ſanantur bubulo ſanguine recenti , iterumque cum inareſcat illito, & poſtero die abluto cinere lixiuio , Plinius. Tradunt Arcades quidem non medicaminibus vti,ſed lacte circa ver,quoniam tunc maximè ſuccis herbæ turgeant, medicenturq; vbera paſcuis. Bibunt autem vaccinum,quoniam omniuoræ ferè ſunt in herbis,Plinius. Vt in Arcadia bubulum biberent phthiſici,ſyn-

stici, syntecticiq́; , & cachectæ, diximus in ratione herbarum, Idem. Hippocrates in lib. de internis affectionibus in 3. splenis morbo per dies aliquot bubuli lactis quatuor heminas ieiuno dari iubet, tertia muriæ parte ammixta. Idem in tabe dorsali bubulum lac per quadraginta dies propinat. Stomacho accommodatissimum caprinum, bubulum medicatius, quo & aluus maximè soluitur, Plinius. Bubulum lac priuatim prodest his, qui colchicon biberint, aut cicutam, aut dorycnium, aut leporem marinum, Idem. Cuncta venena expugnari eo tradunt Græci, maximè supradicta (id est, quæ rosiones vstionesque inferunt) & si ephemerum impactum sit, aut si canthari- des datæ, vomitione omnia egeri, Plinius & Dioscorides. Venenis datis expellendis, *Lac asinæ, placidaq, bouis prodesse loquuntur*, Serenus. Cortex glandis (arboris, non fructus) decoctus lacte vaccino, serpentis plagæ illini- tur, Plinius. Nitrum in facie exulcerationes sanat cum melle & lacte bubulo, Plinius. Lac bubulum oris vulnera recentia ad sanitatem reducit, vt quidam citat ex Dioscoride. Lacte bubulo aut caprino tonsillæ & arteriæ exulce- ratæ leuantur: gargarizatur tepidum, vt est expressum, aut calefactum: caprinum vtilius cum malua decoctum, & sale exiguo, Plinius. Ægrotantibus ἐν Ψυλλίᾳ remedium est bouillum lac infusum, Strabo. Lac caprinum vel bu- bulum vel ouillum recens mulsum, dum calet, vel etiam calefactum gargarizatum, tonsillarum dolores & tumo- res cito sedat, Marcellus. Lac bubulum recens mulsum, & lento igne calefactum gargarisatumq́; arteriam constri- ctam infuso catarrho, & fauces exasperatas, pristinæ sanitati restituta persanat, Marcellus. Picem præcoquam, siue quam viscosam vocant, & rubricam Scythicam, quam alij pissasphaltum vocant, cum seui ceruini remissi cyatho vno, & lactis bubuli vel ouilli pari mensura, si quis iam periclitanti phthisico in potu vel in cibo quotidie dederit, mirè ei subuenit, Marcellus. Lac bubulum tepidum incoctum subinde sumtum, exulceratum quoq́; stomachum sanabit, Marcellus. Stomachum exulceratum lactis asinini potius reficit, item bubuli, Plin. Dolores stomachi le- nit, & maximè his quibus tristitia aut desperatio accedunt, lac asininum, aut muliebre, aut vaccinum, silicibus in- coctis potatum, Archigenes apud Galenum κατ. τό. Alui exulceratos fluores & tenesmos, ouillum bubulúmve aut caprinum lac sistit ignitis calculis (interpres addit, marinis) decoctum, Dioscorides. Laborantibus tenesmo, id est, qui de perfrictione assiduè sedere cupiunt, & nihil deiiciunt, lac bubulum decoctum frequenter potum, maximè prodest, Marcellus. Tenesmus, id est, crebra & inanis voluntas egerendi, tollitur poto lacte asinino, item bubulo, Plin. In biliosis fluxionibus lac bubulum aut caprinum tepidum recens mulctum auxiliatur in potu: aut ad ignem decoctum, assidueque agitatum, donec ad tertias sit reductum: quod ipsum & per fluuiales silices (κα- χλήκας Græci vocant) ferrique laminas igni candefactas, ac in lacte extinctas, fieri potest. Cæterum in deco- quendo superstantem concretionem siue spumam cochleari aut penna auferre oportet. Hoc enim nullum com- pendiosius remedium ad fluxiones biliosas reperire possis. Quandoquidem autem febricitantibus lac ipsum in nidorem aut etiam acorem conuerti consueuit, maiusque nocumentum quàm commoditatem inferre: tunc sa- nè in præsens, ipsum exhibere vitabimus: aquæ verò quarta parte ad lac ipsum affusa, decoctionem faciemus, do- nec dimidium eius consumatur, atque hoc modo exhibebimus, Aetius. Qui eadem ferè etiam in cœliacorum dig- ta tradit, ita exhibitum simul sistere ac temperare fluxiones inquiens. Bubulum lac potum dysentericos iuuat, Galenus. Bubuli lactis decocti potus inter cœliacorum & dysentericorum remedia numeratur: dysentericis addi mellis exiguum præcipiunt: & si tormina sint, cornus ceruini cinerem, aut fel taurinum cumino mixtum, & cu- curbitæ carnes vmbilico imponere, Plin. Contra rosiones intestinorum à medicamentis factas lac infunditur: Et si vrat dysenteria, decoctum cum marinis lapillis, aut cum ptisana hordeacea. Item ad rosiones intestinorum bu- bulum aut ouillum vtilius, Plin. Nostri vt dysenteriæ occurrant in vaccino lacte tepido stomoma siue aciem ferri optimam nouies candefactam extinguunt, idque calidum propinant ægro. Nonnulli in aqua etiam ægro biben- da aciem similiter extinguunt. Alij lac vaccinum in olla ad ignem ponunt, & duos lapides nigros fluuiatiles simul & aciem candefaciunt, & lacti imponunt, ac ne exundet ebulliendo cauent: Lac ita medicatum quàm calidissi- mum bibi præcipiunt. Aëtius de suppuratis renibus tractans, Lac (inquit) cum melle post puris eruptionem eis præbendum: & primum quidem asininum aut equinum: ad vlcera enim repurganda conducit: quum verò re- purgatione amplius opus non habent, & morsus fiunt obtusiores, indigetque æger nutrimento, tunc etiam bu- bulum lac eis exhibendum duarum aut trium heminarum mensura. Conceptus adiuuari aiunt vaccini lactis potu, Plinius. Vulnerato intestino respiratio prodit infernè inconspicua iuxta vulnus, & euacuantur pectora: Dato igitur lac & vinum, pari aquæ mensura ammixta, Hippocrates lib. 2. Epidemiorum, sectione 6. Et alibi eodem li- bro, Capitis os (inquit) si doleat fractúmve sit, lac vinumque pari modo propinato. Nostro tempore aliqui ad- uersus quartanam remedium prædicant, si ex vino & lacte confusis liquor in balneo Mariæ (vt vocant) extractus per aliquot dies bibatur. Præterea Hippocrates in libro de natura muliebri, Cum fluxus albus abortus fuerit, qui vel ventris mouet profluuium, vel ad vterum vertitur, &c. pharmacum bibi iubet, à quo superna purgentur, & lac asininum. Postquam autem (inquit) infra purgata fuerit, bubulum lac bibat ad dies quadraginta, si poterit, me- racum (vt Cornarius transfert, in Græco est, ἄκρητον οἶνον) sub dio per noctem expositum, quarta aquæ parte am- mixta, & quæ sequuntur: iubet autem aquam paulatim imminui, & eius loco plus lactis tepidi recens emulsi ad- misceri, donec rursus ferè merum lac fiat. Nam ἄκρητον non de vino solum dicitur, sed de quouis mero & non mix- to. Totus sanè ille apud Hippocratem locus, difficilis mihi & obscurus videtur. Hoc saltem nobis si non ex isto loco, ex superioribus tamen constat, vinum lacti permixtum inter remedia quondam fuisse. Sanos verò in cibo idem facere nostrates metris huic argumento accommodatis reprehendunt, quorum hic sensus est, Lac non Lyæo de iecore Est abluendum, sed liquidis Argenteisque nymphis Ei, qui diu frui volet Dextra valetudine: Nimirum quod facile lac vino mixtum acescat, & simul in ventriculo corrumpantur: aut etiam fortè coagulan- di in eo lactis periculum sit. Auicenna certè Empiricos Indos aliosque docere scribit, lac cum acidis vel acetosis edendum non esse, quoniam diuturni morbi inde oriantur, vt lepra & alij. Aëtius de cura melancholiæ, Vtile est (inquit) lactis sero ventrem subducere: veruntamen id non sit, quod ex caseo fuerit expressum: melius est enim id, quod per decoctionem ex lacte separatur, præsertim equino vel bubulo, &c. Serum de lacte bubulo, adiecto melle & sale, quantum satis sit, potui sumptum, morantem aluum impellit, Marcellus. Idem ante omnia ortho- pnoicis prodest cum nasturtio, Plinius. Tumores præter naturam maturat efficacissimè lac bubulum cum sterco- re bubulo & mica panis, Incertus. Medulla vaccina cum farina tenui subacta, & velut excoctus panis cibatui da- ta, mirè dysentericum sanat, maximè si & caseus bubulus recens manducetur. Marcellus. Ad omnes epiphoras ventris, caseum vaccinum mollem calidum imponi oportet, quo tempore dysentericis potiones ferro candenti calefactas dari conuenit, Idem. Caseus recens vaccinus cœliacis & dysentericis immittitur: Item butyrum hemi-

nis quatuor, cum resinæ terebinthinæ sextante, aut cum malua decocta, aut rosaceo. Sextius eosdem affectus caseo equino, quos bubulo tradit, Plin.

Bouis capiti lapillum tradunt inesse, quem ab eo expui si necem timeat: inopinatis præciso capite exemptum adalligatumq; mirè prodesse dentitioni: Item cerebrum eiusdem ad eundem vsum adalligari iubent, Plin. Ex eadem aqua, de qua bos aut asinus biberit paululum sumptũ & potatum, tollit efficaciter capitis dolorẽ, Marcellus. In iuuencarum secundo ventre pilæ rotunditate nigricans tophus reperitur, nullo pondere: singulare (vt putant) remedium ægrè parientibus, si tellurem non attigerit, Plin. Et alibi lapillum memorans, qui in ceruis reperiatur, subdit: Nam de pumice, qui in vaccarum vtero simili modo inuenitur, diximus in natura boum: non alium quàm citatum iam locum significans. Linguæ exulcerationi & arteriarum prodest ius omasi gargarizatum, Plin. bubuli accipiendum puto, de illo enim lacte proxime dixerat, quanquam simul etiam de caprino. Iecur vaccinum cœliacis & dysentericis medetur, Plin. Iecur bouis vstum potumq;, ventris & sanguinis profluuium inhibet, Haly. Lycium Indicum aliqui felle bubulo adulterant, Plin. Vaccinum fel validius est quàm aliarum quadrupedum: Miscetur emplastris ad vlcera quæ erysipelati & dolori vehementi iunguntur, Auicenna. Fel tauri calidius est, magisq; desiccat quàm boum castratorum, Galenus. Fel boum melli admixtum, ferrum infixum vel spinam extrahit. Bdellium in eo dissolutum iuncto aceto, & fistulę infusum iuuat, Rasis. Permixto alumine & myrrha fel bubulum ad crassitudinem mellis subactum & illitum, ea quæ veretris serpunt, mira celeritate persanat: supra etiam beta vino cocta rectè imponitur, Marcellus: apud Plinium verò lib. 28. cap. 15. sic legitur, Vitia quæ in verendis serpunt, fel bubulum sanat, cum alumine Ægyptio ac muria ad crassitudinem mellis subactum, insuper beta ex vino cocta imposita, vt caro quoq; bubula. Panos & apostemata in quacunq; parte fel bubulum discutit, vt sanguis etiam & caro bouis calida imposita, Plin. Strumas discutit fel aprinum, vel bubulum tepidum illitum Plinius. Marcellus non aprinum sed caprinum ad strumas commẽdat, his verbis: Fel bubulum vel caprinum ad incipientes strumas optimè facere experimenta docuerunt. Nam penitus crescere non sinentur, si eo adsiduè tangantur. Cicatrices nigras reducit ad candorem, cum felle bubulo erucæ semen, Plin. Ad anginam, Bouis masculi felle collum oblinito, Galen. eup. 3. Bubulum fel cum nitro & cimolia furfures amolitur, si caput inde lauetur, Auicenna. Fel bouis cum plurima aqua manus dealbat, Cardanus. In vsu est etiam ad collyria contra vngues oculorum. Fel vaccæ nigræ, si eo illinantur oculi debiles, scripturam amilli non percipientes, prodest, Rasis: quid sibi velit vox amilli non assequor: sensus forsitan est, iuuari eos qui scripta remotiora legere nõ possunt, quos Græci μύωπας vocant, lusciosos vel luscitiosos Latini: Plinius tamẽ nyctalopas lusciosos interpretatur, eorumq; oculos felle capræ à quibusdam inungi scribit. De liuoribus oculorum: Erucæ semen recens cum felle bouino cataplasmatis modo impones, Gal. eup. 2. Quibus furfures caput occuparunt, his cum fœnogræco, betæ succo, ac nitro præfrictis & extersis, cimoliam felle bubulo ac suillo acetoq; subactam illine. Deinde post horam ablue, atramentumq; sutorium ac nitrum cum oleo trita illine, Archigenes apud Galenũ. In felle boum inuenitur aliquid lapidi simile, figura annuli, quod philosophi vocant alcheron, quod tritũ & naribus attractũ, aciem oculorũ promouet, & prohibet ne quis humor descendens in oculis colligatur: Itẽ si magnitudine lentis inde capiatur cum succo betæ, & hauriatur naribus, comitialibus prodest. Quòd si desit alcheron, substituitur ei sesquidenarius de felle tauri nigri, Rasis. Hunc lapidẽ in felle bouis repertũ, aliqui etiam guers & massatũ vocant, vt Matthæus Syluaticus scribit, Arabica nimirũ dialecto. Vide in felle tauri infra. Ad calculũ renũ vsurpatur lapis citrinus, qui inuenitur in cysti fellis vaccæ, in libro de medicinis expertis in duabus compositionibus diuersis. Fel bouis tinnitui & sonis aurium intestinis medetur, si cũ gossipio imponatur: & si cũ oleo instilletur, contractũ ex frigiditate dolorẽ aurium lenit, Haly. Aduersus grauitatẽ audiendi fel bubulũ cum vrina hirci, auriculæ quæ molestiã surdiginis patitur, instillabis statimq; subuenies, Marcel. Si grauitas sit audiendi, fel bubulũ cum vrina capræ vel hirci medetur, vel si pus sit, Plin. Fel testudinum cũ vernatione anguiũ aceto admixto, vnicè purulẽtis auribus prodest: Quidam bubulũ fel admiscent, decoctarumq; carniũ testudinis succũ addita æque vernatione anguiũ: sed diu in vino testudinẽ excoquunt, Plin. Senectus serpentiũ (quæ nõ vetustior anno sit) feruẽte testa vsta instillatur auribus rosaceo admixto, cõtra omnia quidẽ vitia efficax, sed contra graueolentiã præcipue: aut si purulentæ sunt ex aceto, melius cum felle caprino vel bubulo aut testudinis marinæ. Idẽ alibi, Auriũ dolori & vitiis medetur fel apri vel suis vel bubulũ, cum oleo cicino & rosaceo æquis portionibus: præcipuè verò taurinũ, cum porri succo tepidũ, vel cum melle si suppurent: contraq; odorẽ grauem per se tepefactũ in mali corio, Plin. Fel anseris cũ felle bouis & succo daphnæ, surdos sanat, Kiramdes. *Felq; bouis surdis etiam prodesse loquuntur, Si iungas olidæ graue quod minxêre capellæ*, Serenus. Bouis felle palatum illinitur ad prouocationem, Auicenna: fortè apophlegmatismum, id est, pituitæ à capite detractionem prouocationis vocabulo accipere conuenit. Sunt qui morbum regium pelli credant fascia linea in bubulo felle calido tincta, & corpori sub costis incincta: quod triduo faciendum aiunt, ita vt quotidie renouetur medicamentum. Si mulier diu non concepit, mensibus apparentibus tertia aut quarta die, alumen tritum vnguento dilutum, lana exceptum apponat, & per tres dies appositum habeat: tertia verò die fel bouis radito, & ramentum oleo dilutum ac subactum, linteo exceptum apponito, & tres dies appositum habeat: sequenti verò cum viro concumbat, Hippocrates in libro de natura muliebri. Induratam vuluam aperit fel bubulum rosaceo admixto, foris vellere cum resina terebinthina imposita, Plinius. Ad talpas (sic dictos abscessus) locum prius mulso eluito, deinde bubulum fel iniicito, Galenus eup. 3. Fel bouis mixtum vino & medullæ colocynthidis ac melli, ano illito, aluum proritat, Rasis. Hæ morrhoides aperit, Auicenna: in quem vsum Galenus & alij taurino præcipuè vtuntur. Mariscę aut fici, vt quidam scribunt, si felle bubulo linantur, indubitanter abolentur. Genus maligni & depascentis vlceris, in tibijs præcipuè, quod nostri lupum vocant, sanari quidam promittunt, imposito cataplasmate, ex succo carlinæ (qui radice contusa expressus sit) & chelidonij maioris & felle bubulo, ita vt partes singulorum æquales misceantur. Fel bouis destillatum, summum remedium doloris capitis febrium: prouocat etiam somnum si applicetur supra tempora, Incertus. Fel, præcipuè bubulum, illitum mammis, facit, ne lac in eis grumescat, Aëtius.

Lien bubulus in melle editur, & illinitur ad lienis dolores: ad vlcera manantia cum melle, Plinius. Inueteratus ex vino datur ad lienem sedandum: recens autem assus vel elixus in cibo, Plinius. Vlcera in facie tolluntur membrana à partu bouis madida. In vesica bouis allij capita viginti tusa cum aceti sextario imponuntur ad lienis dolorem, Plinius. Aeris florem tritum bene cum sinapi, aut etiam solum, mittes in acetum, simulque in bucculari decoques: ita vt aliquandiu illic bulliant, & ad similitudinem pulticulæ spissentur: postea in vaccinam vessicam calida ea transferes, ita vt duobus digitis liquori huic vessica maior sit,

tum spleni satis calidum medicamen adpones, ligabis fascia, tertia die solues, mirabili gratulaberis remedio, Marcellus. Ad colicam remedium vsu persæpe comprobatum ab amico quodam accepi nuper huiusmodi: Later ignitus & fascia madente inuolutus, pedibus ægri in lecto bene cooperti applicetur, & præterea panni calidi: Mox lac caprinum prius feruefactum in vesicam bubulam infundes (vel spongia excipies, & paropside lignea operies ne distillet:) & vmbilico impones quàm calidissimum. Hinc sudor copiosus manabit: proinde ne aluus sistatur, simul etiam parum olei ægro propinetur: quod & ipsum aliqui calidum bibi volunt. Boues ne infestentur à muscis, bubulam saliuam illinc, Africanus. Aiunt si bouis castrati vrinæ cinis arboris myricæ immisceatur, vel in potu, vel in cibo, Venerem finiri: Carboque ex eo genere vrina ea restinctus in vmbra conditur: idem cum libeat accedere, resoluitur, Plinius. Si quis se infundat in vrina bouis, stomacho ob frigiditatem ægro conducit: item ad hæmorrhoides, Haly. Vrinam tauri maximè, aut certè bouis vetustissimam, in ollam nouam angusti oris infundito, & aceti tertiam vrinæ partem, ac myrtum contusam ammisceto, deinde testas pro ollæ magnitudine satis multas, igni candefactas in ollam coniicito, posteaque hominem inclinatum apposita ad ollam aure, fomentum admittere iubeto. Circum aurem verò fasciculum ex lana in orbem circumponito, ne videlicet circumsitæ partes exurantur, Apollonius apud Galenum. Nostro tempore quidam militibus quos dira oris vlcera populari lue per exercitum grassata vexabant (nostri vocant *die brune*) vaccarum lotium gargarisandum dedit, ac plerosque magno lucro suo curauit. Vulnera facta igne, dum sanescunt, defricare bubula vrina conuenit, Columella vbi agit de cauteriis boum ad epiphoras oculorum. Suppuratio boum melius ferro rescinditur, quam medicamento: Expressus deinde sinus ipse, qui eam continebat, calida bubula vrina eluitur, &c. Columella. Corni arboris flore degustato, aluo concita moriuntur apes, remedium præbere eis vrinam hominum, vel boum, Plinius.

Stercus animalium vim habet maximè digerentem. Verùm stercus humanum ob fœtorem abominandum est. At bubulum, caprinum, & ex aliis quibusdam animalibus, neq; grauiter olet, & multa experientia non tantum nobis, sed & aliis medicis me natu maioribus comprobatum est, Galenus de simpl. medic. facultatib. lib. 10. cap. 17. Et mox cap. 23. Stercus bubulum (inquit) pro pastu vario exiguam habet differentiam, estque & ipsum facultatis exiccatoriæ. Verum attractoriam etiam obtinet, vt monstrat dum apum vesparumq; morsus iuuat. Quanquam hæc vt à proprietate substantiæ totius iuuentur fieri potest. Cæterum medicus quidam medicamentorum peritus, in Mysia quę in Hellesponto est aqua inter cutem laborantes bubulo stercore oblinens, in solem exponebat. Atque hic ipse imposuit & partibus rusticorum phlegmone obsessis, humidum illud vere collectum, cum herbam boues pascuntur. Manifestum autem est hoc esse alio moderatioribus multò viribus: dico autem aliud cum paleis vescuntur. Nam hoc medium est inter id quod modo diximus, & quod prouenit ab erui pastu. Liquet ergo, quemadmodum id quod ex pascuo herbaceo prouenit, ad phlegmonas accommodatur, sic istud aqua infestatis esse idoneum. Scire tamen oportet, omnia id genus medicamenta duris agrestium hominum corporibus aptari, nempe fossoribus & messoribus, & qui opus obeunt tam validum: in quibus vtique Mysius ille medicus & ad chœrades adhibeat, & ad tumores omnes scirrhosos, ex aceto in cataplasmatis formam compositum imponens. Hæc Galenus. Illinitur in his quæ rumpere opus est, fimum bubulum in cinere calefactum, aut caprinum in vino vel aceto decoctum, Plinius. Boas fimum bubulum, vnde & nomen traxêre, abolet, Idem. Medetur aduersus apum & vesparum ictus, Rasis: & Galenus, vt supra recitauimus. Omnes tumores & abscessus calidos cum aceto impositum sedat, Anicenna: & Galenus, vt paulò antè dictum est. Igni sacro vitulinum fimum recens illinitur, vel bubulum, Plinius. Armentariæ bouis fimum si recens admoueatur, vulnerum inflammationes mitigat: Foliis autem inuoluitur, & calfactum cinere feruenti superponitur, Dioscorides. Illitum ex aceto duritias, panos, & strumas discutit, Idem. Abscessus crassos dissoluit, Haly. Fimum bubulum cum melle recentia vulnera non patitur intumescere, Plin. Ad scrophulas & parotidas quæ sunt apostemata secus aures, stercus bouis aut capræ coque in aceto & appone, Gal. eup. 2. Quemuis tumorem sedari aiunt farina hordei cum stercore bubulo vel caprino cocta, Author obscurus. Ad vlcera antiqua tibiarum quidam hoc arido medicamento vtuntur: testæ ouorum, veteres calceamentorum soleæ, & bubulum fimum de mense Maio, arida teruntur, & insperguntur vlceri: superinditur etiam typha palustris: sic vlcus exiccari aiunt. Fimum bubulum naribus inflatum, sanguinis profluuium cohibet, Rasis. Aliqui ad eundem vsum acetum addunt: Alij non ipsum, sed eius cinerem inflari iubent, vt Haly. Fimus bouis folio inuolutus & calefactus in cinere varicibus applicatur, Rasis. Conuenit etiam abscessibus qui post aures fiunt, Auicenna. Bubulum fimum feruens ex aceto decoctum, strumas discutit, Plin. strumas & alios scirrhosos tumores, vt supra ex Galeno relatum est. Ad strumas facit fimus bubulus cum aceto elixus & illitus: hoc etiam indurato, omnes tumores probè discutit. Nic. Myrepsus. Et rursus, fimum caprinum aut bubulum elixum, aut farinam eruinam cum vrina pueri non corrupti, & vino, si placet, exiguo excepta impone, ac cum eis picis liquidæ & colophoniæ quantumuis & ceræ & olei, bene elixa ad emplastri formam redacta imponito, Idem. Magi fimi bubuli cinere consperso puerorum vrina illinunt digitos pedum, manibusque leporis cor adalligant, contra quartanam, Plinius. Fimo bubulo vsto succum betæ admisceri, atque inde caput porriginosum lauari oportet, Marcel. Phthisicis prodesse tradunt, fimi aridi, sed pabulo viridi pasto boue fimum harundine haustum, Plin. Stercus vaccinum est ex medicamentis, quibus pulmoni, eiusque tabi, & similibus noxis medemur, Auicenna. Potum vel clystere infusum, ventri ob intestinorum vlcera fluenti salubre est, Rasis. Morbum arquatum pelli ferunt recentiores quidam, si è bubulo fimo recente (aut viridi, vtrumque enim ex lingua nostra transferri potest) liquor in chymistico instrumento separatus potetur. Ad coli dolorem: stercus bubulum recens exprime per linteum mundum, & succum eius in qualibet potione colico da bibendum, statim subuenies: quod remedium efficacissimum esse multa experimenta docuerunt, Marcellus. Germani (præsertim nostri) colicam etiam matricis vocabulo nominant, & quod absurdius est in viris quoque: celebratur autem etiam apud nos medicamentum illud Marcelli iam dictum: Fimum vaccinum nempe vino permiscent, succumq; linteo percolatum, ægroto calidum propinant. Alij hoc fimum magnitudine oui dimidiati quinq; vnciis vini permixtum colant, & minutim incisa addunt aromata, zingiber, caryophyllos, macis, & cinnamum: Hoc ęgrum, vbi primum noxam senserit, vna potione haurire, & insuper sudare præcipiunt. Bouis stercus aridum vstum, tribus cochleariis potum hydropicos iuuat, Galenus ad Pisonem, cap. 12. & Rasis. Ad hydropicos: Stercus bubulum accipito, si mas ægrotat, maris, si fœmina, fœminæ, in ollam nouam coniice, contege, operculum luto, ne diffletur, obline: ollam deinde super cinerem viuæ calcis per dies septem statue: octauo die detecta olla stercus exime, & aridum medicamentum vitreo vase repone, cùm vti voles,

tres ligulas ex vino per septem dies exhibeto, sed in vino rutam feruefacias: hæc potio bene facit, etiamsi tumores adsint & ædemata resiccat, euacuatq; per lotium ægrotus, etiam non potet per totum diem nisi ter, Galen. eup. 3. Hydropicis auxiliatur fimi ceruini, maximè subulonis, sed & bubuli (de armentinis loquor) quod bolbiton vocant, cinis cochleariorum trium in mulsi hemina: bouis fœminæ in mulieribus, & ex altero sexu in viris, quod veluti mysterium occultarunt magi, Plin. Hydropicus illitus fimo bubulo iuuatur, si diutius ad solem deficcetur, Antiquus quidam, & Galenus, vt supra ex eo citaui. Hydropico plurimum prodest fimo bubulo inungi ad solem, & confricari corpus totum, Rasis. Ex eodem arido, aceto optime & aqua in mortario diligenter admixtis, cataplasma toti ventri calidum contra aquam citrinam (id est, hydropem) vtilissimè imponitur, Rasis. Prodest & vituli fimum, vt infra docebimus. Hydropicis pro cataplasmate stercus bouis armentariæ impone. Resicca autem ipsum stercus diligenter, & tritum in posca velut crudam hordeaceam farinam coque, inspersa sulfuris viui quarta parte. Cataplasma verò per omnem ventris amplitudinem impone, Archigenes apud Galenum. Bouis fimum coxendicis cruciatus fotu compescit, Dioscorides. Ischiadicis fimum bubulum imponunt, calfactum in foliis cinere feruenti, Plin. Fimum bubulum feruentem, quem in cinere ardenti calefeceris, coxarum dolori imponito, plurimum prodest, Marcell. Emplastrum ex eo fit ischiadi, Auicenna. Recens calidus podagram lenit, Marcellus. Recens cataplasmatis instar podagram impositus leuat, Rasis. Podagris medetur bouis fimum cum aceti fæce, Plinius. Priuatim suffitu fimi, quod à masculo boue redditum est, procidentes vuluæ reprimuntur, Dioscorides. Maximum beneficium præstat fimus masculi bouis, hystericis mulierum fumigatus propendentibus, Antiquus quidam. Aiunt & suffitu fimi è mare boue, procidentes vuluas reprimi, partus adiuuari, Plin. Hippocrates in libro de natura muliebri, vbi medicamenta refert mensibus & secundis detrahendis idonea, cum odoramenta quædam, (crocum, calamum, rosas, styracem, cneorum pauco melle subigenda) recensuisset, Hæc (inquit) suffiantur stercore bubulo: id velut acetabulũ olearium formetur, habeatq; fundamentum tenue, & sit siccum. Ignis autem sit sarmentitius, in quo stercus iaceat, & ex illo mulier insidẽs (σκελῶν) contecta suffiatur. Et paulo post, Stercus bubulũ, cedri ramẽta, & bitumen suffito. Et rursus, Stercus bubulũ contusum ac cribatũ, aceti dimidia mẽsura, & decocti erui dimidia adiecta, leniter pro fomẽto adhibeto, &c. Et paulo post initiũ eiusdẽ libri, aduersus aquã intercutẽ veteri, pharmacũ (inquit) deorsum purgans bibendũ dare oportet: post pharmacũ verò, vteros bubuli stercoris fomẽto fouere. Quibus bilẽ atram generantibus stomachus inflatur, armentariæ bouis stercus aridũ vino coctũ imponito, Galen. κ. τπ. ex Archigene. Aqua pota, quæ de bouis aut asini potu relicta est, capitis dolores sanat, Plin.

H.

Bos, ô bos, & datiuus pluralis bobus, vel secundũ veteres bubus, primã syllabam producũt: reliqui casus omnes corripiunt, Seruius. Πόρτις & πόρτα (inuenio & πόρις) pro iuuenca dicitur à Græcis: itẽ δαμάλη Dorice & Poetice, vel δαμάλις, quam nos iunicẽ vocamus. δαμάλης verò iuuencũ significat, quem in Alexandri Cæsaris vita Lampridius damalionem vocauit. Vterq; sexus in moscho continetur. Photion damalin vocare omne animal existimat in iuuenta, Hermolaus Barb. & Aristophanes grammaticus: qui iuuencã etiam à Sophocle χερσαίαν βούβαλιν dictam testatur, & λεοντοχόρταν βούβαλιν apud Æschylũ legi. Videntur sanè autores non semper vituli & iuuenci discrimẽ obseruare, quod ab ætate est, cũ hic illo natu maior sit, (vt diximus supra in A. circa principiũ, & rursus circa finem.) Aristophanes iam citatus, Τὰ ἥμια, δαμάλας καὶ δαμάλεις, μόσχους, πόρτις &c. Vnum nobis vocabulum est, *das rinduihe*, id est, bubulũ pecus, quo omnes eius secundũ sexum & ætatẽ differentias comprehendimus. Iuuencum vocamus *ein Zeytochß*, iuuencam *ein Zeytku*. reliquæ gentes circũloquuntur. Apud Suidã legitur γέγειαι βόες, αἱ ἀρχαῖαι, ἢ δρομικοῦ γένους. Καμῖναι boues sunt οἱ παχύδερμοι, ἰσχυροὶ, τετράγωνοι, id est, robusti, quadrati, costisq; & coxis plenis, Varinus. Γέρας, quoduis animal quod Immolatur. per excellentiam autẽ bos, Idem. Dionysius Siculus bouem nuncupabat garotan, Cælius. ζύγαινα βοῦς θήλεια. ἢ ἰχθύς ποιός, Hesychius. Βοῦς genitiuũ facit βοός, vel βοῦ poetice, accusatiuũ βόα vel βοῦν. Iones & Attici in fœminino genere proferunt, vt etiam ὄνους, ἵππους, ἡμιόνους, & κύνας. Significat autẽ non singulos tantum, sed etiam gregem aut armentũ boum, Varinus. Βοῦς à βῶ τὸ τρέφω. Τὸ τρέφον ἡμᾶς ζῶον ἐκ τοῦ περὶ τὴν γῆν ἐργασίας. Etymolog. quidam ἀπὸ τοῦ βοᾶν à mugitu dictũ volunt. Græci βοῦς nominari aiunt commissuras suturarũ in tunicis, Pollux. Βοῦν etiam appellare licebit chytropodem, qui anthraciũ aliâs, & λάσανα τοί, & ἐσχάρα, ἐσχάριον, & χυτρόποδιον vocatur, Idẽ. De boue pisce plano cartilagineo alius est dicendi locus. Salpã quoq; piscem aliqui βοῦν vocabant. Plinius lib. 8. tradit elephãtes Italiam vidisse primum Pyrrhi bello, & boues Lucas appellasse, in Lucanis visos. De boue placenta mox inter prouerbia dicemus. Βοῦς pro corio bubulo, totũ pro parte, vt elephas etiam Græcis pro dente solo, Eustathius. Βοῦς etiam, apud poetas præcipue pro βοῦς ponitur, & à grammaticis exponitur, scutum, pelta, ὅπλον, corium, piscis quidam. Βοῦν ἀζαλέην apud Homerum, vt alibi βόας αὔας, & alibi χαλκῷ ἐπισταῖς βοῶν τε ἐϋποιητάων, ad differentiam τῶν ὠμοβοείων, id est, crudi corij bubuli, Varinus. Γυμνητοβόες exponitur apud Suidam & Varinum. Mensem principis diei ratione Orpheus μονοκέρωτα μόσχον, id est, vnicornem vitulum nuncupauit: cuius rei meminit super Iliados primum Eustathius. Siquidem mensis simpliciter, vt generationis effector, bos appellatur. Quòd verò habeat tunc primam substantiæ domesticę ἐκφανσιν, moschos, id est, vitulus, vel (vt inquit Eustathius) διὰ τὸ νεάζειν ἀεὶ ἐφ' οἷς ποιεῖ, Cælius. Armenti descriptio inter Claudiani poemata extat.

Bubulus, idem quod bouinus, vt lac bubulum, Plin. lib. 28. Stomachum exulceratum lactis asinini potus reficit: item bubuli. Sic bubulum pecus, Varro 2. de Re rust. Bubulum monumentum ioco dixit Plaut. Sticho. Sunt qui & bouillum rectè dici putant, & citant Plinij locum, Bouillæ carnis iure facile curatur, quem nos in Plinio nusquam reperimus. Bubulinum pro bubulum apud Marcellum empiricum, vt bubulina medulla: Eadem voce vtitur Platina. Βοΐδιον bucula est, trisyllabum pro tetrasyllabo βοΐδιον, dicitur & βοΐδάριον, in auibus Aristoph. Ceruus est animal adeò simplex, vt equo aut bucula accedente propius, hominem iuxta venantem nõ cernat: aut si cernat, arcũ ipsum sagittasq; miretur, Plin. Vaccinus adiectiuũ nomẽ à vacca, lac vaccinũ, apud Plin. Quod scorta passim vacchas nũcupamus, ex antiquitate profluxit, in comœdiis quippe Aristophanis comperitur fuisse Athenis celebres meretriculas Cynnã & Salauacchã, Cælius. Πεταλαὶ βόες, ᾗ πέταλοι μόσχοι, apud Varinum: & βοῦς πετηνός, qui cornua habet ἀναπεπταμένα, reflexa. Tauras vaccas steriles dici existimãt, hac de causa, quod nõ magis quã tauri pariãt, Festus. Columella lib. 6. Et vtiq; tauræ quæ locũ occupant fœcundarũ ablegandæ. Varro lib. 2. de Re rustica, Quæ sterilis est vacca, taura appellatur. Bouis & vaccæ epitheta hæc reperimus: Arator, armosus, agrestis, agricola. Aeripes Ouidio. qui habeat pedes tanquam ex ære solidos. Albus, Horatius in Carmine Seculari, Quiq; vos bobus veneratur albis. Cerebrosus, Columella 2. 11. Contumax. Crud. Horat. Epod. Candens. Corniger. Cornupeta. Decori ab aspectu, Colum. Durus. Durissimi, Colum. Formosæ, Ouid. 1. de Arte. Ferus. Hirsutus. Immunis aratri, Ouid. Metam. 3.

Metam.3.Incustoditæ,idem Fast.1.Indigena,Ouid.Amor.3.Indomita,Valer.lib.4.Argo & Porphyr.Intacta,id est iugum non passa,Horat Epod.9.Lectus,Ouid. Metam.6. Minaces,idem Metam.11. Nitida & niuea, Ouid. Omniuoræ in herbis,Plin 25.8.Opimi,Varro de Re rust.2 1.Otiosus,Horat.Carm.3.Passa iugum,Ouid.Metam.3.Pasti,Verg.Aeg.5.Patuli, quorum cornua in diuersum supra modum patent, Plautus,Pauidi, Clandian.Panegyr.3. Perdomiti,Colum.6.2.Piger,Horat:Epist.1.Tolerantes laborum, Colum.Ruricolæ, Ouid.Fast.1. Boues perpetuo epitheto toruos poetæ vocant,quòd præcipua frontis asperitas in hoc pecore apparet:Claudianus, *Vitulam non blandius ambit Torua parens,* id est vacca.Vnde Toruitas,vt Pompeio placet,quasi taurorum acerbitas ducta. Tardi,Ouid.Amor.1.Trux. Tumidus.Tutus, Horat.Carm.4. Validus, Vetulus,Iuuenalis Sat.10. Armenti epitheta,bucerum,validum,montanum,toruum, spumans, lanigerũ,discolor. Buceriæ,boum greges.Lucret.lib.2. Buceriæq́; greges.Nonius.Bucerus,a,um,vt Ouid.6.Metam *Armentaq́, bucera pauit,* id est boues ipsos valde cornutos.Lucret.lib.5. *Lanigeræq́; simul pecudes. & bucera secla,* hoc est boues. Iuuenci & iuuencæ epitheta, cornigeræ,formosæ,fortes,laborifer,lunati fronte, petulans, torua fronte, pulcher,rudes operum, toruus, validus. Iuuencus de homine quoque iuuene, Horat.lib.2.Carm. *Te suis matres metuunt iuuencis, Te senes parci, miseræq́; nuper Virgines nuptæ.* Porphyrion Iuuenci ergo non tantum boues dicuntur,sed homines:quamuis in vsu sit,vt non nisi per diminutionem iuuenculos dicamus.Catullus ad puerum,Epigr. *Qui flosculus es iuuenculorum.* Ouid. Epist.5. *Grata iuuenca venit.* Plin.lib 10. Ex ijs iuuencæ plura quam veteres,sed minora oua pariunt:de auibus. Ἀργοὶ βόες apud Homerum,non albi,cum nigri mortuis immolarentur:neq; veloces,hos enim εἰλίποδας vocare solet poeta:sed qui iam excoriati propter pinguitudinem albi apparent. Οἴνοπες, qui vini colorem referũt, nigri: quo sensu etiam οἴνοπε πόντον poeta cognominat. Βόες ὀρθόκραιραι. quibus erecta sunt capita:nam κραῖρα Attice caput est. Εἰλίποδες βοῦς,qui pedes inter ambulandum conuoluunt, Pausanias mulieres etiam εἰλίποδας vocat. Ἕλικες, eodem sensu quo εἰλίποδες,vel quorum suffragines commode voluuntur aut flectuntur: vel nigri (vt & ἑλικὸν ὕδωρ aquam nigram interpretantur:) vel qui cornua habent ἑλικοειδῆ, hoc est intorta. Hæc omnia in Varini Lexico legimus. Βοῦς τυλόκερως & εὐρύκερως. Theocritus. Βόες κεραοὶ cornuti dicuntur ab Homero. Καλαὶ βόες εὐρυμέτωποι, ab eodem dicuntur Solis boues,Odys.μ. Et Iliad.ψ. Diomedes Euryalo dat ἡμιόνους εὐδμήτους βοὸς ἀγραύλοιο Achilles autem cursu certantibus præmia proponit primo craterem argenteum,secundo βοῦν μέγαν καὶ πίονα δημῷ. In eodem libro dicitur Arax Oileus inter currendũ lapsus esse cum calcasset βοῶν ὄνθον ἐριμύκων. Item Iliad.λ. βοῦς ἀγελαίη dicitur. Βοῶν ξανθὰς ἀγέλας vocat Pindarus in Pythijs. Μυκηταῖν θῆλυς βοῶν,id est o bubulce,Theocritus. Id 8. Pharos aratio est,& bouis etiam epitheton,Cælius ex Varino. Boarium,quod ad bouem pertinet. Arua boaria,in quibus boarium forum Romæ fuit. Propert.lib.4.Eleg. *Arvaq́; mugitu sancite boaria longo.* Festus tamen boarium forũ Romæ dictum ait,quòd ibi venderentur boues:& Plinius bouem æreum ex Aegina captum in eo conspici scribit, & Herculis cognominati Triumphalis statuam. Bucardia gemma bubulo cordi similis, Babylone tantum nascitur, Plinius. Lappæ boariæ radix è vino pota articulis medetur,Plin.Ego hanc Dioscoridis Arcion esse iudico, quã à Romanis personatiã & lappam vocari scribit.Accedunt etiã vires similes: Radix enim eius (eodẽ teste) concisa & emplastri modo imposita,obortos membrorũ fractis ossibus circa articulos dolores sedat. Vulgo lappam maiorem & bardanã appellant. Boarię nomen ei factũ crediderim,quod cũ procera sit,bubus facile adhæreat:vt lappa canaria canibus,quæ à reliquis eiusdẽ nominis (Plinij verbis vtor) sola humilitate differt. Cunilam bubulã origanum syluestre Græcorũ esse Io. Ruellius lib.3.ca.25.de stirpibus validissimis argumentis cõuincit. Ego bubulam appellatã cõijcio,quòd inter boum remedia forte olim in vsu fuerit, quanquã apud scriptores in Hippiatrica solum mentionẽ eius inueniam:sic enim scribit Columella lib.9 cap.30. Si bilis molesta iumẽto est,venter intumescit,nec emittit ventos.Manus vncta inseritur aluo,& obsessi naturales exitus adaperiuntur, exemptoq́; stercore posita cunila bubula,& herba pedicularis cum sale trita,& decocta,melli miscentur, atq; ita facta collyria subijciuntur,quæ ventrem mouent,bilemq́; omnẽ deducunt, Hæc ille. Est & butes originũ apud Cydoniatas, idẽ nimirum bubuio,vt vel nomine proditur. Crateuas apud Græcos Ligusticum falso cunilã appellat: cæteri ferè conizoides,cunilaginẽ,Plin. Nicander syluestre origanũ cunilam (κονίλην) & panaces Heracleũ vocat Paronychiã herbam Romani bouinalẽ vocabant. Femur bubulũ appellatur herba,neruis vtilis, recẽs in aceto & sale trita, Pli. Videndum an eadem sit,quam alibi scribit myriophyllon dici,in Hetruria, qua boum nerui abscissi addita axungia solidentur. Βόεια ῥήματα,id est,bouina verba,grandia,sublimia,superba,& soni plena apud Aristophanem interpretantur. Βοεῖαι,coria,scuta,& lora bubula exponunt: δέρματα, ἀσπίδας, ἀγροικίαν. Cretenses βουνίαν vocant vestibuli ianuam,id est primam à via ingredienti. Fœnogræcum aliqui buceras vocant, quoniam coroiculis semen est simile,Plin. Alibi apud eundem buceros legitur,nimirum βουκέρως vt rhinoceros sunt qui buceron scribant. Apud Varinum pro eodam semine βουκέρας legitur:Buceraon appellari etiam anagallidem herbam Menetheus testis est, Galenus in Glossis. Βουκεραῒς fons est Platearum:item Βούκερας lacus sic olim dictus,nunc vero genus herbæ. Vitem nigram aliqui bucranion vocitant: idem nomen aliqui antirrhino tribuunt. Buglossos boum linguæ similis, Plin. Ego similitudinem istam ad figuram pariter & asperitatem refero: vtrunque borragini nostræ conuenit: quanquam & aliæ quædam herbæ ad buglossi descriptionem accedant, omnes ferè viribus eisdem præditæ, vt supra ostendi. Cato cap 4.de insitione loquens Insuper (inquit) lingua bubula obtegito,si pluat ne aqua in librũ permeet:eam linguam insuper librum alligato,ne cadat. Citat hunc locum etiam Plin.17.14. & herbæ genus interpretatur. Arabica & Persica nomina huius herbæ & generum eius inuenio,marmacor,marmues, sumuse, scalue,alsafrens sumuse,meisidaf,keuzauguen. Syluaticus betonicæ quoq; tribuit linguæ bubulæ vel equinæ nomen. Cirsio folia bouis linguæ similia,minora subcandida Plin. Aliqui buglossum magnam pro cirsio dixerũt. Βούμαλις & Βούπαιστρον genera sunt herbarum, Varinus. Buphthalmus similis boum oculis, Plin. Romani olim boariã vocauerunt. Herba hæc apud nos in cibum venit, Varin. Arabice chiaugesem nominatur. Ebensis in lib.de simplicibus medic. albehar buphthalmũ facit:cũ alij ocimi genus esse scribãt. Aizoon maius alij buphthalmon vocãt,alij zophthalmõ, Plin. Apud Dioscoridẽ bubophthalmos inter eiusdẽ herbæ nomẽclaturas legitur. Boephthalmõ Osthani sideritis. Boanthemõ Galenus in Glossis buphthalmõ exponit,quod & chrysanthemõ vocetur. Bupleurũ, genus oleris, Varin. Describitur à Plinio herba sponte nascens, caule cubitali folijs multis longisq́;,capite anethi: laudata in cibis Hippocrati,& Nicãdro in medicina. Meo quidẽ iudicio inter pastinacas erraticas cẽseri debet, quibus & descriptione & facultatibus fauet. Bupleurum, bouis costa,& est dulbub, Syluaticus. Dulbub autem quid sit nondum reperi. Βούπεσις vel βούπρησις potius, genus oleris syluestris simile sinapi, Varinus. De hoc pluribus in bupresti insecto. Βούπνιον, trifolium herba, Varinus. Butomo Theophrastus folium reddit arundi-

naceum, angulare: caulem inoffensissimum, qui malū magnitudine sidæ proximum in lacu producat: fœminam sterilem esse, ad nexus vtilem, &c. Democritus in Geoponicis est author butomum in paludibus nasci, folia ferre irinis proxima, quibus boues iucunde vescantur, vnde nomen ei datum: vbicunq; prodierit, solum excauandis aquilegijs idoneum fatetur. Herbarij & officinæ, vt Ruellio placet, vocant hodie iuncum cabacinum, quòd folijs eius tegetes & sportulæ, sicut & sparto texuntur: nanque corbulas quibus ficus & vuas passas recondunt, corbas vel potius cabas solent appellare.

Βου particula in compositione sæpenumero nihil aliud quàm magnitudinē innuit, Græci ἐπιτατικὸν μόριον vocant: sic etiam equi nomen propter corporis magnitudinem in compositis vsurpatur, vt hipposelinon, hippolapathon, hippognomon. Tauri nomine apud veteres omnia magna & violenta significabantur, vnde & βου particula, vt quibusdam videtur, à boue dicta est, Eusthatius. Lapathorum generibus Solon bulapathon adiecit, radicis tantum altitudine differens, & erga dysentericos effectu, potu ex vino, Plin. Mihi quidem verisimile fit eandē esse hippolapathon à Dioscoride dictam, quæ rumicū maxima locis prodit palustribus, nec viribus à cæteris dissidet. Pro eadem hydrolapathum quoq; acceperim, cuius loci natales nomine produntur. Dioscorides trium rumicum, agrestis oxylapathi, & oxalidis, semina in aqua vinoúe contra intestinorum tormina vtiliter bibi author est. Oxylapathum quanquam passim nascitur, lætius tamen copiosiusq; in montibus, præsertim circa buum stabula, ipsis intactum. Bumasti vuæ tument mammarum modo, in pergulis seruntur albæ nigræq;, Plin. Varro bumammas vertit. Macrobius bumammias circa finem libri 3 Huius generis esse puto quas Arabes & vulgus hodie cibibas vel zibibas vocant. Fraxinum amplissimam lentissimamq; bumeliam vocant in Macedonia, Plinius. Gaza apud Theophrastum bubulam fraxinum reddidit. Illam esse puto ex qua mensæ elegantiores conficiuntur. Buselinon prodidere quidam differre breuitate caulis à satiuo & radicis colore ruffo, eiusdem effectus, præualere contra serpentes potum & litum, Plin. Menas apud Varronem, Noui (inquit) maiestatē boum, & ab his dici pleraq; magna, vt βουσυκον, βουπαιδα, βουλιμον, βοῶπιν. Sunt autem busyca grandiores & fatuæ fici authore Festo: vulgo mariscas ficus nominant, Ruellius. Ego quasdam ficos mariscas coniunctis vocibus in Plinij, Catonis, & aliorum libris nominari inuenio.

Aegyptijs ἀλκῆς καὶ ῥώμης symbolum est Leo: quemadmodum terræ & agriculturæ & alimenti bos, fortitudinis & parrhesiæ, equus. Clemens lib 8. στρωματέων. Cottina insignis meretrix Lacedæmone ἀνέθηκε βοῦν χαλκοῦν (& mox βοΐδιον χαλκοῦν) Athenæus. Mythræ, qui sol est apud Persas, simulachrum fingebatur leonis vultu, ambubus manibus reluctantis bouis cornua tenens, quo significabatur lunam ab eo lumen accipere, cum incipit ab eius radijs segregarij, Gyraldus.

Βουκλεπτεῖν apud Homerum exponunt ἀπέλασαι, id est abactum, non boum solum, sed quorumuis pecorum: Alibi pluribus vocabulis rem eandem exprimit poeta, Οὐ γὰρ ἐμὰς βοῦς ἤλασαν: & alibi abigeum vel abactorem ἐλατῆρα βοῶν appellat. Βουδόρα ἤματα ab Hesiodo dicuntur frigidissimi dies, in quibus flante Aquilone tum boues tū aliæ quadrupedes excoriantur: Boreas enim inquit, Καὶ τε διὰ ῥινοῦ βοὸς ἔρχεται, οὐδέ μιν ἴσχει. Βυδέρα τόμοι, de ijs qui boum instar excoriari mererentur, Suid. Βουδιος, stolidus. Βοώδης, mansuetus, simplex, apud Menandrū. Βουβαρος, magnus & stupidus, ἀναίσθητος, superbus, à nimia corporis mole dictus videtur, &c. vide Etymologicon. Βουβὼν glandula in inguine tumida, à bu particula intendente, & βῶ τὸ βαίνω, τὸ πολὺ ἐπὶ τοῖς ὑψηλοῖς βαίνειν, Etymolog. Bubones antiquis fuere tumores vniuersi præter naturam: mox ita priuatim nuncupati, qui in fœmoribus, alis protuberarēt ac collo, Cælius. Βουλιμία, βούπεινα, βούβρωσις, diuersa vocabula rem eandem significant, famem scilicet ingentem, & vniuersam: Indoctiores superiore sæculo medici bolismum & famem vaccinam vocarunt. Lud. Cælius lib. 26. ab initio, multa scitē de bulimo scribit, tum alia, tum quid ab appetitu canino differat. Gellius transtulit vim famis non tolerabilem. Sunt qui καρδιωγμὸν quoq;, id est oris ventriculi morsum & famem intempestiuā, bulimon vocitent, Cæl. Dores καρδιώττειν dicunt, quod Xenophon βουλιμιᾶν, Pollux. Reperitur & βούβοσις, & βούβρωσις: siue à bu vocula intendente, siue ab ipsa quadrupede, quod ita affecti boues integros esurire videantur (vel boues mactare cogantur) vt de Herculis voracitate legimus. Sunt qui bubrostin dolorem aut tristitiam ingentē aut misericordiam accipiant, vnde cor & animus consumatur, apud Home. Iliad. ω. Ἐ κακὴ βούβρωστις ἐλαύνει. Eiusdem præterea nominis deam quandam vel dæmonem Ionum legimus, templo ei in Smyrna dedicato, apud quam hostes deuouebant. Βουλιμιᾶν ἢ βουλιμώττειν, vehementer esurire. De bulimo plura Suidas. De buphago mox inter prouerbia. Βουλιμεῖς, οἱ δὲ Βουλινεῖς καὶ Βουλινοί, populi prope Liburnidas insulas, Dionysius poeta. Βοαγριος fluuius Locridis cuius meminit Homerus Iliad. β. Βυδρομεῖν accelerare exponunt, vt sit idem quod βοηδρομεῖν aut βοηθεῖν, cum clamore accurrere: nisi malis à bu particula ob vehementem cursum. Βυδῦται aues quædam sunt in Ixeuticis Oppiani. Dedit & nostra lingua auibus nonnullis nomen à bubus: nam sturnos vocat rinderstaren, regulos ochsenkungle, & ardearum quoddam genus mosskuo vel vrrind. Βουγενεῖς apes à poetis vocari dixi: Aristoteles etiam centauros vocat βουγενῆ & ἀνδρόπρωρα τέρατα. Βουκόρυζα, pituita vel grauedo immoderata: & βουκόρυζος, stupidus, nimis imperitus: quē & κελέμυξον eadem ratione dicimus, vt cui cerebrum muco ac pituita occupatum sit. Βούπαις est grandis puer, adolescens (qui ex pueritia in pubertatem transit, quē & ἀντίπαιδα & πάλλικα vocant: Germanica vox eius eius ætatis ein bueb. proxima Græcæ est) & piscis quidam, Varinus: item apicula, sic dicta quod ex bubus nascatur. Βούπαλος, asinus. Βουπαλίδες, periscelides, femoralia. Κεύρυτος, amnis rapidus & valde fluens, Varinus. Βουτζίονες, magna præcipitia & colles, Idem. Βυθώνης, βούχηλος, Varinus: vox nusquam alibi mihi comperta. Βουφόρτων κοίρανοι εἰκοσόρων, nauium valdè oneratarum principes, Suidas. Herculi propter eius uoracitatem sacer est larus qui & βουφάγος cognominatur, Athenæus. Βουχανδής, capacissima: ut Βουχανδὴς λέβης, qui vel bouem caperet, in Epigrammate. Βουχιλος, fertilis, εὔτροφος. vt in carmine, Παῖς βουχιλοῦ χαίτας Ἀρκαδίης. Βουχυλον autem nomen est loci, apud Suidam tamē similiter per iota scribitur. Βούτυπος (μαυρούσιοι ἔχουσι δέρματα βουτύποις ἰδέσθαι ἴσα, Suidas boues feriens: Βουτερεῖν, ψακαστόν, ἰδεῖν, ἀτεχνόν, Varinus. Βουτας, ὁ παχὺς ἢ παχύς, Idem, Βυτάνη pars nauis (longæ) cui clauus alligatur: vel flagrum, ἡ τάνασις τῆς βοείας: ἡ μάχη καὶ ἀηδία. id est contentio & molestia, Hesychius nimirum ἀπὸ τοῦ σφόδρα τείνεσθαι, quod prædictis omnibus conuenit. Alexandri equum bucephalan vocarunt, siue ab aspectu toruo, siue ab insigni taurini capitis armo impressi, Plinius. De hoc plura dicemus in Equo. Bucephalum etiam inter tribuli nomēclaturas apud Dioscoridem legimus. Buphagus, vorax, helluo, & leonis epitheton, siue per hyperbolen, tanquam qui boues integros voret, vt de Hercule fama est: siue è bu simpliciter intendente particula. Nam & in alijs quibusdam compositis apud Græcos dubitari potest, ab ipsis ne bubus, an qua diximus vocula, nominentur. Buprestis siue scarabei genus boues inflantis, siue alia ventris inflatio accipiatur, æque ad ipsos boues ac morbi magnitudinem

tudinem, vocabuli etymon referri potest. Sic & burycho pisci cetaceo apud Varinum, figurâne rostri an amplitudo nominis causa fuerit, dubites. Βουγάϊον Iliadis lib. 13. Grammatici exponunt, bouem operarium, vel tardum & crasso corpore hominem: vel imperitum & stupidum (qualem Galli quoque sua lingua appellant grand ueau, id est grandem vitulum) vel denique arrogantem & iactabundum, & simpliciter βουών, Varinus. Samij lacte victitantem & imbecillum βουγάϊον vocant. Βούνικος, Alexandri Paridis ex Helena filius. Bupalus ἀγαλματοποιὸς Athenis, Suidas in Hipponax. Apud Herodotum historiarum secunda obelisci bupori nominantur: quos Rhodopis quæstu ditata meretricio Delphis dicauit. Nec ambigitur apud Græcos, quin magnos intelligere oporteat, etiamsi assandis bobus aptos Vella buporos accipit, ridiculè, ni fallor, Cælius. Busiris Aegypti rex (à quo ciuitati quoque nomen) ab auia Io in vaccam mutata hoc nomen forte inditum habet: vel παρὰ τὸ βοῦς εἴρειν, vt Etymologici author conijcit, id est à conserendis & iungendis bobus, vt qui vel solus duos boues sub iugum includere posset: vel παρὰ τὸ βοῦς ἐν τῇ σειρᾷ, vtpote adeò robustus vt bouem catena vinctum ducere valeret, sicuti de Laerte fertur. Hillas intestina veteres esse dixerunt, vnde bobilla oppidum in Italia, quòd eo bos intestina vulnere trahens aduenerit, Non. Marcellus. Perpauca sunt quæ primam syllabam bu purum habent, nec tamen cum superioribus, vt videtur, quicquam commune, ex quibus censeo quæ sequuntur. Βουκαιῶν, ἄτιμον ἢ τὸ αἰδοῖον, κυπτ. ει. Βουπλὰξ, αἰθυῖα. Βούχωμα, ὄρυγμα. Βυφαράς, γεφυρας. Βυλεψίαν, Varinus videtur αὐταρχείαν exponere: vocabulum rarum, nec alibi mihi repertum, apparet autẽ excoriationem sonare. Βυχχεὺς τὸ ἰσχυρός, ἢ ὁ ἔχων, Varinus: forte à magnitudine corporis. χεὺς enim corpus est: & Βουχυμα, forte à βυ & ἄγχυμα. Budini, Βουδῖνοι, Sarmatiæ populi sunt, apud quos tarandus fera nascitur, Gelonis adnumerati, Eustathius in Dionysium. Pannonij, secundum aliquos Βούλγαροι, Idem: Bulgari nimirum.

b. Συβαρίδι βοῶν, σημαίνει ἢ τοὺς ἐν παρόντι ἔχουσαν, Varinus. Boæ in Italia appellatæ serpentes, in tantã magnitudinem exeunt, vt diuo Claudio principe, occisæ in Vaticano solidus in aluo spectatus sit infans. Aluntur primo bubuli lactis succo, vnde nomen traxêre, Plin. Apud eundem boa appellatur morbus papularum, cum rubent corpora: is sambuci ramo verberatur: sanatur etiam ebuli folijs contritis & è vino vetere impositis. Homerus regiã & eximiæ authoritatis in homine formam hoc versu depingit, ἠΰτε βοῦς ἀγέληφι μέγ' ἔξοχος ἔπλετο πάντων. Tarandus fera apud Budinos in Samatia nascitur magnitudine bouis, Eustathius. Γυῖα βοὸς μελδοντες, Callimachus dixit, membra bouis elixantes. Ἄλφα Varinus exponit caput bouis: quod & βούκρανον vna voce dicitur, Bucephalus appellatur equus cuius coxis inustum est βουκέφαλον (aliâs βουκράνιον) id est bouis caput, Etymolog. Si oculi plani & lati fuerint, boum oculis similes existimato, Adamantius. In Indico mari arbusculas nasci ferunt colore bubuli cornus, ramosas &c. Plin. Plutarchus in Sympoliacis Decade 7. Problem. 2. docet homines præfractos & asperis moribus, & intractabiles κεραοβόλους vocari solitos, quam vocem haud satis cõmode vetteris Latine. Sumptam autem metaphoram ab agricolis, apud quos semina quæ priusquam in terram decidant, incidant in cornua boum, κεραοβόλα dicantur. (Hermolaus Barb. legumina inobsequiosa & contumacia vocat.) Hæc aiunt prouenire cæteris multò duriora, vnde & ἀτεράμονα vocantur. Qui scripsit Etymologicon indicat hanc vocem semel duntaxat vsurpatam à Platone, sumptamq́; à leguminibus quæ nec igni nec aqua molliescant: cuiusmodi quædam videmus admixta leguminibus minuta nigraque. Locus est apud Platonem libro de Legi 9. vbi interpres inepte vertit fulminis tactu prædura, quasi κεραυνόβολα dictum esset. Porrò cur id accidat, vt semina quæ in cornua boum impegerint, aut non proueniant, aut proueniant sicciora durioraq́;, Plutarchus hanc adfert causam: quòd ea quæ à manu calida statim excepta terra fouentur, magis adiuuantur calore, qui seminibus est amicus. At quæ in cornua incidant, proiecta magis videntur quàm seminata & mora frigus colligunt. Theophrastus dubitat, num friuolum sit, quod de cerasbolis iactant agricolæ, Hæc Erasmus Roterod. in Chiliad. Homerus ἀτεράμονα κῆρ appellat τὸ ἀτενὲς, καὶ σκληρὸν, καὶ μὴ τηρεν. Τεράμων est tener & mollis cui contrarius ἀτεράμων: neq; enim ἀτέραμος in masculino genere profertur. Gaza apud Theophrastum ateramnon incoctibile vertit. Ὕδωρ ἀτέραμον, aqua cruda. Μηδ' ἀπηνὴς ἄγαν γ', ἀτεράμων τ' ἀνήρ. Aristoph. in Vespis, pro viro inexorabili, duro, & corneæ fibræ. Circa Philippos ateramon nominant in pingui solo herbam, qua faba necatur: teramon, qua in macro, cum vdam quidam ventus afflauit, Plin. Semina quæ dum sparguntur boum cornibus attacta fuerint, non euadunt in bonam frugem, & grana producunt exigua, Rasis. Mihi quidem verisimile fit ortam hanc persuasionem de seminum duritate, quòd quæ dura & incoctilia sunt, cornu duritiem ac tenacitatem & insuper colorem præ se ferant, tanquam vitio per contagium nato. Similiter falsam illorum credulitatem reor, qui satis ramentis de cornu arietis asparagos nasci tradiderunt: Nam illorum quoq; semina cornu substantiam repræsentant. Hermolaus Barbarus in Corollario ad fabam Dioscoridis, Plinius (inquit) Theophrastum intelligit, nonnunquam fieri vt teramos in ateramon transeat, cum vapore atq; halitu terræ madidam, indigena quidã ventus afflauerit. Aliter Theodorus, qui duo illa, teramon & ateramon siue ateramnon pro coctibili & incoctibili, non pro herbis ita nuncupatis accipit. Theophrastus certe alio loco facile significat veriorem Theodori quàm Plinij sensum fuisse: Tantum Hermolaus, apud quem pro his Plinij verbis, teramon qua in macro solo, librarij supposuerunt, de qua in Macrobio. Macrobius certe quod sciam nullam huius rei mentionem fecit: non alienum tamen ab istorum vocabulorum etymo est, quod idem ex Faborino scribit terenum Sabinorum ligua molle significare, vnde Terentios quoq; dictos putat Varro: Hinc & Horatium molle Tarentum dixisse: & Tarentinas oues nucesq́; vocari, quæ sint terentinæ. id est molles. Apparet sanè Græcorum τέρην Sabinos retinuisse, Romanos autẽ transpositis literis tenerum dixisse. Τέραμνα grammatici etiam tectum domus exponunt, &c. Boum cornua cur in Auentino suspendantur, cum in cæteris Dianæ templis ceruorum tantummodò cornua affigantur, lege apud Plutarchum Problem. Roman. 4. Βοὸς κέρας apud Homerum esse aiunt cornu quod lineæ piscatoriæ iuxta hamum circumponitur, alij pilum, Varinus. Coronius appellatur bos, cui cornua sunt κορωνά, id est lunata, Cælius. Κίλλιξ, bos qui cornu alterum peruersum habet, Varinus. In Scythia maximum frigus mihi videtur esse causa, cur omnino cornua bouino generi non succrescant, astipulante sententiæ meæ Homeri carmine Odysseæ quarto, quod ita habet: Et Libyen, vbi sunt cornuti protinus agni. Quod rectè dicunt in locis calidis maturè cornua existere. Nam in vehementibus frigoribus, aut non oriuntur statim pecoribus cornua: aut si oriuntur, vix oriuntur, Herodotus libro 4. Vergilius sanè in Georgicis meminit boues in Scythia nimio frigore perire, cum non in stabulis sed campis niuosis hyemem agant: *Intereunt pecudes, stant circumfusa pruinis Corpora magna boum.*

Cornu vox etiam ad vngulas propter substantiæ similitudinem transfertur, vt in vernacula lingua circa boues & equos, sic apud Latinos, Solido grauiter sonat vngula cornu, Vergilius Georgicis 3. Hinc equi cornipedes

pedes poetis dicti. Hoc non animaduerso deceptus videtur Plinius cum scribit: Bouum attritis vngulis cornua vnguendo aruina medentur agricolæ: adeoq; sequax natura est vt in ipsis viuentiũ corporibus feruenti cera flectantur, &c. vt singulis capitibus quaterna fiant. Apparet eum ex diuersis authorum locis, quæ alibi de propriè dictis in capite cornibus legerat, & alibi de cornu, id est cornea substantia vngularũ, sine iudicio coniunxisse. Quid enim vngulis cum cornibus capitis ita commune, vt hæc illis attritis vngi debeant? In simili errore Græcos quosdam Grammaticos deprehendo: nam vbi Dionysius Afer Πᾶνα κεραόποδα cognominat, Eustathius exponit, non cornipedem (sicut etiam Latini poetæ capripedem & semicaprum Pãna vocitant) sed ὀξυκέρων, id est qui acuta capitis habeat cornua, κεράποδος (hæc eius verba sunt) ... Sed quid opus est longius interpretationem quærere, vbi non deest proximior, vt ὄνυξ (id est vnguis qui de multifidis pedibus propriè dicitur, vt i de solidis ὁπλή id est simplex vngula) pro chela id est vngula bisulca accipiatur. Miretur autem aliquis quòd animal bisulcum, quale bos est, Græci δίχηλον vocent, cũ illo numeri aduerbio nihil opus fuisset, nam χηλὴ per se de dionychis, id est bisulcis tantum dicitur, cuiusmodi pedem in crustatis forcipem appellamus. Μόχλος est reduplicatio quædam in asinorum & boum collo, Varinus. Βοὸς βοείη, pleonasmus est apud Homerum pro corio bouis, quod & βοείη vocatur, Varinus. Κόλλα est glutinum vel corium dorsi bubuli vnde glutinum excoquitur, de quo plura mox in Tauro, taurocollæ vocis occasione. Collopas vocant Græci coria duriora circa ceruicem suum & boum, ex quibus fiunt κόλλαβοι dicti, id est clauiculi quibus intenduntur & remittuntur fides in cithara, Varinus. Dionysius in Periegesi de Iberia, Ἠπείρου κείνην ἰκέλην ἐνέπουσι βοείη, id est Ibericam terram siue Hispaniam, corio bubulo assimilant: figura nimirum. Hyda mensura terræ apud Anglos, authore Polydoro Vrbinate in Historia Anglicana, viginti iugera Anglicana comprehendens, nomẽ sortita à corio bubulo (id Germani ferè hydam aut hutam appellant) quòd in tenuissimas laminas sectum hydæ quantitatem circumscribere posse videatur: quod si verum est, longè abesset hyda à viginti iugerum dimensione. Verum nihil prohibet eam dictionem ab vna significatione in aliam fuisse translatam, vt centuriæ etiam. Verum authorem habeo Henricum archidiaconum Hintendunensem, qui asseuerat hydam tot in se capere iugerã, quot vni aratro annuo cultu sufficere possent. Quod si verum est, idem foret hyda apud Anglos, quod mansum apud Iureconsultos, Robertus Cenalis. Dido soror Pygmalionis, Agenoris filia, cum Sichæo marito Tyrum habitabat: Illum Pygmalion vt pecunias eius obtineret in peregrinatione clam occidit. Occisus ille vxorem in somnis monet vt fuga sibi caueret à fratre impio, qui maioris pecunias quàm naturæ leges faceret. Itaque is in Libyam fugit, assumptis aliquot Tyrijs & pecuniarum copia. Et cum Iarbas Nomadum rex non admitteret eam, tantum loci quantum bouis corium occuparet sibi vendendum petijt. Hoc impetrato, corium discidit in lorum angustum & oblongum, eoq; loci quantum potuit longe lateq; inclusit, ita vt maximam in eo ciuitatem cõderet, quæ primum noua ciuitas, deinde Carthago dicta est: & arx eius Byrsa, id est corium, Eustathius in Dionysium. Cicero lib. 2 de Natura deorum, ciuitatem hanc à Carthagine Herculis filia dictam scribit, cum Byrsa prius diceretur. Reperitur & alia historia ab Eustathio ibidem prodita, quod cum Elisæ siue Didonis comites vrbem condituri terram foderent, capite bouis inuento, cœptum reliquerint, perpetuos sibi labores & seruitutem illic futuram, quales boum sunt, inde augurati: Postea cum alio loco effosso equinum caput inuenissent, bonum omen interpretati, tanquã & otium & victus aliunde suppeditandus defutura non essent, Carthaginem illic extruxerunt, quæ eam ob causam vernacula lingua caccabe (κακκάβη) dicta videtur, hoc est equi caput. Λαγάνιον, τὸ βοὸς τὸ ἀπὸ τοῦ τραχήλου χάλασμα. Varinus: forte palearia. Item λαγάριον μέρος τῆς βοείης ..., Idem. Κεύτωσον, τὸ ὀσφὺν τοῦ βοός, ..., Idem: Forte sine distinctione legendum τοῦ βοὸς τὸ μέρος: Nusquam alibi hanc vocem inuenio: conijcio autem esse partem illam carnosam quam Latini lumbos. Græci ψόαι propriè vocant, der schlembraten. Nostri bubulum ventrem multiplicem ruminationi destinatũ nominant menigfalt: quo nomine puto comprehendunt, omnes illos ventres numero tres, in quibus ruminando alimentum præparatur, quorum singulos Græci suis nominibus efferunt. Eorum primus (inquit Aristoteles de partibus animalium 3.14.) cibum recipit inconfectum, secundus aliquantulum confectũ, tertius plenius, quartus perquam plenè confectum. Nomina hæc Græcè indita sunt, κοιλία, κεκρύφαλος, ἐχῖνος, ἤνυστρον: quæ Latine, interprete Gaza, sic reddi possunt, venter, arsineum siue reticulũ, omasum, abomasum. Sed de his alibi agendum erat, vbi de animalibus in genere tractabitur. Qui Germanica eorum nomina desiderat, si quæ sunt à bubularijs cognoscet. sic illos voco qui intestina diuendunt. Nam Grunnius Porcellus in testamento ludicro bubularijs intestina sua donat. Græci κοιλιοπώλας eosdem vocant, non illos solum qui farcimina vendũt, vt vel ex hoc Aristophanis in Equitibus loco patet, Τί μ' οὐκ ἐᾷς πλύνειν τὰς κοιλίας, πωλεῖν τε τοὺς ἀλλᾶντας; Echinum Eustathius exponit interna ventris seu ventriculum, Nicandri scholiastes bouis ventriculum propriè hac voce signari ait: coniecerit autem aliquis eminentium partium asperitatẽ causam huius nominis fuisse. Omasum grammatici exponunt pinguius atque crassius intestinum, quod nonnulli bubulum esse credunt, Horatius Serm. 2. *Seu pingue tentus omaso.* Et rursus 1. epist. *Patinas cœnabat omasi Vilis, & agnini, tribus vrsis quod satis esset.* De illo qui concubino procaci rure omasum edisse se neganti, bouem occidit, supra diximus ex Plinio. Abomasi vocabulum a Gaza fictum existimo, à situ: Reticulũ vero imitatione vocis Græcæ a figura eum dixisse. Cæterum membranas cum alias, tum diaphragma & peritonæum priuatim nostri appellant *lyften*: alij diaphragma priuatim *das kröse*, id est cornicem, nescio quam ob causam. Alia nomina vernacula partium illarum quæ in laniena seorsim venire solent, paulo post adferam in F. litera.

Pulmo elephanti quadruplo maior bubulo, Plinius. Bucardia gemma bubulo cordi similis Babylone tantum nascitur, Idem. Homini renes bubulis similes, velut è multis renibus compositi, Idem. Camelo tali similes bubulis, sed minores paulò. Idem. Βοὸς πόδα Attici bouis viuentis pedem nominant, mortui autem βόειον πόδα. Varinus & Ammonius. Hippopotami vngulæ binæ, quales bubus, Plinius. Sarcites gemma bubulas carnes præsentat, Idẽ. Βόλβιτον & βόλβιθον, vel βόλιτον & βόλιτος, bouis fimus propriè à Grammaticis exponitur (impropriè autem quorumuis animalium, Etymolog.) item ὄνθος apud Homerum, quæ vox ad asinum magis pertinere videtur, vt hic etiam, author Pollux. Boliton asellorum propriè dici retrimenta putant: sed & boum superfluitates ita vocantur. Quod verò boliton pronunciant Attici, reliqua Græcia (præsertim Iones, Etymologus) bolbiton, Cælius Rhod. ex Aristophanis interprete in Batrachos, vbi de Empusa legitur quod pedem alterum habeat βολίτινον, id est asininum. Agnoscunt vocem Latini quoque: siquidem Pompeius Festus inde inflexum verbum bulbitare putat, quod significet puerili stercore inquinare, Cælius. Aristophanes in Acharnensibus: ἐν τοῖσιν ἐκ τῶν βολίτων: scholiastes exponit, in omnibus delicijs & bonis, siue τῶν ... nam sermo de bobus erat: siue quod stercorata quæ plantantur

plantantur aut seruntur omnia lætiora vegetioraque proueniunt. Idem in Equitibus, χἄγωγ' ἄρ' ἔγνων τῆς βολίτου ἡττημένος: hic βολίτους interpretatur βοϊδίοις, vel τοῦ τῶν βοῶν ἐπαγγελίαις: vbi & hæc verba leguntur, Ἡ δ' βοὸς κοιλία βόλιτον ἔχει: item, βόλιτοι γὰρ οἱ ἀπόπατοι τῶν βοῶν, id est boum stercora. De Empusæ pede bolitino, id est asinino supra dixi. Βολίτου δίκην, prouerbium in eos qui ob minima delicta puniuntur: extabat enim Solonis lex etiam aduersus fimi bubuli fures, Suidas, Aristophanis interpres, & Erasmus in prouerbio Boliti pœnam, vbi βολίτινον σκέλος ineptè exponit crus veluti è bubulo stercore conflatum. Βόλιτον appellatur, quasi βοὸς λιτὸν: quod liquidiora sint bouis excrementa quàm cæterorum animalium, Etymolog. Citat autem & Hipponactem, qui βολίτου κασιγνήτην dixerit, fœminam opinor extremè contemptam. In Phrysiorum agris videre est domos bolitinis parietibus: in alijs bubulum stercus ad ignis materiam (propter ligni inopiam) siccari: Quin & hodie nostrates quem insigniter contemnunt, βόλιτον appellant, Erasmus Rot. Βολεών, fimetum vel sterquilinium est, κοπρεών, vbi boum & iumentorum stercus reponitur: Significat etiam locum in portu vbi alligatæ sunt anchoræ. Bœotia regio nomen habet à rege loci Bœoto, quem Arne mater mulier Aeolis enixa, vt patrem lateret, abiecit εἰς βοῶνα (id est stabulum, vt ego interpretor: Cyrillo βοών, ὁ σηκός, custodia est apud Alexandreos) vnde nomen Bœoti illi impositum. Ouidius, Metamorpho. libro 6. *Te quoque mutatum toruo Neptune iuuenco Virgine in Aeolia posuit,* Pallas scilicet in tela sua. Euphorion, Τὸν ῥα Ποσειδάωνι δαμασσαμένη τέκε μήτηρ, Βοιωτὸν δ' ὀνόμηνε, τὸ γὰρ καλέουσι βοτῆρες, Ὅττι ῥα πατρὸς ἔην βοῶν ἀπεθήκατο κόλποισιν. Alij Bœotiam dictam malunt à boue, quam ex Apollinis oraculo Cadmus secutus est, & quo in loco illa moribunda procubuit, Thebas condidit: cum regio illa Aonia prius diceretur, Etymologicon. Huic fabulæ qui prolixius immorari voluerit, legat Ouidium lib. 3 Metamorph. Bolbitinum & Bucolicum, duo sunt ex hostijs Nili, non genuina, sed effossa, Eustathius in Dionys.

c. Βούνομοι, loci palustres vel alij bubus pascendis apti: apud Suidam legimus βουνόμον ἀκτὰν, id est littus pascuum, & βουνόμους ἐπιστροφὰς, loca in quibus boues pascuntur. Μηλόβοτος κεῖμαι καὶ βουνόμος, in Epigrammate de Mycenis dirutis. Βουβόσιον, τό, pascuum, Strabo, χώραν ἀγαθὴν βουβοσίοις. Βούβρωσις, ἐν ᾗ πάντα βόες ἀνέτως νέμονται. Etymologicon. Βούτροφον, eruum, Varinus, malim per α. in penultima: est enim eruum in boum cibo laudatum. Βουνίας, βοτάνη τις ἐστιν, ἢ γογγυλίδι ὅμοιον. Idem: pro posteriore significato legendum videtur βουνιάς. Lotus pratensis apud Dioscoridem, doctorum omnium consensu vulgare trifolium est, quo in quibusdam Italiæ locis, vt Brixiæ & alibi etiam agri conseruntur: cum pecori, bubus præsertim, plurimum optimumq́; præstet alimentum: est enim subdulce: & semel satum restibili per aliquot annos fœcunditate germinat. Lotum arborem (vt obiter dicam) alij alia facie describũt, quam ego in Prouincia Galliæ sic priuatim nominatã vidi circa montẽ Pessulanum: folijs referebat vrticam maiorem ferè, baccis nigricantibus rotundis, paulo minoribus quàm cerasorum, exigua carne, dulcissimis: arbor est satis magna, vulgus illic ledonnier appellat. Gramen passim cognoscitur, geniculatis ramulis serpens, radicesq́; ab ijs geniculatas & dulces spargens. Folia eius in tenuitatem cacuminata & dura, vt arundinis paruæ lata, bubus iumentisq́; pabularium. Nec vlla iumentis herba gratior, siue viridis, siue in fœno siccata, Ruellius. Vulgus nostrum graminis nomine plures vsu facieq́; cõsimiles herbas appellat, & Plinius quoq; tria facit genera, in quibus discernendis nostri temporis medici contendunt: Dioscoridis autem & veterum medicorum gramen, vnum & vnius generis est, quod cum alijs notis, tum denticulatis præcipue radicibus, siue radicũ mucronatis germinibus discernitur, & loca amat arenosa. Petrus Matthæolus reprehẽdit Ruellium & Leonicenum, qui graminis genus aculeatum à Plinio descriptum, coronopodem Dioscoridis esse arbitrãtur. Gramen in officinis (inquit Ruellius) nomẽ seruauit, rura dentem canis & olitores appellant. Vulgaris est herba, nunquam se ab humo attollens, flagellis teretibus articulatis, exilibus folijs, & in cacumen fastigiatis, radice etiam geniculata, gustu non ingratæ dulcedinis. Gramen aculeatum rura nostra etiam canarium dentem appellãt: aliqui è vulgo capriolam, quòd capris grato sit pabulo: multi ab effectu sanguinariam, quòd aculei foliorum quini seniue in echinatum fastigium vnà conuoluti nares farciunt, eliciendi sanguinis gratia cum extrahuntur. Crus galli etiam Latini appellauere, quòd stylus è medijs folijs exurgens in pedem galli conformatus articuletur, reliquum exhibens cruris effigiem. Eadem ratione Græcis & Dioscoridi coronopus id est cornicis pes ab eadem figura nominatur. Nanq; gramen aculeatum, crus galli, sanguinaria hæc, vna & eadem est herba, quæ coronopus dicitur Dioscoridi, Tantum Ruellius. Plura vide in Cornice infra lib. 3. De cunila bubula supra dixi: cuius mentionẽ hîc repeto, vt Georgium Alexandrinum reprehendam, qui eandem esse quæ nunc cotula & bouis oculus appelletur imperitissime scribit. Polygoni siue sanguinariæ maris genus quoddam est pusillum, cui Germanicum nomẽ *knawel*, & frequentius reperitur æstatibus pluuijs per arua, præcipuè rapis consita. Herbula dodrantalis, fruticosa, pluribus ab vna radicula alba inutili recta descendente cauliculis, quorum geniculis folia adnascuntur angusta, incana, & in omnibus alarum cauis flosculi minimi numerosi subuirides stellatiq́; prodeunt. In pabulo mire expetitur bubus, quamobrem multis in locis fasces eis collectos offerunt. In vino cocta & pota calculos imminuit, & vrinę stillicidium emendat. Describitur ab Hieronymo Trago lib. 1. cap. 129. Quemadmodum & alia ei similis ferè sed per omnia minor, semine plenissima botryos instar breuissimis foliolis, à quibusdam herba cancri dicta (alia tamen ab heliotropio) eiusdem ferè facultatis cuius superior, eodem lib. cap. 128. Germani vocant *harnkraut*, id est vrinalem, in Gallia aliqui centigraniam vel millegraniam: sapore est ferè betæ, vinoso, linguam & os vellicante. Licebit hanc polygonon minimam illam minorem vel mediam appellare. Inter vitia frugum est, quod triticum vaccinum vulgò vocatur, *küneyssen*, nostri *blaun klaffen*, nescio qua nominis ratione. herba est caule pedali vel altiore, folijs nigricantibus, binis, mucronatis: spicam florum purpuream ædit, folijs etiam insertis eiusdem ferè coloris, aspersis maculis quibusdam flauis: radiçe breui inutili, messis tempore postquam defloruit, in singulis conceptaculis bina ternáue semina, tritici simillima, colore tamen puniceo producit. Eodem colore panis, si forte immisceatur, infici solet. Prouenit in agris qui triticum vel zeam alunt. Describit eam Hieronymus Tragus lib. 2. cap. 32. vsu nullo.

Βουκάπη, præsepe boum: κάπτειν enim est edere. Τραύξανα sunt reliquiæ & quisquiliæ, quæ à præsepibus equorum, boum, & aliorũ pecorum vel iumentorũ decidũt, Varin. Vaccam fœtam Vergilius dixit: est autẽ fœta & grauida, & partu liberata, Seruius. Antiqui etiã fordam dixerunt bouem prægnantem, Ouid. lib 4. Fast. *Forda ferens bos est fœcundaq́; dicta ferendo.* Et rursus, *Pontifices forda sacra litate boue.* Bos forda, quæ fert in ventre, Varro. Eandem hordam appellabant, vnde hordicalia Romæ festa, quo die hordæ boues immolabantur, Hermolaus. Φορβὰς βοῦς, ἡ νομὰς ἢ τιθεμένη, Varin. id est vacca quæ alitur & pinguescit. Forbeam antiqui omne genus cibi appellabant, quam Græci φορβὴν: His vocabulis propinquũ est Germanicum *fueter*, & Gallicum fourrage, nisi quis à farragine potius deducat. De caprifico, quo ita boues (vel tauri) edomentur, vt propè immobiles consistant, res perquisita

etiam

tiam Plutarcho in Sympoſiacis,iniuria temporum deſideratur.Si quis curioſior rationes aut coniecturas requirat,adeat Cælij Calcagnini epiſtolicarum quæſtionum libri 2. epiſtolam 15. Vide in Tauro etiam in E.ex Horo. Mugio,fictitiũ verbum à voce boum.Ad Herenn.lib.4.Imitationis hoc modo: Vt maiores rudere, vagire & mugire,& murmurare & ſibilare appellauerunt.Litera mugiens,Quintil.lib.12.Inde cum actæ boues quędam,ad deſiderium (vt fit) relictarum mugiſſent,&c. Liuius 1.ab Vrbe. Prœtides implerunt falſis mugitibus apros,Verg. Aegloga 6 Dicitur etiam de alijs animalibus,vt monocerote apud Plinium: Et de inanimatis,Terram mugire videbis, Verg.Aeneid 4.Malus mugit Africis procellis,Horat.3.Carm.Equidem & montium ſonitus,nemorumq; mugitus prędicunt,Plin.lib.18.Crebris mugitibus ſonant amnes, Verg.Georg.3. Mugitus boum fumiſici,luctiſoni,rauci,& terrifici à poetis nominantur. Diros victima mugitus edidit,Ouid.Metam.7. Et vox aſſenſu nemorũ ingeminata remugit, Verg Geor.3.& in Aeneide, Sequitur clamor cœlumq; remugit. Eſt auis quæ boum mugitus imitetur in Arelatenſi agro taurus appellata,alioqui parua,Plinius. Greges mugientium, pro boum, Horatius. Boare,boum videtur proprium,etiam ab ipſa voce,quemadmodũ baubare canum:boire Pacuuio. Clamore & ſonitu reſonantes bount, ſed hoc antiquum & inuſitatum eſt. Bouare dicuntur boues,cum vocem emittunt, teſte Varrone lib.6.de lingua Latina:boare tamen magis eſt in vſu.Græci de boum voce μύκημα dicunt, μυκηθμὸς, μυκᾶσθαι, μυκώμενος, Pollux:omnia per υ. μηκᾶσθαι enim per η.caprarum eſt.μυκηθμοῦ δ' ἤκουσα βοῶν,Homerus: Idem Iliados ε, Αὐτόμαται δὲ πύλαι μύκον οὐρανοῦ, portæ cœli reſonuerunt,id eſt apertæ ſunt, Etymolog. Dicuntur & βρυμυκαὶ boum mugitus, Varin. Μυκᾶται βοῦς ἢ μυκάται, καὶ ἀπὸ τούτου τὸ διὰ ταύτης τῆς φωνῆς χλευάζειν καὶ καταμυκᾶσθαι, τὸ καταγελᾶν, Varinus. Hanc vocem irridendi ſignificatione etiam ſermo Gallicus habet. Ἡ ἐρεβολας, παρὰ τὴν βολὴν, ὁ ὑψίλαλος, ἢ παρὰ τὴν βοῦν, Varinus. Mycaleſſus, μυκαλησσὸς, vrbs mediterranea eſt Bœotiæ, Thucyd.lib.6.ſic dicta,quòd vacca,quæ Cadmum cum exercitu Thebas duxit,mugitum illic ediderit. Eſt & alia Cariæ:item mons è regione Sami,Stephanus. Mycale,mons quidam Didymo: Herodoto promontorium in continenti ſitum: Stephano vrbs Cariæ. Nomen inde natum,quod reliquæ Gorgones μυκώμεναι,id eſt mugientes cùm Perſeum perſequuntur caput Meduſæ eo in loco reuocarint. Vide Mycale & Mycaleſſus apud Etymologum. Aliqui Mychalen nominant, quòd ſita ſit ἐν μυχῷ τῆς Καρικῆς ἁλὸς, id eſt in receſſu Carici maris,Stephanus. Bouinari,conuitiari & quaſi in aliquem mugire, Calepinus.

d. Narratur Pythagoras,bouem vbi prope Tarentum conſpexiſſet fabaciam ſegetẽ morſicatim corrumpẽtẽ, tum etiam proterentem pedibus,bubulco inſinuaſſe, Bouem moneret,frugibus parceret. Ridens buſequa: Ego (inquit) bouatim non didici,tu qui vidêre ſcholarum id genus experiens,obeas vicem meam. Eueſtigio Pythagoras auribus ſeſe admouens,ſui artificij quæpiam immurmurauit. Res additur mira: Obedientiſſimus bos,vt ab eo qui amplius ſaperet,edoctus,lacerare mox ſegetem deſtitit:quin etiam in futurum eiuſmodi pabulo abſtinuit: ſed & bubulum deſijt obſequium,factusq; de rureſtri colono ambulator vrbanus, Tarenti placide conſenuit, de manibus hominum victitans, Cælius.

e. Cuncta legumina ſiue frumenta bobus merito aratriſq; debentur: vinearum ipſarum vſus periret niſi eorum adminiculis ſubuehendis carpenta ſudarent. Quid de diuerſorum onerum comparatione referamus,dum inter mobilia & quicquid grauius eſt,abſq; vehiculis penè reddatur immobile? Reliqua quoque animalia,ipſæque cohortales aues,ex eorum capiunt labore ſubſtantiam. Vnde enim equis hordeum, vnde cibum canibus, vnde porcis pabulum dominorum ſolertia miniſtraret,ni pararentur boum labore frumenta ? Et ne longum faciam,bobus debet alimenta quicquid ali poteſt. Apud alios genus mulorum, apud alios camelorũ, apud paucos elephantorum licet exiguus vſus eſt,nulla poteſt natio eſſe ſine bobus, Hæc Vegetius in prologo in librum 3. Veterinariæ. Βοῦς ἐστι ἡμῖν ἐργάτης ἐν οἰκίῃ Κορωνὸς (id eſt, χαυρός, ὑψαύχην) ἔργων ἴδρις, Archilochus apud Etymologum. Mutatio olim non niſi ouium boumq; impendio dicebatur, non omittenda priſcarum legum beneuolẽtia. Cautum quippe eſt,ne bouem priuſquã ouem nominaret qui indiceret multam, Plin. Multa etiamnum ex vetere inſtituto bubus & ouibus dicitur, Varro. Ouibus duabus multabantur apud aliquos minoribus criminibus:at in maioribus 30.bub. nec vltra hunc numerum excedebat multatio, quæ poſteaquam ære ſignato vti ciuitas cœpit, pecoráq; multitia,aut incuria corrumpebâtur, vnde etiam peculatus crimen vſurpari cœptum eſt, facta eſt æſtimatio pecoralis multæ,& boues centenis aſſibus,oues denis æſtimatæ, Feſtus. Aes quod antiquiſſimum cõflatum eſt, pecore eſt notatum,Idem. Seruius rex ouium boumq; effigie primus æs ſignauit,Plin. Ἀλφεσίβοιαι apud Homerum mulieres bene dotatæ, quæ boues multos pro dote acciperent: nam ἀλφεῖν & ἀλφαίνειν ſonat inuenire,acquirere : & ἀλφὴ, εὕρεσις, τιμὴ, Varinus. Nota eſt illa Iliados ſexto armorum permutatio,vbi Glaucus cum Diomede mutauit, Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων: hoc eſt arma aurea pretij cẽtum boum, pro armis æreis quæ vix nouem bubus redimerentur. Hoc ſenſu etiam δωδεκάβοιον reperitur, quod duodecim boues pretio æquet. Βοώνημον, βοώνητον, bouis pretio redemptum, Varinus. Βοώνητοι, οἱ ἀντὶ βοῶν ἠγορασμένοι ἢ δοθέντες, παρὰ Κυπρίοις δὲ ἀνόσια, Idem. Πολυβοῦται, diuites & qui multa armenta poſſideant, Varro & Varinus. Vrbs cum condita eſt,tauro & vacca qui eſſent muri definitum, Varro. Apud Phryges,ſiquis aratorem Bouem occiderit, morte multatur, Ælianus.

Ariſtæum à Nymphis aiunt in Co inſula ouium boumque curam & ſcientiam didiciſſe : à Briſis verò melliſicandi rationem,Heraclides. Boues ad aratrum, Diodorus libro quarto & quinto,ait Dionyſium ſecundum ex Ioue & Proſerpina genitum,vel vt alij ſentiunt, ex Cerere,primum iunxiſſe, cum terra prius manibus hominũ coleretur. Plinio vero libro 7. teſte, aratrum Briges Athenienſis inuenit, vt alij tradunt, Triptolemus,de quo Poëta in primo Georgicorum intellexit, cum dixit: Vnciq; puer monſtrator aratri. Quo in loco Seruius: Alij, inquit, Triptolemum,alij Oſirim,quod verius eſt: nam Triptolemus frumenta diuiſit. Tacuit autem de nomine,quia non vnus in vrbe monſtrator aratri fuit,ſed diuerſi in diuerſis locis. Ex quo Trogus prodidit Habidem Hiſpaniæ regem barbarum populum primò docuiſſe boues aratro domare,frumentaq; ſulco ſerere. De Oſiride vt oſtendimus,ſentit etiam Tibullus. Cæterũ omnia ferramenta ruſtica,quibus terra vertitur,ſimul,vt puto, cum aratro Cererem comperiſſe, Vergilius proculdubio hoc verſu demõſtrat: Prima Ceres ferro mortales vertere terram Inſtituit. Quod vel Seruius approbat,dicens: Ceres prima omne genus agriculturæ hominibus indicauit:nam quamuis vel Oſirim,vel Triptolemum aratrum inueniſſe dicant,illa tamen omnem agriculturam docuit:quia ferrum dicẽdo,omnia agriculturæ ferramenta expreſſit. Verũ aut illi quos commemorauimus,nouiſſimi,vel alij alibi hæc cõmonſtrarunt:nam, vt Euſebij atq; Lactantij teſtimonio cõſtat,ante multas tẽpeſtates quàm eſſet Ceres, frumenti vſus apud mortales erat, præſertim apud Hebræos & Ægyptios, vti ex Ioſepho cognoſ-

cognoſcere licet, &c. Hæc Polydorus Vergilius de rerum inuentoribus libro 2. cap. 2. Baccho cornua attribui quidam iudicant, quòd primus coniungendorum boum author fuerit, Diodorus Siculus. Buzyges, Hercules quòd bobus iunctis terram arauerit, à quo familia Buzygia, Varinus. Alij Buzygen quendam heroen, arationem inueniſſe, & familiæ nomen dediſſe ſcribunt. Iugatinus deus colebatur, quòd coniuges coniungeret, vel quòd iuga committebantur, Auguſtin. libro 4. de Ciuit. Dei. Βουζυγία dicta Minerua παρὰ τὸ συναρμόσαι καὶ ζεῦξαι, id eſt quòd coniunxerit in iugum & aratrum boues. Colitur autem hoc nomine apud Bœotos, Varinus. Pallas Βοδεία cognominatur, quia humana excogitatum prudentia eſt, boum opera terram colere, Cælius. Bobus terra aranda eſt, & nulla cum eis altera animalia iungenda ſunt: ſed proprium hoc genus ſit ad arandum. Semina ſint munda & impermixta, Ioſephus libro 4. Antiquitatum inter leges Moſaicas. Pharos aratio eſt, & bupharos terra quæ arari facile poteſt, Varinus. Βουκαῖος arator, ὁ σὺν βουσὶ χαίνων τὴν γῆν: vel meſſor à bu vocula augente & καίνω τὸ κόπτω καὶ θερίζω: vel denique bubulcus. Iugerum vocabatur, quod vno iugo boum in die exarari poſſet. Actus, in quo boues agerentur, cum aratur, vno impetu iuſto. Hic erat CXX. pedum, duplicatusque in longitudinem iugerum faciebat, Plinius. Manſum nonnulli terram eſſe aſſeuerant, culturæ annuæ vnius aratri capacem: circiter viginti iugera continentem, &c. Robertus Cenalis. Bos γαῖος dicitur veluti colonus, à terra videlicet: à qua etiam Caium Γάϊον nominatum putant: ſic enim Itali & Tarentini mercenarium, aut etiam rudem hominem ac plane brutum vocabant, Cælius. Ἰσοφόροι βόες apud Homerum Odyſſeæ libro 18. qui ex æquo progrediuntur, aut æquale pondus trahunt, Varinus. Genus quoddam ſcribendi βουστροφηδὸν Græci vocant (vt Pauſanias ait Eliacorum libro 1. arcam Cypſeli hoc modo inſcriptam fuiſſe tradens) quod quidem tale fuit, à fine videlicet prioris verſus, ſecundum verſum conuertere, vt in diaulo curſu fit. Dictum vero eſt ab arandi ratione, cum in extremo ſulci in alterum ſulcum boues conuertuntur, vt Grammatici obſeruant Græci. De hac eadem re ſic Iſidorus libro 6. Verſus autem vulgò vocati, quia ſic ſcribebant antiqui ſicut aratur terra: à ſiniſtra enim ad dextram primum deducebant ſtylum, deinde conuertebatur ab inferiore rurſus ad dextram verſus, quos & hodie ruſtici verſus vocant. Hæc Iſidorus, vt Lil. Greg. Gyraldus obſeruauit. Βοηλάτης eſt qui boues ſub iugo ducit. Pollux: qui & ζευγηλάτης vocatur: ſignificat etiam bubulcum. Βουκάπηλος apud eundem is videtur qui vendit boues. Μεσαβοῦν proprie eſt boues iungere, abuſiue vero etiam alia animalia. Μέσαβα dicuntur inciſuræ in iugo, quibus quadrupedum ceruices alligantur, Varinus. Πέλλα, iugum boum, Idem. Ζεύγλα, τὰ τῶν βοῶν ἢ ἡμιόνων ζευκτά, Idem. Βούζυγον, τό, bouis iugum, Lexicon ſine authore. Athenienſes ſolitos legimus arationes tres celebrare, quas ἀρότους nuncuparent ἱερούς. Earum verò prima in Sciro erat, vetuſtiſſimarum arationumm onumentum: ſecunda in Rharia: tertia ſub Pelinto, qui locus Buzygion vocabatur. Omnium autem harum ſacratiſſima eſt nuptialis ſatio, id eſt γαμήλιος ἄροτος atque aratio ἐπὶ παίδων τεκνώσει, hoc eſt quæ fiat ad liberorum procreationem. At dipolos terra, id eſt bis arata: & apud Homerum tripolos, id eſt tertiata, nil ad negotium præſens, Cælius. Μεσαβοῦν, boues iungere aratro, Lycophron. Ἄμπρον funis inter vtrunque bouem vel equum temonis vice protenſus: inuenio & ἄμπον apud Varinum eiuſdem ſignificationis, quod ita ſcribi tamen probo, ἄμπρον, τὸ σχοινίον τὸ ἕλκον ἐκ τοῦ βίας, ἢ μεθ' ὃ εἰώθασιν ἕλκειν, ἤτοι παραχομίζειν μεγάλα φορτία, ἢ τὸ ξύλον τὸ ὑποκείμενον τοῖς αὐχέσι τῶν συζυγιῶν. Hinc verbum ἀμπρεύειν, apud Callimachum trahere ſignificat, apud Lycophronem καταπαθεῖν, laboribus & ærumnis fatigari: proprie autem cum curru progredi. Sed de nomine ἄμπρον, & verbo ἀμπρεύειν, plura dicemus in Equo H. c. & mulo H. d. Item de vocabulis ἄμπυξ, ὑπωπιάξ, μύωψ, plura ſimiliter in Equo H. e. Eſt & ἄμπυξ funiculus quo iuba equina colligitur, & ipſa habena. Ἅμαξα currus boum ἀρμα mulorum, Varinus in ζεῦξαι. Βουλυτός, tempus veſpertinum quo boues à labore & aratro ſoluimus, Idem, & Tzetzes Chiliade 8. cap. 231. vtitur hac voce Arrianus, citante Suida. Cubitor bos qui libenter decumbit in ſulco, & vitio decumbendi obnoxius eſt, Columella. *Iaculatur Iupiter imbres Grandine dilapidans hominumque boumq; labores*, id eſt arua & ſegetes, Idem. Βουκόλιον flagellum interpretatur, Varinus. Βουπλήξ, ſtimulus quo punguntur boues: eſt autem prælonga arundo, aut haſtile cuſpide quapiam acuminatum, quo & hodie vtuntur Itali. βούκεντρον: vnde buſſequæ βουκένται dicuntur, Varinus: vt in prouerbio, Πολλοὶ βουκένται, παῦροι δέ τε γῆς ἀροτῆρες. Suidas hunc verſum citat poëtæ innominati, Κέντρον ἐπιθαυμάζων, καὶ βούστροφα δεσμὰ τεινόντων. Βουπλήξ etiam flagrum eſt ex loro bubulo: item ſecuris qua bos occiditur, Varinus. βούπληγες, paſſiuè, à bubus icti: βουπλῆγες verò actiuè, qui feriunt boues. Idem: hoc penanflexum, illud proparoxytonum eſt. Ὑπωπιάξ, ſtimulus & ſcutica: dicta quod fiat ex ſetis ſuillis, vnde & ὕστριξ & ὑστριχὶς nominatur. Μύωψ & inſectum eſt bubus infeſtum, & ſtimulus quo vrgentur ac punguntur ſimiliter vt ab inſecto illo: pro vtroque melius per υ diphthongum ſcribitur μύωψ pro luſcioſo autem, vel illo qui non niſi admota oculis videt, μύωψ per ypſilon ſolum. Erat & prioribus acæna dicta virga, exagitandis bobus accommoda: ſed & eodem modo metiendis agris inſtrumentum dicebatur, pedum decem: vt ſcribit Apollonij interpretes, ab Theſſalis excogitatum. Ex quo & Callimachus: Ἀμφότερον, κέντρον τε βοῶν, καὶ μέτρον ἀρούρης. Acæna agros metiri in Aegypto exorſus eſt primum Theſſalus quidam, nomine ab re indito, quia cognoſcentibus ſingulis agri ſui modum ſublatæ ſunt cædes: vnde nuncupata acæna, quaſi στερῆσαι αὐτοὺς τοῦ χαίνειν. Hinc & Pelaſgida vocauit acænam Apollonius Argonauticôn tertio, veluti ab Pelaſgis compertam, id eſt Theſſalis, Cælius. Multa hic de aratione adferri poterant, ſed quoniam illa præter boues ab aliquibus quoque quadrupedibus, vt equis & aſinis peragitur, differemus in alium locum, ad reliqua de bubus narranda hinc progreſſuri, ſi veterem aratri figuram, & quale deſcribit Heſiodus, prius appoſuerimus: nihil autem impediet quòd & alia quædam ruſtica inſtrumenta ſimul depicta ſint.

Aratri partes à Polluce deſcribuntur libro 1. cap. 13. Extat Archiæ Epigramma in boues trahentes nauigia:

Οὐ μόνον ἐξ ἀρότρου βόες οἴδαμεν αὔλακα τέμνειν,
Ἀλλ' ἤδη καὶ πόντου νῆας ἀφελκόμεθα.
Ἔργα γὰρ εἰρήνης δεδιδάγμεθα. καὶ σὺ θάλασσα
Δελφῖνας γαίῃ ζεῦξον ἀρότρα φέρειν.

Item & Philippi Hexaſtichon eiuſdem argumenti, ſed trahentibus tauris, quod infra recitabimus. Bubulcus, qui vel bobus arat (apud Columellam) vel boues fundi aratorios paſcit. Cic. de diuin. Eius aſpectu cum obſtupuiſſet bubulcus, clamoremque, &c. Ouid. 4. de Pon. *Ipſe vides onerata ferox vt ducat Iazyx Per medias Iſtri plauſtra bubulcus aquas.* Sauromates bubulcus, Idem 3. Triſt. Tardus Verg. Aegel. 10. Iuniorum familiæ Bubulcum nominauerunt, qui bubus optime vtebatur, Plin. Alius eſt opilio, alius arator: Nec ſi poſſit in

agro pasci armentarius, non aliud ac bubulcus. Armentum enim id quod in agro natum non creat, sed tollit dentibus. Contra, bos domitus causa fit, vt commodius nascatur frumentum in segete & pabulum in nouali, Varro. Bubulcitari, bubulci officium facere, Plautus Mostel. Decet me amare, & te bubulcitarier. Omnia secum Armentarius Afer, agit tectumque, laremque, Armaque, Amyclæumque canem, Cressamque pharetram: Vergilius. Venit & vpilio, tardi venere bubulci, Idem Aegel. 10. Seruius & alij eo in loco legunt subulci, quos Nic. Erythræus in Indice suo Vergiliano reprehendit, his verbis: Tardi, id est pigri, quod epitheton Bootæ proprium est. Iuuenalis, Frigida circumeant pigri sarraca bootæ. Et Claudianus de Raptu Proserp. 2. Præcipitat pigrum formido Booten: quamquam hic etiam mathematica adest ratio. Potuit itaque hoc epitheton, quod bubulci proprium, submonere doctissimum Seruium, & alios, bubulci hoc loco legendum esse, non subulci, quibus tardis esse non licet per porcorum celeritatem, quos sequuntur. Quorum pastorum etiam neglecta mentio consultò à vate fuit, cum nusquam eos etiam Theocritus introducat: & tria tantum sint, quod & Aelius Donatus scribit, pastorum genera, quæ dignitatem in Bucolicis habeant, bucolici, opiliones, & omnium minimi æpoli, id est caprarij. Quin & ille ipse Theocriti versus, quem Vergilius æmulatus est, nullam subulci mentionem habet, Ἦλθον τοὶ βοῦται, τοὶ ποιμένες, αἰπόλοι ἦλθον, Hæc Nic. Erythræus. Gergittius canis Geryonis, qui boues seruabat frater fuit Cerberi, Pollux. Titormus bussequa fuit corpore staturosus, cuius historiam in Tauro adferemus. Βουκόλος, id est bubulcus, nomen habet, vel tanquam βουκόμος (nam & hippocomum dicimus qui equos curat) vel quoniam Græci cibum etiam colon vocant: vnde & colax, id est adulator appellatus. Βοῶν ἐπιβουκόλος ἀνήρ, pleonasmus est apud Homerum, vt, αἰπόλος αἰγῶν. Multa in Lexicis Græcorum bucoli synonyma reperimus, qualia sunt, βουτρόφος, βουφορβὸς, βουπελάτης, βουπόλος, βοονόμος, βοοσκός, βοοστάσιος(?), βοοσσόος(?), βούτης. Ἀττικῶς: βοσκὸς, βουνόμος, βοωνίτης vel βοωνιτὴς oxyton. βοωνίτης, βουλάτης. Horum postremum Pollux à bubulco distinguit, & exponit pro eo qui boues iugo submittit: Videtur autem pro aratore magis accipiendum: sed potest pro vtroque, vt & bubulcus Latinis. Βουκινῆσαι, boues agere. Βουκαῖος in Ther. Nicandri, θεριστής, βουκόλος, ζευγίτης βοῶν ἐπόμενος ἢ γαμπτόνος(?) ἁπλῶς Schol. Μυκητᾶν ἐπίουρον βοῶν, bubulcum appellat Theocritus Idyll. 8. Βουπλάτης(?), bubulcus Oppiano: Βούτης, βουκόλος, καὶ ὁ τοῖς Διϊπολίοις τὰ βουφόνια δρῶν, καὶ παροιμία ἐπὶ τῶν ῥᾳδίως συντελουμένων, Varinus. Ego sic verterim: Butes, bubulcus est, & sacerdos qui in Dijpoliis festo Buphonia celebrabat, id est bouem mactabat: quod in prouerbium etiam abiit, de illis rebus quæ sine apparatu & simpliciter (vetere quodam ritu) fierent. Οὐ μὴν τοι κείνης γε νομοὺς ἐνόησατο βούτης, Dionysius de Melopotamia. Hos versus, Αὐτὰρ ὁ βούτης Ἄντιος ἐκ πλαγίων ἰθὺ, ὁ δὲ ῥοπάλῳ γυρὸν ἀπεκρέπιζε βοὸς κέρας, citat Suidas ex poëta innominato. Item in Βουμολγὸς is est qui vaccas mulget. Κέρας βουμολγὸς ταύρου κλᾶσεν ἀπημαγέλου. Βουκαῖον alij messorem, alij aratorem, alij denique bubulcum accipiunt. Diphilus in Nicandri Theriacis nomen proprium interpretatur, Varin. Λαμπρὸς ἦν ὁ Βοώτης, καὶ αἱ μέγισαι ἀρχαὶ ἐπὶ τούτῳ ἐχειροτονοῦντο, Demost. contra Midiam. Bootes stella est iuxta Vrsam maiorem, sic dicta quod instar bubulci plaustrum sequi videtur. Cicero 2. de Nat. deorum: Arctophylax vulgo qui dicitur esse Bootes, Quod quasi temone adiunctam præ se quatit Arctum. Ouidius, Arctophylax formam terga sequentis habet. Iuuenal. Frigida circumagunt pigri sarraca Bootæ. Aratus, Tardus in occasum sequitur sua plaustra Bootes.

Sunt qui Arcadem Iouis ex Calistone filium in Booten mutatum dicant: Pluribus tamen placet Calistonem in Vrsam maiorem, Arcadem in minorem conuersum. Βοωτεῖν, idem quod βοηλατεῖν, id est boues agere. Bucolion filius Laomedontis fuit; teste Homero in Iliade. Guardalbia vel Guarum, id est bubulcus caninus, apud Matthæum Syluaticum legitur, haud scio quo sensu. Σίτθ' ὁ λέπαργος, acclamatio est bubulcis vsitata, & similiter ψίτθ' ὁ λέπαργος, Varinus: reperitur autem apud Theocritum. Βουκολεῖν est boues pascere, bubulcitari: Homerus impropriè etiam de equis hoc verbo vsus est: Et Euripides, Πολύβου δέ νιν λαβόντες ἱπποβουκόλοι, Dionysius de Nomadibus Libyæ populis, Ἀλλ' αὔτως ἀπὸ θῆρες ἀνὰ δρυὰ βουκολέονται, quo paulo ante dixerat. Βόσκονται σὺν παισὶν ἀνὴρ πετρόεντι καὶ ὕλῃ. Vsurpatur etiam βουκολεῖν verbum pro fallere & decipere, aliquem veluti bouem & stupidum vana spe lactare: σοφίζεσθαι, παραλογίζεσθαι Lucianus, Εὖ μάλα διαβουκολεῖ αὐτὸν καὶ ἐλπίζειν, ἤγουν ἀπατᾷ καὶ εἰς ἐλπίδας ἄγει. Et alibi, Ἀλλότριος κόσμοι τὸ τῆς φύσεως ἀπρεπὲς βουκολοῦσι; hoc est, Ascititius ornatus naturæ dedecus & turpitudinē fallit, mitigat, lenit. Et incertus quidam citante Varino, Φθάνει τις ταῖς ἐλπίσιν ἡμᾶς ἀποβουκολῶν, βουκολεῖν καὶ ἐξαπατᾶν διαφέρει. Βουκολεῖν μὲν ἐστι τὸ ἐπὶ πλεῖστον ἀεὶ παραλογίζεσθαι, ἐξαπατᾶν δὲ τὸ παρ' ὅλον πράγματι συναρπάζειν, Ammonius in Differentiis: Posterioris verbi explicatio corrupta mihi videtur. Ego ita acceperim vt ἐξαπατᾶν quoquo modo decipere sonet, βουκολεῖν autem cum quis longo tempore opinione vel spe ab aliquo fallitur: Germani dicunt, *auf dem vnon lassen, fatzen, am narren seil vmbziehen*, &c. Ad hæc βουκολεῖν capitur pro μεριμνᾶν, curare: fouere, multum amare. Hinc nomen βουκόλημα, θελκτήριον, ἀποπλάνημα, ἀπάτημα, Varinus: hoc est, mulcimentum lenimen, solatium, vt ὅπως ἔχῃς τι βουκόλημα τῆς λύπης. Βουκολίη, maledicentia, Varinus. βουκολὶς γῆ terra pascendis bubus apta. Bucolicos, milites rusticos legimus apud Capitolinum, Cælius. Bucolicum carmen dictum à custodia boum, id est ἀπὸ τῶν βουκόλων: præcipua enim sunt animalia apud rusticos, boues, Seruius. Ouid 2. Trist. Bucolicis iuuenis luserat ante modis. Dianam Siculi Lyen cognominauerunt, quoniam ab ea essent morbo infesto soluti: vnde natum, vt rustica multitudo theatrum ingressa victoriam caneret, quam de Syracusanis mox adeptus est rex Hiero, quę prima creditur Bucolicorum origo, quæ omnium princeps carmine Daphnis celebrarit, mox Theocritus, Cælius. Diomedes heroicum versum, etiam hexametrum, & bucolium, aliisq; nominibus dici testatur. Bucolici tamen propriè dicti versus hoc ferè à cæteris heroicis differunt, quòd quintum locum dactylus claudit absoluta dictione, qualis est. Nos patriæ fines & dulcia linquimus arua. Bucolismus vel bucoliasmus, genus melopœiæ, id est cantionis & saltationis: vtrumque rusticorum, & à Theocrito descriptum est, Varinus. Bucolicum, Bucoliscus, Bucoli, Bucoliastæ, inscriptiones sunt, Idylliorum aliquot apud Theocritum, nempe quarti, 6. 8. 9. 24. Bolbitinum & bucolicum hostia Nili sunt manu effosa, cum cætera quinque natura aperuerit. Eustathius in Dionysium. Βουκόλοι vocabulum non bubulcos tantum significat, sed etiam animalia quædam, Etymologicon. Ego huius nominis animal nullum hactenus reperi: nisi quod bucolinen cinclum auem Varinus interpretatur. Panaces quod è Macedonia affertur, bucolicon vocant, armentariis sponte erumpentem succum excipientibus: hoc celerrime euanescit, Plinius. Dioscorides hoc panacis genus Heracleum vocat, vt ab Asclepio & Chironio distinguat: ex huius radice liquor densatus opopanax dictus nomen in officinis pharmacopolarum adhuc retinet. Herbam ipsam in hortis quibusdam Italiæ vidi, folio ferè fici, & per omnia sphondylio nostro (quod aliqui brancham vrsinam, quæ acanthion est, non rectè vocant) simillimam. Cæterum panaces Hera-

ces Heracleon Plinij, ne quis erret, planè diuersum est: ab Hercule (inquit) inuentum tradunt, alij origanum Heracleoticum syluestre vocant, quoniam est origano simile, radice inutili. Βουκολεῶ, vrbs Pharsaliæ aut Thraciæ Varinus.

Bubile, locus vbi boues morantur, Plaut. Pers. Etenim metuo ne possim In bubile reijcere, ne vagentur. Quædam exemplaria hic legunt bubilem masc. genere. Columella lib. 1. Domitis armentis duplicia bubalia sint, hyberna atque æstiua. Cato cap. 4. Bubilia bona, beneque ædificata. &c. vt supra in C. Bostar, locus vbi boues stare consueuerunt, Calepinus sine authore. Bouilia dicuntur in quibus boues morantur, vt Calepinus probat ex Columellæ loco libro 3. in quo tamen nunc bubilia legitur. Μέρη δ' ἂν εἴη τῶν κατ' ἀγρὺς, βουκόλια, αἰπόλια, ποίμνια. καὶ οὗ μὲν οἱ βόες ἵστανται, βουστάθμια, βούαυλια, βουστάσεις: οὗ δὲ αὖ ὄϊς καὶ αἶγες, αὐλὴ καὶ σηκός, Pollux lib. 1. cap. 12. Βουκόλιον igitur proparoxytonum, armentum vel gregem boum significat: quo sensu etiam βουκόλια apud Varinum legimus: Βουκολεῖον vero penan flexum, & bubile & gregem ipsum, vt quidam scribunt, ego pro stabulo tantum acceperim. Bucolia in Aegypto apud Hieronymum, ceu bubulcorum intelliguntur loca, Cælius. Hippostasium esse videtur equorum stabulum, sicuti boum bustasium, Cælius. Βούσταθμον καὶ βουστάδιον, τὸ βοοστάσιον, Suidas: forte βουστάσιον legendum non βουστάδιον. Sunt & alia synonyma, βουστάθμιον, βουστάνη, βοοστασία, κλείσιον, βόαυλα, μάνδραι & βοῶν, vt infra dicam. Αὐλὴ & σηκὸς proprie de caulis ouium & caprarum dicuntur, authore Polluce: sed inuenio in genere etiam vsurpari, vt apud Varinum, μάνδραι σηκοὶ βοῶν καὶ ἵππων: Et apud Dionysium, Οὐδὲ βοῶν μυκηθμὸς ἐς αὔλιον ἐρχομενάων. Caula ferè pro ouili in vsu est, voce forsan deriuata ἀπὸ τῆς αὐλῆς: quæ vox Græcis ouile aut caprile notat, vt iam ex Polluce probauimus. Mandræ vocabulo ne Latini quidem abstinent, in significatione speluncæ, cubilis, & receptaculi pecudum: Iuuenalis Satyra tertia. Et stantis conuicia mandræ Eripiunt somnum Druso. Tanagra Bœotiæ mediterraneæ oppidum est nobile: quod prius Pœmandria dicebatur: producit autem boues præstantissimos, Stephanus & Varinus. Sibas Indicam gentem ab exercitu Herculis illic relictam aiunt: nam pellibus amiciuntur, scytalas (id est baculos vel scuticas) gerunt, & bubus clauæ notam inurunt, Arrianus libro 8. Apiculam Græci βουγενῆ cognominant, quod ex bubulus ossibus gignantur, Varinus. Animas etiam in mysteriis gentilium theologorum melissas & βουγενεῖς appellatas, & Buclopum deum qui generationem latenter audiret, Cælius Rhod. prodit 22. 3. Βουγενῆ καὶ ἀνδρόπρωρα τέρατα centauros appellat, Aristoteles. In veterum scriptis mentio fit de eo fœdere, quod inter Gabios & Romanos actum est, Tarquinio Romanum imperium regente: Vbi illud in primis notandum, quod in corio bubulo eius capita & conditionem exararunt priscis literis (vt refert Dionysius) cumque instar clypei foret in templo Iouis locarunt. Qua in re Pompeius Sextus Dionysio accedit, vt in eius commentariis probatur, quos à Verrio Flacco collegit: etsi iuramentum Dionysius vocat, in quo sanciendo eximium bouem immolarunt. Clypeum (inquit Pompeius) ob rotunditatem veteres corium bouis appellarunt, in quo Romanorum fœdus cum Gabiis foret descriptum, Petrus Crinitus 16. 3. Κέρας prima significatione cornu, secundaria tum alia quædam tum poculum indicat. Antiquitus enim cornuum bubulorum pro poculis vsus erat, antequam inuenta essent alia. Eam ob causam Bacchus quoque cornutus fingebatur, & taurus appellabatur, & in Cyzico effigie taurina colebatur. Hinc factum aiunt κεράσαι verbum, quod est aquam vino permiscere: & κρατὴρ poculum quasi κερατήρ. Eiusmodi pocula rhyta vocabant: Quale fuisse existimatur etiam Amaltheæ cornu, quod vulgaris fabula capræ attribuit. Eiusdem generis poculum quoddam ἐνιαυτὸς, id est annus dicebatur, à magnitudine nimirum & summa capacitate. Ingentia enim cornua quædam prægrandium boum habentur: quales Pæonum & Molossorum fuerunt, ex quibus pocula conficiebant, labris eorum argento vel auro inductis. Maxima capacitas, congiorum Atticorum quatuor, vt apud Athenæum & Varinum legimus. Aristoteles ab initio Mirabilium narrationum monopis syluestris in Pæonia bouis corpore amplissimi cornua singula dimidiati congij mensuram continere scribit. Vide infra in Bonaso. Conuiualium cornuum mentio fit passim apud Xenophontem, hic in locis, Κέρατα δ' οἴνου προὔφερον, καὶ πάντες ἐδέχοντο. Καὶ φέρων τὸ κέρας ὁ οἰνοχόος ἧκε. Καὶ λαβὼν κέρας μεστὸν, εἶπε προπίνω σοι. Et apud Aeschylum, cum inquit: Ἀργυρηλάτοις Κέρασι χρυσᾶ στόμια προσβεβλημένοις. Pindarus quoque centauros inducit ἐξ ἀργυρέων κεράτων πίνειν. Non est autem quod quis suspicetur pauperibus tantum in vsu cornua pro poculis fuisse: cum & reges ijsdem vterentur: Philippum enim regem aiunt, illis quos benignius excepturus esset, è cornu propinasse. Κεράσαι, τὸ ἐπιχεῖν οἶνον, πάλαι γὰρ ἐχρῶντο κέρασιν ἀντὶ τῶν ποτηρίων, Varinus. Homerus Iliados θ'. Οἶνον τ' ἐγκεράσαντε πιεῖν. Rhyta, id est, maxima pocula heroibus solis olim attribuerunt: nunc vero etiam ex cornu facta sic appellant, Athenæus. Xenophon describens conuiuium apud Scytham Thracem, sic scribit: Ἠγωνίζοντο μὲν πρῶτον ἀλλήλοις καὶ κατὰ τὸν Θρᾴκιον νόμον κέρατα οἴνου προὔπινον. Et alibi, Καὶ ἔπινον κερατίνοις ποτηρίοις. Sophocles in Pandora. Καὶ πλῆρες ἐκπιόντι χρύσεον κέρας. Μετὰ δ' αὖ κεράς ἢ φύσει τ' ἄλλο, apud poëtam quendam citante Suida. ἀντὶ τοῦ κερατινοῦ, ἢ ἀπὸ τοῦ κεράσματος ἀλλο ἀντλησιν, ἀπὸ τῶν ἀγγείων ἐσωθεν.

Abstinebit censione (cæsione vt quidam legunt) bubula. Plautus in Aulularia: id est scutica quæ ex corio bubulo fiebat. Βουσάνη, flagrum aut ictus: idem βουτύπη & βουπλὴξ, vt supra dixi. Iuuenalis Sat. 6. Taurea punit Continuo flexi crimen facinusque capilli, scholiastæ scuticam ex corio bubulo exponunt. Zea vel zetecion vocatur locus quo seruitia punienda mittebantur, ad quod illusit poëta noster comicus in Asinaria (ni fallor) cum dixit: Qui polentam pransitant, & vbi viuos homines mortui incursant boues. Hermol. Barbarus. Seui bubuli maximus vsus est ad candelas: laudatur præcipuè ex iuuencis & circa trimatum. Rura nostra vulgari dicto vernum aut Maij mensis examen apum, vel bouis vtilitatem æquare celebrant: *Ein Meyenymb Ist als gut als ein rind.* Βουθύτης, qui boues immolat aut mactat, & securi ferit, Varinus. Iudæi non feriunt, sed cultro adacto iugulant. Butypos Argonauticorum secundo apud Apollonium dicitur, qui inter sacrificandum securim boui impingit, βουτύπος οἷα πόδα τανύων: proparoxytonum, vt Etymologicon habet, in quo etiam sacerdotis hoc officium fuisse legimus: Alij penultimam acuunt, βουτύπος ὁ τοὺς θυομένους βοῦς τῷ πελέκει τύπτων κατὰ τοῦ αὐχένος: vehementiorem autem ille ictum illidet si in summos pedum digitos sese erigat, Varinus. Βούτυπος ἱεροθύτης ἀθηναίων ἐκαλεῖτο, ἐκ τοῦ Θαυλωνιδῶν γένους καθιστάμενος, Hesychius. Malim ἱερεὺς quam ἱεροθύτης. Βοῶν ἐπιξήνων, ἐπάνω τοῦ τραχήλου πλήξων. ὅθεν καὶ ἐπίξηνον, παρὰ τοῖς παλαιοῖς τὸ ἐπιξήνιον, ὅπερ ἰδιωτικῶς ἐπικόψιμον λέγεται. Varinus. Est autem truncus in quo coqui & lanij secant carnes: κορμὸς quiuis truncus est: ἐπίξηνον autem dici conijcio ἀπὸ τοῦ ἐπιξύεσθαι αὐτὸ ταῖς πληγαῖς. Lanionia mensa apud Suetonium in qua scinditur caro machæra. Spartianus in Geta, Percussit hostiam popa nomine Antonius. Propertius, Succinctique calent ad noua (sacra aliàs lucra) popæ. Popæ dicebantur qui victimas habebant venales, & ligabant eas ad altare, feriebantque. Suetonius in Calig. Admota altaribus

victima, succinctus Caligula poparum habitu, elato altè malleo, cultrarium mactauit. Persius Sat. 6. Mihi trama figuræ Sit reliqua, ast illi tremat omento popa venter, id est crassus & opimus, quales erant victimarij. Lanius vel lanio, qui carnes in carnario vendit, quod pecora concidat, lanietque dictus. Lanij qui ad cultum bouem emunt, Varro. Laniena, officina in quâ fiunt & venduntur carnes. Qui succidiam in carnario suspenderit potius ab laniario, quàm ex domestico fundo, Varro lib. 2. de Re rust. Laniarium hic lanienam exponunt: mihi videtur de lanio etiam accipi posse. Cultrarius idem qui victimarius, is qui victimam cultro immolat. Carnarium & cella vbi domi caro seruatur & laniena publica. Apud Armenos nostro tempore (vt scribit Bartolomæus Georgeuits) mulier adultera super asina vicatim ducitur, & nuda flagris cæditur, & tandem intestina bouis in collo gestans lapidibus obruitur. Cæterum vir adulter, iniectus carceribus, post aliquot menses pecunia redimitur.

H. f. Heluetici boues commendantur à teneritudine carnis, cum alibi, tum iuxta Zofingam oppidum agri Bernensis. In Sueuia quoque nobis vicina circa regionem Bar, pingues præcipue feno habentur. Pinguissimi Hungarici: qui hyemes etiam sub diuo transigunt, & liberi pascuntur: vnde fit vt parum mansueti sint, & minus tenera carne. Bubula absolute, subauditur caro, Plautus in Aulularia: Agninam caram, caram bubulam. Pollux βοεικὰ κρέα dixit carnem bubulam, vt suillam ὕεια: ego βόειον & ὕειον malim. Βούβαλα, κρέα βόεια, Varinus. Lanij nostri bouem primum in duas partes scindunt, anteriorem vocant *den vorderen schilt*: posteriorem, *den hinderen schilt*. Deinde anteriorem, siue thoracem, trifariam diuidunt: primum separant armos, & carnem adiunctam, ac in frusta aliquot secant. Reliqui thoracis partem pronam & circa spinam, appellant *herruggen*, hoc est dorsum superius, μετάφρενον: supinam verò, quæ os στέρνον comprehendit, in cæteris pecoribus, & vitulis etiam, *die brust*, id est pectus στῆθος: in bubus priuatim *das faderstuck*. Appetitur ea pars propter pinguedinem, quæ solidior eiusque gratior est, πιμελὴ τις χονδρώδης, *der brust kernen*: solent autem cum ea plerunque lanij scindendo relinquere iuguli partem cruentam & ingratam emptoribus, *den stich*. Cæterum inferioris dorsi partem, qua renes continentur, ex cæteris animalibus & vitulis, quoniam assari solet cum sua pinguedine, vocant *nierbraten*, id est assatiam renum: in bubus vero *schluchbraten* vel *lummeln*, quasi lumbos, id est partem carnosam & musculosam iuxta renes, osse vaccuam, vnde pingue vel seuum potius separatur ad lucernas & alios vsus. Coxas cum natibus vocant *das stotzle*, & in duas partes diuidunt: alteram, cui vbera in vaccis adhærent, *das ober speltle*: & alteram ab ea separatam carnosam, *das vnder spelte*. Posterior hæc pars, sicut & lumborum caro, cum ossibus careant, in ollis assari solent, hoc modo. Caro lota in vase reponitur affuso aceto cum sale & iuniperi baccis, & sic vel horis aliquot vel etiam diebus macerata, cum iure illo admixta aqua lixatur, donec modicum iuris supersit: additur autem aliquid butyri cocti cum iuris pars ferè media consumpta videtur. Sic & tenerior & palato gratior fit. Vbera elixa, mox incisa, torrentur in craticula, & sale & aromatibus (pipere & caryophyllis maximè) insperguntur. Similis & linguæ apparatus est: & pedum, & oris siue buccæ, vel si mauis, rostri. Alij has partes, pedes inquam & buccas, quæ in carnario elixa emuntur, ex aceto frigida edere malunt cum cepitio & pipere. Lingua etiam per medium incisa, saliri vt reliqua caro & infumari solet, cibo diuitibus etiam grato. Quibusdam in locis bubulas linguas principibus debēt: tanta earum æstimatio. Nouerunt nimirum etiam Mercurij olim sacerdotes hanc lautitiam, nec temere ex victimis Mercurio deberi linguam asserebant, nimirum tanquam deorum præconi & sermonis deo. Nam & alloqui lingua in sacrificiis præconibus donabatur. Hinc locus ille Aristophanis in Pluto, Ἡ γλῶττα τῷ κήρυκι τούτου τέμνεται, iucunda amphibolia, cum lingua tam præconis quàm bouis intelligi possit. Idem in Pace, Ἡ γλῶττα χωρὶς τέμνεται, quod interpres admonet prouerbialiter dictum. Homerus, Odysseæ libro 3. ἀλλ' ἄγε τάμνετε μὲν γλώσσας. Apud Plutarchum Antipater cum incidisset mentio de Demade iam senio imbecilli fractoque, velut, inquit, ex immolata victima, solus venter & lingua superest. Apparet sanè linguam ceu profanum membrum sacris adhiberi non solitum, quod ego quidem ad gulam hominum, præcipue sacerdotum, religionem prætexentium, retulerim. Præfertur autem in cibo bubula cæteris: & à nonnullis operosius paratur: nam condimentis farctam in veru assant. Aliarum pecudum quia minores sunt, cum suis capitibus relinqui solent. Pars circa ceruicem duriore & tenaciore neruosaque carne constat, difficilior concoctu. Intestina etiam elixa adferuntur ex laniena, & domi modico vino affuso, cum butyro, cepis, careo & aromatibus percoquuntur. Ὅταν φάγῃς ἀπαλλάσσεσθαι γέροντος ἠλιαστικοῦ. Aristophanes in Vespis: ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν ἀπαλλάσσεσθαι ὅτι ἤσθιε. Sacerdotes Aegyptij nihil è re domestica consumunt, sed eorum singulis quotidie cibi sacri cocti præsto sunt, & carnis bubulæ & anserinæ satis abundeque, Herodotus. Antiquissimos boue aratore & immolando & comedendo abstinuisse, paulò post, vbi de sacrificiis boum, dicemus. Hercules cum in Dryopia filio Hylæ esurienti pauxillum cibi à Theodamante peteret, nec ille quicquam daret, iratus bouem ei per vim abstulit, & mactatum epulando consumpsit. Hanc historiam siue fabulam prolixius describit Varinus in Ἡρακλῆς γεωργός. Milo robustissimus athleta bouem aliquando in theatro gestauit, & eundem postea deuorauit, βουθοίνας Herculem ea in re imitatus, Eustathius in Dionys. Hinc & buphagus alterum Herculis cognomen. Olympiæ per stadium ingressus esse Milo dicitur, quum humeris sustineret bouem viuum, Cicero de Senectute. Turcas in magnis epulis & nuptiis boues integros assare audio, & bubus insertam suem, sui gallinam, gallinæ oua. Verua sanè maxima in quibus etiam boues assari possent, βουπόρους ὀβελοὺς Græcis appellari supra diximus. Varinus etiam βοοπόρος habet. Quod autem carnes bubulas verubus transfixas veteres assauerint, paulò post in sacrificiis boum ostendemus. Boues castratos, ἐκτομίας & ἀποκεχοιρισμένους Græci vocant: posterius apud Galenum legimus. Qui bubulam carnem apud nos sale condiunt (quod ferè idibus Octobris vel circa festum D. Galli primum faciunt, & deinceps per hyemem tantum) in plenilunio incipiendum putant: sic enim maiorem vegetioremque carnem permansuram: vt magis sapidam, sub interlunium saliatur. Si diutius seruari velint (seruant autem multi integro anno) per dies circiter viginti in vase salitam relinquunt, ac infumandam postea in camino suspendunt, vbi donec bene siccetur dies plus minus duodecim relinquitur, prout altius aut humilius pependit, & plus minusue ignis ac fumi passa est. Vbi primum suspensa est, accensis iuniperi ramis & mox extinctis plærique fumigant. Nonnulli carnis colorem commendari putant, & rubescere magis, si aridis vrticæ fascibus suffiatur. Qui seruare nolunt, vno die cum sale relictam suspendunt, & mox post vnum aut alterum diem elixant: sic enim plerisq; tenerescere ac in cibo sapidior fieri videtur. Antequam suspēdatur quæ diutius in vase salita fuit, muria sua, quæ ex sale & carnis succo confluxit, diligenter abluunt: sunt qui frigida lauare malint. Optima quæ de iuuencis aut vitulis sumitur, vetulorum nimis dura & ingrata, certe difficillima concoctu fit, cum fustis instar durescat. Hoc etiam obseruari solet,

vt caro salienda iuxta fornacem prius exposita aliquandiu incalescat: inde salita opertaque in vase in penus collocatur. Carnes ossibus adiunctæ cæteris superponuntur, vt ad vsum subinde auferantur: seruatæ enim deteriores fiunt.

Qui vaccas mulget, βουμολγὸς Græcis est: nos vaccarium aut lactarium appellare possumus, vt superius etiam dixi: quanquam Lampridius in Heliogabalo lactarios nominauit qui cibos ex lacte conficiunt. Implebunt mulctralia vaccæ, Vergil. in Georg. Βούτυρον τὸ, butyrum est ex crema lactis: βούτυρος autem herba quædam Dionysio, Varinus.

h. A bobus dicta est Bubona dea, vt à bello Bellona, D. Augustinus. Bubotiæ ludi fuerunt à bobus appellati, vocantur & boalia, Textor. Pausanias in Messenicis circa finem, quanto in pretio boues olim fuerint, his verbis exponit: In Pylo ciuitate agri Messenij spelunca est, in qua Nestoris & ante eum Nelei boues stabulatas aiunt. Videtur autem genus hoc boum Thessalicum esse, & ab Iphiclo Protesilai olim patre descendisse: Has enim Neleus à procis filiæ suæ dono petebat: & harum causa Melampus vt fratri Bianti gratum faceret in Thessaliam venit: vbi vinctus à bubulcis Iphicli, cum illi roganti vaticinium aperiret, boues pro mercede accepit. Hoc scilicet maximo fuit antiquis studio, vt equorum & boum greges tanquam illius seculi diuitias sibi compararent. Hinc est quòd Neleus de acquirendis Iphicli bubus solicitus fuit: Et Eurystheus Herculi Geryonis armenta ex Iberia, quorum percelebris erat fama, abigere præcepit. Videtur & Eryx Siciliæ princeps tantopere boues ab Hercule ex Erythia abductos amasse, vt earum gratia cum Hercule luctaturus, victor illius boues acquirere, victus verò regnum suum amittere voluerit. Homerus insuper in Iliade de Iphidamante Antenoris filio refert, eum inter præcipua dona socero centum boues pro sponsa contulisse. Quamobrem veteres plurimum bubus delectatos fuisse constat. Pascebantur autem, vt ego conijcio, Nelei boues vt plurimum extra Pylium agrum: qui vbique ferè arenosus est, nec pascuis tam copiosis idoneus: id quod vel Homero teste probauerim, qui Nestorem toties Pyli arenosæ regem cognominat. Hæc Pausanias, vt nos ex tempore conuertimus. Βοῶπις epitheton Iunonis apud Homerum, quod boum instar excelsos & rotundos oculos habeat: vel vt alij, magnos, quod in muliebri facie laudabatur, & inde etiam Europæ nomen impositum videtur. Conuenit autem hæc appellatio aëri, quem sub Iunonis nomine tegebant, vt qui longè lateque pellucidus & visui peruius circumquaque pateat. Quidam à sono & voce deducunt, παρὰ τὴν βοὴν καὶ ὄπα, propter sonitus qui in aere reddi solent, Varin. Etymologus in Iunone exponit, formosam & pulchris decoram oculis. Thraces Dianam Βούσβατιν appellant, Varinus. Qui mysteria gentilium tractant, βουφυεῖς interpretantur in generationem pergentes animas: & Buclopum deum qui generationem latenter audiat, Cælius. Fluuiorum alios ἀνθρωπομόρφους, id est humana specie effinxere veteres, aliis bubulam effigiem induxerunt. Vnde βούκερων Acheloum in Trachiniis vocat Sophocles, id est ταυρόκερων. In iis Erasinus est, Eurotas item apud Lacædemonios, Asopus apud Sicyonios ac Phlyasios, apud Argiuos Cephisus. Hominis figuram præfert Alpheus, Cephisum Athenienses hominem monstrant vtique, sed ita, vti promant se nihilominus cornua. Auctor in Deorum natura Phurnutus, fluuios effingi plerunque κερασφόρους καὶ ταυρωπούς, ex vndarum violento impetu, qui mugitibus assimile insonet quiddam. Nam & de Scamandro Homerus. ἠΰγξεις (ἤρυγεν potius legendum) ὡς ὅτε ταῦρος. Quin & ratione eadem Neptunus Myccetas nuncupatur, cui & tauros immolabant παμμέλανας, ob maris colorem. Taurinæ formæ rationem illam promit Sophoclis interpretes, quod veluti boues flumina terrã proscindant, vel quòd fluuijs ferè adiacent pascua, Cælius. Cur Eleorum mulieres Dionysium precentur vt bouino ad se pede veniat, Plutarchus explicat in Græcanicis problemate 36. De Iside quam vaccæ forma Aegyptij colebant, iam supra dixi ex Aeliano. Ego bouem quinq; præditum pedibus vidi, sacrum & dedicatum Deo qui colitur ad Alexandriam in luco vbi Perseæ arbores consitæ, perpulchra vmbra opacant: pedem is in armis appensum habebat cum ad ingrediendum adiuuantem, tum absolute factum, Aelianus de se, vt videtur, loquens: nisi Appionem intelligat, cuius testimonium ante citârat.

Ex bobus victimæ opimæ & lautissima deorum placatio, Plin. Bouem vel boues sacrificare Græci his verbis efferunt, βοῦς θύειν, βουθυτεῖν, βουπλανεῖν, βουιερεύειν, βουφονεῖν. Victima ipsa βουθυσία, & victimarius βουθύτης. Βούθυτον ὅ τινες αἱμάμαρον, Ἀχαιοὶ δ' ἰσόχοιρον, ὡς Ἀριστοφάνης, Varinus. Ego istarũ vocum nullam alibi vsquam reperio. Βουμέτρης apud Aetolos vocatur qui sacrificiis præfectus est, Idem Boues altiles ad sacrificia publica saginati dicuntur opimi, Varro. Qui Anathan munimentum, quod fluentis Euphratis circumluitur, contra Iulianum & Romanos defendebant, cum Romanis se dedidissent, præ se bouem coronatum agentes, quod est apud eos susceptæ pacis indicium, descendêre suppliciter, Ammianus Marcellinus libro 24. Fordicidijs boues fœdæ, & grauidæ immolabantur, dictæ à fœtu, Festus. Ouem aliqui, alij bouem victoria potiti immolare consueuerunt, vt scribit Robertus Valturius de re militari libro 12 cap. 2. Deque triumphato viscera tosta boue, hoc est occiso in triumphi sacrificio, Ouid. Fast. 3. Spartani cum strategemate hostes vicissent, bouem Marti sacrificabant: sui vi aperta, gallum: Plutarchus in Laconicis. Pluris enim æstimabant incruentam victoriam quàm cruentam, Gyraldus. Prouerbium, Bouem sacrificauit nemo vnquam beneficio præter Pyrrhiam, inferius require. Ceres ab Hermionensibus eximia colitur veneratione, & festum eius Chthonium appellatum magnifice concelebrant. In his ferunt boues magnitudine visenda & ferocia ad aram ex armento facile agi immolandos à Cereris sacerdote, quæ vetula plærunque est, ac viribus prætenuis. Super qua re carmina circumferuntur apud Græcos, quę & apposui, auctore eorum Aristocle:

Δάματερ πολύκαρπε, σὺ κ' ἐν Σικελοῖσιν ἐναργής,
Ἑρμιονεῦσι. τὸν ἐξ ἀγέλης γὰρ ἀφειδέα ταῦρον,
Τοῦτον γραῦς στείχουσα μόνη μόνον οὔατος ἕλκει
Σὸν τόδε δάματερ, σὸν τὸ σθένος, ἵλαος ἧσι.
Καὶ παρ' Ἐρεχθείδαις, ἐν τῇ μέγα κέκλεται,
Ὅν τ' οὐχ αἱρεῦσιν ἀνέρες οὐδὲ δέκα,
Τόνδ' ἐπὶ βωμὸν, ὅδ' ὡς ματέρι παῖς ἕπεται.
Καὶ πάντων θάλλοι κλᾶρος ἐν Ἑρμιόνῃ.

Taura, id est sterilis vacca, inferis immolatur, idque merito propter infœcunditatem: sic & ouis non nigra tantum (οἶς μέλας, id est aries niger) sed nigerrima ijsdem, propter tenebras inferorum, Varin. Peste olim Lacedæmona diuexante redditum oraculum, vt Plutarchus refert, mali vim cessaturam, si nobilem virginem quotannis immolassent. Quum obtemperarent Lacedæmonij, ac fortè mactanda duceretur suo ornatu Helena, deuolans aquila gladium abreptũ, & ad armenta, quæ βουκόλια vocant, delatum super iuuencã demisit. Quo prodigio παρθενοκτονίαν, id est virginum immolationem desisse: quod Aristodemus auctor tradit. Idem obuenisse Romæ in Valeria Luperca, ratione consimili volumine 19. Italicarum rerũ Aristides prodidit, Cælius: ex Parallelis Plutarchi minoribus, quãuis ipse non citet, vt neq; alios authores solet. L. Aurelio, L. Octauio Coss. Cyzicũ mytridates cum

oppugnaret, ad immolandum bos sacra iniussa, de montibus per hostium classem adnatauit, seque ad aras percutiendam obtulit, Iul. Obsequens. Mactatur vacca Mineruæ, Alipedi (id est Mercurio) vitulus, taurus tibi summe Deorum, Ouidius 4. metam. Si quis Mineruæ bouem sacrificasset, oportebat etiam Pandryso ouem vnà cum boue sacrificare: quod sacrificij genus ἐπίβοιον vel ἐπιβόιον appellabant, eò quòd post bouem immolatū celebraretur, vt scribunt Lycurgus in libro de sacrificando, & Philochorus lib. 2. (cuius verba sunt quæ iam posuimus) & Staphylus lib. 9. de Athenis, Varin. Ἐπίβοιος, sacrificium ex boue, Idem. Hecatombe (apud Varinum) non quoduis, sed sumptuosum sacrificium est, & propriè quod bubus centum constat: id quod quis rectè etiam βοῶν φόνον secundum Tragicum appellauerit: quali scilicet Clisthenes ille apud Herodotum filiæ suæ procos & ciues excepit. Sic & chiliombe à millenario numero dicitur. Impropriè verò hecatombe dicitur etiam de alijs animalibus siue pecoribus præter bouem, interim tamen per excellentiam tanquam solis bobus constaret nomen retinuit. Numerus quoque centenarius pro multitudine simpliciter ponitur, vt cum dicimus ἑκατόζυγα ναῦν, id est multorum iugorum nauem. Hecatombæon mensis dicebatur, qui apud Latinos Iunius, eò quod plurimæ in eo hecatombæ fierent, Varinus. Hic mensis apud Athenienses Soli sacer erat: cuius quia tunc magnus sit cursus, inde tempori factum nomen: quando numerus ἑκατὸν signare magnitudinem aduertitur plerunque: fiebat autem in eo solstitium æstiuum. Idem & Cronion dicebatur à sacrificiis quæ Saturno fierent, Cælius. Hecatombæus Iupiter in Gortyna, vt Hesychius ait, appellatus est, & à Caribus, & à Cretensibus. Sunt qui putent primum Græcorū mensem Hecatombæôna vocatum ab Ioue, vt docuimus in libro de annis & mensibus. &c. Sed & hoc nomine Apollo nuncupatus ab Atheniensibus: quin Harpocration, alijque libentius mensem ipsum Apollini attribuunt, Lilius Greg. Gyraldus. Idem alibi hunc mensem à Lacedæmoniis sic appellatum scribit, & Hiacynthia festa in eo celebrata. Igitur fuit hoc sacrum (inquit idem) interdum centum boum: sed & ouium interdum, & caprarum, & suum. Fuerunt & qui ex omni genere hoc sacrum peragerent, qui etiam syscion, id est opacū & vmbrosum nuncuparunt. Sunt qui centum pedum victimarum dixerint. Inuenimus & bupronon sacrificium quoddam, ex centum ouibus & boue vno: alij & βοάρχην dicunt, vt notat Hesychius. Sanè quidam non à victimarum numero, sed quod centum Peloponnesi vrbes id sacrum facerent, dici voluerunt. Hac quoq; ratione qua hecatombe dicitur, & εἰκοσίβοια, & poëticè ἐεικοσίβοια sacrificia, ex viginti bobus dicuntur, Hæc Gyraldus. Ego quidem hactenus εἰκοσίβοιον aut alterius numeri eiusdem terminationis in οιον sacrificium nullum legi: sed omnia huiusmodi, vt ἑκατόμβοιον, sic τετράβοιον, ἐννεάβοιον, δωδεκάβοιον, εἰκοσάβοιον (si antepenultima recte per alpha legitur in Varino) & similia, de rebus illis dicuntur quæ totidem siue boum siue numerorum pretia æquarent, Varino teste. Nam aureos quosdam numos, boues appellatos Etymologus refert in Hecatombe. Sunt enim qui bouem in vocabulis istis compositis numum intelligūt, cui propter æquale pretium bouis effigies impressa fuerit: alij verò certum pondus. Alij denīq; ἑκατόμβοιον accipiunt, non quod exactè centum, sed quod multorū boum, id est quorumuis pecorum, per synecdochen partis pro toto pretio constet, Varinus. Heræa ciuitas est, quæ & Hecatombæa vocatur. Celebrantur autem ab Argiuis Hecatombæa centum bubus deæ (nimirum Iunoni) immolatis. Præmium tunc certaminis scutum æneum proponebatur, & corona myrtea. Vel vt alij, in certamine Hecatombæorum Argis, æs præmium datur, quoniam Archinus qui rex Argiuorum fuit & huius certaminis author, cum apparatus armorum cura ei delegata esset, arma etiam præmij loca donari voluit. Nomen Hecatombæis, inde quod in magna pompa boues centum præcederent, vnde visceratio ciuibus cunctis dari solebat. Pindarus Diagoram in Hecatombæis victorem Argis maximè celebrat, Varinus. Hesychius ab Hecatombæo Apolline Athenis dicto Hecatombæa celebritatem & certamen nominata docet. Βουθυσία non solum sacrificium ex bubus est, sed quoduis regale & magnificum sacrum: vel conuiuium opiparum, & magnificus apparatus, vt Erasmus etiam meminit in prouerbio, Nemo bene merito bouem immolauit. Sic & βουθυτεῖν verbum proprie est boues sacrificare, per catachresin vero vel à bû particula intendente, magnificos amplosque sumptus facere. Diuitium enim est, vel regum potius, boues immolare. Ἔνδον βουθυτεῖ ὗν καὶ τράγον καὶ κριὸν ἐστεφανωμένος, Aristophanes in Pluto: abutitur (inquit Scholiastes) buthysiæ vocabulo, vt sacrificij magnitudinem & perfectionem indicaret, quod hecatomben vocant. Perfectum enim sacrificium sue, tauro, hirco & ariete constat, quod trittyn appellant: Athenienses vero eodem nomine sacrificium ex reliquis tribus etiam absque boue. Τρίττυα sacrificium à tribus animalibus dictum: constabat enim duabus ouibus & boue, Epicharmo teste: vel boue, capra & oue: vel hirco, ariete & tauro. Hoc sacrificij genus βούπρωρος etiam dicebatur eò, quod bos præcederet, vt prora nauim. Videtur etiam trittyan quandam insinuare Aristophanes, cum Chorus inquit à Chremylo immolari suem, hircum, & arietem. Sic δωδεκάκις θυσία (vel δωδεκάδες potius vt Gyraldus habet, vel δωδεκηΐς vt Suidas, alij δωδεκαΐς) à duodecim animalibus nomen accepit, Varinus: Apud Gyraldum τρικτύα & τρύττυα & τρίκτυες legi, ego hæc omnia inepte scribi arbitror & semper trittys oxytonum, fœminini generis scribendum, non in neutro plurali vt Gyraldus accipere videtur. Nam cum à ternario dicatur, omnino iôta in prima syllaba retinere debet (sed hunc librariorum, nō Gyraldi, errorem existimo) quemadmodum idem nomen cum tertiam partem tribus significat eodem planè modo τριττὺς scribitur: & hoc postulat etiam analogia: sic enim à quaternario τετρακτὺς formatur. Quanquam autem τρίττυα & in accusandi casu τρίττυαν apud Varinum legatur, non satis tamen grauis ille author est quem sequamur: & apud Aristophanis scholiasten in Plutum, loco quem ipse citat, trittyn & trittys legimus: sic etiam apud Suidam & Etymologum. Iam trittyn quoq; pro tertia tribus parte, nonnulli per simplex t. perperam scribunt. Sed redeo ad Gyraldum (quem vt tribus istis modis, nec vllo rectè trittyn scriberet, Hesychius decepit & secutus eum Varinus) hic ex Hesychio annotat sacrificium hoc Enyalij, id est Martis esse, quod tribus animalibus cum testiculis, id est non castratis fieret: vel vt alij tradunt (Callimachus apud Etymologicum) sue, ariete, tauro, ferè Romanis Solitaurilibus simile. Hoc ex Hesychio addendum, triadem alio nomine dici hoc sacrificium, nimirum eadem ratione qua aliud dodecadem supra vocari monuimus. Ister quidam, vt Etymologus habet, ex bubus, capris & suibus hoc sacrificium perfici author est: quæ quidem omnia mascula & trima essent. Apud Hesychium non rectè legitur, θύεται δὲ πάντα τελεία pro τριττύ. Quanquam Latinorum quidam nullam hostiam maiorem minorémue bidente, id est, bima esse debuisse prodiderint. Sed nimis forte digredior, dum corrigenda authorum loca sequor studius. Βούπρωρον (inquit Varinus) sacrificium ex centum ouibus constabat, & boue vno: οἱ δὲ τὴν ἡβῶσαν ἢ βοάρχην, σημαίνει δὲ τὴν βουπρόσωπον. Hecatombe (inquit Iulius Capitolinus) tale sacrificium est: centum aræ vno in loco cespititiæ extruuntur, & ad eas centum sues, centum oues mactantur. Nam si imperatorium sacrificium fit, centum leones (vel vt aliqui legūt, oues, quod parum mihi placet, inquit Gyraldus) centum aquilæ, & cætera huiusmodi animalia

animalia centena feruntur. Quod quidem & Græci quondam fecisse dicuntur, cum pestilentia laborarent, & à multis imperatoribus id celebratum constat. Ὠῶν ἑκατόμβη, id est ouorum hacatombe, per iocum apud veterem quendam legitur. Cinnamomum in Aethiopia gignitur, nec metitur nisi permiserit Deus: Iouem hunc intelligunt aliqui, Assabinum (aliâs Sabin) illi vocant, quadraginta quatuor bouem caprarumque & arietum extis impetratur venia cædendi, Plin. Ἀρνῶν πρωτογόνων ῥέξειν κλειτὴν ἑκατόμβην, Homerus. Hecatomben aliqui perfectum sacrificium interpretantur, siue à centum bubus, siue à centum pecoribus, id est viginti quinque animalibus, Etymologus. Apparet autem legendum esse, siue à centum pedibus pecorum viginti quinque. Huc pertinet iocosus ille Aristophanis locus in Equit. loquitur autem quidam ad senatum Atheniensem: Ἄνδρες ἤδη μοι δοκεῖ

Ἐπὶ συμφοραῖς ἀγαθαῖσιν εἰσηγγελμέναις,
Εὐαγγέλια θύειν ἑκατὸν βοῦς τῇ θεῷ.
Ἐπένευσεν εἰς ἐκεῖνον ἡ βουλὴ πάλιν.
Κἀγὼ γ' ὅτ' ἔγνων τοῖς βολίτοις ἡττημένος,
Διηκοσίοισι βουσὶν ὑπερηκόντισα:
Τῇ δ' ἀγροτέρᾳ κατὰ χιλίων παρῄνεσα
Εὐχὴν ποιήσασθαι χιμάρων εἰσαύριον,
Αἱ τριχίδες εἰ γενοίαθ' ἑκατὸν τοῦ ὀβολοῦ.

Addit hîc scholiastes Callimachum imperatorem Dianæ vouisse tot boues immolandos, quot barbaros occidisset in Marathone: cum vero ingens eorum numerus cecidisset, nec ille tantum boum haberet, capellas immolauit. Ἔρδον δ' Ἀπόλλωνι τεληέσσας ἑκατόμβας Ταύρων ἠδ' αἰγῶν, παρὰ θῖν' ἁλὸς ἀτρυγέτοιο, Homerus Iliados lib. 1. Videtur autem perfectas dixisse hecatombas, quæ omnino centum pecora complecterentur, non simpliciter magnifica sacrificia: nisi quis ad victimarum potius quàm numeri perfectionem referre malit. Oportebat enim perfecta animalia, id est integra & non mutila immolari. Est & alia ratio, qua trittyn supra dixi plenum perfectumq; sacrificium appellatum fuisse. Hostia si maior erat, auratis cornibus plerunque immolabatur. s. c. extat de ludis Apollinaribus primùm faciendis, quod Macrobius recitat primo Sat. in quo decemuiri præceptum fuit, vt Greco ritu hostijs sacrum facerent, Apollini boui aurato, & capris duabus albis auratis: Latonæ boue fœmina aurata: ludos in Circo populus coronatus spectare iussus est. hinc Ouidius ait, Indutaque cornibus auro Victima vota facit. Et alio loco, Blandis inductæ cornibus aurum Conciderant ictæ niuea ceruice iuuencæ. Iuuenalis, Frontemque coruscat, dixit: propter scilicet cornua aurata. Ascanius in decimo Æneidos apud Vergilium, Et statuam ante aras aurata fronte iuuencum Candentem, pariterque caput cum matre ferentem, Iam cornu petat, &c. Quo loco Seruius quæ Ioui conueniret victima perbellè exponit, Tantum Gyraldus. T. Liuius lib. 1. quintæ Decadis, Quod caput iecinori defuisset, tribus bubus perlitasse nequiuit, senatus maioribus hostiis vsque ad litationem sacrificare iussit. Litare verò est ritè sacrificare, & impetrare, vt authorum testimoniis Gyraldus probat. Hoc nimirum Græci dicunt καλλιερεῖν, καλῶς τὰ ἱερὰ ποιεῖν: Arrianus τὰ ἱερὰ γίγνεσθαι dixit cũ exta apparerent felicia. Xerxes in Pergamo Priami regia Mineruæ Iliadi mille boues immolauit, quarum libamine Magi heroibus parentauerunt, Herodotus libro 7. Hecatomphonia ex lege immolari à Messeniis solita, in Septem sapientum conuiuio auctor Plutarchus est: tanquam ex hostibus centum interemissent, vt inquit Pausanias. Id sacrum obiit Aristomenes Ioui Ithomatæ, Cælius. Epigrammatum Anthologij libro 1. sectione 33. extat Philippi cuiusdam epigramma in iuuencam, quę cum Dianæ immolanda parturiret, quoniam hæc dea parturiginum præses est, demissa fuit. Pythagoram proditur memoriæ cum noui quippiam excogitasset in Geometria, Musis bouem immolasse: quod (inquit apud Ciceronem Cotta) non credo, quoniam ille ne Apollini quidem Delio hostiam immolare voluerit, ne aram sanguine conspergeret, Cælius. Iustitiam aiunt propter iumentorum (boum) cædem violentam derelictis terris ad sydera remeasse consortium, Veget. Ritus sacrificandi varios, & quicquid de sacrificiis gentilium afferri potest, copiose doctissimeque prosecutus est Lilius Greg. Gyraldus in Opere suo de diis: nos hic pauca quædam, non de sacrificiis in genere, sed quæ ad boues sacrificandos priuatim faciunt adiungemus ex primo Iliadis Homeri libro: vbi is hecatomben cum Chryseide filia remissam patri, & Apollini immolandum his versibus describit:

Αὐτὰρ ἐπεί ῥ' εὔξαντο, καὶ οὐλοχύτας προβάλοντο,
Αὐέρυσαν μὲν πρῶτα, καὶ ἔσφαξαν, καὶ ἔδειραν,
Μηρούς τ' ἐξέταμον, κατά τε κνίσῃ ἐκάλυψαν,
Δίπτυχα ποιήσαντες, ἐπ' αὐτῶν δ' ὠμοθέτησαν.
Καῖε δ' ἐπὶ σχίζῃς ὁ γέρων, ἐπὶ δ' αἴθοπα οἶνον
Λεῖβε. νέοι δὲ παρ' αὐτὸν ἔχον πεμπώβολα χερσίν.
Αὐτὰρ ἐπεὶ κατὰ μῆρ' ἐκάη, καὶ σπλάγχν' ἐπάσαντο,
Μίστυλλόν τ' ἄρα τἆλλα, καὶ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν,
Ὤπτησάν τε περιφραδέως, ἐρύσαντό τε πάντα.
Αὐτὰρ ἐπεὶ παύσαντο πόνου, τετύκοντό τε δαῖτα,
Δαίνυντ', οὐδέ τι θυμὸς ἐδεύετο δαιτὸς ἐΐσης.

Eiusdem versibus Odysseæ libro 12. ab Vlyssis sociis Solis boues mactatos scribit: addit autem præterea,

Φύλλα δὲ δρεψάμενοι (aliâs δ' ἐρεψάμενοι) τέρενα δρυὸς ὑψικόμοιο.
Οὐδ' εἶχον μέθυ λεῖψαι ἐπ' αἰθομένοις ἱεροῖσιν:
Οὐ γὰρ ἔχον κρῖ λευκὸν ἐϋσσέλμου ἐπὶ νηός.
Ἀλλ' ὕδατι σπένδοντες ἐπώπτων ἔγκατα πάντα.

Constat sanè, partim aliunde, partim ex his carminibus, immolantes precari primum & vota deo facere solitos: Deinde prothymata celebrare: sic vocant quæ ante sacrificium fieri consueuêre: vt est vaporatio thuris aut id genus primitiæ quæcunque, vt siligo, vel etiam placentulæ: item vlochytæ, id est hordeum sale conspersum, quod ante sacrificium aris infundebatur, de quo plura Cælius Rhodig. 12. 1. & Gyraldus circa vltimam partem Operis sui de diis. Vlochytas aliqui (vt Pollux) accipiunt ipsa vasa ex quibus vlæ fundebantur. Peractis precibus, & aliæ quedam ceremoniæ fiebant, vt sacerdotis ad dextram, vel apud Gallos ad læuam conuersio: & manuum osculatio apud Græcos: & sacrificulus setas inter cornua victimæ manu excerptas, tanquam prima libamina in ignem mittebat: Tum vinum simpullo circumferebat, vt astantes pariter litarent (quod proprie λείβειν vel σπένδειν dicitur: hinc illa phrasis apud Pollucem, κατὰ βοὸς ἢ ἄλλου τινὸς σπένδειν) Mox victimarius secespitam à fronte ad caudam victimæ ducere, & se ad orientem vertere solebat, quod in sacrificio habebatur primum. Secespitam alij cultrum, alij securim, alij dolabram exponunt. In quocunq; sacro faces adhibebantur ex tedæ ligno, quas solos mares ferre fas erat. Tum victimam immolare succinctos ministros sacerdos iubebat. Hi autem victimam supra verticem, plerunq; infra iugulum feriebant, idq; pro dei vel animalis ratione. Græci quidem si cœlestibus deis immolarent, sic hostiæ caput statuebant, vt cœlum spectaret (hinc illud Homeri, αὐέρυσαν) si verò inferis, vt despiceret terram. Interim cæsa victima alij sphagia vasa, vt cruorem exciperent, cadenti hostiæ supponebant: alij victimam decoriabant, aliaq; peragebant. Mox aruspex, flamen, aut sacerdos, cultro ferreo viscera & exta rimabatur, & extispicium fiebat. Et tunc exta reddi dicebantur, cum probata aræ supponebantur, vt notat Seruius. Vergilius Georg. 2. Lancibus & pandis fumantia reddimus exta. Eadem dicebantur prosecta

cum aris dabantur ex fibris pecudum dissecta. Extis porrò inspectis, ex omni viscere & membro primitias partesque desectas farina farris inuolutas, in calathis sacrificanti offerebant: & tunc hostia perfecta dicebatur. Has sacerdos aris imponens accensis, igne cumburebat, addito igni thure & costo, aliisque odoramentis, prout sacrum ferebat, & ritus. In maritimis sacrificiis, quæ diis marinis fiebant, exta in fluctus iactabantur, vnde illud, Porricit in fluctus. Sanè exta veru assa apponebantur, præterquam arietis quæ elixare mos erat. Sed etiam coxas cum inguinibus cnissa, id est adipe operientes conburebant. Sic victimarum quidem viscera, licet nunquam abluta, elixa per sese fiebant: vinumque aris postea fundebatur, & tunc porrici hostia dicebatur. Ex quo emanauit prouerbium illud, Inter cæsa & porrecta. Ex reliquis autem hostiæ partibus seu membris cœnam apparabant, quibus qui sacris interfuissent, vesci licebat. Hæc ex Gyraldo compendio quodam decerpsimus. Apud Thussas in Ægypto, vt Venus cornuta colebatur, vacca illi immolabatur, Idem Mineruam Græcorum quidam Ἀγελαΐδα vocant, siue tanquam ducem populorum, siue quod indomita sit sicuti boues armentinæ, quas etiam præcipue ei sacrificabant, Phurnutus. In hostiis quædam fuere quæ iniuges vocabantur, id est quæ nunquam domitæ ac iugo subditæ fuerunt. Harum & Vergilius meminit, Nunc grege de intacto septem mactare iuuencos Præstiterit, totidem lectas de more bidentes. Et vt iniuges euidētius exprimeret, adiecit, Et intacta totidem ceruice iuuencas. Manilius Chrestus in libro de hymnis deorum, ait Mineruæ iniuges boues sacrificari solitas, id est iugum quæ nunquam tulerunt: illa videlicet causa, quòd & virginitas iugum nesciat mari tale, & virtus nunquam sit iugo prementi subiecta: Idem Fulgentius in libro ad Chalcidium repetit. Locupletiores in celebribus Isidis conuentibus boues immolant & ceruos: quorum autem tenuior est res familiaris, anseres atque aues meleagrides, sues sacrificiis inferre non decet, nec vesci suilla licet aut caprina carne, Pausanias in Phocicis.

Ex bobus, vitulis, & pecudibus, laudatissimæ vitulæ ad deorum placamenta habebantur. Idcirco Ioui à flamine omnibus idibus bos candidus, ex agro Falisco, aut Meuania immolabatur: illos enim ad sacra saginabant, & deorum suppliciis seruabant. Bos autem qui iugo subactus fuisset, purus non putabatur. Fœtus bouis non ante tricesimum diem idoneus sacris ac purus putabatur. Creditum quoque bouem quinquennalem, insignem Ioui victimam esse. Aegyptij boues ruffas Typhoni mactare soliti fuere. Προσακτίον βοῦς ἄζυγας Pollux. Bidentes non oues solum, sed omnes bestias bimas olim appellabant, & antiquiores easdem bidenes, quasi biennes, quia neque maiores aut minores licebat hostias dare, Macrobius. Nos & bouem quinquennem Ioui immolari iam diximus: & pecora trima in sacrificio quod trittyn vocauimus. Nullum etiam ex authoribus locum puto afferri posse, vnde bidentem bouem dictum aliquis intelligat: de ouibus vero plerosque omnes: Vnus Pomponij Attellanarum poetæ locus Macrobio citatur, quo Marti vouet se facturum bidente verre. De bidentibus igitur in Oue dicam: nam si veteres & quorum libri non extant, de aliis etiam animalibus hac voce vsi sunt, nihil ad nos. Lucianus in libello de sacrificiis varia esse sacrificia prodit pro personæ sacrificantis qualitate: Agricola, inquit, de boue rem diuinam facit, opilio de agno, æpolus de capra. Βοώνης apud Suidam vocatur qui bubus ad sacrificia emendis publice præficiebatur: quod quidem honestissimum erat munus, & imperatoribus præcipuè deferri solitum. Diu seruatum apud Athenienses & Solonis lege interdictum. Ne bouem, cuius opera, vel aratro vel curru vterentur, omnino immolarent, ὅτι καὶ οὗτος εἴη ἂν γεωργὸς, καὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις καμάτων κοινωνός: id est, quoniam & hic colonus sit, ac laborum quoq; nostrorum particeps. Bouem aratorium immolasse, nefas censebatur summum. Athenienses autem primos hisce non abstinuisse vel in cibis, auctor est nobis Theon. Vlyssis quoq; socios non temperasse, cecinit Homerus: quo sit nomine indignatus Sol, quippe vt Solem intueamur, causam videri hoc bruti genus, quia sit τροφῆς παρεκτικὸν, id est alimenta suggerat, Cælius. Plinius author est, Omnia plenilunio maria purgari: quædam & stato tempore: circa Messanam & Mylas fimo similia expui in littus purgamenta. Vnde fabula, Solis boues illic stabulari. Meminit & loci & boum Apollonij interpretes libro 4. Milæ (inquit) Siciliæ Cherronesus, in qua Solis boues pascebantur. Sed & rem quoque cum fabula recensuit in Naturalium Quæstionum libris Seneca. Has quidem Solis boues Homerus Odysseæ primo videtur nouisse. Verum scire conuenit, quandoque prioribus recepti fuisse moris, Soli animalia dicare: quod apud classicos obseruatum authores est. Nam & Appolloniæ, quæ in sinu Ionico est, sacras Soli oues fuisse, Græci scribunt, Cælius. Memini alicubi legere per Solis boues à sociis Vlyssis deuoratos, annos significari: tunc enim obijsse illos, cum omnes ætatis anni, quos eis viuere in fatis erat, exacti consumptique essent. Sol enim ætatis & temporis autor est. Et sicut in sulcis aratro designandis, boues ad certum progressi terminum retrograediuntur, ita Sol etiam ad vtrunque solstitium, tanquam βουστροφηδὸν, suum peragit motum, vt vel hac ratione per nostram coniecturam boues pro annis Soli tribuantur. Cæterum Apollinem bubus delectatum fuisse, mox Pausaniæ verbis declarabo. Supra etiam ex Eustathio docui mensem vitulum & bouem appellatum. Huc facit septem egregias & opimas, quas totidem aliæ macie confectæ & turpes aspectu deuorabant. Accersitus Iosephus, boues opimas septem interpretatur annos totidem fœcundos & abundantes annonæ, quos mox alij septem steriles & inopiosi subsecuturi essent. Βόας θεωρεῖν εἰς κακὸν πρᾶξιν φέρει, senarius est apud Suidam, quo quæuis de bubus somnia inauspicata esse conlicitur. Apud Aegyptios quoque bouem marem Soli sacrum fuisse, paulò inferius in Apidis bouis historia dicam. Certe cum Lunæ propter cornuum speciem, (quæ veluti minor Sol est, sed fœmineæ naturæ) boues fœminæ consecrarentur: ratio postulabat Soli tauros sacros existimare: Quanquam Homerus de Solis bubus in fœminino genere loquitur, καλαὶ βόες εὐρυμέτωποι, mirum Attico more vtrunque sexum ita complexus.

Apud Aegyptios & Phœnices, sicut Porphyrius scribit, humanis carnibus potius vsi fuissent, quàm vaccam comedissent: & quamuis tauris haudquaquam abstinerent, tamen vaccarum vsus nō modo mensarum consuetudini, verum etiam sacrificationi interdictus fuit, Aelianus. Ab Ægypto ad Tritonidem lacum Pastoritij Afri sunt, carne victantes ac lacte, nihil vaccinum gustantes (quia nec Aegyptij gustant suem) nec alentes quidem vaccam. Nec Cyrenææ fœminæ ferire sibi fas putant, ob Isidem quæ est in Aegypto, cui etiam ieiunia & dies festos agunt studiose. At mulieres Barcææ, non modo gustu vaccinæ carnis, sed etiam suillæ abstinent, Herodotus libro 4. Inter exempla est damnatus à populo Romano die dicta, qui concubino procaci rure omasum edisse se negenti, occiderit bouem: actusque in exilium, tanquam colono suo interempto. Huc referenda sunt etiam Ciceronis verba, quæ supra posui in E. circa initium. Animal occidit primus Hyperbius Martis filius, Prometheus bouem, Plinius. Buphonia festum vetus, quod Athenienses post mysteria celebrabant per bouis immolationem, vnde & nomenclatura. Aristophanes, Ἀρχαῖά γε καὶ διπολιώδη, καὶ τεττίγων ἀνάμεστα, καὶ Κη-

κείδου

κειδε βυφονίων. Sed & Iouis Poliei sacerdos, inquit Pausanias, buphonus est appellatus, Cælius: & alibi. Iouentio (inquit) in literis, Erechtheo imperante Athenis, à Buphono primum in Iouis Poliei ara immolatum bouem: quo peracto, securi relicta, mox se è regione Buphonus proripit. At in iudicium vocata securis est, ac absoluta: idque quotannis vt fieret, seruatum traditur. Meminit etiam Aelianus Variorum libro 8. Βυφόνια Athenis agebantur scirrhophoriônis, id est Martij mensis die quartodecimo, multis bubus immolatis, Etymologicon. Apud Varinum legimus Buphonia antiquissimum festum Athenis esse, inde ortum, quod in Dijpolijs bos qui placentam sacrificio destinatam vorauerat à Baulone quodam, qui forte cum securi aderat, occisus sit, idq; vt deinceps ita seruaretur institutum. Vocabatur autem βύτης qui in hoc festo buphonia peragebat. De Butarum familia supra diximus. Vide Erasmum in prouerbio Cecidis & Buphoniorum: & Gyraldum in Opere de diis, vbi sacrificia describit. Διὸς βοῦς, bos Ioui sacer, festum Milesiorum, Varinus. Boalia, ludi diis inferis consecrati, Sipontinus. Fiebant autem cum bubus, quemadmodum nunc quoque fieri solet apud Italos Septuagesimæ tempore, quod tempus quidam Carnipriuium vocant. Buberiæ siue buberij ludi, quos veteres à bobus pecoreque appellârunt, qui & boalia, boum gratia instituti, teste Plinio. In eo enim festo solennis boum & taurorum venatio fieri solebat, quemadmodum nunc quoque Venetiis, & ferè per totam Italiam, fieri solet eo die, quem Iouedi grasso appellant.

Apides dij erant apud Aegyptios culti, vituli scilicet qui per longum temporis interuallum ex splendore lunæ (ἐκ τοῦ σέλαος τῆς σελήνης) gignebantur: quo facto magna festiuitas agebatur, & sacerdotes circa bouem natum consecrati epulas publicas proponebant, Varinus. Fuit & Apis Aegyptiorum rex Phoronei filius: & eodem nomine insula ante Cretam sita, Idem. Sed quoniam passim apud authores Apidis bouis frequentissima mentio incidit, pleniorem eius historiam ex Plinij, Aeliani, & Herodoti scriptis hic adiungemus. Primum igitur Plinius libro 8. cap. 46 Bos (inquit) in Aegypto etiam numinis vice colitur, Apim vocant. Insigne ei in dextro latere candicans macula, cornibus lunæ crescere incipientis. Nodus sub lingua, quem cantharum appellant. Non est fas eum certos vitæ excedere annos, mersumque in sacerdotum fonte enecant, quæsituri luctu alium quem substituant, & donec inuenerint mœrent, derasis etiam capitibus: nec tamen vnquam diu quæritur. Inuentus deducitur Memphim à sacerdotibus. Sunt delubra ei gemina, quæ vocant Thalamos: auguria populorum. Alterum intrasse lætum est, in altero dira portendit. Responsa priuatis dat, è manu consulentium cibum capiendo. Germanici Cæsaris manum auersatus est, haud multo post extincti. Cætero secretus cum se proripuit in cœtus, incedit summoto lictorum (vetus lectio & Gyraldus addunt, strepitu. Fieri potest vt Plinius aut ante eum alius è Græco transtulerit, & pro δήμων, id est populi, legerit δημίων id est lictorum. grexque puerorum comitatur carmen honori eius canentium: intelligere videtur, & adorari velle. Hi greges repente lymphati futura præcinunt. Fœmina bos semel ei anno ostenditur, suis & ipsa insignibus, quanquam aliis: semperque eodem die & inueniri eam, & extingui tradunt. Memphi est locus in Nilo, quem à figura vocant Phialam, omnibus annis ibi auream pateram argenteamque mergentes, diebus quos habet natales Apis: septem hi sunt, mirumque neminem per eos à crocodilis attingi: octauo post horam diei 6. redire beluæ feritatem, Hæc Plinius. Locum de cantharo sub lingua illustrat Porphyrius in libro de abstinentia carnium sic scribens: Scarabeum animal rerum diuinarum indocti abominantur, quod Aegyptij summopere venerantur, animatam Solis effigiem putantes. Lunæ praterea taurum dedicarunt, quem Apin nuncupant, nigrum præ cæteris, & signa solis atque lunæ habentem. Mutuatur enim ex sole luna lumen. Solis symbolum est coloris nigredo (nam & solis ardor, nigriora reddit humana corpora) & qui sub lingua est scarabeus. Lunæ vero coloris diuisio. Adijcit in Iside Plutarchus, ita cantharos pilulam excrementitiam sensim in aduersum protrudere, sicuti contrarium mundo sol cursum agat, dum ab occasu in exortum fertur: Hæc ex Lodouici Cælij Rhodigini obseruationibus.

Nunc & Aeliani verba subdamus. Apis (inquit) apud Aegyptios efficacissimus deus creditur, ex vacca quę fulgure afflata conceperit nascitur, Epaphum Græci vocant. At huius generis antiquam stirpem repetentes, Io Archiuam Inachi filiam illius matrem fuisse testantur. Sed hunc sermonem Aegyptij vt mendacem rejciunt, temporis longinquitatem testem citantes. Epaphum enim multis pòst sæculis extitisse ferunt. Primum verò Apim permultis annorum milibus in homines venisse. Insignes eius notas Herodotus, & Aristagoras explicant: Quibus Aegyptij non assentiuntur: nouem enim & viginti eas huic sacro boui aptas, & consentaneas esse dicunt. Quænam sint, tum quemadmodum per corpus sparsæ, tum vt ipsis quasi floribus insignitus sit, aliunde intelligendum. Cuiusnam autem ex sideribus naturam vnumquodque insigne per notas designet, Aegyptij satis superque declarant. Etenim Nili ascensum, vnum insigne significare aiunt: aliaque insignia aliarum rerum significatione esse, haud profecto prophanis, & diuinæ historiæ imperitis intellectu facilia. Cum autem fama emanauit, Aegyptiorum deum exortum esse: ex scribis & sacerdotibus quidam, vt documentum procreationi à patre traditum insignium notarum indicium accurate exquirant, eò vbi diua vacca partum ex sese ediderit, accedunt, atque ibidem domum ad orientem solem, vbi sanè alatur, quatuor menses excitant. Postea autem quàm ibi nutritus est ex exoriente luna, scribæ, sacerdotes, & prophetæ eòdem proficiscuntur, & simul nauem huic sacram instruunt, eaque ipsum Memphim transportant, vbi sedes huic sunt & commorationes suaues: tum curricula, puluerationes, exercitationes, & vaccarum formæ præstantia insignium ædes, tanquam thalami in quos ingreditur, quum quam amat superuenire appetit: Itemque est puteus, & fons aquæ potabilis. Nam eiusmodi huic semper conducere ministri & sacerdotes asserunt: non item ex Nili potione, ne propter dulcedinem in immensam molem pinguescat. Iam vero quas pompas, quæ sacrificia Aegyptij conficiant, cum nouæ alluuionis aduentum, tum dei exortum celebrantes, quas etiam saltationes tum agant, quos conuentus habeant; tum quemadmodum omnes vrbes & viri immortaliter gaudeant, longum esset explicare. Is autem ex cuius armento hæc diuina bestia exorta fuerit, beatus habetur, summamque Aegyptiorum admirationem habet. Is bos præsensione valet: Nec sanè vel puellas, vel aniculas ad tripodem sessitantes habet, neque sacra potione impletè; sed pueri diuino afflatu concitati, extra ludentes, atque inter se ad numerum saltantes, consulentibus futura prædicunt. Apim sane Aegyptij etiam Oro comparant, quem frugum prouentus & totius anni fertilitatis authorem præcipuum esse existimant. Hinc est quòd de multifario eius colore differant, fructuum scilicet varietatem hoc symbolo innuẽtes. Hactenus Aelianus. Cæterum Herodotus lib. 2. de sacro isto Ægyptiorũ boue in hęc verba scribit: Sacerdotes in Æegypto boues mares Epaphi esse cẽsent, eaq; de re hunc in modũ explorant: Si pilum in eo nigrum vel vnũ viderent, nequaquam mundũ censent. Explorat autem hæc sacerdotum aliquis ad id constitutus

linguam

linguam pecudis cum stantis erectæ, tum resupinatæ exerendo, si immunda sit, his signis, quæ ego alio referam in libro. Inspicit & caudæ pilos, nunquid habeat secūdum naturam procreatos. Eam, si fuerit his omnibus munda, notat alligato cornibus cannabo (βύβλῳ) deinde applicata terra sigillari anulo impressa, atque ita abducunt. Nam immolare non notatam pœna morte sancita est. Et hunc quidem in modum pecus probatur. Sacrificandi autem is eis est ritus: Pecude, quæ obsignata est, ad aram vbi immolatur abducta, pyram incendunt: deinde supra pecudem libato contra templum (κατὰ τοῦ ἱρηΐου) vino ac deo inuocato, eam mactant: mactatæ caput asportant, & corpus reliquum excoriant. Caput autem multis verbis execrati in forū si nundinæ sint, & eis Græci negotiatores affuerint, atque illis vendunt: qui si non affuerint, in flumen abijciunt. Execrantur autem capita in hæc verba: Si quid mali aut ipsis immolantibus, aut vniuersæ Aegypto futurum sit, id in caput hoc conuertatur. Eodem ritu circa capita pecudum immolandarum, & vini libamina, omnes pariter Aegyptij ad omnia templa (ἱρά) vtuntur. Atque ex hoc ritu nemo Aegyptiorum de capite vllius animantis degustat. Est tamen sacrorum delectus, & alius apud alia templa adolendi modus ab eis institutus. Quem verò dæmonem maximum putant, & maximo festo colunt, hunc pergam dicere. Posteaquam ieiunauerunt ante festum atque preces fuderunt, vaccam immolant, eamque corio exuunt, & toto aluo vacuant. Viscera intra ventrem, adipemque linquunt, crura truncant, & externos lumbos armosque ac ceruicem. His actis, reliquum vaccæ corpus stipant panibus puris & melle, & vua passa, & ficis, & thure, & myrrha, atque aliis odoribus. Vbi hæc infarserunt, adolent, multum vini, oleique infundentes, ieiuni tamen priusquam sacrificent. Dum sacrificium ardet, omnes verberantur. Posteaquam vapulauerunt, dapes ex sacrificij reliquijs proponuntur. Boues mares eosdemque mundos, ac vitulos vniuersi Ægyptij immolant. Fœminas eis immolare non licet, vtpote Isidi consecratas. Nam Isidis simulacrum muliebre est, bubulis præditum cornibus, quemadmodum Io Græci describunt. Bouesque fœminas omnes itidem Aegyptij venerantur ex omnibus pecudibus longè plurimum: eoque nemo Aegyptius, Aegyptiáue, Græci viri aut os suauiaretur, aut cultro, verúue, vel olla, vel plura bouis carne Græco cultro incisa vteretur. Boues qui demortui sunt, hunc in modum sepeliunt: Fœminas quidem in flumem abijciunt, mares autem in suburbanis singuli defodiunt, vno aut altero cornu extante, signi gratia. Vbi computruerunt, & statum tempus aduenit, præsto est ad singulas vrbes nauis, ex insula nomine Prosopitide, quæ est in Delta, nouemque schœnorum ambitus. In qua cum aliæ sunt frequentes vrbes, tum ea vnde proficiscuntur naues ad ossa tollenda, nomine Atarbechis, vbi templum Veneris extructum est. Ex hac vrbe alij permulti vagantur in alias vrbes. Vbi effoderunt ossa, asportant, eaque vno in loco cuncti sepeliunt. Quem in modum boues, in eundem defuncta alia pecora sepeliunt. Ita enim apud eos circa hæc legibus comparatum est. Hactenus Herodotus lib. 2. Et rursus in eodem: Psammitichus potitus Ægypto, fecit in Memphim tum Vulcano vestibula ad ventum austrum vergentia, tum è regione vestibulorum aulam Api, in qua, cum apparuit, Apis educatur, vndique columis cinctam, ac figuris refertam: in qua aula loca stant columnarum colossi duodenûm cubitorum. Apis autem, Græca lingua Epaphus est. Et rursus libro 3. Cambyse Memphim regresso, parte copiarum amissa, Apis apparuit. Aegyptij, vbi Apis extitit, vestimenta quàm pulcherrima ferre, & celebrando festo operam dare. Id tunc facientes Aegyptios Cambyses intuens, ratusque ob res à se malè gestas, prorsus illos esse in his gaudiis, præpositos accersit Memphis, & insolitæ ab ijs lætitiæ causam requirit: Qui cum responderent, quo tempore deus illis apparet (longo autem interuallo apparere solitum) omnes Aegyptios solennem celebrare lætitiam: mentiri iussos morte mulctauit. Mox sacerdotibus eadem referentibus dixit, Si quis deus mansuetus ad Aegyptios veniret, fore vt se non lateret: & Apim eos adducere iussit. Est autem hic Apis, idemque Epaphus è vacca genitus, quæ nullumdum alium potest concipere fœtum, quam Aegyptij aiunt fulgere ictam concipere ex eo Apim. Habet hic vitulus, qui appellatur Apis, hæc signa: Toto corpore est niger, in fronte habens candorem figuræ quadratæ, in tergo effigiem aquilæ, cantharum in palato, duplices in cauda pilos. Posteaquam Apim sacerdotes adduxere, Cambyses veluti vecordior, educto mucrone cum vellet ferire ventrem, femur percussit, cachinnansque ad sacerdotes inquit: O capita nequam, huiuscemodi dij existunt, sanguine atque carne præditi, & ferrum sentientes? dignus nimirum Aegyptiis hic deus. Nos certe ludibrio habuisse non iuuabit. Hæc locutus, imperauit his quorum munus erat, vt sacerdotes quidem flagris cæderent, Aegyptios autem (vt quenque feriantem adipiscerentur) occiderent. Ita festum solutum est. Sacerdotes mulctati: Apis sauciatus femur, in templo iacens extabuit: quem è vulnere extinctum tumulauêre sacerdotes, clam Cambyse. Ob hoc scelus (vt Aegyptij aiunt) continuo Cambyses insanijt, cum ne compos mentis quidem fuisset, exorsus primum perpetrare facinus necando Smerdim germanum fratrem, & sororem quæ ei & vxor erat in Aegyptum vsque secuta, Hactenus Herodotus. Porrò sicuti Memphitæ Apim bouem sacrum habuere: ita & Heliopolitani post Solis templum Mneuin bouem pro deo coluerunt, qui in septo quodam nutriebatur. Ammianus quoque Marcellinus inter multa quæ de Apide scribit lib. 22. hist. & hoc ferè ait: Inter animalia ab antiquis consecrata Neumis & Apis reponuntur. Neumis quidem Soli, Apis verò Lunæ dedicatus: qui diuersis notarum figuris expressus, &c. quare considerandum an Mneuis pro Neumis legendum apud Marcellinum, apud quem & longe plura inuenies. Veneri Vraniæ vaccam sacram custodiebant in Hermopoli præfectura, in loco Scussa nuncupato, Gyraldus in Apide: idem alibi, in Venere. Legimus quoq; (inquit) apud Thussas (sic enim ibi scribit non Scussa) in Aegypto cornutam Venerem cultam, cui & vacca immolabatur. Fortassis etiam Iudæi ab Aegyptijs, cum recens ab eis migrassent, hoc idololatriæ genus acceperunt vt vituli aurei effigiem sibi colendam proponerent: & fieri potest vt inde occasio nata sit gentilibus calumniandi, aureum asini caput ab eis adoratum fuisse: schor enim bouem significat: literis verò transpositis rosch, caput. De boue lignea Mycerini in Aegypto culta, paulò post dicemus. Cæterum an Serapis eadem vocabuli origine nominatus sit, quæ seraphim Ebraice angelorum genus ob ardorem amoris vel claritatem visionis ita dictum, peritioribus huius linguæ discutiendum relinquo. Mihi quidem pulchre conuenire videtur, non solum vox in vtrisque, sed vocis etiam ratio: cum alij à fulgure, alij Lunæ splendore Serapin concipi voluerint. Vide Suidam, qui Sarapim vocat. Vsurpatur autem saraph verbum apud Ebræos pro ardere & vrere. Aequius sanè est Aegyptio deo Ebraicum & congeneris linguæ nomen quàm Græcæ attribuere. Quamobrem non sentio cum Varrone, qui Nymphodorum secutus, vt frequenter circa etyma nugari solet, cur Apis post mortem Serapis appellatus sit, hanc rationem reddit. Quia enim arca (inquit) in qua mortuus ponitur, σορὸς dicitur Græcè, & ibi eum venerari sepultum cœperunt, priusquam templum eius esse extructum, velut Sorapis primo, deinde vna litera commutata Serapis dictus est, &c. Ille autem bos (scribit hæc Augustinus lib. 18. de Ciuitate dei)

nitate dei) quem mirabili vanitate decepta Aegyptus, in honorem eius deliciis affluentibus alebat, quoniam cum sine sarcophago vinum venerabantur, Apis non Serabis vocabatur: quo boue mortuo quoniam quærebatur & reperiebatur vitulus coloris eiusdem, mirum quiddam diuinitus sibi procuratum esse credebant. Minus etiam probo Plutarchi coniecturam, cui Serapis dictus videtur παρὰ τὸ σείεσθαι καὶ τὸ σοῦσθαι τὴν τοῦ παντὸς ἅμα κίνησιν, quod deus ipse sit vniuersi motus auctor. Honoris boui impensi causam nonnulli eam tradunt, quod Osiride à Typhone interfecto, Apis eius membra collegerit, collecta in bouem ligneum corio bouis albo circumtectum coniecerit, ideoque ciuitatem Busiridem appellatam, vt scribit Diodorus: Alij aliam. Serapia prisci medici vocabant, vnde syruporum nomen ad nos manauit, vt ego conijcio, quod manifestum fit ex Actuario: nimirum quòd ægri à Serapidis sacerdotibus talia quædam medicamenta didicissent: vnde etiam similia à posteris eodem nomine dicta. Solebant autem im Aegypto potissimum, vel in somnis, vel per oracula, remedia à diis accipere, vt ex locis aliquot apud Gale. deprehendimus: Non raro enim ægros à deo, cuius nomen non exprimit, monitos scribit.

Memphis Aegyptiorum regia Apidis templum habet, qui idem est quod Osiris. Ibi bos Apis in septo quodam alitur & pro deo habetur, albus frontem & quasdam paruas corporis partes, cætera vero niger, quibus signis iudicant, qui sit ad successionem idoneus, alio vita functo. Ante id septum aula quædam iacet, in qua est aliud septum matris eius. In hanc aulam nonnunquam Apis emittitur, præsertim vt peregrinis ostendatur. Videtur enim per fenestram quandam in septo, & extra etiam si velint. Vbi verò paululum lasciuierit, rursum in propriam mansionem recipitur, Strabo libro 17. Taurum verò ad solem referri, multiplici ratione Aegyptius cultus ostendit, vel quia apud Heliopolim taurum Soli consecratum, quem Netiron (aliâs Neutor) cognominant, maximè colunt: vel quia bos Apis in ciuitate Memphi, Solis instar excipitur: vel quia in oppido Hermunthi magnifico Apollinis templo, consecratum Soli colunt taurum, Bachin (aliâs Bacin) cognominantes, insignem miraculis conuenientibus naturæ Solis. Nam & per singulas horas mutare colores affirmatur, & hirsutus setis dicitur in aduersum nascentibus contra naturam omnium animalium: vnde habetur veluti imago Solis in aduersam mundi partem nitentis, Macrobius Sat. 1. 21. De alio boue ligneo in Sai, in quo Mycerini regis Aegyptiorum filia sepulta fuit, cui etiam odores omnifarij quotidie inferebantur, inferius dicam. Bouem adorant etiam hodie in Lac regno idololatræ Habraiam, in vltima parte Indiæ versus meridiem. In regno Nimbar adorant bouem pro Deo. Hunc postquam sex annis laborauit, in septimo ponunt in communi. Hunc autem ritum obseruant. Quotidie mane duobus vasis aureis vel argenteis, quum dimittunt bouem è stabulo, excrementa eius excipiunt, vno vesicæ altero alui. Deinde vrina facies lauant: stercus verò ponunt primò in medio visus in vno loco, deinde super vtraq; summa gena & præterea in medio pectore. Hoc facto dicunt se fore sanctificatos. Hoc non populus tantum, sed rex etiam & regina faciunt. Ijdem similiter aliud idolum adorant, quod ex dimidio hominis, ex altero bouis speciem habet, per os respondet & loquitur, & multoties sanguinem xl. virginum petit ac requirit. Hinc viri & mulieres filios ac filias suas deuouent, eosque ante idolum interficiunt, Odoricus de foro Iulij. Incolæ insulæ quæ Nicoueram dicitur, facies caninas habent & bouem pro Deo adorant: quamobrem vnusquisque bouem aureum vel argenteum in fronte gestat. Idem. Tenedij olim præstantissimam grauidam vaccam alunt, & cùm peperit, tanquam sanè puerperæ inseruiunt. Pullum (id est, vitulum) recens natum cothurnis indutum immolant: qui eum securi percusserit, lapidatione facta appetitur, atque ad expiandam occisionem in mare fugit, Ælian. Dianę Persiæ boues sacris, Cęlius. Est frequens in prodigiis priscorum bouem locutum: quo nunciato senatum sub diuo haberi solitum, Plinius. C. Volumnio & Ser. Sulpicio Coss. bos mugitu in humanum sermonem conuerso locutus est, Niphus. Ante paulo quàm Augustus imperator factus esset, Bos in suburbano Romæ ad arantem locutus est, frustra se vrgeri: non enim frumenta sed homines breui defuturos. Idem in prodigiis legitur apud Valerium Max. Bouem dixisse, Caue tibi Roma. Textor. Tempore Ioannis Tzetzæ vulgo ferebatur oraculi instar hoc dictum, Βοῦς βοήσει καὶ ταῦρος θρηνήσει: quod ipse ita interpretatur, vt per bouem in fœminino genere Constantinopolin (quæ ingenti exercitu Alemannorum, & aliorum, à Romanis nimirum misso tum temporis obsidebatur) intelligat, quæ à tauris, id est Italis siue Romanis condita est: nam taurum (inquit) Latini etiam Italum vocabant: Exclamante autem boue, id est Constantinopoli, nimirum bellico & classico clamore, taurum, id est Italiam repugnantem ploraturam inquit, Chiliadis 9. cap. 277. Βουτάδαι vicus est tribus Oeneidis in Attica (vel vt Stephanus, Ægeidis, Varinus vicum illum Βουτάν appellat) cuius etiam incolæ Butadæ dicebantur, à Bute quodam sacerdote, cuius posteri Butadæ & Eteobutadæ vocati sunt, Etymologicon. Scira festum erat Mineruæ, vel vt alij Cereris & Proserpinæ. In eo Erechthei sacerdos vmbellam ferebat albam, quæ vocatur sciron: Agebatur autem Scirophorionis, id est Martij duodecima. Sunt qui scribant Palladis sacerdotem ac Solis, cum sciro ex arce prodire in locum quem dicunt Sciron. Vmbellam ferre solitos, qui vocentur Eteobutadæ. Ij fuere nobiles & perillustres Athenis, à Bute sacerdote propagati: Ex qua familia producebantur sacerdotes. Id vero symbolicè apud illos institutum, dum quenque summonerent tacitè, tempus ædificandi, & tectum aliquod sibi sustruendi iam iam appetere, Cælius. Βούτης, inde patronymicum Βουτίδης, Neptuni filius, Etymologicon. Apud Stephanum viri nomen legimus Βοῦτος non Βούτης, Pandionis non Posidonis, id est Neptuni, filij (quod magis placet) à quo Butadæ vicus in Aegeide dictus sit. Fuerunt & alij Butæ, quos in Onomastico memorauimus. Βουτροφοι ordo quidam sacerdotum inde nomen habuit, quòd boues publice diis immolandos nutriret, Etymolog. De Buphago in prouerbiis mox dicam. Buzuges Athenis bubulo pecore nobilitatus est, Argis Onogyros, Varro. Inuenio Buzygiam Athenis fuisse familiam sacerdotio præditam à Buzyge quodam heroë. (alij Herculi Buzygi idem attribuunt) qui omnium primus iunctus bobus arasse terram creditur, Cælius & Etymologicon. Athenienses tres sacras arationes celebrabant, primam in Sciro, secundam in Rharia, tertiam sub Pelinto, qui locus Buzygium vocabatur, Cælius. Buzygæus mons est Thessaliæ, Plin. 4. 8. Anthermi Chij sculptoris filij fuerunt Bupalus & Anthermus, clarissimi in ea scientia, Olympiade sexagesima, Plin. Princeps omnium Bupalus Fortunæ simulacrum fecit polum in capite gestans, & manum altera sustinens Amalthææ cornu, Cælius: Vide Onomasticon nostrum. Bassiadæ celebrantur in Aegina generis auctore Basso: etiamsi apud Pindarum Budidas legit Didymus de Budione progenitore, Cælius.

Βοὸς χολή, Hellesponti, vrbs, Germanicopolis postea dicta, Plin. Boosura (bouis cauda) vrbs Cypri insulæ, vicina Palępapho, Strabo. Pella vrbs Macedoniæ, nomē acceptū refert boui, à quo inuenta est: πέλλαν enim vocant bouem coloris nigri, vt & pelian asinum, Etymologus. Bosphorus, Græci Βόσπορον sine aspiratione scribunt, à bubus mea-

bus meabili transitu dictus est, propter angustias freti, vt Plinius docet. Sunt autem duo Bosphori, alter iuxta Byzantium, qui Thracius dicitur, omnium angustissimus: cui nomen, vt Valerius Flaccus scribit, à traiectu Ionis in vaccam deformatæ: alter in introitu Mæotidos paludis, per quem ipsa palus in Pontum defluit, qui Cimmerius & Mæoticus cognominatur, cum vrbe eiusdem nominis. τῷ δ' ἐπὶ Θρηϊκίου στόμα Βοσπόρου, ὅν ποτε μῦθοι Ἰοῦς Ἠνασίης ἀνεκίρναν ἐνήξατο πόρτις ἐοῦσα, Dionysius Afer: Vbi Eustathius in Commentariis suis præter cætera hoc fretum quatuor stadiorum esse scribit, & aliquando Mysium appellatum à minoris Asiæ populis, qui è regione Thracum habitant: postea vero Bosphorum Thracium dictum siue quod Io vacca œstro percita illic tranauerit: siue, vt aliis placet (Arriano teste) quod alia quædam vacca, quam Phryges monente oraculo sequebantur, vt eam ducem itineris haberent, intrepide angustias illas maris inter Chalcedonem & Byzantium traiecerit: quà & illi tutò secuti sunt: ad cuius rei memoriam bos ænea apud Chalcedonios postea conflata est: & eandem fortassis ob causam locus quidam illic Damalis etiamnum vocatur. Cæterum Ionis vaccæ traiectus ad Bosphorum Cimmerium ab aliis refertur. Est & Indicus quidam Bosphorus. Et præterea eiusdem nominis portus iuxta Byzantium, qui literis quibusdam mutatis perperam ita vocatus est pro Φωσφόριον. Nam cum Philippus in obsidione cuniculis actis locum ex improuiso oppressurus esset, Hecate Φωσφόρος dicta, lumen à facibus, quæ per cuniculos lucebant ciuibus ostendit: vnde illi obsidione liberati Phosphorion ciuitatem nuncuparunt, Eustathius & Stephanus. Plura vide illic in Eustathij Commentariis, & in Onomastico nostro. Varro inter boum laudes recenset, quòd Bosphorus vnus Thracius, alter Cimmerius ab eis dicti sunt. Βούβαστις, vicus Aegypti, & dea. Nam Io Inachi filia in bouem mutata, & post multos terra marique errores Aegyptum ingressa, cum per humidum agrum incederet, vestigia luto impressit: quæ cum regi illius loci ab anterioribus pedibus Iota literam, à posterioribus o mega præferre viderentur, Io nomen vaccæ imposuit, & vicum à bouis gressu Bubasin nominauit, Etymolog. Et rursus. Βούβαστος πόλις Αἰγύπτου, καὶ Βουβαστίτης πόλις: gentile Bubastites. In hac Dianæ, quam Bubastin nominant, clarissimum fuit templum, &c. vt in Onomastico dictum est. Cæterum Bubasus regio est Cariæ [redacted] ibasides videre nurus, Ouid. Metamorphos. 4. Bubo ciuitas est Lyciæ. Nascitur & in Lycia Creta circa Bubonem. Plinius 5. 5. Βούβων & Βάλβουρα Lyciæ oppida, à Bubone & Balburo latronibus condita sunt, Stephanus. Bubo Lycaoniæ ciuitas est, à Bubone latrone dicta, cuius ciuis Βουβωνεύς cum Bubonius dici debuisset. Muræna Balburam & Bubonem Lyciis adiecit, Strabo libro 13. Bubula cum aliis Cyrenes vrbibus Plinio commemoratur lib. 5. cap. 5. Bubeium natio est vel oppidum Cyrenes, Plinius ibidem. Bubetani, Campaniæ populi Coriolanis vicini, Plinius 3. 5. Bubulcorum ciuitas quædam in Aegypto nominatur, Strabo lib. 16. Βούδωρον promontorium est Salamini oppositum. Iuxta Istiæas & Cerinthum oppidulum in Aeolia Budorus amnis est, cuius appellationis montem habet Salamis in Atticam prospectantem, Strabo li. 10. Ephorus castellum in Salamine esse scribit, sed pro castello Budaron per a apud Stephanum legitur. Sunt & Budoræ insulæ duæ prope Cretam, Plinius 4. 12. Βουθόη, ciuitas Illyriæ sic dicta, quod Cadmus è Thebis fugiens iugo boum inuectus celerrimè illuc peruenerit & ciuitatem condiderit ἀπὸ τῶν βοῶν καὶ τοῦ θοῶς φυγεῖν: Βουθόη Δείλαιος ἐπὶ προχοῇσιν ἀνάσση. Sophocles in Onomacle (iota nimirum propter carmen adiuncto) Alij dictam volunt, ἀπὸ τοῦ βοηθεῖν ἐπειγομένοις (addendum videtur, αὐτῇ τὸν Κάδμον) vel à Buto viro, t in th mutato, Etymolog. Sunt qui inepte Bothye per y scribant. Βουθία vero Ioniæ ciuitas est & regio, Stephanus: qui paulò post etiam Buchiam exiguum Ioniæ locum esse scribit. Buthrotum vrbs est Epiri in Thesprotiis (prope Oricum portum, vt Eustathius habet in Dionysium, vel vt Strabo Orchimum, quod non probo) in qua regnauit Helenus Primani filius: vel Epiri colonia non longe ab Ambracio sinu. Huic nominis causa fuit, vt Teucer Cyzicenus scribit: quod cum Helenus ex patria in Epyrum venisset & bouem pro felice ingressu immolare pararet, bos vulnere non letali affectus aufugerit, & sinu quodam Epiri illic traiectio, in terram egressus, mox collapsus obierit. Quo in loco Helenum aiunt religione motum vrbem condidisse & ab euentu Butrotum nominasse, Etymologicon: plærique per θ scribunt: sed si à boue vulnerato dictam velimus, per τ scribendum erit. Vide etiam in Stephano Græco. Βούκαια vrbs est Phocidis in Parnaso, sic dicta, inde quod cum Deucalion & Pyrrho diluuio ingruente illuc fugissent seruatiq; essent, incolæ quotannis magnum bouem in struem lignorum accensam intrudant, patrio more Ἔρπε βοῦς acclamantes, & comburant, ἀπὸ τοῦ καίειν τὸν βοῦν, Etymologicon. Bucarteron inuenio montem esse Asiæ. Βούκερα palus quondam sic dicta, Etymolog. Et rursus, Βουκεραΐς fons est Platæis, sic appellatus: quoniam Polybus post diluuium Deucalionis seculo ex Argis illus venisse fertur, bouem ex oraculo ducem secutus (vt quondam Cadmus quoque) qui cum procumbens terram cornu feriret, fons emicuit, vt scribit Theon in commentariis in Callimachum, Etymolog. Βουπράσιον regio est Elidis Straboni: Stephanus non regionem solum Elidis esse scribit, sed etiam ciuitatem, & fluuium, & vicum (κατοικίαν) non paruum, à Buprasio quodam principe. Buplanoctistos apud Ilium tumulos in Alexandra vocat Lycophron, quod ex Mysia bouem insecutus Ilus, ibi demum vrbem condiderit Ilium, vbi interquieuisset ea, Cælius. Bura, Βοῦρα, ciuitas Achaiæ mediterraneæ in sinu Corinthio, hausta à mari, aliàs Buris dicta: Ouidius Metam. 15. Si quæras Helicen & Burin Achaidas vrbes. Condidit eam Hexadius Centaurus, & illic armentorum suorum stabula habuit, proinde dicta est Bura ἀπὸ τοῦ τὰς βοῦς αἱρεῖν, id est à custodia boum, vt ex hoc veteris cuiusdam versu apparet, Βοῦράν τε Δεξαμένοιο βοόστασιν Οἰκιάδαο. Etymolog. Videtur autem vel priore etiam loco Dexamenus pro Hexadio legendum, vel contra in versu Ἑξαδίοιο pro Δεξαμένοιο, quod minus placet. Βούρινα apud Theocritum fons est in Italia, à similitudine cum naribus bouis, siue arte exciso lapide à Chalcone quodam ad bouini capitis similitudinem, ex cuius naribus aqua flueret: siue loco sponte ita formato: siue quòd magna aquæ copia inde manaret: nam aliqui Βούρειναν scribunt, ἀπὸ τοῦ βοῦ ἐπιτατικοῦ, καὶ τοῦ ῥεῖν: siue aliam ob causam. Lege Varinum: qui à nonnullis etiam Βούριον scribi ait. Βούχετα τὰ (vel Βουχέτιον τὸ, vt Strabo vocant) vrbs Epiri, cuius meminit Demosthenes in Philippicis: Hanc Philostephanus (aliâs Pilochorus) sic nominatam putat eo quod Themis in Deucalionis diluuio boue inuecta, ἐπὶ βοὸς ὀχουμένη, illic deuenerit. Hinc gentile Buchetius, Etymolog. Termini regionis Megalopolitarum & Heræensium sunt circa fontes Buphagi fluuij: cui nomen inditum aiunt à Buphago heroë, Iapeti & Thornacis filio: quem in Pholoë monte pudicitiæ eius insidiantem Diana sagittis confoderit, Pausanias in Arcadicis. Βουκέφαλος idem quod bucephalus sonat: est autē nomen fluuij in Salamine apud Lycophronem. Κατὰ πλεῖστ ... ἐκβολὴν τοῦ Βουκεφάλου ποταμοῦ, Polybius. Bucephalas portus est Achaiæ vel Atticæ. Bucephalea vrbs Indiæ ab Alexandro condita, & nomine equi sui illic sepulti appellata. Bouillæ oppidum fuit in Latio haud procul ab vrbe Roma, via quæ Ariciam ducebat: Ouidius, Orta suburbanis quędā fuit Anna Bouillis: sic dictum quasi bouis billæ, quod eò vulnerata bos sua trahens intestina deuenerit

Bouianum

Bouianum, Samnitum colonia vetus, Plin. 3.12. Βούνημα τά, Bunema vrbs Epiri ab Vlysse condita, &c. Stephanus. Bunomus vel Bunomia, Macedoniæ ciuitas, Pella postea dicta, Idem. Bunartis, Libyæ ciuitas, Idem. Eubœa insula Abantis olim dicebatur. Nam vt scriptis affirmat Aristoteles, profecti de Aba Phocidis ciuitate Thraces, insulam incoluere: vnde illius inquilini Abantes dicti. Sunt qui ab heroe Abante ita nominatam primum dicant, sicut heroicæ indolis matronam Eubœam ei cognomen tradidisse postea. Fortassis autem quemadmodum & in littore situm antrum quoddam in Aegeum vergens Aula bouis vocatur, vbi Io Epaphum peperisse fertur, eadem ex causa hoc nomen adepta fuit insula: quam Hellopiam quoq; nominauere ab Ionis filio Hellope, siue ab Aezli & Cothi fratre, vt alij perhibent, qui aliam etiam condidisse Hellopiam dicitur in ea quæ nominatur Oria Istiæa terra, Strabo lib. 10. paulò post initium libri. De iuuenca ex Basan furibunda & œstro percita Io. Tzetzes mentionem facit Chiliade 10. cap. 306. & Basan secundum aliquos Scytharum ciuitatem interpretatur: Sed versus eius aliquot recitabo:

Ὁ μελῳδὸς τοῦτό φησιν εἰς τὴν Ἡρωδιάδα,
Ὢ τῆς πικρᾶς δαμάλεως Βασὰν ἐξωρμημένης.
Ὁ Ὠσηὲ δ' εἴρηκέ πω τῶν αὐτὸν ἡμαρτηκότων,
Πάλιν Ἐφραὶμ ὡς δάμαλις δεδιδαγμένη νεῖκος.
Δαμάλεις Μωαβῖτιδος αἱ ὄρει Σαμαρείας,
Ὢ νῦν τῆς περιεσπάσθης τῆς ταύτης μανιάδος,
Ἐκ δὲ στροφῆς δ' αὐτῆς ἐξετάζω τῶν λόγων; Et paulo post:
Ὁ Ἱερεμίας παραβάλλει ὡς δαμάλεις ...
Ἀμὼς πάλιν, Ἀκούσατε τὸν λόγον τούτων, λέγει,
Πένητας δυναστεύουσαι, πτωχοὺς καταπατοῦσαι.

De Nelei bobus vide Nic. Leoniceni Varia. 1.33. & nos supra quædam attulimus ex Pausania circa finem Messenicorum. Myron celeberrimus fuit statuarius Eleutheris natus & Ageladis discipulus (Plinius 34.8.) Syracusanus, cuius vacca seu bucula ex ære multorum poetarum epigrammatis celebratur. Propertius, Atque aram circum steterant armenta Myronis Quatuor artificis inuida signa, boues, &c. Aeginetico ære Myron vsus est, Deliaco Polycletus, æquales atq; condiscipuli: æmulatio autem & in materia fuit, Plinius. Anthologij epigrammatum Græcorum lib. 4. Sectione 7. disticha sunt Elegiaca vnum & triginta diuersorum poetarum, omnia in Myronis buculam, tetrasticha quatuor: hexastichon iambicum vnum: In eandem apud Ausonium epigrammata decem legimus, ex quibus vel vnū apponemus Bucula loquitur: Vbera quid pulsas frigentia matris ahenæ O vitula, & succum lactis ab ære petis? Hunc quoque præstarem, si me pro parte parasset Exteriore Myron, interiore Deus. Epigramma in bouem & hircum cælatos in orbe vel quadra ex argento apud Suidam extat huiusmodi: Πῶς βοῦν ἀργυροχρυσοῦν ἀμέλγεις γῆς οὐ τέμνεις. Ἀλλ' ὡς χαίρειν ὁ ἀγρότης ἀνεκλίθη;; Πῶς οὐχὶ καὶ ζῶον τὸ στερεὸν ... Ἀλλ' ἀργυροῦν εἴδωλον ... Ἔσχε τὴν ζωὴν ἐξελέγχων ...: De hac re vide infra in prouerbio, Bos in quadra argētea. Leguntur quandoq; & Atabyriæ boues, de montis Rhodij nomine sic nuncupatæ. Cæterum æneæ fuerunt hæ, quas malo ingruente aliquo solitas mugire proditum est, Cælius & Io. Tzetzes Chiliade 4. cap 138. Pindarum & Callimachum authores citans. Meminit etiam Leonicenus in Varia historia 3 103. In templo quodam Elidis boues ærei duo dedicati visuntur, alter à Corcyræis, ab Eretriensibus alter. Quamobrē vero Corcyræi bouem vnum Olympijs & alterum Delphis consecrauerint, dicam cū de Phocensibus sermo erit. Cæterum de anathemate ipsorum in Olympia rem sic habere audio. Cum paruus puer sub hoc boue sederet demisso capite lusitans, & subito caput erigeret, æri illisum confregit, & non multis post diebus ex vulnere obijt. Quamobrem Eleis bouem tanquam homicidam ex Alti luco sacro deportaturis, Delphicum oraculum redditum est vt ritibus ijs bouem expiarent, quibus circa cædem inuoluntariam Græci vterentur, Hęc Pausanias circa finem primi libri Eliacorum. Phalaris Agrigentinorum tyrannus nimium crudelis admirandis & nouis tormētis homines cruciabat & torquebat: Quod animaduertens Perillus artifex iuuencam ex ære fabricatam à se dono dedit regi, vt hospites in ipsam coniectos (subdito igne) viuentes exureret: ædebat autem iuuenca mugitum naturali consimilem. At Phalaris eo solum tempore iustus, ipsum artificem primum iniecit, Dorotheus lib. 1. rerum Sicularum, vt recitat Stobæus in Vituperio tyrannidis. Plutarchus in Parallelis minoribus, iisdem ferè verbis rem describit: vtrisq; damalin, id est iuuencam fuisse conuenit. Ouidius tamen lib. 1. de Arte, taurū facit, his versibus: Et Phalaris tauro violentus membra Perilli Torruit infelix imbuit author opus. Item Plinius lib 34. cap. 8. Addunt quidam huic boui ianuam in latere fuisse.

Mycerinum Aegypti regem Ch eopis filium ferūt, quòd cum filiam defunctam excellentiori aliquo genere sepelire vellet, fecisse ligneam bouem vacuam, quam cum inaurasset, in ea filiam sepelisse defunctam. Neque humo bos hæc condita est, sed ad meam vsq; memoriam in propatulo fuit in vrbe Sai apud regiam, in conclaui quodam exornato posita: Cui singulis diebus omnifarij odores inferuntur: noctibus autē perpetuo incensa lucerna astat. In altero contiguo conclaui imagines stant concubinarū Mycerini, vt in vrbe Sai sacerdotes aiebant. Stant enim colossi, id est grandia simulacra, circiter viginti, è ligno fabricati, nudi pleriq;: qui quarum sint mulierum, nō possum dicere, præterquam quæ narrantur. Sunt qui de hac boue & colossis hæc referant. Mycerinum amore filiæ suæ captum, vim illi intulisse: deinde illam cum præ mœrore se suspendisset, patrem in hac boue sepelisse: matrem autē manus ministrarum, quæ filiam patri prodidissent, præcidisse: & nunc earū hæc esse simulacra eius mali, quod viuæ passæ fuissent. Hæc (vt ego opinor) dicunt nugatores, vt alia, ita & de manibus colossorum: quippe quas ipsi vidimus temporis diuturnitate delapsas, quæ ad meam vsq; ætatem ad pedes eorum stratæ visebantur. Bos quoq; cū cæterum corpus operta est Phœniceo pallio, tum vero ceruicem & caput crasso admodum auro: Cuius inter media cornua circulus adnexus inest, Soli assimilatus. Neq; stans est bos sed in genua cubans, magnitudine quanta est grandis vacca. Effertur autem è conclaui quotannis. Et postquam Aegyptij verberarunt deum quendam, quem in tali negotio non puto mihi nominandum, tunc & bouem in lucem proferunt. Aiunt enim eam orasse patrem Mycerinum, vt defuncta quotannis semel solem intueretur, Hactenus Herod. Pasiphaen filia Solis, & vxor Minois regis Cretæ (vt est in fabulis) nefando tauri amore deflagrauit: cui opera Dædali cōcubuit intra vaccā ligneā inclusa & septa iuuēcæ corio: ex quo cōcubitu natus est Minotaurus, medius scilicet homo, mediusq; taurus. Seruius scribit eā in domo Dædali cū Tauro scriba regio coijsse, & hinc datā fabulæ occasionē. Verg. Aegl. 6. *Et fortunatā si nunquā armenta fuissent, Pasiphaen niuei solatur amore iuuenci.* Et copiosius li. 6. Æneid. *Hic crudelis amor tauri*, &c. Meminit etiam Ouid. lib. 4. Metam. Minotaurus monstrū fuit, partim hominis partim tauri forma: quod Minos inclusit Labyrintho (vt scribit Homerus lib. 8. Odysseæ) & cū vesceretur humanis carnibus, coegit Athenienses, qui Androgeum filium suum interfecerant, vt quotannis septem filios ac totidem filias in Cretam mitterent ad alendum monstrum. Quò demum cum venisset Theseus filius Aegei regis Athenarū, beneficio Ariadnes

Minotaurum occidit, & egressus est Labyrintho. De Pasiphae, Minoe, Minotauro, Dædalo & Icaro multa scribit Io. Tzetzes Chiliade 1. cap. 19. nos hæc pauca excerpsimus: Cum Cretenses Minoi regnum non permitterent, Neptuno vouit, si quid signi ad confirmationem eius ex mari appareret, se immolaturum: & cum statim taurus egregius apparuisset, ad regnum admissus est. Ipse vero taurum Neptuno alium immolauit, & illum qui apparuerat armentis suis immiscuit: ex hoc & Pasiphae Minotaurum βοανθρωποθηρίον natum aiunt. Cæterum historiæ veritas huiusmodi est: Cum Cretenses Minoi regnum negarent, Taurus imperator cum classe superuenit, & regnum ei confirmauit. Cum hoc imperatore, non in boue lignea, sed domo arte Dædali fabricata, Pasiphae cócubuit. Minotaurus in Creta facie bouis fuit, reliquo corpore viri, Varinus in Scylla. Aquilam Romanis legionibus C. Marius in secundo consulatu suo propriè dicauit. Erat & ante prima, cum quatuor alijs: lupi, Minotauri, equi, apriq;, singulos (aliâs, quæ singulos) ordines anteibant. Hinc egregium illud Alciati emblema:

Limine quod cæco, obscura & caligine monstrum
Gnosiacis clausit Dædalus in latebris,
Depictum Romana phalanx in prælia gestat,
Semiuiroq; nitent signa superba boue:
Nosq; monent debere ducum secreta latere
Consilia: authori cognita techna nocet.

Sed quòd Minotaurus cum hoc epigrammate, anteriore parte humanum præferat corpus, posteriore bouinum, cum contra apud Phurnut. & Varin. legatur, erratum forte fuerit. Aristoteles de generatione animalium lib. 4. cap. 3. Iam puerum (inquit) ortum capite arietis aut bouis referunt: idemq; in cæteris membrum nominant animalis diuersi: vitulum capite pueri, & ouem capite bouis natam asseuerant. Motye, Μοτύη, vrbs vel maritimum castellum Siciliæ, à Motye muliere nomen habet, quæ Herculi prodidit illos, qui boues eius abegerát, Stephanus. Βουθοίνας Hercules inde dictus quod Geryonis boues Ioui adduxerit, Etymologicon. Ouidius Fast. 1. *Ecce boues illuc Erythreidas applicat heros*, id est Hercules, qui Geryoni iuxta Gades regnanti eas abstulit. Dionysius in Periegesi de Erythea & Geryone sic scribit:

ἥν τε μὲν ἀγχι βοοτρόφον ἀμφ' Ἐρύθειαν
Ἀτλαντος περὶ χεῦμα θεουδέες Αἰθιοπῆες,
Μακροβίων υἷες ἀμύμονες, οἵ ποτ' ἵκοντο
Γηρυόνου μετὰ πότμον ἀγήνορος.

Hoc est Aethiopes Macrobij circa Erytheam (vel etiam in ipsa) bubus abundantem insulam habitant, iuxta Atlanticum mare, qui quidem illuc post Geryonis mortem venerunt. Nam dum ipse viueret (vt Eustathius scholiastes ait) inhabitabilis erat propter ipsius inhospitalitatem. Fertur autem Hercules boues eius abacturus æreo lebete in eam nauigasse, vt Euphorion testatur, Χαλκείῳ ἀκάτῳ Βουπληγίος ἐξ Ἐρυθείας, item Alexander Ephesius, Χαλκείῳ δὲ λέβητι μέγαν διενήξατο πόντον. Fortassis autem lebes nauigij genus fuerit, cui etiam lembi piratici vocabulum colludit: idq; æreum appellari potuit, propter aliquid in eo ex ære factum, vt rostrum æratum, vel insigne aliquod æreum in prora puppiue. Sunt qui Erytheam insulam ipsas Gades interpretentur, cótra Dionysij sententiam: alij insulam quandam vicinam, quæ à Gadibus freto vnius stadij tantum distet: in quam sententiam eos adduxit pascuorum illius loci vbertas: nam lac ouinum illic serum reddere negant, & adeo pingue vel crassum esse, vt ad caseum conficiendum aquam copiosam affundi desideret, & pecus intra dies triginta suffocetur, nisi minuatur sanguis, Hucusq; Eustathius. Idem alibi in eundem poetam, Hercules (inquit) cum proficisceretur abactum boues Geryonis, in Scythiam peruenit, vbi ex vipera mixoparthenoq; (cui superna pars corporis mulieris, inferna serpentis erat) Gelonum, Agathyrsum & Scytham tres filios suscepit. Erythea vel Erythe, insula est Geryonis in Oceano, sic dicta ab Erythea Geryonis & Mercurij filia, teste Pausania. Stephanus. Theogoniæ Hesiodicæ interpretes, Herculis nomine Solarem intelligunt potestatem: Geryonem verò, cuius boues ab illo orbi terrarú illatas fabulantur, hyemem esse volunt, ὅτι δ' ἐγείρων πρὸς τὴν βοὴν, ob hyberni temporis tumultú. Hyemem verò Sol perimit ab hyemali tropico ad vernum conuersus æquinoctium. At boum nomine tonitrua intelligút, quadam soni similitudine quæ Geryonis dicuntur, quod hyeme quidem non fiant, sed illam statim consequantur: vel quia ex humecta eius natura mox hæc proueniant, Cælius. Vnde ná Geryonis boues Hercules adduxerit, ex Arriani sententia supra dixi in B litera, vbi de Epiroticis bubus. Plura de Geryone & Erythea, vide in Onomastico nostro. Orthus canis Geryonis fuit in Erythea, qui canina capita duo habuit, draconum septem, Varinus in Scylla. Palæphatus Orum hunc canem vocat: de Cerbero eiusdem Geryonis cane, infra in cane dicam. Gergittium quoq; vnum ex Geryonis canibus supra nominaui. Leonicenus in Varijs 1 33. de Geryonis bobus scribit, quas Eryx habere cupiens ab Hercule fuit interfectus. & nos idem paulò post ex Pausania referemus. Plura vide in Palæphato capit. 26. Io filia fuit Inachi regis Argiuorum, quam cum Iupiter ob formæ elegantiam maximè diligeret, ab Inacho fluuio redeuntem tenebris superinductis detinuit & oppressit. Iuno autem cum ex alto tenebras videret, suspicata maritum suum alterius amore frui, in terras descendit, tenebrasq; soluit. Quod Iupiter sentiens, ne pateret crimen, puellam in vaccam transformauit, eamq; Iunoni poscenti ægrè concessit. Iuno autem nec tum suspicionibus libera Argo centoculo custodiendam tradidit, quem Mercurius à Ioue missus sopitum interfecit. Quapropter Iuno dolens, vaccæ œstrum immisit, quo per multa loca agitata, tandem in Aegyptum venit, ibiq; prece Iouis à Iunone eidem formæ restituta est, & ab Aegyptijs Isis nominata Osiridi regi nupsit: post mortem vero prodea culta est, cui anserem immolare, eiusq; sacra Isiaca dicere solebant, Iuuenalis Satyra 6. *Si candida iusserit Io, Ibit ad Aegypti finem*, &c. In fabula Iûs describenda prolixus est Ouidius lib. 1. Metamorph. Meminit etiam Valerius Flaccus lib. 4. Argonauticorum. Argis olea nunc etiam durare dicitur, ad quam Io in vaccam mutatam Argus alligauerit, Plinius. De Epapho siue Apide filio paulò ante copiosissime dictum est, & quædam de ipsa etiam Ione. Qui historicam interpretationem requirunt, legant Palæphatum capite quadragesimotertio. Violam idcirco dictam ion Græci putant, quòd cum Io in vaccam conuersa esset, terra florem illum pabulo bouis eius fuderit. Nostri quoq; violam quasi vitulam, imitatione Græca videri possunt appellasse. Τῆς δ' ἰοστεφάνου ἡγεῖτο ἀγελαίου ἰσοχρόνης, Varinus sine authore. Mycenæ ciuitas Peloponnesi sic dicta est à mugitu, quem Io vacca, cum illuc venisset, edidit, quanquam alij alia etyma proferant, Stephanus. Europa filia fuit Agenoris regis Phœnicum, quam Iupiter forma bouis aut iuuenci raptam, abduxit in Cretam: ibiq; ex ea Minoem, Radamanthum, & Sarpedonem genuit. Vide Ouidium Metamorph. lib. 2. Iuno ab Argiuis colebatur olim in templo quodam extra vrbem: eo mulier sacerdos currui bobus albis iuncto insidens solenni die quotannis vehi solebat. Cum autem boues albi quondam deessent, sacerdos filiorum mater duorum, iugo boum lóco eos submisit, & sic ad templum inuecta est. Cum autem à dea muneris aliquid pro hoc labore filijs suis petijsset, illi, ea nocte in somno è viuis excesserunt,

ferunt, Palæphatus cap. vltimo, & Stobæus ex Plutarcho in Sermone de laude mortis. Thebani (autor Pausanias in Arcadicis) Apollini Polio, id est cano, tauros olim immolabant. Et cum aliquãdo in festo taurus deesset, & diutius cunctarentur qui missi erant adducturi, de curru bubus iuncto, qui forte appulerat, alterum bouem deo immolauerunt, & inde boues etiam operarios sacrificandi mos eis inoleuit. Sunt qui narrent, Cadmum ex Delphis in Phocidem profectum boue duce itineris, quæ ex Pelagontis armentis empta fuerit: & in vtroq; bouis latere signum adhuc visi album, lunæ orbi cum plena est cõsimile, Hæc Pausanias. De Cadmi boue Ouidius initio libri 3. Metamor. Noui (inquit Menas apud Varronem) maiestatem boum: & bouem esse scio, in quem potissimum Iupiter se conuertit, cum exportauit per mare è Phœnice amans Europam. Hũc esse, qui filios Neptuni à Menalippa seruârit, ne in stabulo infantes grex boum obtereret. Haud scio an hæc fuerit Menalippe illa Antiopes Amazonum reginæ soror, ab Hercule in bello capta. In Achaia (inquit Pausanias) templum est Apollinis & simulachrum eius nudi, calceos tamen pedibus induti: quorũ altero bouis cranium calcat. Apollinem enim bubus imprimis gaudere Alcæus scribit in hymno in Mercurium, quem etiam Apollini boues suffurantem inducit: & longe ante Alcæum Homerus fingit Apollinem armenta Laomedontis mercenarium pauisse: & Neptunus in Iliade Apollinem sic alloquitur, Φοῖβε, σὺ δ' εἰλίποδας ἕλικας βοῦς βουκολέεσκες, Hæc ille. Est autem pleonasmus, βοῦς βουκολεῖν. Cæterum quamobrem Apollo Laomedonti seruierit, qua in re alij aliter sentiunt, explicatur à Varino in Βόας βουκολεῖν. Apollo cur vocatus sit Nomius, variæ redduntur causæ. Dicunt enim aliqui nomen hoc ideo tributum ei, quòd Cyclopibus interfectis, amissaq; diuinitate, regis Admeti armenta pauerit: νέμειν enim est pascere. Alij malunt dictum à legibus, hoc est ἀπὸ τῶν νόμων: Ipsum siquidem Arcadibus quondam imperasse, legesq; eis dedisse, verum ob nimiam earum seueritatem regno pulsum, ad Thessaliæ regem Admetum cõfugisse, ab eoq; eam quæ circa Amphrysum est regionem impetrasse: indeq; factũ esse, vt eius pecora pauisse creditus sit. Iuno in vaccam mutata alicubi ab Ouidio in Metamorphosi describitur, si bene memini: & iuuencus in ceruum. Prœtus Abantis regis Argiuorum filius fuit, eiq; successit in regno. Hic teste Homero lib. 11. Odysseæ ex Antia vxore filias quatuor habuit: quæ (teste Pherecyde) quum in forma seu pulchritudine se Iunoni prætulissent, offensa dea eis furorem talem immisit, vt vaccas se esse arbitrarentur, & aratra timentes syluas peterent. Hinc Vergil. in Sileno, Prœtides implerunt falsis mugitibus agros. Harum furorem emendatum ferunt elleboro à Melampode: à quo ellebori genus nigrum appellatur Melampodion. Plura vide in Capra, H.h. Eudoxius apud Stephanum, fontem quendam in Azania Arcadiæ memorat, cuius aquam gustantibus vini veniat tædium tantum, vt ne odor quidem eius feratur, quòd in eam aquam Melampus abiecisse credatur piamenta illa, quibus Prœti filias furentes lustrauit. Ouid. lib. vltimo Metam. similiter tradit, & fontem vocat Clitorium. Meminit & Plin. lib. 31. cap. 30. & Vibius Sequester. Vide præterea Lactantium lib. 5. Thebaidos Statij, siue Lutatium vt alij volunt.

PROVERBIA CIRCA BOVES.

Bos apud aceruum, Βοῦς ἐπὶ σωρῷ, de splendide ampliterq; viuentibus, & ijs qui in vbere rerum affluentia prolixius faciunt sumptum: Quo sensu nostrates dicunt, *Wer in roren sitzt, der schneidet ein pfeiffen wie er will.* Suidas scribit hoc adagium accipi posse etiam de ijs, qui in media rerum copia constituti, non sinuntur præsentibus bonis frui: per translationem à bubus ore obligato trituram exercentibus: Id quod apud Iudæos nefas erat. Si bouem non possis, asinum agas: huic finitimum illud nostrũ est, *Wer nit kalch hat, der muss mit leym mauren*: & aliud, *Man muss mit den pferden pfluegen die man hat.* Equus in quadrigis, in aratro bos: Hoc est, vnusquisque ad id negotij adhibeatur, ad quod natus vel institutus est. Pindarus, ἐν ἅρμασιν ἵππος, ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς, παρὰ ναῦν δ' ἰθύει τάχιστα δελφίς, κάπρῳ δὲ βουλεύοντι φόνον κύνα δεῖ τλάθυμον ἐξευρεῖν. Sic Germani, *Ein münch ist niergens besser dann im kloster, ein dieb niergens dann am galgen.* Confine est illi, Bos sub iugum, Βοῦς ἐπὶ ζυγόν. Bos alienus subinde foras prospectat, Βοῦς ἀλλότριος τὰ πολλὰ ἔξω βλέπει, de ijs qui apud alienos non satis ex animi sententia tractantur, eoque sæpius suos desiderant: Huc allusisse Plutarchus videtur, cum ἔξω βλέπειν illum scribit, qui nõ contentus suis aliunde pendet: Sic Satyricus, Nec te quæsiueris extra. Ab asinis ad boues transcendere, est ex humiliori conditione ad ditiorum partes transire: cuius argumenti Plautinos versus recitaui in Asino H.a. Homeri carmen Iliados α. Οὐ γάρ πώ ποτ' ἐμὰς βοῦς ἤλασαν, οὐδὲ μὲν ἵππους, id est, Nunquam enim meos boues abegerunt nec equos, à Plutarcho prouerbiali figura vsurpatur, pro eo quod est, Nunquam me læserunt aut affecerunt iniuria. Bos capite vltra Taygeton porrecto, vide inter prouerbia à tauro sumpta. Oleum perdit & impensas, qui bouem mittit ad ceroma, D. Hieronymus ad Pammachium. Ceroma dicitur vnguentum quo olim vngebantur athletæ: bos autem ad certamina inutilis est. Itaq; bouem ad ceroma mittere dici potest, qui docet indocilem: aut ad id muneris quempiam asciscit, ad quod obeundum minime sit idoneus. Bos in ciuitate, Βοῦς ἐν πόλει, vbi quis ad nouos honores euehitur. Nam Lysias bouis imaginem æream in arce collocauit Athenis, quæ res in vulgi iocum cessit. Nam in agris boum vsus, nõ in vrbibus. Resipit huius prouerbij naturam Germanicum illud, *Die stuel vff die benck setzen.* Et illud in indignè honoratos, *ein dieben vom galgen nemmen.* Solidos è clibano boues apponere, in prodigos: deuorare, in helluones dici poterit. Aristophanes in Acharnensibus, Παρετίθει δ' ἡμῖν ὅλους ἐκ κριβάνου βοῦς. Καὶ τίς εἶδε πώποτε βοῦς κριβανίτας; Antiphanes apud Athenæum facit quendam querentem de frugalitate Græcorum, qui paululum carnium apponerent, quum maiores solerent totos boues, ceruos & arietes assos apponere. Et ibidem ex Herodoto tradit, apud Persas diebus natalitijs fuisse morem, vt diuites bouem, asinum, equum, & camelum apponerent, totos in clibano aut camino coctos, Hæc Erasmus Chiliade 3. Centuria 1. & rursus Chiliade 4. Centuria 5. super eodem prouerbio scribit, per obliuionem nimirum. Quintilianus Institut. Orat. lib. 5. parœmiæ, quam ait esse ceu breuẽ apologum, hoc adfert exemplum. Non nostrum onus, bos clitellas? Satis constat, inquit Erasmus, ex apologo sumptũ: verum quis sit is apologus, equidem nondum reperi. Poterit autem hoc prouerbium duplici forma efferri: Boui clitellæ impositæ sunt, vbi mandatũ est negotium parũ apto. Et, Bos clitellas? vt subaudias, ferat: vbi quis deprecatur prouinciam, cui parum sit idoneus, aut quam sibi ducat indecoram. Boum sanè terga non esse ad onus accipiendum figurata, supra in E. ex Cicerone diximus. Currus bouem trahit, Ἡ ἅμαξα τὸν βοῦν ἐλαύνει de re quæ præpostere geritur. Lucianus in Terpsione, Νῦν δὲ τὸ τῆς παροιμίας, ἡ ἅμαξα τὸν βοῦν πολλάκις ἐκφέρει. Simile est, canes ceruus trahit vel ducit: & apud Germanos, *die ross hinder den wagen spannen.* Cyprio boui merendam, Versum hunc Sotadicum ex Ennio Festus Pompeius citat: ostenditque conuenire, quoties conuiua sordidus & insipidus sordido atque insipido accipitur conuiuio. Græci hoc prouerbium efferunt, Κύπριος βοῦς, id est Bos Cyprius, quod Varinus ait conuenire ἐπὶ κοπροφάγου καὶ εἰκαίου, hoc est in sordidissimum & vilissimum hominem: vel vt Suidas habet, χυδαίου

καὶ ἀναισθητ. Eraſmus in brutum ac ſtolidum iaci ſolitum ait, propterea quod Cyprij boues magis bruti ferantur, quippe qui ſtercore humano paſcantur. Refertur à Diogeniano. Eudoxus etiam aſſerit Cyprios boues κοπροφαγεῖν: & Plinius lib. 28. cap. vltimo, narrat Cyprios boues hominum excrementa appetere, non paſtus cauſa, ſed vt hoc remedio torminibus medeantur. Interpres Ariſtophanis in Plutum ſcribit Bœotios boues σκατοφάγους fuiſſe, id eſt oletum edentes. Ego ſanè in Ennij verbis non merendam legerim, vt Eraſmus, ſed merdam, vt res ipſa habet: & ſenſus inde prouerbio fit clarior. Deinde quod ſtolidos & brutos hoc nomine Cyprios boues Suidas & cæteri eſſe aiunt, quod ſtercus vorent: ego potius ad ingenij ipſorum ſagacitatem retulerim, qui torminibus lætali ſæpe morbo ſic medeantur. Quis enim pardalin dixerit ſtupidam, quod aduerſus aconiti venenum eodem remedio vtatur? Quinetiam homines ipſi cum coli dolor & ventris torſiones vrgent, ad auxiliũ ab excrementis boum (vt ſupra retuli) vel equorum, vel gallinarum ſæpe confugiunt. Miranda potiùs hæc ingenij ſolertia eſt, certam illic opem inuenire, vbi nemo ſperaſſet. Redeo ad prouerbia. Expecta bos aliquando herbam, Μένε βοῦς ποτὲ βοτάνην: Vbi quid ſerò contingit. Laborat enim bos in agricolando, ſed aliquando guſtatura herbam enatam. Finitimum illi, Et adhuc tua meſſis in herba eſt. Boues meſſis tempus expectantes, Βοῦς ἀμητὸν ἐπιμένοντες, vel Βοῦς εἰς ἀμητόν: dici ſolitum, vbi quis ingentium emolumentorum ſpe laborem ſumeret. Nã boues meſſis tempore inter trituram paſcuntur interim, & pabulum largius apponitur. Alijs vero temporibus moleſtior eſt arandi labor, quod nullo præſente fructu leniatur. Bos in faucibus, explicabitur inferius in Buphago. Bos Homolottorum, βοῦς Ὁμολοττῶν, dicebatur in plurima diſtractus ac veluti diſſectus negotia. Poterit & ad rem referri, vt ſi quis argumentum nimis minutatim diuidat. Zenodotus prodidit Homolottos populos, diſſecto in minimas partes boue, fœdus iungere. Quem morem Scythis fuiſſe teſtatur Lucianus in Toxaride: Hæc Eraſmus, qui errat quod Homolottos facit populos, qui nulli ſunt. Accipiendum autem de Holoſſis, & ὁ articulum eſſe, clariſſimum eſt apud Suidam. Nõ probo etiam quod de homine multis negotijs diſtracto prouerbium interpretatur: de rebus enim ſolum minutatim ſectis ſemper vſurpandum exiſtimo: Suidas exponit ἐπὶ τῶν εἰς πολλὰ διαιρουμένων καὶ κατακοπτομένων πραγμάτων: atqui hominem κατακόπτεσθαι εἰς πράγματα, nemo opinor Græce peritus dixerit. Immolare boues. Βουθυτεῖν, de amplis & magnificis ſumptibus, iam ſupra copioſius explicatum nobis eſt. Nemo bene merito bouem immolauit præter Pyrrhiam, Οὐδεὶς εὐεργέτῃ βοῦν ἔθυσεν ἀλλ᾽ ἢ Πυῤῥίας, in hominem gratum: Pyrrhiæ hiſtoriam Eraſmus ex Plutarchi Quæſtionibus Græcanicis recitat: Meminit etiam Aelianus in Varijs. Inuitos boues plauſtro inducere, ſimile eſt Inuitis canibus venari. Videtur autem ex Theognide ſumptum, Μή μ᾽ ἀέκοντα βίῃ κεντῶν ὑφ᾽ ἅμαξαν ἔλαυνε. Tale dictum etiam vulgo perſeuerat, *Mit vnwilligen ochſen oder pferden iſt nit gut pflugen.* Diuus Hieronymus ad b. Aur. Auguſtinum ſcribens, cumq; deterrere cupiens, ne iuuenis ſenem prouocet, Memento (inquit) Daretis & Entelli, & vulgaris prouerbij, quod bos laſſus fortius figat pedem. A veteri trituræ more ductum apparet, cum circumactis à bubus ſuper manipulos plauſtris grana excutiebantur: partim à rotis in hoc armatis, partim à taurorum vngulis. Huiuſmodi eſt illud Germanorum, *Wer ſich an die alten keſſel reibt, der beſchmeyſſt ſich gern*: niſi hoc forte magis ad reprehenſionem, illud ad laudem ſenectutis facit. Nec admodum hinc abludit illud, Ἀτρέμας βοῦς, id eſt Lente (vel placide) bos, ſubaudiendum incedit, vel mouet pedem: nam ſenſim quidem mouet, at grauius premit. Congruet in illos, qui placide ac paulatim, citraq; tumultum, ſed tamen aſſiduitate rem conficiunt. In ſacris precibus tradit Plutarchus (in commentario de Oſiride & Iſide) mulieres Eleas publicis ac ſolennibus votis ad hunc modum ſolitas Bacchum inuocare, vt accederet βοέῳ ποδί, id eſt bubulo pede, ſiue quod huic animanti, cum ſit viribus immenſis præditum, deinde tanta corporis mole, tamen peculiare videatur molliter, quaſiq; pedetentim ingredi, nulloq; ſtrepitu, vel quod bouis pedes arua calcatu reddunt meliora, quum reliquorum animantium noceant. Boue venari leporem, quale illud Homeri eſt, Κιχάνει τοι βραδὺς ὠκύν: & Germanorum, *Es waer ein ſchimpff, das man ein haſen mit der trummen fienge.* Lemniæ bouis latera Athos cælat, Ἄθως καλύπτει πλευρὰ Λημνίας βοός: vbi quis officit, aut moleſtus eſt, aut gloriam cuiuſpiam obſcurat, aut alioquin obſiſtit. Tradunt in Lemno bouis fuiſſe ſimulacrum ingens, candido factum lapide: Id Athos Thraciæ mons, tametſi longo diſſitus interuallo, tamen ob ſummam celſitudinem obſcurat vmbra ſua. Nam, vt Stephanus ſcribit, ad ſtadia trecenta vmbram iacit: vt Plutarchus, per ſeptingenta fermè. Theocriti Scholiaſtes verſiculum hunc citat ex Sophocle, Ἄθως σκιάζει νῶτα Λημνίας ἁλός, Athos obumbrat terga Lemnij maris. Bos in lingua, Βοῦς ἐπὶ γλώττης, de ijs qui nõ audent libere quod ſentiunt dicere. Tranſlatum vel à robore animantis, quaſi linguam opprimens non ſinat eam loqui: vel hinc quod Athenienſium numiſma quondam bouis obtinuit figuram. Hinc iactatum nouimus, vt quicunq; pecunia corrupti cauſam ſilentio prodant (quod feciſſe quum oratores alios, tum verò Demoſthenem, ſubnotauit hiſtoria) dicamus, Βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκεν, id eſt bos linguam inſcendit. Ex qua loquẽdi figura facetiſſime Ariſtophanes, Στόμ᾽ ἐπιβύσας κέρμασι τῶν ῥητόρων, id eſt, Os rhetorum obturans ſtipe, Cælius. Philoſtratus in Scopeliano ſophiſta: Καὶ οὐ χρὴ θαυμάζειν, εἰ πεπεδημένοι τὴν γλῶτταν τινες, καὶ βοῦν ἀφωνίας ἐπ᾽ αὐτὴν βεβλημένοι. Aeſchylus in Agamemnone, Τὰ δ᾽ ἄλλα σιγῶ, βοῦς ἐπὶ γλώττῃ μέγας βέβηκεν. Ita corruptos homines, eleganter bugloſſos appellabimus, vt apud Varinum obſeruaui, qui ſcribit, Παροιμιάζεται δὲ ὁ βοῦς, ὥσπερ ἐπὶ βυγλώσσων, ἐν τῷ βοῦν ἐπὶ γλώσσης φέρειν. Apud Athenienſes nummus erat bouis ſculptura & nomine inſignis, à Theſeo inſtitutus primũ, Plutarcho tradente, vel ob Marathonium taurum, vel ob Minois ducẽ, vel quod ad agricolationẽ perlicere vellet ciues. Iulius Pollux etiã lib. 9. ſcribit olim apud Athenienſes numiſmatis genus à ſculptura vulgo bouẽ dictum: ideoq; in ſpectaculo apud Delios, ſi cui munus dandum erat, præconem pronunciare ſolitum, tot boues illi donandos eſſe. Bouem autẽ valuiſſe duabus drachmis Atticis: vnde fuiſſe qui crederent hoc numiſma Deliorum fuiſſe propriũ, non Athenienſium. Addit item in Draconis legibus extare mentionẽ, περὶ τοῦ ἀποτίνειν δεκάβοιον. id eſt de pendendis decẽ bubus, id eſt nummis decem. Neq; defuiſſe qui ſenſerint, Homerũ quoq; de numiſmate locutum, non de animante, cum ait: Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι᾽ ἐννεαβοίων. Verum hanc opinionem alio in loco refellit Iulius Pollux, oſtendens illam fuiſſe commutationem rerum citra nummos: Hæc Eraſmus ex Polluce, apud quem ἑκατὸμ βοῖ pro ἑκατόμβοι, cum ο. & apoſtropho corrupte legitur: vnde Cælius Rhod. deceptus, nouem boum hecatomben exponit, ignorãs locum hunc eſſe de armorũ Glauci & Diomedis permutatione. Philoſtratus in vita Apollonij, Πλεῖστον πάντων πρῶτος ἀνθρώπων συνῆκε, βοῦν ἐπὶ αὐτῇ σιωπῆς εὑρὼν δόγμα: de Pythagora loquitur ſilentij authore. Scholiaſtes in Homerum lib. 2. ſcribit priſcos in altera parte numiſmatis bouem, in altera faciem regiam inſculpſiſſe. Seruius rex ouium boumq; effigie primus æs ſignauit. Plinius lib. 18. 3. Hinc pecunia dicta, quòd pecudes ſignatas haberet, quædam boues. Plautus in Perſa, Boues bini hic ſunt in crumena. Hæc hactenus ex aliorum ſcriptis: nunc noſtram coniecturam de bouis nummi pretio ſubijciemus. Videtur ſanè eius pretij hic nummus fuiſſe, quo tum

temporis

temporis boues singuli venire solebant. Quamobrem non æreum neq; argenteum, sed aureum fuisse colligimus; eiusq; sententiæ testimonium ex Etymologo supra citauimus, qui in Hecatombes mentione hæc etiam scribit: Βοῦν alij ponderis nomen, alij pretium bouis interpretantur alij didrachmum nummum boue insignem, alij pedem. Hinc nimirum formata composita illa, ἑκατόμβοιον, ἐννεάβοιον & reliqua huius terminationis. Iam cum Pollux scribat didrachmum eum fuisse Athenis, id est duas drachmas appendisse (quanquam de vero metallo sentiat non expresserit, magisq; de argento quàm auro sentire videatur: quod tamen bouis pretio minimè conuenit) ex ipso de pondere saltem, ex Etymologo autem & re ipsa de metallo constat. Nam quòd didrachmus nummus non argenteus solum, sed etiam aureus fuerit, cum alij, tum Robertus Cenalis episcopus Abrincensis, vir in hoc argumento exercitatissimus, pluribus veterum testimonijs approbant. Valet autem (inquit Robertus) drachma auri sescunciam argenti, hoc est drachmas duodecim argenteas, quæ Gallico numismate æstimandæ sunt libris Turonicis duabus, & solidis totidem. Nunc autem vrgente auri inopia, vel hominũ seu temporum iniquitate, scutum coronatum ea æstimatione permutatur, pauloq; amplius. Et rursus alibi, triplicem olim aureum solidũ fuisse docet, vnum drachmalem, alterum didrachmalem, tertium sextularem: est autem sextula, vnciæ sexta pars. His confirmatis, Aureus iste didrachmalis (inquit) æquabat pondere Philippeum nummum, qui olim apud nos erat: cui successit apud Anglos nummus Odoardeus, seu Nobilis ad rosam: nec obstat quod hodie pluris æstimetur. Cur autem bos dictus sit nummus, triplex mihi ratio reddi posse videtur vna ab effigie, altera ab æquali pretio, & tertia forte à magnitudine nummi, quòd is inter aureos maximus fuerit: Huiusmodi igitur bouem nummum olim fuisse, nec amplius etiam bouis communis pretium, hucusque dixerim. Redeo ad prouerbium, Bos in lingua, vt moneam similia a Germanis celebrari ista: *Er ist mit einer silberen büchsen geschossen: Er hat die geltsucht.* Quibus & illud proximum, Argentanginam patitur.

Locrensis bos, Λοκρικὸς βοῦς, de re vili aut de munere leuiculo dici potest. Locrenses enim aliquando publicum sacrum facturi, cum bouem desiderarent, composito ex minutis lignis bouis simulacro, dijs rem diuinã fecerunt. Ex ipso boue lora sumere, ἐκ τοῦ βοὸς αὐτοῦ ἱμάντας λαμβάνειν, illi dicuntur, qui quo lædunt quempiam, ex ipso quem lædunt accipiunt. Agricolæ enim lora cædunt è boum tergoribus, quibus boues vinciunt. Asinus ad lyram prouerbium, in Asino retulimus. Cæterum cum Cleon quispiam, cui nomen inditum Boui, scite caneret voce, lyra vero non perinde vteretur: Stratonicus canentem audiens Olim, inquit, asinus ad lyram dictus est, nunc verò bos ad lyram. Bos marinus, vide paulò post Bos in stabulo. Boues messem expectantes, & Bos Molottus, vide in præcedentibus. Contra bouem ne opta, Μὴ χωρὶς βοὸς εὔχου, adagium, admonet non esse vitam instituendam iuxta votum animi, neque quiduis sperandum à superis, sed vt ea duntaxat sibi quisque promittat, quæ possit industria consequi: Refertur in Collectaneis Diogeniani. Videtur autem ducta metaphora ab agricola, qui negligens adhibere bouis operam in colendis agris, optat vt citra suum laborem proueniat seges, Erasmus. Mihi quidem sensus clarior videretur, si pro τῇ præpositione legas ἄνευ, vt ita reddatur, Ne optes sine boue. Oppidò quam eleganter Horatius hoc carmine, Optat ephippia bos piger, optat arare caballus, vitium illud significat humanis ingenijs innatum, vt semper alienam sortem magis mirentur, suam contemnant ac fastidiant, optent inexperta, experta damnent. Veteres bubus arabant non equis. Hesiodi carmen, Μηδ' ἂν βοῦς ἀπόλοιτ', εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη, id est, Nec bos intereat, vicinus si improbus absit, Columella tanquam prouerbiale refert. Bos ad præsepe, Βοῦς ἐπὶ φάτνῃ, in emeritos dici consueuit, quiq; iam ob ætatem ocio atque abdomini seruiunt. Effertur item ad hunc modum, Βοῦς ἐπ' αὐλίῳ γέρων, Bos in stabulo senex. Rursum hoc modo, Βοῦς ἐν αὐλίῳ καθῆς, Bos in stabulo desides, de ijs qui molliter & in ocio viuunt. Stratonicus inebriatus, dixit se ab illo qui ipsum inuitauerat, tanquam bouem ad præsepe data cœna occisum, vt copiosius ex Athenæo Erasmus refert. Cõgruet & in illos, qui in suum aluntur exitiũ: quemadmodũ ij qui se voluptatibus mundi explent, orco quid aliud quam victimæ nutriuntur? Bos aduersus seipsum puluerem mouet, Βοῦς ἐφ' ἑαυτῷ κονιεῖται, vbi quis ad suum ipsius malum volens lubensq; ducitur. Nam boues vt sunt mansueti, facile se præbent vinciendos, neq; grauatim obtemperant iugo. Κονιεῖν enim Græcis significat festinandi studio ciere puluerem. Quidam accommodant in eos, qui prudentes ac scientes, semet in præuisum periculum injiciunt, bouis in morem, qui sibi patitur injici vincula, quibus ad cædẽ ducatur, refertur à Zenodoto, Erasmus: Ego κονιεῖν & κονιεῖται hoc cum circumflexo in penultima illud in vltima, Græce dici non puto: sed κονίειν paroxytonum, & κονίεται proparoxytonum. Quanquam enim à κονίζομαι futurũ κονιοῦμαι formari possit, sensus tamen prouerbij tempus præsens requirit. Cæterum quod Erasmus verbum κονιεῖται exponit, festinandi studio ciere puluerem non placet: ego ex Plinio & Plutarcho potius reddiderim, puluere & arena se conspergere, vt athletæ ante luctam solent. & sic forte alius, quàm qui ab Erasmo affertur, prouerbij sensus fuerit. Bos in quadra argentea, in eos qui personam sustinent officium aliquod egregium pollicentem, nec vlli tamen sunt vsui, nisi ad voluptatem aut fastum. Simillimum est illi quod alibi retulimus Bos septimus, Erasmus. Deinde recitatis Suidę versibus, quos nos etiam supra Græce posuimus, Πῶς βοῦς ἐν ἀργυρῷ χάρτῃ, &c. subdit, Meminit huius bouis Iulius Pollux lib. 6. cap. 11. tanquam & bos in quadra placentæ aut cibi aliquod genus sit, similiter vt bos septimus. Vnde apparet ipsum vel non animaduertisse, vel non intellexisse Suidæ verba hæc, Ἐπίγραμμα εἰς βοῦν καὶ τράγον ἐπὶ πίνακος ἀργυροῦ γεγλυμμένους, id est, Epigramma in bouem & hircum in tabella argẽtea (sic enim potius verterim, quam quadram) cælatos siue sculptos. Quod si ex epigrammate vel apologo potius prouerbium facere libet, conueniet in otiosos, & ignauos, quiq; externa specie tantum, non re ipsa, munus suum exercent. Iulius Pollux loco citato nullam huius apologi, sed septimi bouis tantum, id est placentæ, mentionem facit. Regia vaccula vel bucula, Βασιλικὸν βοΐδιον, de prodigiosa fœcunditate ferebatur, natum è miraculo rei gestæ. Aetate Ptolemæi iunioris vacca quædam eodem partu sex ædidit vitulos, author Diogenianus. Bos senex non lugetur, Γηραιοῦ βοὸς ... hoc est, senum mors quòd tempestiua videatur, non lugetur ab amicis. Γηράσκει μὲν, πολλὰ δ' ἔργα τοῦ βοός, Bos consenescit, at opera multa sunt bouis, prouerbialis senarius, cum ob ætatis imbecillitatem aliquis inutilis redditur ad obeundum munus. Senarij sensus clarius ita reddi posse mihi videtur, Bos licet iam senecta inutilis, merito tamen illorum operũ, quæ plurima iam olim confecit, reijci vel contemni non debet. Bos septimus, Ἕβδομος βοῦς, olim in stupidos brutosq; dicebatur. Id hinc ortum esse tradũt, quòd antiquitus post sextam lunã bouis imaginẽ è farina pinsere consueuerint, qui septimã lunam cornibus referret. Sunt qui malint hinc natũ, quòd cum apud veteres sex animantium genera mactari dijs solerent, ouis, sus, capra, bos, gallina, anser: pauperes nõ habentes viuũ animal quod immolarent, bouis simulachrũ è farina fingere cõsueuerint: is quoniã sensu vitaq; careret, in stoliditatis abijt prouerbiũ, Erasmus. Bos genus est placentæ, quæ dabatur antrum Trophonij subituris: eò quòd in adyta descendentes

 mugitus

mugitus audirent, Etymologus. Erasmus dum ex Suida transfert, antiquos post sextam lunam bouis imaginem è farina pinsere consueuisse, qui septimam lunam cornibus referret, duplicem committit errorẽ. Scribit enim Suidas hanc placentam cornutam fuisse κατὰ μίμησιν τῆς πρωτοφανοῦς (πρωτοφυοῦς per υ habet Varinus) σελήνης, hoc est instar lunæ quæ à coitu primum apparet: quo tempore eam Græci etiam ἀρτίτοκον & μηνοειδῆ vocant, Latini corniculantẽ: inde dichotomos, id est diuidua vel dimidio orbe cæsa vocatur, primo scilicet, vt nos loquimur, sui motus quadrante confecto. Sed fefellit Erasmum quòd Suidas scribit, ὅτι ἐπὶ ἑξ τῶν σεληνῶν ἐπιθύεται οὗτος ὁ βοῦς: vbi ille per sex lunas non sed placentas, vt debuit: sed Lunaris motus sex dies accepit: nec animaduertit quòd mox ipse Suidas lunas interpretatur placentas latas & rotundas, quales nostri vocant *fladen*. Easdẽ Pausania teste πελάνους vocabant, vt Varinus citat, ex quo etiam clarius quam Suida Erasmus hallucinatus deprehendetur. Solebant nonnulli etiã ἐπὶ τέσσαρσι πελάνοις, id est post quatuor placentas, communes scilicet, quinto loco bouem, id est placentam vnam cornutam immolare, quanquam frequentius post sex: proinde eodem sensu prouerbiali quintum aut septimum bouem aliquis proferat, nihil interest. Pollux pelanos placẽtas à bubus distinguit. nam dijs omnibus eas communiter immolari solitas ait, bouem vero (id est cornutam placentam) priuatim Apollini, Dianæ, Hecatæ, & Lunæ. Addit præterea pelanos à figura dictas esse, vt etiam boues: sed qualis earũ figura fuerit, nec ipse exprimit: nec alibi reperio, nisi quod Etymologus inter cætera pelani etyma, ἀπὸ τοῦ πεπλατύνθαι deriuatum conijcit, id est à latitudine. At latitudo non figura est, sed figuræ, aut quantitatis potius, accidens. Aristophanis interpres in Acharnensibus, cum exposuisset λαγαρὰ placentam latam siue panem latum quæ pulte superimposita immolaretur: subijcit, εἰσὶ γὰρ λαγαροειδεῖς, ὥσπερ τὸ λαγαρόν· καὶ πελανοὶ παρ' Εὐριπίδῃ: nimirũ vt indicaret ex latis placentis huius generis, alias ventrosas & intus inanes fieri, alias vero solidas. Empedoclem quoq; ferunt, cum Olympia vicisset equis, quòd animatis ex præscripto abstineret, vtpote Pythagoricus, ex myrrha, thure, & aromatibus alijs bouem concinnasse, quem ad panegyrin conuenientibus distribuerit: quod parœmiæ quadam imagine vsurpari à nobis potest, in ijs quæ de saccaro passim coaptari conformariq; animaduertimus, Cælius ex Athenæi lib. 1. Μαζινὸς βοῦς, bos ex farina confectus, Varinus. Seruabis bouem, vel bubulcus eris, Βουηλατήσεις: hoc velut ænigmate significabant exilium. Siquidem qui per ostracismum eijciebantur, in Argiuam exulatum ibant: ac illic bos erat æneus insigni magnitudine. Refertur in Plutarchi Collectaneis: Hesychius testatur extitisse in Phasmate Menandri. Bos in stabulo, vide supra Bos ad præsepe. Erasmus quidem in Suida se legisse scribit Βοῦς ἐναλιος, id est Bos marinus: suspicari tamẽ vitium esse & ἐναύλιος legendum. Apud me vero certum est, neq; ἐναλιος, neq; ἐναύλιος, sed ἐν αὐλίῳ, id est in stabulo legendum. Nam sic habent excusa Suidæ, quæ nos hoc tempore inspeximus exemplaria, idq; bis repetunt: sic Apostolius Byzantius, sic alij authores habent. Πολλοὶ βουκένται, παῦροι δέ τε γῆς ἀροτῆρες. Qui taurum stimulẽt, multi, sed rarus arator: in eos qui virtutis insignia aut famam habent, sed vera virtute vacant. In tergore bouis desedit, ἐπὶ βύρσης καθίζει id est supplex implorat auxilia. Natum à cõsuetudine Scytharum, vt testatur Lucianus in Toxaride. Nam apud hos si quis forte læsus esset, neq; suppeteret vlciscendi facultas, immolato boue carnes minutim sectas coquebat, ipse in tergore humi strato sedebat, manibus in tergum reductis. Idq; maximũ supplicandi genus apud illos habebatur. Accedebat quicunq; vellet opitulari, & carniũ portione gustata, dextroq; pede tergori imposito, pollicebatur pro viribus auxilio futurũ. Atq; hoc fœdus apud Scythas sanctissimum habebatur. Toto deuorato boue in cauda defecit, Πάντα ἐκφαγὼν τὸν βοῦν, πρὸς τῇ οὐρᾷ ἀπέκαμεν. hoc est, reliquo negotio peracto, in extremo fine delassatus est. Boui trituranti os nõ obligandum, Mosaica lex, Deuteron. 25. prouerbij locum habebit, cum significabimus dignum esse mercede vnumquenq; in quouis labore, & illo præcipue fructu qui ex eiusdẽ laboris genere percipi possit, priuari non debere. Vide supra in prouerbio, Bos apud aceruum. Boue venari leporẽ, Plutarchus in commentario de animi tranquillitate, veluti de re vehementer absurda, stulta, ac præpostera vsurpat, his verbis. Οὐδὲ γὰρ ὁ τοξεύειν ἀρότρῳ βουλόμενος, καὶ τῷ βοΐ τὸν λαγωὸν κυνηγεῖν, δυστυχής ἐστιν ... Ne si bos quidem vocem ædat: Alciphron in epistola Glyceræ ad Menandrũ, ... Nam in annalibus frequenter commemoratur bos humanam vocem reddidisse. Volentem bouem ducito, Τὸν θέλοντα βοῦν ἐλαύνειν: vtere illorum opera qui ex animo faciunt. Stultitia est venatum ducere inuitas canes, vt ait Plautus. Sunt & alia quædam prouerbia, quæ in præcedentibus attigi, vt bulimia, buthysia, budoro more, & quæ à bolito, id est stercore bubulo sumuntur: de quibus qui legere copiosius voluerit, Chiliadas Erasmi adeat. De buphago tantum nonnihil adijciamus, quanquã & supra leonis id esse epitheton monuerim, & de homine voracissimo dici, vide H. b. & Arcadiæ fluuium esse à Buphago Iapeti filio nominatum, & Herculem buphagon vel buthœnan cognominari. Athenæus lib. 10. indicat larum auem Herculi attributam à priscis, quod & ille fuerit ἀδηφάγος, atq; itidem βουφάγον esse vocatam. Huc & illud pertinet, Bouem in faucibus portat, Βοῦν ἐπὶ γνάθοις φέρει, in hominem edacem, vt indicant Zenodotus & Suidas. Natum, vti conijcio (inquit Erasmus) vel à Theagene athleta Thasio, vel à Milone Crotoniata, quorum alter bouem solidum solus comedit, teste etiam Græco epigrammate, tum authore Posidippo apud Athenæum: alter, vt narrat apud eundẽ Theodorus Hierapolites, in Olympijs taurum quadrimum humeris sustulit, eumq; eodẽ die solus comedit: Cuius rei meminit & A. Gellius. Cæterum Hercules vt buphagus, quod multi cibi esset, sic & polyphagus, & addephagus, & ab Orpheo in eius hymno pamphagus vocatur: & philopotes quòd multum biberet, vnde & scyphum eidẽ dicarunt, vt gauiam propter edacitatem. Apud Lindios pium est Buphagum, id est Herculem execrari: quod in dei cedere honorem creditur, si in eum multa conuicia dicantur, Gregorius Naz. aduersus Iulianum. De Buphonijs etiam multa retro dixi. Erasmus in prouerbio Cecidis & Buphoniorum Aristophanis verba in Nebulis citat, Ἀρχαῖά γε καὶ Διπολιώδη καὶ τεττίγων ἀνάμεστα, Καὶ Κηκείδου καὶ Βουφονίων: Quæ sic interpretatur: Prisca hæc sanè atque obsita canis, nec non oppleta cicadis, Ac Cecide cum Buphonijs: cum Διπολιώδη in emẽdatis codicibus legatur, id est quæ Dipolia resipiunt antiquissima Iouis festa, quorum aliquoties Gyraldus etiam meminit. Vsus prouerbij est de re magnopere prisca, & ob vetustatem iampridem obsoleta desuetaq;. Buphonia festum erat, &c. Huiusmodi ludos adhuc durare videmus apud Italos, præcipue Romanos, priscæ videlicet etiamnum insaniæ vestigia, quos illi Taureos vocant. Buthus obambulat, Βοῦθος περιφοιτᾷ, de leuibus ac stolidis dicebatur: à moribus Buthi cuiusdam athletæ, qui vicit in Pythijs ludis: meminit Hesychius. Fieri potest vt ab edacitate id nominis ei inditum fuerit, vt etiam Herculi βουθοίνας. Vnde videtur dici posse in edaces quoque, Erasmus. Apud Varinum βουθὸς oxytonum legitur, & exponitur ἐπὶ τῶν ἰνωδῶν καὶ παχυφρόνων: & rursus alibi apud eundem sic legitur, βουθός, εἰ τὸ βοῦθος ἐπὶ φοιτᾷ: qui locus apparet corruptus. Ego malim βοῦθος, vt apud Suidam quoq; legitur. Videntur sanè Græci à stulto & simplici

ſimplici bouis ingenio, vt Butalionis quod Etymologus alicubi ſcribit, ſic etiam Buthi nomen finxiſſe. Βούδιος· ᾠδὴ Λυσίππου τὸ ὄμμα: (lego ὄνομα) Κύων δέ τις κῶα διδεμβὸς ὥσπερ βούδιος. Seleucus inſipientem & ſtultum exponit, Heſychius.

Animus heptaboeus, Θυμὸς ἑπταβόειος apud Ariſtophanem, de forti magnoq; & inuicto. Nam Homerus Aiacis clypeum hoc epitheto inſignit, quod ſeptem boum tergoribus eſſet obductus, atq; ob id impenetrabilis. Ouidius, Dominus clypei ſeptemplicis Aiax. Augiæ ſtabulum, Αὐγείου βουστασία, in hominem, aut in rem maiorem in modũ inquinatam. Lucianus in Pſeudomante oſtendit huius ſtabula tantum habuiſſe congeſti fimi, quantum ter mille boues pluribus annis reddere potuerint. Seneca in libello de morte Claudij, In quos (inquit) ſi incidiſſes, valde fortis licet tibi videaris, maluiſſes cloacas Augiæ purgare, multò plus ego ſtercoris exhauſi. Pauſanias Eliacorum lib. 1. paulò poſt initium ſic ſcribit: Eleorum princeps fuit Eleus filius Eurycydæ Endymionis filiæ, patre Neptuno, ſi quis credat. Poſteri Ἠλεῖος nomen in Ἥλιος mutauerunt, & Solis non Elei filium faciunt Augeam, vt ſplendidius de eo loquantur. Augeas iſte boum caprarumq; greges tam numeroſos habuit, vt magna pars regionis propter fimum illorum inutilis iam eſſet. Proinde Herculi expurgandum illũ perſuadet, ſiue regionis parte, ſiue alio munere promiſſo Quod ille mox fluuio Minyeia immiſſo perfecit. Cæterum Augeas, cum res arte magis quàm labore confecta videretur, mercedem negauit: & Phyleum maiorem natu inter filios, à quo tanquam iniquus in hominem bene meritum reprehendebatur, eiecit, &c. Græci hanc Augiæ ſtabuli repurgationem, inter duodecim eius labores numerant. Extat Epigrammatum Græcorum lib. 1. ſectione 46. ænigma elegantiſſimum de numero armentorum Augiæ. Octapedes, Ὀκτάποδες, Scythico prouerbio dicebantur, qui duos poſsiderent boues & currum vnum, meminit Lucianus in Scytha. Dici poterit per iocum, in hominem qui ſibi locuples videatur: vel in eum cui ruſticanæ ſunt opes. Fœnum habet in cornu, longè fuge, Horatius in Sermon. conuenit in homines maledicos & feroces. Inde translatum, vt Acroni placet, quod antiquitus bubus cornipetis fœnum pro ſigno in cornu appenderetur, quo ſibi cauerent qui forte occurriſſent. Idq; ideo fieri ſolitum Plutarchus in problematis Roman. 71. autumat, quod copioſiore pabulo, non modo boues, ſed & reliquæ animantes ferociant. Hic locus me admonet vt Ebræorum etiam leges de boue cornupeta referam, ex Ioſephi Antiquitatum lib. 4. Bouem cornu percutientem (ſcribit Ioſephus, interprete Ruffino) dominus interficiat. Si vero aliquã interficiat percutiens taurus, ipſe quidem lapidatus moriatur, & neq; ad cibũ vtilis habeatur. Si vero culpabilis etiam approbetur dominus, præſcius eius naturæ, nec cauens, & ipſe moriatur: tanquam ipſe eius qui à boue peremptus eſt, autor mortis extiterit. Si vero ſeruum vel ancillam bos perimat, ipſe quidem lapidetur: triginta vero ſiclos eius domino, lapidati dominus dare damnetur. Bos autem ſi à boue percuſſus mortuus fuerit, vendatur, & qui mortuus eſt, & qui percuſſit: & pretium amborum eorum domini ſibi diſtribuant.

Habent præterea Germani peculiaria ſua prouerbia à boue facta, ex quibus nonnulla coronidis vice hîc adiecimus. Præponemus autem Latina vel Græca eodem ſenſu vſitata, ſine bouis mentione. Deo volente, vel vimine nauigabis. Vueſtphali dicunt, *Vuan Gott vuil ſo kalbet ouch vuol ein ochſe*: Si Deus voluerit etiam bos vel taurus fœtabit. Anus bacchatur: Vueſtphali, *Die olde koe vuil byſzen*, Vacca vetula mordere vel mortificatim ludere appetit, in præter ætatem indecorè laſciuientes Camelus ſaltat. Germani, Vacca in grallis (vt quidam vocant) incedit, Dij bona laboribus vendunt: Germani, *Gott gibt einem vuol ein ochſen, aber nit bey den hoernern*, Deus bouẽ aliquando donat, ſed non cornibus apprehendendum. Non temere eſt quod vulgò dictitant: Germani. *Man heiſſet ſelten ein kou bluemlin, oder bluͦme, ſy hab dann ein punten flecken*, Bos rarò floris nomine appellatur, niſi macula vel vna inſignis ſit. Solent enim ruri maculoſas vaccas flores appellare noſtri, vt alias alijs nominibus, *blaͤſſle, hoernle, moetſchle.* Rem odioſam & moleſtam, quam quis maxime fugiat, deſiderari dicimus vt veſpæ à vaccis: *Er lauffe jm nach vuie ein kou den vueſpinen.* Hominem qui immoderate & vno hauſtu plurimum bibat, ἀμυστὶ πίνειν dicunt Græci, noſtri inſtar vaccæ, *truncken vuie ein kou*: Sic & Nicander in Theriacis de percuſſo à dipſade:

Αὐτὰρ ὅγ᾽ αὖτε ταῦρος ὑπὲρ ποταμοῖο νενευκὼς Χανδὸν, ἀμέτρητον δέχεται ποτόν.

Hæc hactenus de boue & vacca dixerim: quibus immorari prolixius volui: quoniã bos principatum inter animalia homini vtilia ſemper obtinuit: & cum Heluetia noſtra boum armentis abundet, copioſius de eis ſcribendum mihi exiſtimaui. Multo enim vtilius iudico noſtratium animalium naturas habere perſpectas, quam ijs neglectis aut parcius tractatis, moram in peregrinis facere.

DE TAVRO.

A.

TAVRVS bos eſt ad procreandum reſeruatus, dux & maritus vaccarum. Accipitur etiam ſimpliciter pro forti boue, Vergilius Georg. 1. Ergo age terræ Pingue ſolum primis extemplo à menſibus anni Fortes inuertant tauri. Sed nos hîc tantum de propriè dicto tauro loquemur, non de boue caſtrato. Quæcunq; de boue in genere afferri poſſunt, quorum plurima ad tauros etiam pertinent, iam ante diximus. Græci etiam ταῦρον vocant, βοῦν τέλειον καὶ ἐνόρχην, id eſt bouem marem, adultum (vt à vitulo & iuuenco differat) & non caſtratum. Ebræi taurum vocant שור, aliqui bouem ſimpliciter interpretantur. Vide ſupra in Ebraicis nominibus bouis. Matthæus Syluaticus taur exponit taurum, nimirum ex Arabica dialecto: nam & Chaldæi tor appellant. אביר abir robuſtum ſignificat, & per excellentiam vel antonomaſiam abirim numero multitudinis, pro tauris robuſtis exponitur Pſal. 22. alij caballos reddunt. Italicè toro. Gallice toreau. Germanice *ein ſtier, ein vuücherſtier, das vuücher, ein mummelſtier, ein hagen.* Aliqui taurum non caſtratum vocant *varren* vel *farr*, forſan à par Ebraica voce, quæ & iuuencum & bouem ſimpliciter ſignificet: alij *ein bollen*: nam & Angli dicunt a bulle, vt Illyrij *vul* bouem in genere. Iidem taurum iunecz quaſi iuuencum.

B.

Taurus animal robuſtiſſimum, præcipue colli & capitis robore valet: & frontẽ validam pugnæq; idoneam habet. Cornua eis infeſta natura dedit, Plin. Ea quam vaccis robuſtiora ſunt, Ariſtotele teſte: minora etiã tenuioraq; quam bubus, vt Plinius ſcribit. Plura vide ſupra in Boue in B. Homines caſtrati ita commutãtur, vt etiam cæterarum animantiũ quæcunq; caſtrata Nam & tauri, & verueces ſua cornua è contrario gerunt: quòd fœminæ quoq;

eorum contra, quàm mares armantur cornibus. Itaq; illi maiora excisi gerunt, hi minora. Aristoteles sectione 10. problemate 38. Et mox iterum eiusdem sectionis problemate 56. eandem dubitationem soluit cur boues castrati maiora cornua gerant. Tauri potissimum neruosi sunt, & durioribus quàm castrati neruis. Cor etiam eorum neruosum esse in Boue dictum est. Collopa Græci vocant pellem in ceruice bouis, vnde colla, id est glutinũ fit, vt mox explicabimus capite quinto. Taurorum sanguis fibris refertus est: quare omnium celerrime coit & durescit, Aristot. Et alibi, Tauro & asino, inquit, inter ea quæ animal generant, crassissimus & nigerrimus sanguis est. Venenosam eius naturam, & contra eam antidota capite 7. referemus. Arnobius libro 7 ridens antiquorum superstitiosa sacrificia: Non enim placet, inquit, carnem strebulam nominare, quæ taurorum è coxẽdicibus demitur. Strebula authore Festo, lingua Vmbrorum appellabãtur partes carnium sacrificatarum. Taurorum colla & truces in sublime iactus, tigrium rapinas, &c. miramur, cum rerum natura nusquam magis quàm in minimis tota sit, Plin. In felle bouis inuenitur lapis, quem Arabes Guers appellãt, de quo supra in G diximus. Syluaticus tauri fel priuatim mamacur vocari meminit: vide infra in G. Mense Martio, cui cordi est armenta construere, tauros comparabit, aut his signis à tenera ætate summittet: vt sint alti, membris amplissimis (ingentibus) moribus placidis, media ætate (& magis quæ iuuentute minor est, quàm quæ declinet in senium, cætera ferè eadem omnia in his obseruabimus, quæ in bubus eligendis: neque enim alio distat bonus taurus à castrato, nisi quòd huic torua facies est, vegetior aspectus, breuiora (parua) cornua, torosior ceruix, & ita vasta, vt sit maxima portio corporis, ventre paulò substrictiore, qui magis rectus, & ad ineundas fœminas habilis sit, Columella & Palladius. Addunt alij, generosum taurum probari, si facies sit minax: si anteriores pedes fortiter figat ac terram fodiat: si cauda erecta, sed modice incuruata sit: si cornua in promptu ad feriendum. Obseruandum est inquit Varro, vt boues mares seminis boni sint, quorum & forma est spectanda, & qui ex his orti sunt, vt respondeant ad parentum speciem. Et præterea quibus regionibus nati sunt, refert. Boni enim generis in Italia, pleriq; Gallici ad opus Contra iugatorij Ligustici. Transmarini Epirotici non solum meliores totius Græciæ, sed etiam Italiæ, tametsi quidam de Italicis, quos propter amplitudinem præstare dicunt, ad victimas farciunt, atq; ad deorum seruant supplicia: Qui sine dubio ad res diuinas propter dignitatem amplitudinis, & coloris præponendi. Quod eò magis fit, quòd albi in Italia non tam frequentes quàm qui in Thracia, vbi alio colore pauci, Varro.

Diuersa boum genera proposuimus supra in Boue cap. 2. Cæterum Oppianus poëta Græcus libro 2. de Venatione, vbi de tauris scribit, non boum sed taurorum (tauri nimirum nomine tanquam digniore omne bubulum pecus complectens) diuersa facit genera: & primum Ægyptios commemorat tauros, non aliter quàm nos boues supra: mox etiam Phrygios similiter, qui colore sint ξανθοί τε φλεγεροί τε, id est, flauo & flammeo. Deinde Aonios, Armenios, & Syrios similiter, vt nos supra ex Æliano. Syrios quidem etiam Assyrios & Pellæos vocat, & in Cherroneso nasci scribit: atque hos ipsos esse, quos Herculem Geryoni in Erythea abstulisse fama sit. Est autem Pella ciuitas Syrię quæ aliâs Apamea, à Pella Macedoniæ sic dicta, & Berenice postea, Stephanus. Idem. Cherronesum Syriæ ciuitatem, eandem Apameæ facit. Secundum alios, Pella Cœlesyriæ ciuitas est, quæ & Bûtis vocabatur. Pausanias tamen sentire videtur, Herculem boues ex Macedonica Pella abegisse, cum loca circa Ambraciam atq; Amphilochos Geryonem imperio tenuisse tradat. Æthiopici tauri Pausaniæ rhinocerotes sunt: vt boues luci, elephanti: Vnde apparet bouis & tauri nomen ad quadrupedes syluestres maiores diuersorum generum à veteribus applicatũm fuisse. Cibyratici tauri apud Suetonium in Gordianis, nominantur à Cibyris. Stephanus Cabalidem vrbem esse docet prope Cibyram, iuxta dorsum Mæandri, & Cibyriatas à Lydis ortos esse, qui regionem illam occupauerint. Meminit etiam Strabo.

C.

Vita bubus fœminis quindecim annis longissima, maribus viginti: robur in quimatu, Plin. Gręcis sacrifica-

turis

turis moris erat, tauros explorare farina apposita. Nam si gustare abnuissent, concipiebant inde, haud valere satis, Cælius. Laser è silphio cauernis dentium in dolore indi cera inclusum, Plinius non suadet: quoniam tauros inflammet naribus illitum, & serpentes auidissimas vini admixtũ rumpat. Si tauris oleo rosaceo nares inunctæ fuerint, obtenebrantur, Africanus in Geoponicis. Coire tum mares, tum fœminæ anno ætatis primo peracto incipiunt, quoad facultas sit procreandi: verũ quod magna ex parte fit, vel anniculi, vel nacti octauum mensem Venerem adeunt. Sed enim quod maxime confessum habemus, bimatu generant, Aristot. Qui quadrimis minores sunt (qui annum secundum non attigerint, Didymus) maioresq́; quam duodecim annorum, prohibētur admissura illi, quoniam quasi puerili ætate seminandis armentis parum habentur idonei: hi, quia senio sunt effœti, Columella. Idem de vaccis intelligendum est, Didymus. Generationem quadrimi implent, & singulis denæ eodem anno traduntur, Plinius. Tauri duo sufficiũt matribus seu matricibus septuaginta, vide supra in Boue cap. 3. Duobus ante congressum mensibus cũ vaccis tauri pasci non debent: deinde admittendi sunt, nec impetus eorũ coercendus. Sunt autem explendi herba. Quod si pastura non satis esse videatur, cicera, aut orobos, aut hordeum macerare, & eis offerre conuenit, Didymus. Tempus admissuræ optimum, medium veris. Neq; enim omni anni tempore Veneris libidine flagrat, sed decurso breuiter lasciui ardoris spacio, aliâs semper tanquam ratione quadam & modo se à coeundo abstinet. Salax minimè inter mares bos est, Aristot. Post conceptum vaccæ, nunquam cum illa coit. Quamobrem Aegyptij virum fortem eundemq; temperatum significaturi, taurum integræ valetudinis pingunt, Horus. Tauri non sæpius quàm bis die ineunt, Plinius. Seniores nec sæpius quidem fœminam eandem, eodē superueniunt die, nisi ex interuallo. At iuniores, & eandem sæpius cogunt, & pluries petunt ac superueniunt, vigoræ suæ ætatis, Aristot. Taurus tanto ardore genitalem neruum contendit ad vaccã adiunctus, vt sine motu vllo semen emittat ac si à muliebri genitali neruus in aliam corporis partem aberrauerit, vaccam rigidissima intentione vulnerat, Gyllius ex Hero Apolline. Bos vno initu implet: idq; meritò, agit enim tam vehementer, vt fœmina vix tolerans succumbat, Aristot. Taurorum ceruorumq; fœminæ vim non tolerant ea de causa ingrediuntur in conceptu Plin. Boues laboriosius quàm equi coeunt, Aristot. Si forte conceptio pererrauerit, vicesimo post die marem fœmina recipit, Aristot. vel repetit, vt Plinius. Quod si tauri ad coitus torpescant, caudam (οὐρὰν: accipitur autem hoc loco pro genitali) ceruinam vrens & cõterens, atq; læuigaos eum vino, pudendum tauri atq; testiculos vngito: cõfestimq; vel ad insaniam vsq; pruriet in Venerem. Quod quidem haud in tauris duntaxat, sed etiã in animalibus cæteris, in ipsoq; hominũ genere similiter vsu veniet. Soluit autem pruritum illum exorbitantem, oleum inunctũ. Iam vero polyspermos, polygonusq; vocata herba, animalia ipsa reddet multis numeris fœcundiora. Quintilij. Ego vnam & eandem herbam vtrisq; nominibus istis intelligo: Quanquam cratæogonon quoq; diuersam à polygono herbam, & polycarpon appellari, & fœcunditatem augere inueniam. Taurus tempore coitus tantum cum fœminis pascitur, cæterosque oppugnat mares: temporibus cæteris mares inter se conuersantur: quod coarmentari dicitur. Iam Epiri prouinciæ tauri sæpius trimestri temporis spacio non apparent, Aristot. Per libidinem tauri efferantur, vt etiam arietes, & hirci. Qui enim superiore tempore socij iugi concordia pascerentur, coitus tempore dissident, & alter alterum libidinis rabie inuadit, Idem. Coit qui vicerit: cumq; is Venere iam debilitatus languerit, aggreditur victus ille languentem, & plerunq; superat, Aristot. Hanc taurorũ concertationem elegantissimus poeta Oppianus lib. 2. de Venatione pulcherrimè describit, quem locum vt à Petro Gyllio translatus & Aeliani historiæ de animalibus historiæ insertus est, huc apponam. Sequitur (inquit) vt dicã quemadmodum pro vaccis taurorum maxime riualis & perpugnax natio, acerrime inter se certet. Vnus præstantissimus in minorum taurorum & vaccarum armentum dominatur. Hunc magnum regem perhorret grex armentorum cornibus armatum, vaccæ hunc maritum suum impotenti ferocitate exultantem, eo maxime tempore timent, cũ diuersorum armentorum tauri alij in alios mugiunt, & ab reliquis separati, ceruicem iactantes inter se minitantur. Tum sanè vtrinq; vehemens instat pugna. Primum infesto obtutu inter se intuentur, atq; agresti iracundia ardentes, ignem naribus spirant, & terram pedibus spargunt, & puluerulenta iactatione, & martiali spiritu contentissime vociferans vterque prouocat alterum. Ac posteaquam tuba signum dederunt, ad pugnam acerbam effreni impetu ruentes, inter se mutuis vulneribus cædunt. Et quemadmodum in pugna nauali duæ præstantes naues permultis militibus armatis fulgentes, & vehementi vento & remis propulsæ, contrarijs proris rostra inter se mutua allidunt & concrepant armis, & strepitu virorum: sic taurorum in cœlum tandiu sonitus fertur concurrentium, dum eorum alteruter ex certamine victoriam retulerit. Victus cum dolens de pugna à se male pugnata, tum verecundans in armento comparere, in syluam proficiscitur, & separatim à cæteris pascitur, ac in montibus aliquandiu se tanquam athleta quispiam exercet, dum collegerit vires, quibus cum se confirmatum sentit, statim vociferatur, adeò vt sylua ad eius mugitus vehementer resonet: Ac posteaquam validiorē suum quàm hostis mugitum esse perceperit, iam robori suo confidere incipit, & ad prælium descendens, facile antè victorem vincit, vt qui pastionibus se exercuerit, & remotus ab omni Venere virium eneruatrice vixerit, Hactenus Gyllius ex Oppiano. Nos pauca circa postremam partem Græcis collata emendauimus. Rem eandem Vergilius Georgicorum lib. 3. tanta virtute poetica describit, vt temperare mihi nequeam, quin ea quoq; operi nostro asciscam:

Sed non vlla magis vires industria firmat, (al. seruat)
Siue boum, siue est cui gratior vsus equorum.
Pascua post montem oppositum, & trans flumina lata:
Carpit enim vires paulatim, vritq; videndo
Dulcibus illa quidem illecebris, & sæpe superbos
Pascuntur in magna sylua formosa iuuenca:
Vulneribus crebris: lauit ater corpora sanguis:
Cum gemitu reboant syluaq; & magnus Olympus:
Victus abit, longeq; ignotis exulat oris:
Victoris, tum quos amisit inultus amores:
Ergo omni cura vires exercet: & inter
Frondibus hirsutis, & carice pastus acuta:
Arboris obnixus trunco, ventosq; lacessit
Post vbi collectum robur, viresq; receptæ,
Quàm Venerem, & cæci stimulos auertere amoris:
Atque ideo tauros procul, atq; in sola relegant
Aut intus clausos satura ad præsepia seruant.
Fœmina: nec nemorem patitur meminisse nec herbæ,
Cornibus inter se subigit decernere amantes.
Illi alternantes multa vi prælia miscent
Versaq; in obnixos vrgentur cornua vasto
Nec mos bellantes vna stabulare: sed alter
Multa gemens, ignominiam, plagasq; superbi
Et stabula aspectans regnis excessit auitis.
Dura iacet pernox (al. pernix) instrato saxa cubili;
Et tentat sese: atque irasci in cornua discit.
Ictibus: & sparsa ad pugnam proludit arena.
Signa mouet: præcepsq; oblitum fertur in hostem:

Fluctus vt in (al. vti) medio cœpit cum albescere ponto
Longius, ex altoq; sinum trahit: vtq; volutus
Ad terras, immane sonat per saxa: nec ipso
Monte minor procumbit: at ima exæstuat vnda
Verticibus, nigramq; alte subiectat (al. subuectat) arenam.

Plura vide infra in prouerbio, Abiit & taurus in syluam. Quàm acutè taurus audiat vaccam tempore libidinis mugientem, & spatio vel longissimo accurrat, in Boue supra dictum est cap. 3. Græci asserunt, si mares creari velis, sinistrum tauri in coitu ligandum esse testiculum: si fœminas, dextrum: tamen tauros diu ante abstinendos (Venere) vt cum tempus est acrius in causas dilati feruoris incumbant, Palladius in Martio: & Africanus in Geopon. Græcis: qui & hæc addit: Vt masculus nascatur, spirante Borea quidam congressus præparant: vt fœmina, Austro. Si tauri post coitum ad dextram partem abeant, generatos mares esse tradunt: si in læuam, fœminas, Plinius: & Horus in Hieroglyphicis, Quamobrem Ægyptij, inquit, mulierem quæ filiam pepererit, significaturi, taurum pingunt sinistrorsum respicientem: sin filium, taurum qui se vertat dextrorsum. His similia, vel eadem potius, de equis etiam scribunt authores, quantum attinet, inquam, ad curandum, vt mas vel fœmina procreetur, vel vter sexus conceptus sit, discernatur, vt in Equo referemus cap. 3. In Gallia circa Gratianopolin muli vel inni genus nasci audio ex asina & tauro, quod vulgò iumar appelletur. Apud nos etiam viros fide dignos affirmantes audiui, visum sibi equum ad pedem montis Spelugi (vt nos vocamus) in Rhætia ex equa & tauro generatum.

D.

Tauris in aspectu generositas, torua fronte, auribus setosis, cornibus in procinctu dimicationem poscentibus. Sed tota comminatio prioribus in pedibus stat, ira gliscente alternos replicans, spargensq; in altum harenam, (insperso puluere ad luctam procinguntur, Plutarchus) & solus animalium eo stimulo ardescens. Vidimus de imperio dimicantes & ideo demonstratos rotari, cornibus cadentes excipi, iterumque resurgere, modo iacentes ex humo tolli, bigarumq; etiam cursu citato velut aurigas insistere, Plinius. Tauri animosi, iracundi, furibundique sunt. Sanguis enim eorum fibris refertior est, quare omnium celerrime coit & durescit, Aristot. Contra, quorum sanguis tenuis & sine fibris est, vt leporis & cerui, timida sunt. Cur taurus iratus costas per caudã verberet, in Leone qui idem facit, explicabimus. Taurus nisi castretur, ferocit & infestat cornibus: ad iracundiam facilis, præcipue si prouocetur. Extra armenta solitarius ferè, non longè tamen à vaccis pascit. Taurum color rubicundus ad iram excitat, vt amplius in Philologia dicemus. Non eadem in tauros (quæ in vaccas) exercentur imperia, qui freti viribus per nemora vagantur, liberosq; egressus reditusq; habent: nec reuocantur, nisi ad coitus fœminarum: Columella, cum dixisset de vaccis crepusculo reuocandis sono buccinæ. Animalia fortia grauiorem habent vocem, vt taurus & leo: timida acutam, Aristoteles in Physiognom. Nos in boue supra, ex ipso etiam Aristotele, docuimus tauri vocem acutiorem esse quàm vaccæ. Proinde illam hoc in loco comparatione aliorum animalium grauem dicemus, non item vaccæ. Cui obiectioni forsan vt occurrat, mox addit: Verum præstiterit fortassis non ex acumine aut grauitate vocis, animal timidũ aut forte iudicare: sed validam vocem fortitudinis, remissam & infirmam timiditatis signum faciemus. Θυμοειδῆ, id est, animosa sunt, quorum crassa & plena ceruix est: referuntur enim ad tauros animosos, Arist. ibidem. Taurus animo incitatus, eo impetu cornibus appetit, ea impotentis animi effrenatione fertur, nihil vt eum, neq; bubulcus, neq; metus vllus reprimere queat. Atqui eum quidem ipse homo sistit, atq; ab impetu continet, si dextrum ipsius genu fascia deligauerit, Ælianus. Hinc est forte quod Rasis scribit, bouem ferum si fune laneo ligetur, mansuescere. Caprificus tauros quamlibet feroces collo eorum circundata, in tantum mirabili natura compescit, vt immobiles præstet, Plinius. Huius rei rationem Cælius Calcagninus inquirit libro 2. epistolarum. Gyllius ex Plutarcho citat, si ad ficum (non caprificum, vt alij) alligetur, mansuescere. Ego de caprifico intelligere malim: Nam & caules caprifici, si carni bubulæ inter elixandum addantur, vt Plinius alibi scribit, magno ligni compendio eam percoquunt. Hominem nouissima calamitate castigatum designaturi Ægyptij, taurum pingunt, caprifico illigatum: hic enim cum mugit, si de caprifico ligetur, redditur mansuetus, Horus Apollo. Mithridates Ponticus cum somnum caperet, sui corporis custodiam non modo armis & satellitibus excubitoribus committebat: sed & tauro & equo & ceruo, quos mansuefactos habebat. Ij enim ad custodiam eius dormientis aduigilantes, si quis accederet, illius sensum ex ipsa respiratione quam mox percipiebant, atq; ille mugitu alter hinnitu, alius sua propria voce, eum à somno excitabant, Ælianus. Taurum vrsus aperto Marte aggreditur, conserta iam pugna, sternit se resupinum, dumque taurus ferire conatur, ipse suis brachiis amplectitur cornua, ore morsum armis defigit, prosternitque aduersarium, Aristoteles. Vrsi tauros, ex ore cornibusque eorum pedibus omnibus suspensi, pondere fatigant: Nec alteri animalium in maleficio stultitia solertior, Plinius. Tauri solent diuersi assistere clunibus continuati, & cornibus facile propulsare lupos, Varro. Tauri cæteris animantibus satis mansuetos se præbent, præterquam illis, quæ rapacitate alias adoriuntur. Has viribus coniunctis sæpe impugnant: & linguas in certamine exerunt, Author obscurus. Elephantos Romæ aduersus tauros pugnasse Lucullorum ædilitate curuli Fenestella tradit, Plinius. Vrsi siquando tauros aggrediuntur, sciunt quibus potissimum partibus immorentur, nec aliud quam cornua aut nares petunt, &c. Vide in Vrso D. Tauro & asino aduersarius est coruus: quippe qui aduolans feriat, & eorum oculos laceret. Tauri quomodo ab aquila germana siue chrysaeto inuadantur, vide in aquila D. ex Æliano.

E.

Boum coriis glutinum excoquitur, taurorumq; præcipuum. Præstantissimum fit ex auribus taurorum & genitalibus. Nec quicquam efficacius prodest ambustis. Sed adulteratur nihil æquè, quibusuis pellibus inueteratis calciamentisq; etiam decoctis. Rhodiacum fidelissimum, eoq; pictores & medici vtuntur. Id quoq; quò candidius, eò probatius. Nigrum & lignosum damnatur, Plinius: Et alibi, Ichthyocollam (inquit) quidam ex ventre piscis eiusdem nominis, non ex corio fieri dicunt, vt glutinum taurinum. Collan, id est, glutinum, aliqui xylocollan vocant, quod in ligno ferruminãdo eius sit vsus, alij taurocollan. Probatissimum Rhodium est. Ex boum coriis conficitur, colore candido, & lucem transmittit: nigrũ deterius, Dioscorides. Dædalo inuentori præter serrã, asciam, perpendiculum, & terebrum, glutinum quoq; debemus (teste Plinio) quo tenaci nexu hærerent simul quæ alia ratione coniungi aptius non poterant. Inest coriis omnibus mucosus lentor, aliis minor, aliis copiosior, vt in bubus: ex quo glutinum faciunt. Fabri affirmant, vbi conglutinata sunt ligna minus frangi, quàm vbi continua. Collopa Græci vocant pellem taurinæ ceruicis (vel partis inferioris in ceruice) vna cum pinguedine adhærente, vnde prisci collabos faciebant. Alij suum & boum duriora coria circa collum interpretantur, vnde collabi fierent.

Sunt

Sunt autem κόλλαβοι: fidium epitonia, id est clauiculi in cithara, quibus intenduntur & remittuntur fides. Κόλλα τῶν ..., pellis in dorso bouis, vnde gluten conficiebant: Κολλία, coriorum quædam segmenta ex quibus glutinum coquitur. Syluaticus triaselaicum (nescio qualem vocem, crediderim autem à taurocolla corruptam) gluten taurinum exponit. De glutinandi ratione docet Plinius lib.16.cap 43. Glutinum vulgare è pollinis flore temperatur feruente aqua, minimo aceti aspersu. Nam fabrile gummisque fragilia sunt, Plin. Et alibi, Scammonium (inquit) laudatur Colophonium, Mysium, Prienense: specie autem nitidum & quàm simillimum taurino glutini. Taurorum felle aureus ducitur color, Plinius: Hermolaus addit, æramentis atq; pellibus, qualia cholobaphina cognominant. Χολοβαφῆ καὶ χρυσοβαφῆ· οὕτω γὰρ ἐπὶ τῶν δερμάτων οἱ Ἀττικοὶ τὴν χρυσοειδῆ ἐκάλεσαν, Pollux. Et Plinius alibi, Taurino præcipua potentia, etiam in ære, pellibusq; colore aureo ducendis. Item, Aes coronarium tenuatur in laminas, taurorumq; felle tinctum speciem auri in coronis histrionum præbet. Ad faciem ornandam, hepar tauri terito cum oleo illinito autem cum vino meraco, fel verò furfures extergit, Hippoc. de morb. mul. lib. 2. Ad faciendum capillos albos, stercus hirundinis terens cum felle tauri, vnge, Gal. cup. 2. Taurea, scutica ex corio bubulo: Iuuenalis Sat. 6. Taurea punit Continuo flexi crimen facinusq; capilli. Malthæ calidariæ ad balnea compositio huiusmodi est, Sanguini taurino & oleo florem calcis admisce, & rimas coniunctionis obducito. Itē ficum, & picem durā, & ostrei testas siccas simul tundes. His omnibus iuncturas diligenter adlines, Palladius lib. 1 Tit. 41. Ex eodem frigidariæ malthæ compositionem, quæ cum cæteris sanguinem bubulum recipit, supra posuimus in Boue. Est sanè malthis aptus bubulus sanguis, quòd quam cæterorum animalium crassior sit, & cito coeat dureturq; præcipuè taurinus, qui eo nomine etiam inter venena est: ideoq; is calidariæ malthæ, vbi crassior & firmior materia requiritur, frigidariæ autem bubulus simpliciter additur. Epigrammatum Græcorum lib. 1. sect. 33. extat epigramma Philippi in tauros, qui trahebant naues.

F.

Tauris Aegyptij vescebantur, vaccis non item, vt supra diximus. Hircorum caro tum ad coquendum, tum ad succum bonum generandum, est deterrima: hanc sequitur, arietum, post, taurorum. Porrò in ijs omnibus carnes castratorum sunt præstantiores: vetulorum autē pessimæ, tum ad coquendum: tum ad succum bonum generandum, tum ad nutriendum, Galen. lib. 3. de alimentorum facultatibus.

G.

Serpentium senectus in pelle taurina adalligata spasmos fieri prohibet, Plin. Taurini cornu scobs cum aqua pota, sanguinem profluentem sistit, Galenus & Rasis. Similiter sumpta ventris etiam profluuium sæpenumero cohibet, Galenus. Taurini cornus veteris ex parte ima cinis, inspersus potioni aquæ, aluum sistit, Plinius. Tauri cornu combures eo loco vbi serpentes fuerint, & statim fugient, Sextus & Aesculapius. Sanguis taurinus discutit mollitq; durities cum polenta illitus, Dioscorides. Panos & apostemata in quacunq; parte taurinus sanguis aridus tritus discutit, Plinius: qui idem etiam de bubulo simpliciter eodem in loco tradit. Galenus de medicam. simplicium viribus lib. 10. cap. 4. reprehendens curiosum vsum ex sanguine animalium quorundam, quorum loco faciliora paratu alia & præstantiora medicamenta habemus: Vrsorum (inquit) sanguis, si abscessibus imponatur, fieri potest vt concoquat. Adijciam verò etiam caprinum, hircinum, taurinum. Licetq; tibi, si voles, prętereitis sexcentis medicaminum parabilium, quibus concoquuntur abscessus: vrsos, tauros ac hircos mactare, quolibet scilicet vsu: Nec enim quispiam semel imposito in partem medicamento, promissum eius exiget: nec etiam si refrixerit vt iam cogatur. Tauri sanguis serpentes necat, Aesculap. Maculas omnes illitus de facie tollit, Sextus & Aesculapius. Calidus ossa fracta fomentant, Innominatus: fortè legendum ferruminat. Si sanguis reijciatur, efficacem tradunt bubulum sanguinem, modice & cum aceto sumptum: Nam de taurino credere temerarium est, Plin. Taurinus sanguis aridus tritus contra parotidas prodest, Plin. Magnificant quidam aduersus podagras sanguinē tauri per se, Plinius. Sanguis taurinus ad podagram equi, in Hippiatricis. Aridus cū cotyledone herba phagedænis & fistulis immittitur, Plinius. Antidota aduersus taurini sanguinis venenum, vltimo huius capitis loco proferam. Taurinæ pinguedinis frequens medicis vsus est, quamobrem quomodo ea præparetur, & odoramentis imbuatur, repetam hic ex Dioscoride, præsertim cum ad aliorum quoq; animalium pinguedines idem apparatus ex æquo pertineat. Priuatim (inquit) taurorum pingue sic curari debet. Renibus euulsum pingue profluente amnis aqua abluito, detractisq; tunicis, fictili nouo, postquam exiguum salum insperseris, liquefacito: dein in nitentem aquam excolato, & vbi concrescere cœpit, manibus iterū confricando vehementer lauato, aqua sæpius infusa refusaq;, donec quamoptimè elotum videatur, rursus in olla cum pari modo vini odorati decoquito, & cum iterum efferbuerit, dempto ab igni vase, ibidem sinito pernoctare: postridie si grauiter adhuc oleat, noua olla repetitū, vino odorato perfundatur: eadem quæ prius fiant, dum omne virus euanescat. Colliquatur & sine sale, pręsertim affectionum earum causa, quibus sal aduersari solet, sed ita paratum nō magnopere albescit. Eodem modo pardorum (παρδάλεων, id est pantherarum, vt etiam Plinius habet, & capitis in Dioscoride titulus) ac leonū pinguia curari oportet: (In Græco additur, & apri, & cameli, & equi, & similia: quæ verba interpretes omittunt, eam nimirū ob causam quòd in titulo capitis non habeantur: Plinius tamē cameli adipem similiter curari testatur.) Hæc Dioscorides, ex quo supra etiam bubuli seui curationem seorsim dedimus. Nunc eadem de re Plinium audiamus: Quæ ratio adipis (inquit) eadem in his quæ ruminant, seui est, alijs modis non minoris potentiæ. Perficitur omne, exemptis venis aqua marina vel salsa lotū, mox in pila tusum, aspersum marina. Crebro postea coquitur, donec odor omnis aboleatur. Mox assiduo sole ad candorem reducitur. A renibus autem omne laudatissimum est. Si vero vetus reuocetur ad curam, liquefieri prius iubent: mox frigida aqua lauari sæpius, dein liquefacere affuso vino quamodoratissimo. Eodemque modo iterum ac sæpius coquunt, donec virus euanescat. Multi priuatim sic taurorum leonumq; ac pantherarum, & camelorum pinguia curari iubent, Vsus dicetur suis locis Plinius. Cæterum odoramentis imbuendi, taurinum & vitulinum nec non ceruinum pingue, & eiusdem animalis (cerui) medullam, ratio hæc est. Pingue quod odoratum reddi debet, demptis, quo diximus modo, membranis, elotum & vino quamodoratissimo, nulla maris aqua diluto, feruefactum, pernoctare sinitur: alterum id genus vinum eadē mensura infunditur, colliquatur, & exquisite colatur: nouemque eius heminis, iunci Arabici septem drachmæ adijciuntur. Quod si ipsum odoris fragrantioris fieri voles, quadraginta floris eiusdem drachmæ, cum paribus palmæ, calami, & casiæ modis adduntur, & xylobalsami, aspalathi singulæ drachmæ, cinnamomi, cardamomi, & nardi, singulæ vnciæ. Omnia exactius tunduntur, & affuso vino odorato, in vase operto, quod supra carbones firmiter collocatum

collocatum ſit ter efferueſcunt,& ſemoto ab igni vaſe inibi pernoctant: poſtridie vinum effunditur aliudq; generis eiuſdem adijcitur: ter ſimili modo bene conferueſcat: deinde matutinis exempto adipe vinum effundatur: & abluto vaſe, ſi quid imo ſubſidens hæſit, detergatur: poſtremò eliquatum pingue & excolatũ, ad vſus reconditur. Hoc autem modo odoramentis imbuitur, quod antea curatum eſt: verum ante dicta prius inſpiſſari ſolent, quò facilius ſibi odoramentorum vires adſciſcant. Itaq; aſſumens quodcunq; horum voles, cum vino feruefacito, impoſitis vnà myrti ramulis, ſerpyllo, cypero, item aſpalatho plenius tuſo: aliqui tamen ad hunc vſum, vno duntaxat horum contenti ſunt: cum autem ter efferbuit, exemptum leniter & linteo colatum, aromatis, vti expoſitum eſt, imbuitur, Hactenus Dioſcorides. Nunc de adipis ſiue ſeui taurini facultatibus in genere primum agemus ex Galeno: deinde particulatim ex diuerſis authoribus. Galenus igitur lib. 11. de ſimpliciũ pharmac. facultatibus cap. 4 Taurorum adeps (inquit) ſuillo multò calidior eſt & ſiccior. Hoc interim addendum, marem fœmina eſſe tum calidiorem, tum ſicciorem: marem autem caſtratum adſimilari fœminæ, velut quicquid iuuenilis eſt ætatis. Et inter iuuenilia fœmina mare humidior eſt, & minus calida. Sic & adeps vitulinus taurino minus tum calidus eſt, tum ſiccus. Cæterum quanto ſiccior calidiorq; ſuillo eſt taurinus adeps, tanto ſuperatur à leonino. Itaq; tanquam in medio conſiſtens, merito vtrique medicamentorum miſcetur generi, & ei ſcilicet quod ſcirrhoſis medetur: & ei quod phlegmonas concoquit cuiuſmodi eſt tetrapharmacum quod vocant, ea cera, reſina, pice, & adipe cõſtans. Nam ſiue in hoc taurinum, ſiue vitulinum, ſiue hircinum, ſiue caprinum, ſiue ſuillum indideris, ſemper puri mouendo aptum, & concoctorium medicamen effeceris. Taurinus tamen foſſoribus & meſſoribus, & omnibus carnem duram habentibus ſiue ob naturalem temperiem, ſiue ex ratione ac forma vitæ, magis conuenit, Hæc Galenus: & alia quædam de adipe in genere: quibus explicatis reprehendit illos qui aſtringendi vocabulo apud Græcos abutuntur ex quibus etiam Dioſcorides non recte caprinum adipem ſuillo magis aſtringere ſcribit: item taurinum, bubulum, & vitulinum aliquantum aſtringere (quanquam poſterioris huius dicti Galenus illic non meminit) cum potius aliquid caloris & acrimoniæ habere dicendum ei fuiſſet & caprinum ſuillo acriorem eſſe, & calidiorem ſicciore mq;. Vincit maculas in facie taurinum ſeuum vitulinumúe fel, cum ſemine cunilæ, ac cinere è cornu ceruino, ſi canicula exoriente comburatur, Plinius. Compoſitioni cuidã ad alopecias miſcet adipem taurinum, Galen. κατ.γε. Sepum tauri cum reſina & creta Cimolia impone omnẽ duritiem diſcutit, Sextus. Aeſculapius ſimiliter, niſi quòd pro creta Cimolia ceram habet: quod magis probo, cum ad Galeni iam dictum tetrapharmacum accedat. Arborum reſinæ panos & ſimilia cum ſeuo taurino & melle ſanant, Plin. Parotides miro remedio comprimit adeps vrſinus, pari pondere cum ſeuo taurino & cera permixtus, atq; adpoſitus Plinius & Marcellus. Ruta emendat vitiligines, verrucas, ſtrumas, & ſimilia, cũ ſtrychno & adipe ſuillo ac taurino ſeuo, Plinius. Ad fœminarum ſtrumas cinis aſpidum cum ſeuo taurino imponitur, Plin. Podagris medetur vrſinus adeps, taurinumq; ſeuum, pari pondere & ceræ: addunt quidam hypociſthidem & gallam, Plin. Medicorum aliqui axungia ad podagras vti iubent, admixto anſeris adipe, taurorumq; ſeuo, & œſypo, Plin. Ad dyſenteriã omentum vitulinũ vel taurinum ſartagine excalefactum, pectini & genitalibus impoſitum mirè medetur. Alexander Benedictus. Taurina medulla tertio loco poſt ceruinam & vitulinam laudatur: ſequuntur eam caprina & ouilla, Dioſcorides. Ex medullis optimam ſemper expertus ſum ceruinam, deinde vitulinam. At hircorum & taurorũ, tum acrior eſt, tum ſiccior. Itaq; duritics ſcirrhoſas emollire nequit, ſi qua etiam memoria manet eorum, quæ in quinto libro de his ſunt prodita, Galenus de ſimplicib. 11. 5. Tauri medulla in vino trita & potata, torminoſos emendat, Sextus: Aeſculapius non torminoſos habet, ſed tremulos, ſed rectè legi poteſt torminoſos: nam & vaccarum & vitulorum medulla dyſentericos ſanat. Raſis ad neruorum contractiones ea vtitur, quanquam foris illita, his verbis: Medulla tauri ad ignem liquata ſi miſceatur quarta pars myrrhæ rubentis & olei laurini tantundem, manusq; ac pedes inungantur diluculo & veſperi, neruorum contractiones ſoluit, lenitq; artus. Gliris pingue, & gallinæ adeps, & medulla bubulina vel taurina, liquefacta tepensq;, infuſa auribus plurimum prodeſt, Marcellus. Taurinum iecur lento igne frictum, dentibus impoſitum, ſimul atq; tetigit, dolorem diſcutit, Gal. eup. 2. Ad cæliacos taurinos renes frictos potui dato, Gal. eup. 3.

Taurinum fel Dioſcorides ouillo, ſuillo, hircino atq; vrſino præfert: & poſtea, Vrſinum (inquit) ouillumúe, eadem taurino poteſt, ſed minore efficacia. Galenus de ſimplicium pharmac. lib. 10. cap. 12. Taurorum bilis (inquit) calidior & ſiccior eſt, quàm boum caſtratorum Et quorundam ego taurorum bilem vidi cœruleam, flaua nimirum ſuperaſſata (quod ob nimiam fatigationem, & ſitim famemq; contingit) quam medicamento præparando inijci vetui. Facile autem eſt ex colore conijcere, quodnam fel calidius acriusq; ſit, quod contra. Taurinum fel miſcetur cum melle vulnerarijs emplaſtris, theriacisq; medicamentis quæ foris inunguntur, Dioſcorid. Melle mixtum vlcera maligna ſanat, Raſis. Rodit vulnera fel, præcipuè taurinũ, Celſus. Vlcera cætera ſanantur felle taurino cum cyprino oleo. Plinius cum de vlceribus crurum & tibiarũ paulo ante locutus eſſet Contra phagedænas cum melle vtiliter inungitur, Dioſc Phagedænis & fiſtulis immittitur cum ſucco porri aut lacte mulierũ, Plinius. Ambuſtis prodeſt fel tauri. Plin Illitum ſuper ſimiæ morſum, perſanat, Sextus. Vlcera in capite tanquam proprius morbus præcipuè infantibus naſcuntur, ſed & viros & mulieres grauiter moleſtant: hæc ergo felle taurino cũ aceto tepefacto inlita, efficaci remedio ſanantur, Marcellus. Mixtum cum nitro & vino & oleo, quod ſatis ſit, vlcera capitis vel ferueſcentem ſcabiem ſanat, Marcellus. Alopecias felle taurino cum Aegyptio alumine tepefactis illinunt, Plin. Leporinæ lanæ exuſtę cinis cum oleo myrtino & felle taurino & alumne trito miſcetur, tepefactumque medicamen illitum ad fluentes capillos admodũ prodeſt, Marcellus. Cum nitro cretáue cimolia, lepras furfureſq; efficaciſſime exterit, Dioſc. Fel tauri vel aſini, vtrumque per ſeſe aqua infractum, cutatisq; ſolibus ac ventis poſt detractam cutem, maculas in facie vincit, Plin. In faciem illitum, lentigines purgat. Comitialibus datur ſeuum caprarum cum felle taurino pari pondere decoctum, & in folliculo follis reconditum, ita ne terram attingat, potum vero ſub limine ex aqua, Plin. Alcheron, id eſt duram lapidis inſtar ſubſtantiam, quæ in felle bubulo reperitur, comitialibus prodeſſe & aciem oculorum promouere, ac ne quid humoris in oculis colligatur prohibere, ſupra in Boue docuimus ex Raſi: Quòd ſi deſit alcheron, ſubſtituetur ei ſeſquidenarius de felle tauri nigri, codẽ authore. Felle tauri cum oui albo collyria fiunt, aquaq; diſſoluta inunguntur per quatriduum, Plin. Cum melle & balſamo oculorum vitia curat, Aeſculapius. Ego, vt apud Sextũ reperitur, potius legerim, hoc modo: Cum mulſo & melle Attico inunctum, ſuffuſionem & caliginem oculorum ſanat. Fel tauri, hyænæ, perdicis, ſcari apud Gal. κ.τπ. 4. 7. ingrediuntur compoſitiones quaſdam oculares ad incipientes ſuffuſiones, & omnem viſus hebetudinem & cicatrices. Mulſo infuſum, & auribus inſtillatum, ſanat earum dolorem, Sextus. Aurium dolori & vitijs medetur præ-

cipuè

cipuè fel taurinum, cum porri ſucco tepidum: vel cum melle ſi ſuppurent: contraq; odorem grauem per ſe tepefactum in mali corio Plin. Sanat purulentas aures, & in his rupta, cum caprino humanóue lacte inſtillatũ, Dioſc. Purulentæ & obtuſæ auriculæ & dolorem tolles, & auditum cõfirmatiſſimum reddes, ſi prius eluas eam laſere cum recenti caprino aut mulieris lacte permixto, deinde inſtilles tepidum fel taurinum cum oleo cedrino æquis portionibus mixto, Marcellus. Fel tauri confert vlceribus in aure recentibus, Auicenna. Si duæ vel tres guttæ eius inſtillentur auri tinnienti, conducit, Raſis. Cum porri ſucco ſibilis aurium medetur, Dioſcor. Ad aurium dolores, fel taurinum aut caprinum cum porri ſucco inſtilla, Apollonius apud Galenum. Fel ſeu taurinũ & caprinum roſaceo miſtum inſtillato ad grauem auditum. Idem. Efficax habetur & caprino lacte collui dentes, vel felle taurino, Plin. Contra anginas cum melle inungitur, Plinius & Dioſcor. Melle permixtum & extrinſecus faucibus appoſitum, vel pro vnguine inductum, anginas efficaciter ſanat, Marcel. Fellis taurini, ſalis, aceti, mellis, olei veteris, æquas partes in vnum miſceri oportet, & cum opus fuerit pinna perfricare fauces diutius laborantes, Marcellus. Bubuli lactis decocti potus, inter cœliacorum & dyſentericorum remedia numeratur: dyſentericis addi mellis exiguum præcipiunt: & ſi tormina ſint, cornus ceruini cinerem, aut fel taurinum cumino mixtum, & cucurbitæ carnes vmbilico imponere. Plinius. Ad lumbricos egerendos felle taurino madefactam lanam vmbilico adpone, Marcellus. Sedis vitia vſq; ad cicatricẽ perducit, Dioſcor. Sedis vitijs præclare medetur in linteolis conceptis, rimasq; perducit ad cicatricem, Plin. Vlceribus ani prodeſt, Auicenna. Qui occluſas hæmorrhoides taurino felle aperiunt, ijs interdum imbecillum interdum vero ſupra quam conueniebat acre apparuit: facile autẽ ex colore quodnam fel vehementius, quod remiſſius ſit, diſcernetur, Galenus. In lana collectum, & ſuppoſitum ano, ventrem ſoluit: Idem facit & infantibus ſuper vmbilicum poſitum, & lumbricos proijcit, Sextus. Cum abſinthio tritum ac ſubditum paſtillo, aluum ſoluit, Plinius. Felle tauri vmbilicum perungito: aluum ſoluet, Galen. eup. 2. Malagma purgatorium ad paruulos, ſi ob infirmitatem potionem purgatoriam bibere, aut ſuſtinere nõ poſſunt: Lupinos crudos ſiccos in ollam nouam miſſos in furno torrebis, ſiccatosq; ac tunſos vel molitos cum felle taurino vel vitulino miſcebis & ſubiges: & pro malagmate ad imum ventrem, ab vmbilico deorſum verſus impones. Nam ſi ſuper vmbilicum impoſueris, ſtercus omne ſurſum vocabit: impoſitum autem deorſum verſus, & bilem detrahet & pituitam deducet, Marcellus. Ad hydropicos. Veratrum nigrũ, fel taurinũ, nitrum, piper, ſi æquis partibus cum melle aluo per dimidiæ horæ ſpatium imponito, Archigenes apud Galenum. Taurinũ fel pro peſſo ſubditur contra flatus ventris, Hippocrat. de mor. mul. Cõtra genitalium & ſcroti dolores cũ melle vtiliter inungitur. Pterygia digitorum leuat aqua calida diſſolutum: quidã adijciunt ſulphur & alumen, pari pondere omniũ, Plin. Butyro & medulla ceruina & felle taurino cum oleo cyprino aut laurino perfricta genua ſanantur. Marcellus. Podagris (prodeſſe aiunt magi) ſpinæ hyænæ cinerem, cum lingua & dextro pede vituli marini, addito felle taurino, omnia pariter cocta, atque illita hyænæ pelle, Plin. Illinuntur felle taurino vuluæ in dolore, Auicenna. Mulierum purgationes adiuuat lana ſuccida appoſitum: Olympias Thebana addidit hyſſopum & nitrum: Cornus ceruini cinis potus: item vuluas laborantes, illitu quoque: & fel taurinum cum opio appoſitum obolis binis, Plin. Tauri fel trium dimidiorum obolorum Atticorum pondere, in vino ieiunæ bibendum dato: & efformata quoque ex ipſo catapotia deuoranda, vt menſes detrahantur, Hippocrates de natura muliebri. Fel taurinum diuerſis ad vterum medicamentis ſubdititijs idem miſcet in lib. de ſterilibus: item illitioni ad ſedẽ. Cum aqua colocynthidis recentis datum mulieri in partu laboranti, cito partum educit, Raſis. Sterilitatem ob partus vexationem fieri certum eſt. Hanc emendari Olympias Thebana affirmat felle taurino, & adipe ſerpentium, & ærugine, addito melle, medicatis locis ante coitus Plin. Ad extrahendum fœtum mortuum: Fellis tauri quantitatẽ amygdalæ diſſoluens in vino lymphato da cochlearia 2 bibere & emittet cõfeſtim, Gal. eup. 2. Peſſus ad cõceptum promouendum Leonis aut vrſi aut hyænæ vel ſaltẽ taurini fellis veſicam euacuato & ibidem vnguenti nardini, irini, roſacei mellis, partes æquas inijcito, cumq; omnia ſimul ſuper calido cinere vniueris, ſeruato & vtere poſt menſium purgationem ante concubitum, Aetius. Fel taurinum, vel eius loco hirci ſylueſtris (τράγου ἀγρίου.) Abſyrtus miſcet compoſitioni cuidam ad neruos equorum vulneratos cap. 85. Membrum tauri in aceto maceratum & illitum, ſplendidam facit faciem, Sextus ſic & glutinum ex genitalibus tauri, vt infra dicetur. Genitale tauri rubri aridum tritum, & aurei pondere propinatum mulieri, faſtidium coitus affert, Raſis. Recentiores quidam contrà vt in viris Venerem excitent, tauri membrum cæteris huius facultatis medicaminibus admiſcent. Montignana ad viri impotentiam pulueris virgæ tauri exiccatæ ℈ 1. propinat ante coitum cum vino dulci & potenti. Femora tauri (vt cornua etiam) vſta ſanguinem cohibent, Galen. Tauri fimus tumores atque duritias ſoluit, Aeſculap. Cum aqua calida potatus, omnes dolores ſanat, Sextus. Calidum alopecijs imponito, Sextus. Combuſtus & aſperſus vino aut aqua feruente, combuſtum ſanat, Sextus. Fimo taurino malas rubeſcere aiunt, non crocodileam illini melius: ſed foueri frigida & ante & poſtea iubent, Plinius. Suffitu fimi, quod à maſculo boue redditum eſt, procidentes vuluæ reprimuntur, Dioſc. Tauri ſtercus ad hydropem equi adhibet, Abſyrtus. Lepras ac furfures tollit vrina tauri, vel addito nitro aſini circa canis ortum, Plinius & Marcellus. Lotio taurino caput ſi laueris, porriginem vetuſtiſſimam tollit, Marcellus. Ad porriginem, vtq; non tædia animalium capillis increſcant, fel hircinũ cum vrina tauri prodeſt Plinius. Capitis vlcera manantia vrina tauri efficaciter ſanat: ſi vero vetus ſit, etiam furfures adiecto ſulphure emendat, Plin. Vrina tauri ſi cũ myrrha inſtilletur, aurium dolores lenit, Dioſcor. Si maior ſit grauitas aurium, vrina capri vel tauri, vel fullonia (id eſt humana) vetus calfacta prodeſt, vapore per lagenæ collum ſubeunte: admiſcent & aceti tertiam partem, & aliquid vrinæ vituli, qui nondum herbam deguſtauerit, Plin. Bialcon ad Venerem ſtimulandã tauri à coitu vrinam bibi iubet, lutoq; ipſo illini pubem, Plin. Ad eiectionem pudendi: quando taurus poſtquam coierit minxerit, terram commiſce & luto quod fit ex vrina vnge pudendum. Galenus eup. 2. Purgatorium ſi mulier non concipiat, ex Hippocratis de natura muliebri libro: Tauri vrinam (inquit) collige trium heminarum menſura. Deinde artemiſiam herbam, aut parthenium, & adiantum, & laurum viridem, & cedri ramenta ſimul contunde. Deinde in effoſſa ſcrobe carbones accende, & impoſita olla vrinam tauri infunde, & contuſa in mortario adijce: poſtea ſellam circumpone, & artemiſiam herbam, aut hyſſopum, aut origanum impone & muliere ſuper hæc collocata, donec ſudet, foue, Vbi vero ſudârit, laua cum calida, & in lauacrum artemiſiam & laurum immitte. Deinde ſubdititium medicamentum adhibe. Aut artemiſiam, aut bulbium in vino albo tritum lanæ inuolutũ ſubdat. Hæc ad tres dies faciat, & deinde cum viro dormiat. De taurino glutino, & quodnam optimum ſit, & quomodo adulteretur, ſupra dixi cap. 5. Præſtantiſſimum fit ex auribus taurorum & genitalibus, nec quicquam efficacius prodeſt ambuſtis, Plin. Cum melle & aceto ambuſtis illi Aui-

cenna iubet. Scabiem hominis abolet in aceto liquefactum, addita calce, Plin. Cum aceto illitum impetiginẽ tollit, & scabiem si profunda non fuerit, Auicenna. Aceto remissum, adiecto sulphure viuo leni igne decoctum, ita vt ad mellis crassitudinem perducatur, surculoq; ficulno dum coquitur agitatum, ac bis per diem impositum, impetigines agrias, id est feras, potentissime sanat. Marcellus. Recentes plagas ferro illatas sanat, liquefactum & tertio die solutum, Plinius. Cum melle & aceto miscetur, eaque lotione lendes tolluntur, Auicenna. Membrum genitale tauri in aceto maceratum & illitum splendidam reddit faciem, vt scribit Sextus: fit enim hoc modo glutinum candidandæ cuti & scabiei tollendæ idoneum. Medetur dentibus fabrile glutinum in aqua decoctum illitumque, & mox paulo detractum, ita vt confestim colluantur vino, in quo decocti sunt cortices mali punici dulcis, Plinius. Glutinum taurinũ tribus obolis cũ calida aqua bibitur in vetere sanguinis excreatione, Plin. Ad eundem vsum Marcellus Empiricus commendat glutinum quo charta glutinatur: hoc enim (inquit) calidum in modum sorbitionis hauritur: vel ex aqua calida sanguinem excreantibus datur. Glus taurina aqua calida resoluta, cœliaci ventris inflationi vtiliter imponitur, Marcellus. Ego magis probo Plinij lectionem, quę huiusmodi est, Infundunt dysentericis & glutinum taurinum aqua calida resolutum: Inflationes autẽ discutit vitulinum fimum in vino decoctum.

Sequitur vt de taurini sanguinis maleficio, eiusque signis & antidotis, collatis authorum locis doceamus. Hic celerrimè coit atque durescit (vt supra diximus) ideo pestifer potu maximè, Plin. Miror autẽ cur aduerbium maximè addiderit, quasi etiam aliter quam potus lædere posset, id quod authorum nemo tradidit, nec ratio indicat. Neq; enim tota substantia sua venenosus est hic sanguis, non magis quàm lac: sed ex accidenti, cum coagulantur: quod fit in sanguine priuatim cum recens bibitur, non aliâs & ne tum quidem, exemptis fibris, quæ condensationis causam habent. Taurinus sanguis recens inter venena est, excepta Aegira. Ibi enim sacerdos Terræ vaticinatura tauri sanguinem bibit, priusquam descendat in specus. Tantum potest sympathia illa de qua loquimur, vt aliquando religione vel loco fiat, Plin. De Terra dea eiusque oraculis Gyraldus scribit in Opere de dijs cũ alibi, tum Syntagmate 15. in Themide. Simile quod supra retulimus, nempe vaticinij causa descensuris in Trophonij antrũ bouem placentam dari solitam, eò quod intus mugitus quidam æderentur. Aegira vrbs est inter Aetolos & Peloponnesiacos, Plinio & Pomponio testibus: est & Aegira insula apud Plinium. Αἰγεῖρα (inquit Stephanus) vrbs est Achaiæ ab Homero Hyperesia dicta: Philon Ciliciæ vrbem facit Aegeiran. Midam illum veterem multaque temporum fabulositate inuolutum, Plutarchus in libro de superstitione scribit, cõtracta ex somniorum diritate animi ægritudine, cum mali nullum se promeret alleuamen, tauri sanguine copiosius hausto, cõcessisse ab humanis. Quod item Strabo testatur lib. 1. Taurini sanguinis venenum deprehenderunt in diuina re mortales, cum iugulatis ad sacrificium tauris, qui aderant superstitiosiores calentem adhuc biberent. Nullus tamen clarius hoc genus mortis quam Themistocles fecit: qui post pulsum e Græcia Xerxen exul à patria, accepto ab Artaxerxe exercitu, siue nolens, siue desperans quæ illi contra Græcos pollicitus fuerat præstare, in Ioniæ Magnesia decepto cultrario ipse taurum in sacrificio tenens, (simulato Dianæ sacro, quam Leucophryn vocant, Cælius) exceptum poculo sanguinem repente hausit. Hinc in Helena Sophocles, Ἐμοὶ δὲ λῷστον αἷμα ταύρειον πιεῖν, Καὶ μὴ 'πὶ πλείω τῶνδ' ἔχειν δυσφημίας. Ex Aristophanes in Equitibus, Βέλτιστον ἡμῖν αἷμα ταύρειον πιεῖν, Ὁ Θεμιστοκλέους γὰρ θάνατος αἱρετώτερος. Frequentius quondam taurini sanguinis periculum hoc fuit: nostra ætate, nulla id afferente religionis occasione, nullum aut rarissimum est, Marcellus Vergilius. Thucydides tamen Themistoclem mortuum modò scribit, & in Attica clam humatum. Tauri recens iugulati sanguis epotus spirandi difficultatem strangulatumque concitat: faucium tonsillarumq; meatus præcludit cum neruorum distentione, lingua rubescit: dentes inficiuntur quædã concreti sanguinis vestigia, inter eorum commissuras restant, Dioscorides. Aegineta omnia Dioscoridis verba super hoc veneno in suum codicem transcripsit: variat autem in nonnullis, quæ vt hæc scribendo obseruaui, breuiter annotabo, [illegible] πνιγμοῦ ἰσχυροῦ, Aegineta pro πνιγμοῦ habet σπασμοῦ idque probo, nam πνιγμοῦ, id est suffocationis mentionem iam prius fecerat. Proinde etiam interpretes rectè non suffocationem, sed conuulsionem vel neruorum distentionem verterunt. Et Nicander in Alexipharmacis, vbi de hoc maleficio tractat, sic scribit, Ὁ δὲ σπασθεὶς [illegible] ἐν γαίῃ σπαίρει μεμορυγμένος ἀφρῷ. Hoc est, Ille vero conuulsionibus vexatus. Subinde humi spuma pollutus palpitat. Posterius hoc signum de spuma, quam ore nimirum reddit qui bibit, aliorum nullus commemorat. Sed non opus est quod quis solicitus sit de signis huius veneni: neque enim ita latere potest, aut cibis potionis vsue immisceri vt alia quædam venena: Euenire tamen posset vt in stultis aut insanis hominibus, qui vel sponte vel oblatum bibissent hunc sanguinem, aliquis horum signorum visus esset. Rursus vbi in Dioscoride rectè legitur: [illegible] αἱμαχθέντες, id est cruento colore infecti dentes: Aegineta & Aetius perperam habent βεβρωμένοι, vtriusq; interpretes quidam ineptissimè reddunt corrosi. Nicandri scholiastes Aristotelem citat de sanguine taurino, his verbis. [illegible], Et rursus paulò post, [illegible] Ἀριστοτέλης τοῦτό φησι, Ego apud Aristotelem [illegible] vocem, quæ infirmum significat, de taurino sanguine nusquam reperio: sed lib. 3. historiæ anim. cap. 19. ita legimus, παχύτατον δὲ καὶ μελάντατον τῶν ἐχόντων αἷμα, ταῦρος καὶ ὄνος ἔχει. Quamobrem in Nicandri etiam scholiaste pro [illegible], vel παχύτερον, vel μελάντερον leges, vel vtrunque: & similiter pro [illegible] eadem vocabula in superlatiuo gradu. Hoc admisso, vt necesse est, verborum quæ ex scholijs citauimus, hic sensus erit: Cum cætera venena sæpe fallant, & lateant, vt vel ab inuitis cautisque sumantur: taurinus sanguis eiusmodi est, vtpote nigerrimus & crassissimus in toto sanguinis genere, Aristotele etiam teste, vt latere non possit, nec nisi à volentibus sumi, quibus stultitia aut desperatio hoc faciendum persuaserit. Quamobrem rectè Nicander dixit si quis hoc venenum biberit ἀφραδίῃ, id est suapte stultitia non fraude & dolo aut insidijs. Transeo ad remedia. Vomitum à sanguinis istius haustu (monente Dioscoride) vitabimus: sanguinis enim globi seu grumi, attractu illo in sublime relati, magis gulæ inculcantur. Idem Aetius & Aegineta præcipiunt. Cæterum Galenus lib. 2. de Antidotis cap. 42. Aduersus taurinum sanguinem epotum, inquit, remedium est acetum bibere & vomere. Mihi quidem Dioscorides & alij vomitum rectè prohibere videntur: illum scilicet qualis post cætera venena moueri solet, nempe ab vsu dulciũ pinguiumq;, vt olei, hydrelæi, hydromelitis, &c. Galenus probat, sed à solo aceto, vt quod grumos dissoluat, neque simpliciter educat & gulæ infarciat. Certe à lacte coagulato in ventriculo, similiter vomitiones vitandas Dioscorides, Aegineta, & Aetius præcipiunt, ne hærens in gulæ angustijs coagulatum lac ad exitum eluctãdo suffocet. Hoc etiam obiter monuerim, eadem ferè omnia quæ lac in ventre coagulatum dissoluunt, & quæ sanguinem suum cuiusque

in ven-

in ventriculo vel alibi concretum discutiunt, contra sanguinem taurinum quoque antidoti locum obtinere. Statim autem (inquit Dioscorides) exhibenda sunt medicamenta, quæ concretum sanguinem discutiunt, aluum subducunt: & rursus paulo post aluum resoluendam consulit, vt Galenus quoq; loco iam citato: & Nicander hoc versu, Ἠὲ καὶ ἰλλάδιοιο κατασχεθὲν ἔγκυμα γαστρός, id est vel etiam exprimas onerati excrementa ventris medicamento scilicet purgante. Nam quod scholiastes illic addit, ἢ καὶ τὸ συκῆς φλοιοῦ, tanquam poeta de cortice fici hic aliquid dicat, id ita accipi neque sensus & constructio loci illius admittit, neq; cum alijs scriptoribus conuenit. Ibidem scholiastes scribit, Κλύζειν φησὶ τὴν γαστέρα, id est poeta aluum clystêre vacuandam monet. Et Aetij interpres, Aluus (inquit) pinguibus & lubricis infusis eluatur. Ego certe licet clystêris vsum inter huius veneni remedia non reprehendam, authores tamen nihil de eo præcepisse contenderim. Nam & Nicandri verba commodius de medicamento purgante per os sumendo acceperis. & Aetij locus apparet corruptus. Dioscorides enim, à quo is sua transcripsit, sic habet, Δεῖ δὲ τὴν κοιλίαν ὑπάγειν. τοῖς γὰρ οὕτω συνεχομένοις ἀποδίδοσθαι δεῖ τὰ ὑγρὰ κ.τ.λ. (Aegineta melius, σπατώδη, δυσώδη) id est, Aluum soluere oportet. Nam ijs qui seruantur stercorosa & fœtida per sedem egeri consueuerunt. Ruellius legit κοπρώδη καὶ ῥοώδη id est stercorosa & fluida. Præterea stomachum & ventrem hordeacea farina ex aqua mulsa perungere (καταπλάσσειν, id est in cataplasmatis formam redacta fouere) oportet, Diosco. Proderit quoque ventrem subducere, eundemq; lupinorum farina & nitro in oxymelite decoctis contegere, Galenus: nimirum vt inde fluat, vt solet ab epomphalijs dictis medicamentis. Forsan & apud Dioscoridem nō κριθίνῳ sed θερμίνῳ legendum: Nam & ad aluum ciendam, & ad grumos dissoluendos quantum lupini hordeo præstent, medici omnes sciunt. Meminit huius veneni etiam Ferdinandus Ponzettus cardinalis, sed nihil adfert egregium, vt neque alij recentiores quorum libros in præsentia adiui. Nunc remedia quæ particulatim apud authores inueni ordine literarum subnectam, vt inuenire & conferre facilius sit. Acetum per se prodest ad vomitum ciendum, vt ex Galeno dixi. alij id nequaquam ad vomitum exhibent, sed vel mero vel aquâ diluto (poscam vocant) alia medicamenta quæ sanguinis grumos dissoluere possunt, admiscent. Ad lac quoq; coagulatum acetum per se bibi Galenus consulit, non tamen ad vomitionem. Amarantus, Aetio. Dioscorides hanc herbam heliochryson vel helichryson vocat. Quænam vero hæc nobis sit, vel quo nomine hodie dicatur, medici contendunt. Euricius Cordus & Leon. Fuchsius putant eandem esse quæ hodie vulgo stichas citrina nominatur, in qua ego abrotoni folia desidero, & potius ageraton Dioscoridis esse conijcio. Io. Ruellius cotulam non fœtidam. Ego Matthæoli Senensis sententiæ magis accesserim, qui helichryson apud Tuscos abũde nasci scribit, locis incultis, & pratis siccioribus, collibus, & arenosis fluminum ripis, altitudine cubiti, folijs abrotoni, per interualla digestis in caule quē rectum & solidum habet: vmbella in cacumine aurea, quæ vulgaris millefolij aut eupatorij Mesuei speciem refert: flores vel aridi diutissime vigent, & seruant colorem, quamobrem initio veris antequam alij prouenia nt, vsus eorum ad corollas, Hæc ex Matthæoli commentarijs Italicè scriptis. Rara apud nos hæc herba est, aut nulla: apparet autem athanasiæ vel tanaceti vulgo dicti generibus adnumerandam esse, vt etiam Mesuei eupatorium, quod Monspessuli herbam D. Mariæ vocant: in Italia quidam herbam Iuliam, cōtra lumbricos ventris. Omnibus vna florum species, vmbellæ videlicet aureæ, florum corymbi sicci, quod pulchre cum Dioscoride facit: & hæc causa est, quod decerpti etiam longo tempore seruentur: nihil enim aut parum succi amittunt. Omnibus sapor acris cū amaritudine quadam: omnibus odor quidam suus est, non ingratus, & qui vel moschi aliquid resipere videatur. Quare minimam in hoc genere iuam moschatam nonnulli appellant, quam ex agro Mesauci oppidi vallis Tellinæ, vt vocant, amicus quidam ante annos aliquot ad me misit. Illa quam describit Matthæolus, aut certe congener prorsus, Basileæ proxime vrbem locis arenosis emicat, qua torrens influit. Nos tanacetum nostrum in aliorū locum non minore effectu, cum ad alia præstanda quæ de helichryso veteres promittunt, tum ad sanguinem vtcunq; resoluendum, substituemus. Helichrysi Galenus meminit in amaranto tantum, vt Aetius quoq;: Aegineta in Amaranto primum ex Galeno, deinde in Helichryso ex Dioscoride, quasi vnam & eandem herbam esse nesciret. Amarantum (inquit Galenus) incidit & attenuat: coma eius cum vino pota mēses detrahit (quod & Plinius scribit.) Creditur & sanguinis grumos non in ventre solum sed etiam vesica liquefacere, in quem vsum cum vino mulso bibendum est. In summa, fluxiones omnes potum exiccat, sed stomacho nocet, Helichrysum Dioscorides etiam chrysanthemum & amarantum vocari scribit, eoq; simulacra deorum coronari: (quod diligentissimè seruauit Ptolemæus rex Aegypti, Plin.) Virga (inquit) est candida, virens, recta firma vel solida. Folia habet ex interuallo angusta, abrotono similia comam aureæ lucis, in orbem: vmbellam circinatam, quæ siccis veluti corymbis constat (ad solis repercussum, aureæ lucis in orbem veluti corymbis dependentibus, qui nunquam marcescunt, Plin. radicem gracilem (& in superficie terræ. Theophr.) Nascitur in asperis & torrentiū alueis χαραδρώδεσιν, aquosis conuallibus Marcellus Verg. Plinius in frutectis nasci scribit.) Coma cum vino pota medetur angustijs vrinæ, serpentium morsibus, coxendicis doloribus (lumborum vitijs, Plin.) & ruptis. Menses eadem trahit. concretumq; in grumos in vesica & ventre sanguinem cum mulso pota absumit. Catarrhum etiā sistit, trium obolorum pondere ieiunis data in diluta vini albi potione. Miscetur etiam vestibus, vt integras ab erosionū noxis tueatur, (Plinius addit, odore non ineleganti.) Hæc Dioscorides. Duritias etiā & inflammationes discutit, Plin. Marcellus Vergilius in sua translatione virgam ei breuem non rectè attribuit, vbi nos in Græco ῥαβδίον λευκόν. id est virgam albam legimus. Theophrastus certe lib. 9. cap. 21 tribuit ei φύλλον λευκὸν, καὶ τὸν καυλὸν ἰσχνὸν λεπτὸν δὲ σκληρόν, id est folium candidum, caulem vero tenuem & durum. Plinius lib. 21 cap. 11. Theophrasti verba sic reddit, Heliochrysos florem habet auro similem, folium tenue: cauliculum quoq; gracilem, sed durum. Hoc coronare se magi, si & vnguenta sumantur ex auro, quod apyron vocant ad gratiam quoq; vitæ gloriamq; pertinere arbitrantur. Hinc patet Plinium in Theophrasto neq; caulem neque folium λευκὸν, id est album, sed vtrunq; λεπτὸν, id est tenue vel gracile legisse: Ipse præterea loquendi modus, Καὶ τὸν καυλὸν δὲ λεπτὸν, id est caulem quoque tenuem (sic enim potius vertendum, quàm caulem verò) aliam quoque partem de qua prius dixerit similiter tenuem esse oportere admonet. Græci quidem sæpenumero λεπτὸν dicunt, non solum quod crasso opponitur, sed simpliciter paruum. Conuenit etiam quod Dioscorides στενὸν id est angustum dixit, à Theophrasto λεπτὸν appellari. Quod ad caulem, si legas in Dioscoride vt vulgata exemplaria habent, λευκὸν χλωρὸν, id est candidum viridem, absurdus erit sensus, nisi quis λευκόχλωρον, id est ex viridi albicantem legi posse existimet, sicut μελάγχλωρον dicimus: sed præstiterit cum Theophrasto & Plinio λεπτὸν legere, quàm de noua lectione diuinare. Non probo etiam Ruellium qui ῥαβδίον hic ex Dioscoride ramulum transfert, cum virgam aut caulem debuisset: nam Theophrastus καυλὸν habet, Plinius coliculum. Quanquam lib. 21. cap. 25. quod totum de heliochryso est, Plinius etiam sibi dissimilis, ita scribit: Helio-

chrysum ramulos habet candidos, folia subalbida, &c. Sed nec illud quod reddit, veluti siccis corymbis dependentibus, quanquam alium Plinij locum in hoc imitatus: neq; enim in Græcis dependere eos legimus: & res ipsa declarat in tanaceto & similibus herbis, vmbellas siue corymbos (ambigunt enim ferè inter vtrunq;) non penduios sed rectos esse. Reprehendendus est etiam Theodorus, qui in Theophrasti loco iam citato, pro heliochryso aureliam reddens, sic vertit: Aurelia folium habet candidum, fructum tenuem durumq; absurdissimus hic error est, quo pro caule semen supposuit. Seminis enim mentionem nullus scriptorũ facit, caulem vero huiusmodi esse, omnibus conuenire satis ex antedictis constat. Venio ad vires amaranti: Vtuntur eo ad serpentium morsus è vino: & ad ambusta cremato & melli mixto, Theophrast. (Plinius simpliciter, ambustis cum melle imponitur.) Hæ vires ad herbæ superficiem, & comam vel florem maximè pertinent: Theodorus vero ita transtulit, vt herba ne an radix accipienda sit in dubio relinquatur. Iam pro his verbis Dioscoridis, ἴσχει δὲ καταῤῥόους, id est sistit etiam catarrhum vel destillationem à capite: ab Hermolao redditur, profluuia mulierum sistere. Legitur sanè in manuscriptis quibusdam Græcis codicibus Dioscoridis, vt Marcellus Vergilius obseruauit, non καταῤῥόους sed ῥοῦν tantũ, id est profluuium: & sic legit etiam Plinius, sed fluxionis vocẽ ad muliebrem tantum contraxit; Nam lib. 21. cap. 25. Folia heliochrysi trium obolorum pondere mulierum profluuia in vino albo sistere scribit. Nec aliter forte Galenus legit, scribens: καὶ πάντων ἐστὶν ἁπλῶς ῥευμάτων ξηραντική: sed melius quàm Plinius, ad quemuis fluxum nõ muliebrem tantum, vim vocabuli extendit. Hoc etiam melius quàm fluxiones vsu eius, nõ simpliciter sisti, vt Plinius & Dioscorides verbum ἴσχειν vsurpans (quod astringentium potius & obstruentium est) sed exiccari docet: memor scilicet incidendi attenuandiq; & menses prouocandi facultatem ei se attribuisse. Aegineta helichrysum catarrhis subuenire scribit. Quod si muliebris profluuia exiccat, de pituitosis præcipuè & albis (vt vocant) intellexerim: ea enim & diureticis & menses cientibus, vt asaro ac similibus, ab initio præsertim adhibitis, multo felicius quàm astringentibus solis curantur. Inter Dioscoridis nomenclaturas, chrysocome etiam & centaurium minus amaranti cognomen habẽt, & ocimastrum amarantis cognominatur: nihilominus tamen & inter se & ab heliochryso diuersæ sunt omnes hæ plantæ: vt improbandus sit Aeginetæ interpres Andernacus, qui amarantum Aeginetæ (quod & Galeni amarantum, & heliochrysos Dioscoridis est) centaurium minus interpretatur, de quo tamen Aegineta alibi seorsum agit. Plin. 21. 11. heliochryson inter vernos flores commemorat: Sequitur (inquit) œnanthe, melanion, ex syluestribus heliochrysos: quem locum ex Theophrasti historiæ plantarum lib. 6. cap. 7. transtulit. Est & alterum amaranti genus, quod Plin. lib. 21. cap. 8 ita describit, Amaranto non dubie ars à natura vincitur (hoc est nullum in vestibus æque formosum purpuræ splendorem ars vlla effingere potest, ac in amaranto natura nobis exhibuit.) Est autem spica purpurea verius, quàm flos aliquis, & ipse sine odore. Mirumque in eo gaudere decerpi, & lætius renasci. Prouenit Augusto mense. Durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus asseruatur. Mirumque, postquam defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hybernas coronas facit. Summa eius natura in nomine est, appellato, quoniam non marcescat, Hæc Plinius: Cuius postrema verba, Summa eius natura in nomine est, sic interpretor, quasi medicinæ inutilem hũc amarantum dixisset: nec ob aliud appetendum, quàm quia & elegans flos est, & non marcescit: quæ summa eius laus vel ex nomine deprehenditur. Huius amaranti (quem Plinij vel purpureum amarantum, cognominandum cẽseo, discriminis gratia) nec alius quisquam veterum, nec ipse Plinius alibi, mentionem facit. Recentiores quidam florem amoris vocant, Germani *roe kelblin*, aliqui *tausentschoen*: Galli ialousiam, quasi zelotypam, & nobiles flores, & passeuelours, quod serici villosi purpuram vincat: Itali fioruelluto, & alij fior di grana, id est florem serici villosi, & florem cocci. De quo pluribus scriberem, si quid ad medicinam faceret, etsi iam nimis longè digressum me video. Hoc saltem prætereundum non duxi, duplicem in eo Matthæoli errorem esse: primum, quòd Aetij de amaranto verba, quæ ille ex Galeno mutuatus est non intelligit omnino ad aureum amarantum, id est heliochrysum pertinere, & tanquam de purpureo accipi debeant, confidenter asserit: deinde, quòd Ruellium & Fuchium immerito reprehẽdit, quòd amaranti potione à vino fluxus omnes sisti scripserint, quæ quidem non illorum, sed Galeni verba sunt, vt supra ostendi. Accedit tertius error, quòd Aetium testem citat fluxiones omnes eo prouocari, cum ille non prouocari, sed contrà siccari scripserit, Galenum in hoc secutus, Hieronymus Tragus amarantum purpureum Circeam esse suspicatur, helichrysum vero linariæ speciem quandam, quos errores in præsentia alijs refellendas relinquo. Mihi satis sit in vnica planta tam multos variosque veterum & recentiorum errores aliud agendo indicasse. Pergo tandem, vt cœperam, remedia illa ordine alphabeti recensere, quæ contra taurinum sanguinem in ventre coagulatum à veteribus commendantur. Brassicæ semen confert, Dioscor. Nicander idem cum aceto copioso propinat. Brassicæ syluestris semen tostum auxiliatur, Plin. Caprifici fructus (Latini grossos, Græci olynthos vocãt) lacteo succo turgentes, ex posca. Diosc. Marcellus Vergilius pro olynthis eo in loco reddit ficorũ caprificorúmue grossos; quoniam Græca vox (inquit) vtriusque arboris immaturum adhuc pomum significet, & Dioscorides lib. 1. vtriusque lac æqualem habere potestatem tradiderit. Grossi caprifici cũ posca & nitro, Aegineta. Caprifici grossi aceto dilutæ, Galenus, & Nicander: qui grossos caprifici ἐρινεοὺς vocat, arbor ipsa ἐρινεὸς dicitur: scholia ἐρινεοὺς exponunt olynthos, vel ramos fici, quod minus placet. Grossi caprifici potæ resistunt sanguini taurino poto, & lacti coagulato, Plinius. Grossi ex fico maxime syluestri liquore pleni, cum nitro & posca, Aetius. Aut fici succus eodem modo, Idem. Aut ramuli fici triti cum nitro & posca, Idem. At vero syluestris fici succus etiam siccus comestus: e vestigio grumos dissoluit, Idem. Aggregator citat ex Plinij lib. 23. etiã lignum caprifici sumptum prodesse, ego eo in libro cap. 7 vbi de caprifico agit Plinius, ex grossis tantum remedium inueni. Ex fici lignorum cinere lixiuium, Diosc. & Aetius. Prodest autem etiam contra lac coagulatum lixiuij genus quod πηλοπλυντικὸν vocãt, Dioscoride teste interpretes eam vocem relinquunt, quidam luto traiectum aut vino factum reddit. Idem sic nominat Aegineta lib. 3. cap. 2. & lib. 5. cap. 57. & alijs multis locis: & Galenus circa finem libri 10 de compositione medicamentorum secundum locos, ὕδωρ πηλοπλυντικὸν vocat: Item lib. 6. secundum genera & sæpe aliâs Græcis medicis hæc appellatio in vsu est. Est autem nihil aliud quàm lixiuium, quale figulis in vsu est. Galenus lib. 6. Methodi, Cum nullum medicamentum ad manum haberem, petiui conian stacten, id est lixiuium liquidum, vbi vidissem pelopœon, id est figulum ægro vicinum. Eadem est κονία ἡ τῶν πηλοπλυτείων Aetio lib. 12. cap. 42. Hæc ex Iani Cornarij commentarijs in Galenum de compos. secundum locos. Ego verò nullum lixiuij vsum apud nostros figulos reperio: quod si quem Cornarius nouerat, quale id lixiuium esset indicare debuerat. Sed quorsum esset? ad lutúmne lauandum? frustra nimirum, quod vel prouerbium monet, quo laterem lauare pro inanem sumere operam dicimus. Melius certe fecerunt, qui vocabulum hoc tanquam ignotũ prætererunt, & aquam lixiuam nobis simpliciter

pliciter reddiderunt. Decepit ipsum (vt Linacrum etiam ante, lib. 6. Methodi Galeni vertendo) quòd passim omnes codices πηλοποιικὸν per η scribunt, cum per iota deberent. Nam πηλὸς per η lutum significat, vnde πηλοπλάθω & πηλουργὸν aliqui figulos interpretantur: πηλοποιὸν vero in ea significatione, nusquam hactenus legi. Πιλοποιὸς autem per iota, & inde formata vocabula πιλοποιικὸς, πιλοποιία, πιλοποιεῖν, legimus apud Pollucem lib. 7. cap. 30. Est autem pilopœus hic artifex qui πίλους vel πιλία, vel πιλίδια, id est pileos aut pileolos conficit ex lana, illa præcipue puto quam Feltriam vocamus, vulgo *filtz* (de qua dicam etiam in Oue E.) Eundem artificem πιλητὴν, συμπιλητὴν, & πιλωτὴν vocant, Pollux: aliqui etiam πιλωτικέλοι: Germani *hutmacher*. Illorum opera πιλωτὰ Græci nominant, quod lanæ inter se conferctæ constipatæq; sint: πίλησιν & σύμπιλησιν, densationem huiusmodi. Quamobrem non capitis solum, sed etiam pedum tegmina, vel tibialia sic parata Græci πίλους nominant. Nam cum reliqui ex lana panni, à textoribus contexi soleant, hoc genus constipando tantum fit. Pilotarij igitur isti, præsertim cum rubro viridíue colore lanas tingere voluerint, lixiuio vtuntur, ex cinere quem vulgo clauellatum vocant, nostri *weidäschen*: qui combustis animalium ossibus fit. Audio alicubi pileos omnes iam factos, cuiuscunq; coloris sint, tali lixiuio ab eis ablui. Vtuntur eo & alij tinctores, ad certa colorum genera. Nostri præferunt cinerem illum qui ex fæce vini in massas coacta cremataq; fit. Hæc lixiuij genera quoniam plus acrimoniæ habent, & dissecantis abstergentisq; facultatis sunt, vulgari lixiuio non solum ad lactis aut sanguinis grumos in ventriculo concretos, sed ad alios etiam vsus extra corpus, à medicis præferri debent, vt neruorum vlcera, scabiem malignam, &c. Hæc admonere operæpretium visum est, cum sex aut septem Dioscoridis, Galeni, & Aeginetæ interpretes, hac in re omnes hallucinati sint. Aduersus lac coagulatum quidem lixiuium pilotariorum auxilio esse solus Dioscorides, & imitatus eum Aegineta scripserunt. Galenus, Aetius & Nicander, vbi de eodem veneno agunt, non meminere. Hoc omnino monendus est medicinæ tyro, non temere lixiuium vllum, præsertim vehemens, intra corpus propinandum esse, cum erodendi & septicam vim propemodum habeat: Et si quando vsum eius necessitas postulârit, recuratione vtendum per pinguia, & abluentia vel obtundentia morsus, vt butyrum, &c. Coagulum omne cum aceto, radiceq; silphij seu laseris, aut eiusdē liquore, taurini sanguinis grumos dissipat, Diosco. Ego Aeginetæ lectionem præfero, qui coagulum ex aceto seorsim commendat, & rursus silphij radicem cum liquore seorsim: sic enim habet, καὶ σιλφίου ῥίζα σὺν τῷ ὀπῷ (Aduersus lac coagulatum quoque, coagulum quoduis cum aceto datur: aut silphij radix liquórue cum posca, apud Dioscor. Galenus coagulum ex aqua propinat, vel laserpitij & nitri æquas partes ex aceto mulso.) Nicander coagulum probat capreæ (πρωκὸς ἢ δορκάδος, Scholia) vel hinnuli; vel hœdi, vel leporis: idq; raro linteo percolari iubet & misceri, poscæ nimirum. Coagulum hœdi sumitur contra sanguinem taurinum, contra quem & leporis coagulum ex aceto, Plinius. Calaminthæ, id est nepetæ arida folia, eorumq; succum Dioscorides aduersus lac coagulatum auxiliari scribit: quamobrem crediderim in sanguinis taurini etiam periculo prodesse, præsertim cum remedia cætera plæraque vtrisque eadem sint. Conyzæ folia cum pipere, Aegineta & Diosc. quibus etiam lixiuium addit Aetius. In excuso Dioscoride Græco non bene legitur κονύζης σπέρμα pro φύλλα. Ἄρκει δὴ καὶ δαυχὸς φλοίοιο κονύζης, Nicander. Ficus, vide supra in caprifico. Helichrysos in amaranto prædictus est. Laser vel silphij radix ex aceto, Aetius. Laserpitij obolus semiobolúsue, Galenus. Vide etiam paulo ante in Coagulo. Nitrum per se etiam prodest, Dioscorid. Nitri oboli duo in vino dissoluti, Galenus. Nitrum cum lasere datur, Plinius. Ἠὲ νίτρου πίσδην ὀβολῷ περὶ τετράδος ἄχθος Εὐτριβές, χίρνα δὲ ποτῷ ἐνὶ δολχῷ (lege ἐν ἀδόλχῳ, ex Scholiaste, id est suaui vel vetere & subamaro vino) Βάκχου, Ἐν δὲ σιλφίοιο ταρ ὁπῶ τι μοιράδα λίτρων, Nicander: id est æquas portiones radicis laseris eiusque liquoris admisceto. Baurach cum aniuden sumptū, Auicenna. Spuma nitri cum aniuden, Serapio citans Galenum vt Aggregator habet. Piper apud Nicandrum per se: Dioscorides conyzæ folijs admiscet. Posca, id est aqua aceto permixta, vide supra in Aceto. Petroleum recentiores quidam laudant ad sanguinis grumos dissoluendos: nec dubito quin ad taurinum quoq; vtile sit. Agathocles contra sanguinem tauri sonchi nigri succum demonstrat, Plin. Rubi succus ex aceto, Dioscorides & Aegineta: Nicander rubi germina conteri iubet, nimirum ad succum quoq; exprimendum: Loniceri translatio semina habet pro germina, vitio forte typographico. Thymus cum & sanguinem concretum discutere, & lac coagulatum dissoluere prædicetur, in tauri quoq; sanguine resoluendo non ignauus existimandus est.

H.

Ταῦρος ὁ τῆς βοῶν ἡγεμών, Taurus armenti dux est, Pollux. Hinc est, quod Homerus lib. 2. Iliados Agamemnonem Græcorum imperatorem tauro comparat: Ἠΰτε βοῦς ἀγέληφι μέγ' ἔξοχος ἔπλετο πάντων Ταῦρος· ὁ γάρ τε βόεσσι μεταπρέπει ἀγρομένῃσι: βοῦς ταῦρος per appositionem dixit, quasi βοῦς ἄῤῥην. Accipitur etiam improprie, pro quouis boue, tum à Latinis, vt supra dixi in A. tum à Græcis, vt in hoc versu, Ἵπποι μὲν σφηκῶν γένεσις, ταῦροι δὲ μελισσῶν. Ταῦρος, inquit Etymologus, dictus est quasi τανύουρος, à caudæ extensione: vel quasi γαῦρος, id est superbus. Ego à tor Chaldaica voce appellatum potius supra dixi. Italia à bubus nomen habere existimata est. Græcia enim antiqua (vt scribit Timæus) tauros vocabat ἰταλούς, à quorum multitudine & pulchritudine & fœtu vitulorum Italiam dixerunt. Alij scripserunt, quod è Sicilia Hercules persecutus sit eò nobilem taurum, qui diceretur Italus, Varro. Et alibi, Italia (inquit) à vitulis dicta est, vt scribit Piso. Tyrrhenorum lingua taurus dicitur Italus: Propterea ab vno ex tauris Geryonis abductis ab Hercule, dicta est Italia: quum prope Rhegium enatasset in Siciliam in Eryon campum, ac regnum Neptuni filij peruastasset, Cælius ex Græcis interpretibus vt ait. Italia olim armentosissima fuit, Perottus. Πελώ, taurus exponitur Hesychio & Varino. Suidæ πελώ & πετρών, nihil quàm eminentior montis pars est, Καλλιβόλαι, tauri, Hesychius & Varinus. Ταυρίδιον, paruus taurus, Suid. Tauras etiam vaccas steriles nominari supra indicauimus. Omnia magna & violenta Græci tauri nomine appellant, vnde & βου particula intendendi apud ipsos, (de qua multa superius) Eustathius in Dionys. & Stephanus in Tauri montis mentione, nam illum quoque à magnitudine aliqui sic dictum putant. Extat Ioachmi Camerarij in Exercitijs eius Rhetoricis de tauro elegans ænigma, huiusmodi: Mœchus eram regis: sed lignea membra sequebar. Et Ciliců mons sum, sed mons sum nomine solo. Et vehor in cœlo, sed in ipsis ambulo terris.

Taurorum epitheta, Aeripedes, Ouidius, id est pedes ære solidos habentes. Agrestes differunt à syluestribus, Plin. lib. 8. Alacres, Claudian. 2. Paneg. Acer, Silius lib. 23. Arator, Ouid. 1. Fastorum. Bellator, Stat. 3. Thebaid. Corniger, apud Cicer. de Nat. ex Poeta, & Ouidius 15. Metamor. Eximij præstanti corpore tauri, Verg. 4. Georg. Iners, Stat. 9. Thebaid. Ingens, Verg. 2. Aeneid. Macer, Aegl. 3. Nitens, Aeneid. 3. Toruus, Ouid. 8. Metam.

Metam. Trux,9 Metam. Validus,7.Metam. Et apud Græcos, πρηῦ πίνοντες, ἀροτῆρες ἀργῆες, τελεσιεργοί, ὑψαύχενες, ἠγενέσποροι, ἐρίμυκος, ἐρίγμηλος, κερατάρκας, Pindaro. Ὑψιπίνοντες, Phocylidi. ταῦρος καλλίκερως, in Epigr. ὀμβριμόθυμοι, Calaber. ἐριβρύχαιοι, λασιοί. Αἴθωνες, κεραοί, μεγαλήτορες, εὐρυμέτωποι, Ἀγραυλοι, σθεναροί, χηλαλλαγέες, ἀγελοφόροι, Μυκηταί, βλοσυροί, ζηλήμονες, ὀβριμόθυμοι: quæ omnia licet ab Oppiano Syrijs priuatim tribuantur, de omni taurorum genere dici possunt. Idem taurum vocat armenti κεραὸν μέγαν ἡγεμονῆα, & πόσιν ἀγελαίοιο. Quintilianus lib. 8. Sicut in his quæ homonyma dicuntur, vt Taurus animal ne sit, an mons, an signum in cœlo, an nomen hominis, an radix arboris, nisi distinctum non intelligitur. De tauro sydere dicam infra in h. Ephesij pincernas appellare tauros solebant, Hesychius; non quoslibet tamen, nec vbiuis, sed in Neptuni tantum festo, vt repetemus infra. Est auis quæ boum mugitus imitetur in Arelatensi agro taurus appellata, alioquin parua, Plinius. Tauri vocantur scarabei terrestres ricino similes, nomen cornicula dedere: alij pediculos terræ vocant, Plin. Ταῦρος pars est membri, & pro ipso membro per synecdochen accipi videtur. Taurum & orrhon, vt scribit Ammonius, Græci eam vocant partem quæ testiculos interiacet, quam in auibus orrhopygion vocant. Ὄρος (malim ὄῤῥος per duplex ρ.) locus est secundum nates, παρὰ τοὺς γλουτούς, quem aliqui taurum vocant, vt scripsit Herennius Philo, Varin. Τὸ δ' ὑπὸ τῷ μηρῷ διαστοιχεῖον, ἀπὸ δὲ τοῦ καυλοῦ διὰ τοῦ ὀσχέου μέσου ἄπο τὸ ὀνομαζόμενον ταῦρον εἰς τὸ δακτύλιον καταλῆγον, περίναιον ὀνομάζεται, ἢ τράμις, ἢ ὄῤῥος, Pollux. Quæ eius verba ita intelligo, vt taurus ei sit locus ille qui inter anum & scrotum interiacet, linea autem media quæ sub cole est, ac inde per scrotum & taurum suturæ instar extenditur ad anum vsq;, tramis & orrhos & perinæon appelletur, nempe in homine. In auibus enim alia ratio est, quanquam in ijs quoq; locus inter testiculos medius, vel potius finis loci illius eminētior orrhos nominetur. Sic igitur taurus à cæteris tribus nominibus differt, quæ tamen aliqui cũ tauro confundunt. Aliqui περίνεον per ε scribunt aliqui in masculino, alij in neutro genere proferunt. In Glossis Galeni hęc verba legimus, Περινῷ, περινέῳ. Est autem locus (inquit) inter scrotum & anum, vbi vesicæ collum situm est. Et paulo post, Περίνεα (inquit) Hippocrates vocat τὸ περίνεον in libro autem de hæmorrhoidibus & fistulis, anum sic appellare videtur. Hesychius περίναιον exponit περίνεον & pudendum, ἀφ' οὗ καὶ τὸ περικατ... Περίναιος, pudendum, Suidas. Περίναιος, pudendum, penis, scrotum, scilicet taurus, Varinus. Μηροῦ δὲ καὶ γλουτοῦ τὸ ἐντὸς, περίνεος· μηροῦ δὲ καὶ γλουτοῦ τὸ ἔξω, ὑπογλουτίς, Aristot. lib. 1. hist. anim. Theodorus sic transfert, Pars interior femoris & natis communis, coles: exterior subnatale. Sed colis in hac significatione vocabulum fictum ab eo reor, ego interfeminium potius appellārim. Τράμις Suidæ anus est, cæteris ipsum ani foramen, τὸ τρῆμα τῆς ἕδρας: in Hesychio corrupta vox est, ῥῆγμα pro τρῆμα. οἱ δὲ τὸ ἀπὸ τοῦ τύπου (lego πέους) μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς βαλάνου χωρίον. id est, Alij vero tramin exponunt partem ab ano vsq; ad initium balani, id est glandis: sic vocatur extrema veretri pars. Accusatiuus τράμιν per η in Hesychio & Etymologo perperam scribitur, cũ deberet per iota. Postremo τράμις secundũ aliquos interpretatur ὄῤῥος (quam vocem cũ acuto in penultima semper scribere malim ad ὀῤῥοῦ, id est seri differentiam quod vltimam acuit) ἰσχίον, ἢ ἰσχίον, Hesychius. Ταῦρος, ὁ ἀπὸ τῆς ἀχαιῶν τόπος, οὕτως ὠνόμασαν παρὰ τὴν ἀνάπασιν, Etymologus. Hæc verba non intelligens quidam, in Lexico Græcolatino, Taurum Achaiæ locum ridiculè interpretatur, cum non ἀπὸ τῆς ἀχαιῶν sed ἀπὸ τοῦ ὄρχεων legendum sit. Vide Ὄῤῥοι & deinceps apud Varinum. Redeo ad taurum, id est penem vel interfeminium: ab hoc ἀταύρωτος vox pro casta & virgine apud Tragicos conficta est, Pollux. Οἴκαδ' ἀταυρώτη διάξω τὸν βίον, Suidas. Est autē Aristophanis versus in Lysistrata. Significauit eo (inquit Erasmus in prouerbio, Abijt & taurus in syluam) vitam cœlibem fœminæ, negligentis taurum, id est maritum. Sic & Horatius, pereat male quæ te Lesbia quærenti taurum, monstrauit inertem. Quod autem Erasmus impudicam tauri significationem omittit, modestiæ causa magis quàm per ignorantiam fecisse videtur. Eodem sensu sed alia ratione, ἄταυροι vel ἀπόταυροι potius Aristoteli dicuntur Pyrrhicæ iuuencæ, Theodorus setauras transfert, quæ annis aliquot Venere intactæ seruabantur, vt incrementum ampliter caperent. A tauro videtur etiam verbum ταυροῦν formari, vnde & mulier ἀταυρώτη, quę viro coniuncta non fuerit, tanquam iuuenca taurum non experta, Varinus. Hippobinum Græci quidã vocant illum, qui meretricio amore debacchetur: aut qui inexplebiliter Venerea consectetur, quem Latinorum nonnulli etiam lastaurum dicũt, sed Græce tamen vt ex Athenæo liquet. Nã eo verbo Pompeius Lenæus nobilissimo historico, velut næuum inussit. Id vero signare hominē libidinis validæ, in libro de grammaticis & rhetoribus auctor Suetonius est. Cuiusmodi narratur Proculus inter minusculos Romanorum tyrannos. Vocabuli ratio hæc, quia Græcorum lingua λα (Atticè, Etymologus) dictiones intendit: taurus vero est pudendorum pars, sicuti adnotatum à Galeno scimus, nec non à Quintiliano. Eam sub oscheo positam Eustathius interpretatur. Alij lastaurũ dici putant quasi λασιόταυρον, quòd hispido sit pudendo, vt idem Eustathius astruit, (& Varinus.) Nã lastaurocaccabum apud Chrysippum in libro περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς legimus esse delicatioris edulij genus (ὡς ἂν τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ οὔσης περιεργοτέρας, Suidas) vti est apud Athenæum, vt quod sit libidinis incentiuum. Lastarnos quidam (Hesychius) malunt scribere, vt sint οἱ περὶ τὸν ὄῤῥον δασεῖς ἢ πόρνοι τινὲς δὲ ..., Cælius. Εἴ τις ἐν τοῖς Ἕλλησιν ἢ τοῖς βαρβάροις λάσταυρος τὸν τρόπον, οὗτοι πάντες ἑταῖροι τοῦ βασιλέως ἦσαν, Suidas ex authore innominato. Apud Etymologum & Varinum lego etiam, Λάταυρος, τὸ ἱμάτιον, ἀναλογεῖ δὲ τῇ λωπίᾳ, τῷ δίφορματι: vilis quædam vestis, videtur autem ea vox à Latinorum lacerna interpolata. Λάσαι, πόρναι, Hesychius. Ταῦροι insuper παιδεραστὴν exponit Hesychius, & muliebre pudendum. Ταυρωπόν, ταῦρον πίνοντα, Varinus. Ἀποταυρούμενος, θρασυνόμενος, id est audacter & superbe aliquid dicēs aut faciens, Varinus & Hesychius. Phanodemus hordeum scribit appellari ταῦρον, quoniam cornutum sit, Hesychius. Aristas forsitan quibus hordei spica armatur, cornua aliquis dixerit. Taurion est inter lychnidis coronariæ nomenclaturas apud Dioscoridem. De tora herba vulgò dicta apud Italos, quam Dioscorides orobanchen vocat: supra disserui in Boue cap.3. Est & altera tora, vulgò dicta, prima scilicet aconiti species, de qua in lupo dicemus. Hoc saltem in præsentia monendũ lectorem duxi, lychnidi & aconito non solum nomina communia esse: cum illa taurion, hoc tora vel taura vocetur: sed etiam effectus, vtrauis enim admota scorpiones torpescere Dioscorides tradit & licet aliud nihil eis commune existimem, ad philologiam tamen hæc non taceri pertinebat. Taurus apocathemenes Magis, lychnis syluestris est, Dioscorides. Est & alia taura, de qua Hermolai Barbari verba hæc sunt: Sunt qui oxyn putēt esse quam vulgus tauram & triada, hoc est trinitatem, & sphragida, hoc est sigillum Salomonis appellauit: folio triplici, aut vno potius in terna disposito, radice capillamentis multiplici: flore cum maculis quibusdam candidis cœruleo. Astringit, ad stomachum dissolutum & enterocelas in cibo datur, Hermolaus Barb. De nauigijs tauri nomine, infra dicam in h. A maiore pecore nomina habemus, Equitius, Taurus & cognomina, Statilij Tauri, Pomponij Vituli, Varro. Troglodytæ pecorum nomina filijs indunt, vt tauri, arietis, ouis, quòd ab ijs vt à parentibus aluntur, Promptuarium. Taurus ille qui Europam Phœnissam rapuit, Cretæ rex fuit, & Gortynam condidit. Tauri

cuiusdam

cuiusdam quæstoris ad Armeniã missi, meminit Ammianus Marcellinus lib.14. Taurus medicus celebris in Creta fuit, & alij quidam hoc nomine, Varinus. Taurus Berytius philosophus Platonicus, vixit sub Antonino Pio. &c. Suidas. De Tauro illo ex quo Minotaurus natus fertur, dixi supra in Boue cum Pasiphae. Taurosthenes propriũ viri nomen est, de quo Aelianus in Varijs lib.9. cap 2. Taureas nomen proprium, Suidas, nec plura. Taureæ Iubellij Campani viri memoranda fortitudine historiam, describit Liuius lib.2 de bello Punico. Vide in Onomastico nostro. Tauriscum sæuum tyrannum qui Gallias infestabat, Herculem Amphitryonis filium occidisse aiunt Galli, Ammianus Marcellinus lib.15. Taurisci Cyziceni sculptoris meminit Plinius lib.34 cap.12. Tauriscus pinxit Discobolum, Clytæmnestram, Paniscum, Polynicen regnum repetentem, & Capanea, Idẽ lib.35. cap.11. Hermerotes Taurisci, non cælatoris illius, sed Traliani, inter monumenta sua spectari voluit Pollio Asinius, Idẽ 36.5. Taurites quidam vir robustus fuit, vnde apud Philetærum quidam de viribus suis glorians, inquit: τὸν Ταυρίτην ἢ πάντας ὑπερβαλῶ, senarius est Seuero Alexandro imperãte, Taurinus augustus effectus est, S. Aur. Victor. Ταυρόκτονος proparoxytonum, à tauro occisus: paroxytonum autem is qui occidit, Ammonius & Cyrillus. De taurea id est scutica alibi dixi Eutropius autor est Superbum Tarquiniũ excogitasse primum vincula, taureas, fustes, &c. Et feriunt molles taurea terga manus, id est tympana. Ouidius lib.4. Fast. dixit autem taurea pro taurina, id est ex corio taurino. Vergilius lib.1. Aeneid. Taurino quantum possent circundare tergo. Lucanus lib. 1. Tauriferis vbi se Lucania campis Explicat. Toruus à tauro dicitur, aspectu seuerus & terribilis: Toruitas, vt Pompeio placet, quasi taurorum acerbitas dicitur. Est autem toruus proprium bouis epitheton. Trux etiam quasi taurux dictus existimatur, id est ferox, crudelis: vnde trucitas truculentus, & trucido verbum, Perottus.

b Ταυρόμορφοι, Horatius Aufidum tauriformem dixit: Exprimebantur autẽ à priscis fluuiorũ imagines bucrani, id est boum capitibus, vel taurina forma, & cornuti, vt supra in Boue dixi Huuij cur taurocrani, id est taurinis capitibus fingerentur, quatuor ferè causas afferunt: vnã, quòd vbi se in mare exonerant, remugiũt: Homerus, Τοὺς δ' ... μυκώμενος ... ταῦρος alterã, quòd boum instar sulcant proscinduntq; tellurem: tertiam, quoniã pascua circa ripas esse solent: postremò, quoniã curuis ambagibus cornua imitantur, Varinus. Taurus, vt idẽ habet, Alpheo fluuio immolabatur, vt Neptuno quoq;. In vniuersum enim taurus amniũ naturæ conuenit cũ aliâs, tũ quia violentũ est animal, & cornibus terrã reijcit. Taurorũ specie simulachra fluminũ id est, cũ cornibus formantur, quòd sunt atrocia, vt tauri. Festus. Ἔστι δέ τις καὶ ... (sic habent impressi codices, Cælius reddit in Libya) λεγόμενος ... τοιοῦτον ... καὶ ὁ Ταῦρος, ... ἄγων, Pollux 1.9. Europen qui rapuit Taurus apud Lycophronẽ, nõ aliud fuerit quàm ταυρόμορφον ... πλοῖον, id est tauri forma præsigne nauigiũ, Cælius & Varinus. Nominabantur autẽ naues nominibus illorũ quæ prætendebãt insigniũ: & maximè verisimile est, centaurũ pistrimq;, & cuncta id genus, ea ratione dicta prolataq; à Vergilio in quinto, Bayfius. Hac de re copiosius scribit Nic. Erythræus in Indice suo Vergiliano in Scylla Taurocercuri, naues fluuiatiles, Suidas. Est autẽ cercurus, genus nauis breuioris, lembus, vide Bayfium Elephantes nascũtur, vt Iphicrates scribit, apud Hesperios Aethiopas, & qui rhiges vocantur, forma tauris persimiles, vita verò magnitudine & pugnãdi viribus elephantes referũt, Strabo. Ταυρεία, pellis tauri, Varinus: & galea ex pelle taurina, Hesychius. In vulgaribus Lexicis legitur ταυρέαι, tegmina ex taurina pelle, quibus caput & ceruix obuoluuntur Κεφαλῇ ταυρείῃ κεκαλυμμένος ... Homerus. Sanguinem taurinũ Græci dicũt ταύρειον αἷμα. Magi marrubiũ tauri sanguinẽ vocant, Dioscor. Alexandri equũ bucephalan vocarũt, siue ab aspectu toruo. siue ab insigni taurini capitis armo impressi, Plinius. Ad Cadaram rubri maris peninsulam exeunt pecori similes belluæ in terram, pastæq; radices fruticũ remeant: & quædam equorũ, asinorũ, taurorũ capitibus, quæ depascuntur sata, Plin. Ταυρικὰ δέ ... κεφαλὴ ... Ταραντίνοι, Hesychius: videtur autẽ locus corruptus. Κεραστής, taurus ..., vt κεραός bos cui cornua sunt lunata: Cælius, Varinus, & Hesychius. Taurokeros tribulus cognominatur apud Dioscoridem. ... ταυροῦσθαι, superbi, per translationem ἀπὸ τῶν ... ταύρων, id est à tauris qui ferociores & elata ceruice sunt, Hesych. Ταύρους ... Antipater Antholog. lib. 1. sect. 2. Io Tzetzes Chiliade 11. cap 393. genus taurorũ Scythicorum ... vocari scribit, & ... exponit ταυροκλώψ.

c. Nicander in Theriacis de percusso à dipsade, Αὐτὰρ ὅγ' ἠύτε ταῦρος ... Χανδὸν ... Ταῦρος ἐρίγδουπος & ἐρίμυκος apud Varinũ, taurus vehementem ædens mugitũ: apud eundem, ... legitur, vox (vt mihi videtur) corrupta. Ταυρόφωνος, Suid. Ταυρόφθογγοι, qui vocem taurinæ similem ædũt, Varinus. Ἐρυγὼν ... taurus mugiens cũ mactatur, vel sanguinẽ eructans dissecto iugulo: Homerus, Ἤρυγεν ὡς ὅτε ταῦρος, &c. Varinus. ... Βρυχῶντο, ... Theocritus Id.32. de tauris. Germani de vehementi illa bouis aut tauri per dolorem vel iracundiam emissa voce, dicũt brülen. Quales mugitus, fugit cũ saucius aram Taurus: & incertam excussit ceruice securim, Vergilius. Idem lib.12. Aeneidos: Mugitus veluti cũ prima in prælia taurus Terrificos ciet. (atq; irasci in cornua tentat Arboris obnixus trunco; ventosq; lacessit Ictibus & sparsa ad pugnam proludit arena) Inclusa parenthesi leguntur etiã lib.3. Georgicorum vt supra citauimus, eadẽ prorsus, nisi quod pro tentat illic discit habetur. Dente lupus, cornu taurus petit, vnde, nisi intus Monstratũ. Horatius serm. 1. Ταυριᾶν vaccarũ est cũ tauros appetũt, quasi taurire dicas: sicut κάπρᾶν, id est subare, cũ scrophæ libidine pruriunt & apros desiderant: vtraq; enim hæc verba de fœminis tantũ dicuntur, non etiam maribus vt quidam putauerunt. Ἀπημαγέλαι dicuntur tauri ... id est ferociores & validiores, qui etiam robore suo freti solitarij pascuntur, Varinus. ἀτιμάζειν est contemnere: inde nomen quòd ἀγέλην, id est gregem & gregatim pasci aspernentur. Hi etiam ἀπημαγέλαστοι (malim ἀτιμαγέλαστοι per τ) apud Varinum dicuntur. Κεραὸς ... ἀτιμαγέλας. Cæterum cur tauri à riualibus certamine victi, grege deserto solitarij pascantur, vt copiosè prosecuti sumus supra capite tertio, aliam rationem habet, neque rectè quis illos ἀτιμαγέλους dixerit: neque enim vel virium fiducia, vel gregis & vaccarum contemptu, sed metu & dolore id faciunt. Aristoteles etiam scribit tauros cum ipsi inter se tantum absque vaccis pascuntur, ἀτιμαγελεῖν dici: quam vocem Gaza coarmentari reddit, contrario planè sensu, vt rectè obseruauit Erasmus: dearmentari enim potius vel abarmentari vertendum erat: & sic forsitan ille vertit, peruerterunt autem librarij. Theocritus in Bubulcis, Χ' οἱ μὲν ἅμα βόσκοντι, ... Οὐδεὶς ἀτιμαγελεῦντι: Hunc locum Varinus explicans in Ἀτιμαγ. negationem omittit, qua quidem omissa contrarius verbi sensus euadet. Erasmus non rectè ἀτιμάγελον scribit vocem proparoxytonam & per omicron: ἀτιμαγέλας enim per α cum acuto penultimæ scribi debet. Deceptus videtur inde quòd apud Suidam ἀτιμαγέλου legit, qui genitiuus ab vtrouis nominatiuo for-

mari potest. Taurus qui grege vaccarum spreto & relicto seorsim pascitur, in syluam abijsse dicitur: id quod in prouerbium etiam cessit, præsertim apud Græcos. Theocritus in Theonycho, Αἶγ@ ἐβα λίγετα τις, ἔβα κ ταῦρ@ ἀν᾽ ὕλαν: quæritur autē his verbis amans quidam se iam pridem ab amica relictum, plurimumq; esse temporis quo illa alijs amoribus indulgeat, neque omnino curet ad pristinam redire consuetudinem. Licebit etiam ad alios diuersos vsus prouerbium trahere, vt si quis amicos pristinos, aut solitâ studia deserat: aut à conuictu hominum abhorrens secum viuat. Schólia quæ feruntur in Theocritum, prouerbium interpretantur de his, qui abessent non reuersuri. Taurus enim si semel aufugerit in syluam, capi non potest. Vnde non inconcinne quis dixerit maritum diutius ab vxore secubantem ἀπηγμαγμένου: Tantum Erasmus. Bos initor, taurus est procreationi reseruatus. Pascite vt ante boues pueri, submittite tauros, Vergilius Aegl. 1. Submittere pro substituere accipit Palladius, & Iustinianus institutionum lib 2. de Rerum diuisione. Sed si gregis, inquit, vsumfructum quis habeat, in locum demortuorum capitum ex fœtu fructuarius summittere debet, vt & Iuliano visum est: & in vinearum demortuarum vel arborum locum, alias debet substituere: Megasthenes scribit in India serpentes in tantam magnitudinem adolescere, vt solidos hauriant ceruos taurosq;, Plinius.

d. & e. Odientis signum est limis oculis aspicere & taurine, ταυρηδὸν, vt inquit Plato: de qua voce mox plura inter prouerbia. Quibus frons est corrugata ac veluti nubila (συννεφεῖς) peruicaces (αὐθάδεις) ac duri iudicabuntur, à taurino forma, Aristoteles in physiogn. vt in Latino recte legitur in græco desideratur. Taurum color rubicundus excitat, vrsos leonesq; mappa proritat, Seneca lib 3. de ira Rubram vestem non ferunt qui ad boues accedunt, &c, quòd eiusmodi colore eos constat efferari: Gyllius ex Plutarcho. qui tamen in libro de Alexandri fortuna, & rursus in connubij præceptis, tauros, non simpliciter boues, hoc colore irritari scribit. Martialis in libro spectaculorum de rhinocerote, Quantus erat cornu cui pila taurus erat. Vestes vetustate dilabentes ac laceras (inquit Cælius) Aristophanes lacidas vocauit: Latini id genus pilares dicere vestes possent. Quod Martialis significat, quum Epigrammatum lib. 2. de toga sua, quam pertritam conscissamq; intelligi volebat, ita scribit: At me, quæ passa est furiosi cornua tauri, Noluerit dici quam pila prima suam. Erant siquidem, vt Sextus Pompeius scribit, pilæ viriles effigies atque item muliebres ex lana, quę compitalibus suspendebantur in compitis, quòd esse deorum inferorum putarent, quos vocant lares: quibus tot pilæ, quot capita liberorum, seruorum, mulierum circa compita habitabant, ponebantur: vt essent ijs pilis & simulacris contenti, viuisq; parcerent. Hisce vero imaginibus nullius omnino pretij vestes circumponebantur. Proinde pannosos etiam quandoque Martialis pilas vocat, vt Epigrammatum decimo in Laurum: Sed qui primus erat lusor, dum floruit ætas, Nunc postquam desijt ludere, prima pila est. Ab hac pilarum similitudine, vt scribit Martialis interpres, vestes quæ in spectaculo tauris obijcerentur irritandis, pilæ sunt nuncupatæ: quòd à tauris peterentur, tanquam effigies hominum. Vel, inquit, pilæ dicebantur, quòd in globum & lusoriæ pilæ speciem conuolutæ iactabantur: Quanquam rudis antiquitas, vt Pædianus auctor est, homines è stramine formaret ad eum vsúm. Postea, inquit, luxus in tantum auctus est, vt vestes etiam purpureæ obijcerentur. Quod duodecimo Metamorphoseon significasse Ouidius quoque videtur, quum ita canit, Haud secus exarsit, quàm circo taurus aperto, Cum sua terribili petit irritamina cornu, Phœniceas vestes, elusaq; vulnera sentit. Sed quod ille per luxum institutum ait vt phœniceæ obijcerentur: id minus veritate connititur: nam ex natura rerum oborta consuetudo est: Quam & iureconsultus Vlpianus Digestis de furtis non ignorasse videtur, vbi ait. Cum eo qui pannum rubrum ostendit, fugauitq; pecus, vt in fures incideret, furti actio est. Hoc & in Institutionibus relatum inuenies De obligationibus quæ ex delicto nascuntur, Hactenus Cælius. Martialis in libro spectaculorum, de rhinocerote scribens, Nanq; grauem gemino cornu sic extulit vrsum Iactat vt impositas taurus in astra pilas. Et mox de Carpophoro qui ceruum & leonem in spectaculo telis confecerat, Ille tulit geminos facili ceruice iuuencos Idem ibidem, Qui modo per totam flammis stimulatus arenam, Sustulerat raptas taurus in astra pilas, Occubuit tandē cornuto ardore petitus, Dum facilem tolli sic Elephanta putat. Extat in eodem libro Epigramma in Domitianum, quem Alciden vocat: Qui cum futurū cœlum & immortalitatem sibi vellet repræsentare, tauro insidens superiores scenæ partes in speciem cœli confectas petijt æmulatione Herculis, cuius nomen etiam sibi indiderat nam Alcides appellabatur. Qui taurum ex Creta in Atticam ducens eius dorso insedisse fertur, Domitius. Ornithônis ostium debet esse humile & angustū. & potissimum eius generis, quod cochleam appellant, vt solet esse in cauea, in qua tauri pugnare solent, Varro. Thessalorum gentis inuentum est equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare: primus id spectaculum dedit Romæ Cæsar dictator, Plinius. Taurus caprifico alligatus mansuescit, Taurus syluestris quietus fit & mitigatur ad ficum alligatus, Zoroast in Geop. Κεραπαταῖ: vel κεραταλκεῖς vel κεραλκοί, qui tauros cornibus trahūt, Varinus & Hesychius. Καὶ κεραλκὲς πᾶσαι αὐδῆσαι εἴδον ἐγώ, Author innominatus. Supra inter epitheta tauri κεραλκεῖς, id est cornibus robusti, ex Oppiano posuimus. Κεραλκὸς, etiam exponitur qui cornibus trahit aratrum: taurus nimirum, id est bos robustus. Sic item vocant κεραιῶν χοινικάλων. id est funem antennarum (funes opiferos Latini dicunt) Hesychius: idem Apollinis cognomen est, Varinus. Ἵπποι μὲν σφηκῶν φύσιες, ταῦροι δὲ μελισσῶν: hîc tauri nomen pro quouis boue ponitur, vt supra etiam monui. Veteres taurorum cornibus pro poculis vsi sunt, vt in boue supra dixi in H. e. Ταυρεία scutum vocatur, à superficie quæ taureo tergore operitur, per synecdochen, Varinus. Supra quoque sic appellari diximus galeam ex corio taurino.

f. Milo solus absumpsit taurum quadrimum, quem per stadium retento spiritu portauerat. Item Theagenes solus taurum vorauit, Textor. Taurum deuorauit Hercules contendens cū Lepræo: itē Thasius, Milo, Titormus.

g Annibalem aliqui (vt Liuius veneno hausto se peremisse dicunt, alij Midæ & Themistoclis exemplo tauri cruore poto: alij suffocatū à seruo id facere iusso, Plutarchus in T. Quintio Flaminio. Themistocles tauri sanguine calido epoto moritur, vide Suidam in Themistocle. Psammenitus Aegyptiorum rex cùm ad defectionem Aegyptios induxisset, captus est: ac deinde à Cambyse conuictus, epoto cruore taurino confestim expirauit, Herodotus lib 5 Midas tauri cruore poto ad versuram faciendam abijt, Strabo.

h. Asphaltites lacus animal nō habet, nihil in eo immergi potest: tauri etiam cameliq; impune ibi fluitant, Solinus. Alciati Emblema Ἀνέχου καὶ ἀπέχου, ad picturam bubulci taurum iuxta vaccas vinctum tenentis huiusmodi est: Est toleranda homini tristis fortuna ferendo est, Et nimirum felix sæpe timenda fuit. Sustine (Epictetus dicebat) & abstine. oportet Multa pati, illicitis absque tenere manus. Sic ducis imperium vinctus fert poplite taurus In dextro: sic se continet à grauidis. Lactantius 4. Theb. comment. Hetruscos confirmare ait, nympham quæ cum nupta fuisset, prædicasse, maximi Dei nomen exaudire hominem per naturæ fragilitatem pollu-

tionemq;

tionemque fas non esse: quod vt documentis assereret, conspectu cæterorum ad aurem Dei nomen nominasse, quem illico vt dementia correptum, & nimio turbine coactum exanimasse, & reliqua. De Titormo bussequa Aetolo ferunt, quòd stans in armento ferocissimi omnium maximiq; tauri pede correpto, furentem ac inde se proripere adnitentem frustra, retinuerit constantissime ac insuper manu altera prætereuntis forte tauri alterius pedem apprehenderit audacissime, ac compresserit ferociter. Id cum intueretur Milo Crotoniates, in cœlum manibus sublatis, exclamasse fertur O Iupiter, an alterum proseminasti nobis Herculem hunc? Hinc prouerbij demanasse primordia memorant, Hic alter Hercules, Cælius. Polydamas Herculis æmulator leonem in Olympo inermis confecit: idem boum ingressus armentum, inibi taurum magnitudine insignem ac præcipue ferum conspicatus, ex posterioribus alterum arripuit pedem, retinensq; pertinacissimè, ferocientem, ac impetu prærabido prosilientem non dimisit prius, quàm indignabundus ac furens, tandē in Polydamantis manu chelam, id est vngulam reliquit. Cælius. Milo quum quotidie vitulum gestaret, eundem taurum factum citra negotium gestasse dicitur. Seleucus Nicanor Taurum sylvestrem qui sacrificādus euaserat [illegible] dicitur cornibus apprehensum tenuisse & superasse, ac ideo eius simulachro in capite cornua apponunt Suidas. De Apide tauro, & Minotauro, & tauro Minois (quem & Marathonium vocant, ex quo natū ferunt Minotaurum, vide plura in Onomastico nostro in Marathone, & ibidem in Hercule nono labore eius: & Leonicenū in Varijs 2.27. & Pausaniam in Atticis, &c) & æneo tauro Perilli quem Phalaridi donauit, supra in Boue egimus. Taurus Europæ raptor rex Cretæ Gortynem condidit, Eustathius. De Ioue tauro raptore Europæ lege Ouidium lib. 2. Metamorphos. Nos iam prius ostendimus taurum istum ab eruditis nauem taurina forma insignem exponi. Idem hic taurus quod Europam incolumē transuexerit in Cretam, inter astra constitutus fertur, Euripide teste: de quo plura apud Hyginium & astrologos lege: alij hoc signum effigiem Ionis in vaccam mutatæ esse malunt, vide Varinū. Versus istos Vergilij ex primo Georgicorum, Candidus auratis aperit cum cornibus annum Taurus, & aduerso cedens canis occidit astro, Macrobius exponit lib 1. cap 18 in Somnium Scipionis. Tauri sydus Veneri consecratum, Ibidem 1. 21 Et Saturnaliorum cap. 12. Cum primum signum aries (inquit) Marti assignatus sit, sequens mox Venerem, id est taurus accepit: & rursus eiusdem libri cap. 21. Taurum ad solem referri, multiplici ratione Aegyptius cultus ostendit, &c vt supra in Apidis bouis historia recitauimus. Medea apud Ouidium Metamor. lib. 7. iugulato Pelia pennatis serpentibus per aerem super diuersa loca inuehitur, & inter alia super Cyeneia tempe. Quæ subitus celebrauit olor: nam Phyllius illic Imperio pueri volucresq;, ferumq; leonem Tradiderat domitos: taurum quoq; vincere iussus Vicerat: & stricto toties iratus amori, Præmia poscenti taurum suprema negauit. Ille indignatus cupies dare: dixit: & alto Desiluit saxo cuncti cecidisse putabant: Factus olor niueis pendebat in aere pennis. Arnobius lib. 5. de Cerere à Ioue delusa in tauri forma: Parit, inquit, mensem post septimum, luculenti filiam corporis, quam ætas mortalium consequens, modo Liberam, modo Proserpinam nuncupauit. Quam cum ueruecceus Iupiter bene validam, floridam & succi esse conspiceret plenioris, &c. mox subdit, In draconis terribilem formam migrat, ingentibus spiris pauefactam colligat virginem, & sub obtētu fero molliss. ludit atq; adulatur amplexibus: fit vt & ipsa de semine fortiss. compleatur Iouis sed non eadem conditione qua mater. Nam illa filiam reddidit lineamentis descriptam suis: at ex partu virginis tauri specie fusa Iouialis monumēta pellaciæ. Auctorem aliquis desiderabit rei, tum illum citabimus Tarentinum, notumq; senarium, quem antiquitas canit, dicens Taurus draconem genuit, & taurum draco. Ipsa nouissimè sacra, & ritus initiationis ipsius quibus Sebadijs nomen est, testimonio esse poterūt veritati. In quibus aureus coluber in sinū demittitur consecratis, & eximitur rursus ab inferioribus partibus atq; imis, Hæc quidē eruditè Arnobius. Porrò & Eusebiū audiamus de eadē re loquentē. Ceres, inquit, Persephonen peperit educatur puella. [illegible] scilicet (Pherephatten nonnulli appelāt) cui Iupiter, qui genuit, draco factus coniungitur. Vnde in Sabaziorū mysterijs draco in spiram inuolutus, in sacrificijs, ad factorū memoriam immò vero in testimoniū tantæ turpitudinis, vt sic dixerim, adhibetur. Peperit & Pherephatte tauriformem filiū, vnde poetę quoq; nonnulli taurū laudant draconis patrē, & draconē rursus tauri patrē. Et in monte arcana hæc facta ducentes, pastoralem stimulū celebrant: pastoralē (vt puto) stimulū, ferulam, quod ignigenus bacchantes ferunt, appellātes: Hęc ex Arnobio & Eusebio, vt a Gyraldo citātur Syntagmate 6 in Proserpina. Scribit insuper Clemēs Iouem commutatū in anguem intulisse Proserpinæ filiæ vitiū, vnde sit natus Dionysius. Quo argumento etiā Sabaziorum mystica draconē præferunt in orbē complicatum, Hinc & poetæ draconem tauri patrem dum concelebrant, symbolice operteq; Iouem innuunt, ex quo & filia natus hic sit tauri specie. Quare ab Lycophrone taurū vocari scimus, Cælius. Achelôus Epiri, vel vt alij Aetoliæ fluuius, nomē sub Acheloo rege mutauit, cum Thoas antea vocaretur, authore Stephano. Hic cum Hercule duello certauit pro Deianira Oenei Calydoniæ regis filia: sed videns Herculem fortiorem, se vertit primo in serpentem, deinde in taurum, cui Hercules amputauit cornu, quod Copiæ comiti Fortunæ datum est. Sed postea Achelous Amaltheæ cornu Herculi dedit, atq; ita suum recepit. Tandem ab Hercule victus se in sui nominis fluuio gemino cornu insignito occultauit. Nam reuera Achelous Græciæ fluuius est, duobus alueis, qui per fines Perrhæbiorum in Maliacum sinum effunditur. Vide Ouidium Metamorph. lib. 9. de Acheloi transformatione. Cerastæ incolæ Amathûntis hospites immolabant: vnde Venus offensa. Dum dubitat quo mutet eos, ad cornua vultum Flexit, & admonita est hæc illis posse relinqui, Grandiaq; in toruos transformat membra iuuēcos, Ouidius Metam. lib. 10. Tauros in Colchide ignem efflantes, fuisse fabulantur poetæ, quos venefica ope Medeæ Iason vicerit, de quibus Ouidius lib. 7 Metamor. Ecce adamanteis Vulcanum naribus efflant Aeripides tauri. &c. vtq; solent pleni resonare camini: Pectora sic intus clausas voluentia flammas, Gutturaq; vsta sonant. tamē illis Aesone natus Obuius it. Vertere truces venientis ad ora Terribiles vultus, præfixaq; cornua ferro, Puluereumq; solum pede pulsauere bisulco, Fumificisq; locum mugitibus impleuere, &c.

Venetiæ fluuius Silis ex montibus Taurisanis fluit, Plin lib. 3 cap. 18. & mox cap. 18. Taurisanos Istriæ populos facit. Et rursus ibidem, In hoc situ (inquit) interiere, Carnis, Segeste & Ocra: Tauriscis Norcia. Et cap 20. Incolæ alpium multi populi, sed illustres à Pola ad Tergestis regionem, Secusses, &c. iuxtaq; Carnos quondam Taurisci appellati, nūc Norici. Lepontios & Salasos Tauriscæ gentis Cato arbitratur. Taurisci, Ταυρίσκοι populi iuxta alpes (aliâs Taurini) Polybius lib. 3. Eratosthenes Teriscos, Τερίσκους vocat: Dicebantur etiam Τεῦροι, Stephanus. De Noricis vel Oricis & Noricijs plura scribit Eustathius in Dionysium: & Strabonem citat testem, in Tauriscis Noricijs iuxta Aquileiam, ad duos sub terra pedes statim aurum inueniri fossile. Orici (inquit idem Eustath.) iuxta Polybium habitant circa initium Adriatici maris: Norici vero vel Noricij iuxta intimum eiusdē recessum.

cessum. Taurinum (vt hodie vocant) vrbs Celtica est Massiliensium colonia, Ταυρόεις Stephano dicta: & ciues eius Tauroenti. Apollodorus scribit conditores huius vrbis vectos esse naui ταυροφόρῳ, id est cuius insigne erat taurus: qui à Phocensium classe reiecti, ad terram appellentes, vrbem inde nominauerunt: Gentile Taurini, Stephanus. Taurini populi sunt Italiæ Transpadanæ in Alpium radicibus, Plinius 3.7. Transpadanæ Italiæ colonia est Augusta Taurinorum, antiqua Ligurum stirpe, inde nauigabili Pado, Plinius 3.15. Præter mediam & compendiariam magisq; celebrem Alpium viam (per alpes Cottias scilicet) sunt etiam aliæ multo ante temporibus constructæ diuersis: primam Thebanus Hercules ad Geryonem extinguendum, vt relatum est, & Tauriscum lenius gradiens, prope maritimas composuit alpes: hicque horum nomen indidit: Monœci similiter arcem & portum, ad perennem sui memoriam consecrauit, Ammianus Marcellinus lib.15. Tauri populi sunt Tauricæ Septentrionalis regionis in Europa incolæ, Iphigeniæ & Orestis aduentu maximè memorati: moribus sunt immanes, immanemq; famam habent, solere pro victimis aduenas cædere, Pomponius. Vide Onomasticum nostrum. Tauri Scythica gens ab Aegyptijs colentibus bouem & Apim oriundi, vt quidã ex Etymologico transtulit, in quo nos hæc tantum verba reperimus: Ταῦροι τὸ Σκυθικὸν ἔθνος, ἐπεὶ τιμῶσιν Αἰγύπτιοι τὸν βοῦν χαὶ τὸν Ἆπιν. Alij sic dictos aiunt à tauro, eò quod Osiris illic bubus iunctis terram arauerit: Apud hos est Taurica insula (vel Cherronesus potius) quæ & Mæotica nominatur: habitant quoque dictum Achillis cursum, &c. Eustath. Dionysius poeta de Bosphoro Cimmerio, Ὧι πάρα πολλοὶ Κιμμέριοι ναίουσιν ὑπὸ ψυχρῷ ποδὶ Ταύρου. Alius (inquit Eustathius) hic Taurus est, quàm qui in Orientem vergit: aut Septentrionalis quædam eius portio est, sub qua Cimmerij habitant, gens Scythica: & Taurica Cherronnesus ingens sita est versus occasum Mæotidis faucibus adiacẽs, quam aliqui aiunt tum figura tum magnitudine Peloponneso parem esse. Regionis illius incolæ Tauroscythæ vocantur à Tauro monte qui illic est: quod etiam Herodotus non ignorauit, cum & ipse de montibus Tauricis, id est Scythicis mentionem faciat, Eustath. De Tauroscythis ab Antonino Pio victis historia refertur apud Iulium Capitolinum. Ad Syriam mons Taurus nomen à pecore habet, Varro. Taurus mons Asiæ, ab Eois veniẽs littoribus, Chelidonio promontorio disterminatur: immensus ipse & innumerarum gentium arbiter, dextero latere septentrionalis, vbi primum ab Indico mari exurgit, &c. Vide Onomasticum nostrum. Nomen ei vel à magnitudine: Nam veteres tauros vocabant omnia magna & vehementia: vel quòd eius pars ad mare prominens, taurinam faciem (ταυροπρόσωπον) referat: Gentile Taurianus, Stephanus. Cælius non a tauro quadrupede, a quo & reliqua magna violentaq; tauri dicuntur, vt Stephanus & Eustathius scribunt, Tauro monti nomen inditum putat: sed contrà à Tauro monte magna violentaq; omnia tauros appellari ait: quod ego non probo, & Stephani Eustathijq; verba contrario quàm debebat sensu eum accepisse video. Dionysius Apher Taurum montem appellatum canit, Οὕνεκα ταυροφανὴς ἠδ' ἐξ ἀπὸ (alias ...) δῖνει Οὔρεσιν ἐκταδίοισι. Quæ verba Rhemnius Fannius sic reddit, Cornua nam summus scopulis imitatur acutis. Suidas hunc montem tauro boui persimilem ait, σκιρτῶντι ... τὸν αὐχένα ἀνακυρτῶ ... : id est, saltanti & posteriores pedes in altum reiectanti, & mox collum incuruatum attollenti. Alius præterea Taurus mons videtur de quo apud Etymologum & Varinum legimus ex authore innominato, Taurus mons regionis illius glandes producit pabulum suibus: pendebant etiam ex monte illo tributa, quæ redditus Tauricos appellabant. In Arrabia sunt Tauri duo quidam montes qui à longe formam quandam ostendunt Tauris similem, Strabo lib 16. Taurus locus vbi gaza Iudæorum recondita erat in Hierichuntis ingressu, Idem. Taurominiũ, Ταυρομένιον, mons est Siciliæ multis bobus abundãs, & supra eum vrbs eiusdem nominis, Perottus. Diodorus lib.16. in Philippi regis historia scribit, Andromachum Timæi historici patrem, coactis in vnum qui cladi superfuerant, ab Dionysio Naxo euersa, Taurum vrbi vicinũ collem diutius incoluisse: quare Tauromenij nomen loco conciliatum, quæ mox opulentior fuit ciuitas. Taurominitanum littus cur Copria dictum sit, in Boue indicaui. Tauropolis, vrbs Cariæ, Stephanus. Taurania, vrbs Italię Stephanus. In Campano agro intercidit Taurania, Plinius 3.5. Taurianum, Brutiorum oppidum in Italia iuxta Rhegium, Mela lib.2. Ad Brutium littus in Italia, intus in peninsula Metaurus amnis est, & Tauranium oppidũ, Plinius 3.5. Taururum Ptolemæo 2.16. idem Taurinum Plinio 3.25. alio nomine Alba Græca Belgradum hodie, vulgo *Griechisch Weissenburg*, vbi Danubio miscetur Sauus, Est autem Vngariæ vrbs a Turca nuper expugnata. Tauri amphitheatrum apud Suetonium nominatur, in quo C. Cæsar Caligula munera gladiatoria aliquot ediderit. Tyburtina porta Romæ aliquando Taurina dicta est, à capite tauri, quod illic insculptum erat, Perottus. Alexandria Aegypti fallacibus vadis, tribus omnino aditur alueis, Tegamo, Posidonio, Tauro, Plin. 5.31. Taurus item fluuius est apud Trœzenem, ex quo apud Sophoclem nominatur Tauria aqua, Ταύρειον ὕδωρ, Varinus & Eustathius Iliad. λ, & Athenæus lib.3 addunt autem illi fontem etiam quendam Hyoessan à Sophocle vocari: quæ verba non intellexit Cælius ineptè reddens fontem Hyoessan etiam visi apud Trœzenem. Ταύρειον τοιαῦ. ἀπὸ Αἰγύπτου ποταμοῦ ... Τροιζῆνα ... Hæc verba apud Hesychium & Varinum corruptissimè leguntur, quemobrem hîc emendata citare volui. Emendaui autem tum ex Athenæo, tum alio Varini loco cuius initium Ταῦρος ... Sic tauriformis voluitur Aufidus, Horatius 4. Carm.

Nunc de sacrificijs dicendum: Fuit quidem priscis opinio, vt ex hædis potius & agnis hostię fierent, quòd hæ mites & cicures essent. Nam gallinacei sues & tauri animo magis abundare videntur, Gyraldus. Diximus iam in Boue præter alia quædam bubulo pecori sacrificando communia, boues mares ab Aegyptijs Epapho immolari, & quomodo ab eis explorẽtur an puri sint ad sacrificiũ, explicauimus ex Herodoti lib.2 Apud Homerũ ταῦροι κεκριμένοι leguntur, id est selecti: tales enim sacrificari oportebat Sic Vergilius, Mactant lectas de more bidẽtes. Græcis sacrificaturis moris erat tauros explorare farina apposita. Nã si gustare abnuissent, concipiebant inde haud valere satis, Cælius & Gyraldus. Druidæ viscum omnia sanantẽ appellantes suo vocabulo, sacrificio epulisq; rite sub arbore præparatis, duos admouent candidi coloris tauros, quorũ cornua tunc primũ vinciantur, &c. fœcunditatẽ eo poto dari cuicunq; animali sterili arbitrãtur, contraq; venena omnia esse remedio. Tanta gentiũ in rebus friuolis plerunq; religio est, Plin. Quoties aut thus, aut vinum super victimã fundebatur, dicebant, Mactus est taurus, thure, vel vino: hoc est, cumulata est hostia, & magis aucta: id quod & Isidorus lib.10. scriptum reliquit Gyraldus. Homerus, Ἤρυγεν ἑλκόμενος Ἑλικώνιον ἀμφὶ ἄνακτα: Tunc enim de sacris bene sibi promittebant Iones, cũ taurus mactandus magnum ederet mugitum, Varinus in Helice. Messenij taurum quẽ manibus Aristomenis mactaturi sunt, columnæ quę in eius sepulchro est alligãt: Quòd si ille, dum vinculũ euadere conatur & saliendo tumultuatur, columnã commouerit, lætum omen interpretantur sin minus, triste, Pausanias in Messenicis. Cum Agamemnon in Aulide ceruum Dianæ ignarus occidisset, dea irata ventorũ flatus amouit, vt nauigare non possent.

Oraculum

Oraculum consulentibus responsum est Agamemnonio sanguine deam esse placandam. Missus igitur Vlysse Iphigeniam filiam astu à Clytæmnestra sub prætextu facti cum Achille matrimonij impetratam adduxit: cumq; iam immolari pararetur, dea miserta illam sustulit, ceruamq; pro ea supposuit, virginem autem in Tauricam regionem transtulit, &c. Quidam in vrsam scribunt mutatam esse, alij in taurum, alij in anum, in ceruam alij. Sed hæ meræ fabulæ sunt, res ipsa autem sic habet. Cum Iphigenia iamiam immolanda esset, accidit forte vt vnum aliquod ex prædictis animalibus se obtulerit, quod comprehensum mox Iphigeniæ loco mactatum est. Non est autem absurdum rem ita contigisse credere, cum in sacris etiam literis Isaaci immolandi loco arietem se obtulisse legamus, Varinus in Neoptolemo, vbi plura etiam de Iphigenia affert ex Isaacij Tzetzæ in Lycophronem commentarijs deprompta, & Perottus in Cornucopiæ. Solitaurilium & quo pacto fiant, meminit Cato de Re rustica cap. 141. Simile eis sacrificium Græci trittyn vocant, de quo in Boue supra dixi, Trittys vel trias sacrificium constabat ex verre (quem Græci capron vocant) ariete, & tauro, Varinus. Populus Romanus cum lustratur Solitaurilibus circumaguntur verres aries, taurus, Varro. Perfectum sacrificium sue, tauro, hirco & ariete constabat. hoc hecatomben Græci & trittyn vocabant, vt supra exposui. Solitaurilia sacra fuere, quæ singulo perfecto lustro per Censores celebrari mos fuit, ad lustrandam vrbem, sue, oue, & tauro: aut verre, ariete, & tauro, qui circum vrbem ducebantur, tumq; multa religione lustrum condebatur. Solitaurilia, Festus inquit, hostiarum trium diuersi generis immolationem signant, tauri, arietis, verris, quod omnes integri solidique corporis sint: solum enim lingua Oscorum significat totum, & solidum: hæc Festus, sed & Græci ὅλον dicunt totum & integrum. Porrò de Solitaurilibus meminit Liuius, Asconius, Quintilianus, alijq;, Gyraldus. Plura vidè in Ariete. Tauri etiam & taurilia ludi erant in honorem deorum inferorum facti, qui hac de causa instituti sunt. Regnante Tarquinio Superbo cum magna incidisset pestilentia in mulieres grauidas, existimantes Romani eam factam ex carne taurorum diutius populo vendita, prohibuerunt ne amplius venderetur, & ob hoc ludos dijs inferis instituerunt: quos & boalia & bubetios aliquando vocatos inuenimus. Sed proprie hi ludi sunt boum gratia celebrati, Perottus. Tauri ludi dicebantur, qui deis inferis fiebant, Festus. Sed de Taureis ludis supra etiam in Boue diximus: Est & Tauria Neptuni celebritas, de qua paulò post. Ταυρεῖα, ἑορτὴ Ποσειδῶνος, ἡ παιδιά (forte legendũ παιδιά, id est ludus) παρὰ Ταραντίνοις, Hesych. Videtur sanè locus esse corruptus. Ταυροχόλια dicebatur festum quoddam in Cyzico celebrari solitum, Hesychius & Varinus: nimirum in Bacchi honorem, qui in Cyzico tauriformis colebatur, vt mox repetemus. Ego ταυροπόλια potius legerim, quanquam & Tauricæ Dianæ festum sic nuncupatur.

Taurum vt Neptuno sic etiam fluuijs immolare solebant: præcipuè autem Alpheo taurum legimus immolatum: habet enim quandam affinitatem taurus cum fluuijs, vt supra in secunda huius capitis parte ex Varino protulimus. Homerus de Chryse scribit, eum tauros & capras Apollini immolasse. Sunt enim tauri coloni quidam terræ, & ad frugum prouentum Solis effectum suo labore adiuuãt. De capris & alijs animalibus cur Apollini immolarentur suis dicemus locis. Supra in Boue, vbi Cadmi mentio incidit, de taurorum etiam hostijs Apollini sacris nonnihil attuli. In Icaro insula maris Persici splendidè colitur Apollo ταυροπόλος, vel eodẽ cognomine Diana, Eustathius in Dionysium. Apollini taurum, Ioui non item immolabant, vide paulo mox in tauris Neptuno sacris ex Macrobio. Ex eodem supra in Boue (vbi de Apide) taurum ad Solem referri docuimus: & vbi armentorum Solis meminimus. Bugenes, βουγενὴς Διόνυσος. id est bouegenitus Bacchus ab Argiuis colebatur. Hunc & Græcorum plæriq; ταυρόμορφον. id est tauriformem Bacchum & ταυροκέφαλον, id est tauricipitem, item ταυρωπὸν ab Orpheo (dictum) effingebant, & appellabant: natumq; ex Persephone, vt Clemens in Strom. & Eusebius in 2. Præp. Euang. tradunt (quorũ verba paulo ante adnumerauimus) vt alios mittam. Quinimo etiam taurus dictus est, & illi cornua attributa, & cognomen etiam factũ ταυρόκερως, id est tauricornis, vt est apud Nicandri commẽt. in Alexipharm. Idem & ab Orpheo in Hymnis βούκερως & δίκερως vocatur, id est bucerus & bicornis. Hinc Ouidius, Accedant capiti cornua, Bacchus eris. Ideò autem cornua Baccho sunt attributa, vt Diodorus lib. 5. tradit, quia primus boues iugo iũxerit & Bacchus idem sit & Osiris. Idem tamen in quarto idcirco cornutũ Dionysium prodidit, quòd Ammonis filius fuerit, qui arietino capite cũ cornibus fuisse dicatur. Sunt qui cornua pro audacia sumunt, vt Phurnutus, quod audaces trucesq; vinũ faciat Hinc Ouidius, Tunc pauper cornua sumit. Sunt qui & scribant cornua cristas vocari, &c. & cincinnos interpretentur: ac ideo Mosen cornutũ Hebræis visum putant, vt etiã Lysimachũ regem in eius nõmismatibus videmus sed Armenios adhuc & Lydos sacerdotes, cũ huiusmodi cincinnis & capillis Romæ conspeximus. Porrò & illud item legimus, veteres cornu bouis pro poculo vsos fuisse: & inde factũ esse, vt non solũ cornua Dionysio finxerit antiquitas, sed etiam taurus ipse diceretur & tauriformis in Cyzico coleretur: & κεραΐδης, id est cornutus dicatur à Nicandro, Gyraldus. Bacchus κερασφόρος & taurus dicebatur, &c. vt supra monui cũ dicerem veteres cornibus pro poculis vsos. Athenæus lib. 2. Plato (inquit) secũdo de Legibus vini vsum sanitatis gratia concessum ait. Verum ab ingenio hominũ ebriorum, Dionysium tauro & pardali conferũt, eo quod inebriati sæpe quædam per violentiam agere conentur. Alcæus, ἄλλοτε μὲν μελιαδής, ἄλλοτε δ' ὀξυτέρα τριβόλων (lego ὀξυτριβόλων) ἀρρητομένος (forte ἀρρήτω μένει) id est vino placidũ aliquando ingenium contingit, aliquando vehemens & violentius quàm verbis exprimi possit. Quidam etiam θυμικοί. id est feroces & animosi fiunt: qualis nimirum taurus est. Euripides, Ταῦροι δ' ὑβρισταὶ κἀς κέρας θυμούμενοι, id est, Tauri proterui sunt & cornibus ferociunt. Sunt qui natura pugnaces prorsus efferantur, vt pardalis effigies eis conueniat, Hæc Athenæus. Sophocles in tragœdia quæ inscribitur Tyro (Tereus perperam secundum Varinum) taurophagum vocat Dionysium, id interpretantur quia dithyramborum poetis in victoria daretur bos (in quo tamen aliqui Aristarchum mendacij arguunt. Suid.) Alij crudelem & immitem (ὠμηστὴν) accipiunt, quando & Aristophanes Cratinum ita infamauit. Sed ad vinolentiam magis referendum alij putant, quòd philœnus esset is, hoc est vino indulgeret largius, vel audax Baccharum instar, Cælius, Varinus, Suidas, Etymologus. At forsitan ὠμηστὴν hic interpretari conueniet, non simpliciter crudelem & immitem, vt Cælius transtulit sed ὠμοφάγον, id est qui cruda & non cocta voret. Arnobius enim lib. 5 aduersus Gentes, Bacchanalia etiam (inquit) prætermittemus inania, quibus nomen Omophagijs Græcum est, in quibus furore mentito, & sequestrata pectoris sanitate, circumplicatis vos anguibus: atq; vt vos plenos dei numine ac maiestate doceatis, caprorum reclamantiũ viscera cruentatis oribus dissipatis. Suidas citat Aristophanis ex Ranis versus, quibus Cratinum taurophagum vocat: & Bacchum eadem ratione moschophagum cognominat. Inter ea quæ maxime memorabilia sunt apud Cynethaenses, templum Bacchi est, hyemisq; tempore solenne celebrant, in quo oleo iuncti viri taurũ, quemcunq; Dei instinctu comprehendunt, ex armento boum sublatum, educunt ad templum, Pausanias in Arcadicis. De tauro quem vetula

Cereris

Cereris apud Hermionenses sacerdos ducit & sacrificat, in boue supra diximus in H.h. Dianæ Taurica dicitur, Græcis etiam Ταυρώ (vt habet Varinus) quæ à Tauris populis colebatur: eadem Thoantea vel Thoantis, Orestea, Fascelis, Aricina & Nemorensis apud Romanos dicta est. Nam Iphigenia iam immolanda, vt supra narraui, numinis miseratione subtracta, & ad Tauricam regionem translata, regi Thoanti tradita est, sacerdosq; facta Dianæ: vbi cum secundum statutam consuetudinem humano sanguine numen placaret, agnouit fratrem Orestem: qui accepto oraculo carendi furoris causa cum amico Pylade Colchos petierat: & cum is occiso Thoante simulacrum sustulisset, absconditum fasce lignorum, vnde & Fascelis dicitur (ab alijs Facelis aut Facelina, siue à face cum qua pingitur: propter quod & Lucifera Diana, & φωσφόρος, & σελασφόρος dicitur: siue ἀπὸ τοῦ φακέλου, id est à lignorum onere & fasce) Ariciam detulit, &c. Gyraldus. Iphigenia etiam Diana à quibusdam cognominata, nō alia quàm Taurica videtur. Quiq; Thoanteæ Taurica sacra Deæ, Ouidius in Ibin. Tauropoliæ Dianæ meminit etiā Diod. lib.5. Idem & Tauropolia sacrificiā Dianæ & Martis apud Amazonas vocari scribit. Strabo quoque lib.14. ait in Icaria insula (Icaro Persici maris insulā, Dionysius Afer) templum Dianæ fuisse, (Stephanus id ex eodem Strabonis libro, in Samo fuisse tradit) quod Tauropolium à dea diceretur, id quod in decimosexto repetit, vbi fuit & oraculum. T. Liuius lib.4. quintæ Decadis, Amphipolim cum iam fama pugnæ peruenisset, concursusq; matronarum in templum Dianæ, quam Tauropolon vocant, ad opem exposcendam fieret, &c. Varinus, Tauropolon (inquit) Dianam dixerunt, quoniam vt taurus circumeat omnia. vel quòd taurum Neptunus immiserit Hippolyto, furentem œstro per omnem ferè terram: vel quod Iphigenia è Scythia fugiens, in Attica simulachrū Dianæ constituerit, & Tauropolon Dianam appellarit, quod à Taurica gente tum primum venisset. Dionysius Afer in situ Orbis, non à gente tantum, sed à tauro, Tauropolon Dianam denominatam ait: quia, vt Eustathius, ea regio armentis abundet, quibus præsit dea: seu quia Diana Luna credatur: quare & Tauropus, Ταυρωπὸς, dicta est, quod sit vt taurus aspectu, Gyraldus. Cælius Eustathij locum melius sic reddit, vel quia cum Luna eadem sit, quæ tauris vectatur & Tauropus dicitur. Sanè Hesychius non modo Tauropolam Dianā, sed & Mineruam vocat. Alij Tauropolan dictam aiunt, διότι ἐβάλλετο ὑπὸ ταυροβόλου inde quod telum immiserit (tauro nimirum) vnde & Taurobolos appellata est, quo nomine Mineruam quoq; in Andro venerabātur, Suidas. Alij non Tauropolon eam, sed Taurophagon nominauerunt, quòd taurus pro Iphigenia in sacrificio suppositus sit, Etymologus. Ταυρώνη, quæ in Tauris Scythiæ colitur, sic dicta tanquā gregum & pecorum præses, per synecdochen à parte: vel quod non alia quàm Luna est, & tauris inuehitur, quam & ταυρωπὸν appellant. Ἦ ῥά σε ταυροπόλα Διὸς Ἄρτεμις Ὥρμασε πανδάμους ἐπὶ βοῦς ἀγελαίας, apud Sophoclem in Aiace: Multos enim furētes poetæ fingunt à Luna affectos esse, eò quod illa spectris nocturnis præsit, Suidas. Ioui taurum immolare nefas existimatum, vt exponemus mox ex Macrobio. Ioui tamen in triumpho sacrificari solitum taurum candidum testatur Gyraldus. Taurus Iunoni immollatur, apud Theocritum. Mineruam quoq; Tauropolam cognominari, ex Hesychio iam docui. Suidas candē ταυροβόλον dictam in Andro coli scribit: idcirco quod Anius taurum Atridis dederit, & vbicunq; ille de naui exiliret, Mineruæ ædem condendam iusserit, ita enim secundā fore nauigationem: Taurus autē in Andrum exilijt. De bubus Mineruæ immolari solitis, in Boue dixi. Mirabile est Olympiæ sacro certamine, nubes muscarum immolato tauro deo quem Myoden vocant, extra territorium id abire, Plinius. Ταῦρος vel Ταύρεος, Neptunus, Hesychio: apud Suidam Ταύρειος scribitur. Ταυρεία, festum Neptuni, Hesych. & Varinus. Καὶ ταυρέος ἐννοσίγαιος, Hesiodus in Scuto: vbi Scholia addunt Ταυρέος epitheton Neptuni esse, Bœotice, quòd ei deo tauri mactabantur in Helicone: vel vt alij dicunt, in Onchestoidq; vel propter vndarum fluctuumq; sonitum: ex quo etiam ταυρόκρανος, id est tauriceps dictus est, Gyraldus Qui potus ministerio præficiuntur, dici quidem œnochoi solent: in Neptuni tamē festo apud Ephesios) etiam tauros scio appellatos, Cælius ex Athenæó quem tamen non citat. Euangelus apud Macrobium lib.3. cap.10. Et ex his (inquit) quæ nota sunt nobis, Maronem pontificij disciplinam iuris nescisse constabit. Quando enim diceret, Cœlicolūm regi mactabam in littore taurū, si taurum immolari huic deo vetitum? aut si didicisset, quod Atteius Capito comprehēdit Cuius verba ex lib.1. de iure sacrificiorū hæc sunt: Itaq; Ioui tauro, verre, ariete immolari non licet. Labeo vero lib.68. intulit, nisi Neptuno, Apollini & Marti, taurum non immolari. Ad hæc Prætextatus renidens, Quibus deorum immoletur tauro, si vis cum Vergilio communicare, ipse te docebit: Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo. Vides in opere poetæ verba Labeonis? Igitur vt hoc doctè, ita illud argute. Nam ostendit ideo non litatum, ideo secutum Horrendum dictu, & visu mirabile monstrum. Ergo respiciens ad futura hostiam contrariam fecit. Sed & nouerat hunc errorem non esse inexpiabilem. Atteius enim Capito, quem in acie cōtra Maronem locasti, adiecit hęc verba: Si quis fortè Ioui tauro fecerit, piaculum dato. Committitur ergo res non quidē impianda, insolita tamen. Et committitur non ignorantia, sed vt monstro locum faceret secuturo. Hucusq; Macrobius. Pausanias in Corinthiacis mentione Danai facta, eiusq; solij, Ibidem (inquit) Bitonis imago est, humeris tamen sustinens: de quo Lyceas poeta scripsit, quod cum Argiui sacrificium Ioui in Nemeam ducerent, Biton vir admodum robustus, humeris sublatum gestauerit. Taurus vt fluuijs (causam superius indicaui) sic etiam Neptuno aptum sacrificium iudicatur, Varino teste. Immolabantur autem ei, tauri παμμέλανες, id est nigerrimi vel vndequaq; nigri, propter nigrū aquæ colorem: à quo poetæ πορφύρεον κῦμα dicunt, & πόντον μέλανα & ἠεροειδέα, & ἰοειδέα, Varinus. Est autem carmē Homeri in Odyssea, Ταύρους παμμέλανας ἐνοσίχθονι κυανοχαίτῃ. In Pindaro ταῦροι ἀργᾶντες Neptuno sacrificantur, id est albi, quod quidē fieri potest διὰ τὴν πολιὰν ἅλα, id est propter canū maris colorem. Sed veteres ἀργᾶντας intelligunt albos pinguedine: vt contra quædā pinguia pro albis dicūtur: qualia sunt κρήδεμνα λιπαρὰ, τὰ λευκὰ δηλονότι, Varin. Pindarus insuper alibi Neptuno taurum immolandū cratæpoda vocauit, qui suus fuit Delphorū mos, Cęlius. Homeri Scholiastes, Tauros (inquit) ei immolabant, propter maris violentiā: nigros vero, propter aquę colorē, ex maris profundo. Idē ferè scribit Phurnutus. Varinus in ἱερὰ καλὰ taurum Neptuno immolari solitum ait, διὰ τὸ τοῦ χ. σφοδρότητα κινησεως πλησιάζειν, ἢ διὰ τὸ μυκητικὸν, καὶ διὰ τὰς ἐν τῷ ὕδατι καμπὰς, ἑλίκας καλοῦσιν, Pindarus in Olympijs. ταῦρον ἀργὸν (forte ἀργᾶντα, vt supra ex Varino) illi ascribit: quidam album interpretantur, propter maris spumas: alij non album, sed florentem, seu nitentē, aut procerū interpretātur. Ego velocē expono: nam sic canes cognominatos videmus: Sed de hac voce cum alibi, tum in Argiphônte Mercurio plura dixi, Gyrald. Iunoni de tauro albo antiqui rem sacram faciebant, (vt in Boue supra ostendi) vel de iuuenca potius alba vt docti autumant, quod Gyraldus poetarū testimonijs comprobat. Pindarus in Nemeis in laudem Alcimedis Aeginetæ, Ἐν Ἀμφικτιόνων Ταυροφόνῳ τριετηρίδι Κιμάσε Ποσειδάνιον ἂν τέμενος. Interpres taurophonon trieteridem exponit, in qua tauri Neptuno ferirentur: Repetebant autem Isthmiorum certamen tertio quoq; anno. In maritimis sacrificijs exta in fluctus iactabantur, vnde

Vnde illud Silij libro 17. Cui numen pelagi placauerat hostia taurus, Iactaque cœruleis innabant fluctibus exta. Græci aliquot Neptuno de cruribus taurorum rem sacram faciebant: Vlysses ariete, apro, & tauro litauit. Non solos tamen tauros vel Neptuno vel Apollini, sed & alias quandoque victimas immolabant. Heroibus tauro, capro, & ariete litabant, Gyraldus. De lupo qui taurum confecit, quo auspicio Danaus regnum obtinuit, in Lupo dicemus.

PROVERBIA. Tauricum vel taurinè tueri, βλέπειν ταυρηδὸν, pro eo quod est toruè ἀγρίως, Aristophanes in Ranis, de Aeschylo cuius irati faciem exprimit. Ἔβλεψεν οὖν ταυρηδὸν ἐγκύψας κάτω. Plato demonstrat hunc Socrati fuisse morem, taurinis oculis obtueri. Optimæ toruæ Forma bouis, Vergilius. Ταυρηδὸν ὑποβλέπειν apud Pollucem legimus. Odij signum est limis oculis aspicere & taurinè, vt inquit Plato. Westphali trucem aspectum hoc prouerbio notant, *Er sicht als ein ochs der dem fleischouwder entloffen ist:* Tuetur instar Tauri, qui ab ictu lanij euasit. Taurum tollet qui vitulum sustulerit: adagium in fornice natum, vti videtur (inquit Erasmus) sed quod ad vsum verecundiorem commode torqueri possit, si quando significabimus maiora peccaturum adultum qui puer vitiis minoribus assueuerit. In fragmentis Arbitri Petronij, Quartilla mulier omnium impudicissima, Infans (inquit) cum paribus inquinata sum, & subinde prodeuntibus annis, maioribus me pueris applicui donec ad hanc ætatem perueni. Hinc etiam puto natum prouerbium illud, vt posse dicatur taurum tollere, qui vitulum sustulerit, Hæc illa. Cæterum non absurdum videtur adagium ad Milonis Crotoniatæ factum referri, qui quotidie vitulum aliquot stadiis gestare solitus, eundem taurum factum, citra negotium gestasse legitur: Atq; ita quadrabit in eos, qui paulatim rebus etiam maximis assuescunt, Erasmus. Simile nostri prouerbium habent *Es muss Zeytlich krümmen, das ein guter hagg sol vuerden*, Maturè curuetur oportet lignum, quod commodus vncus euasurum est. Ταῦρος ὑπερκύψας τὸ Ταΰγετον ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα πίνει, id est, Taurus porrecto vltra Taygetum capite ex Eurota bibit, de re vehementer absurda, simillimum illi, Quid si cœlum ruat? Prouerbium natum ex Apophthegmate Geradæ Lacedæmonij: is ab hospite quopiam interrogatus, quæ pœna foret adulteris apud Lacedæmonios, negauit vllos esse adulteros apud Lacedæmonios. At instans ille, Quid si quis existeret, inquit, quam pœnam daret? Is, inquit, taurum maximum dependeret, qui producto vltra Taygetum montem capite, biberet ex Eurota. Cumque hospes arridens, Et vnde taurus tam ingens? Lacedæmonius vicissim, At vnde apud Lacedæmonios adulter? Refertur à Plutarcho in vita Lycurgi, Erasmus. Abiit & taurus in syluam, & Ἀπημαγελεῖν prouerbia, superius enarraui capite 3.

Germanicum dictum apud Hollandos. *Man drybe ein varren gen Montpelier, Kumpt er vuider er bleybt ein stier*, hoc est, Bouem etiamsi longissime abducas, bos manet: Horatiani carminis sensum habet, Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt. Prouerbium, Non si te ruperis, ex apologo natum, ad Ranam differetur.

DE VITVLO.

A.

VITVLVS bos iunior dicitur. Discernuntur in prima ætate vitulus & vitula, in secunda iuuencus & iuuenca, Varro. Nos iuuencum & iuuencam supra comprehendimus in generali bouis vocabulo, hic de solis vitulis seorsim dicturi. Attulimus autem supra quoque nonnulla, quæ vt bubulo generi in vniuersum sic vitulis quoque conueniunt. Vitulum Ebræi vocant עגל egel, vel פר par cum additur ben bakar: simpliciter enim positum par, bouem in genere significat, vt supra exposui in Boue. Rabi Salomon & Abraham Esra egel interpretantur vnius anni bouem, nisi quis vertat primi anni. Græci ἦνιν vocant τὴν ἐνιαυσιαίαν καὶ μόνον ἐνὸς ἔτους βοῦν, id est bouem anniculam, Varinus. Saraceni, vt lego, vitulum hesel vocant. Græci μόσχον, quæ vox ad vtrumque sexum pertinet, teste Ammonio: à qua diminutiuum extat μοσχάριον: Græci vulgo hodie vitulum μοσκάρι vel μοσχάρι nominant. Itali vitello, Galli veau: Hispani ternera, nimirum à teneritudine, vel bezeron & vezerro: Germani *ein kalb*. Flandri *kalf*, Angeli a calfe, Vitulus in masculino genere δαμάλης, ταυρίδιον etiã dici posse videtur, Germanice *ein stierle*: Vitula in fœminino, bucula δάμαλις & βοΐδιον, Ebraicè egela, de qua voce pluribus supra docui: quidam Germanice exponunt *ein Zeitku*, quæ vox tamen ad iuuencam vitulo ætate paulo superiorem pertinet: Angelis an heffar or yongo cowe.

B.

Vituli vngula si in vtero non absoluatur, moritur, author obscurus. Cætera quæ ad partes corporis, supra cum Boue requires.

C.

De cibo potuque vitulorum, vide mox quædam in E. De fœtura & partu vaccarum etiam in Boue dixi. Vituli item cur grauius mugiant quàm boues, cum animalia cætera nouella vocem acutiorem edant, iam supra explicauimus. Adhæc, remedia vitulorum non pauca, boum remediis pariter coniunximus. Præter cætera, solent vitulis nocere lumbrici: qui ferè nascuntur cruditatibus. Itaque moderandum est, vt bene concoquant: aut si iam tali vitio laborant, lupini semicrudi conteruntur, & offæ saliuati more faucibus ingeruntur: Potest etiam cum arida fico & eruo conteri herba Santonica, & formata in offam, sicut saliuatum demitti. Facit idem axungiæ pars vna tribus partibus hyssopi permista. Marrubij quoque succus & porri valet eiusmodi necare animalia, Columella. Vergilius in Georgicis pestem pecorum describens, Hinc lætis vituli vulgo moriuntur in herbis, Et dulces animas plena ad præsepia ponunt.

E.

Post partum cura in vitulos traducitur omnis: Continuoque notas & nomina gentis inurunt.
Et quos aut pecori malint submittere habendo: Aut aris seruare sacris, aut scindere terram, Et campum horrentem fractis inuertere glebis, Vergilius in Georgicis. Posthæc primum de domitura eorum præcipit, de qua nos supra etiam in Boue cap. 5. deinde de alimonia ipsorum his versibus:

Interea pubi indomitæ non gramina tantum,
Nec vescas salicum frondes, vlvamq; palustrem:
Sed frumenta manu carpes sata. nec tibi fœta
More patrum niuea implebunt mulctraria vaccæ:
Sed tota in dulces consument vbera natos.

Si qua (matrix) amisit vitulum, ei oportet supponere eos, quibus non satis lactis præbent matres. Semestribus vitulis obijciunt furfures triticeos, & farinam ordeaceam, & teneram herbam: & vt bibant mane & vesperi curant, Varro. In alimoniis armentitium pecus sic contuendum: lactantes cum matribus ne cubent, obteruntur enim. Ad eas mane adigi oportet. & cum redierint è pastu: Cum creuerint vituli, leuandæ matres, & pabulum viride obijciendum in præsepiis. Item his, vt ferè in omnibus stabulis, lapides substernendi, aut quid item, ne vngulæ putrescant. Ab æquinoctio autumnali vnà pascuntur cum matribus. Varro. Mense Aprili vituli nasci solent, quorum matres abundantia pabuli iuuentur, vt sufficere possit tributo laboris & lactis. Ipsis autem vitulis tostum molitumq; millium cum lacte misceatur saliuati more præbendum, Palladius. Χιλῶσαι σιτευτὰς & μόσχους σιτιστοὺς, id est fartiles seu altiles apud Athenæum legimus.

Iunio mense vituli rectè, vt dictum est, ante, castrantur, Palladius. Mense maio castrandi sunt vituli, sicut Mago dicit, tenera ætate, &c. Idem. Vitulis tempus castrandi anniculis est, alioquin minores deformioresque euadunt, Aristoteles. Castrare non oportet ante bimatum: quòd difficulter, si aliter feceris, se recipiunt. Qui autem postea castrantur, duri & inutiles fiunt, Varro & Sotion in Geopon. Castrare vitulos (inquit Columella) Mago censet, dum adhuc teneri sunt: neque id ferro facere, sed fissa ferula comprimere testiculos & paulatim confringere (& paulatim confractis resoluere, Pallad.) Idque optimum genus castrationum putat, quod adhibetur ætati teneræ sine vulnere. Nam vbi iam indurauit, melius bimus, quàm anniculus castratur. Idque facere (verno, vt rectè addit Pallad.) vel autumno Luna decrescente præcepit, vitulumque ad machinam deligare: deinde priusquam ferrum admoueas, duabus angustis ligneis (stagneis, Pallad. fortè stanneis, sed neutrum probo) regulis, veluti forcipibus apprehendere testium neruos (quos Græci κρεμαστῆρας ab eo appellant, quod ex illis genitales partes dependent) quibus comprehensis, statim testes (tentos testiculos, Pallad.) ferro resecare, & expressos (Palladius simpliciter habet, ferro resecant. & ita recidunt) ita rescindere, vt extrema pars eorum adhærens prædictis neruis (capitibus neruorum suorum) relinquatur. Nam hoc modo nec eruptione sanguinis periclitatur iuuencus, nec in totum effœminatur adempta omni virilitate, formaque seruata maris, generandi vim deposuit, quam tamen ipsam non protinus amittit. Nam si patiaris eum à recenti curatione fœminam inire, constat ex eo posse generari: Sed minime id permittendum, ne profluuio sanguinis intereat. Verum vulnera eius sarmentitio cinere (cinere simpliciter, Sotion in Geopon. cum argenti spuma linenda sunt: abstinendusq; eo die ab humore (potu, Pallad. & exiguo cibo alendus. Sequenti triduo velut æger cacuminibus arborum, & desecto viridi pabulo oblectandus (præbeantur ei teneræ arborum summitates, & fruteta mollia, & herbæ viridis coma, dulciora sagina roris aut fluminis, Pallad.) prohibendusque multa potione. Placet etiam pice liquida, & cinere, cum exiguo oleo (vt Sotion etiam habet) vlcera ipsa post triduum (à castratione scilicet) linire (vulnera diligenter vngere, Pallad.) quo & celerius cicatricem ducant, nec à muscis infestentur. Hæc Columella & Palladius. Sed melius genus castrationis (inquit Palladius) sequens vsus inuenit. Alligato enim iuuenco, atque deiecto, testiculi stricta (scissa legit Petrus Crescentiensis) pelle clauduntur, atq; ibi lignea regula premente, deciduntur ignitis securibus, vel dolabris, vel, quod est melius formato ad hoc ferramento, vt gladij similitudinem teneat. Ita enim circa ipsam regulam ferri acies ardentis imprimitur, vnoque ictu & moram doloris beneficio celeritatis absumit, & vstis venis ac pellibus à fluxu sanguinis strictis plagam cicatrix quodammodo cum ipso vulnere nata defendit, Hæc Palladius. Vitulis (inquit Aristot. lib. 9. historiæ anim. cap. 50.) tempus castrandi anniculis est, alioqui minores deformioresque euadunt. Modus castrandi hic est. Tractos deorsum testes, atque obtentos, pressosque in imum scorti, cultello adacto, extrudunt: mox fibras sursum, quoad maxime fieri potest, reprimunt, & plagam infarciunt capillamentis, vt sanies effluere possit: & si inflammatur, ignem adhibent scorto, & respergunt. Si bos à recenti castratu ineat, procreare potest, Hæc Aristoteles interprete Gaza. Græca in codibus impressis sic habent: Οἱ μὲν οὖν μόσχοι ἐκτέμνονται ἐνιαύσιοι, εἰ δὲ μὴ, αἰσχίους καὶ ἐλάττους γίνονται. αἱ δὲ δαμάλεις ἐκτέμνονται τὸν τρόπον τοῦτον. καταπλίνοντες καὶ ἀποτέμνοντες τῆς ὀσχέας, κάτωθεν τοὺς ὄρχεις ἀποθλίβουσιν, εἶτα ἀναστέλλουσι τὰς ῥίζας ἄνω, ὡς μάλιστα. καὶ τὴν τομὴν θριξὶ βύουσιν, ὅπως ὁ ἰχὼρ ῥέῃ ἔξω: καὶ ἐὰν φλεγμαίνῃ, καταπλάσαντες τὴν ὀσχέαν, ἐπιπάττουσιν. εἰ δὲ ὀχεύσαι τῶν βοῶν ἐὰν ἐκτμηθῶσι, τὸν ... καιρὸν συγγενῶσι. In his verbis multa corrupta, multa obscura sunt, & ab interpretibus variè reddita quibus ego pro virili mederi conabor. Primum igitur post hæc verba εἰ δὲ μὴ, sic lego αἰσχίους καὶ ἐλάττους γίνονται οἱ δαμάλεις. ἐκτέμνονται δὲ, &c. De vitulis maribus loquitur, quos Græci proprie δαμάλεις (à recto δαμάλης) vocant, teste Ammonio: quanquam à fœminino etiam δαμαλις, similiter (δαμάλεις in plurali formari potest. Εἰ δὲ μὴ, sin minus, id est si non castrentur cum anniculi sunt, sed post illam ætatem, minores & deformiores euadent iuuenci (quamuis enim μόσχος & δαμάλης eandem significationem ferè habeant, sæpe tamen δαμάλης pro iuuenco accipitur) quæ ætas proximè vitulum excipit, & ita conuenit hic interpretari. Dixerat autem paulo ante, omnia animalia, si dum crescunt castrentur, maiora & elegantiora quàm non castrata euadere: sed si posteaquam adoleuerunt, & iam incremento constiterunt, castres, nihil præterea accedere ad magnitudinem potest. Proinde non assentior Augustino Nipho, qui vbi hunc Aristotelis locum interpretatur, Minores (inquit) deformioresque euadunt, scilicet si infra annum castrentur. Nam quod de castratione post anni primi ætatem, & quo tempore iam crescere desinunt, non ante illam facta Aristoteles loquatur, manifestum est ex iam dictis. Addit Niphus, si autem supra annum, non sine periculo agitur: at nos ex Sotione & Varrone iam docuimus, non ante bimatum castrandos esse: Sed esto vt posterius dictum Niphi, pugnantibus inter se authoribus, vel excusandum, vel etiam verum sit: prius certe omnino Aristotelis sententiæ aduersatur, quod vel Albertus Magnus ipsum monere poterat. Genus illud castrationis, quo vitulorum, dum adhuc teneri sunt, testiculos fissa ferula comprimere, & paulatim confringere, Palladius & Columella ex Magone docent: minus frangere vires, ideoque tutius esse in tenera ætate existimauerim, minus etiam effœminare: cum testes eis non omnino demantur, sed atterantur tantum. Id quod testibus iam ætatis progressu durioribus, vt difficilius, ita nimio cum dolore fieret. Hominem ita castratum Græci θλασίαν (vel θλαδίαν quod minus placet) vel θλιβίαν appellant, à contritis contusisque coleis. Hic modus quoniam sine ferro fit, nec tantum dolorem affert, nec sanguinem profundit, non pugnat illis qui anniculos aut bimos demum castrari volunt: intelligunt enim illi de castratione ferro aut cauterio facta. Varia spadonum inter homines genera, Alciatus in libro de verborum significatione proponit. Paulus Aegineta libro 6 cap. 68. duplicem castrandi modum explicat; alterum κατὰ θλάσιν

id est

u est per contuſionem, alterum κατ' ἐκτομὴν, id eſt exectionem. Poſterior ad Ariſtotelis etiam verba lucis nonnihil afferret. is huiuſmodi eſt: Caſtrandus in ſedili reſupinatur, & ſcrotum cum teſticulis ſiniſtræ manus digitis premitur: & per ſcrotum ita extenſum duas lineas rectas, per vtrunque teſticulum vnam, ſcalpello incides: vbi exilierint teſticuli, cute detracta excidentur, ita vt tenuiſſimum ſolum naturale vaſorum commercium relinquatur. Atque hic modus, eo qui per contuſionem fit, magis probatur. Nam quibus teſtes ſolum contuſi ſunt, nonnunquam Venerem appetunt: nimirum quòd pars aliqua teſticulorum contuſionem ſubterfugerit, Hæc Aegineta: qui de contuſione etiam ſcribit, eam in infantibus ſolum fieri ſolere. &c. Quod ſequitur apud Ariſtotelem κατακλίνοντες καὶ ἀποτέμνοντες τοὺς ὄρχεις, &c. ſic verto, Vitulis reſupinatis, ſcrotoque inciſo, teſtes per inferiorem ſcroti partem exprimunt (& abſcindunt vel excidunt, quod deeſt in Græco: addendum igitur, καὶ ἐκτέμνουσι, vel ſimile verbum:) deinde neruos à quibus pendebant, quàm penitiſſimè fieri poteſt ſurſum recondunt. Quod Ariſtoteles dixit, ἀποθλίβουσιν, id eſt digitis vel inſtrumento aliquo extrudunt. Aegineta ſic effert: ἐκπηδήσαντες δὲ οἱ δίδυμοι, ἐκτεμνέσθωσαν. Propriè ſanè ἐκπηδᾶν dicemus τὸ ἐκθλιβόμενον, vt pomorum nuclei digitis expreſſi, Græci ἐκπυρηνίζειν vocant proprio & eleganti vocabulo. Albertus Magnus totum hunc locum ſic reddidit, Proſternitur ad terram vitulus, & diuiditur corium oſchei, & exprimuntur teſticuli, & ligantur nerui teſticulorum fortiter: & tunc abſcinduntur teſticuli, & eriguntur (id eſt ſurſum reponuntur) radices neruorum, cineribus iniectis in vulnus: Et ſi coquantur (id eſt vrantur) nerui, melius erit contra ſanguinis fluxum. Quæ pleraque ad Ariſtotelis ſententiam quadrare puto: quanquam de ſuo adiecit neruos (ſcilicet cremaſteres) præligari, ex vulgi experientia nimirum: Nam quòd cineres pro capillamentis ſupponit, cum veteres rei ruſticæ authores in hoc imitetur, facile condonabimus. Nam & in libro de ſimplicibus medicamentis ad Paternianum, qui inter nothos Galeni circumfertur, ita legimus cap. 148. Cinis in recentia vulnera penitus infarctus, ſanguinem ſiſtit: ideoque omnibus pecoribus caſtratis cinis impoſitus prodeſt, omnibusque abſciſſis. Theodorus Gaza pro κατακλίνοντες legiſſe videtur καθέλκοντες, cum non opus eſſet quicquam mutare. Obſcurum eſt etiam quod vertit, Et ſi inflammatur, ignem adhibent ſcroto, & reſpergunt: Primum enim loco inflammato, ignem vel cauterium adhibere, verè eſt ignem igni addere, & augere malum: deinde quod inflammationem reſpergi ait, nec quiſquam vnde vel quonam medicamento ea reſpergi debeat ex verbis eius intelligere queat, reprehenſione dignum mihi videtur. Paſtores (inquit Niphus μεταφράζων Ariſtotelis verba, vt aliquo modo Gazæ tranſlationem fulciat) puluerem aut aliud medicamentum ad hoc præparatum inſpergunt. Sed abſurdum eſt Ariſtotelem remedij inſpergendi nomen tacuiſſe putare, præſertim cum eo omiſſo, obſcura & ineptæ conſtructionis relinquatur oratio. Albertus Magnus ridicule ſimul & indocte ſic vertit: Si autem apoſtema acciderit in loco illo, puluerizatus teſticulus & loco ſuprapoſitus, erit conueniens cura ipſius. Mihi poſt καταπλάσσοντες diſtinguendum videtur, non poſt ὄρχιας vt Gaza fecit: & ita vertendum: Quòd ſi locus inflammetur, vrunt, & ſcroto inſpergunt: Intelligo autem idem remedium quod proxime vulneri infarciendum dixerat, nempe τρίχας, id eſt capillamenta, aut lanas. Lanæ enim, Dioſcoride teſte, vulneribus à principio ſtatim ex aceto, oleo, vinóue vtiliter imponuntur, &c. crematarum præterea cinis cruſtas inducit, carnem excreſcentem cohibet, & ad cicatricem vlcera perducit. Ab initio igitur, vbi ſiſtere tantum ſanguinem oportet, lana mollis ſimpliciter adhibetur: deinde vbi locus intumeſcit (quod Ariſtoteles φλεγμαίνεσθαι dixit, vt conijcio: ſæpe enim hoc verbo Græci parum propriè vtuntur) & plus colligitur, vehementiore remedio, ſiccante expurganteque opus eſt, quod quidem non amplius lanæ, ſed vſtarum cinis præſtare poteſt. Poſtremo in citato Ariſtotelis loco vltima verba ἐὰν ἐκτμηθῶσι τὸν φανερὸν συγγενῶσι, proculdubio ſic reſtitui debent, ἐὰν ἐκτμηθῶσι παραχρῆμα, ἐπ γεννῶσι: cum ex ſimili loco Ariſtotelis libri 1. de generatione animi. cap. 4. tum ex Gazæ conuerſione, & Columellæ Palladijque verbis confirmari poteſt. Hæc hactenus dixerim ſuper vitulorum caſtratione, non tam reprehendi & emendandi aliorum ſcripta, quàm negotium ipſum clarius explicandi inſtituto.

Apes ex vitulis aut iuuencis, &c. quo modo generentur, in apum hiſtoria proſequemur. Apes credantur non fugere, ſi ſtercus primogeniti vituli adlinamus oribus vaſculorum, Palladius. Caſeus fit lacte coagulato, hœdino imprimis vitulorúmue coagulo, Plinius. Pelles vitulinæ ad varios vſus parantur, vel cum pilis, vel ijs detractis: & vel diuerſis coloribus tinctæ, vel natiuo relictæ, ad culeos, peras, tibialia præſertim mulierum in Germania: veſtiuntur eiſdem libri, mira elegantia, præ cæteris enim nitorem leuoremque politæ admittunt.

F.

Vitulos lanij ad cultrum emunt, Varro. In omni animalium genere, carnes vetulorum duræ, ſiccæ, & concoctu difficiles ſunt: iuniorum contra, humidæ, & molles, atque idcirco commodius concoquuntur: his tamen exceptis, quæ vbi in lucem æditæ ſunt, protinus in cibo ſummouetur. Nanque omnes eiuſmodi muccoſæ ſunt, ac præcipuè quæ ſuapte natura humidiore ſint carne, vt agni & ſues: verum hœdi & vituli, vt qui natura ſunt ſicciores, multò melius concoquuntur nutriuntque, Galenus in libro de boni & mali ſucci cibis. Ex eiuſdem libro 3. de aliment. facult. ſupra in Boue de vitulina carne iudicium recitauimus, nempe quod bubulæ præſtet & facilius concoquatur. Ex pedeſtribus animalibus ſuilla caro probatiſſimus cibus eſt, dein hædina, mox vitulina, Idem. Gaynerus in cura Iſchiadis, conuenire ait in cibo, vitulos lactentes à ſecundo ad quartum menſem. Omni tempore anni conueniunt hominibus temperatis aut calidis carnes hœduli lactentis aut vituli, ſi poſſunt haberi, Arnold. de conſeru. ſanit. Vituli vaccarum illarum, quas lactis tantum & caſei cauſa nutrimus, quindecim à partu diebus elapſis occidendi ſunt: carnes eorum temperatæ ſunt & faciles concoctu, ſalubresque illis qui vitam degunt otioſam, Petrus Creſcent. Hanc itaque non iniuria menſæ nobilium crebro repetunt, Platina. Aſſiduos habeant vitulum tua prandia in vſus, Cui madida & ſapida iuncta tepore caro eſt, Bapt. Fiera. Elixatur vitulina vt reliquorum pecorum caro: quidam vt appetitui conſulant excitando eodem ferè modo quo piſces coquunt, in qua primum elixant deſpumantque, & ſaliunt (parcius autem ea ſaliri conuenit, in quibus ius magna ex parte feruendo conſumi debet) & cum ſemicocta videtur, vinum affundunt, deinde cepas per tranſuerſum conciſas, poſtremo cum parum iuris iam ſupereſt butyrum ferueſactum: aliqui butyro in ſartagine farinæ aliquid addunt, & aceti modicum, & croceum ex aromatibus pollinem, ipſaſque cepas. Similiter etiam exta parantur, ſic voco arteriam cum pulmone, corde & iecore cohærentibus: Germani in vitulo priuatim *das grick*, noſtri etiam *griel*: Apponuntur enim aut ſimpliciter elixa, aut condimentario iure cum vino cocta, vt de carne iam diximus: ſed ius illud cum carne ſemper coqui ſolet donec modicum ſuperſit: cum extis vero interdum relinquitur copio-

sum & aromatibus cum croco adiectis pani παραφανδὸν dissecto in patinis infunditur (*eingrielsuppen*) idque inter lauta etiam primæ mensæ fercula numeratur. Ventrem cum intestinis vituli, Germani priuatim in vitulis & hœdis nuncupant *das kröß*: quæ itidem elixa & aromatibus condita initio mensæ apponuntur. Lixatur & vituli caput ad prima fercula prandiorum, idque arietino longe præfertur, pretio superans sesquialtero. Cerebrum inde seorsim etiam in aqua modicè coctum, mox tunicis liberatum, in vino coquitur, & inspergitur aromatibus: Sunt qui cum lacte mixtum & cepis minutatim incisis, butyro frigunt, & aromatibus condiunt. De vitulina carne salienda supra in Boue dixi: relinquitur autem cum sale in vasis ferè non vltra diem antequàm suspendatur in caminum. Gelu in patina fit tum ex pedibus vitulinis, tum metaphreni seu dorsi superioris carnib. Pedes etiam elixi cum aceto & pipere eduntur: vel frigantur cum butyro inuoluti confractis tudicula ouis. Cibi leues sunt pinguis caro & quæcunque glutinosa est: Quod ferè quidem in omni, quæ domestica sit, præcipuè tamen in vngulis trunculisque suum, in petiolis capitulisque hædorum & vitulorum & agnorum, omnibusque cerebellis, item lacte, Celsus. Apicius libro 8. cap. 5. vitulinæ carnis varios apparatus præscribit, his verbis: In vitellina fricta: Piper, Ligusticum, apij semen, cuminum, origanum, cepam siccam, vuam passam: mel, acetum, vinum, liquamen, oleum, defrutum. In vitulinam siue bubulã cum porris succidaneis, vel cepis, vel colocasiis: liquamen, piper, laser, & olei modicum. In vitulinam elixam: Teres piper, ligusticum, careum, apij semen: suffundes mel, acetum, liquamen, oleum: calefacies, amylo obligas, & carnẽ perfundes. Aliter in vitulina elixa: Piper, Ligusticum, fœniculi semen, origanum, nucleos, caryotam: mel, acetum, liquamen, sinapi & oleum. Elixum esse debet vituli pectus: Dorsum tamen seu spina assaturam requirit: Coxas eiusdem in pulpamentum rediges, Platina.

Artocreas quomodo paretur ex carne vituli, &c. Platina libro 8. cap 36. his verbis docet: Aut vituli aut hœdi aut capi carnem elixabis: elixam & eneruatam, minutatim concides, & in mortario tundes. Huic deinde parum casei recentis, tantundem veteris & triti, parum petroselini & amarac: concisi, oua quinque bene diffracta, abdomen porcinum, aut huber vitulinum concisum, modicum piperis, plusculum cinnami, minimum gingiberis, tantum croci vt colorem concipiat, addes. Curabis concoquatur eo modo, quo albam diximus Hoc edant Scaurus & Cælius, qui nimiam macilentiam cum obesitate libenter permutarent. Vehementer enim alit, corpus obescat, hepar iuuat, obstructionem tamen & calculum facit. Et lib. 6 cap 9 Pastillum ex vitulo alijsue cicuribus animantibus hunc in modum parat: Cicures (inquit) appello, omnia quæ domi aluntur, vt vitulum, capum, gallinam & similia. Ex his pastillum sic facies. Carnis macræ quantum voles sumito, minutatimque gladiolis concidito. Vitulinum adipem cum aromatib. huic carni bene misceto, inuoluta crustulis in furno coquito. Cocta vbi fuerint, duo vitella (vitella in plurali numero genere neutro sæpenumero profert) ab albore ouorum excreta cum modico agrestæ, cumque iure perpingui bene tudicula agitata, in pastillum infundes. Sunt qui modicum croci ad speciem addant. Fieri & hic pastillus in patella bene vncta, etiam sine crusta potest: capum, pullastram, & quicquid voles, integrum & in frusta concisum, in pastillo pro voluptate optimè coques. In hoc & multum alimenti inest: tarde concoquitur, pauca recrementa in se habet: cor, hepar, & renes iuuat, obesat, ac ventrem *ciet. Et mox ibid. cap. 12. Pastillum (inquit) in olla sic facito: Carnem vitulinam cum adipe minutatim concisam, in ollam ponito: pipiones & pullos si voles, adijcito. Ollam ipsam ad carbones longe à flamma, ne concitatè efferueat, ponito. Vbi ebullire occeperit, despumato: passulas deinde imponito Cepã postremo minutatim concisam, cum lardo frigito: Frictam in ollam indito. Vbi omnia prope cocta existimaueris, agrestam & aromata suffundito. Sunt qui & duo vitella ouorum bene agitata cum agresta infundant. Multum alet, tarde concoquetur, nauseam faciet, stomacho nocebit, hepar & renes concalefaciet, sperma augebit, caput & oculos lædet. Idem Platina eodem lib. 6. cap. 18. In pulpam vitulinam. Ex coxa vitulina carnem macram abscindito, in frusta oblonga & subtilia concidito: batuitoque cum gladioli costa, ita ne rescindantur: statimq; sale & fœniculo trito suffundito: amaracum deinde ac petroselinum cum larido bene concisum, & aromatibus sparsum super pulpas extendito: easq; statim inuolutas in veru ad ignem ponito: ne nimium desiccentur, caueto: coctas conuiuis statim appones. Multum alet, corpus solidum reddet, pauca recrementa relinquet. In pulpam Romanam, ca. 19. Carnem vitulinam in frusta non maiora ouo ita concidito, ne alterum ab altero rescindatur salemque ac coriandrum, aut fœniculum tritum statim inspergito: aspersam, inter duas tabulas aliquantulum opprimito. Veru deinde traiecta cum tessala laridi, ne se contingant, ne ve nimium desiccentur, ad ignem voluito, donec coquantur. Multi hoc est & grossi alimenti, tarde etiam concoquitur, & aluum astringit. Et subinde cap 21. Esitium ex pulpa: Ex coxa vitulina pulpam accipito, eamq; vel cum adipe eiusdem, vel cum larido minutatim concidito. Amaracum & petroselinum contundito, vitellum oui cum caseo trito tudicula agitato, aromata inspergito, corpus vnum facito, ac omnia cum ipsa carne misceto. In omentum deinde vel porcinum vel vitulinum tessellatim incisum, hoc pulmentum ad oui magnitudinem inuoluito, ad focum in veru lento igne decoquito. Mortadellam vulgares hoc esitium vocant, quod certe parum incoctum quàm nimium, suauius est. Tarde ob hanc rem concoquitur, obstruit, calculum creat, cor tamen & hepar iuuat. Rursus cap. 22 Farcimina: Pulpæ vitulinæ atque adipi suillæ bene tunsæ, tritum caseum tum veterem tum pinguem, aromata bene tunsa, duo aut tria oua tudicula agitata: salis tantum quantum res ipsa requiret, & croci quo crocea sint, admiscebis: admixtaque in intestinum bene lotum, & perquam tenuatim productum, inijcies. Coctoram in cacabo requirunt. Bona non nisi biduo durant. Seruari tamen in dies quindecim aut plures poterunt, si plus salis & aromatum addideris, siue ad fumum desiccaueris. Et cap. 30. Caput vitulinum aut bubulum, inquit, aqua calida depilato, vt suem consuesti, si elixum voles: vbi coctum fuerit, in allitum mergito: si assum placuerit, repletum aromatibus, allio ac plerisque odoriferis herbis, in furno decoquito. Et mox cap. 31. In cerebrum vitulinum: Ex capite elixo ac cocto cerebrum erues, cum quo duo vitella ouorum tudicula bene agitata, modicum piperis, parum agrestæ, salis quantum sat erit, miscebis. Mixta hæc omnia in sartagine cum liquamine tantisper friges, donec, quod breui fiet, concreta simul fuerint. Comedi cito hoc pulmentarium debet: vbi refrixerit, nil insipidius. Item cap. 35. In ventriculum vitulinum: Vitulinum ventrem in angulo leniter perforato, stercusque ac sordes omnes eximito: in lotum ventrem, hæc quæ dicam, indito: Ex caseo veteri oua quatuor bene facta (fracta) parum piperis leniter tunsi, croci modicum, passulas integras petroselinum, amaracum, mentã concisam. Mixta omnia & in ventriculum clausa, in cacabo bene coquantur. Et cap. 26. Pulmentarium in carbone: Carnem macram ex coxa vitulina in buccellas non nimium subtiles concisam, cultri costa contundito: sale deinde & fœniculi semine bene trito vtrinque aspersam, inter duas tabulas per dimidium horæ comprimito. Inde in craticula ad carbones concoquito, in vtranque partem crebro

vertendo

vertendo, addendoque thessclas laridi, ne igne inarescat. Coqui non admodum hoc pulmentarium debet: calidum item conuiuis apponatur, quo magis appetentiam & desiderium bibendi excitet. Hoc Bibulus vtatur, qui sitim in se demortuam quærit. Idem 5.15. Non displicuit mihi Palelli hospitis nostri patina, qui pedes vitulinos bene lotos, & coctos cum iusculo aromatibus insperso, in cœnam more Romano attulit. Inditum quoque aliquid ex aceto putàrim: adeo appetentiam excitabant. Apponi hæc patina prima mensa consueuit. Boni & facilis extat alimenti: pectori confert, tussim leuit, meatus vrinæ exulceratos sanat, dysentericis prodest. A medicis tamen anteriores magis quàm posteriores, animalium partes probantur. Isicium ex abdomine porcino aut vitulino parandum, ex eodem Platina referemus in Porco. Genus farciminis quod nostri vocant cerebri farcimen (cerebrum enim cum condimentis recto intestino bouis aut vituli infarcitur) supra in Boue descripsi. Circumfertur liber quidam Germanicus coquinarius, vbi eduliorum ex vitulo apparatus aliquot præscribuntur, quorum nomina hæc sunt, *Leberfultz von kalbs gelüng, Lungenküchlin, Gebachens von kelberlungen, Holbraten von kalbfleisch.*

G.

Caro vituli recentia vulnera non patitur intumescere, Plin. Caro vitulina recens cum aceto cocta madidaque alis imposita, fœtorem hirci deterrimum tollit, Marcellus. Ad hominis morsus carnem bubulam coctam imponunt: efficacius vituli, si non ante quintum diem soluant, Plinius; & alibi, Canis rabidi morsu facta vulnera circuncidunt ad viuas vsque partes quidam, carnemque vituli admouent, & ius ex eodem carnis decoctæ dant potui: aut axungiam cum calce tusam, scilicet admouent. Cornel. Celsus lib. 5. cap. 27. agens de curatione communi aduersus omnes morsus serpentium: Si neq; qui exugat (inquit) neque cucurbitula est, sorbere oportet ius anserinum, vel ouillum, vel vitulinum, & vomere. Vituli ius vulgariter datum, inter auxilia cœliacorum & dysentericorum tradunt, Plinius. Carnem vituli si cum aristolochia inassatam edant mulieres circa conceptum, mares parituras, promittunt, Plin. Vituli cornua decocta contra aconitum, Nicander.

Feminum vituli cinis sordida vlcera, & quæ cacoethe vocant, è lacte mulieris sanat, Plinius. Ex cerui & vitulorum cerebro (medulla Galenus) fit pessarium mollificans apostemata matricis & duritiem eius, Rasis.

Medullæ animalium vim habent dura & scirrho affecta corpora molliendi, siue musculi, siue tendines, siue ligamenta, siue denique viscera, indurruerint. Semper autem optimam expertus sum ceruinam, deinde iuuencorum seu vitulinam. Hircorum vero & taurorum acrior est magisque desiccat, vnde fit vt scirrhosas durities dissoluere non valeat. Cæterum ex vitulina & ceruina medulla, pessi etiam mollientes ad matricis quædam vitia componuntur: & pharmaca ex medulla confecta molliendique vi prædita foris quoque vtero imponuntur. Accipitur autem non tantum ossium medulla, quæ verè medulla est, sed ex spina quoque dorsi, quæ reliqua siccior squalidiorque est, & eam ob causam seorsim vtrasque repono. Hæc Galenus lib. 11. de facult. simpl. cap. 5. plura mox inferens de recondendi & seruandi medullas ratione. Communis ratio medullarum est: (Plinij verbis vtor) Omnes molliunt, explent, siccant, excalfaciunt. Pro his verbis in Dioscoride legimus, Ἅπαντες δ᾽ εἰσὶ μαλακτικοί, ἀραιωτικοί, θεραπευτικοὶ πληρωτικοὶ ἑλκῶν, Pro θεραπευτικοὶ legendū θερμαντικοὶ cum Plinio: Dioscoridis interpretes nostri seculi calfacere ex Plinio transferunt: verū de Græco textu emendando nullus meminit. Ἀραιωτικοὶ ijdem rarefacere transferunt: & recte quidem meo iudicio fecerunt, quod non in hac etiam voce Plinium imitati sint, qui ξηραντικοὶ legit. medullas autem siccare, neque ratione neque authoritate vlla niti opinor. Quanquam enim malactica, id est mollientia ea proprie dicantur, quæ calfaciunt, exiccant, sed vtrumque moderate, magis tamen calfaciendo ea quàm siccando primi ordinis modum excedere posse scio. Nam Galenus mollientia confrens pus mouentibus: hæc æqualem calorem ei qui in homine secundum naturam est, efficere docet: illa multo maiorem. Proinde vt mollientia pleraque, ita medullas maxime, calfacere absolutè dici potest (quod meum est iudicium) siccare non item: nisi cum additione quod moderatè omnino & in primo ordine. Nihil enim eorum quæ scirrhi in morem indurata sunt (inquit Gal.) vel valide siccantibus, vel excalfacientibus valide, curari potest. Similiter ἀραιωτικὰ, id est rarefacientia Galenus calida moderate & tenuium partium esse scribit, καὶ ἥκιστα ξηραίνειν, id est & minimè siccare: non quod non siccent, sed quòd minimum siccent. cuius generis chamæmalum esse ait, ordine primo calidum & siccum. Verum Dioscorides, qui non raro Græcis vocabulis abutitur, quod ad secundas medicaminum facultates, hac etiam voce rarefaciendi pro laxandi abusus mihi videtur in medullis: molliunt enim medullæ quæ dura sunt, laxantque intensa, magis quàm rarefaciant densa, aut obstructa aperiant, præsertim cum pinguiusculæ sint & emplasticæ facultatis nonnihil habeant, recentes præcipuè: accedunt enim medullę natura in ruminantibus ad seuum, in cæteris ad adipem. Quamobrem rectè Galenus vbi de medullis agit, non calfacere, non siccare, non rarefacere aut aliud tale eas præstare scribit, sed mollire tantum: quanquam & διαλύειν id est dissoluere obiter eis tribuit non satis propria significatione. In translatione Serapionis pro ἀραιωτικοὶ habetur resolutiuæ, & pro θεραπευτικοὶ, sedatiuæ: vnde hoc saltem constat olim etiam hunc locum incertæ lectionis fuisse, vt minus mirum sit Plinium quoque & Dioscoridem, qui ab aliis nimirum hæc descripsere, non eodem modo legisse. Porrò quod Plinius medullam explere, Dioscorides vlcera explere dixit, nec ipse rectè dictum existimo, nec apud vllum ex probatis inuenio medicis. Nam quæ sarcotica, id est carnem generare & vlcera explere proprie dicuntur, siccare modice & abstergere sine morsu debent: ego vero nullam in medullis abstersionem sentio. Fieri quidem potest vt per accidens aliquando carnem inducant, præsertim cum aliis mixtæ. Multa enim per se lædunt, aliis admista eundem affectum sanant. Quod sarcoticis etiam contingit. Oleum sordes colligit, sic & cera: ærugo rodit: tria hæc mista, carnem regenerant, magis etiam si quid sarcotici adiungas. Scio Plinium commendare medullam ceruinam aut vaccinam ad vlcera oris, sed cum resina: item vituli vel bouis ad dysentericos, sed aliis admixtis: & vitulinam priuatim ad exulceratas vuluas cum seuo, quibus tamen alia ratione quàm sarcotica prodest: aut si illa quoque interdum, per accidens tamen. Sed satius hisce relictis, veram medullarum facultatem ex Galeni verbis superius recitatis addiscere: quibus hæc addi possunt, Medullis (vt etiam adipe) recentibus laxando, veteribus insuper discutiendo vtendum esse. Medullarum (inquit Dioscorides) probatissima est ceruina, mox vitulina, post hanc taurina, tum caprina & ouilla. Laudatissima (inquit Plinius) ceruina, mox vitulina, dein hircina & caprina. Curantur ante autumnum recentes lotæ, siccatæque in vmbra per cribrum. Dein liquatæ per lintea exprimuntur, ac reponuntur in fictili locis frigidis. Vide etiam Dioscoridem quomodo ad vsum parandæ sint medullæ. Vituli medullæ cum pari pondere ceræ & olei, vel rosacei, addito

ouo, duritiæ genarum illinuntur, Plinius. Marcellus paulò aliter. Medulla (inquit) cum cera & oleo rosaceo æquis ponderibus liquefacta, & permixta, & ad emplastri modum imposita, duritias palpebrarum, & si qua illic in modum pilularũ nascuntur, cõmollit ac discutit, Marcel. Vituli medulla admixto cumino trito infusa prodest in auriũ dolore & grauitate, Plinius. Simile remediũ vide mox in seuo. Recens vituli medulla cũ cymino contrita infusaq;, quamuis magnos dolores auriculæ statim releuat, & intra triduũ tollit, Marcell. ex quo in Boue etiã dixi, bubulinam (sic legitur) vel taurinam medullã liquefactam, tepentemq; in fulam auribus, plurimũ prodesse. Medulla vituli, vel si vaccina sit, vlcera oris ac rimas emendat: Plin. Vituli aut bouis medullæ excoquuntur cũ farina & cera, exiguoq; oleo, vt sorberi possint, pro cœliacis & dysentericis: Medulla etiã in pane subigitur, Plin. Marcellus item vaccinam, cũ farina tenui subactam, & instar excocti panis in cibo datam, mirè dysenteriã sanare scribit, maximè si & caseus bubulus recens manducetur. Manantia verendorum vlcera sanat seuum cum medulla vituli, Plin. Medulla vituli in vino ex aqua decocta cũ seuo exulcerationibus vuluarũ imposita prodest, Plin. Componũtur ex ea medicamenta ad molliendũ vterum, tum foris applicanda, tum pessis indita, vt ex Galeno supra recitaui.

Vitulinum pingue quomodo odoramentis imbui debeat, copiosè explicatum est supra in Tauro ex Dioscoride. Idem quomodo à putredine conseruetur, vide in Anserino ex Dioscor. Vitulinum adipem aliquantum astringere Dioscorides scripsit, vide supra in bubulo adipe. Seuum vituli cum sale subactum vtilissime adhibetur pityriasi. Marcel. Cum sale tritum capitis vlceribus vtilissimum est, Plin. Adipe vituli si palpebras crassiores perunxeris, extenuabis eas, & ad sanitatem perduces, Marcel. Seuum vituli cum anseris adipe & ocimi succo, genarum (palpebrarum) vitiis aptissimum est, Plin. Idem remedium alibi ad aurium dolorem & grauitatem commendat. Plinius: & Marcellus quoque, qui tepidum infundi iubet. Et rursus alibi in Plinio idem remedium (nisi quod nihil differre ait, vituline an bouis seuum capiatur) vlcera oris & rimas emendare docet. Est & alia mixtura (inquit) seuo vituli cum medulla cerui, & albæ spinæ foliis vnà tritis: Idem præstat & medulla (videlicet vitulina) cum resina, vel si vaccina sit. Vituli adipem succo ocimi adiecto, si pariter tepefactum auriculæ infuderis, amarissimo incommodo laborantem continuo liberabis, Marcellus. Cuminum syluestre auribus instillatur ad sonitus atque tinnitus, cum seuo vitulino vel melle, Plinius: Quid si legas? vel medulla, vt supra habuimus ex eodem autore, & Marcello quoque. Vituli adeps ex fœmina (id est vitula: sed malim ex femine, vt paulò post ex inguinibus) sublata, cum aquæ cotylis tribus decocta, & sorbitionis more sumpta, cœliaco plurimum prodest. Marcellus. Datur & seuum vitulinum aut bubulum, dysentericis & cœliacis, Plinius. Ad dysenteriam, Omentum vitulinum vel taurinum sartagine excalefactum pectini & genitalibus impositum mirè medetur, Alexander Benedictus. Omentum vituli calfactum in patella totum applica circa renes, prouocat enim vrinam, Leonellus. Butyrum adipes anserinus, vitulinus, porcinus apud Gal. lib. 9. κ. τ. π. miscentur medicinis ad sedem. Manantia verendorum vlcera sanat seuum cum medulla vituli in vino decoctum, Plinius. Inflationibus in sede seuum vituli auxiliatur, maximè ab inguinibus, cum ruta. Plin. Medulla vituli in vino ex aqua decocta cum seuo, exulcerationibus vuluarum imposita prodest, Plin. Testium tumor, cum seuo vituli, addito nitro cohibetur, Plinius. De eodem remedio Marcellus, Adeps vituli (inquit) & nitri modicum, vnà permixta, & ceroti modo imposita testiculis, tumores omnes & dolores persanare dicuntur. Vngues scabros seuum vituli emendat, Plinius. Sal prodest contra incipientes verrucas cum seuo vitulino, Plin. Author quidam obscurus ex Plinio citat, seuum vitulinum podagricis & articularis morbis prodesse: quod ego apud Plinium non de seuo, sed fimo vitulino, nec eo simpliciter, sed eius cinere legi, vt inferius recitabo. Leporino coagulo pares habent vires, hœdi, agni, &c. & vituli coagulum, Dioscor. Lethargicos coagulum vituli adiuuat in vino potum oboli pondere, Plinius libro 32. qui totus est de aquatilibus, proinde hoc in loco non vituli terrestris, sed marini, coagulum accipiendum est. A recentibus & calidis adhuc vituli extis (id est arteria, pulmone, corde & iecore) minutatim concisis, liquor in vasis chymisticis elicitur, cui æquales partes saluiæ & melissophylli liquorum similiter extractorum, admiscentur: inde membra frigida, vel resoluta, vel tabida, mane & vesperi aliquandiu perfricantur, & mox calidis pannis inuoluuntur. Iecur vituli masculi, & tantundem foliorum saluiæ, minutatim pariter conciduntur: collectus inde stillatitius liquor potui datur tum viris tum mulieribus, qui durum tumorem transuersum in imo ventre supra pudenda perceperint. Vincit lepras ac furfures vitulinum fel, cum semine cunilæ ac cinere è cornu ceruino, si canicula exoriente comburatur, Plinius. Felle vituli caput perunctum lendes exterminat, Marcellus. Alopecias sanat vrina hominis vetus, si cyclaminum adijciatur, & sulphur: efficacius tamen & vitulinum fel: quo cum aceto calefacto tolluntur & lendes, Plin. Fel vituli calefactum cicatrices extenuat: Medici adiiciunt myrrham & mel, & crocum, æreaque pyxide condunt: aliqui & florem æris admiscent, Plinius libro 28 in fine capitis 18. imperitissimè ad cicatrices cutis referens, cum ad oculorum cicatrices tantum pertineat, quod vel ipsa medicamentorum ocularium materia monere ipsum debuisset. Idem medicamentum Marcellus Empiricus inter oculorum remedia his verbis describit: Fel vituli diligenter collectum ad cotylæ mensuram in vas æreum mittitur, tenuique igne admoto ita excoquitur vt spissetur, deinde mellis boni tantum mittitur, quantum fellis illius decocti remanserit: adiiciuntur postea myrrhæ tritæ drachmæ duæ, & croci vna, & æris flos pauxillum ac postea simul omnia diu coagitata, ad tertias decoquuntur: quod medicamen in pyxide ærea debet reponi, satis vtile & leucomatis & cicatricibus, & omnibus vitiis oculorum, si adsidue inde & opportunè inungantur. Cum felle vitulino & aceto pari mensura serpentis senectus, id est exuuiæ decoctæ, & lanula madefacta medicamentum auriculæ insertum, maximæ vtilitatis esse creditur, si prius feruenti aqua de spongia aurem foueris, Marcellus. Ex eodem malagma ventri soluendo de felle taurino vel vitulino parandum, iam in Tauro scripsi. Vitulinum fel si in purgationibus fuerit sub coitu aspersum vuluæ, etiam duritiam ventris emollit, & profluuium minuit vmbilico perunctum, atque in totum vuluæ prodest. Modum statuunt fellis pondere denarij ad apij tertiam, ammixto amygdalino oleo, quantum esse satis apparet hoc in vellere imponunt. Masculi fel vituli, cum mellis dimidio tritum seruatur ad vuluas, Plinius. Lien vituli in vino decoctus, tritusque & illitus, vlcuscula oris sanat, Plinius. Ad lienem sedandum, emi lienem vituli quanti indicatus sit, iubent magi, nulla pretij cunctatione, quoniam hoc quoque religiose pertineat: diuisumque per longitudinem annecti tunicæ vtrinque, & induentem pati decidere ad pedes: dein collectum in vmbra arefacere: Cum hoc fiat, simul residere lienem ægri vitiatum, liberarique eum morbo dicitur, Plinius. Gluten vitulinum aceto remissum, admixta modica calce viua, vt crassitudinem mellis habeat, illines locis leprosis, atque illic siccari medicamen permittes, efficaciter proderit, Marcellus. Lichenas oris præstantissimè vincit glutinum factum à genitalibus vitulorum, liquatum aceto cum sul-

cum sulphure viuo ramo ficulneo permixtum, ita vt bis die recens illinatur: item lepras ex melle & aceto decoctum, Plin. Simile remedium in Tauro ex taurocolla diximus, quæ & ipsa ex genitali tauri fit. Auribus fractis glutinum è naturis vitulorum factum, & in aqua liquatum medetur, Plinius. Fimo vituli suffiri percussos à scorpione prodest, Plinius. Sanguinem sistit fimi vitulorum cinis illitus ex aceto, Plinius. Vlcera quæ sordidata sunt, fimi vitulini cinere & muliebri lacte purgantur, Marcellus. Igni sacro vitulinum fimum recens, vel bubulum illinitur, Plinius. Varicum dolores sedat fimi vitulini cinis cum lilij bulbis decoctis addito melle modico: itemque omnia inflammata & suppurationes minantia, Plinius. Verrucas aufert vitulini fimi cinis ex aceto, Plinius. Aestates & quæ discolorem faciunt cutem, fimum vituli cum oleo & gummi manu subactum emendat, Plinius. Oesypum cum melle Corsicano tritum & appositum, abolet de facie omnes maculas, quidam & butyrum addunt: si vero & vituli fimus, & fel caninum misceatur, medicamen vtilius erit, ita vt pariter temperata omnia decoquantur, Marcellus. Idem locus apud Plinium sic legitur, Maculas in facie, æsipum cum melle Corsico, quod asperrimum habetur, extenuat: item scobem cutis in facie cum rosaceo impositum vellere. Quidam etiam butyrum addunt. Si verò vitiligines sint (hic vituli fimum Marcellus habet) fel caninum prius acu compunctas. Melancholicis fimum vituli in vino decoctum remedio est, Plinius. Fimum vituli recentem si quis ex vino potui dederit his quos Græci cholericos vocant, manifesto periculo liberabit, Marcellus. Hydropicis auxiliatur fimum vituli masculi illitum: fimi vituli cinis cum semine staphylini, æqua portione ex vino, Plinius. Intestinorum inflammationes discutit vitulinum fimum in vino decoctum, Plinius. Testium tumor cohibetur vituli fimo ex aceto decocto, Plin. Manantia verendorum vlcera senum cum medulla vituli sanat, in vino decoctum, vel caprinum cum melle rubique succo: Vel si serpant, fimum etiam (vitulinum forte, quod supra etiam ad sordidata vlcera & ignem sacrum facere ostendi, quanquam & capræ stercus cancroses cum melle mixtum sanare apud Sextum legitur) sed malim de caprino accipere, quod Plinius alibi etiam cum aceto vlcera serpentia curare scribit, at in capra dicam: prodesse cum melle dicunt, aut cum aceto, Plinius. Luxatis recens fimum aprinum vel suillum, item vitulinum prodest, Plinius. Vitulinum fimum recentem articulis laborantibus illines, statim subuenies, Marcellus. Podagris medetur bouis fimum cum aceti fece: Magnificant & vituli qui nondum herbam gustauerit, fimum, Plinius. Articulorum attricis medetur vituli, qui nondum herbam gustauerit, fimum, Plinius. Fimi vitulini cinis cum lilij bulbis decoctis addito melle modico, podagris prodest & articularijs morbis, è maribus præcipuè vitulis, Plin. Si dolor sit & grauitas aurium, vrina capri medetur, vel tauri, vel fullonia vetus calfacta, vapore per lagenæ collum subeunte: admiscent & aceti tertiam partem & aliquid vrinæ vituli qui nondum herbam gustauerit: Fimum etiam, mixto felle eiusdem, Plinius.

H.

Vitulus bos iunior est, à vitulando, id est lasciuiendo dictus: vel vt Isidorus conijcit, à viridi ætate, sicut virgo (aut forte quia Græci vitulos olim ἰταλὰς, & πετάλας, vel πετάλους dixerunt) Vitulus quod Græcè antiquitus italus aut quod plerique vegetij, quasi vegitulus, Varro. Sic & vitula vacca est viridioris ætatis, necdum enixa: cum primum enim peperit nomine mutato iuuenca aut vacca dicitur. Sed hanc nominum proprietatem Latini non perpetuo seruant. Vergilius Aegloga tertia: Ego hanc vitulam (ne forte recuses, Bis venit ad mulctram, binos alit vbere fœtus) Depono. Et libro tertio Georgicorum, quos prius vitulos vocauerat, domituræ iam idoneos, hoc versu: Iam vitulos hortare viamque insiste domandi, paulo post iuuencos nominat, Iunge pares & coge gradum conferre iuuencos. Nec poëtæ solum, sed etiam Columella, Talis notæ vitulos (inquit) id est iuuencos vel boues indomitos & rudes. &c. Plinius alicubi vitulum masculum dicit, tanquam aliâs de vitula etiam intelligi potuisset: mihi quidem in cæteris casibus non opus videtur sexus differentiam addere, cum inflectendi ratio vitulum à vitula vbique distinguat, præterquam in datiuo & ablatiuo pluralibus. proinde rectè alibi Plinius vitulis maribus dixit: neque enim ita vitulabus vt equabus apud authores reperitur. Apud Græcos etiam μόσχος generis communis est, authore Ammonio. Apud Theocritum Daphnis Idyllio 9. Ἁδὺ μὲν ὁ μόσχος γαρύεται, ἁδὺ δὲ χ' ἁ βῶς, Ἁδὺ δὲ χ' ἁ σύριγξ, χ' ὁ βουκόλος, ἁδὺ δὲ κ' ἠγών: lego ἁ μόσχος vel propter carmen. Apud Nicandrum etiam in Theriacis μόσχος πρωτοτόκος dicitur iuuenca quæ primum parit. Cæterum vituli nomen vsurpatur etiam de aliis quadrupedibus maioribus, vt elephantis & balænis apud Plinium. Sic & damalin Græce Photion omne animal vocari existimat in iuuenta. Stultè quidam in Dictionariis suis Vergilium in carmine iam citato, Iam vitulos hortare. &c. vitulos de equis interpretantur, cum proculdubio de boum vitulis illic intelligat poeta. Βοῦν vocamus & vaccam, & taurum, & vitulum aliquando, Io. Tzetzes. Βοῦς ὄνομα γενικόν, πόρτις εἰδικόν, Varinus. Βοΐδιον τὸ, & βοίδιον apud Varinum & Hesychium, ad vtrunque sexum conuenire videtur, de boue vel per ætatem vel aliter paruo: Latini buculum vel bucolum (vt Columella habet) de mare, de fœmina buculam dicunt. Μόσχος, inquit Etymologus, dictus est vel quod μῶ vocem ædat: ἢ παρὰ τὸ ὀσμᾶσθαι τῇ μητρί, ἢ παρὰ τὸ μῶ τὸ ζητῶ, ἐγὼ (lego διὰ τὴν σχέσιν ἣν ἔχουσι πρὸς τὰς μητέρας. Τῶν βοῶν τὰ νέα μόσχοι καλεῖται, Poll. diminutiua reperio. μοσχάριον & μοσχίον, & πορτάκινον (malim πορτάκιον, vt à σκύλαξ σκυλάκιον) apud Varinum & Hesychium. Δαμάλεις & πόρτις, vitulę sunt, neque Venere neque iugo domitæ (vt per antiphrasin δαμάλεις vocentur, contraria ratione quàm δάμαρ pro vxore) πόρτις autem minores sunt quàm δαμάλεις: vitulis mares lactentes adhuc μόσχοι appellantur, ijdem adulti tauri, Varinus. Vide supra in Boue, ab initio octaui capitis. Apud Varinum δαμάγη vox corrupta est pro δαμάλης. A πόρτις fœminino licet, vox diminutiua fit πόρταξ in masculino genere, & ab hac rursus πορτάκιον, vt iam dixi. Πόρτις pro πόρις abundante τ litera. Dicitur autem πόρις, παρὰ τὴν πορείαν, σκιρτητικὴ γὰρ ἡ δάμαλις, Varinus: vel potius vt Etymologus & Suidas habent, πόρτις ἡ μικρὰ βοῦς, ἡ ἀρξαμένη νῦν τῆς κατὰ νομὴν πορείας, vel δάμαλις ἡ ἄρτι πορεύεσθαι δυναμένη. Ego potiùs à par Hebraica voce deduxerim. Apud Oppianum tamen dicuntur δαμάλαι περὶ πόρτιας οὐθατοέσσας. id est, vituli circa vaccas vbere distentas. Ὑπόπορτις ἔριφος, ἤγουν πόρτιος ἢ βοὸς, apud Hesiodum, Varinus. Apud Lycophronem πόρρις legitur per duplex rhô, vt Suidas & Varinus obseruarunt. Πόριπα, πόρτις, πορισίς, non in alio quàm Varini Lexico reperi. Πορτάζει, δαμαλίζεται, Hesych. & Varinus: Δαμαλίζεσθαι vocē nusquam legi, videtur autē idem significare quod vitulari apud Latinos, id est lætari, vel iuueniliter exultare vt vituli solent. Πορτίφοροι apud Hesychium & Varinum exponuntur, οἱ αἴροντες τὰ κόρρια ἐπὶ τῶν ὤμων: & quanquam ratio vocis compositæ interpretari postulat pro ijs qui vitulos humeris gestant: tamen vocabulum κόρρια (pro quo κόρια per iota legendum puto, id est μικρὰ κοράδια vel κοράσια) facit vt illos etiam qui pueros aut puellas humeris imponunt, vt sæpe per ludum fit, sic appellari putem. Δαμαλείδιον, iuuencula apud Varinum legitur in Κλινίδιον. Κυοφορεῖ δ' ἡ δάμαλις μῆνας δέκα, sic legitur in Geoponicis Constantini ex Varrone, pro vacca Venerem experta &

grauida impropriè. Πέζαι μόσχοι, ἑταῖραι ἐκάλουν τὰς μισθαρνούσας ἑταίρας χωρὶς ὀργάνων, Hesychius. Malim πεζὰς vt meretrices quæ organa musica non haberent, & organis tanquam equis carerent, πεζαί, id est pedites, vtpote ignobiliores dicerentur: quemadmodum & πεζὸν λόγον, id est orationem pedestrem dicimus, cuius comparatione quæ numeris ligatur ἔφιππος quasi equo sublimis vocatur. Πέζαι, μόσχοι, ἑταῖραι αἱ χωρὶς ὀργάνων εἰς τὰ συμπόσια φοιτῶσαι, Varinus. Videtur sane vox πέζα tum de vitulis boum, tum de meretricibus illis dici posse, vt desit coniunctio καὶ vel ἢ post μόσχοι in Lexicis Græcis. Κολοβοίλη, vt Sigismundus Gelenius obseruauit, ad Germanicam vituli vocem accedit: vt ἰταλὸς (sic enim vitulos olim à Græcis vocatos Varro scribit) Illyricam tele Ἐλινάς, νέας βοῦς Hesychius & Varinus. Ἦνις βοῦς, bos annicula, (ἡ μόνα ἑνὸς ἔτου, mutato ε in η) genitiuum ἤνιδος facit, vel ἤνιος Ionice.

Achæus Eretriensis in Aethóne Satyrico sues πεταλίδας dixit, cum vituli propriè πέταλοι dicantur à cornibus, ὅταν αὐτὰ ἐκπέταλα ἴσχωσιν, Athenæus libro 9. Cælius ecpetala interpretatur patula, vel parua exiliaque: ego posteriorem interpretationem priori contrariam improbo. Nam vt πέταλον pro paruo reperiatur (quod nusquam fieri puto apud Græcos, præterquam in πέταλας, quas Hesychius exponit palmas paruas & fruticosas) sicut apud Latinos petilum, ἐκπέταλον tamen nunquam hoc sensu accipitur: sed patulum & planum & in latitudinem extensum semper significat, proinde plana & latiora pocula, quales pateræ sunt Latinis à patendo dictæ, & phialæ Græcis, πετήρια ἐκπέταλα nominant. Quin & folia latiuscula πέταλα vel πέτηλα dicuntur: Et πεταλωτὸν, quod amplum vegetumque fuerit. Inde & sues πεταλίδες, nimirum optimæ, & petasus genus pilei lati. & alia plurima, quæ omnia à verbo πετάω formantur, quod est extendere & dilatare. Et quoniam plana lataque, eadem supino situ esse videtur, πεθαλοῦσθαι pro ὑπτιοῦσθαι καὶ τρυφᾶν exponitur Hesychio & Varino: cuius significationis etiam πεδαχνοῦται verbum apud eosdem extat, quam scripturam ego non probo. Πεταλίδων, ὑῶν, id est suum (sic enim legendum) per translationem à vitulis, qui πέταλοι dicuntur, Varinus & Hesychius. Ἐν ᾗ τῆς Ὁμηρείων πετάλων καὶ πο... ἐκπέταλα, τὰ πλατέα, Varinus. Πετάχιον, ποτήριον, ἐκπέταλον δὲ αὐτὸ, καὶ πέταχνον, Idem. Πέδαυνα τὰ ἐκπέταλα, καὶ φιλοειδῆ (lego φιαλοειδῆ) ποτήρια, Hesychius, & Varinus. Sed hæc super ecpetali significatione sufficiant: præsertim cum ipse Cælius alibi ἐκπέταλα pocula latiora interpretetur, quoniam πέταλα folia perampla sint. Debuerat sanè eum res ipsa monere ne ecpetala parua exiliaque cornua redderet, aut reddi posse dubitaret, cum Athenæus sues petalides, id est præpingues saginatosque à petalis, id est vitulis quorum ecpetalia cornua sunt translato nomine appellare testetur. Pingue vero paruo & gracili contrarium est. Ausus est quidam in Lexico Græcolatino ecpetata cornua ramola exponere, & falsæ interpretationis illius Athenæum testem mentiri. At poterant hominem vtrunque Græci sermonis indoctum oculi sui docere nunquam sibi ramosis cornibus aut boum aut vitulum visum. Πετάλα, ὀνόματα θήλεια καὶ βοῦς, Hesychius & Varinus: locus mihi parum integer videtur.

Vituli epitheta, Ferox. Templis maturus, Iuuenal. Sat. 12. Imbelles, Stat 8. Theb. Lactentes, Ouidius Metam. 10. Tener, Horat. 4 Carm. Apud Græcos, Ἀπαλὸς, Νεαλὴς Nicandro, Ἀγραυλοι πόρτιες Homero Odyss. κ. Ἀκέρωτος Suid. ex Epigr. Mensem principis diei (νουμηνίας) ratione Orpheus nuncupat μονοκέρωτα μόσχον, id est vnicornem vitulum vt in Boue iam explicauimus in H. a. De moscho odorato vel aromatico, quem vulgo muscum vocitant, suo loco tractabo in M. litera. Μόσχος, καυλὸς ὑφ' οὗ φύλλον ἐξήρτηται, Eustath. in Dionys. Moschos & pediculum significat, quo frondes & fructus ramis annexi pendent, qui & petiolus, & à Palladio tenax vocatur, Hermolaus. Μίσχος ὁ ἀφ' ἧς τῶν φύλλων κόκκος (lege καυλὸς) Varinus & Hesychius: apud Suidam μίσχος nudum sine interpretatione legitur. Μίαχον etiam pro μίσχον in Hesychio corruptum est, quod vel ordinis ratio prodit. Πέτυμα, πίσμα ἢ μίσχος, ἐστὶ δὲ ἐξ οὗ τὸ φύλλον ἤρτηται, Hesychius: in Varino μίσχος perperam legitur: Suidas non meminit. Dioscorides felicem marè describit his verbis, φύλλα ἐστὶν ἄκαυλα, καὶ ἀνανθῆ, ἢ ἄκαρπα, ἐξ ἑνὸς μίσχου ὡς πηχυαῖα τὸ μέγεθος, hoc est, folia sunt sine caule, sine flore, sine semine, ex vno pediculo cubitali magnitudine. Quod in filice (inquit Marcellus interpres) supra terram extollitur, pediculi foliorum, non caulis rationem habet. Quoniam negato illi semine, merito caulem natura etiam negauit: propter semen enim plerunque caulis est. Rursus in thelypteride, id est filice fœmina, Τὰ μὲν φύλλα πτέριδι ὅμοια, οὐ μονόμισχα δέ: hoc est, Folia mari similia habet, non tamen vno singularique pediculo hærentia: μίσχον in hac significatione sæpe in Theophrasto legimus: facile autem ab aliis significationibus discernitur, quoniam semper cum folij aut fructus mentione profertur. Μίσκοι putamina & reiectamenta pomorum sunt, Pollux. Dicitur & moschos, siue quod idem est oschos, pampinus & capreolus, & clauicula, quæ Græci helicas & ligna & clemata, & amphidas quoque appellant, vt Galenus inquit, Hermol. in Corollario, sunt autem hęc verba Galeni ex Glossis in Hippocr. Ὀσχίῳ τῷ περὶ τὸ στόμα τῆς μήτρας ἑλικοειδεῖ ἐπαναστάσει. ὄσχος γὰρ καὶ μόσχος, τὰ κλήματα τὰ αἱ ἕλικες· τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἀμφίδεον ὀνομάζει καὶ λέγνα. In Hermolai translatione errores quatuor inuenio: quorum duo forte librariorum sunt, qui ligna pro legna, & amphidas pro amphideon supposuerunt: reliqui ipsius Hermolai, cui errandi ansam dederunt exemplaria perperam vel scripta vel excusa: Nam hæc verba ὄσχος γὰρ καὶ μόσχος, non à nouo initio legi debent, vt in vulgatis exemplaribus leguntur, sed præcedenti voci ὀσχίῳ coniungi: quod vel γὰρ præpositio addita ostendit. Cornarius Galeni verba sic transfert: Ὀσχίῳ, pampinoformi circa vteri osculum eminentiæ: ὄσχος enim & μόσχος, sarmenta & pampini vitis. Idem etiam ἀμφίδεον nominat & λέγνα. Τὸ αὐτὸ, scilicet ὀσχίον, id est, eandem muliebris pudendi partem, Hippocrates alibi amphideon vel legna vocat: helicas autem, id est Capreolos plantarum, Græci nusquam vel amphidas vel legna appellant, vt male conuertit Hermolaus, nequaquam ita conuersurus, si Galeni verba quibus in eodem libello Amphideon & legna ordine alphabetico interpretatur legisset: Ea (vt nos transtulimus) huiusmodi sunt. Amphideon orbiculis extremitas est osculi matricis, similis cucurbitæ labiis: ducta metaphora ab armillis muliebribus, quas Græci à circumligando & in orbem comprehendendo amphidea (ἀμφιδέας τινὰς, Pollux) vocant (Bubalion quoq; vt amphideon, & armillam significat & pudendum muliebre) Et in Lambda, Legna (inquit) osculi matricis oræ vel extremitates sunt, per translationem à legnis id est fimbriis vestium: Has oras alibi amphidea nominat Hippocrates, Hæc Galenus. De Hermolai igitur erroribus constat. In Cornarij translatione non probo quòd ἕλικας & κλήματα pampinos & sarmenta reddit, & helicoides pampiniforme. Melius eo Hermolaus capreolos & clauiculas Latine reddidit, sunt enim capreoli coliculi intorti veluti cincinni quidam in ipsis pampinis tenerioribus, quibus vitis veluti manibus quibusdam (inquit Cicero) adminicula complectitur ac comprehendit: Germani nostri à figura furculas vocant, à qua etiam (vt mihi videtur) clauiculas Cicero & Plinius dixerunt.

Varro

Varro capreolos à capiendo, Græci ab inuoluendo helices. Plinius etiam crines & viticulas appellat. Pampini autem vitium dicuntur virgæ seu rami foliosi à brachiis vel palmatibus, atque adeo ipsis caulibus, & (vt inquit Plinius) à lateribus exeuntes: Videntur & frondes seu folia vitium veteres quidam pampinos dixisse. Hanc huius vocabuli significationem propriam innumeris testimoniis confirmarem, si opus esset: vbi vero pro capreolo accipi videatur, vnus tantum in Plinio locus est libro 9. Polypi (inquit) pariunt vere oua tortili vibrata pampino: Hic forte synecdochice pampinum pro parte eius clauicula dixit. Sed hoc non defendit Cornarium: nam vbi multa propria vocabula suppetunt, ijs omissis improprio vti nemo laudauerit. Græcum vocabulum κλῆμα, vbique apud authores pro pampino proprie dicto, & palmite, & sarmento legisse memini, pro capreolo nunquam: nec aliter Grammatici interpretantur. Proinde in ijs etiam plantis, quæ nec amplexicaules sunt, neque capreolos habent vllos, oblongos teneriores que, & flagellorum instar flexiles ramulos clemata Græci frequentissime vocant. Galenus autem hoc in loco κλήματα & ἕλικας coniungit, non tanquam synonyma (nisi quis improprie & per synecdochen clema pro helice capiat, quod apud authores factum non reperio) sed vt oschon vel moschon vocem vtrunque significare doceret. Quanquam ea pampinum & cuiusuis arboris ramulum tenerum proprie significat, helica fortassis improprie, neque enim eo vsu apud authores inuenimus: Latini tamen viticulam vtraque significatione dicunt. Sed his relictis ad rem præsentem: Galeno sermo est de ore matricis; quod quia foris apparet orbiculare (eandem enim ob causam cucurbitæ ori ipsum comparat, & τὸ τοῦ στομίου τῆς μήτρας τῷ ἐν κύκλῳ ἄκρον interpretatur) à figura ὄχλον dici existimat: quoniam & in oschis, id est capreolis, vt ipse interpretatur, figura orbicularis apparet. Mihi certe hæc Galeni interpretatio & oschij muliebris etymologia parum arridet. Alia enim orbicularis figura est oris cucurbitæ, cui aptius extremum muliebre pudendum confertur, ab ipso etiam Galeno: alia vero clauicularum & capreolorum, quæ per spiras & anfractus in se non redeuntes fit. Præterea quod ad rem ipsam, amphideon ab Hippocrate dici totum quod foris apparet mulieris pudendum puto, ideoque in singulari numero poni: partes autem eius vtrinque & oras legna in plurali: oschion vero aliam partem interiorem, nempe prominentem carunculam, quam Græci nympham quoque nominant, quæ interdum adeo excrescit vt ferro secanda sit: hanc recte ἐπανάστασιν, id est partem eminentem dixeris: sed non ἑλικοειδῆ, quod Galenus aut ipse finxit, aut ab alio confictum vsurpauit, nisi meum me in iudicium fallit. Ὄσχιον autem eandem partem non à figura dixerim, vt Galenus: sed quoniam prominet, ὄσχοι enim & μόσχοι vocantur ramuli prominentes, teneri & molles præcipue: Vnde forsan & oscheo virili, id est scroto nomen inditum, quod Etymologus ἀπὸ τοῦ ὀχεῖν deducit. Videtur autem natura carnem illam quam in viris circ scrotum consumpsit, in mulieribus ad ipsorum oschion quasi alterum scrotum transtulisse. Sed Galeno si errauit, errare facilius fuit, quod tres istæ partes muliebris pudendi omnes coniunctæ loco & circa extremum eius osculum habeantur. Ego Hippocratem virum parci sermonis & propriis vocabulis vti solitum, de re eadem tria diuersa vocabula protulisse vix crediderim. Ὀσχοφόρια celebritas seu festum Athenis fuit, cuius apud auctores, & in primis Plutarchum, crebra est mentio. In Oschophoriis pueri ingenui pubescentes (hi duo erant genere & diuitiis eximij, oschophori dicti, Varinus) eligebantur, qui ferrent ὄσχας, id est ramos ac palmites cum suis racemis (sic Hesychius & Varinus interpretantur) in templum Mineruæ Sciriados. Fuit & Athenis locus Oschophorion nuncupatus, à Phalero non procul, vbi Mineruæ templum fuit, Hesychius & Nicandri interpretes in Alexiph. Ab his Oschophorica carmina dicta, de quibus in primo de historia poetarum egimus, Gyraldus. Galenus ὄσχον & μόσχον synonyma facit, vt supra dixi, vtrunque in masculino genere: In Lexicis Græcis omnibus ὄσχη fœmininum legitur & exponitur κλῆμα βότρυς ἔχον ἐμπεφυκότας ἔχον: Suidas & Hesychius addunt eandem à quibusdam ἐρσχάδα vocari. In neutro etiam genere, multitudinis numero ὄσχια apud Hesychium & Varinum pro ijsdem palmitibus scribitur.

Μόσχος, ὁ ἁπαλὸς Suidas: nomen adiectiuum pro tenero & nouello. Hinc illud apud Homerum, μόσχοισι λύγοισι, teneris viminibus: Appion & Herodotus translationem esse aiunt à teneris bubus, id est vitulis, ἐπὶ τὰ τρυφερὰ καὶ λυγώδη φυτά, id est ad molles & flexiles plantas (ἐπὶ τὰ τρυφερὰ τῶν βοῶν, lege φυτῶν in Etymol.) Quanquam, vt ijdem addunt, lygos non de qualibet arbore vimen est, sed illa præcipue quæ Græcis agnos vocatur, Latine vitex vel Amerina salix: habet enim illa præcipue flexiles & vtiles ramulos. Dicuntur etiam per se & substantiue μόσχοι, nouelli ramuli ac teneri in quibusuis arboribus: κλάδοι νέοι, βλαστήματα νεόφυτα, κλαδίσκοι ἢ λύγοι, ἢ ἁπαλοὶ κλάδοι, Varinus: surculi recens enati, annotina germina & apta insitioni. Forsan & turiones aliquando reddere licebit: sic vocat Columella teneritates summas ipsarum arborum, quæ pecori in cibo conueniunt, vt hominibus etiam ex fruticibus & herbis quos Græci asparagos nuncupant, de quibus Galenus lib 2. de facultat alim. Siue aspharagos (inquit) Attico more, siue asparagos dicas, nihil interest. Sic autem vocant omnes ferè Græci τοὺς ἁπαλοὺς καυλούς, id est coliculos teneros, dum crescunt & ad fructum aut semen proferendum pergunt. Producunt sane ἐκβλαστήματα τοιαῦτα, id est germina huiusmodi, tum olera multa, tum stirpes in genere, non ab omnibus tamen illis ad cibum decerpuntur. In brassica priuatim κῦμα quasi κύημα per synæresin appellant: deinde de diuersorum olerum asparagis agens, subijcit: Aliud asparagorum genus est in fruticosis plantis, vt rusco, chamædaphne, & oxyacantha: à quibus differunt (per excellentiam dicti asparagi) regius & palustris (Latinè corruda) postremo bryoniæ, id est vitis albæ asparagi, Hæc Galenus. Cymas de brassica Latini etiam dicunt, Plinius libro 19. Brassica toto anno seritur, &c. cymas à prima sectione præstat proximo vere: hic est quidam ipsorum caulium delicatior teneriorque cauliculus. Itali etiamnum cymas aut cymolas vocant: hinc & Germanis natum videtur suum *kymen* & *kymle*. Columella libro 10. Græcorum imitatione genere neutro protulit, Frigoribus caules &, veri cymata mittit. Quòd autem μόσχοι de holeribus quoque dicantur, ex Etymologo etiam probari potest, cuius hæc verbba sunt μοσχύνεται, τρέφεται, κυρίως τὰ μοσχία, ἢ τῶν λεπτῶν λαχάνων φυτεῖα, ἢ φυτῶν, hoc est, μοσχύνεσθαι verbum nutriri & crescere significat: proprie autem dicitur de moschiis, id est teneris holerum aliarúmue stirpium surculis, μοσχεῖα vocat, quæ alij μοσχία: pro λεπτῶν lego ἁπαλῶν ex Suida, qui μοσχεύματα exponit ἁπαλὰ φυτὰ δένδρων καὶ λαχάνων. Notandum autem φυτὸν vocem quæ totam plantam proprie significat, per synecdochen pro surculo accipi. In Etymologico etiam φύτα potius quàm φυτεῖα legerim, & δένδρων quàm φυτῶν ex Suida: vt talis sit lectio, μοσχύνεται, τρέφεται, κυρίως τὰ μοσχία, ἢ τῶν ἁπαλῶν λαχάνων φυτὰ ἢ δένδρων. Verum pro μοσχύνεται etiam, μοσχεύεται mallem: Verbum enim μοσχεύειν, vt inferius dicam, sæpe apud authores legitur, μοσχύνειν nunquam, quod sciam. Huc formationis etiam analogia accidit. Nam sicut à δοῦλος, ὁδὸς, χωλὸς, &c. verba in εύω fiunt, sic & à μόσχος μοσχεύω: rarissima sunt in ύνω à nominibus in ος, vt à

Λεπτὸς

Λεπτὰ καὶ λεπτύνω. Μοσχία (nolim μοσχία paroxytonum, vt moris est in diminutiuis) ἁπαλὰ φυτά, id est plantæ teneræ: nimirum recens plantatæ vel insitæ, vel potius ipsi surculi, siue ad inserendum idonei, qui & μοσχίδια & μοσχεύματα dicuntur, nec non μόσχοι, vt etiam docuimus. Moschia vocant item Græci conceptacula in cepis quædam semen adseruantia, & ad maturitatem perducentia, Cælius: apud Hesychium & Varinum nihil aliud inuenio quod ad hanc rem quàm κρομμύου τὸ σπέρμα. (Thallos ceparum vocat Columella 11. 3. vt Beroaldus exponit) Iidem μόσχια interpretantur κρέα μοσχάρια, id est vituli carnes: in qua tamen significatione penultima per ει diphthongum scribi debet. Μοσχίδια, germina recentia, & vimina noua ac tenera, item fici nouellæ, id est nuper plantatæ, Varinus. Νέα μοσχίδια συκιδῶν, Aristophanes in Acharnensibus: interpres exponit μοσχεύματα σύκων: οὕτω δὲ καλοῦνται αἱ νεαρὰ συκαῖ. Flagella dicuntur Latinis cymæ arborum & ipsarum summæ partes, quæ ad cuiuscunque venti flatum mouentur: vnde etiam nomen traxerunt, ab eo quod flatibus petantur, Verg. Néue flagella Summa pete. Mihi inde dicta videntur, quod flagellorum instar lenta flexiliaque sint. Hæc quoque moschos & moschia Græce dixerim. Quòd si arbor inutili quadam fruticatione multos veluti caudices emittere videatur, cuiusmodi solent cerasus, prunus, corylus: tantum is caudex iustè appellabitur, qui est medius & robustior: alij autem vicini ab eadem radice prodeuntes, qui quidem desecari & transplantari solent, vt arbor crassior sit, & ne soboles luxurians parentem enecet, stolones appellantur, à vulgo in Gallia reiectons quasi reijciendi: Ab his (inquit Varro) Licinius Stolo primus cognominatus est, quod nulli in eius fundo reperiri possent stolones, quos circum arbores è radicibus effodiebat. Huiuscemodi stolones vocantur etiam soboles ab olescendo, Columellæ: In vineis appellantur pampini: vnde pampinare vites, superfluos stolones resecare. (In vite sobolem & rustico vocabulo suffraginem vocant, Ruellius.) Eosdem Cato cap. 51. pullos arborum vocat: Ab arbore (inquit) abs terra pulli qui nascentur, eos in terram deprimito. Pullulos quoque nominauit Plinius libro 17. Hinc pullulare & pullulascere verba, quasi pullulos emittere, Carolus Stephanus in Seminario. Ego istos quoque stolones Græce μόσχους appellauerim, & moschidia &c. quanquam & παραβλαστήσεις alias & παραφυάδες Theophrasto dicuntur: Pulli certe appellatio moschis pulchrè colludit. Παραφυάς, stolones adnascentes euellere. Μοσχεύματα in literis sacris interpretati sunt vitulamen, cum Latine viuiradix dici posset, Hermolaus. Virgulta appellat Vergilius, quæ quibusdam vulgò plantalia, aliis semina appellari placuit: nonnulli etiam palmites vocant: nempe surculos eos qui terræ committuntur, vt in arborem insurgant. Virgas interdum appellant Plinius & Columella, interdum etiam virgas malleolares. His itidem μόσχων nomen non negabimus. Arborum surculi qui in terram panguntur, vel seruntur, vocantur etiam semina, & plantæ, plantaria, seminaria, & Græcis quoque σπέρματα, quod Carolus Stephanus (sine authore tamen asserit. Quanquam seminaria & plantaria alioqui vocantur ipsi agri nouellis plantis nutriendis destinati. Ὁμοίως δὲ τῆς ἀμπέλου τὸ ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τῆς ἐκφύσεως τῶν κλημάτων τῶν δένδρων (forte legendum, Τῆς ἀμπέλου τὸ ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τῆς ἐκφύσεως τῶν κλημάτων ὁμοίως δὲ καὶ τῶν δένδρων) αἱ παραφύσεις, ἃς εἴποις ἂν παραβλαστήματα, ἢ κατὰ Πλάτωνα ἀναβλαστήματα, αὐτομολίαι καλοῦνται, καὶ μολεύειν τὸ ταύτας κόπτειν, ὡς τὸ τὰ πλήμινα πρεμνίζειν: ἐν γοῦν τῷ Ἀττικῷ νόμῳ τῷ περὶ τῶν κοινῶν γέγραπται, Μὴ αὐθεργεύειν, μηδὲ μολεύειν, μηδὲ πρεμνίζειν, Pollux libro 7. Et paulò post addit μοσχεύειν de arborum nutricatione dici, (aut si Græce manis, τὸ ἀνατρέφειν τὰ φυτά) quod moneo, ne quis forte verbum μολεύειν perperam scriptum existimet pro μοσχεύειν. Automolias (id est, stolones & pampinos) vt Pollux vocat, nusquam alibi hac voce reperio: Pro μολεύειν vero μολούειν apud Varinum, interpretatur autem ἐγκόπτειν τὰς παραφυάδας, id est pullorum sobolem recidere, pampinare. Ego κολούειν verbum in ea significatione malim, quod planè vsitatum est pro amputare, mutilare, & imminuere. Cæterum μοσχεύειν idem significare mihi videtur apud Theophrastum de causis plant. lib. 3. cap. 3. vbi cũ docuisset phyteuteria, id est surculos inserẽdos leues & minimè scabros esse debere, nec vllos habere nodos, siue cæcos, siue etiã sanos & germinantes: quoniã vis in germina abeat & fruticando dispergatur: subdit, Eandem enim ob causam ἀπὸ τῶν δένδρων ἔνιοι μοσχεύουσιν, οἱ δὲ περὶ ἀκρέσπερον ἀφαιροῦσι τῶν κλάδων, id est arborum stolones circa truncum infra & radicem, aliqui resecant, alij etiam luxuriantem in ramis germinationem abscindunt, nempe in superiore parte arboris. Et paulò post seminis, id est surculi inserendi, infirmitati consulendum monens: Ideo, inquit, qui inserunt curant, vt surculi ad eandem cœli regionem spectent, quam prius in arbore sua, & vt in simili vel meliore solo insitio fiat, denique vt à robustiore parte arboris surculi auferantur: tales autem sunt qui circa imum truncum & iuxta radices nascuntur (pullos & stolones vocant) quos relectos inserunt, sic enim verto καὶ περιμοσχεύοντες φυτεύουσιν. Quasi diceret, eo tempore quo arbores à stolonibus purgant, eodem mox aliquos de iis plantant. Eo autem robustiores sunt omnes ferè arborum surculi quo inferiores in trunco nascuntur: habent enim illi tanquam rudimenta quædam radicum, aut vim ad crescendum maiorem ob radicum viciniam, (τὰ ὑπὸ ῥιζῶν, Gaza non rectè vertit, quæ fibris suffulta sunt) καθάπερ τὸ μεμοσχευμένον, id est quemadmodum stolo recisus. Cupio equidem studiosos cum Gazæ translatione conferre nostra & iudicare. Omnis autem illius error inde mihi ortus videtur, quod μοσχεύειν semper pro viuiradices facere exponit, cum plærunque simpliciter stolones recidere significet. Sed quid si viuiradix de sola vite dicatur? (est enim hæc vitis surculus cum radice exemptus, quo ipso à malleolis & taleis differt) vt non Gaza solum, sed Hermolaus, Budæus, & alij recentiores hactenus circa hanc vocem decepti sint omnes: quod ego quidem in præsentia nondum assero, sed illis quibus otij plus est & rei rusticæ amor inquirendum propino: & hoc etiam inter cætera an Budæus viuiradicem rectè φυτευτήριον Græce nominauerit, cum Theophrasto libro 3. cap. 6. de causis, φυτευτήριον vel φυτὸν, & alibi φύτευμα, surculum inserendum significet, quem & semen Latini dicunt, vt illic Gaza transtulit: Quanquam idem mox capite septimo: vbi lapides circumponi iubet περὶ τὸ πρέμνον τοῦ φυτευτηρίου, transfert, circa stolonem plantæ, rectius translaturus circa truncum (vt Palladius etiam vocat) cui insitus est surculus. Mihi certe rectè nominari videtur, φυτευτήριον in genere quicquid nouellum plantandum est, siue id viuiradix sit, siue surculus, siue stolo, siue talea, siue aliud quàm propriè dictum semen, vt apparet ex fine capitis 2. & initio tertij, libri 2. historiæ plantarum Theophrasti. Quin & propagines forsitan tum vitium tum arborum, ad idem moschidiorum nomen admittentur, quod quis ex hisce Varini verbis conijciat. Μοσχεύειν (inquit) apud rusticos est palmites inuersos in scrobem imponere vt radices mittant, & postea transplantare: Aut si Græce mauis, Μοσχεύειν παρὰ γεωργοῖς τὸ ἐνθεῖναι ἀνεστραμμένας τὰ κλήματα ἐν ὀρύγματι γῆς, ἐπὶ τῷ ἐκφῦσαι ῥίζας. εἶθ᾽ οὕτως ἐμφυτευθῆναι: lego μεταφυτευθῆναι. Nam Theophrastus libro primo de causis plant. capite 2: vbi palmam arborem non semine solum nasci scribit, vt reliquæ arbores quæ siccæ & simplici caule sunt, & circa imum truncum non pullulant, sed etiam virgis eam Babylonios plantare, his verbis vtitur: Τὰς τε γὰρ ῥάβδους φασὶ μοσχεύειν περὶ Βαβυλῶνα τὰς ἁπαλωτάτας, καὶ ὅταν

ἐμβιώσωσι

ἐμβιώσασι μεταφυτεύουσι. καὶ ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα τόποις, ἐάν ἀποκόψας τις ἄνω φυτεύσῃ, ῥιζοῦται, &c. ἔτι δ᾽ ἂν πλάγιος, ἐν ψιλῷ ὑγρῷ τεθῇ, &c. Hoc est, vt Gaza vertit, Virgas enim tenerrimas Babylonios viuiradices efficere, adultasque transferre accepimus. Quin & Græciæ si quis ramos superne decisos serat, radix demittitur, &c. Item si truncus inuersus deponatur, sitque solum humectum, &c. Videri posset hic Theophrastus μοσχεύειν verbum aliter quàm aliâs vnquam accipere, nempe pro eo quod est ramos è superiore arboris parte recidere, cum pullos siue stolones inferius nullos habeat. Ego verò hunc locum ita exponendum puto, palmam non sine semine solum nasci, sed aliter quoque, in Babylone enim stolones eam producere qui serantur, & cum in terra comprehenderint (ἐμβιοῦν vocat, cui synonymum ῥιζοῦσθαι) transferantur: In Græcia vero quanquam simplici & sine stolonibus trunco proueniat, illic tamen quoque aliter quàm semine, nempe ramis superne resectis & terræ commissis plantari. Plinius certe libro 17. cap. 10. fruticationes à radicibus (à quibus vt etiam à trunco imò virgulta plantanda sumuntur) palmis manifestè tribuit, ijsque vt similiter vlmis, arboris suæ & ramorum vmbram nihil obesse ait: cum eædem in cæteris arboribus quæ hanc sobolem habent, vmbra plerunque pereant. Eandem rem in historia plant. lib. 2. cap. 2. Theophrastum ita tractare legimus, Ἀπὸ σπέρματος μόνον φύεται πᾶν τὸ κωνοφόρον, ἔτι δὲ φοῖνιξ: πλὴν εἰ ἄρα ἐν Βαβυλῶνι καὶ ἀπὸ τῶν ῥάβδων ὥς φασί τινες μελύνειν: Gaza sic reddit, Ex semine tantum nascuntur omnes coniferæ, item palma: ni forte apud Babylonem è virgis quoque proueniat, sicut nonnulli asseuerant, pro μελύνειν legendum censeo μοσχεύουσι, vt supra. Quòd si quis obtineat Theophrastum omnino palmas absque stolonibus esse intellexisse, & tamen μοσχεύειν verbum de eis vsurpasse: concedam illi μοσχεύειν interpretari pro eo quod est in seminarium vel plantarium (veluti vitulum aut pullum ad nutricem) pangere & deponere ramum, vt iam adultus inde transferatur: quæ tamen expositio à nullo hactenus clare prodita est: mihi quidem satis probatur. Est autem hoc quoque notandum in superioribus verbis, vbi Græce legitur in excusis codicibus, ἔτι δ᾽ ἂν πλάγιος, Gazam vertisse, si truncus inuersus deponatur: cui versioni nonnihil astipulantur Varini verba hæc superius recitata, μοσχεύειν τὸ ἐντεθῆναι ἀνεστραμμένα τὰ κλήματα. Plinius libro 17. cap. 10. Folia palmarum (inquit) apud Babylonios seri, atque ita arborem prouenire, Trogum credidisse demiror. At ego Plinium magis miror, qui cum ex illo Theophrasti loco vbi is de prouentu palmarum docet, multa in suum opus transtulerit, non obseruauerit Theophrastum hoc de virgis palmæ non foliis (quod ridiculum esset) narrarê scribere. Porrò libro 2. cap. 3. historiæ plantarum, Theophrastus μόσχευμα nominat, plantam è semine propriè dicto satam: Amygdala quoque, inquit, semine sata degenerat, tum sapore, tum quod dura ex molli redditur: Idcirco adultam inserere, aut plantam sæpius transferre præcipiunt: hic pro moscheuma Theodorus plantam rectè conuertit. Quanquam igitur vt plurimum etiam verbum μοσχεύειν Theophrasto, non ad quasuis plantas ramósue aut surculos plantandos, sed stolones & pullos accommodetur, aliter tamen interdum ab eo accipi, nulla contentione negauerim (nam quæ hic scribo, dubitando magis & interim ipse mecum addiscendo inter tot authorum difficultates, quam docendo asserendóue scribo) de insitione certe nusquam ab eo vsurpari reperi. Habet enim insitio alia & sibi propria vocabula. Μόσχευμα, πᾶν τὸ ἁπαλόν, Nicandri interpretes Μοσχεύεσθαι, γεννᾶσθαι, Hesychius & Varinus. Μοσχεύων, μεταφυτεύων, transplantans, transferens, Suidas: Qui etiam in his Eunapij verbis Οὗτοι μὲν ὧδε μένοντες ὑπεμόσχευον τὸν πόλεμον (id est, illi quidem hoc in loco manentes bellum clam fouebant & nutriebant) exponit ὑπέτρεφον (lego ὑπέτρεφον) & ὑπεφύτευον. Τὰ μοσχεύματα τιθέναι δεῖ εἰς τὰς ἐπικρατείας χώρας μᾶλλον ἐμβάλλειν, ἢ τὰ φυτεύματα πάντων τῶν δένδρων: ὅτι τὰς ῥίζας τὰς καθιεμένας τῶν φυτευμάτων ἀσθενεῖς οὔσας σήπει: τὰ δὲ μεμοσχευμένα (sic enim lego) ἰσχυρότερα, εὐθὺς ἀντιλαμβάνεται: τὰ δὲ παχέα (forte παχία) τῶν φυτῶν, εἰς μὲν τὴν ἐπικρατείαν οἰκεῖα, &c. Verba sunt Theophrasti libro 3. de causis cap. 17. Quæ quidem ego longe aliter quàm Gaza sic verterim. Commune hoc omnium arborum est, vt moscheumata, id est auulsi à trunco inferiore rami, magis quàm reliqui (id est minores & superne decerpti surculi) solo humido mandentur. Ratio est, quoniam humor radices surculorum quæ deorsum emittuntur infirmæ, putrefacit: stolonum vero vel auulsionum plantę cum robustiores sint, statim comprehendunt. Sunt autem crassiores plantæ humido solo aptiores. Artificiosas plantationes, quæ non sponte naturæ, sed arte & industria fiunt, præter insitiones Theophrastus de historia plantarum, initio libri 2. quinque commemorat, ἀπὸ παρασπάδος, ἀπὸ ἀκρεμόνος, ἀπὸ κλωνὸς, ἀπ᾽ αὐτοῦ στελέχους, τοῦ ξύλου κατακοπέντος εἰς μικρά: hoc est, auulsione, ramo, surculo, ipso trunco, ligno minutatim conciso, interprete Gaza. Hic licet ex professo & copiose de plantandi differentiis agatur, moscheumatum tamen nulla mentio: vnde apparet, moscheumatis propriè dicti & ex auulsione plantationem eandem esse. (Plinius 17. 10. hunc Theophrasti de ligno minutatim conciso locum non intellexit, & manifesto errore ad insitionem illam transtulit quæ fisso arboris trunco fit.) Est autem eius quod auellitur, differentia triplex, aut enim radicis aliquid simul auellitur, aut saltem stipitis, aut nec huius nec illius quicquam: quo postremo modo punica & malus verna exoriuntur, vt ibidem scribit Theophrastus. Et mox capite 2. Ἀπὸ παρασπάδος ἢ καὶ ῥίζης οὐδὲν φύεσθαί φασι τῶν μὴ παραβλαστανόντων. Ἅπαντα δὲ, ὅσων πλείους αἱ γενέσεις, ἢ ἀπὸ παρασπάδος, καὶ ἐπὶ μᾶλλον ἡ ἀπὸ παραφυάδος, ταχίστη τε καὶ εὐαυξής, ἐὰν ἀπὸ ῥίζης ἡ παραφυὰς ᾖ. Quæ Gaza sic vertit, Auulsione aut radice nihil ex iis, quæ ab imis plantigera non sint, exoriri posse arbitrantur. Cunctorum autem, quorum generatio numerosior est, ea quę auulsione, atque etiam magis quæ sobole perfici potest, ocyssima, & auctu perfacilis est, si ab radice soboles accipiatur. Constat igitur auulsiones trium generum esse, quę licet omnes paraspades & moscheumata Græcis in genere dicantur, illam tamen quæ cum radice simul euulsa fit, priuatim παραφυάδα nominari (sobolem ex Plinio apte reddit Gaza:) & hanc solam Latinis viuiradicem nominari, idque in vitibus vel solum vel maxime: Græci ἐπίρριζον vel ἔνριζον παραφυάδα (vt Theophrastus de caus. 2. 2.) ἢ μόσχευμα dicunt, tum in vitibus tum in cæteris arboribus: Cæterum ea quæ ab imo plantigera non sunt, sed sicca, simplicique stipite (ξηρά, μονοφυῆ, ἀπαράβλαστα) nec auulsione, nec ramo aut surculo plantari posse, docet Theophrastus libro 1. de causis cap. 1. Didymus in Geoponicis Græcis libro 5. qui de vitibus est, viuiradices vocat ἔνριζα φυτά, malleolos autem τὰ ἀπὸ κλήματος φυτά, propaginem, αὐτόρριζα κληματίδα: surculos qui arboribus immittuntur vel inseruntur ἐνθήματα, vnde & verbum ἐνθηματίζειν inserere: denique truncum in quem insitio fit, τὸ ὑποδεχόμενον φυτόν: Idem libro 10. quatuor modis arbores plantari docet, aut semine, aut ἀπὸ παρασπάδων τῶν λεγομένων μοσχευμάτων, id est auulsione & viuiradicibus (neque enim distinguit vt Hermolaus, qui differre quidem parum ait, sed quomodo differant omittit: ego non aliter differre puto, quàm quod μόσχευμα interdum de aliis etiam ramis soleat efferri, tanquã communius vocabulum: paraspades vnam & certam significationem de imis circa truncum & radicẽ adnatis perpetuo retinent:) aut ἀπὸ πασσάλων, id est taleis, aut ἀπὸ κλάδων, id est surculis. Transtulit hinc quędam Varro, lib. 1. cap. 39. & 40. & paraspades vel moscheumata

viuiradi-

viuiradices videtur interpretari. Plinius libro 17. cap. 10. Natura & plantaria demonstrauit, multarum arborum radicibus pullulante sobole densa. & patiente matre quas enecet, &c. Nullis vero tales pulli proueniunt, nisi quarum radices amore solis atque imbris in summa tellure spatiantur. Omnia ea non statim moris est in sua locari, sed prius nutrici dari (hoc etiam μοσχεύειν Theophrastus dicere videtur) atque in seminarijs adolescere, iterumque migrare. Hæc Plinius: sunt autem pulli illi ex radicibus paraphyades Theophrasti. Et mox paulò, Et aliud genus (inquit) simile natura monstrauit, auulsique arboribus stolones vixere: quo in genere & cum perna sua auelluntur, partemque aliquam è matris quoque corpore auferunt secum fimbriato corpore: Hæ scilicet paraspades & moscheumata Theophrasti sunt: quas dum in arbore sunt παραβλαστήσεις etiam & πλάγια nominat, nepotes Gaza conuertit. Errat autem Carolus Stephanus qui stolones cum pullis Plinij confundit. Ex eodem euentu est (inquit Plinius ibidem) surculos abscissos serere. Viuiradicum certe in hac arborum plantatione nusquam meminit. Cæterum ramorum & surculorum plantaria vt Theophrastus, non distinguit: nam Theoph. libro 1. cap. 10. de caussis, Multa, inquit, ἀπὸ κλωνὸς nasci non possent, ἀπὸ ἀκρεμόνος possunt) quemadmodum & alia quædam aliter quàm Theophrastus quod ad hoc negotium attinet, eodem in loco tradit. Quæ nos lectori relinquimus: qui ista πάρεργα à nobis rei rusticæ studio collecta vtut sese offerebant, boni consulet. Μοσχοσίταρον, fœnograecum Nic. Myrepso, vt Fuchsius exponit. Μοσχαῖοι, σκιρτητικοί, Hesychius & Suidas: lasciui & exilientes vitulorum instar.

Icones. Et in medio sedis (in cælo) & in circuitu sedis, quatuor animalia plena oculis ante & retro. Et animal primum simile leoni, & secundum simile vitulo: & tertium animal habens faciem quasi hominis, & quartum animal simile aquilæ volanti &c. Apocal. 4. Vide in Leone H a. Moloch fuit imago concaua, habens septē conclauia, vnum aperiebat similæ offerendæ, aliud turturibus, tertium oui, quartum arieti, quintum vitulo, sextum boui. Qui verò volebat offerre filium, huic aperiebatur septimum conclaue. Et facies huius idoli similis erat vitulo &c. Munsterus in Tophet. Menæchmi statuarij vitulus genu premitur replicata ceruice, Plinius. Μοσχηδὸν, in morem vituli, vt ταυρηδόν: Nicander in Alexipharmacis eum qui buprestin hauserit, lac ex mamillis sugere iubens, ita scribit, Ἠέ γε καὶ θηλῆς ἄπο δὴ βρέφος ἐμπλάσαιτο Ἀγρευθεὶς, μόσχος ἢ πόριν μοσχηδὸν ἀμέλγειν. Μοσχηδὸν apud Hesychium & Varinum exponitur ἑξῆς καὶ ἀνενδότως, id est continuo deinceps ductu & sine intermissione, qualis forte & vitulorum suctus est ex vberibus matrum, vt propriè ad potum referatur, quo sensu tamen μοσχηδὸν libentius dixerim & ἀμυστί. Μοσχίας, aries triennis, Eustathius, Agnus nuper natus Polluci μοσχίον est. Istro verò in Atticis dictionibus (vt Varinus citat) μοσχίας est aries trimus. Moschiæ lepores vestigia habent odoratiora, quorum odore canes in furorem aguntur, Pollux. Violam idcirco dictam ion Græci putant, quod cum Io in vaccam à Ioue conuersa esset, terra florem illum pabulo bouis eius fuderit. Nostri quoq; violam quasi vitulam, imitatione Græca videri possunt appellasse, Hermolaus. Μοσχαροσῖτος, ὁ ἀπηχέμενος, καὶ χοῖρος ἤδη καρπὸν ἔχων, Hesychius: Varinus & Suidas non habent, nec mirum cum vox sit corrupta.

Pomponius Vitulus viri nomen apud Varronem. Idem circa finem libri 2. Discedimus (inquit) ego & Scrofa in hortos ad Vitulum Nigrum Turannium. Vitellius Galba Cæsar fuit. Moschi sophistæ hydropotæ meminit Cælius Rhodig. lib. 6. in fine capitis 4. ex Athenæi libro 6. Moschus grammaticus Syracusanus, Aristarchi familiaris, alter à Theocrito Bucolicorum poëta, Suidas. Antiquum de atomis dogma (si Posidonio credimus) Moschi est, hominis Sidonij, qui ante Troianas res fuit, Strabo libro 16. Moschionis παρασίτου vel παραμασίτου mentio est apud Athenæum libro 6. & Moschionis coci celeberrimi libro 12. Μοσχίνη mulier fuit Attica ἰαμβοποιήτρια, mater Hedyles, cuius Hedyles filius fuit Hedylogus Samius vel Atheniensis, qui ab Athenæo citatur.

b. Μαίσωλος, animal quadrupes in India, vitulo simile, Varinus, Hesychius. Elephanti pariunt singulos magnitudine vituli trimestris, Plinius. Bubalos proprie dictos gignit Africa, vituli ceruiue quadam similitudine, Plinius. Moschum aliqui dictum putant, quod Græci animal hoc ex quo moschus colligitur, vitulorum colorem habere iudicarunt, quos μόσχους & μοσχάρια appellant, Brasauolus. Μοσχῆ, ἡ τοῦ μόσχου δορά, id est pellis vituli apud Anaxandriden, Pollux. Μοσχέη, idem. Ἐν δὲ νέας ἁπαλᾶν ἐκ ἐχμαλᾶν καλὰ δέρματα: πᾶς μοι ἀπάντας, Λίψ κόμαισι τρυγοῖσι ἀπὸ σκοπιᾶς ἐτίναξε, Theocritus Idyllio 9. Aron herbam aliqui vulgo pedem vituli vocant, Syluaticus. Antirrhinon vocatur herba flore hyacinthi, semine vituli narium, Plinius: Hanc & bucranon vocant, Galenus in Glossis. Dioscorides etiam semen eius vituli naribus confert: Est & inter hippoglossi nomina antirrhinon. Burrhum olim appellabant vitulum, qui rostro esset ruffo, Thylesius.

c. Οἴη τ' ἐξ ὑμένων νεαλὴς ἀπὸ οὔθατι μόσχος βρέφθη, ἀναχεύασα χύσιν μητρικὰ θηλῆς. Nicander in Alexiphar, vbi contra buprestis venenum lac ex vberibus sugendum consulit. Iosephus author est in mutatione legis sacrificiorum Hierosolymis in templo, vitulam inter manus sacrificantium peperisse agnam, Albertus Magnus. Vitulum aliquando capite pueri natum esse testatur Aristoteles de gener. animalium libro quarto, capite tertio.

d. Ὡς δ' ὅταν ἄγραυλοι πόριες περὶ βοῦς ἀγελαίας
Ἐλθούσας ἐς κόπρον, ἐπὴν βοτάνης κορέσωνται,
Πᾶσαι ἅμα σκαίρουσιν ἐναντίαι: οὐδ' ἔτι σηκοὶ
Ἴσχουσ', ἀλλ' ἀδινὸν μυκώμεναι ἀμφιθέουσι
Μητέρας: ὣς ἐμὲ κεῖνοι ἐπεὶ ἴδον ὀφθαλμοῖσι, &c. Loquitur autem Vlysses de sociis, cum ex belluina forma in homines redijssent, apud Homerum Odysseæ libro 10.

e. Πυόσαγος ξύλον καμπύλον, τοῖς μόσχοις περὶ τοὺς μυκτῆρας τιθέμενον, ὃ κωλύει θηλάζειν, Hesychius. Κυνοῦχος μόσχειος locum vel saccus è pelle vitulina: vt in cane venatorio dicam.

f Caro vitulina nominatur Plauto in Aulul. Cicero libro 2. de diuin. An tu, inquit, carunculæ vitulinæ mauis, quàm imperatori veteri credere? Idem Pæto lib. 9. Integram famem ad ouum affero, itaque vsque ad assum vitulinum (quidam hîc vitellinum legunt, sed vetus exemplar vitulinum habet) opera perducitur. Κρέας μόσχειον Græci dicunt: Apicius vitellinam dixit, & Itali hodie pro vitulo vitellum. Imperator Valens legem Orienti dixerat, Ne quis vitulinam esitasse carnem vellet dum agricolationi consultum cuperet, Cælius. Aegyptios Agesilao vitulos saginatos misisse apud Athenæum alicubi legimus. In vitulis præcipue musculosam & superiorem femoris partem, nostrates vocant *rorbraten*, quoniam os femoris in ea cannæ speciem refert.

h. Bacchus cur ταυροφάγος & μοσχοφάγος dictus sit, ex Aristophanis interprete in Tauro ostendi. Μοσχοφαγία, sacrificium quoddam celebratum in Salamine Cypri, Hesychius & Varinus: apud Suidam per τ. simplex legitur: dubitauerit sanè aliquis an μοσχοφαγία scribi debeat: Monophagorum celebritatis apud Aeginentes Gyraldus meminit ex Plutarchi Quæstionibus Græcis: Est & alia ὠμοφαγία dicta. Vitulam deam Victoriam dici

Piso pu-

Piso putauit: cuius rei hoc argumentum protulit, quod postridie nonas Iulias re bene gesta, cum pridie populus à Thuscis in fugã versus esset, vnde Populi fugia dicta sunt, post Victoriam certis sacrificijs fiebat vitulatio. Quidam interpretati sunt quod potẽs esset vitæ tolerandæ: hinc illi pro frugibus sacra fiebant, quod obseruat Macrobius. Hyllus in lib. de Deis, Vitulam deam ait quæ lætitiæ præesset: vnde etiam Vitulatio & Vitulari. Varro in lib. Rerum diuinarum ait, quod pontifex in sacris quibusdam vitulari soleat, quod Græci παιανίζειν vocant. (Hinc illud Vergilij, Lætumq; choro pæana canentes.) Titius vero vitulari interpretatus est, voce lætari. Quidam de hac dea Vergilium intellexisse volunt, cum cecinit, Cum faciam vitula (pro vitulatione, sacrificio ob lætitiam facto) pro frugibus ipse venito. Hæc Gyraldus ex Macrobij lib. 3. cap. 2. Saturn. Vitulari veteres dixerunt pro lætari, testibus Festo & Nonio, Plautus in Persa, Commodanti lubens, vitulorque merito. De Apide vitulo copiose in Tauro locuti sumus: vbi & vituli aurei à Iudæis idololatris in Choreb consecrati mentionem fecimus. Mactatos crederet illic Lactentes vitulos, Amathusiacasq; bidentes, Ouidius Metam. 9. Dum faciam vitula pro frugibus, Vergil. Sic Seruius videtur legere. & Macrobius lib. 3. cap. 2. Sic Columella, Nisi prius catulo feceris. Alij malunt vitulam quarto casu legere, vt dicimus rem diuinam facere: sed illi à doctioribus non approbantur. Circa vitulos duæ sacrificantibus dictæ leges: Vitulum probari, si articulum suffraginis cauda contingat: breuiore non litari. Vitulos item ad aras humeris hominum allatos, non ferè litare: sicuti nec claudicante, nec aliena hostia deos placari, nec trahente se ab aris, Cælius ex Plinio. Aristophanis interpres in Acharnẽsibus (vbi poeta dixerat χοῖρον ... θύσιμον ἐπὶ κέρκον οὐκ ἔχει id est porcum nõ esse idoneum sacrificio, eò quod cauda careret) addit, colura, id est mutila non licere sacrificari. Bouis fœtus sacrificio vicesimo demum die purus est, Plinius. Boues mares, eosdẽmque mundos & vitulos, vniuersi Aegyptij immolant, Herodotus. Vide nonnihil etiam suprà in sacrificijs ex boue. Mineruæ virgini virgo cæditur vitula, Arnobius. Ex bobus, vitulis, & pecudibus laudatissimæ vitulæ ad deorum placamenta habebantur, Gyraldus. Pythagoram aiunt suis sectatoribus permisisse, vt gallum, agnum, & alia quædam paulò antè nata præter vitulum, ritè sacrificarent, Item. Ambaruale sacrum, nisi de porca fœcunda aut grauida aut vetula fieri non consueuit, Vide in Sue h. in sacrificio Cereris ex Sue. Veteres Græci hœdorum, agnorum, vitulorumq; inspectis intestinis, futura prædicebant, Gyraldus, ex Pausania. In Lunæ deliquio Aemylius Paulus aduersus Macedonas imperator, vndecim ei vitulos, id est moschos, immolasse narratur: etiamsi eo vocabulo tauros accepit interpres, Cælius. De immolando porco, agno, vitulo, mentio fit apud Catonem cap. 141. Italiam à vitulis dictam Varro scribit, authorem citans Pisonem. Regionem tertiam Italiæ tenuerunt priuatim dicti Itali, Plinius. Vitella, Βιτέλλα, oppidum Italiæ, vnde Vitellinus, Stephanus. Moschouitas quidam interpretantur populos illos, qui à Ptolemæo Hamaxobij, à Pomponio Mela Hamaxobitæ dicuntur, populi Sarmatiæ in Europa, qui ędium vice plaustris vtebantur: hamaxa enim Græcis plaustrum est, quamuis alio hodie loco quàm olim siti videantur.

Luceriæ oppido Heluetiæ fuit vitulus qui à posteriore parte ceruus apparebat, Nic. Clauserus. Carolus 5. in expeditione Africana cùm in Largheram nobilem Sardiniæ vrbem appulisset, eadem nocte res insolita contigit: bos enim vitulum bicipitem peperit, quem mulier, cuius bos erat, videndum Cæsari obtulit, Nicol. Villagagn. Prodijt venalis anno 1552 pictura quædam vituli monstrosi, quem vacca pepererat Bonnæ in episcopatu Coloniensi die 16 Maij eiusdem anni. Monstrum illud habebat duo capita, quorum vnum ab vno latere leporis caput referebat, tres oculos & duo corpora sibi inuicem opposita, quorum pars posterior tota erat glabra, cauda verò subnigra & pilosa: item septem pedes, quorum vnus tres gerebat vngulas. Vixisse aliquandiu hoc monstrum & à multis visum fuisse testatur author picturæ.

Prouerbium, Taurum tollet qui vitulum sustulerit, in Tauro explicaui. Μόσχος ᾄδων Βοιώτιον, Moschus canens Bœoticum, in multiloquos & inepte loquaces. Moschus hic citharœdus fuit imperitus, qui citra respirationem vocem in longum producebat. Bœoticum autem vocant cantionis genus veluti Phrygium aut Doricum, Erasmus, Suidas & Apostolius. Aristophanes in Acharnensibus, ἀλλ' ἕτερον ἥσθην, ἡνίκ' ἐπὶ μόσχῳ ποτὲ Δεξίθεος εἰσῆλθ' ᾀσόμενος Βοιώτιον id est, Sed aliud est quod me oblectauit, cum scilicet ἐπὶ μόσχῳ Dexitheus ingressus est vt caneret Bœotium. Scholiastes ἐπὶ μόσχῳ exponit post Moschum, qui ineptus citharœdus Agrigentinus fuerit: Alij propter vitulum, eò quòd victori præmium daretur vitulus. Bœoticum autem melos Terpandrum inuenisse ferunt, sicut & Phrygium. Cæterum Dexitheus optimus fuit citharœdus, & victor in Pythijs: alij eundẽ frigidum & ineptum fuisse aiunt, Hæc Scholiastes. Aliquid cito factum significaturi Vuestphali, dicunt *Ehe dann das kalb sein auge leckt*. Antequam vitulus oculum lambat, vt Latini Citius quàm asparagi coquãtur. Lusciosum Latini lolio victitare prouerbiali ioco dicunt, Germani quidã in eundem, *Vuo er recht inein hauss sicht, da vuerdenn die kälber blindt*. Si oculos in domum conuertat, vitulos excæcabit.

DE BVSELAPHO.

Ex Mauritaniæ desertis locis (inquit Ioh. Caius Anglus ad me scribens) aductũ ad nos est animal bisulco vestigio, magnitudine cerueę; forma & aspectu inter ceruam & iuuencam, vnde ex argumento voco buselaphum seu bonicernum, moschelaphum seu buculam ceruinam capite & aure longa atque tenui, tibia & vngula gracili vt ceruæ ita vt ad celeritatem videatur factũ animal. Cauda pedali longitudine, & paulo amplius, forma caudæ vaccinæ quam simillima, sed breuitate accedẽs propius ad ceruinam: natura quasi ambigente ceruæ ne esset an vaccæ: per superiora, ruffa & lenis, per ima, nigra & hirta. Colore corporis fuluo seu ruffo vndique pilo sessila cutiq; æquato, in fronte stellatim posito, at sub cornibus per ambitum erecto. Cornibus nigris, in summo lenibus, cætera rugosis, rugis ex aduersa parte sibi viciniorib us, ex auersa, ad duplam aut triplam latitudinem à se diductis. Ea cornua primo suo ortu digitali tantum latitudine distantia paulatim se dilatant ad mediam vsque sui longitudinem & paulo vltra, qua parte distant pal. tres com. & semissem, tum se reducunt leniter, & recedunt rursum in auersum, ita vt extrema cornua non distent nisi pal. duorum, dig. trium & semissis interuallo. Longa quidem sunt ped. vnum & pal. vnum: crassa verò in ambitu ad radices, pal. tres.

Caput à vertice, qua parte linea nigra inter cornua diuiditur, ad extremos nares, longum est pedem vnum palmos duos & digitum vnum: latum qua est latissima, in fronte videlicet paulo supra oculorum regionem, digitos septem: crassum in ambitu, qua maximum est, ped. vnum, & pal. tres. Dentes habet octonos, ordine caret superiori, & ruminat: Hubera sunt duo corpori æquata, quo constat iuuencam esse, nec dum fœtam. Placidissimum animal est & tractabile, ludibundumque, saltu valens atque cursu. Quibusuis per famem vescitur, pane, phormagine, carne salita, fœno, herba, & quouis oblato: vsus eius est in venatione, caroque dulcis.

DE BVBALO.

A.

BVBALI nomen omnino incertum eſt, non hodie ſolum, ſed iam Plinij ſeculo confuſum. Alius enim Græcorum bubalus eſt, cui nullum aliud apud Latinos nomen cõtigit, vt peregrinis pleriſq;: de hoc alio loco inter capreas, quibus adnumeratur, docebo. Alius quem vulgo bubalum vel buffalum vocant, qui de boum ſylueſtriũ genere eſt, nec vllum peculiare apud Græcos quod ſciam, nomen habet: Cum inter ſylueſtres alij quidam certa habeant nomina, ſiue propria, ſiue à regionibus ſumpta, vt bonaſi biſontes, Indici &c. Accedit hoc etiã difficulatis, quod diuerſos ſylueſtres boues (vt Plinij tempore olim vros hodie multi, præſertim in illis regionibus ad quas aliunde adducuntur) vulgus bubalos appellat. Pauciſſima animalia (inquit Plin. lib. 8.) Scythia gignit: pauca contermina illi Germania: inſignia tamẽ boum ferorum genera, iubatos biſontes, excellentiq; & vi & velocitate vros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomẽ imponit: cum id gignat Africa vituli potius ceruiúe quadam ſimilitudine, Hæc Plinius. Sed quanquam diuerſi bones ſylueſtres bubali nominentur à quibuſdam, maximè tamen & à plurimis bos ille, cuius effigiem appoſuimus à præſtantiſſimo medico Cornelio Sittardo Norimberga ad me miſſam, bubalus appellatur; qui inter cicures & ſylueſtres medius ferè mihi videtur. Hunc Perottus apud veteres in vſu fuiſſe negat: & addit, ex Africa primum id animal allatum prodi Ego Plinij verbis iam recitatis, quibus proprie dictum, id eſt Græcorum bubalum, in Africa gigni ſcribit, hominem deceptum ſuſpicor. Quanquam bubali, quos priuatim ſic vocitamus, ex quibus locis primum aduecti ſint, certi nihil habeam Albertus Magnus meminit magnorũ bubalorum ſylueſtrium, qui *viſent* apud Germanos appellentur, hos ego biſontes interpretor, de quibus pluribus dicam inferius. Eraſmus Stella in libro de origine Bruſſorum, Buffelus, inquit, quadrupes habet barbam veluti capra, alioqui ſimilis boui per omnia, &c. Hunc ego vrum eſſe docebo infra. Iſidorus etiam bubalos caprearum generis cum bubalis bubus confundit: Bubali (inquit) vocati ſunt eò quod ſunt ſimiles boum, adeò indomiti, vt præ feritate iugum ceruicibus non recipiant: hos Africa procreat. At illi qui caprarum ſylueſtrium generis ſunt bubali, quos in Africa naſci conſtat, neque bubus (vtiulis tamen aliquo modo) ſimiles eſſe, nil mirum ſi iugum non recipiant. Quod autem de noſtris non Africanis agat bubalis Iſidorus, vel inde apparet, quod biſontibus eos coniungit. Martialis in Libro ſpectaculorum, Carpophorum quendam laudans, Illi ceſſit atrox bubalus atque biſon. Domitius interpres recte bubalum exponit vrum, illum dico qui inter boues ſylueſtres omnium maximus eſt, & propriè vrus dicitur. Plinius bubalum vulgarem intelligere videtur, vbi ſcribit è boue ſylueſtri nigro, ſi ſanguine ricini lumbi perunguntur mulieri tædium Veneris fieri dicit Oſthanes. Ariſtoteles apud Arachotos (Indiæ ciuitatem) boues ſylueſtres eſſe tradit, qui differant ab vrbanis, quantum inter ſues vrbanos & ſylueſtres intereſt: colore atro, corpore robuſto, rictu leuiter adunco, cornua gerunt reſupinatiora. Hi bubalis forte congeneres fuerint: conſentiunt enim color, robur & cornuum etiam figura vt paulò mox dicetur. De rictu iudicabunt illi qui præſentes habent bubulos, quibus noſtra regio caret. Amu prouincia ſubiecta magno Chani habet bubalos multos & boues, M. Paul. Venetus. Sed relictis cæteris, tum Africano bubalo, tum ſylueſtribus bubus, de illo ſolum agamus hoc in loco, cuius

cuius imaginem adiunximus. Huius igitur nomen apud Ebræos nullum reperiri puto, nisi quis sub תְּאוֹ teo comprehendi arbitretur: Nam Dauid Kimhi exponit per שׁוֹר חבר schor habar, id est bouem ferum Deuteronomij cap. 14. Chaldaica translatio pro to habet turebalah, (nam tor vel tora taurum eis significat, balah (ni fallor) ferum: vnde & camelopardalis anabulah, id est ouis fera Chaldaice dicta videri potest.) Arabica taietal, Persica badek, Septuaginta & Hieronymus orygem. Sunt autem verba legis eo in loco: Vescemini bubus, ouibus & capris: item ceruo, caprea, bubalo, capricorno, vnicorne, boue syluestri, & alce, vt Sebastianus Munsterus transtulit. Vnde apparet teo animal fuisse purum, & in cibis concessum: quamobrem non poterit idem esse quod thôs, id est lupus ceruarius, vt quidam coniecerunt propter nominis affinitatem. Idem nomen תּוֹא to scribitur Esaiæ cap. 51. Filij tui (inquit propheta, interprete Munstero) iacuerunt mœrore affecti in capite omnium platearum, sicut bos syluestris reti (captus,) pleni furore Domini, increpatione Dei tui. Hieronymus hic orygẽ illaqueatũ reddit, Septuaginta, σευτλίον ἡμίεφθον, id est betam semicoctã. Meriah Ebraicam vocem in sacris literis aliqui bubalũ reddunt, vt supra in Boue dixi: sed magis probauerim illos qui pecora (boues vel oues) bene saginata reddunt: nam marah saginare est. Prophetæ Amos capite 6. in translatione Hieronymi sic legitur, Nunquid currere equi in petras queunt, aut arari potest in bubalis? Error est, nam Ebraice bekarim legitur, id est bubus simpliciter. Septuaginta sic habent, Εἰ διώξονται ἐν πέτραις ἵπποι, εἰ παρασιωπήσονται ἐν θηλείαις; Cæterum Deuter. cap. 14. loco proximè iam citato, vbi bubalum reddiderunt Iosephus, Septuaginta, Hieronymus, & Munsterus, Ebraice legitur iachemur vel iachmur (quod Arabes etiam & Chaldæi similiter reddiderunt, Persæ kutzcohi aut potius buz cohi. Sic enim etiam Deut. 14. Persica translatio habet, pro dischon Hebraica voce, quam pygargum interpretatur) aliqui ex nostris asinum ferum esse suspicantur, cum alia tamen onagrorum nomina Ebraica habeamus, bubali Græcorum vero nullum si iachmur demas. Ego certe iachmur bubalum proprie dictum à Græcis esse crediderim, de caprearum genere. Nam R. Iona animal simile magnæ capræ interpretatur: & Iudæi quidam, Munstero teste: capram rupicolam reddunt. Hoc certum est non esse bubalum vulgarem: primum quia Iosephus & Septuaginta βούβαλον Græce reddiderunt, quem de genere syluestrium caprarum esse eruditorum nemo dubitat: deinde quia tertio Regum lib. cap. 4. inter lautiores Salomonis regis cibos adnumeratur. Quotidie enim consumebantur in aula Salomonis (vt illic legitur) decem boues saginati, & viginti gregarij, atque centum oues, præter ceruos, capreas & capras syluestres atque aues castratas: hîc Munsterus iachmur non bubalos vertit, vt in Deuteronomio, sed capras syluestres: Hieronymus hîc quoque bubalos: Septuaginta omiserunt. Bubali vero vulgares nequaquam possunt inter lautos cibos censeri. Sed tandem, vt cœperam, concludo, aut nullum Ebræis nomen esse bubali vulgaris, aut sub to, id est boue syluestri, tanquam speciem sub genere contineri. Syluaticus dictionem iamus bubalum exponit: videtur autem corrupta à iachmur. Auseac in veteri Expositione alphabetica verborum Arabicorum Auicennæ interpretatur coagulum ceruinum, & genitum buffali: apparet autem genitum vocem corruptam esse. Sed ne Græci quidem, quod sciam, quo bubalum nostrum appellent, nomen habent: Nam βούβαλος & βουβαλὶς oxytonum synonymæ voces caprearum generis sunt, quod sæpe iam repetij: Quæ autem his animalibus etymi ratio sit, non facile dixerim: sed barbarum & peregrinum vtpote Africanum nomen esse puto: quod cum vulgus Italorum audiuisset, & vocis similitudine deceptum bubuli pecoris genus esse sibi persuaderet, postea boues syluestres ad spectacula adductos sic appellasse videtur, tanquam Latino nomine. Aristophanes grammaticus (inquit Varinus in τράγοι) scribit ab Aeschylo dici λεοντοχόρταν βούβαλιν (proparoxytona voce) eodem modo, declinandi scilicet & accentus ratione, quo δάμαλιν dicimus: nam alioquin communior vox est βουβαλίς, oxytona, in accusatiuo βουβαλίδα, & à Sophocle γηγενῆ βούβαλιν: ego νηγενῆ potius legerim, quanquam enim νηγενὴς vocem nusquam reperiam in Lexicis: dici tamen posse existimo (vt poetæ multa huiusmodi vocabula præsertim composita & epitheta fingunt) pro νεογενῆ, vt etiam νηγάτεον eodem sensu. Mea hæc coniectura est, qui aliter cur γηγενὴς, id est terrigena dicatur bubalis non video: nisi forte quod ex terra & herbis alatur, quod nimis latè patet. In Etymologico in dictione Βουβάλας, legimus βούβαλον, μέγα καὶ πολύ: Hesychius βούπαλον exponit μέγα, quod magis probo: sed quod addit καὶ ὄνομα legendum ὄνος, id est asinus ex Varino: & manifestius ex Suida. Βου particula auget, πάλλειν concutere est: magnum autem esse oportet quod valde & vehementer concutitur: vt si quis βούπαλον δόρυ dicat, nemo de parua hasta intelliget. Asinus autem βούπαλος apud Aristophanem dici mihi videtur, διὰ τὸ σφόδρα πάλλεσθαι τῇ πληγῇ. Postquam igitur Latini bubalum pro boue syluestri vsurpare cœperunt, aliarum etiam linguarum prouinciæ idem nomen ab eis mutuatæ sunt: neque id mirum, cum perpaucis animalibus peregrinis alia nomina habeantur, quàm à Latinis vel Græcis accepta, licet illi plurima primum à barbaris, id est quibusuis alijs gentibus acceperint: Græci inquam, siue sua siue aliunde accepta vocabula Romanis & Latinis communicauerunt, illi postea nationibus cæteris præsertim à se deuictis. Visuntur Romæ permulti, vt audio, bubali: vulgus adhuc vocat bufalos. Galli beuffle, Hispani bufano, Germani *büffel*, Angli bugill, Illyrica lingua *bouvuol*.

B.

Bubali vulgaris (sic enim appellabimus ad differentiam Africani, & vri, & bisontis) descriptionem in libris Alberti Magni, Petri Crescentiensis, & recentiorum quorundam, huiusmodi reperio. Bubali ex genere boum syluestrium sunt, perquam robusti, & boue communi maiores altioresq;: corpore valde crasso, cute durissima, membris macilentis: pilis nigris, paucis & paruis (minimis, ita vt in cauda ferè nulli sint, Albertus:) fronte aspera, crispa & intricata pilis: Capite vt plurimum prono ad terram, paruo si conferas ad reliqui corporis modum, Albertus: etsi author libri de natura rerum, simpliciter caput ingens eis attribuat. Intuitu simplicitatem & mansuetudinem præ se fert. Cornua eis longa, intorta, nigra: Albertus barbara dictione valliculosa eis cornua tribuit, & nigra sicut capræ: Et rursus, Cornua eorum (inquit) parua sunt, sicut cornua capræ domesticæ, & aliâs interius iuxta collum dependent versus internam pectoris partem: aliâs erecta sunt. Præterea collum bubalis crassum est, vel vt author quidam obscurus habet, longum: Inferior dorsi pars caudam versus decliuis: cauda breuis, parua, & nullis ferè pilis: crura crassa, robusta, & reliqui corporis respectu breuia. Bufalus vulgo dictus Italis (inquit Cæsar Scaliger est bouis genus atri, maximi roboris: depressiore quam bos magnitudine: sed corpore compactiore, latiore, pleniore, firmiore. Cornua non tam teretia quam pressa: nec surrecta, sed deorsum versum retro flexa: Etiam domitis maxima ferocia: quæ corrigitur, vitulis annello ferreo pridem naribus inserto: cui funiculus in-

ditus pro habenis est. Hunc neque Bubalin (veterum) neque Vrum esse scio. Calcibus non cornibus (vt Bubalus Aristotelis) pugnat inepta enim sunt ad pugnam cornua, quia retrorsum auersa ac demissa cuspide.

C.

Bubalus vngulis terram spargit. Mugitus ei terribilis. Vaccæ & boues sylnestres, quæ rusticè dicuntur bufalæ, lac habent & tempore coitus, & in principio partus, Augustinus Niphus. In hoc genere vacca alterius quàm sui generis vaccæ vitulum non admittit vberibus, sed odore agnitum reijcit: sin autem vitulus vaccino stercore illinatur, odore decepta lactat, & pro suo educat, Albertus. In aquis morari gaudet, Petrus Cresc.

D.

Bubalus quanquam remissus aliàs & satis mansuetus, si tamen irritetur, perquam iracundus & indomitus euadit: Pugnat autem præcipue pedibus & vngulis, quas magno nisu defigit, & iterum iterumque conculcat ea quibus irascitur. Persequendo recta fertur neque declinat, Albertus. Ira commotus aquam ingreditur & se mergit ad os vsque, vt sanguis æstuans restinguatur: Nam & cæteri boues aqua refrigerari per æstum omnes desiderant, Petrus Crescent. Bubali non facile ferunt frigus, quare in frigidis regionibus non sunt. Iidem caloris adeo impatientes vt in aquam currant vsque ad collum, etiam currus aliquando trahentes, vnà cum curribus, nec vlla vi inde exigi possunt antequam satis refrigerentur, Incertus. Pueri multis in locis ludendo molesti sunt bubalis, qui insidentibus illis eorum dorso, aquam si quæ vicina sit ingressi se submittunt, vnde pueri quandoq; periclitantur. Colore vario & rubro prouocatur: qua de re pluribus egi in Tauro in H.d. Bubalus crocodilo infestus est, eumq; extra aquam repertum conculcat, Albertus ex Auicenna: Ego Auicennam de Africano bubalo locutum crediderim, cum pleraq; omnia sua ex Græcis descripserit: accedit quod crocodilus Africæ peculiaris est.

E.

Bubalus quoniam robustus est & patiens laboris, passim ducendo currui, & vehendis oneribus, ac etiam terræ arandæ eo vtuntur, Perottus. Ad plaustra & aratra non satis idonei sunt, sed in trahendis per terram magnis ponderibus exercentur, ligati artificialiter quibusdam catenis, Petrus Crescentiensis. Maximo conatu onera trahunt, adeò vt ad primi impetus nisum maiorem in genua se demittant, & rursus erecti pergant. Vnus tantundem ponderis, quantum equi duo fermè trahere valet, Albertus. Quod si nimium sit onus in terram decumbit, & ne verberibus quidem facile ad surgendum cogitur, nisi leuato prius onere, Author obscurus. Ferreus aut æreus circulus per nares ei traijcitur, cui alligato fune vel habena ducitur ac regitur, quo minus homini repugnare possit. Coria bubalorum minus probantur quàm aliorum boum, etsi valde crassa, Petrus Cresc. Nauigant Britanni vimineis alueis, quos circundant ambitione tergorum bubalorum, Solinus: vide ne legendum sit bubulorum. In lege, Argumento sunt. Sed stragulas & bubolonicas, quæ equis insterni solent: Sunt qui sentiant hoc in loco legendū, bubalinas, vt subintelligatur pelles esse non vestes: tanquam ex bubalorum pellibus stragulis ad equos fieri solitis. Ego vero (inquit Baysius in libro de Vasculis) legendum puto Babylonicas, quam lectionem mox testimonijs fulcit. In Creta faciunt arcus de cornibus bubalorum, Bellonius. In officinis illorum qui manubria cultrorum faciunt Constantinopoli, inueniuntur dentes & cornua rara, vt de bubalis, gazellis, &c. Idem. Incolæ regionis Caraiam, vtuntur in bello scutis & armamentis de corio bubalorum factis.

F.

Bubalus hinc abeat, néue intret prandia nostra, Non edat hunc quisquam, sub iuga semper eat: Baptista Fiera. Carnes bubalinæ nimium melancholicæ sunt, & ne boni quidem saporis, quare parum probantur: crudæ adhuc forma & colore non adeo indecoræ sunt, coctæ vero omnino, Petrus Cresc. Caseus de lacte bubali valde solidus & terrestris est, Albertus.

G.

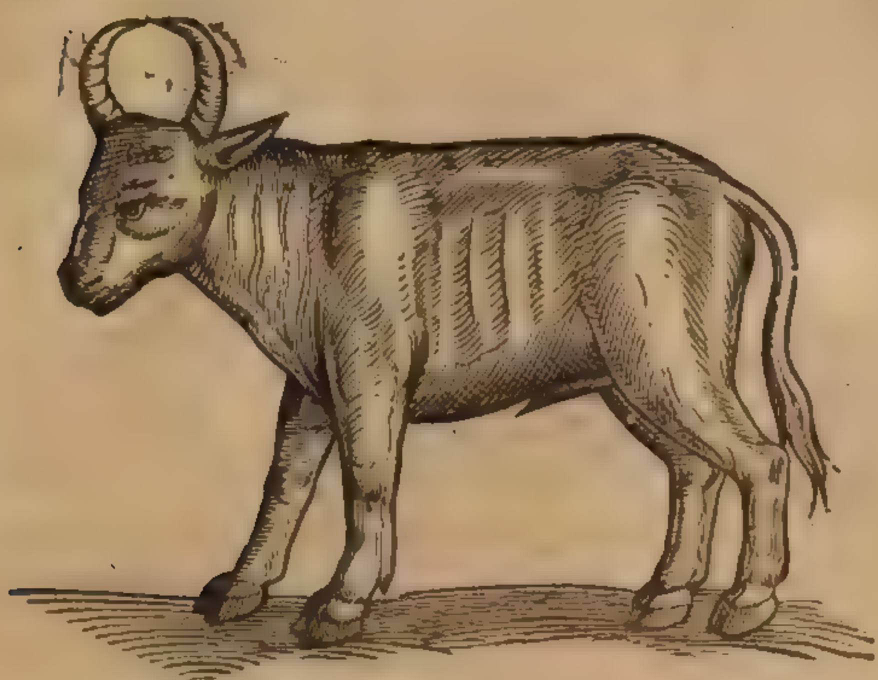
Ex vngulis vel cornibus bubali vulgaris, annuli fiunt, qui si in digitis vel manuum vel pedum subinde gestentur, mirificè à quibusdam laudantur aduersus neruorum conuulsiones seu spasmos. Sunt qui ijsdem quaterna fila ex totidem metallis, auro, argento, ære & ferro fabricata innectant: tanquā efficacioribus sic futuris, tum ad spasmos, tum ad alia quædam vitia. Aliqui tantundem sperant ex annulo confecto de solis istis filis inter se contortis. Nō desunt qui insuper mentiantur annulos ex cornu vel vngula bubali in coitu dissilire, quod alioqui puto chrysolithis & smaragdis tribuitur. Ex parte imminentis venti, cornu ac stercus bubali (forte bubulum) crematū tuetur, vt dicunt, plantas ac sata à rubigine, Cardanus. Reliqua ex bubalo remedia quæ recentiores ei adscripserunt, ad bubulum Africanum pertinent, de quo suo loco.

H.

Vulgare conuitium est, vt crassi & inepti homines, iuniores præsertim & serui, bubali apud Germanos appellentur. Naribus trahi, est citra iudicium, alieno arbitratu quouis adduci: metaphora sumpta à bubalis animantibus, qui annulo in summam narem inserto circunducuntur. Erasmus.

DE

DE BVBALO Africano, longè diuerſo à bubalo recentiorum.

VIDIMVS præterea (inquit Pet. Bellonius) in Cairo paruum bouem Africanum, forma corporis plena, parua, in ſe confercta, craſſa, ſed ſcitè expreſſa. hunc ſtatim bubalũ veterum Gręcorum eſſe conieci, notis omnibus: Aduectus autẽ erat Cairum è regione Aſamiæ: quãuis in Africa quoq; reperiatur. Aetate iam prouectus erat, corporis mole ceruo inferior, ſed plenior & maior capreolo: membris omnibus tam ſcitè in ſe conferctis & compactis, vt iucundiſſimum ſui conſpectum præberet. Pilus etiam cum coloris ſubflaui eſſet, præ ſplendore politus videbatur. idem ſub ventre magis ruffus eſt ad ſubflauum inclinans colorem quàm in dorſo, vbi ferè bæticus apparet. Pedes eius bubulis ſimiles ſunt, crura compacta & breuia. collum craſſum & breue, palearia vix modicè præ ſe ferens. Caput bouis, in quo cornua ab oſſe quodam eleuantur in vertice capitis, nigra, & valde crenata, (cochées, Gallice. cæterum in Gazellæ cornibus deſcribendis facit ea in extremo parum eſſe crochues, id eſt adunca) ſicut in gazella: & arcuata inſtar lunæ creſcentis, quibus non admodum defendere ſe poſſet, eò quod mucrones introrſum verſi ſe inuicem ſpectent. Auriculæ vaccinæ. ſcapulæ nonnihil eleuatæ & validæ. cauda vt camelopardali vſq; ad poplites extenditur, pilis nigris intecta duplò maioribus quàm ſetæ in cauda equi. Mugitus qui bouis, ſed minus altus. In ſumma, ſi quis fingat videre ſe bouem paruum, politum, (nitidum) bene compactum, fuluum & ſplendidũ, cornibus inſtar Lunæ creſcentis armatum, altis & ſupra caput erectis, veram huius animantis formã conceperit. Cęterum bouis illius qui vulgò bubalus hodie vocatur, nomen antiquum ignorare me fateor: quamuis per Italiam, Græciam & Aſiam, ita abundet, vt vix aliud animal frequentius occurrat, Petrus Bellonius. Ego de bubalo vulgũ ſic dicto, ſententiam meam iam protuli. bubalum verò ſiue bubalidem Græcorum, inter capreas retuli, multas ob cauſas, quas poſtea adferemus.

Neſcio an idem quod Bellonius bubalum Africanum vocauit animal ſit, quod nuper quidam ex Italia rediens Florentiæ ſibi viſum referebat. bouis Indici nomine, magnitudine iuuenci, colore flauo fere ad ruffum inclinante, capite magno pro portione reliqui corporis, oblongo: cornibus non altis, rectis, modicè ſupra intortis quaſi in ſpiras, parte circa lumbos multò humiliore. Sed fieri poteſt vt ille, cum obiter tantum ſpectârit, non rectè omnia meminerit.

Manſuctum hoc animal an ferum ſit, non expreſſit Bellonius: ferum tamen eſſe hoc ipſo quòd Bubalum veterum eſſe conijcit, inſinuat. Io. Leo in deſcriptione Africæ Lant (inquit, capitis quidem inſcriptio habet Lant vel Dant) ſimilitudine Bouem refert: ſed minor eſt, cruribus cornibusq; elegantior: colore albo. vnguibus nigerrimis, tantæq; velocitatis vt à reliquis animalibus, præterquam ab equo Barbarico ſuperari nequeat. Faciliùs æſtate capitur. Eius tergore clypei validiſſimi conficiuntur quos nulla ratione præterquam ſclopeti ictu traijcias: ſed carè admodum væneunt. Sic ille: & mox de alio boue ſyluatico, cuius aliud nomen non exprimit: Bouem (inquit) refert domeſticum, tametſi ſtatura minor, leucophæi coloris, ipſe etiam velociſſimus. In deſertis ſolùm, vel deſertorum confinijs reperitur. Carnem aiunt abſoluti ſaporis eſſe. Quòd ſi color conueniret, alterutrum iſtorum animalium, prius præſertim, Bubulum Africanum Bellonij eſſe diceres Sed ſi aliud nihil obſtet, color ſolus hoc non efficiet, vt ſpeciem diuerſam ſtatuamus. Fortaſſe Lant Bubalis ſit (inquit Scaliger) nam Plinius ambiguè Vitulo Ceruoue ſimilem facit. Ego ſanè hunc Bubalum eſſe facilè perſuadeor, quoniam alium hactenus non noui cui veterum deſcriptio æquè conueniat: præſertim Oppiani lib 2. de venatione: etiamſi minorem eum facere videatur: nempe dorcade platycerote corpore inferiorem. Cornua quidem eius ita deſcribit, vt non ramoſa, ſicut ceruis & capreis: ſed Rupicaprarum noſtrarum cornibus ſimilia, tum ſitu. tum in auerſam partẽ retortis mucronibus, eſſe videantur, ad pugnam ferè inutilia. Author innominatus cuius Græcum de animalibus libellum manuſcriptum habeo: Bubalum in Libya, inquit, partim boui, partim ceruo ſimilem eſſe: non dormire: & alium vltra alpes prope Rhenum fluuium Bubalum eſſe, colore albo, ſæuum, vel, vt ipſe loquitur, φόνιον.

Cornu incertum cuius bestiæ, catena suspensum ad columnam in æde summa Argentinæ: longum (filo ducto secundum hemicyclium à principio ad finē) quatuor ferè cubitos Romanos. Cultro cum raderem, cornu verum esse apparebat. fuere nimirū Vri alicuius vastissimi, ætate multùm prouecti. illic quidem cuius sit animalis nemo scit. Crassitudinem siue circunferentiam basis ob litus sum metiri. Apparet ante annos quā plurimos (duo aut tria sæcula forte) propter admirationē magnitudinis illic suspensum fuisse. Philippus rex Macedonum ad pedē Orbeli montis in Macedonia iaculo confodit Taurum ferum, & cornua eius, orgyiæ vel (vt alij) sedecim palæstarum longitudinis, in vestibulo templi Herculis consecrauit. Plura leges inferiùs in Monocerote.

DE BOBVS FERIS ET SYLVESTRIBVS DIVERSIS.

A.

BOVIS nomine veteres multa peregrina & syluestria animalia, magna & cornuta præcipue, quorum propria nomina ignorabant, appellauerūt: vt elephantos, boues lucas, rhinocerotes, Aethiopicos boues: Cæsar etiam alces & rangiferos boum nomine comprehendere videtur, nimirū propter animalium illorum magnitudinem & lactis vsum.

Tauri agrestes differunt à syluestribus: Plinius lib 8. Aethiopia, inquit, atrocissimos habet tauros syluestres, maiores agrestibus. Ego syluestres intelligo feros, vt sunt vri, bisontes, & alij, quos Græci ἀγρίους vocant, non tam à locis ab hominum consuetudine remotis, quàm natura siue ingenio fero & syluestri. Agrestes ijdem ἀγραύλους vocant, qui quanquam mansueti sint, & ex masuetis nati, liberi tamen solutíque in agrorum, syluarum, aut montium pascuis relinquuntur, nec ad stabula reuocantur vt vaccæ, &c. vt supra in tauris ἀπημαγέλαις dixi. Homerus, Ἤ τι κατ' ἀγραύλοιο βοὸς κέρας ἐμβεβαυῖα. Ἀγραύλους reddunt grammatici, in agris versantes aut pernoctantes. Proinde & pastores ἄγραυλοι cognominantur à poetis, quòd sub dio morentur. Oppianus tamen lib. 2. de venatione hanc differentiam non seruat. nam de tauris domesticis coitus tempore pugnantibus canit, Ὁππότε μυκήσαιντ' ἄγριοι βόες, &c. Βοάγρια scuta sunt ex pellibus boum syluestrium: item spolia ex bello relata, τὰ ἐκ βοὸς (ἤγουν μάχης) ἀγρευόμενα λάφυρα, Varinus. Apud Hesychium βοάγρια, ἀσπίς: malim in ον genere neutro: vt Varinus habet & boagria numero plurali. Βόαγρος fluuius est, vel potius Βοάγριος, alluens Thronium situm in mediterraneis τῆς Κνημῖδος: est enim Locrorum qui Epicnemidij dicuntur, Varinus. Meminit eius Homerus & Strabo lib 1. & pluribus lib. 9. vnde sua Varinus transcripsit. Videtur autem sic appellatus ab alluuione subita: nam cum exiguus aliâs torrens sit, vt Strabo testatur, quandoque ad bina late iugera effunditur, vt rectè impetuoso & fero boui comparetur. Κατεάγοντες, οἱ βόαγροι, λακοῦντες, Varinus & Hesychius. Hodie in Græcia vulgò Gonidia agria vocantur, boues syluestres, Bellonius.

De Ebraica voce to vel teo, quam bouem syluestrem exponunt, paulò ante in Bubalo dixi. Taurus Græcis & Latinis de boue mare non castrato dicitur: Varinus tamen in voce λαμαίλας, ταῦρον etiam syluestrem bouem priuatim significare admonet.

Et boue syluestri nigro si sanguine ricini lumbi perungantur, mulieri tædium Veneris fieri dicit Osthanes, Plinius.

Supra in Boum mansuetorum historia cap 2. diuersa boum genera enumeraui, quorum aliquot fera esse non dubito, vt Aonios & Armenios, quos tamen ab alijs non separaui, quoniam authores ferine an mansueti essent, non satis expresserunt.

Circa Pæonium agrum atque Crestonicum super amnem Chidorum leones multi sunt, & boues agrestes prægrandibus cornibus qui ad Græcos veniunt, Herodotus lib 7. Hi mihi bonasi siue monopes videntur, vt infra ostendam. Τοὺς ἐν παιονίᾳ βοῦς ἀγρίους πολὺ μεγίστους ἁπάντων εἶναι λέγεται, Arist in mirabilibus. Boues perferi etiam nūc sunt multi in Dardania & Media & Thracia, Varro.

Tauri syluestris epitheta, αὐχήεις, τανάμυκος, βρυχμῷ κελάδων, in Cynegeticis Oppiani. Infestus esse dicitur tauris syluestribus elephas, Albertus.

In taurum syluestrem qui Macedoniam vastabat ad pedem Orbeli montis Macedoniæ à Philippo rege iaculo (αἰγανέῃ χαλκαγενεῖ) confossum, cuius deinde pellem & cornua ὀργυιαῖα vel πολυεκκαιδεκάδωρα, in vestibulo templi Herculis consecrauit: extant epigrammata doctissima, Simmiæ duo, & Antipatri vnum, Anthologij Græci lib. 6. Pollux lib. 2. ἑκκαιδεκάδωρα κέρα exponit, quæ palmos, vel vt ipse vocat, palæstas quatuor digitorum, æquent numero sedecim. sed hæc nondum attingunt orgyian, id est vlnam. Dora vero quinque digitorum (palmum maiorem vel medium recentiores quidam vocant) numero sedecim, proximè ad vlnam accedunt. Sed non est necesse tam exactè has mensuras respondere, cum orgyiæon etiam simpliciter magnum exponatur: & poetis maior in vocabulis licentia sit. De orgyia & palmo mensuris paulò post in Bonaso copiosius agam.

Taurus ille quem Phyllius vicisse fertur, vt superius retuli in Tauro ex Ouidij Metamorphoseon lib. 7. syluestris fuisse videtur.

De bubus opisthonomis, id est qui retrocedendo pascuntur, meminit Aristoteles lib. 2. de Partib. anim. cap. 16. de elephantis scribens, quod nisi naris eorum mollis aptaq; ad flectendum fuisset, impedijsset eos in cibo capiendo longitudine sua, vt boues opisthonomos sua cornua nisi retrogrediantur: vbi autem illi reperiantur non meminit. Herodotus auctor est in Libya boues opisthonomos esse, id exprimentibus cornibus, quæ adnuunt proclinanturque in ima, & oculos obumbrent, tametsi historiam conuellit Athenæus sub Vlpiani persona, quoniam à nullo præterea historicorum sit comprobata, Cælius. De alce etiam diximus, tam crassa ei prominere labra vt pascendo retrogredi opus habeat. Sed opisthonomos boues non puto syluestres esse cūm armentorum nomen

à Plinio

à Plinio & Solino eis tribuatur: & Herodotus excepta cornuũ figura nihil à cæteris bobus differre ait præter craſſitudinem pellis atque duritiam. Solinus in Garamantum regione armenta obliquis ceruicibus paſci ſcribit prona in humum cornua & obnixa: Idem Plinius de Troglodyticis. Herodotus vero & Aelianus Libycos boues propter eundem cornuum ſitum opiſthonomos, id eſt retropaſcentes vocant. Ego omnes de ijſdem bubus locutos puto Libyci enim omnes ſunt, nec pugnat obliquis ſimul ceruicibus & retrogrediendo paſci. Sunt & alij Troglodytici feri, de quibus ſtatim dicemus.

Boues quidam ſyluestres habentur in Gallia iuxta mare mediterraneum prope Montempeſſulanum, in parte loci quem Paludem vocant, muris cincta. Manſuetis longè maiores ſunt, vt audio, & capiuntur à viris qui celerrimis equis inſident cum haſtilibus, hi vel ſtatim conficiunt boues, vel in anguſtum quendam locum adactos includunt: Sua lingua vocant beuf brau, per onomatopœiam.

Aethiopici tauri ijdem qui rhinocerotes ſunt Pauſaniæ in Eliacis, de quibus ſcribit quod cornua in naribus producant. Errauit Angelus Politianus in Miſcellaneis cap. 56. tauros Aethiopicos, quorum Pauſanias in Bœoticis meminit, non veros rhinocerotas eſſe aſſerens, ſed per ſimilitudinem tantum à quibuſdam ita vocatos. Atqui Pauſanias illic non ſolum rhinocerotas dictos tauros illos Aethiopicos ſcribit, ſed addit ſingulos ſingula in naribus cornua habere, & inſuper aliud ſuperne exiguum, quod omnino proprie dictorum rhinocerotum eſt, vt vel ex pictura, quam ad viuum factam dabimus, inferius patebit. Immerito igitur Domitium Martialis interpretem reprehendit Politianus, reprehendendus ipſe. Quanquam enim & alij quidam Aethiopici tauri ſyluestres ſint, à rhinocerotibus longe diuerſi, vt iam dicemus, Pauſanias tamen nequaquam de illis intellexit: quod quidem ita manifeſtum fit collatis Pauſaniæ & aliorum ſcriptis, vt ne minimum quidem dubitare quiſquam poſſit. Aethiopia (inquit Plinius) atrociſſimos habet tauros ſyluestres, maiores agreſtibus, velocitate ante omnes, colore fuluos, oculis cœruleis, pilo in contrarium verſo, rictu ad aures dehiſcente, iuxta cornua mobilia, tergori duricia ſilicis, omne reſpuens vulnus Feras omnes venantur. Ipſi non aliter quàm foueis capti, feritate ſemper (malim, ſua) intereunt. (Eadem omnia ſcribit Solinus cap. 55. de Indicis tauris.) De ijſdem Aeliani verba in hiſtoria animalium Petro Gyllio interprete, hæc ſunt: Feri tauri Aethiopici, ſi cum Græcorum bobus conferantur, duplam habent magnitudinem, ac velocitate corporis ſummè excellunt: tum rufis pilis veſtiuntur, tum cæſijs oculis ornantur: & aliàs quemadmodum aures, ſic cornua mobilia habent. At enim in pugna ita animi feruore contendunt & erigunt, pugna vt nulla flecti queant: Eius enim tergora tanto robore ſunt, vt nullis neque ſpiculis neque telis penetrari poſſint. In equorum & boum armenta & feras omneis inuadunt. Itaque paſtores ad tuendum ſuum pecus, occultas foueas in magnam altitudinem depreſſas, machinantes, moliuntur eis inſidias. Hi cum deciderunt, acerbe ferunt, & atroci animi excandeſcentia ſuffocantur. De eodem & ipſe Gyllius in Corollario, ſic ſcribit. Ferus taurus, ſicut Oppianus ait, omnium animalium maxime carnibus veſcitur, & domeſticis tauris maior eſt, ac cum equo in velocitatis comparatione coniungitur. Oris rictus ad aures vſque pertinet: tum rubro colore niteſcit, & oculorum candore noctu fulget, ſimiliterque vt aures, cornua aliàs mobilia habet. In pugna vero conſtanter firmat, pili contra naturam aliarum beſtiarum ad caput verſus ſpectant. Inuicto robore cum alijs animalibus belligeratur. quæ poſtquam deuicit, exedit & conficit, egregieq; paſtorum vires & canum multitudinem contemnit: eius pellis ab ictibus eſſe dicitur inuicta. Non vi comprehenditur, ac ſi in foueam incidit, aliáue doloſa machinatione capitur, priſtinæ libertatis retinentiſſimus, ſibi mortem conſciſcit. Troglodytæ, apud quos huiuſcemodi belua naſcitur, præſtantiſſimam iudicant, cui inſit leonis vis, equi celeritas, tauri robur: & quod magnam admirationem habet, ferro non concedit, Hæc Gyllius. Nil mirum autem ſi idem taurus Troglodyticus appelletur, cum Aethiopiæ vicini ſint Troglodytæ. Quanquam & alios Troglodyticos ex Plinio ſupra commemoraui, qui propter inclinata terram verſus cornua obliqua ceruice paſcantur. Et quæ Gyllius ſcribit, nuſquam apud Oppianum reperio. quem ipſe teſtem citat. Phrygios tamen boues deſcribit Oppianus, qui vt Aethiopici iam deſcripti tum cornua habent mobilia, auricularum inſtar, tum ſimilem corporis colorem. Nam ξανθόν τε φλογόεν τε, vt Oppianus in Phrygijs habet: & fuluum, vt Plinius in Aethiopicis, pro eodem accipio: Aelianus in Aethiopicis rufum facit, Gyllius in ſuis rubrum. Cornua quidem Phrygijs mobilia etiam Plinius alibi tribuit, nec non Ariſtoteles, Aelianus Erythræis: de quibus aliud nihil legiſſe memini. Erythra vrbs Ionum eſt, alia Libyæ, alia Locridis, alia Bœotiæ, & alia Cypri quæ nunc Paphus, Stephanus. Phrygijs etiam præter mobilia cornua, & altam toroſamque ceruicem, nihil aliud attributum inuenio. Quod ad Aethiopicorum oculos, Plinius cœruleos eſſe ſcribit, Aelianus glaucos, id eſt cæſios, Gyllius in ſuis noctu fulgentes, quæ omnia facile conciliantur, vt nihil diuerſum ſit. Vltra Catadupa Nili procedens Apollonius & comites viderunt ſyluestres boues complures, &c. Philoſtratus. Boues quidam luporum inſtar carniuori ſunt, Raſis: Idem Gyllius de Aethiopico, vel (vt ipſe vocat) Troglodytico ſcribit: quamobrem merito ei rictus ad aures vſque dehiſcit, vt Plinius & Gyllius teſtantur: Aelianus etiam omne genus animalium ab eis inuadi. Sunt & rhizes apud Heſperios Aethiopes taurorum generis ſyluestrium, de quibus in fine capitis de vro.

DE BISONTE.

Bisontis hac effigies desumpta est ex tabula D. Sigismundi Liberi Baronis in Herberstain: de qua vide qua in alteram Vri imaginem ex eadem tabula desumptam scripsimus paulò post in Vro.

BISONTEM bouem esse syluestrem conuenit omnibus, qualis vero is sit, & quo hodie nomine appellandus, magna inter receniores varietas & inscitia est. Confundunt enim bisontem alij cum bubalo, alij cum vro, alij cum rangifero appellato, alij denique cum bonaso, vel tarando. Ego quoad eius possum hæc genera distinguam. Scythia anima ita gignit paucissima, inopia fructuum: pauca contermina illi Germania, insignia tamen boum ferorum genera, iubatos bisontes, excellentiq; & vi & velocitate vros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit, Plinius. In his Plinij verbis Raphael Volaterranus & alij, pronomen quibus non ad vros solum referunt, sed etiam ad bisontes, quod ego non probo, & ad vros tantum bubali nomen à vulgo tum temporis translatum opinor: proinde Martialis in hoc versu, Illi cessit atrox bubalus atq; bison, bubalum pro vro (vt Domitius rectè exponit) seorsim nominat. Sed idē euidentius conuincetur ex Solino, cuius hæc sunt verba cap. 23. In tractu saltus Hercynij, & in omni Septentrionali plaga, bisontes frequentissimi sunt, boues feris similes, setosi, colla iubis horridi, vltra tauros pernicitate vigentes, capti assuescere manu nequeunt. Sunt & vri, quos imperitū vulgus vocat bubalos, Hæc Plinij simia Solinus. Sed licet obtineamus vros tantum, non etiā bisontes, olim bubalos à vulgo dictos, hodie tamē (vt supra monui) aucta nominū confusione & inscitia rerū, bisontibus quoq; bubalorum nomē apud quosdam tribuitur: quemadmodū & bisontū nomen in lingua Germanica tum proprie dictis bisontibus tum vris, vt mox Alberti verbis declarabitur. Bison cerui speciem similitudinemq; gerit, cuius à media fronte inter aures vnū cornu in excelsitatem magis dirigitur, quàm ea quæ nobis nota sunt cornua, &c. Hæc verba Petrus Gyllius in Aelianum suum transcripsit ex lib. 6. C. Iulij Cæsaris de bello Gallico, nulla authoris, vt solet, mentione facta. Ego eo in loco nihil prorsus de bisonte reperio: sic enim habent exemplaria nostra, Est (in Hercynia sylua) bos cerui figura, cuius à media fronte inter aures vnum cornu existit excelsius, magisq; directū his, quæ nobis nota sunt cornibus: ab eius summo sicut palmæ, ramiq; latè diffunduntur: eadem est fœminæ marisq; natura, eadem forma magnitudoq; cornuum, Hæc Cæsar. Hoc autem animal ego alibi docebo rangiferum hodie dictum esse. Nam quod non sit bison, ex veterum descriptione, Oppiani præsertim, claret. In eodem errore versatum deprehendo & alios recentiores & Io. Pinicianum in Promptuario verborum eius, in quo bisontem vnum habere cornu scribit ex media fronte. Apud Moschouitas multi sunt boues feri (*auvnerochsen*) quos aliqui vros, alij bisontes vocitant, Olaus Magnus. Albertus Magnus etiam vrum cum bisonte confundere videtur. nam lib. 22. de animalibus, Vri (inquit: licet codices excusi habeant vrni) quos nos Germanicè *visent* vocamus, cornua ingentia duo gestant, quæ capacissima sunt, ita vt multi potum in ea infundant, & referuent etiam in eis. Idem alibi bubalos syluestres magnos *visent* apud Germanos vocari meminit. Vrsontes etiam apud eundem in V litera, vbi quadrupedes literarum ordine enumerantur, corrupte legitur pro visontes (vel vt recentiores quidam scribūt, vesontes) & id rursus pro bisontes. Animal (inquit) est boui simile, collo setoso & iubis vt equus, sed pernicius & truculentius, vt captum domari vix vel nunquam possit: Hæc eum ex Solino transcripsisse apparet. Cæterum libro 2. cap. 2. Inueniuntur (inquit) in genere boum nigri, magni, qui à quibusdam vocantur bubali, & apud Germanos *voesent* (sic enim illic scribitur, melius *Vvisent* vt alibi habet) hi perquam robusti sunt, adeò vt irritati equum simul & equitem cornibus ventilent, magnitudine æquant magnū dextrarium (sic egregium & insignē equum Itali vocant) & facies illorū boum (vtor ipsius verbis quanquam barbaris, quoniam obscuriora hoc in loco videntur) aliquantulū declinat inferius:

ita quod

ita quod habent eminentiam super mediam lineam descendentem inter oculos: & declinatio artus illius est versus os,& versus frontem declinatio alia,& eleuatio in medio. Cornua eis maxima & ad dorsum recurua, vt facilius cum eis eleuare & ventilare seu reijcere possint quod inuaserint. Plura eorum genera sunt: quibusdam alta & longa cornua (Vros forte intelligit) alijs breuia, crassa & robusta. Nota hæc genera sunt Sclauis & Vngaris, & finitimis Germanis. Ex his Alberti verbis manifestum est *visent* diuersa syluestrium boum genera appellari, ex quibus minores bisontes dixerim, quod vocis etiam cognatio declarat: maiores vero vros. Bonasi enim esse non possunt, quibus cornua ad pugnam inutilia sunt. Bisontes & alces apud Moschos reperiuntur, Matthæus Michauanus in descriptione Sarmatiarum. In Brussia etiam bisontes sunt, sed non admodum multi nostro sæculo, tauris omnino adsimiles,& iubas habentes proximè cornua, Erasmus Stella in libro de origine Brussorum. Angermanniæ ducatus tenet septentrionalia loca ad confinia Laponiæ: eius tractus est totus syluosus,& ibi in præcipuis feris venantur vros & bisontes, quos patria lingua dicunt elg, id est asinos syluestres, tantæ proceritatis vt summo dorso æquent mensurã hominis porrecti in brachia elata. Sed hæc altitudo vris conuenit, nõ propriè dictis bisontibus, qui minores sunt. Lituanis suber dicitur, Polonis Zuber: vnde aliqui Latina inflexione Zubronẽ nominãt.

Bisontes siue bisones, Græce βίσωνες apud Pausaniam & Oppianum, quanquam excusi codices Oppiani βίσωνες habent, quod vel carminis ratione reprehenditur: manuscripti quidam βίωνας, sed omnino legendum est βίσωνας. nomen habent à Thracia, quæ alio nomine Bistonia vocatur, vnde & Bistoniam gruem poetæ cognominant. Sunt enim Bistones Thraciæ populi à Bistone Ciconis filio dicti, Philostephano teste, Varinus. Est & Βιστονὶς λίμνη id est Bistonius lacus Dicææ ꝓximus in Thracia, Herod. lib. 7. Bistonia cithara, à Bistone filio Terpsichores, (sic enim legendũ, cum Terpsichoræ Musæ cithara attribuatur) Varinus. Scribendũ est autẽ per omicron. Ouidius, Fessaq; Bistonia mẽbra lauabis aqua. Et alibi, Tuta tamen bello Bistonis ora fuit. Sunt qui velint & stagnũ & prouinciã à Bistone rege nomẽ accepisse, vide Stephanũ. In Bistonio iuxta Abderam stagno cuncta natantia demergi legimus. Turpes esseda quòd trahũt bisontes, Martialis lib. 1. Nil est tritius Edili lacernis, Nõ rasum canea latus bisontis, Nec dens iam senior ferocis apri, Idem. Tibi dant variæ pectora tigres, Tibi villosi terga bisontes, Latisq; feri cornibus vri, Seneca in Hippolyto. Et rursus in eadem tragœdia, Amat insani Bellua ponti, lucique boues Vendicat omnes natura sibi. Hic lucos boues quidam exponunt syluestres. vt sunt vri & bisontes: ego potius elephãtos intellexerim, quos in fœminino genere boues lucas appellare vsitatius est. Bison aliorũ, vel Taurus Pæonicus, vt Pausanias interpretatur, est turpis, villosus, iubatus, leonis instar, & barbatus: cornibus acutis admodum, mucrone recuruo & sursum spectante. Ex Martiali, Seneca Oppiano, Pausania, qui in Bœoticis Tauros Pæonios toto corpore hirsutos esse scribit, præcipuè tamen in pectore & mandibula (barbalum nimirum.) De bisonte Oppiani aliquot versus ex lib 2 de Venatione hic recitabimus: tum quia perelegantes illi sunt, tum vt studiosi eos cum Petri Gyllij translatione conferre possint.

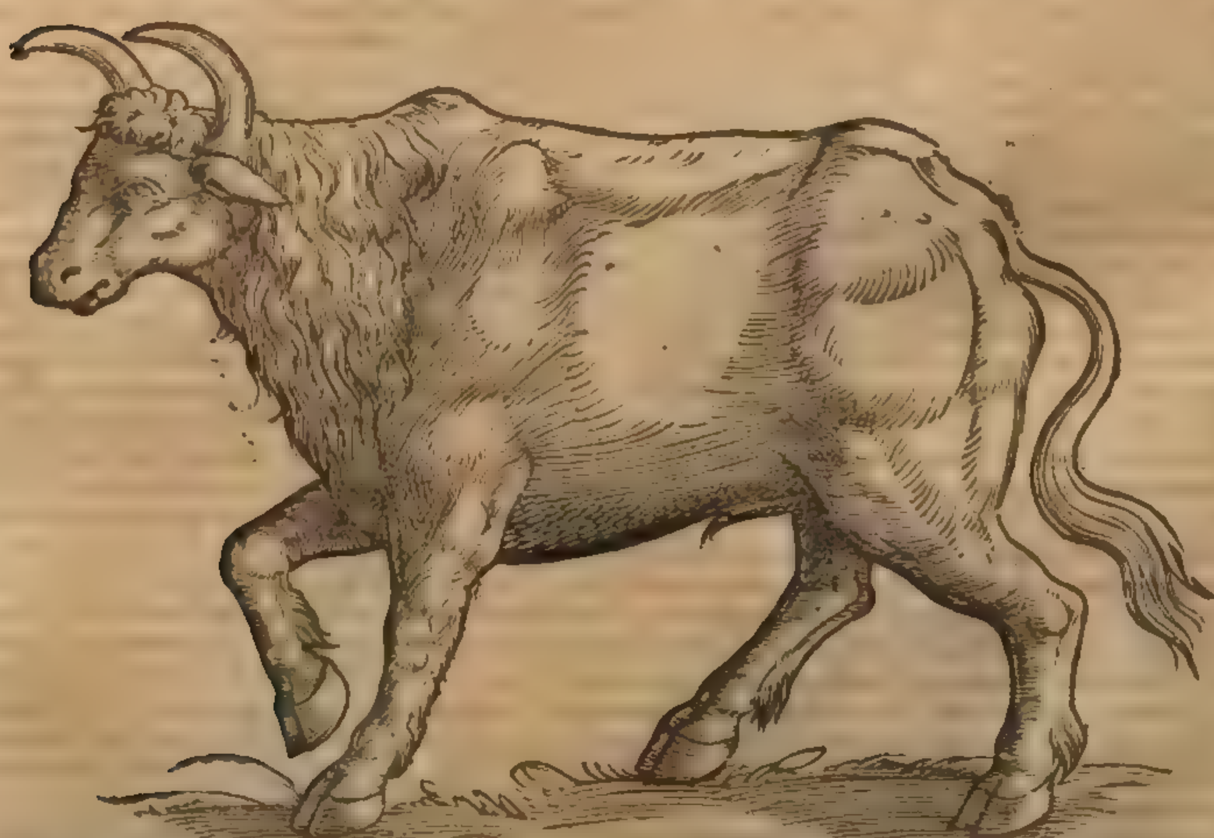
Ἔστιν ἀμαιμάκετον φονίοις ταύροισι γένεθλον,
Βιστονίδος Θρῄκης. ἀτὰρ ἔλλαχον εἴδεα τοῖα.
Αὐχένι παλιόεντι, καὶ ἀμφ' ἀταλοῖσι γενείοις:
Ξανθοκόμαι, βλοσυροί, θηρῶν μεδέοντι λέοντες.
Χαλκείοις γναμπτοῖσιν ἐπείκελοι ἀγκίστροισιν:
Νεύουσι στυγερῶν κεράων ἐπὶ κάρσιον αἰχμήν:
Τοὺς καλέουσι βίσωνας: ἐπεὶ πατέρες πελέθουσι
Φρικαλέην χαίτην μὲν ἐπωμαδὸν αἰθύσσουσι
Οἷά τε λαχνήεντος ἀγαπήνορος εἶδος ἔχουσι
Ὀξεῖαι κεράων δὲ πυραγλωχῖνες ἀκωκαὶ
Ἀλλ' οὐχ ὡς ἑτέροισιν ἐναντίον ἀλλήλοισιν
Ὕψι δ' εἰσορόωντα πρὸς αἰθέρα φοίνια κέντρα, &c.

Hæc Gyllius ita reddidit, Bistones ad faciẽdas cædes prompti, horribili ceruice & pingui, rubro pilo, & oculis terribilibus: cornuum mucronibus aduncis, & hamatis, non inter se reflexis, sed sursum versus surgentibus. Eos cum impegerunt vel in hominem vel feram, in sublime tollunt. Eorum lingua quidem angusta, sed asperrima, tanquã ferrum limare potest, vt cum lingit, sanguinem eliciat. Hæc qui cum Græcis cõferet, facile deprehendet, primum omissa poetæ verba, quibus bisontem iubam circa armos terribilem in crassa ceruice quatere ait, nec nõ circa maxillas aut mentum, vt ita vocem, vt barbatus videatur: Deinde vbi iubatis siue hirsutis, & fuluis, & terribili aspectu leonibus bisontem comparat, hoc totum à Gyllio in bisontem cõgeri nulla interim leonis mentione: cum poeta præter iubam reliqua non conferat: Ego certe bisontes non ξανθοὺς, id est fuluos, & multò minus rubros, ut Gyllius reddidit, esse puto, sed nigricantes: vt supra ex Alberto retuli. Quòd ad cornua, Oppiani verborum sensus hic mihi videtur, ea non esse patula, vel extensa vt in cæteris bobus nec è regione in diuersum ad latera abire vel extendi, (epicarsion enim transuersum est) sed rectà surgere, ita tamen vt ὕπτια sint, id est dorsum versus inclinent: & circa finem hami instar tum recurua tum acuta esse. vnde & κέντρα vocat ab acumine. Talis cornuum species, vt parua magnis conferam, in rupicapris nostris alpinis apparet. Gyllij verba, non inter se reflexis, nullam in Græcis rationem habent. Quod autem ad dorsum recurua bisontum cornua sint, ex Alberti etiam verbis paulò ante recitatis constat, Sic etiam boues syluestres apud Arachotas cornua gerunt ἐξυπτιάζοντα, id est resupinatiora, vt Gaza ex Aristotele vertit. Adhæc linguam bisontis Oppianus propter asperitatem limæ confert, non autem instar ferri limare posse dicit: ne quis forte intelligat, eam limarum quoque vsum præstare. Ego me ante paucos annos bisontis cornu videre memini, quod aurifaber quidam habebat, vt labra argento includeret ad vsum poculi: nigredine splendebat, duos dodrantes longum, aduncum instar vnguium in rapacium auium genere, vnde imperiti quidam gryphis pedem esse conijciebant: capiebat vini plus quàm duas libras. Adijciam hîc etiam descriptionem illã Bisontis quę anno 1561 ad me missa à D. Iohanne Bonaro Libero Barone, his verbis, Bisontis imago non est absimilis boui. Hoc autem differt à reliquis bobus, quòd sit maior gibbosus, latissima fronte & crispa, redolentibus villis illius muschum: mento & alijs pilis lõgioribus prout in pictura videtur: Colore fusco partim subcinericio, nescio quid syluestre repræsentans. Aestate caro eius pinguissima, sed fætor allij, quo syluestri plurimum pascitur illius nobilitatem viciat: Caro diuiditur in fibras grossissimas tamẽ valde sapit ac nobilis est, ita vt præstet alijs omnibus carnibus. Animal ipsum fortissimum, velox atq; agile: nõ conficitur nisi multis vulneribus: sanguis adeò pulcher, vt omnium rerum pulchritudinem, etiam ipsius purpuræ colorem superet, sed qui etiam intentissimis frigoribus propter nimiam caliditatem intra duarum horarum spatium putrefit: Et si quando venator hoc animal non euacuatum intestinis per aliquot horas detinet, tam actum est de tota carne, etiam in ipsa hyeme intentissimis frigoribus, ijdẽ; ratione ipsius caliditatis. Nam & ferrum venabuli, quo à venatore conficitur, ita molle fit ex caliditate ipsius, vt flectatur in omnes partes, tanquam si plumbum esset. Fronte adeo latam inter cornua habet, vt duo vel tres homines in ea consideant. Hæc ille.

BISONTEM

Bisontem Lithvuani (inquit Sigismundus liber Baro in Herberstain, &c.) lingua patria vocāt Suber: Germani impropriè *Aurox* vel *Vrox*: quod nominis Vro conuenit, qui planè bouis formā habet, cum Bisontes specie sint dissimillima. Iubati enim sunt Bisontes, & villosi secundum collum & armos, barba quadam a mento propendente: pilis moschum redolentibus, capite breui, oculis grandioribus & toruis, quasi ardentibus, fronte lata, cornibus plerunque sic diductis & porrectis, vt interuallum eorum tres homines bene corpulentos insidentes capere possit: cuius rei periculum factum perhibetur à rege Poloniæ Sigismundo, (huius qui nūc regnat Sigismundi Augusti patre) quem bene habito & firmo corpore fuisse scimus, duobus alijs se non minoribus sibi adiunctis. Tergum ipsum ceu gibbo quodam attollitur, priore & posteriore corporis parte demissiore. Qui venantur Bisontes, eos magna vi, agilitate & solertia præditos esse oportet. Deligitur locus venatui idoneus, in quo sint arbores iustis diremptæ spacijs, truncis nec crassis nimis, vt facilè circumiri possint: nec paruis, vt ad tegendum hominem sufficiant. Ad has arbores singuli venatores dispon ūtur, atque vbi Canibus persequentibus exagitatus Bison eum in locum propellitur: qui primus ex venatoribus sese profert, in eum magno impetu fertur. At is obiectu arboris sese tuetur, & quà potest percutit venabulo feram: quæ ne sæpius quidem icta cadit, sed incensa magis ac magis rabie, non tantùm cornua, sed etiam linguam vibrat: quam ita scabram & asperam habet, vt venatorem solo vestis eius attactu comprehendat & attrahat: nec antè relinquet, quàm occidat. Quòd si quis fortè circumcursitando & feriendo delassatus respirare cupit, is feræ obijcit pileum rubrum, in quem & pedibus & cornibus sæuit Si verò alteri in idem certamen non confecta fera descendere libet, vt fieri necesse est, si salui illinc abire velint: is eam facilè in se prouocat, si vel semel sono barbaro Lululu succlamârit: Sic ille in Commentarijs suis Rerum Moscouiticarum, editione secunda, vbi imaginem quoque huius feræ, qualem nos etiam ab ipso nacti sumus, exhibet. Reliquū est, vt quo venationis modo bisontes capiantur ex Pausania perscribamus. Is igitur in Phocicis ita scribit: Bisonis tauri Pæonici caput ex ære factum Dropion (Δροπίων λέοντ☉ forte Λεόμβιός τι☉) rex Delphos misit. Sunt autem bisones illi ferarum omnium difficillimi captu, nec vlla vi retium detineri possent. Locum igitur decliuem ac deuexum sepimentis primum venatores circunclaudunt, deinde totam decliuitatem, & id quod ad primum eius ingressum planiciem attingit pellibus recentibus detractis cōsternunt: ac si recentibus carent, sicca coria vt lubrica efficiantur, oleo madefaciunt: Pòst vero qui maxime equitandi periti sunt, eiusmodi tauros in loci illius angustias vndiq; compellunt: Ii autem ad primas pelles delabuntur, atq; per accliuitatem vsq; eò præcipites aguntur, quoad in planiciem delati fuerint, quo abiecti primò non curantur: Deinde quarto aut quinto ad summum post die, cum iam fames & labor eorum præcipuum animi robur fregerit, homines qui ad mansuefaciendas beluas præstant, ijs adhuc humi stratis, pineos nucleos detractis inuolucris, neq; enim alium cibum ab initio admitterent, edendos obijciunt, ac denique vinculis constrictos abducunt, Hucusq; Pausanias, vt Petrus Gyl. ferè conuertit. Raphael Vola lib. 7. eodem planè modo bonasos à Lituanis capi scribit. Vros & bisontes Græci in experimentis non habuerunt, quanquam boue fero refertis Indiæ syluis: portione tamen eadem, efficaciora omnia (quam ex domesticis vel gregarijs bubus) ex his credi par est, videlicet quod ad medendi vim, Plin. Fortassis etiam thuro Polonorum, quem mox in Tarando describam, bisontis genus est.

DE BISONE ALBO SCOTICO.

IN Scotia Calydoniæ syluę olim dictę nomē adhuc manet vulgare Callendar & Caldar: ea excurrit per Monteth & Erneuallem longo tractu ad Atholiam & Loquhabriam vsq;. Gignere solet hæc sylua boues candidissimos in formā leonis iubam ferētes, cætera mansuetis simillimos, verū adeò feros indomitosq; atq; humanū refugientes consortiū, vt quas herbas arboresq; aut frutices humana

mana contrectatas manu senserint, plurimos deinceps dies fugiant: capti autẽ arte quapiam (quod difficillimum est) mox paulò præ mœstitia moriantur. Quum verò sese peti senserint, in obuium quemcunq; magno impetu irruentes eum prosternunt, non canes, nõ venabula, nec ferrum vllum metuunt, Hector Boethius in Descriptione regni Scotiæ. Et rursus, Huius autem animalis carnes esui iucundissimæ sunt, atq; in primis nobilitati gratæ, verum cartilaginosæ. Cæterum quum tota olim sylua nasci ea solerent, in vna tantum nunc eius parte reperiuntur, quæ Cummirnald appellatur, alijs gula humana ad internicionem redactis, Hæc ille. Mihi quidẽ genus hoc bouis videtur rectè appellari posse Bison albus Scoticus vel Calydonius, eò quod leonis instar iubatus sit, vt de bisone Oppianus scribit sed non etiam barbatus, vt bison simpliciter dictus eidem.

DE BONASO.

BONASVS, Βόνασος Aristoteli, per n. simplex & s. duplex, alibi vero contra per n duplex, & s. simplex, bos est syluestris, mononops, vel monapios alio nomine dictus: de quo primum veterum scripta recensebo, deinde recentiorum. Aristoteles de historia animalium lib. 9. cap. 45. Bonasus (inquit) gignitur in terra Pæonia, monte Messapo, qui Pæoniæ, & Mediæ terræ collimitium est, & monapios) μόναπος) à Pæonibus appellatur, magnitudine tauri. sed corpore quàm bos latiore (ἐγκοιλιότερος, οὐ γὰρ προσμήκης ἐστί) breuior enim, & in latera auctior est. Tergus distentum eius locũ septem accubantium occupat. Cætera forma bouis similis est, nisi quod ceruix iubata armorũ tenus, (μέχρι τῆς ἀκρωμίας) vt equi est, sed villo molliore, quàm iuba equina, & compositiore: color pili totius corporis flauus. iuba prolixa, & ad oculos vsq; demissa, & frequẽs (πυκνή, id est densa) colore inter cinereum & ruffum: nõ qualis equorũ, quos partos vocant, est, sed villo supra squallidiore, subter lanario, nigri aut admodũ ruffi nulli sunt. vocem similẽ boui emittunt: cornua adunca in se flexa, & pugnæ inutilia gerũt, magnitudine dodrantali, aut paulò maiora. amplitudine non multo arctiore, quàm vt singula semicongiũ capiant, nigritie proba (pulchra & nitida) antiæ, (προκόμιον) ad oculos vsq; demissæ, ita vt in latus potius quàm antè pendeát. Caret superiore dentium ordine, vt bos, & reliqua cornipera omnia: crura hirsuta, atq; bisulca habet: caudam minorẽ quàm pro sui corporis magnitudine, similẽ bubulę: excitat puluerẽ, & fodit, vt taurus tergore cõtra ictus prævalido est. Carnẽ habet gustu suauẽ: quamobrẽ in vsu venãdi est. Cũ percussus est fugit: nisi defatigatus nusquã consistit (καὶ ἀφοδεύει ὅταν ἐξαδυνατῇ) repugnat calcitrãs, & proluuiẽ alui vel ad quatuor passus (ὀργυιάς) proijciẽs: quo præsidio facile vtitur, & plerũq; ita adurit, vt pili insectantiũ canũ absumantur. sed tũc ea vis est in fimo, cũ bellua excitatur, & metuit. nã si quiescit, nihil vrere potest: talis natura & species huius animalis est. Tẽpore pariendi vniuersi (ἀθρόοι) in montibus enituntur. Sed priusquã fœtum ædãt, excremẽto alui circiter eum locũ in quo pariant, se quasi vallo circundãt & muniunt: largã enim quandã eius excrementi copiã hæc bellua egerit, Hactenus Aristoteles. Describit autẽ rursus hoc animal ijsdẽ ferè verbis ab initio libri Mirabiliũ narrationũ: ego quę cõferendo vtrobiq; differre obseruaui, paucis notabo: In libro Mirab. narrat. ipsa fera nõ magnitudine tauri, sed boue maior & robustior describitur: p bonaso, legitur bolinthus: pro Messapo mõte, Hessænus: pro μόναπον, μόνωπον: pro ἐπικέκλιται, ἀντικέκλιται. Iuba plixa ad oculos, additur à vertice. Cornua adunca, κατεσκαμμένα id est deorsum versa, καὶ τὸ ὀξὺ κάτω παρὰ τὰ ὦτα ita vt mucro inferne iuxta aures sit. cõtra q̃ in hoc poetæ versu patulæ camuris sub cornibus aures, etsi tũ infra tũ supra aures eis habeãtur. Et pro μελανία καλῶς ἐλιπασμένα ... lego λελιπασμένα à verbo λιπαίνω à quo & λιπασμός: hoc sensu, Cornua aiũt nigro colore adeò saturata esse, vt tanquã peruncta splendeant. Quod ad Gazæ translationẽ, miror eũ in comparatione bonasi coloris ad πάρους ἵππους, in Hesychio legitur παρωὰς oxytonum. Græcã vocẽ reliquisse: quãuis partos in versione corrupte legitur pro paroos) cũ alibi semper, etiamsi desint, Latina fingere soleat In Hesychio & Varino legimus, Παρωαὶ λέγονται ἵπποι τινὲς τὸ χρῶμα πυῤῥοί: id est, paroi dicũtur quidã equi colore rufi Mihi animus inclinat paroos dici q inter rufum & cinereũ colore sint equi, vt οὐχ negatio abundet. sic enim multo cõmodius cohærebit sensus. hoc pacto: Iuba bonasi inter cinereum & rufum colore est, qui in parois dictis equis cõspicitur: hoc tamẽ interest, quod squalidior bonasis pilus est iubæ (Gaza rectè addit supra, id est foris) infra vero, id est intus, lanæ instar mollis. Vetus trãslatio pro κάτωθεν vertit, pili eius in alijs mẽbris lanæ assimilãtur: & pro cruribus hirsutis, rari pili, cõtrario sensu, quod cũ negatione legerit οὐ δασέα. Itẽ pro Græcis verbis μεταξὺ τεφρᾶς καὶ πυῤῥᾶς, id est inter cinereũ & ruffum, vt Gaza vertit, habet inter nigrũ & rufum: quod fortè probari potest propter sequẽtia, vbi neq; nigros admodũ neq; rufos inueniri bonasos Aristot. scribit: quasi eosdẽ colores semp in eis misceri innuat. Iam quod τὸ μέγεθος σπιθαμιαῖα trãsfert magnitudine palmari, melius dodrantali trãstulisset: nam per spithamẽ eruditi dodrantẽ intelligũt. Et licet triplicem palmũ faciant nonnulli, paruũ, quatuor digitorũ, quẽ παλαιστὴν masculino vel παλαιστὴν fœminino genere Græci vocãt, Polluce teste: maiorẽ, quinq;, dôron Græce dictũ, etsi Pollux dôron & palæsten pro eodẽ accipit. maximũ octo digitorum: dodrans tamẽ tres minores & propriè dictos palmos cõtinet, id est digitos duodecim. Polluci spithame extensio est à pollice ad minimi digiti finẽ, lichâs vero ad finẽ lichani, id est indicis. Quamobrẽ partim vitãdæ gratia homonymiæ, præstiterit spithamiæon reddere dodrantale: partim vt propriè loquamur: nam pro duodecim digitorum mensura palmi nomẽ rarissimum est, pro quatuor vsitatissimũ. Porrò dubitauerit aliquis quonã modo cornua magnitudine dodrantalia sint, & ad quã dimensionẽ mensura ea pertineat, longitudinemne an circumferentiã. an circũferentiæ diametrũ: quod si quis capacitatem consideret quæ dimidiati congij est, omnino ad imæ circumferentiæ diametrũ, qua cauitas orbicularis

maximè

maximè patet, dodrantis mensuram pertinere intelliget. Neq; enim alijs duobus modis bonasi communes boues excedunt: cum illis plerunq; tum longiora dodrante tum ambitu etiam ampliora cornua sint, diametro autē imæ circumferentiæ dodrantali nunquam. Cæterum in eadem cornuum capacitate pro Græca voce ἡμίχουν, quæ dimidium congij significat, Gaza imperitissime semisextarium vertit: cum chûs, id est congius sextarium sexies capiat, vnde & sextario nomen apud Latinos in Mirabilibus narrationibus legitur ἡμιχόου πλεῖον, id est plus quàm dimidium congij. Est autem congius mensura liquidorum, quæ vini vel aquæ libras decem capit, teste Paulo Aegineta: qui etiam ξέστῃ sextario vncias viginti attribuit: Alius est aridorum sextarius, ἑκτεὺς apud Græcos, cuius dimidium ἡμιέκτεον. Huic nomen quod medimni Attici pars sexta sit chœnices capit octo: constituunt autem chœnices octo medium Aegyptium vel Italicum. Chœnix xestas (id est sextarios liquidorum) duas capit. Quòd si quis de illo intelligat, semisextarius chœnices quatuor capiet, id est sextarios liquidorū octo, qui vini vel aquæ libras tredecim & vncias quatuor caperent. Ita semisextarius aridorum ad semicongium liquidorum, duplus erit & supertripartiens quintas, vt vncias quatuor omittam. Sed chûs liquidorum est mensura, & Aristotelem de liquidis intellexisse verisimilius est, quoniam cornibus huiusmodi pro poculis vtebantur. Sed forte Gazam defenderit aliquis D. Hieronymi authoritate, qui commentariorum in Ezechielem lib. 1. choa Atticum, sextarium Italicum esse scribit. At hoc authorum alius nemo scribit, vt omnino memoria vel rei inscitia lapsum Hieronymum aut librarium potius credam: qua de re aduersus Alciatū Hieronymo patrocinantem, Georgius Agricola lib. 2. de ponderibus & mensuris doctissime disserit: vbi Plinium etiam erroris incusat, qui in vini nectaritis apparatu vbi Dioscorides choas, id est congios sex habet, ipse siue ex Dioscoride siue alio Græco authore transferens, totidem sextarios reddit, quod itidem vel ipsius vel librariorum negligentia factum constat, cum alibi semper pro Græcorum sextario congium reponat. Sed Gazam fortassis offendebat nimia capacitas, si dimidium congij reddidisset. Atqui alia legimus longe capaciora cornua, qualia Plinius vrorum esse scribit, ex quibus barbari septentrionales potant vrnasq; binas capitis vnius cornua implent. Amphora duas capit vrnas, vrna congios quatuor, Volusio teste, & approbante Ge. Agricola. Vnum igitur vri bouis cornu congios quatuor capere poterat. Aelianus Ptolemæo secundo ex India cornu allatum scribit quod tres amphoras caperet, vt Aelianus tradit. Tres amphoræ congios vigintiquatuor efficiunt.

Iam ne quis me reprehendat quod δέρμα ἑπτάκλινον dissimulanter pręteream, quamuis certū nihil habeo quantum hoc spatium sit, proferam tamen in medium coniecturas meas, & aliquot authorum loca, vt initium saltem & ἐνδόσιμον aliquod inquirendi studiosis præbeam, quod ante me nullus adhuc publice fecit, quod sciam. Quanquam enim de triclinio & similibus vocabulis, & triclinij forma, & veterum accumbendi more, primus (vt profitetur) Gulielmus Philander in Annotationibus suis in librum sextum Vitruuij diligenter quęsiuerit: de spatio tamen quod vel triclinon vel pentaclinon vel alijs huiusmodi vocabulis dictum à veteribus sit, quantum illud fuerit magnitudine, nullus adhuc ne inquisiuit quidem. Quòd autem veteres certam mensuram hisce vocabulis designauerint, non minus quàm si cubitos & pedes nominassent, apparet, ex iam citato Aristotelis loco, vbi pellem bonasi extensam spatium occupare ait ἑπτάκλινον, Gaza vertit locum septem accubantium: in Mirabilibus narrationibus de eadem pelle scribitur, excoriatam κατέχειν τόπον ὀκτάκλινον. In eodem libro fontem in Siciliæ Paliscis (Palicis habet Stephanus) esse scribit ὡς δεκάκλινον, id est qui circiter decem accumbentium obtineat locum. Veteres Græci οἶκον non modo domum, sed etiam domus partes cœnacula, vel cœnationes (quanquam distingui hęc scio) & cubicula vocabant: Hinc Pollux lib. 1. cap. 8. λέγεται δὲ οἶκος τρίκλινος, πεντάκλινος, καὶ δεκάκλινος, καὶ ἀπὸ τοῦ μέτρου ὃ μεγέθους ἐκ τῶν κλινῶν ἀριθμός. Triclinium igitur non quoduis est conclaue aut quæuis cœnatio, sed certi spatij tantum: posteriores tamen hoc verbo abusi sunt non ad quasuis modo cœnationes, sed etiam ædificia quandoque. Seruius Aeneidos 1 scribit antiquos stratis tribus lectis epulari solitos: errareq; eos qui triclinium dicunt ipsam basilicam, aut cœnationem: quam eius sententiam de triclinij significatione Gulielmus Philander non approbat, cum Vitruuij eo ipso in loco, quem illic exponit lib. 6. cap. 5. verba hæc sint, Tricliniorum quanta latitudo fuerit, bis tanta longitudo fieri debebit: Altitudines omnium conclauiorum quæ oblonga fuerint, &c. & paulo post, Sin exedræ aut œci quadrati fuerint, & cæt. Quibus quidem verbis vt triclinium, conclauium, exedram & œcon, synonyma facere alicui parum animaduertenti videri potest: nam οἶκον τρίκλινον ex Polluce iam diximus. De exedra vero apud eundem sic legimus: λέγεται δὲ ἀνδρὼν, ἵνα συνίασιν οἱ ἄνδρες ... ἵνα συγκαθῶνται. Τὸ δὲ συμπόσιον ... οἶκος τρίκλινος, &c. vt supra. Ego œcon tū apud Vitruuium & Pollucem, tum aliàs, communiori significatione accipio: triclinium vero, vel vt Græci dicunt τρίκλινον οἶκον, certæ formæ & magnitudinis œcon, aut mensam saltem certæ magnitudinis cum tribus lectis. vel vno qui tres capiat. Vitruuius eodem in libro mox capite sexto, Fiunt autē (inquit) etiam non Italicæ consuetudinis œci, quos Græci Cyzicenos appellant. &c. ita longi & lati, vti duo triclinia cum circuitionibus inter se spectātia possint esse collocata, habeantq; dextra & sinistra lumina fenestrarum valuata. Hūc Cyzicenum œcon, quoniā duo triclinia capit, hexaclinon aliquis forte nominandum suspicetur, & sic recentiores nonnulli exponunt: mihi secus videtur, nā in hexaclino spatio mensam vnam collocari assero, quæ sex conuiuas cum suis lectis & circuitione recipiat: at œcus Cyzicenus duo triclinia inuicem spectātia habet, vtramq; cum sua circuitione. At iuxta vnā mensam lectos duos triclinos ponere contiguos aut hexaclinon vnum, idē fuerit. Triclinia hyberna, æstiua, & autumnalia ad quam quæq; cœli regionē spectare debeant, idē mox ibidē cap. 7. præscribit, Pinacothecæ (rursus cap. 5.) vti exedræ amplis magnitudinibus sunt constituendæ. Oeci Corinthij tetrastyliq;, quiq; Aegyptij vocantur, longitudinis & latitudinis, vti supra tricliniorum symmetriæ scriptæ sunt (id est vt longitudo ad latitudinē dupla sit) ita habeant rationē: sed propter columnarū interpositiones, spaciosiores constituantur. Et paulo post, in œcis Aegyptijs supra columnarū epistylia & ornamenta, lacunarijs ornantur, & inter columnas superiores fenestræ collocantur, ita basilicarū ea similitudo, non Corinthiorum tricliniorū, videtur esse. Hic triclinia vocat, quæ paulo ante œcos, Corinthios. Et inferius ca. 10. vbi de Græcis ædificijs loquitur, Circum autē in porticibus, triclinia quotidiana, cubicula etiā & cellæ familiaricæ cōstituuntur. Et paulo post: Græcorum domus habent triclinia Cyzicena, quæ ad septentrionē spectant ad meridiē verò spectātes œcos quadratos tā ampla magnitudine, vti faciliter in eis, triclinijs quatuor stratis, ministrationū ludorumq; operis, locus possit esse spatiosus. In his œcis fiunt virilia conuiuia. Non enim fuerat institutū matres familiarum eorū moribus accumbere Hæc ferè nec plura apud Vitruuium de triclinijs reperio. Valer. Max & Quintil. quod Cicero lib. 2. de Orato. de Scopa loquens conclaue dixerat, triclinium interpretantur. Veteres pransuri aut cœnaturi (inquit Gul. Philander) solebant lectos nonnunquam tres sternere

nere accubitorios, diuersos scilicet ab eis in quibus dormirent. (Nam Heliogabalum tradit Lampridius solido argento habuisse lectos tricliniares & cubiculares) vnde vocatum triclinium: aliquando duos, inde Plautus quarto actu Bacchidum, biclinium formauit. Antiphanes & Anaxandrides τρίκλινον dixerunt, Phrynichus ἑπτάκλινον & ἑπτάκλινον vsurpauit, vt est apud Athenæum libro 2. Et apud eundem libro 5. scribit Callixenus ad proram nauis Philopatris fuisse οἶκον τεσσαρεσκαιδεκάκλινον, vt coniecturæ sit locus plures aliquando stratos lectos pro conuiuatum numero: Nam in Platonis symposio conuiuæ viginti celebrantur. Consueuisse autem in lectis veteres discumbere & accumbere, vel ipsa nomina indicant, & authorum aliquot testimoniis Philander comprobat. Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos, Horatius, quem locum sic interpretantur aliqui, vt conuiuatoris auaritia notetur, qui tribus lectis voluerit cœnare duodecim potius quàm quartum lectum & mensam sternere, cum non amplior esse deberet lectus quàm qui tres caperet nisi angustè. At mihi videtur potuisse quartus lectus addi, vt noua mensa non opus esset, nisi altera foret breuior. Lectis accumbere Germani etiam soliti sunt, sed mos ille paulatim soluitur: sunt autem illi sex ferè pedum longitudine, vt singuli tres conuiuas capiant: quanquam singuli tantum huiusmodi lecti in singulis zetis vel hypocaustis, vt vocant, nostris habeantur. Sedilibus tamen, quæ vel stragulis vel etiam puluinis aut lectis sternuntur, circa mensas, quas ferè quadratas aut rotundas habemus, pluribus aliqui vtuntur: Eorum nonnulla sic fabricata sunt, vt asseres à dorso modicè inclinati accumbentes ac innitentes recipiant: Quidam sellis quoque profundioribus instratisque cum anaclintere, id est parte quæ dorsi reclinationem excipiat, accumbunt magis quàm assident mensis. Huiusmodi videntur κλισμοὶ & κλιντῆρες Græcorum fuisse, de quibus apud Grammaticos legimus. Κλιντὴρ δὲ ἐστὶ ἀνάκλισις, ἤτοι θρόνος ἔχων ἀνάκλιτον, ἢ τὸ νῦν καλούμενον καθέδριον. Etymologus & Varin. Κλισμὸς, ἡ καθέδρα ἢ ὁ θρόνος ὁ ἔχων ἀνάκλιτον ἢ ἀνάκλιντρον, ἐν ᾧ πολλοὶ ἐξ ἴσου κάθηνται, πρὸς ἀνάκλισιν δηλαδή, Vatin. Huiusmodi equidem κλίνας singulas & earum mensuras intellexerim à quib. τρίκλινοι & aliæ voces formantur, ita vt in singulis conuiuæ singuli sederent, non autẽ quales aut quanti Romanis lecti quidam fuerunt, in quibus tres aut quatuor discumbebant, qui non clinæ simpliciter, sed clinæ triclinii vel tetraclinii sunt. Verisimile est autẽ huiusmodi accubitorias sellas non vltra duos cum dimidio pedes latitudinem extendisse, ne mensæ spatia vacarent, cum amplitudo ista discumbenti sufficiat. Iam si sellas septem ordine ponas deinceps contiguas, longitudinem omnes efficient pedum xvii. cum dimidio. Hæc quoq; bonasi pellis longitudo videri poterit, neq; id mirum cum vri multò longiores describantur à nostris. At Aristoteles quamuis pellem eius heptaclinon vel octaclinon faciat, animal tamen ipsum τὸ μέγεθος ἴσον ταύρῳ, id est magnitudine tauro æquale esse scribit, & non oblongum, sed in latera auctum. Mihi quidem in hoc erratum videtur: nam in Mirabilibus idem animal multò maius simul & robustius boue facit: deinde fieri potest, vt caudæ quoque longitudo superiori mensuræ adiungenda sit. Heptaclinos igitur bonasi longitudo non breuior erit pedibus septendecim: quæ vero latitudo sit, ex proportione longitudinis ad latitudinem in communium boum pellibus deprehendetur. Ego certe eadem omnium istorum spatiorum, quæ à cline nomen habent, latitudinem fuisse persuadeor, & longitudine solum differre: quod mensis oblongis vterentur, non vt nostri frequentius quadratis rotundisue. quod ex Vitruuij etiam verbis patere potest, qui triclinia propriè sic dicta longiora duplo quàm latiora esse vult. Crediderim insuper ab vno tantum latere mensæ stratos fuisse lectos, non vtrinque nec è regione. Iubet enim Vitruuius triclinia duo in œco Cyziceno se inuicem spectare, vbi per triclinia conuiuas accumbentes synecdochicè accipio, vel lectos conuiuis paratos: quos ab vtraque parte stratos, non rectè se spectare, id est è regione esse diceres. Commodius etiam erat ministris mensæ inseruire, ab altero latere vacuo: adhæc commodius auferre mensam. Toties enim mensas quoties fercula & obsonia mutari, & onustas à duobus ferri, conuiuisque accubantibus apponi solitum fuisse, ex Alexi poeta apud Athenæum libro 9. & Plutarcho in vita Pelopidæ coniecimus, inquit Philander. Postremo si Græci suas clinas vtrinque habuissent, pari semper numero spatium inde denominatum proferre debuissent, vt diclinon, tetraclinon, hexaclinon: Nunc quoniam etiam impari numero triclinon, pentaclinon, &c. dicunt, ab altero tantum mensæ latere lectulos ordine positos conijcio. Suetonius in Augusto, Neque cœnauit vnà, nisi vt in imo lecto assiderent. Et post, Incerto casu spem mercantium vel frustrari vel explere solebat, ita vt per singulos lectos licitatio fieret. Valerius libro 2. Fœminæ cum viris cubantibus sedentes cœnitabant. Romæ vidimus, inquit Philander, in æde D. Eustathij & alijs locis, Mutinæ etiam, scalptum in marmoribus singulis iacentem in lecto hominem subiecto puluillo cubito, apposita ad lectum tripede mensa, aliquando monopodio: Hanc deinde rem (id est accumbendi apud veteres ritum) duabus picturis appositis declarat. Soleas etiam (inquit) demere solitos esse, puluinisque inniti cœnantes, præter marmora, multis Martialis & aliorum locis probari potest. Plures tribus aliquando in lecto accubitorio iacuisse, indicat Martialis Epigram. libro 9. in Mamurram: Et testudineum mensus quater hexaclinon, Ingemuit citro non satis esse suo. Querebatur Mamurra quod lectus quem comparare velle videri optabat, minus quadraret, cum sex tantum caperet, ipsius autem mensa amplior esset atque capacior. Ex recentioribus quidam in Lexico Græcolatino clinen mensam interpretatur: quod sine authore puto fecit. Cælius Rhod. Antiquarum lect. 27 25 Obseruatum est (inquit) ex Pollucis thesauris super quibus accumbamus dici κλίνας, κλινίδας, κλινίδια, hoc est lectos, lectulos, atq; item scimpodas Σκίμποδας, vel σκίμπους Etymologo pars est grabati, & synecdochicè pro ipso grabato accipitur. Apud Athenæum & Gellium scimpodium deminuta forma legitur. Libanius in libro de sua ipsius vita. Quum domi (inquit) sum, iaceo in lecto: vbi vero in schola, in scimpode, id est in lectica, vt Cælius interpretandum putat: qui & hoc à Græcis annotatum scribit, scimpodion significare τὸ χωλὸν κράβαττον, id est claudum grabatum: σκιμβάζειν, claudicare. Eruditus inter Græcos grammaticus sic finit, σκιμπόδιον εὐτελὲς κλινίδιον μονόκλινον, id est scimpodion est lectulus vilior in quo decũbat vnus modo. κλίνη, τὸ κράβαττον, Suidas & alij, Ἀναστάσιος ὁ βασιλεὺς ὁ δίκορος, κτίζει τὸν μέγαν τρίκλινον τὸν ἐν Βλαχέρναις, ὃς μέχρι τοῦ νῦν Ἀναστασιακὸς λέγεται, Suidas. Hic τρίκλινον, subaudi οἶκον, basilicam siue regium ædificium intelligo: (quo abusu etiam architriclinum dixerunt, qui quantocunq; conuiuio præesset) nam cum propriè dicta triclinia diuites solum construerent, vt mihi videtur, in quibus epulabantur, integras diuitum domos postea per synecdochen aliqui ineptè triclinia vocauerunt, à parte totum: contrà factum apparet in basilicæ nomine, quæ cum palatium aut integram domum, vt οἰκίαν subaudias, regiam aut regiæ similem propriè significet: aliqui ad partem domus transtulerunt (vt ex Seruij supra citatis verbis apparet) splendidiorem scilicet, qualem pleriq; hodie in diuersis linguis recepto vocabulo salam appellant, siue corrupto à basilica nomine: siue à salutatione. Est enim basilica, vt Sigontinus scribit, locus amplus, vbi à dinitibus

expectantur salutatores, & conuiuia fiunt maxima, & saltationes, & ludi. Posteriores ædem sacram priuati m basilicam nominarunt. Ex nostris grammatici quidam triclinium interpretantur mensam quadratam, ad cuius tria latera singuli sternantur lecti, quartum vero vacuum relinquatur: quod si tale triclinium est, quid heptaclinon & enneaclinon esse dicent? mensas nimirum octo vel decem laterum, in quibus vacuum relinquatur vnum Scio Seruium, vt supra citaui, antiquos stratis tribus lectis epulari solitos scribere: quod vt nulla authoritate munit, sic mihi ridiculum videtur: nam pro conuiuarum numero vel tres vel plures sternebant: & locus ipse, quamuis nullos haberet lectos aut mensas, pro magnitudinis tamen ratione triclinos aut tetraclinos, &c. dicebatur: sunt enim hæc nomina adiectiua, & mensuræ, ac si pedalem aut cubitalem dicas. Proinde etiam mensam triclinon dicere licebit, non ipsam mensam, sed magnitudinem eius significantes. Item lectum triclinon, vel tetraclinon, qui tantus sit vt tres vel quatuor conuiuas capiat. Substantiue vero ipsum locum triclinium Latini dixisse videntur, in quo tres huiusmodi clinæ commodè ponerentur, ab vno scilicet latere tantum. Rectè igitur & lectum vnum triclinon appellabimus, in quo tres discumbant: locum vero aut spatium triclinon, siue quod vnum maiorem lectum in quo tres accumberent continet, siue tres minores & μονοχοίτας. μονοκλίνας enim nondum legi. Errat igitur etiam Grapaldus, qui triclinium interpretatur in quo tribus toris, vel quod magis ridiculum est, totidem mensis stratis comedebant. Plautus in Bacchidibus, In biclinio cum amica sua vterque accubitum eatis, Ita negotium est, atque ibi in lectis stratis potetis cito: Qui locum ipsum biclinium hîc accipere volet, permittam: ego (vt Philander quoque) lectum in quo bini discumberent intelligere malo: vt etiam in Heliogabali tricliniis, quæ apud Lampridium versatilia fuisse legimus: in quibus (inquit) quandoq; amicos suos ponere consueuit, eosque violis & floribus obrutos opprimere, sic vt aliqui animam efflauerint. Cicero ad Atti. lib. 13. Villa ita completa militibus est, vt vix triclinium, vbi cœnaturus ipse Cæsar esset, vacaret. Plura apud Ciceronem loca, in quibus triclinij meminit, in Nizolij indice reperies. Lectos mulierum scimus iam pridem totos operiri argento, & triclinia quædam, quibus argentum addidisse primus traditur Caruilius Pollio eques Romanus, non vt operiret, aut Deliaca specie faceret, sed Punica: Idem & aureos fecit, Plin. 33. 11. Et paulo post, Cornelius Nepos tradit ante Syllæ victoriam duo tantum triclinia Romæ fuisse argentea. Hic ipse Plinius triclinia lectos interpretatur: nam cœnationes totas argenteas fuisse quis credat? Item libro 34. cap. 2. Tricliniorum pedes & fulcra Deliaco ære exornari solita scribit: & mox cap. 3. Triclinia ærata Cn. Manlium primum inuexisse. Et libro 9. Testudinum putamina secare in laminas, lectosque & repositoria his vestire, Carbilius Pollio instituit: hinc est quod testudineum hexaclinon dixit Martialis. Repositorium Grammatici interpretantur id quod super antiquorum mensa reponebatur ad fercula collocanda, quæ subinde vnà cum ipso repositorio adferebantur & auferebantur. Plinius lib. 28. Bibente conuiua mensam & repositorium tolli, inauspicatissimum iudicatur. Videtur autem per epexegesin addidisse & repositorium, innuens non integram mensam, sed repositorium tantum cum ferculis auferri solitum. Proinde cum veteres afferri & auferri mensas meminerunt, per synecdochen de repositoriis tantum intelligo. Solent etiam nostri mensis repositoria, id est opercula lignea imponere, (quæ commode eis demi reponique possunt, vnde & appellata mihi videntur) vel munimenti gratia, vt pretiosis: vel vsus, vt calculatio per cretam super eis fiat: vel ornatus, vt cum diuersis coloribus florum alijsue induuntur: vel denique vt latiusculæ mensæ fiant: sunt enim repositoria ipsis quas tegunt mensis latiora, vt constat Plinij verbis 33. 11. Repositoriis (inquit) argentum addi sua memoria cœptum Fenestella dicit, qui obijt nouissimo Tiberij Cæsaris principatu. Sed & testudinea tum in vsum venisse. Ante se autem paulo lignea rotunda solida, nec multò maiora quàm mensas fuisse. Siquidem puero quadrata & compacta, aut acere operta, aut citro cœpisse: mox additum argentum in angulis, lineasque per commissuras. Quod si quis nec vsu nec figura repositoria veterum (quibus tamen nec ipsis certa figura fuit) nostris conuenire dicat, hoc certe conuenit (respondebo) quod vtraque mensis imponantur: & possent nostra, si moris esset, eundem præstare vsum. Errant igitur grammatici qui repositorium simpliciter exponunt loculos vel reconditoria vbi aliquid reponatur vel recondatur: Quod & Baysius ante nos animaduertit, qui in libro de vasculis repositoria dicta putat non solum in quibus opsonia, sed etiam in quibus mensæ collocarentur, citans verba Plinij ex eodem capite, quo nos alia iam superius citauimus. Iam vero & mensas (inquit Plinius) repositoriis imponimus, & ad sustinenda opsonia interradimus latere (mensarum intellige, vt addit Baysius) & interest quàm plurimum lima perdiderit. Ego suspicor legendum mensis repositoria, cum hæc illis maiora fuerint. Repositorium ex Athenæo θίβιν appellatum, ibidem docet Baysius: & id genus repositoria Gallicè chapeletz vocari, quorum vsus sit ad sustinendas lances & discos: in quo quidem ipse sibi parum constare videtur. Inuenio θίβιν per iôta solum apud grammaticos pro calatho ex folijs contexto in arcæ vel cistæ formam. Tricliniarium, idem quod triclinium, vel quod ad triclinium pertinet. Varro 1. de Re rust. Quo elaborant vt spectent sua æstiua tricliniaria ad frigus Orientis. Plin. lib. 19. Qua purpura quis non iam tricliniaria facit. Tricliniaris etiam adiectiuum in vsu est pro quo alij triclinaris dicere malunt. Plin. lib. 37. Lectos tricliniares tres. Bellos conuiuas & conuictores faciles in candida, non pulla veste accumbere decet: Tametsi cœnatoria & triclinaria conuiuis dari antiqui moris fuit, Alexander ab Alex. Habentur & domesticæ ac cibariæ vestes, quales intra domesticos parietes gestamus, quas triclinares & cœnatorias appellamus, Cælius Calcagn. Peristromata cum ad triclinia & cœnacula accommodantur, triclinaria appellantur: qualia Plinius triclinaria Babylonica nuncupauit, Idem. In triclinio choa apud Quintilianum, ænigmatice dictum in bibacem arbitratur Cælius Rhod. 29. Accumbere Græci κατακεῖσθαι, κατακεκλίσθαι, & ἀνακεῖσθαι dicunt, Varinus. Villicus sit frugalitatis exemplum, nec nisi feriis diebus accubans cœnet, Columella 2. 1. Triclinium pro lecto discubitorio siue accubitorio etiam Varro dixit lib. de re Rust. 3. cap. 13 Erat locus (inquit) celsus, vbi triclinio posito cœnabamus. Et li. 1. ca. 59. in quo quidam etiam triclinium sternere solent cœnandi causa. Legi alicubi (inquit Philander) nec succurrit locus, apud antiquos tres mensas fuisse, vnde & triclinium vocatum esset: primam domini vxoris liberorumque: secundam hospitum: tertiam seruorum & domesticorum. Ego apud idoneum authorem de triclinio tale quid legi, vix crediderim. Iuuenalis, Tertia ne vacuo cessaret culcitra lecto, Vnà simus ait. Apuleius lib. 10. Iam denique cœnati è triclinio domini decesseramus, Quintilianus, Vix eo limen egresso triclinium illud supra conuiuas corruit: Cicero de eadem re, Hoc interim spatio conclaue illud concidit. In triclinijs cæterisque conclauibus maximus est vsus luminum, Vitruu. Constat triclinium (inquit Calepinus, aut si quis adiecit) & lectos discubitorios, & ipsam cœnationem, id est locum vbi cœnaturi discumbebant, significare. Sed postea triclinium per abusionem apparatus ad mensam

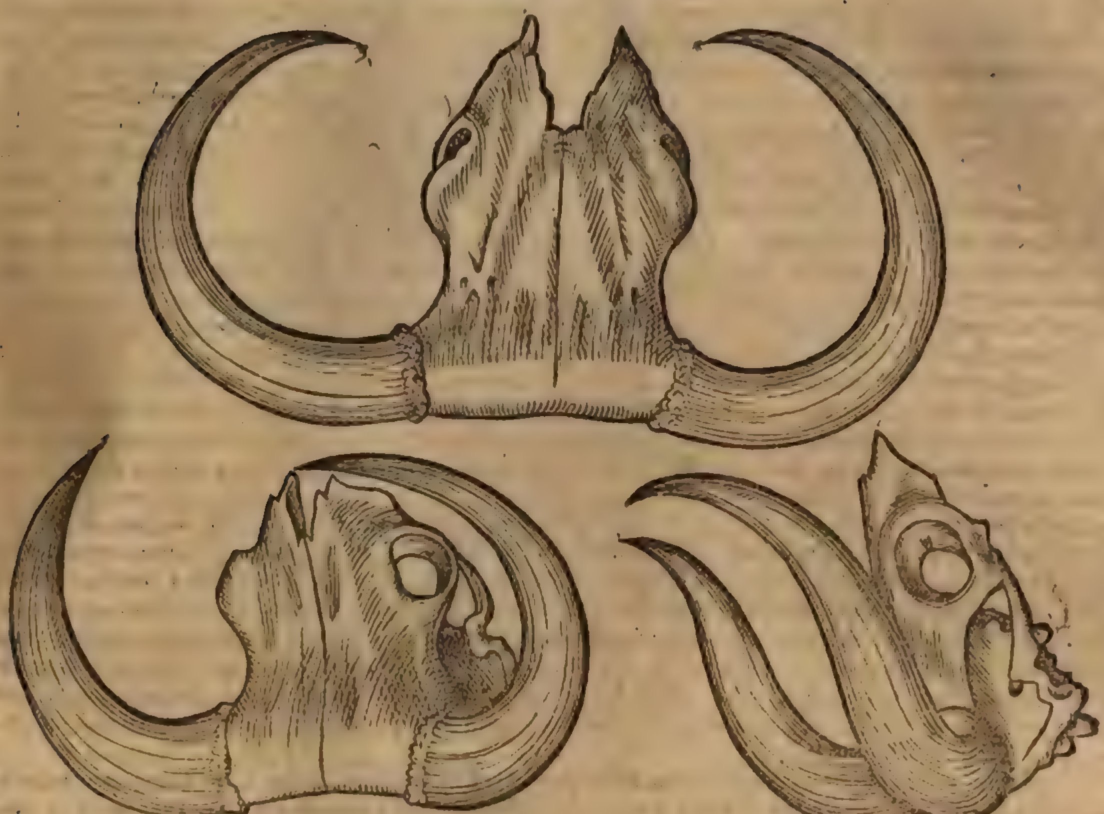
ad mensam factus dici consueuit, & coacta in locum vnum parandæ paucorum cœnæ suppellex necessaria. Idem triclinarium vocari dicit, in triclinio ministrum. Hæc sunt quæ dum solicite inquiro de heptaclino pelle bonasi, obiter se mihi obtulerunt: quæ licet parerga, lectori communicanda iudicaui, ne labor hic nobis periret, in ea præsertim re, de qua plerique grammaticorum vel nihil vel perperam docent: cum quintuplicem τρικλίνου vocabuli significationem (de quauis cœnatione: de certæ formæ & magnitudinis cœnatione: de lecto qui tres accumbentes capiat: de certa mensura cuius libet rei, vt fontis, vt pellis: denique de toto conuiuij in triclinio apparatu) paucissimi intelligant. Superiora cum scriberem, nondum inueneram quantam mensuram Aristoteles per κλίνην intelligat. & dum inquirere apud authores quæcunque obiter de clines triclinij, & similium vocum vsu & significatione & discumbendi more veterum se offerebant, annotabam. Postea verò deprehendi in Mechanicis Aristotelis problemate 25. κλίνης id est lecti longitudinem esse pedum sex & paulo plus: latitudinem vero pedum trium, vnde ἑπτάκλινον spatium tantum intelligo, quantum septem lectis inter se contiguis occupatur: quomodo verò inter se coniungendi sint lecti, non facile dixerim. Nam si omnes vno ordine ponas, maior quàm deceat longitudo, latitudo angustior erit. Hoc saltem constat, quoniam lectus, vt dixi, pedes sex longus, tres latus est, vnius lecti superficiem totam octodecim pedes continere: qui septies repetiti pedes constituunt centum viginti sex, ex quibus quot longitudini, quot item latitudini tribuas, coniiciendum est ex proportione longitudinis ad latitudinem corij de boue vulgari. Redeo ad Bonasum.

Non placet quod orgyias Gaza vertit passus: quanquam & Valla apud Herodotum ita verterit, & vetus hoc in loco Aristotelis translatio, vt apparet apud Albertum Magnum in Enchyto libro 22. Licet enim passus dictus videri possit à passis, id est extensis manibus, secundum grammaticos: apud authores tamen in hac significatione nusquam inueniri puto: proinde à pedibus passis, id est quàm maximè sine periculo possunt diuaricatis extensisque, nomen hoc potius factum crediderim. Est enim ea mensura circiter quinque pedes, vel paulò maior. Quod autem passum pro quinque pedibus veteres dixerint, facile est calculare ex Plinij libro 2. Stadium, inquit, CXXV. nostros efficit passus, hoc est pedes sexcentos XXV. Est igitur passus duorum gressuum, vt sit gressus cubitus vnius & pedis, hoc est pedum duorum semis. Orgyia vero græcis est τὸ μετὰ τῶν ἰδίων χειρῶν μέτρον, vt Suidas docet, id est mensura quæ manibus extensis fit, quæ sua cuique etiam statura vel proceritas esse solet. Est autem cubitorum quatuor, id est pedum sex: hinc verbum ὀργυιοῦν, brachijs extensis metiri: & ὀργυιαῖος pro magno vel longo simpliciter. Ὀργυιὰ oxytonum, vel secundum veteres Atticos proparoxytonum, extensio manuum est vnà cum pectoris latitudine (quod & Pollux scribit libro 2.) dicta παρὰ τὸ ὀρέγειν καὶ ἐκτείνειν τὰ γυῖα, ὅ ἐστι τὰς χεῖρας, Varinus. Errant qui trium cubitorum orgyiam esse scribunt. Nos vlnam potius interpretabimur: Est enim vlna spatium, vt Seruius inquit, quantum vtraque extenditur manus. Tradunt in Pæonia feram, inquit Plinius, quæ bonasus vocetur, equina iuba, cætera tauro similem, cornibus ita in se inflexis vt non sint vtilia pugnæ, quapropter fuga sibi auxiliari, reddentem ea fimum, interdum & trium iugerum longitudine: cuius contactus sequentes, vt ignis aliquis, amburat, Hæc Plinius: qui orgyias iugera exponit ineptissimo sensu. Quis enim credat ad tantum spatium stercus bonasos eiaculari? Iugerum enim vocabatur, vt alibi scribit Plinius, quod vno die boum, vno die boum vno iugo exarari posset, vel vt Columella libro 5. Quadratus actus si duplicetur, facit iugerum: & ab eo quod erat iunctus, nomen iugeri vsurpauit. Est autem actus quadratus, latus pedes centum viginti & longus totidem, Varro lib. lib. 1. de Re rust. Sed siue Plinij hic error sit, siue librariorum, aut illorum qui vocem non intellectam emendare voluerunt, pro iugerum tum in Plinio tum Solino reponemus orgyiarum: quid enim obstat quo minus voce Græca vtamur? Solinus enim cap. 43. hunc bouem describens statim post Phrygiæ & Lydiæ mentionem: In his locis, inquit, animal nascitur, quod bonasum dicunt, cui taurinum caput, ac deinceps corpus omne, tantum iuba equina: cornua autem ita multiplici flexu in se recurrentia, vt si quis in ea offendat, non vulneretur. Sed quicquid præsidij monstro illi frons negat, aluus sufficit. Nam cum in fugam vertitur, proluuie citi ventris fimum egerit per longitudinem trium iugerum: cuius ardor quicquid attigerit, adurit. Ita egerie noxia summouet insequentes, Hæc Solinus. Medi & Pæones (inquit Hermolaus in castigationibus Plinianis) in Europa sunt, à Pæone filio Endymionis Epei fratre, in Thraciam siue Macedoniam ad amnem Axium profecto: conuenerat autem inter fratres, vt qui cursu superatus esset, imperium victori cederet, vt scribit Pausanias: meminit eorundem Trogus, Strabo, cæteri. At Solinus animal hoc circa Lydiam Phrygiamque haberi tradit: quasi Mæoniam videatur legisse, non Pæoniam. Sunt & Piones in Asiæ Mysia, quæ supra Caicum amnem sita est: ab vrbe dicti, quam Pionis conditor Pioniam vocauit, vt libro 5. in Plinium exposui, quæ omnia Solino erroris occasiones fuere, Hæc ex Hermolao. Errores enim veterum, quantumuis ipse multis in locis animaduertam: vbicunque possum tamen, alienis eos verbis arguere quàm meis malo: quo minus ipse facili ad reprehensionem ingenio videar. In manuscriptis quibusdam codicibus Plinij Mœnia pro Pæonia reperitur, quali lectione forsan Solinus etiam vsus Mæoniam intellexit. Porrò quòd idem bonasi cornua multiplici flexu in se recurrere scribit, sine authore facit: ego in vnum solum curriculum imperfectum ea conuerti puto, cuiusmodi in effigie apparent, quam adieci: Misit autem eam ad nos Norimberga Cornelius Sittardus medicus, vnà cum bubali vulgaris pictura superius collocata. Cæterum quod ad Mediam regionem licet duobus in locis Μηδικὴν per η. apud Aristotelem scribatur, nono inquam libro histor. anim. & ab initio Mirabilium: eandem tamen esse non dubito, quæ Stephano Μαιδία per αι. diphthongum scribitur. Media (inquit) ciuitas est Thraciæ prope Macedoniam, à qua Mædi populi, diuersi à Madis Asiæ. Hinc præfectura Mædica Thraciæ, vicina Pæoniæ. Horum nonnulli ad Macedones migrauerunt, Mædobithyni dicti. Est & alius Aristotelis locus in Mirabilibus, in quo sic scribitur, Circa Scytharum & Medorum (Μεδῶν, cum epsilo in prima syllaba & ô circumflexo in vltima) aiunt fluuium esse Pontum nomine, &c. Heseni, Ἡσαίνη, montis vt in Mirabilibus legitur, mentionem nusquam inuenio: malim Messapi vt in Hist. anim. Gaza transfert, licet impressi codices Μεσαπίῳ habeant. Apud Stephanum Μεσσάπιον Eubœæ montem legimus, & Messapiam Apuliam olim à Mesapo rege dictam: sed hæc nihil huc faciant. Bonasi Aristoteles meminit etiam libro 3. cap. 2. de partibus anim. Bonnasis (inquit, sic enim illic scribitur per n. duplex & s. simplex) quoniam cornua eis ad sese reflexa sunt, excrementi profusionem natura pro auxilio dedit: hoc enim cum metuunt se tuentur. Hac eadē profusione alia quoq; seruari certū est. In eo loco Gaza obscurius vertit, quibus pari aduncitate cornua reflexa inter se orbem colligunt: possent enim accipi hæc verba, tanquā de aliis quoq; similiter aduncorū cornuum

animalibus eo in loco tractasset Aristoteles, quod tamen non apparet. Nam bubalis & capreis, de quibus proximè dixerat, licet adunca & parum vtilia pugnæ cornua forte sint, non pari tamem aduncitate, sed longe alia quàm bonasorum sunt. Alijs item in locis, bonasum scribit syluestrem esse, bisulcum, capronatum equorum instar, iubam habere, & cornua bina orbem inflexu mutuo colligentia, vt Gaza vertit pro Græcis verbis γαμψὰ συνηγμένα: quæ itidem translatio obscurior est, intelligi enim potest ac si cornua pariter incuruata ambo in orbem colligantur, vt si quis brachia ante pectus extensa in gyrum vertat: cum per se vtrumque subtus aures curuatum γαμψὸν, id est aduncum potius quàm orbiculare sit. Rursus alibi bonasum interiora omnia bubus similia continere tradit Aristoteles. Aelianus libro 7. interprete Gyllio, hoc animal à Pæonibus monopem vocari scribit, piloso tauro magnitudine similem: & stercus eius quod præ vexatione acre & igneum reddit, si in venatorem quempiam insequentem inciderit, mortem afferre: cum Aristoteles, Plinius & Solonius adurere tantum scripserint. Pausanias in Bœoticis Pæonios tauros Romæ in spectaculis sibi visos meminit, qui tum reliquo corpore pilosi (δασεῖς) fuerint, tum maximè circa pectus & genyn, id est mandibulam. Hos ego non bonasos, sed bisontes esse crediderim: nam & alibi in Phocicis bisontem taurum Pæonium vocat ipse Pausanias: & Oppianus iubam eum gestare scribit, Αὐχένι πιμπλείοισι, καὶ ἀμφ' ἀπαλοῖσι γενείοις. Accidit quod apud authores bonasum vel monopem Romæ in spectaculis visum nusquam legimus: bisontem vero sæpius. Ego certe bonasum genus bisontis crediderim: nam & Albertus, vt superius retuli, boum qui vulgo *visent* dicuntur, diuersas species magnitudine solum differentes esse testatur: quippe excepta cornuum figura, & reiectione stercoris, reliqua videtur omnia cum bisonte communia habere. Bonasi certe solus Aristoteles meminit, nam Aelianus & Plinius sua proculdubio ex Aristotele descripserunt, Solinus ex Plinio. Aliorum vero authorum quotquot bisontis meminerunt, tum Græci tùm Latini, bonasi nomen nunquam attingunt. Cornuum quidem neque magnitudo neque figura generis differentiam statuere possunt, cum in domesticis cornutis pecudibus quantum, licet eiusdem generis vel speciei animantes, cornibus differant, notissimum sit. Iam quod ad stercoris reiectionem, pleraque animalium in cursu, prolixiore præsertim, id reijciunt, feruidiusque quàm in quiete solerent, & longius: intestinis scilicet cursu calefactis, & ob calorem flatibus excitatis, vt fit in humore: quibus inclusis violenta per angustum, magno impetu eruptio fit: Accedit & locorum compressio ex vehementi motu. Nonnulla etiam in metu, vt sepia suum atramentum, excrementa emittunt. Hæc adferre libuit, vt illi quibus occasio est, & propius illas regiones habitant, de boum istorum differentia diligentius inquirant. Augustinus Niphus bonasum scribit à recentioribus vaccam Indam vocari: in quo decepit eum Albertus Magnus, qui Solini de tauris Indicis & bonaso diuersis in locis scripta, confundit. Albertus Magnus circa finem libri 22. bisonti quem zubronem vocat, similem fimi eiaculationem attribuit. Raphaël Volaterranus libro 7. bonasos eodem modo à Lituanis capi scribit, quo nos supra bisontes capi docuimus Pausaniæ verbis. Bohemi, vt audio, monopem vocant loni. Germani iubam vocant *mæne* (vt Angli etiam mane) inde factum monopis vel monapi nomen aliquis coniecerit, vt poté bouis iubati. Aristoteles quidem nomen hoc non Græcum sed Pæonicum esse scribit, Pæonum autem lingua eadem quæ Illyrica est. Apud Albertum Magnum libro 22. bonachus pro bonaso corrupte scribitur: & rursus in eodem libro in E. litera, Enchytos, vbi omnia quæ nos supra recitauimus Aristotelis de bonaso verba ex veteri translatione recitantur: alij enchires scribunt, nescio quibus tam barbarè & absurdè scribendi occasionibus aliis, nisi quòd ex Arabicis translationibus sumpta videntur, qui Græcorum dictiones plerasque absurdissime corrumpunt, adeo vt originem amplius non agnoscas. Alij tauro syluestri, quem duram vel daran vocant, eadem quæ bonaso Aristoteles adscribunt. Superius in capite de diuersis bubus syluestribus bonasum mihi videri dixi illum quem Philippus rex Macedonum ad pedem Orbeli montis in Macedonia iaculo confodit, & cornua eius ἑκκαιδεκαδώρων, id est sedecim palmorum in vestibulo templi Herculis consecrauit: Sed forsitan vrus fuerit potius: nam si bonasorum cornua in sese, vt diximus reflectuntur, minus conuenire eis videtur ista mensura.

BONASI (vt conijcimus) CAPVT ad sceleton expressum.

BONASI capitis picturam & eius cornuum ab amico quodam missam supra dedimus. Sed quoniam præstantissimus medicus Io. Caius ex Anglia nuper figuram cornibus differentem misit, vnà cum descriptione ad sceleton facta hanc quoque in commune proponere volui. Mitto ad te (inquit in epistola ad me) caput vasti cuiusdam animalis, cui nudum os capitis vnà cum ossibus, quæ cornua sustinebant, grauissimi ponderis sunt, & iustum ferè attollentis onus. Cornuum curuatura ita se promittit, vt non non rectà deorsum vergat, sed obliquè antrorsum. quod quia videri nequit in facie prospiciente, curaui vt appareret in auertente in latus. Spacium frontis inter cornua, palm. Rom. trium est cum semisse. Longitudo cornuum, ped. 2. palm. trium, & digiti semissis est. Bonasus Aristotelis dodrantalia habet cornua, vel paulo longiora.) In ambitu, vbi capiti iunguntur, pedis vnius & palm. semissis sunt. Huius generis caput aliud Varuici in castello vidi, quo loco magni & robusti Guidonis comitis olim Varuicensis, arma sunt: cuius cornuum ossibus si ipsa cornua addas, multo fierent longiora, & alia figura atq; curuatura. Eo in loco etiam vertebra colli eiusdem animalis est, tanta magnitudine, vt non nisi longitudine 3. pedum Rom. & 2 palm. cum semisse circundari possit. Æquè & ad id animal pertinere existimo omoplatam illam quæ visitur catenis suspensa è porta septentrionali Couentriæ, cui vt nulla spina est, (si bene memini) ita lata est ima sua parte pedes 3. digitos 2. Longa ped. 4. palm. 2. Ambitus acetabuli quod armum excepit, ped. trium est, & palm. vnius. Circundatos integrum, non nisi pedum vndecim, palm. vnius longitudo & semissis. In facello magni Guidonis, quod positum est non amplius 1000. pass. à Varuico oppido suspenditur costa huius item animalis (vt ego quidem reor) cuius ambitus quo loco minima est, palm. trium est: Longitudo, sex pedum cum dimidio. Sicca ea est, & in extima superficie cariosa, pendit tamen libro 9. cum semisse. Et vulgo pars, apri esse costam putant, à Guidone occisi: pars, vaccæ quæ prope Couentriam in fossa quadam commorabatur, multis infesta. Quæ posterior opinio ad verum propius accedit puto, cum bonasi forsan esse possit. Vti esse dicere, verant cornua recurua. Hæc forsan superuacua sunt, quod in libro tuo bonasi faciem depinxisti: tamen quia dubitauerim animali hoc vo-

hoc, volui cogitandi materiam tibi ministrare, vt si forte alius animalis ossa essent, tu per otium nomen nobis aperires, Hæc ille: cuius coniecturis ipse etiam assentiar, donec aliquando fortassis aliquid certius exploratum nobis fuerit. Bonasum quidem boum ferorum omnium longè maximum veteres faciunt. Huius enim pellis vel domum totam intexerit, (τὸ δέρμα αὐτοῦ καλύπτει ὅλον οἶκον. sed οἶκον hîc domus partem accipio, cœnaculum vel cubiculum) propter capronas visum impedientes non rectà sed oblique intuetur. color eius similis est terræ & locis in quibus moratur, & cornua gerit διὰ τὸ ἀντικεῖν ἀλλήλοις μὴ βλάπτοντα, id est innoxia quod ad se inuicem conuertantur, vt in Coronide quadam Græci codicis manu scripti Aeliani de animalibus reperi. Hanc quidem coloris mutationem cum alij authores tarando adscribant, Aelianus aut quisquis hanc coronidem scripsit, bonaso non rectè tribuere videtur.

DE CATOBLEPA VEL CATOBLEPONTE LIBYCA FERA TAVRO VEL VITVLO SIMILI.

CVM multiplices & varias Africa procreat bestias, tum Catoblepontem sic nuncupatum parere existimatur. Tauro similis spectatur, truculentus, terribilisque aspectu: alta ei & densa sunt supercilia: oculi non perinde quidem magni vt bubuli subiiciuntur, sanguine suffusi: non directè, sed terram versus intuetur: à vertice incipiens iuba, equinæ similis, per eius frontem promittitur, quæ si vsque ad faciem pertinet, formidabiliorem eum reddit. Mortiferas depascitur herbas, ac simul vt taurino aspectu conspexit, statim horret, & iubam erigit: Ea autem in excelsum excitata, atque apertis labris per guttur quiddam vehementer acutum & horrendũ emittit, vt aër supra caput obducatur, & inficiatur: animalia autem appropinquantia, quæ hoc cœlum hauriant, grauiter affliguntur, & vocis vsum amittant, in letalesque conuulsiones incidant, Hæc Aelianus ab initio libri 7. Cæterum Plinius lib. 8. cap. 7. Apud Hesperios (inquit) Aethiopes fons est, Nigris: vt plerique existimauere Nili caput, vt argumenta quæ diximus persuadent. Iuxta hunc fera appellatur Catoblepas, modica alioquin, cæterisque membris iners, caput tantum prægraue ægre ferens, id deiectum semper in terram, aliâs internecio humani generis, omnibus qui oculos eius videre confestim expirantibus; Hæc Plinius: ex quo etiam Solinus transcripsit in suum polyistorem cap. 33. vbi aliqui Tigrin pro Nigri fonte perperam legunt, vt Hermolaus annotauit. In Libya Gorgones sunt animalia κάτω βλέποντα, id est semper despectantia, ouibus creduntur agrestibus similia, aut vitulis, sicuti quidam voluêre. Pestilens iis est oris halitus, quippe intereunt mox afflata omnia. Sed nec innocentior ab oculis radius manans, vbi concussa, quæ à fronte in oculos propendet, coma, spectarint aliquid. Cognitum & à Marij militibus aduersus Iugurtham bellantibus, Cæl. Rhod. ex Athenæi lib. 5. circa finem. Vbi Cæl. Rhod. vertit, Gorgones, sunt animalia κάτω βλέποντα, id est semper despectantia. Græce legitur, Τὴν γοργόνα τὸ ζῶον καλοῦσιν οἱ ἐν Λιβύῃ Νομάδες, ὅπου καὶ γίνεται, κάτω βλέπον. Hîc post γίνεται distinguendum est, vt rectius vertatur: Gorgonem animal in Libya Nomades, apud quos etiam nascitur, catoblepon vocant. Mirum est autem neque Plinium neq; Aelianum in huius animantis descriptione, eandem esse gorgonem prodere: quod ne aliorum quidem scriptorum, quod sciam, vllus docuit. Cæterum quòd halitu eam occidere vertit, & afflata omnia mox interire: quanquam ea Aeliani quoque sententia fuisse videtur, ex Atheneo tamen non rectè conuersum est: Cuius verba adnumerabo, vt eruditi iudicent: Ἔλεγεν δὲ λέγουσιν αὐτὴν τινὲς ἀναπνοὴν, ὥστε πάντα τὰ ἐντυγχάνοντα τῷ ζώῳ διαφθείρειν. φέρειν δὲ χαίτην ἀπὸ τοῦ μετώπου καθειμένην

(lego καθειμένην per ει diphthongum in antepen.) ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἣν ὁπόταν μόγις διασείσηται, διὰ τὴν βαρύτητα ἐμβλέψῃ, κτείνει τὸ ὑπ' αὐτῆς θεωρηθέντα, οὐ τῷ πνεύματι, ἀλλὰ τῇ γιγνομένῃ ἀπὸ τῶν ὀμμάτων φύσεως φορᾷ καὶ νεκρὸν ποιεῖ. Hæc ego sic transtulerim, Aiunt autem vim quandam adeò venenosam ab hac fera emitti, vt omnes qui in eam inciderint, enecet: iubam enim gestare à fronte demissam qua oculi obumbrentur: qua discussa, quod quidem ægre facit propter grauitatem, quemcunque intuetur interimit, non spiritu aut halitu (oris) sed nescio qua vi ab oculis eius emissa. Obijciet aliquis ἀναπνοὴν oris halitum & spirationem significare: quod vt concedam, latius tamen patet, & ne quis in hoc errare posset, disertè & expositionis loco additur, οὐ τῷ πνεύματι, ἀλλὰ, &c. Mox addit, Quod autem res ita se habeat, hoc modo cognitum est. Cum milites quidam Marium contra Iugurtham secuti, gorgone visa ouem feram esse putarent, cum & caput ad terram ei inclinaret, & ipsa motu tardo procederet, gladiis confecturi in eam irruerunt. Vnde illa turbata, iubam oculis incumbentem discussit, & milites irruentes mox necauit. (Nulla hic spirationis aut halitus vllius mentio.) Deinde cum iterum atque iterum quicunque aduersus feram pergebant, interirent omnes: quidam feræ naturam ab incolis didicerunt: vnde Marij iussu Nomades quidam equites eminus per insidias eam iaculis confecerunt, & imperatori feram attulerunt. Quod autem talis, qualem descripsimus, ea fuerit, pellis etiam, & Marij exercitus, testimonio sunt. Hæc cum Vlpianus apud Athenæum dixisset, Laurentius Romanus, qui dipnosophistas excipiebat, assentit, & Marium ferarum illarum pelles Romam misisse addidit, de quibus cuiusnam animantis essent propter formæ insolentiam conijcere nemo potuerit: suspensas autem eas esse in templo Herculis, in quo imperatores triumphantes ciues epulo excipere soliti fuerint, vt multi Latinorum poëtæ & historici tradiderunt. Gorgonis vocabulum apud Græcos pluribus modis in vsu est, γοργὼν, όνος: γοργὼς, ὼ: γοργόνη, όνης: & Atticè γοργὼ, οῦς. Gorgones, vt poëtæ fingunt, dictæ sunt Phorcynis filiæ (non Phorci, vt quidam recentiores scribunt. Medusam Phorcynidem Ouidius cognominat) & Cetûs, scilicet Medusa, Sthenio (quam Hesiodus Sthenò vocat) & Euryale. Quæ Dorcades (imò Gorgades) insulas in Oceano Aethiopico sitas habitasse dicuntur, contra Hesperidum hortos. Scribit Diodorus libro 4. Biblioth. fœminas fuisse in Africa bellicosas, aduersus quas Perseus bellum gesserit, & earum reginam Medusam debellauerit ac interfecerit. Nominantur autem fœminæ istæ à Diodoro & aliis Amazones, diuersæ ab Amazonibus Sauromaticis vel Scythicis. Gorgonum & Hesperidum domicilia Strabo libro 7. obiter nominat. Perseus læua supra aurigam tenet Gorgoneum ad summum caput, Vitruuius 9. 6. vbi sydera à zodiaco Septentrionem versus describit.

Gorgonum vnam Perseus interemit lonchodrepano, id est hasta falcata, Suidas. Gorgonum capita draconum squamis obsita fuisse dicuntur: dentes maximi, suum instar: item manus & alæ quibus per aëra ferri dicebantur: & in se intuentes in saxa vertere. Ex tribus vero Medusa mortalis fertur fuisse, ideoque à Perseo decollata: reliquæ duæ sorores immortales Perseum nequiuere consequi, quod Orci galea obtectus (vt ait Hyginus) non cernebatur: hinc illæ tandem eum persequi desiuere. Mycale vrbs Cariæ est, sic dicta quod reliquæ Gorgones mycomenæ, id est mugientes, Medusæ caput eo in loco reuocarint, cum Perseum insequerentur, Steph. Gorgonas Seruius, in extrema Africæ circa Atlanticum montem fuisse scribit, vnumque omnes oculum habuisse, quo inuicem vterentur. Serenus tamen ait puellas eas fuisse vnius pulchritudinis: quas cum vidissent adolescentes, stupore torpebant: vnde fingitur, quod si quis eas vidisset, vertebatur in lapidem. Harum allegoriam in primo explicat Fulgentius, & eo subtilius Io. Zezes grammaticus in commentario in Hesiodum, Gyraldus. Grææ quoque (vt idem scribit) Phorci (Phorcyis vel Phorcynis) & Cetûs filiæ in numero nympharum habitæ fuere, tres, Pephredo, Enyo, & Dinon: (Hesiodus Dinon non habet) sic nuncupatæ, quod statim vt natæ sunt, anus fuisse ferunt, & vnicum tribus oculum, vnicumque dentem, quibus vicissim inter se vterentur, Gyraldus. Has aliqui cum Gorgonibus confundunt. Plura de Gorgonibus vide apud Palæphatum cap. 33. cuius super his laruis omnia in librum suum parœmiarum Apostolius transcripsit in prouerbio Γοργόνα Περσεὺς ἐχειρώσατο: item apud Erasmum in prouerbio Orci galea: & Lucanum libro 9. & Onomasticon nostrum in Euryale, Medusa, & Pegaso. Persei & Medusæ fabulam prosequitur Ouidius Metam. lib. 4. Sanè videtur Gorgonis nomen ad puerilia terriculamenta confictum, vt etiam Lamiæ ex eadem Africa mulieris: nam monstrosa pleraq; in Africam reijciebantur. Sic nostri aliquando nocturnas mulieres pueris minantur, sic Iudæi de sua Lilith nugantur, vt in Onocentauro dixi. Gorgonem τερατῶδες ζῶον, id est monstrosum animal Etymologus exponit.

Gorgones, pro voraces, φοβεροὶ εἰς γαστριμαργίαν, Suidas: tales etiam lamiæ finguntur: Horatius, Neu pransæ lamiæ puerum viuum extrahat aluo. Aristophanes in pace, Προσδεξώμεθα πρῶτον τῇ θεῷ, Ἥ περὶ ἡμῶν τοὺς λόφους ἀφεῖλε καὶ τὰς γοργόνας, scholia exponunt πᾶν σκεῦος ἁρμόζον ἐν πολέμῳ. Καὶ γοργὸν ἐξήγειρεν ἐκ τῆς ἀσπίδος, Aristophanes: Gorgonem παρ' ὑπόνοιαν dixit pro κονδύλην ἢ οἴδημα ἐποίησεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, Suidas. Ego in Acharnensibus Aristophanis carmen reperio, Τίς γοργὸν ἐξήγειρεν ἐκ τοῦ σάγματος, id est, Quis gorgonem excitauit ex theca vel hoplotheca? vt scholiastes exponit: loquitur enim poëta de Lamacho, qui scutum gorgone insignitum habuit. Καὶ περιεστῶτες ὡς εἰπεῖν γοργόνα κατεπλάγησαν, ἄλλως (sic lego apud Suidam) πέλαλον ὄντα καὶ ἰταμόν, Aelianus: vide Suidam in Gorgonis mentione. Γοργὸς, φοβερὸς, Suidas: δεινὸς, ταχὺς, ἀπὸ τῆς ὀργῆς, Etymologus, Varinus. Videntur Gorgones dictæ παρὰ τὸ γοργὸν τῶν ὀφθαλμῶν, id est, à terribili oculorum intuitu. διὰ γὰρ γοργότητος καὶ ὀξύτητος τῶν ὀφθαλμῶν ἀπελίθουν τοὺς ὁρῶντας, terribili enim acri obtutu spectantium corpora in lapides vertebant, Etymologus. At Latinorum quidam, vt Serenus, cuius opinionem ex Gyraldo supra citaui, & nostro sæculo Cælius Rhod. non horribili sed formosa facie intuentes stupore quodam affectos aiunt: Hi sententiam à Græcis hausisse videntur, & γοργότητα pulchritudinem intellexisse, quo sensu apud authores non reperitur. Nam vt γοργὸν adiectiuum in communi dialectico horribile significat, Attica verò πρακτικὸν καὶ κεκινημένον, id est agile vel actuosum vt ita dicam, & in actione promptum ac velox: sic etiam γοργότης substantiuum vtroque sensu capitur. Hermogenes libro 2. de ideis ab initio γοργότητα vocat illam formam orationis, quæ viuida & concitatior est, & animos auditorum erigit atq; excitat, remissæ supinæque contraria, διὰ τοῦ τμητικοῦ γινομένη τύπα, &c. Apud Ciceronem tamen in Verrem legitur, Gorgonis os pulcherrimum cinctum anguibus: Et Lamiam olim formosam fuisse mulierem annotatum est. Gorgus, paroxytonum viri nomen est, cuius meminit Suidas. Gorgias rhetoris nomen fuit, à quo γοργιάζειν, declamare, ῥητορεύειν. Γοργὸν quidam interpretatur in Lexico Græcolatino schema rhetoricum, quod & parison & homœoteleuton dicatur: non rectè puto: latius enim patet γοργότητος forma. Γοργιαῖον dicendi genus arduum & laciniosum, vt quidam scribunt, à Gorgia rhetore. Fuit & statuarius Gorgias apud Plinium. Apelles pinxit Alexandriæ Gorgosthenem tragœdum, Plin. Plastæ laudatissimi fuere Damophilus &

Gorgasus

Gorgasus, ijdemque pictores, Plin. Pastillos Ruffillus olet Gorgonius hircum, Horatius. Γοργῶπις γοργόφθαλμος & γοργωπὸν ὁρᾶν, φοβερὸν καθορᾶν. Suid. Γοργώ, κατάπληξις, πικρία, ἀνδρεία, φόβος. Homerus Iliad. lib. 8. Γοργοῦς ὄμματ' ἔχων, Etymologus exponit γοργόνος ἢ γοργωπός.

Γοργὸν βλέπειν, aliquoties apud Lucianum pro acribus oculis tueri sumptum è fabula Persei & Gorgûs. γοργὸν dictum putant ἀπὸ τῆς ὀργῆς quod irati acribus oculis obtueantur. Homerus Iliad. 6. de Hectore, Γοργοῦς ὄμματ' ἔχων, ἠδὲ βροτολοιγοῦ Ἄρηος. Veteres (inquit Cælius Rhod.) pulchritudinem adeo admirati sunt, vt Gorgonem propter eximium venustatis decus, stupidos reddentem spectatores, in saxa eos deformare fabuloso confinxerint inuolucro. Γοργόνα Περσεὺς ἐχειρώσατο, Gorgonem Perseus adortus est, in Græcorum collectaneis tanquam prouerbium citatur, vbi quis egregium facinus incœptat, Erasmus. Apostolius hanc parœmiam exponit de ijs qui rem magnam & insignem strenue confecerint: & χειροῦν est vincere ac subigere, vt non solum ad eos qui adoriuntur aut incipiunt aliquid pertineat, sicut Erasmus interpretatur: etiamsi apud illos quoque dici possit, hortandi animandique gratia. Γοργεῖα vel γοργόνια potius & γοργόνεια, vt Suidas & Varinus habent, personæ sunt & laruæ, quales histrionum in tragœdijs erant. Aristophanes in Vespis Choro loquente ad Lamachum, Οὐδὲ δειμαίνει τὸ σῆς μορμόνος, Scholia addunt, τὴν μορμὼ καὶ τὴν γοργόνα, ἣν εἶχεν ὁ Λάμαχος ἐπίσημον· τοῦτο γὰρ ἔλεγον πανοφόρητον, καὶ τὰ προσωπεῖα τὰ αἰσχρὰ μορμολύκεια, ἀφ' οὗ τραγικὰ καὶ κωμικά. Alibi etiam in Scholiis huius poetæ Lamachum insigne scuti gorgonem habuisse legi: Proinde in Acharnensibus sic loquitur, φέρε δεῦρο γοργόνωτον ἀσπίδος κύκλον. Gorgona Mineruam Cyrenenses, vt Græci grammatici notant: sed & hoc nomine eam Romani inuocabant. M. Tullius ad Equites: Teque, inquit, Tritonia armipotens Gorgona Pallas Minerua, &c. Gyrald. Gorgonia autem Minerua dicta est, & apud Suidam Γοργολόφας (ἀπὸ λόφου τῆς ἐπικεφαλαίας καὶ τοῦ κράνους) quod ex amputato Gorgonis capite galeam habeat, Varin. Legendum est autem Gorgolopha absque sigma, vt in Aristophanis Equitibus habetur, item in Acharnensibus. Gorgones Insulæ obuersæ sunt promontorio, quod vocamus Hesperionceras: has incoluerant Gorgones monstra, & sanè adhuc monstrosa gens habitat: distant à continenti bidui nauigatione. Prodidit denique Xenophon Lampsacenus, Hannonem Pœnorum regem in eas permeauisse, repertasq; ibi fœminas aliti pernicitate: atque ex omnibus quæ apparuerant duas captas, tam hirto atque aspero corpore, vt ad argumentum spectandæ rei, duarum cutes miraculi gratia inter donaria Iunonis suspenderit, quæ durauêre vsque in tempora excidij Carthaginensis, Solinus cap. vltimo: transcripsit autem ex Plinij lib. 6 cap. 13. Timomacho pictori ars præcipuè fauisse in Gorgone visa est, Plinius. Gorgones Tithrasiæ apud Suidam cognominantur, à Tithraso fluuio aut loco Libyæ vbi habitabant. Gorgonia gemma nihil aliud est quàm corallium, nominis causa, quod in duritiam lapidis mutatur, Plinius: Ouidius libro 4. Meta. coralij virgas imposito Medusæ capite in littore primum induruisse fabulatur. Aspungitani populi ex Mæotis inter Phanagoriam & Gorgopiam habitant, quingentorum stadiorum spatio, Strabo. Γοργῶπις λίμνη, id est Gorgôpis lacus, in Corintho apud Cratinum, Varinus. Propertius etiam alicubi Gorgonei lacus meminit. Syndicus, vrbs contigua Scythiæ cum portu, aliqui Gorgipen vocant, Stephanus. Gorgippia, vrbs Indiæ, Idem. Gorgyia, locus in Samo vbi Dionysius Gorgyiensis colitur. Gorgythion apud Homerum Iliad. 8. Priami filius ex Castianira.

DE BOBVS FERIS INDIÆ.

CARAMANTVM bubus cornua in terram directa esse, ideoque obliqua ceruice pasci, vt Solinus scribit, &c. supra dixi inter diuersos boues feros. INDIA syluas boue fero refertas habet, Plinius. In Indera regione, vbi Gymnetæ habitant, maxima est boum syluestrium multitudo, Strabo lib. 16. Apollonius dextra quidem Gangem, sinistra verò Hyphasin fluuium habens, ad mare descendit. Descendentibus autem struthiones multi occurrerunt, multi etiam boues agrestes, &c. Philostr. libro 3. In regno Nic. quod ad meridiem confine est Indiæ, multi sunt boues syluestres magni & pulchri. M. Paulus Venetus. Montes esse dicuntur in intimis regionibus Indiæ, ad quos difficulter eatur, vbi quæ apud nos bestiæ domesticæ sunt, feras aiunt esse, vt oues, capras, boues, &c. Aelianus. Magnus Indorum Rex quotannis diem vnum proponit hominum cursibus & pugillationibus, tum luctationibus bestiarum, quæ sanè inter se cornibus appetentes, mirabili natura quadam catenus strenue decertant, quoad aduersarium funditus vicerint: Sicque omni neruorum contentione, quemadmodum athletæ, vt aut maximo afficiantur præmio, aut gloriam capiant certaminis, nituntur. Rationis quidem expertes sunt feri tauri, arietes mansueti, asini vno armati cornu, hyenæ, postremi in certamen veniunt elephanti: ij inter se vulnerant, & alter sæpe alterum vincit, atque adeò interimit: sæpe etiam vterque vulneribus confectus, simul decumbit. Hæc Ælianus. Cuius supra etiam alium locum recitaui in Boue cap. 2. de Indis qui bubus iunctis velocissimo cursu in certaminibus ferantur: quoniam illic ferine an mansueti essent hi boues non distinxerat: Hoc autem in loco omnino feros esse apparet: & res ipsa ostendit boues domesticos tanta velocitate minime pollere. India generat boues solidis vngulis, vnicornes. Plinius: Et proxime ante, Aethiopia Indicos boues (id est Indicis similes, nempe vnicornes) vnicornes tricornesque gignit. Solinus vtrunque locum coniunxit: nescio quàm rectè: Boues (inquit) vnicornes & tricornes solidis vngulis, nec bifidis, in India reperiuntur. Bubus Indicis camelorum altitudo traditur, cornua in latitudinem quaternorum pedum. Ptolemæo secundo ex India cornu allatum ferunt quod tres amphoras caperet, Aelianus. Sunt item apud Indos alij boues qui maximos hircos magnitudine non superare videntur: Ii vel coniugati velocissimè currunt, nec minus strenuè quàm Getici equi cursum conficiunt, Idem. Hos etiam syluestres existimauerim. Rangiferum certe nostrum, & bouem syluestrem esse, & omnium in hoc genere velocissimum, & ad certamina cursusque aptissimum, & partim vnicornem partim tricornem dici posse, nec in Scandinauia solum, sed aliis etiam Asiæ regionibus inueniri, aliâs docebo: vt Indicos boues eiusdem generis credamus. Solinus non recte Indicos boues nominat, quos Aelianus Aethiopicos, & Plinius etiam lib. 8. cap. 21. vt supra in Aethiopicis dixi, quibus cornua mobilia, &c. Decepit eum fortassis quod paulò post sequitur

apud Plinium, In India & boues solidis vngulis, &c. quasi & aliud antea quod in India nasceretur commemorasset, quod fecit quidem, sed vox est corrupta: non enim eosdem legendum, sed Indos, in his verbis. Apud eosdem nasci Ctesias scribit, quam manticho ram appellat: quod constat ex Aristotele de hist. anim. 2.1. Errorem hunc Hermolaus & alij non animaduerterunt. Apud Arachotas (lego Arachotos) boues syluestres sunt, qui differunt ab vrbanis, quantum inter sues vrbanos & syluestres interest. Sunt colore atro, corpore robusto, rictu leniter adunco (ἐπίγρυπον) cornua gerunt resupinatiora, Aristoteles. Arachoti, Ἀραχωτοί, Indiæ ciuitas est, ab Arachoto fluuio sic dicta, qui ex Caucaso profluit. Sunt & alij prope Massagetas, Stephanus. Sed Arachosia potius vocatur ciuitas illa Massagetis vicina, à Semiramide condita, quæ etiam Cophen appellabatur, Steph. Cornua resupinata, ἐξυπτιασμένα, qualia sint, in bisonte explicaui. Animalia quæ Aristoteles ἥμερα vocat, id est mansueta, Theodorus vrbana vertere solet: quod mihi parum arridet. Nam vt de plantis vrbanum syluestri contrarium dicatur (sicut Plinius arbores vrbanas dicere solet) animal tamen vrbanum ad ἄγριος, id est syluestris discrimen, an apud idoneum authorem vllum reperiatur, nescio: mansuetum vero hac significatione pono, ideo: Plinius lib. 11. Præterea cum apes sint neque mansueti generis, neque feri, &c. Cicero Philipp. 3. Illud quæro cur tam subito mansuetus in senatu fuerit, quum in edictis tam fuisset ferus. Plin. lib. 9. Lepores mansuescunt rarò, cum feri dici iure non possint. Complura nanque sunt nec placida, nec fera, sed mediæ inter vtrunque naturæ, vt in volucribus hirundines, apes, in mari delphini. Cicur vero animal non tam mansuetum est, quàm mansuefactum, quod prius scilicet ferum fuerit: vnde cicurare, mansuefacere: videtur tamen pro natura mansueto interdũ abusiue accipi. Cicero 2. de Nat. deorum. Quæ vero & quam varia genera bestiarum, vel cicurum vel ferarum? Hoc obiter addam, cicur à Græcis mihi deriuatum videri, ἀπὸ τῆς χειρὸς, ζῷον τὸ χειροήθες. vnde etiam χειρόηθες & ἐπιχείριον pro cicure mansuetoque: sed hæc latius patent: τιθασὸν vero ad animalia proprie, cui oppositum ἀτίθασον. Legimus etiam domesticum animal apud Plinium. Quamobrem miror cum vocabula propria Theodorum non deficerent, quibus redderet ἥμερον, vrbanum dicere voluisse: quod certe etiam si de animalibus simpliciter mansuetis dici concesserim, poterit tamen tam de illis quæ in vrbe nutriuntur, quàm de mansuetis, quæ ne ruri quidem desunt, intelligi. In plantis enim (ne quis illas mihi obiiciat) alia ratio est.

Cynamolgi, qui ab indigenis Agrij appellantur, comati & barbati sunt. Hi canes maximos alunt, quibus Indicos boues venantur e vicina regione venientes, siue à feris pulsos, siue pascuorum inopia, Strabo libro 16. Ctesias Cnidius in libro de rebus Indicis, apud Cynamolgos populos, innumeros boues feros degere scribit, qui quidem ab æstiuo solstitio ad hyemem vsque mediam, gregatim homines inuadere solent. Cynamolgi canes eis opponunt, quos ea gratia plurimos alunt, Hyrcanis magnitudine pares. Hi bubus feris immissi, facile eos debellant & interemunt, Aelianus.

DE LIBYCIS BVBVS.

Libycorum boum tanta est innumerabilitas, tanta item celeritas, vt vnum insequentes venatores interdum fallantur, quod nimirum in alios feros incidant, & ille interim sub dumeta, saltusve oblens se subducat, alij autem similes exoriantur, & venatorum oculos fallant: quorum quempiam si quis ingrediatur insequi, ne equo quidem, sed fessum longinquitate temporis comprehendet. Quòd si quis vitulum adhuc tenerum cœperit, & non statim occiderit, ex eo duplici commodo afficietur: Nam præterquam quod & ipse commoditatem affert, matrem suam in captiuitatem inducit. Postea enim quàm venator vitulum fune alligauit, ab eo secedit illa filij desiderio inflammata, tanquam asilo stimulata fertur, cupiens dissoluta reste eum abducere: ac nimirum cornua compingit, vt vinculum laxet & distrahat: At enim cornibus in funis complicationem insertis, vnà cum vitulo constricta tenetur. Cuius venator cum iecur detraxit, & vbera excidit, & pellem exemit, carnes relinquit auibus & feris, Hæc Aelianus. De Libycis bubus, quibus terram versus diriguntur cornua, & eam ob causam retrocedendo pascentibus, ex Herodoto & Aeliano dixi superius, in capite de diuersis bobus syluestribus. Philes scribit eos ideo retrogrados esse, quoniam cornua lata oculos eis obumbrent, vt ad progrediendum visus eis inutilis sit, retro non item. In Africa est bos Syluaticus, qui bouem refert domesticum, tametsi statura minor, leucophæi coloris, ipseque velocissimus. In desertis saltem vel desertorum confinijs reperitur. Carnem aiunt absoluti saporis esse, Leo Africanus.

DE TARANDO.

Tarando magnitudo quæ boui, caput maius ceruino nec absimile: cornua ramosa, vngula bifida, villus magnitudine vrsorum (vrsino colore, & pariter villo profundo, Solin.) Sed cum libuit sui coloris esse, asini similis est. Tergori tanta duritia, vt thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborum, fruticum, florum, locorumque reddit metuens in quibus latet: ideoque raro capitur. Mirum esset habitum corpori (id est cute) tam multiplicem dari, mirabilius & villo, Plinius. Et paulo ante, Mutat colores (inquit) Scytharum tarandus, nec aliud ex iis quæ pilo vestiuntur, nisi in Indis lycaon, cui iubata traditur ceruix. Ruborem, pallorem, liuorem homini & bestiis cutem mollem habentibus, & minime villosis, accidere, nihil mirum: Tarando vero huic mali, cui est tergus impenetrabile, & villus vrsorum magnitudine, admirabile rideri debet; seipsum enim cum villis suis hic vertit, milleque colorum species cum summo videntium stupore reddit. Scythicum animal est, dorso & magnitudine tauro simile, eius corium ne spiculo quidem penetrari potest, Aelianus. Cæterum Solinus cap. 33 cum lycaonem dixisset Aethiopiam mittere, subdit, Mittit & tarandum: cuius erroris occasionem præter oscitantiam & negligentiam ipsius, nullam video: cum Plinius dilucidè Scytharum, id est Scythicum tarandum appellet: lycaonem vero non in Aethopia, vt Solinus, sed in Indis nasci ibidem scribit. Hunc tarandum, addit Solinus, affirmant habitum metu vertere: & cum delitescat, fieri assimilem cuicunque rei proximauerit, siue illa saxo alba sit, seu frutecto virens, siue quam aliam præferat qualitatem. Faciunt hoc idem in mari polypi, in terra chamæleontes. Sed & polypus & chamæleon glabra sunt, & pronius est cutis leuitate speculi modo proximantia æmulari: in hoc nouum est ac singulare, hirsutiam pili colorum vices facere, Solin. Tarandus, τάρανδος, animal est ceruo simile, cuius pellibus ad thoraces (χιτῶνας)

Scythæ vtuntur, Hesychius & Varinus. Budini Sarmatiæ populi sunt: apud hos tarandus nascitur, animal ac mutabile, magnitudine bouis, facie (τὴν τῶν προσώπων τύπον) ceruum repræsentans: difficile captu, propter mutationem pilorum, quos pro loci colore immutat, vt chamæleon etiam & polypus. Stephanus in Γελων. & Eustathius in Dionysium. Barbari quidam authores pro tarando corrupte parandrum & pyradum scribunt: aliqui etiam tanquam diminutiua voce tarandulum, quod ridiculum est cum animal boui simile fateantur: quidam adhuc absurdius faciunt cum tarandum à tarandulo distinguunt. Ioannes Agricola Ammonius tarandulum interpretatur *elend*, quam nos supra alcen esse docuimus. Georgius Agricola rangiferum, *reen*. Et quanquam pleraque tarando & rangifero nostro eadem sint, libet tamen ab eo dissentire, non certe doctissimum virum reprehendendi animo, sed vt hominibus studiosis diligentius inquirendi occasionem præbeam. Tarandum igitur esse existimo feram illam, quam Poloni tur vel thuronem appellant. Inuenitur in vna solum parte regni Polonici, in ducatu Mazouiæ inter Oszezke & Garuolijn: maior boue mansueto, minor vro, ore dissimilis vtrique, præacutis in fine cornibus, pernicissimo cursu, & valde robusta. Descriptionem hanc nobis communicauit, nobilitate doctrina & omni virtutum genere vir ornatissimus Folianus Susliga Rol z à Varshauia Polonus. Hæc fera si iubata esset, quod nondum certo scio, bisonti adscriberem: Nam recentiores quidam thuronem Polonorum, zubronis, id est vri speciem faciunt. Cæterum vt tarandum credam, plura concurrunt, plurimum magnitudo & species bouis, sed caput vel os absimile, deinde quòd boum syluestrium rarissima est, & in Sarmatia capitur vicina Gelonis, apud quos tarandum reperiri legimus: accedit etiam nominis affinitas, nam in barbarorum quorundam recentiorum libris, daran huius bouis nomen legitur: quamuis alij duran vel durau scribant, & bonasum interpretentur. Vnum est quod obijci potest, cornua thuroni non esse ramosa, qualia Plinius suo tribuit tarando. Respondeo, videri mihi veteres tarandum vel cum alce, vel cum rangifero forte confudisse: nam & alce & rangifer ramosa prætendunt cornua. Describunt autem alcen quoque veterum alij aliter: quòd in adeo peregrinis animalibus mirum non est: cum ea ferè soleamus vt ex diuersis auditu accepimus describere. Hæc si cui non satisfaciunt, vel tarandum pro rangifero accipiat, vt Ge. Agricola & ante ipsum Eliota Anglus, quibus cum ego super hac re non contenderim: aut si quid melius inuenerit, in commune proferat. Hoc addam pro corollario, ex Plinij descriptione tarandum animal inter ceruum bouemq; medium videri posse: cerui enim caput, cornua, & metum habet, cætera ferè bouis. Thuronem sanè taurum non meticulosum, sed taurorum omnium præsertim syluestrium instar, animosum esse crediderim. Iam quod Plinius scribit caput ei maius ceruino esse, & magnitudinem bouis, rangifero satis conuenit, quoniam in vniuersum multo maior ceruo esse fertur. Capiuntur etiam apud Gelonos vicinos populos: quidam etiam colorem asininum ei tribuunt: præterea bisculos esse constat. Hæc tam multa cum conueniant, si de coloris etiam mutatione certior fiam, sine cunctatione rangiferum pro tarando accipiam: & Polonicum thuronem bisontibus adiungam. Nam quod de corio fertur, vsum eius esse ad thoraces, quod ferrum non facile transmittat, nihil impediet: plerasque enim magnas feras in regionibus frigidis huiusmodi pelles habere crediderim, quales etiam alces habent, quæ ad hunc vsum in Germania communiores sunt. Omnino quidem maiora minoribus, fera domesticis, & in frigidis regionum quàm calidis, animalia pelles crassiores solidioresque gerunt. Sed rangiferi historiam integram in R. litera dabimus: in præsentia satis fuerit mihi non tam dissentiendo quàm dubitando de eruditorum quorundam interpretatione, vel ipsos, vel alios ad thuronis simul & rangiferi historias maiore studio inuestigandas excitasse, & scepticorum instar in vtranque partem rationes attulisse. Τάρανδρος, regio Phrygiæ, Stephanus. Hinc forte nomen feræ.

DE THVRO SEV THVRONE
MASOVITICO.

QVONIAM paulo antè Thuri seu Thuronis Sarmatici seu Masouitici mentio facta est, hic adijciam, quæ post superiora scripta & edita ad me à viris doctis de illo animali scripta sunt. Ac primum D. Antonius Schneebergensis in quadam ad me epistola sic scribit. Thuros incolæ venatores bisontes & bubalos manifesto errore nominant: quidam tamen boues syluestres simpliciter ac melius appellant. Quidam Pyrrhicas boues nominandos censent quoad verior appellatio proferatur. Bobus domesticis admodum similes sunt, multò verò maiores, pilisque elegantioribus vestiti, cornua bina, in anteriorem partem incuruata, graciliaque habent. Frons propter pilos crispos & contortos terribilem aspectum ipsorum reddit. Vngula fissa, magis caua quàm domesticorum. Fœminæ minores maribus sunt, minusque elegantes. Mas dum nascitur pilos habet castanei coloris (*schwartz braun, dunckelbraun oder schwartz-äschenfarb: plowy* Poloni nominant:) intra semestre verò tempus omnino nigrescunt, spinæ dorsi linea latitudine duorum digitorum subnigra permanente. Fœminæ supradictum colorem semper retinent, rarissimeq; nigræ reperiuntur. Agunt in syluæ Hercyniæ parte à Warschauia principatus Massouiæ primaria ciuitate quinque millaribus distante, prope *Sochaczowam & Kosz kami* pagos. Plæranque in densissimis syluæ partibus versantur, in eadem sylua cerui, dorcades, apri, sed hi rariores sunt. Autumni tempore glandibus querneis (sunt autem in ista sylua ingentis magnitudinis quercus: ferunt quasdam quinque orgyas in in circuitu excedere) vescuntur, tuncque corpulentiores nitidioresque quàm aliâs apparent. Hyeme frondes virgultorum & arborum depascuntur: datur verò etiam fœnum quod æstatis tempore rustici prædictorum pagorum pro thuris compararunt, in æstate in agros syluis relictis exeunt, frumentaque demessa deuorant, saturique reliquum cornubus disijciunt, nisi canibus depellantur. Ferunt quinquagesimo septimo anno plures ob frigoris vehementiam obijsse, nunc verò vltrà quinquaginta esse conijciunt, certus enim eorum numerus celatus, nescio qua superstitione moti id factitant. Hyeme gregatim obambulant, vnoque in loco instar exercitus cuiusdam quiescunt: Æstate verò singuli hinc inde per solitudinem deuagantur, quod si quis remotius abierit, nec per aliquot dies apparuerit (venatores enim constituti sunt qui singulis diebus ipsos adeant) summà cum diligentia inquiritur, canibusque reuerti cogitur. Animal velocissimum est, sed non diuturnum: paucos ferunt annum decimum quintum superuixisse, à lupis nullam damnum accipiunt, nisi quando nuper nati seorsim vagantur, tunc enim interdum à lupis deuorantur. Hominem non timet thurus, nec obulantem fugit, imò impetu erga eum irruenti vix parum de via cedit.

cedit. Quod si quis eum perterrefacere vel clamore, vel alicuius rei proiectione conetur, ne minimum quidem irritauerit, sed in suo loco firmiter persistens, os saltem aperit, dilatatumque mox claudit, ac si hominis conatum irrideret. Vbi in via comederit aliàsue steterit circumire eum oportet vel in curru etiam sedens, ipse namq; de via haud discesserit. Lacessiti vehementer excandescunt: quod si is qui prouocauit se in terram prostrauerit, nihil incommodi accipiet, prostratis namque prout leones parcunt, mira clementia, at si lacessere non destiterit, cornubus petunt, ijsque in sublime iaciunt. Mense Septembre coeunt: dum verò veneris libidine ardent, frequentia eaque acerrima duella committunt, atque interdum ambo exanimes concidunt. Venatores autem eum quem cæteris robustiorem, aliosque perpetuò ad duellum prouocantem animaduerterint ex regis iussu infrà scribenda ratione venantur. Sed eos quoque venantur, qui cum vaccis domesticis coire obseruati fuerint: domesticæ namque vaccæ ex ijs quidem concipiunt, sed vel abortum faciunt, vel fœtum haud duraturum pariunt. Malo tandem pariunt: quædam more domesticarum vaccarum in septembre: hoc verò rarius contingit, suntque autumnales fœtus imbecilles, miniméque superuiunt propter hyemis intensum frigus. Quum pariendi tempus instat fœmina in densissima syluæ loca abscedit, illicque cum fœtu dies plus minus viginti permanet: tandem vbi iam firmiorem, salientemque viderit ad pascua producit, diligenter ne fœtus à venatoribus capiatur, vel à lupis dilanietur custodiens. Sæpius vitulos thurorum ablatos domesticis vaccis educandos apposuerunt, sed frustra, omnes namque interiêrunt. Nunquam nisi rege iubente venantur: ad venationem plurimi equites peditesque cum sagittis, bombardis, canibus pluribus exeunt. Mox eum quem venari constituerunt clamoribus, canumque latratu à cæteris secedere cogunt, interim verò equites, & bombardas gestantes &c. sese partim in fossis, partim post arbores grandiores abscondunt, ne bellua multitudine hominum conspecta furiosa fiat. Vbi segregatus letum ictusue fuerit ex bombardis mox petitur, ipse tamen nihilominus etsi plurimos globos exceperit, furens discurrit interdum per integrum diem & vltra. quod si in pectus ictus fuerit, tunc in, citissimè cadit. Rustici continuò ligna cædunt quæ super eum obliquè, transuersim, rectaque inijciunt, his ipsi firmiter insistentes belluam ne se denuò ad resistendum commoueat constringunt, itaque detento adhuc viuenti cutem illam crispis & contortis pilis terribilem aspectum belluæ reddentem atque in fronte inter duo cornua existentem, detrahunt eaque detracta tandem interimunt: mox verò interempto cor eximunt, quo per medium dissecto ossiculum paruum crucis formam referens reperiunt, quod cum cute de fronte detracta regi transmittunt, magnique vtrunq; æstimant. Ferunt quidam ossiculum illud prægnantibus, ac in partu grauiter laborantibus prodesse. Carnes aliquando recentes, interdum salitæ in cute regi transmittuntur. Audiui Sigismundum sanctissimæ memoriæ regem aliquoties imperatori Carolo quinto carnes thuri salitas magni muneris loco misisse. Hæc ille.

His autem adiecit illustris Baro D. Bonarus quæ sequuntur.

PYRRHICAS boues nominare nullo modo possum assentiri, quoniam cùm primus omnino exterorum Regum Pyrrhus Elephantes in Italia ostendit, propterea poëtæ quidam per antiphrasim Pyrrhicas boues vocauerunt, & quia in Lucania primo sunt visi, ausi nonnulli appellare lucæ boues, sed quantum absunt Elephantes à bobus omnes sciunt. Ideo non videtur mihi eos appellari lucas boues vel Pyrrhicas boues esse, cum non sint. Et hoc (Thur. sc.) longe aliud genus animalium differens ab Elephante, cætera boui simile. Longe adhuc melius vocare possumus Sarmaticum siue Masoniticum bouem. Cùm satis constet hoc animal nusquam reperiri, quam in Sarmatia. Ac sæpius mihi hac de re cogitanti quale hoc vtique genus belluarum esset, nihil aliud in mentem venire potuit, quam casu hæc animalia ex egregio aliquo boue procreata in eum numerum excreuisse: aut Bisontem, quos etiam habet Masonia cum vacca domestica congressum hanc edidisse prolem, quæ deinde multiplicata consilioque iussu. Regum siue Principum loci illius custodiri cæpta, & in hunc vsque diem custoditur, ita vt isti boues nec syluestres euaserint nec pro domesticis haberi possint, nomen autem illis inditum Thur, quia siue equus siue quodcunque animal generosè atque alacriter incedit, dicimus idiomate nostro Polono incedit tanquam Thur. Sed quia negligentia hominum, atque inopia scriptorum, nihil planè constat, neque inuenitur quo tempore aut sub quo Principe ortum suum cœperint hæc animalia, sic etiam difficile est indicare an propter illorum alacritatem illis inditum sit nomen Thur, vel an propter animantium superbiam in alia quoq; animalia hæc verbi Ethymologia deriuetur.

Pellis huius bouis postquam expurgata fuerit tenerrimis nigris pilis contegitur, quæ deinde scinditur in cingulos quibus prægnantes cinctæ miram facilitatem pariendi sentiunt. Corrigium autem est valde spissum, ita vt propter duritiem in nullum alium vsum aptum sit, quam in phaleras & ephippia equorum cum sit plane incorruptibile. Hæc ille.

DE Troglodytarum bubus, qui cornua terram versus habent directa, eamque ob causam obliqua ceruice pascuntur, supra dixi in capite de diuersis bubus syluestribus. XANDARUS, Ξάνδαρος, animal simile boui, iuxta Atlanticum mare, Hesychius & Varinus. Omnino vox corrupta est à tarando: nec obstat quod tarandi nomen apud eosdem suo loco legatur: nam & alia huiusmodi errata innumera in ipsorum Lexicis deprehendimus. Dicat aliquis xandarum à tarando diuersum esse, quoniam ad Atlanticum mare nascatur, quod de tarando à nomine memoriæ proditum sit. Respondeo tarandum in Scythia nasci, quæ Asiæ, & Europæ partim, maritimas ad Oceanum regiones complectatur: Atlanticum mare autem dixi, non solum occiduum illud & Aphricani partem Oceani: sed vniuersum etiam Oceanum apud veteres ut apparet ex his verbis Aristotelis in philosophiæ Compendio ad Alexandrum: Πέλαγος ἢ τὸ μὲν ἔξω τῆς οἰκουμένης Ἀτλαντικὸν καλεῖται, καὶ ὁ Ὠκεανὸς περιῤῥέων ἡμᾶς: hoc est, vt Guilielmus Budæus transtulit, Porro autem pelagus quod extra orbem nobis habitatum fusum est & Atlanticum dicitur, & Oceanus, à quo ipsi circumluimur.

DE VRO

IN sylua Hercynia nascũtur, qui appellantur vri. Ii sunt magnitudine paulo infra elephãtos, specie & colore & figura tauri: magna vis est eorum, & magna velocitas: neq; homini, neque feræ, quam conspexerũt, parcunt. Hos studiose foueis captos interficiunt. Hoc se labore durant adolescentes, atq; hoc genere venationis exercent & qui plurimos ex his interfecerunt, relatis in publicũ cornibus, quæ sint testimonio, magnam ferũt laudem. Sed assuescere ad homines, & mansuefieri, ne paruuli quidẽ excepti possunt. Amplitudo cornuum, & figura, & species multum à nostrorũ boum cornibus differt. Hæc studiose conquisita ab labris argẽto circuncludunt, atque in amplissimis epulis pro poculis vtũtur. Cæsar libro 6. belli Gall. Paucissima Scythia gignit inopia fruticũ: pauca contermina illi Germania, insignia tamen boum fero rum genera, iubatos bisontes, excellentique & vi & velocitate vros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit, cum id gignat Africa vituli potius ceruiue quadam similitudine, Plinius. Vri à Scythis Bubri dicti, magnitudine sunt iuuencorum (forte elephantorum) colore inter ruffum & pallidum, aspectu medio inter ceruos & mulos, miræ velocitatis, caro eorum dura est & sapida, vt in deliciis habeatur, gregatim incedunt, Iul. Pomp. Sabinus. Vrorum cornibus barbari Septentrionales potant, vrnasque binas capitis vnius cornua implent. Aliis præfixa his pila cuspidant. Apud nos in laminas secta translucent, atque etiam lumen inclusum latius fundunt, multasque alias ad delicias conferuntur, nunc tincta, nunc sublita, nunc quæ cerostrota picturæ genere dicuntur, Plinius. (Ego cochlearia tum nigra, tum rubra, & alia quædam vidi, quæ ex bubalorum cornibus facta aiebant.) Istis quos vros dicimus, taurina cornua in tantum modum protenduntur, vt dempta ob insignem capacitatem inter regias mensas potuum gerula fiant, Solinus. Vros & bisontes Græci in experimentis non habuerunt, quanquam boue fero refertis Indiæ syluis: portione tamen eadem omnia ex his efficaciora (quàm ex bubus domesticis) credi par est, Plin, Tibi dant variæ pectora tigres, Tibi villosi terga bisontes, Latisque feri cornibus vri, Seneca in Hippolyto. Et alibi in eadem tragœdia, Amat insani Bellua ponti, lucique boues: Hîc quidam lucos boues, syluestres exponit, vt sunt viri aut bisontes: ego pro elephantis potius acceperim. In carmine illo apud Martialem, Illi cessit atrox bubalus, atque bison, bubalum pro vro exponunt ex Plinij verbis proxime recitatis. Vergilius libro 2. Georgicorum, de vitium cultura, Texendæ sæpes etiam, & pecus omne tenendum: Præcipue cum frons tenera, imprudensque laborum, Cui super indignas hyemes, Solemque potentem, Syluestres vri assidue, capreæque sequaces Illudunt, &c. Syluestres vri (inquit Seruius) boues agrestes sunt, qui in Pyrenæo nascuntur monte, posito inter Gallias & Hispanias: Sunt autem exceptis elephantis, maiores cæteri

anim.ali-

animalibus, dictl vri ἀπὸ τῶν ὀρῶν, id est à montibus, quod Isidorus etiam scribit. Idem libro 3. Georg. de pestilentia boum. Tempore non alio, dicunt, regionibus illis. Quæsitas ad sacra boues Iunonis: & vris impar.bus ductos alta ad donaria currus. Hæc præter verba interpretes referunt ad historiam Cleobis & Bitonis, quæ ab Herodoto narratur lib. 1. & à Cicerone libro 1. Tusculanarum: Vide supra in Boue H h. Exponunt autem hîc quoque vros, boues syluestres: ego potius pro quibusuis magnis & egregiis bobus acceperim hoc in loco, vt Tauri nomen etiam vsurpatur: & Acheloi pro qualibet aqua. In Græcorum enim scriptis Argiuæ Iunoni, de qua hîc mentio, simpliciter boues albos, sacros fuisse legimus: vide Palæphatum cap. vltimo de Iunone. Vergilius peregrina verba non respuit, vt in illo, Syluestres vri assiduè. Vri enim Gallica vox est, qua feri boues significantur, Cæcinna Saturnal. Macrobij libro 6. Cæterum vri vocabulum in Gallica lingua, quæ hodie sic vocatur, nusquam inuenio: in nostra verò retinetur, nusquam tamen simplex, sed in compositione semper, pro syluestri aut veteri aut principali: dicimus enim *vrochß* vrum bouem, quem Sueui & Bauari & alij quidam Germani v nostrum in au mutare soliti, *auwerochß* appellant: & propter similem vocis mugitum auem quandam ardearum generis aliqui *orrind*. al.j *mosikn* nuncupant. Sic *vrhan* quasi gallum vrum, id est syluestrem dicimus: pro veteri autem vel principali, vt in nominibus *vralt, vrane, vrsprung, vrsach, vrhab*; & videri potest *vr* in hoc sensu factum per syncopem à præpositione *vor*. Apud Moschouitas frequentes sunt *auwerochsen*, id est boues syluestres, quos aliqui vros, alij bisontes interpretantur: sed supra docui vros Germanice dici *grosse visent*, id est bisontes: vel *grosse vnnd wilde büffel*, id est bubalos syluestres magnos: vbi etiam Alberti Magni verbis ostendi, in illorum præcipue cornibus (quæ maxima altissimaque sint) singulas quotannis rugas adnasci. Erasmus Stella in libro de origine Brussorum, Buffelus (inquit) quadrupedes, habet herbam veluti capra, similis alioqui boui per omnia, & est in Brussia quidē ferocissimus. Caligula Cæsar hos primus Romæ exhibuit in theatro, quos populus putauit esse tauros syluestres. Sunt qui scribant boues syluestres Germanicè dictos *auwerochsen* in Prussia nasci, similes ferè mansuetis, nisi quod breuiora eis cornua sint, & barbæ sub ore prolixæ: Hos perquam atroces esse, non homini, non feris parcere: & si à venatoribus, qui inter arbores se continent, telis & iaculis petantur, adeò excandescere & efferari vbi se cruentos vident, nec vlcisci se posse hostem, vt crebro in ipsas arbores impetu se ipsi conficiant. Addunt, ea magnitudine esse, vt cornuum interuallum duos sedentes recipiat, Munsterus libro 3. Geographiæ suæ in descriptione Prussiæ. Dubitet autem aliquis ad vrum ne an bisontem descriptum his verbis bouem potius referat. Vri enim magnitudo videtur, & nomen Germanicum: cornuum verò breuitas & barba, bisontis. Nam hominem & animalia omnia inuadere, plerisque omnibus syluestribus bubus commune est. Barbatum vero esse bisontem conijcio ex Oppiano, qui χαίτην ei attribuit, non solum circa ceruicem, sed etiam ἀμφ' ἀνθερεῶνα... Et Pausanias boues Pæonicos circa pectus & γένυν maxime pilosos facit: bisontes autem ex Pæonicorum boum genere esse alibi dixerat. Ego certe suspicor, quoniam ex diuersis aduenis percunctari solemus, alium de alio, quem ipse viderit vel audiuerit, syluestri boue respondere, & ita in vnum animal congeri quod diuersorum est. Vri cornua, quem ego vrum dico, in nulla sunt differentia à boue mansueto, Sigismundus liber Baro Vros dicunt adeo gregis esse amantes, vt non separentur, donec omnes capti sint: & aliquando circiter 30. & amplius capiuntur.

Vrum Illyrica lingua audio vocari zuber vel zubronem: Eliota Anglus vros sua lingua exponit bugles vel buffes, tanquam hoc nomen à bubalo diuersum sit, quem alibi à bugill. interpretatur. In Angermannia ducatu Europæ maxime Septentrionali & confini Laponiæ, in præcipuis feris per syluas vros & bisontes venantur, quos patria lingua dicunt elg, id est asinos syluestres, tantæ proceritatis vt summo dorso æquent mensuram hominis porrecti in brachia elata, Iac. Zigler. in Schondia sua. Tur vel thuronem Polonis nominari bouem syluestrum domestico maiorem, minorem vro, etiam supra monui. Zubrones, vt fertur, boum sunt generis, longitudine aliquando quindecim cubitorum: Cornib. maximis trium cubitorū longitudo colore subnigris: tanta velocitate, vt (cum impetu) relectam alui proluuiē conuersum (retroactum) animal cornibus quandoq; excipiat, antequam in terram cada. (addunt quidam, & cornibus exceptā longius projiciat in canes.) In syluis maxime septentrionalibus degit, tanto robore vt equum cum equite (hominem & equum) cornibus in altum proijciat, iterumque excipiat donec enecauerit. Capi aliter non potest quam foueis, aut venatore circa crassissimi trunci arborem circumeunte, & feræ infestantis latera interim venabulo perforantis. Alui excrementum tanto cum flatu eiaculatur, vt insequentem canem aut venatorem inquinatum inutilem reddat, vel vt alij, excæcet: (quod item de bonaso Aristoteles scribit, sed adurere addit, & cornua eius pugnæ inepta facit.) Hæc Albertus circa finem libri 22. parenthesin meis verbis inserui. Ibidem paulo superius. Vrni (inquit: sic scribitur pro vri) sunt boues quos Germanice *visent* (al. *wisent*) vocamus: cornua ingentia duo gestant copiosi liquoris capacia: proinde nonnulli pro poculis vtuntur: Hi iracundi hominem cum equo ventilant. Vide plura in Bisonte supra.

Alba Russia siue Moscouia, qua iungitur Lithuaniæ, vros in Hercynia sylua producit, Antonius Vuied in tabula Moscouiæ. Alibi etiam legimus in Lithuania multos esse vros, qui hominem cataphractum etiam facile cornibus sublimem rapiant. Isidorus arbores & armatos milites cornibus eos eleuare scribit. Ioannes Boemus vrum in Polonia reperiri, author quidā obscurus in Boëmia. Ego Moguntiæ & Vuormaciæ, Germaniæ ad Rhenum ciuitatibus, ingentia boum syluestrium capita, duplo (vt mihi videbantur) domesticis maiora, cum reliquis quibusdam cornuum, ædificijs publicis affixa (ante sæcula aliquot, vt fertur) olim cum admiratione inspexi. Vrum aiunt quidam iuxta armos altiorem esse, parte posteriore magis depressum, pilis subnigris. Ex corijs vrorum apud Polonos fiunt cingula cum ipso pilo, qui nigerrimus est (vt ex nobili Polono audiui:) & commendantur tanquam morborum quorundam amuleta, ornant ea nobiles auro & argento.

COROLLARIVM.

Vri effigiem ante paucos dies, ad viuum expressam Seb. Munsterus nobis communicauit à nostra (quàm ex tabula Moscouiæ Antonij Vuied mutuati sumus) nonnihil diuersam. Corpus vri, quem pictura illa repræsentat, perquàm crassum est, tergo summo ferè gibboso, longitudo ei à capite ad caudam breuior quàm proceritas & ventris laterumque & dorsi crassitudo postulet. Cornua densa, nigra, breuia, oculi versus exteriorē canthum rubicundi, os latum, crassus & simus nasus. Crassum & amplum caput, facies (vt sic vocem) lata. Tempora villosa

villosa. mentum barbatum, sed breuibus villis, nigris Color ferè niger, maximè in temporibus, mento, collo, &c. in facie, lateribus cruribus, cauda, ad puniceum vergit. Qui se venatione vrorum exercent, si plurimos interfecêre, relatis in publicum cornibus, quæ testimonio sunt, magnam laudem adipiscuntur. Soliti erant antiquitus caueis ad hoc ex opera (foueis ad hoc in terra) factis eos capere. captosq; iugulare: fortè quòd ea tempestat ferro caruêre (Borussi.) Posterioribus verò, lectis ad hoc præcipuæ virtutis & audaciæ iuuenibus, canibus eos insequi placuit, venabulisq; cominus ac eminus petere, arboribus sese robustioribus semper condẽdo, ne à fera impetantur, quæ cornibus arbori insertis, vindictæ auida inhæret, donec insequentium telis saucia concidat. Sub mento villos longiusculos habet in arunci speciem, cæteris tauro persimilis, Erasmus Stella. Vri caro ponderegrauis est: recens vel statim post venationem comesta fluxum alui facit, quare prius per integrum diem sale conditam seruant. Pondus, alui commotio, conditura, indicant præhumidam substantia sua esse. Grauiter incedit, ita vt terra sub eo subsidat: Cutis densa ad duos digitos ex ea fiunt cingula & lora pro aurigis, Ant. Schnebergerus.

HAEC Vri icon, & bisonis quam paulo antè in historia bisontis dedimus, ad viuum redditæ sunt, vt Vuolfgangus Lazius nobis asseruit. cura nobilissimi doctissimiq; herois Sigismundi Liberi Baronis in Herberstain, &c. qui etiam in suis rerum Moscouiticarum Commentarijs, de his duobus boum ferorum generibus ita scribit: In Lithuuania reperitur bisons, qui patrio nomine Suber (zubro Alberto) vocatur, Germanice *Aurox*. Vri etiam quos indigenæ Thur, Germani Bisontes vocant, in sola Mazouia reperiuntur. Vrus autem est forma bouis nigri, habet longiora cornua quàm bisons. Nec te moueat dictio Germanica, quæ vrum bisontem vocat, & bisontem *aurox*. Nam ex Commentarijs Cæsaris habes, Germanos vrorum cornibus pro insignioribus poculis quondam vsos fuisse: quem vsum etiam hodie Samogithæ obseruant. Vrorum porrò cornua, quæ etiam nostro tempore in quibusdam templis auro & argento exornata, veluti rara quædam monimenta reperiuntur, & longitudine & colore à bisontis cornibus aliquanto breuioribus. poculisq; minime aptis, facile discernuntur, Hæc Sigismundus Liber. Idem hoc animal, quod ex eius sententia bisonem esse diximus. scribit, Germanice *aurox*, id est vrum bouem appellari, cum à bouis forma diuersus sit: vrum vero, Germanice *Vursent* dictum, bouem forma referre ait. Sed hæc in tabula cum imaginibus horum animalium ab ipso (ni fallor) Viennæ ædita, ambigue scribũtur, mihi quidem vtrunq; animal bubuli generis videtur omnino: sed bison ex pictura propter iubas. barbam & magnitudinem & gibbum, etiam multò horribilior aspectu fera apparet. Huius ego opinioni interim acquiescam, donec aliquis rem certius aperiat. neque dum enim affirmare omnino possum, quod illi videtur, bouem, cuius hic figuram dedimus, vrum esse. cum altero quem bisontem esse dicit, minor appareat: Cæsar autem vros magnitudine paulò infra elephantos esse scribat. quanquam Cæsar etiam in nonnullis quæ de Germaniæ feris scripsit, facile à peritis reprehendi potest, Bubalo ferè assimilis videtur. Sed neque bouem illum ferum, cuius figura in bisonte expressa est, omnino bisonem vel bisontem esse asseruerim, cũ nomen (vt ipse Sigismundus scribit) vri vulgo ei tribuatur, quanquam hoc cõuenit quod ferè iubatus instar leonis, & insuper barbatus appareat, quantum pictura refert, quorum vtrunq; bisoni Oppianus tribuit. Stoicus quidem bos ferus, cuius iconem suprà quoq; in historia bisontis posuimus, iubatus est, & bison albus vel Scoticus vel Calydonius, meo quidem iudicio recte appellabitur, sed non simpliciter bison, quoniam barbatus non est. Porrò quæ veteres ac recentiores de bisone vro tradiderint, iam retulimus.

Libet adhuc adijcere quę prædictus Sigismundus Liber Baro iterum de hoc animali scripsit his verbis: Vros sola Masovuia Lithuuanię contermina habet: quos ibi patrio nomine Thur vocant, nos Germani propriè *Vrox* dicimus. Sunt enim verè Boues sylue stres, nihil à domesticis bobus distantes, nisi quòd omnes nigri sunt, & ductum quendam instar lineæ ex albo mixtum per dorsum habent. Non est magna horum copia: suntq; pagi certi, quibus cura & custodia eorum incumbit: nec ferè aliter quàm in viuarijs quibusdam seruantur. Miscentur Vaccis dome-

sticis,sed non sine nota. Nam in armentum postea,perinde atque infames, à cæteris Vris non admittuntur: & qui ex eiusmodi mixtione nascuntur Vituli,non sunt vitales. Sigismundus Augustus rex mihi apud se oratori donauit exenteratum vnum,quem venatores eiectū de armento semiuiuum confecerant:recisa tamen pelle quæ frontem tegit,quod non temerè factum esse credidi : quanquam cur id fieri soleret per incogitantiam quandam non sum percontatus. Hoc certum est,in precio haberi cingula ex Vri corio facta:& persuasum est vulgò horum præcinctu partum promoueri. Atque hoc nomine regina Bona,Sigismundi Augusti mater, duo hoc genus cingula mihi dono dedit: quorum alterum serenissima domina mea Romanorum regina,sibi à me donatum,clemēti animo accepit. Hæc ille. Ego etiam ex Vri pelle cingulum ab Antonio Schneberger o meo ex Polonia missum accepi cuius corium duriusculum validumq; est,pili verò (quod mireris) mollissimi,instar pecoris lanæ,densi,coloris nigri,sed ruffo modicè admixto,si propiùs spectes. Icon quam suprà posuimus tanquam Vri, cum venatore post arborem stante & vulnerante,ipsum venabulo, Bisontis est potiùs secundum Sigismundum Baronem, (quanuis non satis probè facta,) qui hoc modo Bisontes (quibus & barbam tribuit) non Vros capi scribit. Plinius alicubi Bouem syluestrem nigrum nominans, Vrum intellexisse videtur. Sunt & apud Arachotos Boues feri, colore atro,corpore robusto,rictu leuiter adunco, (ἐπιγρύπῳ,) quorum cornua resupinantur,ἐξυπτιάζοντα: qui ad Bisontes potiùs quàm Vros accedere videntur. Vri populi fuerunt Indiæ sic appellati,teste Plinio. Sic etiam vocatur vnus ex pagis Helueticis.

Rhizes vocantur,vt author est Iphicrates, belluæ forma tauris persimiles, vita vero & magnitudine, pugnandi viribus,elephantes referunt. Nascuntur apud Hesperios Aethiopes,Strabo lib.17. Hi fortassis rhinocerotes sunt, qui & tauri Aethiopici appellantur,magnitudine etiam & viribus elephantis similes:sed pręstat diuersos credere, quoniam rhinocerotum lib.16 seorsim meminit Strabo,visum à se describens.

DE BOVE CAMELITA.

Inter Floridam peninsulam Noui orbis & Palmam flumen, (inquit Andreas Theuetus) ferarum monstrosarum formæ diuersæ reperiuntur: & inter alias Taurus quidam grandis, cuius cornua sunt pedalia tantùm. dorso imminet tumor sicut in Camelo, pilus toto corpore prolixus est, colore Mulæ flauæ aut ex ruffo nigricantis, ea maximè parte quæ sub mento est. Huius generis duo viui aliquando in Hispaniam aduecti sunt, (quorum alterius pellem solum vidi,) sed viuere diu non potuerunt. Aiunt hoc animal perpetuum esse hostem Equi,nec ferre posse vt in propinquo sit. Sic ille, qui iconem etiam eius in Gallica sua descriptione Americæ proponit. Carici Boues Plinio in parte Asiæ . fœdi visu,tubere super armos à ceruicibus eminente, luxatis cornibus, excellentes in opere narrantur. Idem memorat Scythicos.in quorum dorso, similiter vt Camelorum, gibber fit, & eos quoque cùm dorso clitellæ imponuntur,perinde vt Camelos genu flectere,&c. Quin etiam Syriacis gibber in dorso esse scribit,palearia negat. Sed hi omnes mansueti videntur: Theueti verò Bos ferus est: quem idcirco Bouem camelitam ferum nominabimus:legitur autem camelitæ nomen apud Suidam, his verbis: Καμηλίτης βοῦς οὕτω καλούμενος. De quibus superius in Boue.

DE CACO.

CACVM recentiores quidam ineptè animalibus adnumerauerunt, occasione sumpta ex Aeneidos Vergilianæ lib.8.vbi poeta sic canit:

Hic spelunca fuit vasto submota recessu
Semihominis Caci:facies quam dira tegebat
Solis inaccensam radijs,semperq; recenti
Cæde tepebat humus:foribusq; affixa superbis
Ora virûm tristi pendebant pallida tabo.
Huic monstro Vulcanus erat pater,illius atros
Ore vomens ignes,magna se mole ferebat,&c.

Et paulo post de cadauere è spelunca extracti Caci,

Nequeunt expleri corda tuendo,
Terribiles oculos,vultum,villosaq; setis
Pectora semiferi,atq; extinctos faucibus ignes.

Grammatici aiunt hunc Cacum Latium vndiq; latrocinijs & incendijs infestasse: demū Herculis quoq; ex Hispania occiso Geryone redeuntis & apud Euandrum hospitantis,boues noctu cauda traxisse in antrum suum. Has cū mane diminutas cerneret Hercules, nec quorsum errassent scire posset, fortè fortuna ad hoc antrum peruenit: sed cum vestigia omnia foras versa videret, cum reliquis abijt. Abeuntibus autem cæteris,occlusæ boues aliarum desiderio mugierūt. Hercules igitur audito mugitu, Caci fraudem cognouit,raptaq; claua iratus recurrit: sed Cacus spelunca fretus in eadem se abscondit,clausis foribus ingenti saxo. Quod Hercules videns ad montis cacumē tendit,& ad extremum deiecta maxima mortis parte,in antrum desiliens,Cacum strangulauit,bouesq; suas recepit. Sunt qui affirment hunc Cacum Euandri fuisse seruum,qui in eo loco Italiæ omnia latrocinio & incendio vastauerit, & ob id Vulcani filium appellatum. Ouid fabulatur illum tricipitem fuisse cum inquit, Mænalio iacuit fusus tria tempora ramo Cacus,&c. Veritas tamē secundum philologos & historicos hoc habet, Hunc fuisse Euandri nequissimum seruum ac furem. Nouimus autem malum à Græcis κακὸν dici,quem ita illo tempore Arcades appellabant : postea translato accētu Cacus dictus est vt Ἑλένη Helena. Ignem autem dictus est vomere,quòd agros igne populabatur. Hunc soror sua eiusdē nominis prodidit vnde etiam sacrum meruit,in quo ei per virgines Vestæ sacrificabatur, Hæc Seruius enarrās iam citatum Vergilij locum . In huius rei memoriam Petitij & Pinarij Herculis sacrificuli Romæ constituti sunt, vide Macrobium Saturn.3.cap.6. Alberti Magni & imitatorum eius nugas de Caco,tanquam fera naturali, valde ridiculas prætereo. Similis ferè huic est aleida fera fabulosa,quam ex terra natam, insuperabilem pugna , plurimum ignis ore vomuisse,& Phrygiam (quæ inde nomen exustæ retinuit) combussisse ferunt,demum à Minerua occisam esse,vt supra ex Diodoro Siculo recitaui.

DE CALOPODE, SI QVAE EST, A RECENTIORIBVS BARBARIS MEMORATA FERA.

CALOPVS apud Albertum Magnum,& eius imitatores, vel analopos, vel antaplon, vel aptalos (vt nominum corruptorum nullus est modus) animal est acutis,longis & serratis cornibus, quibus etiam arbores,licet magnas & altas,secare fertur: sæpius autem dum rami & virgulta cornibus adactis cedunt,eis inuoluitur,retineturq;: vnde fit vt voce & clamore se prodat venatoribus. In Syria iuxta Euphratem inuenitur, cuius aquæ potu propter frigiditatem gaudet, astutum & mira velo-

citate,

sitate, vt venatores facile effugiat. Hæc ferè Albertus authorem citans nescio quem Iorach, à quo tamen sæpius tanquam parum probatæ fidei dissentit. Alij antaplon suum capreolo similem faciunt, corpore fœtido, cui bina peracuta & falcata cornua sint: quibus post potum ex Euphrate alacrior tanquam ludendo, arbores (vel, vt alij, frutices & dumeta) secare soleat: esse autem genus quoddam fruticis, longis, tenuibus, lentisq; virgis seu viminibus, quæ cum resecare conatur, implicari inuoluiq; eius cornua: & ita ex voce, quam indignabundus emittit, à venatoribus deprehensum occidi. Ego apud veteres & idoneos authores neque hanc feram, neq; similem ei vllam reperio, præter vnum locum circa finem epistolæ Alexandri Magni ad Aristotelem de mirabilibus Indiæ, cuius translationem inscriptio Cornelio Nepoti tribuit: In illa statim post Gangis & Euphratis riparum mentionem, sic legimus: Euri venti flatus secuti incidimus in malignas feras, de quarum capitibus velut gladij à vertice acuta serrataq; eminebant ossa. Et hæ arietino more aduersus homines currebant: Tum inuictæ plurimorum militum clypeos cornu suo transuerberabant. Quarum occisis ad modum octo millibus quadringentis quinquaginta, sic inde ad Porum exercitus meus cum summo tandem labore ac periculo meo peruenit. Hic proculdubio illorum calopus siue analopos est. [illegible]; Suidas.

DE CAMELOPARDALI.

CAMELOPARDALIN sacrę literę vocant זמר zamer, Deuteron.14. vbi Chaldaica trāslatio habet דיבא deba, Arabica זראפה saraphah, Persica זרפה seraphah, Septuaginta καμηλοπάρδαλιν, Hieronymus camelopardum. Dauid Kimhi præterea testatur Rabi Ionā scribere, zamer animal Arabice vocari sarapha. In tanto igitur veterum interpretum cōsensu, nihil mouebunt nos recentiores, siue Iudæi (qui merito magna rerum omnium inscitia laborant) siue alij, qui rupicapram aut alcen Ebraicam vocem zamer exponunt. Alces enim Syriæ peregrinæ sunt, rupicapræ verò aliud Ebraicum nomē habent, vt suo loco dicemus. Numeratur autē zamer inter animalia cibo hominū concessa: nec obstat quod camelopardalin nusquam in cibum venisse legerimus: raritas enim & peregrinitas facit vt cibo eā nemo experiatur. Camelopardalim Aethiopes nabin vocant, à qua voce recētiores fortassis Albertus & alij, anabulam suam detorserunt: sæpe enim in Arabicis dictionibus a vel ha prima syllaba articuli ratione abundat. Pausanias camelū Indicam vocat. Reliquæ gentes, quod sciā omnes non alia quàm Arabica voce serapham appellant, sed alij aliter scribūt gyrapham, giraffam, zirafam: Albertus eiusq; simiæ, orafium & orasium dicere ausi sunt. Hieronymus, si illius est trāslatio vetus Biblica quam habemus, & recentiores quidā indocte camelopardum pro camelopardali efferunt. Fuerunt sub Gordiano Romæ elephanti 32. &c. camelopardali 10. & cætera huiusmodi animalia innumera & diuersa, quæ omnia Philippus ludis secularibus vel dedit vel occidit, Iulius Capitolinus: camelopardalum dixit masculino genere, inflexione secunda (nisi vitium librariorum est) cum authores reliqui omnes, Græcos imitati, in fœminino genere & inflexione tertia tantum protulerint. Politianus chamelum & chamelopardalin per ch. scribit, antiquo more fortassis qui chenturionem pro centurione dicebant. Latinè etiā ouis fera dici potest, vt ex Plinio patet: Perottus in Plinio ouem simpliciter legit. feræ nomen omittit: codices quidam ferè aduerbium habent, id accipi posset pro plerunq; vel apud multos camelopardalin ouem vocari. Camelorum aliqua similitudo in duo transfertur animalia: Nabim Aethiopes vocant, collo similem equo, pedibus & cruribus boui (vel ceruo, Albertus) camelo capite, albis maculis rutilū colorem distinguentibus: Vnde appellata camelopardalis, dictatoris Cæsaris Circensibus ludis primū visa Romæ. Ex eo subinde cernitur, aspectu magis quàm feritate conspicua: quare etiā ouis feræ nomē inuenit Plin. 8.18. Alias oues feras, quibus corporis & cornuum species [illegible] nomen dedit, suo dicemus loco: nam camelopardalis præter placidos & mansuetos mores nihil cū ouibus com[illegible]ne habet. In Lexico trilingui Sebastiani Munsteri inuenio ענא ana pro oue poni, Chaldaicam vocē existimo: in[illegible] potius anabula hoc animal à quibusdam dictum videtur, quàm à nabi cum articulo, vt superius diuinabam.

Quod si anabara vel anabura diceretur potius quàm anabula, ouis feræ nomē ex integris duobus vocabulis Chaldaicis hab. remus compositū: sed balah etiā videtur syluestre significare: nam turebalah bouem syluestrem Chaldæi vocitant, vt supra annotaui. Albertus Magnus apud Pliniū non nabim sed anabulā legit: & codices quidā Pliniani nabunā habet, vt Isidorus etiā legit: quanquā antiquior lectio sit nabin, quę apud Solinū quoq; extat cap. 33. teste Hermolao per n. in fine. Strabo lib. 16. camelopardalin βόσκημα esse scribit, id est pecudem vel ouem, οὐ θηρίον, id est non feram, quod ingenij feri nō sit. Hac ratione in Plinio legendū, ouis, non feræ: vt post ouis distinguatur; & fera accipiatur substantiuè. Porrò Plinij verba hæc camelorum aliqua similitudo in duo transfertur animalia; cū solius camelopardalis, cui cameli similitudo cōueniat mentio subiungatur, obscura sunt: Præter camelo pardalin quidē struthiocamelum auem scimus à similitudine cameli dictā, sed nulla hic eius mentio, fortassis de equo & boue Plinius intelligi voluit: huic enim cruribus, illi collo similis est. Camelopardi nascuntur ex his duobus, à quibus nomē habent: camelis minores, & breuiores collo, capite, oculis, colore, pilis, pardi similes: Vngulæ fissura eadem quæ cameli, caudā longa vt pardi, Diodorus lib. 3. Biblioth. interprete Pogio, sed Græcum exemplar inspiciendum est, habeat: Quod ad caudam, Oppianus paruam ei tribuit vt mox subijciam.

Oppianus lib. 3. de Venatione, camelopardali ū (καμήλων αἰόλον εἶδος, φαιδίμον, ἱμερόεν, πηκτὸν φῦλον) valde miratur: & eius descriptionem accuratam instituit. quam nos ita conuertimus: Camelopardalis mixtam ex pardali & camelo naturam habet. Corpus ei varium, ποικίλον: collum oblongum, aures exiguæ: caput etiam paruum, (ψιλὸν) pedes longi, vestigia (ταρσοὶ) lata, sed crurum & pedūm inæqualis mensura est, maior (altior) multo prioribus, minor posterioribus, qui humiles & ὀκλάζουσι, id est ad terram se submittentibus similes sunt. A medio capite iuxta aures vtrinq; in temporibus binæ eminentiæ seu tubera, veluti cornua exilia (ἀβληχρὰ κέρατα) rectà procedunt. Os ei mediocre (ἄρχιον) & tenerum vt cerui: dentes parui & albi vtrinq;; oculi splendidi, cauda parua vt velocibus capreolis (δορκαλίδεσσι, ceruis, Gillius) & nigris in extremitate pilis hirsuta. Heliodorus lib. 10. Aethiopicæ historiæ camelopardalin elegantissimè depingit, nos ita conuertimus: Axiomitarū legati Hydaspi regi Aethiopum inter cætera peregrinum & mirabilis naturæ animal donabant: cui proceritas & altitudo cameli erat: pellis color floridis varius maculis, φολίσι: partes posteriores & infra ilia, humiles & leoninæ formæ: anteriores vero circa armos & pectus, & pedes priores, altiores multò quàm pro cæterarum partium portione. Collum gracile, & licet à reliquo corpore crasso procedens, ad canini (εἰς κυνεῖον φάρυγγα, vt habent libri impressi: Politianus legit κύκνειον, quod præfero) vel olorini potius gutturis modum desinebat. Caput forma quidem cameli (Politianus hæc non rectè legit) magnitudine vero paulo maiori quàm dupla ad struthiocameli caput. Oculis tanquam pictis ὀφθαλμοὺς ὑπογεγραμμένους βλοσυρῶς ἐσόβει. (Politianus vertit, subscriptosq; velut oculos toruè motans conniuebat.) Incessus longe alius quàm animalium vlli vel terrestri vel aquatico: neq; enim crura dextra & sinistra vicibus mouebat alternis, sed alterutra simul: vt dextra pariter ambo, inde sinistra (ζυγηδὸν, id est iunctum: sic enim legendum, & statim ὑπεραιωρουμένη πλευρᾶ) ita vt vtrunq; latus cum suis pedibus simul totum loco moueretur. Trahenti autem regentiq; magistro tam facile & mansuetum se dabat, vt tenui funiculo capiti circumuoluto, pro illius arbitrio quomodo & quocunq; vellet ageretur, non minus ac si robustissimo vinculo ductum fuisset, Hæc Heliodorus: ex quo transtulerunt hunc locum, Angelus Politianus Miscellaneis, & Petrus Gyllius in Aeliano suo, vtriq; in suis translationibus reprehendendi. Dion Prusensis Romanæ historiæ lib. 43. Cæsarem hanc primo populo Romano spectandam dedisse commemorat: & addit, ex ceteris quidē partibus camelum videri: crura vero disparia habere, nam posteriora prioribus breuiora sunt, vt à clunibus, quasi cōscensionis gradus, eius excelsitas leuiter attollatur, corpusq; reliquū excelsum prioribus cruribus sustineatur. Colore similiter maculoso vt panthera distinguitur. Apud Hesperios Aethiopes tum aliæ feræ tum camelopardales gignuntur, Strabo lib. 17. itē lib. 16. In ijs locis (inquit, circa mare rubrum puto) Camelopardales nascuntur, nullā cum pardali similitudinē habentes. Coloris enim varietate hinnulo simillima est, virgatis pilis distincto: posteriora quoq; humiliora sunt anterioribus, vt à cauda sedere videatur, ad bouis altitudinē. Anteriora vero crura à cameli cruribus nō superantur, collum rectū est, & in altum auectum, verticē paulo sublimiorem camelo habet, vnde propter hanc incommensurationem, nec tantam celeritatē habere eam puto, quantā dixit Artemidorus, qui eam excellentē facit. At nec fera est, θηρίον: sed pecus, βόσκημα. Id autem sic accipio, moribus eam pecudū instar placidis earumq; ritu βόσκεσθαι id est herbis & frondibus pasci, homini & alijs animalibus innoxiū. Camelos Indicas colore similes pardalibus Pausanias in spectaculis Romanorum sibi visas scribit in Bœoticis: ego nō alias quàm camelopardales intelligo. Camelopardalis regionis illius (sub æquinoctiali ad orientē & meridiem) est soboles, quę quidē alijs partibus cerui magnitudinē refert, proceritate autē cameli corpus imitatur: collum longissimū & reliquæ corporis proportioni & cōuenientiæ minimè respondēs, in altū erectū gestat. & pelle tota à summo capite ad imos pedes versicolore, quàm ꝓximè ad pardalini accedit, pedesq; priores posterioribus altiores habet, Niceph. Callistus. Animal est (inq̃t Io. Leo Africanus) adeò syluaticū vt rarò videatur, in syluis ac desertis latet, hominū conspectū fugit, quanquā nō est magnæ velocitatis, capite camelū refert, auribus bouē, pedibus. * Parua tantū & recens nata à venatoribus capitur. Georgiani regni incolæ asserūt Camelopardalim in vallibus quibusdā suæ regionis inueniri, Paul. Iouius. Nihil habet cameli ꝑter collum. Nō vnus omnibus color, &c. Caput ceruinū, cornicula capreoli. Lingua purpurea, pene tripedalis, teres, hac herbas & frondes legit tāta celeritate vt oculos pene fallat. Collum ad 15 pedū pertingit altitudinē. anteriora crura aliquāto ꝓceriora quàm quæ Equi maximi: posteriora valdè breuia vt ei dorsum decliue sit ad clunes, quas astrictas habet, vt Asinus: cuius etiā caudam sua cauda refert. Cōtrà latissimo pectore est, Hæc Scaliger. Gyraphā, id est camelopardalin Laurentio Medici à Sultano Aegyptio donatam, Italia longo post vidit tempore, Egnatius. Hoc animal paucis ante annis in Hetruria vidimus, quod à rege Tunis (magno Sultano Paulus Iouius) ex Africa Laurentio Medici dono missum fuerat, Raph. Volaterranus. Diuersum cōfusa genus panthera camelo, Horatius in epistola ad Augustum: quā enim vocamus pantherā, Græci pardalin. M. Varro in libro de lingua Latina ad Ciceronē, Camelus (inquit) suo nomine Syriaco, in Latiū venit. vt Alexādrea camelopardalis nuper adducta, quod erat figura vt camelus, maculis vt panthera: Camelopardalin Laurētio Medici missam mirati sumus habere cornicula, quanquā mas erat, quoniā de his nihil hactenus in veteribus memorijs legeramus, donec Heliodori super hac re verba legimus. Centū Gordiani principis ludis exhibitas feras oues accepimus, auctore Capitolino: Politianus, Videtur aūt feras oues camelopardales exponere: de quo vt dubitē facit partim ipse Capitolinus q̃ alio loco camelopardalos decē sub Gordiano Romę fuisse scribit: partim quoniā alias oues feras nouimus, de quib. aliâs. Giraffis & damis cornua cadunt, Bellonius. Giraffæ, Leones, Leopardi, onagni, in prouincia Abasiæ nascuntur, Paul. Venetus. Orasius anteriori parte altus, valde eminet, ita vt extenso capite viginti cubitorum altitudinem

possit

poſſit attingere. In poſteriori vero parte demiſſus eſt inſtar cerui. Collum habet extenſum, caput equinum, licet minus: pedes & caudam vt ceruus: pellem vero ſic omni colorum genere diuerſimodè variatam, vt homo fruſtra tentet artificio naturalem eius pulchritudinē imitari. Hoc animal noſtris temporibus à Soldano Babyloniorum tranſmiſſum eſt imperatori Friderico Romanorum auguſto, Hæc Iſidorus: ex quo etiam Albertus Magnus deſcripſit: ſed addit præterea, quod licet multis coloribus inſignis ſit oraſlus (ſic legitur) album tamē & rubeum frequentiores habeat: & cum ſe ſpectantibus admirationi eſſe intelligit, huc illuc ſe vertere, & vndiquaq; inſpiciendum præbere. Hoc animal (inquit) temporibus noſtris viſum eſt, & Arabice ſeraph vocatur: Alij quidam obſcuri authores anabulam colore valde rutilo, & pellē eius propter ornatum in magno pretio eſſe ſcribunt. Quidā in deſcriptione Terræ ſanctæ, ex qua etiam hanc imaginem mutuati ſumus, girapham capræ comparāt, & pellem eius in ventre piſcatorio reti, ob virgulas nimirum cancellatum digeſtas, quod in pictura noſtra expreſſum non eſt. Florentinus in ſuis Georgicis ait Romæ ſe vidiſſe olim camelopardalim, quod animal in Antiochia ego etiam vidi ab India tranſlatū, Author Geoponicorū Græcorū. Schiltbergerus Monacenſis in lib. de ſuis peregrinationibus meminit cuiuſdā animalis quod Surnoſam vocat, ac ceruo ſimile dicit, altū longo collo, anterioribus pedibus lōgis, poſterioribus breuibus, cuius generis maximus ſit numerus in India minore. Videtur autē omnino eſſe Camelopardalis.

Camelopardalis icon accuratior (quàm exhibita ſit ſuprà) ex charta quadam nuper impreſſa Norimbergæ, vbi hæc etiam verba legūtur: Rarum & admirabile animal, nunquā priùs viſum (*in Germania*) Surnappa nomine, altitudine ad ſummum verticem ſupra quinq; orgyias, corniculis duobus ferrei coloris, pilo læui (& compoſito,) colore pulchro: diligenter & probè depictum per Melchiorem Luorig Cōſtantinopoli, (vbi Turcarum imperatori hoc animal donatū fuit,) & amico cuidā in Germaniam tranſmiſſum, anno Salutiferi partus M. D. LIX.

Allocamelus Scaligeri. Animal eſt (inquit) in terra Gigantum, capite, auriculis, collo Mulæ: corpore Cameli, cauda Equi. Quamobrem ex Camelo & alijs compoſitum Ἀλλοκάμηλον appellauimus. Sic ille. Apparet autē hoc ipſum eſſe, cuius figurā proponimus, ex charta quadā typis impreſſa mutuati, cū hac deſcriptione: Anno Do-

mini 1558. Iunij die 19. animal hoc mirabile Mittelburgum Selandię aduectum eſt, antehac à principibus Germaniæ nunquam viſum, nec à Plinio aut alijs antiquis ſcriptoribus commemoratum. Ouem Indicam eſſe dicebant è Piro (*forte Peru*) regione ſexies mille miliaribus ferè Antuerpio diſtante. Altitudo eius erat pedum ſex, longitudo quinque: collum cygneo colore candidiſſimum: corpus (reliquum) ruffum vel puniceum. pedes ceu Struthocameli: cuius inſtar vrinam quoq; retro reddit. Hoc animal (erat autem mas, ætatis annorũ quatuor) Theodoricus de Neus ciuis Colonienſis ad Rhenum, Cæſareæ maieſtati adduxit & obtulit. Hæc hactenus vt in Scheda illa leguntur, Noribergæ, vt conijcio, excuſa. in qua ciuitate hanc beſtiam ſibi viſam amicus quidam nobis retulit. Eam quanuis non cornutam, hoc loco poſt Camelopardalim dare volui, quòd quàm plurima ei communia habeat: & nomen Ouis ſimiliter, non ab aliqua corporis ſimilitudine, vt apparet, ſed ob ſimilem morum manſuetudinem in tanto corpore miram.

DE CAMELO.

A.

CAMELI nomen apud Ariſtotelem & veteres abſolute poſitum, non ad Bactrianam ſolum quam hodie ſimpliciter camelum nuncupamus: ſed Arabicam etiam, quam Strabo camelum dromadem, recentiores dromedariũ vocant, extenditur. Cum camelos quinquaginta annos viuere percepi, tum Bactrianos ad centeſimum annum, Aelianus: ex quibus verbis apparet, cameli nomen commune eſſe, neque Bactrianis duntaxat, quibus geminum in dorſo gibber, proprium. Dicam igitur priore loco tum de camelo in genere, tum ſimul etiam de Bactriana: poſteriore ſeorſim pauca de dromade, quoniam & figura dorſi præcipue differt, & cameli nomine apud recentiores non appellatur.

Camelus Hebraicè גמל gamal, Deuter. 14. Chaldaicè גמלא gamela, Arabice גמל gemal, Perſice שתר ſchetor. Manifeſtum eſt ſanè linguas alias pleraſq; hanc vocem debere Hebraicæ. Γαμάλη camelus vocatur à Chaldæis, Heſychius & Varinus. Varro in libro de lingua Latina, Camelus inquit, ſuo nomine Syriaco in Latium venit אחשתרנים achaſtranim, Eſther 8. Dauid Kimhi mulos interpretatur, animalia magna & magni pretij ex equa & aſino: Septuaginta prætermittunt: Hieronymus veredarios: aliqui teſte Abrahamo Eſra פרדים peradim, id eſt mulos R. Salomon ex camelis celeriter currentibus. בכרה bikra fœmininũ: Eſaiæ 60. bikre plurale maſculinum reperitur: vbi ab Hieronymo vertitur, dromedarij Madian: à Septuaginta ἀγέλαι καμήλων, id eſt greges camelorũ: à Kimhi, cameli parui, (ſunt autem dromades camelis cæteris minores:) Chaldaicè, חוגנין hogenain, id eſt dromedarij. Rurſus vocem בכרה Kimhi camelum paruum interpretatur, Hieronymus capream: ab Aquila Symmacho & Theodotione δρομεὺς redditur, id eſt curſor, pro dromade vel dromedario nimirum: à Septuaginta ἄψι, id eſt ſero. Nobis ex Theodori Bibliandri ſententia camelus dromas fœmina videtur. כורכרות kirkarot, Eſaiæ 66. Chaldaice כודנוון kudanuuan, quod Iudæi mulos interpretantur, item Septuaginta. Abraham Eſra genus camelorum excellens: R. Salomon camelos aut alia animalia velociſſima: Eodem modo Kimhi explicat in libro radicũ. Sed magis congruit interpretatio noſtrorum hominum, vt currus aut carrucas intelligamus. Nam Hieronymus & Symmachus carrucas verterunt, alij voce conſona φορεῖα: Septuaginta σκιαδίων, quæ Hieronymus vmbracula & baſternas interpretatur & dormitoria. His ſubiungam nomina quæ reperio in libris medicorũ ex Arabica lingua, quanquam corrupta quædam ex illis & ineptè ſcripta videantur. Gemel, camelus eſt, inde baul gemel, id eſt vrina cameli, Syluaticus. Antiqua expoſitio vocabulorum Auicennæ zemel habet per z. Camelus alnegib, id eſt qui paſcitur in locis ſylueſtribus: ſecundum alios vero eſt camelus valde velox greſſu & curſu ſuo, quem Latini dromedarium appellant, Andreas Bellunenſis in Auicennam, in Camelo & in Alnegib. In Pandectis Syluatici legitur anegibus (corruptè pro alnegib) id eſt camelus. Alhauar, camelus, Andreas Bell. Algiazar, id eſt camelorũ, Idem. Ebenars, camelus, Syluaticus. Aſtergar ſeu aſtergazi quid ſit, inter authores Arabes non conuenit. Legitur enim in libro Benagi Albian quod ſit radix aniuden (id eſt ſilphij:) & in libello de ſimplicibus Alchuin, aſtergar eſſe vocabulum Perſicum: quoniam aſtir (nos שתר ſchetor ſupra ſcripſimus ex Perſica tranſlatione in Deuteronomion) Perſice idem ſit quod camelus, & gar ſpina, vt aſtergar ſit ſpina camelorum: Alij corticem radicis aniuden exponunt, Andreas Bell. Bartolemæus Georgieuitz camelum Saracenice ſhymel vocari ſcribit, quę vox accedit ad zemel ſupra dictam ea rurſus ad gemel. Camelus Italice & Hiſpanice camello. Gallice chameau, Germanice *kameltier*, Anglice camel. Illyrice Velblud.

B.

Cameli ſylueſtres, cerui & capreæ abundant circa Arabiam, Agatharcides. Camelos inter armenta paſcit Oriens, quorum duo genera, Bactriani & Arabici: differunt quod illi bina habent tubera in dorſo, hi ſingula: & in pectore alterum cui incumbant, Plin. Camelus proprium inter cæteras quadrupedes habet in dorſo, quod tuber appellant: ſed ita, vt Bactrianæ ab Arabijs differant. Alteris enim bina, alteris ſingula tubera habentur. Sunt etiam omnibus ſingula parte ima, quale in dorſo, tubera, quibus incumbat reliquum corpus, & firmetur, quoties in genua inclinantur, Ariſtoteles interprete Gaza. Græca verba, Διαφέρουσι δ' αἱ Βάκτριαι τῶν Ἀραβίων, αἱ μὲν γὰρ δύο ἔχουσιν ὕβους, αἱ δ' ἕνα μόνον, Plinius multò clarius quàm Gaza reddidit, vt non dubium ſit quin Bactrianis duo dorſi tubera, Arabicis vnicum ſit nam veille pronomen Latinis ad remotius, hic ad proximius refertur: ſic Græcis ὁ μὲν & ὁ δὲ. Hæc differentia ex Gazæ tranſlatione certa haberi non poteſt. Impulit eum fortaſſis Solinus, vt de induſtria ambiguè verteret. Is enim errore manifeſto contra quàm debuit, Arabicis tubera duo, Bactrianis vnum attribuit, his verbis cap. 51. Bactri (inquit) camelos fortiſſimos mittunt, licet & Arabia plurimos gignat. Verum hoc differunt, quod Arabici bina tubera in dorſo habent, ſingula Bactriani. Errat etiam Sepontinus qui Bactrias camelos, quibus bina tubera, vulgo dromedarios vocari ſcribit. Albertus magnus in diſtinguendo à dromade camelum mecũ ſentit. Quod autem res contra ſe habeat, quàm Solinus ſcribit, facile Didymi etiam teſtimonio comprobauerim. Is enim Bactrianam camelum in ijs montibus, qui ad Indicam pertinent, concipere ex apris (συάγρων) ſimul paſcentibus, profitetur. Natus autem ex ſue (τῆς συὸς) & camelo fœmina camelus duplici gibbo eſt. Verum quemad-

modum

N 4

modum in equis & asinis plurimas notas patris fert mulus: sic camelus ortus ex semine suis tanquã indicium, virtutis robur, pilorumq; densitudinem cõtrahit. Nec in luto etiam facile camelus talis dilabitur, sed erigitur statim suis viribus ponderisq; fert duplum quàm cæteri. Vocant autẽ ipsos, & meritò sanè Bactrianos, quod primo fuerint in Bactris orti, Hæc ex Geoponicis Græcis in fine libri 16. & mox de dromadibus seorsim. Vocat autem διζύγι‐τον illum cui duo sint tubera: pro qua voce mendum est Bibliotheces tertio apud Diodorum: vbi ditili scriptum reperias pro dicyrti, Cælius. Vide an dityli forte legi possit, à tylo de quo paulo post. Arabia multa & diuersa camelorum præbet genera, tum pinguium tum macilentorum, quorum quidam ditili à gibbo duplici nominantur, &c. Diodorus interprete Pogio. Cameli in dorso tuber Græci vocant hybon, quanquam & eo nomine intelligitur colloqiu est obtorto, Cælius. Boues Scythici similiter vt cameli eminenti dorso existunt: simul & cũ dorso clitellæ imponuntur, perinde vt cameli genu flectunt. Aelianus. Boues in Syria nódos scapularum flectunt, vt cameli, Aristoteles. Bubus Indicis camelorum altitudo traditur, Plinius. Nabim Aethiopes vocant animal collo simile equo, camelo capite, &c. Plinius. Camelus inter bisulca maximũ est, Aristoteles. Et alibi, Camelis opitulata est natura magnitudine corporis sufficit enim hæc ad necem arcendam. Camelis Caspij abundant, quarum maximæ ad equorum maximorum accedunt magnitudinem, Aelianus. Colorem habent cameli pullum atque natiuum, ob id vulgo pullum colorem camelinum vocant, Sipontinus. Est in India camelorum armentum qui toto corpore albi sunt, Philostratus. Buber, id est lana cameli, And. Bell. τύλη, τὸ καμήλου ὑπὸ τῷ ἰσχίῳ τὸ ἄκρον δέρμα, id est suprema (dorsi) cutis post collum, Hesychius & Varinus: forte quia callosa sit: proprie enim tyli dicũtur, inquit Hesychius, callosæ partes animalium dossuariorum circa humeros, vel scapulas, ex frequẽti affrictu nimirum & compressione præter naturã. Potest tamen tylos etiam secundum naturam dici, vt apud Nicandrum caro protuberans, circum oculos anguium: inde τύλωμα Grammatici etiam tuber exponunt, & inferiorem pedis partem. Protagoras primus quam nuncupant τύλην, in qua onera portant, inuenit, Laertius lib 9. Nihil igitur obstat quin apud Diodorum legamus δίτυλον, idq; elegantius meo iudicio, quàm διζύγιτον, pro camelo cui geminũ tuber. Cameli non sunt vtrinq; dentati, quamuis cornibus careant: cuius rei causam reddit Aristoteles lib. 3. de partibus animalium, cap. 14. Camelus vna ex ijs quæ non sunt cornigera, in superiori maxilla primores non habent dentes, Plinius. Et alibi, Dentium (inquit) superiore ordine carent in vtroq; genere, id est tum Bactrianæ tum Arabiæ. Cameli adiuuantur proceritate collorum, Cicero de Nat. Anhar, id est locus qui est in inferiori parte gulæ, Latinè sonat vulneratio cum lancea: eò quod camelus ibi cum lancea percussus, citius quàm vllo alio vulnere moritur, Syluaticus. Cameli venter cur multiplex sit, declarat Aristoteles lib. 3 de part. b. cap. 14. Desenem, adeps zirbi, id est omenti cameli, Syluaticus. Camelus fel nõ discretum, sed venulis quibusdam confusum habet, Aristot. lib. 4. cap. 2 Et paulo post, Camelus quia felle caret, diu viuit. Plinius etiam camelos felle carere scribit. In ventre (vel vt alibi, inter femora) mammas duas cum papillis quatuor habet, modo vaccæ, Aristot. Genitale camelis neruosum est, Arist. Et alibi, Neruo (inquit) ita constat, vt vel ex eo confici possit (neruus) quo arcus fidissimè intendatur. Capreæ, καπρίαι, sunt in natura cameli prominentes carnes, Cælius: nos clarius ex Suida dicemus mox cap. 5. vbi de castratione cameli. Caudam habet camelus asino similem, genitale retro Arist. Herodotus scribit, Camelũ in posterioribus cruribus gerere quatuor femora, & totidem genua, & veretrum inter posteriora crura caudam versus spectare, Aelianus. Genua singula in singulis cruribus sunt, & flexus artuum, non vt quidam perhibẽt plures: sed propter alui interuallum plures esse videntur. Habet etiam talum similẽ bubulo: clunes proportione magnitudinis paruos. Bisulcum id animal est, nec vtrinq; dentatum. Sed bisulcum sic est, vt pes parte posteriore (scilicet versus calcaneum, Niphus. ἐκ τοῦ ὄπισθεν, ego non versus calcaneum sed superiore parte quæ posterior est externis digitis) scissus paululum sit ad flexum digiti secundum: parte autem priore summa, quadripartito findatur discrimine paruo, quantũ primotenus digiti inflexu, & quiddam inter fissuras, perinde vt in anserum pedibus adiectum contexat. Pes vestigio est carnosus, vt vrsæ, qua de causa eas quæ per exercitum longiore itinere fatiscunt, calceant carbatinis, Aristoteles. Camelo tali similes bubulis, sed minores paulo. Est enim bisulcus discrimine exiguo pes imus cameli, vestigio carnoso vt vrsi, qua de causa in longiore itinere sine calciatu fatiscunt. Plinius Coitus tota die est camelis solis ex omnibus quibus solida vngula, Plinius. Carbatinas calceamenti genus esse ex rudi vel recente corio bubulo supra docui in Boue cap. 5. Apud Varinum legimus etiam ἀρβύλας & κρηπῖδας, & ἀρμύλας secundum Cyprios, calceamentorũ genera. Αρμαμύλα, τὰ μὴ ἐξημμένα, ἀρβύλα γὰρ τὰ ὑποδήματα, Hesychius & Varinus. Ego ita potius legerim, Αρμαμύλα, τὰ μὴ ἐζευγμένα ὑποδήματα, ἀρβύλα γὰρ τὰ ὑποδήματα. Nam ἀρβύλας alibi exponunt, ὑποδήματα σκυτινὰ ἀσφαλῆ. Herodotus scribit camelum in posterioribus cruribus gerere quatuor femora, & totidẽ genua & crurum posteriorum articulos versus caudam conuerti, Aelianus Ego per genua articulos intelligo, per femora vero ossa quæ inter articulos recta habentur. Hæc autem terna esse in prioribus cruribus, in posterioribus quaterna, ipse dum hæc scriberem in drómade obseruaui. Pedes nunquã atterunt: sunt enim illis reciprocis quibusdam pulmunculis vestigia carnulenta. Vnde & cõtraria est labes (id est lapsus vel lapsio) ambulantibus, nullo fauente præsidio ad nisum insistendi, Solinus. Auicenna author est camelos quosdam fissos habere pedes, alios vero equi instar solidos Albertus Camelus animal est deforme, collo & cruribus longis, Idem.

C.

Genus camelorum vtrumq;, Bactrianum dico atq; Arabium pedatim (κατὰ σκέλος) incedit, cum pes sinister nõ transit dextrum sed subsequitur, Aristot. Omnia animalia à dextris partibus incedunt, sinistras incubant (id est sinistris interim innituntur:) Reliqua vt libitum est gradiuntur: leo tantum & camelus pedatim, hoc est vt sinister pes non transeat dextrum, sed subsequatur, Plinius. Apparet autem eum non intellexisse locum Aristotelis qui est lib 2. cap. 1. historiæ anim de gressu animalium: nam vbi Aristoteles dixit reliqua animalia κατὰ διάμετρον ingredi, quod fit cum statim post anteriorem dextrum pedem sinister posterior progreditur. & post anteriorem sinistrum dexter posterior: Plinius vertit, vt libitum est, Asefeleni, id est pastura camelorum, Antiqua expositio in Auicennam. Schœnanthos aliqui pastum vel fœnum camelorum vocãt: nam vbi nascitur, longe lateq; omnia occupat, ita vt pascendi copiam abunde præbeat. Amant hordeum, cuius pabulum subito glutiunt, & postea tota nocte ruminant: Si vnus abstineat in stabulo, cæteri tanquam condolentes in stabulo simul abstinent, Albertus. Quædam præ sui corporis magnitudine, aut difficultate cibi nõ ad concoctionem idonei, sed spinosi & lignei, multiplicem habent ventrem, vt camelus. Et hæc quidem quanquam cornibus caret, ideo nõ superne dentata est, quod ei magis necessarium est ventrem talem habere, quàm dentes priores, &c. Ruminat etiam camelus more cornigerorũ, quoniam ventres similes cornigeris habeat, Aristot. Pastus columbarum & camelorum, est herba habens granum simile

simile grano myrti, qua pascuntur cameli, nec inde læduntur quicquam, cùm sit venenum vermibus, Syluaticus & Antiqua exp. in Auic. Astergar, id est spina camelorum, vt paulo ante dictum est cap. 1. Arabes Scenitæ pascua omnis generis pecorum, præsertim camelorum, optima habent, Strabo. Schœnuanthos quidam Arabice adcher appellant. In prouincia Aden, equi, boues, cameli, & oues vescũtur piscibus (quorum ingens illic copia) & libentius quidem siccis quàm recentibus: nam propter immensum calorem herbis & frugibus carent, Paulus Venetus. Camelus facilè pascitur, etiam vbi pabulũ desit, Philostratus. Cameli & equi turbulentam & crassam aquã suauius bibunt, quippe quæ ne ex fluuio quidẽ prius hauriant, quàm pedo inturbent. Possunt vel ad quatuor dies tolerare sine potu, mox bibunt quàm multum, Aristot. Sitim & quatriduo tolerant: implentur cum bibendi occasio est, & in præteritum & in futurum, obturbata concalcatione prius aqua: aliter potu non gaudent, Plinius. Didymus in Georgicis ait triduum integrum tolerare sitim camelum. Lutulentas aquas captant, puras refugiũt: deniq; nisi cœnosior liquor fuerit, ipsi assidua concalcatione limum excitant, vt turbetur, Solinus. Bactrij minus infestantur siti, ideoq; laboris patientiores sunt, Cælius. Irati strident horribiliter, Author obscurus. Μοιχᾶσθαι, ὄνοις καὶ καμήλοις ὁμοίως· βρύχεσθαι καὶ θύειν Hesychius. In auersum (ex auerso, ab auerso) mingit, & mas & fœmina: alioqui quadrupedum fœminæ omnes id faciunt, Arist. Feruidum animal camelus est, proindeq; lasciuum: ex quo in Vespis Aristophanes festiuissimè, Phocarum (inquit) odorem habebant, lamiæ verò testiculos illotos, cameli autem podicem. Coitus auersus elephantis, camelis, tigribus, &c. quibus auersa genitalia, Plinius & Solinus. Cameli sedente fœmina (τῆς θηλείας καθημένης) cocunt, nec auersi (οὐχ ὄπισθεν) sed complectente mare, vt cæteræ quadrupedes agunt, & coitum toto die exercẽt, Aristoteles. Errat igitur Plinius qui camelis auersum peragi coitum scribit, quod Hermolaus etiã in Castigationibus Plinianis obseruauit. Interim miror qui fiat quod auersæ nõ coeant more aliarum omnium quadrupedum, quæ genitale retro versũt. Tempus coeundi in terra Arabia, mense Septembri. Incipit & mas & fœmina coire in trimatu. fœmina post partum vno interposito anno coit, Arist. A trimatu pariunt vere, iterumq; post annum implentur à partu, Plinius. Vere pariunt, Aristot. Petunt recessuum solitudines cum libet coire, nec aliquis eò potest tutò accedere, præterquam pastor armenti, Aristot. Coituri solitudines aut secreta certa petunt, neq; interuenire datur sine pernicie. Coitus tota die est tantum ijs ex omnibus, quibus solida vngula, Plinius. Genituræ cupidine efferantur adeò, vt sæuiant cum Venerem requirunt, Solinus. Camelus mas sæuit tempore coitus, siue homo, siue camelus accedat: nam equis quidem odio naturali aduersantur, Aristot. Massagetæ cum vxoribus in propatulo concumbunt vt Herodotus scribit: at cameli coeundam Veneris societatem nunquam palàm inter se ducunt. Quod quidem faciãtne verecundia an admirabili naturæ munere faciant, Democrito alijsq; disputandum relinquo. Cum autẽ inter eos coniunctionis appetitum pastor exoriri sentit, aliquò concedit, Aelianus. Nec matri nec sorori miscetur camelus, Didymus. Camelos in Admirabilium relatione tradit Aristoteles nunquam coisse cum matre. Obseruatum id & in nono Auicenna libro, qui est de animalibus, Cælius. Camelus cum matre nunquã concumbit: Cuius rei exemplo est pastor quispiam, is cum fœminam quoad eius fieri poterat, exceptis genitalibus obtexisset, deindeq; filium matri sic opertæ admisisset: hic ex latebris coitus appetitione falsus, matrem imprudens superuenit suam, quod vbi intellexisset, camelarium scelerati coitus admissarium, & mordicus premens, & ad terram abiectum genibus affligens, cum summis doloribus interfecit, atq; seipsum præcipitem agens, voluntariam mortem sibi cõsciuit. At inter homines Oedipum cum matre commisisse incestum, constat: & Telephum etiam commissurum fuisse, nisi eos diuino ductu draco diremisset, Aelianus ex Aristotelis de historia animalium lib. 9. cap. 47. Camelus ventrem fert menses duodecim, parit singulos, Aristot. & Plinius. Vniparum (sic legendùm, non viuiparum) nanq; est, Aristot lib. 5. cap. 14. historiæ animal. Camelus fert vterum menses decem, Aristot. histor. anim. 6. 2. pro δέκα lege δώδεκα, vt loco iam citato nam & Plinius ita legit. Separant prolem à parente anniculam, Aristot. Tenuissimum lac camelis, mox equabus, Plinius. Tertio loco asinæ, Aristot. Lac camelinum liquidissimum, tenuissimum ac minime pingue, licetq; plurimò serò abundet, tardius tamen secedere longa experientia compertum est. Cameli lac habent, donec iterum grauescant, Plin. Lac suum vsq; eò seruant, quò iam conceperint, Aristo. Syluaticus aufa lac camelinum exponit. Lac equarum sicut & lac camelarum partui vicinarum, subtile est, aquosum, & ventrem lenit: Auicenna. Cameli lac impositũ alteri lacti impedit cascari, Kiranides. Camelus quia felle caret, diu viuit, Aristoteles. Et alibi, Viuit diu, plus enim quàm quinquaginta annos. Et rursus alibi, Viuit magna pars camelorũ annos triginta, sed multò plures nonnullæ: nam vel ad centesimum annum facultatem viuendi protrahunt. Viuunt quinquagenis annis, quidam & centenis: vtcunq; rabiem & ipsi sentiunt, Plinius. Durant in annos centum, nisi forte tralati in peregrina, insolentia mutati aeris morbos trahãt, Solinus. Scabies cameli cedria curatur, Didymus. Rabiẽ & ipsi sentiũt aliquãdo, Aristot. & Plin. Πυρέττει ἡ βοῦς καὶ μαίνεται, καθάπερ ὁ κάμηλος, Porpyrius. Camelis accidit rabies & podagra, vnde facile moriuntur: quamuis enim non amittant vngulas, dolent tamen vehementer cũ per itinera dura & salebrosa incedunt, Albertus & alij recentiores. Camelos necare traditur in Babylonis regione gramẽ id, quod iuxta vias nascitur, Plinius. Iuba tradit cetaceo pingui & omnium piscium adipe, negociatores in Arabia camelos perungere, vt asilos ab his fugent odore, Plinius.

D.

Quantopere incestum cum matre fugiat camelus, paulo ante dixi. Odium aduersus equos gerunt naturale, testibus Aristotele & Plinio: Vide etiam in Equo D. Cum Xerxes per Pæonium agrum atq; Crestonicum iter faceret super amnem Chidorum, leones impetum dederunt in camelos, qui commeatum portabant. Sub noctẽ enim relictis locis consuetis eò descenderunt: nulloq; alio neq; iumento neq; homine tacto, in camelos grassati sunt. Miror autem quænam impulerit causa leones, vt cæteris abstinerent, aggrederentur verò camelos: quod animal nunquam antea nec experti fuerant illic, nec viderant. Sunt autem per ea loca leones multi, Herodotus lib. 7. Simonides in Iambis dicit Persas post Cyri pugnam in Lydia camelos simul cum equis alere, equorum metum ex camelis, conuictu conantes expellere, Aelianus. Onerandi cameli si vel modice à camelario super genua calce percutiantur, statim flexis cruribus se submittunt.

E.

Camelos inter armenta pascit Oriens, Plin. Omnes iumentorum in ijs terris (Bactris & Arabia) dorso funguntur: atq; etiam equitãtur in prælijs. Velocitas inter equos (id est æqualis equorum velocitati, quamuis Pollux scribit Bactrijs camelos esse equis velociores) sed sua cuiq; mẽsura, sicuti vires. Nec vltra assuetũ procedit spatiũ, nec

plus

plus instituto onere recipit, Plinius. Sunt alij oneri ferendo accommodati, alij leues ad pernicitatem: sed nec illi vltra iustum pondera recipiunt, nec isti amplius quàm solita spatia volunt egredi, Solinus. Currunt Cameli celerius quàm equi Nisæi, propter laxiorem sui gradus glomerationem, Arist. Arabes in Persico bello agebant camelos nihilo inferiores equis pernicitate, Herodotus. Formicæ Indicæ Indos aurum ab ipsis congestum furantes, crebro lacerant, quamuis præuelocibus camelis fugientes, Plinius. Camelis iunctis Indi tendunt ad auri furta, quod custodiri aiunt à formicis, quæ vulpes excedũt magnitudine, Herodotus. Adijcit Philostratus Indos ad cursum camelis vti, bisq; vno die stadiorum mille iter conficere, Cælius. Strabo lib. 15. de elephantis scribens, Ἀγέλαι δ' ὑποζυγίων καὶ καμήλους, (lego ὑπὸ ζυγὸν ὡς καμήλους.) In Tesseto Numidiæ oppido terram equo & camelo exercent, qui arandi mos per totam Numidiam obseruari solet, Leo Africanus. Thus collectum Sabotam camelis conuehitur, Plinius. Onera sexaginta camelorum memorantur in sacris literis lib. 4. Reg. cap. 8. & sex milia camelorum, Iob 42. & rursus quinque milia, primo Paralipomenon cap. 3. Nonnulli superioris Asiæ incolæ camelos vel ad tria milia possident. Ex ditylis camelis (id est quibus bina dorsi tubera prominent) quidam ferendis oneribus apti, supra decem frumenti minas, homines vero quinque in lecto iacentes vehunt; Diodorus lib. 3. Biblioth. interprete Pogio, quibus Græci codicis copia est, si volent conferant. Castrantur cameli mares, vt pugnaciores sint, à Bactris populis, sic petulantia excisa robustiores fieri aiunt, (quod & Solinus scribit:) Quinetiam fœminis vuluas ferro exulcerari, vt partibus illis quæ ad furorem libidinis incitant adustis, ad bellum aptiores existant, Aelianus. Cameli etiam fœminæ castrantur, cum eis vti in prælio libet, ne concipiant vtero, Aristot. Castrantur fœminæ sues sic quoque vti cameli, post bidui inediam, suspensæ pernis prioribus, vulna recisa, Plinius. Capreæ, κάπριαι carnes sunt eminentes intra pterygomata pudendi, quas excindunt cum ad bellũ parantur, ne amplius coire possint, Suidas. (sic in suibus fœminis apria dicta vuluæ adhærens excinditur.) Pterygomata pudendi fœminei labra sunt, quæ κρημνοὶ ab Hippocrate vocantur, ambitus genitalis muliebris Cornelio Celso: intra hæc quæ prominet caro in camelis capreas vocant Græci, Hippocrates in mulieribus ὄρχιν, aliqui nymphã. Ad belli vsum, camelorum quoq; gerula opera expetitur: ex camelis etiam Bactrij pugnant, quod sint equis celeriores, & magnitudinis ratione formidabiliores etiam, & hirsutiores: & quia non infestantur siti, ac laboris patientiores sunt, ad diuersos vsus bellicos magis idonei, Cælius ex Pollucis lib. 1. Camelos aliquantæ nationes (inquit Vegetius de re milit. 3. 23.) in aciem produxerunt, vt Vrcilani in Aphrica, Mahetes hodie quoq; producunt. Sed hoc genus animalium arenis & tolerandæ siti aptum, confusas etiam in puluere vento vias absque errore dirigere memoratur. Cæterum propter nouitatem, si ab insolitis videatur, inefficax bello est.

Vrinam camelorum fullonibus vtilissimam esse tradunt, Plinius. Lycion aptissimum medicinæ quod est spumosum, Indi in vtribus camelorum aut rhinocerotum id mittunt, Plinius. Ex pilis camelorum & dromadum, qui mediocriter molles crispiq; sunt, vestes audio confici, camelotas inde vulgo dictas. Cœrulei coloris vestis dicitur & cymatilis, inquit Bayfius. Hic vndas imitatur, habet quoque nomen ab vndis, Ouidius: κῦμα enim fluctus est. Nec me latet quosdam per cymatilem vestem apud Plautum intelligere vndulatam, id est de camelot: quod haud scio an ridiculum sit, Hæc Bayfius. Diuum Ioannem baptistam legimus indutum fuisse veste ex pilis camelorum, contexta nimirum ex pilis, non camelota, id est ipsa cameli pelle, vt pictores & statuarij fingunt. Camelorum Caspiorum villi adeò sunt molles, vt cum Milesijs lanis mollitudine cõparari possint, ex ijsq; Sacerdotes & Caspiorum ditissimi præcipuiq; vestes conficiunt, Aelianus. In ciuitate Calacia prouinciæ Egrigaiæ sub magno Cham, inueniuntur panni Zambilotti dicti de lana alba & camelorum pilis contexti, omniũ qui vsquam sunt pulcherrimi, Paulus Venetus. Fiunt & in regionibus Gog & Magog optimi Zambilotti è pilis camelorum, Idem. Genitale camelis ita neruosum est, vt vel neruus ex eo confici possit, quo arcus fidissime intendatur, Aristoteles. Alhacab Arabice est neruus camelorum contusus in villis, quibus simul cum colla inuoluuntur arcus ligatione forti, sicut fit in Damasco: hinc etiam in humano corpore ossium ligamenta seu chordæ alhacab dicũtur, Andreas Bell.

F.

Camelus in sacris literis animal in cibo vetitum est: quanquam enim ruminat, vngulam tamẽ non omnino diuidit, sed parum aliquousq;, & superne tantum: imum enim vestigium omnino planum solidumq; est: ita vt inter bisulca & solidipeda ambigere mihi videatur proinde & Plinius alicubi solidam ei vngulam tribuit, vt in B. supra dictum est. Sunt qui asinorum domesticorum mandunt carnes, pessimi succi, ac concoctu difficilimas, nec non insuaues: ita etiam equorum ac camelorum nonnulli, animo scilicet & corpore asinini ac camelini homines, vescuntur, Galenus lib. 3. de alimentorum facultatibus. Caro algiezur, id est camelorũ, est grossi nutrimenti & valde calefacit, Auicenna. Cameli tum lac tum caro, suauissima omniũ est: bibitur eius lac ad vnam mensuram duabus aut tribus aquæ admixtis, Aristoteles & Plinius: qui tamen lactis solum, non item carnis suauitatem commendat: Et alibi, Dulcissimum (inquit) ab hominis lacte camelinum est. Camelorum duplici gibbo insignium, carnibus lacteq; vescuntur incolæ Arabiæ, Diodorus Sic. lib. 3. Biblioth. Qui circa Caput Album dictũ habitant, camelorum & aliorum animaliũ lac bibunt, Cadamystus. In regione Fezzen dicta maxima frugum carniumq; est penuria: camelinis enim duntaxat carnibus vescuntur, Leo Africanus. Apud maiores nostros, inquit Antiphanes Comicus, boues integros assabant, ceruos, agnos: deniq; coquus quidam integrum monstrum assatum, nempe calidam camelum, magno (id est Persarum) regi apposuit, Athenæus lib. 4. Lac camelorum partui vicinarum butyri & caseosæ substantiæ minus habet, ac tenue est: Equarum lac est sicut camelorum partui vicinarum, tenue, aquosum: Omne lac obstruit, iecur præsertim, excipimus camelorum fœtarum lac & similium (asininum, equinum) in quo parum caseosi est, & aquositate sua abstergit, Auicenna. In lacte camelino salsedo est, inde quod amãt acetosum, Auicenna: (forte legendum, Salsum esse camelinum lac, quoniam cameli appetunt salsa. Acetosum vero lac, &c. à nouo initio.) Lactis vsus sæpe inducit sordes (albaras, id est, vitiliginem profundiorem) præterquam camelorum recenter fœtarum: ex hoc enim raro timentur albaras, Auicenna. Aluum mollit lac equinum, camelinum, & asininum, Idem. Camelinum lac omnium tenuissimum est, & meliorem tenuioremq; succum gignit: extenuat crassos humores excrementitios: aluum mollit, & obstructionibus liberat, propter vehementẽ calorẽ qui ei per naturam inest, Rasis. Arabes nouimus camelorũ lacte vesci, à carnibus suillis vero abstinere imprimis, copiæ vel raritatis vtrumq; ratione. At camelos detestantur in Septentrionẽ reiecti, Cælius. Heliogabalus comedit sæpius ex Apicij æmulatione, vt Spartianus prodit, camelorũ calcanea, cristas gallinaceis demptas viuentibus, &c. Heliogabalus struthiones & camelos exhibuit in cœnis aliquoties, dicẽs præceptũ Iudæis vt ederẽt, Lampridius.

G.

Camelus calido & sicco temperamẽto est, Rasis. Veneno infectus, si necessitas postulet, collocetur in ventrem muli vel cameli recens occisi: siquidem calor istorum animalium resoluit venenum, & spiritus partesq; corporis omnes corroborat, Ponzettus cardin. Caro cameli prouocat vrinam, Auicenna: Bellunensis cerui non cameli, legendum monet. Camelorum pingue quomodo curandum sit, ex Plinio & Dioscoride prædixi iam in Tauro. Adeps de gibbo cameli suffita, iuuat hæmorrhoides, Auicenna. Si non sentitur in eo adustio, vngatur vnguento quod fit ex adipe qui in gibbo cameli inuenitur, & bdellio, &c. Rasis cap. 80. lib. 9. de cura rhagadum ani. Medulla cameli, adeps & lac asini, pili è cauda simiæ adijciuntur vnguento cuidã ad resolutiones apud Aetium. Sanguis cameli fricatus (lege frixus) dysenteriæ prodest, & diuturno alui profluuio, Haly. Siccatus & frixus, fluxiones sistit. cum vino potus, sagittæ Armenæ veneno aduersatur, Auicenna. Post purgationẽ vero mensium potum (hoc forte ad lac cameli pertinet) conceptum promouet, & prodest prouocationi vteri, Auicenna: vt citat quidam author obscurus: ego apud Auicennam neque in sanguinis neq; in lactis mentione reperio. Medetur sanguis cameli epilepsiæ, sed hoc negat Galenus: quoniam non admodum incidit, sed forte ex tota substantia hoc facit, Auicenna. Cameli cerebrum arefactum, potumq; ex aceto, comitialibus morbis aiunt mederi, Plinius, & Auicenna, & Galenus in libro de theriaca ad Pisonem cap. 12. Serapion pro epilepticis ordinat cameli cerebrum atque fella, Cælius Aurelianus qui videtur non probare. Dentes quando fricantur, intestinis excoriatis manifeste prosunt: & hæmorrhoidas impositi sanant miscentur item cum assagh, id est vngento & liuole cum aqua porrorum nabati, quo remedio inuncto efficaciter dolor hæmorrhoidum tollitur. Rasis. Spuma cameli cum aqua pota ab homine ebrio, reddit eum dæmoniacum, Rasis. Si quis de pulmone cameli arido & trito pondus aurei biberit, cæcitatem incurret, Rasis. Fel cum melle potum comitialibus morbis aiunt mederi, item anginæ, Plinius. Solum per se fronti illitum, prodest aduersum caliginem: sed ne omnino lippiatur, decoctum cum mellis optimi cyathis tribus, & croci vncia in vnum miscebis, & sic suffusionem ad oculos facies, vel etiam superlines inde caligãtes & lippientes oculos: hoc medicamine etiam excrescentes carnes in oculis & cicatrices curantur, Marcellus. Cauda cameli arefacta aluum solui aiunt, Plinius. Setas è cauda contortas, & sinistro brachio adalligatas, quartanis mederi, Idem. Lac camelorum recenter fœtarum auxiliatur asthmati & anhelosis, Auicenna. Lac camelorum (quidam addunt, recenter fœtarum ambulantium. aliàs Arabicarum, quod magis placet) prodest aduersus hydropem & duritiem lienis, vt caprinum etiã & asininum, Auicenna. Cameli lac roborat iecur, obstructiones aperit, lienem crassum extenuat: & iuuat hydropicos, si calidum bibatur, presertim admixto ei saccharo alazur, Rasis. Lac camelorum recens fœtarum cũ oleo de alcanna (aliàs, alkerua) partibus internis induratis auxilio est, Auicenna. Lac omne spleneticis & hepaticis, & victu attenuante indigentibus, insalubre, excepto camelorũ fœtarum lacte: hoc enim confert affectibus plerisque splenis & hepatis, & renouat (aliàs humectat. aliàs impinguat) hepar: Conducit præterea in hydrope, maximè si bibatur cum vrina camelorum recens fœtarum Arabicarum: excitat etiam appetitum cibi, sed sitim facit, Auicenna. Prouocat menses, & confert hæmorrhoidum vitijs, Idem. Epoto veneno antidotum est lac cameli: idem corruptam temperiem corporis emendat, & auget ventrem (id est aluum deijcit.) Haly. Coagulum præcipue Camelinũ (alchusi, vt notat Bellanensis) præfocationi matricis confert, Auicenna. Fimi cameli cinere crispari capillum cum oleo aiunt: & dysentericis prodest illitus cinis, potusq; quantum trinis digitis capitur, & comitialibus morbis, Plinius. Stercus cameli prohibet remanere vestigia variolarum, & tollit verrucas & fluxum sanguinis è naribus sistit, & cum medicamentis potum comitialibus confert, Auicenna: author quidam obscurus falsò ex Plinio citat. Fimus cameli albus cum melle tritus & impositus, tumores reprimit, & vulnera desiccata expurgat. resoluit bothor ac vlcera, scrophulas quoq; fortiter, &c. Hæc ex Dioscoride citata, neque apud ipsum, neq; apud Serapionem inuenio. Apud Auicennam vero sic legimus, Stercus cameli resoluit bothor & vlcera: & similiter stercus pecudis super mellinum: stercus caprarum resoluit scrofulas fortiter, & similiter stercus cameli: quod etiam articulorum dolores sedat & abscessus eorum sanat, Hæc Auicenna. Cameli fimus miscetur Oribasij medicamento ad alopeciã, apud Nic. Myrepsum. Cameli stercus ad podagrã, apud Aetiũ, Apud eundem lib. 12. cameli stercus in vnguentũ quoddam ad resolutiones inijcitur. Vrinã vlceribus manantibus vtilissimam esse tradunt. Barbaros eam seruare quinquennio, & heminis pota ciere aluum, Plinius. Vrina cameli pulli cum a lacte separatur, soluit ventrem & nisi soluerit, medicamento aluo deijciendæ apto vtendum, Rasis. Vrinarum vtilissima est, quam reddit camelus Arabica, quam alnegib vocant, furfures abstergit, si caput ea abluatur: odoratui læso prodest (vetus translatio non recte habet, fœtori narium) & obstructum os, quod colatorium vocant, efficaciter aperit, Auicenna. Vrina cameli, vt hominis etiam, remedium est hydropi: eadẽ illinitur splen, præcipuè cum lacte cameli, Auicenna. Ad impetiginem, Fœda fluunt curui quæ purgamenta cameli, (id est vrina, vt puto,) Vrentur, cineremq; dabunt, vngentur aceto Mascula thura simul, diuinaq; cura valebit, Serenus. Sal Ammoniacus factitius hodie nobis affertur ex Germania plerunq;: licet nõnulli ex vrina camelorum arte quadam densata fieri credant, Petrus Matthæolus.

H.

a. Recentiores quidam chamelum per c aspiratum scribũt, vt Politianus & Calepinus, forte veteres imitati Latinos qui chenturionem pro centurione dicebant: aut propter etymologiam qua Græci κάμηλον dici arbitrantur, quasi χαμήλων, ὅτι χαμαὶ κατακλιθεὶς αἴρει τὸ φορτίον, id est quoniam humi sedenti, vel potius cubanti onus imponitur. Ἢ ὁ κάμηλος ὑφάπτει τὰ κῶλα, καὶ ἑαυτὸν ὀκλάζει εἰς τὸ κάτω, Suidas in voce Κῶλα. sine authoris nomine, vt solet. Alij κάμηλον quasi κάμηρον dictã conijciunt, παρὰ τὸ κάμπτειν τοὺς μηροὺς ἐν τῷ καθίζεσθαι, id est ab eo quod femora inflectat cum ad sedendum cubandumúe se demittit. Scribit Onirocriticorum primo Artemidorus, ex Eueni sententia in Eroticis ad Eunomum, camelum dici velut καμμηρον, quia μόνος κάμπτει τοὺς μηρούς: quo argumento præmonstratam cruris debilitatem somnianti, hospitio se exceptum in fuga, cui nomen foret Camelus. Artemidoro subscribit Horus, apud Aegyptios camelum inquiens, indicare hominem incessu tardum: quoniam inter animalia camelus modo τὸν μηρὸν κάμπτει, vnde etiam nomen ei contigerit. Ex Strabonis tamen interpretamento Georg. libro 17. coniectare licet camelum esse Assyrium vocabulum: gamal enim dicunt illi, vnde vico conciliatum nomen Gangamela, velut domus cameli: quod est ab Dario impositum Hystaspis filio, quum fatigatæ, camelo

camelo alimentorum ratione locum contribueret. Gangamela tamen pronunciant Græci, forte per inſcitiam, quia gentium illarum proprietate, gan, locum dicunt munitum. Meminit loci ac interpretamenti in Alexandro Plutarchus, Cælius. Camelum Græci omnes, ni fallor, fœminino genere tantum proferunt, quanquam recentiores quidam generis communis faciunt: Apud Latinos etiam fœmininum frequentius inuenias, maſculinum rarius. Recentiores quidam in veterum ſcriptis fœmininè poſita cum mentione cameli nomina, per imperitiam in maſculina verterunt, vt apud Plinium vbi vetus lectio Bactrias, & Arabias camelos habet, idq; rectè (nam Ariſtoteles etiam ſic habet, & Gaza ſimiliter reddidit) Bactrianos & Arabicos ſuppoſuerunt: non genere ſolum mutato, ſed poſſeſſiuis etiam nominibus gentiliũ loco vſurpatis: quorum vtrunq; licet fieri poſſe aliquis aſſerat, malim tamen & antiquum & magis proprium morem ſeruare. Sic camelus dromas fœminino ſolum genere à Græcis profertur, pro more oxytonorum in ás quæ flectuntur per ádos: apud Liuium in maſculino legimus, Ante hunc equitatum (inquit lib. 7. belli Maced.) falcatæ quadrigæ, & cameli quos appellant dromadas. Ἀχάμαρος ἡ κάμηλος, Varinus. Ἀχάμαλα, τὴν κάμηλον, Heſychius. Κάμηλος, ἡ, ſumitur etiam pro multitudine camelorum, vt ἡ ἵππος pro equitatu, vt apud Herodotum in clio, τῇ ἢ καμήλῳ ἐπιθεῖς τὸ πεζὸν στρατὸν ἐκέλευε. Camelinus adiectiuum, vt lac camelinum Plinio. Aſinorum etiam vetulorum, vt equorum & camelorum quoque carnibus nonnulli veſcuntur, ἀνθρώποι τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ὄνώδεις τε καὶ καμηλώδεις, Galenus. Camelus non tantum ſignificat τὸ ἀχθοφόρον ζῶον, id eſt quadrupedem doſſuariam, vel iumentum clitellarium: ſed & craſſum illum funem nauticum cui anchora alligatur, à ſimilitudine cameli animantis tortuoſi, Cælius & Theophylactus in Matthæi Euangelium. Latini, vt Cæſar lib. 1. belli Ciuil. anchorarium funem, aut anchorale vocant, Plin. lib. 16. Vſus eius anchoralibus maximè nauium, piſcantiumq; tragulis. Liuius lib. 2. belli Punici, Vixdum omnes conſcenderant, quum alij reſoluunt oras, aut anchoram vellunt, alij, ne quid teneat, anchoralia incidũt. Ammianus Marcellinus, Per anchoralia quadrupedo gradu repentes, in ſcaphas ſeſe iniectabant. Κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν, vt in Euangelio legimus, Matthæi cap. 19. id eſt camelum vel anchorale per foramẽ acus tranſire aut trahſmitti (quod ſeruator noſter facilius eſſe pronunciat, quàm diuitem in regnum Dei ingredi. Acus foramen Græci χώας vocant:) prouerbiali ſenſu de re impoſſibili profertur: Vt illud etiam Matth. cap. 23. Ὁδηγοὶ τυφλοὶ οἱ διυλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν ἢ κάμηλον καταπίνοντες, id eſt, Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes: Quod præceptoris noſtri Ieſu dictum eſt in ſuperſtitioſos & præpoſtere meticuloſos homines, qui vel ignorantes, vel diſſimulantes, quibus in rebus ſita ſit vera Chriſtianaq; pietas, in nugis ſibi nunc placent, nũc trepidant, in maximis ſecuri, pleni Iudaicarum ſuperſtitionum, vera charitate vacui. In hos Chriſtus huiuſmodi torſit prouerbium, Culicem liquant, camelum glutientes. Ab hoc non abhorret quod alibi retulimus; Ἀνδριάντα γαργαλίζειν, id eſt, Statuam colare gutture, Hæc Eraſmus. Videtur autem mihi liquandi verbo abuti pro colandi: deinde γαργαλίζειν, quod titillare ſignificat, vt rectè Gaza ex Ariſtotele tranſtulit, vna litera deceptus ineptè tanquam idem ſit quod γαργαρίζειν exponit. Nos ἀνδριάντα γαργαλίζειν, non faucibus colare ſtatuam, ſed titillare vertemus: quod cõueniet in eum qui impoſſibile aliquid conetur, quo ſenſu mortuo mederi, & mortuo verba facere dicimus, longè alio quàm ſit prouerbij Camelum glutire, colare culicem, cuius occaſione huc diuerti. Diuus Hieronymus Matth. cap. 19. camelum de animante quàm fune intelligere maluit. Calepinus camelum pro animali communis generis facit, pro fune autem maſculini tantum, quod tamen nullis teſtimonijs comprobat: nec equidem probari poſſe crediderim, cum ſemel tantum in ſacris literis cameli nomen pro fune legatur, nec alibi vſquam quod ſciam, & illic quoque funiſne potius quàm animans accipi debeat incertum ſit. Ego de animali potius acceperim, partim quia Dominus noſter in alio etiam prouerbio quod iam retulimus, cameli nomine tanquam animantis vtitur, quod vel inde conſtat, quia culicem aliud animans ei opponit: partim quia doctiſſimi apud Græcos grammatici, Ariſtophanis interpres, Suidas & Varinus, κάμιλον per iôta in penultima, non per η cùm funem ſignificat, ſcribendum docet. Cameli epitheta, Hirtus, deformis, ſitiens Iuuenalis, Deformis poterunt immania membra cameli. Perſius Saty. 5. Tolle recens primus piper e ſitiente camelo. nam quod ſitim vel quatriduo toleret, ſupra dictum eſt.

Καμηλίτης βοῦς ὁ τῷ καλύμματι, Suidas: Varinus & Heſychius non habent: Coniecerit autem aliquis bouem, cui tuber in dorſo camelorũ inſtar promineat, ſic appellari, quod de Caricis, Scythicis & Syriacis bubus veteres quidam ſcribunt: & inſuper Syriacos, nodos ſcapularum flectere, vt cameli. De camelaſio paulò poſt dicam in c. Camel ſtomachi (ventriculi potius) eſt ſuperficies ipſius ſtomachi intrinſeca, criſpa, inſtar ſuperficiei panni vel lanę pilis erectis & criſpis, Andreas Bell. Camella, genus vaſis, cuius meminit Ouid. 4. Faſtorum his verbis, Dum licet appoſita veluti cratere camella Lac niueum potes, purpureamq; ſapam. Non prætereundum hic camelaucium eſt propter vocis vicinitatem, Suidas & Varinus καμηλαύκιον ſcribunt per η. in ſecunda ſyllaba, & Romanum vocabulum eſſe docent quod tamen à Græcis etiam vſurpari poſſit vel etymi ratione, παρὰ τὸ καῦμα ἐλαύνειν, id eſt ab æſtu abigendo, (eſt enim pilei ſeu galeri genus lati, quo æſtiuo tempore qui in ſole verſantur, vtuntur: cuius formę & vſus vulgo ex triticeis alijſue culmis cõtexi ſolent. Τὸ πιλίδιον περὶ τὴν κεφαλὴν τὸ μύσιον. Ariſtophanes in Acharnenſibus: tribuit autem poeta Telepho πῖλον vel pilidion (quas voces apud Pollucem quoq; legimus) quod nunc, inquit ſcholiaſtes, καμελαύκιον vocatur per epſilon, Cælius galericulum interpretatur. Vt camelaucion ſic & cauſia, καυσία nomen habet, quod genus pilei ſit πρὸς τὸ καῦμα, id eſt aduerſus æſtum, idonei: de quo Antipater Theſſalonicen. in epigrammate, Καυσίη, ἡ τὸ πάροιθε Μακεδόσιν (Μακηδόσιν propter verſum) εὔκολον ὅπλον, Καὶ σκέπας ἐν νιφετῷ καὶ κόρυς ἐν πολέμῳ. Hæc Orus apud Etymologum. Ego camelaucij nomen apud Latinos nuſquam legi: Cauſiam verò regum Macedonum inſigne fuiſſe grammatici tradunt. Valerius Maximus lib. 5. Quemadmodum Antigonus caput Pyrrhi texit, cauſia, qua velatum caput more Macedonum habebat. Plautus in Milite, Facito vt venias ornatu huc naucleriaco, cauſiam Habeas ferrugineam. Καυσίαν aliqui etiam κυνῆν exponunt, & pileum latum contra imbrem. Icon. Romæ in domo Ioannis Zampolini iuxta plateam Iudæorum eſt imago cameli, hanc habens inſcriptionẽ, Salius Auguſtus Fælix Leonides. v: legimus in antiquis inſcriptionibus à Petro Apiano & Bart. Amantio collectis, vbi etiam imago expreſſa eſt. Camelopodion pro marrubio inter nomenclaturas herbarum legimus: forte clinopodion potius legendũ: florem enim verticillis marrubium & alia herba proprie clinopodion dicta, conueniunt. Camelani Italiæ populi in ſexta regione, Narnienſibus & Nucerinis vicini, Plinius. Camelides, inſulæ duæ ignobiles Mileto vicinæ, in ora Ioniæ regionis, Plinius 5. 31. Camelocomi, Καμηλοκῶμοι populi Arabiæ ſunt, à camelorum nutritione & cura, vt apparet, nuncupati: meminit eorum Stephanus in Chatramotites vocabulo. Alij ſunt Camelitæ apud Strabonem lib 16. Ab Euphratis (inquit) fluminis tranſitu Scenas vſque, eſt iter dierum vigintiquinq;: hìc ſunt Camelitæ, &c. Gamale, Γαμαλα, vrbs in Iudæa vel Syria,

Stephanus

Stephanus & Iosephus Antiquitatum lib. 4 Suetonius in Tito, Tarrhachiam (inquit) & Gamalen vrbes validissimas Iudææ in potestatem redegit. Videtur sanè hæc etiam à camelo appellata, quam Hebræi gamal vocant. De Gangamela vico Persidis paulo superius in hoc capite dixi. Carauana, camelorum agmen apud Turcas.

b. Sallustium mirari soleo, qui Romanos sub Lucullo imperatore in Asia primum camelos vidisse scribit, arbitratum forte non eos primum qui cum Scipione Antiochum deuicêre, neque iterum qui cum Archelao ad Orchomenum & Chæroneam nuper conserucrunt, cognouisse camelum, Plutarchus in Lucullo. Hippocameli nihil præter nomen in Ausonij carminibus legi. Leucrocutæ caput est melium, Plinius: vel vt Solonus, camelinum. Καμήλου πρωκτὸν Aristophanes in Vespis Philocleoni attribuit, cuius corporis partes veluti monstri alicuius describit: scholia θερμόπρωκτον τὴν κάμηλον καὶ λάγνον esse docent: id est camelum libidinosam & feruido ano esse: speciem habet prouerbij in libidinosos, sed plebeiæ turpitudinis, ideoque honestis auribus vitandi.

e. Αἱ μὲν τοι κάμηλοι ἐφόβουν μόνον τοὺς ἵππους, &c. Xenophon de institutione Cyri libro 7. Nos ita vertimus: Cameli nihil quàm terrori equis erant. Nam qui insidebant eis, neque cædebant hostium equites, nec ab ipsis cædebantur, cum equus nullus propius accederet. Hoc quanquam tunc vtile visum est, nullus tamen vir honestus & strenuus camelum inequitandi gratia alere vellet, neque eas in hoc exercere & instruere eas vt pugnari ab ipsis possit. Quamobrem pristino habitu resumpto, inter iumenta impedimentis destinata degunt. Hæc Xenophon. Idem libro 4. rerum Græcarum, Καὶ αἱ κάμηλοι δὲ τότε ἐλήφθησαν, ἃς Ἀγησίλαος εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπήγαγεν, id est Cameli etiam, quas Agesilaus in Græciam secum abduxerat, tum captæ sunt. Heliogabalus fertur iunxisse camelos quaternos ad currum in circo, priuato spectaculo. Lampridius. Tartari habent quadrigas filtro coopertas, quæ à camelis trahuntur, quibus omnem familiam & rem familiarem imponunt, Paul. Venetus. Καμηλωτὴ, pellis cameli. Insignioris notæ censebatur olim, si quis camelo insidens, ac per vrbem circunductus, visendum se omnibus præberet. Quod contumeliæ genus Byzantij in Arsacem Armenium, proditionis conuictum; prompsit quandoque imperator Iustinianus, Cælius. Similem infamiæ notam in Asino supra ostendi. Caput Gebanitarum Thomna abest à Gaza nostri littoris Iudææ oppido LXXX. XXVII. M pass. quod diuiditur in mansiones camelorum LXII. Plinius 12. 14. circa finem: Et mox, Sumptus in singulos camelos denariûm DCLXXX. ad nostrum litus colligit. Mansio, inquit Sipontinus, iter est vnius diei. Idem iam citatum Plinij locum sic legit, Abest à Gaza, &c. M. D. XXXVII. millia passuum, quod diuiditur in mansiones camelorum sexaginta duas. Hinc percipi potest iter cameli vnius diei esse circiter quadraginta aut paulò amplius millia passuum, Hæc Sipontinus: secundum cuius calculationem bis mille quingenta & triginta septem millia passuum legendum mihi videtur: aut minores mansiones faciendæ. Πῶς αὐτοὶ καμήλους Μῆδοι ἂν εἰσήλασαν; Aristophanes citante Suida: Medi enim venerunt camelis inuecti. Camelarij dicuntur qui camelos equitant in acie, καμηλῖται Herodiano libro 4. possunt & καμηλοκόμοι dici, vt Arabiæ populi. Καμηληλάτης, qui camelos agit vel ducit. Arabiam sterilem Arabes Scenitæ camelorum pastores habitant, Strabo lib. 16. Καμηλασία munus institutum erat impedimentis exercitus agendis & comportandis in expeditionibus publicis. Iureconsulti titulo De muneribus, camelariam dicunt camelorum curationem, quæ publica pecunia alebantur, & camelarios curatores ipsos. Quod munus, inquit Arcadius, personale est. Sunt qui camelasia dicta arbitrentur camelorum præbendorum munus tabellarijs publicis transmittendis, Cælius. |Camelasium est apud Ammianum Marcellinum libro 17. Factum, inquit, tunc est, & deinde vnius anni firmitate, vt præter solita nemo Gallis quicquam exprimere conaretur camelasij nomine iniquè: Apparet exactionis genus esse. Inundatio camelorum operiet te, dromedarij Madiam & Effa. Esa. 60.

h. Asphaltites lacus animal non habet: nihil in eo immergi potest, tauri etiam cameliquè impune ibi fluitant, Solinus. Arabes pingues ac saginatos camelos in ara Ignoti dei sacrificabant: nupturæ virgines camelis deos propitiabant. Gyraldus. Sagarentes quotannis summa aduersus Mineruam obseruantia ei celebrant camelorum certamen: enimuerò velocissimi apud eos procreantur, Aelianus.

PROVERBIA. Cameli in fabulis dictum circumfertur ex Libanij declamationibus, Dum plura affecto, etiam ijs, quæ habui sum excussus, Cælius. Camelus cornua desiderans, etiam aures perdidit, Ἡ κάμηλος ἐπιθυμήσασα κεράτων καὶ τὰ ὦτα προσαπώλεσεν, In eos qui dum peregrina sectantur, ne sua quidem tuentur: sumptum ab apologo de camelis, qui per oratorem cornua postularunt à Ioue, qui offensus stulta postulatione aures quoque resecuit. Camelum Bactrianam, καὶ δίχρωμον ἄνθρωπον, id est bicolorem hominem, venisse in prouerbium in Ægyptia historia animaduertimus: aduersus eos quidem, qui ea promunt, quæ admirationi putant futura, re autem ipsa vel meticulosa sunt vel planè ridicula. Adagium rationem habet eiusmodi: Ptolemæus Lagi duo quædam inusitata in Aegyptum induxit, camelum Bactrianam insigniter nigram: bicolorem item hominem, ita vt medietas quidem ex æquilibrio summè foret nigra, reliqua portio albedinem præferret eximiam. Conuenientibus igitur in theatrum Aegyptijs, alia vtique non pauca spectaculo digna exhibuit: Demum stuporem nouitate rei, ac inuisitatæ specie inuecturus, camelum produxit & semialbum hominem. Cæterum Aegyptij cameli aspectu territi, paulo minus prosilientes mandarunt fugæ præsidium, etiam si auro esset ornata egregiè, ac purpura instrata, freno quoque lapillis interlucentibus conspicuo, è thesauris Darij regis, vel Cambysæ, aut ipsius Cyri. Ad hominis autem illius ita coloribus distincti, & (vt sic dixerim) variegati intuitum, partim fusius riserunt, partim vt monstrificum quiddam auersati sunt. Hinc Lucianus, Δέδοικα δὲ μὴ καὶ τὸ ἐμὸν κάμηλος ἐν Αἰγυπτίοις ᾖ. Sum veritus, inquit, ne libelli mei perinde fiant ac camelus apud Aegyptios, hæc Cælius. Camelus vel scabiosa complurium asinorum gestat onera, Ἡ κάμηλος ψωριῶσα πολλῶν ὄνων ἀναφέρεται φορτία, prouerbium in Asino supra relatum. Persij carmen, *Tolle recens primus piper è sitiente camelo.* Erasmus citat in prouerbio ἀπὸ καταδυομένης quod exponit A subeunte portum naui, & refert ad celeritatem quæ ad quæstum plurimum valeat: tracto prouerbio, vt ipse ait, à negotiatorum diligentia, qui merces statim emunt ab ipsis nautis in portum appellentibus. Non alium autem huius prouerbij authorem vel testem citat, quàm Suidam: cuius verba commemorabo, vt Erasmi error intelligatur: sic igitur scribit, Ἀπὸ καταδυομένης, λείπει ὅτι ἂν λάβῃς κέρδος, ἀπὸ τῶν ἐμπόρων ἡ μεταφορὰ, οἱ καταδυομένης τῆς νεὼς ὅτι ἂν λάβωσι κέρδος ἡγοῦνται. hoc est vt nos conuertimus: A naui quæ submergi incipit, subaudi, quicquid acceperis lucrum est: ducta metaphora à mercatoribus, qui è naui iamiam submergenda, quicquid abstulerint, in lucro ponunt. Fefellit Erasmum καταδύεσθαι verbum, quod appellere exponit, & portum subire: quoniam aliquando simpliciter subire vel ingredi significat: cæterum de naui

appellente

appellente plurima apud Pollucem libro I. verba legimus, καταχαγέσθαι, κατάξαι, καταπλεῦσαι, εἰσκωμάσασθαι, προσχεῖν ... , &c. καταδύεσθαι nusquam hoc sensu. Formica camelus, Μύρμηξ ἢ κάμηλος, de vehementer inæqualibus, & modò minimis, modo maximis: quod perinde sit, quasi repente camelus in formicam vertatur. Lucianus in prima epistola Saturnalium, Ὡς ἡ νῦν ἔχομεν, μύρμηξ ἢ κάμηλος, ὡς ἡ παροιμία φησίν, id est, Nam vt nunc viuitur à nobis, formica camelus, quemadmodum prouerbio dicitur. Loquitur de opibus inæqualiter inter mortales distributis, vt huic plurimum supersit, huic multum desit. Neque intempestiue dicetur in eos qui sibi non constant, in vtramque partem immodici, Hæc Erasmus. Ego errorem suspicatus, locum in ipso Luciano requirere volui, in quo μύρμηξ ἢ κάμηλος reperi, id est formica aut camelus, & omnino sic proferendum puto longe clariore sensu quàm si articulus ἡ pro disiunctiua coniunctione ἢ ponatur, vt Erasmus fecit. Similia huic prouerbia sunt, Rex aut Asinus, *bischoff oder bader*. Aut ter sex aut tres tesseræ, Aut regem aut fatuum nasci oportet. Quod ad significationem prouerbij, Germani eleganti disticho eam exprimunt, *Tzu lützel vnd tzu vil, Verbœnt alle spil*, id est, Parum & nimium vbique nocent. Camelus saltat, vbi quis indecore quippiam facere conatur, & inuita, sicut aiunt, Minerua. Veluti si quis natura seuerus ac tetricus, affectet elegans ac festiuus videri, naturæ genioque vim inferens. Hieronymus in Heluidium, Risimus (inquit) in te prouerbium, Camelum vidimus saltitantem: Taxat autem hominis ineptiam, qui cum à Musis esset alienissimus, tamen disertus haberi vellet, Erasmus. Cælius hæc prouerbia, Lenticulam decoquens vnguentum ne indideris, In oleribus piper, Camelus saltitans, omnia eiusdem ferè significationis facit, de quo viderint quibus vacat: mihi non admodum probatur. Ad camelum saltantem proxime accedit Germanicum nostrum. *Die ku gaat auff steltzen*, id est, Vacca grallis (vt vocant) incedit. Prouerbia à Domino nostro in sacris literis vsurpata, Facilius camelum per acum traijci, & Camelum glutire, colare culicem, superius in prima huius capitis parte posui. Καμήλου πρωκτὸν ἔχειν, inuerecundius est quam vt repeti mereatur, cum vel supra à nobis positum displiceat.

COROLLARIVM.

Hic corollarij loco adijcientur quæ Leo Africanus de camelis scripsit, in descriptionis Africæ libro 9. his verbis.

CAMELVS animal blandum ac domesticum maxima copia in Africa inuenitur, præsertim in desertis Libyæ, Numidiæ, & Barbariæ, ex quibus Arabes suas diuitias ac possessiones æstimant: & si quando de diuitiis Principis aut nobilis cuiusquam sermo fiat, possidere aiunt tot camelorum, non aureorum millia. Qui porrò camelos possident Arabes, heriliter viuunt, ac liberè, vtpote cum quibus in desertis agere possint, ad quæ propter ariditatem nec Reges nec Principes peruenire valent. Huius generis animalia in omnibus orbis partibus visuntur, nempe in Asia, Africa, & Europa. Iis in Asia vtuntur Tartari, Cordi, Dalemij, & Turcomani. In Europa Turcici Principes, clitellis ac sarcinis deferendis, quemadmodum & in Africa vniuersi Arabes, tū qui deserta Libyæ inhabitant, Regesque omnes camelis annonam & impedimenta vehenda curant: verùm Africi cameli Asiaticos excellunt, inediam enim quadraginta vel quinquaginta diebus perferentes, pabulum serotino tempore non attingunt, verum exonerati in proximis campis herbam, vepretes, vel arborum frondes pabulantur, quod Asiatici præstare non valent, quos profectionem quandam auspicaturos, obesos & saginatos esse conuenit. Experientia comprobatum est, camelos onustos iter quinquaginta dierum absque pabulo confecisse, quibus primo gibbi, deinde abdominis, postremò coxæ obesitate attrita, vix centum libris gestandis sunt accommodi. Asiaticis verò camelis mercatores pabulum porrigunt, & singulis singulum pabulo onustum circumducunt, turmatim onusti euntes & redeuntes: qua ratione & pingues conseruant, & quæstum conduplicant. Verum Africani mercatores in Æthiopiam nundinarum gratia proficiscentes, de reditu, quod vacui reuertantur, neque res magni ponderis isthinc reportent, parum soliciti, vt camelos macilentos dorsiq; vulneribus saucios in Æthiopiam perduxerunt, vili precio desertorum incolis saginandos diuendunt. Atqui in Barbariam vel Numidiam reuertuntur, paucissimis egent camelis: vtpote quibus ad equitationem, annonam, aurum, resq; te saltem leuiores perferendas vtantur. Camelorum tres sunt species, quarum primi Hugiun nuncupati, crassi sunt, ac proceræ staturæ, clitellisque gerendis aptissimi, verùm ante quadriennium inutiles: quo exacto, me deccis quisque camelus mille libras Italici ponderis gestat. Cum sarcinis oneratur, genibus & collo virgula ictus in solum recubans, dum pondus sufficiens agnoscit, seipsum erigit. Solent porrò Africani castrare quos oneribus gestandis seruare cupiunt, decem fœminis masculum vnicum miscentes. Alterum camelorum genus (Becaetos vcant) duos habet gibbos, oneribus gestandis & equitationi pariter accommodos: cuiusmodi Asia saltem producit. Tertium genus, patria lingua Ragnahil dictum, gracilibus, exiguæq; staturæ camelis constat, qui sarcinis gerendis inferiores, reliquos tanta sui pernicitate superant, vt diei vnius spacio amplius centum passuum millia conficiant, iter modico viatico ad dies octo vel decem per deserta perpetuantes, quibus nobiliores Numidiæ Arabes & Afri Libyci vti solent. Cum Rex Tombuti magna celeritate alicuius momenti negotium Numidis mercatoribus indicare cupit, nuntius camelo istiusmodi insidens, Tombuto Daram vel Segelmessam nongentis passuum milibus dissitam, octiduì ad summum spacio procurrit: verum ea negotia obeuntes, viros itineris per deserta expertos esse conuenit, qui infra quingentos aureos in singulas profectiones non exigent. Sub Veris initium in Venerem propensi, non modò se mutuò offendunt, verùm homines à quibus iniuria olim affecti fuere, leuiorum etiam ictuum reminiscentes, capitaliter insectantur: & si quenquam dentibus arripere possint, in aërem erigunt, ac humi deiectum pedibus proculcant, atque in hoc furore diebus quadraginta permanent. Famis patientes, adeò sitim tolerant, vt potu absque incommodo diebus quindecim abstinere possint: nociturus alioquin si camelarius triduo absoluto aquam illis porrigat, quòd singulis quinis aut nouenis diebus consueto more potentur, vel vrgente necessitate quindenis. Sunt & cameli natura benigni, & humano sensui aliquatenus participant: nam si quando inter Aethiopiam & Barbariam diei iter solito diutius protrahatur, camelos defatigatos flagris incedere non vrgeant, verùm certas cantilenas occinunt, quarum suauitate demulsi, iter tanta velocitate prosequuntur, vt nec illos cursu insequi valeant. Vidi ego in Alcairo camelū ad sonum tympani saltare, quàm artem à magistro edoctus paucis referre libet. Camelus seligitur

iuuenculus,

iuuenculus, quem per horæ dimidium in hoc loco instar hypocausti præparato, cuius pauimentum igne calefactum sit, constituunt: tum pulsante quodam foris tympano, camelus non soni, sed ignis gratia, quo pedibus offenditur, tum crus vnum, tum alterum modo saltatorum erigit, cui exercitio per annum vel menses decum assuetus, in publicum deductus, audito tympano, temporis quo calorem sub pedibus sentiit reminiscens, confestim saltat, ac supra idem pauimentum consistere existimans se in pedes erigit, & saltare videtur; atque ex vsu naturam formans, perpetuò hoc obseruat. Alia pleraque de hoc animale narrare possem, quæ breuitatis gratia omitto.

DE CAMELO DROMADE.

Camelus dromas Græcis à cursu & velocitate dicta & Arabica camelus, omnia ferè cum superiore communia habet: priuatim tamen quæ apud scriptores reperi aut ipse obseruaui, de ea literis mandare visum est, cum figura etiam differat: vtpote vnico dorsi tubere, cum superiori geminum sit. Dromedarij nomen pleræque gentes vsurpant, Itali, Galli, Germani, Hispani. Græci dromadem solum fœminino genere dicunt, nec vnquam quod sciam sine cameli nomine præposito. Plura quæ ad nomina eius pertinent, & alia quædam de hac qudrupede in camelo dixi, nihil eorum hîc repetiturus. Vidi δρόμακας (lego δρομάδας) id est dromedarios camelos, qui in cursu ipso cum equis componi possent, imò vero etiam qui illos vincerent, Didymus in Geopon. Dromeda genus est camelorum, minoris quidem staturæ, sed velocius, vnde & nomen habet: nam dromos Græce cursus & velocitas appellatur: Ruminat sicut bos & ouis & camelus, Isidorus. Audio regi Gallorum nuper duas camelos dromadas albas ab imperatore Turcarum dono missas esse. Dromas quam vidi dum hæc scriberem, altitudine erat quinque cubitorum dodrante dempto longitudine circiter sex: superius labrum in medio scissum habet vt lepus: in pedibus duos vngues latos: bisulci apparent, sed diuisio superne tantum est, nec penetrat ad ima vestigia: quæ carnosa ei & plana lataque sunt, orbis cibarij instar. Tuber durum & glabrum habet infra in pectore cui incumbit, & singula in singulis cruribus superius: reliqua vt Bactrianæ cameli. Camelos quinquaginta annos viuere percepi, Bactrianas ad centesimum vsque, Ælianus. Liuius libro 7. belli Macedonici, Ante hunc equitatum falcatæ quadrigæ, & cameli quos appellant dromadas. Et alibi apud eundem ni fallor, Dromades cameli inter dona erant velocitatis eximiæ. Diodorus libro 3. Bibliothecæ de camelis ditylis, id est gemina tubera habentibus, locutus, subdit: Anacoli vero ligarique, qui dromadum sunt forma, plurimum viæ conficiunt: præsertim per deserta & aquis carentia loca. In bello quoque duos id certamen sagittarios ferunt, dorso contrariè inuicem insidentes: alterum à fronte aduersus hostem, alterum contra persequentem pugnantes, Hæc Diodorus de Arabia scribens, interprete Pogio. Centum & amplius miliaria vno die pergere solent, Isidorus. Dicunt eos camelis dormedariis triginta sexagintáue dierum itinere, diebus vndecim peracto, rem confecisse, Strabo libro. 15, in Græco est, καμήλων δρομάδων. Illa quam ego inter scribendum hæc vidi, onus gestare dicebatur consuetum libras mille quingentas: interdum etiam dicentis supra bis mille onerari. Inclinat se in terram ac procumbit vt sessorem admittat, vel onus recipiat, mox denuo surgit. Est enim omnino facile & morigerum animal, quod in tanta corporis mole mireris. Per iracundiam calcitrat, sed rarò.

Dromadi naui cursus pernicitas nomen dedit, Cælius Calcagninus. Est & piscis hoc nomine apud Aristotelem, Gaza vertit cursorem. Vsurpatur etiam pro scorto, vt Pollux, Hesychius, & Varinus scribunt: inde forsitan, quod camelorum genus (vt supra dixi) valde libidinosum sit. Δρόμων, cancer paruus, Hesychius: apud Terentiũ serui nomen. Δρομάσσειν, currere Varinus Δρομάδην, curriculo, cursim, Varinus Δρομαῖος ὁ [illegible], & δρομαίως aduerbiũ, Suid. Impetu sine ratione veluti camelus dromas ad omne scelus fertur, Heraclides in Allegoriis.

DE CAMPE.

Dionysius contracto exercitu, per loca arida ac deserta ferisq; infesta profectus, ad *Zambirram* vrbem Lybiæ peruenit. Ibi feram indigetem, campes nomine, multis eius ore mortalibus perniciosam, peremit: quæ res magnam ei gloriam penes accolas tulit. Vt autem sempiterna occisæ ab se bestiæ gloria extaret, erexit ibi tumulum ingentem, qui ad posteros vsque perseuerauit, suæ virtutis monumentum, Diodorus Siculus libro 4. de fabulosis antiquorum gestis.

DE CANE IN GENERE.

Canis quadrupes terrestris, Hebraice כלב keleb, Chaldaice כלבא kalba, Arabice כלב kelbe cum scheua sub media simul & vltima consonante. Persice סג sag. Iuuculo & למס lamas, tanquam Hebraicum aut linguæ Hebræis finitimæ nomen, in lexico trilingui Seb. Munsteri. Antiqua in Auicennam expositio, gaukileb vrinam canis interpretatur. Apud Syluaticum nomina hæc reperi, kilbu, id est canis: Lasenel chelbe, id est lingua canis: haraltis, id est stercus caninum: baulleb, id est vrina canis. Bulzuzemet, id est vrina catuli: chos alkeb, id est testiculi canis: catilabkem, id est strangulator canis, aconitum, apud Auicennam. Recentiorum quidam canem Saracenice kep vel kolpb vocari scribit. Græcè κύων, & hodie vulgo σκύλος vel σκυλάξ, quod nomen corruptum est à scylax. Medi canem spaca vocitant, vt Herodotus scribit libro 1. his verbis: Astyagis regis bulcus vxorem habuit nomine Cyno Græca lingua, id est canis, Medica spaco. Nam canem Medi spaca appellant. Apud Hesychium & Varinum legimus, σπάκα, κύνα ἢ σφιγξ. Apud eosdem σπάδακες exponuntur canes. Παγχὴ, canis lingua Scythica. Hesychius & Varinus. Germani vocant *hund*. Itali cane. Galli chien. Hispani perro. Illyrij pes vel pas, quod nomen Gelenio nostro ad spaca vel σπάξ in recto casu, accedere videtur. Angli, dogge.

B.

Cani totum corpus hirtum est, Aristot. De diuersis canum generibus seorsim agemus postea, vbi de canibus ea primum explicata fuerint quæ omnibus fere communia videntur. Catulorum optimus existimatur, qui vltimus videre incipit, vel quem primum mater in cubile reportat, Albertus. ego idem in cane Venatico infra pluribus declarabo. Degeneres sub aluum reflectunt caudam Aristoteles. Boni temperamenti in cane signum est, si pilos mediocriter longos habet: excrementa enim in pilos redundant, & corpus expurgatur. Si vero nimium longi densique fuerint pili, cutis ferè subtus corrumpitur, fœtori aut scabiei obnoxia, Albertus. Canis ex proportione (id est ex æquo) vtriusque partis incrementa capit, Aristot. Hybernum pilum amittit, Idem Sect. 10. problem. 23. Prona totius corporis hirsuta habet, Idem. Medulla non est nisi canis ossibus, nec cruribus iumentorum aut canum: Quare fracta non ferruminantur, quod defluente euenit medulla, Plinius. Cerebrum lupi & canis præcipuè crescit & decrescit crescente luna, licet hoc fiat in omnibus animalibus, Albertus & libro de nat. rerum. Canis calua nulla ossea commissura constat, sed ossis perpetuitate continetur, Aristoteles. Aelianus.

Generosis

Generoſis canibus imæ nares rotundæ, ſolidæ, & ferè obtuſæ ſunt, Albertus ex Platone. Cani os reciſſum eſt, Ariſtot. Serrati pectinatim coëuntes ne contrario occurſu conterantur dentes ſunt, canibus, ſerpentibus, piſcibus, Plinius & Ariſtoteles. Dentes cani mutantur canini tantum appellati, vt etiam leoni, Plinius. Dentes canes non mutant, præterquam eos, quos vocant caninos, eosque quarto ætatis menſe tam fœminæ, quàm mares. Vnde fit, vt diuerſa ſit authorum ſententia. Alij enim quod duos tantummodo mutant, negant omnino vllos mutari, cum eos paucos reperire difficile ſit: alij cum hos viderint, cæteros quoque pari ratione mutari exiſtimant, Ariſtoteles. Et rurſus alibi, De canibus (inquit) diuerſa ſententia eſt, quippe cum alij nullum ijs decidere dentem opinentur, alij caninos tantum appellatos mutare velint, quos etiam homo amittit: verum hoc latêre, propterea quia non ante mutant, quàm pares intus enaſcantur. Quod idem vel in cæteris ſcilicet feris euenire veriſimile eſt. Et quidem caninos tantum mutare perhibentur. Ætatis iudicium ex dentibus ſimiliter: quippe cum iuniores candidos habeant, & acutos: ſeniores (nigros fuſcos & croceos, Albertus) & hebetes, Ariſtoteles & Aelianus.

Cuncta interiora canis ſimillima ſunt leonis viſceribus, vt quidam ſcribunt. Caninus ventriculus vnus paruus & arctus eſt, nec multò amplior inteſtino, læuisque intus: habent autem omnia ferè vtrinque dentata ventriculum aut canino aut ſuillo ſimilem, Ariſtoteles. Canibus inteſtinum qua ventri iungitur, laxius eſt qua deſinit, arctius: quamobrem vehementi nixu, nec ſine cruciatu eam partem leuant excremento, Ariſtoteles & Plinius. Aluus anguſtiſſima canibus, Plinius. Pectus cani anguſtum acuminatumque eſt. Splenem habet longum ſicut homo & porcus, Ariſtot. Penis canibus & muſtelis eſſe conſtat, Veſalius. Teſtes & mentula canis foris dependent, intra poſteriores pedes, vt etiam leoni. Canum degeneres ſub aluum reflectunt caudam Ariſtoteles. Priores pedes flectunt vt homo brachia: & vice brachiorum eiſdem vtuntur, Blondus. Pedes priores quinis diſtinctos digitis habent, poſteriores quaternis, Ariſtoteles de partibus anim. 4, 12. vnde Plinius etiam tranſtulit, 11. 43. ſed locus Plinij corruptus eſt, vt docebo in Lupo B. Rapacibus vnci ſunt vngues: cæteris recti vt canibus, præter eum qui à crure plerique dependet Plinius. Canes quoniam numeroſo partu & multifidæ ſunt, mammas plures per ventrem duplici ordine vtroque de latere gerunt, Ariſtoteles. Quæ numeroſo fœcunda partu, & quibus digiti in pedibus, hæc plures habent mammas toto ventre duplici ordine, vt ſues: generoſæ duodenas, vulgares binis minus: ſimiliter canes, Plinius. Bipedes & quadrupedes quæ animal procreant, omnes vuluam aut vterum, infra ſeptum tranſuerſum continent, vt homo, canis, ſus, Ariſtot. Et alibi, Quæ intra ſe & foris animal generant, vterum habent in aluo, vt canis. Fimum cani ſiccum eſt, vt lupo. Canis animal eſt temperamenti calidi & ſicci, ſi ipſum per ſe conſideres: nam comparando aliis animalibus, contraria etiam temperamenta ei attribuerentur: Quippe ad hominem ſi conferas, ſiccus eſt: ad formicam, humidus: Rurſus hominis reſpectu calidus eſt, leonis frigidus, Galenus.

C.

Somnus & vigilia, incrementum & corruptio, & vita & mors, cæteraque accidentia ex ſenſibus, ſunt in canibus, ſicut in equis & hominibus, Author obſcurus. Cani vita producitur ad decimumquartum annum, Ælianus. Viuunt Laconici annis denis, fœminæ duodenis: cætera genera quindecim annos, aliquando viginti, Plinius. Laconici ſanè generis fœminæ, quia minus laborant, quàm mares, viuaciores maribus ſunt: at verò in cæteris, & ſi non latè admodum conſtat, tamen mares viuaciores ſunt, Ariſtoteles. Et rurſus alibi, Cæteri canes

quit, exceptis Laconicis) maxima ex parte ad annos quatuordecim, sed nonnulli vel ad viginti protrahunt vitam. Quamobrem rectè apud Homerum canem Vlyssis vicesimo anno mori aliqui indicant. Canis cum vocem ad altiorem, latrare dicitur: quod varias ob causas facit. Est & gannitus quidam eius submissior, vt adulando, de infra in H. c. Canibus senescentibus vox grauior redditur, Arist. Canes etiam somniare palàm est, idq; suo latratu declarant, quem per quietem agunt, Aristoteles, & Plinius. Cubile suum lustrat canis & circuit antequam cubet: quod quidem non alia causa facere videtur, quàm vt sic commodius in orbem se colligat: pleriqque enim ita se componunt ad somnum, minores & iuniores præsertim, qui corpore tenero ac flexili sunt. Canes, boues, aliæque bestiæ, impendentem pestem & terræ motum, cœlique salubritatem, & frugum fertilitatem præsentiunt, Aelianus. Ferè omnes quidem sagaces sunt, quidam tamen cæteros vincunt sagacitate & inuestigatione, quorum ad venandum vsus est, de quibus seorsim dicam postea. Leones mares canum instar vrinam crure sublato reddunt, Plin. Existimantur in vrina attollere crus ferè semestres, id est signum consummati virium roboris, & initij coitus: fœminæ hoc idem sidentes, Plinius & Aristot. Verum ex fœminis etiam nonnullæ crure elato mingunt, Aristot. Ex maribus quidā serius quàm sexto ætatis mense crus tollunt, quidam maturius, Idem. Quandocunq; id faciunt, indicium est ætatem coëundi adesse, Aristot. Fœminæ in vrina reddenda sedent, id est disponunt se ac si sedere vellent, Albertus. Mas nunquam ante 180. dies à natali crus erigit, Blondus. Omnes ferè canes, vuluas & posteriora odorantur, & forsitan vt sagaces sunt, qualitates habitudinum in resolutionum corporis odore cognoscunt, Albert. Canes à cursu volutatio iuuat, vt veterina à iugo, Plin. Cæteræ canes (præter Laconicas) etiam semestres coitū patiuntur, Plin. Tam mares quàm fœminæ anniculi, magna quidem ex parte coëunt: sed nonnunquā vel mense octauo: quod magis fœminæ euenit, quàm mari, Arist. Huic quadrupedi neq; fœminę, neq; mari, nisi post annū permittenda Venus est: quæ si teneris conceditur, carpit & corpus & vires, animosque degenerat, Columella. Canum generibus annui partus: iusta ad pariendum annua ætas, Plin. Quod ad fœturam (inquit Varro & Phronto) principium admittendi faciunt veris principio: tunc enim dicuntur catulire, id est ostendere se velle maritari. Quæ tum admissæ, pariunt circiter solstitio. Σκυζᾶν apud Aristotelem Gaza vertit canire. Initio Februarij canes ferè secundū naturam coitum appetunt, rarius Ianuarij, Tardiuus. Canes sæpius coëunt (coitum nunquam aspernantur) pariuntq; propter teporem & pabuli vbertatem, vt alia etiam animalia quæ cum homine viuunt, Arist. Indicium in mammis etiam apparet, cum ætatem coëundi iam habent. Fit enim perinde ac in hominibus, tumor in papillis mammarum, & cartilago quædam (χόνδρος, id est solida quædam vel grumosa densitas, qua turgent mamillæ: quidam simpliciter cartilaginem, vt Albertus: alij gluten, vt Blondus, ineptè reddiderunt:) consistit: sed difficile id perceperis, nisi habeas vsum rei: carent enim hæc indicia magnitudine: hoc igitur fœminæ euenire certum est: mari nihil eiusmodi accidit: sed quo primum tempore crus tollit, coire incipit, vt supra dictum est. Cum se plurimum in currendo exercuit canis, multò effusiorem ad res Venereas existere ferunt, Ælianus: Aristoteles tamen peculiare Laconicis facit, vt cum laborarint, coire melius quàm per otium possint. Auertuntur in coitu canes, lupi, phocæ, in medioq; coitu, inuitiq; etiam cohærent, Aristot. Vt canes in terra coëunt, sic in mari testudines & phocæ: omnes diu copulantur, tanquam colligati posterius, Oppianus Halieut. 1. Quam ob causam canes soli ex omnium animantium numero colligari post coitum Venereum soleant, inquirit Aphrodisiensis problem. 1. 73. Impletur canis vno initu, quod in furtiuis maxime constat initibus: implent enim qui semel inierint, Aristot. Implentur omnes vno coitu, Plinius. Canis vterum gerit diebus sexaginta & vno, aut duobus, aut ad summum tribus: nec minus quàm sexaginta diebus: quod si quid celerius prodierit, educari ac perfici nequit. Cum peperit, rursum sexto post mense, nec prius, coitu impletur, Aristot. lib. 5. cap. 14 historiæ anim. Cæterum libro 6. cap. 20. Laconicam canem priuatim sexto mense à partu coire scribit. Gaza tamen illic quoque de canibus in vniuersum interpretatus est: idque meo iudicio rectè fecit, memor nimirum Aristotelem supra quoque de canibus in vniuersum id scripsisse: nec non Plinium, cuius hæc verba sunt, Ineuntur à partu sexto mense. Vbi Gaza vertit coitu impletur, in Græco tantum est ὀχεύεται, id est initur. Sunt quæ parte quinta anni vterum ferant, hoc est duobus & septuaginta diebus (impressi codices Latini, interprete Gaza, falso habent sexaginta:) quarum catelli duodecim diebus (quatuordecim in Græco, lib. 6. cap. 20. Apud Pollucem corruptè τρίτην καὶ τετάρτην legitur:) luce carent: nonnullæ quarta parte anni, hoc est tribus mensibus ferunt, quarum catelli diebus decem & septem luce carent. Tantundem temporis canire etiam fœminæ putantur (quantum scilicet grauidæ sunt, vt in Græco additur:) Aristot. ex quo eadem Pollux descripsit libro 5. cap. 7. Constat igitur ex Aristotele, canum alias sexta anni parte, alias quinta, alias denique quarta, gestare vterum: relliqui authores non distinxerunt, sed simpliciter alij duos, alij tres menses, canes grauidas esse scribunt. Gerunt in vtero sexagenis diebus, Plinius: qui ex duobus supra citatis Aristotelis locis, priorem solum legisse videtur. Nemesianus etiam in Cynegeticis duos solum menses cani grauidę tribuit. Prægnantes solent esse ternos menses, Varro & Fronto de cane pastorali. Obseruaui in canibus nostris nonnullas catellas gessisse vterum præcise diebus sexaginta, nonnullas vno insuper aut duobus. Peregrina leporaria nostra excellens tulit vterum diebus 63. Augustinus Niphus in Aristotelis histor. anim. lib. 5. cap. 14. Ibidem addit expertum se Phasianam à partu non ante sextum mensem impleri, serius verò in quàm plurimis se obseruasse. Multifida, vt canis, & lupus, multa pariunt, Aristot. Canes, feles, & ichneumones, æquales numero fœtus pariunt, Aristot. Canis cur numeroso partu sit, Aristot. Sect. 10. problemate 16. Gignunt cæcos, & quo largiore aluntur lacte, eo tardiorem visum accipiunt. Non tamen vnquam vltra vicesimum primum diem, nec ante septimum. Quidam tradunt, si vnus gignatur, nono die cernere: si gemini, decimo. Idemque in singulos adijci, totidemque esse tarditatis ad lucem dies. Et ab ea quæ fœmina sit ex primipara genita citius cerni. Optimus in fœtu, qui nouissime cernere incipit, aut quem primum fert in cubile fœta, Plinius. Catelli cæci nascuntur, à partuque tredecim primis diebus ita oculis affecti sunt: postea acerrimum oculorum sensum acquirunt, Aelianus. Visum catuli recipiunt diebus viginti, Fronto & Varro. Quæ ante iustum tempus concepere, diutius cæcos habent catulos, nec omnes totidem diebus, Plinius. Quomodo catulorum alij prius, alij tardius visum acquirant, ex Aristotelis sententia paulo ante exposui. Parit canis duodecim complurimum, sed magna ex parte quinq; aut sex: vnum etiam aliquam peperisse certum est, Aristoteles. Cur sus & canis sint tam fœcundæ, & multiparæ, Democritus causam affert, quod multiplicem vuluam, & seminis cellas receptatrices multas habeant: Eas omnes semen non vno initu explet, sed iterum & sæpius ea proseminantur, vt frequentia seminis receptacula impleantur, Aelianus. Nos ex Aristotele & Plinio supra ostendimus canem etiam vno initu impleri. Partus duodeni, quibus numerosissimi, cætero quini, seni, aliquando singuli, quod prodigiosum

digiosum putant: sicut omnes mares, aut omnes fœminas gigni. Primos quoque mares pariunt, in cæteris alternant, si ineant opportuno & recto mense, Pli. Albertus scribit visam sibi canem è genere mastinorum, quæ simul nouendecim catulos peperit: & rursus proximo post partu octodecim, & tertio tredecim; erat autem (inquit) nigra, & magno corpore. Singulos ferè pariunt paruæ illæ catulæ quas mulieres in deliciis alunt, propter vteri exiguitatem, Albertus.

Quadrupedum multifida, vt canis, leo, &c. omnia cæcos generant, post palpebræ dehiscunt, Aristot. Multifidæ quæ pariunt imperfecta, omnes multiparæ sunt: Quo fit, vt partum adhuc recentem alere possint, auctum iam adeptumque magnitudinem nequeant: sed cum corpus ad nutriendum non sufficiat, parum emittant, vt ea quæ vermem pariunt. Quædam enim ex ijs catulos inarticulatos propemodum pariunt, vt vulpes, vrsa, leæna, & alia nonnulla: sed omnia ferè cæcos, vt ea quæ modo dixi: atque etiam canis, lupa, lupus ceruarius, Aristot. Capræ & oues, vt & reliqua fœcundiora & multipara animalia, partus interdum monstrosos edunt, vt etiam multifida: multipara enim id genus animalia sunt, nec partum perficiunt, vt canis: cæcos enim magna eorum pars solet parere, Arist. Idem Sect. 10. probl. 60. causam monstrat cur canes & reliquæ paruæ quadrupedes (sues, capræ, aues, monstra pariant frequentius quàm maiores. Canis etsi permultos ex sese parit catulos, horum tamē è numero primus prodiens in lucem patrem refert, omninoque similitudinem, speciemque illius gerit: cæteri vt casus tulerit: nascuntur. Quod studio & prouidentia naturæ fieri videtur, cum matri anteferentis patrem, tum cæteris catulis primigenium longe anteponentis. Coitus cani semper opportunus, Arist. Mares quarto anno gignere incipiunt (lego incipiant, opera scilicet hominum admittentium tunc primum robustioris generandæ sobolis gratia) fœminæ tertio vsque in nonum, Vetus quidam. Canes non per totam coëunt vitam, sed vsque ad quendam ætatis vigorem: ad annos enim duodecim magna ex parte, & coëunt, & implentur. Verum iam aliquibus, tum fœminis, tum maribus, vel annum octauum & decimum, atque etiam vigesimum nectis facultas non defuit prolifici coitus: nam ijs quoque senectus vim generandi, pariendique, vt & cæteris tollit, Aristoteles. Non tota ætate sua generant, ferè à duodecim desinentes, Plinius. Tempus ad conceptum & procreationem, in mare optimum cum quadrimus esse iam cœperit, idque deinceps, sed non vltra octauum annum: fœmina à triennio ad sexennium vsque circa sobolem occupetur, Pollux. Mares iuueniliter vsque in annos decem progenerant: post id tempus ineundis fœminis non videntur habiles quorum seniorum pigra soboles existit. Fœminæ concipiūt vsque in annos nouem, nec sunt vtiles post decimum. Columella. In cane fœmina ætas bima ad procreationem probatur magis quàm minor, Tardiuus. Cum mares appetunt coitum, dies aliquot abstinendi sunt, donec genitalia eis inflentur & turgeant, Idem. Fœminam & marem domi retinebis, si mazam cum pauco sale vesperi eis obieceris, Idem. Si mas ad Venerem frigidus sit, suillam aut ouillam carnem pinguem vnà cum iure ei appone, Tardiuus. Canes & sues mares initum matutinum appetere, fœminas autem post meridiem blandiri, diligentiores tradunt. Plinius. Canes à partu valde ferociunt, Aristoteles: qui & causam cur tum temporis sæuiant inquirit Sect. 10. problemate 37. Mares libidinis copia placidiores fiunt, Idem. Prominet genitale in fœminis cum ad coitum stimulantur, & locus humescit, Aristot. Et alibi, Menstrua (inquit) huius animalis diebus septem mouentur, simulque euenit, vt genitale promineat: verum nondum per id temporis coitum patiuntur, sed sequentibus septem diebus: tempus enim quo toto canis libidine tenetur, diebus quatuordecim magna ex parte describitur. Verum nonnullæ etiam ad sextumdecimum pruriunt. Purgatio autem quæ coniuncta partui est, vnà cum catellis nascentibus prouenit, crasso pituitosoque humore: redduntur etiam tenuiores à partu Aristot. Sus, canis, lepus partu sunt numeroso: nimirum quòd vuluas siue vteros continent multos, totidemque formandi loculamenta, Aristot. probl. 10.16. Hoc cati & mustelæ commune habent, vt fœtus suos de loco in locum ore transferāt sed hoc etiam canes aliquando faciunt, Perottus. Lac ante diebus quinque quàm pariant, habent magna ex parte: verum nonnullis etiam septem aut quatuor diebus anticipat: Vtile statim, vt peperint, est, Aristot. Crassius canum quàm cæterorum animalium, lac est, excepto scrofæ ac leporis. Idem. Canes miscentur coitu non inter se solum generibus diuersis, sed aliis etiam feris, vt infra docebo, vbi de Canibus mixtis agam. Oportet autem adæquare naturam ac ætatem & masculi & fœminæ: & caue ne canes ex eadem matre prognati simul coëant, Varro in Græcis Geop.

Primus effœtæ partus amouendus est: quoniam truncula, nec rectè nutrit, & educatio totius habitus aufert incrementum, Columella: apparet sanè eum loqui de cane quæ primum peperit. In fœtura dandum potius ordeaceos quàm triticeos panes: magis enim eo aluntur, & lactis præbent maiorem facultatem, Varro. Sero quod à caseo manauit quàm optime canes nutriūtur: plurimum enim eis alimentum præstat, Dioscorides & Auicenna. Veloces Spartæ catulos, acremque Molossum Pasce sero pingui, Verg. Georg. 3. Canes, feles, & ichneumones vescuntur eisdem cibis, Aristot. Canis quoniam sicci temperamenti est, humido nutrimento reficiendus est. Albertus Grauidas canes nutriemus non triticeis, sed hordeaceis panibus, vt qui maximi nutrimenti sint. Ossa item ouium exuta carne apponemus, sed cocta, vt eorum medulla temperet & pinguefaciat ius ipsum: Quod etiam panibus comminutis postea infundentes, tundentesque rursus, similiter offeremus. Enixis autem hordeacea farina, caprillo bubulóue lacti permista, offerenda est: ossiumque, vt diximus, elixorum, decoctum ipsum erit potius quo vtentur. Ipsis verò catulis recens ortis opitulabimur: matris enim mamma non sufficit: ac proinde lacte bubulo iureque ossium imbuentes panes, in pabulum eis offeramus. Sed apponenda etiam illis sunt ossa, vt tum roborent tum confirment, ac simul exacuant dentes, Hæc Varro in Geopon. Græcis. Cibatus canis propior hominis, quàm ouis. Pascitur enim è culina, & ossibus, non herbis, aut frondibus. Diligenter, vt habeant cibaria prouidendum. Fames enim hos ad quærendum cibum ducet, si non præbebitur, & à pecore abducet. Nisi si (vt putant quidam) etiam illuc peruenerint, prouerbium vt tollunt antiquum βελιμιῷ κύων aperiant, de Actæone, atque in dominum afferant dentes. Nec non ita panem ordeaceum dandum, vt non potius eum in lacte des intritum, quòd eo consueti cibo vti, à pecore non cito desciscunt. Morticinæ ouis non patiuntur vesci carne, ne ducti sapore minus se abstineant. Dant etiam ius ex ossibus, & ea ipsa ossa contusa: dentes enim facit firmiores, & os magis patulum. Propterea quòd vehementius diducuntur malæ, acrioresque fiunt propter medullarum saporem. Cibum capere consuescunt interdiu, vbi pascuntur, vesperi, vbi stabulantur, Varro in opere Latino de re rust. Heliogabalus canes iecinoribus anserum pauit, Lampridius. Canes & gallinæ humano stercore vescūtur, Brasanolus. Vbi primum canis pepererit statim reijciēdi sunt degeneres, aut vitio aliquo maculati. Ex septē porro seruandi sunt tres aut quatuor: duo autem ex tribus, Quibus quidem paleas substernunt,

vt mollius incubent & calefiant. Est enim impatiens frigoris huiusmodi animal. Catuli bimestri spatio cum matribus sunt liquendi, Fronto in Geopon. Quanquam autem de pastorali cane priuatim illic loquatur, vt etiam Varro in loco iam recitato: videbantur tamen hæc huiusmodi esse, vt commode communi de cane tractationi adscriberentur, sicut & sequentium quædam. Substernitur eis acus, aut quid aliud, quod meliore cubili facilius educantur, Varro. Catulos sex mensibus primis, dum corroborentur, emitti non oportet nisi ad matrem lusus ac lasciuiæ causa, postea & cathenis per diem continendi & noctibus soluendi, nec vnquam eos, quorum generosam volumus indolem conseruare, patiemur alienæ nutricis vberibus educari: quoniam semper & lac, & spiritus maternus longe magis ingenij, atque incrementa corporis auget: quod si effœta lacte deficitur, caprinum maxime conueniet præberi catulis, dum fiant mensium quatuor, Columella, agens de cane pecuario. Si plures sunt catuli, secundum partum statim eligere oportet quos habere velis, reliquos abijcere. Quàm paucissimos reliqueris, tam optimi in alendo fiunt propter copiam lactis. Catuli lacte siue maza, vel aqua lactis alendi sunt: nec vllum aliud alimentum offerendum: quia laxus (largus) victus solet esse maximo damno. Verum adulti siccis vescantur edulibus: pane videlicet, & ossibus, & hoc fiat digestis horis, vt concoctio peragatur, & potius famescant paululum, quam non exactis horis pascantur, Blondus. Nemesianus etiam in Cynegeticis catulos cum matribus sero, & lacte, vel pane cum lacte pascendos canit, à tempore verno ad solstitium vsque: nam cum Sol in cancro fertur, consuetam minuisse saginam Profuerit, tenuesque magis retinere cibatus: Ne grauis articulos deprauet pondere molles. Nam tum membrorum nexus nodosque relaxant, &c. (sic enim legendum.) Mox cum iam sextum ætatis mensem agunt catuli, Tunc rursus miscere sero Cerealia dona Conueniet, fortemque dari de frugibus escam. Non permittendum est vt nimium indulgeant somno canes: nam cum natura calidi sint, calor internus per somnum etiam auctior prauos humores ad ventriculum attrahit, vnde morbi scaturiunt. Parum igitur à cibo dormiant, quoad cibus mediocriter concoquatur, Albertus. Cani tanta sagacitas narium, vt nunquam caninam carnem, ne varietate quidem condimentorum fallacissima temperatam, degustet, Aelianus. Canis caninam non est, Scoppa. Fel ceruo in cauda aut intestinis esse putant: Ideo tantam habent amaritudinem, vt à canibus non attingantur, Plinius. Abstinent fraxini fructu, licet sues eo saginentur, quod dolorem vertebræ coxarum inde incurrant. Sunt & coprophagi canes: quamobrem Plinius, Venenati mellis, inquit, malum (quo homo infectus fuerit) certum est per excrementa, ad canes etiam peruenire, similiterque torqueri eos. Corui & canes inebriantur œnutta herba, Athenæus. Vinum auersantur, vnde canium prandium dictum, vt infra explicabo: Panem tamen vino tinctum deglutiunt. Canis æstate frequentius quàm hyeme cibandus est, vt æstiuis diebus longis & calidis durare possit. Infringatur ei panis in aquam. Si tamen sæpius quàm par est cibetur, ventriculus ei subuertitur. Lacant panis lacte madidus optimè alunt. Si cumini tunsi cibarijs eis modicum inijciatur, ventris flatibus non erit obnoxius. Caro siccata in cibo ei conuenit. Olei parum aquæ bibendæ superfusum, habitiorem simul velociorem que reddit. Si cibum fastidiat, panis atri micas aceto maceratas, in nares eius exprimes. In magna fame butyrum recens cum pauco pane calido ei obijcies, paulò ante reliquum cibum, Tardiuus. Bonum catulum lactentem & præ cæteris eligendum, ita cognosces. Præstat qui pondere vincit reliquos, proinde diligenter lactandum curabis: Vel ille, quem mater primum ore suo reportat: Vel qui postremus vomere incipit. Alij præstantiorem hac industria discernunt. Locum satis amplum circumquaque sarmentis aut cremiis includunt, & catulis impositis accendunt, qui cum totus ardet in circuitu, matrem foris detentam dimittunt: quæ mox insiliens optimum quenq; priorem effert, postremò vilissimum, Tardiuus. Videntur autē ex Nemesiani Cynegeticis hæc eligendi indicia esse transcripta: nam illud à loco igne ambito sumptū, omnino similiter describit. Quòd verò ad pondus, contra quàm Tardiuus, leuiorem præferre videtur, his verbis: Pondere nam catuli poteris perpendere vires, Corporibusq; leues grauibus prænoscere cursu. Ego ita conciliârim, vt ad robur præferendi sint, grauiores: ad celeritatem, leuiores.

DE MORBIS CANVM.

Offeres cani nonnunquam ius elixationis hederæ: quoniam si istud exhibueris saltem per septem dies, seruabis canis synceritatem: quia & ouem pastus hederæ seruat. Blondus: (per septem dies, forte intelligit, septimo quoq; die.) Ellebori tenuissimæ radices breuesq; ac velut decurtatæ etiam hæ leguntur. Nam summa quæ est crassissima, cepis similis, canibus tantum datur purgationis causa, Plinius. Venter cani mollitur aut purgatur potu lactis caprini: aliqui salem contritum deglutiendum ingerunt, aut cancros contritos cum aqua miscent, eáque in potu exhibent: aut animalis alicuius ventrem in cibo: alij staphisagriam contritam cum pauco oleo in ouo præbent, et mox à purgatione lac mulsum, Tardiuus. Canes humidis potius quàm siccis edulijs ales: cum enim natura sicci sint, accedēte insuper ab alimento siccitate, aluo astricta periclitantur sæpe ac pereunt. Obstructionis signum est, quod subinde gemendo vociferantur, & loco manere nesciunt. & præ nimio deijciendi conatu febricitantium instar tremunt. Hoc frequens est in catellis mulierum, quarum plurimæ aluo moriuntur obstructa. Detur ergo eis massa auenacea ex aqua calida, vt instar densæ pultis edulium fiat: vel pane auenaceo molli fermentato pascantur, & sero lactis interdum: sic veloces & bonæ valetudinis euadent, Albertus. Ego auenam, præsertim in densa pulte, astringere magis quàm mollire aluum contra Albertum dixerim. Canes tribus laborant vitijs, rabie, angina, podagra: Aristoteles, Pollux, Aelianus. Ego ex recentioribus longe plures infestos canibus morbos cum remedijs suis enumerabo.

Vulnerantur canes vel sui generis hostium morsibus, vel alieni, à feris, ab hominibus. De vulneribus eorū curandis Gratij (vel vt Blondus citat, Maximi) elegantissima carmina hæc sunt:

Nec longe auxilium, licet alti vulneris ora
Abstiterint, vtroq; (lego vterq;) cadant cū sanguine fibra.
Inde rape ex ipso qui vulnus fecerit hoste
Virosam eluuiem, lacerique per vlceris ora
Sparge manu, venas dum succus cōprimat acer.
Mortes enim patuère viæ: tum pura monebo
Cereum labra sequi, tenuiq; includere filo.
At si perniciés angusto pascitur ore,
Contra pande viam, fallentesq; argue causas.
Morborum in vitio facilis medicina recenti.
Sed tactu impositis mulcent pecuaria (id est canes) *palmis,*
(*Id satis*) *aut nigra circum picis vnguine signant:*
Quod si districto leuis est in vulnere noxa,
Ipse habet auxilium valida natale saliua.

Blondus hunc locum paraphrasi reddens, viscera & fibras reponi iubet, ac labra filo consui, & detractos pilos illius qui intulit vulnus superponi, aut virosam eluuiem, donec sanguis sistatur: inde cani lambēdum relinqui.

Naturam

Naturam enim canem ita dotaſſe, vt lingua medeatur vulneribus: & ſe breui tempore vulnus latiſſimum hoc modo conſolidatum vidiſſe: Idem ſcribit Aelianus, & recentiores aliqui. Curare vulnera ſua & aliena dicuntur lambendo, & ſi vulnus attingere lingua nequeant, pede ſaliuam ingerunt & ſanant, Albertus. Si vulnus (inquit Blondus) lingua ſua canis contingere non poſſit, medicamentis & methodo vti licebit, iiſdem quibus in vulneribus humani corporis. Vulous ſimplex vel cani tantum lambendum dimittes, vel inſperges cinerem de capite canis, qui maximè prodeſt: vel ſalem tenuem torrefactum cum pice liquida impones, Blondus. Si canis à cane morſus ſit, ſquamæ ferri pollinem pice, excipe & inunge, Tardiuus (qui errat picem liquidam Gallice vertendo poix fondue.) Canibus morſis anagallidem venatores imponunt: quæ etiam hominibus à cane rabido morſis prodeſt, Hieron. Tragus. Albertus anagallidem non ad vulnera, ſed vermes in vulneribus canum adhibet, vt paulò poſt dicam. Canem à vera in venatione morſum, cui roſtrum valde intumuerat, moribundum ferè, citiſſimè curauimus, primum extracto ſanguine (circa vulnus) cum inciſione, ſic enim venenum euocatur: poſtea oleo de hyperico illito, Blondus. Cimices proſunt cani à ſerpente morſo, Plinius libro 29. Remedia contra morſus quos canis rabidus homini inflixerit, infra docebo cap. 7, & mox ante illa, de morſibus canis non rabidi in homine curandis. Aduerſus rimas & vlcera remedium Tardiuus præſcribit ex teſta vel ollæ fragmento, quod tritum acetoque forti mixtum imponatur: vel cum adipe anſeris terebinthinam. Senecio (ſic vocat ſiſymbrium alterum, *brunnenkreſſich*) cum lardo recenti tritum & appoſitum, tumorem in cane ſedat, & ſaniem funditus extrahit, & vlcus ac vulnus conſolidat, Albertus. Si canum vulnera intumuerint, butyro inungito: hoc enim tumores depelli creduntur: ſi maxime lingere vulnera conſueſcant: (melius, ſic conſueſcent,) quod perutile canibus eſt: ſenationibus (id eſt ſiſymbrio altero) præſertim tritis, cum axungia vel hircino ſeuo appoſitis, Aquiuiuus: qui ex Alberto deſcripſiſſe videtur. Alberti verba de ſenecione herba ſupra poſui: is butyro quidem illini iubet vlcera verminantia, vbi vermes in eis per alia medicamenta iam enecati fuerint: Butyro, inquit, menſe (Martio, addiderim) facto, inungantur: & per hoc etiam ipſi tumores depelluntur: & partes ſic illitas canis lambet libentius, quod perutile eſt. Si ſpina vel aculeus in pede aliáue parte canem læſerit, furfureſca cum lardo trita & appoſita, extrahit, & ſaniem denudando aperit: Idem facit puluis hirundinellarum in olla noua cum partibus inteſtinis combuſtarum: quod medicamentum tanquam ſaluberrimum in pyxide reſeruandum eſt, Albertus. Furfureſcam, vt vocat, herbam, video non aliam eſſe quàm bechion, id eſt tuſſilaginem, vulgo *roſſzhůb*: nam illam quoque nonnulli ex veteribus farfariam vocauerunt, forte quod folia albis quibuſdam, ceu furfuribus obducantur: huius folia, vt apud Ruellium legimus, tela omnia infixa corpori extrahunt. Quòd ad hirundines (ſic enim & Aquiuiuus etiam ex Alberto legit) hunc cineris ipſarum vſum apud veteres non reperio: cæterum harundinis, quam phragmiten cognominat, radicem conciſam per ſe, & vnà cum bulbis illitam, ſurculos & cuſpides extrahere, Dioſcorides tradit. Vlceribus quæ naſci ſolent ex prauorum ſuccorum decurſu, maximè rodentium, medetur quoduis corrodens pharmacum, & ipſa lingua canis (lambendo ſcilicet,) Blondus. Accidit etiam vt vermes innaſcantur in poſterioribus cruribus, quos vt eneces, præter vnguentum apoſtolorum ſiue Ægyptiacum ceratum, iniijcies vlceri ſuccum foliorum perſici: ſic mortui confeſtim exibunt: reliquam curam ſaliuæ canis permitte. Sic enim quodque putridum vlcus & verminoſum curatur, quamuis quidam conſueuerunt & ſalem ſpargere, & dulci oliuo inungere. Hæc niſi profuerint, vtendum ea ratione quam in humanorum corporum vlceribus medici præſcribunt, Blondus. Vulnera vel vlcera verminantia canum ſucco hippæ, quæ vocatur tanacetum agreſte, perfundantur quoad extinguantur vermes. Venatores quidam experti affirmant, omnes huiuſmodi vermes in omnibus brutis animalibus interire, ſi ſticcas citrina collo eorum ſuſpendatur, vbi primum aruerit. Porrò iam extinctis vermibus, butyro de menſe Martio locum inunges, quod & tumorem remittit, & canes ad lambendum inuitat, Albertus. Hippæ nomine anagallidem intelligo (ſic enim vel Arabes, vel barbaros quoſdam appellare inuenio) cui cum tanaceto nihil commune eſt, quàm quod vermes ſimiliter interimere poteſt, nimirum acri & nitroſa facultate ſua, qua betæ ſimilis aut etiam ſuperior eſt, quod ipſe obſeruaui: quamobrem idem ad apophlegmatiſmos vtriuſque vius. De hac paulo ante etiam ex Hieron. Tragi ſententia locutus ſum. Contra vermes vlceribus innatos: Verminantes partes aqua calida ablue, & poſca: deinde pice, calce, & fimo bouis in aceto mixtis, lauato locum, & inſperge puluerem ellebori nigri, Tardiuus. Vlcera in ventre canis oborta, pice liquida (de poix clere, id eſt pice pura vel purgata) inunge: & puluerem inſperge qui recipit æquales partes opopanacis & radicum flammulæ, Tardiuus.

Si ſcabies infeſtabit, cytiſi & ſeſami tantundem conterito, & cum pice liquida permiſceto, vitioſamq; partem linito: quod medicamentum putatur etiam hominibus eſſe conueniens: Eadem peſtis ſi fuerit vehementior, cedrino liquore aboletur, Columella. Si ſcabies, impetigo aut lepra, quæ tria pro vno connumeramus, canem inuaſerit: primum ſanguis detrahatur à quatuor cruribus è vena maiori, quæ in externa cruris parte deſcendit: poſtea fiat vnguentum ex argento viuo, ſulphure, & ſemine acalabis (vrticam intelligo) trito: æquales partes de duobus (lego, tribus) cum duplo axungiæ veteris vel butyri miſce, & inunge locos affectos, curabitur. Confert etiam lupini decoctio, & aqua ſalſa, Albertus. Decoctione lupinorum ablue canem ſcabioſum, Raſis. Gratius poëta aduerſus canum ſcabiem remedium præſcribit, bitumine, pice, & amurca ſimul ad ignem mixtis: Inde lauant ægros, forte linunt legendum, niſi intelligas inungendos primum canes, inde lauandos. Hoc medicamine illiti canes, pluuias & frigora vitent: & locis tranquillis, calidis apricisque contineantur, vt vitium exudent, & medicamenti vis poros ſubeat. Sunt qui ſcabioſos canes aqua marina mergant. In Sicilia ſpecus eſt, vbi Stagna ſedent venis, oleoque madentia viuo (petroleum intelligo:) Huc pecudes mala tabe affectæ ſæpe ducuntur, cum alia remedia non ſucceſſerint: ſacra Vulcano ſiunt, &c. Nec mora (ſic lego) ſi medias exedit noxia fibras His laue præſidiis, &c. Quòd primam ſi fallet opem dimiſſa facultas: At tu præcipitem, qua ſpes eſt proxima, labem Adgredere, in ſubito ſubita eſt medicina tumultu. (forte, in ſummo ſumma eſt, vt conueniat huc ſententia Hippocratis, Extremis morbis extrema remedia tentanda.) Stringendæ nares, ſcindenda ligamina (articuli) ferro Armorum, geminaq; cruor ducendus ab aure. Hinc (à ſanguine virium, hinc illa eſt auidæ vehementia peſti. Ilicet auxilijs feſſum ſolabere corpus: Subſiduasq; fraces (id eſt amurcam) diffuſaq; Maſſica priſco Spargé cado.. Liber tenues è pectore curas Exiget: eſt morbo Liber medicina furenti, Hæc Gratius. Sæpe ſcabies contagioſa plures ſimul canes inficit, aut etiam perimit, Quin acidos Bacchi latices (id eſt acetum) Tritonide oliua Admiſcere decet, catuloſq; caneſq; maritas Vngere profuerit, tepidoq; oſtendere Soli: Auribus & tineas candenti pellere cultro, Nemeſianus. Scabiem aduſta ferè bilis, aut ſalſa pituita generat. Comprimunt eam

aliquando leniora remedia, vt sunt, decoctio fumariæ, lapathi, lupi salictarij, borraginis, vel serum lactis in quo eadem macerata fuerint. Prodest etiam lauari lixiuio, vel aqua marina, vel garo temperato, vel aqua fabrorum ferrariorum in quo ferrum candens extingunt, vel denique decoctione fumariæ cum radicibus inulæ & lapathi: Aufertur & sanguis nonnunquam, verum moderatius. Præstiterit autem ante omnia purgante medicamento bilem deijci, Blondus. Tardiuus ad scabiem commendat vnguentum, quod constat pice nigra, sulfure, lithargyrio, oleo & vrina. Locus scabiosus (inquit) tondendus est, inde panno vel penicillo fricandus donec sanguis appareat: postremò vngento iam dicto calido inungendus, & loco mundo continendus donec vnguentum decidat: hinc iterum vngues, sed absque fricatione, & iterum dum decidat loco mundo continebis. Canum scabies sanantur bubulo sanguine recenti, iterumque inarescat illito, & postero die abluto cinere lixiuio, Plinius. Pix liquida præstantissimum remedium est ad canum & iumentorum scabiem, Plinius. Dioscorides oleum lentiscinum & cedriam quoque commendat. Amurca scabiosis canibus auxiliatur, Theomnestus. Si tumor in aliqua parte oriatur, remedium est, alcæam cum aqua tritam, miscere cum pasta (id est massa farinæ) & simul subigere manibus, ac iam ceræ instar tractabilem imponere: alij pannum ex cannabi imponunt, maximè cumino inspersum: alij eundem aqua madidum pilis circa tumorem prius rasis: Lac acidum quoque bene agitatum & impositum; dolerem sedat, & reprimit tumorem: Item lini semen cum recenti sanguine coctum: Betula trita & applicata: Seneciones (id est sisymbrium alterum) cum aqua lardo recenti triti & appositi, tumorem sanant, & saniem funditus extrahunt; & vlcus ac vulnus consolidant, Albertus. Si tumor absque vlcere aut vulnere fuerit, de osse sepiæ puluerem emplastri modo impone. Quòd si etiam vesicæ (papulæ vel exanthemata) adfuerint, coques simul galbanum, styracem, medullam cerui, ceram, oleum, salem amarum, (fortè ammoniacum,) & mel: hoc pharmaco dorsum & locos affectos canis per decem dies inunges. Tumori post vulnus facto medeberis, si surculis arborum calefacientium in aqua decoctis, locum laueris: dabis autem statim postea edendum butyrum cum melle, Tardiuus. Verrucas ita tolles: primum diligenter fricabis & purgabis, inde pinguedinem aliquam illines vt molliantur: deinde impones medicamentum instar emplastri ex puluere de cortice cucurbitæ, & sale minuto cum oleo & aceto. Aut alcea trita cum sinapij embammate mixtam, applicabis, vt erodatur: Postea decoctis in aceto folijs salicis cum scoria ferri (id est micis illis quæ inter fabricandum prosiliunt, vt Tardiuus exponit, cum hæc squama potius sit quàm scoria dicenda) etiam verrucas colluito. Idem aduersus clauos (cloux Gallice) remedium describit, quod componitur ex fimo arido, cortice cucurbitæ, & pane hordeaceo: quibus simul crematis addatur puluis è plumbo, & affundatur acetum, vt claui perfricentur: Quos etiam posca prius abluere iubet, ac deinde præscriptum pharmacum emplastri instar imponere. Gignuntur aliquando in canibus ricini, vt pedes etiam & pulices, Plinius. Quidam nucibus Græcis (amygdalis amaris, Fronto, quas Columella etiam contra muscas commendat) in aqua tritis perungunt aures & inter digitos. quod muscæ, & ricini, & pulices (& pediculi, Fronto) soleant (si hoc vnguine non sis vsus) ea exulcerare, Varro. Aduersus pediculos staphisagria contrita inspergatur: vel totum corpus lauetur calido decocto radicum aceris contusarum. Prodest & radix cedri, sed mandragoræ radix præfertur. Cauendum est interim ne quid de his medicamentis, vtpote venenosis, in os canis perueniat. Tutius abluentur decocto radicum cyperi, quod pediculos omnes extinguit, Blondus. Pulicosæ cani remedia sunt, cyminum tritum pari pondere cum veratro aquaq; mistum: seu cucumeris anguini succus: vel si hæc non sunt, vetus amurca per totum corpus infusa, Columella. Pulices extingues ac perimes, aqua marina atque etiam muria perfundens canem, posteaque inungens illum cyprino, cum elleboro, aqua, cymino, & vua immatura: aut ex radicula syluestris cucumeris aqua distemperata: (Remedium simile contra alcarden, id est ricinos apud Rasin legimus.) Sed multò melius fuerit, amurca corpus inficere, quæ etiam scabiosis canibus auxiliabitur, Theomnestus. Tardiuus decocto staphisagriæ, aut foliorum & fructuum cucumeris agrestis loca pulicosa lauari iubet: Albertus oleo vngi: sic recessuras pulices, nec cito redituras. Canibus proprium ricini vitium est, qui inde etiam nomen cynoraistæ accepit, Aristoteles. Non infestari ricino locum amygdalis amaris illitum paulò ante dixi. Nemesianus oxelæo, inquit, scabiem canum. Vngere profuerit, tepidoque ostendere Soli, Auribus & tineas cadenti pellere cultro, ricinos puto tinearum nomine intelligens. Canis qui habet alcarden (id est ricinos) abluatur cum aqua marina, aut aqua salsa, & deinde vngatur aceto vini & cymino, extinguentur alcarden, Rasis. Ferè per æstatem sic muscis aures canum exulcerantur, sæpe vt totas amittant: quod ne fiat, amaris nucibus (amygdalis amaris, vt supra) contritis liniendæ sunt. Quòd si vlceribus tam præoccupatæ fuerint, coctam picem liquidam suillo adipi vulneribus stillari conueniet: hoc eodem medicamine contracti ricini decidunt. Nam manu non sunt vellendi, ne vt ante prædixeram faciant vlcera, Columella. Plura de ricinis vide in libro de Insectis, vbi etiam de cynomyia, id est musca canina agemus. Amaris nucibus Græcis illita loca à ricinis, muscis, alijsque vitiis tuta esse, paulo supra dictum est. Chamæleontis succo ricinos canum necant, Plinius. Si apes aut vespæ, aut similia insecta canem pupugerint, remedio erit ruta vsta, & ex aqua imposita: Quòd si punctura muscæ maioris (vt crabronis) fuerit, aquam insuper tepidam adhibe, Tardiuus. Canes & aliæ pleræque & bestiæ impendentem pestem, cœli salubritatem præsentiunt, Ælianus. Si pestilentia ingruerit, vitandi contagij causa canes adhuc incolumes in aliam regionem transferantur. Experimento autem probatum est præseruari canem ab hac lue, si vel puluis ventriculi ciconiæ, vel eiusdem partis in aqua decoctum in os canis apertum infundatur, Blondus. Gratius etiam in libro de venatione canum pestem describit, & primum esse ait ad euitandum contagium, mutare cœlum: sin illud fieri non possit, secundum vt medicamentis vtamur: Sed varij motus, nec in omnibus vna potestas. Disce vices, &, quæ tutela est proxima, tenta. Muli & canes apud Homerum libro 1. Iliados, ingruente peste primi inficiuntur: causam inquirit Eustathius in commentarijs, & Cælius lib. 17. cap. 28. Heraclides Ponticus (inquit) putat iumenta peste infici primum, quia deiecta in terram & prona in pastum, ἅτε νεύοντες ἐκεῖθεν ἀτμοὺς trahant procliuius homine, cuius est surrectum corpus, & purius sublimi inspirato aere, &c. Vide etiam in Mulo H. c. Alexander Benedictus cauendum consulit ne canes & cati nostri tempore pestis extra domum vagentur: facile enim ab eis aërem pestilentem respirando haustum afferri.

Aconitum (*wolfswurtz*, apud Rhætos occidit omne animal quod excæcatur, vt lupos, vulpes, vrsos, canes, Incertus. Apocynum frutex est folio hederæ, molliore tamen, & minus longis viticulis, semine acuto, diuiso, lanuginoso, graui odore: canes & omnes quadrupedes necat in cibo datum, Plinius. Apud Dioscoridem apocyni alia nomina legimus, ab eodem effectu, nempe cynanchen, cynomoron, cynocramben, cynoctonon, cynaicam, &

ricam, & caninam: & apud Paulum Æginetam cinoctonon, vt Marcellus Vergilius legit: nostra exemplaria cynomoron habent, & rectè, cum apud Galenum quoque sic legatur. Cæterum cur cynocrambe, quasi canina brassica, item brassica rustica nominetur à quibusdam, non video nisi quod siliquas profert, similes fortè brassicæ siliquis: vel potius à similitudine brassicæ marinæ, cui similia habet folia, nempe hederacea: similiter etiam succo turgent, quamuis apocynon luteo, illa candido. Habent insuper ramulos similes, nam quales Dioscorides apocyno tribuit, longos & lentos: tales ipse in brassica marina, id est soldanella vulgo dicta obseruaui. Plinius semen acutum, diuisum, & lanuginosum apocyno tribuit, Dioscorides σπερμάτια λοβῷ, σκληρὰ, σμικρὰ, μέλανα. Marcellus transtulit, semine dura, exigua, nigraque: Ruellius, semine intus albo, duro, paruo: hic μέλανα vocem tanquam superfluam omisit, ille λοβῷ. Siliquæ ei (inquit Dioscorides) quales in fabis, digitales, folliculari specie: viticulæ paruæ (vt Ruellius vertit: longè, vt Marcellus. Μικρὸν enim & μακρὸν facile permutantur:) λυγώδεις, id est lentæ & viriles: pro qua voce aliqui δυσώδεις legerunt, id est, fœtidæ, quod admitti potest, cum δυσθραύστοι vox sequatur, idem ferè significans quod λυγώδεις. Apocyno (quod Matthiolus depingit: ex Aegypto autem primum à Bellonio inuectum & demonstratum arbitror) prorsus congenerem ei herbam illam existimo quam aliqui ridiculo nomine Noli me tangere vocitant, eò quod vel leuiter attactæ eius siliquæ iam maturæ mox dissiliant & semen eiaculentur, quod & cucumeris anguini fructus facit. Semina in siliquis duriuscula & alba producit: succum luteum continet: non semel enim libros, quibus ramulos huius herbæ imposueram, hoc postea colore tinctos inueni. Vim acrem & erodentem habet, vt sæpe gustando cognoui, Flos ei luteus aconiti instar cucullatus, Venenosam arbitratur etiam Hieron. Tragus, qui vltimum inter tithymallos locum, sed perperam, ei attribuit. Et quanquam foliis Mercurialem vel atriplicem quodammodo referat, non ideo tamen nullum apocyni genus est: Nam & Dioscorides cyniæ herbæ (quàm itidem cynocramben vocat) folia vel Mercurialis vel hederæ folijs comparat. Ego interim apocynon minus. nostram hanc herbam appellabo, donec alius aliquid melius attulerit: nec admodum refert, cum nullus ferè in medicina eius sit vsus: cauendi tamen gratia refert: nam & homini venenosum apocynon esse, quod Galenus ait, facile credo, cum lupos, vulpes & pantheras interimat, vt Dioscor. scribit, & vt Plinius quadrupedes omnes. Hoc obiter monebo Lectorem, aliam esse cynocramben apocynon dictam, ac prorsus venenosam, quam Dioscorides describit libro 4. cap. 79. Aliam vero cyniam, cui item cynocrambes cognomen, eodem libro cap. 184. Marcellus Vergilius testatur in vetustissimis Græcis & Latinis codicibus hoc caput non legi: prætereà si nomen (inquit) solum expendatur, eadem apocyno est, de quo non multò ante hoc ipso volumine egit: si vires, Mercurialis esse merito creditur, præsertim ijsdem penitus verbis in hoc scriptore tractata: quæ enim de ea feruntur, semen eam secus folia habere, exiguum rotundumque: potam prætereà aluum soluere, & olerum modo coctam, bilem & aquas corporis trahere: omnia paulo ante dictæ Mercurialis herbæ sunt. Sed nec Plinius, quod hactenus deprehenderim, aut Theophrastus, de hoc cynocrambe vspiam agunt: Inclinat ideo animus nobis, adulterinum scriptoris huius esse hoc caput, & alterius Mercurialis herbæ traditam ab aliquo sub hoc titulo historiam esse. Hæc Marcellus. Ego siue ab alio adiunctam, siue à Dioscoride primum descriptam, hanc cynocramben, sui generis herbam esse existimo, nempe Mercurialem syluestrem, quam ijsdem ferè verbis, quibus communis Mercurialis, describi nihil mirum est, quum & forma & viribus non aliter ab ea discrepet, quam solent agrestia ab vrbanis. De nominibus equidem nemini contenderim: reipsa vero Mercurialis genera duo syluestria cognosco: quorum vnum in syluis ferè nascitur, nigrius, & reptantibus per transuersum radiculis, quod Leon. Fuchsius pro cinocrambe pinxit: maius alterum, & candidius, hirsutumque circa oppida & rudera passim emicat. Fœmina, quod sciam, in neutro syluestrium genere reperitur: vtrumque gemella semper seminum conceptacula inter folia gerit, vt rectè à Dioscoride Mercurialis syluestris mas cognominetur, & statim post vulgarem ac locis tantum cultis nascentem Mercurialem collocetur. Matthæolus Ruellium reprehendit, qui hanc cynocramben atriplicem syluestrem esse putauerit, quum atriplex ista libro 2. post satiuam statim à Dioscoride commemorata sit. Qua quidem in re cum Matthæolo sentio: sed dissentio ab eodem, quod immerito Fuchsium notet, vt qui depinxerit apocynon à Dioscoridis descriptione prorsus alienum: cum Fuchsius non cynocramben apocynon, sed cynocramben cyniam depictam dederit. Persuasit forte Ruellio vt ita iudicaret herbæ odor: est enim genus quoddam atriplicis syluestris circa parietes interdum nascens, omnium fœtidissimum: describitur autem apocynon quoque graueolens Dioscoridi βαρύοσμον: quod tamen aliud est quàm fœtidum, quamuis Galenus δυσώδες dixerit. Idem Matthiolus perperam Galeni verba de apocyno citat, quod maturandi vim habeat, cum apud Galenum simul & Æginetam diaphoretica, id est discutiendi facultas non maturandi ei tribuatur, idque merito, quoniam (vt inquit Galenus) non instrenuè calefacit, non æquè tamen exiccat: huiusmodi enim discutienda sunt. Apud Æginetam non placet quod legitur, eam valde fœtidam & calidam esse, absque siccandi tamen facultate: quam quidem Galenus ei non negauit, sed minorem quàm calefaciendi esse dixit. Discutiendi sanè vim Mercurialis etiam habet: & haud scio an apocynon & cyniam Galenus alijq; secuti eum confuderint, cum alterius solum mentionem faciant. Hoc quidem Galeno frequens esse videtur, vt ex viribus plantarum à Dioscoride præsertim scriptis, de temperamento earum & qualitatibus primis pronunciet, quod tamen persæpe non sine errore fit, ne prorsus stirpes quasdam ignorasse existimetur. Epicharmus brassicam syluestrem contra canis rabiosi morsum imponi satis esse tradit, melius si cum lasere & aceto acri: Necari quoque canes ea, si detur ex carne Plinius: sentit autem de apocyno.

Chamæleonis albi radix mixta cum polenta, vel (vt interpretes reddunt, in Græco tamen est copulatiua coniunctio) cum aqua & oleo, canes, sues & mures occidit, Dioscorid. Chamæleonis candidi radicis succus, occidit canes suesque in polenta: addita aqua & oleo, contrahit in se mures ac necat, nisi protinus aquam sorbeant, Plinius. Auicenna idem de herba Mezereon scribit, quæ chamelæa Græcis est: quod de chamæleonte Dioscorides, vt linguarum imperiti sæpe vocabulorum similitudine decipiuntur. Blondus chamæleonem carduum varium appellat: (eodem lupos occidunt Romæ, Blondus.) Habetur etiã apud Dioscoridem inter chamæleontis albi nomẽclaturas, carduus varius: Gaza in Theophrasto vernilaginem transfert, quoniam inter Dioscoridis nomenclaturas à quibusdam sic appellari chamæleonem nigrum legerat: ipse commune vtriq; nomen fecit. Hoc sanè aliquis miretur, cur soli albo chamæleonti canes aliasq; quadrupedes necandi venenũ adscribatur, cum nigrum longè perniciosiorem Galenus cæterique faciant: & inter illius quoq; nomenclaturas cynomazon (quasi maza cani obijcienda) habeatur, & cynozolon propter grauitatem odoris, teste Plinio: nam apud Dioscoridem male scribitur cynoxylon: quo etiam iuuencæ pereũt angine modo, quare à quibusdam vlophonon vocatur, (Sipontinus

legit hu-

legit buphthalmon) Plin. Vide plura in chameleontis animalis historia in a. Elleborus & squilla canes & leones plurimos beluasque interficiunt, Rasis. Faba lupina seu marcillium (nimium consiligo) datum in adipe necat canes, lupos, vulpes, ursos, Arnoldus.

Zinziber caninum vel aquaticum, olus est quod interficit canes, folia habet saliginis similia, sed pallidiora (magis citrina) ramulos rubentes sapore zinziberis. Syluaticus ex Auicenna: descriptio ad persicariam vulgo dictam vel hydropiper Dioscorid. facere lit. Rhododaphnes (recentiores oleandrum appellant) flos & folia, canes, asinos, mulos, & plerasque quadrupedes perimunt, Dioscorides & Auicenna. Idem facit elleborus albus apud Serapionem secundum Eben Mes. & Auicennam. Nuces vomicæ etiam venenum sunt canibus. Pereunt canes nucis vomicæ veneno, nisi auricula vulneretur (vbi iam gestus & saltus miros insanientium edunt) ita vt sanguis exeat, aut etiam amputetur pars: sic enim statim liberantur, vt quidam expertus chirurgus mihi retulit. Ait autem dimidiam nucem satis esse ad necandum canem, & illum omnino intra duas horas periturum: non vomere, sed mire saltare, &c. Nux vomica, vt expertus sum, canes illico interficit, Cardanus. Canes ab ortu periclit. ... ex esu vuæ apud Cabynium in Achaia: item mulieres, Theophrastus. Chrysippus docet canes occidi, si aqua eis detur in qua decoctus fuerit asparagus, Plinius, Dioscorides, & Auicenna. Plumbi fumus canes occidit, Plinius libro 24. vt Aggregator citat. Venenati mellis malum (quo homo infectus fuerit) certum est per excrementa, sed canes etiam peruenire, similiterque torqueri eos, Plinius. Circa Scytharum & Medorum dictam Thraciæ regionem, locus est viginti ferè stadiorum spatio, qui hordeum producit, quo homines vescuntur: equi verò & boues abstinent: imò sues etiam & canes excrementa hominum qui maza aut panem ex hordeo illo comederint, auersantur, tanquam mortis periculo, Aristoteles in Mirabil. bus. Si canis non cibi inopia, sed aliquo præter naturam affectu in maciem inciderit, ter aut quater butyro abunde eum nutries: vnde nisi statim habitior fiat, signum est eum vermes sub lingua alere: illos igitur acu extrahes: Quod si ne sic quidem corpulentior fiat, incurabilem & breui periturum existimato, Albertus. Sunt qui fascinatos etiam paulatim emaciari credant, vt proxime dicam. Si ex pigro ignauoque agilem & velocem reddere cupis, pane auenaceo accuratè cocto fermentatoque subinde pasce, Albertus. Gratius quidem etiam veterno quandoque laborare canes author est.

De rabie canum, ijsque omnibus quæ circa eam considerari possunt: & quomodo in canibus curari debeat, & quæ auxilia sint homini aduersus morsum canis tum rabiosi tum non rabiosi, infra differam cap. 6. Blondus nugatur quædam de fascino, quæ ipsius omnino verbis apponam, non quòd probem, sed ne quid omittam. Canis (inquit) vt & infantulus, frequenter inficitur fascino, ita vt deueniat ad extremam maciem. Quorundam enim hominum oculi, adeo ligant, vt quem ligauerint non patiantur liberum esse, quinimò nec mentis compotem. Fascinum autem dicimus esse genus incantationis, vt patet apud Virgil. *Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.* Morbus autem is oritur è spiritu fascinantis. Sed fascini est ingressus per oculos fascinati ad ipsum cor vsque. Propterea cauendum est ne catulus perspiciatur ab inuidis hominibus donec adoleuerit. Quoniam hæc est maxima conseruatio salutis eius: quis remotis quæ inficiunt, saluberrimus seruatur. Plerique autem alij ex corallio baccatum monile circundant collo. Quidam & sacris herbis prætegunt, & cingunt frontem bacchare. Horum tamen vsus est minus proficuus. Conclusio verum prohibet fascina, velut sarmentorum ignis, Hæc Blondus. Lippitudini vel lachrymis canis medeberis, si aspergas aquam tepidam, & mox farinam cum albumine oui cataplasmatis modo adhibeas, Tardiuus. Ad albuginem oculorum canis, os sepiæ crematum tritumq; mane & vesperi adhibeto: Si vero inueterata albugo fuerit, illines medicamen compositum, pari portione croci, fellis bubuli, succi fœniculi & mellis, Tardiuus. Ranunculum viridem aiunt in os canis iniectum, mutum reddere, vnde in Ecclesiastico dicitur, Xenia & dona excæcare oculos iudicū & quasi mutus in ore canis auertit correctiones eorum, Vincentius Belluacensis. adeò, hanc ranam ab hoc effectu mutam dici quòd voce canem priuet, sed authore nullo se munit. Ad surditatem, quæ deprehenditur ex pigritie canis & tardirate, & omni alacritate amissa, oleum rosaceum vino mero permixtum, ter die auribus immittes, Tardiuus. Inflatis vel tumidis auribus remedium præstant cortices granatorum oxelæo incocti, quod auribus instillabis, Idem. Vulnus post tumorem apparens, aceto lauabis, & mox inspergies spongiam tritam, Tardiuus. Vermes etiam in auribus occides, spongia trita albo oui excepta & cataplasmatis instar applicata, Idem. Cynicus spasmus, id est caninus conuulsio in homine appellatur, oris præter naturam distentio, ita vt canis irati instar ringi videatur, quod ferè fit musculis ab altera parte remissis, Celsus oris distentionem, Auicenna torturam faciei vocauit. Si calor nimius palatum canis inusserit, butyrum melli commixtum in cibo dabis, Tardiuus. Eandem partem si durities aliqua vel cancer inuaserit, salem & myrrham teres, ac miscebis aceto, vt locum affectum perfrices, Tardiuus.

Anginam barbari squinantiam vocant, corrupto vocabulo à Græco synanche vel cynanche. Κυνάγχη morbus est canum καὶ ἀνθρώπων πνιγμὸς, Varinus: lege ἀνθρώπων πνιγμὸς ex Hesychio, id est hominum suffocatio. Quidam cynanchen interpretantur morbum faucium, à canibus quos infestat. Cynanche est præfocatio nocturna, humore crasso & tenace ad bronchum, id est arteriam delapso, maximè in pueris, Pollux: qui anchonen etiam (ἀγχόνην) purulentum abscessum inter epiglottidem & linguæ radicem interpretatur. Synanche (vt ait Pausanias citante Hermolao Barbaro) musculis qui sunt intrinsecus fauces, inflammatis oritur: sicut ijs qui extra parasynanche. Ad eundem modum cynanche fit, cum musculi gutturis interiores accenduntur: paracynanche, cum exteriores. Galenus tamen libro 4. de locis affectis cap. 5. & Prognost. 3. comment. 20. hoc discrimen reprehendit. Celsus aliter, tria enim facit anginæ genera: Synanchen, vel synanchen (ὑπὸ συνάγχην) parasynanchen. In primo nec tumor nec rubor comparet vllus, sed corpus aridum est, vix spiritus trahitur, membra soluuntur. In secundo lingua faucesque cum tumore intumescunt, vox nihil significat, oculi vertuntur, facies pallet, singultusque est. Illa communia sunt, æger non cibum deuorare, non potionem potest, spiritus eius includitur. In tertio, quod leuius est, tumor tantum & rubor est, cætera non sequuntur. Hippocrates & alij veteres, omnia mala quæ in gutture & faucibus accidunt, quas quidem spirandi comitatur difficultas, anginæ nomine appellant. Cynanche, id est angina interimit canes, Aristoteles, Pollux: Albertus addit intra secundum, aut tertium, aut quartum diem. Ego innumeros vidi canes angina affectos, quorum nullus euasit, Aug. Niphus. Quid dicam tussis, quid mœsti damna veterni? Gratius de canibus. Tussis clamosa, id est canina, Syluaticus. Tussis canum venationem, & custodiam indigentem taciturnitate maximè impedit. Ideo vt pastores oui tussienti per nares infundere

infundere consueuerunt, ita & cani inijcies, vini cyathi duos siue paulò minus, in quo dulces amygdalæ contusæ, ac mundæ, fuerint solutæ, Blond. Tardiuus pulegium maius in oleo, melle & vino coctum, cani deglutiendum offet. Anhelitus difficultas cani ingruit ab aëre crasso: quamobrem in aërem puriorem ducendus est: & nisi aëre mutato curetur, aures eius ferro perforentur, vt spiratio leuior fiat, Blondus.

Caninus appetitus dicitur apud Galenum De locis affectis, vbi canum more, aut nil omnino, aut praui affectātur cibi à mulieribus secundo aut tertio post conceptū mense. Sic grammatici quidam in Dictionarijs suis falso docent, & simul Galeno iniuriam faciunt. Nam ille De locis affectis libro 5. cap. 5 inter affectos oris ventriculi sic scribit: Constat quod etiam cittæ vocatæ mulieribus accidunt, vbi hæc particula affecta est. Quæ enim aut canum more, aut nihil omnino, aut malos cibos appetunt, ijs appetentiæ instrumentum læsum esse certum est, id vero os ventriculi esse demonstratum iam est, Hæc Galenus. Et licet inde cittam siue malaciam, aliquando à canino appetitu nihil differre iudicari possit, sæpe tamen ab eo differt: & mulieribus solum accidit. circa tertium gestationis mensem præcipue (vt Galenus scribit libro 1 cap. 7. de Sympt. causis.) quod non possit tum fœtus, vtpote imbecillus, quicquid ad vterum alimenti ratione fertur absumere. Sed de hoc affectu in Pica aue plura. Cæterum κυνώδης ὄρεξις, vel τὸ κυνωδῶς ὀρέγεσθαι, omnibus & varias ob causas accidit. In Græco ex textu Galeni De locis aff. verbis Græcis, ὅσαις γὰρ ὀρεγομέναις κυνωδῶς, ἢ μηδ' ὅλως ὀρεγομέναις, ἢ μοχθηρῶν ἐδεσμάτων ὀρεγομέναις γίγνεται: αὗται ταῦτα πάντα τὰ τῆς ὀρέξεως ὄργανα παθήματα τὰ ἴσα, &c. Ego sic legerim, ὅσοις γὰρ, vt referatur ad παθήματα, & ὀρεγομένοις in masculino genere vbique, quoniam non ad mulieres solum pertinent isti affectus, sed quoslibet homines: αὗται certe legi nulla construendi sermonis ratio patitur. Est igitur secundum Græcos medicos canina appetentia, contrarium amissioni appetitus malum. Qui enim sic laborant, plures appetunt cibos & ingerunt: quorum deinde multitudine grauitati, & assumptos cibos citra noxam ferre haud potentes, ad vomitum diuertunt. Postea rursus cibo se explentes, denuò ad vomitum reuertuntur, quemadmodum canes: vnde etiam malum hoc appellationem accepit, Aëtius lib. 9. cap. 21. Plura vide apud medicos. De bulimo in Boue dixi, capitis 8. parte x. Caninum appetitum à bulimo scite distinguit Cælius Rhod. initio libri 26. cum prius 25. 9. confudisset. In Hippocratis Aphorismum libro 2 Famem vini potio soluit, Galenus non quamlibet famem, sed caninā siue caninū appetitum intelligit: qua de re pluribus tractat Cælius 25.9. Sunt qui caninum prandium ad caninam appetitionem contra Gellium putent referendum, Cælius. Laphygmus dicitur eruditè canum & suum inexplebilis vorandi auiditas, inclinato vocabulo à verbo λαφύσσω καὶ λαπάζω, ἢ λαφύσσω id est sorbeo & deuoro, pro quo Itali quidam Slapare dicunt, Idem. Si quod os gulæ canis impactum fuerit, nasum apprehende & collum versus aliquandiu deprime: & oleum faucibus infunde vt excites tussim: tussiendo enim os sæpe excutitur: Aut oleum aquæ tepidæ infusum paulatim immitte in gulam canis, vt remollito laxatoque loco os cedat, Tardiuus. Si hirudines adhæreant gulæ canis, accipe quinque muscas illius generis quæ per æstatem ante equorum capita volitant (Galli racines vocant) ex his crematis nidorem canis ore excipiat, & hirudines cadent, Tardiuus. Alui in cane obstructæ remedia iam superius proposui. Vomitiones canis monstrasse homini videtur, Plinius. Canes cum morbo laborant, herba (aliâs herba) ingesta euomunt, atque ita purgantur, Aristot. De canaria herba vide in H. a. Cum redundantia canis vexatur, herbam in maceriis nascentem nouit, qua comesa, omne id, quo affligitur, cum multa pituita & bile euomit, sibique hæc vomitio salutem affert, sine vllius medici opera, quo ad expellendam bilem nihil ei opus est: rabiem hæc nisi tollatur, facit, Aelianus: Et rursus alibi. Cum autem vtrunq; ventrem exhaurire habent necesse, herbam dicuntur quandam comesse, cuius vi partim euomendo, partim deijcienda aluo superfluentes cibos eijciunt. Vnde Ægyptios aluos purgare didicisse ferunt. Si canes parcius neque crassis alimentis nutrias, non adigentur ad vomitum, Blondus. Si stomachus debilis fuerit, & cruditate ac vomitu laborârit, offa bouis in aceto cocta rodenda obijcies, Tardiuus. Ventrem fluentem sistet caseus vetus ac durus in cibo, item palumbes cocta & aspersa aceto, Tardiuus. Ad tormina ventris proderit cani, si coopertum igni admoueris: & gulæ eius inserueris aurum tritum oleo calido mixtum Tardiuus. Ventris tormina cum frigidis ex causis oriuntur, calidis iusculis, & potibus piperatis vincuntur, oleis etiam vel aliquo ex pinguibus oblatis. Forinsecus autem laudamus quodque linimentum calidæ virtutis, vt est oleum liliaceum, rutaceum, nardinum, & laurinum, ceratum dialtheæ, Marciaton, vel Agrippæ, & cineratis pannis dum circumq; voluitur curari poteris in frigidis affectibus: Tum etiam si per os euomuerit succum è ventriculo, curatur, neglectis præsidijs omnibus. Vana itaque erunt præsidia si virtus valida fuerit ad expellendum nocua Blondus.

Canes cum lumbricibus infestantur, herbam tritici comedunt, Aristot. segetem herbescentem depasti lumbricos expellunt, Aelianus. Podagra in canibus quanquam difficilis, non tamen incurabilis est. Pollux ex Aristotele. Perraro ex ea conualescunt, Aelianus. Lumbricos in ventre canis occides hoc medicamine, semen absinthij, cornu cerui, & lumbricos, arida tere & misce butyro aut melli, Tardiuus. Cani sanguinem per vrinam reddenti, remedium est, coriandrum in lacte & aqua coctum cum pauco oleo, & duabus libris lenticulæ, & quadraginta granis piperis contritis, quæ omnia commixta vt edat curabis, Tardiuus. Aut incuruatæ, si qua est tutela podagrę, Gratius de canibus. Podagra canum pedes extrorsum incuruat, Albertus. Augustinus Niphus canes duos podagricos se curasse scribit, nunquam tamen efficere potuisse quo minus post vnum aut ad plurimum duos cursus claudicarent, Podagra (Albertus addit calida) tentati pauci euadere possunt, Aristot.

Cum plantæ pedum canis ob terræ calorem feruidiores aut vstæ sunt, cinerem lixiuium (cendre passee) melli mixtum superilligabis. Plantas aut coxas propter laborem tumidas, excalo tepido inunge. Si pellis aut vngues à pede separentur, farinam aquæ mixtam insuper deligato: Aut cortices mali punici & salem conterito, & cum aceto feruefacito in olla, cui canis pedes immittes quàm ferre poterit calidissime: Aut gallas cum chalcantho contere ac misce aceto, eoque tepido medicamento canis pedes lauato, Tardiuus: Hi ferè canum morbi sunt, quos à scriptorib. memoratos inuenio: quanquam & alij plures eis contingere possunt. Nam vt (Gratius inquit) Mille tenent pestes, curaque potentia maior. Morbi latentes præter iam dictos, sola ignis calefactione & graminis esu curantur, Albertus. Reliqua canum vitia, sicut in cæteris animalibus præcepimus, curanda sunt, Columella. In Geoponicis Græcis libro 19. cap. 3. vbi de morbis canum tractatio desinit, adiectum est: Κρότωνας δὲ καὶ τὰ ἄλλα νοσήματα τῶν κτηνῶν δυσπαθῶς τὸ σῶμα ἐχόντων, θεραπεύσει τὰ ἐπὶ τῶν προβάτων εἰρημένα. Cornarius pro κτηνῶν, id est pecorum, legit κυνῶν, id est canum, & ita reddidit: Ricinos & alios morbos canum, corpus peius affectum habentium, curabunt ea quæ ad oues sunt relata: Andreas à Lacuna maluit vertere, Ricinos aliosque morbos pecorum, quæ infestantur ægrius aut difficilius, &c. Ego cum Cornario senserim, κυνῶν, id est canum

omnino legendum esse. δυσπαθὴς verò quamuis plerunque significet id quod natiuo quodam robore præditum difficulter à noxijs causis vincitur, videtur tamẽ hoc loco poni pro male affecto vt Cornarius vertit: nam in Grammaticorum Lexicis δυσπάθεια, κακοπάθεια exponitur. & δυσπαθεῖν, κακῶς πάσχειν.

Canem detenturus ne fugiat, butyro à capite vsque ad caudam illines, lingendumque butyrum dabis, aut humida arundine à capite vsque ad caudam eum mensurabis, Fronto in Geopon. Græcis: Vt ne canes domestici aufugiant, audio hac machinatione ac solertia retineri: eorum caudam primum arundine, quæ butyro sit oblita, dimetiuntur, deinde hanc eis ad lambendum concedunt: eo fit vt postcà tanquam ligati permaneant, Aelianus. Tardiuus alas tantum oleo illinendas scribit, vt à cursu impediantur. Canis sequetur te, si alterius canis secundam obligatam panniculo, ipsi olfaciendam dederis, Fronto in Geopon. Canes non allatrabunt, qui dentem canis nigri manu tenuerit, quamobrem fures & latrones eo vtuntur, Rasis. Et rursus, Non allatrabitur à canibus super quo dens canis suspensus fuerit. Videtur hæc superstitio ex Dioscoridis verbis non intellectis nata, quæ sunt: Ad præcauendum etiam vtuntur (morsi scilicet à cane rabido, ne in metum aquæ incidant, de quo proxime egerat) dente canino illius qui momorderit canis, folliculo ex aluta claudentes, & ex brachio suspendentes. Marcellus etiam in commentarijs addit, Dioscoridem sibi videri loqui de præcautione metus aquæ, non rabidi canis impetu: suum tamen (inquit) relinquatur legentibus iudicium. Constantinus in libello de incantatione, contra morsum canis amuletum facit, citans Dioscoridem. Præcipiunt quidam, vt qui velit se à cane sectari, ranam obijciat coctam, Varro. Cor canis si quis secum habuerit, canes ei molesti non erunt. Sextus. Costa ben luce scribit, si quis cor canis supra se habuerit, non morderi à canibus: sed quamuis accesserint & olfecerint eum, statim refugere, Albertus. Blondo non satis videtur secum habere, aut supra se canis cor, sed idem vorandum, aut (quod præstantius sit) tritum bibendum suadet furibus & illis qui noctu ad amores suos accedunt, sic à nullo cane allatrandis: quod furibus (inquit) & amantibus credendum dimittimus. Ego quisquis hæc credit, non caninum duntaxat habere cor, sed totum esse canem credo. Sed Blondum fefellit, quod cor canis potatum, pro portatum, vt ego conijcio, apud Aesculapium legitur. Canis latratum auertit, linguam canis in calceo subditam pollici portare, Plinius lib. 29. Item ex secundis canis membranam habere, Plin. lib. 30. Et cor canis siccum (secum) habere vel linguam eius summam positam sub pollice pedis, Sextus. In sinistra manu tenere linguam in panno ligatam, canes obmutescere cogit, Kiramides. Leporis fimum vel pilos tenere, Plin. lib. 30. Mustelæ viuentis caudam abscissam in pede portare, sicut dictum est de lingua canis. Plinius lib. 29. Rana viua data in offa, Plinius lib. 32. Hæc omnia ad cohibendos canum latratus, ex Plinio, Sexto, & Kiramide ab Aggregatore citantur. A quo hæc etiã canes fugantia recensentur, Cor canis portatum, Plin. 29. sinistra manu portandũ Kiramides addit: aut lingua eius in panno ligata, Kiramid. Corpus inunctum lapathi & cyclamini succo, Thessalus. Nigidius fugere tota die canes conspectum eius, qui è sue ricinum euellerit (& adalligatum gestauerit nimirum) scriptum reliquit, Plinius. Canum morsus auertentia, cap. 7. recensebimus.

D.

Canis cęteras rationis expertes animantes cum aliis dotibus excellit, tum quod homines à quibus alitur potissimum, amet, agnoscat, eisque seruiat. Impetus canum & sæuitia mitigatur ab homine considente humi, Plin. Clementis & excelsi simul ingenij significationem canes præbent, statim vt se demisit is quem petunt, ardorem remittentes. Notum est illud Homeri Odysseæ ξ. Οἱ μὲν κεκλήγοντες ἐπέδραμον, αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς ἕζετο κερδοσύνῃ, σκῆπτρον δέ οἱ ἔκπεσε χειρός. Neque enim qui humi se deijcit ac speciem supplicis præfert, amplius inuadunt, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Naturale præsidium est ad auertendos canes, sedere, & baculum dimittere, ne possint insidias suspicari canes, Homeri Scholiastes. Aelianus in animalium historia canum ratiocinatione quadam ac dialectica vti scribit. Venatica enim canicula quædam, inquit, cum leporis qui nusquam videbatur vestigijs insisteret, eaque perscrutando ad fossam peruenisset, dextrúmne potius an læuum ad fossam iter ingrederetur dubitando aliquantisper hærebat: At vbi re perpensa neque hac neque istac leporem abijsse secum conclusisset, cum nulla per fossam vestigia apparerent, transilijt. Eadem de re Plutarchi quoque verba adiungam ex libro Vtra animalium, &c. idque eò libentius, quoniam eadem opera dialecticos ille refutat. Dialectici igitur, inquit, canem quoties ad ista venit viarum diuerticula multifida, eo quod ipse e pluribus disiunctum vocant argumentationis genere vti, & hoc pacto apud se constituere dicunt, aut hàc fera abijt aut isthac, atqui neque hac neque isthac, illac igitur vt abierit reliquum est: eamque ad rem nil sensum quàm apprehensionem nudam conferre: rationem vero & sumpta, & è sumptis ipsam mox conclusionem efficere. Atqui isto quidem dialecticorum testimonio falso nimirum & adulterino canis non eget. Nam sensus ipse, quà elapsa fera sit, ex ipsius vestigijs & cursu deprehendit, valere longum iam disiunctis quàm coniunctis istis Dialecticorum dicens. Alia tamen studia sunt illius, quæ & opera innumerabilia, quæ visu nullo, sed nec olfactu, ratione verò sola, sola mente cum fieri tum deprehendi certum est, è quibus æstimari naturam canis licet. Canes animosæ, amatrices, & assentatrices sunt, Aristot. Canem maxime omnium animalium hominis amantissimum dicunt. Cum homini occurrit, eum declinat, reuerentia quadam & pudore ductus, cum vero iniuria affectum hominem ab alia fera perspexerit, tum ei auxiliatur, Aelianus. Soli dominum nouere: & ignotum quoq; si repente veniat, intelligunt: Soli nomina sua, soli vocem domesticam agnoscunt: Itinera quamuis longa meminere, Plin. Nihil sagacius canibus: plus enim sensus cæteris animalibus habent: Nam soli nomina sua cognoscunt, recognoscunt dominos suos & diligunt, & eorum tecta defendunt, ac pro dominis suis se morti obijciunt, Isidorus. Discernit canis dominum suum ab extraneis: nec eos quos insectantur odit: sed pro eo quem amat æmulatione solicitoque amore ductus inuigilat, Author obscurus. Sibilo vocem domini plerique dignoscunt. Venetijs canis quidam in medio fori post triennium agnouit suum dominum, Blondus. Bestias & fures latratu produnt. Sunt qui peculiare quoddam genus esse canum scribant, quod odoratu fures deprehendat, & à cæteris hominibus implacabili odio discernat, Author obscurus. Fidelissimi ante omnia animalia homini canes atque equi, Plin. Hinc est quod canem illum maximè probant, qui verberibus quantumcunque afflictus, non fugit: sed etiam repulsus, mox ad domum vertitur, ceu veniam petens, quamuis innocens, Blondus. Impartitæ alimoniæ memoriam seruat, gratiamq; refert, Ambrosius. Maximè omnium animalium canes defixis oculis deorum simulacra intuentur, Aelianus. Qui paruam & planam (μικρὸν μέτωπον) habent frontem, stolidi iudicabuntur, eò quod caninam referant frontem.

Quibus

Quibus frons quadrata est, & pro faciei portione mediocris, magnanimi, ob similitudinem leonis. At quibus corrugata ac veluti nubila (συννεφὴς) pernicaces ac duri, αὐθάδεις, à taurina forma: contra quibus serena & exporrecta, assentatores, ab affectu frontem huiusmodi reddere consueto. Hoc sanè in canibus manifestum est, quod assentantes frontem exporrigant, &c. Aristoteles in Physiognomicis: vbi textum Græcum mutilum quomodo expleuerim, partim ex ipso sensu, & sequentibus verbis Græcis: partim ex veteri translatione Latina, qui nostra cum Græcis contulerit, animaduertet. Hoc notandum κόλακας & αὐθάδεις ab Aristotele opponi, & oppositis in fronte signis cognosci, quæ sunt γαληνὸν & συννεφὲς. Adamantius αὐθάδεις indicat illos qui habeant μέτωπα κατηρεφῆ, melius per rhô: & forte συννεφῆ, legendum: sin minus, ea tamen vtriusque significatio fuerit: licet Cornarius pro κατηρεφῆ altas reddiderit, quod non placet: quanquam κατηρεφὴς Varinus ὑψηλὸν exponit: μέτωπα verò ὑψηλὸν iam antea ac Adamantio nominatum erat. In hoc tamen probo Cornarium quod ibidem μέτωπα τετμημένα, id est frontes explanatas legit, non πεγραμμένα vt Parisiensis æditio habebat. Exporrectæ fronti, tum συννεφῆ tum ῥυσσὴν, id est nubilam & rugosam opponi iudicio, sed diuersa ratione. Cætera ad physiognomoniam à cane sumpta, vide infra in H. d. Glaucam citharistriam à cane amatam fuisse audio: alij dicunt non à cane, sed ariete: alij ab ansere: Apud Solos Ciliciæ populos puerum, cui nomen erat Xenophon, canis amauit, Aelianus, ex quo Cælius descripsit 13. 12. Atqui Plinius non à cane, sed ab ansere amatam scribit Glaucem Ptolomæo regi cithara canentem: quam eodem tempore, inquit, & aries amasse proditur: Item ab ansere amatum Arigis puerum Olenum: facile quidem κυνὸς pro χηνὸς scriptum, vel contra. Vide in Ariete d. Iam vero caniculum Siculum adulteris infestissimum fuisse auditione accepi. Cum adultera mulier coniugem suum peregre redire audisset, illum qui cum ea stupri consuetudinem haberet latebras bene penitus, vt ipsa putabat, occultauit: verum etsi ex seruis non lautissimi modò, sed & ianitores pecunia corrupti, cum dominam ad occultationem adulterij iuuabant, tum adultero confidentiam ad inferendum stuprum afferebant. Tantum tamen huic mulieri hæc astutia absfuit ad præcauendum, vt certe perparuus canis partim locum illum, quo adulter abdebatur allatraret, partim pedibus fores constupratoris receptatrices eousque conuellere adoriretur, domino vt non mediocris terror inijceretur, ex eoque suspicaretur ibi malum aliquod latere. Quare fores effregit, adulterum comprehendit, qui eo animo cinctus gladio noctem expectabat, vt primo dominum domus interficeret, deinde vero, quam antè dixi, vxorem duceret, Aelianus. Canis animal est adeò docile, vt ad varios ludos instituti possit. Mire valet ingenio: & per quandam disciplinæ ac obedientiæ formulam, timidus solicitusque expectatione suspendi solet, donec ad peragendi licentiam signo mittatur, Author obscurus. Qui canes aut catulos domant ac erudiunt, obsequentes delinimento aliquo demulcent, reluctantes virga compellunt, Blondus. Franciscus Marchio Mantuæ, parens Federici Ducis, comprehensam vocem habens, morbi defectu, instruxerat canem, vt vocaret quem volebat ex curialibus. is tandem vtebatur cane, in aduocandis hominibus quos præcipue desiderasset, quemadmodum quis vtitur officio optimi serui, Blondus. Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. scribit, se non debere præterire eam canis disciplinam, quam ipse Romæ spectasset. Mimi docentis nimirum fabulam, in qua varia & multiplex persona agebatur, non modo appositè canis alios subiectos affectus imitatione consecutus est: sed etiam cum veneni (quod quidem tanquam mortiferum poëmati subiectum esset, veruntamen tum duntaxat vim conciliandi somni haberet) in eo ipso cane periculum fieret: is panem, ad quem venenum admistum esset, sumpsit, & deuorauit, ac quàm mox præ se trementis & ebrietate oppressi, animoque deficientis similitudinem speciemque gessit, ac nimirum se tandem ad terram abijciens, tanquam mortuus, humi stratus iacuit, seque huc & illuc, vt fabulæ ratio ferebat, trahendum permisit, atque etiam cum ex dictis & actis intellexit tempus esse excitandi (surgendi) sese sensim primum tanquam ex arctissimo somno experrectus mouit, & alleuato capite aspexit, deinde illinc surrexit, simul & ad eum quem oportebat, & necesse erat cum gaudio profectus est, vt omnium sanè spectatorum, & ipsius Cæsaris (nam aderat Vespesianus senex in Marcelli theatro) admirationem & assensionem commouerit. Anno 1043. apparuit quidam ex regione Italorum, nomine Andreas, per villas discurrens, habens canem rufum, & cæcum, qui iussus ab eo fecit miranda: cùm enim staret in foro, & turba in circuitu adesset, clam eodem cane deferebantur annuli aurei, argentei & ferrei, & ponebantur in terra, quos ille cooperiebat, ipsoque præcipiente canis tollebat & vnicuique suum dabat: similiter & diuersorum imperatorum numismata mixta porrigebat per nomina, turba etiam astante interrogatus ostendebat fornicarios, auaros Vnde quidam dicebant quòd spiritum Pythonis haberet, Abbas Vrspergensis. In Ibissibur regione Tartariæ sunt canes qui currus trahunt & onera ac sarcinas in itinere portant. Schiltbergerus Monacensis. Canes si excidantur, cessant à relinquendis heris: nec ad custodiam aut venationem deteriores fiunt, Xenophon de institutione Cyri libro septimo. Inter canes cibi nulla est societas, vt persæpe de osse inter se sic lacerent & distrahant: quemadmodum de Helena Paris & Menelaus. Solos verò Memphiticos canes in medium auditione accepi rapinas proponere, & communiter viuere, Aelianus. Nonnunquam canis & lupus aliqua societate amica confœderantur, adeo vt & ipsi fures nocte pariter caulas ingrediantur. Ex lib. de nat. rer. Canes hyæna capit vomitionem hominis imitando, Aristoteles. Hyænam traditur vomitionem hominis imitari ad sollicitandos canes, quos inuadat: præterea vmbræ eius contactu canes obmutescere, Plinius. Hyænæ linguam si quis manu teneat, contra canum impetum maximam cautionem habebit, Gillius. Pellis hyænæ canes fugat ante portam suspensa, Kiramides. Mirum est & tamen verum fidibus lupi agninas malè obstrepere, quod idem contingit neruis canis & agni, Cardanus. Canis quando est percussa lapide non tam illum appetit qui se icit, quàm illum eum ipsum lapidem quo ipsa icta est. Non. Marcel. Odor ex argentifodinis inimicus omnibus animalibus, sed maximè canibus, Plinius.

E.

Canum, sicut ait Cicero, tam fida custodia, tamque amans dominorum adulatio, tantumque odium in externos, & tam incredibilis ad inuestigandum sagacitas narium, tanta alacritas in venando, quid significat aliud nisi se ad hominum commoditates esse generatos? Sed de canum sagacitate, ac venatione, hominumque & ædium & pecorum defensione, postea dicam per singula canum genera. Dominorum vsui canes seruire, & res domesticas his planè sciunt administrare: & pauperi satis ad famulatum est, vnum possidere canem, Aelianus. Canes diuersi generis feris nostro tempore non miscentur. Pares iungendi sunt paribus: Et admittendi

 qui pri-

qui primi lasciuierint, Blondus. Catulorum caudas post diem quadrigesimum, quàm sint ædliti, sic castrare conuenlet: neruus est, qui per articulos spinæ prorepit, vsque ad vltimam partem caudæ: is mordicus comprehensus, & aliquatenus eductus abrumpitur: quo facto neq; in longitudinem cauda fœdum capit incrementum, & (vt plurimi pastores affirmant) rabies arcetur letifer morbus huic generi. Columella. Equis & canibus curatores illos præfecit Cyrus, quos existimabat reddituros hæc pecora ad vsum suum quàm optima, Xenophon. Canis fimum cum vrina putidissima miscetur, & funditur circa plantas aut semina, quæ à pecore tangi nolis, Democritus in Geopon. Fera omnia animalia cicurantur; si statim vbi nata sunt lacte humano lactentur à muliere, aut quod facilius est, canino. Sic etenim feles discunt amare dominum, nec secus ac canes blandiri illi atque eum comitari, Cardanus. Ex canino fimo gluten quoddam faciunt, qui profitentur artem coriariam, ad glutinãdas pelles, Blondus. Canum intestina si murmurauerint pluuiam significat. Canis volutans se in terram venti magnitudinem significat: in dextram coxam procumbens, tempestatem arguit, Incertus. 17.

F.

Quid loquar de canibus, quos iuuenes ac pingues, & potissimum cum fuerint castrati, apud quasdam gentes frequentissime mandunt, cum multi sint qui pantheris vescantur? Galenus libro 3. de aliment. facult. Canum & vulpium carnem nunquam equidem gustaui, nec sanè gustare vnquam fui adactus, neque in Asia, neque in Græcia, neque in Italia: aiunt tamen hanc quoque mandi: conlectare tamen possum vim ei inesse carni leporum similem. Nam canis, & vulpes, vt summatim dicam, temperamento sunt sicco, Galenus de attenuante victu. Plura de cane dici sogunt priscorum mores: Catulos lactentes adeò puros existimabant ad cibum, vt etiam placandis numinibus hostiarum vice vterentur his. Genito mane catulo res diuina fit, & in cœnis deûm etiam num ponitur catulina: Adijcialibus quidem epulis celebrem fuisse, Plauti fabulæ indicio sunt, Plinius. Catulinam carnem esitauisse, hoc est, comedisse Romanos Plautus in Saturione refert, Festus. Petrus Martyr Oceanicæ decadis primæ libro 3. insulam quandam in nouo orbe esse scribit, in qua canes non latrabiles, aspectu fœdissimi, hœdorum instar comedantur. Tartari equos & canes comedunt, Paul. Venetus. In regione Tartariæ Ibisibur dicta canibus vescuntur, Scitbergerus Monacensis libro 3. de suis peregrinationibus. Rapacium omnium carnes declinant ad siccitatem generatiuam in corporibus bilis atræ: peiores earum lupinæ & caninæ, Rasis. Corsicæ insulæ accolæ cum catulis paruis non solum cicuribus sed etiam agrestibus vescuntur, iracundi sunt, crudeles, infidi, audaces, prompti, agiles, robusti. Talis enim est natura canum, Cardanus. Constat in Cozumella & Lucatana atque alijs insulis, canes altiles haberi ad vescendum: quos latratum vllum edere negant, Scaliger. Cynamolg Indiæ populi canes mulgent & lacte vescuntur, vt infra dicemus in Canibus diuersis. Adhuc non videntem catellum si edas, nullum senties dolorem, Sextus.

G.

Præcordia vocamus vno nomine exta in homine, quorum in dolore cuiuscunque partis, si catulus lactens admoueatur, apprimaturque his partibus transire in eum morbus dicitur, idque exenterato perfusoque vino deprehendi, vitiato viscere illo quod doluerit hominis, & obrui tales religio est. Hi quoque quos Melitæos vocamus, stomachi dolorem sedant applicati sæpius: Transireque morbos ægritudine eorum intelligitur, plerunque & morte, Plinius. Plinio subscribit Serenus capite de præcordijs sanandis, inquiens, Quin etiam catulum lactentem apponere membris Conuenit, omne malum transcurrere fertur in illum, Cui tamen extincto munus debetur humandi, Humanos quia contactus mala tanta sequuntur, Et iunctus vitium ducit de coniuge coniunx. Idem remedium Marcellus Empiricus ex Plinio, vt videtur, descripsit, cap. 21. Et Plinius ipse rursus alibi, Sunt occulti (inquit) interaneorum morbi, de quibus mirum proditur: si catuli priusquam videant applicentur triduo stomacho maxime ac pectori, & ex ore ægri succum lactis accipiant, transire vim morbi, postremo exanimari, dissectisque palam fieri ægri causas. Mori, & humari debere eos obrutos terra. Catulus vel columbus viuus dissectus per spinam supra caput mulieris melancholicæ vel desipientis impositus, iuuat, Amatus. Spleni dolenti quidam incisum fissumque catulum imponunt, Sextus. Idem aduersus omnem dolorem remedium describit, si quis nondum videntem catulum edat. Ad comitales: catulus lactens sumptus abscisso capite pedibusq; ex vino & myrrha, Plin. Ad lienosos cum prædurо tumore: Venatorij canis catulum aridum tritum modico nardo adiecto ieiuno exhibe, Galen. Eupor 2. 40. Mulier quæ aliquando prægnans fuit & postea sterilescit, interim dum curatur edat catulos coctos & polypum in vino dulci coctum, Hippocrates. Aduersus rabiem, necantur catuli statim in aqua, ad sexum eius qui momorderit, vt iecur crudum deuoretur ex ijs, Plinius. Contra malidem humidam equo infunditur, per os, prisana ex auena percolata, cui incoctus sit κύων κατοιβι@ bene purgatus & depilatus: sin minus, gallina, ὄρνις, Hierocles. Mulier cui stomachus vteri non rectus fuerit, sed vel retro vel in latus auersus, &c. vnde menses non recte perfluunt, nec concipit, edat catulos pingues percoctos & polypum in vino dulcissimo coctum & de iusculo bibat, Hippocrates in libro de sterilibus. Aqua ex catulis destillata prohibet renasci pilos, And. Furnerius. In Leonelli Fauentini libro de curandis morbis, capite de paralysi, vngenti catulini, vt vocat, descriptionem istam reperio: Catelli subrufi exenterati in aqua decoquantur donec ossa separentur, & in superficie prorsus nuda appareant: deinde refrigerato vase in quo bullierunt, quod liquatum est (intelligo pingue supernatans) colligi debet, & inde inungi spina dorsi, & membra resoluta. Catulos viuos in oleo decoxit vt equo suo arthritico mederetur, sed & homini vtilissimum expertus est Alysius. Cibarium in Antidotario virili vnguentum chinarium (ex cynarijs) à catulo canis dictum, Syluaticus. Vermiculus (sub lingua scilicet) canis rabidi in collo suspensus, sanat morsum à cane rabido, Sextus. Aliqui morsis à cane rabido vt à pauore aquæ tuerentur, vermem è cadauere canino adalligauêre, Plinius. Sanguinis ricini euulsi cani, psilothrum est. Plinius: Alij ipsum canis sanguinem psilothrum faciunt. Canis cinere ex oleo illito supercilia nigrescuut, Plinius. Aduersus vrinæ incontinentiam Magi verrini genitalis cinere poto ex vino dulci, demonstrant vrinam facere in canis cubili, ac verba adijcere, ne ipse vrinam faciat vt canis in suo cubili, Plinius. Destillationes sedat canina cutis cuilibet digito circumdata, Plinius. Corrigio canino (alibi etiam in genere

genere neutro vtitur) rudi nec vnquam vincto, quilibet digitus in quauis manu ligatus, remedium destillantibus naribus præstat, Marcellus. Corrigiam caninam ter collo circumdatam remedio esse tradunt aduersus anginam, Plinius: mire anginam releuat, Marcellus. Ad capitis dolorem pluribus semperque prodest, limacis inter duas orbitas inuentę ossiculum per aurem cum ebore traiectum, vel in pellicula canina adalligatum, Plin. Corrigia canina medius cingatur qui dolebit ventrem, statim remediabitur, Marcellus. Podagricis multis profuit ad corpus (id est ita vt tangatur cutis) in duplici calceo pellem caninam habere, Scribonius. Neruosa caro canis pota, aduersus canis morsum laudatur, Blondus: Aesculapius ficum adijcit: Ego non neruosa, sed rabiosi canis cato legere malim. Saliuntur carnes canum qui rabidi fuerunt, mortis à cane rabido in cibo dandæ, Plin. Propagotas pro epilepticis celebrat carnem catulorum: Cæl. Aurelianus. Caninus sanguis commodè ab his bibitur, quos efferata in rabiem bestia momorderit: contra epotum toxicum auxilio est, Dioscorides. Sanguine canino contra toxica nihil præstantius putatur, Plinius. Sanguis canis nigri illitus (respersus, Plinius) omnibus parietibus domus in qua est maleficium, tollit, Author obscurus. Dioscorides Parabilium libro 2. sanguinem catelli cum oxycrato potum, ictericis & hydropicis vtilem facit. Contra toxica, Sanguis poterit prodesse caninus, Serenus. Torminosi sanguinem canis bibant, mirè sanantur, Sextus: Alij ex Aesculapio hæc verba citantes, tremulolos legunt: & Blondus etiam tremori conferre haustum sanguinem caninum scribit. Scabiem curat ante omnia sanguis caninus, Plinius. Auicenna Galenum citat qui scripserit sanguinem canis pilos euulsos renasci prohibere: Plinius non canis, sed ricini cani euulsi sanguinem psilothrum esse meminit. Canino sanguine parietes domus aspersi, ab omni purgantur maleficio, Arnoldus. Sanguis canis ad orthopnœam equi Absyrtus. Canis adeps cum oleo vetere & succo absinthij auribus (moderatè, Sextus) instillata, quacunque ex causa exsurdatas aures, miro modo reparare creditur, Marcellus & Sextus. Canis adeps cum absinthio & oleo vetere grauitatem aurium sedat, Plinius. Canis adeps podagram & aurium dolorem sanat, Aesculapius. Lendes tolluntur adipe canino Plin. Caninum adipem cum alumine scisso fabæ magnitudine, ad vrinæ incontinentiam prodesse tradunt, Plin. nisi quis potius ad hydrocelicos referat: non satis distincte enim de his vitijs eo in loco agit Plin. Sed malim ad vrinam cum Marcellus quoq; sic scribat, Vrinam continet lac caninum, & adeps eius cum alumine datus, ita vt si. fabæ magnitudine globulus qui datur.

Medullam canis ex vino vetere subige, & emplastri modo impone condylomatis, potenter ea sanabis, Marcellus. Pilos caninos panno adalligant capitis doloribus, Plinius. Quidam vt tuerentur à pauore aquæ, in morsu canis rabidi, pilos de cauda canis combustos insuere vulneri, Plinius. Pili canis in vulneribus quæ canis homini inflexerit, applicati, & sanguinem compescunt, & vulnus defendunt quo minus vlcus rabidum fiat: debent autem mox ab inflicto vulnere adhiberi, Blond. Pilus ex toto nigri canis adalligatus epilepticos iuuat, Constantin. de incantatione. Ossibus fractis medetur caninum cerebrum linteolo illito superpositis lanis, quæ subinde suffunduntur ferè quatuordecim diebus, solidat, Plinius. Infandum dictu cunctis procul absit amicis, Sed fortuna potens omen conuertat in hostes, Vis indigna nouo si sparserit ossa fragore, Conueniet cerebum blandi canis addere fractis, Lintea deinde superque inducta nectere lanas, Sæpius & succos conspargere pinguis oliui, Bis septem credunt reualescere cuncta diebus, Serenus. Idem remedium apud Sextum legitur, qui addit, Fractura autem debet solida alligatione vti. Glaucomata dicunt magi cerebro catuli septem dierum emendari, specillo dimisso in dextram partem, si dexter oculus curetur: in sinistram, si sinister, Plinius. Caluaria canis finditur, & si dexter oculus laborat, in dexteriorem partem specella demittitur: sin sinister, sinistram, Sextus. Marcellus glaucomata efficacissimè detergi scribit, si catello dierum septem, caput viuenti diffindatur, & de dextra parte cerebri oculus dexter, de sinistra sinister, intincto illic specillo inungatur.

Summa vis in canini capitis cinere: excrescentia omnia spodij vice erodit ac persanat, Plinius. In vlceribus genitalium spodij vim superat, Marcellus. Canis non rabidi caput combustum, & idem cinis in cancerosa vulnera aspersus, sanat, Plinius. Caput canis à fronte superius combustum tritum, si superfundatur oleum rosaceum, & accuratè teratur, fiatque emplastrum ex eo super vlcera capitis, desiccat ea, Rasis. Albertus Galenum citat, quod caput canis combustum, oleo infusum, & sepo canis eiusdem, desiccata vlcera capitis & scabiem, Albertus ex Rasi. Ambustis canini capitis cinis medetur, Plinius. Cum vulnere canis afficitur, cinerem capitis canis vulneri supersparges: aut sal tenuis torrefactus cum pice liquida imponatur. Capitis canini cinis à cane rabido morsos persanat, Sextus: vel caput vstum tritumque, Aesculapius. Sed certiora super eodem remedio Plinij verba sunt, In canis rabidi morsu (inquit) tuetur à pauore aquæ capitis canini cinis illitus vulneri: Oportet autem comburi omnia eodem modo, vt semel dicamus, in vase fictili nouo argilla circumlito, atque ita in furnum indito: Idem & in potione proficit: Quidam ob id edendum dederunt. Vpupæ cor in lateris doloribus laudatur, & cochlearum cinis in ptisana decoctarum quæ & per se illinuntur: canis rabiosi caluariæ cinis potioni inspergitur, Plinius. Medetur testibus farina ex ossibus canini capitis sine carne tusis, Plinius. Caluaria canis trita & imposita, tumores testiculorum mire sanat, Sextus. Tetris testium vlceribus & manantibus auxiliantur canini capitis recentis cineres, Plinius. Canini capitis recentis exusti cinis veretri vel testiculorum rabidis & humidis vlceribus inspersus, cut cum aceto adpositus, adeò prodest vt spodium & vtilitates eius, in hisce curationibus vincat, Marcellus. Sedis vitijs efficacissimus est canini capitis cinis, Plinius: Ficus qui in ano nascuntur, aspersus sanat, & rhagades & omnem spurcitiam, Sextus. Rhagadas adspersus adiungit, Marcellus. Si pili in caudis equorum defluant, capitis canini cinerem, loco prius butyro inuncto, insperges, Pelagonius. Reduuias & quæ in digitis nascuntur pterygia, tollunt canini capitis cinis aut vulua decocta in oleo, superillito butyro ouillo cum melle, Plinius. Idem cinis appositus pterygia quæ nascuntur in digitis, vrit, & cicatrices tollit, Sextus. Omne iumentum (κτῆνος) morbo aut peste afflictum, si caput caninum vratur & fumum reddat sub capite eius, leuatur, Absyrtus. In mulso medetur morbo regio, Plinius. Rabidi canis caput contusum & commixtum cum vino, potatum mire sanat morbum regium, Sextus. Dentium doloribus, vt magi narrant, medetur canum qui rabiem præferunt, capitum crematorum cinis sine carnibus, instillatus ex oleo Cyprio (lege cyprino) per aurem cuius è parte doleant, Plinius. Hemicranij dolorem & refrigerationem sanantia: Canis mortui inferiorem capitis partem, radens capillos, parti dolenti impone & sanabitur, Nicol. Myreptus. Aliud, canini capitis ossicula sublata ad hemicranium appende. Et si dextera pars dolet, adijce os sinistrum: si verò sinistrum, dextrum, Idem. Aliud, canis caput comburito, & cinerem eius cum aceto sufficienti excipe, Idem. Cinis canini

capitis ad vlcus in dorso vel latere equi, Hippiatt. cap. 26. Sordes aurium canis cum vino mixtæ, statim inebriant, Albertus ex Rasi. Apud ipsum tamen Rasin legimus, Si vinum in quo infusi fuerint alkarden, id est ricini propines alicui, inebriabis. Sordes aurium canis, si eis perunctа licinia (ellychnia nimirum) de gossipio nouo in crucibulo (vase testaceo) viridi extendantur cum zambac (oleo Albertus) puro, ijs accensis, capita præsentium canina (calua, Albertus) videbuntur, Rasis. Magorum quidam ricinum ex aure sinistra canis omnes dolores sedare adalligatum tradunt, &c. Vide in Ricino. Caninus dens sinister maximus, circumscarificato eo qui doleat, medetur, Plinius. Colluunt dentes dolentes caninis dentibus decoctis in vino ad dimidias partes, Plinius. Cinis eorum pueros tardè dentientes adiuuat cum melle: fit eodem modo & dentifricum, Plinius. Dens canis combustus & cum melle tritus, gingiuas reprimit, vt dentes sine dolore crescant, Sextus. Dens inde contactus cito emittitur, Aesculap. Puluis dentium canis, dolores dentium & gingiuas curat, Aesculap. Ad dentium dolores è frigiditate, suffito canis mortui dentem, ita vt fumus inde progressus ore excipiatur: post verò ipsum dentem vstum & modico aceto tritum, calidum ore retinendum præbe & dolore liber erit. Aëtius 8. 28. Dentem canis accipito, & in ignem conijce, suffitumque facito: vt enim iste crematur, ita dentes confirmat, Galen. Eup. 2. 12. Ad dentes dolentes, mirifice facit dens caninus vstus & tritus, deinde cum aceto coctus & ore retentus Archigenes apud Galenum. Si infantium gingiuæ canis dente conterantur (affricentur) citius euocantur dentes lupino dente (quam si lupino dente perfricarentur, vt ego interpretor,) Blondus. Dentem canis combure, & cinerem eius in vini hemina decoque, & ex eo gargarizet cui dentes dolent, sanabitur, Sextus. Dens canis combustus & tritus impositus, gingiuas (aliâs tumorem gingiuarum) sanat, Sextus. Idem cicatrices oculorum extenuat, Aesculapius: Blondus puluere dentium canis contacta cicatricum (simpliciter) signa, pelli scribit, in quo cum et rasse puto, vt in permultis etiam alijs, quod veterum verba attinet: de re ipsa enim non disputo, quanquam & hoc ridiculum est cicatricem solo contactu tolli. Molares dentes canis rabiosi qui momordit hominem, in corio alligati brachio, canis rabiosi morsum amoliuntur, Serapio citante Syluatico, vide supra in c. circa finem. Canis nigri dentem longissimum in quartannis adalligari iubent, Plinius. Dentes canini suspensi supra ictericum, conferunt, Rasis. Canis lingua lambendo & sua & aliena tum vlcera tum vulnera curat, supra dixi capite 3. Vulnus si simplex & paruum fuerit, canis lingua lambendo, & natali saliuæ succo emendat, Blondus. Vermes qui sub lingua rabidi canis inueniuntur, excisos & circum arborem sterilem ter latos & datos, qui ab eo morsus fuerit, sanabitur, Sext, Est limus saliuæ sub lingua rabiosi canis, qui datus in potu fieri hydrophobos non patitur, Plin. Canis rabidi id quod sub lingua habet acceptum & potatum cum aqua calida, vel ex vino, mirifice sanat hydropicos Sextus: lege hydrophobos ex Plinio: quos non sanat, sed tales fieri prohibet.

Si sumas de coagulo catuli parui & conficias cum vino, dissoluit colicam solutione leui. & alleuatur æger eadem hora qua biberit, Rasis. Vomitus canum illitus ventri, aquam trahere promittitur, Plinius. Vomitum canis hydropico super ventrem pone, statim incipit per secessum aquam emittere, Sextus. Aduersus aquæ metum multò vtilissime iecur eius, qui in rabie momorderit, datur, si possit fieri, crudum mandendum: si minus quoquo modo coctum, aut ius incoctis carnibus. Plura vide infra circa finem remediorum ad morsos à cane rabido, vbi de metu aquæ. Maculas in facie, œsypum cum melle Corsico, quod aspertimum habetur, extenuat: item scobem cutis in facie cum rosaceo impositum vellere: Quidam & butyrum addunt. Si vero vitiligines sint, fel caninum prius acu compunctas, Plinius. Marcellus Empiricus idem remedium describit, sed variat in quibusdam, proinde verba eius apponam: Oesypum (inquit) cum melle Corsicano tritum & appositum, abolet de facie omnes maculas, quidam & butyrum addunt. Si vero & vituli fimus & fel caninum misceantur, medicamen vtilius erit, ita vt pariter temperata omnia decoquantur, Hæc Marcellus. Quod autem vituli fimus etiam æstates & discolorem cutem emendet, ex Plinio annotauimus in Vitulo: proinde dubito Marcelli ne an vulgatorum Plinij codicum lectionem præferam. Fel canis cum melle curat oculos, Aesculapius. Felle catelli dierum septem oculi ex melle inuncti, cito à leucomate liberabũtur, Marcellus. Suffusionem oculorum canino felle malebat quàm hyænæ curari Apollonius Pitanæus cum melle: item albugines oculorum, Plinius. Fellis aut lactis canini scrupulum vnum, & mellis optimi tantundem miscebis, conteres, & in strigili calefacies, & auriculæ infundes, & lana obcludes: Nihil potentius neque certius hoc medicamine, etiamsi intrinsecus cancerauerint aures, Marcellus. Podagras lenit fel caninum, ita ne manum attingatur, sed penna illinatur, Plinius. Fel canis aquatici aut canis rabidi lentis magnitudine sumptum, septem diebus interficit, quibus superatis esse potest salutis spes, Bertrutius. Fel canis nigri masculi amuletum esse magi dicunt domus totius suffitæ eo purificatæue contra omnia mala medicamenta, Plin. Fel in cànis masculi nigri domui aspersum, dæmonem oppugnat ne maleficum damnum inferat, Arnoldus. Splen canis in vino potatus, splenem sanat, Sextus. Caninus lien si viuenti exprimatur, & in cibo sumatur, lienis dolore liberat. Quidam recentem superalligant. Alij duorum dierum catuli ex aceto scillitico dant ignoranti vel herinacei lienem, Plinius. Caninus splen recens supra splenem hominis imponitur, dicente eo qui adponit, remedium se spleni facere, postea splen intra parietem dormitorij cubiculi tectorio, id est capsella inclusus, reponitur, & desuper ter nouies signatur, Marcellus. Splen viuenti catulo exemptus, ciboque sed coctus splenitico datus ignoranti, liberat eum quamuis grauiter laborantem. Marcellus. Catellum lactentem de canna occide, & de ipsa canna splenem eius tolle, ac nescienti splenitico, in carbonibus coctum vel assatum, manducandum dato, Marcellus. Genitale canis sub limine ianuæ defossum, magi amuletum esse dicunt domus totius contra omnia mala medicamenta, Plinius. Coriæ virgæ canis si inuoluatur terra super quam quis minxerit, & ligetur, vrinam emittere impedietur: & quàm diu hoc ab aliquo seruatum ligatumque fuerit, non poterit ille vrinam reddere, Rasis. Reduuias & quæ in digitis nascuntur pterygia, tollit canina vulua decocta in oleo superillito butyro ouillo cum melle, Plin. Partus euocat membrana è canum secundis, si terram non attigerit, Plin. Quidam in canis rabidi morsu, vt tuerentur à pauore aquæ, menstrua canis in panno subsidere calici, aut intus ipsius CAVDÆ pilos combustos insuêre vulneri, Plin. Vide circa finem huius capitis, inter remedia contra aquæ metum. Mendacem magorum compositionem qua inuictos faciunt, & præter alia canis vnges adhibent cum cauda draconis, &c., in dracone exponam.

Primiparæ canis lac potum, contra venena antidoti vicem obtinet, Dioscorides. Cinis cum lacte canis primi partus, euulsis pilis quos renasci nolunt; vel nondum natis perunctis partibus, alij non surgunt, Plin. Serenus etiam, Ergo locum crinis vulsi tange lacte canino, Auulsamque vetat rursus procrescere vluam. Pilos oculis molestos diligentissimè velles, atq; eorum loca canino lacte continges, Marcel. lac caninum euulsos pilos

non pa,

non patitur recrescere, si locum statim linieris vnde sublati sunt, Sextus. Vt pili non crescant, & decidant: Lac caninum & lachryma hederæ & lac tithymalli in vino mixtum, euulsos pilos non sinit crescere, si mox linieris locum, Sext. Primiparæ canis lacte perunctos, narrant glabrescere, Dioscorid. Canis lac bibitum (lego illitum) pilos & capillos crescere prohibet, Aesculapius. Fel herinacei psylothrum est, vtique mixto cerebro vespertilionis & lacte caprino. (lege canino) Plin. De lacte canino quidam manifestè mentiti sunt, quod in palpebris pilos renasci prohibeat, si prioribus euulsis eo loco foret illitum vnde pilorum radices extractæ essent: Ad eundem modum qui scripserunt, quod celerem pilorum in pudendis exortum reprimat, si quidem foret ante pubertatem illitum: quique quod fœtus emortuos eijceret potum, verum non protulere. Sed & alia quædam præstigiatoris contaminata, tum de horum, tum de aliorum quorundam animalium lacte conscribunt, quæ me ab initio dicturum negaui, etiamsi experientia didicissem vera dixisse. Hæc Galenus libro 10. de simplicium facultat. cap. 8. Si genus est morbi miserum quod lumen (id est oculos) adurit, Hic calor infuso mitescit lacte canino Serenus. Albugines emendat canini lactis instillatio, vt quidam ex Plinio citat: non supra fel ad easdem ex Plinio valere scripsimus, quod magis probamus. Blondus ridicule de canini lactis albugine somniat, tollere eam aurium dolores & pondus, &c. Canini lactis instillatio sedat dolorem aurium, Plinius, Ex lacte aut felle canino remedium ad aures, paulò ante Marcelli verbis descripsi. Caninum lac instillatum dolorem & grauitatem aurium sedat, vt quidam citat ex Plinio: apud quem tamen sic legitur: Canini lactis instillatio sedat aurium dolorem: grauitatem adeps cum absinthio & oleo vetere. Dolor aurium sedatur canino lacte, & vrsino, si recens instilletur, Marcellus. Lacte canino si assiduè infantibus gingiuas tangas, dentes eis sine dolore crescunt, Sextus. Infantibus qui dentiunt, si doluerint, lacte gingiuas obline, Archigenes apud Gal. Si feruentia (vt aqua, ius vel alius liquor feruidus) os intus exusserint, lacte canino statim sanabitur, Plinius. Ora ambusta cibo sanabis lacte canino, Serenus. Vrinam continet lac caninum, Marcellus. Caninum lac abortus mortuos expellit, Dioscorides: quod paulò ante ex Galeno falsum esse ostendi. Lac canis eijciet mortuum (fœtum) si mulier continuè biberit cum melle & vino pari mensura, Sext. & Aesculapius, & Rasis. qui ad difficilem quoq; partum idẽ remedium pollere scribit. Partus conceptos maturat caninũ lac potum: Euocat membranas è canũ secũdis, si terram non attigerit: Lumbos parturientiũ potus lactis (nescio an de canino adhuc intelligat) reficit. Plin. Canino lotio defluunt pili, Sext. Canis vrina ad nigrum colorem faciendũ in capillis vel parte aliqua corporis, vide Auicennam lib. 5. τα. τρ. 570. Lotium caninum lutum factum, in lana collectum, callos & verrucas mirè sanat & tollit. Sextus. Verrucas omnium generum sanat vrina canis recens illita cum suo luto, Plin. Auicenna, Marcel. Serenus. Lotium caninum cum nitro, lepras & prurigines tollit, Diosc or. Lotio canis si addideris portiunculam salis nitri, & regio morbo & prurigini apponetur. Recens lotium credimus quod omnem verrucam tollat, Blondus puto. Qui in vrinam canis suam ingesserit, torporem lumborum dicitur sentire Plin. & alibi, ad Venerem pigrior fieri. Herba iuxta quam canes vrinam fundunt euulsa, ne ferro attingatur, luxatis celerrime medetur, Plinius.

Stercus canum, (Album Græcum vulgò pharmacopolæ nominant: nimirum quod à Græcis celebratum sit, qui etiam album eligere iubent) vbi ossibus duntaxat vescuntur, neque grauiter olet, multa experientia, non tantum nobis, sed & alijs medicis me natu maioribus, comprobatum est, Galenus libro 10. de facult. simpl. cap. 18. & mox cap. 10. Sanè ego memini (inquit) me admirandam tum humani, tum canini stercoris expertum facultatem. Canino vti consueuit præceptorum nostrorum quidam, sola ossa cani edenda exhibens duobus continuò diebus, ex quibus durum, candidum ac minimè fœtens stercus proueniebat. Hoc igitur acceptum deficcabat, vt cũ postea vsus esset, facile ad leuiorem posset redigi. Vtebatur eo ad anginam, dysenteriam, & summè inueterata vlcera: Et paulò post. In vlceribus extremè malignis multam experientiam habeo stercoris canini, cuius paulum quiddam medicamentis probatis miscui, & manifestò seipso valentius redditum est medicamen, Hæc Galenus. Stercus canis tritum cum succo coriandri, rubentes abscessus illitum sanat, Rasis. Gratius poëta in vulnere canis sanguinem sistit fimo canino his versibus,

Nec longè auxilium, licet alti vulneris ora
Abstiterint, vtroq; cadant cum sanguine fibræ:
Inde rape ex ipso qui vulnus fecerit hoste
Vtrosam eluuiem, laceriq; per vlceris ora
Sparge manu, venas dum succus comprimat acer.

Blondus pilos caninos ad sanguinem sistendum commendat. Ad induratas mamillarum inflammationes canis fimum terebinthina exceptum apponito, Philumenus apud Aëtium. Verrucas omnium generum sanat fimi canini cinis cum cera, Plinius: Marcellus hunc cinerem impositum etiam absque cera verrucas curare scribit. Cinere fimi canini candidi cum rosaceo, verrucas efficacissime tolli aiunt, Plinius. Ossibus in canino fimo inuentis, adustio infantium, quæ vocatur siriasis, adalligatis emendatur, Plinius. Stercus canis album potatum ex cineris lixiuio, caducos mire sanat, Sextus. Rana vicium linguam in boue occupat velut latum vlcus, subnigrum: nono die necat nisi curetur: signum est saliua defluens. Curatur stercore canino candido, sale, ruta, fuligine & saluia: quibus simul contritis in pila, lingua exerta perfricatur, quod rusticorum experimenta docent. Caninum & humanum stercus gutturi impositum anginis auxiliari, inter omnes conuenire inuenio, Dioscorides. Canino stercore (quali iam dictum est) ex præceptoribus meis quidam ad anginam vtebatur, ijs admiscens quæ alioqui huic affectui congruebant, Galenus. Canino stercore candido trito ex acero collum oblinito, ad anginam collique dolorem, idem. Illitio anginæ conferens optima. Stercus lupi aut canis album terito in pollinem, melléque excipiens illinito, Nicol. Myrepsus. Stercus canis ad synanchen & faucium abscessus iam maturos, optimum est remedium, celeriter enim ea constringit, Rasis. Recentiorum quidam ad anginæ abscessus canino stercore vnà cum hirundinis cinere vtuntur, vt in Hirundine exponam. Canis fimum cum melle oppugnat anginam & glandularum (tonsillarum) inflammationes illitum, Blondus. Ad oris crustas Archigenes iubebat caninum stercus cum melle illini apud Galenum κατ. τόπ. lib. 6. ad vlcera in ore puerorum nata, admodum vtile & mirificum est, Stercus caninum candidissimum vrere, & tritum cum melle subigere, ac vti. Nicol. Myrepsus. Idẽ caninũ stercus miscet emplastro ad eminentias externas & internas. Quidã ex chirurgis nostris ad vuam, hoc medicamentũ aridũ faucib. indunt, quod fit ex albo stercore canino, pipere longo, lilij montani luteis radicibus, & solano perpetuo. Caninũ fimum albũ morbo regio medetur, Author obscurus. Idem flagrantissimo canis sydere exceptũ cum vino aut aqua potũ, sistit aluũ, Diosc. Rasis præcipue ad hunc vsum commendat stercus canum qui ossa edunt. Stercus canis siccatum, sumptum, (collectum) triginta diebus Iulij, & in ortu Solis pondere aurei potum, cum decoctione gallarum (galli decrepiti, Albertus: quod non placet) aut cum aqua malorum granatorum, stringit naturam (ventrem, Albertus) solutam, Rasis. Ad dysenteriam stercore canino (quali prædictum est) quidam ex præceptoribus Galeni vtebatur: lacti

illi admiſcens, cui decocto calculos vocatos κάχληκας (inquit Galenus) ignotos inijci antè poſuimus: aut, vt ego poſtea ob parabilitatem ad ferrum confugi, id candens lacti probè decocto inijciens, quod quidam non proprie lac ſchiſtum appellant. Cæterum præceptor ille meus, ſtercus caninum lacti, in quo extincti erant calculi mariini, clàm inijciebat, & id ſolum generoſiſſimos quoſque diſcipulos docebat. In his ergo duobus (ad dyſenteriam & anginam) multum expertus ſum ſtercus caninum, ceu medicamentum mirabile, Tantum Galenus. Stercus canis combuſtum & cum melle illitum, tineas infantium tollit, Sextus: ventri forte & vmbilico illinendum intelligens. Stercus canis ſiccum & in potionem aſperſum, hydropicos ſanat, Sextus. Ictericis ſtercoris canini albi ſextantem cum mellis quadrante ad triduum bibendum dato, Archigenes apud Galenum. Ad vterinum dolorem (vt noſtri appellant, ſæpe etiam colicam improprie intelligentes) commendari inuenio fimum canis album & à ſuperficie repurgatum, ſiccatumque, bibendum cum liquore chymicis vaſis collecto ex floribus liliorum. A Dioſcoride etiam in Euporiſtis cum nitro ex aqua calida modico pipere inſperſo laudatur ad colicam. Ad ſanguinem congelatum in ſtomacho aut in veſica detur aureus vnus ſtercoris canis, Auicenna. Ad iſchiadem remedium, Cera rubea, & ſtercus canis quod eſt album, hoc ſiccatum in ſole, & in modum farinæ cribratum cum fuerit contuſum, lento igni ceræ remiſſæ admiſcetur per partes & olei parum, tantum vt mollius idem efficiatur medicamen: ſed antea tamen colocynthide & centaurio curetur cui medendum eſt (per clyſterem nimirum) vt (ſcgo &) ſi non profecerit, curationem iterum adhibeas, Marcellus. Cinis fimi canini candidi cum roſaceo rhagades curant; aiuntque inuentum Aeſculapij eſſe, Plinius. Stercus canis cum roſaceo tritum & impoſitum, rhagades ſtatim ſanat, Sextus. Stercoris albi canini & betæ cinis inſertus, rhagades adiungit, Marcellus. Oribaſius apud Aetium lib. 13. cap. 129. medicamentis ad nigras cicatrices inalbandas, miſcet ſtercus crocodili & caninum. Fimus caninus ad procidentem ſedem, Aëtius 14. 6. Ficos ſeu mariſcas ani, vt ex chirurgis noſtris quidam pollicentur, hoc modo curabis: Caninum ſtercus album & folia allij ſuper foco concremabis, ficos axungia inunges, deinde cinerem allij inſperges, poſtea fimi: experimento conſtat. Aliqui ſimul vtrunque cinerem cum oleo ſubigunt, & inungunt. Plagam ex morſu muris aranei canino ſtercore line: id n. ſalutare eſt, Hierocles. Canis ſtercus ad dyſuriam equo dandum percepit Abſyrtus. Si quis biberit vinum, cui iniectus fuerit lapis à cane morſus, exclamare cogetur, Raſis. Ad extrahendum fœtum mortuum: ſuper lapidem quem mordet canis quando proijcitur in eum, poſitum in ſole tranſeat mulier quæ patitur difficultatem partus, Galenus eup. 3. 137.

G. id eſt Capitis ſeptimi de Cane, pars II.

De morſibus canis non rabioſi. De rabie canum in genere. Quomodo in ipſis canibus caueatur aut curetur. Methodus curandi morſos ab eis homines. Medicamenta contra rabidi canis venenum morſu inflictum foris admouenda, compoſita primum, deinde ſimplicia, ordine literarum. Amuleta, &c. Medicamenta intra corpus ſumenda, compoſita & ſimplicia, eodem ordine.

Græci κυνοδήκτους vocant à cane morſos ſimpliciter, aliquando tamen à rabioſo cane, quos alij melius λυσσοδήκτους appellant: lyſſa enim rabies eſt. Θηριόδηκτα (ſcilicet ἕλκη) Græci vocant beſtiarum morſus: κυνόδηκτα illi, nos canum morſus: qui ſi rabidi fuerint, λυσσόδηκτα ab illis nominantur, Manardus. Apud Latinos etiam vbi de canis morſu mentio incidit, pleri que diſtinctionis cauſa, rabioſi, vel non rabioſi, addunt: quidam omittunt, vt Dioſcorides cum ſcribit caninam vrinam ad perfundendos canis morſus idoneam eſſe, Ruellio interprete: nam Marcellus Vergilius rabidi canis morſus conuertit: Et in commentario ſuper Dioſcoridis de fœniculo capite. Quæ Dioſcorides (inquit) hic & alibi κυνόδηκτα ſimpliciter vocat, non ſimplex eius animalis vulnus ſignificant, ſed cum rabit & in rabie illatam homini ſuo dente noxam: ſiquidem non rabidi canis morſus ab alijs aliorum animalium morſibus & vulneribus non differt. Neque Dioſcoridem oportebat priuatim de eo in radicibus fœniculi aliquid docere: communi enim aliorum vulnerum curatione non rabidi canis morſus curandus eſt, Hæc Marcellus. Ego quanquam conceſſerim canis morſus ſimpliciter pro rabioſi canis morſibus apud authores aliquando vſurpari, non vbique tamen nihil intereſſe contra Marcellum aſſero. Nam Aëtius de rabioſi canis morſu libro 6. cap. 14. copioſe agit: de canis autem non rabidi morſu, lib. 13. cap. 2. vbi etiam de hominis & crocodili & aliarum ferarum extra rabiem morſibus curandis diſſerit. Sic & Plinius Valerian. expreſsè contra canis non rabidi morſus medicamina aliquot profert: & alia rurſus contra canem rabidum ſeorſim. Quamuis enim non tantundem veneni habeant, ac ſi rabie tentarentur canes, non omnino tamen veneno carent huiuſmodi morſus, vt diſertè teſtantur authores: Et ratio dictat, non inſtar ſimplicis vulneris curanda eſſe, quæ dentibus inflicta ſunt, vtpote anguſtiora & nunquam profunda. Iracundia quoque caput maximè petens animantis iratæ, veneni nonnihil ſuggerit. Quamobrem Aegineta etiam libro 6. cap. 3. docet περὶ λυσσοδήκτων καὶ ὑδροφόβων, id eſt de morſis à C. rab. & aquam pauentibus: mox autem cap. 4. ſeparatim præſcribit curationem περὶ τῶν μὴ λυττώντων κυνῶν δήγματα, hoc eſt ad morſus canum non rab. Adhæc Plinius vbi Dioſcorides κυνόδηκτα habet, ferè ſemper canis morſus ſimpliciter reddit (ſiue ex Dioſcoride ſiue alijs Græcis: vbi λυσσόδηκτα, addit rabidi. In remedijs quidem ex vrina clarè diſtinguit, his verbis: Sua cuique vrina maxime prodeſt, confeſtim perfuſo canis morſu, echinorumque ſpinis inhærentibus, & in ſpongia laniſue impoſita: aut aduerſus canis rabidi morſus, cinere ex ea ſubacto; contraque ſerpentium ictus. Hinc non ſolum diſtinxiſſe eum apparet, ſed quo modo etiam: nempe vt efficaciora vehementioraque ſint remedia illa, quæ contra C. rab. morſus faciunt, quamobrem hîc vrinæ cinerem addit, & contra ſerpentium etiam virulentos morſus commendat: qua quidem adiectionis nota admoniti alibi etiam κυνόδηκτα ἀντὶ λυσσοδήκτων plerunque apud authores interpretabimur: ſecus, non item. Ad ſimplices vero canis morſus, vrinam ſimpliciter pollere ſcribit, quemadmodum etiam extrahendis echinorum ſpinis, quæ nihil veneni habent: quamuis morſus illi, non nihil, vt iam dixi, ſed exiguum virus habeant. Nuces iuglandes cum cepa & ſale & melle, canis hominisque morſui imponuntur, Plinius. Hic facile apparet eum ſentire de morſu canis non rabioſi, quoniam hominis morſum ſimpliciter ei coniungit. Aegineta quoque idem remedium, niſi pro iuglandibus origanum poneret, ad morſus canis non rabidi commendat. At alio in loco, Nuclei iuglandium (inquit Plin.) à ieiuno homine commanducati illitiq; præſenti remedio eſſe dicuntur contra rabioſi canis morſus. Mihi ſanè ita videtur, quæcunq; morſibus canum rabidorum impoſita

iuuant,

iuuant, eadem simplicibus etiam canum morsibus profundioribus præsertim, ab initio prodesse: quod & Aëtius testatur, libro 13. cap. 2 his verbis. Si magnus sit morsus, quemadmodum à magnis canibus infligi solet, præscripta in sexto sermone methodo curato, veluti eos qui à rabido cane sunt sauciati. Fieri etiam potest vt efficaciora nonnunquam applicanda præscribantur pharmaca ad simpliciter morsos: in causa est, quoniam nullis plerunq; intra corpus sumendis, nec alijs ferè foris illi remedijs curantur: Leuiora autem interdum ad morsos à rabidis feris, non quod illa per se sufficiant, cum multis varijsque alijs intus & foris medicamentis illi exerceantur: sed cæteris & maioribus omissis, siue per imperitiam, siue potius tanquam à studiosis rei medicæ per se intelligendis, qui sua ex aliorum scriptis colligunt, leuiora interdum sola commemorant, ne toties vniuersa curandi methodus repetenda veniat. His ita confirmatis, remedia aduersus canis non rabidi morsus enumerabo, si prius vniuersalem eis medendi methodum ex Paulo & Aëtio Græcis medicis præscripsero. Plus igitur libro 5. cap. 4. Canis non rabiosi (inquit) morsus, quum & ipsi virulentæ cuiusdam substantiæ sint participes, statim aceto irrorans, lata manu morsum ferito: insuper nitrum cum aceto tritum ab alto superinfundito: deinde spongiam recentem aceto, aut ipso nitroso aceto madidam imponito, & eodem medicamento vulnus per triduum foue, tandem enim consanescet. Cætera quæ Aegineta ibidem perscribit pharmaca ordine literarum paulò post subiungam, vnà cum cæteris ex Græcis & Latinis authoribus ad simplices canis morsus remedijs. Sed Aëtij prius verba libro 13. cap. 2 de morsu canis non rabidi in homine curando, operæ pretium videtur adiungere, quoniam pleraque scitu digna continent, præsertim quod ad vniuersalem curandi rationem, ab Aegineta omissa. In his igitur (inquit) quos canis momordit, statim acetum irrorato, & expassa palma morsum percutito. Deinde nitrum cum aceto tritum ex alto supra morsum destillato & spongiam nouam posca aut aceto imbutam imponito, & ad tres dies obligato, ligamentoque superne ex posca aut aceto prout visum fuerit madefacito. Egregie enim auxiliatur. Post hæc verò vt commune vlcus curato. Aut perdicium herbam cum sale tritam imponito, quotidie eam alterando donec excidat crusta. Deinde vbi ad cicatricem perducere volueris, ipsam per se tritam imponito. Quod si magnus sit morsus, quemadmodum à magnis canibus infligi solet, præscripta in sexto sermone methodo curato, veluti eos qui à rabido cane sunt sauciati. Si vero cauus & angustus appareat morsus, in principio cum aceto, vt dictum est, irrorato: Deinde nitrum itidem cum aceto tritum ex alto superstillato, & anetho sicco vsto morsum expleto, & linteolum conuolutum ex aceto madefactum indito, & obligato. Post triduum verò soluito, & reperies morsum repurgatum. Idem facit & cuminum tritum morsui inditum. Postquam verò vlcera fuerint repurgata, prædicto pharmaco vtere liquefacto ad hominis morsum relato. (Id conficitur, Mellis, terrebinthinæ, butyri, adipis anserini, medullæ cerui, aut vituli, æqualibus partibus liquefactis.) Si verò inflammatio succedat, lenticulam cum mali corio coctam & tritam imponito: Vel rubi folia contrita emplastri modo impone: aut panis medullam in betæ succo maceratam, tritamque pauco rosaceo admixto, pro emplastro adhibeto. Ad vulnera verò iam suppurata, erui farinam cum melle subigito, & morsum expleto. Summè enim auxiliatur. Aut irin cum melle & linamentis indito: ac superne lenticulam coctam tritam cum modico melle, & rosaceo pauco imponito. Repurgatis verò iam ipsis cum prædicto liquido pharmaco expleto, ac deinde his quæ cicatricem inducere possunt, vtitor. Emplastra autem ad demorsos à cane, vel vrso, aut similibus animalibus, statim à principio commodè adhibentur, ex sale & cerusa apparata. Etenim venenosum humorem in morsibus ex dentibus relictum expurgant, & callosam ex impactis dentibus concretionem explanant. Hæc Aëtius. Emplastrum Halici confert morsibus canum, apud Mirepsum num. 54.

Foris imponenda aduersus canum morsus, vbi rabidorum nomen authores non adiecerunt, hæc sunt.

Acetum medetur canis morsibus, Plin. calidum cum spongia, Valerianus. Spongia aceto imbuta simpliciter, Aegineta. aceto vel posca, Aëtius. Linteolum conuolutum ex aceto madefactum indito vulceri, & obligato, si cauus & angustus fuerit morsus: post triduum soluito, & reperies morsum repurgatum, Aëtius. Miscetur & alijs diuersis in hunc vsum medicamentis acetum vt deinceps dicimus. Vide Spongia. Aceti fex, Plinius lib. 23. Eadem cum melanthio, Valerianus. Adianton, Author obscurus. Sed Aggregator ex Auicenna citat, etiam ad rabidi canis morsum imponi. Alabastrum, Plin. 33. Alex in linteolis concerptis, Plinius: Valerianus addit cruda. Allium appositum, Plinius & Macer. Cum melle tritum, Valerianus. In vulnera ex canum morsibus cum melle imponitur, Plin. Allium illitum prodest, & intra corpus sumptum. Galenus de parabilib. Ampeloprason, Plin. lib. 24 Amygdala Plinius lib. 23. Amygdalini nuclei cum melle triti, Valerianus. Amygdalæ amaræ cum melle, Dioscorides & Plinius. Apiastrum vide Melissophyllon infra. Anetho sicco vsto morsum expleto. si cauus & angustus sit, Aëtius.

Ballotes folia, Galenus. Ballote, id est marrubium nigrum cum sale, Valerianus & Aegineta: folia ex sale trita, Plin. Betæ succo macerata panis medulla tritaque pauco rosaceo admixto pro emplastro adhibita, Aëtius. Bulbi cum melle triti, Plin. Bulbi omnes cum melle & piperis polline illiti, Dioscor. Bulbus applicatus, Author obscurus.

Canis vrina perfusa, Dioscor. Caprificus, vide in fico. Cepæ succus cum aceto, ruta, & melle, Dioscorid. Cepæ tritæ cum melle, Aegineta. Crudæ cum melle vel aceto, vel coctæ cum melle & vino appositæ, Macer. Virides ex aceto illitæ, aut siccæ cum melle & vino, ita vt post diem tertium soluantur, Plin. lib. 20. Cetti piscis caro, non secus atque salsamentum, Diosc. Cerusa vide in Sale mox. Cinis vitium cum oleo, Plin. & Valerianus: Ex aceto illitus, Dioscor. Cinis è fico cum cerato, Dioscorides in Euporistis. Cucumeris satiui folia cum vino illita, Dioscor. vide Pepones. Corcomagna, Plin. lib. 21. Cuminum tritum morsui inditum, Aëtius. Cynoglossi folia cum suillo adipe veteri, Dioscorides.

Ebulus, Plin. lib. 24. Ebuli folia recentia & tenera cum polenta illita, Dioscorid. Sambucus vel chamæacte refrigerat canis morsum, cum polenta mollissimis foliorum illitis, Plin. Erui farina cum oleo subacta, Aegineta. Eruum cum vino, Dioscor.

Fici folia, Plin. lib 23. Nigræ ficus folia cauliculique. Diosc. Ramorum fici teneri cauliculi cuti imponuntur, Plin. Cauliculi teneri bene triti, Valerianus. Tum syluestris, tum satiuæ fici lacteus succus instillatus plagæ, Dioscor. Caprificus aut lac eius. Plin. Grossi caprifici cum melle & folijs, Plin. Fructus, frondes, & folia cum melle Plin. Fimum suis cũ aceto coctum, Diosc. in Euporistis. Fœniculi radices tritæ cũ melle, & cataplasmatis modo impositæ,

impositæ Dioscorides. Fœniculi radice in succo, vel cum melle, contra canis morsum vtuntur, & contra multipedem ex vino: Hippomarathron ad omnia vehementius, Plinius. Fungi suilli canum morsibus ex aqua illinuntur, Plinius.

Garum omne, Dioscorides Garum, Plinius lib. 31. Gobius illitus contra serpentium canumque morsus, Dioscorides.

Heliotropium herba, Thessalus. Hippomarathum, vide Fœniculum. Hipposelini, semen cum vino, Dioscorides apud Serapionem: in nostris codicibus non inuenio.

Iris ex oleo, Plinius. Iris gemma cremata, Plinius libro 37. vt Aggregator citat.

Lana succida, vide in spongia. Lapathum cum melle & aqua, Thessalus. Laser cum aceto, Plinius lib. 22. Laser è silphio cum ruta, vel cum melle, vel per se visco superlitum, vt hæreat, Plinius.

Malum Persicum mansum & impositum: videtur autem de citrio intelligendum. Marrubium tunsum cum axungia veteri imponitur, Plinius & Valerianus. Sic autem refertur à Plinio vt videatur ad vtrunque marrubium pertinere, magis tamen ad candidum. Marrubium nigrum, vide Ballote. Melanthium cum aceti fece, Valerian. Melissophyllon, id est apiastrum impositum vel illitum, Galenus de parabil. Dioscorides. Cum sale tritum. Macer. Menta cum sale illita, Dioscor. & Macer. Cum melle contrita, Valerianus. Mitulorum caro vtilissime imponitur, Dioscor. & Plin. Muria acida fotu prodest. Dioscor. Myaces cremati morsus canum hominumq; cum melle sanant, Plinius. Myacum carnes. Dioscorides.

Nitrum addita resina, initijs cum aceto illinitur, Plinius, Valerianus axungiam addit, & æquis ponderibus miscet. Nitrum cũ aceto tritum ab alto superinfundatur: vel spongia eodẽ imputa imponatur. Nux iuglans cum cepa sale & melle ad canum hominumq; morsus facit, Diosc. Plin. & Valerianus. Nuces, Auicenna & Plin. lib. 23. Iuglandium carnes ab homine ieiuno commanducatæ, Valerianus.

Origani comæ, salis, cepæ, pars singulorum modicum melle, Ægineta.

Peponis cortex cum vino, Plinius l. b. 20 Folia peponum (vt cucumerum etiam) cum vino, Plinius. Perdicium herbam cum sale tritam imponito, quotidie eam alterando, donec excidat crusta: deinde vbi ad cicatricem perducere volueris, ipsam per se tritam imponito, Aëtius. Pisces salsi maximè sardinæ, Serapio ex Gal. Polygonos. vide Sanguinaria. Porrum, maxime syluestre, Plin. lib. 24. nigrum, lib. 27. Plantago, Macer & Author obscurus: Ex plantagine cataplasma cum sale. Dioscorid. Pulegium recens cum vino bibendum, aut foris cum melle imponendum, Macer.

Rubi folia cum aceto tunsa cataplasmatis modo, Ægin. & Aëtius. Ruta cum aceto, Dioscorid. Eupor. 2. 102.

Ex sale & cerussa, vt supra ex Aëtio dictum est. Salsamentum, vide Smaris. Sambucus, vide Ebulus. Sanguinaria cum axungia & pane, Apuleius. Schistos lapis, Plin. lib. 36. Smaridis caro non secus atq; salsamentũ prodest à cane demorsis, Dioscor. Spongia posca aut aceto imbuta, Aëtius. Spongia recens, vel lana succida, aceto & oleo imbuta. Ægineta. Spongiæ minutè conciduntur, & imponuntur infusæ, vel ex aceto, aut ex aqua (frigida, Plin.) aut melle, abunde subinde humectandæ. Plin. & Valerianus. Spuma nitri cum pinguedine asini vel axungia, Dioscorides & Galenus apud Serap. & Auicenna, baurach nominans. Squilla cum pice illita, Plin. lib. 22. Stibiũ tritum, Plin. lib. 32. Succida lana, vide in Spongia.

Thynni conditanei caro, Dioscorid. Triticum crudum mansum & impositum, Dioscor. lib. 2. de mat. simpliciter ad κυνοδήκτους commendat & in Euporistis ad λυσσοδήκτους.

Virorum capillus ex aceto. Plinius. Vitium cinis cum oleo, Plinius libro 23. & Valerianus. Sua cuique vrina maximè prodest, confestim perfuso canis morsu, echinorumque spinis inhærentibus, & in spongia lanisue imposita, Plinius. Vrina canis perfusa, Dioscorides. lib. 2. de mat. at Eupor. st. 1. 102. humanam vrinam commendat. Ex viticis (vel agni casti, vt vulgò vocant) semine, cataplasma, Auicenna. Vrtica cum sale trita & illita, Plinius, Valerianus, Macer, Auicenna, Dioscorides apud Serapionem. Cum sale combusta, Plinius, lib. 22. vt Aggregator citat. Vrticæ semen emplastri modo impositum, Galenus de parabilibus. In puluere vpupæ est remedium contra morsum canis: decollatur autem & scinditur & fit emplastrum supra locum, Rasis.

Quæ potu aut esu intra corpus assumi medicamenta præcipiuntur, ad canis morsum simpliciter, perpauca reperio: vt, Allium tostum potui esuique datum, Galenus de parabilib. Calaminthæ succus potus, Auicenna. Caro canis neruosa pota, Aesculapius. Melissophyllon ex vino potum, Galenus in Parabil. Ego illa omnia quæ contra κυνόδηκτα medici edi aut bibi iubent, ad λυσσόδηκτα retulerim: quòd propter periculi magnitudinem, intus forisq;, hîc attrahentibus, illic expellentibus, medicamentis impugnari desiderent.

Cæterum ad feruidos iam morsus (πεπυρωμένα, lege πεπυωμένα, id est suppuratos, vt Aëtius habet) erui farina cum melle subacta admonetur: peculiariter enim his efficax est. Inflammatione conflictantes, argenti spuma trita ex aqua oblinito, Aegineta. Hæc aduersus canis morsum simpliciter posita ab authoribus medicamenta, hactenus recensuerim. Hoc non dissimulabo quæ aggregator enumerauit, ex Opere eius hîc repetita esse, nam & ipse remedia contra canis morsus absolute, & contra rabidi canis morsus distinguit: Otho Brunfelsius, vt sparsim colligit, ita confundit.

Quomodo curandi sint morsus canum non rabidorum, quos ipsi inter se intulerint, dictum est superius cap. 3.

De rabie canum in genere.

Rabies vel rabia apud antiquos, morbus est canum, quum veluti furore quodam acti, huc atque illuc rapiuntur, nec vllum quietis locum inueniunt. Alij rabiem quasi rauiem dici putant, à raucitate vocis, quam rabiosi habent similem latratui canis. Græci hunc furorem lyttan appellant, παρὰ τὸ λύειν τὸν νοῦν. Legitur etiam lyssa apud Varinum quod non placet. Andreas cynolysson vocauit morbũ ex rabie canina, Cælius Ælian. λύσσαν ἔχων ὀλοὴν, Iliad. 1. de Hectore. Λύσσα δὲ φρυδῶν, ἔφη, καὶ λαβδικὰς κέκραγε, καὶ κυνὰ λυσσητῆρα (λυσσητῆρα potius propter carmen) καὶ παλ λαβδικάς, Suidas. Vide plura in Rana rubeta G. λυσσοδήκτους, id est à rabido morsos, non quouis animali, sed cane solum Græci nominant: vt non rectè vertat interdum Ruellius, bestias rabie efferatas, &c. Inuenio tamen de alijs etiam animalibus rabiei nomen positum, Murænæ etiam rabie vexantur, vt caninum genus, Columella. Camelus etiam rabie tenetur. Aristoteles. Circa Abderam & limitem qui Diomedis vocatur, equi pastu (nascentibus illic herbis) inflammantur rabie, circa Potnias verò asini, Plinius. Rabiem, inquit Albertus, aliqui

aliqui caniciem (quod Barbarum nomen est) siue caninam insaniam vocant. Excitat rabies in canibus furorem: & quæ momorderint, omnia rabiunt, excepto homine: (quod posteriores falsum esse deprehenderunt: nam & homines morsi sæpe rabiunt: quod & scriptores testantur, & prouerbium Δέγμα κυνὸς λυσσῶντος, de quo in H. h.) Intereunt canes hoc morbo, & quæ morsa sunt, excepto homine, Aristot. lib. 8. cap. 22. Pro verbis postremis, excepto homine, Græcè legitur πλὴν ἀνθρώπου: & rectè quidem meo iudicio: Nam Pollux etiam libro 5. cap. 8. hunc philosophi locum paraphrasticè reddit his verbis, Πᾶν τὸ ὑπὸ λυττῶντος κυνὸς δηχθὲν ἀπόλλυται· ἄνθρωπος δὲ μόνος οὐκ ἄνευ κινδύνου διαφεύγεται. Hoc est, Omne animal à cane rabido morsum, interit: solus homo non sine periculo euadit. Non rectè igitur suspicatur Leonicenus πρὸ ἀνθρώπου, id est prius homine, potius legendum quàm πλὴν ἀνθρώπου. Quanquam homines quidam morsi longo post tempore moriuntur. Albertus refert historiam cuiusdam morsi in brachio, cui cum anno post duodecimo cicatrix recruduisset, intra biduum obijt. Auicenna quoque sententias quorundam aduocat, qui dicerent, post duodecimum à morsu annum in rabiem aliquando incidere nonnullos. Quod verò serius quàm cætera animalia rabificam rabiendi vim sentiant homines, efficit id naturæ dissimilitudo. Nam & in contagiosis morbis homines ab hominibus & sanguine coniunctis afficiuntur facilius, Cælius. Petrus Matthæolus narrat de Baldo quodam iurisperito, qui Tridenti cum cane suo ludens leuiter in labiis morsus est, & re neglecta, cum rabidum fuisse nesciret, post quatuor menses rabie & aquæ timore correptus, miserè perijt. Medicus quidam in iam citato Aristotelis loco legit πλὴν χηνός, id est excepto ansere, qui solus ex pedestribus morsus, nec rabit, nec moritur ex morsu: Et licet hoc reipsa verum sit fortassis, non facilè tamen defendi potest hæc lectio, cum nulla verborum inter se similitudo appareat, August. Niphus. Non mirum est autem, si solus animalium homo à cane morsus & rabiem & mortem euadat, non semper quidem, sed sæpenumero: cum medicamentis ab vtroque præseruari possit: quæ cæteris animantibus non æquè contingunt, Idem. Omne animal à rabioso cane morsum permitur, Aelianus. Animalium quædam nullo præcedente morsu sua natura rabiunt, vt quibus dentes serrati habentur, Michaële Ephesio teste, vt lupi, vulpes & canes: alia nunquam rabiunt nisi morsa; vel raro & non nisi ex magnis causis, vt equi & muli, & cætera id genus. Obseruatum est animalia quædam à cane rabido morsa, rabiem non incidisse: in causa est, quoniam vt rabies excitetur, canem eo solum dente, vel ijs dentibus mordere oportet, quibus vis inest veneni: neque enim id ex æquo omnibus inest, Aug. Niphus. Homo morsus à rabido cane excitatur ad rabiem ab vmbra sorbi (corni, aliàs) quod nonnulli medici pro explorato tradunt, Idem. Multi putant quod si homo rabidus morderet canem sanum similem in eo rabiem inducere posse. Quod ego fieri nunquam vidi vel audiui: nam homo rabidus timet & fugit canem, Ponzettus. Cur soli animantium canes rabiant per æstatem causam inquirit Alexander Aphrodis. lib. 1. proble. 74. Vergilius in Georgicis pestilentem constitutionem describens, Hinc (inquit) canibus blandis rabies venit. Farre vel triticeo pani, quo canes pascentur, admisceatur liquor coctæ fabæ, sed tepidus: nam feruens rabiem creat, Columella. Pituitæ & bilis redundantiam, canis herba quadam deuorata vomitu leuat, quæ nisi tolleretur, rabiem faceret, Aelian. Rabiem canum sanguinis menstrui gustatu incipere scribit, Plinius. Rabies canum Sirio ardente homini pestifera, & morsis letalis aquæ metus, Plin. Canes per dies caniculares maximè in rabiem agi non est dubium, Plinius. Canem rabiosum fieri putant aliqui ex nimio dentium dolore. Tanta vis mali est, vt vrina quoque calcata rabiosi canis noceat, maximè vlcus habentibus. Remedium est fimum caballinum aspersum aceto, & calfactum in fico compositum. Minus hoc miretur, qui cogitet lapidem à cane morsum, vsque in prouerbium discordiæ venisse, Plin. Aggrauari vulnera constat introitu eorum, qui vnquam fuerint serpentium canisue dente læsi. Ijdem gallinarum incubitus, pecorum fœtus abortu vitiant. Tantum remanet virus excepto semel malo, vt venefici fiant venena passi. Remedio est abluti prius manus eorum, aquaque illa eos quibus medearis inspergi, Plin. Quantam habet vim afficiendæ rei aptitudo, facile intelligitur in canibus: cum enim reliquorum animalium nullum rabie capiatur, solus canis eo affectu corripitur, atque tanta fit in ipso humorum corruptio, vt sola eius saliua, & si humanum corpus contigerit, rabiem excitare possit. Vt igitur ab exiguo initio, saliuæ videlicet qualitate, aucta quædam in corpore affectio, quando ad magnitudinem notatu dignam peruenerit, discerni potest, idque post sex menses, cum nonnunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur: sic eodem modo vitiosi humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis, principalium aliqua consentit, à qua deinde vniuersum corpus celeriter alteratur, Galenus libro 6. de Locis affectis. Canis rabiosi fel lentis magnitudine sumptum, septem diebus interficit, quibus superatis potest esse salutis spes, Bertrutius. Cùm vestem quàm rabidus canis lacerasset sarcinatrix mordicus, vt eam sarciret, tenuisset, in rabiem acta perijt. Cum igitur tanta sit veneni vis ex rabido cane, quis sanæ mentis ad morbum regium rabidi canis caput contusum, mixtumque vino, quod remedium apud Sextum legimus, propinauerit? Multò tutius ex Plinio canini capitis simpliciter cinerem ex mulso ad eundem morbum aliquis biberit: licet ne hoc quidem probemus, Inter alia tam multa liberalissimæ naturæ, homini familiariora remedia. Quam ob causam aquam extimescunt hydrophobi, quos à rabido cane morsos dicimus, & pudendum cum hypochondriis simul illis intenditur: intremiscunt etiam ac conuulsionem patiuntur, adeoque delirant, vt canum ritu latratum ædant? Cassius problemate 73. Ad timentes canum impetum: Nerij radicem collo circundato, & liberabitur: quod si experiri volueris, cum canis in furorem versus sit, illi circumponito, statim furorem deponet, Galenus de parabilibus cap. 67. Qui edit allium & superbibit vinum, tutus creditur à morsu rab. C. qui fugit odorem Ponzettus. Caninus dens in corio alligatus brachio, auertit morsus canis vel vt alij interpretantur, aquæ metum vt supra in c. dixi. Rabidas canes includere oportet, illisque in vnam diem intercedere nutrimentum. Subinde autem veratri aliquid in potu miscendum est. Vbi verò purgatæ fuerint, hordeaceo pane nutriendæ sunt. Similiter curabis & eos quos rabidus canis morsu impetierit, Theomnestus in Geoponicis. Ellebori tenuissimæ radices breuesque, ac velut decurtatæ etiam hæ leguntur. Nam summa quæ est crassissima, cepis similis, canibus tantum datur purgationis causa: Plinius. Est vermiculus in lingua canum, qui vocatur à Græcis lytta, quo exempto infantibus catulis, nec rabidi fiunt, nec fastidium sentiunt, Plinius. Sed hoc (inquit Ponzettus) neminem hactenus expertum legimus. Nanque subit nodis qua lingua tereticibus hæret, Vermiculum dixêre, mala atq; incondita pestis, &c. Iam teneris elementa mali, causasque recidunt, deinde salem vulneri inspergunt & oleo permulcent, vt statim sanetur, Gratius. Catulorum caudas post diem quadragesimum quàm sint æditi, sic castrare conuenit: Neruus est qui per articulos spinæ prorepit, vsque ad vltimam partem caudæ: is mordicus comprehensus, & aliquatenus eductus abrumpitur: quo facto neq; in longitudinem cauda fœdum capit incrementum: & (vt

plurimi

plurimi pastores affirmant) rabies arcetur letifer morbus huic generi, Columella. Columella author est, si quadragesimo die quàm sit natus catulus, castretur morsu cauda, summusque eius articulus auferatur, sequenti neruo exempto, nec caudam crescere, nec canes rabidos fieri, Plin. Mulieris quæ marem peperit lacte gustato, canes rabiosos fieri negant, Plin. Rabies letale periculum in canibus, seu cœlesti corrupto sydere manat, cum Sol vel in Cancro vel Leone mouetur, Exhalat seu terra sinus, seu noxius aër Causa mali: seu cum gelidus non sufficit humor, Torrida per venas concrescunt semina flammæ. Quicquid id est, medeberis canibus. Tunc virosa tibi sumes, multumque domabis Castorea, adtritu silicis lentescere cogens. Ex ebore huc trito puluis, sectóue feratur, Admiscensque diu facies concrescere vtrunque: Mox lactis liquidos sensim superadde fluores, Vt non cunctantes haustus infundere cornu Inserto possis, furiasque repellere tristes, Atque iterum blandas canibus componere mentes, Nemesianus. Sirio ardente rabies canum homini pestifera est. Quapropter obuiam itur per triginta eos dies gallinaceo maxime fimo mixto canum cibis: aut si præuenerit morbus, veratro, Plinius. Rabidi canes si helleborum cum polenta comederint euomunt, ac statim soluti à rabie resipiscunt, Aëtius. Si lymphaticus (inquit Albertus Magnus) aut rabiosus fuerit canis, statim ab aliis separetur, ne in sanos quoq; pestis hæc deriuetur. Arinetia rex Valentiæ docet canem rabidum in aqua calida per longitudinem corporis mergendum esse diebus nouem, ita vt posterioribus pedibus vix terram attingat, anterioribus sursum erectis. Post hoc tempus extracto de aqua caput radatur, & diligenter deglabretur, adeò vt cutis etiam cruentetur. Sic rasum succo betæ inungatur & perfundatur sæpius: & cibi, si quos admittit, eodem succo tingantur. Danda est etiam sambuci medulla, cuius aduersus rabiem non exigua vis est. Quod si curatio intra septem dies non proficiat, pro desperato occidatur, Hæc Albertus. Sunt qui rabidum canem veneno quàm ferro necare malint: Mori autem aiunt si cibo immisceatur risagalli parum, cum hyoscyamo & hermodactylis, Ponzettus. Cætera quæ canes perimunt, supra in c. recensui. Tumorem quendam sub lingua canis rab. vermiculo albo similem, auferto cani vt primum in rabiem inciderit: deinde dabis ei panem edendum cum chelidonio trito & mixto adipi veteri: & vulnus inde factum illine foliis rutæ, sale contrito, axungia & melle commixtis, Tardiuus. Rabies est morbus canis, vel ira accensa non differens à furore. Accenditur is morbus in venis prope cor ipsum. Signum est, quod canis agitur per se & currit errando ceu furore correptus: vt igitur is morbus comprimatur, studendum est quieti & somno canis. Subducendus cibus, & liquida tantum ac sorbilia offerenda sunt & ne hæc quidem ad saturitatem: quoniam præstat studere ventris lubricitati, negando ossa & sanguinem gignentia biliosum. Post tertium diem venæ turgentes tam in lateribus, quàm in cruribus etiam secandæ sunt: siue proijciendus est in lacum in quo fuerit hirudinum copia, vt multum sanguinis possint sugere. Post hoc caput & corpus vuluersum oleo rosaceo omphacino, siue vnguento populeonis illinendum est. Per os etiam cum oportuerit medicamen inijciendum est, quod ipsam bilem educat. Post hoc lauabis eum decocto lapathi acuti, rad. inulæ & fumariæ, quoniam multum proficies Cum vero canis iuuenculus patitur rabiem, cani admittatur masculus fœminæ, & fœmina masculo, quoniam sic educi solet rabies, Blondus. Quid priscas artes, inuentaque simplicis anni Si referam? non illa metus solatia falsi Tam longam traxère fidem. Collaribus ergo Sunt qui lucifugæ cristas inducere melis Iussère, aut sacris conserta monilia conchis, Et viuum lapidem, & circa Melitesia nectunt Coralia, & magicis adiutant cantibus herbas. Ac sic affectus, oculíque venena maligni Vicit, tutela pax impetrata deorum, Gratius. Canes rabidi sæpe nec verbera nec vulnera curant, & contra omne genus armorum hominem mordent: quod ne fiat, quisque secum gestet canis dentem. Nam Dioscorides exemptum cani dentem caninum, & in vesicula brachiis alligatum, ad inhibendos canum impetus vtilem facit, Blondus. Nos supra ad præcauendum potius aquæ timorem, Dioscoridis verba ista interpretati sumus: Molares dentes canis rabiosi, qui momordit hominem, in corio adalligati brachio, prohibent à morsu canis rabidi. Serapio apud Syluaticum: Videtur hæc Serapio ex Dioscoride transtulisse, & Serapionis Interpres pro caninis dentibus reddidisse molares.

An canis qui momordit rabidus fuerit cognosci refert: multi enim quia nihil graue statim sequebatur morsum, neglectis initio remedijs, & vulneri cicatrice inducta, incurabiles postea obierunt. Quamobrem nuces iuglandes bene contritas (commensas, Ponzettus:) vlceri imponi: & postridie (post duas horas, Ponzettus) gallo aut gallinæ edendas obijce: is vel ea, initio quidem abstinebit: fame autem vrgente si deuorârit, obserua: nam si canis qui momordit, non fuerit rabidus, viuet auis: secus, morietur postridie. Quod si fiat, vlcus aperire festina: Et rursus interpositis aliquot diebus, similiter experire, ita vt cicatricem non prius inducas vlceri, quàm auis deuoratis nucibus istis incolumis degat, Aegineta ex Oribasio. Idem ab Aëtio libro 6. describitur, & à Ponzetto Cardinali. Simile experimentum (inquit Ponzettus) haberi potest ex medulla panis vlceri adhibita, & postmodum alijs canibus oblata. Micis ex triticeo pane morsum perfricabis, easque mox alteri cani porriges: quas si comederit, indicium est non rabere canum: sin abstinuerit, rabere. Ex ipso quidem vulnere dignoscere non datur, cum id sibi simile semper sit, nec ab aliis vlceribus & ferarum morsibus diuersum. Tritici grana vndecim apposita vulneri donec humore mollita se impleant, & intumescant, proijcito gallinæ, quæ si fastidiat: rursus alio obijcio aliâs, quibus si similiter abstineat, periculosum & letale signum est: sin esse cœperit, periculi sublati, Apuleius vt Aggregator citat Dioscorid. vt infra dicam, tritici grana simpliciter canis rabidi morsibus inseri laudat.

Dioscorides sermonem de rabiosi canis morsu cæteris præposuit, quoniam id animal (inquit) domesticum ac frequens esse consueuit: & in rabiem sæpius agitur ac perit, ab eoque caueri difficile: inde periculum ineuitabile hominem manet, nisi multis vtatur auxilijs. Plerunque autem flagrantissimis æstibus (vel regionibus huiusmodi) in rabiem efferatur: interdum quoties frigora incesserunt, Dioscor. ἐν τοῖς ἐφισταμένοις κρύεσι: melius apud Aeginetam legitur, ἐπιτεταμένοις. Frequentius & manifestius quàm cætera animalia rabiem patiuntur canes, quia vescuntur cibis corruptis, cadauera & multa putrefacta lambunt: accedunt, penuria cibi, timor, latratus frequens, iracundia, & alia vnde humores ad rabiem excitandam exardescunt, autumno præsertim. Quanquam cætera animalia, vt lupi, vulpes, &c. rabiem æstate potius quàm hyeme incurrant, Ponzettus. Canis rabiosus potum & escam auersatur: toruè & solitò tristius intuetur, Dioscor. Corpus ei strigosum & solitò compressius conspicitur, Actuarius. Largam spumantemque pituitam naribus & ore proijcit, Dioscor. Hians quàm maximè anhelat, linguam exerit: languidæ ei aures, cauda demissa: incessus segnis, ac veluti stupidus: si verò currat, celerius solitò currit, idque intempestiuè & inæqualiter, Aëtius. Siticulosus est, sed potu ferè abstinet. Mutus vt plurimum, ac demens, ita vt ne suos quidem familiares agnoscat, Aegineta. In omnes passim siue latratu irruit.

æquè

æquè feras hominesque, tam familiares quàm ignotos mordet: nec protinus infestum quicquam infligit, nisi, vt vulnus, dolorem: sed inde morbus ille, qui ab aquæ metu hydrophobicus Graia est voce appellatus, contrahitur, Dioscor. Rabido cani caput ad terram nutat: lingua exeritur, idq; adeò interdũ vt retrahi non possit: timore plenus est, & solitudinem quærit, Ponzettus. Oculi rubent: caudam inter fœmina inserit: raucus est. alienatur non solum à reliquis canibus, sed suis etiam catulis: fugiunt eum cæteri canes (& allatrare solent) ac imbuto sanguine eius pane abstinent, Bertrutius. Aquæ metu afficiuntur, vt ea visa pili plerunq; inhorrescant, & nonnunquam ex ea formidine emoriantur, Textor: Mihi ad hominem potius à cane morsum hæc pertinere videntur. Canis rabidi cauda demissa est: lingua porrecta, & tanquam bile colorata: citra rationem currit, deinde subitò rursus consistit, Galenus ad Pisonem. Oculis vagis circumspectat, & prætereuntes intuetur, Tardiuus. Morsus canis rabidi est lethalis, quòd non nisi ex ira mordet: sed fœmellæ pestilentior quàm maris, Paracelsus. Hydrophobi ferè incurabiles: illi præsertim quos momordit canis rabidus in rabiem actus à gustatis menstruis mulieribus, Galeottus. Cæterum illis qui à rab. cane morsi sunt corpus inarescit, & conuellitur interdum, ac febri intus acri vritur, animus delirat. Galenus ad Pisonem. Si vel modicum aquæ viderint, tremunt & conuelluntur statim, & vigilijs delirijsq; detenti vel breui tempore vitam finiunt, vel aliquanto post, cum iam euasisse videntur, subito rursus tanquam à recenti morsu periclitantur, Damocrates in descriptione antidoti diacarcinon apud Galenum lib. 2. de antid. Somnia eis accidunt terribilia, puncturæ in corpore, singultus & siccitas oris, Galenus in Parabil. In ijsdem malum signum est, vox rauca. Quandiu verò intuendo speculum cognoscunt seipsos, spes est salutis. Cum p[illegible] ram volutantur instar canum, nihil sperandum præter mortem: licet morsus adhuc mente constet. Est qua[illegible] rident. Interdum æger ipse sibi vas vitreum videtur, vel cœlum metuit ruiturum. Bertrutius addit, à rabido c[illegible] morsum intelligi, si vulnus doleat magis quàm pro ratione, affectus incidant atribiliarij: his accedere anhelitus difficultatem, aluum siccari: vrinã retineri, & emitti quandoq; nigram, vel lacteam, & adeò crassam vt catuli inesse videantur: quandoq; contra tenuem & aquosam: postremo accidere suffocationem cum subita morte. Voces creditæ audiri in corpore morsi (quorum etiam Gariopontus meminit lib. 1. cap. 11. in anteneasmo) sunt rugitus vaporum qui etiam ex cruditate augeri solent in corporibus infirmis, & ita conuerti in sonum quendam similem illi qui auditur in cauernis quando plures concertant, Ponzettus. Accidit eis aliquando gonorrhœa, id est seminis profusio, Idem. Qui sanguinem in morsis statim congelari putant, falluntur: nam ne parum quidem superuiuerent Idem. A rabidis canibus morsi, in aquæ formidinem corruunt, præcipuè qui prauis succis pleni fuerunt, Aetius. Euenit autem cum distentione neruorum, totiusque corporis rubore, præsertim faciei, cum sudore & languore quodam: μετ' ἀπορίας, Dioscorides interprete Ruellio: qui aporian de eadem re apud Actuarium vertit fastidium. Est autem aporia hoc loco propriè, anxietas & præ dolore ac spei inopia, corporis præter rationem iactatio. Aliqui auræ splendorem fugiunt, Diosc. Alij tenebras quærunt: alij tristitia mœroreq; contabescunt, Actuar. Alij sine vlla doloris intercapedine vexantur. Sunt etiam qui canum more latratus ædant, & obuiam factos morsu adoriuntur, ac mordendo simili vitio labefactant, Dioscorides. Fugiunt aquam, vt neque aspicere neq; gustare sustineant: aliqui etiam omnes alios liquores, Aegineta. Exoritur autem hic affectus, non stato definitoq; tempore, plurimum tamen ad quadragesimum vsq; diem neglectis differri cõsueuit, Dioscorides: (plurimum à quadragesimo die. sin negligentes, siue remedia differentes aggreditur, interdum exacto semestri, Actuar.) Post semestre etiam nonnullos inuadit. Quendam post annum aquam horruisse constat, quæ nobis visu comperta fuere. Narrant & aliquos post septennium aquę metu fuisse tentatos, Dioscorides. Differtur aliquando metus aquæ ad hebdomadem vnam, vel duas, vel plures, Ponzettus. Noui hominem morsum, qui se lauerat aqua marina: & cum liberatus crederetur, post aliquot menses contactu ligni cornui (corni, sorbi apud Aug. Niphum) redijt morbus. Habet enim forte hæc planta vim quandam occultam commouendi venenum. Scribunt etiam Arabes (ex Dioscoride nimirum) post septem annos aliquando recrudescere malum, cum interim latuerit, nec aliter præterquã ex habitu corporis ad macritudinem pergentis cognosci potuerit, Ponzettus. Quidã statim ac morsi sunt, aquam cæteraq; humida formidant: quidã post quadraginta dies aut serius: alij deniq; alijs ita prius aut posterius, vt prauis humoribus plus minúsue obnoxij fuerint, Aetius. Aliorum sanè symptomatum rationes in promptu sunt, toto scilicet corpore vi veneni infecto. cæterum affectionis quam aquam metuunt, causam aliqui nimiæ siccitati adscribunt tanquam omnis substãtia humida prorsus eos deseruerit, (natiuus & substantialis humor penitus demutatus sit, Cælius.) At Rufus melancholiæ quoddã hoc genus esse ait, veneno melancholicum humorem imitante: scimus autẽ melancholicorum alios alia metuere. Quæ quidẽ ratio etiam pro illis facit, qui sic affectos imaginari aiunt videre se canem in aquis, Aegineta. Hi vbi aquam, vel aliquid aliud lucidum tanquam speculum inspexerint, propriam nimirum ipsorum faciem adeò rubentem, visumq; toruum & plenum irarum contemplati deterrentur. Cæterum philosophus quidam morsus à cane rabido, & egregia virtute animi passioni resistẽs, dum sibi canis imago appareret in balneo (illi enim quoq;, sicuti & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra se meditatus, Et quid, inquit, cani commune est cum balneo? quod effatus balneum intrauit, & imperterritus bibit, atq; ita morbum superauit, & sanitatem adeptus est Aetius. Vide Cassium in fine problematis 80, quòd insidias sibi fieri putantes ἀτρεφῶν. Qui aquam metuunt sic afficiuntur, siue quia canes in ea videre sibi videntur, siue alia horribilia quæcunq; olim vel animo cogitarunt, vel vsurparunt oculis, vel ab alijs narrata audiuerunt, species eorum & vestigia retinente memoria, puta dæmonũ, furiarum, inferorum, quibus etiam sanæ mentis homines deterrentur, Ponzettus. Mentiuntur quidam, in vrina morsi à rabido cane, non item ab homine, apparere imagines seu vestigia catulorum: alij, vt mendacium augeant, catulos etiam viuos per vrinam ab eis emitti, Ponzettus. Ex ijs qui aquæ pauorem senserint, neminem seruatum vidimus, nisi forsitan ex historia vnum aut alterũ euasisse audiamus: siquidem Eudemus superasse quendam affirmat (mallem legere, siquidem Eudemum quendã superasse aiunt: Et Themisonem, &c.) Themisonem aliqui demorsum in hunc furorem incidisse & euasisse fatentur. Alij ipsum cum amico aquam expauescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia similem contraxisse affectum: sed post multos tandem cruciatus seruatum extitisse. Grauissimum itaq; malum aquæ metus est: sed antequam illo tentarentur, multos & ipsi restituimus, & complures ab alijs medicis seruatos nouimus, Dioscorides. Ex canis rabidi morsu aliquando fit antencasmos (vox corrupta) species maniæ, cuius meminit Gariopontus 1.11. nostri vulgò choream S. Viti appellant. Noui quendam lithotomum Tiguri, qui cùm à cane suo rabido morsus esset initio Iulij per totum digitum, imposuit allium & rutam & oleum scorpionis: sanatum est vulnus breui, nec suppuratum: visus sibi bene habere, medicum nullum consuluit. In fine

Augusti inuasit eum morbus ceu febris quædam, frigus sensit, deinde sudare cœpit per vnum aut alterum diem, aerem tamen & frigus ferre non poterat, multum sitiebat, bibere tamen non poterat, ad aquæ & aliorum liquidorum exhorrescens: sudor erat frigidus: totus erat anxius & inquietus. frigidum aerem sentiens tanquã ad aquæ aspectum exhorrescebat: aquam aspiciens tremebat, & quasi singultiebat vel vomituriebat: vlulabat vt canis: in fine bidui perijt.

Ratio medendi duplex est: vna communis, qua vtendũ in omnes morsus, quos virulentæ animantes impresserunt, alia peculiaris priuataq; eorũ duntaxat quos rabiosi canes momorderint: quæ quidẽ summam ægris opẽ afferre consueuit, istis tantũ inutilis qui ex multo iam tẽpore ictum acceperũt, Dioscorid. Canis rabiosi morsus immedicabilis hactenus extitit, &c. Plin. vide paulo post in cynosbato, inter medicamẽta simplicia quę intra corpus aduersus hunc affectũ sumuntur. Sciendũ est neminem perperam curatũ effugisse, Aetius. Vt inflicti à rabido cane, sic omnes à pestiferis animalibus morsus, nisi per initia protinus rectè curentur, eò deueniunt vt summè perniciosi sint. Quæ igitur recta curatio est? an scilicet venenũ extrahere, quod vnà cum ictu corpori percusso inhæsit: ideoq; ad cicatricẽ perducere, claudereue quę huiusmodi sunt, nõ accelerant: sed contra agũt, eaq; insuper minutim admodũ sæpe concidunt. iam ijsdem quoq; quæ calida acriaq; sunt, quibusq; attrahi venenũ siccariq; possit medicamentis ob eandẽ causam vtuntur, Galenus in libro de sectis ad tyrones cap. 7. Morso à cane rab. exhibeatur primo medicamen è cancris fluuiatilibus, vt præcipit Dioscorides: (nos id ex Dioscoride & alijs infrà describemus, cũ cæteris antidotis compositis intra corpus sumendis.) Sed vt alijs etiamnũ auxilijs cõtra ineuitabile periculũ muniamur, nihil cæteris vti prohibet. Satius autẽ multò fuerit, etiamsi in vanũ aliquando fortassis recidat, medicamentorũ inhumanos tolerare cruciatus, quàm per inertiam ac desidiã in discrimen adduci, Dioscor. Canis rab. morsu facta vulnera, circumcidunt ad viuas vsq; partes, Plinius. Vulnus cõfestim amplius efficies, carne multo interuallo orbiculari figura præcisa, ne facile ad cicatricẽ perueniat, Galenus ad Pisonem. Nec ita in demorsis à rabioso animali maiora vulnera vereri oportet vti minora, & vlcusculis (αἱμυχῶν, id est dilaniatiunculis) cutis similia: quippe maiori vulnere cõfertim copiosus ([illegible], melius κλῶνας vt aliâs legitur) sanguis emanans, potest nonnihil virulenti liquoris exhaurire: quod in minoribus nõ accidit. Quin à maioribus abscedẽtes carnes auferre (secare) & labia (labiorũ margines) acie scalpelli circũscribere, & prehensam hamulo aut vulsella ([illegible]) carnẽ amputare oportet. In vtrisq; circumstantia loca altioribus vlcusculis scarificanda, vt copiosior sanguinis vacuatio arceat, ne venenũ mẽbratim insinuetur, Diosc. Locus hic apud Actuariũ (interpretẽ q. dẽ, nã Græca nõ vidi) turpiter corruptus ex Dioscoride emẽdari potest. Cucurbitulæ cũ multa flãma agglutinatæ, id iuuamẽti pstãt vt veneni vis extrahatur, Diosc. Sanguisugæ & vẽtosæ supra vulnus canis rabidi ponãtur, Arnold.

Contra virulentos ictus vstio expeditissimum est auxilium: Ignis enim qui vim omnẽ superat, simul & domat virus, & ferri penitius nõ patitur: simul etiam pars ignem experta, postea non vulgare fundamentũ curationi futuræ præbet, manente diutius exulceratione, Dioscorides interprete Ruellio: qui eandem sententiã apud Actuarium paulo aliter transtulit, & melius quidem meo iudicio, his verbis: Simul vero pars veneni aliqua intercepta sistitur, quæ non mediocre curationi futuræ iacit fundamentũ: modò diu patens vlcus dehiscat: neq; cito eius oræ coalescant. Imponuntur salsamenta cõtra morsum canis rabidi vel si non sint, ferro vstæ plagæ, corporaq; clysteribus exinanita: hoc per se sufficit, Plinius. Sunt qui ferreis cauterijs vlcus vrant, Aegineta Escharotica etiã pharmaca ignis vim obtinent, eiusq; loco vsurpantur, vt infrà dicam in medicamentis compositis quæ foris adhibentur. Ridicula est igitur Ludo. Cælij superstitio simul & ignorantia quam in homine tantæ doctrinæ & tam variæ lectionis non possum satis admirari. Nam cum medici optimi quiq; nullum remediũ aduersus canis rabidi morsus cauterio præferant, Cælius vel id ignorans, vel vt sciens potius cum vulgo insaniret & naturales causas fictæ religioni adscriberet, lib. 17. cap. 28. Nobis (inquit) potentius quàm cynorrhodon Plinij, suppetit medicamẽ, sed & ipsum cœlitus petitũ. Est in Rhodiginis paludibus D. Bellini templum miraculorum frequentia celeberrimũ, & affluxu hominũ etiam notissimum. Erectæ ædis causa ferè publica est. Pulsus is diuus Patauio, grassantibus nobilium plerisq;, quod seuerius sanctiusq; quàm ab illis probari posset, episcopũ ageret: insectantibusq; inimiciter aduersarijs, in palustre agri nostri solum, quindecim millibus passuum Rhodigio distans, diuertit. Quum manus hominum euasisse videretur, canum rabiem non euasit, à quibus euestigio conuulsus discerptusq;. mox in diuorum indigitamenta relatus, templum in illis emeruit locis in quo & arca marmorea ferreis occlusa cancellis, latet sanctissimum eiusdem corpus. Templi verò ex necis genere ea cœlestis est proprietas, si quis clauem sibi quęsierit, qua ædis valuæ recludantur, ac ea candente, quicquid rabie agitari orsum sit, attigerit: pręsentissimum est remedium, & nunquam non verum, Tantum Cęlius. Post vstionem cum crustę decident, animaduertendum ne vlceris orę coalescant, &c. Ruellius ex Dioscoride: Sic autẽ vertere debuerat, (vt rectè apud Actuarium vertit) Vstione peracta mox danda est opera vt crustæ decidant, ne vlceris oræ claudantur. Et si fieri potest ad multũ idq; præstitutum tempus vlcerationes sordidas adhuc & tumidas ([illegible], Ruellius vertit inflammationem minantes) prorogari conuenit. Quod inditum ijs salsamentum optimè pręstabit, & syluestre allium detritum (intritæ alliorum spicæ, Actuarius: qui pro agrion, id est syluestre, aglithes legisse videtur quę vox nucleos in capite allij significat) item cępe: & liquor, pręsertim Cyrenaicus, aut qui Medicus aut Parthicus appellatur: ad hæc tritici genera pręcipue commendantur mansa vel non mansa imposita (vt in simplicibus medic. foris applicandis inferius repetam.) Hęc Dioscor. Post crustę casum vsq; ad dies quadraginta aut sexaginta, à cicatrice vulnus arcebis: ad quam si festinet, rursus vitis aut ficulneo cinere aperies, Aetius. Sed quando tutum sit cicatrice claudere vlcus, ita vt nulla residentis amplius latentisq; veneni suspicio relinquatur, & quo pacto hoc experiri oporteat iuglandium nucleis vel panis medulla tritis vulneri impositis, & postea gallinę aut cani obiectis satis explicatum est supra. Vlcus apertum vt minimum per quadraginta duos dies seruetur, Aegineta. Abluendum est etiam vlcus chamęmali in aqua decocto, & radicis syluestris rumicis Aegin. Locum sordidum lauant aqua cepę, Ponzettus. Noui ego senem qui morsos à cane rabido, solo acido rumice (oxalide) curabat: primo enim vlcus eius decocto fouebat, deinde herbam ipsam illinebat, eandemque potandam exhibebat: quod quidem medicamentum tanquam efficacissimum summopere commendabat plurima & turbulenta (ἀκροθῖνας, id est biliosa) qui illum assumpserint meijere solent, & cęt. Nos quoque non rarò cum reliquis medicamentis cum miscuimus. Similes vires habet & agrestis rumex aculeatus ([illegible]) radice oblonga, veluti raphanus pusilla, Aetius lib. 6. cap. 24. Theriaca rosaceo diluta optime & tutissimè vlcus ad cicatricem ducit, Aetius: vide infra inter composita quę foris adponuntur. Obducta vlceri cicatrice, ad integram morbi abolitionem, elleborus albus propinetur. Si tamen quidpiam ab elle-

boro

boro prohiberet, satis esset hiera Rufi inferius purgari. Exhibenda etiam hiera (τὸ διὰ τῆς σικυωνίας, Aegin.) quotidie, non quidem purgandi gratia, sed tanquam medicamentum proprietate huic morbo resistens, deturq; auellanæ quantitas, cum cyatho decoctionis saluiæ (Aegineta, cum decocto saluiæ, simpliciter) aut sideritidis herbæ, quam Heracleam vocant, qua etiam sola vtuntur, aiuntque non parum prodesse, propterea & alyssum appellant, Aetius. De alysso plura dicam mox inter medicamina intra corpus sumenda: licet hoc etiam foris alligetur, teste Plinio. Si verò, quod persæpe accidit ante dies præfinitos cicatrices coirent, committerenturque, manum postulabant: nanque eas diducere (redulcerare) carnemq; scalpello circinare (carnes circum auferre, & dissecare ferro, Actuar.) aut iterum vrere expediet. Vbi vero propositum tempus præterijt, vlcus ad cicatricem ducendum, & emplastro quod è salibus conficitur (dialôn dictum) locus comprehendendus: nec multò post sinapismo vtendū, Dioscorides. In quodam scripto Germanico reperitur optimum esse, partem morsam in confluente aliquo per mediam horam continere: inde fore vt morsus nihil noceat. Quæ ad partem ictam pertinent præsidia, ita se habent. Cæterum victus rationem ex ijs quæ veneno aduersantur, constare oportet, & in eum tendere scopum, simul vt veneni vires hebetet restinguatque: simul vt arceat, quo minus ad intima pernicies illabatur. Assumpta enim quædam perniciosarum virium penetrationi obuiam eunt. Horum vtrunque præstare potest, vini meracioris, passi, & lactis potus: (οἴνου ἀκράτου ζωροτέρου πόσις, καὶ γλυκέως, ἢ γάλακτος. Aegineta, qui sua ex Dioscoride transcripsit, sic habet, οἴνου γλυκέως ἀκράτου παλαιοῦ ζωροτέρου, γάλακτος πόσις. Prodest & vinū vetus meracius bibere, Actuarius.) Quippe qui hæc omnia (hinc apparet tria saltem ab eo prius nominata: nam de duobus non dicimus omnia:) capiunt ad curam, nonnihil veneno obijciunt, quod omnē eius acrimoniam obtundat. Simili modo alliorum, porrorum, ceparumq; cibus: quod ea difficulter conficiantur, vixq; aboleantur: nā multos dies huius cibi qualitates remanent, quo tempore nec euincuntur, nec permutantur à mortifera vi: sed contrarijs illa vis expugnatur. Cui rei antidotorū vsus accommodatur, & theriaces, & Mithridatij, & eius quod eupatorio temperatur: (lego & Mithridatij Eupatoris: hāc enim apud Galenum etiam morsis à C rab. dari lego antidotum vero ab Eupatorio nominatam nullam reperio) deniq; omnium quę magnā aromatum partem sibi vendicant: quippe aromata omnia viribus & substantijs ægre permutantur, quare in corporibus euincūt: Victus ratio hoc modo se habet, Dioscor. His adijciam Ruffi ex Aetio verba de victus ratione circa cibum præcipuè seruāda. In victu (inquit) indigentia & satietas euitanda: magis tamen indigentia: hæc enim succorum prauitatem adauget, quod nequaquam expedit malefico vlceri. Ergo alimentum moderari oportet, vt & rectè conficiatur, & laudabilem succum corpori præbeat. Nec minus egestioni & vrinarum prouocationi studendum quod quidem, tum ea quę prædiximus, tum fœniculum & scandix comesta efficiunt. Crethmus (quidam inepte κρίμνον legit & pultem vertit) simul & aluum & vrinam ducit. Cichorium agreste crudum oblatum stomacho confert, quam nonnulli serin, nonnulli ab amaritudine picrin appellant. Prosunt & brassicæ cymæ, & palustris asparagus, & hortensis rumex agrestisq; & acidus (oxylaphathum:) & è piscibus qui teneras carnes habent, locustæ, cancri, & echini recentes, cū vino mulso. & carnium extremitates auiculæq; omnes montanæ quæ facile coquuntur, boniq; succi sunt. Vinum album tenue, nec valde antiquum. Intra annum verò præseruationis gratia, accedente occasione, hiera purgari expedit. At instante die tribus iugiter diebus theriaca accipiēda est, Hactenus Ruffus. Morsus à cane rabido edat propriè carnes cancrorum fluuiatilium præ cæteris cūctis, & caules, pullorumq; brodium: & malis symptomatibus sedatis cibentur post triduum pullis auium præter columborum, Arnoldus. Inter principia demorsorum à cane rabioso curandi ratio talis est. Verumenimuero si ea quæ retulimus auxilia, primis diebus prætermissa fuerint, nec scalpro carnem circinare, nec vstionem experiri operæpretium est, Dioscor. (Aegineta addit etiam σικυάζειν, id est cucurbitulas affigere: hæc igitur tanquā sera remedia παραλειπτέον, id est omittenda sunt, vel μὴ παραληπτέον per η, id est non vsurpanda.) Non enim quod iam pertransijt satis euocare possent. (Gręce sic lego, οὐ γὰρ ἱκανῶς ἐστὶ τὸ παρεληλυθὸς μετάγειν δύναται. nam & Aegineta sic habet φθάσαντος ἤδη δὲ τοῦ χωρῆσαι περὶ τὸ βάθος.) Nulla vtiq; harū rerum occasio aut vtilitas, sed incassum corpora doloribus sternentur. Alter vero curationis modus accedat: deiectio magnum præbet iuuamentum, vtpote cum mouendo corporis habitum transmutet, συμμετατροπεῖ: & quę colocynthidem recipit hiera: item lac schistum, quòd simul deiectionem moueat, & venenū domare possit, (Actuarius hæc duo non lacti schisto solum, sed etiam hieræ tribuit, si rectè habet translatio.) Cibi acres, & meraculi potus, quibus vis veneni vehementer retunditur, quotidie sumi debent. Cęterum sudores ante cibos, & post etiam ciendi, dropacismi, id est picationes sinapismiq; alternatim per totum corpus adijciendi. (Ruellius ex Actuario vertit: dropacismo & sinapismo, vniuerso corpore & particulatim vtendum.) Sed longè omnium efficacissimum auxilium helleborismus cognoscitur: quo cum fiducia, non semel atq; iterum, sed frequētius ante quadragesimū diem, vel post hoc tempus, vti licet. Tantam enim vehementiam hoc auxilium habere fertur. vt quidam qui iam aquæ metum sentirent, sumpto helleboro, simulac primum morbi impetum experirentur fuerint seruati. Nam & iam vitio tentatos, nemo vnquam seruare potest, Dioscorides. Ego postremum membrum sic verto. Nam eo iam vitio occupatos (κατεσχημένους οὐδ' αὐτός, pro π lego γε) ne helleborus quidem seruare potest. In libro quodā Germanico manu scripto pręter cætera à cane rab. morsi remedia quędam iam recitatis similia, quadraginta diebus continuis balneo vtendum reperio. Apud Io. Iouianum Pontanum in Antonio dialogo, Neapolitanus quidam refert se ab Antonio quodam audiuisse carmen, quo oppidatim vterentur Apuli, ad sanandum rabidæ canis morsum. Insomnes enim nouies sabbato lustrare oppidum, Vithum nescio quem è diuorum numero implorantes: idq; tribus sabbatis noctū cum peregissent, tolli rabiem omnem, venenumq; extingui. Est autē (inquit) carmen huiusmodi: Alme Vithe pellicane, Oram qui tenes Apulam, Littusq; Polignanicū, Qui morsus rabidos leuas, Irasq; canum mitigas: Tu sancte rabiem asperam, Rictusque canis luridos, Tu sæuam prohibe luem, I, procul hinc rabies, procul hinc furor omnis abesto. Qui aquam expauescunt, videntur lymphatici etiam dici posse: nympham enim, id est aquam, Latini lympham vocant: & lymphaticum exponunt furiosum, qui vitium ex aquæ conspectu contraxerit. Vulgo memoriæ proditum est, inquit Festus, quicunq; speciem quandam è fonte, id est effigiem nymphæ viderint, furendi non fecisse finem, quos Gręci νυμφόληπτος vocant, Latini lymphaticos appellant. Aggregator sanè lymphaticorum quædā remedia interserit illis quę ad canis rabidi morsus sunt. Noluimus illud etiam relinquere, videri nobis quòd Dioscorides scribit nullum à metu aquæ seruatum sciri. &c. credidisse aliquos de his intelligendum esse, qui nō à rabido cane, sed rabiente & aquam iam timente homine morsi fuerint: Dioscorides tamen simpliciter tradidisse id videtur, Marcellus Vergilius. Clysteris mentionem ad morsos à C. rab. Plinius facit, vt supra dixit: nec alius pręterea quàm Galenus lib. 2. de antidotis cap. 78. Absinthij deco

cocto (inquit) ægrum euacua, ſaliſq́; tantum immittes, vt clyſter vehemens reddatur. Si quis communem venenatis morſibus cunctis medendi modum deſiderat, à Dioſcoride requirat: nos ſatis prolixi fuimus in peculiari ad canis rab. morſus curatione, tum ex Dioſcoridis tum aliorum ſcriptis collatis hactenus expoſita. Actuarius ſua omnia huius argumenti ex Dioſcoride, ſed breuius deſcripſit. Aegineta quædam addidit, quæ ſuo loco vel iam poſui, vel ponam deinceps: vt Poſidonij etiam & Rufi ex Aetio ſcripta & aliorum.

Nunc poſt vniuerſalem huic malo medendi methodum, ad particularia deſcendam remedia, eo ordine ſeruato, vt primum ea quæ foris adhibentur commemorem, deinde quæ intrò ſumuntur: & in vtriſque compoſita medicamenta prius quàm ſimplicia: eaq́; omnia literarum ordine.

Compoſita remedia quæ morſui forinſecus adhibentur, hæc ſunt.

Ex opopanace & pice emplaſtrum fit optimum πρὸς λυσσοδήκτους, Dioſcorides.

E Brutia pice medicamentũ Menippi, quo vſus eſt Pelops: Picis Brutiæ libra, opopanacis vnciæ quatuor (tres, Aetio & Actuario: & ipſi Galeno lib. 11 de ſimplicib. cap. 30. vbi Aeſchrionem præceptorem ſuum hoc emplaſtro vſum ſcribit, propinantem interim per dies 40 antidotum è cancris,) aceti (acerrimi) ſextarius (Italicus.) Opopanacem diſſolue in cyathis quatuor aceti, & quod ſupereſt aceti vnà cum pice decoquito; vbi conſumptum id videris, tum opopanacem addito, ſed caueto ne efferueat. cũ ſatis inter ſe commiſta videbuntur, plagellas bene magnas (longa & grandia ſplenia Actuar.) inde conficito, locoq́; demorſo ſuperindito, Galenus lib. 2. de antidotis cap. 74. Aetius, aceto cum pice decocto & conſumpto, (inquit) deinde contrito in mortario opopanaci ſuperinfundens vnito & colligito: atq; ita vulneri quadraginta aut ſexaginta diebus applicato: probibet enim cicatricem. Vtendum eſt anaſtomoticis, id eſt aperientibus (inquit Aegineta) ex quibus primarium eſt, quod è pice & aceto acerrimo & opopanace conficitur, in tractatione de neruis vulneratis diligenter à nobis deſcriptũ: Quod ſi morſus cutem habet teneriorem, dilui poteſt irino aut balſamo aut aliquo ſimili. Hoc Actuarius etiam ex Galeno deſcribit, ſtatim poſt mentionem antidoti diacarcinon. Loco morſo prius dilatato cucurbitula agglutinetur, & poſtea imponatur cataplaſma ex allio & cepa ſimul tritis ſubactiſque cum butyro: longè tamen præſtat emplaſtrum factum ex opopanace, ariſtolochia & pice, Ponzettus. Eſcharoticon, id eſt cruſtam inducens, aridũ medicamentum efficaciſſimum, ab Aetio & Aegineta deſcriptum: Salis foſſilis drach. octo, chalcitidis, ſcillæ, ſing. drach. ſedecim. rutæ viridis, æruginis raſilis, ſing drach. quatuor. ſeminis marrubij drach. vna Inſoletur in pyxide ænea, & aridum applicetur, quouſq; vlceri cruſta inducatur: deinde roſaceo temperetur, donec cruſta excidat. Aegineta inſolationis non meminit. Emplaſtrum dialôn (quo locum dũ ad cicatricem ducitur comprehendere iubet Dioſcorides) niſi vnum fuerit ex illis duobus, quæ Galenus deſcribit lib. 6. de compoſ. ſecundum genera, cap. 8. ad extrahendum, aliud iam non occurrit eiuſdem nominis. Crediderim ſanè ea rectè huc facere, vtraq; enim ſale & ceruſſa conſtant, & alijs quibuſdam: ſcribit autem Aetius lib 13. cap. 2. emplaſtra ex ceruſſa & ſale ſtatim à principio commodè adhiberi morſis à cane &c. Solent autem Græci ſales in plurali numero proferre etiam de vno tantum ſalis genere. Aliud emplaſtrum ad morſos à C. rab. Damocratis ſenarijs deſcriptum affert Galenus lib. 2. de antidotis, cap. 119. quod conſtat ex terra ampelitide, bitumine, lithargyro, oleo, propoli, ariſtolochia, & alijs pluribus. Eodem libro cap. 76. deſcribitur Album Baſuli medicamentum, ad morſum C. rab. quod & extrinſecus (inquit) vlceri imponitur, & per os intrò aſſumitur, maximè ab ijs quibus iam rabies dominatur, &c. quod quidem non parum aliquis miretur. cum & emplaſtri formam habeat, & ceruſſam & argenti ſpumam venena copioſe recipiat. Et mox cap. 77. Baſilica, quæ in aquarum formidinem (inquit) ægros incidere non permittit: hanc Auguſta apud ſe compoſitam ſemper habuit. Habet autem emplaſtri formam, vt Menelai quoq; medicamentum ibidẽ cap. 75. Theriaca è viperis cum roſaceo diluta, & vlceri appoſita, confert, Aetius. Ego theriacam aliquando oleo ex roſis confecto dilui, & ceu medicamentum, quod linteolis conceptis excipitur (emmoton Græci vocant) in vulnus indidi, vt cucurbitulæ cuiuſdam modo exugeret, & ex alio venenum extraheret, Galenus ad Piſonem.

Medicamenta ſimplicia ad morſum canis rabidi foris imponenda, ordine literarum.

Acetum, Auicenna de agreſta. Adamas, Plin. 37. Adiantum, vel capillus algol cum vino, Auicenna, vt Aggregator citat: Ego apud Auicennam non reperio, Dioſcorides vero adianti herbæ decoctum θηριοδήκτοις, id eſt morſibus venenatis prodeſſe ait: & rurſus, Cruda etiam, inquit, illinitur πρὸς θηριοδήκτους. poſteriorem locum Serapio omiſit: in priore reddit. ventrem aſtringit ſi bibatur cum vino, & confert morſibus venenoſorum. Adeps anſeris, vide Anſer. Allium illitum foto prius vlcere, Aegineta, Iſaac. Syluestris roſæ radix pota, allio præſertim vulneri impoſito. Aquiuiuus. Trito allio defricto rabioſæ canis vel lupi morſus in boue curatur, Columella. Allium ſylueſtre detritum, Dioſcor. Amygdala, præcipuè amara, Auicẽna. Anagallidis folia, Aetius. Succus quo abluatur vulnus, Tragus. Anſeris adeps cum melle, Plin 29. Aſſa, vide Laſer. Aſter herba cum axungia vetere viridis trita, Dioſcorides. Axungia cum calce tuſa, Plinius. Anguium ſenectus cum cancro maſculo trita, Plinius.

Betonica ſuperilligata, Serapio ſecundũ Dioſcor. Nos in Dioſcoride Græco ad θηριοδήκτας ſolum, id eſt morſos à ſerpentibus commendari legimus. Trita applicata, Muſa, Apuleius. Braſſicæ folia cum laſere trita ex aceto. Per ſe etiam braſſica aduerſus rabidi canis morſus proficit, & ipſius decoctum in potu, Galenus de Parabil. Caulis, id eſt braſſicæ ſuccus cum vino, Serapio ſecundum Dioſcoridem. Græci codices noſtri λυσσοδήκτοις habent eo in loco. Epicharmus braſſicam ſylueſtrem contra canis rabioſi morſum imponi ſatis eſſe tradit, melius ſi cum laſere & aceto acri, Plin.

Calx tuſa cum axungia, Plin. Cancrorum cinis è melle illitus, Aetius. potus, Auicenna. Cinis cancri aſperſus aceto, Hali. Vide Anguium ſenectus. Cinis teſtarum marini cancri, Aggregator ex neſcio quo authore. Canis pili impoſiti, Galenus in Parabil. Pili caudæ canis combuſti. Aggregator. Quidam vlceri imponunt pilos eiuſdẽ canis rabidi, Ponzettus. Canis vel draconis qui momordit caput, abſciſſum excoriatumq́;, cum pauco euphorbio applicatur, ac liberat in totum, vt quidã aiũt, Ponzettus. Cinis vſti canini capitis, à cane rabido morſos perſanat, Sextus: Aggregator intus & extra prodeſſe ſcribit. Capilli hominis cum aceto, Auicenna & Sextus: combuſti cum aceto impoſiti, Haliabbas. Capilli hominis morſi aceto remolliti, Galenus in Parabil. Capilli Algol, vide Adian

tum

tum paulò ante, Capræ stercus cum vino, Plin. Caro ariens usta cum vino Auicenna: sed bibendam potius intelligere videtur, licet non exprimatur. Castaneę cum pauco sale & melle, Isaac: ego iuglandes potius quàm castaneas adhiberem, aperiendum enim non astringendum est. Addunt autem alij authores iuglandibus quoque in hunc vsum salem & mel. Cepæ, Dioscor. Crudæ cum melle vel aceto, Plin. lib. 20. vel coctæ cum melle & vino, Macer, Aetius. Ex cepis cum sale & ruta cataplasma, Aegineta, Auicenna, Haliabbas & Serapio secundum Dioscoridem. Vide mox in Nucibus. Locum sordidum lauant aqua cepæ, Ponzet. Chamæmali decocto lauandus est locus, Aetius. Cinis ficulneus ceroto exceptus, Aeginet. Cinis vitium cum oleo, Aegineta. Si vlcus ad cicatricem festinet, rursus vitis aut ficulneo cinere aperies, Aetius. Cucumeris folia, Auicenna: ego ad simplices canis morsus cum Dioscoride potius retulerim.

Eruum cum vino, Serapio secundum Dioscor: cuius Græci codices simpliciter à cane morsis ipsum commendant: Isaac, Auicenna, Colliget. Aliqui præter vinum mel etiam addunt. Oleum de orobo, id est eruo. Galen de Parabil. Euphorbium, Haliabbas. Vide paulò superius in Canis capite. Equi fimus cum aceto calidus, Pl n.

Fabæ crudæ commansæ, Galenus in Parabil. Fici folio trito ex aceto C. rab. morsus restringunt, Plin. Nigræ ficus folia ex aceto, Valerian. Fici folia recentia, Auicenna. Ficulneus cinis, vide in Cinere. Ficus immaturæ cum aceto, Plin. 23. Isaac & Dioscorides apud Sarapionem: ego in codicibus nostris non reperio. Fœniculi radix, Auicenna: Dioscorides simpliciter ad morsus canis refert. Frumentum, vide Triticum.

Gallinaceum fimum duntaxat ruffum, ex aceto impositum, Plin. Kiranides. Valerianus. Galli crista contrita, Plin & Kiranid. Gentiana, Auicenna, Habyx.

Hippocampus ex acri aceto tritus & vulneri applicatus, Aetius. Hirci iecur impositum, Plin. 28. aquæ metum auertit. Hirundinis pulli combusti: vel glebula ex hirundinum nido, illita ex aceto, Plin. De glebulis idem scribit Valerian. Hirundinis fimus, Ponzet. Hominis capilli, vide Capilli. Hominis vrina, vide Vrina. Hyænæ pellis.

Iris ruffa cum melle, Plinius.

Kakille herba marina, Auicenna.

Lana succida morsibus inculcata post diem septimum soluitur, Plin. Lapathi, id est rumicis, tum acidi, tum syluestris, vsus est fouendo aut abluendo locum, & illinendo, vt ex Aetio supra docui in ratione curandi. Laser vel silphij succus (barbari assam vocant) præsertim Cyrenaicus, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur, Dioscor. Alla cum oleo, Auicenna. Silphium cum sale. Aegineta. Vide superius in Brassica syluestri. Limacum caro & testa, Serapio citans Galenum, apud quem ego nihil tale reperio.

Marrubij folia Aetius. Πράσου, id est porri, semina cum sale trita, Aegineta: malim πρασίου, id est marrubij, vt Aetius habet: quanquam porrum etiam contra hoc venenum à Dioscoride laudari sciam, sed in cibo. Marrubium supra etiam contra simplices canis morsus commendauimus. Prasium (id est marrubium) cum sale, Serapio secundum Paulum, & Auicenna. Melissophyllon per se, vel cum sale, Aegineta. Menta, Aegineta, Auicenna. Muris aranei caudæ cinis, ita vt ipse cui abscissus sit, viuus dimittatur, Plinius.

Nuces (iuglandum nuclei, Plin.) à ieiuno commansæ & illitæ, Auicenna, Plin. 23. Vide supra ad morsus canis non rab.

Orobus, vide Eruum. Olusatrum: Plin. Ostracorum carnes, Auicenna.

Pecudis stercus vstum & illitum cum aceto, Auicenna. Personatiæ radix cum sale marino, Apuleius. Petroleum, Incertus. Pisces omnes, & iura eorum, & capita salsorum vsta applicata, Auicenna: Vide Salsamenta. Kamen piscis marinus tritus impositus, Serapio secundum Galenum. Plantago tusa, Apuleius, & Valerian. Lingua arietis cum sale cõtusa, Apuleius, vt citat Aggregator. Porrum, vide Marrubium, Potamogiton cum sale illita aquæ formidinem arcet: vsus est & recentis & aridæ, Aetius.

Rutæ folia trita vel commanducata imponuntur cum melle & sale, vel cum aceto & pice decocta, Plinius. Rutæ folia cum melle, & sale, & pice, Apuleius. Ruta cum vino, Apuleius vt Aggregator citat.

Salpæ succus perfusus aut cinere ex salpa subacto, Plinius. Salsamenta, Plinius. Salsamenta indita præstant ne vlceris oræ coalescant, Dioscorides. Rabiosæ canis vel lupi morsus, imposito vulneri vetere salsamento sanatur in bubus, Columella. Vide Pisces. Sambuci folia, vide supra ad morsus simplices in Ebulo. Senecta, vide Anguis. Silphium, vide Laser. Sesamum, Auicenna.

Terra sigillata (id est Lemnia) secundum Galenum apud Serapionem (meminit Galenus de simpl. 9. 2.) illita ex acri aceto (& pota ex vino diluto) superpositis aliquibus folijs: quorum præcipua sunt scord.j folia, pòst centaurij minoris, demum prasij. Tritici grana, tam mansa, quàm non mansa imponantur, siquidem subacta pistáue (διαφυράσθαι quasi fermentata, & turgida) à perfusione (humore vel sanie manante ab vlcere) vulnera dilatant. Sunt qui à mandentium ieiunio sibi aliquid asciscere arbitrentur, quod suapte natura resistat. Verum id certum non est: cæterum tempestiuus eorum vsus, minimè est cõtemnendus, Dioscorides. Triticum tostum & commansum, Isaac. Apuleius tritici granis appositis & gallinæ obiectis, inde experiri docet rabidúsne fuerit canis qui momordit, vt supra dictum est.

Verbena vel herba sacra imposita, Apuleius. Vituli marini adipe inungatur facies timentis aquam, Plinius 32. Vitium cinis, vide Vitis. Vrina hominis morsi gossipium intinctum, Galenus in Parabil. Vrina, cinere ex ea subacto, Plinius. Vrina cum nitro. Serapio secundum Dioscoridem, & Auicenna. Vrina pueri cum baurach (id est spuma nitri) Hali. Vrinæ fex cum carbonibus vitis viridis trita apposita frequenter, abluto interim quem extrahit humore, Apuleius vt citat Aggregator. Hæc sunt remedia quæ veteres aduersus rabidi canis morsus foris imponenda celebrauerunt: Quæ si cui non satisfaciunt, augeat ea ex præcedentibus ad simplicẽ canis morsum commemoratis, efficacioribus præsertim. His subijciemus amuleta quædam, id est superstitiosa pharmaca, quæ gestata solum absque vlla ratione à nonnullis conducere creduntur: & his similia, quæ causas quidem aliquas in natura habent, foris tamen ad auertendum aliquid vsurpantur, alligantur, inunguntur, substernuntur. Ad arcendos aquæ pauores vtuntur dente eo, qui caninus dicitur: hunc à cane qui momordit exemptum & folliculo inditum, pro amuleto brachio adnectunt, Dioscorides. Arabes & qui eos sequuntur, pro canino dente molarem reddunt, qui coxis alligatus, vel à brachio suspensus, tueatur gestantem. Vermem è cadauere canino aliqui adalligant contra pauorem aquæ, Plinius. Verniculus canis mortui in collo suspensus, sanat morsum à C. rab. Sextus. Gentiana diebus septem cum hyænæ pelle amuleti loco gestatur, Actuarius. Hyænæ pellis vtiliter substernitur morsis à C. rab. Aetius. Lupi vel lupusculi pellis suspensa ab eo qui à C. rab. morsus est, aquæ pauorem amolitur, Aggre-

gator ex Haliabb. Lais & Salpe canum rabiosorum morsus leniri aiunt, menstruo in lana arietis nigri, argenteo brachiali incluso. Diotimus Thebanus vestis omnino ita infectæ portiuncula, ac vel licio brachiali inserta, (fortè lineo brachiali, vt proximè antè argenteo brachiali dixit, nisi legas, ac vel licio (id est filo, vestis ita infectæ) brachiali inserto) Plinius. Inter omnes conuenit, si aqua potusque formidetur a morsu canis, supposita tantum calici lacinia menstruo tincta, statim metum eum discuti, videlicet præualente sympathia illa Græcorum, Plinius. Iis qui iam aquam extimescunt, vt bibant, poculo panniculum ex sella (ῥάκος ἀπὸ ἀφέδρου) supponito, & bibent, Galenus de antidotis lib. 2. cap. 133. Ruellius apud Actuarium in medicamento diacarcinon ἀπὸ ἀφέδρου, non rectè vertit sub sedem. Ἀφεδρὼν sella est ad secessum: ἄφεδρος, apud Varinum ἀκαθαρσία, in Lexico Græcolatino quidam puerperium reddidit, sine testimonio. Succo rutæ perunctos, aut etiam habentes, negant feriri ab his veneficijs (apibus, vespis, &c. cane rabioso) Plin. lib. 20. E vitice baculus à canis & alijs morsibus defendit, vt quidam ex Dioscoride citat: ego nihil tale in codicibus impressis inuenio. Aggregator quidem ex Auicenna citat, emplastrum ex agno casto morsis à cano prodesse. Vrsi pellis, aut vituli marini, vtiliter à C. rab. morsis substernitur, Aetius.

Antidoti & medicamenta composita quæ aduersus C. rab. morsus (id est ne in rabiem aut aquæ metum qui morsi sunt, incidant.) intra corpus sumuntur.

Potiones omnes quas contra viperarum morsus scripsit Damocrates apud Galenum lib. 2. de antidotis.

Aelij Galli antidotus cum ad alia quædam, tum morsis à C. rab. salubris, describitur à Galeno lib. 2. de antidotis cap. 54. constat varijs aromatibus cum opio, quæ melle excipiuntur. Item alia eiusdem cap. 71. videtur autem & ipsa ad morsos à C. rab. facere, propter antecedentia & sequentia.

Basuli Album & foris imponitur, & intro sumitur, &c. vide supra inter composita foris applicanda.

E cancris paratur optimum aduersus rabiosorum canum morsus auxilium, quod & plerisque vnum satisfecit, eoque cum fiducia vti licet: Est autem huiusmodi. Cancros fluuiatiles in sarmentis albæ vitis cremare oportet, & cinerem eorum quamminutissimè tritum habere reconditum: itidem gentianæ radicem tusam cribratamque reponere: quoties autem canis rabiosus morsum intulerit, in quaternos cyathos meraci vini, bina cineris cancrorum cochlearia, vnumque gentianæ conijciantur: hæc in polentæ dilutioris modum subacta, quatriduo bibantur. Inter principia medicamentum hoc modo detur: atqui si ab illato morsu bini ternive dies fluxerint, curationem auspicabimur à triplicato pondere supra id quod ab initio retulimus, Diosc. Similis huic extat descriptio Damocratis senarijs iambicis apud Galenum de antidotis lib. 2. cap. 116. in paucis quibusdam & parui momenti rebus differens: Codices Græci tamen corrupti sunt, & interpretes quædam male transferunt. Eadem est etiam Mithreæ descriptio eodem in libro cap. 70. quo loco cum Damocratis versibus collato, qua dosi medicamenti vtendum sit illi, qui secundo aut tertio die à morsu demum vti incipit, clarius patebit: nempe triduo à ieiunis bibenda tria cochlearia (μύστρα μακρά, Damocrat. Martianus rectè legit μικρά, id est parua) huius medicamenti, in totidem plus minus vini meri & veteris dulcis. Damocrates) cyathis: ita vt quotidie sumant cochleare vnum (vt Martianus rectè vertit, licet Græci codices nostri non exprimant) scilicet paruum, cum tribus vini cyathis: idque facere pergant per tres dies: vel quatuor, si maior fuerit morsus. Si quis vero secundo die antidoto vti incipiat, duplum medicamenti capiat, nempe cochlearia bina, & vini quantum prius. (tres enim cyathi vini, etiam duobus & tribus cochlearijs medicamenti temperandis sufficiunt: si rectè legitur, bis in iam citato Galeni loco, ὁ τῶ οἴνου κύαθος. Tres quidem cyathi vini appendunt vncias quinque. Sed res ipsa quantum vini misceri conueniat ad commodam medicamenti potionem, satis docebit.) Sequentibus autem duobus diebus, hoc est tertio & quarto à morsu, sat fuerit singula quotidie medicaminis cochlearia, id est drach. tres, vt infra dicam, ex prædicto vini modo haurire. At si quis tertio à morsu die medicamento primum vtatur, triplum, id est tria cochlearia eo die bibat, & sequentibus duobus quotidie singula: ita enim fiet vt tantundem hauriat, qui tardius bibere incipit, ac qui primo statim die incœpit. Ex hac interpretatione Dioscor. etiam verba clariora fient. Marcellus interpres apud Dioscor dubitat vtrum cineris cancrorum cochlearia duo, gentianæ vero vnum, meraci vini cyathis quatuor mixta, à prima die vsque ad quartam bibenda sint, ita vt quotidie hac mensura hauriātur: in singulis diebus vsque ad quartam, quoniam vini cyathi quatuor sunt, bibendus cyathus vnus tantum sit. Nobis (inquit) in priorem illam rationem inclinat animus. Et merito quidem ille dubitat, cum neque Dioscoridis hic locus integer mihi videatur: neque alij eum secuti, satis aperte medicamenti vsum descripserint. Multis omnino modis exemplaria Græca, tum Galeni diuersis in locis, tum Aeginetæ, Aetij & Actuarij variant: interpretes etiam Latini alij aliter transferunt: ita vt ratione & iudicio magis quam collatione codicum intelligenda sint omnia: ego in præsentia non omnia sed vt se obtulerint quædam, partim conferam, partim emendabo. In Mithreæ compositione gentiana ad cancrorum cinerem dupla est, vt apud Actuarium etiam, contra quàm apud Dioscoridem & Damocratem. In eadem, terebinthina etiam adijcitur pari cum gentiana pondere: Martianus interpres eam vocem omittit: cui ego assentior, licet ἀνὰ præpositio sequatur, quæ duo vt minimum ante se nominata pharmaca postulat. Videtur sanè hæc vox ab aliquo adiecta, qui τερεβινθίνης perperam legerat: (apud nullum enim aliâs reperitur) pro στερεμνίης aut κεκομμένης, aut alia simili voce, Damocrates λελεασμένης dixit. Iam cum in eadem compositione Mithreæ, triduo exhibendum hoc medicamentum bis scriptum sit, semel autem ad sex dies: Martianus sex tantum dierum mentionem facit: apud Aeginetam dies quatuor legimus, apud Dioscoridem vsque ad quartum, id est tres: Aetius theriacam quoque primis tribus diebus propinat. Quanquam Aeschrionem Galenus suum è cancris medicamentum per dies quadraginta propinasse solitum scribit: quod quidem ratione non caret, quoniam ad eum vsque diem ferè aquæ pauor timetur. Cochlearij nomen non omnino certæ semper significationis videtur. Vbi Galenus dicit κοχλιάριον εὐμεγέθες, Aetius cochlearium simpliciter habet. Iam cum cochlearium magnū (quamuis id aliud videtur quàm εὐμεγέθες) vini tres vncias cum scrupulis octo capiat, vt Aegineta docet: quis tale vasculum arido puluere vel semel plenum, vt duplam & triplam mensuram taceam, vnica potione hauriret? Præstiterit igitur cochlearium εὐμεγέθες de paruo intelligere, sed bonæ mensuræ vt vulgo loquūtur. Porrò quòd Dioscorides scribit cancros vrendos esse in sarmentis vitis albæ, & Galenus in vase æris rubri, Aegineta in vnum coniunxit vrendos monens ἐπὶ κληματίδων λευκῆς ἀμπέλου ἐν χυτρίῳ ἀγγείῳ ἢ χαλκῷ, sic sentiens nimirū vri debere can-

cros

cros in æneo vel Cyprio vase, cui subiectus sit ignis ex sarmentis vitis albæ: vel vitis simpliciter, vt Aetius habet: κα-λ[illegible] ὑπὸ τοῖς ξύλοις ἀμπελίνοις [illegible]: interpres non satis clarè simpliciter vrere vertit. Dioscorides tamen sensisse videtur cancros ipsis sarmentis dum vruntur, non vasi imponendos esse. Galenus parum curare videtur ex qua materia succendatur ignis, postulat autem vas æris rubri: nimirum quòd ex ære etiam salutaris quædam cõtra venenum vis canceris accedat. Ex Cypro quidem (inquit Marcellus) in omnes medicinæ vsus æs laudabatur. Huius medicamenti cochlearij mensuram quotidie cum aqua calida dabis vsq; ad dies quadraginta: quòd si non ab initio, sed post dies demum aliquot morsus vti incipiat, bina quotidiè dabis, donec dies quadraginta expleas, Aetius. Montanus interpres dierum numerum omisit. Facile quidem fieri potuit, vt negligentiores aliqui τέσσαρες pro τεσσαράκοντα ἢ scriberent aut legerent. Aegineta præter cæteros docet cancros crescente luna sumendos esse, idque ante Solis ortum. Diacarcinon antidotus, ex siciliquo cineris cancrorum, & drachma gentianæ contritæ mixta, bis aut ter aut sæpius ex vino albo datur: ijs vero qui iam horrent aquam, frequentius exhibere conuenit: vt autem bibant, suppone poculo lacerum pannum ex sella (ἐκ τῆς ἀφέδρου, apud Galenum. Dioscorides in capite de lepore, & in capite de coagulis ἀφέδρου pro puerperio accipit. Potest autem hoc faciendum intelligi, vel vt medicamentum bibant: vel simpliciter vt bibant, cum potum omnem abhorreant) Actuarius. Gentiana etiam per se instar cochlearium trium ex aqua efficax est, diebus quadraginta vel sexaginta, Galenus & Actuarius. In libro Secretorum, qui Galeno attribuitur, cap. 59. eadem ferè leguntur quæ de simplicium facultate lib. 11. cap. 30. & medicamenti è canceris descriptio talis, qualem ex Aetio infra recitabimus. Huius medicamenti (inquit) cochlear vnum magnum ex aqua bibatur, nec minus quàm drachmæ tres bibatur. Mystrum sanè siue cochlearium medicum drachmas tres continet, vt Ge. Agricola probat apud quem plura reperies de cochlearij diuersis significationibus, tum aliás, tum in liquidorum & aridorum mensuris. Sed his omissis Galeni de hac ex canceris antidoto verba lib. 11. de simplicib. cap. 30 afferam. Fluuiatilium cancrorum cinis (inquit) quanquam similiter prædictis (cochleis, echinis) exiccatorius est, totius substantiæ tamen proprietate mirabilis est eius in ijs qui à rabiente cane sunt morsi, effectus, tum per se, tum cum gentiana & thure multò præstantior. Thuris partem esse vnam oportet, quinque gentianæ, cancrorum decem. Et rarò equidem aliter illis vstis non sumus vsi: cæterum ad eum modum plerunque, quo Aeschrion empiricus, medicamentorum peritissimus senex, conciuis ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impositis canceris viuentibus, eos hactenus vssit, dum facile ad leuorem redigi possent. Hic Aeschrion paratum semper in ædibus hoc habebat medicamen. vrens cancros æstate post ortum canis, quando Sol in Leonem transisset, non nisi Luna decima octaua. Porrò bibendum hoc medicamen ijs qui à cane rabido fuissent morsi præbebat quotidie diebus quadraginta, mensura cochlearij magni ([illegible]) aquæ inspersum. At si non protinus ab initio, verum aliquot post dies curam cepisset demorsi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inspergebat. Interim vulneri emplastrum è Brutia pice adhibebat. Hæc tametsi à præsenti instituto aliena (inquit Galenus) scribenda tamen censui, quia magnopere medicamento huic ipse confiderem, nimirum cum nullus vnquam eorum, qui illo fuerint vsi, sit mortuus. Post hæc Pelopem præceptorem suum notat, qui cur canceri, ijq; fluuiatiles potius quàm marini, à C. rab. morsis mederentur, nihil proprietati substantiæ tribuens, causas naturales ac certas afferre conabatur. Ego (inquit) cancros opinor ex proprietate totius substantiæ prodesse. Volui autem hoc in loco id commemorare, eò quód nullus eorum qui canceris vsi sunt, totis scilicet eorum corporibus, mortuus sit: quanquam præter huius operis institutum, in quo de ijs quæ tota substantia agunt disserere non proposueram. Hunc locum Latinus interpres perquam ineptè & obscurè trãstulit. Quod si eo tempore, quo iam diximus ex Galeno, paratum medicamentum non habueris, non ideo desistes, sed quocunque tempore præparabis, Aetius. Conficies autem hoc modo, Cancrorum fluuialium congruæ magnitudinis, qui viuentes in vase rubri æris cremati fuerint, cineris vncias decem, gentianæ vncias tres, (quinq; in Græco, melius) synceri thuris vnciam vnam Aetius. De canceris per se intra corpus sumendis, paulo post suo ordine dicam. Est & aliud è canceris medicamentum Cratippi inscriptum viri egregij & canum nutritoris apud Galenum de antid. lib. 2. cap. 71. quod præter caneres & gentianam, myrrham recipit cum croco & pipere: & denarij pondere cum vini diluti cyathis tribus datur. Vide etiam Aggregatorem inter remedia morsus C rab in Canceri & in gentianæ mentione. Nicostrati quoq; antidotus eodẽ libro cap. 131. præter cancros & gentianam, castoreum ac lycium cum melle excipit Cl. Apollonij theriaca ad rabiosorum morsus idonea describitur apud Galenũ lib. 2. de antid. cap. 73. quæ præter cætera multa è scinco & canceris marinis exustis constituitur. Vide plura in Cancro fluu G.

Cyphi, vide paulo post in Antidoto è nucibus iugland.

Esdra compositio cum vino sumpta, & illita cum succo mentæ, Nicolaus.

Heræ Cappadocis antidotus apud Galenum lib. 2 de antidot. cap. 31. videtur & ipsa efficax esse morsis à C. rab. propter antecedentia & sequentia. Cæterum quæ ibidẽ proximè sequitur Zenonis Laodicensis, expressè ad λυσσῶντας inscribitur. Hiera Archigenis, vt testantur Mesue, Auicenna, Serapio & Haliabbas. Vide supra in curandi methodo.

Mithridatis Eupatoris diascincu antidotus. Diosco. vt supra emendaui, cum nullam ex eupatorio antidotum reperiam. Antidotus cum ad alia venena, tum ad canum rab. morsus, à Mithridatio diascincu nihil ferè differens, præsertim illo quod carmine scripsit Damocrates, præterquam paucis in fine adiectis, apud Galenum de antid. lib. 2. cap. 127.

E nucibus iuglandibus antidotum apud Aetium lib. 6. cap. 24. morsis à C. rab. etiamsi febricitare cœperint, confert, quadam aduersus hunc morbum resistendi proprietate, somnumq; obiter conciliat. Drachmam vnam eius (inquit) ex aqua pluuiali calida in noct post febris vigorem dato, ita vt mane quidem confectio ex canceris exhibeatur, vespere autem è iuglandibus: Quæ si nõ affuerint, exhibeto quod cyphi appellatur, siue illud habueris quod è trigintaquinq; rebu. componitur, siue quod è vigintiocto.

Theriaca diatessaron, Nicolaus. Theriaca magna, Auicenna. Aquæ pauorem morborum pessimum hoc medicamentum sæpe tollere consueuit, & mirabiliter tantorum malorum concursui resistere, Galenus ad Pisonem.

Ad aquæ metum antidotus siue potio, & catapotia, vtraq; ex castorio & granis lathyridis composita, apud Galenum de antidotis lib. 2 cap. 129. & 130. Et cap 67. potio præseruans ne morsi in rabiem incidant, valde generosa. Lycij Indici oboli tres cum exigua verbena ex aqua dantur ad dies aliquot.

Medicamenta simplicia, quæ intra corpus sumuntur à morsis à cane rabido.

Allia in cibo, Dioscorid. Aetius. Absinthium potum, Aetius. Arietis caro adusta cum vino, Auicenna: videtur autem bibenda. Alysson herba contusa in edulio, rabiei canis mederi putatur, Dioscorides. Huic plantæ nomē, vt apparet, à pellenda rabie impositum est. Et quoniam nihil certi de ea nostri seculi homines docent, & veteres quoque alij aliter describunt, quæ ipse obseruauerim lectori communicabo. Alysson (inquit Dioscorides lib.3. cap.96. & apud alios 105) exiguus frutex est, vnicaulis, subasper, rotundis folijs: fructu duplicem scutorum effigie, in quo est semen quadantenus latum. In montibus & asperis locis emicat. Eius decoctum singultus sine febri, potu discutit. Idem efficit, si quis eam aut teneat, aut odoretur: (poterit sanè hinc etiam alysson quasi alygmon, id est siue singultu dictum videri, quod eum pellat.) Cum melle trita, vitia cutis in facie, & lentigines emendat. Contusa in edulio, rabiei canis mederi putatur. Domibus appensa salutaris esse creditur, & hominibus atque animalibus fascini amuletum. Purpureo linteo (ad collum) circumligata, pecorum morbos abigit. Hæc Dioscorides interprete Ruellio. Hic primum notatu dignum est, quod Dioscorides scribit rabiem canis sanare hanc herbam in cibo ei datam, hoc alios ad homines à cane rabido morsos transtulisse. Fieri tamen potest, vt vtrisq; conueniat quemadmodum de elleboro creditur. Μονόκαυλον vocabulum, quod vnicaule significat, Marcellus interpres omisit, quoniam vltimo inter nomenclaturas loco ponitur, vt codices vulgati habent: Ruellius in contextum asciuit. Pro his verbis, ταύτης τὸ ἀφέψημα ποθὲν, id est herbæ decoctum potum, aliâs legitur ταύτης τὸ σπέρμα ἀφεψηθὲν καὶ ποθὲν, id est semē eius decoctum & potū. Nomenclaturæ eius istæ leguntur, aspidion, haplophyllon, accyseton adeseton: & monocaulon, nisi id potius ad contextū, vt dixi, referri debeat. Aspidion dictū apparet à forma fructus, id est pericarpij, quo duplicem clypeolum refert. Atractylin etiam aspidion cognominari legimus. Plutarchus lib.3 Symposiacôn, alysson numerat inter herbas quæ solo cōtactu halitúue, aut aspectu, prodesse hominī contra singultum possunt. Gregibus etiam (inquit) ouium & caprarum, si circa stabula plantetur, salubrem esse perhibent. Alysson (inquit Galenus lib.6. de simplicib.) nuncupata est, quod mirifice iuuet morsos à cane rabido. Sed & rabienti quoq; data, sæpe in totum sanauit: atque hoc ex totius substantiæ similitudine efficit: quæ quidem facultas sola percipitur experientia. Experiendo sanè ad multa aliquis cognoscet, eam habere facultatē mediocriter siccantem, & digerentem, & simul abstersorium nonnihil: eaq; ratione vitiliginem & ephelin expurgat. In Arabum libris alysson inuenio nominari algacen, vel alguascen Auicennæ, vel alusen: qua omnia à Græco corrupta sunt. Matthæus Syluaticus cap.36. Latine lilialem dici scribit, Lilialis (inquit) folia habet rubiæ, minora, subaspera: per terram quoque rubiæ instar extenditur: flore paruo, qualis in solano est, lilij planè figura. Deinde Auicennam citat, qui & ipse florem eius lilio similem faciat: & herbam ipsam calidam & siccam in primo ordine, panariciæ, id est paronychiæ (aliâs panno) vtilem. Pro lilio, vt Bellunensis monet, Arabice legitur altors, id est clypeus, vnde herba ipsa nominatur torsia, vt Græcis aspidion. Idem Syluaticus cap.27. Algacen, inquit, herbe flos est similis lilio, exiguus, minor flore sambuci, caule & folijs rubiæ. Et alibi, Alabuch est arbor magna, lilialis dicta, qua caremus Auerrois eluoxat appellat: & renes quoque ab ea obstructione liberari scribit, Aeginetam in eo imitatus: cuius verba sunt, νεφροὺς τε ἐμφράξεως καθαίρει καὶ ἐφηλίδας σμήχει. At apud Galenum & Aetium nulla νεφρῶν, id est renum mentio fit, sed ἀλφῶν, id est vitiliginum, vnà cum ephelide. Apud Dioscoridem vero φακῶν, id est lentiginis, quam ego lectionem omnibus præfero quoniam & cæteri ex Dioscoride descripserunt, aut saltem Galenus, alij ex Galeno solet autem vt plurimum ephelidis mentio φακοῖς coniungi. Eandem esse video lib.2. cap.25 apud Auicennam Asefeni, vel vt Bellunensis castigat, alsefani dictam, de qua ijsdem verbis, quibus Aegineta scribit, renes eam purgare, & mederi morsis à C. rab. hoc tantum de suo addit, existimare se eam esse pasturam camelorum, vel coruorum vt Bellunensis emendat. Vide hominis inscitiam, duobus capitibus proximis eandem plantam nomine tantum variante bis describentis. Io. Ruellius reprehendit eos qui alysson Dioscoridis herbam crucialem vulgo dictam existimant, cui flos luteus est, quaterna in geniculis folia: item illos qui liliaginem rusticè dictā intelligunt, folio quadantenus & flore lilij purpureo. Propius autem (inquit) accedere videtur ad eam, quam rusticam cannabim vocant herbarij: quæ fruticosa herbula est, vnicaulis, folijs per initia satis rotundis, vbi adoleuit oblongis, & per ambitum leniter serratis, fructu duplicium scutorum effigie, in quo est semen quadantenus latum. Sed in hoc rursus eum erroris notat Matthæolus Senensis. Ego sanè peregrinam nobis & ignotam Dioscoridis alysson reor, vt Matthæolus etiam: quod vt ita credam, Andreæ Bellunensis verba in Arabicorum Auicennæ vocabulorum lexico præcipue mihi persuadent. Aaulusen (inquit) vel aalusen, secundum Ebenbitar scribitur per duplicem literam aleph: herba est folijs paruis, quæ cito amittit fructus, folijs maior est, magnitudine seminis cucurbitæ, effigie clypei (appingit autem binos clypeos ouata ferè figura cohærentes.) Geminæ fructus tunicæ ceu vaginæ, vtroque latere semina lenticulis paruis similia continent: & per singulos caules abundant huiusmodi fructus. Ii ferè palmo altiores non sunt. Vocant autem Arabes ipsas vaginas seu folliculos fructuum nomine. Et quoniā hi fructus referunt altors Arabicè dictum, id est clypeum, herba nominatur Arabice altorsia, id est clypealis. Meminit eius Auicenna quarto canonis in capite de curatione morsus rabidi: & Ebenbitar in libro de simplicibus præstantiam eius contra morsum canis rabidi celebrat: Est autem notissima in Syria. Hæc Bellunensis. Alia est alyssos Galeni, vel potius Antonini Coi apud Galenum lib.2. de Antidotis cap.69. Alyssum herbam contusam (inquit) & cribratam repone: huius cum opus fuerit à rabido cane morsis cochlear exhibebis ex aquæ & mulsæ cyathis tribus statim à primo die vsque ad quadraginta: sin minus, saltem primis septem diebus. Alyssus autem herba est marrubio similis, asperior tamen & magis spinosa circa verticillos (σφαιρία) florem κυανίζοντα, id est ad cœruleum vergentem profert. Hanc inter caniculæ æstus colligere oportet, & exiccatam cribratamq; seruare, vt expirare non possit. Hæc Galen. Martianus non rectè vertit, alysson orbes habere in summitatibus ramulorum, quod Græcè non legitur: & reipsa in marrubio ac similibus herbis verticilli huiusmodi totos ramulos in geniculis ambiunt non summos tantum. Hæc eadem de alysso apud Actuarium legimus, in mentione antidoti diacarcinon. De eadem lib.1. Aetius sic scribit, Alysson esse aiunt sideritin cognomine Heracleam, quæ passim iuxta vias nascitur, flore purpurascente, πεφοινιγμένῳ: folijs crassioribus, (καὶ τὰ φύλλα παχύτερα:) sic dicta quod à cane rab. morsos mirificè iuuet: deinde eadem ei attribuit quæ Dioscorides suo alysso, & Galenus eidem. à quo tamen diuersum est. Hæc verba, καὶ τὰ φύλλα παχύτερα, corrupta videntur, pro quibus ex Galeno legerim, ἔχει δὲ σφαιρία παχύτερα.

τραχύτερα, id est verticillos autem asperiores habet, nempe quam marrubium cui similem esse, itidem ex Galeno addendum est. Nam Dioscorides quoq; scribit, sideritin Heracleam marrubio similia habere folia, sed longiora, ad saluiæ aut quercus figuram accedentia, verum minora his & aspera, τραχέα: vt apud Aetium etiam φύλλα τραχύτερα rectè legere possimus. Caules profert quadrangulos, dodrantales, & aliquando maiores, gustu non insuaui, cum astrictione aliqua: in quibus per interualla velut in marrubio in orbem circumacti verticilli sunt & in his nigrum semen. Nascitur lapidosis (πετρώδεσι) locis. Possunt folia emplastri modo imposita glutinare vulnera, & à vulneribus inflammationes arcere. Hæc Dioscor. Ruellius & secutus eum Matthæolus errant, hanc sideritin Heracleam esse putantes illam, quæ tertia huius nominis à Dioscoride coriandri folijs describitur, obliti primam quoq; sideritin Heracleam vocari, folijs marrubij, &c. Hanc vulgo hodie herbam Iudaicam vocant, aliqui tetrahit, vt pluribus probat Ruellius. Diligentiores inquirent num quæ ex vrticæ mortuæ, vt vocant, generibus, huc faciat: qualis est quædam ballotæ similis, purpureis & dulcibus floribus, quam apes petunt præ cæteris eius generis. Matthæolus alysson in secũdo de antidotis a Galeno descriptam passim in Italia vulgarem esse scribit, sed nullum eius nomen affert, vt neque descriptionem. Cæterum herba Iudaica Auicennæ, nihil aliud quàm eruum est. Herba paganica etiam, virga aurea quibusdam dicta, ab alijs Iudaica vocatur. Tetrahit herbæ vires ad matricem & vrinæ meatus expurgandos, item ad stillicidium & difficultatem vrinæ Platearius celebrat. Aegineta morsis à cane rab. purgans è scyonia pharmacum quotidie propinandum scribit cum decocto saluiæ, vel sideritidis Heracleæ, λευκοῦ ... κατανοεῖν. Marcellus Verg. melius legit λευκοῦ καὶ ἀλυσσοῦ ... Alysson folio (flore potius. Nã Aetius ἄνθος ὑποπορφύριζον ei tribuit, vt paulò supra dixi) suppurpureo Phocion Grammaticus describit, Ruellius.

Venio ad tertiam alyssi nomine herbam, de qua Plinius, Distat (inquit) ab erythrodano (id est rubia) frutex alysson vocatus, folijs tantùm & ramis minoribus. Quippe nomen accepit quòd a cane commorsos rabiem sentire non patitur, potus ex aceto adalligatusque: Mirumque est quod additur insaniam (aliàs saniem, lego singultum ex Dioscoride & Plutarcho) conspecto omnino frutice eo sanari, aliàs siccari. Hanc Ruellius & Matthæolus rubiam minorem vulgo dictam interpretãtur. Eiusdem generis fuerit rubia syluatica, quam nostri *waldmeister* & *läberkraut*, quasi matrem syluæ, & hepaticam, vocant. In syluis & montibus, locisque vmbrosis prouenit, breuior quam vulgaris rubia agrestis, sed vegetior aspectu, caulibus rectis dodrantalibus, folijs maioribus, minoribus tamen quam satiuæ, candidis & odoratis flosculorum corymbis: seminibus, ni fallor, gemellis: salutaris homini & pecoribus omnibus creditur, ad omnes occultos morbos, viscerum præsertim, vt pulmonis & iecoris, si radiculæ edantur, aut vino inijciantur, quo vsu etiam exhilarare putant helenij instar Homerici, inde imposito nomine *hertzfreid*. Hæc habui de tribus alyssi generibus. Alysson vocant etiam fontẽ in Arcadia cuius aqua pota rabidi canis morsibus medeatur in Cynæthensium agro, Hermolaus in Plin.

Anagallidis succus potus à C. rab. morsos tuetur, Tragus. Aprinum iecur recens aridum cum vino potum, contra serpentium & canum morsus proficit, Dioscorides libro secundo in Græcis codicibus habetur, ἑρπετῶν καὶ πτηνῶν δήγματα ὠφελεῖ. Ruellius vertit, contra serpentium volucrumque morsus auxilio est. Marcellus legit κτηνῶν, & vertit quadrupedum. Ego vero κυνῶν, id est canum legerim, nam alibi quoque non raro ἑρπετῶν καὶ κυνῶν δήγματα Dioscorides coniungit, vt in gobio, ... Volucrum vero aut quadrupedum morsus, nullos ab eo alibi memoratos reperias. Serapio hunc locum ex Dioscoride citans, nihil quàm morsibus venenosis auxiliari vertit. Plinius libro vigesimooctauo, capite decimo. Apri iecur (inquit) inueteratum cum ruta potum ex vino, contra serpentes laudatur: simili modo verrinum iecur, &c. & paulo post de canis rabidi morsu agens, Laudant hirci iecur, quo imposito, ne tentari quidem aquæ metu affirmant. Iecur hirci mature sumptum, subuenit, Ponzet. Suspicetur sanè aliquis κάπρον Græcam vocem quæ aprum significat, interdum à Latinis parum animaduertentibus pro suo capro, id est hirco accipi. Artemisia, Aetius. Aristolochia, Idem.

Bitumen Iudaicum omnium vtilissimum est, ex tribus aquę cyathis potum: datur pondere scrupuli vnius, aliàs drachmæ vnius, Aet. Brassica, & eius decoctum in potu, Galenus de Parabil. cap 68. Britannica, vide inferius in Lycio.

Cepæ & porri in cibo, vt supra ex Diosc. dictum est. Cancrorum cinis epotus, Aetius, Plinius, Colliget, Albucasis: cum melle, Auicenna. Cancrorum fluuialium decoctum, cum quibus copia anethi elixata sit, Idem. Καρκίνοι ποτάμιοι ἑφθοὶ ... (forte ...) ... Dioscorid. eupor. 2 102. Vbi alia etiam remedia aduersus hoc malum traduntur. Caninus sanguis Dioscor. 2. 89. & Galen. Sanguis rabidi C. illius qui momordit, Auicenna. Saliuntur & carnes canum, qui rabidi fuerunt, in cibo dandæ, Plinius vigesimonono. Aggregator addit, eius propriè qui momordit. Vide paulò post in iecore C. rab. ex Plin. Capitis canini cinis, vstus (vt supra diximus) illitus vulneri: idem & in potione proficit: quidam ob id edendum dederunt: tuetur à pauore aquæ, Plin. Sextus hunc cinerem simpliciter à cane rabido morsos persanare scribit. Vermis qui sub lingua rabidi canis inuenitur excisus, & circum arborem sterilem ter latus & datus illi qui ab eo morsus fuerit, sanabit. Plinius eundem (exemptum infantibus catulis, quanquam etiam de alijs canibus exempto intelligi potest) ter igni circumlatum dari scribit morsis à rabioso, ne rabidi fiant. Est limus saliuæ sub lingua rabiosi canis, qui datus in potu, fieri hydrophobos non patitur. Plin. Canis rabidi id quod sub lingua habet acceptum & potatum cum aqua calida vel ex vino, hydrophobos (perperam scribitur hydropicos) mirificè sanat, Sext. Ego vermem viuum in lingua vel sub lingua canis reperiri nullum puto, sed vel limum, vt Plin. scribit: vel venam aliquam vermis instar turgentem (Tardiuus tumorem vermi similem dixit: in homine quidem ranam appellant, Græci batrachon, tumorem sub lingua, qui maximè pueros infestet:) a quali figura in cerebro etiam meatum quendam vermiformem appellant medici. Apparet autem etiam veteres certi nihil hac de re habuisse, ideoque alios aliter, vermem, linum saliuæ, vel simpliciter id quod sub lingua est nominasse quosdam vero è cadauere canis vermem. Videtur sanè hæc de verme persuasio à vulgo sumpta, quod in bubus etiam genere quodam insaniæ, quam nostri vocant *hirnmüeg*, terebello iuxta cornua adacto vermem viuum aliquando egredi asseuerat, vt ex reduuijs hominum. Iecur canis qui rabie exagitatur, tostum, & in cibo ab eo morsis sumptum ne tententur metu aquæ tueri creditur, Dioscor. Hepar canis qui momordit aliqui edendum dederunt, Aegineta, & Auicenna. Aetius addit assatum: Sextus, coctum. Multò vtilissimè iecur eius qui in rabie momorderit, datur, si possit fieri, crudum mandendum si minus, quoquo modo coctum, aut ius incoctis carnibus. Scio certe quosdam, qui iecur assum C. rab. sumpsere, mansisse superstites, verum non illo duntaxat vsos, sed etiam alijs deinceps medicamentis;

milis, qui cũ dehiſcens panditur florem candidũ promit, quo excuſſo, nõnihil glandis oblongæ figura inuenitur, quod apertũ grana acinis punicorũ ſimilia oſtendit, parua, rubicunda. Ex iſtis notis multę cynosbato etiã propriè dicto cõmunes ſunt, quæ Pliniũ videntur intricaſſe. Vtrunq;, certum apud me eſt, Pliniũ cynosbaton ignoraſſe, & quæ apud Græcos inuenerat nullo iudicio tranſtuliſſe. Paulo poſt initiũ cap. 14. lib. 24. Alia eſt à cappari (inquit) quã medici cynosbaton appellauerũt, huius thyrſus ad remedia ſplenis & inflationes cõditus ex aceto manditur. Neruus eius cũ maſtiche Chia cõmanducatus, os purgat. Hæc omnia de cappari intelligẽda ſunt: cuius nõ fructus ſolũ, ſed etiã thyrſos & cauliculos ad remedia ſplenis cõdiri ſcimus. Eiuſdẽ fructum ἀποφλεγματίζειν, id eſt per os purgare & pituitã detrahere Dioſcorides author eſt. Plinius hoc neruo attribuit, cum prius nõ de capparis, ſed de cynosbati tanquã alterius plantæ neruo in acino eius contento, locutus eſſet. Proinde vel illa omnia ad capparin referre oportet, cui etiam vua conueniet (quã cynosbato nemo tribuit) vnde & philoſtaphylon Græci vocarũt, ac Plinius ipſe alibi ophcoſtaphylẽ; aut Pliniũ omnino erraſſe fateri. Theophraſtus, vt dixi, ἀγνῶδες (ἀγλῶδες apud Athenæũ, non placet) id eſt agni vel viticis foliũ cynosbato tribuit, pro quo Plinius ἰχνῶδες vel ἰχνοειδὲς legiſſe videtur, cũ veſtigio humano cõparet. Viſum à ſe rubum quidã teſtantur in ſyluis hac ſpecie, vt quaſi ſolea eſſe videretur, Hermolaus. Mihi animus inclinat mutilum eſſe hunc Theophraſti locũ, & ἀχυρῶδες legendũ, referendumq; ad fructũ non ad foliũ. reuera enim ἀχυρώδης eſt cynosbati, id eſt roſæ ſylueſtris, vt etiã ſatiuæ fructus: hoc eſt acerosus & floccis plenus quo ſenſu τὸ ἐν αὐτῷ ἐριῶδες Dioſcorides dixit: ἄχυρον Varinus exponit ἄχυρον, καὶ τὸ ἄχυρον λεπτότατον ἀχυρῶδες, ἀχυρόμορον. Cæterum vbi malo punico ſimilẽ cynosbati fructũ eſſe Theodorus vertit, Græcè legitur, καρπὸν ὑπέρυθρον ἔχει καὶ παραπλήσιον τῷ τῆς ῥοιᾶς: Athenæus non rectè habet τῇ ῥοιᾷ:) id eſt fructũ, vel ſemen potius, rubicundũ habet, & mali punicæ ſemini ſimile: & ſic vertendũ erat ne quis integro malo punico cõferri arbitraretur: quod vt caueret Marcellus Vergilius in alium errorẽ incidit, transferendo, punicæ cytino ſimilẽ. Id licet quod ad rẽ ipſam defendi poſſit: cytinus enim non ſolum appellatur flos ſatiuæ mali Punicæ apud Galenũ lib. 6. de Simplic. ſed etiã prima poſt florẽ pomi ipſius rudimenta, apud eundẽ lib. 6. de compoſ. ſecundũ loc. Theophraſtus tamen omnino grana interiora ſignificaſſe videtur: quæ licet alba ſint in fructu cynosbati, ſucco tamẽ rubente circumfunduntur, & magnitudine figuraq; ad mali punicæ grana quàm proxime accedunt. Eodẽ planè ſenſu Dioſcorides de cappari ſcribit, fructũ eius apertum grana acinis punicorũ ſimilia oſtendere, parua, rubicũda. Errat Ruellius in hiſtoria ſua plantarũ, circa finẽ capitis de rubo canis, cynosbaton magnitudine inter fruticẽ & arborẽ punicæ eſſe ſcribens: fefellit eum non benè diſtincta tranſlatio Gazæ. Græce quidẽ clariſſimè ſcribitur, cynosbaton inter fruticem & arborẽ ſimpliciter magnitudine eſſe, deinde additur, punicæ ſimilẽ, aut ſi libet æqualem: nã παραπλήσιον nonnunquã ad quantitatem refertur. Opinor autẽ in folijs etiã ſimilitudinem eſſe nam & punicæ folia, vtpote gemina ſibi oppoſita & anguſta, myrto cõferuntur. Capparis quamuis & ipſa cynosbatus appellatur, propter ſpinarum maximè ſimilitudinem: longè diuerſæ tamen naturæ eſt, quàm noſtra hæc cynosbatus nec vlla eius ſpecies exiſtimari debet, vt neq; aconiti quamuis hoc etiam nomen ei tribuatur. Neq; enim homonyma, id eſt ea quibus idem nomen eſt, ratio vero ſubſtantiæ diuerſa, ad vnum genus referri debent. Errat igitur duplici nomine Matthiolus, qui Plinium lib. 24. cap. 14. duras cynosbati ſpecies facere aſſerit, vnam veſtigij humani folijs, alteram folijs capparis. Non enim ſpecies duas cynosbati illic Plinius facit, ſed præter cynosbaton capparin quoq; ſic appellari tradit: cappari verò folio ſimilem, præter ipſam capparin (quam ipſam ſibi ſimilem eſſe nihil mirabimur) cynosbatum nullum facit. Sed quid opus eſt pluribus? cũ vel vnica iſta nota, de floccis & lanis in fructu ſufficiat (quæ nulli alteri fructuum cõuenit, quod ipſe legẽdo vel aliter obſeruauerim) quàm vt Dioſcorides ſoli cynosbato attribuit, ita nos in ſolo cynorrhodo, id eſt roſa ſylueſtri, quanquam in ſatiua quoq;, reperimus. Quod autẽ illi arteriam infeſtent, ſæpe periculo meo ipſe didici. Horum cauſa fortaſſis flatu auerſo fructum huius legendum præcipiunt, ne periclitentur oculi, vt Theophraſt. ſcribit in hiſt. plant. 9. 9. Atqui non poſſunt flocci illi in oculos inuolare, cùm in vaſculo ſuo ſemper incluſi maneant, etiam arido, ſi tamen ingrederentur oculos (quod vaſculo per hominem aperto fieri poſſet à vento) omnino læderẽt. Verum nec ipſe Theophraſtus ſimpliciter hoc approbat, ſed ab herbarijs dici aut fieri ſcribit quędam huiuſmodi, partem forſitan rectè, partem quo rem ſuam oſtententac prædicent. Sed deſcriptione omiſſa vires in medẽdo conſideremus: quas illi Dioſc. & Galenus aſtringẽdi ac aluum ſiſtendi tribuunt. Atqui roſas ſylueſtres noſtràs cũ alijs partibus, idq; magis quam ſatiuas, tum præcipue fructu, ſiccare, aſtringere, ſiſtere, apud omnes hodie in confeſſo eſt, & guſtus ipſe manifeſtò oſtendit. Non eſt autẽ quòd miremur quo pacto validè aſtringentia venenis reſiſtant, cũ & alia non pauca eiuſdẽ generis habeamus, vt pentaphyllon, tormentillam, terrã Lemniam, chalcanthum &c. ſiue tota ſubſtãtia id agant, ſiue quia partes corporis roborant, ita vt & promptius venenum repellant, & meatibus clauſis minus ab eo afficiantur. Hieronymus Tragus etiã dupliciter errat, primum quòd cynosbaton à cynorrhodo ſeparat: deinde quòd ſpinã ſepibus noſtris vulgarẽ, quam pleriq; hodie ſpinã albam vocãt, cynosbaton facit. In qua tamẽ, vt reliqua taceã, aculeorum ſpecies ipſum docere poterat, cynosbati nomẽ ei non cõuenire. baton enim Græci rubũ appellant, fruticẽ vulgò notiſſimum, cui aduncæ & hamatæ ſunt ſpinæ: à quarũ ſimilitudine nõ in fruticũ genere ſolũ plantas diuerſas cynosbati, id eſt rubi canini nomine vocauerũt Græci, vt cynorrhodon, capparin, rubũ ipſum, ſmilacem aſperam, cui rubi vel paliuri ſpinas eſſe Dioſcorides teſtatur: ſed inter animalia etiã baton piſcem planũ, quem raiam Latini vocãt. Spinæ albæ verò ſic vulgò dictæ rectæ omnino & minimè aduncæ ſpinæ rigẽt. Plin. 24. 14. Inter genera ruborum, inquit, rhamnos appellatur à Græcis, ramos ſpargẽs rectis aculeis, nõ vt cæteri aduncis proximè autẽ de rubo priuatim dicto, & cynosbato locutus erat, vt vel inde cõſtet neutri illorũ rectos eſſe aculeos. Rhamnum certe Græci bati, id eſt rubi generibus nõ adnumerant. Plinio tamẽ viro Latinæ & patriæ linguę doctiſſimo, in ſua lingua rubũ cõmunius feciſſe vocabulũ licuit, quàm Græci baton faciãt. Inter Græculã roſam & moſcheuton dictã, quæ funditur è caule maluacco, folia oleacea habens, media magnitudine autumnalis eſt, quam coroneolã vocant: omnes ſine odore præter coroneolã & in rubo natã, Plin. 21. 4. Cũ igitur ſua in rubo roſa ſit, quid obſtat quin illam nũc à rubo cynosbaton, nũc à roſa cynorrhodon appellemus, nulla interim rei ipſius differẽtia? Apparet etiã ex his Plinij verbis roſam in rubo odoratã eſſe: quod ideò dico, ne quis imperite pro rubi roſa propriè dicti rubi flores accipiat, quod ipſe Plinius in remedijs ex rubo fecit, vt ſupra dixi. Maximè aũt odoratũ eſt roſæ ſylueſtris genus montanũ, & cæteris minus, nõ florib. tantũ, ſed frutice toto, noſtri ob ſuauitatẽ odoris vinariã (*Vueinroeſle*, cuius cõgeneris vidẽtur *Meienreſle*) appellãt: quã cũ ſemel & iterũ in horto plantaſſẽ, ſtatim degenerauit, & omnẽ qua prius vndiq;, folijs maxime, ſuauitate odoris ſpirabat, exuit. Herm. Barbarus in proximè recitatis Plinii verbis legit, præter coroneolam in rubo natã ſine copulatiua coniunctione quã noſtri codices habẽt, quos ego magis probo, Nouimus

uimus enim cynosbatum & rosam in rubo nascentem, quæ tamen autumno apud nos quidem non floret: nisi raro fortassis: nam & satiuas interdum autumno florere vidimus. Ad hæc cum alibi etiam cynosbatum & rosam in rubo describat, coroneolam tamen vocari nusquam meminit. Hermolaum & hac in re & alijs omnibus vbi de cynosbato scribit secutus est Io. Ruellius: Idem, Coroneola (inquit) in rubo nata, iucundi odoris est, sed angusti. Rosa vinea vocatur flos spinæ albæ, Syluaticus: hinc errandi forte occasio nata quibusdam, vt spinam albam cynosbatum facerent. Idem Syluaticus cisthum rosam caninam vocat, & aliam eius speciem (ledon forte) rosaginē. Recentiores (inquit Ruellius) tum rosaginem tum rosam caninam vocant, fruticem thymo maiorem: folijs ocymi, rotundioribus, flore mali punicæ: flos masculo rosaceus est, fœminæ albicant. Ego in summis alpibus circa saxa odoratum fruticem, prorsus lignosum, humilem, & copiosum vbi nascitur: folijs oleæ, pinguibus, duris, & ruffa parte supina: flore mali Punicæ roseo sæpe reperi, quam Heluetij etiam in alpibus *rosskrut* (si rectè memini) appellant. Sed rhododendron quoque in Gallia rosaginem vocari Ruel. meminit. Quidam sentem canis non rectè pro vulgari rubo accipiunt. Cynacanthan in lexico Ambr. Calepini pro oxyacantha imperitissime scribi & exponi reperio. Stephanis agria apud Aetium corruptè legitur pro staphisagria ad vitia psorasq; capitis: nisi quis stephanida putarit esse, quam à nostris coroneolam vocari diximus, hoc est cynosbaton: vtique si & hæc, vt rubi, manantibus in capite vlceribus præsidio esse potest, Hermolaus in Staphidem agriam Dioscoridis. Physcius Locrus Amphictyonis filius, cum forte inter eum & parentem obortum esset dissidium, multis ciuium acceptis de sedibus statuendis Apollinem consuluit: responsumq; tulit, vt eo loco vrbem conderet, ὅπου πρῶτον τύχῃ δηχθεὶς ὑπὸ κυνὸς ξυλίνης, id est, vbi à cane ligneo morderetur. In alterum itaq; maris littus transgressus, cynosbatum, id est caninum rubum pede compressit: vexatusq; plusculos dies vlcere, eo loco vbi oraculum iusserat, (loci natura interim cognita,) vrbes condidit, Physcos (Φύσκους) Hyanthiam, & alias omnes, quas Locri Ozolæ coluerunt, Cælius Calcagninus in Equitatione: transtulit autem ex Græcanicis Plutarchi, problemate 15. Errat autem ab initio: sic enim vertendum videtur, Amphictyon filium habuit Physcium, is Locrum, Locrus Cabyen Locrum: quo cum orto dissidio, pater multis ciuium assumptis, &c. Meminit etiam Athenæus lib. 2. & Cælius Rhod. 17. 28. Canē ligneam Theophrastus cynosbatum vocat, Varinus. Illud ferè prætereieram quod supra iam dictum oportuerat, quo sententia nostra cynorrhodon non aliam à cynosbato esse, vel maximè confirmatur, ex eodem Varino: apud quem verba hæc Græcè habentur, Κυνόσβατος φυτόν ἐστι, ὅμοιον ῥόδου καρπὸν ἔχον· τὸ μέγεθος μεταξὺ θάμνου καὶ δένδρου. παρόμοιον ταῖς ῥοιαῖς ἢ ταῖς ἡμέροις ῥοδωνιαῖς, ἀκανθῶδες. Hoc est, Cynosbatus planta est quæ fructum rosæ similem habet: magnitudine inter fruticem & arborem: similis punicis arboribus vel rosis satiuis, spinosa. Et paulo ante nomen ei à cane impositum scripserat, propter asperitatem & spinas quibus ita videlicet riget, vt canis serratis dentibus suis. Κυνάρος ἄκανθα apud veteres Græcos aliquoties legitur, quorum verba citat Athenæus lib 2 semper autem adijcitur ἄκανθα, id est spina. Hecatæus Milesius in montibus altissimis circa mare Hyrcanium nasci scribit ἄκανθαν κυνάραν: & alibi, In Chorasmiorum montibus arbores sunt syluestres, cynara spina, salix, myrica: nascitur etiam circa Indum fluuium cynara. Et Scylax vel Polemon, In montibus (inquit) proueniunt cynara, & aliæ herbæ. Cæterum Didymus grammaticus apud Sophoclem quid sit κυνάρος ἄκανθα exponens, dubitat an sit cynosbatus, eò quòd aspera & spinosa sit planta, Hæc Athenæus: cum ab initio propositum esset loqui de herba cinara. κύναρα (inquit, in neutro plurali numero) Sophocles κυνάραν, per ypsilon vocat, in singulari fœminino: quo modo etiā ipse paulo post per iota scribit κινάραν; & eandem esse putat herbam quæ carduus Romæ vocata sit, & in Sicilia cactus: quanquam & caules eius cactos vocarent cibo idoneos, vt alium eiusdē caulem πτέρνικα (aliâs πτέρνιξ:) & in capitulo medullam ablatis pappis palmæ cerebro similem, ascaleron: vnde vulgare nostri temporis nomen arrichau natum mihi videtur. Eadem ferè Plinius de cacto, & caulē pternicem vocari ait, sed pro ascaleron habet ascalia. Cynaron fortassis esse cynosbaton, Hesychius etiam & Varinus Athenæi verbis scribunt. Apud Suidam κίναρον nudum nomen legitur, pro κύναρον forte, licet ordine repugnante. Κυνάδα, cynosbatum, vel planta quam capras depasci aiūt, Hesychius: in Lexico Græcolatino κυνὰς, άδος, pro cynosbato exponitur. Κυνὰς, genus herbæ spinosæ similis rosis, Varin. κυνόκεντρον, herba quædam, Hesychius & Varinus: hæc etiam à cane & aculeis nomen habet, vt non alia quàm cynosbatus videatur. Est & rubens lilium, quod Græci crinon vocant alij florem eius cynorrhodon: laudatissimum in Antiochia & Laodicea Syriæ, mox in Phaselide, Plin. Cynorodon lilium est hyacintho simile, Hesychius & Varinus, hoc nimirum fuerit genus illud lilij montanum apud nos, quod recentiores nonnulli non rectè asphodeli genus faciunt, flore roseo, cuius folia reflexa maculis asperguntur, quales & hyacintho tribuuntur. nostri à radicis colore radicem auream vocant. Itali martagon, forte corrupta à vulgo voce pro cynorrhodon. Est & rubens lilium, satis apud nos frequens, differens à purpureo: florem sibi nascētis in Italia cynorrhodon vocari Plinius est author: quod & Hippocrates accepit, cum rubentia cynorrhoda fœminarū purgationibus commendat in vino, Ruellius. Ego cynosorchin hyacintho propiorem putauerim, flore purpureo, radicis bulbo gemino, quæ aluum sistit è vino pota: qua facultate etiam menses sistere posse videtur.

Ellebori & elleborismi vim supra in curandi ratione ex Dioscoride docui.

Gallinæ cerebellum potum cum aliquo liquore, Galenus in Parabilib. Ne morsi à rabioso cane rabidi fiant, cerebello gallinaceo occurritur: sed id deuoratum anno tantum eo prodest, Plinius. Gentiana proprietate quadam iuuat pota & applicata, Auicenna, & Serapio secundum Habyx. Quidam solius gentianæ obolos tres in tribus aut paulo amplius meri cyathis per dies duos & viginti propinant, Galenus lib. 2. de antid. in versibus Damocratis & in fine eorundem cap 119 similiter, succus autem (inquit) radici præstat. Vsum certe eius præstantissimum esse, ex nobilissima omnium è cancris antidoto, quam supra descripsimus, facile est conijcere.

Helleborus, vide Elleborus. Hinnuli (νεβροῦ) coagulum bibendum, Damocrates apud Galenum libro secundo de antid. Hippocampus marinus tostus, vtiliter comedi proditur à rab. Canmorsis: quòd eius sanguis aquæ amorem inducat, & propria quædam vi pauori aquæ resistat. Quamobrem bis ac ter hippocampum comedi cogunt: eundemq; ex acerrimo aceto tritum vulneri applicant, rabiemq; hoc medicamento frequenter peruicerunt, Aetius. Hipposelinum, id est olusatrum potum & illitum, Plinius. Hirundinis fimus decoctus epotus, Idem. Hirundinis fimus illitus vel potus, Ponzettus. Hirci iecur mature sumptum, Ponzettus: Vide paulo supra in Apri iecore. Hyænæ carnes in cibo, vt magi scribunt, Plinius.

Lapathum tum acidum, tum agreste, vt supra explicaui in ratione curandi ex Aetio. Lapathi succus cum melle & oleo potus, Thessalus. Laser potum & cum oleo impositum, Auicenna in Assa. Liquor Cyrenaicus aut Parthicus fabæ quantitate potus, Aetius. Cyrenaici aut Medici liquoris obolus è duobus aquæ cyathis, Damo-

crates

crates apud Galenum. Leucanthemis herba pota efficacissima est: cui tanta inesse vis traditur, vt vel poculi fundo sublita potibus eum libenter admitti faciat: Idem asserunt chamæmalum efficere, Aëtius. Lycium, Aegin. Lycij Indici oboli tres ex aqua, cum modico verbenacæ: aut lycium per se ex ouo sorbili, Asclepiades apud Galenum de antid. Lycij Patarici, vel Indici, si haberi potest, obolos tres ex aqua (aquæ cyathis circiter tribus) Nicostratus per dies viginti duos ieiunis propinabat, celebri (vt aiebat) experimento: Idem efficere aiunt Britannicæ succum, eodem modo exhibitum, Damocrates ibidem. Lycium in catapotio deuoratum, Dioscorides.

Mellinctum aut potum, Dioscor. Isaac, Auicenna. Mel decoctum epotum, Plin. Mentam cum granis mali granati aiunt esse singulare remedium, Ponzettus: non exprimit autem forisne adhibenda sit an intra corpus sumenda. Dioscor. vt Serapio citat, & Macer, mentam cum sale ad C. morsus simpliciter, apponunt. Mergi iecur assatum cũ oleo & modico sale datur, mira facultate: ita enim præsentaneum esse aiũt, vt æger protinus aquam flagitet. Aëtius. Videntur sanè mihi medicamenta quędam ab aquaticis animalibus aduersus aquæ metum à veterib. tentata, non tam alia ratione, quàm quod naturæ quadã similitudine obsistere posse crederentur: vt ex cancris, mergo, castore, hippopotamo, vitulo marino: & vrso etiam fortè simili ratione: nam hic quoq; nonnullis in locis amphibius est, ac piscibus viuit. Sic inter herbas ex potamogitone.

Olusatrum, vide Hipposelinum.

Plantago pota, Plin. Valer. Pimpinella (nimirum germanica) detur canibus aut vaccis morsis à cane rabido, ter vel amplius: pro canibus inuoluatur pinguedine: vaccis & cæteris animantibus edenda detur in pabulo. Incertus. Polium potum, Aëtius. Porri, vide in Cepis. Morsus à cane rabido capiat vnciam petrolei, bibatq; dimidium & reliquo locum affectum inungat. Ex lib. germanico.

Ranæ præparatæ & in cibo sumptæ, Dioscorides eupor. 2. 102. Rutæ denarij sex ex vino poti, Apuleius. Rutæ succus acetabuli mensura è vino bibitur, Plinius: apud Valerianum denariorum quindecim pondus bibendum legitur.

Spinæ albæ semen potum, Dioscorides vt citat Serapio: codices Græci habent ἑρπετοδήκτοις, id est serpentium morsibus.

Terra sigillata, id est Lemnia, cum vino diluto sumpta, & ex acri aceto imposita foris, Galenus de simplic. libro 9 cap. 2.

Vitis albæ radix pota, Aëtius. Quidam ius ex vitulo carnis decoctæ dant potui, Plinius. Visini fellis mystra duo cum duobus aquæ cyathis, ieiunis triduo offerunt, & in magna admiratione habent, Damocrates apud Galenum. Hæc sunt quæ ex veteribus, quorum hac de re scripta hoc tempore habui, & recentioribus nonnullis, in rei medicæ studiosorum gratiam præcipuè, summo labore colligere & conferre volui: Quæ si cui non per omnia satisfaciunt, legat insuper qui de morsu rabidi canis scripserunt, Constantinum Practicæ lib. 7. cap. 13. & recentiores, Arnoldum in Breuiario 3. 13 (& 3. 16. vbi de canis non rab. morsu tractat:) Gordonium 1. 17. Varignanam parte 4. tractatu 3. cap. 2. & Antonium Gaynerium cap. 12. de Venenis. Nunc antequam ad Philologiam aggredior, de paucis quibusdam adhuc medicinæ candidati mihi admonendi sunt: quæ licet opportunius alia alibi in præcedentibus dici potuissent, hic corollarij vicem tenebunt. Arabes non raro dum ex Græcis sua transferunt, κυνόδηκτα non simpliciter à C. morsa, sed à rab. C. verterunt: ex recentioribus etiam multi confuderunt, quod mihi in colligendis medicamentorum catalogis, quos supra posui, laborem adauxit. Remedia quæ hydrophobis, id est aquam pauentibus salutaria inscribuntur, vel ad hydrophobicum affectum, ferè semper accipi debent pro illis quæ affectum absentem prohibent, & ab eo præseruant ac tuentur, quæ etiam simpliciter morsis à rab. C. auxiliaria dicuntur, & ne morsi in rabiem incidant. Horum pleraque intra corpus sumuntur, vt sanas adhuc partes corroborent, & venenum ab eis auertant: perpauca quæ foris adhibentur eodem donantur præconio, vt aquæ formidinem arcere dicantur: ea enim potius vt affectum curent præsentem, & quod adest venenum euocent in vsu sunt, vt nõ propriè sed per accidens ab aquæ metu præseruare dici possint. Remedia quædam (inquit Galenus in aphorismum 22. libri 2.) ab affectione adhuc absente præseruant, alia præsentem curant: tertium genus ex præseruatione & curatione mistum est, quod proprio nomine caret atque idcirco aliàs alia medici vtuntur appellatione, nonnunquam præseruari dicentes, ne morbus qui iam incipit generari, ad complementum perducatur: nonnunquam vero curari, quemadmodum in ijs quos canis rabidus momorderit. Quæ enim ipsis adhibentur medicinæ, duplicem habent appellationem. Nam nonnunquam rabiei remedia dicuntur, ac si rabiem facientis affectionis dicerentur. Nonnunquam vero non remedia præsentis affectionis appellantur, sed à rabie futura præseruantia. Hæc si quis prolixius à me tractata existimat, is secum perpendat velim quam latè huius argumenti vsus pateat. Neque enim ad rabiosos canes solum quæcunq; hactenus dicta sunt pertinere omnia quisquã arbitrari debet: sed prӕterea ad aliorum quoq; animalium morsus, idq; tribus diuersis modis. Aut enim perpetuo venenata sunt quæ mordent, vt viperæ & alij pleriquе serpentes: Aut non venenata: eaq; vel non rabida, & simplici morsu lædunt, qui tamen non prorsus veneno caret, in profundo præcipue vulnere: vel rabida & cum morsu venenum infligunt nihilo minus quàm quæ perpetuo venenata sunt. Sed cum multa sint, vt dixi, animalia quæ morsu aut ictu nocent, medicis tamen præcipua cura fuit rabidi canis morsus impugnare: quod hoc animal, vt supra dictũ est, frequentius homini & familiarius sit, eoq; minus caueri possit. Quisquis verò exploratam habuerit medendi morsis à rab. C. methodum, & simul materiam siue particularia medicamenta cognouerit, eadem opera à qualibet animante morsis hominibus cum Deo opem feret. Potiones quæcunq; contra viperarum morsus descriptæ à nobis sunt, aduersus rab. C. morsus etiam efficaces erunt, Damocrates apud Galenum lib. 2. de antid. Morsis à crocodilo conueniunt eadem remedia quæ ad morsos à cane ac ad reliquos relata sunt Aëtius. Emplastra ad demorsos à cane vel vrso aut similibus animalibus statim à principio commodè adhibentur ex sale & cerussa apparata, &c. Idem. Et rursus, Omnia ferè quæ ad canis morsum dicta sunt, etiam à fele morsis conducunt. Erit præterea, quod nemo ante nos monuit, non mediocris occasio ab hac curandi ratione propter affectus & symptomatum ac periculi similitudinem, ad febrim pestilentem eiusq; vlcera curanda transeundi: Quod eruditi medici facile animaduertent: nobis ad sequentia properandum est. Κυνόλυσσος ab Andrea medico hydrophobus est dictus. Galli morsos à cane rabido ad S. Hubertum adducunt, vbi à sacerdotibus certa victus ratione eos curari audio: aquam bibere iubent & quotidie edere aliquot oua dura ex aceto, Apsyrtus. Idem in Gallia λυσσοδήκτα, ad sacerdotes tantum adduci ait. Templum inquit est D. Lamberti in vrbe

quadam Piccardiæ: huius sacerdotes adducto ad se Lyssodecto crucem scindunt in fronte, & vulneri imponunt particulam ignitam de stola D. Lamberti relectam (quam tamen nunquam minui aiunt) vulnus iterum consuunt, & emplastrum quoddā imponunt, præscribunt & victus rationem, vt oua dura, &c. Quod nisi curetur homo morsus intra dies 40. constrictis in lecto pedibus manibusq; eum vinctum altero lecto superimposito prementes suffocant, tanquam de cuius salute deploratum sit & alijs forte mordendo noxium futurum: nec putantur hoc faciendo quicquam peccare, Hoc ille.

H. Philologia.

a. Canis, à canendo, authore Varrone, quod latratu signa dare soleat. Græcis κύων, παρὰ τὸ κύω, quod amare nobis indicat, vt docuit Eustathius, Cælius: est enim animal natura φιλάνθρωπον, id est hominis amans, Varinus. Dubij generis est apud Græcos pariter & Latinos, ita vt hos vel has canes vtrunq; sexum comprehendo dicamus. Κύων, ὁ σκύλαξ, ἀπὸ τοῦ κυνεῖν (aliàs, κύειν) καὶ σαίνειν, ἢ παρὰ τὸ ὠκύς, transcriptione literarum: ἢ παρὰ τὸ ὀξὺ εἶναι ζῷον, Varinus. Κυνίσκας, τοὺς κύνας, vt phialas & phialiscas dicimus, Suidas, Varin. Nostri peculiari voce *betz* in cane vocando vtūtur, ab Illyrijs forte sumpta qui canem pes appellant. Μασσὺς & σκάμαια pro cane apud Varinum legimus: posterius etiam apud Hesychium. Ἀκαμύθης, canis, παρὰ τὸ αἰκάλλειν τοὺς ἰδίους δεσπότας, Varin. ex Methodio. αἰκαλὸς adulator est. Catuli non solum canum fœtus diminutiuè, verum omnium animalium appellantur, Nonius: Catuli aspidis, viperarum, draconum, lacertarum, simiæ, tigridis, vulpium, murium, Plinio: serpentis, Vergilio Georg. 3. leonis, Claudiano & Vergilio. Ego cum de canibus intelliguntur, absolutè poni puto, de cæteris non nisi cum additione. Catulum canis Varro libro 4. de lingua Lat. dictum ait à sagaci sensu & acuto. Sic canibus catulos similes, sic matribus hœdos, Vergil. Chrysippus omnia in perfectis & maturis docet esse meliora, vt in equo quam in equulo, in cane quam in catulo, in viro quam in puero, Cicero. Græci plura habent vocabula: scylaces (inquit Varin. ex Polluce) catuli canum & luporum dicuntur. A scylace diminutiuum fit scylacion, catellus. Σκύλλον τὸν κύνα λέγουσι, Hesych. Scyllos proprie de cane infante dicitur, ἀπὸ τοῦ ἔθους εὖ ἐπὶ τὸ ὑλακτεῖν οἱονεὶ σκύλαξ, Orus. Scymnos paroxytonum de leonis catulo, oxytonum vero de catulis aliorum animalium, Etymol. Pollux & alij non distinguunt: nam Hesychius & leonum & aliorum animalium σκύμνους paroxytona dictione vocat: de canibus neutrum inueniri puto. Catuli animalium illorum quæ proprium nomen non habent, scylacia vel scymnia dicuntur, Pollux. Catellum Græci etiam cynidion & cynarion vocant, Varin. Suid. non solum autem ætate exiguos sic vocant, qui proprie scylaces dicuntur, sed potius natura, vt Latini caniculas. χάλιον, κυνάριον, βακτηρίδιον, id est canicula, baccillus, Hesychius, & Varin. ego pro cynarion malim schœnarion, id est funiculus: calos enim funis est, vt calon lignum. Tantillum loci vbi catellus cubet, id mihi sat est loci, Plautus in Sticho. Os & labra tibi lingit Manuella catullus, Martialis. Cato etiam catellam dixit fœm. genere. Legimus aliquando hæc arcus, hæc catellus, & hæc gallus, imitatione Græcorum qui ὁ καὶ ἡ κύων, ὁ καὶ ἡ ἀλεκτρυὼν dicunt, Seruius. Χερμαδιῶναι, κίναδοι τῶν κυνῶν, id est ignauissimi canes: aliqui testudines: alij cochleas interpretantur (omnibus ijs tarditatis nota conuenit,) Hesychius & Varin. Xenophon lib. 8. institut. Cyri, equos & canes βοσκήματα, id est pecora nominat: & Gratius poeta, pecuaria.

Epitheta. Acer, Horat. Epod. 12. Nec naribus acres Ire canes, Ouid. Amarus. Atrox. Arguti, Seneca in Hyppolyt. id est sonantes. Scindent auidi perfida corda canes, Ouid. in Ibin. Audax. Auritus. Blandi, Verg. Georg. 3. Celeres, Ouid. Epist. 4. & 5. Citi, Idem Epist. 5. Clamosus. Emeriti, Stat. 3. Syluarum. Ferus. Fidus. Fideles catuli, Horat. 1. Carm. Acron exponit sagaces, vel silentium inuestigando seruantes. Horrendus. Horrisonus. Hirsutus. Ieiuna, Horat. Epod. 5. Immanis. Immitis. Immundus, Horatius epist. 1. Infestus. Mœnalios. Mordex. Obscœni, Verg. 1. Georg. Obesus lacte, Claud. in Eutrop. Odori, Claud. 2. de raptu Proser. Odorisequus, in hymno Liuij Andronici. Pernix canis pecuarius, Columel. Peruigil. Senec. in Herc. fur. Properus. Rabidi, Sene. in Oedipo. Rabiosa, Horat. 2 Epist. Aut rapidis canibus succinctas semimarinis Corporibus Scyllas, Lucret. lib. 5. Raucus. Sagax. Solicitos vocat Ouid. 11. Metamorph. quod rem domini diligenter custodiant. Vocalis. Introijt in ædes ater alienus canis, Terent. Phorm. Epitheta Græca, Ἀργίποδες, id est celeres Homero. Ἀργοί, celeres vel albi, Varin. Aiunt autem albos, vt quorum corpora molliora rarioraq; sint prius peste infectos, Vide Varinum in Ἀργός. Porphyrius celeres interpretari mauult. Ἀργιόδοντες, Homerus Iliad. λ. Εὔριν, sagax. Εὔτολμοι, Oppian. de venaticis. Καρχαρέοι, οἱ τραχεῖς, asperi, Etymol. Dentiū autem ratione maxime sic dici videntur: vnde & καρχαρόδοντες ab Homero cognominantur, à dentibus serratis, Etymol. in καρχαρ. Λάβροι, Oppiano. Λίταργος, παρὰ τὸ λίαν ἀργὸν ἢ ταχὺν εἶναι, id est à nimia velocitate: Vide infra inter prouerbia à cane. Σιγέρπης, λαθροδάκτης, Hesych. & Varin. Vide ibid. Ὑλακόμωροι, apud Homer. Odysseæ ξ. ὀξύφωνοι, Aristarcho: melius οἱ περὶ τὸ ὑλακτεῖν μεμορημένοι, ὅ ἐστι πεπονημένοι, ἐσπουδακότες, ὑλακτικοί. Scholiastes: Plura vide in Lexico Varini. Φιλόφθογγοι, in epigrammate Anytes. χαλκεόφωνος κύων, vehementer clamans aut latrās. Κύνες ταχέες, Hom. Iliad. χ.

Veneti passim Patarinum frigus, nec non hominem canem Patarinum, summa eius iniuria appellant, Nic. Erythræus. Canes muti non latrantes, Esai. 56. dicuntur pastores & concionatores populi qui vitia non reprehendunt, sed magis adulantur. Canes lucernarij à docto quodam viro dicti, qui nihil ipsi scribunt, sed ex alienis tractum colligunt, vt canes qui lambunt alienas dapes. Canis verbum est, quo impudentibus inimicis conuicium fieri solet. Nam militare dictum est in hostem canis: & apud Homerum pro graui contumelia aduersarium dicitur. Terentius Eu. Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis o. Ain verò canis? Donatus. Ἐξ αὖ νῦν ἔφυγες θάνατον κύον, Homerus. Et alibi de impudentibus, Ἐξελάαν ἔνθένδε κύνας κηρεσσιφορήτους. Canum impudentiam Oppianus lib. 5. de Venatione notat, quamuis impudentiores eis marinos facit, his versibus: Εἰσὶ δ' ἐνὶ τραφερῇ λάβροι κύνες, ἀλλὰ κύντεροι Εἰναλίοις οὐκ ἄν τις ἀναιδείην ἐρίσειε. Κύναιδος, ἀναιδής, id est impudens, proparoxytonum Varino: Hesychio & Suidæ properispomenon. Κυναιδὸς, valde impudens, Hesychius & Varinus: Hermolaus quoq; per y. scribit, sed frequentior vsus obtinuit, etiam apud Græcos, vt per iota scribatur, idq; melius meo iudicio: à cane enim qui deriuet non inuenio authorem. Κίναιδοι, cinædi, molles, κίναιδος, ὁ κινῶν τὴν αἰδῶ, ἢ ἀσελγής παρὰ τὸ κινεῖν. Etymol. Κυνώδης, illiberalis, sordidus, Hesychius & Varinus. Κυνεῖς, impudentes, Iidem. κύνεος νόος, inuerecundus animus. Hesiodo. Κυνώπις, impudentissima, Varinus. κυνῶν apud Hesychium κύντερον, impudentius, grauius, deterius, Hesychius & Vari. Κυνοθαρσής, impudenter audax. Iidem. Κυνώπης, κ. ὁ. (quæ vox memoratur etiam Erasmo in prouerbio Atticus aspectus, id est impudens: ab aspectus & oculorum impudentia dictus, apud Homerum Iliad. α. ἰταμὸς ἀναίσχυντος: eandem vocem paulò post resoluit in hæc verba, κυνὸς ὄμματ' ἔχων: Legimus etiam in alia decli-

alia declinatione κυνώπης, κυνώπις, ιδος, ἡ. Κυνώπιδος, de vitio oculorum intelligitur, vt κυανώπιδος de laude eorundem, Varinus: quæ oppositio mihi non placet: cum posterius ad colorem referatur, cœruleum aut nigrum, qui in oculis probatur: prius ad fixum & impudentem aspectum. Eadem ratio est in dictione κυνοβλῶπες id est, κύνειον ὁρῶντες, apud Hesychium & Varinum. Canis oculum habere (inquit Pollux) apud Homerum dicitur is qui nimio plus impudens est. Et alibi apud Homerum legitur κύων ἀδεής, id est impudens canis, Cælius: In nostro Pollucis codice ἀδεὴς habetur: & apud Homerum, ni fallor, κύον ἀδδεές. Aristogiton etiam Cydimachi filius cyon, id est canis, vocabatur propter audaciam: & cynes, id est canes, sectatores Antisthenis, Pollux. Cynici philosophi dicti sunt ab ingenio canino, impudente, audace, contumace, Varinus. Cynici philisophi à canum inuerecundia dicti, non priuatim, sed publice quem vellent tanquam allatrantes reprehendebant: Cibum etiam in publico sumebant, & quæuis alia in hominum conspectu faciebant, Etymologus: Athenæus libro 14 non procul à fine, aduersus cynicos, ex Clearcho Solensi, conferens eos cum canibus, his verbis vtitur: Non frugalem & abstinentem vitam exercetis ô cynici, sed reuera caninam viuitis. Verum cum hæc quadrupes, quatuor rebus ab animalibus cæteris differat, vos ex istis duo deteriora solum vobis seruatis. Excellit enim canis sagacitate, & sensu alienos à familiaribus discernendi: qua de causa hominibus conuersatur, & tum domos tum alias res pertinentes ad vitam illorum, à quibus beneficè tractatur, singulari fide custodit. Harum virtutum neutra præditi estis, vos qui cynice viuitis. Neque enim hominibus conuersamini, neque ex ijs qui agunt aut colloquuntur vobiscum quenquam discernitis: & sensu hoc sagacitate plerisque inferiores, inertem ac improuidam vitam degitis. At vitia canum, allatrandi nempe & maledicendi licentiam, & voracitatem: nec non miseram & nuditatem vitæ, diligenter imitamini, &c. Κυνικοί: ὅσοι παχὺς μὲν, διὰ τ' κίνησιν τοῦ θυμοῦ πάντας ἀποδιώκοντες ἐμπαθεῖς λεγόμενοι: Ο' δ' ἡ πάχυνσις, ὅπερ ... ἐκεῖνος καθυλακτῶν λεγομένων. Κυνισμὸς, τρόπος ἐπ' αἱρετὴν ὁδὸς, Varinus. Κυνίζειν, κυνηδὸν φιλοσοφεῖν, cynice viuere, vel cynicam profiteri philosophiam: posterius apud Suidam legitur in Ἀντίοχος ὁ αὐτόμολος: prius in Antisthene apud eundem, quo loco plura de cynica philosophia differuntur, & in dictione κυνισμός. Inter Luciani dialogos est qui Cynicus inscribitur, colloquium cum Lycino. Κυνιστὴν δεῖ τὸν σπουδαῖον pro κυνίζειν, Varinus in Cynismo. De cynico anno dicam paulo post in mentione caniculæ syderis. Κυνίζειν μετὰ βλακείας προσέπτειν, Hesychius, Varinus: Etymologus deducit παρὰ τὸ κινεῖν quasi κινίζειν per iôta. κυνηδὸν, canis instar, Hesychius, Varinus. Sic Latine canatim apud Nigidium Grammaticum inuenitur, aduerbium obsoletum, Nonius. Ἡ δ' ἀγανακτήσασα, καὶ κυνηδὸν ... τοῦ θυμοῦ, τοῖς ὀδοῦσιν ἐμφῦσα εἰς τὸ σκέλος, Suidas. Ab impudentia canis κυναλώπηξ etiam & κυνοκέφαλος nomina facta sunt, vt inferius explicabo: item cynomyia, id est canina musca, pro impudentissima: cuiusmodi & canis & musca sunt, Etymologus, Varinus: Vide plura inter insecta. Νυκτερινοὶ κύνες, οἱ λύκοι, Suidas. Cynura Lycophroni petræ dicuntur asperæ, Cælius. Κυνοῦραι, astragali sunt, id est, tali, Varinus. Κυνὸς χάος, βόλου ὄνομα, κυνὸς τυφλοῦ, ἢ πόλεως. Idem, & Hesychius coniecerit autem aliquis canem cæcum, & ciuitatem ludos quosdam hoc loco ab eis dici, in quibus thesserarum aut talorum iactus quidam hoc nomine appelletur: πόλεις quidem ludi nomen esse vel ex prouerbio notum est, πόλεις παίζειν. Sed hoc ludi genus absque tesseris & talis fiebat, solis calculis hinc inde loco mouendis: Nam Cælius Calcagninus in lucubratione sua de calculis, multis rationibus probat calculorum siue latrunculorum ludum (quos Græci ψήφους & πεσσοὺς vocârint: & lineis distinctas in eo regiones, πόλεις) non alium esse, quàm qui hodie passim in vsu duodecim calculorũ ludus nominatur. Huius calculos (inquit) latronum etiam & canum nomine celebratos agnosco, κύων ψῆφος ... Pollux. Omnia quibus datus est talus, cruribus cum posterioribus continent, ita vt erectus in suffragine parte sui prona foras, supina introrsum spectet: & quæ Veneres (κῶλα, lege κῷα) vocantur, intus aduersæ sibi positæ sint: quæ canes (ἰσχία, χῖα legendum videtur) foris: quæ antennæ (κεραῖαι) supra habeantur, Aristoteles libro 2. de hist. anim. cap. 1. interprete Gaza. Ex calibus seu iactibus talorum qui sex continebat, Côus dicebatur & hexites, qui Latine senio dici solet: qui vero vnum, Chius dicebatur, & cyon, id est canis, ex quo prouerbium, Χῖος παραστὰς Κῷον οὐκ ἐᾷ: vel plenius, vt Stratides comicus scribit, οὐκ ἐᾷ λέγειν, id est, At Chius adstans non sinit Côum loqui: De ijs scilicet, qui cum multo inferiores sint, eos tamen qui maiores superioresque sunt, compescunt. Ad quod videtur alluisse Aristophanes in Ranis, de Theramene homine ambiguo atque ideo cothurni nomen adepto, loquẽs: cum inquit, πέπτωκεν ἔξω τῶν κακῶν, οὐ Χῖος, ἀλλὰ Κῷος. In eo enim bella est allusio, quod Theramenem Chium fuisse accepimus, Cælius Calcagninus in commentario de talis: in quo præter cætera alium esse Galeni astragalum inter os tibiæ & calcaneum ostendit, alium item Aristotelis: & paulo ante recitatum Aristotelis locum Græce & Latine interprete Gaza, diligenter examinat ac emendat. In talo figura in cadendo vicem habebat numeri. Monada significans vocabatur canis, Persio canicula: Quid dexter senio ferret, Scire erat in voto, damnosa canicula quantum Raderet. Semper damnosi subsiluêre canes, Propertius. Damnosi facito stent tibi sæpe canes, Ouidius lib. 2 De Arte. Vide Erasmum in prouerbio Chius ad Coum. Onos, id est asinus, vnitas est in cubis vel thesseris, vt in talis cyon, Pollux. Apud Varinum tamen in κύων legimus chium iactum esse τῶν κυβευτῶν, id est cubis vel tesseris, non talis ludentium, quod non placet. De Theodori translatione quid sentiam alio dicam loco: non differendo statim quod apud Iulium Pollucem legitur, qui non colon nec ischion in talo: sed coon & chion vocari tradit, vt cous iactus idem sit qui senio: & chius idem, qui & canis. Alij tamen pauci (vt idem author est) canem pro monade accipiunt: chium vero pro chiliade (χιὰς, non χιλιὰς in nostris exemplaribus Pollucis legitur lib. 9. curiosi conferant) qui numerus cani sit aduersus, Hermolaus in Plin. 11. 46. Talis iactatus vt quisq; canem aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios in medium conferebat: quos tollebat vniuersos, qui Venerem iecerat, Suetonius in Octauio Augusto, recitans ex illius quadam ad Tiberium epistola. Ἀγρεγάλας, τοὺς ποιμενικοὺς κύνας, καλοῦσι κύνας, Varin. & Hesychius: apud quem ἀγρεγάλη etiam in singulari similiter exponitur.

Lupus qui & canicula, ferreus harpax: quo si quid in puteum ciderit, rapitur & extrahitur, Isidorus. Σκύλαξ, σχῆμα ἀφροδισιακὸν, ὡς τὸ τῶν φοινικιζόντων, Hesychius. Κυνοδέσμη, δεσμὸς ἀκροποσθίας, id est vinculum præputij: pars scilicet inferior, vbi adhæret. Eadem pars etiam cyon Etymologo dici videtur, qui scribit, Κύων τὸ κάτω τῆς πόσθης, συμπεφυκὸς τῷ δέρματι παρὰ τὸ κεκυνῶσθαι καὶ ἀνακεκλίσθαι, ἢ συνδεδέσθαι, Etym. At Pollux lib. 2. cynodesmion interpretari videtur, non præputij partem, sed vinculum aut fibulam qua ligaretur, his verbis: Ω' δ' τὴν πόσθην ἀποδοῦντο, τοῦτον τὸν δεσμὸν κυνοδέσμιον ὠνόμαζον. Videndum an hæc sit fibula illa Cor. Celsi 7. 25 qua adolescentes vocis aut valetudinis causa in præputio infibulabant. Κύων item scintilla est à ferro ignito, dum cuditur, prosiliens

ſtreos, ſi rectè verto Græca illa Varini verba ἢ ἐλαυνομένη τοῦ σιδήρου τοῦ ἀργοῦ ἐξ ἀκμῆς μ... Significat etiam pudendum virile, eodem teſte: & muliebre, quod ex his eius verbis colligitur, ὡς κύων ἐπὶ μηρία ... κεῖται, ἢ ... Eadem ſignificatione κυνὸς legitur, vnde κυνολέσχης turpiloquus apud Euſtathium Iliad. 9. pro quo κυνολέσχη, perperam, vt puto, in Græcis quibuſdam & Græcolatinis lexicis habetur. Eſt & morbi genus κυνῶν apud Varinum, quod quale ſit non explicat: fuerit autem fortaſſis cynanche. Item vinculum quo canum ceruices muniuntur, de quo pluribus dicam quinta parte huius capitis. Σκύλαξ vinculum ferreum apud Pollucem. Κύνες, pars vngulæ equi, claui, dracones, Heſychius & Varin. Vide in Equo, vbi & κύνεπτον & κυνόποδες vocabula ponentur. Equos quoſdam minus probandos cynepodas fuiſſe nuncupatos inuenimus, Cælius. Ego apud Pollucem κυνήποδας ἵππους in canum mentione ſimpliciter legi. Κυνοβάμων equus quidam ſic dicitur, Heſych. & Varinus. Κυνουρίς, ἢ κυνουρίς, ἀστράγαλος Heſychius & Varinus: locus videtur mendoſus: forte legendum κυνοῦρις, ἀστράγαλος: nam ſupra quoq; cynuras ex Varino aſtragalos eſſe dixi: niſi quis κυνάεσσιν ἀστραγαλον ſcribendum exiſtimet, nam & ἀστραγάλους κύνας Pollux commemorat.

Sirius, Σείριος, ſtella eſt in ore canis cœleſtis, quæ omnibus annis, vt inquit Seruius, oritur circa calendas Iulias. Vergil. lib. 10. Aen. Sirium ardorem dixit. Lucanus lib. 10. Rabidus qua Sirius ignes. Exerit. Vide Onomaſticon noſtrum, Etymologicon, Hyginium, Aratum, & alios aſtronomos. Sirium Cato vocat catulum. Canicula ſtella, quæ & Sirius dicitur, in medio centro cœli, ad quam quum Sol peruenerit, duplicatur æſtus, & nimio calore languent mortalium corpora: à qua dies caniculares vocati: Vide Plinium 18. 28. & lib. 2. cap. 27. & 40. Cicero 1. de Diuin. Vt enim Ceos accepimus ortum Caniculæ diligenter quotannis ſolere ſeruare, coniecturamque capere, vt ſcribit Ponticus Heraclides, ſalubris ne an peſtilens annus futurus ſit. Vnde ab aſtronomis vocantur dies Caniculares, ab ortu ad occaſum Caniculæ, quos periculoſos eſſe aiunt. Sunt autem maximè circa triginta dies poſt ſolſtitium æſtiuum, Ibidem lib. 2. Huic poëtæ veteres epitheta tribuunt, flagrantis, inſanæ, rubræ, ſitientis. Canem æſtiuum Tibullus dixit, ac rem autumni canem Valerius Flacus: æſtiferum Verg. Erigonium & Icarium Ouidius. Canis ſydus inuiſum agricolis Horatius. Plutarchus caniculares dies τὰ ὑπὸ κύνα καύματα dixit: Euſtathius in Dionyſium ſcribens vulgo κυνοκαύματα dici teſtatur, vt Varinus etiam in κύων, propter æſtus illo tempore immodicos. Quamobrem, inquit poeta Sirium eſſe ait malum ſignum, & multas inferre febres inflammato aëre. Poetæ canem Orionis interdum cognominant. In fabulis enim eſt Orionem optimum venatorem defunctum ſyderibus adiunctum eſſe, & ſimul canem cum eo, Varin ὃν τὸ κύν' Ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσι, apud poëtam. Plerique putant caniculares dies caprificii dies eſſe, Gyraldus. Icarij canis filiæ cadauer Icarij monſtrauit: & ſi credendum eſt poëtis, hic Sirius eſt, Pollux lib. 5. A cane ſydereo, quem aſtrocynon dicunt Græci, at ſolechyn Aegyptij. Cynicum comperio annum appellari, qui annis compleatur mille quadringentis ſexaginta: Viſitationem porrò id ſydus facere quadriennio interiectu, Cælius, De honoribus & ſacrificijs canum caniculæ ſyderi exhibitis, infra dicam parte 8. huius capitis. Arctos, id eſt vrſas cœleſtes ſcribit Theon appellari ... ἄκρας ... κεφαλὰς τοῦ κόσμου, qui ſummæ ſint ac cœli velut capita: Peculiarius autem Cynoſuram dici, ex candæ imagine: quoniam κυνὸς οὐρὰν ἔχει, quod eſt, canis caudam habet, Cælius: Vide apud Varinum. Helice & cynoſura in cœlo duæ vrſæ ſunt, quas Iouis nutrices fuiſſe aiunt: alij vnam tantum eius nutricem, alteram ab eo amatam fuiſſe ferunt, Pollux lib. 5. Io. Tzetzes in Comment. Heſiodi, nomina nympharum quas Melias vocant hæc eſſe ait, Helice, Cynoſura, Arethuſa, Ide, &c. Gyrald. Aega & Helice, nympharum nomina, quæ ex Oleno natæ, & ipſæ Iouis nutrices feruntur, vt Hyginus alijque prodiderunt. Quidam Aegam Panos vxorem dixêre, vt alibi docuimus, à qua & Aegis dicta. Plura Hygin. alij Helicem & Cynoſuram dixere, Hyginus in ſecundo, alij, Gyraldus. Cynoſura, tribus Laconica, & arx Marathônis Eubœam verſus: & vrſa minor: καὶ πᾶς χερσονήσου τόπος, καὶ οἱ Κυνοσουρεῖς ... καλοῦνται, Varin. & Heſychius. Cynoſurium qui Mercurium appellauere, decepti eſſe videntur ex verbis, quæ citant, Stephani. Ipſe enim Cynoſuram vocari ait verticem ſeu arcem Arcadiæ, à Cynoſuro Mercurij filio. Gyraldus. Oua vrina fiunt incubatione derelicta, quæ alij cynoſura dixerunt. Plinius. Κυνῶπις, ἄρκτος, id eſt vrſa apud Macedones, Varin. Pythagorei planetas Perſephones canes vocabant, Clemens lib. 5. ſτρωματέων. Viſæque canes vlulare per vmbram, Verg. 6. Aen. vbi Seruius canes furias dicit. Lucanus, Stygiaſq; canes in luce ſuperna Deſtituam. Vlulare autem & canum & furiarum eſt. Infernæ canes, Horat. 1. Serm. Varino etiam cyon exponitur erinnys, id eſt furia. Cerberum ſerpentem dictum fuiſſe ᾅδου κύνα, id eſt canem infernalem, reperio. Exitiales dæmones canes vocantur atri: & dæmonum ſymbolum triceps eſt canis: ille ſcilicet qui in aqua, terra, & aere verſatur pernicioſiſſimus dæmon, Cæl. ex Porphyrio. Χρύσειοι δ' ἑκάτερθε καὶ ἀργύρεοι κύνες ἦσαν, Homerus.

Canes & caniculas libro 4. inter piſces numerabimus: Δελφῖνάς τε κύνας τε, Oppianus. Germani etiam & Angli ſuis linguis canes appellant marinos piſces, quos ſic veteres Græci & Latini nominarunt, *hundfiſch, dogfiſch*. Κυνοκοπήσω σε, verberabo te tanquam canem: & κυνοκοπήσω σε τὸ νῶτον, apud Ariſtophanem in Equitibus: ſic loquitur coquus quidam, canis enim piſcis eſt (à piſce ſi deducas, exponendum videtur κυνοκοπῶ in partes ſecare: non enim puto canes etiam ſalparum modo verberibus antequam coquerentur præmollitos.) vel canino corio te feriam, vtpote aſperrimo, Varinus ex Scholiaſte Ariſtophanis: canis certe piſcis muſtelorum generis pellem valde aſperam habet. Cynopotamon, id eſt canem fluuialem, Syluaticus caſtorem exponit, caſtoreum pro caſtore proferens. Cynopus & cynodexia à Plinio 33. 11, inter piſces nominantur, vel animalia aquatilia, ſolis nominibus poſitis. Cynoraiſtas, id eſt ricinos, & cynomyias: quas aliqui eaſdem ricinis faciunt, inter Inſecta quære. Item κυνόλφην, blattam: σίλφην enim exponunt, & κυνολφεῖν, κρύπτειν, vt ab occultatione ſui dicta videatur. Κυνοπήτην quoque ricinum eſſe puto. De cynalopece vide inferius inter prouerbia ex cane. Sic etiam dici poſſent canes Laconici, quos primum ex cane & vulpe natos ferunt. Sed de canibus mixtis & bigeneris, id eſt natis ex cane & alterius generis animante, vt vulpe, tigride, lupo, priuatim & copioſius dicam in ſequentibus. Νυκτεπαιζοῦς, id eſt nocturni canes: lupi dicuntur, Varinus. De lupo canario, vt recentiores appellant in panthere (non panthera) dicam. Crocutas velut ex cane lupoque conceptos, omnia dentibus frangentes, protinusque deuorata conficientes ventre, Aethopia generat, Plinius. Arabice aut Syriace dabha vel dahab vel ebenaul, id eſt babuin, nominatur animal medium inter lupum & canem, &c. And. Bellunen. Vide in Hyæna.

Icones. In comeſſationibus (κωματικῶς) apud Aegyptios dictis, deorum aureas ſimulchra circumferunt, canes duos, accipitrem vnum, & ibin vnam: eaque literas quatuor appellant. Sunt autem canes ſymbola duorum he-

rum hemisphæriorum, vt quæ circuitum & veluti custodiam peragant. Accipiter solis, feruidæ enim naturæ est, & ad perdendum comparatus, nam ad Solem etiam morbos pestilentes referunt. Ibis denique lunæ, tenebrosam enim Lunæ faciem, nigris in hac aue pennis: lucidam albis comparant. Sunt qui per canes circulos tropicos notari velint: qui scilicet Solis Meridiem & Septentrionem versus transitum determinant & instar ianitorum obseruant. Iisdem æquinoctialem circulũ sublimem & exaltum accipiter designat, vt Ibis Zodiacum. Videtur enim Aegyptijs hæc auis præ cæteris animalibus numeri & mensuræ initium exhibuisse, vt inter circulos Zodiacus, Clemens lib. 5. Stromatum. Nicias pictor Atheniensis canes elegantissime expressit, Plinius. Simon Statuarius canem & sagittarium fecit, Idem. Imperatores imagine Augusti signare solebant, Galbam excipit Dion: Hic enim signatorium habuit annulum maioribus suis familiarem, cuius erat scalptura, canis è proca sese proclinans, Cælius.

Cynæ arbores Arabicæ ex quibus vestes fiunt, folio palmæ simili, Plin. lib. 12. Vide Cæl. lib. 17. cap. 27. De cynnara siue cinnara (aliqui per n simpliciter scribunt) supra in cynosbato dixi. Inuenio & spinam albam agriocinnaran, id est syluestrem cynnaram nominari: hanc frequentem vidi in Montepessulano: magnus & albicans carduus est, satiuo non dissimilis: eius flore lac coagulant per ieiunia quadragesimæ præcipue. Cania, viticæ syluestris genus, Plinio 21. 15. Inuenerunt & canes canariam, qua fastidium deducunt, eamque in nostro conspectu mandunt: sed ita vt nunquam intelligatur quæ sit: etenim depasta cernitur. Notata est hæc animalis huius malignitas in alia herba maior. Percussus enim à serpente, mederi quadam sibi dicitur, sed illam homine inspectante non decerpit, Plinius. Inueniri cucumeres & sine seminibus sunt, macerato videlicet semine farina cuiusdam herbæ quam culicem appellant (vt scribit Plinius) Hermolaus in Corollario ad cucumerem Dioscoridis. Et paulo post, Herbam culicem (inquit) à Theophrasto conopa vocari censeam, nec ne, quoniam & cynopa scriptum est maiori parte, non dixerim. Theodorus canis oculum & canariam conuertit, quasi cynopa non conopa probauerit. Olus est hoc, Theophrastus inquit, primis post æquinoctium imbribus germinat, & inter spicas herbas ponitur: à Plinio quoque duobus locis dictum, vt in castigatione Pliniana demonstrauimus. Aphace, cynops (canaria, Gaza) & buprestis, primis ab æquinoctio prosiliunt imbribus. Theophrastus lib. 8. hist. cap. 7. Hermolaus pro buprestin legit epipetron: ego buprestin malo, vt Græci codices nostri habent, & Gazæ etiam translatio: Epipetron enim florere negatur. Eodem libro cap. 10. Theophrastus, Spicosa sunt, inquit, oculus caninus, & cauda vulpina, & plantago. Transtulit hunc locum Plinius lib. 21. initio capitis 17. & cynops vocem reliquit. Alia certe videtur canaria Plinij, qua canes sibi vomitum cient, vnde nomen inuenit, quæ omnino ex graminis aut fœni genere est. Alia vero Theophrasti canaria, quæ mihi omnino psyllium esse videtur, id est pulicaris herba: non quidem conyza, quam Gaza apud Theophrastum pulicarem vertere solet, sed Dioscoridis & veterum medicorum & Plinij psyllion. Quæ nostra opinio, nulli hactenus prodita, confirmari potest, nominibus primum, quæ quidem psyllion à cane accepit: vt sunt, cynocephalion & cynomyia apud Dioscoridem, Psyllion (inquit Plinius) alij cynoides, alij cynomyian appellant: folijs (Ruellius legit floribus, quod probo) canino capiti non dissimilibus, semine autem pulici, vnde & nomen. Flores psyllij (inquit Ruellius) canino capiti non dissimiles sunt, ob id cynocephalion & cynoides vocatur. Et paulo post, Dioscorides vno genere contentus est, recentiores duo statuerunt fastigia. Vnum calamo exili & longo, in cuius spica continetur semen pulicis colore & magnitudine: alterum sarmentosum, floribus canino capiti similibus, fabaceis capitellis, semine pulicis effigie, radice tenui & superuacua. Accedit nominibus res ipsa, quod psyllium quoque spicatum cernitur: nec aliter nominatum Theophrasto reperitur. Itaque nihil apud me dubij reliquum est, quin Theophrasti cynops psyllium sit: quod & Plinium ignorasse video, & Theophrasti interpretem Gazam: imò (quod eruditorum pace dixerim) quicunque scripserunt hactenus omnes. Obijciat aliquis cynopem olus esse ex Hermolai verbis; dicam illum de suo hoc addidisse. Theophrastus enim eo in loco, vnde eius verba Hermolaus citat, non solum de oleribus, sed ijs omnibus quæ in aruis nascuntur, ἀρουραῖα vocat, tractare instituit: at psyllium quoque in aruis terrenisque (aliâs incultis) nascitur, vt Ruellius ex Dioscoride transtulit. Admonendi tamen sumus, inquit Hermolaus in Plinium 21. 17. in Theophrasto legi quandoque conopa, quasi culicem: non cynopa: & sanè culex nomen est herbæ Plinio. Hæc ille. Plinius certe si conopem apud Theophrastum in locis iam citatis legit, prorsus errauit: culicis quidem herbæ semel & vno duntaxat verbo meminit, vt supra dictum est, de macerandis in ea trita cucumeris seminibus. Cum igitur alia sit canaria Plinij quàm Theophrasti cynops, melius fecit Gaza vbi cynopem oculum caninum reddidit, quàm vbi canariam. Grammatici quidam anemonem quoq; κυνοκεφάλαιον interpretantur. Antirrhinon Apuleius cynocephalion & cerebrum canis cognominat. Magi anethum cynocephali genituram aut capillos vocant, vt inter nomenclaturas apud Dioscoridem legitur. Cynia non est ea quam Theodorus canariam interpretatus est, vt in culice docuimus, Hermolaus in Corollario. Nos de cynia illa Dioscoridis, quæ & cynocrambe vocatur, satis prolixè supra disseruimus. Cæterum Plinij canariam, quam ex fœni genere esse dixi, Ruellius his verbis describit. Canaria (inquit) humilis est herbula, folijs tritici, multò minoribus, calamulo tenui, geniculis pyxidatim cohærentibus articulato, internodijs modo tibiarum in se infarctis, quæ tracta suis à vaginulis exeruntur, euanida spicæ loco panicula, ita vt folio & culmo triticum, cacumine arundinem æmuletur. Nostrates (Galli) herbam canis appellitant, qua gustata canes præsentaneam eliciunt vomitionem, sic vt excusso rursum ventris onere, vorandi moliantur auiditatem, Hæc Ruellius. Idem alibi, Gramen (inquit) in officinis nomen seruauit, rura dentem canis & olitores appellant. Vulgaris est herba, nunquam se ab humo attollens, flagellis teretibus, articulatis, exilibus folijs, & in acumen fastigiatis, radice etiam geniculata, gustu non ingratæ dulcedinis: Gramen aculeatum rura nostra etiam canarium dentem appellant, aliqui è vulgo capriolam, quod capris grato sit pabulo: multi ab effectu sanguinariam, &c. Hæc Ruellius. Ego aliquando suspicatus sum canariam non certum graminis genus esse, nec peculiari aliqua vi ad vomitum ciendum pollere: sed quoduis genus fœni à cane voratum, & non bene commansum (præcipue si aut folia duriuscula, aut spicam asperiorem habeat) fauces & gulam stimulando non aliter vomitum facere, quàm in homine digitus aut penna vel aliud quidpiam siccum (vt linteolum) paulo profundius immissum: præsertim cum neminem certi aliquid hac in re obseruasse viderem: & veteres herbæ illius nullum nomen posuisse. Vide supra in c. in mentione vomitus canis. Nos sæpe canes per lusum etiam gramen obuium decerpere & mandere vidimus. Aliqui feles quoque deuorato gramine vomuisse sibi obseruatum aiunt. Hyoscyamum Latini caniculatam vocant, Macer & Syluaticus: qui canicularem quoque dici meminit: nominis causa

 forte

forte est odor qualis catulorum lactentium: cui similis ferè in cynoglosso etiam percipitur. Genus allij quod in aruis sponte nascitur, caninum à nostra gente dictum, ampeloprasum videtur: canini autem nomen additum in conuicium virosi odoris puto: describitur ab Hieron. Trago Tomo 2. cap. 71. quanquam figuram eius præcedente capite apposuerit. Eodem capite 71. allium caninum minus appellat, bulbi syluestris quoddam genus, quod initio Aprilis pulcherrimos flores cœruleos in pratis profert, vnde in hortos etiam transferri cœpit, folijs paruis porraceis: flosculis cauis & specie simillimis lilij conuallium, vt vocant, floribus: proinde eodem nomine, addita cœrulei coloris differentia, à nostris nominatur *blawe meyenryssle*. Ipse hyacinthi speciem facit, quod & etsi improbare possim, in præsentia omittam. Violas Martias syluestres cœruleas, quarum flores maiusculi sed parum odorati sunt, Germani quidam caninas vocitant, Tragus. Rubum minorem, cui odorata & rubentia mora sunt, nostri nominant *hyndbeere*, alij *hundbeere*: id est canina mora: quamuis ad veterum cynosbati descriptionem nihil accedant. Bryonia seu vitis alba, *hundskürbs*, id est cucurbita canina à nonnullis vocatur, Tragus. Syluaticus vitem canis saxifragam interpretatur. Squillam aliqui cepam caninam dicunt: alij cepam muris, quòd mures interimat, Vetus expositio vocabulorum Auicennæ. Cepe canis, vel aratillus, vel cepe syluestre, Græce azit (vide ne ab hyacintho corruptum sit nomen) bulbum habet paruum, foris rubentem, intus album, folijs croci, venenosum, nullius in medicina vsus, & ideo non descriptum authoribus, Syluaticus. Bulborum syluestrium generis est, & forte Plinij bulbina: cui similiter bulbus radicis ruber, intus candidus: absque squamis. Flos in spicis violaceus vel ferrugineus: semen nigrum. Huius sunt generis Fuchsij duo priores hyacinthi. Eualdalbiar, id est bulbus caninus, Vetus expositio in Auicennam. Guardalbia, bubulcus (lego bulbus caninus) Siluaticus. Romani mandragoram vocant caninum malum, vt legimus inter nomenclaturas apud Dioscoridem. Zinzibil alchel, zinziber caninum, herba nota est, similis hydropiperi, folijs salicis (kalef) pallidioribus (magis citrinis) ramulis rubuentibus, sapore zinziberis: canes occidit. Calidum est in secundo ordine, siccum in primo. Recens contritum cum semine abstergit maculas faciei & pannum, & lentigines inueteratas: ac similiter impositum abscessus duros resoluit, Auicenna libro 2. tract. 2. cap. 276. In veteri expositione Auicennæ dictionum, similiter describitur zinziber Carmenum (voce proculdubio corrupta pro caninum) addit etiam author credere se persicariam esse. Aggregator quoque à nonnullis persicariam exponi ait. Nascitur apud nos in montanis & syluestribus locis, iuxta riuos ferè, herba ad hominis proceritatem, floribus purpureis, folijs salicis: flores siliquarum rudimentis præfixi hærent: siliquæ trium ferè digitorum longitudine floccis siue lanis albis plenæ sunt, floret particulatim, caudex & ramuli rubent: A nullo, quod sciam, qui nostro seculo plantarum historiam excoluêre, descripta. Ego propter elegantiam in hortum transtuli, vbi viuax iam aliquot annis viret: hyeme superficiem omnem saluis radicibus amittit, gustu acris est: propter totam denique speciem rhododaphne minor appellari posset, ni fallor (& eadem forsitan Dioscoridis delphinium fuerit, Vide in Lupo H a.) Aut hæc, aut persicaria vulgo dicta, Auicennæ zinziber caninum videtur. Sed potius crediderim persicariam esse, & Dioscoridis hydropiper: quoniam id similiter cum semine illitum, tumores ac inueteratas duritieś discutere ait, & suggillata abstergere. De apocyno stirpe tum proprie sic dicta, tum cognomine brassica rustica, supra sat copiose docui. Est & apocynon ossiculum, in phryni seu rubetæ aut buffonis latere compertum sinistro: quoniam canum impetus inhibeat, Cælius ex Plinio. Cæterum apocynon saltationis genus apud comicos scriptura distinguitur, Hermolaus. Cynanchon etiam vel cynanchen apocynon dictam refertur inter nomenclaturas apud Dioscor. Cynocardamon, nasturtium, Ibid. Cynochala, polygonum, Dioscor. Cynoctonon, apocynon, Idem, Aconitum etiam secundum, aliqui cynoctonon cognominant, vide in lupo H. a. Cynoglossus vel cynoglosson herba vulgo nota est, à foliorum similitudine ad caninam linguam appellata: Plinius rectè ei caulem tribuit, quem Dioscorides negauit, Plantagini etiam nomen idem attribuitur apud Dioscoridem. Cynoglossi piscis à buglosso diuersi Athenæus meminit libro 7. Cynomazon, chamæleo niger, Dioscorides. Κυνόμαλα, τὰ κοκκύμηλα, id est pruna, Hesychius & Varinus. Caninum malum Romani mandragoram vocabant, vt supra monui. Cynomoron κυνόμορον per omicron, apocynum, à morte quam canibus infert, Dioscorides. At cynomorion quinque syllabis, orobanchen cognominant Dioscorides & Plinius: à similitudine canini genitalis, vt Plinius ait. Nos pluribus supra in Boue cap. 3. de hac herba egimus, hic pauca addituri. Aegolethron herbam eodem in loco docui persimilem orobanchæ esse: quæ quoniam vt capris, sic & alijs nimirum animalibus exitio est, forte cynomoron etiam dicta est à canibus necandis: deinde idem nomen ad herbam ei simillimam ab imperitis translatum. Sed nomina rerum vmbræ sunt, de quibus minimè contendendum, Apud Syluaticum orobanche araris appellatur, & alibi altanik, vt statim ex descriptionibus apparet. Araris (inquit) herba caulem sine foliis edit: nascitur locis incultis: caule rubente & genitali canis simili, Latinè cancellaria dicta. Galenus de compositione secundum locos 1. 2. cynomoron (quatuor syllabis) conijcit non aliud quàm cynosbaton esse: Cornarius eo in loco per omega scribere maluit, (nisi librariorum culpa est) in penultima, cum Græcus contextus Galeni omicron habeat duobus in locis. De cynocephalia herba supra dictis in mentione canariæ & psyllij, est quod addam: Plinius cynocephaliam herbam in Ægypto Osiriten vocari scribit: describitur autem osiris herba à Dioscoride. Cynocephalon herbam aliqui anemonen vocant, Varinus & Hesychius: forte quod pericarpion siue seminum eius receptaculum canini capitis quandam referat speciem. Sebesten vulgo dictos fructus, Syluaticus Persice inquit mamillam canis appellari, versu etiam barbaro id confirmans: sed errat, si sebesten Persicam esse vocem putat. Græci enim myxa primum vocarunt, deinde in honorem Augusti sebastos. Canis testiculos nostrates Colchicon herbam venenosam appellant, propter gemellos seminum folliculos. Cynomorphos, crocus, Dioscorides. Cynosorchin (id est canis testiculum) aliqui orchin vocant, folijs oleæ, mollibus, ternis, per semipedem longitudinis in terra stratis: radice bulbosa, oblonga, duplici ordine, &c. Plinius. Herba vulgò nota est, cum multis & diuersis eius generibus. H ppocrates radicem eius didymen, id est gemellam appellauit. Cynozematitis, conyza maior, Dioscorides. Cynoxylon, chamæleo niger, Dioscor. sed malim cynozolon, vt Plinius habet lib. 22. cap. 18. propter grauitatem odoris. quidam fœtore eius ricinos è canum auribus decidere scribunt.

Nominibus non longissimis appellandi sunt canes, quo celerius quisque vocatus exaudiat: nec tamen breuioribus, quàm duabus syllabis enuncientur, sicuti Græcum est Scylax, Latinum Ferox: Græcum Lacon, Latinum Celer: vel fœmina, vt sunt Græca, Σπουδή, Ἀλκή, Ῥώμη: Latina, Lupa, Cerua, Tigris, Colum. in cane pecuario. Sic etiam Xenophon, τὰ δ' ὀνόματα αὐταῖς τίθεσθαι βραχέα, ἵνα εὐανάκλητα ᾖ. Omnia sanè quæ Xenophon

Acalanthis (oxytonum) videtur nobilissimi canis nomen, vnde illud est Aristophanium, Ἀκαλανθὶς ἐπειγομένη τυφλὰ τίκτει, Acalanthis festinabunda occæcatos parit. Quidam tamen eo nomine aues intelligunt, quas nonnulli basilicas nuncupant, Cæl. Ἀκαλανθὶς, ταχεῖα κύων, ὀνοματικῶς (id est nomine proprio) ἢ ὄρνεον. Vide in Acanthide H. Agre naribus vtilis, O. Aglaodos ex patre Dictæo & matre Laconide, vt Labros etiam, & Hylactor, O. Aëllo cursu fortis, O. Αἴθης, X. Αἴγλη, X. Ἀκτὶς, X. Ἄλκη paroxytonum, Columellæ, oxytonum X. Alce, Ouid. Ἀργέστης, X. Argus canis Vlyssis, Polluce teste, Ἄργος. Asbolus atris villis, O. Augeas canis Molotticus, de quo inter Molossos dicam. Αὐγώ, X. Auram canis Atalantæ Calydonius aper occidit, Pollux. Βία, X. Vide Πολύβιον. Βρέμων, X. Βρύας, X. Καίνων, X. In Calathinam canem facile enixam extat epigramma Anthologij Græci lib. I. Sect. 33. Canache, O. Capparus canis custos templi Aesculapij, de quo infra dicemus. Cerberus, vide infra de canibus diuersis cap. I. Cerua, Columel. Χάρων, X. Charon, Corax, Harpyia, & Lycitas, canum Actæonis nomina apud Aeschylum. Chiron nomen canis Codri poëtæ apud Iuuenalem. Corax, vide Charon. Κραυγὼ, X. Cyprio (aliàs Cyprius) velox cum fratre Lycisca, O. Dorceus Arcas, O. Dromas, O. Ferox, Columel.

Gergittius canis Geryonis, Pollux. Γηθεὺς, X. Γνώμων, X. Omnibonus legit Gnomon. Et nigram medio frontem distinctus ab albo Harpalus, O. Harpyia vna ex canibus Actæonis, O. & Aeschylo, vt Pollux scribit. Heba, Ἥβα, X. Xenophon Grylli filius fertur celebrem canem habuisse, Hippocentauri nomine, Pollux. Horme, Ὁρμή, X. Hybris. Ὕβρις, X. in Omniboni versione Thybris legitur, quod non placet. Hylactor, O. vide Aglaodos. Hylax in limine latrat, Vergil. Hyleus, Ὑλεὺς, X. Hylæusque ferox nuper percussus ab apro, O. Ichnobates sagax Gnosius, O. Issa Publij catella apud Martialem: Λάβης nomen canis apud Aristophanem in Vespis ὅτι ὁ λαμβάνει τὰ θηρία. Simile fictum canis nomen est Λάψων apud Teleclidem. Labros, O. Vide Aglaodos. Lachne hirsuta corpore, O. Lacon, Columella. Præualidusque Lacon, O. Et substricta gerens Sicyonius ilia Ladon, O. Lælaps, O. fuit & Cephali canis hoc nomine. Lampurus canis nomen apud Theocritum est in Daphnide ac Menalca, ex ratione albicantis caudæ, vt inquit interpres: vel à peruigili cura & solerti custodia, παρὰ τὸ λάειν καὶ ὁρᾶν, id est à videndi se vndique diligentia: vel quoniam sit vulpi assimilis quam lampuron vocant, Cæl. Lethargus, Λήθαργος, canis Hippamonis, Pollux. Leucon niueus, O. Λεύκων, X nisi Leucon legendum sit. Leucippus. Locridem canem epitaphio celebrauit Anyte, Pollux. Λόχος, X. Λόγχη, X. Lupa, Columella. Lycas canis venaticus Simonidis, Pollux. Lycitas, vnus ex canibus Actæonis apud Aeschylum, Pollux, Lycisca, O, vide in Cyprio. Lydiæ ab apro peremptæ epitaphion scripsit Martialis. Μαῖρα canis Orionis, Cæl. Μήλας, X. Melampus Spartanus, O. Melanchætes, O. Melaneus, O. Deque lupo concepta Nape, O. Nebrophonos, O. Νόης, X. Οἰνὰς, X. Omen, Cicero I. de Diuinat. Tum ille gestus puellam complexus: Accipio omen, inquit, mea filia: erat autem mortuus catellus eo nomine. Oresitrophus, O. Ὀργή, X. Oribasus Arcas, O. Orthus Geryonis. Pamphagus Arcas, O. Persa catellus L. Pauli consulis apud Valerium Max. Pecudesque secuta Pœmenis, O. Πολὺς, X. Omnibonus (nisi librariorum erratum est) ex hoc & sequente Bia vnum fecit canem, Polybiam nomine: Constat autem duos esse vel ex syllabarum numero, cum cætera omnia bisyllaba sint, & hunc numerum etiam Columella requirat, vt supra dictum est. Πόρπαξ, X. Πύρων, X. Φλέγων, X. Φόρβαξ, X. Φρουρά, X. Φύλαξ, X. Ψυχή, X. Pterelas pedibus vtilis, O. Pyrrhus. Gelonis tyranni canis. Ῥώμη, X. & Columella. Σκυλαξ, Columella. Σπάρτων, X. Στύραξ, X. & Columel. Σθένων, X. Σπουδή, X. Στίβων, X. Στίχων, X. Sticte, O. Στύραξ, X. Σῦκε, χύων τις, πλουσιος. Τάξις, X. Τύχων, X. Θαλλῶν, X. Theridamas, O. Theron, O. Thous, O. Θυμὸς, X. Tigris, O. & Columel. Τευμησία canis Pæonica, quam Pages Pæoniæ satrapa dono dedit Alexandro regi, Pollux. Τερθας, X. Χίφων, X. malim per omega in vltima.

Nunc quæ apud recentiores reperiuntur nomina canum, subiungam. Turcus, Aug. Niphus. Falco, leporarij nomen apud eundem. Quæ sequuntur, omnia ex Mich. Blondi de canibus libro mutuatus sum, etsi quædam ex eis parum probem. A Pio (inquit) nobis olim familiarissimo, canis vocatus erat Sqymnis. Mantuanus vero canes his nominibus vocitauit, Hylaxe (malim Hylax) Harpalagus, Tigrina, & alijs iam recitatis: item Ragonia, Serpens, Ichtia, Helor, Argus. Sunt & hæc canum nomina, Syagius (Syagrus potius) Menalcas, Graucis, Chiron, & Psalter. Recentiores etiam varijs nominibus vocitant canes, vt Leonem, Lupum, Stellam, Quatroculum, Fulgur Bellinam, Rubinum. A patria etiam vocant, vt Britannum, Gallum, Corsicum, Croacum, Milanum à Mediolano: & Africano à Tunete nomen imponunt. Alia denique Hispanis, Gallis, Germanis, alia alijs gentibus nomina sunt. Nos nostram catellã Furiam appellamus, quod frequenti rabie in furorẽ concitetur, Hæc Blondus. Est & Satinus nostris nõ infrequens canis præsertim elegantioris nomen: & à gente Phasianus, quod ex gentili in propriũ trãsiuit, vt & alia quædã gentilia. Strozæ filius scripsit epicedion canis, cui nomen fuit Borgetus.

Venio ad reliqua vocabula à cane deriuata: quædam enim eorũ prima huius capitis parte iam recensui. Canifera mulier nihil ad canem, vt prima fronte videtur: sic enim vocatur mulier quæ canum, id est qualũ fert, quod est cistæ genus, Græcis κανηφόρος dicta, Festus Pompeius. Cynasones, acus sunt quibus mulieres caput exornant, Idem. Κυνάδας προκνεῶς dicunt Dores, Varin. Catulus quoddã genus vinculi, qui interdum canis appellatur, Varro. Κυφών vinculũ est siue lignum, in quo scorta, si quid deliquissent, tenebantur. Κυνάγχη secundũ aliquos vinculum est manuum, ὁ περὶ χειρῶν δεσμὸς, ἀνθρωπαγχμὸς (forte ἀνθρωπαγχμὸς) εἴρηται, Varin. Κύφων, ἢ κυνάγχη ὁ ψάλλιξ ξύλα ἐπιτιθέμενα εἰς... δεσμὸς ... &c. plura vide apud Varin. Cippum Latini vocant instrumentum ad colligandos pedes, Cæsar lib. 7. belli Gal. Κυνέζεις, ἀκροβολισμοί, id est velitationes, Hesychius & Varin. in Lexico Græcolatino κυνέζεις scribitur perperam, vt puto. Κυνῆν, vide parte quinta huius capitis, vbi de pileo agemus, quem Græci κυνῆν vocant. Κύντατος, miserrimus, pessimus, impudentissimus, turpis & ἔσχατος apud Apollonium, Varin. & Hesych. Κύνεος robustus, ἰσχυρός, Varinus. Κεκυνῶσθαι verbum Etymologus in κύων exponit, συνδεδέσθαι, id est colligatum esse. Κυνηγέσιον...,

ὁ τῆς ῥάχεως ἀπὸ κεφαλῆς εἰς τὰ αἰδοῖα φερόμενος γόνος, Hesychius & Varinus, lego ὁ διὰ τῆς ῥάχεως. Id est, Cynencephalos vocatur semen genitale quod à capite & cerebro per dorsi spinam ad partes genitales descendat. Κυσὸς nates & muliebre pudendum: hinc forte dictum cysochene vinculum, quo scorta coërcebantur: hinc etiam κυσολάμπις, ὁ πυγολαμπίς: & κυσοπυγὶς quæ aliàs pygolampis, noctiluca: & κυσίαι, πασχητίαι: vt etiam κυσάπτω. Cysaron apud Galenum vocatur intestinum rectum, eiusdem vt videtur originis: hinc & κυσολέσχης Eustathio, pro quo ij qui κυνολέσχην scribunt (vt supra dixi) turpiloquus; nisi quis per οι diphthongum scribere malit, Κοινεῖν enim scortari exponunt, κοινεῖον lupanar, κοινολεχὴ adulterum. Κυνίζασαι, ἐξέδυσαν, ἢ τὸ αἰδοῖον ἐπιτείνασαι τοὺς οἷον ἐπέρασαν, Varin. Hesychius. Huc pertinnet σκύλαξ, σχῆμα ἀφροδισιαστικὸν ἴδιον τῶν Φοινικιζόντων: & prouerbium κυνα δέρειν δεδαρμένην: quæ omnia vt turpissima sunt, sic ab honestis viris explicari non debent: prorsus quidem omittenda, nisi huc saltem facerent vt miserrimam gentilium & impiorum hominum conditionem, qui his non modo vocabulis ludere ac libros replere suos: sed ipsis etiam criminibus turpissimè se inquinare soliti sunt, plenius inde cognosceremus. Κυνεγία, ὅταν κατὰ χειμῶνα κῦμα ἐκβάλλῃ, Hesych. Varin. aliqui fluctum aut procellam interpretantur. Κυνεσγία apud Suidam nudum nomen legitur. Κυνὸς ὤρα, res nullius pretij, Lexicon Græcolat. Cynulchos vocant qui secum ducunt canes, Cæl. Cæterum cynuchus pera est, vel lorum quo canis ligatur. Κυνόφαλοι, Κορίνθιοι, φυλή, Hesych. & Varinus. Κυνάλωψ, κυνοφθόρος, οἱ δὲ ἀπελόντες κύνα ἀδικον ἀπέδοσαν, Hesychius & Varinus. Κυνώλης, ἐξώλης, iidem. Κυνοδρομεῖν & κυνομαχεῖν verba apud Pollucem ad venationem pertinent. Κυνάγχεις venatores, apud Dioscoridem.

Catulum, Catullum, Caninium, Canidium, & Canuleium, propria virorum nomina apud veteres Romanos legimus. Vide Onomasticon nostrum in Catulis, & alibi. Caninus poëta fuit temporibus Martialis, cuius meminit Martialis lib. 1 Epigr. ad Maximum. Gratidia proprium nomen mulieris Neapolitanæ maleficæ, quam Horat. in Epist. Candidam vocat. Scylacis Caryandei librum citat Io. Tzetzes 7.144. Cynna, Κύννα, nomen meretricis, Hesych. apud Suidam & Varinum non rectè per n simplex scribitur. Athenis admirationi fuisse meretriculas Cynnam & Salauaccham apud Aristophanem legitur. Cyne etiam per simplex n in Vespis Aristophanis meretricis nomen est: Οὐ δεινότατον μὲν ἀπ' ὀφθαλμῶν κύνης ἀκτῖνες ἔλαμπον: Cleonem (inquit Scholiastes) cani propter impudentiam comparaturus, mutauit orationis figuram. Κυνῆ γυνή τις, apud Varinum corruptè legitur pro κύνη (paroxytonum) γυνή τις. Cynnidæ, familia sacra Athenis, cui Cynes vel Cynides heros nomen dedit, Etymol. Cyneas Thessalus Pyrrhi regis legatus, vide Onomasticon nostrum: meminit eius Plutarchus. Hunc Aelianus & legatum Pyrrhi & medicum illum proditorem fuisse credidit falsò, Hermolaus. Cynisca Archidami filia plurimum studij ad Olympiacum certamen contulit: prima mulierum equos nutriuit, prima etiam in hoc sexu Olympia vicit, Pausanias in Laconicis. Κυναίγειρος, vir Atheniensis, fortissimus in bello Persico, &c. Vide Suidam & Onomast. Cynaras, rex Cypri. Cyne, Κυνή, vrbs Lydiæ Stephano: vnde Cynei vel Cynij dicti. Cynticum, Κυντικόν, locus Iberiæ prope Oceanum, incolæ Cyneres & Cynesij, Steph. Cynetia, Κυνήτεια, vrbs in Argo vel Argolica Stephan. Idem Cynuran. Κυνουραν, vrbem in Argo vel Argolica facit, à Cynuro filio Persei. Canarij populi circa Atlantem Africæ montem habitant, dicti quod victus, vt canibus, eis promiscuus sit, Grammaticus quidam, sed ineptè: nam Plinius 5.1. ita scribit: Qui proximos (Nigro Africæ fluuio vltra Atlantem montem) inhabitant, saltus repertos elephantorum ferarumque & serpentum omni genere, Canarios appellari, Suetonius Paulinus prodidit. Quippe victum (id est cibum) eius animalis promiscuum his esse & diuidua ferarum viscera. Hemicynes, Ἡμίκυνες, quasi semicanes, non procul à Massagetis & Hyperboreis habitant, & canum instar latrant, Apollonij poëtæ versib. celebrati, qui apud Stephanum recitantur, sed corrupti: Vide paulò post in Cynocephalis. Canaria insula est in mari Atlantico Fortunatis propinqua: sic dicta à magnorum canum multitudine ingenti, meminit eius Plin. 6.33. Κυνῶν νῆσος, id est, Canum insula ad Libyam refertur, Steph. Cynopolis, vel duabus vocibus, Κυνῶν, πόλις Stephano, id est Canum ciuitas in Aegypto, in qua Anubis colitur, & honor & sacer quidam cibus canibus est constitutus. Ab hac Cynopolitana præfectura appellata est: qui in ea habitant Canarij dicuntur, Perot. Cynosura Stephano promontorium est Arcadiæ, à Cynosuro Mercurij filio. Κυνόσουρα, tribus Laconica, & promontorium Marathônis Eubœam versus: καὶ πᾶς χαρίεις τόπος, καὶ οἱ Κυδωνιᾶται, Varinus. Cynos ciuitas in Locride. Liuius 8. tertiæ decadis, Cynum Locridos emporium. Stephano Κῦνος Opûntis nauale vel ciuitas est: & Homeri versus citatur, Οἵ Κυνόν τ', Οπόεντά τε, Καλλίαρόν τε, quasi eadem sit Cynos & Cynetos: hinc Cynij & Cynæi: plura Varinus & Hermol. in Plinium 5.28. Cyon, Κύον, Cariæ ciuitas, Canebium prius dicta, Stephan. gentile Cyites. Cynocephali, vt scribit Plin. 7.2. homines sunt in montibus terræ Indiæ caninis capitibus, qui ferarum pellibus velantur, & latratum pro voce edunt, vnguibusque armati venatu & aucupio vescuntur. Vide Gellium. Solinus cynocephalos in Aethiopia esse scribit, violentos ad saltum, morsu feros: sed feras ita dictas simiarum generis, non homines intelligens. Vide in Cynocephalo H. inter Simias. Meminit etiam Augustin. lib. 16 de Ciuitate Dei. Plinius eos lacte viuere author est. Eosdem ab alijs Cynamolgos dici puto, Indiæ populos (Solinus tamen Cynamolgos Aethiopes facit: de his infra pluribus, in prima parte de canib. diuersis:) & Hemicynas à Stephano, quanquam loco authores separant, capitis tamen effigies & pro voce latratus conuenit. Cynocephali asperi sunt rictibus, amicti vestitu tergorum, Solin. Et paulo post, Sunt qui syluestres, hirti corpora, caninis dentibus, stridore terrifico. De Semicanibus & Cynocephalis apud Hyperboreos Simmiæ scripta refert Io. Tzetzes Chiliade 7. cap. 144. Regno Zumba relicto nauigans per Oceanum versus meridiem, reperi multas insulas & regiones, quarum vna vocatur Nicueram. hæc insula magna est, circuitu circiter duo milia miliariorum. Incolæ facies caninas habent & bouem pro Deo adorant, Odoricus de foro Iulij. De Canibalibus anthropophagis multa passim in historijs Noui orbis Petrus Martyr & alij scribunt. Κυνὸς κεφαλαί, id est, Canis capita, collis est Thessaliæ, & paruus regio Thebarum, patria Pindari, Stephan. Scotussæ in Macedonia sunt & Thessalia, quarum altera insignis est victoria Romanorum contra Philippum regem ad Canis caput: ita locus appellabatur, vbi T. Quinto Flaminio duce pugnatum est, Hermolaus in Plin. 31.2. Copias aduersus Thebas egit: vbi fossis omnia vallisque munita comperiens, superato loco, quem Canis capita vocant, agrum omnem ad oppidum vsque deuastauit. Xenophon in Agesilai laudibus: meminit etiam alibi, qui locus iam non occurrit. Item Plutarchus in vita Pelopidæ, Cum autem in planum (inquit) procederent, atq; vterq; ea promontoria, quæ Canis capita vocant, capere peditibus niteretur, &c. Catularia porta Romæ dicta est, quia non longe ad placandũ caniculæ sydus frugib. inimicũ, rufæ canes immolabãtur. Cynæthiũ Κύναιθα vel Κυναίθεια, ciuitas in Arcadia. Hinc Cynæthẽses populi, quos aliqui à Cynætho Lycaonis filio pu-

filio putant appellatos, Steph. Cynætha etiam vrbs est Thraciæ sub Nerito monte. Lusi Arcadiæ vrbs est in montanis agri Clitorij, iuxta quos à Melampode perhibentur curatæ Prœti filiæ, in Dianæ fano: inde haud procul fontem esse aiunt in agro Cynæthensium vicino, cuius aqua pota morsos à rabida cane liberet, ob id Alysson vocari Hermolaus in Plinium, 31. 2. Dionysius antiquitatum lib. 1. tractum Cynæthium ab Aeneæ socio ibi defuncto sepultoq; nominatum putat in Arcadia, Hermol. De Ioue Cynætheo quod à venatione nominatus sit, cui Arcades & Cynæthenses vacabant, alibi quoque dicam. Cynæthus patria Chius ex rhapsodis poëtis maxime illustris fuit, &c. Cæli. 7. 29. Cynethi vel Cynethusæ insulæ meminit Hermolaus in Plinium 4. 12. Scylace, Σκυλάκη, vrbs iuxta Cyzicum, inquit Hecatæus. Placia & Scylace paruæ Pelasgorum coloniæ, Pomponius, lib. 1. Scyllaceum Atheniensium colonia in vltimo Italiæ, eorum qui Menesthei comites fuere: hoc tempore Scylacium vocatur (vulgo Scilazo) Brutiorum ciuitas: Vergil. Aen. 3. Caulonisque arces & naufragium Scylaceum, vide Onomast. nostrum, & Nic. Erythræum (qui per simplex lambda scribendum asserit ἀπὸ τοῦ σκυλάκων: quod etymon mihi non placet) in Indice Vergiliano. Iris fluuius Thermodonti vicinus, Scylacem & Lycum ex Armenia, aliosque fluuios excipit, Eustathius in Dionys. Σκυλακεύς, vir Calabro lib. 14. è bello Troiano reuersus, & à mulieribus occisus, pro Deo deinceps cultus est. Cynadra, fons est ex quo bibebant qui manumittebantur, vnde natum prouerbium, τὸ ἐκ κυνάδρας ἐλεύθερον ὕδωρ, de vita libera, Varin. Cynosarges, κυνόσαργες, gymnasium in Attica prope vrbem & templum Herculis & vicus sic dictus à cane albo, qui sacrificante Diomo & Herculi paratam victimam ostendente rapta femora in hunc locum detulit, Stephan. Nomen autem inditum est loco à canis vel albedine vel celeritate. Diomo territo propter abreptum sacrificium responsum contigit, aram illic condendam esse vbi canis femora dimisisset. Didymus pro Diomo apud Suidam perperam legitur. Exercebantur in eo gymnasio spurij (nam Hercules quoque spurius fuisse existimatur) qui neutro parente ciue nati erant. Imprecatio In Cynosarges, similis est illi, In coruos, Suidas, Hesych. Varin. Vide Cynosarges in Chilliadibus Erasmi. Examinabantur eo in loco spurij, cum de patre controuersia erat: spurios autem (νόθους) Athenienses etiam libertos vocabant, Varinus exponens prouerbium Ἐς κυνόσαργες. Quidam acuunt vltimam, sed proparoxytonum vsitatius est. Ab hoc Diomo etiam χορὸς Διόμεια dicitur: & Διώμεια vel Διόμεια per omicron, pars tribus Aegeidis est: quo Hercules illic Colytti hospitio susceptus, Dominum eius filium amauerit Stephanus. Cynosarges etiam Hercules cognominatus est, vt meminit Herodotus & Plutarchus: & Cynosargis templi, in quo Herculis & Hebes aræ fuerint, Pausan. in Attic. Plato non à cane alba, sed à Cynosargo quopiam, Cinosargen (malim Cynosarges in neutro tantum genere: vnde & datiuus ἐν κυνοσάργει profertur) dictam ait. Et inde quoque adagium deductum est, Ἴσθι εἰς κυνοσάργες, in infames atque ignobiles, Gyrald. Cynossema (κυνὸς σῆμα, vel κυνοσσήματος, alij per simplex sigma scribunt) id est Canis sepulchrum, quo nomine dictus est tumulus Hecubæ (teste Plinio) vxoris Priami, quæ doloris impatiens, post cladem exitiumque patriæ ac suorum, in canem conuersa fertur. Tumulus Hecubæ (inquit Pom. Mela lib. 2.) siue ex figura canis, in quam conuersa traditur (vide Ouidium Metam 12.) siue ex fortuna in quam deciderat, humili nomine accepto. Est autem promontorium Hellesponti, cuius etiam Thucydides libro 8. meminit: Stephano, locus Lybiæ, & alia quædam regio. Cynosemon locus est Cherronnesi, in quem Hecuba captiua ducta post captum Ilium, in mare desilijt, & vitam finiuit, Varinus & Suidas. Vlysses Ilio capto Maroneam præternauigans, cum Hecuba illic exercitui dira imprecaretur, acerumultum moueret, lapidibus obruit, & iuxta mare obtexit (sepeliuit) ac locum Cynossema nominauit, Suidas. Pollux lib. 5. Cynossema in Hellesponto à celebri quodam cane dictum putat, nisi quis (inquit) credere malit, à tumulo Hecubæ in canem versæ, nomen ei impositum. Aliud est Cynossema apud Calydonios, vbi Aura canis Atalantæ à Calydonio apro occisus, sepultus est, Idem. Aliud est Cynosêma in Salamine, sepulchrum canis Xanthippi Periclis patris: Sed de canũ aliquot sepulchris plura dicam in vltima parte huius capitis. Cynna, Κύννα, oppidulum prope Heracleam, ab vna Amazonum appellatum: vel à Cynne fratre Cœi, Stephanus. Cynna, Philippi Macedonum regis filia, Athenæus libro 13.

b. Κυνοειδής, cani similis, aspectu canino. psyllion supra cynoides appellauimus. Canibus interiora omnia similia leones habent, Aristot. Felium & ichneumonum pleraque, vt canum, Plinius. Pathyo animal magnitudine canis est, Albertus. Cepus faciem habet Satyro similem, cætera inter canem atque vrsum, &c. Strabo. Rossomaka siue Gulo fera est magnitudine canis, facie cati, corpore & cauda vulpis. Κυνῆ, pellis canina, Pollux: & pileus, de quo in e. mox. Suidas κύνειον δορὰν dixit. Cynocephali cognomentum, quod quum alijs, tum verò Pericli adhæsisse legimus, non ferè aliud quàm impudentiam & rapacitatem signat, Cælius. Ego his vitijs Periclem notatum nusquam memini legere, sed contra potius, virum bonum, liberalem, & pecunijs inuictum fuisse. Cleonem vero (in Equitibus Aristophanis) cynocephalum nominasse seipsum, αὐτὶ ᾧ δεινὸν, ἀναίδη, ὑπὲρ, ἐπιεικῆ, κερτακτικόν, ex Varino & Suida constat. Cratinus Periclem σχινοκέφαλον dixit, Pollux libro 2. lege σχινοκέφαλον: sic enim Plutarchus in Vita Periclis scribit: Corporis quidem specie Pericles haud indecora fuit, capite vero oblongo, nec cæteris partibus respondenti. Ex quo omnes ferè eius statuæ velantur casside, quod videlicet nollent sculptores ea re hominem deformiorem videri. Et Attici poetæ eum σχινοκέφαλον contumeliæ gratia appellare soliti sunt, quia σχῖνον scillam interdum vocant. Deinde ab Eupolide cum cephalegeretam nominatum addit, & à Teleclide caput eius ἑνδεκάκλινον. Videtur sanè in Plutarcho deesse quod Pollux scribit, eum à Cratino schinocephalon dictum: quod omnino adendum putauerim post hæc verba Cratini, μόλε ὦ Ζεῦ ξένιε καὶ μακάριε, alloqui nihil ad rem. Ibidem Lapus interpres Titanum pro tyrannum vertit, nisi mendum librariorum est: intelligit autem Cratinus tyranni nomine ipsum Periclem. Rursus ibidem, Eupolis cum interrogaret de singulis principibus qui ab inferis redijssent, idcirco Periclem nominatum vltimum esse inquit, quia caput inferorum adduxerit: Græce est, ὅτι περ κεφάλαιον, legerim ὅτι προσκεφάλαιον, id est eò quod puluinum secum ab inferis adduxerit: Magnum enim & graue caput, quale Pericli tribuunt, aut etiam curis & negotijs grauatum (quod Teleclides de eo scribit) puluinum & quietem desiderare videtur. Eo autem secum gestando impeditum, postremum venisse fingit. De cinocephalis animalibus inter Simias dicam. Sunt enim simiæ quædam caninis capitibus, quas voce Græca cynocephalos appellamus: at canes cynocephalos dicere, quod Gyllius in Aeliano fecit, non minus absurdum est, quàm si quis Latine canino capite canem dicat. Κυνοπρόσωπος, facie cani similis, Lexicon Græcolatin. Κυνοφθαλμίζεται, impudenter intuetur, Varinus, Hesychius, & Suidas. Κυνόφθαλμοι, ἀντὶ τοῦ ἀναιδῶς βλέποντες, ἢ ἐκεῖνοι ἀναιδεῖς ἀναθῶς. Hesychius & Varinus. Κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο, id est, impudentissimus & timidissimus Homerus, Iliad. α. Κυνώπης & κυνοβώπης vocabula supra posita sunt,

sunt. Ῥύγχος, id est rostrum, de canibus & suibus inter quadrupedes Grammatici proprie dici scribunt. Ἐπιπολὺ ἀνατεμὴ στόματος πάνυ βόρον, ὠμόφρονα, ἀνοιγνῦσι ἀνοιγνῦσιν, δηλοῖ. τοιαῦτα τούτων κυνῶν στόματα, Adamantius. Nasus canis assiduus, & plerunque tactu frigidus est, quod & metris quibusdam Germanicis testatur. Κυνόδοντας κυνόδων, id est dens caninus, Hesychius, Varinus. Primores quatuor in homine dentes Græci à secando τομεῖς appellant: his deinceps singuli vtrinque canini hærent: his omnibus singulæ radices insunt: sequuntur gomphij, id est molares vel maxillares, qui vt plurimum in maxilla superiore ternas, in inferiore binas radices habent. Galenus in libro de ossibus. Canini autem dicuntur quod acuti, & caninis dentibus similes sint, Pollux. Nostri oculares vocant, quod oculis rectà subijciantur, & vi extractis oculi sæpe læduntur. Nescio quis sciolus in Lexico Græcolatino Aristotelem caninos cum gomphijs eosdem facere, & licere nobis cum Cicerone non solum caninos, sed & genuinos & intimos interpretari, ineptissime (ne dicam mendacissime) scribit: Aristoteles enim de partibus anim. 3. 1. manifestè distinguit. Ossa quædam in homine a morum loco sunt, quibus præpedicula protelentur, vt quæ trito medicis vocabulo ex curuitatis natura, vt ipsi interpretantur, simenia nuncupantur, ab Græcis cynolopha dicta, id est canina prominentia: Hæc vero super dorsi sphondylos locum habent, Cælius 3. 17. Clarius hæc ossa Pollux describit libro 2. his verbis, Περὶ δὲ τοῖς νώτοις ἐπὶ τὰ τραχήλου ἀνισάσιν, ὧν δύο μὲν, αἱ μὲν τὴ πρώτην ἀκανθαν ὀνομάζομεν, ἃ καλοῦντι κυνόλοφα. ἕτερα δὲ, αἱ πλάγιαι δύο. αἱ δὲ λοιπαί, κάτω τείνουσι.

Catulire (σκυζᾶν apud Aristotelem, Gaza canire) dicuntur canes (fœminæ, vt ταυρᾶν etiam & καπρᾶν de vaccis & scrophis propriè, non item maribus) quando Venerem appetunt, vel (vt Varro inquit) ostendunt se velle maritari, quo tempore etiam terra aperitur, vt Varro testatur. Quum meam vxorem vidi catulientem, Plautus. Laberius scripsit catulientem lupam, id est coitus appetentem. Catulitionem rustici vocant gestiente natura semina accipere, eaque animam inferente omnibus satis, Plinius libro 16. Simile est illud nostrorum initio veris, *Die Son lubelt*. Lacedæmonij hoc animal templis omnibus arcebant, quod impurum sit & palàm coëat. Canes etiam cum mulieribus Veneris consuetudinem habere deprehensi sunt. Nam Romæ mulier adulterij accusata à marito fuisse dicitur: Adulter in iudicio canis esse prædicebatur, Aelianus. Κυνὸς ἐχθρὸς ... τιμὴ τὸ πρῶτον, Tzetzes 4. 126. Primus canis fœtus parenti similior est, vt supra dixi, ac ideo forsan præfertur. Fœta canis, Plautus. Canem masculum catellos duos lactasse Cælius Calcagninus Epistolicarum quæstionum lib. 1. epistola ad Thom. Calcag. his verbis testatur: Quod catuli (inquit) duo ex eo genere quos ἰχνευτὰς Græci vocant, tibi nuper dono dati, frequenti suctu, ex grandioris canis papillis lac euocauerint, ita vt nunc ille non sine magna omnium admiratione matris vice educationis munere perfungatur: minus tibi insolens ac mirum videbitur, si intellexeris, hircum aliquando ita mulctralia impleuisse, vt colastra inde conficerentur. &c. Sola ex omni calidorum genere canis & sus, partu numeroso notantur, Theophrastus de caus. 1. 27. Et rursus, Ex plantis quædam (inquit) vt fici, vites, &c. aliæ maturius, aliæ serò fructum ferunt. At inter animalia genus nullum eiusmodi est, cane excepto: sed omnia pari tempore & ferunt in vtero. & alunt cum pepererunt: quanquam tempora pro locorū natura sæpe permutant, & præcipuè quæ cum hominibus viuunt. Σκυλακοτροφία Oppiano, catulorum educatio. Σκυλακεία Polluci tum nutritionem catulorum, tum procreationem significat. Σκυλάκεια τὰς κύνας (forte σκυλακεύειν) est per hyemem eas sobole implere & admittere ad coitum. Tempestiuè autem admittentur, si labore prius exercitatæ fuerint, & deinde aliquantisper quieuerint. Labor enim corpora duriuscula & solida reddit, quies roborat & alit. Eodem tempore cibus eis ad satiem concedendus est: nam cum venantur, cibo saturari inutile est. Conueniunt autem catulis qui nutriuntur, edulia vino madida, Pollux. Ὡς δὲ κύων ἀμαλῇσι περὶ σκυλάκεσσι βιβῶσα, Homer. est enim canis animal prorsus philotecnon, id est miro erga sobolem amoris affectu præditum. Qua de re Oppiani lib. 1. de piscatione aurei versus hi sunt: Ἤδη δ' ἀρτιτόκοιο κυνὸς σκυλακητόκοιο εὐνῇ Ποιμένι ἐγχρίψας, ἢ ... ἢν ἑταῖρος, Χάσατο πυρβήκας μητρὸς χόλον ὑλακόεντα, Οὔτε ... φυλάσσεται, οὐδέ τιν' αἰδῶ Γιγνώσκει. ... πέλει κρυόεσσα πελάσσαι. Simonides de mala muliere, Μαίνεται ἄπλητον, ὥσπερ ἀμφὶ τέκνοισι κύων. In Calathinam caniculam facile enixam Adæi epigramma extat lib. 1. Anthologij, sect. 33. Canis iuxta die noctuq; videt, Cælius Calcagn. in rebus Aegypt. Canibus inter quadrupedes, inter aues vulturibus præcipua odorandi vis est: Fortè quod animalia illa sicciora sint, nec aliorum modo humidum aut pituitę obnoxium cerebrum habeant. Vigilantissimum natura canem esse, in ædium custode dicemus.

Latrare proprium canis est, cum impetum facit, & voce terret. Plautus, Etiamne meæ in me latrant canes. Et alibi, Nec gannio, nec latro. Venaticus ex quo Tempore ceruinam pellem latrauit in aula, Militat in syluis catulus. Horat. Epist. 1. pro allatrauit: Sic Plinius, Hanc habentes negaut latrari à canibus. Latrator Anubis, Vergilio & Ouid. Sæuit canum latratus in auras, Verg. Apud Hebræos vox נבח nabach. id est latrauit, non alibi reperitur in Biblijs quàm Esaiæ cap. 56. Apud Pollucem de canum vocibus hæc verba legimus, Ὑλακὴ, ὑλαγμός, καὶ ὑλακτεῖν, ὑλακτητικός, καὶ κνυζᾶσθαι. ... καὶ βρίζεται. ... Ἐπιφῶντα καὶ κλαγγή. Φησὶ γὰρ Ξενοφῶν κλαγγάνει. εἴρηκασι δέ τινες ... καὶ βαΰζειν ἐπὶ κυνὸς. σκυζᾶν δὲ τὰς ἐπὶ γένεσιν ... φθέγγεσθαι, Hæc Pollux. Ὑλακτεῖν etiam pro ὑλακτεῖν, accipitur (vnde & ὑλάκτειν & ὑλακτεῖς formantur,) Hesych. & Vari. Θυμὸς οἱ ὑλάκτει ... αὐτῷ. Oppian. de cane resticulis alligato in pardaliū venatione. Κραδίη δέ οἱ (Vlyssi) ἔνδον ὑλάκτει. ὡς δὲ κύων ἀμαλῇσι περὶ σκυλάκεσσι βιβῶσα, Ἄνδρ' ἀγνοιήσασ' ὑλάει, μέμονέν τε μάχεσθαι, Hom. Odyss. υ. Ὑλακτεῖν, ὑλακτεῖν, Iidem. Ὑλακόμωροι κύνες, apud eosdē vt inter Epitheta retuli. Χαλκεόφωνος κύων, canis vehementer clamans aut latrans. Varin. Κυνηλαγμός, latratus per pleonasmum: Λάσκουσι κύνες, canes latrant, Varinus & Hesychius. Κύων θωϋκτήρ, ὑλακτικός: & θωΰσσειν, ὑλακτεῖν, Varinus. Κλαγγὴν vocem acutam non solum in suibus, sed etiam canibus Homerus vocat. Κεκλάγξω, κεκλάξομαι, latrabo, Varin. Αἱ δὲ κύνες κλαγγεῦντι, Theocritus in epigr. Θωΰσσειν latrare, Suidas. Βαΰζειν propriè dicitur de catulis, vt de adultis canib. ὑλακτεῖν: βαΰζειν tamen apud Theocr. ὑλακτεῖν simpliciter exponunt, Varin. Baubari, latrare: verbū factitium à voce canum. Lucret. li. 5. Et cū deserti baubantur in ædib. omnes. Baubatus, latratus. Canis ἀρρωΐζειν dicitur apud Athen. ἀπὸ τῆς ἀρ φωνῆς, παρ' ἡμῖν δ' ὑλακτεῖν λέγεται Ammon. Γρύξαι ... Φθέγξασθαι ἢ ὑλακτῆσαι, Hesychius. Ἰύζειν apud Homerū de canibus & venatoribus contra leonē clamantibus. Κνυζηθμὸς, de auibus dicitur, & de obscura quadā ac submissa canū voce: quæ ab hoc verbo κνυζᾶσθαι appellatur, blanda canū immurmuratio, & gannitus quidam. Inuenitur & κνυζώμενον eodē sensu participiū. vt κνυζώμενα παιδία apud Aristophanē in Vespis: Καὶ κνυζώμενα Αἰτεῖ, κἀντιβολεῖ, καὶ δακρύει. Germani dicunt *winsen*. Κνυζώμενος, ὑλάσσων ... Varinus & Galenus in Glossis Hippocratis. Apud Hesychium perperam scribitur κνύζησις. Reperitur etiam κνύζα, κνύμα, κνυζηθμὸς, omnia ἀπὸ τοῦ κνύζεσθαι per onomatopœiam à voce canum Ὠρυγὴ, vox, clamor: propriè autē canum Varinus. Ὠρύεσθαι dicitur de lupis, canibus, & leonibus cum per famem vlulant: & de alijs animalibus quæ proprium

prium vocis vocabulum non habent, Varin. Pollux de minoribus tantum, vt vulpibus, thoibus & lupis, ὑλακτεῖν & ὠρύεσθαι vsurpari scribit, cum alterum prius canibus, alterum lupis peculiariter tribuisset. Vlulare dicuntur canes, quum lamentantibus similes lugubrem quandam & querulam ædunt vocem: Ouid. lib. 15. Metam. Inq; foro circumq; domos & templa deorum Nocturnos vlulasse canes. Manet Germanis quoque eadem onomatopœia. Et altè Per noctem resonare lupis vlulantibus vrbes, Lucanus. Τῆς ἤτοι φωνὴ μὲν ὅσην σκύλακος νεογιλῆς, Homerus. Catulus glaucitat, Author Philomelæ. Gannire de cane & vulpe dicitur, gall. glappir. Gannitio canum querola, murmuratio, Festus. Nictit canis in odorandis vestigijs ferarum leuiter gauniens, &c. Festus. Canina eloquentia, Quintilianus 9. 12. Vide inter prouerbia. Latrat & in toto verba canina foro, Ouidius in Ibin. Gutturaq; imbuerunt infantia lacte canino, Ibid. Hominem conuicijs & maledictis vtentem canatim loqui (cui simile aduerbium bouatim est) aliquis dixerit. Aduerbio hoc obsoleto vsus est Nigidus, teste Nonio. Ringi, os torquere, quod canes faciunt iratauri, vel cum ex ira in rugas deducunt os. Ringi quidem à rhin, quod Græce natum significat, & agodeducunt: vt nares torqueri significet. Hinc rictus oris distensio. Rictum caninum Iuuenalis dixit Satyra 10. Græci canem qui ringitur σεσηρέναι dicunt. Σεσηρώς, ἢ γελῶν, καὶ ὑποχάσκων, apud Aristoph. per translationem à canibus, ὅταν γὰρ ὀργίζονται σεσήρασιν ἀλλήλοις, Varinus. Hirrire, ringere, quod genus vocis est canis rabiosi, Festus. Ρινᾶν τὸ ἔξω πεταν ἀπὸ τῶν ἐκ τῶν ῥινῶν ἀποπτυομένων κυνῶν, Eustathius. Σκύζεσθαι, vultu tristi, vel truce & iracundo esse, irasci, hoc verbū alij à Scythis deriuant, quod ij natura sint iracundi: alij à cane deriuari posse conijciunt, vt σκύζεσθαι sit τὸ κύνεόν τινα σχεῖν ἦθος ἢ κυνώδης εἶναι, ὅθεν καὶ τὸ ἐπισκύνιον, Varin. Ne canem quidem irritatam voluit quisquam imitarier, Plautus in Capt. Caniculæ quædam Indicæ nunquam latrant, vt infra dicetur.

Canicæ, furfures de farre à cibo canum vocatæ, Sex. Pompeius & Nonius. Plerique ex veteribus ad manuum ablutionem vsi sunt apomagdalia: id verbum signat, molle (& medullam) panis: quod quia mox obijcerent canibus Lacedæmonij cynada vocabant (Pollux 6. 14.) Significare id ipsum videtur Athenæus quoque: Post cœnam (inquit) libationes obibant, nec abluentes manus, verum abstergentes buccellis, & apomagdaliam afferebat vnusquisque: id quod faciebant ob nocturnos in biuijs metus. Idem libro 9. apomagdaliæ honores nuncupat. Meminit eius vocabuli Plutarchus in Lycurgo: sed ita, vt intellectum eius vocis neutiquam videatur interpres animaduertisse. Innuit ipsum hoc etiam Homerus illis versibus: Ὡς δ' ὅταν ἀμφὶ ἄνακτα κύνες δαιτηθεν ἰόντα Σαίνωσ'· αἰεὶ γάρ τε φέρει μειλίγματα θυμοῦ. Sunt qui apomagdaliam esse σίας finiant (Hesych.) εἰς ᾧ τὰς χεῖρας ἀπεμάττοντο ἐν δείπνοις. Auctoritem Eustach. est, magdaliam dici ἀπὸ τοῦ μάσσειν esseq; zymoma quoddam, in quo abstersis cibariorum sordibus pinguioribus, inde canibus pararetur cibus, Hæc omnia Cælius 28. 1. Κυνάδες, αἱ ἀπὸ μαγδαλιᾶς, Hesych. & Varinus: malim vna voce oxytona: αἱ ἀπομαγδαλιαὶ aliqui paroxytonam faciunt, vt Pollux, nisi deprauata est scriptura. Μαγδαλιά, τὸ τῶν ἀλφίτων ἀπόβλημα, (furfures intelligo) Vel nutrimentum canum, nempe adeps & pingue, quod à cibo ἀπεψῶντο (abstergebant, nimirum à vasis & discis abradentes) & canibus obijciebant, Varinus. In principum & diuitum ædibus, vbi canes aluntur, multis in locis, orbibus vel quadris, super quibus carnem sibi quisq; secat, segmenta panis atri imponuntur, vt defluentem excipiant pinguedinem, & postea canib. dentur. Μάττειν & ἀπομάττειν Græcis est abstergere: inde apomagmata & apomactra, sordes vel purgamēta: & magdalia apud Comicum, apud alios apomagdalia, & ἀπομαγδαλίς: est autem ψωμός, id est buccella, qua manus à cibo tergebant, & canibus offerebant. Pausanias interpretatur σαὶς ὁ ἔφερον ἐπὶ τὸ δεῖπνον, εἰς ὃ τὰς χεῖρας ἀποματτόμενοι, εἶτα τοῖς κυσὶν ἔβαλλον, Varinus. Σταὶς, φύραμα ἀλεύρου, πυρὸς εἰς ὃ (vel ᾧ) ἀπομάττονται οἱ μάγειροι, ὅπερ καλοῦσι χειρομάκτρον (quę vox aliâs mantile significat) ὁ μετὰ τὴν ἐργασίαν ἐπιρρίπτουσι τοῖς κυσί. Canis viuens è magdalia, Κύων ζῶν ἀπὸ μαγδαλιᾶς, Eustath. in Iliados librum quartum ostendit dici solitum in parasitos, & alieno victitantes cibo, Erasmus in Chiliad. vbi citans Pollucis verba, τὸ ἐν ἄρτῳ μαλακὸν καὶ σταιτῶδες, non rectè vertit, quod in pane est molle ac pinguis. σταὶς enim non στέαρ solum, id est pingue & adipem significat, sed etiam farinam subactam, vt ex paulò ante citatis Varini verbis apparet. σταιτῶδες igitur in pane erit, non pingue, sed illa medulla quæ facile manibus comprimi & subigi potest, contra quàm crusta. Ibidem, εἰς ἃ ἐκψησάμενοι, in quo absterso obsonio: legere debuerat ἀποψησάμενοι, & reddere, quo cum abstersis manibus, nam ἀποματτόμενοι, vt supra posui, Pausanias habet. Non enim lauabant magdalijs, furfuribus, aut panis medulla, manus: sed nihil quàm detergebant, vt Cælius quoque errauerit scribens, vt supra citaui, plerosque veterum ad manuum ablutionem vsos apomagdalia: melius scripturus, loco ablutionis manuum. Redeo ad Erasmum: Cæterum de apomagdalijs (inquit) quæ ante conuiuium dabantur, &c. non ante sed conuiuium scribere debuit. Et paulo post: Athenæus libro 4. tradit apud Arcades fuisse moris, vt à cœna sacrificarent (libarent potius) non quidem lotis manibus, sed iure seu offa (ζωμῷ inepte legit pro ψωμῷ, id est buccella panis) abstersis: & quod se absterserat quisque id secum auferebat: id faciebant ob terrores nocturnos, qui in compitis solent accidere. (Et arbitror sanè non inutile remedium (inquit Eras.) aduersus canes in compitis adorientes viatorem.) Hæc sanè melius Cælio cōuertit Erasmus. Errat enim ille ἀμφόδα, id est vicos, biuia vertendo & ἀποφέρειν afferre pro auferre. Plutarchi in Lycurgo locum quo pulcherrimè is describit Laconum morem apomagdalijs calculorum locum vtentium in reprobando vel admittendo aliquem ad conuiuia sua, miror non intellexisse Erasmum, quod ipse fatetur, cum clarius à Plutarcho dici nequaquā potuisset; ita nihil desideres nisi pro κρίνων fortè legendum ἀποκρίνων, id est ἀποκιμάζων: is enim omnino sensus est. Res erat huiusmodi, Gestabat minister vas in capite, in illud cōuiuę singuli apomagdalias singulas immittebāt: qui probarent, simpliciter: qui reprobarēt manu & digitis compressas, vt calculorum perforatorum significationē haberent. Inspectis deinde suffragijs si vel vna cōpressa reperiretur, q. admitti petebat excludebatur ab eis, vt qui vellet omnes omnino inter se suauiter cōuersari. Sic exclusus κεκαδδίσθαι (malim ἐκκαδίσθαι, vt ἐκκαδίζειν sicut ἐξοστρακίζειν thema sit: per delta vero duplex an simplex scribatur, nihil referre puto) dicebatur: caddos enim (æditio Florentina habet καδδίχου, κεκαδδίσθαι Grammatici exponūt priuatū esse, vt non opus sit à cado deducere.) vas cui apomagdalias inijciebāt, vocabatur. Lapus omnia stolidè & cōtrario sensu reddidit. Σκύβαλον, οἷον κυσίβαλόν τι ὄν, τὸ τοῖς κυσὶ βαλλόμενον ἢ ἐκβαλλόμενον, Varin. & Suid. Hinc illud in Epigrāmate, Οὐδ' ἀπὸ δειπνιδίης γενόμενος σκυβάλης Σπεύδων εἰς ἄλλης οἶκον ἴθι. Ἀποκρίνειν, ἀποσκυβαλίζειν, bestijs & canib. obijcere, vt quidā in Lex. Græcolat. interpretatur, Κυνόσβατα, odor est sub alis, vel caprarū: alij canū cibū exponunt, quasi κυνοβορά, sed sic per ypsilon scribi oportet, Scholiastes Aristophanis. Κυνῶν ἁπάντων μετοφαγήσαντι, ὅτις περιελαύνοντες τὴν θυσίαν ἐν κύκλῳ, ἐκ τῶν πόλεων τὴν σκίρρον ἐξεδέδοχε: τουτέστι τὸ ῥυπῶδες τὸ ἐπὶ τῷ πυρῷ, Suidas in Σκίρρον. Obijcitur cani pasta, qua calida abstersa sit facies, mamillæ, inguina, pedes & manus ægroti: eam si comederit canis, ægrotus euadet: secus, morietur, Kiranides. De canino prandio vide infra inter prouerbia. Canis Pontani abhorrebat carnes gallinæ, ijsque oblatis fugiebat.

Obseruat-

Obseruauimus etiam quod canes vulgò sturnum horrent, Blond. Λάπτειν est sorbere, sorbendo glutire: & propriè dicitur de canibus & lupis, ac huiusmodi animalibus (quæ scilicet lambendo bibunt) per onomatopœiam, Vatin. Idem verbum Germani vsurpant.

Canes vehementiore contra feras concepta ira quandoque occæcantur, Plutarchus in Sympoſiacis. Λιγείας canes vocant, quæ maciæ strigosæ sunt, & pilos amiserunt: ἢ τὸ μικρὸν λαγών, Hesychius & Varinus in voce Λειρός, id est macilentus, pallidus per ει diphthongum in prima syllaba: vnde librariorum errorem existimo quod λιγείας per ι in prima apud vtrosque legimus. De cynanche morbo à canibus dicto (aut forte à cynanche vinculo, quod collum ceu vinculo iniecto suffocari inde videatur) supra dixi in c. hîc corollarium addam ex Cælio, Cynanchen (inquit) Galenus dicit intima infestantem colli: synanchen vero ad extima nucre amplius, minusque periculosam esse, & minus suffocare. Supra quoque cum de cane rabido agerem, nonnullos ab eo morsos in furorem quendam incidere dixi, quem nostri choream S. Viti appellent: Gariopontus voce corrupta anteneasmon dixit, pro entheasmô, vt Græci vocant. Quanquam idem melancholiæ genus etiam extra canis rabidi morsum nonnullis accidit: quâ de re Io. Manardi verba lib. 7. epistola 3. apponere visum est, præsertim cum non à cane solum, sed etiam lupo, & tipula, tribus diuersis animalibus nomen huic insaniæ contigerit. Affectionibus à melancholia prouenientibus (inquit Manardus) addunt Græci diuinam quandam passionem, à qua detenti maioribus quibusdam efferri potestatibus videntur, adeò vt futura quoque pronuncient, & propterea entheastici vocantur, quasi deo pleni. Et paulo post, Addiderant Arabes quam cutabutum appellant, deriuato nomine à bestiola, quæ irrequieto quodam motu super aquas modò huc modò illuc absque ordine vagatur: Latini (vt quidam volunt) tipulam id insectum vocant, in palustribus locis frequens. Hactenus putaui hunc morbum ab Arabibus, præcipuè autem à Raze, inuentum, nec esse eius mentionem apud Græcos. Dum verò hæc scriberem, docente me suprema veritate, clarè cognoui esse quem Græci lycaonem, lycanthropiam, & cynanthropiam vocant, nomine à lupis vel canibus deriuato. De his enim scribit Paulus, Nocte exeunt, ad diem vsque circa sepulchra plerunque vagantur, lupos canesque (canes non dicit Paulus, sed Aetius:) per omnia imitantes, oculis concauis & siccis sunt, crasse imbecilliterque vident, linguam siccissimam habent, valde sitiunt, os saliua caret, cruraque habent ob assiduas offensiones insanabiliter vlcerata. Aetius ferè eadem, vnum addens, quod mense Februario incipit. Quæ si conferantur his quæ de cutabuto scribit Auicenna, nemo ambiget eum morbum ab eo descriptum quem Græci (vt diximus) lycanthropiam vocant, id est hominis in lupum conuersionem, præsertim cum & curatio, ferè verbum ex verbo, à Paulo sit assumpta. Hucusque Manardus. A canibus quidem & lupis huic affectui nomen impositum reor, siue quod hæ animantes in rabie similiter afficiunt, siue quod à rabidis ipsis homines morsi vnà cum hydrophobo interdum hoc affectu capiantur. Canis seu in mortem incidit, seu in furorem, splenis noxa in causa est, Cælius ex Horo. Κύνειον θάνατον, id est caninam mortem, apud Aristophanem, difficilem interpretantur: quoniam difficulter animam efflare deprehensum sit animal hoc, Hesychius, Valerianus, Cælius. Mordicatim inter se & homini colludunt canes, & alia quædam animalia.

d. At illud non modo arrogantis, sed potius prudentis, intelligere se habere sensum & rationem, hæc eadem & caniculam non habere, Cicero lib. 3. de Nat. Nos tamen de ingenio & industria canum, multa diximus supra cap. 4. De impudentia canum, vide parte 1. huius capitis. De fide canum complura exempla proferemus infra vbi de canibus socijs, defensoribus, & custodibus agetur. Canis albus symbolum esse putatur fidei, vnde Picus Mirandula cecinit, Signa quibus subito visum est ostendier albis Ex villis animal, dominis dominibusque fidele. Homines qui paruam & planam habent frontem, nempe similem caninæ, stolidi (ἀναίσθητοι) iudicabuntur: Item qui serenam & exporrectam habent, assentatores: quod canes cum adulantur, frontem similem præ se ferant, vt supra copiosius dixi in D. ex Aristotelis Physiognomicis: Ex quibus reliquas etiam à canibus sumptas de hominum moribus pronunciandi coniecturas hic adscribam. Animalia fortia, inquit, grauem ædunt vocem, vt leo, taurus, & canis latrator, κύων ὑλακτικός. Et alibi, Ὅσοι βαρύκοιλον φωνοῦσι μέγα καὶ πεπληγμένον, ἀναφέρονται ἐπὶ τοὺς θυμώδεις κύνας: Latinus interpres absque omni sensu transfert. Quicunque grauiter vocant, magnum ac perplexum: reducuntur ad fores canes. Adamantius de vocis genere sic scribit, Ὅσοι ἢ κοῖλον καὶ βαρὺ καὶ ἀκαμπὲς ἠχοῦσι, γενναῖα τούτοις τὰ ἤθη, καὶ μεγαλόνοια αὐτοῖς κοσμεῖ καὶ δικαιότης. Cornarius vertit, Qui vero cauum & grauem ac minime flexuosum sonum ædunt, his generosi mores sunt, & magna sapientia ac iustitia ipsos ornat. ἀκαμπῆ φωνὴν vocat contrariam illi quam Aristoteles in cinædis & mulieribus κεκλασμένην id est fractam nuncupat. Apud Aristotelem igitur ex Adamantio vel sic legimus. Ὅσοι βαρὺ καὶ κοῖλον φωνοῦσι, μεγαλόφρονες, ἀναφέρονται ἐπὶ τοὺς θυμώδεις κύνας: Vel alijs, sed ad eundem sensum, verbis. Si quis tamen βαρύτονον pro βαρύκοιλον legere malit, non impedio. Nam & paulo ante Aristoteles eo verbo vsus est, Οἱ μέγα φωνοῦντες βαρύτονον, ὑβρισταί: propter quem locum, ne bis videatur de eadem vocis differentia agere, hæc verba μέγα καὶ πεπληγμένον, tanquam differentiæ vocis relinqui possunt, & mox subijci μεγαλόφρονες aut simile quid. Transeo ad reliqua, Canibus (inquit Aristoteles) proprium est τὸ λοίδορον, id est vox plena conuiciorum & maledicentiæ. Qui canibus similem ædunt vocem, canini ingenij homines existimabuntur, Adamantius. Qui caput magnum habent, canum instar, αἰσθητοὶ sunt: qui paruum, vt asini, ἀναίσθητοι, Aristoteles. Miretur autem aliquis cur αἰσθητὰς hîc canes vocet, à sensus excellentia: quos alibi in paruę & planę frontis mentione ἀναισθήτους vocauit: nisi id discernamus, vt aliâs ad ingenium & veluti rationem animalium referamus vocabulum sensus: aliâs ad exteriorem sensuum acumen & sagacitatem. Rursus, Quibus oculi, inquit, igniti sunt, impudentes habeantur, ob similes canum oculos. Et de labijs, Quibus (inquit) labra tenuia sunt, & in angulis vtrinque (quos Græci συγχειλίας vocant) laxa: ὡς ἐπὶ (lego ὥστε) τοῦ ἄνω χείλους, &c. id est ita vt pars superioris labri iuxta angulum inferiori labro superimplicetur, vt ita dicam, magnanimi sunt: hac enim specie leones, nec non magni robustique canes apparent. Idem de huiusmodi labris iudicium Adamantij est, sed addit tenuia esse debere labra ἐπὶ στόματι μείζονι, id est in ore amplo: corruptè autem apud ipsum legitur ἐπὶ τῇ ἀχειλίᾳ χώρᾳ pro ἐπὶ ταῖς συγχειλίαις ἄκραις: quod Cornarius interpres facile deprehendisset ex Aristotele, nisi conferendi laborem fugisset. Et paulo post, Hoc etiam caninum est, si labrum superius & gingiuæ promineant: hos ad conuicia & maledicendum pronos conijcito. Quibus circa dentes caninos labia prominent (κορυφοῦνται) maligni, contumeliosi, vociferatores & maledici sunt (vel si Græcè mauis, κακόθυμοι, ὑβρισταί, κράκται, ἐπεσβόλοι: postremum Cornarius iactatores exponit:) vt qui canes referant, Adamantius. Os nimis rescissum, valde voracem, crudelem, dementem ac impium significat, Idem. Οἱ τὴν ῥῖνα ἄκραν ἔχοντες

κεντες, δυσέργητοι, ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς κύνας. post ἄκρον aliquid deest, interpres acutum addit: Adamantius, ἀκρὸς τὸ ἄκρον λεπτὸν, id est nasi extremitatem tenuem, iracundiæ indicium facit. Eandem si crassa, obtusa, rotunda & solida sit, qualis in leonibus & generosis canibus spectatur, fortibus & magnificis seu gloriosis viris conuenire ait. Οἱ ἀκρο-γένειοι, εὔψυχοι. ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς κύνας, Aristoteles. Interpres transfert, qui mentum habent acutum, &c. legendū forte μακρογένειοι: (mentum enim hominis tantum est) quales, vt Adamantius inquit, non admodū improbi sunt, sed loquaciores, καὶ ἀποχαυνότεροι. & submolliores, Cornarius: sed quoniam eo in loco Aristot. de pilo..s tantum partibus loquitur, est quod dubitemus. Qui supra lumbos in cinctu (sic voco partē qua cingimur) graciles sunt (ζωνὰς vocat Aristoteles, nisi mendum est: Adamantius ἰυζώνους, Cornarius ineptè succinctos vertit) canum & leonum instar, venationis studio tenentur: maximè autem studiosissimi venationum canes, eiusmodi sunt, Aristoteles. Phocylides poeta mulieres alias ex alijs animalibus natas fingit, pro ingeniorum diuersitate. & inter cæteras ex cane natam χαλεπήν τε κάγριον, id est difficilis & asperi ingenij mulierem. Simonides, qui idem argumentum senarijs prosequitur) λιτοργὸν (forte λαίθαργον legendum, de qua voce inter prouerbia ex cane) curiosam oculis vagam, clamosam, implacabilem. Vide Stobæum nostrum in Sermone de vituperio mulierū. Homini formato è luto Iupiter à Mercurio inseri iussit κυνεόν τε νόον, καὶ ἐπίκλοπον ἦθος, Hesiodus.

Canis αἰκάλλειν dicitur cum familiaribus aurium & caudæ motu blanditur: alij hanc vocem à gallinaceorū barbis deducunt, quas Græci κάλλαια nuncupant, Varinus, Hesychius exponit σαίνειν, θωπεύειν: & κίκαλον, adulatorem. Suidas κινεῖν, περιεπτύσσειν, θωπεύειν, legitur etiam ὑποαικάλλειν apud eundem. Σαίνουροι vel σηνοῦροι cognominantur equi & canes, quod caudas subinde moueant, Varinus. Ἀλλὰ κύων σαίνεις Κέρβερε τὸν κύνα, Versus apud Suidam. Σαίνουσ' ἀλάκτουσα, vide mox inter prouerbia. Συμπαίνειν οἱ κύνες παρὰ Ξενοφῶντι, Hesychius, (sed forte legendum, Σαίνειν.)

Nuper in naui in Africa, cum nautis absentibus canis in amphoram oleo non plenam silices inijceret, obstupui, qui in mentem venisset, ac vnde subijsset cani, grauibus subsidentibus leuiora tolli elidiq́;, Aristotimus apud Plutarchum in libro Vtra animalium, &c. Impetus canum amolitur nerij radix collo suspensa: vel dens caninus in corio alligatus brachio, vt supra dixi vbi de rabie canum in genere egi: & ibidem seorsim inter amuleta. Apocynon officulum esse aiunt in sinistro latere rubetæ, quo canum impetus cohibeantur, Plinius. Salpe negat canes latrare, quibus in offa rana viua data sit, Plinius. Vis etiam cani hæc est, vt eum non latret, qui Mustelæ caudam secum habeat, modò abscissa cauda viuam dimiserat, Aelianus. Cor caninum habentem fugiunt canes: Nō latrant verò, lingua canina in calciamento subdita pollici: aut caudam mustelę, qua abscissa dimissa sit, habentes, Plinius: Et alibi, membranam ex secundis canis habentem, aut leporis fimum vel pilos tenentem aut qui hyænæ linguam in calciamento sub pede habeant, vt magi pollicentur: aut qui peristereon (id est verbenacam herbam) habeant. Pedes leporis dextro armo ligati non permittit canes latrare: similiter iecur canis facit, nisi eius generis sit cuius iecur fuerit, Cōstant. in lib. de incantat. Lapis in Nilo niger fabæ similis reperitur, quo viso canes nō latrant: abigit idem dæmonia, Thrasyllus in Aegyptiacis vt Stobæus citat. Lugduni in Gallia vidi lapillos quosdam albos, latos, rotundos, cochleæ quadam specie, quas fabas marinas (si bene memini vocāt) & appensas lac nutricibus augere promittunt. Κύων δ' ὀσμῇ ... Philot. Romæ in ædem Herculis in foro boario, nec muscæ, nec canes intrant. Tria sunt quæ optimè incadunt, imo quatuor bene ordinant gressum. Leo qui fortissimus est inter bestias, & non auertit se à consp. ctu cuiuscunq;: Canis venaticus fortis in lumbis, & Hircus atq; rex contra quem nemo consurgit, Prouerb. 30. Putant per hæc animalia significari principem: Leo nō sæuit nisi irritatus, nec princeps arma vel iram exercere debet, nisi cum opus est. Canis venaticus insectatur feras non hospites suos. Hircus præcedit gregem tanquam custos, Munsterus.

e. Nunc vt sum pollicitus (inquit Columella) de mutis custodibus loquar: quanquam canis falso dicitur mutus custos. Nam quis hominum clarius, aut tanta vociferatione bestiam vel furē prædicat, quàm iste latratu? quis famulus amantior domini (quis fidelior comes? quis custos incorruptior? quis excubitor inueniri potest vigilantior? quis deniq; vltor aut vindex constantior? Quare vel imprimis hoc animal mercari, tueriq; debet agricola: quod & villam, & fructus, familiamq́, & pecora custodit, Columella. Mox autem subijcit venaticum canem agricolæ inutilem esse: ideoq; dicturum se de villatico tantum & pastorali, de quibus nos etiam infra seorsim. In emptione canis, de sanitate & noxa stipulationes fiunt, eædem quæ in pecore, nisi quod hic vtiliter exceptum est. Alij pretium faciunt in singula capita canum: Alij vt catuli sequantur matrem: Alij vt bini catuli vnius numerum obtineant, vt solent bini agni vnius ouis: pleriq; vt accedant canes, qui consueuerunt esse vnà, Varro. Quo colore eligendi sint canes docet Pollux 5.11 sed ita vt de venatorio præcipuè loqui videatur, quamobrem eousq; differemus. Turcæ pilos in caudis canum inficiunt rubro colore, Blondus. Canis in syluis à venatoribus testiculis alligatur, vt clamore pardalin siue pantheram illiciat, vt in Panthera ex Oppiano declarabitur. Συβώτιον ..., ὁ περιαγγελλόμενος καὶ σοῦσι ..., ἀπὸ τοῦ τοῖς κυσὶν ἐπὶ δειπνῶν, Varinus: legendum ὑσὶ, id est suibus ex Suida non κυσὶ. Pelles caninæ ab artificibus ita præparantur, vt planè molles fiant, & chirothecis aptæ aduersus imbres: quæ æstate etiam refrigerare existimantur. Ex ijsdem ocreæ fiunt corrigijs transmissæ, quibus vtuntur qui tumida & vlcerosa crura habent, duplici commoditate: nam & astricta pars minus influentes recipit humores & laneis caligis, quarum sæpe molestus est contactus non exasperatur. Κυνακίας (forte κυνακίαι per αι,) ἱμάντες οἱ ἐκ βύρσης ... πεπλεγμένοι ... βοὸς ..., Hesychius & Varinus. Κυνοχοτεῖν, κυνείῳ δέρματι παίειν, vide superius in a. Heliogabalus canes quaternos ingentes iunxit ad currum & sic est vectatus intra domum regiam, idq; priuatus in agris suis fecit, Lampridius.

Collaria canibus circundantur, præcipuè munimenti gratia aduersus feras, venatorijs, maximè pugnantibus, necessaria, nec non pastoralibus vtilia: quibusdam pro ornamento, & discernendi gratia: & pro amuleto aduersus rabiem, quod Gratius poeta testatur, his verbis: Collaribus ergo Sunt qui lucifugæ cristas inducere melis Iussere, aut sacris conserta monilia conchis: Et viuum lapidem, & circa Melitesia nectunt Coralia, & magicis adiutant cantibus herbas. Quapropter hoc in loco tanquā communi, de collaribus agere volui, non in pecuarijs aut venatorijs solum: & propter affinitatem simul etiam de loris, quæ venaticis propria sunt, quibus aduersum feras muniuntur armanturq;. Venaticis canibus (inquit Cælius 17.26.) collare munimenti causa addi solitum, quo retundi luporum impetus posset, nouimus ex Grammaticorum glossematis, & Pompeij præcipuè Festi, qui id etiam vocari millum scribit. Sed M. Varro Rerum rusticarum libro 2. dicere mellum maluit. Is millus ex corio concinnabatur, ferreis consixus clauis. Inde factum, vt quicquid præsidio nobis est, prouerbio quodam,

S id esse

id esse munimento pronunciemus; perinde ac sit millus cani. Poetæ armillatos videntur appellasse canes ex hac ratione, quoniam millus sit ijs armillarum vice. Apud Græcos deræambus est latum corium (& firmum) ob canis collum. Dicitur & perideræum, atq; item perideris. Xenophon in libro de venatione ita scribit: Canum ornatus sunt, δέραια, ἱμάντες, στελμονίαι. In quo illud aduertendum, quas Xenophon stelmonias vocauit, id est fascias quibus canum latera præmuniuntur: Pollux telamonias dixit, Hæc Cælius. Canibus, ne vulnerentur à bestijs, imponuntur collaria, quæ vocantur mellum, id est cingulum circum collum, ex corio firmo cum clauulis capitatis, quæ intra capita insuitur pellis mollis, ne noceat collo duritia ferri. Quòd si lupus, aliúsue quis his vulneratus est, reliquos quoque canes facit, qui id non habent, vt sint in tuto, Varro. Atque armillatos colla Molossa canes, Propertius 4. Eleg. Ex pelle melis pharetras & canum colla obtegunt, inde melium (aliqui per l duplex scribunt) vel millium genere neutro, vt Varro: vel millus masculino, vt Festus vtitur, nominatur. Scipio Aemylianus ad populum: Nobis, inquit, reique pub. præsidio eritis, qua si millus cani. Pollux libro 5. cap. 9. de vinculis, loris, & fascijs canum, sic ferè scribit: Canes ad venationem educantur, ἱμάντι μακρῷ ἐπηγγυλωμένῳ ἐξηρτημένοι, id est oblongo ligati loro, quod quidem ansam habeat, id est in summo reflexum & duplicatum sit, vt firmius in manu iniecta retineatur, Xenophon, Οἱ δὲ ἱμάντες ἔχοντες ἀγκύλας τῇ χειρὶ, ἄλλο δὲ μηδέν. οὐ γὰρ καλῶς τηροῦσι τὰς κύνας, οἱ ἐξ αὐτῶν εἰργασμένοι τὰ δέραια. Omnibonus vertit, Lori manibus ansas habeant, præterea nihil: neque enim bene seruant canes, si collaria ex ipsis contexta fuerint. Ego rem ita intelligo, Retinacula siue lora (Omnibonus masculino genere loros dicit, imitatione Græcorum puto) seorsim esse debere, & annexos tantum collaribus, non continuos: sed hæc ab illis certius petenda sunt, qui venationem experti callent. Quod ad vocabulum ἐπηγγυλωμένῳ, forte legendum ἐπηγκυλωμένῳ: & rursus eodem capite apud Pollucem pro ἐξηγγύλωται, ἐξηγκύλωται, aut ἐπηγκύλωται potius: vbi de inferiore lori, quo canis ducitur, parte loquitur, eam à collari pendere scribens; & iuxta cynanchum annecti: siue quod annulo ferreo, quem ἀγκύλην appellare licet (ἀγκύλια catenarum annuli, Varinus) innectatur, siue corio, vtrouis scilicet modo ita vt per foramen in vna extremitate lori altera transmittatur, quod nodi genus nostri vocant *ein lätsch*: sic enim facile erit cum ad cursum dimittetur canis, nodum resoluere, vel vt Græce dicam, τὴν ἀγκύλην ἀπολύειν, ὡς μὴ τετρωμένοι θηρῶνται. Ἐπηγκυλωμένα, ἐντεταμένα, περιεσπασμένα Varinus interpretatur, rectè quidem, sed eo solum in loco, id est ad exemplum propositum, quod est, Ἐπὶ καλῷ σκοπῷ παραγένοντο, τῷ καὶ τὰ τόξα ἐπηγκυλωμένα φέροντας ἀλῶναι, arcus tensos, incuruatos, & ad sagittandum paratos. In lexico Græcolat. ἀγγύλην quidam exponit lorum in modum catenæ intortum, sine authore. Sed ad rem, Ornamentum canis, inquit Pollux, deræambus dicitur, id est collare (vt iam ex Cælio diximus) intra quod assuta esse debet agnina pellis, ne collum canis corio atteratur. Telamonia, τελαμωνία, similiter latum est lorum ἑκατέρωθεν ἀπὸ τῆς δέρραιας περὶ τὰς πλευρὰς παρῆκον ἐναλλὰξ, ὡς τὸ τενόντων τὰ μετὰ τὰς ὠμοπλάτας ἄκρας καὶ τὰς λαγόνας στεγόντων, malim στέγειν, id est vtrinque à collari circa latera procedens oblique (ἐναλλὰξ: quod verbum ita intelligo, vt telamoniæ ambæ se mutuo decussent: hoc est, vt lateralis fascia ea quæ à dextra collaris parte incipit, obliquè feratur ilia sinistra versus: quæ verò à sinistra collaris parte procedit, ad ilia dextra) ita vt summa dorsi pars, Græci tenontas dicunt propter latos illius loci tendines, post armos extremos, & alia quoque obtegantur. Verbi ἐναλλὰξ hanc esse significationem apparet apud Suidam in Ἐναλλάγδην. τένοντας pro ceruice & summa dorsi parte accipi ex Varino probari potest. Cæterum claui, inquit Pollux, ἧλοι ἢ ἐγκεντρίδες, in telamonijs erant: & hæ ad ἐπίσειον (id est locum supra pudenda) vsque extenduntur, ne canis iniri possit, clauis inscendentium audaciam reprimentibus, ne ex ignobilibus concipere possint. Porrò à collari longum & angustum dependet lorum, quod iuxta cynanchum innectitur: eoq; canis circunducitur. Sunt qui etiam terga canum validis corijs operiant, quæ & ipsa à collaribus procedunt (περὶ τὰς ἀποδερίδας ἀράψαντες) ita vt canes hoc modo muniti nequaquam facile à pugnacibus feris, quas adoriuntur, vulnerari possint, Hactenus Pollux. Notandum est apud Pollucem δέρραιον per duplex rho scribi, Aeolicè nimirum, cum apud alios reperiatur cum simplici rhô communiter. Apud eundem perideræon primum simplici, postea duplici rhô legitur: deriuantur enim omnes hæ voces ἀπὸ τῆς δέρης ἢ δειρῆς, id est à collo, quam vocem deducunt Græci à verbo δέρειν vel δείρειν, quondam excoriari illic incipiant animalia. solent autem Aeoles verba in ειρω, paroxytona mutare in ερρω, vt χείρω χέρρω, δείρω δέρρω. Δερηστὴρ, ὁ συνάγχων περιτραχήλιος, Varinus. malim κύναγχος pro κυνάγχων, vt in sequēte vocabulo: Δερρίστης, κυνάγχης περιαυχένιος, Hesychius & Varinus. Δερρίστης, περιδέρραιον ἵππων, Iidem. Δέραια, περιτραχήλιος κόσμος, Suidas & Varinus. Δέραια, περιτραχήλια, παίγνια: τὸ αὐτὸ καὶ δεραιοί, Hesychius. Περιδέρραια, περιτραχήλια κόσμια, Suidas. Περιδέραιον, περιτραχήλιος κόσμος, ἀπὸ τῆς δέρρης Αἰολικῶς, ὃ σημαίνει τὸν τράχηλον, Varinus. Ὑποδερὶς Polluci nō aliud quàm περιδερὶς videtur. Hypoderæon & hypoderidē Varinus exponit ornamentū muliebre, monile, murenulam. Deræa, id est collaria (inquit Xenophon) sint lata & mollia, ne atterant canū pilos. Stelmoniæ etiam (fascias vertit Omnibonus) loros habeant latiores, ne terant lagonas, id est latera vel ilia canum: clauatæ sint etiā (encentridas, id est clauos insutos habeant) ἵνα τὰ γένη φυλάττωσι, vt ab angustijs defendant, Omnibonus. Ego verterim, vt genera canum conseruentur, nec ignobiliorum coitu degenerent: clauos enim eam ob causam posterioribus quoque loris addi Pollux mouet, τοῦ μὴ ἐμπλησθῆναι αὐτὰς ἐξ ἀγεννῶν χάριν, id est ne ex vilioribus canibus cōcipiant. Τελαμὼν, lorum latum scuti vel gladij, ἀπὸ τοῦ τλῶ τὸ καρτερῶ. ὡς καρτερικὸς καὶ ἰσχυρὸς καὶ βασταγμός, Vide Varinū. Στελμόνια, ζώματα, Hesych. Varinus. Hesychius telamonem similiter exponit, item δεσμὸν, φασκίαν. Sic & in ædificijs telamones vocantur signa quæ sustinent, vt inquit Seruius, Græci atlantes vocitant, vtraq; nimirum voce ἀπὸ τοῦ τλῆναι, id est à tolerando & sustinendo facta. Herodoto telamônes sunt linteola vel splenia quibus vulnera obligantur. Περιβαλὼν δὲ περὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ τελαμῶνας, προσέδησε τῇ κλίνῃ, Iamblichus. id est, Iniectis manibus eius vinculis alligauit eum lecto. Κυνοῦχος ὁ τὴν κύνα κρατῶν δεσμός. Κόλλαν ἀσλύγγιστον, ἀχάλκωτόν τε κυνοῦχον, in epigrámate: est etiā peræ vel sacculi genus. Suidas, Hesychius, Varinus. Quærendum an idem sint, κυνοῦχος, κυνάγχος vel κυνάγχης, & περιδέραιον. Τὸ δὲ περιδέραιον ἐξήπτηται ὁ ἱμάντος, ὃς κατὰ τὸν κύναγχον ἐξηγγύλωται, καὶ ἀπὸ τούτου ἄγεται ἡ κύων, Pollux: quibus verbis licet perideræon à cynancho distinguere videatur, dubites tamen an variandi solum gratia (quod libri eius argumento conuenit) de re eadē duo statim nómina posuerit: quin & in lexicis Græcis δερρίστης, κυνάγχης exponitur. Κυνοῦχον ἀχάλκωτον dixerim millū sine clauis, aut ex corio. Nam & ferreum instrumentū cynanche erat, quo sontiū colla clauduntur: quod catulū ferreum Plautus appellauit: alij similiter, vt in canibus, collare. Lucilius lib. 9 Cum manicis, catulo, collareq;, vt fugitiuum, Deportem: vt citat Nonius. Eodē sensu collariam fœm. gen. protulit Plautus in Capt. Hoc quidem haud molestu'stiam, quòd collus collaria caret. Sed de sontium vinculis supra etiam docui, prima huius capitis parte. Λαιμοπέδη quoq; vinculū circa canis collum significat, Καὶ τὰν τὸ γένειον

λαιμοπέδην

λαιμοπέδην σκυλάκων, in epigrammate, Suid. Varinus. Eandem vocem Suidas in Δεργοπέδη, laqueum interpretatur quo capiuntur aues: quanquã ipsa incertius scribit πέδη τινὰ λίνον, quod pro reti potius aliquis accipiat. Κλοιὸς pro collari tum canum tum sontium apud Varinum legi, παρὰ τὸ κλείειν. id est à claudendo inuenitur & κλωὸς:

Κυνῆ, κυνῆ, κυνέα, κυνέη, omnia fœm. gen. & κυνέος masculini, nomina Græcis pileum, vel petasum & galerum significant: aut vt aliqui interpretantur περικεφαλαίαν, id est galeam, quod ab initio ex canina pelle (nam ad κυνῆ & similes voces fœminini gen. δορὰ id est pellis subauditur, vt in λυκῆ, ταυρείη &c. masculinum κυνέος ad πῖλος referri potest:) siue terrestris canis siue fluuiatilis, vt Varinus scribit, galeę vel pilei tales fierent: quibus postea ex alia etiam materia factis idem nomen remansit. Ego potamij, id est fluuiatilis canis mentionem nõ memini apud veteres reperire: (Syluaticus cynopotamon castorem exponit) marini frequentissimè (Lutram aliqui canem fluuiatilem vocant. Vide in Lutra.) Solebant autem veteres capitis tegumenta ex pellibus diuersis conficere proinde Varinus, Diuersa, inquit, περικεφαλαιῶν genera sunt: & inter cætera κτιδέη κυνέη (ex pelle mustellæ rusticæ, aut lupi secundum alios) & quæ proprie cynea vocatur, alia ex taurino, alia ex caprino corio, vel ex quouis alio. In Germania multis in locis non ex castoris, sed lutræ pelle cum suis pilis, tegumenta capitis parantur, quæ ditiores tantum ferunt, non rustici, vt veteres suas cynâs, sed in ciuitatibus Non peccauerit autem si quis lutram quoque canem fluuiatilem appellârit. Κυνίαν, aliâs κυνῆν. in Peloponneso petasum vocabant, Varinus & Suidas, apud quem κύνησις mendosè legitur. Hesychius κυνῆν pileum (πῖλον, de qua voce in Tauro docui) Arcadicum interpretatur, alij Laconicum. Κυνίας, πῖλος, ἢ χεὶρ, Varinus & Hesychius: & forte χεὶρ, id est manus pro chirothecæ manuum tegumento hic accipi debet: vt πῖλος quoq; non capitis tantum est, sed pedum etiam ex simili & similiter parata lana. Dubitet aliquis quomodo canina pellis vel aliorum animalium pericephalææ, id est galeæ vsum implere potuerit, cum propriè dicta galea ex ære aut ferro constet, & quamuis graues ferri ictus tutò excipiat Respondeo pericephalææ nomen, vt etiam πῖλος commune mihi videri ad omne capitis tegumentum, non militare tantum. Πῖλον χαλκοῦν id est pileum æreum in Aristophanis Lysistrata legi testatur Suidas in Λίνεος. Apud eundem poetam in Acharnensibus πῖλον τὸ μέγα πεσὸν πρὸς ταῖς πέτραις δεινὸν ἐξήχησε μέλος; scholiastes exponit galeam ex ære delapsam per petras vehementer sonuisse vt πῖλον videatur pro πῖλον accipere. non vt alij pro penna, quæ nullum suo lapsu sonitum ciet: sed ex comicorum iocis propria vocabulorum significata rectè probari non possunt, cum ijs sępe abuti & παρ' ὑπόνοιαν loqui soleât. Κυνέαις περικεφαλαίαις πρὸς τὸν ὄμβρον ἐχρῶντο, Varinus: id est cyneis dictis, vel ex pelle canina pericephalæis, contra pluuiam vtebantur: at galeis ferreis in pluuia nemo vtitur sed neq; rustici galeas portant, cum grammatici κυνῆν exponant pericephalæam quę rusticis in vsu sit: item Mercurij pericephalæam habere petasum. Hinc nemo non intelligit pericephalææ nomen esse commune tum galeis propriè dictis (quarum differentias in hac voce Varinus enumerat) tum alijs pileis diuersis. Sic etiam κυνῆ aliâs tanquam commune vocabulum vsurpatur, aliâs pro lato crassoq; & rustico ac viatorio pileo, quem à latitudine etiã petasum vocant: qualem Mercurio vtpote nuncio tribuunt. Eadẽ puto forma galeri erat, rotunda & lata arcendis æstibus. Et temperat astra galero, Statius 1. Theb. Flauo crinem abscondente galero, Iuuen. Sat. 6 Nomen habet galerus (vel galerum) quod in modum galeæ esset factus, vt inquit Varro De camelaucio & causia in Camelo dixi. Strepsiades apud Aristophanem in Nubibus conqueritur, quòd miser non secum domo κυνῆν attulerit, propter pluuiam nimirum. Τοῖς δ' Εἵλωσι πᾶν ὑβριστικὸν ἔργον ἐπιτάττοντες πρὸς πᾶσαν ἄγει ἀτιμίαν. κυνῆν τε γὰρ ἕκαστον φορεῖν ἠναγκάζον, Athenæus lib. 14. id est, Helotis autem opus omne iniuriosum & ignominiosum imperabant: cogebatur enim quisq; ferre cynam, vt Baysius transfert. Qui Strabonis etiã verba ex lib. 6. de origine Tarenti citat, quæ sequuntur: Conuenerat vt Hyacinthinis insultus initium fieret in populares, quando habita in Amyclæo ludorũ celebritate, Phalanthus capiti cynam imponeret. Loquitur inquit, de insidijs quas Lacedæmoniorum helotes, id est mancipia vocati, & Partheniæ popularibus struxerant. Cynam paulo post idem author (vt opinor) ex Ephoro, pileum Laconicum appellat, licet aliter rem ipsam narret, Hæc Baysius. Κυνῆν aliqui dictam putant à Cyne (ἀπὸ Κυνὸς) huius nominis artifice, qui primũ id genus pilei parauerit, Suidas, Etymologus, Varinus. Demosthenes contra Neæram, Οἱ δὲ τὰς κυνᾶς τὰς ἀρκαδικὰς ἔχοντες. Mercurius arietem sub axilla ferens, & capiti gestans impositam κυνῆν &c. anathema Arcadum in templo quodam Hierocæsariæ, Pausanias in Eliacis. Cynæ diuersæ fiebât, sed pulcherrimæ in Bœotia, quas rustici gestabant, Varinus. Theophrastus lib. 3 hist. plant. cap. 10. de abiete fœmina scribens, ἔχει δὲ πλείους τὸ φύλλον, &c. ἐλάττω, ὥστε τὴν ὅλην μορφὴν φαίνεσθαι ... παρόμοιον μάλιστα τῶν βοιωτίαις κυνέαις, &c. lego κυνέαις Gaza imperitè vertit cyathis. Minerua apud Homerum in Diomedis curru, ne videretur à Marte Orci galeam (Ἄϊδος κυνῆν) subiuit: hanc aiunt omnium in natura rerum nigerrimam esse. Grammatici crassissimam nubem interpretantur. Hinc prouerbialiter κυνῆν φορεῖν, id est galeam ferre dicitur, qui in fraudulento aliquo facinore latet. & tanquam Orci tenebris occultatur, Varinus. Δότω δέ μοι ὁ Ἱερώνυμος ... Ἄϊδος κυνῆν, Aristophanes in Acharnensibus. Hieronymus, inquit Scholiastes, in comœdijs irridebatur tanquã nimis comatus: quapropter hic comico ioco Orci galeam ei attribuit, ceu qui sub nimia coma eaq; deformi & squalida (quo sensu Græci verbum κνεφαῖ proferunt) propemodum lateret. Vide Erasmum in prouerbio Orci galea. Πλοῖον ἢ κυνῆ, Nauis aut galerus, de re ancipiti & dubia, vt Suidas exponit: extat apud Aristophanem in Auibus: vbi Irin quæ alata & petasata aduolauerat, quidam interrogat, Ὄνομα δέ σοι τί ἐστι; πλοῖον ἢ κυνῆ; Poterat enim nauis appellanda Iris videri, eò quod alis tanquam remis aerem traijceret: similiter enim extensæ alæ sulcant aerem, ac remi aquam vel quod vestis eius in cursu (volatu) sinuata esset. Κυνῆ autem, vel galerus, propter petasum pileum, quo tanquam nuncia vtebatur. vt Mercurius quoque: nam & Sophocles in Inacho cynam Arcadicã Iridi attribuit. Hæc ferè Aristophanis Scholiastes: pro cuius verbis, Πλοῖον μὲν, καθὸ ἐπέθεντο (scilicet ipsa Iris) τοῖς πτεροῖς ἀντὶ κώπης, (lego κώπαις:) apud Suidã sic legitur, Πλοῖον μὲν, καθὸ ἐπέθεντο αἱ τριήρεις, ἢ τοῖς πτεροῖς ἐχρῶντο ὥσπερ κώπαις: facili quidẽ lapsu vt pro ἡ Ἶρις scriberetur αἱ τριήρεις: hinc deceptus Erasmus multa de triremi & malo petasata nugatur, nulla interim Iridis eiusq; habitus mentione, à qua tamen primariò prouerbium hoc descendit. Canautas capitis ornamenta veteres dixêre, Festus. Hesychius bis κυνῆν exponit οἰκίαν, id est domum cuius interpretationis occasionem aliam non video, nisi quod suspicor, σκηνὴν aliquem οἰκίαν exposuisse eamq; vocem postea ab imperito aliquo in κυνῆν mutatam: non pauca enim similia in Græcorũ lexicis ostendimus. Κυνεῖν, pro προσκυνεῖν, id est adorare, verbum recẽtiores quidam à cynâ, id est pileo factum putant: quod adorantes pileum à capite dimoueant: sed huius etymi neminem veterum, quod sciam, authorem habent: κυνεῖν propriè amare significat verbum deriuatum à primitiuo κύειν. Lamachus in Acharn. Aristophanis, Τί με σὺ κυνεῖς: scholia φιλεῖς exponunt.

f. Canarij circa Atlantem Africæ montem dicti sunt populi, quod victus eius animalis ijs promiscuus sit, & viscera ferarum diuidua, Plinius 5.1. Infelices Hispanos, qui Nicuesam secuti, Beraguam habitandam elegerãt, oppressit egestas tanta, vt neque à scabiosis canibus, quos venatus & tutelæ causa secum habebant (in certaminibus nanq; cum nudis incolis canum opera plurimũ vtebantur) neq; aliquando à peremptis incolis abstinuerint, Petrus Martyr in rebus Oceanicis. Et rursus alibi, Vaschum Nunnez quendã nescio quo in loco Noui orbis ad tantam inopiam peruenisse ait, vt scabiosas canes & cœnosas bufones, ac huiuscemodi alia pro delicatis epulis edere fuerint coacti. Cyrus Persarum rex expositus infans, a cane femina aliquandiu lactatus est, Onomasticon.

h. De cane quem Vulcanus ex ære Monesio conflauit, inter venaticos celeres dicam. Alciati Emblema in impetum inanem, Lunarem noctu (vt speculum) canis inspicit orbem: Seq; videns, alium credit inesse canem, Et latrat: sed frustra agitur vox irrita ventis, Et peragit cursus surda Diana suos. Anthologij Græci lib.4. inter epigrammata in imagines animalium, vltimum est authoris incerti in Priapum horti custodem, quem canem ficulneum vocat, [illegible], Σύκιν@, &c. Brodæus pentametrum claudicare scribit, & legendum, [illegible]. Mihi per [illegible] monosyllabum efferri posse videtur, quam vocem ideo retinere malim, quia conuenit Priapo, cum pudendum significet, vt supra exposui. Epitaphia quædam canum diuersorum, in suis infra generibus referam, vt venatici inter venaticos &c. De canum quorundam (Hecubæ in canem mutatæ, Aeræ canis Atalantæ, Xanthippi) sepulchris, vnde locis etiam imposita nomina, superius dixi parte 1. huius capitis sub finem. Apud Molossos canes inhumari solitos aiunt. Honori defuncti canis ciuitatem constituisse Magnum Alexandrum Theopompus scribit, Cælius. Bactriani, vt Onesicritus scribit, eos qui iam senio morbóue confecti sint, viuos canibus apponere solebant, ad hoc ipsum de industria enutritis, quosq; illarum gentium vocabulo sepulchrales vocent, Cælius. Diogenes dicebat, si canes cum lacerarent Hyrcaniam hanc sibi fore sepulturam: sin vultures, Caspiam, Stobæus: apud quem tamen non Caspiam, in vulgatis simul & manuscriptis codicibus, sed [illegible] reperi. Verum cum alij Indos, alij Iberos & Caspios cadauera vulturibus lancinanda proposuisse scribant, Gyraldo teste, [illegible] vox corrupta ad [illegible] vel [illegible] propius mihi accedere videtur.

[illegible] Suidas, Varinus. i. Canum latratus (in somnis auditus) mali aliquid ab inimicis metuendum monet. Asperi & latrantes canes iniurias hominibus præsagiunt, & magna damna: Alieni canes si blandiuntur, dolos & insidias nunciant, &c. Artemidorus. Idem de venaticis, custodibus, & alijs, quid significent in somnis, seorsim nugatur. M. Cicerone C. Antonio Coss. Lupi in vrbe visi, nocturni vlulatus flebiles canum auditi, Iul. Obsequens. Ouidius Metam. 15. inter prodigia quæ Cæsaris mortem portenderint, hæc recenset, Tristia mille locis stygius dedit omnia bubo, mille locis lachrymauit ebur. Inq; foro circumq; domos & templa Deorum, Nocturno vlulasse canes ferunt, &c. Aethiopes Sambris proximi summam regiæ potestatis cani tradunt, de cuius motibus quisnam imperitet, augurantur, Solinus. Natio Aethiopum est quæ canem, & habet regem suum, & illius etiam appetitui paret. si adulatur, eum non iratum esse credunt: si latrat, iram agnoscunt: tum etiam vellicationes, vlulatus, discursus coniectantes, ei obtemperant, Aelianus. Apud Aethiopes gens (Nubas quidam vocant) in Africa Ptoemphanæ fuere, quibus regis vice canis dominabatur, quem mirificè obseruabant: ex illius enim motu & nutu imperia, & quæ essent placita augurabantur, Gyraldus ex Plinio. Canem locutum in prodigijs, quod equidem annotauerim, accepimus: & serpentem latrasse, cum pulsus est regno Tarquinius, Plinius. Equidem etiam verba priscæ significationis admiror. Ita enim est in commentarijs Pontificum. Augurio canario agendo dies constituantur: priusquam frumenta vaginas exeant, & antequam in vaginas perueniant, Plinius. De sacrificio canario (quamuis Gyraldus canarium augurium & sacrificium idẽ faciat) quod pro frugibus Caniculæ syderi immolabatur, inferius dicam. Pausanias Eliacorũ lib 2. scribit de Thrasybulo (Gyraldus Thrasyllum vocat) quodam vate Iamida (ex Iami Apollinis filij familia) cuius imago in Olympia sit, cui galeotes (id est stellio, non mustella aut feles vt Cælius suspicatur) ad dextrum humerũ arrepat, & canis assistat, verum intercisus, ac iecur patefaciens, quod is primus extis canum inspectis vaticinium instituerit: quem locum in Lectiones antiquas suas transtulit Cælius 13.35. Scribam significaturi Aegyptij, aut prophetam, aut splenem aut odoratum, aut risum, aut sternutationem, canem pingunt. Scribam quidem, quoniam eum qui debet esse perfectus scriba, oportet multa meditari, adlatrare omnes quodammodo, agrestem esse nemini gratificari, quemadmodum nec canes. Prophetam, quoniam præ cæteris animalibus admiratur canis, & obtutu firmo intuetur simulacra deorũ, quemadmodum prophetam. Splenem, quoniam leuissimum splenem canis habet: & ex eo mors est illi, & rabies aliquando: & ministri canem curantes, cum est moriturus, vt plurimum splenetici fiunt. Odoratum vero, risum, & sternutationem: quoniam qui planè sunt splenetici, neq; odorari, neq; ridere, neq; sternutare possunt, Orus in Hieroglyph. interprete Bernardino Vicent. Magistratum scribentes iterum canem pingunt, cui addunt regiam stolam nudæ figuræ appositam: Quoniam quemadmodum canis, vt ante dictum est, in deorum simulacra intentis oculis prospicit: sic & magistratus antiquis temporibus in nudum regem prospiciebant, cuius gratia vendicat sibi regiam stolam, Orus ibidem. Et alibi, Canis auersionem significat. In homine impudente etiam pro quo ranam pingunt, canis meminit nescio qua ratione. nam cum ranam in oculis sanguinem habere dixisset: & impudentes esse, quibus tales sint oculi, subijcit, Hinc illud Homeri, [illegible] quasi vero canis etiam sanguineos habeat oculos. Canem album fidei symbolum esse iam supra in d. ex Gyraldo docui. Veteres iurabãt per canem, vt in Ansere dicemus. Rhadamanthus incepit iurare per canem & per anserem, ne quauis occasione Deum nominaret, Eustathius. Cur sacerdotem (flaminem dialem) cane & capra abstinere, & ne tangere quidem aut nominare oportuerit, explicatur à Plutarcho in quęstionibus rerum Romanorum. De capra alias: Quod ad canem, inquit, minus quidem ille libidinosus, minus etiam quàm capra fœtidus est. Dicunt tamen aliqui non fas esse canem arcem Athenis ingredi, vt neq; Delum insulam, eò quòd in propatulo coeãt, tanquam boues, sues & equi in thalamis, non autem publice & inuerecundè misceantur. Sed illi veram causam ignorant: ideirco enim à sacris & asylis templis canem arcent, vtpote animal pugnax, vt tutum accessum supplices habeant. Videtur autẽ Iouis quoq; sacerdos, viua quædam vel ædes vel imago Iouis existimatus, ad quam libere supplices nemine prohibente aut terrente confugerent. Quamobrẽ lectulus eius in vestibulo domus erat &c. Ad hæc canis animal impurum credebatur, nec vlli cœlestium deorum sacrum, sed Hecatæ, Marti, &c. (vt inferius repetã.) Hæc Plutarchus. Canem alere in Delo nefas erat, Strabo lib. 10. Magi Zoroastrem secuti canes, gallinas (ὄρνιθας) & terrestres echinos bono Deo attribuunt, aquaticos autem malo, Plutarchus. Panegyrin canum mense Augusto ab Romanis

manis solitam celebrari, auctores Græci sunt, monumento vrbis captæ ab Gallis. Tunc verò cædebantur canes qui & ἀνύλακτοι, id est sine latratu agebāt, anseribus ampliter sonoreq; inclamantibus. Hoc ipsum arbitror à Plinio significatum lib. 29. vbi canes ait annua pendere supplicia inter ædem Iuuentutis & Sumani, in furcas viuos arbore fixos sambucea, Cælius. Viuę canes cruci sambuceæ affigebantur à Romanis & ansere insidente inter ædes Iuuentutis & Sumani deferebantur, Gyraldus. Sed hac de re etiam in Ansere dicam. Caribus exta canis deis offerre mos fuit, vnde factum est prouerbium Caricum sacrificium: nam pro hirco canem mactabant, authores Diogenianus, Hesychius, Arnobius. Meminit etiam Suidas. Catulos lactentes adeo puros existimabant ad cibum, vt etiam placandis numinibus hostiarum vice vterentur his, Plinius. Apud Bœotios expiatio fieri publicè solebat cane per mediū duas in partes dissecto, inter quas transibant, Plutarchus problemate iam citato. Vbi apud Græcos canis immolaretur, Leonicenus in Varia historia 1.6. Romani in Lycæis, quæ Lupercalia vocant, Februario mense canem immolant, cuius rei causam Plutarchus in quæstionibus Roman. inquirit: Canis sacrificio, inquit, omnes ferè Græci vtebantur, & etiamnum quidam vtuntur ad expiationes. Et Hecatæ catulos cum alijs ad expiationem pertinentibus exponunt: & eos qui expiari opus habent catellis lustrant, (περισκυλακίζουσι) hoc expiandi genus perisсylacismon vocantes. Aut quia canis lupo inimicus est, ideo in Lupercalibus immolatur. Aut quia Lupercos in vrbe discurrentes canes latrant & molestant. Aut quoniā Pani hoc sacrificium peragitur, cui canis propter caprarum greges gratus habetur. Hæc Plutarchus. Idem in eodem cur canis in vrbe non appareret cum rem diuinam Herculi faciebant, hanc rationem affert: quoniam canis Herculi semper molestus fuerit: vt Orthus (sic suspicor legendum pro ὄρθ@-) & Cerberus: & cum Licymnij filius Oeonus propter canē occisus esset ab Hippocoontidis præliari cum ipsis coactus præter multos alios amicos Iphiclum fratrem amisit. In Lupercalibus capræ candidæ immolabantur vel (vt alij tradūt) canes, Gyraldus. Plura de Lupercalibus eorumq; ritu leges apud Plutarchum in vita Romuli: Vide ne non rectè Gyraldus ex Plutarcho citet perisсylacismum sacrum esse ex catulis: sacrum enim vel sacrificium ab expiatione differt. Cur Genetæ manæ dictæ canem sacrificāt, & ne quis ex domesticis χρηστὸς, id est bonus euadat, precantur? An quia Geneta generationis dea est: & quemadmodum Græci Hecatæ, sic Genetæ Romani canem immolant pro domesticis? Socrates quidem Argiuos scribit Ilithyiæ, id est Lucinę canem sacrificasse facilioris puerperij gratia. An fortè hęc precatio ne quis domesticorum bonus fiat, non ad homines, sed canes domesticos pertinet? canes enim asperos & terribiles esse oportet. An quia defunctos χρηστοὺς & χαλοὺς nominabant (id est bonos & elegantes) ne quis ex domesticis moriatur, obscurè petunt? nec mirum, cū Aristoteles quoq; referat in pacto Arcadum cum Lacedæmonijs μηδένα χρηστὸν ποιεῖν, pro eo quod est neminem occidere scriptum fuisse referat, Plutarchus in quæstionibus Rom. De Gynæcea & Geneta deabus vide Gyraldum Syntagmate 17. Genito mane catulo res diuina fit, & in cœnis deûm etiamnum ponitur catulina, Plinius. Ego pro Genito mane legendum puto Genitomanæ, vel vt Plutarchus scribit in Rerum Romanarum quęstione 50. Γενέτη μάνη, deæ scilicet ita vocatæ: manum veteres bonū vocabant, quanquam Gyraldus Bonam deam: quæ & Rhea vocatur & alio nomine Gynæcea, vt ipse inquit,) à Geneta dea separat Syntag. 17. Cynetiam, κυνητίαν, Hesychius & Varinus interpretantur ... Quamobrem laribus ijs quos proprie præsides (præstites) vocant, canis assistit, & ipsi canum pellibus vestiuntur? An quia præsides domus custodes esse conuenit, externis terribiles, quemadmodum canis est: domesticis verò mites ac benignos? An potius verum est quod Romanorum quidam dicunt, & Chrysippo philosopho probatur, malos quosdā dæmones circuire, quorum opera dij tanquam lictorum & carnificum vtantur puniendis impijs & iniustis hominibus: & ex horum numero etiam lares sunt, noxij dæmones vitæ & familiarum inspectores: eamq; ob causam caninis pellibus amiciuntur, & canem assistentem habent, vt qui in malis hominibus inuestigādis puniendisq; acres natura sint. Plutarchus in causis Rom. Lar familiaris ab antiquis, teste Plauto, in canis figura efformabatur, Gyraldus: Et mox, Valde (inquit) considerandum puto, quid tandem sibi Cornutus seu Probus grammaticus in Persij Satyris voluerit, cum scribit: Succinctis laribus, inquit, quia Gabino habitu cynomia, id est canina pelle dei penates formabantur, obuoluti toga supra humerum sinistrum & sub dextro. De Serapidis cane in Cerbero dicam in canibus diuersis cap. 1. Hecatæ canis immolabatur, vt quæ Proserpina existimaretur, vt Plutarchus scribit: & Lycophronis interpres, citans illud Sophronis in Mimis, ὁ δὲ κύων βαυβύζων λύει τὰ φάσματα: hoc est, Canisq; baubans dissipat phantasmata. Cælius addit, sicuti æris tinnitus quoq;, aut eiusmodi quippiam. Huc respexisse videtur Vergilius in Bucolicis, hoc versu, Nescio quid certe est, & Hylax in limine latrat. Ab Hebro flumine haud ita dissita est ciuitas nomine Zona, post quam habentur Orphei quercus sub quibus est Zerynthium antrum: quod tamen in Samothrace statuunt alij: & Lycophron esse Zerynthium scribit κυνοσφαγοῦς θεᾶς, quam Hecaten interpretamur, Cælius. Hecaten τρικέφαλον Ausonius tergeminam vocat, quod caput eius dextrum sit equi, sinistrum canis, medium hominis agrestis, vt scribit Orpheus in Argonauticis, Cælius 20 6. Hecatæ canes antiqui tribuebant. Theocritus in Pharmaceutria, Τᾷ χθονίᾳ θ' Ἑκάτᾳ, τὰν καὶ σκύλακες τρομέοντι, Hoc est, Terrestri Hecatæ, quam & catuli metuunt. Scholia addunt à poeta id dictum quoniam catuli auferrent Hecatæ cœnam, Gyraldus: (malim, quoniam catulos Hecatę pro cœna offerrent. Plutarchus, Χθονία δ' ... Ἑκάτη ... ἀποτρόπαιον ... καθαρσίων ... μοῖραν. Tibull. Sola feros Hecates perdomuisse canes. Scribit Sophron, & item Lycophron, à Diana canes iugulari: quin & speluncā fuisse Hecates in Zerantho, Lycophron hoc senario recinit, Ζήρυνθον ἄντρον τῆς κυνοσφαγοῦς θεᾶς. (vel vt Cælius legit τῆς κυνοσφαγοῦς θεᾶς Ἄντρον:) Zeranthon est antrum Canisuoræ deæ. Putauit autem id fuisse in Samothracia: Stephanus citans hunc senariū, in Thracia: Nicandri interpres ibidem ad quercus Orphei. Verum enimuero (inquit Gyraldus) si eadem Hecate & Diana sit, non mirum illi attribui canes, vt venatrici Hinc Liuius Andronicus in hymno, vt est apud Terentianum, Dirige odorisequos ad certa cubilia canes. versus est myurus. Vergilius, Notior vt iam sit canibus non Delia nostris. Porrò ait etiam Phurnutus, canes ideo Triuiæ sacratos, quod illi iugulari solerent. Alij, propter venationem. Quidam etiam attribuunt, quod & Proserpina putetur cui canes, id est Furiæ ascriberentur. Horatius Serm. 1. Viderat infernas errare canes: (κύνας, ἐριννῦς, Varinus:) Vel quod, vt ait Vergilius, Nocturnis Hecate triuijs vlulata per vrbes. Ad hæc scribit Hesychius, simulacrum Hecates canem fuisse, vel quod ei immolarentur canes: vel quod ipsam nonnulli cum capite canino, hoc est cynocephalon effingerent, Gyraldus. Exta canum Triuiæ vidi libare Sabæos, Et quicunq; tuas accolit Aeme niues, Ouid. De sacrificio Hecatæ celebrato Romæ Idibus Augustis plura vide apud Gyraldum Syntag. 17. Canes adhibebantur Aesculapij templo, quod is vberibus canis sit nutritus, Festus. Cynetheus Iupiter sic cognominatus, quoniam venationem Arcades, vtpote rudes (rusticioris vitæ homines) antiquitus exercebāt: venandi verò ars cynegia & cyne-

getice Græce vocatur: cynegétes & cynegòs venator: quare cynegetes Iouis potius cognomē ipse putarim, quam Cynetheus: licet id libentius docti quidam (Cæl. 16.3) scriptis suis asserant, Gyral. Catuleana Minerua dicta, de qua Plin. lib. 34. de Euphranoris Alexandro, id est Paride agens: huius est, ait, Minerua Romæ, quæ dicitur Catuleana, infra Capitolium à Q. Luctatio Catulo dicata. Sunt qui libentius Catulianam legant, Gyrald. Canes à Caribus Marti immolari Apollodorus & alij scripserunt, teste Arnobio. Marti veterum quidam canes immolabant, propter eius animalis audaciam, Gyrald. Ἐν Λακεδαίμονι τῷ φονικωτάτῳ θεῶν Ἐνυαλίῳ σκύλακας ἐντέμνουσι, Plutar. Marti canes immolant διὰ τὸ θερμὸν καὶ ἐπιθετικὸν τοῦ θεοῦ. Phurnutus. Lacedæmonij Marti Enyalio canem mactabāt, vt ait Pausanias in Lacon. Scribit enim ephebos Lacones cum pugnā essent inter se inituri, Marti canis catulum noctu immolasse, deo scilicet validissimo victimam validissimam inter cicures dicare se arbitrātes. Subdit idem, catulos quod sciat, non sacrificari ab alijs Græcis, Colophonijs exceptis, qui catellam nigram nocturno tempore immolabant Triuiæ, τῇ ἐνοδίᾳ. Quare mirum est quosdam Enodio deo scripsisse potius, cum Mercurius eo cognomine dictus sit, Gyraldus. Quidam humana cum brutis iungebant, & quæ in natura dissimilia erant, vt ait D. Athanas. deos suos fecerunt, cynocephalos, ophiocephalos, &c. Nec Anubin modo canis facie: sed & canes ipsos in tota Cynopolitana præfectura coluère, Gyral. Omnigenumq; deûm monstra & latrator Anubis, Verg. lib. 8. quo loco Seruius, Hūc volunt, inquit, esse Mercurium, ideo capite canino pingitur, quia nihil est cane sagacius. Tertullianus & D. Augustinus videntur cynocephalū pro Anubi deo ponere, quòd scilicet capite sit canino, non enim cynocephalum animal intelligūt. Nos in templa tuā Romana accepimus Isin, Semicanesq; deos, Lucan. Semihominem canē Sedulius dixit. Plura de Anubi, & cur capite canino effictus sit, apud Gyraldum lege Syntag. 9. vnde hæc etiā desumpsimus. Aegyptus Harpocratē quoq; habuit & cynocephalum siue Anubim: quorū imagines digitis gestare, moris etiā Romani fuit quandoq;, Cælius. Canē (alij ad Anubin hoc referūt) Aegyptij venerantur, ex eoq; legē quampiam vocitarūt: cur id faciant, duplicem causam afferunt: Alterā, quòd cū Isis vsque quaq; Osyrim quæreret, canes præcurrentes, partim vnà cū ipsa puerū inuestigare conarentur, partim feras reprimerēt: Alteram, quod cum stella canis (quē Orionis fuisse fama celebratū est) exoritur, tum cū ipso pariter Nilus sese attollens irrigationem in terrā Aegyptum inuehit in agrosq; redundat. Quamobrem canē vt fertilis aquæ conciliatorem Aegyptij venerantur, Aelian. Sunt qui lingua Aegyptia Anubin canē dici affirment. Aliqui eundē Mercurium interpretantur, & Hermanubin quoq; vocant. Strabo lib. 17. in templi Heliopolitani descriptione, In ingressu fani, inquit, est pauimentū latitudine iugeri aut paulò minus, longitudine vero tripla quadrupláue, & hoc Dromus dicitur, de quo Callimachus, Ὁ δρόμος ἱερὸς οὗτος Ἀνούβιδος. Quid verò, quod enixa Nephthy Anubim, Isis subijcitur? Nempe quod Nephthys ea est obscuritas quæ sub terra latet. Isis ea lux quæ supra terrā emicat. At finitor circulus, quē horizontem vocant, vtriq; cōmunis Anubis dicitur & iure cani comparatur. Iuxta enim die noctuq; canis videt & eam videtur apud Aegyptios vim habere Anubis, quam apud Græcos habet Hecate, cœlo scilicet terraq; pollens. Alij Anubim Saturnū existimant, quod ex se pariat & ob id κύων appellatus creditur. Adde quod antiquitus ab Aegyptijs canis maximos honores meruit: quod occiso abiectoq; Api à Cambyse, ex eo nihil omnino gustârit. Cælius Calcag. in Rebus Aegypt. Herodotus in Euterpe ait in Aegypto canes in sacris loculis sepeliri consueuisse. Oxyrinchitæ in Aegypto: cum viderent cynopolitas oxyrinchum piscem edere, ipsi etiā canes sacrificarunt & ederunt. Plutarchus. Onosceli dæmones, mares se vt plurimum exhibent, interdum quoque leonem & canem induere videntur, Cælius 1.47. Cynades, Κυνάδης, Neptunus, Athenis colebatur, Hesych. & Varin. Meminit eius Gyraldus etiam. Canario augurio (vt supra etiam dixi) cōstituebantur dies, priusquam frumenta vaginis exirent, & antè quam in vaginas peruenirent, à cane ducto vocabulo. Siquidem rutilæ canes, id est non procul à rubro colore immolabantur, vt ait Atteius Capito, canario sacrificio pro frugibus, deprecādæ sæuitiæ causa syderis Caniculæ, (hoc, vt scribit Festus, Iulio mense fiebat.) Legimus in Græcorum monumētis, Exurente quandoq; Cycladas insulas Cane, atq; inde sterilitate multa ac siccitate consequuta, qui in Ceo habitabant, ex oraculo Aristæum Apollinis & Cyrenes filium accersiuerunt: aduenit is, ex Arcadia secum quibusdam ductis, templumq; erexit Iouis, quem vocauit Icmæum, quasi tu pluuium dicas. Canē quoq; rebus diuinis operatus placauit, Ceisq; legē instituit, singulis annis eiusdem seruarent exortum cum armis, ac eidē rem obirent diuinam: Ex quo Argonauticôn secundo Apollonius, Κείῳ δ' ἔτι νῦν ἱερῆες Ἀντολέων προπάροιθε Κυνὸς ῥέζουσι θυηλάς. Cur vero placandis Caniculæ ardoribus immolarentur canes nulla (quod sciam) idonea redditur ratio: nā & Ouidius Fastorum 4. ita canit, Pro cane sydereo canis hic imponitur aræ. Et quare fiat, nil nisi nomen habet. Cur autē rutilæ, forsan de Aegyptiorum superstitione duxerit initia, quando boues ruffos gentium illarū ritu immolare permittebatur, quod Typhoni persimiles viderentur, &c. Cælius. Ego propter similitudinem rutili Caniculæ coloris id potius obseruatum coniecerim. Festum quo ex canibus res diuina fiebat, rectè à canum cæde nominari Cynophontis potest: cuiusmodi apud Argos celebratū videtur quandoq;, Cælius. Ceos solerter quotannis ortum Caniculæ obseruare, &c. supra scripsi ex Ciceronis lib. 1. de diuin. Rubigo deo vel Robigini deæ, ad arcendam ex segetibus robiginem veteres mense Aprili extis canis & ouis sacrificabant, vt Ouid. in Fastis testatur, Gyrald. Nisi prius catulo feceris, Columella.

PROVERBIA.

Agnos canibus obijcere, Προβάλλειν τοῖς κυσὶν ἄρνας, dicebatur qui imbellem & litium imperitū calumniatoribus & exercitatis exponeret: hemistichium est heroicū, Erasmus ex Diogeniano. Agninis lactibus alligare canē, apud Plautū in Pseudolo. Lactes dicūtur intestina molliora. Qui canē alligat, inquit Erasmus, intestinis agninis, is non modo canē amittit, verum & prædā vltrò dederit fugitiuo. Sic qui credit homini malæ fidei. Teipsum non alens, canes alis: Αὐτὸν οὐ τρέφων, κύνας τρέφεις, in eum dicebatur, qui cū per inopiam sibi quæ sunt ad vitā necessaria suppeditare nō posset, conaretur aut equos aut famulos habere domi, &c. Si vel asinus canē mordeat, litem mouebit. Asino ossa das, cani paleas. Attali canis, in homines nimiū voraces nā Attali canis cibū glutiebat, non gustabat, Rauilius Textor. Quid cani & balneo? Τί κοινὸν κυνὶ καὶ βαλανείῳ; Vtitur Lucianus aduersum ineruditū multos emptitantem libros. Idē in Parasito, Καὶ ἐμοί γε δοκεῖς ἐν συμποσίῳ φιλόσοφος τὸ αὐτὸ ποιεῖν οἷον ἐν βαλανείῳ κύων. Quadrabit in eos qui ad rem quampiā prorsus sunt inutiles. Vsum huius prouerbij nō prouerbialem, cū philosophus à cane rab. morsus balneum ingrederetur, supra ostendi. De vsu huius prouerbij vide plura apud Cælium 30. 15. Vt canis è Nilo: Qui leuiter ac obiter artē quampiam, aut authore degustant, hi ceu canis è Nilo degustare dicētur. Id adagij natū est ex apophthegmate quodā, cuius meminit Macrobius Satur. lib. 2. cap. 2. id est huiusmodi: Post fugam Mutinensem quærentibus quid ageret Antonius quidā familiaris eius respondit: Quod canis in Aegypto, bibit & fugit.

& fugit. Nam in illis regionibus cõstat canes raptu crocodilorum exterritos, bibere & fugere (aliâs, currere & bibere.) Solinus ait, eos non nisi currentes lambitare, ne deprehendantur. Certum est iuxta Nilum amnem currentes lambere, ne crocodilorum auiditati occasionem præbeant, Plin. De quo dicam etiam infra, cap. 1. de diuersis canibus, vbi de Aegyptijs. Simile habent Germani, *Er lauffi dar über, als ein han über die heissen kolen.*

Ceruus canes trahit, in rem impossibilem vel præposteram. Theocritus in Thyrside, ἀλάφοι, τὰς ἐλάφους κύνας ὦ λαφ... ἕλκοι, Germani, *Die rossz hinder den vuagen spannen.* Currus bouẽ trahit. Κυνώπης & canis oculum habere, in impudentes, vt supra exposui. Κυναλώπηξ, qui caninam impudentiam cum vulpina astutia cõiunxit. Aristophanes Philostratum quendam (Atheniensem) lasciuiusculè se ornantem vocauit cynalopeca, ex cane & vulpe concinnata dictione, nisi ad Cynnam scortum referre malueris, Cælius nam & προαγωγὸν fuisse aiunt. Vocant item cynalopecas canes Laconicos ex vulpe & cane natos, Varin. & Hesych. Canis ad cibũ, κύων ἐπὶ σῖτον, de ijs qui in suum properant exitiũ. Qui canem volũt occidere, cibo ostenso alliciunt. Hesychius similia esse ait, Bos ad mactationem, & Sus in vincula: Vide infra, Canis in vincula. Canis corio assuetus: vide post in prouerbio Canis intestina gust. Digna canis pabulo, Ἀξία ἡ κύων τοῦ βρώματος, fermè perinde valet ac si dicas, Dignus operarius mercede sua. Et vix quisquam est tam inutilis minister, quin si non amplo salario, certe victu dignus esse videatur. Refertur à Suida. Simillimum illud Germanicum, *Das pferdt ist seins futers vuerdt.* Canis digna sede, Ἀξία ἡ κύων θρόνου, cum nouus honos obtigit cuipiam immerenti. Sumptum videtur à Melitæis canibus, quibus nonnullæ mulierculæ maiorem habent honorẽ quàm ipsis maritis. Nisi mauis referre ad Anubim Aegyptiorum deum. Refertur à Diogeniano. Canes vel catellæ dominas imitantes, vbi qui subsunt eorũ exprimunt mores (ferociam, arrogantiã, fastum, &c.) sub quorũ imperio degunt. Videas autẽ & Melitæas opulentarum mulierũ delicias, fastum, lasciuiã, totamq; fermè morum imaginẽ reddere. Plato lib. 8 de Repub. de ciuitate licentiosæ libertatis loquens: Planè, inquit, etiã bestiæ quæ ab hominibus nutriuntur, quanto liberiores hac in ciuitate sint quàm alibi, nemo nisi expertus crediderit. Nã & catellæ, vt habet prouerbiũ, perinde ac heræ sunt: & equi & asini tanta per vias libertate progredi consuescunt, vt in obuium quenq; impetũ faciant, nisi cesserit. Vna domus non alit duos canes, Εἷς θάμνος οὐ δύναται τρέφειν δύο κύνας. senarius prouerbialis citatus ab Aristophanis interprete. Nostri etiã duobus canibus in vna domo, vel circa vnum os conuenire, suis prouerbijs negant. Ἑπταβόειος ὁ κύων, παροιμιῶδες, Varin, & Hesych. Videtur alludere ad ἑπταβόεια & ἑπταβόεια scuta, quæ totidem bubulis corijs obducta erant. Homerus Aiacis clypeum ἑπταβόειον vocat. Ouidius septemplicem: non quod integra septẽ boum haberet coria, sed quod quantocunq; corio septies plicato constaret. Aristophanes ῥινοὺς ἑπταβοείους dixit. Qui canẽ alit externu, huic præter funiculũ nihil sit reliqui, Ὅς κύνα τρέφει ξένον, τούτῳ μόνον λίνος μένει. id est, qui beneficiũ collocat in ingratũ, perdit operam. Nam canis alienus relicto fune quo alligantur, pristinum dominũ repetit. Nostrates perire aiunt panem qui vel pueris alienis vel canibus externis detur. Canẽ excoriatam excoriare, Suidas ait dici solere de ijs qui iterum ea patiuntur, quibus aliquando fuerunt afflicti, Aristophanes in Lysistrata, τὸ τοῦ Φερεκράτους, κύνα δέρειν δεδαρμένην. Diogenianus ait conuenire in eos qui frustra sumunt operã: alij in eos, qui affligunt afflictum. Σχῆμα ... εἰς τὸ ..., Suid. & Varin. Canina facundia: Salustius apud Nonium Marcellum in dictione Rabula, Canina (vt ait Appius) facundia exercebatur. In eos, qui tantum ad maledicendum eloquentiæ studium exercerent, à rixa canum & oblatratu, sumpto epitheto. Siquidem r litera quę in rixando prima est, canina vocatur. D. Hieronymus in epistola ad Rust. monachum, Pomparum feculis procedũt in publicum, vt caninam exerceant facundiam. Idem obtrectatores suos subinde canes appellat. De canina eloquentia superius etiam in voce canum nonnihil: & alibi in Cynicorum mentione. Aristophanes in Vespis duos canes inducit πλαττομένους κρινομένους. Canis festinans cæcos parit catulos, Ἡ κύων σπεύδουσα τυφλὰ τίκτει, in eos qui nimio festinandi studio rem parum absolutã ædunt. Galenus in libro De semine, Τὰς γὰρ κύνας ἤδη πως ἡ παροιμία φησὶ τυφλὰ τίκτειν ὑπὸ σπουδῆς. Quanquam canum catulos Galenus mauult imperfectos dici quàm cæcos, quum talpæ propriè cæcæ dicantur. Aristophanes in Pace, Ἡ κύων ἀκαλανθὶς ἐπειγομένη τυφλὰ τίκτει. Cæca parit properato Acalanthis tinnula nixu. Et interim Græci grammatici dubitant quid sit acalanthis alij putant nomen insignis canis deductum παρὰ τὸ ἀκαλὰ θεῖν, id est, quod placidè currat vel παρὰ τὸ αἰκάλλειν, id est à blandiendo. Alij suspicantur auem esse, Aristophanis interpres, Etymologus, Suidas. In Auibus quidem Aristophanes vbi diuersis dijs diuersa auium nomina imponit, Dianam Acalanthin vocat alludens ad aliud cognomen eius Colænin. Periculosum est canem intestina gustasse, Χαλεπὸν χορίων κύνα γεῦσαι, Theocritus Idyllio 10. Admonet adagium haud facile temperare à peccando qui semel illecebram vllam, velut autoramentum vitiorum degustarit, Οὐδὲ κύων παύσαιτ᾽ ἂν ἅπαξ σκυτοτραγεῖν μαθών, Lucianus. Effertur & ad hunc modum, vt Theocriti Scholiastes indicat, Χαλεπὸν μαθοῦσα κύων σκυτοτραγεῖν, id est, Periculosa res est canis, quæ didicit arrodere coria. Horatius in Sermonibus, Quæ si semel vno De sene gustârit, tecum partita lucellum, Vt canis à corio nunquam absterrebitur vncto. Idem nostris in vsu est, *An den lepplin oder riemen lernend die hünd läder essen*, id est. Canes rodendo corrigias, corium edere discunt: sic Latini, Dicendo dicere discunt. Canis circum intestina, Κύων περὶ ἔντερα, vbi quis res eas, quarum esset cupientissimus propositas conspiceret, quibus frui tamen non liceret. Canes enim oberrant circum intestina, deuoraturi nisi fustem timerent. Suidas arbitratur accommodari posse in res inutiles & insuaues: intestina enim non facile deglutiri à canibus ac deuorata reuomi plerunque. Præstat canem irritare quàm anum, Πολὺ κρεῖττόν ἐστιν ἐρεθίσαι γραῦν ἢ κύνα, senarius Menandri. Tetigit (vel calcauit) lapidem à cane morsum, in iracundiorem & ad dissidia propensum: & forte in hominem conuiciatorem ac rixosum. Plinius 29.5. de veneno rabidi canis agens: Tanta, inquit, vis mali est, vt vrina quoq; calcata rabiosi canis noceat, maxime hulcus habentibus. Minus hoc miretur, qui cogitet lapidem à cane morsum, vsq; in prouerbium discordiæ venisse. De vsu huius prouerbij vide etiam Cælium 26 27. Οἶνος ... κυνόδηκτον ... λίθον ... στάσιν ... ἐξεγείρει τοῖς φίλοις, Philes. Iracundos simul & timidos homines, (vel qui timiditate hostem præsentem declinant, ac per dissimulationem ad alias nugas dilabuntur, vt qui secundum prouerbium cum adsit vrsus vestigia quærunt:) recte aliquis comparet cum Platone lib. 5. de Rep. τοῖς κυνιδίοις, ἃ τοῖς λίθοις οἷς ἂν βληθῇ χαλεπαίνει, τοῦ βάλλοντος οὐχ ἁπτόμενα, id est catulis qui lapides mordẽt, cum eos qui iecerint nõ ausint attingere: confert autem Plato canibus qui lapidem mordent, eos qui cæsorum cadauera spoliant. Refertur & alibi ab Erasmo, Canis sæuiens in lapidem, Κύων εἰς τὸν λίθον ἀγανακτοῦσα, in eos qui mali sui causam imputant, non ipsi autori, sed alteri cuipiam. Pacuuius apud Nonium in armorum iudicio, Nam canis cum est percussus lapide, non tam petit illũ qui se iecit, quàm eum ipsum lapidẽ quo ictus est petit. Quare canes relicto homine qui iecit, lapidẽ morsu insectantur Vide Plutarchum in Causis naturalibus 37. Alciati Emblema, quod inscribitur, Alius peccat, alius plectitur,

Arripit vt lapidem catulus, morsuq; fatigat, Nec percussori mutua damna facit. Sic plæriq; finunt veros elabier hostes, Et quos nulla grauat noxia, dente petunt. Λαίθαργοι canes dicuntur, qui clam accedentes mordent, inde senarius ille prouerbialis, Σαίνεις δάκνουσα καὶ κύων λαίθαργος εἶ. Blandiēdo mordes, & canis læthargus es, in eos qui beneuolentiam simulando, lædunt interim. Λαιθαργεῖν exponit Varinus κρυφοδακνεῖν ἐπιβουλεύειν. Et alibi, Λαίθαργοι κύνες, κρυφίως δάκνοντες: & Λαίθαργ. ω λαθραῖα. Huiusmodi canē σιγηρὸν etiā & λαθροδήκτην dictū inuenio. Meus est isthic clā mordax canis Plautus in Bacchidibus. Αἰγείδη φράζευ κύνα κέρβερον, ὅς σ' ἀποδάσεται, μή σε δολώσας, Λαίθαργον, ταχύπουν, δολίως κατά σε σαίνων, Aristophanes in Equitibus Philostratum notans: cuius supra etiam memini. Λαιθαργεῖ κύων, ἐπὶ τῷ λάθρα δάκνειν ἀπροσδοκήτως, Varinus. Λαιθαργεῖ μετ' ἐπαινέσεως idem. Λαίθαργος per ν nomen fuit canis Hippamonis. Huc pertinet etiam adagium Κέρκῳ σαίνειν, cauda blandiri, quod facere dicuntur, inquit Erasmus, qui spe cōmodi cuipiam adulantur. Aristophanes in Equitibus, Ὄσφραινε σαίνων, ὁπόταν δειπνῆς ἐπιτηρῶν, Ἐξεσθίει σου τοὔψον, ὅταν σύ ποι ἄλλοσε χάσκῃς. Pro eodem frequenter vsurpat αἰκάλλειν, quod canum est, auribus, cauda, totoq; corpore blandientium: vt in eadem fabula, Τὰ μὲν ἄλλ' αἰκάλλεται. Cum cane simul & lorum, Σὺν τῷ κυνὶ καὶ ἱμάντα, Eudemus indicat dici quoties simul omnia pereunt, vt nihil omnino sit reliqui, ne spes quidem recuperandi quod perijt. Canis magdalia viuens, prouerbium supra retuli parte 3. huius capitis. Masculi canis complura cubilia. Πολλαὶ κυνὸς ἄρσενος εὐναί, hemistichium heroicum prouerbiale, in hominem mulierosum, peculiariter eum qui non contentus certo toro, passim per aliena cubilia volutari gaudeat. Canis mendico auxilians, Κύων τῷ πτωχῷ βοηθῶν, vbi quis nobis aduersatur & diuersis studet partibus, is cuius auxilio nitebamur. Nam canes infesti sunt mendicis, velut ἀντιτέχνοις, nisi si quando frusto panis corrumpuntur. Quasi millus cani, vbi certum firmumq; præsidium significamus, vt supra in collarium mentione retuli. Non magis quàm canem: Odium & contemptum vulgò declarant canis vocabulo. Horatius, Odit cane peius. Plautus in Amphitryone, Expectatum eum salutat haud quisquā magis quàm canem: sic enim legendum opinor, vt constet ratio carminis, Erasmus. Prouerbium Odit cane (nimium rabido) peius & angue, etiam alibi tractat Erasmus Chiliad. 2. Cent 9. Canem naribus prendere id est prouocare mordacem & nociturum, Synesius in encomio caluitij.

Canis panes somnians: Sunt quibus prouerbiali figura dictum videatur illud apud Theocritum in Piscatoribus, Καὶ γὰρ ἐνύπνιος πᾶσα κύων ἄρτως μαντεύεται, ἰχθύα κἠγών. Sensus est vnicuiq; ea per somnū occurrere, quæ impense desyderat, vel quibus magnopere deditus est. Erasmus apud Theocritum pro ἄρτως legendum suspicatur ἀγρὼς id est agros, vel ἄγρας, id est venationes: quoniam apud Aristotelem legatur, audire nos sæpenumero canes dormientes venationē somniare. Ego ipsum dum hæc scriberet Erasmum somniasse puto: nihil enim huiusmodi apud Aristotelem reperitur. cuius de somnijs canū lib. 4. historiæ animaliū cap. 10. verba hæc sunt: Item somniare non solum homines, sed etiam equos, & canes, & boues palàm est, &c. Declarant id canes suo latratu quem per quietem agunt: nec aliter Græca habent, quæ cum Gazæ translatione contulimus. Ad hæc cōmunius est, & æque ad omnes pertinet canes panem somniare, venationem, non item. Quamobrem non est vt cum Erasmo emendatiorem hac parte Theocriti codicem expectemus. Pellem caninam rodere, prouerbiali metaphora dixisse videtur Martialis, pro eo quod est hominem maledicum & improbum conuicijs insectari. Sic enim scribit in obtrectatorem quendam & oblatratorem: Non deerunt tamen hac in vrbe forsan, Vnus vel duo, tresue, quatuorue, Pellem rodere qui velint caninam. Ductus per phratores canis, Ἀγόμενος διὰ φρατέρων κύων, vbi quis inciderit in eos quibus pœnas det. Phratria Athenis dicebatur tertia pars tribus. In comitijs autem si quis canis intercurrisset, continuò petebatur à populo. In canis podicem inspicere: Τίς τὸ μετὰ τοῦτο εἰς κυνὸς πυγὴν ἰδεῖν, Aristophanes in Ecclesiazusis. Interpres admonet vulgo dici solere in cæcutientes, (ὀφθαλμιῶντας, id est lippientes, Varin.) adscribens & hunc trochaicum, Ἐς κυνὸς πυγὴν ἰδόντες καὶ τριῶν ἀλωπέκων. Allusit eodem & in Acharnensibus τῆς ἀρίστης φύσεως τὴν πρωκτὸν κυνός, Erasmus Chiliade 2. Cent. 2. Et rursus Chil. 4. Cent. 2. E canis podice, dictum (inquit) videtur à Luciano, pro eo quod est rebus anxijs atq; angustis, quod ea pars arctior sit huic animanti, quamobrē & excernunt difficilius. Nam asinum suum finit his verbis, Ἐνταῦθα τοίνυν ἐγὼ τὸ πάλαι ζῶον, καὶ ἀναθήματα ἔθηκα, ὅτι δὴ σωθεὶς ἐκ κυνὸς πρωκτοῦ, τοῦτο δὴ τὸ τοῦ λόγου, ἀλλ' ἐξ ὄνου περιεργίας, διὰ μακροῦ πάνυ, καὶ τότε μόλις οἴκαδε ἀνεσώθη. Vulgo iactabatur & in Zenonem teste Laertio, quod in canis postico de republica conscripsisset, vel quod nimis anxiè, vel quod ineptè. Canis in præsepi, Ἡ κύων ἐν τῇ φάτνῃ, in eos qui nec ipsi fruuntur re quapiā, neq; reliquos itē sinunt vti vt canis in præsepi nec ipse vescitur hordeo, & equū vetat vesci. Lucianus aduersus indoctū, Ἀλλὰ τὴν τοῦ κυνὸς ποιεῖς, τὴν ἐν τῇ φάτνῃ κατακειμένης, ἥ τε οὔτε αὐτὴ τῶν κριθῶν ἐσθίει, οὔτε τῷ ἵππῳ δυναμένῳ φαγεῖν ἐπιτρέπει. Ἡ φάτνη τὴν κύνα, ἢ πρὸς τὸν Διόνυσον, οὐδὲν, Suidas in prouerbio Οὐδὲν πρὸς τὸν Διόνυσον: Hoc est, adfers quæ ad rem nihil attinent, ex his vero quæ pertinebant ad causam propositam nihil adfers. Caninum prandiū id est abstemium, & in quo nullū vinum biberetur propterea quod peculiari naturę proprietate, canes à vino abhorrēt. A. Gellius lib. 13 cap. vltimo; Eius autē loci in quo id prouerbiū est, verba hęc sunt, nimirū ex M. Varronis Satyrarum libro, qui ὕδωρ κυνῶν, id est aqua rigens inscribitur. Non vides apud Mnesitheum scribi tria genera esse vini, nigrum, album, mediū, quod vocant κιρρὸν, id est giluum: nouum, vetus, mediū. Et efficere nigrum, vires: albū, vrinam: mediū pepsin, id est concoctionem. Nouum refrigerare, vetus calfacere, medium vero esse prandium caninum. Quid significet, inquit Gellius, rem leuiculam diu & anxie quæsiuimus. Prandium autem abstemium, in quo nihil vini potatur, caninū dicitur, quoniā canis vino caret. Cum igitur medium vinum appellasset, quod neq; nouum, neq; vetus esset & plerunq; homines ita loquantur, vt omne vinum aut nouum esse dicāt, aut vetus, nullam vim habere significauit, neq; noui, neq; veteris, quod medium esset. Idcirco pro vino nō habendū, quia neq; refrigeraret, neq; calfaceret. Hactenus Gellius. Plautus etiā in Casina, caninam cœnā vocat, quæ abstemia & sine vino sit. Sunt qui caninum prandiū ad caninam appetitionem cōtra Gellium putent referendū. Cæl. Vinum mediū pro aqua veteribus videtur accipi, quoniam vinū omne aut mustum sit, aut vetus. Cælius qui ex Mnesithei verbis iam recitatis id probare conatur, mihi non videtur. Cynicum conuiuium, id est, cynicorum philosophorū, vbi lentes ferè cibus erat, aqua potus; Athenæus lib. 4 describit. Promeri canes, vide infra cap. 9. de canibus in Euripidis historia. In puteo cū cane pugnare, Ἐν φρέατι κυνομαχεῖν, in eum cui res esset cum improbo aliquo, quem declinare non posset, Apostolius. Simile huic est, In puteo constrictus. Plato in Theæteto, Τὸ δὲ χρήσιμον ἀφύκτῳ ἐρωτήματι, τὸ λεγόμενον, ἐν φρέατι συνεχόμενος. Quadrabit in eos, inqt Erasmus, qui in angustias eas redacti sunt vt extricare sese nullo modo possint. Rabidi canis morsus, Λυττῶντος κυνὸς ἀντιδήγμα, prouerbiū in eos, qui infecti ipsi malorū congressu, alios itidē inficiunt. Etenim recepta opinio est, & exposita à Luciano: non modo rabie agitari & aquam expauescere, quos ita affectus canis momorderit: sed & ipsos item retinere vim, eundem imprimendi morsum, atque ita deinceps fieri hydrophobicos

phouicos omnes, vt fiat quædam rabidorum catena. Lucianus; Καὶ σὺ τοίνυν ἔοικας αὐτοῖς ἐν Εὐεργέταις... πολλῶν φοβερώτατον, μετὰ δὲ δυνάμεως καὶ αὐτὸς ἢ ἀλλ᾽ γυμνὸς. Pro malo cane suem reposcis, Ἀντὶ κακῆς κυνὸς σῦν ἀπαιτεῖς, id est pro re vili pretiosam. Sus enim esculentus, canis haudquaquam vescus est. Refertur à Diogeniano. Canis peccatum sus dependit, Τὰ κυνὸς κακὰ ὗς ἀποτίνει: quoties pro ijs quæ peccauit alius, alius dat pœnas. Aliter catuli longe olent, aliter sues, Plaut. in Epidico. Quo dicto significat non veste dignosci hominẽ ab hominẽ, verum inesse natiuum quiddam, genuinum ac proprium in vnoquoq;, quod in ipso vultu oculisq; eluceat, quo hominum ingenia discernas. Similiter Martialis, Omnia cum fecit, Thaida Thais olet. Hodie de cane vulgo dicunt, cum in suo sterquilinio plurimum audire, Erasmus. Vide in Gallinaceo h. prouerbiũm, Gallus in suo sterquilinio plurimum potest: Ἔστω ταμίας, τἄλλα δ᾽, εἰ βούλει, κύων: Sit condus (vel, promus) in reliquis canis esto si libet, vt Erasmus vertit: In eum cui fœlicitas immerenti contigisset, peculiariter in eunuchos. Tamiæ quæstores erãt Athenis, &c. vt Suidas refert. Erant & tamiæ triremium. Is magistratus interdum furacibus committebatur, non integris & incorruptis viris. Per ironiam dici potest de eo, qui dignitatem inuadit, nihil laborãs quam eruditionem, quósue mores postulet ea dignitas. Canes timidi vehementius latrant: Q. Curtius lib. 7. demonstrat huiusmodi prouerbium apud Bactrianos vulgò iactatum fuisse, Canis timidus vehementius latrat quàm mordet: Cui similem allegoriam subijcit, altissima quæque flumina minimo sono labi. Germani etiam vtranq; sententiam in nostra lingua prouerbialem habemus.

Canis in vincula, Κύων ἐπὶ δεσμά: vbi quis seipsum in seruitutem, aut in malum aliquod inijceret. A canibus sumptum vltrò se præbentibus vinciendos cibi lenocinio, Autor Zenodotus, Hesychius & Suidas indicãt in eandem sententiam dici Bos in vincula. Supra etiam ex Erasmo similiter exposui parœmiam Canis ad cibum. Canis vindictam Κυνὸς δίκην, subaudi passus est, aut aliud commodius: Macedonicum adagium in eos qui præter expectationem pœnas dant ijs, quos aliquando læserunt: natum ex morte Euripidis, de qua infra de canibus diuersis cap. 1. Canis reuersus ad vomitum, Κύων ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέραμα: in eos qui relabuntur in eadem flagitia, à quibus aliquando sunt expiati. Refertur in epistola D. Petri, adiecto etiam altero simili prouerbio, Sus lota ad volutationẽ cœni. In eandem sententiã Hebræus ille Parœmiographus, Sicut canis (inquit) qui reuertitur ad vomitum suum, sic imprudens qui iterat stultitiam. Nam hunc, ni fallor, locum Petrus designauit. Sumpta metaphora à canibus resorbentibus quod euomuerint. Noli canibus sacrum nec suibus margaritas obijcere, Matth. 7.

Cynadra fons prouerbio occasionem dedit, vt supra dixi parte 1. huius capitis. Chius ad Coum: hoc etiam supra explicatum est ibidem.

His subtexam Germanica quædam adagia, in quibus mentio canis fit, & Latina quibus sensu conueniunt adiungam. *Vvan der alte hund bellet, so sol man aussehen:* Prospectandum vetulo cane latrante: hoc est, nequaquã negligendum quoties senes periculum cauendum admonent. Canes enim vetuli non latrant temere, quemadmodum iuuenculi. Meminit Erasmus in prouerbio, Eum auscultandum, cui quatuor sunt aures: *Vvan man den hund sol schlahen vvil, so hat er leder gessen:* Quoties canem verberare libet corium vorasse dicitur, Occasione dũtaxat opus est improbitati. *Sy läsend einanderen die flöch ab, vvie die hund:* Alter alterius pulices legit, vt canes, Mutuum muli scabunt. *Alte hund sind nitt gut bendig zumachen,* Canis vetuli non facile assuescunt loro, Senis mutare linguã difficile. *Ein schlafenden hund sol man nit vvecken,* Canis dormiens non est excitandus, Malum bene conditum ne moueas. Sic etiam leonem dormientem excitare adagium prohibet. *Lass einen hund sorgen, der bedarff vier schuch,* Quin cani curas relinque, is quatuor calciamentis eget, in solicitum & anxium. *Vil hund ist der hasen tod,* Multi canes mors leporum, Cedendum multitudini. *Es ist dem einen hund leid, dass der ander in der kuche gadt,* Canis dolet cum alterum in culina videt, Figulus figulo. *Er treibt die hund auss, vnd gaat selbs mit,* Canes expellit, ac simul ipse egreditur: in eum cui nihil omnino negotij sit in aulis principum. *Die todten hünd beyssend nitt:* Canes mortui non mordent, Græci simpliciter, Οἱ θανόντες οὐ δάκνουσι. Mortui non mordent. *Der hund ist in dem potte.* Vuestphalis vsitatum vel. *Du virst den hund im potte finden,* Canis in olla, vbi ne bolum quidem relictum esse intelligũt. *An der hund hincken. An der hueren vvincken. An der krämer schvveren, Da sol sich niemand an keeren:* Canum claudicatio, meretricum nutus & mercatorum iuramenta, ex æquo omnia fidem non merentur. *Du vvilt von dem hundschlager ein kolben kauffen,* Fustem petis (aut licitaris) à canicida: Hoc est, petis quippiam ab illo qui ipse indigeat: Aquam è punice postulas. Simile est, *Du suchst vvurst in dem hundstal.*

DE CANIBVS DIVERSIS.

HACTENVS de canibus dixi ea quæ canibus communia omnibus videbãtur: reliquum est vt quæ singulatim ad canes diuersos pertinent conscribam. Itaq; primo loco ordine literarum dicam de ijs canibus, quorum historiæ extant aliquæ, nec tamẽ ad vllum genus sequentium commòdè referri possunt. Nam quæ ad venaticorum genera diuersa, vel pastorales, vel socios, vel custodes, &c. pertinent, seorsim postea ad suum quæque genus referam.

Canes in Aegypto minores quàm in Græcia fiunt, Aristot. Aegyptij canes fugacissimi sunt. Nam cum ea quæ in Nilo degunt, timeant, ab his admodum fugitiui sunt, neque quamuis illuc sitis ad bibendum eos attrahat, ferarum Niliacarum metus quiete illos potione se complere permittit. Ideo ne quid eorum, quæ infra aquam degũt emineat foras, ipsosq; obtorta gula de ripa in altitudinem abripiat, nõ inclinatione corporis abiecta incumbunt ad bibendũ, sed vt primum ad ripam accesserunt, festinanter, & in transcursu lingua lambentes, rapiunt, ac certe, vt ita dicam, potionem furantur, Aelianus: Idem scribit Variæ hist. lib. 1. cap. 4. Vide supra in prouerbio, Vt canis è Nilo bibit, & fugit. Solos Memphiticos canes in medium auditione accepi rapinas proponere, & communiter viuere, Aelianus.

Alcibiades canem habuit sexaginta minis venalem, mirè formosum: cuius caudam cum mutilasset, illi qui formam canis ab eo corruptam reprehendebat: de industria se abscidisse respondit, vt hoc saltem, si nihil aliud (καὶ μηδὲν λέγω εἰμαθεῖν) de eo Athenienses dicerent, Pollux. Alcibiadis canis pretium fuisse tradunt sestertium 28 millia id est, coronatos septingentos, Camers.

Attali canis inter prouerbia est, in homines voraces: quod is rictu ingenti cibum glutiret, non gustaret, Textor.

Celebris fuit etiam Cerberus Epiroticus canis, Pollux 5.5. Inuenio hunc Alexandri fuisse canem, adeò robustũ vt cum leonibus congrederetur, Cælius: qui Pollucis verba malè perpendit, & canes diuersos confudit. De hoc Alexandri cane inter robustos dicam inferius.

Carmanius vir, & canis eiusdem nationis, animo agresti atque adeo duro, immansueti ac feri existimantur, vt natura mansuefieri non queant, Aelian.

Cerberus alius fuit, quem poetæ fabulantur inferorum custodem fuisse, tricipitem, & cum ab Hercule ad lucẽ (triplici catena vinctus) extraheretur ex spuma eius natum esse aconitum, vt Nicander canit. Cerberum quasi κρεοβόρον, id est carniuorum dictum grammaticorum cõiectura est. Fertur quod hic fuerit serpens in Tænaro Laconiæ promontorio, cuius veneno mortales extinguebantur. Et quoniam in Tænaro ad inferos dicitur esse aditus, Ditis canem dixerunt: quem cum Hercules trucidasset, nata est fabula, canẽ tricipitem interemisse: Aut quia omnes cupiditates & cuncta vitia terrena cõtempsit ac domuit. Ouidius ter geminum & vipereum canem appellat, Seneca in tragœdijs triformem & Tartareum. Serapidis symbolum canis est, triceps ille scilicet, qui in aqua, terra, & aere, tribus his elementis versatur, perniciosissimus dæmon, vt ait Porphyrius. Nam & exitiales dæmones apertè canes vocantur atri, & furiæ canum nomine veniunt. Serapidis simulacro, inquit Macrobius, signum tricipitis animantis adiungunt, quod exprimit medio eodemque maximo capite, leonis effigiem: in dextra parte caput canis exoritur, mansueta specie blandientis: pars verò læua ceruicis rapacis lupi capite finitur, easque formas animalium draco connectit, volumine suo capite redeunte ad dei dextram, qua compescitur monstrum. Quidam tria tempora interpretantur, præsens leoni, præteritum lupo, futurum cane blandiente: & hæc fermè Macrobius. Hecaton quoque tria capita habuisse, equi, canis, & hominis agrestis, supra dixi. In Hecatæi lectum monumentis est, fuisse in Tænaro serpentem meticulosum (terribilem) quem dixerunt Ἅδου κύνα, id est Plutonis canem, quoniã morsum euestigio insequeretur mors, veneni potestate violenta. Eum tamen ab Hercule ad Eurysthea fuisse productum, vnde irrepserit Cerberi fabella quem princeps Homerus dixit Ἅδου κύνα, Cælius ex Pausaniæ Laconicis, vbi plura leget qui videt super hoc cane. Ἢ 'κ Κερβερίων, ἢ 'ς κόρακας, ἢ 'πὶ Ταίναρον, Aristophanes in Ranis. Cimmerios intelligit, vt habent Scholia, ludit autem alludendo ad Cerberum: quanquam apud Homerum etiam Cerberios pro Cimmerijs aliqui scribũt. Plura de Cerbero vide apud Palæphatũ, & diuersis apud Gyraldũ locis in Opere de dijs. Κερβέριοι, αἰθνικόν. φασὶ δὲ οὕτω Κιμμερίους, Κερβερίους, καὶ πόλιν δὲ μὴ Κερβερίαν καλοῦσι, διὰ δὲ Κιμμερίων. ἄλλοι δὲ Κίμμυρ. ἐστι δὲ τόπος ἐν Ἅδου δερβέρος τεταγμένος, Varin. & Hesych. Κερβέρειος κίνδυνος, πάντως ὁ ἰσχυρός, ὁ κύων μέγας Ἅδου, Iidem. De Gregittio cane Geryonis Cerberi fratre, dicam nonnihil in cane pastorali. Fuit & Orthus Geryonis canis in Erythea, cui canina capita duo, & draconum septem erant, Varinus in Scylla, Plura de Cerbero cane vide apud Varinum.

Cyrus commemorabat se ab vxore Mitradatis bubulci, quæ Cynò vocabatur, fuisse educatum, semper eam laudibus prosequens, ita vt in omni eius sermone esset Cyno. Quod nomen accipientes eius parentes, vt diuinius videretur Persis filius eorum fuisse seruatus, diuulgarunt à cane Cyrum, cum esset expositus, fuisse educatũ: Vnde hæc fabula emanauit, Herodotus lib 1. Cyrum Mandalæ filium à cane fuisse enutritum fama refert, Aelian. libro 12. Variorum.

Diogenis Cynici seruus fugitiuus, captus & Delphos abductus à canibus laniatus est, fugæ pœnam hero persoluens, Aelian. in Varijs lib. 13.

Euripidem à canibus proscissum interisse, ferè omnes tradunt, ad locum Bormiscum, de montis Bormij nomine appellatum in Macedonia. Canes eas scribit Stephanus ab indigenis Esterincas (Ἐστερικάς) nuncupari, ab Homero trapezêas, Κύνας τραπεζῆας πυλαωρούς, Iliad. χ. Cælius. Historiam mortis Euripidis à canibus illatæ copiosius prosequitur Erasmus in prouerbio Promeri canes, cuius & Suidas meminit: item in prouerbio Canis vindictam. Κυνὸς δίκην, Canis vindictam, scilicet passus est: Macedonicum, inquit, adagium est in eos, qui præter expectationem pœnas dant ijs, quos aliquando læserunt, ab Euripidis interitu natum. In Macedoniæ vico qui Thracum dicitur, quod olim à Thracibus sit inhabitatus, cum canis quidã Archelai regis aberrasset, Thraces de more suo mactatum sacrificarunt, ac deuorarunt. Quod vbi comperisset Archelaus, talentũ eis mulctam dicit. Verum cum illi soluendo non essent, Euripidem subornarunt, qui regẽ exoraret vt sibi mulctam remitteret, ita vt fecit. Postea vero cum Euripides in sylua quadam solus esset, & Archelaus à venatu reuerteretur, canes Euripidem cinctum discerpserunt, deuorâruntq;. Existimatum est autem eos canes, ex eo prognatos fuisse cane, quem Thraces sacrificarant. Valer. Max lib. 9 cap. de morte non vulgari, refert Euripidem, cum ab Archelao rege Macedonum cœnæ adhibitus fuisset, domum à conuiuio repetentem, à canibus fuisse discerptum. Eos canes ab æmulo quopiam immissos fuisse confirmat A. Gellius 15.29. Suidas (in Euripide) addit hos æmulos fuisse Arridæum Macedonem, & Crateuam Thessalum poetas, quos Euripidis gloria vrebat. Hi finxerunt eum à regijs canibus dilaceratum fuisse. Sunt qui narrent eum non à canibus, sed à mulieribus fuisse dilaniatum, cũ intempesta nocte Craterum adolescentem peteret, Archelai amasium (vel vt alij, vxorem Nicodemi Arethusij.) Accommodari poterit hoc prouerbium etiam in hunc sensum, quoties author illati mali dissimulatur: veluti cum veneno tollitur inimicus & spargitur in vulgum rumor illum febri perisse. Videtur hinc fluxisse quod hodie passim apud Germanos dictitant, vbi quid accidit incommodi certi, incerto authore, quodque nemini possis imputare, id canis accidisse morsu, Hactenus Eras. Sunt qui Promerum nominatum dicant Archelai ministrum, qui in Euripidẽ valde sibi exosum, quod ab eo apud regem aliquando delatus esset, canes quosdam feroces soluerit. Vnde Προμέρου κύνες id est Promeri canes, prouerbio dicantur, quoties potens quispiam offensus, aliquos subornat submittitque, qui alicui negotium facessant. Refertur à Diogeniano, Eras.

Præter Euripidem feruntur & alij quidẽ celebres viri à canibus laniati, quos illius historiæ occasione hoc ipso in loco memorandos duxi. Thrasi, Actæonis, & Lini, omnium hoc mortis genere defunctorũ, meminit Ouidius in Ibin hoc tetrasticho: Prædaq; sis illis, quibus est Laconia Delos Ante diem rapto non adeunda Thraso. Quiq; verecundæ speculantem membra Dianæ. Quiq; Crotopiaden diripuêre Linum. Lucianus quoq; Samosatenus sophista, à canibus dilaniatus est, non sine diuinæ vltionis suspicione: Nã Christianus primum cum à fide catholica defecisset, animum & stylum ad lacerandam religionem conuertit, Io Rauisius. Medio Linus intextus acantho, Letiferique canes, Statius libro 7. Thebaidos. Milo (Crotoniates) à feris laniatus est, vel (vt alij) à canibus, Varinus. Heracletus Ephesius philosophus cum hydropicus esset, & medicorum operam recusaret, suo ipse perijt medicamento. Nam quum seuo bubulo se aliquando vt prius inunxisset, ac dormiens apricansque

soli

soli præbuisset exiccandum, canum fato nescio quo superuenientium morsu laniatus est, Io. Rauisius.

Feri canes reperiuntur. Aristoteles.

De Hecuba in canem mutata, nonnihil attuli supra in voce Cynossema, inter nomina propria à cane facta. Vide Ouidium lib. 13. Metamorph. Hippamon canem habuit Magnetem, nomine Lethargum, qui cum hero suo sepultus est, vt indicatur hoc epitaphio quod Pollux refert, Ἀνὴρ μὲν Ἱππαίμων, ἵππος δὲ Πόδαργος, Καὶ κύων Λήθαργος, ὁ θεράπων Βάβης, Pollux & Cælius.

In terra Indorum haud prope mare inuenitur canis qui semper potest vocari catulus. Isq; domesticus est canis, colore maculosæ lynci persimilis Pilosus itaq; reperitur, ac depilis vt tonsus. Nec tamẽ latrat nec gemere scit, aut suspirare, vt retulit nobis Hispanus quidam, qui maximam partem Indiæ peragrauit. Itaq; nullam emittit vocem, cum etiam necatur: & compar videtur fœturæ lupi. Edit autem ac bibit, vt alius canis, estq; paulo minus mitior Italo cane: quibus est domesticus, mouet tantum caudam gestiens, & saliens, quod est indicium amoris in dominum, Blond. De Indicis canibus magnis & robustis, infra dicam inter Venaticos. Petrus Martyr etiam in descriptione Noui orbis canum quorundam non latrantium meminit, qui in cibum quoque veniunt: Et alibi, canum non latrantium rostro vulpino.

Moschouiticæ atq; Lituanicæ syluæ aliquibus in locis abundant canibus albissimis tum etiam fusci siue grisei coloris, ad nigredinem parum vergentis, qui ad exteras nationes euecti, falsò vulpes appellantur. Ioh. Bonerus Liber Baro.

Palamedes agricola canem habuit quem Vlyssem appellabat, &c. Blondus, nescio ex quo authore. L. Paulo consuli cum sorte euenisset, vt bellum cum rege Persa gereret, domum è curia regressus, filiolam suam nomine Tertiam, quæ tum erat admodum paruula, osculatus, & tristem animaduertens, interrogauit quid ita eo vultu esset: quæ respondit Persam perisse: decesserat autem catellus, quem puella in delicijs habuerat, nomine Persa. Arripuit igitur omen Paulus, eq; fortuito dicto, quasi certam spem clarissimi triumphi animo præsumpsit, Val. Maxim. 1. 5. Pholyes, fului dicuntur canes, ore nigricante, Cælius. Φολύες κύνες, οἱ πυῤῥοί, Varin. apud Hesychium plenius, οἱ πυῤῥοὶ ὄντες μέλανα στόματα ἔχοντες, ἢ φύλακας, (malim φύλακας proparoxytonum, vt canes custodes intelligantur.) Idẽ φολοῦν exponit μιαίνειν, id est inquinare, & forte inde pholyes dicti fuerint, quod ora nigra & quasi inquinata haberent Nisi quis ab aliquo loco sic dictos fuisse malit. Pholon quidem vrbs Arcadiæ est: & Pholoe eiusdem regionis mons syluosus.

Salentini canes à Varrone probantur in pastoralium mentione.

Scylla Phorci & Cretheidos Nymphæ (secundum alios Hecates) filia fingitur à poetis. Inguina eius in canes mutata esse fabulatur Ouidius Metamor. lib. 14. Et Vergilius Aeg. 6. marinos canes dicit de Scylla loquens. Vide Onomasticon nostrum, & Gyraldum in fine historiæ de marinis dijs. Illum Scylla rapax canibus succincta Molossis, Vergilius in Culice.

In Scythia canes cum asinis, in magnitudinis comparatione coniunguntur, quibus ad vehicula rotis carentia mercatores vtuntur ac duo homines in vno vehi possunt: quod ipsum ad lutulenta cõficienda itinera inuentum est. Sex igitur canes ad vehiculum ordine ligantur. ij quocunq; ab auriga qui vnà cum mercatore in vehiculo sedet, diriguntur, eò plaustrum euehunt, & lutum transmittunt. Vnum iam diem amplius laborem ferre non possunt. Itaq; his lassis recentes atq; integri canes succedunt. neq; tamẽ magna onera imponuntur, sed duntaxat negotiatorem, & aurigam & pellium fasciculum vehunt, Ergo vnoquoq; die negotiator habet tandiu necesse commutare canes & aurigas, quoad ad montes, vbi emat pelles, peruenerit Aelian.

Turcarum imperatorem audio Gallorum regi, vno aut altero antequam hæc scriberem anno, canes dono misisse pectore & ventre rubentes

Bembus lib. 6. scribit in quibusdam insulis à Columbo inuentis canes pusillos esse qui muti etiam sint nec latrent. In regione Tebeth. canes maximi sunt asinis æquales, qui syluestres capiunt bestias, M. Paulus Venetus.

DE MELITAEIS CATVLIS, ET ALIIS PARVIS *qui in delicijs habentur.*

Pachyno Siciliæ promontorio imminet Melita, de qua catelli portantur, quos Melitæos vocant, Strabo lib. 6. Erant olim in pretio & delicijs mulierum catuli qui nascebantur in Insula Melita, sita in sinu Adriatico non procul Ragusio ciuitate: Ea nunc pauperes piscatores tantum habet incolas: nec vlli eius catuli amplius celebrantur, Blond. Μελιταῖον, κυνίδιον μικρόν. Hesychius, Varinus, Μελιταῖα κυνίδια· ἦσαν δὲ Μελιταῖοι, οἱ ἐπὶ τρυφῇ τρεφόμενοι, Suid. id est Melitæi vel Meliteri catuli sunt, qui ad voluptatem solum aluntur. Aristoteles problematum sectione 10. Probl. 14. inquirens cur in animantium genere alia paruo, alia magno consistant corpore: Causa, inquit, duplex reddi potest: Aut enim locus, aut alimentum id facit. Locus, si angustus est: alimentum, si exiguum: quod etiam partu iam edito nonnulli efficere conantur, vt qui catellos in caueolis occlusos educant. Et paulo post, Fit vt aliqui, quamuis breues (parui) admodum sint, modicè (συμμέτρως) tamen coagmentatas omnes sui corporis partes habeant, vt Melitenses catelli. Ratio enim, quod non vt locus, sic natura suum efficere opus soleat. Catelli Melitensis magnitudine ictis est (genus mustelæ rusticæ, quam viuerram interpretor, Gaza) sed minor. Aristoteles. Græce habetur, Ἡ δ' ἴκτις, ἐστὶ τὸ μέγεθος ἡλίκον Μελιταῖον κυνίδιον τῶν μικρῶν. id est, Ictis magnitudine æquat paruum illum catellum Melitensem. τῶν μικρῶν pro τὸ μικρόν, frequens locutio apud Græcos. Sed vtcunq; exiguis non deest ingenium, nec in homines amor. Nam Theodori saltatoris Melitensis catellus, vltrò seipsum in heri tumulum injiciens, cum ipso vnà sepeliri voluit, vt Aelianus prodidit. Catuli quos Melitæos vocant stomachi dolorem sedant applicati sæpius, transireq; morbos ægritudine eorũ intelligitur, plerunq; & morte, Plin. Catella Melitæa, Μελιταῖον κυνίδιον, prouerbij vsu dicitur in eum qui habetur in delicijs ac lautius in otio alitur ad voluptatem, non ad vsum. Est in familijs diuitum huiusmodi ministrorũ genus, quos illi non ad ministerium, sed animi causa domi habent, Erasmus Chiliad. 3 Cent. 1. Et rursus Chiliad. 4. Cent. 4. eodẽ prouerbio repetito, Melitæi catuli (inquit) sic vocantur nimirum ab insula Melita, inter Corcyram nigram & Illyricum sita, author Plin. lib. 3. cap. vltimo. itidem Strabo & Stephanus. Apud Lucianum in Lapithis γελατοποιὸς Alcidamantem Cynicum, Μελιταῖον κυνίδιον vocat. Athenæus lib 12. scribit Sybaritis vehemẽter in delicijs fuisse canes Melitæos. Qui quidem hoc esse videntur in genere canum, quod nani & pumiliones inter homines, Hæc Eras. Canis digna throno, adagium sumptum, vt videtur, à Melitæis catulis, vt supra dixi inter prouerbia in historia Canis in genere.

Præter

Præter Melitæos, qui hodie ex Melite, vt Blondus refert, nulli sunt: diuersi alij catelli mulieribus præcipue delicatis & otiosis nutriuntur. Membris omnibus pusilli & graciles sunt, quos nostrates vulgò *bracken* vocant, Eberbardus Tappius. Inferiores Germani, vt idem scribit, huiusmodi caniculas nominant *junfferen hundigen*, hinc illud Vuesphalorum. *Du byuest, als ein junffern hundeken.* Tremis delicati instar catelli. Nostri à delicijs appellant etiam *schoßhundle* & *gutschenhündle*. Itali sua lingua bottolo vocant catellum corpore exiguo, sed ferocem & iracundum instar rubetæ, id est ranæ venenosæ, quam bottam dicunt. Nomina diminutiuæ formæ à cane apud Latinos & Græcos vsitata, supra recensui cap. 8. de Cane parte 1. Martialis distichon in catellam Gallicanam, Delitias paruæ si vis audire catellæ, Narranti breuis est pagina tota mihi. Catellos perquam elegantes & pretiosos Lugduni in Gallia haberi audio, quorum singuli decem denarijs siue drachmis aureis, aliquando væneant. Catellus qui in delicijs habetur, inquit Blond. paruulus est, pedalis vel semipedalis: habetur autem in maiore pretio, si adultus non maior sit mure. Eligitur quadratus corpore, nõ testaceus (sic ille loquitur) capite etiam instar capitis muris, rostro paruo, auribus non maioribus cuniculi (absurdum videtur:) cruribus breuissimis, pedibus angustis, cauda oblonga. Laudatur etiamsi collum longiusculis pilis ad armos vsq; veluti iubatum sit, partes cæteræ tonsis similes. Blandus feroci præfertur. Color candidus vel niger præ cæteris probatur. Sunt ex eis nonnulli hirsuti admodum prolixis pilis, alij breuibus & glabri propemodum. Hæc ferè Blond. Et rursus, Canis delicatulus, inquit, placet cum huc illuc saltitat, ac leniter latrat, & absq; morsu mordicat: præcipuè si mundus est, nec aliud quam oblatum tangit. Sunt qui erecti pedes anteriores manuũ instar protendunt, vel motant & vt vulgus loquitur, seruiũt: alij quod proiectum fuerit rostro reportant, &c. Lasciuæ mulieres præcipuè lectis admittunt, & lambi gaudent, Blond. Et alibi, Catulos (inquit) quos principes & matronæ in delicijs fouẽt, præcipuòs gignit Hispania. Et rursus: Catulis cingulum sericum collo apponunt cupreis campanulis circumseptum: sic nanq; matronæ plurimum afficiuntur. Sæpe iam visum est caniculas singulos peperisse fœtus, exiguas præsertim catellas, quas in sinu matronæ fouent, propter vteri angustiam: nam cum plures concipiunt frequenter moriuntur, Albert. Catellis matronarum aluus sæpe obstruitur, vnde plæræq; moriuntur, Albert. De catellis quæ animi causa nutriuntur, & ad oblectamentum duntaxat muliercularũ, illud Platonis est, Τὰ κυνίδια μιμούμενα τὰς δεσποίνας, id est, Catellæ dominas imitantes, quod superius inter prouerbia à cane retuli. Et Grego apud Theocritum in Syracusijs profectura duo mandat famulæ, vt infantem vagientẽ placaret, & catellum reuocaret intrò. Lucianus salsissimè ludit in Stoicum barbatum, cui in eodem sedenti vehiculo domina catellam committit, obtestans illum per ea quæ sunt in vita dulcissima, vt diligenter curet, Eras. Martialis versus in Issam catellam Publij, tam lepidi sunt, vt omnino hic adscribi mereantur.

Issa est purior osculo columbæ.
Issa est blandior omnibus puellis.
Issa est carior Indicis lapillis.
Issa est deliciæ catella Publi.
Hanc tu si queritur, loqui putabis.
Sentit tristitiamq; gaudiumq;.
Collo nexa cubat, capitq; somnos,
Vt suspiria nulla sentiantur.
Et desiderio coacta ventris,
Gutta pallia non fefellit vlla:
Sed blando pede suscitat, toroq;
Deponi monet, & rogat leuari.
Castæ tantus inest pudor catellæ.
Hanc ne lux rapiat suprema totam,
Pictam Publius exprimit tabella:
In qua tam similem videbis Issam,
Vt sit tam similis sibi nec ipsa.
Issam deniq; pone cum tabella,
Aut vtranq; putabis esse veram,
Aut vtranq; putabis esse pictam.

De Persæ catello, quem L. Pauli consulis filiola in delicijs habuerat præcedente capite dixi. Calathina nomen aptum melitææ caniculæ, ceu quæ in quasillo circumferretur, Brodæus. Corticem caprificus arboris detrahes, & dum recens est, ad splenem, vel etiã si opus fuerit, ad iecur pones: & vbi tumor siue duricies splenis vel iecoris erit, ibi corticem diutius continebis: deinde in fumo eam suspendes. Quod cũ facies, rogabis, vt sicut cortex ille paulatim fumo siccatus arescit, sic splen vel iecur laborantis arescat. Hæc autem res tantum valet, vt si catulis recens natis fiat, dicantur omnino non crescere, Marcellus Empiricus. In Anthologio Græco legitur Adæi epigramma in catellã, Calathinam nomine, facile enixam. Τῇ βαιῇ Καλαθίνῃ ἐπὶ σκυλάκων μεγάλῃ Ἄρτεμις ἀνθ᾽ ὧν εὐτοκίην ἔπορεν. Io. Tzetzes Chiliade 5. à principe quadam muliere catellam nimis delicate nutritam bis versibus reprehẽdit, Νῦν ἡ κυνίδιον Παρ᾽ ἀρχούσης γυναικὸς φερόμενον τοῖς κόλποις Δίαιταν ἔχει τὴν αὐτὴν (quam feles reginæ, de qua proxime dixerat, quod ex aureis vasis ederet. &c.) καὶ τἆλλα ὁμοίως Κἂν ἐν χρυσοῖς ἐσθίει σκεύεσιν, ἀλλ᾽ ἀργυροῖς ἐσθίει, Ἀνθρώπων δίκην ἐν αὐτοῖς ἔστιν ἄρτον στερουμένων; Epitaphia tria catellorum ex Blondo hic apponam. Romæ, Corporis exiguos cura dum cogor in artis, Subducto matris lacte, miser perij. Ne tamen & fati nomẽ vis aspera tollat, Leucippi cineres hæc canis vrna tegit. Fr. Molsij, Vrnam qui vetulæ vides catellæ, Concretæ teneros breuesq; in artus, Mitis ne renuas fauere linguæ. Nam qui me exiguo solo recondit, Exemplum est Iouis optimi secutus, Quo dante Erigones polo refulget, Ob summum catulus decus fidemq;. R. Inscriptio, Φρατίλλῃ κυνιδίῳ γλυκυτάτῳ Φεδέριχος Γονζάγα Β. μνείας χάριν, Id est, Phratillæ catellæ dulcissimæ Phedericus Gonzaga II. memoriæ gratia. Reperitur etiam catella diminutiuum nomen à catena, teste Cælio, (apud Catonem.)

DE CANIBVS VENATICIS IN GENERE.

Canes venatici, quos Græci θηρευτικοὺς vocant (Suidas in μελιταῖοι) alij maioribus & robustis feris opponũtur, alij minores & timidas persequuntur, vel vt comprehendant, vel vt in retia adigant: alij sagacitate valent: aliqui sagaces simul & celeres sunt: alij & celeres & mediocriter robusti: robustissimi enim in suo genere simul & celerrimi esse nõ possunt. De robusto, celere, sagace, singillatim dicã in sequentibus: hic de venatico in genere. Quamuis enim plæraque de venaticis canibus in genere prolata, præcipue apud Xenophontem, Pollucem & Nemesianum & Gratium, ad canes celeres, vt qui vel lepores, vel ceruos aliasq; feras in retia adigunt, spectare videantur: sunt tamen nonnulli quos simpliciter venaticos dicas, quod celeritati vel robur vel sagacitatem vel vtrumque coniunxerint. Hinc illa Platonis comparatio est libro 2. de Rep. vbi inquirit quæ & quales naturæ sint ad vrbem custodiendam idoneæ, his verbis. Existimásne differre naturam generosi canis, & generosi adolescentis ad custodiam agendam? Quorsum hæc? Vtrunque ipsorum sagacem oportet esse ad sentiendum, & velocem deinde ad inse-

ad insequendum, ac demum robustum cum assecutus fuerit, ad pugnandum capiendumque. Audax etiam & fortis sit oportet, siquidem bene pugnaturus sit: neutrum autem erit, nisi etiam iracundus (θυμοειδής) fuerit, siue equus, siue canis. Canum duo genera, vnum venaticum, & pertinet ad feras bestias ac syluestres: alterum quod custodiæ causa paratur, & pertinet ad pastorem. Varro. Mirandum in modum canes venaticos diceres, ita odorabantur omnia & peruestigabant, Cicero 6. Verr. Catulus venaticus, Horat. 1. epist. Turba venatrix canum, Valer. Argonaut. 3. Amphitheatrales inter nutrita magistros Venatrix, syluis aspera, blãda domi. Martialis in epitaphio canis Lydiæ. Ceu pernix cum densa vagis latratibus implet Venator dumeta Lacon, Silius lib. 3 Et varias cupimus facili cane sumere prædas, Gratius. Sed quoniam venationis vsus latissime patet, quæcunq. ad eam in genere pertinent, differam in alium librum, vbi de animalibus generatim docere proposui, & quæ vel omnibus vel pluribus communia sunt certis locis ac ordinibus rerũ digerere. De feris etiam singulis quomodo in venatione canum opera capiantur, in sua cuiusque historia dicam, in præsentia non alia de venatione dicturus, quàm quæ canibus peculiaria vel rerum vel nominum ratione videntur.

Ἐλαστικαὶ κύνες, θηρευτικαί, Hesychius & Varinus: ego celeres potissimum ἐλαστικὰς dixerim. ἐλᾶν enim & ἐλαύνειν, persequi est: hinc & κυνηλάτης venator, qui cum canibus feras cursu persequitur, κυνοδρόμον vocat Pollux. κυνουλκὸς verò, qui quouis modo canum opera ad venationem vtitur, qui & κυνηγέτης & κυναγωγὸς appellatur: Pollux distinguit, his verbis, Συνεργοὶ δὲ κυνηγέται κυναγωγοί, ἱππαγωγοί: nimirum vt cynagogus cynegetæ inseruiat, canibus ducendis. Incipiam captare feras, & reddere pinu Cornua, & audaces ipse mouere canes. Propertius lib. 2. Κυνοσσόοι, θηραταί, Hesychius: apud Varinum penultima per οι. scribitur. Ἐπακτῆρες etiam & ἐπακτῆρες venatores cum canibus propriè dicuntur. Apollonius in Argonauticis pro piscatoribus posuit. Κυνηγέσιον, ipsa venatio. Pollux in præfatione libri 5. ad Commodum, Ἐπεὶ δὲ κυνηγεσίων σοι προσήκει μάθειν. Et ab initio eiusdem libri, Θήρας λέγοιτ' ἂν καὶ ἄγρα, καὶ κυνηγέσιον: θῆραι τε καὶ ἄγραι, καὶ κυνηγέσια, &c. vbi etiam hæc vocabula subiunguntur: συγκυνηγέτης, ὁ τῷ κυνηγέτῃ συμπράττων: φιλοκυνηγέτης, κυνηγετικὸς, κυνηγετικῶς, κυνηγετεῖν. Et capite 3. Ἡ δὲ κυνῶν ἡ ἀγωγὴ κυνηγέσιον ὁμωνύμως τῷ ἔργῳ καλεῖται. Κυνηγεῖν idem quod κυνηγετεῖν. Varinus. Κυνήγιον vel Κυνηγεῖον nomen proprium loci (Constantinopoli puto) in quem abijciebantur οἱ βιοθανάτοι, Suid. Εἰς κυνηγὸν, in venatorem qui nihil ceperat, Lucilij scopticum: Πανὶ φιλεσπήλυγγι, καὶ ὀρεοφοιτάσι νύμφαις, Καὶ Σατύροις, ἱερᾶς τ' ἔνδον Ἀμαδρυάσι, Σὺν κυσὶ, καὶ λόγχαις ταῖς πρὶν συοφόντισι μακρ... Μηδὲν ἑλὼν αὐτὰς (forte αὐτὸς) σὺν κύνας ἐκρέμασε. Εἰς κυνηγοὺς, in venatores, epitaphia duo leguntur Anthologij libro 3. sectione 19. nam tertium in aucupem est. Cynulchos vocant qui secum ducant canes, Cæl. Cynæthei Iouis à venatione dicti, quẽ Gyraldus Cynegeten appellare mallet, mentionem feci supra. Est & κυνηγέτις, id est venatrix, inter Dianæ cognomina, quanquam apud Pollucem κυνηγετικὴ legitur. Ἔνιοι μὲν ἐν ταῖς κυνηγεσίαις εἰσὶ πλείονες περὶ τὰς τῶν θηρίων συγκαταπτώσεις, οἱ δ' αὐτοὶ περὶ ὅπλα καὶ πολεμίων ἀγῶνας, Suidas in Ἀγρότερος σφαγή. Κνώδαλον, quoduis animal, παρὰ τὸ κυσὶν ἁλίσκεσθαι: proprie tamen marinum animal, Scholia Aristophanis. Venaticorum canum, propria nomina varia recensui supra in Cane in genere capit. 8. Canis alseluchi, est canis quo venatores vtuntur, ad capiendas aues aut quadrupedes, Andreas Bellunensis.

Nunc canes venaticos ordine literarum enumerabo, tum secundum regionum & populorum apud quos nascuntur nomina, tum dominorum, &c. illos imprimis, qui ad certum aliquod venaticorum genus, vt robustum, celer, sagax, commodè referri non possunt: Si tamen hic etiam illorum quosdam breuiter attigero, nihilominus suis in locis repetam. Non tunc egregios tantum admirêre Molossos, Cum parat (lego compitat, id est, Canes hi versuti tantundem dolo efficiunt, quantum Molossi viribus) his versuta suas Athamania fraudes, Acyrusque Pheræque, & clandestinus Acarnam: Sic & Acarnanes subierunt prælia furto: Sic canis illa suos taciturna superuenit hostes. Gratius in libro de Venatione. Pro Acyrus lege Acytus. Est enim Acytos Plinio 4. 12. insula, de qua sic scribit, statim post Sporades: Melos cum oppido, quam Aristides Byblida appellat, Aristoteles Zephyriam, Callimachus Mimallida, Heraclides Siphnum & Acyton: Hæc insularum rotundissima est. Hinc forte Melos à mali figura appellata. Ἄκυτος, insula iuxta Cydoniam Cretæ, Stephanus. Melos insula inter Cretam & Peloponnesum interuallo æquali sita: à Peloponneso promõtorium Scyllæum, à Creta Dictynnæum habens, Strabo. Est autem Dictynnæum promontorium in Tityro Cydoniatarum monte, Hermol. Quod autem de hac insula Gratius intelligat, ex vicinis constare videtur: quod illarum quoque canes ad venationem commendentur, vt Cretæ & Amorgi. Vicina est etiam Thera insula, quam alij inter Cyclades, alij inter Sporades numerant, Plin. Stephanus Θήρα per η prima longa scribit. Gratius forte Theras in plurali numero dixit, vt legendum sit, Acytus Theræque, &c. de quo eruditi inquirant quibus otium est. Si quis Pheras legere malit, vt Φεραὶ Thessaliæ oppidum intelligamus: non pugnabo. Situm enim hoc oppidum est in Pelasgicorum camporum termino ad Magnesiam, vt Strabo docet: Laudantur autem ex Magnesia quoque canes. Accedit quod & Athamania Thessaliæ regio sit, quanquam alij Illyriæ adscribant, authore Stephano. Acarnania regio & pars Epiri est, mersa medio sinu Ambracio, vt Pl[illegible] scribit. Hanc ab Aetolia diuidit amnis Achelous, aut Pindus mons vt Solino placet. Acytos igitur, Pheræ Acarnania, & Athamania, omnes eiusdem ingenij canes producunt venaticos, versutos, fraudulentos, clandestinos, taciturnos: Aetoli vero contra, latratu feras disturbant antequam conspexerint: de his dicam inferius inter celeres & sagaces simul. Aegyptios Oppianus βουκολίων φύλακας, id est armentorum custodes vocat: ego supra ab initio huius tractationis de canibus diuersis, de Aegyptijs quoque dixi, sed nihil quod ad venationem, aut pecoris custodiam. Alopeciæ, id est vulpinæ canes, vide inter Mixtos infra: item in Laconicis inter celeres, & mox in Castoriis. Amorgi, Ἀμοργοί, inter venaticos numerantur ab Oppiano: possent & Amorgini dici, ab Amorgo insula vna Cycladum Stephano. Amyclæum canem non alium esse puto quàm Laconicum ab Amyclis Laconiæ ciuitate, in qua Castor & Pollux educati sunt. Vergilius pro pastorali cane posuit, eo tropo (ni fallor) quo Acheloum pro quauis aqua. Arcades à Polluce & Oppiano commendantur: & in eodem versu Tegeatæ, Τεγεᾶται, Oppiano: cum Tegea Arcadiæ oppidum sit. Idem Arcades Eleis canibus commode misceri scribit, cum Elis etiam, Ἦλις, Arcadiæ vrbs sit, vnde gentile Eleus: neque enim Aegyptiam vel Hispanicam Elidem, quarum Stephanum meminit, poëtam intellexisse crediderim. Arcadiæ canem ex leonibus creduntur prouenisse, vnde & λεοντομιγεῖς dictæ sunt, Cælius. Mænalius lepori det sua terga canis, Ouid. lib. 1. de Arte. Argini, Ἀργῖνοι, Oppiano: Argolici, Ἀργολικαί, Polluci, in catalogo venaticorum sunt. Athamânes, vide supra in Acyto. Ausonij, Oppiano: Idem Tyrrhenos canes Laconicis rectè misceri ait, non alios puto quàm Ausonios intelligens.

De Britannis canibus inter sagaces dicam ex Oppiano & Gratio.

Et vanæ tantum Calydonia linguæ Exibit vitium patre emendata Molosso, Grat.

Cares, Oppiano: qui eosdem Thracijs commisceri posse scribit. Carinæ, Καρῖναι, Polluci celebrantur, non aliæ quàm Cares, aut in fœminino genere Cariæ vel Caricæ canes. Nam Καρίνη gentile nomen fœminini generis apud Stephanum reperio. Quamuis apud eundem in mentione Carnes ciuitatis Phœniciæ, à qua gentile fit Carnites, hic Lycophronis senarius referatur, Ὄλοιτο ναῦται πρῶται Καρνῖται κύνες, vbi ipsos nautas Carnitas canes appellare videtur. Καστόριοι, Harmodij, & Menelaides, à dominis vel nutritoribus dicti sunt, Pollux. Et rursus, Castorides Apollo Castori donauit. Nicander easdem alopecidas vocat, eò quod Castor canes vulpibus miscuerit. Xenophon, τὰ δὲ γένη τῶν κυνῶν ἐστὶ διττά. αἱ μὲν καστόριαι, αἱ δὲ ἀλωπεκίδες. Ἔχουσι δὲ αἱ καστόριαι τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην, ὅτι Κάστωρ ἡσθεὶς τῷ ἔργῳ, μάλιστα αὐτὰς διεφύλαξε. Σοὶ γὰρ καστορίδων ὑλακὰ κυνῶν τάδε, versus apud Suidam absq; authoris nomine. Celtæ canes, vt Oppianus & Gratius habent: vel Celtici, vt Pollux. Magnaque diuersos extollit gloria Celtas, Grat. Quondam inconsultis mater dabit Vmbrica Gallis Sensum agilem, Idem. De Gallico cane plura inter celeres. Chaonidas canes aliqui è Cephali cane, alij de chao luporum generis fera progenitas suspicantur, Cælius. Ego potius à Chaonia regione, quæ in media Epiro est, nominatas dixerim: hinc enim Chaonis gentile fœmininum fit, authore Stephano. Ex Epirotis quidem populi celeberrimi fuerunt Chaones & Molossi: commendabantur autem Molossi quoque canes, vt infra dicemus: qui & ipsi ex Cephali cane, vt Chaonides, nati primum existimabantur. Cretici canes, Oppiano & Polluci. Hos Oppianus ad sobolem cum Pæonibus commode iungi scribit. Xenophon Cretenses canes etiam apris immitti ait. Ex Creticis canibus alios diaponos dici audio, alios parippos. Et illis quidem in venando gloria plurima: noctes etiam feras impugnando addunt labori, sæpeque feris assidentes dormiunt, mox orta luce depugnant. Parippi vero cum equis currere consueuere, tanta quoque arte, vt nec præcedant vnquam ferè, nec subsequantur, Cælius ex Polluce. Cretica canis expeditissima est, saltuque maximè valet, vt Cretenses testantur, & fama peruagatur, Aelian. Gnosus vrbs Cretæ est, vnde Gnosij canes inter sagaces ducendi. Et patre Dictæo, sed matre Laconide nati Labros & Aglaodos, Ouid. Dictæum Cretensem intelligo: est enim Dicte mons Cretæ, vel vna ex quatuor præcipuis vrbib. Cretæ. Dictæus etiam Cephali canis fuit Martiali. Acron grammaticus Molossos etiam apud Horatium 2. Sermon. 1. Cretæos interpretatur è Molossia ciuitate Cretæ: (de qua ego nihil apud classicos authores reperiri puto.) Sed paulo ante ostendi ab Epiri regione Molossia, nomen his canib. inditum esse. Ichnobaten sagacem Gnosium Ouidius cognominat. Cypsellicæ, vide Menelaides paulò post, & Psyllici. Cynamini canes alunt quibus se contra Indicos boues tuentur, Diod. Siculus.

Elei cum Arcadibus ad sobolem venaticam procreandam miscentur, Oppian. Elymæis nomen à gente sita in meditullio Bactrorum & Hyrcaniæ, Cælius ex Polluce. Stephanus eam regionem Elymas, Plinius Elymaidem vocat. Cæterum Elymiæ vrbi Macedoniæ ab Elymo heroë nomen contingit, vel Elyma Thuscorum rege. De Elymæis Siciliæ gente, & Elymnio loco Eubœæ, vide Varinum. Quid si Elymæi ex Eubœa potius oriundi sint, cum & Eretrici inde commendentur? ne tam procul petendi sint. Sunt & lepores Elymæi de quibus suo loco. Clarus est Epiroticus canis Cerberus nomine, Pollux. Eretricas Eurytidæ ab Apolline dono acceperunt ac nutriuerunt, Pollux: apud Cælium non rectè legitur Eretrinæ. Eretria Eubœæ insulæ vrbs est, & alia Thessaliæ Stephan.

Gallici, vide Celtæ superius, & infra inter Celeres. Geloni sagaces Martem odêre, Gratius. Traxêre animos de patre Gelonæ Hyrcano, Idem. Gnosij, vide in Creticis.

Harmodij à nutritore dicti, Pollux. Hyrcani, Pollux. Canes Hyrcana ex tigride concipit, vt dicam in Mixtis. Traxêre animos de patre Gelonæ Hyrcano, Grat.

Iberi, Ἴβηρες, Oppian. Gyllius Hispanos transfert. Ἰβηρικοὶ, Pollux. Sarmatæ Iberis ad fœturam misceri possunt, Oppian. Nec quorum proles de sanguine manat Ibero, subaudi contemnantur, Nemesian. Quærendum an de Iberia Asiatica vel orientali accipere debeamus, quæ regio sita est iuxta Pontum inter Colchidem & Armeniam, vt eædem canes forte sint Phasianæ, quæ nomen etiamnum retinent. Phasis enim Colchorum fluuius est. Phasiane canis à partu non ante sextum mensem impletur, serius vero in quàm plurimis obseruaui. Aug. Niphus. Indicæ, vide inter Venaticos fortes.

Laconici, Lacænæ, Lacedæmonij, vide infra inter Celeres. Libyci. Quinetiam siccæ Libyes in finibus acres Nascuntur catuli, quorum non spreueris vsum, Nemesian. Locrides, Pollux. Λοκροὶ, Oppian. Locrides canes Xenophon apris immitti scribit. Gratius cum Seras canes intractabilis iræ dixisset, subdit, At contra faciles, magniq; Lycaones armis, id est ea parte quam humeros in homine dicimus. Lycaonia regio Asiæ minoris est prope Phrygiam: vel secundum Stephanum Lyciæ & Isauriæ regio. Alij partem Arcadiæ Lycaoniam vocant, Stephanus totam Arcadiam sic dictam scribit: Gentilia, Lycaonius, Lycàn, & Lycaon.

Magnetes, Oppian. De Hippamonis cane Magnete, cui nomẽ Lethargus fuit, supra dixi. Magnesia Macedoniæ regio est, Thessaliæ annexa. Est etiam vrbs & regio eiusdem nominis in Asia ad Mæandrum sita, Stephan. Magnetes iuxta Mæandrum aiunt alere canes præliandi socios, πολέμου συστρατιώτας, Pollux. Indocilis dat prælia Medus, Grat. Menelaides dictæ sunt à Menelao nutritæ, Pollux. Et rursus, Menelaides Nicander easdem Cyspellicis esse scribit: eò quod Menelaus canes duos ex eo loco fratres circa Argolicam educauerit. Vide mox in Pyllicis. Molossi vide inter Venaticos fortes.

Pæones, Oppian. Nec tibi Pannonicæ stirpis temnatur origo, Nemesian. Pæones & Cretici ad fœturam recte miscentur, Oppian. Vide inter canes robustos infra. Perses sagax simul & pugnax est, Grat. Phasiana, vide in Iberis paulò superius. Pheræus, vide supra in Acyros.

Psyllici canes nomen habent ab vrbe Achaica, Pollux. Cælius dubitat an Cypsellici legendum sit: quoniam in Arcadia munitus locus Cypsela vocetur, cuius apud Thucydidem mentio fit historia 5. Est & in Thracia nominis eiusdem adiacens Hebro ciuitas, Stephanus.

Sauromatæ, Oppianus: idem Sarmaticum canem cum Iberide fœmina coniungi posse ait. Sarmatiæ pars est Polonia hodie dicta: vbi venatorij canes his nominibus habentur: Vyzlj, maximi omnium, aduersus lupos, vrsos, & apros. Charzij, minores paulò. Pobiednicz'j, parui, ad aues & lepores. Psij, medij magnitudine inter primum & secundum genus. Sunt qui Seras alant, genus intractabilis iræ, Gratius. Spartani, vide Laconici inter Celeres infra.

Tegeatas supra cum Arcadicis memoraui. Thracij. Oppianus: idem Thracios & Cares sobilis gratia misceri ait. Tyrrhenorum mentionem feci in Ausoniis. Tuscos cum sagacibus memorabo.

Velterum vulgo in Italia vocant canem venaticum, & velocissimum cursu. Fr. Arlunnus: Vide inter celeres. Vertagus, celer simul & sagax, de quo plura inferius. Vmber fideles & sagax est, vt inter sagaces referam.

Hæc quidem celeberrima canum venaticorum genera sunt, ἔμπης ἡ φύσις ἢ ἐν ἄλλοις καὶ ἄπειρα πέπονε διαφέρειν κύνας ..., ὁπόσας τις ἢ λόγος Varin. totidem canum genera sunt, quod equorum, vt Gyllius ex Oppiano ridiculè transtulit. Nam libro 1. de Venatione, cũ de equis agere poëta desineret hac clausula, Τόσσα μὲν ἀμφ' ἵπποισιν, &c. id est, Tantum de equis: subdit, Τόσσοι δ' (sic legendum non τ') ἐπὶ πᾶσι κύνεσσιν ἔξοχα φέριστοι, &c. id est, Tot vero canes inter cæteros excellunt, quot & quorum mox nomina addit, Pæones, Ausonij, &c.

CANES venatici quales eligi debeant & ad sobolem procreandam admitti, Gratius poeta his carminibus elegantissime docet.

Iunge pares ergo, & maiorum pignore signa
Quæ tenuere (genuere forte) sua pectus hoc commane iuncta.
In Venerem iungunt: tum fortis cura secunda
Sunt celsi vultus, sint hirta frontibus aures,
Spirent, astricti succingant ilia ventris
Cæsaries non pexa nimis, non frigoris illa.
Quod magnos capiat motus magnisq; supersit.
Mollis in officio. siccis ego dura lacertis
Sed frustra longus properat labor, abdita si non
Fœmina, nec patitur Veneris sub tempore magnos
Primi complexus dulcissima prima voluptas.
Si tenuis cunctos, & mater adultera non est,
Fœturam, prodantq; tibi metagonta parentes,
Et primum expertos animi, quæ gratia prima est,
Ne renuat species, aut quæ detrectet honorem.
Os magnum: & patulis agitatos morsibus ignes
Cauda breuis longumq; latus, discretaq; collo
Impatiens: validus tum surgat pectus ab armis,
Effuge qui lata pandit vestigia planta
Crura velim, & solidus hac in certamina calces.
Altas in latebras, vnaq; inclusa marito
Illa, neq; emerita seruat vestigia laudis.
Hunc Veneri dedit impatiens natura furorem.
Da requiem grauidæ, solitosq; remitte labores.
Vix oneris super illa suo.

Hæc Grat. Nemesiani de canibus venaticis ad sobolem eligendis versus, infra recitabo in Celere, de hoc enim ille potissimum agere videtur. Canis venatici (inquit Tardi.) partium corporis omnium bona sit proportio: caput leue, cerebrum amplum: pili à capite & fronte antrorsum dirigantur. Aures sint molles, laxæ, pendulæ, longæ, & multum distantes. Venæ frontis magnæ: oculi nigri, visus acutus: nasus amplus: fauces largæ & profundæ. Pili circa os barbam referant, similes resectis. Multa & crassa in ore saliua: facies clara collum longum & in fine plenum: pectus amplum & crassum, costæ prominentes: dorsum breue & & planum, non acuminatum circa vertebras. Cauda non separata à coxis, breuis, mollis, nodis robustis. Coxæ sint amplæ, & superius torosæ: pedes parui, digitis duris, & apte coniunctius, ne quid terræ aut luti in via admittant. Corporis posterior pars altior anteriore probatur. Si pars in cruribus prominens, calcar appellant, cursum impediat, secari debet. Laudantur qui lorum aut catenam, qua vincti tenentur, sæpe & validè trahunt. Ex colore nihil certi ferè pronunciatur. sæpius enim turpi colore canes, pulchrioribus præstant. Niger tolerantior frigoris est quàm albus. Canis alba, oculis nigris aut albis pectore terram versus inclinato, pelle longa inter coxas, denique cauda longa & crassa, alacris & animosa in venatione est, Hæc Tard. A partu etiam catulorum delectus habeatur; de quo itidem Gratij verba adscribam.

Tum deinde monebo
Percensere notis, iamq; inde excernere paruos.
Ille, tuos olim non defecturus honores.
Extulit: affectat materna regna sub aluo.
Dum tepida indulget terris clementia mundi.
Ire placet, turbaq; potens operitur inertis.
Perpensare: leuis deducet pondere fratres:
Ne matrem indocilis natorum turba fatiget.
Signa dabunt ipsa, teneris vix artubus hæret
Iamq; illum impatiens aqua vehementia fortis
*Libera tota tenet *ea* tergo liber aperto.*
Verum vbi Caurino perstrinxit frigore vesper,
Illius e manibus vires sit cura futuras
Nec me pignoribus, nec te mea carmina fallent.

(Vide quæ supra diximus de catuli electione in genere.) Nemesianus rem eandem clarius describit,

Pondere nam catuli poteris perpendere vires.
Corporibusq; leues grauibus prænoscere cursu.

Sed hæc ad celerem canem magis pertinent, quam venaticum in genere: quemadmodum & illud fortè quod Aristot. ait τοὺς ζωνοὺς (Κιζόνας Adamantius) φιλοθήρας εἶναι. ἀναφέρεται ἀπὸ τοὺς λέοντας καὶ κύνας. ἴδοι δ' ἄν τις καὶ τῶν κυνῶν τοὺς φιλοθηροτάτους ζωνοὺς ἔχοντας (malim ὑπεζωσμένους ὄντας.) Idem alibi in Physiognomonicis certa in canibus signa esse ait, ex quibus periti venatores de ipsorum ingenio & natura coniecturam facere possint: Καὶ τῶν ἄλλων ζώων οἱ περὶ ἕκαστον ἐπιστήμονες ἐκ τῆς ἰδέας διαγιγνώσκειν δύνανται θεωροῦντες, ἱππικοί τε ἵππους, καὶ κυνηγέται κύνας.

Xenophon canis venatici formam, & animi corporisque dotes, quæ maximè probentur, his verbis depingit. Primum, inquit, magnas esse oportet, capite leui, simo, articulato, & sub fronte venoso, ἰνώδη ἐχούσας τὰ κάτωθεν τῶν μετώπων. oculis sublimibus, nigris & splendidis, (ardentibus, Pollux:) fronte magna, lata, & cauis discriminibus insigni, (cui apud Pollucem contraria est in improbando cane carnosa frons:) auribus (auriculis) paruis, tenuibus, & à posteriore parte glabris: ceruice longa, molli, ac tereti: pectore lato, non macilento, (carnoso, Pollux:) armis qui parum ab humeris distent. Anteriora crura breuia sint, recta, teretia, solida, στιφρά, Pollux habet στρυφνά: Idem crura tam ante quàm retro excelsa esse vult, longiora tamen posteriora, & ἐπίκαμπη, id est curua, nimirum propter flexum suffraginis. (apud Xenophontem non rectè legitur ἐπὶ κάμπῃ) cum anteriora ὀρθά, id est recta esse debeant, (non eminentia in cubitis) quod Xenophon bis monere videtur: primum, cum dicit σκέλη τὰ πρόσθια ὀρθά, deinde cum ἀγκῶνας ὀρθούς, id est cubitos rectos: ἀγκὼν enim anteriorum crurum est, ἰγνὺς posteriorum, id est poples vel suffrago. Latera non admodum profunda sint, pro βαθείας Pollux πρὸς γῆν καθιεμένας dixit, sed in obliquum tendentia παρατεταμένα Pollux, lego παραπεπταμένα. Lumbi sunto carnosi, inter longos & breues medij, vel vt Pollux habet, inter duros & molles. Ilia quoque, nec magna nec parua sint: vel iuxta Pollucem, magnitudine simul & duritie mediocria. Clunes (ἰσχία) rotundæ, posterius carnosæ, parte superiori laxæ, μὴ συνδεδεμένα: inferius astrictæ, κάτωθεν προσεσταλμένα, sic enim lego: quamuis & in Polluce reperiam προεσταλμένα sine sigma. Venter sub costis statim, & deinceps gracilis: cauda longa, recta, quæ paulatim tenuior vel acutior

euadat, λαγωοῖς. Pollux videtur ἀξύλοις interpretari: femora duriuscula. legendum μηρίδια σκληρά, ex Polluce, facile deprehendet. qui laudabilem & vitiosam canis formam apud eundem contulerit. Ὑποκώλια, in Polluce ὑποκώλια perperam: hypocolion intelligo femoris partem inferiorem supra poplitem statim, vt superiorem circa clunes, acrocolion: sic acrorean & hyporean Græci dicunt, pro inferiore & superiore montis parte: nisi quis hypocolion pro tota illa parte quæ sub poplite est accipiat, quæ à Polluce in lepore hyposcelion nominatur, vt cólon sicut scelos crus integrum significet. Hypocolia igitur sint longa, tereti, solida, ἀστεγῆ Pollux. Postremo pedes rotundi. Eiusmodi si fuerint canes, robustæ erunt, corpore agiles, habiles vel partibus bene respondentibus, celeres, alacres, & rostro commodo, εὔστομοι, rostro validæ Omnibonus: Pollux addit εὐθύστομοι, id est rostro recto: γρυπὰς enim supra ἀσίμους esse dictum est. Hactenus de signis canis laudabilis ex Xenophonte: nunc ijs contraria ex eodem depromam. In libro igitur de venatione, de canibus, quas castorias & alopecidas vocant, locutus, subdit: Deteriorum vero maior est numerus, cuiusmodi sunt, paruæ, grypæ (id est naso aquilino, vel astomi, id est rostro inepto, oculis rauæ, χαροποί, luscitiosæ, deformes, duræ vel strigosæ, infirmæ, glabræ, proceræ vel altæ, ἀσύμμετροι, id est quæ corporis partes non bene respondentes habent, pusillanimes, non sagaces, ἄρινες: non probis pedibus, ἄποδες, οὐκ εὔποδες, Omnibonus vertit mollipedes. Siquidem paruæ sæpe frustrantur venatione ob exiguitatem corporis. Grypæ, paruo sunt rostro, & ideo leporem retinere non possunt. Rauæ oculis & luscitiosæ, visum habent vitiosum. Deformes, vel aspectu turpes sunt. Strigosæ vel duræ membris, venationes ægre remittunt, χαλεπαὶ ἀπὸ τῶν κυνηγεσίων ἀπαλλάττεσθαι, (Omnibonus vertit, a saltu non facile absistunt,) infirmæ & glabræ, laborem non tolerant. Proceræ & quibus corporis partes non aptè respondent, propter corpus non bene constitutum magnitudine & proportione, in cursu laborant, βαρέως διαφοιτῶσιν, (hoc loco impressi codices ἴμμασι habent pro σώμασι.) Pusillanimes laborem deserunt, & sub vmbras à sole se recipiunt ac recubant. Quæ vero sagaces non sunt, ægre raróque tenent leporem. Quarum pedes non probi, licet magnanimæ fuerint laboris patientes non sunt, sed præ pedum dolore deficiunt, Hæc Xenophon.

Color canum venaticorum, qui omne genus feras persequuntur, nec albus, nec cœruleus (nigrum intelligo probatur: neutri enim vel æstus vel frigoris patientes sunt, vt Oppianus tradit. Laudantur qui ferarum colorem referunt, lupi, tigridis, vulpis, pantheræ: aut frumenti granorum, σιτόχροοι quem recentiores aliqui spiceum vocant: tales enim veloces pariter & robusti esse solent. Color in canibus (inquit Pollux) neq; omnino candidus placet, neq; saturatus nigredine, sed nec planè ruffus: sed singuli nonnihil alterius coloris admixtum habeant siue in fronte, siue summo naso, siue alia corporis parte. Xenoph. similiter, Colores canum (inquit) non sint omnino ruffi, nigri aut albi. hoc enim vilem & simplicem, aut ferinũ potius canem notat, non generosum. Ruffi igitur & nigri pilis nonnullis albis circa faciem splendeant: albi autem ruffis. Canes hyeme labore solutæ proli dent operam, vt per quietem ad vernum vsq; tempus gestantes fœtum ædant generosum. Nam hoc anni tempus nutritioni & incremento canum accommodatissimum est. Sunt autem dies quatuordecim quibus libidine aguntur. Mittentur autem ad strenuos canes quo tempore cessant, vt celerius concipiant. Nec vero cum ventrem gestant venatum subinde ducentur, sed cum intermissione, ne alacritaté amittant, Fœtæ sunt sexaginta dies. Catulos recens natos venator genitrici relinquat, nec alienæ cani subijciat. Minus enim proficit aliena cura: matrum vero lac & halitus bonus est, & fomenta suauia. Cum iam oberrant catuli: lac ad annum vsque præbeat, & ea cibaria quibus omnem ætatem victuri sunt, præterea nihil. Graues enim repletiones canum crura peruertunt, morbos corporibus ingenerant, & interiora deprauent, Xenophon.

Inter canes venaticos non leporarios, excellunt, (vt scribit Albert. lib. 22) quorum aures magnæ & latæ directæ ad maxillas pendent: & superius labrum item longe dependet. Vox probatur sonora: cauda non admodum longa, magisque dextrorsum curuata, frequenter erecta. Huiusmodi canes in vtroque sexu, quantum fieri potest, magnitudine, colore, ætate & robore pares eligentur: quanquam coloris inter cætera minor cura est. Fœmina includi, & macerari debet: & mas similiter seorsim. deinde saturabis eos butyro, multo immixto caseo recenti, & simul per nouem dies includes, donec videas catulam concepisse: nec vllo modo ante hoc tempus euagari permittes. Cum auté conceperit fœmina, dimisso mare, grauidam retinebis, ita vt interdum, sed raro, inambulandi copiam ei concedas, mox iterum ad cubile ex statuto reuoces. Quò partui vicinior erit, eò copiosius ales, vt fœtui postea lac suppetat. Præbebis autem humida nutrimenta, vt lac & serum cũ parte butyri, quibus & panis aliquid & carnis coctæ miscebis. A partu pro numero catulorũ eam nutries, ita vt nec obesior, nec macilenta fiat: ne vel lactis inopia propter maciem aut praua qualitas propter pinguedinem sequatur. Nam cum canum lac natura crassissimum sit propter temperamenti ipsarum calorem, in corpore obeso frigidus ac tenuis euadit. Catuli suo tempore ablactandi, & cibarijs commode nutriendi, vt nec iusto fiant habitiores, nec alimentũ quod incremento & robori sufficiat, desiderent. Sertum igitur cum aliquanto lacte quod pinguiusculũ sit, primo dandum est eis, & paulatim postea cum iam magisq; proficere videntur, detrahendũ hoc alimentum: ita vt exactis octo mensib. pane remollito in sero sine multo humore nutriantur. sic fiet vt intra annũ canes sanos, agiles, fortes atq; sagaces habeas. Post menses octodecim exerceantur ad venationem, idq; primo moderatè, vt vltro in dies, magis magisq; se exerceant. Nimius enim cursus & labor ab initio tenella adhuc membra exiccat, & venationi inualida ineptaq; reddit: Mediocri vero exercitio, excitatus calor in cruribus alimentum attrahit, neq; consumit: vnde fit vt cruribus validi venari sponte desiderent, Hæc Albert.

Media æstate, ex Nemesiani consilio, canes tenuius alentur, ne grauis cibatus molles articulos pondere deprauet. Protinus & cultus alios & debita fœtæ Blandimenta feres, curaque sequêre merentem. Illa perinde suos vt erit delata minores, Ac longam præstabit opem: tum denique fœtu Cum desunt operi, fregitque industria matres, Transeat in catulos omnis tutela relictos. Lacte nouam pubem, facili que tuebere maza. Nec luxus alios, auidæque impendia vitæ Noscant: hæc magno redit indulgentia damno. Grat. Et paulo post de venatore, vel magistro canibus præficiendo, Idcirco imperium catulis, vnusque magister Additur, ille dapes, pœnamq; operamq; ministrans Temperet: hunc spectet syluas domitura iuuentus, &c. Venatici canes (ait Oppian.) à teneris assuescant equis venaticis, & cunctis hominib. blandi sunto, solis infesti feris: non faciles ad latrandum: silentium enim omnino venationi conuenit, præcipuè inter inuestigandum. Canibus tacitis mittite habenas. Seneca in Hippolyto. Pollux ἰσχεφώνους canes laudat: quos intelligo, vel abstinentes latratu, vel qui feram captam ad domini aduentum conseruent, aut ore illæsam afferant, vt vertagus leporem. Idem probat canem μινθώ, στιχαγχό, ἀπαλλακτικόν, φιλάνθρωπον, εὔψυχον. Quod ad cibum, lac maternum catulis præcipuè conuenit:

deinde

deinde sanguis animalium quæ ceperint canes vt paulatim venatorio alimento assuescant, Pollux. Oppianus ad venationem educandos lactari præcipit, non domesticarum canum neque caprarum aut ouium vberibus, segnes enim & debiles futuros: sed ceruæ, aut leænæ cicuris, vel dorcalidis aut lupæ, vt robusti ac veloces fiant. De victu catulorum præcipuè venaticorum, ex Nemesiano docui supra in Cane in genere. Sed neque conclusos (catulos) teneas, neque vincula collo Impatiens circundederis, noceásque futuris Cursib. imprudens: catulis nam sæpe temoris, Aut vexare trabes, laceras aut pandere valuas Mens erit, & teneros torquent conatibus artus, Obtundúntue nouos adroso robore dentes, Aut teneros duris impingunt postibus vngues, Nemesian. Canes venatici & alij quomodo procreandi sint, & quib. parentibus, supra ex Blondo dixi cap. 5. de cane in genere. Castrati canes cessant à relinquendis heris: nec tamen ad custodiam aut ad venationem deteriores fiunt, Xenophon in Pædia. Si canis inter venandum nimia siti laboret, duo aut tria oua confracta in gulam ei immittes: sic enim sitim extingues, & à periculo hecticæ vel marasmi canem liberabis, Tard. Laudatur venaticus canis, qui lætus, alacris, & animosus est, qui auriculas subinde mouet, & frontem versus dirigit: qui circumspectat vndequaq; & ferarum vestigia, tractus & halitus sequitur & olfactat, Tard.

Canum inter venãdum continentiam, obedientiam, sagacitatem Plutarchus extollit in lib. Vtra animalium, &c. De admirabili canum fide in Niciam venatorem dicam in Cane socio. Mira venatici canis disciplina spectatur, dum paret domino, nec illũ relinquit, sed suspensus expectat, donec ad persequendi licentiam mittatur signo: & comprehensam feram dum seruat, vel ad dominum refert, Blondus.

Omnis canis venaticus ex eo quod ceperit feram non medici voluptate afficitur, & tanquam præmio, si dominus ei permittat, sic ea capta vtitur. Si quidem non conceditur, bestiam seruat, quoad venator aduentarit, de eoq; captura pro suo arbitratu statuerit. Quod si mortuo vel apro vel ceruo inciderit, non attingit quidem, nec enim alienis se laborib. adscribit, nec quæ ad se non pertineant, sibi assumit: ex quo apparet æmulationum virtutis natura eũ non expertem esse. Nec enim carnes quærere, sed victoriã amare videtur, Aelian. Idem canis ingenium Plutar. in lib. Vtra animalium, &c. his verbis describit: Venatici leporẽ cum insequuntur, siquidem necarũt ipsi discerpere & sanguinẽ auide lambere gaudent: sin, quod persæpe fit, cursu confectum, ac spiritib. quantũ supererat, extrema contentione consumptis, exanimem assequuntur, prorsus nõ attingunt: astant autem cauda tantum gesticulantes, quasi non pulpæ, sed virtutis ergò certasse videri velint.

Equis & canibus Cyrus illos præfecit, quos existimabat reddituros hæc pecora ad vsum suum quàm optima, Xenophon. Canes singuli seorsim ligari debent: nam si iungantur, putore, scabie, aut morbo aliquo afficientur. Cubabunt prope magistrum, in stramine, vel alio cubili puro. Bis quotidie aut saltem semel à vinculis soluentur & mox iterum vincientur: nam si diutius soluti fuerint, alacritatem & audaciam amittent. Si manibus tractentur, aut panno cutis eorum perfricetur, mollior & lenior fiet: & canes ipsi magis cicures & in venatione obedientiores erunt, cum vel reuocantur, vel animantur, Tard. Socrates non quosuis homines conueniebat: sed eos qui natura boni existimarentur, doctrinam vero negligerent, docebat bona ingenia maximè indigere eruditione: probans id equorum exemplo, &c. & canum, ex quibus ingeniosæ, sagaces, laboriosæ feris insidiosæ, bene quidem eruditæ, optimæ ac perutiles venationibus fiunt: è conuerso vero, vanæ furiosæ, ac inobedientes Xenophon dictorum Socratis lib. 4. De collarijs, loris, & fascijs canum, tractatum est supra in II. c. vbi cynanchum etiam vel cynûcham lorum esse dixi circa collum Xenophon in libro de venatione saccum cynuchi nomine intelligit, hisce verbis. Ἐξιω ἢ καὶ ἐν ἔτῳ ἐσεντῳ αἱ ἄρκυς καὶ τὰ δίκτυα, ἐν ἑκατέρῳ, (forte ἢ ἱκάτερα) κυνοῦχ☉ μόσχει☉, καὶ τὰ δρέπανα, ἵν' ἢ τ ὕλης τέμνοντα φράττειν τὰ δεόμενα. Omnibus interpres copulam canum vertit: potest fortassis etiam lorum intelligi ex pelle vitulina, quo rami amputati colligentur. Et sic sacci vel receptaculi nomen subaudiendum esset: sin mines, & cynûchon saccum esse placet, vt Polluci, post μόσχει☉ punctum notandum dum est. Cynûchus (inquit Pollux libro 5. capite 4) pellis est vitulina, in qua rete imponunt, eiusdem figuræ cuius loculi vel marsupia quæ contrahuntur, ὥσπερ τὰ συσπαστὰ βαλάντια. Canes agitentur æstate vsque ad meridiem, hyeme per solidum diem: autumno vltra meridiem. Vere circa vesperam, ἐντὸς δειλινῆς, id est, circa vel intra vesperam, nempe à diluculo ferè vsque ad vesperam. Hic enim modus seruandus est, Xenophon. Canis (inquit Tard.) ante decimum ætatis mensem exactum non educi debet ad venationem: nam si prius educeretur, periculum foret aliquid interiorum rumpi, conuelli, aut aliter affici: aut saltem canem deinceps fieri ignauiorem. Æstatis initio educatur canis matutino tempore, ad secundam vsque ad tertiam antemeridianam horam. Nam calore meridiano pedes offenduntur, & sitis molesta est. Hyeme dies toti ad venationem commodi sunt. Obseruabit venator cœlum serenum & tranquillum. Siquidem pluuiæ & venti, odoratum impediunt. Nix parua & gelu, nares ei adurunt: nix vero magna, nihil obest. Initio æstatis parum sagaces sunt canes, non quidem cerebri vitio, sed propter multos variosque florum odores: minus per ipsam æstatem: nimius enim æstus olfactum dissipat. Et quamuis leporum vestigia deprehenderint (solent enim tum temporis & lepores & vulpes noctu progredi) non assequuntur tamen eos odore: sed ad diuersa vestigia variosque odores stupidi irascuntur ac temere latrant. Canem à vomitu venatum ne duxeris: nam cum debilis sit, nimio labore & tumulti male acciperetur. Cum ad venationem exis, canes exhilarato, & suis quosque nominib. blandè appellato, & ad venandum irritato. Vinctos quoq; ducito, ne discurrendo fatigentur aut aberrent. Cum lorum soluis, caue ne quis alienus canis adsit, quo cum ludant, & venatum negligant. Palpabis eos, adulaberis, animabis. Hæc omnia Tardiuus. Quibus remediis vtendum sit ad vitia pedum & nimium in eis calorem, supra in Cane in genere cap. 3. ex eodem authore retuli. Canes fœminas cum sex mensium sunt, mares octo mensium, venatum duces, Pollux lib. 5. cap. 9. Et ibidem cap. 6. Quouis tempore (inquit) venatione vtendum est. Experiri autem oportet canum naturam: frigido quidem cœlo, an narib. sint infirmis: æstiuo autem an solem tolerent, & vestigia percipiant sole halitum eorum abolente. Verno an in varia florum fragrantia odores (vestigiorum) discernant. Vernum sane tempus, quod ad cœlis temperiem, venationi commodius est quàm vel æstiuum vel hybernum: hoc solum incommodi est, quod flores vestigia discerni impediunt. Autumnus, tempetie veri proximus est: neque florum odoribus, neque frugum, vt quæ iam reconditæ sint, canes à venatione auertit. Cæterum inter niues euidentiora sunt vestigia nec difficilia inuentu: quare lepus facile capitur, præsertim cum etiam pilis sub pedibus eius globuli quidam adhærescentes cursum impediant, Hactenus Pollux. Canes leporem vestigent, cum nix ita ceciderit, vt terram operiat: nam hyems absq; niue (εἰ δ' ἐνίσαι μελάγχιμα, rectius forte μελάγγεια, id est, si inter niuem passim terra appareat, quasi maculæ nigræ, vt fit in pauca & tenui niue: hanc vocem apud alios quoque authores reperimus,

illam non item) vestigabilis non est. At cum ningit, si Boreas spirârit, vestigia diu manifesta eminent: neq; enim citò liquantur. Sin & auster flauerit, & sol superfulserit, breui apparent: nam statim dilabuntur. Sed neq; cū nix jugiter cadit, vestigia enim obducit: Neq; cū ventus acriter incumbit: niuem enim conuoluens incerta facit. Ad huiusmodi igitur venationē cum canib. exeundum non est: siquidem nix canum nares adurit, & pedes, ac leporis odorem gelu nimio tollit: sed sumptis retib. cum alio veniens. &c. Hæc Xenophon.

Canes vinctos soluere, & ad cursum dimittere, Græci dicunt, ταῖς κυσὶν ἐφεῖναι, καὶ ἐφεῖναι τὰς κύνας, καὶ ἐπιφεῖναι. ἐπισίξαι δ' ἐκάλουν τὸ μετά τινος φωνῆς ἀφεῖναι, Pollux. Ἐπισίζειν apud Lycophronem & Eratosthenem τὸ ἐπαφιέναι τὰς κύνας ἀπὸ τῆς ἐπιφθέγξεως ἐν ἐπισίζειν, καὶ τὸ ἐπιψύξαι ὁμοίως ἐφωρμῆσαι τῇ φωνῇ, Varin. Ἐπισίσον, τὸ συρίζοντας ἐπεγείρειν τὰς κύνας ἐπὶ τὰ ἔργα ἐν τοῖς κυνηγεσίοις, Varin. & Etymologus. Ἐπισίξαι, ἐφορμῆσαι, Hesychius. Ἐπισίξας, ἐπαφεὶς ἐπὶ ἔρημον, ἢ ἐπιπάξας (forte ἐπιπτύξας) Idem. Ἐπισίζειν, κυνηγετικῶς προσφωνεῖν, Idem. Σίζειν, ἠχεῖν τῇ μιμήσει ἦχον, Hesych. ποιὸν ἦχον ἀποτελεῖν, ὡς τὰ πυρακτούμενα, præ nimio feruore stridere, Suid. apud Hesychium ῥεῖ pro ζεῖ male legitur. Κυνηγέτης ἐμβοάτω (Varin. ἐμβοάτω) ταῖς κυσὶ, ἐγκελευέτω, ἐπαναχειρογείτω, ἐπικελευέτω, ἐπισημαινέσθω, ἐξοτρυνέτω τὰς κύνας. παρακαλείτω, παροξυνέτω, ἐπεγειρέτω, ὁρμάτω, παρορμάτω, καὶ κραζέσθω, ἐπισημαινέσθω, καὶ τὰ ὅμοια, Pollux & Varinus.

Canem venando fessum recreabis, si duo oua vino infracta, edenda præbueris, is cibus interanea eius refrigerabit. Alij aquam pauco aceto miscent, cum micis panis atri: & eo liquore collum ac dorsum canis illinunt, Tardinus. Quomodo lupos, vulpes, vrsos, ceruos, capreas, & alias feras, canum opera venatores capiant, in ipsis quæ capiuntur feris singulatim explicabimus. Venaticum genus canum, non solum nihil agricolam iuuat, sed & auocat, desidemque ab opere suo reddit, Columella. Lepus & vulpes canum metu exhorrescunt, & interdum vel sola canis latrantis denunciatione ex loco vndique septo, vepribus & dumetis vestito excitantur, Aelianus. Nonne vides quod etiam venatores, dum lepores parui æstimandam rem sectantur, multa machinantur? Dum enim noctu pascendo oberrant, sagacibus canibus (κύνας νυκτερευτικὰς παρασκευασάμενοι, Bessario legit ἰχνευτικὰς, quod non probo, ne denuo de ijsdem agat) eos captant. Sed quoniam interdiū refugiunt, & ad cubile se recipiunt, alios canes parant, qui qua redierint odore percipiant, & in cubili eos deprehendant. Quoniam vero celerrimi sunt, vt à conspectu etiam facile aufugiant, aliud genus canum velocium habent, quibus auolantes intercipiunt. Et quia his etiam aliquando elabuntur, retia per tramites qua fugiunt, disponunt, quibus tandem irretiantur. Hæc Socrates libro 3. Apomnemoneumatum eius apud Xenophontem, ad Theodotam mulierem formosam. Cui illa, Quonam horū, inquit, vtar, ad meos captandos amatores? Si per Iouem, inquit ille, pro cane quempiam apud te habebis inuestigatorem huiuscemodi amatorum, atque fortunatorum hominum, qui quidem vt primum eos compererit, ductus arte, efficiet vt tua in retia concidant. Retia sunt, forma isthæc tua, atq; ingenium, &c. Vterum ferunt duobus mensibus, non oportet autem grauidam venatum educere, cum partui vicina erit, ἐπὰν ἐπίτεξ ᾖ καὶ ἐπίφορος, Pollux. Canes ad venatum educere non conuenit, si obiectum cibum non auidè admiserint, quod eas non bene valere significat. Nec si ventus ingens flauerit: nam vestigia rapit, nec canes odorari, nec sagenas retiáue stare permittit. Quod si horum neutrum impediat, tertio quoq; die educito (ἄγειν διὰ τρίτης ἡμέρας: Omnibonus vertit, triduum educito.) Nec vulpes agitare assuescant canes: id enim non mediocre vitium, & cum oportet, nunquam præsto adsunt. Sed in diuersos saltus educito, (εἰς τὰ κυνηγέσια μεταβάλλοντα.) vt & canes venandi, & ipse regionis peritus euadas. Exeundum est autem diluculo, ne vestigatione frustentur: siquidem tardiusculis neq; canes leporem inueniunt, nec ipsi fructum capiunt. Neq; enim diutius manet natura vestigij, res planè euanida.

Actæon venator Aristæi filius, ira Dianæ, quam nudam in fonte lauantem viderat, in ceruum mutatus, à suis canibus laceratus est, vt canit Ouidius libro 3. Metamorphoseon: Canum Actæonis nomina superius recensui inter alia diuersa canum nomina. Scholiastes in quartum Argonauticorum Apollonij, Actæonem Melissi filium facit, quem mulieres Bacchi Orgia celebrantes laniarint. Actæonem (inquit Fulgentius ex Anaximene) venationem dilexisse aiunt: is cum ad maturam peruenisset ætatem, consideratis venationum periculis, id est, quasi nudam artis suæ rationem videns, timidus factus est. Et paulò post, Sed cum venandi periculum fugeret, affectum tamen canum non deposuit, quos inaniter pascendo penè omnem substantiam perdidit. Ob hanc rem à suis canibus deuoratus est. Paulò extra Megare (vt scribit Pausanias in Bœoticis) fons est ad dextram: & paulò vlterius petra, quam Actæonis vocant, & in ea quiescere aiunt Actæonem solitum venando defessum. In fontem vero inspexisse, cum Diana in eo lauaretur. Stesichorus Himeræus scribit pellem ceruinam à dea Actæoni circumiectam esse, vt à canibus occideretur, ne vxorem duceret Semelen. Ego absque numine Actæonis canes rabiem passos puto: in quo quidem furore etiam alium quemuis obuium lacerassent, Hæc ille. Plura de Actæone vide in Fabulosis Palæphati historijs, cap. 4. Actæonem, inquit, à proprijs deuoratum canibus, falsum est. Canis colis herum imprimis diligit: & peculiariter venatici cunctis hominibus adulantur, αἱ θηρευτικαὶ πάντας ἀνθρώπους σαίνουσιν, &c. Actæonis quidem nomen aptum venatori mihi videtur, & eiusdem originis cuius ἰχνευτής, id est venator, apud Græcos, à canibus ducendis. Sunt qui scribant Indicos ex Actæonis canibus prognatos: qui post rabiem in sanitatem redeuntes, Euphrate transmisso in India errauerint. Orion maximus fuit venator, qui cum viribus fidens gloriaretur nullam esse feram, quam non conficeret: dijs insolens verbum vlciscentibus, contigit vt terra scorpionem pareret, à quo ictus periit. Diana satellitis sui obitum grauissimè ferens, cum in cœlum iuxta Tauri sydus constituit. Lucanus à Diana scorpione immisso occisum dicit, & deorum miseratione in cœlum sublatum. Horat. ab ipsa Diana sagittis confossum tradit, eò quod vi voluerit eam comprimere, &c. Plura in Onomastico nostro. Mæram dicunt Orionis canem appellatum fuisse, Cælius. Atalanta Schœnei filia fuit, quæ Meleagri amore capta, aprum omnes Aetoliæ agros deuastantem occidit, &c. Vide Onomasticon in Melagro. Lycadem nomine canem Thessalicam celebrem epitaphio, quod tumulo eius inscriptum fuit, Simonides fecit quod vt à Polluce refertur adponam. Ἦ σευ καὶ φθιμένας (lego Ἦ σ' αὖ καὶ φθιμένας) λευκὰ ἔτι τῷ δ' ἐπὶ τύμβῳ Ὀστέα, Καὶ θηρῶν τ' ἀσέβεσι σκοπιαί. Τὰν δ' ἀρετὰν οἶδεν μέγα Πήλιον, ἅ τ' ἀρίγνωτος Ὄσσα, Κιθαιρῶνός τ' οἰοπόλοι σκοπιαί. Ἐρήμου θῆρας ἀγρευούσα ἄκνως.

In somnis canes venatici ad venationem exeuntes, omnibus boni sunt, & actionum prænuncij: verum reis & in ius vocatis, mali, Blondus ex Artemidoro. Et inferius, Qui igitur ad venationem aluntur, ea quæ foris comparantur bona significant, & actiones: quare bonum est ipsos videre venantes. Canes venatici dici possunt, qui alios clam auiculentes prædantur, vt Corycæi: item ministri magistratuum, satellites, lictores. Tullius Actione in Verrem tertia, Apponit de suis canibus quendam, qui dicat se Diodorum Melitensem rei capitalis reum velle facere.

Ibidem

Ibidem aliquanto post, Qui simul atque in oppidum quopiam venerat, immittebantur illi continuo Cibyratici canes, qui inuestigabant ac perscrutabantur omnia. Duos fratres Cibyratas appellat canes, quod ad furandum Verres illorum oculis, sed suis manibus vteretur. Ac superius in eadem, Qui posteaquam venerunt, mirandum in modum canes venaticos diceres, ita odorabantur omnia & vestigabant, &c. Hæc ferè ex Erasmo, in prouerbio Canes venatici. Ἄνευ κυνῶν τε καὶ λίνων, id est, Absque canibus & retibus. Hoc quidem schemate Pindarus Nemeorum Oda 3. significauit summam celeritatem, (ἰσχὺν καὶ ταχυτῆτα, Scholiast.) Quis enim pedibus assequatur ceruos, nisi aut à canibus remorentur, aut implicentur retibus? Conueniet tamen in eo qui clancularijs artibus capiunt prædam. Pindari verba sic habent, κτείνοντ' ἐλάφους, ἄνευ κυνῶν δολίων θ' ἑρκέων, id est, Ceruos occidentem sine canibus ac dolosis retib. Dicetur & in eos qui non alienis præsidiis, sed proprio Marte rem gerunt, Erasm. Pindarus de Achille loquitur, quem Homerus etiã à celeritate ποδώκη appellauit. Inuitis canibus venari: Hoc adagio (inquit Erasm.) significatur, non sat feliciter succedere, quod à nolentib. extorquetur: Neq; eorũ officio vtendum, qui non ex animo operam suam nobis commodant. Apud Plautum in Sticho Panegyris patri interminans, ne se suamq; sororem inuitas viris collocet: Stultitia est, inquit, pater, venatum ducere inuitas canes: Additq; sententiam qua metaphoram explicat: Hostis est vxor, inuita quæ ad virum nuptũ datur. Eodem prouerbio Germani vtuntur, *Mit vnwilligen hunden ist nit gut iagen.* Et aliter, *Wann der hund nitt lustig ist zu iagen, so reytet er auff dem ars:*

DE CANE VENATICO ROBVSTO, ADVERsus magnas aut fortes feras.

De maximis & robustissimis canibus, qui maiores & fortiores feras conficiunt, seorsim agam. Hoc animaduertendum lectori est, nonnulla superius dicta de cane venatico, tum ad robustos tum cæteros venationi destinatos canes communiter pertinere: quemadmodum rursus plurima in tractatione de Cane in genere prolata, non ad venaticos solum, sed reliquos etiam canes.

Robustos & pugnaces canes Oppianus libro 1. de venatione his ferè verbis describit: Canes, inquit, bellicosi, non solum in barbatos (ἠϋγενείας, quales syluestres quosdam esse docuimus) tauros inuadunt, & apros occidunt, sed neque leones suos reges timent. Vasto sunt corpore, ζατρεφέες, πρώτοισιν ἐοικότες ἀγρολόφοισι: rostro simo laxa & horribili supra oculos inter supercilia pelle, oculis igneis rauo colore splendentibus, πυρόεντες ὀφθαλμοὶ χαροποῖσιν ὑποσίλβοντες ὀπωπαῖς. Pelle tota hirsuta, robusto corpore, dorso lato. Hi non veloces, sed magno robore & animi & corporis, & acerrima audacia præditi sunt. Huiusmodi canes quaslibet feras impugnant. Canes vehementiore aduersus feras concepta ira quandoque occæcantur, Plutarch.: in Symposiacis. Τὸν κύνα τὸν πάσης χαροπῆς ἐπιδώμενα θήρης, carmen heroicum apud Varinum Ὡς δ' ὅτε καρχαρόδοντε δύω κύνες, οἷτ' ἐπὶ θηρσίν, &c. Homer. Et truculentus Helor certare leonibus audens, Baptista Mantuan. Vide infra in Leone, Taurus Aethiopicus (alius quàm rhinoceros) pastorum vires & canum multitudinem contemnit, Gyllius. Τῷ ἀγυιαῖσιν ἵππος, ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς, παρὰ ναῦν δ' ἰθύνει τάχιστα δελφίς. κάπρῳ δὲ βουλεύοντι φόνον κύνα δεῖ τλάθυμον ἐξευρεῖν. Pindarus vt Erasm. citat in adagio Equus in quadrigis. Sæpe volutabris pulsos syluestribus apros Latratu turbabis agens, Vergil. Epigramma in canẽ caprophonon, id est apricidam, extinctum cũ visis delphinis in mare insilijsset, extat Anthologij Græci lib. 1. sect. 33. His gloria magnos Frangere apros, sæuos his debellasse leones, Et molem ingẽtem eoi prostrasse elephanti, Stroza filius in Epicedio canis. Atalantæ canis Aura nomine fuit, quam cũ Calydonia sus peremisset, bruto sepulchrum indigenæ struxere, Cæl. Hylæusq; ferox nuper percussus ab apro, Ouid, Canis Lydiæ ab apro occisæ epitaphium Martialis lib. 11. reliquit, his versibus.

Amphitheatrales inter nutrita magistros
Venatrix syluis aspera, blanda domi:
Lydia dicebar domino fidissima dextro,
Qui non Erigones mallet habere canem.
Nec qui Dictæa Cephalum de gente secutus.
Lucifera pariter venit ad astra deæ.
Non me longa dies, nec inutilis abstulit ætas,
Qualia Dulichio fata fuere cani.
Fulmineo spumantis apri sum dente perempta,
Quantus erat Calydon, aut Erymanthe tuus.
Nec queror infernas quamuis cito rapta sub vmbras,
Non potui fato nobiliore mori.

Syagrus viri nomen apud Herodotum lib. 7. legitur. Syagrum dicit Sophocles canem, qui suum venationi fit aptissimus, Cæl. Hinc forte & Syas canis nomẽ apud Hesych. Qui homines à canibus lacerati sint, vide supra parte prima huius tractationis de canib. diuersis in historia mortis Euripidis. Pro comperto est Benignũ martyrem, qui nullis ad idololatriam tormentis posset impelli, ab Aureliano famelicis & diuturna maceratis inedia canibus obiectum, mortis tamen periculum euasisse. Interfectorũ à Diocletano Gorgonij & Dorothei martyrum canes vel famelici multum, cadauera non attigêre, Io. Rauisius Textor. Videntur autẽ magni & validi canes fuisse quib. obiecti sunt, quamobrem hoc in loco commemorare volui. Eiusmodi nimirum & sepulchrales fuere canes apud Hyrcanos, de quibus dixi in Cane in genere parte vltima capitis octaui.

Angues, vt audio, in Gallia vocantur canes, qui è Britannia vt plurimum veniunt, capiendis vel occidendis maioribus feris, apris, vrsis & lupis, vtiles: vt qui ferocitate simul & magnitudine insignes sint. Solent autem eos aduersus ferarum iniurias cilicijs quibusdam vel pannis crassioribus obtegere, ac millo collo munire. In Narbonnensi Gallia canem limier appellari aiunt, magnum & robustum, auribus magnis, qui feras maiores inuadat. Polonis validissimi canes, quibus contra lupos, vrsos, & apros vtuntur, vislij nominantur, vt supra dixi: Molossi apud Aristotelem magni & robusti canes, duorum generum sunt, alij pastorales, alij ad venationem vtiles, vt infra dicam. Albertus ferè mastinos pro Molossis vertit: quod nomen Itali etiam & Angli vsurpant, haud scio cuius originis, nisi quis mastinum quasi maximum accipiat Germani *Rüden* appellant, forte quod rudes & præ cæteris hirsuti sint. De horum igitur genere pastorali infra dicam: de venatico & pugnace hoc in loco: quanquam pastoralibus etiam aduersus lupos aliquando pugnandum est. Ex canis cum lupo coitu gignitur magnus canis qui mastinus vocatur à nobis, Albertus. Mastini canes sunt grandes & mordaces, Franciscus Alunnus. Canem vidi quæ simul vnde viginti catulos peperit, & alio partu octodecim, tertio tredecim: erat autem nigra, corpore magno, ex illorum genere qui mastini dicuntur, Albertus. Ex leporario & mastino nati catuli, robusti simul & veloces fiunt, Albert. vbi Aristoteles habet ex Laconico & Molosso. Mastinus lupo similis

 est, & cir-

est, & circa generationem similiter se habet vt leporarius: sed cum ablactatur nutrimentis siccioribus & crassioribus ali debet, Idem. Mastini (inquit Bellisarius Aquiuiuus) ex illo genere canum sunt, qui grauiores & minus veloces habentur: quos in Dalmatia puto plures inueniri. Nasci enim solent (vt fertur) in ea parte, quam Illyrij incolunt & Liburni quoque. Eiusdem generis albani videntur, ex Plinio. In Corsica quidem plures sunt, feroces in primis, & ad quæcunq; animalia inuadenda capiendáq; audacissimi. Eligi debent, atroci vultu, ceruice & capite maximo, labro superiori super inferius dependente, rubicundis oculis, apertis narib. ore quod veluti flammam hiatu euomere videatur: acutis dentibus, collo tomente, pectore amplo, ita vt leonis similitudinem præ se ferant: magnis pedib. discretisq; digitis: duris ac curuis vnguibus, vt solo inhærere magis possint, quo validius feram prosternant conculcentque. His enim canum generibus venatus omnes superare facilius cursu & capere venatores poterunt. Hæc Aquiuiu. Canum ex Corsica (*kurßhund*) in Italia, Romæ præcipue, vsum esse aiunt aduersus apros & boues feros.

Alanum canem Hispanice dictum Fr. Alunnus scribit eundem esse quem Itali vulgò Molossum vocent: & alibi Alanum canem vertagum interpretatur. De vertago dicam inferius. Alani veltri contra apros, vide in Aro E. Alania regio est Scythiæ Europææ, quę ad Meotin paludem pertingit: cuius incolæ Alani (prope Isitū, Ptolem.) quorum meminit Plin. 4.12 vbi Alanum etiam Scythiæ fluuium facit. Ammianus scribit Alanos vocari, quos prisci Massagetas dixerint. Et sequeret duros æterni Martis Alanos, Lucan. De Attali canib. dixi supra in prouerbijs à Cane in genere.

Indiam petenti Alexandro Magno rex Albaniæ dono dederat inusitatæ magnitudinis canem: cuius specie delectatus iussit vrsos, mox apros, & deinde damas emitti, contemptu immobili iacente. Eaque segnicie tanti corporis offensus imperator generosi spiritus, eum interimi iussit. Nunciauit hoc fama regi. Itaque alterum mittens, addidit mandata, ne in paruis experiri vellet, sed in leone elephantóue: duos sibi fuisse, hoc interempto præterea nullum fore. Nec distulit Alexander, leonemque fractum protinus vidit. Postea elephantum iussit induci, haud alio magis spectaculo lætatus. Horrentibus quippe per totum corpus villis, ingenti primum latratu intonuit: mox ingruit assultans, contráque beluam exurgens hinc & illinc, artifici dimicatione qua maximè opus esset infestans, atque euitans, donec assidua rotatum vertigine afflixit, ad casum eius tellure concussa, Plin. Apud Albanos nati canes feris omnibus anteponuntur, frangunt tauros, leones perimunt, detinent quicquid obiectum est Solin. Et paulò mox. Hoc genus canum crescit ad formam amplissimam, terrificis latratib. vltra leones rugitibus insonans. Albania est regio Orientalis inter Colchon & Armeniam, cuius incolæ Albani: à quibus orti sunt quorum pars in Peloponneso, pars in Macedonia consedit iuxta Dyrrhachium, quorum dux fuit Georgius Scanderbegus.

Arcadici ex canib. & leonibus creduntur prouenisse primum, & λεοντομιγεῖς dicti, Pollux. Vide supra in canib. venaticis in genere ordine literarum, de Arcadicis.

Canaria vna ex Fortunatis insulis, repleta canib (ingentibus) forma etiam eminentissimis: inde etiam duo exhibiti Iubæ regi, Solin. & Plin. 6.32.

Creticæ canes, vt Xenophon scribit, apris opponuntur. Et pugnaces tendant Cressæ Fortia trito vincula collo, Seneca in Hyppolito. Hæ nimirum diaponi dictæ sunt: vide plura superius in Canibus venat. in genere, inter Creticas.

Cynamolgos alij populos, alij canes eorum appellant. Reperio prope paludes quæ ad meridiem sunt, esse canes qui dicuntur cynamolgi, quibus lac bubulum cibus gratissimus: Hi Indicos boues qui gentem illam æstate inuadunt, expugnant, vt Ctesias scribit, Pollux, Cæl. Cynamolgos Aethiopes aiunt habere caninos rictus & prominula ora, Solin. Vide supra H. a. in Cane in genere. In his libris, quos Gnidius Ctesias de reb. Indicis conscripsit, Cynamolgorum gentem, ait canes permultos, magnitudine Hyrcanis canibus pares, alere solere. Quamobrem sit hęc natio tam canum studiosa, causam idem affert. Cum ab æstiuo solstitio ad mediam hyemem, tanquam apium examina, quæ ad alucos frequentes versantur, sic armenta numero ampliora boum ferorum eos cornibus vehementer incitata appetant & noceant, hi non aliter hæc retundere valentes, canes quos magna cura aluerunt, in ipsos immittunt, qui facile boues depellant, & interimunt. Deinde ante commemorati homines, quas esculentas carnes existimant, sibi auferunt, reliquas canibus impertiunt, libenterque communicant. Reliquo anni tempore cum non amplius eò boues accedunt, ad venandas alias feras secum ducunt. Itcióque Cynamolgi appellantur, quod à canib. lac exprimunt mulctra, tum vero sic idipsum; quemadmodum nos vel ouillum vel caprinum, bibunt, Aelianus. Cynamolgi, qui ab indigenis Agrij appellantur, comati & barbati sunt. Hi canes maximos alunt, quibus Indicos boues venantur, è vicina regione venientes, siue à feris pulsos, siue pascuorum inopia Strabo lib. 16.

Epirotica terra canes præcipuè magnos fert, Aristoteles. Clarus est inter canes Epiroticus Cerberus, Pollux. Epiri regio est Molossia de cuius canib. inferius mox dicam. Chaonia etiā Epiri pars est, vnde canes dictæ Chaonides de quibus supra inter Venaticos in genere.

Hyrcani canes robusti & feroces, ex cane quæ concéperit ex tigri: quanquam Plinius Indicas etiam ex tigribus concipere scribit. Vide infra in Mixtis.

Indicæ canes apros, ceruos & hinnulos venantur, Xenophon. Indicos canes ex canibus Actæonis propagatos scribit Nicander Colophonius quæ à rabido furore resipiscentes, Euphrate transmisso in Indos vsque aberrarint, Pollux, Cælius. Apud regem in Babylone canum Indicorum tanta alebatur multitudo, vt ad præbenda eis cibaria, quatuor in eadem planicie magni vici attributi essent, aliorum tributorum immunes Herodotus libro 1. Aristoteles hos canes nasci scribit ex cane & tigride, alibi vero ex cane & fera quadam simili (ἐκ θηρίου τινὸς κυνώδους) non expresso nomine. E tigribus canes (inquit Plinius) Indi volunt concipi: & ob id in syluis coitus tempore alligant fœminas. Primo & secundo fœtu nimis feroces putant gigni, tertio demum educant. Sunt qui hircanos etiā canes è tigribus concipi scribant, vt in Mixtis dicam. Ex Indicarum rerum scriptis, de his quæ subsequuntur docemur: Canes fœminas multò generosissimas, tum ad inuestigandas feras narium sagacitate præstantissimas, tum vero ad cursum velocissimas in loca vbi tigridibus est habitandi consuetudo, venandi rationibus eruditi, perductas vt primum ad arborem alligarunt, aleamque vt vulgò dicitur, iecerunt, discedunt. In has autem tigres incurrentes venationis inopia, ex fame laborantes lacerant: si autem ad libidinem inflammati, & cibo completi sint, cum canibus complexu venereo iunguntur: nanque illi quoque cum sunt exsaturati.

venerem

enerem meminerunt. Et hac tigridum consuetudine cum canibus, tigris quidem non generatur, sed semen ad deterius delapsum, maternum genus referens, canis efficitur. Ii canes tigride patre nati, vt vel cerui, vel apri venatum præclare spernunt, sic cum in leones incurrunt, gaudio vehementi exsiliunt, Gyllius ex Aeliano. Canes Indici maximi contra Leones pugnant, Ctesias. Aduersus hinnulos & ceruos canes Indicas esse oportet: sunt enim validæ, magnæ, veloces, nec pusillanimes: & cum tales sint ad laborem sufficiunt. Xenophon. Celebris est & Alexandri canis, qui leones impugnauit, alumnus Indiæ centum minis emptus, in cuius defuncti honorem Alexandrum ciuitatem constituisse Theopompus scribit, Pollux. Is etiam, quem Porus Alexandro donauit: duos leones vicit, Pollux. Apponam & Aeliani de canibus Indicis Alexandro donatis quantumuis prolixam historiam, quod non exiguum inde ad acuendam animi fortitudinem pro virtute & pietate retinenda argumentum viri boni trahere possint: Summa igitur Indus, inquit, nobilitate homo, Alexandro Philippi regis filio, horum roboris canum, sic periculum fecit, vt primo ceruam emitteret. canis ex eo loco, vbi quiescebat, eum despicatissimum habens, nihil se commouit: deinde ad aprum dimissum, quemadmodū affectus fuerat in ceruum, immotus permansit: tum vero vbi vrsus immissus fuisset, æque hunc, atque alios despicatui ducens, ab eo inuadendo se tenuit: Ad extremum hic leonem quem protulissent in medium, vt vidit, cum ira exarsit, ac profecto tanquam iustus hostis in certamen descendisset, sine mora intrepidus inuasit, atque acerrima comprehensione, leonem constrictum tenens, illius fauces premebat, & suffocabat. Tum Indus, qui hoc spectaculum regi præbebat, quique probe sciebat eius robur animi & constantiam, primum huic caudam abscindi iussit. is præ ipso leone, quem mordicus tenebat, sibi caudam facile abscindi patiebatur: deinde etiam crus vnum suffringi imperauit. Is vero æque vt à principio vrgebat, & perinde nihil remittebat, quasi alienum crus, & ad se nihil pertinens suffringeretur. Post alterum, vnde quoque is nihil commotus arctè tenebat: tum tertium incidi præcepit, is similiter vt antè nihil se relaxauit à retinendo leone: tum etiam quartum crus abscindi voluit, is nihilo remissior factus, nihiloqueminus leonis retinens, maximo robore ad eius perniciem incumbebat. Denique etsi caput à reliquo corpore abscissum erat, illius tamen dentes, ex illa leonis parte, in quam primum defixi fuissent, pendebant simul, & quamuis is qui eos in initio defixisset, iam mortuus esset, eius tamen ipsius etiam nunc ex leone appensum caput sublime ferebatur. Ita cum Alexander non mediocri dolore afficeretur, ipsius admiratione virtutis obstupefactus, quod is qui tale virtutis experimentum dedisset è vita, quàm ex robore animi cedere maluisset. Quare Indus videns Alexandrum ex huius casu dolorem non mediocrem cepisse, quatuor canes huic simillimos illius donauit: ille cum grato & iucundo animo eos munere accepit: tum vero eum ipsum qui dedisset tanto precio, quanto par esset præstantissimum regem, remuneratus est. Itaque horum quatuor munere Alexander ex memoria dolorem quem ex primo suscepisset, deposuit. Hactenus Aelianus interprete Gyllio. Diodorus Siculus & Strabo Sopithen regem fuisse dicunt qui canes illos Alexandro donauit. Apud Pollucem libro 5. cap. 5. eadem historia refertur, vbi pro his verbis παρὰ τοῦ σπιτοῦ reponi debet παρὰ τοῦ Σωπείθους: quidam inepte Sophiten scribunt. Describitur etiam apud Strabonem libro 15. sed copiosius apud Diodorum Siculum libro 17. Sopithes rex (inquit) præter multa & splendida dona alia dedit Alexandro centum quinquaginta canes, qui prægrandes, robustissimi, alijsque naturæ donis præstantes valde erant, atque cum tigribus commisceri dicebantur. Eorum virtus vt Alexandro reipsa innotesceret, leonem fortissimum intra septa quædam duci fecit Sopithes, duósque imbecilliores è numero canum, quos donauerat, contra feram immisit. Qui quum succumbere viderentur, duos alios addidit, simulque quatuor leonem prostrauerunt. Tunc à Sopithe quispiam cum gladio missus, crus dextrum vnius canis cœpit abscindere. Ibi Alexandro inclamante, regij speculatores adcurrerunt, manumque hominis retraxerunt. Iussit Sopithes æquo animo ad ferrent pro eo cane tres (quatuor Strabo & Aelian.) ab se dono accepturi. Igitur venator reprehensum crus paulatim concidere, neque vnquam canis aut latratum aut clamorem quempiam ædidit: tantummodo frendens dentibus (οὔτε κλαγγὴν οὔτε μυγμὸν προϊέμενος, ἀλλὰ τοὺς ὀδόντας ἐμπιέζων) carnificinam eã sustinuit, donec exanguis factus super leonem expirauit, Hæc Dionys. Diuersus ab his canis Indicus fuisse videtur de quo Plutarchus in libro. Vtra animalium, &c. Canem, inquit, qui inter Indicos primas tenebat, quique aduersus Alexandrum depugnârat, in harenam productum, quantilper ceruus aut aper vrsúsve emitteretur, contemptim immotum iacuisse ferunt. Sed enim vbi leo conspectus est, excitatum momento, pedibus harenam sparsisse, velut hunc antagonistam dignum se iudicaret, cæteros omnes despicaretur. Παρεῖς κυνὸς μέγας Ἰνδικός τις χύων, &c. Philes eadem ferè quæ Aelian. sed breuius scribens, & simpliciter de Indico cane quolibet, non Alexandri tantum. Apud Prasios Indiæ populos Megasthenes scribit, canes valentissimos esse, qui non ante morsum dimittant, quam aqua narib. infundatur: Nonnullis præ studio in morsu oculos distorqueri, nonnullis etiam excidere. leonem & taurum à cane detineri, taurum mori rictu comprehensum, priusquam dimittatur, Strabo libro 15. In parte Indorum, vbi regnasse Sophites memoratur, & gentem esse sapientia præcipuè insignem. & nobiles ad venandum tradunt canes: quique latratu abstineant cum videre feram, leonibus maximè infestos, Cælius absq; authoris nomine.

Lacænæ canes venatoribus etiam aduersus apros seruiunt, Xenophon: sed de his infra in Celere.

Locrenses canes venantur apros, Xenophon.

Indocilis dat prælia Medus, Grat.

Molossi canes vel Molotici (μολοττικοὶ vel μολοττιῶται, Pollux) à Molossis Epiri populis dicti sunt. Nam & hi & Chaones celeberrimi ex Eupirotis fuerunt: vnde & Chaonides & Epirotici canes commendantur, Chaonides & Molossi canes. ex Cephali cane (de quo inter celeres) natos primum fabulantur. Acron interpres Horatij Molossos canes à Molossia ciuitate Cretæ nominatos somniat. Ex canib. maximi animi est Molossus; quia acriter animosi sunt Molossi viri. Aelian. Moloticum genus venaticū nihilo à cæteris discrepat: at pecuarium longe & magnitudine, & fortitudine contra belluas præstat. Insignes vero animo & industria, (id est fortitudine & cursu) qui ex vtroq;. Moloticū dico & Laconicum, prodierint, Aristot. Albertus ex masthino & leporario natum commendat: hoc nomine Laconicum, illo Molossum intelligens. Mastinus hoc tempore, & Germanis vulgo rudius dictus. alius pastoralis est, de quo infra: alius venaticus, sed is quoque ingens vt ex Aquinuo iam retuli: cum Molossos venaticos nihil à cæteris venaticis discrepare scribat Aristot. Molossus vel Molottus, canis magnus & pastoralis, Varin. Suid. Vergilius etiã Georg. 3 pro pastorali accepit his versib. Veloces Spartæ catulos, acremq; Molossum Pasce sero pingui, nunquã custodib. illis Nocturnum stabulis furem incursusq; luporum,

Aut impa-

Præter Melitæos, qui hodie ex Melite, vt Blondus refert, nulli sunt: diuersi alij catelli mulieribus præcipue delicatis & otiosis nutriuntur. Membris omnibus pusilli & graciles sunt, quos nostrates vulgò *bracken* vocant, Eberhardus Tappius. Inferiores Germani, vt idem scribit, huiusmodi caniculas nominant *junffern hündigen*, hinc illud Vuesphalorum. *Du byüest, als ein junffern hündeken.* Tremis delicati instar catelli. Nostri à delicijs appellant etiam *schoßhündle, & gutschenhündle*. Itali sua lingua bottolo vocant catellum corpore exiguo, sed ferocem & iracundum instar rubetæ, id est ranæ venenosæ, quam bottam dicunt. Nomina diminutiuæ formæ à cane apud Latinos & Græcos vsitata, supra recensui cap. 8. de Cane parte 1. Martialis distichon in catellam Gallicanam, Delitias paruæ si vis audire catellæ, Narranti breuis est pagina tota mihi. Catellos perquam elegantes & pretiosos Lugduni in Gallia haberi audio, quorum singuli decem denarijs siue drachmis aureis, aliquando væneant. Catellus qui in delicijs habetur, inquit Blond. paruulus est, pedalis vel semipedalis: habetur autem in maiore pretio, si adultus non maior sit mure. Eligitur quadratus corpore, nō testaceus (sic ille loquitur) capite etiam instar capitis muris, rostro paruo, auribus non maioribus cuniculi (absurdum videtur:) cruribus breuissimis, pedibus angustis, cauda oblonga. Laudatur etiamsi collum longiusculis pilis ad armos vsq; veluti iubatum sit, partes cæteræ tonsis similes. Blandus feroci præfertur. Color candidus vel niger præ cæteris probatur. Sunt ex eis nonnulli hirsuti admodum prolixis pilis, alij breuibus & glabri propemodum. Hæc ferè Blond. Et rursus, Canis delicatulus, inquit, placet cum huc illuc saltitat, ac leniter latrat, & absq; morsu mordicat: præcipuè si mundus est, nec aliud quam oblatum tangit. Sunt qui erecti pedes anteriores manuū instar protendunt, vel motant & vt vulgus loquitur, seruiūt: alij quod proiectum fuerit rostro reportant, &c. Lasciuæ mulieres præcipuè lectis admittunt, & lambi gaudent, Blond. Et alibi, Catulos (inquit) quos principes & matronæ in delicijs fouēt, præcipuòs gignit Hispania. Et rursus: Catulis cingulum sericum collo apponunt cupreis campanulis circumseptum: sic nanq; matronæ plurimum afficiuntur. Sæpe iam visum est caniculas singulos peperisse fœtus, exiguas præsertim catellas, quas in sinu matronæ fouent, propter vteri angustiam: nam cum plures concipiunt frequenter moriuntur, Albert. Catellis matronarum aluus sæpe obstruitur, vnde plæræq; moriuntur, Albert. De catellis quæ animi causa nutriuntur, & ad oblectamentum duntaxat muliercularū, illud Platonis est, Τὰ κυνίδια μιμούμεναι τὰς δεσποίνας, id est, Catellæ dominas imitantes, quod superius inter prouerbia à cane retuli. Et Grego apud Theocritum in Syracusijs profectura duo mandat famulæ, vt infantem vagientē placaret, & catellum reuocaret intrò. Lucianus salsissimè ludit in Stoicum barbatum, cui in eodem sedenti vehiculo domina catellam committit, obtestans illum per ea quæ sunt in vita dulcissima, vt diligenter curet, Eras. Martialis versus in Issam catellam Publij, tam lepidi sunt, vt omnino hic adscribi mereantur.

Issa est purior osculo columbæ.
Issa est blandior omnibus puellis.
Issa est carior Indicis lapillis.
Issa est delicia catella Publi.
Hanc tu, si queritur, loqui putabis.
Sentit tristitiamq́, gaudiumq́.
Collo nexa cubat, capitq́, somnos,
Vt suspiria nulla sentiantur.
Et desiderio coacta ventris,
Gutta pallia non fefellit vlla:
Sed blando pede suscitat, toroq́,
Deponi monet, & rogat leuari.
Castæ tantus inest pudor catellæ.
Hanc ne lux rapiat suprema totam,
Pictam Publius exprimit tabella:
In qua tam similem videbis Issam,
Vt sit tam similis sibi nec ipsa.
Issam deniq, pone cum tabella,
Aut vtranq, putabis esse veram,
Aut vtranq, putabis esse pictam.

De Persæ catello, quem L. Pauli consulis filiola in delicijs habuerat præcedente capite dixi. Calathina nomen aptum melitææ caniculæ, ceu quæ in quasillo circumferretur, Brodæus. Corticem caprificus arboris detrahes, & dum recens est, ad splenem, vel etiā si opus fuerit, ad iecur pones: & vbi tumor siue duricies splenis vel iecoris erit, ibi corticem diutius continebis: deinde in fumo eam suspendes. Quod cū facies, rogabis, vt sicut cortex ille paulatim fumo siccatus arescit, sic splen vel iecur laborantis arescat. Hæc autem res tantum valet, vt si catulis recens natis fiat, dicantur omnino non crescere, Marcellus Empiricus. In Anthologio Græco legitur Adæi epigramma in catellā, Calathinam nomine, facile enixam, Τῇ βαιῇ Καλαθῇ τὸ ἀπὸ σκυλάκων μεγέθη Ἀντωδεχὼ φίλων τὰν χίλων ἔπεμψ. Io. Tzetzes Chiliade 5. à principe quadam muliere catellam nimis delicate nutritam his versibus reprehēdit, Νῦν ᾗ κυνίδιον Παρ' ἀρχούσης γυναικὸς Φερόμενον τῆς κόλποις Δίαιταν ἔχει τὴν αὐτὴν (quam feles reginæ, de qua proxime dixerat, quod ex aureis vasis ederet. &c.) καὶ τἄλλα δ' ὁμοίως Κἂν ὑ χρυσοῖς ἐσθίει, ἀλλ' ὀψωροῖς ἐσθίει, Ἀνθρώπων δίαν ἐσθίει δ' ἄρτοις περικομμένων; Epitaphia tria catellorum ex Blondo hic apponam. Romæ, Corporis exiguos cura dum cogor in artis, Subducto matris lacte, miser perij. Ne tamen & fati nomē vis aspera tollat, Leucippi cineres hæc canis vrna tegit. Fr. Molsij, Vrnam qui vetulæ vides catellæ, Concretæ teneros breuesq́; in artus, Mitis ne renuas fauere linguæ. Nam qui me exiguo solo recondit, Exemplum est Iouis optimi secutus, Quo dante Erigones polo refulget, Ob summum catulus decus fidemq́;. R. Inscriptio, Φρατίλλῃ κυνιδίῳ γλυκυτάτῳ Φεδερῖκος Γονζάγα β. μνείας χάριν, Id est, Phratillæ catellæ dulcissimæ Phedericus Gonzaga II. memoriæ gratia. Reperitur etiam catella diminutiuum nomen à catena, teste Cælio, (apud Catonem.)

DE CANIBVS VENATICIS IN GENERE.

Canes venatici, quos Græci θηρευτικοὺς vocant (Suidas in μελιταῖον) alij maioribus & robustis feris opponūtur, alij minores & timidas persequuntur, vel vt comprehendant, vel vt in retia adigant: alij sagacitate valent: aliqui sagaces simul & celeres sunt: alij & celeres & mediocriter robusti: robustissimi enim in suo genere simul & celerrimi esse nō possunt. De robusto, celere, sagace, singillatim dicā in sequentibus: hic de venatico in genere. Quamuis enim plæraque de venaticis canibus in genere prolata, præcipue apud Xenophontem, Pollucem & Nemesianum & Gratium, ad canes celeres, vt qui vel lepores, vel ceruos aliasq; feras in retia adigunt, spectare videantur: sunt tamen nonnulli quos simpliciter venaticos dicas, quod celeritati vel robur vel sagacitatem vel vtrumque coniunxerint. Hinc illa Platonis comparatio est libro 2. de Rep. vbi inquirit quæ & quales naturæ sint ad vrbem custodiendam idoneæ, his verbis. Existimásne differre naturam generosi canis, & generosi adolescentis ad custodiam agendam? Quorsum hæc? Vtrunque ipsorum sagacem oportet esse ad sentiendum, & velocem deinde ad inse-

ad insequendum, ac demum robustum cum assecutus fuerit, ad pugnandum capiendumque. Audax etiam & fortis sit oportet, siquidem bene pugnaturus sit: neutrum autem erit, nisi etiam iracundus (θυμοειδὴς) fuerit, siue equus, siue canis. Canum duo genera, vnum venaticum, & pertinet ad feras bestias ac syluestres: alterum quod custodiæ causa paratur, & pertinet ad pastorem. Varro. Mirandum in modum canes venaticos diceres, ita odorabantur omnia & peruestigabant, Cicero 6. Verr. Catulus venaticus, Horat. 1. epist. Turba venatrix canum, Valer. Argonaut. 3. Amphitheatrales inter nutrita magistros Venatrix, syluis aspera, blãda domi. Martialis in epitaphio canis Lydiæ. Ceu pernix cum densa vagis latratibus implet Venator dumeta Lacon, Silius lib. 3. Et vastis cupimus facili cane sumere prædas, Gratius. Sed quoniam venationis vsus latissime patet, quæcunq. ad eam in genere pertinent, differam in alium librum, vbi de animalibus generatim docere propolui, & quæ vel omnibus vel pluribus communia sunt certis locis ac ordinibus rerũ digerere. De feris etiam singulis quomodo in venatione canum opera capiantur, in sua cuiusque historia dicam, in præsentia non alia de venatione dicturus, quàm quæ canibus peculiaria vel rerum vel nominum ratione videntur.

Ἐλαστικοὶ κύνες, θηρευτικοί, Hesychius & Varinus: ego celeres potissimum ἐλαστικοὺς dixerim. ἐλᾶν enim & διώκειν, persequi est: hinc & κυνηλάτης venator, qui cum canibus feras cursu persequitur, κυνοδρομεῖν vocat Pollux. κυνηγὸς verò, qui quouis mõdo canum opera ad venationem vtitur, qui & κυνηγέτης & κυναγωγὸς appellatur: Pollux distinguit, his verbis, Συνεῤῥεῖ δὲ κυνηγέτῃ κυναγωγοὶ, ἱππαγωγοί: nimirum vt cynagogus cynegetæ inseruiat, canibus ducendis. Incipiam captare feras, & reddere pinu Cornua, & audaces ipse mouere canes. Propertius l. 2. Κυνοσσόοι, θηρευταί, Hesychius: apud Varinum penultima per οι scribitur. Ἐπακτῆρες etiam & ἐπακτῆρες venatores cum canibus propriè dicuntur. Apollonius in Argonauticis pro piscatoribus posuit. Κυνηγέσια, ipsa venatio. Pollux in præfatione libri 5. ad Commodum, Ἐπεὶ δὲ κυνηγεσίων σοι προσήκει μέλειν. Et ab initio eiusdem libri. Θηρᾶν λέγοιτ᾽ ἂν καὶ ἀγρεύειν καὶ κυνηγετεῖν: θήραι τε καὶ ἄγραι, καὶ κυνηγέσια, &c. vbi etiam hæc vocabula subiunguntur: συγκυνηγέτης, ὁ τῷ κυνηγέτῃ συμπαρὼν: φιλοκυνηγέτης, κυνηγετικὸς, κυνηγετικῶς, κυνηγετεῖν. Et capite 3. Ἡ τῶν κυνῶν δὲ ἀγωγὴ ... ὁμωνύμως τῷ ἔργῳ καλεῖται. Κυνηγεῖν idem quod κυνηγετεῖν. Varinus. Κυνήγιον vel Κυνηγεῖον nomen proprium loci (Constantinopoli puto) in quem abijciebantur οἱ βιοθανάτοι, Suid. Εἰς κυνηγὸν, in venatorem qui nihil ceperat, Lucilij scopticum: Πανὶ φιλοσκοπέλῳ, καὶ ὑψοφοιτάσι νύμφαις, Καὶ Σατύροις, ἱερᾶς τ᾽ ἔνδον Ἁμαδρυάσι, Σὺν κυσὶ, καὶ λόγχαις ταῖς πρὶν συοφόντης μάκρος Μηδὲν ἑλὼν αὐτῆς (forte αὐτοὺς) σὺν κύνας ἐκρέμασεν. Εἰς κυνηγοὺς, in venatores, epitaphia duo leguntur Anthologij libro 3. sectione 19. nam tertium in aucupem est. Cynulchos vocant qui secum ducant canes, Cæl. Cynæthei Iouis à venatione dicti, quẽ Gyraldus Cynegeten appellare mallet, mentionem feci supra. Est & κυνηγέτις, id est venatrix, inter Dianæ cognomina, quanquam apud Pollucem κυνηγέτιν legitur. Ἔνιοι μὲν ἐν ταῖς κυνηγεσίαις εἰσὶ πλημμελοῖ πρὸς τὰς τῶν θηρίων συγκαταστάσεις, οἱ δ᾽ αὐτοὶ πρὸς ὅπλα καὶ πολεμίας ἀργοὶ, Suidas in Ἄγρευτος γεωργητής. Κνώδαλον, quoduis animal, παρὰ τὸ κνεῖν ἀλλήλους: propriè tamen marinum animal, Scholia Aristophanis. Venaticorum canum, propria nomina varia recensui supra in Cane in genere capit. 8. Canis alseluchi, est canis quo venatores vtuntur, ad capiendas aues aut quadrupedes, Andreas Bellunensis.

Nunc canes venaticos ordine literarum enumerabo, tum secundum regionum & populorum apud quos nascuntur nomina, tum dominorum, &c. illos imprimis, qui ad certum aliquod venaticorum genus, vt robustum, celer, sagax, commodè referri non possunt: Si tamen hic etiam illorum quosdam breuiter attigero, nihilominus suis in locis repetam. Non tunc egregios tantum admirére Molossos, Cum parat (lego comparat, id est, Canes hi versuti tantundem dolo efficiunt, quantum Molossi viribus) his versuta suas Athamania fraudes, Acyrusque Pheræque, & clandestinus Acarnan: Sic & Acarnanes subierunt prælia furto: Sic canis illa tuos taciturna superuenit hostes. Gratius in libro de Venatione. Pro Acyrus lege Acytus. Est enim Acytos Plinio 4. 12. insula, de qua sic scribit, statim post Sporades: Melos cum oppido, quam Aristides Biblida appellat, Aristoteles Zephyriam, Callimachus Mimallida, Heraclides Siphnum & Acyton: Hæc insularum rotundissima est. Hinc forte Melos à mali figura appellata. Ἄκυτος, insula iuxta Cydoniam Cretæ, Stephanus. Meles insula inter Cretam & Peloponnesum interuallo æquali sita: à Peloponneso promõtorium Scyllæum, à Creta Dictynnæum habens. Strabo. Est autem Dictynnæum promontorium in Tityro Cydoniatarum monte, Hermol. Quod autem de hac insula Gratius intelligat, ex vicinis constare videtur: quod illarum quoque canes ad venationem commendentur, vt Cretæ & Amorgi. Vicina est etiam Thera insula, quam alij inter Cyclades, alij inter Sporades numerant, Plin. Stephanus Θήραν per η prima longa scribit. Gratius forte Theras in plurali numero dixit, vt legendum sit, Acytus Theræque, &c. de quo eruditi inquirant quibus otium est. Si quis Pheras legere malit, vt Φεραὶ Thessaliæ oppidum intelligamus: non pugnabo. Situm enim hoc oppidum est in Pelasgicorum camporum termino ad Magnesiam, vt Strabo docet: Laudantur autem ex Magnesia quoque canes. Accedit quod & Athamania Thessaliæ regio sit, quanquam alij Illyriæ adscribant, authore Stephano. Acarnania regio & pars Epiri est, mersa medio sinu Ambracio, vt Plin. scribit. Hanc ab Aetolia diuidit amnis Achelous, aut Pindus mons vt Solino placet. Acytos igitur, Pheræ Acarnania, & Athamania, omnes eiusdem ingenij canes producunt venaticos, versutos, fraudulentos, clandestinos, taciturnos: Aetoli vero contra, latratu feras disturbant antequam conspexerint: de his dicam inferius inter celeres & sagaces simul. Aegyptios Oppianus βουκολίων οὖρους, id est armentorum custodes vocat: ego supra ab initio huius tractationis de canibus diuersis, de Aegyptijs quoque dixi, sed nihil quod ad venationem, aut pecoris custodiam. Alopeciæ, id est vulpinæ canes, vide inter Mixtos infra: item in Laconicis inter celeres, & mox in Castorijs. Amorgi, Ἀμοργοί, inter venaticos numerantur ab Oppiano: possent & Amorgini dici, ab Amorgo insula vna Cycladum Stephano. Amyclæum canem non alium esse puto quàm Laconicum ab Amyclis Laconiæ ciuitate, in qua Castor & Pollux educati sunt. Vergilius pro pastorali cane posuit, eo tropo (ni fallor) quo Acheloum pro quauis aqua. Arcades à Polluce & Oppiano commendantur: & in eodem versu Tegeatæ, Τεγεᾶται Oppiano: cum Tegea Arcadiæ oppidum sit. Idem Arcades Eleis canibus commode misceri scribit, cum Elis etiam, Ἦλις, Arcadiæ vrbs sit, vnde gentile Eleus: neque enim Aegyptiam vel Hispanicam Elidem, quarum Stephanum meminit, poëtam intellexisse crediderim. Arcadiæ canem ex leonibus credunt prouenisse, vnde & λεοντομιγεῖς dictæ sunt, Cælius. Mænalius lepori det sua terga canis, Ouid. lib. 1. de Arte. Argiui, Ἀργεῖοι, Oppiano: Argolici, Ἀργολικοὶ, Polluci, in catalogo venaticorum sunt. Athamânes, vide supra in Acyto. Ausonij, Oppiano: Idem Tyrrhenos canes Laconicis rectè misceri ait, non alios puto quàm Ausonios intelligens.

T De Bri-

Tegeatas supra cum Arcadicis memoraui. Thracij. Oppianus: idem Thracios & Cares sobilis gratia misceri ait. Tyrrhenorum mentionem feci in Ausoniis. Tuscos cum sagacibus memorabo.

Veltrum vulgo in Italia vocant canem venaticum, & velocissimum cursu, Fr. Arlunnus: Vide inter celeres. Vertagus, celer simul & sagax, de quo plura inferius. Vmber fideles & sagax est, vt inter sagaces referam.

Hæc quidem celeberrima canum venaticorum genera sunt; ἔμπας ἡ φύσις ἡ ἐν ἄλλοις καὶ ἅπασι τόποις διαφορεῖ κύνας ἐχθρούς, ὁποῖός τις ἡ ὁ Ἄργος Varin. totidem canum genera sunt, quod equorum, vt Gyllius ex Oppiano ridiculè transtulit. Nam libro I. de Venatione, cũ de equis agere poëta desineret hac clausula, Τόσσα μὲν ἀμφ' ἵπποισιν, &c. id est, Tantum de equis: subdit, Τόσσοι δ' (sic legendum non τ') ἐπὶ πᾶσι κύνεσσιν ἔξοχα ἀρίζηλοι, &c. id est, Tot vero canes inter cæteros excellunt, quot & quorum mox nomina addit, Pæones, Ausonij, &c.

CANES venatici quales eligi debeant & ad sobolem procreandam admitti, Gratius poëta his carminibus elegantissime docet.

Iunge pares ergo, & maiorum pignore signa
Qui tenuere (genuere forte) sua pectus hoc immane iuncta.
In Venerem iungent: tum fortis cura secunda
Sint celsi vultus, sint hirtæ frontibus aures,
Spirent, astricti succingant ilia ventris
Cæsaries non pexa nimis, non frigoris illa.
Quod magnos capiat motus magnisq; supersit.
Mollis in officio, siccis ego dura lacertis
Sed frustra longus properat labor, abdita si non
Fœmina, nec patitur Veneris sub tempore magnos
Primi complexus dulcissima prima voluptas.
Si tenuit cunctos, & mater adultera non est,
Fœturam, prodantq; tibi metagonta parentes,
Et primum expertos animi, quæ gratia prima est,
Ne renuat species, aut quæ detrectet honorem.
Os magnum: & patulis agitatos morsibus ignes
Cauda breuis longumq; latus, discretaq; collo
Impatiens: validus tum surgat pectus ab armis,
Effuge qui lata pandit vestigia planta
Crura velim, & solidos hæc in certamina calces.
Altas in latebras, vnq; inclusa marito
Illa, neq; emerita seruat vestigia laudis.
Hunc Veneri dedit impatiens natura furorem.
Da requiem grauidæ, solitosq; remitte labores.
Vix oneri super illa suo.

Hæc Grat. Nemesiani de canibus venaticis ad sobolem eligendis versus, infra recitabo in Celere, de hoc enim ille potissimum agere videtur. Canis venatici (inquit Tardi.) partium corporis omnium bona sit proportio: caput leue, cerebrum amplum: pili à capite & fronte antrorsum dirigantur. Aures sint molles, laxæ, pendulæ, longæ, & multum distantes. Venæ frontis magnæ: oculi nigri, visus acutus: nasus amplus: fauces largæ & profundæ. Pili circa os barbam referant, similes resectis. Multa & crassa in ore saliua: facies clara collum longum & in fine plenum: pectus amplum & crassum, costæ prominentes: dorsum breue & & planum, non acuminatum circa vertebras. Cauda non separata à coxis, breuis, mollis, nodis robustis. Coxæ sint amplæ, & superius torosæ: pedes parui, digitis duris, & apte coniunctius, ne quid terræ aut luti in via admittant. Corporis posterior pars altior anteriore probatur. Si pars in cruribus prominens, calcar appellant, cursum impediat, secari debet. Laudantur qui lorum aut catenam, qua vincti tenentur, sæpe & validè trahunt. Ex colore nihil certi ferè pronunciatur. sæpius enim turpi colore canes, pulchrioribus præstant. Niger tolerantior frigoris est quàm albus. Canis alba, oculis nigris aut albis pectore terram versus inclinato, pelle longa inter coxas, deniq; cauda longa & crassa, alacris & animosa in venatione est, Hęc Tard. A partu etiam catulorum delectus habeatur; de quo itidem Gratij verba adscribam.

Tum deinde monebo
Percensere notis, iamq; inde excernere paruos.
Ille, tuos olim non defecturus honores.
Extulit: affectat materna regna sub aluo.
Dum tepida indulget terris clementia mundi.
Ire placet, turbaq; potens operitur inertis.
Perpensare: leuis deducet pondere fratres:
Ne matrem indocilis natorum turba fatiget,
Signa dabunt ipsæ, teneris vix artubus hæret
Iamq; illum impatiens aqua vehementia fortis
*Libera tota tenet *ea *tergo liber aperto,*
Verum vbi Caurino perstrinxit frigore vesper,
Illius è manibus vires sit cura futuras
Nec me pignoribus, nec te mea carmina fallent.

(Vide quæ supra diximus de catuli electione in genere.) Nemesianus rem eandem clarius describit,

Pondere nam catuli poteris perpendere vires.
Corporibusq; leues grauibus prænoscere cursu.

Sed hæc ad celerem canem magis pertinent; quam venaticum in genere: quemadmodum & illud fortè quod Aristot. ait τοὺς ζωνούς (Κιζώνας Adamantius) φιλοθήρας εἶναι. ἀναφέρεται ἀπὸ τοὺς λέοντας καὶ κυνάς. ἴδοι δ' ἄν τις καὶ τῶν κυνῶν τοὺς φιλοθηροτάτους ζωνοὺς ἔχοντας (malim εὐζώνους ὄντας.) Idem alibi in Physiognomonicis certa in canibus signa esse ait, ex quibus periti venatores de ipsorum ingenio & natura coniecturam facere possint: Καὶ τῶν ἄλλων ζώων οἱ περὶ ἕκαστον ἐπιστήμονες ἐκ τῆς ἰδέας διαθέσεως δύνανται θεωρεῖν, ἱππικοί τε ἵππους, καὶ κυνηγέται κύνας.

Xenophon canis venatici formam, & animi corporisque dotes, quæ maximè probentur, his verbis depingit. Primum, inquit, magnas esse oportet, capite leui, simo, articulato, & sub fronte venoso, ἰνώδη ἔχοντας τὰ κάτωθεν τοῦ μετώπου. oculis sublimibus, nigris & splendidis, (ardentibus, Pollux:) fronte magna, lata, & cauis discriminibus insigni, (cui apud Pollucem contraria est in improbando cane carnosa frons:) auribus (auriculis) paruis, tenuibus, & à posteriore parte glabris: ceruice longa, molli, ac tereti: pectore lato, non macilento, (carnoso, Pollux:) armis qui parum ab humeris distent. Anteriora crura breuia sint, recta, teretia, solida, στιφρά, Pollux habet στριφνά: Idem crura tam ante quàm retro excelsa esse vult, longiora tamen posteriora, & ἐπίκαμπη, id est curua, nimirum propter flexum suffraginis. (apud Xenophontem non rectè legitur περικαμπῆ) cum anteriora ὀρθά, id est recta esse debeant, (non eminentia in cubitis) quod Xenophon bis monere videtur: primum, cum dicit σκέλη τὰ πρόσθια ὀρθά, deinde cum ἀγκῶνας ὀρθούς, id est cubitos rectos: ἀγκὼν enim anteriorum crurum est, ἰγνύς posteriorum, id est poples vel suffrago. Latera non admodum profunda sint. pro βαθείας Pollux πρὸς γῆν καθιεμένας dixit, sed in obliquum tendentia παρεσταλμένα Pollux, lego περιεσταλμένα. Lumbi sunto carnosi, inter longos & breues medij, vel vt Pollux habet, inter duros & molles. Ilia quoque, nec magna nec parua sint: vel iuxta Pollucem, magnitudine simul & duritie mediocria. Clunes (ἰσχία) rotundæ, posterius carnosæ, parte superiori laxæ, μὴ συνδεδεμένα: inferius astrictæ, κάτω δὲ περιεσταλμένα, sic enim lego: quamuis & in Polluce reperiam παρεσταλμένα sine sigma. Venter sub costis statim, & deinceps; gracilis: cauda longa, recta, quæ paulatim tenuior vel acutior

euadat, λαγωοί, Pollux videtur ἰξύας interpretari: femora duriuscula. legendum μηρίδια σκληρά, ex Polluce, facile deprehendet, qui laudabilem & vitiosam canis formam apud eundem contulerit. Ὑποκώλια, in Polluce ὑποκοίλια perperam: hypocolion intelligo femoris partem inferiorem supra poplitem statim, vt superiorem circa clunes, acrocolion: sic acrorean & hyporean Græci dicunt, pro inferiore & superiore montis parte: nisi quis hypocolion pro tota illa parte quæ sub poplite est accipiat, quæ à Polluce in lepore hyposcelion nominatur, vt colon sicut scelos crus integrum significet. Hypocolia igitur sint longa, tertia, solida, εὐπαγῆ Pollux. Postremo pedes rotundi. Eiusmodi si fuerint canes, robustæ erunt, corpore agiles, habiles vel partibus bene respondentibus, celeres, alacres, & rostro commodo, εὔστομοι, rostro validæ Omnibonus: Pollux addit εὐθύστομοι, id est rostro recto: γρυπάς enim supra ἀσήμους esse dictum est. Hactenus de signis canis laudabilis ex Xenophonte: nunc ijs contraria ex eodem depromam. In libro igitur de venatione, de canibus, quas castorias & alopecides vocant, locutus, subdit: Deteriorum vero maior est numerus, cuiusmodi sunt, paruæ, grypæ (id est naso aquilino, vel astomi, id est rostro inepto, oculis rauæ, χαροποί, luscitiosæ, deformes, duræ vel strigosæ, infirmæ, glabræ, proceræ vel altæ, ἀσύμμετροι, id est quæ corporis partes non bene respondentes habent, pusillanimes, non sagaces, ἄρινες: non probis pedibus, ἄποδες, οὐκ εὔποδες, Omnibonus vertit mollipedes. Siquidem paruæ sæpe frustrantur venatione ob exiguitatem corporis. Grypæ, paruo sunt rostro, & ideo leporem retinere non possunt. Rauæ oculis & luscitiosæ, visum habent vitiosum. Deformes, vel aspectu turpes sunt. Strigosæ vel duræ membris, venationes ægre remittunt, χαλεπῶς ἀπὸ τῶν κυνηγεσίων ἀπαλλάττουσι, (Omnibonus vertit, a saltu non facile absistunt.) Infirmæ & glabræ, laborem non tolerant. Proceræ & quibus corporis partes non aptè respondent, propter corpus non bene constitutum magnitudine & proportione, in cursu laborant, βαρεῖαι διαφοιτῶσι, (hoc loco impressi codices ἤματα habent pro σώματα.) Pusillanimes laborem deserunt, & sub vmbras à sole se recipiunt ac recubant. Quæ vero sagaces non sunt, ægre raròque tenent leporem. Quarum pedes non probi, licet magnanimæ fuerint laboris patientes non sunt, sed præ pedum dolore deficiunt, Hæc Xenophon.

Color canum venaticorum, qui omne genus feras persequuntur, nec albus, nec cæruleus (nigrum intelligo probatur: neutri enim vel æstus vel frigoris patientes sunt, vt Oppianus tradit. Laudantur qui ferarum colorem referunt, lupi, tigridis, vulpis, pantheræ: aut frumenti granorum, σιτόχροοι quem recentiores aliqui spiceum vocant: tales enim veloces pariter & robusti esse solent. Color in canibus (inquit Pollux) neq; omnino candidus placet, neq; saturatus nigredine, sed nec planè ruffus: sed singuli nonnihil alterius coloris admixtum habeant siue in fronte, siue summo naso, siue alia corporis parte. Xenoph. similiter, Colores canum (inquit) non sint omnino ruffi, nigri aut albi. hic enim vilem & simplicem, aut ferinũ potius canem notat, non generosum. Ruffi igitur & nigri pilis nonnullis albis circa faciem splendeant: albi autem ruffis. Canes hyeme labore solutæ proli dent operam, vt per quietem ad vernum vsq; tempus gestantes fœtum edant generosum. Nam hoc anni tempus nutritioni & incremento canum accommodatissimum est. Sunt autem dies quatuordecim quibus libidine aguntur. Mittentur autem ad strenuos canes quo tempore cessant, vt celerius concipiant. Nec vero cum ventrem gestant venatum subinde ducentur, sed cum intermissione, ne alacritatẽ amittant, Fœtæ sunt sexaginta dies. Catulos recens natos venator genitrici relinquat, nec alienæ cani subijciat. Minus enim proficit aliena cura: matrum vero lac & halitus bonus est, & fomenta suauia. Cum iam oberrant catuli: lac ad annum vsque præbeat, & ea cibaria quibus omnem ætatem victuri sunt, præterea nihil. Graues enim repletiones canum crura peruertunt, morbos corporibus ingenerant, & interiora deprauent. Xenophon.

Inter canes venaticos non leporarios, excellunt, (vt scribit Albert. lib. 22) quorum aures magnæ & latæ directæ ad maxillas pendent: & superius labrum item longe dependet. Vox probatur sonora: cauda non admodum longa, magisque dextrorsum curuata, frequenter erecta. Huiusmodi canes in vtroque sexu, quantum fieri potest, magnitudine, colore, ætate & robore pares eligantur: quanquam coloris inter cætera minor cura est. Fœmina includi, & macerari debet: & mas similiter seorsim. deinde saturabis eos butyro, multo immixto caseo recenti, & simul per nouem dies includes, donec videas catulam concepisse: nec vllo modo ante hoc tempus euagari permittes. Cum autẽ conceperit fœmina, dimisso mare, grauidam retinebis, ita vt interdum, sed raro, inambulandi copiam ei concedas, mox iterum ad cubile ex stramentis reuoces. Quò partui vicinior erit, eò copiosius ales, vt fœtui postea lac suppetat. Præbebis autem humida nutrimenta, vt lac & serum cũ parte butyri, quibus & panis aliquid & carnis coctæ miscebis. A partu pro numero catulorũ eam nutries, ita vt nec obesior, nec macilenta fiat: ne vel lactis inopia propter maciem aut praua qualitas propter pinguedinem sequatur. Nam cum canum lac natura crassissimum sit propter temperamenti ipsarum calorem, in corpore obeso frigidus ac tenuis euadit. Catuli suo tempore ablactandi, & cibarijs commode nutriendi, vt nec iusto fiant habitiores, nec alimentũ quod incremento & robori sufficiat, desiderent. Sitam igitur cum aliquanto lacte quod pinguiusculũ sit, primo dandum est eis, & paulatim postea cum iã magisq; proficere videntur, detrahendũ hoc alimentum: ita vt exactis octo mensib. pane remollito in sero sine multo humore nutriantur. sic fiet vt intra annũ canes sanos, agiles, fortes atq; sagaces habeas. Post menses octodecim exerceantur ad venationem, idq; primo moderatè, vt vltro in dies, magis magisq; se exerceant. Nimius enim cursus & labor ab initio tenella adhuc membra exiccat, & venationi inualida ineptaq; reddit: Mediocri vero exercitio, excitatus calor in cruribus alimentum attrahit, neq; consumit: vnde fit vt cruribus validi venari sponte desiderent. Hæc Albert.

Media æstate, ex Nemesiani consilio, canes tenuius alentur, ne grauis cibatus molles articulos pondere deprauet. Protinus & cultus alios, & debita fœtæ Blandimenta feres, curaque sequêre merentem. Illa perinde suos vt erit delata minores, Ac longam præstabit opem: tum denique fœtu Cum desunt operi, fregitque industria matres, Transeat in catulos omnis tutela relictos. Lacte nouam pubem, facilique tuebere maza. Nec luxus alios, auidæque impendia vitæ Noscant: hæc magno redit indulgentia damno. Grat. Et paulo post de venatore, vel magistro canibus præficiendo, Idcirco imperium catulis, vnusque magister Additur, ille dapes, pœnamq; operamq; ministrans Temperet: hunc spectet syluas domitura iuuentus, &c. Venatici canes (ait Oppian.) à teneris assuescant equis venaticis, & cunctis hominib. blandi sunto, solis infesti feris: non faciles ad latrandum: silentium enim omnino venationi conuenit, præcipuè inter inuestigandum. Canibus tacitis mittite habenas. Seneca in Hippolyto. Pollux ἰσχεφώνους canes laudat: quos intelligo, vel abstinentes latratu, vel qui feram captam ad domini aduentum conseruent, aut ore illæsam afferant, vt vertagus leporem. Idem probat canem πειθῆ, ἐπακουστικόν, φιλάνθρωπον, φιλόπονον, εὔψυχον. Quod ad cibum, lac maternum catulis præcipuè conuenit: deinde

deinde sanguis animalium quæ ceperint canes vt paulatim venatorio alimento assuescant, Pollux. Oppianus ad venationem educandos lactari præcipit, non domesticarum canum neque caprarum aut ouium vberibus, segnes enim & debiles futuros: sed ceruæ, aut leænæ cicuris, vel dorcalidis aut lupæ, vt robusti ac veloces fiant. De victu catulorum præcipuè venaticorum, ex Nemesiano docui supra in Cane in genere. Sed neque conclusos (catulos) teneas, neque vincula collo Impatiens circundederis, noceásque futuris Cursib. imprudens: catulis nam sæpe remoris, Aut vexare trabes, laceras aut pandere valuas Mens erit, & teneros torquent conatibus artus, Obtundúntue nouos arroso robore dentes, Aut teneros duris impingunt postibus vngues, Nemesian. Canes venatici & alij quomodo procreandi sint, & quib. parentibus, supra ex Blondo dixi cap. 5. de cane in genere. Castrati canes cessant à relinquendis heris: nec tamen ad custodiam aut aut venationem deteriores fiunt, Xenophon in Pædia. Si canis inter venandum nimia siti laboret, duo aut tria oua confracta in gulam ei immittes: sic enim sitim extingues, & à periculo hecticæ vel marasmi canem liberabis, Tard. Laudatur venaticus canis, qui lætus, alacris, & animosus est, qui auriculas subinde mouet, & frontem versus dirigit: qui circumspectat vndequaq; & ferarum vestigia, tractos & halitus sequitur & olfactat, Tard.

Canum inter venãdum continentiam, obedientiam, sagacitatem Plutarchus extollit in lib. Vtra animalium, &c. De admirabili canum fide in Niciam venatorem dicam in Cane socio. Mira venatici canis disciplina spectatur, dum paret domino, nec illũ relinquit, sed suspensus expectat, donec ad persequendi licentiam mittatur signo: & comprehensam feram dum seruat, vel ad dominum refert, Blondus.

Omnis canis venaticus ex eo quod ceperit feram non medici voluptate afficitur, & tanquam præmio, si dominus ei permittat, sic ea capta vtitur. Si quidem non conceditur, bestiam seruat, quoad venator aduentarit, de totaq; captura pro suo arbitratu statuerit. Quod si mortuo vel apro vel ceruo inciderit, non attingit quidem, nec enim alienis se laborib. adscribit, nec quæ ad se non pertineant, sibi assumit: ex quo apparet æmulationum virtutis natura cũ non expertem esse. Nec enim carnes quærere, sed victoriã amare videtur, Aelian. Idem canis ingenium Plutar. in lib. Vtra animalium, &c. his verbis describit: Venatici leporẽ cum insequuntur, siquidem necarũt ipsi discerpere & sanguinẽ auide lambere gaudent: sin, quod persæpe fit, cursu confectum, ac spiritib. quantũ supererat, extrema contentione consumptis, exanimem assequuntur, prorsus nó attingunt: astant autem cauda tantum gesticulantes, quasi non pulpæ, sed virtutis ergò certasse videri velint.

Equis & canibus Cyrus illos præfecit, quos existimabat redditurос hæc pecora ad vsum suum quàm optima, Xenophon. Canes singuli seorsim ligari debent: nam si iungantur, putore, scabie, aut morbo aliquo afficientur. Cubabunt prope magistrum, in stramine, vel alio cubili puro. Bis quotidie aut saltem semel à vinculis soluentur & mox iterum vincientur: nam si diutius soluti fuerint, alacritatem & audaciam amittent. Si manibus tractentur, aut panno cutis eorum perfricetur, mollior & lenior fiet: & canes ipsi magis cicures & in venatione obedientiores erunt, cum vel reuocantur, vel animantur, Tard. Socrates non quosuis homines conueniebat: sed eos qui natura boni existimarentur, doctrinam vero negligerent, docebat bona ingenia maximè indigere eruditione: probans id equorum exemplo, &c. & canum, ex quibus ingeniosæ, sagaces, laboriosæ feris insidiosæ, bene quidem eruditæ, optimæ ac perutiles venationibus fiunt: è conuerso vero, vanæ furiosæ, ac inobedientes Xenophon dictorum Socratis lib. 4. De collarijs, loris, & fascijs canum, tractatum est supra in H. e. vbi cynanchum etiam vel cynũchum lorum esse dixi circa collum Xenophon in libro de venatione saccum cynuchi nomine intelligit, hisce verbis. ἔσω ᾗ καὶ ἐνόδια ἵσταται αἱ ἄρκυς καὶ τὰ δίκτυα, ἐν κανίσκῳ, (forte κινάκτρᾳ) κυνοῦχος μόσχειος καὶ τὰ δρέπανα, ἵν᾽ ᾖ τῆς ὕλης τέμνοντα φράττειν τὰ διέξοδα. Omnibus interpres copulam canum vertit: potest fortassis etiam lorum intelligi ex pelle vitulina, quo rami amputati colligentur. Et sic sacci vel receptaculi nomen subaudiendum esset: sin minus, & cynũchon saccum esse placet, vt Polluci, post μόσχειος punctum notandum dum est. Cynũchos (inquit Pollux libro 5. capite 4) pellis est vitulina, in qua rete imponunt, eiusdem figuræ cuius loculi vel marsupia quæ contrahuntur, ὥσπερ τὰ συσπαστὰ βαλάντια. Canes agitentur æstate vsque ad meridiem, hyeme per solidum diem: autumno vltra meridiem. Vere circa vesperam, ἐς τὴν ἑσπέραν, id est, circa vel intra vesperam, nempe à diluculo ferè vsque ad vesperam. Hic enim modus seruandus est, Xenophon. Canis (inquit Tard.) ante decimum ætatis mensem exactum non educi debet ad venationem. nam si prius educeretur, periculum foret aliquid interiorum rumpi, conuelli, aut aliter affici: aut saltem canem deinceps fieri ignauiorem. Æstatis initio educatur canis matutino tempore, ad secundam vsque ad tertiam antemeridianam horam. Nam calore meridiano pedes offenduntur, & sitis molesta est. Hyeme dies toti ad venationem commodi sunt. Obseruabit venator cœlum serenum & tranquillum. Si quidem pluuiæ & venti, odoratum impediunt. Nix parua & gelu, nares ei adurunt: nix vero magna, nihil obest. Initio æstatis parum sagaces sunt canes, non quidem cerebri vitio, sed propter multos variosque florum odores: minus per ipsam æstatem: nimius enim æstus olfactum dissipat. Et quamuis leporum vestigia deprehenderint (solent enim tum temporis & lepores & vulpes noctu progredi) non assequuntur tamen eos odore: sed ad diuersa vestigia variosque odores stupidi irascuntur ac temere latrant. Canem à vomitu venatum ne duxeris: nam cum debilis sit, nimio labore & tumultu male acciperetur. Cum ad venationem exis, canes exhilarato, & suis quosque nominib. blandè appellato, & ad venandum irritato. Vinctos quoq; ducito, ne discurrendo fatigentur aut aberrent. Cum lorum solues, caue ne quis alienus canis adsit, quo cum ludant, & venatum negligant. Palpabis eos, adulaberis, animabis. Hæc omnia Tardiuus. Quibus remediis vtendum sit ad vitia pedum & nimium in eis calorem, supra in Cane in genere cap. 3. ex eodem authore retuli. Canes fœminas cum sex mensium sunt, mares octo mensium, venatum duces, Pollux lib. 5. cap. 9. Et ibidem cap. 6. Quouis tempore (inquit) venatione vtendum est. Experiri autem oportet canum naturam: frigido quidem cœlo, an narib. sint infirmis: æstiuo autem an solem tolerent, & vestigia percipiant sole halitum eorum abolente. Verno an in varia florum fragrantia odores (vestigiorum) discernant. Vernum sane tempus, quod ad aeris temperiem, venationi commodius est quàm vel æstiuum vel hybernum: hoc solum incommodi est, quod flores vestigia discerni impediunt. Autumnus, temperie veri proximus est: neque florum odoribus, neque frugum, vt quæ iam reconditæ sint, canes à venatione auertit. Cæterum inter niues euidentiora sunt vestigia nec difficilia inuentu: quare lepus facile capitur, præsertim cum etiam pilis sub pedibus eius globuli quidam adhærescentes cursum impediant, Hactenus Pollux. Canes leporem vestigent, cum nix ita ceciderit, vt terram operiat: nam hyems absq; niue (εἰ δ᾽ εἴη ἀμυπελάγγεια, rectius forte ὑπελάγγεια, id est, si inter niuem passim terra appareat, quasi maculæ nigræ, vt fit in pauca & tenui niue: hanc vocem apud alios quoque authores reperimus,

illam non item) vestigabilis non est. At cum ningit, si Boreas spirârit, vestigia diu manifesta eminent: neq; enim citò liquantur. Sin & auster flauerit, & sol superfulserit, breui apparent: nam statim dilabuntur. Sed neq; cū nix iugiter cadit, vestigia enim obducit: Neq; cū ventus acriter incumbit: niuem enim conuoluens incerta facit. Ad huiusmodi igitur venationē cum canib. exeundum non est: siquidem nix canum nares adurit, & pedes, ac leporis odorem gelu nimio tollit: sed sumptis retib. cum alio veniens. &c. Hæc Xenophon.

Canes vinctos soluere, & ad cursum dimittere, Græci dicunt, ταῖς κυσὶν ἐφεῖναι, καὶ ἀφεῖναι τὰς κύνας, καὶ ἐπαφεῖναι ἐπισεῖξαι δ' ἐκάλουν τὸ μετὰ τοῦ ... ἀφεῖναι, Pollux. Ἐπισίζειν apud Lycophronem & Eratosthenem τὸ ἐπαφιέναι τοὺς κύνας, ἀπὸ τῆς ἐπιφθέγξεως ἐν ἐπισίζειν, καὶ τὸ ἐπιρροίζαι ὁμοίως ἐφωρμῆσαι τῇ φωνῇ, Varin. Ἐπίσιγον, τὸ συρίζοντας ἐποτρύνειν τοὺς κύνας ἐπὶ τὰ ἔργα ἐν τοῖς κυνηγεσίοις, Varin. & Etymologus. Ἐπισίξαι, ἐφορμῆσαι, Helychius. Ἐπισίξας, ἐπαφεὶς ἐπὶ ἔργον, ἢ ἐπιτάξας (forte ἐπιτάξας) Idem. Ἐπισίζειν, κυνηγετικῶς παρορμᾶν, Idem. Σίζειν, ἠχεῖν ... , Hesych. ... ἦχον ἀποτελεῖν, ὡς τὰ ταγηνιζόμενα, præ nimio feruore stridere. Suid. apud Hesychium μὴ pro ζῆ male legitur. Κυνηγέτης ἐμβοάτω (Varin. ἐμβοάτω) ταῖς κυσὶν, ἐγκελευέτω, ἐπαναχραγέτω, ἐπικεκράχθω, ἐπισημαινέσθω, ἐπισημαινέσθω, ἐξοτρυνέτω τὰς κύνας. παρακαλείτω, παροξυνέτω, ἐπεγειρέτω, ὁρμάτω, παρορμάτω, καὶ τὰ ὅμοια, Pollux & Varinus.

Cauem venando fessum recreabis, si duo oua vino infracta, edenda præbueris, is cibus interanea eius refrigerabit. Alij aquam pauco aceto miscent, cum micis panis atri: & eo liquore collum ac dorsum canis illinunt, Tardinus. Quomodo lupos, vulpes, vrsos, ceruos, capreas, & alias feras, canum opera venatores capiant, in ipsis quæ capiuntur feris singulatim explicabimus. Venaticum genus canum, non solum nihil agricolam iuuat, sed & auocat, desidemque ab opere suo reddit, Columella. Lepus & vulpes canum metu exhorrescunt, & interdum vel sola canis latrantis denunciatione ex loco vndique septo, vepribus & dumetis vestito excitantur, Aelianus. Nonne vides quod etiam venatores, dum lepores parui æstimandam rem sectantur, multa machinantur? Dum enim noctu pascendo oberrant, sagacibus canibus (κύνας νυκτερευτικὰς παρασκευάζοντες, Bessario legit ἰχνευτικάς, quod non probo, ne denuo de ijsdem agat) eos captant. Sed quoniam interdiū refugiunt, & ad cubile se recipiunt, alios canes parant, qui quà redierint odore percipiant, & in cubili eos deprehendant. Quoniam vero celerrimi sunt, vt à conspectu etiam facile aufugiant, aliud genus canum velocium habent, quibus auolantes intercipiunt. Et quia his etiam aliquando elabuntur, retia per tramites quà fugiunt, disponunt, quibus tandem irretiantur. Hæc Socrates libro 3. Apomnemoneumatum eius apud Xenophontem, ad Theodoram mulierem formosam. Cui illa, Quonam horū, inquit, vtar ad meos captandos amatores? Si per Iouem, inquit ille, pro cane quempiam apud te habebis inuestigatorem huiuscemodi amatorum, atque fortunatorum hominum, qui quidem vt primum eos compererit, doctus arte, efficiet vt tua in retia concidant. Retia sunt, forma isthæc tua, atq; ingenium, &c. Vterum ferunt duobus mensibus, non oportet autem grauidam venatum educere, cum partui vicina erit, ἐπεὶ ἐπίτοξ εἴη καὶ ἐπίφορος, Pollux. Canes ad venatum educere non conuenit, si obiectum cibum non auidè admiserint, quod eas non bene valere significat. Nec si ventus ingens flauerit: nam vestigia rapit, nec canes odorari, nec sagenas retiáue stare permittit. Quod si horum neutrum impediat, tertio quoq; die educito (ἄγειν διὰ τρίτης τῆς ἡμέρας: Omnibonus vertit, triduum educito.) Nec vulpes agitare assuescant canes: id enim non mediocre vitium, & cum oportet, nunquam præsto adsunt. Sed in diuersos saltus educito, (εἰς τὰ κυνηγέσια μεταβάλλοντα.) vt & canes venandi, & ipse regionis peritus euadas. Exeundum est autem diluculo, ne vestigatione frustrentur: siquidem tardiusculis neq; canes leporem inueniunt, nec ipsi fructum capiunt. Neq; enim diutius manet natura vestigij, res planè euanida.

Actæon venator Aristæi filius, ira Dianæ, quam nudam in fonte lauantem viderat, in ceruum mutatus, à suis canibus laceratus est, vt canit Ouidius libro 3. Metamorphoseon: Canum Actæonis nomina superius recensui inter alia diuersa canum nomina. Scholiastes in quartum Argonauticorum Apollonij, Actæonem Melissi filium facit, quem mulieres Bacchi Orgia celebrantes laniarint. Actæonem (inquit Fulgentius ex Anaximene) venationem dilexisse aiunt: is cum ad maturam peruenisset ætatem, consideratis venationum periculis, id est, quasi nudam artis suæ rationem videns, timidus factus est. Et paulò post. Sed cum venandi periculum fugeret, affectum tamen canum non deposuit, quos inaniter pascendo penè omnem substantiam perdidit. Ob hanc rem à suis canibus deuoratus est. Paulò extra Megara (vt scribit Pausanias in Bœoticis) fons est ad dextram: & paulò vlterius petra, quam Actæonis vocant, & in ea quiescere aiunt Actæonem solitum venando defessum. In fontem vero inspexisse, cum Diana in eo lauaretur. Stesichorus Himeræus scribit pellem ceruinam à dea Actæoni circumiectam esse, vt à canibus occideretur, nec vxorem duceret Semelen. Ego absque numine Actæonis canes rabiem passos puto: in quo quidem furore etiam alium quemuis obuium lacerassent, Hæc ille. Plura de Actæone vide in Fabulosis Palæphati histor jis, cap. 4. Actæonem, inquit, à proprijs deuoratum canibus, falsum est. Canis enim herum imprimis diligit: & peculiariter venatici cunctis hominibus adulantur, αἱ θηρευτικαὶ πάντας ἀνθρώπους σαίνουσιν, &c. Actæonis quidem nomen aptum venatori mihi videtur, & eiusdem originis cuius ἐπακτήρ, id est venator, apud Græcos, à canibus ducendis. Sunt qui scribant Indicos ex Actæonis canibus prognatos: qui post rabiem in sanitatem redeuntes, Euphrate transmisso in India errauerint. Orion maximus fuit venator, qui cum viribus fidens gloriaretur nullam esse feram, quam non conficeret: dijs insolens verbum vlciscentibus, contigit vt terra scorpionem pareret, à quo ictus periit. Diana satellitis sui obitum grauissimè ferens, eum in cœlum iuxta Tauri sydus constituit. Lucanus à Diana scorpione immisso occisum dicit, & deorum miseratione in cœlum sublatum. Horat. ab ipsa Diana sagittis confossum tradit, eò quod vi voluerit eam comprimere. &c. Plura in Onomastico nostro. Mæram dicunt Orionis canem appellatum fuisse, Cælius. Atalanta Schœnei filia fuit, quæ Meleagri amore capta, aprum omnes Aetoliæ agros deuastantem occidit, &c. Vide Onomasticon in Melagro. Lycadem nomine canem Thessalicam celebrem epitaphio, quod tumulo eius inscriptum fuit, Simonides fecit quod vt à Polluce refertur adposuim. Ἦ σευ κ. ... (lego Ἦ σεῦ καὶ φθιμένας) λευκὰ ... ἐνὶ τύμβῳ, ... Τὰν δ' ἀρετὰν ... Ὄσσα, Κιθαιρῶνος ... σκοπιαί.

In somnis canes venaticos ad venationem exeuntes, omnibus boni sunt, & actionum prænuncij: verum reis & in ius vocatis, mali, Blondus ex Artemidoro. Et inferius, Qui igitur ad venationem aluntur, ea quæ foris comparantur bona significant, & actiones: quare bonum est ipsos videre venantes. Canes venatici dici possunt, qui alios clam auscultantes prodant, vt Coryceæi: item ministri magistratuum, satellites, lictores. Tullius Actione in Verrem sexta, Apponit de suis canibus quendam, qui dicat se Diodorum Melitensem rei capitalis reum velle facere.

Ibidem

Ibidem aliquanto post, Qui simul atque in oppidum quopiam venerat, immittebantur illi continuo Cibyratici canes, qui inuestigabant ac perscrutabantur omnia. Duos fratres Cibyratas appellat canes, quod ad furandum Verres illorum oculis, sed suis manibus vteretur. Ac superius in eadem, Qui posteaquam venerunt, mirandum in modum canes venaticos diceres, ita odorabantur omnia & vestigabant, &c. Hæc ferè ex Erasmo, in prouerbio Canes venatici. ἄνευ κυνῶν τε καὶ λίνων, id est, Absque canibus & retibus. Hoc quidem schemate Pindarus Nemeorum Oda 3. significauit summam celeritatem, (ἰσχὺν καὶ ταχυτῆτα, Scholiast.) Quis enim pedibus assequatur ceruos, nisi aut à canibus remorentur, aut implicentur retibus? Conueniet tamen in eo qui clancularijs artibus capiunt prædam. Pindari verba sic habent, κτείνοντ' ἐλάφους, ἄνευ κυνῶν δολίων θ' ἑρκέων, id est, Ceruos occidentem sine canibus ac dolosis retib. Dicetur & in eos qui non alienis præsidiis, sed proprio Marte rem gerunt. Erasm. Pindarus de Achille loquitur, quem Homerus etiã à celeritate ποδώκη appellauit. Inuitis canibus venari: Hoc adagio (inquit Erasm.) significatur, non sat feliciter succedere, quod à nolentib. extorquetur: Neq; eorũ officio vtendum, qui non ex animo operam suam nobis commodant. Apud Plautum in Sticho Pane gyris patri interminans, ne se suamq; sororem inuitas viris collocet: Stultitia est, inquit, pater, venatum ducere inuitas canes: Additq; sententiam qua metaphoram explicat: Hostis est vxor, inuita quæ ad virum nuptũ datur. Eodem prouerbio Germani vtuntur, *Mit vnwilligen hunden ist nit gut iagen.* Et aliter, *Wann der hund nitt lustig ist zu iagen, so reytet er auff dem ars:*

DE CANE VENATICO ROBVSTO, ADVERsus magnas aut fortes feras.

De maximis & robustissimis canibus, qui maiores & fortiores feras conficiunt, seorsim agam. Hoc animaduertendum lectori est, nonnulla superius dicta de cane venatico, tum ad robustos tum cæteros venationi destinatos canes communiter pertinere: quemadmodum rursus plurima in tractatione de Cane in genere prolata, non ad venaticos solum, sed reliquos etiam canes.

Robustos & pugnaces canes Oppianus libro 1. de venatione his ferè verbis describit: Canes, inquit, bellicosi, non solum in barbatos (ἠϋγενείους, quales syluestres quosdam esse docuimus) tauros inuadunt, & apros occidunt, sed neque leones suos reges timent. Vasto sunt corpore, ζαχρεῖς, πρώσωπον ἐοικότες ἀγγελόφοισι: rostro simo laxa & horribili supra oculos inter supercilia pelle, oculis igneis rauo colore splendentibus, πυρόεντες ὀφθαλμοὶ χαροποῖσι ὑποσίλβοντες ὀπωπαῖς. Pelle tota hirsuta, robusto corpore, dorso lato. Hi non veloces, sed magno robore & animi & corporis, & acerrima audacia præditi sunt. Huiusmodi canes quaslibet feras impugnant. Canes vehementiore aduersus feras concepta ira quandoque occæcantur, Plutarch. in Symposiacis. Τὸν κύνα τ' παῖσι κυνηγετῆσι ἐπιδόμενα θηρσί: carmen heroicum apud Varinum Ὡς δ' ὅτε καρχαρόδοντε δύω κύνες, εἴτ' ἐπὶ θηρσίν, &c. Homer. Et truculentus Helor certare leonibus audens, Baptista Mantuan. Vide infra in Leone. Taurus Aethiopicas (alius quàm rhinoceros) pastorum vires & canum multitudinem contemnit, Gyllius. Τόφ' ἄγρωσσιν ἵππος ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς, παρὰ ναῦν δ' ἰθύνει τάχιστα δελφίς. κάπρῳ δὲ βουλεύοντι φόνον κύνα δεῖ τλάθυμον ἐξευρεῖν. Pindarus vt Erasm. citat in adagio Equus in quadrigis. Sæpe volutabris pulsos syluestribus apros Latratu turbabis agens, Vergil. Epigramma in canẽ caprophonon, id est apricidam, extinctum cũ visis delphinis in mare insilijsset, extat Anthologij Græci lib. 1 sect. 33. His gloria magnos Frangere apros, sæuos his debellasse leones, Et molem ingẽtem Eoi prostrasse elephanti, Stroza filius in Epicedio canis. Atalantæ canis Aura nomine fuit, quam cũ Calydonia sus peremisset, bruto sepulchrum indigenæ struxere. Cæl. Hylæusq; ferox nuper percussus ab apro, Ouid. Canis Lydiæ ab apro occisæ epitaphium Martialis lib. 11. reliquit, his versibus.

Amphitheatrales inter nutrita magistros
Venatrix syluis aspera, blanda domi:
Lydia dicebar domino fidissima dextro,
Qui non Erigones mallet habere canem.
Nec qui Dictæa Cephalum de gente secutus.
Lucifera pariter venit ad astra deæ.
Non me longa dies, nec inutilis abstulit ætas,
Qualis Dulichio fata fuere cani.
Fulmineo spumantis apri sum dente perempta,
Quantus erat Calydon, aut Erymanthe tuus.
Nec queror infernas quamuis cito rapta sub vmbras,
Non potui fato nobiliore mori.

Syagrus viri nomen apud Herodotum lib. 7. legitur. Syagrum dicit Sophocles canem, qui suum venationi fit aptissimus, Cæl. Hinc forte & Syas canis nomẽ apud Hesych. Qui homines à canibus lacerati sint, vide supra parte prima huius tractationis de canib. diuersis in historia mortis Euripidis. Pro comperto est Benignũ martyrem, quũ nullis ad idololatriam tormentis posset impelli, ab Aureliano famelicis & diuturna maceratis inedia canibus obiectum, mortis tamen periculum euasisse. Interfectorũ à Diocletano Gorgonij & Dorothei martyrum canes vel famelici multum, cadauera non attigẽre, Io. Rauisius Textor. Videntur autẽ magni & validi canes fuisse quib. obiecti sunt, quamobrem hoc in loco commemorare volui. Eiusmodi nimirum & sepulchrales fuere canes apud Hyrcanos, de quibus dixi in Cane in genere parte vltima capitis octaui.

Angues, vt audio, in Gallia vocantur canes, qui è Britannia vt plurimum veniunt, capiendis vel occidendis maioribus feris, apris, vrsis & lupis, vtiles: vt qui ferocitate simul & magnitudine insignes sint. Solent autem eos aduersus ferarum iniurias cilicijs quibusdam vel pannis crassioribus obtegere, ac millo collo munire. In Narbonnensi Gallia canem limier appellari aiunt, magnum & robustum, auribus magnis, qui feras maiores inuadat. Polonis validissimi canes, quibus contra lupos, vrsos, & apros vtuntur, vislij nominantur, vt supra dixi. Molossi apud Aristotelem magni & robusti canes, duorum generum sunt, alij pastorales, alij ad venationem vtiles, vt infra dicam. Albertus ferè mastinos pro Molossis vertit: quod nomen Itali etiam & Angli vsurpant, haud scio cuius originis, nisi quis mastinum quasi maximum accipiat. Germani *Rüden* appellant, forte quod rudes & præ cæteris hirsuti sint. De horum igitur genere pastorali infra dicam: de venatico & pugnace hoc in loco: quanquam pastoralibus etiam aduersus lupos aliquando pugnandum est. Ex canis cum lupo coitu gignitur magnus canis qui mastinus vocatur à nobis, Albertus. Mastini canes sunt grandes & mordaces, Franciscus Alunnus. Canem vidi quæ simul vndeviginti catulos peperit, & alio partu octodecim, tertio tredecim: erat autem nigra, corpore magno, ex illorum genere qui mastini dicuntur, Albertus. Ex leporario & mastino nati catuli, robusti simul & veloces fiunt, Albert. vbi Aristoteles habet ex Laconico & Molosso. Mastinus lupo similis

est, & circa generationem similiter se habet vt leporarius: sed cum ablactatur nutrimentis siccioribus & crassioribus ali debet, Idem. Mastini (inquit Bellisarius Aquiuiuus) ex illo genere canum sunt, qui grauiores & minus veloces habentur: quos in Dalmatia puto plures inueniri. Nasci enim solent (vt fertur) in ea parte quam Illyrij incolunt & Liburni quoque. Eiusdem generis albani videntur, ex Plinio. In Corsica quidem plures sunt, feroces in primis, & ad quæcunq; animalia inuadenda capiendáq; audacissimi. Eligi debent, atroci vultu, ceruice & capite maximo, labro superiori super inferius dependente, rubicundis oculis, apertis narib. ore quod veluti flammam hiatu euomere videatur: acutis dentibus, collo tomente, pectore amplo, ita vt leonis similitudinem præ se ferant: magnis pedib. discretisq; digitis: duris ac curuis vnguibus, vt solo inhærere magis possint, quo validius feram prosternant conculcentque. His enim canum generibus venatus omnes superare facilius cursu & capere venatores poterunt. Hæc Aquiuiuus. Canum ex Corsica (*kurfshünd*) in Italia, Romæ præcipue, vsum esse aiunt aduersus apros & boues feros.

Alanum canem Hispanice dictum Fr. Alunnus scribit eundem esse quem Itali vulgò Molossum vocent: & alibi Alanum canem vertagum interpretatur. De vertago dicam inferius. Alani veltri contra apros, vide in Apro E. Alania regio est Scythiæ Europeæ, quę ad Mæotin paludem pertingit: cuius incolæ Alani (prope Istrũ, Ptolem.) quorum meminit Plin. 4. 12 vbi Alanum etiam Scythiæ fluuium facit. Ammianus scribit Alanos vocari, quos prisci Massagetas dixerint. Et sequeret duros æterni Martis Alanos, Lucan. De Attali canib. dixi supra in prouerbijs à Cane in genere.

Indiam petenti Alexandro Magno rex Albaniæ dono dederat inusitatæ magnitudinis canem: cuius specie delectatus iussit vrsos, mox apros, & deinde damas emitti, contemptu immobili iacente. Eaque segnicie tanti corporis offensus imperator generosi spiritus, eum interimi iussit. Nunciauit hoc fama regi. Itaque alterum mittens, addidit mandata, ne in paruis experiri vellet, sed in leone elephantóue: duos sibi fuisse, hoc interempto præterea nullum fore. Nec distulit Alexander, leonemque fractum protinus vidit. Postea elephantum iussit induci, haud alio magis spectaculo lætatus. Horrentibus quippe per totum corpus villis, ingenti primum latratu intonuit: mox ingruit assultans, contráque beluam exurgens hinc & illinc, artifici dimicatione qua maximè opus esset infestans, atque euitans, donec assidua rotatum vertigine afflixit, ad casum eius tellure concussa, Plin. Apud Albanos nati canes feris omnibus anteponuntur, frangunt tauros, leones perimunt, detinent quicquid obiectum est, Solin. Et paulò mox. Hoc genus canum crescit ad formam amplissimam, terrificis latratib. vltra leones rugitibus insonans. Albania est regio Orientalis inter Colchon & Armeniam, cuius incolæ Albani: à quibus orti sunt quorum pars in Peloponneso, pars in Macedonia consedit iuxta Dyrrhachium, quorum dux fuit Georgius Scanderbegus.

Arcadici ex canib. & leonibus creduntur prouenisse primum, & λεοντομιγεῖς dicti, Pollux. Vide supra in canib. venaticis in genere ordine literarum, de Arcandicis.

Canaria vna ex Fortunatis insulis, repleta canib (ingentibus) forma etiam eminentissimis: inde etiam duo exhibiti Iubæ regi, Solin. & Plin. 6. 32.

Creticæ canes, vt Xenophon scribit, aptis opponuntur. Et pugnaces tendant Cressæ Forti attrito vincula collo, Seneca in Hyppolito. Hæ nimirum diaponi dicti sunt: vide plura superius in Canibus venat. in genere, inter Creticas.

Cynamolgos alij populos, alij canes eorum appellant. Reperio prope paludes quæ ad meridiem sunt, esse canes qui dicuntur cynamolgi, quibus lac bubulum cibus gratissimus: Hi Indicos boues qui gentem illam æstate inuadunt, expugnant, vt Ctesias scribit, Pollux, Cæl. Cynamolgos Aethiopes aiunt habere caninos rictus & prominula ora, Solin. Vide supra H. a. in Cane in genere. In his libris, quos Cnidius Ctesias de reb. Indicis conscripsit, Cynamolgorum gentem, ait canes permultos, magnitudine Hyrcanis canibus pares, alere solere. Quamobrem autem hęc natio tam canum studiosa, causam idem affert. Cum ab æstiuo solstitio ad mediam hyemem, tanquam apium examina, quæ ad alucos frequentes versantur, sic armenta numero ampliora boum ferorum eos cornibus vehementer incitata appetant & noceant. hi non aliter hæc retundere valentes, canes quos magna cura aluerunt, in ipsos immittunt, qui facile boues depellant, & interimunt. Deinde ante commemorati homines, quas esculentas carnes existimant, sibi auferunt, reliquas canibus impertiunt, libenterque communicant. Reliquo anni tempore cum non amplius eò boues accedunt, ad venandas alias feras secum ducunt. Iccircóque Cynamolgi appellantur, quod à canib. lac exprimunt mulctra, tum vero sic idipsum, quemadmodum nos vel ouillum vel caprinum, bibunt, Aelianus. Cynamolgi, qui ab indigenis Agrij appellantur, comati & barbati sunt. Hi canes maximos alunt, quibus Indicos boues venantur, è vicina regione venientes, siue à feris pulsos, siue pascuorum inopia Strabo lib. 16.

Epirotica terra canes præcipuè magnos fert, Aristoteles. Clarus est inter canes Epiroticus Cerberus, Pollux. Epiri regio est Molossia de cuius canib. inferius mox dicam. Chaonia etiã Epiri pars est, vnde canes dictæ Chaonides de quibus supra inter Venaticos in genere.

Hyrcani canes robusti & feroces, ex caue quæ concéperit ex tigri: quanquam Plinius Indicas etiam ex tigribus concipere scribit. Vide infra in Mixtis.

Indicæ canes apros, ceruos & hinnulos venantur, Xenophon. Indicos canes ex canibus Actæonis propagatos scribit Nicander Colophonius quæ à rabido furore resipiscentes, Euphrate transmisso in Indos vsque aberrarint, Pollux, Cælius. Apud regem in Babylóne canum Indicorum tanta alebatur multitudo, vt ad præbenda eis cibaria, quatuor in eadem planicie magni vici attributi essent, aliorum tributorum immunes Herodotus libro I. Aristoteles hos canes nasci scribit ex cane & tigride, alibi vero ex cane & fera quadam simili (ἐκ θηρίου τινὸς κυνώδους) non expresso nomine. E tigribus canes (inquit Plinius) Indi volunt concipi & ob id in syluis coitus tempore alligant fœminas. Primo & secundo fœtu nimis feroces putant gigni, tertio demum educant. Sunt qui hircanos etiã canes è tigribus concipi scribant, vt in Mixtis dicam. Ex Indicarum rerum scriptis, de his quæ subsequuntur docemur: Canes fœminas multó generosissimas, tum ad inuestigandas feras narium sagacitate præstantissimas, tum vero ad cursum velocissimas in loca vbi tigridibus est habitandi consuetudo, venandi rationibus eruditi, perductas vt primum ad arborem alligarunt, aleamque vt vulgò dicitur, iecerunt, discedunt. In has autem tigres incurrentes venationis inopia, ex fame laborantes lacerant: si autem ad libidinem inflammati, & cibo completi sint, cum canibus complexu venereo iunguntur: nanque illi quoque cum sunt exsaturati,

enerem meminerunt. Et hac tigridum consuetudine cum canibus, tigris quidem non generatur, sed semen ad deterius delapsum, maternum genus referens, canis efficitur. Ii canes tigride patre nati, vt vel ceruí, vel apri venatum præclare spernunt, sic cum in leones incurrunt, gaudio vehementi exiliunt, Gyllius ex Aeliano. Canes Indici maximi contra Leones pugnant, Ctesias. Aduersus hinnulos & ceruos canes Indicas esse oportet: sunt enim validæ, magnæ, veloces, nec pusillamines: & cum tales sint ad laborem sufficiunt, Xenophon. Celebris est & Alexandri canis, qui leones impugnauit, alumnus Indiæ centum minis emptus, in cuius defuncti honorem Alexandrum ciuitatem constituisse Theopompus scribit, Pollux. Is etiam, quem Porus Alexandro donauit: duos leones vicit, Pollux. Apponam & Aeliani de canibus Indicis Alexandro donatis quantumuis prolixam historiam, quod non exiguum inde ad acuendam animi fortitudinem pro virtute & pietate retinenda argumentum viri boni trahere possint: Summa igitur Indus, inquit, nobilitate homo, Alexandro Philippi regis filio, horum roboris canum, sic periculum fecit, vt primo ceruam emitteret. canis ex eo loco, vbi quiescebat, eum despicatissimum habens, nihil se commouit: deinde ad aptum dimissum, quemadmodũ affectus fuerat in ceruum, immotus permansit: tum vero vbi vrsus immissus fuisset, æque hunc, atque alios despicatui ducens, ab eo inuadendo se tenuit: Ad extremum hic leonem quem protulissent in medium, vt vidit, cum ira exarsit, ac profecto tanquam iustus hostis in certamen descendisset, sine mora intrepidus inuasit, atque acerrima comprehensione, leonem constrictum tenens, illius fauces premebat, & suffocabat. Tum Indus, qui hoc spectaculum regi præbebat, quique probe sciebat eius robur animi & constantiam, primum huic caudam abscindi iussit. is præ ipso leone, quem mordicus tenebat, sibi caudam facile abscindi patiebatur: deinde etiam crus vnum suffringi imperauit. Is vero æque vt à principio vrgebat, & perinde nihil remittebat, quasi alienum crus, & ad se nihil pertinens suffringeretur. Post alterum, vnde quoque is nihil commotus arctè tenebat: tum tertium incidi præcepit, is similiter vt antè nihil se relaxauit à retinendo leone: tum etiam quartum crus abscindi voluit, is nihilo remissior factus, nihilo que minus leonis retinens, maximo robore ad eius perniciem incumbebat. Denique etsi caput à reliquo corpore abscissum erat, illius tamen dentes, ex illa leonis parte, in quam primum defixi fuissent, pendebant simul; & quamuis is qui eos in initio defixisset, iam mortuus esset, eius tamen ipsius etiam nunc ex leone appensum caput sublime ferebatur. Hæc cum Alexander non mediocri dolore afficeretur, ipsius admiratione virtutis obstupefactus, quod is qui tale virtutis experimentum dedisset è vita, quàm ex robore animi cedere maluisset. Quare Indus videns Alexandrum ex huius casu dolorem non mediocrem cepisse, quatuor canes huic simillimos illius donauit: ille cum grato & iucundo animo eos munere accepit: tum vero eum ipsum qui dedisset tanto precio, quanto par esset præstantissimum regem, remuneratus est. Itaque horum quatuor munere Alexander ex memoria dolorem quem ex primo suscepisset, deposuit, Hactenus Aelianus interprete Gyllio. Diodorus Siculus & Strabo Sopithen regem fuisse dicunt qui canes illos Alexandro donauit. Apud Pollucem libro 5. cap. 5. eadem historia refertur, vbi pro his verbis παρὰ τῶ πώρου reponi debet παρὰ τοῦ Σωπείθους: quidam inepte Sophiten scribunt. Describitur etiam apud Strabonem libro 15. sed copiosius apud Diodorum Siculum libro 17. Sopithes rex (inquit) præter multa & splendida dona alia dedit Alexandro centum quinquaginta canes, qui prægrandes, robustissimi, alijsque naturæ donis præstantes valde erant, atque cum tigribus commisceri dicebantur. Eorum virtus vt Alexandro reipsa innotesceret, leonem fortissimum intra septa quædam duci fecit Sopithes, duósque imbecilliores è numero canum, quos donauerat, contra feram immisit. Qui quum succumbere viderentur, duos alios addidit, simulque quatuor leonem prostrauerunt. Tunc à Sopithe quispiam cum gladio missus, crus dextrum vnius canis cœpit abscindere. Ibi Alexandro inclamante, regij spiculatores adcurrerunt, manumque hominis retraxerunt. Iussit Sopithes æquo animo ad ferrent pro eo cane tres (quatuor Strabo & Aelian.) ab se dono accepturi. Igitur venator reprehensum crus paulatim concidere, neque vnquam canis aut latratum aut clamorem quempiam ædidit: tantummodo frendens dentibus (οὔτε κλαγγὴν οὔτε μυγμὸν προϊέμενος, ἀλλὰ τοὺς ὀδόντας ἐμπεπηχώς) carnificinam eã sustinuit, donec exanguis factus super leonem expirauit, Hæc Dionys. Diuersus ab his canis Indicus fuisse videtur de quo Plutarchus in libro. Vtra animalium, &c. Canem, inquit, qui inter Indicos primas tenebat, quique aduersus Alexandrum depugnârat, in harenam productum, quantisper ceruus aut aper vrsúsve emitteretur, contemptim immotum iacuisse ferunt. Sed enim vbi leo conspectus est, excitatum momento, pedibus harenam sparsisse, velut hunc antagonistam dignum se iudicaret, cæteros omnes despicaretur. Πας δ' ἐκ κυνῶν μέγιστος ὁ Ἰνδὸς πᾶς κύων, &c. Philes eadem ferè quæ Aelian. sed breuius scribens, & simpliciter de Indico cane quolibet, non Alexandri tantum. Apud Prasios Indiæ populos Megasthenes scribit, canes valentissimos esse, qui non ante morsum dimittant, quàm aqua narib. infundatur: Nonnullis præ studio in morsu oculos distorqueri, nonnullis etiam excidere, leonem & taurum à cane detineri, taurum mori rictu comprehensum, priusquam dimittatur, Strabo libro 15. In parte Indorum, vbi regnasse Sophites memoratur, & gentem esse sapientia præcipuè insignem, & nobiles ad venandum tradunt canes: quique latratu abstineant cum videre feram, leonibus maximè infestos, Cælius absq; authoris nomine.

Lacænæ canes venatoribus etiam aduersus apros seruiunt, Xenophon: sed de his infra in Celere.

Locrenses canes venantur apros, Xenophon.

Indocilis dat prælia Medus, Grat.

Molossi canes vel Molotici (μολοττικοὶ vel μολοττίδες, Pollux) à Molossis Epiri populis dicti sunt. Nam & hi & Chaones celeberrimi ex Eupirotis fuerunt: vnde & Chaonides & Epirotici canes commendantur, Chaonides & Molossi canes, ex Cephali cane (de quo inter celeres) natus primum fabulantur. Acron interpres Horatij Molossos canes à Molossia ciuitate Cretæ nominatos somniat. Ex canib. maximi animi est Molossus, quia acriter animosi sunt Molossi viri, Aelian. Moloticum genus venaticũ nihilo à cæteris discrepat: at pecuarium longe & magnitudine, & fortitudine contra belluas præstat. Insignes vero animo & industria, (id est fortitudine & cursu) qui ex vtroq;, Moloticũ dico & Laconicum, prodierint, Aristot. Albertus ex masthino & leporario natum commendat: hoc nomine Laconicum, illo Molossum intelligens. Mastinus hoc tempore, & Germanis vulgo rudius dictus, alius pastoralis est, de quo infra: alius venaticus, sed is quoque ingens vt ex Aquiuiuo iam retuli: cum Molossos venaticos nihil à cæteris venaticis discrepare scribat Aristot. Molossus vel Molottus, canis magnus & pastoralis, Varin. Suid. Vergilius etiã Georg. 3 pro pastorali accepit his versib. Veloces Spartæ catulos, acremq; Molossum Pasce sero pingui, nunquã custodib. illis Nocturnum stabulis furem incursusq; luporum, Aut impa-

Aut impacatos à tergo horrebis Iberos. Apud Molossos populos ferunt canes inhumari solitos. Canis Molossus, magnus & mordax est, vt canis è Corsica, Gr. Alun. Mordacem dici puto, non quod temere mordeat, sed quod vehementer, & morsum semel inflictum vix remittat, vt de Indicis diximus. Nam Corsicanum etiam audio, cum ap- o aut boui syluestri dentes infixit, non aliter abstrahi posse, nisi venator caudam eius mordicus apprehendat. S. oppa in dictionario suo Latinoitalico Molossum canem bracco vel vracco Italice dictum interpretatur. quod non placet. Cydoniam canem Molosso misceri Gratius poeta probat. Χαροποὶ τε Μολοσσοί, Oppian. Quando rure redierunt Molossici. Odiosiq; & multum incommodestici, Plaut. in Captiuis. Incommodesticum quidam exponit, qui incommoda inferat: ego immodestum malim, & modi nescium. Exanimes trepidare simul domus alta Molossis Personuit canibus, Horat. Serm. 2. Sat. 6. Teneant acreslora Molossos, Seneca in Hippolito. Atq; armillatos colla Molossa canes, Propert. Eleg. 4. Illum Scylla rapax canib. succincta Molossis Verg. in Culice. De Nicomedis cane Molosso dicam in cane defensore: & ibidem de Eupolidis poetæ cane Molottico, cui nomen fuit Augeas.

Pæonum canes συνθηρευταί, id est venationum socij erant, nec non præliorum, Pollux. Vide supra in parte 1. de canibus diuersis. Nota est Tiriacas nomine canis Pæonica, quam Panes Pæoniæ satrapa Alexandrum regem donauit, Pollux.

Perses, sagax simul & pugnax est Grat.

Inter canum nomina, quæ apud Xenophontem legimus robustis præcipuè conueniunt ista: Ἀλκή, Πόρθων, Ὀργή, Θυμός, Βρέμων, Φλέγων, Βία, Σθένων, Ξίφων, Σπόρας, Λόγχη, Αἰχμή, Φονάξ.

Canes defensores, qui & ipsi magni robustiq; sunt, seorsim infra commemorabo, vt pastorales quoque.

DE CANE SAGACE, ET ANIMAlium inuestigatione.

Sagacitas de odoratu præcipuè dicitur, Plinius de gustu etiam protulit. Seneca sagacitatem sensuum corporis simpliciter dixit, transfertur etiam ad ingenium. Hinc sagæ mulieres dictæ, quæ (vt Cicero ait) multa scire volunt, item peritæ sacrorum, diuinæ, incantatrices, maleficæ. P in. l.b. 8 de muribus, Quorum palatum in gustu sagacissimum authores quónam modo intellexerint, miror. Sagax catulus, Ouid. 1. remed. am, Fideles catuli. Horat. 1 Carm. Acron exponit sagaces, vel silentium inuestigando seruantes. Naris sagax, Lucan. lib. 7. Plautus in Curcul. Canem esse hanc quidem Magis par fuit: nasum næ depol sagax habet. Sagaces canes dicuntur authore Festo, qui ferarum cubilia præsentiunt. At ser sagacior canibus Ouid. 11. Metam. Acuto homine nobis opus est, & natura vsque callido, qui sagaciter peruestiget, Cic. 1. de Orat. Sagacissimè odorari, ibid. lib. 1 Odori canes, Claudian. lib. 2. de raptu. Et odora canum vis, Vergil. hic Lucret. lib. 4. Promissa canum vis: & libro 6. Cumprimis fida canum vis Dirige odorisequos ad certa cubilia canes, versus est myurus Liuij Andronici. Nec naribus acres Ire canes, Ouid. 7. Metam. Et naribus vtilis Agre, Ibid. l b. 3. Germani hoc genus canum vocant *spürhund, leidthund*, quorum aures (inquit Pinicianus) languidæ sunt & flaccidæ: idem hos canes plaudos appellat. Ex Festo scilicet qui plaudos canes flaccidis & latis auribus interpretatur. Nostrates priuatim *iaghund*, id est venaticos, sagaces nominant: alijs enim venaticis alia nomina tribuunt. Angli, houndes vel spaynelles, sagaces vocitant. Horum maior hodie vsus est quàm olim: indicatas enim feras aut exturbatas cubili, bombardis eminus petunt venatores, vt plerunque canum celeritate aut robore, ac tenbus etiam parum sit opus. Vt in cane vulturina sagacitas, sic acies aquilina in venatore, requiritur, Budæus. Carteiæ in cetariis polypus è mari exire assuetus in lacus apertos, atque ibi salsamenta populari, deprehendi non potuit, nisi canum sagacitate: hi redeuntem circumualere noctu, &c. Plin. Græci ἰχνευτὰς vocant. Oppianus ἰχνευτῆρας. Ἰχνευτάς, εἰ νῦ ἰχνεύμονας Λεγόμενοι Varin. intelligit autem canes sagaces, non ichneumones Aegyptios mustelini generis, de quibus suo loco dicam. Est & piscis ichneumon, Varin. Ichnos Græcis vestigium est, proinde ab inuestigando hæc facta sunt nomina. Ἰχνευτής, ἰχνοσκοπεῖ, Suid. & Varin. Ἰχνεύειν, τὸ ζητεῖν, Varin. Ἰχνεύμων ... poeticè, Idem. Ἰχνηλατοῦσιν, ... Suid & Varinus. Ἰχνηλασία, ij. sa inuestigatio. Κυνὸς Λακαίνης ὥς τις εὔρινος βάσιν, Sophoclis senarius apud Suid. In Βάσις. Εὔρις κύων id est sagax, &c. Etymologus. ... Nicand. apud eundem ... Apollonius: vbi interpres exponit ... id est bene pellitarum, vel sagacium naribus. ... licet etiam ... reperiatur, ... Helych. ... (sic habent codices Pollucis vulgati. lege ... &c. Poll. Et rursus ... (mendum videtur) ... Pollux. Illud quoque vsus inuenit, vt acerrimè sac sagacissimos canes in turribus nutriant, Veget. lib. 4. de re milit. Canes sagaces odore & importunis latratibus feram insequuntur, cogūtq; ad lassitudinem, donec eam in manus venatorum vel leporariorum deijciant: & quam iussu venatorum insequi cœperint, non relinquunt, etiamsi multas alias inuenerint, Author obscurus.

Indagare propriè significat l. cum aliquem retibus cingere, vt fera vbicunque sit intra id spatium reperiatur. sed impropriè aliquando simpliciter pro inquirere & inuestigare ponitur: hinc deducuntur. Indagatio, indago, inis: indagatrix, indaganter. Omnibus vestigijs indagare aliquid, Cicero ad Atticū lib 2 Saltusq; indagine cingunt, Verg. 4. Aen. id est, sepie replagarū saltus cingentium. Syluis vndiq; impeditissimis, aut altissimo flumine vel indagine munitum. Cæsar 8. bell. Gal. de campo quodam. Et syluas, vastaq; feras indagine claudit Lucanus lib. 6 Budæus indaginem metaphoricè interpretatur fossam & turrium munitarum seriem.

Vnius an varij coloris indagatores sint canes (inquit Belisarius) parum referre videtur: vt staturæ etiam paruæ ne an magnæ sint. Sat erit si deiectis ac propendentibus auribus, retortis sursum naribus, odoratu acutissimo fuerint, vt neq; aliud quàm venatum latratu indicent: quo quidem atroci maximoq; quà incedant feræ per nemora virgultaq; ac vepres cognosci à venatorib. possit: vt non ventorum strepitu aliarúmue rerū ad latratum iduicentur, ne falsa suspicione venatores concitent. Debent autem venatorum voci ita parere, vt nec longissimè progredi

progredi ausint, nec prope venatores tantum manere velint. Fit sanè non natura, solum sed etiam arte disciplinaque, vt canes ad obediendum faciles efficiantur. Albi coloris indagatores præferuntur, quum ferarum generibus longe dissimiliores sint: nigri enim interdum apros, rufi capreas aut alias feras colore suo referunt, vnde venatores decipiuntur, Hactenus Belisarius.

Canem odorum (inquit Blond.) quidam autumant præstantissimum quadratum esse: quem nos etiam probamus, & breuem: simo potius quàm adunco rostro, capite concinno: cruurib. posterioribus eadem ferè altitudine qua sunt anteriora: pectore quod non sit maius ventre: dorso plano & porrecto ad caudam. Oculi sint agiles & crebrò moueantur, aures pendulæ arrigantur subinde: caudæ mutilæ frequens motus, & rostri per terram odorus error. Qui dum prædam quærit, sentes ac spineta diutius odoratur, sagacior est. Laudatur imprimis qui præda inuenta, domini accursum expectat. Quod ad colorem, in Italia eligunt varium, & maculosæ lynci persimilem: nec tamen spernendus est nigri coloris. Albus etiam ac fuluus color canem odorum decorat. Dum non venatur, loris in stabulo vinciendus est: & siccis potius eduliis alendus, quam pinguibus iusculentis: hæc enim grauiorem reddunt. Educendus tamen nonnunquam est è stabulo vinctus, in vicos tantum, vt excrementis se exoneret promptius: mox iterum coercendus vsque ad tempus venationis. Hæc Blond. Canis sagax singularum semitarum exordia tacitus percunctatur, &c. Ambrosius. In venatu solertia (Plinij verbis) vtor & sagacitas præcipua est. Scrutatur vestigia atque persequitur, comitantem ad feram inquisitorem loro trahens: qua visa, quàm silens & occulta demonstratio est, cauda primum, deinde rostro. Ergo etiam senecta fessos, cæcósque ac debiles sinu ferunt, ventos & odorem captantes, prodentesque rostro cubilia, Hæc Plin. Canes præcipuè sagaces, taciti & minimè prompti ad latrandum sunto, Oppian. Ἔνθα δ' ἰχνεύει δυσθερχέ... ἰσα... Ἀνδρῶν ἠδ' ἐχιῶν, μέροπες μὲν ἀφ' αἰολόβυλοι Ὀμμασι πεκμήραντο, καὶ ἐφθέγξαντο κέλευθα. Μυζώντεσσι κύνες δ' παννύχια σημήναντο, Oppianus. subinde autem adijcit, hominibus ad inuestigandum commodiorem esse hyemem, quod vestigia tum temporis vel niuib. vel luto impressa liquidò appareant: vel canibus aduersari propter varios florum odores, aptissimum esse autumnum. In Aetna Siciliæ (ait Aristoteles in Mirabilib.) antrum quoddam esse fertur, & circa id vndiquaque magnam florum copiam toto anno prouenire: præcipuè vero violis refertum esse locum amplissimum, quæ fragrantia sua locos vicinos adeò repleant, vt canes eo odore occupati, frustra lepores inuestigent. Fugiunt cerui latratu canum audito, aura semper secunda, vt vestigia cum ipsis abeant, Plin. Nunc Xenophontis de inuestigatione verba adscribam, partim nostra, partim Omniboni translatione vsus, vbi ille non errasse videtur. Diuersæ igitur, inquit, canum indagines sunt. Quædam vestigijs deprehensis, nihil significantes pergunt, vt an vestigent nescias: aliæ auribus tantummodo micant, cauda immotæ manent. Aliæ auribus immotis summum caudæ vibrant: nonnullæ demittunt aures, συνάγουσι τὰ ὦτα, & contracta fronte veluti tristes (vtpote nimium intentæ) caudam quoque immobilem demittentes, cursum pergunt. Multæ nihil horum faciunt, sed insanientes obambulant: & vestigia circum latrantes, cum in ea inciderint, temere signa confundunt. Sunt quæ ambagibus multis ac erroribus vsæ, nec vestigia rectè qua antrorsum ferunt secutæ, (ὑπολαμβάνουσαι ἐκ δὲ τοῖς ἴχνη: Vide num ὑπολαμπάνουσαι aut καταλιμπάνουσαι legendum sit: vel ex Polluce, ὑπολαμβάνουσαι ἀλλαχόσε τὰ ἴχνη) leporem derelinquunt: & quoties ad vestigia redeunt, coniecturam faciunt. At vbi leporem vident, trepidant: nec inuadunt, priusquam illum moueri conspexerint. Quæ vero inter indagandum & persequendum, aliorum canum inuenta præcurrunt, & sæpe respectant, sibi ipsæ diffidunt: vt contra nimis audaces & cōfidentes sunt quæ peritas laboris socias ante se progredi non sinunt, sed interturbando impediunt. Aliæ falsa amplectuntur, & quicquid nactæ fuerint, plaudentes sibi & iactabundæ procedunt suæ sibi fraudis consciæ. Quædam hoc idem faciunt insciæ. Sunt & ignauæ, quæ nusquam à tramite aut viis (τετριμμένων legendum in excuus, ex Polluce) declinant, vestigia recta ignorantes. Damnantur etiam quæ vestigia cubilium (circa cubilia leporum) non discernunt: cursu vero impressa, celeriter percurrunt. Sunt quæ ab initio cursus magna contentione vtuntur, præ mollitie deinde remittunt. Aliæ anteuertunt (ὑποθέουσι Atticè accipio pro προθέουσι: Pollux coniungit ὑποθεούσας & προθεούσας, nimirum ἐκ παραλλήλου.) Quædam in vias stultè incidunt, aberrantque: & reuocantes ægre exaudiunt. Multæ ferarum odio, pleræque hominum desiderio, venatione omissa, recurrunt. Nonnullæ ad vestigia clangentes (κεκραγυῖαι, Pollux habet κεκλαγγυῖαι, sicut Omnibonus etiam legisse videtur) fallere tentant, pro veris falsa simulantes. Sunt quæ hoc non faciunt, sed interdum currendum sicunde clamorem audierint, ad hunc relicto opere feruntur. Aliæ temere sequuntur, aliæ multum præueniunt. Quædam (rectè se facere) putant, aliæ simulant. Nonnullæ inter currendum inuidia & æmulatione certant, seque mutuo iuxta vestigia irritant, ita vt alter ab altero non abscedat, sed vnà ferantur. His quidem vitijs canes partim natiuis, partim ex mala institutione orris præditi, inutiles euadunt: & homines etiam studiosos venationis deterrere possunt, hactenus Xenophon: A quo vsurpatum ἐκκυνεῖν verbum (pro quo Omnibonus imperite reddidit interosculari, & adhuc imperitius quidam eandem interpretationem in Græcolatinum Lexicon retulit) certare & se inuicem irritare transtuli. Nam apud Hesychium & Varinum legimus, Ἐκκυνεῖ, ... : Et apud eosdem, ἐκκυνοί, cum acuto vel circumflexo in vltima, νόσημα τι κυνῶν: lego, Ἐκκυνοι, proparoxytonum, νόσημα κυνῶν, id est morbus canum: cum non corporis morbus sit, sed κακία potius, id est vitium animi, vt ex Xenophonte patet: vt ipsi canes hoc vitio laborantes ἐκκυνοι dicantur. Apud Pollucem 5 11. leguntur hæc vocabula, ἐκκυνοι, ἐκκυνοῦσαι, ἐκκυνεῖν, sed absque vlla interpretatione: & facile credo ipsos etiam Græcos grammaticos has voces vt antiquas & obsoletas non satis intellexisse. Scio: κυνεῖν exponi osculari ἐκκυνεῖν vero vocem quam Pollux à canibus factam esse ait, nemo quod legerim, in ea significatione ponit: adde quod φθονερῶς, id est inuide apud Xenophontem adiungitur, (quamuis Omnibonus imperite, vt solet ad præcedentia referat) conuenit autem inuidia irritationi, osculis minimè. Hoc clarius constat ex alio etiam Xenophontis loco, vbi sic scribit: Ἐπειδὰν δὲ ... παραμένειν τοῖς ἀρχομένοις, ἀλλ' ἀποπειδαννύωσι, ἀναλαμβάνειν, ἕως ἂν ἐθισθῶσιν εὑρίσκειν προσθέουσαι ... τὸ ζητοῦσαι (mallim μὴ ἀκόσμως ἀεὶ ...) τελευτῶσαι γίγνονται ἐκκυνοι, πονηρὸν μάθημα. Quærendum an idem ἐκκυνεῖν quod alibi dixit ὑπὸ φιλοτιμίας ὑπερβάλλειν τὰ ἴχνη, vltra leporem vel eius cubile excurrere: quasi de cursu tantum contentio eis sit, non de lepore, & aliter præcurrentem alterum ferre non possit. Omnibonus vertit, studio certandi vestigia prætetire, quod Græce dixerim, διὰ φθόνον καὶ φιλονεικίαν ἔξω καὶ ὑπερ... ἰχνῶν φέρεσθαι, μιλοῦντας αὐτῶν. Eam ob causam ἀναλαμβάνειν, id est reuocare hos canes iubet, tanquam desertores, non ignauia aut metu, nec errore, quæ alia canum vitia sunt, sed inuidia mutua & contentione quadam ambitioneque.

Canes

Canes ita vestigent (inquit Xenophon) vt a vitijs & tramitibus mox recedant, capita terræ obliqua (λέχρια) sic lego) admonentes, ad vestigia subrideant, auresque demittant, & faciles subinde oculos per singula voluant: & caudis blandientes multis in latera orbibus, per vestigia simul omnes progrediantur. Sed vbi ad leporem ipsum aderint, tum vero venatori planum faciant pergendo celerius, significando vehementius animo, capite, oculis, gestu corporis: intuitũ, modo retro, modo in leporis latibula dirigentes: diuerso impetu, in rectum, in aduersum, in obliquum: & verè iam arrigendo animum ac gestiendo, quod iuxta leporem sunt. Intensius verò premant (persequantur leporem) nec remittant, ingenti clamore atque latratu cum lepore qualibet euadentes. Cæterum velociter alacriterque transmittant (μεταπηδῶντας, vide an legi possit μεταθέοντας) frequenter respicientes & sine fraude clangentes: nec verò ad venatorem omissis vestigijs redeant. Tales quidem forma & in opere sint: ac insuper magnanimæ, probis pedibus, εὔποδες. Leonicenus vertit duris: sagaces, nitidæ, εὔτριχες. Magnanimæ erunt, si saltus (τὰ κυνηγέσια, ipsum opus venandi) æstu vrgente non deserunt. Sagaces, si leporem nudis vel glabris in locis, aridis, apricis, astro imminente (sub Cane sydere) præsentiunt. Probis pedibus, si eodẽ tempore dum montes superant, pedibus non fatiscunt. Et paulo post, In summis femoribus, lumbis & cauda inferius, pilos habeant rectos ac densos, βαθείας prolixos, superne mediocres. Satius fuerit per montes sæpe, per rura minus agitare canes: Montes enim vestigari possunt, & expeditè transcurri: rura neutrum possunt, impedita tramitibus. Est autem vtile, etiamsi non inueniatur lepus, agitare per aspera canes: Nam & pedibus probis, & corpora in his locis exercentes meliores euadunt, &c. Hæc omnia Xenophon. Pollux lib. 5. cap. 10. describit etiam vitia corporis, animi, & ipsius venandi operis, laudibus ex Xenophonte iam relatis contraria: quæ idcirco non adscribo, quoniam ex iis quæ posuimus intelligi possunt omnia. Si quis tamẽ verborũ copiam ad venationem describendam desideret, consulat illũ Pollucis locum: Nos ea saltem adijciemus, quæ in canibus inuestigationi deditis apud ipsum laudatur: quæ sunt, vt canis sit εὐαίσθητος, θυμόσοφος, σοφὸς, εὔελπις, ἕτοιμος ἁρπάζειν τὰ πνεύματα, κρίνειν τὰς ὀσμὰς, ἐπιδιώκειν τὰ ἴχνη: καταφωρᾶν τὸ θηρίον, καὶ ἀποκρυφθὲν ἐξευρίσκειν: φροντίζειν μὲν καὶ τῆς ζητήσεως τῶν ὀσμῶν, ἐπιχαίρειν δὲ μᾶλλον τῇ εὑρέσει τῶν ἰχνῶν: προσηγορεῖσθαι δὲ τῷ κυνηγέτῃ, κἂν ἐγγὺς ᾖ τῆς ἀνευρέσεως ἀποσημαίνειν, κατανεύειν, ἀποδηλοῦν, διαδηλοῦν, τῇ χαρᾷ τῆς ψυχῆς, τῷ πηδήματι τοῦ σώματος, τῇ φαιδρότητι τοῦ προσώπου, τῇ λαμπρότητι τῶν ὀφθαλμῶν, τῇ μεταλλάξει τῶν ὀμμάτων (lege σωμάτων ex Xenophonte:) τοῖς ἀναβλέμμασι τῆς ὄψεως, τοῖς πηδήμασι τῆς ἐλπίδος, τῇ σείσει τῶν ὤτων, τῷ σεισμῷ τῆς οὐρᾶς, τῷ τὸ στόμα (lege σῶμα ex Xenophon.) πᾶν ἐπικραδαίνειν. Canes quomodo à venatore ad inuestigandum leporem & persequendum emitti animarique acclamando debeant, & reuocari, &c. lege apud Xenophontem. Canis sagax (inquit Aelianus) longo venatoris vinculo alligatus, silentio odoratur, & ante venatorem præcurrens, ad pergendum ire vlterius attrahit & allicit. Vbi verò vestigia deprehendit, & feram acerrimo narium sensu assequitur, hîc se subito retinens, sistit pedem, & quod venationis prouentus prope sit, gaudio perfusus venatori blanditur. Eò ille cum proxime accessit, eius osculatione pedum & complexu inuitat ad prædam. Ac simul ad institutam venationem incumbere perseuerat, & pedetentim vsq; eò procedit, quoad ad cubilis locum peruenerit, quem vltrà non progreditur. Quo animaduerso canis dux, propria venatorum significatione prædam adesse, his qui retia ferunt denuntiat, hi autem retia circumijciunt: canis intelligens voce opus esse, ad excitandam feram, latrat, vt ex fuga in casses incidens comprehendatur. Ex hac porrò capta, canis quemadmodum viri, qui ex pugna victoriam retulerint, sic exultat lætitia, triumphat gaudio, & quasi vitulatur. Hæc & captis apris, & ceruis agunt canes. Hæc Aelianus. Atqui leporis vestigia (inquit Xenophon) multum hyeme procedunt, quia longæ sunt noctes: parum autem æstate, quia è contrario sunt breues. Nec vero subolent hyeme diluculo, cum pruina fuerit, aut gelu. Hæc enim calorem halitumque (calidum vaporem) omnem ad se attractum sibi includit. Gelu vero constringit, & congelando sistit. Quamobrem torpescentes naribus canes (μαλακιῶσαι τὰς ῥῖνας, vt bis etiam apud Pollucem legitur: ego tamen μαλκιῶσαι mallim: nam & μάλκη frigus, & ex frigore stuporem significat. Μαλακιεῖς σοῦ ἀπὸ κρύους κεχηνότας λέγουσι καὶ ὑπὸ τῶν ἐσπασμένους. Varinus. Μαλκιᾶν τὸ ἀπὸ ψύχους συνεσπάσθαι τὰς χεῖρας, Idem, &c.) sentire non possunt, priusquam sol diésue procedens, omnia resoluat: tunc enim & canes odorantur, & ipsa dum euaporant vestigia redolent. Abolet autem ea ros quoque multus superincumbens, καταφέρουσα: legi potest καταφύρουσα, id est aspergens, & humo permiscens. Imbres etiam qui per interuallum temporis (διὰ χρόνου) cadunt, odorem ab humo rapientes, olfactum, donec exiccetur, difficilem reddunt. Adhæc australis tempestas deteriora facit vestigia: humectans enim diffundit: Septentrionalis vero, si nondum resoluta fuerint, contrahit & seruat. At pluuiæ & rores diluunt. Præterea Luna halitum (vaporem calidum, τῷ θερμῷ: Omnibonus legit τὸ θερμὸν quod probo: nam & paulò post sic legitur) extenuat, præcipuè in plenilunio: quo quidem tempore vestigia sunt incertissima. (μανότατα, forte plurimum distantia. μανὸν enim id est rarum, poros habet distantes, densum vero omnibus suis partibus continuum & solidum est. Nam exultantes ad Lunam lepores inter se colludunt, & ea longe dissipantes dirimunt. Sed perturbatissima fiunt, cum ea vulpes antea pertransierint. Ver propter anni temperiem valde clara præbet vestigia, quanquam terra sicubi floret, canibus nocet, dum in vnum spirantes confundit odores. Exilia per æstatem vestigia & obscura fiunt. Nam terra feruens abolet, quicquid halitus (calidi vaporis) habent. Est enim tenuis: & canes tunc minus oderantur, quia resoluta sunt corpora. Verum autumno pura sunt vestigia. Quæcunque enim terra producit, & domestica iam reposita sunt, & syluestria ætate labefacta, vt fructuum odores vestigijs miscendi, canes non amplius impediant. Iam hyeme, & æstate, & autumno, recta sunt vt plurimum vestigia: verno autem confusa. Nam lepus coitum quærit cum aliâs semper, tum hoc tempore: quamobrem simul vagantes necessariò vestigia implicant. Subolent autem vestigia cubilium (iuxta cubilia) diutius quàm cursu impressa. Illa enim lepus perambulat insistendo, hæc celeriter transcurrit: vnde fit vt illis referciatur humus, his leuiter imbuatur. Syluosa item loca redolent magis quàm nuda. Siquidem modo percurrens lepus, modo procumbens, multa contingit: & quæ sequuntur, in leporis historia referenda. Subsidia canum vestigatorum qui excursores vocantur, venator opportunis stationibus deponet ministrisq; committet Budæus.

Braccum canem vulgò dictum, alij canem sagacem & odorum: alij aliter interpretantur, vt supra retuli. & dicam etiam inferius in cane veloce. Britannici canes indagatores, fortes sed parui sunt, ipsi agalæos vocant, ἀγασαῖος & ἀγασσεύς habet Oppianus:) curui, γυροί, macilenti, hirsuti, oculis pigri: sed vnguibus probè armati, & dentibus multis acutis, odoratu & indagatione præstantissimi, tum ad vestigia deprehendenda, tum notandos aëris halitus. Hunc experturus venator, leporem viuum aut mortuum è domo rus defert, non rectà, sed obliquè, modo ad dextram modo ad læuam procedens. Et cum longius abfuerit, scrobe facta inhumat. Mox reuersus

canem educit, vt sit prope initium viæ. Is percepto statim odore, nullis apparentibus vestigijs anxius & solicitus discurrit, & circum obuia quæq; inquirit, lapides, colles, vias, arbores, vites, sæpes, areas: tandem deprehenso aeris tractu, qua delatus est lepus, illac omnino per omnes ruris ambages sequitur donec ipsum attingat leporẽ. Quòd si in ipsa venatione opera eius vti velis, videbis quàm cautè vestigia premat, quàm tacitè & insidiosè accedat, cum præ corporis paruitate facile inter aut arundines culmósue lateat. Cum vero prope leporem fuerit, incredibili celeritate, sagittæ aut excitati è latibulo serpentis instar, & mira alacritate prædam inuasit: qua partim vnguibus acutis, partim dentibus subacta vtcunq; graue onus vix magno labore ad venatorem refert: Qui lætus occurrens canem vnà cum lepore à terra sublatũ gremio reponit, Hæc Oppian. in fine libri 1. de venatione. His Gratij quoq; & Nemesiani de Britannicis canibus versus adiungam.

Quia freta si Morinûm dubio refluentia ponto
O quanta est merces, & quantum impendia supra,
Protinus, hæc vna est catulis iactura Britannis,
Veloces, nostriq́ orbis venatibus aptos. Nemesian.

Veneris, atque ipsos libeat penetrare Britannos?
Si non ad speciem mentiturosq́ decores
Gratius. *Diuisa Britannia mittit*

Agasæi canes Britannici sagacissimi vulgo vt audio, hodie appellantur *bluthund* sanguinari canes, quoniam sanguinem ferarum longis interuallis olfaciant. Huberi eos dicunt vt custodiant viuaria seu leporaria ferarum. Vnde si quis prædo noctu capream aut damam aut aliam feram occisam auferat, canes insequi & repetere etiam vbi longissimè absint. Hos canes aiunt Angliæ peculiares esse. Aliud genus canum Angli habent quos vocant spanielles: hos qui iter faciunt secum ducũt. nam si quid forte amiserint, canes retro cedere iubent. Abeunt illi nec desistunt antequam inuenerint quod referant: & si quem forte reperiant, qui è via sustulerit tandiu allatrant donec reddat quod suo hero reportent, Incertus.

DE CANIBVS SCOTICIS SIVE ANGLICIS: non minus enim in Anglia quàm in Scotia sunt trium generum.

CANIS SCOTICVS Venaticus, quem Scoti vocant ane grew Hownd, id est canem Græcum.

V CANIS

CANIS SCOTICVS SAGAX, vulgò dictus ane Rache. Iohannes Caius canem venaticum qui feras persequitur, Anglicè vocari à Hunde dicit: In eo genere qui feras odore inuestigat, marem nomine generali à Hunde dici vult fœminam verò Anglis à Brack, Scotis autem ane Rache.

CANIS SCOTICVS furum deprehensor, Scotis vocatus ane Schluth Hovvnd. Germanice Schlatthund vocari potest.

Ioh. Caius iubet ei demi pudendum masculum & nominari à Brache.

SVNT apud Scotos præter vulgares domesticosq; tria canum genera, quæ alibi nusquam (vt opinor) terrarum inuenias. vnum genus venaticum est (*ane grenu hovund*) cum celerrimum, tum audacissimum: nec modo in feras, sed in hostes etiam latronesq;: præsertim si dominum ductorémue iniuria affici cernat, aut in eos concitetur. Alterum (*ane rache*) est odorisequorum, feras, aues, immò & pisces quoq; inter saxa latentes odoratu inuestigantium. Tertium genus (*ane sluth hovund*) est haud maius odorisequis: sed vt plurimum ruffum nigris inspersum maculis, aut nigrum ruffis. Tanta verò his sagacitas inest, vt fures furtoq; ablata persequantur, & deprehensos continuo inuadant. Quod si fur, quò fallat, fluuium traiecerit, quo loco fluuium ingressus est & ipsi se præcipitant, & in aduersam deuenientes ripam in gyrum circunquaq; procurrere non cessant, donec odoratu vestigia assequuti sunt. Id minus verum videri possit, nisi vulgaris eorum esset vsus Scotis Anglisq; in confinibus, vbi ex mutua agrorum prædatione multi sibi victum quærere consueuerunt. Quod si quis pacis tempore dum sibi ablatum quispiam cane indagatore persequitur, vel etiam in secretiora cubicula cani ingressum deneget, is planè pro fure habetur, Hector Boethius in Descriptione regni Scotici.

CANIS

CANIS sagax sanguinarius, apud Anglos.

ANGLICE A Bludhunde. Eadem huius natura videtur, quæ Canis Scotici furum deprehensoris, proximè descripti.

MARTEM odêre Geloni, Sed natura sagax, Grat. *Traxêre animos de patre Gelone Hyrcano.* Idem Gnosij quoq; canes sagaces sunt, quamobrem Ouidius inter canes Actæonis Ichnobaten sagacem Gnosium fecit. Oppianus lib. 4. de polypo scribit, qui è mari egrediatur olearum, quarum frondes libenter depascitur, odore illectus: Ἠΰτ᾽ ἐπ᾽ ἴχνος Κνωσσοῖ᾽ ἰνεύνοιο κυνὸς μένος, ὅς τ᾽ ἐν ὄρεσσι Θηρὸς ἀνιχνεύων σκολιὴν βάσιν ἐξερεείνει Ῥινὸς ἀπαγγελίῃ νημερτέϊ, ὅ τί μιν ὦκα Μάρψῃ, καὶ σὺν ἱμάντεσσι (ἱμάσθλοισιν corrupte habent impressi codices) ἴοι δ᾽ ἐπὶ λάσσιον αὐλήν. Gnosus vel Cnossus vrbs est Cretæ: de Creticis dixi supra in Venaticis diuersis.

Hispanici canes, vt audio, Gallis espaignеulx dicti, auriculis sunt longis, minus tamen quàm bracchi: lepores & cuniculos excitant, pilis plerunque nitidis, non hirsutis.

Κυνὸς Λακαίνης ὥς τις εὔρινος βάσις, Sophocles. Quorum nares porrectæ sunt longius, vt catulorum (κυνιδίων) Laconicorum, olfactu valent, Aristot. de generatione anim. 5. 2. Nos de Laconicis mox inter celeres dicemus: qui puto maiores sunt, sagaces vero Laconici minores: nam Aristoteles κυνίδια vocauit.

Tusci commendantur à Nemesian: his versibus.

Sæpe canum: forma est illis licet obsita villo,
Haud tamen iniucunda dabunt tibi munera prædæ.
Atq; etiam leporum secreta cubilia monstrant.

Quin & Tuscorum non est extrema voluptas
Dissimilesq; habeant catulis velocibus artus,
Nanq; & odorato noscunt vestigia prato;

Vmber sagax, sed timidus est:

Vmber, quanta fides, vtinam & solertia naris,
At fugit aduersos idem quos repperit hosteis
Tanta foret virtus, & tantum vellet in armis, Grat.

Syllius lib. 3. *Aut exigit Vmber Nare sagax è calle feras,*

Quondam inconsultis mater dabit Vmbrica Gallis Sensum agilem, Grat.

Canum diuersa nomina ex Xenophonte supra retulimus, inter ea sunt quæ sagacibus præcipue conueniant, vt Λόχος. Τεύχων, Μήδας, Τάξις, Στίχων, Στίβων, Νόης, Γνώμης.

Venaticorum canum alij sagaces sunt, in quibus tamen celeritatem desideres, vt quos diximus iam pleriq; : alij olfactu & pedibus ex æquo valent, quos nunc recensebo:

Quæ laus prima canum? quibus est audacia præceps,
Venandiq; sagax virtus, viresq; sequendi.
Quæ nunc elatis rimantur naribus auras,
Et nunc demisso quærunt vestigia rostro,
Et produnt clamore feram, dominumq; vocando;
Increpitant: quem si collatis effugit armis:
Insequitur tumulosq; canis, camposq; per omnes.
Noster in arte labor positus, spes omnis in illa,

Ouidius in Halieuticis.

Aetoli celeres sagacesq; sunt, de quibus Grat.

Aetola quæcunq; canis de stirpe (malignum
Officium) siue illa metus conuitia rupit,
Seu frustra nimius properat furor: Et tamen illud
Mirum quàm celeres, & quantum nare merentur:
At clangore citat, quos nondum conspicit apros,
Ne vanum totas genus aspernère per arteis,
Tum non est victis cui concessere labori.

Britannicus canis sagax & celer est, vt supra docuimus.

Celtici canes ex Gallia Britanniaq; venientes, odoratu cursuq; sunt insignes, Textor. De Gallico dicam infra inter celeres. Quod si idem est Celticus qui Gallicus celer tantum, non item sagax videtur: Quondam inconsultis mater dabit Vmbrica Gallis Sensum agilem, Gratius. Inconsultis interpretor non sagacibus: & sensum agilem, sagacitatem. Vmbros autem sagacissimos esse supra diximus. Sed non vnius generis Celtici canes videntur, quod vel ex Gratij isto carmine conijcio, Magnaq; diuersos extollit gloria Celtas.

Metagontis canis nomê apud solum Gratium reperio, videtur autem illos sagaces pariter ac celeres & tacitos facere, vt apparebit infra in Petronijs. Addit historiam Hagnonis Bœonij Hastilidæ (forte Astylidæ, id est Astyli cuiusdam filij: nam & alij quidam Astyli dicti sunt) qui primus venationis vsum ostenderit, solus in syluas sine socijs & retibus egrediens; Metagontem tantum canem, cui Glympicus nomen fuerit secum ducens, sed ipsum poetam audiamus.

Vnus præsidium, atque operi spes magna petito
Adsumptus Metagon, lustrat per nota ferarum
Pascua, per fontes, per quas tenuere latebras,
Prima lucis opus: tum signa vapore ferino
Intemerata legens, si qua est qua fallitur eius
Turba loci, maiora secat spatia extera gyro.
Atque hic egressu iam tum sine fraude reperto
Incubuit spatijs, qualis permissa Lechæis
Thessalium quadriiuga decus, quam gloria patrum
Excitat, & primæ spes ambitiosa coronæ.
Sed ne qua ex nimio redeat iactura fauore,
Lex dicta officijs, neu voce lacesseret hostem:
Néue leuem prædam, aut propriorum pignora lucri
Amplexus primos nequicquam offenderet actus.
Iam verò impensum melior fortuna laborem
Cum sequitur, iuxtaque domus quæsita ferarum
Admonet: & si forte loci spes prima fefellit,
(Rerum opus) incubuit spatijs ad prospera sisset,*
Intacto repetens prima ad vestigia gyro.
Ergo vbi plena suo redijt victoria fine,
In partem prædæ veniat comes, & sua naris
Præmia sic operi iuuet infermisse benigno. Hæc

Gratius. Et rursus in electione canis venatici,
Iunge pares ergo, & maiorum pignere signa
Faturam, prodantque tibi metagonta parentes.
Qui tenuere (forte genuere) *sua pecus hoc immane iuuenta.* &c. nam hos versus cum sequentibus superius in canis venatici in genere electione retuli: non enim ad metagontem solum pertinere mihi videbantur. Metagonium, μεταγώνιον, Stephano vrbs est Libyæ, à qua gentile Metagonites. Aliqui promontorium faciunt, quod Africam à Numidia diuidat, dictum quod angulare sit. An hic locus nomen canibus dederit haud scio.

Petronium canem Gratius celerem & sagacem facit, sed non tacitum, his versibus: *At te leue si qua*
Tangit opus pauidosque iuuat compellere dorcas.
Aut versuta sequi leporis vestigia parui:
Petronios (sic fama) *canes volucresque Sicambros,*
Et pictam macula Vertraham delige falsa.
Ocyor affectu mentis, pinnaque cucurrit.
Sed premit inuentas, non inuentura latentes
Illa feras, quæ Petronijs bene gloria constat.
Quod si maturo pressantes gaudia lusu,
Dissimulare feras, tacitique accedere possent:
Illis omne decus, quod nunc metagontes habetis,
Constaret syluis: sed virtus irrita damno est. Petronij ne à venatoribus & dominis hi canes dicti sint (multos enim viros Petronios adpellatos legimus:) an ab aliquo loco, non facile dixerim. Petronia quidem nomẽ fluuij est in Tyberim defluentis, dicti quod per petras fluat.

Vertagum canem grammatici quidam interpretantur, qui sponte ad venationem exeat, prædamque domum referat. Martialis, *Non sibi, sed domino venatur vertagus acer, Illæsum leporem qui tibi dente feret.* Vertagos dici canes legimus, verbo, vti volunt, peregrino apud Firmicum Matheseos quinto, sponte qui in venationem exeant, leporibus infesti præcipuè, Cæl. Vertagum recentiores leporarium interpretantur, vt Scoppa: alij simpliciter canem venaticum, vt Alunnus: Quidam Gallice vng metif, id est mixtum, nempe ex cane sagace, & cane Gallico celere: proinde simul indagare eum & persequi aiunt.

Hæc de celeribus & sagacibus. Sunt quæ præter sagacitatem robustæ etiam & pugnaces sint, quales Indicas esse supra ex Aeliano recitaui: & Gratius Persen quoque eiusmodi facit.

Sunt præterea parui quidam canes, & ipsi forte sagacibus adnumerandi, quos nostrates vocitant *lochhündle*, id est cauernarum caniculas: subeunt enim cauernas vbi vulpes & meles latitant, eosque mordendo expellunt. Canis vulpem in locum subterraneum secuta in Orchomenis Bœotiæ, cum latrando ingentem sonitum excitasset, venatores aditu effracto ingressi, locum quendam per foramina illustrari, & nescio quæ intus latere viderunt: quæ in vrbem regressi magistratui nunciarunt, Aristoteles in Mirabilib.

DE CANE VELOCE.

Cani veloci, vt etiam alijs plerisque, multa conueniunt quæ supra iam dicta sunt in historia canis in genere, & venaticorum postea, quæcunque vero priuatim ad celeres pertinere obseruaui seorsim hunc in locum conferam. De ijs canibus qui celeres simul & sagaces sunt, in proximo capite actum est. Fulmineo celeres dissipatore canes, Ouid. lib. 2. Fastorum. Hortari celeres per iuga summa canes, Idem in epistola Phædræ ad Hippolytum. Sæpe citos egi per iuga summa canes, Idem in epistola Oenones ad Paridem. [illegible Greek], Oppianus de celeritate Britannici. Ocyor affectu mentis pinnaque cucurrit, Grat. de Vertraha. At te leue si qua Tangit opus, pauidosque iuuat compellere dorcas, Aut versuta sequi leporis vestigia parui, &c. Idem. Cerui vrgente vi canum, vltro confugiunt ad homines, Plinius. Hos non immissis canibus agitant, Vergil. de ceruis: Canes immittere dixit, quod Græci ἐπάγειν. Timidi damæ, ceruique fugaces, Nunc interque canes, & circum tecta vagantur, Idem. Hystrix aculeis suis missilibus ora vrgentium figit canum, & paulò longius iaculatur, Plin. [illegible Greek], Homerus Iliad. 10. [illegible Greek], Homerus, ni fallor: citatur ab Etymologo in Κεμάς. [illegible Greek], Philippus in Epigrammate. Canes celeres è Polluce, ἐλαφροὶ, ποδώκεις & δρομικοὶ cognominantur. Inter canum nomina propria, quę supra recensui, velocibus ista maximè conueniunt, Aura, Lælaps: & apud Xenophontem, Σπεύδων, Σπουδὴ, Ὁρμή, Thous. Ouid inter Actæonis canes. Aello cursu fortis, Ibidem. Cyprio velox cum fratre Lycisca, Ibidem. Volat acer Hylax, volat ocyor Euro Harpalagus, Baptista Mantuan. Græci de venatore feras insequẽte vna cum canibus velocibus dicunt [illegible Greek], Pollux. [illegible Greek], Idem. [illegible Greek] Xenophon. Et canem ipsum quoque, [illegible Greek], Idem. Quomodo canes feris immittantur, & ad celeritatem ac fortitudinem acclamante venatore animentur, apud Xenophontem in libro de venatione leges. Canis velox & idoneus immitti in ceruos, lepores, ac damas, corpore sit lõgo, valido, mediocriter magno (sic ἄρμιον expono) capite leui, nitido, in quo oculi splendeant cærulei, (nigri:) ore dentibus aspero, oblongo: auriculis paruis, quarum tenues sint membranæ: collo procero, pectore robusto & lato: pedibus anterioribus breuioribus rectis: cruribus longis & rectis: scapulis latis: costis laterum obliquis: lumbis non pinguibus, sed bene, id est moderatè carnosis: cauda deniq; longa & astricta, id est solida ac neruosa. [illegible Greek], Hęc Oppian. Sed audiamus Nemesianum quoque de eligendis canibus ad fœturam præcipue, quoniam de celeribus maximè loqui videtur, cuius hi sunt versus,

Incipiat primo, cum sanus temporis author
Elige tunc cursu facilem, facilemq́; recursu.
Non humili de gente canem sit cruribus altis,
Costarum sub fine decenter prona carinam,
Renibus ampla satis validis, diductaq́; coxas:
Huic parilem submitte marem, sic omnia magnum,
Corporis & venis primam sanguis abundat.
Principio tibi cura canum non segnis ab anno
Pandit in occiduum bissenis mensibus æuum.
Seu Lacedæmonio natam, seu rure Molosso
Sit rigidis, multamq́; gerat sub pectore lato
Quæ sensim rursus sicca se colligat aluo:
Cuiq; nimis molles fluitent in cursibus aures.
Dum superant vires, dum læto flore iuuentus,

Canis celer futurus, eligi debet, qui inter catulos pondere leuior fuerit, vt supra dixi in cane in genere. Aliud canum genus est (inquit Belisarius) qui ad magna animalia fortiaque, vt apri sunt & huiusmodi, sustinenda (impedienda) apti dicuntur, quousq; fortiores grauioresq; canes aduenerint. Hi aprum sistent, & in cursu aliquando mordendo impedient. Eorum duo sunt genera: vnum strigosiorum, qui si perniciores fuerint, velocissima etiam sectari poterunt animalia. Huiusmodi canis tum corpore toto, tum capite & collo oblongis esto: pectore acuto, costis inferius longis, & ad ima paululum trahentibus: præcordijs lateribusq; ita amplis, vt sine difficultate canes spiritum trahant. Nam quo facilior respiratio fuerit, tanto expeditiores ad cursum erunt. Ilia sint angusta & compressa: venter exilis, nam crassus currentem grauat. Crura alta, brachia non æque, ne leporis capturam impediant. Anteriores pedes, vt in fele, rotundi potius quàm longi sint. Alterum vero medium (inter robustos & iam dictos celeres) genus est: cuius generis canes cum leuioribus strigosioribusq; velocissimis, ceruos domant & sternunt, cum strigosiorum vim morsumq; cerui paruifacere videantur. Et hi quidem omnium generũ canes, si pedes venator fuerit, sinistra manu ducendi sunt. dextera vero, si eques, si tamen lancea caruerit. Dexteris enim partibus tum feræ tum homines commodius pugnam committunt, Hactenus Belisarius. Leporarij qui maximè probentur, dicam ex Alberto inferius in catalogo celerum. Pedes celeris spilos habeant densos, tenues, molles, Pollux ex Xenophonte. Pecuarius canis neq; tam strigosus aut pernix debet esse, quàm qui damas ceruosq; , & velocissima sectatur animalia, &c. Columella. Canem ex pigro velocem reddes, si pane auenaceo bene cocto & fermentato, assidue eum reficias, Alber. Catuli celeres futuri cum iam quatuor mensium fuerint,

Crocardes & ferre gradus, clasiq; teri,
Incipe non longo catulos producere cursu,
Hu leporem præmitte manu, non viribus æquis,
Membra, queant iam nunc faciles vt sumere prædam.
Sed, donec validos etiam præuertere suescant,
Discere, & emerita laudem virtutis amare.
Seu cursus reuocent, iubeant seu tendere cursus.
Euanimare velint tantum, non carpere sumptam,
Libera tunc primum consuescant colla ligari.
Iam cum bis denos Phœbe reparauerit ortus,
Sed parua vallis spatio, septóue nouali.
Nec cursus virtute parem: sed tarda trahentem
Nec semel indulge catulis moderamine cursus,
Exercete diu, venandi munere cogens
Nec non consueta norint hortamina vocis,
Quin etiam doctis victam contingere prædam,

Hæc Nemesian. Venator canes (inquit Xenophon) venatum agat, fœminas mensium octo, mares decem: nec eas ad cubilium vestigia soluat, sed submissas (ὑφημμένας, subnexas) longis detinens loris vestigantes subsequatur, & per vestigia currere sinat. (Hoc loco Græce legitur, περὶ ἢ τὰ ἴχνη τὰ εὐμαῖα μὴ λύειν: legendum autem videtur εὐναῖα: obijciet aliquis Pollucem, apud quem lib. 5 cap. 2. vestigia εὔναια & εὔραια, vocabula coniuncta vtraq; proparoxytona, legimus: quibus proximè adiungit δρομαῖα. Mihi quidem Pollux suo etiam tempore corrupta voce εὔναια pro εὐναῖα, deceptus videtur: & quanquam cum εὔναια coniungens tacite eiusdem significationis facere videtur, non tamen excusatur, cum omnino vna tantum dictio sit εὔναια: sed cum ea accentu variet, fieri potest vt Pollux vtroque modo scripserit. εὔναια & εὐναῖα, librarij deinde corruperint certe vocis εὔραια nullum video etymon, nec in vllis reperio Lexicis: Dicuntur & ipsi lepores adiectiuè, εὐναῖοι & δρομαῖοι, εὔραιοι nusquam, &c.) Porrò cum inuentus fuerit lepus, si pulchra indole ad cursum alacres fuerint, non continuò dimittat: sed vbi præcurrendo lepus è conspectu abierit, tum canes emittat: nam si comminus (ὁμόθεν, pariter) specie pulchras, & ad cursum magnanimas soluerit (dum lepus in conspectu est) nondum firmatis corporibus nitentes rumpuntur. Hoc igitur venatori cauendum est. (Ἐὰν μὲν καλοὶ ὦσι πρὸς τὸν δρόμον τὰ ἴχνη, Omnibonus legit, τὰ εἴδη pro τὰ ἴχνη: nam proxime sequitur καλὰς τὰ εἴδη οὔσας: proinde pro καλοὶ etiam καλαὶ repono cum canũ nomine semper in fœminino genere vtatur Xenophon. Notanda hic rara locutio καλαὶ πρὸς δρόμον, & quæ mox sequitur αἰσχραὶ πρὸς δρόμον quæ clariores fiunt cum τὰ εἴδη, id est, secundum corporis formas ad priorem additur: Vt ille dicatur καλὸς πρὸς δρόμον τὸ εἶδος, qui corpus ad velocitatem optima comparatum habet: αἰσχρὸς cõtra. nulla pulchritudinis aut deformitatis ratione.) Quod si forma fuerint ad currendum segniores, nihil eas emitti prohibet. Nihil enim erit periculi, cum statim spem capiendi leporis abijciat, (Omnibonus nescio quomodo inuertit sententiam:) sed ad pedum vestigia (δρομαῖα, quæ scilicet iam primum è conspectu elapsus lepus impresserit) transcurrere sinat, donec ad leporẽ peruenerint. Prædam captam ipsis lacerandam tradat. Cæterum cum iam ad retia subsistere noluerint, sed palantes auersæ fuerint, recolligat eas, donec leporem procursantes (προσθέουσαι, accurrentes) inuenire consueuerint: ne si semper hoc faciant, retia scilicet aut vestigia deserant, id vitium tandem trahant vt planè ἐκκυνοι fiant, quæ pessima consuetudo est. (hoc est inuidia aut æmulatione mutua dum inter se certant, retium vestigiorumq; & ipsius feræ negligentes, vt supra exposui vocem ἐκκυνοῦν.) Porrò cibaria canibus obijciat ad retia venator, dum iuuenes sunt, vt inde sumant (tunc enim suscipiunt, Omnibonus:) & si quando inter venandũ propter imperitiam aberrauerint, ad locum redeuntes saluentur. Nam cibaria tunc respuent, cũ iam feram hostiliter oderint: & hanc magis appetent quàm illa. Multis vero de causis (εἰς τὰ πολλὰ, lego ὡς pro εἰς, vt plurimum) necessaria (cibos intellige: ἐπιτήδεια, τὰ πρὸς τροφὴν ἁρμόδια Varinus:) canibus exhibenda sunt (adde, ab ipso venatore.) Nam cum inopiam patiuntur (malim cum negatione, quæ tamen in Græcis quoq; impressis nulla est) autorem eius (sibi exhibiti, per enallagen numeri) non agnoscunt: at cum auidè accipiunt, exhibitorem diligunt. Hactenus Xenophon.

Canum celeritate præstantium, quos veteres commendarunt, descriptio sigillatim.

Alopecides, id est Vulpinæ, vide in Laconicis. Castorides, vide supra in Venaticis in genere.

Creticæ, vide ibidem. Ex illis parippi dictæ celeribus, diaponi robustis adnumerandæ videntur.

Laconicæ, Lacænæ, Pollux. Lacedæmonij, Oppianus. Elige tunc cursu facilem, facilemq; recursu Seu Lacedæmonio natam, seu rure Molosso Non humili de gente canem, Nemesianus. Sed non Spartanos tantum, tantúmue Molossos Pascendum catulos, Idē. Veloces Spartæ catulos, acremq; Molossum Pasce sero pingui, Vergilius in Georg. Et alibi. Omnia secum Armentarius Afer agit, tectumq;, laremq;, Armaq;, Amyclæumq; canem, Cressamq; pharetram. Amyclæum intelligo Laconicū, ab Amyclis Laconiæ ciuitate, in qua Castor & Pollux educati sunt: quanquam & aliæ fuerunt in Italia, cognomento Tacitæ: & Amyclæum quoque ciuitas & portus in Creta, authore Stephano. At Spartanos (genus est audax Auidumq; feræ) nodo cautus Propiore liga, Seneca in Hippolyto. Ceu pernix cum densa vagis latratibus implet Venator dumeta Lacon, Syllius lib. 3. Κυνὸς Λακαίνης ὥς τις εὔρινος βάσις, Sophocles. vide in Sagacibus supra. Λακαιναν ἐπὶ θηρσὶ κύνα τρέφειν, πυκινώτατον ἑρπετόν, Pindarus vt citat Varinus in Κυνῶν. Prævalidusq; Lacon, Ouidius inter canes Actæonis. Melampus Spartanus, Ibidem. Et patre Dictæo, sed matre Laconide nati Labros & Agliodos, Ibidem. Tyrrheni Laconicis ad prolem commiscentur, Oppianus. Xenophon Lacænas etiam aduersus apros immitti scribit. Canes Laconici ex vulpe & cane generantur, Aristoteles. Alopecides, id est vulpinæ canes, ex canibus natæ sunt & vulpibus, quarum natura spatio temporis confusa est, Xenophon. Lacænas aiunt primum olim ex canibus & vulpibus natas, alopecidas appellatas esse, Pollux. Apud eundem Nicander castoridas & alopecidas confundere videtur, cum Xenophon clarè distinguat. Vide infra in Mixtis. Cynalopeces, canes Laconici ex cane & vulpe nati. Vsurpatur & χυναλώπηξ prouerbiali sensu, vt supra retuli. Coit Laconicum genus canum mense suæ ætatis octauo, Aristote. Coeunt quandiu viuunt Laconici & mares & fœminæ, Idem. Octauo mense vtrinq; (in vtroq; sexu) generant, Plinius. Gerunt vterum parte sexta anni, hoc est sexagenis diebus, aut vno vel altero plus minúsue, Aristot. Ferūt sexaginta diebus & plurimum tribus, Plinius. Magna ex parte octo (octonos) pariūt, Aristoteles & Plin. Coeunt à partu sexto mense, Aristot. 6.20 interprete Gaza: Grecè est, πικτὰ γὰρ ἀπὸ τοῦ τόκου ... Proximè autē de Laconicis dixerat, quibus hæc verba adhuc cohærent, sed perperam vt videtur: Vide supra cap 3. de Cane in genere. Genus Laconicum post coitum diebus triginta, habere lac incipit Aristot. Huius sanè generis Leconici peculiare est, vt cum laborarint coire melius quàm per ocium possint, Aristoteles: Aelianus tamen de quouis cane, Cum se plurimum (inquit) currendo exercuit, multò effusiorem ad Venerem esse ferunt. Laconici generis fœminæ, quia minus laborant quàm mares, viuaciores maribus sunt: at vero in cæteris, & si non late admodum constat, tamen mares viuaciores sunt, Aristot. Viuit mas Laconicus ad annos decem, fœmina ad duodecim, Aristot. & Plin. Propria in eo genere maribus laboris alacritas, Plin. Quorum nares porrectæ sunt longius vt catulorum Laconicorum, olfactu præstant, Aristot. In genere canum Laconico fœminas esse sagaciores quàm mares, apertum est. Insignes animo & industria canes sunt, qui ex vtroque genere, Molotticum dico & Laconicum, prodierint, Aristot. Laconici canes, inquit Aug. Niph. vulgo braccæ dicuntur. Albertus leporarius interpretatur. Sed bracci nomen hodie inconstans est, vt scriptura quoque. Nam aliqui per c simplex scribunt, alij per c duplex, alij aspirationem addunt, bracus, braccus, bracchus, aut eadem in fœminino genere in a. Sigismundus Gelenius broccum scribit per o, vt accommodet Græco vocabulo βρόχχος. Germanicè *brack*. Illyricè praczieck. Haud scio an aliquid huc faciant istæ voces, brocus vel brochus & bronchus, quasi brocho, id est crasso & prominente sit ore, quem canem brachum dicimus. Senectutem in equis intelligi negant posse, præterquam cum dentes facti sunt brochi & supercilia cana, Varro. Senectus in veterinis intelligitur dentium prochitate, superciliorum canicie, Plin. Et ex eo natis duobus dentibus, dextra & sinistra paulò eminulis superioribus directis, potius quàm brochis, & acutis, Varro de canibus loquens. Hinc patet brocho, dentes dici prominentes ita vt adunci sint: quare hanc vocem ἀπὸ τοῦ προέχειν factam conijcio: præsertim cum bronci etiam homines dicantur, producto ore & dentibus prominentibus. A labris, inquit Plin. bronci labeones dicti sunt: emendatiores codices brochi habent. Quidam brochum interpretantur cui mentum & dentes inferiores magis quàm superiores prominent. Similiter ἀπὸ τοῦ προέχειν dictum crediderim brochum vas vinarium fundēdo vino accommodatum, & implendis deplendisq; culeis & vasis conditorijs, & vino quocunque modo transfundendo, quod Italis adhuc brocho dicitur: quamuis Budæus ἀπὸ τοῦ βρέχειν deducat quod fundere significet. In Germania quosdā catellas quæ in delicijs aluntur *bracken* vocare in Melitæis dixi, Galli, vt audio, braccham appellant venaticam canem (celerem & sagacem) quæ perpetuo cursu feram quam primum conspexerit (in quam iussu venatoris immissa fuerit) insequatur, vtcunq; plures se offerant: eandem & aues excitare aiunt, corpore humilem, auriculis longis, ore crasso. Fr. Alunnus canem braco Italicè dictū exponit sagacem & odorum. Canis altus retro in lumbis, strictus & magnus in pectore, qui leporarius vocatur; coire aliquando incipit octauo mense, Albert. Quos Aristoteles Laconicos, nos Italicos dicimus, Blond. Aliqui vertagum leporarium exponunt, vt supra dixi.

Leporarij canes (barbari leuerarios scribunt) nobilissimi sunt, pectore valent, latratus ædere nesciunt, & nisi producantur ad cursum, intra domum se continent, Author obscurus. Sarsis vocem Hebraicam canem leporarium interpretatur, alij aliter. Vide in Aquila. Leporarius collo longo pulchrior & melior erit. Longum autem etiam arte reddetur, si in scrobe pro longitudine canis effossa, ipsum (nimirū dum corpus adhuc increscit) quoties cibandus est, colloces: & cibum scrobis oræ imponas, vt canis nisi collo bene extenso assequi non possit. Leporarij (inquit Albert.) optimi sunt longis & planis capitibus, non enormibus auriculis acutis retrorsum directis & paruis; labro superiore super inferius non dependente, nisi minimum forte: collo longo, & aliquantulum turgidiore quàm caput, ea parte qua capiti iungitur: pectore enormi, & bene acuto inferius: costis longis & validis, lumbis strictis: cruribus altis, macris potius quàm obesis: cauda non crassa, nec admodum longa. Raro vel nunquam latrant. Proprium enim his canibus est succensere minoribus qui pro custodia latrant. Non quiduis mandunt, indignum, id se existimantes. Lacte magis quàm sero nutriendi sunt. Sed nutriendi educandiq; ratio eadem his quæ venaticis cæteris conuenit. Hæc Albert. Et alibi. Leporarios magnos, inquit, quos veteres quidam vocārūt ex leopardi cum cane ortos nonnulli dicunt. Veltro Italice vulgò dictus canis, venaticus & cursu velocissimus est, Fr. Alun. quærendum an idem vertagus sit, cum nomina colludāt. Louisilia Falco, Mantuan. Apud Aug. Niphum Falco proprium nomen est canis leporarij. Canibus venaticis dorsum integunt pannis diuersorum colorum, aduersus frigoris iniuriam; præcipue leporarijs: & pedibus adhibent calciamenta, quo facilius illæsi cursum exerceant, Blond.

Podicnitzij Polonis appellati canes, parui & celeres sunt, quibus vtuntur ad aues & lepores.

Canes veloces quidam & magni Germanicè appellantur, *Vvindspil*, nimirum à velocitate ipsorum ventis com-

parata: Alij sunt qui nominantur *Türckisch vnind*, Turcici canes: vtrique in lepores, vulpes, ceruos & similia animalia immittuntur, communi nomine *hetzhund* dicti, quod etiam de robustis licet non velocibus dicitur.

Gallici canes siue Celtici dicti, diuersi sunt: vide supra in Celtis inter Venaticos diuersos, & inter sagaces simul ac celeres in Vertago. Vt canis in vacuo leporem cum Gallicus aruo Vidit, & hic prædam pedibus petit, ille salutem, Ouid. lib. I. Metam. Leporemq́; læsum Gallici canis dente, Martial. Gratius Gallos canes inconsultos, id est non sagaces vocat, ideoq́; ad prolem miscendos Vmbris. Gallicos quidam leporarios interpretantur, qui in locis montanis optimi proueniant: & eam ob causam commendant Turcicos ex montibus Dalmatię, & regionibus ad orientem sitis. Laudantur in eis, pedes duri, auriculæ longæ, caudæ setosæ & prolixioribus pilis.

Et substricta gerens Sicyonius ilia Ladon. Ouid inter canes Actæonis.

Locridis nomine canis Anyte poëtria Tegeatis, gloriam posteris transmisit, hoc tetrasticho in eius sepulchrũ inscripto: Ὤλεο δή ποτε καὶ σὺ πολυρρίζοιο (lego Ὤλεο δή ποτε ...) ... θάμνον Λόκρι, φιλοφθόγγων ὠκυτάταν (lego ὠκυτάτη) σκυλάκων. Τοῖον ἐλαφρίζοντι τεῷ ἐγκάτθετο κώλῳ Τὸν (lego ἰὸν) ἀμείλικτον ποικιλόδειρος ἔχις, Pollux 5.5.

Chaonidas & Molottidas aliqui tradunt prolem esse eius canis, quem ære Monesio vbi cõflauit Vulcanus, immissa quoque anima, Ioui dedit dono: is verò Europæ, hæc Minoi, Minos Procridi: illa vero Cephali esse voluit munus. Nec qui Dictæa Cephalum de gente secutus Luciferæ pariter venit ad astra deæ, Martial. Eius hæc fuit natura, vt vitari non posset, vbi insequeretur: sicuti Teumesia vulpes fuisse narratur incomprehensibilis. Quæ ratio (ne ineuitabilem canem vulpes effugeret, aut vulpem incomprehensibilem canis caperet) vtrunq; deformauit in lapidem, Cælius ex Pollucis lib. 5. cap. 5. Plura vide apud Tzetzen Chiliade I. cap. 20. & Ouidium lib. 7. Metam. qui Lælapem hunc canem vocatum scribit: & Palæphatum cap. 9. licet Telmesia apud eum legatur. Teumessus Bœotiæ mons est, vnde vulpes Teumesia, Stephan. Telmissus vero per iota in penult. Cariæ vel Lyciæ vrbs. Monesium æs quod fuerit non reperio. Teumessiam vulpem Dionysij ira in Thebanos excitatam ferunt, quam cum canis à Diana Procridi datus, capturus esset, vtriq; in lapides mutati finguntur, Blond. Pausaniæ de his verba referam in Vulpe h.

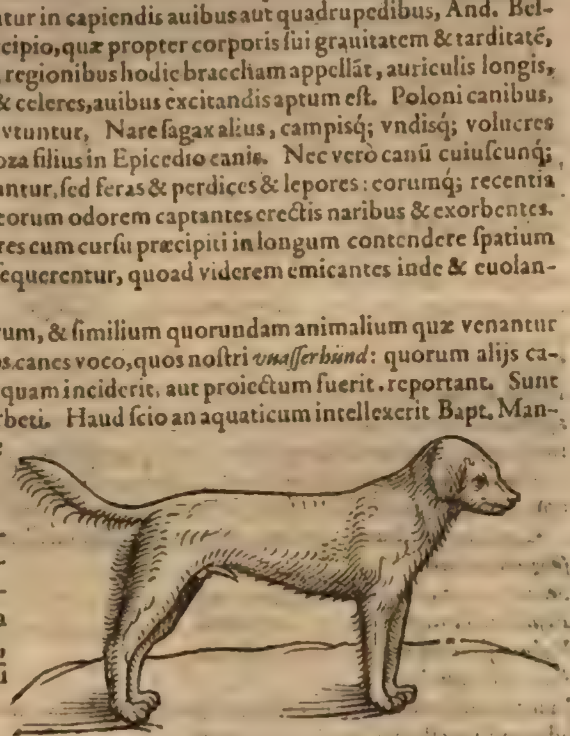
Canicula quædam cum venarętur, quamuis ventrem ferret, leporem cepit, eaq́; iam capta præda, statim domino cedens secessit, atq; quàm mox nouem catulos peperit, quos aluit postea, Aelian.

Anthologij Græci lib. I. Sect. 33. legimus epigramma in canem celerem cui grauidæ vterus vulneratus cicatrice concreuerat, partus autem tempore sectus est vt posset eniti: & aliud in canem celerem siti mortuum.

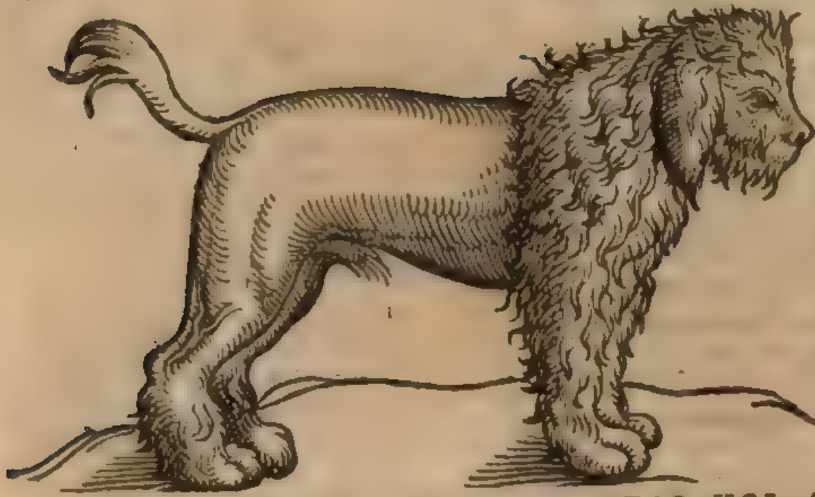
DE CANIBVS INSTRVCTIS AD AVES capiendas, & aquaticis.

Canes arte & disciplina potius instructæ, quàm suopte ingenio & sagacitate ad auium capturam inseruiunt: quamuis odoratu etiam eas valere oportet. Docentur autẽ hoc modo, Irretitis perdicibus primo circumducuntur sæpius, & per minas tandem assuescunt vndiquaq; circuire. Deprehendunt autem perdices odorando, si primò vestigijs captarum sæpius imponantur, Albert. Nostrates & Galli hos canes coturnicum appellant, quod eorum opera hoc maxime auium genus capiant: Itali canes retis: retibus enim assistunt, ijsq́; etiam se obrui patiuntur, vnde aliud eis nomen apud nostros, *gorstendhund*. Est & aliud canum genus, quos cõmuni nomine *vogelhund* vocitant, id est auium canes, quorum vsus est ad varia accipitrum genera. Hoc canum genus Demetrius vocat, κύνα ἱερακικὸν & κύνα συνεργοῦντα τοῖς ἱέραξι, & κυνηγέσιον ... & ζωγρεῖον. Canes coturnicum tota hyeme, vt audio, soluti & liberi sunt, primo vere legantur, & per totam æstatem ad autumnum vsq;, aut saltem resectas segetes, detinentur. Canis alseluchi, est canis quo venatores vtuntur in capiendis auibus aut quadrupedibus, And. Bellunen. Auis nulla non canem parui facit: vnam otidem excipio, quæ propter corporis sui grauitatem & tarditatẽ, canem perhorrescit, Aelian. Genus canis quòd in plerisq; regionibus hodie bracchiam appellãt, auriculis longis, ore crasso, &c. de quo superius scripsi inter sagaces simul & celeres, auibus èxcitandis aptum est. Poloni canibus, qui podicnitzij apud eos nuncupantur, ad aues & lepores vtuntur. Nare sagax alius, campisq́; vndisq́; volucres Quærit, & ad nutus huc indefessus, & illuc Discurrit, Stroza filius in Epicedio canis. Nec verò canũ cuiuscunq́; generis familiæ sagaciores vestigia tantum ferarum odorantur, sed feras & perdices & lepores: eorumq́; recentia cubilia persentiscunt è longinquo, vtpote aduerso vento eorum odorem captantes erectis naribus & exorbentes. Equidem ipse sæpe admiratus sum perdicarios & campestres cum cursu præcipiti in longum contendere spatium eos cernerem, non aliter atq; si obiectam prædam oculis sequerentur, quoad viderem emicantes inde & euolantes perdices, quò illi contenderant.

Sunt quædam genera vrsorum alborum, canum, luporum, & similium quorundam animalium quæ venantur & habitant tam in aqua, quàm in terra, Albert. Aquaticos canes voco, quos nostri *wasserhund*: quorum alijs castores, lutras, & anates syluestres venantur: alij siquid in aquam inciderit, aut proiectum fuerit, reportant. Sunt autem aquatici canes plerunque villosi. Galli vocant, barbets. Haud scio an aquaticum intellexerit Bapt. Mantuan. cum scribit, Ichthya regis Deliciæ, nomen patriæ sortita marinæ.

CANIS Auiarius Anglicus Campestris, quo Falconarij (id est, qui cum Accipitribus aucupantur) ad Perdicum aut Phasianorum ferè aucupium vtuntur. Sunt huius generis omnis ferè coloris (inquit Caius) sed magna ex parte candidi: & si quas maculas habeant, rubræ sunt, raræ & maiores. Peculiare nomen Anglis non habet, nisi ab aue, ad cuius venationem natura est propensior.

Canis Auiarius aquaticus. Qui per aquas venatur (inquit Caius) propensione naturali, accedente mediocri documento, maior his (*auiarijs qui in sicco venantur*) est. & promisso pilo naturaliter per totum corpus. Ego tamen ab armis ad posteriores suffragines atque extremam caudam depinxi detonsum, vt vsus noster postulat, quò pilis nudus expeditior sit, & minùs per natationes retardetur.

ANG. A Waterspagnelle.

DE CANIBVS MIXTIS VEL BIGENERIS.

Mixti & bigeneri (bigeneres, bigenæ, insititij) canes vocari possunt, tum qui ex vtroque parente cane, sed diuersorum generum, vt ex Molosso & Laconico apud Aristotelem celer simul & validus futurus nascitur: tum qui parente altero cane, altero fera, vt lupo, leone, &c. nati sunt. Excogitarunt hanc mixtionem venatores, prioris quidem generis, vel vt vitia quædam emendarent & præcauerent in sobole: vel vt dotes quasdam adijcerent: Posterioris vero, vt vel magis robusti ad venandum aduersus maiores feras producerentur canes, vel certe callidiores, ex ingenio parentis cum non corporum modo, sed animorum quoque bona maláue à parentibus in prolem deriuari constet. Dicam igitur primum de priore & simpliciore genere.

Præstantissimi quidem canes in suo quiq; genere μονόφυλοι sunt, id est, ex vnius generis parentibus prognati: verum superflua venatorum cura miscere etiam diuersa genera, quæ quidem innumera sunt, adinuenit. Si quis igitur mixtis delectabitur, coniungere poterit Arcades Eleis, Pæonijs Cretenses, Cares Thracijs, Tyrrhenos Laconicis. Sarmaticum Iberidi, Oppian. Iccirco varijs miscebo gentibus vsum. Quondã inconsultis mater dabit Vmbrica Gallis Sensum agilem, traxêre animos de parte Gelonę Hyrcano, & vanæ tantum Calydonia linguę Exibit vitium patre emendata Molosso. Scilicet ex omni florẽ virtute capessunt, Et sequitur natura fauens, Grat. Et patre Dictæo, sed matre Laconide nati Labros & Aglaodos, Ouidius inter canes Actæonis. Vertagum ex cane Gallico & alio quodam sagace mixtum esse, vnde Galli vocãt *vng metif*, ex quorundam sententia supra retuli. Hybris & Hybrida canis vocatur, qui imparibus parentibus natus est, inquit Porphyrio, hoc est ex venatico & gregario. Vide in Apro C.

Nostris temporibus canes non admiscentur vulpibus, lupis, aut tigribus quoniam tanta astutia & feritate non egemus, Blond. Hos quidem canes rectè aliquis semiferos appellabit, ad reliquorum mixtorum differentiam. Coëunt animalia, & quorum genus diuersum quidem, sed natura non multum distat. si modo par magnitudo sit, & tempora æquent grauiditatis raro id fit, sed tamen fieri, & in canibus, & in vulpibus & in lupis certũ est, Aristot. Cani congeneres lupus, vulpes, hyæna, tygris. Concipiunt hæc ex aliena æquè atq; è sua quisq; specie Scaliger.

Chaonidas canes aliqui à Cephali cane, alij de Chao luporum generis fera, progenitas suspicantur, Cælius.

Arcades canes primum ex canibus & leonibus natos fama est, & appellatos λεοντομιγεῖς, Pollux.

Leporarios magnos, quos Veltros quidam vocãt, ex coitu leopardi cum cane procreatos quidã dicunt, Albert.

Cum canibus lupi coeunt in Cyrenensi agro, Aristoteles, & Pollux citans Aristotelẽ. Cum apud Roccam Van-,, dream cum Federico Monfortio venaremur, in itinere reditus, quidam ex canibus, Muccius nomine, insectatus ,, est lupam magno nisu, quam assecutus canire deprehendit, & cum ea coiuit. Nam cum nos vocibus & cornibus ,, reuocantes non curaret, inquirentes tandem inuenimus cum lupa coëuntem, feritate vtriusq; præ desiderio Ve-,, neris remissa, Aug. Niph. E lupis canes Galli volunt concipi, quorum greges suum quisq; ductorem è canibus & ducem habent. Illum in venatu comitantur, illi parent. Nanq; inter se exercent etiam magisteria, Plin. Ex canis cum lupo coitu gignitur magnus canis, qui mastinus vocatur à nobis, Albert. alibi simpliciter mastinum lupo similem facit. Idem alibi inepte lincisium vocat ex cane patre, & lupa matre natum: similiter & alij barbari scriptores: quorum aliqui etiam lintiscum scribunt, & Isidori verba adducunt Plinium testem citantis canes ex lupis & canibus natos, cum forte miscentur, lintiscos dici. Ego nihil tale apud Plinium reperio. Videtur autem hæc vox deprauata pro lycisco vel lycisca, quod canis nomen apud Vergilium legimus, Multum latrante Lycisca, Aen.3. Cyprio velox cum fratre Lycisca, Ouid. inter Actæonis canes. Referensq; lupum toruo ore Lycisca, Mantuan. Fuit & Lycas canis Simonidis epitaphio nobilitata, vt supra retuli. Deq; lupo concepta Nape, Ouid. Crocuta appellatur fera, quam aliqui ex lupo & cane nasci putant, vide infra in Crocuta. Dum hæc scriberem canis in vrbe nostra erat, lupo similis, & ex lupo natus vulgo ferebatur.

Canis rufus ex genere custodum, catulus adhuc cum simia versari consuetus multa iocosa & risu digna facere consuescit: Quòd si etiam coierit cum ea, natus ex eis canis omnium aptissimus ad ludos erit, Albert.

Canes ex thoibus natos Grat. commendat, his versibus. *Hic* (Hagnon Bœotius quidam: *& semiferam thoum de sanguine prolem*

Seu nôrit voces, seu nudo ad pignora Martis
Et subière astu, & paruis domuère lacertis.
Vulpina specie: tamen huic exacta voluntas.
Exercere velis, &c.

Finxit non alio maior sua pectore virtus.
Thoës commissos (clarissima fama) leones
Nam genus exiguum, & pudeat quam informe videri,
At non est alius quem tanta ad munia fœtus

In impressis codicibus hic versus, *Vulpina specie*, &c. cum sequentibus, separatur à cane ex thoibus nato, sed considerandum est an præcedentibus cohæreat.

Ex tigride & cane gigni confirmant Indicos: verũ non statim, sed tertio coitu: primo enim belluinos adhuc catulos procreari aiunt. alligantur canes locis desertis, & nisi bellua incensa libidine sit, sæpe lacerantur, Aristotel. Et alibi, Canes etiam Indici (inquit) ex bellua quadam simili, & cane generantur. Ex tigribus canes Indi volunt concipi:

concipi:& ob id in syluis coitus tempore alligant fœminas. Primo & secundo fœtu nimis feroces putant gigni: tertio demum educant, Plin. Plura de Indicis canibus vide supra in Venaticis robustis. Grat. Hyrcanos canes ex tigride nasci scribit his versibus.

Sed non Hyrcanæ satis est vehementia genti
Tanta: suis petiere vltro fera semina syluis.
Dat Venus accessus, & blando fœdere iungit.
Tunc & mansuetis tuto ferus errat adulter
In stabulis, vltroq́; graui succedere tigrim
Ausa canis, maiore tulit de sanguine fœtum.
Sed præceps virtus ipsa venabitur aula.
Ille tibi & pecudum multo cum sanguine crescet:
Pasce tamen: quæcunq; domi sibi crimina fecit,
Excutiet sylua magnus pugnator adepta.

Bapt. Mantuan. Tigrinam canem nomine proprio propter macularum similitudinē nominauit, Et Tigrina notis tergum maculosa. Lacænas aiunt ab initio ex canibus & vulpibus natas, alopecidas appellatas esse, vt pluribus supra dixi in Laconicis. Xenophon alopecidas canes venaticos facit: & sanè videntur venatici quidam veloces, vt leporarij dicti, capite magis in acutum tendente & rostri figura vulpem referre. Albertus non ad venationem sed ad mimica & ridicula opera instruendum canem, ex vulpecula natum commendat, vt dicam in cane mimo. Ἐξ[illegible]ωπεκίδες, Hesych. & Varinus.

DE CANE SOCIO ET FIDELI.

Socij hominum vocitari possunt, omnes qui ab hominibus aluntur canes, nō solum vt reliqua animalia mansueta, quæ Græci [illegible], quod hominibus conuersentur, appellant: sed quia laborum curarumq́; socios hominibus se præbent. Verum canibus alijs præter ipsum hominem alius etiam scopus est, vt venandi opus, & custodiendi domos, pecora, aliasq́; res. Quamobrem socium canem per excellentiam hic appello, qui ipsius tantum hominis causa nutritur, præcipue vt è domo prodeuntibus & iter facientibus comes sit, siue simpliciter & voluptatis, aut etiam defensionis gratia. Sed de ijs qui viribus corporis & animi fortitudine tantum pollent, vt homines vel priuatim, vel in bello defendant aduersus hostes, in sequentibus dicam, hoc prius loco de canibus socijs simpliciter acturus. Cæterum canem animal esse summo in hominem amore fideq́;, dixi capite quinto, de Cane in genere.

Canis sodalis (inquit Blondus) eligatur magnitudine inter canem & catulum media, hirsutus, pilis oblongis, siue crispis, siue protensis: quadratus, capite ad rostrum vsque piloso, placidus: & qui domino continuè assistat, in itineribus indefessus, & morantem expectet.

Codri poetæ canis apud Iuuenalem memoratur, nomine Chiron. Canum beneuolentiæ proprium in altores suos illud de viro Colophonio testatur: Is ad nundinas proficiscens, vti quædam ibi emeret, nam eius in mercaturis faciendis versabatur industria: pecuniam, seruum, & canem secum accepit. Ac quidem seruus, qui eam ipsam pecuniam ferebat, cum viæ aliquantum processissent, ad deijciendam aluum ex instituto itinere diuertit, quem secutus est canis, is postquam necessitati dedisset operam, è terra marsypium tollere oblitus, discessit. At vero canis ibi remansit marsypio incubans: deinde simul vt ad emporium, dominus & seruus venissent, re infecta, cum nummi eis abessent ad emendum, eadem via qua profecti fuissent, reuerterunt: atq; cum eò venissent, vnde prius ille diuertisset, de recta via ab itinere suscepto deflexerunt, eodem vbi sanè nummos seruus reliquisset: Vbi canem marsypio incubantem, præ fame vix spirantem offendunt, qui vix dum dominum & conseruum suum viderat, cum à marsypio se remouens vno & eodem tempore & custodia & vita excessit, Aelianus. Eandem historiam Io. Tzetzes narrat, Chiliade 3. cap. 131. hoc interest, quod Anacreontem Teium, non virum Colophonium, canis dominum fuisse scribit. Gelon Syracusanus cum arctissime dormiret, se ictum è cœlo cogitabat: Hoc quod ei videbatur, insomnium erat. Is etsi dormiebat, inter somnium tamen contentissima voce clamabat. Canis igitur quē ipse alebat, simul atq; altoris amici sui vocem audisset, tanquam quodpiam Geloni periculum crearetur, insidięq; compararentur, & in lectum maximo impetu prosiluit, & circum dominum conuersans, vehementissime latrabat, velut insidiatorem vlcisci cupiens. Gelon cum rei funestæ metu, tum canis clamore somno quamuis arctissimo teneretur, solutus est, Aelianus.

Tyrij aiunt Herculem captum fuisse amore nymphę cuiusdam illius regionis, cui nomen fuerit Tyro, (Τύρῳ, lego Τυρώ,) Sequebatur autem Herculem canis quoq;, prisco more. Solebant enim canes ad conciones etiam comitari heroes. Herculeus igitur iste canis cum ad saxum quoddam reptantem vidisset purpuram, carnem prominentem mordicus apprehensam deuorauit, & labia cruore tinxit. Hunc in cane colorem virgo intuita, Herculem deinceps admissuram se negauit, nisi vestem ei caninis labris pulchriorem floridioremq́; afferret. Itaq; Hercules hoc animali inuento, & cruore collecto, munus puellæ attulit, primus vt apud Tyrios fama est, Phœnissæ tincturæ inuentor. Pollux.

Tobiam canem habuisse comitem in vetere testamento legitur.

Xanthippi canes, eo tempore, quo ingenti bello Persarum in Gręciam exardescente Athenienses monentibus oraculis relicta patria in classem demigrarunt: dominū secutæ ex Attica in Salamina traiecerunt. Aelian. Tzetzes Chiliade 3. cap. 13. Xanthippi, qui Periclis pater fuit, canem vt dominum sequeretur nauigantem in Salaminem, in mare se proiecisse scribit: & demum viribus natando exhaustum expirasse, &c. Asclepiades sepultum etiam à Xanthippo tradit, hoc versu, Ὅς ἐχωὼν: καλοῦσι ἁλυρμέρα σῆμα: Meminit & Plutarchus in vita Themistoclis, vt suprà retuli parte 1 capitis 8. de Cane in genere, vbi alios quoq; locos Cynossema dictos recensui.

HISTORIÆ CANVM, QVI FIDEM DOMInis etiam post mortem seruarunt.

Digna commemoratione sunt canum exempla, qui in fide & amore erga dominos post mortem etiam dominorum, constantissimè persititerunt, quod vel pro eis pugnando, vel rogis sponte insilientes commoriendo, vel cadaueribus ostendendis, vel deniq; homicidas prodendo mirificè declararunt. Primum igitur de illis dicam qui pro dominis certauerunt, mox ordine de reliquis.

Romæ bello quodam ciuili Caluus Romanus cum necatus esset, huius viri caput ex hostibus nemo abscindere poterat, cū tamen summa contentione sexcenti certarent, & facinus istud consciscere pulchrum ducerent, priusquam canem quem is aluisset, interfecissent, ei assidentem, & beneuolentiam erga illum ipsum fidissime & amantissime

tiſſime ſeruantem, proq; eodem humi ſtrato, & qui iam extremum ſpiritum effudiſſet, ſic propugnantem, tanquã virum comilitonem, & contubernalem bonum, & ad extremũ amicitiæ obſeruantem, Aelianus, & Tzetzes Chiliade 3. cap. 131 vbi interpres Galbam pro Caluo vertit. Meminit & Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. ſed omiſſo Calui nomine. Dario qui extremus regnauit apud Perſas, in ea pugna quam contra Alexandrum ſuſcepit, & commiſit, cum à Beſſo (Βήσσῳ al. per σ. vnum) & Nabarzane multis vulneribus confoſſus eſſet, & iaceret ſtratus omnibus mortuum relinquentibus, canis ab eo educatus ſolus permanſit fidelis, cumq; tametſi non amplius ſuum altorem, ſicut tamẽ adhuc viuentem ſeruauit, Aelianus. Tzetzes Chiliade 3. cap. 131 Darij à Beſo occiſi canẽ iuxta ſepulchrum, vt Silanionis canẽ manſiſſe ſcribit: παρὰ τῷ τάφῳ, malim παρὰ τῷ νεκρῷ, id eſt iuxta cadauer. Silanionis enim quoq; canem cadaueri adhæſiſſe, proximè ex eodẽ authore referemus. Pugnaſſe aduerſus latrones canem pro domino accepimus, confectumq; plagis à corpore nõ receſſiſſe, volucres & feras abigentem, Plinius.

Cum Silanion dux Romanus in pugna cecidiſſet, cadauer eius canibus, feris, & auibus expoſitum, ſolus canis omnium fideliſſimus multis diebus ſeruauit, & partes eius pudẽdas operuit, donec aduenirent Romanorum duces, & ſepeliri curarent, Tzetzes Chiliade 3 cap. 130. Syllanion nomen fuit ſtatuarij cuiuſdam. Sed ſuper omnia in noſtro æuo actis populi Rom. teſtatum, Appio Iunio, & P. Silio coſſ. cum animaduerteretur ex cauſa Neronis Germanici filij, in T. Sabinum & ſeruitia eius, vnius ex his canem, nec à carcere abigi potuiſſe, nec à corpore receſſiſſe, abiecto in gradibus Gemonijs mœſtos edentem vlulatus, magna pop. Rom. corona circumſtante, ex qua cum quidam ei cibum obieciſſet, ad os defuncti tuliſſe. Innatauit idem in Tiberim cadauere abiecto ſuſtentare conatus, effuſa multitudine ad ſpectandam animalis fidem, Plin. Canis Iaſone Lycio interfecto, cibum capere noluit, inediaq; conſumptus eſt. Plin. Daphnidem bubulcum Syracuſanum canes quinque primum defleuerunt, deinde commortui ſunt, Tzetz. Huiuſmodi canes rectè συναποθνήσκοντας, id eſt cõmorientes, appellabimus. Gelonis tyranni canis à ſepulchro domini ſui, nec vi, nec vllis blandimentis abſceſſit, Aelian. Gelone Syracuſano in ſomnis clamante, vt qui fulmine ictus ſibi videretur, canis latrare non deſijt, donec excitauit, Tzaez. Hunc canem Philiſtus, teſte Plinio, Pyrrhum appellatum ſcribit. Is vero, cui nomen Hyrcani reddidit Duris, accenſo regis Lyſimachi rogo, iniecit ſe flammæ ſimiliterq; Hieronis regis, Plin. De Lyſimachi cane idem ſcribit Plutarch. in lib. Vtra animalium, &c. & Aelian. Clarus eſt Pyrrhi Epirotæ canis, qui cum Pyrrhus in ſomnis exclamaſſet, circumiens eum cuſtodiebat mortui autem cadauer cum cremaretur, in rogum inſilijt, Pollux. Eadem eodemq; modo feciſſe canem, quem Pyrrhus, non rex ille, ſed priuatus homo educârat, fama eſt: circum corpus exanime hærentem, cap lorum efferretur aſſultantem, poſtremo in rogum ſeſe abijcientem ac comburentem, Plutarch. ibidem. Cum Polus tragœdus (hiſtrio Tragicus, Tzetz.) defunctus antiquo more cremaretur, canis eius alumnus in medios rogos ſeſe immittens, viuus vnà cum altore ſuo exuſtus eſt: Idem de Mentoris canibus fertur, Aelian & Tzetz. ſed Tzetzes vnum duntaxat Mentoris canem id feciſſe ſcribit. Theodorum ſaltatorem (pſalten, Tzetz.) cum propinqui in ſepulchrum impoſuiſſent, Melitenſis catellus eius, vltro ſeipſum in cadaueris tumulum inijciens, pariter cum domino humari & ſepeliri voluit, Aelian. & Tzetz. Noſtris temporibus in ciuitate Aſtenſi, cum mulieris cuiuſdam genere claræ funus procederet canis facto impetu ſuper cadauer inſilijt, & præ dolore diſiectus eſt deſuper, tanquam ab aliqua fera laniatus, quoniam vnà mori voluit, Blond. Eupolidis poetæ canis, deſiderio domini defuncti, mœrore inediaque contabuit, de quo plura mox inter defenſores. Nicias quiſpiam ex venatoribus cum de improuiſo in carbonariam fornacem lapſus fuiſſet, canes, qui cum eo erant hoc intuentes, non illinc diſceſſerunt, ſed primo circa caminum ingemiſcentes, & vlulantes commorabantur: tandem prætereuntes leuiter, & ſenſim morſu veſtium attrahebant ad id quod accidiſſet, tanquam auxiliatores domino ſuo implorantes homines. Vnus igitur videns hoc idem, ſuſpicatus eſt id quod erat, & ſecutus eſt canes, inuenitq; Niciam in fornace deflagratum (deflagraſſe potius dixerim) ex reliquis coniectauit rem ipſam, Aelianus interprete Gyllio: & Tzetz. Chil. 3. cap. 131. cuius hi ſunt verſus quos appono, quoniam Gyllij interpretatio non ſatisfacit mihi: Στάντες πρῶτον ὠδύροντο τῷ πυρὶ οἱ τετηκότες. Ὡς δ᾽ οὐδεὶς συνιδεῖν ἐξ αὐτῶν τὸ πρᾶγμα, Ἐξ ἱματίων δάκνοντες ἠρέμα σὺν παρόντας, Εἷλκον ἐπὶ τὴν κάμινον δεικνύοντες τὸ πάθος. Sed clarius res intelligetur ex Cælio, qui lib. 23. cap. 27. eundem locum ex Aeliano tranſtulit, cuius ego poſteriorem tantum partem adſcribam. Id autem (inquit) intuitus quidam, canem inſecutus ducem, factum deprehendit, exuſtumque in fornace ſpirantem Niciam, re prorſum coniectata ex ijs quæ in ignibus viſebantur reliquiæ. Similis eſt hiſtoria, quam Blondus refert, his ferè verbis: Marius Cæſarinus è patritio genere Romæ venator acerrimus, dum equo inſidens & canem ducens aduenationem exit, incidit in profundam foueam: quod videns canis creberrimis vlulatibus circum latrabat foueam: eo audito ruſtici quidam accurrerunt, & re cognita hominem extraxerunt è fouea, in qua ei inedia pereundum fuiſſet, relicto mortuo equo. Anno poſt hunc caſum euoluto, eodem die febri correptus, obijt. Icarij Erigonæ filiæ patris à ruſticis interfecti cadauer canis oſtendit: etſi credimus poetis, hic Sirius eſt, Pollux & alij. Cum Bacchus vini vſum hominibus monſtraſſet, & Icarius agricolis Athenienſibus id bibendum dediſſet, illi inebriati, & ſe venenum bibiſſe ſuſpicati, occiderunt Icarium. Huius cadauer cum filia non inueniret, cane monſtrante reperit. Huic etiam poſtea morienti canis commortuus eſt, Tzetz. Idem pulcherrimos ſuper eadem re verſus ex Orphei Georgicis commemorat. Erigonæ canis, ſuæ dominæ ſepultura affectæ immortuus eſt, Aelian. Qui non Erigones mallet habere canem. Martialis in canis Lydiæ epitaphio. Accepi à viris verborum non prodigis, ſyluam eſſe non procul Aurelia (vrbe Galliæ) vbi cum graſſatores hominem quendam interfeciſſent: interfectum homicidij tegendi gratia inter frutices inhumaſſent: canis (qui latronum viribus impar fuerat, neque his potuerat reluctari) domini ſui domum propero curſu redierit: ac reiecto, qui offerebatur, cibo, velut lachrymoſus nunc egrediens, nunc reuertens, non prius latrare deſtiterit, quàm præſtita tanti infortunij coniectura impetrauerit, vt redeunti ſibi ad domini cadauer aliquis daretur comes. Hunc ergo cum ſecutus eſſet vnus ex domeſticis famulus, ſequentem reuolutis vbique ſemitarum veſtigijs ad inhumati locum perduxit, vbi & vnguibus ſcalpuriens, & terram dentibus effodiens, occultum corpus indicauit, Io. Rauiſius Textor. Boniæ puer quidam catulum amabat, ſemper cum eo oberrare ſolitus. Hunc pôſt in cella vinaria ſeipſum laqueo ſuſpendentem intuens catulus perterritus conſtitit: deinde paulò poſt immobilem videns, parentes tanquam ſuſpenſi nuncius latrando curſu adiuit: & ſubinde ſurſum ac deorſum recurrens, latrare non deſtitit, donec miſeri parentes ſecuti filium pendentem repererunt, Blond. Heſiodi canes à mortuo non recedentes, latratu homicidas prodiderunt, Pollux. Plutarch. in lib. Vtra animalium, &c. cum recitaſſet hiſtoriam canis qui apud Pyrrhum regem homicidas prodidit, quam proximè ſubijciam, Idem (inquit) Heſiodi ſapientis illius canẽ feciſſe fama eſt, cum

Viri verborum non pro/digi.

cum Genyctoris Naucletij filios, quorum manibus peremptus erat, prodidisset. Pyrrhus Epirota (Epirotarum rex, Plutar.) cum iter faceret, fortuito incidit in canem, cadaveri domini sui adiacentem, & illud ipsum cum summa diligentia custodientem, ne quis post mortem violaret, atque imminueret. Is autem iam triduum ferens inediam, diligenti custodia assiduus illud servabat. Hoc simulatq. Pyrrhus intellexisset, hunc quidē miseratus, sepultura affici iussit: cani vero plenum cibum ad se amandum allicientem dedit, paulatimque illum allectans abduxit, atq; adeo attraxit. Sed hæc quidem hactenus. Post paulum cum exercitum lustraret Pyrrhus, (ἐξέτασιν τῶν στρατιωτῶν. Plutarch. quidam vertit, cum inquisitio per exercitum fieret:) militesq; recenseret, & vero canis adesset: is non mansuetus solum, verum cætera quàm tacitus erat. Vt vero in recensione militum interfectores domini animaduertisset, tum nō se continuit, quin vasto latratu in eos ferumperet, atq; vnguibus laniaret, (vociferatu horribili procurrit intonuitq;, Plutarch.) simul & se ad Pyrrhum convertens quoad poterat, testem in hanc rem citabat quod homicidas teneret. Latratum religioni habuit Pyrrhus, eiq; in suspicionem & circumstantibus hi venerunt de viri morte. Itaq; quæstione adhibita, ea quorum accusarentur confessi sunt, Aelian. & Plutarch. Meminit etiam Tzetzes Chil. 3. cap. 131. cuius hi sunt versus, Ὡς δ' εἶπεν (Αἰλιανὸς) [illegible] Καὶ τῶν [illegible]. De eodem hoc cane Plinij verba hæc sunt, Ab alio cane accepimus in Epiro agnitum in conventu percussorem domini, laniatu & latratu coactū, vt cogeretur fateri scelus. Simile est (inquit Tzetzes) quod Chronicus quidam paucis ante nos annis contigisse annotauit: Nempe cauponem quendā sepelisse cadauer (nimirum hominis a se occisi:) qui postea proditus à cane, & præfecto vrbis flagitium cōfessus, cruci affixus sit. In Gallia duo mercatores ad nundinas proficiscebantur, quorum alter canem ducebat. Hunc alter nefanda auri cupidine captus, cum per solitudinem quandā equitarent, iugulauit, & humo condidit. Canis amisso domino, nemora & saltus illos latratibus implebat: quem accolæ miserati in diuersorium duxerunt & cibo refecerunt. Refectus ille ad locum cadaueris sepulti redibat. Itaq; retentus est ad reditum mercatorum: quibus reuersis canis in homicidam tanquam proprium hostem concitatus, flagitium eius prodidit: quod ille captus confessusq; laqueo suspensus, turpissimo fine pro scelere dedit pœnas, Blond. Memini etiā in Gallia (inquit idem) haud procul Parisijs, contigisse vt adolescens quidam mulierem amaret ad quam dum accedit assumpto socio iuuene, & comite cane, in medio nemoris à socio riuali traiectus gladio expirauit. Canis, qui genere Britannus erat, diu locum seruauit, in quo dominus erat occultatus. Et cum ex familia quidam adolescentem perquirerent, canē solum repererunt iuxta sepulchrum, quod tamen non agnoscebatur: quoniam tumulus terræ fuerat. Socius cædis author vbinam esset adolescens interrogatus, ignorare profitebatur. Sed prodidit eum canis irruens tanquam in proprium hostem. Itaq; ad rectores vrbis adductus est, & cum causam proferre non posset, cur tantopere nunc infensum haberet canem, haud aliter ei quàm domino blandiri prius solitum: iussus est duellum cum cane experiri. Canis pelle cocta integitur: ipse mucronem gestans leui tantum linea veste tectus in duellum prodit. Canis gulam homicidæ mordicus apprehendit, eumq; prosternit. exclamat ille, Miseremini patres, cane auulso fatebor omnia. Confessus igitur quod perpetrauerat scelus, morte multatus est, Hæc Blond.

DE CANE HOMINIS DEFENSORE, & bellicoso.

De canibus robustis, sed venaticis, supra disserui: Nunc de illis dicendum qui homines vel priuatim, vel in bellis publicè defendunt, συμμάχοι & σωματοφύλακες hominum. Hos à cæteris robustis tum venaticis tum pastoralibus, non alia re magis quàm educatione & institutione differre puto. Plurimum sanè roboris, ferociæ, & animi his, de quibus nunc agimus, adesse oportet, cum aduersus homines & armis munitos, & in iracundia ipsis feris ferociores, nonnunquam eis sit depugnandum. Simillimus ergo canis (inquit Blond.) in propellendis iniurijs hominum atq; ferarum, operam suam præstabit: idem fideliter stabulum domi seruabit, & pecora foris custodiet. Canes tum defensores tum alij, quomodò procreandi & quibus parentibus, explicaui cap. 5. historiæ de Cane in genere ex Blondo. Canes virorum nobilium custodes pilosi hirsutiq; sunt, & ex Gallia petuntur, Blond. Ad latrones inuestigandos, non quilibet canis idoneus est, sed eligi debet canis ferox, qui non dignetur discernere hómines. Principio autem hoc modo instituendus est. Muniatur aliquis pelle densa, quam canis lacerare nequeat: aduersus hunc canis incitetur, & is fugiens tandem à cane se sinat capi, & cadens ante eum mordere patiatur: Postridie similiter in alium immitratur canis, & hoc fiat frequenter: tandem enim beneficio odoratus insequetur eum, super cuius vestigia ponitur. Eam vero ob causam eligi oportet canē, qui homines non discernat, ne si blanditijs aliquibus assuescat, sequatur vestigia illorum quos diligit. Sed etiam forma odoris eorum remanens apud canem cerebrum eius confundit, adeò vt non dignoscat vestigia eius quem insequi debet. Non pauci autē eiusmodi reperiuntur canes, qui neminem fermè discernere dignantur. Quod vel inde constat: quoniam etiam canes venatici aliquando confunduntur, cum super diuersa vestigia ferarum ponuntur, & errare incipiunt, Hæc Albert. Canis defensorius horridus sit, & semper pugnaturo similis, omnibus inimicus præter dominum, ita vt ne tangi quidem se patiatur à familiaribus: sed omnibus morsum minetur, tanquam hostibus: dominum tamē rectis oculis seruet, Blond. Et alibi, Defensorius (inquit) forma præstanti deligatur, qua terrorem intuentibus inducat: laudatur seuerus, minime blandus, qui & conseruos tanquam iratus inspiciat, & citius excandescat in exteros, item qui vigilantior sit & circumquaq; prospiciat, vt solēt animosi. Sed quoniam canis rarò natura defensor bonus est, ideò hac arte instruendus erit. Infans etiamnum irritetur ad iracundiam à pueris. Anniculum iam & adultum, gladio lacessere & obruere oportet, ac impugnare donec fessus & victor os cruentum reportet: seruus autem & gladiator, vel lacer, vel victus recedat. Post pugnam vinciendus est, neque permittendum vt solutus vagetur: sed in vinculis pascatur donec euaserit optimus defensor. Aggredi autem eum oportet strictis mucronibus. Hac ratione fortissimus fiet, & contra hostes duci, & dominum ab insidijs securum reddere idoneus. Hoc enim seruatur hac tempestate etiam plerisque in locis Hispaniæ, vt percepimus, Hactenus Blond. Alexander Pheræus Thessaliæ tyrannus educasse fertur canem insolitæ magnitudinis, atrocem, & infestum omnibus præter domesticos atque illos à quibus cibum capiebat. Hunc dormiens foribus cubiculi custodem adhibebat, vt qui sibi metueret quod varijs tormentis multos subinde afficeret, Blond. Eupolidi poetæ comico Augeas Eleusinius e munere donauit canem, non modo genere Molotticum, sed etiam forma præstantem: quem eodem nomine e-

Eupolis, quo Augeas erat, appellauit. Canis iam nomine Augeas, cum longa consuetudine tum vero ciborum illecebris allectus, & blanditijs, diligebat dominum, vt præclare ostendit, cum aliquando seruus nomine Ephialtes dramata quædam Eupolidis domini sui surriperet. Tum non latuit canem furax seruus. Is itaq; acerrimo impetu, crudelique incurrit in hunc direptorem, mordicusq; comprehendens interfecit. Post autem aliquanto in Aegina Eupolis excessit è vita, ibiq; eius corpus ad sepulturam datum fuit. Huius vero canis morte illius ingemiscens, non tantum vlulatu primo illius excessum è vita luxit, sed deinde mœrore inediaq; extabuit, in odiumq; vitæ adductus ex altoris sui morte, extinctus est. Ex eo locus hic, ad huius casus memoriam conseruandam, Canis luctus appellatur, Aelian. Eadem scribit Tzetzes Chil. 3. cap. 131. Apud Suidam hæc verba legimus, Ὅπου τὸ ... κύων ... Μολοττικός, quæ quidem de Eupolidis cane dicta mihi videntur. Memoratur & Nicomedis Bithyniæ regis canis, vxore eius Consingi lacerata, propter lasciuiorem cum marito iocum, Plin. Nicomedes rex maximum & fidissimum sibi charissimumque canem Molossum habuit, huius coniugem Ditizelen (ex qua Prusiam, Zielum, & Lysandram susceperat) regi colludentem, canis hostem arbitratus, inuasit, & dextrum humerum morsu auulsit carnes & ossa dentibus comminuit. Illa moriens in vlnis mariti Nicomediæ sepulta est in sepulchro deaurato: Quod quidam temporibus Michaelis filij Theophili effodientes, saluum adhuc mulieris cadauer inuenerunt, veste ex auro texta inuolutum: qua in fornace fusa, auri libras tredecim supra centum repererunt. Cæterum canem ipsum à regis conspectu semotum, desiderio regis & mœrore propter necatam mulierem, plerique mortuum referunt. Hæc Tzetz. testem citans Arrianum in Bithynicis. Orpheum aucupio intentum draco inuasurus erat, quem interceptum canes occiderunt, vt ipse recitat in poemate de lapidibus (quod etiamnum extat.) Tzetz. Apud nos Volcatium nobilem, qui Cescelium ius ciuile docuit, asturcone è suburbano redeuntem, cum aduesperauisset, canis a grassatore defendit? Item Cælium senatorem ægrum Placentiæ ab armatis oppressum: nec prius ille vulneratus est, quam cane interempto, Plinius.

Illa auxêre fidem, quos nostro fulta sub auo
Arma, & Carpathij defendit littora ponti.
Pectora thoracum tunica, sacrumq; profano
Miratur, nutritq; Rhodos, custodibus illis
It noctes animosa phalanx, innexa trilici
Seligit, & blande exceptum deducit ad vrbem,

Illum autem rapit, & morsu discerpit acerbo, Stroza filius in Epicedio canis. Dicunt in Rhodo insula fuisse canes, qui aduersus Turcas fuerint rabiosissimi, & erga omnes Christianos etiam ignotos quos, nunquam viderant placidi. In mea patria scio fuisse canem qui omnes peregrinos allatrabat & in eos irruebat, sed oppidanum nullum neq; paruum neq; magnum lædebat, sed omnibus illis aduenientibus blandiebatur & ab his se etiam attingi patiebatur, Philippus Melanchton. Adolescens spectatæ virtutis inter Danaos canem habuit horrendæ acerbitatis, quæ sola plerunq; bis senos peremit viros, Blondus.

Garamantum regem canes ducenti ab exilio reduxêre, præliantes contra resistentes. Propter bella Colophonij, itemq; Castabalenses, cohortes canum habuêre. eæ primæ dimicabant in acie, nunquam detrectantes. Hæc erant fidissima auxilia, nec stipendiorum indiga. Canes defendêre Cimbri cæsis domus eorum plaustris impositas, Plin. Cum Hyrcanis & Magnesijs canes quasi societatem bellorum gerendorum inire solebant, hisq; maximo ad bella inferenda adiumento erant. In pugna ad Marathonem commissa cuiuspiam Atheniensis canis, summa contentione illi tulit auxilium, ac simul ex ea actione vterq; in varijs scriptionibus honoris memoriam consecutus est, Aelian. Magnetes qui iuxta Mæandrum habitant, ferunt alere canes in prælijs propugnatores, πολέμων ...: similes autem erant Pæonum quoque οἱ συνθηρευταί κύνες. Id est venationum socij canes, Pollux. Certum est ex verbis Valerij Maximi Masinissam regem Numidarum (quum parum fidei in hominum pectoribus reponeret) corporis sui custodiam canibus commisisse, Textor. Tale (ex canibus) tibi auxilium Colophon, tibi tale parasti Caspia gens, partosq; æquè partiris honores, Stroza filius in Epicedio canis. Apparet eum Caspiam gentem apud Plinium legisse, vbi codices nostri rectè habent Castebalenses. Est enim Castabala Ciliciæ & Phœniciæ ciuitas, quæ & Perasia dicebatur, Stephanus ex Strabonis lib. 12. Hispani qui nouum orbem perlustrarunt, in certaminibus cum nudis incolis canum opera plurimum vsi sunt, Petrus Martyr. Et alibi, Canes Hispanorum (inquit) in homines nudos rabidi insiliebat, haud secus ac in feros apros aut fugaces ceruos: nec minus fidos Hispani reperiunt in periculis subeundis canes, quàm suos olim Colophonij vel Castabalenses. Et rursus, Paeram regulum & tres alios cum comitantes, homines nefarios & extremæ libidinis, Vaschus Hispanus apud se accusatos in bellatorum canũ fauces coniecit, illorumq; lacerata cadauera cremari iussit. De canibus, cum quibus prælia ineunt, mira referuntur. Ad indigenas armatos haud secus irruunt præcipites ac in ceruos aut apros, si digito monstrentur. Data quandoq; tessera canibus solutis præeuntibus agmẽ, toruo Molossorũ aspectu atq; insueto latratu perterriti hostes hæsitãtes, pugnas ordinesq; stupidi deseruerũt. Verũ Caramairenses & Caribes ferociores, bellisq; gerendis aptiores, in ruentes canes citius fulgure icto venenatas destinant sagittas, & multos perimunt.

DE CANIBVS CVSTODIBVS: ET PRIMVM de pastorali.

Canum qui custodes dicuntur, & custodiæ causa parantur, alij pecora, alij villas, alij domos priuatas, alij publicas, vt templa, custodiunt. Apta custodum nomina apud Xenophontem sunt Phylax & Phrura. Plura de custodibus in genere, vide infra ab initio tractationis de custodibus ædium. Sed primum de pecuario, inde differamus de reliquis. Molotticum genus venaticum, nihil à cæteris discrepat: At pecuarium, longè & magnitudine, & fortitudine contra belluas præstat, Aristoteles. Μολοττικός, κύων ὁ ποιμενικὸς καὶ μέγας, Varinus & Suidas: Sed de Molossis vide supra inter Venaticos robustos. Nec tibi cura canum fuerit postrema: sed vnà Veloces Spartæ catulos, acremq; Molossum Pasce sero pingui: nunquam custodibus illis Nocturnum stabulis furem, incursusq; luporum, Aut impacatos à tergo horrebis Iberos. &c. Vergilius in Georg. Pecuarium canem Aug. Niphus mastinum interpretatur: Sunt autem mastini, vt supra docui, quos Germani Rüden appellant.

Nunc dè mutis custodibus loquar: quanquam canis falsò dicitur mutus custos. nam quis hominum clarius, aut tanta vociferatione bestiam, vel furem prædicat, quàm iste latratu? quis excubitor inueniri potest vigilantior? Quare vel imprimis hoc animal mercari tuerique debet agricola: quod & villam, & fructus, familiamque & pecora custodit, Columella. Sed de villatico alibi: hic de illo dicemus, qui (vt Columella inquit) propellendis iniurijs hominum ac ferarum comparatur: & idem obseruat domi stabulũ, foris pecora pascentia. Relinquitur

Relinquitur (inquit Atticus apud Varronem) de quadrupedibus quod ad canes attinet, maximè ad nos, qui pecus pascimus lanare. Canis enim ita custos est pecoris, vt eius quod eo comite indiget ad se defendendum. In quo genere sunt maximè oues, deinde capræ. Has enim lupus captare solet, cui opponimus canes defensores. In suillo pecore tamen sunt, quæ se vindicent, sues, verres, maiales, scrofæ: propè enim hæc apris, qui in syluis sæpe dentibus canes occiderunt. Quid dicam de pecore maiore? cum sciam mulorum gregem cum pasceretur, eoq; venisset lupus, vltro mulos circunflexisse, & vngulis cædendo eum occidisse? & tauros solere diuersos assistere clunibus continuatos, & cornibus facile propulsare lupos? Hæc ille.

Pecuarius canis (vtor Columellæ verbis) neque tam strigosus aut pernix debet esse, quàm qui damas, ceruosque, & velocissima sectatur animalia: nec tam obesus aut grauis, quam villæ horreique custos: sed & robustus nihilominus, & aliquatenus promptus ac strenuus, quoniam & ad rixam, & ad pugnam, nec minus ad cursum comparatur, cum & lupi repellere insidias, & raptorem ferum consequi fugientem, prædamque excutere atque auferre debeat. Quare status eius longior productiorque ad hos casus magis habilis est, quàm breuis, aut etiam quadratus: quoniam (vt dixi) nonnunquam necessitas exigit celeritate bestiam consectandam. Cæteri artus similes membris villatici canis, æquè probantur, Hæc Columella. Canes ad pecorum custodiam (inquit Varro apud Constantinum) præcipuè generosi, corpore magno sunt, vegetis viribus, animo non deiecto, graui latratu atque formidabili vtentes: Qui etiam in adeuntes non frustra ac temere insiliunt, sed vires in suum tempus reseruant, cum impetu opus erit. Hi siquidem sunt fortiores, atque ægre etiam capiuntur, ἰσχυρότεροι καὶ δυσαλωτότεροι: intelligo qui non facile capi, id est vinci à feris queant. Canis pastoralis (vt Blondo placet) defensori similis eligatur, educeturque similiter. Laudat in eo colorem album Columella, qui si non reperiatur, quemuis potius quàm varium probabis: vt quem prisci (Columella) nec in villaticis nec pastoralibus laudarint. Non mirum est autem si candidi canes hac tempestate probentur à pastoribus, cum illi præ cæteris facile dignoscantur à lupis: nam cæteri in tenebris quandoque non agniti à pastoribus, pro ipsis lupis petiti sunt, (vt supra etiam in Venaticorum colore dictum est,) Hæc Blondus. Pastor album probat: quoniam est feræ dissimilis, magnóque opus interdum discrimine est in propulsandis lupis sub obscuro mane, vel etiam crepusculo, ne si non sit albo colore conspicuus, pro lupo canem feriat, Columella. Primum ætate idonea parandi sunt (inquit Varro) quod catuli & vetuli, neque sibi, neque ouibus sunt præsidio, & feris bestijs nonnunquam prædæ. Facie debent esse formosi, magnitudine ampla, oculis nigrantibus aut rauis, naribus congruentibus. (μυκτῆρα ὁμόχροον ἔχοντες, nasum eiusdem coloris habentes, Fronto: Eiusdem coloris intelligi potest vel simpliciter, vt vnus in naso color sit: vel vt idem qui in reliquo corpore: vel idem qui in oculis, quos Fronto proxime nigros tantum probauerat:) labris subnigris aut rubicundis, neque resimis superioribus, neque pendulis subtus: mento suppresso, & ex eo enatis duobus dentibus, directis potius quàm brochis (tortis, Crescentiensis) & acutis quos habent labro tectos. (Fronto simpliciter dentes acutos requirit:) capitib. & auriculis magnis ac flaccis (Crescentien. pro flaccis habet latis exponens plicatis. in Frontone μελανοκεφάλους, id est nigris capitib. perperam legi puto pro μεγαλοκεφάλους, id est magnis capitib. vt conueniat Varroni, sicut in cæteris ferè omnibus: pectore lato, Fronto: quod Varro Latinus non habet.) crassis ceruibus, ac collo: (πλατυαύχενες καὶ παχυτράχηλοι. τράχηλος collum totum est Græcis αὐχὴν posterior δέρη anterior tantum pars Fronto.) internodijs articulorum longis, (μακρόκωλοι, βραχίονας στερεοὺς καὶ παχεῖς ἔχοντες, id est, artubus longis, brachijs solidis & crassis, Fronto.) crurib. rectis, ac potius varis quàm vacijs, (σκέλη ὀρθὰ, εἰ δὲ μὴ, σκαμβὰ μᾶλλον ἢ, deest vox βλαισότερα, vt Andreas à Lacuna rectè ex Varrone Lagrno coniicit σκαμβοὶ enim vel ῥαιβοὶ, Latinis vari appellantur, inceduntque crurib. introrsum peruersis: βλαισοὶ verò, Latinis blasij & vacij, cancrorum instar crura extrorsum curuant.) pedib. magnis & altis, qui ingredienti ei displodantur (πόδας μεγάλους ἐν τῷ ἐπιβαίνειν πλατυνομένους, Fronto.) digitis discretis, διῃρημένοις: vnguibus duris ac curuis: talo, nec vt corneo, nec nimium duro, sed fermentato ac molli: à feminibus summis corpore suppresso: spina neque eminula, neque curua, ῥάχιν δὲ ἐπίπεδον τὸ ὕψος ἔχοντα, Fronto:) cauda crassa, (Fronto addit, ἀπὸ τῆς ἐκφύσεως μειουμένην ὅλην, id est, quæ ab initio ad finē vsq; paulatim tenuior graciliorq; euadat) latratu graui (grauissimo, Fronto:) hiatu magno colore potissimum albo, quod in tenebris (addendū videtur aliquid, vt sic legatur, quod in tenebris à lupo & alijs feris facilius dignoscantur, vt supra etiā docui: vel tale quid:) specie leonina, Hactenus Varro. Postrema eius verba ex Frontone dilucidius intelligentur. Is canes probat albos colore, præsertim si greges sequi debeant: rauos oculis & leonina species: vel si Græcè mauis, χαροποὺς τοῖς ὄμμασι καὶ λεοντοειδεῖς. Dubitet autem aliquis vtrum λεοντοειδεῖς ad corporis vel speciem vel colorem, vel ad oculorum tantum colorē referat ego de oculorum tantú in eis colore acceperim, quē Græci in leonibus præcipuè χαροπὸν appellant, vt λεοντοειδεῖς interpretamenti loco ad charopos subiecerit. Non enim intelligi puto de reliqui corporis colore, quum albū desiderat. Quod si quis de corporis specie & figura accipere malit, illi nō contenderim, nec Varronem quoq; etiam, aut locum esse corruptū defendendum mihi sit: quanquam posterius iam proximè probaui. Crescentiensis, cuius modica apud me authoritas est, hunc Varronis locum vsurpans, colorem leoninum simpliciter in cane pastorali laudat, nulla albi mentione. Oculis igitur charopis siue rauis & leoninis hoc genus canis deligendum Fronto iubet εἴτε δασεῖς τυγχάνοιεν ὄντες, εἴτε ψιλοί, hoc est siue hirsuti siue glabri sint, nempe reliquo corpore, vt in fœminis etiam dicetur, etsi hirsutos esse præcipuè circa armos magis leoninum esset. Apud Agemachetas Afros pastorales homines cantu laudatur ὁ μείζων κύων, vtpote non timens hyænas, ἢ λαρυγγίζων τοὺς λύκους. Præterea fœminas volunt esse mammosas, æqualibus papillis, Varro. Fronto etiam in fœminis tum præcedentes maris notas desiderat, tum & magnas habeant mammillas & papillas in eis magnitudine pares: quoniam nonnullæ canes marcidas mammillas, & instar ligni siccas durasque habent, ἀτρόφους καὶ ἀπεξυλωμένας. Nec admodum refert an reliquum corpus hirsutum & glabrum sit: hirsuties tamen canem magis terribilem reddere videtur. Magni interest ex semine esse canes eodem, quod cognati maximè inter se sunt præsidio, Varro. Canes sunt nutriendi, affines affinib. iuncti: naturaliter enim illi sibi mutuò blandiuntur, vt Andr. à Lacuna vertit: vt Cornarius, mutuam opem ferunt, Græcè ἀμμύνειν legitur voce corrupta: Cornarius videtur ἀμύνειν legisse: quæ lectio ex præcedente etiam Varronis sententia confirmari potest. Videndum vt boni seminis sint: itaque à regionibus appellantur, Lacones, Epirotici, Salentini, Varro. Videndum ne à venatorib. aut laniis canes emas: Alteri quòd ad pecus sequendum inertes: alteri si viderint leporem, aut ceruum, quod eum potius quàm oues sequuntur. Quare aut à pastoribus empta melior, quæ oues sequi consueuit: aut sine vlla consuetudine quæ fuerit: canis enim facilius quid assuescit, eaque firmior consuetudo, quæ fit ad pastores, quàm quæ ad pecudes, Varro. Seruabimus eos

collum eorum crudo corio circumuallentes, gutturque & totas fauces munientes, ab ipso nimirum corio erigentes ferreos aculeos. Siquidem si aliquam harum partium attigerit fera, canem occidet: si vero aliam partem momorderit, vulnus excitabit duntaxat, Varro in Constantini Geoponicis. At ne in eos grassentur feræ, vt hyenæ & lupi, munire illis guttur atque collum oportet, veluti ferratis thoracib. clauisque acuminatis transfixis, à se inuicem latitudine digitorum duûm aculeis ipsis distantib. Fronto ibidem. Sed de collaribus canum plura dixi parte 5. cap. 8. de Cane in genere. In locis saxosis & senticosis, calciamenta pedib. adhibenda sunt, quibus prætegantur vsque ad crura, vt integris pedibus canis validior obsistat contra impetus bestiarum, Blond. Hos canes qui educant, collidunt, atq; ad mutuam pugnam impellunt, deprimi tamen non sinunt, ne pusillanimes fiant animoq; perculsi, sed in certamine audaces alijs minimè cedãt, Fronto. Educũt eos, plures in vnũ locum, & irritant ad pugnandum quo fiãt acriores, neq; defatigari patiũtur quo fiant segniores, Varro. Publius Aufidius Pontianus Amiterninus non (lego, cum) greges ouiũ emisset in Vmbra vltima, quibus gregib. sine pastoribus canes accessissent: pastores vt deduxerunt in Metapontinos saltus & Heracleæ emporium, inde cũ domũ redissent, qui ad locũ deduxerant: è desyderio hominũ diebus paucis postea canes sua sponte, cum dierũ multorum via interesset sibi ex agris cibaria quæsierunt, atq; in Vmbriam ad pastores redierũt: neq; eorum quisquam fecerat, quod in agricultura Saserna præcepit, qui vellet se à cane sectari, vti ranam obijciat coctam, Varro. Numerus canum pro pecoris multitudine solet parari. Ferè modicum esse putant, vt singuli sequantur singulos opiliones, de quo numero alius alium modum constituit. Quod si sunt regiones vbi bestiæ sint multæ, debẽt esse plures: quod accidit, qui per calles syluestres longinquos, solẽt comitari in æstiua, & hiberna. Villatico vero gregi in fundum satis esse duos, & id marem & fœminam. Ita enim sunt assidiores, quòd cum altero idem sit acrior: & si alter indesinenter (Crescentien. vocem indesinenter omittit) æger est, ne sine cane grex sit, Varro. Catuli duob. mensibus primis à partu, non disiunguntur à matre, sed minutatim desuefiunt, Varro & Fronto. Consuefaciunt quoque vt possint alligari primum leuib. numellis (vinculis, Crescent.) quas si abrodere conantur, ne id consuescant facere, verberib. deterrere solent, Varro. Assuefaciunt eos vinculis, primo quidem loco, dein verò paulatim ferreæ catenæ, Fronto. Pluuiis diebus cubilia substernenda fronde, aut pabulo (palea Fronto:) duabus de causis, vt ne oblinantur, aut perfrigescant. Quidam eos castrant, quod eo minus putant relinquere gregem, Quidam non faciunt, quod eos credunt minus acres fieri, Varro. Canis pastoralis colludit pastori, gregem agnoscit, insidiantes feras persequitur: quæ dotes si ei natiuæ & spontaneæ fuerint, excellit in suo genere, Blond. Catuli quot educandi, & alia quædam ad procreationem, educationem & cibatum pertinentia, lege supra in historia Canis in genere. Canes interdiu clausos esse oportet, vt noctu vigilantiores sint, Cato cap. 124. quæ eius verba ad villaticos & alios custodes potius quam pastorales pertinere mihi videntur. & si Petrus Crescentien. in pastoralis historia eas recitet. Cibaria ferè eadem sunt vtrique generi (pecuario & venatico) præbenda. Nam si tam laxa rura sunt, vt sustineant pecorum greges, omnes sine discrimine canes ordeacea farina cum sero commodè pascunt. Si autem surculo consitus ager sine pascuo est, farreo vel tritico pane saturandi sunt, admisto tamen liquore coctæ fabæ, sed tepido: nam feruens rabiem creat, Columella. Non permittunt, illis mortua tangere pecora: ne in viuentia etiam assuescant impetum facere: reuocantur enim ægerrimè, vbi semel carnes crudas gustauerint, Fronto.

Et de ore pastorij canis virens exiluit ranula, Apuleius libro 9. Metamorph. Omnia secum, Armentarius Afer agit, tectumque, laremque, Armaque, Amyclæumque canem, Crassamque pharetram, Verg in Geor. Αἱ δὲ κύνες τά τε θηρία ἀπερύκουσιν ἀπὸ λύμης καρπῶν καὶ προβάτων, καὶ τῇ ἐρημίᾳ τὴν ἀσφάλειαν παρέχουσαι, ἀντωφελοῦσι τρεφόμεναι τὸν χῶρον, Xenophon in Oeconomico. Ποιμενικαὶ κύνες, αἰπόλοι κύνες, Pollux. Κύνες ποιμνίων φύλακες Geopon. Græca. Κυνοπροβοτῆρες, vna voce, Suidas exponit canes pastorales, adijcient, οὐ γὰρ ἀναιρεῖ τὴν κατὰ σκηνὴν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἔξω τινὰς ἀναιρεῖ, quasi canis pastoralis natura his verbis declaretur, vt qui nulli familiarium noceat, externos vero quosdam (nimirum fures & prædones) interimat. Pecudesque secuta Pœmenis, Ouid. inter canes Actæonis. Aegyptij canes ab Oppiano cognominantur βουκολίων οὖροι, id est armentorum custodes. Geryonis canis, nomine Gergittios Cerberi frater, armenta custodiens, & ab Hercule cæsus, in Iberia sepulchrum habet, Pollux. Ὡς δὲ κύνες περὶ μῆλα δυσωρήσωνται ἐν αὐλῇ, carmen Homeri quo significatur περιμήθεια περὶ τὴν φυλακὴν. Αὐτὰρ ὅγ' ἐξοπίσω, &c. ὥστε λὶς ἠϋγένειος, Ὅν ῥα κύνες τε καὶ ἄνδρες ἀπὸ σταθμοῖο δίωνται Ἔγχεσι καὶ φωνῇ, τοῦ δ' ἐν φρεσὶν ἄλκιμον ἦτορ Παχνοῦται ἀέκων δέ τ' ἔβη ἀπὸ μεσσαύλοιο Homer Iliad. ρ. Idem poëta à Glauco quodam hospitio exceptus, canes nõ cessarent cœnantem ipsum adlatrare, sic monuit: Πρῶτον μὲν κυσὶ δεῖπνον ἐπ' αὐλείῃσι θύρῃσι Δοῦναι. ὡς γὰρ ἄμεινον· ὁ γὰρ καὶ πρῶτον ἀκούει Ἀνδρὸς ἐπερχομένου, καὶ ἐς ἕρκεα θηρὸς ἰόντος. Sed horum quædam commodius ad villaticum referentur. Ἴσθι γὰρ αὐτὴν (τὴν Γοργίου παῖδα) κυσὶ παραρριψόμενος ἐν τοῖς ὑμοῖς ἀγροῖς τὸ λοιπὸν ἐσθηλήσειεν. ἤδη γὰρ καὶ ἡ θήλεια κύων σὺν τοῖς τέκνοις περιφρουρεῖ μὲν τὸ γήδιον ἀνθρωπίνης ὀργάνης ἀπημελῆς ἐφαπλωθῆς, Simocatus in epist. Ἁ μὲν ἐμὰ κύων φιλοποίμνιος, ὃς λύκον ἄγχει, Ὃν τῷ παιδὶ δίδωμι τὰ θηρία πάντα διώκειν, Theocrit. Idyll. 5. Canis & ouis apologum Socrates apud Xenophontem lib. 2. Apomnemon. his verbis refert: Cum animantia essent vocalia, ouem domino suo dixisse ferunt: Mirum facis profectò, qui cum nobis, à quib. lanam, agnos, caseumque habes nihil des nisi quicquid à terra capiamus: canem, qui nihil tibi tale præbet, de quo tu comedis pane participem facis. Canis vero cum hæc audisset, Non immeritò per Iouem, dixit: Ego nanque sum ille, qui & vos ipsas saluas facio, atque custodio, vt nec homines vos furentur, nec lupi rapiant. Quòd si ego vos non custodiam, nec ad pascua vobis proficisci licebit, timentibus ne pereatis. His ab eo dictis, oues quoque fertur cani concessisse.

DE CANE VILLATICO, ET NAVTICO.

Canis villaticus villam, quæque iuncta sunt villæ custodit, is obesior & grauior esse debet quàm pecuarius, corpore etiam minus longo, cum celeritas in eo non requiratur, Columella. Nostrates vt pastorales, sic villaticos etiam eius plerunque generis habent, quos rodios vocant, *Rüden*. Villæ custos eligendus est amplissimi corporis, vasti latratus, canorique, vt prius auditu maleficum, deinde etiam conspectu terreat, & tamen nonnunquam ne visus quidem horribili fremitu suo fuget insidiantem: sit autem coloris vnius, isque magis eligatur albus in pastorali, niger in villatico: nam varius in neutro est laudabilis. Villaticus, qui hominum maleficiis opponitur, siue luce clara fur aduenerit, terribilior niger conspicitur, siue nocte, ne conspicitur quidẽ propter vmbræ similitudi-

similitudinem: quamobrem tectus tenebris canis tutiorem accessum habet ad insidiantem. Probatur quadratus potius, quàm longus, aut breuis: capite tam magno, vt corporis videatur pars maxima: deiectis, & propendentibus auribus: nigris, vel glaucis oculis, acri lumine radiantibus: amplo, villoso que pectore, latis armis, cruribus crassis & hirtis: cauda breui: vestigiorum articulis, & vnguibus amplissimis, qui Græce δρακες appellantur: (δρακὲς, τὰ παλαίμας τῶ χερῶν, Varin.) Hic erit villatici canis status præcipue laudandus: mores autem neque mitissimi, neque rursus truces, atque crudeles, quod illi furem quoque adulantur, hi etiam domesticos inuadunt: satis est seueros esse, nec blandos, vt nonnunquam etiam conseruos iratius intueantur, semper excandescant in exteros. Maximè autem debent in custodia vigilaces conspici: nec erronei, sed assidui: & circumspecti magis, quàm temerarij: nam illi, nisi quod certum compererunt, non indicant: hi vano strepitu, & falsa suspicione concitantur. Hæc idcirco memoranda credidi, quia non natura tantum, sed etiam disciplina mores facit, vt cum emendi potestas fuerit, eiusmodi probemus: & cum educabimus domi natos, talibus institutis formemus. Nec multum refert an villatici corporibus graues, & parum veloces sint: plus enim comminus, & in gradu, quàm eminus, & in spatioso cursu facere debent: nam semper circa septa, & intra ædificium consistere, immò ne longius quidem recedere debent: satisque pulchre funguntur officio, si & aduenientem sagaciter aderiuntur, & latratu conterrent: nec patiuntur propius accedere, vel constantius appropinquantem violenter inuadunt. Primum est enim, non adtentari: secundum est, lacessitum fortiter & perseueranter vindicari: atque hæc de domesticis custodibus Columella. Blondus villaticum laudat hirsutis contractisque pilis, vt ipse loquitur: qui corpus in gyrum colligat, altero oculo vigilet, altero dormiat: qui leuissimum propter motum expergiscatur: auribus & cauda domino faueat, eiusque manibus caput subijciat & dorsum, tanquam ita blandior domino, & in custodia vigilantior futurus: externis tamen, imò familiaribus quoque domini terribilis esse debet. Canes potius cum dignitate & acres paucos habendum, quàm multos: quos consuefacies potius noctu vigilare, & interdiu clausos dormire, & catena vinctos esse, vt soluti acriores fiãt, Varro. 1. 21. Canes interdiu clausos esse oportet, vt noctu vigilantiores & acriores sint, Cato 124. Ad villaticos referri possunt etiam superius posita quædam circa finem historiæ de pastorali. Καὶ τὸν Κρήσσαν κύνα συνέδησαν κλέπτη, Simocatus in epist. de custodiendis vineis loquens.

Navticvs canis est, qui à nautis vehitur, vt nauis & rudentum merciumque custos sit. Is eligitur corpore maximo, terribili latratu, qualis est canis Crouaticus, pilis & magnitudine lupo proximus, aspectu etiam atroce, Blond.

DE CANIBVS PRIVATARVM ET PVBLICARVM ÆDIVM custodibus: (quanquam de custode priuatarum ædium inferius etiam simul cum inutili cane quædam afferemus) Et primum de custodibus quædam in genere.

Canes custodes diuersos esse supra dixi ab initio historiæ canis pastoralis. Canes si castrentur, cessant à relinquendis heris, ad custodiam & venationem nihilo deteriores facti Xenophon. Et leuisomna canum fido cum pectore corda, Lucret. libro 5. quod somni sint modici ac parcè dormiant. Custos epitheton canis, quod domum altoris protegat, Textor. Exagitant & lar, & turba Diania fures, Peruigilantque lares, peruigilantque canes. Ouid. lib. 5. Fastorum canes turbam Dianiam vocat. Boiscum pugilem Thessalum longè aliter quàm canes tractare debetis: nam ferociores quidem canes plerisque interdiu vinciunt, noctu dimittunt: Hunc vos, si quod æquum est feceritis, noctu vinctum tenebitis, interdiu solutum dimittetis, Xenophon in Expeditione Cyri ad finem libri 5. Vigil. epitheton canis, quod pro foribus excubias agat vt rem domini tueatur. Robustæque fores, & vigilum canum: Tristes excubiæ munierant satis, Horat. libro 3. Carminum, Ode 16. Tenebrisque teguntur. Omnia, iam vigiles conticuêre canes, Ouid. libro 4. Fastorum. Catenarium canem legimus apud Senecam libro 3. de Ira: est autem is qui ad fores domus alligatur custodiæ causa. Κύνας τραπεζῆας πυλαωρούς, Homer. Iliad. χ. communis lingua πυλωροὺς ianitores dicit. De voce τραπεζῆες vide infra in Cane inutili. Exanimes trepidare simul domus alta molossis Personuit canibus, Horat. Serm. 2. Sat. 6. Illud quoque vsus inuenit, vt acerrimos ac sagacissimos canes in turribus nutriant, Veget. lib. 4. de re milit. Si eximios custodes habere cupis, robustos elige, eosque ligatos interdiu semper include, noctu solue. Erunt enim mirabiles in custodia neminem omnium agnoscentes, nec admissuri in domum quenquam, Albert. Illud quoque vsus inuenit vt acerrimos ac sagacissimos canes in turribus nutriant, qui aduentum hostium odore præsentiant, latratúque testentur, Vegetius.

Aedium priuatarum custodes canes, vno verbo Græcis οἰκουροὶ appellantur Οἰκουροὶ κύνες, ἐπὶ φυλακῆ τῆ κτημάτων, Suidas, Οἰκόθυρος, οἰκουρὸς κύων, Hesychius & Varinus. Θύρος exponitur audax, robustus, magnus, impetuosus, bellicosus: οὖρος vero, custos. Canum qui communiter domus custodiunt, quidam sunt magni, quidam medij, quidam parui: sunt & minimi nobilium matronarum: omnes hi domos latratu defendunt, & alienis importuni sunt, Author obscurus. Rufus canis ex numero custodum, idoneus est vt mimicus fiat. Albertus. Genus canum ignobilius, quod ad custodiam destinatur, ita vt plurimum ante mensam se disponit, vt vno oculo ostium, altero largam domini manum inspiciat, Albertus. Anser solertiorem custodiam præbet quàm canis, Columella. Est & anseri vigil. cura, Capitolio testata defenso, per id tempus canum silentio proditis rebus, Plinius. Canes domus custodes in somnis visi, vxores & famulos & quæsitas possessiones significant, Artemidorus.

Canes etiam templis custodes & æditucs multis in locis gentiles adhibuerunt, qui fures & sacrilegos arcerent ac proderint. Achæa Pallas cognominata est, cuius templum (vt Aristoteles scribit in libro Mirabilium) in Italia apud Daunios Apuliæ populos, in quo antiquitus fuisse tradit cum alia, tum secures & enses cæteraque Diomedis eiusque sociorum arma. Huius templi custodes canes fuisse perhibentur, qui Græcis adeuntibus blandirentur, cæteris mortalibus agrestes & feri Gyraldus Syntag. 11. de dijs. Et paulò post: Ilias Mineruа (inquit) cognominata est in Daulia, cuius templo canes alebantur, quibus id erat institutii ac moris, vt aduenientibus Græcis blandirentur: barbaris vero si aduenirent, latratu infesti erant. Scribit Dion. Chrysostomus Græcus à Troia abituros spospondisse se Mineruę Iliadi relicturos maximum ac pulcherrimum ἱλαστήριον. Hoc Mineruæ Iliadis templum in Daulia esse Cælius etiam meminit lib. 23. cap. 30. Achææ vero Palladis apud Daunios, cum eiusdem illic ingenij canibus, Leonicenus in Varijs 1 91. Daunia dicta est Apulia, vel à Dauno Pilumni filio,

X 2 Turni

Turniano, qui in ea regnauit: vel à Dauno Illyricæ gentis claro viro. Eius incolæ Dauni dicti, & fluuius in ea Daunus. Est & Daunium, vrbs Italiæ, & murus Thraciæ, Stephan. Daulida vero vel Daulis, Phocidis oppidum, à Daulide nympha dictum, in quo Procne & Philomela fuerunt, vt Poëtæ fabulantur. Apud hos Daulienses Mineruæ templum, & statua antiquissima fuit, Stephanus.

Vulcani templum in Aetna fuit cum igne perpetuo & inextinguibili: ad cuius templi & luci custodiam canes astitisse ferunt, qui adeuntibus castè & religiosè blandiendo associantes comitabantur, vti dei familiaribus. In scelestos verò & contaminatos, si vel templum, vel lucum ingredi vellent, irruebant, & mordicus eos appetentes lacerabant, cæteris allatrabant, Gyraldus: cuius verborum postrema clarius intelligentur appositis Cælij Rhodigini verbis, qui eandem rem lib. 23. cap. 29. describens, Quod si manibus (inquit) non puris, sceleréq; aliquo pollutior templum inuisat, vel lucum, irruunt mordicus, lacerant, conuelluntque, Cæteros ex cœtu aliquo remeantes, lasciuiore intemperantioréue insectari modo, satis supérque habent. Idem huius rei causam rectè in immundorum spirituum fallaciosam sedulitate mreijcit. Scipionem Africanum ferunt solitauisse noctis extremo, priusquam dilucularet, in Capitolium ventitare: ac iubere aperiri cellam Iouis, atque ibi solum diu demorari quasi consultantem de rep. cum Ioue: æditu ósque eius templi sæpe esse demiratos, quod solum id temporis in capitolium ingredientem canes semper in alio sæuientes, neq; latrarent eum, neque incurrerent, Gellius 7. 1. Quid tacitos linquam, quos veri haud inscia Crete. Nec semper mendax, ait aurea templa tuentes, Parcetéque haud vili solitos (mirabile dictu) Docta Tyanei stratos senioris ad ora Non magico cantu, sed quod diuinitus ollis: Insita vis animo virtutis gnara latentis, Streza filius in Epicedio canis. Istuc verò (inquit Plutarchus in libro Vtra animalium, &c.) quod maiores nostri Athenis iam tum agentes se vidisse narrare soliti sunt, his quæ diximus longe conspicuum est magis. Aesculapij templum homo quidam clàm subiens (nocte intempesta) magni ponderis auri argentique donaria surripuit, ac latère putans tacite sese subduxit. Canis autem qui tum custos erat templi, Capparus nomine, quoniam latratus æditorum nemo curabat, sacrilegum fugientem insecutus est ipse: ac primo quidem saxis petitus non destitit: mox exorta iam luce, propè quidem non accessit, sed oculis diligenter hominem seruans sequebatur: cibum vero obiectum ne contingebat quidem: iam vbicunque quieuisset ille, excubabat hic iuxta: rursus cum procederet, surgens insequebatur item: viatoribus etiam quicunque se obuiam tum fortè tulissent, adulabatur, cum hunc infestè semper allatraret, impeteretque. Hæc cum qui furem persequebantur ex obuijs colorem simul & magnitudinem canis narrantibus sciscitando comperissent, auidius iam vrgentes, prehensum hominem à Cromyone vsque reduxerunt. Canis autem conuersus exaltans gestiensque præuolabat, veluti suam prædam capturamque sacrilegum illum faceret. Ei vt alimentum publice daretur, tum vt sacerdotibus cura huius perpetua incumberet, Athenienses sciuerunt, Hactenus Plutarchus. Eandem historiam Aelianus describit, ex quo ea solum ascribam in quibus nonnihil à Plutarcho dissidere videtur. Fur primum, inquit, saxis lapidatione facta, canem appetebat: deinde vbi is latrare non desisteret, illum allicere conabatur, panem & offas canum illecebras obijciens. Verum custos incorruptus canis, vel fur cum euasisset in domum suam, vel cum inde exiret, se illi implacabilem inexpiabilemque præbens, furem latrare non desinebat. Tandem intellectum est vbi canis esset, & in furem captum Athenienses verberibus ac tormentis quæsiuerunt: qui omnia confessus & ex lege capite damnatus extremum dedit supplicium. Meminit etiam Io. Tzetzes Chiliade 3. cap. 131. non vnum, sed plures sacrilegos faciens, his verbus, Κύων Ἀθήναις ἔδειξε τοὺς ἱεροσύλους, Μέχρις οἰκίας τῆς αὐτῶν σὺν ὑλαγμῷ χωρῶν, Ἥνπερ καὶ ἐψηφίσαντο τρέφεσθαι δημοσίᾳ. Craconiæ summum est templum Mariæ virgini dicatum, in quod semper appropinquante nocte conueniunt aliquot canes, vbique pernoctant, templumque vel quæ in templo sunt contra fures tuentur: quod si accidat vt aliquis canum hora statuta non veniat, tandiu latrat, circa ædes donec intromittitur: tunc verò alij canes eum lacerant, mordentque vsque ad mortem. Iidem canes habent statuta prandia in singulos dies, apud diuersas personas, neque mutant ordinem, nam alternatim hodie accedunt hi duo canonicum, alteri duo concionatorem, cras alteri canonicum, alteri concionatorem, quod certè mirum videtur, sed verissimum est, Antonius Schnebergerus.

DE INVTILI CANE ET AEDIVM priuatarum custode.

INVTILIS canis, qui ad nullum hactenus enumeratorum generum pertinet, temere latrat, & cibo tantum vorando occupatur, quem sumit qualemcunque: mox somno & inertiæ deditus, Blond. Ἀγαθὸν ὑλακτεῖν καὶ διαλείχειν τὰς χύτρας Aristoph. in Vespis. Tales plerique sunt, quos vulgus domi alit τραπεζῆες apud poëtas à mensis dicti: quod illas petant, & circum oberrent, tanquam parasiti. Homerus tamen etiam πυλαωρούς, id est, ianitores & custodes portarum τραπεζῆας dixit. Canes quæ Euripidem laniarunt in Macedonia, ab indigenis Esiereicas appellari Stephanus scribit, ab Homero trapezeas, Cælius. Τῶν ἤτοι μέγεθος μὲν ὁμοίιον οὐτιδανοῖσι λίχνοις οἰκιδίοισι τραπεζήεσσι κύνεσσι. Oppian. de Agasæis caniculis Britannicis scribens. Τραπεζῆες, οἱ περὶ τὰς τραπέζας λίχνοι τινὲς, καὶ οἱ ἐπιτραπέζιοι, καὶ οἰκουροί. Τραπεζίας, περὶ τὴν τράπεζαν τρεφομένας. Τραπεζεύς, παράσιτος, κόλαξ, Hesych. Τραπεζίτης κύων, ὁ ἐπιτηρῶν τῶν τραπεζῶν, (cum ει diphthongo in penultima, vt à nummulario differat, quem peculiariter τραπεζίτην vocant:) Suid. apud quem & τραπεζῆας corruptè puro per τραπεζίτης legitur. Τραπεζῆας κύνας, οἱ καὶ τραπεζαίους ἀγλαΐας ἕνεκεν κομίζουσιν ἄνακτες, παρέχοντες, οἰκοτρεφεῖς, οὓς παρατρέφουσί τι, ὡς τρέφον ἐν μεγάροισι, Varin. Quid immerentes hospites vexas canis, Ignauus aduersum lupos? Horat. Epod. 6. in maledicum poëtam, Oeonus Lycimnij filius cum in Sparta domum Hippocoontis transiret, ἐνταῦθα δὲ κύων ἐπιφέρεται οἰκουρὸς, ὁ δὲ τυχὼν ἀφεὶς λίθον καὶ καταβάλλει τὸν κύνα, Pausan. in Laconicis. Lycurgus legislator, cum ciues ex molli & dissoluto viuendi genere ad honestius moderatiusque transferre cuperet, catulos duos ijsdem parentib. natos educauit: quorum alterum domi reliquit, & gulæ indulgere, liguriendo lingendoque vasa & cibos permisit; alterum rus eductum venationi assuefecit. Postea in concionem duxit, vbi simul & cibariis quibusdam propositis, & lepore emisso: hic statim leporem secutus est: ille cibaria abligurijt, &c. Plutarch. in Laconicis apophtheg.

Χοιραδεῖλαι, ... καὶ αἰτία θρεπτικοῦ τῶν κυνῶν, οἱ τοσοῦ, κοχλίαι, Hesychius & Varinus omnibus quidem istis tarditatis vitium conuenit.

Lucerna

CANIS Getulus.

Canis Getulus (inquit Caius) iam apud nos est in Britannia: corpore coacto, curto & recuruo naturaliter, etiam quum ingreditur, pariter & collo breui aut nullo: cruribus longioribus quam pro corporis proportione, cauda breuissima & pene nulla: facie, vt herinaceo terrestri, acuta atque nigra. Voce canis, gressu simiæ, &c.

Lucernarius canis à quibusdam nominatur tantum, non exponitur.

DE MIMICO CANE.

Canis animal docile est, & homini facile instituendum se præbet: quamobrem agyrtæ & circumforanei homines quidam, ad ludos diuersos & mimica vel histrionum opera canes assuefaciunt. Optimi sanè mimi fuerint, id est, ad imitationem aptissimi, ex vulpe nati canes, Alberto teste: qui si desint, rufi ex custodum numero deligantur, & catuli adhuc cum simia versentur: ex qua multa iocosa discent. Quòd si etiam ex coitu eius cum simia natus fuerit canis, omnium in hoc genere præstantissimus euadet. Apud Aegyptios tanta multis canib. docilitas fuisse proditur, regnante Ptolemæo: vt ludere, saltare, & molliter ad symphoniæ cantum moueri educti sint: ac vicem seruorum pauperibus domi aliquando præstiterint, Io. Textor. Memorabilem mimici canis historiam retuli supra cap. 4. in Cane in genere.

DE CAPRA.

A.

CAPRIGENVM genus omne, capras hircos, & hœdos, Hebræi vocant עזים izim, à nominatiuo singulari עז ez. Numerorum 15. legitur עז בת שנה, id est capra annicula. Chaldaice עזא eza: Arabice שאה schaah. Persice בז buz. Et eodem capite hircus caprarum, Chaldaice, עזי ize: Arabice מאז maez: Persice בזן busan. Adiunguntur illi nomina שה seh, vt pecus caprarum, & שעיר seir hircus caprarum. Sacræ literæ distinguunt pecudes in duo genera, vt oues & capræ dicantur צאן zon, armenta בקר bakar. A masculino שעיר seir, id est hirco, fœmininum fit שעירה עזים seirah izim, capra. Seir alioqui non substantiue tantum pro hirco, aliâs piloso & satyro, aliâs dæmonio exponitur, sed adiectiue propriè hirsutum significat. Leuit. 16. vbi pro capro accipitur, Chaldæus interpres habet צפירה zephirah, Arabs עתוד atud, Persa בזגלי buzgalale. Cæterum עזאזל azazel. Leuit. 16. Dauid Kimhi nomen montis exponit, quod dum capræ frequentent: quidam addunt montem esse vicinum Sinai. Septuaginta ἀποπομπαῖον emissarium, & ἀποπομπήν, emissionem interpretantur: & τράγον διεσταλμένον εἰς ἄφεσιν. Componitur vox ab עז ex capra, & אזל azal iuit, vt sit caper expiatorius, qui abit & aufert mala. Hieronymus caprum emissarium interpretatur. Aquila ad confirmatum deputatus: Chaldaica & Persica translatio vocem relinquunt, Arabica vertit, גבל עזאז, mons Azaz. Græci αἴξ capram sonat, quæ vox ac עז ex Hebraica formata videtur. Syluaticus mier capram exponit: dakh & metaham Vetus Auicennæ vocabulorum interpres. Apud eosdem nomina hæc reperio, Baualmais, vrina capræ: Haramiem, stercus caprinum: Adalafi, vngula caprina. Saraceni capram appellant an se. Itali nomen Latinum seruant, vt & Hispani, nisi p in b mutarent. Galli cheure, vel chieure: Germani *geiss*: Angli a gote: Illyrij koza. Capræ à pastoribus in Thuscia hodie zebei nominantur, Arunnus.

B.

Aegyptiæ capræ fœtu: quinos parere feruntur: quod fœcundissimas Nili aquas bibant. Quam quidem pastores etiam lactis inopibus pecudibus, & infœcundis dare solent, Aelian. In Africæ quadam parte tonsiles capræ sunt: ex quarum villis nautæ rudentes conficiunt, Textor. Aegyptij affirmant capras suas, quoties cum Sole eodem planè loco Sirius oritur, in ortum omnes conuersas eò respicere, atque hoc syderis eius reuolutionum argumentum certissimum esse, Plutarch. in libro Vtra animalium. Lybici confidenter & fortiter asserunt suum caprinum pecus similiter eiusdem stellæ (id est caniculæ) exortum proscire, itemque pluuias præsentire, nam vt extra caprile processerunt concitato cursu ad pastionem accedunt, deinde pastum se ad stabulam conuertit, Aelianus. Caspiæ capræ & albissimæ sunt, & cornibus mutilæ, corpore paruæ & simæ. Aelianus. In Cilicia circaque Syrtes, villo tonsili vestiuntur, Plinius. In Cephalenia capræ non bibunt quotidie, vt alia animalia sed aduersum sibi ventum ore hiantes excipiunt, Aristot. in Mirabilibus. Capras Cephalenidas sex mensibus non bibere ferunt, Aelianus. Capræ sunt longissimis auribus circa Alexandriam Bellonius. Capras in Gimanti natas Alexander Myndius scribit sex menses non bibere, sed tantum in mare intueri, & ore hiante illinc auras excipere. Aelian. Illyricæ capræ vngulas quidem habent, sed non bifidas, Aelianus ex Alexandro Myndio. Apud Illyrios pecora aiunt bis anno parere, geminos pleraque, nonnulla etiam ternos aut quaternos hœdos: alia quinos vel plures: præterea lactis sesquicongium reddere, Aristot. in Mirabilib. Orthragoras in lib.

quos conſcribit de rebus Indicis, inquit in Coytha vico ſic nuncupato ab indigenis piſces capris comedendos obijci, Aelian. Lybicorum capræ ex pectore vbera appenſa habent, Idem. Calliſthenes Olynthius, capras ſcribit in Lycia denſiſſimo & prolixiſſimo hirſutas eſſe pilo, vt muliebres crines eſſe videantur, & paſſim tanquam oues tonderi ex eiſdemq́; nauiũ fabros rudentes cõtexere, Aelian. Sardiniam pecudum optimam eſſe parentem, Nymphodorus ſcribit, capráſq; procreare, quarum pellib. pro veſtimentis indigenæ vtantur, tamq́; mirifica vi eſſe, vt hiberno tempore calefaciant, æſtiuo refrigerent, ſimulq; in ijs ipſis pellib. cubiti magnitudine pilos innaſci: atq; ei qui ijs indutus fuerit, ſi commodum videatur cum eſt frigida tempeſtas, pilos ad corpus conuertit, vt ab iis caleſcat: cum autem eſt æſtas, inuertit, ne calore vexetur.

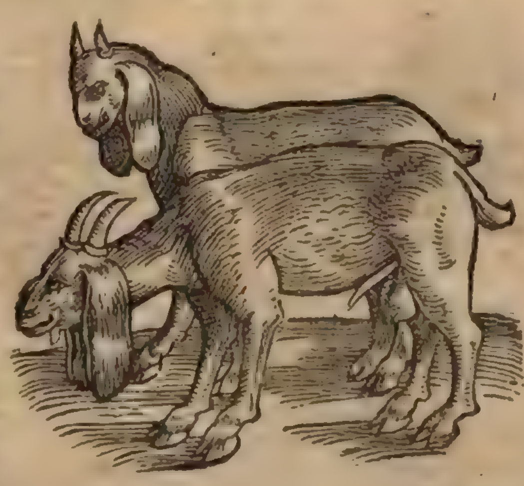
Scyrias capras, require cap. 8. inter prouerbia. Capræ in Syria ſunt auriculis menſura dodrantali & palmari, ac nonnullæ demiſſis ita, vt ſpectent ad terram, Ariſtot. Capræ in Damaſco auriculis 2. dodrantes longis, Lodoic. Capræ Syriæ (forte Scyriæ) quantum aliæ nullæ lac habere dicuntur, Aelian. Capra Mambrina in regione Damiata dicta, fert equitantem, ſellam, frenum, & cætera quib. equi inſtrui ſolent, admittit: auriculas ad terram vſq; demiſſas habet, cornua deorſum reuoluta ſub ore: Haud ſcio an ſit ex capris ſylueſtrib. illius regionis, Italus quidam innominatus in deſcriptione terræ ſanctæ. Recentiores quidã hanc Indicam capram vocãt, (vt pleraq; peregrina Indica) addunt cornua ei acuta eſſe, parũ diſtantia: corporis colorem eundem qui rupicapris: teſtes vt equi: cætero noſtratib. capris non diſſimiles: ſylueſtres tamen eſſe, & in altis montibus reperiri, viſu acutiſſimo,

acutiſſimo, & eam ob cauſam à Græcis dorcades nominari. Sed illi in dorcadum nomine plurimum falluntur, vt patebit infra in hiſtoria dorcadum. Mambre mons eſt iuxta Hebron, inde Mambrinæ factum cognomen ſuſpicor. In regione Nubia, quam nunc Mauritaniam vocant, oues latiſſimas habent caudas, &c. Et inter auriculas caprorum & caprarum illius terræ, palmi ferè (dodrantem intellige) menſura intercedit. Et caprorum quidam caudas habent pendentes vſq; ad terram: & auriculæ eorum ferè terrã attingunt, Albert. Magnus. Sed locus omnino corruptus eſt, cum ita legendum ſit, vt ſupra ex Ariſtotele citauimus. Hanc capram Io. Leo Africanus in Africæ deſcriptione Adimain vocat, vt conijcit. Adimain (inquit) animal domeſticum, arietem forma refert, ſtatura aſinum. Aures habet oblongas & pendulas. Libyci his animalibus pecoris vice vtũtur: quorum lacte maximum caſei & butyri copiam conficiunt. Lanam tametſi curtam geſtant. Ego quondam iuuenili feruore ductus, horum animalium dorſo inſidens, ad quartam miliarij partem delatus fui. In deſertis Libyę frequẽter reperiuntur: alioquin rari: licet plerunq; in agris Numidiæ videantur, quod prodigij loco habent. Sic ille. Oues Indiæ & capras ad maximorum magnitudinem aſinorum audio accedere. Quatuor fetus plerunq; pariunt, tres vero cum nimium: Caprina cauda in eam procedit longitudinem, vt terram contingat, Aelianus.

CAPRA Indica ad viuum depicta.

Eiuſdem ex libro quodam impreſſo Icones.

CAPRAM Indicam, aut Mambrinam aut Syriacam potius, ante annos aliquot Ferrariæ in Italia vidi, ex qua vrbe figuram etiam maiorem clariſſimus illuſtriſſimi principis Herculis Eſtenſis medicus Antonius Muſa Braſauolus ad nos miſit. minorem, quæ geminas habet capras, ex Germanico quodam libro deſcriptionis Terræ ſanctę olim mutuatus ſum. Capræ in Narbonenſi Gallia, vt audio, auriculas latiores longioréſque noſtris habent, vt quæ ad dodrantem longitudinis accedant. Qui caprinum gregem (inquit Coſſinius apud Varronem) conſtituere vult, in eligendo animaduertat oportet: Primum ætatem, vt eam paret, quæ iam ferre poſſit fructuum, & de ijs eam potius, quæ diutius: nouella enim quàm vetus melior. De forma vigendum, vt ſint firmæ, magnæ bene compactæ, magnæ & muſculoſæ, corporiſque ſuperficiem lenem & æqualem habentes, Florentinus.) corpus lene vt

habeant, pilo crebro, nisi si glabræ sunt, duo enim genera earum: sub rostro duas vt mamillas pensiles habeant, quod hæ fœcundiores sunt: vbere sit grandiore, vt & lac multum, & pingue habeant pro portione. Capella, inquit Columella, præcipuè probatur simillima hirco (cuius formam laudabilem infra describam) si etiam est vberis maximi, & lactis abundantissimi. Capram amplam quàm paruam potius eligunt, Varro. Caprarum generositatis insigne laciniæ (mamillæ, Varro vt iam posui: vel verruculæ, vt in Hirco dicetur: Noncolæ, papillæ quæ ex faucibus capræ dependent, Fest.) corporibus è ceruice binæ dependentes, Plinius. Capræ colorem mutant, vt scribit Aristoteles Sect. 10. problemate 7. Capræ interdum variæ generantur, Idem. Capræ sanguinem non coagulari, in Plinio alicubi male legitur pro capreæ. Longa & acuta sunt cornua capris & hircis frons robusta, Albertus. Non omnibus capris cornua, sed quibus sunt, in his & indicia annorum per incrementa nodorum, Plinius. Mutilis lactis maior vbertas, Plinius. Cornigeræ & bisulcæ sunt, Aristoteles. Capræ oculi in tenebris splendent, lucemque iaculantur, Plinius. Conditos (quibus opponuntur prominentes) in homine oculos, clarissimè cernere putant sicut in colore caprinos, Idem. Hominum quibusdā oculi caprini sunt, Aristoteles. Oculos aliquando habet capra colore dissimiles, Author obscur. Capræ [superiores dentes non sunt, præter primores geminos], Plinius. Capris pauciores sunt dentes quàm hircis Aristotel. & Plinius. Spirillum vocari barbam capræ, ait Opilius Aurelius, Festus. Dependet omnium mento villus, quem aruncum vocant. Hoc si quis apprehensam ex grege vnam trahat, cæteræ stupentes spectant. Id etiam euenire (aiunt) cum quandam herbam (eryngium, vt cap. 3. dicam) aliqua ex eis momorderit, Plinius. In capris aruncum Aristoteles eryngum appellauit, Cælius. Binas in fœminibus mammas habent, nec alibi, sicut & oues, Plinius. Causam eius rei reddit Aristoteles vt in Vacca exposui. Pili crassi prodeunt hircis, fœminis tenuiores. Boues & capræ & quæcunque id genus cornigera sunt, ob siccitatem adipem plurimum generent, Galen. de facultat. aliment. Cerui & capræ, &c. fel non habent, Plinius. Capreæ potius legerim. Nam Græce legitur πρόξ apud Aristotelem. Apud Plin. & alius locus est, ceruorum & caprarum sanguinem non spissari, similiter ex Aristotele translatus: vbi iterum πρόξ legitur Græce: vnde apparet Plinium πρόκα vertisse capream, librarios autem corrupisse. Hoc Gaza etiam vel non animaduertit, vel non probauit: πρόκα enim ex Aristotele damam transfert, non de Plinij credo dama, sed de vulgari intelligens, quæ proculdubio caprearum generis est. Ouium & caprarum pars maxima habet fel: & quidem terris quibusdam adeò largè vt exuperantia prodigij loco habeatur, vt in Naxo: sed alijs quibusdam locis omnino caret, vt apud Chalcidem Euboicam parte quadam agri, Aristot. Plures habet ventres capra, quoniam ruminat, Aristot. Lienem bisulca inter cornigera habent rotundum, vt capra, ouis, Arist.

C.

Capras spirare per aures falso credidit Alcmæon, Aristot. & Plinius, apud quem non Alcmæon sed Archelaus, legitur, vt apud Varronem quoque. Hoc idem (inquit Varro) pastores curiosiores aliquot dicunt. Pastores capras aurib. & naribus respirare testantur, Aelianus. Philes signum addit, quoniam naso obstructo, nihil offendantur. Huc facit quod Oppianus de ægagris, id est capris syluestribus scribit, meatum quendam à medio inter cornua loco ad pulmones peruenire, cui cera infusa suffocentur. Tradunt capras noctu non minus cernere quàm interdiu: ideo si caprinum iecur vescantur, restituit vespertinam aciem his quos nyctalopas vocant, Plin. Et alibi, Quoniam capræ noctu æquè quoq; cernant, sanguine hircino sanari lusciosos putāt, nyctalopas à Græcis dictos. Sensu (audiendi vt Gillius addit. Græce simpliciter legitur esse animal αἰσθητικώτατον τῶν διχηλῶν) ex omnibus vngula bipartita præditis animalibus acerrimo eas esse putant, Aelian. Hominem acutè auditus significare volentes Ægyptij, capram pingunt: hæc enim & auribus & quadam parte gutturis audit, Horus. Somniat etiam hoc animal, Aristot. & Plin.

Capræ ruminant: carent enim superiore dentium ordine, Aristot. pascuntur vero syluas, & summa Lycæi, Horrentesque rubos, & amantes ardua dumos, Vergil. in Georg. Gaudent locis montanis, Florentin. Capræ in montosis potius locis & fruticibus quàm herbidis campis pascuntur, Varro. Aluntur herbis, & arborum ramusculis quos ore possunt attingere in montibus & conuallibus, Obscurus. In pascendo loca crebro permutant, summáque tantum contingunt Aristot. Nec multo aliter tuendum hoc pecus in pastu, atque ouillum: quod tamen habet sua propria quædam, quod potius syluestribus saltibus delectantur quàm pratis. Studiose enim de agrestibus fruticibus pascuntur, atque in locis cultis virgulta carpunt, itaque à carpendo capræ nominatæ: ob hoc in lege locationes fundi excipi solet, ne colonus capra natum in fundo pascat. Harum enim dentes inimici sationis, Varro. Vrentes culta capellas. Vergil. Morsus earum arbori exitialis. Oliuam lambendo quoque sterilem faciunt, eaque ex causa Mineruæ non immolantur, Plin. Et alibi, Oleam si lambendo capra lingua contigerit, depaueritque primo germinatu, sterilescere author est M. Varro. Capras in occasum decliui sole, in pascuis negant contueri inter sese, sed auersas iacere: reliquis autem horis aduersas, & inter cognitiores (lege cognatiores.) Plin. Hæc Plinij verba malè intellexit Albertus ita scribens, In die cum pascuntur dicuntur respicere ea, quæ e regione sunt opposita: in sero autem respiciunt ea quæ iuxta sunt posita. Cubant oues capræque vniuersæ per cognationem. Cum primum sol conuersus destiterit, capras non aduersis præterea inter se oculis, sed auersis cubare accepimus, Aristoteles. Cubant difficilius oues quàm capræ, magis enim capræ quiescunt, acceduntq; ad hominem familiarius: sed sunt frigoris impatientiores quàm oues, Aristoteles. Atque ipsæ memores redeunt in tecta, suosq; Ducunt: & grauido superant vix vbere limen, Verg. Capræ & oues pinguescunt cum gerunt partum eduntq; amplius, vt & cæteræ quadrupetes, Aristot. Cum Scolymus, pinguissimæ capræ sunt Hesiodus id est, incipiente vere, Proclus.

Eupolis elegans veteris comœdiæ poeta, in fabula quæ inscribitur Aeges, inducit capras de cibi sui copia in hæc se verba iactantes: Βοσκόμεθ' ὕλης ἀπὸ παντοδαπῆς, ἐλάτης, Πρίνου, κομάρου τε πτόρθους ἁπαλοὺς ἀποτρώγουσαι: Καὶ πρὸς τούτοισιν ἔτ' ἄνθην, κύτισόν τε, ἠδὲ Φάσκον εὐώδη, καὶ σμίλακα τὴν πολύφυλλον. Κότινον, σχῖνον, μελίαν, λεύκην, ἀρίαν, δρῦν, κιττόν, μυρίκην, (al. ἐρίκην forte ἐρείκην scribēdum pro ἐρίκην) Πρόμαλον, ῥάμνον, Φλόμον (φλόμον potius, id est verbascum) ἀνθέρικον, κισθόν, φηγόν, θύμα, θύμβραν. Videturne vobis ciborum ista simplicitas, vbi tot enumerantur vel arbusta vel frutices, non minus succo diuersa quàm nomine? Hæc Eustathius apud Macrobium contra Disarium, qui pecudes vti simplici cibo, & ideo expugnari difficilius earum quàm hominum sanitatem dixerat. Phascon

Theophra-

Theophrastus vocat, quem alij sphagnon, splanchnon, & bryon, penem (al. per n. duplex) in cerro, id est, muscum e ramis eius & cortice dependentem, odoratum, cubitali magnitudine. Πρίμαλ⊕, vt Hesychius & Varrinus exponunt, myricam aut agnum, id est viticem significat. Reliqua in Eupolidis versibus satis nota sunt. Imbeo frondentia capris Arbuta sufficere, Vergilius. Arbutus, Græcis κόμαρ⊕, arbustum est quo Germania caret: frequens vidi in Galliæ Narbonensis nemoribus fructu omnium tardissimo, tam simili fragis, vt nisi maior esset, & luteo intus colore, non discerneres. Caprinum pecus dumeta potius, quàm campestrem situm desiderat: asperisque etiam locis ac syluestribus optimè pascitur. Nam nec rubos auersatur, nec vepribus offenditur, & arbusculis fruteti̇sque maximè gaudet. Ea sunt arbutus, atque alaternus, cytisusque agrestis. Nec minus ilignei querneiq; frutices, qui in altitudinē non prosiliunt, Columella. Alaternum qui nouerit nullius adhuc scripta legi. Fructum arborum solæ nullum ferunt, hoc est ne semen quidem, tamarix scopis tantum nascens, populus, alnus, vlmus attinea, alaternus, cui folia inter ilicem & oliuam, Plinius 16. 26. Nascitur apud nos frutex, rarissimus alibi, iuxta fluuii Sili ripam, Persici arboris sapore foliorum ferè, fructu & semine nullo quod obseruauerim: quem fruticem Persicum appellare licebit donec aliud nomen reperiamus, nam alaternum esse nondum affirmauerim, quòd folia latiuscula videantur. Gramen aculeatum aliqui è vulgo capriolam vocant, quod capris grato sit pabulo, Ruellius. Gramen etiam apud Græcos ægicon cognominari inuenio. Capræ asaro delectantur, & vbi nascitur carpunt ac perdunt.

Cytisum in agro esse quam plurimum refert, quòd & capris & omnium generi pecudum vtilissimus est, Col. Sed de cytiso in Boue copiosissimè egi. Vbi etiam reprehendi illorum opinionem qui loti siue trifolij pratensis genus maius, durius, & acutioribus folijs, cytisum esse putant, eò quod loto simile folijs, & capris gratum sit, vnde nostri *geißklee* appellant, alij *spitzklee*, ab acutis folijs. Nicò meretrix, vt Athenæus scribit, Capra cognominabatur, eò quod Thallum nomine diuitem cauponē consumpsisset, id est, ad paupertatem redegisset: thallos enim Græci oleæ ramos appellant, quos auide petunt capræ. Ἁ αἴξ τὸν κύτισον, ὁ λύκ⊕ τὰν αἶγα διώκει, Ἁ γέραν⊕ τὤροτρον, ἐγὼ δ' ἐπὶ τὶν μεμάνημαι, Theocritus, Idyl. 10. Periclymenon frutex est apud Græcos, qui nunc caprifolium & matersylua dicitur vulgò: quanquam Dioscorides matrem syluam pro hedera capit, cui periclymenon simile est, Hermolaus in Corollario. Clymeno & periclymeno multa eadem tum in viribus, tum descriptione Theophrastus & Dioscorides adscribunt, vt Hermolaus itidem monuit: doctiores discernant. Periclymeno æginæ etiam nomenclatura à capris facta apud Dioscoridem tribuitur: certum est id, esse quod nostrates vocant *gilgenconfirt, waldtilgen, zenning, specklilgen, geyßblatt.* Scribonius, & qui eum in sua transcripsit Marcellus Empiricus, periclymenon syluæ matrem interpretantur. Edera dicitur, quod libenter à capris edatur: vt barba hircina etiam, & rosa canina, ab hircis appetuntur, Syluaticus. Lada appellatur herba, ex qua ladanum fit in Cypro, barbis caprarum adhærescens, Plinius. Arabia ladano gloriatur: forte casuque hoc, & iniuria fieri odoris plures tradidere. Capras maleficum aliàs frondibus animal, odoratorum verò fruticum expetentius, tanquam intelligant pretia carpere germinum caules prædulci liquore turgentes, distillantemque ab his (casus mixtura) succum improbo barbarum villo abstergere. Hunc glomerari puluere, incoqui sole. Et ideo in ladano caprarum pilos esse. Sed hoc non alibi fieri quàm in Nabatæis, qui sunt ex Arabia contermini Syriæ. Recentiores ex autoribus strobon hoc vocant: traduntque syluas Arabum, pastu caprarum, infringi, atque ita succum villis inhærescere, verum autem ladanum Cypri insulæ esse. Similiter hoc & ibi fieri tradunt, & esse œsypum hircorum barbis genibusque villosis inhærens, sed ederæ flore deroso, pastibus matutinis, cum est rorulenta Cypros: Deinde nebula sole discussa, puluerem madentibus villis adhærescere, atque ita ladanum depecti, Plinius. Errat autem quod ederæ flore deroso à capris ladanum fieri scribit. Græci ederam cisson appellant, ciston vero (vel cisthon potius cum aspiratione) fruticem odoratum, cuius alterum genus ladon vel ledon dictum, illud est ex quo fit ladanum, nec quicquam cum edera commune habet: qua de re plura leguntur apud Marcellum Vergilium in commentarijs in Dioscoridem. Impingo capras, homines occido cicuta, Obscurus. Cicuta hominibus venenum, capellas efficit pingues, Isidorus. Capris & capellis (αἰγὶ καὶ χιμαίρᾳ) fabæ largius datæ copiam efficiunt lactis, Aristot. de hist. anim. 3. 21.

Herbam pentadactylon dictam (id est quinque folium) priusquam bibant quinque dierum spacio illis vorandam dato, sic plurimum lactis habebunt: In eundem vsum ventribus earum dictamnus alligatur, Geoponica Græca. Græcè legitur, ἐπὶ δὲ ταῦτα ... τὰς αὐτῶν γαστέρας ἐπιδεῖται. Paulò post tamen de lacte in omni pecore augendo ex Afriano sic scribitur, Omnia pecora reddent lac copiosum, simulque fœtum enutrient, si cytisum ederint, ἢ γάλα δὲ ταῖς γαστράσιν αὐτῶν προσάψῃς, id est, aut si ventris illis ipsum lac applicueris, vt Andreas à Lacuna vertit: nam Cornarius hic etiam pro γάλα reddit dictamnum. Capræ in Creta ictæ sagitta, quærunt nascentem illic dictamnum, &c. Aristoteles in Mirabilib. intellige feras capras, vt copiosius in illarum historia dicetur. Serapion in libro de Simplicibus citat Galenum scribentem se vidisse capras linguentes (pascentes) tamaricis frontes, quæ postea sine splene inuentæ sint: Item alias lingentes serpentes excoriatos, easque postea minus senescere & albescere, aliàs & post albescentes minus senescere, Albert. & alij quidam barbari. Ego hunc locum neque apud Serapionem, neque apud Galenum reperio. Si capræ ex vasis tamaricis biberint aut ederint, non habebunt splenem, Constantin. Melioris notæ authores de suibus hoc scribunt, minui eorum lienes alueis ex tamarice factis. Si ex caprarum (vel ouium) grege quæpiam eryngium herbam ore sumpserit, Plutarch. eam dicit primum, ac deinceps reliquum caprarum gregem tandiu à progrediendo sustinere, quoad de eius ore herbam pastor detraxerit, Aelianus. Si quis apprehensam arunco ex grege vnam trahat, cæteræ stupentes spectant: Idem euenire aiunt cum quandam herbam (eryngium intelligo) aliqua ex eis momorderit, Aristotel. libro 9. cap. 5. historiæ. Græce legitur Τῶν δ' αἰγῶν ἐάν τις μιᾶς λάβηται τῷ ἄκρῳ τοῦ κρύγγυ (ἔστι δ' οἷον θρίξ) αἱ ἄλλαι ἑστᾶσιν ὥσπερ μεμωραμέναι, βλέπουσαι εἰς ἐκείνην, pro κρύγγυ quidem facilis lapsus fuit ad ἠρύγγυ: quin & Latina vox arunci à Græco siue κρύγγ⊕ siue ἠρύγγ⊕ deducta videtur. Vide Marcelli Vergilij commentarium in eryngium, Dioscoridis. Huic pecudi nocet æstus, sed magis frigus, & præcipuè fœtæ, quæ gelicidio hyemis conceptum fecit. Nec ea tamen sola creant abortus, sed etiam glans cum citra satietatem data est. Itaque nisi potest affatim præberi non est gregi permittenda, Columella. Quibus in locis pecora scammoniam, veratrum, clematidem, aut Mercurialem pascuntur, lac omne ventrem & stomachum subuertit: quale in Iustinis montib. esse à nobis proditum est. Siquidem capræ, quibus candidum veratrum pabulo fuerit, primo foliorum partu, euomunt: & earum lac haustum nauseam creat, & stomachum in vomitiones effundit, Dioscorid. Alibi etiam in veratri mentione

mentione illein de capris scribit. Laser multis iam annis in Cyrenaica prouincia non inuenitur: quoniam publicani qui pa cua conducunt, maius ita lucrum sentientes, depopulantur pecorum pabulo. Si quando incidit pecus in spem nascentis, hoc deprehenditur signo: oue cum comederit dormiente protinus, capra sternutante, Plin. Postea quàm capra proxima est vt iuguletur, non amplius cibum attingit, Ælian.

Herba est ab exitio, præcipuè caprarum, appellata ægolethros &c. Plin. de hac abunde disserui in Boue. Sabina capris & ouibus venenum est, Plin. libro 16. Rhododendron in iumentis, caprisque, & ouibus, venenum est: idem homini contra serpentium venena remedio, Plin. Et alibi, Pecus & capræ si aquam biberint, in qua folia rhododendri maduerint: mori dicũtur. Euonymus arbor dicta, nascitur cum alibi, tum in Lesbo insula, monte Orcynio, cui nomen Ordyno: magnitudine mali punicæ, atque folio eiusdem, maiori quàm vinca peruinca (chamædaphne:) & molli, vt punica. Germinare mense Septembri (Posideône) incipit, flores in vere, flos colore albæ violæ similis: odore infestus, velut cruorem inferens (ὄζει δὲ δεινὸν, ὥσπερ φόνος.) fructus cum putamine siliquæ sesamæ proximus, intus solidus, præterquam quod in versus diuiditur quaternos: hic pecus (oues) enecat gustatus: quinetiam folium idem facit: & potissimò capras, nisi purgentur, interimit. Purgantur autem anocho (elleborum nigrum intelligo: Hippocrates ectomon vocat, apud Plinium entomon legitur,) Hæc Theophrastus in fine libri 3. de hist. plant. nec alibi. Transtulit hæc Plin. libro 13. cap. 22. cætera ferè similiter, sed pro chamædaphne laurum reddidit: ἄνοχον cum quid esset non intelligeret, simpliciter vertit, Succurrit aliquando præceps alui inanitio. καρπὸς ἔνδοθεν στερεὸς (sic enim lego) πλὴν διῃρημένος κατὰ τετραστοιχίαν, οὗ (malim τούτου) τὸ ἐσθιόμενον ἀπὸ τῶν προβάτων, ἀποκτείνει, καὶ τὸ φύλλον, καὶ ὁ καρπός: pro quibus verbis Plinius habet, Intus granum quadrangula figura, spissum, letale animantibus: nec non & in folio eadem vis: nulla ouium aut caprarum mentione. Hanc arbusculam esse suspicor illam quæ vulgò apud barbaros, item Gallos & Italos, fusaria vel fusanus appellatur ab vsu fusorum propter materiæ soliditatem à nonnullis Gallicè scrota sacerdotum, à figura fructus: Germanice *schlimpfinschlegele, eyerbretschelen, spindelbaum, hanhœle.* Est apud nos (inquit Ruellius) montibus, & viuis interdum sepibus nascens arbor, punicæ mali proceritate, folio maiore, satis ad laureum accedente: flore luteo, albæ violæ non dissimili: siliquis quadrangulis, per maturitatem purpureis: grano intus solido, crocata membrana clausõ. Arbuscula grauiter, cum delibratur, olet, Hanc neque pecus, neque capra nouellorum germinum etiam auida prorsus attingit, ligno intus buxeo, quam ad fusos netu muliebri celebres vsurpant. Colunæ transfigendis lardo carnibus pro veruculo frequenter vtuntur. Sed an sit euonymos, etsi multæ deliniationes faueant, non ausim affirmare. Fusanus (inquit Crescentiensis) est arbor parua quæ in sepibus oritur, ex cuius ligno fiunt fusi optimi, & alia hoc genus. Hieronymus Tragus Tomo 3. Germanicæ suæ plantarum historiæ, fusariam nulla ratione euonymon esse negans, carpinum facit, quod vnico argumento confirmat, quoniam ex dura eius materie vasorum vel instrumentorum genera fiat, cùm fusaria nostra multò minor sit quàm vt vasa aut instrumenta ex ea fieri possint. Veterum aliqui carpinum sub acere comprehendunt, alij genus diuersum faciunt. Sunt qui in montibus enatam carpinum, in campestribus Gallicam vocent. Carpino materies est flaua crispáque Theophrastus: Aceris genus tertium zygiam appellant, quod ex ea materia iumentis iuga comparant, rubentem, fissili ligno, cortice liuido & scabro. Hinc satis constare potest fusariam nequaquam esse carpinum aut zygiam. An opulus etiam arbusto Gallico faciundo idonea arbor; corno similis, vlmi proceritate adolescens, frondibus ferè vitigineis, baccis racematim dependentibus à maturitate puniceis, &c. aceris, vel Gallicæ, vel zygiæ genus sit (quoniam Græcum nomen aliud ei hactenus non inueni) doctis considerandum relinquo. Opulus (inquit Crescentiensis) arbor est satis magna, ligno pulchro & candidissimo, ex quo fiunt optima iuga boum, incisoriæ passides (forte paropsides) & assides (asseres forte) pro delicatis operibus. Redeo ad capras. Ægyptij hominẽ oues & capras perdentem significaturi, animalia ipsa pingunt conyzam pascentia: hæc enim conyzam edentia moriuntur, siti enecta, Horus. Ocymum Chrysippus dicit insaniam facere, & lethargos, & iecinoris vitia: ideoq; capras id aspernari: hominibus quoq; fugiendum censet, &c. (idem in Geoponicis Græcis legimus.) Secuta ætas acriter defendit: nam id esse capras, &c. Plin. Capræ saliuam humanam perniciosam esse noscunt (vt quæ marinas etiam scolopendras interficiat) itaque vitant: nec vnquam eas latet, Aelian. Capra multis herbis venenatis & serpentibus vtitur, & proficit ex eis, Albert. At Plinius de capreis, non capris scribit, quòd venenis pinguescant. Hausto melle capræ valde debilitantur, & mori periclitantur, Albert.

Capella per æstatem bis ad aquam duci debet, Columella. Capræ cum mouentur post meridiem plus aquæ potabunt, Albert. Iubeo frondentia capris Arbuta sufficere, & fluuios præbere recentes, Vergilius.

Capris in Aethopia vita est vsque ad annos vndecim, in orbe reliquo plurimum octo, Plinius. Vita capris ad octonos complurimum annos, Aristot. Idem non capras, sed oues Aethiopicas ad duodecim vel tredecim annos viuere scribit.

Capræ coire incipiunt septimo mense, & adhuc lactentes. Mutilum in vtroque sexu vtilius. Primus in die coitus non implet, sequens efficacior, ac deinde concipiunt Nouembri mense, vt Martio pariant turgescentibus virgultis, aliquando anniculæ, semper bimæ in trimatu inutiles: pariunt octonis annis. Abortus frigori obnoxius Plin. Tempus admissuræ per autumnum ferè ante mensem Decembrem præcipimus, vt propinquante vere gemmantibus frutetis, cum primum syluæ noua germinant fronde, partus ædatur, Columella. Oues & capræ anniculæ, coëunt, atque vterum ferunt: sed capræ potius: mares quoque in ijs ipsis generibus eodem illo tempore incunt: sed proles differt, quatenus præstantior est quam senescentes mares & fœminæ procrearint, Aristot. Oues & capræ terno aut quaterno coitu implentur: & si à coitu imber accessit, abortum infert: pariunt maxima ex parte singulos, sed aliquando & binos, & ternos, & quaternos: ferunt quinque mensibus tum oues tum capræ. Vnde fit vt locis nonnullis, quibus cæli clementia, & pabuli copia est, bis pariant, Aristot. Vltra octo annos non sunt mares seruandi: quia genus hoc languore sterilescit & ætate, Pallad. lib. 8. Capra oui similis est multis nominibus. Initur quippe iisdem temporibus. Quinque mensibus ingrauescit fœtu, perinde vt oues. Geminos etiam parit vt plurimum, Florentin. Commodissimum tempus est vt hæc animalia coëant, quod hybernum solstitium præcedit, Idem. De maribus & fœminis idem ferè discrimen, vt alij ad denas capras singulos parent hircos, vt ego: alij etiam ad quindecim, vt Menas: nonnulli etiam, vt Murus, ad viginti, Varro. Capris propriæ sunt voces ad Venereum coitum, Aristoteles. Anima capris quàm ouibus ardentior, chalidioresq; cõcubitus, Plin. Capra tota vita coit: & gemellos parit, tũ pabuli beneficio, tum si pater aut mater vim eã geminandi per naturam obtineat, Aristot. Anniculæ vel bimæ capellæ (nam vtraq; ætas partũ ædit) submitti hœdum non oportet.

oportet, neque enim educare, nisi trima debet: Sed anniculæ confestim depellenda soboles (quod teneriores matres generant transigendum est,) bimæ tandiu admittenda, dum possit esse vendibilis. Nec vltra octo annos matres (matrices) seruandæ sunt, quod assiduo partu fatigatæ steriles existant, Columella & Palladius. Capra ventrem fert quinque mensibus, Varro. De semine dicam eadem, quæ Atticus in ouibus: hoc aliter ouium semen tardius esse, quo hæ sint placidiores. Contra Caprile mobilius esse: De quarum velocitate in Originum libro Cato scribit hæc, In Soracte & Fescelio capræ feræ sunt, quæ saliunt è saxo pedes plus sexagenos. Oues enim quas pascimus, ortæ sunt ab ouibus feris: sic capræ, quas alimus à capris feris sunt ortæ, Varro. Quod ad fœturam pertinet desinente autumno exigunt à grege è campis hircos in caprilia. Item vt in arietibus dictum, quæ concipit, post quartum mensem reddit tempore verno, Varro. Capræ pariunt & quaternos, sed rarò admodum. Ferunt quinque mensibus vt oues. Pinguedine sterilescunt. Trimæ minus vtiliter generant, & senecta, nec vltra quadriennium, Plinius. Parit autem, si est generosa proles, frequenter duos, nonnunquam trigeminos. Pessima est fœtura cum matres binæ, ternos hœdos efficiunt, Columella. Capræ & oues (vt & reliqua fœcundiora & multipara animalia) partus interdum monstrosos ædunt, Aristot. Idem Problem. 60. sectionis decimæ, causam inquirit cur capræ & aliæ paruæ quadrupedes, monstra pariant frequentius quã maiores: Capræ crassiorem reddunt vrinam, quàm sui sexus mares, Aristot. Capris & ouibus cur plurimum sit lactis pro portione sui corporis, Aristoteles quærit problemate 6. sectionis 10. De menstruo caprarũ fluxu, vide in Ouibus.

Ouibus quidem robustiores sunt capræ: sed oues melius valent, Aristot. De emptione aliter atque de ouibus dico, quod capras sanas sanus nemo promittit: nunquam enim sine febri sunt. Itaque stipulantur paucis exceptis verbis, ac Manilius scriptum reliquit, sic: Illas capras hodie rectè esse & bibere posse, habereque rectè licere, hæc spondes ne? Varro. Quid dicam de earum sanitate? quia nunquam sunt sanæ: nisi tamen illud vnum, quod quædam remedia scripta oportet habere magistros pecoris, quibus vtantur ad morbos quosdam earum, ac vulneratum corpus. quod vsu sæpe venit his, quod inter se cornibus pugnant, atque in spinosis locis pascuntur, Varro. Græcis sacrificaturis moris erat, capras frigida aqua explorare: nam si gustare abnuissent, concipiebant inde haud valere satis, Cælius. Alysson si circa stabula plantetur, gregibus & ouium & caprarum salubrem esse perhibent, Plutarch. libro 3. Sympos. De alysso copiose docui supra, inter medicamenta simplicia intra corpus sument ab ijs quos rabidus canis momordit. Capras nunquam febri carere Archelaus author est: ideóque fortassis, quod anima his quàm ouibus ardentior, calidioresque concubitus, Plinius. Capra natura sua frigoris impatiens animal est, vtpote nunquam non naturaliter febriens: quòd si quando febris eam reliquerit, mox perit, Florentin. Capræ & aliæ quædam bestiæ, cum impendentem pestem, tum vero terræ motum, & cœli salubritatem, & frugum fertilitatem præsentiunt, Aelian. Neo capræ nec oues pestæ infestentur, si ex ciconiæ ventriculo, aqua intrito, singulis cochleare vnum infuderis, Quintilij. Alia genera pecorum cum pestilentia vexantur, prius morbo & languoribus macescunt: solæ capellæ, quamuis opimæ atq; hilares, subito concidunt, velut aliqua ruina gregatim prosternantur. Id accidere maxime solet vbertate pabuli. Quamobrem statim cum vnam, vel alteram pestis perculit, omnibus sanguis detrahendus. Nec tota die pascendæ, sed medijs quatuor horis intra septa claudendæ. Sin alius languor infestat, pabulo medicantur arundinis, & albæ spinæ radicib. quas cum ferreis pilis diligenter contuderimus, admiscemus aquam pluuialem, solamque potandam pecori præbemus. Quod si ea res ægritudinem non depellit, vendenda sunt pecora: vel si neq; id contingere potest, ferro necanda, saliendáque. Mox interposito spatio conueniet alium gregem reparare: Nec tamen ante quàm pestilens tempus anni, siue id fuit hyemis, vertatur æstate: siue autumni, vere mutetur, Columella. Oues & capræ ricinos habent, pediculis vacant, Aristot. In ouib. & in capris ricini solum gignuntur, pediculi & pulices nulli: Plin. Melampodis fama diuinationis artibus nota est. Ab hoc appellatur vnum ellebori genus Melampodion. Aliqui pastorem eodem nomine inuenisse tradunt, capras purgari pasto illo animaduertentem, datoque lacte earum sanasse Prœtidas furentes, Plin. Plutarchus (in quæstionibus rerum Roman.) capram præter cætera animalia comitiali tentari morbo refert: proptereáque (vel propter fœtorem, vel libidinem:) veteres sacerdotes ea vehementer vt morbida, abstinuisse: quoniam gustantibus aut tangentibus modo aliquid morbi eius affricetur: καὶ πρόσωπα γανύσσεσθαι τῆς φαγόντων ἢ θιγόντων, ἀπὸ τὸ πάθους ἐχόμενα.) Cuius causam afferunt, pororum siue meatuum angustiam, quibus obleptis, sæpissime includatur spiritus, quod arguat vocis tenuitas. Nam qui eo affectionis genere tentantur, similem capellæ vocem ædunt, Cæl. 6. 9 In morbo comitiali cerebrum nimis humidum est. Cognouerit autem hoc ipsum quis maximè ex ouibus, & præsertim capris: hæ enim frequentissimè corripiuntur: quod si caput ipsarum dissecueris reperias cerebrum humidum & sudore refertum ac malè olens, Hippocrates in libro de morbo sacro. Podagra morbus αἰπόλιον καὶ προβάτων, Athenæus. Oculos suffusos capra, iunci puncto sanguine exonerat: caper rubi, Plin. Caliginem oculorum caprinum pecus probe curare scit: Cum enim conturbatum oculum, & non probe affectum ad videndum sentit, eum ad rubi spinam & admouet, & referandum permittit: hæc vt pupugit, pituita statim euocatur, & nulla pupillæ læsione facta, videndi vsum recuperat. Hinc etiam homines hoc curationis genus (παρακέντησιν medici in suffusione vocant, eam quæ acu fit puncturam) didicisse existimantur, Aelian. Capras negant lippire, quoniam ex quasdam herbas edant: item dorcades. Et ob id fimum earum cera circundatum noua luna deuorare iubent, Plin. Capris quas aues capri mulgi dictæ mulsere, cæcitas oboritur, Plin. Si capra distendatur aqua cutis, quod vitium Græci vocant hydropa, sub armo pellis leuiter incisa perniciosum transmittet humorem, tum factum vulnus pice liquida curetur, Colum. Seselis Massiliensis semen capris, quadrupedibusq; aliis bibendum datur vt partus faciles reddat, Dioscorid. Cum effœtæ loca genitalia tumebunt, aut secundæ non responderint, defruti sextarius: vel cum id defuerit, boni vini tantundem faucibus infundatur, & naturalia cerato liquido repleantur, Columel. Idem cum de peste dixisset, quæ totos greges infestat, subdit: Cum vero singulæ domo laborabunt, eadem remedia, quæ etiam ouibus adhibebimus. Et rursus: Sed ne nunc singula persequar, sicut in ouillo pecore dictum est, caprino medebimur.

D.

Quorum vox acuta est & clamosa, μωροί, id est stupidi sunt, propter similem caprarum vocem, Aristoteles. Item quorum oculi sunt αἰγωποί, & eodem colore quo caprini, Aristotel. Quod si pro αἰγωποὶ legas αἰγωπὸι nam

ægopos

ægopos oculos, inquit Cælius, sub glaucos aliqui intelligunt & caprinos. Et Aristoteles ipse libro quinto de generat. anim. cap. 1. Oculi (inquit) quorundam animalium russi toto genere sunt, aut cælij, nonnullorum caprini, vt caprarij generis: sic enim Gaza reddit hæc Græca. τῶν δὲ χαροπὸν ὅλον τὸ γένος, ἢ γλαυκὸν, ἔνια δὲ αἰγωπά, καθάπερ τὸ τῶν αἰγῶν αὐτῶν πλῆθος. Nec moueor quod Latinus interpres barbarus innominatus legit οἰνωπά transtulit enim quibus vino colore similes sunt. Apud Adamantium nihil reperio, quod huc faciat. Scio οἰνωπὸν in censu colorum esse: nam & οἴνοπα πόντον, & οἴνοπας βόας poetæ dicunt: Grammatici nigrum exponunt: & bubus oculos nigros esse Aristoteles loco iam citato scribit. Vinea vrina (vt Actuarij interpres reddit, nec dubito quin Græcè οἰνωπὸν legatur) hepatis colore existit, aut vini paulo quàm rubrum est nigrioris, quale vel exiguum plurimæ aquæ mixtum, adhuc rubicundo colore spectatur. Vineo passeus intensior est, maxime similis passo quod ex vua nigra confit: huiusmodi etiam cerasi fructus color est. Sed de nigris oculis Aristoteles proximè dixerat: & nigricantes colores non conueniunt capræ, quum ad lucem noctu fundendam minimè idonei sint. Solertiam caprarum Mutianus visam sibi prodidit in ponte prætenui, duabus obuijs è diuerso: cum circumactum angustiæ non caperent, nec reciprocationem longitudo in exilitatem cæca, torrente rapido minaciter subterfluente, alteram decubuisse, atq; ita alteram proculcatæ supergressam, Plin. Capra indignum putans se in extremo ouilli pecoris agmine incedere, gregem quidem antegreditur, at ipsam hircus barbæ fiducia antecedit, Aelian. Aru̅nco si quis apprehensam ex grege vnam trahat, cæteræ stupentes spectant, Plin. Idem eis accidere aiunt, si qua earum eryngium momorderit, vt superius retuli in c. Sed considerandum est, an qui eryngio hoc attribuerunt, eryngi (sic Græci aruncum vocant) nominis vicinitate decepti sint. Curiosi experiantur: ego quod ad eryngium, rationis nihil video: eryngo autem apprehensa vna, cæteras stupere minus mirum est. Cum capris oues amicitia coniunctæ sunt, Aelianus.

E.

Caprarius, pastor, custos exercitorque caprarum est. Vtuntur hac voce Varro & Columellai Græci αἰπόλον dicunt, vel quasi αἰγοπόλον, quod circa capras versetur, vel quod αἰπά, id est ardua & alta loca, vel ἐν αἴπει, id est in altitudine (gaudent enim capræ locis montanis & excelsis) obambulet, Varinus & Etymologus: Qui & αἰγονόμοι hunc pastorem vocant Αἰπόλια, αἰγονόμια, greges caprarum, Etymologus. Αἰπόλος αἰγῶν, pleonasmus est apud poetam. Τᾶν αἰγῶν ὁ νομεὺς Μόσχος τὸν ἐπίσκοπον Ἑρμᾶν Ἔστασ' αἰπολίων εὐδόκιμον φύλακα, Versus Leonidæ in Epigrammate in Mercurium. Locros Ozolas aliqui cognominatos putant, quod homines fœtidi fuerint, vtpote κώδια καὶ τραγέας, id est ouium & hircorum pelles gestare, & plerunque inter caprarum greges versari solitos, Plutarchus in quæstionibus de rebus Græcorum. Tria tantum genera sunt pastorum, quæ dignitatem in Bucolicis apud poëtas habeant, bucolici, opiliones, & omnium minimè æpoli, id est caprarij, vt Aelian. Donatus scribit.

Magister autem pecoris acer, durus, strenuus, laboris patientissimus, alacer, atque audax esse debet, & qui per rupes, per solitudinés, per vepres facile vadat, & non vt alterius generis pastores sequatur, sed plerunque vt antecedat gregem. Quare eum esse maxime strenuum opus est. Capellæ, dum dameta pascunt, capris cedunt, subinde quæ cedit compesci debet, ne procurrat Sed placide, ac lente pabuletur, vt & largi sit vberis, & non strigosissimi corporis, Columella. Caprarij leues & veloces sunto, vt caprarum celeritatem assequantur Geoponica Græca. Canis custos est pecoris, quod eo comite indiget ad se defendendum: in quo genere sunt maximè oues, deinde capræ, Varro. Caprile, stabulum est caprarum. Difficilius se recolligentes à serpentium ictu, in caprilibus optimè conualescunt, Plinius. Αὐλὴ καὶ σηκὸς, οὗ αἱ ὄϊς καὶ αἶγες ἵστανται, Varinus: sed eadem nomina pro aliarum etiam quadrupedum stabulis vsurpantur, vt in Boue dixi. Ipsum verò caprile vel naturali saxo, vel manu constratum eligi debet: quoniam huic pecori nihil substernitur. Diligensque pastor quotidie stabulum conuertit: nec patitur stercus, aut humorem consistere, lutúmue fieri, quæ cuncta sunt capris inimica, Columella. Non tamen ita multæ capræ, vt oues, vna statione claudantur, quam luto & stercore carere conueniet, Palladius. Stabulatur pecus melius ad hybernos exortus si spectat, quod est alsiosum. Id vt pleraq; lapideant testa substerni oportet, caprile quò minus sit vliginosum ac lutulentum. Foris cum est pernoctandum, item, in eãdem partem cœli, quæ spectent, septa oportet substerni virgultis, ne obliuantur, Varro. Et stabula à ventis hyberno opponere Soli Ad medium conuersa diem: cum frigidus olim Iam cadit extremóque irrorat Aquarius anno, Vergilius.

Superius quædam explicata sunt capite 3. quæ huc referri poterant, In ouium historia etiam non pauca dicemus, quæ capris & ouibus communia sunt. Capræ natura mobiles & celeres sunt, quamobrem pastores non præficiunt eis ducem Aristot. Relinquitur de numero, qui in gregibus est, minor caprino, quàm in ouillo, quòd capræ lasciuiæ, & quæ dispergunt se. Contra quòd oues se congregãt, & condensant in locum vnum: itaq; in agro Gallico greges plures potius faciunt, quàm magnos, quod in magnis cito existunt pestilentiæ, quæ ad perniciem eos perducunt. Satis magnum gregem putant esse circiter quinquagenas, quibus assentiri putant id, quod vsu venit Caberio equiti Romano: is enim cum in suburbano haberet agrum iugerum mille, & à caprario quodam, qui adduxit capellas ad vrbem denarios sibi in dies singulos dari audisset, coëgit mille caprarum gregem, sperans se capturum de prædio in dies singulos denarios mille. Tantum enim fefellit, vt breui omnes amiserit morbo: contra in Salentinis & in Casinati ad centenas pascunt, Varro. Melior sit grex, si non est ex collectis comparatus, sed ex consuetis vnà. Sed numerum generis huius maiorem, quam centum capitum sub vno clauso non expedit habere, cum lanigeræ mille pariter commode stabulentur. Atque vbi capræ primum comparantur, melius est vnum gregem totum, quàm ex pluribus particulatim mercari, vt nec in pastione separatim laciniæ deducantur, & in caprili maiore concordia quiete consistant, Columella. Caprarum quæ coitum non patiuntur vbera, pastores montis Oetæ vrtica perfricant vehementer, vt dolorem infligant, itaque primum cruentum humorem eliciunt, mox purulentum, postremo lac non minus, quàm ex iis, quæ Venerem patiantur, Aristoteles. Albertus scribit se hoc vidisse in mulieribus tum viduis tum virginibus, quæ idem in suis expertæ mamillis, lac abunde emiserint. Ex animalibus sibi quo plus prolis nascatur, harum rerum curatores, & pastores ouium, caprorum, & equarum, genitalia tempore coitus, delibutis multo sale & nitro manibus, perfricant: vndeijs vehementior coitus appetitio exoritur. Alij ea piperę, alij nitro perungunt, alij vrticæ fructu: sunt etiam qui myrrha

& nitro

& nitro eadem inungant. Ex ea sanè fricatione fœminæ & libidinosiores euadunt, & mares sustinent, Aelian. De capris quod meliore semine eæ, quæ bis pariant, ex his potissimum mares solent summitti ad admissuras: quidam etiam dant operam, vt ex insula Medica (Melo potius, vt Pollux habet: vide infra in hœdo cap. 6.) capras habeãt, quod ibi maximi ac pulcherrimi fieri existimantur hœdi, Varro. Vtilitas ex pecore duplex, vna est tonsura, quòd oues & capras detondent, aut vellunt: altera, quæ latius patet, est de lacte & caseo, quam scriptores Græci separatim tyropœiam appellauerunt, ac scripserunt de ea re permulta, Varro. Hæ quoq; non cura nobis leuiore tuendæ, (aliâs, Hæc tuenda.) Nec minor vsus erit, quamuis Milesia magno Vellera mutentur, Tyrios incocta rubores, (aliâs colores.) Densior hinc soboles: hinc largi copia lactis. Quò magis exhausto spumauerit vbere mulctra, Læta magis pressis manabunt vbera (flumina, Ald.) mammis. Nec minus interea barbas, incanaq; menta Cinyphij tondent hirci, setasq; comanteis Vsum in castrorũ: & miseris velamina nautis, Verg. lib. 3. Georg. Seruius in commentarijs, In vsum (inquit) castrorum poeta dixit, quia de cilicijs expoliuntur loricæ, & teguntur tabulata turrium, ne iactis facibus ignis possit adhærere. Celsus ait retulisse Varronem, Cilicia sic appellari, quod vsus eorum in Cilicia ortus est: sed de his iterum paulò post. Capra, hœdo, lacteq; salubri, caseo, pelle in castrorum vsum, hominem iuuat. Vnde & hyemem continuare sub pellibus maiores dicebantur. (Sub pellibus, id est in castris statiuis. Cicero 4. Acad. Budæus. Militum enim tabernacula apud antiquos pellibus conficiebantur. Apud Pollionem Trebellium legimus imperatori Claudio donatas pellium tentoriarum decurias triginta: Vide plura apud Cælium 27. 14.) His etiam nautæ vtebantur: villis enim aquam pluuiam reijciunt. Cinyphiæ capellæ olim in pretio erant, quia maiores mense quinto pariunt. In quibusdam lactis magna vbertas. Ex his hœdi lactẽtes esui sunt optimi. Platina. Illic iniussæ veniunt ad mulctra capellæ, Horat. in Epodis. Butyrum à boue nominatur, è cuius lacte copiosissimum confit, vt miretur Dioscoridem Galenus, quod ex caprino & ouillo confici lacte dixerit: ex caprino tamen fieri solere testis est Plin. Hermol. Pinguissimum est lac bubulum, ouillum verò ac caprinum, habent quidem & ipsa pinguedinis quidpiam, sed multo minus, Galen. Caprinum lac tertia ferè parte minus fœcundum est ad caseum conficiendum bubulo, Aristot. Bubulum caseo fertilius est quàm caprinum, ex eadem mensura penè altero tanto, Plin. Cum sal capris datur ante partum, multo lactis prouentu vigebunt, Albertus. Si vinum acescat, aliqui lac caprinum inijciunt, vigesimam nimirum partem vini, & diebus quinq; tegunt, & postea in aliud vas effundunt vinum, diebusq; decem tegunt, & non mutatur vinum, Nic. Myrepsus.

Velabrenses casei dicti sunt caprini, quod fumo apud Romanos in Velabro condirentur. Non quemcunq; focum, nec fumum caseus omnem, Sed Velabrensem qui bibit, ipse sapit, Martial. Et caprarũ gregibus sua laus est, Agrigenti maximè, eam augente gratiam fumo, qualis in ipsa vrbe conficitur, cunctis præferendus. Nam Galliarum sapor medicamenti vim obtinet, Plin. Caseum Siculum Iulius Pollux meminit & Aristoteles, ex ouillo & caprino mixtum lacte: quod hodieq; fit vbi vtriusq; copia habetur. Hunc Athenæus præferri putat omnibus, vtiq; post Achaicum ex oppido Tromilia, vnde Tromilicus dicatur, & à Simonide Stromilius, ex caprino lacte, Hermol. In Plinio legendum sit epityrum, an caprarum, in mentione casei lib. 11. controuersum diu fuit: Ipse nõ epityrum (verba sunt Hermolai) sed caprarum lego: non quia epityrum oliuæ fractæ genus sit, vt quidam putant: quandoquidem oliuæ genus illud pityrum & pityrida: non epityrum vocari constat: Sed illa ratione potius, quod nisi, caprarum gregibus sua laus est, in recenti maximè eam augente fumo gratiam: & reliqua, sic legamus, vix stabit sensus, nisi planè quis extorqueat. Præterea cum de bubulo & ouillo caseo disseruisset author, maximè sequens erat, vt de caprino quoq; loqueretur: ne quia sit omnium ferè deterrimus, improbari omnino iudicaretur. Adde quod infumari non alius magnopere caseus quàm caprinus assolet. Nec ferè placet nisi musteus atq; recens. Πίτυρις, ἡ θλαστὴ ἐλαία, Varinus. Epityri mentio apud Catonẽ, Varronem, & Plautum fit: apud Græcos nusquam, quod sciam, quod miror in compositione vocis Græca. Caprini caseoli præstantes in Rhætia Heluetica fiũt, præcipue (quod sciam) ijs in locis qui circa thermas Fabarienses montani sunt: partim ex caprino mero, partim admixto bubulo lacte. Ex caprino & hircino seuo candelæ apud nos fieri solent. Caprino sanguine adamantem molliri Albertus scribit, de quo in Hircini sanguinis mentione dicam. Ad serpentes fugandos quidam capræ vngulas vrunt, Pallad. Vngulæ caprarum & pili suffiti procul fugant bestias venenosas, Archigenes apud Aëtium. Capræ cornu vel pilis accensis fugari serpentes dicunt, Plin. Caprina cornua conficiendis arcubus idonea esse, apud Varinum legimus, in dictione Ταύρος. Homerus Pandari arcum ex cornu capræ feræ concinnatum memorat, vt in Ibice dicam. Cornua caprarum tria circũ arbustum erecta infigito, acumine deorsum, alia parte sursum spectante: & obruito, vt summa cornuum pars paululum de terra promineat, quo pluuia delapsa descenderis, cornua irriget. Hoc facto vitis valde fertilis euadet, Africanus in Geopon. Græc. lib. 4. Fel capræ in vase aliquo in terra repositum, capras ad se allicere fertur, ac si illæ non parum inde iuuentur, Albert. Si pilos equi candidos producere volueris, locum rasum felle caprino illine, Author obscur.

Caprina pellis, Cicero 1. de Nat. Et cinctus villosæ tegmine capræ, Maro in Moreto. Pelles caprarum cum villis suis parant & expoliunt pelliones, quibus vestitur vulgus præsertim mulierum, in Sueuia præcipuè aduersus iniuriam frigoris. Quamobrem & infantibus inde fiunt tunicæ. Pelles à mercatoribus rudes petuntur ex montanis Sabaudiæ locis circa Geneuam. Aptæ sunt pellionum operis, ex teneris tantũ hœdis & capellis, quales verno tempore mactantur, ætate duorum plus minus mensium: Vsurpantur etiam ex illis quæ statim à partu moriuntur, vt ouium quoq;. Lyrij in bello Persico gerebant ex humeris suspensas caprarũ pelles, Herodotus. Capræ pellis apud Græcos αἰγὶς vocatur, Pollux: item αἰγέα, Suid. Varin. & αἰγείη, Varin. τραγῆν ἐσθῆτα μέλαιναν, ἀντὶ τοῦ αἰγίδα, Suid. Sardos Getulosq; caprarum pellibus amiciri consueuisse author est Varro. Diphthera, inquit Ammonius, caprarum est, vt melote ouium. Διφθέρα, ποιμενικὸν περιβόλαιον. Ἀττικοὶ δὲ λέγουσιν ἣν νῦν ἰσχάλην (melius ἰξάλην) καλοῦμεν. ἔστι δὲ ἐκ δέρματος, Varin. Hesychius diphtheram exponit pellem, corium, librum, γραμματεῖον. Hinc diphtheralœphus apud Cyprios γραμματοδιδάσκαλος, Hesych. Varin. quod literas membranis inscribendo illinat dum pueros docet. Etymologus similiter exponit, & addit insuper βυβλίον: & diphtheram dictam cõijcit quasi δισσοφέραν, τὴν ἐν τοῖς δύο μέρεσι φέρουσαν γράμματα, hoc est membranam ab vtraq; parte expolitam & inscriptam. Opisthographos Hermolaus interpretatur, quoniam vtraq; pagina scripti essent, aduersa & auersa, minutis literis & lituris pleni. ὅσα χάρτῃ, ἐκείνου δὴ πτυχὶ φέρεται τὴν διφθέραν. Author innominatus apud Etymologum. Εἰς διφθέρας γὰρ τὰς ἀγγελίας ἑαυτῶν γράφοντας ὁ Ἑρμίων ἔπεμπε τοῖς πολεμίοις ἐν τῇ Λακωνικῇ, apud Suidam in Diphthera. Διφθέρας εἶχον σκεπάσματα, ἐμπίπλασαν (lego, ὡς ἐνεπίπλασαν) χόρτου κούφου. εἶτα συνῆγον καὶ συνέρραπτον τὰς διφθέρας ὡς μὴ ἅπτεσθαι τοῦ κάρφους τὸ ὕδωρ, apud eundem in Κάρφη. Καὶ αἱ διφθέραι τοῦ κάρφους ἐμπεπλησμέναι, &c. Arriani. vt ibidem citatur. Δέῤῥεις δὲ ὑπέρθε καὶ διφθέρας ἐπι-

Turniano, qui in ea regnauit: vel à Dauno Illyricæ gentis claro viro. Eius incolæ Dauni dicti, & fluuius in ea Daunus. Est & Daunium, vrbs Italiæ, & murus Thraciæ, Stephan. Daulida vero vel Daulis, Phocidis oppidum, à Daulide nympha dictum, in quo Procne & Philomela fuerunt, vt Poëtæ fabulantur. Apud hos Daulienses Mineruæ templum, & statua antiquissima fuit, Stephanus.

Vulcani templum in Aetna fuit cum igne perpetuo & inextinguibili: ad cuius templi & luci custodiam canes astitisse ferunt, qui adeuntibus castè & religiosè blandiendo associantes comitabantur, vti dei familiaribus. In scelestos verò & contaminatos, si vel templum, vel lucum ingredi vellent, irruebant, & mordicus eos appetentes lacerabant, cæteris allatrabant, Gyraldus: cuius verborum postrema clarius intelligentur appositis Cælij Rhodigini verbis, qui eandem rem lib. 23. cap. 29. describens, Quod si manibus (inquit) non puris, sceleréq; aliquo pollutior templum inuisat, vel lucum, irruunt mordicus, lacerant, conuelluntque. Cæteros ex cœtu aliquo remeantes, lasciuiore intemperantioréue insectari modo, satis superque habent. Idem huius rei causam rectè in immundorum spirituum fallaciosam sedulitate mreijcit. Scipionem Africanum ferunt solitauisse noctis extremo, priusquam dilucularet, in Capitolium ventitare: ac iubere aperiri cellam Iouis, atque ibi solum diu demorari quasi consultantem de rep. cum Ioue: æditnósque eius templi sæpe esse demiratos, quod solum id temporis in capitolium ingredientem canes semper in alio sæuientes, neq; latrarent eum, neque incurrerent, Gellius 7. 1. Quid tacitos linquam, quos veri haud inscia Crete. Nec semper mendax, ait aurea templa tuentes, Parcetéque haud vili sollitos (mirabile dictu) Docta Tyanei stratos senioris ad ora Non magico cantu, sed quod diuinitus olli: Insita vis animo virtutis gnara latentis, Strozza filius in Epicedio canis. Istuc verò (inquit Plutarchus in libro Vtra animalium, &c.) quod maiores nostri Athenis iam tum agentes se vidisse narrare soliti sunt, his quæ diximus longe conspicuum est magis. Aesculapij templum homo quidam clàm subiens (nocte intempesta) magni ponderis auri argentique donaria surripuit, ac latêre putans tacite sese subduxit. Canis autem qui tum custos erat templi, Capparus nomine, quoniam latratus æditurum nemo curabat, sacrilegum fugientem insecutus est ipse: ac primo quidem saxis petitus non destitit: mox exorta iam luce, propè quidem non accessit, sed oculis diligenter hominem seruans sequebatur: cibum vero obiectum ne contingebat quidem: iam vbicunque quieuisset ille, excubabat hic iuxta: rursus cum procederet, surgens insequebatur item: viatoribus etiam quicunque se obuiam tum fortè tulissent, adulabatur, cum hunc insectæ seu per allatraret, impeteretque. Hæc cum qui furem persequebantur ex obuijs colorem simul & magnitudinem canis narrantibus sciscitando comperissent, auidius iam vrgentes, prehensum hominem à Cromyone vsque reduxerunt. Canis autem conuersus exultans gestiensque præuolabat, veluti suam prædam capturamque facti legum illum faceret. Ei vt alimentum publice daretur, tum vt sacerdotibus cura huius perpetua incumberet, Athenienses iciuerunt, Hactenus Plutarchus. Eandem historiam Aelianus describit, ex quo ea solum ascribam in quibus nonnihil à Plutarcho differe videtur. Fur primum, inquit, saxis lapidatione facta, canem appetebat: deinde vbi is latrare non desisteret, illum allicere conabatur, panem & offas canum illecebras obijciens. Verum custos incorruptus canis, vel fur cum euasisset in domum suam, vel cum inde exiret, se illi implacabilem inexpiabilemque præbens, furem latrare non desinebat. Tandem intellectum est vbi canis esset, & in furem captum Athenienses verberibus ac tormentis quæsiuerunt: qui omnia confessus & ex lege capite damnatus extremum dedit supplicium. Meminit etiam Io. Tzetzes Chiliade 3. cap. 131. non vnum, sed plures sacrilegos faciens, his versibus, Κύων Ἀθήναις ἔδειξε [illegible], Μέχρις οἰκίας [illegible], [illegible]. Craconiæ summum est templum Mariæ virgini dicatum, in quod semper appropinquante nocte conueniunt aliquot canes, vbique pernoctant, templumque vel quæ in templo sunt contra fures tuentur: quod si accidat vt aliquis canum hora statuta non veniat, tandiu latrat, circa ædes donec intromittitur: tunc verò alij canes eum lacerant, mordentque vsque ad mortem. Iidem canes habent statuta prandia in singulos dies, apud diuersas personas, neque mutant ordinem, nam alternatim hodie accedunt hi duo canonicum, alteri duo concionatorem, cras alteri canonicum, alteri concionatorem, quod certè mirum videtur, sed verissimum est, Antonius Schnebergerus.

DE INVTILI CANE ET AEDIVM priuatarum custode.

INVTILIS canis, qui ad nullum hactenus enumeratorum generum pertinet, temere latrat, & cibo tantum vorando occupatur, quem sumit qualemcunque: mox somno & inertiæ deditus, Blond. [illegible] Aristoph. in Vespis. Tales plerique sunt, quos vulgus domi alit τραπεζῆες apud poëtas à mensis dicti; quod illas petant, & circum oberrent, tanquam parasiti. Homerus tamen etiam [illegible], id est, ianitores & custodes portarum τραπεζῆας dixit. Canes quæ Euripidem laniarunt in Macedonia, ab indigenis Etericas appellari Stephanus scribit, ab Homero trapezeas, Cælius. [illegible] Opplan. de Agasæis caniculis Britannicis scribens. Τραπεζῆες, [illegible] Τραπεζῆες, [illegible], He[illegible] (cum ει diphthongo in penultima, vt à nummulario differat, quem [illegible] vocant:) Suid. apud quem & τραπεζῆες corrupte puro per [illegible] legitur. Τραπεζῆες κύνες [illegible] Vario. Quid immerentes hospites vexas canis, Ignauus aduersum lupos? Horat. Epod. 6. in maledicum poëtam, Oeonus Lycimnij filius, cum in Sparta domum Hippocoontis transiret, [illegible], Pausan. in Laconicis. Lycurgus legislator, cum ciues ex molli & dissoluto viuendi genere ad honestius moderatiusque transferre cuperet, catulos duos ijsdem parentib. natos educauit: quorum alterum domi reliquit, & gulæ indulgere, ligurriendo lingendoque vasa & cibos permisit; alterum rus eductum venationi assuefecit. Postea in concionem duxit, vbi simul & cibariis quibusdam propositis, & lepore emisso: hic statim leporem secutus est: ille cibaria abligurriuit, &c. Plutarch. in Laconicis apophtheg. [illegible], Hesychius & Varinus omnibus quidem istis tarditatis vitium conuenit.

CANIS Getulus.

Canis Getulus (inquit Caius) iam apud nos est in Britannia: corpore coacto, curto & recuruo naturaliter, etiam quum ingreditur, pariter & collo breui aut nullo: cruribus longioribus quam pro corporis proportione, cauda breuissima & pene nulla: facie, vt herinaceo terrestri, acuta atque nigra. Voce canis, gressu simiæ, &c.

Lucernarius canis à quibusdam nominatur tantum, non exponitur.

DE MIMICO CANE.

Canis animal docile est, & homini facile instituendum se præbet: quamobrem agyrtæ & circumforanei homines quidam, ad ludos diuersos & mimica vel histrionum opera canes assuefaciunt. Optimi sanè mimi fuerint, id est, ad imitationem aptissimi, ex vulpe nati canes, Alberto teste: qui si desint, rufi ex custodum numero deligantur, & catuli adhuc cum simia versentur: ex qua multa iocosa discent. Quòd si etiam ex coitu eius cum simia natus fuerit canis, omnium in hoc genere præstantissimus euadet. Apud Aegyptios tanta multis canib. docilitas fuisse proditur, regnante Ptolemæo: vt ludere, saltare, & molliter ad symphoniæ cantum moueri edocti sint: ac vicem seruorum pauperibus domi aliquando præstiterint, Io. Textor. Memorabilem mimici canis historiam retuli supra cap. 4. in Cane in genere.

DE CAPRA.

A.

CAPRIGENVM genus omne, capras hircos, & hœdos, Hebræi vocant עזים izim, à nominatiuo singulari עז ez. Numerorum 15. legitur עזבת שנה, id est capra annicula. Chaldaice עזא cza: Arabice שאה schaah: Persice בוז buz. Et eodem capite hircus caprarum, Chaldaice, עזי ize: Arabice מאז maez: Persice בוזן busan. Adiunguntur illi nomina שה seh, vt pecus caprarum, & שעיר seir hircus caprarum. Sacræ literæ distinguunt pecudes in duo genera, vt oues & capræ dicantur צון zon, armenta בקר bakar. A masculino שעיר seir, id est hirco, fœmininum fit שעירה עזים seirah izim, capra. Seir alioqui non substantiue tantum pro hirco, aliâs piloso & satyro, aliâs dæmonio exponitur, sed adiectiue proprie hirsutum significat. Leuit. 16. vbi pro capro accipitur, Chaldæus interpres habet צפירה zephirah, Arabs עתוד atud, Persa בוזגלאי buzgalaie. Cæterum עזאזל azazel. Leuit. 16. Dauid Kimhi nomen montis exponit, quod dum capræ frequentent: quidam addunt montem esse vicinum Sinai. Septuaginta ἀποπομπαῖον emissarium, & ἀποπομπὴν, emissionem interpretantur: & τράγον διεσταλμένον εἰς ἄφεσιν. Componitur vox ab עז ez capra, & אזל azal iuit, vt sit caper expiatorius, qui abit & aufert mala. Hieronymus caprum emissarium interpretatur. Aquila ad confirmatum deputatus: Chaldaica & Persica translatio vocem relinquunt, Arabica vertit, גבל עזאז, mons Azaz. Græci αἴξ capram sonat, quæ vox ac עז ex Hebraica formata videtur. Syluaticus mier capram exponit: dakh & metaham Vetus Auicennæ vocabulorum interpres. Apud eosdem nomina hæc reperio, Baualmais, vrina capræ: Haramiem, stercus caprinum: Adalasi, vngula caprina. Saraceni capram appellant an se. Itali nomen Latinum seruant, vt & Hispani, nisi p in b mutarent. Galli cheure, vel chieure: Germani *geiss*: Anglia gote: Illyrij koza. Capræ à pastoribus in Thuscia hodie zebei nominantur, Artunnus.

B.

Aegyptiæ capræ fœtu: quinos parere feruntur: quod fœcundissimas Nili aquas bibant. Quam quidem pastores etiam lactis inopibus pecudibus, & in fœcundis dare solent, Aelian. In Africæ quadam parte tonsiles capræ sunt: ex quarum villis nautæ rudentes conficiunt, Textor. Aegyptij affirmant capras suas, quoties cum Sole eodem planè loco Sirius oritur, in ortum omnes conuersas eò respicere, atque hoc syderis eius reuolutionum argumentum certissimum esse, Plutarch. in libro Vtra animalium. Lybici confidenter & fortiter asserunt suum caprinum pecus similiter eiusdem stellæ (id est caniculæ) exortum proscire, itemque pluuias præsentire, nam vt extra caprile processerunt concitato cursu ad pastionem accedunt, deinde pastum se ad stabulam conuertit, Aelianus. Caspiæ capræ & albissimæ sunt, & cornibus mutilæ, corpore paruæ & simæ. Aelianus. In Cilicia circaque Syrtes, villo tonsili vestiuntur, Plinius. In Cephalenia capræ non bibunt quotidie, vt alia animalia sed aduersum sibi ventum ore hiantes excipiunt, Aristot. in Mirabilibus. Capras Cephalenidas sex mensibus non bibere ferunt, Aelianus. Capræ sunt longissimis auribus circa Alexandriam Bellonius. Capras in Gimanti natas Alexander Myndius scribit sex menses non bibere, sed tantum in mare intueri, & ore hiante illinc auras excipere, Aelian. Illyricæ capræ vngulas quidem habent, sed non bifidas, Aelianus ex Alexandro Myndio. Apud Illyrios pecora aiunt bis anno parere, geminos pleraque, nonnulla etiam ternos aut quaternos hœdos: alia quinos vel plures: præterea lactis sesquicongium reddere, Aristot. in Mirabilib. Orthagoras in lib.

X 3 quos

acutiſſimo, & eam ob cauſam à Græcis dorcades nominari. Sed illi in dorcadum nomine plurimum falluntur, vt patebit infra in hiſtoria dorcadum. Mambre mons eſt iuxta Hebron, inde Mambrinæ factum cognomen ſuſpicor. In regione Nubia, quam nunc Mauritaniam vocant, oues latiſſimas habent caudas, &c. Et inter auriculas caprorum & caprarum illius terræ, palmi ferè (dodrantem intellige) menſura intercedit. Et caprorum quidam caudas habent pendentes vſq; ad terram: & auriculæ eorum ferè terrã attingunt, Albert. Magnus. Sed locus omnino corruptus eſt, cum ita legendum ſit, vt ſupra ex Ariſtotele citauimus. Hanc capram Io. Leo Africanus in Africæ deſcriptione Adimain vocat, vt conijcio. Adimain (inquit) animal domeſticum, arietem forma refert, ſtatura aſinum. Aures habet oblongas & pendulas. Libyci his animalibus pecoris vice vtũtur: quorum lacte maximum caſei & butyri copiam conficiunt. Lanam tametſi curtam geſtant. Ego quondam iuuenili feruore ductus, horum animalium dorſo inſidens, ad quartam miliarij partem delatus fui. In deſertis Libyę frequẽter reperiuntur: alioquin rari: licet plerunq; in agris Numidiæ videantur, quod prodigij loco habent. Sic ille. Oues Indiæ & capras ad maximorum magnitudinem aſinorum audio accedere. Quatuor fetus plerunq; pariunt, tres vero cum minimum: Caprina cauda in eam procedit longitudinem, vt terram contingat, Aelianus.

CAPRA Indica ad viuum depicta.

Eiuſdem ex libro quodam impreſſo Icones.

CAPRAM Indicam, aut Mambrinam aut Syriacam potius, ante annos aliquot Ferrariæ in Italia vidi, ex qua vrbe figuram etiam maiorem clariſſimus illuſtriſſimi principis Herculis Eſtenſis medicus Antonius Muſa Braſauolus ad nos miſit. minorem, quæ geminas habet capras, ex Germanico quodam libro deſcriptionis Terræ ſanctę olim mutuatus ſum. Capræ in Narbonenſi Gallia, vt audio, auriculas latiores longioréſque noſtris habent, vt quæ ad dodrantem longitudinis accedant. Qui caprinum gregem (inquit Coſſinius apud Varronem) conſtituere vult, in eligendo animaduertat oportet: Primum ætatem, vt eam paret, quæ iam ferre poſſit fructuum, & de ijs eam potius, quæ diutius: nouella enim quam vetus melior. De forma vigendum, vt ſint firmæ, magnæ bene compactæ, magnæ & muſculoſæ, corporiſque ſuperficiem lenem & æqualem habentes, Florentinus.) corpus lene vt

habeant, pilo crebro, nisi si glabræ sunt, duo enim genera earum: sub rostro duas vt mamillas pensiles habeant, quod hæ fœcundiores sunt: vbere sit grandiore, vt & lac multum, & pingue habeant pro portione. Capella, inquit Columella, præcipuè probatur simillima hirco (cuius formam laudabilem infra describam) si etiam est vberis maximi, & lactis abundantissimi. Capram amplam quàm paruam potius eligunt, Varro. Caprarum generositatis insigne laciniæ (mamillæ, Varro vt iam posui: vel verruculæ, vt in Hirco dicetur: Noncolæ, papillæ quæ ex faucibus capræ dependent, Fest.) corporibus è ceruice binæ dependentes, Plinius. Capræ colorem mutant, vt scribit Aristoteles Sect. 10. problemate 7. Capræ interdum variæ generantur, Idem. Capræ sanguinem non coagulari, in Plinio alicubi male legitur pro capreæ. Longa & acuta sunt cornua capris & hircis frons robusta, Albertus. Non omnibus capris cornua, sed quibus sunt, in his & indicia annorum per incrementa nodorum, Plinius. Mutilis lactis maior vbertas, Plinius. Cornigeræ & bisulcæ sunt, Aristoteles. Capræ oculi in tenebris splendent, lucemque iaculantur, Plinius. Conditos (quibus opponuntur prominentes) in homine oculos, clarissimè cernere putant sicut in colore caprinos, Idem. Hominum quibusdã oculi caprini sunt, Aristoteles. Oculos aliquando habet capra colore dissimiles, Author obscur. Capræ superiores dentes non sunt, præter primores geminos, Plinius. Capris pauciores sunt dentes quàm hircis Aristotel. & Plinius. Spirillum vocari barbam capræ, ait Opilius Aurelius, Festus. Dependet omnium mento villus, quem aruncum vocant. Hoc si quis apprehensam ex grege vnam trahat, cæteræ stupentes spectant. Id etiam euenire (aiunt) cum quandam herbam (eryngium, vt cap. 3. dicam) aliqua ex eis momorderit, Plinius. In capris aruncum Aristoteles eryngum appellauit, Cælius. Binas in fœminibus mammas habent, nec alibi, sicut & oues, Plinius. Causam eius rei reddit Aristoteles vt in Vacca exposui. Pili crassi prodeunt hircis, fœminis tenuiores. Boues & capræ & quæcunque id genus cornigera sunt, ob siccitatem adipem plurimum generant, Galen. de facultat. aliment. Cerui & capræ, &c. fel non habent, Plinius. Capreæ potius legerim. Nam Græce legitur πρόκες apud Aristotelem. Apud Plin. & alius locus est, ceruorum & caprarum sanguinem non spissari, similiter ex Aristotele translatus: vbi iterum πρόκες legitur Græce: vnde apparet Plinium πρόκα vertisse capream, librarios autem corrupisse. Hoc Gaza etiam vel non animaduertit, vel non probauit: πρόκα enim ex Aristotele damam transfert, non de Plinij credo dama, sed de vulgari intelligens, quæ proculdubio caprearum generis est. Ouium & caprarum pars maxima habet fel: & quidem terris quibusdam adeò largè vt exuperantia prodigij loco habeatur, vt in Naxo: sed alijs quibusdam locis omnino caret, vt apud Chalcidem Euboicam parte quadam agri, Aristot. Plures habet ventres capra, quoniam ruminat, Arist. Lienem bisulca inter cornigera habent rotundum, vt capra, ouis, Arist.

C.

Capras spirare per aures falso credidit Alcmæon, Aristot. & Plinius, apud quem non Alcmæon sed Archelaus, legitur, vt apud Varronem quoque. Hoc idem (inquit Varro) pastores curiosiores aliquot dicunt. Pastores capras aurib. & naribus respirare testantur, Aelianus. Philes signum addit, quoniam naso obstructo, nihil offendantur. Huc facit quod Oppianus de ægagris, id est capris syluestribus scribit, meatum quendam à medio inter cornua loco ad pulmones peruenire, cui cera infusa suffocentur. Tradunt capras noctu non minus cernere quàm interdiu: ideo si caprinum iecur vescantur, restituit vespertinam aciem his quos nyctalopas vocant, Plin. Et alibi, Quoniam capræ noctu æquè quoq; cernant, sanguine hircino sanari lusciosos putát, nyctalopas à Græcis dictos. Sensu (audiendi vt Gillius addit. Græce simpliciter legitur esse animal αἰσθητικώτατον τῶν διχηλῶν) ex omnibus vngula bipartita præditis animalibus acerrimo eas esse putant, Aelian. Hominem acuti auditus significare volentes Ægyptij, capram pingunt: hæ enim & auribus & quadam parte gutturis audit, Horus. Somniat etiam hoc animal, Aristot. & Plin.

Capræ ruminant: carent enim superiore dentium ordine, Aristot. pascuntur vero syluas, & summa Lycæi, Horrentesque rubos, & amantes ardua dumos, Vergil. in Georg. Gaudent locis montanis, Florentin. Capræ in montosis potius locis & fruticibus quàm herbidis campis pascuntur, Varro. Aluntur herbis, & arborum ramusculis quos ore possunt attingere in montibus & conuallibus, Obscurus. In pascendo loca crebro permutant, summáque tantum contingunt Aristot. Nec multo aliter tuendum hoc pecus in pastu, atque ouillum: quod tamen habet sua propria quædam, quod potius syluestribus saltibus delectantur quàm pratis. Studiose enim de agrestibus fruticibus pascuntur, atque in locis cultis virgulta carpunt, itaque à carpendo capræ nominatæ: ob hoc in lege locationes fundi excipi solet, ne colonus capra natum in fundo pascat. Harum enim dentes inimici sationis, Varro. Vrentes culta capellas. Vergil. Morsus earum arbori exitialis. Oliuam lambendo quoque sterilem faciunt, eaque ex causa Mineruæ non immolantur, Plin. Et alibi, Oleam si lambendo capra lingua contigerit, depaueritque primo germinatu, sterilescere author est M. Varro. Capras in occasum decliui sole, in pascuis negant contueri inter sese, sed auersas iacere: reliquis autem horis aduersas, & inter cognitiores (lege cognatiores.) Plin. Hæc Plinij verba malè intellexit Albertus ita scribens, In die cum pascuntur dicuntur respicere ea, quæ è regione sunt opposita: in sero autem respiciunt ea quæ iuxta sunt posita. Cubant oues capræque vniuersæ per cognationem. Cum primum sol conuersus destiterit, capras non aduersis præterea inter se oculis, sed auersis cubare accepimus, Aristoteles. Cubant difficilius oues quàm capræ, magis enim capræ quiescunt, acceduntq; ad hominem familiarius: sed sunt frigoris impatientiores quàm oues, Aristoteles. Atque ipsæ memores redeunt in tecta, suosq; Ducunt: & grauido superant vix vbere limen, Verg. Capræ & oues pinguescunt cum gerunt partum eduntq; amplius, vt & cæteræ quadrupetes, Aristot. Cum Scolymus, pinguissimę capræ sunt Hesiodus id est, incipiente vere, Proclus.

Eupolis elegans veteris comœdiæ poëta, in fabula quæ inscribitur Aeges, inducit capras de cibi sui copia in hęc se verba iactantes: βοσκόμεθα ὕλης ἀπὸ παντοδαπῆς, ἐλάτης, πρίνου, κομάρου τε πτόρθους ἁπαλοὺς ἀποτρώγουσαι: Καὶ πρὸς τούτοισιν ἔτ᾽ ἄλλα, σίον κύτισόν τε, τὸ δὲ σφάκον εὐώδη, καὶ σμίλακα τὴν πολύφυλλον. Κότινον, σχῖνον, μελίαν, συκῆν, δρῦν, κιττόν, μυρίκην, (al. ἐρίκην forte ἐρείκην scribẽdum pro ἐρίκην:) Πρόμαλον, ῥάμνον, φλῶμον φλόμον potius, id est verbascum) ἀνθέρικον, κισθόν, φηγόν, θύμα, θύμβραν. Videturne vobis ciborum ista simplicitas, vbi tot enumerantur vel arbusta vel frutices, non minus succo diuersa quàm nomine? Hæc Eustathius apud Macrobium contra Disarium, qui pecudes vti simplici cibo, & ideo expugnari difficilius earum quàm hominum sanitatem dixerat. Phascon

Theophra-

Theophrastus vocat, quem alij sphagnon, splanchnon, & bryon, penem (al. per n. duplex) in cerro, id est, muscum e ramis eius & cortice dependentem, odoratum, cubitali magnitudine. Πέρμαλ©-, vt Hesychius & Varrinus exponunt, myricam aut agnum, id est viticem significat. Reliqua in Eupolidis versibus satis nota sunt. Iubeo frondentia capris Arbuta sufficere, Vergilius. Arbutus, Græcis κόμαρ©-, arbustum est quo Germania caret: frequens vidi in Galliæ Narbonensis nemoribus fructu omnium tardissimo, tam simili fragis, vt nisi maior esset, & luteo intus colore, non discerneres. Caprinum pecus dumeta potius, quàm campestrem situm desiderat: asperisque etiam locis ac syluestribus optimè pascitur. Nam nec rubos auersatur, nec vepribus offenditur, & arbusculis frutetisque maximè gaudet. Ea sunt arbutus, atque alaternus, cytisusque agrestis. Nec minus ilignei querneiq; frutices, qui in altitudinē non prosiliunt, Columella. Alaternum qui nouerit nullius adhuc scripta legi. Fructum arborum solæ nullum ferunt, hoc est ne semen quidem, tamarix scopis tantum nascens, populus, alnus, vlmus attinea, alaternus, cui folia inter ilicem & oliuam, Plinius 16.26. Nascitur apud nos frutex, rarissimus alibi, iuxta fluuii Sili ripam, Persici arboris sapore foliorum ferè, fructu & semine nullo quod obseruauerim: quem fruticem Persicum appellare licebit donec aliud nomen reperiamus, nam alaternum esse nondum affirmauerim, quòd folia latiuscula videantur. Gramen aculeatum aliqui è vulgo capriolam vocant, quod capris grato sit pabulo, Ruellius. Gramen etiam apud Græcos ægicon cognominari inuenio. Capræ asaro delectantur, & vbi nascitur carpunt ac perdunt.

Cytisum in agro esse quam plurimum refert, quòd & capris & omnium generi pecudum vtilissimus est, Col. Sed de cytiso in Boue copiosissimè egi. Vbi etiam reprehendi illorum opinionem qui loti siue trifolij pratensis genus maius, durius, & acutioribus folijs, cytisum esse putant, eò quod loto simile folijs, & capris gratum sit, vnde nostri *geissklee* appellant, alij *spitzklee*, ab acutis folijs. Nicò meretrix, vt Athenæus scribit, Capra cognominabatur, eò quod Thallum nomine diuitem cauponē consumpsisset, id est, ad paupertatem redegisset: thallos enim Græci oleæ ramos appellant, quos auide petunt capræ Α' αἶξ τὸν κύτισον, ὁ λύκ©- ταν αἶγα διώκει Α' γέραν©- τὤροτρον, ἐγὼ δ' ἐπὶ τὶν μεμάνημαι, Theocritus, Idyl. 10. Periclymenon frutex est apud Græcos, qui nunc caprifolium & matersylua dicitur vulgò: quanquam Dioscorides matrem syluam pro hedera capit, cui periclymenon simile est, Hermolaus in Corollario. Clymeno & periclymeno multa eadem tum in viribus, tum descriptione Theophrastus & Dioscorides adscribunt, vt Hermolaus itidem monuit: doctiores discernant. Periclymeno æginæ etiam nomenclatura à capris facta apud Dioscoridem tribuitur: certum est id, esse quod nostrates vocant *gilgenconfort, vualtilgen, zennling, speckilgen, geyssiblatt*. Scribonius, & qui cum in sua transcripsit Marcellus Empiricus, periclymenon syluæ matrem interpretantur. Edera dicitur, quod libenter à capris edatur: vt barba hircina etiam, & rosa canina, ab hircis appetuntur, Syluaticus. Lada appellatur herba, ex qua ladanum fit in Cypro, barbis caprarum adhærescens, Plinius. Arabia ladano gloriatur. forte casuque hoc, & iniuria fieri odoris plures tradidere. Capras maleficum aliâs frondibus animal, odoratorum verò fruticum expetentius, tanquam intelligant pretia carpere germinum caules prædulci liquore turgentes, distillantemque ab his (casus mixtura) succum improbo barbarum villo abstergere. Hunc glomerari puluere, incoqui sole. Et ideo in ladano caprarum pilos esse. Sed hoc non alibi fieri quàm in Nabatæis, qui sunt ex Arabia contermini Syriæ. Recentiores ex autoribus strobon hoc vocant: traduntque syluas Arabum, pastu caprarum infringi, atque ita succum villis inhærescere, verum autem ladanum Cypri insulæ esse. Similiter hoc & ibi fieri tradunt, & esse œsypum hircorum barbis genibusque villosis inhærens, sed ederæ flore deroso, pastibus matutinis, cum est rorulenta Cypros: Deinde nebula sole discussa, puluerem madentibus villis adhærescere, atque ita ladanum depecti, Plinius. Errat autem quod ederæ flore deroso à capris ladanum fieri scribit. Græci ederam cisson appellant, ciston vero (vel cisthon potius cum aspiratione) fruticem odoratum, cuius alterum genus ladon vel ledon dictum, illud est ex quo fit ladanum, nec quicquam cum edera commune habet: qua de re plura leguntur apud Marcellum Vergilium in commentarijs in Dioscoridem. Impingo capras, homines occido cicuta, Obscurus. Cicuta hominibus venenum, capellas efficit pingues, Isidorus. Capris & capellis (αἰγὶ καὶ χιμαίρᾳ) fabæ largius datæ copiam efficiunt lactis, Aristot. de hist. anim. 3. 21.

Herbam pentadactylon dictam (id est quinque folium) priusquam bibant quinque dierum spacio illis vorandam dato, sic plurimum lactis habebunt: In eundem vsum ventribus earum dictamnus alligatur, Geoponica Græca. Græcè legitur, ἐὰν δίκταμνον ... τὰς ... γαστέρας ... Paulò post tamen de lacte in omni pecore augendo ex Africano sic scribitur, Omnia pecora reddent lac copiosum, simulque fœtum enutrient, si cytisum ederint, ἢ γάλα ἐν ταῖς γαστράσι αὐτῶν ἀλείψῃς, id est, aut si ventris illis ipsum lac applicueris, vt Andreas à Lacuna vertit: nam Cornarius hic etiam pro γάλα reddit dictamnum. Capræ in Creta ictæ sagitta, quærunt nascentem illic dictamnum, &c. Aristoteles in Mirabilib. intellige feras capras, vt copiosius in illarum historia dicetur. Serapion in libro de Simplicibus citat Galenum scribentem se vidisse capras linguentes (pascentes) tamaricis frondes, quæ postea sine splene inuentæ sint: Item alias lingentes serpentes excoriatos, easque postea minus senescere & albescere, aliâs & post albescentes minus senescere. Albert. & alij quidam barbari. Ego hunc locum neque apud Serapionem, neque apud Galenum reperio. Si capræ ex vasis tamaricis biberint aut ederint, non habebunt splenem, Constantin. Melioris notæ authores de suibus hoc scribunt, minui eorum lienes alueis ex tamarice factis. Si ex caprarum (vel ouium) grege quæpiam eryngium herbam ore sumpserit, Plutarch. eam dicit primum, ac deinceps reliquum caprarum gregem tandiu à progrediendo sustinere, quoad de eius ore herbam pastor detraxerit, Aelianus. Si quis apprehensam arunco ex grege vnam trahat, cæteræ stupentes spectant: Idem euenire aiunt cum quandam herbam (eryngium intelligo) aliqua ex eis momorderit, Aristotel. libro 9. cap. 3. historiæ. Græce legitur Τῶν δ' αἰγῶν ἐπεὰν τις μιᾶς λάβηται τῷ ἄκρου τοῦ κρύγγυ (ἔστι δ' οἷον θρίξ) αἱ ἄλλαι ὥσπερ μεμωρωμέναι, βλέπουσι εἰς ἐκείνην; pro κρύγγυ quidem facilis lapsus fuit ad ἠρύγγυ: quin & Latina vox arunci à Græco sine κρύγγ©- siue ἤρυγγ©- deducta videtur. Vide Marcelli Vergilij commentarium in eryngium, Dioscoridis. Huic pecudi nocet æstus, sed magis frigus, & præcipuè fœtæ, quæ gelicidio hyemis conceptum fecit. Nec ea tamen sola creant abortus, sed etiam glans cum citra satietatem data est. Itaque nisi potest affatim præberi non est gregi permittenda, Columella. Quibus in locis pecora scammoniam, veratrum, clematidem, aut Mercurialem pascuntur, lac omne ventrem & stomachum subuertit: quale in Iustinis montib esse à nobis proditum est. Siquidem capræ, quibus candidum veratrum pabulo fuerit, primo foliorum partu, euomunt: & eorum lac haustum nauseam creat, & stomachum in vomitiones effundit, Dioscorid. Alibi etiam in veratri

mentione

mentione idem de capris scribit. Laser multis iam annis in Cyrenaica prouincia non inuenitur: quoniam publicani qui pascua conducunt, maius ita lucrum sentientes, depopulantur pecorum pabulo. Si quando incidit pecus in spem nascentis, hoc deprehenditur signo: oue cum comederit dormiente protinus, capra sternutante, Plin. Postea quàm capra proxima est vt iuguletur, non amplius cibum attingit, Ælian.

Herba est ab exitio, præcipuè caprarum, appellata ægolethros &c. Plin. de hac abunde disserui in Boue. Sabina capris & ouibus venenum est, Plin. libro 16. Rhododendron in iumentis, caprisque, & ouibus, venenum est: idem homini contra serpentium venena remedio, Plin. Et alibi, Pecus & capræ si aquam biberint, in qua folia rhododendri maduerint: mori dicũtur. Euonymus arbor dicta, nascitur cum alibi, tum in Lesbo insula, monte Orcynio, cui nomen Ordyno: magnitudine mali punicæ, atque folio eiusdem, maiori quàm vinca peruinca (chamædaphne:) & molli, vt punica. Germinare mense Septembri (Posideône) incipit, flores in vere, flos colore albæ violæ similis: odore infestus, velut cruorem inferens (ὄζει ἢ δεινὸν, ὥσπερ φόνον.) fructus cum patamine siliquæ sesamæ proximus, intus solidus, præterquam quod in versus diuiditur quaternos: hic pecus (oues) enecat gustatus: quin etiam folium idem facit: & potissimò capras, nisi purgentur, interimit. Purgantur autem anocho (elleborum nigrum intelligo: Hippocrates ectomon vocat, apud Plinium entomon legitur,) Hæc Theophrastus in fine libri 3. de hist. plant. nec alibi. Transtulit hæc Plin. libro 13. cap. 22. cætera ferè similiter, sed pro chamædaphne laurum reddidit: ἄνοχον cum quid esset non intelligeret, simpliciter vertit, Succurrit aliquando præceps alui inanitio. Καρπὸν ἔνδοθεν στερεὸν (sic enim lego) ἁπλῶς διῃρημένον κατὰ τετραστιχίαν, ὃ τ (malim τοῦτο) ἢ ἐσθιόμενον ἀπὸ τῶν προβάτων, ἀποκτιννύει, καὶ τὸ φύλλον, καὶ ὁ καρπός: pro quibus verbis Plinius habet, Intus granum quadrangula figura, spissum, letale animantibus: nec non & in folio eadem vis: nulla ouium aut caprarum mentione. Hanc arbusculam esse suspicor illam quæ vulgò apud barbaros, item Gallos & Italos, fusaria vel fusanus appellatur ab vsu fusorum propter materiæ soliditatem à nonnullis Gallicè scrota sacerdotum, à figura fructus: Germanice *schlimpfenschlegele, eyerbretschelen, spindelbaum, hanhœle.* Est apud nos (inquit Ruellius) montibus, & viuis interdum sepibus nascens arbor, punicæ mali proceritate, folio maiore, satis ad laureum accedente: flore luteo, albæ violæ non dissimili: siliquis quadrangulis, per maturitatem purpureis: grano intus solido, crocata membrana clauso. Arbuscula grauiter, cum delibratur, olet, Hanc neque pecus, neque capra nouellorum germinum etiam auida prorsus attingit, ligno intus buxeo, quam ad fusos neru muliebri celebres vsurpant. Culinæ transfigendis lardo carnibus pro verniculo frequenter vtuntur. Sed an sit euonymos, etsi multæ deliniationes faueant, non ausim affirmare. Fusanus (inquit Crescentiensis) est arbor parua quæ in sepibus oritur, ex cuius ligno fiunt fusi optimi, & alia hoc genus. Hieronymus Tragus Tomo 3. Germanice suæ plantarum historiæ, fusariam nulla ratione euonymon esse negans, carpinum facit, quod vnico argumento confirmat, quoniam ex dura eius materie vasorum vel instrumentorum genera fiat, cùm fusaria nostra multò minor sit quàm vt vasa aut instrumenta ex ea fieri possint. Veterum aliqui carpinum sub acere comprehendunt, alij genus diuersum faciunt. Sunt qui in montibus enatam carpinum, in campestribus Gallicam vocent. Carpino materies est flaua crispáque Theophrastus: Aceris genus tertium zygiam appellant, quod ex ea materia iumentis iuga comparant, rubentem, fissili ligno, cortice liuido & scabro. Hinc satis constare potest fusariam nequaquam esse carpinum aut zygiam. An opulus etiam arbusto Gallico faciundo idonea arbor; corno similis, vlmi proceritate adolescens, frondibus ferè vitigineis, baccis racematim dependentibus à maturitate puniceis, &c. aceris, vel Gallicæ, vel zygiæ genus sit (quoniam Græcum nomen aliud ei hactenus non inueni) doctis consyderandum relinquo. Opulus (inquit Crescentiensis) arbor est satis magna, ligno pulchro & candidissimo, ex quo fiunt optima iuga boum, incisoriæ passides (forte paropsides) & assides (asseres forte) pro delicatis operibus. Redeo ad capras. Ægyptij hominẽ oues & capras perdentem significaturi, animalia ipsa pingunt conyzam pascentia: hæc enim conyzam edentia moriuntur, siti enecta, Horus. Ocymum Chrysippus dicit insaniam facere, & lethargos, & iecinoris vitia: ideoq; capras id aspernari: hominibus quoq; fugiendum censet, &c. (idem in Geoponicis Græcis legimus.) Secuta ætas acriter defendit: nam id esse capras, &c. Plin. Capræ saliuam humanam perniciosam esse noscunt (vt quæ marinas etiam scolopendras interficiat) itaque vitant: nec vnquam eas latet, Aelian. Capra multis herbis venenatis & serpentibus vtitur, & proficit ex eis, Albert. At Plinius de capreis, non capris scribit, quòd venenis pinguescant. Hausto melle capræ valde debilitantur, & mori periclitantur, Albert.

Capella per æstatem bis ad aquam duci debet, Columella. Capræ cum mouentur post meridiem plus aquæ potabunt, Albert. Iubeo frondentia capris Arbuta sufficere, & fluuios præbere recentes, Vergilius.

Capris in Aethopia vita est vsque ad annos vndecim, in orbe reliquo plurimum octo, Plinius. Vita capris ad octonos complurimum annos, Aristot. Idem non capras, sed oues Aethiopicas ad duodecim vel tredecim annos viuere scribit.

Capræ coire incipiunt septimo mense, & adhuc lactentes. Mutilum in vtroque sexu vtilius. Primus in die coitus non implet, sequens efficacior, ac deinde concipiunt Nouembri mense, vt Martio pariant turgescentibus virgultis, aliquando anniculæ, semper bimæ in trimatu inutiles: pariunt octonis annis. Abortus frigori obnoxius Plin. Tempus admissuræ per autumnum ferè ante mensem Decembrem præcipimus, vt propinquante vere gemmantibus frutetis, cum primum syluæ noua germinant fronde, partus ædatur, Columella. Oues & capræ anniculæ, coëunt, atque vterum ferunt: sed capræ potius: mares quoque in ijs ipsis generibus eodem illo tempore ineunt: sed proles differt, quatenus præstantior est, quàm senescentes mares & fœminæ procrearint, Aristot. Oues & capræ terno aut quaterno coitu implentur: & si à coitu imber accessit, abortum infert: pariunt maxima ex parte singulos, sed aliquando & binos, & ternos, & quaternos: ferunt quinque mensibus tum oues tum capræ. Vnde fit vt locis nonnullis, quibus cæli clementia, & pabuli copia est, bis pariant, Aristot. Vltra octo annos non sunt mares seruandi: quia genus hoc languore sterilescit & ætate, Pallad. lib. 8. Capra oui similis est multis nominibus. Initur quippe ijsdem temporibus. Quinque mensibus ingrauescit fœtu, perinde vt oues. Geminos etiam parit vt plurimum, Florentin. Commodissimum tempus est vt hæc animalia coëant, quod hybernum solstitium præcedit, Idem. De maribus & fœminis idem ferè discrimen, vt alij ad denas capras singulos parent hircos, vt ego: alij etiam ad quindecim, vt Menas: nonnulli etiam, vt Murus, ad viginti, Varro. Capris propriæ sunt voces ad Venereum coitum, Aristoteles. Anima capris quàm ouibus ardentior, chalidioresq; cõcubitus, Plin. Capra tota vita coit, & gemellos parit, tũ pabuli beneficio, tum si pater aut mater vim cõgeminandi per naturam obtineat, Aristot. Aniculæ vel bimæ capellæ (nam vtraq; ætas partũ ædit) submitti hœdum non oportet.

oportet, neque enim educ re, nisi trima debet: Sed anniculæ confestim depellenda soboles (quod teneriores matres generant transigendum est,) b mæ tandiu admittenda, dum possit esse vendibilis. Nec vltra octo annos matres (matrices) seruandæ sunt, quod assiduo partu fatigatæ steriles existant, Columella & Palladius. Capra ventrem fert quinque mensibus, Varro. De semine dicam eadem, quæ Atticus in ouibus: hoc aliter ouium semen tardius esse, quo hæ sint placidiores. Contra Caprile mobilius esse: De quarum velocitate in Originum libro Cato scribit hæc, In Soracte F. scelio capræ feræ sunt, quæ saliunt è saxo pedes plus sexagenos. Oues enim quas pascimus, ortæ sunt ab ouibus feris: sic capræ, quas alimus à capris feris sunt ortæ, Varro. Quod ad fœturam pertinet desinente autumno exigunt à grege è campis hircos in caprilia. Item vt in arietibus dictum, quæ concipit, post quartum mensem reddit tempore verno, Varro. Capræ pariunt & quaternos, sed rarò admodum. Ferunt quinque mensibus vt oues. Pinguedine sterilescunt. Trimæ minus vtiliter generant, & senecta, nec vltra quadriennium, Plinius. Parit autem, si est generosa proles, frequenter duos, nonnunquam trigeminos. Pessima est fœtura cum matres binæ, ternos hœdos efficiunt, Columella. Capræ & oues (vt & reliqua fœcundiora & multipara animalia) partus interdum monstrosos ædunt, Aristot. Idem Problem. 60. sectionis decimæ, causam inquirit cur capræ & aliæ paruæ quadrupedes, monstra pariant frequentius quā maiores: Capræ crassiorem reddunt vrinam, quàm sui sexus mares, Aristot. Capris & ouibus cur plurimum sit lactis pro portione sui corporis, Aristoteles quærit problemate 6. sectionis 10. De menstruo caprarū fluxu, vide in Ouibus.

Ouibus quidem robustiores sunt capræ: sed oues melius valent, Aristot. De emptione aliter atque de ouibus dico, quod capras sanas sanus nemo promittit: nunquam enim sine febri sunt. Itaque stipulantur paucis exceptis verbis, ac Manilius scriptum reliquit, sic: Illas capras hodie rectè esse & bibere posse, habereque rectè licere, hæc spondes ne? Varro. Quid dicam de earum sanitate? quia nunquam sunt sanæ: nisi tamen illud vnum, quod quædam remedia scripta oportet habere magistros pecoris, quibus vtantur ad morbos quosdam earum, ac vulneratum corpus, quod vsu sæpe venit his, quod inter se cornibus pugnant, atque in spinosis locis pascuntur, Varro. Græcis sacrificaturis moris erat, capras frigida aqua explorare: nam si gustare abnuissent, concipiebant inde haud valere satis, Cælius. Alysson si circa stabula plantetur, gregibus & ouium & caprarum salubrem esse perhibent, Plutarch. libro 3. Sympos. De alysso copiose docui supra, inter medicamenta simplicia intra corpus sument ab ijs quos rabidus canis momordit. Capras nunquam febri carere Archelaus author est: ideóque fortassis, quod anima his quàm ouibus ardentior, calidioresque concubitus, Plinius. Capra natura sua frigoris impatiens animal est, vtpote nunquam non naturaliter febriens: quòd si quando febris eam reliquerit, mox perit, Florentin. Capræ & aliæ quædam bestiæ, cum impendentem pestem, tum vero terræ motum, & cœli salubritatem, & frugum fertilitatem præsentiunt, Aelian. Nec capræ nec oues pestæ infistentur, si ex ciconiæ ventriculo, aqua intrito, singulis cochleare vnum infuderis, Quintilij. Alia genera pecorum cum pestilentia vexantur, prius morbo & languoribus macescunt: solæ capellæ, quamuis opimæ atq; hilares, subido concidunt, velut aliqua ruina gregatim prosternantur. Id accidere maxime solet vbertate pabuli. Quamobrem statim cum vnam, vel alteram pestis perculit, omnibus sanguis detrahendus. Nec tota die pascendæ, sed medijs quatuor horis intra septa claudendæ. Sin alius languor infestat, pabulo medicantur arundinis, & albæ spinæ radicib. quas cum ferreis pilis diligenter contuderimus, admiscemus aquam pluuialem, solamque potandam pecori præbemus. Quod si ea res ægritudinem non depellit, vendenda sunt pecora: vel si neq; id contingere potest, ferro necanda, saliendáque. Mox interposito spatio conueniet alium gregem reparare: Nec tamen ante quàm pestilens tempus anni, siue id fuit hyemis, vertatur æstate: siue autumni, vere mutetur, Columella. Oues & capræ rediuos habent, pediculis vacant, Aristot. In ouib. & in capris ricini solum gignuntur, pediculi & pulices nulli: Plin. Melampodis fama diuinationis artibus nota est. Ab hoc appellatur vnum ellebori genus Melampodion. Aliqui pastorem eodem nomine inuenisse tradunt, capras purgari pasto illo animaduertentem, datoque lacte earum sanasse Prœtidas furentes, Plin. Plutarchus (in quæstionibus rerum Roman.) capram præter cætera animalia comitiali tentari morbo refert: proptereáque (vel propter fœtorem, vel libidinem:) veteres sacerdotes ea vehementer vt morbida, abstinuisse: quoniam gustantibus aut tangentibus modo aliquid morbi eius affricetur: καὶ προσαναχαυάννυσθαι τῆς φαγόντων ἢ θιγόντων, ἀπὸ δ' πάθους ἐχομένοις.) Cuius causam afferunt, porórumsiue meatuum angustiam, quibus obseptis, sæpissime includatur spiritus, quod arguat vocis tenuitas. Nam qui eo affectionis genere tentantur, similem capellæ vocem ædunt, Cæl. 6. 9 In morbo comitiali cerebrum nimis humidum est. Cognouerit autem hoc ipsum quis maximè ex ouibus, & præsertim capris: hæ enim frequentissimè corripiuntur: quod si caput ipsarum dissecueris reperias cerebrum humidum & sudore refertum ac malè olens, Hippocrates in libro de morbo sacro. Podagra morbus αἰπόλιον καὶ πρέσβειον, Athenæus. Oculos suffusos capra, iunci puncto sanguine exonerat: caper rubi, Plin. Caliginem oculorum caprinum pecus probe curare scit: Cum enim conturbatum oculum, & non probe affectum ad videndum sentit, cum ad rubi spinam & admouet, & reserandum permittit: hæc vt pupugit, pituita statim euocatur, & nulla pupillæ læsione facta, videndi vsum recuperat. Hinc etiam homines hoc curationis genus (παρακέντησιν medici in suffusione vocant, eam quæ acu fit puncturam) didicisse existimantur, Aelian. Capras negant lippire, quoniam eæ quasdam herbas edant: item dorcades. Et ob id fimum earum cera circundatum noua luna deuorare iubent, Plin. Capris quas aues capri mulgi dictæ mulsere, cæcitas oboritur, Plin. Si capra distendatur aqua cutis, quod vitium Græci vocant hydropa, sub armo pellis leuiter incisa perniciosum transmittet humorem, tum factum vulnus pice liquida curetur, Colum. Seselis Massiliensis semen capris, quadrupedibusq; aliis bibendum datur vt partus faciles reddat, Dioscorid. Cum effœtæ loca genitalia tumebunt, aut secundæ non responderint, defruti sextarius: vel cum id defuerit, boni vini tantundem faucibus infundatur, & naturalia cerato liquido repleantur, Columel. Idem cum de peste dixisset, quæ totos greges infestat, subdit: Cum vero singulæ domo laborabunt, eadem remedia, quæ etiam ouibus adhibebimus. Et rursus: Sed ne nunc singula persequar, sicut in ouillo pecore dictum est, caprino medebimur.

D.

Quorum vox acuta est & clamosa, μάχοι, id est stupidi sunt, propter similem caprarum vocem, Aristoteles. Item quorum oculi sunt αἰγωποί, & eodem colore quo caprini, Aristotel. Quod si pro αἰγωποί legas αἰγοπώδεις nam

ægopos

ægopos oculos, inquit Cœlius, sub glaucos aliqui intelligunt & caprinos. Et Aristoteles ipse libro quinto de generat. anim. cap. 1. Oculi (inquit) quorundam animalium ruffi toto genere sunt, aut cæsij, nonnullorum caprini, vt caprarij generis: sic enim Gaza reddit hæc Græca. Τῶν δὲ χαροπὸν ὅλον τὸ γένος, ἢ γλαυκὸν, ἔνια δὲ αἰγωπὰ, καθάπερ τὸ τῶν αἰγῶν αὐτὸ πλῆθος. Nec moueor quod Latinus interpres barbarus innominatus legit οἰνωποὶ transtulit enim quibus vino colore similes sunt. Apud Adamantium nihil reperio, quod huc faciat. Scio οἰνωπὸν in censu colorum esse: nam & οἴνοπα πόντον, & οἴνοπας βόας poetæ dicunt: Grammatici nigrum exponunt: & bubus oculos nigros esse Aristoteles loco iam citato scribit. Vinea vrina (vt Actuarij interpres reddit, nec dubito quin Græcè οἰνωπὸν legatur) hepatis colore existit, aut vini paulo quàm rubrum est nigrioris, quale vel exiguum plurimæ aquæ mixtum, adhuc rubicundo colore spectatur. Vineo passeus intensior est, maxime similis passo quod ex vua nigra conficit: huiusmodi etiam cerasi fructus color est. Sed de nigris oculis Aristoteles proximè dixerat: & nigricantes colores non conueniunt capræ, quum ad lucem noctu fundendam minimè idonei sint. Solertiam caprarum Mutianus visam sibi prodidit in ponte prætenui, duabus obuijs è diuerso: cum circumactum angustiæ non caperent, nec reciprocationem longitudo in exilitatem cæca, torrente rapido minaciter subterfluente, alteram decubuisse, atq; ita alteram proculcatæ supergressam, Plin. Capra indignum putans se in extremo ouilli pecoris agmine incedere, gregem quidem antegreditur, at ipsam hircus barbæ fiducia antecedit, Aelian. Aruncο si quis apprehensam ex grege vnam trahat, cæteræ stupentes spectant, Plin. Idem eis accidere aiunt, si qua earum eryngum momorderit, vt superius retuli in c. Sed considerandum est, an qui eryngio hoc attribuerunt, eryngi (sic Græci aruncum vocant) nominis vicinitate decepti sint. Curiosi experiantur: ego quod ad eryngium, rationis nihil video: eryngo autem apprehensa vna, cæteras stupere minus mirum est. Cum capris oues amicitia coniunctæ sunt, Aelianus.

E.

Caprarius, pastor, custos exercitorque caprarum est. Vtuntur hac voce Varro & Columellai Græci αἰπόλον dicunt, vel quasi αἰγοπόλον, quod circa capras versetur, vel quod αἰπὰ, id est ardua & alta loca, vel ἐν αἴπει, id est in altitudine (gaudent enim capræ locis montanis & excelsis) obambulet, Varinus & Etymologus: Qui & αἰγονόμον hunc pastorem vocant Αἰπόλια, αἰγονόμια, greges caprarum, Etymologus. Αἰπόλος αἰγῶν, pleonasmus est apud poëtam. Τὰν αἰγῶν ὁ νομεὺς Μόσχος τὸν ἐπίσκοπον Ἑρμᾶν Ἔστασ' αἰπολίων δ' ἐδόκιμον φύλακα, Versus Leonidæ in Epigrammate in Mercurium. Locros Ozolas aliqui cognominatos putant, quod homines fœtidi fuerint, vtpote κῴδια καὶ τραγέας, id est ouium & hircorum pelles gestare, & plerunque inter caprarum greges versari solitos, Plutarchus in quæstionibus de rebus Græcorum. Tria tantum genera sunt pastorum, quæ dignitatem in Bucolicis apud poëtas habeant, bucolici, opiliones, & omnium minimè æpoli, id est caprarij, vt Aelian. Donatus scribit.

Magister autem pecoris acer, durus, strenuus, laboris patientissimus, alacer, atque audax esse debet, & qui per rupes, per solitudines, per vepres facile vadat, & non vt alterius generis pastores sequatur, sed plerunque vt antecedat gregem. Quare eum esse maxime strenuum opus est. Capellæ, dum dameta pascunt, capris cedunt, subinde quæ cedit compesci debet, ne procurrat Sed placide, ac lente pabuletur, vt & largi sit vberis, & non strigosissimi corporis, Columella. Caprarij leues & veloces sunto, vt caprarum celeritatem assequantur Geoponica Græca. Canis custos est pecoris, quod eo comite indiget ad se defendendum: in quo genere sunt maximè oues, deinde capræ, Varro. Caprile, stabulum est caprarum. Difficilius se recolligentes à serpentium ictu, in caprilibus optimè conualescunt, Plinius. Αὐλὴ καὶ σηκὸς, ὅ οἶς καὶ αἶγες ἵσανται, Varinus: sed eadem nomina pro aliarum etiam quadrupedum stabulis vsurpantur, vt in Boue dixi. Ipsum verò caprile vel naturali saxo, vel manu constratum eligi debet: quoniam huic pecori nihil substernitur. Diligensque pastor quotidie stabulum conuerrit: nec patitur stercus, aut humorem consistere, lutúmue fieri, quæ cuncta sunt capris inimica, Columella. Non tamen ita multæ capræ, vt oues, vna statione claudantur, quam luto & stercore carere conueniet, Palladius. Stabulatur pecus melius ad hybernos exortus si spectat, quod est alsiosum. Id vt pleraq; lapideant testa substerni oportet, caprile quò minus sit vliginosum ac lutulentum. Foris cum est pernoctandum, item, in eâdem partem cœli, quæ spectent, septa oportet substerni virgultis, ne obliuantur, Varro. Et stabula à ventis hyberno opponere Soli Ad medium conuersa diem: cum frigidus olim Iam cadit extremóque irrorat Aquarius anno, Vergilius.

Superius quædam explicata sunt capite 3. quæ huc referri poterant, In ouium historia etiam non pauca dicemus, quæ capris & ouibus communia sunt. Capræ natura mobiles & celeres sunt, quamobrem pastores non præficiunt eis ducem Aristot. Relinquitur de numero, qui in gregibus est, minor caprino, quàm in ouillo, quòd capræ lasciuiæ, & quæ dispergunt se. Contra quòd oues se congregât, & condensant in locum vnum: itaq; in agro Gallico greges plures potius faciunt, quàm magnos, quod in magnis cito existunt pestilentiæ, quæ ad perniciem eos perducunt. Satis magnum gregem putant esse circiter quinquagenas, quibus assentiri putant id, quod vsu venit Caberio equiti Romano: is enim cum in suburbano haberet agrum iugerum mille, & à caprario quodam, qui adduxit capellas ad vrbem denarios sibi in dies singulos dari audisset, coëgit mille caprarum gregem, sperans se capturum de prædio in dies singulos denarios mille. Tantum enim fefellit, vt breui omnes amiserit morbo: contra in Salentinis & in Casinati ad centenas pascunt, Varro. Melior fit grex, si non est ex collectis comparatus, sed ex consuetis vnà. Sed numerum generis huius maiorem, quam centum capitum sub vno clauso non expedit habere, cum lanigeræ mille pariter commode stabulentur. Atque vbi capræ primum comparantur, melius est vnum gregem tuum, quàm ex pluribus particulatim mercari, vt nec in pastione separatim lasciuiæ deducantur, & in caprili maiore concordia quiete consistant, Columella. Caprarum quæ coitum non patiuntur vbera, pastores montis Oetæ vrtica perfricant vehementer, vt dolorem infligant, itaque primum cruentum humorem eliciunt, mox purulentum, postremo lac non minus, quàm ex iis, quæ Venerem patiantur, Aristoteles. Albertus scribit se hoc vidisse in mulieribus tum viduis tum virginibus, quæ idem in suis expertæ mamillis, lac abunde emiserint. Ex animalibus sibi quo plus prolis nascatur, harum rerum curatores, & pastores ouium, caprorum, & equarum, genitalia tempore coitus, delibutis multo sale & nitro manibus, perfricant: vnde ijs vehementior coitus appetitio exoritur. Alij ea pipere, alij nitro perungunt, alij vrticæ fructu: sunt etiam qui myrrha

& nitro eadem inungant. Ex ea sanè fricatione fœminæ & libidinosiores euadunt, & mares sustinent, Aelian. De capris quod meliore semine ex, quæ bis pariant, ex his potissimum mares solent summitti ad admissuras: quidam etiam dant operam, vt ex insula Medica (Melo potius, vt Pollux habet: vide infra in hœdo cap. 6.) capras habeāt, quod ibi maximi ac pulcherrimi fieri existimantur hœdi, Varro. Vtilitas ex pecore duplex, vna est tonsura, quòd oues & capras detondent, aut vellunt altera, quæ latius patet, est de lacte & caseo, quam scriptores Græci separatim tyropœiam appellauerunt, ac scripserunt de ea re permulta, Varro. Hæ quoq; non cura nobis leuiore tuendæ, (aliâs, Hæc tuenda.) Nec minor vsus erit, quamuis Milesia magno Vellera mutentur, Tyrios incocta rubores, (aliâs colores.) Densior hinc soboles: hinc largi copia lactis. Quò magis exhausto spumauerit vbere mulctra, Læta magis pressis manabunt vbera (flumina, Ald.) mammis. Nec minus interea barbas, incanaq; menta Cinyphij tondent hirci, setasq; comanteis Vsum in castrorū: & miseris velamina nautis, Verg. lib. 3. Georg. Seruius in commentarijs, In vsum (inquit) castrorum poëta dixit, quia de cilicijs expoliuntur loricæ, & teguntur tabulata turrium, ne iactis facibus ignis possit adhærere. Celsus ait retulisse Varronem, Cilicia sic appellari, quod vsus eorum in Cilicia ortus est: sed de his iterum paulò post. Capra, hœdo, lacteq; salubri, caseo, pelle in castrorum vsum, hominem iuuat. Vnde & hyemem continuare sub pellibus maiores dicebantur. (Sub pellibus, id est in castris statiuis. Cicero 4. Acad. Budæus. Militum enim tabernacula apud antiquos pellibus conficiebantur. Apud Pollionem Trebellium legimus imperatori Claudio donatas pellium tentoriarum decurias triginta: Vide plura apud Cælium 27. 14.) His etiam nautæ vtebantur: villis enim aquam pluuiam reijciunt. Cinyphiæ capellæ olim in pretio erant, quia maiores mense quinto pariunt. In quibusdam lactis magna vbertas. Ex his hœdi lactētes esui sunt optimi, Platina. Illic iniussæ veniunt ad mulctra capellæ, Horat. in Epodis. Butyrum à boue nominatur, è cuius lacte copiosissimum constat, vt miretur Dioscoridem Galenus, quod ex caprino & ouillo confici lacte dixerit: ex caprino tamen fieri solere testis est Plin. Hermol. Pinguissimum est lac bubulum, ouillum verò ac caprinum, habent quidem & ipsa pinguedinis quidpiam, sed multo minus, Galen. Caprinum lac tertia ferè parte minus fœcundum est ad caseum conficiendum bubulo, Aristot. Bubulum caseo fertilius est quàm caprinum, ex eadem mensura penè altero tanto, Plin. Cum sal capris datur ante partum, multo lactis prouentu vigebunt, Albertus. Si vinum acescat, aliqui lac caprinum inijciunt, vigesimam nimirum partem vini, & diebus quinq; tegunt, & postea in aliud vas effundunt vinum, diebusq; decem tegunt, & non mutatur vinum, Nic. Myrepsus.

Velabrenses casei dicti sunt caprini, quod fumo apud Romanos in Velabro condirentur. Non quemcunq; focum, nec fumum caseus omnem, Sed Velabrensem qui bibit, ipse sapit, Martial. Et caprarū gregibus sua laus est, Agrigenti maximè, eam augente gratiam fumo, qualis in ipsa vrbe conficitur, cunctis præferendus. Nam Galliarum sapor medicamenti vim obtinet, Plin. Caseum Siculum Iulius Pollux meminit & Aristoteles, ex ouillo & caprino mixtum lacte: quod hodieq; fit vbi vtriusq; copia habetur. Hunc Athenæus præferri putat omnibus, vtiq; post Achaicum ex oppido Tromilia, vnde Tromilicus dicatur, & à Simonide Stromilius, ex caprino lacte, Hermol. In Plinio legendum sit epityrum, an caprarum, in mentione casei lib. 11. controuersum diu fuit: Ipse nō epityrum (verba sunt Hermolai) sed caprarum lego: non quia epityrum oliuæ fractæ genus sit, vt quidam putant: quandoquidem oliuæ genus illud pityrum & pityrida: non epityrum vocari constat: Sed illa ratione potius, quod nisi, caprarum gregibus sua laus est, in recenti maximè eam augente fumo gratiam: & reliqua, sic legamus, vix stabit sensus, nisi planè quis extorqueat. Præterea cum de bubulo & ouillo caseo disseruisset author, maximè sequens erat, vt de caprino quoq; loqueretur: ne quia sit omnium ferè deterrimus, improbari omnino iudicaretur. Adde quod infumari non alius magnopere caseus quàm caprinus assolet. Nec ferè placet nisi musteus atq; recens. Πίτυρις, ἡ ἐλαία ἡ ἐλαΐς, Varinus. Epityri mentio apud Catonē, Varronem, & Plautum sit: apud Græcos nusquam, quod sciam, quod miror in compositione vocis Græca. Caprini caseoli præstantes in Rhætia Heluetica fiūt, præcipue (quod sciam) ijs in locis qui circa thermas Fabarienses montani sunt: partim ex caprino mero, partim admixto bubulo lacte. Ex caprino & hircino seuo candelæ apud nos fieri solent. Caprino sanguine adamantem molliri Albertus scribit, de quo in Hircini sanguinis mentione dicam. Ad serpentes fugandos quidam capræ vngulas vrunt, Pallad. Vngulæ caprarum & pili suffiti procul fugant bestias venenosas, Archigenes apud Aëtium. Capræ cornu vel pilis accensis fugari serpentes dicunt, Plin. Caprina cornua conficiendis arcubus idonea esse, apud Varinum legimus, in dictione Ταύρος. Homerus Pandari arcum ex cornu capræ feræ concinnatum memorat, vt in Ibice dicam. Cornua caprarum tria circū arbustum, erecta infigito, acumine deorsum, alia parte sursum spectante: & obruito, vt summa cornuum pars paululum de terra promineat, quo pluuia delapsa descenderis, cornua irriget. Hoc facto vitis valde fertilis euadet, Africanus in Geopon. Græc. lib. 4. Fel capræ in vase aliquo in terra repositum, capras ad se allicere fertur, ac si illæ non parum inde iuuentur, Albert. Si pilos equi candidos producere volueris, locum rasum felle caprino illine, Author obscur.

Caprina pellis, Cicero 1. de Nat. Et cinctus villosæ tegmine capræ, Maro in Moreto. Pelles caprarum cum villis suis parant & expoliunt pelliones, quibus vestitur vulgus præsertim mulierum, in Sueuia præcipuè aduersus iniuriam frigoris. Quamobrem & infantibus inde fiunt tunicæ. Pelles à mercatoribus rudes petuntur ex montanis Sabaudiæ locis circa Geneuam. Aptæ sunt pellionum operis, ex teneris tantū hœdis & capellis, quales verno tempore mactantur, ætate duorum plus minus mensium: Vsurpantur etiam ex illis quæ statim à partu moriuntur, vt ouium quoq;. Lyrij in bello Persico gerebant ex humeris suspensas caprarū pelles, Herodotus. Capræ pellis apud Græcos αἰγὶς vocatur, Pollux: item αἰγέα, Suid. Varin. & αἰγεών, Varin. τραγῆν ἐσθῆτα μέλαιναν, ἀντὶ τοῦ αἰγίδα, Suid. Sardos Getulosq; caprarum pellibus amiciri consueuisse author est Varro. Diphthera, inquit Ammonius, caprarum est, vt melote ouium. Διφθέρα, περιβόλαιον. Ἀττικοὶ δὲ λέγουσι ἣν νῦν ἰσχάλην (melius ἰσχάλην) καλοῦμεν, ἔστι δὲ ἐκ δέρματος, Varin. Hesychius diphtheram exponit pellem, corium, librum, γραμματεῖον. Hinc diphtheralœphus apud Cyprios γραμματοδιδάσκαλος, Hesych. Varin. quod literas membranis inscribendo illinat dum pueros docet. Etymologus similiter exponit, & addit insuper βυβλίον: & diphtheram dictam cōijcit quasi διφθέραν, τὴν ἐν τοῖς δυσὶ μέρεσι φθειροῦσαν γράμματα, hoc est membranam ab vtraq; parte expolitam & inscriptam. Opisthographos Hermolaus interpretatur, quoniam vtraq; pagina scripti essent, aduersa & auersa, minutis literis & lituris pleni. ἔστι καὶ ἐκείνην δὴ τὴν φέρουσαν τὴν διφθέραν, Author innominatus apud Etymologum. Εἰς διφθέρας γὰρ τὰς διανοίας ἑαυτῶν γράψας ὁ Ἑρμείας, ἔπεμψε τοῖς πολεμίοις ἐν τῇ Λακωνικῇ, apud Suidam in Diphthera. Διφθέρας εἶχεν ἐπὶ τὰ σκηνώματα ἐπιπάσσειν (lego, ὡς ἐπιπάσσειν) χόρτου κούφου, εἶτα συνῆγε καὶ συνέρραπτεν τὰς διφθέρας ὡς μὴ ἅπτεσθαι τοῦ κάρφους τὸ ὕδωρ, apud eundem in Κάρφη. Καὶ αἱ διφθέραι τοῦ κάρφους ἐμπεπλησμέναι, &c. Arrian. vt ibidem citatur. Δέρρεις δὲ ὑπερθε καὶ διφθέρας ἐπι-

 βάλλοντες,

βαίνοντες, ταῖς τῶν σπαλιώνων τὰ μηχανήματα, ὥ μᾶλλον ἔρυμα εἶναι, ἀποκρούειν τὰ βέλη, Agathias apud Suidam in Σπαλίωνες. Paulo post tamen spaliones, teste Menandro, machinas quasdam fuisse scribit, bubulis corijs intectas, quas perticis quibusdam supra se gestabant milites ad mœnia perfodienda accesserit. Δέῤῥεις Græci appellant pelles nauticas, quas nos vocamus segestria, Fest. Ὅτι σχοινίσματα λέγεται τὰ ἐν ἐπάλξεσιν ἐκπετάσματα ἐκ δερμάτων, δι᾽ ὧν χρῶνται εἰς τὰς τριήρεις, καθ᾽ ὃ τρῆμα ἡ κώπη βάλλεται, Suid. in Diphthera. Antiquiora diphthera loqueris, ἀρχαιότερα διφθέρας λαλεῖς, prouerbium in eos qui nugas narrant, aut de rebus nimium priscis & iampridem obsoletis. Aiunt enim diphtheram pellem fuisse eius capræ, quę Iouem lactârit in qua creditum est antiquitus, illum omnia scribere quę fierent, Erasm. Diphtheram sero inspexit Iupiter, Ὁ Ζεὺς κατεῖδε χρόνιος εἰς τὰς διφθέρας, senarius prouerbialis in eos qui serò quidem, sed aliquando tamen pro malefactis dant pœnas, & in principes qui diu dissimulata tandem puniunt, Eras. Διφθερογράφος, ὁ γραμματεύς, ἢ διφθέρα, Hesych. Varin. Herodotus scribit Iones βίβλους dicere διφθέρας, quod aliquando ob penuriam papyri, pellibus vterentur, tum caprinis tum ouillis. Vel vt Cælius citat Herodotus scribit hircinas pelles & ouillas biblos etiam dictos veteribus, quod papyri vicem impleuerint quandoq; Citat etiam Pollux hunc locum in fine libri 8. & addit diphtheras alio nomine. πίσας vocari: quæ dictio cum alibi, quod sciam, non reperiatur: considerandum an rectius, ἰσθλαὶ vel ἴσκλας (vtrunq; est apud Varinum) legi possit. Diphteram aliqui operculum libri exponunt: item pastoricium (vt supra dixi) ex pellibus indumentum, quod quidam vocant rhenonem, sagum pelliceum. Scorta veteres, pelles nominabant, vnde penula scortea, quali vtuntur ij qui solenne habent visere ædem D. Iacobi Caleci, item pegasarij cursores, Baysius. Ingrediare viam cœlo licet vsq; sereno, An subitas nusquam scortea desit aquas, Martial. Hanc etiam rectè puto Græcè diphtheran appellari. Rhenonē Grammatici quidam exponunt vestem pelliceam, dictā quod calidos teneat renes: siue quia ῥινὸς pellis dicitur, siue quod Rhenani populi ea peculiariter vtantur. Nam Cæsar lib. 6. bel. Gall. scribit, Germanos vti paruis rhenonum tegumentis. Sed hos Grammaticos Græce nesciuisse apparet: omnino enim rhenones ab ouibus dicuntur, quas Græci ῥῆνας appellant: vnde Hippocratis ῥηνακίδας ἀρνακίδας, id est agninas pelles interpretantur. Licebit tamen caprinas etiam pelles, rhenones appellare. Plurima enim his duobus pecorum generibus indifferenter tribuûtur. Vtrunq; μήλων & προβάτων nomine communi interdum continet. Quanquam μῆλα potius oues sint, & μηλωτὴ pellis ouina: apud Varinum, sed etiam caprina apud eundem. Hesychius diphtheram exponit: Suidas nō integram pellem aut vestem, sed zonam pelliceam μηλωτὴν vocat. Cæterum μηλώτης paroxytonum, opilionem significat, Hesych. Melota (inquit Erasmus in epistola ad Hebr. cap. 11.) non tam pellem ouis significat, quàm exuuium: hoc est pellem corpori detractam vnà cum lana. Legimus itē Daunijs vel Calabris in more fuisse, pellibus incubare, quas melotas dicunt, id est ouillas, in Podalirij sepulchro sicq; per quietem oraculis instrui. Qui Amphiarao sacrificât, sacris peractis, arietis pellē substernebant, atq; ita dormiebant captantes somnia, vt author est Pausanias ad quod allusit Vergil ita de Latino canens lib. 7. Aeneid. Pellibus incubuit straris, somnosq; petiuit. Plura de Melota, Vide in Oue H. e. Ἴξαλλιν, τελείαν αἰγὸς δέρμα, Galenus in Glossis in Hip. apud Varinum per duplex lambda scribitur, quod non placet: vt ne illud quidem quod ἴσαλιν per sigma scribit in diphtheræ mentione. Apud Hesychium etiā locus ἰξάλη, αἰγὸς δορὰ ἢ πηδητικὴ: corruptus est: ego sic legerim, Ἰξάλη, αἰγὸς δορὰ. ἢ, ἴξαλος, πηδητικός, ἰξάλη τελείας αἰγὸς δέρμα. ἣν μηλωτὴν καλοῦσι, Erotianus. Ἡ δὲ Σατυρικὴ ἐσθὴς, νεβρὶς, αἰγῆ, ἣν καὶ ἰξαλῆν (malim ἴξαλιν) ἐκάλουν καὶ τράγην, &c. Pollux. Ixalus capra syluestris est, vt infra dicam. Ἴσκλαι, turdi & melotæ caprinæ, Varin. Ἴσθλη, αἰγεία μηλωτὴ, αἰμεξὶς, Hesych. & Varin. αἰμεξὶς vox corrupta mihi videtur quid si δερματὶς, legas. Στέρφεσιν αἰγείοις, pellibus caprinis: hinc verbum στερφῶσαι & Ibycus στερφωτῆρα στρατὸν dixit, quod pellibus vtantur milites, Varinus. Μάσθλης καὶ μάσθλης, pellis, diphthera, habena, & calciamentum puniceum. Hesych & Varin. Μάκτης etiam præter alia diphtheram significat, ijsdem. Νάκος, κώδιον, αἴγειον δέρμα μετὰ τριχῶν, Hesych. ἔντριχον δέρμα, Varin. Νάκος vel νάκη, de pelle caprina propriè dicitur, vt κώδιον vel κῶας de ouilla, Idem. Λέγεται δὲ νάκη. ὡς ἐοικεν ἀνάγκη (lego ἀνάκη) ἐφ᾽ ἧς ἀνέχονται ὑφαίνοντες, Varinus. Hinc νακοτίλται, qui lanas ouium tondent aut vellunt, Idem & Hesych. Νάκυρον, νακύριον, δέρμα, Iidem. Νάκτα, στοὶβας, πίλους, καὶ τὰ ἱμάτια, Iidem. Hesychius νάκτον etiam exponit πῖλον, Νάκος tum in masculino, tum in neutro genere profertur, (melius νάκης in masculino genere primæ declinationis, vt Etymologus habet) & νάκη in fœminino. κυρίως δὲ τὸ τῆς αἰγὸς δέρμα, καὶ κώδιον, καὶ κῶας· κῶας δὲ τὸ τοῦ προβάτου, Suid. Ἔρχεσθαι τὰς πομπὰς κελεύσας τοὺς εἰσιοῦσι, καὶ ταῖν ὠταῖν καλύπτειν νάκεσιν, ὡς εἰ κατ᾽ ἰδοιτις αὐτοὺς τυπτόμενος, φαντασίαν παρέχειν κυνῶν. Iosephus apud Suidam. Simonides ouis etiam pellē in Colchis νάκος appellauit, sed impropriè caprarū enim propriè est, Etymol. Omnia ferè opera ex lana, naccæ dicuntur à Græcis, Fest. Hæc vox cum sua significatione ad νάκτα magis quàm νάκος aut νάκην, pertinere mihi videtur. Κατωνάκην τὴν χλαῖναν ἀποπτυαμένας, Aristophanes In Ecclesiazusis, sermo est de ancillis. Κατωνάκη, ἱμάτιόν ἐστιν, ἐκ τοῦ κάτω μέρους νάκος, τουτέστι διφθέραν, προσερραμμένον. ἐοικεν δὲ ἡ δουλικὴ καὶ ἀνελεύθερος χιτών, Scholiast. Hesychius post προσερραμμένον addit, ἢ ἀντὶ μηλωτῆς. ἐφόρουν δὲ τοῦτο, ἵνα φαίνωνται δοῦλοι οἱ ἐπὶ Πεισιστράτου τυράννου ἐπαναγκασάντων, ἵνα ὑπὸ αἰσχύνης μὴ κατίωσιν εἰς τὰς ἄστυ τὴν πόλιν. Suidas insuper, μέχρι γὰρ τῶν γονάτων ἦν δέρμα. Ἀριστοφάνης, Οὐκ οἶδ᾽ ὅτι ὑμᾶς οἱ Λάκωνες αὖθις αὖ Κατωνάκας φοροῦντας ἐλθόντες δορὶ, &c. Pollux catonacam crassam laneam vestem fuisse ait, cuius oræ νάκος, id est pellis caprina assuta fuerit. (Vide ἐξίτω in Suida.) Sicyonijs olim in vsu, tyrannide pressis & Athenis sub Pisistratidis, vt puderet eos vrbē intrare. Sunt & κατωτίδες, αἳ ἐστιν ἐξωμίδες ἐν νεμήσει τῶν ὤμων φοροῦσι δέρματα, Hesych & Varinus nisi catomides legas, vt exomides. Βαργνάκαι, caprinę diphtheræ apud Celtas, Varin. apud Hesychiū αἴγιοι pro αἴγειοι legitur. Κάσας ἱππικοὺς Xenophon memorat in Cyri instit. αἱ δ᾽ εἰσὶν ἐσθῆτες εἰλυταί, Pollux lego πλωταί. Κάσας enim apud Varinum exponitur ἀμφίταπος, καὶ πλωτὰ, hoc obiter. Καὶ σκύτινα δὲ ἦσαν ἐσθῆτες, ἡ χιτὼν ἐκ δέρματος, διφθέρα δὲ στρατιὸς χιτὼν, ἐπίχειρον ἔχων, ἡ δὲ βαίτη, (melius paroxytonum, vt infra) ἐστὶ μὲν στεγανὴς χιτὼν. eodem vero nomine Sophocles scenas barbaricas vocat. Sysira autem (συσίρα scribitur) tunica pellicea, cum pilis, manicata, in vsu Scytharum. Sisyra (σισύρα) vero, tegumentum ex diphthera. Aristophanes, Ἐν ταῖσι σισύραις ἐγκεκορδυλημένος. Vbi Scholiastes, Σισύρα, inquit, τὸ ἐξ αἰγείων δερμάτων ἔχον ἔτι τὰς τρίχας σκέπασμα. Σισύρα, τὸ παχὺ ἱμάτιον ἀπὸ αἰγείων δερμάτων, Hesychius Σπόλας præterea thorax pelliceus est apud Xenophontem, ad humeros pertingens. καὶ τοὺς ὤμους ἐφαπτόμενος, (intelligo non manicatum.) Spolas etiam pro thorace ponitur. Sophocles Libyssam cognominat, hoc versu: Σπόλας Λιβυσσας, περβατικὸν δέρος, Hęc omnia Pollux 7. 15. Nebridas & diphtheras Pollux 4. 18. cum tragico apparatu numerat. Et paulo post, ἡ δὲ σατυρικὴ ἐσθὴς, νεβρὶς, αἰγῆ, ἣν καὶ ἰξαλῆν (lego ἴξαλιν) ἐκάλουν. καὶ τράγην. καὶ πα. παρδαλῆν ὑφασμένην: vide ne hęc vltima casu recto legi oporteat. Et paulo post inter comica vestimēta diphtheram rusticis attribuit. Et rursus inter tragicos seruos, Ὁ μὲν διφθερίας, ὄγκον οὐκ ἔχων, περικρανίδα &c. Est & diphtheritis inter muliebres tragicas personas. Pellis caprinæ, inquit Varro, apud antiquos quoq; Græcos vsum fuisse apparet, quod in tragœdijs senes ab hac pelle vocantur diphtheriæ: & in

comœdijs

comœdijs qui in rustico opere morantur, vt apud Cæcilium in Hypobolimæo habet adolescens, apud Terentium in Heautontimorumeno senex. De sisyra, sisyrna, & sisy, vestimentis ex pellibus caprinis siue cum pilis, siue absq; illis, multa legimus apud Varinum, Etymologum, & alios quæ breuitatis causa prætereo. Βαίταν, Varinus exponit melotam, diphtheram, sisyram. Bætan enim (inquit) vocant tegmenta ex pellibus (περιβόλαια ἐκ κωδίων) consuta: Attici eandem sisyram vocant: Aristophanes, Ἐν παίτη σπυράις ἐγκεκορδυλημένοι. Nos ea sisyrinia nominamus, Græci bætam. Βαίτην Dores diphtheram vocant, καὶ τὸν χιτῶνα, Idem. Βαίτη, δερμάτινον ἔνδυμα, & secundum alios scena pellicea, Hesych. apud Suidam diphtherra exponitur, per duplex r. Bæta tum hyeme tum æstate bona, Λαίτη καὶ θέρει καὶ ἐν χειμῶνι ἀγαθόν: Suidas, qui huius adagij meminit, adscribit bætam vestis pelliceæ genus, quod in vtrunq; tempus videatur appositum. Nam hyeme depellit ventos, æstate solē. Iulius Pollux lib. 7. meminit tunicam fuisse prælongam, quæ totū contegeret corpus. Conuenit igitur de se ad multa vsui futura, Eras. Sophron in Mimis muliebribus rusticorum diphtheras, bætas nuncupauit, Pollux lib. 10. cap. 45. Et rursus cap. 46. σισυρίδα διφθέραν vulgo dici ait pelliceam tunicam. Σισύραν Etymologus αἴγειον στέρνον interpretatur: & πεπαχυμένον δέρμα. Ἀίγείην κυνέην, galeam vel pileum ex pelle caprina, Hesych. Varinus. Ἀίγειον μέλος, pellis caprina, vter caprinus. Suidas. Ἀιγεῖον (rectius proparoxytonum) δέρμα αἰγὸς ἢ ὁ μέλος, Varin. Ἀίγειος ἀσκός, vter caprinus apud Homerum αἰγός, Idem. Ἀσκώλια festa erant Athenis, quibus in medio theatri, super vtres inflatos obunctosq; vno tantum saltabant pede; (ἀσκωλιάζειν vocant:) vt delabentes risum excitarent, idq; in honorem Bacchi. Ad quod allusit Vergilius lib. 2. Georg. Mollibus in pratis vnctos saliêre per vtres. Plura lege apud Varinum, qui vtres istos caprinos fuisse scribit. Πέλτη, ἀσπὶς τινὰ δέρματι αἰγὸς ἢ οἰὸς κεκαλυμμένη, Eustathius. Λαισήια, θυρεὸς γέρος, ὅπλα λαισία καὶ δασέα. τοῦ βύρσαις αἰγείαις περιδεδέσθαι ἐπὶ τοῖς τρίχας ἐχούσαις, Hesychius. Ladani fruticem esse dicunt in Carmania quoq;, colligique vt gummi inciso cortice: & caprinis pellibus excipi, Plin. Σάκκος αἴγειον, πήρα αἴγειον, & peram per metalepsin, Hesychius & Varinus exponunt. Τραγαδέται, sandalia ex corio caprino, Iidem.

In Cilicia capræ tondentur, vt alibi oues, Plinius. Tondentur capræ, quod magnis villis sunt, in magna parte Phrygiæ: vnde cilicia, & cætera eius generis fieri solent. Sed quod primum ea tonsura in Cilicia sit instituta, nomē id Cilicas adiecisse dicunt, Varro. Aeneas Syluius zambelottum vulgo dictum è caprarū pilis in Cypro fieri scribit. Lana merhazi, est lana capræ subtilissima, ex qua fiunt zambeloti, & alia vellera subtilia, Andreas Bellunensis. Mathaliaze, pannus ex pilis capræ. Vetus expositio in Auicennam. Mesha, pannus contextus ex pilis asinorum & caprarum: & interdum ex solis caprinis: Ex hoc enim rudis panni genere qui deserta habitant Arabes, tentoria & saccos sibi conficiunt, Andreas Bellun. Tonsis caprarum villis in Africa nautæ rudentes parant. Capra pilos ministrat ad vsum nauticum, & ad bellica tormenta, & fabrilia vasa, Varro. Caprini pili necessarij sunt, quum ad funes conficiendos, & saccos, aliaq; his similima tum vel maximè ad rudentes nauticos, quum neq; rumpantur facile, nec naturaliter computrescant, nisi admodum negligātur, Florentinus. Arabum Scenitarum tentoria cilicina sunt: ita nuncupant velamenta è caprarum pilis texta, Solinus.

Caprinum & ouillum stercus sedulò cōseruato, Cato. Quidam hominis fimum quòd sit acerrimum, (δριμύτατον, cui χλωρὸν opponitur) omnibus præferunt, secundum faciunt suillum, tertium caprarum, quartum ouium, quintum boum, sextum iumentorum, ὄνων, Theophrastus interprete Gaza. Humani fimi mentionem ad stercorandum (quamuis nostrates eo vtuntur) alij authores, quod nunc meminerim, non faciunt. Asininum vero in simili comparatione diuersorum fimi generum, Palladius præfert, & Plinius idem ab aliquibus præferri scribit. Facile autem fuit apud Græcos hominis legere pro asini, vel contrà. nam genitiuum ab asino scribunt ὄνου; ab homine ἀνου cum nota abbreuiationis. Obijci potest, nō posse legi ὄνων, id est asini, apud Theophrastum: quoniā sexto & vltimo loco asinini meminerit. Respondeo, Gazam non asinorum eo in loco, sed iumentorum vertisse, imitatum scilicet Plinium & Palladium: & quanquam asini quoq; iumentorum nomine veniant, hic tamen iumenta pro equis & mulis acceperim: aut pro mulo per excellentiam, vt illi pro ὄνων forte ἡμιόνων legerint. Nam de asinino & equino Plinius suis tractat nominibus, de muli fimo non item. Stercus asinorum primum est, maximè hortis, deinde ouillum, & caprinum, & iumentorum, porcinum verò pessimum, cineres optimi, Palladius. Quidam bubulo iumentorum fimum præferunt, ouillumq; caprino: omnibus verò asininum, quoniam lentissimè mandant: E contrario vsus aduersus vtrunq; pronunciat, Plinius. Et alibi, Aliqui columbaria præferunt. proximum deinde caprarum est, ab hoc ouium, deinde boum, nouissimum iumentorū. Adeoq; nihil omisit cura, vt carmine quoq; comprehensum reperiam, in fabis caprini fimi singulis cauatis, si porri, erucæ, lactucæ, apij, intubi, nasturtij semina inclusa ferantur, mirè prouenire, Plinius.

Sues & capræ cùm præter morem libidinosæ sunt (& maturius) tempestatem (χειμῶνα) magnam futurā significant: cùm verò tardiores ad coitum sunt, satis moderatum anni tempus futurum præsagiunt, Aratus.

F.

Vt vituli carnes habent ad cōficiendum perfectis bobus præstantiores, sic hœdi capris. Capra nanq; temperamento, minus quàm bos, est sicca: si tamen homini & sui comparetur, multum superat, Galenus lib. 3. de aliment. facult. cap. 1. Et proximè post, Caprina præter succum vitiosum acrimoniam etiam habet. Et rursus, Aestate prima ac media præstantiores sunt capræ, cum scilicet fruticum germina, quibus vesci solent, abundant. Caprinam carnem si voles, mense Ianuario, cum alliato comedes, Platina. Hœdi (inquit Symeon Sethi) si sex menses excedant, capellæ iam vocantur. Capræ & hirci plurium annorum, concoctu difficiles & mali succi sunt. Carnes caprinæ vtiles sunt patientibus pustulas & bothor, si præparentur cum vino rubeo dulci. Hœdi vocantur vsque ad sex menses, & annales pòst annum, & duorum annorum post biennium: eò deteriores, quo maiores natu, Elluchasem author Tacuinorum. Caprinæ carnes bubulis sunt acriores & calidiores, atq; ob id vitiosiores. Bilescūt enim, si incoctæ maneant: quare frigidas eas magis, quàm calidas esitare oportet. Galenus Cōment. 4. in lib. de rat. vict. in Morb. acut. cap. 100. Capellæ atq; hirci fœtidi carnem ne degustato, Platina. Caprarum & hircorum iecora fugito, ne in epilepsiam incurras, Idem. Caprina caro plurimum alit. Quamobrem Clitomachus Carthaginēsis nouæ Academiæ sectator preclarus, Thebanum quendā athletam hac carne vescentē, reliquos suæ ætatis athletas viribus superasse scribit. Validus enim huius carnis succus & tenax est, vnde multā tēporis in corporibus durare potest: obijciebatur tamē ei sudoris graueolentia. At suillæ & agninæ carnes, cum in corporibus incoctæ manēt, facillimè corrumpūtur ꝓpter pinguitudinē, Athenæus. Caprinæ carnes quæcūq; bu-

bulis insunt mala (hoc est concoctu difficiles esse, & atribiliarias affectiones exacerbare) omnia habent, & flatuosiores sunt, & ructus ampliores faciunt, & choleram generant. Sunt autem odoratissimæ, solidæ ac iucundissimæ, optimæ, & percoctæ, & frigidæ. Verum iniucundissimæ, & graueolentes ac duræ, pessimæ, imò etiã recentes. Optimæ verò sunt æstatis tempore, pessimæ autumno, Hippocrates in libro de victus ratione in morbis acutis. Optimè condiuntur caprarum ouium atq; ceruorum carnes, si vbi primum sale conspersæ fuerint abhumoreq; ipso & sanie liberatæ & abstersæ, denuò sale inspergãtur, subindeq; inter vinaceos acinos pelliculis exutos impositæ mutuò se non contingãt. Si etiam & dulcis musti aliquam portionem infuderis, feceris multo melius. Mulier cui vlceratus est vterus, abstineat carnibus porcinis, bubulis & caprinis, edat autem panes, Hippocrates de morbis muliebribus. Rasis ad Almansorem caprinam carnem magis quam arietum (ouillam) refrigerare scribit, & parum nutrire. Lacedæmonij in conuiuijs quæ copidas, κοπίδας, vocant mactant capras, nec vllum aliud ἱερεῖον Athenæus lib. 4. Homines rustici ventres caprarum sanguine carũ vna (cum adipe implent, vti Homerus ait solitos procos Penelopes, Galenus de simpl. 10, 4. qui etiam nullum edulium difficilius coqui asserit. Columbæ amabunt locum & alias etiam adducent, si caput capræ excoriatum in aqua coquatur, cum copioso (forte 12 vncijs) cumino Romano, & multo sale (forte 4. vncijs) quod dein deponatur in columbario, Petrus pharmacopola.

Aluum minus tentat caprinum lac: quoniam pecus hoc astringentibus pabulis, quercu, lentisco, & oleaginis frondibus, & terebintho magna ex parte vescitur: inde stomacho accommodatissimum reddi solet, Dioscorides. Maximè alit quodcunq; humanum, mox caprinum: vnde fortassis fabulæ Iouem ita nutritum dixere. Idem stomacho accommodatissimum est: quoniam capræ fronde magis quàm herba vescuntur. Lac schiston quomodo fiat ex caprino lacte aduersus morbos diuersos commendatum, sequenti capite Plinij verbis docebo. Multò minus pinguedinis habet quàm bubulum, Galen. Si capræ aut alterius animalis scammoniam aut tithymallum depasti, lac cibi loco quis sumpserit omnino aluus illi fluet, Idem. Et in libro de boni & mali succi cibis cap. 6. Caprini (inquit) lactis vsus, frequens apud nos est, apud alios bubuli. Caprinum inter cætera lactis genera moderatè se habet, cum non admodum pingue crassumq; sit, ob idq; medium quoq; esse censetur, quod in corporibus nostris præstat, &c. sed cum inter cætera animantium genera capellæ mediocritatem adeptæ sint, inter se tamen inuicem collatæ, alio quàm diximus modo differre videntur. Neq; enim harum parua discrimina sunt ab ætate, à pastionibus, ab anni tempore, ab eo ipso spatio quo à partu ædito distant: quæ abunde tertio de facultate alimentorum libro diximus Nunc vero id tantum referre sit satis, caprinum lac sine melle sumptum periculosum esse: plerisque enim qui purum illud hauserunt, coactum est in ventriculo in speciem casei, quod quidem cum accidit, mirum est quàm aggrauet hominem ac strangulet. Eam ob causam lac vbi sumunt nonnulli, ne in ventriculo coaguletur, mellis, aquæ, & salis nonnihil admiscent, Hæc Galen. Lac muliebre temperatissimum est, mox caprillũ: hinc asininum ouillumq;, postremò vaccinum, Aegineta. Caprinum lac substantia temperatum, purgando quidem bubulo imbecillius: ad reliqua vero satis idoneum, & nutriendo non parum efficax. Quod præstat? Capræ. Post? Ouis. Inde? Bouis, Baptist. Fiera Mantuan. de lacte. Lac omnium rerum, quas cibi causa capimus, liquentiũ, maximè alibile est, & id ouillum, inde caprinum. Quod autem maximè perpurget est equinum, tum asininum, deinde bubulum, tum caprinum, Varro. Lac nigrarum ouium melius est, in capris verum contrà, Albertus. Casei maximi cibi sunt bubuli, & qui difficillimè transeant sumpti: secundo ouilli: minimi cibi, & qui facillimè deijciantur, caprini. Capræ Scyriæ lac augent, præcipuè autem casei (nimirum ex lacte earum) maximè commodi sunt, Hippocr. de morbis muliebr. Mulier apud Homerum Iliad. λ, κυκεῶνα conuiuantibus bibendum parat ex vino Pramnio, caseo caprino & farina.

G.

Milla remediorum ex capra demonstrantur, sicut apparebit: quod quidẽ miror, cum febri negetur carere. Amplior potentia feris eiusdem generis, quod numerosissimum esse diximus, Plin. Et alibi de ansere locutus, subdit: Multa præterea remedia sunt ex ansere, quod miror æquè quàm in capris: Nanq; anser coruusq;, ab æstate in autumnum morbo conflictari dicuntur. Difficilius se recolligentes è serpentium ictu, in caprilibus optimè conualescunt, Plin. Omnium quadrupedum morbis capram solidam cum corio & ranam rubetam discoctas, mederi reperimus, Plin. Lacertæ viridis viuæ dextrum oculum effossum mox cum capite suo deciso, in pellicula caprina, contra quartanas adalligari iubent magi, Plin. Caprini corij cinis ex oleo illitus perniones primè abolet, Marcel. Iniurias è calceatu ex oleo corij caprini cinis sanat, Plin. Pelliculæ caprinæ ramenta cum pumice trita, acetoq; permixta, exanthematis prosunt, Marcel. Si fœminæ sanguis ex naribus nimiè defluat, mamillæ eius vinciantur corrigo caprino, Marcell. Corium caprinum cum suo pilo decoctum, succo epoto, aluum sistit, Plin. Prohibent epilepticis supra pellem caprinam dormire siue iacere, siquidem passionis facit motum, Cœlius Aurelianus. Caprina pellis noxia est epilepticis & capiti, odoris tetri causa non speciali ac priuata ratione. Idem.

Pili caprini vsti, fluxus omnes sedant, Aesculap. Vsti & aceto permixti, sanguinem de naribus fluentem reprimunt, Sext. Capræ feminæ setas vstas & tutas & myrrham similiter tritam & cum setis caprinis mistam in nares sufflato, Gal eup. 3. 97. Combusti adiecta pice & aceto, inserti naribus cito sanguinem sistunt, Marcel. Eodẽ modo in naribus appositi, lethargicos excitant, Sext. Caprini cornus nidor aut pilorum, lethargicos excitat, Plin. Fimum caprarũ in mulso, calculos expellit: pili quoq; caprini cinis. Plin. Combusti tritiq; & in potione dati, stranguriosos poteuter emendant, Marcel. Caprarum cornu vel pilis accensis fugari serpentes dicunt: cineremq; eorũ potum vel illitum, contra ictus valere, Plinius. Ad fluxum vteri sistendum, sordes pilorum circa sedem capræ siccas tundito & torreto, atq; cum ordeo fracto & oleo subactas suffito, Hippoc. lib. 1. de morb. mul.

Comitialibus dantur carnes caprinæ in rogo hominis tostæ, vt volunt magi, Plinius. Caprina caro quæ super focum, vel rogum hominis mortui assatur, sumpta, caducis remedium est, Sext. In epilepsia abstinentiam carnis & magis porcinæ vel bubulæ vel caprinæ imperari contrà scribit Cœlius Aurelian. Lusciosos, quos Græci nyctalopas dicunt, quidam inassati caprini iecinoris sanie inungunt, aut felle capræ: carnesque eas vesci, & dum coquantur, oculos vaporari præcipiunt: id quoque referre arbitrantur, si rutili coloris fuerint, Plin. Ego hic non simpliciter capræ carnem lusciosis edendam intelligo, sed iecoris carnem: etsi ea minus propriè sic adpelletur, Græci in visceribus parenchyma vocant. Caprino iure cantharides expugnari tradunt Græci, Plin.

Drusus tribunus plebis traditur caprinum sanguinem bibisse, cum pallore & inuidia veneni sibi dati insimulare Q. Cepionem inimicum vellet, Plin. Caprinum sanguinem bibentibus pallor accidit. De curioso vsu caprini hirciniq; sanguinis ad abscessus concoquendos, in taurino sanguine Galeni verba retuli. Sanguine caprino maculæ contactæ abluuntur, Marcel. Dioscorides leporino calente ephelidas & lentigines illini iubet. Caprinus sanguis contra toxicum bibitur, Dioscorid. (qui cum vino bibendum monet) & Galenus lib. 2. de antid. Venenum potus extinguit, Aesculap. Decoctus cum medulla contra toxica venena sumitur, Plin. Contra toxicum auxiliatur etiam hirci vel capræ sanguis, Aëtius. Priuatim contra toxicum conuenit quinquefolij radix, & hircinus sanguis, aut caprillus cum vino sumpto, Dioscorid. lib 6. Hircinum aut caprinum sanguinem aliqui terræ Lemniæ misceri solitum scribunt: sed Galenus id suo tempore factum negat. Commendatur ad antidota hœdinus quoque sanguis à Dioscoride. Potus humores remediat, Sextus: forte per humores, ventris fluores intelligit: Quanquam Plinius sanguinem caprinum, vel medullam, vel iecur, aluum soluere scribit: sed maior apud me Galeni & Dioscoridis authoritas est, quorum hic verba adijciam. Sanguis hirci, vel capræ, intestinorum tormina & alui fluores sistit, in quem vsum frixus in sartagine statim sumitur, Dioscor. Sanguinem caprarum hydropicis quidam cum melle exhibent: aliqui ad dysenteriam eodem tosto & ad ventris fluxum sunt vsi: Videturq; mihi quispiam, crassam eius essentiam & terream, cum caliditate exiccatoriam esse suspicatus, ad hũc vsum perductus, Galenus. Sanguis caprinus cum medulla, hydropicis auxiliatur: efficaciorem putant hircorum, vtiq; si lentisco pascãtur, Plin. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dysentericis subueuit, Plin. Si sint tormina, satis esse remedij in leporis coagulo poto è vino tepido vel semel, arbitrantur aliqui: cautiores & sanguine caprino cum farina ordeacea & resina ventrem illinunt, Plinius vbi de remedijs cœliacorum & dysentericorũ agit. Sanguinem caprinum si polentæ furfuribus, adiecta resina miscueris, atq; emplastri modo ano ventriq; adposueris, pondus omne & libidinem deiectionis efficaciter reprimes, Marcel. Sextus non capræ, sed capri sanguinem, cũ resina & polline (malim polenta) mixtum, & ventri superpositum, torminosos sanare scribit. Sed an capę aut capri sit sanguis, parum refert, vt patet ex Galeni verbis paulò ante positis. Inuenimus etiam caprinum sanguinem renũ calculos frangere, Marcel. Verg. de hoc plura in hircino. Sanguis caprinus cũ polenta impositus ani vitium omne persanat, Marcel. Cæteris vitijs sedis (proximè de inflationibus eius dixerat) medetur sanguis caprinus cum polenta, Plin.

Adstringentior est caprinus adeps (addunt aliqui, pascuorum causa,) quamobrem dysentericis datur. &c. vt infra dicetur, Dioscor. Boues & capræ, & quæcunq; id genus cornigera, ob siccitatem adipem plurimum generant. Sed siue adipem (seuum) siue pinguedinem, totum oleosæ & pinguis substantiæ genus in animalibus appelles non tamen licet citra mendacium adipem caprinum humidiorem esse dicere, quàm suum, &c. Cæterum caprinum adipem ijs qui mordicationes patiuntur, aut in recto intestino, aut in colo, potius quàm suillum injicimus non quod acrimonias plus obtundat: sed quod ob crassitiem citius cõcrescat, cum suillus instar olei defluat, Galenus de simplicib. 11. 4. Et paulo post: Hœdorum adeps (inquit) minus tum calidus tum siccus est, quàm caprarum sed & caprarum minus quàm hircorum. Et rursus cum nonnullos astringentia pro acribus dicere reprehendisset, subdit: Sed illi in vocabulis potius, quàm rebus ipsis hallucinari videntur: & maximè illi quibus Græca lingua insueta est, qualis est Dioscorides Anazarbensis, &c. Hic enim cum ait magis esse astrictorium adipem caprinum suillo. si quidem acriorem significare uelit per magis astrictorium, accipimus sermonem ceu verum: at si illud talem habentem qualitatem, qualem rhus, rheon, hypocisthis, balaustium, haud verum esse sermonem dicemus, Hucusq; Galen. Seuum capræ adstringentius est seuo boum, Rasis. Adeps caprinus in suffimento contra Scorpios, apud Aetium 13. 7. Caprinus adeps datur vtiliter his, qui cantharidũ venena hauserunt, Dioscor. Seuum caprinum cum cera, contra ictus serpentiũ imponitur, Plin. Omni morsui & læsioni subuenit, Aescolap. Si mulieris vterus post partum doleat, ptisanam & porrum ac adipem caprinum coquat, indeq; modicũ sorbeat. Hippocrates in lib. de superfœt. Cõtra oculorum varia vitia, Caprinum ouillumúe adipem calida aqua euadentẽ imponito, Galen. eup. 3. 12. Ferè omnis dolor corporis si sine vulnere est. recens melius fomentis discutitur: vetus vritur, & supra vstum butyrum, vel caprinus instillatur adeps, Columella in remedijs boum. Et alibi, Suppuratio (inquit) in bubus ferro rescinditur: expressus deinde sinus ipse, qui eam continebat, calida bubula vrina eluitur: vel si collui ea pars non potest, lamina candenti seuum caprinum aut bubulum instillatur. Seuum caprinum perniones sarcit, Plin. Cum calce strumas discutit, Plin. Adeps caprina cum calce subacta & apposita, strumas statim dissoluit & sanat, Marcel. Caprinum seuum admixta sandaracha vngues scabros emendat, Plin. Ex sepo caprino admixta sandaracha cerotum, vnguibus leprosis superpositum, sine tormento sanat, Sext. Cantharides Licheni illitas cum succo taminiæ vuæ, & seuo ouis vel capræ, prodesse non dubium est, Plin. Caprinus adeps mundatos proficit ad altiores oris & labiorum scissuras, Gal eup. 2. 10. Vlcera quæ serpunt, cohibet seuum cum cera: item addita pice ac sulphure percurat; Idem. Manantia verandorum vlcera sanat seuum caprinum cum melle rubiq; succo, Plin. In furunculis seuum bubulum cum sale illinitur: aut si dolor est, intinctum oleo, liquefactum sine sale, similiq; modo caprinum, Plinius. Adeps caprinus cum rosis mixtus, pustulas, quæ in nocte grauescunt, tollit, Aesculap. Hoc etiam auribus instillatum surdos sanat, Idẽ. Comitialibus magi commendant seuum caprarum, cum felle taurino pari pondere decoctum. & in folliculo fellis reconditum ita ne terram attingat, bibendum sub limine ex aqua. Plin. Zeæ farina ex vino rubro ad scorpionum ictus tepida illinitur, tussi (pectori sc: contra tussim illinitur) cum caprino seuo aut butyro, Plin. Ius decocti caprini adipis, phthisicis in sorbitionibus prodest, Dioscorid. Capræ seuo in pulte ex alica, & phthisin & tussim sanari, vel recenti cum mulso liquefacto, ita vt vncia in cyathum addatur. rutæq; ramo permisceatur, non pauci tradunt, Plin. Idẽ alibi rupicapræ seuo ex lacte phthisicum liberatũ scribit. vt infra dicam. Ptisana cũ adipe caprino cocta, torminosis in declinatione conuenit, Marcel. Caprinus adeps decoctus cũ polenta, rhoe & caseo, dysentericis datur, & cũ ptisanæ succo infunditur, Dioscor. Rasis vbi remedia ex capra describit, leonis etiam seui (nisi interpres errauit, quod omnino suspicor) mentionem immiscet, cũ de leone tractasset ab initio libri illius de 60. animalibus, nec vllum tale ex eius seuo remediũ memorasset: Sepum leonis, inquit, omnibus præfertur: ob hoc quũ clyster ex eo paratur cũ aqua ordei tosti: aut cũ aqua farinæ tostæ & sumach cocti (coctum) & liquefactum cũ cera, exulceratis intestinis summopere conducit. Seuum caprinũ in sorbitione aliqua intestinorũ vitijs magnopere prodest, ita vti protinus hauriatur frigida aqua, Plin. (Sextus idem remedium hydropicis commendat, quod non probo.) Seuo hirci aduersus dysenteriam vtuntur, in pane qui cinere coctus sit: capræ, à renibus maximè, vt per se hauriatur, protinusq; modicè frigidam sorberi iubent. Aliqui & in aqua decoctum seuum admixta polenta & cymino, & anetho. acetoq;, Plin. Adipem

caprinum de tenibus sublatum, misce cum polentæ furfuribus, atq; adijce illic cyminum, & anethum, & acetum æquis po. tionibus, atq; ex aqua decoq;, & colatum sorbitionis more dysenterico dato sumendũ. mire celeriterq; subuenies, Marcel. Helxine imponitur podagris cum caprino seuo ceraq; Cypria, Plin. Seuum (capri, Albertus) cum stercore caprarum coctum & croco, ponitur (fricatur, Albertus) super podagram, vt dissoluat (leniat, Albertus) dolorem, Rasis.

Caprina medulla quarto loco post ceruinam, vitulinam, & taurinam laudatur apud Dioscoridem, postrema est ouilla. Laudatissima ceruina, inquit Plinius, mox vitulina, dein hircina & caprina. Vide supra in Vitulina, vbi multa de medullis earumq; viribus in genere dixi. Ad oculorum varia vitia. Caprina medulla oblinito & sanabis Gal. cap.3.12. Sanguis caprinus decoctus cum medulla, contra toxica venena sumitur, Plin. Idem remedium dysentericis & hydropicis prodest, Idem. Et alibi cum ex caprino remedia quædam docuisset, subdit, Nec abdicant fimum ex melle illitum epiphoris, contraq; dolores medullam, item pulmonem leporis: vt dubitet aliquis leporinám ne an caprinam medullam accipiat: ego de caprina intelligo. Sanguis caprinus, vel medulla, vel iecur, aluum soluit, Plin. Ego contra sistere potius dixerim, cum siccandi modice & emplasticã ferè facultatem pleræq; omnes medullæ habeant: Quamobrem ad dysentericos etiam caprinæ medullæ vsus est, vt nunc dicam. Quinetiam sanguinem caprinum, aluum sistere supra dixi, idem de iecore mox confirmaturus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dysentericis subuenit, Plin. Sanguis caprinus cum medulla hydropicis auxiliatur: efficaciorem putant hircorum, vtiq; si lentisco pascantur, Plinius. Capræ medulla ad oculos equi, in Hippiatricis.

Cornu caprinum dextrum in Athanasiam magnam, sic appellatam compositionem apud Io. Mesuen requiritur: item in antidotorum descriptionibus filij Serapionis & Hali, & Auicennæ. Apud Mesuen codices quidã variam lectionem habent, Aliâs de cornibus cerui. Hanc reprehendunt monachi qui nuper in Mesuen scripserunt, quoniam apud alios authores non habeatur. Io. Manardum quoq; (sus Mineruam) vituperant, qui scripserit superstitiosè dextrum potius quàm sinistrum cornu sumi. ipsi enim dextrum preferendum putant, siue occulta nobis ratione illud præcellat, siue quod pugnando magis exerceatur: & alia multo risu excipienda nugantur. Non ignoro tamen ex cerui cornibus alios dextrum, alios sinistrum præferre, vt suo loco dicetur. Caprarum cornu vel pilis accensis fugari serpentes dicunt, cineremq; eorum potum vel illitum contra ictus valere, Plinius. Puluerem de cornu capræ, & eius lac cum origano, & cum vini cyathis tribus, à serpente morsus bibat, venenũ excutiet, Sextus. Sed is confundit in vnum ramedium, quod Plinius triplex fecit, de cornu, de lacte, & de caseo capræ: de cornu Plinij verba iam retuli. de reliquis quoq; mox subiungam: videntur etiam corrupta quædam in Sexto, quæ omitto, & Plinij seruandam lectionem moneo. Sudores inhibet cornus caprini cinis è myrteo oleo perunctis, Plin. Cornibus cerui & capræ vstis, & (si opus est) lotis vtimur ad dentium, candorem gingiuas mollitie fluidas, dysenteriam, fluxiones in oculos, quia terguos iine regione: tamen nec dolores leniunt nec coquunt, qui frigida sicca, Syluius citans Gal. librum de simpl. medic. & de compos. pharm. sec. loc. quartum. Citra mordacitatem exterget cornu cerui vstum velut etiam caprarum, Gale. κα. τοπ. in occularibus medicam. Caprini cornus vel fimi cinis ex aceto illitus, sanguinem sistit: hircini vero iecinoris dissecti sanies efficacior: Et cinis vtriusq; (vel cornus vel fimi caprini, vt hircini iecoris per parenthesin mentio inciderit) ex vino potus, vel naribus ex aceto illitus, Plin. Ad sacrum ignem Cornu caprinum in flamma vstulato, & crustas quæ exurgunt excuties in vas nouum, donec consumatur: deinde conteres, cum aceto scillitico, & illinies sacrum ignem, mirificè sanabitur, Sextus. Cornu caprinum capiti infirmi qui non dormit, suppositum, vigilias in somnum conuertit, Sext. Capræ cornu furfure mixto cum oleo myrtino, capillos fluentes retinet & crescere facit, Sext. Caprini cornus farina vel cinis, magisq; hircini, addito nitro & tamaricis semine, & butyro oleoq;, prius capite raso, mire continent ita fluentem capillum. Plin. Comitialem morbum deprehendit caprini cornus, vel ceruini vsti nidor, Plinius. Si caducus verè caducus est, caprinum cornu adustum naribus si sumpserit (si ante nares eius teneatur) mox cadet, Sextus. Suffimentis ad epilepticos expertis, cornu ceruini & caprini, sing. 3j. miscet Nicol. myrepsus. cornu caprinum suffitu arguit epilepticos, vt & caprini iecinoris assati odor, ipsumq; iecur comestum, Aetius. Lethargicos excitat caprini cornus nidor, aut pilorum, Plin. Cornibus cerui & capræ vstis maximè vtuntur, vt & nos sæpe vsi sumus, tum ad candorẽ dentium, tum ad contrahendas mollitie fluidas gingiuas, Galenus. Cornu capræ ad albedinẽ vstum, dentes egregiè abstergit, & gingiuas corroborat, earumq; turgentiũ dolorem reprimit, Auicenna item & Rasis & Albertus, qui dentes eo confricandos scribunt. Cornu capræ rasum in mel mixtum, & pisatum (contusum) medicatum (ex medicinæ malicia natũ, vt Humelbergius exponit,) ventris fluxum reprimit, Sextus. Caprino cornu suffiri vuluam, vtilissimum putant, Plin. Vt conceptus fiat, caprini cornu ramenta oleo inspersa peractis menstruis suffito, sicuti diximus, & locis adhuc calentibus mulier cum viro concumbat, Aetius 16 34. In vteri dolore, cornu capræ in ramẽta confectum oleo subigito & in ignem missum suffito, Hippoc. lib. 2. de morb. muli. Ouiculæ aut capræ cornu rasum, & ordeum tostum ac fresum oleo subigito ac suffito, Hippocrates in libro de morbis muliebribus, inter medicamenta muliebria diuersa, & ita confusa, vt de multis ad cuius facultatis titulum referri debeant dubitemus. Capræ cornu, & gallam, & adipem suillum, ac redriam, suffito, Ibidem. Lotium caprinum cornu caprino inditum reseruatur ad remedia quædam, vt in lotij mentione dicam. Cornu caprinum vstum vlceribus equorum terminantibus super inspergitur, Vegetius.

Capræ vngulas ad serpentes prohibẽdos Palladius vti iubet. Caprinarum vngularum cinere perunctæ ex aceto alopeciæ sanantur, Dioscorides & Rasis. Albertus acetum vehemens requirit, & malignam quoq; alopeciam ita curari scribit. Quidam vngues caprarum deustos, moxq; aceto perfusos, alopecijs illinunt: Itaq; fuerit & hic cinis facultatis extenuatoriæ, Galen. Aesculapius vngulas vstas cum pice liquida teri & illini iubet. Vngularum cinis cum pice fluentem capillum continet, Plin.

Talorum capræ candentium cinis dentifricio placet, & omnium ferè villaticorum quadrupedum, ne sæpius eadem dicantur, Plin. Puluis ad erysipelata, vt eadem hora euanescat malum. capræ pedem vrito cum capillis & cinerem eius in pyxidem conijciens seruato. Vsu exigente locum vino prius madefacito, & postea puluerem insperge, Nic. Myreps.

Ad rupta intestina laudant caprini capitis cum suis pilis decocti succum, Plin. Caprinum caput cum pilis decoctum & cõtritum, incisa intestina solidat, Sext. Cum pilis suis contusum, atq; discoctum ciboq; sumptũ, rupta interius intestina dicitur glutinare, Marcellus. Cerebrum capræ (capreæ, Sextus:) magi per annulum aureum traiectũ, priusquam lac detur, infantibus instillant contra comitiales, cæterosq; infantium morbos, Plin. Capræ

cerebrum

cerebrum cum melle carbunculos in ventre sanat, Aesculap. Aqua quæ è capræ palato effunditur, & quicquid comedit, misceatur cum melle & sale, & ex eo caput & corpus serò fricetur, pediculi extinguentur, Sextus. Idem remedium est ad ventris dolorem. sed & ventrem strictum soluit, & si plus biberit, purgat, Idem. Linguæ exulcerationi & arteriarum prodest ius omasi gargarizatu, Plin. omasum intelligo bubulum: de illo enim lacte proximè dixerat, quanquam simul etiam de caprino.

Caprinum iecur assum si edatur, tum ad nyctalopas accommodari aiunt, tū eos qui comitiali morbo sunt obnoxij, arguere, conuulsionemq; illis accersere. Idem potest hircinum Galenus. Papilio quoq; lucernarū luminibus aduolans inter mala medicamenta numeratur: Huic contrarium est iecur caprinum, Plin. Caprini iecoris inassati decidua sanie, inungi lusciosos (nyctalopas) prodest: & dum coquitur apertos oculos halitu eius vaporari prodest in cibo tostum ad eadem, Dioscorid. & Galenus. Capras tradunt noctu non minus cernere quàm interdiu: ideo si caprinū iecur vescantur, restituit vespertinam aciem his quos nyctalopas vocāt, Plin. Et alibi, Et quoniam capræ noctu æquè quoq; cernant, sanguine hircino sanari lusciosos putant, nyctalopas Græcis dictos: Capræ vero iecinore in vino austero decocto: Quidam inassati iocineris sanie inungunt aut felle capræ: carnesq; eas (ipsum iecoris viscus) vesci, & dum coquantur, oculos vaporari ijs præcipiunt. Id quoq; referre arbitrantur, si rutili coloris fuerint. Volunt & oculos suffiri iocinere in ollis decocto, quidam inassato, Plinius. Dum hepar capræ cum aqua & sale decoquitur, comprimat se oculis apertis super vaporem huius aquæ, cui visus deficit noctu, multum iuuat, Rasis. Celsus medicinæ lib. 6 post multorum in oculis morborum curationes, de oculorum imbecillitate curanda sic prodit, Præter hæc imbecillitas oculorum est, ex qua quidam interdiu satis, noctu nihil cernūt, quod in fœminam bene respondentibus menstruis nō cadit. Sed sic laborantes inungi oportet sanguine iocinoris, maxime hircini, sin minus, caprini, vbi ad assum coquitur, excepto: atq; edi quoq; ipsum iecur debet. Sext. hæc remedia ad nyctalopas capreæ iecori adscribit, vide infra. De phrygijs oculorum, quidam hepar capræ melli miscentes vngunt, Galen. eup. 2. 98 Iecur assum capræ cœliacis subuenit, magisq; etiam hirci, cum vino austero decoctum potumq;, vel ex oleo myrteo vmbilico impositum: Quidā verò decoquunt à tribus sextarijs aquæ ad heminam (al. geminum) addita ruta, Plinius. Vini veteris feces, & iocineris caprini frustum sufficiens in ollam rudē mitte, & facito vt bulliat, atq; inde ieiuno cœliaco sufficienter da bibere, Marcellus. Ad colon. Iecur caprillum combustum læuigato, dataq; ex vino potui multum colicis augebatur, Alex. Trallianus. Iecur capræ aluum soluit, Plinius: sed quod sistat, non soluat, constat ex eo quod cœliacis subuenit, vt iam dictum est. &c. Si pariens inflata fuerit, hepar ouillum aut caprinum, calido cinere obrutum, edendum dato meracius ad dies quatuor, & vinum bibat vetus, Hippocrates de natura muliebri.

Fel caprinum veneficijs ex mustela rustica factis cōtrarium est, Plinius. Felle caprarum psilothri vis efficitur, si euulsis pilis triduò feruetur illitum, Plinius: vide paulo post in remedijs huius fellis ad palpebras & supercilia Fel caprinum ad incipientes strumas optimè facere experimenta docuerunt: nam penitus crescere non sinentur, si eo assiduè tangantur, Marcellus: apud Plinium non caprinum, sed aprinum fel strumas discutere legimus. Fel caprinum cū aluminis cinere scabiem hominis abolet, Plin. Lepras iecur hirci calidū illitum tollit sicut elephantiasin fel caprinum, Plinius: Dioscorides hircinum fel ad elephantiasis tumores commendat. Magi felle capræ sacrificatæ duntaxat illito oculis, vel sub puluino posito, somnum allici dicūt, Plinius. Ad porriginem prodest cornus ceruini cinis e vino, vtq; non tædia animaliū capillis increscant: item fel caprinū cum creta cimolia & aceto, sic vt paululū capilli inarescant, Plin. Hyblæi mellis succi cū felle caprino Subueniunt oculis dira caligine pressis, Serenus. Fel quidem caprinū pluribus modis assumunt ad oculorū remedia: cum melle, cōtra caligines, (Sextus capreæ fel cū melle miscet aduersus caligine: Dioscorides in eundē vsum fel syluestris capro commendat:) cū veratri candidi tertia parte, contra glaucomata: cū vino, contra cicatrices, & albugines, & caligines, & pterygia, & argema: ad palpebras verò, euulso prius pilo, cū succo oleris, ita vt inunctio inarescat: contra ruptas tuniculas, cū lacte mulieris. Ad omnia autē inueterata fel efficacius putant, Plinius: Eadē omnia Sextus de capreæ fella scribit, paucis verbis variantibus, vide infra. Sedat caliginē fel cū passo aut melle, Idem: caprinū intelligo, etsi propius nominatus sit lepus. Ad nyctalopa id est, nocturnam oculorum cæcitatē, Iuuat fel capræ. Gal. eup. 1. 46. Felle capræ nyctalopas inungunt, vide supra in iecoris ex hoc animali remedio ad eosdem Dioscorides capræ syluestris fel ad oculos lusciosos & varios eorū affectus commendat. Collyrium ex felle caprarū syluestrium vel domesticarū, telam oculorū sanat, Rasis & Albert. Ad pilos inutiles & pungentes in palpebris, capræ fel cū brassicæ succo illini iubet Archigenes apud Galenū κα. τόπ. 48. Fel caprinū palpebris vel supcilijs impositū, pilos abolet: acerrimū enim est & forsan in alijs quoq; locis psilothrum, Albertus. Domesticarū suum bile vtuntur quidam ad vlcera aurium, medicamento vtiq; non reprobo: & tu quoq; vbi compositorū nihil adfuerit, vtitor: sunt enim innumera. Sed & pro affectus magnitudine, alia etiam atq; alia alterius animalis bilis potest congruere. Nā vbi vlcus diuturnū fuerit, multamq; saniem pusq; contineat, etiam sicciorē bilem præferes, puta ouiū, quæ paulò est acrior suilla hac etiā magis caprarū, cui adsimilis quodammòdo est vrsorum & boum: taurina valentior est, &c. Galen. Ad auriū dolorem: fel taurinū aut caprinum cū porri succo instilla. Apollonius apud Galenum. Medicamentū quod recipit fellis caprini & mellis ana scrupulum vnum, conteres & in strigili calefacies & infundes, & lana obcludes aurem. Nihil hoc medicamine potentius, neq; certius, etiamsi intrinsecus cancerauerint aures, Marcellus. Senectus serpentium vsta cū felle caprino auribus purulentis instillatur, vt in Senectute serpentium dicam ex Plinio. Auriū vitia sanantur tritis porri folijs cū felle caprino, vel pari mensura mulsi, Plin. Aurium vitijs medetur fel caprinum cum rosaceo tepido, aut porri succo: aut si sint rupta ibi aliqua, è lacte mulieris, Plin. Caprinum fel cum pari potione mellis ad carbones decocti mistum tepidum in aurem instillato ad grauem auditū & surditatem, Galenus eup. 13. Quorū auditus hebes est, ex felle caprino, formicarū ouis, melle & chelidonio mixtum medicamen auribus instillent Innominatus. Ad corrosas gingiuas, Capræ fel cū melle aut migellam ibidem cū melle illinito, Gal. eup. 3. 11. Anginæ prodest caprinū fel cū melle, Plin. Caprinum fel, vel taurinū, melle permixtū, & extrinsecus faucibus adpositum, vel pro vnguine inductū anginas efficaciter sanat, Marcellus. Ad ceruicū tumores sedandos, ouorū vitelli cocti cū adipe anserina illinūtur, felle caprino æquis ponderib. permixto. atq; inde ceruices fricātur, Marcell. Capræ fel cum cyclamini succo & aluminis modico: aliqui & nitrū & aquā adiecisse malunt, aluum soluit, Plinius: subditū pastillo intelligo: quod mox etiam de felle taurino dicit cū absinthio trito: Simile remediū Sextus ex felle capreæ describit, vt in Caprea dicā. Ad lumbricos egerēdos felle caprino madefactā lanā vmbilico adpone, Marcellus,

mentione illeth de capris scribit. Laser multis iam annis in Cyrenaica prouincia non inuenitur: quoniam publicani qui pa'cua conducunt, maius ita lucrum sentientes, depopulantur pecorum pabulo. Si quando incidit pecus in spem nascentis, hoc deprehenditur signo: oue cum comederit dormiente protinus, capra sternutante, Plin. Postea quàm capra proxima est vt iuguletur, non amplius cibum attingit, Ælian.

Herba est ab exitio, præcipuè caprarum, appellata ægolethros, &c. Plin. de hac abunde disserui in Boue. Sabina capris & ouibus venenum est. Plin. libro 16. Rhododendron in iumentis, caprisque, & ouibus, venenum est: idem homini contra serpentium venena remedio, Plin. Et alibi, Pecus & capræ si aquam biberint, in qua folia rhododendri maduerint: mori dicũtur. Euonymus arbor dicta, nascitur cum alibi, tum in Lesbo insula, monte Orcynio, cui nomen Ordyno: magnitudine mali punicæ, atque folio eiusdem, maiori quàm vinca peruinca (chamædaphne:) & molli, vt punica. Germinare mense Septembri (Posideône) incipit, flores in vere, flos colore albæ violæ similis: odore infestus, velut cruorem inferens (ὄζει δεινόν, ὥσπερ φόνου) fructus cum putamine siliquæ sesamæ proximus, intus solidus, præterquam quod in verius diuiditur quaternos: hic pecus (oues) enecat gustatus: quinetiam folium idem facit: & potissimũ capras, nisi purgentur, interimit. Purgantur autem anocho (elleborum nigrum intelligo: Hippocrates ectomon vocat, apud Plinium entomon legitur,) Hæc Theophrastus in fine libri 3. de hist. plant. nec alibi. Transtulit hæc Plin. libro 13. cap. 22. cætera ferè similiter, sed pro chamædaphne laurum reddidit: ἄνοχον cum quid esset non intelligeret, simpliciter vertit, Succurrit aliquando præceps alui inanitio. Καρπὸς ἔνδοθεν στερεὸς (sic enim lego) πάλιν ἀνεῳγμένος κατὰ τετραγωνίαν τοῦ (malim τοῦτο) ἢ ἐσθιόμενον ἀπὸ τῶν προβάτων, ἀποκτείνει, καὶ τὸ φύλλον, καὶ ὁ καρπός: pro quibus verbis Plinius habet, Intus granum quadrangula figura, spissum, letale animantibus: nec non & in folio eadem vis: nulla ouium aut caprarum mentione. Hanc arbusculam esse suspicor illam quæ vulgò apud barbaros, item Gallos & Italos, fusaria vel fusanus appellatur ab vsu fusorum propter materiæ soliditatem à nonnullis Gallicè scrota sacerdotum, à figura fructus: Germanice *schlimpfinschlegele, eyerbretschelen, spindelbaum, hanhole*. Est apud nos (inquit Ruellius) montibus, & viuis interdum sepibus nascens arbor, punicæ mali proceritate, folio maiore, satis ad laureum accedente: flore luteo, albæ violæ non dissimili: siliquis quadrangulis, per maturitatem purpureis: grano intus solido, crocata membrana clauso. Arbuscula grauiter, cum delibratur, olet, Hanc neque pecus, neque capra nouellorum germinum etiam auida prorsus attingit, ligno intus buxeo, quam ad fusos netu muliebri celebres vsurpant. Culinæ transfigendis lardo carnibus pro veruculo frequenter vtuntur. Sed an sit euonymos, etsi multæ deliniationes faueant, non ausim affirmare. Fusanus (inquit Crescentiensis) est arbor parua quæ in sepibus oritur, ex cuius ligno fiunt fusi optimi, & alia hoc genus. Hieronymus Tragus Tomo 3. Germanicæ suæ plantarum historiæ, fusariam nulla ratione euonymon esse negans, carpinum facit, quod vnico argumento confirmat, quoniam ex dura eius materie vasorum vel instrumentorum genera fiat, cùm fusaria nostra multò minor sit quàm vt vasa aut instrumenta ex ea fieri possint. Veterum aliqui carpinum sub acere comprehendunt, alij genus diuersum faciunt. Sunt qui in montibus enatam carpinum, in campestribus Gallicam vocent. Carpino materies est flaua crispáque Theophrastus: Aceris genus tertium zygiam appellant, quod ex ea materia iumentis iuga comparant, rubentem, fissili ligno, cortice liuido & scabro. Hinc satis constare potest fusariam nequaquam esse carpinum aut zygiam. An opulus etiam arbusto Gallico faciundo idonea arbor; corno similis, vlmi proceritate adolescens, frondibus ferè vitigineis, baccis racematim dependentibus à maturitate puniceis, &c. aceris, vel Gallicæ, vel zygiæ genus sit (quoniam Græcum nomen aliud ei hactenus non inueni) doctis consyderandum relinquo. Opulus (inquit Crescentiensis) arbor est satis magna, ligno pulchro & candidissimo, ex quo fiunt optima iuga boum, incisoriæ passides (forte paropsides) & assides (asseres forte) pro delicatis operibus. Redeo ad capras. Ægyptij hominẽ oues & capras perdentem significaturi, animalia ipsa pingunt conyzam pascentia: hæc enim conyzam edentia moriuntur, siti enecta, Horus. Ocymum Chrysippus dicit insaniam facere, & lethargos, & iecinoris vitia: ideoq; capras id aspernari: hominibus quoq; fugiendum censet, &c. (idem in Geoponicis Græcis legimus.) Secuta ætas acriter defendit: nam id esse capras, &c. Plin. Capræ saliuam humanam perniciosam esse noscunt (vt quæ marinas etiam scolopendras interficiat) itaque vitant: nec vnquam eas latet, Aelian. Capra multis herbis venenatis & serpentibus vtitur, & proficit ex eis, Albert. At Plinius de capreis, non capris scribit, quòd venenis pinguescant. Hausto melle capræ valde debilitantur, & mori periclitantur, Albert.

Capella per æstatem bis ad aquam duci debet, Columella. Capræ cum mouentur post meridiem plus aquæ potabunt, Albert. Iubeo frondentia capris Arbuta sufficere, & fluuios præbere recentes, Vergilius.

Capris in Aethopia vita est vsque ad annos vndecim, in orbe reliquo plurimum octo, Plinius. Vita capris ad octonos complurimum annos, Aristot. Idem non capras, sed oues Aethiopicas ad duodecim vel tredecim annos viuere scribit.

Capræ coire incipiunt septimo mense, & adhuc lactentes. Mutilum in vtroque sexu vtilius. Primus in die coitus non implet, sequens efficacior, ac deinde concipiunt Nouembri mense, vt Martio pariant turgescentibus virgultis, aliquando anniculæ, semper bimæ in trimatu inutiles: pariunt octonis annis. Abortus frigori obnoxius Plin. Tempus admissuræ per autumnum ferè ante mensem Decembrem præcipimus, vt propinquante vere gemmantibus frutetis, cum primum syluæ noua germinant fronde, partus ædatur, Columella. Oues & capræ anniculæ, coeunt, atque vterum ferunt: sed capræ potius: mares quoque in ijs ipsis generibus eodem illo tempore ineunt: sed proles differt, quatenus præstantior est, quam senescentes mares & fœminæ procrearint, Aristot. Oues & capræ terno aut quaterno coitu implentur: & si à coitu imber accessit, abortum infert: pariunt maxima ex parte singulos, sed aliquando & binos, & ternos, & quaternos: ferunt quinque mensibus tum oues tum capræ. Vnde fit vt locis nonnullis, quibus cæli clementia, & pabuli copia est, bis pariant, Aristot. Vltra octo annos non sunt mares seruandi: quia genus hoc languore sterilescit & ætate, Pallad. lib. 8. Capra oui similis est multis nominibus. Initur quippe iisdem temporibus. Quinque mensibus ingrauescit fœtu, perinde vt oues. Geminos etiam parit vt plurimum, Florentin. Commodissimum tempus est vt hæc animalia coeant, quod hybernum solstitium præcedit, Idem. De maribus & fœminis idem ferè discrimen, vt alij ad denas capras singulos parent hircos, vt ego: alij etiam ad quindecim, vt Menas: nonnulli etiam, vt Murus, ad viginti, Varro. Capris propriæ sunt voces ad Venereum coitum, Aristoteles. Anima capris quàm ouibus ardentior, chalidioresq; cõcubitus, Plin. Capra tota vita coit, & gemellos parit, tũ pabuli beneficio, tum si pater aut mater vim eã geminandi per naturam obtineat, Aristot. Anniculæ vel bimæ capellæ (nam vtraq; ætas partũ ædit) submitti hœdum non oportet.

oportet, neque enim educere, nisi trima debet: Sed anniculæ confestim depellenda soboles (quod teneriores matres generant transigendum est,) bimæ tandiu admittenda, dum possit esse vendibilis. Nec vltra octo annos matres (matrices) seruandæ sunt, quod assiduo partu fatigatæ steriles existant, Columella & Palladius. Capra ventrem fert quinque mensibus, Varro. De semine dicam eadem, quæ Atticus in ouibus: hoc aliter ouium semen tardius esse, quo hæ sint placidiores. Contra Caprile mobilius esse: De quarum velocitate in Originum libro Cato scribit hæc, In Soracte Fiscelio capræ feræ sunt, quæ saliunt è saxo pedes plus sexagenos. Oues enim quas pascimus, ortæ sunt ab ouibus feris: sic capræ, quas alimus à capris feris sunt ortæ, Varro. Quod ad fœturam pertinet desinente autumno exigunt à grege è campis hircos in caprilia. Item vt in arietibus dictum, quæ concipit, post quartum mensem reddit tempore verno, Varro. Capræ pariunt & quaternos, sed rarò admodum. Ferunt quinque mensibus vt oues. Pinguedine sterilescunt. Trimæ minus vtiliter generant, & senecta, nec vltra quadriennium, Plinius. Parit autem, si est generosa proles, frequenter duos, nonnunquam trigeminos. Pessima est fœtura cum matres binæ, ternos hœdos efficiunt, Columella. Capræ & oues (vt & reliqua fœcundiora & multipara animalia) partus interdum monstrosos ædunt, Aristot. Idem Problem. 60. sectionis decimæ, causam inquirit cur capræ & aliæ paruæ quadrupedes, monstra pariant frequentius quã maiores: Capræ crassiorem reddunt vrinam, quàm sui sexus mares, Aristot. Capris & ouibus cur plurimum sit lactis pro portione sui corporis, Aristoteles quærit problemate 6. sectionis 10. De menstruo caprarũ fluxu, vide in Ouibus.

Ouibus quidem robustiores sunt capræ: sed oues melius valent, Aristot. De emptione aliter atque de ouibus dico, quod capras sanas sanus nemo promittit: nunquam enim sine febri sunt. Itaque stipulantur paucis exceptis verbis, ac Manilius scriptum reliquit, sic: Illas capras hodie rectè esse & bibere posse, habereque rectè licere, hæc spondes ne? Varro. Quid dicam de earum sanitate? quia nunquam sunt sanæ: nisi tamen illud vnum, quod quædam remedia scripta oportet habere magistros pecoris, quibus vtantur ad morbos quosdam earum, ac vulneratum corpus, quod vsu sæpe venit his, quod inter se cornibus pugnant, atque in spinosis locis pascuntur, Varro. Græcis sacrificaturis moris erat, capras frigida aqua explorare: nam si gustare abnuissent, concipiebant inde haud valere satis, Cælius. Alysson si circa stabula plantetur, gregibus & ouium & caprarum salubrem esse perhibent, Plutarch. libro 3. Sympos. De alysso copiose docui supra, inter medicamenta simplicia intra corpus sumenda ab ijs quos rabidus canis momordit. Capras nunquam febri carere Archelaus author est: ideóque fortassis, quod anima his quàm ouibus ardentior, calidioresque concubitus, Plinius. Capra natura sua frigoris impatiens animal est, vtpote nunquam non naturaliter febriens: quòd si quando febris eam reliquerit, mox perit, Florentin. Capræ & aliæ quædam bestiæ, cum impendentem pestem, tum vero terræ motum, & cœli salubritatem, & frugum fertilitatem præsentiunt, Aelian. Neo capræ nec oues pestæ infitentur, si ex ciconiæ ventriculo, aqua intrito, singulis cochleare vnum infuderis, Quintilij. Alia genera pecorum cum pestilentia vexantur, prius morbo & languoribus macescunt: solæ capellæ, quamuis opimæ atq; hilares, subito concidunt, velut aliqua ruina gregatim prosternantur. Id accidere maxime solet vbertate pabuli. Quamobrem statim cum vnam, vel alteram pestis perculit, omnibus sanguis detrahendus. Nec tota die pascendæ, sed medijs quatuor horis intra septa claudendæ. Sin alius languor infestat, pabulo medicantur arundinis, & albæ spinæ radicib. quas cum ferreis pilis diligenter contuderimus, admiscemus aquam pluuialem, solamque potandam pecori præbemus. Quod si ea res ægritudinem non depellit, vendenda sunt pecora: vel si neq; id contingere potest, ferro necanda, saliendáque. Mox interposito spatio conueniet alium gregem reparare: Nec tamen ante quàm pestilens tempus anni, siue id fuit hyemis, vertatur æstate: siue autumni, vere mutetur, Columella. Oues & capræ ricinos habent, pediculis vacant, Aristot. In ouib. & in capris ricini solum gignuntur, pediculi & pulices nulli: Plin. Melampodis fama diuinationis artibus nota est. Ab hoc appellatur vnum ellebori genus Melampodion. Aliqui pastorem eodem nomine inuenisse tradunt, capras purgari pasto illo animaduertentem, datoque lacte earum sanasse Prœtidas furentes, Plin. Plutarchus (in quæstionibus rerum Roman.) capram præter cætera animalia comitiali tentari morbo refert: proptereáque (vel propter fœtorem, vel libidinem:) veteres sacerdotes ea vehementer vt morbida, abstinuisse: quoniam gustantibus aut tangentibus modo aliquid morbi eius affricetur: καὶ πρόσοψιν γαλακτῶδες τοῖς φαγοῦσιν ἢ θίγουσιν, ὥσπερ τὸ παθῶν ἐχόμενον.) Cuius causam afferunt, pororumsiue meatuum angustiam, quibus obseptis, sæpissime includatur spiritus, quod arguat vocis tenuitas. Nam qui eo affectionis genere tentantur, similem capellæ vocem ædunt, Cæl. 6. 9 In morbo comitiali cerebrum nimis humidum est. Cognouerit autem hoc ipsum quis maximè ex ouibus, & præsertim capris: hæ enim frequentissimè corripiuntur: quod si caput ipsarum dissecueris reperias cerebrum humidum & sudore refertum ac malè olens, Hippocrates in libro de morbo sacro. Podagra morbus αἰπόλων καὶ προβάτων, Athenæus. Oculos suffusos capra, iunci puncto sanguine exonerat: caper rubi. Plin. Caliginem oculorum caprinum pecus probe curare scit: Cum enim conturbatum oculum, & non probe affectum ad videndum sentit, eum ad rubi spinam & admouet, & reserandum permittit: hæc vt pupugit, pituita statim euocatur, & nulla pupillæ læsione facta, videndi vsum recuperat. Hinc etiam homines hoc curationis genus (παρακέντησιν medici in suffusione vocant, eam quæ acu fit puncturam) didicisse existimantur, Aelian. Capras negant lippire, quoniam eæ quasdam herbas edant: item dorcades. Et ob id fimum earum cera circundatum noua luna deuorare iubent, Plin. Capris quas aues capri mulgi dictæ mulsere, cæcitas oboritur, Plin. Si capra distendatur aqua cutis, quod vitium Græci vocant hydropa, sub armo pellis leuiter incisa perniciosum transmittet humorem, tum factum vulnus pice liquida curetur, Colum. Seselis Massiliensis semen capris, quadrupedibusq; alijs bibendum datur vt partus faciles reddat, Dioscorid. Cum effœtæ loca genitalia tumebunt, aut secundæ non responderint, defruti sextarius: vel cum id defuerit, boni vini tantundem faucibus infundatur, & naturalia cerato liquido repleantur, Columel. Idem cum de peste dixisset, quæ totos greges infestat, subdit: Cum vero singulæ domo laborabunt, easdem remedia, quæ etiam ouibus adhibebimus. Et rursus: Sed ne nunc singula persequar, sicut in ouillo pecore dictum est, caprino medebimur.

D.

Quorum vox acuta est & clamosa, μωροί, id est stupidi sunt, propter similem caprarum vocem, Aristoteles. Item quorum oculi sunt οἰνωποί, & eodem colore quo caprini, Aristotel. Quod si pro οἰνωποὶ legas αἰγωποὶ, nam ægopos

ægopos oculos, inquit Cælius, sub glaucos aliqui intelligunt & caprinos. Et Aristoteles ipse libro quinto de generat. anim. cap. 1. Oculi (inquit) quorundam animalium ruffi toto genere sunt, aut cæsij, nonnullorum caprini, vt caprarij generis: sic enim Gaza reddit hæc Græca. τῶν δὲ χαροπὸν ὅλον τὸ γένος, ἢ γλαυκὸν, ἐνίων δὲ αἰγωπά, καθάπερ τὸ τῶν αἰγῶν αὐτῶν πλῆθος. Nec moueor quod Latinus interpres barbarus innominatus legit οἰνωπὰ transtulit enim quibus vino colore similes sunt. Apud Adamantium nihil reperio, quod huc faciat. Scio οἰνωπὸν in censu colorum esse: nam & οἴνοπα πόντον, & οἴνοπας βόας poetæ dicunt: Grammatici nigrum exponunt: & bubus oculos nigros esse Aristoteles loco iam citato scribit. Vinea vrina (vt Actuarij interpres reddit, nec dubito quin Græcè οἰνωπὸν legatur) hepatis colore existit, aut vini paulo quàm rubrum est nigrioris, quale vel exiguum plurimæ aquæ mixtum, adhuc rubicundo colore spectatur. Vineo passeus intensior est, maxime similis passo quod ex vua nigra confit: huiusmodi etiam cerasi fructus color est. Sed de nigris oculis Aristoteles proximè dixerat: & nigricantes colores non conueniunt capræ, quum ad lucem noctu fundendam minimè idonei sint. Solertiam caprarum Mutianus visam sibi prodidit in ponte prætenui, duabus obuijs è diuerso: cum circumactum angustiæ non caperent, nec reciprocationem longitudo in exilitatem cæca, torrente rapido minaciter subterfluente, alteram decubuisse, atq; ita alteram proculcatæ supergressam, Plin. Capra indignum putans se in extremo ouilli pecoris agmine incedere, gregem quidem antegreditur. at ipsam hircus barbæ fiducia antecedit, Aelian. Arunco si quis apprehensam ex grege vnam trahat, cæteræ stupentes spectant, Plin. Idem eis accidere aiunt, si qua earum eryngum momorderit, vt superius retuli in c. Sed considerandum est, an qui eryngio hoc attribuerunt, eryngi (sic Græci aruncum vocant) nominis vicinitate decepti sint. Curiosi experiantur: ego quod ad eryngium, rationis nihil video: eryngo autem apprehensa vna, cæteras stupere minus mirum est. Cum capris oues amicitia coniunctæ sunt, Aelianus.

E.

Caprarius, pastor, custos exercitorque caprarum est. Vtuntur hac voce Varro & Columella. Græci αἰπόλον dicunt, vel quasi αἰγοπόλον, quod circa capras versetur, vel quod αἰπά, id est ardua & alta loca, vel ἐν αἴπει, id est in altitudine (gaudent enim capræ locis montanis & excelsis) obambulet, Varinus & Etymologus: Qui & αἰγονόμον hunc pastorem vocant. Αἰπόλια, αἰγονόμια, greges caprarum, Etymologus. Αἰπόλος αἰγῶν, pleonasmus est apud poetam. Τᾶν αἰγῶν ἱ... Μόρσιμος τῶ ... Ἑρμᾶ ... αἰπόλιον, δίδοιμεν φύλακα, Versus Leonidæ in Epigrammate in Mercurium. Locros Ozolas aliqui cognominatos putant, quod homines fœtidi fuerint, vtpote κῴδια καὶ τραγέας, id est ouium & hircorum pelles gestare, & plerunque inter caprarum greges versari solitos, Plutarchus in quæstionibus de rebus Græcorum. Tria tantum genera sunt pastorum, quæ dignitatem in Bucolicis apud poëtas habeant, bucolici, opiliones, & omnium minimè æpoli, id est caprarij, vt Aelian. Donatus scribit.

Magister autem pecoris acer, durus, strenuus, laboris patientissimus, alacer, atque audax esse debet, & qui per rupes, per solitudines, per vepres facile vadat, & non vt alterius generis pastores sequatur, sed plerunque vt antecedat gregem. Quare eum esse maxime strenuum opus est. Capellæ, dum dameta pascunt, capris cedunt, subinde quæ cedit compesci debet, ne procurrat Sed placide, ac lente pabuletur, vt & largi sit vberis, & non strigosissimi corporis, Columella. Caprarij leues & veloces sunto, vt caprarum celeritatem assequantur Geoponica Græca. Canis custos est pecoris, quod eo comite indiget ad se defendendum: in quo genere sunt maximè oues, deinde capræ, Varro. Caprile, stabulum est caprarum. Difficilius se recolligentes à serpentium ictu, in caprilibus optimè conualescunt, Plinius. Αὐλὴ καὶ σηκὸς, οὗ αἶγες καὶ αἶγες ἵσανται, Varinus: sed eadem nomina pro aliarum etiam quadrupedum stabulis vsurpantur, vt in Boue dixi. Ipsum verò caprile vel naturali saxo, vel manu constratum eligi debet: quoniam huic pecori nihil substernitur. Diligensque pastor quotidie stabulum conuertit: nec patitur stercus, aut humorem consistere, lutúmue fieri, quæ cuncta sunt capris inimica, Columella. Non tamen ita multæ capræ, vt oues, vna statione clauduntur, quam luto & stercore carere conueniet, Palladius. Stabulatur pecus melius ad hybernos exortus si spectat, quod est alsiosum. Id vt pleraq; lapideant testa substerni oportet, caprile quò minus sit vliginosum ac lutulentum. Foris cum est pernoctandum, item, in eádem partem cœli, quæ spectent, septa oportet substerni virgultis, ne obliuantur, Varro. Et stabula à ventis hyberno opponere Soli Ad medium conuersa diem: cum frigidus olim Iam cadit extremóque irrorat Aquarius anno, Vergilius.

Superius quædam explicata sunt capite 3. quæ huc referri poterant, In ouium historia etiam non pauca dicemus, quæ capris & ouibus communia sunt. Capræ natura mobiles & celeres sunt, quamobrem pastores non præficiunt eis ducem Aristot. Relinquitur de numero, qui in gregibus est, minor caprino, quàm in ouillo, quòd capræ lasciuiæ, & quæ dispergunt se. Contra quòd oues se congregãt, & condensant in locum vnum: itaq; in agro Gallico greges plures potius faciunt, quàm magnos, quod in magnis cito existunt pestilentiæ, quæ ad perniciem eos perducunt. Satis magnum gregem putant esse circiter quinquagenas, quibus assentiri putant id, quod vsu venit Caberio equiti Romano: is enim cum in suburbano haberet agrum iugerum mille, & à caprario quodam, qui adduxit capellas ad vrbem denarios sibi in dies singulos dari audisset, coegit mille caprarum gregem, sperans se capturum de prædio in dies singulos denarios mille. Tantum enim fefellit, vt breui omnes amiserit morbo: contra in Salentinis & in Casinati ad centenas pascunt, Varro. Melior fit grex, si non est ex collectis comparatus, sed ex consuetis vnà. Sed numerum generis huius maiorem, quam centum capitum sub vno clauso non expedit habere, cum lanigeræ mille pariter commode stabulentur. Atque vbi capræ primum comparantur, melius est vnum gregem tuum, quàm ex pluribus particulatim mercari, vt nec in pastione separatim laciniæ deducantur, & in caprili maiore concordia quiete consistant, Columella. Caprarum quæ coitum non patiuntur vbera, pastores montis Oetæ vrtica perfricant vehementer, vt dolorem infligant, itaque primum cruentum humorem eliciunt, mox purulentum, postremo lac non minus, quàm ex iis, quæ Venerem patiantur, Aristoteles. Albertus scribit se hoc vidisse in mulieribus tum viduis tum virginibus, quæ idem in suis expertæ mamillis, lac abunde emiserint. Ex animalibus sibi quo plus prolis nascatur, harum rerum curatores, & pastores ouium, caprorum, & equarum, genitalia tempore coitus, delibutis multo sale & nitro manibus, perfricant: vndeijs vehementior coitus appetitio exoritur. Alij ea pipere, alij nitro pertungunt, alij vrticæ fructu: sunt etiam qui myrrha

& nitro

& nitro eadem inungant. Ex ea sanè fricatione fœminæ & libidinosiores euadunt, & mares sustinent, Aelian. De capris quod meliore semine eæ, quæ bis pariant, ex his potissimum mares solent summitti ad admissuras: quidam etiam dant operam, vt ex insula Medica (Melo potius, vt Pollux habet: vide infra in hœdo cap. 6.) capras habeât, quod ibi maximi ac pulcherrimi fieri existimantur hœdi, Varro. Vtilitas ex pecore duplex, vna est tonsura, quòd oues & capras detondent, aut vellunt altera, quæ latius patet, est de lacte & caseo, quam scriptores Græci separatim tyropœiam appellauerunt, ac scripserunt de ea re permulta, Varro. Hæ quoq; non cura nobis leuiore tuendæ, (aliâs, Hæc tuenda.) Nec minor vsus erit, quamuis Milesia magno Vellera mutentur, Tyrios incocta rubores, (aliâs colores.) Densior hinc soboles: hinc largi copia lactis. Quò magis exhausto spumauerit vbere mulctra, Læta magis pressis manabunt vbera (flumina, Ald.) mammis. Nec minus interea barbas, incanaq; menta Cinyphij tondent hirci, setasq; comanteis Vsum in castrorũ: & miseris velamina nautis, Verg. lib. 3. Georg. Seruius in commentarijs, In vsum (inquit) castrorum pôeta dixit, quia de cilicijs expoliuntur loricæ, & teguntur tabulata turrium, ne iactis facibus ignis possit adhærere. Celsus ait retulisse Varronem, Cilicia sic appellari, quod vsus eorum in Cilicia ortus est: sed de his iterum paulò post. Capra, hœdo, lacteq; salubri, caseo, pelle in castrorum vsum, hominem iuuat. Vnde & hyemem continuare sub pellibus maiores dicebantur. (Sub pellibus, id est in castris statiuis. Cicero 4. Acad. Budæus. Militum enim tabernacula apud antiquos pellibus conficiebantur. Apud Pollionem Trebellium legimus imperatori Claudio donatas pellium tentoriarum decurias triginta: Vide plura apud Cælium 27.14.) His etiam nautæ vtebantur: villis enim aquam pluuiam reijciunt. Cinyphiæ capellæ olim in pretio erant, quia maiores mense quinto pariunt. In quibusdam lactis magna vbertas. Ex his hœdi lactêtes esui sunt optimi Platina. Illic iniussæ veniunt ad mulctra capellæ, Horat. in Epodis. Butyrum à boue nominatur, è cuius lacte copiosissimum consit, vt miretur Dioscoridem Galenus, quod ex caprino & ouillo confici lacte dixerit: ex caprino tamen fieri solere testis est Plin. Hermol. Pinguissimum est lac bubulum. ouillum vero ac caprinum, habent quidem & ipsa pinguedinis quidpiam, sed multo minus, Galen. Caprinum lac tertia ferè parte minus fœcundum est ad caseum conficiendum bubulo, Aristot. Bubulum caseo fertilius est quàm caprinum, ex eadem mensura penè altero tanto, Plin. Cum sal capris datur ante partum, multo lactis prouentu vigebunt, Albertus. Si vinum acescat, aliqui lac caprinum inijciunt, vigesimam nimirum partem vini, & diebus quinq; tegunt, & postea in aliud vas effundunt vinum, diebusq; decem tegunt, & non mutatur vinum, Nic. Myrepsus.

Velabrenses casei dicti sunt caprini, quod fumo apud Romanos in Velabro condirentur. Non quemcunq; focum, nec fumum caseus omnem, Sed Velabrensem qui bibit, ipse sapit, Martial. Et caprarũ gregibus sua laus est, Agrigenti maximè, eam augente gratiam fumo, qualis in ipsa vrbe conficitur, cunctis præferendus. Nam Galliarum sapor medicamenti vim obtinet, Plin. Caseum Siculum Iulius Pollux meminit & Aristoteles, ex ouillo & caprino mixtum lacte: quod hodieq; fit vbi vtriusq; copia habetur. Hunc Athenæus præferri putat omnibus, vtiq; post Achaicum ex oppido Tromilia, vnde Tromilicus dicatur, & à Simonide Stromilius, ex caprino lacte, Hermol. In Plinio legendum sit epityrum, an caprarum, in mentione casei lib. 11. controuersum diu fuit: Ipse nõ epityrum (verba sunt Hermolai) sed caprarum lego: non quia epityrum oliuæ fractæ genus sit, vt quidam putant: quandoquidem oliuæ genus illud pityrum & pityrida: non epityrum vocari constat: Sed illa ratione potius, quod nisi, caprarum gregibus sua laus est, in recenti maximè eam augente fumo gratiam: & reliqua, sic legamus, vix stabit sensus, nisi planè quis extorqueat. Præterea cum de bubulo & ouillo caseo disseruisset author, maximè sequens erat, vt de caprino quoq; loqueretur: ne quia sit omnium ferè deterrimus, improbari omnino iudicaretur. Adde quod infumari non alius magnopere caseus quàm caprinus assolet. Nec ferè placet nisi musteus atq; recens. Πίτυρις, ἡ ἐλαία ἡ λευκή, Varinus. Epityri mentio apud Catonẽ, Varronem, & Plautum fit: apud Græcos nusquam, quod sciam, quod miror in compositione vocis Græca. Caprini caseoli præstantes in Rhætia Heluetica fiũt, præcipue (quod sciam) ijs in locis qui circa thermas Fabarienses montani sunt: partim ex caprino mero, partim admixto bubulo lacte. Ex caprino & hircino seuo candelæ apud nos fieri solent. Caprino sanguine adamantem molliri Albertus scribit, de quo in Hircini sanguinis mentione dicam. Ad serpentes fugandos quidam capræ vngulas vrunt, Pallad. Vngulæ caprarum & pili suffiti procul fugant bestias venenosas, Archigenes apud Aëtium. Capræ cornu vel pilis accensis fugari serpentes dicunt, Plin. Caprina cornua conficiendis arcubus idonea esse, apud Varinum legimus, in dictione Ταῦρος, Homerus Pandari arcum ex cornu capræ feræ concinnatum memorat, vt in Ibice dicam. Cornua caprarum tria circũ arbustum erecta infigito, acumine deorsum, alia parte sursum spectante: & obruito, vt summa cornuum pars paululum de terra promineat, quo pluuia delapsa descenderis, cornua irriget. Hoc facto vitis valde fertilis euadet, Africanus in Geopon. Græc. lib. 4. Fel capræ in vase aliquo in terra repositum, capras ad se allicere fertur, ac si illæ non parum inde iuuentur, Albert. Si pilos equi candidos producere volueris, locum rasum felle caprino illine, Author obscur.

Caprina pellis, Cicero 1. de Nat. Et cinctus villosæ tegmine capræ, Maro in Moreto. Pelles caprarum cum villis suis parant & expoliunt pelliones, quibus vestitur vulgus præsertim mulierum, in Sueuia præcipuè aduersus iniuriam frigoris Quamobrem & infantibus inde fiunt tunicæ. Pelles à mercatoribus rudes petuntur ex montanis Sabaudiæ locis circa Geneuam. Aptæ sunt pellionum operis, ex teneris tantũ hœdis & capellis, quales verno tempore mactantur, ætate duorum plus minus mensium: Vsurpantur etiam ex illis quæ statim à partu moriuntur, vt ouium quoq;. Lyrij in bello Persico gerebant ex humeris suspensas caprarũ pelles, Herodotus. Capræ pellis apud Græcos αἰγὶς vocatur, Pollux: item αἰγέα, Suid. Varin. & αἰγείη, Varin. τραχεῖαν ἐπωμίδα μελαιναν, αἰγῆ δὲ χειρίδα, Suid. Sardos Getulosq; caprarum pellibus amiciri consueuisse author est Varro. Diphthera, inquit Ammonius, caprarum est, vt melote ouium. Διφθέρα, περίβλημα ἐκ δέρματος. Ἀττικοὶ δὲ λέγουσιν ἣν νῦν ἰμάτιον (melius ἰξάλην) καλοῦμεν, ἐστι δὲ ἐκ δέρματος, Varin. Hesychius diphtheram exponit pellem, corium, librum, γραμματεῖον. Hinc diphtheralœphus apud Cyprios γραμματοδιδάσκαλος, Hesych. Varin. quod literas membranis inscribendo illinat dum pueros docet. Etymologus similiter exponit, & addit insuper βιβλίον: & diphtheram dictam cõijcit quasi δυοφέραν, τὴν ἐκ τῶν δύο μέρεσι φέρουσαν γράμματα, hoc est membranam ab vtraq; parte expolitam & inscriptam. Opisthographos Hermolaus interpretatur, quoniam vtraq; pagina scripti essent, aduersa & auersa, minutis literis & lituris pleni. ὅσοι καὶ ... διφθέραν, Author innominatus apud Etymologum. Εἰς διφθέρας γὰρ τὰς ... γράφειν ..., apud Suidam in Diphthera. Διφθέρας εἶχον σκεπάσματα, ... (lego, ...) χόρτου κούφου, ... τὰς διφθέρας ὡς μὴ ... τὸ ὕδωρ apud eundem in Κάρφη: Καὶ αἱ διφθέραι τοῦ κάρφους ἐμπεπλησμέναι, &c. Arrian. vt ibidem citatur. Δέρρεις δὲ ὑπὲρ ... καὶ διφθέρας ἐπι-

comœdijs qui in rustico opere morantur, vt apud Cæcilium in Hypobolimæo habet adolescens, apud Terentium in Heautontimorumeno senex. De sisyra, sisyrna, & sisy, vestimentis ex pellibus caprinis siue cum pilis, siue absq; illis, multa legimus apud Varinum, Etymologum, & alios quæ breuitatis causa prætereo. Βαίταν, Varinus exponit melotam, diphtheram, sisyram. Bætan enim (inquit) vocant tegmenta ex pellibus (περιβόλαια ἐκ κωδίων) consuta: Attici eandem sisyram vocant: Aristophanes, Ἐν ταῖσι σισύραις ἐγκεκορδυλημένος. Nos ea sisyrinia nominamus, Græci bætam. Βαίτην Dores diphtheram vocant, & τὸν χιτῶνα, Idem. Βαίτη, δέρμα ποιὸν ἔνδυμα, & secundum alios scena pellicea, Hesych. apud Suidam diphtherra exponitur, per duplex r. Bæta tum hyeme tum æstate bona, Βαίτη καὶ θέρευς ἐν χειμῶνι ἀγαθόν: Suidas, qui huius adagij meminit, adscribit bætam vestis pelliceæ genus, quod in vtrunq; tempus videatur appositum. Nam hyeme depellit ventos, æstate solē. Iulius Pollux lib. 7. meminit tunicam fuisse prælongam, quæ totū contegeret corpus. Conuenit igitur de se ad multa vsui futura, Eras. Sophron in Mimis muliebribus rusticorum diphtheras, bætas nuncupauit, Pollux lib. 10. cap. 45. Et rursus cap. 46. στρωματίδα διφθέραν vulgo dici ait pelliceam tunicam. Σισύραν Etymologus αἴγειον στρῶμα interpretatur: & τετριχωμένον δέρμα. Αἰγείαν κυνέην, galeam vel pileum ex pelle caprina, Hesych. Varinus. Αἴγειον μέλος, pellis caprina, vter caprinus. Suidas. Αἰγεῖαι (rectius proparoxytonum) δέρμα αἰγὸς ἢ θύλακος, Varin. Αἴγειος ἀσκὸς, vter caprinus apud Homerum αἰγός, Idem. Ἀσκώλια festa erant Athenis, quibus in medio theatri, super vtres inflatos obrinctosq; vno tantum saltabant pede, (ἀσκωλιάζειν vocant.) vt delabentes risum excitarent, idq; in honorem Bacchi. Ad quod allusit Vergilius lib. 2. Georg. Mollibus in pratis vnctos saliêre per vtres. Plura lege apud Varinum, qui vtres istos caprinos fuisse scribit. Πέλτη, ἀσπίς τις ἢ δέρματι αἰγὸς ἢ οἰὸς κεκαλυμμένη, Eustathius. Λαισήια, θυρεοὶ αἴγειοι, ὅπλα λάσια καὶ δασέα. τοῦ βύρσας αἰγείας περιβεβλῆσθαι ἐπὶ ταῖς τρίχας ἐχούσας, Hesychius. Ladani fruticem esse dicunt in Carmania quoq;, colligique vt gummi inciso cortice: & caprinis pellibus excipi, Plin. Σάκκος αἴγειος, πήρα αἴγεια, & peram per metalepsin, Hesychius & Varinus exponunt. Τραγοπέδιλα. sandalia ex corio caprino, Iidem.

In Cilicia capræ tondentur, vt alibi oues, Plinius. Tondentur capræ, quod magnis villis sunt, in magna parte Phrygiæ: vnde cilicia, & cætera eius generis fieri solent. Sed quod primum ea tonsura in Cilicia sit instituta, nomē id Cilicas adiecisse dicunt, Varro. Aeneas Syluius zambelottum vulgo dictum è caprarū pilis in Cypro fieri scribit. Lana merhazi, est lana capræ subtilissima ex qua fiunt zambeloti, & alia vellera subtilia, Andreas Bellunensis. Mathaliazc, pannus ex pilis capræ. Vetus expositio in Auicennam. Mesha, pannus contextus ex pilis asinorum & caprarum, & interdum ex solis caprinis: Ex hoc enim rudis panni genere qui deserta habitant Arabes, tentoria & saccos sibi conficiunt, Andreas Bellun. Tonsis caprarum villis in Africa nautæ rudentes parant. Capra pilos ministrat ad vsum nauticum, & ad bellica tormenta, & fabrilia vasa. Varro. Caprini pili necessarij sunt, quum ad funes conficiendos & saccos, aliaq; his similima tum vel maximè ad rudentes nauticos, quum neq; rumpantur facile, nec naturaliter computrescant, nisi admodum negligātur, Florentinus. Arabum Scenitarum tentoria cilicina sunt: ita nuncupant velamenta è caprarum pilis texta, Solinus.

Caprinum & ouillum stercus sedulò cōseruato, Cato. Quidam hominis fimum quòd sit acerrimum, (δριμύτατον, cui κοῦφον opponitur) omnibus præferunt, secundum faciunt suillum, tertium caprarum, quartum ouium, quintum boum, sextum iumentorum, ὄνων, Theophrastus interprete Gaza. Humani fimi mentionem ad stercorandum (quamuis nostrates eo vtuntur) alij authores, quod nunc meminerim, non faciunt. Asininum vero in simili comparatione diuersorum fimi generum, Palladius præfert, & Plinius idem ab aliquibus præferri scribit. Facile autem fuit apud Græcos hominis legere pro asini, vel contrà. nam genitiuum ab asino scribunt ὄνου; ab homine ἀνου cum nota abbreuiationis. Obijci potest, nō posse legi ὄνων, id est asini, apud Theophrastum: quoniā sexto & vltimo loco asinini meminerit. Respondeo, Gazam non asinorum eo in loco, sed iumentorum vertisse, imitatum scilicet Plinium & Palladium: & quanquam asini quoq; iumentorum nomine veniant, hic tamen iumenta pro equis & mulis acceperim: aut pro mulo per excellentiam, vt illi pro ὄνων forte ἡμιόνων legerint. Nam de asinino & equino Plinius suis tractat nominibus, de muli fimo non item. Stercus asinorum primum est, maximè hortis, deinde ouillum, & caprinum, & iumentorum, porcinum verò pessimum, cineres optimi, Palladius. Quidam bubulo iumentorum fimum præferunt, ouillumq; caprino: omnibus verò asininum, quoniam lentissimè mandant: E contrario vsus aduersus vtrunq; pronunciat, Plinius Et alibi. Aliqui columbaria præferunt. proximum deinde caprarum est, ab hoc ouium, deinde boum, nouissimum iumentorū. Adeoq; nihil omisit cura, vt carmine quoq; comprehensum reperiam, in fabis caprini fimi singulis cauatis, si porri, erucæ, lactucæ, apij, intubi, nasturtij semina inclusa serantur, mirè prouenire, Plinius.

Sues & capræ cùm præter morem libidinosæ sunt (& maturius) tempestatem (χειμῶνα) magnam futurā significant. cùm verò tardiores ad coitum sunt, satis moderatum anni tempus futurum præsagiunt, Aratus.

F.

Vt vituli carnes habent ad cōficiendum perfectis bobus præstantiores, sic hœdi capris. Capra namq; temperamento, minus quàm bos, est sicca: si tamen homini & sui comparetur, multum superat, Galenus lib. 3. de aliment. facult. cap. 1. Et proximè post, Caprina præter succum vitiosum acrimoniam etiam habet. Et rursus, Aestate prima ac media præstantiores sunt capræ, cum scilicet fruticum germina, quibus vesci solent, abundant. Caprinam carnem si voles, mense Ianuario, cum alliato comedes, Platina. Hœdi (inquit Symeon Sethi) si sex menses excedant, capellæ iam vocantur. Capræ & hirci plurium annorum, concoctu difficiles & mali succi sunt. Carnes caprinæ vtiles sunt patientibus pustulas & bothor, si præparentur cum vino rubeo dulci. Hœdi vocantur vsque ad sex menses, & annales post annum, & duorum annorum post biennium: eò deteriores, quo maiores natu, Elluchasem author Tacuinorum. Caprinæ carnes bubulis sunt acriores & calidiores, atq; ob id vitiosiores. Bilescūt enim, si incoctæ maneant: quare frigidas eas magis, quàm calidas esitare oportet. Galenus Cōment. 4. in lib. de rat. vict. in Morb. acut. cap. 100. Capellæ atq; hirci fœtidi carnem ne degustato, Platina. Caprarum & hircorum iecora fugito, ne in epilepsiam incurras, Idem. Caprina caro plurimum alit. Quamobrem Clitomachus Carthaginēsis nouæ Academiæ sectator præclarus, Thebanum quendā athletam hac carne vescentē, reliquos suæ ætatis athletas viribus superasse scribit. Validus enim huius carnis succus & tenax est, vnde multū tēporis in corporibus durare potest: obijciebatur tamē ei sudoris grauecolentia. At suillæ & agninæ carnes, cum in corporibus incoctæ manēt, facillimè corrumpūtur ppter pinguitudinē, Athenæus. Caprinæ carnes quæcūq; bu-

bulis insunt mala (hoc est concoctu difficiles esse, & atribiliarias affectiones exacerbare) omnia habent, & flatuosiores sunt, & ructus ampliores faciunt, & choleram generant. Sunt autem odoratissimæ, solidæ ac iucundissimæ, optimæ, & percoctæ, & frigidæ. Verum iniucundissimæ, & graueolentes ac duræ, pessimæ, imò etiã recentes. Optimæ verò sunt æstatis tempore, pessimæ autumno, Hippocrates in libro de victus ratione in morbis acutis. Optimè condiuntur caprarum ouium atq; ceruorum carnes, si vbi primum sale conspersæ fuerint abhumoreq; ipso & sanie liberatæ & abstersæ, denuò sale inspergãtur, subindeq; inter vinaceos acinos pelliculis exutos impositæ mutuò se non contingãt. Si etiam & dulcis musti aliquam portionem infuderis, feceris multo melius. Mulier cui vlceratus est vterus, abstineat carnibus porcinis, bubulis & caprinis, edat autem panes, Hippocrates de morbis muliebribus. Rasis ad Almansorem caprinam carnem magis quam arietum (ouillam) refrigerare scribit, & parum nutrire. Lacedæmonij in conuiuijs quæ copidas, κοπίδας, vocant mactant capras, nec vllum aliud ἱερεῖον Athenæus lib. 4. Homines rustici ventres caprarum sanguine carũ vna (cum adipe implent, vti Homerus ait solitos procos Penelopes, Galenus de simpl. 10, 4. qui etiam nullum edulium difficilius coqui asserit. Columbæ amabunt locum & alias etiam adducent, si caput capræ excoriatum in aqua coquatur, cum copioso (forte 12 vncijs) cumino Romano, & multo sale (forte 4. vncijs) quod dein deponatur in columbario, Petrus pharmacopola.

Aluum minus tentat caprinum lac: quoniam pecus hoc astringentibus pabulis, quercu, lentisco, & oleaginis frondibus, & terebintho magna ex parte vescitur: inde stomacho accommodatissimum reddi solet, Dioscorides. Maximè alit quodcunq; humanum, mox caprinum: vnde fortassis fabulæ Iouem ita nutritum dixere. Idem stomacho accommodatissimum est: quoniam capræ fronde magis quàm herba vescuntur. Lac schiston quomodo fiat ex caprino lacte aduersus morbos diuersos commendatum, sequenti capite Plinij verbis docebo. Multò minus pinguedinis habet quàm bubulum, Galen. Si capræ, aut alterius animalis scammoniam aut tithymallum depasti, lac cibi loco quis sumpserit omnino aluus illi fluet, Idem. Et in libro de boni & mali succi cibis cap. 6. Caprini (inquit) lactis vsus, frequens apud nos est, apud alios bubuli. Caprinum inter cætera lactis genera moderatè se habet, cum non admodum pingue crassumq; sit, ob idq; medium quoq; esse censetur, quod in corporibus nostris præstat, &c. sed cum inter cætera animantium genera capellæ mediocritatem adeptæ sint, inter se tamen inuicem collatæ, alio quàm diximus modo differre videntur. Neq; enim harum parua discrimina sunt ab ætate, à pastionibus, ab anni tempore, ab eo ipso spatio quo à partu edito distant: quæ abunde tertio de facultate alimentorum libro diximus. Nunc vero id tantum referre sit satis, caprinum lac sine melle sumptum periculosum esse: plerisque enim qui purum illud hauserunt, coactum est in ventriculo in speciem casei, quod quidem cum accidit, mirum est quàm aggrauet hominem ac strangulet. Eam ob causam lac vbi sumunt nonnulli, ne in ventriculo coaguletur, mellis, aquæ, & salis nonnihil admiscent, Hæc Galen. Lac muliebre temperatissimum est, mox caprillũ: hinc asininum ouillumq;, postremò vaccinum, Aegineta. Caprinum lac substantia temperatum, purgando quidem bubulo imbecillius: ad reliqua vero satis idoneum, & nutriendo non parum efficax. Quod præstat? Capræ. Post? Ouis. Inde? Bouis, Baptist. Fiera Mantuan. de lacte. Lac omnium rerum, quas cibi causa capimus, liquentiũ, maximè alibile est, & id ouillum, inde caprinum. Quod autem maximè perpurget est equinum, tum asininum, deinde bubulum, tum caprinum, Varro. Lac nigrarum ouium melius est, in capris verum contrà, Albertus. Casei maximi cibi sunt bubuli, & qui difficillimè transeant sumpti: secundo ouilli: minimi cibi, & qui facillimè deijciantur, caprini. Capræ Scyriæ lac augent, præcipuè autem casei (nimirum ex lacte earum) maximè commodi sunt, Hippocr. de morbis muliebr. Mulier apud Homerum Iliad. λ. κυκεῶνα conuiuantibus bibendum parat ex vino Pramnio, caseo caprino & farina.

G.

Mille remediorum ex capra demonstrantur, sicut apparebit: quod quidẽ miror, cum febri negetur carere. Amplior potentia feris eiusdem generis, quod numerosissimum esse diximus, Plin. Et alibi de ansere locutus, subdit: Multa præterea remedia sunt ex ansere, quod miror æquè quàm in capris: Nanq; anser coruusq;, ab æstate in autumnum morbo conflictari dicuntur. Difficilius se recolligentes è serpentium ictu, in caprilibus optimè conualescunt, Plin. Omnium quadrupedum morbis capram solidam cum corio & ranam rubetam discoctas, mederi reperimus, Plin. Lacertæ viridis viuæ dextrum oculum effossum mox cum capite suo deciso, in pellicula caprina, contra quartanas adalligari iubent magi, Plin. Caprini corij cinis ex oleo illitus perniones primè abolet, Marcel. Iniurias è calceatu ex oleo corij caprini cinis sanat, Plin. Pelliculæ caprinæ ramenta cum pumice trita, acetoq; permixta, exanthematis prosunt, Marcel. Si fœminæ sanguis ex naribus nimiè defluat, mamillæ eius vinciantur corrigio caprino, Marcell. Corium caprinum cum suo pilo decoctum, succo epoto, aluum sistit, Plin. Prohibent epilepticis supra pellem caprinam dormire siue iacere, siquidem passionis facit motum, Cœlius Aurelianus. Caprina pellis noxia est epilepticis & capiti, odoris tetri causa non speciali ac priuata ratione. Idem.

Pili caprini vsti, fluxus omnes sedant, Aesculap. Vsti & aceto permixti, sanguinem de naribus fluentem reprimunt, Sext. Capræ feminæ setas vstas & tutas & myrrham similiter tritam & cum setis caprinis mistam in nares sufflato, Gal eup. 3 97. Combusti adiecta pice & aceto, inserti naribus cito sanguinem sistunt, Marcel. Eodẽ modo in naribus appositi, lethargicos excitant, Sext. Caprini cornus nidor aut pilorum, lethargicos excitat, Plin. Fimum caprarũ in mulso, calculos expellit: pili quoq; caprini cinis, Plin. Combusti tritiq; & in potione dati, stranguriosos potenter emendant, Marcel. Caprarum cornu vel pilis accensis fugari serpentes dicunt: cineremq; eorũ potum vel illitum, contra ictus valere, Plinius. Ad fluxum vteri sistendum, sordes pilorum circa sedem capræ siccas tundito & torreto, atq; cum ordeo fracto & oleo subactas suffito, Hippoc. lib. 1. de morb. mul.

Comitialibus dantur carnes caprinæ in rogo hominis tostæ, vt volunt magi, Plinius. Caprina caro quæ super focum, vel rogum hominis mortui assatur, sumpta, caducis remedium est, Sext. In epilepsia abstinentiam carnis & magis porcinæ vel bubulæ vel caprinæ imperari contrà scribit Cœlius Aurelian. Lusciosos, quos Græci nyctalopas dicunt, quidam inassati caprini iecinoris sanie inungunt, aut felle capræ: carnesque eas vesci, & dum coquantur, oculos vaporari præcipiunt: id quoque referre arbitrantur, si rutili coloris fuerint, Plin. Ego hic non simpliciter capræ carnem lusciosis edendam intelligo, sed iecoris carnem: etsi ea minus propriè sic adpelletur, Græci in visceribus parenchyma vocant. Caprino iure cantharides expugnari tradunt Græci, Plin.

Drusus tribunus plebis traditur caprinum sanguinem bibisse, cum pallore & inuidia veneni sibi dati insimulare Q. Cepionem inimicum vellet, Plin. Caprinum sanguinem bibentibus pallor accidit. De curioso vsu caprini hircinique sanguinis ad abscessus concoquendos, in taurino sanguine Galeni verba retuli. Sanguine caprino maculæ contactæ abluuntur, Marcel. Dioscorides leporino calente ephelidas & lentigines illini iubet. Caprinus sanguis contra toxicum bibitur, Dioscorid. (qui cum vino bibendum monet) & Galenus lib. 2. de antid. Venenum potus extinguit, Aesculap. Decoctus cum medulla contra toxica venena sumitur, Plin. Contra toxicum auxiliatur etiam hirci vel capræ sanguis, Aëtius. Priuatim contra toxicum conuenit quinquefolij radix, & hircinus sanguis, aut caprillus cum vino sumpto, Dioscorid. lib. 6. Hircinum aut caprinum sanguinem aliqui terræ Lemniæ misceri solitum scribunt: sed Galenus id suo tempore factum negat. Commendatur ad antidota hœdinus quoque sanguis à Dioscoride. Potus humores remediat, Sextus: forte per humores, ventris fluores intelligit: Quanquam Plinius sanguinem caprinum, vel medullam, vel iecur, aluum soluere scribit: sed maior apud me Galeni & Dioscoridis authoritas est, quorum hic verba adijciam. Sanguis hirci, vel capræ, intestinorum tormina & alui fluores sistit, in quem vsum frixus in sartagine statim sumitur, Dioscor. Sanguinem caprarum hydropicis quidam cum melle exhibent: aliqui ad dysenteriam eodem tosto & ad ventris fluxum sunt vsi: Videturque mihi quispiam, crassam eius essentiam & terream, cum caliditate exiccatoriam esse suspicatus, ad hũc vsum perductus, Galenus. Sanguis caprinus cum medulla, hydropicis auxiliatur: efficaciorem putant hircorum, vtique si lentisco pascãtur, Plin. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dysentericis subuenit, Plin. Si sint tormina, satis esse remedij in leporis coagulo poto è vino tepido vel semel, arbitrantur aliqui: cautiores & sanguine caprino cum farina ordeacea & resina ventrem illinunt, Plinius vbi de remedijs cœliacorum & dysentericorũ agit. Sanguinem caprinum si polentæ furfuribus, adiecta resina miscueris, atque emplastri modo ano ventrique adposueris, pondus omne & libidinem deiectionis efficaciter reprimes, Marcel. Sextus non capræ, sed capri sanguinem, cũ resina & polline (malim polenta) mixtum, & ventri superpositum, torminosos sanare scribit. Sed an capræ aut capri sit sanguis, parum refert, vt patet ex Galeni verbis paulò ante positis. Inuenimus etiam caprinum sanguinem renũ calculos frangere, Marcel. Verg. de hoc plura in hircino. Sanguis caprinus cũ polenta impositus ani vitium omne persanat, Marcel. Cæteris vitijs sedis (proximè de inflationibus eius dixerat) medetur sanguis caprinus cum polenta, Plin.

Adstringentior est caprinus adeps (addunt aliqui, pascuorum causa,) quamobrem dysentericis datur. &c. vt infra dicetur, Dioscor. Boues & capræ, & quæcunque id genus cornigera, ob siccitatem adipem plurimum generant. Sed siue adipem (seuum) siue pinguedinem, totum oleosæ & pinguis substantiæ genus in animalibus appelles: non tamen licet citra mendacium adipem caprinum humidiorem esse dicere, quàm suum, &c. Cæterum caprinum adipem ijs qui mordicationes patiuntur, aut in recto intestino, aut in colo, potius quàm suillum inijcimus non quod acrimonias plus obtundat: sed quod ob crassitiem citius cõcrescat, cum suillus instar olei defluat, Galenus de simplicib. 11. 4. Et paulo post: Hœdorum adeps (inquit) minus tum calidus tum siccus est, quàm caprarum sed & caprarum minus quàm hircorum. Et rursus cum nonnullos astringentia pro acribus dicere reprehendisset, subdit: Sed illi in vocabulis potius, quàm rebus ipsis hallucinari videntur: & maximè illi quibus Græca lingua insueta est, qualis est Dioscorides Anazarbensis, &c. Hic enim cum ait magis esse astrictorium adipem caprinum suillo, si quidem acriorem significare uelit per magis astrictorium, accipimus sermonem ceu verum: at si illud talem habentem qualitatem, qualem rhus, rheon, hypocisthis, balaustium, haud verum esse sermonem dicemus, Hucusque Galen. Seuum capræ adstringentius est seuo boum, Rasis. Adeps caprinus in suffimento contra Scorpios, apud Aetium 13. 7. Caprinus adeps datur vtiliter his, qui cantharidũ venena hauserunt, Dioscor. Seuum caprinum cum cera, contra ictus serpentiũ imponitur, Plin. Omni morsui & læsioni subuenit, Aesculap. Si mulieris vterus post partum doleat, ptisanam & porrum ac adipem caprinum coquat, indeque modicũ sorbeat. Hippocrates in lib. de superfœt. Cõtra oculorum varia vitia, Caprinum ouillumúe adipem calida aqua euadentẽ imponito, Galen. eup. 3. 12. Ferè omnis dolor corporis si sine vulnere est, recens melius fomentis discutitur: vetus vritur, & supra vstum butyrum, vel caprinus instillatur adeps, Columella in remedijs boum. Et alibi, Suppuratio (inquit) in bubus ferro rescinditur: expressus deinde sinus ipse, qui eam continebat, calida bubula vrina eluitur: vel si collui ea pars non potest, lamina candenti seuum caprinum aut bubulum instillatur. Seuum caprinum perniones sarcit, Plin. Cum calce strumas discutit, Plin. Adeps caprina cum calce subacta & apposita, strumas statim dissoluit & sanat, Marcel. Caprinum seuum admixta sandaracha vngues scabros emendat, Plin. Ex sepo caprino admixta sandaracha cerotum, vnguibus leprosis superpositum, sine tormento sanat, Sext. Cantharides Licheni illitas cum succo taminiæ vuæ, & seuo ouis vel capræ, prodesse non dubium est, Plin. Caprinus adeps mundatos proficit ad altiores oris & labiorum scissuras, Gal. eup. 2. 10. Vlcera quæ serpunt, cohibet seuum cum cera: item addita pice ac sulphure percurat, Idem. Manantia verandorum vlcera sanat seuum caprinum cum melle rubique succo, Plin. In furunculis seuum bubulum cum sale illinitur: aut si dolor est, intinctum oleo, liquefactum sine sale, similique modo caprinum, Plinius. Adeps caprinus cum rosis mixtus, pustulas, quæ in nocte grauescunt, tollit, Aesculap. Hoc etiam auribus instillatum surdos sanat, Idẽ. Comitialibus magi commendant seuum caprarum, cum felle taurino pari pondere decoctum. & in folliculo fellis reconditum ita ne terram attingat, bibendum sub limine ex aqua. Plin. Zeæ farina ex vino rubro ad scorpionum ictus tepida illinitur, tussi (pectori sc: contra tussim illinitur) cum caprino seuo aut butyro, Plin. Ius decocti caprini adipis, phthisicis in sorbitionibus prodest, Dioscorid. Capræ seuo in pulte ex alica, & phthisin & tussim sanari, vel recenti cum mulso liquefacto, ita vt vncia in cyathum addatur. rutæque ramo permisceatur, non pauci tradunt, Plin. Idẽ alibi rupicapræ seuo ex lacte phthisicum liberatũ scribit, vt infra dicam. Ptisana cũ adipe caprino cocta, torminosis in declinatione conuenit, Marcel. Caprinus adeps decoctus cũ polenta, rhoë & caseo, dysentericis datur, & cũ ptisanæ succo infunditur, Dioscor. Rasis vbi remedia ex capra describit, leonis etiam seui (nisi interpres errauit, quod omnino suspicor) mentionem immiscet, cũ de leone tractasset ab initio libri illius de 60. animalibus, nec vllum tale ex eius seuo remediũ memorasset: Sepum leonis, inquit, omnibus præfertur: ob hoc quũ clyster ex eo paratur cũ aqua ordei tosti: aut cũ aqua farinæ tostæ & sumach cocti (coctum) & liquefactum cũ cera, exulceratis intestinis summopere conducit. Seuum caprinũ in sorbitione aliqua intestinorũ vitijs magnopere prodest, ita vti protinus hauriatur frigida aqua, Plin. (Sextus idem remedium hydropicis commendat, quod non probo.) Seuo hirci aduersus dysenteriam vtuntur, in pane qui cinere coctus sit: capræ, à renibus maximè, vt per se hauriatur, protinusque modicè frigidam sorberi iubent. Aliqui & in aqua decoctum seuum admixta polenta & cymino, & anetho. acetoque, Plin. Adipem

caprinum de renibus sublatum, misce cum polentæ furfuribus, atq; adijce illic cyminum, & anethum, & acetum æquis portionibus, atq; ex aqua decoq;, & colatum sorbitionis more dysenterico dato sumendũ. mire celeriterq; subuenies, Marcel. Helxine imponitur podagris cum caprino seuo ceraq; Cypria, Plin. Seuum (capri, Albertus) cum stercore caprarum coctum & croco, ponitur (fricatur, Albertus) super podagram, vt dissoluat (leniat, Albertus) dolorem, Rasis.

Caprina medulla quarto loco post ceruinam, vitulinam, & taurinam laudatur apud Dioscoridem, postrema est ouilla. Laudatissima ceruina, inquit Plinius, mox vitulina, dein hircina & caprina. Vide supra in Vitulina, vbi multa de medullis earumq; viribus in genere dixi. Ad oculorum varia vitia, Caprina medulla oblinito & sanabis Gal. cap.3.12. Sanguis caprinus decoctus cum medulla, contra toxica venena sumitur, Plin. Idem remedium dysentericis & hydropicis prodest, Idem. Et alibi cum ex caprino remedia quædam docuisset, subdit, Nec abdicant fimum ex melle illitum epiphoris, contraq; dolores medullam, item pulmonem leporis: vt dubitet aliquis leporinám ne an caprinam medullam accipiat: ego de caprina intelligo. Sanguis caprinus, vel medulla, vel iecur, aluum soluit, Plin. Ego contra sistere potius dixerim, cum siccandi modice & emplasticã ferè facultatem pleræq; omnes medullæ habeant: Quamobrem ad dysentericos etiam caprinæ medullæ vsus est, vt nunc dicam. Quinetiam sanguinem caprinum, aluum sistere supra dixi. idem de iecore mox confirmaturus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dysentericis subuenit, Plin. Sanguis caprinus cum medulla hydropicis auxiliatur: efficaciorem putant hircorum, vtiq; si lentisco pascantur, Plinius. Capræ medulla ad oculos equi, in Hippiatricis.

Cornu caprinum dextrum in Athanasiam magnam, sic appellatam compositionem apud Io. Mesuen requiritur: item in antidotorum descriptionibus filij Serapionis & Hali, & Auicennæ. Apud Mesuen codices quidã variam lectionem habent, Aliâs de cornibus cerui. Hanc reprehendunt monachi qui nuper in Mesuen scripserunt, quoniam apud alios authores non habeatur. Io. Manardum quoq; (sus Mineruam) vituperant, qui scripserit superstitiosè dextrum potius quàm sinistrum cornu sumi. ipsi enim dextrum præferendum putant, siue occulta nobis ratione illud præcellat, siue quod pugnando magis exerceatur: & alia multo risu excipienda nugantur. Non ignoro tamen ex cerui cornibus alios dextrum, alios sinistrum præferre, vt suo loco dicetur. Caprarum cornu vel pilis accensis fugari serpentes dicunt, cineremq; eorum potum vel illitum contra ictus valere, Plinius. Puluerem de cornu capræ, & eius lac cum origano, & cum vini cyathis tribus, à serpente morsus bibat, venenũ excutiet, Sextus. Sed is confundit in vnum ramedium, quod Plinius triplex fecit, de cornu, de lacte, & de caseo capræ: de cornu Plinij verba iam retuli. de reliquis quoq; mox subiungam: videntur etiam corrupta quædam in Sexto, quæ omitto, & Plinij seruandam lectionem moneo. Sudores inhibet cornus caprini cinis è myrteo oleo perunctis, Plin. Cornibus cerui & capræ vstis, & (si opus est) lotis vtimur ad dentium candorem gingiuas mollitie fluidas, dysenteriam, fluxiones in oculos, quia terguos line regione: tamen nec dolores leniunt nec coquunt, qui frigida sicca, Syluius citans Gal. librum de simpl. medic. & de compos. pharm. sec. loc. quartum. Citra mordacitatem exterget cornu cerui vstum velut etiam caprarum, Gale. κα. τοπ. in occularibus medicam. Caprini cornus vel fimi cinis ex aceto illitus, sanguinem sistit: hircini vero iecinoris dissecti sanies efficacior: Et cinis vtriusq; (vel cornus vel fimi caprini, vt hircini iecoris per parenthesin mentio inciderit) ex vino potus, vel naribus ex aceto illitus, Plin. Ad sacrum ignem Cornu caprinum in flamma vstulato, & crustas quæ exurgunt excuties in vas nouum, donec consumatur: deinde conteres, cum aceto scillitico, & illinies sacrum ignem, mirificè sanabitur, Sextus. Cornu caprinum capiti infirmi qui non dormit, suppositum, vigilias in somnum conuertit, Sext. Capræ cornu furfure mixto cum oleo myrtino, capillos fluentes retinet & crescere facit, Sext. Caprini cornus farina vel cinis, magisq; hircini, addito nitro & tamaricis semine, & butyro oleoq;, prius capite raso, mire continent ita fluentem capillum. Plin. Comitialem morbum deprehendit caprini cornus, vel ceruini vsti nidor, Plinius. Si caducus verè caducus est, caprinum cornu adustum naribus si sumpserit (si ante nares eius teneatur) mox cadet, Sextus. Suffimentis ad epilepticos expertis, cornu caruini & caprini, sing. ℥i. miscet Nicol. myrepsus. cornu caprinum suffitu arguit epilepticos, vt & caprini iecinoris assati odor, ipsumq; iecur comestum, Aetius. Lethargicos excitat caprini cornus nidor, aut pilorum, Plin. Cornibus cerui & capræ vstis maximè vtuntur, vt & nos sæpe vsi sumus, tum ad candorẽ dentium, tum ad contrahendas mollitie fluidas gingiuas, Galenus. Cornu capræ ad albedinẽ vstum, dentes egregiè abstergit, & gingiuas corroborat, earumq; turgentiũ dolorem reprimit, Auicenna item & Rasis & Albertus, qui dentes eo confricandos scribunt. Cornu capræ rasum in mel mixtum, & pisatum (contusum) medicatum (ex medicinæ malicia natũ, vt Humelbergius exponit,) ventris fluxum reprimit, Sextus. Caprino cornu suffiri vuluam, vtilissimum putant, Plin. Vt conceptus fiat, caprini cornu ramenta oleo inspersa peractis menstruis suffito, sicuti diximus, & locis adhuc calentibus mulier cum viro concumbat, Aetius 16 34. In vteri dolore, cornu capræ in ramẽta consectum oleo subigito & in ignem missum suffito, Hippoc. lib. 2. de morb. muli. Ouiculæ aut capræ cornu rasum, & ordeum tostum ac fresum oleo subigito ac suffito, Hippocrates in libro de morbis muliebribus, inter medicamenta muliebria diuersa, & ita confusa, vt de multis ad cuius facultatis titulum referri debeant dubitemus. Capræ cornu, & gallam, & adipem suillum, ac redriam, suffito, Ibidem. Lotium caprinum cornu caprino inditum reseruatur ad remedia quædam, vt in lotij mentione dicam. Cornu caprinum vstum vlceribus equorum terminantibus super inspergitur, Vegetius.

Capræ vngulas ad serpentes prohibẽdos Palladius vti iubet. Caprinarum vngularum cinere perunctæ ex aceto alopeciæ sanantur, Dioscorides & Rasis. Albertus acetum vehemens requirit, & malignam quoq; alopeciam ita curari scribit. Quidam vngues caprarum deustos, moxq; aceto perfusos, alopecijs illinunt: Itaq; fuerit & hic cinis facultatis extenuatoriæ, Galen. Aesculapius vngulas vstas cum pice liquida teri & illini iubet. Vngularum cinis cum pice fluentem capillum continet, Plin.

Talorum capræ recentium cinis dentifricio placet, & omnium ferè villaticorum quadrupedum, ne sæpius eadem dicantur, Plin. Puluis ad erysipelata, vt eadem hora euanescat malum. capra pedem vrito cum capillis & cinerem eius in pyxidem conijciens seruato. Vsu exigente locum vino prius madefacito, & postea puluerem insperge, Nic. Myreps.

Ad rupta intestina laudant caprini capitis cum suis pilis decocti succum, Plin. Caprinum caput cum pilis decoctum & cõtritum, incisa intestina solidat, Sext. Cum pilis suis contusum, atq; discoctum ciboq; sumptũ, rupta interius intestina dicitur glutinare, Marcellus. Cerebrum capræ (capreæ, Sextus:) magi per annulum aureum traiectũ, priusquam lac detur, infantibus instillant contra comitiales, cæterosq; infantium morbos, Plin. Capræ

cerebrum

cerebrum cum melle carbunculos in ventre sanat, Aesculap. Aqua quæ è capræ palato effunditur, & quicquid comedit, misceatur cum melle & sale, & ex eo caput & corpus serò fricetur, pediculi extinguentur, Sextus. Idem remedium est ad ventris dolorem. sed & ventrem strictum soluit, & si plus biberit, purgat, Idem. Linguæ exulcerationi & arteriarum prodest ius omasi gargarizatu, Plin. omasum intelligo bubulum: de illo enim lacte proximè dixerat, quanquam simul etiam de caprino.

Caprinum iecur assum si edatur, tum ad nyctalopas accommodari aiunt, tũ eos qui comitiali morbo sunt obnoxij, arguere, conuulsionemq́; illis accersere. Idem potest hircinum Galenus. Papilio quoq; lucernarũ luminibus aduolans inter mala medicamenta numeratur: Huic contrarium est iecur caprinum, Plin. Caprini iecoris inassati decidua sanie, inungi lusciosos (nyctalopas) prodest: & dum coquitur apertos oculos halitu eius vaporari: prodest in cibo tostum ad eadem, Dioscorid. & Galenus. Capras tradunt noctu non minus cernere quàm interdiu: ideo si caprinũ iecur vescantur, restituit vespertinam aciem his quos nyctalopas vocãt, Plin. Et alibi, Et quoniam capræ noctu æquè quoq; cernant, sanguine hircino sanari lusciosos putant, nyctalopas Græcis dictos: Capræ vero iecinore in vino austero decocto: Quidam inassati iocineris sanie inungunt, aut felle capræ: carnesq́; eas (ipsum iecoris viscus) vesci, & dum coquantur, oculos vaporari ijs præcipiunt. Id quoq; referre arbitrantur, si rutili coloris fuerint. Volunt & oculos suffiri iocinere in ollis decocto, quidam inassato, Plinius. Dum hepar capræ cum aqua & sale decoquitur, comprimat se oculis apertis super vaporem huius aquæ, cui visus deficit noctu, multum iuuat, Rasis. Celsus medicinæ lib. 6. post multorum in oculis morborum curationes, de oculorum imbecillitate curanda sic prodit, Præter hæc imbecillitas oculorum est, ex qua quidam interdiu satis, noctu nihil cernũt, quod in fœminam bene respondentibus menstruis nõ cadit. Sed sic laborantes inungi oportet sanguine iocinoris, maxime hircini, sin minus, caprini, vbi ad assum coquitur, excepto. atq; edi quoq; ipsum iecur debet. Sext. hæc remedia ad nyctalopas capreæ iecori adscribit, vide infra. De phrygijs oculorum, quidam hepar capræ melli miscentes vngunt, Galen. eup. 2. 98 Iecur assum capræ cœliacis subuenit, magisq́; etiam hirci, cum vino austero decoctum potumq́;, vel ex oleo myrteo vmbilico impositum: Quidã verò decoquunt à tribus sextarijs aquæ ad heminam (al. geminum) addita ruta, Plinius. Vini veteris feces, & iocineris caprini frustum sufficiens in ollam rudẽ mitte, & facito vt bulliat, atq; inde ieiuno cœliaco sufficienter da bibere, Marcellus. Ad colon. Iecur caprillum combustum læuigato, dataq; ex vino potui multum colicis augebatur, Alex. Trallianus. Iecur capręaluum soluit, Plinius: sed quod sistat, non soluat, constat ex eo quod cœliacis subuenit, vt iam dictum est. &c. Si pariens inflata fuerit, hepar ouillum aut caprinum. calido cinere obrutum, edendum dato meracius ad dies quatuor, & vinum bibat vetus, Hippocrates de natura muliebri.

Fel caprinum veneficijs ex mustela rustica factis cõtrarium est, Plinius. Felle caprarum psilothri vis efficitur, si euulsis pilis triduò feruetur illitum, Plinius: vide paulo post in remedijs huius fellis ad palpebras & supercilia Fel caprinum ad incipientes strumas optimè facere experimenta docuerunt: nam penitus crescere non sinentur, si eo assiduè tangantur, Marcellus: apud Plinium non caprinum, sed aprinum fel strumas discutere legimus. Fel caprinum cũ aluminis cinere scabiem hominis abolet, Plin. Lepras iecur hirci calidũ illitum tollit sicut elephantiasin fel caprinum, Plinius: Dioscorides hircinum fel ad elephantiasis tumores commendat. Magi felle capræ sacrificatæ duntaxat illito oculis, vel sub puluino posito, somnum allici dicũt, Plinius. Ad porriginem prodest cornus ceruini cinis e vino, vtq; non tædia animaliũ capillis increscant: item fel caprinũ cum creta cimolia & aceto, sic vt paululũ capilli inarescant, Plin. Hyblæi mellis succi cũ felle caprino Subueniunt oculis dira caligine pressis, Serenus. Fel quidem caprinũ pluribus modis assumunt ad oculorũ remedia: cum melle, cõtra caligines, (Sextus capreæ fel cũ melle miscet aduersus caliginẽ: Dioscorides in eundẽ vsum fel syluestris capro commendat:) cũ veratri candidi tertia parte, contra glaucomata: cũ vino, contra cicatrices, & albugines, & caligines, & pterygia. & argemata: ad palpebras verò, euulso prius pilo, cũ succo oleris, ita vt inunctio inarescat: contra ruptas tuniculas, cũ lacte mulieris. Ad omnia autẽ inueterata fel efficacius putant, Plinius: Eadẽ omnia Sextus de capreæ fella scribit, paucis verbis variantibus, vide infra. Sedat caliginẽ fel cũ passo aut melle, Idem: caprinũ intelligo, etsi propius nominatus sit lepus. Ad nyctalopa id est, nocturnam oculorum cæcitatẽ, Iuuat fel capræ. Gal. eup. 1. 46. Felle capræ nyctalopas inungunt, vide supra in iecoris ex hoc animali remedio ad eosdem Dioscorides capræ syluestris fel ad oculos lusciosos & varios eorũ affectus commendat. Collyrium ex felle caprarũ syluestrium vel domesticarũ, telam oculorũ sanat, Rasis & Albert. Ad pilos inutiles & pungentes in palpebris, capręfel cũ brassicæ succo illinirt iubet Archigenes apud Galenũ κα. τόπ. 48. Fel caprinũ palpebris vel supcilijs impositũ, pilos abolet: acerrimũ enim est & forsan in alijs quoq; locis psilothrum, Albertus. Domesticarũ suum bile vtuntur quidam ad vlcera aurium, medicamento vtiq; non reprobo: & tu quoq; vbi compositorũ nihil adfuerit, vtitor: sunt enim innumera. Sed & pro affectus magnitudine, alia etiam atq; alia alterius animalis bilis potest congruere. Nã vbi vlcus diuturnũ fuerit, multamq́; saniem pusq́; contineat, etiam sicciorẽ bilem pręferes, puta ouiũ, quę paulò est acrior suilla hac etiã magis caprarũ, cui adsimilis quodammòdo est vrsorum & boum: taurina valentior est, &c. Galen. Ad auriũ dolorem: fel taurinũ aut caprinum cũ porri succo instilla. Apollonius apud Galenum. Medicamentũ quod recipit fellis caprini & mellis ana scrupulum vnum, conteres & in strigili calefacies & infundes, & lana obcludes aurem. Nihil hoc medicamine potentius, neq; certius, etiamsi intrinsecus cancerauerint aures, Marcellus. Senectus serpentium vsta cũ felle caprino auribus purulentis instillatur, vt in Senectute serpentium dicam ex Plinio. Auriũ vitia sanantur tritis porri folijs cũ felle caprino, vel pari mensura mulsi, Plin. Aurium vitijs medetur fel caprinum cum rosaceo tepido, aut porri succo: aut si sint rupta ibi aliqua, è lacte mulieris, Plin. Caprinum fel cum pari potione mellis ad carbones decocti mistum tepidum in aurem instillato ad grauem auditũ & surditatem, Galenus eup. 13. Quorũ auditus hebes est, ex felle caprino, formicarũ ouis, melle & chelidonio mixtum medicamen auribus instillent Innominatus. Ad corrosas gingiuas, Capræ fel cũ melle aut nigellam ibidem cũ melle illinito, Gal. eup. 3. 11. Anginæ prodest caprinũ fel cũ melle, Plin. Caprinum fel, vel taurinũ, melle permixtũ. & extrinsecus faucibus adpositum. vel pro vnguine inductũ anginas efficaciter sanat, Marcellus. Ad ceruicũ tumores sedandos, ouorũ vitelli cocti cũ adipe anserina illinũtur, felle caprino ęquis ponderib. permixto. atq; inde ceruices fricãtur, Marcell. Capræ fel cum cyclamini succo & aluminis modico: aliqui & nitrũ & aquã adiecisse malunt, aluum soluit, Plinius: subditũ pastillo intelligo: quod mox etiam de felle taurino dicit cũ absinthio trito: Simile remediũ Sextus ex felle capreæ describit, vt in Caprea dicã. Ad lumbricos egerẽdos felle caprino madefactã lanã vmbilico adpone, Mar-

cum lacte capellæ, Serenus. Intestinorum vitijs magnopere prodest lactis caprini potus decoctus cum malua, exiguo sale addito & si coagulum addatur: maioribus emolumentis fiet, Plinius. Lac caprinum ex coagulo temperabis, & dum tepet, antequam penitus constringatur, dysenterico bibendum dabis, cito remediabitur, Marcel. Lactis caprini statim mulsi grandi potioni additur de coagulo hœdino frustum, quantum auellana grandis est: quod digitis, medicinali & pollice sublatum vel missum, ijsdem digitis contemperatur, & datur laboranti dysenterico dum adhuc calet lac, antequam coagulo stringatur, per triduum. Hæc potio ieiuno dabitur contra orientẽ bibenda, Marcel. Lac caprinum feruens, adiecto polentæ quantum satis sit, cum fuerit quasi tenuis pulticula, dysenterico bibendum dabis, Marcel. Lac caprinum ad dimidias partes decoctum, dysentericis & cœliacis datur, Plin. Si torminosi vel cœliaci propter frequentes desurrectiones viribus deficientur, dandum erit eis ius gallinæ pinguis excoctæ cum butyro, vel lac caprinum aut ouillum tepidum per se, vel etiam decoctum cum butyro, Marcel. Iniectio ad dysenteriam, Amyli vnciás tres in lactis caprini cocti pro modo quantum visum fuerit, adijcies, & ita iniectionem facies, Marcellus. Alui exulceratos fluores & tenesmos, ouillum bubulúmue aut caprinum lac sistit, ignitis calculis decoctum, Dioscor. Post clysteris vsum, si quidem stercorum multitudo in cæco intestino sit: sin minus, post fomenta pectini inguinibusq; admota, exhibendum est lac caprinum recens mulctum heminæ mensura, nequaquam minus: verum non aceruatim, sed sigillatim partitum. Sequenti deinde die lac ipsum ad dimidiũ decoquatur ablato eo quod in decoctione concretum superstat, atq; ita exhibeatur, Aëtius in cura tenesmi. Idem alibi docet quo pacto lac cum calculis fluuialibus ignitis siue bubulum siue caprinum, in biliosis alui fluxionibus, & cœliacorum alibi, parare conueniat, vt in bubuli lactis mentione supra exposui. Panicum sistit aluum in lacte caprino decoctum, & bis die haustum: sic prodest & ad tormina, Plin. Panis antiquus ex lacte caprino decoctus, & more sorbitionis ventris fluxu laboranti bis ad diem datus, cito succurret, Marcel. Satiui siseris priuatim succus cum lacte caprino potus, sistit aluum, Plin. Caprino lacte lienes sanantur, post bidui inediam tertia die edera pastis capris, per triduum poto sine alio cibo, Plin. Vtilissimum lienosis hoc remedium est. Capræ lactares abstinentur à cibo per triduum, tertia die hedera tantummodo saturantur, & mulgentur antequam bibant: si ex eo lacte sextarios tres per triduum calidos statim quomodo mulsi fuerint ieiunus lienosus acceperit, ita vt nullos alios cibos illo triduo manducet, potenter sanabitur, Marcellus. Qui cotidie ieiunus serum caprinum, sed earum capellarum quæ hedera pascuntur, biberit, splene consumpto erit, Marcel. Lac caprinum semicoctum, si capræ tantummodo hedera pascantur, infantibus lienosis datur, Marcel. E caprino lacte adiecto coagulo, vt solet caseus fieri, potus detur hydropicis, elabuntur, Sext. Remediũ ad colicam ex lacte caprino calido in bubula vesica vẽtri admoto, supra descripsi in Boue: hic illud addam, aliquos non in vesicam lac infundere, sed spongiam eo grauidam imponere, & insuper vas ligneum, quo lac minus defluat. Lac caprinum potum lumbricos necat, Aesculap. Passi Cretici cyathos tres, lactis caprini itidem, seminis cucumeris grana triginta tria, optimè trita simul vna potione qui biberit, absoluetur renium dolore, Marcel. Anatolius equis sanguinem per vrinam excernentibus, lactis caprini cotylam cum amyli ea mensura, quæ tribus ouis par esset, & olei vncijs tribus, omnia mixta per cornu infundi iubet: Pelagonius lac caprinum amylum, & oua tria, & succum perdicij herbæ commiscet. Vettonicæ farina è lacte caprino pota, sanguinem ex hubere fluentem sistit, Plin. Medicamenta quædam ad Venerem incitantia medici ex caprino lacte propinant, Marcel. Herbæ quam orchin vocant radicem alteram, quæ mollior & inferior est, in lacte caprino viri in Thessalia bibunt ad stimulandos coitus, duriorem vero ad inhibendos, Plin. Ad eos quibus semen fluit, & non potentibus, & aquosum est, vnde efficit vt fœmina non concipiat: Caprinum lac cum melle potum, remedium est & valde optimum vt concipiat, Sext. Si sedis musculus promineat, & rimas patiatur, caprinum lac calefactum illinito, Innominatus. Is cuius oues ægrotant, sumat lac caprinum ac cum vino misceat detq; illis bibendum, Incertus. Agnis febricitantibus vel ægritudine alia affectis multi lacte caprino medentur, quod per corniculum infundatur faucibus, Columella.

Caprinus caseus recens, his qui viscum biberint, remedio est, Plin. Ad reliquos (præter canis rabidi) bestiarũ morsus, caprinum caseum siccum cum origano imponunt, & bibi iubent, Plin. Et alibi Caseum caprinum cum origano impositum, contra ictus serpentium valere tradunt. Ad cunctos autem morsus ictusq; minorum, Caseus aptus erit simæ de lacte capellæ: cumq, hoc absumi debebit origanus herba, Serenus. Siccus ex aceto ac melle purgat vlcera, Plinius. Contra quartanam datur caseus caprinus recens cum melle diligenter sero expresso Plin. Impositus caseus caprinus omnes punctiones & dolores reprimit, Aesculap. Mollis, id est recens, cum melle subactus impositusq;, & panno desuper tectus aut linteo, suggillationes liuoresq; celeriter absterget, Marcellus. Caseus caprinus siccus cum porro igni sacro illinitur, Plin. Siccus ex melle & aceto in balneis, oleo remoto, papulis nigris illinitur, Idem. Recens coagulatus supra oculos positus dolores cito lenit Marcellus. Ad feruorẽ vel punctionem oculorum, capitis & pedum dolorem: Caseus caprinus recens oculis suporpositus mire subuenit; Item simili modo capiti dolenti superpone: Sic & pedum dolorem medicare, Sextus. Caseo caprino molli imposito ex aqua calida epiphoræ sedantur: si tumor sit, ex melle. vtrunq; vero sero calido fouendum, Plinius. Ad veretri dolorem, caseum caprinum & mel pari pondere in pultario fictili coque, & bis ad diem impone. sed ante vino vetere locum qui curandus est, eluas, Marcel. Genitalium carbunculis caseus caprinus tritus & impositus medetur, Plin. Si mulier cibos auersans, vtero doleat, & febris ipsam ac rigor corripiat, pepli albi quintam dimidię chœnicis partem, & seminis vrticæ tantundem, & casei caprini rasi dimidiam chœnicem, simul cum vino vetere mollito deinde cocta sorbenda dato, Hippocrates in libro de morbis mulieb. Et paulo post: Si ex partu alui profluuio corripiatur, bibat vuam passam nigram, & punici dulcis malicorium, & internum nucleum, & coagulum hœdi hęc vino nigro diluta, & caseo caprino ac polenta triticeą inspersis, bibenda dato. Et alibi in eodem libro, si quid in vteris computruerit, item si sanguis & pus exeant caseum caprinum vel derasum assatumq;, vel simpliciter, cũ æquali parte polentæ miscet, & in vino ieiunæ propinat.

Omnium creberrimè vtimur caprino stercore. Græci σπυράθους (fœm. genere) propriè nominant, digerentis & acris facultatis: adeo vt & induratis scirrhorum in modum tumoribus congruat, non tantum lienis, sed etiam aliarum partium. Vstum tenuioris essentiæ quidem, verum haud manifestò redditur acrius: quamobrem sanè ad alopecias congruit, & omnia adeò quæ extergentia medicamenta desyderant, vt lepras, psoras, lichenas, & id genus alia. Miscetur & digerentibus cataplasmatis, qualia sunt quæ accommodantur ad parotidas & bubonas diuturniores. Est enim vis eius tum vsti tum non vsti, abstersoria, & digerens nec eam paruã habet digerendi potentiam. Verum pro pastu vario nonnihil habuerit differentię: non tamen tantum, quantum stercus humanum. Ne-

dicus quispiam ex ijs qui in ægris & vicis medicinam exercent, vtebatur hoc fimo ex aceto ad viperarum morsus & multò sanè etiam magis aliarum bestiarum: ac profectò ex ijs complures seruauit. Et hic ipse quoq; medicus ad auriginem potandas ipsas spyrathos ex vino præbuit, & ad profluuium muliebre cũ thure apposuit. Quæ omnia sanè optimus medicus ignorare non debet. cæterum potiora eligere, potissimum ad vrbanos & honoratos viros, Hæc omnia Galenus lib. 10. de facult. simplicium cap. 22. Caprinum fimum inquietos infantes adalligatum panno cohibet, maximè puellas, Plinius. In aceto decoctum imponitur serpentium morsibus, Dioscor. Et alibi, Cum vino studiosè impositum viperarum morsibus auxiliatur. Fimum caprarum in aceto decoctum & illitum in ictus serpentium valere dicunt, placet & recentis cinis in vino: Atq; in totum difficilius se recolligentes à serpentium ictu, in caprilibus optimè conualescunt. Qui efficacius volunt mederi occisæ capræ aluum dissectam, cum fimo intus reperto statim illigant, Plin. Percussis à scorpione fimum capræ efficacius cum aceto decoctum auxiliatur, Plin. Ad canis rabidi morsum laudant capræ fimum ex vino illitum aut melle, Plin. Ad morsus venenatos stercus caprinum cum aceto impositum, Aetius. Sanguinis impetus ex aceto cohibet, Dioscor. Caprini fimi cinis ex aceto illitus, Plinius: vide superius in Cornu caprini mentione ad eundem vsum. Caprinum stercus impositum non patitur consurgere tumorem, Sext. Farina hordei cum stercore bouis vel capræ cocta, ad omnem tumorem valet, Author obscurus. Stercus caprinum cum melle mixtum, sanat luxos, & tumores discutit, & non patitur iterum consurgere, Sextus. Luxos intellige luxatos, vt inferius dicam ex Plinio. Fimum caprinũ ex aceto decoctum strumas discutit, Plinius. Fimum caprinum ad bubones diuturnos vsurpari, ex Galeno iam dixi. Fit etiam ad tardantes rupturas, in suppurationibus pectoris vtile cataplasma ex solo stercore caprino, quod & collectionem maturat & discutit, Aetius. Ad mammarum mulierum tumorem, caprinum stercus aridum ex vino meraco imponito, inflammationem enim digerit, Galen. eup. 3. 284. Ad genas oculorum crasas, callosas, rubras, glabras, R. muscendas & caprarum stercora vsta pari mensura, cineris calami græci duplum, cum melle Attico illine. Idem κα. τόπ. 48. ex Archigene. Fimum bubulum in cinere calefactum, aut caprinum in vino vel aceto decoctum, illinitur in his quæ rumpere opus est, Plin. In aceto decoctum imponitur, vlceribus quæ serpunt, igni sacro, parotidibus, Dioscor. Ex aceto subferuefactum & illitum, sanat vlcera quæ serpunt, Plinius. Et alibi, Manantia verendorum vlcera sanat seuum caprinum cum melle rubiq; succo: vel si serpant, fimum etiam prodesse cum melle dicunt, aut cum aceto. Prodest ad lepras, psoras, lichenes, & id genus alia, vt paulò ante ex Galeno dixi. Cum melle mixtum & appositum sanat cancerosos, Sextus. Cum melle commixtum & superpositum, carbunculos qui in ventre nascuntur, discutit, Idem. Fimus caprinus in aceto feruefactus & subactus imponitur, quo omnia crurum & tibiarũ vlcera purgantur & persanantur, butyro bubulo cum oleo cyprino aut laurino postmodum addito, Marcellus. Spinæ ac similia corpori extrahuntur excrementis capræ ex vino, Plinius: apud Sextum capri non capræ legitur, his verbis, Stercus capri ex vino conspersum impositumq;, quod inhærebit, extrahet & senabit. Medicus quidam medicamentorum peritus in Mysia Hellesponti, vlcerum ambusta ad cicatricem ducebat ouium stercus cerato rosaceo commiscens, (hoc & Dioscor. de ouillo scribis:) sed & per stercus caprinum combustum similiter curabat, parum eius multis numeris maiori cerati (rosacei) moli admiscens, Galenus. Græcum exemplar nostrum habet, Καὶ μέντοι διὰ τ̃ αἰγῶν κεκαυμένης ὁμοίως ἐθεράπευε: deest nomen excrementi, interpres legit, διὰ τ̃ τ̃ αἰγῶν κεκαυμένης κόπρου ὁμοίως ἐθεράπευε, ἀγνοῶ δὲ ταύτης, non ταῦτα si τ̃ articulum addas, κόπρου vox omitti potest vt proximè in præcedentibus posita. Sed considerandum est an rectè legatur κεκαυμένης, vt nihil hîc mutandum sit præter τ̃ articulum addendum: sensus erit. Quinetiam caprillo fimo homines ambustos similiter curabat, &c. Nã Plinius quoq; caprarum fimum (simpliciter, non vstum) ambusta sine cicatrice sanare dici, scribit. Aggregator etiã ex Auicenna citat, capræ stercus cum aceto, vel cerato rosaceo, ambustis auxiliari. Deinde cum ouillo stercore non vsto vsus sit ille medicus, de quo Galenus scribit, quod minus acrimoniæ quàm caprinum habet, caprinum in eundẽ vsum vsisse non est verisimile. Quanquam si vsti quoq; huius fimi (cum acrimoniæ ex igne nihil assumat, ex Galeno supra dictum est) modicum copioso cerato aliquis misceat, idoneum ambustis medicamen reddet. Scio & alia quædam (vt pilos, testas purpurarum, & coria) in hunc vsum vti solita. Proinde rem in medio relinquo, vt quisq; pro arbitrio legat & sentiat. Luxatis fimum caprinum cum melle illinitur, Plinius: Luxum & tumores discutit cum melle, & non patitur iterum consurgere. Sextus. Costis fractis laudatur vnicè caprinũ fimum ex vino vetere, aperit, extrahit, persanat, Plinius. Neruorum doloribus fimum caprinum decoctum in aceto cũ melle, vtilissimum putant, vel putrescente neruo, Plinius. Melle mixtum impositumq;, suppuratos neruos expurgat & ad sanitatem vsq; perducit, Marcellus. Cum acerrimo aceto mixtum morbum articulorum sanat, Sextus: In dulci potum, Idẽ vt Aggregator citat. Cum polenta & aceto in corporibus duris, vt rusticorum, Galenus vt Aggregator citat. Cum melle mixtum parotides mirè sanat: item articuli cum eodem peruncti, sanantur, Sextus. Capræ itidem depastæ fimus ad podagram, Aretæus. Cum aceto mixtum & superlinitum neruorum contractionem sanat & confirmat, Idem. Cum aceto coctum & subactum, atq; ad crassitudinem mellis impositum, articulorum contractiones relaxat, & tremulis prodest, Marcellus. Cum melle in aceto decoctum articulorum attritis prodest, Plinius. Ad strumas facit fimum caprinum aut bibulum elixum, Nic. myrepsus. Stercus caprinum valde siccum est, & ideo necat fistulam Arnoldus. Emplastrum de stercore caprino & farina fabarum cũ sapo, vino & lixiuio barbito loris confectum pro desiccatione fistularum plurimum iuuasse percepimus, Io. de Vigo.

Medetur alopecijs exustum, & cum aceto aut oxymelite (melle, Albertus) illitum. Dioscorides & Rasis: meminit etiam Galenus, vt supra retuli. Caprino fimo cum melle alopecias expleri tradunt, Plinius. Paulus Aeg. vbi de alopecia scribit, tum caprino tum ouillo ad eam excremento vtitur. Septem pilulas stercoris caprini ex aceto tere, & fronti inline contra capitis dolorem, Marcellus. Caprinum stercus ex aceto & oleo rosaceo terito, fronti illinito & fascia deligato, idq; mane & vesperi, sic laborãtem in capite sanitati restitues, Gal. eup. 21. Ceruicis dolor inflexibilis quem opisthotonon Græci vocant, leuatur bulbo trito cũ fimo capræ ceruici illito. Plinius & Marcel. Stercus caprinũ fimo (vino forte) conspersum, tritumq; & impositũ oculis, atq; obligatũ, omnem dolorẽ tumoremq; detergit, Marcel. Nec abdicant fimum ex melle illitũ epiphoris (oculorũ,) Plin. Contra parotides in aceto decoctum imponitur, Dioscorides: meminit etiam Galenus vt supra dictum est. Parotidibus prodest vrina capræ calefacta instillata auribus, fimumq; eiusdem cum axungia illitum, Plin. Cum melle commixtum parotidas mirè sanat Sextus. Caprinum stercus cum melle & liquida pice illitum angina laborantibus summè prodest. Gal. eup. 2. 71. Ad idem, Caprinum stercus cum melle gargarizato, Idẽ. Baccas caprinas aridas terat, & ex vino generoso

neroso bibat quem tussis malè habet: pituita statim reiecta sanabitur, Innominatus. Fimum caprarum, præsertim in montibus degentium, potum in vino (per se, vel cum aromatibus, in euporistis Dioscoridis) regium morbum emendat, Dioscorides. Medicus quidam in agris aduersus auriginem potandas ex vino præbebat caprinas spyrathos, Galenus. Illinunt & ventrem cœliacis fimo cum melle decocto, Plinius. Caprinum stercus pro fomento impositum, colicis prodesse dicimus, Sextus. Stercus caprinum recens in aqua remissum colatumq;, cum mulsi cotylis tribus, & piperis contriti granis sexaginta, in tres potiones diuisum per triduũ datur. ita vt prius corpus eius colici, cui potio danda est, acopo perungatur, vt perfrictiones omnes coacto sudore discedant, miro remedio sanabitur Marcellus. Cataplasmatis pro iecore indurato ab initio Archigenes apud Aetium stercus caprinum miscet. Ad splenis duritiem, optimè facit stercus caprinum cum farina hordeacea exposita cataplasmate impositum Aetius. Ad induratos lienis tumores medici non pauci creberrimè caprinum stercus applicant, Galenus: Et rursus, Ad aquam intercutem, & ad splenicos, variè caprino stercore vtimur. Ad hydropicos: Caprinũ stercus in vrina pueri impubis venenis expertis, vel ipsius capræ vrina coctum, ad strigmenticiam spissitudinẽ redigito ac imponito. Egregiè ipsum per aluum purgat Archigenes apud Galenũ. Vnguentum è stercore caprino (montano) vocatum spongion, hydropicis efficax, apud Myrepsum num. 35. Anglus quidam retulit mihi vtile esse hydropicis ad tumorem reprimendum cùm in cruribus tum in ventre & alibi, cataplasma ex ramentis corianorium (pellium) in aceto coctis cũ stercore caprino. Ad hydropicos, Fimi caprilli sicci libras duas coctas in oxyciato vt malagma imponito, Galen. eup. 1. 108. Aridum tritum adiecto melle potui datũ ex aqua calida, mire producit (educit) tineas, Marcellus. Calculos expellit fimum caprarum in mulso, efficacius syluestrium, Plinius. Vtilẽ ischiadici vstionem hunc in modum accipiunt: In eo interstitio vbi pollex brachiali cõmittitur, caua veluti lacuna subsidet, in qua lana oleo imbuta substernitur, deinde sigillatim feruentes stercoris caprini pilulæ imponuntur, dum vapor per brachium ad coxam sentiatur peruenire, & coxendicis dolorem mitigare: adustio id genus Arabica appellatur, Dioscorides. Ego canam illam lacunam in ipso brachiali, interno eius latere, nempe sub pollice reperio: quæ tamen non semper apparet: manum verò ita tenenti, vt digitus minimus infimo loco sit, pollex supremo, idemq; sursum & retro tendatur, omnino conspicua fit inter duos neruos, figura prorsus idonea quæ baccam recipiat caprinam. Hæc admonere volui, quoniam interpretes non satis conueniunt. & Dioscoridis textus Græcus vel mutilus est, vel certe obscurus, his verbis, Ἐπὶ τὸ μεταξὺ μέρος ὃ ἀντίχειρος συναγγίζει τῷ καρπῷ, κοῖλον, &c. nam vbicunq; μεταξὺ, id est medium vel interstitium fuerit, duo extrema nominari debẽt. Conspicitur sanè lacuna ista è parte vel scissura quæ inter pollicem & reliquam manum (vel indicẽ: sic enim forte appellare licet vnumquenq; digitum, vt simul pars omnis in metacarpio ei subiecta attribuatur:) interiacet, ad carpũ vsque recta descendenti. Plinius forte hac apud Græcos locutione non intellecta simpliciter cauam manum reddidit. vbi idem remedium describit his verbis: Afferunt & magi sua commenta. Primum omniũ rabiem hircorum, si mulceatur barba, mitigari. Eadem præcisa non abire eos in alienum gregem. Huic admiscent (sensus videtur. huic commẽto alterum admiscent: neque enim fimum barbæ misceri intellexerim) fimum caprinum, & subdito linteolo vncto caua manu, quantum pati possit feruens, sustineri iubent. ita vt si læua pars doleat, hæc medicina in dextra manu fiat, aut è contrario, Fimum quoque ad eum vsum acus æreæ punctis tolli iubent. Modus curationis est, donec vapor ad lumbos sentiatur peruenire. Postea vero manum porro tuso illinũt: item lumbos ipso fimo cum melle: suadentq; in eodem dolore & testes leporis deuorari, Hæc Plinius. Simile remedium idem author alibi docet, in quo plus rationis (vt Marcello Verg. etiam videtur) minus superstitionis est: Ischiadicos, inquit, vri sub pollicibus pedum (Aggregator legit, sub poplite) fimo caprarum feruente vtilissimè tradunt. Arabica illa (inquit Marcellus Verg.) apud Dioscoridem vstio, nostra ætate, quod audierimus, in nullo vsu est. Plutarchus quidem in commentario. Cur serò scelerati à numine puniantur, in vsu eam fuisse vstionem ijs verbis testatur. Καὶ γελοῖος ὁ φάσκων ἄδικον εἶναι τὸ ἰσχίων πονοῦντος καίειν τὸν ἀντίχειρα: Quod est, Ridiculus præterea est, dicens iniustum esse medicum, qui in coxendicis dolore pollicem vrat. Coxendicis dolor per femora, genua, tibiasq; ad infimos talos pertinet quod in superiore hominis parte non fit: quamobrem plus rationis esse videtur cur pedum pars potius quàm manuum vratur. Præterea qui aptiorem coxendicum vstionem docuerunt, Hippocrates, Paulus Aegineta, alijq; Græcorum medici, aliter vri in eo malo hominem voluerunt. Hæc solum habui de hac vstione dicenda, nec plura apud authores reperio: vt neque cur Arabica diceretur: conijcio tamen à gente nomen inuentum, quoniam Arabes sic coxendices vrerent. Non dissimilis vstionibus his ea est, qua in gente nostra circa quadragesimum à partu diem infantes, candente ferramento, ab alijs in imo occipitio, ab alijs in interscalpio (interscapilio malim) ab alijs sub posteriore humero passim vruntur: vulgoque creditur, sine ea vstione non posse feliciter primæ illius ætatis pericula infantes euadere. Hæc ferè Marcellus. Mihi quidem hæc infantium vstio nulla ex parte cum Arabica conferenda videtur, cum præseruandi gratia & ferro fiat, illa curandi & sine ferro, &c. His iam perscriptis Aëtium adiui, qui lib. 12. Cap. 3. ex Archigene & Antyllo multa super hac re adfert digna memoratu, & Dioscoridis etiam verba repetit, quæ ex Cornarij interpretatione nonnihil ab excusis Dioscoridis codicibus variare video: Sed quoniam codice Aëtij Græco destituor, Cornarij translatione vtar in ijs, vt digna sunt, recensendis. Veteres (inquit Archigenes) etiam vstione in ischiadicis vsi sunt, alij aliter, &c. Quidam ad propinquæ cruri affecto manus locum inter magnum digitum & indicem medium, circa infernum magni digiti siue pollicis articulum, caprinum stercus feruens per forcipem imponunt, stercoraque permutant, donec sensus vstionis ad locum affectum perferatur. Dioscorides hanc rem ita tradit, Caprinum, inquit, stercus feruefacito, & extenso magno manus digito, cauum locum circa inferni eiusdem articuli finem nota, &c. vt superius recitaui. Antyllus autem, nos (inquit) etiam huiusmodi vrendi modo vtimur: stercus caprinum siccum feruefacimus, eoque ventrem magni digiti affecti pedis perurimus paulò infra vnguem, vsque ad os ipsum vstione penetrante. Hæc ipsa vstio extremas cõxendicum affectiones, & quæ nullis alijs præsidijs cedunt, dissoluit. Cæterum post vstiones porri folia cum sale trita imponito &c. Fimum capræ cum farina hordei & aceto impositum, maximè in duris & rusticorum corporibus, remedium est ischiadis, Serapio citans Galenum, Aggregator. Fimum caprinum cum axungia (σὺν ἀξουγγίῳ, id est adipe vel axungia: Hermolaus oxycrato legit, id est posca, Marcellus Verg.) impositũ, his qui podagra tentantur, auxilio est, Dioscorides. Cum fimo capræ & croco impositus adeps hircinus, podagricis auxiliatur, Idem vt alicubi citatum reperi. Seuum capri cum fimo caprarum coctum, & croco, podagris impositum dolorem soluit, Rasis. Albertus crocum omittit; Podagris medetur taurinum seuum, &c. alij hircinum præferunt seuum, cum fimo capræ, & croco sinapiue, cum caulibus ederæ tritis, ac perdicio vel flore cucumeris syluestris: Magnificant

ficant alij fimi caprini cinerem cum axungia, Plinius. Fimum caprinum cum aromate aliquo (cum spica nardi, vetus translatio) haustum, menses cit, & partus euocat: tritum in farinam, & impositum lanis cum thure, fœminarum profluuia sistit, cæterosq́; sanguinis impetus ex aceto cohibet, Dioscorides. Stercoris caprini pilulas, & leporis pilos, pinguedine phocæ subacta suffito: Aliud, Stercus caprinum & pulmonem phocæ ac cedri ramēta suffito, Hippocrates in libro de natura muliebri, inter diuersa vterorum remedia mensibus præcipuè & secūdis pellendis. Medicus quidam in agris fimum caprinum ad profluuium muliebre sistendū cum thure apponebat, Galenus. Profluuium quamuis immensum vrina capræ pota sisti obstetrices promittūt, & si fimum illinatur, Plinius. Si equus vngulam pertuderit, ouillum stercus cum aceto permiscebis & impones: quamuis alij caprinū efficacius credunt. Vegetius. Malus arbor quæ iam vermes habet curabitur caprino stercore cum vrina humana radicibus affuso, Anatolius in Geopon.

Vrina caprarum cum aceto scillitico hausta contra ictus serpentium valet. Plinius. Panos & apostemata (impetus & suppurationes) in quacunq; parte discutit: vt suum etiam in lana imposita, Plinius. Dolorem ceruicum inflexibilem, opisthotonon vocant, leuat vrina capræ auribus infusa, aut fimum cum bulbis illitum (bulbo trito cum fimo capræ ceruici illito, Marcellus:) Plinius. Opisthotonicis & tetanicis lotium caprinum cum aqua mixtum efficaciter prodest, si ieiunis potui detur, Marcellus. Vrina capræ aurium doloribus instillata medetur. Dioscorides. Mirabiliter facit in excellenti aurium dolore porri succus & caprina vrina & rosaceum cū modica myrrha infusa, Archigenes apud Galenum κατὰ τόπ. lib.3. Sub eo momento quo egeritur, tepidam auri obtunsæ infundes, Marcellus. Lotium caprinum missum in aures, dolorem sedat: si cum mulso misceatur, si pus habet, eijciet, Sextus. Inueteratum dolorem sedat, quod magis suppuratis auribus adfirmatur: ob quam causam præsentis auxilij plures exceptum & cornu caprino inditum, in fumo suspensum, diligēter ad necessarias medelas reseruant, Marcellus. Si grauitas sit audiendi, fel bubulum cum vrina capræ vel hirci medetur, vel si pus sit: In quocunque autem vsu putant hæc efficaciora, in cornu caprino per dies viginti infumata, Plinius. Ad surditatem naturalem, capræ nuper iugulatæ cornu caprino lotio impleto, & ad fumū per dies nouē suspendito, deinde vtere, Galen. eup. 2.4. Vide infra etiam in hirci vrina. Vrina capræ calefacta instillata auribus, fimumq́; eiusdem cū axungia illitum, ad parotides prosunt, Plinius. Vrina capræ ad aquam quæ cutem subijt, cum nardi spica quotidie binis cyathis cum aqua bibitur vrinamq́; per aluum extrahit, Dioscorides. Hydropicus sorbeat lotiū capræ, mirificè sanat, Sextus. Vide in lotio hircino. Hydropicis auxiliatur vrina vesicæ capræ (codices quidam minus emendati habent apri: poterat & capri legi: nam hircina quoq; prodest, vt infra ostendam) paulatim data in potus: efficacius quæ inaruerit cum vesica sua, Plinius. Ad hydropicos: Vrinæ capræ cochleare vnum cum nardi drachma vna calefactum bibendum dato, Archigenes apud Galenum. Ad vrinæ difficultatem & calculum lotium caprinum, sed montanum (id est caprarum quæ in montibus pascuntur) tepidū potari oportet, admixto vino cum aqua ob fastidium, Marcellus. Ad calculum vesicæ, Nec non obscænus capræ potabitur humor: Obruat hic morbum labefactaq́; saxa remittit, Serenus. Lotium caprinum mulier si bibat, menstrua prouocat. Sext. Profluuium quamuis immensum vrina capræ pota sisti, obstetrices promittunt, & si fimum illinatur, Plinius. Aëtius cum præscripsisset remediū efficax ciendæ veneri, nempe vt passer Troglodytes dictus in cibo accipiatur, subdit: Verùm his qui frequentius & supra quàm conuenit inde coëunt, vrinam capræ bibendam præbe.

H.

a. Capræ à carpendis virgultis dictæ sunt, Nonius, Varro lib.3 de Re rust. & Cicero alicubi. Vel quod carpant aspera: vel à crepitu crurium, vnde eas crepas appellatas, quæ sunt agrestes capræ, Isidorus. Crepæ à principio capræ sunt appellatæ, quod cruribus crepent, Festus. Capra, carpa: à quo scriptum, omni carpæ capræ. Caprigenum genus vocare licet, capras tum villaticas, tum feras item hircos & hœdos, Gaza caprarium genus dixit. Caprigenum hominum non placet mihi neq; pantherinum genus, Plautus Epid. Caprigenumq́; pecus nullo custode per herbas, Cornificius apud Macrobium. Quamuis caprigeno pecori grandior gressio est, Pacuuius. Caprigenūm trita vngulis, Actius. Lege locationis fundi excipitur, ne colonus capra natum in fundo pascat. Capella, vox diminutiva. Capras chimaras Græci vocant, chimaron & enorchan hircū, Hermolaus. Homerus ouium caprarumq́ue ætates discernens, προγόνους, μετάσσας, & ἕρσας nominauit, Pollux. Varinus ἕρσας exponit ἐρίφους, id est hœdos, in prima ætate: μετάσσας (μέτασσαι apud Homerum Odysseæ lib. ι. μέσαι, μεσήλικες, Scholia:) in media, de fœminis minutū, nos capellas dicere possumus, licet id nomen pro capris simpliciter poni soleat. χιμάρους de maribus: adultos demum & perfectos ætate mares τράγους, id est hircos & ἰξάλους, id est capros (de qua voce plura dicam ab initio historiæ de capris syluestribus) Fœminæ vero adultæ αἶγες, id est capræ dicuntur. χίμαιρα, capella hyeme nata, χειμὼν Græcis hyems est: vel quæ vnam solum ætatis hyemem habeat, Etymologus, Varinus. Hesychius chimæram capram feram exponit. Χίμαρροι, capræ hybernæ, vel hirci, vel hœdi: item torrentes seu riui qui hyeme & imbribus aucti vel niuibus liquefactis fluunt, in æstu & squalore torrentur, id est siccantur. Sed pro torrente, potius cum rhô duplici scripserim vt appareat nomen esse compositum παρὰ τὸ χεῖμα καὶ ῥεῖν: profertur autem χεῖμα quoque pro χειμών: plærique etiam cum torrentem significat primam syllabam per ει scribunt, poëtæ producunt, (quanquam video Grammaticos in lexicis Græcis alia quoque ab hyeme deducta vocabula per iôta notare, vt χιμάζειν, χιμών, χιμάδιον, quæ ego per ει vsurpare malim, &c.) cum caprarium genus per iôta, poëtæ corripiūt. Proinde in Lexicis Hesychij & Varini χίμαρος recte per iôta scribitur, quanquā non suo ordine inter vocabula quæ ει diphthongum in prima syllaba habent. Χίμαροι, hœdi hyeme nati, Hesychius. Ergo pro omni caprario genere, omni ætate & vtroq; sexu chimaron grammatici interpretantur, cum mediam solum ætatem propriè significet, rectè tamen de vtroque sexu vsurpari puto: vt etiam πρόγονοι, quæ vox ab Homeri scholiaste fœmininis vocabulis exponitur, πρόγονοι ἕτεραι, παλαιαὶ πρωϊναὶ, ἢ μεταγενέστεραι τῇ ἡλικίᾳ: & recte quidem, cum Homerus etiam eodem genere protulerit & mares foris relictos meminerit. Στείνοντο δὲ σηκοὶ ἀρνῶν ἠδ' ἐρίφων. διακεκριμέναι δὲ ἕκασται ἔρχατο, χωρὶς μὲν πρόγονοι, χωρὶς δὲ μέτασσαι, χωρὶς δ' αὖθ' ἕρσαι. Etymologus χίμαρον hircum exponit, & deriuat παρὰ τὸ χεῖν τὸ σορινόμεναι. Χίμαιρα, capra annicula à tribus aut quatuor mensibus vsq; ad partum, deinde enim αἲξ aut χίμαιρα dicitur, Varinus. Chimæram poëtæ fabulantur monstrum quoddam igniuomum fuisse, à Bellerophonte confectū, de quo Lucretius, Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra, id est capra. Grāmatici exponunt Lyciæ montem (de quo Plinius 2.106.) esse qui dies noctesq; flammas eructārit: in cuius cacumine leones habitarent, in medio vero propter pascua capræ, in radicibus serpentes. Et quoniam Bellerophon Glauci filius cum montē habita-

bilem

bilem fecit, Chimæram occidisse traditur. Hanc Typhonis & Chedriæ (Ἀμισοδάρου, Varin.) filiam fuisse fingunt. Hesiodus ex Hydra natam affirmat. Meminit etiam Seruius enarrans illud Vergilij Aeneid. 6. Flammisque armata Chimæra. Hesychius hanc feram triformem fuisse scribit, ita vt in medio caprina forma constaret, caput verò posterius draconis, anterius leonis cum ore igniuomo haberet: sed magis probauerim illos qui imam solum corporis partem serpentis specie in ea fuisse fingunt. Plura lege apud Varinum, & in Chiliadibus Erasmi, & Palæphatum in Bellerophonte. &c. Chimæra mons in Lycia nocturnis æstibus fumidum exhalat: vnde fabula triformis monstri in vulgum data est, quod Chimæram animal putauerunt, Solinus capite 42. Cragus mons est Lyciæ cum vrbe eiusdē nominis, vbi Chimæram fuisse fabulantur. Fertur & mons in Lycia esse qui ignem sponte emittat, quod nostro adhuc tempore apparet, Eustath. in Dionys. Αἴξ apud eruditos omnes cum acuto scribi inuenio, & approbat Etymologus: solus Varinus multis in locis circumflectit. Apud poetas reperitur etiam de maribus, καὶ ἔστιν αὐτοῖς κοινὸν ὄνομα τὸ αἴξ, ὡς ἔλαφος, ἄνθρωπος, ἵππος, Varin. Αἴξ ὄνομα ἀρσενικὸν (Atticè, vel poeticè vt in Ἔλαφος habet Varinus, αἴξ masculinum est) τὸ ζῶον, παρὰ τὸ ἀΐσσω τὸ ὁρμῶ. αἴξ, καὶ κατὰ συναίρεσιν αἴξ: καὶ Ὅμηρος, Ἴξαλον αἰγὸς, ὁρμητικῆς, Etymologus & Varin. Dores capras etiam αἰγάδας dicunt Hesychius, Varinus. Αἰγίσκον, αἶγα ἐκτομίαν, capram castratam, Varinus & Hesychius: nisi quis caprum potius, id est, hircum castratum accipiat, cum ἐκτομίας nomen masculinum sit, & αἴξ etiam Atticè & poeticè: quanquam apud illos ἐκτομίαν legitur cum epsilo in penultima. Βασιοῦμφαι, αἱ αἶγες ἐν ἱερογραφίαις. Αἰγίδιον diminutiuum in epistolis Aeliani. Fabas copiosè sumptas Aristoteles lac augere scribit αἰγὶ καὶ χιμαίρᾳ, Gaza vertit capris & capellis. Βήχη, χίμαιρα. Ἐννοίαιδες αἶγες, αἱ μὴ κερατίζουσαι, ἐννής est placidus & benignus. Ἐμμηλάδας, αἶγας τὰς μετὰ τὸ προβάτων γενομένας, Helych. Κάρα, αἴξ ἥμερος, Πολυρρήνιος, ἀπὸ Γορτυνίων: Ἴωνες τὰ πρόβατα: hinc & κάρανος nimirum hœdus dicitur Θύαν, καπτὰν, Φθινὰς, Varinus. Caper Græcis aprum significat seu porcum, capra porcam. Κάπρα, αἴξ. Τυῤῥηνοὶ Μίλας, αἶγας, Μηκάδας, τὰς ἀμελγομένας αἶγας. Νιβάδες, αἱ σπυλάφας ἔχουσαι αἶγες. Οὐθατα βόσκει, αἶγας βόσκει: Hæc omnia apud Hesychium & Varinum inuenio: nihil eorum apud Suidam. Ὀρυβάδες (malim Ὀρειβάδες,) αἱ αἶγες, apud solum Varinum. Μῆλα Græcis antiquis, Homero præsertim omnia pecora, significant. Nam Odysseæ libro 17. procos mactantes facit μῆλα, qui non oues solum mactabant, sed omne genus quadrupedum, sues præpingues, capras, boues armentarios, & alia. Varinus. Et alibi apud eundem μῆλ' ὄϊές τε καὶ αἶγες ἐκπίονα: sed plura de hac voce dicam in Oue præcipue enim de oue dicitur μῆλον, vt apud Latinos etiam pecus. Κηλάδες αἶγες αἱ ἐν τῷ μετώπῳ σημεῖον ἔχουσαι λευκὸν, Hesychius & Varinus: & rursus in κηλάς. κῆλα, σημεῖα. Μαῖρα propriè capram significat λευκομέλαιναν, id est, ex albo nigricantem: fuit hoc nomine & Orionis canis, Cælius. Fuit & Mæra vxor Lycaonis apud Pausaniam in Arcadicis, Atlantis filia, quam Vlysses etiam apud inferos se vidisse narrat, sed hoc nomen oxytonum est, Gangra dicta capella in Paphlagonia nomen vrbi dedit, vt infra dicam. Cissætha, nomen capræ apud Theocritum, Varinus. Caprarum nomina Αἰγῶν ὀνόματα, οἷον ἄχρηστα πράγματα: capræ enim inter se similes sunt, cum nomina ijs tantum rebus discernendi gratia imponantur, quæ aliud diuersum habent, Suidas. Prouerbialiter dictum videri potest de rebus inutilibus, siue studio circa nomina inutilia: quale fortassis & hoc nostrum fuerit in ipsis caprarum nominibus, vt prouerbium aptissime quadret. Miror Erasmum non meminisse. Cæterum quod capræ non differant. falsum est: Color enim non omnibus idem, & alia quædam diuersa habent. Μελαινὶς αἴξ, capra Melænis, apud Hippocratem: Dioscorides eam exponit quæ nata sit circa Melanas, quæ vrbs est in campo Crisæo ante Cirphium sita, & pascua habet optima, vnde lac laudatissimum prouenit, Galenus in glossis. Sed nimis arcta premunt olidæ cōuiuia capræ, Horatius 1. epist. id est, fœtor sub alis excitatur arctè nimis discumbentium: hunc & caprum & hircum appellare consueuerunt poëtæ, vt in Hirco dicetur. Αἶγες Doricè appellantur magni fluctus, Suid. & Varinus: hinc forte Aegæum pelagus dictum de quo mox inter propria. Capella inter virorum cognomina à capillorum hirsutie positum est, Cælius. Eandem ob causam Iulianum adulandi professores apud Constantium Cæsarem, capellam nuncupabant, Idem. Nicò scortum, vt supra ex Athenæo retuli, capra dicebatur, quod Thallum cauponem exhausisset: nam thallus propriè oleæ germen significat, quo delectantur capræ. Suidas illam Nanion appellat, &c. quod nomen per n duplex scribi debet. Sed fallitur tum ipse Suidas, tum Cælius eum secutus lib. 8 Nicò enim nominatum hoc scortum fuit: de quo Athenæus libro 13. vbi etiam mox post Nicûs mentionem de Nannio agit, vnde deceptus est Suidas, vel is ex quo ipse desumpsit. Capra signum est cœleste. Quinto idus Septembris Cæsari Capella oritur vesperi, Plinius 18. 31. Decimo calendas Ianuarias Capra occidit mane, tempestatem significat, Columella 11. 2. Meminit etiam Cicero de Nat. Post insana capræ sydera frigidas Noctes, Horat. 3 Carm. Videtur autem hœdos significare, quorum ortus & occasus concitat tempestates, de quibus Verg. 1. Georg. Hœdorumque dies seruandi: vbi Seruius, Aurigæ signum est haud longè à Septentrione: hic in manu sinistra fert hœdos, in humeris capram, quæ aluisse dicitur Iouem, oriuntur cum scorpio mense Octobri. Τὸ ἄστρον τῆς Αἰγὸς λαμπρὸν σφοδρὸν ποιεῖν χειμῶνα, ὡς φησι καὶ Ὅμηρος, λαίλαπος ἐπαιγίζων, Suid. in Αἰγίς. Capras astrologi ita receperunt in cœlum, vt extra limbum duodecim signorum (vt noxium dentibus animal iis quæ depascitur) excluserint. Sunt duo Hœdi & Capra non longè à Tauro, Varro. Apud Phliasios (inquit Pausanias in Corinthiacis) capræ imago ærea in foro erecta fuit, multis sui partibus deaurata. Eam vero tum alijs honoribus afficiunt, tum auro ornant, ne sydus quod Capram vocant, suo exortu noxium sit, cum alioqui subinde vineis noceat. Nascitur Oleniæ signum pluuiale Capellæ, Ouidius. Plura vide apud astrologos, & infra in capra Amalthea inter prouerbia. Ἄστυγας, αἶγας, ἢ (aliâs ἤγουν) ἀγρίας, Hesychius & Varinus. Ἴξαλος αἰγὸς, apud Homerum, alij capræ saltantis vel cum impetu se mouentis exponunt, alij capri castrati, alij syluestris, vide infra in Capra syluestri. Καλυδώνιος, αἴξ: καὶ Καλυδώνιον αἶγα, λέγει τὸ ἀδελφὸν φαῦλον δακρύοντα, Hesychius & Varinus. Vide ne Calydonia non epitheton capræ sit, sed eadem quæ Amalthea. Est enim Olenus vrbs in Aetolia, iuxta quam fuit aper Calydonius: in qua nutritam ferunt capram Amaltheam. Γναθμὸς αἰγός. Ἀπαλον, τὸ ἰδιωτικῶς, ἢ ἀνθρώπινον οἷον ἐκ σχήματος σκληρὰ, ἢ σκολιὰ, Hesychius: legitur autem Odysseæ lib. 14. Scholia exponunt, νέας, ἢ παχείας, παρὰ τὸ εἶναι ἁπαλόν. ἢ διὰ τείνας: ἰσχύει γὰρ αἱ ῥίζαι ἐν τῷ... τῶν τεχνῶν, Hæc & Varin. Αἶγες κεραχίδες, id est, cornigeræ Theocrit. Idyll. 5. Μηκάδες αἶγες apud Homerum, à voce quam edunt. Αἰγὸς πολιοῦ, pro πολιῆς. Σκάλαι αἰγὲς, τὸ λιπαρόν, Varinus, & Galenus in Glossis Hippoc. Καὶ τὰ δὲ αἶγα ἀκηταιντρίχα. Hesiodus de Borea. Αἰγῶν τε τελείων. Homerus: id est, adultarum, ætatis perfectæ. Λασίων τε χιμαιρῶν. Oppianus de capris. Αἴξ φορβὰς, capra mansueta, Nicandro. Αἴξ τανύθριξ, Hesiodo. Ζαχρηεῖς αἶγες Homer. Capellæ amantes saxa, Ouidius epistola 15. Cinyphia. corniferæ Lucretius. Dystentæ lacte, Vergil. Aeglog. 7. Dumisga. Felix pecus. Vergil. Aeg. 1. Frondipeta. Garciles, Ouidius 1. Metam. Hirsuta. Hirtæ, Vergil. in

Georg. & Iuuenal. Sat. 5. Intonsa. Lasciua, Vergilius Aen. 2. Olida. Paulda. Petulca. Querula. Rorans lacte. Sequax. Simæ, Vergil. Aen. 10. Tegeatis. Timida, Villosa. Vrentes culta, Verg. 2. Georg. Omne enim quod momorderint, vrunt, Seruius. A capra adiectiuum fit caprinus. Caprinus grex, Liuius 1. belli Pun. Calepinus caprillam etiam dici vult quod probat ex Varrone de re rust. lib. 1. vbi nunc caprinum legimus. Sunt qui capreus adiectiua voce proferant recentiores: hinc capreum vellus, Sipontinus. Caprile semen mobilius est, Varro de re rust. Caperare frontem, rugis contrahere, & asperitatem vultus ostendere: quod à crispis caprorum frontibus tractum est, authore Varrone libro 3 de lingua Lat. vel à cornuum caprinorum similitudine, teste Festo. Vnde & caperatum rugosum dicitur. Vius est in passiua significatione Plautus in Epid. Quid illuc est, quòd illi caperat frons seueritudine? Capruncculum, vas fictile, Festus. Aeganea, Αἰγανέα apud Homerum, iaculi lenioris species est, vt Eustathius scribit, ἀπὸ τῆς ἀγκύλης, quod longius mittatur: vel quòd ancyle ex pelle concinnaretur caprina: Signat verò ancyle iaculi ansam, quam vocant ἀγκύλην, Cælius. Αἰγανέη, ἀκόντιον, ἀπὸ μέρους τῆς αἰγανέας ... Nicandri scholiastes. Αἰγανέα, ἀκόντιον τι μικρόν, διὰ τὰς αἶγας, ἐπ' αὐτοῖς γὰρ μάλιστα ... ἢ διὰ τὸ εὐθετεῖν αὐτοῖς εἰς αἰγῶν ἄγραν, Etymologus & Suidas: eò quod vsus earum maximè fit in venatione caprarum nimirum syluestrium. Suidas iaculum exponit holosideron, id est ex ferro solidum, παρὰ τὸ ἄγαν ... Ἄνθετο δέρμα λέοντος Ταῦρος ... καὶ τὴν ἀγρότιν αἰγανέαν, in epigrammate quodam vt citat Suidas. Plura de hoc vocabulo lege apud Varinum. Αἴγειος, caprinus, Doricè αἰγεῖος, vnde & mare αἰγαῖον Doricè. Etymolog. Αἶγαι, calceamentorum genus, Varinus: non placet quod apud Hesychium αἶγαι scribitur. Αἰγίδες, membranæ quædam in oculis, & albicantes in eis cicatrices, Etymologus: apud Hesychium & Varinum αἰγιαλίδες, quinque syllabis legitur. Larix fœminam (lego fœmina) habet, quam Græci vocant ægida, mellei coloris, Plinius 16. 39. Quod ægidem appellant, pinus fœmina gignit. Id autem est cor eius, &c. Theophrastus de historia plant. 3. 10. Et rursus aliquanto post, eodem capite, Habet vt pinus ægidem: ita abies album, dictum lusson, veluti ægi respondens, nisi quod hoc album, ægis gratius colorata est. Arcades ambo ægidem vocant tam pini quàm abietis, &c. Αἰγίς, ἡ ἐν ταῖς πίτυσιν ... Varin. Αἰγίς, τὸ ἐκ τῶν στεμμάτων διαπεπλεγμένον δίκτυον, Suidas. Cælius scribit ægida dici ab Aelio Dionysio & Pausania rete ex coronis contextum: quem verò vsum habeat genus hoc, nõ explicant apertius: probabile tamen sit (inquit) laneas ab eis coronas intelligi. Αἰγὶς τὸ ἐκ τῶν στεμμάτων πλέγμα, Pausanias. Αἰγίδες τὰ τῶν στρατευμάτων δίκτυα, apud Lycurgum ἐν τῷ περὶ διοικήσεως & Herodotum lib. 4. Aphras mulieres aiunt super vestẽ nudas gestare caprarum pelles fimbriatas, ac rubrica litas, vnde apud Græcos defluxerit ægidis appellatio, Cælius. Nymphodorus scribit Afros eas vocare egeas, αἰγέας, alias αἰγίδας. Vide Eustath. in librum quintum Iliados. Αἰγίς, ἡ καταιγίς, καὶ ἡ ὀξεῖα πνοή, καὶ ἡ ἀποσπασθεῖσα τοῦ ὀφθαλμοῦ, Etymologus, & Hesychius id est, subitus venti motus vel impetus, oculi monumentum cum splendore. Αἰγίδες, καταιγίδες, οἱ ἄνεμοι, παρὰ τὸ ἀΐσσειν τῷ ὁρμᾶν, Etymolog. Pherecrates in Myrmecanthropo, Οἴμοι κακοδαίμων, αἰγὶς ἔρχεται, citante Suida. Hinc verbum ἐπαιγίζειν, τὸ σφοδρῶς πνεῖν. Λάβρος ἐπαιγίζων, apud Homerum. Αἰγίζειν, διασπᾶν, καταιγίζειν Aeschylus in Hedonis nebridas vocat αἰγίδας: sic enim Suidæ verba accipio. Apud Varinum aliter legitur Aeschylum: αἰγίζειν, τὰς νεβρίδας pro διασπᾶν, id est, lacerare vsurpasse. Αἰγιάζειν verbum apud Suidam sine expositione legitur, Σὺ δ' αἰγιάζεις ... apud eundem sine nomine authoris. Αἰγίζειν quidam exponit capras pascere. Nymphodorus thoracem à Laconibus ægidem appellari scribit, Suidas. Aegis pellis est, quam Libyes (Libyssæ mulieres, Hesych.) gestant, Suid. Pollux ægidem, caprinam pellem exponit. Aegiuchus, Græce αἰγίοχος ζεὺς ἢ αἰγιοῦχος, frequens apud Græcos (Homerum, Orpheum, Pindarum, & Nicandrum) cognomen Iouis, de quo ita Lactantius libro 1. Cretici (inquit) Iouis quid aliud, quàm quo modo sit aut subtractus patri, aut nutritus, ostendunt? Capella enim Amaltheæ nymphæ, vberibus suis aluit infantem, de qua Germanicus Cæsar in Arateo carmine sic ait, Illa putatur Nutrix esse Iouis, si verè Iupiter infans Vbera Cretææ mulsit fidissima capræ, Sydere quæ claro gratum testatur alumnum. Huius capellæ corio vsum esse pro scuto Iouem contra Titanas dimicantem, Musæus auctor est: vnde à poëtis ægiochus nominatur, Hactenus ex Lactantio. Hyginius verò: Euhemerus inquit, Aegam quandam fuisse Panos vxorem, eam compressam à Ioue peperisse, quem viri sui Panos diceret filium. Itaque puerum Aegipãna, Iouem vero Aegiochum dictum, &c. (ἀπὸ τῆς αἰγὸς ... τοῦ Πανὸς θυγατρὸς, Etymologus.) Scribunt Græci grammatici quod post Iouis natiuitatem, ipse sit in Creta à capra inuentus (vertendum erat, quod Iupiter in Creta natus, nutrimentum ex capra inuenerit, id est nactus sit, vide Varinum:) quæ illi τὴν τροφὴν, id est nutrimentum exhibuit, postquam occultatus fuisset ne eum Saturnus pater voraret, cuius capræ cornu sit Amaltheæ datum. Vel Iupiter ægiochus appellatus est, quòd ægida haberet, hoc est capellæ pellem, quæ illum ablactasset: (θηλάσαι, id est lactasset, Varinus vnde hæc transfert: gestabat autem, inquiunt, hanc pellem Iupiter, in rei memoriam.) Effingebatur verò ægis clus ex materia pretiosa, ad caprinæ pellis similitudinem. Sunt qui à Vulcano in Iouis gratiam factam dicant. Alij, inter quos Arpocration, ægidas esse volunt nexus & plicaturas è coronis, & retia coronis implicata: atque hinc sunt qui nomen (ægiochi) deductum esse opinentur. Sed magis verisimile videtur, Iouem ægiuchum nuncupatum à ventorum & turbinum conuersionibus (idem Varinus scribit) quas ipse Iupiter commoueat. Græce ægidas & catægidas appellatas: vt ex ijs patet qui Meteora scribunt & interpretantur. Phornutus ἀπὸ τῆς αἴσσειν ægiuchum dictum ait, quod scilicet impetu feratur. Hæc de ægiocho Ioue omnia ex Gyraldo. Physica allegoria (inquit Cælius) Iouis & Pallados ægidem interpretamur: quando eo nomine procellas affectionesque in sublimi contingentes intelligimus, quæ catægides nuncupantur, & ægides, sed & æges. Siquidem Iupiter sit aër, vbi id genus formidolosa concipi solent: Ad quem Pallada item referunt eruditiores. Aegis est munimentum pectoris æreum. (verba sunt Seruij) à Vulcano fabricatum, habens in medio Gorgonis caput, &c. Hoc si in pectore hominis fuerit, sicut in antiquis imperatorum statuis cernimus, lorica vocatur. Si verò in pectore numinis, nam & scutum Iouis & Palladis ab Homero ita appellatur, ægis dicitur. Vide Ouidium circa finem lib. 4. Metam. Aegisono quam nec fera pectore virgo, Valerius Flaccus 3. Argon. Αἰγίδα θυσανόεσσαν, (Ὅμηρος,) τὸ ὅπλον τῆς διὸς τὸ κροσσωτὸν, Hesychius. Tysanos in vestibus (inquit Cælius) fimbrias intellige, quas item brossos (ego nunquam brossum apud idoneos authores, sed semper crossum legi) vel crossos per omicron vocitant: sunt autem schismata, id est scissuræ quædam. Qualis nam fuerit Iouis ægis, & an Mineruæ propriam habuerit ægidem, vel à Ioue tantum mutuata sit, vide apud Varinum in Αἰγίοχος διὸς. De Aegide quam induta sacerdos nouos nuptos adibat, inter prouerbia dicam. Αἰγίλιψ, locus altus, arduus, asper, dictus quòd à capris relinquatur, quod præ altitudine conscendere non possint. ... αἰγίλιπος πέτρης ... Homer. Alij αἰγίλιπα πέτραν exponunt

eam quæ

eam quæ nihil producat: vt quam capra depasta reliquerit: corrumpit enim & infœcunda reddit omnia morsu suo. Alij denique τὴν τὰς αἶγας λιπαίνουσαν, id est capras saginantem: possunt enim etiam in saxosis & asperis locis capræ commodè pasci Varin. Αἰγίλωψ abscessus est in maiore angulo oculi, vel inter illū & nares, per quem pituita assiduè destillat: & si negligatur, ad ossa vsque dehiscit in fistulam. sunt qui ypsilon in medio scribant: alij αἰγχίλωψ. Illos minimè probo qui in vulgatib. Lexicis Græcolatinis αἴγυλον & αἰγυλώπην scribere ausi sunt. Ægilops apud Suidam pupillæ passio exponitur, sine authore. Αἰγωπὸς color oculorū Aristot. Machinæ tractoriæ genus tripes, apud Vitruuium 10. 2. his verbis describitur: Tigna tria ad onerum magnitudinem ratione expediuntur, & à capite à fibula coniuncta, & in imo diuaricata eriguntur funibus in capitibus collocatis, &c. Hac machina hodie vtuntur nautæ (inquit Gul. Philander) capram vocantes. Pueri nostrates lignum tripes, quod capram vocāt, in ludo quodam erigunt, & baculis eminus petunt.

Caprificus, syluestris est ficus. Tithymallum nostri herbam lactariam vocant, alij lactucam caprinam, &c. Plinius. Et alibi, Lactucæ, inquit sponte nascentis, primum est genus eius quam caprinam vocant, qua pisces in mare deiecta protinus necantur, qui sunt in proximo: Hoc Dioscorides vltimo inter tithymallos verbasci foliis attribuit. Caprariam rutam, vt medici recentiores vocant, in Gallia Narbonensi vidi: Germania non habet: meminit eius Antonius Brasauolus, &c. Manardus libri 15. epistola vltima non rectè suspicatur polemoniam esse. Vide in mustelis diuersis. Capræ lien, malua secundum magos, inter nomenclaturas Dioscorid s. Aegiops, herba est, quam Vergilius auenam sterilem vocauit in Georg. enecat hordeum festuca quæ vocatur ægilops. Plin. 18. 19. Galenus etiam scribit festucam, quæ Græcè dicatur ægilops, in hordeo frequentiorem erumpere, præcipuè cum imbecillius semen diutius humo conditum, infelici exortu natum adoleuerit. Plinius auenam Græcam vocauit cui non cadit semen: non nisi post annum ex semine suo gignitur, vere pilosum ei folium vt lolio, non tamen vt illi pingue, si Theophrasto credimus, immitis aspectu, &c. hinc forte ægilops dici meruit, quemadmodum & oculi vitium inde dictum videri potest: nam Iouis aut Palladis ægida poëtæ horriferam, terrificam & iratam cognominant. Nisi quis malit ita dictam quod sui nominis morbum oculorum sanet, vt Dioscorides scribit. Eandem ob causam arbor ægilops fortasse nomen habet, cum glans illi sit tristis, horrida, echinato calyce cibo inepta, &c Αἰγίλωψ, πόα τις ἐμφερὴς στάχυι, Hesychius & Varinus. vide Dioscoridem. Quibusdam bulbi genus est, haud scio quo authore. Est & arbor, de qua Plinius lib. 16. Excelsissima ægilops, incultis amica è glandiferis sola, &c. Gaza in Theophrasto Macedonicam asprin cerrum vertit Plinius eadem omnia ægilopi cerro tribuit. Aegithalus herbæ genus est. Varinus: Suidas & alii, animal tantum vel auem, & saltationis genus fecerunt. Salix à Thurijs ægilips vocatur, αἰγίλιψ, Hesychius. Αἰγίπυγος, genus herbæ, Hesychius: malim αἰγίπυρος, vt Varinus habet: plantam esse spinosam scribens: vel herbæ genus, folio lato, lenticulæ simili, colore glauco, vlceribus inflammatis vtilem. Videndum an sit glaux Dioscoridis, cui & flos purpureus conuenit, &c. Vide in Locustæ marinæ corollario. Feri potest vt imperiti grammatici diuersas plantas confuderint. Meminit ægipyri Theocritus & Aristophanis Scholiastes in Ranis, cuius hæc sunt verba: Dionysij sacerdotem, vt Eupolis inquit, ægipyron existimate, hoc est pyrrhon, rubicundum: eò quod herbæ huius flos. Demetrito teste, valde rubeat: τὸ γὰρ ἄνθος ἔχειν φησὶ Δημήτριος ἱκανῶς ἐρυθρόν. Aegitis, anagallis purpurea est, Aegoceron, fœnum Græcum, inter nomenclaturas Dioscor. & apud Syluaticum: qui & trifolij speciem interpretatur: idem est ægoceras, αἰγόκερας, vt habet Plinius & Galenus in Glossis Hipp. alio nomine, iisdem testibus, bucceras vocatur. Quoniam corniculis semen (siliqua) est simile. Plinius. Apud Hesychium non rectè scribitur αἰγίκερων pro αἰγόκερως & τῆλις pro τῆλις. Αἰγώνυχος vel ægonychon herbæ genus, Hesychius, Plinius & nomenclaturæ Dioscoridis, litho spermon interpretantur: causa nominis in seminis duritie, quam rectius tamen ad lapidem, quàm vngulam referas: cum fragilis sit non vt in asparagi semine cornu vel vngulæ instar lenta & contusilis Αἴγιλος, genus herbæ, Suidas: Apud Varinum per l, simplex scribitur. Ταὶ μὲν ἐμαὶ κύτισόν τε καὶ αἴγιλον αἶγες ἔδοντι, Theocritus Idyll. 5. Aegilides optimæ ischades sunt. vt scribit Philemon in Atticis nominibus Athen. Αἰγιλίς, λύγος id est vitex, Etymologus. Aegynos, cicuta inter nomenclaturas Dioscoridis. Κυνάδα, Hesychius cynosbatum interpretatur, vel plantam quam capras depasci aiunt. Sed vt video κύναρα legi debet apud Hesychium. Cynaram enim Athenæus cynosbatum esse conijcit, vt in cane dixi. Phillyream Dioscoridis, hoc est ligustrum, Germanorum quidam *geisholtz* hoc est lignum caprinum vocant. Est & herba syluatica, flore candido, musco, odoratu, oblongo & barbæ quandā referente speciem, quā recentiores quidam in suis plantarum historijs Germanico nomine *geissbart* appellant, id est, barbam caprinam, ab hircina diuersam: nullo hactenus in medicina vsu, nec veterib. puto memorata. Hortensi cul u digna videtur, propter egregium & odoratū florem, apibus & omni insectorum volucrum generi gratissimum: facilimè prouenit transplantata, quod meo experimento didici, & in multos annos stirps vna durat.

Musimones, vel Musmones potius, caprino villo animalia, inter Oues dicentur. Albertus musmonem ex capra & ariete nasci scribit. Αἰγίνομοι, animalia sic dicta, Hesychius & Varinus αἰγίλυρος pro αἴλουρος, Etymologus & Varinus. Caprimulgus auis noctu intrans pastorum stabula caprarum vberibus aduolat suctum propter lactis: qua iniuria vber emoritur, caprisq; cæcitas quas ita mulsere oboritur, Plinius. Græci hunc ægothelan nominant: à quo differt ægithalus, Gazæ parus. Alia est & ægithus auis minima, salum alicubi transfert Gaza. Caprimulgus apud Catullum dicitur is qui capras emulget, αἰγώλιος, vlula apud Aristotelem eodem interprete αἰγίπυψ, aquila apud Macedones, Etymologus & Tarinus αἰγωπιός, vultur αἰγίπυγος, κάραβος, id est, locusta marina, Hesychius: apud Varinum αἰγιλύκαρος quinque syllabis eadem significatione legitur, Aegocephalus auis apud Aristotelem, capriceps, Gazæ: vt æx capella. Est & apud Germanos auis à voce dicta *himmelgeiss*, id est, aëria capra.

Aegæon nomen gigantis, &c. de quo infra dicam, vbi de diis, αἰγαίωνος, αἰγοσαῖος, αἰγιαλεύς, & αἰγιάλη. propria nomina hominum sunt apud Suidam, de quibus tamen ille aliud nihil scribit. Αἰγεύς, Aegeus, aliqui Latinè non rectè cum diphthongo penultimam scribunt, Athenarum rex fuit, filius Neptuni (aut verius Pandionis) ex Aethra vxore Theseum filium suscepit, quem Ouidius Aegidem patronymicè cognominat, vide Onomasticon. Habuit & Medeam vxorem. Huius & Thesei historiam Dionysius in commentariis in Eustathium recenset αἰγεῖον, τὸ ἐν αἰγέως μαντεῖον ἢ ἡρῷον ἐν Ἀθήναις, Suidas & Varinus. Aegeum vel Aegæum mare, Græci αἰγαῖον vel αἰγαῖον πέλαγος dicunt vel αἰγαία θάλασσα vel αἰγαῖος πόντος: scribunt autem plerique penultimam per αι, paucissimi per ει Aeges & ægides vt supra dixi Græci fluctus vel magnos fluctus exponunt: ab αἴξ autem communiter αἴγειος fit dorice αἰγαῖος, Etymologus. Sed αἰγεῖον pro perispomenon, rectius ab αἰγεύς formaretur

quàm ab αἴξ. Est sanè Aegeum pelagus fluctibus & nauigandi periculo terribile, Suidas & Varinus. Idem Dionysius poëta testatur, circa Sporades insulas scribens Aegeum pelagus suis fluctibus resonare: nec vllum esse alium maris meatum, cuius vndæ vehementius & altius agitentur. Aegæi maris latum æquor, πλατὺς αἰγαῖος Dionysio à Pataris incipiens ad Tenedum & Imbrum vsque protenditur, inde Boream versus Propontis angustus meatus excipit, Eustathius in Dionys. Et rursus, Hoc mare aliqui dictum volunt ab Aegæone, cuius in Iliade meminit Homerus: Vel ab Aegis loco Bœotiæ, in quo poëta Neptuni equos quiescentes facit. Aliqui dictum malunt ab Aegeo Thesei patre, qui in illud mare se præcipitârit ab arce in Aegis insula. sic enim Etymologus sentire videtur: vel (vt alij) ex Athenarum arce. Vide Etymologicon, Varinum, Suidam, & Cælium libro 13. circa finem cap. 9. Aegæum mare Cyclades alluit, Hesych. Sunt qui Aegeam Amazonum reginam in eo perijsse referant. Aegæo mari nomen dedit scopulus inter Tenedum & Chium verius quàm insula, Aex nomine à specie capræ quæ à Græcis ita appellatur: repente in medio mari exiliens, Plin. Solinus hoc saxum Antandrum nominat, quod procul visentibus capræ simile creditur. A capris nominauerunt Aegæum pelagus, Varro. Aegæum mare appellatur, quod ita crebræ in eo sunt insulæ vel procul aspicientib. species caprarũ videantur: siue quod in eo Aegeam Amazonum regina perierit: siue quod in illud Aegeus pater Thesei, se præcipitauerit. Festus. Aegas Eubœæ vrbem Septentrionem versus memorat etiam Theophrastus in fine libri 9. hist. plant. Fuerunt & aliæ plures Aegæ, de quibus Consule Stephanum: & inter cæteras Aegæ Macedoniæ quibus à capris nomen fuisse non dubito, cum μηλοβότειραι quoq; cognominarentur. Aegæ insula iuxta Eubœam, cum templo Neptuni, Hesych. Vide etiã Varinum & Etymologum in αἰγάς. & Strabonem libro 8. qui ab Euboicis Aegis mari Aegæo nomen inditũ verisimilius putat. Achaicæ vero Aegæ, hoc tempore, inquit, desertæ incolis sunt, vrbem habẽt Aegienses. Aegion satis incolarum habet: quo in loco Iouem à capra lactatum scribunt, &c. Vide Αἴγιον in Camerte & Stephano: Huius incolis datum est oraculum illud prouerbiale, Ὑμεῖς δ᾽ αἰγιέες, οὔτε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι. De Aegis Achaicis mentio est etiam apud Pausaniam in Achaicis. Aegeis αἰγηΐς, tribus fuit Athenis, ab Aegeo Pandionis filio dicta, tribules Aegidæ, Stephanus Suidas, Hesych. A pecore nomina habemus, Ouinius, Caprilius: item cognomina, vt Annij Capræ, Statilij Tauri, &c. Varro. Aegæus sinus est & fluuius circa Corcyram, Varinus. Aegitaurus αἰγίταυρος, aliàs Taurus, fluuius apud Trœzenem, Varinus & Hesychius in ταύρειον πῶμα. Campus Aegæus circa Phocidem est, quem Aegas fluuius alluit. Eustath. in Dionys. Vide etiam Stephanum, apud quem legendum puto hoc modo, αἰγαῖον πεδίον συνάπτει τῇ Κίρρᾳ, ὡς Ἡσίοδος, λέγεται παρὰ τὸν Αἴγαν ποταμὸν φερόμενον ἀπὸ δὲ περὶ τὸ Πύθιον ἱερὸν, ἀφ᾽ οὗ καὶ τὸ πεδίον Αἰγαῖον, paroxytonως, Aegos Chersonesi Thraciæ fluuius (vbi Stephanus etiam Aegas oppidum esse meminit) apud Strabonem, vt quidam scribunt: ego genitiuum esse puto ab æx, & addendum potamòs, id est fluuium: ad huius ostia classis Atheniensium à Lysandro capta fuit, idque factum interdiu in Thraciæ parte ad Argos flumen. Αἰγὸς ποταμοί, vrbs Hellesponti, Stephan. Aegosthena, neutrum plurale, vrbs Megaridis, Steph. Αἰγειμιοί, nomen vrbis, Varinus: apud Suidam tribus syllabis scribitur Αἰγιμοί. Carystos Eubœæ insulæ ciuitas, vocabatur etiam Aegæa olim, ab Aegæone loci domino, à quo & mare Aegæum, Stephanus. Aegates, promontoriũ Aeolidis: Artemidoro Aex dicitur in nominatiuo, Steph. Aegiale ciuitas est in Amorgo vna Cycladum: item vnà Gratiarum inquit Lactantius, alio nomine Thalia. De Aegiale Diomedis vxore, vide Onomasticon. Aegialeus Medeæ frater fuit: & alius Apidis frater, Phoronei filius, &c. Aegestæi, Thesproti, ab Aegesta quodam imperatore dicti, Stephanus. Aegimus rex Doriensium fuit circa Oetam Stephanus in Dymàn. Aegila, vicus fuit Atticæ, ab Ægilo quodam heroe dictus, Philemon in Atticis dictionibus, vt Athenæus citat. Αἰγιαλὸς Græcis est littus maris, arenosum propriè & calculosum: etymon adferunt Grammatici. ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ τὴν ἅλα ἀΐσσειν: quod capræ instar saliat, ab insultu fluctuum scilicet. Aegialos quoque dicebatur, maritimus quidam tractus, siue latus Peloponnesi, à Sicyone ad Elidem vsque. Fuerunt & alij huius nominis loci, ac præter cæteros vnus in Paphlagonia, Varinus. Vide Stephan, & Onomast. Aegialea Αἰγιάλεια, quæ nunc Achaia dicitur, & incolæ Αἰγιαλεῖς, Etymologus. Hi sunt qui cum Agamemnone militarunt, Iones prius dicti, nunc Achæi, in Sicyone Hesychius & Varin, Aegialia, vicus Antiochidis, incolæ, Αἰγιαλεύς, Varinus: apud Stephanum & Suidam Αἰγιλία scribitur, & Αἰγιλιεύς, Capralia appellatur ager qui vulgo ad Capræ paludes dici solet, Festus. Caprasia, Padi fluminis ostium, Plin. 3. 16. A capris feris propter Italiam Caprasia, (malim Capraria) insula est nominata: à quibus ortæ sunt capræ quas alimus, Varro. Capraria insula in mari Thusco seu Ligustico capris abundans, quàm Græci Aegilon dicunt, vt scribit Plinius 3. 6. & Solinus cap. 9. Alia est Aegilla vel Aegyla apud Plinium 4. 12. Aegimurum Sipontinus ob nominis similitudinem Caprariam esse falso tradidit, &c. Hermolaus in Plinium 5. 7. Capriæ vel Capreæ, insula vltra Surrentum Campaniæ vrbem, circiter octo milia passuum, nobilis coturnicum multitudine, quæ ex Italia volantes illic principio autumni capiuntur. Capriene, καπριήνη, insula Italiæ, eadem quæ καπρία vbi natus est Blæsus Capriata poëta σπουδογελοίων, Stephanus. Est autem vna tantum insula, ni fallor, quamuis in plurali Capreæ dicta. A Surrento octo M. pass. distant, Tiberij principis arce nobiles Capreæ, circuitu XL. M. pass. Plin. 3. 6. Sirenes primo iuxta Pelorim, Post in Capreis insula habitauerunt Seruius. Capraria vocatur vna ex Fortunatis insulis, enormibus lacertis plus quàm referta, Solinus. Aegimorus insula est Lybiæ: vel vt alij, ante Siciliam & Africam, alij Aegimurum scribunt, per v, Vide Steph. & Strabonem. De Aegimoris insulis, Plinius 5. 7. Est & Polyæga nomen insulæ Plinio. Aegilips, Αἰγίλιψ, vrbs Cephalleniæ, Varinus & Suidas. Aegilips Homero, locus apud Crocyleam Epiri, Steph. Αἰγίλιψ, insula quædam Peloponnesi, Hesychius: At Stephanus Αἰγιάλειαν insulam inter Cretam & Peloponnesum facit, in voce Aegilla. Aegusa Αἴγουσα, insula Libyæ, quam Afri Catriam vocant. Steph. præstat per s duplex scribere, cum gentile inde fieri dicat Aegusæus vt Scotusæus: nam hoc quoque per s duplex scribendum est, vt primitiuum Scotussa. Aegussæ meminit Plinius 3. 8. Aegausiense vinum in Asia celebratur, Cælius. Αἰγίδιον insula quædam sic dicta apud Arrianum in periplo maris rubri. Αἴγειρα Achaiæ vrbs: sic dicta nimirum ab alno arbore, quemadmodum ab vlmo Ptelea. Pausanias tamen libro 6. (vt Steph. recitat) huius nominis rationem affert huiusmodi. Cum Sicyoniorum exercitus aduersus Aegiratas veniret, capris collectis faces earum cornibus alligarunt noctu: Quibus conspectis Sicyonij exercitum auxiliarem Aegiratis venire suspicati, fugerunt. Vnde illi liberati vrbem Hyperesiam prius dictam, Aegiram appellarunt: & quo loco pulcherrima quæque alias anteibat capra quieuit, ὤκλασε, Dianæ Agroteræ templum condiderunt. Αἴγειρος, nomen vrbis, Suid. Αἴγιλος, promontorium Peloponnesi, Varinus. Αἰγικεῖς, nomen gentis, Suid. Aexonia, vrbs Magnesiæ, & Aexone pars tribus Cecropidis, Steph. Caprulion portus prope montem Atho Pomp. Melæ lib. 2. Aegone vel Aegonea, nomen vrbis Suidas: Stephanus addit Meliensium esse.

Aegostis,

Aegostis, vrbs Locridis, Steph. Aegys, vrbs Laconica, Steph. Gangra Paphlagoniæ vrbs est, cuius nominis originem Nicostratus, referẽte Stephano, istam facit: Cum caprarius quidam ruri capras adesse omnes reperiret domi verò vnam deesse: rem domino narrauit. Iussit ille diligenter quænam secederet obseruare. Deprehendit igitur vnam in altũ quendam collem ascendere, & intra illũ hœdorum voces audiuit, quos illic capra enixa erat. Et cũ commodus is locus (domino) videretur, ciuitatem in eo conditam Gangram appellauit, quod capellæ nomen fuerat. Aegon Αἴγων viri nomen apud Theocritum, Idyll. 4.

b. Melas est radix cornu caprini: Alij interpretantur partem cornu iuxta pedes animalis, Andr. Bellunen. Aegophthalmos gemmæ nomen est apud Plinium lib. 37. Gemmæ non paucæ (inquit G. Agricola) lineis inter se discurrentibus, & sæpenumero colore variatis, effigies rerum exprimunt: oculi quidem humani, leucophthalmos: caprini, ægophthalmos, &c. Musmones arietes in Sardinia pilum habent caprinum, Strabo. Equiceruo cornua sunt capræ proxima, Aristot. Caprarũ barba sirilum vocatur, Sipontinus. Nonnulla etiam duplici genitali, altero maris, altero fœminæ nascuntur: & in genere quidem hominum, sed maximè in caprarum: gignuntur enim quas vocant hircinas (τραγαίνας) propterea quod simul genitale habent & maris & fœminę. Iam & cornu gerens in crure capra conspecta est, Aristot. de generat. anim. 44.

c. Tityre pascentes à flumine reijce capellas, Vergilius Aeg. 3. Vocabula quæ ad caprarum vocem pertinent, Iulius Pollux 5. 13. his verbis describit: αἰγῶν δὲ μηκασμὸς, μηκᾶσθαι, μηκώμεναι. Ὅμηρος δὲ καὶ μηκάδας αἶγας εἴρηκε. δοκεῖ δὲ ἴδιον ἐπὶ αἰγῶν εἶναι μᾶλλον ὁ φριμαγμὸς, φριμάττεσθαι, φριματτόμενος. ὡς Ἡρόδοτος ἐσφάλτει ἐπὶ τῶν βρεφῶν τῶν φρυγίων λόγῳ, ληκᾶσθαι τὰς αἶγας διόμενος. (Vide in Equo H. c.) Μηκὴ, de voce caprarum. Varinus φριγμὸς pro φριμαγμὸς apud eundem non rectè legitur. Μεμακυῖαι, μηκώμεναι. Μηκὴ (oxytonum) δὲ ἡ τῶν αἰγῶν φωνή. Homerus de ouibus etiam hanc vocem vsurpauit: posteriores de capris tantum, de ouibus verò βληχᾶσθαι, Varinus. Μηκᾶσθαι, μίμημα φωνῆς αἰγῶν καὶ λαγωῶν καὶ ἐλάφων, Eustathius. Ῥηξάμενοι βληχὴν, Oppianus de capris syluestribus. Βρυχήματα μήλων apud Aeschylum, vt citat Strabo circa finem libri 14. Gustatum à pecore caprisque pulegium, balatum concitat: vnde quidam Græci literas mutantes blêchon vocauerunt, Plinius. Sed balare proprium ouium est. Iam puerum ortum capite arietis aut bouis referunt, &c, sed nihil ex ijs, quæ nominant, est: quamuis similitudo quædam generatur: quod euenit etiam non in monstrum peruersis: quamobrem sæpenumero per conuicium nonnulli deformes assimilantur, aut capræ ignem efflanti, aut arieti petulco, Aristot. de generat. animal. lib. 4. cap. 3. φάκαλα ἔμβρυα καὶ αἰγῶν τινα ζῶα, ὅθεν καὶ ψακαλοῦχοι μητέρες αἰγῶν παρὰ σοφοκλεῖ, Eustathius. Ciborum in capris superfluitates, Palladius caprinas facetè bacchas dixit, Cælius. Plinius fabas caprini fimi appellauit: nostri vulgò etiam caprarum fabas: Marcellus Empiricus stercoris caprini pilulas: Græci σπυράθους genere fœminino. Nicander in Theriacis πυράθους dixit, nisi vitium librariorum est. Sunt in Græcis qui non caprinum tantum, sed ouillum etiam ea voce significent, Marcellus Verg. Σπυράδες, caprarium & ouium excrementa. Galenus in Glossis. Σφυράδες eadem significatione Atticum est: οἱ δὲ σπυρίας, Hesychius. Σφυράδων πλῆρη ἀναμένειν, Eupolis, vt Suidas & Varinus citant. Aristophanes homines quosdam omnino viles, & sordidos σφυράδων ἀποκνίσματα vocat, vt pluribus exponit Suidas in Σφυράδες. Οἴσπη αἰγὸς, ὁ παρὰ ἐπὶ ταῖς θριξὶ τῆς αἰγὸς ἐγγινόμενος ἐν τῇ ἕδρᾳ ῥύπος, Galenus in Glossis, & Varinus. In vrbe Sybari caprarius peradolescens nomine Crathis, cum cupiditate libidinis flagraret, incestum in capram scelus exercuit: Quod quidem ipsum vt hircus gregis dux per pexit, riualitate laborare, atque interea suum occultare animum cœpit, quoad aliquando tandem eum somnum capere deprehendisset: tum enim omnibus reuocatis viribus, facto in eo impetu, cerebrum diminuit. Cum eiusmodi factum ad indigenas permanasset, non modò ei tumulum magnificum excitarunt, sed ex eo etiam fluuium Crathim nominarunt (Crathis fluuius iuxta Aegas Achaicas à duobus fluminibus incrementa suscipit, sic à miscendis aquis appellatus: à quo & Italicus vocatus est Crathis, Strabo:) infantem autem puerum ex eius cum capra consuetudine susceptum, caprina habentem crura, & faciem humanam, in deos repositum, deorumq́ue honore affectum fuisse, & Syluanum deum (Hylæum numen Napæumque, Cælius:) esse in sermonem hominum venit. In belluis igitur obtrectationem & riualitatem inesse hircus docet. Eandem historiam describit Cælius libro 25 cap. 32. Κιναβρα ἡ δυσωδία τῶν αἰγῶν κιναβρώντων. hunc fœtorem Latini capram & hircum vocant. Αἰγῶν τε κιναβρώντων μέλη, Aristophanes in Pluto. Cinabran aliquos exponere canum cibum, in Cane dixi. Ψώλ, ἀφοδος ὑγρὸς, ἢ νόθος δυσωδία, καὶ τὴν καλοῦσι μίνθα (al. μίνθον) οἱ δὲ αἰχμὸν ἢ μόλυσμα, Hesychius & Varinus. Ψοία, σαπρὰ δυσωδία. Iidem. Γράσος δὲ ἡ τῶν αἰγῶν δυσμὴ οὕτω λέγεται. Eustathius. Μίνθη vel μίνθος caprinum stercus significat, aut etiam humanum, hinc μινθῶσαι apud Aristophanem in Pluto & Ranis, stercore inquinare διασφραίνειν, δυσοσμίας ἀναπλῆσαι, μιᾶναι, κόπρῳ χρῖσαι. Pastores enim hircis alsiosis, & frigus ægrè tolerantibus nares excrementorum vel ipsorũ vel hominũ inungere solebãt: & eo fœtore ad sternutandũ mouere, quod hoc pacto nimio frigoris sensu liberentur. Minthon aliqui mentam herbam, alij thymum, alij iyngem exponunt: alij floris genus in stercore nascentis, quo hirci gaudeant, Varinus & Scholia Aristophanis.

e. Ὠιπόλος, caprarius, pro ὁ αἰπόλος, Doricè. Varinus. Poëtis αἰγινόμος, quæ vox Nicandro pro locô etiam pascendis capris accommodo ponitur: distinguitur fortè accentu in recto casu: item αἰγιβότης. Αἰγιβότας. Panos epitheton, vt dicam inferius. Διάμαθοι, caprarij, eo quod sint λίαν ἀμαθεῖς, id est valde rudes, Varinus. Comatas Caprarij nomen est apud Theocritum Idyllio. 5. De Glauco caprario, qui Homerum hospitio excepit, multa scribit Herodotus in vita Homeri. Σίττα acclamatio est, qua ad capras vtuntur, Varinus. Αἰπόλοι κύνες, canes caprarum custodes Pollux. Olim apud Athenienses, qui rei pecuariæ operã dabant à capris αἰγικορεῖς dicti sunt, Plutarch. in Solone. Αἰγίβοτος γῆ, terra apta pascendis capris, Suidas & Hesychius: propriè autem de montana dicitur. quãm αἰγίνομον & αἰγίβοσκον etiam vocant. Varinus. Insulæ vt quæque asperiores sunt, sic αἰγίβοτοι appellantur, Varinus. Φελλίας aut φελλεῖς vocitabant saxosos & capris idoneos pascendis locos, qui in superficie saxorum terram haberent exiguam, Varinus. Αἰγίπλαγκτος, nudum nomen apud Suidam: videtur autem significare locum in quo capræ oberrantes pascuntur. Αἰγίλιψ, ὁ τὰς αἶγας παίνων, &c. vt supra explicaui. αἰγών, caprile, & αἰγινόμιον. Spumifer ægon, apud Statium libro 5. Thebaidos, pro mari Aegeo. Capræ τοκάδες in Geopon. Græcis dicuntur, matrices quæ scilicet fœtum alunt, & lac præbent: lactares Marcellus Empiricus dixit: quæ tamen intelligi possunt etiam absque fœtu, & cum à partu remotiores sunt. In capram multo & dulci lacte abundantem & eo nomine à Cæsare quodam abductam epigramma Crinagoræ Anthologij lib. 1. sect. 33. extat huiusmodi. Αἰγά με τὴν ἐθήλει, ὅσον ὀκένωσεν ἀμολγεὺς Οὔθατα, πίονα πολυγαλακτοτάτην, Γευσάμενος, μελιηδὲς ἐπεὶ φέροσα τῖαρ Καίσαρ κἠμὲ νηυσὶ σύμπλοον ἤγαγετο. Ἥξω δ' αὐτίκα που καὶ ἐς ἀστέρας. ᾧ γὰρ ἐπέσχον Μαζὸν ἐμὸν, μείων οὐδ' ὅσον αἰγιόχου.

In vetere testamento, libro 1. Regum kebir vocem Hebraicam exponunt capillitium ex pilis capribis instar capitis criniti factum: Ionathan tamen vertit noda, id est, vitem ex pelle scilicet caprina & pilosa factum. Hipparchus tempore Neronis, in theatro sedens, ex caprina pelle quam ferebat, quòd futurum tempestatem prænuntiasset tantum Neronis admirationem mouit, vt ille Bithyniæ in censibus gratulatus fuerit, quòd Hipparchum suum ciuem haberent: Aelianus.

f. Aegistho Thyestis & Pelopiæ filio capra alimentum suggessit, Cælius ex Aeliani Variis, Orion Etymologus inde nomen etiam Aegisthi interpretatur, ab αἴξ capra, & θῶ lacto. Circa Alcathi vicum in Cypro Mestori Cyprio infans natus est, cui pro dentibus os continuum fuit, Is nescio propter quam suspicionem expositus à capra nutritus est: & primum Aeginomas dictus, postea Euryptolemus, & Cyprijs imperauit, Pollux libro secundo. Antiphanes in Acestria apud Athenæum, auarum quendam illas tantum capras mactantem inducit, ex quibus nullum amplius fructum hœdorum aut casei capiebat.

h. Cur veteres sacerdotes capra sic abstinuerint, vt neque tangerent aut ederent, neque nominarent ex Plutarcho exposui supra cap. 3. Capræ oliuam lambendo quoque sterilem faciunt, eáque ex causa Mineruæ non immolantur, Plinius. Capras in arcem ascendere Athenis non licet, neque omnino sacrificari Mineruæ, quod oleæ ramos vorent & lædant, Athenæus. Obseruatum est (inquit Cælius) capras Athenis in arcem non iungi, (admitti:) præterquam semel ad necessarium sacrificium, ne olea ibi nata primum, possit tangi: quandò ita proditum est, eius animantis saliuam esse fructuis venenum, quo nomine nec de immolatur. Aesculapio (apud Phocenses) omnis generis animalia immolare consueuerunt, exceptis capris, Pausanias. Aegyptij qui Iouis Thebani templum incolunt, aut Thebani ritus sunt, ij omnes ab ouibus se abstinentes, capras immolant. Qui Mendetis templum obtinent, siue Mendesij ritus sunt, hi capris abstinentes, immolant oues. Itaq; Thebani, & quicunq; propter illos ouibus parcunt, aiunt ideo sibi conditam hanc legem: quod Iupiter cum ab Hercule cernere eum volente, cerni nollet. tandem exoratus id commentus sit, vt amputato arietis capite, pelléq; villosa, quam illi detraxerat, induta sibi, ita sese Herculi ostenderet: Et ob id Aegyptios instituisse Iouis simulacrum facere arietina facie: & ab Aegyptiis Ammonios accepisse, qui sunt Aegyptiorum atq; Aethiopum coloni, & linguam inter vtrosq; vsurpantes. Qui etiam mihi videntur eadem re se Ammonios cognominasse, quod Aegyptij Iouem Ammonem appellant. Ob hanc rem arietes non mactantur à Thebanis. sed eis sacrosancti sunt. Certo tantum die quotannis in festo Iouis, vnum demum arietem amputant, cuius pellem detractam, hunc in modum Iouis simulacrum induunt, ad illudq; deinde aliud ducunt Herculis simulacrum. Hoc acto, cuncti qui circa templum arietem verberant, deinde sacra eundem vrna sepeliunt. Hæc Herodotus libro 2. Agricola de boue rem diuinam facit, opilio de agno, æpolus de capra, Lucianus. Græci sacrificaturi capras frigida aqua explorabant: Nam si gustare abnuissent, concipiebant inde, haud valere satis, Cælius. Capellæ pro bubus immolatæ: item capræ auratæ albæ Apollini immolatæ, vide supra in Boue H. h. Τεϱτύς sacrificium, secundum aliquos ex oue, capra & boue constat: de quo multis egi in Boue. In Lupercalibus Romæ capras iugulant, & incisis in corrigias caprarum pellibus, discurrunt: & si qui obstent, scuticis cædunt, Plutarchus in Romulo. Lupercalibus capræ candidæ immolabantur, vel (vt alij tradunt) canes, Gyraldus. Embarus quidam, vel Barus, cum Diana Munychia vt regio à peste liberaretur filiam alicuius immolandam requireret, ea conditione immolaturum se suam promisit, vt sacerdotium familiæ eius perpetuò maneret: filia in adyto occulta, capram eius vestimentis indutam mactauit: quæ res in prouerbium abijt, vt in hominem prudentem & astutum Embarus es dicamus, Varinus in Σέφισμα, authorem citant Pausaniam. Pestis vero causam fuisse dicit vrsam quæ in templo Dianæ illic erat, ab Atheniensibus ((ἀναιρεθείσαν, lege ἀναιρεθεῖσαν, ex Suida) occisam. Apud Suidam fame non peste (quæ apud Græcos vna tantum litera differunt) regionem laborasse scribitur. Erasmus prouerbium Embarus sum de homine insano, deliro & demente interpretatur, Suidam secutus: qui Embarum filiam suam verè, non capram ei substitutam, immolasse refert. Ἔμβαρός εἰμι, ἠλίθιος, μωρός: ἢ νουνεχὴς, φρόνιμος. Μέναν(δ)ρος Φάσματι, Varin. Pausan. in Arcadicis Cleombroto Lacedæmoniorũ regi in Leuctris Bœotijs signum diuinitus huiusmodi accidisse scribit: Solebant (inquit) Lacedæmoniorum reges pecora secũ educere in bellum, vt diis ante prælia litarent: præibant autem capræ duces itineris ante oues: quas (capras) pastores catœades, καταιάδας, appellant. Lupi tunc impetu in gregem facto, illæsis ouibus in solas capras grassati sunt. Capram & hircum Mendesij colũt Gyraldus: Vide paulò post in Panos Dei mentione. Phliasij capellam Æneam colunt, Pausanias. Ἔρδον δ' Ἀπόλλωνι τελήεσσας ἑκατόμβας Ταύρων ἠδ' αἰγῶν, Homerus Iliad. lib. 1. Capras Apollini immolabant, propter pecudis huius naturam impetuosam, & in altum saltando efferri gaudentem: & quod caprina cornua ad arcus faciendos idonea sint: Apollo autem toxotes est, id est, arcubus & sagittis oblectatur, Varin. in ταύρων ἠδ' αἰγῶν, ex Eustathio in Iliados 1. Capra, quæ nunquã sine febri est, Aesculapio qui est deus salutis, per contrarietatem immolatur, Seruius. Aegæon, nomen gigantis, qui Cœli (aliàs Titanis) Terræq; filius fingitur: Aegæon qualis, centũ cui brachia dicunt, Centenasq́; manus. &c. Verg. lib. 10. Seruius eundem cũ Briareo esse scribit. Vide Onomasticon nostrum & Varinum, & Gyraldũ in opere de diis, Syntagmate quinto. duobus in locis. Hesych. Aegeonem exponit Briareon, & deum marinum, & Neptunum: Etymologus Solem, ἀπὸ τῆς ταῖς ἀκτῖσιν ἀΐσσειν. Briareo (inquit Solinus) Carystij rem diuinã faciunt, sicut Aegæoni Chalcidenses. Nam omnis ferè Eubœa Titanum fuit regnum. In Briareo (inquit Cælius) quod obuium erat, fabulæ inuolucro factum est obscurius. Quippe prodit historia esse in Asia tumulum Agæonis nomine, abs quo fontium prosiliens multitudo circumiectos impinguet campos. Ægobolus, Αἰγοβόλος Dionysius apud Potniam colebatur, de quo nomine historia hæc prodita est. Cum ibi Dionysia celebrarent, ita in contumelias acti sunt & furorem, ob ebrietatem, vt Bacchi sacerdotem interemerint. Quare dei ira graui pestilentia affecti sunt. Ciues hac de re Apollinem consuluêre: à quo responsum accepẽrũt, vt deo formosissimum puerum immolarent. Quod cum Potnienses per multos annos fecissent, capram demum à deo educti pro puero supposuerunt: vnde deo cognomen à capra videlicet supposita, factum videtur, Gyrald. Cinnamomum in Aethiopia cæsuri. quadraginta quatuor boum, caprarumq́; & arietũ extis, à Ioue impetrant veniam metendi, Plin. In Pedasia Cariæ (vt tradit Aristoteles in Mirabilib.) sacrificiũ Ioui peragitur: in quo capra deducta ex Pedasis per stadia septuaginta magna spectante turba procedit, nec perturbatur in via, nec inde auertitur, funiculo vincta sacerdotem præcedens. In eadem mirantur extranei cornua eius quatuor congios capere, Aegophagus, id est capriuorus cognominatur Iupiter apud Nicandrum in Theriacis. Etymologus. & Varinus: Mihi tamen, inquit Gyraldus, non succurrit, apud Nicandrum id nomen legisse. In Laconicis Pausaniæ Iuno nominatur

natur αἰγοφάγος, apud Lacedæmonios tantum id adepta cognomentum, quando & deæ capras immolent. Sacellum ab Hercule primò erectum ferunt, qui & princeps capras immolârit: quoniam pugnanti aduersus Hippocoontem ac liberos, nullum à Iunone se ingessisset impedimentum, sicut ferè assueuerat: Ad rem vero diuinam adhibitas potissimum capras quòd aliarum victimarum haud suppeteret facultas. Verum in eo quòd de capra scribit auctor hic (inquit Cælius) vehementer aduertenda poëtæ Ouidij sententia, ex quadam Elegia, vbi animalium quæ ducerentur, pompam describit in Iunonis festo,

Duxq; gregis cornu per tempora dura recuruo *Inuisa est dominæ sola capella deæ.*
Illius indicio syluis inuenta sub altis *Dicitur inceptam destituisse fugam.*
Nunc quoq; per pueros iaculis incessitur index, *Et pretium auctori vulnere ipsa datur.*

Αἰγοφάγος, ἡ Ἥρα ἐν Σπάρτῃ, Varinus: pro ἥρας lege Ἥρα. Caprotina Iuno à Romanis culta, non à capris, sed à caprifico nomen tulit, vide Gyraldum, &c. Nonæ Caprotinæ, inquit Varro, dicuntur, quod eo die in Latio Iunoni Caprotinæ mulieres sacrificant, & sub caprifico faciunt, & è caprifico adhibent virgam. Capra à Theseo Veneri immolanda in hircum mutata, vt in Hirco dicam, H. h. Pan capripes cognominatus est à poëtis, à Græcis αἰγιμελής, & αἰγίπαν. Propertius in tertio, Capripedes calamo Panes hiante canent. Hyginus de Capricorno: Huius, inquit, effigies similis est Aegipani. Dicitur & semicaper deus ab Ouidio in Fastis, & Metam. vt est. Sunt oculis Nymphæ, semicaperve deus, Gyraldus. Cerobates etiam, κεροβάτης, cognominatus est Pan, teste Hesychio, siue quod cornua haberet, quasi κερατοβάτης: vel quod basin haberet corneam, id est pedes, Gyraldus. Καὶ κεροβάτας Πάν, Aristophanes in Ranis: Scholia cerobatan exponunt, qui per montium cornua incedat, vel à cornu, id est vngulis hircinis: nam inde αἰγιβάτας quoque & τραγοβάμονα dici. Didymus similiter exponit, vt Gyraldus iam ex Hesychio: quoniam (inquit) inferiores partes hirci habet, ita vt pedum causa cerobates vocetur. Hinc & δίκερως nominatur, vt supra in Boue docui. Capras ea de causa apud Aegyptios qui Mendesij ritus sunt, non mactant, quòd Pâna inter octo deos Mendesij numerant, quos octo aiunt priores duodecim dijs extitisse. Panòs simulacrum & pictores pingunt, & statuarij sculpunt, quemadmodum Græci, caprina facie, hircinisque cruribus: haudquaquam existimantes eum esse talem, sed similem cæteris dijs. Qua tamen eum causa talem describant, non est mihi relatu iucundum. Verum hi cum capras, tum vero capros hircósue omnes venerantur. Et inter Mendesios caprarij præcipuo honore afficiuntur, & ex his vnus maximè: qui cum decessit, ingens toti Mendesiæ plagæ luctus extitit. Vocatur autem & hircus & Pan, Aegyptiacè Mendes, Herodotus lib. 2. Aega & Helice Nymphæ ex Oleno natæ, Iouis nutrices feruntur, vt Hyginus alijque prodiderunt. Quidam Aegam Panos vxorem dixêre, alij filiam, vt in Ioue ægiocho iam proximè retuli: & supra in Cane H. a. in mentione Cynosuræ: nam Helicen aliqui Cynosuram vocant. Aegoceros Panos filius in Ibice infra memorabitur. De Aegipane etiam nonnihil in Aegiocho superius dixi. Aegipani populi ad ripas Nili habitant, Plin. 6. 30. & in fine eiusdem ca. Iuxta Hesperios Aethiopes (inquit) quidam modicos colles amœna opacitate vestitos Aegipanum Satyrorumque produnt. Item 5. 1. Atlantem noctibus micare crebris ignibus, Aegipanum Satyrorumque lasciuia impleri tibiarum ac fistulæ cantu, tympanorumque & cymbalorum sonitu strepere. Et rursus cap. 8. inter Aethiopiæ populos numerat Aegipanes semiferos, & Satyros. Satyris, inquit, præter figuram nihil moris humani esse traditur: Aegipanis, qualis vulgò fingitur forma. Hæc loca capripedes Satyros, Nymphasq; tenere, Lucretius libro 4. Αἰγίποδες in Græcis legitur, vnde capripedes verbum verbo expressum, Argippæi Scythiæ populi referunt quæ apud me fidem non habent, supra ipsos incoli montes ab hominibus capripedibus, Herodot. Syluanus deus capripes ex pastoris cum capra coitu natus, vt Gyllius ex Aeliano vertit, & nos supra recitauimus parte 3. huius capitis. Græcè pro Syluano ὕλαιον καὶ νεμαῖον θεὸν legi, ex Cælij translatione coniicio. Prœtidum quæ se vaccas putarunt mentionem feci in Vacca H. h. paulò ante prouerbia. A Melampode (inquit Plinius) appellatur vnum hellebori genus Melampodion. Aliqui pastorem eodem nomine inuenisse tradunt, capras purgari pastu illo animaduertentem, datóque lacte earum sanasse Prœtidas furentes. Hermolaus Prœti filias Elegen & Celænen memorat, quæ prope fontem Clitorium à Melampode tali lacte purgatæ sint. Idem in Castigationibus Plinianis Lusos vel Lusas vrbem esse refert in montanis agri Clitorij, vbi à Melampode perhibeantur curatæ Prœti filiæ, in Dianæ fano. Lusi, Λοῦσοι, vrbs est Arcadiæ, teste Stephano, vbi Melampus Prœti filias ἔλουσε, id est lauit vnde Lusi nimirum dicti sunt. Mæram aliqui vocant Prœti filiam Aethræ sororem, Hesychius. Circa Alpheum (inquit Eustath. in Dionys.) aqua est quæ alphis, id est, vitiligini medetur, vnde forsan & fluuio nomen impositum. Medetur eadem leucis & impetigini: & Melampodem ea vsum aiunt ad purgationem filiarum Prœti cum insanirent.

PROVERBIA.

In agro surculario capras: Varro de re rust. lib. 1. cap. dictum hoc veluti legem agricolarum affert: Colonus in agro surculario ne capras compascat. Deflecti potest ad eos qui noxiarum rerum admixtu corrumpunt teneram ætatem. Capra oleæ & viti præcipuè noxia est, vnde & Baccho immolatur vindictæ gratia: Mineruæ nihil caprini generis, quod ille vitis repertor dicitur, huic sacra est olea, Erasmus. Capra contra sese cornua. Ἡ αἲξ καθ' ἑαυτῆς τὰ κέρατα, cum quis sibi ipse author est mali. Capra quæpiam (vt in apologo fertur) cum esset iaculo vulnerata, circumspectans vnde nam id mali sibi euenisset, arcum contemplans caprinis cornibus compactum, dixit, Καθ' ἑμαυτῆς ἔφυσα τὰ κέρατα, id est, In meam ipsius perniciem produxi cornua, Erasmus. Capra cinamomum, Ἡ αἲξ τὸ κιννάμωμον: Adagium de ijs qui aliquid vehementer amant, inde natum, quod cynamomum planta Arabiæ appetitur à capris maximè, quæ in ea regione pascuntur. Eustathius in Dionysij periegesin. Capra ad festum, Αἲξ εἰς τὴν ἑορτήν: dici solitum vbi quis in tempore ad negocium aliquod accederet: Aut vbi quis commodè in suam perniciem offert sese: Nam in festis, maximè Bacchi, capram immolabant, Erasmus. Capra gladium, Αἲξ μάχαιραν, subaudi reperit. (Malim Αἲξ ἑαυτῇ τὴν μάχαιραν, vt in omnibus Græcorum Lexicis habetur.) In eos, qui ipsi reperiunt quo pereant. Ortum est autem adagium ab huiusmodi quodam euentu. Olim cum Corinthij Iunoni Acrææ (Apostolius Ascrææ, non rectè) cuius ædem à Medea structam aiunt, rem diuinam facere pararent: atque hi qui ad præbendam hostiam erant conducti, ((οἱ ἐν τῇ πράξει μεμισθωμένοι, Suidas & Apostolius: οἱ χρώμενοι τῷ μισθωτῷ, Hesychius & Varinus) defosso sub terram cultro, oblitos sese assimularent, capra pedib. excalpens, prodidit, itaq; mactata est. Quidam sic efferunt. Αἲξ ἀνασκάπτουσα τὴν μάχαιραν: id est, Capra cultrum præbens: Quidã hoc pacto, Ὡς ἡ αἲξ τὴν μάχαιραν, Erasm. Αἰγὶ ἐσχάτῃ ... (videtur

 aliquid

aliquid desiderati) παροιμία. ἡ αἲξ δῶσα τὴν μάχαιραν, Suid. De lana caprina: hoc est de re inutili & minimi momenti simile est de asini lana, Eras. Alter rixatur de lana sæpe caprina, Propugnat nugis armatus, Horat. Liberæ capræ de aratro, Ἐλεύθεραι αἶγες ἀρότρων, hemistichium heroici carminis prouerbiale, dictum olim ab ijs, qui se ab onere quopiam aut molestia liberatos gloriabantur, authore Zenodoto, Erasmus. Matris vt capra dicitur, τῆς μητέρος ὡς αἲξ καλεῖται: In spurios dictum videtur, quorum pater incertus est, eáque gratia à matre denominantur. Ductum ab hœdis, qui in caprilibus à matre dignoscuntur: nam à patribus haudquaquam possis. Manet etiam hodie vulgi locus (apud Germanos) quo dicunt, sapientem esse filium, qui patrem suum nôrit, Erasmus. Μήτηρ μέν τ' ἐμέ φησι τοῦ ἔμμεναι, Homerus Odysseæ lib. 1. hoc etiam Germani vsurpant. Mater ait. Vel capra mordeat nocentem Καὶ αἲξ δάκῃ ἄνδρα πονηρόν, (hemistichium heroicum:) Capra minimè alioqui mordax est, sed improbis omnia sunt infesta, Erasmus. Caprarum nomina: Αἰγῶν ὀνόματα, vide supra in H. a. Capra nondum peperit, hœdus autem ludit in tectis. Αἲξ οὔπω τέτοκεν, ἔριφος δ' ἐπὶ δώματι παίζει: In illos qui postrema perfectáque iam aggrediuntur, præteritis ijs, quæ præcessisse oportuit: aut qui gloriantur iam assecutus sese, cuius ne fundamenta quidem sint iacta: Aut qui rem agunt præposterè, Prius est enim peperisse, quàm vt hœdus ludat in tectis. Refertur à Zenodoto, Erasm. Capram portare non possum, & imponitis bouem, (Melius, imponite mihi bouem sine copula.) Plutarchus in commentatio de non accipiendo mutuo: Ἐπεὶ τὸ τῆς παροιμίας ἐξαγγελθέν, Οὐ δύναμαι τὴν αἶγα φέρειν, ἐπιθετέ μοι βοῦν: Vbi quis quod leuius est recusat, & quod multò sit intolerabilius imponi sibi postulat. Veluti si quis impatientia paupertatis vsuris inuoluat sese, quod onus vix diuitibus sit tolerabile, Erasm. Capra Scyria, Αἲξ Σκυρία: Zenodotus huius prouerbij Chrysippum citat, tum authorem, tum interpretem. Conuenit in eos qui beneficium maleficio corrumpunt, aut virtutes adiunctis vitijs contaminant atque obscurant: quiue rectè instituta non rectè finiunt. Veluti capra Scyria, quod fera sit, mulctrum quod lacte impleuerat; ipsa rursus euertit (Meminit etiam Suid.) Alij putant dici in eos, vnde plurimum emolumenti capitur, propterea quod eius regionis capræ maximam lactis vim reddere dicantur. Id quod affirmat & Athenæus libro 1. citans hoc Pindari carmen, Σκυρίας δ' ἐς ἀμέλξειν γάλακτος αἶγας ἐξοχώτατοι, Erasmus. Idem Athenæus libro 12. capras ex Scyro & Naxo tanquam præcipuas commendat. Capræ Syriæ (malim Scyriæ) quantum aliæ nullæ lac habere dicuntur, Gyllius ex Aeliano. Est autem Scyrus vna Cycladum. Dic de tribus capellis, in eum videtur ceu prouerbio torqueri posse, qui multa extra causam quæ sunt & ad rem nihil attinent, dicit ex historia, quam Martialis lepidissimo epigrammate refert, non de vi neque cæde, nec veneno, Sed lis est mihi de tribus capellis, &c. Huic simillimum est Lucilij epigramma Græcum, quod recitat Erasmus in prouerbio: Alia Menecles, alia procellus loquitur. Copiæ cornu. ἀμαλθείας κέρας Amaltheæ cornu, aliqui addunt αἰγὸς, id est capræ: Cum affatim omnia superesse significamus. Translatum à peruetusta fabula, quæ variè narratur apud authores. Quidam ad hunc modum narrant: Rhea Iouem enixa metu patris infantem in Creta occuluit nutriendum à duabus nymphis Adrastea & Ida Melissi filiabus. (Ouidius vnam fuisse scribit, quam Naidem Amaltheam vocat.) Hæ nutricaerant illum capræ cuiusdam lacte, cuius nomen fuerit Amalthea. Eam capram Iupiter adultus in sydera retulit: vocatúrque à Græcis αἲξ οὐρανία, id est capra cœlestis. Huius alterum cornu nymphis nutricibus dedit, videlicet officij præmium, hanc adijciens facultatem, vt quicquid optassent; id illis ex eo cornu largiter suppullularet. Ouidius capram cornu alterum ad arborem fregisse scribit, quod Amalthea nympha herbis cinctum, & pomis repletum ad Iouis ora tulerit. Iupiter postea regno potitus Sydera nutricem, nutricis fertile cornu Fecit, quod dominæ nunc quoque nomen habet. Legimus & Herculem Aetolis donasse Copiæ cornu, propter coërcitum cornu fluminis Acheloi: quare regionem illam antea sterilem, fertilissimam reddidit: cornu nimirum laborum duritiem significante frugibus feracitatem, Erasmus. Idem pluribus authorum exemplis, Plinij, Gellij, Luciani, Plutarchi, Horatij vsum huius prouerbij explicat. Ego ijs omissis quædam apud alios obseruata adijciam. Hanc capram Oleniam vocat Ouidius quinto Fastorum. Vide nonnihil superius in Aegiochi Iouis mentione: & Palæphatum cap. 47. Aegium (inquit Strabo l b. 8.) oppidum est Achaiæ, vbi Iouem à capra lactatum scribunt, sicut Aratus prodidit, Αἲξ ἱερή, τὴν μέν τε λόγος Διὶ μαζὸν ἐπισχεῖν. Ὠλενίην δέ μιν αἶγα Διὸς καλέουσ' ὑποφῆται, locum innuens proximum esse Olenæ. Vide Αἰγιὰς apud Varinum. Scholia in Iliados Homeri libro 15. fabulam hoc modo referunt. Cum Saturnus filios omnes natos statim deuoraret, Rhea Iouem enixa, lapidem fasciis inuolutum Saturno vorandū tradidit: infantem verò in Creta Themidi & Amaltheæ, quę capra erat, commisit. Hanc Titanes quoties inspiciebant, terrebantur. Alebat ipsa suis adhibitis vberibus Iouem. Is adultus patrem expulit regno. Et cum impugnarent eum Titanes, consilio Themidis capræ illius pellem pro tegmine induit: vt cui perpetuo terrendi natura inesset: atque ita vicit Titanes, & hanc ob causam Aegiochus dictus est. De pelle capræ, quæ Iouem aluit, nonnihil etiam supra dixi capite 3. in mentione prouerbij: Antiquiora diphthera loqueris, Eustathius in Dionysium de situ orbis scribens, vbi ille Acheloi fluuij meminit, cuius sinistrum cornu cum Hercules confregisset, Amaltheæ cornu bonis refertum omnibus pro illo recepisse dicitur: varias interpretationes affert, & multa super hoc cornu doctè & egregiè differit, quæ breuitatis amore relinquo. Princeps omnium Bupalus Fortunæ simulacrum fecit, polum in capite gestans, & manuum alterâ sustinens Amaltheæ cornu. Cæl. Socrates Amaltheæ cornu hoc pacto interpretabatur, Amaltheam aiebat significare hominem, qui minimè malthon, id est mollis & dissolutus, sed gnauus & operarius esset. Per cornu verò bouis, quod animal est laboriosissimum, virum operarium innui. Botros autem & similia in cornu esse: quoniam omnia, quorum egemus, in agricultura insunt: quamobrem gestantes ipsum bonus Genius, bonáque Fortuna introducuntur, Stobæus in Sermone de Agricultura. Apud eundem in Sermone de laude diuitiarum Philemon poëta, Amaltheæ cornu non tale esse scribit, quale pictores depingunt, bubulum scilicet, sed ipsam pecuniam, quæ omnia donet, φίλους, βοηθούς, μάρτυρας, συνοικίας: iuxta illud Horatij. Scilicet vxorem cum dote, fidemq;, & amicos Et genus, & formam regina pecunia donat. Postremò in Sermone de fœlicitate. Hippodamus Thurius eunomiam, id est bonam legum constitutionem in Rep. Amaltheæ cornu interpretatur. Genus illud poculi apud Athenæum libro 11. (κέρας appellat) cui agglutinati erant corylisci referti papauere albo, tritico, hordeo & leguminibus, non temerè aliquis cornu Amaltheæ nominauerit. Prouerbium quod iam retuli. Copiæ cornu, vel Amaltheæ, vel Amaltheæ capræ, apud Græcos sic etiam effertur, Αἲξ οὐρανία vel οὐράνιος, id est, Capra cœlestis. Hesychius & Varinus capram cœlestem interpretantur candidæ fabæ genera, qua calculos & suffragia ferebant: Similiter Suidas, & insuper, Cratinus (inquit) eos qui munera accipiunt ab ijs nutriri ait, vt Iupiter ab Amalthea capra nutritus est. Alij res illas, ex quibus magna lucri & pecuniæ augēdæ occasio sit, ita nominant. Capra cœlestis,

de illo qui quæ cupit consequitur omnia. Ferunt enim Iouis capram inter sydera locatam qui primus orientem aspexerit, per omnia voti compotem futurum, Idem. Capram cœlestem orientem conspexerunt, Αἶγα τὴν οὐρανίαν ἐπιτέλλουσαν ἐθεάσαντο, ab Erasmo similiter exponitur. Apud Athenæum tamen libro nono Antiphanes in Cyclope commemorat capram cœlestem inter animantia apta mensis, Τράγος ὑλιβάτας, αἴξ οὐρανία, κριὸς πρίμος, &c. Aegis venit, Αἰγὶς ἔρχεται: Suidas (& Varinus) indicat prouerbio dici solitum, de ijs qui petulanter & impudenter agerent: quòd Aegis dicta fuerit sacerdos Athenis solita ferre sacram ægidem, & ita ingredi ad eos qui nuper duxissent vxores (πρὸς τοὺς νεογάμους) Apparet (inquit Erasmus) in huiusmodi sacri multum fuisse licentiæ. Caprarius in æstu, Αἰπόλος ἐν καύματι, de intempestiua libididine, vt & illud, Lydus in meridie, Nam his horis caprarij, dum seductis gregibus in vmbra latitant, lasciuire soliti scribuntur. Refertur à Zenodoto & Suida, Eras. His adijciam duo emblemata Alciati, quorum prius inscribitur, In descifcentes: Quòd fine egregios turpi maculaueris orsus, In noxamque tuum verteris officium, Fecisti, quod capra, sui mulctraria lactis Cum ferit, & proprias calce profundit opes. Vide paulo ante in prouerbio Capra Scyria. Alterum, In eum qui sibi ipsi damnum apparat, Capra lupum non sponte, meo nunc vbere lacto, Quod male pastoris prouida cura iubet. Creuerit ille simul, mea me post vbera pascet, Improbitas nullo flectitur obsequio. Aliud eiusdem in amatores meretricum, ex astutia piscatoris caprinam pellem induti, & ita sargos pisces allicientis: quòd ij hoc pecus mirifice ament, in Sargo referam.

DE HIRCO.

A.

HIRCVS dux est & maritus caprarum: Qui castratus, caper nominatur. Martialis, Dum iugulas hircum, factus es ipse caper. Caprum pro hirco improprie posuit Vergilius Aeglog. 7. Vir gregis ipse caper. עתוד atud Hebræis hircus est, & propriè maior: nam minor seir שעיר dicitur. Geneseos ca. 13. Chaldaicè vertit teias iail תישיא, Arabice תיוס teus. persice אסתבן asteban, vbi Septuaginta habent τράγοι Hieronymus hirci, Hebræi atudnim. שעיר fair etiam pro hirco ponitur, adiūcto ferè caprarum nomine, hoc modo sheitissim. Persæ pro steir ponunt kalabe (aliàs kalabei) pro issim verò busan. Sed de hac voce & aliis quibusdam, vide supra in Capræ nomenclaturis Hebraicis. Scribitur etiam per zade prima litera zeir: quam vocem Danielis 8. Hieronymus hircum caprarum interpretatur, Theodotion τράγον αἰγῶν. Chaldæus pro seir fermè transfert zeira. Munsterus in Lexico trilingui צפיר zaphir quoque hircum exponit, vt zephirah capram תיש taish, Abraham Ezra Genes. 30. pecus maculosum & varium intelligit. Septuaginta τράγους Hieronymus hircos transtulerunt. Aliqui arietes, alij totum genus ouium interpretantur. (quod non placet) Chaldæus reddit teias i.h. Arabs teus. Perses astatha. כר kar, Dauid Kimhi agnum exponit item arietem & hircum. Carim psalmo 37. Hieronymus monocerotes reddit, Septuaginta ὑψωθῆναι, Abraham quidam agnos, & alius quidam valles. Deuteronomij 23. Arabica translatio habet baraph, Persica pharbe han, Septuaginta ἀρνῶν, Hieronymus agnorum. Syluaticos hanub hircum exponit. Hispanicè Cabron vocatur, Germanice *bock*, vnde mutuati sunt Itali suum beccho, & Galli bouc, & Angli gote bucke, id est caprarum hircum. Nam caprarum nomen Germani etiā aliquando addunt, *geissbock*, distinguendi causa à marib. in caprearum & caprarum syluestrium genere, quos item *bock*, id est hircos appellant, vt *reech bock*. Illyrice hircus dicitur kozel.

B.

Caper etiam tondetur, Vsum in castrorum ac miseris velamina nautis, Columella. Nec minus interea barbas incanaque menta Cinyphij tondent hirci, setasque comanteis Vsum in castrorum, &c. Vergilius in Georg. Cinyps (inquit Probus) opidum est & flumen Africæ regionis Garamantum, apud quos hirci villocissimi nascuntur, quos tondent ad cilicia quibus nautæ vtuntur. Quidam apud hunc fluuium maiores quàm alibi hircos nasci scribunt In Cilicia circaq; Syrtes capræ villo tonsili vestiuntur, Plin. 8. 50. Hermolaus eo in loco pro Syrias, Syrtes reposuit. Circa Syrtes enim (inquit) Cinyphium pecus celebratur Vergilio, Silio, Martiali, Claudiano, cæteris, vt quinto libro (Castigationum in Plinium) diximus. Cilices hircos habent villo tonsili, vnde vestes conficiunt, quas cilicia & cilicina dicimus, Ioh. Rauisius textor. Cilicij hirci, id est villosi, Etymologus & Varinus: De ciliciis pannis supra dixi in Capra ca. 5. Catici hirci οἱ εὐτελεῖς, id est viles, Varin. Meminit eorum Sophocles in Salmoneo, tanquam vilium, (Καρικόν, εὐτελὲς, μικρὸν) nisi forte cum Ciliciis confundat, Heschius. Hircus natura animosus est, pugnax & robustus: præcipuæ ei vires in fronte, & cornibus, quæ longa & acuta habet, Albert. Dentes capris pauciores sunt quàm hircis, Aristot. Hanc pecudem mutilam parabimus quieto cœli statu. Nam procelloso atque imbrifero cornuta semper. Nam & omni regione maritos gregum mutilos esse oportebit, quoniam cornuti ferè perniciosi sunt propter petulantiam, Columella. Nunc hirci admittendi sunt (inquit Palladius, in Nouembri) vt fœtum primi veris fouere possit exortus. Sed caper eligendus est magni (amplissimi, Columella) corporis, molliori pilo, & potissimum albo: (nitido, spisso, & longo capillo, Palladius. nigro densoque & nitido atq; longissimo pilo, Columella) capite paruo: auribus flexis & grauibus, (longis auriculis infractisque, Plinius: flaccidis & prægrauantibus auribus, Columella:) quàm maximè simus, Plinius. cui sub maxillis duæ videntur pendere (collo dependent, Columella: qua de re etiam in Capra dixi) verruculæ, breui plenáque ceruice, (ceruice & collo breui, gurgulione longiore, Varro. αὐχένα καὶ τράχηλον βραχὺν καὶ παχὺν ἔχων βρόγχον ἢ μακρότερον, Florentinus Cornarius pro βραχὺν legit βρόγχον, vt Varro etiam: Andreas à Lacuna βαρὺν mauult, & grauem interpretatur, μακρότερον verò poni pro μακρόν. Bronchus (inquit) id est aspera arteria fieri non potest vt longa sit, collo breui existente: cum videlicet eius prolixior pars quæ pectus ipsum egreditur, semper adhæreat collo, & longitudinem eius necessario adæquet. Gurgulionem eruditi ferè Græcam vocem gargarôna, id est vuam, reddunt: quod hic non conuenit. Sed forte hoc loco intelligemus supremam partem arteriæ ex cartilaginibus aliquot conditam & prominentem, quam Græci larynga propriè vocant. Potest sanè bronchus etiam appellari τὸ ἄνω τῆς τραχείας.) Probatur præterea hircus, armis quàm villosissimis, Plinius. cruribus crassis, Columella. ὠμοπλάτῳ, forte εὐπλεύρῳ, id est lateribus vel costis firmis: & coxis amplis, Florentinus.

ficant alij fimi caprini cinerem cum axungia, Plinius. Fimum caprinum cum aromate aliquo (cum spica nardi, vetus translatio) haustum, menses cit, & partus euocat: tritum in farinam, & impositum lanis cum thure, fœminarum profluuia sistit, cæterosq; sanguinis impetus ex aceto cohibet, Dioscorides. Stercoris caprini pilulas, & leporis pilos, pinguedine phocæ subacta suffito: Aliud, Stercus caprinum & pulmonem phocæ ac cedri ramenta suffito, Hippocrates in libro de natura muliebri, inter diuersa vterorum remedia mensibus præcipuè & secūdis pellendis. Medicus quidam in agris fimum caprinum ad profluuium muliebre sistendū cum thure apponebat, Galenus. Profluuium quamuis immensum vrina capræ pota sisti obstetrices promittūt, & si fimum illinatur, Plinius. Si equus vngulam pertuderit, ouillum stercus cum aceto permiscebis & impones: quamuis alij caprinū efficacius credunt. Vegetius. Malus arbor quæ iam vermes habet curabitur caprino stercore cum vrina humana radicibus affuso, Anatolius in Geopon.

Vrina caprarum cum aceto scillitico hausta contra ictus serpentium valet. Plinius. Panos & apostemata (impetus & suppurationes) in quacunq; parte discutit: vt suum etiam in lana imposita, Plinius. Dolorem ceruicum inflexibilem, opisthotonon vocant, leuat vrina capræ auribus infusa, aut fimum cum bulbis illitum (bulbo trito cum fimo capræ ceruici illito, Marcellus:) Plinius. Opisthotonicis & tetanicis lotium caprinum cum aqua mixtum efficaciter prodest, si ieiunis potui detur, Marcellus. Vrina capræ aurium doloribus instillata medetur. Dioscorides. Mirabiliter facit in excellenti aurium dolore porri succus & caprina vrina & rosaceum cū modica myrrha infusa, Archigenes apud Galenum κατὰ τόπ. lib. 3. Sub eo momento quo egeritur, tepidam auri obtunsæ infundes, Marcellus. Lotium caprinum missum in aures, dolorem sedat: si cum mulso misceatur, si pus habet, eijciet, Sextus. Instillatum dolorem sedat, quod magis suppuratis auribus adfirmatur: ob quam causam præsentis auxilij plures exceptum & cornu caprino inditum, in fumo suspensum, diligēter ad necessarias medelas reseruant, Marcellus. Si grauitas sit audiendi, fel bubulum cum vrina capræ vel hirci medetur. vel si pus fit: In quocunque autem vsu putant hæc efficaciora, in cornu caprino per dies viginti infumata, Plinius. Ad surditatem naturalem, capræ nuper iugulatæ cornu caprino lotio impleto, & ad fumū per dies nouē suspendito, deinde vtere, Galen. eup. 2. 4. Vide infra etiam in hirci vrina. Vrina capræ calefacta instillata auribus, fimumq; eiusdem cū axungia illitum, ad parotides prosunt, Plinius. Vrina capræ ad aquam quæ cutem subijt, cum nardi spica quotidie binis cyathis cum aqua bibitur vrinamq; per aluum extrahit, Dioscorides. Hydropicus sorbeat lotiū capræ, mirificè sanat, Sextus. Vide in lotio hircino. Hydropicis auxiliatur vrina vesicæ capræ (codices quidam minus emendati habent apri: poterat &, capri, legi: nam hircina quoq; prodest, vt infra ostendam) paulatim data in potus: efficacius quæ inaruerit cum vesica sua, Plinius. Ad hydropicos: Vrinæ capræ cochleare vnum cum nardi drachma vna calefactum bibendum dato, Archigenes apud Galenum. Ad vrinæ difficultatem & calculum lotium caprinum, sed montanum (id est caprarum quę in montibus pascuntur) tepidū potari oportet, admixto vino cum aqua ob fastidium, Marcellus. Ad calculum vesicæ, Nec non obscænus capræ potabitur humor: Obruat hic morbum labefactaq; saxa remittit, Serenus. Lotium caprinum mulier si bibat, menstrua prouocat, Sext. Profluuium quamuis immensum vrina capræ pota sisti, obstetrices promittunt, & si fimum illinatur, Plinius. Aëtius cum præscripsisset remediū efficax ciendæ veneri, nempe vt passer Troglodytes dictus in cibo accipiatur, subdit: Verùm his qui frequentius & supra quàm conuenit inde coëunt, vrinam capræ bibendam præbe.

H.

a. Capræ à carpendis virgultis dictæ sunt, Nonius, Varro lib. 3 de Re rust. & Cicero alicubi. Vel quod carpant aspera: vel à crepitu crurium, vnde eas crepas appellatas, quæ sunt agrestes capræ, Isidorus. Crepæ à principio capræ sunt appellatæ, quod cruribus crepent, Festus. Capra, carpa: à quo scriptum, omni carpæ capræ. Caprigenum genus vocare licet, capras tum villaticas, tum feras item hircos & hœdos, Gaza caprarium genus dixit. Caprigenum hominum non placet mihi neq; pantherinum genus, Plautus Epid. Caprigenumq; pecus nullo custode per herbas, Cornificius apud Macrobium. Quamuis caprigeno pecori grandior gressio est, Pacuuius. Caprigenûm trita vngulis, Actius. Lege locationis fundi excipitur, ne colonus capra natum in fundo pascat. Capella, vox diminutiva. Capras chimæras Græci vocant, chimaron & enorchan hircū. Hermolaus. Homerus ouium caprarumque ætates discernens, προγόνους, μετάσσας, & ἕρσας nominauit, Pollux. Varinus ἕρσας exponit ἐρίφους, id est hœdos, in prima ætate: μετάσσας (μέτασσαι apud Homerum Odysseæ lib. 9. μέσαι, μεσήλικες, Scholia:) in media, de fœminis tantū, nos capellas dicere possumus, licet id nomen pro capris simpliciter poni soleat. χιμάρους de maribus: adultos demum & perfectos ætate mares τράγους, id est hircos & ἰξάλους, id est capros (de qua voce plura dicam ab initio historiæ de capris syluestribus) Fœminæ vero adultæ αἶγες, id est capræ dicuntur. χίμαιρα, capella hyeme nata, χειμὼν Græcis hyems est: vel quæ vnam solum ætatis hyemem habeat, Etymologus, Varinus. Hesychius chimæram capram feram expouit. Χίμαροι, capræ hybernæ, vel hirci, vel hœdi: item torrentes seu riui qui hyeme & imbribus aucti vel niuibus liquefactis fluunt, in æstu & squalore torrentur, id est siccantur. Sed pro torrente, potius cum rhô duplici scripserim vt appareat nomen esse compositum παρὰ τὸ χειμῶνος ῥεῖν: profertur autem χεῖμα quoque pro χειμών: plærique etiam cum torrentem significat primam syllabam per ει scribunt, poëtæ producunt, (quanquam video Grammaticos in lexicis Græcis alia quoque ab hyeme deducta vocabula per iôta notare, vt χιμάζειν, χιμῶσαι, χιμάδιον, quæ ego per ει vsurpare malim, &c.) cum caprarium genus per iôta, poëtæ corripiūt. Proinde in Lexicis Hesychij & Varini χίμαρος rectè per iôta scribitur, quanquā non suo ordine inter vocabula quæ ει diphthongum in prima syllaba habent. Χίμαροι, hœdi hyeme nati, Hesychius. Ergo pro omni caprario genere, omni ætate & vtroq; sexu chimaron grammatici interpretantur, cum mediam solum ætatem proprie significet, rectè tamen de vtroque sexu vsurpari puto: vt etiam πρόγονοι, quæ vox ab Homeri scholiaste fœmininis vocabulis exponitur, πρωτογενέστεραι, παλαιότεραι, ἢ μεταγενέστεραι τῇ ἡλικίᾳ: & rectè quidem, cum Homerus etiam eodem genere protulerit, & mares foris relictos meminerit. Στείνοντο δὲ σηκοὶ ἀρνῶν ἠδ᾽ ἐρίφων, διακεκριμέναι δὲ ἕκασται ἔρχατο, χωρὶς μὲν πρόγονοι, χωρὶς δὲ μέτασσαι, χωρὶς δ᾽ αὖθ᾽ ἕρσαι. Etymologus χίμαρον hircum exponit, & deriuat παρὰ τὸ χίω τὸ πορεύομαι. Χίμαρος, capra annicula à tribus aut quatuor mensibus vsq; ad partum, deinde enim αἴξ aut χίμαιρα dicitur, Varinus. Chimæram poëtæ fabulantur monstrum quoddam igniuomum fuisse, à Bellerophonte confectū, de quo Lucretius, Prima leo, postrema draco media ipsa Chimæra, id est capra. Grāmatici exponunt Lycię montem (de quo Plinius 2 106.) esse qui dies noctesq; flammas eructārit: in cuius cacumine leones habitarent, in medio vero propter pascua capræ, in radicibus serpentes. Et quoniam Bellerophon Glauci filius cum montē habitabilem

bilem fecit, Chimæram occidisse traditur. Hanc Typhonis & Chedriæ (Ἀμιδοδώρ, Varin.) filiam fuisse fingunt. Hesiodus ex Hydra natam affirmat. Meminit etiam Seruius enarrans illud Vergilij Aeneid. 6. Flammisque armata Chimæra. Hesychius hanc feram triformem fuisse scribit, ita vt in medio caprina forma constaret, caput verò posterius draconis, anterius leonis cum ore igniuomo haberet: sed magis probauerim illos qui imam solam corporis partem serpentis specie in ea fuisse fingunt. Plura lege apud Varinum, & in Chiliadibus Erasmi, & Palæphatum in Bellerophonte. &c. Chimæra mons in Lycia nocturnis æstibus fumidum exhalat: vnde fabula triformis monstri in vulgum data est, quod Chimæram animal putauerunt, Solinus capite 42. Cragus mons est Lyciæ cum vrbe eiusdē nominis, vbi Chimæram fuisse fabulantur: Fertur & mons in Lycia esse qui ignem sponte emittat, quod nostro adhuc tempore appareat, Eustath. in Dionys. Αἴξ apud eruditos omnes cum acuto scribi inuenio, & approbat Etymologus: solus Varinus multis in locis circumflectit. Apud poetas reperitur etiam de maribus, ἡ, ἔστιν αὐτοῖς κοινὸν ὄνομα τὸ αἴξ, ὡς ἔλαφος, ἄνθρωπος, ἵππος, Varin. Αἴξ ὄνομα ἀρσενικὸν (Atticè, vel poëticè vt in Ε'ρίφῳ habet Varinus, αἴξ masculinum est) τὸ ζῶον, παρὰ τὸ ἀΐσσω τὸ ὁρμῶ, αἴξ, καὶ τῆς συνεκίρησι αἴξ: καὶ Ὅμηρος, ἴξαλον αἰγὸς, ὁρμητικῆς, Etymologus & Varin. Dores capras etiam αἰγάδας dicunt Hesychius, Varinus. Αἰγίδια, αἶγα ἐκτομίαν, capram castratam, Varinus & Hesychius: nisi quis caprum potius, id est, hircum castratum accipiat, cum ἐκτομίας nomen masculinum sit, & αἴξ etiam Atticè & poeticè: quanquam apud illos ἐκτομίαν legitur cum epsilo in penultima. Βασίμφαι, αἱ αἶγες, ἐν ἱερατικοῖς. Αἰγίδιον diminutiuum in epistolis Aeliani. Fabas copiosè sumptas Aristoteles lac augere scribit αἰγὶ καὶ χιμαίρᾳ, Gaza vertit capris & capellis. Βρηχ. χίμαιρα. Ἐννοιάδες αἶγες, αἱ μὴ κορύπτουσαι, ἐννὴς est placidus & benignus Εμμηλάδας, αἶγας τὰς μετὰ τῶν προβάτων νεμομένας, Hesych. Κάπρα, αἴξ ἥμερος, Πολυφήμιος, ἀπὸ Γορτυνίων: Γάννες τὰ πρόβατα: hinc & κάπανος nimirum hœdus dicitur Θύας, κάπραι, θήλεια, Varinus: Caper Græcis aprum significat seu porcum, capra porcam. Κάπρα, αἴξ, Τυῤῥηνοί. Μίκλας, αἶγας, Μηκάδας, τὰς ἀμελγομένας αἶγας. Νιβάδες, αἱ στῦ λόφους ἔχουσαι αἶγες. Οὔθατα βόσκε, αἶγας βόσκει: Hæc omnia apud Hesychium & Varinum inuenio: nihil eorum apud Suidam. Ὀρυβάδες (malim Ὀρειβάδες,) αἱ αἶγες, apud solum Varinum. Μῆλα Græcis antiquis, Homero præsertim omnia pecora, significant. Nam Odysseæ libro 17. procos mactantes facit μῆλα, qui non oues solum mactabant, sed omne genus quadrupedum, sues præpingues, capras, boues armentarios, & alia, Varinus. Et alibi apud eundem μῆλ' ὄϊές τε καὶ αἶγες ἱκάνοιεν: sed plura de hac voce dicam in Oue præcipue enim de oue dicitur μῆλον, vt apud Latinos etiam pecus. Κηλάδες αἶγες αἱ ἐν τῷ μετώπῳ σημεῖον ἔχουσαι πυλοειδῆ, Hesychius & Varinus: & rursus in κηλάς. κῆλα, σημεῖα. Μαῖρα propriè capram significat λευκομέλαιναν, id est, ex albo nigricantem: fuit hoc nomine & Orionis canis, Cælius. Fuit & Mæra vxor Lycaonis apud Pausaniam in Arcadicis, Atlantis filia, quam Vlysses etiam apud inferos se vidisse narrat, sed hoc nomen oxytonum est, Gangra dicta capella in Paphlagonia nomen vrbi dedit, vt infra dicam. Cissætha, nomen capræ apud Theocritum, Varinus. Caprarum nomina Αἰγῶν ὀνόματα, οἷον ἀχρηστα πράγματα: capræ enim inter se similes sunt, cum nomina ijs tantum rebus discernendi gratia imponantur, quæ aliud diuersum habent, Suidas. Prouerbialiter dictum videri potest de rebus inutilibus, siue studio circa nomina inutilia: quale fortassis & hoc nostrum fuerit in ipsis caprarum nominibus, vt prouerbium aptissime quadret. Miror Erasmum non meminisse. Cæterum quod capræ non differant, falsum est: Color enim non omnibus idem, & alia quædam diuersa habent. Μελαινὶς αἴξ, capra Melænis, apud Hippocratem: Dioscorides eam exponit quæ nata sit circa Melanas, quæ vrbs est in campo Crisæo ante Cirphium sita, & pascua habet optima, vnde lac laudatissimum prouenit, Galenus in glossis. Sed nimis arcta premunt olidæ cōuiuia capræ, Horatius 1. epist. id est, fœtor sub alis excitatur arctè nimis discumbentium: hunc & caprum & hircum appellare consueuerunt poetæ, vt in Hirco dicetur. Αἶγες Doricè appellantur magni fluctus, Suid. & Varinus: hinc forte Aegæum pelagus dictum de quo mox inter propria. Capella inter virorum cognomina à capillorum hirsutie positum est, Cælius. Eandem ob causam Iulianum adulandi professores apud Constantium Cæsarem, capellam nuncupabant, Idem. Nicò scortum, vt supra ex Athenæo retuli, capra dicebatur, quod Thallum cauponem exhausisset: nam thallus propriè oleæ germen significat, quo delectantur capræ. Suidas illam Nanion appellat, &c. quod nomen per n duplex scribi debet. Sed fallitur tum ipse Suidas, tum Cælius cum secutus lib. 8 Nicò enim nominatum hoc scortum fuit: de quo Athenæus libro 13. vbi etiam mox post Nicûs mentionem de Nannio agit, vnde deceptus est Suidas, vel is ex quo ipse desumpsit. Capra signum est cœleste. Quinto idus Septembris Cæsari Capella oritur vesperi, Plinius 18. 31. Decimo calendas Ianuarias Capra occidit mane, tempestatem significat, Columella 11. 2. Meminit etiam Cicero de Nat. Post insana capræ sydera frigidas Noctes, Horat. 3 Carm. Videtur autem hœdos significare, quorum ortus & occasus concitat tempestates, de quibus Verg. 1. Georg. Hœdorumque dies seruandi: vbi Seruius, Aurigæ signum est haud longè à Septentrione: hic in manu sinistra fert hœdos, in humeris capram, quæ aluisse dicitur Iouem, oriuntur cum scorpio mense Octobri. Τὸ ἄστρον τῆς Αἰγὸς λαμφθὲν σφοδρὸν πνεῖν ἀνέμους, ὅθεν καὶ Ὅμηρος, Λαίλαπα ἐπαιγίζων, Suid. in Αἰγίς. Capras astrologi ita receperunt in cœlum, vt extra limbum duodecim signorum (vt noxium dentibus animal iis quæ depascitur) excluserint. Sunt duo Hœdi & Capra non longè à Tauro, Varro. Apud Phliasios (inquit Pausanias in Corinthiacis) capræ imago ærea in foro erecta fuit, multis sui partibus deaurata. Eam vero tum alijs honoribus afficiunt, tum auro ornant, ne sydus quod Capram vocant, suo exortu noxium sit, cum alioqui subinde vineis noceat. Nascitur Oleniæ signum pluuiale Capellæ, Ouidius. Plura vide apud astrologos, & infra in capra Amalthea inter prouerbia. Ἄστυγας, αἶγας, ἤ (aliâs ἤγουν) ἀστεργας, Hesychius & Varinus. Ἴξαλος αἰγὸς, apud Homerum, alij capræ saltantis vel cum impetu se mouentis exponunt, alij capri castrati, alij syluestris, vide infra in Capra syluestri. Καλυδώνιος, αἴξ: καὶ Καλυδώνιαι αἶγες, διὰ τὸ ἰδεῖν φαῦλον δοκοῦντα, Hesychius & Varinus. Vide ne Calydonia non epitheton capræ sit, sed eadem quæ Amalthea. Est enim Olenus vrbs in Aetolia, iuxta quam fuit aper Calydonius: in qua nutritam ferunt capram Amaltheam. Ἐπηετανός αἰγός, Ἀπαρίων, τῆς λεοντῆς, ἢ τοῦ θηρίου ὃ ἐστιν ἐκφύματα σκληρά, ἢ σκωλήξ, Hesychius: legitur autem Odysseæ lib. 14. Scholia exponunt, νίκας, ἢ τηχλίας, παρὰ τὸ ... Hæc & Varin. Αἶγες κεράσται, id est, cornigeræ Theocrit. Idyll. 5. Μηκάδες αἶγες apud Homerum, à voce quam ædunt. Αἰγὸς πολιοῖς, pro πολιῆς. Σιάλαι αἶγες, ἢ λιπαρεῖ, Varinus, & Galenus in Glossis Hippoc. Καί τε διαίγα ... Hesiodus de Borea. Αἰγῶν τε πλείων, Homerus: id est, adultarum, ætatis perfectæ. ... Oppianus de capris. Αἴξ φορβάς, capra mansueta, Nicandro. Αἶγες ... Hesiodo. Ζαχρηεῖς αἶγες: Homer. Capellæ amantes saxa, Ouidius epistola 15. Cinyphia, cornifera Lucretius. Dystentæ lacte, Vergil. Aegiog. 7. Dumiaga. Felix pecus, Vergil. Aeg. 1. Frondipeta. Garciles, Ouidius 1. Metam. Hirsuta, Hirtæ, Vergil. in

eam quæ nihil producat: vt quam capra depaſta reliquerit: corrumpit enim & infœcunda reddit omnia morſu ſuo. Alij denique τὴν τὰς αἶγας λιπαίνουσαν, id eſt capras ſaginantem: poſſunt enim etiam in ſaxoſis & aſperis locis capræ commodè paſci Varin. Αἰγίλωψ abſceſſus eſt in maiore angulo oculi, vel inter illū & nares, per quem pituita aſſiduè deſtillat: & ſi negligatur, ad oſſa vſque dehiſcit in fiſtulam. ſunt qui ypſilon in medio ſcribant: alij αἰγχίλωψ. Illos minimè probo qui in vulgatib. Lexicis Græcolatinis αἴγωλον & αἰγωλωπίαν ſcribere auſi ſunt. Ægilops apud Suidam̄ pupillæ paſſio exponitur, ſine authore. Αἰγωπὸς color oculorū Ariſtot. Machinæ tractoriæ genus tripes, apud Vitruuium 10. 2. his verbis deſcribitur: Tigna tria ad onerum magnitudinem ratione expediuntur, & à capite à fibula coniuncta, & in imo diuaricata eriguntur funibus in capitibus collocatis, &c. Hac machina hodie vtuntur nautæ (inquit Gul. Philander) capram vocantes. Pueri noſtrates lignum tripes, quod capram vocāt, in ludo quodam erigunt, & baculis eminus petunt.

Caprificus, ſylueſtris eſt ficus. Tithymallum noſtri herbam lactariam vocant, alij lactucam caprinam, &c. Plinius. Et alibi, Lactucæ, inquit ſponte naſcentis, primum eſt genus eius quam caprinam vocant, qua piſces in mare deiecta protinus necantur, qui ſunt in proximo: Hoc Dioſcorides vltimo inter tithymallos verbaſci foliis attribuit. Caprariam rutam, vt medici recentiores vocant, in Gallia Narbonenſi vidi: Germania non habet: meminit eius Antonius Braſauolus, &c. Manardus libri 15. epiſtola vltima non rectè ſuſpicatur polemoniam eſſe. Vide in muſtelis diuerſis. Capræ lien, malua ſecundum magos, inter nomenclaturas Dioſcorid s. Aegiops, herba eſt, quam Vergilius auenam ſterilem vocauit in Georg. enecat hordeum feſtuca quæ vocatur ægilops: Plin. 18. 19. Galenus etiam ſcribit feſtucam, quæ Græcè dicatur ægilops, in hordeo frequentiorem erumpere, præcipuè cum imbecillius ſemen diutius humo conditum, infelici exortu natum adoleuerit. Plinius auenam Græcam vocauit cui non cadit ſemen: non niſi poſt annum ex ſemine ſuo gignitur, vere piloſum ei folium vt lolio, non tamen vt illi pingue, ſi Theophraſto credimus, immitis aſpectu, &c. hinc forte ægilops dici meruit, quemadmodum & oculi vitium inde dictum videri poteſt: nam Iouis aut Palladis ægida poëtæ horriferam, terrificam & iratam cognominant. Niſi quis malit ita dictam quod ſui nominis morbum oculorum ſanet, vt Dioſcorides ſcribit. Eandem ob cauſam arbor ægilops fortaſſe nomen habet, cum glans illi ſit triſtis, horrida, echinato calyce cibo inepta, &c. Αἰγίλωψ, πόα τις ἐμφερὴς πυρῷ, Heſychius & Varinus. vide Dioſcoridem. Quibuſdam bulbi genus eſt, haud ſcio quo authore. Eſt & arbor, de qua Plinius lib. 16. Excelſiſſima ægilops, incultis amica è glandiferis ſola, &c. Gaza in Theophraſto Macedonicam aſprin cerrum vertit Plinius eadem omnia ægilopi cerro tribuit. Aegithalus herbæ genus eſt. Varinus: Suidas & alij, animal tantum vel auem, & ſaltationis genus fecerunt. Salix à Thurijs ægilips vocatur, αἰγίλιψ, Heſychius. Αἰγίπυρος, genus herbæ, Heſychius: malim αἰγίπυρος, vt Varinus habet: plantam eſſe ſpinoſam ſcribens: vel herbæ genus, folio lato, lenticulæ ſimili, colore glauco, vlceribus inflammatis vtilem. Videndum an ſit glaux Dioſcoridis, cui & flos purpureus conuenit, &c. Vide in Locuſtæ marinæ corollario. Fieri poteſt vt imperiti grammatici diuerſas plantas confuderint. Meminit ægipyri Theocritus & Ariſtophanis Scholiaſtes in Ranis, cuius hæc ſunt verba: Dionyſij ſacerdotem, vt Eupolis inquit, ægipyron exiſtimare, hoc eſt pyrrhon, rubicundum: eò quod herbæ huius flos, Demetrito teſte, valde rubeat: τὸ γὰρ αἰγίπυρον ἄνθος φησὶ Δημήτριος ἱκανῶς ἐρυθρόν. Aegitis, anagallis purpurea eſt. Aegoceron, fœnum Græcum, inter nomenclaturas Dioſcor. & apud Syluaticum: qui & trifolij ſpeciem interpretatur: idem eſt ægoceras, αἰγόκερας, vt habet Plinius & Galenus in Gloſſis Hipp. alio nomine, iiſdem teſtibus, bucceras vocatur. Quoniam corniculis ſemen (ſiliqua) eſt ſimile, Plinius. Apud Heſychium non rectè ſcribitur αἰγίκερων pro αἰγόκερως & πλῆς pro πλῆν. Αἰγώνυχος vel ægonychon herbæ genus, Heſychius, Plinius & nomenclaturæ Dioſcoridis, litho ſpermon interpretantur: cauſa nominis in ſeminis duritie, quam rectius tamen ad lapidem, quàm vngulam referas: cum fragilis ſit non vt in aſparagi ſemine cornu vel vngulæ inſtar lenta & contuſilis Αἴγιλος, genus herbæ, Suidas: Apud Varinum per l, ſimplex ſcribitur. Ταὶ μὲν ἐμαὶ κύτισόν τε καὶ αἴγιλον αἶγες ἔδοντι, Theocritus Idyll. 5. Aegilides optimæ iſchades ſunt, vt ſcribit Philemon in Atticis nominibus Athen. Αἰγιάλις, λύγος id eſt vitex, Etymologus. Aegynos, cicuta inter nomenclaturas Dioſcoridis. Κυνάδα, Heſychius cynosbatum interpretatur, vel plantam quam capras depaſci aiunt. Sed vt video κύναρα legi debet apud Heſychium. Cynaram enim Athenæus cynosbatum eſſe conijcit, vt in cane dixi. Phillyream Dioſcoridis, hoc eſt liguſtrum, Germanorum quidam geiſsholtz hoc eſt lignum caprinum vocant. Eſt & herba ſyluatica, flore candido, muſco, odoratu, oblongo & barbæ quandā referente ſpeciem, quā recentiores quidam in ſuis plantarum hiſtorijs Germanico nomine geiſsbart appellant, id eſt, barbam caprinam, ab hircina diuerſam: nullo hactenus in medicina vſu, nec veterib. puto memorata. Hortenſi cui u digna videtur, propter egregium & odoratū florem, apibus & omni inſectorum volucrum generi grauiſſimum: facilimè prouenit tranſplantata, quod meo experimento didici, & in multos annos ſtirps vna durat.

Muſimones, vel Muſmones potius, caprino villo animalia, inter Oues dicentur. Albertus muſmonem ex capra & ariete naſci ſcribit. Αἰγίσομοι, animalia ſic dicta, Heſychius & Varinus αἰγίλαρος pro αἴλαρος, Etymologus & Varinus. Caprimulgus auis noctu intrans paſtorum ſtabula caprarum vberibus aduolat ſuctum propter lactis: qua iniuria vber emoritur, capriſq; cæcitas quas ita mulſere oboritur, Plinius. Græci hunc ægothelan nominant: à quo differt ægithalus, Gazæ parus. Alia eſt & ægithus auis minima, ſalum alicubi transfert Gaza. Caprimulgus apud Catullum dicitur is qui capras emulget, αἰγωλιος, vlula apud Ariſtotelem eodem interprete αἰγίπυψ, aquila apud Macedones, Etymologus & Tarinus αἰγυπιος, vultur αἰγίπυρος, κάραβος, id eſt, locuſta marina, Heſychius: apud Varinum αἰγιλάκαρος, quinque ſyllabis eadem ſignificatione legitur, Aegocephalus auis apud Ariſtotelem, capriceps, Gazæ: vt æx capella. Eſt & apud Germanos auis à voce dicta himmelgeiſs, id eſt, aëria capra.

Aegæon nomen gigantis, &c. de quo infra dicam, vbi de diis, αἰγαίωρος, αἰγοσαῖος, αἰγιαλεὺς, & αἰγιάλη, propria nomina hominum ſunt apud Suidam, de quibus tamen ille aliud nihil ſcribit. Αἰγεὺς, Aegeus, aliqui Latinè non rectè cum diphthongo penultimam ſcribunt, Athenarum rex fuit, filius Neptuni (aut verius Pandionis) ex Aethra vxore Theſeum filium ſuſcepit, quem Ouidius Aegidem patronymicè cognominat, vide Onomaſticon. Habuit & Medeam vxorem. Huius & Theſei hiſtoriam Dionyſius in commentariis in Euſtathium recenſet αἰγεῖον. τὸ τοῦ αἰγέως μαντεῖον ἢ ἡρῷον ἐν ἀθήναις, Suidas & Varinus. Aegeum vel Aegæum mare, Græci αἰγαῖον vel αἰγαῖον πέλαγος dicunt vel αἰγαία θάλασσα vel αἰγαῖος πόντος: ſcribunt autem plerique pen ultimam per αι, pauciſſimi per ει. Aeges & ægides vt ſupra dixi Græci fluctus vel magnos fluctus exponunt: ab αἴξ autem communiter αἴγειος fit dorice αἰγαῖος, Etymologus. Sed αἰγαῖον pro periſpomenon, rectius ab αἰγεὺς formaretur

quàm ab ἀΐξ. Eſt ſanè Aegeum pelagus fluctibus & nauigandi periculo terribile, Suidas & Varinus. Idem Dionyſius poëta teſtatur, circa Sporades inſulas ſcribens Aegeum pelagus ſuis fluctibus reſonare: nec vllum eſſe alium maris meatum, cuius vndæ vehementius & altius agitentur. Aegæi maris latum æquor, πλατὺς πόρος Dionyſio à Pataris incipiens ad Tenedum & Imbrum vſque protenditur, inde Boream verſus Propontis anguſtus meatos excipit, Euſtathius in Dionyſ. Et rurſus, Hoc mare aliqui dictum volunt ab Aegæone, cuius in Iliade meminit Homerus: Vel ab Aegis loco Bœotiæ, in quo poëta Neptuni equos quieſcentes facit. Aliqui dictum malunt ab Aegeo Theſei patre, qui in illud mare ſe præcipitârit ab arce in Aegis inſula, ſic enim Etymologus ſentire videtur: vel (vt alij) ex Athenarum arce. Vide Etymologicon, Varinum, Suidam, & Cælium libro 13. circa finem cap. 9. Aegæum mare Cyclades alluit, Heſych. Sunt qui Aegeam Amazonum reginam in eo perijſſe referant. Aegæo mari nomen dedit ſcopulus inter Tenedum & Chium verius quàm inſula, Aex nomine à ſpecie capræ quæ à Græcis ita appellatur: repente in medio mari exiliens, Plin. Solinus hoc ſaxum Antandrum nominat, quod procul viſentibus capræ ſimile creditur. A capris nominauerunt Aegæum pelagus, Varro. Aegæum mare appellatur, quod ita crebræ in eo ſunt inſulæ vel procul aſpicientib. ſpecies caprarũ videantur: ſiue quod in eo Aegeam Amazonum regina perierit: ſiue quod in illud Aegus pater Theſei, ſe præcipitauerit, Feſtus. Aegas Eubœæ vrbem Septentrionem verſus memorat etiam Theophraſtus in fine libri 9. hiſt. plant. Fuerunt & aliæ plures Aegæ, de quibus Conſule Stephanum: & inter cæteras Aegæ Macedoniæ quibus à capris nomen fuiſſe non dubito, cum μηλοβότειραι quoq; cognominarentur. Aegæ inſula iuxta Eubœam, cum templo Neptuni, Heſych. Vide etiã Varinum & Etymologum in αἰγαί. & Strabonem libro 8. qui ab Euboicis Aegis mari Aegæo nomen inditũ veriſimilius putat. Achaicæ vero Aegæ, hoc tempore, inquit, deſertæ incolis ſunt, vrbem habẽt Aegienſes. Aegion ſatis incolarum habet: quo in loco Iouem à capra lactatum ſcribunt, &c. Vide Αἴγιον in Camerte & Stephano: Huius incolis datum eſt oraculum illud prouerbiale, Ὑμεῖς δ᾽ αἰγιέες, οὔτε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι. De Aegis Achaicis mentio eſt etiam apud Pauſaniam in Achaicis. Aegeis αἰγηΐς, tribus fuit Athenis, ab Aegeo Pandionis filio dicta, tribules Aegidæ, Stephanus Suidas, Heſych. A pecore nomina habemus, Ouinius, Caprilius: item cognomina, vt Annij Capræ, Statilij Tauri, &c. Varro. Aegæus ſinus eſt & fluuius circa Corcyram, Varinus. Aegitaurus αἰγίταυρος, aliàs Taurus. fluuius apud Trœzenem, Varinus & Heſychius in ταύρειον πόμα. Campus Aegæus circa Phocidem eſt, quem Aegas fluuius alluit, Euſtath. in Dionyſ. Vide etiam Stephanum, apud quem legendum puto hoc modo, αἰγαῖον πεδίον συνάπτον τῇ Κίῤῥᾳ, ὡς Ἡσίοδος, λέγεται παρὰ αἴγαν ποταμὸν φερόμενον ἀπὸ τοῦ περὶ τὸ Πύθιον ὄρους, ἀφ᾽ οὗ καὶ τὸ πεδίον Αἰγαῖον, paroxytónως, Aegos Cherſoneſi Thraciæ fluuius (vbi Stephanus etiam Aegas oppidum eſſe meminit) apud Strabonem, vt quidam ſcribunt: ego genitiuum eſſe puto ab æx, & addendum potamòs, id eſt fluuium: ad huius oſtia claſſis Athenienſium à Lyſandro capta fuit, idque factum interdiu in Thraciæ parte ad Aegos flumen. Αἰγὸς ποταμοί, vrbs Helleſponti, Stephan. Aegoſthena, neutrum plurale, vrbs Megaridis, Steph. Αἰγεμιώ, nomen vrbis, Varinus: apud Suidam tribus ſyllabis ſcribitur Αἰγιμιώ. Caryſtos Eubœæ inſulæ ciuitas, vocabatur etiam Aegæa olim, ab Aegæone loci domino, à quo & mare Aegæum, Stephanus. Aegates, promontoriũ Aeolidis: Artemidoro Aex dicitur in nominatiuo, Steph. Aegiale ciuitas eſt in Amorgo vna Cycladum: item vnà Gratiarum inquit Lactantius, alio nomine Thalia. De Aegiale Diomedis vxore, vide Onomaſticon. Aegialeus Medeæ frater fuit: & alius Apidis frater, Phoronei filius, &c. Aegeſtæi, Theſproti, ab Aegeſta quodam imperatore dicti, Stephanus. Aegimus rex Dorienſium fuit circa Oetam Stephanus in Dymàn. Aegila, vicus fuit Atticæ, ab Ægilo quodam heroë dictus, Philemon in Atticis dictionibus, vt Athenæus citat. Αἰγιαλὸς Græcis eſt littus maris, arenoſum propriè & calculoſum: etymon adferunt Grammatici, ἀπὸ τοῦ δίκην αἰγὸς ἀΐσσειν: quod capræ inſtar ſaliat, ab inſultu fluctuum ſcilicet. Aegialos quoque dicebatur, maritimus quidam tractus, ſiue latus Peloponneſi, à Sicyone ad Elidem vſque. Fuerunt & alij huius nominis loci, ac præter cæteros vnus in Paphlagonia, Varinus. Vide Stephan, & Onomaſt. Aegialea Αἰγιάλεια, quæ nunc Achaia dicitur, & incolæ Αἰγιαλεῖς, Etymologus. Hi ſunt qui cum Agamemnone militarunt, Iones prius dicti, nunc Achæi, in Sicyone Heſychius & Varin. Aegialia, vicus Antiochidis, incola, Αἰγιαλεύς, Varinus: apud Stephanum & Suidam Αἰγιλία ſcribitur, & Αἰγιλιεύς, Capralia appellatur ager qui vulgo ad Capræ paludes dici ſolet, Feſtus. Capraſia, Padi fluminis oſtium, Plin. 3. 16. A capris feris propter Italiam Capraſia, (malim Capraria) inſula eſt nominata: à quibus ortæ ſunt capræ quas alimus, Varro. Capraria inſula in mari Thuſco ſeu Liguſtico capris abundans, quàm Græci Aegilon dicunt, vt ſcribit Plinius 3. 6. & Solinus cap. 9. Alia eſt Aegilla vel Aegyla apud Plinium 4. 12. Aegimurum Sipontinus ob nominis ſimilitudinem Caprariam eſſe falſo tradidit, &c. Hermolaus in Plinium 5. 7. Capriæ vel Capreæ, inſula vltra Surrentum Campaniæ vrbem, circiter octo millia paſſuum, nobilis coturnicum multitudine, quæ ex Italia volantes illic principio autumni capiuntur. Capriene, καπριήνη, inſula Italiæ, eadem quæ καπρεία vbi natus eſt Blæſus Capriata poëta σπουδογέλοιον, Stephanus. Eſt autem vna tantum inſula, ni fallor, quamuis in plurali Capreæ dicta. A Surrento octo M. paſſ. diſtant, Tiberij principis arce nobiles Capreæ, circuitu XL. M. paſſ. Plin 3. 6. Sirenes primo iuxta Pelorim, Poſt in Capreis inſula habitauerunt Seruius. Capraria vocatur vna ex Fortunatis inſulis, enormibus lacertis plus quàm referta, Solinus. Aegimorus inſula eſt Lybiæ: vel vt alij, ante Siciliam & Africam, alij Aegimurum ſcribunt, per v, Vide Steph. & Strabonem. De Aegimoris inſulis, Plinius 5. 7. Eſt & Polyæga nomen inſulæ Plinio. Aegilips, Αἰγίλιψ, vrbs Cephalleniæ, Varinus & Suidas. Aegilips Homero, locus apud Crocyleam Epiri, Steph. Αἰγίλιψ, inſula quædam Peloponneſi, Heſychius: At Stephanus Αἰγιάλειαν inſulam inter Cretam & Peloponneſum facit, in voce Aegilia. Aeguſa Αἴγουσα, inſula Libyæ, quam Afri Catriam vocant, Steph. præſtat per ſ duplex ſcribere, cum gentile inde fieri dicat Aeguſæus vt Scotuſæus: nam hoc quoque per ſ duplex ſcribendum eſt, vt primitiuum Scotuſſa. Aeguſæ meminit Plinius 3. 8. Aegauſienſe vinum in Aſia celebratur, Cælius. Αἰγίδιον inſula quædam ſic dicta apud Arrianum in periplo maris rubri. Αἴγειρα Achaiæ vrbs eſt, dicta nimirum ab alno arbore, quemadmodum ab vlmo Ptelea. Pauſanias tamen libro 6. (vt Steph. recitat) huius nominis rationem affert huiuſmodi. Cum Sicyoniorum exercitus aduerſus Aegiratas veniret, capris collectis faces earum cornibus alligarunt noctu: Quibus conſpectis Sicyonij exercitum auxiliarem Aegiratis venire ſuſpicati, fugerunt. Vnde illi liberati vrbem Hypereſiam prius dictam, Aegiram appellarunt: & quo loco pulcherrima quæque alias anteibat capra quieuit, ὤκλασε, Dianæ Agroteræ templum condiderunt Αἴγειρος, nomen vrbis, Suid. Αἴγιλος, promontorium Peloponneſi, Varinus. Αἴγιες, nomen gentis, Suid. Aexonia, vrbs Magneſiæ, & Aexone pars tribus Cecropidis, Steph. Caprullon portus prope montem Atho Pomp. Melæ lib. 2. Aegone vel Aegonea, nomen vrbis Suidas: Stephanus addit Melienſium eſſe.

Aegoſtis,

Aegostis, vrbs Locridis, Steph. Aegys, vrbs Laconica, Steph. Gangra Paphlagoniæ vrbs est, cuius nominis originem Nicostratus, referente Stephano, istam facit: Cum caprarius quidam ruri capras adesse omnes reperiret domi verò vnam deesse: rem domino narrauit. Iussit ille diligenter quænam secederet obseruare. Deprehendit igitur vnam in altú quendam collem ascendere, & intra illú hœdorum voces audiuit, quos illic capra enixa erat. Et cú commodus is locus (domino) videretur, ciuitatem in eo conditam Gangram appellauit, quod capellæ nomen fuerat. Aegon Αἴγων viri nomen apud Theocritum, Idyll. 4.

b. Melas est radix cornu caprini: Alij interpretantur partem cornu iuxta pedes animalis, Andr. Bellunen. Aegophthalmos gemmæ nomen est apud Plinium lib. 37. Gemmæ non paucæ (inquit G. Agricola) lineis inter se discurrentibus, & sæpenumero colore variatis, effigies rerum exprimunt: oculi quidem humani, leucophthalmos: caprini, ægophthalmos, &c. Mulmones arietes in Sardinia pilum habent caprinum, Strabo. Equiceruo cornua sunt capræ proxima, Aristot. Caprarú barba sirium vocatur, Sipontinus. Nonnulla etiam duplici genitali, altero maris, altero fœminæ nascuntur: & in genere quidem hominum, sed maximè in caprarum: gignuntur enim quas vocant hircinas (τραγαίνας) propterea quod simul genitale habent & maris & fœminę. Iam & cornu gerens in crure capra conspecta est, Aristot. de generat. anim. 4.

c. Tityre pascentes à flumine reijce capellas, Vergilius Aeg. 3. Vocabula quæ ad caprarum vocem pertinent, Iulius Pollux 5. 13. his verbis describit: αἰγῶν δὲ μηκασμὸς, μηκᾶσθαι, μηκώμεναι. Ὅμηρος δὲ καὶ μηκάδας αἶγας εἴρηκε. δοκεῖ δὲ ἴδιον ἐπὶ αἰγῶν εἶναι μᾶλλον ὁ φριμαγμὸς. φριμάττεσθαι, φριματτόμενος. ὡς Ἡρόδοτος ἐσφαλται ἐπὶ τῶν βρεφῶν τῶν Φρυγίων λέγων, λαχᾶσθαι τὰς αἶγας διόμενος. (Vide in Equo H.c.) Μηκή, de voce caprarum. Varinus φριγμὸς pro φριμαγμὸς apud eundem non rectè legitur. Μεμακυῖαι, μηκώμεναι. Μηκὴ (oxytonum) γὰρ ἡ τῶν αἰγῶν φωνή. Homerus de ouibus etiam hanc vocem vsurpauit: posteriores de capris tantum, de ouibus verò βληχᾶσθαι, Varinus Μηκᾶσθαι. μιμεῖσθαι φωνὴν αἰγῶν καὶ λαγωῶν καὶ ἐλάφων, Eustathius. Ῥηξαμένας βληχήν, Oppianus de capris syluestribus. Βρυχημάτων μήλων apud Aeschylum, vt citat Strabo circa finem libri 14. Gustatum à pecore caprisque pulegium, balatum concitat: vnde quidam Græci literas mutantes blêchon vocauerunt, Plinius. Sed balare proprium ouium est. Iam puerum ortum capite arietis aut bouis referunt, &c, sed nihil ex ijs, quæ nominant, est: quamuis similitudo quædam generatur: quod euenit etiam non in monstrum peruersis: quamobrem sæpenumero per conuicium nonnulli deformes assimilantur, aut capræ ignem efflanti, aut arieti petulco, Aristot. de generat. animal. lib. 4. cap. 3. Φάκελα ἔμβρυα καὶ ἀρτιτενῆ τινα ζῶα, ὅθεν καὶ ψακαλοῦχοι μητέρες αἱ αἶγες παρὰ Σοφοκλεῖ, Eustathius. Ciborum in capris superfluitates, Palladius caprinas facetè bacchas dixit, Cælius. Plinius fabas caprini fimi appellauit: nostri vulgò etiam caprarum fabas: Marcellus Empiricus stercoris caprini pilulas: Græci σπυράθους genere fœminino. Nicander in Theriacis πυράθους dixit, nisi vitium librariorum est. Sunt in Græcis qui non caprinum tantum, sed ouillum etiam ea voce significent. Marcellus Verg. Σπυράθοι, caprarium & ouium excrementa. Galenus in Glossis. Σφυράδες eadem significatione Atticum est: αἱ δὲ σπυράδες, Hesychius. Σφυράδων πλέων ἀναμέστη, Eupolis, vt Suidas & Varinus citant. Aristophanes homines quosdam omnino viles, & sordidos σφυράδων λοπενίσματα vocat, vt pluribus exponit Suidas in Σφυράδες. Οἷον αἰγὸς, ὁ παρὰ ἐπὶ ταῖς θριξὶ τῆς αἰγὸς ἐγγινόμενος ἐν τῇ ἕδρᾳ ῥύπος, Galenus in Glossis, & Varinus. In vrbe Sybari caprarius peradolescens nomine Crathis, cum cupiditate libidinis flagraret, incestum in capram scelus exercuit: Quod quidem ipsum vt hircus gregis dux perspexit, riualitate laborare, atque interea suum occultare animum cœpit, quoad aliquando tandem eum somnum capere deprehendisset: tum enim omnibus reuocatis viribus, facto in eo impetu, cerebrum diminuit. Cum eiusmodi factum ad indigenas permanasset, non modò ei tumulum magnificum excitarunt, sed ex eo etiam fluuium Crathim nominarunt (Crathis fluuius iuxta Aegas Achaicas à duobus fluminibus incrementa suscipit, sic à miscendis aquis appellatus: à quo & Italicus vocatus est Crathis, Strabo:) infantem autem puerum ex eius cum capra consuetudine susceptum, caprina habentem crura, & faciem humanam, in deos repositum, deorumque honore affectum fuisse, & Syluanum deum (Hylæum numen Napæumque, Cælius:) esse in sermonem hominum venit. In belluis igitur obtrectationem & riualitatem inesse hircus docet. Eandem historiam describit Cælius libro 25 cap. 32. Κινάβρα ἡ δυσωδία τῶν αἰγῶν κινάβρα ὄντων. hunc fœtorem Latini capram & hircum vocant. Αἰγῶν τε κιναβρώντων μέλη, Aristophanes in Pluto Cinabran aliquos exponere canum cibum, in Cane dixi. Ψαίζος, ἀφοδὸς ὑγρὸς, ἡ νόθος δυσωδία, καὶ λεῖ καλοῦσι μίνθα (al. μίνθον) τὶ δὲ αὐχμὸν ἢ μόλυσμα, Hesychius & Varinus. Ψαίξ, σκατὰ δυσωδία. Iidem. Γράσος δὲ ἡ τῶν αἰγῶν ὀσμὴ οὕτω λέγεται, Eustathius. Μίνθη vel μίνθος caprinum stercus significat, aut etiam humanum, hinc μινθῶσαι apud Aristophanem in Pluto & Ranis, stercore inquinare λεσφέρων δυσμεμίας ἀναπλῆσαι, μολῦναι, κόπρῳ χρῖσαι. Pastores enim hircis alsiosis, & frigus ægrè tolerantibus nares excrementorum vel ipsorú vel hominú inungere solebát: & eo fœtore ad sternutandú mouere, quod hoc pacto nimio frigoris sensu liberentur. Minthon aliqui mentam herbam, alij thymum, alij iyngem exponunt: alij floris genus in stercore nascentis, quo hirci gaudeant, Varinus & Scholia Aristophanis.

e. Ὠίπολος, caprarius, pro ὁ αἰπόλος, Doricè. Varinus. Poëtis αἰγινόμος, quæ vox Nicandro pro loco etiam pascendis capris accommodo ponitur: distinguitur fortè accentu in recto casu: item αἰγιβότης. Αἰγιβόται, Panos epitheton, vt dicam inferius. Διαιμαθεῖς, caprarij, eo quod sint λίαν ἀμαθεῖς, id est valde rudes, Varinus. Comatas Caprarij nomen est apud Theocritum Idyllio. 5. De Glauco caprario, qui Homerum hospitio excepit, multa scribit Herodotus in vita Homeri. Σίττα acclamatio est, qua ad capras vtuntur, Varinus. Αἰπόλοι κύνες, canes caprarum custodes Pollux. Olim apud Athenienses, qui rei pecuariæ operá dabant à capris αἰγικορεῖς dicti sunt, Plutarch. in Solone. Αἰγίβοτος γῆ, terra apta pascendis capris, Suidas & Hesychius: propriè autem de montana dicitur, quam αἰγινομον & αἰγίβοτον etiam vocant, Varinus. Insulæ vt quæque asperiores sunt, sic αἰγίβοτοι appellantur, Varinus. Φελλίας aut φελλεῖς vocitabant saxosos & capris idoneos pascendis locos, qui in superficie saxorum terram haberent exiguam, Varinus. Αἰγίπλαγκτος, nudum nomen apud Suidam: videtur autem significare locum in quo capræ oberrantes pascuntur. Αἰγίλιψ, ὁ τὰς αἶγας πταίνων, &c. vt supra explicaui. αἰγών, caprile, & αἰγοθήμων. Spumifer ægon, apud Statium libro 5. Thebaidos, pro mari Aegeo. Capræ τοκάδες in Geopon. Græcis dicuntur, matrices quæ scilicet fœtum alunt, & lac præbent: lactares Marcellus Empiricus dixit: quæ tamen intelligi possunt etiam absque fœtu, & cum à partu remotiores sunt. In capram multo & dulci lacte abundantem & eo nomine à Cæsare quodam abductam epigramma Crinagoræ Anthologij lib. 1. sect. 33. extat huiusmodi.

Αἰγά με τὴν ἀθελει, ὅσσον ὀλίνατεν ἀμολγεὺς Οὔθατα, πασᾶν πουλυγαλακτοτάτην, Γευσάμενος, μελιηδὲς ἐπεί τ' ἐφράσσατο χεῦμα Καῖσαρ καὶ νηυσὶ σύμπλοον ἠγάγετο. Ἥξω δ' αὐτίκα που καὶ ἐς ἀστέρας. ᾧ γὰρ ἐπέσχον Μαζὸν ἐμὸν, μείων οὐδ' ὅσον αἰγιόχου.

In vetere testamento, libro 1. Regum kebir vocem Hebraicam exponunt capillitium ex pilis capribis instar capitis criniti factum: Ionathan tamen vertit noda, id est, vtrem ex pelle scilicet caprina & pilosa factum. Hipparchus tempore Neronis, in theatro sedens, ex caprina pelle quam ferebat, quòd futuram tempestatem prænuntiasset tantum Neronis admirationem mouit, vt ille Bithyniæ in censibus gratulatus fuerit, quòd Hipparchum suum ciuem haberent: Aelianus.

f. Aegistho Thyestis & Pelopiæ filio capra alimentum suggessit. Cælius ex Aeliani Varijs, Orion Etymologus inde nomen etiam Aegisthi interpretatur, ab αἴξ capra, & θῶ lacto. Circa Alcathi vicum in Cypro Mestori Cyprio infans natus est, cui pro dentibus os continuum fuit, Is nescio propter quam suspicionem expositus à capra nutritus est: & primum Aeginomas dictus, postea Euryptolemus, & Cyprijs imperauit, Pollux libro secundo. Antiphanes in Acestria apud Athenæum, auarum quendam illas tantum capras mactantem inducit, ex quibus nullum amplius fructum hœdorum aut casei capiebat.

h. Cur veteres sacerdotes capra sic abstinuerint, vt neque tangerent aut ederent, neque nominarent ex Plutarcho exposui supra cap. 3. Capræ oliuam lambendo quoque sterilem faciunt, eáque ex causa Mineruæ non immolantur, Plinius. Capras in arcem ascendere Athenis non licet, neque omnino sacrificari Mineruæ, quod oleæ ramos vorent & lædant, Athenæus. Obseruatum est (inquit Cælius) capras Athenis in arcem non iungi, (admitti:) præterquam semel ad necessarium sacrificium, ne olea ibi nata primum, possit tangi: quandò ita proditum est, eius animantis saliuam esse fructuis venenum, quo nomine nec de immolatur. Aesculapio (apud Phocenses) omnis generis animalia immolare consueuerunt, exceptis capris, Pausanias. Aegyptij qui Iouis Thebani templum incolunt, aut Thebani ritus sunt, ij omnes ab ouibus se abstinentes, capras immolant. Qui Mendetis templum obtinent, siue Mendesij ritus sunt, hi capris abstinentes, immolant oues. Itaq; Thebani, & quicunq; propter illos ouibus parcunt, aiunt ideo sibi conditam hanc legem: quod Iupiter cum ab Hercule cernere eum volente, cerni nollet. tandem exoratus id commentus sit, vt amputato arietis capite, pelléq; villosa, quam illi detraxerat, induta sibi, ita sese Herculi ostenderet: Et ob id Aegyptios instituisse Iouis simulacrum facere arietina facie: & ab Aegyptiis Ammonios accepisse, qui sunt Aegyptiorum atq; Aethiopum coloni, & linguam inter vtrosq; vsurpantes. Qui etiam mihi videntur eadem re se Ammonios cognominasse, quod Aegyptij Iouem Ammonem appellant. Ob hanc rem arietes non mactantur à Thebanis. sed eis sacrosancti sunt. Certo tantum die quotannis in festo Iouis. vnum demum arietem amputant, cuius pellem detractam, hunc in modum Iouis simulacrum induunt, ad illudq; deinde aliud ducunt Herculis simulacrum. Hoc acto, cuncti qui circa templum arietem verberant, deinde sacra eundem vrna sepeliunt. Hæc Herodotus libro 2. Agricola de boue rem diuinam facit, opilio de agno, æpolus de capra, Lucianus. Græci sacrificaturi capras frigida aqua explorabant: Nam si gustare abnuissent, concipiebant inde, haud valere satis, Cælius. Capellæ pro bubus immolatæ item capræ auratæ albæ Apollini immolatæ, vide sudra in Boue H. h. Τελτῦς sacrificium, secundum aliquos ex oue, capra & boue constat: de quo multis egi in Boue. In Lupercalibus Romæ capras iugulant, & incisis in corrigias caprarum pellibus, discurrunt: & si qui obstent, scuticis cædunt, Plutarchus in Romulo. Lupercalibus capræ candidæ immolabantur, vel (vt alij tradunt) canes, Gyraldus. Embarus quidam, vel Barus, cum Diana Munychia vt regio à peste liberaretur filiam alicuius immolandam requireret, ea conditione immolaturum se suam promisit, vt sacerdotium familiæ eius perpetuò maneret: filia in adyto occulta, capram eius vestimentis indutam mactauit: quæ res in prouerbium abijt, vt in hominem prudentem & astutum Embarus es dicamus. Varinus in Σὺ φρονιμος, authorem citant Pausaniam. Pestis vero causam fuisse dicit vrsam quæ in templo Dianæ illic erat, ab Atheniensibus ((ἀνατιθεῖσαν, lege ἀναιρεθεῖσαν, ex Suida) occisam. Apud Suidam fame non peste (quæ apud Græcos vna tantum litera differunt) regionem laborasse scribitur. Erasmus prouerbium Embarus sum de homine insano, deliro & demente interpretatur, Suidam secutus: qui Embarum filiam suam verè, non capram ei substitutam, immolasse refert. Ἔμβαρός εἰμι, ἠλίθιος, μωρὸς: ἢ συνετὸς, φρόνιμος. Μέναιδ[illegible] Varin. Pausan. in Arcadicis Cleombroto Lacedæmoniorũ regi in Leuctris Bœotijs signum diuinitus huiusmodi accidisse scribit: Solebant (inquit) Lacedæmoniorum reges pecora secũ educere in bellum, vt diis ante prælia litarent: præibant autem capræ duces itineris ante oues: quas (capras) pastores catœades, κατοιάδας, appellant. Lupi tunc impetu in gregem facto, illæsis ouibus in solas capras grassati sunt. Capram & hircum Mendesij colũt Gyraldus: Vide paulò post in Panos Dei mentione. Phliasij capellam Æneam colunt, Pausanias. Ἔρδεν δ' Ἀπόλλωνι τεληέσσας ἑκατόμβας ταύρων ἠδ' αἰγῶν, Homerus Iliad. lib. 1 Capras Apollini immolabant, propter pecudis huius naturam impetuosam, & in altum saltando efferri gaudentem: & quod caprina cornua ad arcus faciendos idonea sint: Apollo autem toxotes est, id est, arcubus & sagittis oblectatur, Varin. in ταύρων καὶ αἰγῶν, ex Eustathio in Iliados 1. Capra, quæ nunquã sine febri est, Aesculapio qui est deus salutis, per contrarietatem immolatur, Seruius. Aegæon, nomen gigantis, qui Cœli (aliàs Titanis) Terræq; filius fingitur: Aegæon qualis, centũ cui brachia dicunt, Centenasq; manus. &c. Verg. lib. 10. Seruius eundem cũ Briareo esse scribit. Vide Onomasticon nostrum & Varinum, & Gyraldũ in opere de diis, Syntagmate quinto. duobus in locis. Hesych. Aegeonem exponit Briareon, & deum marinum, & Neptunum: Etymologus Solem, ἀπὸ τοῦ ταῖς ἀκτῖσιν ἀΐσσειν. Briareo (inquit Solinus) Carystij rem diuinã faciunt, sicut Aegæoni Chalcidenses. Nam omnis ferè Eubœa Titanum fuit regnum. In Briareo (inquit Cælius) quod obuium erat, fabulæ inuolucro factum est obscurius. Quippe prodit historia esse in Asia tumulum Agæonis nomine, abs quo fontium prosiliens multitudo circumiectos impinguet campos. Ægobolus, Αἰγοβόλος Dionysius apud Potniam colebatur, de quo nomine historia hæc prodita est. Cum ibi Dionysia celebrarent, ita in contumelias acti sunt & furorem, ob ebrietatem, vt Bacchi sacerdotem interemerint. Quare dei ira graui pestilentia affecti sunt. Ciues hac de re Apollinem consoluêre: à quo responsum accepêrũt, vt deo formosissimum puerum immolarent. Quod cum Potnienses per multos annos fecissent, capram demum à deo edocti pro puero supposuerunt: vnde deo cognomen à capra videlicet supposita, factum videtur, Gyrald. Cinnamomum in Aethiopia cæsuri, quadraginta quatuor boum, caprarumq; & arietũ extis, à Ioue impetrant veniam metendi, Plin. In Pedasia Cariæ (vt tradit Aristoteles in Mirabilib.) sacrificiũ Ioui peragitur: in quo capra deducta ex Pedasis per stadia septuaginta magna spectante turba procedit, nec perturbatur in via, nec inde auertitur, funiculo vincta sacerdotem præcedens. In eadem mirantur extranei cornua eius quatuor congios capere, Aegophagus, id est capriuorus cognominatur Iupiter apud Nicandrum in Theriacis. Etymologus. & Varinus: Mihi tamen, inquit Gyraldus, non succurrit, apud Nicandrum id nomen legisse. In Laconicis Pausaniæ Iuno nominatur

batur αἰγοφάγος, apud Lacedæmonios tantum id adepta cognomentum, quando & deæ capras immolant. Sacellum ab Hercule primò erectum ferunt, qui & princeps capras immolârit: quoniam pugnanti aduersus Hippocoontem ac liberos, nullum à Iunone se ingessisse impedimentum, sicut ferè assueuerat: Ad rem vero diuinam adhibitas potissimum capras quòd aliarum victimarum haud suppeteret facultas. Verum in eo quòd de capra scribit auctor hic (inquit Cælius) vehementer aduertenda poëtæ Ouidij sententia, ex quadam Elegia, vbi animalium quæ ducerentur, pompam describit in Iunonis festo,

Duxq́; gregis cornu per tempora dura recuruo / *Inuisa est dominæ sola capella deæ.*
Illius indicio syluis inuenta sub altis / *Dicitur inceptam destituisse fugam.*
Nunc quoq; per pueros iaculis incessitur index, / *Et pretium auctori vulnera ipsa datur.*

Αἰγοφάγος χήρα ἐν Σπάρτῃ, Varinus: pro χήρα lege Ἥρα. Caprotina Iuno à Romanis culta, non à capris, sed à caprifico nomen tulit, vide Gyraldum, &c. Nonæ Caprotinæ, inquit Varro, dicuntur, quod eo die in Latio Iunoni Caprotinæ mulieres sacrificant, & sub caprifico faciunt, & è caprifico adhibent virgam. Capra à Theseo Veneri immolanda in hircum mutata, vt in Hirco dicam, H. h. Pan capripes cognominatus est à poëtis, à Græcis αἰγιπόδης, & αἰγίπαν. Propertius in tertio, Capripedes calamo Panes hiante canent. Hyginus de Capricorno: Huius, inquit, effigies similis est Aegipani. Dicitur & semicaper deus ab Ouidio in Fastis, & Metam. vt est, Sunt oculis Nymphæ, semicaperve deus, Gyraldus. Cerobates etiam, κεροβάτης, cognominatus est Pan, teste Hesychio, siue quod cornua habebat, quasi κερατοβάτης: vel quod basin haberet corneam, id est pedes, Gyraldus. Καὶ κεροβάτας Πάν, Aristophanes in Ranis: Scholia cerobatan exponunt, qui per montium cornua incedat, vel à cornu, id est vngulis hircinis: nam inde αἰγιβάτην quoque & τραγοβάμονα dici. Didymus similiter exponit, vt Gyraldus iam ex Hesychio: quoniam (inquit) inferiores partes hirci habet, ita vt pedum caussa cerobates vocetur. Hinc & δίκερως nominatur, vt supra in Boue docui. Capras ea de causa apud Aegyptios qui Mendesij ritus sunt, non mactant, quòd Pâna inter octo deos Mendesij numerant, quos octo aiunt priores duodecim dijs extitisse. Panòs simulacrum & pictores pingunt, & statuarij sculpunt, quemadmodum Græci, caprina facie, hircinisque cruribus: haudquaquam existimantes eum esse talem, sed similem cæteris dijs. Qua tamen eum causa talem describant, non est mihi relatu iucundum. Verum hi cum capras, tum vero capros hircósue omnes venerantur. Et inter Mendesios caprarij præcipuo honore afficiuntur, & ex his vnus maximè: qui cum decessit, ingens toti Mendesiæ plagæ luctus extitit. Vocatur autem & hircus & Pan, Aegyptiacè Mendes, Herodotus lib. 2. Aega & Helice Nymphæ ex Oleno natæ, Iouis nutrices feruntur, vt Hyginus alijque prodiderunt. Quidam Aegam Panos vxorem dixère, alij filiam, vt in Ioue ægiocho iam proximè retuli: & supra in Cane H. a. in mentione Cynosuræ: nam Helicen aliqui Cynosuram vocant. Aegoceros Panos filius in Ibice infra memorabitur. De Aegipane etiam nonnihil in Aegiocho superius dixi. Aegipani populi ad ripas Nili habitant, Plin. 6. 30. & in fine eiusdem ca. Iuxta Hesperios Aethiopes (inquit) quidam modicos colles amœna opacitate vestitos Aegipanum Satyrorumque produnt. Item 5. 1. Atlantem noctibus micare crebris ignibus, Aegipanum Satyrorumque lasciuia impleri tibiarum ac fistulæ cantu, tympanorumque & cymbalorum sonitu strepere. Et rursus cap. 8. inter Aethiopiæ populos numerat Aegipanes semiferos, & Satyros. Satyris, inquit, præter figuram nihil moris humani esse traditur: Aegipanis, qualis vulgò fingitur forma. Hæc loca capripedes Satyros, Nymphasq́; tenere, Lucretius libro 4. Αἰγίποδες in Græcis legitur, vnde capripedes verbum verbo expressum. Aegippæi Scythiæ populi referunt quæ apud me fidem non habent, supra ipsos incoli montes ab hominibus capripedibus, Herodot. Syluanus, deus capripes ex pastoris cum capra coitu natus, vt Gyllius ex Aeliano vertit, & nos supra recitauimus parte 3. huius capitis. Græcè pro Syluano ὕλαιος καὶ ταχὺς θεὸν legi, ex Cælij translatione conijcio. Prœtidum quæ se vaccas putarunt mentionem feci in Vacca H. h. paulò ante prouerbia. A Melampode (inquit Plinius) appellatur vnum hellebori genus Melampodion. Aliqui pastorem eodem nomine inuenisse tradunt, capras purgari pastu illo animaduertentem, datóque lacte earum sanasse Prœtidas furentes. Hermolaus Prœti filias Elegen & Celænen memorat, quæ prope fontem Clitorium à Melampode tali lacte purgatæ sint. Idem in Castigationibus Plinianis Lusos vel Lusas vrbem esse refert in montanis agri Clitorij, vbi à Melampode perhibeantur curatæ Prœti filiæ, in Dianæ fano. Lusi, Λοῦσοι, vrbs est Arcadiæ, teste Stephano, vbi Melampus Prœti filias λοῦσεν, id est lauit vnde Lusi nimirum dicti sunt. Mæram aliqui vocant Prœti filiam Aethræ sororem, Hesychius. Circa Alpheum (inquit Eustath. in Dionys.) aqua est quæ alphis, id est, vitiligini medetur, vnde forsan & fluuio nomen impositum. Medetur eadem leucis & impetigini: & Melampodem ea viam aiunt ad purgationem filiarum Prœti cum insanirent.

PROVERBIA.

In agro surculario capras: Varro de re rust. lib. 1. cap. dictum hoc veluti legem agricolarum affert: Colonus in agro surculario ne capras compascat. Deflecti potest ad eos qui noxiarum rerum admixtu corrumpunt teneram ætatem. Capra oleæ & viti præcipuè noxia est, vnde & Baccho immolatur vindictæ gratia: Mineruæ nihil caprini generis, quod illa vitis repertor dicitur, huic sacra est olea, Erasmus. Capra contra sese cornua. Ἡ αἲξ καθ᾽ ἑαυτῆς τὰ κέρατα, cum quis sibiipse author est mali. Capra quæpiam (vt in apologo fertur) cum esset iaculo vulnerata, circumspectans vnde tantum id mali sibi euenisset, arcum contemplans caprinis cornibus compactum, dixit, Καθ᾽ ἡμαυτῆς ἔφυσα τὰ κέρατα, id est, In meam ipsius perniciem produxi cornua, Erasmus. Capra cinamomum, Ἡ αἲξ τὸ κιννάμωμον: Adagium de ijs qui aliquid vehementer amant, inde natum, quod cynamomum planta Arabiæ appetitur à capris maximè, quæ in ea regione pascuntur. Eustathius in Dionysij periegesin. Capra ad festum, Αἲξ εἰς τὴν ἑορτήν: dici solitum vbi quis in tempore ad negocium aliquod accederet: Aut vbi quis commodè in suam perniciem offert sese: Nam in festis, maximè Bacchi, capram immolabant, Erasmus. Capra gladium, Αἲξ μάχαιραν, subaudi reperit. (Malim Αἲξ ἑαυτῇ τὴν μάχαιραν, vt in omnibus Græcorum Lexicis habetur.) In eos, qui ipsi reperiunt quo pereant. Ortum est autem adagium ab huiusmodi quodam euentu. Olim cum Corinthij Iunoni Acrææ (Apostolus Ascrææ, non rectè) cuius ædem à Medea structam aiunt, rem diuinam facere pararent: atque hi qui ad præbendam hostiam erant conducti, (οἱ ἐν τῇ ... μεμισθωμένοι, Suidas & Apostolius; οἱ κομίζοντες μισθωτοί, Hesychius & Varinus) defosso sub terram cultro, oblitos sese assimularent: capra pedib. excalpens, prodidit, itaq; mactata est. Quidam sic efferunt Αἲξ δοῦσα τὴν μάχαιραν: id est, Capra cultrum præbens: Quidā hoc pacto, Ὡς ἡ αἲξ τὴν μάχαιραν Erasm. Αἰγὸς τρόπον, ἐπὶ τῶν ἑαυτοῖς ἐπιφερόντων κακὸν ... (videtur

de illo qui quæ cupit consequitur omnia. Ferunt enim Iouis capram inter sydera locatam qui primus orientem aspexerit, per omnia voti compotem futurum, Idem. Capram cœlestem orientem conspexerunt, Αἶγα τὴν οὐρανίαν ἐπιτέλλουσαν ἐθεάσαντο, ab Erasmo similiter exponitur. Apud Athenæum tamen libro nono Antiphanes in Cyclope commemorat capram cœlestem inter animantia apta mensis, Τράγος ὑλιβάτας, αἲξ οὐρανία, χελὼν πυλαις, &c. Aegis venit, Αἰγὶς ἔρχεται: Suidas (& Varinus) indicat prouerbio dici solitum, de ijs qui petulanter & impudenter agerent: quòd Aegis dicta fuerit sacerdos Athenis solita ferre sacram ægidem, & ita ingredi ad eos qui nuper duxissent vxores (πρὸς τὰς νεογάμους) Apparet (inquit Erasmus) in huiusmodi sacri multum fuisse licentiæ. Caprarius in æstu, Αἰπόλος ἐν καύματι, de intempestina libidine, vt & illud, Lydus in meridie. Nam his horis caprarij, dum seductis gregibus in vmbra latitant, lasciuire soliti scribuntur. Refertur à Zenodoto & Suida, Eras. His adijciam duo emblemata Alciati, quorum prius inscribitur, In desciscentes: Quòd sine egregios turpi maculaueris orsus, In noxamque tuum verteris officium, Fecisti, quod capra, sui mulctraria lactis Cum ferit, & proprias calce profundit opes. Vide paulo ante in prouerbio Capra Scyria. Alterum, In eum qui sibi ipsi damnum apparat, Capra lupum non sponte, meo nunc vbere lacto, Quod male pastoris prouida cura iubet. Creuerit ille simul, mea me post vbera pascet, Improbitas nullo flectitur obsequio. Aliud eiusdem in amatores meretricum, ex astutia piscatoris caprinam pellem induti, & ita sargos pisces allicientis: quòd ij hoc pecus mirifice ament; in Sargo referam.

DE HIRCO.

A.

HIRCVS dux est & maritus caprarum: Qui castratus, caper nominatur. Martialis, Dum iugulas hircum, factus es ipse caper. Caprum pro hirco impropriè posuit Vergilius Aeglog. 7. Vir gregis ipse caper. עתוד atud Hebræis hircus est, & propriè maior: nam minor seir שעיר dicitur. Geneseos ca. 13. Chaldaicè vertit teias iaii תישיא, Arabice תיוס teus. persice אסתבן asteban, vbi Septuaginta habent τράγοι Hieronymus hirci, Hebræi atudnim. שעיר seir etiam pro hirco ponitur, adiúcto ferè caprarum nomine, hoc modo sheirissim. Persæ pro steir ponunt kalahe (aliâs kalahei) pro issim verò busan. Sed de hac voce & alijs quibusdam, vide supra in Capræ nomenclaturis Hebraicis. Scribitur etiam per zade prima litera zeir: quam vocem Danielis 8. Hieronymus hircum caprarum interpretatur, Theodotion τράγον αἰγῶν. Chaldæus pro seir fermè transfert zeira. Munsterus in Lexico trilingui צפיר zaphir quoque hircum exponit, vt zephirah capram תיש taish, Abraham Ezra Genes. 30. pecus maculosum & varium intelligit. Septuaginta τράγους Hieronymus hircos transtulerunt. Aliqui arietes, alij totum genus ouium interpretantur. (quod non placet) Chaldæus reddit teiasiah. Arabs teus. Perses astarha. כר kar, David Kimhi agnum exponit item arietem & hircum. Carim psalmo 37. Hieronymus monocerotes reddit, Septuaginta ὑψωθέντα, Abraham quidam agnos, & alius quidam valles. Deuteronomij 23. Arabica translatio habet baraph, Persica pharbe han, Septuaginta ἀρνῶν, Hieronymus agnorum. Syluaticus hanub hircum exponit. Hispanicè Cabron vocatur. Germanice *bock*, vnde mutuati sunt Itali suum beccho, & Galli bouc. & Angli gote bucke, id est caprarum hircum. Nam caprarum nomen Germani etiã aliquando addunt, *geissbock*, distinguendi causa à marib. in caprearum & caprarum syluestrium genere, quos item *bock*, id est hircos appellant, vt *reech bock*. Illyrice hircus dicitur kozel.

B.

Caper etiam tondetur. Vsum in castrorum ac miseris velamina nautis, Columella. Nec minus interea barbas incanaque menta Cinyphij tondent hirci, setasque comanteis Vsum in castrorum, &c. Vergilius in Georg. Cinyps (inquit Probus) opidum est & flumen Africæ regionis Garamantum, apud quos hirci villosissimi nascuntur, quos tondent ad cilicia quibus nautæ vtuntur. Quidam apud hunc fluuium maiores quàm alibi hircos nasci scribunt In Cilicia circaq; Syrtes capræ villo tonsili vestiuntur, Plin. 8. 50. Hermolaus eo in loco pro Syrtes, Syrtes reposuit. Circa Syrtes enim (inquit) Cinyphium pecus celebratur Vergilio, Silio, Martiali, Claudiano, cæteris, vt quinto libro (Castigationum in Plinium) diximus. Cilices hircos habent villo tonsili, vnde vestes conficiunt, quas cilicia & cilicina dicimus. Ioh. Rauisius textor. Cilicij hirci, id est villosi, Etymologus & Varinus. De cilicijs pannis supra dixi in Capra ca. 5. Carici hirci οἱ εὐτελεῖς, id est viles, Varin. Meminit eorum Sophocles in Salmoneo, tanquam vilium, (Καρικόν, εὐτελές, μικρόν) nisi forte cum Cilicis confundat, Heschius. Hircus natura animosus est, pugnax & robustus: præcipuæ ei vires in fronte, & cornibus, quæ longa & acuta habet, Albert. Dentes capris pauciores sunt quàm hircis, Aristot. Hanc pecudem mutilam parabimus quieto cœli statu. Nam procelloso atque imbrifero cornuta semper. Nam & omni regione maritos gregum mutilos esse oportebit. quoniam cornuti ferè perniciosi sunt propter petulantiam, Columella. Nunc hirci admittendi sunt (inquit Palladius, in Nouembri) vt fœtum primi veris fouere possit exortus. Sed caper eligendus est magni (amplissimi, Columella) corporis, molliori pilo, & potissimum albo: (nitido, spisso & longo capillo, Palladius. nigro densoque & nitido atq; longissimo pilo, Columella) capite paruo: auribus flexis & grauibus, (longis auriculis infractisque, Plinius: flaccidis & prægrauantibus auribus, Columella:) quàm maximè simus, Plinius. cui sub maxillis duæ videntur pendere (collo dependent, Columella: qua de re etiam in Capra dixi) verruculæ, breui plenáque ceruice, (ceruice & collo breui, gurgulione longiore, Varro. αὐχένα καὶ τράχηλον βραχὺν καὶ παχὺν ἔχων βρόγχον μακρότερον, Florentinus Cornarius pro βραχὺν legit βρόγχον, vt Varro etiam: Andreas à Lacuna βραχὺν mauult, & grauem interpretatur, μακρότερον verò poni pro μακρόν. Bronchus (inquit) id est aspera arteria fieri non potest vt longa sit, collo breui existente: cum videlicet eius prolixior pars quæ pectus ipsum egreditur, semper adhæreat collo, & longitudinem eius necessario adæquet. Gurgulionem eruditi ferè Græcam vocem gargarôna, id est vuam, reddunt: quod hic non conuenit. Sed forte hoc loco intelligemus supremam partem arteriæ ex cartilaginibus aliquot conditam & prominentem, quam Græci larynga propriè vocant. Potest sanè bronchus etiam appellari ὡς ἂν ὁ βρόγχος.) Probatur præterea hircus, armis quàm villosissimis, Plinius. cruribus crassis, Columella. ἰσχυρόπλευρος forte εὐπλευρος, id est lateribus vel costis firmis: & coxis amplis, Florentinus.

C. Hircu

C.

Hircus cornibus ictu tam valido ferit interdum, vt asserem etiam vel scutum obtentum scindat & prosternat hominem, Author obscurus. Capri petulci sæuitiam qua astutia pastores repellant, infra dicemus in Arietis petulci mentione ex Columella. Hircos aiunt sex menses hibernos supra sinistrum latus iacere, quum dormiunt: ab æquinoctio hyberno totidē mēses supra dextrum. Hirci delectantur in cibo barba hircina (de qua infra dicam in H,2.) & rosa caluina, Syluaticus. Hircus inquit Isidorus) animal est lasciuū, & semper feruens ad coitum: cuius oculi ob libidinē in transuersum aspiciunt, vnde & nomē traxit. Nam hirci secundū Suetonium, sunt oculorum anguli: de quibus vide infrà cap. 8. parte 1. Qui hirsuta crura habent libidinosi sunt, quemadmodum hirci. Aristoteles Τράγῳ ἀναφέρεται τὸ μάχεσθαι, Adamantius. Hirci per libidinem efferantur: qui enim superiore tempore socij, iugi concordia pascerentur, coitus tempore dissident. & aliter alterum libidinis rabie inuadit, Aristoteles.

Septimo

Septimo post die quàm in lucem editus hircus est, coire incipit, & quamuis sterile semen emittit, omnium tamen maturissimè quadrupedum ingreditur coire, Aelianus. Hircus mensium septem satis habilis est ad procreandum: quoniam immodicus libidinis, dum adhuc vberibus alitur, matrem stupro superuenit; & ideo celeriter, & ante sex annos consenescit, quod immatura Veneris cupidine primis pueritiæ temporibus exhaustus est. Itaque quinquennis parum idoneus habetur fœminis implendis, Columella. Ad incundas fœminas & ante anniculum congruus: non autem durat vltra sexennium, Palladius. Hirci anniculi coëunt, sed præstantior ea proles est quam natu maiores tum capræ tum hirci generauerint, Aristot. Hirci pingues minus fœcundi sunt: verum cura extenuandi adhibita, efficitur vt coëant, atque procreent, Aristot. Et alibi, Hirci pinguescentes minus seminis habent: quamobrem eos solent ante admissionem extenuare. Capræ etiam pinguedine sterilescunt, vt ex Plinio supra dixi. Satyri genus erythraicon, arietibus quoque & hircis ad Venerem segnioribus in potu datur, Plinius. Hircos ad coitum procliuiores cum efficere student rei pastoritiæ periti, eos horum nares & mentium odorato vnguente perungere: contráque eosdem medijs caudis lino illigatis, à vehementi coitus appetitione reprimere audio, Aelianus. Isaac in diætis particularibus inquit: quòd arietes & capri, sicut & cætera animalia propriam habent vocem per quam inclamant & vocant fœminas, tempore coitus & amoris: & potantes aquam salsam anticipant coitum, & citius mouentur ad amorem. Hirci, tauri, & arietes pro fœminis pugnam ineunt, Aelianus. Considerandum igitur an verum sit quod recentiores quidam non indocti, dum causam eruere conantur, cur illi quorum vxores corpus inuulgent, hircorum appellatione deformentur passim, inde fieri conijciunt, quod animalium soli (vti putant) hirci, sui generis fœmellas ipsis intuentibus iniri, facile ferant, Cælius. De hirco qui riualem pastorem dormientem interemit, supra in Capra dixi. Hirci maximè olidi sunt, vnde & hircosos vocamus homines graueolentes vide, H. a. Hircis alsiosis stercore suo vel humano nares oblinunt pastores, vt superius docui. Oculos suffusos capra iunci puncto sanguine exonerat, caper rubi, Plinius.

D.

Hircus gregem barbæ fiducia antecedit, Aelian. Afferunt & magi sua commenta: Primum omnium rabiem hircorum, si mulceatur barba, mitigari: eadem præcisa non abire eos in alienum gregem, Plin. Hircus non fugiet, barba eius detonsa, Florentinus in Geop. Græcis.

E.

Τραγῆ vel τραγέη pellis est hircina: quæ apud Varinum etiam κικαρὶς appellatur: apud Hesychium similiter scribitur: sed eo in loco qui ordinis ratione κιγαρὶς scribendum admoneat: & mihi quidem ea scriptio magis probatur, tanquam ἀπὸ τοῦ κικάρδαι voce deducta: vel à car, quod Hebræis hircum sonare diximus: vnde & κάρα vox facta videtur, capram significans apud Gortynios. Τραγῆν ἐνημμένος μέλαιναν, ἀντὶ τοῦ αἰγίδα, Suidas. Τραγηφόροι, αἱ κόραι Διονύσῳ ὀργιάζουσαι τραγῆν περιηρτημέναι, Varinus. Locri Ozolæ, vt nonnullis placet, dicti sunt, quòd homines fœtidi fuerint, vt qui trageas, id est hircinas pelles gestarent, vt supra dixi cap. 5. historiæ de capra, vbi & alia multa de caprinis pellibus attuli, quæ pleraque omnia ad hircinas ex æquo pertinent. Sabæi propter quotidianum vsum thuris & myrrhæ lignorum, ad fastidium nidoris illius pellendum vrunt styracem in pellibus hircinis (Strabo idem fieri scribit cum tragopogone, de qua agemus infra in a. inter plantas) suffiuntque tecta, Plinius. Hircinas pelles & ouillas scribit Herodotus biblos etiam dictas veteribus, quod papyri vicem impleuerint quandoque, Cælius. Hircorum sanguini tanta vis est, vt ferramentorum subtilitas non aliter induretur, scabricia tollatur vehementius quàm lima, Plinius: Hermolaus pro lima, legit scobina fabri. Sanguis hircinus adamantem emollit, item leoninus. Est enim inter cæteros horum sanguis calidissimus: Adamas autem cum frigidus siccusque sit, ab eo quod sibi maximè contrarium est, præcipuè vincitur, Simocatus. Τὸν ἀδάμαντα λίθον ὅτι τοῖς ἰσχυροτάτοις τὸ τράγου κἂν τήκει τὸ αἷμα, Pausanias in Arcadicis. Adamantis natura inuictissima, & duarum rerum violentissimarum contemptrix, ignis & ferri: non alia rumpitur vi, quàm hircino sanguine macerata recenti & calido: etiamsi hoc gemmarij nostri falsum & ridiculum existimant, Hermolaus. Caprinus (hircinus potius) sanguis bulliens de nouo calidus extractus mollit adamantem, Albertus. De Adamantis gemma natura & duritie, vide apud Erasmum in prouerbio Adamantinus: & in opere Ge. Agricolæ de natura fossilium libro 6. Magnes ferrum trahit: exoluitur expiratq; allio perfrictus: reuiuiscit (ἀναζεῖ, non vt And. à Lacuna ebullit ac feruescit) sanguine hircino perfusus. Hircinum seuum ad candelas præstantissimum est, vt quod solidus sit, nec facile liquatum diffluat. Amoris fastidium fieri poëta hirci vrina, admixto propter fastidium nardo, Osthanes dicit, Plin. Phileriphus in Epistolis Theophylacti Simocati: Castratio, inquit, feras etiam quietiores & moderatiores reddit: Ego autem castrandi peritissimus sum: nam vulnus sale farcio, & picem illino: vnde mox ita coalescit, vt cutis ricino & cucurbita integrior fiat.

F.

Hircorum caro, tum ad coquendum, tum ad succum bonum generandum est deterrima, Galenus & Aegineta. Hanc sequitur arietum, post taurorum caro: Porrò in ijs omnibus carnes castratorum sunt præstantiores, vetulorum pessimæ. Galenus lib. 3. de alim. facult. Idem in libro de attenuante victu, Hirci & boues (inquit) carnem quidem habent minimùm humidam, pituitosam ac lentam: nocent tamen admodum ob duritiem, & in alterando difficultatem. Hircina absolutè mala est, Auicenna. Non rectè quidam Auicennæ scribunt, huius carnis vsus febrē quartanam induci: id enim Auicenna non domesticis, sed syluestrib. hircis scribit. Capellæ atq; hirci fœtidi carnē ne degustato, Platina. Hircina caro, teste Isaaco, deteriorem quàm caprina succum generat. Hircorum caro libidinis tempore vitiatur & fœtet, Aristot. Bapt. Fiera cum in hœdum in cibo commendasset, subdit: Cum malè olet siccus, sit iam caper improbus, absit, Et cadat ante focos victima Bacche tuos. Capri cum coiuerunt, improbam habent carnem, minimè pinguem & siccam: quibus curæ est vt suauior fiat caro hircum adhuc tenerem castrant. sic enim frigida & humida qualitate temperamentū eius emendatur, Albert. Hircorum carnes traditur virus non resipere, si panem hordeaceum eo die, quo interficiantur, ederint, laséreq;

id eſt aut Iouis aut Solis occidas. Melius autē erit ſi caſtus puruſq; fuerit & qui occidit,& qui accipiet remedium. Ex ſecto igitur gutture eius ſanguis excipitur, vtilius ſi ab inueſtibus pueris excipiatur, comburitur in vaſe fictili vſq; ad cinerem. Vas autē in quo torrebitur, coopertum & inlitū gypſo in furnū mittetur: quod cū vapore exemeris in puluerē conteres: nec nō & polypum marinū identidem vt dixi exuſtum, in puluerē rediges. Confectio autē vniuerſi medicaminis hæc eſt: Sanguinis huius hirci vncias tres, thymi vnciam vnā, pulegij vnciam vnā, polypi exuſti cineris vncias tres, piperis albi vnciam vnam: apij, ſeminis oluſatri vnciā vnam, hæc omnia ſeparatim tunſa,& ad leuiſſimū puluerē redacta commiſces,& dabes infirmo, melius ſi die Solis aut Iouis, cochlearis menſurā in meri potione, aut cuiuſcunq; dulcis poculi. Prouidere autē debes vt digeſto ac ieiuno potio detur:& rurſum vt eadē potione bene digeſta cibos accipiat:& eò melius erit, ſi hanc potionē cum condito, poſt balineum in ſabanis adhuc cōſtitutus acceperit. Et ſubinde, Supra omnia efficax (inquit) aliud ex eo facies medicamentū ſic, ſanguis hircinus ea obſeruatione qua ſupra excipitur in patella ferrea candente vt aduri poſſit & ſtringi cōtinuo ipſe ſanguis, ita vt poſtea in puluerē redigatur: vel certe cōtinuis aliquot diebus ad Solē ipſum ſanguinē pones, ita vt rore iam decuſſo, poſt horam ſecundā ponas,& ante nonam colligas: poſteaquā ita fuerit ſiccatus ſanguis, vt nullū humorē habeat, colliges eiuſdē cruſtulas & teres, atq; ex eo leuiſſimum puluerē rediges: deinde accipies herbam tribolū, cuius herbæ ipſum tribolū, hoc eſt ſemē ſpinoſum proijcies: ipſam autē herbam lectam de locis maritimis ſiccabis, tundes & in puluerē rediges. Confectio autē medicaminis totius hæc eſt. Herbæ triboli vncias duas, piperis vncias duas, petroſolini Macedonici vncias duas, folij ſertulam, id eſt, coronā ſiue ſphæram vnā, hæc omnia ſeparatim tunſa,& ad leuiſſimū puluerem redacta, cū ſanguine hircino miſcebis:& dabis infirmo die Solis aut Iouis cochlearum menſurā, in meri potione aut cuiuſcunq; dulcis liquoris. Prouidere autē debes vt digeſto ieiunoq; potio detur: quam cū acceperit qui calculum patitur, mox lapides ſolutos omnes per vrinā emittet, Hactenus Marcellus, ſubijciens etiā adamantem hoc ſanguine perfuſum ſolui. Sanguis hirci vt calculū frangat quomodo præparetur, docet etiam Iacobus Syluius in Methodo de componendis medicamentis, ab initio capitis de animalibus & eorū partibus, ex Auicenna & cęteris practicis. Sanguini hircino, inquit, quamdiu ab animali calet, coquendi abſceſſus vim tantum tribuit Galenus: qualē caprino, taurino,& cæteris calidis humidis modicè. Quòd ſi adamantem frangit, ſed calidus tantum ab animali: ſic lapidem calidus tantum epotus fregerit. Quod & ſanguinem vulpinum ex vena ſecta potum præſtare audio. Ne autem coaguletur, Xenocratis exemplo, miſcere poſſis acetum feruefactum aut coagulum. Hirci quoq;, capri, cerui, leporis, ſanguinem ſartagine frixum dyſenterias & cœliacorum profluuium ſiſtere tantum docet Dioſcorides, non addit calculum frangere, quæ vis tenuibus conuenit, cum dictorum animalium ſanguis ſubſtantia craſſa & terrea,& cū calore ſiccatoria dyſenterias ſanet, Hæc Syluius. De ſanguinis ibicis, id eſt, hirci ſylueſtris alpini vſu ad calculum, dicam inferius.

Hircorum carnes in aqua decoctæ panos & apoſtemata in quacunq; parte diſcutiunt, Plin.

De medullis in genere quædam protuli ex Galeno, in mentione Vitulinæ ſupra:& priuatim etiam de hircina aliiſq;. Laudatiſſima ceruina medulla, mox vitulina, dein hircina & caprina, Plin. Hœdorum adeps minus tum calidus tum ſiccus eſt, quàm caprarum: ſed & caprarū minus quàm hircorū: & rurſus hircorum minus quam leonum, Galenus de ſimplicib. 11. 4. Hircinus adeps validiſſimè diſcutit: huic proportione reſpondet ouillus, Dioſcorid. Magis reſoluit quàm cæteri, Auicen. Seuum hircinum cum melanthio & ſulphure & iride, lentigines & maculas tollit. labrorū etiā fiſſuris efficax cū adipe anſerino, ac medulla ceruina reſinaq; & calce, Plin. Et qui patitur varices, ſeni hircini ſelibram,& adipis de capone libram ſimul permiſce,& in linteo die Iouis ceroti more appone, potenter ſubuenies, Marcellus. Ceruix boum ſi media intumuit, comperimus aureum eſſe medicamentū ex pice liquida & bubula medulla & hircino ſeuo & vetere oleo, æquis ponderibus compoſitū atq; incoctum,&c. Columella. Medicamen hoc tetrapharmacum dici poteſt, nā & viribus reſpondet Galeni tetrapharmaco, quod conſit ex cera, reſina, pice,& ſeuo hircino caprinóue aut alterius animalis, maturans & concoquens. Sanguis demiſſus in pedes boum, niſi emittatur, ſaniem creabit. Locus primò ferro circuncisus & expurgatus, deinde pannis aceto & ſale & oleo madentibus inculcatis, mox axungia vetere & ſeuo hircino pari pondere decoctis, ad ſanitatem perducitur, Columella. Bupreſtis cum hircino ſeuo lichenas illita ex facie tollit ſmectica (ſeptica) vi, vt ſupra dictum eſt, Plin. Pedes locuſtarum cum ſeuo hircino triti, lepras ſanant, Plinius. Vnguium ſcabriciam tollunt locuſtæ frictæ cum ſeuo hircino, Plin. Seui hircini vncias duas olei viridis ſextarium dimidium: hæc ſimul in duplici vaſe remiſſa & calefacta dyſenterico inijcies, Marcellus. Similis & caprini vſus eſt, vt ſupra dixi. Vtuntur & ſeuo hirci in pane qui cinere coctus ſit, capræ à renibus maximè,&c. Plinius inter dyſenterica & cœliaca remedia, vt in Capra recitaui. Cum fimo capræ & croco impoſitus adeps hircinus podagricis auxiliatur. Dioſcor. & Raſis. Podagris medetur taurinum ſeuum &c. alij hircinum præferunt ſeuum cū fimo capræ,& croco, ſinapíue cum caulibus ederæ tritis, ac perdicio vel flore cucumeris ſylueſtris: Alij ſeuum hircinum magnificant cum helxines parte æqua, ſinapis tertia, Plinius. Et alib., Podagris cum ſeuo hircino vehementer proſunt minoris ſambuci cauliculi illiti. Ranæ quoq; rubetæ exuſtę cinis cum ſambuci cauliculis tritis & ſeuo hircino vetere permixto & decocto pariterq; impoſito podagris prodeſt, Marcellus. Heliotropij radix cum folijs & hircino ſeuo podagris illinitur, Plin. Hircinum ſeuum, ouillū, ceruinumq; ita curato. Elotum ex his quodcunq;, tunicis, vt in ſuilli adipis mentione dictum eſt, exemptis, pilæ emolliendū tradito, ac manibus fricato, affuſa paulatim aqua, donec ne amplius quidem cruentum virus excernatur, aut pingue aliquod innatet, ſed nitida ſpectetur: deinde in ollam fictilem conijcito,& adiecta aqua vt ſupereminеat, leui pruna liquefacito,& moueto, atq; in aquā colato: cumq; refrixerit, iterum in loto fictili eliquato,& quæ antè diximus facito: tertiò ſine aqua liquefactum, in perfuſam liquore pilam colato, refrigeratumq;, vt in ſuilli ratione diximus, recondito, Dioſcorides.

De hircino iecore nonnihil reperies ſupra in Caprino. Hirci iecur, inquit Galenus, eadē caprino efficere aiūt, Ad canis rabidi morſum laudant hirci iecur, quo impoſito ne tentari quidē aquæ metu affirmant, Plin. Iecur hirci maturè ſumptū ab ijs quos canis in rabie momordit, auxiliatur, Ponzettus. Sanguinem ſiſtit caprini cornus cinis, vel fimi, ex aceto, (ſcilicet illitus:) hircini vero iocineris diſſecti ſanies efficacior: Et cinis vtriuſq; ex vino potus, vel naribus ex aceto illitus: hircini quoq; vtris vinarij duntaxat cinis, cum pari pondere reſinę ſiſtit ſanguinē, & vulnus glutinat, Plin. Iecur hirci calidū illitum lepras tollit, Plin. Ad nyctalopes caprino præſtat, Celſo teſte: vt ſupra retuli. Ad nyctilopas, Hepar hirci aſſa,& vnge oculum cum liquore qui defluit: iuuat enim duodecies inunctus, Gal. eup. 2. 107. Iecur aſſum capræ cœliacis ſubuenit, magiſq; etiam hirci cū vino auſtero decoctū potumq;, vel ex oleo myrteo vmbilico impoſitū: Quidam verò decoquūt à tribus ſextarijs aquę ad heminā (alias geminam)

quàm ab αἰξ. Est sanè Aegeum pelagus fluctibus & nauigandi periculo terribile, Suidas & Varinus. Idem Dionysius poëta testatur, circa Sporades insulas scribens Aegeum pelagus suis fluctibus resonare: nec vllum esse alium maris meatum, cuius vndæ vehementius & altius agitentur. Aegæi maris latum æquor, πλατὺς πόρος Dionysio à Pataris incipiens ad Tenedum & Imbrum vsque protenditur, inde Boream versus Propontis angustus meatos excipit, Eustathius in Dionys. Et rursus, Hoc mare aliqui dictum volunt ab Aegæone, cuius in Iliade meminit Homerus: Vel ab Aegis loco Bœotiæ, in quo poëta Neptuni equos quiescentes facit. Aliqui dictum malunt ab Aegeo Thesei patre, qui in illud mare se præcipitârit ab arce in Aegis insula, sic enim Etymologus sentire videtur: vel (vt alij) ex Athenarum arce. Vide Etymologicon, Varinum, Suidam, & Cælium libro 13. circa finem cap: 9. Aegæum mare Cyclades alluit, Hesych. Sunt qui Aegeam Amazonum reginam in eo perijsse referant. Aegæo mari nomen dedit scopulus inter Tenedum & Chium verius quàm insula, Aex nomine à specie capræ quæ à Græcis ita appellatur: repente in medio mari exiliens, Plin. Solinus hoc saxum Antandrum nominat, quod procul visentibus capræ simile creditur. A capris nominauerunt Aegæum pelagus, Varro. Aegæum mare appellatur, quod ita crebræ in eo sunt insulæ vel procul aspicientib. species caprarũ videantur: siue quod in eo Aegeam Amazonum regina perierit: siue quod in illud Aegeus pater thesei, se præcipitauerit, Festus. Aegas Eubœæ vrbem Septentrionem versus memorat etiam Theophrastus in fine libri 9. hist. plant. Fuerunt & aliæ plures Aegæ, de quibus Consule Stephanum: & inter cæteras Aegæ Macedoniæ quibus à capris nomen fuisse non dubito, cum μηλοβότειραι quoq; cognominarentur. Aegæ insula iuxta Eubœam, cum templo Neptuni, Hesych. Vide etiã Varinum & Etymologum in αἰγαῖς. & Strabonem libro 8. qui ab Euboicis Aegis mari Aegæo nomen inditũ verisimilius putat. Achaicæ vero Aegæ, hoc tempore, inquit, desertæ incolis sunt, vrbem habẽt Aegienses. Aegion satis incolarum habet: quo in loco Iouem à capra lactatum scribunt, &c. Vide Αἴγιον in Camerte & Stephano: Huius incolis datum est oraculum illud prouerbiale, Ὑμεῖς δ' αἰγιέες, οὔτε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι. De Aegis Achaicis mentio est etiam apud Pausaniam in Achaicis. Aegeis αἰγηΐς, tribus fuit Athenis, ab Aegeo Pandionis, filio dicta, tribules Aegidæ, Stephanus Suidas, Hesych. A pecore nomina habemus, Ouinius, Caprilius: item cognomina, vt Annij Capræ, Statilij Tauri, &c. Varro. Aegæus sinus est & fluuius circa Corcyram, Varinus. Aegitaurus αἰγίταυρος, aliàs Taurus, fluuius apud Trœzenem, Varinus & Hesychius in ταύρειον πόμα. Campus Aegæus circa Phocidem est, quem Aegas fluuius alluit, Eustath. in Dionys. Vide etiam Stephanum, apud quem legendum puto hoc modo, αἰγαῖον πεδίον συνάπτει τῇ Κίῤῥᾳ, ὡς Ἡσίοδος, λέγεται παρὰ Αἴγαν ποταμὸν φερόμενον ἀπὸ τοῦ περὶ τὸ Πύθιον ὄρους, ἀφ' οὗ καὶ τὸ πεδίον Αἰγαῖον, paroxytónως, Aegos Chersonesi Thraciæ fluuius (vbi Stephanus etiam Aegas oppidum esse meminit) apud Strabonem, vt quidam scribunt: ego genitiuum esse puto ab æx, & addendum potamòs, id est fluuium: ad huius ostia classis Atheniensium à Lysandro capta fuit, idque factum interdiu in Thraciæ parte ad Aegos flumen. Αἰγὸς ποταμοί, vrbs Hellesponti, Stephan. Aegosthena, neutrum plurale, vrbs Megaridis, Steph. Αἰγειμιαί, nomen vrbis, Varinus: apud Suidam tribus syllabis scribitur Αἰγιμιαί. Carystos Eubœæ insulæ ciuitas, vocabatur etiam Aegæa olim, ab Aegæone loci domino, à quo & mare Aegæum, Stephanus. Aegates, promontoriũ Aeolidis: Artemidoro Aex dicitur in nominatiuo, Steph. Aegiale ciuitas est in Amorgo vna Cycladum: item vnà Gratiarum inquit Lactantius, alio nomine Thalia. De Aegiale Diomedis vxore, vide Onomasticon. Aegialeus Medeæ frater fuit: & alius Apidis frater, Phoronei filius, &c. Aegestæi, Thesproti, ab Aegesta quodam imperatore dicti, Stephanus. Aegimus rex Doriensium fuit circa Oetam Stephanus in Dymàn. Aegila, vicus fuit Atticæ, ab Ægilo quodam heroe dictus, Philemon in Atticis dictionibus, vt Athenæus citat. Αἰγιαλὸς Græcis est littus maris, arenosum propriè & calculosum: etymon adferunt Grammatici, ἀπὸ τοῦ δίκην αἰγὸς ἄλλεσθαι: quod capræ instar saliat, ab insultu fluctuum scilicet. Aegialos quoque dicebatur, maritimus quidam tractus, siue latus Peloponnesi, à Sicyone ad Elidem vsque. Fuerunt & alij huius nominis loci, ac præter cæteros vnus in Paphlagonia. Varinus. Vide Stephan, & Onomast. Aegialea Αἰγιάλεια, quæ nunc Achaia dicitur, & incolæ Αἰγιαλεῖς, Etymologus. Hi sunt qui cum Agamemnone militarunt, Iones prius dicti, nunc Achæi, in Sicyone Hesychius & Varin, Aegialia, vicus Antiochidis, incola, Αἰγιαλεύς. Varinus: apud Stephanum & Suidam Αἰγιλία scribitur, & Αἰγιλιεύς, Capralia appellatur ager qui vulgo ad Capræ paludes dici solet, Festus. Caprasia, Padi fluminis ostium, Plin. 3.16. A capris feris propter Italiam Caprasia, (malim Capraria) insula est nominata: à quibus ortæ sunt capræ quas alimus, Varro. Capraria insula in mari Thusco seu Ligustico capris abundans, quàm Græci Aegilon dicunt, vt scribit Plinius 3.6. & Solinus cap. 9. Alia est Aegilla vel Aegyla apud Plinium 4.12. Aegimurum Sipontinus ob nominis similitudinem Caprariam esse falso tradidit, &c. Hermolaus in Plinium 5.7. Capriæ vel Capreæ, insula vltra Surrentum Campaniæ vrbem, circiter octo millia passuum, nobilis coturnicum multitudine, quæ ex Italia volantes illic principio autumni capiuntur. Capriene, καπριήνη, insula Italiæ, eadem quæ καπρεῖαι vbi natus est Blæsus Capriata poëta σπουδογελοίων, Stephanus. Est autem vna tantum insula, ni fallor, quamuis in plurali Capreæ dicta. A Surrento octo M. pass. distant, Tiberij principis arce nobiles Capreæ, circuitu XL. M. pass. Plin 3.6. Sirenes primo iuxta Pelorim, Post in Capreis insula habitauerunt Seruius. Capraria vocatur vna ex Fortunatis insulis, enormibus lacertis plus quàm referta, Solinus. Aegimorus insula est Lybiæ: vel vt alij, ante Siciliam & Africam, alij Aegimurum scribunt, per v, Vide Steph. & Strabonem. De Aegimoris insulis; Plinius 5.7. Est & Polyæga nomen insulæ Plinio. Aegilips, Αἰγίλιψ, vrbs Cephalleniæ, Varinus & Suidas. Aegilips Homero, locus apud Crocyleam Epiri, Steph. Αἰγίλιψ, insula quædam Peloponnesi, Hesychius: At Stephanus Αἰγιάλειαν insulam inter Cretam & Peloponnesum facit, in voce Aegilia. Aegusa Αἴγουσα, insula Libyæ, quam Afri Catriam vocant. Steph. præstat per s duplex scribere, cum gentile inde fieri dicat Aegusæus vt Scotusæus: nam hoc quoque per s duplex scribendum est, vt primitiuum Scotussa. Aegussæ meminit Plinius 3.8. Aegausiense vinum in Asia celebratur, Cælius. Αἰγίδιον insula quædam sic dicta apud Arrianum in periplo maris rubri. Αἴγειρα Achaiæ vrbs est, dicta nimirum ab alno arbore, quemadmodum ab vlmo Ptelea. Pausanias tamen libro 6. (vt Steph. recitat) huius nominis rationem affert huiusmodi. Cum Sicyoniorum exercitus aduersus Aegiratas veniret, capris collectis faces earum cornibus alligarunt noctu: Quibus conspectis Sicyonij exercitum auxiliarem Aegiratis venire suspicati, fugerunt. Vnde illi liberati vrbem Hyperesiam prius dictam, Aegiram appellarunt: & quo loco pulcherrima quæque alias anteibat capra quieuit, ὤκλασε, Dianæ Agroteræ templum condiderunt Αἴγειρος, nomen vrbis, Suid. Αἴγιλος, promontorium Peloponnesi, Varinus. Αἰγινῆται, nomen gentis, Suid. Aexonia, vrbs Magnesiæ, & Aexone pars tribus Cecropidis, Steph. Caprullon portus prope montem Atho Pomp. Melæ lib. 2. Aegone vel Aegonea, nomen vrbis Suidas: Stephanus addit Meliensium esse.

Aegostis,

Aegostis, vrbs Locridis, Steph. Aegys, vrbs Laconicæ, Steph. Gangra Paphlagoniæ vrbs est, cuius nominis originem Nicostratus, referēte Stephano, istam facit: Cum caprarius quidam ruri capras adesse omnes reperiret domi verò vnam deesse: rem domino narrauit. Iussit ille diligenter quænam secederet obseruare. Deprehendit igitur vnam in altū quendam collem ascendere, & intra illū hœdorum voces audiuit, quos illic capra enixa erat. Et cū commodus is locus (domino) videretur, ciuitatem in eo conditam Gangram appellauit, quod capellæ nomen fuerat. Aegon Αἴγων viri nomen apud Theocritum, Idyll. 4.

b. Melas est radix cornu caprini: Alij interpretantur partem cornu iuxta pedes animalis, Andr. Bellunen. Aegophthalmos gemmæ nomen est apud Plinium lib. 37. Gemmæ non paucæ (inquit G. Agricola) lineis inter se discurrentibus, & sæpenumero colore variatis, effigies rerum exprimunt: oculi quidem humani, leucophthalmos: caprini, ægophthalmos, &c. Musmones arietes in Sardinia pilum habent caprinum, Strabo. Equiceruo cornua sunt capræ proxima, Aristot. Caprarū barba sirillum vocatur, Sipontinus. Nonnulla etiam duplici genitali, altero maris, altero fœminæ nascuntur: & in genere quidem hominum, sed maximè in caprarum: gignuntur enim quas vocant hircinas (τραγαίνας) propterea quod simul genitale habent & maris & fœminæ. Iam & cornu gerens in crure capra conspecta est, Aristot. de generat. anim. 4.4.

c. Tityre pascentes à flumine reijce capellas, Vergilius Aeg. 3. Vocabula quæ ad caprarum vocem pertinent, Iulius Pollux 5.13. his verbis describit: αἰγῶν δὲ μηκασμὸς, μηκᾶσθαι, μηκώμεναι. Ὅμηρος δὲ καὶ μηκάδας αἶγας εἴρηκε. δοκεῖ δ᾽ ἴδιον ἐπὶ αἰγῶν εἶναι μᾶλλον ὁ φελμαγμὸς, φελμάττεσθαι, φελματτόμενος. ὡς Ἡρόδοτος ἐσφαλται ἐπὶ τῶν βρεφῶν τὸ φρυγίων λέγων, ληχᾶσθαι τὰς αἶγας διόμενος. (Vide in Equo H.c.) Μηκή, de voce caprarum, Varinus φελγμὸς pro φελμαγμὸς apud eundem non rectè legitur. Μεμακυῖαι, μηκώμεναι. Μηκή (oxytonum) γὰρ ἡ τῶν αἰγῶν φωνή. Homerus de ouibus etiam hanc vocem vsurpauit: posteriores de capris tantum, de ouibus verò βληχᾶσθαι, Varinus Μηκᾶσθαι, μίμημα φωνῆς αἰγῶν καὶ λαγωῶν καὶ ἐλάφων, Eustathius. Ῥηξαμένας βληχὴν, Oppianus de capris syluestribus. Βρυχήματα μήλων apud Aeschylum, vt citat Strabo circa finem libri 14. Gustatum à pecore caprisque pulegium, balatum concitat: vnde quidam Græci literas mutantes blēchon vocauerunt, Plinius. Sed balare proprium ouium est. Iam puerum ortum capite arietis aut bouis referunt, &c, sed nihil ex ijs, quæ nominant, est: quamuis similitudo quædam generatur: quod euenit etiam non in monstrum peruersis: quamobrem sæpenumero per coniecturam nonnulli deformes assimilantur, aut capræ ignem efflanti, aut arieti petulco, Aristot. de generat. animal. lib. 4. cap. 3. φάκαλα ἔμβρυα καὶ χρηστὰ τὰ ζῶα, ὅθεν καὶ φακαλοῦχοι μητέρες αἶγες παρὰ τὸ φοχλεῖ, Eustathius. Ciborum in capris superfluitates, Palladius caprinas facetè bacchas dixit, Cælius. Plinius fabas caprini fimi appellauit: nostri vulgò etiam caprarum fabas: Marcellus Empiricus stercoris caprini pilulas: Græci σπυράθους genere fœminino. Nicander in Theriacis πυράθους dixit, nisi vitium librariorum est. Sunt in Græcis qui non caprinum tantum, sed ouillum etiam ea voce significent, Marcellus Verg. Σπυράδες, caprarium & ouium excrementa. Galenus in Glossis. Σφυράδες eadem significatione Atticum est: οἱ δὲ σπυρίας, Hesychius. Σφυράδων πολλῶν ἀναμέστη, Eupolis, vt Suidas & Varinus citant. Aristophanes homines quosdam omnino viles, & sordidos σφυράδων ἀποκρίσματα vocat, vt pluribus exponit Suidas in Σφυράδες. Οἴσπη αἰγὸς, ὁ παρὰ ἐπὶ ταῖς θριξὶ τῆς αἰγὸς ἐγγινόμενος ἐν τῇ ἕδρᾳ ῥύπος, Galenus in Glossis, & Varinus. In vrbe Sybari caprarius peradolescens nomine Crathis, cum cupiditate libidinis flagraret, incestum in capram scelus exercuit: Quod quidem ipsum vt hircus gregis dux perspexit, riualitate laborare, atque interea suum occultare animum cœpit, quoad aliquando tandem eum somnum capere deprehendisset: tum enim omnibus reuocatis viribus, facto in eo impetu, cerebrum diminuit. Cum eiusmodi factum ad indigenas permanasset, non modò ei tumulum magnificum excitarunt, sed ex eo etiam fluuium Crathim nominarunt (Crathis fluuius iuxta Aegas Achaicas à duobus fluminibus incrementa suscipit, sic à miscendis aquis appellatus: à quo & Italicus vocatus est Crathis, Strabo:) infantem autem puerum ex eius cum capra consuetudine susceptum, caprina habentem crura, & faciem humanam, in deos repositum, deorumq; e honore affectum fuisse, & Syluanum deum (Hylæum numen Napæumque, Cælius:) esse in sermonem hominum venit. In belluis igitur obtrectationem & riualitatem inesse hircus docet. Eandem historiam describit Cælius libro 25 cap. 32. Κιναβρᾷ ἡ δυσωδία τῶν αἰγῶν κιναβρώντων. hunc fœtorem Latini capram & hircum vocant. Αἰγῶν τε κιναβρώντων μέλη, Aristophanes in Pluto Cinabran aliques exponere canum cibum, in Cane dixi. Ψώζος, ἀφόδος ὑγρὸς, ἢ νόθος δυσωδία, καὶ τὸ καλοῦσι μίνθα (al. μίνθον) οἱ δὲ αὐχμὸν ἢ μόλυσμα, Hesychius & Varinus. Ψοία, σαπρὰ δυσωδία. Iidem. Γράσος δέ ἐστι ἡ τῶν αἰγῶν ὀσμὴ οὕτω λέγεται, Eustathius. Μίνθη vel μίνθος caprinum stercus significat, aut etiam humanum, hinc μινθῶσαι apud Aristophanem in Pluto & Ranis, stercore inquinare Λεσφέρναν, δυσοσμίας ἀναπλῆσαι, μιᾶναι, κόπρῳ χρῖσαι. Pastores enim hircis alsiosis, & frigus ægrè tolerantibus nares excrementorum vel ipsorū vel hominū inungere solebāt: & eo fœtore ad sternutandū mouere, quod hoc pacto nimio frigoris sensu liberentur. Minthon aliqui mentam herbam, alij thymum, alij iyngem exponunt: alij floris genus in stercore nascentis, quo hirci gaudeant, Varinus & Scholia Aristophanis.

e. Αἰπόλος, caprarius, pro ὁ αἰπόλος, Doricè. Varinus. Poëtis αἰγονόμος, quæ vox Nicandro pro loco etiam pascendis capris accommodo ponitur: distinguitur fortè accentu in recto casu: item αἰγιβότης. Αἰγιβότας. Panos epitheton, vt dicam inferius. Διαμαθεῖς, caprarij, eo quod sint λίαν ἀμαθεῖς, id est valde rudes, Varinus. Comatas Caprarij nomen est apud Theocritum Idyllio 5. De Glauco caprario. qui Homerum hospitio excepit, multa scribit Herodotus in vita Homeri. Σίττα acclamatio est, qua ad capras vtuntur, Varinus. Αἰπόλοι κύνες, canes caprarum custodes Pollux. Olim apud Athenienses, qui rei pecuariæ operā dabant à capris αἰγικορεῖς dicti sunt, Plutarch. in Solone. Αἰγίβοτος γῆ, terra apta pascendis capris, Suidas & Hesychius: propriè autem de montana dicitur. quam αἰγίνομον & αἰγίβοσκον etiam vocant, Varinus. Insulæ vt quæque asperiores sunt, sic αἰγίβοτοι appellantur, Varinus. Φελλίας aut φελλεῖς vocitabant saxosos & capris idoneos pascendis locos, qui in superficie saxorum terram haberent exiguam, Varinus. Αἰγίπλαγκτος, nudum nomen apud Suidam: videtur autem significare locum in quo capræ oberrantes pascuntur. Αἰγίλιψ, ὁ τὰς αἶγας παίνων, &c. vt supra explicaui. αἰγών, caprile, & αἰγινόμιον. Spumifer ægon, apud Statium libro 5. Thebaidos, pro mari Aegeo. Capræ τοκάδες in Geopon Græcis dicuntur, matrices quæ scilicet fœtum alunt, & lac præbent: lactares Marcellus Empiricus dixit: quæ tamen intelligi possunt etiam absque fœtu, & cum à partu remotiores sunt. In capram multo & dulci lacte abundantem & eo nomine à Cæsare quodam abductam epigramma Crinagoræ Anthologij lib. 1. sect. 33. extat huiusmodi.

Αἶγά με τὴν εὔθηλον, ὅσων οὐκ ἤνεσεν ἀμολγεὺς Οὔθατα, πασάων πλευγαλακτοτέρην, Γευσάμενος, μελιηδὲς ἐπεὶ ἐφράσατο νῖκαρ Καῖσαρ κῶν ἐν νηυσὶ σύμπλοον ἤγαγετο. Ἥξω δ᾽ αὐτίκα που καὶ ἐς ἀστέρας. ᾧ γὰρ ἐπέσχον Μαζὸν ἐμὸν, μείων οὐδ᾽ ὅσον αἰγιόχου.

In vetere testamento, libro 1. Regum kebir vocem Hebraicam exponunt capillitium ex pilis caprinis instar capitis criniti factum: Ionathan tamen vertit noda, id est, vtrem ex pelle scilicet caprina & pilosa factum. Hipparchus tempore Neronis, in theatro sedens, ex caprina pelle quam ferebat, quòd futurum tempestatem prænuntiasset tantum Neronis admirationem mouit, vt ille Bithyniæ in censibus gratulatus fuerit, quòd Hipparchum suum ciuem haberent: Aelianus.

f. Aegistho Thyestis & Pelopiæ filio capra alimentum suggessit. Cælius ex Aeliani Variis, Orion Etymologus inde nomen etiam Aegisthi interpretatur, ab αἴξ capra, & θῶ lacto. Circa Alcathi vicum in Cypro Mestori Cyprio infans natus est, cui pro dentibus os continuum fuit, Is nescio propter quam suspicionem expositus à capra nutritus est: & primum Aeginomas dictus, postea Euryptolemus, & Cyprijs imperauit, Pollux libro secundo. Antiphanes in Acestria apud Athenæum, auarum quendam illas tantum capras mactantem inducit, ex quibus nullum amplius fructum hœdorum aut casei capiebat.

h. Cur veteres sacerdotes capra sic abstinuerint, vt neque tangerent aut ederent, neque nominarent ex Plutarcho exposui supra cap. 3. Capræ oliuam lambendo quoque sterilem faciunt, eáque ex causa Mineruæ non immolantur, Plinius. Capras in arcem ascendere Athenis non licet, neque omnino sacrificari Mineruæ, quod oleæ ramos vorent & lædant, Athenæus. Obseruatum est (inquit Cælius) capras Athenis in arcem non iungi, (admitti:) præterquam semel ad necessarium sacrificium, ne olea ibi nata primum, possit tangi: quandò ita proditum est, eius animantis saliuam esse fructuis venenum, quo nomine nec de immolatur. Aesculapio (apud Phocenses) omnis generis animalia immolare consueuerunt, exceptis capris, Pausanias. Aegyptij qui Iouis Thebani templum incolunt, aut Thebani ritus sunt, ij omnes ab ouibus se abstinentes, capras immolant. Qui Mendetis templum obtinent, siue Mendesij ritus sunt, hi capris abstinentes, immolant oues. Itaq; Thebani, & quicunq; propter illos ouibus parcunt, aiunt ideo sibi conditam hanc legem: quod Iupiter cum ab Hercule cernere eum volente, cerni nollet, tandem exoratus id commentus sit, vt amputato arietis capite, pelléq; villosa, quam illi detraxerat, induta sibi, ita sese Herculi ostenderet: Et ob id Aegyptios instituisse Iouis simulacrum facere arietina facie: & ab Aegyptiis Ammonios accepisse, qui sunt Aegyptiorum atq; Aethiopum coloni, & linguam inter vtrosq; vsurpantes. Qui etiam mihi videntur eadem re se Ammonios cognominasse, quod Aegypti Iouem Ammonem appellant. Ob hanc rem arietes non mactantur à Thebanis, sed eis sacrosancti sunt. Certo tantum die quotannis in festo Iouis, vnum demum arietem amputant, cuius pellem detractam, hunc in modum Iouis simulacrum induunt, ad illudq; deinde aliud ducunt Herculis simulacrum. Hoc acto, cuncti qui circa templum arietem verberant, deinde sacra eundem vrna sepeliunt. Hæc Herodotus libro 2. Agricola de boue rem diuinam facit, opilio de agno, æpolus de capra, Lucianus. Græci sacrificaturi capras frigida aqua explorabant: Nam si gustare abnuissent, concipiebant inde, haud valere satis, Cælius. Capellæ pro bubus immolatæ: item capræ auratæ albæ Apollini immolatæ, vide sudea in Boue H. h. Τελτῦς sacrificium, secundum aliquos ex oue, capra & boue constat: de quo multis egi in Boue. In Lupercalibus Romæ capras iugulant, & incisis in corrigias caprarum pellibus, discurrunt: & si qui obstent, scuticis cædunt, Plutarchus in Romulo. Lupercalibus capræ candidæ immolabantur, vel (vt alij tradunt) canes, Gyraldus. Embarus quidam, vel Barus, cum Diana Munychia vt regio à peste liberaretur filiam alicuius immolandam requireret, ea conditione immolaturum se suam promisit, vt sacerdotium familiæ eius perpetuò maneret: filia in adyto occulta, capram eius vestimentis indutam mactauit: quæ res in prouerbium abijt, vt in hominem prudentem & astutum Embarus es dicamus, Varinus in Σέφισμα, authorem citant Pausaniam. Pestis vero causam fuisse dicit vrsam quæ in templo Dianæ illic erat, ab Atheniensibus ((ἀνανθεῖσαν, lege ἀναιρεθεῖσαν, ex Suida) occisam. Apud Suidam fame non peste (quæ apud Græcos vna tantum litera differunt) regionem laborasse scribitur. Erasmus prouerbium Embarus sum de homine insano, deliro & demente interpretatur, Suidam secutus: qui Embarum filiam suam verè, non capram ei substitutam, immolasse refert. Ἔμβαρός εἰμι, ἠλίθιος, μωρός: ἢ νουνεχής, φρένιμος. Μένανδρος Φάσματι. Varin. Pausan. in Arcadicis Cleombroto Lacedæmoniorũ regi in Leuctris Bœotijs signum diuinitus huiusmodi accidisse scribit: Solebant (inquit) Lacedæmoniorum reges pecora secũ educere in bellum, vt diis ante prælia litarent: præibant autem capræ duces itineris ante oues: quas (capras) pastores catœades, κατοιάδας, appellant. Lupi tunc impetu in gregem facto, illæsis ouibus in solas capras grassati sunt. Capram & hircum Mendesij colũt Gyraldus: Vide paulò post in Panos Dei mentione. Phliasij capellam Æneam colunt, Pausanias. Ἔρδον δ' Ἀπόλλωνι τεληέσσας ἑκατόμβας Ταύρων ἠδ' αἰγῶν, Homerus Iliad. lib. 1 Capras Apollini immolabant, propter pecudis huius naturam imperuosam, & in altum saltando efferri gaudentem: & quod caprina cornua ad arcus faciendos idonea sint: Apollo autem toxotes est, id est, arcubus & sagittis oblectatur, Varin. in Ταύρων ἠδ' αἰγῶν, ex Eustathio in Iliados 1. Capra, quæ nunquã sine febri est, Aesculapio qui est deus salutis, per contrarietatem immolatur, Seruius. Aegæon, nomen gigantis, qui Cœli (aliàs Titanis) Terræq; filius fingitur: Aegæon qualis, centũ cui brachia dicunt, Centenasq; manus, &c. Verg. lib. 10. Seruius eundem cũ Briareo esse scribit. Vide Onomasticon nostrum & Varinum, & Gyraldũ in opere de diis, Syntagmate quinto, duobus in locis. Hesych. Aegeonem exponit Briareon, & deum marinum, & Neptunum: Etymologus Solem, ἀπὸ τῆς τῶν ἀκτίνων ἀΐξεως. Briareo (inquit Solinus) Carystij rem diuinã faciunt, sicut Aegæoni Chalcidenses. Nam omnis ferè Eubœa Titanum fuit regnum. In Briareo (inquit Cælius) quod obuium erat, fabulæ inuolucro factum est obscurius. Quippe prodit historia esse in Asia tumulum Agæonis nomine, abs quo fontium prosiliens multitudo circumiectos impinguet campos. Ægobolus, Αἰγοβόλος Dionysius apud Potniam colebatur, de quo nomine historia hæc prodita est. Cum ibi Dionysia celebrarent, ita in contumelias acti sunt & furorem, ob ebrietatem, vt Bacchi sacerdotem interemerint. Quare dei ira graui pestilentia affecti sunt. Ciues hac de re Apollinem consuluêre: à quo responsum acceperũt, vt deo formosissimum puerum immolarent. Quod cum Potnienses per multos annos fecissent, capram demum à deo educti pro puero supposuerunt: vnde deo cognomen à capra videlicet supposita, factum videtur, Gyrald. Cinnamomum in Aethiopia cæsuri, quadraginta quatuor boum, caprarumq; & arietũ extis, à Ioue impetrant veniam metendi, Plin. In Pedasia Cariæ (vt tradit Aristoteles in Mirabilib.) sacrificiũ Ioui peragitur: in quo capra deducta ex Pedasis per stadia septuaginta magna spectante turba procedit, nec perturbatur in via, nec inde auertitur, funiculo vincta sacerdotem præcedens. In eadem mirantur extranei cornua eius quatuor congios capere. Aegophagus, id est capriuorus cognominatur Iupiter apud Nicandrum in Theriacis, Etymologus, & Varinus: Mihi tamen, inquit Gyraldus, non succurrit, apud Nicandrum id nomen legisse. In Laconicis Pausaniæ Iuno nominatur

batur αἰγοφάγος, apud Lacedæmonios tantum id adepta cognomentum, quando & deæ capras immolant. Sacellum ab Hercule primò erectum ferunt, qui & princeps capras immolârit: quoniam pugnanti aduersus Hippocoontem ac liberos, nullum à Iunone se ingessisset impedimentum, sicut ferè assueuerat: Ad rem verò diuinam adhibitas potissimum capras quòd aliarum victimarum haud suppeteret facultas. Verum in eo quod de capra scribit auctor hic (inquit Cælius) vehementer aduertenda poëtæ Ouidij sententia, ex quadam Elegia, vbi animalium quæ ducerentur, pompam describit in Iunonis festo.

Duxque gregis cornu per tempora dura recuruo
Inuisa est dominæ sola capella deæ.
Illius indicio syluis inuenta sub altis
Dicitur inceptam destituisse fugam.
Nunc quoque per pueros iaculis incessitur index,
Et pretium auctori vulneris ipsa datur.

Αἰγοφάγος χήρα ἐν Σπάρτῃ. Varinus: pro χήρα lege Ἥρα. Caprotina Iuno à Romanis culta, non à capris, sed à caprifico nomen tulit, vide Gyraldum, &c. Nonæ Caprotinæ, inquit Varro, dicuntur, quod eo die in Latio Iunoni Caprotinæ mulieres sacrificant, & sub caprifico faciunt, & è caprifico adhibent virgam. Capra à Theseo Veneri immolanda in hircum mutata, vt in Hirco dicam, H. h. Pan capripes cognominatus est à poëtis, à Græcis αἰγομελὴς, & αἰγίπαν. Propertius in tertio, Capripedes calamo Panes hiante canent. Hyginus de Capricorno: Huius, inquit, effigies similis est Aegipani. Dicitur & semicaper deus ab Ouidio in Fastis, & Metam. vt est, Sunt oculis Nymphæ, semicaperve deus, Gyraldus. Cerobates etiam, κεροβάτης, cognominatus est Pan, teste Hesychio, siue quod cornua habebat, quasi κερατοβάτης: vel quod basin haberet corneam, id est pedes, Gyraldus. Καὶ κεροβάτας Πὰν, Aristophanes in Ranis: Scholia cerobatan exponunt, qui per montium cornua incedat, vel à cornu, id est vngulis hircinis: nam inde αἰγιβάτας quoque & τραγοβάμονα dici. Didymus similiter exponit, vt Gyraldus iam ex Hesychio: quoniam (inquit) inferiores partes hirci habet, ita vt pedum causa cerobates vocetur. Hinc & ὀξυκερως nominatur, vt supra in Boue docui. Capras ea de causa apud Aegyptios qui Mendesij ritus sunt, non mactant, quòd Pâna inter octo deos Mendesij numerant, quos octo aiunt priores duodecim diis extitisse. Panòs simulacrum & pictores pingunt, & statuarij sculpunt, quemadmodum Græci, caprina facie, hircinisque cruribus: haudquaquam existimantes eum esse talem, sed similem cæteris dijs. Qua tamen eum causa talem describant, non est mihi relatu iucundum. Verum hi cum capras, tum vero capros hircósue omnes venerantur. Et inter Mendesios caprarij præcipuo honore afficiuntur, & ex his vnus maximè: qui cum decessit, ingens toti Mendesiæ plagæ luctus extitit. Vocatur autem & hircus & Pan, Aegyptiacè Mendes, Herodotus lib. 2. Aega & Helice Nymphæ ex Oleno natæ, Iouis nutrices feruntur, vt Hyginus alijque prodiderunt. Quidam Aegem Panos vxorem dixêre, alij filiam, vt in Ioue ægiocho iam proximè retuli: & supra in Cane H. a. in mentione Cynosuræ: nam Helicen aliqui Cynosuram vocant. Aegoceros Panos filius in Ibice infra memorabitur. De Aegipane etiam nonnihil in Aegiocho superius dixi. Aegipani populi ad ripas Nili habitant, Plin. 6. 30. & in fine eiusdem ca. Iuxta Hesperios Aethiopes (inquit) quidam modicos colles amœna opacitate vestitos Aegipanum Satyrorumq; se produnt. Item 5. 1. Atlantem noctibus micare crebris ignibus, Aegipanum Satyrorumque lasciuia impleri tibiarum ac fistulæ cantu, tympanorumque & cymbalorum sonitu strepere. Et rursus cap. 8. inter Aethiopiæ populos numerat Aegipanes semiferos, & Satyros. Satyris, inquit, præter figuram nihil moris humani esse traditur: Aegipanis, qualis vulgò fingitur forma. Hæc loca capripedes Satyros, Nymphasq; tenere, Lucretius libro 4. Αἰγιπόδας in Græcis legitur, vnde capripedes verbum verbo expressum. Aegippani Scythiæ populi referunt quæ apud me fidem non habent, supra ipsos incoli montes ab hominibus capripedibus, Herodot. Syluanus, deus capripes ex pastoris cum capra coitu natus, vt Gyllius ex Aeliano vertit, & nos supra recitauimus parte 3. huius capitis. Græcè pro Syluano ὑλαῖον καὶ νάπαιον θεὸν legi, ex Cælij translatione conijcio. Prœtidum quæ se vaccas putarunt mentionem feci in Vacca H. h. paulò ante prouerbia. A Melampode (inquit Plinius) appellatur vnum hellebori genus Melampodion. Aliqui pastorem eodem nomine inuenisse tradunt, capras purgari pastu illo animaduertentem, datóque lacte earum sanasse Prœtidas furentes. Hermolaus Prœti filias Elegen & Celænen memorat, quæ prope fontem Clitorium à Melampode tali lacte purgatæ sint. Idem in Castigationibus Plinianis Lusos vel Lusas vrbem esse refert in montanis agri Clitorij, vbi à Melampode perhibeantur curatæ Prœti filiæ, in Dianæ fano. Lusi, Λοῦσοι, vrbs est Arcadiæ, teste Stephano, vbi Melampus Prœti filias λοῦσεν, id est lauit vnde Lusi nimirum dicti sunt. Mæram aliqui vocant Prœti filiam Aethræ sororem, Hesychius. Circa Alpheum (inquit Eustath. in Dionys.) aqua est quæ alphis, id est, vitiligini medetur, vnde forsan & fluuio nomen impositum. Medetur eadem leucis & impetigini: & Melampodem ea vsum aiunt ad purgationem filiarum Prœti cum insanirent.

PROVERBIA.

In agro surculario capras: Varro de re rust. lib. 1. cap. dictum hoc veluti legem agricolarum affert: Colonus in agro surculario ne capras compascat. Deflecti potest ad eos qui noxiarum rerum admixtu corrumpunt teneram ætatem. Capra oleæ & viti præcipuè noxia est, vnde & Baccho immolatur vindictæ gratia: Mineruæ nihil caprini generis, quod ille viti repertor dicitur, huic sacra est olea, Erasmus. Capra contra sese cornua. Ἡ αἲξ καθ᾽ ἑαυτῆς τὰ κέρατα, cum quis sibi ipse author est mali. Capra quæpiam (vt in apologo fertur) cum esset iaculo vulnerata, circumspectans vnde nam id mali sibi euenisset, arcum contemplans caprinis cornibus compactum, dixit, Καθ᾽ ἐμαυτῆς ἔφυσα τὰ κέρατα, id est, In meam ipsius perniciem produxi cornua, Erasmus. Capra cinamomum, Ἡ αἲξ τὸ κιννάμωμον: Adagium de ijs qui aliquid vehementer amant, inde natum, quod cynamomum planta Arabiæ appetitur à capris maximè, quæ in ea regione pascuntur. Eustathius in Dionysij periegesin. Capra ad festum, Αἲξ εἰς τὴν ἑορτήν: dici solitum vbi quis in tempore ad negocium aliquod accederet: Aut vbi quis commodè in suam perniciem offert sese: Nam in festis, maximè Bacchi, capram immolabant, Erasmus. Capra gladium, Αἲξ μάχαιραν, subaudi reperit. (Malim Αἲξ ἑαυτῇ τὴν μάχαιραν, vt in omnibus Græcorum Lexicis habetur.) In eos, qui ipsi reperiunt quo pereant. Ortum est autem adagium ab huiusmodi quodam euentu. Olim cum Corinthij Iunoni Acrææ (Apostolus Ascrææ, non rectè) cuius ædem à Medea structam aiunt, rem diuinam facere pararent: atque hi qui ad præbendam hostiam erant conducti, (οἱ ἐν τῇ παρὰ χεῖρα μισθωθέντες, Suidas & Apostolius: οἱ ἐπὶ τοῦτο μισθωτοί, Hesychius & Varinus) defosso sub terram cultro, oblitos sese assimularent: capra pedib. exscalpens prodidit, itaq; mactata est. Quidam sic efferunt. Αἲξ δοῦσα τὴν μάχαιραν: id est, Capra cultrum præbens: Quidã hoc pacto, Οἶς τὴν μάχαιραν, Erasm. Αἰγὶ κερασθεῖσα, ἐπὶ τῶν ἑαυτοῖς ὄλεθρον φερόντων κακὸν ἀπὸ Κορινθιακοῦ (videtur

de illo qui quæ cupit consequitur omnia. Ferunt enim Iouis capram inter sydera locatam qui primus orientem aspexerit, per omnia voti compotem futurum, Idem. Capram cœlestem orientem conspexerunt, Αἶγα τὴν οὐρανίαν ἐπιτέλλουσαν ἐθεάσαντο. ab Erasmo similiter exponitur. Apud Athenæum tamen libro nono Antiphanes in Cyclope commemorat capram cœlestem inter animantia apta mensis, Τράγος ὑλιβάτας, αἶξ οὐρανία, κεφὸς τιμίας, &c. Aegis venit. Αἰγὶς ἔρχεται: Suidas (& Varinus) indicat prouerbio dici solitum, de ijs qui petulanter & impudenter agerent: quòd Aegis dicta fuerit sacerdos Athenis solita ferre sacram ægidem, & ita ingredi ad eos qui nuper duxissent vxores (τὰς νεογάμους) Apparet (inquit Erasmus) in huiusmodi sacri multum fuisse licentiæ. Caprarius in æstu, Αἰπόλος ἐν καύματι, de intempestiua libididine, vt & illud, Lydus in meridie. Nam his horis caprarij, dum seductis gregibus in vmbra latitant, lasciuire soliti scribuntur. Refertur à Zenodoto & Suida, Eras. His adijciam duo emblemata Alciati, quorum prius inscribitur, In descisccentes: Quòd fine egregios turpi maculaueris orsus, In noxamque tuum verteris officium, Fecisti, quod capra, sui mulctraria lactis Cum ferit, & proprias calce profundit opes. Vide paulo ante in prouerbio Capra Scyria. Alterum, In eum qui sibi ipsi damnum apparat, Capra lupum non sponte, meo nunc vbère lacto, Quod male pastoris prouida cura iubet. Creuerit ille simul, mea me post vbera pascet, Improbitas nullo flectitur obsequio. Aliud eiusdem in amatores meretricum, ex astutia piscatoris caprinam pellem induti, & ita sargos pisces allicientis: quòd ij hoc pecus mirifice ament; in Sargo referam.

DE HIRCO.

A.

HIRCVS dux est & maritus caprarum: Qui castratus, caper nominatur. Martialis, Dum iugulas hircum, factus es ipse caper. Caprum pro hirco impropriè posuit Vergilius Aeglog. 7. Vir gregis ipse caper. עתוד atud Hebræis hircus est, & propriè maior: nam minor seir שעיר dicitur. Geneseos ca. 13. Chaldaicè vertit teias iaii תישיא, Arabice תיום teus. persice אסתבן asteban, vbi Septuaginta habent τράγους Hieronymus hirci, Hebræi atudnim. שעיר sair etiam pro hirco ponitur, adiūcto ferè caprarum nomine, hoc modo shevissim. Persæ pro steir ponunt kalabe (aliâs kalahel) pro issim verò busan. Sed de hac voce & aliis quibusdam, vide supra in Capræ nomenclaturis Hebraicis. Scribitur etiam per zade prima litera zeir: quam vocem Danielis 8. Hieronymus hircum caprarum interpretatur, Theodotion τράγον αἰγῶν. Chaldæus pro seir fermè transfert zeira. Munsterus in Lexico trilingui צפיר zaphir quoque hircum exponit. vt zephirah capram תיש taish, Abraham Ezra Genes 30. pecus maculosum & varium intelligit. Septuaginta τράγους Hieronymus hircos transtulerunt. Aliqui arietes, alij totum genus ouium interpretantur. (quod non placet) Chaldæus reddit telasi.h. Arabs teus, Perses astarha. כר kar, Dauid K mhi agnum exponit item arietem & hircum. Carim psalmo 37. Hieronymus monocerotes reddit; Septuaginta ὑψωθέντας. Abraham quidam agnos, & alius quidam valles. Deuteronomij 23. Arabica translatio habet baraph. Persica pharbe han, Septuaginta ἀρνῶν, Hieronymus agnorum. Syluaticus hanub hircum exponit. Hispanice Cabron vocatur. Germanice *bock*, vnde mutuati sunt Itali suum beccho, & Galli bouc. & Angli gote bucke, id est caprarum hircum. Nam caprarum nomen Germani etiã aliquando addunt, *geissbock*, distinguendi causa à marib. in caprearum & caprarum syluestrium genere, quos item *bock*, id est hircos appellant, vt *reech bock*. Illyrice hircus dicitur kozel.

B.

Caper etiam tondetur. Vsum in castrorum ac miseris velamina nautis, Columella. Nec minus interea barbas incanaque menta Cinyphij tondent hirci, setasque comanteis Vsum in castrorum, &c. Vergilius in Georg. Cinyps (inquit Probus) opidum est & flumen Africæ regionis Garamantum, apud quos hirci villocissimi nascuntur, quos tondent ad cilicia quibus nautæ vtuntur. Quidam apud hunc fluuium maiores quàm alibi hircos nasci scribunt In Cilicia circaq; Syrtes capræ villo tonsili vestiuntur, Plin. 8. 50. Hermolaus eo in loco pro Syrtis, Syrtes reposuit. Circa Syrtes enim (inquit) Cinyphium pecus celebratur Vergilio, Silio, Martiali, Claudiano, cæteris, vt quinto libro (Castigationum in Plinium) diximus. Cilices hircos habent villo tonsili, vnde vestes conficiunt, quas cilicia & cilicina dicimus, Ioh. Rauisius textor. Cilicij hirci, id est villosi, Etymologus & Varinus: De ciliciis pannis supra dixi in Capra ca. 5. Carici hirci ει ἁπλεῖς, id est viles, Varin. Meminit eorum Sophocles in Salmoneo, tanquam vilium, (Καρικὸν, ἁπλοῦς, μικρὸν) nisi forte cum Ciliciis confundat, Heschius. Hircus natura animosus est, pugnax & robustus: præcipuæ ei vires in fronte, & cornibus, quæ longa & acuta habet, Albert. Dentes capris pauciores sunt quàm hircis, Aristot. Hanc pecodem mutilam parabimus quieto cœli statu. Nam procelloso atque imbrifero cornuta semper. Nam & omni regione maritos gregum mutilos esse oportebit. quoniam cornuti ferè perniciosi sunt propter petulantiam, Columella. Nunc hirci admittendi sunt (inquit Palladius, in Nouembri) vt fœtum primi veris fouere possit exortus. Sed caper eligendus est magni (amplissimi, Columella) corporis, molliori pilo, & potissimum albo: (nitido, spisso & longo capillo, Palladius. nigro denique & nitido atq; longissimo pilo, Columella) capite paruo: auribus flexis & grauibus, (longis auriculis infractisque, Plinius: flaccidis & prægrauantibus auribus, Columella:) quàm maximè simus, Plinius. cui sub maxillis duæ videntur pendere (collo dependent, Columella: qua de re etiam in Capra dixi) verruculæ, breui plenáque ceruice, (ceruice & collo breui, gurgulione longiore, Varro. αὐχένα καὶ τράχηλον βραχὺν καὶ παχὺν ἔχων βρόγχον ἢ μακρότερον, Florentinus Cornarius pro βραχὺν legit βρόγχον, vt Varro etiam: Andreas à Lacuna βαρὺν mauult, & grauem interpretatur, μακρότερον verò poni pro μακρόν. Bronchus (inquit) id est aspera arteria fieri non potest vt longa sit, collo breui existente: cum videlicet eius prolixior pars quæ pectus ipsum egreditur, semper adhæreat collo, & longitudinem eius necessario adæquet. Gurgulionem eruditi ferè Græcam vocem gargaróna, id est vuam, reddunt: quod hic non conuenit. Sed forte hoc loco intelligemus supremam partem arteriæ ex cartilaginibus aliquot conditam & prominentem, quam Græci larynga propriè vocant. Potest sanè bronchus etiam appellari ὁ τοῦ ἐσοφάγου.) Probatur præterea hircus, armis quàm villosissimis, Plinius. cruribus crassis, Columella. εὐπλευρος, forte εὔπλευρος, id est lateribus vel costis firmis: & coxis amplis, Florentinus.

C. Hircus

C.

Hircus cornibus ictu tam valido ferit interdum, vt asserem etiam vel scutum obtentum scindat & prosternat hominem, Author obscurus. Capri petulci sæuitiam qua astutia pastores repellant, infra dicemus in Arietis petulci mentione ex Columella. Hircos aiunt sex menses hibernos supra sinistrum latus iacere, quum dormiunt: ab æquinoctio hyberno totidē mēses supra dextrum. Hirci delectantur in cibo barba hircina (de qua infra dicam in H,a.) & rosa calnina, Syluaticus. Hircus inquit Isidorus) animal est lasciuū, & semper feruens ad coitum: cuius oculi ob libidinē in transuersum aspiciunt, vnde & nomē traxit. Nam hirci secundū Suetonium, sunt oculorum anguli: de quibus vide infrà cap. 8. parte 1. Qui hirsuta crura habent libidinosi sunt, quemadmodum hirci, Aristoteles τράγῳ ἐπιφαίνεται τὸ μάχλον, Adamantius. Hirci per libidinem effetantur: qui enim superiore tempore socij, iugi concordia pascerentur, coitus tempore dissident, & aliter alterum libidinis rabie inuadit, Aristoteles.

Septimo

Septimo post die quàm in lucem editus hircus est, coire incipit, & quamuis sterile semen emittit, omnium tamen maturissimè quadrupedum ingreditur coire, Aelianus. Hircus mensium septem satis habilis est ad procreandum: quoniam immodicus libidinis, dum adhuc vberibus alitur, matrem stupro superuenit; & ideo celeriter, & ante sex annos consenescit, quod immatura Veneris cupidine primis pueritiæ temporibus exhaustus est. Itaque quinquennis parum idoneus habetur fœminis implendis, Columella. Ad ineundas fœminas & ante anniculum congruus: non autem durat vltra sexennium, Palladius. Hirci anniculi coëunt, sed præstantior ea proles est quàm natu maiores tum capræ tum hirci generauerint, Aristot. Hirci pingues minus fœcundi sunt: verum cura extenuandi adhibita, efficitur vt coëant, atque procreent, Aristot. Et alibi, Hirci pinguescentes minus seminis habent: quamobrem eos solent ante admissionem extenuare. Capræ etiam pinguedine sterilescunt, vt ex Plinio supra dixi. Satyri genus erythraicon, arietibus quoque & hircis ad Venerem segnioribus in potu datur, Plinius. Hircos ad coitum procliuiores cum efficere student rei pastoritiæ periti, eos horum nares & mentium odorato vnguente perungere: contráque eosdem medijs caudis lino illigatis, à vehementi coitus appetitione reprimere audio, Aelianus. Isaac in diætis particularibus inquit: quòd arietes & capri, sicut & cætera animalia propriam habent vocem per quam inclamant & vocant fœminas, tempore coitus & amoris: & potantes aquam salsam anticipant coitum, & citius mouentur ad amorem. Hirci, tauri, & arietes pro fœminis pugnam ineunt, Aelianus. Considerandum igitur an verum sit quod recentiores quidam non indocti, dum causam eruere conantur, cur illi quorum vxores corpus inuulgent, hircorum appellatione deformentur passim, inde fieri coniiciunt, quod animalium soli (vti putant) hirci, sui generis fœmellas ipsis intuentibus iniri, facile ferant, Cælius. De hirco qui riualem pastorem dormientem interemit, supra in Capra dixi. Hirci maximè olidi sunt, vnde & hircosos vocamus homines graueolentes vide, H. a. Hircis alsiosis stercore suo vel humano nares oblinunt pastores, vt superius docui. Oculos suffusos capra iunci puncto sanguine exonerat, caper rubi, Plinius.

D.

Hircus gregem barbæ fiducia antecedit, Aelian. Afferunt & magi sua commenta: Primum omnium rabiem hircorum, si mulceatur barba, mitigari: eadem præcisa non abire eos in alienum gregem, Plin. Hircus non fugiet, barba eius detonsa, Florentinus in Geop. Græcis.

E.

Τραγὴ vel τραγέη pellis est hircina: quæ apud Varinum etiam κεχραvὶς appellatur: apud Hesychium similiter scribitur: sed eo in loco, qui ordinis ratione κεκαρὶς scribendum admoneat: & mihi quidem ea scriptio magis probatur, tanquam ἀπὸ τοῦ κεκάρθαι voce deducta: vel à car, quod Hebræis hircum sonare diximus: vnde & κάρα vox facta videtur, capram significans apud Gortynios. Τραγῆ ἐσ' ἡ μμυλλώτη μέλαιναι, αὐτὶ τοῦ αἰγίδα, Suidas. Τραγηφόροι, αἱ κόραι Διονύσῳ ἐργάζεται τραγῆ περιεληλυθότι, Varinus. Locri Ozolæ, vt nonnullis placet, dicti sunt, quod homines fœtidi fuerint, vt qui trageas, id est hircinas pelles gestarent, vt supra dixi cap. 5. historiæ de capra, vbi & alia multa de caprinis pellibus attuli, quæ pleraque omnia ad hircinas ex æquo pertinent. Sabæi propter quotidianum vsum thuris & myrrhæ lignorum, ad fastidium nidoris illius pellendum vrunt styracem in pellibus hircinis (Strabo idem fieri scribit cum tragopogone, de qua agemus infra in a. inter plantas) suffiuntque tecta, Plinius. Hircinas pelles & ouillas scribit Herodotus biblos etiam dictas veteribus, quod papyri vicem impleuerint quandoque, Cælius. Hircorum sanguini tanta vis est, vt ferramentorum subtilitas non aliter induretur, scabricia tollatur vehementius quàm lima, Plinius: Hermolaus pro lima, legit scobina fabri. Sanguis hircinus adamantem emollit, item leoninus. Est enim inter cæteros horum sanguis calidissimus: Adamas autem cum frigidus siccusque sit, ab eo quod sibi maximè contrarium est, præcipuè vincitur, Simocatus. Τὸν ἀδάμαντα τὸν λίθον ὄντα ἰσχυρότατον τοῦ τραγείου πάντα τὸ αἷμα, Pausanias in Arcadicis. Adamantis natura inuictissima, & duarum rerum violentissimarum contemptrix, ignis & ferri: non alia rumpitur vi, quàm hircino sanguine macerata recenti & calido: etiamsi hoc gemmarij nostri falsum & ridiculum existimant, Hermolaus. Caprinus (hircinus potius) sanguis bulliens de nouo calidus extractus mollit adamantem, Albertus. De Adamantis gemma natura & duritie, vide apud Erasmum in prouerbio Adamantinus: & in opere Ge. Agricolæ de natura fossilium libro 6. Magnes ferrum trahit: exoluitur expiratq; allio perfrictus: reuiuiscit (ἀναζῇ, non vt And. à Lacuna ebullit ac feruescit) sanguine hircino perfusus. Hircinum seuum ad candelas præstantissimum est, vt quod solidus sit, nec facile liquatum diffluat. Amoris fastidium fieri poëta hirci vrina, admixto propter fastidium nardo, Osthanes dicit, Plin. Philelphus in Epistolis Theophylacti Simocati: Castratio, inquit, ferax etiam quietiores & moderatiores reddit: Ego autem castrandi peritissimus sum: nam vulnus sale farcio, & picem illino: vnde mox ita coalescit, vt cutis ricino & cucurbita integrior fiat.

F.

Hircorum caro, tum ad coquendum, tum ad succum bonum generandum est deterrima, Galenus & Aegineta. Hanc sequitur arietum, post taurorum caro: Porrò in ijs omnibus carnes castratorum sunt præstantiores, vetulorum pessimæ, Galenus lib. 3. de alim. facult. Idem in libro de attenuante victu, Hirci & boues (inquit) carnem quidem habent minimùm humidam, pituitosam ac lentam: nocent tamen admodum ob duritiem, & in alterando difficultatem. Hircina absolutè mala est, Auicenna. Non rectè quidam Auicennæ scribunt, huius carnis vsu febrē quartanam induci: id enim Auicenna non domesticis, sed syluestrib. hircis scribit. Capellæ atq; hirci fœtidi carnē ne degustato, Platina. Hircina caro, teste Isaaco, deteriorem quàm caprina succum generat. Hircorum caro libidinis tempore vitiatur & fœtet, Aristot. Bapt. Fiera cum in hœdum in cibo commendasset, subdit: Cum malè olet siccus, sit iam caper improbus, absit, Et cadat ante focos victima Bacche tuos. Capri cum coiuerunt, improbam habent carnem, minimè pinguem & siccam: quibus curæ est vt suauior fiat caro hircum adhuc tenerem castrant. sic enim frigida & humida qualitate temperamentū eius emendatur, Albert. Hircorum carnes traditur virus non resipere, si panem hordeaceum eo die, quo interficiantur, ederint, laserue dilutum

id est aut Iouis aut Solis occidas. Melius autẽ erit si castus purusq́; fuerit & qui occidit, & qui accipiet remedium. Exsecto igitur gutture eius sanguis excipitur, vtilius si ab inuestibus pueris excipiatur, comburitur in vase fictili vsq; ad cinerem. Vas autẽ in quo torrebitur, coopertum & inlitũ gypso in furnũ mittetur: quod cũ vapore exemeris in puluerẽ conteres: nec nõ & polypum marinũ identidem vt dixi exustum, in puluerẽ rediges. Confectio autẽ vniuersi medicaminis hæc est: Sanguinis huius hirci vncias tres, thymi vnciam vnã, pulegij vnciam vnã, polypi exusti cineris vncias tres, piperis albi vnciam vnam: apij, seminis olusatri vnciã vnam, hæc omnia separatim tunsa, & ad leuissimũ puluerẽ redacta commisces, & dabes infirmo, melius si die Solis aut Iouis, cochlearis mensurã in meri potione, aut cuiuscunq: dulcis poculi. Prouidere autẽ debes vt digesto ac ieiuno potio detur: & rursum vt eadẽ potione bene digesta cibos accipiat: & eò melius erit, si hanc potionẽ cum condito, post balineum in sabanis adhuc cõstitutus acceperit. Et subinde, Supra omnia efficax (inquit) aliud ex eo facies medicamentũ sic, sanguis hircinus ea obseruatione qua supra excipitur in patella ferrea candente vt aduri possit & stringi cõtinuo ipse sanguis, ita vt postea in puluerẽ redigatur: vel certe cõtinuis aliquot diebus ad Solẽ ipsum sanguinẽ pones, ita vt rore iam decusso, post horam secundã ponas, & ante nonam colligas: posteaquã ita fuerit siccatus sanguis. vt nullũ humorẽ habeat, colliges eiusdẽ crustulas & teres, atq; ex eo leuissimum puluerẽ rediges: deinde accipies herbam tribolũ, cuius herbæ ipsum tribolũ, hoc est semẽ spinosum proijcies: ipsam autẽ herbam lectam de locis maritimis siccabis, tundes & in puluerẽ rediges. Confectio autẽ medicaminis totius hæc est. Herbæ triboli vncias duas, piperis vncias duas, petrosolini Macedonici vncias duas, folij sertulam, id est, coronã siue sphæram vnã, hæc omnia separatim tunsa, & ad leuissimũ puluerem redacta, cũ sanguine hircino miscebis: & dabis infirmo die Solis aut Iouis cochlearum mensurã, in meri potione aut cuiuscunq; dulcis liquoris. Prouidere autẽ debes vt digesto ieiunoq́; potio detur: quam cũ acceperit qui calculum patitur, mox lapides solutos omnes per vrinã emittet, Hactenus Marcellus, subijciens etiã adamantem hoc sanguine perfusum solui. Sanguis hirci vt calculũ frangat quomodo præparetur, docet etiam Iacobus Syluius in Methodo de componendis medicamentis, ab initio capitis de animalibus & eorũ partibus. ex Auicenna & cęteris practicis. Sanguini hircino, inquit, quamdiu ab animali calet, coquendi abscessus vim tantum tribuit Galenus: qualẽ caprino, taurino, & cæteris calidis humidis modicè. Quòd si adamantem frangit, sed calidus tantum ab animali: sic lapidem calidus tantum epotus fregerit. Quod & sanguinem vulpinum ex vena secta potum præstare audio. Ne autem coaguletur, Xenocratis exemplo, miscere possis acetum feruefactum aut coagulum. Hirci quoq;, capri, cerui, leporis, sanguinem sartagine frixum dysenterias & cœliacorum profluuium sistere tantum docet Dioscorides, non addit calculum frangere, quæ vis tenuibus conuenit, cum dictorum animalium sanguis substantia crassa & terrea, & cũ calore siccatoria dysenterias sanet, Hæc Syluius. De sanguinis ibicis, id est, hirci syluestris alpini vsu ad calculum, dicam inferius.

Hircorum carnes in aqua decoctæ panos & apostemata in quacunq; parte discutiunt, Plin.

De medullis in genere quædam protuli ex Galeno, in mentione Vitulinæ supra: & priuatim etiam de hircina alijsq́;. Laudatissima ceruina medulla, mox vitulina, dein hircina & caprina, Plin. Hœdorum adeps minus tum calidus tum siccus est, quàm caprarum: sed & caprarũ minus quàm hircorũ: & rursus hircorum minus quam leonum, Galenus de simplicib. 11. 4. Hircinus adeps validissimè discutit: huic proportione respondet ouillus, Dioscorid. Magis resoluit quàm cæteri, Auicen. Seuum hircinum cum melanthio & sulphure & iride, lentigines & maculas tollit. labrorũ etiã fissuris efficax cũ adipe anserino, ac medulla ceruina resinaq́; & calce, Plin. Et qui patitur varices, seui hircini selibram, & adipis de capone libram simul permisce, & in linteo die Iouis ceroti more appone, potenter subuenies, Marcellus. Ceruix boum si media intumuit, comperimus aureum esse medicamentũ ex pice liquida & bubula medulla & hircino seuo & vetere oleo, æquis ponderibus compositũ atq; incoctum, &c. Columella. Medicamen hoc tetrapharmacum dici potest, nã & viribus respondet Galeni tetrapharmaco, quod consit ex cera, resina, pice, & seuo hircino caprinóue aut alterius animalis, maturans & concoquens. Sanguis demissus in pedes boum, nisi emittatur, saniem creabit. Locus primò ferro circuncisus & expurgatus, deinde pannis aceto & sale & oleo madentibus inculcatis, mox axungia vetere & seuo hircino pari pondere decoctis, ad sanitatem perducitur, Columella. Buprestis cum hircino seuo lichenas illita ex facie tollit smectica (septica) vi, vt supra dictum est, Plin. Pedes locustarum cum seuo hircino triti, lepras sanant, Plinius. Vnguium scabriciam tollunt locustæ frictæ cum seuo hircino, Plin. Seui hircini vncias duas olei viridis sextarium dimidium: hæc simul in duplici vase remissa & calefacta dysenterico inijcies, Marcellus. Similis & caprini vsus est, vt supra dixi. Vtuntur & seuo hirci in pane qui cinere coctus sit, capræ à renibus maximè, &c. Plinius inter dysenterica & cœliaca remedia, vt in Capra recitaui. Cum fimo capræ & croco impositus adeps hircinus podagricis auxiliatur. Dioscor. & Rasis. Podagris medetur taurinum seuum &c. alij hircinum præferunt seuum cũ fimo capræ, & croco, sinapiue cum caulibus ederæ tritis, ac perdicio vel flore cucumeris syluestris: Alij seuum hircinum magnificant cum helxines parte æqua, sinapis tertia, Plinius. Et alibi, Podagris cum seuo hircino vehementer prosunt minoris sambuci cauliculi illiti. Ranæ quoq; rubetæ exustę cinis cum sambuci cauliculis tritis & seuo hircino vetere permixto & decocto pariterq́; imposito podagris prodest, Marcellus. Heliotropij radix cum folijs & hircino seuo podagris illinitur, Plin. Hircinum seuum, ouillũ, ceruinumq́; ita curato. Elotum ex his quodcunq;, tunicis, vt in suilli adipis mentione dictum est, exemptis, pilæ emolliendũ tradito, ac manibus fricato, affusa paulatim aqua, donec ne amplius quidem cruentum virus excernatur, aut pingue aliquod innatet, sed nitida spectetur: deinde in ollam fictilem conijcito, & adiecta aqua vt superemineat, leui pruna liquefacito, & moueto, atq; in aquã colato: cumq; refrixerit, iterum in loto fictili eliquato, & quæ antè diximus facito: tertiò sine aqua liquefactum, in perfusam liquore pilam colato, refrigeratumq́;, vt in suilli ratione diximus, recondito, Dioscorides.

De hircino iecore nonnihil reperies supra in Caprino. Hirci iecur, inquit Gelenus, eadẽ caprino efficere aiũt, Ad canis rabidi morsum laudant hirci iecur, quo imposito ne tentari quidẽ aquæ metu affirmant, Plin. Iecur hirci maturè sumptũ ab ijs quos canis in rabie momordit, auxiliatur, Ponzettus. Sanguinem sistit caprini cornus cinis, vel fimi. ex aceto, (scilicet illitus:) hircini vero iocineris dissecti sanies efficacior: Et cinis vtriusq; ex vino potus, vel naribus ex aceto illitus: hircini quoq; vtris vinarij duntaxat cinis, cum pari pondere resinę sistit sanguinẽ, & vulnus glutinat, Plin. Iecur hirci calidũ illitum lepras tollit, Plin. Ad nyctalopes caprino præstat, Celso teste: vt supra retuli. Ad nyctilopas, Hepar hirci assa, & vnge oculum cum liquore qui defluit: iuuat enim duodecies inunctus, Gal. eup. 2. 107. Iecur assum capræ cœliacis subuenit, magisq́; etiam hirci cũ vino austero decoctũ potumq́;, vel ex oleo myrteo vmbilico impositũ. Quidam verò decoquũt à tribus sextarijs aquę ad heminã (alias geminam)

minam) addita ruta, Plin. Iecur hircinū missum in ollam nouam cū vini austeri cotylis sex ad tertias decoctū, sed dum excoquitur compunctū, vt humor eius cū vino permisceatur, postea dysenterico potui datū efficaciter prodest, Marcell. Aluum sistit iecur hircinū decoctum in vini hemina, Plin. Ad profluuium ventris sistendū, probatum: Iecur hircinū cum vino austero coquito, & da bibendū cythum 1. & confestim sistet, Nicol. Myrepsus. Tradunt hircini iocineris cibo comitiales deprehendi, Dioscor. Hircinū fel imbecillius est taurino, Dioscorid. Vide supra in Taurino, vbi & in genere quædā de felle docuimus. Hircinū priuatim thymia abolet, & luxuriantes elephanticorum extuberationes illitu reprimit, Dioscorid. Plinius caprino felli tribuit quod elephantiasin tollat. Fel hircinum carnē malam eradicat, Auicenna. Ad porriginem prodest fel hircinum cum vrina tauri: si vero vetus sit, etiā furfures adiecto sulphure emendat, Plin. Hirci fel lentigines tollit admixto caseo & viuo sulphure, spongiæq; cinere, vt mellis sit crassitudo. Aliqui inueterato felle vti maluēre mixtis calidis furfuribus pondere oboli vnius, quatuorq; mellis, prius defricatis maculis. Ad hircos vel alas fœtentes remediū, Hirci maturioris cornu rasum vel exustum cū felle hirci miscetur, &c. vt supra dixi in Cornu. Ad tabernacula in pudēdis, fel hircinum oblinc, Galen. ex Asclepiade. Ad conceptum promouendum, Purpuram veram hircino felle madefactam muliebri vmbilico diebus septem imponito & deinde crescente luna viro congrediatur, Aetius. 16.34. Ad idem, fellinam vesicam damæ (dorcadis) aut hirci euacuato & ex eo quod viscidum interius inueneris pessulum conficito & paulo ante congressum imponito aut penis glandem illinito, Ibidem. Fel capræ syluestris priuatim lusciosos (nyctalopas) inunctum sanat idē potest & hircinū, Dioscorid. Ad vlcera oculorū & albugines, fel hirci cōfrica in oculo, Galenus Parabilium 2 99. Euulsis radicitus pilis qui palpebris innati oculū infestant, hyænæ aut hirci fel statim inunge & nunquā renascentur, Galenus Parabilium 1.42. Ad aures quæ grauiter dolent & vetera vulnera intrinsecus habent, remediū ex felle hircino vel porcino, vide infra in Sue. Lien assus capræ hircine cœliacis subuenit, Plin. Hircinus splen calidus, id est statim vbi de pecude sublatus fuerit, super lienē hominis impositus & alligatus, mire dolorē intra paucos dies auferet, si postea ad fumū suspendatur, vt illic arescat, Marcell. Si libuerit generare marem, duos testiculos capri assos deuorato. & coëas eodē die: sic fœmina (nisi quid impedimenti in ipsa fuerit, Albertus) marē concipiet: Quòd si vnū duntaxat testē comederis, puer teste vno nascetur, Rasis. Suffimentum ad epilepticos expertum Hirci & vrsi & lupi testiū, sanguinis hirundinis, lapidis in eius ventriculo reperti, asterij in mari inuenti (stellam marinam intelligo, Fuchsius quid sit diuinare nō potest) anethi ana ℥ ij. Alliorum purgatorum, cornu ceruini & caprini sing. ℥ j &c. Inter suffimenta apud Nic. myrepsum. Fimum ex hircis cum melle decoctum panos & apostemata discutit, Plin. Fimus hircorū cū melle decoctus adpositus: paniculis sanitatē præstat, Marcell. Cum aceto mixtū pustulis nigris salubriter superilligatur, Innominatus. Stercus capri ex vino conspersum impositumq́; quod inhærebit extrahet & sanabit, Sextus. capræ nō capri apud Pliniū legitur, vt in Capra ostēdi. Vlcera cætera (præterquā in tibijs cruribusq;) explentur aut purgātur fimo aprino aut hircino, Plin. Hircinum stercus ad morbū comitialē proficit, si ex eo quindecim globuli ad summū exhibeantur, Galen. Parab 2.3. Ad caluas pilisq; carentes palpebras summopere conducit, si muscerda & stercore hircino æquali mensura mixtis tostisq; ex melle illinantur, facit hoc etiā ad vitiligines, Galen. Parab 1.41. Hircinū fimum tritum cū aceto scillino misce, & fronti & tēporibus illine: hoc ad dolorē hemicranij sedandū etiam in perpetuum prodest, Marcellus.

Pœni pastorales in filijs quadrimis venas verticis lana succida inurunt: nōnulli venas temporū, ne vnquam scilicet pituita destuens è capite officiat: eaq; de re se esse aiunt optima valetudine. Quod si pueris inurendis spasmus contingat, vrina hirci aspersa eos liberant, Herodotus lib 4. Si grauitas sit audiendi, fel bubulum cū urina capræ vel hirci medentur, vel si pus sit. In quocunq; autē vsu putant hæc efficaciora in cornu caprino per dies viginti infumata, Plinius. Aduersus grauitatem audiendi, fel bubulum cum vrina hirci, auriculæ quæ molestiam surdiginis patitur, instillabis, statimq́; subuenies, Marcellus. Si maior sit dolor aut grauitas auriū, vrina capri calfacta remedio est, vel tauri, &c. vt in Tauro narraui ex Plinio. Potio ad aquam intercutem vt per vrinā eijciatur, Hyssopum & hirci lotium ex dulci potum vrinā mouet, perinde & si caprini copiam habueris, Galenus Parab. 2.41. Hydropicus sorbeat lotium capræ, quod mirificè sanat: item hircinum lotium, si heminam biberit: & spica nardi & ebulum cum aruerit: melius est lotium, si idem palli fuerint, Sextus. Cinis eboris cum vrina hirci potus, calculum in renibus simul & in vesica absque omni periculo conterit, Innominatus.

H.

Hircus caprarum dux (ὁ τῶν αἰγῶν ἡγεμών, Pollux) Græcè τράγος vocatur, à voracitate: nā τρώγειν & τραγεῖν edere significat: quæ voces durius quid & asperius sonant quàm φαγεῖν, vt τράγος etiam quàm φάγος. Varinus. Aristophanes in Auibus auium genera cognominat κοτινοτράγα, κεγχροτράγα, & σπερμολόγα, quod oleastri baccis, hordeo, & varijs seminibus vescantur. Alij tragon deducunt παρὰ τὸ τραχὺ δέρμα ἔχειν, à pellis asperitate: Alij ab asperitate vocis: Alij ἀπὸ τοῦ τρέχειν, id est à currendo, Etymologus, Varinus, Suidas. Χίμαρος, hircus. Varinus. Capras chimaras Græci vocant & chimaron & enorchan Theocritus qui sit caper; quanquam Varro caprum dici propriè vult qui sit excastratus, Hermolaus. Plura de hac voce vide in Capra, ab initio octaui capitis. Hircum quidā ab hirsuto dictum putant, Perottus. Τράγοι & ἴξαλοι hirci adulti nominantur, vide infra non procul ab initio historiæ de capris syluestribus. Ἀγθος, hircus, Varinus & Hesychius. Iidem γιγωνας interpretantur mullos vel hircum. Ἀττηγας αἰγας αἴτινες ὁ πνιγὴ προσωγορευμένη ... λέγοντω, Eustathius. Εὔβος, τράγος βάτης, ἐπιπολῆς Θρᾳκη: Hesychius. Geron, artes, hircus, Hesychius & Varinus. Κόρσας, hircus apud Cratinum, Didymus deriuat à Corse: quod Corsæ locus sit Ciliciæ. Iidem. Αἰγίας, capra, castrata, vel caper forte, quem & ἴξαλον aliqui vocant, Iidem. Syluaticus graco, vel grato, & timgos nomina vt apparet à tragos voce Græca corrupta, hircum exponit. Hircus & Pan Aegyptiacè Mendes vocatur, Herodotutus. Menden, Μένδην, vocant Pāna Aagyptij, ὡς τραγοπρόσωπον, vt cui hircina facies sit, eò quod hircus etiam ipsorum dialecto sic appelletur. Varinus Suidas addit Pāna à Mendesijs coli, vt cui vis genitalis curæ sit: & abstinere eos hircis in eius honorem: eò quod animal libidinosum sit. item Meudesij templū apud Aegyptios fuisse, in quo simulachrum cruribus hircinis fuerit, pudendo erecto. Græci hircum tragon vocant, & Aegyptia voce murem, Hermolaus in Corollario: pro murem lege Menden. Κόλος, hircus mutilus cornibus, Varinus. Hesychius κολὸς oxytonum, exponit magnum hircū sine cornibus. Epitheton hirci, læuis, Horat. in Epodis. Plura numerantur à Rauisio Textore sine authorum nominibus, quæ licet à recentioribus tantum pleraque vsurpata putem, adscribam tamen. Annosus, auidus, barbiger, celer cinyps, corniger, dux pecoris, grauis, hirsutus, horricomus, imbellis, immundus, olens, olidus, piger, procax, saliens, setiger, vagus, vilis. Capri etiam seorsim epitheta

pitheta hæc reperio, Vir gregis, Vergil. Aeglog. 7. Albus, Horatius 3. Carm. Bicornis, Ouid. 15. Metam. Libidinosus, Horatius Epod. 10. Setigeri, Silius lib. 3. Et præterea apud Textorem, bifrons, hirsutus, barbiger, toruus, corniger, lasciuus, acer, olidus, fœdus, immundus. Τράγος ὑληβάτας, Antiphanes, τράγοι αἰγίβαται, Pindarus. Κ... Theocritus. Κεραός, Idem. Ἱρᾶσθαι μὲν αἰγειάδαο διὰ τρίχας ἐξάλλω αἰγός. Δυσὶν ἐπὶ χώροις ἐστὶ φίλων ... & alibi, ἐξάλλων ... λέχμιον ὑλοβάτα. Πανὶ φιλοσκοπέλῳ λάσιος ... πῶγα χαράλης. Κνᾶκον (aliâs oxytonum est, cneci colore, ruffum: alij album) ... τράγον, in Epigrammate. Ἐκ μοὶ γὰρ λασίοιο δασύτριχος ... τράγοιο Κνακὸν ... Theocr. Idyl. 7. Καὶ τὸ ... Φυλάσσεο, μή τυ κορύψῃ. Caperare frontem, rugis contrahere, à crispis caprorum frontibus, &c. vt in Capra dixi in H a. Capronæ vocantur in equis comæ seu iubæ in frontem deuexæ. Tragemata, bellaria secundũ Macrobium, omne mensæ secundæ genus, nimirum ἀπὸ τοῦ τρώγειν, quod est edere, vt κατ' ἐξοχὴν delicatiores tantum cibi, & quos ne saturi quidem fastidiant, intelligantur. Appion ac Diodorus ἐπιδεῖπνα vocari tradunt, quæ post cœnam dantur tragemata. Tragematum reliquias aliqui apotragemata vocant. Cælius. Tragemata voco ea, quæ post cœnam voluptatis ad bibendum excitandæ gratia manduntur: Sunt qui cannabis semine frixo cum alijs tragematis vescantur, Galenus de aliment. facult. 1. 41. Ἐντραγεῖν pro ἀκρατίζεσθαι, ientaculum sumere, apud Aristophanem in Equitibus. Τραγικοὺς Hesychius & Varinus exponunt eos, qui sacrificata (τὰ ἱερὰ) furentur: quidam non rectè sacrilegos, cum à vorando nomen factum videatur. Τράγειος, hircinus. Tragicum licet vt plurimum accipiatur pro eo quod ad tragœdiam pertinet, reperitur tamen pro hircino etiam: nam tragica cornua in Pyrrhi galea hircina intelligunt, teste Cælio. Follibus hircinis conclusæ auræ, Horat. 2. Serm. Veteres hirquinum pro hircino extulerunt. Plautus in Pseud. Heus tu, qui cum hircquina stas barba, responde quod rogo. Hircipilum quidam pro hirsuto vsurpant, vel eo qui duros pilos habet. Hircipili, densorum pilorũ homines, Festus. Hircus animal est libidinosum: & quoniam libido oculos contrudit in angulorum angustias, quos vocant hirquos, authore Suetonio in vitijs corporalibus: inde à Vergilio scriptum volunt, Transuersa tuentibus hircis, quoniam libidinis, quæ in hirco præferuida est, illic promantur signa: etiamsi Apuleius grammaticus, quod illic hæreant oculi, hircquos dici opinatur. Alij hircis defendunt, quoniam id animal oculos habeat ad nares conuersos. Proindeq; apud Aristotelem τὰ τραγικὰ πρόσωπα, non laruas interpretamur, quod fecit Theodorus: sed tragicas facies, ad hanc hircorum naturam referentes: quoniam tragœdorum personæ nihil minus, quàm oculos ad nares valeant inflectere, Cælius. Isidorus ipsum animal hircum, ab oculis ad hircquos (id est angulos in eis, Græci canthos dicunt) conuersis, sic appellatũ autumat. In iam citato Vergilij hemistichio, hircis an hircquis rectius legatur, vide Pontanum de Aspirat. lib. 1. Nos quamobrem hircum animal (inquit Nic. Erythræus Italus) vulgo becco vocemus, vnde beccari, beccarie, & vox illa infamis ab historia eiusdem animantis deducta, qua populus Venetus vicissim se vsq; ad fabulam impetere solet, pluribus sanè in Stoico docuimus: Hæc ille, sed Stoicus eius non extat. Est intra aures neruus nomine tragos, è regione cuius est quem vocant antitragon, Cælius. Hircum & caprum (vt Catullus) poetæ appellare consueuerunt graueolentiam sub alis. Sed nimis arcta premunt olidæ conuiuia capræ, Horatius 1. epist. 5. fœtor sub alis excitatur arctè nimis discumbentium. Homines ita graueolentes, hircosos vocant, γράσωνας Græci (teste Suida) vt odorem ipsum γράσον, & tragon. Hinc illud parœmiôdes, Γράσωνι μὴ ὀργίζου, Grasoni ne succenseas. Sudorem corporis ac sordes grasoniam dixit Archigenes. Lanarum in ouibus sordes Græci vt œsypum sic grasum appellant. Aristoteles in Acharnensibus, tragasæum vocauit malè olentem, & alia fabula tragomaschalos eosdem dicit, Cælius 24. 18. vbi plura de hircini odoris ratione leget qui volet. Τραγομάσχαλοι, fœtidi hirci: tales enim mariti caprarum sunt, Varinus: sed abundat & expungenda est vox tragi, id est, hirci: siquidem homines fœtidos tragomaschalos appellant, vt Aristophanes in Pace, vbi in Scholijs verba à Varino vsurpata legũtur, sed sine dictione tragi. Pollux, Hesychius & alij κινάβραν hoc virus appellant, ἀπὸ τοῦ αἰγὸς (ἢ τράγου) κινάβρωντος δυσωδίαν. vt in Capra docui. Plautus in Mustellaria, Te Iupiter dijq; omnes perdant, oboluisti allium. Germana illuuies, rusticus, hircus, hara suis, ad hominem transtulit immundum & libidinosum. Et in Asinaria, Propter operã illius improbi hirci edentuli. Grauis hirsutis cubat hircus in alis, Horatius in Epodis. Plautus in Mercat. Quũ sis iam ætatis plenus, anima fœtida; Senex hircosus, tu osculêre mulierem. &c. Persius Sat. 5. Dixeris hæc inter hircosos centuriones, id est, rusticos, olidos, & omnis nitoris expertes, Budæus: Nonnulli legunt Varicosos. Tiberius Cæsar obscænus & olidus senex in Atellanico exodio hircus vetolus appellatus est, Suetonius. Pastillos Ruffinus olet, Gorgonius hircum, Martialis. Qui rem Veneream agunt, aut qui in ætate sunt quæ sufficiat Veneri, malè olent, ἀπὸ τοῦ καλουμένου τραγίζειν, hoc est virus hirci reddunt. Quod in pueris non fit: cuius ratio est, quoniam puerorum spiritus humorem sudoremq; concoquere potest: virorum autem nequit. Proinde sunt in ijs humiditates crudæ indigestæq;, & ad corruptionem procliues, ideoq; sudores eorum, & resoluti illinc fumi grauiter olẽt, idq; in alis præcipue atq; inguinibus, &c. Ab hoc euentu putant eruditi, vt Sext. Pompeius docuit cum Censorino, pueros dici hirquitalos, vbi primum ad virilitatem accedunt, fitq; Venereorum appetentia opportuna, Hæc Cælius. Hirquitallus, per l. duplex, & rursus Irquitallus sine aspirat one, puer qui primò virilitatem suam experitur, à libidine scilicet hircorum dictus, Festus. Naues quædam Libycæ arietes, & hirci dicuntur: vnde conijcimus taurum etiã, qui Europam abduxit, tale nauigium fuisse, Pollux & Cælius. Tragi naues videntur, fortè quòd id genus animalium haberent tanquam insigne, Bayfius. Vox immutatur, maribus maxime: sed fœminis etiam idem accidit, quanquam obscurius, quod quidam hircire appellant, cũ vox mittitur inæqualis, post verò restituitur in sequentis ætatis grauitatem aut acumen, Aristoteles. τραγίζειν, τὸ τραχύνειν τῇ φωνῇ τοὺς ἀκμάζοντας τῶν παιδίων, Hesychius & Varin. Huius in voce mutationis causam indagat Cælius 19. 12. Τραγῳδία ἀπὸ τοῦ τραγῳδεῖν, ὃ δηλοῖ βαρεῖαν βοήν, Varin. In oratore tragœdorum vocem exigunt eruditi, Cælius. Tragœdiam alij quasi hircinum cantum dictam volunt: nam hircus præmium dabatur tragœdiarum authoribus, qui rustici & pastores erant. Carmine qui tragico vilem certabat ob hircum, Horatius in Arte. Alexander pubescentes pueros hircissare scribit, ob vocis asperitatẽ raucam, ab hircis ita vocem efferentibus producta verbi ratione. Siquidem naturá tunc corpora dissociantem, multam repentinamq; ætatis efficere mutationem, augescentibus fœminarum vberibus, marium vero thorace, humeris, testibus: Accedere item morborum mutationes, solutionésue, &c. Cælius 19. 21. Idem alibi τραγίζειν, hircum olere exponit. Næuius vocem gallulascere dixit gallulare enim (vt aiunt grammatici) est pubem emittere, & gallulascere pubescere: quòd pubescendes vocem grandiorem ad galli gallinacei similitudinem faciunt. Hirci pinguescentes minus seminis habent: hinc & vites cum nimia alimenti copia luxuriant, hircire dicuntur, Aristot. de generat. anima. 1. 18 interprete Gaza: qui & alium Aristotelis locum in Historia anim. sic transtulit: Hirci pin-

gues minus fœcundi sunt: quorum argumento vites, quoties per nimiam alimenti copiam luxuriantes fructum non ferunt, hircescere rustici dicunt. Τραγᾶν quidam interpretantur διὰ τὴν τρυφὴν ἐξυβρίζειν: idem vitium in vitibus simul & alijs arboribus ὑλομανεῖν appellari puto, cum nimia vbertate sylvescunt, ac in materiam, vel lignū, ramos, & frondes eluxuriant. Vide ὑλομανεῖν in Equo H.a. Τραγᾶν, οὕτω τὸ ἀκαρπεῖν [illegible], Hesychius & Varinus: pro [illegible] lego [illegible]. Tragon vocant Græci in vitibus causationem, vbi flatu grassante decutiuntur germina; hirculum Latinè queas nuncupare, Cælius. Alij sic vocant, siue importuno vento germina à vitibus abscindantur, siue cultorum imperitia oblædantur, vt Hermolaus in Corollario in quintum Dioscoridis lib. cap. 1. vbi tanquam diuersa vitis vitia hircum & hircescere videtur accipere, cum vnū sit; & cum infœcundæ fiunt vites hircescere dici ait, cum hoc non simpliciter sed adiecta causa nimiæ vbertatis proferendum sit. Articulationem (inquit Carolus Stephanus) eleganti vocabulo vocauit Gaza: quod vitis in ipso articulo potissimum lædatur. Inde vero hircescere siue hircire dicuntur vites ab antiquis scriptoribus, cum infœcundæ propter articulationes oblæsas redduntur: quoniam hircus animal (vt inquit Aristot.) pinguedine sterilescit, Hæc Carolus Stephanus. [illegible] Theophrastus de causis plantarum lib. 5. cap. 12. Ibidem statim huius vitij remedia adscribit: & mox cap. 13. eiusdē causas, vbi Gaza sic vertit, Vitis autem articulatio venit, aut flatu ablatis germinibus, aut imperitia culturæ concisis, aut tertio in supinum excisis. Sic enim humor largius collectus, vehementer ad germinandum excurrit, ita vt nihil queat fructificare. Suspicetur sane aliquis in duobus his locis nō articulatio, sed hirculatio ab interprete primum esse scriptum: cum hoc vocabulum Græco respondeat; & eiusdem operis lib. 2. in fine capitis 2. hirculatæ vites ab eo reddantur, vbi Græcè ὁμφακώδεις [illegible] legimus. Τραγαλέον Hesychius & Varinus exponunt διερρωγότα, id est ruptum: ego in ea significatione ῥωγαλέον malim, nam & hoc διερρηγμένον exponunt. Τραγαλίζειν [illegible]. Iidem: extat hæc vox apud Aristophanem: locum iam non inuenio. Τρωγαλίζειν verbum vsurpatus apud Aristophanem in Vespis, videtur autem significare arrodere, vel paruis subinde morsibus deuorare; interpretes variant. Suidas Aristophanis locum adducit, sed absq; interpretatione: Hesychius & Varinus non attingunt. Τραγάκανθον genus teli, quod Cottas tanta vi in quendā emisit, vt thorace & lateribus traiectis humo eum affigeret, Suidas. Tragula genus teli, dictū quòd scuto infixū trahatur, Festus. Tum T. Baluentio viro forti vtrunq; femur tragula traijcitur, Cæsar 5. bell. Gall. Est & retis piscatorij genus eodē nomine apud Latinos. Tragos videtur etiā panis nomē fuisse, à figura nimirū: vt in Ceruo dicam cap. 2. circa finem eorū quæ de Achaina ceruo dicentur. [illegible] Pollux.

Erineon, vt ex Pausaniæ thesauris (in Messeniacis) percipi licet, Græcorum nonnulli olynthon dicunt: tragū autem Messenij. Id quod symbolicè significauit Apollo Aristomeni & Theoclo vatide salute consultantibus respondens, [illegible]. Erat autem Neda fluuius, cuius visuntur fontes in Lycæo monte. Tragus verò non hircus intelligebatur: sed erineos arbor in aquam Nedæ prona, ac folijs humorem quodam modo hauriens, vnde à Theoclo coniectatum ingruere Messenijs fatale malum, Cælius. Idem paulò pòst erineon negat esse syluestrem ficum, sed sui generis haberi, à Dorica ciuitate sic nuncupatā, ex Lycophronis interprete: quod in præsentia nō impugnabo. Huius Messeniorum historiæ meminit etiam Suidas in Τράγος. Tragacantha describitur apud Dioscoridem: nomen in officinis seplasiariorum etiamnū seruat: vtq; omnes lachrymam passim nouerunt (inquit Marcellus Verg.) sic peregrinam Italiæ stirpem, si Theophrasto credimus, pauci nouisse nunc possunt, in Creta, Arcadia, Peloponnēsi Achaia, & Asiæ Media nascentem. Et paulò pòst, in vetustissimo Dioscoride Latino, Longobardis literis scripto, repertum à se scribit, tragacantham composito nomine à Græcis nominatam, quoniam spinosa, & tragio, quæ Cretæ peculiaris stirps est, cōgener & similis sit. Gaza apud Theophrastum, qui tribus quod sciam locis eius meminit, hircispinā transfert. Tragacantham fert Creta, spinæ albæ radice, multum prælatam apud Medos aut in Achaia nascenti, Plinius. Abundat hodieq; in Creta, & inde Venetias affertur, Antonius Brasauola. Tragion fruticē sola Creta insula gignit, terebintho similem & semine, quod contra sagittarum ictus efficacissimum tradūt, Plinius. Τραγεῖον penultima circumflexa, Hesychius & Varinus nihil quàm herbæ genus esse docuerunt. Dioscorides lib. 4. cap. 47. tragion describit quod in sola Creta nascatur, folijs, virgis & semine lentisco simile. (Plinius alicubi his tribus partibus iunipero simile facit tragion siue tragonin, quod non probo: lentiscus enim & terebinthus ijsdem tribus similes fermè sunt, vtraque à iunipero longè diuersa:) sed minoribus omnibus, &c. Ferunt, inquit, sagittis vulneratas syluestres capras hoc sibi frutice mederi, pastisq; eo decidere cuspides. Hinc forte aliquis tragion dictum cōijciat, quod hircis & capris syluestribus medeatur. Sed mox apud eundem alterū tragium describitur: quod cum priore puto nihil quàm nomen commune habet, non etiam nominis rationem. Sic enim dictum ait, inde quod folia eius hirci odorē per autumnum spirent. Idem tragon, tragoceroem, & cornulacam Romanis appellari adscribitur: item scorpion, quod nomen trago herbæ mox dicendæ magis conuenit, vt garganon quoq;, scribendum traganon. Tragonia herba qualis sit, non traditur. Credo & falsum esse promissum Democriti (portentosum enim est) adalligatam triduo absumere lienes, Plinius. Ego hanc tragoniam alterum Dioscoridis tragion esse crediderim: cui scolopēdrij seu asplenj folia tribuuntur: & eam ob causam forte etiam vires eædem à magis. Galenus alterum hoc genus tragij multis in locis nasci scribit. Vel potius lonchitidem alteram, cui folia scolopendrij & splenem minuendi vim Dioscorides tribuit. Fieri etiam potest vt vna herba propter nominum diuersitatē pro diuersis habita sit à Dioscoride, & eum secutis alijs. Est & alia herba tragos, quam aliqui scorpion vocant, semipedem alta, fruticosa, sine folijs, pusillis racemis rubentibus, grano tritici acuto cacumine, & ipsa in maritimis nascens. Huius ramorū decem aut duodecim cacumina trita ex vino pota, cœliacis, dysentericis sanguinem excreantibus, mensiumq; abundantiæ auxiliantur, Plinius. Eiusdem meminit lib. 13. cap. 21. Tragion, inquit (lego tragon) & Asia fert, hunc scorpionem, vepren sine folijs, racemis rubentibus, ad medicinæ vsum. Dioscorides etiam lib. 4. cap. 49. hanc plantam describens, scorpion & traganon à quibusdam nominari meminit. Nomen equidem tragi impositum ei suspicor à tritici granis, quibus à Plinio simpliciter, à Dioscoride magnitudine tantum comparatur. Est autem tragos etiam tritici siue frumenti genus, vt mox dicemus. Scorpion dictum apparet, quod acuminata granorum capita sint. In iuncorum genere aliqui eam numerant, nec dissimilem marino iunco in aliquibus faciunt, Marcellus Vergilius ex Hermolao: qui hanc in littoribus Italiæ gigni herbarios asserere scribit, & ob similitudinem à multis iuncum marinum vocari. Idem monet racemos à Plinio dictos, quos Dioscorides ῥῶγας vocat, id est acinos: hi singuli, racemi ex acinis pluribus collecti intelliguntur. Posset sane aliquis acinos istos foliorum loco tragi ramulis ad-

hærere

hærere suspicari, quemadmodũ illecebra tertium sedi genus foliola tritici granis crassitudine & figura ferè similia promit: nisi verba Dioscoridis, ταῦτα δὲ καρποῖς ὡς ἰάγχε δέκα, συνεῖναι πλείονας, hoc impedirent: Ego τῦτυ τῶν κλάδων legere malim, vt Plinius transtulit, sic & constructiò melius cõstabit: Marcellus transtulit eius fructus numero decẽ acini cũ vino poti, tanquam legerit, τῦτυ τῶν καρπῶν: Ruellius, racemorum acini decem, neutrum probo: videtur Ruellius racemorum pro ramorum apud Plinium legisse: quasi acini necessariò in racemis sint. At Dioscorides in trago nõ acinos, sed veluti acinos spectari scribit, ὡς δέκα, reddendũ circiter decẽ. Tragoni cerealẽ Dioscorides describens, lib. 2. cap. 84. certũ frumenti genus intelligit, alij paratam ex tritico veluti halicam sic vocant. Tragos (inquit Dioscorid.) quandã chondri, id est halicę frugis figurã gerit: multò minus quàm zea nutrit. quod multũ aceris habeat: quare ægriùs conficitur, aluumq; magis emollit. Ptisanæ cõficiendæ vulgata ratio est: simili modo ex tritici semine tragum fit, in Campania duntaxat & Aegypto, Plinius. Alibi quoq; tragum Italiæ peregrinũ & ab Oriente inuectum meminit. Tragos cognomẽto σιτώδης, hoc est cerealis, vt ab herba trago distinguatur, frumẽti genus est. In Hippocrate quid sit strygis, quod ipse leuius esse tritico, & ventrẽ magis soluere testatur, non cõperi: nisi quis pro trago strygite (forte, sitode) accipiat, Hermolaus. Galenus de trago frumento à Dioscoride dicta repetit. Addit (lib. 1. de aliment. facult.) ex splendida & nobili siligine seu olyra, vt decet excorticata, tragũ confici, cuius plerisq; est vsus. Primum in aqua coquitur, mox effusa priore aqua mulsum, sapa, vel passum infunditur: demũ pineæ nuces aqua præmaceratæ donec intumescant, superinijciũtur. Sunt qui tragũ non æmulari tantum aspectu olyram, sed idẽ esse genus defendunt, specie tantũ differre. Farris apparatũ docet Aetius lib. 9. cap. 45. Frumentũ vel maturum vel viride madefit, cortice repurgatur. Sole siccatur, crassissimè molitur. Χόνδρος τραγανός, (Varinus post χόνδρος distinguit) σῖτος ὁ ἀλεσθεὶς παχύς, ἢ τραγός, Hesych. Tragum quidã Gallicè exponit du ble turguef. Hier. Tragus lib. 2. cap. 23. tragũ frumentaceum Dioscoridis interpretatus farris genus, quod Columella verriculum album appellarit: ipse Germanicũ ei fingit *Teütsch ben reiß*, id est oryza Germanica: quod oryzæ instar grana eius cum lacte coquátur. hordeo (inquit) simile est per omnia. vegetius tamẽ & candidius, vere seritur. Ego de ea re certi in præsentia nihil habeo: Hoc tantum dicã, videri mihi genus hoc frumẽti tragos appellari Græcis. vel παρὰ τὴν τραχύτητα (vnde & ipsum animal tragon deducunt Grammatici quidã) quòd asperius sit. & multũ furfurosi recremẽti habeat, plus nempe quàm zea, vt Galenus & Dioscorides scribunt: nisi quis ad aristarum asperitatẽ referre malit: Vel παρὰ τὸ τραγεῖν, hoc est ab edendo: cũ non solum grana per se ad panificium molantur, & integra aut modice fracta cum iure aliquo decoquantur: sed insuper sui generis cibarium ex eis fiat, vt ex Galeno iam retuli. Cum Gallico nardo semper nascitur herba, quæ hirculus vocatur, à grauitate odoris & similitudine, qua maximè adulteratur. Distat, quod sine cauliculo est, & quod minoribus folijs, quodq; radicis neq; amaræ, neq; odoratæ, Plinius. Dioscorides tragon appellat, & discerni docet quod candidior sit, ac folijs minus oblongis, reliqua, vt Plin. Idem Sampharitican nardũ scribit, καυλὸν δὲ ἔσθ᾽ ὅτε μέσον ἔχειν ἀνιστᾶσαν τραγίζοντα τῇ ὀσμῇ, hoc est, caulẽ aliquando mediũ ex se mittere, odore supra modũ hircino. Est & tragopogon, quẽ alij comen vocant, caule paruo, folijs croci, radice longa, dulci. super caulem calyce lato, nigro. Nascitur in asperis, sine vsu, Plinius. Et alibi, Scandix, quæ ab alijs tragopogon vocatur, herba in cibo vulgaris apud Aegyptios. Tragopogon (inquit Hermolaus in Corollario) hoc est hirci barba, quę & scandix à Plinio vocatur: nisi, quod suspicor, deprauata lectio est. describitur à Theophrasto histor. plant. 7. 7. in hunc modũ: Radix longa, dulcis: folium croci longius: caule paruo, (breui) super quem calyx latus, & barbula: quæ summo vertice incana & prolixa funditur. Acetarium quidam olus hanc esse falsò volunt, quam vulgo barbam petræ, & in Gallia cispadana barbulam hircinam vocent. Habetur & quæ gerontopogon, id est senis siue presbyteri barba dicitur, tragopogoni ferè tota similis, nisi quod lacte manat, & radice amara est, non dulci, à Nicandro geraòs pogon fortasse nũcupata: sed & radice dulci carpitur Romæ. Tragopogona vocari & in trago pisce, inuenio partem sub gula eius nigrantem, vt Athenæus author est, Hæc Hermolaus. Et alibi, Nicander (inquit) erigerontem intellexisse videtur, cum geraon pogona dixit: nam & nos senecionem vocamus, aut tragopogoni similem herbulam, quæ vulgo barba senis dicitur: aut chrysocomen, quam & Iouis barbam appellamus. Tragopogon herba (vt apud Ruellium legimus) edendo est, flore luteo: quæ verò altilis in hortis crescit, folio est latiusculo, flore purpureo. Radices in altum agit, quæ hybernis diebus acetaria dulcedine sua commendat. A plurimis nunc Romana consuetudine dicitur petrę herba, quod asperis locis quasi è medijs saxis videatur erumpere, à quo etiam Hetruria saxificam appellat. Gerontopogon eadem esse creditur permultis. Alij distinguunt, quoniã hirci barbula sit radice dulci oblonga, in scapo calyx ingẽs, flos purpureus & prolixa barba: In gerontopogone radix amara, flos luteus, in caulis vertice calyx longus, qui incanescentes barbulas fatiscat, Hæc Ruellius. Ego tragopogonem in Montepessulano vidi, in Germania & alibi hactenus nusquam: folijs croci. Cæterum barba senis, quam recentiores pleriq; pro hircina falsò accipiunt, vulgò nominatur *habermarck*. Galenus ἀπὸ τραγείων πωγώνων ladanum exponit, quod ab hircorum barbis colligatur: Arabici sanè scriptores multi leton fruticem, ex quo ladanum, barbam vocant hircinam. Barba hircina & rosa canina, ab hircis appetuntur, Syluaticus. Idem alcheratib, herbam hircinam interpretatur: & alibi Lac de Sersi, herbam hircinã vel hypocisthidem: & Crisómon, linguam hircinam, centumneruiam. Quidam chrisomon, chamæmalum faciunt: centumneruiam, plantaginem maiorẽ. Sed de Ladano quod è barbis caprarum & hircorum depascentium colligitur, dixi in Capra cap 3. Alauim genus est calaminthæ: & aliud quòd calamintham hirci vocant, Vetus expositio vocabulorum Auicennæ. Tragoriganum herba est, quæ in cibo libidinem stimulat, vnde & nomen ab hircis impositum videtur. Ἐν δ᾽ ἀγροτέρης τραγοριγάνου, Nicander: vt Etymologus & Varinus meminerunt: corrupta apud eos ἄερον vel ὄερον vox videtur. Plura de hac stirpe vide apud Ruellium. Tragonaton, lychnis syluestris, in nomenclaturis apud Dioscorid. Vbi tragoceros etiã anemone, & aloem cognominantur: item tragion alterum, quod Romani inde facto nomine cornullacam appellasse videntur: quamuis in historia eius nulla cornuũ similitudo, sed odor tantum hircino similis exprimitur. Saxifragia hircina à quibusdam vocatur herba pimpinellæ similis, propter odorem radicis, Matthæolus. Germani hanc ipsam pimpinellam vocant, cum à vicinis gentibus Gallis & Italis, aliam pimpinella nomine appellandam esse constet, quę & in cibum venit, & in hortis colitur. Natrix vocatur, herba cuius radix euulsa virus hirci redolet, Plinius. Forsitan hæc saxifragia iam dicta fuerit: quanquam dictamnus etiam vulgaris, vt audio, cum eruitur, radice hircum olet. Ἐπίτραγος in vite, carbo, vitium in uite cum carbunculatur, Pollux.

DE TRAGELAPHO.

Cinirus ex oue & hirco nascitur, Albertus lib. 22. in Ibrida, sine authore. Plinius vmbros dictos ex musimone (cui villus caprinus, vel hircinus) & oue nasci scribit. De capris tragænis in Capra dixi, parte 3. capitis 8. Ab hirci

 simili-

similitudine & cerui, nomẽ tragelaphi factũ est. Est eadẽ, qua ceruus, specie, barba tantum & armorũ villo distans, quẽ tragelaphon vocant, non alibi quàm iuxta Phasin amnem nascens, Plin. 8.33. & Solinus in fine capitis 22. Ge. Agricola tragelaphum interpretatur Germanice dictã feram *ein brandhirse*, Tragelaphus, inquit, & ceruus, in syluis cubant. Tragelaphi & bubali nascũtur in Arabia, Diodorus lib. 3. Apparet sanè ab Aristotele idẽ animal hippelaphũ dici, (ut Raph. Volaterrano etiã videtur) quoniam & peregrinũ facit, & eadẽ quę Plinius tragelapho tribuit, barbã nempe & armos villosos, & cerui similitudinẽ, tum magnitudine corporis, tũ quod fœmina in eo genere cornibus caret. Hippardiũ (inquit) & hippelaphus tenui iubæ ordine à capite ad summos armos crinescũt. Propriũ hippelapho villus, qui eius gutturi, modo barbæ, dependet. Gerit cornua vtrunque, excepta fœmina hippelaphi & pedes habet bisulcos. Magnitudo hippelaphi non dissidet à ceruo: gignitur apud Arachotas. Et alibi, Hippelaphus satis iubę summis continet armis, qui à forma equi & cerui, quam habet compositã, nomen accepit, quasi equiceruus dici meruisset. Et rursus, Equiceruo cornua sunt capræ (legendum capreæ, δορκάδος) proxima. Gaza aliàs Græcũ hippelaphi nomẽ relinquit, aliàs equiceruum trãsfert. Albertus ramosa & ceruinis similia cornua tragelapho tribuit, sed sine authore. Cerui similitudinẽ vtrique in hoc animali viderũt, tum qui tragelaphum, tum qui hippelaphum nominarunt: sed hi propter iubam equiceruum dicere maluerunt, illi propter barbã hircoceruum. Volaterranus tamẽ ex Aeliano citat, tragelaphum cætera similẽ ceruo esse, barba tantum & armorum villo hirco propiorẽ. Pygargus, inquit Bartolemæus Anglicus, animal est cornutũ & barbatũ hirci instar, minus ceruo, maius hirco, simile hircoceruo, sed longè minus, vt legimus in Glossa in Deuteronomij caput 14. אקו ako vocem Hebraicã Deuteron. 14. aliqui tragelaphum interpretantur, alij ibicẽ aut rupicapram. Vide infra in Ibice. Tragelaphus aliquibus nominatur de re quæ nulla sit, nec vsquam in rerũ natura reperiatur, vt & σκινδαψὸς, χεράχι, καλυψὸς (melius λυκαψὸς, vt Stephanus habet, quæ omnia in αψὸς cum acuto in vltima desinũt:) Etymologus & Stephanus in γαληψὸς. Est autẽ verisimile idcirco nusquã huiusmodi feram extare à plerisque creditũ, quod nunquam eam vidissent, & solũ nomen audiuissent, quod mirũ non est, cum in Arabia & apud Arachotos reperiri authores referant. Arachoti autẽ Indæ ciuitas est, ab Arachoto fluuio sic dicta, qui ex Caucaso profluit: Sunt & alij (alia huius nominis ciuitas, quæ & Arachosia) prope Massagetas, Stephan. Athenæus lib. 11. tragelaphos pocula quædam dicta, Alexidis & Eubuli testimonijs comprobat, qui simpliciter hoc nomẽ inter pocula posuerunt: tertiò Menandri, apud quẽ τραγέλαφοι λαβρώνιοι legũtur: quartò Antiphanis, qui diuitẽ quendã pręter alia possidere scribit phialas, triremes, tragelaphos, carchesia, ampla nimirũ & pretiosa pocula. Canathra grypũ imagines sunt ac tragelaphorũ ligneæ, q.b. insidẽtes puellæ circũferebantur in speculis, vt Xenophõ indicat & Plut. exponit, Cæl.

TRAGELAPHI ICON.

TRAGE-

TRAGELAPHVS quorundam. Tria dicunt esse Ceruorũ genera venatores nostri (inquit Ge. Fabricius, qui etiam iconem hanc misit) non singulari quidem naturæ discrimine: sed aliquo tamen nominis, formæ, virium. Primum illud notum omnibus, diligenter ab authoribus descriptum. Alterum ignotius, quod Græco nomine Tragelaphus dicitur: priore maius, pinguius, tum pilo densius, & colore nigrius: vnde GERMANIS à semiusti ligni colore *Brandhirtz* nominatur. Hoc in Misenæ saltibus Boëmiæ vicinis capitur. Vulgus venatorum ait nomen reperisse à locis, in quibus carbones sunt, quòd ea frequentet, & herbis ibidem renascentibus libenter pascatur. Hoc verũ sit, an eo errore & opinione propter nomen fabella nata, in medio relinquo: certè vulpes etiam villi densioris & nigricantis, à colore eodem modo *Brandfüchse* nominantur, quos in areis illis carbonarijs versari nõ est verisimile. Tertium genus quod reliquorum ceruorum more nõ amittit cornua: hoc castratis accidere ait Plinius. (*Cerui, si, cum per ætatem nondum cornua gerunt, castrentur, non adunt cornua: sed si corrigeri exciduntur, non decidunt cornua, & magnitudine eadem seruantur, e Aristot.*) sed & vitio accidere affirmant qui feras apud nos consectantur. Ceruo enim fuga sitiq; fesso, & flumini se committẽti, in ipsoq; anhelitu auidius bibenti, pinguedinem qua abundat resolui & diffundi aiunt: ex eoque aut mori eum, aut superstes si sit, cornua ei nunquam decidere, idq; fieri eo maximè tempore, cum ardentissimè fœminam appetit. Hoc genus Cerui proprio nomine *ein Kummerer* appellant. Hæc Fabricius: qui simul etiam eruditissimi viri Ge. Agricolæ literas ad se mihi communicauit: quibus ille suam de Tragelapho sententiam exponit, his verbis. Tragelaphus ex Hirco & Ceruo nomen inuenit: nam Hirci quidem instar videtur esse barbatus, quòd ei villi nigri sint in gutture & in armis longi: Cerui verò gerit speciem, eo tamen multo est crassior & robustior. ceruinus etiam ipsi color insidet, sed nonnihil nigrescens. Vnde nomen Germanicum traxit. veruntamen suprema dorsi pars cinerea est: ventris, subnigra, non vt Cerui candida: atque illius villi circa genitalia nigerrimi sunt. Cæteris non differunt. vterq; est in nostris syluis: quanquam plures tragelaphi in his quę finitimę sunt Boëmicis quàm in alijs reperiuntur. Plinius haud rectè scripsit tragelaphum non alibi quam iuxta Phasin amnem nasci. Sic ille. Ego in huius Cerui cornibus, apud ciuem quendam nostrũ, mucrones siue ramulos supremos (qui bini alioqui plerunque, aut terni spectantur) septenos obseruaui. & eâdem parte stipitis latitudinem sex digitorum. inferius autem erant & alij bini rami & adminicula: vnde hunc Ceruum palmatum esse, cuius mentionem fecit Capitolinus, suspicabar. Sed plura de Ceruo palmato in Ceruo dicemus. In Anglia ceruos nigricantes reperiri audio: qui an ijdem sint cum illo, cuius effigiem hîc posuimus, non sum adhuc certus. Britannicos à Capitolino nominari coniecerim albos ceruos: nam hoc etiam colore in Anglia haberi aiunt: & Pausanias albos Romæ sibi visos scribit, (in spectaculis nimirum è Britannia advectos.) Hunc verò Ceruum, quoniam cæteris maior est, Achainam cognominemus, licet: sic enim veteres ceruorum maiorum genus ab Achæa Cretæ ciuitate nominarunt vt post dicemus in Ceruo. Non desunt Grammatici eosdẽ ceruos Σπαθίνας dici interpretantes. Aliqui Achainen deducunt ἀπὸ τοῦ ἄχθ-: id est, à mœrore: & interpretantur tristem propter fœtus adhuc paruos & nondum exire valentes è latibulo, quòd si proba hæc deriuatio esset, cõgrueret cum Germanico Cerui nomine *Kummerer*, similiter à mœrore dicti, quanquam aliam ob causam, vt dictum est.

ALIVS VIDETVR ESSE TRAGELAPHVS Bellonij cuius figura sequitur cum descriptione, Tragelaphus Bellonij.

TRAGELAPHVS (cuius nomen Gallicũ non habeo, inquit Bellonius) quod ad pilos ibicem refert, sed barba caret. Cornua ei caprinis similia, sed aliquanto retorta, sicut arieti: ea nunquam amittit. rostro, fronte & auriculis ouem refert, vt scroto etiam pendulo & admodum crasso. Crura eius albicant, ouillis similia. Cauda nigra, coxæ (femora) sub cauda albæ sunt. Pilos tã longos habet circa stomachũ & colli prona supinaq; parte, vt barbatus videatur. Pili etiam armorũ (scapularum) & pectoris longi & nigri sunt, cũ duabus maculis cinereis (griseis) vtrinq; ad ilia. Nares nigræ, rostrum album vt etiam totus venter inferne. Sed doctissimus Ioh. Caius noster hanc picturam cum nulla veterum Tragelaphi descriptione congruere indicat mihi quidẽ Pygargus (de quo paulò pôst) potius quam Tragelaphus videtur, siquidẽ partem sub cauda, & clunes coxásue albi coloris esse scribit Bellonius. nihil aut parum ab hac quadrupede differre videtur Musmon de quo inter oues.

Ioh. Caius Anglus de quodam alio animali quod Tragelaphum esse conijcit, sic ad me scripsit. Est in Britannia nostra hoc anno 1561 peregrinum animal & bisulcum, ex rupibus montanisq; locis Mauritaniæ, aduentitium: magnitudine inter ceruũ & platycerotem: corpore quidẽ cerui, sed latere firandri & promissiori: cruce breuiori & crassiori colore item & pilo cerui, quo est hybernis horis, ruffo & nigro promiscuè consitus: arunco capri, sed

diuiso & in aduersum recuruo: collo mediocriter longo, sed crasso. sub eo multus & longus villus, per omnem pene eius longitudinem productus, ad genua ferè pendulus: iuba setosa, per totam ceruicis longitudinem exporrecta, sed præcipuè per summos armos tuberis instar longi erecta, colore quàm est reliquũ corpus aliquantò obscuriore: genibus longo & denso pilo ad posteriora reflexo per transuersum (sed callo nullo) contectis credo vt fallentis saltus casusúe iniurias arceat: Vngula priorum pedum exteriore maiore longiore: interiore, minore & breuiore, posteriorum contra, interiore vngula maiore & longiore, exteriore minore & breuiore, quasi vtrobiq vnam capri, alteram cerui diceres, sed omnibus cauis & solea seu vestigio carentibus, hoc forsan naturæ consilio; vt per asperitates locorum, quibus naturaliter delectatur, firmius figat pedem, dum asperitas loci vngulam subintret. fœminarum vngulæ duas aut tres impressiones habent per summa leues diligentius contuenti, quæ maribus desunt, quasi fœminis natura aliquid ad delitias & ornamentum adderet. In vtroq; sexu quotannis decidunt vngulæ, vt in ceruis cornua, volente natura in vngulis ceruum monstrare cùm in cornibus (quæ caprina magis sunt) non possit. Aure breuiori, quasi capri, oculo, pudendo, testiculo & cauda cerui, nisi quod hæc momēto longior est. Cornibus arietis, sed nigris, ac suo modo in auersum reflexis: per eorum longitudinem mediam producitur linea duos distinguens rugarum vtrinq; recuruarum ordines à summa sui parte, gibba sunt: ab ima, caua seu resima, angulis vtrinq; obtusis: longa sunt, pedes duos Romanos, & digitum vnum: distantia, quà latissimè, pedem vnum pal. tres, dig. vnum & semissem: quà minimùm, vix digitali latitudine: Crassa verò ad radices in ambitu, ped. vnũ & pal. semissem: A digitali enim (vt dixi) latitudine distantia in principio sensim se expandunt in latus & auersum ad pedem vnum, pal. tres, dig. vnum & semissem. Dein se reuocant introrsum, ita vt summa fastigia nō distent nisi pede vno & pal. vno. Longitudo faciei à vertice ad nares extremos, pedis est vnius & digitorum trium: latitudo ad frontem, qua parte latissima est facies, pal. 2. & digiti vnius est. Altitudo totius animantis est pedum trium & semissis, excepta iuba: Longitudo totius à vertice ad caudam pedum quatuor est & dimidij ac digitorum duorum. Dentes habet tantum inferiores, & eos sex, nec defectum dentibus puto. Ruminat vt cætera bisulca. Nares nigri sunt, à quibus labrum superius diuiditur linea nigra perpendiculari. Mite animal est, petulans & lasciuum, moribusq; reliquis similius hirco quàm ceruo: præruptis editisq; locis atq; tectis gaudens & insultans, vnde se præcipitare in cornua aiũt naturaliter, vt ijs fracto prius casus aut saltus impetu, anteriora genua corpus postea excipiāt. Cursu valet, sed saltu magis: memoratæ enim altitudinis loca saltu ascendit. Fœminæ maribus multò sunt maiores, cornutæ etiam & villosæ gutture atq; collo, sed non ita magno longo & reflexo cornu, nec ita denso & longo villo vt mares. Vescitur feno, pane, furfure triticeo, auena, & herba. Ego tragelaphum esse puto. Vulgus & qui ex Mauritania aduexerunt, ouem barbaricam vocant cum tamen nihil habeat cōmune cum oue. Quidam rursum à decre of barbarie, hoc est ceruum barbaricũ nominant. Hi rectius sentire mihi videntur, cùm ex dimidio posteriori simillimus ceruo sit, etsi ex anteriori magis capro. Fœtus pariunt singulos. Hæc ille. Nos verò iam ad reliqua quæ ad Hirci philologiam spectant pergemus.

Satyros aliqui tragos, id est, hircos vocarunt, eò quod hircorum aures habeant, Hesychius & Varinus. Tragopanadem auem quam plures affirmant maiorem aquila, cornua in temporibus curuata habentem, ferruginei coloris, tantum capite phœniceo, Plinius fabulosam putat. Tragos apud Aristotelem spongia quædam durior aspeiorq; vocatur, nimirum ἀπὸ φωνῆς τραχύτητος, hoc est ab asperitate deflexa voce. Dicuntur apud eundem tragi, id est, hirci, mænæ siue haleces mares cum fœtu impleri fœmina incipit: à libidine vt videtur, qua hircus pręcipuè infamis est. Festus docet etiam conchæ genus tragum dici, mali saporis: vnde causa nominis intelligitur. Alius item tragos piscis exocœto, qui & adonis vocatur, similis describitur: nisi quod partem sub gula nigrantē habet, quam tragopogona vocant, Hermolaus.

Caper grammatici nomen. Est & Caper vel Caprus fluuius, qui Laodiceam Cariæ vrbem cum Lyco & Asopo amnibus alluit, Strabo & Plinius meminerunt: sed hæc vox ad capron Græcorum, id est aprum, potius pertinet. Hircius nomen proprium, aspirationem exigit siue dictũ fuerit ab hirco, vt ab Asino Asinius & à vulpe Vulpius, siue ab Hirto, Pontanus. Deliorum quidam χοίραγοι & αἰπόλοι vocantur, & τραγοπώγωνες & ἰχνύβολοι, quod coqui seu lanij, &c. aliquando fuerint, Athenæus lib. 4. Tragæ dicuntur Aeoles à Trage palude, Varinus. Tragæa, Τραγαία, insula est iuxta Cyclades, (vel vna ex Cycladibus:) item vrbs in Naxo, vbi Tragius Apollo colitur. Eupolis per epsilon & plurali numero scribit Τραγεαῖαι: ciuis Trageates. Stephanus. Ante Miletum in proximo est Lada insula circa Tragæas insulas, quæ stationes piraticas habent, Strabo lib. 14. Tragasæ, Τραγασαὶ proparoxytonum, regio Epiri, à Tragaso quodam, in cuius gratiam Neptunus salis densationē fecit: vnde sal Tragasæus. Hinc & campus Halsius à sale dictus est, Stephanus. Apud Pollucem 6.10. Τραγασαὶ paroxytonum scribitur: & exponitur lacus in Troade: vel campus in Epiro: à Tragæo (lege tragaso, quamuis Cælius etiam Tragæo transtulit:) cuius gratia Neptunus salem densauerit. Τραγασαῖοι ἅλες ἐν Τρῳάδι, Hesychius: lego τραγασαῖοι ἅλες, &c. apud Stephanum etiā Τραγάσαιοι ἅλες similiter deprauatum est. Tragasion, Τραγάσιον, in Troia est, sic dictum à Tragaso patre Philonomiæ, quæ Tennen amauit, Varinus, apud quem Τέννην legitur pro Τέννη, & Etymologus, qui Τέννη habet per ν simplex. Tragasæum Aristophanes in Acharnensibus protulit, tanquam deriuatum à ciuitate nomē, cum per iocum ad hirci virus magis respiceret, Varinus. Tragasæum in Troade, salem intelligit Athenæus: cui quum vectigal iniunxisset Lysimachus, euanuit: mox dempto, succreuit, Cælius. Tragilus, Τράγιλος, vrbs est Thraciæ iuxta Chersonesum & Macedoniam, Steph. Tragurium, insula in mari Adriatico, adiacens Dalmatiæ, cum ciuitate eiusdē nominis, Ptolomæus lib. 2. Plinius 4.21. marmor eius commendat. Ceraistes, Κεραΐστης, locus est Mileti, dictus inde quòd Apollo cornua hirci maris ab eo mulsi, illic fixerit, vt Callimachus scribit, Varinus.

b. In Delo insula consecratum aiunt hirci cornu bicubitale cum dodrante, ponderis librarum vigintisex, Varinus in Κέρατα. Montanus hircus, qui in montanis pascuis versatur, domesticus alioqui. Pascali pecore, ac montano hirco atq; soloce, Lucilius. Solox lana, crassa: & pecus quod passim pascitur non tectum. Titinnius in Barathro: Ego ab lana solocia ad pluram data, Festus. Εἰ τὸ τρέφειν πώγωνα δοκεῖ σοφίαν περιποιεῖν, Καὶ τράγος εὐπώγων, εὖ σοφός ἐστι Πλάτων. Palladas.

c. At mutire capris hirce petulce soles, Author Philomelæ. Φριμάσσειν, de hirco dicitur, φρυμάττεσθαι vero (vel φριμάττεσθαι potius) de equo. Vide in equo H c. Εὐὰ hircinæ vocis imitatio, Varinus. Ἀπεψωλημένοι τράγοι δ' ἀκροπαθεῖς, Aristoph. in Pluto: Scholia interpretantur, ὡς τράγοι ἀκροπαθεῖς, ἀντὶ τοῦ φαγεῖν, ἡ ἀκροπαθῆ σπῶντες. λείχειν τὸ ἄκρον τοῦ αἰδοίου, ἐπειδὴ μετὰ τὴν συνουσίαν οἱ τράγοι λείχουσι τὸ ἄκρον τῶν αἰδοίων. Aegyptij in hieroglyphicis penem fœcundum significantes, hircum pingunt: qui post septimum ab ortu diem coit: & quanquam inualidum & sterile semen emittit,

emittit, coit tamen citius cæteris animalibus, Orus. In Mendesia Aegypti, hoc mea memoria prodigium contigit: Hircus cum muliere coijt propalam, quod in ostentationem hominum peruenit, Herodotus lib. 2. Hac de re etiã Pindari versus Strabo citat lib. 17. Μένδητα παρὰ κρημνὸν θαλάσσας, ἔσχατον Νείλου κέρας, Αἰγιβάται ὅθι τράγοι γυναιξὶ μίσγονται. Sybaris pastor cum capram deperiret, ab hirco interfectus est Textor. In Lemno insula ex mammis capri, quas ille geminas iuxta genitale gerit, tantum lactis emulgebatur, vt colostra inde cõficerent: quod idem etiã proli masculæ capri illius euenisse accepimus. Sed hæc ostentis annumeranda potius ducunt. Nam & Lemnio illi pecoris domino consulenti, Deus amplius incrementum peculij fore, respondit, Aristoteles. Μισθώσομαί τι ὥσπερ τράγου τὴν ῥῖνα, Aristoph. vide supra in Capra H.c. Satyrus à Syllæ militibus captus, vocem asperam, equi præsertim hinnitu, & hirci balatu permistam ædidit, Plutarchus in Sylla. Et paulò pòst, Pridie quàm Campaniam ingrederetur, duo eximiæ magnitudinis hirci iuxta Ephæum montem conserere conspecti sunt, omnia quæ inter pugnandum euenire mortalibus solent, nunc inferentes, nunc tolerantes. Erat autẽ visio, quæ paulatim à terra eleuata quaquauersus per aerem dispergebatur, obscuris idolis perquam similis: postmodum euanuit. Βωμὸν δ' αἱμαξεῖ κεραὸς τράγος οὗτος ὁ μαλὸς τερμίνθου τρώγων ἔσχατον ἀκρεμόνα, Theocritus in epigr. ad Musas & Apollinem.

d. Elephanti ex animalibus maximè exhorrent hircum, cerasten, (arietem intelligo,) porcũ: quibus sanè machinamentis Romani elephantos Pyrrhi regis primum vertentes, victoria sunt potiti, Volaterranus.

h. Græcis sacrificaturis capros, iceribus explorare moris erat: nã si gustare abnuissent, concipiebant inde haud valere satis, Cælius. Perfectum sacrificium sue, tauro, hirco, & ariete constabat. hoc hecatomben & trittyn vocabant, vt exposuimus in Boueglutibus. Heroibus tauro, capro, & ariete litabant, Gyraldus. Apollini, Homero teste, vnus tauro, alius ariete, aliquis hirco sacrum fecit. Agathius Gottici belli lib. 2. author est, ingruente Persarum bello in Marathonijs campis, vouisse Athenienses, totidem se hircos Dianæ immolaturos, quot peremissent hostes. Quod cum implere in primis cuperent, non quisse tamen, etiam capris adiectis vel succidaneis, Cælius. Capram & hircum Mendesij pro dijs sibi consecrarunt, Gyraldus, & Strabo lib. 17. Iidem tum Pãna tum hircum vno vocabulo Menden appellant, vt supra dixi in prima parte huius capitis. In Capra etiam ex Herodoto retuli quod Mendesij capras & hircos venerentur: & de hircinis cruribus Panos, vnde & τραγοσκελὴς cognominatur & τραγοβάμων, vt explicaui vltima parte capitis octaui de Capra. Hircum (Aegyptij) deificarunt, sicut & Græci Priapum: & propter eam corporis partem à qua sit omniũ ortus, pudendis non solum Aegyptij sed alij plures sacra faciunt, Diodorus Siculus. Bacchi transformationẽ in caprum, Ouidius lib. 5. Metamorphoseon describit: Hircum Baccho sacrificant, inquit Phurnutus, eò quod vites & ficos lædere existimetur. Quamobrem excoriato etiam hirco in vtrem insiliunt agricolæ iuuenes in Atticis vicis. (Hunc Ascoliorum morem in capra iam explicaui:) Sed forte hac victima Bacchus gaudet, quoniam & ipse hircus sit. Vergilius lib. 2. Geor. cùm quadrupedes vitibus infestas nominasset, subiungit: Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris Cæditur: & veteres ineunt proscenia ludi, &c. & mox post mentionem ascoliorum, id est, saltationis super vires caprinos vel hircinos vino repletos. Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram: Pinguiaq; in veribus torrebimus exta colurnis. Victimæ numinibus (inquit Seruius in hunc Vergilij locum scribens) aut per similitudinem, aut per contrarietatem immolantur per similitudinem, vt nigrum pecus Plutoni: per contrarietatem, vt caper qui obest vitibus, Libero. Aris autem omnibus, non sine causa dixit. Nam cum numinibus cæteris variè pro qualitate regionũ sacrificetur, &c. Libero vbique caper immolatur. Prima existimatur hostia (inquit Probus) fuisse sus, quia terram rostro protrudendo semine erueret: secundã caper, quia vitem læserat: quod & Pythagoras etiam testatur apud Ouidium libro 15. Metamorph. Meminit etiam Varro lib. 2. cap. 4. Icaro patri Erigones, Liber pater vinũ & vitem, & vuam tradidit: qui cum seuisset vitem ipsam, & hircus in vineam se coniecisset, & quæ ibi tenerrima folia viderat decerpsisset, ex pelle eius vtrem fecit, ac vento plenum perligauit, & in medium mare proiecit, suosque sodales circa eum saltare coegit, Higinus. Incensis iam altaribus, & admoto hirco, id carmen quod sacer chorus Libero patri reddebat, tragœdia dicebatur, hoc est ab hirco vinearum hoste, & à cantu, vt refert Donatus. Vel quod vter ex eius pelle vini plenus, solenne præmium cantoribus fuerat: vel quod hirco donabatur eius carminis poeta. Ouidius lib. 1. Fastorum: Sus dederat pœnas: (propter agrum scilicet rostro effossum, & segetem vastatam, Cereri immolata) exemplo territus horum Palmite debueras abstinuisse caper. Quem spectans aliquis dentes in vite prementem, Talia non tacito dicta dolore dedit. Rode caper vitem, tamen hinc cum stabis ad aras, In tua quod spargi cornua possit, erit. Citat hunc Ouidij locum Politianus in Miscell. cap. 26. & adijcit etiam Eueni distichon Græcum, ex quo Ouidium transtulisse apparet. Id huiusmodi est: Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω, Ὅσσον ἐπισπεῖσαι σοί, τράγε, θυομένῳ. Et mox, Asseramus etiam (inquit) quod apud Suetonium in Domitiano est, his verbis: Vt edicti de excidendis vineis propositi gratiam faceret, non alia magis re compulsus creditur, quàm quod sparsi libelli cum his versibus erant: Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω, Ὅσσον ἐπισπεῖσαι Καίσαρι θυομένῳ. Quod enim supra vitis capro minitabatur: hoc eadem nunc Cæsari, pulcherrima parodia: Vel si me, inquiens, ad radicem comederis: tantum tamen vini producam, quantum immolando Cæsari possit infundi. Distichon Eueni in hircum, apud Varinum etiam reperi, in voce Ἀποκνιδίζειν. Cares pro hirco canem immolabant, vnde factum est prouerbium Caricum sacrificium, vt in Cane retuli. Veneris πανδήμου, id est, vulgaris dictæ effigies ex ære hirco etiam æreo insidet. Scopæ statuarij opus, apud Pausaniam Eliacorum lib. 2. Cur autem hirco insideat lectori coniiciendum relinquit. Mihi quidem ratio in promptu apparet, quod hircus maximè obnoxius libidini sit: cui gentiles pandemon suàm Venerem præficiunt, quam ad vraniæ, id est cœlestis, differentiam ita cognominant: nisi quis historiam aut fabulam potius quam Gyraldus, vt nũc subijciam, refert huius rei causam fecerit. Epitragiam Venerem, inquit, Plutarchus in magistis Parallelis scribit vocatam, cum Apollo Delphinius (Delphicus Cælius) Theseo respondisset, nauigaturo in Cretam, vt deligeret sibi nauigationis ducẽ Venerem, & is ad mare capram deæ immolaret, statim ea in marem est mutata, ἀπὸ δὲ τράγου videlicet denominata ἐπιτραγία, id est ab hirco, id sexta instantis Munychionis, hoc est mensis Martij contigisse idem Plutarchus est author, Hæc Gyraldus. Extat apud Martialem lib. 5. lepidissimum Epigramma, quo narrat historiam sacerdotis, qui cum hircum Baccho mactaret, agrestem & rudem quendam hominem sibi inseruientem, testiculos acuta falce secare iussit, Teter vt immundæ carnis abiret odor. Interim occupati circa hircum inclinatiq; sacerdotis scrotum apparens, rusticus re male intellecta subito resecuit, antiquos sacrorum ritus id postulare existimans. Sic modo qui Tuscus fueras, nunc Gallus haruspex. Dum iugulas hircum, factus es ipse caper. Anytes epigramma in pueros hirco inequitantes Anthologij libro 1. sect. 33. extat huiusmodi. Ἡνία δή τοι παῖδες ἐνὶ τράγε φοινικόεντα Θέντες,

εἶτα καὶ λαβὼν θυσίαν ἀξιόχρεων, τράγον ... ἀθλα, ὄφρ' αὐτὸς φρένας ἥδε, τερπόμενος. Dialogum hirci & bouis in argento sculptorum, vide supra in Boue capitis 8. parte 8.

PROVERBIA. Anus hircissans, γραῦς καπρῶσα, de anu adhuc intempestiua libidine pruriente, &, vt ait Plautus; catulliente. Aristophanes in Pluto, Ἀλλ' ἐγνώκει γραὸς καπρώσης τὰ ἐφόδια καταπίνειν: Verum nouerat Anus caprissantis vorare viatica: de iuuene cui anus libidinosa omnia suppeditabat. Nota est hircorum libido, odorq; qui & subantes consequitur, Hæc Erasmus. Imposuit ei vocum similitudo, vt κάπρον Græcorum (quibus ea vox aprum & suam marem significat) pro Latinorum capro, id est, hirco transferret. Καπρᾶν scropharum est, cũ libidine turgent & mares requirunt, vt in ipsarum historia clarè constabit. Quamobrem Anus subans, nõ hircissans, ab Erasmo reddendum fuerat. Ad eundem ferè sensum à Germanis quibusdam effertur: *Wann die alten geil geben werden, so ist eben sie nit zu halten.* Γραῦς ἀναθυᾷ. Anus hircum redolet, de vetula libidinante: propterea quod alarum & reliquarum partium odor excitatur ad libidinem incẽsis, Erasmus. Miror sanè nullum ab eo huius prouerbij authorem citari, neq; à quo Græcorum id decerpserit indicari. Quod ideo desidero, quoniã ἀναθυᾷ vox deprauata mihi videtur, Ego nihil hircinum in ea video, sed ἀναθύει legendum assero, vt sensus sit, Anus iuueniliter ludit aut saltat: in quem sensum & hæc proferuntur, γραῦς βακχεύει, γραῦς χορεύει. Suidas ἀναθύειν exponit rem diu intermissam repetere, & Pherecratis versum adducit, Πάλιν αὖθις ἀναθύουσιν αἱ γεραίτεραι. id est, Anus denuo iuueniles repetunt mores. Varinus (ex Hesychio) addit ἀναθύειν τὸ ἀνασκιρτᾶν, & αὖθις, ἐξ ἀρχῆς ἀνακτᾶσθαι. & rursus paulò post, Ἀναθύειν, ἀναιρεῖν, παραβαίνειν: quæ quidem interpretationes omnes, præterquam τὸ ἀναιρεῖν, id est, occidere, ad prouerbij sensum congruunt. Ἀναθυμιῶντα etiam apud Hesychium ἀνασκιρτῶντα exponitur. Erasmus mihi deceptus videtur, tanquã ἀναθυᾷ pro ἀναθυμιᾷ acceperit: quod verbum tamen ad hircinum & fœtidum odorem referri non potest, sed ad suauem & gratum qualis aromatum est: adde quod transitiuum semper est, vt suffire Latinis. Caricus hircus, Καρικὸς τράγος: Diogenianus indicat dictitatum de vilibus & contemptis. Hesychius indicat vsurpatum à Sophocle, &c. Fieri potest vt prouerbium eò respiciat, quod Cares pro hirco solent immolare canem, vt indicatum est in prouerbio Caricum sacrificium, Erasmus. Qui Bauium non odit, amet tua carmina Mæui, Atq; idem iungat vulpes, & mulgeat hircos. Vergilius in Palæmone: de re palàm absurda. Est enim vulpes animal ab aratro vehementer alienum. Lucianus de Demonacte in vita eius narrat, quod cum conspiceret duos quosdam philosophos vtrosq; pariter indoctos, inter se disceptantes, & alterum quidem ridiculas quasdam quæstiones proponentem: alterum item aliena, neq; quicquam ad rem facientia respondentem: Quid, inquit, amici, an nõ horum alter hircum mulgere videtur, alter cribrum supponere? Refertur à Diogeniano his verbis. Πότερος ὁ τὸν τράγον ἀμέλγων, ἢ ὁ τὸ κόσκινον ὑποτιθεὶς ἀφρονέστερος: id est, Vtrum stultior, qui mulget hircum, an qui cribrum supponit? cum vterque pariter absurdè facit, Erasmus. Mulgens hircos, sanguinem ducit, Had. Iunius.

DE HOEDO.

A.

HOEDVS Hebraicè nominatur גדי gedi. Dauid Kimhi putat tam agnum quàm hœdum sic appellari, & ideo differentiæ causa plerunque caprarum nomẽ adijci, hoc modo, gedi haissim. R. Abraham solis capris hoc nomen attribuit, vt solet etiam Arabica lingua: plurale masculinum est gedaijm, fœmininum gedioth. Geneseos cap. 38. Chaldaica translatio habet gadeia, Arabica gedi, Persica bus kehale (aliàs calahci) busan; ponunt autem Persæ kahale pro sheir Hebraico, & busam pro issim, bus quidem capram eis significat. Septuaginta eriphon, Hieronymus hœdũ. Sair vel seir etiam Hebræis paruum hircum significare supra dixi, aliqui hœdum interpretantur. Hœdi Græcis ἔριφοι dicuntur, vsque ad tres aut quatuor menses, deinde χίμαροι ad partum vsq;. Varinus. Qui sex menses excedunt, nõ hœdi, sed αἶγες, id est, capellæ vocantur, Symeon Sethi. Hœdus hodieq; vulgo apud Græcos ἐρίφι nominatur. Italicè cauretto, quasi capreolum dicas: quo nomine barbari quidam etiam in Latina lingua pro hœdo abutuntur. Aliqui etiam Italicè capretto vocant, alij ciauarello. Rhæti qui Italice loquuntur vlzol. Hispanicè, cabrito. Gallicè, cheureau. Germanicè *gitza* vel vt alij scribunt *kutzlein*. Anglicè kydd. Polonicè koziel.

C.

Ferè ad tres menses non disiunguntur hœdi, Varro. In nutricatu hœdi trimestres cum sunt facti, tum submittuntur, & in grege incipiunt esse, Varro. Vbi editi sunt, eodẽ modo quo anni educantur: nisi quod magis hœdorum lasciuia compescenda, & arctius cohibenda est. Tum super lactis abundantiam samera; vel cytisus, aut edera præbenda: vel etiam cacumina lentisci, (& arbuti Palladius:) aliæq; tenues frondes obijciendæ sunt, (sæpe præbenda, Palladius.) Sed ex geminis singula capita, quæ videtur esse robustiora, in supplementum gregis reseruantur, cætera mercantibus traduntur, Columella. De mentigine hœdorum mortifera lactentibus, dicam infra in Agnis ex Columella, &c. Natura corporis partes fingens perficiensq;, fecit vt ipsæ citra doctrinã, proprias actiones aggrederentur: cuius rei exactissimum aliquando fecimus periculum, hœdum alendo, sed ita alendo, vt matrem quæ ipsum in vtero gestauerat, nunquam vidisset. Cum enim prægnantes capras dissecarem, hœdum à matre exolutum ita abstuli vt ipsam haudquaquam videret: atq; in domum quandam, vbi multæ pelues erant, deposui: quarum aliæ vini, aliæ olei, aliæ mellis, aliæ lactis, aut alterius cuiuspiam humoris erant plenæ, aderantq; fructus non pauci, tum cereales, tum ab arboribus decerpti. Hunc itaq; hœdum conspeximus, in primis quidem pedibus incedentem, perinde ac si audiuisset crura incessus gratia sibi fuisse concessa: deinde excussit quam à matre contraxerat humiditatem, Postea pede latus scalpere, ac deinde singula vasa olfacere vidimus: percepto itaq; singulorum odore, lac tandem absorbuit. Quibus visis, omnes exclamauimus. Hippocratem verè dixisse, animaliũ naturas esse indoctas, (& reliqua) Galenus lib. 6. de locis affectis, cap. 6.

D. Splendidior vitro tenero lasciuior hœdo, Ouidius.

E. Caseus fit lacte coagulato, hœdino imprimis vitulorúmue coagulo. Plinius. Maio mense, inquit Palladius, caseum coagulabimus syncero lacte, coagulis vel agni, vel hœdi, &c. In iurisconsultorum libris vbi tractatur de auro & argento legato, in lege Argumento sunt, odonum legebatur, Baysius œdorum legendum asserit: quod

quod ex œdorum (ſic ſcribit ſine aſpiratione) pellibus fiebant calciamenta, vt ex antiquis, inquit, marmoribus Romæ coniecimus. Idem his Martialis poëtæ ad Phœbum verſibus comprobat, Oedina tibi pelle contegenti Nudæ tempora verticemq́; caluæ, Feſtiuè tibi Phœbe dixit ille. Qui dixit caput eſſe calciatum. Feſtiuè autem dixit, propterea quod Romani temporibus illis in calceamẽtis vterentur pellibus œdinis. Hæc Bayfius. De pellium caprinarum vſu ad veſtimenta, ſuperius in Capra dixi, cap. 5. Πρωτογόνων δ' ἐρίφων ὁπότ' ἂν κρύος ὥριον ἔλθῃ, Δέρματα συῤῥάπτειν νεύρῳ βοὸς, ὄφρ' ἐπὶ νώτῳ Ὑετοῦ ἀμφιβάλῃ ἀλέην, Heliodus. Glutem fit ex corijs vaccæ ouis & hœdi. Albertus. Lectulos pellibus hœdinis ſternere. Cicero lib. 2. de Legibus. Euphorbiæ inciſæ conto ſubditur excipulus ventriculo hœdino, Plinius. Agni & hœdi laſciuientes, & inter ſe ſaltantes, lætos (ſerenos) dies promittũt, Aelianus. Si ſeſe ſuſtollant ſaltibus hœdi, vel ſiſiuge gregi cupiant hærere nec vſquã matribus abſcedant, & ſi ſine fine modoq; Pabula delibent cùm tutas veſper adire. Compellat caulas, monſtrabunt adfore nimbos, Auicenus. Cauendum ne anſeres hœdinos porcinóſue pilos deuorent; exoluunt enim eos ſi vorauerint, Anatolius. Verres, iuuencos, arietes, hœdos, decreſcenter luna caſtraro, Plinius. Aliqui pilos hœdorum ſuffiunt, & eo nidore fugant, ſerpentes, Plinius.

F.

Hœdus ab edendo dictus eſt, inquit Iſidorus, teneri enim pinguiſſimi ſunt, & grati ſaporis. Circunferebantur & hœdi frequenter in conuiuio varijs parati modis: ἄλλοι δὲ πολλοῦ (forte πολὺ) οὐ ὀπὸν ἔχοντες, οἵτινες καὶ τὴν τυχοῦσαν ἡδονὴν παρεῖχον ἡμῖν, Athenæus lib 9. per ὀπὸν vel laſer intelligo quo conditi fuerint, vel potius lacteum in ventriculis eorum concretum ſuccum, quo ad caſeos coagulandos vtuntur. Hœdi apud veteres ex Melo (Medica inſula, Varro de re ruſtica, corruptè vt iudico) præcipue laudabantur, vt ſcribit Pollux: aut ex Ambracia, vti eſt apud Gellium, Cælius. Homines gulæ ac ventri dediti non deſinent celebrare hœdos è Melo, Clemens in pædagogo. De Viburtino veniet pinguiſſimus agro Hœdulus, & toto grege mollior, inſcius herbæ, Necdum auſus virgas humilis mordere ſalicti, qui plus lactis habet quàm ſanguinis, Iuuen. Sat. 11. Similiter omni tempore anni conueniunt hominibus temperatis aut calidis carnes hœduli lactentis aut vituli ſi poſſunt haberi: Arnold. de conſ. ſan. Hœdulus ad domini ſaltet, ſed ſi frigidus, aras Vix calet ille, ægris vda alimenta feret, Bapt. Fiera. Ex pedeſtribus animãtibus ſuilla caro probatiſſimus cibus eſt, deinde hœdina, mox vitulina, Galenus in libro de boni & mali ſucci cibis. Hircinæ & caprinæ non vndequaque laudabilis ſunt alimenti: vt arietes etiam & oues agniq́;: ſolis autem hœdis innoxiè vtare. Galenus in libro de attenu. victu. Hœdorum carnem, etiam vt primum in lucẽ æditi ſunt, in cibo non illaudabilem eſſe, ex Galeno docui iam in Vitulina. Hœdorum caro minus excrementi habet quàm arietum, Auicenna. Hœdorum carnes facile concoquuntur, & modicè nutriunt (vt Gyraldus vertit: Græcè legimus ſymmetra id eſt, temperatæ ſunt:) ſanguinemq́; tenuem & humidum gignunt: calidas & ſiccas habitudines ac temperaturas iuuant. Sunt verò meliores meliorisq́; ſucci, qui nec nimis tenelli ſunt, nec nimis natu maiores. Nam qui ſex menſes excedunt, non hœdi, ſed capellæ, αἶγες, vocantur. Rufi ſanè & glauci, cęteris meliores ſunt: ſed colicis morbis nocent. Aiunt quoque, quòd ſi pulmo eorum (ante potum) edatur, ea die temulentiam auertere, Symeon Sethi. In omni ſacro igne neque lenibus & glutinoſis cibis neq; ſalſis & acribus ſed his qui inter vtrunq; ſunt qualis eſt panis ſine fermento, piſcis, hœdus, aues exceptoq́; apro omnis ferè venatio, Celſus. Ebrietatem arcet hœdinus pulmo Plin. Hœdinę carnes hyeme improbantur, conueniunt æſtate, reliquis temporibus mediocres ſunt, Raſis vt in Dacuinis citatur. Hœdinam carnem, qua nulla inter domeſtica animalia potior habetur, edito. Parum enim recrementi in ſe habet, facillimè concoquitur, bene alit, ſanguinem bonũ generat, calido & frigido contemperatum. Hic cibus conuenit lautè viuẽtibus, Platina. Et paulò ante, Ex capris (inquit) hœdi lactentes eſui ſunt optimi. Et alibi, Hœdi vtramlibet (aſſi vel elixi) cocti, ſuaues & ſalubres ſunt: coxæ tamen aſſę, meliores habentur. Eadem & de agni coctura. Hœdus in allio Integrum hœdum (inquit Platina) aut quartam partem, teſſelis laridi & * ſpinacis mundi allijs circunquaq; impactis, veru ad ignem voluito: humectatoq́; frequenter cũ ramuſculis lauri aut roſmarini, ex hoc, quod nunc ſcribam, condimento: Cum agreſta cumq́; iuſculo pingui duo vitella oui bene agitata, duas ſpicas allij benè tunſas, modicum croci, parum piperis miſceto, in patellamq́; indito. Inde, vt dixi, quod coquitur, aſpergito: coctum, in patinam ponito, partemq́; conditura infundito, ac petroſelinũ minutatim conciſum inſpergito. Hoc obſonium bene coctum cito comedi debet, ne refrigeſcat: oculos hebetat, Venerem demortuam excitat. Ex eodem Platina quomodo paretur artocreas ex hœdina carne, in Vitulina iam dixi, eſt enim eadem ratio. Sanguis hœdi in cibum formatus, quem ſanguiculum vocant, cœliacis & dyſentericis à quibuſdam commendatur, Plinius. Aliqui ſanguiculum, hœdi vel ſuis ſanguinem exponunt, in cibum formatum, Talis nimirum erat μέλας ζωμὸς Lacedæmoniorum. Αἱματία, obſonij genus vel farciminis ex ſanguine, meminit Pollux. Αἱμάτιον, garum quoddam è thynni inteſtinis cum branchijs, ſanie ac cruore confectum, quaſi ſanguiculum, Lexicon vulgare. Iocinora ſiue pulmones: Iocinora hœdina vel agnina ſic coques (verba ſunt Apicij 7.10.) Aquam mulſam facies, & oua, partem lactis admiſces eis vt inciſa iocinora ſorbeant, coques: & œnogaro, pipere aſperſo inferes. Aliter in pulmonibus: Ex lacte lauas pulmones, & colas quod capere poſsũt, & infringis oua duo cruda, ſalis grana pauca, melis ligulam, & ſimul commiſces & imples pulmones elixas, & concidis: teres piper, ſuffundis liquamen, paſſum, merum, pulmones confringis, & hoc œnogaro perfundis. Copadia hœdina ſiue agnina. (vt docet Apicius 8.6.) Pipere, liquamine, coques cum phaſeolis paratarijs (aliâs faratarijs:) ſuffundes liquamen, piper, laſer, cuminum tritum, buccellas patus oleum modice. Aliter hœdinam ſiue agninam excaldatam: Mittes in cacabum copadia, cepam, coriandrum minutim ſuccides. Teres piper, liguſticum, cuminum: liquamen, oleum, vinum: coques: exinanies in patina, amylo obligas. Aliter hœdinam ſiue agninam excaldatam: Agnina cruda trituram in mortario accipere debet. Caprina autem cum coquitur, accipit trituram. In hœdum ſiue agnum aſſum: Hœdi cocturam, vbi eum ex liquamine & oleo coxeris inciſum, infundes in pipere, laſere, liquamine: oleo modicè & in craticula aſſabis, eodem iure continges piper aſperges, & inferes. Aliter hœdus ſiue agnus aſſus Piperis ſemunciam: aſareos ſcrupulos ſex, zingiberis modicum, petroſelini ſcrupulos ſex, laſeris modicum, liquaminis optimi heminam, olei acetabulum. Hœdus ſiue agnus ſyringatus: Exoſſatur diligenter à gula, ſic vt utter fiat, & inteſtina eius integra exinaniantur, ita vt in caput inteſtina ſufflentur, & per nouiſſimam partem ſtercus exinanitur, aqua lauantur diligenter, & ſic implentur admixto liquamine, & ab humeris conſuitur, & mittitur in clibanum: cũ coctum fuerit, perfunditur ius bulliens lacte, Piper tritum, liquamen, carenũ, defrutum modicè,

vrinam) addita ruta, Plin. Iecur hircinũ missum in ollam nouam cũ vini austeri cotylis sex ad tertias decoctũ, sed dum excoquitur compunctũ, vt humor eius cũ vino permisceatur, postea dysenterico potui datũ efficaciter prodest, Marcell. Aluum sistit iecur hircinũ decoctum in vini hemina, Plin. Ad profluuium ventris sistendũ, probatum e iecur hircinũ cum vino austero coquito, & da bibendũ cythum 1. & confestim sistet, Nicol. Myrepsus. Tradunt hircini iocineris cibo comitiales deprehendi, Dioscor. Hircinũ fel imbecillius est taurino, Dioscorid. Vide supra in Taurino, vbi & in genere quædã de felle docuimus. Hircinũ priuatim thymia abolet, & luxuriantes elephanticorum extuberationes illitu reprimit, Dioscorid. Plinius caprino felli tribuit quod elephantiasin tollat. Fel hircinum carnẽ malam eradicat, Auicenna. Ad porriginem prodest fel hircinum cum vrina tauri: si vero vetus sit, etiã furfures adiecto sulphure emendat, Plin. Hirci fel lentigines tollit admixto caseo & viuo sulphure, spongiæq; cinere, vt mellis sit crassitudo. Aliqui inueterato felle vti maluére mixtis calidis furfuribus pondere oboli vnius, quatuorq; mellis, prius defricatis maculis. Ad hircos vel alas fœtentes remediũ, Hirci maturioris cornu rasum vel exustum cũ felle hirci miscetur, &c. vt supra dixi in Cornu. Ad tabernacula in pudẽdis, fel hircinum obline, Galen. ex Asclepiade. Ad conceptum promouendum, Purpuram veram hircino felle madefactam muliebri vmbilico diebus septem imponito & deinde crescente luna viro congrediatur, Aetius. 16.34. Ad idem, fellinam vesicam damæ (dorcadis) aut hirci euacuato & ex eo quod viscidum interius inueneris pessulum conficito & paulo ante congressum imponito aut penis glandem illinito, Ibidem. Fel capræ syluestris priuatim lusciosos (nyctalopas) inunctum sanat idẽ potest & hircinũ, Dioscorid. Ad vlcera oculorũ & albugines, fel hirci cũ frica in oculo, Galenus Parabilium 2.99. Euulsis radicitus pilis qui palpebris innati oculũ infestant, hyænæ aut hirci fel statim inunge & nunquã renascentur, Galenus Parabilium 1.42. Ad aures quæ grauiter dolent & vetera vulnera intrinsecus habent, remediũ ex felle hircino vel porcino, vide infra in Sue. Lien assus capræ hircinæ cœliacis subuenit, Plin. Hircinus splen calidus, id est statim vbi de pecude sublatus fuerit, super lienẽ hominis impositus & alligatus, mire dolorẽ intra paucos dies auferet, si postea ad fumũ suspendatur, vt illic arescat, Marcell. Si libuerit generare marem, duos testiculos capri assos deuorato. & coëas eodẽ die: sic fœmina (nisi quid impedimenti in ipsa fuerit, Albertus) marẽ concipiet: Quòd si vnũ duntaxat testẽ comederis, puer teste vno nascetur, Rasis. Suffimentum ad epilepticos expertum Hirci & vrsi & lupi testiũ, sanguinis hirundinis, lapidis in eius ventriculo reperti, asterij in mari inuenti (stellam marinam intelligo, Fuchsius quid sit diuinare nõ potest) anethi ana ℥ ij. Alliorum purgatorum, cornu ceruini & caprini sing. ℥ j &c. Inter suffimenta apud Nic. myrepsum. Fimum ex hircis cum melle decoctom panos & apostemata discutit, Plin. Fimus hircorũ cũ melle decoctus adpositus: paniculis sanitatẽ præstat, Marcell. Cum aceto mixtũ pustulis nigris salubriter superilligatur, Innominatus. Stercus capri ex vino conspersum impositumq; quod inhærebit extrahet & sanabit, Sextus. capræ nõ capri apud Pliniũ legitur, vt in Capra ostẽdi. Vlcera cætera (præterquã in tibijs cruribusq;) explentur aut purgãtur fimo aprino aut hircino, Plin. Hircinum stercus ad morbũ comitialẽ proficit, si ex eo quindecim globuli ad summũ exhibeantur, Galen. Parab 2.3. Ad caluas pilisq; carentes palpebras summopere conducit, si muscerda & stercore hircino æquali mensura mixtis tostisq; ex melle illinantur, facit hoc etiã ad vitiligines, Galen. Parab 1.41. Hircinũ fimum tritum cũ aceto scillino misce, & fronti & tẽporibus illine: hoc ad dolorẽ hemicranij sedandũ etiam in perpetuum prodest, Marcellus.

Pœni pastorales in filijs quadrimis venas verticis lana succida inurunt: nõnulli venas temporũ, ne vnquam scilicet pituita defluens è capite officiat: eaq; de re se esse aiunt optima valetudine. Quod si pueris inurendis spasmus contingat, vrina hirci aspersa eos liberant, Herodotus lib. 4. Si grauitas sit audiendi, fel bubulum cũ vrina capræ vel hirci medentur, vel si pus sit. In quocunq; autẽ vsu putant hæc efficaciora in cornu caprino per dies viginti infumata, Plinius. Aduersus grauitatem audiendi, fel bubulum cum vrina hirci, auriculæ quæ molestiam surdiginis patitur, instillabis, statimq; subuenies, Marcellus. Si maior sit dolor aut grauitas auriũ, vrina capri calfacta remedio est, vel tauri, &c. vt in Tauro narraui ex Plinio. Potio ad aquam intercutem vt per vrinã eijciatur, Hyssopum & hirci lotium ex dulci potum vrinã mouet, perinde & si caprini copiam habueris, Galenus Parab. 2.41. Hydropicus sorbeat lotium capræ, quod mirificè sanat: item hircinum lotium, si heminam biberit: & spica nardi & ebulum cum aruerit: melius est lotium, si idem passi fuerint, Sextus. Cinis eboris cum vrina hirci potus, calculum in renibus simul & in vesica absque omni periculo conterit, Innominatus.

H.

Hircus caprarum dux (ὁ τῶν αἰγῶν ἡγεμών, Pollux) Græcè τράγος vocatur, à voracitate: nã τρώγειν & τραγεῖν edere significat: quæ voces durius quid & asperius sonant quàm φαγεῖν, vt τράγος etiam quàm φάγος. Varinus. Aristophanes in Auibus auium genera cognominat κοτινοτράγα, κεγχροτράγα & σπερμολόγα, quod oleastri baccis, hordeo, & varijs seminibus vescantur. Alij tragon deducunt παρὰ τὸ τραχὺ δέρμα ἔχειν, à pellis asperitate: Alij ab asperitate vocis: Alij ἀπὸ τοῦ τρέχειν id est à currendo, Etymologus, Varinus, Suidas. Χίμαρος, hircus. Varinus. Capras chimaras Græci vocant & chimaron & enorchan Theocritus qui sit caper; quanquam Varro caprum dici propriè vult qui sit excastratus, Hermolaus. Plura de hac voce vide in Capra, ab initio octaui capitis. Hircum quidã ab hirsuto dictum putant, Perottus. Τράγοι & ἴξαλοι hirci adulti nominantur, vide infra non procul ab initio historiæ de capris syluestribus. [illegible], hircus, Varinus & Hesychius. Iidem [illegible] interpretantur mullos vel hircum. [illegible], Eustathius. [illegible], τράγος [illegible] ὑπὸ Θρᾳκῶν, Hesychius. Γέρεν, artes, hircus, Hesychius & Varinus. [illegible], hircus apud Cratinum, Didymus deriuat à Corse: quod Corsæ locus sit Ciliciæ. Iidem. [illegible], capra, castrata, vel caper forte, quem & ἴξαλον aliqui vocant, Iidem. Syluaticus graco, vel grato, & timgos nomina vt apparet à tragos voce Greca corrupta, hircum exponit. Hircus & Pan Aegyptiacè Mendes vocatur, Herodotutus. Menden, Μένδην, vocant Pãna Aagyptij ὡς τραγοπρόσωπον, vt cui hircina facies sit, eò quod hircus etiam ipsorum dialecto sic appelletur. Varinus Suidas addit Pãna à Mendesijs coli, vt cui vis genitalis curæ sit: & abstinere eos hircis in eius honorem: eò quod animal libidinosum sit. item Mendesij templũ apud Aegyptios fuisse, in quo simulachrum cruribus hircinis fuerit, pudendo erecto, Græci hircum tragon vocant, & Aegyptia voce murem, Hermolaus in Corollario: pro murem lege Menden. Κόλος, hircus mutilus cornibus, Varinus. Hesychius κολὸν oxytonum, exponit magnum hircũ sine cornibus. Epitheton hirci, læuis, Horat. in Epodis. Plura numerantur à Rauisio Textore sine authorum nominibus, quæ licet à recentioribus tantum pleraque vsurpata putem, adscribam tamen Annosus, auidus, barbiger, celer cinyps, corniger, dux pecoris, grauis, hirsutus, horricomus, imbellis, immundus, olens, olidus, piger, procax, saliens, setiger, vagus, vilis. Capri etiam seorsim epitheta

pitheta hæc reperio, Vir gregis, Vergil. Aeglog. 7. Albus, Horatius 3. Carm. Bicornis, Ouid. 13. Metam. Libidinosus, Horatius Epod. 10. Setigeri, Silius lib. 3. Et præterea apud Textorem, bifrons, hirsutus, barbiger, toruus, corniger, lasciuus, acer, olidus, fœdus, immundus. Τράγος ὑληβάτας, Antiphanes. Τράγοι αἰγιβάται, Pindarus. Κ ευπίλος, Theocritus. Κεραὸς, Idem. Πρόσθε μὲν αἰγεπόλοιο λάσιος τριχὸς ἐξάλλω αἰγός. Δυσὶν δ' ἐπὶ χείρεσιν ἐσιφόμλω πετάλοις. Et alibi, Ἴξαλον εὐσκάρθμοιο λάχμιον ὑλοβάτα. Πανὶ φιλοσκοπέλῳ λάσιον παρὰ πρῶνα χαρακλῆς. Κνάκον (alias oxytonum est, cnecicolore, ruffum: alij album) ὑπολωπίταν τὸν δ' ἀνέθηκε τράγον, in Epigrammate. Ἐκ μὲν γὰρ λασίοιο δασύτριχος εἶχε τράγοιο κνακὸν δέρμ' ὤμοισι νέας ταμίσοιο ποτόσδον, Theocr. Idyl. 7. Καὶ τὸν ἐνόρχαν τὸν λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσσεο, μή τυ κορύψῃ. Caperare frontem, rugis contrahere, à crispis caprorum frontibus, &c. vt in Capra dixi in H. a. Capronæ vocantur in equis comæ seu iubæ in frontem deuexæ. Tragemata, bellaria secundũ Macrobium, omne mensæ secundæ genus, nimirum ἀπὸ τοῦ τρώγειν, quod est edere, vt κατ' ἐξοχὴν delicatiores tantum cibi, & quos ne saturi quidem fastidiant, intelligantur. Appion ac Diodorus ἐπίχυσιν vocari tradunt, quæ post cœnam dantur tragemata. Tragematum reliquias aliqui apotragemata vocant, Cælius. Tragemata voco ea, quæ post cœnam voluptatis ad bibendum excitandæ gratia manduntur: Sunt qui cannabis semine frixo cum alijs tragematis vescantur, Galenus de aliment. facult. 1. 41. Ἐντραγεῖν pro ἀκρατίζεσθαι, ientaculum sumere, apud Aristophanem in Equitibus. Τραγησεῖς Hesychius & Varinus exponunt eos, qui sacrificata (τὰ ἱερεῖα) furentur: quidam non rectè sacrilegos, cum à vorando nomen factum videatur. Τράγειος, hircinus. Tragicum licet vt plurimum accipiatur pro eo quod ad tragœdiam pertinet, reperitur tamen pro hircino etiam: nam tragica cornua in Pyrrhi galea hircina intelligunt, teste Cælio. Follibus hircinis conclusæ auræ, Horat. 1. Serm. Veteres hirquinum pro hircino extulerunt. Plautus in Pseud. Heus tu, qui cum hircquina stas barba, responde quod rogo. Hircipilum quidam pro hirsuto vsurpant, vel eo qui duros pilos habet. Hircipili, densorum pilorũ homines, Festus. Hircus animal est libidinosum: & quoniam libido oculos contrudit in angulorum angustias, quos vocant hirquos, authore Suetonio in vitijs corporalibus: inde à Vergilio scriptum volunt, Transuersa tuentibus hircis, quoniam libidinis, quæ in hirco præferuida est, illic promantur signa: etiamsi Apuleius grammaticus, quod illic hæreant oculi, hircquos dici opinatur. Alij hircis defendunt, quoniam id animal oculos habeat ad nares conuersos. Proindeq; apud Aristotelem τὰ τραγικὰ πρόσωπα, non laruas interpretamur, quod fecit Theodorus: sed tragicas facies, ad hanc hircorum naturam referentes: quoniam tragœdorum personæ nihil minus, quàm oculos ad nares valeant inflectere, Cælius. Isidorus ipsum animal hircum, ab oculis ad hircquos (id est angulos in eis, Græci canthos dicunt) conuersis, sic appellatũ autumat. In iam citato Vergilij hemistichio, hircis an hircquis rectius legatur, vide Pontanum de Aspirat. lib. 1. Nos quamobrem hircum animal (inquit Nic. Erythræus Italus) vulgo becco vocemus, vnde beccari, beccarie, & vox illa infamis ab historia eiusdem animantis deducta, qua populus Venetus vicissim se vsq; ad fabulam impetere solet, pluribus sanè in Stoico docuimus: Hæc ille, sed Stoicus eius non extat. Est intra aures neruus nominè tragos, è regione cuius est quem vocant antitragon, Cælius. Hircum & caprum (vt Catullus) poetæ appellare consueuerunt graueolentiam sub alis. Sed nimis arcta premunt olidæ conuiuia capræ, Horatius 1. epist. 1. fœtor sub alis excitatur arctè nimis discumbentium. Homines ita graueolentes, hircosos vocant, γράσωνας Græci (teste Suida) vt odorem ipsum γράσον, & tragon. Hinc illud parœmiôdes, Γράσωνι μὴ ὀργίζου, Grasoni ne succenseas. Sudorem corporis ac sordes grasoniam dixit Archigenes. Lanarum in ouibus sordes Græci vt œsypum sic grasum appellant. Aristoteles in Acharnensibus, tragasæum vocauit malè olentem, & alia fabula tragomaschalos eosdem dicit, Cælius 24. 18. vbi plura de hircini odoris ratione leget qui volet. Τραγομάσχαλοι, fœtidi hirci: tales enim mariti caprarum sunt, Varinus: sed abundat & expungenda est vox tragi, id est, hirci: siquidem homines fœtidos tragomaschalos appellant, vt Aristophanes in Pace, vbi in Scholijs verba à Varino vsurpata legũtur, sed sine dictione tragi. Pollux, Hesychius & alij κινάβραν hoc virus appellant, τὴν τῶν αἰγῶν (ἢ τράγων) κιναβρώντων δυσωδίαν. vt in Capra docui. Plautus in Mustellaria, Te Iupiter dijq; omnes perdant, oboluisti allium. Germana illuuies, rusticus, hircus, hara suis, ad hominem transtulit immundum & libidinosum. Et in Asinaria, Propter operã illius improbi hirci edentuli. Grãuis hirsutis cubat hircus in alis, Horatius in Epodis. Plautus in Mercat. Quũ sis iam ætatis plenus, anima fœtida; Senex hircosus, tu osculêre mulierem. &c. Persius Sat. 5. Dixeris hæc inter hircosos centuriones, id est, rusticos, olidos, & omnis nitoris expertes, Budæus: Nonnulli legunt Varicosos. Tiberius Cæsar obscænus & olidus senex in Atellanico exodio hircus vetolus appellatus est, Suetonius. Pastillos Ruffinus olet, Gorgonius hircum, Martialis. Qui rem Veneream agunt, aut qui in ætate sunt quæ sufficiat Veneri, malè olent, ἀπὸ τοῦ καλουμένου τράγου ὄζειν, hoc est virus hirci reddunt. Quod in pueris non fit: cuius ratio est, quoniam puerorum spiritus humorem sudoremq; concoquere potest: virorum autem nequit. Proinde sunt in ijs humiditates crudæ indigestæq;, & ad corruptionem procliues, ideoq; sudores eorum, & resoluti illinc fumi grauiter olẽt, idq; in alis præcipue atq; inguinibus, &c. Ab hoc euentu putant eruditi, vt Sext. Pompeius docuit cum Censorino, pueros dici hirquitalos, vbi primum ad virilitatem accedunt, fitq; Venereorum appetentia opportuna, Hæc Cælius. Hirquitallus, per l. duplex, & rursus Irquitallus sine aspiratione, puer qui primò virilitatem suam experitur, à libidine scilicet hircorum dictus, Festus. Naues quædam Libycæ arietes, & hirci dicuntur: vnde conijcimus taurum etiã, qui Europam abduxit, tale nauigium fuisse, Pollux & Cælius. Tragi naues videntur, fortè quod id genus animalium haberent tanquam insigne, Bayfius. Vox immutatur, maribus maxime: sed fœminis etiam idem accidit, quanquam obscurius, quod quidam hircire appellant, cũ vox mittitur inæqualis, post verò restituitur in sequentis ætatis grauitatem aut acumen, Aristoteles. Τραγίζειν, τὸ τραγανίζειν τῇ φωνῇ τοὺς ἀκμάζοντας τῶν παίδων, Hesychius & Varin. Huius in voce mutationis causam indagat Cælius 19. 12. Τραγῳδία ἀπὸ τοῦ τραγίζειν, ὃ δηλοῖ βαρέως βοᾶν, Varin. In oratore tragœdorum vocem exigunt eruditi, Cælius. Tragœdiam alij quasi hircinum cantum dictam volunt: nam hircus præmium dabatur tragœdiarum authoribus, qui rustici & pastores erant. Carmine qui tragico vilem certabat ob hircum, Horatius in Arte. Alexander pubescentes pueros hircissare scribit, ob vocis asperitatẽ raucam, ab hircis ita vocem efferentibus producta verbi ratione. Siquidem naturã tunc corpora dissociantem, multam repentinamq; ætatis efficere mutationem, augescentibus fœminarum vberibus, marium vero thorace, humeris, testibus: Accedere item morborum mutationes, solutionésue, &c. Cælius 19. 21. Idem alibi τραγίζειν, hircum olere exponit. Næuius vocem gallulascere dixit gallulare enim (vt aiunt grammatici) est pubem emittere, & gallulascere pubescere: quòd pubescendes vocem grandiorem ad galli gallinacei similitudinem faciunt. Hirci pinguescentes minus seminis habent: hinc & vites cum nimia alimenti copia luxuriant, hircire dicuntur, Aristot. de generat. anima. 1. 18 interprete Gaza: qui & alium Aristotelis locum in Historia anim. sic transtulit: Hirci pin-

hærere suspicari, quemadmodū illecebra tertium sedi genus foliola tritici granis crassitudine & figura ferè similia promit: nisi verba Dioscoridis, τούτου ὁ καρπὸς ὡς ῥᾶγες δέκα, σὺν οἴνῳ ποθεῖσαι, hoc impedirent: Ego τούτου τῶν κλάδων legere malim, vt Plinius transtulit, sic & constructio melius cōstabit: Marcellus transtulit eius fructus numero decē acinos cū vino poti, tanquam legerit, τούτου ὁ καρπὸς: Ruellius, racemorum acini decem, neutrum probo: videtur Ruellius racemorum pro ramorum apud Plinium legisse: quasi acini necessariò in racemis sint. At Dioscorides in trago nō acinos, sed veluti acinos spectari scribit, ὡς δέκα, reddendū circiter decē. Tragoni cerealē Dioscorides describens, lib. 2. cap. 84. certū frumenti genus intelligit, alij paratam ex tritico veluti halicam sic vocant. Tragos (inquit Dioscorid.) quandā chondri, id est halicæ frugis figurā gerit: multò minus quàm zea nutrit, quod multū aceris habeat: quare ægriùs conficitur, aluumq; magis emollit. Ptisanæ cōficiendæ vulgata ratio est: simili modo ex tritici semine tragum fit, in Campania duntaxat & Aegypto, Plinius. Alibi quoq; tragum Italiæ peregrinū & ab Oriente inuectum meminit. Tragos cognomēto σιτώδης, hoc est cerealis, vt ab herba trago distinguatur, frumēti genus est. In Hippocrate quid sit strygis, quod ipse leuius esse tritico, & ventrē magis soluere testatur, non cōperi: nisi quis pro trago strygite (forte, sitode) accipiat, Hermolaus. Galenus de trago frumento à Dioscoride dicta repetit. Addit (lib. 1. de aliment. facult.) ex splendida & nobili siligine seu olyra, vt decet excorticata, tragū confici, cuius plerisq; est vsus. Primum in aqua coquitur, mox effusa priore aqua mulsum, sapa, vel passum infunditur: demū pineæ nuces aqua præmaceratæ donec intumescant, superinijciūtur. Sunt qui tragū non æmulari tantum aspectu olyram, sed idē esse genus defendunt, specie tantū differre. Farris apparatū docet Aetius lib. 9. cap. 45. Frumentū vel maturum vel viride madefit, cortice repurgatur. Sole siccatur, crassissimè molitur. Χόνδρος τραγανὸς, (Varinus post χόνδρος distinguit) εἶδος ὁ ἀλιξ ἐν τραχεῖ ἢ ὑμπι, Hesych. Tragum quidā Gallicè exponit du ble turguef. Hier. Tragus lib. 2. cap. 23. tragū frumentaceum Dioscoridis interpretatus farris genus, quod Columella verriculum album appellarit: ipse Germanicū ei fingit *Teutschen reiss*, id est oryza Germanica: quod oryzæ instar grana eius cum lacte coquātur: hordeo (inquit) simile est per omnia, vegetius tamē & candidius, vere seritur. Ego de ea re certi in præsentia nihil habeo: Hoc tantum dicā, videri mihi genus hoc frumēti tragos appellari Græcis vel ἀπὸ τῆς τραχύτητος (vnde & ipsum animal tragon deducunt Grammatici quidā) quòd asperius sit, & multū furfurosi recremēti habeat, plus nempe quàm zea, vt Galenus & Dioscorides scribunt: nisi quis ad aristarum asperitatē referre malit: Vel ἀπὸ τοῦ τρώγειν, hoc est ab edendo: cū non solum grana per se ad panificium molantur, & integra aut modice fracta cum iure aliquo decoquantur: sed insuper sui generis cibarium ex eis fiat, vt ex Galeno iam retuli. Cum Gallico nardo semper nascitur herba, quæ hirculus vocatur, à grauitate odoris & similitudine, qua maximè adulteratur. Distat, quod sine cauliculo est, & quod minoribus folijs, quodq; radicis neq; amaræ, neq; odoratæ, Plinius. Dioscorides tragon appellat, & discerni docet quod candidior sit, ac folijs minus oblongis, reliqua, vt Plin. Idem Sampharitican nardū scribit, καυλὸν δ' ἐνίοτε μέσον ἔχειν ὑπερτραγίζοντα τῇ ὀσμῇ, hoc est, caulē aliquando mediū ex se mittere, odore supra modū hircino. Est & tragopogon, quē alij comen vocant, caule paruo, folijs croci, radice longa, dulci, super caulem calyce lato, nigro. Nascitur in asperis, sine vsu, Plinius. Et alibi, Scandix, quæ ab alijs tragopogon vocatur, herba in cibo vulgaris apud Aegyptios. Tragopogon (inquit Hermolaus in Corollario) hoc est hirci barba, quę & scandix à Plinio vocatur: nisi, quod suspicor, deprauata lectio est, describitur à Theophrasto histor. plant. 7. 7. in hunc modū: Radix longa, dulcis: folium croci, longius: caule paruo, (breui) super quem calyx latus, & barbula: quæ summo vertice incana & prolixa funditur. Acetarium quidam olus hanc esse falsò volunt, quam vulgo barbam petræ, & in Gallia cispadana barbulam hircinam vocent. Habetur & quæ gerontopogon, id est senis siue presbyteri barba dicitur, tragopogoni ferè tota similis, nisi quod lacte manat, & radice amara est, non dulci, à Nicandro geraòs pogon fortasse nūcupata: sed & radice dulci carpitur Romæ. Tragopogona vocari & in trago pisce, inuenio partem sub gula eius nigrantem, vt Athenæus author est, Hæc Hermolaus. Et alibi, Nicander (inquit) erigerontem intellexisse videtur, cum geraon pogona dixit: nam & nos senecionem vocamus, aut tragopogoni similem herbulam, quæ vulgo barba senis dicitur: aut chrysocomen, quam & Iouis barbam appellamus. Tragopogon herba (vt apud Ruellium legimus) edendo est, flore luteo: quæ verò altilis in hortis crescit, folio est latiusculo, flore purpureo. Radices in altum agit, quæ hybernis diebus acetaria dulcedine sua commendat. A plurimis nunc Romana consuetudine dicitur petrę herba, quod asperis locis quasi è medijs saxis videatur erumpere, à quo etiam Hetruria saxificam appellat. Gerontopogon eadem esse creditur permultis. Alij distinguunt, quoniā hirci barbula sit radice dulci oblonga, in scapo calyx ingēs, flos purpureus & prolixa barba: In gerontopogone radix amara, flos luteus, in caulis vertice calyx longus, qui incanescentes barbulas fatiscat, Hæc Ruellius. Ego tragopogonem in Montepessulano vidi, in Germania & alibi hactenus nusquam: folijs croci. Cæterum barba senis, quam recentiores pleriq; pro hircina falsò accipiunt, vulgò nominatur *habermarck*. Galenus τὸν τραγοπώγωνα ladanum exponit, quod ab hircorum barbis colligatur: Arabici sanè scriptores multi leton fruticem, ex quo ladanum, barbam vocant hircinam. Barba hircina & rosa canina, ab hircis appetuntur, Syluaticus. Idem alcheratib, herbam hircinam interpretatur: & alibi Lac de Sersi, herbam hircinā vel hypocisthidem: & Crisomon, linguam hircinam, centumneruiam. Quidam chrisomon, chamæmalum faciunt: centumneruiam, plantaginem maiorē. Sed de Ladano quod è barbis caprarum & hircorum depascentium colligitur, dixi in Capra cap 3. Alauim genus est calaminthæ: & aliud quòd calaminthami hirci vocant, Vetus expositio vocabulorum Auicennæ. Tragoriganum herba est, quæ in cibo libidinem stimulat, vnde & nomen ab hircis impositum videtur. Ἐν δ' αἰγόστοιβον τραγοριγάνου, Nicander: vt Etymologus & Varinus meminerunt: corrupta apud eos ἔρεον vel ἔρεον vox videtur. Plura de hac stirpe vide apud Ruellium. Tragonaton, lychnis syluestris, in nomenclaturis apud Dioscorid. Vbi tragoceros etiā anemone, & aloem cognominantur: item tragion alterum, quod Romani inde facto nomine cornullacam appellasse videntur: quamuis in historia eius nulla cornuū similitudo, sed odor tantum hircino similis exprimitur. Saxifragia hircina à quibusdam vocatur herba pimpinellæ similis, propter odorem radicis, Matthæolus. Germani hanc ipsam pimpinellam vocant, cum à vicinis gentibus Gallis & Italis, aliam pimpinella nomine appellandam esse constet, quę & in cibum venit, & in hortis colitur. Natrix vocatur, herba cuius radix euulsa virus hirci redolet, Plinius. Forsitan hæc saxifragia iam dicta fuerit: quanquam dictamnus etiam vulgaris, vt audio, cum eruitur, radice hircum olet. Ἐπιτραγισμὸς in vite, carbo, vitium in uite cum carbunculatur, Pollux.

DE TRAGELAPHO.

Cinirus ex oue & hirco nascitur, Albertus lib. 22. in Ibrida, sine authore. Plinius vmbros dictos ex musimone (cui villus caprinus, vel hircinus) & oue nasci scribit. De capris tragænis in Capra dixi, parte 3. capitis 8. Ab hirci

similitudine & cerui, nomē tragelaphi factū est. Est eadē, qua ceruus, specie, barba tantum & armorū villo distans, quē tragelaphon vocant, non alibi quàm iuxta Phasin amnem nascens, Plin. 8.33. & Solinus in fine capitis 22. Ge. Agricola tragelaphum interpretatur. Germanice dictā feram *ein brandhirse*, Tragelaphus, inquit, & ceruus, in syluis cubant. Tragelaphi & bubali nascūtur in Arabia, Diodorus lib. 3. Apparet sanè ab Aristotele idē animal hippelaphū dici, (ut Raph. Volaterrano etiā videtur) quoniam & peregrinū facit, & eadē quę Plinius tragelapho tribuit, barbā nempe & armos villosos, & cerui similitudinē, tum magnitudine corporis, tū quod fœmina in eo genere cornibus caret. Pardiū (inquit) & hippelaphus tenui iubæ ordine à capite ad summos armos crinescūt. Propriū hippelapho villus, qui eius gutturi, modo barbæ, dependet. Gerit cornua vtrunq;, excepta fœmina hippelaphi & pedes habet bisulcos. Magnitudo hippelaphi non dissidet à ceruo: gignitur apud Arachotas. Et alibi, Hippelaphus satis iubę summis continet armis, qui à forma equi & cerui, quam habet compositā, nomen accepit, quasi equiceruus dici meruisset. Et rursus, Equiceruo cornua sunt capræ, legendum capreæ, (δόρκαδος) proxima. Gaza alias Græcū hippelaphi nomē relinquit, alias equiceruum trāsfert. Albertus ramosa & ceruinis similia cornua tragelapho tribuit, sed sine authore. Cerui similitudinē vtrìq; in hoc animali viderūt, tum qui tragelaphum, tum qui hippelaphum nominarunt: sed hi propter iubam equiceruum dicere maluerunt, illi propter barbā hircoceruum. Volaterranus tamē ex Aeliano citat, tragelaphum cætera similē ceruo esse, barba tantum & armorum villo hirco propiorē. Pygargus, inquit Bartolemæus Anglicus, animal est cornutū & barbatū hirci instar, minus ceruo, maius hirco, simile hircoceruo, sed longè minus, vt legimus in Glossa in Deuteronomij caput 14. אקו ako vocem Hebraicā Deuteron. 14. aliqui tragelaphum interpretantur, alij ibicē aut rupicapram. Vide infra in Ibice. Tragelaphus aliquibus nominatur de re quæ nulla sit, nec vsquam in rerū natura reperiatur, vt & σκινδαψός, χίμαιρα, κναψὸς (melius λυκαψὸς, vt Stephanus habet, quæ omnia in ψὸς cum acuto in vltima desinūt:) Etymologus & Stephanus in γαλαψός. Est autē verisimile idcirco nusquā huiusmodi feram extare à plerisq; creditū, quod nunquam eam vidissent, & solū nomen audiuissent, quod mirū non est, cum in Arabia & apud Arachotos reperiri authores referant. Arachoti autē Indæ ciuitas est, ab Arachoto fluuio sic dicta, qui ex Caucaso profluit: Sunt & alij (alia huius nominis ciuitas, quæ & Arachosia) prope Massagetas, Stephan. Athenæus lib. 11. tragelaphos pocula quædam dicta, Alexidis & Eubuli testimonijs comprobat, qui simpliciter hoc nomē inter pocula posuerunt: tertiō Menandri, apud quē τραγέλαφοι λαβρώνιοι legūtur: quartò Antiphanis, qui diuitē quendā pręter alia possidere scribit phialas, triremes, tragelaphos, carchesia, ampla nimirū & pretiosa pocula. Canathra grypū imagines sunt ac tragelaphorū ligneæ, q b. insidētes puellæ circūferebantur in speculis. vt Xenophō indicat & Plut. exponit, Cæl.

TRAGELAPHI ICON.

TRAGE-

TRAGELAPHVS quorundam. Tria dicunt esse Ceruorũ genera venatores nostri (inquit Ge. Fabricius, qui etiam iconem hanc misit) non singulari quidem naturæ discrimine: sed aliquo tamen nominis, formæ, virium. Primum illud notum omnibus, diligenter ab authoribus descriptum. Alterum ignotius, quod Græco nomine Tragelaphus dicitur: priore maius, pinguius, tum pilo densius, & colore nigrius: vnde GERMANIS à semiusti ligni colore *Brandhirtz* nominatur. Hoc in Misenæ saltibus Boëmiæ vicinis capitur. Vulgus venatorum ait nomen reperisse à locis, in quibus carbones sunt, quòd ea frequentet, & herbis ibidem renascentibus libenter pascatur. Hoc verũ sit, an eo errore & opinione propter nomen fabella nata, in medio relinquo: certè vulpes etiam villi densioris & nigricantis, à colore eodem modo *Brandfuchse* nominantur, quos in areis illis carbonarijs versari nõ est verisimile. Tertium genus quod reliquorum ceruorum more nõ amittit cornua: hoc castratis accidere ait Plinius. (*Cerui, si, cum per ætatem nondum cornua gerunt, castrentur, non edunt cornua: sed si cornigeri excidantur, non decidunt cornua, & magnitudine eadem seruantur, Aristot.*) sed & vitio accidere affirmant qui feras apud nos consectantur. Ceruo enim fuga sitiq; fesso, & flumini se committẽti, in ipsoq; anhelitu auidiùs bibenti, pinguedinem qua abundat resolui & diffundi aiunt: ex eoque aut mori eum, aut superstes si sit, cornua ei nunquam decidere, idq; fieri eo maximè tempore, cum ardentissimè fœminam appetit. Hoc genus Cerui proprio nomine *ein Kummerer* appellant. Hæc Fabricius: qui simul etiam eruditissimi viri Ge. Agricolæ literas ad se mihi communicauit: quibus ille suam de Tragelapho sententiam exponit, his verbis. Tragelaphus ex Hirco & Ceruo nomen inuenit: nam Hirci quidem instar videtur esse barbatus, quòd ei villi nigri sint in gutture & in armis longi: Cerui verò gerit speciem. eo tamen multo est crassior & robustior. ceruinus etiam ipsi color insidet, sed nonnihil nigrescens. Vnde nomen Germanicum traxit. veruntamen suprema dorsi pars cinerea est: ventris, subnigra, non vt Cerui candida: atque illius villi circa genitalia nigerrimi sunt. Cæteris non differunt. vterq; est in nostris syluis: quanquam plures tragelaphi in his quę finitimę sunt Boëmicis quàm in alijs reperiuntur. Plinius haud rectè scripsit tragelaphum non alibi quam iuxta Phasin amnem nasci. Sic ille. Ego in huius Cerui cornibus, apud ciuem quendam nostrũ, mucrones siue ramulos supremos (qui bini alioqui plerunque, aut terni spectantur) septenos obseruaui: & eâdem parte stipitis latitudinem sex digitorum. inferius autem erant & alij bini rami & adminicula: vnde hunc Ceruum palmatum esse, cuius mentionem fecit Capitolinus, suspicabar. Sed plura de Ceruo palmato in Ceruo dicemus. In Anglia ceruos nigricantes reperiri audio: qui an ijdem sint cum illo, cuius effigiem hîc posuimus, non sum adhuc certus. Britannicos à Capitolino nominari coniecerim albos ceruos: nam hoc etiam colore in Anglia haberi aiunt: & Pausanias albos Romæ sibi visos scribit, (in spectaculis nimirum è Britannia advectos.) Hunc verò Ceruum, quoniam cæteris maior est, Achainam cognominemus, licet: sic enim veteres ceruorum maiorum genus ab Achæa Cretæ ciuitate nominarunt vt post dicemus in Ceruo. Non desunt Grammatici eosdẽ ceruos Σπηλαιάς dici interpretantes. Aliqui Achainen deducunt ἀπὸ τοῦ ἄχους: id est, à mœrore: & interpretantur tristem propter fœtus adhuc paruos & nondum exire valentes è latibulo, quòd si proba hæc deriuatio esset, cõgrueret cum Germanico Cerui nomine *Kummerer*, similiter à mœrore dicti, quanquam aliam ob causam, vt dictum est.

ALIVS VIDETVR ESSE TRAGELAPHVS Bellonij cuius figura sequitur cum descriptione,

Tragelaphus Bellonij.

TRAGELAPHVS (cuius nomen Gallicũ non habeo, inquit Bellonius) quod ad pilos ibicem refert, sed barba caret. Cornua ei caprinis similia, sed aliquanto retorta, sicut arieti: ea nunquam amittit. rostro, fronte & auriculis ouem refert, vt scroto etiam pendulo & admodum crasso. Crura eius albicant, ouillis similia. Cauda nigra, coxæ (femora) sub cauda albæ sunt. Pilos tã longos habet circa stomachũ & colli prona supinaq; parte, vt barbatus videatur. Pili etiam armorũ (scapularum) & pectoris longi & nigri sunt, cũ duabus maculis cinereis (griseis) vtrinq; ad ilia. Nares nigræ, rostrum album vt etiam totus venter inferne. Sed doctissimus Ioh. Caius noster hanc picturam cum nulla veterum Tragelaphi descriptione congruere iudicat mihi quidẽ Pygargus (de quo paulò pòst) potius quam Tragelaphus videtur, siquidẽ partem sub cauda, & clunes coxásue albi coloris esse scribit Bellonius. nihil aut parum ab hac quadrupede differre videtur Musmon de quo inter oues.

Ioh. Caius Anglus de quodam alio animali quod Tragelaphum esse conijcit, sic ad me scripsit. Est in Britannia nostra hoc anno 1561 peregrinum animal & bisulcum, ex rupibus montanisq; locis Mauritaniæ, aduentitium: magnitudine inter ceruũ & platycerotem: corpore quidẽ cerui, sed latere firandri & promissioris cruce breuiori & crassiori colore item & pilo cerui, quo est hybernis horis, ruffo & nigro promiscuè consitis: arunco capri, sed

diuiso & in aduersum recuruo: collo mediocriter longo, sed crasso. sub eo multus & longus villus, per omnem pe-nè eius longitudinem productus, ad genua ferè pendulus: iuba setosa, per totam ceruicis longitudinem exporrecta, sed præcipuè per summos armos tuberis instar longi erecta, colore quàm est reliquũ corpus aliquantò obscuriore: genibus longo & denso pilo ad posteriora reflexo per transuersum (sed callo nullo) contectis credo vt fallentis saltus casusue iniurias arceat: Vngula priorum pedum exteriore maiore longiore: interiore, minore & breuiore, posteriorum contra, interiore vngula maiore & longiore, exteriore minore & breuiore, quasi vtrobiq; vnam capri, alteram cerui diceres, sed omnibus cauis & solea seu vestigio carentibus, hoc forsan naturæ consilio; vt per asperitates locorum, quibus naturaliter delectatur, firmius figat pedem, dum asperitas loci vngulam subintret. fœminarum vngulæ duas aut tres impressiones habent per summa leues diligentius contuenti, quæ maribus desunt, quasi fœminis natura aliquid ad delitias & ornamentum adderet. In vtroq; sexu quotannis decidunt vngulæ, vt in ceruis cornua, volente natura in vngulis ceruum monstrare cùm in cornibus (quæ caprina magis sunt) non possit. Aure breuiori, quasi capri, oculo, pudendo, testiculo & cauda cerui, nisi quod hæc momẽto longior est. Cornibus arietis, sed nigris, ac suo modo in auersum reflexis: per eorum longitudinem mediam producitur linea duos distinguens rugarum vtrinq; recuruarum ordines à summa sui parte, gibba sunt: ab ima, caua seu resima, angulis vtrinq; obtusis: longa sunt, pedes duos Romanos, & digitum vnum: distantia, quà latissimè, pedem vnum pal. tres, dig. vnum & semissem: quà minimùm, vix digitali latitudine: Crassa verò ad radices in ambitu, ped. vnũ & pal. semissem: A digitali enim (vt dixi) latitudine distantia in principio sensim se expandunt in latus & auersum ad pedem vnum, pal. tres, dig. vnum & semissem. Dein se reuocant introrsum, ita vt summa fastigia nõ distent nisi pede vno & pal. vno. Longitudo faciei à vertice ad nares extremos, pedis est vnius & digitorum trium: latitudo ad frontem, qua parte latissima est facies, pal. 2. & digiti vnius est. Altitudo totius animantis est pedum trium & semissis, excepta iuba: Longitudo totius à vertice ad caudam pedum quatuor est & dimidij ac digitorum duorum. Dentes habet tantum inferiores, & eos sex, nec defectum dentibus puto. Ruminat vt cætera bisulca. Nares nigri sunt, à quibus labrum superius diuiditur linea nigra perpendiculari. Mite animal est, petulans & lasciuum, moribusq; reliquis similius hirco quàm ceruo: præruptis editisq; locis atq; tectis gaudens & insultans, vnde se præcipitare in cornua aiũt naturaliter, vt ijs fracto prius casus aut saltus impetu, anteriora genua corpus postea excipiãt. Cursu valet, sed saltu magis: memoratæ enim altitudinis loca saltu ascendit. Fœminæ maribus multò sunt maiores, cornutæ etiam & villosæ gutture atq; collo, sed non ita magno longo & reflexo cornu, nec ita denso & longo villo vt mares. Vescitur feno pane, furfure triticeo, auena, & herba. Ego tragelaphum esse puto. Vulgus & qui ex Mauritania aduexerunt, ouem barbaricam vocant cum tamen nihil habeat cõmune cum oue. Quidam rursum à deere of barbarie, hoc est ceruum barbaricũ nominant. Hi rectius sentire mihi videntur, cùm ex dimidio posteriori simillimus ceruo sit, etsi ex anteriori magis capro. Fœtus pariunt singulos. Hæc ille. Nos verò iam ad reliqua quæ ad Hirci philologiam spectant pergemus.

Satyros aliqui tragos, id est, hircos vocarunt, eò quod hircorum aures habeant, Hesychius & Varinus. Tragopanadem auem quam plures affirmant maiorem aquila, cornua in temporibus curuata habentem, ferruginei coloris, tantum capite phœniceo, Plinius fabulosam putat. Tragos apud Aristotelem spongia quædam durior asperiorq; vocatur, nimirum παρὰ τὴν τραχύτητα, hoc est ab asperitate deflexa voce. Dicuntur apud eundem tragi, id est, hirci, mænæ siue haleces mares cum fœtu impleri fœmina incipit: à libidine vt videtur, qua hircus præcipuè infamis est. Festus docet etiam conchæ genus tragum dici, mali saporis. vnde causa nominis intelligitur. Alius item tragos piscis exocœto, qui & adonis vocatur, similis describitur. nisi quod partem sub gula nigrantẽ habet, quam tragopogona vocant, Hermolaus.

Caper grammatici nomen. Est & Caper vel Caprus, fluuius, qui Laodiceam Cariæ vrbem cum Lyco & Asopo amnibus alluit, Strabo & Plinius meminerunt: sed hæc vox ad capron Græcorum, id est aprum, potius pertinet. Hircius nomen proprium, aspirationem exigit siue dictũ fuerit ab hirco, vt ab Asino Asinius & à vulpe Vulpius, siue ab Hirto, Pontanus. Deliorum quidam χοίρεροι & κάπροι vocantur, & ἐρτυνότραγοι & ἰχνύβολοι, quòd coqui seu lanij, &c. aliquando fuerint, Athenæus lib. 4. Tragæ dicuntur Aeoles à Trage palude, Varinus. Tragæa, Τραγαία, insula est iuxta Cyclades, (vel vna ex Cycladibus:) item vrbs in Naxo, vbi Tragius Apollo colitur. Eupolis per epsilon & plurali numero scribit Τραγεαῖ: ciuis Trageates. Stephanus. Ante Miletum in proximo est Lada insula circa Tragæas insulas, quæ stationes piraticas habent, Strabo lib. 14. Tragasæ, Τράγασαι proparoxytonum, regio Epiri, à Tragaso quodam, in cuius gratiam Neptunus salis densationẽ fecit. vnde sal Tragasæus. Hinc & campus Halsius à sale dictus est, Stephanus. Apud Pollucem 6.10. Τραγασαὶ paroxytonum scribitur: & exponitur lacus in Troade: vel campus in Epiro: à Tragæo (lege tragaso, quamuis Cælius etiam Tragæo transtulit:) cuius gratia Neptunus salem densauerit. Τραγάσαιοι ἅλες οἱ ἀπὸ λίμνης, Hesychius: lego [illegible], &c. apud Stephanum etiã Τραγάσαιοι ἅλες, similiter deprauatum est. Tragasion, Τραγάσιον, in Troia est, sic dictum à Tragaso patre Philonomiæ, quæ Tennen amauit, Varinus, apud quem Τίννην legitur pro Τέννη, & Etymologus, qui Τένη habet per ν simplex. Tragasæum Aristophanes in Acharnensibus protulit, tanquam deriuatum à ciuitate nomẽ, cum per iocum ad hirci virus magis respiceret, Varinus. Tragasæum in Troade, salem intelligit Athenæus: cui quum vectigal iniunxisset Lysimachus, euanuit: mox dempto, succreuit, Cælius. Tragilus, Τράγιλος, vrbs est Thraciæ iuxta Chersonnesum & Macedoniam, Steph. Tragurium, insula in mari Adriatico, adiacens Dalmatiæ, cum ciuitate eiusdẽ nominis, Ptolomæus lib. 2. Plinius 4.21. marmor eius commendat. Ceraistes. Κεραΐστης, locus est Mileti, dictus inde quòd Apollo cornua hirci maris ab eo mulsi, illic fixerit, vt Callimachus scribit, Varinus.

b. In Delo insula consecretum aiunt hirci cornu bicubitale cum dodrante, ponderis librarum vigintisex, Varinus in Κέρατα. Montanus hircus, qui in montanis pascuis versatur, domesticus alioqui. Pascali pecore, ac montano hirco atq; soloce, Lucilius. Solox lana, crassa: & pecus quod passim pascitur non tectum. Titinnius in Barathro: Ego ab lana solocia ad puram data, Festus. Εἰ τὸ τρέφειν πώγωνα δοκεῖ σοφίαν περιποιεῖν, Καὶ τράγος εὐπώγων, εὐθὺς ὅλος ἐστὶ Πλάτων. Palladâs.

c. At mutire capris hirce petulce soles, Author Philomelæ. Φριμάσσειν, de hirco dicitur, Φριμάττεσθαι vero (vel Φρυάττεσθαι potius) de equo. Vide in equo H c. Εὐὰ hircinæ vocis imitatio, Varinus. Ἀπεψωλημένοι τράγοι δ' ἀκρατιεῖσθε. Aristoph. in Pluto: Scholia interpretantur, ὡς τράγοι ἀκρατεύεσθε, ἀντὶ τοῦ Φάγετε, ἢ ἀκρατῆ πίεσθε. λέγεται τὸ ἄκρον τοῦ αἰδοίου. [illegible] Aegyptij in hieroglyphicis penem fœcundum significantes, hircum pingunt: qui post septimum ab ortu diem coit: & quanquam inualidum & sterile semen

emittit,

emittit, coit tamen citius cæteris animalibus, Orus. In Mendesia Aegypti, hoc mea memoria prodigium contigit: Hircus cum muliere coijt propalam, quod in ostentationem hominum peruenit, Herodotus lib. 2. Hac de re etiã Pindari versus Strabo citat lib. 17. Μένδητα παρὰ κρημνὸν θαλάσσης, ἔσχατον Νείλου κέρας, αἰγιβάται ὅθι τράγοι γυναιξὶ μίσγονται. Sybaris pastor cum capram deperiret, ab hirco interfectus est Textor. In Lemno insula ex mammis capri, quas ille geminas iuxta genitale gerit, tantum lactis emulgebatur, vt colostra inde cõficerent: quod idem etiã proli masculæ capri illius euenisse accepimus. Sed hæc ostentis annumeranda potius ducunt. Nam & Lemnio illi pecoris domino consulenti, Deus amplius incrementum peculij fore respondit, Aristoteles. Μινθώσομέν τι ὥσπερ τράγου τὴν ῥῖνα, Aristoph. vide supra in Capra H.c. Satyrus à Syllæ militibus captus, vocem asperam, equi præsertim hinnitu, & hirci balatu permistam ædidit, Plutarchus in Sylla. Et paulò post, Pridie quàm Campaniam ingrederetur, duo eximiæ magnitudinis hirci iuxta Ephæum montem conserere conspecti sunt, omnia quæ inter pugnandum euenire mortalibus solent, nunc inferentes, nunc tolerantes. Erat autẽ visio, quæ paulatim à terra eleuata quaquauersus per aerem dispergebatur, obscuris idolis perquam similis: postmodum euanuit. Βωμὸν τ᾽ αἱμάξει κεραὸς τράγος οὗτος ὁ μαλὸς τερμίνθου τρώγων ἔσχατον ἀκρέμονα, Theocritus in epigr. ad Musas & Apollinem.

d. Elephanti ex animalibus maximè exhorrent hircum, cerasten, (arietem intelligo,) porcũ: quibus sanè machinamentis Romani elephantos Pyrrhi regis primum vertentes, victoria sunt potiti, Volaterranus.

h. Græcis sacrificaturis capros ciceribus explorare moris erat: nã si gustare abnuissent, concipiebant inde haud valere satis, Cælius. Perfectum sacrificium sue, tauro, hirco, & ariete constabat: hoc hecatomben & trittyn vocabant, vt exposuimus in Boue gluribus. Heroibus tauro, capro, & ariete litabant, Gyraldus. Apollini, Homero teste, vnus tauro, alius ariete, aliquis hirco sacrum fecit. Agathius Gottici belli lib. 2. author est, ingruente Persarum bello in Marathonijs campis, vouisse Athenienses, totidem se hircos Dianæ immolaturos, quot peremissent hostes. Quod cum implere in primis cuperent, non quisse tamen, etiam capris adiectis vel succidaneis, Cælius. Capram & hircum Mendesij pro dijs sibi consecrarunt, Gyraldus, & Strabo lib. 17. Iidem tum Pana tum hircum vno vocabulo Menden appellant, vt supra dixi in prima parte huius capitis In Capra etiam ex Herodoto retuli quod Mendesij capras & hircos venerentur: & de hircinis cruribus Panos, vnde & τραγοσκελὴς cognominatur & τραγοβάμων, vt explicaui vltima parte capitis octaui de Capra. Hircum (Aegyptij) deificarunt, sicut & Græci Priapum: & propter eam corporis partem à qua fit omniũ ortus, pudendis non solum Aegyptij, sed alij plures sacra faciunt, Diodorus Siculus. Bacchi transformationẽ in caprum, Ouidius lib. 5. Metamorphoseon describit. Hircum Baccho sacrificant, inquit Phurnutus, eo quod vites & ficos lædere existimetur. Quamobrem excoriato etiam hirco in vtrem insiliunt agricolæ iuuenes in Atticis vicis. (Hunc Ascoliorum morem in capra iam explicaui:) Sed forte hac victima Bacchus gaudet, quoniam & ipse hircus sit. Vergilius lib. 2. Georg. cum quadrupedes vitibus infestas nominasset, subiungit: Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris Cæditur: & veteres ineunt proscenia ludi, &c. & mox post mentionem ascoliorum, id est, saltationis super vires caprinos vel hircinos vino repletos. Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram: Pinguiaq; in veribus torrebimus extra colurnis. Victimæ numinibus (inquit Seruius in hunc Vergilij locum scribens) aut per similitudinem, aut per contrarietatem immolantur per similitudinem, vt nigrum pecus Plutoni: per contrarietatem, vt caper qui obest vitibus, Libero. Aris autem omnibus, non sine causa dixit. Nam cum numinibus cæteris variè pro qualitate regionũ sacrificetur, &c. Libero vbique caper immolatur. Prima existimatur hostia (inquit Probus) fuisse sus, quia terram rostro protrudendo semine erueret: secunda caper, quia vitem læserat: quod & Pythagoras etiam testatur apud Ouidium libro 15. Metamorph. Meminit etiam Varro lib. 2. cap. 4. Icaro patri Erigones, Liber pater vinũ & vitem, & vuam tradidit: qui cum seuisset vitem ipsam, & hircus in vineam se coniecisset, & quæ ibi tenerrima folia viderat decerpsisset, ex pelle eius vtrem fecit, ac vento plenum perligauit, & in medium mare proiecit, suosque sodales circa eum saltare coëgit, Higinus. Incensis iam altaribus, & admoto hirco, id carmen quod sacer chorus Libero patri reddebat, tragœdia dicebatur, hoc est ab hirco vinearum hoste, & à cantu, vt refert Donatus. Vel quod vter ex eius pelle vini plenus, solenne præmium cantoribus fuerat: vel quod hirco donabatur eius carminis poëta. Ouidius lib. 1. Fastorum: Sus dederat pœnas: (propter agrum scilicet rostro effossum, & segetem vastatam, Cereri immolata) exemplo territus horum Palmite debueras abstinuisse caper. Quem spectans aliquis dentes in vite prementem, Talia non tacito dicta dolore dedit. Rode caper vitem, tamen hinc cum stabis ad aras, In tua quod spargi cornua possit, erit. Citat hunc Ouidij locum Politianus in Miscell. cap. 26. & adijcit etiam Eueni distichon Græcum, ex quo Ouidium transtulisse apparet. Id huiusmodi est: Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω, Ὅσσον ἐπισπεῖσαι σοί τράγε θυομένῳ. Et mox, Afferamus etiam (inquit) quod apud Suetonium in Domitiano est, his verbis: Vt edicti de excidendis vineis propositi gratiam faceret, non alia magis re compulsus creditur, quàm quod sparsi libelli cum his versibus erant: Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω, Ὅσσον ἐπισπεῖσαι καίσαρι θυομένῳ. Quod enim supra vitis capro minitabatur: hoc eadem nunc Cæsari, pulcherrima parodia: Vel si me, inquiens, ad radicem comederis: tantum tamen vini producam, quantum immolando Cæsari possit infundi. Distichon Eueni in hircum, apud Varinum etiam reperi, in voce ἀσκωλιάζειν. Cares pro hirco canem immolabant, vnde factum est prouerbium Caricum sacrificium, vt in Cane retuli. Veneris πανδήμου, id est, vulgaris dictæ effigies ex ære hirco etiam æreo insidet. Scopæ statuarij opus, apud Pausaniam Eliacorum lib. 2. Cur autem hirco insideat lectori conijciendum relinquit. Mihi quidem ratio in promptu apparet, quod hircus maximè obnoxius libidini sit: cui gentiles pandemon suam Venerem præficiunt, quam ad vraniæ, id est cœlestis, differentiam ita cognominant: nisi quis historiam aut fabulam potius quam Gyraldus, vt nũc subijciam, refert huius rei causam fecerit. Epitragiam Venerem, inquit, Plutarchus in magnis Parallelis scribit vocatam, cum Apollo Delphinius (Delphicus Cælius) Theseo respondisset, nauigaturo in Cretam, vt deligeret sibi nauigationis ducẽ Venerem, & is ad mare capram deæ immolaret, statim ea in marem est mutata, ἀπὸ τοῦ τράγου videlicet denominata ἐπιτραγία, id est ab hirco, id sexta instantis Munychionis, hoc est mensis Martij contigisse idem Plutarchus est author, Hæc Gyraldus. Extat apud Martialem lib. 5. lepidissimum Epigramma, quo narrat historiam sacerdotis, qui cum hircum Baccho mactaret, agrestem & rudem quendam hominem sibi inseruientem, testiculos acuta falce secare iussit, Teter vt immundæ carnis abiret odor. Interim occupati circa hircum inclinatiq; sacerdotis scrotum apparens, rusticus re malè intellecta subito resecuit, antiquos sacrorum ritus id postulare existimans. Sic modo qui Tuscus fueras, nunc Gallus haruspex, Dum iugulas hircum, factus es ipse caper. Anytes epigramma in pueros hirco inequitantes Anthologij libro 1. sect. 33. extat huiusmodi. Ἡνία δή τοι παῖδες ἐνὶ τράγε φοινικόεντα θέντες,

quod ex œdorum (ſic ſcribit ſine aſpiratione) pellibus fiebant calciamenta, vt ex antiquis, inquit, marmoribus Romæ conieci mus. Idem his Martialis poëtæ ad Phœbum verſibus comprobat, Oedina tibi pelle contegenti Nudæ tempora verticemq́; caluæ, Feſtiuè tibi Phœbe dixit ille. Qui dixit caput eſſe calciatum. Feſtiuè autem dixit, propterea quod Romani temporibus illis in calceamētis vterentur pellibus œdinis, Hæc Bayfius. De pellium caprinarum vſu ad veſtimenta, ſuperius in Capra dixi, cap. 5. Πρωτογόνων δ' ἐρίφων ὁπότ' ἂν κρύος ὥριον ἔλθῃ, Δέρματα συῤῥάπτειν νεύρῳ βοὸς, ὄφρ' ἐπὶ νώτῳ Ὑετοῦ ἀμφιβάλῃ ἀλέην, Heſiodus. Glutem fit ex corijs vaccæ ouis & hœdi. Albertus. Lectulos pellibus hœdinis ſternere, Cicero lib. 2. de Legibus. Euphorbiæ inciſæ conto ſubditur excipulus ventriculo hœdino, Plinius. Agni & hœdi laſciuientes, & inter ſe ſaltantes, lætos (ſerenos) dies promittūt, Aelianus. Si ſeſe ſuſtollant ſaltibus hœdi, vel ſi iuge gregi cupiant hærere nec vſquā matribus abſcedant, & ſi ſine fine modoq́; Pabula delibent cùm tutas veſper adire. Compellat caulas, monſtrabunt adfore nimbos, Auicenus. Cauendum ne anſeres hœdinos porcinóſue pilos deuorent; exoluunt enim eos ſi vorauerint, Anatolius. Verres, iuuencos, arietes, hœdos, decreſcenter luna caſtraro, Plinius. Aliqui pilos hœdorum ſuffiunt, & eo nidore fugant, ſerpentes, Plinius.

F.

Hœdus ab edendo dictus eſt, inquit Iſidorus, teneri enim pinguiſſimi ſunt, & grati ſaporis. Circunferebantur & hœdi frequenter in conuiuio varijs parati modis: ἄλλοι δὲ πολλοῦ (forte πολὺ) οἱ ἐπ' ὀπῷ ἔχοντες, οἵ τινες οὐ τὴν τυχοῦσαν ἡδονὴν παρεῖχον ἡμῖν, Athenæus lib 9. per ὀπὸν vel laſer intelligo quo conditi fuerint, vel potius lacteum in ventriculis eorum concretum ſuccum, quo ad caſeos coagulandos vtuntur. Hœdi apud veteres ex Melo (Medica inſula, Varro de re ruſtica, corruptè vt iudico) præcipue laudabantur, vt ſcribit Pollux: aut ex Ambracia, vti eſt apud Gellium, Cælius. Homines gulæ ac ventri dediti non deſinent celebrare hœdos è Melo, Clemens in pædagogo. De Viburtino veniet pinguiſſimus agro Hœdulus, & toto grege mollior, inſcius herbæ, Necdum auſus virgas humilis mordere ſalicti, qui plus lactis habet quàm ſanguinis, Iuuen. Sat. 11. Similiter omni tempore anni conueniunt hominibus temperatis aut calidis carnes hœduli lactentis aut vituli ſi poſſunt haberi: Arnold. de conſ. ſan. Hœdulus ad domini ſaltet, ſed ſi frigidus, aras. Vix calet ille, ægris vda alimenta feret, Bapt. Fiera. Ex pedeſtribus animātibus ſuilla caro probatiſſimus cibus eſt, deinde hœdina, mox vitulina, Galenus in libro de boni & mali ſucci cibis. Hircinæ & caprinæ non vndequaque laudabilis ſunt alimenti: vt arietes etiam & oues agniq́; : ſolis autem hœdis innoxiè vtare, Galenus in libro de attenu. victu. Hœdorum carnem, etiam vt primum in lucē æditi ſunt, in cibo non illaudabilem eſſe, ex Galeno docui iam in Vitulina. Hœdorum caro minus excrementi habet quàm arietum, Auicenna. Hœdorum carnes facile concoquuntur, & modicè nutriunt (vt Gyraldus vertit: Græcè legimus ſymmetra, id eſt, temperatæ ſunt) ſanguinemq́; tenuem & humidum gignunt: calidas & ſiccas habitudines ac temperaturas iuuant. Sunt verò meliores meliorisq́; ſucci, qui nec nimis tenelli ſunt, nec nimis natu maiores. Nam qui ſex menſes excedunt, non hœdi, ſed capellæ, αἶγες, vocantur. Ruſi ſanè & glauci, cęteris meliores ſunt: ſed colicis morbis nocent. Aiunt quoque, quòd ſi pulmo eorum (ante potum) edatur, ea die temulentiam auertere, Symeon Sethi. In omni ſacro igne neque lenibus & glutinoſis cibis neq; ſalſis & acribus ſed his qui inter vtrunq; ſunt qualis eſt panis ſine fermento, piſcis, hœdus, aues exceptoq́; apro omnis ferè venatio, Celſus. Ebrietatem arcet hœdinus pulmo Plin. Hœdinę carnes hyeme improbantur, conueniunt æſtate, reliquis temporibus mediocres ſunt, Raſis vt in Dacuinis citatur. Hœdinam carnem, qua nulla inter domeſtica animalia potior habetur, edito. Parum enim recrementi in ſe habet, facillimè concoquitur, bene alit, ſanguinem bonū generat, calido & frigido contemperatum. Hic cibus conuenit lautè viuētibus, Platina. Et paulò ante, Ex capris (inquit) hœdi lactentes eſui ſunt optimi. Et alibi, Hœdi vtramlibet (aſſi vel elixi) cocti, ſuaues & ſalubres ſunt: coxæ tamen aſſę, meliores habentur. Eadem & de agni coctura. Hœdus in allio. Integrum hœdum (inquit Platina) aut quartam partem, teſſelis laridi & * ſpinacis mundi allijs circunquaq; impactis, veru ad ignem voluito: humectatoq́; frequenter cū ramuſculis lauri aut roſmarini, ex hoc, quod nunc ſcribam, condimento: Cum agreſta cumq́; iuſculo pingui duo vitella oui bene agitata, duas ſpicas allij benè tunſas, modicum croci, parum piperis miſceto, in patellamq́; indito. Inde, vt dixi, quod coquitur, aſpergito: coctum, in patinam ponito, partemq́; conditurę infundito, ac petroſelinū minutatim conciſum inſpergito. Hoc obſonium bene coctum cito comedi debet, ne refrigeſcat: oculos hebetat, Venerem demortuam excitat. Ex eodem Platina quomodo paretur artocreas ex hœdina carne, in Vitulina iam dixi, eſt enim eadem ratio. Sanguis hœdi in cibum formatus, quem ſanguiculum vocant, cœliacis & dyſentericis à quibuſdam commendatur, Plinius. Aliqui ſanguiculum, hœdi vel ſuis ſanguinem exponunt, in cibum formatum, Talis nimirum erat μέλας ζωμὸς Lacedæmoniorum. Αἱματία, obſonij genus vel farciminis ex ſanguine, meminit Pollux. Αἱματίον, garum quoddam è thynni inteſtinis cum branchijs, ſanie ac cruore confectum, quaſi ſanguiculum, Lexicon vulgare. Iocinora ſiue pulmones: Iocinora hœdina vel agnina ſic coques (verba ſunt Apicij 7.10.) Aquam mulſam facies, & oua, partem lactis admiſces eis vt inciſa iocinora ſorbeant, coques: & œnogaro, pipere aſperſo inferes. Aliter in pulmonibus: Ex lacte lauas pulmones, & colas quod capere poſsūt, & infringis oua duo cruda, ſalis grana pauca, mellis ligulam, & ſimul commiſces & imples pulmones elixas, & concidis: teres piper, ſuffundis liquamen, paſſum, merum, pulmones confringis, & hoc œnogaro perfundis. Copadia hœdina ſiue agnina, (vt docet Apicius 8.6.) Pipere, liquamine, coques cum phaſeolis paratarijs (aliâs faratarijs:) ſuffundes liquamen, piper, laſer, cuminum tritum, bucellas panis, oleum modice. Aliter hœdinam ſiue agninam excaldatam: Mittes in cacabum copadia, cepam, coriandrum minutim ſuccides. Teres piper, ligusticum, cuminum: liquamen, oleum, vinum: coques: exinanies in patina, amylo obligas. Aliter hœdinam ſiue agninam excaldatam: Agnina cruda trituram in mortario accipere debet. Caprina autem cum coquitur, accipit trituram. In hœdum ſiue agnum aſſum: Hœdi cocturam, vbi eum ex liquamine & oleo coxeris inciſum, infundes in pipere, laſere, liquamine: oleo modicè & in craticula aſſabis, eodem iure continges piper aſperges, & inferes. Aliter hœdus ſiue agnus aſſus. Piperis ſemunciam: aſarcos ſcrupulos ſex, zingiberis modicum, petroſelini ſcrupulos ſex, laſeris modicum, liquaminis optimi heminam, olei acetabulum. Hœdus ſiue agnus ſyringatus: Exoſſatur diligenter à gula, ſic vt vter fiat, & inteſtina eius integra exinaniantur, ita vt in caput inteſtina ſuſſlentur, & per nouiſſimam partem ſtercus exinanitur, aqua lauantur diligenter, & ſic implentur admixto liquamine, & ab humeris conſuitur, & mittitur in clibanum: cū coctum fuerit, perfunditur ius bulliens lacte. Piper tritum, liquamen, carenū, defrutum modicè,

modicè,ſic & oleum etiam:bullienti mittis amylũ:vel cere mittitur in retiaculo vel in ſportella,& diligenter conſtringitur, & bullienti zyma cum modico ſalis ſubmittitur: cum bene illis tres vndas bullierit, leuatur, & denuo bullit cum humore ſupra ſcripto,bullienti cõditura perfunditur. Aliter hœdus ſiue agnus ſyringatus: Lactis ſextarium vnum,mellis vncias quatuor,piperis vnciam vnam,ſalis modicum,laſeris modicum,dactylos tritos octo, ius in ipſius olei acetabulum, liquaminis acetabulum, mellis acetabulum, vini boni heminam, amylum modicè. Hœdus ſiue agnus crudus: Oleo,pipere fricabis,& aſperges foris ſalem purum multo cũ coriandri ſemine: in furnum mittis:aſſatũ inferes. Hœdus ſiue agnus Tarpeianus: Antequam coquatur,ornatus conſuitur.Piper,rutam, ſatureiam,cepam,thymum modicum:& liquamine collues. Hœdũ macerabis in furno in patella quæ oleum habeat:cum percoxerit,perfundes in patella impenſam:teres ſatureiam,cepam,rutam,dactylos: liquamen,vinum, carenum,oleum:cum bene duxerit,impenſam in diſco pones: piper aſperges & inferes. Hœdus ſiue agnus paſticus:Mittes in furnum,teres piper,rutam,cepam, ſatureiam, damaſcena enucleata, laſeris modicũ, vinum, liquamen & oleum:vinum feruens colluitur in diſco,ex aceto ſumitur. Hœdus laureatus ex lacte:Hœdum curas,exoſſas,interanea eius cum coagulo tolles,lauas: adijcies in mortarium piper,liguſticum, laſeris radicem, baccas lauri duas,pyrethri modicũ,cerebella duo vel tria: hæc omnia teres, ſuffundes liquamen, temperabis ex ſale: ſuper trituram colas lactis ſextarios duos,mellis ligulas duas, hac impenſa inteſtina reples, & ſuper hœdum componis in piro (quidam legit zirbo,id eſt omento:) & omentum charta cooperies, ſurculas: in cacabum vel patellam compones hœdum:adijcies liquamen,oleum,vinum:cum ad mediam cocturam venerit,teres piper,liguſticum,& ius de ſuo ſibi ſuffundes,mittes in defruti modicum, teres, reexinanies in cacabum: cum percoctus fuerit, exornas, amylo obligas & inferes, Hucuſq; Apicius lib.8.vt dixi cap.6. Pulmo hœdinus (vt ſcribit Aetius in ratione victus colicorum lib,9.cap.30.) bis aſſatus ac in cibo acceptus, ſuperabundans alimentum ſubtrahere videtur: Qui verò cum lacte replent,deindeq; coquunt,aut aſſant,voluptatis gratia non vtilitatis reſpectu id faciunt:multoq; magis cum fruſtatim conciſum in ſartagine torrent. Ventrem cum inteſtinis noſtri in vitulis & hœdis priuatim nominant *das kroeſs*:quæ quidem elixa & aromatibus condita initio menſæ apponunt.

G.

Celſus lib.5.cap.7. docens curationem communem aduerſus omnes morſus ſerpentium: Si neque qui exugat, inquit,neq; cucurbitula eſt,ſorbere oportet ius anſerinum, vel ouillum, vel vitulinum,& vomere: Viuum autem gallinaceum pullum per medium diuidere, & protinus calidum ſuper vulnus imponere, ſic vt pars interior corpori iungatur.Facit id etiam hœdus agnuſúe diſciſſus, & calida eius caro ſtatim ſuper vulnus impoſita. Idem fere Aetius. Vide in Agno G. Aliqui carnem recentem hœdorum, (vulneribus ex ictu ſerpentium illigãt:) pilo ſuffiunt eodemq; nidore fugant ſerpentes. Vtuntur & pelle eorũ recente ad plagas, Plinius. Aliqui contra ſpaſmum non ſine ratione, teneris & exercitis pellibus agnorum vel hædorũ oleo calido tinctis atq; malefactis loca patientia vaporauerunt, Cælius Aurelianus.Proxagoras pro epilepticis celebrat carnem agninam ſiue hœdinum atque porcinam & catulorum, Idem. Hœdorũ pilis ſuffiri vuluas vtile putant, Plinius. Ad inflammationes tonſillarum & anginas,gallinæ hœdiúe iuſculo vtere, Galenus Euporiſt,2,15. Vegetius in potione equi prophylactica adhibet caput hœdinum depilatum cum pedibus ſuis & cordulis inteſtinorum mundis. Accipitri epileptico cerebrũ hœdi edendum dato quod prius per annulum aureum traieceris,& admiraberis, Demetrius.

Hœdi ſanguis (ſiccus,apud Galenum lib.2. de antidotis) vtiliſſime in antidota miſcetur, Dioſcorid. Sanguis caprinus decoctus cum medulla contra toxica venena ſumitur, hœdinus contra reliqua, Plinius. Sanguinis execreationes reficit hœdinus ſanguis recens ad cyathos ternos cũ aceto acri pari modo, feruens potus, Plinius. Porrò quod de hœdorum ſanguine prodidit Xenocrates, ratus id ob aceti miſtionem poſſe aliquid efficere, perſuaſi cuidam in agro degenti,qui rei ruſticæ quidem ſtudioſus,ſed primis diſciplinis eruditus erat, vt experiri vellet, Is retulit ſe in duobus ſanguinem expuentibus vſum,nonnullam vtilitatem expertum.Cæterum illorum neuter,ex ijs quæ mihi narrabat,neq; ex arteria,neq; ex larynge aut pulmone expuiſſe viſus eſt. Xenocrates igitur in primo libro De percipienda ab animantibus vtilitate,vbi de hœdis diſſerit,ſcribit in hæc verba:Ad hæmoptoicos, hoc eſt ſanguinem ſpuentes,admodum vtilis eſt hœdorum ſanguis:oportet autem nondum (Marc. Vergilius perperam pro nondum habet nuper) concreto plus minus menſura ſemicotylæ tantundem admiſcere aceti acris, idq; feruefactum trifariam partiri,& in ſingulos dies ſingulas partes exorbendas dare.Itaq; licebit tibi forte fortuna in agro deprehenſo,vbi reliquorum fuerit inopia hoc vti,cum citra periculum id experiri poſſis, Galenus de facult. ſimplic.10.4. Sanguinis hœdini recentis, antequam congeletur, vncia cum aceto mixta, & triduo pota, vomitui (malim excreationi vel ſputo) ſanguinis confert,itemq; agni, Auicenna. Sanguine hœdi in cibum formato,quẽ ſanguiculum vocant,ad cœliacos & dyſentericos affectus quidam vtũtur, Plinius. In antridoto Vrbani apud Galenum,ad eijciendos fœtus,miſcetur inter alia hœdinus ſanguis ſiccus. Item in antidoto quodã contra morſus viperæ,apud eundem de antid.lib.2. Hœdorum adeps minus tum calidus tum ſiccus eſt quàm caprarum, Galenus. Noſtri ex adipe de omento hœdi ſumpto, & ſtillatitio roſarum liquore macerato, in libras tribus vel quatuor caphuræ drachmis admixtis,vnguentum parant ad fiſſuras labiorum & narium vtile,& mulieribus tum aliàs tum ne facies à ſole aduratur expetitum. Galli & Itali pomatum vocant, quoniã odoris commendandi gratia poma adijciunt,hoc ferè modo: Mala quinque decorticata & in partes diuiſa, & caryophyllis inferta, in roſarum liquore moſchato macerantur quatriduo. Deinde addunt adipis hœdi recentis libram, & ſimul feruefaciunt in balneo Mariæ (vt vocant) donec omnia albeſcant: mox cum prædicto roſarum liquore abluunt,vt totum fiat album, & in vaſe vitreo reponunt.Sunt qui odoris gratia,algaliæ vel moſchi vel vtriuſq; parum miſcent. Apud nos quidam tragacanthæ,cèruſſæ & lactis caprini nonnihil admiſcent. Eidem viribus præditum aut etiam efficacius videtur,quod vulgo vnguentum album caphuratum vocant, oleo roſarum,cera alba, ceruſſa,albis ouorum mixtis cum modica caphura.Poſſet & calx viua,præſertim lota admiſceri,vt in illo Sexti ad labiorum fiſſuras,Sepum capreæ (tribuit autem capreæ eadem ferè omnia quæ alij capræ) & adipem anſerinum, & medullam cerui, & cepe cum reſina ſimul & calce viua fac vt malagma:mirè ſanat labiorum fiſſuras. Feminum hœdi cinis inteſtina rupta ſarcire mire traditur, Plinius. Sanguinem ſiſtit, Idem. E lacte mulieris proficit ad cacoëthe, Idem. Ariſtoteles coagulum laudat ex inulo ſeu hinnulo. Nicoon (vt Nicandri Scholia citant, & Hermolaus in Plinium 11.41.) in libro de difficultatibus,optimum coagulum ait hinnuli, ſecundum leporũ, tertium hœdi. Marcellus Verg. non

rectè

Micon (vt Nicandri Scholia citant, & Hermolaus in Plinium 11. 41.) in libro de difficultatibus, optimum coagulum ait hinnuli. secundum leporum, tertium hœdi, Marcellus Verg. non rectè agni pro hœdi in huius authoris testimonio posuit. Coagulum hinnuli, leporis, hœdi, laudatum: præcipuum tamen dasypodis, Plinius. Leporino coagulo pares habet vires coagulum hœdi, agni, hinnuli, &c. contra aconiti potum in vino, & concretum lac, in aceto conuenienter assumuntur, Dioscorid. Reliquas vires, vtpote communes, sed leporino præcipuas, in Leporis historia dicam. Coagulum hœdi contra potum cicutæ (lege aconiti, ex Dioscoride) prodest: eiq; qui fungos comedit, Haly. Plinius priuatim commendat contra viscum, (ixian chamæleontem) & chamæleontem album, ac sanguinem taurinum, contra quem & leporis coagulum ex aceto bibatur. Contra pastinacam & omnium marinorum ictus vel morsus coagulum leporis vel hœdi vel agni, drachmæ pondere ex vino sumitur, Plinius. In profluuio sanguinis hœdi coagulum bibi vtile putant, Plinius. Et alibi. Coagulum hœdi tertia parte ex aceto potum sanguinis excreationes reficit. Ex aceto sanguinem sistit, Plinius. Exiccat etiam coagulum hœdi, cerui verò magis inspissat, Aetius contra reiectionem sanguinis. Magnitudine fabæ in vino myrteo remissum, & ieiuno cœliaco potui datum efficaciter prodest, Marcellus. Cœliacis & disentericis coagulum hœdi in vino myrtite magnitudine fabæ quidam propinant, Plinius. Coagulum hœdi aduersus alui profluuium Hippocrates laudat, vt dixi in remedijs ex caseo caprino. Acerrimo aceto maceratum aduersus muliebre profluuium ieiunæ propinato, Galenus Parabilium 2. 73. Dorcadis, hœdi leporis coagulum & fel cum agnino sanguine & adipe, medullàque ceruina, nardino & rosaceo oleo commisce & post purgationem subdito (vtero prius purgato,) scilicet vt conceptus fiat, Aelian. 16. 34. Ebrietatem arcet pulmo apri aut suis assus, ieiuni cibo sumptus eo die: item hœdinus, Plinius & Symeon Sethi. Pulmonis hœdini combusti cinis prurigenes oculorum discutit, & scabras palpebras emendat, si quasi stibium imponatur, Marcellus. Vrinæ incontinentiam cohibet vesica fœminæ suis combusta ac pota: Item hœdi, vel pulmo, Plinius. Hœdorum lien impositus lieni sedando prodest, Plinius. Impositus lienem digerit, Galenus Parabilium 2. 40. Hœdinus lien, similiter vt hircinus, super splenem infantis adpositus. & tumores & dolorem eius emendabit, Marcellus. Hepar animalium non competit temperatis atque cholericis & habentibus debilem concoquendi vino: Solum hepar hœduli competit interdum prædictis, moderatè assum, & similiter cerebrum ipsius tactum, non si perfectè assetur, Arnold. de conseru. sanitate. In monte Atlante Getuli, qui euphorbium legunt, hœ lino lacte adulterant, sed discernitur igni. Id enim quod syncerum non est, fastidiendum odorem habet, Plin. De vesica paulò ante diximus in pulmone.

H.

Hœdus animal est ex capra genitum: quod nomen doctiores plerique cum œ diphthongo scribunt, præposita aspiratione, paucissimi cum eadem diphthongo: sed absq; spiritu: multi aspirant quidem, sed diphthongum æ subijciunt. Grammatici quidam hœdos ἀπὸ τῶν αἰδοίων deriuant, qua quidem ratione scribendum foret ædus, quod nusquam reperitur. Isidorus, vt dixi in F. ab edendo. Alij denique hœdum dictum volunt quasi fœdum lingua Sabina, in qua F. litera in aspirationem vertitur. Hœdulus etiam & hœdillus diminutiua leguntur. Et Tyburtino veniet pinguissimus agro hœdulus. Iuuenalis Sat. 11. Dic igitur me tuum passerculum, gallinam coturnicem, Agnellum, hœdillum, Plautus in Asin. Ἔριφος Græcè hœdus dicitur, vsque ad tres vel quatuor menses, deinde χίμαρος: (quod etiam de hirco nondum adulto inuenitur, vt supra dixi,) donec pariat & mulgeatur: à partu iam χίμαιρα & αἴξ nuncupatur: De mare verò ἔριφος, & cum adultus est τράγος dicitur, Varinus. Ἔριφος ὁ μικρὸς αἴξ, ἢ ἡ μηκὰς αἴξ, ὁ ἐν τῷ ἔαρι φαινόμενος, ἤγουν ὁ πρώϊμος: χίμαρος, ὁ δὲ ἐν τῷ χειμῶνι, Hesychius, Etymologus, Varinus. Ἔριφοι, τῶν αἰγῶν τὰ νέα, Pollux. Ἐριφέας χίμαρος, Hesychius Varinus. Χίμαροι, capræ hibernæ, vel hirci, vel hœdi, Hesychius. Chimari inter hœdos & hircos ætate media sunt, Varinus ex Aristophane grammatico. Ἐριφισμάτα. ἔριφοι, λάκωνες, Iidem. Ἔρσαι, oues teneræ, vel hœdi, hyeme nati, Varinus & Hesychius. Ἔρσαι Homero dicuntur αἱ νεογναὶ καὶ ἁπαλαὶ καὶ δροσώδεις, ἀπὸ τῆς ἔρσης, ἢ ἐνδεεῖς τῇ ἡλικίᾳ. Scholia in Homerum, Hoc est capellæ teneræ & roscidæ, vel minimè natu: nam herseros est. Hinc, ἑρσαῖον & ἑρσῆεν interpretantur nouellum, roscidum, tenerum, humidum, pulchrum recens, purum & ἔρσαι similiter. item verna. Ἀδωνεύς, ἔριφος, Hesychius. Κάραγος, hœdus. Hesychius & Varinus: è quibus χάρα etiam pro capra exponitur, ex Gortyniorum dialecto. Λιμνοκαλαμαίοπριξ apud Rhodios dicti sunt hœdi in lege quadam, οἱ τὴν καλάμην τῶν σπερμάτων ἐπιβεβοσκημένοι, id est, qui frugum culmos iam depascerentur, Hesychius & Varinus. Epitheta: Neque oues, hœdique petulci Floribus insultent, Vergilius. Præterea teneri tremulus in vocibus hœdi. Corniferas norunt matres, Lucretius. Splendidior vitro, tenero lasciuior hœdo, Ouidius 13 Metam. Lasciuum pecus, & viridi non vtile Baccho, Dat pœnas: nocuit iam tener ille Deo, Martialis. Apud Rhauisium leguntur etiam ista. Tenellulus, Petulans, Vagans. Corniger; Mollis, Lactens, Pinguis. Σιμαὶ ἔριφοι, Theocr. Id. 8. Ἐριφοδρόμος, Oppianus. Eriphiam herbam multi (magi) prodidere: Scarabeum hæc in auena, id est, caule) habet, sursum deorsum decurrentem cum sono hœdi, vnde & nomen accipit. Hac ad vocem nihil præstantius esse tradunt, Plinius. Videntur sanè magi hoc ex ea remedium vocem ad commenti, quòd vocalis aut sonorus potius in ea scarabeus (si credere libet) discurrat. Eriphia (vt habet Ruellius tanquam ex Plinio, mihi Plinij locus iam non occurrit) septem lanuginosis ramulis apij modo foliatur: purpureo flore, & eo quidem perenni, semine fabaceo, totidem radiculis quot ramis. Vidimus (inquit Ruellius) in editissimis montibus inter saxa herbam apij folijs, ramosam: leui lanugine pubescentem, purpureo flore adhuc exitu autumni & per hyemis initium emicante, semine fabaceo, ramulis pluribus, foliatis, rubentibus: radice crassa, longa. Sed non animaduerti si tot radiculis fibrata esset, quod est ramulis brachiata, eam tamen crediderim ranunculi genus esse, quod flore purpureo à Dioscoride notatur. Erificium (vt habet liber Galeno adscriptus de simplicibus medicamentis ad Paternianum cap. 97.) herba est quæ in summis mõtibus inuenitur, folijs apij, thyrsulo oblongo: in cuius summo flosculus quasi violaceus est, & semen in medio: radix ad magnitudinem & valitudinem in specie cepæ oblongæ, & veluti ad vnum excuatæ (lego. ad imum extenuatæ, vt in luparia nostra cærulea. vide in Lupo a. vbi de aconito:) habetq; radices alias quæ sic radiculas minutas è laterib. emittunt nigro cortice clausas: hæc ipsa viribus est aconito similis & thapsiæ: proprio gustu omnes illas probare deuita. Eripha & Parthenia. nomina equarum Marmacis proci Hippodamiæ ab Oenomao occisi, Cælius. Hœdi, stellæ duæ sunt, quas Auriga (quod signum cœleste est super cornua Tauri) in manu tenet. Poetæ nimbosos & pluuiales cognominat, quod eorum ortus & occasus grauissimas excitet tempestates. Quantus ab occasu veniens pluuialib. hœdis, Vergilius 9. Aeneid. Hœdi pridie nonas Octobris oriuntur

vespere aries medicus occidit. Columella lib. 11. Vide supra in Capra sydere. Eriphus poëta comicus fuit cuius fabulæ feruntur, Aeolus, Peltastæ, Mœliboea, teste Athenæo lib. 14. Suidas. Philetiphus, nomen rustici in stolis Aeliani.

b. Χόριον, τὸ χιτὼν καὶ ἐρίφων ἀγγεῖα, Hesych & Varinus: sacci forsan aut peræ ex pellibus agninis hœdinisue. Chorion alias secundas significat, siue inuolucrum, quo fœtus in vtero inuoluitur.

c. Subrumari dicuntur hœdi (vel agni, vnde agnus subrumus) cum ad mammam admouentur, quam alij dicunt rumim (sic enim lego) vel quia rumine trahunt lac sugentes, Festus. Vagitus similes pueriIibus hœdum Ardentem, Ouid. 11. Metamor.

d. De hœdo qui tigridi familiaris fuit in Tigride dicam. Captilus est auis, quam venatur draco, cum debilitatur in venando hœdos & arietes, &c. Syluaticus.

e. Strauit pelliculis hœdinis lectulos Punicanos, Cicero pro Mur. Hœdile stabulum hœdorum est. Nec virides metuunt colubros, Nec Martiales hœdilia lupos. Horatius 1. Carm. Vermem qui in Indo flumine reperitur septem cubitorum longitudine, capturi, agnum aut hœdum in hamum implicant. Aelian.

h. Veteres Græci hœdorum, agnorum, vitulorumq; inspectis intestinis futura prædicabant, Gyraldus ex Pausania. Bacchum eriphon dictum fuisse Hesych. & Varinus meminerunt: Phurnutus hircum fuisse Bacchum, vt supra narraui. Fauno res diuina nonis Decemb. de hœdo & vino fieri solebat. Horatius tertio libro Carm. ad Faunum ipsum canit, Si tener pleno cadit hœdus, anno. &c.

Anus hœdus, γραῦς ἔριφος: Apollodorus apud Zenodotum (Hesychium, & Varinum) ait anum quandam fuisse, quæ dicta sit Eriphe, (legendum Eriphis) quod in virginitate consenuisset: perinde quasi eadem & anus esset per ætatem & puella, quod adhuc innupta. Sunt qui tradant locustā agrestem à nonnullis *mantin* appellatam, in Sicilia γραῦν ἔριφον appellari. Aiunt autem quēdcunq; animal aspexisset, illi mali quippiam accidere. Proindein mulierem veneficam & fascinatricē quadrare videtur: quod genus apud Horatium Canidia, Erasmus. Apud Suidam legimus γραῦς ἔριφος, in eam, quę virgo consenuerit: per translationem ab aruensi locusta, quam γραῦν σιρίφω & *mantin* vocitant. Sic canibus catulos similes, sic matribus hœdos, &c. Verg. Aeglog. 1. Vel hœdus ereptus lupo, Horat. in odis citat Erasmus in prouerbio: è faucibus lupi.

DE CAPRIS SYLVESTRIBVS.

Pictura hæc rupicapræ est, in Heluetiorum montibus apud Rhætos & Valesios præsertim frequētis, de qua infrà in hoc capite seorsim agetur.

Capræ (syluestres) in plurimas similitudines transfigurantur. Sunt capreæ, rupicapræ ibices: Sunt & oryges, damæ, pygargi, strepsicerotes, multaq; alia haud dissimilia. Sed illa alpes, hęc trāsmarini situs mittunt. Plin. 8. 53. Præter hæc, plura etiam Græci nomina habent, & alia Hebræi, vt mox apparebit, quæ quidem inter se conciliare difficillimū est. Non solùm enim recentiores multa ex his nominibus non intelligunt & confundunt, & alij aliter interpretantur: sed veteres etiam Græci Latiniq; multa non satis intellexisse videntur, quod inde colligimus, quoniam Latini Græcis subinde nominibus vtuntur, vt sunt dorcas, platyceros, pygargus, strepsiceros, bubalus, oryx: nimirum quòd cum Italiæ peregrina hæc genera essent, præter dorcadem, peregrinis quoque nominibus vti necessarium fuit: quod tamen minus molestum nobis esset, si accuratiores singulorum descriptiones vel ab ipsis vel à Græcis haberemus. Multi simpliciter de feris seu syluestribus quædam scripserunt in vtraque lingua, id quoque nimis obscurè: cum omnia iam dicta genera capræ syluestres appellari possint. Ego quæcunq; de capris syluestribus, non alio nomine adiecto, scripta reperio, primo loco quàm maximè possum perspicuè proponam, mox singulatim de reliquis acturus.

Capras nonnulli (inquit Isidorus) à crepitu crurum dictas volunt, vnde eas creas (crepas potius) vocitant, quæ sunt capræ agrestes: quas Græci pro eo quòd acutissimè videant ἀπὸ τοῦ δέρκεσθαι, dorcas appellauerunt. Morantur enim in excelsis montibus. & quamuis de longinquo, vident tamen omnes qui veniunt. Eadem autem & capreæ, eædem ibices, quasi auices eò quod instar auium ardua & excelsa teneant, in sublimibus inhabitent: ita vt de sublimi vix humanis obtutibus pateant: vnde & meridiana pars ibices (ibides) aues vocat, qui Nili fluentis inhabitant. Hæc itaq; animalia in petris altissimis commorantur: si quando ferarum vel hominū aduersitatem persenserint, de altissimis saxorum cacuminib. sese præcipitantes, in suis se cornibus illæsas suscipiunt, Hęc Isidorus, qui suo tempore doctissimus habitus est, nec vllus opinor eo eruditior ab eius ætate ad nostri vsq; sæculi tempus, quo bonæ literæ renasci cœpere, scriptis aliquid mandauit. Sed quàm ineptè tū alia quædam in his, quæ iam recitauimus scripserit, tum tria syluestrium caprarū genera pro vno acceperit, manifestū est quàm vt reprehendendo immorari debeam. Similiter author libri de natura rerum, capram syluestrem capreolam (sic enim vocat) & rupicapram, vnū animal facit: quod in suum genus sæuiat, in alias autem bestias timidū & mansuetum sit: Cum à canib. vrgetur, in montes altissimos confugere: plurimam inter mares discordiam esse propter fœminas, tempore libidinis. Idem in Creta pulegij pastu sagittas, quibus vulneratum est, exigere scribit.

In Italia circum Fiscelium & Tetricam montes multæ sunt capræ feræ, Varro. In Soracti Fiscello (vt Cato scribit

scribit in Originum lib. citante Varrone) capræ feræ sunt, quæ saliunt è saxo pedes plus sexagenos. Capræ quas alimus à capris feris sunt ortæ, à queis propter Italiam Caprasia insula est nominata. Varro. Capræ quædam syluestres nigræ, capiuntur aliquando circa Campaniam Galliæ, adueniunt autem noctu tantum certo quodam anni tempore ex sylua Arduenna (quæ plana non montana est) non multum distante. Cornua eis simplicia, (non ramosa,) Alysius. Ecce feræ saxi deiectæ vertice capræ, Decurrêre iugis, alia de parte patentes Transmittunt cursu campos, atq; agm. i.a ceruì, Puluerulenta fuga glomerant, montesq; relinquunt. Verg. 4. Aeneid. Seruius hic feras capras interpretatur capreas: Et bene aptat (inquit) descriptionem ad species: vt ceruis campos, capreis saxa permittat. Atqui Aristoteles capras syluestres in Africa nullas esse scribit, vt ceruos quoq;, Plinius ceruos & capras in Africa esse negat. Rasis montanarum caprarum seuum coctum cum pultibus prodesse scribit pulmoni vicerato. Dioscorides caprinum seuū simpliciter in sorbitione, Plinius in pulte ex alica phthisicis commendant. Idem Plinius alibi, rupicapræ seuo ex lacte ohthisicum liberatum scribit. Quamobrem nihil refert an montanas capras apud Rasim feras intelligas, aut domesticas in montibus pascentes. זמר samer Hebræis camelopardalin esse docui supra, quamuis nonnulli capream vel rupicapram exponant: quidam adhuc ineptius alcen. יחמור iachemur, lib. 3. Regum cap. 4. quidam capram syluestrem exponunt, alij rupicapram, alij bubalum & animal capræ magnę simile esse scribunt: ego bubalum esse coniecerim, non bouē syluestrem, sed ex caprarum syluestrium genere, de quo infra dicam. De אקו ako voce, quam aliqui hircum syluestrē interpretantur, vide in Ibice inferius. Alselacha (vetus glossatū interpres alsuledati habet) est vrina hircorū montanorum, vt patet apud Auicen. lib. 4. fen. 4, tract. 2. vbi docet modū cōfectionis alselaha, Andr. Bellunensis. Ego in loco ab eo citato nihil tale inuenio.

Ἴξαλον αἶγα apud Homerū Iliad. 4. multis modis interpretātur, plerią; caprā syluestrem: Porphyrius eandē castratā, quia sępius ferę caprę adultæ dū in venationib. fugiūt genitalia atterūt, & ita castrantur. Alij ἴξαλον exponūt τέλειον, πηδητικόν, ὁρμητικόν, ἀπὸ τοῦ ἅλλεσθαι ἐξ ἑαυτῆς: alij libidinosum, ὀχλευτικὸν καὶ κήλωνα, καὶ περὶ τὰς τῶν θηλειῶν ἰξύας ἤτοι ὀσφύας ἁλλόμενον: alij deniq; τὸν μετὰ χειμῶνα ἐπὶ ἄλας ἱκνούμενον ποιμενικῷ νόμῳ, ἵνα μὴ ψώραν πάθῃ: sed hoc syluestri capræ, de qua Homerus loquitur, conuenit. Sunt autem Homeri versus isti, de Pandaro qui in Menelaum sagittam immisit.

Αὐτίκ' ἐσύλα τόξον ἐΰξοον ἰξάλου αἰγὸς | Ἀγρίου, ὅν ῥά ποτ' αὐτὸς ὑπὸ στέρνοιο τυχήσας
Πέτρης ἐκβαίνοντα δεδεγμένος ἐν προδοκῇσι, | Βεβλήκει πρὸς στῆθος, ὁ δ' ὕπτιος ἔμπεσε πέτρῃ.
Τοῦ κέρα ἐκ κεφαλῆς ἑκκαιδεκάδωρα πεφύκει. | Καὶ τὰ μὲν ἀσκήσας κεραοξόος ἤραρε τέκτων.

Ἑκκαιδεκάδωρα cornua Scholiastes exponit, quę extendātur ad sedecim palęstas, id est, palmos: reprehensis illis qui à sedecim annis sic dicta suspicantur, quod ὧρος annus sit. Mihi quidē hoc syluestris capræ genus, ibex videtur propter cornuū magnitudinem: de qua inferius. Est & ἴξαλος inter hirci epitheta, vt supra dixi. Vide Eustathium in Homeri versus iā recitatos. Ἰξάλη, πλεία αἰγὸς δέρμα, Varin. Eustath. in quartū Iliadis Ἰξαλῆ reperiri ait vltima circūflexa, de pelle caprina, vt λεοντῆ de leonina, in regio quodā rhetorico. Πρόσθε μὲν ἀγκύλοιο διὰ τρίχας ἰξάλα αἰγὸς Δοιὼν ὑπὸ υνοχάροις ἐστεφόμην πετάλοις, in epigrammate quodā, vt citatur à Suida. Reperitur etiā hirci epitheton ἴξαλος in epigrammate. Χίμαιρος, Hesych. exponit caprā syluestrē. Ἴτηκες, Cretenses vocāt patres, aut hircos syluestres, Hesych. apud Varinū aspiratur. Ψίναθος, capra syluestris, Hesych. & Varin. Ἴυρκες, capræ feræ, ὕστριχίδες, iidē. Ὕννὰς, capra fera, Hesych. ὕννη capra simpliciter, & vomer aratri, apud eundem. Cerui appellatione forte intelligit Aristot. etiā capreas, & damas, & capras syluestres, Niph. Αἰγιόνομοι, animalia quędā sic dicta Hesych. & Varin. Gręci quidē platycerotes hodie ἀγρίμι vocant. Αἰγαγρίνα, ἄγριον αἶγα, Varin. & Hesych. quanquā hic nō suo loco sed post Ἄγριοι, hāc vocē habet. Apud vtrunq; etiā αἴγαγρον eodē sensu legimus: αἰγάγριον quoq; alicubi, ni fallor, legi. Αἴγαστρος, genus animalis, Suid. & Varin. Legitur & αἰγάστρη in fœminino genere apud Suidā, sed nud ūnomē Sigismund. Gelenius in Lexico suo symphono αἰγάστραν & ποικιλίδα picā vario colore insignē nominat, vocabulis ab eo repertis apud recentiores quosdā Gręcos, quib. & agrilustram ceu Latinā vocē adiungit, quę ad ægastrā alludit.

Αἰγῶν δ' αὖ τι πέλει, προβάτων τε πανάγρια φῦλα, | Οὐ πολὺ τῶν τυτθῶν ἰδέειν, λασίων τε χιμάρρων
Μείζονες, ἀλλὰ θέειν κραιπνοί, σθεναροί τε μάχεσθαι, | Στρεπτοῖσιν κεφαλῆφι κορυσσόμενοι κεράεσσι.

His versibus Oppianus lib 2. de venatione strepsicerotes dictas intelligere videtur ex syluestriū caprarum genere: quanquā ita constructus sit sermo, vt omnia nō minus ad oues quàm capras pertinere videantur, quamobrem rupicapras intelligere malim, & στρεπτὰ cornua ad dorsum recurua. Paulò post sanè has capras vocat αἰγάγρους vel potius, ἀγάγρους, vt in manuscripto codice reperi: & in excusis etiā post paucos versus αἰγάγρους habetur. Sed Oppian. verba à Petro Gyllio translata apponam. Feræ capræ, inquit, nostris domesticis haud multo maiores, sed ad currendū velociores sunt, (tortis in capite armatæ cornib.) Ac si quis cornib. ipsarū cerā infundit: vitæ vią, & spiritus meatum includit: quòd tenuis spiritus per media cornua ad cor ipsum proficiscitur. In hoc genere mater suos pullos etiā atq; etiam diligenter curat. Quam quidē maternam educationē filij cum pari studio compensant. Et quemadmodū homines parentem ætate affecta infirmū alunt & laboriosæ patris educationi satisfaciunt: sic caprarū pulli, charos parentes senectute confectos tractant, pabulū nimirum suo ore collectū eis porrigunt, & ex fluuio haustā aquam ad potionem afferunt, ac nimirum eorū corpus horridū lingentes, nitidū reddunt. Quòd si solam matrem comprehenderis, cōtinuò et ā suam capies teneram prolem. Eam sanè existimares tanquam verbis filios impellere ad fugam, procul talibus gemitibus orantem: Fugite filij infestos venatores, ne me miserā capti materno nomine priuate. Eos contra circū matrem errantes, diceres primum luctuosum cantum occinere, deinde humana & supplici voce loqui: Per Iouem venator te rogamus, per Dianam ipsam charam matrē libera, & nos infelices præmium suscipe: flecte tuū durum cor, verere deorum iura, & genitoris tui senectutem. At enim cum venatoris inexorabilem animum sentiunt, sua sponte in vincula incidunt, & cum matre capiuntur.

Est & aliud genus, quod ad ibicis seu capricorni nostri naturam, nisi quod maius est, accedere videtur, ab Aeliano lib. 14. cap. 16. in hęc verba descriptum: Capræ feræ ad summos Lybicorum montiū vertices commemorantur, ad boum magnitudinē (sed boues etiam in Africa parui sunt) accedūt, ipsarū armi & crura luxuriosis pilis fluunt, tibijs paruis, frontib. rotundis, oculis ratis, & concauis, non valde proiectis sunt. Cornibus post primū exortum vtrisq; ab alteris longè auersis & aberrantibus, sed curuis, nō enim similiter atq; aliarū caprarum recta existunt, sed eatenus retorquentur, vt ad armos pertingant. Ex capris longe maxima ad saliendum habilitate sunt: nam ex cacumine in aliud longè distans cacumen transiliunt, & tametsi sępe earum quæpiam, dū ex vno vertice in alterum saltare contendit, ob nimiam interuallorum distantiam per prærupta saxa præceps agitur, nihil tamen læditur, sic est aduersus saxorum duritiem membrorum resistendi firmitate, vt nec cornua frangat, nec caput diminuat. In summis montibus plurimas, solertia quadam captandi caprarij generis nimirū vel iaculis, vel retibus

vel laqueis, à doctrina artis venaticæ instructi comprehendunt. Iam in patentium camporum æquoribus quilibet vel tardus pedib. eas, quòd ibidem non valent ad cõfugiendum, capere queat. Earum pellis & cornua aliquot commoditates habent, nam in frigidis tempestatibus ad vim frigorum atque hyemem excipendam pastoribus & fabris materiariis pelles mirifice prosunt. Cornua ad hauriendam de præterfluentium riuorum cõfluentibus, aut è fontibus potionem ad depellendam sitim, non minori vsui habentur, quàm vel calices ipsi: tanta enim capacitate sunt, vt in bibendo respirare sit necesse. Ab homine expoliendi bene perito cornu politum, tres mensuras capere potest.

Idem de feris in Aegypto capris, quas scorpij non lædunt: In Copto, inquit, Aegyptia vrbe & magna conficiendorum aliorum sacrorum religione Isim Aegyptij colunt, & vero eodem cultu hanc ipsam venerantur, quo aut coniuges aut liberi à lugentibus afficiuntur: Vbi Isis hanc religionem possidet, ibi acerrimi ad pestiferum vulnus inferendum scorpij maximi versantur, qui vt percusserunt, statim interficiunt: ad quorum vitationem omne cautionis genus Aegyptij adhibent, sexcentaque machinamenta moliuntur, veruntamen lugentes ad Isidis fanum capræ feræ ex omnibus tegumentis nudæ inter scorpios humi iacentes ab horum acerbitate integræ incolumesque permanent, ex quo fit, vt Coptitæ eius caprini generis fœminas ad diuinitatem & religionem consecrent, & religiosissime colant, easdemque Isidi in amore & deliciis esse existiment: contra autem mares immolant.

Et pisces quidam nigri venenati in Armenia reperiuntur: horũ farina ficus conspergunt, quas in castris quæ maximè abundant feris disseminant. Bestiæ primum vt ea attigerunt, statim moriuntur capri, feræ capræ, cerui &c. nam eiusmodi animalia ficuum & farinarum auidissima sunt, Plutarch.

RVPICAPRAS etiam (quarum figuram ab initio huius capitis dedimus) Plinio inter caprarum syluestrium genera nominatas, adnumerare hic libet: quoniam hoc nomen apud solum Plinium legimus, & apud Græcos simpliciter feræ capræ dicuntur, vt conijcio: nam & magnitudine & figura tum cornuum tum reliqui corporis ad villaticas proximius accedunt, quàm vllæ reliquarum. Hæ forte sunt αἴγαγροι vel ἄγαγροι Oppiani, paulò superius descriptæ: nec aliæ fortassis Creticæ dictamni remedio celebres, de quibus infra dicam. Nomen à rupibus inditum: in iis enim per summos versantur montes Hermani appellant *gemms* vel *gammss*, nostri in fœminino, alij in masculino genere, Rhæti qui Italicè loquuntur, *camuza*. Hispani *capra montes* ni fallor. Angli *vuildegoute*, id est, syluestrem capram. Poloni *dzyka koza*, id est, feram capram. Bohemi melius *korytanski kozlik*, quasi Carnicum, seu (vt nunc loquuntur) Carinthiacum hirculum: quod illa pars alpium vt vicinior Bohemis, ita est notior. Bellonius scribit Rupicapram Gallis chambris dici, in veteri autẽ eorundem lingua in ysard. vide plura in singularib. eius. Capream forte Martialis pro rupicapra impropriè posuit in hoc disticho,

Pendentem summa capream de rupe videbis: *Casuram speres, decipit illa canes.*

Capræ genus syluestre non magnum, curua admodum vnci habet cornua, quibus se retinet cum per deuexa montium cadit, Albertus. Rupicapris cornua in dorsum adunca, Plinius. Animalia quædam infirma habent cornua, quæ parum aut nihil eis ad pugnam conferunt: qualia sunt in capris montanis, quam *gemeze* Germani vocant. Habent enim cornua parua & inualida, quæ non tam ad pugnam, quàm ad retinendum se ceu vnco, dum rupes scandunt & cadunt interdum à naturâ eis concessa videntur, Albertus. Et rursus, Animalium cornutorum quæ apud nos apparent, minimum est caper montanus: qui rubros habet oculos, & cornu recuruum, acutissimum visum, & gregatim pascitur, lingua nostra *gemeze* dictus. Cornua ei nigricant, nouem aut decem circiter digitos longa: multis nodosis circulis exaspirata, minoribus paulatim, in vnco nullis: is leuis & acutus est, hami instar. Parallela ferè, hoc est æquis vndique interuallis surgunt, solida, ab initio tantum circiter pollicis mensuram caua. & tertia magis quàm domesticis. Mares à fœminis in hoc genere nihil differunt, non cornibus. non colore, non reliquo corpore. Magnitudo quæ capræ villaticæ, paulò tantum altior, & corporis forma feris altis (vt nostri vocant *dem hochgewildt*) similior. Color eis inter fuscum & rufum est: qui tamen æstate magis ad rufum, hyeme ad fuscum vergit. Memini partim albam, partim nigram distinctis coloribus videre. Certum est colorem eis per anni tempora mutari. Totæ albæ interdum, sed rarissime conspiciuntur. Rupes montium colunt, vt dixi, non summas tamen vt ibex, neque tam altè & longè saliunt. Descendunt aliquando ad inferiora alpium iuga. Conueniunt sæpe circa petras quasdam arenosas, & arenam inde lingunt, vt villatica pecora salem, quo linguæ interim pituitam defricent & excitent appetitum. Qui alpes incolunt Heluetij, hos locos sua lingua *fulzen* tanquam salarios vel halopegia, appellant. Circa hos occultant se venatores cum bombardis, & pro more accedentes capras ex improuiso feriunt. Cum in venatione vrgentur, altius semper ascendunt, donec nullus ad eas scauibus pateat accessus: deinde cum venatores per saxa manibus pedibusque reptando sequi vident, de saxo in saxum transiliunt, ac montium cacumina petunt, donec nulla scandendi reliqua sit facultas: illic se cornibus retinent, & quasi suspendunt: atque ibidem vel bombardis feriuntur, vel in præceps impelluntur à venatoribus: aut relictæ interdum quod inde se absoluere nequeant, illic pereunt tandem; vel præcipites ruunt: quod circa ibices etiam euenit. Mox à diui Iacobi die, qui octauo calendas Augusti notatur, frigidiores montium cliuos petunt, vt paulatim assuescant frigori. Audio capras aliquando cicurari: pilus eis densus est. quamobrem pelles illarum quæ hyeme captæ sunt à pellionibus, parantur, eo modo quo lupinæ: hæ pilis extrorsum versis gestantur etiam pluuio tempore. Fiunt ex eisdem chirothecæ pro equitantibus. Cornua in ædibus hominum lautiorum parietibus affiguntur, singula vnco deorsum verso: vel bina erecta vt in capite suo erant, pelli & parti caluæ adhuc hærentia: vel quod elegantius est, ligneo capiti ad huius animantis effigiem sculpto, inserta. Rupicapræ aliquando accedunt vsque ad greges caprarum cicurum quos non refugiunt, quod nõ faciunt Ibices, mares habent cornua multo magis in dorsum adũca: fœminæ verò minus. Vngulæ rupicapris acutæ sunt, Stumpfius. A rupicapris nomen indidere nostrates radici quam vocant *gemssenwurtz*, alij *mutterwurtz*. quod affectui colico mederi credant Rhætorum quidam graffoy, Sabaudi alacto: Pharmacopolæ vulgares doronicum. Hæc quanquã natales habeat ipsos montium vertices, niuosos & saxosos præcipue: & ipsas rupium rimas, (vbi plerunq; semper rupicapræ versantur: vt, vel quod iisdem locis nascatur, vel eo pascantur dictum mihi videatur:) facile tamen in hortos transplantata comprehendit. In Prouincia Galliæ sponte natum in planicie vidi. Radix est omniũ dulcissima ad fastidium ferè: transuersa, digito crassitudine minor, creberrimis conferta geniculis, vt polygonaton alpinum vocari possit: huic binæ fibræ permultæ tanquam pedes vtrinq; subnascuntur, quatuor aut sex digitorũ longitudine, albæ, sed siccæ infuscantur. Tota radix scolopendræ

insecti

Insecti figuram refert: seruari per multos annos potest: nullis (quod miror in tanta dulcedine) vermiculorum iniurijs obnoxia: succus ei tam lentus & pinguis, vt non prorsus arescat, nec dura aut fragilis fiat, natiui perpetuò succi tenax: quod idem in angelica vulgo dicta fieri animaduertimus. Flores aurei, circinnati, hieracio maiori persimiles, in singulis cauliculis, qui ferè dodrantales sunt, singuli, odore grato, & subacri: folia hirsuta, trientalia, quæ initio latiora paulatim in mucronem se colligunt. Calfacere & siccare iudico in secundo gradu. Vulgus apud nos efficacem eius vsum contra vertiginẽ credit: ea forsitan ratione, quoniã capræ montanæ, quæ frequenter eã depasci solent, citra omnẽ vertiginem citato per æditas & præcipites rupes ferantur cursu. Genera eius duo, maius, quod in nostris alpibus nascitur, & mollius est: minus, quod Romanum vocant, durius & solidus. Longè aliud esse doronicum orientale, gustu feruente & aromatico, in multa Arabum medicamenta requisitum, nunc non ostendam: plura vide apud Ruellium.

Audio venatores quosdam, ex recenti vulnere scaturientem huius animalis sanguinem sorbere, tanquam insigne vertiginis remedium. Rupicapræ seui cyatho & lactis pari mensura deploratum phthisicum conualuisse certus author affirmat, Plin. aliàs legebatur, non rupicapræ, sed lupi & capræ. Nos villaticæ etiam capræ seuum phthisin sanare, &c. supra indicauimus.

In Creta insula capras syluestres sagitta transfixas dictamnum herbam quærere aiunt, (vt depascantur,) hoc enim spicula ex corpore eijci, Aristotel. in Historia animal. & in Mirabilibus. Dictamnum Cretæ insulæ proprium est, vi mirabile, &c. præcipuè ad difficile partus mulierum. Aut enim facile posse parere faciunt eius folia, aut certe dolores penitus sedant. Dantur bibenda ex aqua. Rara hæc herba: locus enim qui fert exiguus admodum est, cumque capræ depascunt capessendæ causa voluptatis. Verum etiam quod de telis fertur, affirmant. Capras enim sagitta transfixas, dictamno deuorato telum eijcere, Theophrastus de histor. 9.16. Idem. Dioscorides scribit in dictamni historia: apud quem etiam ab hac ipsa facultate dictamni nomina leguntur, βελουλκός, & βελοτόκος: & ab ipsis animalibus δορκίδιον, quod diminutiuum videtur à δόρκος. Beloacos (inquit Marcellus Verg.) à telorum remedio vocatur, belotocos ob eandem causam, & eò amplius quod partus adiuuat: & à venatrice dea Diana, Artemidion. Dictamnum herbam extrahendis sagittis cerui monstrauere, percussi eo telo, pastúque eius herbæ eiecto (malim, cerui monstrauere percussi, & telo pastu eius herbæ eiecto) Plin. 8.27: Et rursus 25.8. Dictamnum ostendêre vt indicauimus, ceruæ vulneratæ pastæ, statim decidentibus telis. Non est alibi quam in Creta. Et paulò pòst. Et in Creta autem non spaciose nascitur, miréque capris expetitur. (quod ex eodem Theophrasti loco transtulit, vbi ille ægas, id est capras sagittis vulneratas, hac herba in cibo sibi mederi scribit:) Hæc Plinius. Corruptò autem ceruos vel ceruas pro capris legi, vel inde apparet, quod postremo loco additum est, miréque capris expetitur. Adde authores omnes, quorum hic testimonia citamus capras non ceruos esse conuenire, quæ dictamno vtantur. Plinius certè ipse alibi scribit ceruos in Creta insula, præterquàm in Cydoniatarum regione non esse. Et Solinus, Ager Creticus (inquit) syluestrium caprarum copiosus est, ceruo eget. Lupos, vulpes, aliáque quadrupedum noxia nusquam educat. Miror eruditos, Hermolaum præcipuè, hos locos apud Plinium non animaduertisse. Creticæ capræ pastu dictamini telis eiectis, nónne grauidis eijciendi partus vim huic plantæ inesse ostenderunt? Hac properare vulneratas solum videas dictamnum quærere dictamnum sequi, Plutarchus in libro Vita animalium, &c. Cicero scribit capras in Creta feras, cum essent confixæ venenatis sagittis, herbam quærere, quæ dictamnus vocaretur, quam cum gustassent, sagittas excidere è corpore dicunt. Cretenses sagittandi periti, iaculis petunt capras, quæ in montium cacuminibus pascuntur. Illæ verò percussæ, statim comedunt herbam dictamnum, & simulac gustarunt, iacula tota excidunt, Aelianus lib. 1. Variorum. Cæterùm ab hac facultate dictamno etiam nomen inditum est ἀπὸ τοῦ δίκτειν, quod est βάλλειν: vnde & δίκτυα id est, retia dicuntur. Arabum sectatores dictamnum vertunt pulegium syluestre, quod nomen inter cætera apud Dioscoridem quoque ei attributum reperio.

Commemorantur & Cynthiæ capræ syluestres, à Cyntho monte Deli sic nominatæ, de quibus Græci authoris incerti epigramma extat Anthologij lib. 6. sect. 15. huiusmodi.

Κυνθιάδες θυρσεῦτε. πέτρης γὰρ ὁ Κρητὸς Ἐχέμμας
Κεῖται ἐν Ὀρτυγίῃ τόξα παρ' Ἀρτέμιδι·
Οἷς ὑμέων ἐκένωσεν ὄρος μέγα. νῦν δὲ πέπαυται
Αἶγες, ἐπεὶ σπονδὰς ἡ θεὸς εἰργάσατο.

Brodæus non ad capras syluestres, sed ceruas vel capreas hoc epigramma esse scribit: quod ego non probârim, cum expressè legatur αἶγες. Idem docet vocabulum Ἐχέμμα paroxytonum in quibusdam exemplaribus legi, vt sit proprium nomen venatoris Cretensis in genitiuo casu (quod nobis etiam placet:) in alijs vero ἔχεμμα proparoxytonum, vt intelligantur arcus & sagittæ (τόξα) animalia perita sistentes. Citat autem Etymologiam in dictione Βέλεμνα, ex quo tamen de huius vocis significatione statui nihil potest, cum propter terminationis similitudinem solum ab eo proferatur. Debebat enim (inquit) à βέλος dici βέλεμνος, vt ab ἴχω ἴχεμνος, τήλεμνος. Telemus quidem viri proprium est apud Varinum.

G.

De remedijs ex capris syluestribus.

Millia remediorum ex capra demonstrantur: quod quidem miror, cum febri negetur carere: Amplior potentia feris eiusdem generis, quod numerosissimum esse diximus, Plinius. Capreatum vires medicas infra seorsim dicam: quanquam Sextus non alias fere capreis attribuit, quàm Plinius capris mansuetis. Syluestrium caprarum sanguis abscessus maturat, Marcellus Verg. Ego apud Galenum caprino sanguini simpliciter hãc vim adscribi inuenio, vt in Taurino sanguine dictum est. Syluestrium caprarum sanguis cum palma marina pilos detrahit, Plin. Collyrium ex seuo caprarum syluestrium, confert patientibus telam oculorum, Rasis. Albertus collyrium (quamuis culmo deprauatè apud eum legitur) non ex fimo, sed felle caprarum syluestrium vel domesticarum, contra telam oculi prodesse scribit. Seuum montanarum caprarum confert pulmoni vlcerato, Rasis. Capræ syluaticæ iecur carbonibus inassatum, & per se sumptum cœliacos remediat: idemque arefactum & tritum, & cum vino potui datum, certissimè auxiliabitur, Marcellus. Capræ syluestris fel commendat Dioscorides ad varios oculorum affectus, Sextus capreæ. Fel hirci syluestris est theriaca morsibus venenosis, Auicenna. Capræ syluestris fel priuatim prodest contra suffusiones incipientes, oculorum caligines, argema (albugines vertit Marcellus) & generarum (palpebrarum) scabritias, Dioscorid. Et rursus, Syluestrium caprarum felle pecu-

Strepsiceros Io. Caij.

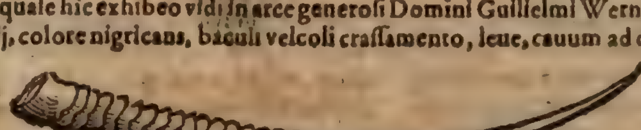

Alia eiusdem icon, cum imagine lyræ quam cornuum interuallum præsentat.

STREPSICEROTIS cornuum effigiẽ aliam Io. Caius ex Anglia pictam ad nos misit, cum descriptione eorundem, quam hîc adijcio. Strepsicerotis cornua (inquit) tam graphicè descripsit Plinius, atq; lyris tam appositè comparauit, vt longiore verborum ambitu opus non sit. Ergo hoc tantum addam: ea esse intus caua, sed longa pedes Romanos duos palmos tres, si recto ductu metiaris: si flexo pro natura cornuũ, pedes tres integros. Crassa sunt vbi capiti committuntur, digitos Rom. tres cum semisse. describuntur in ambitu palmis Rom. duobus & dimidio, eo ipso in loco. In summo, leuore quodam nigrescunt, cum in imo fusca magis & rugosa sint. Iam inde à primo ortu sensim gracilescunt, & tandem in acutum exeunt. Pendunt vnà cum facie sicca per longitudinem dimidiata, libras 7. vncias 3. & semissem. Facies, quæ adhuc superest iuncta cornibus, & frontis ceruicisq; pilus, loquuntur Strepsicerotem animal esse magnitudine ferè ceruina, & pilo rufo ad instar ceruini. Sed an nare & figura corporis ceruina sit, ex facie nihil habeo certi dicere, cum nares diuturni temporis vsu detritæ sint, & facies eadem de caussa hinc inde glabra sit, conijceres tamen ex eo quod superest eum propius accedere ad ceruum aut platycerotem. Hinc pictor ceruinas adiunxit nares Strepsicerotis faciei, exiguas scilicet & breuiores, quàm pro faciei magnitudine. Quod inter radices cornuum vides, pars collo est. Hæc Caius. Idem postea in Epistola ad me: Si Ouis Cretensis (inquit) seu Ides, Strepsiceros sit, propter erectorum cornuum figuram, eadem opera & Monoceros erit Strepsiceros. At non propter versuram erecti, sed flexuram indirecti cornu vocatur Strepsiceros. Ita enim flexa vtráque sunt, vt eorum curuaturæ faciant imaginem lyræ, vt rectè scripsit Plinius. Quamobrem imaginem adiunxi, vt inter Strepsicerotem & Ouem Cretensem, non tu solùm, sed & omnes qui eam viderint dijudicent. Talem autem antiquorum lyram esse vicissim & ex hac cornuum curuatura, & ex cœlesti lyra scire licet (etsi in chartis astronominicis aliter depingatur) si dempto manubrio, aut pro manubrio supposito animalis capite, spacium inter cornua corpus esse lyræ, animo conceperis. Subus appellatur ab Aristotele (*Oppiano dicere debuit*) qui à Plinio Strepsiceros, inquit Io. Bodinus enarrans librum 2. Oppiani de Venatione: mihi hoc simpliciter affirmari posse non videtur: quando alijs versibus Oppianus, vt superius citaui, Strepsicerotis meminit. Subus quidem ei amphibia quadrupes est, piscibus victitans, videri autem potest ad syluestre. Ouium genus referri posse: nam statim ante historiam eius Oppianus de Ouibus feris Creticis egit, quas colore flauo vel purpurascente esse scribit, quadricornes: non lana, sed villo ferè caprino tectas. Et mox addit: Quin etiam Subus colore flauescit splendido, sed non æquè villis hirsutus est: & duo tantùm valida cornua supra latam gerit frontem. Quòd si non congeneres bestias istas existimasset, conferre inter se atque distinguere opus non fuisset. Sed coniectura hæc tantum nostra est: quam certioribus aliorum scriptis aut confirmari aut infirmari velim.

Bestiæ cuiusdam mihi incognitæ cornu quale hîc exhibeo vidi in arce generosi Domini Guilielmi Wernheri Cimbrorum Comitis, longitudine brachij, colore nigricans, baculi vel coli crassamento, leue, cauum ad dimidiam partem aut amplius. Addebat, ex fama nimirum, animalis bicornis esse: & bina huiusmodi inter anathemata rariora Ferdinandi Augusti extare.

don apud Vergilium Aegloga 2. Alexidi puero duos capreolos promittit, his versibus: Præterea duo nec tuta mihi valle reperti Capreoli, sparsis etiam nunc pellibus ambo, Bina die siccant ouis vbera, quos tibi seruo. Sparsos albo exponit Seruius, qui habent adhuc maculas à prima ætate venientes. Accessu enim temporis mutant colorem, & eorum maculæ esse gratiæ minoris incipiunt. Capreolus (inquit Albertus) cornibus magis refert speciem cerui: visu esse acuto fertur, voce debili, (exilem alibi dicit) quam venator sibilo folij imitatur, & allectum capreolum, quasi ad sui generis animal prosiliens interficit, aut capit. Et alibi, Capreoli, qui ceruis cornibus similes sunt, non mutant dentes: qui cum crassescunt eis, ætate prouectiores intelliguntur: oculi eis pulchri, visus peracutus, abundant in Africa vltra mare Carthaginis, vt Auicenna scribit. Hos Auicennæ capreolos, dorcades intelligo, alterius generis quàm capras syluestres, quas in Africa esse negauit Aristoteles, vt Plinius non rectè capreas transtulerit, si illæ à capreolis non differunt specie, quod nos asserimus. Capreolos in Aegypto capi testis est Marcellinus lib. 22. Reperiuntur etiam in Germania permulti, Albert. Cerui appellatione forte intelligit Aristoteles capreas quoque, & damas, & capras syluestres, Niphus 313. Capreæ multæ capiuntur in regionibus Heluetiorum alpinis, colore ceruis non dissimiles, sed mole corporis longè inferiores: quæ vix capras æquant: ex quarum etiam genere syluestres existimantur. Mas cornu in capite gerit senis plerunq; ramis distincta. Si fœminæ suus maritus capiatur, aliũ quærit, eumq; secum ad pristinæ habitationis suæ locum adducit. Fœmina vero capta, maritus aliò discedit, & aliam sequitur coniugem. Quamobrem callidi venatores, fœminas rarò capere solent, & fortuitò captas interdum dimittunt: quod vna aliquando fœmina complures capiendos adducat mares, vt scribit Ioan. Stumpfius noster in Chronicis Heluetiæ.

צבי zebi, eruditi linguæ Hebraicæ capream exponunt: eius fœmininum est, צביה zebiah. Iudæus quidam ceruum mihi interpretatus est, deceptus puto ob cerui similitudinem. Legitur hæc vox Deuternomij capite 14. inter animalia cibo permissa: vbi Chaldaica translatio habet טביא thabia, (pro qua voce in Actis legitur cap. 9. ταβιθὰ, quod sonat δορκάς) Arabica טבי thabin bisyllabum, vt v sit consona: Persica אהו ahu: Septuaginta dorcas, Hieronymus capreu. Arabica vox & Chaldaica finitimæ mihi Hebraicæ videntur, z litera tantum in th vel t conuersa. In tanto veterum & eruditorum consensu non dubitabimus quin zebi sit capra, seu dorcas: vt minimè approbem recentiorum illos qui damam, aut hinnulum exponunt. Zebaoth numero plurali fœminino legitur Canticorum cap. 2. vt zebaim in masculino 1. Paralip. 12. vbi Munsterus capreas veloces cursu exponit. Libro 3. Reg. cap. 4. zebaim numerantur inter cibos lautiores regis Salomonis, cum ceruis & bubalis, quos iachmur vocant, & ipsis ex caprarum syluestrium genere. Equidem coniecerim hoc animal apud Hebræos sic dictum esse à pulchritudine, quam zebi similiter vocant: non enim oculis tantum, vt Albertus & alij scribunt, sed totum aspectu elegans est, & maculis suis mirum in modum placet vt in delitijs haberi mereatur: vnde Martialis, Delitium paruo donabis dorcada nato: Iactatis solet hanc mittere turba togis. Cæterum in disticho quod apud eundem proximè sequitur per capream intelligo rupicapram, vt infra dicam. Finitima huic apud Hebræos vox est etiam zaphir, hircum exponunt: vt zephira capram, Munsterus in Lexicis suis עפר opher, fœtus cerui aut capreæ, vt Dauid Kimhi interpretatur, his verbis, ילד האיל או צבי. Astipulantur ei Abraham & Salomon Cant. 2. vbi scribitur opher aialim, Græca translatio habet νεβρῷ ἐλάφων: Hieronymi, hinnulo ceruorum. De voce dithon, quam aliqui capream exponunt, in pygargo capræ syluestris genere dicam. בכרה bikerah, camelum dromadem significat, vt supra dixi: quanquam Hieronymus Hieremiæ 2. capream interpretatur, deceptus vt suspicor quod in Aquilæ, Symmachi & Theod. translatione δορκὰς legerit pro δρομὰς vel δρομεύς. Dorcadem & capreolum qui Arabice scripserunt medici, vel eorum interpretes, gazel, vel gazelum, vel gazellam vocaut, vt apparebit inferius vbi de alimento ex hoc animali dicemus. Capreolus, ad Almansorem septimo tertij, à ultranide dorcas dicitur, Aggregator. A Syluatico etiam dorcas capreolus exponitur. Gaza vel azaël Arabice aliqui vertunt pro iaal Hebraica voce, de qua in Ibice dicemus. Agazel Albertus damam exponit, vt aliqui etiam dorcadem, sed vtrique vnius generis species confundunt. Caprea minima est inter cornigera quæ explorata habemus, Aristoteles interprete Gaza: Græce legitur dorcas, lib. 3. cap. 2. de partibus. & rursus ibidem, Bubalis capreisque interdum cornua inutilia sunt: nam & si contra nonnulla resistunt, & cornibus se defendunt, tamen feroces pugnacesque belluas fugiunt. Non placet (verba sunt Hermolai) quorundam distinctio inter dorcem & dorcadem: quasi dorcas ceruinus pullus sit, dorx animal diuersum: cum dorcas Aristoteli non ceruum, sed capram significet. Certè Dioscorides in coaguli mentione dorcadem à dorco separauit: (lego, non) vt eo distet dorcus à dorcade, quo ceruus ab inuleo. Et in Strabone zorces, pro eo quod sunt dorces, nisi vitium sit exemplari, legas. Hæc Hermolaus. Ineptior est illorum sententia, qui capras Indicas longissimis auriculis, dorcades interpretantur, quàm vt pluribus reprehendi debeat. Origenes dorcada παρὰ τὸ ὀξέως ὁρᾶν dici opinatur, Cælius. Verba Origenis in cant. homilia 3. si modo eius sunt quæ illi adscribuntur, hæc reperio: Dorcas quantum ad Græca vocabula, nomen à videndo atque clarius prospiciendo sortita est, Habet in natura sua, vt non solum videat ipsa & perspiciat acerrimè, sed & aliis visum præbeat. Asserunt nanque hi, quibus medicinæ peritia est, inesse huic animali intra viscera humorem quendam, qui caliginem depellat oculorum, & obtusiores quoque visus exacuat. Isidorus etiam scribit dorcades ἀπὸ τοῦ δέρκεσθαι dictas. Dioscorides inter coagula similes (inquit, leporino) vires habent, coagolum hœdi, deinde agni, hinnuli, capreæ laticornis (vt Ruellius vertit: vel vt Marcellus, dorcadis, quam à latitudine cornuum platycerotem dicunt:) dorci, cerui, vituli, & bubali. Græca sic habent ἐρίφου ἢ ἀρνὸς, καὶ νεβροῦ, καὶ δορκάδος, καὶ πλατυκέρωτος, καὶ δόρκου, καὶ ἐλάφου, καὶ μόσχου καὶ βουβάλου ὁμοίαν ἔχουσι δύναμιν. Coniunctionem καὶ post δορκάδος, Hermolaus & Ruellius non legerunt, sed ὁ articulum, vt videtur eis loco. Marcellus vero coniunctionem expressit, & duo diuersa fecit animalia, quod illi vnum, in quo ego ei non assentior. In eodem Marcello Fr. Massarius reprehendit, quod platycerotem dixerit capream. Non enim caprea est, inquit, quæ platyceros Græcè dicitur, sed diuersum omnino genus ex Plinio, volumine vndecimo vbi de cornibus loquitur, tradente. Aliorum finxit in palmas digitosque emisit ex iis, vnde platycerotas vocant. Dedit ramosa capreis, sed parua, nec fecit decidua: Ex quibus manifestò apparet animalia hæc prorsus esse diuersa, Hæc Massarius. Cæterum quod non sint prorsus diuersa, neque diuersum omnino genus, caprea & platyceros, quod Massarius nimio traducendi Marcelli studio ductus asseruit, vel inde apparet, quod vnum dorcadis nomen vtriusque commune est: idque merito, cum aliud nihil, quod sciam, differant, quàm cornuum specie: quæ capreis simpliciter dictis teretia, alteris lata sunt: & præterea magnitudine, platyceros enim maior est: sed de platycerote seorsim agam inferius,

inferius. Redeo ad iam citatum Dioscoridis locum: in quo dorcum capream, vel capreolum intelligo, cui cornua non sunt lata, vt dixi. Νεβρὸν vero, id est hinnulum, vix aliter intelligi posse puto, quàm vt ad sequentiá omnia referatur, vitulo tantum excepto: nam & apud Latinos hin nomen ad huiusmodi animalium fœtus commune est, & apud Græcos similiter vsurpari reperio. Hoc si cui non placet, doceat nos quid hinnuli coagulum à ceruino differat: quanquam Varinus πρόξ animal ceruo simile esse scribit, quod alio nomine νεβρὸς dicatur, sed sine classico authore. Solinus per capream intelligit le bouc estani (i. Ibicem.) Gaza vero Aristotelem transferens imitatione Plinij, Dorcada semper capream vertit, Bellonius. De illo dorcadis genere, quod moschum odoramentum profert, alibi dicam in M. litera. Pauidosque iuuat compellere dorcas, Gratius, nisi legendum sit pauidas: nam dorx fœminini generis videtur. Δόρξ ὄνομα ζώου, ἔνθεν δορκάς, Etymologus. Δορκὰς τὸ τῆς ἐλάφου γέννημα, ἐξ ὀξυδερκὲς γὰρ τὸ ζῶον καὶ ὀξυόμματον, Etymologus, & Varin. Γόρκες, τὰ δορκάδων ζῶον: ἔνιοι ἡλικίαν ἐλάφου, Hesychius & Varinus. Ἴυρκες, αἶγες ἄγριαι, ὑστριχίδες, Hesychius & Varinus. Δορκάδια ζῶα, βοῦς ἐλάφος, δόρκαι, ἐν σημείβακιν ἐν τοῖς ἱππικοῖς περὶ ἀστραγάλους ἔχειν, Suidas. Myrsilus apud Athenæum δορκάδες solum, non etiam δόρκωνες vsurpari dicit. Xenophon libro 1. de expeditione Cyri. Ἐνῆσαν δὲ καὶ ὠτίδες, καὶ δορκάδες. Δόρκων ὄνομα πτηνοῦ, καὶ ὁ ἔλαφος, Suidas, Camelopardali cauda est parua vt δορκαλίδων. Oppianus. Gillius ceruorum vertit, malim capreolorum. Canes venatici vt celeriores fiant, cerui aut dorcai dum vberibus alendi sunt, Oppianus. Hic Gillius eandem vocem damarum reddidit. Et licet in re ipsa fortassis nihil intersit, negligentia tamen vocabulorum & inconstantia vertendi viros eruditos non decet. Δορκαλίδες, id est lendes, Hesychius & Varinus. Πτῶκα, dorcadem, vel ceruum, vel leporem exponunt, Suidas & Varinus. Sed cum πτῶκας δορκάδας, ἢ πτῶκας νεβροὺς dicimus, epitheton est pro eo quod est timidos. Πρόκα, ἐξαίφνης, id est subito, Galenus in Glossis Hippocratis. Πρόκα, εὐθὺς ἐξαίφνης, δρόμος, Hesychius. Hinc dicta forte προκώνεια, τὰ ἐκ νέας κριθῆς ἄλφιτα, id est farina ex hordeo nouo: vtpote prima, & statim post maturitatem facta: & πρόκες νεογνὰ ἔχοντα ἐλάφων, ἢ δορκάδων εἶδος. id est teneri ceruorum hinnuli, aut caprearum genus, à subita nimirum celeritate: vel vt grammatici dicunt, ἀπὸ τοῦ προΐξασθαι, ὅθεν πρὸξ. τὸ ταχὺ, Varinus: Hesychio simpliciter cerui. Πρόκες εἶδος δορκάδων, ἢ τὰ νεογνὰ τῶν ἐλάφων, ὅτι παρὰ τὸ προΐκειν λέγονται, Eustathius. Idem πρόκας ceruos vel celeres interpretatur, quod minus placet. Iam cum prox Græcis etiam rorem significet, tenerum ceruæ fœtum sic appellari inde coniecerim eadem ratione, qua hersæ ijsdem hœdi vocantur: nam herse etiam vel erse ros est. Damam Græci proca vocant: Aristoteles & idonei ferè omnes, & Dionysius à ceruo non distinguunt. Philetas primigenios ceruos procas dici voluit: Ab hoc animali Proconnesus appellata est, Hermolaus. Aristoteles ceruo & προκὶ fel negat: & sanguinem eorum non spissari ait: Plinius vtrunque de ceruo & caprea scribit, quanquam corrupti codices capram habent. Gaza tamen proca vertit damam, vulgarem nimirum, non Plinij damam intelligens. Idem Gaza, Aphrodisiensis problematum 1. 27. δόρκας reddidit damas, vbi inquiritur cur δορκῶν, & aliorum quorundam animalium excrementa paulisper aroma oleant. Ego quidem nullius animantis alui excrementum odoratum noui præterquam martis è mustelarum genere Aphrodisiensis forte de moscho audierat, qui excrementum est dorci seu capreoli peregrini, non alui tamen, sed apostematis circa vmbilicum, vt alibi referemus. Oppianus lib. 2. de venatione post ceruorum historiam eurycerotas, id est platycerotes subiungit, de quibus scribit per omnia ceruos esse, excepta cornuum latitudine, & statim ἴορκας (pro δόρκας puto, carminis ratione: nam & paulo post, & alibi δορκὰς meminit sine vlla descriptione propria) hisce versibus, Τοὺς δ' ἄρα κικλήσκουσιν ἐπιξυνὰ κλήζουσιν ἴορκας. Κἀκεῖνοι ἐλάφοιο δέμας, φορέουσι δ' ἐπὶ νώτῳ Στικτὰ ἀπαντα φέρουσι, παναίολοι, οἷά τε θηρῶν Παρδαλίων, σφραγῖδας ἐπὶ χροῒ μαρμαίρουσι. Hoc est, Habent & toto corpus cerninum, & pellem vndique maculosam, non aliter quàm pantheræ. Hos igitur capreolos esse non dubitabimus. Mox in bubalo, minor inquit eurycerote est, dorco maior, δόρκου μέγ' ἀρείων. Et rursus paulo post, inter perdices & dorcos (Gillius damas vertit) mirum naturæ consensum indicat: ita vt & mansueti inuicem sint, & in propinquo maneant, & ijsdem locis pascantur. Quamobrem venatores capto dorco proposito, perdices alliciunt, vel contra. Porrò circa finem libri quarti, venatores monent ne post longum & prolixum cursum dorco vel modicè respirare & quiescere permittant: præcipuè enim eis grauem & molestam esse in medio cursu vrinam: quam si respirando excreuerint, longè velociores postea ferri. Cerui genus est, quod Achæinen Aristoteles vocat, Albertus corruptè halzanen, & dorcadem interpretatur. Alcheis est animal quod dicitur gazella, & est simile capreolo, Andreas Bellunensis. Damilla, id est, animal simile capreolo de Han: Damala, idem, Syluaticus. In dorcadem, cuius vber à vipera ictum sugente hinnulo (νεβρὸν vocant) vnà cum matre perijt, epigramma Polyæni, & alterum Tiberij Illi, Anthologij Græci libro 1. sectione 33. Est & tertium ibidem Tiberij, in dorcadem in mari captam. Tiberius κεμμάδα dixit, quam Polyænis dorcada. Κεμὰς, cerui hinnulus, tener & in spelunca adhuc iacens. quasi κοιμὰς ἢ ἐπικοιμωμένη ἐν τῷ σπηλαίῳ: νεβρὸς autem, qui iam maior est, & ad pascua exit, ἐπὶ βορὰν ἐξιὼν καὶ νεμόμενος, Varinus: Vel quasi κεμὸς. [illegible] Etymologus, & Varinus. Alij contra νεβροὺς hinnulos in prima ætate vocant, κεμάδας vero in ea qua iam ceruis, id est adultis, proximi sunt, Varinus. Κεμὰς, hinnulus, vel ceruus, vel dorcas, Hesychius. Minus equidem miror veteres Græcos vnum vocabulum de duobus animalibus diuersis vsurpasse, cum Germani nostrates etiam vtrunque animal vna voce *rech* appellent. Dorcas enim adulta cerui hinnulo similis, & magnitudine æqualis est. Apud Hesychium & Varinum κεμφὰς quoque reperias pro ceruo, & κεμφὰς κοῦφος, [illegible]. Et κέμφος, pro κέπφος nimirum, quo leuissima auis est. Κεμμὰς, per duplex μ hinnulus cerui, Hesychius. Κεμμὰς ἀρτιτόκοις μαζοῖς βριθούσῃ γάλακτος, Tiberius Illus in epigrammate: licentia est poetica. Communiter enim per μ simplex scribitur. Ὡς δ' ὅτε καρχαρόδοντε δύω κύνε εἰδότε θήρης Ἠὲ κεμάδ', ἠὲ λαγωὸν ἐπείγετον ἐμμενὲς αἰεί, Homerus Iliad. 10. Τῇ ξανθῇ δειλότερος κεμάδος, Herodicus apud Athenæum in fine libri quinti. Etymologus cemadem hinnulum cerui vel dorcadem exponit. [illegible], Homerus puto, citatus ab Etymologo. [illegible] Ἠχηνίης (forte ἐχηνίης) [illegible] κεμάδα. Κεμμὰς νεῦρον ἐλάφου, Hesychius & Varinus: malim νεβρὸν quàm νεῦρον: non raro enim ῥ pro β scriptum librariorum incuria reperitur. Ζὸρ (malim ζὸρξ) ἡλικία ἐλάφου ἢ δορκὰς, Hesychius. Hodie vulgo à Græcis capreolus ζαρκάδι dicitur, quasi dorcadi à dorcas Bellonius.

B.

De Libyco dorcadum & cemadū genere Aelianus hæc tradit: Dorcades (in Libya) quanquam velocitate sunt mirabili, tamen inferiores sunt in currendo equis Libycis: earum aluus nigris vittis distinguitur, reliqui corporis color ru-

color iubet: & pedes quidem eis longi sunt, cornibus caput ornatur, oculi nigri, longissimæ aures habentur. Κεμὰς à poëtis nuncupata, turbinis instar celerrimè fertur, flauis pilis spectatur, cauda est tum pilosissima, tum exalbenti, ejus oculi cyaneo colore tincti videntur, aures peraltis pilis refertæ, neq; modò in terra pedum celeritatem ostendit, sed etiam cum in fluuij confluentem inciderit, vngulis pedum remigans, fluctus perrumpit. & verò in lacubus natare gaudet, vnde sibi pastum comparat virides iuncos & cyperum depascitur, Hæc Aelianus. Vt a Catadupa Nili procedens Apollonius ceruos & capreas inuenit, Philostratus. In Arabia sunt otides & δορκάδες Xenophon lib. 1. de exped. Cyri minoris. Capreolus vulgò Italis dictus, corpulentia similis est ceruo: sed minor, & hoc particulare habet, quòd nullã prorsus caudã habent, quod Aristoteles notauit, & est dorcus (vel dorcas) Aristotelis, Plinij caprea, Bellonius in singul. vbi etiam lectionem Plinij emendat, qui decidua eis cornua esse negat.

Cornua animalium vacua sunt iuxta caput, & ibi intrat corpus quoddam durum, ferè osseum, poris refertum: præter cornu cerui, & eorum animalium, quæ similitudine quadam cum ceruo conueniunt, vt sunt dama (vulgaris,) capreolus & equiceruus, (alcen intelligit:) quæ omnia nobis cognita sunt, & eorum cornua solida esse constat, sed poris intus plena, Albertus. Et rursus: Nullum animal nobis notum mutat cornu, præter ceruum. & nobis (lego ei, nempe ceruo) conuenientia animalia. Atqui Plinius cornua capreis decidua esse negat. At Cælius ex Pausania vt ceruorum, sic dorcadum quoque cornua decidere & renasci scribit. Capreoli etiam quotannis deijciunt cornua vt cerui. & defodere creduntur à nonnullis, quod deiecta non reperiantur. (rarò puto habent vltra ternos ramos. Edlebach: Cornua ramosa quotannis amittunt. Bellonius. Belisarius rufos canes colore capreas referre tradit. Ξανθὼ κεμάδα in epigrammate legimus. In Lycia dorcades non transeunt montes Syris vicinos, Plinius. Hispania dorcades multas producit, Strabo. Capræ sanguinem non coagulari apud Plinium non rectè legi pro capreæ, vel inde constat, quod medici hædino sanguini bibendo, antequam coaguletur, acetum misceri iubent ne coagulari possit.

C. Venenis capreæ & coturnices, vt diximus, pinguescunt, placidissima animalia Plinius. Dorcades, asini sylnestres, &c. ficus & farinam appetunt: quare Aemenij vt eas capiant, piscium nigrorum qui venenati apud ipsos nascuntur, farina ficus conspergunt, quibus gustatis, bestiæ statim intereunt. Aelianus. Dorcas dormiens oculos habet apertos: Varinus in Λίων, ex quo Cælius etiam transcripsit. Πτὼξ quidem & lepus & dorcas exponitur, leporem autem oculis apertis dormire constat. Capream noctu cernere Ioan. Textor scribit: quod Plinius de capris scribit, de capreis (quod sciam) nemo. Nisi quis ita interpretetur hæc Plinij verba, Capras negant lippire, quoniam eæ quasdam herbas edant: item dorcades. Et ob id fimum earum cerâ circundatum noua luna deuorare iubent. Et quoniam noctu æquè quoque cernant, sanguine hircino sanari lusciosos putant, Hæc Plinius. Vulpes & capreoli etiam nocte cibum quærunt. Cardanus. Leo an decipiat oculis apertis vt dorcas, Etymologus in 4. Λεοντόμορφος. Pendentem summa capream de rupe videbis, Casuram speres, decipit illa canes, Martialis lib. 13. Videtur autem non propriè dictam capream, sed rupicapram Plinij intelligere: quæ & summas rupes conscendit, & ab ijs pendere solet, cum venatores vrgent: & cornua ad hanc rem idonea habet, caprea non item: accedit quod in proximo ante hoc distichon de dorcade (id est vera caprea) locutus sit, quod superius adscripsi. Blondus etiam, qui his proximis annis multa edidit Romæ, capream pro rupicapra accipere videtur: Caprea, inquit, saxa & rupes altissimas habitat, nimirum propter timiditatem. Vidimus tamen & mansuetũ hoc animal: nam inter homines deponit feritatẽ celerrimè, vt & hinnulus cerui. Ex pelle eius fimbriantur mulierũ pellicea indumenta: fiunt & chirothecæ &c. Eandem Creticam esse putat sylueſtrem capram, quæ dictamno (vel vt ipse ineptè scribit pulegio) depastu sagittas sibi expellat.

D. Tam dispar aquilę columba nõ est. Nec Dorcas rigido fugax leoni, Martialis. Prouerbium, Caprea contra leonem, infra ponam. Vt pauet acreis agna lupos, capreæq; Leones, Hor. Epod 2. Φθίνει δ' ὑπὸ... δορκάδων γένος Philes & Aelianus.

Cynoprosopi vel cynocephali homines qui post vastam Ægypti solitudinem habitant, &c. ex venatu dorcadum & bubalorum viuunt, Aelianus. Dorcadum & bubalorum, tanquam eiusdem generis animalium, mentionem Simocatus etiam in epistolis coniungit. Qualis eligendus sit canis, qui venetur dorcos, ceruos & lepores, ex Oppiano in Cane celere docui. Capreas, apros, & lepores in vnum leporarium coniungi apud Varronem in opere de re rust. legimus. Nunc vt habeant multos apros ac capras, (lege capreas) complura iugera maceriis concludunt, Varro. In leporario non lepores solùm includuntur sylua, vt olim in iugero agelli, aut duobus: sed etiam cerui, aut capræ (lege capreæ) in iugeribus multis, Idem. Apros in leporario pingues solere fieri scis Axi. Nam quem fundum in Tusculano emit Varro à M. Pisone, vidisti ad buccinam inflatã certo tempore apros & capreas conuenire ad pabulum. cũ è superiore loco e palæstra effunderetur apris glans, capreis vicia aut quid aliud, Varro. Feræ pecudes, vt capreoli damæq;, nec minus orygum ceruorumq; genera, & aprorum, modo lautitiis & voluptatibus dominicorum seruiunt, modo quęstui ac reditibus, Columella 9. ubi de viuarijs faciendis scribit.

Capreæ, inquit Blondus, leuissimo ceruo similes sunt, eademq; arte qua cerui decipiuntur. Comprehenduntur enim canibus, implicantur & retibus at rarius quàm cerui, quoniam alpes & montiũ culmina incolunt. Quamobrem insidię in montibus & collib. ponendę sunt. In syluis citius capiuntur. Cauendum est ne venantes ab eis videantur: qui procul etiam agnoscunt venatorem, & mox fuga elapsę occultantur. Cum vim canum & insidias venantiũ prope senserint, ex rupibus quandóq; pręcipitantur: quare & rupes sunt obsidendę. Circa Romam nocturnis insidijs ad lumen Lunę, bombardis aliquando traijciuntur, vt cerui etiam, vrsi, aprique. Hęc Blondus. Capreæ ceruiq;, vt sæpius experti sunt venatores, flantem ventũ petere currendo solent, vt refrigerari spiritus cursu laborantes vento possint: quamobrem ad venti flatum canes collocandi sunt. Attrahi enim ita à vento cerui solent & capreæ vt nolentib. quandóq; venatoribus illa fugam arripere adnitãtur, Belisarius. Sic etiam cerui latratu canum audito, vt Plinius scribit, aura semper secunda fugiunt, vt vestigia cũ ipsis abeant. Scythis & Sarmatis venationes sunt: intra paludes quidẽ ceruorum aprorumq; in campis autẽ onagrorum & dorcadum: Strabo lib. 7. Dorci quantopere ament perdices, eisq; propositis illiciantur, superius ex Oppiano retuli. Capiuntur & folij sibilo allecti capreoli, quo vocem eorũ venator imitatur, vt supra dixi ex Alberto, & pluribus dicam in venatione cerui. Aquilæ lepores cuniculos & capreolos capiunt auxilio canum Cresc. Vide in Aquila.

F. Dipnosophistis in conuiuio quod Athenæus descripsit, dorcades etiam appositæ sunt: quarum carnem Palamedes Eleaticus onomatologos non insuauem esse dixit. Mensę apud Indos imponuntur integri Leones & capreæ, &c. Philost. lib. 2. Hic optata feret nobis fomenta calore Vdaleui, modicis moxque coquenda focis,

Baptist

Bapt. Flera de capreolo præfert autem cum damæ, quam magis aduftam (id eft, ficcioris alimenti.) effe fcribit. Dorcadis caro melioris ſucci eſt, quàm cæterorum agreſtiū animalium, & ad humanum corpus quandam habet familiaritatem, humidiſq; & multas ſuperfluitates habentib corporibus prodeſt: Item morbis colicis & comitia-libus, ſed ventrem moratur, & neruis ſua ſiccitate conducit, Symeon Sethi. Tympanici ex carminibus moderatè comedant: & eas potius, quæ non ſunt pingues, præcipuè ferinas: vt ceruí, apri & capreæ, Trallianus. Ex ſylueſtribus optima eſt gazelli caro, deinde apri, Auicenna. Carnes ferinæ omnes prauæ ſunt, vt quæ ſanguiné ferinum & melancholicum gignant: gazellorū tamen minus malæ ſunt cæteris: eas ſequuntur leporinæ Elucha ſem. Caro gazel parum excrementi gignit, vtpote ſicca, Raſis. Nutrimentū ex algazel frigidum & ſiccum eſt, Arabs quidam. Caro caprearum, author Celſo, boni & plurimi alimenti eſt: ſanguinem tamen atræ bili confinem generat. Capreolus decem vel duodecim menſiū in cibo ſumi poteſt qualibet anni parte, Arnold. de conſer. ſanit. Ius in caprea, vt docet Apicius: Piper, liguſticum, careū, cuminum, petroſelinum, rutæ ſemen: mel, ſinapi, acetum, liquamen, & oleum. Aliter ius in caprea aſſa: Piper condimentum, rutam, cepam, mel liquamen, paſſum, oleū modicè amylas cum iam bullijt. Aliter ius in caprea: Piper, condimentum, petroſelinum, origanū modicum, rutam, liquamen, mel, paſſum & olei modicum amylo obligabis, Hactenus Apicius 8. 3.

Ex ceruo vel capreolo paſtillus quomodo paretur, Platinæ verbis dicetur in Ceruo. Ex capreolo item quomodo fiat ius conſumptum, ex eodé docebo in Gallina vbi de capo. Cerui anteriorem partem in iuſculo laridario coques, lumbos aſſabis: ex coxis paſtillos aut pulpamenta facies Eadem & capreoli, damæ, ac capreæ coctura, Platina. Cibarij genus, quod Germani vocant *hofneſtel*, hoc eſt, ligulas aulicas, hoc ferè modo fieri inuenio. Capreoli pellis bulliat & depilata elixetur, deinde in ligulas ſeu tænias dodrantales & ſeſquidigitum latas ſciſſa eo liquamine, quod gelu in patina vocant, condiatur.

G. De remedijs ex caprea & dorcade.

Plinius maiore pro parte ſimpliciter & domeſticis tribuit capris vires, (vt Humelbergius obſeruauit) quas Sextus peculiariter capreis: id quod non magni momenti eſt: cum remedia ex eis non differant genere: ſed in eo tantum quod ſylueſtria in pleriſq; efficaciora domeſticis habeantur. Amplior potentia, inquit Plinius, fert eiuſdem generis (caprini,) quod numeroſiſſimum eſſe diximus. Si cui otium erit diligentius inter ſe conferre poteſt (nos obiter tantum contulimus) remedia quæ ab authoribus collegimus, primùm attributa villaticis capris: ſecundò ſylueſtribus ſimpliciter: tertiò ſylueſtribus illis, quas dorcadas Græci, Latini capreas vocant, quæ hic in præſentem locum congeſſimus: Capreæ torminoſis in cibo proſunt. Marcellus: dyſentericos intelligo: ſiccat enim & retinet ventrem caro caprearum, vt Symeon Sethi prodidit. Cordis draconis pingue in pelle dorcadum neruis ceruinis adalligatum in lacerto, conferre iudiciorum victoriæ Magi promittunt, Plinius. Et poſt pauca verba, Dentes draconis illigatos pellibus caprearum ceruinis neruis, mites præſtare dominos poteſtateſque exorabiles: vnde apparet eum dorcadem non eandem exiſtimaſſe cum caprea, eadem nimirum ratione qua daſypodem à lepore differre putauit. Mulieri candida à pectore hyænæ, caro & pili ſeptem, & genitale cerui, ſi illigentur dorcadis pelle collo ſuſpenſa, continere partus promittunt, Plinius. Inter remedia aduerſus comitialem morbum, Magis placet draconis cauda, in pelle dorcadis alligata ceruinis neruis. Seuum capreæ, & adipem anſerinum, & medullam cerui, & cepe, cum reſina ſimul & calce viua, fac vt malagma, mirè ſanant, Sextus. cerebrum capreæ (capræ Plinius) per annulum traiectum ſi dederis infanti ad glutiendum antequam lac ſugat, efficit vt nec caducus fiat, nec phantaſma incurrat, Sextus. Dorci coagulum eaſdem leporino vires habet, Dioſcorides. Leporis hinnuli, aut capreæ coagulum potum ex vino nec non immiſſum cum oryzæ cremore cœliacos & dyſentericos iuuat. Galenus parabilium 1. 113. Auicenna 4. 6. 4. 9. de cura lyſſa decti inter alia remedia nominat coagula leporis, vulpis, gazel. Ad conceptum promouendum. Dorcadis hœdi, leporis coagulum cum agnino ſanguine & adipe, &c. commiſce & poſt purgationem ſubdito, Aetius 16. 34. Cui oculi dolent, iecur capreæ contritum ex vino bibat cum aqua calida in feruore ſanabitur, Sextus. Idem remedium ad eos qui ab hora decima non vident, id eſt, nyctalopas ſeu luſcioſos, huiuſmodi præſcribit: Iecur capreæ (alij capræ, vide ſupra:) in aqua calida ſalſa coquatur, eius vaporem oculi excipiant, & ex eadem aqua oculos foueant: ſed & iecur edant, & ex liquefacto inungantur. Quidam iecur eius aſſant in craticula, & fluentem ſaporem colligunt, & ex eo inunguntur. Quidam coctum vel aſſum iecur capreæ cum pane edunt, & idem bibunt, capreæ iecur combuſtum & aſperſum, ſanguinem mirè ſiſtit Sextus. Contritum, & ex aceto in naribus oſfultum, ſanguinem mirè ſiſtit, Sextus.

Ad maculas de facie tollendas: Capreæ fellis drachmam vnam, farinæ lupini & mellis drachmas quatuor commiſces in vnum: & exinde faciem illines, limpidam faciem efficit, Sextus. Fel capreæ cum aqua mixtum, illitum in faciem à ſole vſtam, ſanat, Idem. Ad lentigines in facie: Fel capreæ ſeruatum illitum, lentigines de facie purgat, & omnes maculas extenuat. Item cum melle & nitro commixto, & ſpongia combuſta & ſulphure viuo ad mellis craſſitudinem redactum, & in faciem illitum, emendat, Sextus. Fel capreæ (capræ, Plinius) cum melle Attico mixtum inunges caliginem potenter diſcutit, & claritatem præſtat, Sextus. Fel capræ drachma vna, & modicum vini cum melle vt poſſit teri inunges. & ſanabis oculorum caliginem, Idem facit & ad cicatricem, & argemata, & nephelion, & glaucomata, & pterygia, ſi ex eo felle inungantur. Idem ex eo felle inunguntur palpebræ cum oleris ſucco, extractos pilos non ſinit renaſci. Facit & ad ruptiones ex ictu tunicularum cum lacte mulieris tepido. Hoc autem fel quanto vetuſtius fuerit, tanto melius erit. Sextus. Eadem omnia de capræ felle legimus apud Plinium, vt ſupra recitaui paucis quibuſdam variantibus. Fel dorcados per ſe ad claritatem oculorum laudatur: Hippocratis, vt putant, authoritate adi citur, quod in argentea pyxide id ſeruari iubent, Plinius. Aſſerunt dorcadi intra viſcera humorem quendam ineſſe, qui caliginem depellat oculorum, & obtuſiores quoque viſus exacuat, Origines in Cantica: ego non alium quàm bilis humorem intelligo. Ad tinnitum & ſonum auricularum: Fel capreæ cum roſaceo aut ſucco porri tere, & tepefactum auribus inſtillato, ſanat. Sextus. Fel capreæ cum roſaceo, vt ſupra, dentium dolorem ſanat, Idem. Ad faucium dolorem: Fel capreæ cum melle Attico miſce, fauces tange mirè ſanat, Sextus. Ad omnia vitia quæ in faucibus naſcuntur: Capreæ fel cum melle Attico: adiecta myrrha, croco, & pipere æquis ponderibus coques in vino, donec contrahatur, & ex eo fauces quotidie tange, donec ſanæ fiant, Idem. Ad ventrem ſoluendum: Fel capreæ ſuppoſitum ano cum ſucco cyclamini herbæ & alumine aliquantulum aut anetho (nitro, Plinius) combuſtum,

indito: caue ne hæmorrhoides habeat, Sextus. Idem Plinius de felle capræ scribit, vt supra dictum est. Ad conceptum inducendum, Fellinam vesicam dorcadis aut hirci euacuato & ex eo quod viscidum interius inueneris pessulum conficito & paulo ante congressum imponito aut penis glandem illinito, Aetius. Ad veretri exulcerationem: Fel capreæ mixtum cum melle aut succo rubi appositum mirè sanat, Idem. Splen capreæ potatus torminosos mire sanat, Idem. Plinius cœliacis capræ hirciue lienem assum commendat. Contra serpentes in suffitu quodã Nicander addit ἐνοδμον ζορκὸς (capreæ) νέον κέρας. Capras negant lippire, quoniam eæ quasdam herbas edant: item dorcades. Et ob id fimum earum (quærendum, an caprarum tantum, an etiam dorcadum) cera circundatum noua luna deuorare iubent, Plinius. Medicamento cuidam ad impetigines miscetur stercus dorcadis apud Aetium. Ad arquatos: Capreæ stercus aridum tritum cribratum, cochlearij mensura ex vini odorati cyathis quatuor ieiuno & loto exhibe: febricitantibus autem ex aqua eandem potionem, Galenus Parabilium 2.39. Sunt ex plebe qui dicant vesicam capreoli si coniuges ederint, concordiam & amorem inter ipsos mutuum fore, præcipuè mariti erga fœminam: nam & capreolus mas mirificè suas fœminas amat & sequitur, Edlebach.

H.

Quemadmodum capreolus apud Latinos diminutiuum est à caprea, sic dorcalis & dorcadion Græcis à dorcade. Βουβαλος, δορκάδιον, Hesychius. Πρὸξ apud Græcos, caprea, dama, & alijs modis exponitur, vt supra monui. Longe aliud sonat prox dictio Latina. Prox (inquit Festus) bona vox, velut quidam vocant significare videtur, vt ait Labeo de iure Pontificio lib. 12. Aliter proba vox, vt æstimo.

Epitheta. Caprea pascuis intenta, Horatius 4. Carm. Edules, Horatius 2. Serm. Imbelles, Ouidius 1. Fast. Lasciuæ similem ludere capreæ, Horatius 3. Carm. Sequaces: Vergilius lib. 2. Geor. oues, auidasq; iuuencas, capreasq; sequaces à vitibus arceri iubet, quòd plurimum eas pascendo mordendoq; lædant. Seruius persecutrices exponit, vt simile sit illi, Maleæq; sequacibus vndis: nimirum quod vineas persequantur. Vitibus à rupicapris nemo metuit: quare hoc etiam argumento quomodo hæc duo genera syluestrium caprarum differant, apparet. Ibices altissima occupant, & parum descendunt: rupicapræ descendunt quidem, sed non longè, ita certe vt loca culta nunquam attingant: capreoli inferiora montium, & colles, & valles, syluasq; etiam circa planitiem colunt. Capreæ celeres etiam, & syluestres & leues dicũtur inter Textoris epitheta. Fugaces, Ouidius 1. Metam. & Vergil. 10. Aeneid. θαρσαλέων παίγνια δορκαλίδων, Agathias in epigrammate: animosos vocat capreolos, quod inter se tales sint cum ludunt & lasciuiunt, timidum aliàs animal: quanquam etiam animosè inter se pugnãt aliquando, tanta contentione vt se inuicem conficiant. Κεμάς· ζυξή, Herodicus. ὠκεῖαι κεμάδες, Apollonius Argon. 3. Δορκαλίδες; ὄργανόν ἐπιχαλκωτικόν τι, ἢ μάστιγες, ἀπὸ ἱμάντων δορκάδων, Suidas & Varinus: Hoc est, instrumentũ quoddam ad puniendum, vel scutica ex loris caprearum. Δορκάζων, circumspiciens, Hesychius & Varinus. Pulsus si interuallatus conquiescat, ac mox cooriatur velocior, δορκαδίζων vocatur, id est dorcadissans: quæ nuncupatio de animalis producta in cursu natura est, Cælius. Mentio eius fit apud Galenum, nonnullis caprisantem vertere placuit. Capreoli vitium cincinni sunt intorti, quia ad locum capiendum tendunt appellati, Pompeius lib. 3. Vitis caprea dicta est, quod parit capreolum: is est coliculus viteus intortus, vt cincinnus: is enim vites vt teneat, serpit ad locum capiundum; ex quo à capiendo capreolus dictus, Varro de re rust. 1.32. Noua circuncisis vndiq; capreolis spargantur in tabulatis, Plinius lib. 17. Græci helica vocant, de quo multa dixi in Vitulo parte prima capitis octaui. Vere deindè priusquã cœperit germinare, capreolis, quod genus bicornis ferramẽti est, terra commoueatur, Columella 11.3. Ego huic instrumento nomen positum crediderim, vel quod capreoli cornua repræsentet, quæ quidem puto in summo bifida esse, diuaricatis ramis, qualia & ceruina sæpe visuntur. Quod si ambos huius ferramenti mucrones, quos ab altera tantum parte habet, respicias, capræ vel rupicapræ cornuum quandam videbis speciem: Vel à similitudine ad illos vitium capreolos, qui bifurcati simpliciter sunt, necdum in sese retorquentur. Germani hæc instrumenta vocant *jetthouevule*, id est sarcula, ab vsu sarriendi & exherbandi. Capreolus, vt quidam scribit, dictio Tectonica. Cæsar 2. belli Ciuilis, Duæ primum trabes in solo æquè longæ, distantes inter se pedes quatuor, collocantur: inq; cis columnellæ pedum in altitudinem quinq; defigunt, has inter se capreolis molli fastigio coniungunt. Vitruuius lib. 10. cap. 20. cardines vocat, extremas capreolorum partes quæ in cauum induntur, &c. vt scribit Gul. Philander in Annotationibus suis in Vitruuium. Spirulatim signat, clauiculatim, & capreolatim, Cælius: Dicitur & lebeti subiectus capreolus, id est helix, splen, Idem. Mulieres ferè circulum ex stramento nexum lebetibus & cucumis subdunt: vt patellis & sartaginibus tripodis genus illud quod furculas habet, quibus sartaginum ansæ nitantur, fixam vnam, alteram ambulatoriam. Hoc forte capreolum Latinè dixeris, siue quod tripes sit, vt & machinam quandam tripedem, & ludi puerilis instrumentum capram vulgò dici supra monui: siue propter furculas: nam ceruos etiam bacilla furcillata vocari Seruius scribit: & Græci helicas in vitibus capreolos vocant, quos Germani furcillas. Est & aliud instrumentum cum ansa bidente seu furcillata, quod mensis imponitur, vt patellas sustineat præsertim pauperum, in quibus inferũt pultem: hoc etiam capreolum nominarim, *ein pfannenknecht*. Dorcidion eadem dictamno herba est, vt supra exposui. Apud Aëtium lib. 10. cap. 2. aduersus iecoris obstructionem, dorcadiadis herbæ, quæ & muscium appelletur, pars vna, cum costi dimidio, cochlearij mensura in potu datur. Hæc quænam sit, certi nihil habeo: videtur sanè esse odorata aliqua herba, quæ moschum odoramentum recentioribus tantum Græcis notum, ex quibus Aetius quoq; est, odore suo referat: cuiusmodi ego plures noui: sed iuam moschatam vulgo dictam, chamæpityi similem, aut genus alterum chamæpityos, obstructo iecinori proculdubio vtilem, præ cæteris hoc nomine donârim. De alijs herbis quæ moschum olent in Dorcade peregrina, ex qua moschus colligitur, in M. litera dicam. Inuenio & muscilion dici quandam herbam ab odore musci, vt conijcio: quoniam & dorcida vocant eam, naribus vitiosis & fœtentibus accommodatam, vt Aëtius existimat, nisi quis pro dictamno accipiat, quod & dorcidium appellãt, Hermolaus. Dorceus, vnus ex canibus Actæonis apud Ouidium. Dorcon, Δόρκων, nomen rustici in epistolis Simocati. Λυκαινὶς & δορκὰς meretricum nomina in Anthilogio. Orynx (lego oryx) animal colore dorcadi simile, Hesychius & Varinus. Antaplon, peregrinum animal capreolo simile, vide supra in Calopode.

A capreis Capreæ dictæ sunt, insula vltra Surrentum Campaniæ circiter octo millia passuum, Tiberij principis arce quondam nobilis, nunc coturnicum multitudine, &c. Sipontinus. Capreæ nomine insula etiamnum est in conspectu Neapolis, Nic. Erythræus. Capreæ ab Athenæo abruptæ, Strabo lib. 1. Et lib. 5. Caprearum, inquit, duo antiquitus fuerant oppidula, nunc vero vnum, quod Neapolitani occupauere, &c. Tiberium aliquando in

Capreis habitasse apud Iosephum quoq; legimus lib.18. Antiquitatum, cap.12. Huius insulæ supra etiam in Capra memini, capitis 8. parte 1. Est & Capraria vt puto à feris capris dicta. Vide supra in capra H.2. Dorcades insulas (vt quidam nominant, perperam fortassis: nam apud Plinium & Solinum Gorgones appellantur:) in Oceano Aethiopico sitas contra Hesperidum hortos, Phorci filiæ Gorgones dictæ inhabitasse dicuntur. Perseus dorcum & vrsum, & alia quædam animalia amabat, Tzetzes in Varijs. Laphriæ Dianæ apud Patrenses magno in ara igne excitato ceruos, apros, dorcades, & alia animalia viua inijciunt, Pausanias in Achaicis. Coptitæ dorcades fœminas religiose colunt, mares verò comedunt. Fœminas enim Isidis delicias esse dicũt. Aelianus. Capreæ prius iungentur lupis, de re incredibili, apud Horatium 1. Carminum. Ne caprea contra leonem, Μὴ πρὸς λέοντα δορκάς, hoc est ne longè inferior cum potentiore decertes. Dorcas enim syluestris est capreolus, Erasmus: Quasi vero aliquis capreolus sit non syluestris. Refertur à Diogeniano. Suidas integrum refert senarium, Μὴ πρὸς λέοντα δορκὰς ἅψωμαι μάχης. Huc pertinent versus illi Vergiliani lib.10. Aeneid. Impastus stabula alta leo ceu sæpe peragrans, (Suadet enim vesana fames) si forte sagacem Conspexit capream, &c. Sed prius Appulis Iungentur capreæ lupis, Horatius. Citat Erasmus in prouerbio, Prius lupus ouem ducat vxorem.

CORNVA hæc vidi nuper apud generosum Cimbrorum comitem Guilielmum Vuernherum, qui ea Capreoli fœminæ fuisse (cum fœminæ cornutorum, quorum ramosa sunt cornua, sine cornibus esse soleant) asserebat.

DE PYGARGO.

PYGARGI, teste Plinio, ex caprarum syluestriũ genere sunt, quas transmarini situs mittunt. Quidam pygargum capream syluestrem exponunt, non dissimilem damæ, cuius interpretationis authorem non afferunt. Sumine cũ magno lepus, atq; aper, atq; pygargus. Et Scythicæ volucres, Iuuenalis Sat. 11. Deuteronomij cap.14. דישון dischon vocẽ Hebraicam Chaldæus interpretatur ירימא rema, id est vnicornẽ. Arabica translatio habet ארזיו arziu: Persica בוז כוהי buz cohi: quanquam etiam pro akko, id est ibice, ibidẽ koz cohi redditur. Buz quidem Persice capra est, & koz quoque fortassis: nam & Illyrice koza vocatur. Septuaginta πύγαργος: Hieronymus pygargus. Numeratur autem inter quadrupedes cibo hominum puras. Bartolemæus Anglicus author obscurus, Pygargus (inquit) animal cornutum est & barbatum instar hirci, minus ceruo, maius hirco: simile hircoceruo: miræ velocitatis: loca frequentat syluosa & deserta. Glossa etiam, inquit, in Deuteronomion, animal hircoceruo simile exponit. Forte pygargus est tragelaphus Bellonij de quo in Hirco H.2. Est & aquilæ genus apud Aristotelem pygargi nomine, ab albicante cauda. Græci grammatici πυγάργοι interpretantur etiam pro homine timido & imbelli, quod ij quibus albæ sunt nates, vel potius totum corpus ferè timidiores sint: melampygi vero, id est nigris natibus, qualem fuisse Herculem ferũt fortes ac intrepidi. Vide prouerbium, Ne in melampygum incidas, apud Erasmum, cuius mentionem Varinus quoq; facit: Item pro turpi & libidinoso, vt pygargos sit per antiphrasin: ὁ μὴ ἀργὴν ἔχων τὴν πυγὴν, ἀλλὰ κινῶν αὐτὴν ἐν τῷ συνουσιάζειν: Præterea pro rapace, nimirum à pygargi aquilæ natura.

DE BVBALO.

PAVCA animalia gignit Germania: insignia tamen boum ferorum genera, iubatos bisontes, excellentique & vi & velocitate vros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit: cum id gignat Africa vituli potius ceruiue quadam similitudine Plinius. Bubali vulgaris, id est vulgo sic appellati apud plerasque Europę gentes, historiam supra statim post Taurum descripsi, & obiter quædam de Africano bubalo immiscui, præsertim capite primo. Apud Græcos vbicunque bubali mentio fit, de Africano semper intelligemus: & similiter apud Latinos veteres: Nam recentiores omnes pro bouis syluestris genere hoc nomen vsurpant,

Βούβαλος, δορκάδιον, Hesychius, dorcadion capreolum significat, diminutiuum à dorcas. Βουβαλίς, οἱ βούβαλοι ἢ αἰγάγαλοι, Hesychius & Varinus.

Malim βουβαλίδες, vt numerus cum interpretatione cõueniat: nisi illam potius mutes in singularem numerum, hoc pacto. Bubalis, & bubalum animal, & talum significat. Talum forsitan bubalum aliquis dictum suspicetur, à bú augente particula, & verbo βάλλειν: eò quòd ludentes frequenter eum proiectent. Aristophanes grammaticus scribit damalin, id est iuuencam, λεοντοχόρταν βούβαλιν (proparoxytona voce) ab Aeschylo dici & a Sophocle γηγενῆ βούβαλιν, eodem modo, declinandi scilicet & accentus ratione, quo δάμαλιν dicimus. (nam alioqui communior vox est βουβαλὶς oxytona, quæ accusatiuum facit βουβαλίδα,) Varinus in Τράγοι. Λεοντοχόρταν expono prædæ leonum expositam. γηγενῆ, ex terra natam significat: haud scio an legi possit νηγενῆ pro νεογενῆ, id est, teneram & nuper natam. Βουβαλὶς oxytonum apud Aristotelem legitur, & Oppianum & alios. Bubalorum fœtus πῶλοι dicuntur, Varinus in τράγοι.

יחמור iachmur Hebræis bubalum Africanum, de quo hic agimus, significare, copiose asserui in Bubalo de boum genere supra. Cæterum Deuteronomij capite 14. vbi Hebraicè iachmur legitur. Persica translatio habet mosk andaz.

Tragelaphi & bubali nascuntur in Arabia. Diodorus Siculus lib.3.

Bubalus

Bubalus, inquit Oppianus lib. 2. de Venatione, corpore minor est eurycerote (id est dorcade platycerote: Gyllius non rectè ceruum transtulit) dorco autem longè præstantior, (dama longè inferior Gyllius ineptè vertit:) splendidis est oculis, suaui colore, pulcher aspectu. Cornuum recti longiq; rami à capite exorti, mucrones retro ad tergum excelsos retorquent. Καί τε ῥέουσι, ἐρθοὶ μὲν ἀπὸ κράτεσφι πεφύασι, Ἀκρεμόνες περόωντες &c. Domesticam sedem mirificè amplectitur: nam si ipsum vinculis astrictum venatores in alienum locũ longinquum abduxerint, ac ibidem in pastionibus liberum & solutum reliquerint, non obliuiscitur ad consueta loca redire, neq; diu patitur apud externos vt hospes erret: neq; enim solis hominibus amica patria est, sed eius desiderio etiam feræ tenentur, Hæc Oppianus. Idem lib. 4. de Piscatione, sciænam piscem bubalidi, & struthiocamelo comparat, quod hæc omnia in metu, occultato tantum capite, tota se satis latere putent.

Ὡς δ᾽ ἔτι τις ὠμηστῆρος ἐπεσσυμένοιο λέοντος | Βουβαλὶς ἐν λόχμῃσι πεφασμένη κάρηνον,
Μαψιδίην φυλακὴν ποτιδάλλεται, οὐδ᾽ ἐσάωσε | Ἐν πτήξ, εἰσόκε οἱ μιν ἐπαΐξας ὀλοὸς θήρ.
Δαρδάψῃ τὸ δ᾽ ὑπὲρ ζώοισιν, οὐδὲ χάρμην | Ἀγκλίνει. Ἀφρονέει γὰρ ὃ δὴ κρύψασα ἀλύξαι.

Bubalis capreisq; interdum cornua inutilia sunt: nam & si contra nonnulla resistunt, & cornibus se defendũt, tamen feroces pugnacesq; belluas fugiunt, Aristotel. 3.2 de Part. animal. Bubalorum & ceruorum sanguini fibræ nullæ insunt: quare sanguis eorum non similiter vt aliorum concrescit, Aristot. Bubali sanguis aliquantulo amplius spissatur, quàm leporis & cerui, quippe qui proximè ouillo aut paulò minus consistat, Idem. Bubalorum sanguis non spissatur, Plinius.

G. Bubali coagulum easdem vires leporino habet, Dioscorides. Coagulum hinnuli bubali contra potum cicutæ prodest, & contra fungos, Haly. Barbari quidam remedia quæ de bubulo fimo & tauri vrina Dioscorides scripsit, absurdissimè ad bubalum referunt.

H. Βουβαλίων nomen rustici in epistola quadam Simocati. Οὔτε γὰρ λαγωὸς φεύγει τὰ πολλὰ ἡμῖν, οὔτε δορκάς· οὐδ᾽ ἡμᾶς οὔτε βουβαλίδες, οὐκ ἔλαφοι &c. In eadem. Et paulò post, Δορκάδας γὰρ καὶ βουβαλίδας οἱ γείτονες λέοντες ἀπελαύνουσι. Post vastam Aegypti solitudinem, Aethiopiam versus, Cynoprosopi homines habitantes ex venatu dorcadum & bubalorum viuunt, Aelianus. Βούβαλα, carnes bouis seu bubulæ, Hesychius. Ornamenta quæ circa manuum iuncturã ferunt, præsertim mulieres, Græci pericarpia, &c. & buballa vocãt, Cælius ex Athenæo. Bubalion ornamentum aureum circa brachiale. Diphilus in Pellice. Βουβάλια χαλκῶν πεντήκοντα φοινικίου. Etymologus malim φοινικίου, senarius est iambicus. Sunt qui muliebre pudendum exponant, vt amphideon etiam pro vtroq;, vt supra dictum est in Vitulo cap 8. Βουβάλιον, cucumis agrestis, Galenus in Glossis in Hippocratem: idem nomen apud Dioscoridem reperitur. Βουβάρας, nauis quod bubali πρόσωπον id est caput, insigne haberet, Varinus & Etymologus. Sunt & aliæ huius vocis in Græcorum Lexicis declarationes. Etymologus βουβάλον exponit magnum & multum. Βουβάρης nomen nauis apud Philistum: dici videtur de oneraria vel valde onerata naui, vt βούφορος Suidæ.

De oryge, vide in O litera.

DE IBICE.

In hac icone cornuum Ibicis intestitium melius exprimitur quam præcedente.

EX Caprarum syluestrium genere sunt etiam Ibices in alpibus; pernicitatis mirandæ quanquam onerato capite vastis cornibus gladiorumq; vaginis, in hæc se librant, vt tormẽto aliquo rotati, in petras, potissimum è monte aliquo in alium transilire quærentes, atq; recussu pernicius quo libuerit exultãt, Plinius. Hoc genus Germani vocant *steinbock*: Galli quoq; Cisalpini qui Italicè loquuntur circa Mediolanum, Germanicum nomen vsurpant. & similiter finitimi eis Rheti, fœminam tamen priuatim suæ linguæ vocabulo vesinam indigitant. Galli transalpini Bouc estain vocant. Scoppa ibicem fœm. gen. facit, penul. breui, Plinius ibices rotati masculino genere protulit. Idem Scoppa Italice camorciam interpretatur, sed hæc rupicapra est camuza Rhæticè dicta. Fœminam ibicem Heluetij montani priuatim vocant *ybschen*, vel *ybschgeiss*: quod nomen à Latino deductum non dubito. Illyrij kozorozieca. Hebræi אקו, ako Deuter. 14. inter quadrupedes puras: quanquam Septuaginta illic tragelaphum interpretantur, de quo supra dixi: quod parũ placet, quoniam tragelaphum circa Phasin amnem solum reperiri Plinius scribit. Diodorus Siculus etiam in Arabia. Chaldaica translatio habet יעלא iaela: Arabica יעל: Persica סרץ כוהי. kotz cohi, pro dischon vero, id est, pygarqo buz cohi. Abraham Esra, & Iudæorum plæriq; rupicapram vel ibicem, vt eudio, interpretantur. Rabi Salomon Germanica voce *steinbock*, id est ibicem: Kimhi hircum syluestrem יעל iaal, vnde fœmininum iaelah, plurale ieelim. Dauid Kimhi hircum ferum exponit. Hieronymus primo Reg. cap. 24. & Augustinus Iustinianus psalmo 104. ibices vertunt. Videtur sanè nomen iaal a scandendo factum. Græca translatio non rectè habet ἐλάφοις. Chaldaica iaels. Arabica gazaël vel gazal, quod nomen pro dorcade vel caprea superius exposui. Vox iaal reperitur etiam Iob 39. & Prouer. 5. aliqui damam, alij hinnulum vel capream interpretantur: Capricorni nomen apud Latinos authores, quorum quidem sermo probetur, pro animali positum nunquam legi, sed semper pro sydere, vt inferius exemplis patebit. & similiter ægocerota Græcorum, ad cuius imitationem capricorni vocem Latini formarunt apud Suidam solum legimus, Aegoceros animalis genus nec plura. Αἲξ ἴξαλος apud Homerum (cuius carmina supra citaui in Capris syluestribus in genere) ibex esse videtur. Nam & nomen ferè conuenit. & cornuum magnitudo apta vt arcus inde bant. Aliæ quidem syluestres capræ minus idonea arcubus cornua habere videntur, quod vel minora sint, vel ramosa.

Quamobrem de feris capris, quas ixalos vocat Homerus, ex Eustathio hic auctariũ adijciemus, superius omissum. Capræ feræ, inquit, dum fugiunt venatores attritis vehemẽtius coleis sæpe castrantur, vt sues etiam feri, qui ita affecti χλοῦναι vocantur. Hoc autem accidere tum capris tum suibus feris multi etiam nostro tempore obseruarunt. Porrò cornua ixali capri ἑκκαιδεκάδωρα, id est sedecim palmorum, siue dodrantum quinq; & palmi vnius, quidam ita intelligunt vt per se vtrumq; dimidiæ tantum mensuræ fuerit, nempe duorum dodrantum cũ dimidio. Sed hæc magnitudo nihil rarum aut mirum haberet. Atqui vel singula quatuor dodrantum visa sunt, & alia maiora ad septimum vsq; dodrantem. In Delo certe insula consecratum aiunt cornu aduectum ex locis circa mare rubrum, arietis bicubitale & octo digitorum, librarum viginti sex pondere: & alterum hirci, bicubitale cũ dodrante, ponderis eiusdem, Hæc Eustathius. Habent alpes, vt Polybius tradidit peculiaris formæ belluam, specie similem ceruo, ceruice & villis exceptis, quibus caprum refert, geritq; sub mento aruncum dodrantalẽ, cui crassities pro pulli equini cauda, & paulatim in mucronem colligitur, Strabo paulò ante finẽ libri quarti. Verba Græca sic habent, φησὶ δὲ Πολύβιος ἰδιόμορφον τι ζῶον γίνεσθαι ἐν ταῖς ἄλπεσιν, ἐλαφοειδὲς τὸ σχῆμα, πλὴν αὐχένος καὶ τριχώματος, ταῦτα δ' ἐοικέναι κάπρῳ, ὑπὸ δὲ τῷ γενείῳ πυρῆνα ἴσχειν ὅσον σπιθαμιαῖον ἀκροκόμον. Hanc feram apparet ibicem esse: & Strabonem vel Polybium κάπρον pro τράγον posuisse, quoniam Latini, à quibus accepere fortassis, caprum hircum appellant; Græci verò aprum vel suem marem, cui cum ibice nihil commune, Πυρὴν Græcis nucleum significat, præcipuè oliuæ: & ab eius figura quamuis congeriem seu struem, quę in acumen tendit, qualem Latini metam vocant, cuiusmodi est fœni meta. Latinus Strabonis interpres carnis globum transtulit. Ibix in vetere Testamento cum in vtraq; syllaba scribitur, & ab imperitis pro caprearum genere vel ariete exponitur. Isidorus dorcades, capreas, & ibices imperitissimè confudit. Ibices, inquit idem, quasi auices: eò quod instar auium ardua & excelsa teneant & inhabitent, ita vt de sublimi vix humanis obtutibus pateant: vnde & meridiana pars ibices aues vocat, quæ Nili fluentis inhabitant Ibides aues intelligere videtur, nulla ratione, Similem vero R. Isaac Iudæi errorem qui Hebraicam vocem acco, id est ibicem, nomen auis facit. Noster Franciscus Niger in Rhætiæ descriptione, Rhætos Heluetijs confœderatos, quoniam ibicem pro insigni gentis habeant, in venationibus ei parcere scribit, his versibus: Parcitur hic capricor ne tamen tibi, Panos amice, Arma quòd exornes, & pulchra insignia gentis. Hinc longum hic vitam viuens, ingentia iactas Cornua, perq; plicas rugosa, repandaq; in armos, Formosusque nigris villis in montibus erras. Capræ syluestris alterum genus est caper montanus vel ibex, Albertus: duo enim genera, præter capreolos, (qui minus propriè capris adnumerantur, vt supra dixi) caprarum syluestrium Germanis nota sunt. rupicapra & ibex. Idem Albertus Creticas capras, quæ pastu dictamni infixas corporibus earum sagittas excernunt, capros montanos siue ibices interpretatur, quod tamen nullis argumentis probat. Et alibi, Nullum (inquit) animal cursu & agilitate tantum pollet, & simul tam ingentia cornua habet, quàm caper montanus, quem Latine ibicem vocant. huius enim cornua à capite vsq; ad clunes protenduntur: & cadens ab alio totum corpus inter cornua protegit à collisione, & ictus lapidum magnorum excipit cornibus. E in catalogo quadrupedum alphabetico, Ibex de genere capri animal, colore fuluum, in alpibus Germaniæ abundans, magno etiã hirco maius: summas rupes ascendit, & cum altius scandere nequit, cõuersum aliquando venatorem deijcere nititur: sed peritus venator cruribus diuaricat a dorso eius insilit, & cornua manibus apprehendit, & sic aliquando de rupe depositus euadit. Extat Gordiani sylua memorabilis picta in domo rostrata Cn. Pompeij, in qua pictura etiam nunc continentur ibices 200. &c. hæc autem omnia populo rapienda concessit die muneris, quod sextum ædebat, Iulius Capitolinus in Gordiano primo. Ibicum generis mihi videntur feræ illæ capræ in summis Libyæ montibus, quas ex Aeliano descripsi supra in Capris syluestribus in genere. Ioannes Stumpfius noster in Chronicis

[illegible] Heluetiæ non pauca memoratu digna super huius animatis natura scripsit, quæ ego Latinè sic reddidi: Ibices in summis apud Heluetios montibus abundant. Incolunt enim vertices alpium, vbi glacies nunquã soluitur, nostri appellant *firn* & *gletscher*. Natura enim frigus requirit hoc animal, cæcum aliter futurum. Egregium est & corpulentum, specie ferè ceruina, minus tamen. Cruribus quidem gracilibus, & capite paruo ceruum exprimit. Pulchros & splendidos oculos habet. Color pellis fuscus est. Vngulæ bisulcę & acutę, vt in rupicapris. Magni ponderis cornua ei reclinantur ad dorsum, aspera & nodosa, eoq; magis quo grandior ætas processerit. Augetur enim quotannis, donec iam vetulis tandem nodi circiter viginti increuerint. Bina cornua vltimi incrementi, ad pondus sedecim aut octodecim librarum accedunt. Libram dico pondus sedecim vnciarum, quanquam nostra octodecim implet. Ibex saliendo rupicapram longe superat: hoc tantũ valet, vt nisi qui viderit, vix credat. Nulla montium tam præceps aut ædita rupes est, quam non saltibus aliquot superet: si modò aspera sit, & spatia tanta promineant, quanta salientis vngulas excipere possint. Parietem scandit si asper sit & non incrustatus. Venatores impellunt eam ad rupes excelsas & læues, illic cum euadere nequeat, conficitur, vel ab homine funibus per rupem demisso, vel ab ijs qui scandendo per rupium latera accedunt. Fera venatorem expectat, & solicitè obseruat, an inter ipsum & rupem vel minimũ intersit spatium: nam si visu duntaxat intertueri (vt ita loquar) possit: impetu facto se transfert, & venatorem impulsum præcipitat: Sin ille ita pressè fixeq; rupi hæreat adeundo, vt nulla inter [illegible] spes appareat, fera loco manet, in quo vel capitur vel conficitur. Iucunda quidem hæc venatio, sed multis laboribus & periculis coniuncta: quamobrem sæpius bombardis feriuntur. Valesij qui circa Sedunum habitãt, ibicem in prima ætate captam omnino cicurari, & cum villaticis capris ad pascita ire & redire aiunt: progressu tamẽ ætatis ferum ingenium non prorsus exuere. Fœmina in hoc genere mare suo minor est, minusque fusca: maior capra villatica, rupicapræ non adeò dissimilis. Cornua ei parua, & ea quoque rupicapræ, aut vulgaris capræ, cornibus ferè similia. Hucusque Stumpfius. Aristotelis verba de coitu ælurorum, id est felium, lib. 5. cap. 2. hist. animal. Albertus ridiculè transfert ad capri montani, siue ibicis coitum, his verbis: Mares furiomorum (barbarum hoc vocabulum ex Auicennæ translatione ad eum peruenisse opinor) non coëunt cum fœminis retro supersilientes: sed mas eleuatur in pedibus posterioribus, & fœmina applicat se ei æquando, &c. Viderat fortè vel ipse, vel ab alijs acceperat, qui ipsi viderant, ibices inter se colludentes, & colluctantes quodam modo: vt etiam capræ solent: & hunc eorum lusum existimauit coitum esse. Et si maximè ita coirent, quod mihi tamen in tali suffraginum & reliqui corporis caprarum similiumque quadrupedum habitu, fieri nequaqnam posse videtur: ridiculè tamen errat, vt dixi, pro fele ibicen interpretatus. Ibicem moriturum venatores quidam narrant in altissimam montis rupem ascendere: ac ibi altero cornu ad parietem seu latus rupis innitentem ambitu perpetuo, ita vt nunquam conuertatur, circuire: donec attrito iam cornu moribundus corruat. Et quoniam in altissimis inaccessisque moritur locis, nunquam ferè cadauer eius inuenitur: contingit tamen aliquando vt magni niuium globi dum præcipites è verticibus ruunt, ipsa subinde volutatione auctiores, obuios forte ibices viuos, vt & alia quæuis animalia, arbores, saxa, tuguria corripiant, inuoluantque, & ad imos montium pedes deferant. In Creta faciunt arcus è cornibus ibicum, Bellonius.

G. Sanguinem ibicis aliqui commendant aduersum calculum vesicæ hoc modo: Vini apiati (hoc est, in quo adhuc musto apum aridum vel semina eius imposita sint) partes circiter sex: sanguinis partem vnam, simul ferue faciunt, mox in vase reseruant, & ter die potum inde præbent: mane, & tum quidem in balnei solio sedent: in meridie, vesperi: hoc triduo fieri iubent, futurum enim vt calculus in arenam comminutus cum vrina excernatur. sin minus, execandum esse, tanquam extremo remedio frustra tentato. De hirci domestici sanguinis ad eundẽ vsum præparatione, pluribus dixi supra. Incredibile & vnicum remedium (inquit Marcellus Empiricus) ischiadicis & arthriticis, hoc est, quo & ipse Ausonius medicus sanatus est, & multos ita iacẽtes, vt mouere se sine cruciatu nequirent, intra quinque dies stare, ambulare autem intra septem dies fecit. Conficitur sic: Fimum ibicum Luna septimadecima colliges, quanquam & alia Luna vetere collectum (si res vrgebit) simili efficacia prosit, dummodo medicamentum septimadecima Luna componatur. Ex eo ergô fimo quantum vnius manus pugno plenè potueris comprehendere, dummodo impar sit numerus pilularum, in mortarium mittes, (conteres validissimè.) atq; adijcies piperis grana viginti quinque diligentissimè trita: tunc addes mellis optimi heminam, & vini veterrimi optimi sextarios duos: (aliâs sextarios quatuor, & conditi more miscebis potionem) & contritis prius pilulis vniuersa miscebis, & repones in vasculo vitreo, vt cum fuerit opus paratum, habeas medicamentum ad subueniendum. Sed vt maior sit medicaminis efficacia, Luna septimadecima id facere debebis: & cum daturus fueris remedium, à die Iouis incipe, & per dies septem continuos dato, ita vt qui remediandus est, stans in scabello contrà Orientem bibat. Quæ potio, si ita vt scriptum est, data & obseruata fuerit, etiamsi omnibus articulis & coxa infirmus contractusque fuerit, & immobilis ac desperatus iacuerit, necesse est vt septima die ambulet (ita sanabitur, vt nunquam paribus doloribus implicetur.) Hæc Marcellus cap. 25. Et rursus cap. 34. Inuictam, inquit, potionem ad ischiadicos & arthriticos facientem, in titulo superiore de ischiadicis plenissimè scripsimus: sed quoniam tam diuinus eius effectus est, iterandam putaui, ne quis arthriticis remedia requirens huius ignoratione fallatur. Fimus ergo ibicis in sylua vel in monte colligitur. Coagulum ibicis easdem leporino vires habet, Serapio citans Dioscoridem: ego cum Græcis Dioscoridis verbis contuli, nec inuenio nomen vllum Grȩcum, cui ibicis nomen Latinum conueniat, sed totus is locus apud Serapionem mutilus est: nam hinnuli, dorci, bubali, & cerui nomina omissa sunt: vnde conijcio vnum ex istis Serapionis interpretem exposuisse ibicem, & dorcum vel bubalum, potius quàm hinnulum aut ceruum, ita reddidisse.

H. Aegoceros, id est capricornus, animal est marinum, vt scribũt Grammatici, in quod tradunt se Pana transformasse, & in aquam se deiecisse, cum in Aegypto vnà cum reliquis dijs Typhôna gigantem acerrimum deorum hostem fugeret. Sed Iupiter huius ingenium admiratus inter astra eum collocauit, Lucianus libro 8. Humidus Aegoceros, nec plus Leo tollitur vrna. Lucretius lib. 5. Quo pacto æstiuis è partibus ægrocerotis Brumales adeat flexus. Sunt qui ægocerotem à Ioue inter sydera relatum scribant, quod cum eo nutritus fuerit. Alij Pâna existimant posteriorem partem in effigiem piscis, priorem vero in formam hirci commutasse: & ea specie à Ioue in cœlum esse translatum. Tum gelidum valido de pectore frigus anhelans Corpore semifero magno Capricornus in orbe. Cicero 2. de Nat. Eadem lege in Arato. Lotus Hesperia Capricornus aqua, Propert. libro 4. Eleg. Tyrannus Hesperiæ Capricornus vndæ, Horatius 2. Carm. Plura lege apud Varinum, qui Aegocerota Pani similem, & natum ex eo ait, &c. Aegoceros humidus, gelidus, celer, corniger, vdus, niuosus, laniger, hirsutus, setosus.

ſetoſus,corniger,auritus,horrendus,atrox,tropicus,aquoſus,rigens, imbrifer, minax, frigidus,vniger, in epithetis Textoris. Conueniunt autem hæc epitheta omnia quidem ſyderi,ſed partim etiam ibici feræ accommodari poſſunt quanquam veteres omnes,quod ſciam,de ſydere tantùm protulerint. Cur per cancrum anima deſcédere,per capricornum aſcendere dicatur,Porphyrius explicat in Antro nympharum,& Cælius 15.23. Capræ aſcendunt paſcendo, vnde in zodiaco ſignum, vbi Sol rurſus aſcendere incipit, hac potiſſimum ratione capricornum dixerunt.

MVSMONIS hiſtoriam poſt Oues require:etſi hoc etiam loco reponi potuiſſet:ſunt enim villo caprino, & à Pauſania in Phocicis hirci ſylueſtres vocantur.

HIRCOBOVES feræ ſylueſtres,vt Philoſtratus ſcribit in vita Apollonij,vltra Catadupa Nili reperiuntur,forma tanquam ex boue & hirco compoſita.

DE DAMA PLINII ET VETERVM.

CAPRARVM ſylueſtrium generibus quę tranſmarini ſitus mittunt,Plinius damas quoq; adnumerat: & alibi. Cornua (inquit) rupicapris in dorſum adunca damis in aduerſum:vt dama forte nihil aliud aut parum à rupicapra differat,præterquam cornuum ſitu. Quamobrem longè alia eſt dama vulgaris,de qua proximè dicam,nempe dorcas platyceros Græcorum,cui nomen Latinum non inuenio,vt neq; Græcum damæ Plinij. Sipontinus platycerotes ex damarum genere eſſe ſcribit nullo ad hanc rem teſtimonio vſus. Certum eſt platycerota vulgò damam vocari,neq; vulgaris damæ genus,ſed eam ipſam eſſe. Alij dorcadem ſimpliciter damam interpretantur, vt Platina,& dorcem Gaza in problematibus Aphrodiſienſis,& Albertus agazel vocem Arabicam,quę omnia ad capreas & platycerotes,& alias fortaſſis caprarum ſylueſtrium ſpecies, vt capreolum à quo moſchus excernitur, tanquam generis vocabula,non ad ſolam damarum ſpeciem pertinent. Theodorus ex Ariſtotele πρόξ vertit damam, de qua voce plura dixi in Caprea. Strabonis interpres ζόρκα facit damas. Gadilonetica regio (inquit Strabo lib.12.) poſt Halyos oſtia ad Armeniam vſq; extenditur,tota campeſtris alit autem zorcas,quarum alibi raritas eſt. Mario Grapaldo [illegible] damam reddere libuit. Hoc in vniuerſum dixerim recentiores omnes vbi damam vel ex Græcis vertunt,vel aliter eius meminerunt eam quæ vulgò ſi. appellatur,hoc eſt platycerotem,non Plinij damam intelligere. Primus noſtro ſeculo G. Agricola diſcrimen animaduertit. An verò vetuſtiores damæ nomine Plinianam ſemper intelligant,nec aſſero,neq; nego. Recentiores quidam צבי zeb vocem Hebraicam pro dama exponũt: nos capream eſſe ſupra docuimus. Eſt & ſui generis Auicennæ agazel,quam Albertus damam nominat,lib.22. his verbis: Dama beſtia eſt magnitudinis capreæ,figuræ & pili:ſicut ceruus cornua habens,ſed plana,longa & acuta. Eſt autem curſu velox,vita prouida,cornupeta in aduerſas ſibi beſtias. Arabice vocatur agazel.

DAMA PLINII.

HAEC icon damæ eſt quã ex caprarum genere eſſe indicat pilus,aruncus, figura corporis, atq; cornua, niſi quod his in aduerſum adunca, cum cæteris in auerſum acta ſint. Capræ magnitudine eſt dama,& colore dorcadis,Ioan. Caius. & rurſus in epiſtola ad me: Eſt amicus quidam meus Anglus, qui mihi certã fide retulit, in partibus Britanniæ Septentrionalibus reperiri Damas illas, quarum effigiem ad te miſi. Plinij & Romanorũ eſſe indicio eſt,quòd Romæ in columna quadam marmorea & triumphali ſuperſtite adhuc inſculpatur,& cum Pliniana deſcriptione conuenit. Et rurſus in alia: Conueni tertiò amicum meum ſuper Dama Plinij:qui reſpondit certum eſſe in partibus Britanniæ Septentrionalibus eam reperiri,ſed aduentitiam. Vidit is apud nobilem quendam,cui dono dabatur. Accepi à quibuſdam, eam in Hiſpania naſci. Plinius Damam & Pygargum ex Caprarum ſylueſtrium genere è regionibus tranſmarinis mitti ſcribit. Damæ manſueſcunt raró cum feræ dici iure non poſſint,Plinius 8.56 vt Vincentius Bell. & Volaterranus alijq́ue citant. Quin etiam Platina videtur hanc lectionem ſecutus, damam raró manſuefieri poſſe ſcripſiſſe: noſtri codices melius, Hi manſueſcunt raró,cum feræ dici iure nõ poſſint,proximè autem de leporibus loquutus erat. Hanc lectionem Gelenius in Caſtigationibus ſuis probat ex archetypis manuſcriptis. Pecuarius canis neq; tam ſtrigoſus aut pernix debet eſſe,quam qui damas ceruosq́; & velociſſima ſectatur animalia, Columel. Non omittenda ſunt etiam tria de damis epigrammata Martialis,quorum vnum lib.1. extat de pugna damarum huiuſmodi:

Frontibus aduerſis molles concurrere damas | *Vidimus,& fati ſorte iacere pari.*
Spectauere canes prædam,ſtupuitq́; ſuperbus | *Venator cultro nil ſupereſſe ſuo,*
Vnde leues animi tanto caluêre furore? | Sic pugnant tauri,ſic cecidêre viri. Et alterum lib.4.
Aſpicis imbelles tentent quàm fortia damæ | *Prælia,tam timidis quanta ſit ira feris?*
In mortem paruis concurrere frontibus audent. | *Vis Caſar damis parcere? mitte canes.*

Tertium in Xenijs: Dente timetur aper,defendunt cornua ceruum. Imbelles damæ quid niſi præda ſumus? Fuluo tergore damæ Ouidius in Halieuticis numerans eas cum lepore & ceruo. Et canibus leporem,canibus venabere damas, Vergilius in Georg. Feræ pecudes. vt capreoli damæq́;, nec minus orygum ceruorumq́; genera & aprorum,modo lautitijs & voluptati dominorum ſeruiunt,modo quæſtui ac reditibus, Columella 9.1. Timidi damæ ceruiq́; fugaces, Nunc interq́; canes & circum tecta vagantur, Verg. in Georg. Grammatici maſculini aut fœminini generis eſſe dicunt. Cum canibus timidi venient ad pocula damæ, Vergilius Aegl.8. Oculis capti talpæ

talpæ (inquit Quintilianus 9 3.) & timidi damæ dicuntur à Vergilio: Sed subest ratio, quia sexus vterque altero significatur. Tam enim mares esse talpas damasq; quàm fœminas, certum est. Et superiecto pauidæ natarũt Aequore damæ, Horatius 1. Carm. Veloces damæ, Seneca in Hippolyto. Damæ epitheta apud Textorem recensentur hæc, Agrestis, errans, fugax, imbellis, leuis, pauens, pauidus, pronus in fugam, spurcus, tener, territus, timidus. Possunt sanè & hæc epitheta, & alia pleraque de damis apud authores memorata, tum platyceroti tum Plinij damæ (cornuum figura tantum excepta) communia esse, quando vtræque syluestrium caprarum generis sunt. Indiam petenti Alexandro Magno rex Albaniæ dono dederat inusitatæ magnitudinis canem: cuius specie delectatus, iussit vrsos, mox apros, & deinde damas emitti, contemptu immobili iacente, &c. Plinius. Dama Pythagoræ filia fuit ingenio & doctrina in exponendis paternis sententiarum inuolucris excellens, Cælius. Gordiani sylua memorabilis extat, in qua picturæ etiam nunc continentur, damæ ducentæ, &c. Iulius Capitolinus in Gordiano primo. Recentiorum quidam dammam per m duplex scribunt, quod ego non probo. Dama seruile nomen, inquit Acron in Horat. Serm. 2.

DE DAMA vulgari, siue recentiorum.

ANIMALIUM quorundam cornua in palmas finxit natura, digitosq; emisit ex ijs, vnde platycerotas vocant, Plinius. Dioscorides dorcadem platycerotem nominat, quod dorcadi, id est capreæ similis sit, nisi latitudine cornuum differret: quanquam Græcè δορκάδος ἢ πλατυκέρωτος legitur, vt supra ostendi tanquam diuersa sint animalia: ego sine coniunctione legere malim, vt interpretes omnes fecerunt: facile fuit ἢ καὶ pro τῆς mutare. Quærendum an idem animal sit, quod quidã ceruum palmatum vocant: quoniam cornua in palmas formentur. Oppianus certè eurycerotas, sic vocat carminis gratia, ceruino generi adscribit lib. 2. de venatione, his versibus:

[illegible] [illegible]

Fr. Massarius Marcellum reprehendit qui dorcadem platycerotem, capream à latitudine cornuum sic dictam apud Dioscoridem verterit, quod caprea & platyceros genere omnino differant. Ego Marcellum superius defendi. Cæterùm platycerotem, damam vulgarem, id est vulgò sic dictam appellare volui, quòd alia quàm Plinij dama videatur, cui cornua in aduersum adunca esse ait vt rupicapris in dorsum & alibi ex transmarinis regionibus eam mitti. Nostra verò dama etiam in Europa capitur, cum alibi tum circa Oceanum Germanicū, vt audio. Germani vulgo vocant *dam*, vel *dämlin*, vel *dannhirtz*, vel *dámhirtz* potius. Itali daino, nonnulli danio: Galli dain vel daim: Hispani gámo vel córza, quod nomen à dorcade factū videtur: Anglia falouue deere. Græci hodie vulgo ἀγριμι. Poloni lanij. Munsterus scribit in alpibus Scotiæ incredibilem ceruorum & damarum inueniri multitudinē. Bubalo Oppianus mediam magnitudinem inter eurycerotē & dorcum tribuit quod hoc maior, illo minor sit. Ceruj appellatione forte intelligit Aristoteles etiam capreas, & damas, & capras syluestres, Niphus. In Samothrace capræ sunt feræ, quas Latinè rotas appellant, Varro. Hermolaus legit quas platycerotas appellant. Damula tanquā à dama diminutiuum apud Isidorum & alios recentiores legitur. Multi (vt Vincentius Bell. Albertus, & alij) cum mustela quam Itali vulgò donnolam vocant, damam (quam ipsi damulam appellant) confundunt, tum aliás, tum remedijs, quæ ex mustela sunt, damæ adscriptis. Damula, inquit Isidorus, vocata est, quod de manu effugiat, vtpote timida & imbellis & cui pro armis sit fugæ leuitas.

Platyceros, quam Græci hodie vulgò platogna vocant, Aristotelis prox videtur, pro qua voce interpretes damam reddunt. Accedit hoc animal ad corpulentiam cerui, maius capreolo, à quo colore etiam differt. Cornua ei præ cæteris antrorsum inclinant quæ quotannis amittit. Color dorsi subflauus est, cū linea nigra per dorsum. Cauda longa vsque ad poplites, vt in vitulo. Latera eius aliquando maculis albis distinguuntur, quas senescens perdit. Fœminæ etiam aliquando totæ albæ sunt, ita vt capræ videri possent, nisi pilo breuiore differrēt. Cornua eius diuersis in locis propter magnitudinē ostentantur, vt illa quæ spectantur in ascensu arcis Ambausij. Vbi etiam alterius bestiæ huius generis effigies videtur in lapide sculpta, cui cornua vera (quæ animal viuum gestauerat) adiuncta sunt. Hippelaphus. Hæc fortè bestia fuerit, quam Aristoteles Hippelaphum nominauit, quoniam barbam gerit ibicis instar. Sed quocunque nomine vocetur, animal sanè rarum & memorabile est, quod in Gallia aliquando conspectum fuisse, effigies eius publicè spectanda cū cornibus exposita persuadet, Bellonius. Ad hippelaphi historiam hoc quoq; pertinet, quod Franciscus Galliarum rex equum habuit posteriore corporis parte ceruina, natum (vt fertur) ex ceruo & equa. Sed hic cum cornibus caruerit, hippelaphus Aristotelis esse non potest, Idem. De hippelapho vide quæ diximus in Hirci philologia cum de tragelapho ageremus.

Damarum sanguini fibræ nullæ insunt: quare sanguis earum non similiter vt aliorum concrescit, Aristot. Et alibi, Damæ timidæ sunt: nam sanguis earum fibras non continet. Idem damam fel non habere ait: Et alibi, Fel (inquit) dama prorsus non habet. Cornua damæ solida sunt, vt cerui Albertus. Cornua cerui & damæ ferè sunt eiusdem figuræ, differentia in quantitate, Idem. Pinicianus cornuum specie deceptus platycerota interpretatus *en ellend*, quam nos ab initio operis alcen esse ostendimus. Sunt autem damæ vulgaris cornua, vt ipse obseruaui, huiusmodi. Ἀμυντῆρα habent vt ceruina, deinde alterum ramum, nec plures: reliqua pars lata est, & in digitos circiter decem diuisa, prorsus eodem modo, quo cornu alces supra depictum dedimus. Totum cornu longum est duos dodrantes cum palmo: huius media pars superior lata est, vt dixi, inferior rotunda vt in ceruo, latitudo ad quinque digitos. Galli pilulas excrementorum cerui, damæ, & caperæ, fumees appellant. De voce damarum vide in Ceruo.

F. Dama, inquit Platina, cum capreolis ferè in qualitatibus conuenit: bonum nanq; alimentum eius caro vescentibus præstat: modici quidem recrementi est, sanguinem tamen ad atram bilem quoquo modo tendentem efficit. Baptista Fiera post mentionem capreoli subdit, Damula adusta magis, si matris ab vbere rapta est, Huic prior in nostro fortè erit orbe locus. De coctura damæ, ex Platina, vide in Ceruo capite sexto: & ibidem de conditura platycerotis ex Apicio. Caro algazel feræ, quam Albertus damā exponit frigida & sicca est, & hæmorrhoides mouet, nisi cum pipere, cinnamomo ac sinapi paretur, Albertus: vel vt Rasis habet nisi cum melle, pipere, galanga & cinnamomo conficiatur. Et rursus, Comedantur carnes algazel cum sinapi & allijs. Olim ex quauis arbore mensa fiebat: At nunc diuitibus cœnandi nulla voluptas, Nil rhombus, nil dama sapit, putère videntur. Vnguentum atq; rosæ, &c. Iuuenalis saty. 11.

G. Dorcadis platycerotis coagulum easdem leporino vires habet, Dioscorides. Fimus algazel capillos auget, & emendat eos, cum oleo (myrtino) præparatus. Si lingua eius arida suffiatur guttur, (locus vel membrum in quo est sanguisuga) hirudines decidunt. Tali cinis impositus in fistulam, iuuat, Rasis & Albertus: qui & alia quædam de fimo & felle (quo tamen carere putatur) huius animantis ad coitum & conceptum pertinentia superstitiosa & illicita scribunt. Recentiores quidam pingue talpæ & damæ & vrsi, miscent linimentis ad memoriam confirmandam.

DE

DE CASTORE.

A.

CASTOR animal quadrupes est amphibium: Latini fibrum, & vt Seruio placet canem Ponticum vocāt: Græcis nominatur castor, & κύων ποτάμιος, id est, canis fluuiatilis, vt apud Syluaticū legimus sed decepit illum nominis vicinitas. nam canis ponticus, castor est: canis potamios verò Lutra, vt in Lutræ historia demonstrabo. Italis, biuaro vel beuero. Gallis, bieure, quanquam Brasauola Gallos Castoris nomen retinere scribit: id quod Hispinos fecisse puto: fieri tamen potest vt Galli etiā in regionibus quibusdā retinuerint, In Matthæoli Italica Dioscoridis translatione fiber ipse il castoreo vocatur. Germanis *biber*: Anglis beuer: Illyrijs bobr: quę omnia à fibro voce Latina deductā esse prima fronte statim apparet. Syluaticus plurima passim castoris & castorei in A abū libris nomina recenset, quorum multa scriptura solum & orthographia differunt, ego omnia vtcunq; corrupta adnumerabo, Albeduester, castoreum: ego ipsum castorē potius intelligo, nam pro testiculis ium vel iune vel similem vocem addere solent. Ium de bedust. Iuna da baduster: Anguide beldustor: Guidelarus: Quibar: In de bidister: Zun de beduster: Iuna da bauster: Iune de bustor: Gen de beduster. Auicenna habet Giendedestar, aliàs Giendibidestar Reperio & alia quædam vocabula apud Syluaticum & alios, quæ tum inter se tùm à superioribus non parum differunt: vt, Cascubas, Amphima, voce corrupta forsan ab amphibio & Anfinia similiter, nā ceu Græcam Syluaticus exponit: item Achiam, Anchian, Anchiani. Antin algil, Asuschelhar. Albertus lamyekyz barbarā vocem, ex Auicenna puto, castorē interpretatur: (& in libro 22. eadem, vt apparet, voce deceptus laniæ quædam attribuit, quę omnino castoris sunt:) sed lamyakaz pro latace habet Auicennæ translatio, pro castore autem fastor. Castoreū testiculus est animalis, quod castor appellatur vel deum, Platearius. Ex his tot scribendi modis quin maior pars corrupta sit, dubium non est: ego quos quibus præferam incertus sum. Kipod Hebraicam vocē, Esaiæ 34. & alibi in Sacris literis non castorem, vt cuidam videtur, sed echinum terrestrem significare in eius historia demonstrabo. אנקה anakah vel euranak, Leuitici ca. 11. aliqui ericium, alij hirudinem interpretantur, author concordantiarū reptile volans. R. Salomon alibi hericium, al bi [illegible] ponit, id est fibrum, Gallica lingua (qua is vti solet) bieure dictum: sic etiam Munsterus legit. Non placet legi viuerra, quod id vocabulum lingua Gallica R. Salomoni familiari, aliter efferatur. Translator noster mygalem vertit, Munsterus.

B.

Differt à lutra fiber cauda solum: cætero pilus vtriq; pluma mollior: vtrunq; aq [illegible] Plinius. Sunt qui fibrum meli comparent, sed corpus ei longius tribuunt, & pilum subtiliorem. Pilos hab[et] pulchros. Author obscurus: densos & breues, Albertus: duros, fului coloris, Idem: in cinereo candidos & inæquales: vbiq; enim à breuibus duplò longiores existunt: nitidi mollesq; sunt, vt etiam lutræ, cuius tamē pili alterius coloris, breues & æquales sunt,

G. Agric.

nullam præter vitulum marinum, è mari victum petere legimus: & mox castorem cũ alijs numerari inter eas quæ ex aqua dulci viuant, quamobrem miror quòd Bellonius scribit castorem è mari etiam viuere, nec Aristotelem aliter scribentem reprehendit. Locus etiam vbi ab Aristotele κολυμβητὴς appelletur nullus mihi occurrit. Quę alij partim lutrę, partim lataci, ea Plinius fibris tribuit: nempe quod sit animal horrendi morsus: arbores iuxta flumina vt ferro cædat: hominis parte comprehensa non antequam fracta concrepuerint ossa, morsus resoluere, vt Vuottonus etiam obseruauit. Postremo quod rotundos calculos oui magnitudine in testibus fibri sæpe sibi conspectos Bellonius testatur, in veris testibus id accidere non fit mihi verisimile: in adulteratis verò si calculi reperiantur, nihil mirum. Adulterantur autem, à quamplurimis.

CASTORIS Fœminæ supinæ Icon à Rondeletio exhibita.

FIBRI in inguinibus (vt inquit Rondeletius) geminos tumores habẽt, vtrinque vnicũ, membrana sua conclusum, oui anserini magnitudine: inter hos est mentula in maribus, in fœminis pudendum. Hi tumores, testes non sunt, sed folliculi membrana contecti, in quorum medio singuli sunt meatus, è quibus exudat liquor pinguis & cerosus quem ipse Castor sæpe admoto ore lambit & exugit, postea hoc veluti oleo quas potest corporis partes contingere, oblinit. Hos tumores, testes non esse, hinc maximè colligas, quòd ab his nulla sit ad mentulam via, neque ductus quo humor in mentulæ meatum deriuetur & foras emittatur. Præterea quòd testes intus reperiantur. Leporibus etiam similiter in vtroq; inguine tumor est. Eosdem tumores Moscho animali esse puto, à quibus odoratum illud pus emanat. Fœminæ, quam hîc depinximus, vnicus est meatus & ad excernenda excrementa, & ad pariendum. Hæc ille.

C.

Fiber & lutra egrediuntur ex riparum cauernis, in quibus lateant, & se in fluminibus mergũt, ac pisces capiunt quibus vescuntur: sed fructus quoq; & cortices arborum comedunt, Ge. Agricola. Cibus eius melica (nomẽ barbarum & ignotum mihi) est piscis, & arborum cortices, Albertus. Multi aiunt castorem piscibus vesci instar lutræ: alij argumentum esse piscosi fluminis, vbi castores habitent. Castor animal amphibion, vt plurimum in aquis nutritur σὺν ἰχθύσι καὶ καρκίνοις, id est, cum piscibus & cancris. Dioscorides. Vetus interpretatio habet, fibrum viuere ex piscibus & cancris: item Marcelli Vergilij. Rondeletius negat piscibus viuere itaq; σὺν rectè legetur. Arbores iuxta flumina vt ferro cædit, Plinius. Casu & fortuito obiectis vescitur Aelianus. Imprimis prouidus est, & solers: etenim fruticibus & arbusculis dente tanquam ferro resectis, ante riparum cauernas construit paruas quasdam casas: & in ijs duos trésue gradus, quasi quasdam cameras: ut cum aqua fluminis crescens inundauerit ripas, ascendere possit: cum decrescit, descendere. Ge. Agricola. Sæpe noctu prodit è latibulo, & amputatis arborum ramis circa fluuios, construit sibi casas ex eis cum solario (tabulato superiore) in quo habitat cum crescit aqua, Albertus. Domicilia eorum dimidia parte in aqua sunt, & dimidia superant: Agricolæ ea diligenter obseruant: & si altius posuerint, serunt in montibus: si humilius, in vallibus, Olaus Magnus in descriptione Septentrionalium regionum. Similis obseruatio est in Aegypto, si bene memini, circa crocodili cubilia. Fiber dentibus deijcit mediocris magnitudinis (crassamento interdum femoris humani) arbores: & casas inde construit bicameratas vel tricameratas, cum solarijs, vt aquæ modo ascendere aut descendere possit Albertus. Architectura in fossa mirabili vtitur, Syluius. Alnos, populos, & salices infestat: præcipuè vero genus illud salicis syluestris látifoliæ, quod nostri vocant *salwyden*, vel *sarwyden*. Sic me subes quotidie quasi fiber salicem, Plautus. Mirum est castorem nocturno tempore relictis fluminum ripis, in vicinos locos cõcedere, & arbores omnis generis maximè salices (quia teneriores opinor) duobus supra terram pedibus, adeo circumrodere, vt breui temporis interuallo eas excindat, & in miserabilem ruinam adigat. Hu. Solinus. Amaris arborum folijs & corticibus castor pro summis delicijs vescitur, Author obscurus.

D.

Fibri semper eadem semita ex aqua ad arborem aliquam procedunt: quam abrodunt totam, nihil tamen cum ceciderit præter corticem edunt. Cum arborem iam ferè secuit castor, quoties ictum facit, toties suspiciens considerat num sit casura: timet enim ne si eo ictu cõcidat, ab ea, priusquam recedere de loco possit, incautus opprimatur. Nec vero minus est constans in proposito quàm solers: nam quam arborẽ ad ripas primo elegit secandam, eam non mutat, etiamsi longo temporis spatio dissecare nõ possit, Ge. Agricola. Ligna resecta ad structuram, de qua præcedenti capite dixi, aduehunt. Castores gregatim ad syluas lignatum pergunt: imponunt autẽ ligna super ventrem resupinati vnius, qui pro vehiculo sit, & inter crura eius artificiose componunt: qui ne delabantur compressis ea cruribus ante & retro stringit: hunc sic onustũ cæteri cauda ad casas vsq; pertrahunt. Hanc iniuriam fieri negant nisi peregrino castori, qui aliunde ad eos confugerit, aut fortuitò peruenerit ad castores loci alicuius incolas. illum enim hoc pacto in seruitutem ab eis redigi. Alij non peregrino, sed natu grandi & laboribus confecto, qui propter dentes obtusos lignis secandis ineptus iam sit, hoc fieri aiunt. Ita tractati castores in dorso glabrescunt.

ſcunt.quo ſigno à venatoribus ſortem eorum miſerentibus agniti,illæſi interdum dimittũtur, Albertus Magnus
à perito quodam venatore rem ita narratam ſe audiuiſſe ſcribens: & alij quidam obſcuri authores: Sed mouent
me.quo rem minus fabuloſam exiſtimem, eruditi & fide digni viri Olai Magni eadem aſſeuerantis verba in de-
ſcriptione regionum Europæ Septentrion. Accedit quod mures alpinos fœnum hoc modo in cuniculos conue-
here,etiam noſtrates aiunt. Sed hoc in dubio relinquamus. Cæterum quod genitales partes fibri, ſiue quilibet,
ſiue Pontici,vt Plinius ſcribit,ipſi ſibi vrgente periculo amputent, ob id ſe peti gnari,noua refutatione noſtra nõ
eget,cum iam olim apud veteres tanquam fabuloſa hæc perſuaſio exploſa ſit. Marcellus Vergilius huiuſmodi ve-
terum fabulis ignoſcit, quod de induſtria ab eis cõpoſitæ videantur, vt bonas & vtiles res authoritate aliqua mu-
nitas vulgus hominum facilius & libentius admitteret, quod in religione & ethnici factitarint, & inter cæteros
Plato philoſophus. Ego contrà vt bono viro & ſapientiæ ſtudioſo,cum philoſophiæ finis ſit veritas. fabulas vbiq;
fugiendas exiſtimo, illas inquam quæ pro veris credendæ obtruduntur, ſic in religione potiſſimum noxias & pe-
ſtilentes eas exiſtimo.eamq; ob cauſam cum Platonem & cæteros gentilium damnauerim,qui tale quid in ſuis ſu-
perſtitionibus auſi ſunt:tum omnes qui in noſtra religione,quæ puriſſima & ſynceriſſima eſſe debebat,idem mo-
liuntur aut olim moliti ſunt, qua de re pro dignitate dicturo maximus ſe campus aperiret: ego ad caſtorem. Pri-
mum autem ponam illorum verba, qui caſtorem ipſum ſe caſtrare ſcripſerunt, (vnde etiam nomen eius gram-
matici quidam Latini deriuant,quod rectè fieri non poteſt.cum dictio Grçca ſit:) deinde aliorum qui redargue-
runt. Teſticuli eius appetuntur in vſum medelarum: idcirco cum vrgeri ſe intelligit,ne captus proſit, ipſe gemi-
nos (id eſt teſtes, vt Græci didymos) ſuos deuorat,Solinus:iſq; ſolus opinor huius ſententiæ:nam alij non per in-
uidiam teſtes ab eo reuelli,neq; vorari: ſed reuulſos abijci in venatorum conſpectũ redimendi ſui gratia ſcripſe-
runt Qui ſe Eunuchum ipſe facit,cupiens euadere damno Teſticuli:quoniam medicatum intelligit inguen,Iu-
uenalis Sat.12.Idem teſtatur Andromachus in Theriaca antidoto carmine deſcripta. Hominem ipſum ſibi no-
centem Aegyptij indicaturi, caſtorem pingunt:hic enim venatoribus inſequentibus teſticulos ſuos demordens,
relinquit,Horus in Hieroglyph. Fibrorum teſtes apti ſunt medicaminibus, propter quos vbi ſe requiri ſenſe-
runt,eos ſecant,Seruius. Redimunt ſe ea parte corporis, propter quam maximè expetuntur, Cicero. Quod au-
tem cauſam ab inſequentibus venatoribus cur tam cupide petatur non ignorat.idcirco mordicus premens vſque
incumbit ad elidendos teſtes, quoad ab ſe abſciderit, & ſic eos abiecerit, tanquam homo ſumma prudentia in la-
trones incurrens, quæcunq; portat ad ſe redimendum exponit. Quòd ſi poſtea quàm exſectus & ex periculo ſer-
uatus fuerit ab inſectantibus iterũ vrgeatur, hic ſeſe alleuans, atque quamobrem inſequi vlterius,& pergere non
debeant,cauſam oſtendens,ad reuertendum,quod iam ea parte quam expetunt careat,venatores inducit.Perſæ-
pe etiam nunc teſticulis præditus cum a venatorum conſpectu ſe longiſſimo curſu remouerit, eam partem deſi-
deratam ita aſtute comprimit & occultat, vt inſectatores fallat, Aelianus. Vanum eſt quod traditur,teſtes ab ipſis
auelli,& à ſeſe abijci,quum venatu vrgentur:ſiquidem tangi nequeunt,ita.vt in ſue ſubſtricti,Dioſcorides. Am-
putari hos ab ipſis cum capiuntur.negat Sextius diligentiſſimus medicinæ: Quinimo paruos eſſe, ſubſtrictoſq;
& adhærentes ſpinæ, nec adimi ſine vita animalis poſſe, Plinius. Falſum eſt quod agitatus à venatore caſtret ſe-
ipſum dentibus,ac teſtes proijciat: & poſtea ſi ab alio venatore vrgeatur,erecto corpore caſtratum ſe oſtendat, vt
ſæpe in regionibus noſtris compertum eſt,Albertus. Animal eſt valde manſuetum, Author obſcurus. Ego neq;
diſciplina manſuefieri poſſe credo.neq; manſuetum eſſe natura,cũ planè mordax & noxium dentibus ſit,vt ſupra
dixi. Bellonius tamen multos cicures reperiri ſcribit apud Burgundos Lotharingos & Auſtrios, vt ante dictũ eſt.

E.

Volucra animal ferè prærodit teneros adhuc pampinos & vuas: quod ne fiat,in ipſa putatione quoties falcem
acueris,fibri pelle aciem detergito, atq; ita putare incipito,Columella. Voluocem aliqui appellant animal præ-
rodens pubeſcentes vuas: quod ne accidat,falces cũ ſint exacutæ, fibrina pelle detergunt,atq; ita putant, Plinius.
Fibros venantur ſupremam eorum cauernę partem perforantes,perq; eam paruum canem immittentes.fiber ad
exitum fugit,vbi irretitus fuſtibus occiditur. Iidem hi canes,noſtri aquaticos vocãt,lutras & anates ſylueſtres ve-
nantur. Canis ad hoc inſtructus,in aquam proijcitur. qui ad cauernam caſtoris perueniens, ingreditur: nec cedit
caſtor morſibus,donec artificioſa illa caſæ eius ſtructura refringatur, Author libri de nat.rerum. Cum canes per-
ſequuntur caſtorem, aiunt illum obuerſum ventrem ac teſticulos oſtendere, quorum illi odoris diritate affecti
fugiant, Author incertus: Teſticulos quidem,cum ad lumbos,vt dictum eſt, ſubſtricti ſint, oſtendere nequeunt.
In Pruſſia,vt audio, naſſis capiuntur, arborum corticibus ineſcati, ad hos irrepunt, & ijs conſumptis cum exitus
non pateat,ſuffocantur. Sed non puto fieri poſſe vt cibum in ipſa aqua capiant, cum nullum eis ſit inſtrumentum
quo reddant influentem cum cibo aquam, vt piſcibus branchiæ. Vrinari diu non poſſunt, ſed reſpirationis cauſa
caput ſubinde exerunt,& ſic bombardis impetuntur, vel transfiguntur haſtilibus.In aquis caſtorem conſpicatus,
piloſum piſcem putabam. Sequebantur eum nautæ venatores:vnus in prora contum ferratum gerebat: alij pau-
latim nauem ducebant verſus eam partem, in qua fibrum ſubmergi viderant:& cum fiber motu exterritus caput
exereret, qui contum tenebat illum confixit, Braſauola. Hoc animal venamur non modo propter caudam qua
veſcimur,& pellem qua veſtimur:ſed etiam propter teſtes,quibus vt medicamentis vtimur, Ge.Agricola. Vena-
tores caſtorem capiunt pellis gratia magis quàm teſticulorum,Platearius. Pellis caſtoris aliquando pretioſa fuit,
nunc in paruo pretio eſt, Albertus. Mollis & nobilis eſt,eò pretioſior,quo nigrior, Author obſcurus. Lutræ & ca-
ſtoris pellibus conciſis, fimbrias veſtium ex pellibus nobilibus confectarum, ſolent exornare: quanquam lutræ
pelles longè præſtant fibri pellibus, Ge.Agricola. In Polonia caſtorum pelles elegãtiores pretioſiſſimæ ſunt:diu-
tiſſimè enim durant. Pelles dorſi veſtium pellitarum adduntur oris, tum vt emineant decoris gratia, tum quia
eiſdem conſeruari putant alias pelles. Fiunt & integræ veſtes ex eis,quibus pannus nullus ſuperinducitur, vt è lu-
pinis. E pilis mollioribus & interioribus, de ventre præſertim, in ſe intricatis lanæ feltriæ inſtar,tibialia & pilei
fiunt qui reſiſtunt pluuijs. Ex canis fluuiatilis pelle cynæ, id eſt pilei primum facti ſunt, vt in Cane dixi capitis 8.
parte 5. Sed hoc ad lutram potius pertinet.

F.

Caſtor quoniam amaris arborum folijs & corticibus auidè veſcitur, tota eius caro etſi bono, tamen amaro
odore

odore perfunditur, Author obscurus. Tota eius caro abominabilis est præter caudã, Albertus. Ego qui fibri carnem ederunt, laudantes eam audiui. sed multum interest quomodo paretur. Sunt qui elixant primum, deinde assant in sartagine, vasis semper apertis, vt odor grauis expiret, quod in alijs etiam carnibus fit quæ grauiter olent, auium aut ferarum. Ipse nihil eius præter caudam & pedes posteriores gustaui, nec eo cupio doctior fieri. Suaues, teneræ & præpingues sunt hæ partes, instar thunni carnis, solida quadam tenacíq; pinguedine: saporis ferè cutis anguillæ, quibus similiter etiam apparantur, vbi modicè primum ebullierint. Appetunt has delicias gancones, maximè autem ipsas inter digitos membranas. Memini alicubi apud Plutarchum legere, [illegible] hoc est suauissimas esse carnes illas, quæ non omnino carnes sint. Eiusmodi certè partes istæ in fibro sunt, vt & piscium naturam saporemq; proximè accedant: vnde ieiunij etiam temporibus apud illos qui ea re tenentur conceduntur, vt apud Anglos quoq; auis quædam, quam puffin (vt audio) vocant: quasi vero non mille, præter quadrupedum auiumq; carnem deliciæ sint, ac illam solam ieiunijs excipere oporteat, cæteris pro arbitrio frui liceat. Sunt qui caudas fibrorum assas pauco zingibere conspersas apponãt. Elixant alij, & densiusculo aliquo iure condiunt.

G.

Pelle castoris paralyticos vtiliter vestiri aiunt, Albertus. Fibrinarum pellium cum pice liquida combustarum cinis, nariũ profluuia sistit succo porri mollitus, Plinius. Podagris vtile est fibrinis pellibus calciari, maximè Pontici fibri, Plinius. Apud Aetium idem remedium calciamentis ex pelle canis fluuiatilis tribuitur: lutram intelligit, nam testes eius ad eadem valere ait, ad quæ castoris testes, minore tantum efficacia, lib 2, cap. 178. dixerat autem de castore præcedenti capite. Vrina fibri resistit venenis, & ob id in antidota additur: adseruatur autem optimè in sua vesica, vt aliqui existimant, Plinius. Fel castoris ad multa vtile est: Eiusdem coagulum sedat morbum caducum, Auicenna, vt quidam citat. Ego apud Auicennam in capite de castoreo nihil tale reperio. Vituli quidem marini coagulum castorei vires habet, & commendatur ad comitiales: sed hoc animal felle caret.

Genitales castoris partes castoreum vocant medici, Plinius. Et alibi. Fibros (Græci castores vocant & castorea testes eorum. Castorea ex aqua mulsa drachmis binis aluum emolliunt. Idem. Græci κάστορος ὄρχιν, id est, fibri testem appellant, & καστόριον in singulari semper numero, ni fallor. Hispania etiam castores procreat: sed castoreum ex eis non tam quam Ponticum habet vim: Pontico enim proprium est vt venenosum (φαρμακῶδες id est, medicamentosum) sit, vt & alijs permultis, Strabo lib. 3. Castoreo in Hispania non inest vis illa medica, vt Pontico, Hermolaus ex Strabone. Causetur quis fortè aërem calidum, cuius vi medicamentosum illud virus exhalet & digeratur. Nam in Heluetia nostra, vt & in reliqua Germania, vbi frigidum cœlum, nihil deterius, opinor, Pontico nascitur. Esse autem Pontum quoq; frigidam regionẽ nemo ignorat. Efficacissimi castoris testes sunt è Ponto Galatiæ, mox Africæ, Plinius, si rectè sic legitur. Eligi debent testes qui ex vno ortu connexi sint: fieri enim non potest vt gemini folliculi in vna membrana coniuncti reperiantur: liquore intus veluti ceroso, odore graui & virus redolente, gustu acri, mordente, ac friabili, naturalibus tunicis circundato, (intersepto,) Dioscorides interprete Ruellio. Grammatici quidam castoreum odorem putrem & acutum interpretantur: sed non est putris boni castorei odor: verum grauis & fœtidus. Mihi quidem aridum sæpe non iniucundo odore visum est. In aspalatho, inquit Plinius, inenarrabilis quædam est odoris suauitas: & paulò post subdit, odore castoreo esse. Et alibi, onychem suffitum vuluæ pœnis mire resistere scribit: odorem esse castorei, melius quum cum costum proficere. Testiculi abscissi in vmbra suspensi desiccantur, sic desiccati, albi & molles sunt. Præferuntur ex maioribus natu, vel qui in vigore ætatis sint, nimium iuuenes & vetuli non placent, Platearius quanquam intricatiora eius hac de re verba sunt. Eligendum acri sapore mediocriter: nam quod valde acre est & quasi terreum, adulteratum est. Glutinosum etiam sit, & neruos habeat intricatos, & pelliculas adhærentes. Per septem (aliâs sex) annos in magna efficacia potest seruari: antefertur tamen recentius. Pelliculis abiectis, quod in eis continetur, in medicamentis ponitur, Platearius. Operæpretium est diuisa pelle melleum liquorem cum cuestiente tunica assumere, & siccatum potui dare, Dioscorides, vt Ruellius vertit: ego sic potius. Quoniam fibri testes non eminent, sed interius conduntur astrictique sunt ventri, fuerit pellem scindi oportet, & vnà cum tunica melleum continente liquorem eos eximi, atque ita siccatos in potu dari. Castoreum aliqui fraude corrumpunt, conijcientes in follem gummi, aut Ammoniacum, cum sanguine (Marcellus Verg addit eiusdem animalis:) & castoreo subactum, & ita exiccantes, Dioscorides. Sextius diligentissimus medicinæ, scripsit castoris testes adulterari renibus eiusdem qui sint grandes, cum veri testes parui admodum reperiantur. Præterea ne vesicas quidem esse, cum sint geminæ, quot nulli animalium. In his folliculis inueniri liquorem & asseruari sale. Itaque inter probationes falsi esse folliculos geminos ex vno nexu dependentes, quod ipsum corrumpi fraude, conijcientibus gummi cum sale Ammoniaco: quoniam Ammoniaci coloris esse debeant, tunicis circundati liquore veluti mellis cerosi, odoris grauis, gustu amaro & acri, friabiles, Hucusque Plinius: Non probo quod pro (sanguine aut Ammoniaco:) vt prius legebatur, aliqui sale Ammoniaco posuerunt, cum Dioscorides etiam non salis, sed sanguinis mentionem faciat & Ammoniaci lachrymæ non salis: rectè autem pro gummi Ammoniacum inijcietur, vel contra: quod vtrunque tenax & viscosum sit, quali substantiæ si odor etiam castoreus accedat, facile fallet in gustu: at sale quouis iniecto, uix quenquam falleret, cum genuinum castoreum nihil salis resipiat: sic igitur legam Plinij verba, Conijcientibus gummi cum sanguine, aut Ammoniacum: & nihil à pristina lectione mutauero, nisi Ammoniacum pro Ammoniaco. Castoreum, inquit Platearius, quidam hoc modo adulterant: Pellem, in qua castoreum fuerit, vel alius testiculus recens, implent sanguine & neruis, addito puluere castorei, ne suus odor absit: alij sanguinem & terram commiscent: alij callidius, sanguinem, sagapenum, & neruos, adduntque piper vt acrimoniam acquirat, Hæc Platearius. Castoreum non simile nostro (id est nostris castoribus exempto) Venetijs venditur, Brasauola. Castoris testiculos qui hodie venduntur, longè maiores esse, quàm vt genuini & veri castoris videantur, copiose scribunt Monachi qui nuper in Mesuen commentarios effuderunt. Matthæolus scribit ex fibris verum castoreum se habuisse, quod magnitudine, colore, odore & facultate longe dissimile fuerit vulgari pharmacopolarum castoreo. Hæc dum scriberem verum castoreum inspicere volui, quod è castore apud nos capto nuper exemptum erat. Pondus testium amborum, libra cum semuncia, id est, vnciæ duodecim cum dimidia. Alter altero longè maior erat, sex digitos longus, quatuor latus. Substantia quæ in folliculo continetur, flaua solidaque & ceræ similis, acris, tenax: non terrea, nec sub dentibus, cum manditur, friabilis & aspera, quale ficti-

tium ferè castoreum est. Ego euitandæ fraudis causa nostrate semper quàm peregrino vti malim. Sed plerique pharmacopolæ quoniam minoris emunt peregrinum, verúmne an falsum id sit parum curant. Ab vno teste ad alterum communis meatus pertinet, longus circiter decē digitos: in quo dissecto genitale reperi, quod vno constat officulo (vt in viuerris quoque,) carne, qua induitur, nigris quibusdam punctis exasperata. Testiculo vtrique alter etiam folliculus adhæret, plenus albo quodam & pingui humore, substātia mellis, molli, & fœtida, putris instar casei, longitudine interdum duorum pollicum. Et forsan de hoc folliculo Dioscorides intellexit in fine capitis de castoreo scribens, Oportet autem dissecta cute castoreum auferre, vnà cum membrana quæ humorem melleum continet, & ita siccatum in potu dare. Nam propriè dicti castorei substantiam paulò superius non melli sed ceræ comparabit. Sed humor ille melleus propter pinguitudinem non satis idoneus est qui siccetur: odore etiam saporeque differt à solido castoreo, vtroque ingratior: acris tamen & calidus & tenuissimarum partium, quamobrem ille potius extra corpus, vel per se, vel cum oleis vnguentisq́; quibus castoreum miscere placuerit, vtendum existimo; solidiore verò intra corpus. Pharmacopolæ quidem nonnulli reliquam etiam circa istas partes pinguedinem partim in oleum de castoreo inijciunt, partim piscatoribus vendunt, qui eam alijs quibusdam miscent ad inescandos pisces. Iidem castorei vnciam denario indicant plerunque. Suspensum in aëre siccatumq́; in absinthio reponunt. Sunt qui ex fœminis etiam testes haberi affirment, sed exiguos, & qui vix vnciam singuli appendant. In antidoto nephritica è sexaginta rebus apud Nicolaum Myrepsum, interprete Fuchsio, trium castorei generum mentio fit, quæ autem & qualia illa sint non exprimitur, nec alibi reperio. Proinde quærendum mihi videtur, an de rheo, quod proximè ante nominatur, tria hæc genera intelligi debeant: diuersa enim rhei genera in usu medico esse scimus castorei non item. Castorei odore semel imbuta, tenacissima eius sunt, & vix vnquam remittunt imbuuntur autem eo etiam quæ non tetigerint, in ijsdem vasis aut capsis opertis condita. Castoreum è Perside fermè adulteratum ad nos defertur: syncerum enim tanta vi odoris est præditum, vt olfacienti vesicam castorei, sanguinem è naribus eliciat, Persæ autem adulterandis rebus sunt exercitatissimi Seruatur annis decem, Syluius testem citans Ludouicum patritium Romanum: cuius ego librum Germanicè vidi, vbi hæc omnia non de castoreo, sed de moscho scribuntur, sed postea nactus Latinum codicem nauigationis huius authoris libro 3. cap 5. Inueni hoc etiam de Castoreo, non moscho scripsisse: nisi ipsemet memoria lapsus sit. At Chalybes nudi ferrum, virosaque Pontus Castorea, Verg. 1. Georg. Seruius virosa venenata exponit: nam licet sint multis remedio, inquit, tamen prægnantes eorum odore abijciunt & egerunt partum: Virosum autem deriuat ab eo quod est virus: alij fortia interpretantur à viribus. Sed hi in etymologia vocis errāt, ille in reipsa. Virosum enim castoreum non alia ratione dixerim, quàm odoris grauitatē, vnde Dioscorides βαρύοσμον & βρωμῶδες. Esto enim aliquando & aliquibus venenosum, non ideò tamen absolutè hoc ei epitheton conuenit. Scio de castorei veneno apud Arabes, & recentiorum quosdam qui illos sequuntur, mentionem fieri: mihi tamen non alia magis ratione in castoreum id cadere videtur, quàm alia quæuis putrida & corrupta. Pleraque enim talia venenatam & contrariam hominis naturæ facultatem obtinent, vt nuces rancidæ &c. facile autem corrumpi castoreum videtur, vtpote folliculo inclusum, & humidum, nisi rectè & commodo loco siccetur, in loco aërie exposito, vt rectè euaporet humiditas suspensum. Castoreum nigrum, fœtidum, rancidum, die vno necare affirmat Auicenna, Syluius. Ponzettus cardinalis lib. 2 tract. 8. cap 3. Castoreum, inquit, corruptum, nimis calefacit, & acutos pectori vapores submittens, partium continuitatem soluit. Remedio est lac asininum: cui quidam syrupum de acido citri succo admiscent: quòd si necessitas postulet, Philonis antidoti drachma vna aut altera ad summum propinetur. Castoreum corruptum, inquit Matthæolus ex Petro Aponensi, insaniam & furorem inducit, æger linguam exerit, febri conflictatur, & vno plerunque die moritur. Curandi modus est, vt butyro & aqua mulsa vomitus prouocetur, & repetatur toties, donec nullum amplius castorei odorem reddat: postea dandum est medicamentum diamoron, (rob mororum aut limonum) vel syrupus de limonum (vt vocant) citrorúmue succo: Peculiare vero huius mali remedium coriandro adscribitur, si seminis tosti denarij duo exhibeantur. Auicenna castorei venenosi antidota esse scribit, acetum, acidum citri liquorem, & lac asininum. Venenosum autem esse ait, quod varium sit, vel (vt Bellunensis emendat) puluerulentum, subnigrum: die vna occidere: & si quis euadat, illum incidere in birsen, quod vocabulum Bellunensis pleuritin exponit Birsen est apostema capitis propter consensum diaphragmatis factum, Vetus interpres glossarum Auicennæ. Birsen aliquando pro pleuritide inuenitur, Idem. Ego phreniticum, non pleuriticum, cum qui præsens periculum euadat, fieri intelligo. Phrenes diaphragma vocatur, quo inflammato cerebrum etiam afficitur, vt phrenitis fiat, vel vt quidam vocant paraphrenitis. Manardus in epistolis 17.3. carabitum vel sirsen (corruptè puto pro birsen) exponit phrenitin. Castoreum si desit, tantundem acori & dimidium piperis substituetur, Auicenna. Aetius, vt supra dixi, canis fluuiatilis testes ad eadem facere ait, ad quæ castoreum: recentiores idem de lutræ testibus scribunt. Cæterum fluuiatilem canem à lutra non differre in Lutra docebo. In Antiballomenis inter Galeni notha pro castore agalochum vel silphium vsurpari posse legimus: ego non agalochum, sed sagapenum lego: cui & ratio astipulatur, & Platearius vt superius retuli, nonnullos castoreum adulterare scribit, sagapeno & sanguine modico piperi mixtis. Silphij nomine castoreo substituendi, assam fœtidam vulgo dictam intelligo: hæc enim melius quàm dulcis dicta castoreo respondet, cum aliás tum ad uteri præcipuè morbos. Est enim vterus in mulieribus veluti animal quoddam, quod suaues odores sequitur, fœtentes fugit: fugari autem debet, cùm nimium ascendit, fœtidis suprà adhibitis, suauiter odoratis infra: cum nimium descendit, contra: & ad hunc quidem vsum quicquid grauiter ac virus olet, castorei locum implet: cuiusmodi sunt diuersa, quæ cum vruntur grauissimè olent, vt pennæ auium, ellychnium candelę recens extinctum, lanæ laciniæque combustæ, soleæ calceamentorum, alliorum aut ceparum cortices, capilli, capræ cornu, pix, galbanum: & alia grauis odoris etiam non vsta, vt parthenium, quod inde matricariam vocant, & scrophularia vrticæ similis quam aliqui galeopsin Dioscoridis esse putant, & silphæ latræ fœtidæ: quarum intestina pro castoreo accipienda in Antiballomenis, quæ cum Æginetæ codice habētur, legimus: & facilis quidem à silphis ad silphium transitus est, &c. Sunt qui ad suffocationem ab vtero pomum ex castoreo & alijs medicamentis componant, idque commendent subinde olfactandum mulieribus huic malo obnoxijs, præseruandi maximè gratia. Compositio eiusmodi est: Rutæ & melissophylli folia: dauci, nigellæ & absinthij Pontici (vel sementinæ) semina, singula denarij semis pondere: castorei denarius, & assæ fœtidæ scrupulus miscentur, odoramentum hoc vt saluberrimum, ita etiam illis mulieribus quæ fœtidum nihil patiuntur non æquè ingratum esse aiunt, vt cætera huius generis. Laudatur in vteri suffocatione præsertim à crassis humoribus, Castoreum per interualla datum. Hoc autem

tem varijs modis vtimur. Nam in paroxysmo dissoluimus in aceto acerrimo & naribus admouemus: vel eius ℈ ij ad ℥ 1. exhibemus cum aqua distillaturus rad: dauci vel arithemisiæ, Ex praxi manuscripta. Vide Aretaeum cap. 2. lib. 1. Testiculos castoris (inquit Galenus de simplicibus 11. 11.) nuncupant castoreum, medicamentum & celebre, & multi vsus, adeò vt Archigenes de castorij vsu totum conscripserit librum. Atque ille sanè particulares eius facultates exposuit, nos more nostro generalem tantum facultatem dicemus. Itaq; quod excalfaciat manifestum est. Nam si voles ipsum ad vnguem leuigatum oleo maceratum parti cuipiam infricare, euidenter illam incalescere percipies. Iam cum castorij consistentia sicca quoque sit, & calfaciendi potentiam habeat ad unctam, meritò desiccat. Porrò quoniam impense subtilium est partium, ob id efficacius est quàm alia quæ similiter vt ipsum & calefaciunt & desiccant. Penetrant enim tenuium partium medicamenta & in altum subeunt admotorum corporum, potissimum si ea densa fuerint, vt neruosa. Sanè si odori gustuiq; aduertas animum, suspicaberis humano corpori aduersissimam habere substantiam: tametsi in natura nihil efficere comperiatur eorum, quæ talia facere assolent, cum nullam omnino corporis partem intrò sumptum lædat. Nam siue corpori humido applices exsiccationem poscenti, siue frigido excalfactionem, siue frigido simul & humido, magnam vtiq; experieris commoditatem: potissimum si febri vacet. Et eorum sanè multis qui non admodum calidam patiebantur febrim (sic enim vertere debuerat interpres) sed vt sic dicam tepidam, qualis accidit in cataphoris maximè & lethargis, castoreum exhibuimus vnà cum pipere albo, vtrunq; mensura cochlearij ex melicrato bibendum præbentes: nec quisquam vllam sensit noxam. Quæ porrò in corpus intrò sumptum iuuat, ijsdem prodest quoq; cuti impositũ cum Sicyonio aut vetere oleo: Quæ verò ampliori caliditate indigent, ijs etiam per sese infricari debet. Iuuat etiam si quis suffitum eius in prunis impositi inspiratione hauriat, maximè affectus in pulmone aut capite consistentes. Attamen lethargicos & cataphoricos affectus, qui quidem adiunctam habent febrim, præstat non dictorum (Sicyonij aut veteris) oleorum quopiam macerantes curare, sed potius ex rosaceo capiti coloq; imponere, Hæc Galenus: reliqua de castoreo ex eodem, suo quæq; loco referam. Castoris testes coquunt dispositiones contumaces & scirrhosas, Galenus de compos. pharm. sec locos. Castoreum valde calefacit, relaxat (secundum alios, reсorporat,) & sic eliminat diuturna neruorum vitia, quæ (fortè qui, scilicet nerui) nimijs doloribus contrahuntur, De simplicibus ad Paternianum liber Galeno adscriptus. Dissoluit, attrahit (aliàs consumit,) & neruosa maximè loca roborat, Platearius. Idem in calfaciendo tertium ei gradum attribuit, in siccando secundum. Calefacit (inquit Auicenna) in fine tertij vsq; ad quartum, siccat in secundo. In summa calfactoriam vim habet, & in vniuersum varios obtinet vsus, Dioscorides. Castoreum potu in quartanis rigores mitigat, & morbosam carnem consumit & concoctionibus in venis opitulatur, Aetius.

Fibri testes serpentium venenis aduersantur: priuatim contra ixiam ex aceto bibuntur: faciunt etiam ad alia venena, Dioscorides. Prosunt contra venena: Differentia tantum contra genera est mixturæ. Quippe aduersus scorpionem ex vino bibuntur: aduersus phalangia & araneos ex mulso, ita vt vomitione reddantur, aut vt retineantur, cum ruta: Aduersus Chalcidas (aliàs Chalcidicas, nempe lacertas) cum myrtite: Aduersus cerasten & presteras, cum panace, aut ruta ex vino: Aduersus ceteros serpentes, cum vino. Dari binas drachmas satis est, eorũ quæ adijciantur, singulas. Auxiliantur priuatim contra viscum (ixiam, chamæleontem scilicet, Dioscor.) ex aceto: aduersus aconitum, ex lacte aut aqua: Aduersus helleborum album, ex aqua mulsa nitroq;, Plinius. Castoreum confert morsui paruorum venenatorum, Auicenna. A frigore laborantibus, castorij ternis obolis vti ex quatuor cyathis vini prodest, Plin. Castoreo cum melle pro psilothro vsi pluribus diebus reperiuntur: In omni autem psilothro vellendi prius sunt pili, Plinius. Ladanum cum castoreo fistulis medetur, Plinius. Medetur abscessibus frigidis & vlceribus malignis, Auicenna. Sternutamenta olfactu mouent castorum testes, Plinius & Dioscor. Somnum conciliant cum rosaceo & peucedano peruncto capite, & per se poti in aqua, ob id phreneticis vtiles, Plin. Castoreoq; graui mulier sopita recumbit Lucretius lib. 6. Castoreum cum peucedano & rosaceo capitis doloribus vtiliter illinitur, Plinius. Capitis affectionem frigidam & flatibus coniunctam curat, emplastri more impositum, & suffitu, Auicenna. Galenus etiam suffitum eius respiratione haustum ad capitis affectus vtilem dixit. Capitis dolores ex vtero sedat Hippocr. Epidemiorũ lib. 7. Castoreum in aceti mulsi cyathis tribus, aduersus comitiales ieiunis datur: his verò qui sæpius corripiuntur clystere infusum mirificè prodest. Castorei drachmæ duæ esse debebunt, mellis & olei sextarius, & aquæ tantundem: Ad præsens verò correptis, olfactu subuenit cum aceto, Plinius. Castoreum miscetur sternutatorio medicamento ad vertiginẽ & comitialem apud Galen. κ.τόπ. lib 2. Castoris testes diuersis neruorum alijsq; vitijs peruncti medentur: vel triti ad crassitudinem mellis cum semine viticis, ex aceto aut rosaceo. Sic & contra comitiales sumpti prosunt, Plinius. Contra epilepsiam, & alios frigidos affectus capitis, pondere scrupuli, vel duorum triúmue bibendi dantur cum rutæ succo, aut vino in quo decocta sit ruta, Platearius. Medentur & vertigini, inuncti, vel triti ad crassitudinem mellis cum semine viticis ex aceto aut rosaceo: Eodem modo opisthotonis, tremulis, spasticis, neruorũ vitijs, ischiadicis, stomachicis, & paralyticis subueniunt, Plinius. Lethargicos & vtcunq; veterno obdormiscentes excitant infusi: cum aceto autem & rosaceo: olfactu & odoris suffitu, idem faciunt, Dioscorides, Plinius & Auicenna. Vide paulò superius in Galeni verbis. Aduersus lethargum (docente Plateario) prouocetur sternutatio cum castoreo cerebrum mouet ac roborat: Vel cum mente, succo rutæ, & pauco aceto decoctum, abraso occipitio, infricetur, & cataplasmatis modo imponatur. Puluis eius cum succo rutæ naribus inijciatur, aut fumus recipiatur per nares. Qui post ægritudines aliquas, vt lethargum aut pestilentiam, in obliuionem deciderint, eos maximè iuuat hiera Rufi: & castoreum cum oleo occipiti illitum: post purgationem verò hieræ castoreum drachmæ pondere cum melicrato potum: non parum iuuare creditur, Aëtius. Paralyticis medetur, Plinius, eo modo quem paulò ante retuli. In paralysi totius corporis, datur vinum in quo decoctum sit castoreum, cum ruta & saluia, Platearius. Emplastrum ex castoreo ad resolutos, inferius apponam inter composita pharmaca à castoreo denominata. In linguæ paralysi, puluis castorei sub lingua tenetur donec per se resoluatur & consumatur, Platearius. Contra paralysin membri genitalis, pecten frequenter foueatur vino, in quo castoreum decoctum sit: & ex castoreo cataplasma imponatur, Platearius. Castorij ℥ 1. cum aqua mulsa ori infusa catalepticis quibus tremor succedit, prodest, Aëtius. Potum & illitum prodest tremulis, conuulsionibus, (spasticis, & neruorum vitijs, Plin. vide etiam paulo inferius in mentione opisthotoni) & omnibus neruorum vitijs, Dioscorid. & Plinius, eo modo quem superius ex eo recitaui. Potum spasmis medetur, Galenus de Theriaca ad Pisonem. Castoreum vel si eius Ichor qui intus reperitur accipiatur, & multo oleo excipiatur, eoque mitiore medicamentum erit efficacissimum, in omni conuulsione, quæ à frigido humore ortum traxit,

Poudelet. cap. de conuulsione. Tremulos iuuat, si ex oleo perungatur, Plinius. Cæterum falluntur medicorū plerique (inquit Galenus) in vsu castorei, cum id modo considerant, partem quampiam aut tremere, aut conuelli, aut sensu motúue priuatam esse, aut ægre sentire moueriue: haud scientes id genus symptomata ad dissimiles sequi corporis affectus. Quod si ex plenitudine fiat conuulsio, vtile fuerit castoreum & potum & impositum: sin ex siccitate vel inanitione, aduersissimum & similiter in tremore. Castoreum auxiliatur opisthotonis, eo modo quē supra retuli ex Plinio. Rigor ceruicis mollitur castoreo poto cum pipere ex mulso mixto, ranis decoctis ex oleo & sale, vt sorbeatur succus: Sic & opisthotono medentur, tetano: spasticis verò pipere adiecto, Plinius. Castoreum cum melle claritati oculorum plurimum confert Plinius. Et alibi. Claritatem visus facit cum melle Attico inunctum. Inflammationes oculorum itemq; alias affectiones concoquunt hæc, myrrha, Fel callionymi cum rosaceo infusum, auribus vtilissimum est, vel castoreum cum papaueris succo, Plinius. Cum oleo tritum aurium doloribus medetur, melius si cum meconio, Idem. Quibus ob multam sensus subtilitatem sonitus oboriuntur, castoreum & cicutæ semen cum aceto trita crocus castorum, &c. Galen. κα. τπ.

Instillato, Archig. apud Gal. Si audiendi difficultas ex causa frigida fiat, castoreum medetur: eodē nihil vtilius, cum spiritus includuntur auribus: debet autem magnitudine lentis oleo nardino dissolutum infundi, Auicenna. Medetur & dentibus infusum cum oleo tritū in aurem, à cuius parte doleant, Plinius. Aspasij vxori dentis & maxillæ dolor vehemens: castorium & piper colluens, ac in ore tenens, remisit, Hippocrates Epidem. 7. Ad corrosos molares: Castorij, pyrethri torrefacti, galbani, singulorū æquales partes mixtas indito, Crito apud Galenū κ. τπ. Si quis suffitum eius in prunis impositi inspiratione hauriat, iuuat affectus in pulmone aut capite cōsistentes, Galenus. Suffitus eius naribus attractus vtilis est ad abscessus & alia pulmonis vitia, Auicenna. Suspiriosis castoreum cum ammoniaci exigua portione ex aceto mulso: ieiunis vtilissime potatur, Plinius. Ad tusses & destillationes à capite cum opio aliquoties miscetur castoreum apud Gal. κ.γέν. 7 2. & 7.3. Sitim facit Auicenna. Cohibet singultus ex aceto, Plinius, Dioscorides, Aëtius & Auicenna. Castoreum cum ammoniaci exigua portione ex aceto mulso calido potum, spasmos stomachi sedat Plinius. Singultus si ex plenitudine stomachi proueniat, ad castorei vsum accedito: sin autem ab euacuatione, aut acrium humorum morsu prouenerit, medicamen hoc fugito, Galenus. Medetur stomachicis Plinius: eo modo, quem supra præscripsi aduersus vertiginem, &c. Iuuat contra inflationes & tormina, Plinius & Dioscorides. Dolorem ventris pungentem & flatus dissoluit, si cū aceto bibatur, Auicenna. Ileos & inflationes pellit castoreum cum dauci semine & petroselini quantum ternis digitis sumatur ex mulsi calidi cyathis quatuor: tormina verò cum aceto vino mixto. Quibus venter ita flatu distenditur, vt ægre curationem admittat, ac torminibus vexatur atque singultu, idque ob frigidos crassosque humores, aut crassos flatulentosque spiritus, eos castorium ex oxycrato potum adiuuat, Galenus. Ex apparatis in colica affectione pharmacis hocce nobis inquit Archigenes, familiare est: Castoreum & anisum tenuissimè trita, duorum cochlearium mensura præbemus ex aqua mulsa, Aëtius. Et ibidem paulò ante. Castoreum etiam (inquit) potum, totius affectionis molem demolitur, omnibusq; medicamentis præstare repertum est: datur eius drachma vna in tribus cyathis optimæ aquæ mulsæ. Vsus inuenit vt animalia (equi difficultate vrinæ laborantes) à collo vsq; ad pedes inuoluantur de sagis, suppositisq; carbonibus viuis, addito castoreo, suffumigentur, vt totū ventrem testiculosq; eorum castorei fumus euaporet, & confestim detractis carbonibus cooperti deambulant & mingunt, Vegetius. Aluum emolliunt castorea ex aqua mulsa drachmis binis: Qui vehementius volunt vti, addunt cucumeris satiui radicis siccæ drachmam, & aphronitri duas, Plinius. Et alibi, Castoreum ex mulso potum purgationibus prodest: Sed hic purgationes pro mensibus accipio. Si gonorrhœa infestat, castorei in succo viticis & pauci aceti decoctū, renibus, pectini, & locis genitalibus cataplasmatis instar applicetur, Platearius. Ischiadicis medetur, Plinius: quo supra dixi modo contra vertiginem, &c.

Vuluarum exanimationes pellit, vel subditum, Plinius. Inuenio apud quosdam ostracium vocari, quod aliqui onychem vocant: hoc suffitum vuluæ pœnis mirè resistere: odorem esse castorei, meliusq; cum eo vstum proficere, Plinius. Castoreum cum aceto & pice olfactum, contra vuluam prodest, Plinius. De vsu castorei cōtra hoc malum, supra etiam dixi. Capitis dolores ex vtero sedat, Hippocrates Epidem. lib 7. Menses ac secundas ciet duabus drachmis ex aqua cum pulegio potū, Plinius. Menses ac partus ciet, duabus drachmis cum pulegio potum partus secundasq; eijcit, Dioscorid. Hoc modo potum viris etiam partes genitales calefacit, Albertus. Ex mulso potum purgationibus prodest. Ad secundas etiam vti eodem prodest cum panace in quatuor cyathis vini: & à frigore laborantibus ternis obolis, Plinius. Mensibus retentis vbi per venā quæ in malleolo est, modicè euacuassem, oblato castoreo vnà cum pulegio aut calamintha, semper medicamen hoc expertus sum purgationem ciere sine hominis noxa. Præterea secundas morantes eijcit, eaq; omnia ex melicrato potū efficit, Galenus. Castorij potus puerperij purgamenta à partu purgat, Hippocrat. de morb. mulieb. Si castoreum (castorem forte) fibrúmue supergrediatur grauida, abortum facere dicitur, & periclitari partus si superferatur, Plinius lib 32. cap. 10. Inter medicamenta quibus suffitus vterus clausus aperitur, fibri testem, asini masculi stercus & adipem suillum numerat Hippocrates lib. de super.

Antidotus diacastoriu, id est è castorio, à Nicolao Myrepso describitur, vtilis vertiginosis, comitialibus, apoplecticis, resolutis, & paraplecticis, est autem Sectionis primæ antidotus 27. & rursus alia eiusdē nominis, numero 102. in qua cum castoreum non recipi animaduerterem, statim diacostu legendum deprehendi, & hoc nomine eandem antidotum ab Actuario descriptam: quod Fuchsium nō animaduertisse miror. Diacastoriu emplastrum ad resolutos, ab Actuario describitur in capite de emplastris & linimentis. Eadē descriptio in paucis varians apud Nicolaum legitur Sectione 3. quæ de vnguentis est, num. 2. Ad linguam impotētem loqui, castoreum & theriaca, vide myreptum vnguento 60. Vnguentum acopon è castoreo ad eos qui tremunt, apud eundē myrepsum num. 8. In vulgaribus Nicolai Præpositi, vt vocant, descriptionibus, (nam in Græco libro quē Fuchsius transtulit, nō reperio) oleum de castoreo cōtinetur, ita vt vncia castorei in libra olei decoquatur, donec absumatur pars tertia, & postea reponatur insperso castorei puluere. Pharmacopolæ quidā huic oleo addūt pinguedinē quæ circa ipsos castoris testes reperitur. Extat etiā apud recētiores descriptio olei de castoreo Iacobi de Manlijs, quod præter castoreum lachrymas aliquot calidas, & aromata, aliaq; recipit. Sunt qui diuersis medicamētis castoreū addant præsertim aduersus comitiales, In ijsdē Nicolai vulgaribus descriptionibus errhinon, id est per nares purgās medicamētum reperio, cui a castoreo nomē, inter pilulas nescio qua occasione descriptū: Inter Nicolai ex interpretatione Fuchsij errhina nō inuenio. Miscetur castoreum etiā medicamentis quæ ad excitanda sternutamenta cōponi solent cum helleboro albo & pipere ferè.

H.

Fiber ab extrema ora, vt Varroni placet, vocatur: quoniam dextra & sinistra fluminis maximè videri soleat: & antiqui fibrum (inquit) dicebant extremum: vnde sagis fibriæ (fimbriæ legendū puto, vt Festus habet:) & fibræ in auribus & iecore. Canem fluuiatilem, lutram esse suo loco ostendam: qui castorem exponunt, decepti videntur inde, quod potamium pro Ponticum legerint: nam castor etiam, canis Ponticus appellatur. Ὀρχία animal quadrupes, & herba, Hesychius & Varinus: Videtur autem castor esse, cuius testes maximè in vsu sunt: herba vero non alia quàm orchis, id est testiculus Dioscoridis fuerit. Fiber, genus vespæ quadrupedis, Festus: legendum bestiæ, nam de fibro, quem Græci castorem vocant eum loqui, mox citatus ab eo Plauti versus indicat. Vespa quidem insectum est, sed nullum insectum quadrupes. Interim non ignoro lutram fibro congenerem existimari, lutræ vero ichneumonem quadrupedem Aegyptiam: & vespæ etiam genus apud Aristophanem vocari ichneumonem. Castor à castrando dicitur, non quod seipsum castret, vt scripsit Isidorus: sed quia ob castrationem maximè quæritur, Albertus. Κάστωρ παρὰ τὸ γαστὴρ: ἀπὸ γάστριον γὰρ τὸ ζῶον, ὅ σχεδὸν ὅλον κοιλία, Etymologus & Varinus: hoc est: castor nomē habet quod totus propemodum nihil quàm gaster, id est, venter sit, oblongo enim corpore est, cuius maxima pars in ventrem consumitur. Auius fiber, Silius lib. 15. Fibrinus adiectiuum, vt pellis fibrina: Græcè καστόρειος, vt ὄρχεις καστόρειοι apud Hesychium. Καστόρειον μέλος, Laconicum erat, quo vtebantur in prælijs ἀπὸ τῆ ἐμβατήριον νόμον, Pollux. Castorium melos (inquit Cælius) dici interpretantur, quod armatam saltationem Dioscori compererint primi, cum ὀρχηστικοὶ forent plane. Meminit Pindarus in Pythijs ad Hieronem ode secunda strophe tertia, cuius loci scholia, si libet, consule. Καστόρειον μέλος, τὸ καστόρος τῆ ζῴου, Suidas & Varinus. Est & castoreum infecturæ species, Cælius: Suidas & Varinus addunt, ἀπὸ τῆ κογχύλης, id est, è conchylio. Conchylium quidam, quod onychem vocant, castoreum olere supra dixi, & fieri potest vt ab odore nomen ei colorique accesserit, Castoreum colorem Græci cinereum intelligunt, Cælius. Castorias vel castorides canes supra memoraui inter Canes venaticos in genere. Oppianus lib. 1. de piscatione meminit nescio quarū castoridum, quæ amphibiæ sint, & in littoribus coëant, & tam dirum inauspicarumq; ædant vlulatum, vt quisquis illum audiuerit, non procul sibi calamitatem & ipsam mortem abesse eo tanquam nuncio existimare debeat. Aelianus interprete Gillio castorides auibus adnumerauit. Lutras è genere fibrorum nusquam mari accepimus mergi, Plinius. Vitulo marino victus in mari ac terra: Simile fibro & ingenium, &c. Plinius. Castorem vitulo marino comparat, tum victus ratione, quia similiter amphibius sit, tum ingenio, quia vitulum aiunt euomere fel suum ad multa medicamenta vtile: item coagulum ad comitiales morbos: vt castorem seipsum castrare. Aristolochia longa apud Germanos *biberwurtz*, id est fibri radix appellatur, haud scio quam ob causam. Falsa castrationis, quam sibi ipse castor inferret, persuasio, ansam dedit pluribus amantibus vt picturas ex hoc animali sibi fingerent, Brasauola. Emblema Alciati, Aere quandoque salutem redimendam:

Et pedibus segnis, tumida & propendulus alno,
Hac tamen insidias effugit arte fiber.
Mordicus ipse sibi medicata virilia vellit,
Atque abycit, sese gnarus ob illa peti.
Huius ab exemplo disces non parcere rebus,
Et vitam vt redimas, hostibus ara dare.

Sunt præterea septem alij in Argadia lacus, quorum nonnullus ambitus est triginta milliarium, alijs pauciorū, omnibus sic satis latè distentis. Retulit nobis Duncanus Campusbellus eques auratus ex horum lacuum quodam cui Garloil nomen est, prodijsse sub auroram solstitij æstiui anno 1510. animal quoddam venatici canis magnitudine, pedibus anserinis, robora ingentia nullo negotio caudæ ictu posternens, ac statim pernici cursu venatores impetens tres tribus ictibus deiecisse, reliquis in arbores euadentibus, nec diu cunctatum protinus sese in lacum recepisse, magnum malum regno portendere id monstrum dum apparet volunt: nam & aliàs sed rarò visum est Hector Boethius.

DE CATO SEV FELE.

A.

FELES animal est familiare ac domesticum, omnibus notum: vulgò catus nominatur, vt opinor, à solertia: nam catum sapientem dicunt & acutum, Græci æluron vocant, Phil. Beroaldus. Recentiores quidam Grammatici cati (vel vt alij scribunt catti, per t duplex) nomine abstinent, quod apud nullum idoneum, vt ipsi aiunt, authorem reperiatur. Atqui vtitur eo Palladius, & Theodorus Aristoteles historię animali interpres æluron non aliter quàm catum reddit. Sextus Platonicus catam genere fœminino dixit: Martialis cattam t geminato. Catum Iudæi vocant חתול catul, & שנבר schanar, vel שונרא schunara, vt Munsterus in Dictionario trilingui scribit. Saraceni katt. Græce αἴλουρος dicitur: & κάτης, ε, quam vocem Varinus felem domesticum exponit: vocatur & vulgò hodie apud Græcos κάτης Italicè gatta, gatto. Hispanicè gato, gata. Gallicè chat. Germanicè *katz*. Anglicè cat. Illyricè koczka. Furioz apud Albertum Magnū pro cato legitur, quod nomē ab Auicenna sumptum puto, & Arabicum vel Persicum esse: Albertus significationem eius ignorauit, & alicubi pro capro montano vel ibice, vt supra dixi, ineptissimè exponit: sed catum esse constat, quoniam & in eo loco vbi Aristoteles de æluro, & eadem scribit. Eiusdem forsan originis est etiam vocabulum furo, quod viuerram significat, vtpote congenerem feli. Aegyptij felem bubastum vocant, Stephanus: Hinc forte nomen Bubasto ciuitati in Aegypto: quam Herodotus Bubastin appellat: sacras enim feles Aegyptij habebant, vt infra dicam. Apud Columellam (lib. 8. cap. 3.) & Varronem (lib. 3. cap. 12.) feles accipi videtur pro fouino: sic enim vulgus appellat bestiolam gallinis maximè infestam noxiamque, & sæpe gallinaria tota contrucidantem, Philippus Beroaldus. Feles Varronis & Columellæ fouinus vel marturellus videtur, Aug. Niphus. Idem alibi, felis est, inquit, quæ vulgo dicitur fouina: ictis, marturus vel marturellus: mustela verò, donula. Sed de his omnibus in Mustela dicam, Meles auibus animal inimicum: puto esse id quod vulgus fouinum & marturellum appellat, Ge. Alexandrinus in litera M. in Enarrationibus priscarum vocum: citat autem Varronis locum de re rust. lib. 3. cap. 12. vbi sic legimus, Quis enim ignorat septa è macerijs ita esse oportere in leporario, vt tectorio tecta sint, & sint alta. Alterum ne feles, aut meles, aliáue quæ bestia intrare possit alterum, ne lepus transilire. Ego

Ge. Alexandrinum felem interpretari . . aisse, lapsum autem memoria melem (quem suo loco taxum vulgò dictum esse docebo) posuisse puto. Felem certè pro cato siue domestico siue syluestri apud veteres authores semper acceperim. Errant qui felem putauerunt martem dici, Perottus. Γαλῆ Græcis mustelam significat, diuersum à fele animal, vt copiosè probat Perottus in Cornucop. Recentiores tamen quidam Græci, vt Galeomyomachiæ author, & ab ijs decepti quidã Latini, γαλῆν pro cato accipiunt. Sunt sanè quædam horum animalium mustelæ & cati, naturis cõmunia, vt corporis ferè figura, & ingenium: calliditas, victus, musculorum venatus: vtrunq; fœtus suos ore de loco in locum transfert vt & canes interdũ: & Greci mustelam nõ solùm γαλῆν simpliciter, sed sæpe γαλῆν κατοικιδίαν, id est domesticam, & in domibus nobiscum versantem vocitant. sunt autẽ vbiq; cati domestici, mustelæ nimirum nõ item. Quæ omnia errandi occasio fuisse illis videntur, qui galen pro cato interpretantur. Miror autem non dixisse illos, si gale catus est apud veteres Græcos, quo nomine mustelam ijdem appellarint. Michael Ephesius etiam in Græcis scholijs in lib. 3. de gener. animal. cap. 29. γαλῆν exponit catam, vt refert Aug. Niphus: Et Gaza γαλῆν non semper mustelam transfert, sed aliquando catum: vt galen agrian, catum syluestrem. Marcellum Vergilium quoque mustelam domesticam, felem existimasse, apparet ex commentarijs eius in Dioscoridis caput de mustela domestica, & in caput de lychnide. Feles genitale osseum non habet: mustela, ictis, lupus & vulpes habent. Sipontinus. Mustelæ hyeme cubant, æstate expergiscuntur, Aristot. Hoc mustelis accidere (inquit Sipontinus) compertum est: quod ipsi quoque coemptis in hunc vsum vtriusque generis (paruis & magnis, siue domesticis & rusticis) mustelis, aliquando experti sumus: hoc cati non faciunt, sed neque in cauernis versantur, nec ingredi eas facile possunt vt deuorent aues: quorum vtrunque mustelis tribuitur. Plinius certè pro æluro ex Aristotele semper felem reddit, pro gale mustelam. Hæc si cui non satisfaciunt, collatis cati, quam hic tradimus, & mustelæ in M. litera, historijs, ipse iudicet. Carolus Figulus vir eruditus vtraque lingua, dialogum de mustelis ædidit, in quo similiter æluron pro fele, galen pro mustela semper exponi debere confirmat. Erasmus Rot. in prouerbijs Γαλῆ ταρτησσία, & γαλῇ κροκωτόν, pro gale felem posuit, dubitando tamen an rectè fecerit, his verbis: Porrò vox hæc gale, felémne significet an mustelam, an quem vulgò catum appellant, quoniam inter eruditos controuersum esse video, relinquo alijs iudicandum, Hæc ille: Quasi verò feles & catus diuersa sint animalia: sed forte sequitur Columellam (inquit Car. Figulus) cui feles est belua illa, quam fouinum appellant Galli, Germani *ein vuisele*, mustelam autem forsitan capit pro ictide. At ego etiam Figulum errare dixerim, à Beroaldo & alijs Italis deceptum, in eo quod Columellæ felem fouinum facit.

B.

Feles antiquitus nõn erant mansuefactæ: viuebant in agris, inde vrbes & domos repleuere. Sed de cato syluestri dicam postea seorsim. Pannonicæ cattæ lib. 12. Epigrammatum Martialis celebrantur hoc disticho: Pannonicas nobis nunquam dedit Vmbria cattas: Mauult hæc dominæ mittere dona Pudens. Feles Hispanici dicti apud nos, agiliores rapacioresq; sunt cæteris, maiores, nigriores, & pelle mollissima: quæ propter splendidam nigredinem & mollitiem alicubi etiam, vt in Gallia Narbonensi & alibi, ad vestes in vsu est. Apud nos ex syluestribus tantum pelles parantur: domesticas enim excoriasse parasseúe pelliones nostri pro ignominia ducunt. Sunt & Romani quidam à nostris dicti, Tartesia feles, vide infra inter prouerbia. In Pordoselena, via interiacet, cuius vltra alterum latus gignitur catus, citra alterum gigni non potest, Aristoteles interprete Gaza: Græcè legitur gale, id est mustela. In Pordoselene insula viam mustelæ non transeunt, Plinius 8.58. Idem 5.31. Poroselen nominat. Pordoselene, insula est iuxta Lesbum, cum vrbe eiusdem nominis: Aliqui vt ciuilius loquantur (porde enim crepitum ventris significat) Poroselenen nominant, Stephanus. Feles (æluros) in Aegypto esse meminit Strabo lib. 17. quæ quantopere ab Aegyptijs colantur, dicam infra.

Feles figura similis est leoni, aut leænæ potius, vnguibus ac dentibus similiter instructa: sed auriculas acutiores feles habet, leæna rotundiores. Domestici cati diuersos habent colores, syluestres omnes griseum (id est, cinereum,) Albertus. Ex felibus domesticis quædam albæ sunt, aliæ rufæ, aliæ variæ, Sipontinus. Color feli griseus, glaciei vehementer congelatæ similis: atq; hic ei secundum naturam est, alij extrinsecus accedunt, vt ratione cibi, præcipuè domesticis, Albertus. Caro ei laxa & mollis, Idem. Oculi catorum noctu lucent, non sine terrore intuentium,

tuentium, præsertim ex improuiso. Nocturnorum animalium, velut felium, in tenebris fulgent radiantq́; oculi, vt contueri non sit, Plinius. Persicos smaragdos, Democritus refert, non translucidos, sed iucundi tenoris, visum implere, quem nō admittant, felium pantherarumq́; oculis similes. Namq; & illos radiare, nec perspici: Eosdem in Sole hebetari, vmbris refulgere, & longius quàm cæteros nitere, Plinius 37.5. Oculi felis carbunculosi tam acutè cernunt, vt in cauernis etiam tenebrosis, tanquam in luce, mures conspiciant, Albertus & alius author obscurus. Aeluri, id est, cati, hyænæ, & vespertiliones, cur noctu videant, Alexander Aphrod. inquirit lib. I. problemate 66. & causam affert, tenuissimum quem sortiti sunt videndi spiritum. Nostri vitreos felium oculos appellāt, quoniam per noctem radiant, incluso eis lumine, tanquam vitro aut vitreæ laternæ. Felem marem Aegyptij dicunt pupillas ad Solis rationem variare: cum enim exoritur Sol. tum longæ fiunt, in meridie rotundæ videntur, ad vesperam autem obscurantur, Gyllius: Plura de oculis felium lege infra cap. 8. proximè ante prouerbia. Leonibus ac pardis, omnibusq́; generis eius, etiam felibus, imbricatæ asperitatis lingua, ac limæ similis, attenuansq́ue lambendo cutem hominis. Quæ causa etiam mansuefacta, vbi ad vicinum sanguinem peruenit saliua, inuitat ad rabiem, Plinius. Dentes cati serratos habēt: & pilos (Albertus barbarà voce granones vocat) circa os, quibus abscissis audaciam perdunt, Albertus & alius author obscurus. Vngues eis hamati, vt leonibus, & vaginis reconditi.

C.

Catus animal est velox, & scandendo, reptando, saliendoq́; miræ agilitatis. Valde mordax, Albertus. Diuersa murium genera, & aues venantur, vt dicam capite quarto, & ideo naturæ beneficio etiam in tenebris cernūt. Vescuntur ijsdem quibus canes, Aristot. Pisces præcipuè appetunt. Valde intemperantes sunt circa cibum, eiusq́ue gratia non rarò pericula subeunt, Albertus. Pepines à felibus maximè expetuntur, Ant. Migaldus. Focos, fornaces, & loca calida diligunt: vnde pilos sæpe adurunt. Purè & molliter cubare gaudent. Libidinis tempore, mares præcipuè efferantur: nostri vocant *ramlen*. Cati per libidinem accenduntur, & domibus suis relictis vagantur: vel vt Alberto placet, solitudinem petunt, quasi præ verecundia homines relinquant: propria tum eis & dira vox est. Feles coeunt mare stante, fœminâ subiacente, Plinius. Feles non parte posteriore se iungunt: sed mas stat, fœmina subiacet. Sunt porrò in eo genere fœminæ ipsæ natura libidinosæ & salaces: itaq; mares ad coitum ipsæ frequentes alliciunt, inuitant, cogunt: puniunt etiam nisi pareant, Aristot. Puniunt, inquit Niphus, insectando scilicet verberandoq́;. Græce est προσάγονται τοὺς ἄρρενας εἰς τὰς ὀχείας, ἢ συνοῦσαι κελάζουσι: hunc locum apparet deprauatum esse: ego illum sensum, quem Gaza reddidit, non video. Pro κελάζουσι forte ὀκλάζειν legendum, & ita vertendum: fœminæ mares ad coitum alliciunt, & dum coëunt, in terram se submittunt: quo sensu verbum ὀκλάζειν in vsu est, & simile apud Germanos *bocken*. Albertus hic furioz, id est catum, ineptissimè caprum montanum exponens, Fœminæ furiomorum, (aliàs furonum Vide in Furone) inquit, sunt valde obedientes ad coitum, & clamant alliciendo mares ad coitum tempore coitus. Item lib. 22. in alphabetico quadrupedum catalogo quódnam animal sit non exponens, Furioz, inquit, in coitu maximè feruet, ita quod in fœminam grassari videtur. & cum coitum perficere non potest, clamat: exercet autem coitum, prostratum super fœminam more hominum, sicut & simiæ. Et quoniam constat catas in coitu clamare, siue propter seminis caliditatem, siue quod retinentis maris vnguibus læduntur, siue aliam ob causam, κλάζουσι legi potest, id est clamant. Κλάζειν enim grammatici exponunt βοᾷν, κραυγάζειν: & cum de aliorum animalium voce, tum canum, κλαγγὴ & κεκλαγγέναι apud authores reperitur. Quemadmodū ex felibus, inquit Aelianus, mas est libidinosissimus: sic amantissima fœtus fœmina: quæ Venereā idcirco maris consuetudinem refugit, quod is calidissimum ignisq́; simile semen emittat, genitale vt fœminæ adurat. Huius rei mas non ignarus, communem sobolem interimit. Hæc autem noui fœtus desiderio permota, illius libidini denuo morem gerit, Aelianus. Idem vrsos facere audio. Feles in Aegypto sacræ & multæ sunt, plures futuræ nisi hæc res eis officeret. Feles postquam sunt enixæ, non amplius adeunt masculos. Eas isti coëundi gratia indagantes tamen potiri nequeunt. Ergo contra illas talia comminiscuntur. Ereptos aut subreptos earum fœtus occidunt, non tamen occisos edunt, (πατέονται, Valla rectè transtulit, edunt: Sipontinus ineptè, calcant.) Illæ filijs orbatæ, cupiditate aliorum (amantissima enim filiorum fera est) ita demum ad mares se conferunt. Tot numero pariunt quot canes, Aristoteles: Apud nos binos aut ternos, vt plurimum quaternos, interdū singulos. Parit canis (inquit Aristoteles) duodecim complurimum, sed magna ex parte quinq; aut sex. vnum etiam aliquem peperisse certum est. Vulgare dictum est, catas cum dolore concipere, sine dolore parere. Nuper enixæ, canes fugant, & sæpe inequitantes per gradus & scalas ædium expellunt. Præfertur fœtus Martio mense æditus: Augusto mense propter pulices minus probatur. Vterum gerunt catæ, vt audio, dies quinquaginta sex, hoc est duos menses Lunares. Viuunt circiter annos sex, Aristot. Viuunt annis senis, Plinius. Apud nos ferè annis decem. castratos diutius viuere crediderim. Furioz (id est feles) prorsus intemperans circa cibum est. & breuis vitæ propter excessum suæ corruptionis, Albertus. Ab omni tetro odore feles abhorrere dicuntur, eamq́; ob causam excrementa sua, prius scrobe facta, in terram occultant, Aelianus. Volaterranus addit, ne à prætereunte premantur: Plinius causam dicit, ne odore prodatur, muribus nimirum. Obruunt autem ea posterioribus pedibus. Felem odore vnguentorum Plutarchus scribit grauiter vexari, Gyllius. Feles olfactu odoramentorum perturbari & furere traditur, Cælius. Catti, vt Aloisius Mundella se obseruasse scribit, comitiali morbo aliquando afficiuntur. Gobij sunt ægris felibus vtiles, ex Germanico quodam scripto.

D.

Hominis sibi familiaris manu leuiter contrectari catus, & molliter per caput dorsumq́ue demulceri gaudet: qua quidem voluptate vt fruatur prolixius, ire ac redire sub manus subinde solet. Ipse etiam capite præcipue pressus applicat se manibus demulcentis, & in aduersum erigendo nititur, tanquā transigendæ per totum reliquum corpus attrectationis admonens, aut vt pili ita planius componantur. Cruribus etiam prætereuntium tanquam adblandiendo latera affricat, secundo semper pilo præteriens reuertensq́;. Hanc autem uoluptatem animiq́; remissionem, submisso murmure quodam, & continuato oris occlusi rhoncho testatur. Me certè (inquit Cælius Calcagninus in epistolis) nihil pœnitet interdū, quum vel à negotijs vel studijs aliquid temporis succiditur, æluro (seu mauis felem appellare) blandiri, eumq́; adludentem, & festiuis rhonchis supparasitantē permulcere. Facillimus

limus & procliuis ad ludos est, non solum cum prouocatur ad eos, sed etiam sua sponte, præsertim ætate adhuc tenera. Si quid pendere, aut trahi, aut aliter moueri viderit, mox assultat, mordicat ore, ferit vnguiculis, resilit, insidiatur, prosilit, inuadit rapit, proijcit, iterum arripit, & multis mirisque modis gesticulatur: vt pueri & otiosi homines plurimum sæpe voluptatis colludendo capiant: Funiculos aut fascias trahunt cati, vel quia quauis occasione ludere libet, vel musculum aut aliud animalculi genus esse rati, ridiculis gestibus aliâs insidiosi quiescunt, expectant, collimant: aliâs celerrimè sequuntur, & apprehendunt. Solent autem supini ferè colludere, vt & oculis vndique circumspicere, & vngues in promptu habere omnes possint. Itaque nunc ore hiant & morsicatim ludunt, nunc vnguibus euaginatis obuium quodque apprehendunt: si tamē hominis manus esse senserint, nec mordent, nec laniant, sed leniter tantum retinent, mox dimittunt. Voces eis pro vario animi affectu variæ: aliter enim ogganiende aliquid petunt aut queruntur: aliter beneuolentiam suam testantur homini: aliter deniq; atque aliter inter se ipsi agunt, vocant, blandiuntur, fugant, exibilant tanquā efflantes aut expuentes, vt canes præcipuè. Alius eis animus cum caudam submittunt: alius cum erigunt, idque non vno modo, nunc rectà in altum, nunc arcuatam. Hæc etsi vulgò nota, in animali tamen rationis experte quis nō miretur? Cum imagine sua interdum in speculo colludit catus & eandem ab alto putei in aqua intuitus dum ludere gestit, cadit ac mergitur. Madidus autem aqua tantopere læditur, vt nisi cito siccetur, vitam morte non rarò commutet, Albertus. Humiditas enim externa contra naturam ei est, proinde pedes etiam tingere cauet. Feles animal verecundum est, & formæ studiosum, Albertus. Puritati & læuori siue æquabilitati pilorum, adeò studet, vt subinde se lambat & comat: in quem vsum & flexibile corpus præ mollitie, & linguam (vt dixi) asperam habet. Pellem totam lambendo complanat, Albertus. Loturam faciei lambendo prioribus pedibus imitatur, Author obscurus. Quibus paruum est dorsum, pusillanimes sunt, quod ex fele & simia conijcimus, Aristot. in Physiognom. Nomina sua agnoscunt, quæ quidem à Germanis diuersa eis imponuntur: sunt & communia, quibus vocantur fugantúrue. Loca consueta diligunt, & in hoc differunt à canibus: vt qui altores suos sequantur, eosque magis quàm domos consuetas ament, cati contrà, in domicilijs vbi educati sunt, plerunq; manent, etiamsi migrent à quibus nutriti sunt. Longius etiam in saccis asportati, reuertuntur. Castratur vterque sexus, ni fallor, præcipuè tamen mares, vt mitiores & corpulenti fiant, minusque deserant domos & euagentur. Auribus abscissis, facilius domi remanent, quod guttas auriculis apertis illabentes sustinere non possint, Albertus. Fera omnia animalia cicurantur, si statim vbi nata sunt lacte humano lactetur à muliere: aut quod facilius est, canino. Sic etenim feles discunt amare dominum, nec secus ac canes blandiri illi atque eum comitari, Cardanus.

Omne murium genus persequitur catus: captos primo lusibus afficit, illusos vorat, Author obscurus. Feles quidem quo silentio, quàm leuibus vestigijs obrepunt auibus? quàm occulto speculatu in musculos exiliunt? Excrementa sua effossa obruunt terra, intelligentes odorem illum indicem sui esse, Plinius. Pugnant cati obsidentes terminos suæ venationis, Albertus. Felis & ictis aues petunt, Aristotel. Ἠδ' αἰλούρους χαροπούς, οἳ π. κατοικιδίοισιν ἐφωπλίσαντο καλιαῖς, Oppianus. Aeluros, id est catus, non inuadit gallinam, si ruta agrestis sub gallinæ ala appendatur, Africanus in Geoponicis Græcis lib. 14. cap. 15. idem lib. 11 cap 6. ex Sotione refertur, vbi Cornarius & And. à Lacuna interpretes ὄρνιθα simpliciter autē verterunt, cum libro sequente gallinā verterint, quod magis probo, nam de gallinis illic ex professo agitur. Ne columbæ à felibus infestentur, ad fenestras atq; aditus omnes, & secundum plures columbarij regiones, ramulos rutæ ponito suspenditoq;. Ruta siquidem vim quandam possidet feris aduersatricem, Didymus in Geoponicis 14. 4. Vide etiam mox cap. 4. Nessotrophij (id est, loci vbi anates aluntur) omnes parietes tectorio leuigantur, ne feles, aliáue quæ bestia introire ad nocendum possit, Varro de re rust. 3. 11. Et rursus cap. 12. Septa leporarij è macerijs ita esse oportet vt tectorio tecta sint, ne feles aut meles aliáue quæ bestia intrare possit. In anserum cellis, & alijs generibus pullorum, cauendum est ne coluber felesque aut etiam mustela possit aspirare, quæ ferè pernicies ad internecionem prosternunt teneros, Columella. Nessotrophij tota maceries opere tectorio leuigatur extra intraq;, ne feles aut vipera perrepat, Idem. Limatura æris trita ac distemperata cum vino, bibendo ex ea necat Catos, Arnoldus. Catus serpentes etiam & bufones interficit, sed non comedit: & læditur veneno, nisi mox aquam super biberit, Albertus. Bufonibus quoque pugnare dicitur: quorum licet venenatis aculeis (ego nullum bufonis aculeum noui) repugnetur, non tamen necatur, Author obscurus. Aristoteles & Plinius mustellam inimicam esse scribunt cornici, sui, & serpenti: Hæc, inquit Perottus, ad felem referri non possunt, cum nec feli & cornici aliquid commune sit, nec ferè multum feli & serpenti: contra verò mustellam & cornicum nidos sæpe diripit: & visa est frequenter cum serpente pugnare. Cum monachi quidam subinde ægrotarent, nec mali causam intelligere possent, audiuerunt tandem à rustico operario qui catum monasterij cum serpente ludentem viderat. Non erat autem letale hoc venenum, quia lætitia serpentis ex ludo veneni vim remittebat: Nec mirum, cum mures etiam serpentibus colludant, Ponzettus. Cum feles simiam in Aegypto insequerentur, hæc autem omni neruulorum contentione in fugam se impellens, rectà conscendisset in arborem, atque illi ad eandem arborem ascendissent, (ad corticem enim inhærentes sursum correpere sciunt) hæc sanè vt sola à pluribus circumuenta ex arboribus trunco ad remorum cacumina se vertens diu multumq; ex ijs extremis pependit: Illi tum quòd eò accedere non quirent, ad aliam se conuerterunt venationem, Aelianus.

E.

Possum de ichneumonum vtilitate, de crocodilorum, de felium dicere, sed nolo esse longior, Cicero de Nat. lib. 1. & Tusculan. 5. Alo ælurum, qui aduersus mures foricesque perpetuos Palladis (vt Homerus scribit) id est, Musei ac bibliothecæ meæ hostes excubet, & stipendia faxit cui non delicias modo, verum etiam, si gratus esse volo, dimensum & annonæ autoramentum debeo, Cælius Calcag. in epistolis. Mures abiguntur cinere mustelæ, vel felis diluto, & semine sparso, vel decoctarum in aqua: Sed redolet (frumentum(virus animalium eorum etiam in pane, ob id felle bubulo semina attingi vtilius putant Plin. Didymus ad æluros abigendos rutam poni suspendiq; iubet passim in columbario præcipuè circa fenestram aditas omnes. Nec feles, nec vulpes, nec aliud animal gallinas continget, si ruta syluestris sub ala gallinis suspendatur, & multò magis, si vulpis, aut felis fel cum cibo subactum exhibueris, vt etiam Democritus confirmat, Cornarius in Geoponicis Græcis lib. 14. In Græco exemplari, vt Andreas à Lacuna citat, non ruta syluestris, sed ruta simpliciter legitur. Hæc apud Auicennam quoque lib. 3. fen. 6. tract. 3. cap. 13. mustelas fugare dicitur id quod mireris cum eadē contra serpentem pugnatura rutam sumat.

Rutæ

Rutæ ramulos in columbarijs, pluribus locis oportet contra animalia inimica suspendere, Palladius. Plura vide præcedenti capite. Vt locus sit tutior à venenosis animalibus, catti & furones ac pauones, &c. quorum natura est venenosa capere animalia, nutriendi sunt, Rasis. Catos domesticos vicinorum cum molesti sunt, facile quis capiet eisdem quibus mures maiores capiuntur caueis siue muscipulis: aut etiam laqueis qua domos ingrediuntur per fenestras alibiue dispositis. In granarijs muscipulæ disponantur ad mures capiendos, & per foramina ostij felibus introeundi potestas relinquatur ad mures frumēta rodentes fugandos. Grapaldus ex Varrone vt puto. Qui vulpes aut lupos capere vult, hoc dolo vtatur: Carne suilla pingui latitudine palmi, recens tosta, soleas calceorum inungat, exeundo interim è sylua domum versus: & simul in vestigia frusta suilli iecoris assi & melle intincti reijciat & felis cadauer à tergo trahat. Vbi autem fera vestigia sequens iam in propinquo fuerit, tecum habeas oportet hominem sagittandi peritum, qui sagittam immittat, Author obscurus. Catus seu felis pedum priorum illinctu, caput etiam interscapilio pectinantis in modum & abluentis, si diu palpauerit, pluuias ingruere non ineptè commonstrabit, Incertus. Feles caput manibus lauantes imbrem prænunciant, Cardanus.

F.

Mustelæ fel duntaxat contra aspidas est efficax, cætera sunt veneno, Perottus ex Plinio. At felibus, inquit, multi hoc tempore pro delicatissimis epulis vtuntur. Cuniculi caro dulcis est & sapore (vt quidam scribit) felium carni proxima. Feles in quibusdam regionibus in cibum admitti, præcipuè in Hispania, aiunt. Nostratium aliqui feles syluestres edunt, domèsticas nulli. Hali carnes catti mederi hæmorrhoidū doloribus scribit, &c. vt mox in G. dicam. Catos edunt quidam in Gallia Narbonensi, vt audio, vbi prius vno aut altero die noctu sub dio exposuerint, quod ita teneriores fiant, & odorem grauem exhalent.

G.

Catus animal est immundum & venenosum, Author obscurus. Mustelæ fel duntaxat contra aspidas est efficax, cætera sunt venenum, Perottus ex Plinio. At felibus, inquit, multi hoc tempore pro delicatissimis epulis vtuntur, Alibi etiam Plinius veneficia quædam ex mustela rustica fieri meminit. Et alibi, Mures (inquit) abiguntur cinere mustelæ, vel felis diluto, & semine sparso, vel decoctarum aqua. Sed redolet (frumentum) virus animalium eorum etiam in pane. His Plinij verbis muribus venenosam esse felem aliquis confirmauerit, non item homini: virus enim non tam venenum, quàm odoris grauitatem & fœtorem significat. Aiunt certum esse quod odorari anhelitum Cattorum, habet consumere humiditatem radicalem pulmonis & totius corporis, Abynzoar. Sunt qui solum cati cerebrum venenosum esse putent: de quo Ponzettus lib. 2. tractatu 6. cap. 3. Dicunt, inquit, quod qui ederit de cerebro cati masculi, dementetur ferè: est enim valde siccum si ad hominis temperiem conferas: & meatus cerebri obstruit, ita vt impediat spiritus animales ne ad posteriorem ventriculum transeant: vnde exclusa memoria sine mente videtur qui sic affectus est. Curatur propinando bis mense drachmam terræ Lemniæ cum aqua sampsuchi, aromata etiam cibis miscenda sunt recreandi spiritus gratia. Vinum bibendū clarum, & cum eo quandoque drachma semis diamoschu dulcis. Sed forte sat fuerit, bonam victus rationem instituisse. Hæc ille. Plurimi commanducato cati cerebro, furentes redditi sunt, Alex. Bened. cerebrum leonis (vt & catti) acceptum induci amentiam, Albertus & Rasis. Cerebrum cati sumptum, inquit Matthæolus, vertiginosos & stupidos reddit (stolidos & quasi præstigijs obnoxios, Petrus Apon.) & is affectus ægrè curatur, nec nisi paulatim temporis progressu. Aegro vomitus prouocandus est post terræ Lemniæ potum, idque bis aut ter in mense. Iuuat etiam quotidie sumpsisse tribus aut quatuor ante cibum horis antidotum diamoschu. Sunt qui præcipuum huius mali remedium esse scribunt, si dimidius scrupulus moschi contriti è vino bibatur. Quod si venenum est cati cerebrum, apparet non eandem esse galen, id est mustelam, cuius cerebrum aridum in comitialibus propinatur, vt scripsit Galenus ad Pisonem. Vrsorum quidem cerebrum veneficium esse Hispani credunt, occisorumq́; in spectaculis capita cremant, testato, quoniam potum in vrsinam rabiem agat, Plin. Idem de Leonis cerebro Rasis & Albertus. Auicenna (hyæna) taxus, genusta (genetha) lynx seu lupa ceruaria, cattus, mus, furo & mustela, lædunt plus vulnere quàm veneno, Arnoldus.

Ad felis morsum remedia Aëtius lib. 13. cap. 5. his verbis describit: Omnia ferè quæ ad canis morsum dicta sunt, etiam à fele morsis conducunt. Propriè autem eis conuenit mel, terebinthina, oleum rosaceum, simul eliquato ac vtitor. Aut centauream tritam cum melle imponito. Aut galli stercus liquidum cum adipe gallinaceo subigito & imponito. Interpretes Aeginetæ lib. 5. cap. 11. [illegible] felis exposuerunt, perperam vt apparet: nam signa & remedia quæ illic Aegineta describit, eadē habet Aëtius l. [illegible] iam citato cap. 12. Imposuit ipsis opinor, quod apud Aeginetam proximè antecedit remedium ad morsum ascalabotæ, quem stellionem reddiderunt. Atqui fieri potest vt Aegineta nesciuerit ascalaboten & galeoten idem esse animal, idq́; non aliud quàm stellionem Latinorum: aut remedium hoc ad ascalabotæ morsum ab alio adiectum sit, cum nulla eius noscendi signa vt in cæteris habeantur, & vnum duntaxat remedium breuissimè proponatur, nempe sesamum contritum cataplasmatis modo imponi, quod ipsum Aëtius inter remedia aduersus galeotæ morsum ponit, vt Auicenna quoque, quanquam mutila eius lectio videatur cum Aëtio conferenti. Sed tam galeoten quàm ascalaboten stellionem esse in Stellione pluribus probabo. Errauit etiam Auicennæ interpres, qui lib. 4. fen. 6. tractatu 4. cap. 13. cattum pro stellione transtulit: eadem enim illic signa & remedia leguntur quæ Aëtius & Aegineta de galeote habent. Ponzettus lib. 3. tractatu 4. cap. 4. cati morsus signa eadem refert, quæ Aëtius, Aegineta & Auicenna galeotæ, id est stellionis morsus, nempe dolorem magnum & viridem (liuidum potius, vt Græci habent) circa vulneris colorem: remedia verò alia. Curantur (inquit) bona victus ratione: Quidam exhiberi iubent cerebra aliorū animalium, & vinum clarum odoratum, dilutum & sæpe lauari vlcus vrina hominis, vt quæ virus inflictum consumat: vel lacte caprino & origano. De morsu cati vide etiam Arnoldum in Breuiario 3. 16. Cum quorumuis animalium pili, si ab incautis deuorentur, arteria præclusa suffocationis periculum minitentur: præcipue tamen felium pili maligni & venenosi sunt, Matthæolus. Audio si pilus cati fortè in fauces hominis inciderit (quòd accidit colludentibus, præsertim pueris & incautis) quoniam is inhæreat, nec loco promoueatur, paulatim aggesta materia strumas vel scrophulas generari: Prauus est etiā anhelitus felium: noui enim quosdā, qui cum noctu in lectis feles secum habuissent, & infectū ab eis aërem inspirassent, hectica febri & marasmo tandē consumpti perierūt. Nec ita pridē in monasterio quodā vbi

permulti

permulti cati familiariter nutriebantur, & in cœnaculis cubiculi q; & lectis monachorum frequẽtes erant, adeo pleriq; infecti sunt monachi, vt intra breue tempus nec missa nec vespera eo in monasterio decantarentur, Idem. Alexander Benedictus in libro de peste, cauendum consulit, ne canes & cati nostri tempore pestis, extra domum vagentur: facile enim ab eis aërem pestilentem respirando haustum afferri. Hoc maximè mirum est quod nonnullos fixo oculorum obtutu lædant: alios verò sola præsentia: Quod quidem non solum accidit ex maligna aliqua aut venenosa vi in ipsis catis: sed accedente occulta quadam hominum qui ita afficiuntur qualitate siue natura, cœlitus nimirum eis illapsa: quæ nisi præsente obiecto prouocante, ad affectum eiusmodi non mouetur. Huiusmodi ego homines Germanorum nõ paucos cognoui: qui nulla simulatione præsentibus tantum catis, quanquam illi adesse nescirent nec præuidissent, nec vocem eorum audiuissent, mirum in modum lædebantur. Nam cum aliquando ad conuiuium vocatus in cœnaculo essem, & expectaretur tal s ingenij quidam, catum eo in loco occultarunt, illum mox vbi aduenit, sudare, pallere, & ob metũ tremere animaduerti, & catum alicubi latere conquerentem audiui. Huius ego naturæ homines eisdem remedijs iuuari crediderim, quibus ij iuuantur qui cerebrum cati ederint, Matthæolus. Vidi & ipse qui præsentes catos vbi conspexissent audissentúe, ferre non poterant.

Aelurorum, id est felium (siluiorum potius, vide Dioscoridem) salsorum carnem, ad læuorem tritam, ligna (scolopas) corpori infixa impositam educere aiunt, vtpote attrahẽdi vi præditam, Galenus lib 11 de simplic. Carnes catti calidæ sunt & siccæ: medentur hæmorrhoidum doloribus, renes calefaciunt, dorsi doloribus prosunt. Sumpta caro reprimit turgentes podice venas, id est hæmorrhoides, Vt sinus Iacobus Oliuarius addit hoc remedium se expertum esse. Et lumbus lumbis præstat adesus opem, Vt sinus: idẽ Oliuarius addit verissimum esse. Ego nisi in summa omnium remediorum, quæ ratione aliqua nituntur, inopia, nunquam ad hæc absurda experimenta descenderim. Podagræ vtilis fertur caro cattæ agrestis inuncta, Rasis & Albertus. Remedium ex anseris adipe dum assatur distillatum farcti catis paruis minutim concisis, describam in Ansere G. Decoctũ cati pinguis (exenterati, pelle detracta.) Alyscus podagricum vti iussit, stuppas in eo calido madefaciendo, fouendoq; partes, & postea eiusdem cati pinguedine illinendo. Hospes eius Basileæ hoc vsus consilio, intra 5 aut 6 dies melius habuit. Sanguinem cati paronychiæ quidam illigant, & latentem in ea vermem (vt vulgus credit) eadem nocte extingui promittunt, Innominatus. Cati syluestris seuum simile est naturæ carnis eius: carnem autem calidam, mollem, & podagræ vtiliter illini dixerat, Rasis. Inter taurinum & suillum adipem fuerit felinus, Syluius. Felis pinguedine medicamenta quæ faciem splendidam candidamq; reddunt vtiliter dissolui aiunt. Oculorum vitio quod nostri vocant *flecken vnd fael*, hoc est, vngues, nebulas & leucomata sic medeberis. Caput cati nigri qui ne maculã quidem alterius coloris habeat, vres in olla figlina, intus (vt vulgo loquuntur) vitreata, aut figulo vrendum committes non est periculum ne nimium vratur. Huius cinerem per caulem pennæ in oculum insflabis ter die. Noctu si quis ardor infestet folia è quercu aqua madida, bina simul aut terna oculo impones aut illigabis: Hoc tanquam egregium experimentum suum medicus quidam mihi narrauit: ego postea in libro quodam manuscripto Germanico reperi adiecta promissione visum restituendi, etiam post annum vnius ca citatem; & remedio ad authorem Hippocratẽ relato. Felis iecur vstum tritumq; ita vt bibi possit, calculosis remedio est, Galenus Euporiston 2.52. Quartanis magi excrementa felis cum digito bubonis adalligari iubent, & ne recidant, nõ remoueri septeno circuitu. Quis hoc quæso inuenire potuit? quæúe est ista mixtura? Cur digitus potissimum bubonis electus est? Modestiores iecur felis decrescẽte Luna occisæ inueteratum sale, ex vino bibẽ ante accessiones quartanæ dixêre, Plinius. Catæ stercus cum vngula bubonis in collo vel brachio suspensum, post septimam accessionem, discutit quartanam, Sextus. Celsus adijcit malagmati cuidam contra strumas. Cati agrestis fel ad oris torturam vtilissimum fertur: accipitur autem fellis catti nigri (cati syluestres apud nos non sunt nigri, sed ex domesticis quidam) dimidia drachma, (Albertus non rectè habet vnciam) & miscetur cum zambach pondere quatuor aureorum, & fit sternutatorium, Rasis & Albertus. Felis fel ad albugines, Aëtius 7.39. Fel cati, præcipuè syluestris, fœtum mortuum ab vtero extrahit, si subitus suffiatur, mixtum cum stercore nigro alicuius cati, vel eiusdem cuius est fel. Idẽ efficit fel eius, cum miscetur aquæ colocynthidis, & madidam inde spongiam (lanam) mulier ori matricis indit, Rasis & Albertus. Pro stercore felis, stercus ichneumonis vsurpari posse, in Antiballomenis Galeno adscriptis legitur. Ad quartanam catæ stercus à superstitiosis alligari, paulo ante dictum est. Catæ (vel cati) stercus siccum cum sinapi æquis ponderibus cum aceto contritum & impositum, capitis alopecias sanat, Sextus & Aesculapius. Felino stercore Celsus vtitur in malagmate quodam ad strumam. Spinam aliúdue quid faucibus adhærens, felis extrinsecus fimo perfricatis, aut reddi aut delabi tradunt, Plinius. Catæ stercus cõtritum, recens, purum, illinitum faucibus, sine difficultate extrahit spinam, Sextus. Cum resina & rosaceo suppositum, profluuium mulieris reprimit, Sextus: At Plinius hoc idem remedium exulcerationibus vuluarum impositũ prodesse scribit, id quod magis placet nam adipem vulpium quoque, & medullam vituli in vino ex aqua decoctam cum seuo idem præstare ait. Fimus cati suffitus & illitus fœtum mortuum expellit, Author obscurus. Ad vnguem in oculo Equi, cinerem de fimo cati mane seróque insla, obscurus.

H.

a Feles nomen, vt Grammatici quidam volunt, tam masculini quàm fœminini generis: Valla in fœminino genere vtitur. sunt qui masculini tantum generis faciant, manifesto errore. Mantuanus Tectiuagos feles dixit. Felis aurea, Plin. 6 29. Est & apud Cælium Calcagninum & Vallam Herodoti interpretem hæc felis: est & meles fœm. generis apud grammaticos. Ne feles aut meles, aliáue quæ bestia intrare possit, Varro 3.11. sic etiam Ge. Alexandrinus legit: grammatici quidam recentiores in Dictionarijs, felis & melis legũt. Phil. Beroaldus quoq; feles protulit. Catus vel cattus, à capiendo dictus videtur recentioribus, vt qui mures & aues captet. Ego potius tanquam cautum & astutum ita dictũ crediderim. Catos enim olim sapientes & callidos appellabant, vnde & Catones primum dictos volunt. Sed homo catus nunquam terminat, nec magnitudinis, nec diuturnitatis modũ, Cicero Tuscul 2. vt Nonius citat. Hinc & Græcis conijcio deriuatum, vt γάτ@ vel γατί@ dicatur, [illegible], Hesychius, & Varinus. Sunt qui Seruium testem citent catum fœm. genere proferri. Reperitur & apud Græcos recentiores grammaticos κάττης vel κάτ@: Murilegus & musio pro cato, apud Albertum & recẽtiores barbaros.

Αἴλουρος παρὰ τὸ αἰόλλειν (lego αἰεὶ vel αἰόλλειν) τὴν οὐρὰν, Etymologus & Varinus. Αἴλουρος, idem: non per pleonasmum, sed antithesin, Gerodianus apud Etymologum: apud Varinum, αἴλλουρος habetur, quod non placet. Αἰάλλω Hesychius exponit θωπεύειν, id est adulari, vt inde etiam catus ælurus dictus videri possit, quod cauda homini quodammodo adblandiatur. Αἰγίλουρος nudum nomen apud Suidam Etymologus & Varinus ælurum exponũt. Hermolaus in Corollario poeticum esse scribit. Αἰγελουρεῖ quinq; syllabis, carabus, id est locusta (ex ostracodermorum genere) exponitur: vt etiam ægipygos pro eodem: Αἴλουρος, αἴλουρος, Hesychius & Varinus. Οἱ δὲ μῦες ... Author innominatus apud Suidam: addit autem Suidas, ... id est catum aut felem domesticam intelligit: non quidem spatalen dicens esse felem, vt aliquis putaret, cũm ..., id est cibum paulò antè interpretatus sit: sed insinuans vt videtur, hæc verba pertinere ad apologum quendam de muribus & fele confictum. Catum marem nostrates vocant *reuel* per onomatopœian. Felinus adiectiuum à fele apud recentiores quosdam legi, apud veterem nullum. Oppianus æluros κακοεργοὺς vocat id est maleficos quod auibus insidientur. In Galeomyomachia galês, id est catis, quam author eius recentior appellat, epitheta hæc sunt, ..., ..., ..., ..., μυοκτόνος, ... Putes certare canendo Tectiuagos feles, Bapt. Mantuanus. ..., Suidas. Nuctetias & cattas naues, vtrasq; veteres, sed & has recentiores agnoscunt, Cælius Calcagninus. Addebantur maioribus nauigijs prodromæ & quasi anteambulatoriæ, sicut holcadibus epholcia, triremibus cattæ. Idem. Cattæ naues nominantur apud Gellium 10.25.

Metalli genus est quod Germani vocant *glimmer*, id est micam, vel *katzensilber*, id est felium argentum: est enim colore argento ita simile, vt pueros & rerum metallicarum imperitos decipere possit. A felibus autem nomen indiderunt, siue a similitudine, quod eorum oculi etiam noctu radiant: siue quod falsum quiddã & inutile hac voce significare volunt. Nullum enim vtilitatis fructũ præbet his qui venas excoquunt, quod totum eius corpus ignis consumat. Hoc ipsum Latini, vt opinor, micam appellant: cum chrysocolla & cæruleo in eodem lapide quandoq; reperitur, Georg. Agricola in Bermanno.

Buphthalmon Dioscorides & æluron dici meminit: ego & ælurion vocari quandã stirpem lego apud Photionem: diuersa necne sit, haud constat, Hermolaus. Aelurius, αἰλούριος, radix quædã sic appellata, Etymologus: apud Hesychium & Varinũ corruptè legitur ... Buphthalmum ego ælurum dictũ crediderim, quod figura oculum referat, & instar oculi felis resplendeat, quamuis non etiã noctu. Sed cum buphthalmi radix in vsu nõ sit, ælurios vero inter radices censeatur, Valerianam potius vulgò dictã intellexerim: cuius Græci aliud in sua lingua nomen nõ habent nam phũ peregrinũ est. Eius radix mirè a catis appetitur, quod in horto meo ipse obseruaui, vbi & hortense & syluestre phũ, & nepetæ siue calaminthæ genus, cui nomẽ ab hoc animali apud Germanos (*katzenkraut*, *katzenmüntz*) & alias gentes, non semel quamuis circumseptas & spinis interdũ munitas mihi perdiderunt: quod ab eis non odio harum stirpium, sed amore potius fieri puto: referunt enim similem quendã catis odorem. Valerianæ quidẽ radix, & aliâs, & præcipuè liquore aliquo macerata, excrementitium quendam odorem emittit, eamq; ob causam licet cõtra diuersos morbos commendata a multis fastiditur. Porrò cati nõ vnguibus solum has stirpes laniant, sed etiã ore. Martorella, id est Valeriana vel herba gattæ, Syluaticus: dicta forte quod mates etiam, quæ rusticæ mustelæ sunt, similiter erga eam afficiantur: quod tamen certũ non habeo. Cataria nepetæ genus est: quanquã & aliæ herbæ simili vocẽtur nomine, vt Valeriana, &c. Hæc nepeta pulegiũ magis refert odore quàm calaminthham montanam: cati ea delectantur, eduntq; frequenter, vnde natũ ei catariæ nomẽ, Monachi in Mesuen. Iidem alibi gattariam interpretantur calaminthham syluestrem, siue pulegiũ syluestre dictum a nonnullis, quoniã vt plurimum syluestribus & asperis nascatur locis. Primum calaminthæ genus (inquit Ruellius) officinæ etiamnũ calamentum vocant: secundũ, pulegium syluestre: tertiũ, nepetam, vulgus herbam catorũ quod magna feles odoris huius capiantur voluptate nanq; si vultæ, vel hærenti cõtingat occurrere, ei sese statim adfricãt, deinde magna auiditate ramos pascuntur. Quin & humo in qua resederit iucundissime sabburrantur: quapropter solo esu huius æluros concipere vulgus sibi persuasit: Medici hac experiẽtia freti muliebribus balneis aut insessionibus inserũt, vt ijs quæ desierunt parere stabilem adferant fœcunditatem: & ijs quæ non possunt vterum ferre, hoc fotu concipiendi facultatẽ moliantur, vt tandẽ iniecta genitalibus locis semina queant animari. Verum authores solum habentur ex populo, nec tale quicquam apud classicum authorẽ inuenitur, Hucusq; Ruellius. Aelurigonos Magis, buglossus & æluri sanguis ijsdem, stratiores aquaticus, in nomenclaturis apud Dioscoridem. Germani tertiũ sedi genus acrimonia insigne, minimũ, flosculis luteis, *katzenträubel*, id est vuam cati nominant. Frutex quidam folijs grossulariæ hortensis, ramulis candidis, cortice nempe albicante, in multis Galliæ Italiæq; locis, in hortis colitur: apud nos sponte nascitur circa riuorum quorundã ripas, facile comprehendit translatus in hortos: acinos nigros piperi similes in calidioribus locis proferre aiunt apud nos sterilis ni fallor. Meminit eius Ruellius lib. 1. cap. 43. in piperis descriptione piperastrum appellans, nostratium quidã vocant *palmenstauden* nimis cõmuni vocabulo. Ego pseudamomum esse conijcio: huius folia & ramuli subinam herbã aut felis vrinã quodammodo redolent. Sunt & alijs stirpibus à fele nomina apud Germanos. *Katzenbalsam*, mentastrum, quasi balsamum felinũ. *Katzenklee*, lagopus, herba trifolia. *Katzenkerfe*, fumaria. *Katzenschwantz*, vel *katzenwadel*, vel *katzenzagel*, hippuris. *Feldkatzen* vel *katzle*, gnaphalium siue tomentũ herbæ apud Dioscoridem, quam describit Tragus 1. 109. Arborum etiam quarundam, salicum præcipuè flores molli lanugine pubescentes, *katzle* nominamus: qua ratione Græce iulos dici posse existimo, quanquam ij in corylo priuatim sic nominant, in cæteris quibusdam nucamenta, quæ sine lanugine sunt. Lanuginis quidem mollities lagopodi etiam & gnaphalio herbis nomen apud nos dedit.

Formicis Indicis color felium, magnitudo Aegypti luporum, Plinius. Aeluron literator quidã in Lexico Græcolatino silurum ineptissimè exposuit, inde nato errore, vt video, quod Dioscoridis codices quidam excusi æluros pro siluros corruptè habent. Cercopithecum Germani catum maris vocant, quod à maritimis & longinquis regionibus aduehatur. De genetha, vt recentiores quidam barbari vocant, pelliones Germani *genethkatzen*, id est catos genethas, in G. litera dicam & de Zibetti cato, in Panthera. Piscem cattam, vel cattum algarium Itali vocant mustelum leuem & stellarem. Cati fons, ex quo aqua Petronia in Tyberim fluit, dictus quod in agro cuiusdam fuerit Cati, Festus. Cati, Germaniæ populi, Sicambris finitimi: hi à Plinio 4.14. Chatti dicuntur, aliâs Catti. Eluros, cum epsilo in prima syllaba, nomen gentile, Varinus in Αἴλουρος. Apud eundem tamen in E. legitur Elluros per l duplex, nec aliter quàm nomen gentile exponitur. Idẽ rursus Heluros scribit cũ aspiratione, Ἕλουρος ... author ẽ citans Dexippum in Chronicis, & rursus monẽs per epsilon scribendum

bendum cum gentile est: cum animal significat per αι diphthongum. Cum autem Heluri populi à paludibus dicantur, aspirandum esse hoc vocabulum, & l simplici scribendum ex Græcæ linguæ proprietate apparet. Erasmus in prouerbio Mineruæ felem, non rectè attribuit Etymologo quod in eo non legitur, pro animali scribendum dicens αἴλουρος per ε quasi torquicaudam aut trahicaudam, sic enim ipse loquitur.

c. Qui muleum sternutant, dicuntur à nostris cum catis edisse. Pici scandunt in subrectum felium modo, Plinius. Et felis instar exeuntes è rimulis mures venatur, Aurelius citante Perotto. Sicq; repugnabant votis contraria vota: Non secus ac muri catus, ille inuadere pernam Nititur, hic rimas oculis obseruat acutis, Mantuanus in Bucolicis.

d. Ibis in palmis ad euitandos feles nidificat: non enim facile in palma ob eminentē & cultellatum trunci corticem ij sæpe repulsi & reiecti, sursum correpere possunt. Gillius ex Aeliano. Vulpanser ab aquilæ & felis & cæterorum hostium suorum iniurijs se defendit & propulsat, Aelianus. Beluas etiam in eos à quibus beneficia acceperunt, vehementer grata esse, testimonio sunt vel Aegypti admodum fera animalia, feles, ichneumones, crocodili, Idem. Iani Lascaris epigramma extat in caniculæ sociam galen (felem intelligit vt videtur,) & opem ei ferentem.

h. Io. Tzetzes Chiliadis 5. cap. 12. γαλῆν κατοικίαν (pro κατοικιδίαν) id est mustelam domesticam, catum intelligere videtur, vt & alij quidam recentiores Græci. Narrat autem illic in quantis delicijs hoc animal fuerit apud Monomachi imperatoris vxorem quæ indito ei barbaro nomine Mechlempe, Μεχλεμπε, plurimis delicatissimisque ciborum generibus ex vasis aureis ipsum quotidie alebat. Catus aut belua per foramen intrans quid significet per 12. signa Zodiaci, Luna in singulis existente, explicatur ab Aug. Nipho de augurijs lib. 1. tabula septima. Cum Gigantes aduersus deos pugnarent, deorum alij alias sibi formas induêre, Fele soror Phœbi latuit, Ouidius libro 5 Metam. Aesopus puellam fuisse ælurum scripsit, & quidem ita præstantem forma, vt inuidiam in se Veneris concitarit: qua Venus percita pristinam formam abstulit, nouam intulit, nec eam tamen degenerē aut deformem, vtpote quæ vegeta atque agilis sit, & leonis formæ simillima, Cælius Calcagninus. Galês in mulierem mutatæ, & sponsa cum esset murem persequentis, apologus recitatur à Io. Tzetze Chiliadis quartæ cap. 11. Item vulpis & felis colloquium apud Erasmum in prouerbio. Multa nouit vulpes, vbi ingruente canum vi feles subsilijt, vulpes relicta capta est.

Aegyptiorum mores quis ignorat? quorum imbutæ mentes prauitatum erroribus, quamuis carnificinam potius subierint quam ibim, aut aspidem, aut felem, aut canem, aut crocodilum violent, Cicero. Et alibi, Ipsi quorum vanitas ridetur Aegyptij, nullam belluam nisi ob aliquam vtilitatem consecrauerunt, veluti felem quod pelle eius scuta contegant. Ego superstitionis gratia magis quàm vtilitatis, felium pelles Aegyptios scutis induxisse putarim: nam cum mollissimæ sint, ictibus resistere nequeunt vt bouinæ. Felem (inquit Herodotus lib. 2. interprete Valla) incensa strue diuina res occupat, (Πυρκαϊῆς δὲ γενομένης θεῖα πρήγματα καταλαμβάνει τοὺς αἰλούρους: Perottus transfert, Facto incendio feles diuino numine corripiuntur: Ego sic verterim, Si quando incendium contigerit, feles in furorem aguntur: vt θεῖον πρᾶγμα non aliud sit quàm θειασμὸς & ἐνθουσιασμός: θεῖα etiam θαυμαστὰ exponunt, vt interpreteris rem miram circa feles accidere: sed ne in aliorum translationibus occuper, præstat vt reliqua ipse transferam.) Nam Aegyptij ab igne interuallo aliquo recedentes, extinguere negligunt, feles tantum obseruant, (custodiunt, ne insiliant:) at illæ vel subeuntes vel supersilientes hominum cœtum in ignem ruunt. Hoc vbi fit, Aegyptus magno afficitur luctu. Cum verò in domo aliqua feles fortuito (ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, vltro, Valla: intelligi potest de naturali, & non violenta morte, vt Cælius Calcag. exponit) moritur, domestici omnes sola supercilia radunt: totum autem corpus & caput, in quorum domibus sic moritur canis. Efferuntur feles mortuæ ad sacra tecta, vbi salsæ sepeliuntur in vrbe Bubasti. Hæc Herodotus. Bubastum Aegyptia lingua felem nominari supra dixi. Gentes aliquas quæ felem auream pro deo habuerunt circa Syenen fuisse legimus, Gyraldus. In Rhadata (oppido Libyæ circa Nilum ad Arabiæ latus) felis aurea pro deo colebatur, Plinius 6. 29. Nihil me pœnitet interdum (verba sunt Cælij epistolicarum quæstionum lib. 1.) æluro, seu mauis felem appellare, blandiri. Cur enim mihi illud ioganti vitio detur, quod Aegyptus serium atq; adeo sacrum habet. Nam inter bruta quæ nimis superstitiose colit, æluro tantum tribuit vt in eos qui reliqua sponte volentesq; interemerint, decretum sit supplicium capitale: quod si casu aut certe nolētes fecerint, scelus præscripta mulcta posse expiari putant. Sola felis inter quadrupedes (Herodotus lib. 2. interprete Valla, ibim & accipitrem adeò sacras haberi ait, vt siue volens siue nolens aliquis necauerit, necessariò morte afficiatur:) inter auisia ibis, nominatim excipitur: has nolens volénsue quis letho dederit, crimen non nisi capite luitur. Cuius rei tanta religio fuit, vt Diodorus in secundo Bibliothecès fidē atq; oculos suos in testimonium adducat: quum ætate Ptolemæi, inita nuper amicitia cum Romanis, Romanorum quidam præter animi voluntatem ælurum occidisset, facta impressione Aegyptij agminatim eius domū obsederunt, eum ad pœnam poscentes: neq; magnitudo Romani nominis, neq; amicitiæ recentis necessitudo ei satis præsidio esse poterat, ni Rex præfectiq; regij eum magis præsenti periculo subtraxissent potius quàm liberassent: quòd si fato aut natura diem obijsset ælurus, vniuersa domus non secus funesta fuit, ac si paterfamiliâs cecidisset. Iidem præterea quum inter omnia scarabeum maximè venerentur, eiusq; aliquot species numerent, eam quæ ailuromorphos dicitur, & æluri facie pingitur, longè omnibus præferebāt. Nec modo Aegyptij, verum Arabes etiam ælurum, & eam quidem auream pro deo habebant in Rhadata. Nec sanè mirum, quum ritu naturæ numeros Lunæ ostendat, & lunaribus incrementis oculos habeat grandiores, Hæc Cælius Calcagninus. Isidis numen totam complecti in se naturam Aegyptij credentes, ideo illi animal hoc coniunxerunt, quod Lunæ, cuius syderis beneficio naturæ pars multa stat, notas & imaginem quandam, præsertimq; in oculis referret, in quibus ad quotidiana luminum in eo incrementa decrementaq; augeri pupulas in mustelis, (felibus dicere debuit, sed per imperitiam confundit,) & minui, plerique; testati sunt: nec id tantum, sed noctu & in tenebris syderis illius modo fulgere & quod maximum est, fertilem & vegetabilem Lunæ naturā fœcunditate sua exæquare, Marcellus Vergilius in commentarijs super Dioscoridis capite de mustela domestica, & rursus in coment. super lychnide. Aelurorum oculi ad vices Lunæ aut ampliores fiunt, aut minores: Id multò mirandum est magis, ælurum marem, vt Horo placet Apollini, Solis vices sentire, mutareq; pupillas oculorum syderis cursu: siquidem diluculo in exortu extenduntur, eædem meridie contrahuntur in orbem, occasu solis obscuriores hebetescunt, Ruellius lib. 2. de plantis cap. 151. Catus apud veteres Plutoni sacer erat, Arlunnus.

Mineruæ felem, Ἀθηνᾷ τὸν αἴλουρον, subaudi comparas: cum multò inferiora cum præstantioribus comparantur, quod

quod leuicula quapiam in re conueniant. Quid enim habet Minerua dea cum fele commune, præter glaucum colorem oculorum? Nam is oculorum color Mineruæ tribuitur, qui & noctuis adest: & felibus. Vnde apud Homerum epitheton γλαυκῶπις Ἀθήνη. Est & hoc felibus commune cum noctuis, quod & noctu cernunt, & pariter insidiantur muribus. Refertur apud Zenodotum & Suidam, Erasmus. Cætera prouerbia vbi felem Erasmus transtulit, vt Tartessia feles, Feli crocoton, Rapacior fele, omnia ad mustelam referemus: cum Græcè non ælùros in eis, sed gale, id est, mustela legatur. Sphondyle fugiens pessimè pedit: Hesychius & Varinus spondylem (pro quo Attici sphondylen dicunt) galem, id est mustelam Atticè dici scribunt: quamobrem hoc quoque ad mustelam differemus, quamuis Erasmus Felem reddiderit. Οἱ δὲ μύες νῦν ὀρχοῦνται, δραξάμενοι τῆς σῆς ἀπαρχῆς, Mures nunc saltant cibo tuo arrepto, Author innominatus apud Suidam in Sparale: tanquam in apologo aliquis ita ad felem de muribus dixerit. Videtur sanè prouerbiale dictum, cui simillimum nostrates iactant, Fele absente mures saltant, aut diem festum agunt. Sunt & alia non pauca Germanis in vsu vulgari, à fele prouerbia, ex quibus nonnulla subijciam: *Art lasst von art nit, die katz lasst irs mausens nit.* Ingenium nulla vi vincitur, nec catus captare mures desinit: Naturam expellas furca tamen vsque recurret. *Man fure ein katz in Engellant, so wirt sie doch mauwen*: Catus etiam trans mare vectus, vocem non mutabit: Cœlum non animum mutant, qui trans mare currunt. *Es sind bæse katzen, die forhar lecken, und hinden kratzen*: Maligni sunt cati qui anterius lambunt, posterius laniant: Altera manu fert lapidem, altera panem ostentat. *VVer mit katzen jagt, der facht gern meuss*: Qui cum catis venatur, ferè musculos capit: Corrumpunt bonos mores colloquia praua. *Die katz hat die fisch lieb, sie will aber nit ins wasser*: Catus pisces amat, sed aquam timet: Ficus auibus gratæ, sed plantare recusant. *Er geet darumb, wie ein katz vmb ein heissen brei*: Circumit vt feles feruidum iusculum: Lupus circa puteum chorum agit, in eos qui sumpta inaniter opera sua spe frustrantur. *In der nacht sind alle katzen graw*: Noctu feles omnes fuscæ sunt: Sublata lucerna nihil interest inter mulieres. *Die katz ist gern da man sie strælet*: Catus delectatur ijs locis vbi curatur & comitur: huic aliqua ex parte respondet, Atheniensem Athenis laudare haudquaquam difficile. *Der katzen ist der kæß (oder der speck) befohlen*: Feli caseum (vel lardum) committere: Ouem lupo committere, Mustelæ seuum. Nam si quis catum custodem lardo præficiat à muribus defendendo, vnus ipse plus consumet quàm multi mures: sic sæpe improbi magistratus conseruandis præfecti legibus magis in eas delinquunt quàm plures priuati.

DE CATO SYLVESTRI.

A.

FELES antiquitus non erant mansuefactæ, viuebant in agris: inde vrbes & domos repleuere. איים ijm apud Hebræos, Esaiæ 34. catos feros quidam (vel vt ipsi loquuntur, ferales) interpretantur, alij aliter: vide supra in Onocentauro: quemadmodum ציים zijm aliqui catos maris, id est cercopithecos: alij mattessie est mustelas rusticas. Qui aulice in Germania loqui volunt, catos syluestres nominant *boumruter*, id est equites arborum: quod arbores scandant, auiū prædæ gratia, & cum pericula fugiunt. Hispani *gáto montés.* Chat caretz, catus syluestris in quibusdam Gallico locis vocatur.

B. Cati syluestres in Heluetia multi capiuntur, in syluis præcipuè, & arbustis iuxta aquas interdum: similes domesticis per omnia, maiores tantum, densioréque & oblongiore pilo: Colore fusci, vel vt Albertus loquitur grisei. Sed fortè vt domestici coloribus variant, ita etiam feri non vno colore reperiuntur, in diuersis regionibus præsertim. Quem ego circa finem Septembris apud nos captum consideraui, huiusmodi fuit. Longitudinis à fronte ad extremam caudam, dodrantes quatuor. Linea nigra per dorsum descendebat in pedibus etiam & alibi lineæ erant nigræ. Inter pectus & collū macula latiuscula ex pilis albissimis. Reliqui corporis color vbiq; fuscus cui in dorso paucus ruffus in vnum colorem miscebatur, ad latera dilutior, id est cinereo propior: inter crura posteriora circa clunes rufus. Calli imi digitorum in pedibus nigri, & pili circunquaq; concolores. Cauda crassior quàm domesticis, tres palmos longa, duobus aut tribus orbibus nigris distincta: extrema pars palmi longitudine tota nigricabat.

C. Cati syluestres (vt Gaza vertit, Græcè legitur galæ agriæ; id est must[illegible] syluestres) venantur mures syluestres, Aristot. In Scandinauis (sic voco ingentem Europæ ad Septentrionem insulam) à lyncibus capti vorantur, Olaus Magnus.

E. Canibus immissis capiuntur, vel impetuntur bombardarum globis arboribus insidentes. Sæpe rustici plures arborem circumstant, & felem desilire coactum fustibus cædunt. Felemque minacem Arboris in trunco longis præfigere telis, Nemesianus. Pelles earum cum pilis ad vestium vsum parantur, vt ex alijs etiam feris: priuatim verò tibialia & manicæ inde fiunt, pilis introrsum versis, cum artus refrigerati aut arthritici sunt. Pilus admodum mollis, sed pinguiusculus est: ideóq; facile conglobatur, & minus placet in vestitu. Cati syluestres fumum rutæ & amygdalarum amararum fugiūt, Rasis. Mustelas quoq; rutam fugere legitur apud Auicennam: item catos domesticos, vt supra scripsimus.

F. Cati agrestes temperamento propinqui sunt leporibus, caro eorum calida & mollis est, Rasis. Eduntur apud Rhetos. Apud nos etiam in cibum veniunt aliquando, capite feræ & cauda abscissis. Sunt qui satis lautos affirment, abhorrent propter domesticorum similitudinem, quibus apud nos nemo vescitur.

G. Felis syluestris pinguedo à quibusdam reponitur, calefaciens nimirum, molliens & discutiens, magis quàm domestici. Vtuntur ea in morbo articulari, alias quoq; pinguedines cum herbis ad eundem affectū facientibus contusas in ansere assantes, vt in Ansere dicemus. Ego excoriatū aliquando hoc animal longè pinguissimum vidi. Diuersa ex huius feræ partibus, carne, adipe, felle & fimo; remedia ex sententia Rasis enumeraui supra inter domestici cati remedia: tū non aliud interesse videatur quàm quod ex syluestri omnia sint efficaciora. Syluestres maximè feles [illegible] morsos à crocodilis ob contrariam quandam affectioné accedere consueuerunt, Aet. 13. 6. Galli lupum ceruarium quoq; catum syluestrem nominant, quem Itali quidam lupum catum.

Feles Scythica vel Moscouitica, (fera an domestica nescio. Scaliger quidem, domesticorū Felium pellib. tradit fœminas in Moscouia vestes munire aduersus hybernū gelu: quòd nullius æquè pili calore foueantur corpora)

cuius pellem nuper Ant. Schnebergerus ad me misit, longa est duos dodrantes cum dimidio, Felibus nostris si- lis, sed colore diuerso, nempe nigricante, vel, si propiùs & ad lucem inspicias, è nigro ruffescente, vndiqu aq; ferè concolor. Cauda decem digitos longa, terete, nigra. Sed vnam tantùm pellem vidi, nec scio an omnes eiusmodi sint. In Malabar prouincia (inquit Scaliger) Feles sunt agrestes in arboribus agitantes. De eorum celeritate in cursu nihil memorabile proditum est. Saltu valere potiùs. Peculiaris verò volatus. Idq; quod mirum magis est, sine alis. Membranam ab anterioribus pedibus ad posteriores vsque productam tendi, quam dum quiescunt, ad alui m contrahunt. Vbi volare instituunt, pedum crurumque agitatione protenta, collectáque membrana, tum sustinentur, tum feruntur: mirabilisque est eorum, tanquam per aërem currentium species. Sic ille. Addit autem verisimilius hoc nobis fieri ex Vespertilionis natura. De mure Pontico volante dicemus suo loco.

Ad Feles fortè referri potest etiam Heyrat in America dictum animal, cuius iconem (non satis explanatam tamen) Andreas Theuetus posuit, Genethæ cato non dissimilem, & similiter maculosam. Heyrat (inquit) vocatur animal, vocabulo bestiam mellis significante: eò quòd passim desiderio mellis certas arbores (quas Vhebehason incolæ vocant, è quarum fructu apes mellificant) perquirat. Colore est castaneæ ferè, magnitudine Felis: mel tanta solertia suis vnguibus extrahit, vt Apes neq; lædat, nec ab eis lædatur.

DE CERVO.

A.

CERVVS Hebraicè איל aial Deute. 14. vbi Arabica translatio similiter habet alal: Chaldaica אילא aiela: Persica גוזן geuazen. Septuaginta ἔλαφος. Hieronymus ceruus. Διαὶλ τὴν ἔλαφον Χαλδαῖοι, Varinus: legendum suspicor αἰαὰλ, facili transitu ab Λ in Δ. Italis nominatur ceruo, Hispanis cieruo. Gallis cerf, Germanis *hirtz* vel *hirs*, vel *hirsch*: Anglis harte flanderis *hert*. Illyrijs gelen: Polonis iel jeni. Græcis ἔλαφος (hodie vulgo λάφη vel ἐλάφη) & alijs nominibus, vt initio capitis 8. dicam. Cerua in fœminino genere Hebræis similiter vt mas. איל aial, & priuatim אילה alia, & אילת aielet: Italis cerua. Hispanis ciérua, Gallis biche: Germanis & Anglis *hinde* vel *hindin*, quidam primam syllabam per y alij per ü scribunt, quorum neutrum placet in lingua Germanica. In eadem ceruam alij *hyn* alij *wildprecht* appellant. Polohi lenij, quo nomine tamen damam quoque interpretantur. In eodem genere tenerum fœtum hinnulum vocant Latini, Græci νεβρὸν, Hebræi עפר ofer: Germani *hindkalb* vel *reeh*, quod posterius tamen capreolo propriè conuenit. Angli fauenne vel hynde kalfe.

Bimis cornua primum oriuntur simplicia & recta, ad subularum similitudinem, quamobrem subulones per id temporis eos vocant, Aristoteles 9. 5. hist. animal. interprete Gaza. Aristoteles Græcè πασσαλίας vocat, quod cornua habeât ad similitudinem τῶν πασσάλων, id est paxillorum: est enim passalos vel pattalos Atticè, tectum, oblongum & teres lignum, ab altera parte acuminatum, vt parietibus infigatur (hinc etiam dictum volunt ἀπὸ τοῦ πήγνυν quod est infigere) vt suspendatur ab eo aliquid. Eiusdem ferè figuræ subula instrumentum cerdonum est quo ad perforandos calceos ac suendos vtuntur. Hinc subulones cerui, quibus cornua simplicia, minimáq; simola ad subularum similitudinem. Alijs simplicia cornua natura tribuit, vt in ceruorum genere subulonibus ex argumen-

ex argumento dictis Plin. lib. 11. Germani ceruum huiusmodi vocant *spizhirtz*, Angli *spyttarde*. Cerui parui, subulones, Italis *cerbiati*, Arlunnus. Galli proprium vocabulum non habent, ipsa vero subulonis & anniculi cerui cornua bossias, id est, tubera appellant, vt quidam scribit, quæ apparent antequam enascatur cornu: id quod non placet, nam subulonibus ceruis cornua subularum instar iam apparent, & subulones non ante biennij ætatem dicuntur cum tubera ista anniculis se promant. Cerui pulmonem, maximè subulonis, siccatum in fumo, tritumq; in vino, phthisico quidam profuisse scripserunt, Plin. Et alibi, Efficacior est ad id subulo ceruorum generis. Sed de subulone voce pro tibicine quilibet plura leget apud Crinitum 18.13. Vbi præter alia, De subulis (inquit) notum est omnibus acceptas esse pro mucronatis spiculis, quorũ fit vsus in lanificijs ad pectenda vellera: Germani id est instrumentum vocant *hechlen*, Itali *pectinem*) Hinc illud ab Anneo Seneca dicitur, indignum esse pro dijs hominibusq; in aciem susceptа subula armatum descendere. Sed hoc Senecæ testimonium subulam vel subulas pro instrumento lanis pectendis vel carminandis apto non sufficit, sed pro instrumento cerdonum potius accipienda subula (vnde Germanicæ voces descendunt, *sülen* per syncopen, & per metathesin *alsen*) in verbis Senecæ videtur cum singulari numero protulerit: nam instrumentum lanificio paratum ex plurimis in circulum fisis & recta rigentibus constat subulis. Subulæ etiam dici possunt quæuis mucronata ferramenta teretia, oblonga, qualia capulis infixa cum cultris semper in eadem vagina minimo loculamento condi solent. Σπαθλιας, genus cerui, vel certa ætas cerui. Hesych. & Varinus: eundem σπαθαλίαν esse conijcio: spathe quidem gladium & cultrum significat: vide mox in Achainis. Subulo etiam lingua Hetrusca dicitur tibicen. Ennius, Subulo quondam vicinas (aliàs marinas) propter astabat aquas, aliàs plagas, Festus.

B.

Cæterum ego subulonis cerui cornua vidi dodrantis circiter longitudine, nullis adminiculis nostri vocant *ein Spißz*: Furcarij verò vulgò dicti, hoc est, trimi (*eins Gablers*) duorum & amplius dodrantum: quadrimum demum, Ceruum appellant, *ein Hirtz*. Sed species alia Ceruorum reperitur, qui semper Subulones sunt: hoc est, directa simpliciáq; & sine ramis cornua gerunt. Ego cum aliquando putarem, ita vt in veterum libris legeram, Subulones non alios esse quàm Ceruos bimos, ea de re cum Sabaudo quodam Segusiano, viro literato, disputaui, rogauiq; vt ad suos reuersus rem omnem diligentissimè mihi perscriberet, id quod is paulò post præstitit, his verbis: Superioribus diebus, cum nostræ disceptationis de Ceruis in mentem venisset, statim ad eos qui ab ineunte ætate in venatione consenuerant, me contuli, quos aliquando super hac re audieram, vt iterum eos sedulò consulerem, cum etiam ex ipsis quosdam habeam familiarissimos. Quibus persuadere adnixus sum, Brocardos ceruos esse, ceruorum hinnulos, vt tandem nostra altercatione huius rei clarior patefieret veritas. Sed rationibus vtrinq; agitatis, omnes qui venationis sunt peritissimi, Brocardos ceruos alterius generis esse asserũt, præsertim in monte Iura. Nam in syluis Galliarum nunquam tales inueniuntur, quamuis Galli ceruorum hinnulos, Brocardos vocare soleant. In monte verò Iura ad lacum Lemanum Brocardi ab aliis ceruis genere differunt: quod hisce rationibus probant. Primùm tales cerui nunquam habent ramosa cornua, neq; senes, neque iuuenes: sed in quolibet cornu vnus est ramus, satis longus, gracilis tamen, & vnius digituli crassitudine, & vno acumine: quare alios ceruos ramosos (qui cornua ramosa seu bifurcata habent) facile vincunt, cum ceruæ sunt in amore. Deinde vbi consenuerint, ex dentibus dignoscuntur. Nam venatores, seniores ceruos, ex dentibus cognoscunt: qui vbi consenuerint Brocardi, non tamen cornua mutantur. Præterea cum fint alijs ceruis magnitudine æquales, tamen corpore sunt graciliori, & cursu perniciores. Adde etiam, quòd cum venatores persequuntur, non sæpe latitant, sed penè continuum faciunt cursum, aliquando tamen aduentum venatorum auribus obseruant. Et si sint plures cerui simul (vt sæpe fit) cum venatores sequuntur, si quis sit Brocardus, cerui ramosa habentes cornua fugiunt simul deinde auribus aduentũ venatorum obseruant, & latitant in opacis. Quòd si venatores prætereant ramosos ceruos, dum latitant, illi statim fugientes retia, retrocedunt, & relictis venatoribus, canibus ac retibus euadunt. Sed Brocardi fugiunt quidem, verum alios ceruos ramosos non diu comitantur in fuga aliorum more, nec sæpius latitant vt retrocedant, sed pedibus & fugæ fidentes ad retia facilius adiguntur, quocirca facilius capiuntur, nisi saltu transiliant sepes, alijs euadentibus. In syluis nostris quæ sunt ad Romanum Monasteriũ & Orbam & iuxta lacũ Lemanum in via quæ ducit in Burgundiam versus oppidulum Pontali Burdundicum, cerui ramosi frequentius vnum Brocadum secum habent, quẽ nostri venatores ceruorum scutiferum appellant, eò quòd per ipsum cerui ramosi euadant: quia cerui Brocardi fugiunt nec latitant sæpe: quocirca canes venatitij facilius Brocardum sequuntur, relictis ceruis ramosis latentibus, & sic Brocardus capitur, & ramosus euadit frequentius. Postremo venatores asserunt carnes Brocardorum, ramosorum carnibus esse multò suauiores atq; delicatiores. Istis rationibus, & aliis multis facile est iudicare, duas apud nos, id est, apud Segusianos, (qui supra Lacum Lemanum habitamus) esse ceruorum species. De cerua autem Brocardi fœmina nihil inuenio, nisi quod inueniũtur ceruæ cornutæ cornua bifurcata minimè habentes aut ramosa, sed vnius digituli longitudine: quas quidem ceruas Brocardorum fœminas esse putarim. Sed istuc asserere nõ audeo. Id tamen scio, ceruas minime cornutas fugere Brocardos solitas. Nam lubentius cum ramosis coëunt: quo fit vt Brocardi sint rariores: primum quòd facilius capiuntur: deinde quòd non tam libenter in coitu admittuntur. Anno 1553. iuxta Romanum Monasterium venatores æstate viderunt ceruum ramosum, ceruam, & Brocardum simul: sed cum Brocardus vltra fluuium per saxa saltare tentasset, ob fractam tibiam, captus est. Hactenus Segusianus ille. Misit autem nuper ad me huius Ceruorum generis cornuum tria paria Gilbertus Cognatus Ecclesiastes Nozerethi, vir vndiquáq; doctissimus, quorum effigiem hic ponimus.

CERVI Burgundici, seu Subulonis, aut semper Subulonis caput ad sceleton expressum.

MAXIMA duos dodrantes longa sunt, minima vnum: omnium pars capiti vicina inæqualis & tuberosa est: maxima in processu magis diuaricantur, in summo rursus mucrones ad sese recuruãtur, vt species tota modicè instar arcus inflectatur. Minima non diuaricantur, & cum propemodum rectà procedant, superius perquàm modicè curuantur. Omnia post initium (quod tuberosum esse dixi) prorsus leuia sunt, non solum absq; ramis, sed tuberculis etiam prorsus vacua: quo nomine à Caprearum & Ceruorũ cornib. facile discernũtur. Hoc etiam

intereſſe opinor, quòd cornuum radices oſſeæ intra cutem latentes, in hoc genere quam Ceruorum ſimpliciter dictorum longiores ſint: & quod cornuum baſis, hoc eſt proxima ſupra cutim pars, in Ceruis tanquam circulus magis prominet, à ſuperna parte diſtinctus: in his non item. ſed paulatim ſurſum attenuatur. Sed hæc melius diſtinguent, qui cornua plura vtriuſq; generis inter ſe contulerint: quod nobis nõ licuit. Nos interim Burgundicos iſtos ceruos, anamyntas cognominabimus, quoniã non ſolum cęteris ramis, ſed iis etiã quos amyntas vocant carẽt: donec aliud cõmodius antiquiúsue nomẽ docuerit alius. Achainis ceruis cognomine fel contineri in cauda creditur, Ariſtot. 2. 15. hiſt. animal. Græcè legitur, Ἀχαΐναι vox tetraſyllaba & oxytona. Cæterũ lib. 9. ca. 5. vbi Græce habetur ἤδη δ' ἑάλω καὶ ἀχαΐνης ἔλαφος, &c. Gaza omiſſa voce ἀχαΐνης triſyllaba paroxytona, vertit, Captus iam ceruus eſt hederá ſuis innatá cornib. gerens viridem, quæ cornu adhuc tenello forte inſerta, quaſi ligno viridi coaluerit. Ἀχαΐνης (malim ἀχαΐνες propter genitiuum in ου: ſed forte vtroq; modo recte ponetur, hoc maſculinum, illud fœmininũ, Ariſtoteles in maſculino genere vtitur ἤδη δ' ἑάλω καὶ ἀχαΐνης (ſic legerim non ἀχαΐνης) ἔλαφος ἔχων ἐπὶ τῶν κεράτων κισσὸν πεφυκότα. ἡ) ἔλαφος, vt in Epigrammate Καὶ σκιερὸς ἀμφιδόρυ στιχὴν ἀχαΐνης Suidas & Varinus. Apud Suidam etiam Ἀχαΐνη legitur totidẽ ſyllabis, ſed nulla diphthõgo in antepenultima. In Argonauticis Apollonij reperitur etiam accuſatiuus Ἀχαιιάδα, quinq; ſyllabis per epentheſin nimirũ. Ἔστι δ' Achæa, Ἀχαΐα, ciuitas eſt Cretæ, vbi Achæineæ dicti cerui naſcuntur, quæ etiã σπαθηναῖαι vocantur. Ceraſtæ verò cerui ſunt magnis præditi cornibus. Varinus: apud Polucem ceraſten ſimpliciter inter epitheta cerui pro cornuto legimus. Hermolaus in Corollario, Genus ceruorũ (inquit) prægrande, Græci Echæineas (lego Achæineas) ab oppido vocant: Ariſtot. Achænas (melius Achainas quatuor ſyllabis) cognominat. Atqui Varinus ceraſtas, non Achæineas, ceruos magnis cornibus, non ſimpliciter magnos, appellari ſcribit. Sed Hermolaus Etymologũ ſequitur, cuius hæc ſunt verba, Ἀχαΐνη, ἡ ἔλαφος, ἡ μεγάλη, ἣν τινες ἀγρώστην ἀχαΐνην καλοῦσι. ἀπὸ Ἀχαΐας πόλεως, ἐν ᾗ εἰσὶν ἔλαφοι μεγάλοι. Oppian. etiam lib. 2. de Venatione in fœminino poſuit, hoc verſu, Θάμβος δ' ἂν κεράεσσιν ἀχαΐνην ... &c. Ariſtoteles in Mirabilib. ceruos in Achaia cũ cornua abiecerunt, ſe abſcondere dicit, quod lib. 9. cap. 5. hiſtor. animal. de ceruis in genere dixerat:) & multis in cornuũ loco hederam innatam apparere. vt Gaza loco iam citato hiſtoriæ animalium ἀχαΐνης vocẽ non omittère debuiſſe videatur. Achæinea ciuitatis nomen nuſquã legi: ſed ab Ἀχαΐα rectè formari poteſt Ἀχαΐνη (quamuis rarus hic deriuandi typus eſt: nam à καρία καρίνη fit, ſed in fœminino genere tantum, in maſculino καρίτης, iuxta quam formam cerua ἀχαΐτις, & ceruus ἀχαΐτης dicendũ eſſet: ſic ab Inachia fit Inachites:) & per epentheſin Ἀχαϊνίτης. Cæterum ſpathenæas non crediderim eoſdem eſſe cũ Achainis: cum certam cerui ætatem ea vox denotet, & à figura cornuum deriuata ſit, vt ſuperius docui. Niſi forte Sphatenæ cerui dicti ſunt eadẽ ratione qua apud Latinos palmati, quoniam ſpathe, vt Pollux teſtatur, pars palmæ eſt à qua fructus dependent: & ſphatæ inſtrumenta quædam, altera parte latiuſcula nominantur. Cydoniatæ ſuperioribus annis vicatim habitabant, poſtea Lacones & Achæi conuenientes habitauerunt. &c. Strabo lib. 10. Hinc veriſimile eſt locũ aliquem apud Cydoniatas Achaiam ab incolis dictum eſſe: cum in reliqua Creta cerui eſſe negentur. Mirabile in Creta (inquit Plinius) ceruos præterquam in Cydoniatarũ regione non eſſe. Ager creticus ceruo eget, Solinus. Ἀχαί, νεβροὶ ἀπὸ ἐλάφων ἡλικίαι H. ſych. & Varinus: conſiderandũ an corrupta ſit vel mutila vox Ἀχαί, quod ſuſpicor. Ἀχαΐνια ... (malim ἀχεῖν ab ἀχέω poëtico verbo) ... (forte ...), Etymologus in Κεμάς, Καὶ βαθεῖος ... Ἀχαΐνην ... Suidas in Achæine, videtur autem mulieris nomen eſſe ſiue proprium, ſiue gentile. Albertus & alij barbari Akanes vel Ahane ſcribũt tanquã diuerſum à ceruo genus: ſed hæc indigna ſunt memorati. Ἀχαΐνης apud Athenęũ li. 3. genus eſt magni panis quod in Theſmophoriis fiebat, quæ inde etiã Megalartia dicebantur, ſolebant autẽ adferentes dicere, Ἀχαΐνην, ςέατος ἔμπλεων τραγόν. quod ſi legas, Ἀχαΐνην, καὶ στέατος &c. vt ſenarius ſit. Fuit & elaphos inter placentas, à figura nimirum dictus: & fieri poteſt vt Achæines quoq; panis magnus (nam & Achęinæ cerui cęteris maiores feruntur) cornutus fuerit, & inde etiã tragos, id eſt hircus appellatus. Gordiani ſylua memorabilis picta in domo roſtrata Cn. Pompeij pictura animaliũ diuerſas continet, inter quas ſunt cerui palmati ducẽti mixtis Britannis. Iul. Capitolinus in Gordiano primo.

Caput hoc Io. Caius in Anglia depictum ad me dedit. Videtur autẽ (inquit) eius animalis eſſe, quod Iulius Capitolinus Ceruũ palmatum ex argumẽto vocat. Eius ſi non eſt, alicuius ex genere Platycerotũ fuerit. Verùm quòd cornua hæc aut æquant aut ſuperent & longitudine & & craſſitudine ceruina, & latitudine excedunt Platycerotis cornua, conſonum eſt corpus animalis Cerui potius, quàm Platycerotis ſimile eſſe. Hæc ille, Ego Ceruos palmatos, quorũ ſolus capitolinus meminit, aliquando eſſe cõijciebam quos vulgò Damas vocant, (aliæ enim ſunt

veterum

veterum seu Plinij Damæ.(Græci Dorcades platycerotes, nam cum platycerotes Cerui (Ceruis quidem Oppianus adnumerat) Latinum nomen aliud non habeant,& cornua eorum (vt Plinius scribit) natura in palmas finxerit,digitosque emiserit ex ijs, Cerui palmati meritò appellari poterunt Tragelaphus etiam quorundam de quo ante in Hirco dictum est, cum summa cornua lata,& veluti digitata habeat,& à Græcis (vt conijcio) σπαθίνης cognominetur, spatha autem arboris palmæ pars quędam est (vnde & alijs quibusdã in latitudinẽ ex angusto diffusis nomen) Cerui palmati nomine dignus videtur: sicuti & Tarandus siue Scythicus ceruus,de quo sensisse videtur Cæsar lib. 6. de bello Gallico,cum scribit: Est (in Hercynia sylua) bos cerui figura, cuius à media fronte inter aures vnũ cornu (*falsum est: sunt enim bina*) existit excelsius magisq; directũ his, quæ nobis nota sunt cornibus. ab eius summo sicut palmæ ramiq; latè diffunduntur. Prę cæteris tamen exhibita nobis à Caio cornua, Cerui palmati per excellentiam dicendi esse videntur: non enim superiore solum parte palmata sunt, vt Achainæ & Platycerotis sed ramis omnibus,nempe tribus,similiter: sicut & Tarandi ferè,cuius cornib. pòst exhibendis,qui hæc contulerit.cognationem aliquam esse animaduertet.

De Britannicis ceruis,quorũ vnà cum palmatis Capitolinus meminit,certi nihil habeo: audiui tamen & albos & nigros ceruos nostro tempore in Britannia reperiri: Albos quidẽ etiam Romæ sibi visos Pausanias scribit vt inferius recitabo. Ceruos cicures equitant in Ocdor regionæ Asiæ ad Oceanum Septentrionalem. In Scythia plurimi cerui sunt,Solin. In Heluetia nostra minus hodie quàm olim abundant,quod syluæ propter frequentiam incolarum indies minuantur,& venari eos minus interdictum propter democratiam, quàm apud alias gẽtes quæ principibus parent. Meditæ populi regi Tartarorũ parent, & vescuntur animalibus, quæ in venatione capiunt, maximè ceruis,quorũ magnam habent copiam.& adeò cicures faciunt,vt illis tanquam equis vel asinis insideant, Paul. Venetus. Ceruus nullus est in Africa Aristot. & Herodot. lib. 4. & Plinius: Idem alibi, Ceruos Africa propemodũ sola non gignit. Apud Philostratũ tamen legimus Apollonium vltra Catadupa Nili ceruos & capreas inuenisse. Mirabile in Creta ceruos,præterquã in Cydoniatarum regione non esse.Plin. Ager Creticus ceruo eget,Solin. In Hellesponto in alienos fines nõ cõmeant cerui: & circa Arginussam Elatum (aliàs Elatiũ,quod probat Hermolaus in codicib. manu scriptis repertum,nõ Elaphum. Aristoteles, inquit idem, Elatoenta vocari tradit,ex abietũ,vt arbitror,frequentia. Græci quidẽ codices excusi habent ἐλαφόεντα,Gaza Elaphum reddit)montẽ non excedunt.aurib. etiam in monte scissis,Plin. Idẽ alibi ceruis omnib. aures esse scissas ac veluti diuisas scribit Aelian.horũ vtrumq; (id est loci in quo sunt fines nõ excedere,& aurib. esse scissis) ceruis Hellesponticis tribuit. Aristot. ijs qui circa Arginussam sunt,posterius tantum, sed verba eorũ adijciam. Monte Asiæ Elapho nomine apud Arginussam,quo loco Alcibiades mortẽ obijt,ceruæ omnes scissa aure sunt: qua nota vel alibi si loca mutarint,dignoscũtur: Et quidẽ fœtus iam inde à primo ortu in vtero idem contrahit signum, Arist. t. Ceruus (inquit Aelianus) præsentib. pascuis omni anni tempore cõtentus,alia non desiderat. Nam in Hellesponto collis est, vbi cerui, quorũ altera diffissa est auris, sic pascuntur,illius extra fines vt nunquã progrediantur. Sed cerui omnes natalis soli amantissimi sunt,vt infra dicã cap. 4. Arginusę Straboni li. 13. tres sunt paruæ insulæ continenti proximæ, ante Asiam prope Lesbum,inter Mitylenen & Methymnam, Plutarch. Alcibiadem in quodam Phrygiæ oppido, cuius nomen non sit expressum, interemptũ scribit.

Ceruorũ color subflauus est punctis albis distinctus,τὸ χρῶμα ὑπίξανθον, καὶ πυκνοῖν λευκοῖς γράμμασιν ἢ στίγμασι:) plurib. quidẽ in fœminis præcipuè hinnulis, Pollux: Vel vt Varin. citat,pluribus quidẽ in fœminis,maximè verò eiusdẽ sexus hinnulis. Ceruinus nominatur etiã inter equorũ colores. Ceruus aliquando albus inuentus est.&c. Aristot. in libello de coloribus: Ruellius Aristotelis locũ sic reddit, Animantes cunctæ, quæ siue imbecillitatis causa,siue cæco naturæ vitio præcoci paucóq; victu sustinentur,candidæ proueniunt: sic lepus inuenitur candidus: itẽ ceruus & vrsus: & in auib. coturnix. hirundo. perdix: pręsertim quum quandã à primis statim vitæ rudimentis imbecillitatẽ retulerint. Vide in hirundine,B. Ceruos albos Romæ vidi & admiratus sum, ex qua vero regione vel Continente,vel insulari aducti essent,nõ venit mihi in mentẽ interrogare, Pausanias in Arcadicis: Vide paulò superius in Britannicis. Apollonius & comites Paracã Indiæ vrbẽ prætergressi, cum non multum adhuc processissent, fistulæ sonitum audire visi sunt,quasi pastoris gregẽ colligentis, ac subinde pastorẽ viderunt,qui albarum ceruarũ gregem pascebat. Mulgent autẽ ipsas Indi,quod earum lac maximũ esse nutrimẽtum putant optimumq; Philostratus lib. 3. Fiunt aliquando & candido colore,qualẽ fuisse traditur Q. Sertorij ceruam, quam esse fatidicam Hispaniæ gentib. persuaserat.Plin. Alba cerua Sertorius quidã vir acer & egregius dux, ad barbarorum militum suorũ animos continendos conciliandosq; vtebatur. Siquidẽ hanc, quæ à Lusitano quodam (in ipsa Lusitania capta) sibi dono data esset, oblatam diuinitus & instinctam Dianæ numine, colloqui secum monereque, & docere quæ vtilia factu essent, mentiebantur: Ac si quid durius videbatur, quod imperandum militibus foret,à cerua sese monitũ prædicabat, Vide Gellium lib. 15.& Plutarchum in vita Sertorij. Hi. Bacchanalibus allata est Cracouiã in aulã magnifici D. Cancellarij cerua tota alba, Ant. Schnebergerus. Timida animalia pilũ mollem habent,vt ceruus,lepus,oues, Aristot. in Physiog. Saginam vel pinguedinem cerui, Galli vocant venaison.

Ceruis cornua sunt excelsa, oculi magni, collum debile, cauda exigua, crura perquam gracilia, dorsum pingue, nares quaternæ, πετραδυμοι ἐῖνες, πίσυρες πνοιῇσι δίαυλοι, Oppian. Cor magnum, vt omnibus timidis: pedes bisulci. Ceruorum sanguis perinde vt leporum solet spissari, videlicet non coitu firmiore, vt cæterorum. sed fluido, quale lac est, quod sine coagulo sponte coierit, Aristot. Ceruorum sanguis non spissatur, Plin. Ceruorum sanguini fibræ nullæ insunt, quare non similiter vt aliorum concrescit, Aristot. Idem quarto libro Meteor. ceruinum sanguinem non coire scribit quoniam aquæ naturam magis sapit, ac frigidissimus est: & propterea fibris caret, quæ opera terræ sunt solidæq; consistunt, Cælius.

Cerui pulchritudine & magnitudine cornuum ramosorũ omnib. feris facile antecellunt Oppian. Bisulcis (inquit Plinius) bina cornua natura tribuit: nulli eorũ supernè primores dentes. Qui putant eos in cornua absumi, facile coarguũtur ceruarũ natura, quæ neq; dentes habent, vt neq; mares: nec tamen cornua. Cæterorum ossibus adhærent, ceruorum tantũ cutib. enascuntur. Cornua quędam in ramos spargit natura, vt ceruorum, Plin. Et alibi, Omnibus caua,& in mucrone demũ concreta sunt: ceruis tantũ solida,& omnibus annis decidua. Ceruo ex cornigeris vni cornua tota solida,& sparsa in ramos,& quotannis decidua, tũ vtilitatis causa, vt onere leuentur, tũ ex necessitate prę pondere, Aristot. Et rursus, Ceruis quoniã cornua prę nimio excessu superuacua sunt, alterum ijs auxilium natura adhibuit, nempe velocitatẽ: grandis enim illa & multifida cornuum magnitudo potius obest quàm prodest. Orpheus in libello de lapidibus ceruinũ etiam cornu celebrat, quod soliditate & duritie ad lapidum natu-

ðum naturam accedat: τοῖς γε μὲν ἀντὶ κέρων Πίτρες, ἀλλ' ἤματι πάντα τηκεττρη τε γε πέτρη· Οὐδὲ κεν ἂν γνοίης ... ἀμφαφόων δ᾽ ἄρας ημιγεια λᾶαν. Cornua damæ solida sunt, vt cerui: figura etiam similis, sed magnitudo differt, Albert. Et alibi, cornua animaliũ ceruo similium (vt capreoli, platyacrotis, alces) interius rarum & meatibus exiguis peruiũ est, instar substantiæ quæ aliorum cornibus infigitur. Ceruinum quidem cum aruerit, perquam leue redditur, præsertim si sub dio fuerit, ita vt nunc humeat nunc siccet: inueteratum enim hoc modo tam leue redditur vt euanidum & inane videatur: quod ipse deprehendi in cornibus quæ per syluas à ceruis abiecta reperi. Cerui igitur & similium animaliũ cornua, terreæ sunt naturæ, calore valido cocta, & ad ossis substantiam accedunt. Cætera verò his collata humida sunt, & molliri apta, cartilaginis naturæ vicina, & flexibilia calore: quamobrem nõ calore sed frigore concreta videntur, vt intelligitur ex ijs quæ in Meteorologia docentur, Hæc Albert. Cornua mares habent, soliq; animalium omnibus annis stato veris tempore amittunt, Plin. Soli ceruo cornua omnibus annis decidua, initio à bimatu: cæteris perpetua, nisi per vim aliquam amittant, Aristot. Et alibi, Anniculis nondũ cornua nascuntur, nisi quoad indicij gratia sit initium quoddã prætuberans, quod breue hirtumq; est. Bimis cornua primũ oriuntur simplicia & recta, ad subularum similitudinem, quamobrem subulones per id temporis eos vocant. Trimis bifida exeunt, quadrimis trifida, atq; deinceps ad hunc modum procedit numerus vsq; ad annum sextum. Ab hoc similia semper prodeunt, ita ne sit dignoscere ætatem ramorum numero. Ceruum bimum nostri vocant *spisshirtz*, trimum *gabler*, quadrimum simpliciter ceruum *hirtz*. Pro ætate ramos augent: id incrementũ per sex annos perseuerat: deniq; numerosiora nõ possunt fieri cornua, possunt crassiora, Solinus. Indicia ætatis in cornibus gerunt, singulos annis adijcientibus ramos vsq; ad sexennes: Ab eo tempore similia reuiuiscunt: nec potest ætas discerni: sed dentibus senecta. Aut enim paucos, aut nullos habent, nec in cornibus imis ramos (Græci ἀμυντῆρας vocant, Gaza vertit adminicula) alioquin ante frontem prominere solitos iunioribus, Plin. Albertus incertum esse scribit quot ramos (ipse culmos appellat) cornu ceruinum producat: se vidisse quod vndenos habuerit. Ceruos senes (inquit Aristot.) cum cornuum indicia desiêre, cognoscimus maximè indicio duplici illo: dentes enim aut nullos, aut paucos habent, atq; adminiculis carent: vocantur adminicula rami, qui imis cornibus prominent ante frontem, quibus in pugna vtuntur iuniores: senes autem carent: amittunt singulis annis cornua mense Aprili, quæ cum amiserint, occultant sese interdiu, vt superius dixi, idque opacis faciunt locis, vt muscarum tædio vacent: pascuntur per id tempus noctu, donec recipiant cornua, quę primum quasi cute vestita, & hirtiuscula emittunt: sed cum creuerint, Soli exponunt, vt excoquantur, & siccentur: vbi iam nihil attritu arborum, cum ea scalpant, indolent, tunc ea relinquunt loca confisi habere iam quo repugnare possint, cum res exigit: captus iam ceruus est (ἀχαΐνης ἔλαφος) hederam suis enatam cornibus gerens viridem, quæ cornu adhuc tenello fortè inserta, quasi ligno viridi coaluerat, Hæc Aristoteles. Capti iam sunt edera in cornibus viridante, ex attritu arborum, vt in aliquo ligno teneris dum experiuntur innata, Plinius. Apud Athenæum libro 8. quidam Aristotelem reprehendit, tanquam incertum aut fabulosum hoc sit, quod hederam cornibus cerui adnatam scribit. Cornua ceruo post annum sextũ nihilò numerosius ramificant. Quin senibus duo desunt rami, qui prima statim prodeunt ætate, quos ἀμυντῆρας Græci, Latini minus benè adminicula, melius profubulas dixeris: quia & alijs surrectis prostant: & primorũ faciem gerunt, quas Latini subulas in anniculis appellant, vnde & ipsos, Subulones. Scaliger. Audio Antuerpiæ cornua ceruina in pharmacopolio quodam spectari, quorũ singula ramos circiter quindecim habeant. Sed quærendũ an ea ramiferi sint, non cerui. Erumpunt (ceruis cornua postquam abiecerunt) renascentib. tuberibus primò aridæ cutis similia: eadẽ teneris increscunt ferulis arundineas in paniculas molli plumata lanugine. Quamdiu carent ijs noctib. procedunt ad pabula. Increscentia Solis vapore durant, ad arbores subinde experientes: vbi placuerit robur, in aperta prodeunt, Plin. Exuuias illas anniuersarias, quibus, orbati latẽt cerui, quasi honore atq; insigni amisso: nõ cornua, vt Latini, sed caput quasi decus ferinum, appellãt venatores Galli (teste de cerf.) Cranij partes è quibus cornua enascuntur Galli molas vocant. Stipitem corneum, quam materiem dicunt, aptè aiunt erumpere è molis suis & existere: quæ sedimẽta cornuum: (Gallicè le marain. lecter la teste. Les meules: tum tabulata ipsa fruticantia è molis concinnè in ramos esse expansa. Scapos è caudice proportione enatos: à scapis porrò cornicula educta in mucrones congruè desinere: non contractiora ipsa quàm iustũ est, non diffusiora, non absurdè confornicata. Tum probe clauatum esse caput. (Gallicè, teste biem cheuillee:) & congruenter patulum, & æquabili fruticatu decorũ (Gallicè, bien rengee,) Ceruum egregium & spectandum significare volentes, sic loquuntur, Capite præditus est commodè nato, compactili, concinno, rectè, ordine, decenter constituto (Gallicè teste bien nee, bien rengee.) Materiam ipsam caudicis pulchrè sulcatam esse, atq; inter sulcos striásue (quas quasi colliquias appellant atq; stillicidia) scabritiem eminere æquabiliter vnionatam: quod Budæo verruculosam significare visum est. De ceruino capite quod ramos cornuum omnes habet, Galli dicunt teste semee ou sommee. Iidem ceruum cum cornua iam nuda & cute libera apparent, bruni vocitant, aut synonymis (ni fallor) vocibus blond ou faue. Infimi rami versus frontem rectà procedunt, nec eriguntur: his enim pugnat ceruus (quamobrem Græci amyntêras vocant) reliquis ventilat, Albertus. Ramos cornuum qui e suis tanquam stipitibus prodeunt, Galli priuatim cors appellant: & ex his primum, hoc est amyntêra, prope molas enatum, endouiller vel entoillier, verbum quidem entouiller impedire eis significat: secundum, sureũdo villet ou surentoillier: reliquos, cheuilleures (quasi clauos) ou cors: supremos & in fastigio vtriusq; cornu, espois: quos rursus cũ gemini tantum sunt, nominant fourche quasi partem bifurcam: cum terni aut quaterni, troncheure: cum quini aut plures, paulmure, quod palmę instar tanquam in digitos findatur (vt palmatus etiã eiusmodi ceruus dici possit:) deniq; cum perplures verticis ramuli in orbẽ ambiũt, coronnee, id est coronatã. Germani cornua cerui gemina vocãt *gehürn*, & ramos maiores *stangen*, eodẽ sensu quo Galli perches id est perticas; minores *ende* vel *zincken*. Cornua adhuc tenera & simplicia *morchs* vel *kolben*, quæ in cibũ nobilũ & principum veniunt. Cornua si ramos impares protulerint, ipsa ramorũ paria ab altero, quod plures habuerit, numerant. Quadricornem ceruum Nicocreon Cyprius habuit, quem Pythio consecrauit, Aelian. Ceruus cornua locis difficilibus amittit, & qua inueniri nequeant: vnde illud prouerbium ortum, Quà cerui amittunt cornua. Quasi enim sua amiserit arma, cauet ne inermis reperiatur. Cornu sinistrum compertum esse à nemine adhuc fertur: occulit id enim tanquam quodam medicamento præditum, Aristoteles. Cornua cerui soli stato veris tempore amittunt: ideo sub ipsa die quàm maximè inuia petunt. Latent amissis velut inermes sed & hi bono suo inuidentes. Dextrum cornu negant inueniri, ceu medicamento aliquo præditum. Idque mirabilius fatendum est, cum & in viuarijs mutent omnibus annis: defodique ab ijs putant, Plinius. Et alibi, Ceruus dextrum

cornu

cornu terra obruit contra rubetarum venena necessarium. Ego an abiecta cornua occultent, & dextrúmne magis vt Plinius scripsit, an sinistrũ vt Aristoteles, certi nihil habeo. Hoc vnum addam conciliari forsan istorum posse dissidium, dextri & sinistri acceptione varia. Nam, vt Aristoteles docet lib. 2. de cœlo cap. 2. dextrum tribus modis vsurpatur, vel propriè, vt in animalibus vnde principium motus fit secundũ locum: vel ad similitudinem illius, vt in statuis: vel impropriè, quod rectà è regione dextro lateri nostro opponitur dextrum, quod læuo læuum: sic vates mundi vel cœli dextra & sinistra accipiunt: hac ratione dextrum cornu ceruinum, ad nos quidem sinistrum dici poterit. Aiunt ceruos quosdam in Achaia, cũ cornua abiecerunt, in loca illa se conferre, vbi difficillimè inueniantur: idq; eos facere, tum quia non habent quo se defendant, tum quia dolent his partibus vnde cornua exciderunt; multis verò hederam in cornuum loco innatam videri, Aristoteles in Mirabilibus. Eodem libro, Ceruos, inquit, in Epiro aiunt cornu dextrum (non sinistrum) humo obruere, idq; vtile esse ad multa. Atqui hæc ambo tum ipse in historia animalium, tum Plinius, non Achaicis solum vel Achainis ceruis, sed quibusuis in genere attribuunt. Cornua eijciunt in aquas, vt quidam aiunt, ne dextrum inueniatur, tanquam vsum aliquem illius intelligant: Mihi tamen (inquit Albertus) compertum est, hoc non in vniuersum esse verum: inueni enim aliquando in sylua frondibus obrutum cornu sinistrum. Deijciunt cerui (inquit illustris vir Ioan. Bonar de Balcze in epistola ad me) cornua singulis annis & facile inueniũtur, tã sinistrum quam dextrum. Quod sæpius animaduerti non solum in nemoribus sed etiam in meo viuario ceruorum. Cerui verò campestres qui pascuntur in campis, supra mare Sarmaticum versus Turciam, habent cornua maxima, ramosa atque lata, quæ aliquando ponderant libras 40. & supra. In Martio solent deijcere cornua sponte, aliquando vnum altero prius, in recenti deiectione manifestum est videre, à quodam verme per multos gyros & anfractus subrodi, donec tota cornu basis debilitetur, & est tum illa pars albissima, aliquibus tamen notis sanguinis extantibus, fluente etiam in capite cerui sanguine, ex relicta caluitie in qua cornu fuit. Mirum autem dictu, quam cito altero aut ad summum tertio die cicatrix obducatur noua ac hirta cute, plena scatente sanguine, qui mox in cartilaginem conuertitur, atq; breui tota illa cornuum moles crescit, atq; in durissima ossa coalescit. In mense enim Augusto iam noua cornua detracta cute conspicienda producit. Hæc ille. Aegyptij longæuum significantes, ceruum pingunt: eò quod ceruis singulo quoq; anno cornua germinent. Orus. Apud eundem legimus ceruum suos dentes infodere, quod aliorũ, quod sciam, nemo tradidit: proinde legẽdum suspicor elephantos. quos id facere constat, nõ elaphos id est ceruos. Cur autẽ solis ceruis cornua decidant, multis rationibus explicari potest. Primum ex materia qua constant: quoniam sicca & terrea sunt, vt ceruus ipse totus, nempe hirco similis temperamento, calido siccóq;: cadunt autem facilius vt in stirpium quoq; foliis quæ ita sunt arida vt nullũ habeant lentorem aut tenacem succum, qualis cæterorum cornibus inest, cuius gratia flecti mollirique possunt. Deinde ex loco, quoniam, vt diximus, non ex cranéo nascuntur vt reliquis, sed cuti tantum adhærent: tertio ab efficientibus causis: nam & calore æstatis sicca durioráque fiunt, & hyeme subsecuta à frigore similiter afficiuntur: nam vt quodque solidius est, ita magis refrigeratur: refrigeratis autem nimium pori clauduntur, & calor natiuus emoritur: vt neque alimentum attrahi possit, & viæ qua trahi debebat præclusæ sint: quod in cæteris, cum omnium caua sint & vapores excipiant, non æque contingit. Sic igitur affecta cornua cadunt tantum, siue offendentibus ipsis aut impellentibus vltro, aut inter ramos & vimina quandoque implicatis, siue etiam sponte ipso nimirum pondere depressa: non prius autem hoc contingit, quàm verno tempore noua subnascuntur cornicula, & tuberculis suis vetera protrudunt: Quo tempore etiam serpentes & alia quædam animalia aridum induratumque ponunt exuuium, cuti noua nascente. Sed eadem de re Aelianum audiamus interprete Gyllio: Causam (inquit) ceruis cur cornua renascuntur, Democritus eam dicit, ventrem ijs calidissimum esse, & eorum venas per vniuersum corpus pertinentes esse rarissimas, & os quod cerebrum amplectitur, membranæ instar tenuissimum & perrarum esse, indeque ad summum capitis verticem crassissimas atque opimas venas exoriri: itaque cibum & huius nutrimentum minime concoctum, à natiuo calore in totum corpus eiusque parteis distrahi. Idemque ait eis pinguitudinem extrinsecus circumfundi simul & cibi vim per venas in caput retorqueri, & reflecti ex eo cornua permulto humore irrigata enasci. Continenter enim vicinis ad cadendum succrescentia & influentia summouent, atque expellunt priora, ac sanè exortus humor extra corpus durescit ab aëre eum ipsum consolidante, & in corneam duritatem confirmante. Humor autem qui etiam nunc intra cutem subest mollis, & tener, partim ab exteriore refrigeratione durescit, partim ab interiore tepore tener manet. Quocirca recens cornu enascens, & intrinsecus premens, vetus tanquam alienum expellit, & sanè humor concrescens, ad depellendum antiquum infirmus est: at durescens, priora extrudere potest, quorum pleraque interno robore extrahuntur: nonnulla arborum ramis circumplicata & feram ad cursum incitatam vt impedientia abrumpuntur: Eo pacto vetera excidunt, recentia ad erumpendum parata naturæ munere proferuntur, Hactenus Aelianus. Cur ceruo quotannis cornua cadant & renascantur, Hieronymus Garimbertus in libro Italicè scripto quæstione 43. inquirit. Solet ceruus decus illud suum quotannis exuere quasi vernationem, restibilíque sobole velut materiam recidiuam paucis mensibus in integrum restituere, Budæus. Φασὶ τὰς ἐλάφους ἐκτεμνομένας τὰ κέρατα ἀποβάλλειν περὶ θέρους, Suidas in Ὀπῇ. Ceruus cum nondum habet cornua, tamen fronte præludit, & ea quæ nondum expertus est tela minatur, Ambrosius. Cerui, si cum per ætatem nondum cornua gerunt, castrentur, non ædunt cornua: sed si corrigeri exciduntur, non decidunt cornua, & magnitudine eadem seruantur, Aristoteles. Et alibi, Ceruis tantummodo cornua omnibus annis decidua, nisi castrentur. Non decidunt castratis cornua, nec nascuntur, Plinius & Solinus. His ego authoribus potius crediderim quàm Oppiano, qui libro de venatione secundo ceruis castratis cornua defluere scribit. Sed præstat verba eius recitare, quæ Gyllium in translatione sua præterijsse miror. Κινδύνοις λαχόντας δ' ἀπ' αὐτὴν ἔνδοθι νηδὺν Ἀμφιδύμους ὄλχους, οὕς ἀνέρες ἀμήσειαν, Αὐτίκα θῆλυν ἔθηκε, περίγραπτον δ' ἀπὸ κρατὸς ἐχεύατο Ὀξυκόμων κεράων πολυδαίδαλον αἰόλον ἔρνος. In his versibus ὄλχους appellat testes, quod in Grammaticorum Lexicis nusquam annotatum reperias. Cerui fœmina cornua non habet, Aristot. Idem libro 3. cap. 2. de partibus animal. causam afferens cur ceruæ cornibus careant, cum dentes similiter habeant atque mares, Eadem, inquit vtriusque sexus natura & corniger est: sed fœminis adempta sunt cornua, quoniam ne maribus quidem vtilia sint: sed virium meliorum beneficio mares minus offenduntur. Pindarus in Olympijs Oda 3. fœminis etiam ceruini generis cornua tribuit, his verbis χρυσόκερων ἔλαφον θήλειαν: vbi in Scholijs legimus, ceruis fœminis ab omnibus poëtis cornua adscribi: & fieri posse vt id quandoq; acciderit, cum & Elephantis Indicis adsint cornua ([illegible] dentes exerti,

quo (alìqui melius cornua vocant) duntaxat maribus, Aethiopicis verò ac Libycis vtróq; sexu. Loquitur autem Pindarus de cerua, quam Hercules cepisse fertur cornibus aureis. Pollux tamen in masculino genere scribit lib. 5 cap. 12. χαρίελαφος χρυσόκερως, ὁ ὑπὸ Ἡρακλέους ἁλούς. (Euripides ceruam ab Hercule expugnatam cum cornibus fuisse dicit, Volaterranus) Ibidem reprehenditur à Polluce Sophocles qui Telephi nutricem ceruam κερόεσσαν, id est cornutam dixerit. Ceruam quę Telephum lactauit, pictores & plastæ cornutam faciunt, Scholia Pindari. Errat & Anacreon, inquit, Pollux, qui cornutam ceruam dixit. Anacreontis carmina ipse non citat, nos ex Scholijs in Pindarum ea apponemus Ἀγανῶς (legerim Ἀγανῦς) οἷά τε νεβρὸν νεοθηλέα γαλαθηνὸν, ὅς τ' ἐν ὕλαις κεροέσσης ἀπολειφθεὶς ὑπὸ (al' ἀπὸ) μητρὸς ἐπτοήθη. Zenodotus κεροέσσης vocem mutauit in ἐρόεσσης, non rectè, vt videtur, cum cæteri quoq; poetæ cornutas faciant ceruas. In Euripidis Iphigenia. Ceruam cornigeram (inquit Diana) manibus Achæorum tradam, quam pro tua mactabũt filia. Attici ceruum marem etiam τὴν ἔλαφον dicunt, in genere fœminino, vt in prouerbio, Οὗ αἱ ἔλαφοι τὰ κέρατα ἀποβάλλουσι. ὥσπερ γὰρ ὅπλα ἀποβεβλήκασι (verba sunt Aristotelis de hist. animal. 9. 5. qui fœminas cornib. carere minimè ignorauit, vt ex verbis superius recitatis apparet:) φυλάττει του ἐβλῆσθαι. Eodem in loco sæpius in masculino genere ponit vocem ἔλαφος, distinctionis gratia, quoniam de fœminis quoq; nonnulla priuatim in eo scribit. Alijs vero in locis aut semper aut vt plurimum siue aliquid sexui commune vtriq;, siue mari propriũ referat, fœminam facit, vt in Mirabilibus. τὰς ἐν Ἠπείρῳ ἐλάφους κατορύττειν φασὶ τὸ δεξιὸν κέρας: & alibi in ijsdem, Πολλαῖς δὲ κισσὸν ἐπιπεφυκότα ἐν τῷ τῶν κεράτων τόπῳ ὁρᾶσθαι. Sed Pindarus & Anacreon Atticismo excusari nõ possunt, cum omnino se de ceruis fœminis loqui expressêrint. Cæsar Maximilianus verum id esse (nempe ceruas cornua habere) alicubi deprehendit, idque in librũ suarum experientiarum iussit annotari. Sed & Zenodótus author est, nihil impedire pro diuerso regionis ingenio, non eundem corporis habitum ceruis informari. Possunt hic cornua tantũ mares habere, alibi etiam fœminæ. Id quod in Elephantis deprehenditur, in quib. vtrunq; sexum dentibus armari nemo non tradit, cum Ammianus in India fœminas edentulas nasci tradat, Spiegelius.. Facies ceruis carnosa, nasus simus, collum oblongum & exile, Aristot. in Physiognom.

Aures animalium alijs maiores, alijs minores: ceruis tantum scissæ ac velut diuisæ, Plinius. Hoc alibi non omnibus, sed iis tantum qui circa Arginussam in Elapho monte versantur, aures esse scissas scribit, vt Aristoteles quoq;: Aelianus Hellespontiacis, vt supra ostendi. De dentibus etiam ceruorũ & senectutis ex eis indicio, nempe cum iam pauci vel nulli sunt, in præcedentibus docui. Dentes ceruo sunt quatuor vtrinq; tum supra tum infra, quibus molit cibum: & insuper alij duo magni, qui mari quàm fœminæ maiores sunt. Vergunt autem deorsum dentes cerui, ita vt repandi videantur, Albert. 2. 4. Vermes cerui continent omnes suo in capite viuos, qui nasci solent sub lingua in concauo circiter vertebram, qua ceruici innectitur caput, magnitudine haud minores ijs vermibus, quos maximos carnes putres ædiderint. Gigni vniuersi atq; contigui solent, numero adeò circiter viginti, Aristot. Ego eos ita gigni & cohærere intelligo, vt vermes in lumbrico lato, quos cucurbitinos appellãt recentiores. Ceruis in capite inesse vermiculi sub linguæ inanitate, & circa articulũ qua caput iungitur, numero viginti produntur, Plin. & Albert. Ego dum hæc scriberẽ ab oculato teste fide digno audiui, qui se vidisse affirmabat dissecto cerui capite recenti, non viginti tantum, sed plurimos omnino vermes, eosq; non cohærentes sed discretos: sunt qui dicant nõ omnib. innasci. Pectus ceruinũ Galli peculiari voce hampam vocant. Ceruo cor magnum est, Aristot. Maximum cor proportione ceruo, mustelis, &c. & omnibus timidis, aut propter metum maleficis, Plin. De osse ex corde cerui dicam cap. 7. inter medicamenta ex ceruo. Ceruus multiplicem ventrem habet. &c. Aristot. lib, 3. de partibus: nimirum vt omnia ruminantia, sicut in Boue exposui. Ceruus non habet fel, Aristot. Et alibi, Ceruus felle caret, quare & longæuus est. Cerui fel non habent: quod hominum paucis nõ est, quorum valetudo firmior & vita longior, Plin. Ceruus felle vacat: quanquam eius intestinum amarum adeo est, vt ne à canibus quidẽ attingatur, nisi ceruus præpinguis sit, Aristot. Et alibi, Ceruis Achainis cognomine fel contineri in cauda creditur. Est, quod ibi contineri aiunt, colore quidẽ simile felli, sed non ita vt fel humidum, sed lieni simile parte interiore. Sunt qui ceruo (inquit Plin.) fel non in iecore esse, sed in cauda aut intestinis putent. Ideo tantam habent amaritudinẽ, vt à canibus non attingantur. Miror equidẽ de Achainis ceruis nullam apud Plinium & alios Latinos mentionem extare, cum Aristoteles diserte distinguat. Hoc etiam nunc subit extremam cerui caudam fortassis illam ob causam venenatam esse, vt capite septimo prosequar, quod fel in ea cõtineatur. Fellis enim in multis animalium venenosam esse naturam traditur. Intestina cerui perquam fœtida sunt quoniam, vt Plin. ait, fel diffusum est in eis: alij tamen in auribus cerui id diffundi dicunt, alij in cauda, Albert.

In Brileto & Tharne quaterni renes sunt ceruis, Plin. Apion, nisi nugatur, ceruos locis quibusdam quatuor renes habere tradit, Aelin. Ceruo genitale neruosum est, Aristot. Cauda exigua, Idem. Cerui testiculos Galli peculiariter *daintrés* nominant. Bisulca animalia, vt bos, ceruus, caprea, in posterioribus pedib. talos habent, Suidas in Διχηλά. Germani, præsertim lautiores in loquendo, vt aulici, propria quædã de cerui partibus vocabula vsurpant: sanguinem vocant *schweyss*: posteriorẽ dorsi partem, *zimmer* vel *zemer*: articulos *knopf*: latera seu costas, *krieben* vel *wand*: os in corde, *das krütz*: crura, *leuff*: pedes, *klauwen*. Coxas seu clunes, *schlegel*: armos, *bug*.

Cerua animal aspectu egregiũ est, mutilum cornibus, ceruo minus, visu acuto, miræ velocitatis. Quaterna vbera habet, vt vacca, Aristot. Ex eodem surpra in historia vaccæ exposui cur mammas binas inter femora habeat.

C.

Ceruorum mira velocitas est, vt amplius patebit capite quinto, cum de venatione ipsorum dicam. Fluuios etiam & mare tranant, vt capite quarto explicabitur. Cerui mares, vt omnium ferè animalium vocem grauiorem quàm fœminæ mittunt. Vox autem maribus in hoc genere, cum tempus coeundi est, (de qua plura inferius:) fœminis autem cum metuerint: breuis vox fœminæ est, maris productior, Aristoteles. Ceruus & lepus, vtpote timida animalia acutam ædunt vocem: Idem in Physiognom. Ceruus vnus cum pluribus ambulat fœminis sui generis: rarò autem plures cerui mares simul incedunt, nisi ætate minores fuerint, quorum multi quandoq; vetulum comitantur, eiq; obediunt, & coitu in eius præsentia abstinent, Albert. Ceruus si erectas auriculas teneat, acerrimè sentit, nec latere eum insidiæ possunt: sin demissas, facile interimitur, Aristot. Cum erexère aures, acerrimi auditus: cum remisere, surdi, Plinius. Rectis auribus acutissimè audiunt, summissis verò nihil, Solinus. Erasmus hæc Plinij & Aristotelis testimonia citat in prouerbio, Auribus arrectis. quanquam enim & aliæ animantes (nam soli homini immobiles sunt) si quid eminus audierint auriculas surrigant: ceruo tamen ijs arrectis peculiaris & acerrima auditu percipiendi vis est. Cerui cum maria tranant, non vident terras, sed in odore earum natant, Plinius. Ceruum ruminare planum est: degit enim aliquando cum hominibus:

alioquin

alioquin ex fecis nullum ruminare constat, Aristot. Ruminant syluestrium cerui, cum à nobis aluntur. Plinius. Fama est elaphobosci pabulo ceruos resistere serpentibus, Plin. Elaphobosci semen contra serpentium ictus datur in vino: fama est hoc pabulo ceruas serpentium morsibus resistere, Dioscorid. 3. 78. Hinc nimirum etiam ophioctonon, & ophigenion appellari meruit. Inuenio & elaphicon appellari, & Romanis cerui ocellū. Apud Hesychium & Varinum ἐλαφόβοσκος masculinum & oxytonum nomen scribitur: Alij elaphoboscum genere neutro proferunt. Ruellius in Gallia vulgo gratiam Dei nominari scribit, & apud Suessionenses herbam copariam, quod ea vtantur ad vulsa, rupta. Describit autem eam lib. 3. cap. 48. Simplicius (quàm canes herbam qua sibi contra serpentes medentur) ceruæ monstrauere elaphoscon, Plin. Herba in Monte pessulano auricula leporis dicta, cuius folia ad phthisin pota commendant, elaphoboscon ab aliquibus creditur: radice est alba, simplici, vt in apiorum generibus, non inodora, floribus luteis per vmbellas digestis, caule ramoso, cubitali, folijs quadrantalibus, specie quodammodo plantaginis minoris, sed minoribus, & cum primum erumpunt, auriculas musculorū referentibus. Nascitur locis asperis & siccis, rara apud nos, circa Basileam frequentior. Sed Hieron. Tragus aliud elaphoboscon facit, pastinacæ scilicet hortensis genus illud, si bene memini, quod syluestri sileri (vt Fuchsius vocat) simillimum est. Est & elaphoscorodi herbę descriptio apud Dioscoridem, sed non genuina illius authoris. Aphroscorodon quidem alio nomine alliū Cyprium vel Vlpicum nominatur, prægrande, &c. Dictamnū herbam extrahendis sagittis cerui monstrauere: percussi eo telo, pastúq; eius herbæ electo. Plin. Cretenses iaculandi periti feras capras in verticibus montiū pascentes percutiunt, eæ accepto vulnere, statim dictamnū herbam comedunt, & è vestigio iacula excidunt, Aelianus. Hinc forte qui de medicina Arabice scripserunt pulegium ceruinum appellant hanc herbam. Pulegij hortensis genus syluestre est, vndiquaq; simile aut idem potius hortensi, nisi tenuius & acutioribus folijs prodiret. Id in Sabaudia circa Lemanū lacū vidi copiosum, & circa Montem pessulanū vbi si rectè memini ceruinum cognominant. Sed alia est dictamnus, quanquam vires in medendo non dissimiles sortita, Mescatramesir & deferulij. vetus interpres vocabulorum Auicennæ pulegiū ceruinum interpretatur. Aristoteles non ceruos, sed capras syluestres in Creta dictamni pastu sagittis absolui tradidit: Vide supra in Capris syluestribus Creticis. Ceruus cum iaculo vulneratus fuerit, polypodium edit & seruatur, Obscurus. Smilacem asperam aliqui hodie in Italia vocant rubum ceruinum. Spina ceruina vulgo ab Italis nominatur frutex spinosus, cuius granis diuerso tempore decerptis ad diuersos colores nostri vtuntur, sermo vernaculus appellat *kreutzbeere*. Hunc quidam rhamni generibus adnumerant, quos Matthæolus reprehendit. Rhamnum tamen à Romanis spinam cerual ēdici, inter nomenclaturas apud Dioscoridem legitur. Seselim monstrauere ceruæ enixæ à partu, Plinius: Primum seselis genus, quod Massiliense Dioscorid. vocat, intelligo. Seseli Aethiopicum, vt mihi quidem videtur & Leonhardo Fuchsio, nostrates radicē ceruinam albam appellant: ea perquam crassa, longa, & amara est, & resinosa. Alia minor est, radice foris nigra, subdulci resinosa, ceruinā radicē nigram vocamus: Fuchsius seseli Peloponnesiacum facit: quod facilius crederem si locis humidis nasceretur, ego semper in siccis reperi. Cerui mares duntaxat, solani genus syluaticum, nostri baccas soporiferas vocant (de quo pluribus dicam in Suum historia) & similiter sambucum syluaticam siue montanam, cui in vmbellis grana cocci instar rubent, mirum in modum amant: & per æstatem illic plerunq; versantur vbi hæ plantæ virent. solent enim ijsdem ferè locis nasci. Depascuntur autem frondes tantum, non etiam baccas. Fœmina vtrisq; (tum solano tum sambuco iam dictis) abstinet: nisi cum fœtum masculum gestat: tunc enim marium instar eis delectatur, Hieronymus Tragus. Serpentes etiam à ceruis eduntur, siue naturæ quodam odio, siue vt morbis quibusdam medeantur, vt mox capite quarto dicam. Quin & suibus serpentes in pabulo sunt, Plin. 11. 53. Quanquam non ignoro (inquit Hermolaus) dissidere serpentes & sues, &c. quia tamen pars hęc ex Theophrasto sumitur libro eius quinto de stirpium causis, ferè adducor vt ita scribendum putem. Quin & ceruis serpentes in pabulo sunt, & alijs venenum est. ἔλαφοι τοὺς ἔχεις ἐσθίουσιν, ὑφ' ὧν τὰ ἄλλα θνήσκουσιν, id est, Viperas cerui edunt, à quibus interimuntur alia, Theophrast. Ceruus herba cinarę venenatis pabulis resistit, Plin. & Solinus Cerui morsi vel à phalangio, vel à quouis generis eiusdem cancros edunt: quod idem homini etiam prodesse putatur, sed non caret fastidio. Aristot. & Aelianus. Percussi à phalangio, quod est aranei genus, aut aliquo simili, cancros edēdo sibi medentur, Plin. Phalangium ceruos tanto malo afficit, quanto etiam homines, ita vt sæpe in repentinæ mortis periculum veniant, At si gustent hœderam morsus nihil adfert detrimenti: hœderam verò syluestrem esse oportet, Aelian. Cerui cornua abijciunt, vt supra dixi cap. 2. Pilulas excrementorum cerui, damæ, & capreoli, Galli *fumees* appellant. Ceruorum lachryma cur salsa & improba sit: aprorum verò dulcis. Plutarchus in libro de causis naturalibus quæstione vicesima, his verbis exponit. In causa est (inquit) temperamentum istorum animalium, quod in ceruo frigidum est: in apro feruidum & igneum: quamobrem hic se opponit persequentibus, ille fugit: quo quidem tempore præcipuè, propter iracundiam, mouentur lachrymæ. Nam cum copiosus ad oculos calor efferatur: (iuxta hęc carmen. φρίξας εὖ λοφιήν, πῦρ δ' ὀφθαλμοῖσι δεδορκώς, ille riget setis, oculi simul igne refulgent:) dulcis fit qui eliquatur humor. Sunt qui lachrymas à sanguine perturbato excitari separarique tanquam serum à lacte existiment. vt Empedocles: Quoniam igitur asper (τραχὺ αἷμα, malim παχὺ, id est crassus) & ater aprorum sanguis est propter caliditatem, ceruorum contra tenuis & aquosus: contentaneum est vt quod ab eo per iracundiam vel metū excernitur, similiter se habeat. Hunc locum etiam Cælius transtulit lib. 12. cap. 5. Idem mox ab initio libri tricesimi occultam & incognitam ait esse causam cur ceruis salsuginosæ manent lacrhymæ: suibus dulces dum capiuntur. Bezahar propriè est lapis qui dicitur lachryma cerui, quę generatur in ceruis: quia cerui comedunt viperas, maximè in Persia: Et hic lapis eruitur etiam è terris & fodinis, vt tradit Tiphasi Arabs in libello de gemmis, qui ex Arabico in Latinum sermonem translatus est. Quandoque tamen bezahar appellatur quoduis antidotum veneni, Andreas Bellunensis. Vide plura inferius capite septimo. Cerui montes excelsos non ascendunt, vtequi nimium corpulenti, ad planiciem magis quàm montes idonei sint: quamobrem syluas & valles, & fluminibus vicina loca freqentius habitant Cerui gaudent ταῖς ὀργάσι, Pollux. Est autem ὀργὰς γῆ, ἡ ὄργων καὶ ἀνίσχουσα ... φυτὰ πρὸς αὔξησιν ... χωρίον ... καὶ ... δαψιλὴς γῆ, Varin. Hoc est, Orgas est locus incultus, syluosus aut nemorosus vbi solum bonum & pingue est. Apud eundem tamen ὀργάδες etiam pro cultis locis exponitur: item ὀργάδες, loci syluosi. Dora ciuitas est Assyriæ deserta, marginibus amnis (Euphratis) imposita: In quo loco greges ceruorum plures inuenti sunt: quorum alij confixi missilibus, alij ponderibus elisi remorum, ad satietatem omnes pauerunt: Pars maxima natatu adsueta veloci alueo penetrato inconhibili cursu euasit ad solitudines notas, Ammianus Marcell. lib. 24.

Cerui tempore libidinis efferantur, & certant pro fœminis, seq; mutuis interdum vulneribus vel mortis periculo conficiunt, idq; præcipuè faciunt in fine Augusti, quo tempore Arcturi sydus cum Sole oritur, Albertus. Hinc est nimirum quod ἀρίζηλον γλῖ@ ἐλάφων, Oppianus dixit: Fœminæ licet prius conferantur, non concipiunt ante Arcturi sydus, Solinus. Cum mares impleuerint fœminas, separantur per se ipsi, & propter libidinis grauеolentiam quisq; solitarius scrobes fodit: fœtent vt hirci: facies quoq; eorum nigrescit aspergine, vt hircorum: degunt ita, quousq; imber accedat, tum pascua repetunt. Hæc ideo ceruo accidunt, quia salax animal suapte natura est, atq; etiam quia pingui abundat, Aristoteles. Mares generis huiusce cum statutum tempus Venerem incitauit, sæuiunt rabie libidinis efferati, Solinus. Fœminæ à conceptu separant se: At mares relicti rabie libidinis sæuiunt, fodiunt scrobes, tunc rostra eorum nigrescunt, donec aliquando (aliàs, aliqui) abluant imbres, Plin. Vehementi amoris libidine flagrant, vt tanquã gallinacei (& reliquæ aues) totos dies ad Venerem non cessent incumbere. Gillius ex Oppiano. Iam mares soluti desiderio libidinis auida petunt pabula. Vbi se præpingues sensêre, latebras quærũt, fatentes incommodum pondus: & aliàs semper in fuga acquiescunt, (vt in venatione ipsorum dicam ca. 5.) Plin. Inter ea, quæ animal generant, augenturq; magnitudine insigni, nec Ceruæ mares suos patiuntur nisi raro: nec vaccæ tauros: propter rigorem genitalis, nimiamq; tentiginem, sed clunibus subsidentibus semen recipiunt genitale: sic in ceruis mansuetis fieri visum est, Aristot. Cerui non similiter atq; aliæ feræ coëunt: neq; enim stantes, neq; cubantes, sed magna celeritate currentes ineunt fœminas, simul & tametsi properantes fugere vxores pedibus amplectuntur, non earum tamen cursum retardare possunt: sed inexorabiles illæ ad consistendum, maritos ferunt, & fugere perseuerant: ij autem duobus pedibus quantum possunt, cursimq; sequentes coitum absoluunt, Oppian. Taurorum ceruorumq; fœminæ vim non tolerant, ea de causa ingrediuntur in conceptu, Plin. Cerua plurimum subsidens coit, vt dictum iam est: marem enim sustinere non potest ob eius contentissimũ impetum. Verumtamen aliquando etiam sustinent modo ouium, & socias declinant, cum turgente iam Venere coitum appetunt. Mas non in eadem immoratur, sed mutat: breuiq; interposito tempore, aliam atq; aliam supergreditur, Aristot. Cerui in coitu vicissim ad alias transeunt, & ad priores redeunt, Plin. Coitus ab Arcturo, mense Augusto & Septembri: implentur paucis diebus, & ab eodem multæ, Aristotel. Conceptus ceruarum post Arcturi sydus, Plin. Simi libidinosi esse conijciuntur, à ceruorum similitudine, Aristot. Ad decimum oct. cal. Octobris, cerui libidinari incipientes, catulientium ceruarum conciliabula quærunt, & velut ad forum Veneris vndiq; conueniunt, Budæus. Et rursus Libidine (quem in eis affectum Galli vocant *le rut en rent d'vng cerf*, Germani *brunst*, id est ardorem) flagrantissima admissarij ad mensem agitantur, tuncq; rabie pruriginis efferati, & canes & homines atrociter inuadũnt quum primum aspexerunt. Deinde paulatim desæuientes, alterum paulò minus mensem absumunt. Vox maribus cum tempus coëundi est, fœminis autem cum metuerint, Aristoteles. Rancere (reer Gallicè) fictitia voce tunc dicuntur (cum libidinantur mares, & fœminas vocant, siue elato capite gutture pleno, siue ad terram demisso:) Rancentes autem ololygones tunc vocantur: Rancor ipse clamor. Budæus, Germanis *brülen*. Ololygon apud Aristotelem propriè dicitur de voce ranarũ marium libidinis tempore. Solet ceruus ex macie hyberna, ac tabe libidinosi temporis sub mensem vicissim Maium cito in corpus ire, è gregarijsq; cateruis ac locis abditis & abstrusis, in quib. delituit, emigrans, in loco deiecto stabulari, (gister, Galice) vnde commoda & propinqua sit pabulatio, (les viandes, Gallicè:) illicq; velut in æstiuis instaurатiuum decorẽ ac saginam (venaison: Gallicè:) recipere. Hac habitudinũ vicissitudine nunc flaccentes: nunc strigosi: tũ eualescentes, tum obesi: aliàs corniculosi & sublimes, aliàs mutili & inermes, & tanquam pudibundi apparent. Physici referunt ceruum purgationis indigum apia comedere, Aelianus in Varijs. Sed hoc ad ceruam pertinet, quæ non selino: id est, apio, sed seseli herba ante partum purgationis gratia vtitur: vt duplex in Aeliani codicibus error sit, siue authoris siue librariorum, alter quod τὸν ἔλαφον δεόμενον, &c. In masculino genere legitur pro fœminino, alter quod selina pro seseli. Fœminæ ante partum purgantur herba quadam, quæ seselis dicitur, faciliore ita victẽt vtero. A partu duas habent herbas: quæ aros & seselis appellantur: pastæ redeunt ad fœtum. Illis imbui lactis primos volunt succos, quacunq; de causa. Cicero dicit ceruas paulo ante partũ perpurgare se quadam herbula quæ seselis dicitur, Gillius. Silis vel seselis folia quoq; vtilia sunt, vt quæ partus adiuuent etiã quadrupedum: hoc maximè pasci dicuntur ceruæ parituræ, Plin. Græci seseli, vt sinapi, neutro semper genere proferunt, non seselis in recto. Eius tria sunt genera, sed vsitatissimũ quod veteres Massiliense vocant: & vulgo hodie siler montanum. Id non alibi copiosius vidi, quàm in Gemmio vulgo dicto monte Sedunorum, circa thermas. Datur vt partus adiuuet capris quadrupedibusq; aliis bibendum, Dioscorid. Fœminæ per esum sileris vterum præparant, vt facilius concipiant: eo quod propter duritiam virgæ non accipiunt semen nisi fugiendo, Albertus. Sed cum authores omnes non ad conceptum, sed partum faciliorem ceruas hoc pabulo vti conueniant, Albertum erroris insimulare non dubitabo. Quæ ex feris mitigentur, non concipere tradunt, vt anseres: apros verò tardè, & ceruos, nec nisi ab infantia educatos, Plinius. Hinnuli vere nascuntur. Xenoph. Vterum ferunt octo menses: pariunt magna ex parte vnum: sed nonnullas etiam geminos peperisse perspectum est, Aristot. Octonis mensibus ferunt partus, & interdum geminos. A conceptu separant se, Plinius. Incrementum hinnuli celere. Purgatio cæteris temporibus nulla euenit ceruæ: cum autem parit, pituitoso quodam humore purgatur. Parere iuxta vias maximè solent metu belluarum, Aristotel. In pariendo semitas minus cauent, humanis vestigijs tritas, quàm quæ secretæ ac feris opportunæ, Plin. Idem Plutarchus scribit in libro de Vita animalium, &c. sed imperitus interpres pro ceruis elephantos posuit. Ferarum quadrupedum cerua maximè prudentia præstare videtur, tum quia circa semitas pariat, quo scilicet belluæ propter homines minus accedunt: tum etiam quia cum peperit, inuolucrum primum exedit, mox seselim herbam petit, quam cũ ederit, redit ad prolem. Arist. Et alibi, Ceruæ (inquit) statim a partu edunt inuolucrum, vt dictum est, nec fieri potest vt id accipias: prius enim quàm in terram demittant, ipsæ arripiunt: vis in eo medica esse creditur. Cerua cum parit, Τρίβον ἀνθρώπων ἀλεείνει. Οὕνεκεν ἀτραπιτοὶ μερόπων θηρεσσι βέβηλοι, Oppianus: hoc est, semitas hominũ vitat. Nam humana vestigia belluæ auersantur. Legendum videtur, τρίβον ἀνδρῶν οὐκ ἀλεείνει. Id est semitas virorũ non vitat. Nam & rem ita se habere. Plin. Aristoteles, & Aelianus testantur: & idem sensisse poëtam ex proximo versu, quo causam eius facti reddit, apparet. Inuolucrum fœtus, quod ceruam mox vorare diximus, Græci chorion vocant: vt habet lib. 9 historiæ animal. cap. 5. ex quo verba eius iam supra recitauimus: video autem lapsum esse Plinium, qui non chorion sed aron legerit, & interpretatus sit: omnino enim illum Aristotelis locum ab eo translatum apparet: in quo barbari etiam dragontez, vt ipsi vocant, mentionem faciunt. quod inter ari cognomina est: quanquam simul & secundinæ. Præterea

hinnulum

hinnulum ducens in stabula, assuefacit, quò refugere debeat. saxum hoc est abruptum, (pétra disrupta, alibi) vno aditu: quo loco eam si quis inuadit, expectare repugnareque affirmant, Aristoteles: qui & alibi idem repetit. Editos partus exercent cursu, & fugam meditari docent: ad prærupta ducunt, saltuque demonstrant, Plin. Secundum vias (inquit Aelianus interprete Gillio) cerua parere solet, quòd quidem ipsum sapienter facere videtur, vel quòd hinnulis suis insidias à feris timeat fieri, vel quia celeritatis fiducia homines egregiè contemnat. Non enim, tametsi infirmior, dubitat eos effugere posse: postea autem quàm se opimo corporis habitu affectam sentit, non amplius iuxta vias partum edit, quod iam se minus accommodatam ad currendum intelligit: at enim vel in saltibus vel conuallibus parit, Hæc Aelianus: Cui Græca ad manum sunt, cum Gillij translatione conferat. Errasse enim mihi videtur vel interpres vel ipse Aelianus. Neq; enim de cerua apud vllum bonum authorem legimus, quod vbi iam corpulentior est, iuxta vias parere desinat, &c. Sed de ceruo mare hoc fertur, quod cum pinguiorem se senserit, ideoq; tardiorem, loca remota & solitaria petat, Aristoteles & Plutarchus in libro de Vita animalium, &c. Ex recentioribus quidam scribit fœtum à cerua occuli, ne à mare deprehendatur: quod cum neque veterum authoritate, neque vlla obseruatione certa confirmet, fidem apud me non meretur. Nam & qui ceruorum viuaria apud nos curant, omnino mares hinnulis nihil nocere aiunt, nec occuli à matribus. Ceruæ non qualibet partus suos educant, teneros studiose occulunt: & absconditos inter profunda fruticum vel herbarum pedum verbere castigant ad latendum. Cum maturuerit ad fugam robur, exercitio docent cursus, & assuefaciunt salire per abrupta. Solinus. Hyeme extenuatur cerui, debilitanturq; ... : vere autem vigent maxime ad cursum, Aristot. Senectutem indicant dentes, cum aut pauci inueniuntur, aut nulli, Solinus, & alij, vt supra diximus in cornuum mentione, quibus singuli anni ramum adijciunt, à biennio vsque ad sextum: & cum abiecta cornua renascantur quotannis vnà cum adminiculis, id est infimis ramis: ætate prouectioribus ij non renascuntur. ... Sunt qui tradunt ceruos senecta graues serpentium esu recreari, vt proximo cap. dicam. Dicunt in capite ceruorum annosi intra os oculi vespas & formicas generari & aliquando progredi, Albertus. Venatores asserunt, quod in ceruo natu grandi osse capitis sub oculo terebrato vespæ concretæ & formatæ interius ex humore superfluo, vel vt alij autumant, ex medulla prodeant euolantes: & tunc negant eum posse diutius viuere, nisi esu serpentium renouetur: Aliquando etiam eodem modo vespas dicunt prodire concretas è naribus cerui, Author libri de naturis rerum. Apparet autē vel Albertum errasse, qui pro formatæ legerit formicæ, vel alterum qui contra: quod ad lectionē loquor: nam quod ad rem ipsam neq; vespas equidem neq; formicas in animantis viuæ corpore nasci crediderim: Et verisimile est ortū hunc errorem ex verbis Aristot. forsitan malè translatis, qui lib. 2. hist. an. ca. 15. vermes, non vespas, in capitibus ceruorum reperiri scripsit, vt supra recitaui.

Vitæ esse perquàm longa hoc animal fertur, sed nihil certi ex ijs quæ narrantur, vidimus: nec gestatio, aut incrementum hinnuli ita euenit, quasi vita esset prælonga, Aristoteles: Idem lib. 4. cap. 2. de partibus animal. Ceruus, inquit, felle caret: quare & longæuus est. Esse autem longæua quædam felle carentia, vt ceruum & delphinum, meminit etiam Cælius 4. 17. Hesiodus (verba sunt Plinij) cornici nouē nostras tribuit ætates, quadruplum eius ceruis: id triplicatum coruis. Hesiodi versus (quos in operibus quæ extant, nusquam reperio) hi sunt, Ἐννέα τοι ζώει γενεὰς λακέρυζα κορώνη ἀνδρῶν ἡβώντων (al. γηρώντων) ἔλαφος δέ τε τετρακόρωνος, τρεῖς δ' ἐλάφους ὁ κόραξ γηράσκεται, αὐτὰρ ὁ φοῖνιξ ἐννέα τοὺς κόρακας. Hos versus Hesiodi interpretatus videtur quisquis fuit, cuius carmen inter reliquas Maronis appendices extat: estque huiusmodi: Ter binos deciesque nouem superexit in annos Iusta senescentum quos implet vita virorum. Hos nouies superat viuendo garrula cornix, Et quater egreditur cornicis secula ceruus, Alipedem ceruum ter vincit coruus: at illum Multiplicat nouies phœnix reparabilis ales. Meminit Erasmus in prouerbio Cornicibus viuacior: Aristoteles (inquit) homine nullum aliud animal esse viuacius arbitratur, excepto vno elephanto. Vide plura in Cornice C. Ζώει δ' αὖτ' ἔλαφος δηρὸν χρόνον, ἀτρεκέως δὲ ἀνθρώπων γενεὴν τε ἐφήμεριν τετρακόρωνον. Oppianus. Vita ceruis in confesso longa, post centum annos aliquibus captis cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obesitate, Plinius. Ad dignoscendam viuacitatē Alexander Magnus torques plurimis ceruis innexuit, qui post annum centesimum capti, nec dum senij indicium præferebant, Solinus. Apud Peucetinos (Peucetios potius dixerim) aiunt esse Dianæ templum, vbi dedicata deæ visatur torques ænea (χαλκῆ ἕλιξ) cum inscriptione, Diomedes Dianæ: Fertur enim ille torquem cerui collo addidisse circa quam aucta sit caro, & ceruus postea captus ab Agathocle rege Siciliæ in templo Iouis consecratus. Aristoteles in Mirabilibus. Peucetia Italiæ regio est, alijs nominibus Calabria, Iapygia, & Messapia dicta. Ἕλιξ, ψέλιον, Varin. Meminit etiam Leonicenus in Varijs c. 92. Arcades aiunt Arcesilaum quendam in Lycosura habitantem, vidisse ceruam sacram Dominæ appellatæ (τὴν ἱερὰν τῆς καλουμένης δεσποίνης ἔλαφον) senio grauatam, cui torques circa collum fuerit hoc versu inscripta: Νεβρὸς ἐὼν ἑάλων ὅτ' ἐς Ἴλιον ἦν Ἀγαπήνωρ: hoc est, Hinnulus fui captus cum in Ilio esset, Agapenor: quo quidem testimonio confirmari potest ceruū etiam elephanto longe viuacius animal esse, Pausanias in Arcadicis. Ceruus in viuarijs complurib. annis sustineri potest: nam diu iuuenis permanet, quod æui longioris vitam sortitus est, Columella.

Febrium morbos non sentit hoc animal: quin & medetur huic timori, (vt capite septimo dicam,) Plinius. Patuit ceruos nunquam febrescere, Solinus. Cerui ægri ramusculos oleæ comedunt, & sanantur, Ambrosius. Sed hoc remedium ad elephantos, non elaphos, id est ceruos, à veteribus referri video. Elephas oleæ flore vel oleo sibi medetur, Aelianus. Et chamæleonte deuorato, oleastro sibi medetur, Plinius. Eodem remedio contra idem venenum coruus etiam apud Plinium vtitur. Phalangium non minus ceruis quàm hominibus perniciosum existit: à quo læsi celeriter pereunt, nisi syluestrem hederam comedant: qua quidem adesa, phalangij acerbitas nihil eis quicquam nocet. Gillius ex Aeliani Varijs: in quibus tamen nos legimus ceruum à phalangijs ictum cancros edere. Quod cerui omnes viui in capite vermes contineant, &c. superius ex Aristotele & Plinio dixi. Nam quod vespas & formicas eis innasci Albertus scribit, falsum existimo. Cerui in fuga intestino dolent, quod eis tam infirmum est (tenue & imbecille) vt ictu leui rumpatur intus cute adhuc integra. Aristot. & Plin. Cactus est genus spinæ, qua hinnulus ictus inutilia habebit ossa ad tibias, Varinus. Ceruum Galli dicunt froyer, id est prurire, cum caput eius scabie afficitur, & pellis separatur. Quarto gradu calida sunt napellus & oleandrum, quo cum occiduntur cerui, Lullius.

C.

De prudentia & ingenio cerui non pauca iā ante diximus, non repetenda, nisi admonendi forte gratia. Ferarum quadrupedum cerua maximè prudentia præstare videtur, tū quia circa semitas parat, &c. tum quia hinnulum ducens

docens in stabula, assuefacit quò refugere debeat, &c. vt supra dictum est. Hinnulos tenellos adhuc abscondit: postea ad cursum maturos assiduè exercet, & frutera transilire docet, ne dùm per loca fruticibus arbustisq; consertà currunt, cornibus hæreant & capiantur, Albertus. Cicures multis in locis Heluetiæ Germaniæq; cerui publicè in fossis ciega mœnia aluntur, vt cum libuerit magistratui habeant quod venentur. Ii ad vocantium ex alto voces accurrunt, maximè cum cibi præsertim panis deijciendi spe alliciuntur. Mithridates Ponticus cum somnum caperet, sui corporis custodiam non modo satellibus committebat: sed & tauro, & equo, & ceruo, quos mansuefactos habebat. Ii enim ad custodiam eius dormientis aduigilantes, si quis accederet quod ex ipsa respiratione statim percipiebant, ille mugitu, aliter hinnitu, ceruus sua propria voce, eum è somno excitabant, Aelianus. Ptolomæus secundus, quem etiam Philadelphum appellant, cerui hinnulum munere accepit: quem cum aleret, sic ad Græcum sermonem assuefacerat, vt loquentes intelligeret, cum tamen ante hunc ipsum creditum esset: solam Indorum linguam ceruos percipere, Aelianus, & ex eo Cœlius 23. 34. Cerui ingeniosi ac timidi sunt, Aristoteles. Et alibi, Ceruæ (melius cerui, vt vtrunque sexum comprehendamus: quod Attici etiam in fœminino faciunt) timidæ sunt: nam sanguis earum fibras non continet, ideóque non spissatur, Aristot. Frustra ceruis tanta nascuntur cornua, cum eis in pugna non solum contra feras aut canes, sed nec contra lepores quidem vti ausint, Oppianus. Cerui timiditas ceruos pro fugitiuis dici, & virum ceruinum pro timido, in causa est, vt explicabimus capite octauo, parte prima: & vltima inter prouerbia. Timidissimum animal est ceruus, lepus, oues, quæ omnia pilum habent mollissimum, Aristoteles in Physiog. Timidi sunt homines quorum facies est carnosa: item quorum collum est tenue & oblongum: & qui vocem ædunt acutam: nam eadem in ceruis similiter repertas, Ibidem. Ceruorum quidam audaciores sunt, qui homines transeuntes per syluas inuadunt: alij fugiunt, Albertus. Referunt ceruos qui simplicia recta breuiaque, nec ramosa cornua, sed circa radicem tuberosa habent, iracundissimos esse, Ant. Schnebergerus. Ceruus non inscius dextrum suum cornu vsui magno hominibus esse, hoc ipsum inuidia flagrans, ne tanto bono homines fruantur, in terram occultat, Aelianus. Sed hac de re plura dixi capite tertio. Miro natalis soli desiderio tenentur, non Hellespontiaci solum, vt Aelianus prodidit: sed cerui omnes, vt audio, pulsi locis vbi educati sunt, & meliora quandoque pascua nacti, semper ad pristina redire solent. Mas cum pinguerit, quod valde tempore fructuum fit, nusquam apparet, sed longè secedit, vt qui pondere suæ corpulentiæ capi se posse facilius sentiat, Aristoteles & Plutarchus, vt supra etiam retuli cap. 3. contra Gyllium qui fœminis parientibus hoc adscribit. Latent etiam (vt supra dixi) cornibus amissis, vel tanquam inermes se esse & imbecilles sibi conscij, vel pudore quòd arma decusque suum amiserint, Oppianus, Aelianus & Simocatus. Abiecta cornua defodiunt, non quouis in loco, sed in remotis & condensis arbustis: præcipuè alterum, siue dextrum, siue vt aliis placet sinistrum, tanquam vi medica efficacius, quam hominibus inuideant. Apud horum legimus ceruum suos dentes, qui exciderint, humo infodere, quod quidē nō elaph. i. cerui, sed elephanti est, vt in historia eius capite tertio dicam. Cauere etiam dicuntur, ne quando in vulnera, quæ acceperint recentia, Solis radius incumbens priusquam obducantur, carnem putrefaciat, Aelian. Fugiunt venenata: & si iacula veneno infecta in loca eius consueta emittantur, recedunt, Albert. Dictamnum ipsi prodiderunt, dum eo pasti excutiunt accepta tela, herbam quoque quam cynaren vocant, contra noxia edunt gramina, Solinus. Animal est simplex & omnium rerum miraculo stupens: in tantum, vt equo aut bucula accedente propius, hominem iuxta venantem non cernant: aut si cernant, arcum ipsum sagittasque mirentur, Plinius. Mulcentur fistula pastorali & cantu, Plin. Pastorum musica sæpe ita oblectari ferunt, vt interim negligant pascua. Mirantur sibilum fistularum, Solinus: Quamobrem sibilo & cantu venantium capiuntur, vt sequenti capite dicam. Maria tranant gregatim nantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedētium clunibus, vicibusque ad terga redeuntes: Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum traijcientibus: nec vident terras, sed in odore earum natant, Plinius. Si maria tranant, non aspectu petunt littora, sed olfactu: infirmos ponunt in vltimo, & lassorum capita clunibus per vices sustinent, Solinus. More classis nauium (Gyllius ex Oppiano) mare tranant, vnus ante cæteros natat, dux ad transmittendum: hunc alter capite innitens tergo, insequitur, & similiter cæteri deinceps subsequuntur. Cum autem primus prænatando defatigatur, ad extremum agmen recurrit, & caput in alterum inclinans, paulum à labore recreatur. Secundus recens, defatigato succedens antecit, atque alij omnes in aliorum vicem succedentes, duces efficiuntur: pedibus tanquam remis vtuntur, cornua excelsa tanquam vela ventis permittunt, Hæc Oppianus. Idem scribit Io. Tzetzes Chiliade 3. cap. 121. In Amano, Libano & Carmelo, Syriæ montibus (inquit Aelianus) cerui nascuntur, qui cum in Cyprum transmittere volunt, gregatim ad littora perueniunt, ibique tandiu secundos ventos præstolantur, dum per placatissimam quietem belle sibi flare senserint, tum fidenti animo sese traijcere mare ingressi, & ordine natant, & vero in antecedentium tergo subsequentes capita reponunt: ac nimirum dux idcirco retrocedit, quia non habet vbi nitatur, & post omnes clunibus proximi antegredientis nitens, ex labore quieti sese dat, simul & extremum agmen ducit. In Cyprum ideo transnant, quòd pastionum, quæ illic amplissimæ esse dicuntur, desiderio tenentur. Et profectò adeo feracem Cyprij se incolere regionem testantur, de agrorum vt bonitate Aegyptijs non cōcedant. Eodem modo Epirotici cerui in Corcyram, quæ contra Epirum est, mare transeunt, Aelianus. Manifesta est negligentia illius qui Elegiam composuit, cuius initium est, Γαῖα τῦ Φοίβοιο πάϊν διὰ κῦμα θέουσι Ἠλ... αἱ ταχιναὶ ... φυγῆσιν ἔλαφοι: Siue ea Delus sit, siue quæcunque (εἴθ' ἡ Δῆλός ἐστιν, εἴθ' ὁποίαν: lego εἴθ' ἄδηλός ἐστι, &c. hoc sensu, siue is author incertus est, siue quicunq; tandem.) Dicit enim ceruas ex Corycio iugo delapsas, à Cilicio littore in Curiada acten tranare: & addit, Μυρίοι ἀνδράσι θαῦμα ... ... Χεῦμα δ' ἱερὸν ἐδράμεμεν ζέφυρον. A Coryco enim in Curiada acten circumnauigantes, nec zephyrum, nec insulam à dextras habent, nec transitum illū à sinistris, Strabo non procul à fine lib. 15. Pugnantes in pascuis, victori vt domino obediunt, Albert: Et alibi, In pugna tempore libidinis victus omnino paret victori, & sequitur ipsum tanquam herum.

Amantur ab attagenis. Ceruos cum lupis aggregari fabulantur in lucis Venetorum, ita illic mansuescunt feræ, Strabo lib. 5. Ceruis quoque est sua malignitas, quanquam placidissimo animalium: vrgente vi canum, vltro confugiunt ad homines, Plinius. Ab vrso nonnunquam inuaduntur, Aristot. Thóes, id est lupi ceruarij plures simul ceruum inuadunt laniantque: Nam vulneratum (sagitta scilicet) effugientem persequuntur: ὁ δ' αἱμαλέον ... ... ἐλαφεῖ ... ... Οἱ δὲ μεταλείπτων, &c. vt elegantissimus poetarum Oppianus lib. 2. de piscatione describit in historia Animaliū pugnæ contra delphinum. Idem alibi ceruos à lyncibus infestari canit. Homeri versus, quomodo thôes saucium insequantur ceruum,

ceruum,ex libro vndecimo Iliados,in Thôe post Lupum recitabo. Cerui amissis cornibus latent & pascuntur de nocte,quia lupos fugiunt, Vincentius Belluac. Visa fugit Nymphe, veluti perterrita fuluum Cerua lupum, Ouidius metam.11. Fugit ceruus cum arietem videt, Horus. Timent cerui gannitum vulpium, Albertus. Primo & secundo generi aquilarum,non minorum tantum quadrupedum rapina, sed etiam cum ceruis prælia. Multum puluerem volutatu collectum,insidens cornibus aquila excutit in oculos,pennis ora verberans,donec præcipitet in rupes.Plinius. Elephantorum anima serpentes extrahit:ceruorum item vrit, Plinius. Et alibi, Ceruis est cum serpente pugna:inuestigant cauernas,nariumq; spiritu extrahunt renitentes. Serpentes hauriunt: & spiritu narium extrahunt de latebris cauernarum, Solinus. Exitio serpentibus esse ceruos nemo ignorat, & si quæ sunt extractas cauernis mandentes: Nec vero ipsi spirantesq; tantum aduersantur, sed membratim quoq;, fugantur nidore cornu ceruini si vratur: Pelles cerui substratæ securos præstant ab eo metu somnos,&c. Plinius. Mirifico quodam naturæ munere ceruus serpentem funditus vincit: neq; enim ipsum,tametsi hostis in latebram abditus, effugere potest. Etenim ille naribus suis in serpentis cauernam incumbēs,vehementissimè inspirat, & spiritu suo quasi amatorio quodam alliciens extrahit,inuitumq; profert,ac nimirum procumbentem illam mandere ingreditur: Quod hyeme facere maximè solet, Aelian. Videtur sanè Aelianus rationem qua ceruus serpentem è latibulo extrahit ignorasse,ideoq; philtro hanc vim comparasse:ac si ita à cerui spiritu traheretur,vt à magnete ferrum, à succino paleæ.Solet enim ad occultas huiusmodi causas hominum inscitia confugere,nempe ad totius substantiæ proprietatem tanquam ad sacram imperitiæ anchoram.Quòd si eo tanquam philtro serpens allicitur, nō antipathia sed sympathia quędam inter cerui & serpentis naturam fuerit. Sympathiam appello tacitum quendā naturæ consensum,& veluti amorem mutuum.Atqui ipse Aelianus hostem cerui appellat serpentem, & alij authores,vt audiemus,omnes.Defendat aliquis spiritum saltem cerui gratum esse serpentibus siue caloris ratione,quo vt valde egent propter naturæ suæ frigiditatem,ita vehemēter desiderant:siue alia quadam ignota, vnde hoc etiā eueniat,quod Plinius tradit,vt è summo cerui gutture (ex quo scilicet spiritus meat) vstis ossibus, serpentes congregari dicantur.Respondeo,Cum plurimę cerui partes serpentibus aduersentur,ita vt vel auertant earum morsus(vt authores referunt,& nos partim quinto partim septimo cap. recitabimus) vel morsis iam læsisq; veneno singulari remedio sint:non verisimile esse quod Plinius de gutture vsto scribit,præsertim cum id neq; authoritate alia vlla,neq; experimento constet.Quamobrem non spiritum cerui,quatenus à Ceruo proficiscitur: sed coniunctum illi calorem,quatenus calor est,serpentes sequi concesserim:pręsertim cum (vt Aelianus scribit)hyeme potissimum ita fieri contingat quo tempore etiam reliquæ animantes, somno id temporis & frigido veterno obnoxiæ (vt mures alpini apud nos) si incaluerint,moueri & interdum progredi solent. Calfieri autem latibulum serpentis spiritu tantum immisso potest,eo scilicet modo quo frigidas hyeme manus fouemus.Hinc fortassis Aelianus dixit,ceruum naribus admotis vehementissimè in serpentis cauernam inspirare.Simpliciter quidem inspiratio est,cum aër externus ab animante attrahitur:expiratio vero,cum internus emittitur. Aelianus autem sentire videtur ceruum expirantem,id est emittentem halitum suum,illū inspirare,hoc est immittere in latibulum. Ego contrario modo serpentem trahi existimo,ceruo nimirum non emittente halitum,eoq; implente latibulum, sed potius aërem latibuli quantum potest exhauriente,vt respirationis suctu eo euacuato serpens sequatur,non aliter quàm vinum aut alius liquor canali immisso,& aëre extracto: quo quidem modo etiam cucurbitulæ sanguinem hauriunt. Et sic propriè serpentem trahere,licet inuitum & renitentem,vt ipse Aelianus & alij scribunt.superiore enim modo non inuitus sed sponte progrederetur serpens,gratum sibi calorem secutus, vt verno solet cum Solis calorem percepit. Rursus opponi potest,quòd Plinius inquit,cerui animam serpentes vrere: atqui extracto haustoq; aëre vri nōn possunt,halitu autem suo immisso & in latibulum continuo ductu inspirato possunt. Dicā non tanti apud me Plinij verba esse,quanta rei ipsius ratio certis argumentis considerata. Astipulatur opinioni meæ siue Oribasius siue alius author,cuius commentarios in Hippocratis aphorismos Io.Guinterius Andernacus primus nostro seculo in lucem dedit,is in libri primi aphorismum vicesimum nonum scribens, ad quæstionem qua ratione semen viri genitale ad fundum vsq; vteri perueniat, Sciendū (inquit) sic matricem illud exugere,quemadmodum ceruus ad orificium cuniculi appositis naribus,inde extrahit serpentem. Qui Geoponica Græca collegit,lib.19.cap.5.Xenophontem testem adducit,quod ceruus spiritu suo (sic ipse verto) serpentem ceu vertigine affectam ad sese adducat & rapiat attrahēdo:vbi Græce sic legitur, Ἔλαφος ἀνιμωμένη καὶ ἐφελκομένη τῷ πνεύματι σκοπεῖ τὸν ὄφιν, καὶ καθέλκει πρὸς ἑαυτήν. Cornarium qui hæc rectè conuerterat Andreas à Lacuna temere reprehendit, & ita reddenda fuisse ait, Exhaustus ceruus ac vulneribus exasperatus, suo spiritu serpentem obtenebrat, ad seseq; trahit:& in castigationibus seorsim subiectis, ἀνιμᾶσθαι, inquit, exhauriri exagitariq; est: ἐφελκοῦσθαι autem exulcerari,nec non exasperari vulneribus:quæ quidē interpretationes tam ridiculæ hoc in loco sunt, vt refutare pigeat. Ἐφελκοῦσθαι quidem rectè exponit,sed nihil ad hunc locum,vbi ἐφελκομένη per epsilon in secūda syllaba & omicron in tertia legitur,hoc est attrahens:non ἐφηλκωμένη, vt ipse somniat, per η. & ω refellit eum puto quod sequitur verbum καθέλκει,quasi idem repeteretur.Ceterum ἀνιμᾶν vel ἀνιμᾶσθαι, exhaurire quidem significat.non ita tamen vt animal viribus exhauritur & destituitur, vel sanguinis sudorisq; fluxu, aut labore debilitatur: sed propriè aquam vel alium humorem alicunde, vt ex puteo, exhaurire, καὶ ἀνέλκειν ἱμάντι, id est loco extrahere, seu attrahere sursum: vsurpatur verò etiam de ijs quæ sine fune quouis modo sursum trahuntur: quod etsi multis testimonijs clarissimū facere possem, nolo hac in re esse prolixior: cui vacat & libet, adeat Varini dictionarium. Caue ne in serpentem incideris cum ex latebris cerui anhelitu extracta effugerit, tum enim propter iracundiā vehementius ei venenū est.

Ἔξοχα γὰρ δολιχοῖσι κινώπεσιν ἐκοτέσσαν
Νεβροτόκοι τ' ἔλαφοι. ἀνιχνεύουσι δ' ἑκάστῃ,
Τρόχμαλά θ', αἱμασιάς τε καὶ εἰλυοὺς ἐρέοντες,
Σμερδαλέῃ μυκτῆρος ἐπισπέρχοντες ἀυτμῇ.

Nicander in Theriacis. Simili sanè modo arietes etiam marini phocas in subterraneis saxis conditas odorati, narium illecebra quadam acri attrahunt, exhausto scilicet aëre inter se & vitulos intermedio, vt Aelianus scribit. Ceruus post esum serpentium in aqua se mergens, vtcunq; siti infestante non bibit tamen, hoc se periculo mortis facturum sciens: interim vero lachrymas emittit, quæ in lapidem bezahar dictum vertuntur, vt pluribus dicam capite septimo. Serpentes quidam ceruini dicuntur, similes nigris illis, qui in multis regionibus præcipuè Apulia notissimi sunt nec multum veneni habent, Monachi in Mesuen. Grammatici Græci elaphon, id est ceruum etiā inde appellatum volunt, quasi ἔλαφον, διὰ τὸ ἕλκειν τοὺς ὄφεις καὶ ἀναιρεῖν διὰ τῶν μυκτήρων, quoniam serpentes naribus trahat & occidat: vel ἀπὸ τοῦ ἐλαύνειν τοὺς ὄφεις, hoc est à serpentibus abigendis: nam cum latent serpentes, cornu saxo

affricat, vnde odor excitatur eiusmodi, vt serpentes etiam è latibulis exigantur, Etymologus & Varinus. Mutuo inter se odio (vt Oppianus docet interprete Gyllio) omne serpentium ceruorumq; genus flagrat inexpiabili, serpentem ceruus longe lateq; inquirens, tandem in illius vestigia, longis flexionibus apparentia, iucunde peruenit, naribusq; ad cauernam admotis, ad pugnam pugnare nolentem ipsum attrahit. Serpens extracta, in altum tollit collum, & crepitu dentium horribilis est, & acerba sibila anhelat. Contrà ceruus ridenti similis e uestigio inaniter pugnantem, & cerui collum & crura circumplicantem, in sexcenta frusta lacerat. In Libycis finibus magna vis serpentum, ceruum (cum solus humi stratus iacet) vndiq; inuadit, & in eius pellem dentes configit, neq; cerui vlla pars est, quæ non serpentibus circunfusa sit aliæ caput mordicus premunt aliæ collum & pectus, ventremque distrahunt, aliæ item vtrinq; circum latera versantes instant, nonnullæ crura, aliæ dorsum depascuntur, aliæ ex inguinibus pendent hostiliter infixæ. Hic omnibus doloribus refertus, primum fugere tentat, & rugit, & quoquouersum se versat, sed magna turba circumfessus, non potest elabi, sed tamen ore dilaniat infinitam & bellicosam gentem, & cornibus insequitur, (κεραΐζει, quod verbum etiam simpliciter perdere significat, διαφθείρειν, ἀφανίζειν, διαλυμαίνεσθαι, ἀναιρεῖν, διαρπάζειν, πορθεῖν: Homerus ἀλλήλους κεραΐζειν dixit: quamuis propriè animalibus cornutis conueniat, Varinus.) Illæ verò nihil remittunt, sed etiam ceruinis dentibus demorsæ, audacter incumbunt: Is alias dentibus dissecat, alias pedibus perdit, ac serpentum per terram permultus sanguis diffluit, earumq; membra semicomesta ad terram abiecta palpitant, aliæ laceratæ in latera magno dentium robore inhærescunt, & sola capita à reliquo corpore abscissa cerui pellem adhuc pertinaciter retinent. Quum autem ceruus se ita affectum sentit, diuino quodam naturæ munere fluuium inquirit, vnde cancellos corripiens medicinam sibi facit, confestimq; ferarum reliquiæ ex eius pelle excidunt, cicatrices autem obducuntur. Hucusq; Gyllius ex Oppiano. Cæterum causam cur cerui serpentes deuorent, alij tacent, alij aliam proferunt, vt nunc adscribam. Etymologus & Varinus tradũt ceruos esu viperarum φυσικῶς καθαίρεσθαι, id est naturaliter purgari, nec pluribus explicãt quomodo vel per quos meatus purgentur. Ego nõ de fœminarum duntaxat mensibus purgationis vocabulum hîc accipio, vt aliàs sæpe vsurpatur: neq; de alui subductione, sed corporis totius per cutis poros latenter expurgati quadam renouatione, qualem & elephantiacis quibusdam eodem remedio vsis contigisse legimus. Vermes in ventre ceruorum (vt in Hippiatricis Græcis legimus cap. 42.) innascuntur, & ruminantibus eis ad fauces (βρόγχον) ascendunt, inhærentque. Ceruus ita affectus loco non manet, sed circumcurrit: Inuenit autem remedium, nam serpentibus deuoratis curatur. Plinius de ceruo narrat, quod cum sentit se grauari senectute, spiritu per nares è cauernis serpentes extrahit, &c. Et hoc ego verum esse non puto, Albertus. Ego ceruos in senectute tantum serpentibus vesci, neq; apud Plinium neque alium authorem idoneum legisse memini. Cum se infirmos sensêre, spiritu narium serpentes è cauernis extrahunt, ac superata veneni pernicie, illorum pabulo reparantur, Isidorus. Ceruus senio grauis, exarescentibus pilis & cornibus, serpentem naribus haurit, mox hausto æstuat veneno: vnde fontem ad bibendum ardentissimè desiderat quo poto pilos & cornua deponit, Glossa in Psalmum 41. cuius initium est, Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarũ, sic anima mea ad te Deus. Vincentius Belluacensis à ceruis serpentes edi scribit, vt caligini medeantur oculorum. Et alius quidam author obscurus, quem Physiologum vocant, Ceruus (inquit) sicubi serpentem esse cognouerit, aquam ore haustam in cauum effundit, mox spiritu suo serpentes extractos pedibus conculcans interimit. Ceruorum autem duo sunt genera: vnum, quod extracti spiritu serpentis collum vtrinque calcans, ita enectum vorat: quo deinde veneno intumescens, aquas petit & euomit. Interim verò dum tumet, pilos mutat & cornua abijcit. Alterum genus inuentum serpentem occidit, & à victoria statim ad montana pascua se recipit, Hæc ille. Elephas arietem fugit, non elaphos, id est ceruus, vt Hori Hieroglyphicorum vetus interpres legit & transtulit.

E.

Ceruinam pellem Græci nebridem vocant, de qua pluribus in Philologia dicam. Ex corio ceruino fiunt tegmenta hominum, & rerum multarum operimẽta, Blondus. Nostri has pelles parant, vel cum pilis, illas præsertim quæ elegantiores & maculosæ sunt, vt puluinis sedilium inducantur: vel pilis demptis, ad caligas, femoralia, chirothecas &c. Ex ossibus ceruorum tibiæ fiunt. Cactus spina est qua hinnulus ictus inutilia habebit ossa ad tibias, Hesychius & Varinus. θήρειος αὐλός: θηβαῖοι μὲν αὐτὸν ἐκ νεβροῦ κώλων εἰργάσαντο: χαλκήλατος δ' ἦν τὴν ἔξωθεν ὄψιν. Pollux.

Ceruis, vt dixi, cum serpentibus pugna est, quas etiam cauernis extractas mandunt. Nec verò ipsi, spirantesque tantum (inquit Plinius) aduersantur, sed membratim quoq;. E summo cerui guttore vstis ossibus congregari serpentes dicuntur, Plinius. Sanguine quoq; ceruino, si vnà vrantur dracontion & cunilago & anchusa, lentisci ligno, contrahi serpentes dicunt: Dissipari deinde si sanguine detracto adijciatur pyrethrum, Idem. Pelles cerui substratæ securos præstant à serpentium metu somnos, Plinius. Aut tu ceruina per noctem in pelle quiescis, Serenus cap. 46. In ceruina pelle si iacuerit, nullus ad hominem serpens accedit, Sextus. Medulla perunctos seu öũe cerui aut hinnuli, fugiunt serpentes, Plinius. Ceruina medulla præter cæteras, serpẽtes inunctã fugat, Dioscorid. Medullam ceruinam incensam tecum habens, cũ eadem suffumiga locum in quo es, & effugat serpentes, Sextus. Nicander in Theriacis vnguentum quoddam præscribit ex carne serpentium, medulla cerui, & vnguento rosaceo cum oleo ceraq; quo inuncti à serpentium morsu tuti sint. Adipe ceruino elephantinoq; perunctos, serpentes fugiunt, Idem: Serpentes fugiunt omnino dentem cerui habentes, Plin. Alia lectio erat, Fugiunt omnino aliquid cerui habentes, quæ minus placet: Nam de dente Serenus etiam scribit, Aut genere ex ipso dentem portabis amicum. Coagulum hinnuli ex aceto bibitur ab ictu serpentium: & si omnino tractatum sit, eo die non ferit serpens, Plinius. Ceruis cum serpente pugna est, &c. ideo singulare abigendis serpentibus odor adusto ceruino cornu. Cornu ceruini odore (nidore, fumo suffitu, suffimẽto, vstrina, incensu) serpentes fugantur. Plinius, Aelianus, Varro, Palladius, Rasis. Cornu cerui crudum suffitu fugat serpentes, Dioscor. Cauendum ne pulli à serpentibus afflentur: id vitatur sæpius incenso cornu ceruino, Columella. Et alibi, Vt exitiosis serpentibus tecta liberentur, muliebres capillos, aut ceruina sæpius vre cornua, quorum odor maximè non patitur stabulis prædictam pestem consistere. Accensis veris libet, (dextris vel sinistris cornibus) odore serpentes fugantur, Plinius & Solinus. Si quis cerui cornua in puluerem excidat, posteaq; excisos in ignem pulueres conijciat, fumus inde nascens vndiq; serpentes fugat, Gyllius ex Aeliano. Serpentes fugiunt odorem cornu cerui, si inde & vngue domus suffumigetur,

fumigetur, Albertus. Rasis tamen, à quo ille sua ex animalibus remedia transcripsit, sic habet: Si locus in quo culices sunt, cornu ceruino & vnguibus capræ suffiatur, discedent. Cornu cerui facto incensu plurima insectorum pars fugiunt, Aristoteles. Quin & ipsi cerui (testes sunt Etymologus & Varinus) vt serpentes è cauernis propellant, cornu ad proximum saxum attrito concalfactoq;, aerem nidore imbuunt, quo percepto illæ progrediuntur. Cornu cerui & eius pinguedo suffita fugant venenosa, Gal. cap. 2. 143. Ex cornu cerui fiunt quædam ornamenta armorum, Blondus. Ceruina cornua, ligneo præsertim capiti inserta, parietibus diuitum & nobilium affiguntur, tum ornamenti gratia, tum vt vsum præbeant suspendēdi à ramis quæ quis voluerit. Si in vasis è Ceruino cornu bibamus edamusq;, & pocula cibiq; moram in illis contraxerint, venenorum plerunque haud tamen omnium vires hebetabūtur, Cardanus. Cordis draconis pingue in pelle dorcadum neruis ceruinis adalligatum in lacerto, conferre iudiciorum victoriæ magi promittunt: Primum spondylum aditus potestatum mulcere: Dentes eius illigatos pellibus caprearum ceruinis neruis, mites præstare dominos, potestatesq; exorabiles. Sed superest compositio, qua inuictos faciunt magorum mendacia: Cauda draconis & capite, pilis leonis è fronte & medulla eiusdē, equi victoris spuma, canis vnguibus adalligatis ceruino corio, neruisq; cerui alternatis & dorcadis: Quæ arguisse non minus refert, quàm contra serpentes remedia demonstrasse, quoniam hæc morborum veneficia sunt, Plin.

DE VENATIONE CERVI.

Ceruus animal est simplex, & omnium rerum miraculo stupens in tantum, vt equo aut bucula accedente propius, hominem iuxta venantem non cernant: aut si cernant, arcum ipsum sagittasq; mirentur, Plinius. Stupent omnia, propterea facilius obuios se præbent sagittantibus, Solinus. Cerui sibilo (fistula pastorali, vt Plinius vertit) & cantu venantiū capiuntur: mulcentur enim (κατακηλούμενοι, Gaza legit κατακηλοῦνται) alliciunturq; ea voluptate: itaq; alter venantium cantat palàm aut sibilat, alter clam ferit à tergo, vbi socius tempus iam esse significarit: sed si ceruus erectas auriculas teneat, acerrimè sentit: nec latêre insidiæ possunt: sin demissas, facile interimitur, Aristot. Albertus hunc venationis modū fieri ait, cum aliquis folio sub ligna posito sibilat, imitando vocem hinnuli, ad quem sonum prodeat ceruus, præcipuè verò capreolus, & reliqua vt Aristoteles. Si audierint cerui tibiam aliquam fistulamq; concinnè sonantem, non fugiunt, sed expectantes capiuntur, videlicet suauitate Musicæ allecti, Xenophon in Geopon. Græcis. Hominem adulatione deceptum significantes Aegyptij ceruum pingebant cum tubicine: mulcetur enim ceruus cantus modulamine, ac sic quodammodo oblitus sui capitur, Horus. In fundo quem in Thusculano emit hic Varro à M. Pisone, vidisti ad buccinam inflatam certo tempore apros & capreas conuenire ad pabulum: Et paulò post, Ibi erat locus excelsus, vbi triclinio posito cœnabamus. Quintus Orphea vocari iussit: qui cum eo venisset cum stola, & cithara, & cantare esset iussus, buccinam inflauit: vbi tanta circumfluxit nos ceruorum, aprorum, & cæterarum quadrupedum multitudo, vt non minus formosum mihi visum sit spectaculum, quàm in Circo maximo ædilium nō sine Africanis bestijs, cū fiunt venationes, Varro de re rust. 3. 13. Tyrrhenorum sermone peruagatum est (Aeliani verbis vtor) apros, & ceruos apud eos cum retibus & canibus, vt venandi sanè vsus ferre solet, tum multo maxime musicæ adiumento capi, quod quidem ipsum quemadmodum fiat, iam porro dicam. Circumiectis retibus, & cæteris instrumentis accommodatis ad faciendas bestijs insidias, collocatis, homo ad tibiam canendi bene peritus, quoad eius fieri potest, omnem cantus contentionem remittit, & relaxat, & quidlibet ad canendū suaue præclarè vsurpat. & sensim pedetentimq; progrediens in montium vertices & conualles, atque, vt breui explicem, in omnia lustra ferarum, & cubilia, tibiæ cantu influit. Ac nimirum primo in eorum aures influentis soni insolentia ipsos exterret: deinde cum impotenti voluptate aures tenentur, tum nullo negotio comprehenduntur, cantusque suauitate permulsi, & deliniti, in eorum quæ protreauerint & domesticarum sedium obliuionem veniunt. Etiam si feræ bestiæ non à locis vbi versari assueuerunt, aberrare solent. Sic igitur Tyrrhenæ bestiæ paulatim tanquam suadæ illecebra ducuntur, & quasi cantu perstrictæ, in laqueos sese inserunt, quibus illaqueatæ comprehenduntur, Hactenus Aelianus. Ceruos (inquit Cælius) rubræ pennæ aspectu terreri, nónne & Ausonius comprobat illis versibus? An cum fratre vagos dumeta per auia ceruos Circundas maculis, & multa indagine pennæ? Id & Seneca significare videtur libro de clementia primo: Si feras (inquit) linea & penna conclusas contineas, iubeasq; telis incessi, tentabunt fugam per ipsa quæ fugerant, proculcabuntque formidinem, Sed & in Georgicis lib. 3. commeminit Vergilius vbi de ceruis agit, Puniceæue agitant pauidos formidine pennæ. Et Ouidius Metamorph. libro 15. Nec formidatis ceruos includite pennis. Quin & Lucanus, Sic dum pauidos formidine ceruos Claudat odoratæ metuentes aëra pennæ. Quòd autem odoratas ait pennas, ad id referri potest, quod vstulari à plerisque solent, sicuti Insubribus est mos. Hoc ipsum & Hieronymus innuit in Luciferiani & Orthodoxi dialogo. Et pauidorum more ceruorum, dum vanos pennarum euitatis volatus, fortissimis retibus implicamini, Hactenus Cælius. Meminit etiam Oppianus lib. 4. de piscatione, vbi pelamydum capturam describit, quas funibus in mare demissis motisque piscatores terrent, & sic adigunt in retia. similiter, inquit, venatores in syluis aut montibus Εἶλον ἀγαλλομένην ἔλαφον ἐνακμέι τέχνῃ, Μηρίνθῳ σφήκωσαν ἀπαν δρύος, ἀμφὶ ἕκαστον Ὀρνίθων δήσαντες πτερά &c. Maximè timent cerui funem aliquem ex quo pennæ suspensæ sint, imaginantes nimirum ipsam pennæ agitationem: Quem sanè timorem ponunt, vbi homines ipsis adstantes vident, Xenophon in Geoponicis. Vmbra metuitur ab infantibus, à feris rubens penna, Seneca. Fugiunt latratu canum audito aura semper secunda, vt vestigia cum ipsis abeant, Plinius. Acceptis canum latratibus secundo vento vias dirigunt, vt odor cum ipsis recedat, Solinus. Cōtrarium scribit Albertus. Agitati (inquit) contra ventum currunt, vt ventus ab eis auferat voces canum. Capreæ ceruiq;, vt experimento sæpius probatum est, icum quasi stantem ventum petere currendo soleant (vt refrigerari spiritus cursu laborantes vento possint) ad uenti flatum canes collocandi sunt. Attrahi enim ita à vento cerui solent capreæq;, vt nolentibus quandoque venatoribus fugam arripere adnitantur, Belisarius. Sed quòd secundo semper vento, non contrario fugiant cerui, mox in Appendice etiā de venatione Budæi testimonio comprobabimus. Ceruis quoq; est sua malignitas, quanquam placidissimo animalium, vrgente vi canum, vltro confugiunt ad homines, Plinius. Ceruus in fuga si aquam bibens intrauerit à lassitudine refocillatur, & ad cursum reparatur, Author obscurus. Hyeme extenuantur debilitanturque: vere vigent maximè ad cursum cum fugiunt, requiem inter currendum aliquam faciunt, consistentesq; manent, dum qui insequitur, appropinquet, tum fugam iterum arripiunt: quod ideo facere videntur, quia interiora laborant: intestina enim tam tenue imbecilleq; habent, vt etiam si leuiter percusseris, possit rumpi, cute

adhuc integra, Aristot. In fuga semper acquiescunt stantesq; respiciunt: cum prope ventum est, rursus fugæ præsidia repetentes. Hoc fit intestini dolore tam infirmi, vt ictu leui rumpatur intus, Plinius. Pinguescunt æstate supra modum, quamobrem nec currere quidem possunt: sed secundo aut tertio cursu capiuntur ab ijs, qui pedibus insectantur: fugiunt etiam in aquas propter æstum atq; anhelitum, Aristot. Agitatus ceruus magis fugit ad vias hominum publicas, quàm ad latibula, ne sua occulta prodantur, Albertus. Equi cæsijs oculis (χαροποὺς, id est cœruleis oculis: & ποικιλόποδας, id est varijs vel maculosis pedibus) in venatu contra ceruos accommodati sunt, Gillius ex Oppiano. Forma canum quæ probetur ad venationem ceruorum, in Canum celerum historia ex Oppiano retuli. Canes Indici à Xenophonte aduersus hinnulos & ceruos probātur: atqui Indicus ille Alexandro Magno donatus, ceruum, aprum & vrsum: tanquam indignas se feras contempsit: in solum verò leonem insurrexit, vt in Cane robusto dixi ex Aeliano.

Nunc ex Xenophontis de venatione libro, quæ ad hinnulorum & ceruorum venationem pertinent, Omnibono Leoniceno interprete, recitabo mutaturus simul nōnulla quæ in translatione eius cum Græcis collata minus arrident. Aduersus hinnulos & ceruos (inquit) canes Indicas esse oportet: sunt enim validæ, magnæ, veloces, nec pusillanimes: & cum tales sint, laborem facile tolerant. Tenellos igitur hinnulos verno tempore venabitur: tunc enim nascuntur. Primum igitur lucos (ὀργάδας) ingressus venator contempletur, in quibus cerui plurimum conuersantur. Et ad locum vbi fuerint, cum canibus & iaculis ante lucem veniens, canes procul à sylua religet, ne si ceruam viderint latratus emittant. Ipse verò de specula prospiciet, & ceruas simul cum luce hinnulos ad locum ducere videbit, in quo suum quæq; fotura est, (μέλλῃ εὐνάσειν, lego εὐνάσειν, id est ad quietem depositura.) Cæterum vbi recubuerint (κατακλίνασαι, posset actiuè etiam exponi, vbi hinnulos cubare fecerit, vt idem κατακλίνειν quod εὐνάζειν esset: sed Pollux 5.12. Cerua, inquit, sese demittens, vel recumbens. ἑαυτὴν καταβαλοῦσα, lactat hinnulum: atqui nos obseruauimus hinnulos vel stantes vel in genua demissos à matribus etiam stantibus lactari:) & lac præbuerint, ac ne ab vllo videantur circumspexerint, suum quæq; in opposita statione seruabit, (ἀπελθοῦσα εἰς τὸ ἀντιπέρας, id est longius ab eo, sed rectà è regione recedens: Pollux non ceruam, sed ceruum genitorem longius recedere & custodire scribit, & accedentes impugnare: quod non fecisset puto, si κατακλίνασαι apud Xenophontem actiuè accepisset: nunc cum in neutra significatione ponat, & ceruam cubantem faciat, non simul etiam in oppositum locum eam recedere dicere potuit, sed patri hoc tribuit, quod mihi minus placet. Aristoteles enim mares à fœminis extra tempus libidinis separari tradit: & notum est quod mares in quadrupedum genere nullam sobolis curam suscipiant.) Hæc vbi viderit venator, canes soluat: ipse vero sumptis iaculis ad primum hinnulum procedat, locorum memor vbi iacentem (εὐνασθέντα) vidit. Πολὺ γὰρ ἀλλοῖα (forte ἀλλοιοῦνται) τῇ ὄψει, ἐγγὺς προσιόντι, ἢ εἴ (forte οἷοι) πόρρωθεν ἐδόξαν εἶναι: id est, Longè enim alia apparet locorum facies, cum quis propius accesserit, quàm qualis ex longinquo prius videbatur. Cum autem iam viderit hinnulum, accedat propius. Ille immotus iacebit, veluti terræ affixus, & se opprimi (ἀνελέσθαι) sinet valde rugiens: nisi cum fuerit imbre perfusus, (ἐφυσμένος: quidā ἐψυγμένος, id est refrigeratus legit: ego ephysménos, id est imbre madidus rectè legi video:) tunc enim haudquaquam manebit: siquidē humor in ipso (id est humiditas pluuialis in cute eius) rigebit frigore: (nam cutis humida facile friget, præsertim matutino tempore:) quod eum fugere cogit. Capietur autem à canibus cum labore insequentibus. Captum custodi retium tradat: rugiet ille. Cerua partim videns, partim audiens, tenentem inuadet (ἐπιδραμεῖται τῷ ἔχοντι) vt ipsum eripiat. Tunc igitur canes hortetur, & iaculis vtatur. Hūc vbi obtinuerit, ad alios tendat, in quos simili venatione vtetur. Et iuniores quidem hinnuli hoc modo capientur: iam verò grandiusculi difficilius: nam cum matribus alijsq; ceruis pascuntur: quibus in medijs cum agitantur, fugiunt: sæpe inter primos, raro inter postremos: & pro illis pugnantes ceruæ canes proterunt. Itaque non facile capi possunt, nisi quis inuadens subitò dissipet, vt ex ipsis quispiam vnus destituatur: quod vbi coactis eis acciderit, hinnulum sequuti canes primo cursu superantur. Nam trepidum illum facit absentia ceruarum, & hinnulorum in ea ætate celeritas incomparabilis est. (Quasi dicat. Hinnuli iam grandiusculi, tum natura celerrimi sunt, tum auget celeritatē metus, quo soli relicti afficiuntur.) Secundo tamen tertióue statim capientur. Corpora enim illorum cum adhuc tenera sint labori sufficere non possunt. Quinetiam tendiculæ (podostrabæ) ceruis ponuntur, in montibus, circa prata, secus fluenta, prope saltus, (νάπαις:) in biuijs, (ἐν ταῖς διόδοις: significat autem diodos etiam simpliciter viam vel semitam:) in aruis, quocunque adierint. Tendiculas autem oportet ex smilace plicari, & delibrari (id est cortice spoliari) ne putrescant. Harum corona siue flexus (spira Omnibono) pulchre rotundus sit, & insertos habeat clauos ferreos ac ligneos alternatim, quibus plocamos (id est laqueus intra coronam: Pollux sic habet, ἐν πλέγματι πλοκάμους ἐν μέσῳ πλέγματι ἐγκεῖσθαι: fortè autem idem fuerit πλόκαμος & βρόχος: & si Pollux plocamon nescio quam plicationem in ipsius plegmatis, id est coronæ parte media dicere videtur, vt non intra ipsam, sed in ipsa & pars ipsius sit: Et forsan ne ipse quidem Xenophontis sententiam assecutus est, nam cum verba eius transcribat, hoc in loco aliter habet quàm in Xenophonte legatur:) implicetur. Debent autem ferrei claui robustiores esse, vt si lignei cesserint, hi pedem premant. Cæterum laqueus funiculi, coronæ superponendus, & funis ipse è sparto contextus sit: nā sparti materia putredini minimè obnoxia est. Laqueus ipse funiculusq; validi sint. Lignum à fune pendeat quernum aut iligneum, longitudine trium dodrantum, crassitudine palæstæ, id est palmi (Omnibonus vertit vlnæ) cum cortice. Porrò tendiculæ ponendæ sunt aperta scrobe quinq; palmos profunda: ea superne rotunda sit, & coronis tendicularum æqualis: interius vero fundum versus magis magisq; in angustiam colligatur. Similiter funiculo & ligno scrobs aperienda est quanta vtrisq; (ἀμφοῖν) conueniet. Hęc vbi fecerit, summā tendiculæ scrobem substernat, (vt Omnibonus transfert: mihi obscurus videtur locus Græce sic legitur, ἐπὶ τὸ βάθος τῆς ποδοστράβης ὑποθεῖναι χαμάκωσιν ἐξηλιτῶσαν.) Circa coronam autem laqueum funis, funemq; ipsum, & lignum deponat in suum vtrunq; locū, (scrobem:) postea coronę imponat atractylidis caules transuersos, (virgulas enodes, Omnibonus:) qui non promineant foras. His folia minuta inijciat, quæ tunc anni tempus habebit. Postremo scrobem terra implebit, ea primum quæ ex superficie cū fodere inciperet, ablata est: deinde terra firma procul inde sumpta, vt ceruæ quàm maxime occultus sit locus. Quòd superit terræ, asportetur longè à tendicula. Quia si recenter motæ terræ odorem cerua senserit, sentit autem subitò, auertetur. Porrò ceruas montanas venator cū canibus in aurora potissimum, quanquam & reliquo die, obseruabit: campestres verò diluculo tantum. Nam in montibus nō noctu solum capiuntur, sed etiam interdiu propter solitudinem: In agris autem nocte tantùm: nam in die homines metuunt. Postquam igitur tendiculam abstractam (ἀνεσπασμένην, resupinatam Omnibonus: quid si ἀνεστραμμένην legas?) inuenerit, solutis canibus transcurrat, ligni tractum, quocunq; ferat, obseruans. Erit enim plerunq; nō incertus,

certus, quippe motis lapidibus, & limite in agris ducto, via manifesta erit. Quòd si per aspera loca feratur, raptu de ligno cortex lapidibus hærebit, & sic facilior erit persecutio. Iam si pede vinctus fuerit anteriore, cito capietur: nam lignum inter currendum corpus totum & ora ferit, Sin posteriore, lignum quod trahitur vniuersum corpus impediet. Plerunq; etiam inter stipites & arbusta diuaricata retento hæret ligno: & nisi funiculum abruperit, illic deprehenditur. Quòd si mas fuerit, siue ita captus, siue labore victus, non est cominus adeundum: nam cornibus ferit & pedibus: eminus igitur iaculis vtendum. Hactenus Xenophon. His libet etiam Pollucis eadē de re, venatione dico per podostraben seu pedicam, verba adijcere, quæ libro Onomastici eius quinto cap. 4. hoc modo reddidimus: Podagria dicta (ποδάγρια: aliàs ποδάγρα, genus laquei exponitur apud Varinum, quam scriptionem præfero) ponitur ceruis, & apris interdum: potest autem etiam podostrabe vocari. Circulus est ex ligno smilacis (hederaceo, Cælius: est enim smilax hederæ genus: sed arbor quoq; taxus Latinis dicta, Græcis vocatur smilax.) Is circulus stephane, id est corona dicitur, & ferreis ligneisq; clauis alternatim infixis intercipitur. In medio huius plocamos (id est laqueus) nectitur, vt animal pede calcans & illabens in scrobem, podostrabe euersa laqueo (ἑτέρῳ βρόχῳ, id est alteri laqueo, quod non placet:) arte ad hoc ipsum facto detineatur. Deponitur autem podostrabe in scrobem. Cæterum laqueo circa coronam, funis quidam annectitur, quem Græci σειρὰν vel σειρίδα (apud Xenophontem legimus σειρίδα) vel ἀρπεδόνην vocant: is è sparto contextus & solidus est. Ab hoc lignum pendet, in alia scrobe vicina obrutum: vt cum fera in foueam pede illapsa, podostraben ad se conuerterit, funem cum ligno secum trahere cogatur, & ita impediatur ad cursum, maximè si prioribus pedibus detineatur. Poterit autē venator insequi, si vestigia & tractum ligni obseruet, quæ in terra molli facilius notantur: Sin aspera & salebrosa fuerit, ligni (corticis, Xenophon) ramenta passim ex tractu attritúq; relicta, viam sequendi ostendēt. Est quando lignum ipsum densis retentum fruticibus aut arbustis, vel inæqualiter prominentibus saxis, feram sistit. Scrobem aliata solida terra, aut herbis folijsúe tegere oportet: recentem verò terram nuper è scrobe effossam, procul auferre, ne recens commotam terrā fera odorata (τὸ θηρίον φθεγξάμενον, lego ὀσφραινόμενον ex Xenophonte) Seformidet, Hactenus Pollux. Et quanquam pleraq; omnia ex Xenophonte transcripserit, nonnihil lucis tamen ad rei intellectum conferre videtur, nimium alioquin obscuræ mihi meiq; similibus, qui venationibus nunquam interfuimus. Ἀρπεδόνες, funiculi, Suidas & Varinus. Ἀρπεδόνη, venatio cum funibus, Idem & Suidas. Ἀρπεδονίζειν cum funibus (laqueis) venari, Idem & Hesychius, & Suidas. Καὶ πολλοὺς διστοὺς τόξῳ πορφυρέης ἧκεν ἀφ' ἀρπεδόνης, Suidas ex epigrammate, id est, E fune vel neruo purpureo multas emisit sagittas. Podagra instrumentum venatorum: hinc illud apud Suidam, τάφρους ὀρύξας, ποδάγρας ὑφῆκεν, ὡς θηρίοις, τοῖς πολεμίοις, id est, Scrobibus effossis laqueos immisit hostibus capiendis tanquā feris. Podostrabas appellant machinas quasdam, siue laqueos, vt feræ pedibus inhærentes capiantur: vtuntur hac voce Hyperides & Xenophon, Suidas & Varinus. Est & instrumētum medicorum, quo artus luxati & peruersi restituūtur, Pollux & Varinus. Est deniq; lignum in carceribus, alio nomine podocace dictū, & cippus Latinis, in quo pedes sontium includebantur, Suidas: hinc illud eodem citante, Ὡς ἐν ποδοστράβαις τοῖς βόθροις ἐνεσχημένοι ἐκτείνοντο, Latini pedicas vocant laqueos, quibus pedes illigantur, nō auium solum, sed etiam quadrupedum. Vergilius Georg. 1. *Tunc gruibus pedicas & retia ponere ceruis.* Liuius 1. belli Pun. Vt pleraq; velut pedica capta hærerent indurata & alta concreta glacie: loquitur autem de iumentis. Non omittendi sunt etiam Gratij de pedicis versus isti: *Nam fuit & laqueis aliquis curracibus vsus.*

Ceruino iussére magis contexere neruo.
Fraus reget (fortè teget) *insidias habitu mentita ferino.*
Quid qui dentatas iligno robore clausit
Venator pedicas, cum dissimulantibus armis.
Sæpe habet imprudens alieni lucra laboris?

Tendicula, laqueus quo aues & feræ decipiuntur. Tum aucupia verborum & literarum tendiculas in inuidiam vocant, Cicero pro Cecinna. Cerui capiuntur subterraneis foueis, reticulis, & alijs venationum instrumentis, verum etiam præcipuè canibus. Belisarius. Capiuntur cerui, inquit Xenophon, etiam sine tendiculis, cum agitantur æstate. Nam valde defatigantur, vt stantes iaculis confodiantur. In mare etiam si detineri se viderint, & aquas tanquam omnis alius consilij inopes, insiliunt: est quando deficiente anhelitu concidunt. Ἁλίσκονται δὲ, δικτύοις μὲν, εἴ τις ὀγμάσας αὐτοὺς συνελάσει: ποδοστράβαις δὲ, εἴ τις ἐνθεῖναι ἐμπεδῶσαι. Ego verbum ὀγμάσας nusquam reperio: conijcio autem legendum ὀχμάσας. Varinus ὀχμάζειν exponit, equum vel freno iniecto, vel sub curru ducere, (insidentem nimirum ipsi vel currui:) significat etiam in pugna vincere ἀπὸ τῆς αἰχμῆς. Magnus sanè celerum equorum vsus est, vt cerui in retia adigantur. Ὀχμάσας, κρατήσας, κλείσας, κατέχων. Etymologus. Cerui, lepores, & vulpes capiuntur eo genere retis quod barbari arolum vocāt, Innominatus. De pinnatis (id est retibus quibus pennæ imponuntur, quas ceruos metuere supra diximus) lege Gratium poëtam. Cerui, inquit Blondus tensis retibus comprehenduntur: Molossis etiam canibus ac Teucris (Turcicis) immissis dilacerantur. In latis campis aut pratis. frustra eos insequuntur canes, celeritate longè inferiores: Iuxta fluuios etiam & maria tranantes elabuntur. Quamobrem venatori curæ erit vt in nemora saltusque auios eos impellat: vbi mares cornibus impediti capiūtur. Ceruos venaturi, inquirant eos circa syluas, solēt enim ijs in locis reperiri, vbi & aliæ quædam feræ sunt. Sæpe triti apparent ex sylua vna in alteram vestigijs eorum calles. (Plerunq; enim ijsdem vijs angustis ire & redire solent, vt facile tritæ appareant, vt obseruauimus in fossis ciuitatum.) Iuxta vineas versari gaudent item locis apricis, vbi & mares & fœminæ libidinis tempore conueniunt. Alijs verò temporibus marem alijs in locis quæres, alijs fœminam. Mas cum pascua relinquit, ad syluam rectà & celeriter se recipit, quam vbi attigerit, non ingreditur: neque enim confecti arboribus loci commodè eum reciperent propter patula ramosáq; cornua. Proinde ad alterum syluæ latus salit, & in subsyluana arbusta progressus, manet. Idem frequentius calles angustos sequitur Fœmina verò cum à pascuis discedit, rectà in syluam pergit, & densiora sequitur loca, ab vno ad alterum progrediens, donec in condenso aliquo tandem remaneat, Author innominatus. Circa Romanos agros inq; syluis suburbanis, insidiatores noctu ad lumen Lunæ, iaculis vel machina ferrea igni crepitante transfigunt capreas, ceruos, vrsos, & apros, Blondus. Apud Celtas aiunt pharmacum (id est herbam venenosam, vel confectum ex eius succo venenum: nam & aconitum pardalianches in Armenia nascentem herbam venenosam, simpliciter pharmacon appellat) esse: quod Xenicum ab ipsis appelletur, mira corrumpendi celeritate. Quamobrem venatores cum ceruum aut aliam feram tinctis eo sagittis percusserint, mox accurrere & carnem circa vulnus excindere, ne venenum subeat. Eo enim infectum corpus putresceret, & in cibo venenosum esset, &c. Aristoteles in Mirabilibus. Nos in Lupi historia de aconito dicturi, Xenicum docebimus primum aconiti genus esse, quod Galli alpini hodie toram vocitant. Licebit etiam toxicum hoc venenum appellare: eò quod

cxa, id est sagittæ (per synecdochen) eo inficiantur: quanquam alterius toxici è viperarum sanguine apud Scythas confecti Aristoteles eodem in libro meminit. Toxicum ex herba apio simili (ranunculi genus est, a quo risus Sardonius dictus) Hispanis in vsu fuisse, author est Strabo lib. 3. Plinius toxico nomen ab arbore taxo factum putat: quod non placet, etiamsi taxo venenum inesse sciam: Quin contrà potius taxum ἀπὸ τῶν τόξων, id est ab arcubus dictam crediderim qui ex hac materia optimi fiunt. Quem in vsum in montibus nostris cæsa ad Britannos vsque asportatur. Limeum herba appellatur à Gallis, qua sagittas in venatu tingunt, quod venenum ceruarium vocant, Plinius: Idem videtur quod Aristotelis Xenicum, & forte ita legendum erat. Nam cur limeum dicatur, ratio nulla se offert, xenicum vero tanquam arsenicum ab eadem veneni vi dictum aliquis coniecerit. Arsenicum quidem Hebraicæ originis vox videtur: similes enim voces pro veneno simpliciter in Lexico Munsteri trilingui inuenio. Misy Xenicon apud Aeginetam & Galenum de comp. sec. locos, interpretes aliquando relinquunt, aliquando peregrinum vertunt. Tossi quasi toxicum apud alpinos quosdam Gallos vocatur, si rectè memini, ea herba quam in Boue consiliginem esse docui. In Arabicæ sectæ medicorum libris toxicum venenum sagittæ Armenæ nomine appellari obseruauimus: haud scio quam ob causam, nisi quod in Aristotelis Mirabilibus legi, in Armenia pardalianches dictum venenum nasci, &c. Est autem id non aliud quàm primum aconiti genus, pardalianches Dioscoridi dictum, quod hodie quidam alpium incolæ (vt dixi) toram vocant, eoq; sagittas inficiunt. Toxicum quidē apud Græcos medicos, non quoduis quo sagittis tingendis venenum diuersę gentes vtebantur significat, sed vnum aliquod certumq; genus. vnde fit vt certa etiam remedia aduersus ipsum describant, quod rectè fieri non posset nisi vnum & certum aliquod venenum intelligerent: quod quale fuerit à nemine explicatur: siue quoniam vulgò notum esset, quod mihi non fit verisimile: siue potius quoniam ignorabant, vt quod ex alienis regionibus, Gallia & Armenia afferretur, vnde etiam xenicum forsitan quasi peregrinum, appellari potuit. Neq; enim aliud Dioscorides & alij de toxico quid sit scribunt, nisi barbaros (id est externas gentes) sagittas eo tingere. Siue igitur toxicum herba est, siue ex herbæ succo paratum venenum, toram vulgo dictam esse crediderim, & Aristotelis Xenicum, & limeum (si rectè legitur) Plinij. Aduersus xenicū Celtarum (inquit Aristoteles) antipharmacum repertum esse aiunt corticem quercus: (eiusdem, vel fagi, vel ilicis corticem Dioscorides cōtra toxicum commendat:) Alij aliud quoddam folium (forte pentaphyllon, id est quinquefolium, vt Dioscorides habet) quod Celtæ coracion vocant (alludit ad coracion aliquo modo vocabulum tora, cuius antipharmacum hodie antoram, quasi antitoram, appellant, &c.) Aconito vim esse septicam, id est putrefaciendi vel exedendi, omnibus constat, eandem & xenico tribuit Aristoteles. Quanquā & reliqua omnia toxica, septica esse probabile est. Aconiti genus quod apud nos nascitur, os & fauces inflammare ipse meo periculo didici. Nam cum imprudens aliquando eius radicem gustassem, non deglutiuissem tamen, magnum paulò post feruorem percepi, non continuum sed inæqualem tanquam mordentibus formicis. Os autem & linguam inflammari à toxico quoq; Dioscorides prodit. Sed hæ coniecturæ sunt nostræ plura de his venenorum nominibus, in Lupi historia. vt promisi, dicentur. Feræ pecudes, vt capreoli damæq;, nec minus orygum ceruorumque genera, modo lautitijs & voluptatibus dominorum seruiunt: modo quæstui ac reditibus, Columella 9.1. vbi agit de viuarijs faciendis. In leporario, inquit Varro, non solum lepores includuntur sylua, vt olim, in iugero agelli, sed etiam cerui aut capreæ in iugeribus multis. Pisces quidam nigri venenati in Armenia reperiuntur: horum farina ficus conspersas in ea loca quæ maximè abundant feris disseminant. Bestiæ primum vt eas attigerunt, statim moriuntur: atq; ea fraude apri, cerui, &c. necantur: nam eiusmodi animalia ficuum & farinarum auidissima sunt Aelianus. Scythis & Sarmatis venationes sunt, inter paludes quidem ceruorum aprorumq;, in campis autem onagrorum & caprearum, Strabo lib. 17.

APPENDIX DE VENATIONE CERVI.

Ea quæ doctissimus vir Guilielmus Budæus secundo de Philologia libro de venatione ceruorum elegantissimè scripsit, cum reperirem Dictionario Gallicolatino Roberti Stephani, viri de omnibus bonis literis optimè meriti, in calce adiuncta, omnino digna existimaui quæ nostro huic operi corollarij instar seorsim accederent, adiectis pariter, vt illic reperi, vocibus & phrasibus Gallicis, quas parentheseos signis sparsim inclusi. Ea igitur huiusmodi sunt.

Fera fugax, fallax, lubrica, longis anfractibus interdum frustratur venatorem. Mæandros fugæ implicare insignes cerui solent, quū illud Dianæ latrabile satellitium truciq; rictu terribile eos è vestigio sequitur. Vestigatores artis venatoriæ callētissimi, Molossos, echemythos (limiers qui ne parlent point) quasiq; canes Pythagoreos manu regunt moderanturq; & imperitant eorum auiditati. Quorum fit prudētia vt fera indagationis orbe in lectro suo (en son giste) circumuenta, canibus excursoribus (chiens courans) improuiso obijciatur, qui recentia perlustrent & odorata vestigia fugitantis, ijsque pertinaciter instent. Moris est egregijs venatoribus, non gregarium ceruum, non quemlibet etiam solinagum venari. Quin solenne est ipsis, non minorem ad cursum eligere, quàm qui iustæ proceritatis esse videatur. Id autem non aspectu modo cerui, sed plerunq; ceruinis vestigijs, excrementorumq; stercusculis (les fumees) iudicatur: quæ inuenta venatores diligenter colligere solent, atque intra cornu venaticum (la trompe) condere. Sunt & magnitudinis indicia: affrictus ad arborum stipites, qui conspicui sæpe sunt intra fines stabulationis eius: tum cubilis inuenti amplitudo & substramenti laxitas vbi interquieuerit. Hæc enim & alia renunciari in concilio venatico (a l'assemblee) à vestigatoribus solent: quos reges habent velut mancipes instrumenti venatorij atq; ministerij, eorumq; arbitratu, concilio saltuensi dimisso, venatum committere solent: quod sermone peculiari dicitur, ceruum aut feram cuiusuis generis canibus permittere, (liurer aux chiens:) & copulas canum quasiq; iuga soluere, (descoupler les chiens.) Venatus indagine circundata præfinitus. In ipsa ferarū exagitatione, omnia venatoris munera exequi, pernici cursu venatus spatia permetiendo: contraq; cerui vafri & exercitati (cer fruze) strophas, venatorias antistrophas ex tempore comminisci: deniq; per saltuosa loca, per densa, prærupta, spinis obsita, manus ori in cursu oculisq; prætendere: interim per stationes dispositas ex equo exanimato, recentem in alterum (cheuaux de relatis) atq; in alium nonnunquam assilire. Ego interea tutus carbaseum septum (les toiles) curriculo ambibam in equo sedens; capiteq; supra carbasa eminens, certamen ipsum arbitrabar oculis, atq; sine discrimine circumspectabam. Ceruus grandis (grand cerf) vocatur is demum qui decem corniculis quod minimum sit, insignitus est. Hunc ego (ait Budæus) eximium voco & decumanum: non quasi denarium, sed tanquam eminentem & egregium. Eiusmodi ceruus sæpe comitatus incedit vno minore ceruo, qui nondum tutelæ suæ factus sit, quem vos armigerum eius vocatis, (l'escuyer du grand cerf) ego

etiam

etiam optionem (optio & antea accensus vocabatur, quem decurio aut centurio rerũ ministrum sibi optabat, ex Festus.) decumani, & comitem, & parasitũ, atq; emissarium vocari posse credo. Qui cerui ætate adhuc sunt gregaria: aut licet solivagi sint, indigni tamen venatu iudicantur, quasi nondum annos ætatis impleuerint curriculares: reijculi à venatoribus appellantur. Mediocrem ceruum venatores cum significare volunt, aiunt ceruum esse venabilem, venabili magnitudine, venatui iam adultum, sed veluti tyronem & nouitium. His enim verbis vtuntur indagatores, quum indagationem antelucanam & matutinam renunciant in conuentu saltuarij, significantes ceruum quasi subdecumanum. Conuentus sub dio celebratur, ibiq; cœtum omnem stratum per herbam, in stibadijsq; foliosis discumbentem, ac toris viridantibus, epulari moris est circa mensam Principis: Consilia etiã agitari, quem potissimum ceruum venandum suscipiant ex ijs qui digni venatu esse renunciati sunt. Diuersæ prouinciæ mandari indagatoribus solent, ita vt quisq; suam obeat, in alienam pedem non inferat indagandi gratia: neue in ea quid obturbet, neu pro potestate faciat. Indagator vestigijs cerui instat, aut soleatis (la forme du pied, si locus vliginosus est, vel pluuiæ antecesserunt: aut odoratis arente solo ad quæ sequenda Molosso vestigatore (le limier) vtitur, atq; eò vsq; persequitur quoad decumanum recubuisse in proximo certis signis explorauerit. (Vestigia cerui Galli vocant erres vbi verò forma pedis non apparet, vt fit vbi vel nimiæ herbæ crescunt, vel nullæ, sed locus aridus ac durus est, aut folia impediunt, aut aliud quiddam, foulees du cerf appellant.) Verum ne ille fortassis, aut accessu indagantis propinquiore, aut Molossi fremitu, aut panico (vt fit interdum) territus, inde excesserit: (tametsi enim eiusmodi canes insigniter auriti, generis sint Harpocratici, chiens muts:) tamen quũ propius accessêre nescio quid præ feruore obloqui atque gannire plerunq; solent, malisque increpitare:) Ne igitur ceruus huiuscemodi aliquo casu aut culpa, è cubili matutino prosilierit, indeque longius abierit, solennis est cautionis indagine latiore cubilis locum circumscribere: Molossum numella (collier) regentem & compescentem, nec inde discedere, donec exploratum habeat, feram intra spatium à se circinatum iacere. Gyro claudere ceruum vocant, & ibidem sistere. Rex Franciscus, huius nominis primus, hanc propemodum formulam venatici processus instituerat. Quum post renunciationem circuitorum, de concilij sententia decumanum vnum aut alterum, ad eius diei spectaculum delegisset (nam interdum pomeridianam etiam venationem matutinæ addere solebat, quum succenturiatas copias canum haberet, geminumque instrumentum (double esquipage) conuentus soluebatur: ad vadimonij locum ibatur. Molossus rursus e loco numellæ (la longe ou laisse du collier) cubilis indicium faciebat. Feram inde impetu facto excitabat, quod vulgò lancinare dicitur (lancer le cerf.) Tum decuriæ canum leuis excursus (chiens courans) soluebantur: buccinis (trompes) signum venatus commissi dabatur, & tanquam bellicum canebatur ad canes exhilarandos (pour resbaudir les chiens) & acuendos. Subsidiariæ canum decuriæ ad locos destinatos dimittebantur, quæ fessis succederent, si res ita ferret & aliæ rursus ad pomeridianum missum asseruabantur integræ. Decumanus ipse ceruus canibus excursoribus equis celeribus, buccinarum clangore, venatorum clamore, concentu allatrantium canum vrgebatur. Quòd si casu aliquo eueniebat, vt ante venatus auspicatum indagator non liquere renunciaret: certamen in posterum diem reijciebatur, aut ceruus comperendinabatur. Nam vt diutius spectaculo eximeretur & certamini, rarissimè contingebat. Sin cœli intemperie, aut antiquioris curæ auocamentis eueniebat: velut reus ampliatus primo quoq; die venatico ad cursum repetebatur impetu atroci & peruicaci. Illud verò præcipua admiratione dignũ est, quod is eximius ceruus, quem venationi destinatum, canibus peritis magistri semel exagitandum dederunt, ita in prædam illis obiectus est, vt interdictum sibi esse omnibus alijs intelligant. In multiplicia autem sæpe vestigia in edijs in saltibus vt incurrant necesse est præsertim in quibus feri greges sacrosancti sunt legum regiarum sanctionibus, quas aquarias saltuariasq; dicimus, (Par les ordonnances sur le faict des eaues et forestz.) In auspicando venatu nonnunquam noxa admittitur, & ab ipsis statim quasi carceribus perperam cursus instituitur, si impostura fiat canibus: quam huiusmodi esse frequenterq; accidere constat. Insignis ille ceruus ætate & vsu veterator (cerf ruzé) solet satellitem suum ceruum, nunc pedissequum, nunc anteambulonem habere, quem armigerum dicunt. (l'escuyer du cerf) quasi grandi ceruo subseruientem. Hunc ille insignis in cubili secum deprehensum & repente emicantem, interdum canum cæcæ auiditati obijcit, veluti victimam venatrici deæ pro se succidaneam, præstigia quadam se oculis eorum naribusq; subducens. Verum hoc illicò animaduertere experientis est venatoris, præcipitisq; canum impetus errorem compescere, & fallaciam cerui irritã solertia sua facere. Id frangere canes appellãt (rompre les chiens) quod significat cursum illum male cœptum sistere. Agmine igitur retro per statorem illum venatorem inhibito (quod clamoso, crebro, castigabundo vociferatu fieri solet) instauratiua indagatione opus est, & cane rursus numellario (le limier) vt agmen excursorium in vestigium maioris corrigeri reponatur. Qua denuo arrepta, decumanus ille corniger præcipiti primum fuga, deinde ludificante rapitur, loquaci canum agmine certatim cum vrgente, clangenteq; comitatu, quoad diuturno cursu fractus, atque exanimatus, tandem ab vniuerso Dianæ satellitio circumueniri se minaciter mordicusq; patitur qui exitus est clausulaq; ludicri.

Veteratorem ceruum versutumq; vulgus vocat, qui multa & exquisita perfugia atrocis supplicij nouit, vitæq; præsidia. At proceres maiorum (vt ita dicam) gentium exercitores ferarũ, non vt alij, planum & vafrum ceruum; sed cordatum & prudentem vocant (cerf sage) ob incredibilẽ eius animantis solertiam, qua à natura munita est, præter volucrem celeritatem & corniculare propugnaculum. Solere ceruos aiunt simul vt senserunt rem sibi esse cũ assectis, infestis simul & sagacibus, primum alios aliosq; fugæ lapsus & gyros agglomerare: deinde si porro vrgeantur, stabula ceruarum, populariumq; ceruorum diuersoria petere: ibiq; intra turbam promiscuam, quasi intra nebulam erroris canini sese condere. Interdũ gregarios aliquot inde abigere, atq; ad aliquantum spatij permixtum vestigia facere, ad negotium canibus exhibendum. Quum autem aliquantisper hac ratione contechnati sunt, ab illorum comitatu repente se subducentes, per tramitem deuium longiusculè abscedunt, deinde intersistunt vt interim canes vestigia ceruulorum aut ceruarum excipientes diuersi ab eis auferantur. Quum hæc strophæ commenta, canum experientissimorum vis odorandi vicerit, circumspicientia vtiq; venatorũ adiuta: ad alia denuò se vertunt subsidia salutis: cuiusmodi sunt, per sua quadamtenus recurrere vestigia: deinde spiras fugæ intorquere multipliciter & variè, & quàm fieri potest perplexissimè: tum raptim longius procurrere: quæ omnia comminiscuntur aduersus solertem canum sagacitatẽ. Itaq; interim dum canes intẽti sunt deducẽdis elapsibus & extricandis, qui ab ipsis ceruis glomerati sunt, spatia magna illi permetiuntur: quũ interea buccinatorũ hortamẽta, cursitantium canum hiantẽ acuant auiditatẽ. Solent cerui plerunq; secundo vento ferri, treis (vt perhibent) ob causas. Principio, quum aduerso vento feruntur, ventus ori & naribus irrumpens, fauces eorum vehementer are-

facit, animæq; ductum inhibet. Deinde secundo vento cedentes, quum canum vocem facile excipiunt, ex eaque colligunt, propinqui an remoti sint: tum verò olfactum sui sequaci turbæ adimunt. (De hac cerui vento secundo fuga, dixi etiam superius ex alijs authoribus.) Inter exempla huius animalis, vltima perfugia exquisitaque experientiis hæc sunt commemoratu digna: Visum esse ceruum in armentum bubulum irrumpere: insilientemque in bouem, primoribus cruribus armisque complexum, ad longiusculum spatium velut equo vehentem, postremis tantum vngulis terram stringere: vt odorem sui canibus, quoad fieri posset, exilem incertumq; relinqueret.

Ludonico rege huius nominis XII. venatoriæ turmæ decurio qui venator maximus appellatur (le grand veneur) ad duodecimum ab vrbe lapidem venabatur, viro Præsidi id spectaculum gratificans, qui Budæum comitem secum amicitiæ causa eò duxerat. Ibi cum mentio huiuscemodi mirificentiarum ceruinarum incidisset, hoc affirmabat. Me (inquiebat) pridem venante ceruum quendam ab ætate & experientia vafrum, euênit feruente venatu & longè iam progresso, fugitiuus vt ille non compareret: & tamen canes nec vltra procedere vellent, nec in sua vestigia redire. Ibi omnes stupere, circumspicere, inter se aspicere, lapidem (quod dicitur) omnem venatores & magistri mouere. Res erat miraculi plena, & Apollonianæ præstigiæ similis, quasi sublimis fera alipes abijsset: aut terra discedente rursumq; coëunte, non compareret: aut oculos nostros canumque perstrinxisset. Tandem omnia (vt fit in tali casu) à nobis perlustrando, deprehensus est planus ille cornipes in furto sui manifesto atq; memorabili. Alba ibidem erat spina enata in loco denso atq; opaco, quæ ad magnitudinem arboream excreuerat. In eam ceruus dolis solennibus consúmptis, saltu se coniecerat. Stabat autem ille sublimis, ramis fruticis ipso saltu diuaricatis: sic interceptus, inde vt desilire non posset, siue erat forte exanimatus: Ibi enim quasi compeditus imbellisque confectus est. Atqui vt omnia ludificator ille ceruus faciat, & velut alter Proteus omnes sese in facies vertat, nisi solum quoq; noctu verterit, postridie latrabiles illas manus ac resimas auribusq; insignitos, minimè ad extremum eluctabitur: non si anhelus & æstuans in amnem se coniecerit, vndisq; secundis vehendum se dederit: quod sæpe refrigerandi causa facit: non si amnem traiecerit, vt canum cursum intercidat: non si incitatiore cursu diurnoq; profligatus, animum iam despondens, vndis potius perire, quàm laniari malit. Mira est certe agriophagæ illius turbæ pertinacia: dirum autem fatum cornigeræ animantis, quum ad extremum lassitudinis adducta, opperiri cogitur atrocem illam clamosamq; coronam (rendre les abbais) vndique se rictu petentem minacissimo atque infestissimo. Qua tandem circumuenta, post omnia salutis præsidia deplorata, repentè sæpe assiliens, primum quenq; venantium in quem incurrit, cornu petere solet, nisi ferro protinus excipiatur, (Enferrer d'vng espieu de chasse.) Quod vbi factum est, aut si aliàs fera afflicta & strata est, (Est abatue) tum demum receptui canitur ab eo qui primus in eam confectam occurrerit. Tum simonum chorus ille silonumq; inclamatur, & venatores coëunt quoquo versus palantes: quæ tanquam ouatio est, ob rem bene & feliciter gestam. Quam deinde ipsam excipit visceratio (la curee, le droict des chiens, cum ceruo capto panis sanguine eius imbutus pellique ipsius impositus in cibum permittitur canibus: interdum etiam aliquid de armis & collo cerui adijcitur,) extemporalis, quæ sic debetur ipsa canibus venaticis, vt libamentum capturæ accipitribus in aucupio volucri. Visceratorem autem peritum esse oportet, qui lanienam ferinam venatoria cum palæstra exequatur, qui scitè feram deglubere nouerit, membratimq; incidere, & prosecare acisam. Tergore autem detracto, caput abscindendum est, Molossoq; therelencho porrigendum & permittendum (le droict du limier) quem & indagatorem appellamus. Has enim ei primitias peculiares placita maiorum largiuntur ob indicium feræ: nimirum vt in capite ferino lacerando & obrodendo, fructum nauatæ operæ ipse percipiat ante omnes alios, in posterumq; irritetur is, cuius auspicijs ductuq; rem alij executi sunt: quum interim viscerator gratulabunda voce fruenti parte sua animali blandiatur, & tanquam mactum virtute industriaq; therelenchica ipsum esse iubeat. Deinde venatoriæ plebi infimoq; ministerio venationis, suæ sunt partes viscerationis iisdem scitis attributæ. Epulum caninum omnibus in vnum euocatis venatoribus, & cunctis classibus canum decuriisq; coëuntibus, fieri hoc modo solenne est: Venatores intra tergus ferinum panis fragmenta sanguine feræ madentia miscent cum omaso, in minutas particulas conciso. Nonnunquam præterea si canes strigosi sint & macie exhausti, aut si strenuam insigniter operam eo die nauauerint, liberalitatis est venatoriæ, opiparis eos impensius epulis accipere, ceruicem extis addentes, & nonnihil (vt ita loquar) è viuo resecare. Hęc quum rectè atq; ordine facta concinnatæq; epulæ fuerint exerti manu venatoris: tum deniq; luculentos illos deæ venatricis epulones ad epulum sui generis admittunt cum ouantium vociferatu, (la huee.) Nam antea & interim dum epulæ illæ parabiles expediuntur, coronę gestientis ac canoræ rapacitas, culinæ circunfusæ nidoremq; captantis, à ministris arcetur fustes in manu gestantibus. Priore epulo peracto, fit & alterum eodem momento, sed non eodem loco: ex interaneis perpurgatis & dilutis (sunt enim hæc quoq; Dianæ sacra eiusq; satellitio) non concisis frustillatim aut prosectis, sed integris: ita vt quum aliquandiu illa viscerator sublimia tenuerit & ostentarit, ad irritandam edacis agminis voracitatem, tum ea demum repentè in mediū porriciat. Inter cæsa verò & porrecta cuncta venatorum cohors cū auxilijs & calonibus, sublatis buccinis canere capturam quam vocant (corner prinse) debet, eo quo supra dictum est modo, quum ceruus in potestatem venit agminis venatorij. Iam verò buccinaturæ modos venatores alios atq; alios habent pro significationum varietate: quandoquidem indagatores non alio vocis commercio vtuntur, interim dum in quæstione cerui sunt: qui absq; eo forent, aut inter seipsi cum noxa incurrerent, aut longius interdū euagarentur inquirendo, quum receptu opus esset. Nam si vnus forte (vt fit) fortuna, primore inquisitione ceruum decumanum indagine opportuna vadatus fuerit, confestim signum receptus cæteris buccina sua dabit, vt illi ad conuentum extemplo se recipiant.

Est interdum venandi ratio ita constituta, aut casu comparata, præsenti vt consilio opus sit: vt si diffusus dies hesternus fuerit, & sisti tum ceruus certo loco non possit: aut si ceruus qui ad quæstionem destinatus est, stabulum certum nullum habeat: si meticulosus & panico costernabilis, qui interquiescere interdiu, cubileq; mutare identidem gaudeat: nam & ij qui recenti venatu exagitati fuerunt, ad omnē strepitum consternabiles, statarij ferè non sunt. Sunt & qui cubili excitati, illico in pedes ita se conijciant, vt non per finitima stationis suæ loca cursitare, & commeare remeareq; soleant (quod pleriq; cerui faciunt) sed rectis itineribus porrò semper excurrant. In hac igitur specie is qui canibus regendis pręfectus est, simulac id comperit, signum canore buccinæ dare solet, vt ij qui in subsidijs locati sunt, & reliqui omnes venatores atq; auxiliarij, calonesque venatici, sui ministerij protinus vasa colligant, quum ceruus castra mouerit. In superioribus autem speciebus signum copulis soluendis canitur in semita vestigiali, simul vt inuenta fera est. Tendiculis ac pedicis, reticulataq; indagine & tibicinibus arrecta, ceruos & ceruas hinnulosq; & alia venari. Non dicam quod viridi veste ad venatum cerui, fusca & villosa ad apri, vtendum est,

dum est, maiorum instituto: quòd certo quodam modo amictum esse oportet: quòd ense succinctum, & cultro ad improuisa munitum: quòd ternos aut minimum binos equos vno die, eosque pegasidas, oris morigeri ac ductilis habere, ad desultoriam vicissitudinem è fesso in recentem assiliendi. Non venatoris insignia, non gestamina, non instrumentum enumerabo: Non genera canum, non formas, non naturam, nõ educatonem, non institutionem, non probationem generosorum, non degenerum notas dicã: non blateronum atq; petulantiũ castigationem attingam. Omittam etiam quòd vt pueris ingenuis pædagogi, sic canibus generosis cynagogi sui attributi sunt.

Quum post coitionem illam syluestrem de cerui nece coactam & solutam, ad locũ indaginis ventum est à cohorte venatoria princeps ille venator, qui ductor esse canum moderatorq; iussus est, & penes quem fasces (vt ita dicam) eius diei esse contigit: priusquam paria canum resoluuntur, statuere solet quo loco grandiores canes velocesq; locandi sint: quos licebit ceruarios (chiens cerfs, bauds, muts: id est, ceruarij, quod ceruos tantum venentur: audaces: muti, quod cum ceruus versuram fecit, vocem & latratum continent, donec eam relinquat) vocemus: quamuis eos in ordinem leporariorum lingua vernacula redegerit, quomodo & suarios lupariosq;: qui etiam ceruipetæ, apripetæ, & lupipetæ dici possunt. Sic autem ferunt placita huius iuris prudentum, vsusq; comprobauit, vt pernices illi canes atq; emissarij stationatim collocentur in locis abditis, latera procursus ceruini cingentibus. Quem procursum ad apertum locũ syluæ, & veluti glabrentem, vel in syluam glandiferam proceram & illustrem pertinere oportet, vt natura habitusq; locorum tulerit, qua maximè verisimile est ceruum tandem transiturum: quia ea via forsan fert ad amnem, aut ad aliud perfugium, aut stabulum ceruo notũ & amœnum. Iustum esse aiunt ternas quidem stationes disponere, sed geminas: senos verò in singulis ceruarios, hoc est vtrinq; ternos, medius vt ceruus transcurrẽs, vtrinq; ab ipsis vrgeatur. Senis autẽ ceruipetis (qui terni vt dixi ex aduerso sibi collocati sunt) latrunculi bini è numero ministerij assignantur, quos titularios appellare solent, qui numellis eos cohibeant (qui tiennent les chiens en titre) quoad ceruus prætericrit: tumq; demum à latrunculis canes emissi, illicet emicantes & improuisi, ceruum tanquam ex insidijs territum adoriuntur. Interdum etiam bini ternorum vicem supplent, si fauces procursus longiores sint, pluresq; latrunculorum statiunculas poscere videantur. Procursum autẽ ipsum constitutum esse oportet loco delecto, & quàm fieri potest apertissimo: quippe in quo syluaticum spectaculũ æditur vel principibus fœminis vel proceribus, quorũ gratia interdum vnius diei venatus comparatus est, quiq; per syluam euagari grauantur, aut ceruum è vestigio persequi. Pernicissimorum porrò canum latebra primo loco statuenda, & deinceps perniciorum ad vltimam procedendo, quæ ipsa esse debet validissimorum atq; atrocissimorũ. Id quod ideo constitutum est, vt primi qui sunt velocissimi, præcipiti cursu alipedem ipsum exerceant: tum deinde secundi primis succedentes & accedentes, & tertij rursus secundis, si quatuor sint statiunculæ, fractum iam & exanimatum ad vltimos vrgeant: si quidem ad triarios (vt dicitur) res ipsa redierit, & manus supradictas ceruus eluctatus sit. Hæc porrò manus non à tergo, vt aliæ quæ velocitate valent, sed aduersæ feræ obijcienda: quia robore & ferocia præualens, sistere eam potest, & morsu retinere, cæterisq; lacerandam ociose præbere. Cæterum non cuiuslibet ministri latruncularium munus est: nanq; nisi canes emissarij tempestiuè emancipentur & appositè, extemplo insidias fera suspectans, ac tergiuersans, retrò recurret: aut transuerso impetu aliqua erumpet ex angustijs illis, sicubi rimam nacta fuerit: aut claustra curriculi perrumpet. Quod si semel fecerit, nulla vi postea subigi poterit, in eandẽ vt curriculi nassam vel caput solum inserat. Id ne qua ratione eueniat, alarijs astitibus latera procursus frequentari solent: Quorum munus est, simul vt fera carceres curriculi ingressa est, eam vociferatu & equitatu vtrinq; absterrere, quo ipsa intra septa curriculi compulsa, ad vltimum tandem sinum fatalemq; irrumpat: quum regressus nullus ei pateat, propter assectas illos quadrupedes, vociferatores infestissimos. Est præterea supradicti venatoris, primarum partium actoris, subsidia canum vestigatorum, qui excursores vocantur, opportunis stationibus deponere, ministrisq; committere. Ad hoc autẽ sunt decuriæ canum integræ comparatæ, quas relictas appellant (les relais) vt decurijs iam fessis succedant, aut temere expatiatis: ceruumq; qui sui furtũ fecerit, si per subsidiorum loca vestigia duxerit, recenti venatu profligent & exanimẽt. Secundæ igitur tertiæq; manus excursorũ ea de causa disponuntur, vt si res ad subsidiarios aut triarios deuenerit, ab ipsis venatus denuò instauretur. Verum hoc maximopere cauendum, ne subsidiarij ipsi canes auersa vestigia protinus pro aduersis ineant: quod tanquam in portu est impingere, auersaq; (vt aiunt) aui certamen auspicari. Quum verò architectus ille & inspector arbitratorq; venationis, supradicta rectè atq; ordine disposuerit, quasiq; omnes eius certaminis acies instruxerit, ad eum ipse locum reuertitur vnde copulæ resoluẽdæ sunt, ceruusq; agmini latrabili ad excursum obijciendus, & exponendus ad prædam. Sic autem rem temperant, vt ab ipso commissu venatus, hortamẽta primùm remissiora faciant: quia canes suopte ipsi impetu ab initio ardentius feruntur. Leniter igitur venator cogere agmen flaccorum gentis debet, sinereq; eos certa vestigia legere. Simulac verò ceruus longius in pedes sese dederit, gyrosq; quosdã circumscripserit, solet primum per vestigia sua regredi, vt derelictæ stabulationis memor, æstiuorumque suorum amœnitatem requirens blandam atque iucundã: quam tamen postquam persentiscere cœpit se retinere sine præsentanea certaque nece non posse, tum denique salutem illi quasi vltimã dicit, identidem restitans, & mœstus solũ vertit. Est etiam quum præceleri fuga ingens spatium syluæ præcipiens, ex in arbitratu suo alias atque alias in alijs strophas comminiscitur. Poscit autẽ ipsius venatoris officiũ, vt ipse agmini illi clangenti atq; excursorio assectam sese euestigio præbeat quoad fieri potest, & vt dicere solent, vt actus canini tractum inoffenso tenore perequitet. Actum appello verbo quasi venatorio & saltuensi, semitã per quam canes ipsi vestigatores agere ceruum dicũtur. Sin salebrarum montiumue occursu homo inhibeatur, quo minus id faciat, debet quàm citissimè potest, aut circuitu aut flexu compendioso canibus occurrere, idque aduerso vento, tum actum ab eo intercisum illicò repetere: qui nisi sub oculis identidem agmen suum habuerit, mendosam eorum excursionem emendare nõ quibit. At vbi cõticuisse canes senserit, aut incertas voces ambiguásue edere, metuere iam à cerui dolo malo incipit, aut ab hallucinatione canũ vestigia eius legentium: ne aut semita excesserint actuaria, aut venatum verterint, & ceruum ipsum decumanũ temere pro quolibet ceruo dereliquerint. Quod vt comperire possit, receptui canere moris est, & retrorsus, iterum atque iterum ingeminare canoro vociferatu. Fecerint porrò versuram cerui canes, nécne fecerint (s'ils ont changè de cerf) hac ratione quispiam maximè compererit. Alicubi insistat, vnde canes arbitretur & obseruet commeantes. Nam si dolus fugitiui in causa est illius repentini conticinij, omnis canũ caterua eodem stupore affici videbitur. Sin versura temere à canibus arrepta est (quod venatores dicunt colligere, quasi agglomerare permutationis actum) classis excursoriæ ductores, & coryphæi caninæ symphoniæ, qui ad huiusmodi species vsu occalluerunt, actum versuræ cum tyronibus nequaquam exequentur. (Chiens rusés,

canes

canes qui cum vident ceruum qui petebatur alijs se immiscuisse, restitantes manent loco, & expectant magistrū.) Huiusmodi enim excursores vix vnquam nuntium remittunt prædæ sibi ab initio desponsæ ac destinatæ. Errore igitur intellecto actuarius venator eos retro inhibitos reducet, vnde repetere pristinū actum certius legitimumq; poterunt cum clangore symphoniaco: aut si error dolo ferino admissus est, vnde eos in gradum (vt ita dicam) reponere legitimæ excursionis, ex adulterina aut subdititia poterit. Ecce autem rursus aliud atq; aliud incommodum quod sæpenumero negotium illis exhibet, & quasi vitium auspicantibus affert: Canes sic errore aut fraude lapsi: in integrumq; subinde restituti, in errorem nonnunquam denuo æquè grauem impingunt, auersis vngulis venatum illum ineuntes repetitum: totaq; adeò sylua quasi toto cœlo (quod aiunt) aberrantes, excurrunt: nonnunquam huc illucq; transuersi rapiuntur, ferarum gregariarum sequentes vestigia, aut ceruorū etiam quorumuis abgregatorum, quibus syluarum semitæ tramitesq; referti sunt. In qua specie non modo venatore circumspecto sed perspicaci opus est, qui fugacis feræ vestigia vngulata colligat, ceruos ex ephippio, vel equū habena post se trahens: alioquin inter artis magistros præuaricari per inertiam dicitur. Et quidem vt in cane vulturina sagacitas, sic acies aquilina in venatore necessaria. Iam verò vnius eiusdemq; cornigeri vestigia soleata, odorata, cubiliaria, sedentaria, & curricularia, non eadem, non paria, non similia vbiq; sunt: ex quo alia rursus existit nec modica difficultas & erratio. Interdum enim euenit, vt selectus ceruus, nactus viam quampiam squalidam & puluerulentam, tum diu, tum longè per eam vestigia faciat: in quo canum sagacitas cum experientia fallitur. Nam præterquā quòd canes tum existimant ceruum viam ab hominibus tritam vitasse, in densaq; & auia penitus se condidisse, ob idq; via trita decedunt, exilis quoq; admodum odor & fugax in locis illis hæret glabris & squalore puluereq; obsitis: quum alioqui solis ardor in vniuersum omnem statim humorem, in quo vestigij odor hæret, haurire & absumere soleat. Contrà in locis herbidis & in vepreculis odoratiora ideo sunt vestigia, quod non solo tantum pedū, sed & cruribus, & corporis affrictu, vestigiaria semita odorata remanet. In locis etiam opacis odor minus fugere solet Iam pastores loca in syluis caluentia, & retorridis herbulis scabrisq; virgultis obsita, ob id sæpe incendunt, vt ex solo concalefacto herbida seges exoriatur, quæ armentis perutilis est. Ita quum per busta (vt sic dixerim) illa recentibus adhuc fauillis, ceruus viam fecerit canes odore fuliginis offensi, ac crebrò sternutantes, vestigationem deserunt qui si etiam ipsi ibidem pertolerarint, tamen odorari vestigia nequeunt, hebetante vtiq; sensum & præualente odore fuliginoso. Hoc vbi venator actuarius animaduertit, lacunam illam (vt ita loquar) vestigiorum, circumactu vitare debet: deinde intercisam vestigij semitam sarcire, & actum repetere, duntaxat nisi ceruus in sua retrorsus vestigia cesserit. In summa autem addubitatione harpocratidē illum labeonem è numella venator ipse consulit: quem therelenchum supra ab indicio feræ diximus: qui quasi quidam antistes Dianæ, non voce, sed caudæ verberatu atq; murmure & gannitu dare responsa solet: non flexiloqua, non ambigua, omniq; vestigiali argumento indicioq; certiora. Solet etiam in huiusmodi casu ductor ipse agminis ac moderator actus, quum fera per detrectationem ac dolū abest, & buccinæ canore & inclamatu palabundos canes, sociosq; ludicri & ministros iubilatu euocare, & celeusma requisitoriū ædere, quod requestam canere vocāt (corner requeste.) Id est fermè perinde, ac si iurisconsultorū verbo dicerem, ceruum requirendū adnotare, vt delatum ac reum doli mali, buccinæq; præconio peruulgare furtū sui fecisse. Tum autē operæ esse putāt pretium, caninū comitatum squalore, feruore, lassitudine confectū, ob idq; imperia hortamētaq; detrectantē, quæsito fonte recreare: ibiq; pane & quasi curādis corporibus reficere. tum cornuum clangore alacritati restituere: plausu & blandimentis ad venatū ab integro ineundū exuscitare, interim etiā actum à capite denuo arcessere, quasiq; ad carceres reuocare excurso penè spatio.

Mos verò ceruorum est, quum profligatos se sentiunt & ex agitatu enectos, aut (vt loquuntur venatores) durè & atrociter actos (mal menez, rudement menez) syluarum opaca (le couuert) relinquere, atq; in campestria (la champaigne) se conijcere: interdum ad vicos villasq; propius accedere: quod ferè non ante facit, quàm animum desponderit, omni spe deposita solennium perfugiorum. Eo tamen pacto sæpe euenit vt canibus se subducat: in campestri enim planitie, locisq; proscissis & in veruactis, & verò in noualibus tractus vestigiorum nō æquè odoratus est, atq; in vepribus & in syluarum cæduis, (espines, buissons, & taillis:) quia soleata tantum vestigia relinquuntur exiliterq; odorata, nullo nec crurum contactu nec corporum. In recens autem inaratis eò amplius negotium exhibet canibus odor soli subacti. Sed tum venatoris est officium nec inertis nec præuaricatoris, oculis vestigia in mollibus locis legere: tum canum languorem impetumq; senescentem hortatu classicoq; syluestri erigere & reuouare, (resbaudir les chiens.)

Venatoris ipsius, & canum calliditas & solertia, & (vt loquuntur venatores) sapientia, in versuris extricandis, & in emendanda canum hallucinatione, maximè vendibilis, vt si in vlla venationis parte. Versuræ (la change) duplicem modum esse aiunt: vnum, si ceruus selectus & curriculo præsentis diei destinatus, aut satellitem suum, aut prægrādem alium ceruum simonibus illis pedissequis suis obiecerit, quasi pro se piacularem hostiam: tumque intorta vertigine impostoria protinus se subduxerit. In qua specie venator peritus & veterator non temere fallitur, si modo canes prætereuntes obseruauerit, aut eorum tantum clangorem exaudierit. Quippe omnium cerui assectatorum voces notas habere debet, eorum præcipuè qui classis ductores appellātur, & naris emunctioris esse noscuntur. Sermone syluatico fauces & actum cuiusq; canis nosse venatorē dicunt. Alter modus est, si decumanus, qui primum quenq; ceruum in venatum, aut parasitum suum in discriēn, quasiq; in reatum transcripsit, socium fugæ sese transcripto illi adiunxit: quod idcirco interdum facit, vt maiore stupore & perplexiore venatu homines canesq; afficiat atq; implicet. Id quod vbi accidit, dicere solent venatores, legitimum actum vnà ferri cū versura. Huiuscemodi imposturæ duas indices notas minimè (vt perhibent) fallaces, à technologis venationis proditas esse comperi: si compertæ fidei auriti excursores nec vaniloquentiæ quoquo modo suspecti, repentè ita insistant, vt nec progredi videantur nec regredi, sed quasi stare in vestigio: aut si porrò ita agant, vt inerter id se facere ac sine spe præ se ferant, ob idq; vocem baubantium nō ædant: nimirum quos veluti deprehensos pigeat & pudeat incassum porrò progredi, quasi per caliginem. Is casus etiam præsentis consilij hominē poscit, qui strategematibus aliquando venaticis documenta luculenta solertiæ suæ dederit: qui in eodem (vt dicitur) vestigio, consilia expedire strategematica alia atq; alia possit. Postremò ceruus diu exercitus & iam fatiscens, omnibus commentis fugæ ac præsidij consumptis, solet (vt ante dictum est) aut flumē aut stagnum perquirere, in idq; se saltu conijcere. Quod interdum refrigerandi causa facit, sæpius tamen Nympharum ædem, quasi asylum vltimæ spei & deploratæ petens: ob idq; inde plerunq; non nisi captus eijci potest. Ibi autem modò aduersa vnda, modo secunda fertur. Quò cum venator festinus & curriculo venit, in primis animaduertere solitus est quo loco ceruus in flumen insilijt,

locumq;

locumq; animaduersum destricta fronde aut humi strata notare, aut ex arbore suspensa. Reliqua vix memoratu digna, quæ in vtraq; ripa facienda sunt: quibus modis innatans corniger vrgendus sit & lancinandus: quomodo fugitiuus enatator persequendus, si vlteriorem ripam superauerit, aut si per citeriorem retrocesserit. Hæc hactenus de venatione cerui ex Philologia Budæi: Et quanquam Germanis etiam non desint suæ voces ac phrases venaticæ, eas tamen breuitatis causa omisi. Gallicas verò adiunxi, quod & Budæi verbis nonnihil addere lucis viderentur, & à sermone Latino non adeò abhorrere.

F.

Mas cum pinguerit, quod valdè tempore fructuum fit, nusquam apparet, sed longè secedit, Aristot. Caro ceruorum libidinis tempore vitiatur & fœtet, perinde quasi hircorum, Aristot. Blondus ceruæ grauidæ carnem hoc odore esse scribit, haud scio quàm verè. Quasdam nos principes fœminas scimus, omnibus diebus matutinis carnem eam degustare solitas, & longo æuo caruisse febribus: quod ita demum existimant ratum, si vulnere vno interierit, Plinius & Solinus. Cerui, inquit Isidorus, carnes habent teneras & faciles concoctu (falsum est) propter motus frequentiam: Et si castrentur, antequam cornua crescant caro melior fiet, magisq; temperata in siccitate & calore. Caro leporum sanguinem quidem gignit crassiorem. sed melioris succi quàm bubula & ouilla: ceruina autem non minus ijs succum vitiosum generat, ac concoctu difficilem, Galenus lib. 3. de aliment. facul. Idem in libro de attenuante victus ratione, Equorum (inquit) & asinorum esum, hominibus asinin s relinquo: Proximi asinis sunt cerui, eoq; ab eorum esu est abstinendũ. Ceruina caro bubulæ ferè assimilis est: tardè enim concoquitur, parum alit, ac bilem atram auget. esui tamen æstate, præcipuè vero mense Augusto. quàm hyeme suauior est, Platina: nimirum quia æstate pinguescunt, hyeme extenuantur. Ego contra quàm Platina, bubulam & ceruinam si concoquantur, multum alere dixerim: quod & Celsus testatur. Duram coctuq; difficilem præbet alimoniam, Aegineta. Ceruorum carnes, inquit Symeon Sethi, mali succi sunt, & difficilis concoctionis, & bilem atram gignunt. Oportet autem cauere ab ijs qui æstate capiuntur, quod videlicet eo tempore viperis ac serpentibus cerui vescantur, vnde siticulosi fiunt. Hoc suapte natura norunt, quod si aquam ante illorum concoctionem hauserint, intereunt: propterea sitim tolerant, eaq; incenduntur. Ceruorũ igitur carnes eo anni tempore sumptæ, venenosæ sunt, ac valde noxiæ: (Hoc fortassis in alijs regionibus calidis accidit: apud nos, quod sciam, non item quin potius Augusto tanquam pinguissimi præferuntur:) & idcirco cauendum ne eis æstate vescamur. Per hyemem vero (Platina scribit æstate suauiores esse: sunt qui hyeme etiam serpentibus, quas è cauis extrahunt, vt supra dixi, eas vesci narrent:) tutius sumuntur, meliusq; concoquuntur propter interiorem caliditatem. Nam si non probè concoquantur, crassum humorem gignunt, iecurq; & lienem obstruunt. Quinetiam fertur si crebrius & sine modo sumantur, corpus tremulum & quod non consistat facere, Hactenus Symeon Sethi. Carnes ceruinæ quamuis crassæ sint, velociter tamen descendunt, Auicenna. Quæ facile digeruntur propter laxitatem & raritatẽ & tamen sunt frigidæ & siccæ complexionis vt carnes cerui, &c. Arnoldus: Ceruina dura est concoctu & melancholica: sed differt secundum temperamenta & ætates animalium. Lactentes reliquis prę̃ferendi: Si teneri adhuc castrentur, meliores sunt, & in calore siccitateq; remissiores, Isaac. Auicenna febres quartanas huius carnis esu induci scribit. Carnes ceruorum & arietum montanorum, sunt omnes malæ & nociuæ, Elluchasem in Tacuinis. Caro cerui calida est & lenis, Rasis de 60. animal. Cerui caro prouocat vrinam, Auicenna. Seruat hominem à calidis affectibus, Blondus sine authore: videtur autem febres intelligere, à quibus pręseruat teste Plinio, vt paulò ante retuli.] Patuit eos nunquam febrescere: quam ob causam confecta ex medullis eorum vnguenta sedant calores hominum languentium, (febricitantium,) Solinus. Tympanici ex carnibus moderatè comedant & eas potius quæ non sunt pingues, præcipuè ferinas, vt cerui, apri, &c. Trallianus Gayneras in cura Ischiadis, cõuenire ait in cibo inter alia ceruinam carnem vnius anni vel infra, vel potius lactentium. Optimè condiuntur caprarum, ouium atq; ceruorum carnes, si vbi primum sale conspersæ fuerint ab humoreq; ipso & sanie liberatæ & abstersæ, denuo sali inspergantur. subindeq; inter acinos vinaceos pelliculis exutos impositæ mutuo se non cõtingant, per vinaceos scilicet separatæ & discretæ. Si etiam dulcis musti aliquam portionem infuderis, feceris multò melius. Hepar cerui omnino prauum est, & malè temperatum, vt Vincentius Bell. ex Aristotele citat: ego nusquam apud Aristotelem legere memini. Cornua tenera & mollia adhuc (quæ prioribus abiectis recens producuntur,) in delicijs appetuntur à nobilibus: quod pretiosissimum ex eis ferculum paretur. Magna enim & pretiosa vi aduersus aconitum pollent, Blondus. Sciendum est autem aconiti nomine indoctiores toxicum & venenum ferè quoduis comprehendere: Tenera quidem ceruinorum cornuum tubera in principum cibum venire dixi etiam supra cap. 2.

Ceruinæ caudæ venenum inesse dicemus proximo capite. Achillem aliqui sic nominatum volunt, διὰ τὸ μὴ θίγειν χείλεσι θηλῆς, ἥ ἐστι τροφῆς: hoc est eò quod labris papillam non attigerit: lacte enim prorsus non vsus est, medullis ceruorum à Chirone nutritus. Hinc Euphorion, Ἐς Φθίην χιλοῖο χατεῦντα πάμπαν ἄπυστον, Τοὔνεκα Μυρμιδόνες μιν Ἀχιλλέα φημίξαντο, Etymologus & Varinus. Ego apud vtrunque locum esse mutilum puto, & legendum esse, διὰ τὸ μὴ θίγειν χείλεσι θηλῆς, ἢ χιλοῦ ὅ ἐστι τροφῆς: hoc est. Achillem dictum esse, vel quod papillam non attigerit, vel chilum, id est alimentum: vt commune vocabulum χιλὸς ad lactis alimentum infantibus proprium hîc contrahatur. Telephum etiam cerua lactasse fertur, vt in Philologia dicam. Apicius lib. 8. cap. 2. varium cerui, id est ceruinæ carnis, apparatum docet his verbis. Ius in ceruum: Teres piper, ligusticum, careum, origanum, apij semen, laseris radicem, fœniculi semen: fricabis: suffundes liquamen, vinum, passum, oleum modicè: cum ferbuerit, amylo obligas, ceruum coctum intro foras tanges, & inferes. In platycerote, similiter & in omne genus venationis eadem conditura vteris. Aliter: Ceruum elixabis & subassabis: Teres piper, ligusticum, careum, apij semen: suffundes mel, acetum, liquamen, oleum calefactum: amylo obligas, & carnem perfundes. Ius in ceruo: Piper, ligusticum, cepullam, origanum, nucleos, caryotas: mel, liquamen, sinape, acetum, oleum. Ceruinæ conditura: Piper, cuminum. condimentum, petroselinum, cepam, rutam, mentham: mel, liquamen, passum, carænum, & oleum modicè: amylo obligas cum iam bullijt. Iura feruentia in ceruo: Piper, ligusticum, petroselinum, cuminum, nucleos tostos aut amygdala: suffundes mel, acetum, vinum, oleum modice, liquamen, & agitabis embamma. In ceruinam assam. Piper, nardostachyum, folium, apij semen, cepam aridam, rutam viridem: mel, acetũ, liquamen: adiectas caryotam, vuam passam & oleum. Aliter in ceruum assum iura feruentia: Piper, ligusticum, petroselinum, damascena macerata: vinum, mel, acetum, liquamen, oleum modicè: agitabis porro & saturcia;

Hucusq; Apicius. Cerui anteriorem partem in iusculo laridario coques, lumbos assabis: ex coxis pastillos aut pulpamenta facies. Eadē & capreoli, damæ ac capreæ coctura est Platina (quasi vero capreolus & caprea aliter quàm sexu differāt.) Idem lib.9.cap.8 de honesta volupt. Ex ceruo, inquit, vel capreolo, pastillum sic facies: In frusta haud magna carnem concides: vna bullitione cum aqua & aceto saleq; remollitam, ex cacabo eximes: sinesque in quadra, donec ius exinaniet: piper deinde & cinnamum contritum simul cum larido tunso in modum placentæ subiges, cruentumq; additis quibusdam per longum laridi tessellis, hoc quasi foliato inuolues, indesq; circunquaq; caryophylli genera: farinam deinde bene excretam subiges: ex subacta crustam grossiorē vnicuiq; frusto circunuolues. in furnoque lento igne optimè coques. Apponi hęc statim conuiuis, vel seruari in mensem, aut saltem dies quindecim possunt. Parum omnino alit, tardè concoquitur, stomachum laxat, spleneticis & hepaticis nocet, pectus exasperat, Hæc Platina. Sanguine cerui nostri vtuntur ad ius nigrum, quod vulgò piperatum vocant, à colore puto, licet absq; pipere plerunq; paretur. Qui de arte coquinaria Germanicè scripserunt, præcipuè Baltasar quidam Dillingensis, ex ceruina pastillos, vt vocant, parare docent: nec non pulmonis & hepatis apparatum & condimēta. Pro Ferdinando rege audio parari in pastillis ceruarum fœtus grauidis exectos. Corda animalium non sunt facilia concoctu nec cerebra: cor tamen cerui, & cerebrum leporis aut cuniculi sumpta, prosunt propter virtutem theriacalem. Arnold. de cons. san.

G.

Cerui natura omnia venena abigi & repelli constat, Alexander Benedictus: ex Plinio nimirum, cuius hac de re verba cap.5. retuli. Ceruinus sanguis aluum sistit, Plinius. Hirci, capræ, cerui, & leporis sanguis, inassatus sartagine, dysenterias & cœliacorum profluuia sistit, Dioscorid. Frixus cum oleo cerui sanguis, si fiat ex eo clyster, sanat intestinorum vlcera, & remouet fluxum antiquum, Albertus & Rasis. Ego neq; ceruinum neq; alium sanguinem in clysteribus à peritis medicis poni puto, sed vel bibi vel illini ad fluxiones sistēdas, vt in Caprino dixi. Cum aceto mixtus & inunctus psilothrom est, Galenus Euporiston 2.85 In vino potus contra toxica (sagittas venenatas, Rasis, Albertus non rectè habet apostemata venenata,) efficax est, Dioscorid. cui non cerui solum, sed & cuiusuis iam dictorum animalium sanguis eandem vim obtinet. Sanguis ceruinus desiccatus & tritus sumptus, à venenatis bestijs morsos iuuare dicitur, Symeon Sethi. Lapidem educit sanguis cerui præparati Leonellus fauentinus. Febrium morbos ceruus non sentit, quin & medetur huic timori: Quasdam nos principes fœminas scimus, omnibus diebus matutinis carnem eam pegustare solitas, & longo æuo caruisse febribus. quod ita demum existimant ratum, si vulnere vno interierit, Plinius & Solinus. Et alibi, Febres arcet ceruorum caro, vt diximus, Plinius. Caro cerui calefacit, & lenit, Rasis. De medulla in genere ex Galeno supra diximus in Vitulina, vbi & Ceruinæ facta mentio est. Cerui pingue & medulla quomodo odoramentis imbuantur, vide supra in Taurino pingui ex Dioscoride. Ceruina medulla laudatissima est, Dioscor. & Plinius. Aëtius in pharmaco quodam cōtra podagram pro cerui medulla tantundem adipis ceruini substituit. In Arabum scriptis pro medulla cerui cerebrum quidam ineptè vertunt, Hebraicæ vocis homonymia decepti. Confecta ex medullis ceruorum vnguenta, sedant calores hominum languentium, Solinus. Immunem conseruant à febribus, Albertus. Plinius id carni ceruinæ in cibo sumptæ attribuit, vt superius retuli. Cerui medulla pharmacum est paregoricotaton, id est mitigando & leniendo doloris præstantissimum, Galenus ad Pisonem. Dolores sedat, Aesculap. Et ceruina potest mulcere medulla rigorē, sc. frigoris, Serenus. Medicamento cuidam ad alopecias miscetur medulla ceruina cum alijs quibusdam apud Galenum 2. τοπ. 8. Serpentes inuncta fugat, vt cap.5 dixi: vbi & alia ex ceruo quæ extrinsecus serpentes arcent enumeraui. Sunt qui ceruinam medullam peculiare faciant remedium perfusis aqua aliòue liquore feruido. Ad ambusta & intertrigines, medullæ ceruinæ drach.16.&c. Galen ex Critone. Medulla & pingue ceruorum dura carcinomata molliunt imposita, Symeon Sethi. Gyraldus in sua translatione discutiendi vim etiā eis attribuit, quod in Græco codice impresso non legitur. Vlcera cætera (præterquam in tibijs cruribusq;) cornu ceruini cinere, vel medulla cerui explentur & purgantur, Plinius. Cotyledon cū medulla ceruina calefacta imposita, fistulis medetur, Plinius. Et alibi, Cotyledon etiam purulentis auribus infunditur, & cum medulla ceruina calefacta. Ad siccas non humētes aurium vlcerationes, Oesypi drach.4. Medullæ ceruinæ drach.4.&c. Galenus x. τοπ. ex Andromacho. Hirci seuum efficax est labrorum fissuris cum adipe anserino, ac medulla ceruina resinaque & calce, Plinius. Eadem verba apud Sextum in paucis mutata legimus hoc modo, Seuum capreæ & adipem anserinū & medullam cerui & cep cum resina simul & calce viua, fac vt malagma, mirè sanat labiorum fissuras. Seuum vituli cum medulla cerui & albæ spinæ folijs vnà tritis, vlcera oris & rimas emendat, Plinius. Medulla ceruina in aqua calida potui data, intestinorum dolorem etsi tormina fuerint, mirè sanat, Sextus. Celsus inter alia ad dysenteriam medicamenta, si vetustior morbus est, ex inferioribus partibus infundere iubet medullam ceruinam, vt quæ dolorem leuet, & mitiora vlcera efficiat. Butyro & medulla ceruina & felle taurino cum oleo cyprino aut laurino perfricta genua sanantur, Marcellus. Lumbis dolentibus, Prodest ceruinæ vehemens natura medullæ, Serenus. Medulla ceruina & œsypus medicinis ad vitia sedis miscentur apud Galenum x. τοπ. ex Andromacho. Medullam cerui & adipem liquefacito, & in lana apponito, Hippocrates de natura muliebri inter subdititia medicamenta quæ vterum emolliunt. Idem in libro de morbis mulicbribus, medicamentum subdititium purgatorium his verbis describit, Medullam anseris aut cerui magnitudine fabæ affuso vnguento rosaceo & lacte muliebri terito, velut pharmacum teri solet & cum hoc os vteri illinito. Ex vitulina & ceruina medulla pessi componuntur, vteros emollientes: & extrinsecus vteri medicamenta imponuntur, quæ ex medulla præparantur, vim habentia emolliendi. Accipitur autem non solum vera medulla ex ossibus, verum etiam ex spina dorsi, &c. Galenus de simplicib.11.5. Apud Rasin idem legimus, sed pro medulla perperam legitur cerebrum, vitio interpretis vt credo. Cerebrum (medulla, Rasis) cerui, prodest contra dolorem coxarum & laterum: & in restituenda fractura, quam etiam mitigat, Albertus & Rasis: Albertus insuper addit valere contra pulsum cordis, quod non probo. Aëtius 16.34. medicamento ad fœtum concipiendum idoneo medullam ceruinam admiscet, Io. Agricola mensibus euocandis pessum ex medulla ceruina commendat: Huius medullæ, inquit, drachmas duas aut tres mulierculæ ratione habita, inuolue sindone munda & si libet de filo appende. Curandum est tamen vt reliqua satis respondeant, corporis videlicet præparatio, & habitus constitutio, victus, & ætas: nec ita multum postea sequetur mensium eruptio. Hoc nouum experimentum vocat, cuius admirandæ facultatis, inquit, nō reddidit nos certiores scriptorum quispiam.

spiam. Atqui Hippocrates, vt superius recitaui, ex medulla anseris aut cerui medicamentum vteri purgatorium (hoc est quod menses aliosque eius humores euocet) ex anseris aut cerui medulla parare docet, quo os vteri illinatur. In antidoto vrbani apud Galenum, ad eijciendos fœtus Cerui medulla admiscetur. Cochleæ vuluam auersam corrigunt cum medulla ceruina, ita vt vni cochleæ denarij pondus addatur & cyperi. Cerui medulla vtuntur in accipitribus cum alijs remedijs contra lumbricos. Cerui pingue (adeps, seuum) quomodo odoramentis imbui debeat, copiose in Taurino docui ex Dioscoride: & quomodo simpliciter curandum sit, in Hircino ex eodem. Ceruino adipe perunctos serpentes fugiunt, Dioscorides & Plinius: vt supra cap. 5. retuli. Aëtius in pharmaco quodam contra podagram pro ceruina medulla tantundem adipis ceruini inijci posse monet. Cerui adeps nullo medicamentorum mollientium est inferior, Galenus de comp. secund. gen. Seuum cerui calefacit & lenit, Rasis. Medulla & pingue ceruorum dura carcinomata molliunt imposita, Simeon Sethi. Capillis nigrandis infectio optima ex hirundinum stercore paratur, vt in earum historia recitabitur: oportet autem seuo ceruino faciem prius perungere, ne quid ex medicamento distillans eam commaculet, Marcellus. Seui ceruini vsum ad lentigines faciei, paulò post in remedijs ex cornu aperiam. Absyrtus aduersus tussim equorum ex frigida causa remedia præscribens, post purgationem & suffitum, in vino dulci liquare iubet adipem ceruinum aut ouillum cum cera, & lingua apprehensa infundere. Picem præcoquam, siue quam viscosam vocant, & rubricam Scythicam, quam alij pissasphaltum vocant, cum seui ceruini remissi cyatho vno, & lactis bubuli vel ouilli pari mensura, si quis iam periclitanti phthisico in potu vel in cibo cotidie dederit, mirè ei subueniet, Marcellus. Cum equi sanguinem per vrinam reddunt, Anatolius lomentum purgatum coctum, & adipem ceruinum, vino pauco misceri, & triduo per os infundi iubet. Seuum ceruinum combustum simul cum ostrea testa minuta commisce, & factum quasi malagma pernionibus impone, mirè sanat, Sextus. Vteris exulceratis ceruinum adipem recentem ac viridem subdito, Hippocrates de morbis mulieb. Et alibi in eodem libro, Mulieri vt vterus purgetur, allium (inquit) & nitrum rubrum, & ficum, paribus portionibus melle admixto subdenda dato. Et vbi amouerit, cerui adipem apponat in vino liquefactum. Idem in libro de natura muliebri inter subdititia medicamenta quæ vterum emolliunt, Medullam cerui (inquit) & adipem liquefacito. & in lana apponito. Vuluas & pilo ceruino suffiri prodest, Plinius. Contra abortum, Ex pilis ceruinis suffumigabis, & mulier sanabitur, Sextus. Difficulter mingentibus auxilium admodum probatum, Pilos cerui suffumigato, & confestim minget, Myrepsus. Ad suppressam vrinam pilos ceruinos suffito: vndique autem cinctus sit veste cui fit remedium, ne fumus dissipetur, Dioscor. Euporist. 2. 97. Igni sacro illinuntur ramenta pellis ceruinæ desecta pumice, ex aceto trita, Plinius. In pelle ceruina amuleta multa adalliganda magi præcipiunt, vt passim apud Plinium legimus: quæ singula si percenseam, vanus & loquax sim. Morsus à serpente vimo mox liget locum cum corio cerui, deinde imponat theriacam. & eandem bibat. &c. Petrus Apponensis. Ad inuoluntarium vrinæ exitum in stratis remedium, Alterci succum aut semen in asinino lacte maceratum corio cerui includito & dextro femori appendito, miraberis. Galenus Euporiston 3. 257. Ex pelle ceruina vsta medicamentum ad vngulas equi reparandas reperitur apud Vegetium 2. 57. Aduersus comitiales morbos, Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis alligata ceruinis neruis, Plin. Apud Aëtium lib. 12. cap. 47. in antidoto Philagrij aduersus podagram, reliquis medicamentis adijciuntur ossium ceruinorum aut bubulorum ex suris recentium & vt probè conteri queant vstorum drachmæ quinquaginta. Quanquam etiam sine ossibus eandem antidotum parari admonet. Ossium substantia (inquit) facultatem habet consumendi ac resiccandi, adeò vt etiam sola assiduè & opportunè exhibita, inueteratum articularem morbum curet: Vt vero ne quid ex humoribus resiccetur ac lapidescat, incurabiléq; aut ægre medicabile reddatur, tempore præseruationis eam minime miscebimus, sed postea si ita videbitur: consumit enim & resiccat humores in ipsis articulorum iuncturis relictos. Ossa ceruina vsta recipiuntur in antidotum Iuliani ad calculum & comitiales, &c. apud Aëtium. Patellam ceruinam, hoc est, genuinum, si tecum habeas, non surgunt inguina: & quæ ante surrexerunt, eadem tacta redeunt, Sextus. Ad ventris profluuium Ceruorum ossa contusa ventri illinito, Galen. Eupor. 2. 46. Ossa cerui vsta antidoto lienem liquanti Nicol. Myrepsus admiscet.

Cornu ceruini apud medicos frequens & varius vsus est: Dextrum Plinius & Solinus præferunt, Aristoteles sinistrum, vt supra dixi cap. 2. Mucrones etiam efficaciores videntur, vtpote solidiores. Quæ abiecta in syluis reperiunt, ferè euanida & nimis leuia sunt, medicamentis inutilia. Vsus habent & cruda & vsta, vt in sequentibus apparebit. Cerui cornu contusum (vt Ruellius vertit: Græcè est κοπτὸν, id est in frusta vel assulas sectum, vt Marcellus:) crudo fictili, luto circumlito, & in furnum indito, vritur donec albescat: id cadmiæ modo elotum, vlceribus oculorum & defluxionibus salutare est, Dioscorid. Sunt qui non satis vrant, quo modo nigrum fit & astringentius, vt mihi gustanti visum est. Frigidum est & siccum ceruinum cornu, Symeon Sethi. Miretur autem aliquis cum huiusmodi sit quomodo obstructionibus medeatur, quod idem Symeon scribit: Nam & spleni obstructo vtile ipsum faciunt, & morbo regio, qui ferè obstructo iecinore fit. An quia vt cinis & vsta omnia, nisi lauentur, empyreuma quoddam & relictas vi ignis tenues aliquot calidasq; partes sibi retinet: ablutum vero ijsdem priuatur, nec aliud amplius quàm siccat & emplasticum est. Cornibus cerui & capræ vstis. & (si opus est) lotis, vtimur ad dentium candorem, gingiuas mollitie fluidas, dysenteriam, fluxiones in oculos quia tergent sine rosione: tamen nec dolorē leniunt, nec coquunt quia frigida & sicca. Syluius citans Galen. lib. 11. de simplic. & quartum de Compos. phar. sec. locos. Cornu cerui vstum & lotum multi pro spodio vendunt, Brasauola. Ex teneris & recens enatis ceruorum cornibus cibarium quoddam diuites sibi parant: Possident enim (inquit Blondus) maximas & pretiosissimas dotes in aconitum: Videtur autem aconiti nomine abuti pro quauis venenata herba, vt multi per imperitiam solent. Cornu ceruino vsto serpentes fugari cap. 5. docui. Cornu ceruinum vstum & ex aceto tritum illinito ad serpentium morsus: aut calami radices, & cicer & baccas cupressi & cornu cerui, combusta omnia tritáq; in vnum misceto, & ex aceto ac porro propinato. Galen. Euporiston 3. 149. Ceruus dextrum cornu terra obruit contra rubetarū venena necessarium, Plinius. Aliqui (vt Tarentinus) contra muris aranei morsum tradunt allia contusa esse imponenda, suffiendumq; cornu ceruinum. Hierodes. Cor cum pelle & cornu cerui cōbure, & oleo vulneri iunge, Galen. Eupor. 3. 184. Ceruinū cornu habet vim omnes humores siccandi, & ideo eo in colyrijs ocularibus vtūtur, Sext. Equi spuma illita per dies quadraginta, priusquā primum nascantur pili restinguntur: item cornu ceruini decocto: Melius si recentia sint cornua, Plin. Orpheus in libro de lapidibus, si cornu cerui cū oleo tritum capiti illinatur, caluo etiam pilos producere promittit: Versus eius hi sunt.

Ἀλλ' ἐπὶ ξηρὰ τὰ κάρη ἐπὶ κρᾶτα πλάγχθη. Εἰ καὶ ψιλὸν καίηται ἴσως, εἰ γάρ μιν ἐλαίῳ
Τοῖς βάμμασιν τῇδε τρεπταῖς πάνθ' ἤματα σεῖο. Αἱ δ' νέαι θέλγμα τῶν τρίχες αὖ θάλουσι.

Ad fluentes capillos scobem de cornu ceruino permisce cum semine myrti nigræ, adiecto butyro, oleóque, & capiti raso densissimè obline, etiam ex infirmitate fluentes capillos efficaciter continebis, Marcellus. Ad porriginem cornu ceruini cinis è vino prodest, vtq; non tædia animalium capillis increscant, Plinius. Cornu ceruini ramenta acerrimo aceto incoquito, vsque dum tertia pars remaneat, ex eo impetigines illinito, Galenus Euporiston. 3. 278. Combustum cum aceto tritum impetigines mirificè sanat, Sextus. Medicamento cuidam ad achóras Crito apud Galenum κ. τόπ. admiscet alcyonium & cornu cerui vstum. De vsu cornu ceruini ad elephantiasin dicam mox in elephante inter remedia ex ebore. Vlcera cætera (præterquam in tibijs cruribusque) cornu ceruini cinere, vel medulla cerui explentur & purgantur, Plin. Pustulis cornu ceruini cinis ex aqua illinitur, Idem. Maculas in facie abolet taurinum seuum vituliuumue fel, cum semine cunilæ, ac cinere è cornu ceruino, si canicula exoriente comburatur, Plinius. Ad lentigines de facie tollendas. Lenticulam cum scobe tenui de cornu ceruino, & seuum ceruinum pariter diuide, coque & tere: atque inde faciem vel ante horam balnei, vel etiam in balneo frequenter inlinito, ita vt quasi pro pane molli vtaris, efficacissimum medicamen experietis, sed lenticulæ maior pars sit, cornu & seui æqualis mensura, Marcellus. Cornu ceruino combusto in Sole faciem linuc. & detersa subinde renoua, & hoc in ortu Solis facies, mire tollit lentigines de facie, Sextus. Articulorum fracturis cinis seminum pecudis peculiariter medetur, efficacius cum cera. Idem medicamentum fit ex maxillis (pecudis intelligo, id est ouis) simul vstis, cornúque ceruino & cera mollita rosaceo, Plinius. Combustum ad drachmas tres addita spuma argenti duarum drachmarum, & ceroto macerato mixtum, intertrigines dolentes mirè sanat, Sextus. Ceruini cornu scobes limatæ, & ex vino potui datæ (Plinius illinendum ex vino sentire videtur, vt etiam ad porriginem, vt paulò superius citaui) pediculos in capite lendesque nasci non sinunt, Marcellus. Cornu cer. cinis illitus fronti (& temporibus) ex aceto vel rosaceo (aut ex vino, Plin.) capitis dolores sedat, Plinius, Marcellus & Galenus Euporiston. 2. 91. Ad capitis dolorem ex frigore, Cornu cerui exurito, eiusque acetabulo, vinum odoratum dupla mensura admisceto, terito ac illinito, Apollonius apud Galenum κα. τόπ. Ad capitis dolorem, Cornu cerui in cinerem redactum, exinde drachmam cum vini cyatho, & aquæ cyathis duobus bibat, Sextus. Comitialem morbum deprehendit caprini cornu, vel ceruini vsti nidor, Plinius. Et alibi, Cornibus siue dextris siue sinistris accensis, odore comitiales morbi deprehenduntur. Vstrina hæc nidore vitium aperit ac detegit, si cui inest morbus comitialis, Solinus. Sunt & alia quædam grauiter odorata, quæ suffitu arguunt epilepticos & concidere compellunt, vt bitumen, gagates lapis, cornu caprinũ caprinĩq; iecinoris assati odor, ipsumq; iecur comestum, vt scribit Aëtius lib. 6. cap. 13. Adultorum cornuum & in ramos diffusorum maxima dos est in morbum comitialem, Blond. Sunt qui aridam hoc medicamentum comitialibus commendent, quod miscetur ex visci querni vncia vna: mucronum de cornib. cerui drachmis duabus. & cordis lupini drachma vna, quibus addunt scobem tritam de occipitio cranei humani. Qui post ægritudines aliquas, vt lethargũ aut pestilentiam in obliuionem deciderunt, eos maximè iuuat hiera Rufi: & post purgationẽ hieræ, scobem dentis elephantis circiter drachmam vnam è mulsa potam non parũ iuuare creditur, & cornu ceruinum similiter, Aëtius. Olfactu excitât ex vtero strangulatas, Bitumen, Castoreum & cornu ceruinũ suffita, Gal. κα. τόπ. Si transmoti presserint vteri hordeum terito & vna cum paleis & cornu cerui, oleo subigito & suffito, Hippoc. Aduersus scrophulas gutturis, quidam ceruinũ cornu tritum, cum spongijs in quibus lapides reperiuntur æquali mensura, ex vino aut aqua quotidie mane à ieiunis bibi iubent: sic aboleri, si adhuc increscant: sin iam constiterint, non augeri. Cerui cornu vstum, & cadmiæ modo clotum, vlceribus oculorum & deflexionibus salutare est, Dioscorid. Miscuerũt ipsum vstum elotumq; nonnulli collyrijs desiccantibus oculorũ fluxiones: est enim omniũ talium vis exiccatoria, Galenus & Sextus. Ad lachrymantes oculos anaccollema: R. Limaces & ceruini cornu vsti puluerem, misce cũ albumine oui & frontẽ collline: sistit lachrymas & lippitudinem, Obscurus. Ceruini cornu cinere scabricas oculorum inungunt: mucrones autem ipsos efficaciores putant, Plin. Ad polypum, cornu cerui vstum & sandaracham naribus inflato Galenus Euporiston l. 26. cerui cornu vstum elotumq;. infrictum dentes expugnat. Crudum in aceto feruefactum, si eo gingiuæ colluantur, maxillarum à dentitione dolorem adimit, Dioscor. Græcè legitur, πρὸς γομφιάσεις. Gomphij dentes molares sunt, vt gomphiasis illorum duntaxat dentitionem significet: & si Marcello in annotationibus suis id non placeat, omnium simpliciter dentium emissionem hoc remedio faciliorem fieri existimant: Quoniam alij authores in remedi s ex cornu cer. gomphiaseos non meminerint, & dentes tantum mobiles confirmari, & gingiuas flaccidas compescere scripserint. Addit insuper nouam esse hanc vocem, & nescire se an iterum in toto Dioscoridis opere reperiatur: Adhæc in Græcorum Lexicis γομφιασμὸν exponi ait αἱμωδιασμὸν ὀδόντων, id est, stuporem dentium. Ruellius cuius interpretationem superius retuli, nulla gomphiorum: id est, molarium mentione facta, simpliciter maxillarium à dentitione dolorem hac collutione adimi scribit. Et quanquam gomphiasis ita molarium emissionem sonare videtur, vt odontiasis dentium simpliciter, tamen ipsa remedij facultas eiusmodi est, vt neque molarium neque aliorum dentium productioni conueniat, vt quæ gingiuas laxas constringere libuerit. non cum illæ molliri lenirique opus habebunt vt in dentitione. Aëtius libro quarto, cap. 9. de dentitione scribens, nullum eiusdem aut similis facultatis remedium præscribit, sed ea tantum quæ laxare possint gingiuas, vt sunt leporis agniue cerebrum, mel modicè decoctum, & apud Aeginetam gallinaceus adeps. Sed neque ad dentium stuporem, hoc aut simile remedium ab alio authore positum inuenio: quanquam remedia aduersus hunc affectum plærique putant non certa qualitate vlla, sed ex tota substantia agere. Quamobrem γομφίασιν, vel γομβιασμὸν, vt Hesychius exponit, (apud Varinum & Camertem non reperias) accipio συνθλασμὸν ἢ συντριμμὸν ὀδόντων: hoc est dentium confractionem, vel contritionem, quæ scilicet vel ictu vel casu fit. Hoc non animaduertisse Marcellum Vergilium valde miror, cum è medio horum verborum dictionem αἱμωδιασμὸν citauerit: sic enim habet Hesychius, Γομβιασμὸν, συνθλασμὸν, ἢ συντριμμὸν, ἢ μωδιασμὸν (corrupte puto pro αἱμωδιασμὸν) ὀδόντων, debet autem vox ὀδόντων ad præcedentia singula referri. Γομφιασμὸς, συγκλασμὸς, (id est confractio) Suidas & Varinus, nec aliud addunt: ego ὀδόντων addendum conijcio: aut legendum συγκλεισμός: nam γόμφος etiam κλειδώσεις & συνδέσεις exponunt. Apud Suidam & Varinum dentes anteriores non rectè γόμφιοι vocantur: melius Gaza apud Aristotelem maxillares, id est molares interpretatur. Videntur autem illi gomphij dicti, quod pluribus quasi gomphis, id est, cuneis seu clauis, radicibus nempe suis in præsepia sua (sic enim Græci dentium loculamenta vocant, quanquam Pollux lib. 2. aliter accipere videatur) infigantur.

insigantur. Vetus Dioscoridis interpres apud Serapionem pro gomphiasi simpliciter dentium dolori exponit. Quod ad medicamenti naturam, vtile id mihi videtur tum ad dentes simpliciter dolentes, tum etiam mobiles & laxos, siue simpliciter, siue externam ob causam violentam, vt ictum & casum: ad dentitionem verò siue aliorum siue molarium dentium, non tantum inutile, sed etiam noxium. Monent enim medici non astringendam esse gingiuam, ne callosior reddita nascituros dentes impediat. Quod cum ita se habeat, Hermolaum, Marcellum, & Ruellium, Dioscoridis interpretes, pariter omnes errasse fatebimur. Galenus lib. 5. de Compositione medicamentorum secundum locos medicamenta aliquot mylica describit, hoc est ad molarium dolores. Sed satis hac in re prolixus iam fui. Dentes mobiles confirmat ceruini cornu cinis, doloresque eorum mitigat, siue infricentur, siue colluantur: Quidam efficaciorem ad omnes eosdem vsus crudi cornu farinam arbitrantur. Dentifricia vtroq; modo fiunt, Plin. Cinis cornu cer. dentes dealbat, & dolores tollit, Galenus Eup. 2.12. Cerui cornu in oxygaro decoquito, sæpéque eo os abluito, Ibidem 1. 58. Quod verò assumpsit nomen de dente fricando, Ceruino ex cornu cinis est, Serenus. Ad dentes dolentes, Cornu cerui in aceto & gerro incoctum colluito, Gal. ex Antigene. Ad dentifricium, cerui cornu cape sic quater vsti quam optime, quartam libræ partem, salis solam libram, Idem ex critone. Cornibus cerui & capræ vstis maximè vtuntur, vt & nos sæpe vsi sumus, tum ad candorem dentium, tum ad contrahendas mollitie fluidas gingiuas. Cæterum ceruinum maximè commendatur ab ijs qui talia scribunt, Galen. lib. 11. de simplic. Cerui cornu ramentum (ῥίνημα, id est scobem lima factam) adustum, & cum vino tritum, deinde circumlitum, vacillantes dentes confirmat, sicut & bouis talus idem posse traditur, Galenus ad Pisonem, & Aegineta. Cornu cer. combustum dentes qui mouentur confirmat, si eo pro dentifricio quis vtatur, Sextus. Cornu cer. decoctum cum aceto, si eo colluatur os, sedat dolorem dentium, & consolidat gingiuas, Rasis & Albertus. Ex puluere eius dentifricium fit expurgandis dentibus, Iidem. Cornu cer. combustum, tritum cum aceto, dentibus adpositum prodest, Marcel. Sunt qui etiam modum miscendi præscribant, huiusmodi, vt aceti sint vnciæ tres, cornu cerui vsti drachmæ duæ, inde collui os iubent. Ramenta cornu ceruini vel scobem eius lima factam cum vino vetere ad tertias coque, & inde assiduè os elue: mire proderit roborandis dentibus, Marcell. Ad dentes mobiles & dolentes, & gingiuarum tumorem, remedium sic: Cornu cer. combusti vncias duas, folij scrupulum vnum, salis Ammoniaci tantundem, piperis grana nouem, iris Illyricæ scrupulos nouem: ex his puluerem tenuissimum facies, & eo dentes cotidie perfricabis: si mobiles erunt & dolebunt, facile cadent: & si sine dolore validi sunt, confirmabuntur, & candidiores & odoratiores erunt: melius autem proficient, si in iuncturis aut radicibus aut cauaturis eorum, de hoc ipso dentifricio aliquid resederit, Marcell. Cornuum ceruinorum vstorum in olla cineris vnum: (hac nota sextarium significare solet: sed videtur nomen ponderis hic requiri, non mensuræ:) mastiches Chiæ denarios octo, salis Ammoniaci semunciam: diligenter hæc trita in vnum concorporantur, & perfricandis dentibus adhibentur, Marcel. Ad ictericos, Cornu cerui vsti drachmas 8. cum alijs quibusdam dari præcipit Galenus ex Andromacho. Ceruini cornu exusti cinis in potione datus empyicis vel hæmoptoicis medetur, Marc. Symeon Sethi pulmonem vsu cornu ceruini lædi scribit. Cornu cer. cinis elotus excreantibus sanguinem prodest, Dioscor. Marcellus interpres addit, cum tragacanthæ lachryma duorum cochlearium mensura: quod in Græco textu non hoc in loco, sed mox in remedio ad dolorem vesicæ subijcitur: sed nihil periculi video etiamsi ad vtrunque affectum tragacantha adijciatur. Vstum & lotum dysenteriam, & sanguinis excreationem, præterea cœliacos affectus sanat: & aurigini vtile esse dicunt: Porrò duo exhiberi cochlearia ad omnia ista præcipiunt, Galenus. Sanguinem expuentes ceruini cornu cinis sanat, Plin. Ad vomitum nimium reprimendum, sulphuris viui pusillum, & ramenti de cornu cerui tantundem, in ouo sorbili tritum & permixtum bibi vtile est, Marcel. Stomachi rheumatismos cornu ceruini cinis reficit, Plinius. Regio morbo cornu ceruini cinis prodesse dicitur, Plinius. Galenus vt paulò ante retuli (sicut & Dioscorides) vstum & lotum aduersus hunc affectum laudari scripsit. Cineris cornu cerui drachmam cum vini cyatho vno & aquæ duobus, propina ad morbum regium, miraberis bonum effectum, Sext. Rasis contra hunc morbum circiter trium aureorum pondere bibi iubet. Lienem sedat ceruini cornu cinis in aceto, Plin. Cornu cer. combustum ex oxymelle detur potui, & splenem siccat, & dolorem tollit, Sext. Galenus in lib. de Theriaca ad Pisonem cap. 12. cũ scripsisset scobem (ῥίνημα) cornu cer. vstam & illitam dentes firmare labantes, addit ὥσπερ δὴ καὶ τὸν ἀστράγαλον τοῦ βοὸς τὸ αὐτὸ ποιεῖν δύνασθαι λέγουσιν. ἐξάγει δὲ καὶ στρογγύλην ἕλμινθα μετὰ μέλιτος πινόμενος, καὶ μετ᾽ ὀξυμέλιτος σπλῆνα τήκει καὶ τὰς λεύκας καταχριόμενος, συμμέτρως δὲ ἀφροδισιαστικός ἐστιν. Hoc est, Idem efficere talũ bouis aiunt. Educit autem & lumbricum rotundum cum melle potus, & cum oxymelite lienem minuit & vitiligině albam illitus: deniq; mediocriter Venereus est, (ad Venerem excitat.) Quæ omnia non ad cerui cornu, sed ad talum bouis ab eo referri apparet, quoniam καταχριόμενος & ἀφροδισιαστικός masculino genere ponuntur. Sed cum alij authores easdem vires de cornu cer: prædicent, aut talum bubulum & cornu cer. ijsdẽ viribus pollere dicemus, aut καταχριόμενον & ἀφροδισιαστικὸν genere neutro legemus, vt ad cornu cerui tantum referantur. Supra certe inter remedia ex boue, Rasin etiam & Haly Arabicos scriptores, tali bubuli vim aduersus lumbricos, vitiliginem albam, & splenem turgentem ex aceto mulso, deniq, Venerem excitandi citauimus. Quamobrem præstiterit nihil in Galeni lectione mutasse, sed easdẽ vtriq; in plerisq; facultates esse putare, etsi vim Veneris ciendæ ceruino cornu attribui nusquam hactenus legerim. Cinis lotus, binisque ligulis (cochlearijs) epotus, dysentericis & cœliacis prodest, Dioscorid. & Galenus vt superius citaui. Iisdem cinerem huius cornu tribus digitis captum in potione aquæ vtilem esse Plinius annotauit. Vstum & potum ad pondus trium aureorum & semis (ad pondus vnciæ & duorum aureorum, Albertus:) restringit fluxum sanguinis qui est sine putredine: & valet contra vlcera intestinorum & fluxum ventris antiquum, Rasis & Albertus. Ad dysentericos, cochlearum integrarum vstarum vncia vna, cornu cerui vsti vnciæ duæ, vnlantur succo plantaginis: fabæ magnitudine datur febre carentibus cum vino, cum aqua verò febricitantibus, Galenus Euporiston. 1 112. Pastillus è cornu ceruino, ad dysentericos & spuentes sanguinem describitur à Nic. Myrepso nu. 35. Cornu ceruinum mollius vstum cũ gallæ pari portione in potum dato ad ventris profluuium, Ibidem 2. 46. Cineris huius drachma ex vini cyatho & aquæ duobus epota, fluxum (inscriptio habet, ventris solutionem) omnem cohibet, & dolorem sedat, Sextus. Ceruini cornu de ipsis radicibus quæ capiti hærent, scobes lima tenuissimus factus, & ad drachmæ mensuram cum vini austeri cyatho datus, sistet nimios ventris fluores, si vel triduo iugiter bibatur, Marcellus. Cornu ceruini teneri cinis cochleis Africanis cum testa sua tusis mixtus in vini potione, colo magnopere prodest, Plin. Hoc idem medicamentum apud Marcel. Empiricum, quamuis prolixè expositum, adscribam tamen, promissi magnitudine adductus, præsertim cum cochleæ

etiam admiscentur, vt duplici nomine animalium historia dignum videatur: remittemus autem lectorem huc à cochlea. Ad coli dolorem (inquit Marcellus capite vigesimo nono) faciunt quidem mirificè quæ superius posita sunt, sed cætera medicamenta in alijs vitijs dolorem leuant in præsentia, hoc verò quod dicturus sum supra hominis spem conditionemque est. Ideo primo tempore ne fidem quidem habet, postea à nullo satis dignè laudari potest: nam & in præsentia dolorem tollit, & in futurum remediat, vt nunquam repetat.

Rarò enim quis iterum, vel ad summum tertiò, hoc accepto medicamento vexatus est: quamobrem si quando repetierit iterum dolor, dandæ erunt per triduum & tunc potiones, eodem modo quo prima data fuit. Interdum verò & tertio in dolore eodem genere potiones dabuntur, quod rarò quidem accidet, vt post primam potionem dolor redeat: sed si admonente causa iterum atque iterum data fuerit, in futurum quoque ita remediabit, vt ne suspicio quidem vlla huic vitio relinquatur: si quando tamen repetierit hoc malum, frigus ex multitudine cibi præcedit, grauitatemque quandam & torporem eius loci, id est coli, sed sine vllo dolore sentiendum infert, planè vt tum intelligant, quanto malo caruerint, qui illa molestia liberantur.

Hoc medicamento primùm muliercula quædam ex Aphrica veniens multos Romæ remediauit: postea nos per magnam curam compositione eius accepta, id est pretio dato ei quod desiderauerat qui vendidabat, aliquot non humiles neque ignotos sanauimus, quorum nomina superuacuum est referre. Constat autem medicamentum ex his rebus: Cerui cornua sumuntur dum tenera sunt, & quasi in tabulas vel partes breues & tenues diuisa in olla fictili componuntur, operculóque superposito, & argilla vndique circundata, fornace aut furno vruntur, donec in cinerem candidissimum redigantur, atque ita trita in vase vitreo mundo reponuntur. Cum dolorem coli habebit aliquis, antè diem abstinebitur quàm poturus medicamentum ab omni cibo, atque ita postera die digestus atque ieiunus accipiet ex hoc puluere cornuum exustorum cochlearia tria cumulata satis ampla, quibus misceri debent piperis albi grana nouem trita, & myrrhæ exiguum, quod odorem tantummodo præstare possit. Hæc in vnum commixta in mortario diligenter agitantur ac teruntur: deinde cochlea vera Aphricana, id est inde allata, sumitur, quàm maculosissima, & viua si fieri potest, in alio mortario cum sua testa contunditur, atque ita teritur donec nullum vestigium aut aspritudo appareat testularum: postea vini Falerni non siccati cyathus adijcitur: & nihilominus rursus teritur. Magis enim tunc apparebunt aspritudines, si quæ resederint, quibus leuatis (forte pro leuigatis) iterum adijciuntur duo cyathi eiusdem vini, atque ita cum priore compositione bene admiscentur, postea transfunduntur quæ sunt in mortario in calicem nouum: qui calix super aliud vas ponitur ad carbones, & assiduè mouetur cochleario liquor, ne quid subsidat, aut peruratur. Vbi bene incaluerit, adijciuntur in eundem calicem, de his quæ supra scripta sunt cochlearia tria: & rursus permouetur vniuersa permixtio.

Cum autem calore sufficienti temperata erit potio, dabitur epotanda versus orientem: statim dolor sine dubitatione cessabit: sed vt penitus aboleatur, dari potionem similiter oportebit per insequens biduum: sed quibus hoc remedium dabitur, cibum in prandio tantummodo, aut de tempore in cœna exiguum capient, quo facile conficiant, ne crudi eam sumant: postea verò in consuetudinem victus sui remittentur. Oportebit autem remediatos non intemperanter in futurum vinum bibere: tametsi enim a coli dolore tuti fuerint, metuere nihilominus debent, ne alia parte corporis æque adficiantur ob intemperantiam, ob quam vtique colo fuerant ante vexati. Hactenus Marcellus.

Aetius etiam libro nono capite tricesimo primo, inter colicorum pharmaca medicamentum hoc describit ex Asclepiade his verbis: Cornu cerui recens enati adhuc pilosi, tenerrimique ac vsti, cochlearia maioris modi tria, piperis albi grana nouem myrrhæ exiguum ad commendandum odorem. Contere omnia, eisque cochlearum terrestrium magnorum vnà cum testis suis, quantum visum fuerit adijce: omniáque simul trita, & vino Falerno mari myxto trium cyathorum mensura permixta: & ad mites prunas in vase fictili calefacta, ac sedulò ne quid in fundo resideat, agitata, præbe bibenda, it vt nihil reliqui maneat: atque id maximè tempore accessionis & ieiuno adhuc ægro fiat. Deinde verò cibum qui facile conficitur præbe, atque hoc ex ordine ad dies tres exhibe. His verò qui cochleas sumere non possunt, reliqua præbe sicca cum vino.

Ad lumbricos ventris, Cornu cerui ramenta ex vino vetere potui dato à balneo, Galenus Euporiston 3.188. Cornu cer. & ebur mixta aliqui propinant, vt exigantur lumbrici.

Tinearum genera pellit ceruini cornu cinis potu, Plin. Ceruini cornu, combusti cinis tritus ex aqua potus, tineas potenter expellit, Marcellus. Cornu cerui. limati lima lignaria scobis quantum quatuor velquinque cochlearia sint, ex aqua in qua decoctus fuerit ipse scobes potus ad cyathos tres, mirificè facit aduersum lumbricos Marcellus. Combustum datum in vino vel aqua calida, lumbricos necat & eijcit, Sextus. Vstum potum cum modico melle expellit vermes, Albertus, Rasis.

Sunt qui admisceant cretam, semen sanctum, vitellum assum, & cum melle placentam siue pastillum conficiant, vnde modicum exhibent tam pueris quàm adultis. Cornu cer. ad strangurias vtuntur, Symeon Sethi.

Ad aquosum ramicem, Acetum potui dato, & cerui cornu vstum ad cataplasmatis modum imponito, Galenus Euporiston 3.159.

Nonnulli remedijs quæ ad sanguinis mictum dantur, cornu ceruinum admiscent. Vstum potumque pondere trium aureorum & semis contra dolorem vesicæ prodest, Rasis & Albertus. Eodem modo potum humiditates ex vteris manantes cohibet, Iidem.

Mulier profluuio laborans vstum & mollissimè tritum cum vino bibat, sanabitur, Sextus. Ad muliebre profluuium, Cornu cer. vstum potui dato, Galenus Euporiston 2.73.

Mulierum purgationes adiuuat cornu ceruini cinis potus: item vuluas laborantes, illitu quoque, Plinius: in cuius verbis adiuuare purgationes mulierum, menses promouere & ciere interpretor: quanquam abundantes etiam menses, vel pituitosas potius fluxiones (vt paulò ante dictum est) sistere potest.

Ad fluxum

Ad fluxum rubrum, cornu cerui vstum cum hordeacea farina è vino bibitur, Hippocrates de morb. muli. libro 2. Ad fluxum album potus, Cornu ceruini vsti partem vnam crudæ hordeaceæ farinæ partes duas, & cedri baccas quinque, aqua terat & bibat, Idem. Recentiores ad genituræ profluuium corticis oui cinerem laudant vel ceruini cornu, Alex. Bened. Cornu cerui cinerem miscent quidam compositis ad alba mulierum profluuia medicamentis.

Mulier si offocatur à vulua, quod nequissimum vitium Græcè ὑστεροπνὶξ dicitur, puluerem ex ceruino cornu per triduum cum vino bibat: si febricitat, in aqua calida, miraberis effectum Sextus. Ferunt etiam quòd si à difficulter pariente superfertur, iuuamento esse, vt Gyraldus vertit ex Symeone Sethi: cuius Græca verba non integra mihi videntur, nempe hæc φασὶ ἢ καὶ εἰς τῇ δυστοκούσῃ ἐπιχθεῖσα ὀνίνησι: nihil autem præcedit aut sequitur, quod ad ἐπιχθεῖσα participium fœmininum referri possit: ego περιαπτόμενον aut simile quid potius legerim, vt sensus sit, facilius parere mulierem quæ adalligatum vel appensum gestet cornu ceruinum, qualis superstitio circa alia quoque multa est, præcipuè verò aëtiten lapidem. Cerui cornu & oliuas nondum habentes oleum, simul trita mixta suffito, Hippocrat. in libro de natura muliebri ad nescio quos vteri affectus: non satis enim exprimitur.

Cerebrum cerui apud Albertum & interpretem Rasis falsò pro medulla scribitur, vt supra monui. De bezahar lapide, qui dicitur lachryma cerui, Andreæ Bellunensis verba retuli supra capite tertio. Belzahard, inquit Ioan. Agricola, est antidotum contra venenum epotum efficacissimum & prorsus diuinum. Siquidem probatissimus medicus Auenzoar libro primo testatur se hoc vno medicatum esse quendam qui perniciosissimum venenum sumpserat, quod cum biliosum esset, protinus vniuerso corpori auriginem induxerat. Dosis erat belzahardi trium granorum hordei pondus cum vncijs quinque aquæ cucurbitæ, quæ nimiam veneni caliditatem refrenaret.

Cæterum huius medicamenti origo huiusmodi est: Ceruus postquam cum serpentibus congressus eas deuorauit, siti correptus, præsertim in regionibus Orientem versus, vbi prægrandes reperiri constat: mox stagnum aut flumen aliquod quærit in quod sese immergat: (iuxta illud regij prophetæ, Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita anima mea desiderat ad te, &c.) Inde tamen natura ita docente, velut Tantalus in medijs sitiens fluctibus, non bibit: nam statim concideret mortuus si quid aquæ degustaret. Erumpunt autem interim lachrymæ ex oculis quæ paulatim crassescunt, coguntur, & coagulantur, atque in castaneæ magnitudinem excrescunt. Quas, postquam ex aquis euasit ceruus, deciduas homines obseruant, & colligunt. Hoc illud est belzahard, tantæ apud eos qui possident æstimationis, vt cuiuis veneno vel medium vnguem ostendant, Hæc ille.

De eodem Ferdinandi Ponzetti cardinalis verba hæc sunt: Experientia cognitus est ad omnia venenorum genera pollens lapis quem vocant Kemme seu bezar, colore citri splendens, odore vini: natus ex lachrymis ceruorum. Infirmi enim ætate flumen quoddam ingrediuntur in Oriente, & stant in eo immersi vsque ad caput, donec emittant lachrymas, quæ frigiditate aquæ & aëris coagulatæ, vertuntur in lapidem magnitudine auellanæ: qui exeuntibus à flumine decidit. Huius triti, vt docti omnes testantur, si pondus duodecim granorum hordei sumatur, expellitur omne venenum & virus per sudorem. Ceruorum lachrymæ collectæ, cordis pulsu laborantibus auxilio sunt, Physiologus author obscurus. Venenum Hebræi aut finitimæ linguæ præter alia nomina vocant זהרי *Zehari*, *baal* autem dominum: vnde lapidem istum dictum conijcio quasi dominum veneni: cuius Etymologiæ ratione merito pro peculiari cuiusuis veneni antidoto vsurpatur. Hunc lapidem aliqui begaar vocant, vide plura in Pandectis. Cerui angulorum in oculis sordes contra venena, Scribonius. Contra febres & calores nimios corporis. Nec spernendus adeps, dederit quem bestia melis: Seminecis cerui lachrymam miscere liquori conuenit, atque artus illinc mulcere calentes, Serenus.

Pulmo ceruinus clauos & rimas calliqne vitia sanat, similiter vt fimum suis recens illitum; ac tertio die solutum, Plinius. Pulmo ceruinus impositus & sæpe renouatus ex calciamento læsos pedes sine dolore persanat: sed leporinus pulmo impositus multò efficacius curat, Marcellus. Apud Plinium quidem statim à ceruini pulmonis mentione remedium ad calceamentorum attritus subijcitur, vnde forsan deceptus est, Marcellus. Quòd autem ceruino pulmoni apud Plinium nihil cum attritibus calceamentorum sit, inde constat, quia Plinius hoc obseruat, vt morbos & affectiones prius, remedia posterius nominet, ijs quidem in locis, vbi remedia secundum affectionum genera partitur, ne qua possit oriri confusio. Hæc de Pliniana lectione: nam quod ad naturam remedij, hoc est ipsum cerui pulmonem, an ad alterum affectum magis conueniat, an æque ad vtrumque, experturis iudicandum relinquo: quanquam inter tam multa & obuia remedia horum vitiorum, neminem cerui pulmone opus habere puto. Tussim sanat pulmo ceruinus cum gula sua arefactus in fumo, dein tusus ex melle quotidiano ecligmate: Efficacior est ad id subulo ceruorum generis, Plinius. Et alibi, Sunt qui cerui pulmonem phthisico profuisse scripserint, maximè subulonis, siccatum in fumo, tritumque in vino. Cerui pulmones cum suis gurgulionibus virgulis tensos, in fumo donec arescant suspende, & ex his aliquid contusum tritumque diligenter adiecto melle, ecligmatis modo phthisico dato, quem sanari citissimè voles, Marcellus. Ad phthisim non perfectam sanandam, Pulmo cerui calamo extractus & arefactus conteratur: & cochlearia eius tria ex mellis cyathis tribus exhibeantur, deinde paucis diebus interpositis iterum propinetur, Galenus Euporiston li. 2. capite 27. Pulmonis cerui in olla fictili exusti cinis datus multis ad suspirium vel dyspnœam profuit, Marcellus.

Tradunt ceruas, cum senserint se grauidas, lapillum deuorare, quem in excrementis repertum, aut in vulua (nam & ibi inuenitur) custodire partus adalligatum: Inueniuntur & officula in corde & in vulua perquam vtilia grauidis parturientibusque, Plinius. Lapis qui in uulua aut in ventriculo cerui inuenitur, phylacterium est prægnanti, & perficit vt partum perferat, eoque ratio colligit velocissimum esse illud animal, nec tamen aborsum facere. Simili ratione officula inueniuntur in corde cerui, aut in vulua eius, quæ idem præstant, Sextus.

Vt mulier non concipiat, Eadem ossa in brachio suspensa efficiunt ne mulier concipiat, Idem. Lapis in vulua aut corde aut intestinis ceruarum repertus pro amuleto gestetur. Est enim ad retinendos fœtus remedium efficacissimum, Aëtius 16. 21. Os a corde cerui humanum cor totius substantiæ similitudine roborare Actuarius cum Arabibus consentit: sed ab aliorum animalium maiorum corde potius fuerint, quæ tam multa proferunt pharmacopolæ, quam à corde cerui. An verò cartilaginosa hæc substantia magis præstare id queat, quàm cordis aut arteriarum corpus, ipsi viderint, Syluius. Venetijs bubulum aut vaccinum quoddam os venditur, quod verè os est, etiam ingenti pretio, pro osse de corde cerui. Ego duo corda cerui aperui: vnum statim à cerui morte, in quo neruus quidam aut cartilago neruea apparuit, non admodum dura, in crucis modum: alterum interfecti ante sex dies, cuius neruea cartilago multò durior erat, & tensa, tali ferè figura, quali Venetijs os de corde cerui venditur, bubulum illud inquam vel vaccinum. Illius nerui vis apud veteres non memoratur, minusq; in roborando corde valere arbitror, Anton. Brasauola.

In corde cerui (inquit Platearius) reperitur quoddam os parte sinistra, vbi quædam concauitas est, in quam splen respirat, & excrementa emittit, (per vapores scilicet,) quæ illic ob siccitatem suam in osseam vertuntur substantiam. Est autem hoc os de sanguine cordis, subrufum, & melancholicum expellendi fumum vim habet: Datur etiam contra cardiacam (sic vocat pulsum seu tremorem cordis) syncopen, & hæmorrhoides. Hæc ille. Superiore anno (inquit Anthon. Schneebergerus) in Vngaria ego ipse proprijs manibus officulum ex corde cerui exemi: reperitur autem semper omnique tempore in quolibet cerui corde inter auriculam maioris ventriculi & vrinalem venam in basi cordis, Illustris D. Bonerus se quoque sæpius reperisse asserit, Hæc ille. Os cordis cerui tritum potui da mulieri sterili, & videbis gloriam Dei, Galenus Euporiston libro 3. capite 174. Cor sine osse est omnium quæ nos nouerimus, præterquam equi & generis boum cuiusdam, Aristoteles. Negligenda est illorum oscitantia qui in cordis affectibus magno supercilio os cordis cerui, nescio quibus gemmis & auro mixtum, propinant: quum interim ceruo non aliud os, quàm vitulo aut cani aut sui insit, cartilagineæ nimirum magnæ arteriæ & venæ arterialis radices. Et officulum illud quod è ceruorum cordibus exemptum pharmacopolarum officinæ mihi hactenus ementitæ sunt, aliud nihil esse censeo, quàm grandius agni hyoidis ossis officulum, quod continuum est, & λ. simillimum: nisi quod dextrum crus etiam transuersim sinistrum decussatim secat, & alterum crus altero breuius fit: quod etiam ouina lingua quoties mensæ apponetur, luce clarius edocebit, Hæc And. Vesalius. Est apud nos quidam rei venatoriæ peritus, qui mihi affirmauit os in corde cerui nō alio tempore inueniri quàm eo quod inter duos diuę Virginis dies festos intercedit, hoc est à medio circiter Augusto vsq; ad Idus Septembris. Cor cum pelle & cornu cerui combure, & ex oleo vulnus inunge, Galenus Euporiston 3. 184. Naturale amuletum: ossa in corde cerui inuenta, sinistro brachio suspensa arcana quadam vi conceptum (vt fiat) iuuare asseruntur, Aetius 16. 34.

Hinnuli coagulum laudatissimum est, Aristoteles. Nicander leporis coagulum contra venenata laudauit, quo loco Nicon antiquissimus medicinæ author, primum in coagulis honorem hinnulo tribuit, secundum lepori, tertium verò agno (hœdo, vt citat Hermolaus in Plinium:) Dioscorides leporino primum in coagulorum censu ordinem dedit, Marcellus Vergilius. Hoc quidem in Dioscoride mireris, quod primum hinnuli (νεβρῶ) coagulum nominet, & rursus paulo post cerui, qua de re supra alicubi dixi. Pares autem vires habere scribit leporino coagula hœdi, agni, hinnuli, dorcadis, platycerotis, dorci cerui &c.

Coagulum hinnuli, leporis, hœdi laudatum: præcipuum tamen dasypodis, &c. Plinius. Contra morsus (serpentium) præcipuum remedium ex coagulo inuli in vtero occisi, Plinius libro 8. Et rursus libro 28. Summis remedijs præfertur inuli coagulum in matris vtero exsecti, vt indicauimus. Aduersus venena mirificum est hinnuli coagulum, occisi in matris vtero, Solinus. Albertus non coagulum sed abortiuum (id est fœtum imperfectum) perperam legit. Coagulum cerui ex aceto potum ab ictu (serpentium iuuat:) & si omnino tractatum sit, eo die non ferit serpens, Plinius. Vtiliter bibendum datur morsis à cane rabido, Damocrates apud Galenum libro 2. de antidotis. Contra potum cicutæ (aconiti potius, ex Dioscorid.) & fungorum esum prodest, Haly.

Coagulum ceruinum siue leporinum, siue hœdinum, in potione solutum bibitur vtiliter ab empyicis vel hæmoptoicis, Marcellus. Coagulum cerui ex aceto sanguinem sistit, Plinius. Deglutitum sanguinem ex intimis profluentem facile stringit: idem facit & coagulum leporis, Marcellus. Leporis aut hinnuli coagulum ex vino potum nec non immissum cum oryzæ cremore cœliacos & dysentericos iuuat, Galenus Euporiston libro 1. capite 113. Exiccat coagulum hœdi, cerui verò magis inspissat, Aetius contra reiectionem sanguinis. Intestinorum vitijs magnopere prodest coagulum ceruorum decoctum cum lente betáque, atq; ita in cibo sumptum, Plinius. Hinnuli coagulum priuatim triduo à purgationibus admotum, partus spem intercipit, Dioscorides.

Ventres ceruorum, vide mox in Testibus. Nicander describit compositionem quandam theriaco, vbi addi iubet ἐλάφου νηδὺν id est cerui ventrem quem vocant echinum, alij cecryphalum.

Testes cerui inueterati, vel genitale maris, salutariter dantur in vino. Item ventres qui centipelliones vocantur, aduersus serpentium morsus, Plinius. Genitale cerui tritum (Aegineta siccari prius iubet, tum teri, additque misceri remedijs, quæ ad viperarum morsus componuntur) & in vino potum, à vipera demorsis auxiliatur, Dioscorides. Desiccatum & lima in scobem redactum, cum vino potum morsibus viperæ succurrit, Symeon Sethi. Naturæ cerui siccatæ & corrasæ si drachmam vnam in sorbitione oui potaueris, omnis morsus serpentis apud te innocuus fiet, & idem potus viperarum morsus efficacissimè curat, Sextus. Rasis etiam & Albertus virgam cerui contra serpentes tyri, id est viperas, auxiliari scribunt. Ceruini testiculi sicci aliquam partem potato, concubitum excitat, vt fit cum voluptate Veneris, Sextus. Ἐλάφου πέος δοκεῖ βρωθεὶς πρὸς συνουσίαν ἁρμόζειν, Helychius & Varinus.

Mulieri

Mulieri candida à pectore hyænæ caro, & pili septem, & genitale cerui, si alligentur dorcadis pelle, collo suspensa continere partus promittunt (magi,) Plinius. Hippocrates 7. libro de sterilibus iubet dari ramenta genitalis ceruini, ac si ita fœcundæ fiant, & id partum quoque acceleret. Antidotus 72. ad excitandam Venerem apud Nicolaum Myrepsum recipit pudendum cerui. Pudendum cerui aridum vrito & drachm. id est cum vino meraciore præbe, ad excitandam venerem: experimento constat, Aetius. Si quis cerui genitale vstum & tritum cum vino illinat testibus & pudendo animalis admissarij, vehementius ipsum reddet ad coitum, Xenophon in Geoponicis Græcis libro 19. capite 5. Idem alibi in eodem opere ex Quintilijs refertur his verbis: Quòd si tauri ad coitus torpescant, genitale ceruinum vrens & conterens, & leuigans vino, pudendum tauri atque testiculos vngito: confestimque vel ad insaniam vsque pruriet in Venerem: Quod quidem haud in tauris duntaxat, sed etiam in animalibus cæteris, in ipsóque hominum genere similiter possit vsu venire. Soluit autem pruritum illum exorbitantem, oleum inunctum. In Græcis quidem pro genitali primo loco χέρνον legitur, secundo οὐρὰν, quæ licet caudam propriè significent, hic tamen pro genitali siue pudendo maris accipiuntur, vt Græci etiam grammatici exponunt in Lexicis. Sic Horatius quoque caudam pro virga virilis membri, vt Acron interpretatur, accepit, Serm. 1. vbi scribit, Quinetiam illud Accidit, vt quidam testes caudamque salacem Demeteret ferro.

Virga arida pota valet contra difficultatem mingendi aut colicam: bibitur autem aqua solum in qua abluta fuerit. Rasis & Albertus. In compositionem quandam theriacæ Nicander inijci iubet semina bapleuri: item Cerui abscissam πυρῶν ἑρπαίλων, id est caudam semen fundentem.

Hydropicis auxiliatur fimi ceruini, maximè subulonis, cinis cochleariorum trium in mulsi hemina, Aristoteles. Vrina cerui splenis dolorem sanat: ventriculo & intestinis inflatis prodest: auribus instillata medetur earum vlceribus. Haly.

Ceruæ statim à partu exedunt inuolucrum, vt dictum est: nec fieri potest vt id accipias: prius enim quàm in terram demittant, ipsæ arripiunt: vis in eo medica esse creditur, Auctor.

Extrema pars caudæ cerui venenum continet, quod potum vehementem inducit angustiam (in stomacho & intestinis. Bettrucius;) syncopen, & mortem. Curandi ratio est. vomitu excitato cum butyro, oleo sesamino, & anetho: post vomitum exhibere oportet medicamentum ex auellanis & pistacijs cum lycio mixtis, Auicenna canone quarto.

Ferdinandus Ponzettus scribit humorem adustum in caudam cerui transmitti, ne inficiatur reliquum corpus: Sumptum in cibo hoc venenum tristitiam & mœrorem inducere, & reliqua vt supra: hoc addit, antidotum esse oculum cerui, vel eiusdem vel alterius.

Matthæolus venenum istud viridis aut flaui coloris esse scribit, (vnde verisimile est non aliam quàm fellis eam esse substantiam: ceruis quidem Achainis cognomine fel contineri in cauda creditur: est autem illud colore quidem simile felli, non æque tamen vt fel humidum, sed lieni simile parte interiore, Aristoteles) venenum planè sæuissimum: quod in cibo potúue sumptum, intolerabilem corporis angustiam, syncopen, & alia symptomata adferat, quæ napellus excitare solet. Auxilium esse, si post vomitum ex butyri potu dimidius trici smaragdi scrupulus cum vino bibatur, pistacia & auellanæ edantur: postea verò corpus vniuersum perfricetur cum oleo è semine citri, & theriacæ drachmæ duæ propinentur. Eadem scribit etiam Petrus Aponensis.

H.

Ceruus dictus est, quòd τὰ κέρατα, id est, cornua gerat, Festus. Cerui, quod magna cornua gerant, mutata g. in c. vt in multis, quasi geruli, Varro de lingua Latina. Ἔλαφος Atticè in fœminino genere etiam de mare dici supra docui in B. Αἲξ ὄνομα κοινὸν, ὡς ἔλαφος, ἄνθρωπος, ἵππος, Varinus. Ἔλαφος vel à celeritate & leuitate nomen habet: nam ἐλαφρὸς leuis est: Vel sic vocatur quasi ἔλαφος, διὰ τὸ ἐλαύνειν (aut si libet ἐλᾶν) καὶ ἀναιρεῖν διὰ τῶν μυκτήρων τοὺς ὄφεις. Η ἀπὸ τοῦ ἐλαύνειν τοὺς ὄφεις ἢ ... ἕλος, (id olorum quod circa lacus & aquas libenter versetur) Varinus & Etymologus. Ἔλαφος παρὰ τὸ ἐλαύνειν τοὺς ὄφεις, ὅταν ... τὸ κέρας θυμιώμενον, Etymologus in λίθος: Vel quod ipse ceruus cornu ad saxum attrito nidorem excitet, quo serpentes è cauernis pellit. Elaphis Græce nomen est, haud a celeritate, quod putant quidam, sed serpentis tractione sorptionéque ductum. Plutarchus in libello Vtra animalium, &c. Ἔλαφος, νεβρὸς, Hesychius. Αἴεργαφος, ceruus apud Cretenses, Varinus. Αἴεγρις, ἔλαφος, Hesychius. Φύγαντες ἐλαφροὶ, (malim ἔλαφοι, id est cerui,) Hesychius & Varinus. Βρίκαξ, ceruus, Iidem. Ἐρίφος, ceruus Laconice, Hesychius & Varinus. Πέχαρες, ἔλαφοι κεραοὶ, Iidem. Στερχοί, cerui, Hesychius & Varinus. Ταχίνας, lepus & ceruus. Iidem. Πτῶκες, timidi, lepores, dorcades. cerui. hinnuli. Hesychius & Varinus. Πρὸξ ceruus, vel hinnulus: πρόκες, ἐλάφων ἔκγονα νεογνά: ἢ δορκάδων εἶδος (..., Scholia in Homerum) ἀπὸ τοῦ προΐξεσθαι, à celeritate, Varinus: Vide supra in Dorcade, id est Caprea. Πρὸξ ἐλάφου γέννημα, Suidas & Varinus.

Non placet quod apud Varinum legitur, Πρόκας ζῶόν τι ὅμοιον ἐλάφῳ: est enim procas accusatiuus pluralis. Hoc animal nomen dedit Proconneso insulæ, quam aliqui Elaphonnesum vocant. Philetas ait procas quasi πρωτοτόκους (per syncopen) appellari ceruas quæ primum pariunt, Varinus. Cuius verba Cælius peruertit lib. septimo cap. decimo quinto ita scribens, Apud Philetam obseruatum Græcis est, primigenios ceruos dici procas: cum Varinus expresse habeat τὰς ἐλάφους τὰς πρῶτον τεκούσας, id est ceruas ipsas cum primum pariunt, sic appellari: & licet etiam ipsi hinnuli recens nati sic vocari possint, vt supra diximus: falsum est tamen Philetam ita vocare. Plura de voce prox in Caprea dixi. Πόρκας, (nomen à procas per metathesin factum,) ceruas vel celeres, Hesychius. Γέρκας, τῶν δορκάδων ζῶον: ἔνιοι δὲ ἡλικίαν ἐλάφου, Hesychius & Varinus. Δέρκων, nomen loci, vt ceruus, Suidas. Κεμὰς, ceruus, Hesychius & Varinus. Cerui appellatione forte intelligit Aristoteles etiam capreas, & damas, & capras syluestres, August. Niphus. Ἐλλὸς, ἐλάφου ...

φον ἢ κεφαλὴν ἐλάφου, Varinus. Βρένδον, ceruum, Idem & Hesychius. Brundusium, Βρεντέσιον, vrbs ad mare Adriaticum, sic dicta vel à Brento Herculis filio: vel quod multis portibus vno in ore sitis opportuna sit, quibus cerui caput quodammodo refert. Vocant autem Messapij ceruinum caput brention, vt Seleucus scribit in secundo glossarum.

Brundusium (Βρεντέσιον, Strabo libro 6.) Messapiorum lingua cerui caput dicitur: Sic enim est ciuitas cum portu capiti ceruino persimilis, cum cornua, & caput & linguam habere videatur, Onomasticon. Hinc forsan & Brettotis dicta insula maris Adriatici cum Brettio fluuio, quam Elaphussam Græci vocant, aliqui Brettanidem, apud Stephanum, quanquam & Oceani insulæ Britannicæ, Græcis Bretannides dicuntur. Sed de Brettia insula, quæ hodiéque Brattia dicitur, vide Germolaum in Plinium libro 3. capite 26. Elaphites insula prope Lesbum, Plinius lib. quinto trigesimo primo. Non placet quòd Hermolaus Barbarus scribit bredon poëtas ceruum aut caput cerui nominare, cum Messapiorum non poëtarum id vocabulum sit, qui brendon vel brention potius quàm bredon proferunt, licet Varinus etiam bredon habeat. Non statim autem quicquid non vulgò vsitatum est, poëticum fuerit. Ἀνδας ἔλαφος νεβρίας, Hesychius & Varinus: videntur autem intelligere ceruum marem, qui nondum adultus sit. Gyllius in historia camelopardalis, dorcalidas ceruos non rectè interpretatur, ego capreolos verterim. Auseac, id est coagulum ceruinum, & genitum buballi, Vetus expositio in Auicennam. Ausfeac aluareb, id est coagulum ceruinum, Syluaticus: apud quem sequentia etiam Barbara nomina reperi: Anfeagidi, coagulum ceruinum: (And. Bellunensis apud Auicennam anfhaa coagulum exponit.) Auteros, ceruus: Belachim, ceruus. Melossia medulla ceruina.

Hinnulum vulgò vocant & scribunt ceruum adhuc tenerum, quod nomen author quidam obscurus ab hinniendo deducit. Eruditi quidam aliter scribunt, sed variant. Inulos per simplex n: & sine flatu pro ceruinis pullis rectius proferri Hermolaus putat: hinnos autem & hinnulos per duplex n. & cum aspiratione, ex asina conceptos equi coitu, sed vtique si sint mares, vt Plinius adiecit: quanquam Nonius etiam hinnas vocat, &c. Hermolaus in Dioscoridis caput de ceruino cornu. Idem ex Hermolao Cælius exscripsit. Cerui inulum siue inuleum, nebrón & cemáda Græci vocant: quanquam cemas nondum progreditur in pascua Hermolaus. Vitas hinnuleo (pro hinnulo) me similis Chloe, Horat. Ἔνελος νεβρός, Hesychius: eadem vox apud Varinum oxytona legitur. Ego vix vllam dictionem reperiri puto, in qua tam multiplex scribendi ratio sit apud Latinos pariter atq; Græcos Ἶννος, πῶλος ὁ ἐν τῇ χειρὶ νεογνὸς περὶ κυηθεῖσαν, Varinus & Hesych. Ἦνις βοῦς, ἡ ἐνιαυσιαία, bos annicula. Ἦνις πλείου, νέου, Hesychius.

De vocibus ἶννος, γίννος, & ἶνις supra dixi in Hinno statim post Asinum. Νεβρὸς ἔγγονον ἐλάφου, id est fœtus cerui, Pollux. Polyænus in Epigrammate etiam dorcadis fœtum νεβρὸν appellat. Marius Grapaldus nescio vnde motus νεβρὸν damam interpretatur. Dorcas propriè caprea est, vt supra docui: Græci tamen grammatici etiam hinnulum, τὸ τῆς ἐλάφου γέννημα, interpretantur, vt Etymologus. Ἐλαφίνης, νεβρὸς, Hesychius & Varinus. Ναυθροὶ, νεβροὶ, οἱ νέοι ἔλαφοι, Iidem.

Cerui primigenij proces dicuntur apud Philetam. (quod supra reprehendi:) grandiores paulò iam dici cemades valent: perfecta demum ætate cerui: Nisi eos item qui achainæ nuncupentur, aut spathinæ quædam ætatis esse discrimina coniectet aliquis: vel etiam generum ex magnitudine, vel cornibus interstitia. Græci scholiastæ in ijs satagunt egregiè: sed ita, vt nec sibi admodum satisfaciant, Cælius. Ὀμβάδων νεβρῶν, Hesychius. Ὀρυβάδες, ἀγαί, Idem. Νεβροὺς νηπιάχους γαλαθηνοὺς, Homerus Odysseæ quarto. Cælius Rhodiginus cerui catulum pro hinnulo dixit. Νεβροτόκοι καὶ ζόρκες, id est cerui & capreæ, vt ego interpretor in Nicandri Theriacis. Κεμὰς, hinnulus paruus in spelunca adhuc iacens: νεβρὸς autem maior, καὶ ἐπὶ βορὰν ἐξιὼν: De hac voce & similibus, vt κεμμὰς κεμφὰς καμμὰς: & de cemadum genere Lybio, plura docui in Caprea.

Ἐλλὸς idem quod νεβρὸς, id est est hinnulus cerui, apud Homerum: vnde ellophonos dicta Diana à cæde ceruorum, vtpote venationis dea, Varinus. Ἐλλὸς, leuis, celer, nuper natus, (tanquam epitheton cerui:) item mutus, humidus, marinus, (tanquam epitheton piscium, quod mihi ellops potius quàm ellos proferendum videtur:) item bonus, ἰλαστὸν, ἀγαθὸν) glaucus, charopus, Dodonæus, (est enim Hella, Iouis templum in Dodone: Ἑλλοὶ ἕλληνες οἱ ἐν Δωδώνῃ καὶ οἱ ἱερεῖς) Hesychius & Varinus. Ἐλλωτίαν (per ω magnum vel paruum in penultima) Phœnices virginem vocabant, Varinus: eadem quod ad ætatem in elli, id est hinnuli nomine ratio est. Ἐλλόπιδες & ἐλλοὶ dicuntur passeres & hinnuli, ἀπὸ τοῦ ἅλλεσθαι, id est à saliendo. Etymologus & Varinus. Apud Hesychium ellopides legitur, cum iota in penultima, his verbis: Ἐλλόπιδας dictio apud Cratinum, facta παρὰ τὸν ἐλλὸς (melius cum spiritu tenui, & acuto in vltima:) & communiter dictos hinnulos, vel passeres, vel pullos serpentis significat, ἀπὸ τοῦ ἅλλεσθαι. Sed videri possit etiam ἐλλόπες quasi ἀελλόπες dici, id est ταχεῖς, quod hinnulo maximè conueniret. Ἐλλὸς ceruus, forma diminutiua ab elaphos: ἢ δ᾽ ἐνέλεις τοὺς διαφερέας ἔχων, ἀπὸ γὰρ ὁ ἐλλὸς καὶ ὁ ἔλαφος: (corrupta hæc videntur.) Κύων ἔχε ποικίλον ἐλλὸν, ἀνὰ δ᾽ ἔλαφον, Homerus Odyss. τ.

Epitheta cerui & ceruæ: conueniunt enim eadem vtrique sexui præter cornigerum. Fixerit æripedem ceruam licet, Vergilius libro 6. Aeneid. Agilis. Alatus, Ouidius 1. Metamorph. id est velociter currens. Alipides cerui, Lucretius libro 6. Annosus. Celeres, Stat. libro 6. Theb. Celeripes. Corniger, Lucretius libro 3. Aut surgentem in cornua ceruum, Vergilius, Aeneid. 10. Cornigera, vt habet Textor, sine authoris nomine, sed falsò: vt etiam Græci poëtæ plerique κεράσταν, id est, cornutam ceruam falsò cognominauerunt, vt supra ostendi capite 2. Cretæa id est Cretensis, Seneca in Hipolyto, vbi Grammatici Cretam ceruis abundare mentiuntur. Errantes Vergilius Aen. 5. Formidantes, Ouidius 15. Metamorph. Fugax, Ouidius 3. Trist. & Vergilius 5. Georgic. Fugitiuus. Imbelles, Vergil. Georgi. 3. Leues, in Bocolic. Ante leues ergo pascentur in æthere cerui, id est auium more antè cerui volabunt. Seruius. Pauens. Pauidi formidine cerui, Ouidius 5. Fast. Quadrupes. Syluicultrix cerua, Catullus Epigram. 58. Territa. Timidi, Seneca in Hippolit. Trepidus. Vagus. Veloces, Vergil. 5. Aen.

Velocipes

Velocipes. Vetus. Viuax, V. gilius, Aeglog. 7. Volucer. Volucripes. Volabilis, Varro Meleagris, Aut ille ceruum qui volabilem currens, Sparo secutus tragulâque traijcit.

Ἀμφ' ἔλαφον κεραὸν, Homerus Iliad. 3. & rectè in masculino genere: mas enim tantum cornutus est Varinus, Hesychius, Etymologus: Idem exponit ὀξὺκερων, ὁ μεγάλα κέρατα ἔχοντα. Similiter κεραὸν cer., nuum, alij cornutum simpliciter, alij magnis cornibus præditum. Κεραὸν rectè dici videtur de ceruo mare: nam fœmina κερόεσσα falsò appellatur. Κεραὸν ἔλαφον apud Homerum ceruum adultum (τέλειον) interpretantur: sed κεραὸς poëticum est, κεραςφόρος commune, Varinus. Ἔλαφον ἀκερως μὲν ἡ θήλεια: ἡ δ᾽ ἄρσην κεραοφόρος, ἢ κεραςφόρος, ἢ κεραστὴς, ἢ ὀξύκερως, ἢ πλατύκερως, ἢ ὑψίκερως: ἡ χρυσοκέρως, ὁ ὑπὸ Ἡρακλέους ἁλοὺς, Varinus ex Polluce. Καὶ μὴν οἶκον πάντων ἐλάφων γένος ἐστὶ φῦλα Εὐκέρων, μεγαλωπὸν, ἀριπρεπέας αἰολόντας Σπικτὸν χρώζουσιν, κυτμημηκέστερον ὑψικάρηνον, Oppianus. Ex quo etiam sequentia decerpsi, tum ipsius cerui, tum cornuum & pedum eius epitheta: Ὀξυκόλοι κεράων, πολυδαίδαλοι, αἰόλοι ... εὐτριχέων κεράων. Ἀλλὰ περίκρανα θέων. Ἐυσδυθ... λαιψηρὰ πόδεσσι. Ἀμφίβιοι. Τετραχόρωνοι, Hæc ex Oppiano. Idem de secotis, siue dorcis, id est capreis, Καλλίνοις ἐλάφοισι δέμας, μικρὸν δ᾽ ἄλλο νῶτον Σπικτὸν ἅπαντα φέρουσι, ποικίλον. Apud eundem Βαρύηχους ἔλαφος. Item οἷα τανυκραίροισιν ἀεὶ πετόντας ἐλάφοισι. Idem. Βαλιὰν ἔλαφον, (aliàs βαλίαν paroxytonum.) apud Euripidem, κατάστικτον. Βαλία, ἡ ταχεῖα παρὰ τὸ βάλλειν καὶ ταχέως φέρεσθαι τὸ βαινόμενον, ἢ παρὰ τὸ πεποικίλθαι διὰ τὸ τάχος: ἢ παρὰ τὸ βαίνειν ἅλις. καὶ βαλιὰ ἡ ποικίλη. καὶ τὸ Διονύσου θέρος. καὶ βαλίων ... Σπικτῆς φοβερὰς πνέοντα, (apud Synesium Cyrenæum, Suidas) Varinus. Βαλίαν, ποικίλον, Κρῆτες. Βαλίοι τὰς ἐλάφους, πλεῖον, Hesychius. Θηρεύων βαλιὸς συνεμαρψε ἐντομοῦ ὕλης. Ἦχε τὸ τιμητ' (mallem τμητὸν) εἰς Ἀχέροντος δέος, Distichon apud Suidam. De ballo colore etiam in equo nonnihil dicemus. Ὠκείαις ἐλάφοισι κύων ἐχθρὰ δρόμωρ, Philippus in Epigrammate. Αἱ ταχινὰι τόξα φυγεῖν ἔλαφοι, Innominatus in Epigram. Ἔλαφος ἀναλκὴς pro ἀναλκις, Oppianus. Ἔλαφος φυζακινὸς ἢ φυζακινὴ, cerui ob fugam & timiditatem epitheton, Eustathius & Varinus. Ποικίλον ἔλον, Homerus Ἀγροτέρας ἔλαφοι. Idem. ι. αἱ ἄγελαι καὶ αἱ ἀγρότεραι, αἱ δ᾽ εἰσὶ μὴ ταχὺ γηράσκουσαι, Eustath. Ἔλαφον ὑψίκερων, Homer. Ἐλάφοις ταχείης, Idem.

Cerui in ædibus rusticis dicuntur, vbi singula extrema bacilla furcillata, habent figuram literæ V. à similitudine cornuum cerui, Varro de lingua Lat. Atque humiles habitare casas, & figere ceruos, Vergil. Aegl. 2 vbi Seruius, Aut furcas (inquit) quæ figuntur ad casæ sustentationem, quæ dictæ sunt cerui, ad similitudinem cornuum ceruinorum: aut, quod melius est figere ceruos, id est venari & iaculari, intelligamus: vt magis ad voluptatem eum quàm ad laborem inuitare videatur.

A ceruo adiectiue sunt, ceruarius & ceruinus, apud Plinium. Ceruinus & murinus color in equo notissimi sunt, Thylesius. Græci ἐλάφειον dicunt adiectiuè. Ἐλάφειον τὸ τῆς ἐλάφου κέρας καὶ κρέας, Varinus: Suidas, κρέας tantum habet. Ἐλαφρὸς, id est leuis, nomen est deductum ab elapho, id est ceruo, quod leuissimum & imprimis agile animal est Etymologus. Ἐλαφρὸς ἐκ τοῦ ἐλάφου παρῆχται, (videtur addendum: οἷον ἐλαφρὸς) καὶ συγκέκοπται ὁ ἐλαφοῖς, Varinus. Aliqui contra, vt supra dixi, elaphon quasi elaphron, id est leuem vocatum existimant. Πλάνιον ἐλαφρῶς, in Odyssea. περὶ μονοτιπε ... ἔλαφος, ... καὶ αὐτὸς πλεκεῖς, καὶ οὐδὲ διχοτιμῶς, Varinus.

Nebrophonos ab hinnuiorum cæde dictus, inter canes Actæonis ab Ouidio numeratur. Πεντάκις καρδίαν ἡ νεβρεῖον Ἀκάνθι πινουσιν αἱρπάσαι λαθραίως, Babrius citante Suida. Νέβρακες, gallinaceorum pulli masculi, Hesychius & Varinus. Ἐλαφᾷν, fugere more cerui, Lexicon sine authore. Ἐλάφειος ἀνὴρ, id est ceruinus vir, prouerbio olim dicebatur formidolosus, & fugæ fidens magis quàm viribus: Hinc illud Achillis in impudentem & timidum, κυνὸς ὄμματ᾽ ἔχων, κραδίην δ᾽ ἐλάφοιο, Erasmus. De cerui timiditate plura dixi supra capite quarto. Ἐλάφειος ἀνὴρ apud Suidam & Etymologum rectè legitur, apud Varinum verò deprauatè ἐλάφωνες. Trux spiritus ille Philippi Ceruorum cursu præpete lapsus abit, Alcæus in Epigrammate de Philippo Macedonum rege victo, apud Plutarchum in vita Flamminij. Martialis in carmine, indigno quod memoretur, ceruum pro fugitiuo puero dixit, vt scribit Crinitus libro decimo nono capite octauo. Ceruos verò apud antiquos vocari consueuisse à celeritate fugitiuos, docet etiam Sextus Pompeius, cuius verba ex libro de verborum significationibus decimo nono subiecimus, etsi in peruulgatis istis codicibus neutiquam comperies: Seruorũ (inquit) dies festus vulgò existimatur Idus August. quod eo die Seruius Tullius natus, idemque Dianæ ædem in Auentino dedicauerit, cuius tutelæ sunt cerui: à quorum celeritate fugitiuos vocant ceruos. Sed nec illud alienum videri debet, quod in Terentiana fabula scriptum est ab Aeliano Donato: quo enim loco Terentius, quadrupedem, inquit, constringito: Quadrupedes, inquit Dona. ligaturæ genus in cruribus: aut item quadrupedem posuit pro ceruo & fugitiuo, vnde illud Vergilianum, Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit, Hactenus Crinitus, ex quo etiam Cælius transcripsit 25. 24.

Vnde est quòd illorum qui Lycæum in Arcadia ingrediantur, corpora vmbras mittere negant? An quia vmbræ causa est Sol, Sole autem priuatur (vt qui obruatur lapidibus) qui Lycæum sponte ingressus fuerit. Vocatur autem elaphos, id est ceruus quicunque ingressus est, hanc ob causam: Cantharion Arcas cum ad Elienses Arcadum hostes profugisset, & per Lycæum cum præda transijsset, bello finito in Spartam fugit: Spartani verò, oraculo ceruum esse reddendum iubente, Arcadibus eum reddiderunt, Plutarchus in Græcanicis quæstione tricesima octaua. Sic autem refert, tanquam Cantharion ceruus sit appellatus, eò quod prius etiam Lycæum ingressi sic vocarentur: mihi plus rationis habere videtur, si Cantharionem sic primò nominatum dicamus, idque meritò, qui bis fugerit, transfuga primum ad hostes deinde in Spartam: à Cantharione verò postea cæteros omnes Lycæum ingressos. Ceruius nomen viri apud Horatium. Nebridius comes orientis apud Suetonium. Elaphos placenta nomen habet ab elaphebolijs sacris in quibus fieri solebat ex sesamo & farinæ flore (σεμίδ, farina pinsita, Ruellius.) Cælius ex Athenæi lib. 14. Hermolaus à mense (elaphebolion enim September est) in quo fiebat, dictam ait. Erant autem elaphebolia sacra eodem in mense, vt nihil intersit. Ineptius & obscurius Io. Ruellius, hanc placentam ceruorum venationibus dicatam scribit.

Ceruisca pirum à Cloatio inter reliqua pirorum genera nominatur apud Macrobium libro 3. capite 19. Linguam ceruinam Romani vocant filicem fœminam: Nostri hodie vulgo hemionitin Dioscoridis sic vocant, de qua pluri-

quæ pluribus dixi in Bouis cap. 3. inter remedia ad morbos boum. Elaphine, veratrum nigrum, inter nomenclaturas Dioscoridi adiunctas. Elaphion, ocimastrum, ibidem: Hesychius tamen & Varinus interpretantur conion, id est cicutam. Ceruinum trifolium nostri vocant herbam bicubitalem aut proceriorem, locis nascentem aquosis, odoratam, folijs ternis, oblongis, crenatis, vmbella purpurea, &c. quam plerique pharmacopolæ vulgo hactenus eupatorium vocarunt, Ruellius hydropiper esse credidit. Ceruiboletos pharmacopolæ in syluis ex ceruorum semine nasci & Venerem stimulare comminiscuntur, Adamus Lonicerus.

Cerua, canis nomen apud Varronem. Tarando caput est maius ceruino, nec absimile, Plin. Tarandus animal est ceruo simile, Varinus & Hesychius. Eustathius facie (τὸ ἐν προσώπῳ τινι) ceruum repræsentare scribit. Bubalos Africa gignit vituli ceruique quadam similitudine, Plinius. Est in Hercynia sylua bos cerui figura, Cæsar lib. 6. belli Gal. Gyllius pro bos legit bison, vt in bisontis historia ostendi. De caprea siue capreolo, & platycerote, quæ ceruini generis quadrupedes sunt, superius egi post capras syluestres. In Sardinia est ophion animal ceruo minus, & pilo demum simile, nec alibi nascens: id quanquam Plinius interijsse arbitratur, musimonem esse conijcio, mustonem vulgo vocant, vt statim post Ouis historiam referemus. Ceruarius lupus, qui & hodie apud Italos & Gallos nomen retinet, ex cerua & lupo, aut lupa & ceruo genitum ac mistum animal existimatur, (vt recentiores quidam grammatici in Dictionarijs annotant: sed à nullo idoneo authore id proditũ memini. Ego à ceruo, e potius aut maculis dictum putarim ceruarium, aut quod ceruos infestet) de quo post Lupum priuatim dicam. Ceruaria ouis, quæ pro cerua immolabatur, Festus. De hippelapho, id est equiceruo, qui & tragelaphus dicitur, in Hirco docui capitis octaui parte prima. Tragelaphum Ge. Agricola Germanica voce mihi ignota *brandhirtz* interpretatur. Alberto alcen etiam equiceruum appellare placuit. Illud quoque animal quod Septentrionalis tantum regio producit, rangiferum vocant aliqui, ceruino generi adscribendum videtur. Ex amico quodam accepi visum sibi in aula regis Galliæ Francisci, equum posteriore parte ceruum. Elaphis nomen auis, quasi dicas ceruariam, Oppiano in Ixeuticis, quòd pennas pelli ceruinæ similes habeat, colore nimirum & maculis. Animal peculiaris formæ gignunt alpes, ἐλαφοειδὲς τὸ σχῆμα, &c. vt in Ibice dixi ex Strabone: videtur enim non aliud quàm ibex esse. Ceruorum magnitudine aues apud Struthiophagos reperiuntur, aliæ quàm struthiocameli, in eorum tamen historia nobis referendæ. Ceruum volantem Galli vulgo appellant maximum inter scarabeos, & ramosis cornibus, quibus ceruum refert, insignem. Belluas quasdam ex boue ceruóque compositas Apollonius vltra Catadupa Nili procedens, reperit, Philostratus: Vide mox in sequenti parte b. De Buselapho seu Boniceruo diximus inter Boues post Vitulum.

De Elaphussa & Elaphite insulis superius dixi prima parte huius capitis. Est & Elaphonnesus, vna Sporadum insularum cum vrbe eiusdem nominis, Stephanus. Ceruaria, locus ad Templum Veneris, Galliæ Aquitanicæ finis, inter Pyrenæi promontoria in sinu salso ad mediterraneum mare, meminit eius Mela libro 2. Thyatera, Θυάτειρα, vrbs est Lydiæ, quæ etiam Mysorum vltima vocabatur. Mysi enim vrbem condituri oraculum acceperunt, illic vt conderent, ὅπου ἂν ὀφθείη ἔλαφος τοξευόμενος καὶ τρέχων, id est, vbi ceruus sagitta saucius currere videretur. Inuento igitur ceruo, & vrbe condita Thyatera nominarunt, διὰ τὸ θύειν καὶ τρέχειν τὴν ἔλαφον. Erasmus in prouerbio Mysorum vltimus nauigat, huius ciuitatis non meminit, sed Aeolidem vel Teuthraniam secundum alios, extremam Mysiæ partem oraculo significatam scribit. Refert autem oracula duo diuersa ab eo quod nos ex Stephano recitauimus. Prouerbiũ etiam apud Suidam habetur in Ἔσχατος: Melius autem effertur ἐπὶ τὸν ἔσχατον (scilicet τόπον) Μυσῶν πλεῖν, id est, Ad vltimum Mysiæ vel Mysorum locum nauigare, de re factu difficili & ijs quæ dura quæpiam imperant. Nam si cũ Erasmo proferas, Mysorum vltimus nauigat, nihil ad hunc sensum, neque ad oracula. Simile illud Germanorum videtur, Vbi piper prouenit, id est in remotissima aliqua regione. Telephi historiam in hoc prouerbio longè aliter narrat Suidas, quàm Erasmus, qui ex nescio quo authore vertendo, tum in alijs tum quod φονεὺς pro γονεὺς legit, deceptus videtur. Elauia, Ἐλαυία apud Stephanum, castellum Siciliæ, nihil ad ceruum.

b. Orsei Indi monocerotem venantur, capite ceruo similem, Plin. Onesicritus scribit equos vnicornes in India esse ceruinis capitibus, Strabo. Boues ceruorum cornib. præditos Ludouicus Vartomannus sibi visos scribit in Zeyla vrbe Aethiopiæ, principi illius loci dono datos: Vide paulo superius ex Philostrato. Λικροὶ, vel Λέχριοι rami cornuũ ceruorum, Hesych. & Varin. forte quod obliquè vel per transuersum enasci soleant: λικριφὶς enim est ἐκ πλαγίου καὶ ἐκ μετώπου: & λέχριον, πλάγιον, λοξόν. Sinus Byzãtij cornu ceruino per quàm similis, Strabo. Ctesias in India nasci scribit feram nomine axin, hinnuli pelle, Plin. Ἐλαφικοὶ τῆς ἐλάφου ἀσπάραγοι, Hesych. & Varin. Ἐλαφομυελὸς, medulla cerui, Iidem: Syluaticus titasin barbaram vocem pro cerui medulla interpretatur. Aethiopia leucrocutam generat, cruribus ceruinis, Plin. In equo ad venationem & cursum apto probantur σκέλη λελεμμένα κῶλα ὀξέα, τανυκραίροισιν ἀειλαποῖδες ἐλάφοισιν, Oppian. Ἐλαφώδεις equi dicuntur, qui suffraginum articulo recta (procera potius & alta) ossa continent: ij pessimo gressu nituntur, & vectorem concutiendo fatigant, Absyrtus cap. 114. Equus habeat falces curuas & amplas tanquam ceruinas, Ruffius. Ceruos colore nigricantes in sylua Hercynia esse, vt aliqui vocant, Martiana, quidam reperiri aiunt: & causam adijciunt parum idoneam, quoniam ea olim conflagrauerit. Ἐλάφοιο πολυπλάγκτοιο κεραίων, Nicander de cornu ceruino, cuius epitheta aliquot superius retuli. Cornua ramis octo prædita, τὰ δ' ὀκτάρριζα μετώπων φράγματα, In epigrammate. Cornuũ stipites nostri vocant *stangen*, quasi perticas è quibus rami enascuntur: quibus stipitem vnum adnumerare solent cum ramorum cerui numerum proferunt. Circa messis tempus, vt audio, cute cornib. obducta, vermiculi quidã subnascuntur, qui corneam superficiẽ inæqualiter exedũt & asperant. Eo tempore vermiculos sentiens ceruus & pruriens, arborib. cornua affricat, quod nostrates dicunt *firnen*. Inter cerui craneũ & cornua, vt ipse obseruaui, ossicula siue tubera ossea gemina protuberant læuia, duos circiter digitos longa, eò breuiora quò ceruus natu maior est: horũ singulis cornua singula adnasc ũtur per symphisin quandã & quasi articulationem. Subulonis cerui cornua vidi dodrantis circiter longitudine: furcarij vero vulgo dicti (*einsgablers*) qui trimus est, duorũ & amplius dodrantum. Obseruaui etiam in continuatione cerui cornib. mucrones siue ramulos supremos, qui bini alioqui plerunque aut terni spectãtur, septenos, & concauo in loco stipitis latitudinem sex digitorum: inferius autẽ erant & alij bini & adminicula. Hæc cornua nõ vulgaris sunt cerui, sed illius quẽ Germani vocitant *brandhirtz*, quẽ Ge. Agricola Trapelaphũ facit, de quo in proprio Hirco. Cornua abijciunt (nostri *reeren* vocãt) Martio, & citius etiã si aëris constitutio calida & sicca fuerit, ab ijs interdum alias pariter, aliàs vnũ post alterũ horis aliquot, duodecim interdũ aut plurib. interpositis. Abiecta in viuarijs, quidẽ apud nos negligi ab eis, nec humo obrui aut aliter curari, obseruatũ est: Quin etiã in syluis sæpenume.

sæpenumero in aperto non occultata defossáue reperiuntur, vt quod hac de re veteres tradiderunt omnino fortassis fabulosum sit.

c. Cerui glocitant & onagri, Author Philomelæ. Idem catulis glocitare tribuit. Glocire verò & glocitare apud Columellam & Festum, proprium est gallinarum quum ouis incubituræ sunt. Grauiterque rudentes Cædunt, Vergilius in Georg. de ceruis. Xenophon ceruorum hinnulos βοᾶν dixit. βέβρυχε δ' ἰωὴ, Oppianus ceruo à serpentibus morso. Μηκάσθαι, μίμημα φωνῆς αἰγῶν καὶ λαγωῶν καὶ ἐλάφων, Eustathius. Βρόμος locus vbi cerui excrementa sua reddunt, Varinus & Hesychius: sed auenam quoque & sonum significat, & odorem: atqui pro odore non quouis, sed viroso tantum, per ω circumflexum in penultima scribitur: & inde forsitan nomen loco excrementorum cerui. Vinceres cursu ceruum, & gradiatorem gradu, Plautus citante Festo. Cerui à celeritate epitheton ἀελλόπος, & alia superius enumerata. Audio locum quendam Francofordia non procul distantem, itinere forsitan sesquihoræ, à ceruino saltu nomen habere, in quo lapides duo erecti visantur, interstitio pedum hominis mediocris ferè sexaginta: tanto enim spatio salijsse illic ceruum, idque etiam supra paulstrum oneratum, cum venatores instarent. Nostri ceruis, quos in viuarijs alunt, præter fœnum quotidie auenam quoq; offerunt. Libidinari incipiunt circa calendas Septembris, aut aliquando tardius, quod hyemis etiam tardioris signum esse conijcitur. Cerua vterum gerit, vt vaccæ, septimanis quadraginta, & singulos itidem parit.

d. Τίφθ' οὕτως ἔστητε τεθηπότες ἠΰτε νεβροί; Homerus in timidos. Timidi damæ, ceruique fugaces, Nunc interque canes, & circum tecta vagantur, Vergilius. Ceruóque fugacior ibat Sudanti tremebundus equo, Claudianus. Ἀμφὶ δ' ἄρ' αὐτὸν Ὀδυσσῆα Τρῶες ἕπονθ' ὥσεί τε δαφοινοὶ θῶες ὄρεσφιν. Ἀμφ' ἔλαφον κεραὸν βεβλημένον, ὅν τ' ἔβαλ' ἀνὴρ ἰῷ ἀπὸ νευρῆς, &c. Homerus Iliados Λ. Κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο, id est, impudentissime & timidissime Homerus. Megasthenes scribit in India serpentes in tantam magnitudinem adolescere, vt solidos hauriant ceruos taurosque, Plin. In oppido Locha in Saxonia ceruus qui singulis annis solebat transilire muros & currere in syluam ad admissionem, & mense octobri reuertebatur in vrbem, idq; per multos annos: Sed anno quo mortuus est dux Saxoniæ Fridericus, abijt & non est reuersus: Ph. Melanchthon.

e. Mordent aurea quòd lupata cerui, Martialis lib. 1. enumerans animalia in spectaculo quodam exhibita. Orpheus in libello de lapidibus sponsum iubet cornu ceruinum gestare: sic enim perpetuam ei cum sponsa futuram concordiam. Cerui cornu super Panos dei sacellum ponito, candelamq; desuper accendito, & ne interdiu accensam obliuione demittito, & in tempore sanctum Demusarim inuocato, ac tollito: armenta tua & vitam custodient, Author libri Parabilium Galeno adscripti. Sunt autem hæc verba lib. 3. cap. 100. Cerui pellis & pedes dextri si infigantur portæ, prohibent ingressum cuiuslibet animalis venenosi, Galenus Euporiston 2. 143. Nec equi nec boues morbo premuntur aliquo, si illis cornu ceruinum appenderis, Absyrtus. Heliogabalus processit in publicum quatuor ceruis iunctis ingentibus, Lampridius. Romæ in Triumpho Aureliani fuit currus quatuor ceruis iunctus, qui fuisse dicitur regis Gotthorum: quo vt multi memoriæ tradiderunt, Capitolium Aurelianus inuectus est, vt illic cæderet ceruos, quos cum eodem curru captos vouisse Ioui opt. max. ferebatur, Vopiscus. De ceruis qui in Scythicis regionibus equitatur, Vide in Rangifero. Cerui proprium est θεῖν, id est currere: leporis φεύγειν, Pollux. Ἐλαφηβόλος, venator, propriè qui ceruos iaculis & sagittis figit: & pro venatore, quem κυνηγὸν Græci vocant, in genere vsurpatur per catachresin, Suidas, Etymol. Varin. Eadem vox in fœminino genere, Dianæ epitheton est Ἐλαφηβολία, venatio ceruorũ. Veloces Spartę catulos, acremq; Molossum, Pasce sero pingui, &c. montesq; per altos Ingentẽ clamore premes ad retia ceruum, Vergil. Atq; humiles habitare casas, & figere ceruos, Idem, figere, id est venari & iaculari: quanquam per ceruos hic etiam bacilla furcillata intelligi possunt, vt supra dixi ex Serio. Idem in Georgicis de pecoribus Scythię scribens, quæ non in stabulis, sed campis niuosis hyemẽ transigant, de ceruis etiam sic canit, Confertóq; agmine cerui Torpent mole noua, & summis vix cornibus extant. Hos non immissis canibus, non cassibus vllis, Puniceæue agitant pauidos formidine pennæ: Sed frustra oppositum trudentes pectore montem.

Comminus obtruncant ferro: grauiterq́ue rudentes Cadunt, & magno læti clamore reportant.

Venaticus ex quo tempore ceruinam pellẽ latrauit in aula, Militat in syluis, Hora. epist. 1. Leonidæ vel Mnasalci tetrastichon in ceruum venabulo occisum, extat Anthologij Græci sect. 15. lib. 6.

Τὰν ἔλαφον Κλεόλαος ὑπὸ κναμοῖσι λοχήσας, Ἔκτανε Μαιάνδρου πὰρ πολύκλαυτον ὕδωρ
Θηκτῷ σαυρωτῆρι, τὰ δ' ὀκτάρριζα μετώπου Φράγματ' ἀπὸ κρατὸς αἰὲν ἀλλὸς ἔπαξε πίτυι.

Et in alium similiter occisum Antipatri hexastichon ibidem.

Τὰν ἔλαφον Λάδωνα. καὶ ἀμφ' Ἐρυμάνθιον ὕδωρ, Νῶτά τε θηρονόμου φερβομέναν φολόης.
Παῖς ὁ Θεαρίδεω Λασιώνιος εἷλε Λυκόρμας, Πλήξας ῥομβωτῷ δουρατος ἐν κράχω.
Δέρμα δὲ καὶ δικέραιον ἀπὸ στέρνυγγα μετώπου Σπασάμενος, κούρᾳ θῆκε πὰρ ἀγροτέρᾳ.

Nebris, νεβρὶς, pellis est cerui vel hinnuli: δορὰ ἐλάφου, Varinus & Pollux. Venaticus ex quo Tempore ceruinam pellem latrauit in aula, Horatius. Καὶ σκύτος ἀμφιδόρου στικτὸν αἰχμαλίου, in Epigrammate vt Suidas citat. Αἰθέτε σοι κορυνὰν καὶ νεβρίδας ἥμιπερ ὁ Πὰν, Suidas ex Epigrammate. Nebridas & diphtheras Pollux 4. 18. cum Tragico apparatu numerat: Et paulò post, Ἡ Σατυρικὴ ἐσθὴς, νεβρὶς, αἰγῆ, &c. Philostratus etiam Satyrum describit nebride humeros amictum. Νεβρίζειν, hinnuli (ceruinam) pellem gestare, Etymologus. Vtitur hoc verbo Demosthenes pro Ctesiphonte, tanquam is qui sacris initiabat nebridem indutus fuerit, & initiandos eisdem pellibus cinxerit ἀπὸ τῶν νεβρῶν λεγομένων κατά τινα ἄρρητον λόγον, Suidas & Varinus. Nebrides pelles sunt damarum siue ceruorum, quibus in Orgijs Bacchi vtebantur, Grammatici quidam recentiores. Aspersæ nebrides vario auro, Stat. 2. Achil. Est & nebrites gemma Libero patri sacra, à nebridum pelliũ similitudine. Plin. lib. 37. Huius gemmæ meminit Orpheus in libro de lapidibus, etsi νεφρίτης pro νεβρίτης perperam scribitur, Εἰ δὲ τὴν γ' ὡς ἰδέειν καὶ Βακχίδα (lego Βακχικὰ) νεβρίτην δώροις λίθου Βρομίω κεχαρισμένα, &c. Suidas ex Epigrammate quodam citat carmen, Κισσωτὴν στέρνοις νεβρίδ' ἐναπτομένην. Κισσωτὴν, id est hedera ornatam, quod & ipsa Baccho sacra sit. Camaritæ populi ex Indico bello redeuntem Bacchum exceperunt, Ζώματα καὶ νεβρίδας ἐπὶ στήθεσσι βαλόντες, Dionysius Afer. Bacchus nuper natus apud eundem, νεβρίδα κατωμαδίην ἐπιτάνυσεν, ἤγουν ἐξεκρέμασεν, ἐνήψατο. Attribuitur autem hoc genus pellis Baccho, vt Eustathius interpres conijcit, eò quod homines ebrij varij & inconstantes sint, sicut etiam pelles istæ: vel propter diuersum in vuis colorem: vel deniq; quod ebrietas infirmos & timidos reddat, quemadmodum & nebros siue ceruos animal imbelle & ad fugam natum est. Nebrida ferre dicitur eleganter, qui timidior est & vinolentus, quia illam gestaret Bacchus, Cælius. Habebit sanè prouerbij speciem, vt si quis hominem astutum & fraudulen-

& fraudulentum, vulpinam gestare pellē dicat: φορεῖ δὲ καὶ νεβρίδα, ἐνθεῖναι ἂν διανοηθεὶς, ὁ δειλὸς καὶ μέθυσος, ἤδη δὲ ποικίλος, καὶ πολύμορφος. ἐπεί τε στικτὴν ἡ νεβρίς, Varinus in Παρδαλῆ. Τὰς δὲ παρδάλεις ὑποζωννύουσι τῷ Διονύσῳ, κατὰ παράγωγον, τὰς εἰσαγαγεῖν ἤτοι διὰ τὸ ποικίλον τῆς χροιᾶς, ὡς τι (forte ὡς καὶ) νεβρίδας αὐτὰς περιάπτουσιν αἱ βάκχαι. &c. Phurnutus. Verba hæc διὰ τὸ ποικίλον τῆς χροιᾶς, id est propter varietatem coloris, forte accipi possunt eò quod ebrij colorem mutent. & eorum alij aliter colorati fiant: aut dicendum est deesse vocem σταφυλῶν, id est vuarum: sic enim Eustathius habet in commentarijs in Dionysium Afrum διὰ τὸ τῶν σταφυλῶν πολύχροον. Et alibi, Αἱ δὲ Διονυσιακαὶ νεβρίδες, τὴν τῶν σταφυλῶν ἐν χροιᾷ αἰνίττονται ποικιλίαν. πολύχροοι γὰρ καὶ αἱ νεβρίδες καὶ ποικίλαι τοῖς στίγμασιν. In epigrammate quodam Bacchum cognominatum inuenio νεβρώδεα, νεβρεσιδόπεπλον.

h. Cerua nutriuit Telephum Agaues (Auges, Cælius 21 37.) & Herculis filium, Aelianus libro 12. Variæ hist. Τήλεφος ἐκλήθη διὰ τὸ θηλάσαι αὐτὸν ἔλαφον, Etymologus. Ceruam æripidem aureáque habentem cornua in Mænalo monte cursu deprehendit Hercules atque interfecit, vt Grammatici scribunt: qua de re plura vide apud illos qui Herculis labores descripserunt. Ἔλαφος χρυσόκερως, ὁ ὑπὸ Ἡρακλέους ἀχθείς, Varinus ex Polluce. Taygeta Atlantis filia ceruam ab Hercole postea captam Dianæ consecrauit. Fertur autem quod cum Hercules eam Eurystheo traderet, collo eius inscriptum fuerit, Ταϋγέτη ἱερὰν ἀνέθηκεν. Hanc dum persequitur Hercules ad Hyperboreos vsque venit, Scholia in Pindarum. Meminit etiam Cælius 7.15. Constat equidem ex Callimacho in hymno Dianæ, è quinque ceruis secus Parrhasij montis radices inuentis, quarum è cornibus splendebat aurum, quatuor ipsam sine canibus cepisse, curruique adiunxisse: fugientem aliam Iunonis voluntate. Herculi vt certamen fieret, rupem excepisse Ceruniam, Grapaldus. Sed de ceruo ab Hercule capto supra etiam dixi capite secundo, contra eos qui fœminam & tamen cornutam fuisse scribunt. Apud Martialem Epig. lib. 13. distichon in ceruum cicurem extat huiusmodi, Hic erat ille tuo domitus Cyparisse capistro. An magis iste tuus Syluia ceruus erat? Cyparissus fuit Telephi filius, ab Apolline dilectus, vt docet Ouidius lib. 10. Metamorph. à Syluano vero, vt Seruius: qui cum puer ceruam mansuetissimam (siue Apollinis, siue Dianæ fuerit) occidisset, præ nimio dolore expirauit, tandem in arborem sui nominis permutatus. Nunc eques in tergo (cerui) residens huc lætus & illuc Mollia purpureis frenabas ora capistris, Ouidius de Cyparisso. De ceruo Syluiæ quem Ascanius sagitta peremit, lege Vergilium lib. 7. Aeneidos. Silius pcē a ceruam Campanam celebrat. Aegidius Atheniensis (quem inter sanctos quidam colunt) ceruam in eremo familiarem habuisse fertur, cuius lacte nutritus sit, vt in vulgaribus sanctorum historijs legitur. De Actæonis mutatione in ceruum, lege Ouidium Metamor. lib. 3. De eadem nonnihil diximus supra in Cane venatico. Alciati Emblema in receptatores sicariorum, Latronum furumque manus tibi Scæua per vrbem It comes: & diris cincta cohors gladijs. Atque ita te mentis generosum prodige censes, Quòd tua complures allicit olla malos. En nouus Actæon, qui postquam cornua sumpsit, In prædam canibus se dedit ipse suis. Idæumque nemus, quo nati furta, iuuencum Occuluit Liber falsi sub imagine cerui, Ouidius lib. 7. Metamorph. De Iphigenia Agamemnonis & Clytæmnestræ filia ita fabulantur poëtæ: Quum Agamemnon in Aulide ceruum Dianæ ignarus occidisset, dea irata ventorum flatus amouit, vt nauigare non possent. Quapropter cum oraculum consulerent, responsum est, Agamemnonio sanguine deam esse placandam. Missus igitur Vlysses Iphigeniam filiam astu à Clytæmnestra sub prætextu facti cum Achille matrimonij impetratam adduxit: cumque iam immolari parabatur, Dea miserta illam sustulit, ceruamque pro ea supposuit, virginem autem in Tauricam regionem transtulit, &c. Vide onomasticon propriorum nom. vel Gyraldum in Taurica Diana: & Ouidium lib. 12. Metamor. & Euripidis Iphigeniam in Aulide & in Tauris. Aliqui non ceruam, sed taurum: alij vrsum pro ea immolandum suppositum aiunt, vt supra in Tauro capitis octaui parte vltima ex Varino ostendi. Achillis cursus, peninsula siue chersonnesus est, quam Tauri habitant iuxta Borysthenem: quam Achilles dum Iphigeniam in Scythiam ex Aulide abreptam persequitur circunquaque cursu fertur emensus: interim verò Diana ceruum sacrificandum substituit, Eustathius in Dionysium. Locupletiores in celebribus Isidis conuentibus boues immolant & ceruos, quorum autem tenuior est res familiaris, anseres atq; aues meleagrides, Pausanias in Phocicis. In Laodicea Syriæ quotannis virgo Mineruæ olim immolabatur, nunc verò ceruus, Porphyrius lib. 2. περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων. Aegyptij hominem adulatione deceptum significare volentes, ceruum pingunt cum tibicine: mulcetur enim ceruus cantus modulamine, ac sic quodammodo oblitus sui capitur, Horus. Reliqua à ceruo sumpta hieroglyphica superius suis quæque locis collocaui. Cerui cornu dijs gratum facit Orpheus in libello de lapidibus. Boum cornua cur in Auentino suspendantur, cum in cæteris Dianæ templis ceruorum tantummodo cornua affigantur, Plutarchus inquirit titulo quarto de rebus Rom. Ἐλαφηβόλος Diana nuncupabatur ab ictu ceruorum & nece. Dicebatur & Elaphebolia, quo nomine culta est à Phocensibus: qui cum à Thessalis obsessi in summa desperatione (quæ etiam in prouerbium venit) victoriam obtinuissent, anniuersarium Elaphebolię Dianæ instituerunt, vt Pausanias pluribus recitat, Gyraldus, & Leonicenus 2.4. Elaphiæ Dianæ meminit etiam Strabo lib. 8. annuum ei in Olympia conuentum celebrari scribens. Elaphebolon Dianam dictam Phurnutus quoq; scribit: Suidas & Ellophonon: nā ellos ceruus est. Est enim venationis dea. Theophilus Elaphebolon à ceruorū insectatione dictam putat. Meminit Orpheus in Hymnis. Elaphebolia festa celebrantur mense Februario ab Atheniensibus, in quibus cerui Dianæ Elaphebolię sacrificabantur: vnde & mensis ipse Elaphebolion dictus, Gyraldus. (Meminerunt etiam Etymolog. & Varin.) Dianæ ceruos sacrificabant: hæc enim ei victima pro Iphigenia data fuisse creditur. Hæc omnia fere Gyraldus obseruauit diuersis in locis, in Opere de dijs. Laphriæ Dianæ apud Patrenses magno in ara igne excitato, apros, ceruos, & alia animalia viua inijciunt. & sacrata virgo in postremo agmine pompæ curru ceruis iuncto inuehitur, Pausanias in Achaicis. Ceruaria ouis dicitur quæ pro cerua immolabatur, Pompeius lib. 3. Cerua lupo fugata inter duas acies euadens illæsa, insignem victoriam Romanis dedit, Alexander ab Alexandro.

PROVERBIA. Vbi cerui cornua abijciunt. Ὅπου αἱ ἔλαφοι τὰ κέρατα ἀποβάλλουσι: Hoc adagio significabant (inquit Erasmus) quempiā in negotio difficili versari. Siquidē cerui cornua deposituri secedunt in loca aspera atque inaccessa: (qua de re supra dixi, cū ex alijs, tū Aristotele, qui etiam prouerbij huius meminit.) Conueniet & in eos qui à communi hominū conuictu subducunt sese: item in locum vehementer abditū abstrusumq;. Postremò quod nouimus nusquā inueniri, illic esse dicemus vbi cerui cornua abijciunt. Plutarch. in Commentario de Pythijs oraculis oratione prosa redditis, ostendit hoc oraculū æditū fuisse de Procle tyranno, vt illi fugere ac migrare liceret eò, vbi cerui cornua abijciunt, significante deo vt defoderetur, & è medio prorsus tolleretur. Idē meminit huius adagij Symposiacon decade septima, problemate 2. Suidas & mutuatus ab eo Apostolius hoc prouerbium exponunt,

exponũt, ἐπὶ τῶν ἐγχειρούντων διατριβαῖς μακρῶν. Ceruinus vir, Ἐλάφειος ἀνήρ, olim dicebatur formidolosus, & fugæ fidens magis quàm viribus, Erasmus. Hunc etiam ceruum aliquis prouerbialiter dixerit, & cor cerui habere, & nebridem gestare, vt in præcedentibus docui. Ceruus canes trahit, cum ἀδύνατον seu præposterum quippiam significamus. Præposterum enim est vt ceruus venetur canes. Δάφνις ἐπεὶ θνάσκει, & τὰς κύνας ὤλαφος ἕλκει. Κτείνοντ' ἐλάφους ἄνευ κυνῶν, δολίων θ' ἑρκέων, Pindarus Nemeorum Oda tertia, vt supra in Cane venatico inter prouerbia retuli. Hinnulus leonem, ὁ νεβρὸς τὸν λέοντα, subaudiendum cepit, vicit, aut prouocat, aut id genus aliquid pro ratione sententiæ: quoties præpostero rerum ordine, qui viribus multò est inferior, superat potentiorem. Lucianus de captatore testamenti, qui iuuenis à sene, captator à captato captus est: Τοῦτο ἐκεῖνο τὸ τῆς παροιμίας, ὁ νεβρὸς τὸν λέοντα. Huc respexit quisquis fuit qui scripsit Megaram Herculis: Ἦ ῥα τί οἱ ἄλγεα πάσχει ἀπείρατα φαίδιμος υἱὸς Ἀνδρὸς ὑπ' οὐτιδανοῖο, λέων ὥστε ὑπὸ νεβροῦ. Non inconcinnè trahetur ad id quoq;, quoties fit vt longè inferior lacessat potentiorem, aut multis partibus indoctior certet cum eruditissimo, Erasmus. Senecta leonis præstantior hinnulorum iuuenta, Γῆρας λέοντος κρεῖσσον ἀκμαίων νεβρῶν, citatur apud Stobæum ex Hippothoonte poëta. Senectus viri fortis ac strenui, præstantior est iuuenta quorundam ignauorum & imbecillium iuuenum. Venustius fiet si ad ingeniũ transferas: Dicetur etiam non ineptè in senectutem crudam viridemq;, animiq; viribus adhuc pollentem, Erasmus. Germani quidam hoc dicto tanquam prouerbiali vtuntur, *Ein fürst ist vuol so seltzam vuilprät im himmel, als ein hirtz in eins armen mans kuche:* Princeps tam rara auis in cœlo est, quàm ceruus in culina pauperis.

DE COLO.

APVD Scythas & Sarmatas quadrupes fera est, quam Colon (Κόλον) appellant. magnitudine inter ceruum & arietem, albicante corpore: eximię supra hos leuitatis ad cursum. Naribus potans trahit ad caput, hinc postmodum complures ad dies seruans, adeò vt per carẽtes aquis agros facilè pabulum carpat, Strabo lib. 7. Sniatky (*meliùs Sulac, à quo literis transpositis nomen Colus factũ videtur*) apud Moschobios vulgò nominatur animal simile Oui syluestri candidæ, sine lana, capitur ad pulsum tympanorum, dum saltando delassatur, vt doctissimus Sigismundus Gelenius nobis retulit. Colos quidem nomẽ à Moscouitico nescio quid significante factũ apparet. Callixenus Rhodius in descriptione pompæ Ptolemæi Philadelphi in Alexandria exhibitæ, inter cætera memorat σιμωειδεῖς τράγων ἑξήκοντα, χόλων (fortè κόλων) δίκαδον. Κόλοι quidem etiam grammatici Hircum mutilum interpretantur. Apud Tartaros (inquit Matthias à Michou) reperitur Snak animal, magnitudine Ouis, in terris alijs non visum, lana (*pilo dicere debuit*) griseum, duobus paruis cornibus præditum, cursu velocissimum. Carnes eius suauissimæ. Horum animalium grex cum alicubi inter gramina in campo conspicitur, imperator Tartarorum cum equitibus suis eum circundat, in altissimis graminibus delitescentem. Et cum equites tympana incipiunt sonare, *Snaccæ* tanquã metu perculsæ rapidissimè huc illuc ab vna parte circunstantium ad alteram procurrunt, idq; toties donec præ lassitudine deficiant, & ita ab irruentibus Tartaris cum clamore occiduntur. Ex epistolis Ant. Schnebergeri, quas Cracouia ad me dedit: Magnificus dominus Io. Bonar de Balice, liber Baro &c. in ædibus suis mihi ostendit duo cornua pellucida ferè instar laminæ corneæ, (*præsertim superiore sui parte,*) cornibus Ibicis non dissimilia. Animal dicebat forma & magnitudine Oui simillimum, maximæ celeritatis, inueniri in finibus Podoliæ principatus: neq; capi, nisi multitudine militum includatur vt effugere non possit. Et rursus: Vocatur hoc animal à Tartaris Akkijk albo *Vuana*, à Turcis Akoiũ. Turci è cornibus auriscalpia & dentiscalpia faciunt, & cultellorum capulos. Inuenitur circa Neprum fluuium Borysthenem, Negeiska terra, in Tartaria, Polonis Nehiska dicta, semper in campo agit, nisi alta nix sit: tunc enim syluas sequitur, vbi facillimè capitur, atque etiam baculo occiditur. Gregatim degunt circiter quingentos: à paschatis festo interdum ad duo millia congregantur. coloris sunt cinerei, pulli verò eorum fului: rostro in acutum porrecto vt porci. Pariunt plerunq; gemellos post pascha: famis patientissimi, frigoris non item. Lupi niuis tempore plurimum eis nocent. Cornibus equum perforant, si ventrem attigerint. Martio mense effodiunt radicem quandam, quæ vel odore suo libidinem eis excitat, & vim genitalẽ adauget. Cornu raro duobus digitis quàm id quod ad te mittitur, longius reperitur. Cornua etiã fœminæ gerunt: rarissima sunt recta nec circuntorta: quòd si diutius solem & pluuiam ferant in agris iacentia, lignescũt. In Turcia cornu vnum quatuor solidis Cracouiensibus vænit. Qui hæc mihi dictabat, propria manu ad ducentos interfecisse se affirmabat. Ex epistola, qua me dignatus est illustris vir dominus Io. Bonar de Baliczc, liber Baro, &c. vir vt auita nobilitate, ita eruditione varia, & omni virtutum genere summus, à quo etiam cornu dono accepi. Cornu missum à me gratum tibi fuisse gaudeo:

ipsius verò feræ iconem integram non facile tibi polliceri ausim: conabor tamen quantum potero vt haberi possit. In campis Ponticis, vbi sunt maximæ planicies, in quibus præter cœlum & terram nihil conspici potest, isti Suaci gregatim agunt, velocitatis ac libidinis immensæ: itaq; aliquando Venere exhausti, contractis (*aut resolutis*) omnibus neruis per horas 24. semimortui, amisso pedum vsu, humi prostrati iacent: neq; ante horas viginti quatuor liberantur, nisi herba quadam gustata, quam si in proximo fortè nascentem rependo contigerint, illico sibi restituuntur. Sic affecti interdum deprehenduntur. Quòd si aliquando turmæ equitum serenissimi regis nostri, (quæ custodiam agunt, & per illos campos qua transire Tartari solent, obequitant, vt eos à prædatione arceant, vel insidijs venientes excipiant,) gregem istorum animalium circundare possunt, nonnulla ex eis conficiunt sagittis, cornuaq; (rarissimum etiam inter nos munus) acquirūtur. Quòd si quando animal viuum capiatur, omnis mansuefactionis impatiens est. Hæc ille. Cornu autem quod ab eo accepi, tale est: Longum digitos 16. id est, palmos quatuor: cum aliâs modicè inflexum, tum mucrone retorto. Solidum est totum, crassitudine baculi inferius, (sex pollicum ambitu,) quæ mucronem versus magis magisq; attenuatur. Vncias appendit nouem. Corneæ laminæ instar translucet ad solem aut lumen, præsertim circa medium & inde ad summum vsq; qua candicat: inferior enim pars crassa & fusca non translucet, Circulis vel nodis in orbem eminentibus liratim, non spiratim, tredecim

aut 14. ambitur, quorum tres summi imperfecti sunt: superficies læuis & splēdida est, summa præsertim quæ per 4. aut 5. digitos nodis vacat. Cornuum situm & corporis iconem secundum descriptiones proposuimus ex coniectura.

Coli caput cum suis cornibus, cuius picturam à generoso viro Sigismundo Libero Barone in Herberstain, accepi. Superiùs exhibita cornua satis rectè quidem picta sunt quantum imitari meus pictor cornu verum, quod habeo, potuit: flectuntur enim ita in diuersas partes hæc cornua, vt pictura non satis assequatur. at situm eorum inter se, (qui ad Strepsicerotis Caij cornua ferè accedit) & elatam sublimitatem, non rectè.

In desertis campis circa Borysthenem (inquit idem Baro in Commentarijs rerum Moscouiticarum) Tanaim & Rha, est Ouis syluestris, quam Poloni Solhac, Mosci Seigak appellant, magnitudine Capreoli, breuioribus tamen pedibus: cornibus in altum porrectis, quibusdam circulis notatis: ex quibus Mosci manubria cultellorum transparentia faciunt: velocissimi cursus, & altissimorum saltuum. Audiui tam altè saltantes vt transiliant equos in venatione.

DE CVNICVLO.

A.

Leporvm generis sunt & quos Hispania cuniculos appellat, Plinius. Genus leporum triplex, Italicum, Gallicum siue Alpinum qui toti sunt candidi, (de quibus in Leporum historia dicam in L. litera:) & tertium Hispanum adapis nomine, quos (vt Polybius est author,) appellamus cuniculos, Hermolaus in Dioscor. Leporum genus minus est, quod sub terra in cuniculis vitam magna ex parte ducit, Platina. Est inter lepores genus quoddam, nōnulli lepusculos, Hispania cuniculos nominat, quòd sub terra cuniculos ipsi faciant, veluti mures, quas dicunt *μυωξίας*, vbi latitant in agris, Grapaldus.

Vbi

Vbi chœrogryllus in Sacris à LXX. redditur. & erinaceus à Latinis, secundum Hebræos שפן schaphan, videtur esse cuniculus, &c. Aug. Steuchus: vide caput 11. in Leuiticum. De chœrogryllo plura vide mox in Echino. Psalmo 104. pro schephanim vulgaris interpretatio herinaceos habet: sed Hebræi communiter accipiunt pro cuniculo. Deuteronomij capite 14. pro schaphan Hebraica voce χοιρογρύλλιον habent Septuaginta: & Leuitici vndecimo dasypodem: Hieronymus vtrobiq; chœrogylium, & Prouerb. cap. 30. lepusculum: Psalmo 104. herinaceum, idq; in commentarijs in septimum cap. Matthæi, asserere videtur, inquiens: Timidum animal in petrarum cauernas se recipit, cute aspera, & tota armata iaculis tali se protectione tutatur. At in libro ad Suniam & Fretelam Psal. 104. super his verbis: Petra refugium herinaceis: Omnes, inquit, χοιρογρυλλίους simili voce transtulerũt soli LXX. lepores interpretati sunt. Sciendum autem est animal esse non maius hericio, habens similitudinem muris & vrsi, vnde & in Palæstina ἀρκτόμυς dicitur. Et magna est in istis regionibus huius generis abundantia, semperq; in cauernis petrarum & terræ foueis habitare consueuerunt. Sed de hoc muris genere, quod ἀρκτόμυν appellat Hieronymus, alibi dicam inter Mures: id enim esse existimo quod cricetum Albertus vocat, Illyrij streczek & Germani *kornuerle* vel hamster. Chœros Græcis porcum significat, cui synonymum etiam gylius est, & γρυλλίων, & γρύλλος, & videtur id animal nonnullam suis speciem præ se ferre, vnde & apud Germanos nomen Γύλιος, sportula militaris in quam cibos imponebant: vel animal quod à quibusdam χοιρογρύλλιος vocatur, Scholia in Pacem Aristophanis. Hanc sportulam oblongam fuisse aiunt, & in acutũ desijsse, (forte ab aliqua rostri vel corporis porcini similitudine:) alij ore angusto, Varinus: Idem γύλιον exponit porcum, aut leonem. Gyraldus in Opere de dijs, gylion à quibusdam chœrogryllon exponi scribit: chœrogryllum autem ipse porcum spinum interpretatur, vt Syluaticus etiam, qui corrupte cirrogrillium scribit. Est autem porcus spinus qui apud veteres hystrix dicebatur, de quo in H. litera dicam. Chœrogryllium ab Hesychio, Varino, Alberto Mag. & Isidoro, echinus exponitur. Erinacij chirogrilli nuncupantur, propè magnitudine mediocrium cuniculorum, de cauernis petrarum procedẽtes gregatim: in eremo quæ est contra mare mortuum, depascũtur, Eucherius. Chyrogrillus (inquit Albertus, quamuis alibi herinaceum interpretatur) animal paruum & debile, in terræ foueis habitat, animalculis paruulis terrenis infestum. Cirogrillus animal infirmum, sed rapax & mortiferum esse dicunt. Glossa super Leuiticum, ex D. Hieronymo ni fallor: hoc ad arctomyn conuenire videtur, ad leporem cuniculum & herinaceum minimè. Ego vt meam tandem sententiam aperiam, chœrogryllum, vel chœrogylium, vel chœrogryllium (omnibus enim his tribus modis rectè scribi video, reliqui inepti sunt:) herinaceum esse crediderim. Obijcienti aliud apud Græcos herinacei nomen esse, nempe echinum: respondebo, vnum animal etiam in eadem lingua, pro dialectis & regionibus diuersis, duo aut plura habere nomina, vsitatum esse, & apud Græcos præcipue. Verisimile est etiam cum echini nomen ambiguum sit ad terrestrem marinumq; echinum, euitandæ homonymiæ gratia terrestrem à nonnullis priuatim chœrogylion dictum. Accedit quòd plures sunt qui herinaceum interpretantur, quàm qui aliter, ijque & antiquiores & Græci. Iam quod ad ipsam herinacei figuram, rostrum præcipuè, omnino chœrogryllus dici meretur, cum sui tam similis sit, vt Germani genus eius alterum (duplex enim est) suillum nominent Angli herinaceum omnem porcum sæpium, quod inter sæpes latitent. Hæc suis circa rostrum præcipuè similitudo, nec vlli iam dictorum animalium, nec hystrici conuenit: neque criceto, quem arctomyn esse puto, nec vlli deniq; notorum mihi visu auditúue, aut ex historijs animalium. Chœrogryllus igitur herinaceus terrestris esto, donec aliquis certius quidpiam attulerit. An vero saphan Hebræorum herinaceus potius vel cuniculus sit, si quis ex me quærat, cuniculum esse dicam: Primum Deuter. cap. 14. cum lepore nominatur, vtpote congener animal, quod ruminet quidem, sed vngulam non bipartitam habeat: deinde quia certus sum aliud herinacei nomen in sacris literis reperiri, nempe קפד kipod, quod licet alij aliter exponant, ego tamen herinaceum esse in historia eius demonstrabo. Et quamuis apud veteres non meminerim legisse, nec ipse obseruauerim leporem ruminare, inde tamen hoc eum facere colligo, quod coagulum habet, vt ruminantia omnia: licet vnus tantum ei venter sit, cum cæteris ruminantium omnibus plures habeantur: sed inter pisces scarus quoque ruminat, etsi vnum duntaxat & simplicem ventrem habeat (vt pisces omnes) & vtrinque dentatus sit. Ruminant & Pontici mures, vtrinq; dentati, Aristotele teste. Lepore autem ruminare concesso, vt in sacris traditur, cuniculos quoq; vtpote generis eiusdem animalia ruminare non negabimus. Porrò quòd herinaceus ruminet, nec authores vlli meminerũt, nec vlla opinor ratione confirmari potest: quamobrem idem non fuerit Hebræorum saphan. Cuniculus & lepus ruminant, vt Hebraicè legitur Leuitici 11. vbi in translatione Græcorum ruminare negantur: sed apparet expungendam esse negationem: nam Deuter. cap. 14. eorundem translatio Hebraicam veritatem secuta ruminare eos asserit. Qui apud nos cuniculos in cunicularijs (vtitur hac voce Budæus) alunt, de ruminatione ipsorum certi nihil docere me potuerunt: hoc tantum quidam affirmabat, sæpius se post cibum eis ante horæ dimidium exhibitum, mandentes adhuc deprehendisse quod & ipse obseruaui postea. Hieronymus etiam cum Prouerbiorum cap. 30. lepusculum vertit, lepori simile animal intellexisse videtur, minus tamen: tale cuniculus est. Grapaldus sanè cuniculos à nonnullis lepusculos vocari scribit, quod ego ab alio authore factum quàm Strabone non memini: qui eos λαγιδεῖς vocat, aliâs simpliciter, aliâs cum additione λαγιδεῖς γεωρύχους, quos aliqui leberidas appellent. Quæ similiter vox tanquam diminutiua à lepore Latinorum facta videri potest, cum alio proprio vocabulo Græci carerẽt: quanquam Varro Aeoles Bœotios Græco vocabulo antiquo hoc animal leporem dictum author est, & ab ijs ad Latinos deriuatum arbitratur. Quare si saphan, vt probasse mihi videor cuniculus est, chœrogryllus autem herinaceus, Septuaginta interpretes & secutum illos D. Hieronymum Hebraicæ vocis significationem non assecutos dicemus. Deuteron. cap. 14 pro Hebraica voce saphan, Chaldæus reddit טפזא, thapsa nam Psalmo quoq; 104. pro sephanim Hebræorum Chaldæus reddit thapsia: dapsicus autem & adapis non alius quàm cuniculus est, vt supra ostendi:) Arabs, ובר vebar. Persa בזנגרה bezangerah Psalmo 104. Arabs secutus Græcum, qui λαγωοῖς reddit, vertit אלרנב alraneb, id est lepores. Sebastianus Munsterus in Lexico suo trilingui cuniculum חגב chagas vel hagas nominat. & alio nomine טפזא thapza vel taphza, quod nomen alibi etiam ericio attribuit. Ego pro cuniculo semper acceperim: nam Symeon Sethi, vt mox capite sexto referam, dapsicon vocat, Hermolaus Barbarus adapis, vbi a litera forte abundat, vel articuli Hebraici loco est. Græcus Leuitici vndecimo dasypodem vertit, de qua voce paulò post plura dicemus. Vincẽtius Belluacensis in cuniculi historia, vires eius in re medicâ describens, Isaaci verba de Kericulo imperitissimè citat. Pertinẽt enim ea omnia ad herinaceum, quem barbarus Isaaci interpres kericulum nominauit. Cuniculi apud Aristotelem per lepores intelliguntur, Aug. Niphus in commentarijs in Aristot. Et alibi, Cuniculos (inquit) à leporibus nõ discernit. Strabo lib 3. leberidas (vt paulò ante dixi) à quibusdam

busdam appellari tradit ipsos cuniculos, qui ab effectu lepores georychiæ, hoc est fossores, ab ipso cognominantur, Hermolaus in Dioscorid. Verba Strabonis hæc sunt. Τῶν δ' ὀλεθρίων θηρίων σπάνις, πλὴν τῶν γεωρύχων λαγιδέων, οὓς ἔνιοι λεβηρίδας προσαγορεύουσι. Hoc est, Animalia autem noxia desunt, præter lepusculos terræ fossores, quos quidam leberidas vocitant: scribit autem hæc lib.3. de Turditania Hispaniæ: Et insuper addit Plantis enim vastitatem inferunt, & satorum radices esitant: & hoc per totam fermè obueniens Hispaniam, Massiliam vsque prorogatur: quin & ipsas perturbat insulas. Nempe Gymnesiarum insularum incolæ missis aliquando Romam legatis terras petijsse dicuntur: ab istis enim eiectari bestijs, quibus propter multitudinem obsistere nequirent. Hîc vbi Græcè legitur, τὴν χρείας αἴτησιν, vide an legi debeat κατ' ἐπικουρίας αἴτησιν: hoc est ad præsidium militare petendum. Nam & ἐπικουρίας vox statim sequitur, & Balearicos (eædē verò Gymnesiæ insulæ sunt Græcis, quæ Latinis Baleares) auxilium militare aduersus cuniculos petijsse Plinius author est. Eodem in loco pro δυναμένων legerim δυναμένους, & pro πόλεμον, ζῷ ὁρμῶν: & pro Φθίσιν δέ τινι λοιμικῇ καταπτώσει, Φησὶ δέ τινι ἡ λοιμικῇ καταστάσει: vt sensus sit, non quidem cuniculorum multitudine pestilentiam importari, vt vertit interpres, sed ipsam ex aliqua corruptione aut aëris constitutione pestilenti prouenire, vt serpentium aliquando & murium agrestium copiæ. Quanquam id ita accidere mihi non videtur: nam quę in prauo aut pestilenti aëris statu plurimum aliquando multiplicantur animalia, praui omnia temperamenti esse videntur, nec in hominum cibum venire, vt ranæ, mures, locustæ, serpentes, & insecta diuersa: cuniculi verò & bene temperati & in cibo non insalubres videntur, vt alia fœcunditatis eorum abundantis ratio quærenda sit. Polybius lib.12. histor. animal lepori simile esse ait, cuniculum appellatum, his verbis: Cuniculus (κύνικλος) verò dictus, eminus quidem videtur paruus lepus: at si quis in manus acceperit, multum differt, tum in superficie, tum si dissecetur (lego καὶ τῇ γεύσει.) Vt plurimum autem sub terra moratur. Meminit eorum Posidonius quoque philosophus in historia: & nos inter nauigandum à Dicæarchia Neapolin permultos vidimus. Est enim insula quædam non procul à terra, iuxta postremam Dicæarchiæ partem, paucis quidem hominibus habitata, sed cuniculis abundans. Hæc Athenæus lib.9. Dicæarchia olim dicta est ciuitas Campaniæ in Italia, quoniam iustissimè regebatur, quæ nunc Puteoli: aliqui Dicæam vocarunt. Superfœtant dasypus & lepus tantum, Plinius. Oblatrant Budæo quidam (verba sunt Io. Brodæi, tractat autem de lepore & dasypode Budæus in prioribus Annot. in Pandect.) leporem idem animal cum dasypode esse scribenti. Ego in ea sententia Plutarchum in commentario, vtrobi in terrestribus, an in aquatilibus brutis maior sit prudentia, fuisse sconcerto, Athenæum lib.9. Pollucem quinto. At Vegetius volumine quarto, Aliud genus oppugnationis est subterraneum atque secretum, quod cuniculum vocant, à leporibus qui casulas sub terras fodiunt, ibique conduntur, & Strabo lib.3. Τῶν δ' ὀλεθρίων θηρίων σπάνις, &c. (vt paulò ante recitaui:) leporis & cuniculi vocabulo indifferenter sunt vsi, licenter mehercule nimis. Gnesion sanè verumque leporem (sunt enim adulterini & degeneres) sub terram casulas sibi nunquā fodere, aut cuniculos facere vbi lateat in agris, ex venatorum omnium axiomatibus sumo pro certo. Aristoteles apertè, semel opinor, dasypodem à lepore distinxit (licet inficias eat Herm. Barbarus) libro de historia animal. primo, Τὰ δὲ φρόνιμα καὶ δειλά, οἷον ἔλαφος καὶ λαγὼς καὶ δασύπους. Dasypodem à cuniculo & lepore separauit Plinius lib.10. cap.63. Negant alij. Leonicenus & Theodorus cuniculum dasypoda vocant: quos qui reijciunt, quo nomine ab Aristotele & veteribus Græcis dictus sit patefaciant: eis siquidem hominibus aut nusquam visum, aut in tanto otio ac diligentia non internotum, verisimile non est. Contra si cuniculus dasypus est, quamobrem eum Polybius & Posidonius (vt ex Athenæo paulò ante relatum est) κύνικλοι Latinè appellarunt, κυνίκλων Galenus libro περὶ τροφῶν δυνάμεως γ. labat animus: nos hæc propterea in medium relinquimus, Hucusque Brodæus. Animalculum in Iberia lepori simile est, quod cuniculum vocant, Galenus loco iam citato, nec plura de eo. Plinius lib.10. cap 63. dasypodem cuniculis ita associat, vt nullatenus pro eodem capi videantur posse: ni generis loco positum ibi dasypoda coniectemus. Nam & Theodorus lib.6. de historijs cap 33. dasypodas, id est lepores coire auersos interpretatur, Cælius. Ingeniosa quædam & timida sunt, vt ἔλαφος, λαγὼς καὶ δασύποδες, Aristoteles lib.1. de animalib. Hîc Gaza pro dasypode cuniculum vertit. Quæstionem de dasypode, sicut de thôe & panthêre ac lynce, negligentia quadam antiquis authoribus ita prætermissam putat Theodorus Gaza, vt excusari haud facile possint, Cælius. Leonicenus reprehendit Plinium, qui tanquam diuersa animalia diuersis in locis memoret leporem & dasypodem, vt capream & dorcadem, vespertilionem & nycteridem, &c. Dasypodi nomen factum à pedibus hirsutis manifestum est, quod plantas etiam pedum pilis munitas habeat, quod vt leporibus & cuniculis commune est, sic præter eos nulli conuenit. Hinc & lagopodi herbæ nomen, & aui (propter pedes totos plantis indutos) de qua suo loco. Prouerbia quidem à dasypodis celeritate & pulpis sumpta, ad leporem magis quàm cuniculum spectare mihi videntur. In Lexico symphono Sig. Gelenij pro cuniculo Græcè σκυνάξ redditur, vox apud authorer mihi nondum reperta: fuerit autem forsitan recentioris Græciæ. Cuniculus Italicè nominatur *conigli*. In Græcia Vulgò σκέλη. Gallicè *connin*, Hispanicè *conejo*, Germanicè *küngle* vel *künele* vt nostrates vocant, vt alij quidam *künlein*: Anglicè *cony*, Illyricè *kralik* vel *krolijk*.

B.

Ebuso cuniculi non sunt, scatent in Hispania Balearibusq;, Plinius. Baleares cuniculis animalibus quondam copiosæ, Solinus. Quibus in locis ita abundauerint, vt vel suffodiendo vel messibus populatis noxij fuerint, dicam cap 5. Tertij leporum generis est quod in Hispania nascitur, simile nostro lepori ex quadam parte, sed humile, quem cuniculum appellant, Varro. In Hispania annis ita fuisti multis, vt inde te cuniculos persecutos credam, Appius apud Varronem. Nusquam locorum tot inueniuntur cuniculi vt in Anglia, Munsterus. Cuniculi nascuntur in Hispania & in prouincia, & vicinis ei Lombardiæ partibus, Crescentiensis. Cuniculi syluestres in Bohemia sunt, vt audio. Cuniculus lepore minor, sed fortior est: colore & figura ferè vt lepus, Albertus. Credideram leporem sic forma simillima fallit, Ambo superfœtant dente vel aure pares: Ambo timēt, &c. Bapt. Fiera. Aliud est etiam genus leporum, natura perparuum, nec tamen augetur vnquam, ei cuniculus nomen est: quod quidem ipsum nouatum à me non est, at etiam in conscribenda historia Græci quidam vsi sunt, quod à principio Hispani imposuissent. Caudam cæteris breuiorē habet, cætera reliquis leporibus consimilis est, præterquàm quòd magnitudo capitis quippiam differt, quia exilius sit, & minima carne præditum, eius vniuersum corpus candidius quàm reliquorum leporum, Aelianus. Plurima in eis colorum diuersitas, sunt candidi, sunt atri, fusci, subflaui, ruffi.

& alijs coloribus:& rursus vel toti coloris vnius, vel varij. Cuniculis (inquit Ge. Agricola) non vnus est color: vel enim in cinereo fuscus, vel lepori nõnihil similis, vel maculosus: quo modo candidi nigris vel rutilis maculis stellantur. Cuniculos alicubi etiam virides faciunt appositis forte huiusmodi coloribus, Alysius. Carnem habent albam, Albertus. Cuniculorum exta in Bætica gemina sæpe reperiuntur, Plinius: videtur autem iecur potissimum intelligere: nam de leporibus quoq; fertur, quòd nonnullis in regionibus bina iecinora habeant.

C.

Gaudet in effossis habitare cuniculus antris, Martialis. Quærit antra in collibus terreis, & adæquat ea puluere ne deprehendâtur, vespere & mane ante antra sedet, Albertus. Emergunt alij subinde, alij redeunt in cuniculos. Prouerbiorum cap. 30. schephannim, id est, cuniculi, callidis & prouidis animalibus (formicis, locustis, araneis) adnumerantur, Cuniculi (inquit sapiens) genus non forte, in sæla, id est petra collocant habitationem suam. Et Psalmo 104. selaim, id est petras, latibulum esse laschephannim, id est cuniculis legitur: Schaphan Hebræi communiter pro cuniculo accipiunt, Munsterus in scholijs in eundem Psalmum. Hinc forsitan dubitet aliquis an schephannim cuniculi sint, cum non in saxis aut saxosis locis versari soleant, quòd sciam, quòd fodere illic impediantur: sed terreno potius solo, & collibus terrenis, vt ex Alberto retuli: Herinacei verò circa parietes latent, aut in cauis arboribus. Sed quoniam inter saxa quædam in collibus specus vel meatus oblongi reperiuntur, & cuniculorum receptaculis apti, quærendum est an in ijs quoque cuniculi in alijs regionibus versari soleant. Hæc iam scripseram, cum amicus quidam Hispanus hac de re per literas nostras interrogatus in hæc verba rescripsit: Cuniculi apud nos copiosissimi sunt in montanis locis atq; in præruptis montibus. Neq; dubium mihi est eos habere subterraneos meatus in locis asperioribus & petricosis: quanquam id nunquam acuratè obseruaui. Fui ego in venatione cuniculorum in loco montoso & saxis oppleto, inter quæ videbam cauernulas perfossas: vtrum autem in locis interioribus fuerint saxa, an terra mollior, non possum asseuerare. In Anglia, vbi est copia ingens cuniculorum, in syluis, lucis & nemoribus, locis videlicet planis delitescunt, quoniam regio non est montosa. Hæc ille. Cuniculus multas fodit specus, & in colles terrenos agit cuniculos. Mane & vesperi egreditur, reliquo tempore ferè latet. Aliquas autem specus operit puluere ne deprehendantur. Coitus auersis, elephantis, tigribus, lyncibus, leoni, dasypodi, cuniculis, quibus auersa genitalia, Plinius. Quæ retro vrinam mittunt, auersa coeunt, vt leones, lepores, lynces, Aristot. de hist. animal. 5. 2. Auersum est cuniculis membrũ genitale, & semen paucum habet, quamobrem auersis posterioribus coëunt, Albertus. Dasypodes omni mense pariunt & superfœtant, sicut lepores. A partu statim implentur, concipiunt quamuis vbera siccante fœtu: pariunt non cæcos (hoc falsum esse paulò post declarabo, quare legerim, pariunt autem cæcos.) Plinius lib 10. Habent sanè hæc omnia cuniculi cum leporibus communia. Generare incipiunt, vt audio, cum sex menses ætatis lunares habent: vel vt Anglus quidam mihi retulit, anniculæ: nam cum pro matricibus Martio mense tantum natas aleret, quod per sequentem æstatem commodius nutrirentur, prolem ex eisdem non ante sequentis anni Martium se habuisse. Superfœtant dasypus & lepus tantum, Plinius. In cuniculis manifestissima est superfœtatio, Aug. Niphus. Narrauit mihi quidam cuniculorum nutritor, fœminas quasdam huius generis quas domi alebat, binos aut ternos fœtus enixas, & post dies circiter quatuordecim iterum totidem: hoc ipsum superfœtare est. Pariunt ferè circiter quinos, nouenos ad summum, aliquando singulos: eosq́; cæcos ad nonum circiter diem. Facit hæc eorum fœcunditas vt numerus eorum breui multiplicetur. Statim à partu requirunt mares: & nisi admittantur, indignantur aliquando ita vt coitum postea ad dies aliquot, plus minus quatuordecim recusent. Hyeme apud nos non pariunt, nisi rarò cum satis calida est aëris constitutio. Lac præbent catulis per dies vnum & viginti ferè. Mares catulis infesti sunt, & morsu perimunt vt feles. Cum primum fœmina peperit, non statim lac habet sed ad marem statim admitti debet & cum eo ad 6 horas relinqui, deinde rursus cum catulis reponi, & auenæ grana ei præberi. Quædam matres sunt ἄστοργοι: nõ enim parant catulis suis nidos, quædam lactare nolunt, quædam etiam mordent vel deuorant. Sed probæ matres nidum faciunt vel vno & altero die ante partum, & pilos sibi è ventre scapulis & aliunde euellunt, & fœnum mollius componunt: Id nisi faciant curatorem oportet nihil miserentem pilos eis vndequaq; euellere & nidum facere, vt bene calidus sit, alioqui etiã vel æstate perirent frigore. Sic alio tempore partus tanquam pœna edoctæ, ipsæ sibi euulsuræ dicuntur, Thomas Gypson. Progrediuntur noctu & vineas frugesq́; depascuntur, Albertus & author libri de naturis rerum. Gramine, trifolio pratensi, alijsq́; herbis & fructibus vescuntur, vt dicam cap. 5. Cuniculus aliquando vorat vrinam & stercus suum. Cuniculi etiam vt quidam putant somno pinguescunt.

D.

Lepores & cuniculi (λαγωοὶ καὶ δασύποδες) ingeniosi ac timidi sunt, Aristoteles de hist. animal. 1. 1. interprete Gaza. Cuniculi inter semifera animalia connumerantur, quæ nec placida, nec fera sunt, sed mediæ naturę: non enim mansuescunt, nec feritatẽ tamen habent, Grapaldus, ex Plinij, vt apparet lib. 9. cap. 6. vbi legitur, Hi mansuescunt raro: proximè autem de leporibus dixerat, & ante eos de cuniculis. Vide plura in lepore D. Timidum ast animal, & locum vbi aliquid periculi aut iniuriæ senserit, mox deserit: quòd si vnus aut alter migret, reliqui etiam tanquã communem ducentes sociorum iniuriam, gregatim abeunt, Albertus. Iracundi sunt, hominem tamẽ non mordent: sed inter se, æmulationis studio, morsibus adeò infesti sunt, vt auriculis aut pedibus quandoq; alter alterum mancum aut mutilum reddat.

E.

Fœcunditatis innumeræ cuniculi sunt, famemq́; Balearibus insulis populatis messibus afferentes. Certum est Balearicos aduersus prouentum eorum auxilium militare à D. Augusto petijsse, Plinius & Strabo. Monstrauit tacitas hostibus ille vias, Martialis: vt Camillo ad Veios capiẽdos in Hetruria. M. Varro author est à cuniculis suffossum in Hispania oppidum, Plinius. Magna propter venatum eorum viuerris gratia est: immittũt eas in specus quæ sunt multifores in terra, vnde & nomen animali: atq; ita eiectos supernè rapiunt, Plinius. In Turditania, &c. cuniculi aliquando ita abundant, vt messes vastent, & militari præsidio aduersus eos opus sit: Vbi vero mediocritas adsit (inquit Strabo) plures repertæ sunt venationes. Itaque de industria mustelas syluestres afferunt, quas

educat Africa. Has funiculis capistratas (φιμώσαντες) intra foramina dimittũt. Illæ quos capiunt vnguibus extrahunt, aut in apertum fugere compellunt egressos venantur qui id agunt & astant. Et alibi lib. 3. In Balearibus insulis (inquit) nullum animal noxium facile reperias. Nam cuniculos nequaquam indigenas esse asserunt. Quinimo cum ex propinqua insula quidam marem ac fœminam attulisset, tanta ab initio facta eorum est procreatio, vt ex subterraneis cuniculis domicilia subuerterẽtur, & arbores, & (vt superius commemoraui) homines ad implorandam populi Romani opem, confugere coacti sint. Nunc autem cum ad tractandam eorum venationem aptissimi facti sint, nulla inualescere sibi damna permittunt, verum possessores magnam ex terræ fructibus vtilitatem assequuntur, Hæc Strabo. Cuniculum viuerra atq; parui quidam canes, quibus est ad inuestigandũ sagacitas natium, in specus & cuniculos immissi, aut liquor feruens in eosdem infusus, fugatum & exturbatum pellunt in retia, quibus capitur, Ge. Agricola. Audio in Germania inferiore quibus hoc studij est, perforatis viuerrarum labijs & annulo argenteo iniecto, superius labrum inferiori connectere, ne cauis immissi cuniculos morsu perimant. In Narbonensi Gallia, si rectè memini, sportulas quasdam aut capistra capitibus viuerrarum adponunt eandem ob causam, & tintinabula alligant. Oportet autem venatorem cum prope cuniculorum foueas est, magno strepitu & clamore excitato eos perterrefacere vt in latibula sua omnes confugiant, atq; ita retibus circumpositis viuerras capistratas immittere. Accipitres quos astures vocant, auxilio canum venantur lepores & cuniculos. Ridicula est apud Isidorum Etymologia: Cuniculi, inquit, dicti sunt quasi caniculi, eo quod canũ indagatione capiantur, vel à speluncis excludantur. Sunt in Anglia qui solis ferè cuniculis alendis vitam sustentẽt. Destinatur eis cella in domo: aut casa extra domum extruitur, in qua locatur capsa oblonga foraminibus distincta, quæ aliquot cuniculos fœminas subeuntes recipiunt, vt illic pariant. Maribus, ne ingrediantur, & catulos vt solent morsu conficiant, lignei paxilli collo appenduntur. Sunt qui cancellis ex palis ligneis supra partem horti ad parietes includant, & ne qua elabi fodiendo possint, solum ad duos aut tres à superficie pedes pauimẽto ex lapidibus & intrita sternant, lateribus etiam erectis pro magnitudine casulæ. Leporum tria genera, ex quibus vnum cuniculorum est, in leporario habere oportet, Varro. Gramine & alijs herbis aluntur, trifolio maximè: gratæ eis brassicæ, tum aliæ, tum capitatæ: item panis, & poma eorumq; putamina, vt raporum quoq;. Lactucas maximè appetunt, & folia vitis. Cuidam aconiti cœrulei folium dedi, quod sine noxa edit. Indis & acori vulgaris folia nõ edunt nec scrophulariæ maioris. Cum herbam viridem edunt, non bibunt, alioqui facilè hydropici fiunt: Cum datur aqua bibenda, quotidie renouari debet, nec multum dari. In cibo valde etiam malua delectantur. Herba viridis non eis affatim præbenda, præsertim catulis, alioqui hydrope tentantur & moriuntur. Hyeme fœno, auena, furfure, & ijsdem putaminibus ter die nutriuntur. Si quis pullos adhuc teneros tractet, matres pullis ipsis indignantur, & vel deserunt, vel mordendo lædunt, aut etiam interimunt. Pelles in vsu vestimentorum sunt, fuscæ & variæ minoris pretij, maioris albæ & emaculati candoris: maximi quæ nigredine splendent, apud Anglos præsertim: vbi quaternæ huiusmodi pelles tribus plærunq; denarijs, id est drachmis argenteis, vt audio, væneunt. Ex nigris etiam præferuntur, quæ paucissimis albis hinc inde pilis tanquam aspersæ sunt. Ex dorsis cuniculorum consutæ pelles, durant quidem diutius, sed grauiores sunt: ex ventribus verò licet minus durent, quia tamen leuiores mollioresque sunt, in maiori habentur pretio. Vulpes aliquando capit cuniculos & lepores, Albertus. Aquilæ lepores, cuniculos & capreolos capiunt auxilio canum, Crescenncusis.

F.

Catuli cuniculorum, vt dixi, circiter dies vnum & viginti lactant: pingues & in cibo suauiores existimãtur cum mensem ætatis exegerunt. Multi statim à quartodecimo die edunt. Cicures in Hispania contemnunt nec eos perinde salubres aut aptos esui putant, ac syluestres. Nam cum animal natura sit graueolens, augetur hoc vitiũ si aëre incluso alatur. & motus libertate priuetur. Dulcis eorum caro est, & sapore (vt quidam scribit) felium carni proxima. Eadem cum iunipero (iuniperi baccis forte) reposita (& salita nimirum,) suauior gratiorq; palato fit, Author obscurus. Cuniculi caro melius ac facilius alit quàm leporina, Platina. Vda cuniculus affert Fercula, viscosum semi imitata gluten. Hunc torre igne tamen, Bapt. Fiera. Cuniculi & leporis cerebella contra venena commendantur, Platina. Corda animalium non sunt facilia concoctu, nec cerebra: cor tamẽ cerui & cerebrum leporis aut cuniculi sumpta prosunt propter virtutem theriacalem, Arnold. & cons. sanit. De cuniculis isicia proximũ locum habent, post isicia de phasianis quæ præferuntur, Apicius 2. 2. De cuniculi coctura vide infra in Lepore ex Platina. Cuniculorum fœtus ventre exectos gratissimo cibo laurices appellant, Plinius: Nostri inhumanas istas & inimicas naturæ delicias non agnoscunt. Laurices vnde dicantur non facile coniecerim: nisi quis lautices tanquam à lautitijs malit. Cuniculus quatuor aut sex mensium in cibo sumi potest qualibet parte anni, Arnold. de conser. sanit. cuniculi debent ad minus per diem naturalem seruari præterquam coquantur. Idem.

G.

Ad synanchen remedium sic, Cuniculum viuum in olla rudi combures, & puluerem de ipso cum costo & folio æquis ponderibus miscebis, & sic in potione plenum cochlerare de hoc puluere cum vino dabis, atq; etiam fauces inde perfricabis, Marcellus. Reponitur etiam adeps cuniculi. Is autem, vt Syluius scribit, inter taurinũ & suillum fuerit, vt vulpinus etiam, melinus, felinus, &c. Ad dysuriam, Cuniculi adipem celebrant recẽtiores, Alex. Bened. Cuniculi axungia illita pectini ad ignem peculiariter vrinam elicit, Idem. Pinguedine neruos Mulceo, Vrsinus Velius. Stomachum pulpa vorata iuuat, Idem: Apparet eum deceptum ab Isaci interprete, qui pro herinaceo cuniculum vertit, & alia etiam quæ partim ad marinum partim ad terrestrem echinum pertinent, vni cuniculo falsò attribuit, quem recentiores multi secuti errarunt, Platina, Grapaldus, & alij. Cuniculi & leporis cerebella contra venena commendantur, Platina.

H.

Cuniculi dicti ab eo quòd sub terra cuniculos ipsi facere soleant, vbi lateant in agris. Cuniculũ, (genere neutro, in quo ab alijs authoribus positum non reperimus) foramen sub terra occultum: aut ab animali, quod simile est lepori appellatur, quod subterfossa terra latere est solitum: aut à cuneorum similitudine, qui omnẽ materiam intrant fidentes, (findentes potius) Festus lib. 3. Hyponomus Thucydidi subterranea cauitas occultior est. cuniculum

culum interpretari possumus, & factum inde verbum ὑπονομεύειν cuniculum agere, Cælius. Strabo cuniculorum foramina simpliciter ὀπὰς vocat. Cuniculus dicitur & per quem vapor trahitur in balneariis vaporibus, Vlpianus. De cuniculis per quos murus effoditur aut ciuitas penetratur scribit Vegetius de re militari 4.24. Cuniculis oppugnare, ὑπονόμοις πολεμίζειν. dicitur qui non aperta vi, sed dissimulanter ac dolis rem gerit: contra qui palàm agit quod agit, machinis agere dicitur, Οὐκ ἔτι ὑπονόμοις ὁ Καῖσαρ, ἀλλ' ἤδη μηχαναῖς αἱρεῖ τὴν πολιτείαν, Catulus Luctatius in senatu, apud Plutarchum in vita Cæsaris, Erasmus Rot. Quæ res apertè petebatur, ea nunc occultè cuniculis oppugnatur. Catullus Celtiberiam vocat cuniculosam, id est cuniculis plenam. Agere cuniculos meatus subterraneos fodere, apud Cæsarē lib. 8. de bel Gal. & Cicerone 3. Offic. Is qui sub terra cuniculos fodit, cunicularius Vegetio nominatur. Alterum genus concharum purpura vocatur, cuniculatim procurrente rostro, & cuniculi latere introrsus tubulato, qua proferatur lingua, Plin. 9. 36. Alij codices, etiam antiqui, canaliculatim habent, & canaliculi: sed legendum videtur cuniculatim, vel clauiculatim (à clauiculis vitiū, ἑλικοειδῶς,) ex Aristotele qui scribit κοχλιοειδῶς. Cæterum verbo cuniculatim Plinius supra quoq; vtitur lib. 9. cap. 33. (his verbis, In concharum generibus magna varietas est, crinita, crispa, cuniculatim, pectinatim, imbricatim vndata,) Hermolaus. Curiana regio noui orbis cuniculos habet, villo, colore ac magnitudine leporibus similes, P Martyr. Idem lib. 5 Oceaneæ decadis, Vtias (inquit, in nouo orbe) vocant animal cuniculo nostro simile: Et rursus lib. 8. Vtias muribus nō maiores scribit: & ab Hispanis ad cibū requisitas aliquoties meminit. Tiquadra patria Hannibalis, Plinius 3. 5. Quidam Triquadram legunt, quod ea sit eius forma: & à nautis Cunicularia, vt aliæ multæ, ab animalis eius copia dicatur, aliàs deserta. Ibidem aliqui non patria sed parua legunt: sed videtur etiam patria posse, quod Hannibal, teste Liuio, in Hispania non Africa sit æditus, Hermolaus. Cunicularię insulæ paruæ sunt, Corsicæ insulæ vicinæ, (inter Corsicam & Sardiniam, Perottus.) vt scribit Plinius 3. 6.

DE CVNICVLO vel PORCELLO Indico.

ANIMAL cuius hæc effigies est, primum à nobili quodam viro amico meo Lutetia missum accepi: cuius quidē corporis partes describi nō est necesse, cum ex pictura satis manifesta sit. Magnitudo est cuniculi communis, sed breuiore corpore, & pleniore præsertim in eo quod è Gallia accepi. nam binos postea, marem & fœminam, doctissimus in illustri Fuggerorum familia medicus Io. Henricus Munzingerus ad me misit Augusta Vindelicorū, minores & tenuiores. Auriculæ eis humiles, subrotundæ, & glabræ fere: crura breuia, digiti seni anterius, quini posterius. dentes vt in muribus, cauda nulla color alijs alius. Vidi ego totos candidos, & totos ruffos, & vtroq; distinctum qualem hic pinximus. Vox nonnihil ad porcellorum vocem accedit. Vescuntur omnegenus herbis & fructibus, pane, auena. Sunt qui etiam aquam eis apponant. ego absq; potu aliquot multis iā mensibus nutrio. sed plerunq; fructus humidos, eorumq; cortices (vt pomorum, raporū) & reiectamēta eis exhibeo, alioqui facile hydrope tentantur. In cibo satis suaues sunt, & pingues multo subflauo adipe, aut lardo ferè suilli instar. Carne minus alba quam Cuniculi nostri & humidiore. Non fodiunt vt nostri cuniculi. Sed Munzingeri quoq; nostri de illorum natura ad me scriptum non omittendum duxi. Mas vnus (inquit) ad fœturam fœmellis pluribus (septenis vel nouenis plerunq;) satisfacit: fiuntq; sic fœcundiores. sin verò vnicam tantum sortiatur fœmellam, salacitate nimia ad aborsum interdum irritat. Aiunt ante sexagesimum à conceptu diem non parere. Nos nuper octonos natos in vrbe nostra conspeximus è quibus tres in vtero suffocati visebantur. Tu pro sedulitate tua obseruabis plura, quæ porcorum potius, quàm cuniculorum vel leporum naturam imitentur, Hæc ille. Pariunt hyeme etiam, & catulos, non cæcos vt cuniculi. sed neq; ita fodiendo mordendóue noxij sunt vt illi: & manibus tractabiliores, hoc est mitiore ingenio, quanquam non apti alioqui vt verè mansuescant. Mares duo inter se commissi, si fœmina adsit, acriter pugnant. ijdem catulis recens in lucem editis, quantū in meis obseruaui, nihil nocent. Mari si fœminam sequendi libertas detur, vt est libidinosissimus, subinde cum murmure quodam appetentis potius quàm irascentis persequi non desinit. In cibo quales sint nondum expertus sum. Superfœtare eos certum est. Petrus Martyr in historijs nauigationum ad nouas insulas, tria cuniculorum genera alicubi reperta scribit. Sunt & nobis cuniculi Hispanici, vt vocant, non caudati, fœno & gramine vescentes, lepusculi in morem repentes, tumidi, fœcundi, pingues sed nihil fodiunt, nihil corrodunt, quemadmodum alij cuniculi & mures faciunt. Iustinus Goblerus. Iidem autem videntur esse qui & Indici dicuntur.

DE DICTYE.

DICTYES animalia in Africa, vt scribit Herodotus lib. 4. Apud Pastorales Afros Orientem versus, gignuntur (inquit) bassaria, & hyænæ, & hystriches, & arietes agrestes, & dictyes (δίκτυες) & thôes, &c. Hoc animal ne nominatum quidem alibi vsquam reperio conijcio autem quadrupedem esse viuiparam, quod cætera quæ eodem in loco recensentur animalia omnia eiusmodi sint: Quamobrem nihil huc pertinet quod Hesychius & Varinus docent, dictyn apud Lacones ictinum, id est miluum appellari.

DE EALE.

NASCITVR apud Aethiopes & quæ vocatur eale, magnitudine equi fluuiatilis, cauda elephanti, colore nigra vel fulua: maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habẽs, mobilia, quæ alterna in pugna sistit, variatq; infesta aut obliqua, vtcunq; ratio monstrauit, Plinius. Est & eale (inquit Solinus cap. 55. scripserat autẽ proximè de Indis, & animalibus apud eos) aliâs vt equus, cauda vero elephanti, nigro colore, maxillis nigris, præferẽs cornua vltra cubitalem modũ longa, ad obsequium cuius velit motus accõmodata. Neq; enim rigent, sed deflectũtur vt vsus exigit præliandi. Quorũ alterum cũ pugnat protendit, alterũ replicat. vt si ictu aliquo alterius acumen obtusum fuerit, acies succedat alterius. Hippopotamis comparatur, & ipsa sanè aquis fluminum gaudet, Hucusq; Solinus.

DE ECHINO TERRESTRI.

A.

DE ECHINO, quanquam Græco nomine, hoc loco scribere visum est, quoniã herinaceum suum Latinis inconstãter scribi video, etiam eruditis: quidam enim aspirant, vt Plinius, Gaza, Pontanus, alij: sunt qui sine aspiratione scribant, Hermolaus, Massarius, &c. In penultima etiam nonnulli, i. vocalem pro e. ponunt, vt Eucherius. Ego semper aspirare malim, vt Plinius fecit: nam qui spiritum detrahunt recentiores sunt omnes. Accedit etymologia: putant enim grammatici quidã heritium vel herinatium (sic legimus in Pontani de aspiratione libro, penultima per t. & i. non per n. & e. expressa) ab horrendo dici, atq; exinde aspirationem trahere. Quinetiã Galli aspirantes scribunt in sua lingua, Hispani tamẽ non aspirant. Nõ ineptè etiam ab hęrendo aliquis deriuet, quòd fructus & alia spinis eius infixa hæreant. Echinus tam aquatilis quàm terrestris Græca vox est, à Latinis erinaceus appellatus: quanquam Theodorus echinum marinũ vbiq; non aliter quàm echinum interpretatur, Plinium forte imitatus, at eum qui terrestris est erinaceum cõuertit, Massarius. Ego aquatilem echinum à Latinis erinaceũ appellari authorem non habeo: (licet Itali vulgo hodie riciu tum terrestrem tum marinum appellent pro ericio per aphæresin) Quamobrẽ & Massarium miror & Hermolaum, qui echinum piscem (sic enim impropriè vocat cũ branchias non habeat, melius quidam ostreis adnumerãt) erinaceũ Latinè vocari scribit. Herinaceus qui & herix, & hericius, quod spinis horreant dicti, vt quidã volunt, Perottus, Herices, quòd spinis horreãt Grapaldus. Hericij, qui & echini dicuntur, Eucherius. Varro inuenisse se ericium cum proboscide scribit, vt Nonius citat ex Varronis Sexages. his verbis: Inuenisse se cum dormire cœpisset. tam glaber quàm Socrates, caluum esse factum ericium è pilis albis cũ proboscide: (tam glaber quàm Socratis gallus, esse factum ericium cum pilis &c. vt Erasmus legit. Vide in Gallo H in prouer.

prouerbio Socratis gallus.) Syluaticus barbare iriccium protulit. Implicitumq; sinu spinosi corporis erem. Nemesianus. קפוד *kipod* Hebraice herinaceum sonat: quam vocem licet alij aliter interpretentur, herinaceum tamen esse constat: quoniam medici vt Serapion, Syluaticus, & alij qui Arabice scripserunt ceufud appellant (apud Auicennam caufed scribitur) & Græcorum de echino terrestri verba eius mentioni adscribunt. R. Dauid Kimhi auem solitudine gaudentem interpretatur, quam Ioseph Kimhi pater Dauidis Arabicè vocauit קנפאר, vulgo טרטוגא tartuga, (id est testudo, sed inepte vt videtur cum pro aue ponatur: forte turtur legendum, quæ vulgo vbiq; ferè nomen Latinum retinet, & solitaria auis est.) Idem Kimhi Sophoniæ 2. lingua Ismaelitica (inquit) dicitur ספיר, Arabicè חסנפאר: addit Esaiæ 14. semper in aquis versari. Salomon הריצון vocat, (alludens puto ad Gallicam vocem herisson, id est hericium, secutus nimirum nostros interpretes. Nam Septuaginta Esaiæ 14. & Sophoniæ ἐχῖνον vertunt. Hieronymus hericium. Ita etiam Esaiæ 34. vbi Salomon autem dicit צינטא zinetta vel ciuetta, id est noctuam. Redigam Babylonem in possessionem erinacei, & in stagna aquarũ, Esaiæ 14. Hebraicè kipod est quod animal esse aquaticum vel saltem quod iuxta aquas habitet, ex his concludi posse aliqui putant: & quoniam verbum præcidere vel succidere Hebræis significat, eruditus quidam apud nos lutram, seu potius castorem, qui arbores succidit, esse colligit. Ab hac voce vltima tantum litera differt קפוז *kipoz*, quam R. Kimhi eiusdem cum kipod significationis existimat, quoniam zain & daleth crebrò inter se permutantur. similiter Salomon. Septuaginta etiam echinum, & Hieronymus hericium exponit. Abraham Esra nõ sine ratione refellit, auem esse contendens. Nam Esaiæ 34. auem esse apparet ex eo quòd alijs tribus auium nominibus cõiungitur. (Munsterus noster eo in loco non kipoz sed kipod legit, & vlulam vertit: in Dictionario tamen suo kipoz vocem inde citat: & exemplaria quædam kapon habere monet: Chaldaica quidem translatio kipod habet.) Quidam apud nos vulturem esse conijcit, quoniã ea maximè sit solitaria auis, vt cuius nidum homines ignorent, teste Plinio: accedere etiã etymon vocis ab insiliendo aut inuolando dictæ, id קפז *kapaz* sonare in lingua Syrorum. Sed hæ coniecturæ sunt: neq; enim necesse est auem esse quod cum auibus nominatur: neq; etymologia probationibus rerum satis efficax est. Ego in vulgatis dictionarijs kapaz vocem cum zade, non cum zain, in fine scriptam reperio: quam claudere & contrahere exponunt, quod herinaceo præcipuè conuenit. Pro kipod Hebræorum Chaldæi קופדא *kupda* dicũt. Errant qui shapsa erinaceum faciunt: cuniculus enim est, vt supra docui. Hoc quoq; vobis immundũ sit inter reptilia quæ repunt super terram, mustela, mus, atq; bufo iuxta genus suum: ericius, chamæleon, &c. Leuitici vndecimo interprete Munstero: pro ericio Hebraicè habetur האנקה *haanaka*, quam vocem Kimhi interpretatur pro reptili quod semper clamet, & inde nomen sortitum sit: Author Concordantiarum Esra reptile volans. Chaldaicus interpres Leuitici vndecimo vertit אלא *sala*, & ירלא *iela*, id est hirudo vel sanguisuga. Arabs, ורל *veral*. Nicolaus Lyranus R. Salomonem secutus, hericius: qui tamen alibi בברא exponit, id est fibrum seu castorem, vt Munsterus legit. vel vt nostrorum quidam, viuerra, (quod non placet in nulla enim lingua hodie vulgare id nomẽ est.) Septuaginta μυγαλῆ, Hieronymus mygale, id est mus araneus. Agelmin, id est ericius, Syluaticus. Adulbus, id est ericius montanus, Vetus glossographus dictionum Auicennæ. Ego in Auicennæ textu aduldus reperio, & hystricem esse puto, vt in hystrice dicam. Alierha secundum quosdam est ericius magnus spinosus, (hystricem intelligere videtur:) secundum alios verò, ericius minor, Andreas Bellunen. Aema zamelcantos, id est sanguis ericij. Syluaticus manifesto errore. legendum Hæma chamæleontos, id est sanguis chamæleontis. Χὴρ, echinus, Hesychius & Varinus: nec aliud addunt, vt dubium sit de terrestrine vel marino accipi debeat. Sed conijciat aliquis terrestrem ita dictum quod χῆρος ἤτοι ἔρημος id est solitarius agat: vel χηραμοὺς, ἤτοι χηραμίδας, id est latibula seu foramina subeat. Ἀκανθοχοῖρος, herinaceus terrestris, ἐχῖνος, Hesychius & Varinus à dorso spinoso: vnde & ἀκανθόχοιρος vocatur, quasi porcus spinosus (quanquam hodie vulgò non herinaceus, sed hystrix ita nominatur) ab Etymologo & Varino. Eruditus quidam nostri seculi acanthochœron a Græcis hystricem vocari scribit, ex Suida. Ἀκανθίων ζῶον ἢ ἐχῖνος, Hesychius & Varinus. Ἄκανθος ijdem animal & auem interpretantur: nec exprimunt quale animal: & acanõn scarabei genus. Apud Dioscoridem echinos chersæos, id est herinaceus terrestris appellatur, & nescio à quibus ἀκανθίων θηρίον: ego acanthion potius legerim à spinis. Nam & Galenus lib. 1. cap. 1. de compos. med. sec. locos in medicamento quodam quod locos etiam caluescentes prohibere, & pilis induere possit, acanthionem terrestrem, herinaceum interpretatur: nam in eodem medicamento echini marini assumuntur. Azani vel Aezani vel Azanium, vrbs est Phrygiæ, quam Hermogenes Ἐζεανίαν scribi debere putat. Fertur enim eo in loco frequentes villas fuisse rusticorum: & cum aliquando fames ingruisset & pastores sacrificijs nihil impetrarẽt à dijs, Euphorbus quidam τὴν ἀλώπεκα, id est vulpem, (videtur ἀλώπεκα legendum, si supra rectè scribitur Ἐζεανίαν: vel αἰγανέην, si inferius rectè Ἐζαγάνη:) & ἐχῖνον, id est echinum dæmonibus immolauit, vnde placatis dijs terræ fœcunditas redijt. Quamobrem à vicinis sacerdos & princeps creatus est, & ciuitas ab eo dicta Ἐζαγάνη, quod ad verbum sonat ἐχινοκάλωπες, Stephanus in Azani: ex quo Erasmus etiam transtulit in prouerbio Azanæa mala. Herinaceus, Italicè *riccio*, vel vt alij scribunt *rizo*: Hispanis, *erizo*: Lusitanis *ourizo* vel *orico cachero*, eò quod corpore contracto sese occultet cacher enim occultare est. Gallis *herisson*. Germanis *igel*, vel *eigel* vt in Germania inferiori scribunt. Hollandis *een yseren vercken*, quasi porcum ferratũ dicas. Anglis *hegghoog*, id est sæpium porcus, quoniã in sæpibus versari solet: vel vrchin, quo nomine hominẽ etiam appellant incuruiceruicum, hoc est qui caput & collum ad pectus inclinat. Illyrice *yezt*, malox. *tzumierzatho*, *otzissebax*. Oppianus circa finẽ lib. 2. de venatione dúo echinorum genera describit, maius & minus, his versibus quos propter elegantiam adscribendos iudicaui.

Οὐκ ἰδέω κρυερὸν γένος ἑρπηστῆρος ἐχίνου
Ἀργαλέαις μετὰ δηΐ χροιῇ τε τεύχεσιν ἐχθρῶν.
Τυτθὸν φολίδεσσιν ἐπὶ πεφρικὼς ἀκάνθαις.
Μείζονος ἀμφιδύμοιο διχθαδίοις ἐχίνου
Οἱ μὲν γὰρ θαλάσσῃ τε καὶ εὐνᾶσιν τελέθουσιν,
Οἱ δ' αὖ ἐν μεγάλοισι πολὺ μείζονες, οἳ δ' ἐνὶ ποσσί

Οξεῖαν φολίδεσσι ἀμφὶ προτείνουσιν ἀκάνθαις. Dictionem πεφολισμένη à recto φολὶς deduco, vt πεφολισμένη αἰθαλόεσσα & πεφολισμένη σφαῖρα apud Homerum: Alia lectio πεφολισμένοι, quæ si placet, legatur ὥστε πεφολισμένοι ἀκάνθαις, vt lib. 2. de piscatione, vbi herinacei & serpentis pugnam describit. Sunt è genere herinaceorum maiores hystrices, Grapaldus. Oppianus quidem de hystriche seorsim agit libro tertio de venatione, cum herinacei maioris mentionem ijs in versibus quos iam recitaui libro secundo fecisset: Plinius hystrices ex herinaceorum genere facit & similiter hybernis se mensibus condentes. Remedia quoque ex vstorum cinere, eadem in hystriche & efficaciora sunt, vt infra dicemus. Varro inuenisse se ericium cum proboscide scribit, vt citat Nonius. Hunc equidẽ echinum suarium crediderim, cui proboscis est qualis in suum genere, Germani vulgò *sewigel* nominant: alterum genus, minus ni fallor,

rostro

rostro simile cani, *hundsigel*. Spinas habet hericius vterq; tam caninus quàm porcinus, Albertus. Differunt etiam loco: nam alij agrestes siue syluatici, alij circa domos reperiuntur.

B.

Echinus terrestre animal est, cuniculi magnitudine, sed specie porcina, aculeis vallatus quemadmodum hystrix est, Massarius. Vallatus est aculeis extra quàm ore pedibusque ac parte inferiore, quam rara tantum & innocua lanugo operit, Hermolaus. Porcelli formam habet, spinosus vbique præterquam in ventre, Isidorus. Pinguis est & porcelli modum exprimit cum excoriatur, Albertus. Mirabile in Creta apros, herinaceos, &c. non esse, Plinius. Hericij ita spinoso defenduntur tegmine, vt ne contingi quidem possint, Eucherius. Aculeos qui à nonnullis vice pilorum geruntur, genus esse pilorum existimandum est, vt herinaceorum aculeos, Aristoteles. Herinaceorum pili paulatim adeò duritate degenerant, vt non pilis præterea, sed spinis similes esse videantur, Idem. Aegyptijs muribus durus pilus sicut herinaceis, Plinius. Herinacei testes intus sunt, cutis enim eorum efficiendo scroto inepta est, Aristot. Et alibi testes eis intus lumbis adhærere scribit. Omnibus quæ animal generant, testes antè habentur, vel intus, vel extra, præterquam herinaceo: hic enim vnus lumbis adhærentes continet, ob eandem qua aues causam: coitum enim herinaceorum celeriter fieri necesse est, cum non more quadrupedum superueniant tergis, sed erecti coniungantur propter aculeos. Duos anos ad stercus emittendum solus ericius dicitur habere, Albertus.

C.

Herinacei in sæpibus dumosis & vineis per autumnum præcipuè diuersantur. Condũtur in arbores cauas hyeme, & cibis (pomis præcipuè) per æstatem congestis vescuntur. Echinum aiunt ad annum vsq; sine cibo durare posse. Aristoteles in Mirabilibus. Præparant hyemi & herinacei (vt mures Alpini) cibos, ac volũtati supra poma (mala & pira, vt alij: vel etiam ischadas, vt Philes) affixa spinis, vnum non amplius tenentes ore, portant in cauas arbores, Plinius, & Aelianus. Herinaceus potamogitone herba interimitur, Aelianus. Admirabilis est illa echini pro catulis (περὶ τῶν σκυμνίων) solicitudo ac prouidentia. Vites subit vindemiæ tempore, pedibusque botrorum acinos in terram decutit: hos isthic circumuolutatus, excipit confixos spinis. Ac memini cum iam olim nobis qui tum aderamus omnibus spectantibus botri reptantis ingredientisq; speciem præberet, adeò se cumulauerat atq; oppleuerat vuis. Mox vt subiuit latibulum, ex se decerpenda quæ collegit catulis præbet, vt partim fruantur, partim recondant, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Κωμαυλος τ' ἐχῖνον ἰδὼν ὑπὸ ῥᾶγα φέροντα ῥᾶγας ἀπ' ... τῶ δ' ἐπὶ θειλοπέδω. Suidas ex Epigrammate. Est autem θειλόπεδον (sic scribi debet per ει. in prima syllaba) locus planus tanquam areola sub dio, vbi vuæ Soli expositæ siccãtur, quasi τὸ εἵλης πέδον, Varinus. Si quid deciderit ex fructibus, quos volutatus aculeis suis infixerit, reliquos etiam omnes excutit, reditq; vt aculeos omnes repleat, Iorach. Lac etiam & vinum bibunt cum in domibus aluntur. Herinaceis coitus erectis, partibus supinis hærentibus sibi aduersis, Aristoteles. Herinacei stantes ambo inter se complexi coëunt, Plinius. Cur coitus eis celeriter peragatur præcedenti cap. dixi. Echinus parturiens cunctatur, vide capite octauo inter Prouerbia. Echino fel æthyiæ intolerabile est, Aelianus 6.46.

D.

Echinus animal est vafricia insigne, quo nomine Nauplium ex ingenio nimis callido Echinum appellauit Lycophron, Cælius. Herinacei mutationem aquilonis in austrum, condentes se in cubile, præsagiunt, Plinius. De herinaceorum sensu locis multis perpensum est, vt qui in cauernis sunt, commutẽt sua cubilia aquilonum & austrorum mutatione: qui autem intra tecta aluntur, ad parietes discedunt: quod ita fieri cum Byzantij quidam animaduertisset, consecutus existimationem est, tanquam tempus futurum posset præsagire, Aristoteles. Duo vero foramina eius cubile (κοιτωνῶν, φωλεῶν) habet, alterum ad austrum, alterum ad boream pertinet: ac pro temporis ratione, sicut velum gubernatores nauis vicibus transferũt, sic id quod ad ventum spectat, obstruit: alterum autem aperit. Atque hoc Cyzicenus quidam cum animaduertisset, nomen sibi ea ex re peperit, tanquam suopte ingenio ventos prædiceret, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Serpens & herinaceus (vt Oppianus refert libro de Piscatione secundo) mutuo inter se odio flagrant. Quamobrem si in latibulis occurrant, echinus mox in orbem se contrahit, vt præter spinas nihil emineat. Irruens vero in eum serpens, & spiris implicãs, frustra mordet: & quo arctius illum circumuoluta premit, eò magis ipsa se aculeis infigit & vulnerat: quibus vtcunq; afflicta, non remittit tamen, donec emoriatur: aliàs quidem simul ambo pari casu intereunt: aliàs echinus euadẽs, serpentis immortui corpus aut carnes adhuc aculeis infixas gestat. Herinaceum lupus timet ac fugit, Iorach. Memini aliquando audire leporem deprehensi herinacei aculeos singillatim dentibus extrahere, & nudatum postremò corpus vorare, quod mihi parum verisimile fit, de vulpe vero, quam Echini hostem esse constat hoc, dici non foret absurdum. Vulpes quibus dolis conglobatum echinum tractet, vt explicantem se deuoret, Lege in Vulpe D. Et mox in prouerbio, Multa nouit vulpes, sed echinus vnum magnum.

E.

Herinacei vbi sensere venantem, cõtracto ore pedibusq;, ac parte omni inferiore, qua raram & innocuam habent lanuginem, conuoluuntur in formam pilæ, ne quid comprehendi possit præter aculeos. In desperatione vero, vrinam ex se reddunt tabificam tergori suo spinisq; noxiam, propter hoc se capi gnari. Quamobrem exinanita prius vrina venari, ars est. Et tum præcipua dos tergori, aliàs corrupto, fragili, putribus spinis atque deciduis, etiam si viuat subtractus fuga. Ob id non nisi nouissima spe maleficio illo perfunditur. Quippe & ipsi odere insitum veneficium ita parcentes sibi, terminumq; supremum oppérientes, vt fermè ante captiuitas occupet. Calidæ postea aquæ aspersu resoluitur pila: apprehensusq; pede altero è posterioribus, suspendio ac fame necatur. Aliter non est occidere & tergori parcere, Plinius. Terrestris herinaceus inter animalia inuida cẽsetur, statim vt capitur, vrina sua reddita tergus suum conspergit, cuius vi perfusum corrumpitur, & quod futurũ erat ad multa vtile, reddit inutile, Aelianus. Mihi quidẽ non inuidia aduersus hominem (quam stultè etiam alijs quibusdam animalibus tribuit antiquitas, plebeiam scilicet & anilem persuasionem secuta) sed metu potius, cum capiendus est herinaceus

naceus vrinam reddere videtur. Cum insidias sentit, vndiq; se spinis claudit, & difficulter se videndum prębet atq; palpandum: sed quando in aquam calidam mittitur, statim ea delectatus in planam membrorum deiectionem ostensionemq; resoluitur, & sic inoffensè videtur atq; palpatur, Isidorus. Vide etiam infra in prouerbio, Scit multa vulpes, sed echinus vnum magnum. Terreni herinacei nunc veteratoriam explicabo: Cum enim is vicinus est vt capiatur, contortissimè seipsum concludit, & tantopere contrahit, vt comprehendi non queat, simul & animā continet, spiritumq; comprimit, & ab omni motu conquiescens, mortui speciem præ se fert, Aelianus & Philes. Ipsum animal non verentur pleriq; dicere vitæ hominū superuacuum esse, si non sint illi iaculei, frustra vellerum mollicie in pecude mortalibus data. Hac cute expoliuntur vestes. Magnum fraus & ibi lucrum monopolio inuenit, de nulla re crebrioribus senatusconsultis, nulloq; non principe adito querimonijs prouincialibus, Plinius. Huius monopolij (inquit Hermolaus) mentio fit in Iustiniani codice, quem locum recentiores Legulei ridiculè sunt interpretati. Pecten echini (nempe terrestris) vocatur iureconsultis echini pellis vestium tersui accommodè concinnata, cuius author rei Plinius est, Cælius. Erinacei cute expoliuntur lina, & vulgò ericium appellant, Massarius. Pellis herinacei cum suis spinis hastili præfigitur, vt eo fugentur canes.

F.

Veteres herinacei cute expoliebant vestes, cibum verò ex eo non sumebant vt nos facimus, Sipontinus. Audio apud nostrates suarium tantum, non item caninum echinum mensis admitti. Cute detracta inferuefaciunt paululum vino cum aceto: inde lardo & caryophyllis cōfixum in veru assant. Herinacei carnem iucundam esse aiunt, si capite percusso vno ictu interficiatur, priusquam in se vrinam reddat, &c. Plinius. Caro eius in cibo sumpta aduersus quos morbos valeat sequenti capite dicam. Hystricis caro, vt herinacea, licet non admodum inter esculenta comedatur, stomachum tamē adiuuat, aluum soluit, &c. Platina à barbaris authoribus deceptus: marinis enim tantum Græci ista attribuunt. Aëtius scribit carnes vulpinas leporinas & ericij naturæ humanæ esse dissimiles, & alimenta efficere pessima: cuius argumentum sit odor fœdus, vt Io. Agricola Ammonius citat. Ericij caro secundum quosdam est humectatiua & pinguis. Obscurus.

G.

Colicum remedium per experientiam receptum, Baccas lauri decē, piperis grana septem, opopanaca magnitudine ciceris, conijce in aquæ cyathos tres, totumq; simul feruefactum bibendum præbe, quiescatq; inde æger, & perfectè sanitati restituetur. Oportet autem, inquit Galenus, ad viros masculi, ad fœminas muliebris sexus herinacei internam membranam accipere, exiccareq; ac contundere, eiusq; partes tres prædictis ammiscere, Aëtius lib.9.cap.31. interprete Cornario Græcum exemplar non vidi: sed conijcio Græce echinum legi, cum aliud herinacei nomen vsitatum non habeant Græci. Significat autem echinus, vt capite octauo ostendam, membranam quoq; interiorem ventriculi in gallinaceis aut gallinis, quam aliqui stomachicis commendant: Et de hac forte intelligenda sunt Aëtij verba. Ad dysentericos, Terrestrium erinaceorum membrana interna, Aëtius 2.186, & 9.48. Herinacei vtriusq; tum marini tum terrestris corpus vstum cinerem efficit facultatis tum extergentis tum digerentis, tum detrahentis. Itaq; eo quidam & ad excrescētia, & ad sordida vsi sunt vlcera, Galenus de simplicib 11.28. Dioscorides tamen eam facultatem marino priuatim attribuit. Terrestris simul & marini echini cinis, abstergit, resoluit, & exiccat, Auicenna. Cinis de pelle herinacei (terrestris, siue marini) confert vlceribus sordidis, & carnē superfluam compescit, Idem, Rasis, Albertus. Antidotus Ecloge dicta vtilis cœliacis & sanguinē spuentibus 330. numero apud Nicolaum myr. interprete Fuchsio recipit inter alia testas erinacei & anatis vuluam. Pellis herin. terrest. vnà cum ipsius capite tosta, & in puluerem tusa ex melle inungitur ad alopeciam, Galenus lib.1. Parabiliū cap.14. Cinis vsti echini cum spinis si pici misceatur, cicatricibus pilos reddit. Albertus, & Philes φλεοῦ τρίχας φύει. Herinacei cinis cum melle, aut corium combustum cum pice liquida, alopecias emendat. Caput quidē eius vstum per se, etiam cicatricibus pilos reddit. Alopecias autē in ea curatione præparari oportet nouacula & sinapi. Quidam ex aceto vti maluerunt. Quæ verò de herinaceis dicuntur, eò magis valebunt in hystrice, Plinius. Terrestris herinacei corium combustum, alopecijs cum pice liquida aptissimè illinitur, Dioscorides, Aelianus, Auicenna, Rasis, Albertus. Erinacei caput & pellicula combusta cinisq; ei adiecto melle inlitus alopecijs cito prodest. Caput autem eius per se combustum, & adiecta ipsius adipe, cinis ille alopecijs inlitus, etiam cicatricosis facit pilos renasci: quod si totum ipsum quis exurat, & puluerem eius bene tritum cum adipe vrsino caluo ad integrum capiti imponat, decorem pristinum restituet capillorum, Marcel. Et alibi, cinis (inquit) exusti erinacei recentis, vel fimus erinacei recens, & sandaracha, cum aceto & pice liquida mixta & imposita fluentes capillos continent. Author est Achriton alopeciæ mederi cinerem ericiorum marinorum cum gallis rubeis & amygdalis amaris, æquali omniū portione (vt sint tres partes æquales, quibus addatur fimi murium pars dimidia, Albertus:) permixta hæc cū aceto diu teres, & impones. (Medicamentum hoc apud Galenum, statim post Critonis pharmaca ad alopeciam Heraclidæ adscribitur lib.1.cap.1 de Compos. sec locos.) Eiusdem facultatis est cinis ericij, vel corij, vel capitis eius, vel interiorum, si sepum vrsi admisceas: & iam currit aqua absq; sepo in iuuamento, (vel vt Albertus habet, iam enim incipiet humor recurrere absq; labore:) postquam fricatur locus affectus donec rubescat, Rasis & Albertus. In alopecia si capillorum exortus remoretur, herinacei terrestris caput aut corium vstum tritū ac melle subactum illinito, Asclepiades apud Galenum. Herinaceorum marinorum testas exustas & aqua subactas locis præfrictis impone. In quibusdam exemplaribus non aqua, sed adipe vrsino excipi debere herinaceorum cinerem reperi, quod mihi magis placuit: hoc enim modo efficacius redditur, Galenus lib.1. de compos. med. sec. locos, inter Critonis medicamenta ad alopeciam. Herinaceorum marinorum testas vstas, ex melle & aceto prærasis illine, Soranus ibidem. Ericius vstus tritus si imponatur fistulæ, iuuat, Rasis & Albertus. Limaces rubentes & erinacei puluerem aliqui miscent emplastris contra herniam. Lichenas in facie cinere herinacei ex oleo illinunt: In hac curatione prius nitro ex aceto faciem foueri præcipiunt, Plinius. Attritis medetur cinis muris syluatici cum melle, vel herinacei, Plinius. Herinacei ter. cinis in vini potione sumptus, remedium ad dolores renum adhibet, & ad aquam intercutem, Aelianus: Vetustiores carni siccæ in cibo sumptæ eadem tribuunt. Suffumigatio cum pelle erici in retentione vrinæ, dissoluit eam si modo non procedat ab apostemate vel lapide viam obturantibus: si enim & horum nullo processerit, certè liberabitur, Deo dante, Obscurus. Carnes erici Leonis & aliorum quorundam

rundam animalium, seruandæ in vsus medicos, prius quater aut quinquies, semper tamē per horam lauandæ sunt vino calido dulci, & in furno leniter siccādæ, Syluius. Assiccata caro (σκελετευθεῖσα, Plinius inueteratā reddit, Arabum interpretes salitam) & cum aceto mulso pota, nephriticis seu renum vitijs auxilio est: item aquæ quæ cutem subijt, conuulsionibus, elephantiæ, & male habitis, quos Græci cachectas vocant, (Arabum interpretes initium hydropis vertūt:) viscerum fluxiones exiccat, Dioscorides. Eadē ex Dioscoride repetit Galenus de simplicib. 11.3 his verbis, Scripserunt quidam herinacei terrestris carnem desiccatam prodesse elephanto obnoxijs, cachectis, conuulsionem sæpenumero patientibus, nephriticis, laborantibus aqua inter cutem quam anasarca vocāt: Quòd si ea efficere potest, facultatem habuerit valenter simul digerentem desiccantemq́;, sicut & caro mustelæ arefacta. Eadem quoq; apud Rasin & Albertum legimus. Isaaci interpretes magna imperitia cuniculo, vel vt Belluacensis habet kericulo, attribuunt vim dissoluendi, stomachum roborandi, aluum molliendi, vrinam prouocandi: lepræ deniq; & elephantiasi medendi: Alij herinacco eadem omnia: sed ij quoq; peccarunt: nam cum Dioscorides alijq́; Græci seorsim de marino echino scripserint, cum in cibo sumptum stomacho gratum esse, bonam facere aluum, & vrinam ciere: & rursus priuatim de terrestri, quod elephantiasi alijsq́; paulò ante enumeratis morbis subueniat, illi in vnum omnia confuderunt. Ericius montanus melior est domestico, & habet spinas in modum acuum (sagittales Auicenna) & est consimilis in cura, melioris comestionis, magisq́; iuuat stomachum, & ventrem magis mollit, vrinamq́; ciet efficacius, Rasis & Albertus. Mihi quidē herinaceus montanus ille hystrix esse videtur, adulbus ab Auicenna dictus: nam Syluaticus quoq; adualdul primum, deinde adubul ericium montanum interpretatur, qui vulgò dicatur istrice. Quòd autem is in cibo sumptus ea præstet, quæ Rasis, Albertus, & eos imitatus Platina ei tribuit, ex veteribus authorem habeo neminem: Echinis enim marinis tantum omnes has facultates attribuunt: herinacco verò terrestri & hystrici, neq; simpliciter, neq; magis aut minus quàm marinis. Quanquā enim in remedijs ex vsto corpore corióue aut spinis, eandem vim terrestri & marino echino esse Galenus tradit: Plinius verò, Quæ de herinaceis, inquit, dicuntur, eò magis valebunt in hystrice: longè tamen alia ratio est, si in cibo sumantur: quod illi non animaduerterunt. Ericius terrestris salitus aduersus elephantiasin prodest: item paralysi & spasmo, & vitijs neruorum omnibus, Auicenna. Caro erici est bona lepræ, Idem. Coctus aut assus ericius in lepra remedium est, Rasis. In contractione neruorum caro palumbina in cibis prodest & inueterata, herinacei spasticis, Plinius: Distinguendum forte post prodest, non post inueterata, vt cum Dioscoride ei conueniat. Carnes inueteratæ herinacei sumptæ vtiles sunt hydropicis, Plinius. Salsa ericij caro cum oxymelite iuuat hydropicos, Auicenna & Rasis: Albertus addit, ad omnes hydropis differentias prodesse, nempe carnosam, (vt ipse loquitur,) tumidam, & citrinam. Eadem caro salsa, cū oxymelite pota, salubris est in dolore renum, Rasis, Auicenna, & Dioscorides, & alij. Solus Philes herinacei vsti cinerem cum vino albo potum dolentibus renes mederi scribit. Caro ericij salutaris est in phthisi, Auicenna. Ericius coctus aut assus phthisicos iuuat, Rasis. Emplastrum ex ericio valet contra neruum contractum, & dolorem in ventre natum ex crassis flatibus, & difficultatem digestionis, Rasis: quem autem bonum authorem hæc scribendo secutus sit, nō inuenio. Herinaceorum cinis cum oleo perunctorum custodit partus contra abortus, Plinius. Inueteratas (inquit Plinius) herinacei carnes quis possit dare potui furenti, etiamsi certa sit medicina? Herinacei carnem iucundam esse aiunt, si capite percusso vno ictu interficiatur, priusquam in se vrinam reddat: Eos qui carnem ederint, stranguriæ morbum contrahere minimè posse. Hæc caro ad hunc modum occisi, stillicidia vesicæ emendat. Item suffitus ex eodem. Quòd si vrinam ex se reddiderit, eos qui carnem ederint, stranguriæ morbū contrahere traditur, Plinius. Caro ericij terreni efficit ne pueri lectos permingant: vrinam enim tantopere retinet in cibo sumpta, vt si assidue quis ederit, vrinæ difficultatem incidere periclitetur, Auicenna, & Rasis similiter, sed obscurius. Si abscindatur caro herinacei absq; decollatione, deinde suspendatur super bestiam aut hominem, qui ægre reddit vrinam, mox & facile eam emittet, Rasis. Herinacei caro optimè decocta atq; in cibo sumpta, stranguriosis mirè subuenit, & citò naturalem vrinę cursum relaxat, Marcellus. Idem alibi echinos cum aculeis suis teri iubet, & ex mulsa aqua frequēter accipi aduersus dysuriam: Plinius vero echinos cū spinis suis tusos & è vino potos, calculos pellere scribit, de marinis intelligens, qui & aliâs (inquit) in cibis ad hoc proficiunt. Caro ericij terreni confert febribus diuturnis, Auicenna & Habix apud Serapionem. Eadem succurrit morsis à serpētibus (vermibus) venenosis, Auicenna. Medicinalis est herinacei pellis, nisi ab eo permingatur, Philes. Herinacei adeps (caro assiccata potius, secundū Dioscoridem) prohibet viscerum fluxiones, Auicenna. Ericij salsi, & in aqua feruentis innatans collecta pinguedo, si illinatur baculo, & is in domo (vel lecto, Albertus) ponatur, conuenient ad eum pulices, Rasis. Pungentes in palpebris pilos vbi euulseris, cochlearum carnes cum viridium ranarum harundineta incolentium, vel herinacei terrestris sanguine subigito, & adiecta atramenti sutorij moderata quantitate exiccari sinito, & vtere (inuersis palpebris illine, saliua diluens) cauendo ne pupillam attingas, Aetius 7.67. Et paulo post, Extremè autem confert, inquit Archigenes, sanguis herinacei terrestris, & fellis eiusdem par pondus, & castorei quod sufficit, &c. Ad pilos inutiles & pungentes in palpebris, Fellis & sanguinis erinacei terrestris partes tres, fellis chamelectis totidem castorei parum. Gal. κ. τπ. 4.8. ex Archigene. Si ex sanguine eius & melle cum aqua calida gargarismus fiat, vocem obtusam & raucam emendat, Rasis & Albertus. Sinister oculus cum oleo frixus in vasculo reconditur: is liquor somnificus est: oportet autē extremo stili immisso in aurem distillari, & statim somnus inuadet, Iidem. Hepar herinacei fictili solibus excocto arefactum, (in testa siccatum in feruenti sole, vetus translatio: in testa noua, Rasis:) ad eosdem vsus, quos caro assiccata præstat, vtilissimè reconditur, Dioscorides, Rasis & Albertus. Auicenna non ad omnia, quæ de carne herinacei prius dicta erant, hepar eius vtile facit, sed solum ad postremum, nempe fluxiones viscerum: quod auxilium tamen non carni sed adipi perperam adscripsit. Ad solem exiccatū elephantiasi medetur, Aelianus. Ἧπαρ τε (ἐχίνου φασὶν ἰατροὶ) καεὶν ἐκ πυρᾶς ἀναψυχθὲν, Καὶ φλεγμονῆς οἰδήματα συστέλλειν ξηρόν. Philes. Fel herinacei psilothrum est vtiq; mixto cerebro vespertilionis, & lacte caprino: item per se cinis (quiuis cinis simpliciter) cum lacte, Plinius. Fel herinacei cum vespertilionis cerebro & canino lacte renibus impositum, mirè prodest, Marcellus: In Plinij verbis canino legendum, non caprino, tum ex Marcello apparet, tum ex ijs quæ supra de lacte canino scripsimus, cui psilothri vim quidam falsò attribuerunt: caprino autem nemo. Cæterum Marcelli verba planè corrupta esse videntur, quid enim istis remedijs cum renibus? præsertim cum hæc & huiusmodi Marcellum ex Plinio mutuatum esse constet: proinde hoc vel simili modo legemus, Fel herinacei cum vespertilionis cerebro & canino lacte mixtum, psilothrum est. Nec moueor quod Marcellus cap. 26. inter remedia ad renum vitia hoc quoq; describit. Pilos in palpebris incommodos euulsos renasci nō patitur fel herinacei, Plinius. Collyrium ex felle herinacei oculis im-

missum

missum prodest, Rasis. Ad vitiligines illini iubent fel herinacei ex aqua, Plinius. Eodem verrucæ omnis generis sanantur, Plinius. Aduersus lienis dolorem, quidam duorum dierum catuli ex aceto scillitico dant ignoranti, vel herinacei lienem, Plin. Herinacei lien assus in cibo sumptus, lienosum efficaciter curare fertur, Marcel. Conferunt contra lepram expressionē ad phthisin ex vlcere pulmonis renes eius desiccati. Si ex eo (ex renibus, Albertus) sumatur pondus vnciæ à patiente difficultatē vrinæ cum aqua cicerum rubeorum, dissoluit statim, Rasis: Albertus addit, & dysenteriam & tussim curat. Fimus erinacei recens & sandaracha, cum aceto & pice liquida mixta & imposita, etiam fluentes capillos continent, Marcel.

Sua cuiq; vrina (quod fas sit dixisse) maximè prodest, confestim perfuso canis morsu, echinorumq; spinis inhærentibus, & in spongia lanisue imposita, Plin. Si echini aculei pedib. inhæserint, aut alicui corporis parti, in lotio humano calenti pedē diu tene, facile excutientur, Marcel. Quamuis autem Plin. echini nomine marinū semper intelligat, vt herinacei terrestrem, videtur tamen hoc ex lotio hominis remedium ad vtriusq; aculeos corpori infixos communē habere facultatem. Quidam erinacei viui cū spinis exusti pulueres equo asthmatico datos in stabulo, statim prodesse affirmant, Camerarius.

H.

Grammatici Græci (vt Suidas) echinos interpretantur chœrogryllos & contra. Ἐχῖνος ἐστὶ ὁ ἰχανικὸς, τῶν σαρκῶν ἀφανῶν ὄντων: ἢ ὁ ἀντιφέρειν ἐστὶ ὁ μὴ δυνάμενος ἔχεσθαι διὰ τὰς ἀκάνθας, ὡς ἀκανθόπηκτος, Etymologus & Varin. Et rursus, Ἐχῖνος παρὰ τὸ συνέχειν ἑαυτὸν στρογγυλούμενον: ἐκ τοῦ ἀλέξεσθαι τὸν ἐπερχόμενον συνειλούμενος, τὸν τῶν ἀκανθῶν προβάλλει περίβολον, ὡς ἔρυμα. Idem. Ἐπιπλάσας εἰς δέρμα λευκὸν τὸ ἀπὸ ἀκάνθης λεγόμενον, Galenus de comp. pharm. sec. locos. Cornarius dubitat an rectè sic legatur: & si sic legendum est, herinacei pellem exponendum conijcit, quoniam hoc animal Græci vt supra dictum est acanthionem & acanthochœrum nominant. Galenus quidem malagma quoddā ad splenicos & hydropicos tali pelli inducendū scribit. Fieri potest vt ab aliquo loco dictum sit genus pelliū, cui emplastra commodè illinerentur: Nimis enim curiosum videretur, & magorum nugis affine, herinacei pellē in hunc vsum requiri, quę haud scio an ita parari possit impedientibus spinis. Acanthus certe apud Stephanum ciuitatū aliquot nomen est. & Acantha lucus ingens in Thebaide, quamuis locus is mutilus apparet. Ζάλακες, histrices, echini terrestres, Lexicum.

Epitheta, Hirtus. Asper, Volubilis, Ruber, Aequoreus, apud Textorem: Aequoreus idem est marino: Ruber (etiam marini propriū videtur, cętera vtriq; communia. Ὀξείαις λαχνήεντα δέμας κεντρωτὸν ἐχῖνον, Suidas ex Epigr. Ὀξύκομος, apud Oppianum, qui alibi idem marino attribuit: Ὀκχλόεις, quod asperum significat, vnde pumicem λίθον ὀκχλόεντα quidam vocauit) & terribile φρικτὸν φοβερὸν τρηχύς. Κυκλοτερής. Ὁλοίτεακτος, cum aspiratione, à τρηχεῖα ὅλος καὶ πανταχόθεν ἀκανθωτός, id quod herinacio magis conuenit, quàm si cum tenui spiritu scriptum exponamus, τὸν ὁλοὸν ἐν τῷ τρίχειν. Δειλός. Αἰόλα γυῖα δυσδέων αἰόλα interpretor mobilia, vtpote in globum contracta, & apta rotari: hoc magis placet, quàm varia colore interpretari: non enim corpus varium habet, sed ipsos tantum aculeos albo nigróq; alternis distinctos, quales & hystricis sunt. Τρηχείαις λαχνῇσι περὶ ξύγγ᾽ ἔφερεν θηρὶ ἔκαστος ὅπως σοι αὐ θηρῶν ἐχίνων αἰόλα φῦλα, Oppianus de histrice: Ex eodem poëta superiora epitheta omnia sunt, præter primum ex epigrammate.

Echinus Græcis nomen est vasis ex ære, aut opere figlino, in quod tabulæ ad iudicium pertinentes (testimonia, vel testium dicta) conijciebantur, aliâs coniecta signabantur: eius mentio fit apud Demosthenem, Aristotelem, & Aristophanem, Suidas, Massarius. Cælius, Pollux. In hanc capsam siue scrinium, testium dicta, acta litis, omniaque à partibus prolata conijciebantur, notisque additis signabantur, ne quis dolus malus in ijs subesset. Vnde ea quæ in acta prolaturi erant, apud sequestrem deposituri, quoad palam in iudicium proferrentur ad sententiam ferendam, τὰ εἰς ἐχῖνον ἐμβαλλόμενα appellabant, litis instrumentum significantes. εἰς ἐχῖνον ἐμβάλλειν, pro eo quod est apud acta proferre. Ἐχῖνος ἀγγεῖόν τι χαλκοῦν ἢ (legendum ἢ vt Aristophanis scholiastes habet) κεραμεοῦν εἰς ὃ τὰ γραμματεῖα τὰ περὶ τὰς δίκας (aliâs μαρτυριῶν ἅ τινες ἐμαρτύρησαν κατασημαινόμενοι) ἐτίθεντο. Hinc Aristophanes in Vespis, Κατέαξ᾽ ἐχῖνον. Echini, cadisci vel vasa erant, εἰς ἃ αὐτὰ μαρτυρίαι καὶ αἱ προκλήσεις ἐγγεγραφοι ἐνεβάλλοντο ὑπὸ τῶν δικαζομένων, καὶ κατεσημαίνοντο ἵνα μηδεὶς κακουργήσῃ τὰ ἐμβαλλόμενα: Vel secundum alios, εἰς ἃ διαιτηταὶ καθιᾶσι τὰ γραμματεῖα τῶν μαρτυριῶν ἅ τινες ἐμαρτύρησαν: καὶ κατασημαινόμενοι μετὰ ταῦτα οἱ ἐγκληθεῖσι ἢ δίκαι τὰ τοῖς δικασταῖς ἐπεδίδουν, Varinus, Suidas & alij. Quamobrem diætetarum, id est arbitrorum, erat echinus, & ab ijs cum opus erat iudicibus tradebatur. Plura vide in Commentarijs Budæi. Pocula cum cyatho dum sustinet, astat echinus Vilis, cum patera guttus, Campana supellex, Horatius Serm. 1. Sat. 6. Hîc, vt Acron docet, echinus genus est vasis ænei in quo calices lauantur, quam alij ampullam dicunt esse vitream: Scopa Italicè destescatoro exponit. Echinus genus est chytræ, id est ollæ, Pollux: item lebes, σκεῦος μαγειρικὸν, καὶ λοπάς, Hesychius & Varin. Ἐχῖνοι βυθάκοι, id est lebetem, Etymologus. Sunt item echini circa manus carpum ornamenta: sicut pericarpia, & item psellia ac bubalia, Cælius. Echinus muliebris ornamenti genus est, non dissimile omnino brachialibus & armillis, Hermolaus ex Polluce. Echinus placenta secundæ mensæ apud Athenæum libro 14. videtur autem in Rhodo fieri solita ex verbis Lyncei illic citatis: ἄμης verò, cui comparatur, Athenis. Pollux insularem placentam esse meminit, ἄμητι similem: Πέμμα ἐν Κνωσσῷ τῇ νήσῳ ὡς πλακοῦς, Hesychius. Ἐχῖνοι τῶν τειχῶν ἀγκῶνες, Hesychius. Echinus, fræni pars, Hesychius. Fræni pars quæ ori inseritur χαλινὸς vocatur, cuius medium ἡνίον, τὰ δὲ περὶ αὐτὸ δακτύλιοι, ἐχῖνοι, τρίβολοι ὡς περὶ μασσητῆρα (nisi malis περιμασσητῆρα) ὁ ἵππος, Pollux. Et alibi Τοῦ χαλινοῦ τὰ στόμια, ἀποστόμια: καὶ τῶν ἀποστομίων, τὰ μὲν κοῖλα ἐχῖνοι, &c. Ἐχῖνος, τῶν κιονοκράνων μέρος, Hesychius. Inuenio echinum rectè dici partem in capitulo Doricæ columnæ: crassitudo quippe eius trifariam distribuitur: vna enim portio est plinthus cum cymatio: altera echinus cum annulis: tertia hypotrachelio contrahitur columnæ, Cælius. Echinocephalum Cratinus Periclem appellauit. Pollux libro 2. melius legetur Schinocephalum, vt supra docui in Cane, Capitis octaui parte 2. Scillæ genus vnum aut bulbum eius omnem ab Hippocrate schinum vocari author est Galenus in glossis. Edulia quædam ex amygdalis præcipuè, & alia ex vuis passis ad herinaceorum speciem à coquis parantur, & eorundem nomine apud nostrates vocantur, vt legimus in Balthasaris Dillingensis coqui libro Germanico. Est & militare in lingua nostra herinacei vocabulum, quum acies ita instruitur vt hastis vndiquáque tegentibus hostes excipiat. Rustici denique nostri herinaceum nominant abscessum, qui medias pecoris, vaccarum præsertim vngulas obsidet. Cuius vitij Colu-

mella in ouium morbis meminit, sublumem vel intertriginem vel tuberculum, in ipso discrimine vngulæ nasci scribens. Non alienum est ab hoc loco quod Cassidorus Variarum libro quinto scribit, vbi diuersas amphitheatrales pugnas hominum aduersus belluas describens, Alter (inquit) segestabili muro cannarum, contra sæuissimum animal, ericij exemplo receptatus, includit: qui subito in tergus suum refugiens, intra se collectus absconditur, & cum nusquam discesserit, eius corpusculum non videtur. Nam sicut ille veniente contrario reuolutus in sphæram, naturalibus defensatur aculeis, sic iste contutilli crate præcinctus, munitior redditur fragilitate cannarum. Hæc ille.

Echinus Aristoteli est pars ventris ruminantium (vt & Hesych. scribit) Gaza omasum transfert. Ἐχῖνος καὶ τῆς βοὸς ἡ γαστήρ, παρὰ τὸ ἐπέχειν ἐν ἑαυτῇ τὴν τροφήν, Suidas & Varin. Meminit etiam Etymologus citans hunc Callimachi versum, Ὄντε μάλιστα βοῶν παθέοντ' ἐχῖνον. Echinus dicuntur interna ventris Eustathio, siue ventriculus: & vt vult Nicandri scholiastes ventriculus propriè bouis. Echinus venter est in bobus, & in ceruis etiam, Cæl. Ἐχῖνος ... Varinus: lege ... ex Etymologo. Lac coagulatur etiam à domesticæ gallinæ pellicula, quæ intra ventriculum stercori destinata est, echinus ab aspritudine Græcis appellata, ceu cortex quidam, Beritius in Geopon. Græcis. Ἐχῖνος τῶν πτηνῶν (fortè κτηνῶν) ἡ κοιλία, Hesych. Ἐχῖνος, μικρὸν τι θαλάσσιον ζῶον, καὶ τῶν πτηνῶν, Hesych. Et alibi, Ἄκανθος ζῶον, φυτὸν, καὶ πτηνὸν, Idem & Varinus: vt echinus & de marino dicatur, & de aui quadam, quanquam πτηνὸν & πετεινὸν etiam ad insecta volucria extendi possunt. Ego Echinum autem nusquam legi, spinum sæpe. Videri quidem posset spinus vox Latina quam Græce ἀκανθίδα interpretetur. Scribitur autem σπῖνος etiam à Græcis non ab acanthis spinis, id est spinis facto nomine, sed per onomatopœiam, vt videtur. Gaza acanthidem auem ex Aristotele nunc spinū nunc ligurinum vertit: victat enim ex spinis & carduis. Imperitus aliquis pro spino echinum facile scripserit, & facilius Græcis literis: nec rari huiusmodi errores in Græcorum Lexicis sunt. In his verbis Ἄκανθος ζῶον, intelligo echinum animal siue terrestre siue marinum, nam & alijs nominibus ab acantha deriuatis nominatur, vt supra ostendi. Post ζῶον aliquid deest, χερσαῖον, vel θαλάσσιον, vel τετράπουν, vel simile quid, vt rectè sequatur καὶ πτηνόν. Quòd si hanc coniecturam vt pro echino, si auem intelligimus, spinus legatur, quæ mihi quidem probabilior est, aliquis non receperit: aliam habeo, vt echini vel acanthi spiniue nomine, insectum volucre, nempe maximum scarabeum cornutum accipiamus, quem aliqui vulgo ceruū volantem vocitāt: is enim compressis cornuum ramis tanquam spinis configit quicquid in medio deprehenderit: & ἄκανος Hesych. scarabei genus interpretatur: videtur autem acanos idē quod acanthos, vt acanion quoq; non aliud quàm acanthion est. Sunt sanè etiam cruris. spinosi scarabei quidam, vt in Historia insectorū videbimus. Echinisens Polluci lib. 2. pars auriculæ est, ἡ περὶ τὴν κυψέλην κοιλότης, id est proxima circa vel ante foramen auris concauitas, media foramen (quod κυψέλην voco, licet etiam sordes eo contentas hac voce significent) & auriculam. Hystrices generat India & Africa spina cōtectas, ex herinaceorū genere, sed hystrici longiores aculei, & cū intendit cutem, missiles. Plura muriū genera in Cyrenaica regione: alij lata fronte, alij acuta, alij herinaceorū genere pungentib. pilis Plin. In Cyrene aiunt plura muriū esse genera, ἐνίους γὰρ πλατυπροσώπους ὥσπερ αἰγιαλοὺς γίνεσθαι: τοὺς δὲ ἐχινώδεις, οὓς καλοῦσιν ἰχῖνας (lego ἐχῖνας, à recto ἐχῖν, ex Herodoti lib. 4.) Aristot. in Mirabilibus. Gillius imperite in Aeliano 8. 9. ἐχινώδεις vertit, viperæ speciem & similitudinem gerentes, quos indigenæ echinatos vocent. Aegyptijs muribus durus pilus sicut herinaceis, Plinius, & Aristoteles in fine libri 6. hist. animal.

Echinum Massarius oleæ genus interpretatur tanquam ex Polluce: Hesychius εἶδος ῥοιῶν, id est mali Punicæ genus. Est & herbæ genus apud Galenum, quam etiam erinon Dioscorides videtur appellasse: quanquam in vetustis codicibus non erinos, sed echinos legitur, est & apud Hippocratem echini herbæ mentio, Massarius. Apud Plinium lib. 23. cap. 7. erineos legitur: vbi de ficis & caprificis agens Herba quoque (inquit) quam Græci erineon vocant, reddenda in hoc loco propter gentilitatem. Palmam alta est, cauliculis quinis ferè, ocimi similitudine, flos candidus, semen nigrum, paruum; tritum cum melle Attico, oculorum epiphoris medetur: vtcunque autem decerpta manat lacte multo & dulci herba, perquam vtilis aurium dolori, nitri exiguo addito: folia resistunt venenis. Nicander etiam in Theriacis erinon vocat, & contra venenata commendat, Καὶ χλοάζοντος ἐν ἀγροτέροισιν ἐρίνου, exponunt autem ἀγρότερα ὑπὸ αἱμασιώδεις τόπους: οἱ δὲ τραχ. ... οἱ δὲ τὰ κλιματώδη χωρία. quasi ἐρυμα ... : & ... maceriam. Marcel. Verg. Nicandri verba interpretatur, Et virentis ad radices montium erini. Tradidit Diocles (inquit idem) à quo Plinius multa accepit, ocimo simile esse: nasci prope flumina & fontes: & præter id apricis locis & ad radices montium, Hæc ille ex scholijs in Nicandrum, quæ etiam admonent herbam ἔρινον voce penanflexa trissyllaba, à Diocle ἐρινεὸν nominari voce oxytona quatuor syllabarum. Sed Dioscoridis quoque verba audiamus ex lib. 4 cap. 30. Erinos (inquit) sunt qui ocimoides, qui hydreron, Romani ocymum aquaticum dicunt (vt Marcellus vertit) nascitur secus fluuios & fontes: folia habet ocimi, minora tamen, & in superiore parte incisuris diuisa. Ramuli exeunt dodrantales (κλωνία σπιθαμιαῖα, proinde non placet quod Plinius scripsit herbam esse palmam altam) quinque aut sex: flores candidi sunt, nigrum verò semen, paruum, acerbum: Lacteo liquore abundant caulis & folia. Eius semen drachmarum duarum pondere quatuor cyathis (drachmis, Aegineta) mellis temperatum, contra oculorum destillationes inungitur, sistitq; eas. Aurium dolores finit addito sulphure ignem non experto & nitro instillatus succus, Hæc Dioscorides. Galenus lib. 6. simplic. medic. echinon vocans easdem eius vires refert. Aegineta, per ignorantiam forte, bis commemorat, primum in Erino ex Dioscoride, deinde in Echino ex Galeno. Hæc herba quòd sciam medicorum hodie nulli cognita est, quorum scripta in lucem edita viderim: ego non hanc ipsam, sed congenerem aliam demonstrabo, quam Plinius militarem appellasse videtur 24. 18. Lactoris, inquit, nota vulgò est, plena lactis, quod degustatum vomitiones concitat. Eandem hanc aliqui esse dicunt, alij similem illi, quam militarem vocant, quoniam vulnus ferro factum nullum non intra dies quinque sanat, ex oleo imposita: Nec alibi plura apud vllum authorem de duobus his nominibus siue vnius siue duarum stirpium reperio. Ego diuersas esse puto vel hoc argumento, quòd quæ vulnera tam cito glutinant, insignem astringendi vim possidere probabile est, quæ quidem contraria est vomitoriæ facultati. Habet autem erinus siue echinus vim illam reprimendi, siccandiq; & constringendi, vel Galeno & Aegineta testibus in censu simplicium. Quanquam etiam lib. 9. cap. 7. de compositione secundum locos Galenus, Succus echini, inquit, facit ad inflammationes & prolapsam sedem. Easdē planè vires habet herba quam Hieronymus Tragus li. 1. ca. 100. esulā dulcē nominauit: manat enim lacte, vt esula & tithymallorū genera, vnde forsan & erini id est caprifici nomen impositū ob similem liquorem. Verum lac eius dulce, non acre vt tithymallorū est, quamuis tithymallos aspectu, floribus, pericarpijs & semine ita referat, vt prorsus eiusdem generis videatur. Pericarpia

tamen

tamen non lenia habet, sed hirta & quodammodo echinata, villorum gratia echini nomen meritò ei conueniat. Astringit omnibus sui partibus, maximè tamen radice, quam albam habet, digiti ferè crassitudine, geniculatam, transuersam, duos aut tres palmos longam, eminentibus nodis totidem, quot caules præcedentibus annis singulos singulis addiderat. Locis aquosis prouenit, & iuxta sepes, syluestribus tantum aut montanis. In hortos translata pluribus annis viuacissima durat. Flores ei lutei, folia oleæ sed minora. quamobrem non erinon Dioscoridis, sed omnino congenerem ei esse statuo. Echini vocantur etiam quercuum cyttari, id est panniculæ quædam ceu nucamenta quæ ex ramis earum dependent, Hesychius. Echinus, fructus platani, Idem. Ricinus quoque vt folijs platanum imitatur, sic echinata habet seminum vasa. Est & echinatum pomum in solani cuiusdam peregrini genere: quod Fuchsius stramoniam & nucem methel appellat. Dicuntur item in castaneis echini, quia eo modo quo echini marini aculeis armati sunt. Græci enim echinon hirtum vocant (hoc testimonio aliquo fulcire debebat: ego echinon adiectiuè sumptum nusquam legere memini) inde echinatum dicimus, quod ad similitudinem castanearum calycis aculeis hirtum est, Massarius. Armatum castaneis echinato cortice vallum est. Plin. 15.23. Dipsaco in cacumine capitula sunt echinata spinis. Plin. Chamæleon candidus serpit in terra echini modo spinas erigens, Idem. Glycyrrhiza & ipsa sine dubio inter aculeatas est folijs echinatis, Plinius: atqui glycyrrhiza, non ἐχίνου sed σχίνου id est lentisci folia habet. Echinopus Athenæo lib. 9. nescio quam herbam spinosam significat, quàm poeta quidam vnà cum ononide nominat. Τὰς ἀκάνθας συνάγων, ὥς ἂν ἐχινόποδας καὶ ἀνὰ τρηχείας ἕκαστ' ἀεὶ διατρίβων, ἀνθέων τῶν ἡδίστων μηδὲν συναθροίζων. in grammaticum quendam anxiè diligentem circa singulas voculas, solidæ verò eloquentiæ & eruditionis negligentem. Ἀνχέφακον, ἐχινόπους, Hesychius & Varinus. Ceras ex omnium arborum satorumque floribus apes confingunt, excepta rumice & chenopode: Herbarum hæc genera, Plinius 11. 8. malim echinopode: quoniam chenopodis nomen nusquam inuenio: conuenit autem herbæ spinosæ ab echino factum nomen. Quanquam herbam quandam suibus venenosam Germani vulgo chenopodem, id est, anseris pedem, *gensfus*, vocitant.

Insulæ Echinades dictæ sunt ab Echione quodam, vel à multitudine echinorum, siue terrestres illi, siue marini fuerint: Vel quod solum earum asperum & spinosum sit echinorum instar, Eustathius in Dionysium. Oxiæ insulæ, quas Homerus Θοὰς vocauit, Echinadibus propinquæ sunt, adeò vt inter eas à Strabone collocentur, Hermolaus. Echinæ insulæ sunt circa Aetoliam, quibus Achelous fluuius limum adijcit, Echinades aliàs dictæ διὰ τὸ τραχὺ καὶ ὀξύ: vel ab echinorum copia, vel vt Apollodoro placet ab Echino vate, Stephanus. Echinades, insulæ Acarnaniæ iuxta hostia Acheloi fluuij, in quibus Epei dicti habitant, Scholia in Iliad. 2. Plura quære in Onomastico nostro. Echinus nomen est ciuitatis, cuius (vel viri à quo dicta est, vt Etymologus habet) meminit Demosthenes Philip. quinta, Suidas. Echinos vrbs est Acarnaniæ ab Echino condita quam Rhianus Ἐχινεὰν vocauit, aliqui Echinuntem, Stephanus. Echinus vrbs Thessaliæ sic dicta ἀπὸ Ἐχίνου τοῦ ... Σπαρτῶν ... οἰκιστοῦ, Varinus: vel ἑνὸς τῶν Σπαρτῶν (lego Σπαρτιατῶν) ἐκτακότος οἰκιστοῦ, Etymologus. Hanc ciuitatem in Phthiotide collocat Ptolomæus, in faucibus Sperchij amnis, Plinius. Echinuntis mentio fit apud Ciceronem in Arato, Dicitur excelsis errans in collibus amens, Quos tenet Ægeo defixa in gurgite Echinus. Echinos Thraciæ vrbs ad Pagaseum sinum, Pomponius lib. 2. Sperchium tamen in Maliacum sinum defluere Ptolomæus scribit.

c. Mures alpini totam hyemem in latibulis vsq; ad ver erinaceorum instar conuoluti delitescunt & dormiunt, Ge. Agricola.

e. Sanguine herinacei cum decollatur, æquali oleo mixto, si inungatur corpus viri ignorantis quid sit, ligatur ab omnibus mulieribus vsq; ad mensem, Rasis & Albertus. Oculus herinacei dexter frixus ad pondus vnciæ (Rasis nescio quas ponderum notas hic habet) cum oleo alinulæ (aliàs alaulæ) vel seminis lini, si ponatur in vase æris rubri, & collyrij modo inde illinatur oculi hominis, qui noctu videre desiderat, in tenebris condita quælibet tam visu discernet quàm interdiu, Iidem.

h. Magos qui Zoroastren sectantur, imprimis colere aiunt herinaceū terrestrem, maximè verò odisse mures aquaticos, Plutarch. in Symposiacis lib. 4. quæstione vltima. Idē in lib. de Iside, terrestres echinos ab his magis bono deo attribui scribit, aquaticos autem malo. De herinaceo sacrificato supra dixi capite primo.

PROVERBIA. Ἐχινάλωπηξ, vide in Vulpe. Echino asperior, Ἐχίνου τραχύτερος, in hominem intractabilem & insuauibus moribus dictum metaphora sumpta ab echino siue terrestri siue marino, Erasmus. Totus echinus asper, Ἅπας ἐχῖνος τραχύς, in morosos & iniucundis moribus quadrat. Echini enim tum terrestres tum marini vndique spinis obsepti sunt, vt nusquam impune possis attingere. Est & hominum huiusmodi genus cum quib. nulla ratione possis agere citra litem. Aristot. in Pace. Οὐδέποτ' ἂν θείης λεῖον τὸν τραχὺν ἐχῖνον, id est, Ex hirto in leuem nunquam mutabis echinum, Erasmus. Scholiastes Aristophanis aptum huius dicti vsum esse ostendit, cum quis alicui infensus & asper, mitis ac benignus ergà ipsum vt fiat, persuaderi nō potest. Echinus partum differt, ὁ ἐχῖνος τὸν τόκον ἀναβάλλει, de ijs dici suetum qui prorogarent quippiam suo malo: veluti qui creditam pecuniam comperendinant, tamen aliquando reddendam vel maiore cum fœnore. Aiunt echinum terrestrem stimulata aluo remorari partum, deinde iam asperiore ac duriore facto fœtu mora temporis maiore cruciatu parere author Suidas, Erasmus. Echinus parturiens cunctatur: vel Echinus partum procrastinat, prouerbium in eos qui in perniciem suam moratum causas innectunt: cuiusmodi sunt illi versuram facientes, &c. Budæus: Prius duo echini amicitiam ineant, alter è mari alter è terra, Πρὶν δὲ δύο ἐχῖνοι ... φιλίαν ... : de ijs qui moribus ac studijs sunt inter se discrepantiores, quàm vt spes sit aliquando inter eos necessitudinem coituram. Refertur à Suida, Erasmus. Multa nouit vulpes, verum echinus vnum magnum, Πόλλ' οἶδ' ἀλώπηξ, ἀλλ' ἐχῖνος ἓν μέγα, Zenodotus hunc senarium ex Archilocho citat. Dicitur in astutos, & varijs consutos dolis. Vel potius vbi significabimus quosdam vnica astutia plus efficere, quàm alios diuersis technis. Nam vulpes multiiugis dolis se tuetur aduersus venatores, & tamen haud rarò capitur: Herinaceus vnica duntaxat arte tutus est aduersus canum morsus. Siquidem spinis suis semet inuoluit in pilæ speciem, vt nulla ex parte morsu prehendi queat, Erasmus. Ὅπου δὲ οἱ ἐχῖνοι, λέγω δὲ καὶ τοὺς χερσαίους καὶ τοὺς θαλαττίους, καὶ ἑαυτοῖς εἰσι φυλακτικοί ... ἀκάνθας, ... λέγων οὕτως, ἀλλ' ... Ἴων ὁ Χῖος ... Ὅμως ... ἐχῖνος ... ἄμμορος, Hęc ex Athenæi Dipnosoph. lib. 3. Erasmus eosdem versus ex Zenodoto recitat, & primo quidē versu pro ἐν legit ἔγχει, secundo autē pro ἢ legit ἢ. & ita transfert: Leonis arte in solo

 sanè

sanè probo, Aut magis echini comprobo miseros dolos. Ego Athenæi lectionem potius sequor, cuius hic sensus est, Magis laudandam esse leonis fortitudinem, qui scilicet aperto Marte sese tueatur, quam timidam herinacei astutiam. In Athenæo etiam aliquis miretur, quo pacto dicat ab Ione poëta vtriusque echini calliditatem prædicari, cum in versibus ab eo recitatis, de terrestri tantū mentio fiat: Sed videntur reliqui, de marino scilicet echino deesse, quod ipsa orationis species ostendit, nam illud ἐν τῇ χέρσῳ, expectari facit inferius addendum, ἐν τῇ θαλάττῃ, aut simile quid. Refert prouerbium etiam Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. his ferè verbis, Quid herinaceorum in defendendis tuendisq; se dexteritas nonne prouerbio locum fecit? Scit multa vulpes, vnum sed echinus magnum. Nam vrgente vulpe, vt ferunt, οἷον στρόβιλος ἀμφ' ἀκανθῶν, &c. vt iam ex Athenæo recitaui. Iam si verū est quod nostrates aiunt, & Ge. Agricola scribit, (vide in vulpe D.) vulpem herinaceū ita inclusum & in pilam redactum permingere, ac suffocare, cum propter vrinam in os eius influentem spiritum ducendi nullam habeat potestatem forsan id ignorarunt primi huius prouerbij authores: aut non hæc animalia inter se compararunt, sed vtrunq; ad canes venantes. Superius ex Plinio retuli, aqua calida perfusum herinaceū corpus explicare, quod forsan simili ratione fit cum à vulpe permingitur, non suffocationis periculo. Ὥσπερ ἐχῖνον λαβεῖν μὲν ῥᾴδιον, συνέχειν δὲ χαλεπὸν: οὕτω καὶ τὰ χρήματα, id est, Sicut echinum vtiq; capere facillimū est, retinere difficillimum: ita & pecunias. Aelian. 4. 14. in Varijs Huic simile est illud Anaxagoræ ἐν τῷ περὶ βασιλείας Χρήματα χαλεπὸν μὲν συναγείρασθαι, χαλεπώτερον δὲ φυλακὴν τούτοις περιθεῖναι. Cælius.

DE ELEPHANTO.

A.

ELEPHAS Græcis vsitatum vocabulum à Latinis etiam receptum est: apud Ciceronem & alios bonos authores elephantus quoque in recto singulari reperitur. Barrus, vt Grammatici quidam annotant, lingua Sabina elephas dicitur: vnde & ebur appellatum putat. Seruius tanquam è barro. Barrire etiam elephanti dicuntur à sono, vt Festus scribit, per onomatopœiam, vt boues mugire. Elephantes Italia anno vrbis conditæ quadringentesimo septuagesimo secundo in Lucanis primum bello Epirotico vidit, & boues Lucas inde dixit, Plinius & Solinus. Amat insani Bellua ponti, Lucique boues. Seneca in Hippolyto: quidam luci boues, syluestres exponunt, quod lucus sylua sit, ego pro elephantis accipio: vt sensus sit, maximas etiam quasque belluas, tum in mari vt cete: tum in terra, vt elephantos, amore vinci. בהמה *behemah* Hebræis quamuis bestiam seu belluam significat, sunt qui etiam pecus & iumentum interpretentur. Pluralis numerus est behemot, Iob cap. 40. vbi R. Moses commune vocabulum omniū iumentorum exponit, vt leuiathan omnium piscū maiorum. R. Abraham eodem in loco mirabile aliquod vel monstrosum animal esse putat. Nostrorum quidam elephantum significari arbitrantur per excellentiam, qua ratione Latinorum etiam nonnulli belluam vocant. Animæ facultatem quam αἰσθητικὴν, id est sensitiuam Græci dicunt, Iudæorum scriptores nephesch habehemith vocant, quasi animam irrationalem dicas, vt per vocem behemah brutū omne intelligatur, Chaldæus interpres Deuteronomi capite 14. pro behema generali vocabulo vertit בעירא *beira* (Arabs בהאיץ *behitz*, Persa בחר *behad* Septuaginta κτῆνη, Hieronymus animal:) Idem Chaldæus alibi vbi Hebraicè שן *schen*, id est ebur legitur, vocem פיל *phil* vsurpat, & cum articulo דפיל *dephil*, vnde Græci elephantis vocem traxisse videntur. Munsterus etiam pro elephanto phil ponit, & pro ebore schen dephil, in Dictionario suo trilingui. Schen Hebræis dentem simpliciter significat, accipitur autem per excellentiam pro ebore, id est elephanti dente הבנים *hoben*, quidam exponunt Elephantem, alij pauonē, alij ebenū arborem, quod magis placet. Syluaticus haage & aagi nescio cuius dialecti vocabula ebur interpretatur. Et alibi, Lapis alagi (inquit) similis est ossibus elephantum. Fel zabaragi, fel elephantis, Vetus Glossographus in Auicennam. Cæsar vocatur elephantus lingua Punica, inde nomē Iulij Cæsaris auo, quod is elephantē in pugna occiderit. At Festus, Cæsar (inquit) quod cognomen est Iuliorum à cæsarie dictus est, quia scilicet cū cæsarie natus est: alij Cæsarum nomen aliunde deriuant, vt in Onomastico nostro reperies. Περίσσας, elephas, Hesych. & Varin. Italicè *leofante*, vel (vt alij scribunt) *leonfante*: Gallicè, *elephant*: Hispanicè, *elephante*: Germanicè *helfant*: Anglicè, *olyfant*: Illyricè *slon*.

B.

Elephantes Romæ iuncti primum subière currum Pompeij magni Africano triumpho: quod (factum) prius India victa triumphante Libero patre memoratur. Procilius negat potuisse Pompeij triumpho iunctos ingredi portam, Plinius. Elephantes Italia primum vidit Pyrrhi regis bello, & boues Lucas appellauit in Lucanis visos anno vrbis quadringentensimo septuagesimo secundo, (vt Solinus etiam post Plinium scripsit.) Romæ autem in triumpho septem annis ad superiorem numerum additis. Eadem plurimos anno quingentesimo secundo victoria L. Metelli Pontificis in Sicilia de Pœnis captos. 142. fuere transuecti ratibus, quas doliorum consertis ordinibus imposuerant. Verius eos pugnasse in circo, interfectosque iaculis tradit penuria consilij. Quoniam neque ali placuisset, neque donari regibus. L. Piso inductos duntaxat in circum, atque vt contemptus eorum incresceret ab operarijs hastas præpilatas habentibus, per circum totum actos: Nec quid deinde ijs factū sit authores explicant, qui non putant interfectos, Plin. Pompeius Romæ venationes exhibuit quibus quingenti leones cæsi, elephantes deinde, horrendum quippe dirumque spectaculum. Plutarchus in vita eius. Mirum est libro septimo Plinium scribere, L. Metellum elephantos primum bello Punico primo duxisse in triumpho: quum tamen libro idem octauo tradat, elephantes Italiam vidisse primum Pyrrhi bello, &c. Sed in septimo forsan de ijs sensit, qui modò in Carthaginenses depugnarunt, sicuti commeminit libro decimonono ab Vrbe condita Liuius. Certe author Seneca est in libro de breuitate vitæ, principem omnium Curium Dentatum elephantes duxisse in triumpho. Sed & mox paulò, Idem (inquit) enarrabat, Metellum, victis in Sicilia Pœnis, triumphantem vnum omnium Romanorum ante currum centum & viginti captiuos elephantes duxisse, Cælius. Victo Pyrrho Manius Curius Dentatus in consulatu triumphauit, & Romam primus elephantes quatuor duxit, Eutropius. C. Fabricio apud Pyrrhum legato pecuniam ab eo accipere renuente, postridie ipsum terrere volens Pyrrhus, iussit dum simul loquerentur maximum elephantū post aulæam iuxta se constitui, ac deinde subitò aulæa sublata,

elephas

elephas ex improuiso conspectus, proboscidem super caput Fabricij extulit, ac vocem terribilem asperamque emisit. At Fabricius tranquillè conuersus leniterq; arridens inquit, Nec heri aurum, nec me hodie bestia permouit, Plutarchus in vita Pyrrhi. Elephantes ex Europæis (inquit Pausanias in Atticis) primus Alexander habuit, cum subegisset Porum & Indorum potentiam fregisset. A morte autem Alexandri, præter alios reges Antigonus plurimos habuit, cum Demetrium prælio vicisset. Hos cum idem aduersus Romanos dimicaturus haberet, vehementer eos terruit, tum aliâs tum aliud quippiam quàm animalia esse ratos. De elephanto enim [illegible] ἀνδρῶν χεῖρας (lego χειρίας, vt sit sensus) quantū ad opera & vsus (in bellis) momenti hominibus adferat, etsi iam olim omnes nouerant: ipsas tamen belluas antequã Macedones in Asiam transirent, nulli dum mortalium præter Indos & Afros, eorumq; vicinos viderant: Cui rei testis vel Homerus esse potest, qui cū regū lectos, & ædes etiam locupletiorū ex eis, ebore ornatas referat, ipsius tamen belluæ nulla apud eum mentio. Quam quidem si vidisset, aut saltem

aut falte de ea audiuisset multò prius eam commemoraturus fuisse mihi videtur, quàm Pygmæorum & gruũ pugnam, Hucusq; Pausanias. Fuerunt sub Gordiano Romæ elephanti triginta duo, quorum ipse duodecim miserat, Alexander decem, Iulius Capitolinus.

Elephantorum alij palustres, alij montani, alij campestres sunt: qui moribus etiam & ingenijs non parum differunt, vt capite quarto dicam. Proprium est eorum naturæ roscida loca & palustria amare, & amnes amplecti, vbi versari maximè student: vnde etsi fluuiales non sunt, tamen riparios dicere possumus, Aelianus. Multa in Oriente proueniunt, quæ in alijs Orbis partibus nusquam comperiuntur, ceu quæ ampliorem expetant caloris copiam, vt sunt leones, tigrides, elephanti, item gemmæ & aromata: quæ omnia in locis ad Orientem, quæque ad Austrum innuunt, affatim succrescunt, Cælius. Frigoris sanè impatientes sunt elephanti, proinde frigidis in regionibus non nasci mirum non est. India plurimos maximosque elephantes habet, robore ac magnitudine præstantes, Diodorus Siculus. Indici elephanti nouem cubitorum altitudine, latitudine verò quinque, habentur. Maximi illic qui Prasij appellantur: secundi verò ab his existimantur Taxilæ nuncupati, Aelianus. Indis arant minores, quos appellant nothos, Plinius. Duo eorum genera sunt: nobiliores indicat magnitudo, minores nothos dicunt, Solinus. Indicum Afri pauent, nec contueri audent: nam & maior Indicis magnitudo est, Plinius. Indicos elephantos Mauri timent, & quasi paruitatis suæ conscij aspernantur ab his videri, Solinus. Quantum equo Nysæo maior est Libycus elephas, tanto Lybicis elephantis maiores sunt Indici, Philostratus. Onesicritus & alij dixerunt, Libycos & maximos esse & valentissimos, (Græce est μείζους ἢ τῶν Λιβυκῶν, καὶ ἰσχυροτέρους, id est Libycis maiores & robustiores, apparet deesse vocem Ἰνδικὰς, qua adiecta, tum syntaxis congruet, tum sententia cum alijs authoribus) qui rictu propugnacula deijciant, & arbores radicitus euellant, in posteriores pedes erecti, Strabo. Elephantis Indicis adsunt cornua duntaxat maribus: Aethiopicis verò ac Libycis vtroque sexu, vt Amyntianus tradit in libro de elephantis, Scholia in Pindarum. Indicos reperio nigri & murini coloris esse: in Aethiopiæ verò regione quadam ad meridiem nuper inuenta permagnos & omnes albos. Indici iam adulti capti, solis Musicis instrumentis cicurari possunt, vt cap. 5. dicam. Leones & elephanti vt in India sic in Aethiopia quoque capti seruire coguntur, Philostratus. In Taprobane tigrides & elephanti capiuntur, Solinus. Taprobane insula μητέρ᾽ ἀζυΐα δεινῶν ἐλεφάντων, Alexander cognomine Lychnus. In magni maris insula Taprobane permultorum & valde grandium elephantorum pastiones vigent. Ac nimirum hi insulani elephanti animi robore & virtutis indole, & corporis magnitudine, eis qui in continenti degunt, præstantiores existimantur, eos magnis nauibus in continentem transportantes Callingarum regi vendunt, Aelianus. Elephanti multi & maximi habentur in Sumatra, quæ Taprobana videtur, Lud. Vartomannus. Libycus elephas, Lucanus libro 8. Elephantes fert Africa vltra Syrticas solitudines, & in Mauritania: Ferunt Aethiopes & Troglodytæ, vt dictum est: sed maximos India, Plinius. Indici quantum Libycis præstent, paulò superius indicaui. In Mauritania oppidum est Sala, iam solitudinibus vicinum, elephantorumque gregibus infestum, Plinius. Tingintana prouincia Mauritaniæ qua porrigitur ad internum mare, exurgit montibus septem, qui à similitudine fratres appellati freto imminent: Hi montes elephantis frequentissimi sunt, Solinus. Atlantis in Africa montis saltus elephanti occupant, Solinus. Aethiopia vastos elephantes fert prominentibus vtrinque dentibus, Herodotus libro 3. vt Valla transfert, Græce non aliud reperio quàm ἐλέφαντας ἀμφιλαφέας, vt Eustathius etiam in Dionysium poëtam scribens ex eo repetit. Amphilaphes grammatici exponunt magnum, conspicuum, & alijs modis qui elephanto non conueniunt. India perhibetur molibus ferarum mirabilis, pares tamen in hac terra (Italia) vastitate beluas progenerari quis neget? cum inter mœnia nostra natos animaduertamus elephantes, Columella libro 4. Post Syrtes in Africa excipiunt saltus repleti ferarum multitudine, & introrsus elephantorum solitudines, Plinius 5. 4: Zannes traditur oppidum Libyæ circa Nilum ad Africæ latus, vnde elephanti incipiant, Idem. Montem transgressis viri occurrerunt qui elephantis vehebantur. Hi autem sunt qui regionem colunt inter Caucasum montem, & fluuium Cophena iacentem, homines planè inculti, & armentorum equites curatoresque, (Græce legitur, Ἄβιοί τε καὶ ἱππόται τῆς ἀγέλης,) Philostratus. Onesicritus classis Alexandri Magni præfectus elephantos in Taprobane insula maiores bellicosioresque quàm in India gigni scribit, Plinius. Elephas magna copia in syluis Nigritarum regionis inuenitur, Leo Africanus. In regno Balman quod magnum Cham Dominum agnoscit, elephanti multi reperiuntur, M. Paul. Venetus.

Elephanti magnitudo & tota species stupenda est. Terrestrium (inquit Plinius) maximum animal est elephas. Elephantis opitulata est natura magnitudine corporis: sufficit enim hæc ad necem arcendam, Aristoteles. Mares fœminis maiores excelsioresque sunt, Auicenna, Vartomannus, & Gillius. Eorum varia est proceritas: nam alij ad duodecimum, alij ad decimumtertium dodrantem excelsitate procedunt, alij ad decimum quartum, Gyllius: aut etiam decimum quintum, Vartomannus. Indici elephanti nouem cubitorum altitudine sunt, vt Aelianus refert. Elephas vnus maior est tribus bubalis, Vartomannus. Oppiani de huius bestiæ magnitudine versus hi sunt.

Θηρσὶ δέ τοι μέγεθος μὲν, ὅσον μήκιστα κατὰ γαῖαν
Ἢ κορυφὴν ὄρεος παναπείρεσιον, ἢ νέφος αἰνὸν
Ἄγριον ὕειν φορέει. Φαίης κεν ἰδὼν ἐλέφαντα
Χεῦμα φέρον δειλοῖσι βροτῶν, ἐπὶ χέρσον ὁδεύειν.

Indicis color est niger vel murinus: in Aethiopiæ verò regione quadam nuper inuenta albus. Quid tibi vis mulier nigris dignissima barris? Horatius. Pellem habet nigram quasi puniceam & scabiosam, Albertus. Colore est bubalorum; Vartomannus. Totus niger est, & glabra cuti, sine pilis, Obscurus. Durissimum dorso tergus, ventres molles, setarum nullum tegumentum: ne in cauda quidem præsidium abigendo tædio muscarum (namque id & tanta vastitas sentit) sed cancellata cutis, & inuitans id genus animalium odore. Ergo cum extenti recepere examina, arctatis in rugas repente cancellis, comprehensas enecant. Hoc ijs pro cauda, pro iuba, pro villo est, Plinius. Durissimum dorso tergus est, ventri mollius, setarum hirsutiæ nullæ, Solinus. Plinius cum reprehendisset illos qui subtilitatem animi constare non tenuitate sanguinis putant, sed ea magis bruta esse quibus crassior cutis est, subdit: Elephantorum quoque tergora impenetrabiles setas (aliâs cetras) habent, cum tamen omnium quadrupedum subtilitas am-

tilitas animi præcipua perhibeatur illis. Hic vbi setas legitur, vetus lectio erat seasetlas: quæ vox cum sit deprauata, & Plinius libro octauo neget setas elephantis vllás esse, fieri potest vt scribendum sit, quasi setas: non enim setæ ibi sunt, sed quasi setæ, Hermolaus. Suum pili crassiores sunt quàm bubus & elephantis, quamuis tenuiorem quàm boues & elephanti cutem habeant, Aristoteles. Pilos eorum ex nouo orbe terræ deportatos vidi, qui ad duorum palmorum longitudinem procederent, Gillius. Pelle quidem robusta, sed turpi & aspera teguntur: eam ferrum peracutum non incidere potest, Gillius ex Oppiano. Πρὸς τῆς φύσεως τὴν δορὰν ἐστόμωται ἐλέφας σκληρὰν φολίδα τῇ ἐπιφανείᾳ ἐπιτρέχουσαν, καὶ πᾶσαν αἰχμὴν τῷ ἀντιτύπῳ θραυούσης, Heliodorus lib. 9.

Caput elephanti prægrande. Minoribus sunt auribus atque oculis quàm pro tantæ molis portione. ὀφθαλμοὶ ἢ κάρηνον, ἐπ' ... Κεῖνται ... : αὐτὰρ ... Μείονες, ἢ κατ' ἐκεῖνο δέμας μεγάλοιο πέλοντες, Oppianus. Vartomannus oculos eorum suillis comparat: Obscurus quidam rubicundos esse scribit. Auriculæ eorum duos dodrantes longæ sunt, quoquo versus bene latæ, Vartomannus. Auriculas habent, quales draconum pinguntur, aut vespertilionum alis similes, Obscurus. Apud Sambros (in Africa, vel Sambros Aethiopes vt Solinus habet) quadrupedes omnes sine auribus, etiam elephanti, Plinius. In Melindæ regno visi sunt elephanti duo iuuenes, alter 6. menses natus, quantus est bos magnus, sed carnibus superans boues duos, alter multo maior: vterque niger & carnosus, quorum dentes non erant palmo maiores: sunt autem tantæ magnitudinis, vt ipsorum duo portent nauim quantumuis magnam, Thomeus Lopez.

Elephanto dentes vtrinque quatuor, quibus conficit cibum, atque in farinæ speciem molit. Duo præterea prominent grandes, quos mares grandiores resimatosque habent: fœminæ minores, & contra quàm mares: vergunt enim deorsum, pronisque deuiant, Aristoteles. Elephanto dentes intus ad mandendum quatuor: præterque eos qui prominent, masculis reflexi, fœminis recti atque proni, Plinius. In elephantis vtrumque sexum dentibus armari nemo non tradit. At Ammianus in India fœminas edentulas nasci prodit, Spiegelius. Statim cum natus est elephantus, dentes habet: quanquam grandes illico perspicuos obtinet, Aristoteles. Dentes exerti sunt apro, hippopotamo, elephanto, Plinius. Duos ei dicunt prominere exertos, quos alij dentes, alij cornua vocant, Aelianus. Sunt autem illi in superiore mandibula, Vartomannus. Quemadmodum duobus dentibus apri, sic elephanti armantur, sed situ contrario: illis enim in sublime feruntur, his deorsum retorquentur, Gillius. Eorum qui sunt confirmata ætate, ea magnitudine dentes existunt, vicem vt postium præstent in domicilijs (quod capite quinto etiam ex Plinio confirmabimus,) & pro palis Nigritæ ad sepimenta vtantur: sæpe enim ad longitudinem decem pedum augescunt, Gillius. Grandia taurorum portant qui corpora quæris An Libycas possint sustinuisse trabes? Martialis de dentibus eboreis. Innominatus quidam cuius liber de terra Sancta Italicus extat, scribit se vidisse dentem elephanti à Veneto quodam mercatore ducatis, id est, denarijs aureis, sex & triginta emptum longitudine dodrantum ipsius quatuordecim, crassitudine dodrantum quatuor: tanto pondere vt humo tollere non potuerit. Vartomannus scribit visos sibi in Sumatra insula duos elephanti dentes qui ambo appenderint libras trecentas & triginta sex: libram autem quantam accipiat non exprimit. Palustrium elephantorum dentes liuidi sunt, rari, tractúque (forte tractatu) difficiles, & in plerisque partibus foramina sunt: in alijs verò partibus quasi grandinis grana tumores quidam insurgunt, & arti minimè obtemperant. Montanorum verò minores sunt dentes, verum & sufficienter albi sunt, & nihil in eis difficile inuenitur. Optimi autem omnium sunt campestrium elephantorum dentes: maximi enim albissimique sunt, & incidi faciles, vt nullo labore in quancunque manus voluerit partem deducantur, Philostratus Alemano Rhinuccino interprete. Ex elephantino genere cornua fœminæ maius pretium quàm maris habere fertur, Aelianus. Abijciunt ea decimo quoque anno & defodiunt, vt inferius dicam. Prædam ipsi in se expetendam sciunt solam esse in armis suis, quæ Iuba cornua appellat: Herodotus tantò antiquior & consuetudo melius dentes, Plinius libro 8. Libro quidem nono, Elephantos & arietes (inquit) candore tantum cornibus assimulatis, in Santonum littore reciprocans destituit Oceanus. Quoniam autem de ambabus belluis (vt scribit Massarius) scilicet elephantis & arietibus simul loquitur, dentes elephanti marini Plinius hic cornua videtur appellasse, ne si dentes dixisset, arietes, de quorum cornibus non dentibus sermo est, ab appellatione cornuum exclusisse videretur. Nam si dentes elephantorum dixisset, opus fuisset, arietum quoque cornua expressisset: sed tolerabilius Plinio visum vtrisque animalibus seruiendo cornua appellare: quod alibi etiam hac de causa fecisse videtur, dentes elephanti cornua impropriè nuncupando, vt libro decimooctauo quando ait, Atque cum in arbores exacuant limentque cornua elephanti, & duro saxo rhinocerotes: ne si dentes elephanti dixisset, rhinocerotes quod cornua non dentes exacuunt, similiter exclusisset. Sed quando de solis elephantis loquitur, dentes propriè appellat, vt libro octauo, (vnde eius verba paulò ante retuli.) Dentes quoque Aristoteles secundo de historia appellauit: & tertio de partibus animal. elephanto cornua natura esse negata dixit, quod magnitudinis ipsius exuperantia ad necem arcendam sufficeret, Hactenus Massarius. Iuba dentes elephantorum cornua esse arbitratur, eò quod à temporibus nascantur. Acuere autem ipsa elephantes dicuntur, quod nulli alij inest animalium, permanere eadem etiam quæ primitus nascuntur, nec decidere sicut dentes ac rursus nasci. Ego autem his rationibus nequaquam assentior. Cornua enim etsi non omnium animalium, ceruorum saltem decidunt ac renascuntur. Dentes autem in hominibus quidem decidunt ac renascuntur omnes, aliorum verò animalium nulli contingit vt dentes cæteris eminentiores, quas s... as vulgò dicimus, aut gemini etiam sponte cadant: quod si forte violentia quadam coacti ceciderint, non renascuntur: armorum instar natura maxillis eos inseruit. Insuper cornua lineam quandam veluti torno impressam singulis annis circa radices obducunt, quod oues etiam, capreæ, bouesq; testantur, dens autem lenis politusq; oritur, & nisi violenter frangatur talis permanet: materiam enim substantiamq; lapidis parere videtur: Cornua insuper ea tantum habent animalia, quibus duplex bifidáque est vngula: Elephas verò quinque habet vngues & plantam multipliciter scissam, ne altius pedes imprimat, si quando in humido solo forte constiterit. Præterea natura cornutis omnibus animalibus perforata, & in medio vacua ossa supponens, supra quę extrinsecus cornu producitur: elephantorum autem & plena per omnes partes similia ossa sunt: quod si illud extrinsecus quis adapertum inspiciat, in medio tenue foramen (σύριγγα) inueniet,

ſicut in dentibus eſſe videmus, Hæc Philoſtratus libro ſecundo de vita Apollonij, ex interpretatione Alemani Rhinuccini, quam licet non probem, ea tamen quod Græcum exemplar ad manum non eſſet neceſſariò vſus ſum. In elephante non potius dentes quam cornua, teſte Aphrodiſienſi, appellari debent, Grapaldus. Quos dentes multi dicunt, cornua ſunt, Varro libro tertio de lingua Latina, item Aelianus: qui & cornuum medullam in elephantis edendo eſſe ſcribit. Quicunque (inquit Pauſanias) elephantum oſſa quod ex ore promineant, dentes potius quàm cornua eſſe putant, conſiderare debent alces mares (fœminæ enim ijs carent) ſua habere cornua in ſupercilijs: Aethiopicos verò tauros in naſo ſita: vt non valde mirum ſit eadem elephanto ab ore prominere. Accedunt & hæc argumenta aſſertioni noſtræ: Cornua annorum circuitu animalibus nonnullis decidunt & renaſcuntur, in quo genere vt ceruos & dorcades eſſe conſtat, ſic nos etiam elephantos ponimus. Dentes certe animalium adultorum nulli ſolent renaſci. Quomodo igitur renaſcerentur hæc elephanti oſſa, ſi dentes, non cornua eſſent? Sed igni etiam dentium natura non concedit (quod ſi cogas dilatari, franguntur: Oppianus:) at cornua vt boum ſic elephantorum, ex rotundis fieri plana, & in alias verti figuras vi ignis poſſunt. Hippopotamis & apris dentes exertos inferior maxilla profert, at cornua non videmus ex maxillis naſci (In Græco non legitur negatio, ſed videtur mihi deeſſe, quamuis Cælius ſine negatione verterit, Gillius diſſimulanter præterijt:) Sciendum eſt autem cornua elephanti à temporibus supernè deſcendere (ῥίζαι μὲν πρώτιστον ἀπὸ κροτάφων πεφύασιν, Ἐκ μεγάλων μεγάλαι, φηγῶν ἄπο, Oppianus:) & ita foras tendere: quod quidem non auritus ſed oculatus teſtis ſcribo: Nam craniũ elephantis accuratè conſideraui in Campania in templo Dianæ, quod triginta plurimum ſtadijs diſtat à Capua metropoli Campaniæ. Elephas itaq; vt magnitudine & ſpecie corporis à cæteris animalib. permultũ differt, ſic diuerſum etiam & peculiarem ſibi cornuum habet exortum, Hucuſq; Pauſanias lib. 1. Eliacorum: Eundem locum Cælius tranſtulit lib. 13. cap. 18. Eiſdem argumentis Oppianus vtitur lib. 2. de venatione, vbi elephantum inter cornuta animalia deſcribit.

Linguam perquam exiguam elephantus habet, atque interius poſitam quàm in cæteris ſit, ita vt vix eam videre poſſis, Ariſtot. Lingua ei bene exigua eſt, Aelianus. Lingua lata elephanto præcipuè, Plinius. Proboſcis, προβοσκίς, in elephanto vocatur à Græcis & Latinis naſus elephanti, vel potius pars à naſo porrecta demiſſáque terram verſus: ſic autem vocatur quod ea ante ſe extenſa paſcatur, hoc eſt cibum potumque ori admoueat. Plinius nunc proboſcidem, nunc manum vocat: vt libro 8. cap. 7. Proboſcidem (recentiores quidam codices promuſcidem habent, Proboſcidem, inquit Cælius 3. 30. nos etiam promuſcidem dicimus, ratione qua b. tranſit quandoque in m. vnde κύβινδιν illi, nos cymindin pronuntiamus: Hæc ille ſine authore. Ego cybindin apud Græcos legere non memini, ſed cymindin tantum: quanquam Hermolaus cybindin apud Ariſtotelem ſcribi ait, deprauato forſan codice vſus. Promuſcidis quidem vocabulum apud Vitruuium etiam, & in Gazæ tranſlatione ex Ariſtotele reperitur) eorum, inquit, facile amputari, Pyrrhi præliorum experimentis patuit. Et alibi, Mandunt ore: ſpirant, & bibunt, odoranturque haud impropriè appellata manu. Ita promuſcide tanquam manu vtitur, Gillius ex Aeliano. Eadem ratione pronomæam Græci hanc partem vocant, quibus νέμεσθαι idem quod βόσκειν, id eſt paſci ſignificat. Προβοσκίς, ἡ τοῦ ἐλέφαντος προνομαία, Suidas & Varinus. Vel, vt Heſychius habet, τὸ ἐκπεπταμένον καὶ προβεβλημένον τῆς ὄψεως τοῦ ἐλέφαντος. Προνομαία καὶ προβοσκίς, ἡ τοῦ ἐλέφαντος ῥίς, Varinus: Heſychij lectio corrupta eſt. Inuenies tamen etiam de alijs animalibus proboſcis nomen vſurpatum. Varro ſe inueniſſe ericium cum proboſcide ſcribit, vt Nonius citat. Proboſcidis, vt apud Athenæum legimus, quæ & pronomæa, elephantum eſt, propriè verò etiam de muſca & lolligine profertur: & vt idem alibi habet, de ſepia quoque: De muſca quidem Lucianus vſurpauit. Habet elephas talem tantamque narem, vt ea manus vice vtatur: quippe qui non niſi ad os illam admouens, & bibat, & edat: ſuo etiam rectori eam erigit, atque offert: & arbores quoque eadem proſternit: & quoties immerſus per aquam ingreditur, ea ipſa edita in ſublime, reflat, atque reſpirat. Aduncıuſcula parte ſui poſtrema, naris hæc eſt, ſed flecti non poteſt: cartilaginea enim, & proinde rigidiuſcula eſt, Ariſtoteles. Et alibi, Elephantis prolixa validáque naris augetur, eiusque vſus idem qui manus: ea nanque cibos tam ſiccos quàm humidos colligunt, capiunt, & ad os admouent ſoli animantium omnium. Et rurſus, Elephas prioribus pedibus non vtitur loco manuum, ſed nare ſua. Promuſcis eorum intus concaua ſuilli labri ſpeciem ſimilitudinemque quandam gerit: mobilis eſt, vt modo relaxetur, modo contrahatur, Gillius. Τῶν δ᾽ ἤτοι ὀφθαλμῶν μεσσηγὺς ἀποκρέμαται μεγάλη ῥίς, Λεπτή τε σκολιή τε, προβοσκίδα μιν καλέουσι. Κείνη θηρὸς ἔφυ παλάμη, κείνη τὰ θέλουσι Ῥηϊδίως ἔρδουσι, Oppianus. Habet hoc animal quo loco alijs eſt naſus, partem quandam pendentem, anguſtam ac longam adeò vt ad terram pertingat. Hac pro manu vtitur, & extrema eius parte ſic omnia tractat, atque ita rebus apprehendendis applicat, vt ne minima quidem numiſmata ipſum effugiant: quæ etiam ſublata proboſcide (ſic partem eam vocant, rectori inſidenti tradit. In fine perforata eſt, & animal ipſum per foramina illa velut per nares reſpirat. Poſtquam autem mortuo elephante vſque ad radicem partis ipſius diſſecans, meatus, qui à foraminibus ſurſum feruntur, reperi non aliter quàm in nobis exitum habere duplicem: vnum quidem qui ad ipſum cerebrum perueniebat: alterum autem in os perforatum, impenſius adhuc naturæ artem ſum admiratus. Vbi autem etiam didici, ipſum animal, cum fluuium, aut lacum profundum traijcit, vt totum ipſius corpus demergatur, per ſublatam in altum hanc proboſcidem reſpirare, naturæ prouidentiam intellexi, non in eo duntaxat quod partes omnes ipſius animalis pulchrè conſtruxerit, ſed quod ipſum etiam eis vti docuerit, Galenus ab initio libri ſeptimi decimi de vſu partium. Poboſcis ei ad terram demiſſa, & anterius carnoſa eſt: hac cibum potumq; aſſumit in os, quod ei ſub ceruice eſt ſicut ſturioni. Eãdem aliquoties nummũ è terra tollentem vidi: & aliquando detrahentem ramum arboris, quem viri vigintiquatuor fune trahentes ad humum flectere non potueramus: cum ſolus elephas tribus vicibus motum detrahebat, Vartomannus. Promuſcis eius longa eſt decem cubitos, qua pro manu vtitur in bello, cibo, & alijs operibus, Albertus: Hanc alibi calceum vocat, & plura de ea ſcribit libro 2. tractatu 1. cap. 1. de animalibus. Aquam, inquit, ea haurit, & aſpergit venatores aut circumſtantes, &c. Duplici tum corde, tum ſenſu animi, elephantus eſſe dicitur, & altero quidem ira incendi, altero mitigari & leniri Maurorum ſermonibus peruagatum eſt, Aelianus. Galenus libro ſeptimo Anatomicarum adminiſt. ſcribit ſe ex elephanti diſſecti corde magnum os exemiſſe, & quòd duos tantum ventriculos cor eius habeat, contra Ariſtotelem qui magnis animalibus tres attribuit. Elephanto etiam iecur ſine felle: inciſa tamen parte qua fel adhærere ſolet, humor felleus effluit plus minus Ariſtoteles. Fel non ad iecur, ſed ad pectus ſitum habere dicitur, Aelianus. Elephanto inteſtinum ita eſt ſinuoſum (συμφύσεις ἔχον) vt aluos habere quatuor videatur: in hoc etiam cibus recipitur:

recipitur: nullum enim conceptaculum cibi aliud separatim adest. Exta quoque eidem suillis proxima, sed maiora. Iecur enim quadruplo maius bubulo est: & reliqua pari ratione, excepto liene: hic enim minor ex proportione est Aristoteles. Plinius non iecur sed pulmonem eius quadruplo maiorem bubulo facit. Ventres elephanto quatuor, cætera suibus similia, Plinius. Mammas duas habet paulò citra pectus, Aristoteles. Sub armis ei papillæ existunt, Aelianus. Elephas tantum mammas sub armis duas habet: nec in pectore, sed citra in alis occultas: Nulla in feminibus (aliâs femoribus) digitos habentium, Plinius. Elephanto mammæ sunt sub armis duæ, tam mari quàm fœminæ, perquam exiguæ, nec pro corporis vastitate, ita vt eas à latere conspicere propemodum nequeas, Aristoteles. Et de partibus anim. 4. 10. Elephas, inquit, duas tantum habet, easque sub armis: causa cur duas habeat, quod vniprolis est: cur non inter femora, quod multifidum est: nullum enim inter femora habet, cui pedes discreti in digitos sunt. Cur supra sub armis, quod in ijs quæ plures obtinent mammas & primæ sunt, & plurimũ lactis hauriunt quæ ea parte continentur. Elephantus genitale equo simile habet, sed paruum: nec pro corporis magnitudine. Testes idem non foris conspicuos, sed intus circa renes conditos habet: quocirca initum celerius agit, Aristoteles. Testes intus habet propter pondus sui corporis, vt sit velocioris coitus: tamen tempore coitus emittit eos, Albertus. Testes ei intus ad aluum nectuntur, Aristot. Et alibi, Testes intus habet ob suæ cutis duritiem, cum ex ea scrotum non posset fieri. Testes elephanto occulti, Plinius. Ctesias Cnidius planè mentitur ea quæ de semine elephanti scribit: ait enim vsque adeò durari siccescens, vt electro id est succino simile efficiatur, quod nunquam fit, Aristot. de generat. animal. 2. 2. Fœmina etiam elephantorum genitale, vt cæteræ, inter femora habet, Aristoteles. Malleolos posterioribus imis cruribus possidet, Arist. Crura priora multò posterioribus longiora sunt, Aristoteles & Aelianus. Ποδῶν γε μὲν οὐκ ἴσα μέτρα: Ὑψόθι δὴ πρόσθεν πολὺ πλεῖον ἀείροντα, Oppianus. Pedes maiores priores, Plin. Cur anteriores ei pedes maiores validioresq; sint, causam reddit Albert. lib. 2. tract. 1. cap. 1. de animalib. Crura eius æquali infra supráq; crassamento, Vartoman. Magna sunt, & ex æquo ferè supra infraque crassa columnarum instar, Albert. Articulos crurum non tam sublimes habent vt aliæ animantes, sed humiliores terram versus, Vartoman. Elephas non, vt aliqui retulerunt, agit: sed considendo crura inflectit: nequit tamen præ nimio pondere, vtrunque in latus æquilibrio quodam vergere: sed aut læuo incubat, aut dextro, atque eo ipso habitu requiescit. Flectit hic certe suos posteriores poplites modo hominis, Aristoteles. Cæteræ quadrupedes, elephanto excepto, contrario modo quàm homines sua membra inflectunt, Idem. In posterioribus elephanto articuli breues: Idem poplites intus flectit hominis modo, cætera animalia in diuersum, Plinius. Accedit quoque motum præstari etiamsi nullus cruris inflexus agatur, quemadmodum pusiones serpere videmus. Quinetiam elephanti ita se mouere diuturna hominum fama celebrantur: quæ tamen falsò confirmata est, cum id genus animalium inflexu vel in scoptulis opertis vel in clunibus adducto sese moueant, Arist. in libro de communi animalium gressu. Elephanti crura osse continuo & inflexibili constant, Strabo. Genua elephanti non flectunt, vti Ambrosius prodit: quia rigidiore crurum vsu opus fuit, quo velut columnis tanta posset membrorum moles fulciri. Calcaneum modo leuiter inflectunt, rigent cætera pedum à summo ad imum, Cælius 4. 12. Elephantos crura sine nodis articulisque habere vanum est: imò verò habent flexiones, & vt aliæ bestiæ, quum libet crura flectunt & erigunt: In ima enim propemodum cruris parte iunctiones & flexus habent, Gillius. Si cadant surgere non possunt, quoniam ossa solida & inarticulata habent: vnde crura tibiasque postquam iuuentam excesserint flectere nequeunt: Hinc est quod dormientes non recumbunt: defessi verò magnis arboribus se applicant: eas obseruant venatores & penè succidunt, vt innixæ eis belluæ cadant & capiantur, Authores obscuri. Flexus post genua (poplites intellige) negantur habere: quos forsitan habent laxos (lego, non laxos) sed strictos, & idcirco ab imperitis carere putantur: nam si prorsus non flecterent crura, gressus eorum non foret ordinatus, Albert. Similiter rotundis pedibus, vt equi, sunt: sed amplioribus vt planta quoquouersum ad binos dodrantes accedat, Gillius. Pedes eorum inferius, magni orbis mensarij instar rotundi sunt, Vartoman. Pomi instar, Author obscurus. Elephas animal multifidum est, Aristoteles. Digiti eius indiuisi, ac leuiter formati, nec vngues omnino sunt, Idem. Omnia digitos habent quæ pedes, excepto elephanto. Huic enim informes, numero quidem quinque, sed indiuisi, ac leuiter discreti, vngulisq; non vnguibus similes, Plin. Singulis pedibus numero quinq; digitos indiuisos leuiterq; discretos habent, Aristot. & Aelianus. Ex quo fit, vt animal sit minimè ad natandum habile, Aelian. Quinque vngues habent, & pedem multipliciter scissum, ne si quando in humido solo constiterint, altius pedem imprimant, Gillius. Vartomannus totidem vngues & corneos eis esse scribit. Quamuis in multa diuidant pedem, natura tamen digitos coniunxit, vt pes validior esset Albertus. Solipeda sunt, vt equus, asinus, elephantus, Aelianus de animal. 11. 38. Caudam habent similem caudæ bubali, trium forte dodrantum longitudine, paucis in extremitate pilis: Vartoman. Nullum tergori setarum tegumentum, ne in cauda quidem præsidium abigendo tædio muscarum: sed cancellata cute in rugas arctata enecant: vt superius ex Plinio retuli.

C.

Amat amnes hoc animal: & quanquam non fluuiatile sit, tamen riparium dici potest, Aristoteles. Gaudent amnibus maximè, & circa fluuios vagantur, cum alioquin nare propter magnitudinem corporis non possint, Plinius. Barrire elephanti dicuntur à sono vocis, Festus. Hinc & ipsi elephanti barri vocantur, vt supra dixi. Et barrus barrit, Author Philomelæ. Citra nares ore ipso vocem elidit spirabundam, quemadmodum cum homo simul & spiritum reddit, & loquitur. At per nares simile tubarum raucitati sonat, Aristotel. Citra nares ore ipso, sternutamento similem elidit sonum, per nares autem tubarum raucitati, Plinius. Clamor autem, quem quidam barritum vocant, prius non debet attolli quàm acies vtraque se iunxerit, Vegetius 3. 18. Hunc exercitus clamorem Festus non barritum, sed barbaricum vocat, quod eo genere barbari vtantur: & forte similiter apud Vegetium legendum. Quàm terribilis in pugna sit elephantorum stridor, vt Marcellinus vocat, capite quinto dicam. Ἐλέφας πετριγώς, elephas stridens vel barriens, apud Philostratum. Truncos gratissimo in cibatu habent: Palmas excelsiores fronte prosternunt, ac ita iacentium assumunt fructum, Plinius & Solinus. Quænam in cibo eis noxia aut venenosa sint, inferius in tractatione de morbis ipsorum exequar. Cum eos cætera pabula defecerint, radices effodiunt, quibus pascuntur: E quibus primus qui aliquam prædam repererit, regreditur, vt & suos gregales aduocet, & in prædæ communionem deducat, Aelianus.

Aelianus. Dentium alterum acutum ad propulsandas iniurias seruant, altero radices effodiunt & arbores extirpant, Idem. Lusitani regis liburnicæ inter alia meridianæ illius nauigationis miracula, melones in Aethiopia nobilissimos haberi prædicant, quorum odorem elephantes sagacissimi olfactus animal, de longinquo sentiant: aduolantesque cucumeraria tota depopulentur ac proterant, Hermolaus in Dioscorid. Elephantis cicuribus præter alios cibos hordeum datur. Elephantus eodem pastu modios Macedonicos (hordei, vt Aelianus addit) nouem, quod plurimum edere potest. Sed tantum dare periculosum est: sex aut septem dedisse modios, in vsu frequenti satis est: sed farinæ non plus quàm quinque: vini etiam quinque mares, quæ mensura heminas continet sex, Aristoteles. Animalium maximè odêre murem: & si pabulum in præsepio positum attingi ab eo vidêre, fastidiunt, Plinius. Farinam similem minutissimo pulueri permixtam separat optimè, ita quod farinam in pastum colligens nihil admittit de puluere, Obscurus. Elephanti postquam cicures euaserunt, panibus maximis, hordeo, caricis, vuis, cæpis, allijs, iunco, palma, hederaceis folijs vescuntur, Aelianus. Apud Indos tractus est, cui nomen est Phalacros, quasi Latine caluus: eoque ita appellatur, quòd qui herbam ibi eo nascentem gustauerit, & pilos & cornua amittit. Itaque elephanti, nisi cogantur, non accedunt ad locum illum, imò verò prope cum accesserint, perinde atque homines prudentissimi, ab omni illius loci germine refugientes, pedem referunt, Aelianus. Iam quidam amphoras (metretas, Aelianus) aquæ mensuræ Macedonicæ quatuordecim eodem hausit potu, & rursus à meridie eiusdem diei octo, Aristoteles. Claræ & nitidæ aquæ potio elephanto inimicissima est, nec prius bibit quàm conturbarit: turbida enim & sordida ei suauissima est: proinde cum ad flumen aut lacum accesserit, cœnum pedibus perturbat, Aelianus. Huius rei causam Simocatus adfert, quòd in aqua pura suam ipse vmbram extimescat: ideoque solere Indos cum traijcienda est aqua, obscuram & illunem obseruare noctem. Sine potione octo dies fert, Aelian. Elephantus quidem gregarius assuefactus, aquæ vtitur potione: Ei verò qui ad bellum certat, non modò ex vitibus confecti, sed etiam ex oryza factitij vini vsus indulgetur, Aelianus. Et alibi, Potionem, inquit, qua ipsi pro vino vtuntur, ideò ipsis largiuntur, vt ad prælium audaciores efficiantur. Elephantes & simiæ vini potu inebriantur, vt Athenæus citat ex Aristotelis de ebrietate libro. Vt elephantus vini potione obliuiscitur fortitudinis, sic Simia hausto vino, fraudis immemor, non est ad capiendum difficilis, Gillius. Recens captos zythi potione cicurari, capite quinto dicam. Omnia bene olentia amant, vnguentorum & florum odore permulcentur, Aelian. Et rursus, Flores eis dantur, atque in prata ad legendos flores, quia suauitatem odorum amplexentur, aguntur: ipso enim odoratu flores internoscentes colligunt, atque etiam hos lectos in calathum inferunt, quem eorum rector sustinet. Postquam hunc floribus compleuerint, tanquam vindemia facta, lauatione similiter atq; homines lauti delectantur: Vt vero ea vsi reuerterint, eò vbi quasillum floribus plenum reliquerint, expetunt. Quod si rector afferre tardauerit, barritum edunt, neq; prius cibum sumunt quàm eis quispiam quos collegerint flores attulerit, eos allatos de quasillo tollentes sui præsepis labra ornant. Hanc nimirum cibo suauitatem ex his bene olentibus comparantes, stabulum vbi diuersantur, floribus permultis sternunt. Hæc Aelian. Sagacissimè odorantur, (quod forsitan propter nasi longitudinem eis contingit, vt auritis acutius audire) & venatorum insidias hoc beneficio fugiunt, herba quam senserint humanis calcatam vestigijs euulsa, & per manus deinceps tradita, vt capite quarto ex eodem authore dicemus. Velocitate non quisquam tanta est, quem non vel suo tardo gradu assequantur, Gillius. Agminatim oberrant, Solin. Nare propter magnitudinem corporis non possunt, Plin. Digiti pedum eis indiuisi leuiterq; discreti, ex quo fit vt ad natandum minimè sint habiles. Aelian. Incedit etiam per aquam, & eatenus mergitur, quatenus eius promuscis superat: reflat enim per eã, & spiritum accipit & reddit, sed natare satis pondere sui corporis non potest, Aristoteles. In naueis autẽ immittuntur, ponte vtrinq; ramis frondescentibus adumbrato, ad fallenda huiuscemodi animalia: hoc enim ipsum cum vident, se per terram, quia eis hæc mare videndi facultatẽ adimant, etiam nunc iter facere arbitrantur, Aelian. Somnum erecto corpore capiũt: quia operosum eis esset decumbere, simul & deinde à cubitu exurgere graue, Aelian. Dormituri non recumbunt, defessi verò arboribus magnis se applicant, quibus succisis cum cadunt surgere nequeunt, Obscurus.

Nec adulteria nouêre, nec vlla propter fœminas inter se prælia, cæteris animalibus pernicialia: non quia desit illis amoris vis (nam & homines ab eis amatos constat, vt cap. 4. indicabimus,) Plinius & Solin. Ab omni immoderata libidine castissimi sunt. Nunquam enim, neque vt constupratores, neque vt item valde lasciui societatem Veneris cum fœmina faciunt, sed tanquam generis successione carẽtes, liberis procreandis dant operam: sic hi, sua stirps vt ne deficiat, complexu Venereo iunguntur: Neque id sanè plusquam semel in vita, & eo duntaxat tempore, cum se iniri fœminæ patiuntur, Aelian. Mas quam impleuerit coitu, eam rursus non tangit, Aristot. Vt quisque vxorem impleuit, non eam amplius attingit. Aelian. Idem alibi. Cum libidinis furore ardent, incursu parietes euertunt, & similiter atq; aries frontis vi atq; impressione palmas prosternunt. Ad coitum inquit Aristot. efferati solent: quamobrem apud Indos ijs haudquaquam permitti initum aiunt: libidinis enim rabie agitati, casas prosternunt male conditas, pluráq; alia incommoda faciunt: mitigari pabuli copia narrantur: plagis etiam temperant, adductis alijs quibus ferire præcipiant, Aristot. Elephantum quamuis raro amare ferũt, quoniam, vt antè dictum est, libidinum moderatione temperatus sit: tamen ipse illud admirabile amore plenum audiui, quod consequitur: Vir venandi elephantos haud imperitus, scribit se, cum ab Imperatore Romano cum potestate in Mauritaniam ad venandos elephantos allegatus esset, ex elephantino genere adolescentem formosam vidisse, coeuntem cum elephanto & adolescente & pulchro: alterum vero seniorem, quia huius siue amator siue maritus esset, vt se spretum, ignominiæ loco hoc tulisse: quare acriter animo incitatum impetum fecisse, vt nil proprius factum fuerit, quàm nos, inquit, omnes perderet, sicq; incurrisse in illum formosum riualem suum, pugnamq; edidisse, tanquam eum qui de amica sibi erepta doloribus acerrimis premitur: adeóq; infestis animis vtrunq; cum altero pugnam commisisse, vt ex impetu cornibus ambo mutilarentur. Neutrum ideo non vicisse, quòd multa verberatione eos venatores distraxerint. Postea autem quàm amissis armis in posterum inutiles ad conferendam quasi manum inter se facti essent, riualitatem amantium conquieuisse. Domantur rabidi fame & verberibus, elephantis alijs admotis, qui tumultuantem catenis (quærendum an rectè hic legatur, catenis, malim plagis, ex Aristotele, id est verberibus, quam vocem Plinius etiam proximè ante posuit) coerceãt: & aliàs circa coitus maximè efferantur: & stabula Indorum dentibus sternunt. Quapropter arcent eos coitu, fœminarumq; pecuaria separant, quæ haud alio modo quàm armentorum habent, Plin. Pudore nunquam nisi in abdito coeunt, Plin. Aperte porrò ac palàm in aliorũ oculis non coeunt, sed secedẽtes, aut sese in arbores densas, & fro-

& frequentes occultant, aut in concauum locum, & profundum, ad occultandos eos facultatem habentem, se abdunt, Aelian. Solitudines petunt coituri: sed præcipuè secus flumina, & qua pasci consueuerunt, Aristot. Coëunt locis occultis & palustribus, Vartoman. Elephas fœmina in coitu sedet (se submittit) & equitat super eam mas: quam ob causam fœmina descendit in foueam aliquam, vt mas commodius superueniat. Præcipuè verò in aqua niti desiderat, vnde cum fœminæ tum mari maximè commoditas accedit: nam is & coiturus per aquam facilius tollitur, & post coitum facilius descendit, Albertus. [illegible] Etymologus. Et rursus, [illegible], hoc est, Coëant, non in terra propter corporis grauitatem: sed in aqua palustri, vbi etiam pascuntur: quod aqua attollente corpus maris conscensuri fœminam) leuiores nimirum fiant. Contigit aliquando (verbis vtor Alberti ex Auicenna) marem coire cum fœmina in regione quæ dicitur Virgea de Caurei yuyz: quod quidé mirum videbatur, cum aliàs extra terram natalem suam, hoc est Indiam, coire non soleant. Tum temporis vero extra Indiam in regionem Corascenorum, & finitimam educti erant: Mas fœminam saliens culmo: proboscidem puto intelligit, cum in singulari numero proferat: nam alibi dentes eius siue cornua barbari culmos appellant) caudam eius remouit, Hæc Alber. Proli operam daturi Orientem versus pergunt ad proximum Paradiso locum, vbi inuentam mandragoram fœmina prior gustat, demum persuasus ab ea mas, sic miscentur & fœmina concipit, vt nugatur Author obscurus libri de natura rerum. Elephantus tam mas quàm fœmina incipit coire anno ætatis vigesimo, Aristot. Et alibi, Elephantus fœmina incipit coire anno, aut duodecimo, cũ celerrimè: aut quintodecimo, cum lentissimè. Mas quinque aut sex annos natus superuenit ineunte vere. Mas coit quinquennis, fœmina decennis, Plin. Venerem ante annos decem fœminæ, ante quinque mares nesciunt, Solinus. Mas coitum triennio interposito repetit: Quam grauidam reddidit, eandem præterea tangere nunquam patitur, Aristot. Mari tempus coitus est cum domi detentus fuerit, & feruerit: tunc etiam pingue quiddam emittit per spiramentum quod ei secundum tempora est: fœminæ verò cum hic idem meatus apertus fuerit, Strabo. [illegible], Arrianus in Indicis. Coeunt & pariunt vt equi, plurimum vere, Coëant, non sicut quidam putant promiscuè, sed velut equi, & reliquæ quadrupedes, Diodorus Siculus interprete Pogio. Græcum exemplar desiderabam. Subsidit fœmina, clunibusque submissis insistit pedibus, ac innititur: Mas superueniens comprimit atque ita munere venereo fungitur, Aristotel. Elephanti, cameli, tigrides, lynces, rhinocerotes, auersi coëunt, Solinus ex Plinio: qui auersa eis genitalia esse adijcit. Fœmina initur biennio quinis, vt ferunt, cuiusque anni diebus, nec amplius: sexto perfunduntur amne, non ante reduces ad agmen, Plin. Biennio coëunt, quinis, nec amplius, in anno, diebus. non prius ad gregarium numerum reuersuri, quam viuis aquis abluantur. Solin. Ferendi vteri tempus alij annum & sex menses, alij triennium statuunt: causa quamobrem incertum hoc sit, quod non pateat coitus, Aristoteles. Et alibi, Vterum biennio gerit: parit singulos: viuiparum nanque est. Vterum gerunt menses, vt minimum, sedecim, vt plurimum, octodecim, Strabo, Diodorus Siculus, & Arrianus in Indicis. Decem annis gestare in vtero vulgus existimat: Aristoteles biennio nec amplius quàm semel gignere, pluresue quàm singulos, Plin. Eadem apud Solinum & Isidorum lectio est. Κυΐσκονται δεκαετίαν, id est, Decennio grauescunt vtero. Onesicritus apud Strabonem: Interpres non rectè trãstulit, Concipiunt decimo anno. Hinc natum prouerbium, Elephanti celerius pariunt, de quo infra. Audiui sæpe hoc vulgo dicier, solere elephantum grauidam perpetuos decem esse annos, Plautus in Sticho. Biennium gerere vterum audio: alij sesquiannum tantum grauidas esse aiunt, Aelian. Parit enitens posterioribus cruribus, & subsidens cum dolore, Aristot. Partus in caput procedit ad lucem, Aelian. Animalia quo maiore corpore, eò minus fœcunda sunt: singulos gignunt elephanti, cameli, equi, Plin. Vnicum veluti equæ pariunt, quem nutriunt matres annis sex, Diodorus Siculus interprete Pogio: Ad annum vsque octauum lactant, Arrianus in Indicis. Apud Strabonem legitur, senis mensib. fœtum à matre nutriri. Partus magnitudo est instar integræ ætatis & iustæ magnitudinis porci, Aelianus: vel, vt Aristoteles, magnitudine vituli: Idem alibi clarius, bimestris aut trimestris vituli magnitudine esse scribit. Elephanti, vt diximus, pariunt singulos, magnitudine vituli trimestris, Plinius: anniculi, Aelianus. Statim vt natus est, cernit & ambulat, Aristoteles. Ore sugit non promuscide, Idem & Aelianus. Elephantus in quadrupedum genere ex minimo maximus euadit: vt ex aquatilibus crocodilus: ex volucribus, magna struthio, Aelianus. Cum sunt in catulorum (vitulorum potius: nam adulti etiam boues Lucæ dicuntur, & Plinius fœtus eorum vitulos vocat) metu, infestissimi sunt, Idem. Et alibi, Nec verò si quis fœtum à partu recentem contigerit, matres indignantur. Planè enim noscunt non animo quidem lædendi contrectari, sed ad ludicram delectationem, & blanditias suscipi, esséq; hominis naturam ea excellitate animi, suo vt partui adhuc tantillo incommodare nollet, Aelia. Fœmina parturiens ingreditur aquã vsq; ad vbera, & illic parit metu draconis: qui extra aquã parienti fœtum deuoraret. Mas etiam a pariente non recedit, propter serpentẽ, qui inimicus est eius sicut draco, Author obscurus lib. de nat. rerum. Elephantorũ fœminæ proximè vias, quo carniuoras bestias minimè accedere sciunt, fœtus cum primis ædunt, &c. Interpres libri Plutarchi Vtra animaliũ prudentiora, &c. sed falsus est cũ hæc [illegible] vt in nostro etiam codice Græco Basileæ excuso legitur) id est cervorum, non elephantũ natura sit. In Mauritania quemadmodũ quotannis ceruis, sic decimo quoq; anno cornua elephantis excidere solere aiunt. Itaq; hi in cornua incumbentes, vsq; adeo ea impellunt & defigunt in terrã expositã in planiciem, quoad illa ipsa occultauerint. Nam præ cæteris camporũ patentium æquora & palustria amãt, Aelian. Et alibi, Locum (inquit) in quem abstruserant & reposuerant cornuum thesaurum pedibus exæquant & complanant. Terra autem quod sit feracissima, post pauiũ herbam proferens, abditorũ cornuum aspectum viatoribus adumbrat. Eorum peruestigatores, qui sanè ad illorũ insidias & astus prudentes sunt, in eum locum in quem cornua defossa suspicantur, vtribus aquam deportant, & vero alium aliò ex vtribus dispertiunt & disponunt, atq; ibi commorantur: Alius quidã dormiens, alius potans, alius cantiunculam canens suos amores meditatur. Quod si cornua sint alicubi prope defossa, quadam mirabili illecebra ex vtribus sic aquam eliciũt, vt vasa exiccent & exinaniant. Ii autem qui cornua exquirunt, statim sine canibus sagacissimè prædam odorati locum illum perfodiunt, & optatum consequuntur: si vero vtres permanserint pleni, eos inde transferentes, aliò se conferunt, Hæc Aelianus

Fœmina elephas mare multò robustior, alacrior, & magis magnanima est quàm mas. Et fœminæ quædam in hoc genere planè viriles sunt, Vartomannus. Non modo fœminæ maribus ferociores, sed ad onerum vectiones etiam fol-

etiam fortiores existimantur, Gillius. Mas tamen prælijs aptior est, vtpote altior, Obscurus. Euertit ædificia elephantus, dentes admouens magnos: palmas verò sua fronte impellit, donec declinet, tum pedibus inculcans prosternit in terram, Aristoteles. Aelianus hæc eum præcipuè facere scribit, cum libidinis furore ardet. Palmas excelsiores fronte prosternunt, ac ita iacentium assumunt fructum, Plin. In bello etiam roboris & fortitudinis facinora designat egregia, & aliâs ad imperium. Proboscide quantum possit, supra retuli. Vnus sanè animalium omnium, vt maximus, sic robustissimus esse videtur. Vidi (inquit Vartomannus) nauem palangis impositam (si rectè verto) à tribus elephantis in genua demissis frontibus annixis, è mari in littus protrudi. Oppianus syluestres elephantos scribit, fagos, oleastros, & palmas dentibus subuertere radicitus, θηκτῇσιν ἀπειρεσίαις γενύεσσιν. γένυας dentes vocat per synecdochen, continens pro contento. Quò magis oneratus est, tantò firmius incedit: in dorso gestat turrim ligneam, quæ homines triginta & victum quantum satis est contineat, cum armis instrumentisq; bellicis, Author obscurus. Tam validi sunt, vt in cruce (lego turre) lignea super se ferant homines duodecim & amplius, ita quod aliqui magni quadraginta homines posse portare dicuntur, Albertus. Indorum regem hostibus bellum inferentem, bellatorum triginta millia elephātorum accedunt: tum verò maximorum & fortissimorum tria millia subsequuntur, ad hostiles muros ipso incursu euertēdos institutorum: cum enim rex iubet, euertunt. Idque se audiuisse Ctesias scribit: idemque Babylone se vidisse dicit, palmas ab his ad moderatoris sui iussum violentissimo impetu extirpatas, Aelianus. De vi & robore ipsorum ad belli vsum, plura adferam cap. quinto. Elephantem alij annos circiter ducentos viuere aiunt, alij trecentos. Aristot. & Aelian. Vt longissimum, annos circiter ducentos viuit: sed multi ante hoc tempus morbo pereunt, Arrianus in Indicis. Viuere elephantos mares alij annos ducentos, alij centum & viginti aiunt: fœminas etiam ferè totidem, Aristot. Florere ætate circa sexagesimum narrant, Idem & Aelian. Viuunt plærique quantum longæui homines: quidam (qui maximè senescunt, Diodorus Sic.) ad ducentesimum perueniunt annum. Aristoteles viuere ducentis annis, & quosdam trecentis existimat: iuuenta eorum à sexagesimo incipit, Plin. Viuunt in annos trecentos, Solin. Onesicritus dicit eos ad trecentesimum annum viuere, raros ad quingentesimum: circiter ducentesimum robustissimos esse Strabo. Iuba rex Elephantum scribit patri suo fuisse, qui multa secula vixisset, nempe qui emanasset, & per manus traditus fuisset, vsque ad huius alta stirpe. Et Ptolemæo Philadelpho Aethiopem elephantum fuisse, qui vel multas ætates vixisset, vel ex hominum consuetudine, vel institutione mansuetissimum: atque idem ipse ait se vidisse elephantum Seleuci, cognomine Nicanoris, qui vsq; ad Antiochorum postremam expugnationem vixisset. Aelianus. De elephantorum, ætate quod longissimæ vitæ sunt, ab alijs pluribus scriptum est: veruntamen qui habitant apud vrbem Taxilam, omnium Indiæ vrbium maximam elephantum inuenisse perhibent, quem vittis ac myrteis coronis indigenæ ornabant, asserentes vnum ex his esse, qui pro rege Poro aduersus Alexandrum pugnauerat: quem propterea quod in pugna promptissimè versatus esset, Alexander Soli dedicauit. Esse autem illi torques aureos circa dentes, seu potius cornua libeat appellare, & in torquibus literas Græcas insculptas, hæc verba referentes: Alexander Iouis filius Aiacem Soli. Hoc enim Aiacis nomen ipse elephanto imposuit, magnum magno nomine exornans. Conijciunt autem indigenæ annos quinquaginta supra trecentos, ab ea quam diximus pugna ad ea tempora intercessisse, cum tamen scire non possint quot fuerit natus annos, quando pugnæ interfuit. Iuba verò quondam rex Libyæ in scriptis retulit, equites Libycos quandoq; elephantis insidentes, inter se pugnasse, fuisséq; alteri elephantorum parti turrim dentibus insculptam, alteri verò nihil: cumq; nox pugnantes occupasset, partem quæ turrim in dentibus gestabat superatam, in Atlantem montē confugisse: se vero post id tempus annos quadringentos ex ijs vnū cœpisse, qui aufugerant, & insigne illius dentib. insculptum inuenisse, quasi nuper fabricatum, nulláq; ex parte consumptum, Hæc Philostratus lib. 2. de vita Apollonij. Candore dentium intelligitur iuuenta, Plin. & Solin.

Multis morbis obnoxij, & prorsus difficiles curatu sunt, Strabo. Hyemis ac frigoris impatiens hoc animal esse dicitur, Aristoteles, Aelianus, Solinus. Frigoris impatientes: maximum hoc malum, inflationemque, &c. sentiunt Plin. Anni æstiui tempore cum calor à sole intenditur, & æstus ingrauescit, tum elephanti ad calorem frangendum inter se crasso perfunduntur cœno, quo partim vim caloris depellunt, partim vel vmbrosis speluncis, vel arboribus quæ ramorum frequentia eos opacare possint, refrigerentur. Complures eorum morbos vinum nigrum epotum curat, Strabo. Aelianus post mentionem de vulnerib. eorum & oculorum morbis factam, Cæteris (inquit) quibus tentantur morbis, vinum nigrum medetur: (idem testatur Arrianus in Indicis) Quòd si hac medicina ex morbo non liberantur, insanabiles sunt. Elephas chamæleonte concolori frondi deuorato, occurrit oleastro huic venenoso. Plin. Si quis casu chamæleontem deuorārit, vermē elephantis veneficum, oleastro sumpto pesti medetur, Solin. Cruciatum in potu maximum sentiunt hausta hirundine: hæc vbi in ipso animæ canali (id est faucibus & arteria) se fixit, intolerando afficit dolore, Plin. Aegrotant etiam si comedant terram, nisi ea frequenter vtantur: nam si frequenter, nihil sentiunt mali: lapides etiam interdum deuorant, Aristoteles. Et terram edisse ijs tabificum est, nisi sæpius mandant: Deuorant autem & lapides, Plin. In venationibus si quis eorum fuerit vulneratus, cæteri alies lachrimas vulneribus illinentes, tanquam medici ægrotantibus assistunt. Philostratus, Vulneribus butyrum auxiliatur: ferrum enim extrahit. Vlcera suillis carnibus fouent, Strabo. Indi capitis elephantis eorum vulnera aqua primum tepida eluunt: Deinde si hęc ipsa luculenter sint alta, butyro vngunt: postea inflammationem leniunt, suillam carnem recenti sanguine madentem & calidam admouentes. Aelian. Ἕλκεσιν ἐπάγουσι τὰ ὕεια κρέα ἑψόμενα καὶ καταπασσόμενα (lego καταπλασσόμενα) Arrianus in Indicis. Oleum (aliâs vinum) alij bibunt, alij non: & si spiculū in corpore inest, eijcitur eo quod bibitur oleo, vt aiunt: quibus autem oleum (aliâs vinum) non bibunt, ijs radix tyrtami decocta in vino (aliâs in oleo) datur, Aristot. Dubitat quidam an pro tyrtami legendū sit dictamni, an expungi omnino debeat. Dictamnum equidem telis expellendis vtilem esse capris syluestribus & ceruis, in ipsorum historijs diximus: sed folia eius tantū depascuntur: medici quoq; in hominum remedijs folia tantum requirunt, radix inutilis est: Non igitur legendū dictamni. Quòd si expungatur, aliud alterius plantæ nomen substituendum fuerit, cuius radix vim corpori infixa depellendi habeat. In Græco textu nec tyrtami nec alterius plantæ nomen legitur. In Græcis codicibus (vt scribit Aug. Niphus) magna varietas est: primò quia legitur radix, & non adijcitur cuius herbæ: deinde quia dicitur decocta in oleo & non vino. Vnde antiquus interpres sic legit, Vinum alij bibunt, alij non: Et si spiculum inest, eo vino eijcitur, quod biberunt, vt aiunt. Michaël Ephesius asserit eijci quorundam opinione spiculum ex corpore elephanti potione vini, vt per esum dictamni ex caprea: quę scriptura probatur ab Ephesio: vnū tamen deest, quoniā in Gręco

textu non

textu non habemus expressam herbã, cuius radix in oleo sit decoquenda, Hæc Niphus. Ego tyrtami nomen nusquam reperio: sed ne aliud quidem medicamentũ quod intra corpus homini, aut feræ (excepta dictamno) sumptum, tela aliáue infixa exigat. Omnia enim foris imponi præcipiunt medici, & præter cætera in radicum numero, in hunc vsum laudantur, allium cum pice, aristolochiæ cum resina, arundinis per se vel cum bulbo: berberis vel oxyacanthæ radicem, cyclamini cum melle & vino: silicis, lactucæ asini, id est anchusæ: narcissi cũ lilio & melle: rubi canini, xiphij radix superior cum vino & thure: vitis albæ cum vino & melle: deniq; iridis syluestris cum flore æris, terebinthina, & pauco melle. Ex his omnibus ad tyrtami vocem, calami forte vel cyclamini voces propius accesserint. Olei potu tela, quæ corpori eorum inhæserant, decidere inuenio: à sudore autem facilius adhærescere, Plin. Sensus videtur, Oleum ad extrahendas sagittas magis prodesse elephantis, si post sudorem statim id hauserint, quoniam ita (meatibus apertis, & calore in superficie corporis oleum à venis attrahente) facilius adhęrescat: tanquam nimirum oleo ad ipsas attracto ceu vnctæ & lubricæ facilius emittantur. Cum vel hasta vel sagitta ictus est elephantus, oleæ flore vel oleo ipso defixa tela expellit, Aelian. Cerui ægri ramusculos oleæ comedũt & sanantur, Ambrosius secutus forte aliquem qui pro elephanto elaphon, id est ceruum hoc facere perperam legit, vt in Ceruo monui circa finem capitis tertij. Furoris tentatione eos aliquãdo laborare manifestum est, ex cursu furijs incitato, Aelian. Rabidi (quales præcipuè per libidinem fiunt) fame & verberibus domantur, elephantis alijs admotis, qui tumultuantem feriant, Aristoteles: catenis coerceant, Plinius. Si per insomniam fessi sunt, armis perfricatis ex sale, oleo, & aqua curantur. Cum humeri dolent carnibus suillis assis appositis iuuantur, Aristot. Vlcera etiam & inflammationes eorum (quæ nimirum in humeris præcipuè nascuntur propter onus & attritionem) his carnibus foueri supra dixi. Ophthalmicis medetur bouillum lac infusum, Strabo & Arrianus in Indicis. In oculorum morbis, bubulum lac tepefactum infundunt, quo hi remedio oculos aperiunt, & magno cũ voluptatis sensu sicut homines, vim medicinæ agnoscunt, Aelian. Elephantos cæteris malis immunes aiunt, inflatione autem alui acrius infestari, Aristot. Frigoris impatientes sunt: maximum hoc malum, inflationemq; & profluuium alui, nec alia morborum genera sentiunt, Plin. Morbis inflatione cõtractis laborant: quo fit, ne possint excrementum vel vesicæ vel alui reddere, Aristot. Niphus hunc in eis affectum colicum esse conijcit. Fluore insuper tentantur: quo cum vires languerint, curantur potione aquæ calidæ, & cibo fœni melle imbuti: vtrunq; enim id sistit profluuium alui, Aristoteles.

D.

Elephanti gregatim semper ingrediuntur. Ducit agmen maximus natu, cogit ætate proximus, Plin. Et alibi, Gregatim semper ambulant, minimè ex omnibus soliuagi. Oberrant agminatim, Solinus. Nunquam verò elephantus ab reliquorum agmine secernitur, nisi aut filiorum suorum, aut ęgrotantium causa: pro his nimirum nihil non moliens inexpugnabilis manet, Aelian. Solent magno numero confertim incedere, & si quenquam obuiam habuerint, vel deuitant vel illi cedunt, Leo Africanus. Prædam ipsi in se expetendam sciunt solam esse in armis suis, quæ Iuba cornua, alij melius dentes appellant: Quamobrem deciduos casu aliquo, vel senecta, defodiunt, Plinius: tanquam inuidia quadam aduersus hominem ducti id faciant. Quòd autẽ abiecta cornua defodiant præcedenti etiam capite ex Aeliano dixi, nec non qua arte defossa inueniantur. Noctu suam seruiendi conditionem deplorare dicitur, non contento barritu (ὑποτριγμοῖς) quo sæpe aliâs vtitur, sed luctuosa vocis suppressione miserabiliter immurmurans. Quòd si quis ita occultè gementi & lamentanti interuenit, verecundia quadã motus, querelis suis moderatur, & gemitus facere desistit, Gillius ex Philostrato. Gaudent phaleris argenteis. Mulieris forma hoc animal capitur, atq; hebescens ad eius pulchritudinem, remittit furorem animi sui, Aelian. Traditur vnus amasse quandam in Aegypto corollas vendentem: Ac ne quis vulgariter electam putet, miretur gratã Aristophani (Byzantino in vrbe Alexandria, Aelian.) celeberrimo in artę grammatica, Plin. Sunt ferarum amores etiam, idq; plurimarum: feri alij & rabidi, quemadmodum & hominum: alij nec ambitione barbara, nec inuenusto congressu: qualis Alexandriæ grammatici Aristophanis riualis elephas fuit. Coronariam eandem vterq; deperibant, cum elephas quidem grammatico haud segnius amorem studiumq; declararet: poma forum transiens amicæ adferre, iuxta diu adsistere, cunctariq;, promuscidem intra vestium sinus inserere, ac mamillarum decus blandè palpare contrectareq; solebat, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Præter hanc aliam quoq; mulierem corollas similiter vendentem in Antiochia Syriæ vrbe cicurem elephantum amasse aiunt: de quo Aeliani hæc verba sunt. Hunc audio dum ad pastiones iret, mulierem corollas vendentẽ cùm quàm suauissimè adspexisse, tum verò etiam quàm libentissime in illius conspectu acquieuisse, atq; huius faciem promuscide tersisse, suauiterq; contrectando illi blanditũ fuisse: Mulierem vicissim ex suo artificio illecebras amatorias, corollas videlicet ad tempus ita contexuisse, vt cotidie illi quidem sumere operæpretium, huic vero etiam opus largiri esset. Postea autem quàm mulier excessit è vita, elephantus nec pristinæ consuetudinis compos, nec quam amaret amplius mulierem videns, tanquam amans qui amasiam amiserit, sic eam desiderabat, animoque incitabatur, ac qui antè mansuetus fuisset, humanitate expulsa, feritatem induebat, tanquamq; homines ex tristitia, ac mœrore laborantes de potestatę animi exeunt, sic is furens ferebatur, Hæc Aelian. Et vnguentariam quandam dilectam Iuba tradit: Omnium amoris fuère argumenta gaudium à conspectu, blanditiæq; inconditæ, stipesq; quas populus dedisset seruatæ, & in sinum effusæ. Nec mirum, esse amorem, quibus sit memoria, Plin. Alius Menandrum Syracusanum incipientis iuuentæ in exercitu Ptolemæi, desiderium eius quoties non videret inedia testatus, Plin. Nunc quàm memoria sint bona quamq; diligenter præceptum officij aduersus præcipientes teneant, quàm simul eorum qui quippiam eis committunt, vel expectationem vel fidem non fallant, explicandum est. Cum Antigonus Megarensem vrbem obsideret, mulier simul cum vno de elephantis bellatoribus versabatur: hæc enim illius qui elephantum aleret vxor, infantem puerum pepererat, quem huic elephanto, lingua vtens Indica, quam elephanti intelligunt, credidit. Vt vero is primum sibi creditus est, illum diligebat, & custodiebat, ex eoq; proxime adiacente magnam voluptatem capiebat: cum ploraret, oculos tum auertebat, tum vero ab eo dormiente muscas abigebat: Arundines ei pro pabulo obijciebantur, quas, & omnem cibum, nisi puer adesset, reijciebat. Nutrix igitur necesse habebat postea quàm eum lacte compleuisset, elephanto curatori apponere, vel omnino elephantus non parum iracundia incitabatur, ac nonnunquam in verbera erumpebat. Interdum etiam cum vagiret infans, cunas vbi iaceret, mouebat: sicq; eidem ipsi ex hoc motu oblectamenta & solatia, sicut nutrix, afferre studebat, Aelianus. Eandem historiam, quoniam perelegans est, & paulò aliter refertur ab Athenæo lib. 13. vt ex tempore inde transtuli

recitabo. Phylarchus (inquit) libro vicesimo mirificum elephanti in puellum amorem his verbis describit. Mas erat elephas, & cum eo fœmina, quam Nicæam vocabant: cui moriens Indi vxor infantem suum dies natũ triginta appositum commiserat. Mortua igitur muliere, mirabilem quendam bellua infantis amorem concepit. Nam seiungi à se infantem non sustinebat, & nisi conspiceret indignabatur. Quamobrem quoties cum lactasset nutrix, mox inter pedes belluæ collocabat in cunis: quod nisi faceret, elephas cibum recusabat. Tota autem deinceps die, dormiente puero, calamos vel aliud quippiam de pabulo tenẽs muscas ei depellebat. Quòd si ploraret, cunas proboscide mouebat, & sopiebat ipsum. Idem & mas elephantus sæpenumero factitabat. Læsi dicuntur offensam meminisse, longoq; tempore post iniuriæ vindictam reddere. Qui ad boues accedũt, rubram (puniceam) vestem iccirco non ferunt, neq; item splendidam (claram) qui ad elephantos appropinquant: quod certè eiusmodi colore eas bestias constet efferari, Gillius ex Plutarchi connubialibus præceptis. Idẽ Plutarchus in libro de Alexandri fortuna, tauros phœniceis irritari efferariq; scribit, elephantos verò albis, vt Cælius obseruauit. Elephas timet album colorem, Theuetus. Pullos suos, adhuc à partu recentes, nunquam deserũt at sanè in illis à periculo tuendis constantissimè permanent, priusq; animam amittunt, quàm suos catulos deserant, Aelian. Idem, Quantus matrum in hoc genere in sobolem suam sit amor, multis (inquit) etiã aliunde argumentis constat, hoc verò præcipuè: Cum in foueam pullum suum incidisse mater perspexisset, ne minimam quidem moram interposuit, nec eius cursum vlla ad pullum consequendum segnitia tardauit, quin vehemẽti dolore affecta, quanto maximo posset incitato incursu, in delapsum filium præceps ageretur, amboq; eodem casu morte occumberent: hic quidem materno pondere pressus cõtereretur: illã verò præcipitata, caput diffringeret. Τῶν νεογνῶν πάντων ὁ πᾶς βαθέων βίβλος Πίπτοντες σὺν αὐτοῖς, φανερώσαντες τὸ βρέφος, Tzetzes. Duplici tum corde, tum sensu animi elephantus esse dicitur, & altero quidem ira incendi, altero mitigari & leniri Maurorum sermonibus peruagatum est, Aelian. Amnem transituri (syluestres scilicet, vt Plutarchus addit) minimos præmittunt, ne maiorum ingressu atterente alueum, crescat gurgitis altitudo, Plinius & Solinus. Traijcit prior, cæteris hoc sese dans, natu simul & mole minimus cæteri interea ad ripam astant, quantumq; flumen ille magnitudine superet, speculantur: quæ res exercitui reliquo non dubiam ad traijciendum spem facit, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Elephantorum flumẽ transmittentium minores natu sese traijciunt primi: hi vero qui sunt confirmata ætate iam grandes, fluctibus obruuntur, duntaxat promuscidibus extra aquam eminentes, teneros vero pullos dentium proiectorum eminentia matres ferunt, ac simul tanquam vinculo promuscide illos complectentes, transuehũt, Aelianus & Philostratus. Masculi pullos manibus sursum impellunt: lactentes autem deferunt matres, vel manibus suis, vel geminis dentibus, Tzetzes. Apollonius cum videret elephantos hoc modo Indum flumen transeuntes, Hæc (inquit) ô Damis, nullo iubente ex seipsis naturali quadam prudentia ac sapientia faciũt. Vides enim quo pacto sarcinarum vectores imitati suos deferant pullos, vinculis, ne fortè cadant, eos complexi (Video, inquit Damis, &c. sed cur tam imprudentem, sibiq; inutilem tranationem faciunt? Præcedit enim vt vides, omnium minimus, ipsum verò sequitur paulò maior, & post ipsum alius, ita vt eorum maximi postremi sint: oportebat autem contrarium ordinem in transeundo seruare, maioresq; tanquam muros & propugnacula cæteris facere. Tunc Apollonius, Minimè verò; inquit: Primum enim ipsi insequentes homines fugiunt: oportebat igitur contra insequentes hostes à tergo muniri, sicut in pugna fieri videmus. Insuper si eorum maximi prius flumen transissent, ignotum erat an fluminis altitudinem cæteri minores possent superare: illis enim facilis esset fortasse transitus cum sint proceriores: his verò impossibilis forsitan esset, quod altitudinem aquæ superare non possent: sed cum eorum minimus transierit, facilem esse cæteris transitum demonstrat. Insuper maiores prius euntes profundiorem alueum sequentibus facerẽt subsidente limo, & in fossam secedente, propter belluæ pondus & magnitudinem pedum: minores verò nequaquam tranationi maiorum officient, minorem in alueo fluminis concauitatem facientes, Hucusq; Philostratus. Mutianus ter consul author est se vidente Puteolis, cum aducti è naue egredi cogerentur, territos spacio procul pontis à continente porrecti, vt sese longinquitatis æstimatione fallerẽt, auersos retrorsus isse, Plin. Alienæ quoq; regionis intellectu creduntur maria transituri, non ante naues conscendere, quàm inuitati rectoris iureiurandò de reditu, Plin. Maria transmeaturi naues non prius subeunt, quàm de reditu illis sacramentũ luatur, Solin. Circa dentes belluis summa cura, alterius mucroni parcunt, ne sit prælijs hebes: alterius operario vsu fodiunt radices, impellunt moles, (arbores extirpant, Aelianus,) Plinius, Solinus, Aelianus, & Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Cum ab Indis hominibus arborem elephanti radicitus extrahere coguntur, non prius ad eam extirpandam aggrediuntur, quàm quatefecerint ac tremefecerint arborem, sic periclitantes, euerti ne possit, an omnino inuictam ab impetu sit se præstatura, Aelianus.

Elephanti iussa faciunt, Plin. Nearchus author est adeò mansuescere elephantos, vt lapidem ad scopum iacere, & armis vti, & optimo natare (νεῖν) ediscant, vt maxima possessio existimetur elephantorum currus, Strabo. Mutianus ter consul author est, elephantum quendam & literarum ductus Græcarum didicisse, solitumq; perscribere eius linguæ verbis, Ipse ego hæc scripsi, & spolia Celtica dicaui, Plin. Hæc verba si Græce scribantur, heroicus versus constituitur hoc modo: Αὐτὸς ἐγὼ τάδ᾽ ἔγραψα λάφυρά τε Κελτ᾽ ἀνέθηκα, vt Sipontinus citat, sed absq; authorẽ. Ego, inquit Aelianus recte & ordine in tabula quadam Latinas literas vidi elephantum scribere: veruntamen docentis manus subijciebatur ad literarum figuram & lineamentum instituens animal: cumq; elephantus scriberet, eius oculos immotos, & deiectos esse perspexi, vt grammaticum quendam dixisses. Elephas terribilis est ille quidẽ & vastus corpore: sed adeò homini obnoxius, vt tantam molem in ludicra verterimus, & spectacula panegyrica, quando saltationes condiscit, &c. Cælius. Apud Indos Arrianus scribit, elephantes quoq; saltationem doceri & exercere Idem. Turpes esseda quod trahunt bisontes, Et molles dare iussa quod choreas Nigro bellua nil negat magistro, Quis spectacula non putet deorum? Martialis. Motus quosdã bellicos ædit, velut ostendens quod hãc etiam disciplinam seruat, Aelianus. Germanici Cæsaris munere gladiatorio, quosdam inconditos motus ædidere saltantium modo. Vulgare erat per auras arma iacere non auferentibus ventis, atq; inter se gladiatorios congressus ædere, aut lasciuiente pernicitate colludere. Postea & per funes incessère: lecticis etiam ferentes quaterni singulos, puerperas imitantes: plenisq; hominũ triclinijs accubitu, iêre per lectos, ita libratis vestigijs, ne quis potantium attingeretur Plin. Ad numerum saltare, inquit Aelianus, tibiæ auditione demulceri, cursum tardare ad soni tarditatem, seq; remittere ad remissionem tibiæ rursus cum acute sonans impellit, festinare, discendo assequi perfecte elephãtus solitus est. Neq; vero natura modò illũ summa ex omnibus animalibus magnitudine ornauit, sed & disciplina mansuetum, & tractabilem edidit. Elephanto ad morum mansuetudinem & facilitatem erudito, nihil

nihil mitius, nihil ad id quod volumus obtemperantius est. Cum Tiberij Cæsaris nepos Germanicus gladiatorũ spectaculum edidit, plures iam grandes vtriusq; sexus elephanti Romæ erant, è quibus alij pleriq; generati extiterunt, quorum artus interea dum committebantur, & confirmabantur, & membra infirma conglutinabantur, peritus vir ad pertractandos eorum sensus, animosq;, nunc eos disciplina mansuetiori, nũc terroris & mirificæ verberationis plena excipiens, erudiebat. Primum enim eos maxima lenitudine & mollitudine, cibos nimirum illecebris & varietate suauium inuitamentorum refertos indulgens, ad disciplinam informabat, vt si quid esset agreste, expelleret, ex feritate ad mansuetudinem & quasi ad humanitatem quandam transformaret: sicq; eos moderabatur, vt feritate expulsa, disciplinis & musicæ studio operam darent, tympanorum sono nihil exterrerentur, pedum ingredientium strepitum, cantumq; miscellaneum ferrent: eos præterea exercebat ad nõ formidandam hominum multitudinem. Illa vero virilis disciplina, nõ ad grauem plagarum ictum excandescere, coactos membrũ aliquod ad saltandum flectere, non rabiosè (cum essent maximo robore præditi) incitari. Cũ magister elephantorum spectaculum edidit, ij tempore suo specimen dederunt, se rectè institutos esse, illumq; in seipsis erudiendis non operam perdidisse ostenderunt: nam duodecim numero theatrum ingressi, composito gradu incedebant ac toto corpore diffluebãt, tanto ornatu, nimirũ stolis saltatorijs induti, solaq; magistri significatione vocis ordinatim instructi, vt ferunt, gradiebantur. Ac vero rursus, si illis hoc imperaretur, in orbem saltabant, eundemq; orbẽ ad imperantis vocem repetebant, atq; nunc flores pauimentũ ornabant spargentes, nũc modestè pedibus terram pulsantes musica moderatam saltationem vna cõsensione obibant. Hactenus Aelian. Certum est vnum tardioris ingenij in accipiendis quæ tradebantur, sæpius castigatum verberibus eadẽ illa meditantem noctu repertũ, Plin. Elephantum cæteri quidẽ hoc potissimum mirantur, quod discendo & doctoribus se præbendo, in hominũ cœtibus eas in gestu figuras & varietates effingat, quarum elegantiam ac copiam vix ipsa hominũ industria exprimere aut memoria complecti facile possit: ego vero hisce magis ex affectibus motibusq;, quos suapte sponte citraq; doctrinam tenet, velut simplicibus & impermixtis ac synceris, æstimandam bestiæ intelligentiam putârim. Nam Romæ certum est cum haud ita pridem ad gestus quosdã miros indipiscendos, & motus euolutu difficillimos ingeminandos antea quidem instituti fuissent, vnum tardioris ingenij, quia ægrius hæc assequebatur, vbilibet pessime audientem, & verberibus sæpe castigatum, deprehensum noctu eadẽ illa ex sese ad lunam meditantem mollientemq;, Hæc Plutarchus in libro Vtra animaliũ, &c. Vidi ego elephantum cymbalo ludentẽ, aliosq; saltantes. Cymbala autem singula vtriq; cruri anteriori appensa erant, & aliud appellatæ proboscidi. Ille alternis vtrunq; cruribus cymbalũ proboscide feriebat numerosè: alij circumcirca saltantes tripudiabãt: & alternis anteriora crura tollentes flectentesq; numerosè ingrediebãtur, ita scilicet vt cymbalorũ sono admonebantur, Arrianus in Indicis. Elephantum mimus Aethiops iubet subsidere in genua, & ambulare per funẽ, Anneus Seneca in epistolis. Mirum maximè & aduersis quidẽ funibus subire, sed regredi magis utiq; pronis, Plin. Illa vero vel ad ridiculè insaniendum spectatorẽ inducere possint, in theatri harena humiles lectos spectare, vario stragulo textili & magnificis operibus picto ornatos: lauta itẽ pocula & argenteas crateras, aureasq;, permulta aqua repletas, mensasq; magnificas, tanto pane & carnibus extructas, vt vel edacissimorũ animalium ventrẽ implere potuissent: omnibus ita rectè apparatis, cõuiuæ intromissi sunt elephanti, mares sex, virili veste induti, totidemq; fœminæ, stola muliebri ornatæ, decorè epulis accubuere, ac in mensam promuscides tanquã manus porrexerunt, summaq; cũ modestia epulati sunt: neq; ex ipsis quispiam visus est vorax, neq; maioris partis rapax. Cum esset bibendũ, vnicuiq; cratera exhibebatur, & hi quidẽ promuscidibus potionẽ haurientes moderate bibebant: deinde circunstantes leuiter & festiue, sine cõtumelia aspergebant, Aelian. Elephantus omnium ferarum mitissimus & placidissimus est: quippe qui permulta officia & erudiat, & intelligat: quando etiam regẽ adorare condiscit, Aristot. Nã quod ad docilitatẽ attinet, regẽ adorant, genua submittũt, coronas porrigunt, Plin. De supplice elephante Martialis tetrastichon.

Quod pius & supplex elephas te Cæsar adorat,
Hic modo qui tauro tam metuendus erat:
Non facit hoc iussus, nulloq; docente magistro,
Crede mihi, numen sentit & ille tuum.

Elephantus Indorum regem ad forum euntem, primus adorat. Huic præest rector, qui illum huius instituti commonefacit, ipsiq; memoriam disciplinæ instrumenti quo illum moderatur pulsu, atq; voce Indorum propria renouat, cuius natura quadam admirabili recondita elephanti intelligentes sunt, Aelianus. Viginti quatuor elephanti Indorum regi permanent custodes alternis vigilijs, alij alijs in stationem succedẽtes tanquam cæteri custodes homines. Sapientia item quadam Indica ad vigiliarum disciplinam erudiuntur, ne inter custodias somnũ capiant. Hi igitur ad vigilias agendas præstãtissimi excubitores, & à somno inuictissimi, & secundum homines fidissimi illic sunt, Aelianus. Elephantorum alij palustres, alij montani, alij campestres. Paludibus capti, dementes, leuesq; sunt: Montani, praui atq; insidiosi, & nisi cum pabuli inopia premuntur, nihil tutum ab eis expectandum: Campestres mansueti & lenes, & imitationis studiosi: scribunt igitur atq; tripudiant, & ad fistulæ sonitum saliunt, seq; à terra saltando subleuant, Philostratus. Elephas animal est proximum humanis sensibus. Quippe intellectus illis sermonis patrij, & imperiorum obedientia, officiorumq; quæ didicêre memoria. Amoris & gloriæ voluptas imò verò, quæ etiam in homine rara, probitas, prudentia æquitas, Plin. Iuxta sensum humanum intellectum habent, memoria pollent, syderum seruant disciplinam, Solin. Atqui Plinius eo in loco, non disciplinam, sed religionem venerationemq; syderum, Solisq; ac Lunæ eis esse dixerat. Valent sensu & reliqua sagacitate ingenij excellunt, Aristot. Θυμόσοφον γὰρ εἴπερ τι ἄλλο θηρίον ὁ ἐλέφας, Arrianus. Nomina sua nouere, Linguam Indicã elephanti intelligunt, Aelian. Peruagatum est sicut Oppianus ait, elephantos inter se loqui, Φθογγὴν ἐκ στομάτων [illegible]: eorũ verò collocutionem non omnibus quidẽ, sed solis domitoribus notã esse: Itemq; cum vicini sunt ad moriendum, diuinatione quadam animi præscire fatalẽ necessitatem. Vidi elephantos quosdam, qui prudentiores mihi videbantur, quàm quibusdam in locis homines, Vartoman. Tanta huic belluæ cum genere humano societas, tamq; prope accedit ad hominis ingenium, vt Cicero non vereatur affirmare, nõ paruam nationem hominum sensu ac ingenio esse multo inferiorem, Gillius. Elephanto belluarum nulla prudẽtior, Cicero 1. de Nat. Elephantorum acutissimi sensus, Idem 2. de Nat. Omnium quadrupedum subtilitas animi præcipua illis perhibetur, Plin. Antipater tradit agnitum in senecta multos post annos, qui rector in iuuenta fuisset, Plin. In Syria elephantum scribit Agnon, cum in ædibus cuiusdam aleretur, ac seruus qui additus curator erat, de demenso quotidie subtraheret, dimidioq; belluam fraudaret sed enim hero iam aliquando præsente considerantẽq; demensum totum solueret, torue tuentem, ac promuscida contrahentem, hordei partem additam repulisse, ac quàm exactissime separauisse, serui iniuriam hoc nimirum pacto ad herum deferentem. Alium vero cum lapides & terram ma-

gister ad explendam mensuram pabulo miscuisset, ipsum ex foco correptum cinerem in ollam magistri, elixis iam carnibus iniecisse, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Aelianus eandẽ historiam paulò aliter narrat, Cum is (inquit) qui hordeum huic admetiendi procurationẽ habebat, hordei partem subtraxisset: illiusq; in locum lapidibus suppositis, ipsi debitam tamen mensuram cumulatè seruasset, vt dominum vtriusq; si quãdo vidisset, falleret: Elephantus videns eum qui sibi debitum fraudabat, polentam coquere: primum promuscide pabulum collegit, deinde in ollam infudit, sicq; solerter iniurijs, iniurias sibi illatas vltus est. Circa Licham (in extrema Africa) pluuialium aquarum lacunæ sunt, quibus arefactis elephantes proboscide ac dentibus puteos effodiunt & aquam inueniunt, Strabo lib.16. De calliditate ipsorum, qua vtuntur, cùm premuntur à venatoribus, vel in foueas ab eis factas inciderunt, dicemus cap 5. Mirum in plerisq; animalium scire quare petantur, sed & per cuncta quid caueant. Elephas homine obuio forte in solitudine, & simpliciter oberrante, clemẽs placidusq; etiam demonstrare uiam traditur. Idẽ vestigio hominis animaduerso, priusquam homine, intremiscere insidiarũ metu, subsistere ab olfactu, circumspectare, iras proflare, nec calcare, sed erutum proximo tradere illum sequenti, nuncio simili vsq; ad extremum: & tunc agmen circumagi, & reuerti, aciemq; dirigi: adeò omniũ odori durare virus illud maiore ex parte, ne nudorum quidem pedum, Plin. Tum sagacissime odorantur, tum acerrimis sensibus existunt: tum vero ex his, partim antegredientes, partim subsequentes, ordinatim eunt, atq; horũ primus narium sagacitate herbam ante pedes suos positam sentiens humanis vestigijs esse transitam, eam euellit, & ei, qui à tergo proximus est, odorandam tradit: is rursus alteri, qui post eum stat ac deinceps per omniũ quasi manus sagaciter contrectatur, quoad ad illum ipsum qui extremum agmen ducit peruentum fuerit: is simulac olfecerit, barritum vastum ædens, quasi signum ad fugam dat. Hi tunc in conualles profundas, aut in loca cõcaua & palustria, vel si minus id concedatur, in nemorosa campestria, ab eo loco iter auertunt, prorsusq; se totos auertunt ab his locis, quacunq; frequẽtes homines iter facere solent: quòd ab hominibus, vt animalibus sibi infestissimis, timeant, Aelian. Differunt inter se elephantes mirum in modũ robore, atq; animo. Sunt apud Indos in vsu rei bellicæ non solũ mares, sed etiã fœminæ veruntamẽ fœminæ pauciores sunt, & longe timidiores Aristot. Elephantorum generis fœminæ multò pauidiores sunt, Plinius & Auicenna. Quamobrẽ miror quod Vartomannus scribit fœminã multò robustiorem, alacriorẽ, magisq; magnanimã esse quàm mas sit: Et fœminas quasdã planè viriles reperiri: Nisi forsan interpres eius errauit. Antipater author est, duos Antiocho regi in bellicis vsibus celebres etiã cognominibus fuisse, Aiacem & Patroclum: Antiocho vadum fluminis experienti renuit Aiax alioquin dux agminis semper. Tum pronunciatũ, eius fore principatum qui transisset, ausumq; Patroclum ob id phaleris argenteis, quo maxime gaudẽt, & reliquo omni primatu donauit. Ille qui notabatur inedia mortẽ ignominiæ prętulit. Mirus nanq; pudor est, victusq; vocẽ fugit victoris: terram ac verbenas porrigit, Plin. Herbam victori à victo tradi solitam, vel ex prouerbio constat.

Religio illis syderum quoque, Solisq; ac Lunæ veneratio, Plin. Luna nitescente gregatim amnes petunt, mox aspersi liquore, Solis exortum motibus, quibus possunt, salutant: deinde in saltus reuertuntur, Solin. Authores sunt in Mauritaniæ saltibus ad quendam amnem, cui nomen est Amilo (aliâs Anulo) nitescente Luna noua greges eorum descendere, ibiq; se purificantes solenniter aqua circumspergi, atq; ita salutato sydere in syluas reuerti, vitulorum fatigatos præ se ferentes, Plin. Historicus Dion pergere elephantes ait πρὸς ὕδωρ ἀέναον, id est, ad aquam perennem, Cælius 13. 18. considerandum relinquẽs an Plinius ἀέναον ex authore aliquo ceu propriũ nomen transtulerit, qua voce deprauata Anulum librarij scripserint. Ab interlunio recrescente luna, elephantos intelligo quadam naturæ recondita notione, ex sylua primum, vbi pascuntur, ramos decerpere, eosq; deinde sublimes ferre, tum vero ipsos ad lunam suspicere, ac leuiter ramos mouere, tanquam supplicationem quandam lunæ prætendentes eis ipsa vt propitia existere velit, Aelian. Visi sunt fessi ægritudine quando & illas moles infestant morbi, herbas supini in cœlum iacientes, veluti tellure precibus alligata, (aliâs allegata,) Plinius: Aelianus (vt mox subijciam) hoc eos moribundos facere scribit. Iuba supplices dijs immortalibus esse tradit: quippe qui suopte ingenio & mari lustrentur, & surgentem Solem adorent proni, promuscide velut manu in cœlum sublata: vnde charissimum dijs animal esse constat (ex Ptolemęi Philopatoris facto, qui elephantos quatuor immolauit, vt cap. 8. dicã) Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Exorientem solem elephanti venerantur, promuscidem, tanquam manum aduersus solis radios alleuantes. Itaq; hos ei charos esse & egregie diligi Philopator Ptolemęus testis est nobis locuples. Is sanè post partam victoriam eius belli quod cum Antiocho gessisset, cũ quàm gratissimus aduersus solem, quẽ deum existimabat, esse vellet, proq; victoria ei gratias persolueret, tum alia magnifica sacrificia fecit, tum vero quatuor elephantos, bene magnitudine grandes, existimãs se sic deum religiose colere, primum immolauit: deinde cum in somnijs minis dei perculsus fuisset, ob inuisam numini talem hostiam, religionis metu permotus, pro immolatis, ex ære quatuor elephantes in honorem Solis excitauit: hoc vt supplici facto hũc sibi placatum efficeret, Aelianus, & Plutarchus loco proxime citato. Elephanti cadauera sui generis sepeliunt, Tzetzes. Eadem de religione ipsorum tum in alijs sepeliendis, tum sub suam cuiusq; mortem, Aeliani verba hæc sunt: Vt Aethiopum (inquit) sermonibus peruagatum est, elephantus, cum alterum perspexerit mortuum, nõ præterit, quin humum promuscide haustam, velut sanctam & mysticam inijciat, communem naturã miseratus mortuo parentans, vt ne aliquid impie committat: nam hoc quidem ipsum non agere, execrabile ducit. Quare ad hoc nefariũ scelus vitandum, satis est ei vel ramum inijcere, quo facto, abit, communem omnium finem non aspernatus. Tum etiã ad nos is sermo permanauit, elephantos cum ex vulnere, siue id in bello, siue in venatione acceperint, vicini sunt ad moriendum, aut obuiam herbam, aut fortuito obiectum puluerẽ alleuantes, in cœlum suspicere, cumq; puluerem, herbámue iacere, & simul voce sua propria lamentari, & miserabiliter supplicare, tanquam deum ob ea quæ iniuste, & indigne sustinent, obtestantes, Aelian. Patres suos ætate grandes nutriunt Tzetzes. Aetate affectis iuniores de legitimo cibo cedunt (quod etiam Tzetzes testatur) eosdemq; summa & obseruantia colunt, & à periculis seruant. In fossam delapsos, iniectis fruticum fascibus subtrahũt, quibus tanquam scalis senectute graues ascendentes, liberantur, Aelian. Et rursus. Iuniores, vel labores, vel pericula suscipiunt, & antecedentibus ætate, de cibo & potione cõcedunt, propter obseruantiam per quam cultu quodã, & honore natu maiores dignandos existimãt. Nunquam enim neq; ex senectute infirmum, neq; eum qui morbo teneatur, sui gregales deserunt: sed & fidissimi ei permanẽt, eiusq; cum cęteris in rebus studẽt incolumitati, tum vero etiamsi ipsi insectatione urgeantur, pro eo propugnant, & saucios, & fessos curant: ac integri, à vulneribus hastas, & iacula è corpore sauciorum, tanquã chirurgi periti extrahũt, vt ne homines quidẽ scientius, Hæc Aelian. Natu grandiores & minores, infirmos, etiam, & fessos ac saucios quantopere curent, sequẽti capite dicam in venatione ipsorum. Cæterum quanto erga fœtum

suum

suum ducantur amore, superius explicaui. Abstracti à suis elephanti sedibus patrijs, quamuis vinculis primum & fame, deinde varijs cibariorum blandimentis mansuefacti sint, tanta tamen naturalis soli illecebra tenentur, vt patriæ memoria eis obscurari & euanescere nequeat. Quare cum horũ plerique grauissimo mœrore suscepto conficiuntur: tum vero quidam ex his, vberrime flentes (ut Tzetzes etiam scribit) tantam lachrymarũ vim profundunt, vt oculorum sensibus capiantur, Aelian. Antipater diuinationem quandam iustitiæ elephantis inesse tradit. Nam cum Bochus rex triginta elephantis, totidem in quos sæuire instituerat, stipitibus alligatos obiecisset, procursantibus inter eos qui lacesserent, non potuisse effici, vt crudelitatis alienæ ministerio fungerentur, Plin. Elephantus quantopere auersetur & oderit adulteria, historijs aliquot ab Aeliano relatis probabimus: Elephas quidam (inquit) cum vxorem sui domitoris & altoris stuprari manifestò deprehendisset, ambos, & eum qui stuprum inferebat, & eam qua cum id faciebat cornibus transfigens, interfecit, ac in stragulis constupratis, & lecto adulterato iacentes reliquit. Vt verò primum elephanti rector venisset, & manifestò nefarium facinus, & huius vindicem cognouit. Hoc quidẽ factum, ab India huc ad nos manauit. At Romæ aliud simile euenisse audio: præterquam quòd addunt, ibi elephantum non vtrunque modo occidisse, sed & stragula veste eos texisse, & nutritio aduenienti stragulam reiecisse, & retexisse, & proxime inter se iacentes demonstrasse. Ita ille tum facile iniuriam illatam sibi fuisse intellexit, tum etiam maxime facinus ei liquebat, vbi cornu quo ipsos cõfixisset, cruentum perspexit. Et rursus, Cum quidam cicuris elephanti moderator, coniugem non illam quidem amabilem, sed sanè diuitem haberet, amoris oculos primum ad aliam adiecit: deinde eam vxorem ducere studens, alteram priorẽ strangulauit, ac prope ab elephanti præsepi homo præcipiti consilio non defodit mòdò, sed alteram quam amaret, in matrimonium duxit. Elephantus autem cum tanti facinoris conscientia incitatus, tum vero suapte natura à malis abhorrens, nouam vxorem eò perduxit, vbi humata altera iaceret, cadauerq; dentibus refodiens & denudans quæ dicere nequiret, ex ipsis operibus hæc mulieri ostendere conabatur, eam edocens, quibus esset moribus præditus is, cui ipsa nupsisset, Hactenus Aelian. Si quem ex magistris curatoribúsue (τῶν χορτοφόρων ἢ διδασκάλων) per iram interfecerint, adeò illum desiderant, vt præ mœrore à cibo abstineant, idq; interdum etiam ad mortem vsq;, Strabo. Quidam iracundia permotus cum sessorem suum occidisset, tam valde illũ desiderauit, vt pœnitudine & mœrore confectus obierit, Arrianus in Indicis. Non est omittenda etiam illa Aeliani historia, qua mirificũ elephanti cuiusdam albi amorem & gratitudinem prædicat, qua is Indum nutricium suum prosecutus est. Cum Indus (inquit) quispiam elephanti album pullum offendisset, atq; hunc etiam nunc tenerum aluisset, & paulatim mansuefecisset, eoq; deinde veheretur, & beluam amaret, & vicissim redamaretur ipse, ac simul suam elephantus educationem, cum maximis amicitiæ officijs, huic Indo compensaret: Indorum rex id intelligens, muneri poposcit sibi elephantum mitti. Is vt vehementi riualitate flagrans, amatoriè dolebat, si hunc alius quàm ipse esset habiturus. Itaq; negans se daturum, vnà cum elephanto in desertissimam regionem perfugit. Rex autem id ægrè ferens, ad eum insequendum misit, qui Indo auferrent, simul & illum comprehensum ad pœnam reducerent. Cum eò venissent, vbi erant transfugæ, comprehendereq; aggressi fuissent: ex superiori loco lapidibus eos homo appetebat, pariterq; elephantus, vt iniuria insigni accepta, illorum impetum repellebat. Vbi Indus lapidatione facta percussus, de loco, vnde se defendebat, præceps deiectus fuisset, elephantus hominum more acerrimè se tuentium, pro suo nutricio cum propugnauit, tum vero ex inuadentibus partem occidit, partem in fugam impulit: tum altorem suum promuscide circumplexus, ad stabula inuexit, ac tanquam amicus permansit fidelis amico, beneuolentiam ostendens, qua admirabili suum educatorem prosequebatur, Hactenus Aelianus. Quid Poro regi in illa aduersus Alexandrum pugna saucio, nonne multa elephas spicula leniter ac citra dolorẽ promuscide vulneribus extraxit? & cum esset grauiter vulneratus, ipse quoq;, non ante abiecit se tamen, quàm exanguem & nutabundũ regem intelligeret, hic enim vt ne durius ille caderet, sensim se humi prior demisit, velut stratum hero incumbenti præbẽs, Plutarchus in libro Vtra animalium. Et rursus, Iam chirurgicen elephantos callere certò traditur: quippe spicula hastasq; & tela vulneratorum corporibus astantes extrahunt, idq; citra conuulsionem & damnum. Qui primus aliquam prædam repererit, regreditur, vt & suos gregales aduocet, Aelian. Fossas quomodo transeant, quum venatione premuntur: & quomodo illapsis egrediendi facultatem parent, capite quinto dicemus.

Elephanti sunt natura mites & mansueti, vt ad rationale animal proximè accedãt, Strabo. Elephas animal docile & syluaticum, Leo Africanus. Maximè omnium ferarum disciplinæ capax est: vbi semel ad hominem adsuescit, ab eo omnia patitur, ex eoq; morum similitudinem in se transfert, neq; aliter quàm parui canes ex hominis manu gaudet cibum sumere, atq; ad se accedentem promuscide complectitur, cumq; caput intra fauces immittere facile tandiu patitur, quoad homini libitum fuerit: hoc enim in eorũ pastoribus (νομάσι) fieri videmus, Philostratus. Ipsius animalis tanta narratur clementia contra minus valida, vt in grege pecudum occurrentia manu dimoueat, ne quid obterat imprudens: nec nisi lacessiti noceant, ideoq; gregatim semper ambulent, Plin. Inest illis clementiæ bonum: quippe si per deserta vagabundum hominem forte viderint, ductus vsq; ad notas vias præbent: vel si confertis pecoribus occursitent, itinera sibi blanda & placida manu faciunt, ne quod obuium animal interimant, Solin. Non homini, nisi lacessiti, quicquam nocent: tum enim promuscide tanquam manu comprehensum eum ad teli iactum iaculantur: vt sæpe, antequam terram contigerit, moriatur, Gillius. Plutarchus affert, Romæ etiam elephantum ex pueris, qui promuscidem stilis pupugissent, vnum sublimem corripuisse, vt statim eum in sublime, quantum maximè posset, iacularetur. At enim sublato eorũ qui aderant clamore, sensim & moderate rursus humi deposuisse, existimantem tanto metu iniecto, satis illum pœnarum pependisse, Gillius ex Plutarchi libro Vtra animalium, &c. Vbi pro his verbis, vt statim eum in sublime iacularetur, Græcè legitur, ἐπίδοξος ἦν ἀποτυμπανίσειν: Grynæus simplicius vertit, arreptum alteq; sublatum confecturus videbatur. Ἀποτυμπανίσαι, vt Varinus, & Etymologus docent, non est simpliciter occidere, sed tympano ferire: id autem lignum est, quod alij scytalen vocant: olim enim hostes lignis occidebant, postea verò gladio, tum seruos tum liberos. (Certum est antefferri & æris vsum in pugnis, stipitibus duris sudibusq; præustis milites vsos, & similiter nimirum securis aut gladij loco carnifices ligno vel trunco vtebantur: & forsitan inde verbum obtruncare descenderit, pro caput amputare: Capio fustem, obtrunco gallum furem manifestarium, Plautus: quod postea ferè pro quouis modo occidere vsurpatum est.) Et rursus, Ἀποτυμπανισθῆναι, inquit Varinus, idem est quod decollari, τὴν κεφαλὴν ἀποκοπῆναι. Ἀποτυμπανίζειν Suidas interpretatur αἰκλεῶς φονεύειν, id est ignominiose occidere. Τύμπανα, ξύλα ἐφ' οἷς ἐτυμπάνιζον, ἐχρῶντο γὰρ ταύτῃ τῇ τιμωρίᾳ, ἢ βάκλα, παρὰ τὸ τύπτειν, ἤγουν ξύλα οἷς ἔτυπτον ἐν τοῖς δικαστηρίοις οἱ τιμωρούμενοι, Suidas & Varinus: (forte ita vt tympana vulgò nota instrumenta bacillis pulsantur.) Tympanum lignũ est carnificis, quo sibi

traditos necat, Etymologus. τυμπανίζεται, ligno feritur, excoriatur, suspenditur. Tympana in Aristophanis Pluto ligna sunt quibus cæderentur nocentes, Cælius. Varinus cum scribit fuisse ligna ἐφ' οἷς ἐτυμπάνιζον, id est in quibus tympanorum supplicio afficiebant. videtur indicare ligna quibus imponerentur vel alligarentur sontes. Pollux libro octauo carnificis instrumenta numerat, gladium, laqueum, tympanum, & venenum. Et paulo post; Σφαλὶς δ' ἦν τὸ δεσμωτικὸν ξύλον ἐκαλεῖτε, ἀπεσμένον, ᾧ ἰδιοκτόνον, ἐν χαλκωδίκη ἡρτημένον. Tympanum apud Theodoritum instrumenti tortorij genus est, quo sontes torquentur differunturq;, Grammaticus quidam. Ἀποτυμπανίζεσθαι, tympanis ac fidiculis extendi vt martyres. Cyrillus lib. 8. Fidiculæ numero plurali tantum, sumitur pro instrumento torquendi, ex duobus vt putatur obliquatis lignis compacto, ab extorquenda veritate ac fide: Vel à nerueis funibus, vinculisq; quibus ad illum modum homines torquendi alligantur, Valla lib. 1. Sed alij potius esse putant tormentum quo sontes à tortore funibus alligati, vulgò torquentur, (appensis scilicet ad pedes lapidum ponderibus.) Cum igitur tam varia sit tympani cum pro supplicij tormentiue genere accipitur, significatio, necessario etiam formatum inde verbum τυμπανίζειν & ἀποτυμπανίζειν, sensum habebit multiplicē. Quod ad Plutarchi verba, quibus dicit elephantum ita puerum proboscide sua rapuisse sublimem, vt videretur illum ἀποτυμπανίσειν, ego verterim, violenter illisurus solo: percutiunt enim & illidunt quæ volunt manu elephanti. Videtur autem τυμπανίζειν non simpliciter & semel tantum, sed aliquoties iterum atq; iterum in terrā illidere significare, instar eorum qui tympana bacillis feriunt. Facile possunt mansuescere elephanti, Aristot. Et alibi, Mites & mansuetudini addicti sunt. Quomodo mansuefiant, vide cap. 5. post venationē eorum. Θυμὸς ἀπειρέσιος καὶ ἀνιηρὸς διακονιόωσιν, ἄγγελος ἐν δὲ θεσμοῖς πρηεῖς, μερόπεσσί τ' ἐννηῆς, &c. Oppianus. Musica capti cicurantur, præsertim Indici, vt capite quinto dicam. Ex Strabonis doctrina didicimus elephantes cantu mulceri, & tympanorum sono Cælius.

Elephanti etiam pugnant inter se vehementer, & dentibus alter alterū ferit: qui autem victus fuerit, adeò animum amittit vt ne vocem quidem victoris toleret, Aristot. Elephantum quomodo expugnauerit canis Indicus, retuli supra in historia Canum robustorum. Magnus Indorum rex quotannis diem vnum proponit, tum hominum, tum bestiarum certaminibus: committūtur autem pugnaturæ inter se & aliæ bestiæ, & elephanti. Elephanti ad certamen vt incendantur, promuscide sponte sua sese verberant, Aelian. Clara est vnius è Romanis dimicatio aduersus Elephantum, cum Annibal captiuos nostros dimicare inter se coēgisset. Namq; vnū qui supererat obiecit elephanto: & ille, dimitti pactus, si interemisset, solus in harena congressus, magno Pœnorum dolore confecit. Annibal cum famam eius dimicationis contemptum allaturum beluis intelligeret, equites misit qui abeuntē interficerent. Proboscidem eorū facilime amputari Pyrrhi præliorū experimentis patuit. Romæ pugnasse Fenestella tradit primum omniū in Circo Claudij pulchri ædilitate curuli M. Antonio, A. Posthumo Coss. anno vrbis sexcentesimo quinquagesimo quinto. Item post annos 20. Lucullorum ædilitate curuli aduersus tauros. Pompei quoq; altero consulatu, dedicatione templi Veneris victricis pugnauere in circo 20. aut vt quidā tradunt 17. Getulis ex aduerso iaculantibus, mirabili vnius dimicatione, qui pedibus cōfossis repsit genibus in cateruas, arrepta scuta iaciens in sublime, quæ decidentia voluptati spectantibus erant in orbem circumacta velut arte non furore beluæ iacerentur. Magnū & in altero miraculū fuit vno ictu occiso. Pilum sub oculo adactū, in vitalia capitis venerat. Vniuersi eruptionem tentauere non sine vexatione populi, circundati claustris ferreis. Qua de causa Cæsar dictator, postea simile spectaculū editurus, Euripis harenam circundedit, quos Nero princeps sustulit equiti loca addens. Sed Pompeiani amissa fugæ spe, misericordiā vulgi inenarrabili habitu quærentes supplicauere, quadam sese lamentatione complorantes, tanto populi dolore, vt oblitus imperatoris ac munificentiæ honori suo exquisitæ, flens vniuersus cōsurgeret, dirasq; Pompeio, quas ille mox luit, pœnas imprecaretur. Pugnauere & Cæsari dictatori tertio cōsulatu eius, 20. contra pedites quingentos: iterū totidem turriti cum sexagenis propugnatoribus, eodem quo priores numero peditum, & pari equitū ex aduerso dimicante. Postea singuli, principibus Claudio & Neroni in consummatione gladiatorū, Plinius. Pugnam illorū primus omnium in Circo dedit Cn. Pompeius ludis, quibus à se factum theatrum dedicauit, vt scribit Asconius Pædianus. Vide supra initio capitis secundi. Declinas vt lucas boues Olim resumpto præferoces prælio Fugit iuuentus Romula, Ausonius. Edita munera in quibus elephantos & crocutas, & tigrides, & rhinocerotes, &c. exhibuit, Iulius Capitolinus in Antonino Pio. Qui modo per totam flammis stimulatus arenam Sustulerat raptas taurus in astra pilas, Occubuit tandem cornuto ardore petitus, Dum facilem tolli sic elephanta putat, Martialis. Hæc omnia Plinius lib. 8. cap. 7. Elephantorū pleriq; ignem fugiunt, vt ex historijs confirmabimus sequenti capite, vbi de vsu pilorum in bellis dicetur.

Si elephantus feritate effertur, statim ad arietis conspectū mansuescit, Gillius. Elephas furens ariete viso quiescit, ac cōflaccescit impetus Cælius ex Symposiacis Plutarchi: & Zoroastres in Geoponicis. Arietis cornua horrescit elephas, Aelianus. Et alibi, Romanos (quoniam non cornua modo arietis, sed etiam suilli pecoris grunnitum oderunt) Pyrrhi Epirotarum regis elephantos in fugam vertisse homines dicūt, victoriamq; amplam ex eo bello retulisse. Elephanti ex animalibus maximè exhorrent hircum cerasten, porcum: quibus sanè machinamētis Romani elephantos Pyrrhi regis primum vertentes, victoria sunt potiti, Volaterranus: qui perperam forte pro ariete cornuto, hircum cerasten reddidit. Regem insipientiam fugientem significaturi Aegyptij elephantum (vetus interpres ineptè ceruum reddidit) & arietem pingunt: fugit enim ille cum arietem videt, Orus. Cum Elephanti in venatione fugantur, si eos sic frequētes coactos leones perspiciant, alij aliò in fugam tanquam hinnuli, ab elephantis sibi incredibiliter timentes, conijciuntur, Aelian. Iphicrates scribit apud Hesperios Aethiopes leones elephantorum pullos aggredi, quos cum vulnerarint, iam matribus succurrentibus fugere. Illas verò cum filios sanguine maculatos viderint, eos interficere: leones postmodum reuersos cadaueribus vesci, Strabo. Suis grunnitum horrescit elephas, Idem. Et rursus, Cum ab Antipatro Megarenses circumsederētur, acerrimeq; Macedones incumberent, primo in sues pice oblitos incendium Megarei excitarunt, deinde sic incensos in hostes immiserūt. Ii itaq; furore inflammati, cū in elephantorum agmina incurrerent, tum clamantes, tum ignis flagrantes, quasi quibusdam furijs elephantos incitarunt, & grauiter perturbarunt: hi enim nullum neq; ordinem tenebant, neq; amplius, quamuis à primo ætatis tempore domiti fuissent, mansuefacti erāt: siue quòd sua quadam recondita natura à suillo pecore longè abhorreant, grauiq; in id odio sint: siue etiam quia horum absonum vocis acumen perhorreant. Cuius rei non ignari educatores generis elephantini, vnà cum suibus pullos alunt, ex consuetudine eos vt minus horreant, Hæc Aelianus. Elephantes porcina vox terret, Seneca in libro de Ira. Aegyptij pro rege qui hominem nugatorem fugiat, elephantem cum sue pingunt: fugit enim is grunnitu suis audito, Orus. Exhorrescit à porcelli recens nati voce, Zoroastres in Geoponicis. Odorem muris (fortè μυὸς legit pro ὑός) vel maximè fugiunt,

fugiunt, pabula etiam quæ à musculis contacta sunt, recusant, Solinus. Elephantos ad potum venientes in Gange Indiæ, vermes brachijs binis, sexaginta cubitorum cærulei, qui nomen à facie traxerunt, mordicus comprehensa manu eorum abstrahunt, vt Statius Sebosus affert, Plin. 9.15. Elephantorum (... etiam id est, ceruorum) anima serpentes extrahit, Plin. Draconem elephas perhorrescit, Aelian. Et rursus, Aethiopia (inquit) dracones ad longitudinem triginta passuum progredientes generat, & nomen proprium non habent, sed duntaxat elephantorum interfectores ipsos nominant, & proueniunt ad summam senectutem. Item alibi, Apud Indos, sicut audio, graueis inter se gerunt inimicitias draco & elephantus. Quare dracones haud inscij imperitiq;, ex arboribus elephantos ramos decerpere in pastus suos solere: in has ipsas arbores primo serpunt, postea eam sui corporis partem dimidiam quæ ad caudam pertinet, arborum folijs circumtegunt, alteram partem anteriorem funiculi instar appensam demittunt: eo cum accessit elephantus ad arboris cacumina colligenda, draco in huius ipsius oculos insiliens effodit, & constrictum tenens, inusitato & nouo quodam laqueo strangulat, Hæc Aelian. India fert elephantos (verba sunt Plinij) bellantesq; cũ eis perpetua discordia dracones, tantæ magnitudinis, vt & ipsos circunflexu facili ambiant, nexuq; nodi præstringant. Commoritur ea dimicatio, victusq; corruens complexum elidit pondere. Mira animalium pro se cuiq; præcipua solertia est, vt ijs (draconibus) vna scandendi in tantam altitudinem difficultas. Draco itaq; iter ad pabula speculatus ab excelsa se arbore inijcit. Scit ille imparē sibi luctatum contra nexus: itaq; arborum aut rupium attritum quærit. Cauent hoc dracones, ob idq; gressus primum alligant cauda. Resoluunt illi nodos manu. At hi in ipsa nare caput condunt, pariterq; spiritum præcludũt, & mollissimas lancinant partes. Iidē obuij deprehensi, in aduersos erigunt se, oculosq; maxime petunt. Ita fit vt plerunq; cæci ac fame & mœroris tabe confecti reperiantur. Quam quis aliam tantæ discordiæ causam attulerit, nisi naturę spectaculum, sibi paria componentis? Est & alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidissimum esse sanguinem, ob id æstu torrente præcipue à draconibus expeti. Quamobrem in amnes mersos insidiari bibentibus arctatisq; illigata manu in aurem morsum defigere: quoniam is tantum locus defendi n[on] possit manu. Dracones esse tantos, vt totum sanguinem capiant. Itaq; elephantos ab ijs ebibi, siccatosq; cõ[ci]de[re], & dracones inebriatos opprimi, commoriq;, Hucusq; Plin. Milton vocant Græci minium, quidã cinnabari: (Cinnabari Galenus & Dioscorides neutro genere proferunt: Plinius & neutro & in fœminino cinnabarin.) Vnde natus error Indico cinnabaris nomine. Sic enim appellant illi sanguinem draconis elisi elephantorum morientiũ pondere, permixto vtriusq; animalis sanguine, vt diximus. Neq; alius est color qui in picturis propriè sanguinem reddat. Illa cinnabaris antidotis medicamentisq; vtilissima est. At hercule medici quia cinnabarin vocant, pro ea vtuntur hoc minio, quod venenũ esse paulò mox docebimus. Cinnabari veteres quæ etiã nunc vocant monochromata (quorũ etiam lib. 35. cap. 5. meminit) pingebãt. Cinnabaris adulteratur sanguine caprino, aut sorbis tritis. Pretiũ syncerae nummi quinquaginta, Hæc omnia de cinnabari Plin 33. 7. Idem lib. 35. 5. Floridi (inquit) colores sunt, quos dominus pingenti præstat, minium, Armenium, cinnabaris, &c. Et lib 13. cap. 1. Vnguentis quidã coloris gratia addiderunt cinnabari & anchusam. Inter elephantos & dracones iugis discordia: deniq; insidiæ hoc astu præparãtur. Serpentes propter semitas delitescunt, per quas elephanti assuetis callibus euagantur, atq; ita prætermissis prioribus postremos adoriuntur, ne qui antecesserint, valeant vltimis opitulari. Ac primum pedes nodis illigant, vt laqueatis cruribus impediant gradiendi facultatē, Solinus & reliqua vt Plinius: Et subinde, Itaq; cum ebiberint sanguinē, dum ruunt belluæ, dracones obruuntur. Sic vtrinq; fusus cruor terram imbuit, fitq; pigmentũ quicquid soli tinxerit, quod cinnabarim vocant. Taprobana maxima Indorum insula elephantos alit, & serpentes qui omniũ serpentium naturam superant. Hi elephantos aggressi, pedes eorum suis implicant spiris, & in terrā deiectos vorant. Sæpe tamen pondere illorum obruti commoriuntur. In horum draconum capitibus multi pretiosissimi lapides reperiuntur, quorum natiua sigilla sunt, ita vt vni huius generis currum fuisse insculptum multi se vidisse affirment, vt Posidippus alicubi in carminibus suis testatur, Ioan. Tzetzes Chiliade octaua. Sanguinem draconis Serapio, quem hemalocoen vocat, non aliter describit quàm Dioscorides quartam sideritidis speciem, nec alias ei facultates attribuit, & Galeni de sideritide verba citat. Quarta sanè species sideritidis apud Dioscoridem (apud quem primam quoq; speciem sanguinem Titani cognominatam legimus) vulnera sanat & astringit, quam multi millefolium putant: & reuera è genere millefolij est qua rustici nostri ad boues & equos vulneratos sanandos vtuntur. Serapionem secuti recentiores etiam, vt Genuensis, Pandectarius & alij, per sanguinem draconis, sideritidis herbæ succum intelligunt: non tamen inde paratus in pharmacopolijs reperitur, sed alia tria genera: vnum in rotulas conuolutum, quod ex rubrica, qua boli Armeniæ loco pleriq; hactenus vtebantur, & terra fit: Alterũ, cuiusdam arboris lachryma: Tertium, gummi arboris, in quo cortices etiã apparent, in lachryma non itē: vtrunq; gustu astringit. Vtrunq; è Libya adferri scimus, & ex Aegypto Venetias Antonius Brasauola. Et rursus in minij examine. Non possum (inquit) aliter suspicari quàm cinnabarin esse guttam illam vel lachrymam (arboris ex Libya) quam in officinis sanguinem draconis appellant, nec in vili pretio est. In quo certe color profundus visitur, vt de cinnabaris suæ colore Dioscorides scripsit. Is non ita dudum Venetias adferri cœpit, & paucus quidē: vtuntur eo pictores ad fingendum sanguinem. Apud hos simul & medicos in magno vsu est. Idem sentit Matthæolus quoque in commentarijs suis Italicis in Dioscoridem. Sanguinis draconis (inquit) color ad sanguinem omnium maximè accedit, translucidus & friabilis est: pharmacopolæ hodie sanguinem draconis in lachrymis vocant, ad differentiam adulterati qui in pastillos redactus habetur. Verus enim, vt Aluigus Cadamostus scribit, libro quarto suæ nauigationis in Africam, lachryma gummosa & liquida est, ex arbore destillans: cuius vt maiorem copiam habeant Afri, ferramētis quibusdam corticem vulnerant, & collectum liquorem & ad ignem decoctum, sanguinem draconis vocant. Hinc verisimile fit (inquit Matthæolus) hanc esse Dioscoridis cinnabarin, vt quæ ex Africa, & perpauca quidem afferatur, vnde magno in pretio est. Vires etiam hæmatitæ lapidis habet, & à recentioribus medicis satis feliciter ad sanguinis sputum, eiusq; fluores, tum alios, tum dysentericos tum muliebres vsurpatur propter vim astringentem. Accedit quod etiam Dioscoridis tempore cinnabarin sanguinem draconis vocabant: sic enim ille scribit, insinuans non verè draconis hunc esse sanguinem, sed à colore ita appellatum. Sed apparet illi non satis constitisse de hoc pigmento, vndénam sumeretur: & multò minus Plinio, qui putasse videtur cinnabarin verum draconis sanguinem esse: nec subijt ei dubitare, quo pacto fieri posset vt sanguis extra venas siccus, ac terræ permixtus, tam viuum sanguinis colorem redderet, qualem ipse cinnabarin reddere scribit, & nos in nostro sanguine draconis Africano manifestè videmus, Hæc ferè Matthæolus. De sanguine draconis (verba sunt Monachorum qui nuper in Mesuen scripserunt) optimè tractauit Ant. Brasauola. Habentur autem venalia

hodie duo genera hoc nomine, quorum alterum fictitium est, ex bolo non Armenia, sorbis contusis, & caprino hircinóue sanguine, alijsq; diuersis rebus, in placentarum formam redigi solitum, & furno aut sole deficcari. Hoc vt plurimum in equorum & similium (animalium) remedijs vtuntur. multi etiam hominum. Alterum verò succus est & lachryma quarundam magnarum arborum, in insulis Lusitanorum nuper inuetis copiosè nascentium: Cuius generis arbores Vlyssippone maximas vidimus. Sunt enim tanquam columnæ, vnicæ cimaturæ (sic illi loquuntur) more palmarum, absq; ramis, folia sunt eis simillima spatulæ fœtidæ, crassiora tamē: cortex arboris subcinericeus, & vnà cum tota arbore rubri succi plenus. Arbor tempestiuè scarificata emittit lachrymas sanguineas, quas gummi instar condensatas abradunt è cortice incolæ, nec vilius vendunt. Multi etiam lignum eius frustatim incisum ebullire faciunt, & decoctum igne aut sole condensant, &c. Vtrumq; enim sanguinem draconis appellant. Sed longè melior est lachryma seu succus collectus ligni decoctione. Cæterum an hic sanguis draconis easdē vires habeat quas Achillea sideritis (Serapio, vt ex Brasauola supra citauimus, non Achilleam aut Achilleam sideritin, sed simpliciter dictæ sideritidis speciem tertiam sanguinem draconis vocat: Galenus similes vtriusq; facultates facit, sed Achilleæ efficaciores magisq; astringentes) nescimus. Sed præstare putamus vti succo sideritidis vel lactucæ authoritate Auicennæ, quàm alia re absq; vllo authorū testimonio, Hactenus Monachi in Mesuen. Ego has arbores Libycas & in nouis repertas insulis palmarum gener s esse conijcio. Nam palmis folia gladioli herbæ folijs comparantur, vnde spathen Græci nominant. Trunci etiam ramorumq; natura eadem. Natales ijdem, loci feruidi & arenosi. Colorem præterea palmarum germina phœniceum siue puniceum habent, vnde arbores ipsæ phœnices Græcis dictæ. Sunt autem illarum tam multa genera, eaq; longè diuersa, vt vix vll.us arborum puto plura reperiantur: quò minus mirum fuerit hanc etiam adnumerari. Postremo vires conueniunt. Nam fructus palmarum astringunt, vulnera glutinant: sanguinem excreantibus in cibo commendantur, hæmorrhoidas & dysenteriam cohibent, &c. Actuarius sanguinem draconis, δράκοντος vel δρακόντειον καλούμενον αἷμα nominat. Cæterum quæ hodie cinnabaris vocatur, idem scilicet nomen propter coloris similitudinem sortita, alia fossilis, alia factitia est, vtraq, metallica & venenosa, nec vllo modo in corpus admittēda. Illa in fodinis argenti viui reperitur, vt Matthæolus scribit, rubicunda, non admodum dura, sed friabilis magni ponderis, & argenti viui tam plena aliquando, vt sponte defluat. Factitia ex argento viuo & sulphure fit, sublimatis vt vulgò loquuntur. At minium vulgare hodie vt plurimum fit ex plumbo & cerussa vsta, vnde id ipsum Galeni ac Dioscoridis sandycem esse apparet, Serapionis vero minium, Matthæolus. Georgius Agricola vir tum aliâs in bonis literis, tum in re metallica vnus omnium maximæ authoritatis, cinnabarin siue minium factitium Germanis suis interpretatur *Zinober*: minium natiuum, *bergzinober*: minium secundarium, *menning*: quo nomine (inquit) etiam appellatur sandyx: differt autem sandyx, non colore, sed conficiendi ratione à minio secundario. Cinnabari (inquit Galenus) modicè acrem facultatem obtinet, habet verò & astrictionis quippiam.

Elephantum infestum esse ferunt tauris syluestribus Albert. Martialis in Spectaculorum descriptionibus taurum cum elephanto commissum meminit. In Ludis Pompeij Magni visus est rhinoceros. Alter hic genitus hostis elephanto, cornu ad saxa limato præparat se pugnæ, in dimicatione aluum maximè petens, quam scit esse molliorem: longitudo ei par, crura multò breuiora, Plin. Et alibi, In arbores exacuunt limantq; cornua elephanti, & saxo rhinocerotes. Rhinoceros licet humilior inferiorq; elephanto, cornu tamen (quod in summa nare validissimum gestat, adeò vt ne ferro quidem robore concedat,) saxis exacuto, elephanti crura suo rictu subiens, discerpit & lacerat: isq; effuso sanguine decumbit. Pugna eorum est de pascionibus, pro ijsq; tuendis multi mori dicuntur: ac si aluum non præoccupârit rhinoceros, sed in aliam elephanti partem aberrârit, elephantinis dentibus distrahitur: ac tametsi eius pellis ea existat firmitate, vt ægrè iaculo penetrari queat, tamen tam violētus est elephanti impetus, vt eam traijciat, Aelianus. Meminit etiam Oppianus, sed paucis, & Strabo lib.16. Tigris elephanti quoq; spernit vestigia, Plin. Tigris elephanto longè robustior est, Eustathius in Dionysium, & Arrianus. Insilit in caput elephantis, & facile suffocat, Idem. Gryphes cum alijs animalibus certant, eaq; vincunt, contra leones autem & elephantos non stant, Aelianus.

E.

Elephantum venatio multis in Libya circa Troglodyticam oppidis nomen dedit, vt capite octauo dicemus. Africa foueis capit, in quas deerrante aliquo protinus cæteri congerunt ramos, moles deuoluunt, aggeres construunt, omniq; vi conantur extrahere. Antea domitandi gratia greges equitatu cogebant in conuallem manu factam, & longo tractu fallacem: cuius inclusos ripis fossisq;, fame domabant. Argumentum erat ramus, homine porrigente clementer acceptus. Nunc dentiū causa, pedes eorum iaculantur alioquin mollissimos Plin. Accepi ex sene quodā fide digno (verba sunt Alberti ex Auicenna) Indos facere foueas, in quas esca illiciente elephanti aliquando incidant: illapsum venatorū aliquis accedēs, flagro vehementer afficit: tandē alius superuenit, qui se elephanto ostendens percussorem illum tanquā cum increpatione & violentia ab elephanto reijcit, & mox elephante in fouea relicto discedit: redit percussor, & rursus flagellans ab altero superueniente repellitur. Hoc sæpius iteratur, ita vt elephas tandē agnito liberatore suo, conspectu eius gaudeat: quo animaduerso, aperitur ei via fodiendo qua possit egredi de fouea: egressus sequitur liberatorē suum, eiq; paret. Et hoc idem (inquit Albertus) narrauit mihi vir fide dignus, qui regionē illam peragrauerat; addens percussorem elephanti horribili colore caput & faciem pingere, & habitu vti alieno, ne postea ab elephanto cicurato agnoscatur, & in periculo vitæ sit. Cæterum Strabo libro decimo quinto, & Arrianus in Indicis, hoc modo eos capi aiunt, vt Gillius transtulit: à quo omissa adijciam, & quædam emendabo: Venatores quatuor aut quinq; stadiorum locum planum & minimè impeditum (ψιλὸν, Strabo, id est nullis arboribus aut fruticibus interceptum: ἄπεδον καὶ καυματώδεα, Arrianus. ἄπεδον Varinus planum exponit, καυματώδης æstuosum significat, forte κλιμακώδεα legendū, vt decliuem exponamus, quem Plinius nimirum conuallem longo tractu fallacem nominat, quo scilicet paulatim & tanquam per gradus descenditur) fossa latitudine quinq;, simul & altitudine quatuor cubitorum (ὀργυιῶν, id est vlnarum,) cingunt: & terrā quæ fodiendo eruitur, murorum instar circunquaq; exaggerant. In aggere subterranea latibula efficiunt, in quibus foramina relinquunt, per quę lucem admittant, vnde accedentes feras intueri possint. Tum ponte (angustissimè, Strabo) multo cespite constrato, ne feræ insidias positas sentiant, fossæ transitus iungitur, ac nimirum ad maiorem ferarum illecebram tres quatuórue ex mansuetioribus fœminas elephantos in claustrum concludunt: venatores in aggeris latibula abstrusi manent in insidijs. Iam vero eiusmodi beluæ loca culta interdiu nō adeuntes, sed

noctu

noctu tantum gregatim errantes pascuntur, maximum & præstantissimum ex ipsis ducem (vt boues taurum) sequuti: sic ad fossam appropinquantes, cum inclusarum vel vocem vel odorem perceperint, eò confestim accedere properant, & circum aggeres tam diu concursant, quoad pontem nacti, intra munitiones singillatim ingrediuntur. Ii autem qui positi sunt in insidijs, pontem celeriter detorquent, alij magna celeritate vicinis proximis vicis elephantos inclusos denunciant: quo intellecto, ij in fortissimos quosq; & maximè cicures elephantos ascendentes, accedere contendunt: neq; tamen statim vt eò accesserunt, cum feris pugnam committunt, sed eas primum aliquandiu fame & siti frangunt: deinde per pontem repositum ad eos ingressi, cũ ijs iam infirmioribus & afflictis certamen instituunt, ac feros siti fameq; & tristitia confectos, cicures expugnant: ac homines ex elephantis desilientes, (Cum verò iam defessi fuerint, rectorum audacissimi clam descendentes, quisque sui elephantis vterum subeunt: atq; hinc subitò syluestrium vterũ subeuntes, compedes illis inijciunt, Strabo:) primo compedibus defatigatos deuinciunt: post verò cicures incitant, vt feros vsq; verberent, dum in terrã procubuerint: tum ipsis laqueos ad terram abiectis in collum inserunt, (bouillis loris crudis eorũ colla cum domesticis alligant, Strabo:) in eosq; humi stratos ascendunt, & ne sessores excutiant, vel alia quapiam iniuria afficiant, eorum collum acuto ense in orbem incidunt, & in ipsa sectura funem alligant, vt ob doloris sensum vinculis concedant, & ex feritate conquiescant. Nam collum circumacturis vulnus fune atteritur. Proinde agnoscentes infirmitatem suam vincti ducuntur à mansuetis. Eorum autẽ qui sunt ætate vel infirma vel exacta ([illegible], Arrianus:) dimittunt, reliquos in vicos abducunt, (in stabula, Strabo:) & pedibus inuicem vinctis, & collo ad columnam validam, fame domant, deinde aut herba, aut viridi harundine pascunt. Hi molestia afflicti, pabula recusant sumere: illi verò cantibus eos & tympanis & cymbalis demulcent ac deliniunt, Hæc Arrianus & Strabo.

Nunc alias etiam venationis elephantum rationes, ex Aeliano præcipuè, adscribam: & primum quomodo ne in foueas incidere cogantur aduersus venatores tum armis tum ignibus resistentes pugnẽt. Insidiæ (inquit) quas elephantis venatores instruxerint, non eos facile latent. Nam cum ad foueam, quam contra ipsos suffodere venatores solent, proximi accesserunt, seu naturali quadam intelligentia, seu retrusa & abdita præsensione, & scientia rerum futurarũ, à progrediendo vlterius sese sustinent: ac quam mox itinere conuerso, in venatores inuadunt, viq; & impressione sese in medios insidiatores incitant, simul & eos euertere conantur, fuga vt salutem cõtra insidias superiores facti adipiscantur. Id igitur temporis cum atrox pugna, tum vero vel hominum, vel elephantorum cædes, & occisio fit multiplex. Huius pugnæ ratio talis est. Homines quidem eminus hastas & iacula intorquentes, ac collimantes, ictu directo eos feriunt. Contrà elephanti, ex hominibus si quem cecidisse animaduerterint, statim violenter illum & corripiunt, & ad terram à se abiectum, proterunt, & conculcant simul & cornibus (sic enim eorum dentes appellantur) tandiu profligant, quoad miserabili & referta acerrimis doloribus morte, hunc proiectum affecerint. Cum autem huiuscemodi animalia inuadunt tanquam vela ex animi incitatione quàm contentissime aures, quas habent patulas, intendunt, & pandũt more magnarum struthionum, quæ vel dum fugiunt, vel dum inuadunt explicatis alis feruntur. Itemq; promuscidibus, sub cornua redactis, & cõtractis, quemadmodum rostra nauium plenissimis velis propulsa, sic elephanti vehementi impressione irruentes, multos mortales funditus euertunt. Tumq; perinde vt tuba belli classicum sonans, clamores vastissimos edunt. Humi porrò prostratorum, & genibus contritorum, & ossium obtritorum, tantus est strepitus, vt vel illinc longissimè exaudiatur: nec non sæpe elisis oculis, naribus distractis, fronte disrupta, facieiq; forma amissa non vel à proximis cognatione sibi noscuntur. Iam ex ijs nonnulli ad hunc modum inopinatò seruantur. Quamuis enim senè venatorem beluæ cursus celeritate comprehenderit: præ tamen vehementi impetu, hunc transcurrens, genibus in terram præcipitibus actis, cornua aut in radicem, aut in quippiam aliud tale compingit: ex quo retinetur, ac vix dum se retraxit, cũ venator elapsus iam salutem fuga est consecutus. In hac igitur pugna, elephanti sæpe vincunt, sæpe item varijs terroribus iniectis vincuntur. Tubarum enim clangor vastum clamorem efficit, ipsiq; homines armis concrepantes, clypeos videlicet hastis contundentes, & vlulatum tollentes, strepitu vndiq; omnia circumsonare faciũt: tum verò partim in terra ignem incendentes, partim in sublime tollentes, ac tanquam funda cum contorquẽtes, partim ignitos torres iaculantes, atq; etiam longas faces in ferarum oculos magna vi inferentes, & intrudentes, eis hæc omnia ægre intuentibus, timorem afferunt. Vnde adeo impelluntur, exterreaturq;, vt interdũ in foueam, quam antè declinabant, detrudantur, & compingãtur, Hæc Aelianus. Et rursus, quomodo à venatoribus in fugam acti, incensis tandem syluis ab ea cohibeantur, describens, Qui venandi (inquit) elephantos scientiam tenent; nobis testantur, hos insectatione venatorum pressos, cum robore immenso, tum impetu effrenato atq; præcipiti, & quẽ sustinere possit nemo, sic quidem per maximas arbores, tanquam per segetes excurrere, eásq; tanquã spicarum calamos, vbi cursum ramorum proceritate retardari vident, perfringere: vbi vero ipsi ex arboribus eminent, & prócériores existunt, tum omni neruorum contentione currere, tum viam insequentibus præcidere: nec mirũ, locorum enim consuetudinem tenent. Cum autem se ex insectatorum suorum conspectu eripuerint, eosq; maximis processibus itineris longè & retro positos senserint, tum ex fuga recipiunt animum simul, & tanquam periculo liberati, insistunt ibiq; tum metus solicitudine expulsa, ex immenso labore requiescunt: his interea ad cibi cogitationẽ memoria excitatur, iuncos & hederas per arbores erraticis implicationibus serpentes depascuntur, atq; palmarũ tenera cacumina, & aliarũ plantarum adolescentiores truncos. Quòd si rursus insectatores ad eos propius adsint, hi etiam iterũ sese in fugã impellunt: Cumq; ab his multã viam absunt, sese ex fuga colligentes, requietẽ curarũ ex itineris labore habent. Insequentes autẽ præcipitante sole debilitati, syluã incendunt, & viã ipsis obstruunt: quod ipsum sentiẽtes elephanti, se sustinẽt à progrediendo. Ignẽ non minus quàm leones extimescũt, Hæc omnia Aelian. Gabinius Romanus scriptor de elephantis tradit fabulosa quædã, dicit enim cęteras feras ignẽ fugere, elephantes ei resistere ac repugnare, propterea quod syluam cõsumat: eos cũ hominibus certare, & speculatores præmittere, & cũ illos viderint, fugere: cumq; vulnera acceperint, ramos vel herbã vel puluerẽ supplices prætendere, Strabo. Troglodytæ contermini Aethiopiæ, qui hoc solo venatu aluntur, arbores propinquas itineri eorũ conscendunt. Inde totius agminis nouissimum speculati, extremas in clunes desiliunt. Læua apprehẽditur cauda, pedes stipantur in sinistro femine. Ita pendens alterum poplitem dextra cædit: ac præacuta bipenni hoc crure tardato profugiens, alterius poplitis neruos ferit, cuncta præceleri pernicitate peragens, Plinius. Elephantum venatio ad puteum dicta, ab Elephantophagis habitatur, qui dum has feras venãtur, gregem earum per syluam ex arboribus cernentes, eũ minimè adoriuntur, sed eorũ qui à grege aberrârint ad posteriora furtim accedentes, neruos incidunt, Strabo. Gillius copiosius prosequitur his verbis: Aethiopes ex procerissimis arboribus elephantorum in-

troitus

troitus atq; exitus obseruant, non in multos vno eodemq; tempore inuadunt, sed in singulos tantum magno robore animi insiliunt: nimirum speculator caudam beluæ appropinquantis ad arborem, in quam abditus is latet, desiliens, manibus comprehendit, pedesq; ad dextrum femur obijciens, securi, quæ ex humero pendet, expedita & acuta, dextri poplitis neruos succidit: in quo certamine vtriusq; salus periclitatur. Interdum elephantus incisis neruis in sauciam partem procumbens, Aethiopem secum in terram abijcit, atq; interficit: Interdum suo pondere hominem ad arborem aut saxum allidens, occidit: ac nimirum nonnulli elephanti dolore pressi, quando insidias facienti nocere non queunt, sese tandiu in fugam impellunt, dum crebro securis ictu decumbūt: tum ad terram stratorum posteriores partes incolæ vicini comedunt. Alij (ex Troglodytis Aethiopiæ conterminis) tutiore genere, sed magis fallaci, intentos ingentes arcus defigunt humi longius. Hos præcipui viribus iuuenes cōtinent, alij connixi pari conatu tendunt, ac prætereuntibus sagittarū venabula infigunt, mox sanguinis vestigijs sequuntur, Plin. Nonnulli (ex Elephantophagis) sagittis eos interficiunt serpentium felle tinctis. Sagittatio per homines tres perficitur, quorum duo arcum tenent, & vltra progrediuntur, tertius verò neruum trahit. Nonnulli arbores obseruant, ad quas elephanti reclinari & quiescere solent. Harum ex altera parte truncum succidunt. Itaq; bestia se inclinans, pariter cum arbore ruit: & cum surgere nequeat, eò quod crura continuo & sine flexu osse constent, illi ex arboribus desilientes eam obtruncant, Strabo. Iam apud Aristotelem venatio elephantorum huiusmodi legitur: Conscendunt (inquit) mites aliquos animososq; elephantos, qui venantur, cursuq; insequūtur feros: quos cum occuparint, ferire præcipiunt suis, dum fatigent, viresq; dissoluant. Tum rector in defatigatum illum insilit, regitq; falce: post breui tempore fera mitescit, atq; obtemperat. Quandiu insidet rector, mitē se quisq; exhibet: cum descenderit, alij mansuetudinem seruant, alij suam repetunt feritatem: itaq; immitescentium crura priora præpediunt vinculis, vt quiescant capiuntur & natu iam grandes, & pulli, Aristoteles. Capiuntur in India, vnum ex domitis agente rectore: qui deprehensum solitarium abactúmue à grege, verberat ferum: quo fatigato transcendit in eum, nec secus ac priorem regit, Plin. Vetulus elephas efferatior est, & non facile capitur. Sed minores quoq; natu capere operosum est, quoniam à maioribus, qui eos tuentur, non facile relinquuntur. In Caspio lacu oxyrynchi pisces capiuntur: horum exempta viscera excoquunt. Vnde ad permultos vsus accommodatum fit glutinum: nam non modo ad quæcunque applicatum fuerit, adhærescit: sed & firmissimè retinet, vt & decem diebus madefactum nunquā postea dissoluatur. & eo ad elephantos comprehendendos venatores vtantur, & pulchra facinora ædant, Gillius ex Aeliano. Sunt in Zeila insula multi syluestres Elephanti, miræ magnitudinis, quos capiunt & cicurant hoc modo, In monte parantur claustra ingentia firmissimis palis, atque inter duas arbores habent portam pensilem. Illic includitur elephas fœmina cicur, quo tempore marem appetit. Tum elephanti cæteris animalibus salaciores, vbi sentiunt fœminam illic esse, sponte sua quærunt ad eam aditum portæ inter duas arbores. Quum autem ingressi fuerint qui ingredi cupiunt, tūc homo in arboribus speculator funem vnde porta suspensa est abscindit: porta decidēs elephantos ad fœminam ingressos includit: illic relinquūtur sine cibo & potu 6 aut 7. diebus, donec inedia confecti, vix pedibus cōsistant: sicq; fame enectos 20 aut 30 viri claustra ingressi, binis fustibus cædunt vsq; ad lassitudinem & sic eos domant, Thomeus Lopez. Tametsi elephas animal sit ingens & ferox, magno tamen numero à venatoribus Aethiopiæ in hunc ferè modum capiuntur: Hi in densis syluis vbi animalia quiescere norunt, inter multas arbores septum frequentium ac robustarum frondium conficiunt, parum interualli ab altera parte vacuum relinquentes, cui portam quæ fune leuari potest in plano instar rastri distensam affigunt, paruoq; negotio passum occludunt. Elephas itaque sub frondibus quietem capturus, septum ingreditur, quem attracto fune constrictū venatores ex arboribus descendentes sagittis confodiunt, dentesq; extrahunt ac vendunt. Cæterum si elephantem septum euadere contingat, quotquot reperit homines, interficit, Leo Africanus.

Hactenus de hominum aduersus capiendos elephantos technis dixerim: nunc subijciam quid ipsi contra has elephanti faciant, & quibus modis euadere conentur. Quomodo venatorum insidias herba euulsa per manus tradita sibi inuicem prodant, capite quarto explicauimus. Circumuenti à venantibus primos constituunt quibus (dentes illi exerti) sunt minimi, ne tanti prælium putetur. Postea fessi impactos arbori frangunt, prædaq; se redimunt, Plin. Cum venatu premuntur, pariter confringunt vtrosq;, vt ebore damnato nō requirantur. Hanc enim sibi causam periculi prǽsentiunt, Solin. Elephanti causam cur petantur prænoscētes, ex sese qui dente inutili sunt, ante cæteros in prima acie constituunt, ad primum hostium impetum sine magna iactura excipiendum: reliqui qui in subsidijs manent, dentium robore integri, auxilium fessis ferunt, Aelian. Equitatu circumuenti, infirmos aut fessos in medium agmen recipiunt: ac velut imperio ac ratione, per vices subeunt, Plin. Conflictu fortuito si quando pugnatur, non mediocrem habent curam sauciorum: nam fessos vulneratosq; in medium receptant, Solin. Amor eis mutuus intercedit: & cum fugiunt venatores, robusti ac florentes ætate extrema tenent, in medium verò vetulos & matres cum pullis recipiunt, Tzetzes. In venationibus sibi mutuò ferunt auxilium, ita vt si quis eorum labore deficiat, alter pro illo sese opponat, Philostratus. Cum à venatoribus elephanti, tanquam milites in bello funduntur & fugantur, nō alij ab alijs separatim, sed omnes simul & communiter in fugam se dant ac simul inter se prementes ad gregales suos adhærescunt. Horum autem qui iam sunt firmata & integra ætate, reliquos sic circuncludunt, tanquam pugnacissimi propugnatores totum agmen circummuniunt: qui vero longius sunt ætate prouecti, atq; matres sub se quæq, suos pullos ita occultantes, perraro hi paruuli vt videantur, subter medium obtinent locum, Aelian. Cum elephanti fossam transilire non queunt, de his vnus aliquis in hanc sese demittit, & transuersus fossæ stans, partim vacuitatem occupat, partim pontis se vicarium præstat. Cæteri supra hunc gradientes transmittunt, & euadunt, simul & eū, qui pontis loco erat, hoc modo ex fossa conseruant. Superiore enim ex loco quispiam porrigit pedem, quem is qui infra est promuscide circumplicat, reliqui autem virgultorum fasces deijciunt, ad quos ille, cū fortissimè, tum cautissimè pedibus adnitēs, celeri ascensu subtrahitur, Aelian. Cum fossas transeunt profundas, & difficiles superatu, ἀγελάρχης qui inter cęteros robustior & maior fuerit, stans medius, tanquam pons, transmittit omnes alij autem ingerentes deinde sarmēta multa fossæ, seruant eum per quem traiecti sunt, Tzetzes. Societatis & commercij vim non absq; intellectus sensu elephantos ostendere, Iuba author est, fossa ducta, eaq; fruticibus paruis & humo leui obtecta, venatores his struunt insidias. Huc igitur quoties decidit aliquis, cæteri quicunq; comitantur congestam vndique syluam saxaque inijciunt, dum cauo fossæ expleto egressus captiuo detur, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Postea quàm in foueam inciderunt, & se iam teneri sentiunt, animaduertentes exitus locum nullum eis relictum esse, cum eos pristini animi, tum libertatis capit

oblíuio:

obliuio:tum vero facile cibos ex largientibus sumunt, tum si quis præbeat, libenter bibunt, atq; vinum si in promuscides effundas, sine recusatione admittunt, Aelianus. Quomodo tranent fluuios cum vrgent venatores, prædictum est capite quarto.

Elephantos natura mansuetos esse & facile cicurari eodem supra capite docui: nunc quomodo & quibus artibus cicurentur expediendum. Mansuescunt igitur vel necessitate, vt vinculis & fame, vel blandimentis tum Musicis tum alijs, vt ex Aeliano deinceps docebimus. Quid elephantis (inquit Aelianus) postquam capti sunt faciāt, vt mansuescant, dicendum est. Primo in syluam non ita longo interuallo ab ea fossa, vbi comprehensi fuerint, distantem, sic eos strictè constrictos funibus trahunt, vt ne permittant quidem, néue hi pręcurrant, néue rursus retrahantur: deinde certo & dimenso spatio horum quenq; ad maximam arborem illigantes, vt neu in anteriorem partem insilire, neu rursus admodum in posteriorem resilire queant, néue ipsis ex funis laxitate facultas sit ad inferendum iniuriam, uictus tenuitate & fame, horum robur frangunt. Postea verò quàm eorum domitores duritiam animi tandiu paulatim molliuerunt, quoad pristinæ inexpugnabilis feritatis eos ceperit obliuio, de manu cibum sumendum dant. Hi necessitate pressi, cum non malitiose iam, tum vero hilarioribus oculis & mansuetioribus, quàm essent soliti, intuentur. Horum autem, qui sunt ætate robusti, vinculis ruptis, cum dentium robore, tum verò promuscide arbores reuellunt, & frangunt: vixq; sero admodum, partim fame, partim ciborum illecebris, partim verberibus mansuefiunt, Hæc Aelianus. Et rursus, Indi homines, licet permulti & magna machinati, non elephantos iam ætate procedente confirmatos facile comprehēdere queunt. Quare ad loca fluminibus proxima (roscida enim & palustria pascua frequentant) venatores profecti, eorum catulos tantum capiūt: Hos cum adhuc ætate infirmos & teneros ceperūt, ciborum blanditijs & assentationibus ad parendum informant, ac instituunt, blandiloquentiaq; mansuefaciunt: Hominum enim indigenarum linguam elephanti intelligūt. Breuiter perinde illos quasi infantes pueros alunt, partim cibaria eis largientes, partim disciplinas tradentes: quę res efficit, ipsi vt ad obediendi facilitatem transferantur, & exuta feritate, humanitatem induant, Aelian. Et alibi, Si Indicus elephantus robore ætatis confirmatus capiatur, ex feritate ægre traducitur ad mansuetudinem: & quod desiderio libertatis teneatur, ideo cædes facit: ac si vinculis deuinciatur & constringatur, magis incitatur animo, neq; vllam seruitutem perpetitur. At enim Indi varijs & multiplicibus cibariorum illecebris eum delinire student: ille tamē nihil de acerbitate sua remittens, nihilq; ab ijs blanditijs mitescens, ijs præclare contemptis, pergit ijsdem infestus esse. Quid igitur ij comminiscuntur & machinantur? Instrumēto quodam musico vernaculam cantiunculam ei canunt, is animum attendit, auremq; ad audiendum erigit, & suauitate illius demulcetur: animi incitatio comprimitur. Tum paulatim in obiectum cibum respicit, & tametsi omnibus vinculis exoluitur, tamē cantu deuinctus, non amplius ad pristinos mores à mansuetudine deficit, Hæc omnia Aelianus. Ex Strabonis doctrina didicimus elephantes cantu mulceri, & tympanorum sono, Cælius. Capti celerrimè mitificātur hordei succo, Plinius & Solinus. Zythus potionis genus est quod ex hordeo fit, quo madefactū ebur in omne opus tractabile redditur, Dioscorides: Græcè legitur, εὐεργὴς δὲ ὁ ἐλέφας γίνεται βρεχόμενος αὐτῷ. Hinc apparet Plinium ex Græco aliquo authore ijsdem aut similibus verbis vso, zythum reddidisse hordei succum, & pro elephante homonyma voce nō ebur, vt debuerat, sed ipsum animal. Ἡ χαλκὴ τὰ ὀστᾶ πρὸς τέφραν καὶ ὄξος διαβραχέντα πρίουσι, καὶ τὸν ἐλέφαντα τῷ ζύθῳ μαλακὸν γενόμενον καὶ χαλῶντα κάμπτουσι, καὶ διασχηματίζουσιν: ἄλλως δ᾽ οὐ δύνανται, Plutarchus in commentariolo, An ad infelicitatem satis vitium sit. Sensus est, vt Marcellus Vergilius transfert, cinere & aceto madens os licio (siue acia malis dicere) secatur, & ebur zytho mollitum flectunt, & conformant, aliter autē non possunt. Certe ipsa vox εὐεργὴς apud Dioscoridem, operi facilem & tractabilem materiam significans, neq; de animali, neq; de elephantiasi morbo (vt ridiculè dubitat Marcellus) verba eius accipi posse cōuincit. Accedit ratio, ebur scilicet macerari molliriq; zytho, quoniam is acorem & vim aceto similem, quæ solidissima quæq; penetret, in se contineat. facile enim acescit aqua in qua hordeum aut aliquæ fruges aliquandiu macerantur. Acetum etiam ex zytho & similibus, vt cereuisia, potionibus fieri constat. Aceti feruidi vis tanta est vt saxa penetret. cum cinere ossa emollit, Plutarcho teste: non mirum igitur si zythus etiam acorem in se continens, & facile acescens, eadem facultate eboris soliditatem remittat. Zythum Symeon Sethi φουκᾶν appellat. Elephantina ossa, inquit, in zytho aliquandiu macerata, ceræ instar emolliuntur: addit & reliqua quæ Dioscorides de zytho. Democritum inuenisse aiunt quemadmodum ebur molliretur, Seneca lib. 14. epistola 91. Quòd si quis Plinio patrocinari voluerit, dixerit forte fieri posse vt pariter vtrumq; verum sit, & ebur zytho molliatur, & eiusdē potu mitigetur elephas animal: nam cū vino delectetur vel ad ebrietatem, vt supra diximus, zythum quoq; libenter ab eo admitti verisimile esse, præsertim cùm hordeo gaudeat ex quo conficitur. Elephanto qui ad bellum certat, non modo ex vitibus confecti, sed etiā ex oryza factitij vini vsus indulgetur, Aelianus. Mandragoræ radix fertur μαλάσσειν ἐλέφαντα συνεψομένη αὐτῷ ἐπὶ ὥρας ἕξ, καὶ εὔπλαστον αὐτὸν εἰς ὃ ἄν τις βουληθῇ σχῆμα παρασκευάζει, Dioscorides: quod de ipso ebore quoque, non autem de animali intelligendum.

In quibusdam regionibus pretium elephanti est, ducati (denarij siue drachmæ pondere nummi aurei) quinquaginta, in alijs mille, & alibi ad summum bis mille interdum, Vartomannus. Insueti insidendi in eis, non aliter quàm ij qui in mari nauigant in nauseolam incidunt, neq; insistere possunt. Non item in adolescentium elephantorum sessione fit negotium, imò ex illorum molli gradu sessor tantopere oblectatur, vt si mula veheretur, Gillius & Vartoman. Cum in elephantum ascenditur, is in terram abijcit genua, & conscensionis gradum scandenti facit: neq; porrò frenum eorum cuiquam inijcitur, neq; funis ad ceruicem vllus adstringitur, sed soluti ad insulam Zanzibaram gradiuntur, Gillius. Sessore conscensuro elephas alterum ex posterioribus crus inflectit, vt per id ascendat, simul tamen ab astantibus eum iuuari & promoueri opus est. Non freno aut habenis aut alijs vinculis regitur bellua, sed insidentis voci obsequitur, Vartoman. Apollonius iuxta Indum fluuium puero occurrit, qui annos natus tredecim, elephanto insidens, acriter stimulis belluam vrgebat, Philostratus. Elephantisten Aristoteles vocat elephantorum moderatorem, elephantarchen Plutarchus, Cælius. Sed forsan elephantistes is tantum est qui insidet elephanto, etiam priuatus: elephantarches autem qui imperat in bello (vt inferius dicam) non ipsis belluis, sed militibus qui elephantis inuehuntur, vt Cælius non rectè synonyma fecerit. Puer insidens elephantum καλαύροπι regit apud Philostratum in vita Apoll. Est autem apud Camertem καλαῦροψ, ῥόπαλον ἐπικαμπὲς ἐν ἄκρῳ, ἢ τὸ κῶλον, ὃ ἐπὶ ξύλον αὐξάνει: & καλαυρόφις, βακτηρία ποιμενική. Scribitur & καλαῦροψ per β. pro virga pastorali: ξύλον ᾧ τοὺς βόας βάλλουσι interpretatur Hesychius. Baculus in alteram partem recuruus & clauatus, κορυνήτης. Ἀγκωνίσαι τῷ ἐλέφαντι τὸ πλευρὸν ὁδηγεῖν, Hesychius & Varinus: Apud eosdem vox ἅρπη ijsdem verbis exponitur. Indis

erant

arant elephanti minores quos appellant nothos, Plin. Vita mitioribus populis Indorum multipartita degitur: Genus vnum est semiferum, ac plenum laboris immensi venandi elephantes domandiq; his arant, ijs inuehũtur, hæc maximè nouère pecuaria, ijs dimicant, militantq́, pro finibus. Delectum in belua, vires & ætas atq; magnitudo faciunt, Plin. Elephantem sub iugum & vincula duci Nearchus scribit, Strabo vbi Græcus codex habet, ἀγεῖσθ δ' ὑπὸ ζυγοῦ (lego ζυγὸν) καὶ forte ὡς) καμήλους: sed locus videtur corruptus. Oppianus libro quinto de piscatione elephantem sub iugum mitti scribit, mulorũ instar. Mulierẽ eam præstare existimant Indi, quæ munus ab amante elephantem acceperit, vt Nearchus refert: sed hic sermo cõtrarius est illi qui equum & elephantum regibus duntaxat possideri asserit apud Indos, Strabo. Mulieres apud Indos, quæ quidem pudicitiæ famam appetũt, nulla alia mercede eam amiserint: pro elephanti verò munere ei qui dederit misceri, turpe non existimant: quin etiam gloriosum mulieribus videtur, si cuius forma elephanti pretio digna sit iudicata, Arrianus in Indicis. Quadrigæ elephantorum Gordiano decretæ sunt, vtpote qui Persas vicisset, vt triumpho Persico triumpharet: Misitheo autẽ quadriga equorum & triumphalis currus, Iulius Capitolinus. Anthologij Græci lib. 1. sectione 69. in bellum, Philippi epigramma extat huiusmodi: Οὐκ ἔτι πυργωθεὶς ὁ φαλαγγομάχας ἐπὶ δῆριν Ἀσχετος ὁρμαίνει μυριόδους ἐλέφας. Ἀλλὰ φόβῳ στείλας βαθὺν αὐχένα πρὸς ζυγόδεσμα, Ἄντυγα διφρελατεῖ Καίσαρος οὐρανίου.

Indi elephantis dimicant, militantq́; pro finibus, vt paulò ante ex Plinio retuli. Nouissima Indiæ gente Gangaridum Calingarum regio Partalis vocatur: regi elephanti septingenti in procinctu bellorum excubant, Plinius & Solinus. Rex Palibotræ omnibus diebus elephantorum octo millia ad stipendium vocat, Solinus. Indi omnes, quicunq; præditi sunt regia potestate, non sine maximo elephantorum numero militarem agitant disciplinam, Idem. Vltra hos siti sunt Modubæ, Molindæ, &c. rex horum elephantos quadringẽtos in armis habet, Plin. Antipater author est, duos elephantos Antiocho regi in bellicis vsibus celebres etiã cognominibus fuisse: etenim nouere ea. Certe Cato, cum imperatorũ nomina animalibus describeret, eum qui fortissimè præliatus esset in Punica acie, Sutrum tradidit vocatum, altero dente mutilato, Plin. Quidam sessores suos excussos contra vim hostium tutati sunt, & sese pro illis in mortem obiecerunt: aliqui sublatos è prælio extulerunt ad sepulturam, Arrian. Elephanti quidam aurigas suos, qui in conflictibus sanguine exhausti cadunt, sublatos è pugna eripiunt ac seruant. Sunt qui defenderint & seruarint eos qui spatium inter anteriores ipsorum pedes subiuerant, Strabo. Cum Porus Indorum rex, in prælio, quod cum Alexandro commiserat, multis telis confixus esset: elephantus quo vehebatur, etsi sanè multis etiam ipse sagittis vulneratus erat, defixa tamen in corpore Pori tela, leniter & caute promuscide extrahere non prius destitit, quàm dominum intellexisset, ex redundanti sanguinis profusione, debilitari, & euanescere. Itaq; leniter & sensim se inflexit, vt ne ex alto decidens, Pori corpus graui casu affligeretur magis. Cum autem Pyrrhus Epirotarum rex ad Argos occubuisset, in eo conflictu elephantus fuit, qui sessorem suum tantopere amaret, vt non prius, quamuis auriga iam cecidisset, currere omiserit, quàm suum nutritium ex hostibus & seruasset, & intra fines amicos reportasset. Turrigeros elephantorum miramur humeros, Plin. Domiti militant, & turres armatorum in hostes ferunt, magnaq; ex parte Orientis bella conficiunt. Prosternunt acies, proterũt armatos. Iidem minimo suis stridore terrentur, vulneratiq; & territi retro semper cedunt, haud minore partiũ suarum pernicie, Plinius. Equorum & elephantorum insignis vsus est ad pugnas: ductor elephanti, elephantagogus vocatur: & qui eis præficitur elephantarches, Pollux. Elephantarchas quidã sedecim elephantis præesse scribunt: & munus ipsum elephantarchian vocant. Quantum sit robur corporis elephanti tum, ad alios tum bellicos vsus, capite tertio exposui. Militaris elephantus dorso suo vel nudo tres bellatores fert, alterum dextra, alterum sinistra pugnantem, tertium retro versus bellantem, ac simul quartũ manibus moderamina tenentem: sicq́; illis beluam dirigentem, tanquam nauem clauo nauicularium, reiq; nauticæ peritum, Aelian. Pugnant onusti turribus, quibus decem aut etiam quindecim Indici homines superstant, qui ex turribus tanquam propugnaculis in hostes iaculantur, aut arcu sagittas torquent, Philostratus. Cum eos ad bellũ Indi armant, in clitellas, geminis ex ferro catenis infra aluum cinctas, vtrinq; tanquã caueam ligneam imponunt, atq; ad collum alligant, singulas caueas terni milites ingrediuntur: in vtriusq; medio auriga sedet, qui beluam patrio sermone alloquitur, & cũ progrediendum aut regrediendum est, ostendit: Ferias, inquit, hunc: ab illo abstine manum. Itemq;: In hos inuade, ab ijs te contine. Atq; ea magnitudine tanquam castellum aliquando dorso constituunt, vt vel quindecim ex eo armati homines pugnent, quod cum pugnam committere moliuntur, asseribus superintegunt: ad promuscidem loricæ circummunitam districtus gladius longitudine duorum cubitorum, crassitudine humanæ palmæ alligatur. Neq; modo fœminæ maribus ferociores, sed ad onerum vectiones etiam fortiores existimantur, Gillius & Vartomannus. Sed vter sexus fortior aut robustior sit inquisiuimus supra cap. 3. Fœmina aptior est gestandis oneribus bellicis, mas verò ipsis prælijs, vtpote animosior & procerior, Obscurus. De elephantis, quibus rex Porus in prælio aduersus Alexandrum vsus est, mentionem facit Plutarchus in vita Alexandri. Elephanti in prælijs homines alios conculcant, alios proboscide eleuatos rursus in terram allidunt. Heliodorus libro nono Aethiopicorum, in prælij cuiusdam Aethiopum aduersus Persas descriptione de elephantis hæc scribit. Καὶ σὺν αὐτοῖς αὐτὸν πυργοφόρους ἐλέφαντας ἀντέταξε. Et mox, Ὁ δὲ τῶν Σβασσῶν βασιλεὺς τὸ μὲν πρῶτα σχολαίτερον ἀντεπῄει προσιὼν καὶ βάδην ἐκ βάσεως ἡσυχῆ προβαίνοντας. τῶν τε ἐλεφάντων ἕνεκεν, ὅπως ἂν μὴ ἀπολειφθεῖεν τῶν προμάχων, καὶ ἅμα τὴν ῥύμην τῶν ἱππέων τὴν μεταξὺ ὑπεκλύων. Et rursus, Οἱ δὲ ἐπειδὴ μόνον ἐπλησίαζον, κατεῖδον ἑαυτοὺς τῶν ἐλεφάντων ὑπεσταλμένον, ὥσπερ ἐπὶ λόφον ἢ φρούριον τὸ ζῷον καταφεύγοντες. ἔνθα πολὺς φόνος καὶ ὀλίγου παντελὴς συνέπεσε τοῖς ἱππεῦσιν. οἵ τε γὰρ ἵπποι πρὸς τὸ ἀήθες τῶν ἐλεφάντων ὄψεως ἀθρόον προσγυμνωθείσης, καὶ τῷ μεγέθει ξενίζοντι τῆς θέας τε φοβούμενοι ἐπιφερόμενοι, οἱ μὲν παλινδρομοῦντες, οἱ δὲ ἐν ἄλλοις (lego ἀλλήλοις) συνταραττόμενοι, τὴν τάξιν τῆς φάλαγγος τάχιστα παρέλυον. οἵ τε ἐπὶ τῶν ἐλεφάντων κατὰ σὺν πύργους ἐξ μὲν ἕκασοι (lego ἕκαστον) κατειληφότες, (Videtur hic aliquid deesse) δύο δὲ κατὰ πλευρὰν ἑκάστην ἐκτοξεύοντες, τῆς ἐπ' οὐρὰν μόνης καὶ εἰς τὸ ἀπρακτεῖν σχολαζούσης, οὕτως δή τι συνεχὲς τε καὶ ἐπὶ σκοπὸν ὥσπερ ἐξ ἀκροπόλεως τῶν πύργων ἔβαλλον, ὥστε εἰς νέφους φαντασίαν τὴν πυκνότητα προσφαίνεσθαι τοῖς Πέρσαις. Et paulò post, Καὶ οὕτως οἱ μὲν αὐτοῦ κατηναλίσκοντο ὑπό τε τῶν ἐλεφάντων ἀνατρεπόμενοι καὶ καταπατούμενοι: οἱ δὲ ὑπό τε τῶν Σηρῶν, ὑπό τε τῶν Βλεμμύων ὥσπερ ἐκ λόχου τοῦ ἐλέφαντος ἐκδρομάς τε ποιουμένων, καὶ σὺν μὲν πληγὰς ἐπιφερόντων τυγχανόντων: σὺν δὲ μετὰ συμπλοκὴν ἀπὸ τῶν ἵππων ... εἰς γῆν ὠθούντων. ὅσοι δὲ καὶ διεδίδρασκον, ἄπρακτοι καὶ οὐδὲν δράσαντες σὺν ἐλέφαντας ἀπεχώρουν. τὸ κατὰ θηρίον πέφρακται μὲν καὶ σιδήρῳ ... πρὸς τὴν φύσεως τῆς δορᾶς ... τῇ ἐπιφανείᾳ ἐπιτρεχούσης, καὶ πᾶσαν παραγινόμενον εἰς μάχην: καὶ ἄλλως δὲ αἰχμὴν τῷ ἀντιτύπῳ θραυούσης. In Persarum exercitu aduersus Iulianum, elephantorum fulgentium formidandam speciem & truculentos hiatus vix mentes pauidæ perferebant: ad quorum stridorem odoremq; & insuetum aspectum magis equi terrebantur: quibus insidentes magistri, manubriatos cultros dexteris manibus illigatos gestabant, acceptæ apud Nisibin memores cladis. & si ferocius animal vires exuperasset regentis, ne reuersum per suos, vt tunc

vt tunc acciderat, collisam sterneret plebem, vertebram, quæ caput à ceruice disterminat, ictu maximo terebrabant. Exploratum est enim aliquando ab Hasdrubale Annibalis fratre, ita citius vitam huiusmodi adimi beluarum, Ammianus Marcellinus paulo post initium libri 25. Idem libro 19. Lux (inquit) nobis aduenit mœstissima, Persarum manipulos formidatos ostentans, adiectis elephantorum agminibus, quorum stridore immanitatéque corporum, nihil humanæ mentes terribilius cernunt. Elephantis pugnaturis non modo ex vitibus confecti, sed etiam ex oryza factitij vini vsus indulgetur, Aelianus. Potionem qua pro vino vtuntur, ideo ipsis largiuntur, vt ad prælium audaciores efficiantur, Gillius. Elephantis vi magna propulsis, quos flammis coniectis vndique circumnexos, iam corporibus tactis, gradientesque retrorsus, retinere magistri non poterant, Marcellinus libro 19. Quomodo Megarenses in prælio aduersus Antipatrum, suibus pice oblitis incensisque, in elephantos ipsius immissis, eos perturbarint, iam capite quarto retuli. Romanos (quoniam non cornua modo arietis, sed etiam suilli pecoris grunnitum oderunt) Pyrrhi Epirotarum regis elephantos in fugam vertisse ferunt, Aelianus. Elephanti in prælijs magnitudine corporum, barritus horrore, formæ ipsius nouitate, homines equosque conturbant. Hos contra Romanum exercitum primus in Lucania rex Pyrrhus eduxit. Postea Hannibal in Africa, rex Antiochus in Oriente, Iugurtha in Numidia copiosos habuerunt. Aduersus quos diuersa resistendi excogitarunt genera armorum. Nam & centurio in Lucania gladio manum (quam promuscidem vocant) vni abscidit: & bini cataphracti equi iungebantur ad currum: quibus insidentes clibanarij sarissas, hoc est longissimos contos in elephantos dirigebant. Nam muniti ferro, nec à sagittarijs, quos vehebant beluæ lædebantur, & earum impetum equorum celeritate vitabant. Alij contra elephantos, cataphractos milites immiserunt, ita vt in brachijs eorum, & in cassidibus vel humeris aculei ingentes ponerentur è ferro, ne manu sua elephas bellatorem contra se venientem posset apprehendere. Præcipuè tamen velites antiqui aduersum elephantos ordinarunt. Velites autem erant iuuenes, leui armatura, corpore alacri, qui ex equis optimè missilia dirigebant. Hi equis prætercurrentibus ad latiores lanceas vel maiora spicula beluas occidebant. Sed crescente audacia, postea collecti plures milites pariter pila, hoc est missilia, in elephantos congerebant, eosque vulneribus elidebant. Illud tamen additum est, vt funditores cum fustibalis & fundis rotundis lapidibus destinatis, Indos (per quos regebantur elephanti) cum ipsis turribus affligerent atque mactarent, quo nihil tutius inuenitur. Præterea venientibus beluis, quasi irrupissent aciem, spatium milites dabant. Quæ cum in agmen medium peruenissent, circumfusis vndiq; armatorum globis, cum magistris absq; vulneribus capiebantur illæsæ. Carrobalistas aliquanto maiores (hæ enim longius & vehementius spicula dirigunt) superpositas curriculis, cũ binis equis aut mulis post aciem ordinari conuenit, & cum sub ictu teli accesserint bestię, sagittis balistariorum transfigũtur. Latius tamen & firmius contra eas præfigitur ferrum, cum in magnis corporibus maiora sint vulnera. Aduersum elephantos plura exempla & machinamenta retulimus, vt si quando necessitas postulauerit, sciatur, quæ sint tam immanibus beluis opponenda, Hęc Vegetius de re militari lib 3. cap. 24. Elephantis proboscides facile amputari supra docui in B.

Maurorum pedites elephantum pellibus pro clypeis se protegunt, Strabo.

Nunc de ebore dicendum, quod Græci per synecdochen non aliter quàm ipsam beluam elephantem nominant. Quòd cornua sua certo tempore abijciant defodiantq;, & defossa qua arte inueniantur, capite tertio docui ex Aeliano. Libyci homines elephantos venantur, non alia magis quàm dentium gratia, Aelianus. Herodotus prodit, Aethiopas tributi vice regibus Persidis vicenos dentes elephantorũ grandes, tertio quoq; anno cum auro & ebeno pendere solitos. Tanta ebori authoritas erat vrbis nostræ trecentesimodecimo anno: tunc enim author ille historiam eam condidit Thurijs in Italia, Plin. Excogitatæ sunt (per luxuriam) & ligni bracteæ, nec satis: Cœpere tingi animalium cornua, dentes secari, lignumq; ebore distingui, mox operiri, Plin. Dentibus ingens pretium, & deorum simulachris laudatissima ex ijs materia, Plin. Cornua fœminarum (habent enim ea fœminæ quoq; certis in regionibus, vt capite secundo dixi) maioris esse pretij, huiusmodi rerum artifices prædicant, Aelian. Venditur ebur pondere: sunt qui tabellas aut segmenta eboris, præsertim in operibus inde factis, vt pectinibus, capulis, alijsq;, cetaceorum piscium ossibus adulterent. Distingui audio, quod è piscibus leuiora sint, minusq; per ætatem pallescant. Ebur etiã verum, cum in terram cadit, facilius frangitur, cætera ossa tenaciora sunt. Ex arbore & simulachra numinum fuere, nondum pretio excogitato beluarũ cadaueri, antequam vt à dijs nato iure luxuriæ, eodem ebore numinum ora spectarentur & mensarum pedes, Plin. Ebur quomodo molliatur zytho, dictum est superius hoc ipso capite, vbi quomodo elephanti capti curentur, tractauimus. Mitior est (quàm sarcophagus) seruandis corporibus nec absumendis, chernites, ebori simillimus, in quo Darium conditum ferunt, Plinius 36, 17. Ἐλέφαντι ὅμοιος χερνίτης, ἐν ᾧπερ φασὶ τὸν Δαρεῖον κεῖσθαι, Theophrastus. Candidum marmor ebori simile, dicitur & lapis Coraliticus, & Arabicus: ex quo fit gemma Arabica: quæ, vt Plinius scribit, ebori simillima est, & hoc videretur, nisi abnueret duritia: dicitur etiam chernites, in quo Darium, vt Theophrastus scribit, conditum ferunt: reperitur etiam in Germania, &c. Id aliquando in stirias concreuit, sæpe translucet, sæpius non politum nitet: idem marmor plurimis spiris fumidum esse solet: quale potissimum gignitur in Phrygia & Cappadocia, ex quo iterum fit gemma, quam Plinius, etiamsi ebori similis sit, tamen quia fumo suffusa, capniten appellauit, Georg. Agricola. Huius generis mihi videtur, qui apud Syluaticum lapis lagia (lapis alagi apud veterem glossographum in Auicennam) nominatur, similis ossibus elephantis, fusci coloris, & quasi subruffus. Hagiar alagi, id est lapis eburneus, Andreas Bellunensis. Theophrastus author est & ebur fossile candido & nigro colore inueniri, & ossa è terra nasci, inuenirique lapides osseos, Plin. Aliud est ebenum fossile, gagati simillimum, sed ramosum, nec ardens. Pæderos gemma Arabica, aspectu eburnea est, Solin. Verus oleum existimatur ebori vindicando à carie vtile esse, Plin. Circa Iouis Olympij simulachrum in luco, quem Altin appellant, pauimentum est ex lapide nigro, proximè verò circa statuam κρηπίς, id est basis, è Pario lapide, vt oleum statuæ infusum illic excipiatur. Conducit enim statuæ illi ebur, & ne quid vitij ex vligine loci accidat, efficit. Cæterum Athenis in arce, Palladis quam Parthenon vocant, simulachrum eburneum, non oleum sed aqua iuuat. Nam cum locus valde æditus & siccus squalidusq; sit, aquam & rorem inde nascentem desiderat. At in Epidauro quærenti mihi qui fieret, quod Aesculapij simulachrum nec aqua nec oleo rigaretur, responderunt, ipsum & solium cui insidet super puteo situm esse, Pausanias in Eliacis: vnde etiam Cælius partem transtulit lib. 13. cap. 17. Quòd ebur siccitatibus maxime offenditur, & de eburneis celebratis simulachris, Leonicenus variæ historiæ 2. 59. vbi etiam ex Pausania quædam transtulit de eburneis celebratis simulachris. Venerẽ Vraniam Phidias ex ebore & auro fecit, Pausanias.

Elephantina Venus (inquit Gyrald.) ab vrbe Aegyptia denominata putatur, &c. Sed fortè ab eburnea statua dicta fuerit, vt Apollo eboreus Romæ. Raphani ebora poliunt, Plin. Squatinæ lignum & ebora poliuntur, Idem. Fiunt ex ebore præter alia cultrorum capuli, quos aliqui in mensa veneno præsente sudare nugantur. Ἐλεφαντόκωπον ἀπὸ τοῦ λαβὴν τὴν μάχαιραν ἔχειν, Suid. Corcyræa flagra κώπας ἐλεφαντίνας, id est ex ebore manubria habebant, Hesych. Ἐλεφαντοκώπας ξιφομαχαίρας, Θεόπομπος ἐν Πόλεσιν, vt Pollux citat. Qui cultui student in Britannia, dentibus mari nantium belluarum insigniunt ensium capulos: candicāt enim ad eburneam claritatem, Solin. cap. 25. Plato dixit κλίνην πυξίνην, οὐδ' ἂν καὶ ἐλεφαντίνην εἶναι, καὶ χελώνης, Pollux. Inter opes Salomonis fuit thronus de ebore grandis vestitus auro fuluo. (vt legimus 3. Reg. 10.) cui operi vix minus triginta millibus talentorum attribui potest, &c. Robertus Cenalis. Mineruæ Panachæidis simulachrum ex ebore & auro factum est, Pausanias in Achaicis. Idem multa tum deorum tum alia simulachra, vel ex ebore tantum, vel etiam ex auro facta commemorat: multa & alij authores passim, quæ omnia referre infinitum fuerit. Ὀπαλύκωσι (ex succino vel electro nimirum) καὶ ἐλεφαντίναις δακτυλίοις γυναιξὶν τισὶ συμφέρον, Suidas ex authore innominato. Magnitudo dentium videtur quidem in templis præcipua. Sed tamen in extremis Africæ, qua confinis Aethiopiæ est, postium vicem in domicilijs præbere: sæpesq; in ijs & pecorũ stabulis pro palis elephantorum dentibus fieri, Polybius tradit, authore Gulussa Regulo, Plin. Eorum qui sunt confirmata ætate ea magnitudine dentes existunt, vicem vt postiũ præstent, & pro palis Nigritæ ad sepimenta vtantur: sæpe enim ad longitudinē decem pedũ augescunt, Gillius. Atramentum Apelles commentus est ex ebore combusto facere, quod elephantinũ vocant, Plin. 35. 6. Pinxit ebore cestro (aliâs cesto) id est viriculo, Plinius 35. 10. Et superius paulò, Ex penicillo pinxit & cestro. Sophocles cestram dixit pro stimulo siue stylo, vt ait Pollux. Hoc genus missilis, quod Græci cestrā vocant, nostri viriculum: nam & terebram vulgo ita dicimus, Hermolaus in Plinium. Pictores ebore à Plutarcho in Periclis vita ἐλέφαντος ζωγράφοι nominantur: nisi quis ἐλέφαντος putet, non ἐλέφαντος scribendũ, Ibidem. Plura de ebore quod ad philologiam præcipuè, vide capitis octaui segmēto secundo. Elephanti ossa & pellis, vbicunq; incendantur serpentes fugāt, nec vllũ animal venenenosum accedit, Author obscurus libri de naturis rerum. Quærendum an hæc potius ad elaphon, id est ceruũ pertineant: Vt & illud quod apud Aelianum legimus. Contra omnium ferarũ venena remedio esse elephanti adipem: quo inunctũ, licet nudus contra efferatissimas bestias procedat, illæsum discedere. Sed videtur eadē vis vtriusq; animalis partibus iam dictis contra serpentes inesse. Nam viuum etiam vtrunq; serpentib. infestum est. Ea quidem quæ vtuntur omnia ferè, si fumi mordacitati odoris grauitas accedit, vt maximè fit in ossibus, pilis & corijs, serpentes fugant. Vide plura capite septimo.

F. [illegible]

Elephantophagi à belluis quas venantur eduntque, dicti, à Nomadibus immundi vocantur, Strabo lib. 16. Et proximè ante hæc verba, Sabæ (inquit) ciuitas maxima est, quam Eumenis lucus sequitur: Vlterius est vrbs Daraba & elephantum venatio, quę ad puteum nominatur, eam Elephantophagi habitant. Troglodytæ contermini Aethiopiæ, solo elephantorum venatu aluntur, Plin. Asachæ (in Africa) montes habitant, viuunt elephantorum venatu, Plinius. Asachæ ex Aethiopum numero captos venatibus elephantes deuorant, Solinus. Contra Meroēn sunt Megabari, vel Adiabaræ dicti: pars eorum Nomades, qui elephantis vescuntur, Plinius. Aethiopes qui Nomades appellantur, ciuitates in curribus positas habent: Proximi autem illis sunt qui elephantos venantur, illosque in frusta diuisos vendunt, vnde cognomen adepti Elephantophagi nuncupantur, Philostratus. Inuenit luxuria commendationem & aliam (præter eam quæ circa opera ex dentibus facta est:) expetit in callo manus vim saporis, haud alia de causa, credo, quàm quia ipsum ebur sibi mandere videtur, Plinius. Ex tanta elephanti mole nihil esculentum est nisi promuscis, & labra, & cornuum medulla, Aelian. Aethiopes elephantum in venatione captorum posteriores partes comedunt, Gillius. Vidi in quibusdam regionibus ferculũ omnium pretiosissimum æstimari & regi apponi solitum, renes elephanti, Vartoman. Carnem elephanti cum alijs quibusdam decoctam veteri tussi mederi Rasis & Albertus scribunt, vt sequenti capite dicam. Τάριχος ἐλεφάντινον, id est elephantinum salsamentum, memoratur apud Athenæum lib. 3. nec explicatur. Nam quos recitat Cratetis comici versus, mihi quidem obscuri sunt: nec ab Hermolao & Cælio Athenæi locum citantibus explicantur. Quod autem (inquit) percelebre fuerit Cratetis illud elephantinũ salsamentum, Aristoph. in Thesmophoriazusis testatur. Apparet sanè in magno pretio fuisse, nam Aristophanes μέγα βρῶμα & λαμπρὸν τάριχος cognominat: Elephantinum autem fortassis ab eboris colore dictum fuerit.

G.

Mustelæ exustæ cinis, & elephantis sanguis, immixtus & illitus elephanticis corporibus medetur, Marcellus Vergilius. Elephanti sanguis præcipuè maris, fluxiones omnes, quas rheumatismos vocant, sistit, Plin. & Isidorus. Sanguis & ischiadicis prodest, Plin.

Caro eius frigida & sicca est abominabilis, Albertus: Ponderosa, frigida, pinguis, abominabilis, Rasis. Decocta & liquefacta cum aceto & semine ferulę, si pręgnans hanc gustauerit decoctionem, proijcit quicquid habet in vtero, Idem. Qui gustat de carne elephanti cum aqua & sale cocta, cum seminibus asquesim (ferulæ Albertus) sanat tussim antiquam, Rasis: & mox subijcitur, Quando coquitur & liquefit cum aceto & semine feni. (Albertus vt iam citaui, legit ferulæ: & addit, hunc potum abortiuum esse prægnanti.

Elephanti adeps contra venenata valet. Nam si quis eo inungatur, eiusue suffimento expietur, hæc ab illo aufugiunt longissimè, Aelian. Vide supra circa finem capitis quinti. Illitus fugat venenosa, Auicenna. Adipe ceruino elephantinoq; perunctos, serpentes fugiunt, Dioscorid. 2. 86. Sepum elephantis illitum capiti dolenti prodest, Albertus & Rasis citans Aristotelem. Fumo quoq; qui fit ex vngula & pilis elephantis, animalium quælibet venenata fugantur, Isidorus.

Ebur tota substantia cor roborare, & conceptum iuuare, practicis scribitur, frigidum siccum primo gradu, Syluius. Cauendum est ne sit adulteratum ossibus piscium, aut aliorum quorundam animalium. Elephas (inquit

(inquit Platearius) habet oſſa quædam ſolida vt dentes, elephantorum medullam habent, & fallitur Platearius, Monachi in Meſuen) quæ non cremantur, ſed ad diuerſos vſus ſeruantur. Quædam verò medullam habent, quæ combuſta dicuntur ſpodium. Eſt autem ſpodium frigidum in tertio gradu, ſiccum in ſecundo. (Hæc graduum aſſignatio falſa apparet, & neque vero ſpodio, neque antiſpodio ex oſſibus elephanti crecrematis conuenire.) Adulteratur quandoque oſſibus canis combuſtis, quandoque etiam marmore combuſto, ſed id eſt minus (lego nimis) ponderoſum. Eligi debet ſubalbidum, valde leue & continuum, Hæc Platearius. Pharmacopolæ vbique hodie pro ſpodio oſſibus combuſtis vtuntur, ſiue elephantis, vt ipſi aſſerunt, ſiue potius bouis, vel arietis, vel canis, aut alterius animantis: quis enim vſta diſcernat? Monachi in Meſuen. Huius ſpodij (ex oſſibus elephantorum vſtis) vſus eſt in ſyrupis ad refrigerandum. Puluis eius cum ſucco plantaginis ad dyſenteriam & ſanguinis ſputum datur, Platearius. Ebur vim aſtringendi obtinet, Dioſcorides & Serapio. Ego nullam in guſtu aſtrictionem percipio, ſed emplaſticam vim potius & abſque morſu ſiccantem. Dioſcoridi forte impoſuit ſiccandi natura: at non ſi quid fuſtones ſiccat, ſtatim aſtringit. Saluus fluat, Torridus ex vino cortex potabitur oui: Ramentum niuei credunt prodeſſe elephantis, Serenus. Spodij ex ebore apud recentiores medicos præparatio huiuſmodi præſcribitur: Eboris in partes ſecti libram fictili crudo impone & operculum luto circunquaque obline & agglutina: ſic cremari ſinito donec fictilia percocta ſint: deinde exemptum ebur in tenuiſſimum puluerem terito & cribrato: mox in patina vitrea liquoris ſtillatitij roſarum libras duas ſuperinfunde, & exiccari ſinito: deinde ſecundo terito, & tantundem liquoris roſacei affundens ſiccato. Vbi verò iam tertio contriueris, admiſcebis liquori roſarum camphoræ ſubtiliſſimè tritæ drachmas quatuor: & pariter conteres in tabula marmorea duriſſima, fingesque paſtillos, & in denſo aliquo vaſe, ne expirent, repones. Quòd ſi ebur defuerit, cornu ceruinum ſimiliter præparabis: eſt enim hoc quoque efficax medicamentum ad multa, præſertim contra venena. Alij monent ebur aperto fictili cremandum eſſe: ſic candidum fieri, ſecus nigreſcere. Ad elephantiaſin. Eboris & cornu ceruini ramenta cochlearij menſura ſæpe ad prædictam menſuram (pharmaci ex cedria, quod ſic fit: acetum optimum, cedria, & ſuccus braſſicæ, ſingula cyami menſura miſcentur, & ieiunis mane præbentur) admiſcentur. Nam & per ſeipſum vnumquodque eorum potatum vtiliſſimum exiſtit, Aetius 13.122. Ebur & caſtoreum ex lacte rabido equo infunduntur, Nemeſianus. Qui poſt ægritudines aliquas, vt lethargum aut peſtilentiam, in obliuionem deciderint, eos maximè iuuat hiera Ruffi: & caſtoreum cum oleo occipiti illitum. Poſt purgationem hieræ, ſcobem dentis elephantis circiter drachmam vnam è mulſa potam non parum iuuare creditur: & caſtoreum ſimiliter poſt purgationem drachmæ pondere cum melicrato, Aetius. Eboris ſcobe illito paronychia ſanantur, Dioſcorides, Serapio & Plinius. Ramentis eboris cum melle Attico, vt aiunt, nubeculæ in facie tolluntur. Plinius. Ebur cum melle contritum & impoſitum maculas in fæ ſanat, Sextus. Mulier ſi quotidie de puluere eboris faciem ſuam fricauerit, plagas mundabit, Idem: Per plagas (inquit Humelbergius) intelligit, quas priore curatione maculas, Plinius 28. 8. nubeculas vocat. Drachmam (vnciam, Albertus) de alkal, id eſt oſſe elephanti, cum decem drachmis (vncijs, Albertus) mentaſtri montani aquæ potam ab eo quem primum infecerit lepra, plurimum prodeſſe dicunt, Raſis. Capitis doloribus prodeſt limacis inter duas orbitas inuentæ oſſiculum per aurem cum ebore traiectum, Plinius. Nauſeantibus ſuibus ſalutaris habetur eburnea ſcobis ſale fricto, Columella lib. 7. Cornu ceruinum & ebur aliqui miſcent aduerſus lumbricos. Ioan. Agricola ſcribit medicum quendam ſcobem eboris vino, aut liquore alicuius herbæ obſtructione liberantis chymiſtarum fornace extracto, maceratum, ieiunis ictericis propinaſſe non abſque ſucceſſu: Ego idem remedium in manuſcripto Iudæi cuiuſdā libro legere memini.) Conducit (inquit Agricola) hoc medicamen obſtructionibus diuturnis egregiè, & remouet inſuper ſtomachi dolores ſupra alia pharmaca, quę in hunc vſum comparantur. Exhibetur etiam cum mulſa valde inſigni facultate in comitialibus. Eboris vſti farina cum ſanguine hirci pota, calculos in renibus & veſica frangit abſq; omni periculo, Obſcurus. Eburnei pectines capiti præ cæteris ſalubres exiſtimantur: forte quòd reliqui ex cornibus facti pleríque graui odore ſint, ex ebore non item.

Proboſcidis tactu capitis dolor leuatur, efficacius ſi & ſternuat. Dextra pars proboſcidis cum Lemnia rubrica adalligata, impetus libidinum ſtimulat, Plinius.

Iecur comitialibus morbis prodeſt, Plin. Extremitas (aliâs additamentum) hepatis comeſta cum aqua (ſumac) & folijs citranguli, hepati dolenti medetur, Raſis & Albert. Elephanti fel aliqui commendant tanquam auxiliare morſibus ſerpentium, Dioſcorides 6. 39. Fel eius ad pondus aurei (aliâs alkiſat, lego alcirat, id eſt ceratium, tertia pars oboli) per nares immiſſum, iuuare aiunt contra morbum caducum, Albertus: Raſis equale moſchi pondus adijcit.

Fimo elephantis ſi illinatur pellis (cutis) pediculoſa, & in ea reſiccari permittatur, pediculis liberabitur, Albertus & Raſis. Eodem ſi ſuffiatur domus aut alius locus, ciniphes (aliâs culices) fugiunt & moriuntur, Iidem. Si ſuffiatur eo venter febricitâtis, prodeſt Hali. Si ſupponatur (cum lana ſubmittatur) mulieri, conceptionem prohibet, Auicenna & Hali. Stercus elephanti ſterilitatem facit, Auicenna.

H.

a. Elephas apud Græcos inflectitur per antis, anti. &c. quomodo Latinorum quidam, præſertim recentiores, caſus omnes ab eis mutuantur, præterquam datiuum pluralem, qui Græcis eſt ἐλέφασι: Latini, quoniam talem vſurpare formam non potuerunt, nec elephantibus vel in iſto vel auferendi caſu dicere placuit, elephantis dixerunt: & huius terminationis occaſione alios quoque caſus omnes in ſecunda declinatione vſurpant. Quanquam in Plinio nominatiuum Elephantus (quo Gaza vtitur) nondum inueni, ſed caſus ab eo factos in vtroque numero omnes: & nonnullos ex eis apud Vergilium & Ciceronem. Græcorum elephas in recto ſingulari, & elephantes tum in recto tum accuſandi caſu pluralibus, & apud Plinium inueniuntur (quanquam frequentius in plurali elephanti & elephantos) nec alij præter hos tertiæ declinationis caſus. Plautus in Sticho, elephantum grauidam dixit. Sed iſta curioſitas ad grammaticos relegetur. Ἐλέφας Græcis aliâs ſemper maſculinum eſt, ſed cum de fœmina peculiaris ſermo eſt, ἡ ἐλέφας dicitur, & ἐλέφας θήλεια vt apud Athenæum ex Plutarcho. Ἐλέφας nomen habet quaſi ἑλέβας, quod in paludibus mas fœminam ἐπιβαίνει, id eſt con-

id est conscendere soleat, vt cap. 3. explicaui: ἢ παρὰ τὸ ἐλεφαίρω τὸ βλάπτω. βλαπτικὸς γάρ. ἢ παρὰ τὸ ἐλίσσω, ἐλίελεφας ὁ ἐλιγμένην ἔχων ῥῖνα. ἢ παρὰ τὸ λευκὸς γίνεται λεῦκας· τροπῇ καὶ πλεονασμῷ ἐλέφας, πάνυ γάρ ἐστι λευκὸν τὸ ὀστοῦν αὐτῶν. Etymologus. Nos ab Hebraica voce potius descendisse ostendimus supra capite primo. Elephantem Græci à magnitudine corporis vocatum putant eò quod formam montis præferat. Græcè enim mons elephon (forte ὁ λόφος, id est collis) dicitur. Apud Indos autem à voce barre vocatur, vnde & vox eius barritus, & dentes ebur, Isidorus apud Vincentium Bell. Huc facit illud Oppiani, Φαίης κεν ἰδὼν ἐλέφαντα κορυφὴν οὔρεος ἐπὶ χθόνα ὁδεύειν. Ὄχημα non vehiculum tantum significat, sed quoduis etiam animal, cui inuehuntur & inequitant homines, vt sunt equus, mulus, camelus, elephas, &c. Ἐν τῇ βασιλικῇ ὄπισθεν τοῦ μιλίου ἐλέφας ἵστατο παμμεγέθης, ὑπὸ Σεβήρου κατασκευασμένος. ἔνθα ἦν καὶ χολὴ φυλαττόντων πυλῆ, ἔμενε δὲ ἐκεῖσε ἀργυροκόπος ἐν πλάσει ζυγεῖς τὴν πλάσιν ποικίλμος: καὶ τοῦ οἰκήματος αὐτοῦ προθυμοῦντος, ἠπείλει τῷ τὸν ἐλέφαντα φυλάττοντι θάνατον, εἰ μὴ τοῦτον κατεργάσειεν. ὁ δὲ θηροκόμος οὐκ ἐνεδίδου: ὃν φονεύσας ὁ ζυγοπλάστης, δέδωκε βορὰν τῷ ἐλέφαντι. τὸ δὲ θηρίον ἀντίθεσον ὂν καὶ αὐτὸν ἀνεῖλε. Καὶ ὁ Σεβῆρος ἀκούσας, τῷ θηρίῳ θυσίαν ἤγαγεν. ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ πρὸς αὐτὸ ἀνετυπώθησαν τό, τε θηρίον καὶ ὁ θηροκόμος, Suidas in Βασιλική. Ἐλεφαντίσκιον, fœtus Elephantis, Aelianus. Bellua pro elephanto per excellentiam, apud Martialem, Nigro bellua nil negat magistro: & apud Plinium, Nondum pretio excogitato belluarum cadaueri. Elephanti maximi effigies in Hypnerotomachia Italica Polyphili describitur. In manubriis cultrorum elephantes aut Leones sculpebant, Suidas. Elephanto, qui in Punica acie fortissimè fuerat præliatus, Cato Surum nomen imposuit. De Aiace elephanto Pori, quem Alexander captum dimisit torque ornatum, supra dixi: Item de Aiace & Patroclo Antiochi: & de Nicæa elephanto fœmina, quæ mulieris sibi commissum infantem matris instar curauit.

Epitheta. Anguimani elephanti, Lucretius libro 2. sic dicti, quod manum siue proboscidem flectunt ac contorquent vt angues propria corpora. Clemens. Ferox. Getulus. Immanis. Indicus. Infrenis. Libycus, Lucano libro 6. Libyssus. Marmaricus. Nigrans. Niger. Quid tibi vis mulier nigris dignissima barris? Horatius. Placidus. Terribilis. Trux. Turriger. Vastus. Ἐλέφαντας ἀμφιλαφέας apud Herodotum legimus, & in Eustathij commentarijs in Dionysium de situ orbis. vide supra in B. Ἀμετρόβιον ἐλεφάντων Etymologus sine authore: expono μακρόβιον. Taprobane Νῆσος πεπληθυῖα τῶν ἐλεφάντων. Alexander qui & Lychnus. Μυλόδοντας à magnitudine dentium, & φαλαγγομάχας à bellico vsu, in epigrammate Philippi. Ἀλλὰ καὶ Ἰνδῶν θηρῶν κελαινόρινον ὑπέρβιον ἄχθος ἀνάγκη Κλῖναι ἐπιβρίσαντες, &c. Oppian. Πυργοφόροι apud Heliodorum. Μὴ περὶ τετρεμόντων ἀσπερχέων ἐλεφάντων, Dionysius Afer.

Elephas poculi genus erat tricongium, vt Damoxenus testatur in Autopenthûnte, Εἰ δ᾽ οὐχ ἱκανόν σοι, τὸν ἐλέφανθ᾽ ἥκει φέρων Ὁ παῖς. τί δ᾽ ἐστὶ τοῦτο πρὸς θεῶν; Ῥυτὸν Δίκρουνον ἡλίκον τι τρεῖς χωροῦν χόας, Ἀλκων ἔργον. πέπωκεν δέ μοι ποτὲ ἐν Κυψέλοις ἡδέως. Meminit eiusdem Epinicus in Hypoballomenis, Καὶ τῶν ῥυτῶν τὰ μέγιστα τῶν ὄντων τρία Πίνειν δεήσει τήμερον πρὸς κλεψύδραν Κεκριζόμενον, ἀμφότεροι δ᾽ οἰνίζομαι. Ἔστι δ᾽ ἐλέφας, ἐλέφαντα προσάγει (elephantis imaginem in eo sculptam fuisse significare videtur) ῥυτὸν Χωροῦντα (lego χωροῦν) δύο χόας, ὃν οὐδ᾽ ἂν ἐλέφας ἐκπίοι. Ἐγὼ δὲ τοῦτο πέπωκα (versus constabit si legas, Ἐγὼ δὲ τοῦτό γ᾽ ἐκπέπωκα) πολλάκις. Οὐδὲν ἐλέφαντος γὰρ διαφέρεις οὐδὲ σύ. Hæc Athenæus: Versus vltimus prouerbialis est, vt infra dicam. Elephas est hordeum infusum, & est quidam potus, Syluaticus sine authore: forte legendum phucas, φουκᾶς: qui potus ex hordeo, non alius quàm Dioscoridis zythus, vt supra docui: cui cum elephante nihil commune est, nisi quòd eo nimium vtentes elephantici fieri dicuntur: & ebure quod Græci elephantem vocant) in eo maceratum molliri aiunt. Eburnea facies, id est eboris instar alba, Perottus. Elephantinus nomen possessiuum: vt pellis elephantina. Elephantinum emplastrum describit Celsus libro quinto: sic autem dicitur, eodem teste, quod sit percandidum. De elephantino salsamento superius dixi. Libros veteribus elephantinos esse nuncupatos ex amplitudinis ratione, sunt qui opinentur: ijs verò triginta quinq; numero & tribuum & tribulium continebantur nomina. Scribit tamen in Tacito Fl. Vopiscus, in libris hoc genus solita perscribi senatusconsulta, quæ ad principem pertinerent. In Vlpia verò bibliotheca seruabantur hi, Cælius. Elephantia, siue quod idem est Aeginetæ Paulo, elephantiasis & elephas: vt in Plinio quoque possis defendere, sicubi elephantis (vt libro 20. capite 18.) pro elephantijs scriptum est. Est autem id ceu lepræ quoddam genus elephantorum cuti simile, crebris summa corporis parte maculis ac tumoribus, rubore paulatim se in atrum vertente: ijs non ora modo atque manus, sed suræ ac pedes inflantur, vt hinc recentiorum plærique non alios esse putent elephantiacos, quàm quibus crura sic intumescunt, vt pedes elephantorum habere videantur. Origo morbi ex atra bile, non quidem omni, sed retorrida: morbus inexpugnabilis, atque vt cancer vnius partis, sic elephas totius corporis quasi cancer existimatur. Cassiodorus, Cutis (inquit) animalis elephanti vlcerosis vallibus exaratur, à qua transportaneorum nephanda passio nomen accepit, Hæc Hermolaus in glossematis Plinianis. Idem in castigationibus Plin. lib. 20. cap. 18. reprehendit medicos recentiores, qui elephantiam vocant morbum quo pedes & crura vehementer intumescunt. Diximus elephantiasin (verba sunt Plinij 26. 1.) ante Pompei Magni ætatem non accidisse in Italia, & ipsam à facie sæpius incipientem, in nare prima veluti lenticula: mox inualescente per totum corpus, maculosa, varijs coloribus, & inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura, ceu scabie aspera: ad postremum verò nigrescente, & ad ossa carnes apprimente, intumescentibus digitis in pedibus manibusque. Aegypti peculiare hoc malum: & cum in reges incidisset, populis funebre. Quippe in balineis solia temperabantur humano sanguine ad medicinam eam. Et hic quidem morbus celeriter in Italia restinctus est. Hucusq; Plinius. Elephantiasis (inquit Aetius 13. 120.) à quibusdam leontiasis, ab alijs satyriasis appellatur. Elephantiasis quidem à magnitudine & diuturnitate affectionis nomen accepit, imò & propter cutis asperitatem quæ in nonnullis apparet. Leontiasis autem appellatur, cum frons ægrorum cum quodam tumore laxior redditur, ad similitudinem pellis flexilis superciliorum leonis. Satyriasis verò, propterea quod malæ faciei ijsdem cum rubore attolluntur, & musculis maxillaribus veluti conuulsionem patientibus, mentum ipsum dilatatur, quemadmodum etiam ridentib. euenire solet, similitudine quadam ad picturas Satyrorum: quin & alacritas vehemens ad coitum ipsis adest, quemadmodũ & de satyris fertur. Est autem grauis morbus, & propè ex eorum numero qui incurabiles existunt. &c. Elephas affectus cutẽ crassam atq; inæqualẽ reddit, liuor adest tum cuti tum oculorum albis, exeduntur partes manuum ac pedum summæ, ex quib. sanies liuida ac fœtida emanat: apparent etiam in huiusmodi partibus affectis venæ crasso nigróque sanguine plenæ, Galenus in definitionibus & Therapeuticis ad Glauconem. Plura de hoc malo vide apud Celsum 3. 35. & Manar-

& Manardum in epistolis, & alios recentiores quorum diuersæ quidem opiniones sunt: sed plures & doctiores ferè in hoc conueniunt, morbum qui sacris literis lepra vocatur (alia enim est quam Græci medici lepram nominant, non adeò difficilis curatu) & similiter hodie vulgò, non alium quàm elephantem esse. Elephantiasis genus est lepræ, Hesychius & Varinus. Elephantiasin certe alicubi in lepram mutatam apud Galenum legimus. Ἐλεφαντιασμὸς morbus, Varinus. Phœnicius morbus, φοινίκιος νόσος, qui in Phœnice & alijs regionibus ad Orientem sitis abundat: videtur autem elephantiasis esse, Galenus in Glossis in Hippocratem. Et rursus, Phœnicinum affectum (inquit) coniecerit aliquis à colore dictum elephantiasin esse. Galli morbum quendam in equis appellant farcin, in quo (vt audio) tumida & varicosa sunt crura: eruditus quidā elephantiasin exponit: sed hæc Arabum non Græcorum elephantiasis est, ego varices potius dixerim, vocabuli etiam similitudine fretus. Πιστάται, οἱ τὴν λευκὴν ἔχοντες λέπραν, Hesychius & Varinus. Archigenes apud Aetium lib. 13. lepram à leuce, alpho, psora, & impetigine fere certis notis distinguit. Scitu dignum (inquit Cælius) ex victus ratione ac cœli æstu hoc malum apud Alexandriam vigere plurimum: In Germania verò ac Mysia rarenter admodum quenquam ita inficit: atq; eodem modo apud Schytas galactopotas nunquam visum ferè. At in Alexandria diætæ modus plurimum id genus concinnare valet: athara siquidem vescuntur, siue pulte, id est farina frixa, nec lentem abnuunt, vel salsamenta, aut limaces: quidam nec asininas carnes, aut eiusmodi alia quibus chymi vis comparatur crassior & melancholica. Quod quum alibi, tum in secundo ad Glauconem comprobat Galenus. Elephanticos nuncupat Firmicus elephantiasi laborantes. Elephantiæ serpentes sic dicti, quod is quem momorderint hoc genere lepræ afficiatur, vt quidam ex Solino citat. Anacardus fructus ab imperitis vocatur pediculus elephantis, Syluaticus. Elephantum cetacei generis ad Aquatilia differo. Vri magnitudine paulò elephantis inferiores sunt, Cæsar. Belluæ marinæ, cui Andromede exposita fuit, costarum excelsitas elephantis Indicis eminentior fuisse traditur, Solinus. Equi fluuialis reliquum corpus (præter vngulas, aures & caudam) elephanto non dissimile est, Gillius. Monoceros fera pedibus elephanto similis est, Plinius. Eale fera Apud Aethiopes caudam elephanti habet, Plinius. Theocritum aiunt τὸ κάλλος ὁμοιωθῆναι ἐλεφαντίνην ζημίαν, Laërtius in Aristotele. An quod elephantes deformissimi.

Q. Fabius propter candorem Eburnus cognominatus est. Elephantis, quæ & interdum à Græcis Elephantine vocatur, lasciuissima mulier varia concubituum genera descripsit. Huius meminit Tatianus Assyrius in libro aduersus gentes, & Suidas, Martialis quoque & Plinius. Latini quidam, alioqui literati falsò marem putarunt, Gyraldus. Elephantine Thebaidis oppidum, vbi nulli arbori decidunt folia, Plinius 16. 21. Elephantina est insula spatio semistadij, cum ciuitate quæ Cnuphidis templum habet, & Nilometrio, Strabo lib. 17. Elephantis Nili insula est infra nouissimum catar actem, nauigationis Aegyptiæ finis, ibi Aethiopicæ conueniunt naues, Plinius. Elephantina vrbs distat à Thebis Aegyptijs viginti & octingentis stadijs. De hac scribit Appion quod Onychina dici debuisset: quemadmodum enim onyx, id est vnguis resectus, iterum crescit, & quod demptum est resarcit: sic Nilus pro consumptis inundatione per agros aquis, quotannis rursus paulatim colligitur, & rursus inundat. Etymologus. Nilus Aegyptum & solus, & totam, & in rectum permeat, à minore cataracte supra Syenen & Elephantinam incipiens, qui sunt & Aegyptij & Aethiopiæ fines, vsque ad Nili ostia in mare, Strabo lib. 17. De Elephantophagis dixi supra capite sexto. Elephas, mons Arabiæ in mare expositus, Strabo libro decimosexto. Elephas promontorium & fluuius iuxta mare rubrum, Arrianus in periplo maris rubri. Eleutij, Ἐλεύτιοι, gens Apuliæ, Hecatæus in Europa: (forte addendum Elephantiam vel Elephantinam vocat, propter gentile quod sequitur.) Parthenius Elephantidem eam vocat. Gentile à priori Elephantinus, à posteriori Elephantites. Ptolemais à Philadelpho condita est ad venatus elephantorum, ob id Epitheras cognominata iuxta lacum Monoleum, Plinius 6. 29. Philothera est ab Heroum vrbe nauiganti iuxta Troglodyticam, à sorore secundi Ptolomæi appellata, Satyri opus, qui ad Troglodyticam & Elephantum venationem perscrutandam missus est, Strabo libro decimosexto. Et rursus, Arabij sinus pars quæ Troglodyticam spectat ad dextram est, vbi nauigantibus ab Heroum vrbe vsq; ad Elephantum venationē & Ptolemaidem, stadiorum sunt nouem millia ad meridiem & paululum ad Orientem. Et alibi eodem libro, Post Stratonis insulam sequitur portus Saba, & Elephantum venatio, Ἐλεφάντων κυνήγιον ὁμώνυμον αὐτῷ. Et paulò pòst, Vlterius est vrbs Daraba, & Elephantum venatio, quę ad puteum nominatur, eam elephantophagi habitant. (à quibus elephanti quomodo capiantur, supra recitaui capite quinto.) Sunt & aliæ quædam Elephantum venationes (Ἐλεφάντων θῆραι) & vrbes ignobiles, &c. Vlterius est Licha elephantum venatio, Strabo eodem lib. 16.

b. Ebur vel ebor neutri generis, elephanti dens, quasi è barro, id est elephanto productum, teste Seruio. Hoc solum ebur est, Plinius de dentib. eius exertis loquens Πριστὸς ἐλέφας (ebur serra diuisum) os elephantinum, sic ebur Græci per excellentiam vocant: additur autem πριστὸς ad ipsius belluæ differentiam, Varinus. Ἐλεφάντων ἀργυφέας πελοθέντας ἀποξύοντες ὀδόντας, Dionysius Afer de Indis Orientalibus canens. Classis regis Salomonis ibat per mare in Tharsis cum classe Hiram, ferens aurum & argentum, dentes elephantinos, simias & pauones, 3. Reg. 10. & 7. Paul. 9. Latini etiam elephantum quandoq; pro ebore siue dente elephanti ponunt: vt, in foribus pugnam ex auro solidóque elephanto, Vergilius. Georg. 3. Altera candenti perfecta nitens elephanto, Aeneid. 6. Ἐλεφάντινον δίφρον id est solam eburneam nominat, Theocritus Idyll. 31. Ἐκ λευκῶ ἐλέφαντος αἰετοὶ id est aquilæ ex ebore, Idem Idyll. 15. Est & niueum epitheton eboris & nitidum. Ab ebore deriuantur adiectiua quædam: Eburneum, quod ex ebore est. Plinius libro 36. Iouem fecit eburneum in Metelli æde qua campus petitur. Liuius libro 5. ab Vrbe, Eburneis sellis sedere. Eburneum signum, Cicero 6. Verrina. Eburneolus diminutiuum, Cicero 3. de Orat. Quem seruum sibi habuit ille ad manum, quum eburneola solitus est habere fistula. Eburneum apud poëtas reperitur. Hanc primum veniens plectro modulatus eburno, Tibullus. Legitimęque faces: gradibusq; accliuis eburnis, Lucanus. Atq; ensem collo suspendit eburnum, Vergilius: pro vaginam eburneam, Seruius. Eboreum quoque fit ab ebor. Quum in triumpho Cæsaris eborea oppida essent translata: Quintilianus lib 6. Ante Apollinem eboreum qui est in foro Augusti, Plinius lib. 7. Eburatum, ebore tectum. Lectos eburatos, auratos, Plautus in Sticho. Eburata vehicula, pallas, &c. Idem in Aulularia. Mensæ apud nos candore probantur eboreæ, eburatæque ebore intectæ, Grapaldus. Homerus ebur elephanta vocat acuta antepenultima: per synecdochen, vt caput pro homine: sunt qui vltimam acuant, & elephantina, id est ex ebore facta interpretentur, in hoc nempe versu, Ὡς δ' ὅτε τίς τ' ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνῃ Μῃονὶς ἠὲ Κάειρα, παρήϊον ἔμμεναι ἵππων, &c. Iliados quarto. Aliqui lanas albas interpretantur, Hesychius & Varinus.

ἐλεφάντινα eburnea, & simpliciter alba apud Hesychium. Impubesq; genas, & eburnea colla, id est instar eboris alba, Ouidius 3. Metamorph. Digiti eburni, id est candidi, apud Propertium. Ebur item ponitur pro vasis & alijs rebus ex ebore dolatis. Non ebur, neque aureum Mea renidet in domo lacunar, Horatius 2. Carm. Vt omne ebur ex ædibus sacris auferret, Cicero 4. Verrina. Dum Tiburtinis albescere collibus audit Antiqui dentes fusca Lycoris ebur. Martialis lib. 13. Merulis anniculis rostrū in ebur transfiguratur, duntaxat maribus, Plin. Non enim est è saxo sculptus, aut ebore dolatus, Cicero 4. Academic. Ebur ex inanimo corpore extractum, haud satis castum donum deo, Cicero 2. de Legibus, mutuatus eum locum ex Platonis de legibus duodecimo, vbi Græcè legimus, Ἐλέφας ἢ ἀπὸ λελοιπότ⊕ (sic malim quàm vna voce ἀπολελοιπότ⊕) ψυχὴν σώματ⊕, οὐκ εὔχ⊕ρος ἀνάθημα. Ficinus transfert, Eburcum olim ab anima destitutum fuerit corpus, ad deorum simulachra ineptum est. Cicero pro εὐχερὲς videtur εὐαγὲς legisse, quod placet. Ouidius libro decimo Metamorphoseos Pygmalionem fabulatur ex ebore virginis simulachrum fecisse, eiusque amore captum à Venere impetrasse vt in veram viuamque virginem verteretur: & ex eius coniugio Paphum suscepisse filium, qui nomen insulæ dederit. Ἐλεφαντόδετ⊕, idem est quod ἐλεφαντόκωπ⊕, id est eburneo capulo insignis, de quo supra alicubi: sic & μελάνδετον apud Homerum legas, de quo vide Varinum. Ἐλεφαντίνοις πατεῖν dixit Lucianus in somnio. Ἐν κλίναις ἐλεφαντόποσι καὶ στρώμασι περφυροβαφέσι Plato poëta apud Athenæum. Ρῆτορα μὲν ἔρον ἰδὼν ἐλεφαντέπτα φυγγελέφιξι, Χεῖλεσι τεῖς ἰλαῖοις φθεγγομένη φωνεῖν, Epigramma authoris incerti lib. 2. Anthologij. Elephantos Mauritania alit, Strabo. Nascuntur elephantes apud Hesperios Aethiopes: & qui rhizes vocatur, qui magnitudine & pugnandi viribus elephantos referunt, Idem ex Iphicrate. Marcello inter alia prodigia, infantem elephantis capite natū adhuc esse superstitē nunciatum est. Plutarch. in Marcello. Alcippe elephantum peperit: quod inter ostenta est. Plin.

c. Liberales sanè mihi ac magnifici, minimèque parci in pecunijs circa diuinum cultum Græci extitisse videntur, quibus ab India vsq; & Aethiopia ebur ad concinnanda simulachra aduehebatur, Pausan. in Eliacis. Ἐκ δ' ἄρα χειρῶν Ἡνία λεύκ' ἐλέφαντι χαμαὶ πέσον, Homerus Iliad. quinto. Elephantotomi Oppiano dicuntur, qui ex ebore aliquid faciunt. De eburneo Pelopis humero fabulam lege apud Ouidium Metamorphoseos libro sexto, & reconditam de eodem historiam in Leoniceni Varijs 2. 61.

Sunt geminæ Somni portæ, quarum altera fertur — *Cornea, qua veris facilis datur exitus vmbris.*
Altera candenti perfecta nitens elephanto, — *Sed falsa ad cœlum mittunt insomnia manes.*
His vbi tum natum Anchises, vnaq; Sibyllam — *Prosequitur dictis, portaq; emittit eburna,*

Vergilius circa finem libri sexti Aeneidos. Somni, id est somniorum, inquit Seruius. Est autem in hoc loco Homerum secutus.

Ξεῖν' ἤτοι μὲν ὄνειροι ἀμήχανοι ἀκριτόμυθοι — Γίνοντ', οὐδέ τι πάντα τελείεται ἀνθρώποισι.
Δοιαὶ γάρ τε πύλαι ἀμενηνῶν εἰσὶν ὀνείρων. — Αἱ μὲν γὰρ κεράεσσι τετεύχαται, αἱ δ' ἐλέφαντι,
Τῶν οἳ μέν κ' ἔλθωσι διὰ πριστοῦ ἐλέφαντ⊕, — Οἵ ῥ' ἐλεφαίρονται ἔπε' ἀκράαντα φέροντες.
Οἱ δὲ διὰ ξεστῶν κεράων ἔλθωσι θύραζε, — Οἵ ῥ' ἔτυμα κραίνουσι βροτῶν, ὅτε κέν τις ἴδηται,

(Hæc Penelope ad Vlyssem Odysseæ lib. 19.) In hoc tamen differt, quod ille (Homerus) per vtramque portam somnia exire dicit, hic (Vergilius) vmbras veras, per quas somnia iudicat vera. Et poëticè apertus est sensus. Vult autem intelligi falsa esse omnia quæ dixit. Physiologia verò hoc habet. Per portam corneam oculi significantur, qui & cornei sunt coloris, & duriores cæteris membris. Nam frigus non sentiunt, sicut etiam Cicero dicit in libris de Deorum natura. Per eburneam verò portam os significatur à dentibus. Et scimus quia quæ loquimur falsa esse possunt: Ea verò quæ videmus sine dubio vera sunt. Ideò Aeneas per eburneam emittitur portam. Est & alter sensus. Somnum cum cornu nouimus pingi, & qui scripserunt de somnijs, dicunt ea quæ sub fortunam & personæ possibilitatem sunt videntur habere effectum, & hæc vicina sunt cornu, vnde cornea vera fingitur porta: ea verò quæ supra fortunam sunt, & habent nimium ornatum variamq; iactantiam, dicunt falsa esse, vnde eburnea quasi ornatior porta fingitur, Hæc Seruius. Sed audiamus etiam Græcos Homeri Scholiastes. Aliqui corneam portam synecdochicè pro oculis accipiunt: cornea enim prima oculi tunica est. Per eburneam verò os intelligunt, intra quod eboris colore (ἐλεφαντοχρῶτι) dentes sunt. Hęc autem sic interpretantur, vt quæ oculis vsurpamus, fide digniora esse dicant, quàm quæ ore narrata aliorum audimus. Vel, quoniam cibi potusq; copia per os ingesta, falsa reddat insomnia. Vel ab ipsa vocum Etymologia, vt porta κεράτινη denominetur ἀπὸ τοῦ κραίνειν, quod perficere significat: ἐλεφαντίνη autem ab ἐλεφαίρειν, quod decipere: nam his duobus vocabulis etiam ipse poëta vtitur. Vel ab eboris & cornu natura. Hoc enim in laminas dissectum, visum facilè transmittit: ebur non item. Itaque corneam portam exponunt veram, perspicuam & lucidam: Eburneam verò, falsam, obscuram, & confusam. Non desunt denique qui cœlestia somnia cornibus conferant, inde quòd ea in altum tendunt: terrestria verò ebori, quòd in elephante deorsum nutat. Nam de cœlesti somnio etiam alibi mentionem à poëta fieri, vt cum ait, Καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν: & de terrestri, cum δήμον ὀνείρων nominat. Si quis plura hac de re desiderat, legat etiam Varinum in dictione Κεράτινην, & Macrobium in Somnio Scipionis lib. 1. circa finem capitis 3. Nos pauca hæc verba inde adscribemus, Cornu (inquit) ista natura est, vt tenuatum visui peruium sit: eboris verò corpus ita natura densatum est, vt ad quamuis extremitatem tenuitatis erasum, nullo visu ad vlteriora tendente penetretur. Animalia quibus inuehuntur apud Indos plerosq; cameli sunt, & equi, & asini: felicioribus verò elephanti sunt. Est enim elephas apud ipsos regium animal ad inequitandum, βασιλικὸν ὄχημα, secundus honor quadrigis equorum, tertius camelis. Vno autem equo vehi turpe est, ἄτιμον. Arrianus. Pompeius primus in Circo elephantorum duodeuiginti pugnam edidit, commissis more prælij noxijs hominibus. Seneca de breuitate vitæ. Diuus Cæsar ad lumina quadringenta in capitolium triumphans ascendit, elephantis lychnos dextra sinistráq; gestantibus, Alexander ab Alexandro. Heliogabalus fertur elephantorū quatuor quadrigas in Vaticano agitasse Lampridius. Libyci eos qui ab elephantis vel in venationibus vel in prælijs interfecti sunt, honorificis sepulturis prosequuntur, hymnosq; in honorem eorum cantillant. Est autem hoc argumentum hymnorum, vt dicant eos se fortes viros præbuisse, qui tantæ bestiæ reluctari non dubitarint, Aelianus in Varijs, & qui ab eo transtulit, Cælius 18. 38.

h. Ptolemæus Philopator elephantos quatuor Soli immolauit, deinde in somno minis dei perculsus, totidem ex ære elephantos in honorem Solis excitauit, vt cap. 4. dixi. Alexander captum vnum ex regis Pori elephantis Soli dicauit, vt supra etiam ex Philostrato retuli.

In illaudata laudantes Alciati Emblema.

Ingentes Galatûm semermi milite turmas,
Spem præter trepidus fuderat Antiochus,
Lucarum cum sæua boum vis, dira proboscis,
Tum primum hostiles corripuisset equos.
Ergo trophæa locans elephantis imagine pinxit:
Insuper & socijs occideramus ait,
Bellua seruasset ni nos fœdissima barrus.
Vt superasse iuuat, sic superasse pudet.

Eiusdem aliud in pacem.

Turrigeris humeris, dentis quoq; barrus eburni,
Qui superare ferox Martia bella solet,
Supposuit nunc colla iugo: stimulisq; subactus,
Cæsareos currus ad pia templa vehit.
Vel fera cognoscit concordes vndiq; gentes,
Proiectisq; armis munia pacis obit.

PROVERBIA. Citius elephantum sub ala celes: Lucianus in indoctum, θᾶττον ἂν πέντε ἐλέφαντας ὑπὸ μάλης κρύψειας ἢ ἕνα κίναιδον, id est, Citius quinq; elephantos sub ala tegas, quàm vnum cinædum. De ijs qui dissimulari nullo pacto possunt, quin notis aliquibus prodant animi morbum. Culicem elephanti conferre dicuntur qui minima maximis comparant. Libanius ad Basilum, Τὸ δ' ἐμὸν πέπονθεν, οἷον κώνωψ ἐλέφαντι παραβαλλόμενος, Id est, Ego verò perinde sum quasi culex cum elephante collatus. In epistolis quæ Phalaridis nomine feruntur, extat huiusmodi quoddam adagium, Κώνωπος ἐλέφας Ἰνδὸς οὐκ ἀλεγίζει, Id est, Culicem haud curat elephantus Indicus. Dictum est autem ob singularem duritiem cutis elephantinæ, quæ fertur etiam iacula excutere, tantum abest vt culicis morsu possit offendi. Adhiberi poterit, quoties significabimus excelsis animis leues & vulgares iniurias esse negligendas. Prius locusta elephantum pariet, de re impossibili. M. Varro de lingua Latina libro 3. refert ex Ennio versum hunc, Atq; prius pariet locusta lucam bouem, Erasmus. Festus hunc versum Næuio tribuit. Elephantus non capit murem, Ἐλέφας μῦν οὐχ ἁλίσκει. Generosus & excelsus animus negligit prædas viles, ac lucella minuta. Vir egregiè doctus non insectatur minutulos istos literatorum simios. Homo præpotens non offenditur iniuriolis tenuium, Erasmus. Ego in Apostolij Collectaneis rectius legi puto, Ἐλέφας μῦν οὐκ ἀλεγίζει Id est, Elephantus non curat mures, quod Græci carminis heroici hemistichium est: ἐπὶ τῶν τὰ μικρὰ καὶ φαῦλα ὑπερορώντων. Obiecerit tamen aliquis huic prouerbio id quod supra docuimus, elephantum odisse mures, & pabulum ab eis contactum aspernari. Elephantum ex musca facere, est res exiguas verbis attollere atque amplificare. Lucianus in Muscæ encomio: Πολλὰ δ' ἔτι ἔχων εἰπεῖν, καταπαύσω τὸν λόγον, μὴ καὶ δόξω κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐλέφαντα ἐκ μυίας ποιεῖν, Erasmus ex Suida: meminit etiam Apostolius. Nihil ab elephante differs, Ἐλέφαντος διαφέρεις οὐδέν, in magnos & stupidos dicebatur: etiamsi primam ingenij laudem Plinius tribuit elephantis, sed inter bruta. Verum corporis moles & formæ fœditas, adagio locum fecit. Refertur à Diogeniano. Videtur huc alludere Palæstrio Plautinus, qui herum suum non suo, sed elephanti corio circuntectum ait, nec plus habere sapientiæ quàm lapidem, Erasmus. Legitur etiam apud Suidam & Apostolium, ἐπὶ τῶν μεγάλων καὶ ἀναισθήτων, παρόσον καὶ τὸ ζῷον τοιοῦτον. Apud Epinicum in Hypoballomenis, cum iactaret quidam se elephantum poculum tricongium, quod ne elephas quidem ebiberet, sæpius exiccasse, subijcit quidam, Οὐδὲν ἐλέφαντος γὰρ διαφέρεις οὐδὲ σύ, vt supra ex Athenæo citaui. Ex ijsdem versibus postea obseruatis Erasmus etiam hæc verba, Οὐδ' ἂν ἐλέφας ἐκπίοι, id est, Ne elephas quidem ebiberet, adagiis inseruit. Rhytus (inquit: errat autem, nam pro poculo rhytum, ῥυτόν, genere neutro semper profertur) poculi genus est, specie cornu, quod videtur (hoc ex sua coniectura dicit, mihi quidem non videtur) eburneum fuisse, impositum imagini elephanti: ita vt quadruplex in istis versibus elephanti mentio fiat (poculi, imaginis beluæ, eiusdé viuę, & hominis ebibentis, omniũ elephanti nomine ὁμωνύμως dictorum.) Dicetur, inquit Erasmus, in librum insulsum ac loquacem, quem ne patientissimus quidem perlegere sustineat. Magnos stupidosq; elephantorum nomine intelligebant, vel Græco suffragante prouerbio, Cælius. Celerius elephanti pariunt: Sunt quibus hoc quoque (inquit Erasmus) inter adagia videtur adnumerandum, quod scriptum est apud Plinium Secundum in præfatione historiæ mundi: Nam de Grammaticis, inquit, semper expectaui parturiri aduersus libellos meos, quos de Grammatica ædidi: & subinde abortus fecêre iam decem annis, cum celerius etiam elephanti pariant. Hactenus Plinius. Itaq; cunctationem immodicam, & quorundam nimis lenta molimina, his verbis licebit significare. Porrò de elephantorum partu Plautus in Sticho: Audiui sæpe hoc vulgò dicier, solere elephantum grauidam perpetuos decem esse annos. Licebit adagium etiam in hanc vertere formam: Quando tandem paries obsecro, quod tot iam annos parturis, vt nec elephanti diutius? De elephantorum pariendi tempore sententias authorum diuersas, capite tertio posui. In eburna vagina plumbeus gladius, Ἐν ἐλεφαντίνῳ κολεῷ τὸ μολύβδινον ξίφος: prouerbium natum ex Diogenis Cynici apophthegmate. Nam cum adolescens quispiam insigni forma, fœdum quiddam atque obscœnum dixisset: Ex eburna, inquit, vagina plumbeum gladium educis. Ebur atramento candefacere, est genuinæ formæ, cultum atque ornatum externum inducere, quo decus illud natiuum obscuretur magis quàm illustretur. Proinde læna Plautina puellæ naturali forma præditæ, tamen cerussam ad oblinendas malas postulanti: Vna, inquit, opera ebur atramento candefacere postules.

DE EQVO.

A.

EQVVS nobilissimum inter quadrupedes animal, & vitæ humanæ multis omnino modis vtilissimum, è iumentorum numero censetur: cui equidem nullum anteferri posse inter bruta existimo, cum ingenij simul & corporis eius dotes perpendo. Habent & aliæ quadrupedum suas laudes, & nonnullas quibus equum forsitan excellunt: nam quod boue pluribus modis victũ iuuet humanum animal nullum est. Sed si conferas inter se vsus omnes, licet vno aut altero equus vincatur, pluribus semper vincet. Accedit quod vbique terrarum equus ali & nasci potest. Quamobrem merito prima ei quadrupedum, imò animaliũ omnium, dignitas, præcipuè in planis regionibus, vt boui in montanis. Sed equi laudes & vtilitates plurimas passim, vniuersa hæc eius historia ostendet, eò cæteris prolixior, quò plura de hoc animante, vtpote omnium nobilissimo, apud authores inuenimus. Equum Latini etiam caballum vocant, de qua voce plura dicam initio capitis octaui.

Hebræi סוס sus, vt equam *susah*, quam vocem Canticorum primo aliqui equitatum vel multitudinem equorum exponunt. Appellant autem Græci quoque, tum equam, tum equitatum, hippon in fœminino genere: סוס quidem Hebraicæ equum aliqui dictum putant quasi שוש à gaudio. Hieremiæ octauo sus vel sis autem quandam significat, quam Rex Salomon aliter corcaia dictam, & Gallicè *gruem* videtur interpretari: Sunt autem verba prophetæ, de ijs auibus vt ciconia, turture, hirundine & grue, quæ norunt tempus suum migrandi ac redeundi. Sicut grus & hirundo sic garriebam, meditabar sicut columba, &c. Esaiæ 38. pro grue Hebraicè סוס sus legitur, *Kimhi* equum exponit, vt etiam Ionathan, qui iam citato Hieremiæ loco equum exposuit: Aquila quoq; equum reddit Hieronymus alibi miluum, alibi hirundinis pullum Septuaginta & Symmachus *χελιδὼν*, id est hirundo. *Συσίας* equus Syris, Varinus. רכש *rekesch*, Dauid *Kimhi* docet R. Ionam putare equum præstantem & non annis confectum sic appellari: ipse *Kimhi* aliud genus animalium nescio quod (iumenti, Munsterus) esse suspicatur: & tertio Regum capite quarto scribit quosdam peradim, id est, mulos interpretari. Leui-ben Gerson equos velocissimos intelligit, quorum vsus in bello sit: & similiter author Concordant. genus equorum. Hieronymus Esther octauo, veredarios. Idem Geneseos 14. equitatum intelligit per רכש *rekesch*, possessionem verò per רכוש *rekusch*.

Danielis

Danielis vndecimo rekusch apparatum bellicum notat, alibi possessioné pecorũ & rerum inanimatarum. Achastranim Esther octauo Hieronymus veredarios transfert, Dauid Kimhi & Abraham Asdre mulos, R. Salomon camelos celeriter currentes. Nominantur autem eodem capite achastranim, bene, id est pulli haramakim: vbi Dauid Kimhi ex traditione patris sui equam ait Arabica lingua vocari רמכה ramka: R. Abraham quoq; notat Ismaëlitica lingua equos ita vocari. Videtur sanè iumentorum genus celerrimum significari. Chaldaica translatio habet ramakim, id est equi, Græcus interpres omittit: Hieronym. Vt nouis epistolis veteres corrigantur. אבירים *abirim*, robusti, per excellentiam tauri & caballi dicuntur. Pro sus, id est equo Exodi nono, Chaldaicè legitur susatha, Arabicè בייל *bail*. Persicè אסבחא *asbacha*. Syluaticus vocem faras equũ exponit, & hara faras stercus caballinum, & ansescalferas coagulum caballinum: & dheneb bachil, caudam equinam herbam: dunab quidem & sanab pro cauda poni reperio, vt hachil equus sit. Si calcauerit zosach, id est equus, vestigium dorim, id est vrsi (Hebræis & Chaldæis dob vrsus est, zeeb verò & deba lupus: pertinet autem ad lupi vestigium quod hic scribitur vt capite quarto confirmabimus) accidit stupor eius pedi, Aesculapius. Equus Græcis nominatur ἵππος, nunc vulgò ἄλογο dicitur, Italis cauallo: & similiter Hispanis: Gallis cheual, Germanis *rossz*. Anglis *horse*: Bohemis *kun*, Polonis *kony*. Reliqua vide initio capitis octaui.

B.

In admissario quatuor spectanda sunt, forma, color, meritum pulchritudo. De cæteris aliâs. Colores hi præcipui, badius, aureus, albineus, (abineus apud Cælium,) russeus, murteus (mureus Cælius,) ceruinus, gilbus, (giluus Cælio,) scutulatus, albus, guttatus, candidissimus niger, pressus (pressè niger Cælio.) Sequentis meriti, varius cum pulchritudine nigro, vel albineo, vel badio mistus, canus cum quouis colore, spumeus, maculosus, murinus, Obscurior. Sed in admissarijs præcipuè legamus clari & vnius coloris, cæteri verò despiciendi, nisi magnitudo meritorum culpam coloris excuset, Pallad. in Martio tit. 13. Murinus color vulgaris est in asinis, Colum. libro 6. Myrteus est pressus in purpura. Isidorus. Canus & colore candido & nigro est. Scutulatus sic dicitur propter orbes, quos habet candidos inter purpuras, Idem. Scutulata vestis dicta est à scutula vasis genere, quæ habet quosdam orbes vel circulos, quasi scutulis distincta. Galli scutulis vestes diuidere, quæ scutulata dixerunt, instituêre. Guttatus est qui veluti guttas habet, στικτὸν Græcis eundem puto. Et picta perdix, Numidicæque guttatæ, Martialis. Russeum equum veteres rustici nominabant, qui non planè ruberet, sed proximè ad eum colorem accederet: sasinatum hodie quasi sanguinatum vulgò equisones appellant, Nic. Erythræus. Secundum Iordanum color baydus (nimirum badius) & semialbus obscurus supra omnes est laudandus, Laurent. Rusius. Sæpe etiam improbati coloris equi, perquàm egregij sunt, Idem. Oppianus per venationum genera equorum colores distinxit. Nam qui colore cæruleo essent, (& pedibus varijs vel maculosis, στικτόποδες) aptos eos censet agitandis ceruis. Glaucis, qui color est nitidior & clarior, contra vrsos: contra pardos, fuluis, (δαφοινοῖς, id est rubicundis, vel sanguineo colore:) contra apros, nigris, (αἰθωνίας & πυρλαμπέας ego aureos & fuluos verterim:) flammantibus oculis ac renidentibus, qui vitrei nunc vocantur, contra leones vtendum esse, Camerarius. Sed χαροπὸν, vt Græcè legitur, melius fortè ad totius corporis, non oculorum duntaxat colorem retuleris: quamuis glaucos etiam equos recentiores quidam oculorum tantũ ratione intelligunt. Venanti melius pugnat color, &c. Gratius: quæ sequuntur mutila sunt. Multos certi colores iuuant. Nonnulli huius aut illius coloris equos felicius à se agitari putant: qua de re & astrologi non dubitant monere atq; præcipere, inspecto cuiusque themate genitali, Camerarius. Color naturalis equi, qui in syluestribus deprehenditur, est cinereus, per dorsum linea fusca, à capite vsque ad caudam porrecta. In domesticis tamen boni inueniuntur nigri, russi, & albi aliquando: & similiter grisei, qui quasi circulis paruis interpositis nigros albis immixtos habent pilos, Albertus. Nostri obseruarũt nullos equos nasci pilis albis, sed canis, qui tandem progressu temporis dealbescant. Putant etiam huius coloris equos magis durabiles & viuaces haberi, minusq; morbis obnoxios. Sylla equum album, animosum, & velocissimum habebat, Plutarch. Ἵπποι λευκότεροι χιόνος, equi candidiores niue, Varin. in Ἵπποι. In coloribus equorum niger est optimus, rufusq; albus vel glaucus: albus etiam plerunq; bonus, cæteri verò deteriores iudicantur, Author libri de natura rerum. Πηγοὺς, ἵππους, aliqui solidos & firmos equos interpretantur: veteres verò nigros, tanquam illi optimi sint, Varin. Sic & pecus πηγεσίμαλλον exponunt, cui lana solidior vel densior sit, εὔπηγες ἢ εὐτραφῆς χρώματος: vel alba, uel nigra, Hesychius. Venanti melius pugnat color, optima nigri, &c. Gratius: quæ sequuntur mutila sut. Γελκὰν, equus coloris illius quem Græci œnopòn quasi uineum appellant (qualis in vino nigro apparet,) Hesychius & Varinus: Ψαρὸς oxytonum, coloris species varius: ψάρος autem paroxytonum sturnus auis quæ & ipsa varia est: vnde pisces etiam psari vocati videntur. Hinc ψαροὶ equi huius coloris vocantur. Ψαρὸς & ψαρὸς & ψαυρὸς, pro veloce quibusdam exponitur: nimirum ἀπὸ τοῦ ψαίρειν, ἢ ἄκρως ψαύειν. Nam & ψαυροπόδης epitheton equi Arionis à celeritate factum est. Κνηκὸς ψαρὸς ἵππος, Hesychius & Varinus. Iidem Κνηκὸν album vel ruffum exponunt, nimirum Doricè pro cneco: nam cneci herbæ semen album, flos ruffus est. Κνηκὸν χρῶμα quasi cnecinus color, subcroceus quidem si florem spectes: sin semen, albus, Hesychius. Κνῆκος albus, & genus seminis, καὶ πυρὸς, (lego πυῤῥὸς, id est ruffus,) Hesychius & Varinus. Plura vide in κνῆκον & κνάκωνα apud Varinum. Strabo libro 3. Celtiberorum equos ὑποψάρους esse scribit, interpres subalbos reddit. Bonasus colore est inter cinereum & ruffum, non sicut παρῶαι (paroi, Gaza vel parij, licet Codices impressi corruptè partos habeant) dicti equi, sed supra squalidiore pilo, subter lanario: nigri aut admodum russi nulli sunt, Aristoteles hist. animal. 9. 45. Παρωαὶ (oxytonum) equi dicuntur quidam colore russi, Hesychius & Varinus. Est & πάρωος proparoxytonum apud Hesychium de russo colore equi. Reperio & parium & balium colores equis attributos, Hermolaus in Corollario, nec plura de pario. Ego meam super hac voce sententiam in Bonaso declaraui. Γαλοῖς, color in equis asinino similis, Hesychius & Varinus: legitur & Γαλωνες apud Varinum, quod magis placet: sed id quoque per omega potius scripserim in medio. Et Etymologus: vt γάλων equus dicatur, tali colore insignis, nempe mustelino: nam galen Græci mustelam vocant, cuius color quoniam asinino simillimus est, asellum quoque insectum à colore dictum, alio nomine γαλέαν appellant. Honesti Spadices, glaucique, color deterrimus albis Et giluo, Vergilius libro 3. Georgicorum: quem locum enarrans Vuillichius, Germani (inquit) spadiceum equum vocant *ein braunlingk*: glaucum *ein graulingk* vel *schimlerg* (*schimmelfarb*, quem nostrates etiam præcipuè laudant) forsan à colore mucidi panis giluum, *ein pfalb pferdt*: (nostri *falum* scribunt, tanquam à flauo deducta voce, subflauum enim significat: Græci eum colorem ξανθὸν dicunt.) Audio h...

color

coloris equos aspectu plerunq; elegantes & nitidos esse, ideoq; frequentius palpari, vnde natum sit prouerbium in lingua nostra vulgare, *den falben hengst streichen*, de ijs qui assentantur & palpum obtrudunt. Nisæus equus, id est flauus, ξανθός. Nisa enim equos omnes flauos habet, Varinus. Grammatici nostri (Seruius) glaucos dici equos interpretantur felineis oculis, id est quodam splendore perfusis, Cælius. Glaucus est velut oculos pictos habens, & quodam colore perfusos, Vincentius Bell. ex Isidoro. Glauci equi felineis oculis, qui vulgò glauciolli dicuntur, Perottus. Atqui glaucus tam de reliqui corporis colore quàm oculorum vsurpatur, & de inanimatis quoque rebus. Vergilius glaucas salices dixit & oliuas & vluam, quod admistum habeant viridi colori alborem quendam. Sed ne viridis quidem color (inquit Gellius lib. 2.) pluribus quàm à nobis vocabulis dicitur. Neq; non potuit Vergilius colorem equi significare viridem volens, cœruleum magis dicere equum, quàm glaucum: sed maluit verbo vti notiore Græco quàm inusitato Latino. In animalium pilis puniceus, purpureus, & porraceus (φοινικοῦς, ἁλουργὴς καὶ πράσινος) colores nunquam extant, Aristoteles circa finem libri de coloribus. Iam cum porraceus color viridis sit, qualis in porri folijs noscitur, repugnant hæc Aristotelis verba Gellio, qui glaucum in equis colorem viridem exponit. Non placet etiam quod eundem colorem cœruleum appellari posse scripsit Gillius: mihi enim omnes tres diuersi colores videntur. Varium in equo colorem nostri vocant *gschegget*. Aelopoli Homero celeres potius equi quàm varij sunt, ex Porphyrij sententia, &c. Cælius lib. 21. circa finem capitis 24. Inter colores equorum (inquit Camerarius) est rarior ille quidem, ideoque, mea quidem sententia præclarior, varius: quem lingua Teutonica appellat verbo deriuato à strabis oculis, quia resplendeant diuersi colores & visum quasi distorqueant: quemadmodum & vestes binis coloribus intextis strabæ vocantur. Sed hos, maximè equites certarum gentium non probant, quam tamé ob causam nihilo sunt deteriores habendi. Cur enim his varij equi non placent? Quia insidijs, latebris, ignorationi sunt contrarij. Hic quidem color argumento videtur esse naturæ bonæ, & constitutæ temperata quadam mistione humorum, de quibus & albi & nigri & fului pili extiterint. Itaque & elegans ferè est horum corpus: si qui autem inter hos excellunt, eos videas tanta venustate & pulchritudine præditos, vt equestre nullum Calamidis signum spectabilius esse potuisse videatur: Et in equis certe diuersi coloris, macula alba in fronte laudatur: qualis ille Vergilianus, quem etiam varium toto corpore introduci sentio: tales enim fuisse constat Thracios, qui patrio vocabulo Marones dicerentur, & de colore λευκόφαιοι, admissioni quidem non expetiti, quod deteriore colore pulli ab his gigni crederentur. Quo ipso nomine admirabiles etiam indico varios, quippe hunc decorem formæ qui quasi diuinitus consequi, non à parentibus accipere videantur. Hos Marones à veteribus dictos cum comperissem, admodum fuimus delectati, plurisq; etiam quàm antea facere cœpimus, propter cognomen præclarissimi poetæ, cuius de his versus sunt: Thracius albis. Portat equus bicolor maculis, vestigia primi Alba pedis, frontemq; ostentans arduus albam, Hæc Camerarius huius coloris equis præ cæteris delectatus. Absyrtus cap. 14. (vnde Camerarius mutuatus est) tractans de coloribus, non equorum, sed asini admissarij, ita scribit interprete Ruellio: Speciosiores sunt asini, quorum color in purpuram spectat, idq; si nigram, nec vllatenus in fuscum vergentem maculam fronte gerant, (Græce legitur, καὶ ἐν τῷ προσώπῳ λευκοὶ, καὶ οὐ φαιοί. Probantur sane equi ἀλόρυγχοι & ἀλφοπρόσωποι, tanquam viuaciores) Longè omnium pulcherrimi nigri habentur, qui non incanum ventrem, sed cócolorem habent. Cui pulla in ore macula subest, (εἰ δὲ τύχοι τὸ ἐντὸς τοῦ στόματος μέλαν ἔχων,) aut lingua nigricat, is consimilis coloris sobolem haud dubiè generabit. Qui ex candido colore in cinereum canescunt. (λευκόφαιοι) quos vocant morones (μάρωνας habet codex impressus) ij ad admissurá non accersantur: siquidé colores nullo in pretio habiti, magna ex parte redduntur soboli, Hæc ille de asini admissarij coloribus. De spadicibus quæsitum à multis, quinam esse videantur: ac certum est punicei coloris hos aliquid habere, vt & fusci illi, & fului, & in quibus rubentes maculę albo insperse sunt, vt purpurei appareant, spadices habendi sint, Camerarius. Cassius medicus in problematis equos balios laudat, quos Græcè βαίους, baios vulgò appellant: Virgilius spadices, id est palmeo colore, Volaterranus. Spadiceus color est palmeus: palmarum enim termites cum fructu suo spadices & baia Græcia nuncupat. Vnde & nunc badius equus (lo cauallo baio, Scoppa) qui badius Varroni, vt est apud Festum, & balius Cassio medio nominari videtur. Nam is in problematis generosos ait equos esse balios. Color hic vulgò aliâs Lionato dicitur, Nicola. Erythræus Italus, Adi Gellium lib. 2. capite quo de coloribus tractat. Βαΐον, ramus palmæ, Varinus. Balius color (apud Plinium libro vltimo cap. 7.) videtur accipi pro vario ab Euripide: quidam pro spacide, hoc est palmeo qualis est equorum quoque (quos & phalios aliqui scribunt) apud Maronem. in Vopisco diximus baltias siue balias à calore vestes appellari, sed blatteas scribendum ibi censeo. Rura hodie subrubrum colorem panni blattum Romæ appellant siue bladum: vt hinc videri possit ortum, quamobrem frumentum quoque ipsum ita battarè nominetur vulgò: nam robi tritici Columella meminit, coloris Festus, Hermolaus. Gellius scribit spadica esse Doribus auulsum (ἀπὸ τοῦ σπᾶν nimirum, vnde & spadones) è palma termitem cum fructu: Et libro 2. esse punicei coloris speciem. Spadices (inquit Seruius) phœniciatos vocant, id est professos myrteos. Tinctores & spadicarij apud Firmicum nominantur. Spadix, phœnix & lyrophœnicium, instrumenta musica sunt. Polluci. Balios ventos accipiunt violentos: nam & balias equos, celeres intelligunt poetæ, Cælius. Scoppa Grammaticus spadicem equum, palmatum quoque vocat. Palmatum parietem Quintilianus dixit. Mihi quidem spadix color videtur proximus illi quem nos à castaneis denominauimus *kastenenbraun*, & huius coloris equos imprimis laudamus. Puniceum verò, licet is etiam nomen à phœnice, id est palma mutuatus videtur, lætius rubere puto, non sine sua nigredine tamen, qualis in rosarum quodam genere apparet, tanquam purpura saturata & nigricante, qualis forsitan apud Phœnices populos, à quibus & ostrum Tyrium dictum, tingebatur: vt inde potius ei nomen sit quàm ab arces populos, à quibus & ostrum Tyrium dictum, tingebatur: vt inde potius ei nomen sit quàm ab arbore. Badium antiqui vadium dicebant, quia inter cætera animalia fortius vadat. Idem spadix est quem phœnicatum vocant, à colore palmæ quam Siculi spadica appellant, Vincentius Bell. ex Isidoro. Equi badij nominantur etiam à Gratio poeta. Βαλίας, paroxytonum, nomen equi Achillis, significat etiam varium, in qua significatione βαλιός quoque cum omicro scribitur in vltima. Balium aliqui dictum putant, quasi φαλιὸν, τὸν λευκομέτωπον καὶ τὸν λευκὸν; id est album, aut alba duntaxat fronte insignem, quem nostrates appellant *ein blaßz*. Βαλιαὶ, αἱ ταχεῖαι, παρὰ τὸ βάλλειν, καὶ ταχέως φέρεσθαι τὸ βαλλόμενον· ἢ παρὰ τὸ παίλλεσθαι διὰ τὸ τάχος, ἢ παρὰ βαίνειν ἄλις, Varinus. Cretenses balium etiam mutilum appellant, & Thraces Bacchum, Idem. Alicubi etiam legi βαλιὸν dici ἀπὸ τοῦ βάλλειν τοῦ κεντεῖν καὶ σίζειν, vt στικτὸν significet. Βαλαιὸν, μέγα, πολὺ, οἱ δὲ ταχὺ, Varinus. Et quorum fessas imitantur terga fauillas, Gratius de equis colore cinereis, vel canis, vel glaucis. Nostrates pro colo-

pro coloris diuersitate nomina quoq; diuersa equis imponunt, qualia sunt *rapp, schimmel, blessz*. Iubam esse concolorem corpori censuêre veteres esse optimum: nunc tamen in fuluis laudatur albicantis comę quasi canicies, & ij e qui magnifiunt & velatuli appellãtur, Camerarius. Ἀμείνων δὲ ἡ ὁμόχροος χαίτη ἢ ξανθή, Pollux. Hippocomi sæpe colorem fuco, robur inani sagina, vt ait Quintilianus, mentiuntur. Admonet me hæc de coloribus equorum tractatio, vt istos etiam quos Græci oryngas vocant, ὄρυγγας, hoc potissimum loco commemorem. Horum genus amabile, varium (στικτὸν) ac perpulchrum vocat Oppianus libro primo de venatione. Nomen autem eis inditum putat, vel à montibus vel à libidine, hisce versibus:

Ἤ ὅτι χαλκοκέμοισιν ἐν οὔρεσιν ἀλδήσκουσιν, Ἤ ὅτι πάγχυ θέλουσ᾽ ἐπὶ θηλυτέρῃσιν ὀρεχθεῖν.

Addit, alios eorum maculis siue tænijs oblongis frequentibus ornari, quales tigridum spectantur: alios rotundis vt pantheræ: atque has maculas cauterio adhuc pullis adhibito fieri. Sunt & aliæ (inquit) mangonum artes, quibus pullos etiam quocunque placuerit colore concipi & nasci efficiunt. Nam cum equa libidini obnoxia est, equire dicunt, admissarium bellè ornatum & pulchris pictum coloribus (ποικίλοισι περὶ χροιῇσι γράφουσι) ei ostendunt, & in conspectu eius aliquandiu retinent, vt desideratam illa speciem diutius imaginetur, & oculis animóque hauriat imprimatque: demum admittunt, vnde pullus similis patri concipitur. Columbas etiam pulchris & varijs coloribus, quales in conspectu eis per libidinis tempus fuerint, nasci, suo loco dicemus. In hippocomicis libris Germanica lingua ęditis, nigrum colorem pilis equorum albis induci reperio, si abluantur filicis radicum & saluiæ in lixiuia decocto. Dealbari vero pilos illos qui illiti sint pinguedine collecta ex decocto talpæ in olla noua: supernatat enim pinguedo, si talpa diutissimè decoquatur. Vel sic, Pilis euulsis locus illinatur melle crudo cum adipe melis. Alij aliter idem moliuntur. Vide infra capite tertio in Cosmeticis. Sæpius quidem similes fœtus parenti ædere consueuerunt equæ, vt Pharsalica semper, quam ideo probã nominarunt, Camer. Præter hominẽ pilos equo tantum canescere Plin. scribit. Equis pili in senecta apertè canescunt, Aristot. Et alibi. Equis maximè omnium quæ nouerimus animaliũ canicies innotescit: quod os in quo cerebrum, tenuius quàm cætera pro magnitudine habeant: argumentum est, quod ictus in eo loco periculosus est: vnde illud Homeri. Et qua setæ hærent capiti, letaléq; vulnus Præcipuè sit equis.

De pilorum coloribus equi tum alijs, tum canicie, iam proximè diximus: Restat vt ipsas corporis equini partes enumeremus. Equo & boui pilũ quotannis deciduum esse quidã scripserunt, Cælius. Quia pilis equi in gena seu palbebra inferiore carent, propterea Apelli Ephesio qui equũ quempiam pinxisset, reprehensionẽ attulisse ferũt. Alij nõ Apelli hoc accidisse, sed Niconi aiunt, cum tamen scientissimè cæteras equi partes pinxisset, hanc partem illi vitio versam fuisse, Aelian. Iubam in equis Græci λοφιὰν appellant, Xenoph. χαίτην, Gaza vertit cristam lib. 2. de partib. anim. cap. 14. Pili equis in iuba largi, in armis leoni, Plin. Procomium, προκόμιον, pili sunt qui à vertice equi iuxta oculos & tempora propendent. Apud Vegetiũ lib. 2. Veterinariæ cap. 11. protocomium legitur, quod non adeò placet Xenophontis interpres iubam verticalẽ transtulit. Latinius capronas dicturus Sunt enim capronæ, comæ ante frontem, quasi à capite pronæ, teste Nonio: vel vt Festus ait, equorũ iubæ in frontem deuexæ. De his Lucilius in Satyris apud Nonium, Aptari caput, atq; comas fluitare capronas Altas, frontibus immissas, vt mos fuit illis. Δέδοται δὲ ταῦτα θεῶν καὶ ἀγλαΐας ἕνεκα ἵππῳ χαίτη, καὶ προκόμιον καὶ οὐρά. Xenoph. Hoc est, non vtilitatis tantũ gratia, quod prius dixerat (nã cauda muscas abigit: procomiũ oculos tuetur ne quid molesti incidat, nihil interim impedito pilorum prolixitate visu: asinis quidem & mulis procomij loco ad oculos defendendos aures datæ sunt longiores. Iuba conscensori adminiculũ præstat, eóq; magis quo fuerit prolixior) iuba, capronæ & cauda equis contigerunt, sed etiã decoris ornamentiq; loco. Quod vel equi ipsi intelligere videntur, γαυρούμενοι καὶ καλλωπιζόμενοι ἐπὶ τῇ χαίτῃ, vt Pollux ait, id est, superbientes & quasi gloriantes ob iubã suam. Quamobrem perorigæ qui asinos equabus admittunt ad mulorũ procreationem (οἱ ὀνοβάται τῶν ἵππων) cum asinos ab equab. despici, & iniurijs insuper affici, morsu aut calce lædi, animaduertunt, iubis detonsis equas ad fontes tanquã specula ducunt, in quib. turpitudinem suam & ademptũ comæ decus contemplatæ, ignobiles illos admissarios nõ amplius dedignantur. αἱ δ᾽ ὥσπερ ἐν κατόπτρῳ θεασάμεναι τὴν αἰσχύνην τῆς κόμης ἀπηγλαϊσμένην (lego ἀπηγλαϊσμένης id est ἐστερημένης τῆς ἀγλαΐας τῆς κόμης, ἀνέχονται τότε τὴν πρὸς τοὺς ὄνους ὁμιλίαν Poll. In equis (inquit Vegetius) nõ solum vtilitas, verũ etiam decoris ratio seruanda est. Nunquam itaq;, nisi necessitas passionis exegerit, de articulis resecãdi sunt cirri. Naturale enim ornamentum pedũ natura in illis constituit. Ceruicem etiã ipsam diligens debet ornare tonsura. Multi enim sicut currulibus, ita & sellaribus iumentis pressius colla radunt. Quæ res licet præstare creditur augmentum, tamẽ sub honesto sessore deformis est. Alij ita tondent, vt arcum videantur imitari. Nonnulli Armeniorum more crines aliquos in tonsura ipsa per ordinem derelinquunt. Sed gratiora sunt quæ translata de Persis posterior vsus inuexit. Nam media iuba ad omnem accurationem ex sinistra parte tondetur, à dextra verò omnino intecta seruatur. Et nescio quo pacto plurimum deceat, quia illud quod naturaliter laudatur, Vergilius imitatur: Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo. Quod si bicomis fuerit, vt vulgus appellat, mediæ ceruicis setas æqualiter oportet attonderi, ita vt tam dextri quàm sinistri limitis continuata serie iubæ relinquantur intactæ: quod nihilominus inuentum constat à Parthis, Hucusque Vegetius. Posterior pars pulli est altior anteriore, sed accedente incremento ætatis anterior in plerisque sublimior fit. Pulli equini, inquit Aristoteles, paulò suis parentibus summissiores sunt, atque adulti crure posteriore caput attingere nequeunt, quod nouelli facile attingunt. Mulomedici quorum barbara dictio est, vt Laurent. Russius, pastoralia in equo vocant iuncturas siue articulos pedum: quod ea parte numellæ (vinculi genus, Itali pastoram vocant: & ita vincire pastorare) adhiberi soleant. Iumentum habet in capite ossa duo, à fronte vsque ad nares alia duo, maxillaria inferiora duo: dentes quadraginta, id est molares vigintiquatuor, caninos quatuor, rapaces duodecim. In ceruice autem sunt spondyli septem, spatulæ (lego spondyli) renum sunt octo, à renibus vsque ad anum septem. Muscarium (id est cauda) habet commissuras duodecim. In armis prioribus sunt ragulæ duæ: ab armis vsque ad brachiola, duo: à brachiolis vsq; ad genua, duo. In genibus parastaticæ duæ. A tibia vsq; ad articulos, duo. Bases quæ appellantur numero duæ. Vsque ad pumices vngulæ, ossa minuta sedecim. In pectore vnum. Costæ tamen in interioribus triginta sex. Item à posterioribus à cumulari (aliàs columellari, sed paulò post commissuram renum cumulare vocat) vsque ad molaria duo: à molaribus vsque ad vertebras duo: costales duo. Ab acrocolephio (acrocolion intelligo, id est coxam vel superiorem femoris partem, nam inferior hypocolion vocatur) vsq; ad gambam (id est tibiam: vt Itali & Galli hodieq; vocant) duo: à gamba vsq; ad cirros tibiales (pilos longiores intelligit quos *Fisslech*

Germani

Germani nominant, de quibus non tondendis paulò ante etiam ipsius verbis monuimus) duo: minuta vsque ad vngulas sedecim. Et sunt ossa omnia centum septuaginta, Vegetius 4. 1. Nunc mensuras numerumq; membrorum oportet exponi. In palato gradus sunt duodecim: longitudo linguæ habet pedem semis: labrum superius habet vncias sex, inferius vncias quinque: maxillæ singulæ vncias denas: à cirro frontis (procomium sic appellare videtur) ad nares habet pedem, auriculæ singulæ continent vncias senas. In oculis autem singulis vnciæ quaternæ. A cirro vbi desinit ceruix vsque ad mercurium continentur calculi octo. Spina continet subter spatulas (forte subter spondylos, vt & paulò ante Spatulæ pro spondylis leguntur) triginta duas. A commissura renum, quod cumulare dicitur, vsque ad imum muscarium commissuræ sunt duodecim. Sagulæ longicia vncias duodecim. Ab armis vsque ad brachiolum vncias sex. A brachiolis vsque ad genua longitudo continet pedem. Ab articulis vsque ad vngulas vncias quatuor. In longitudinem vel prolixitatem pedes sex. Hæc eumetria equi conuenit staturæ honestæ ac mediæ. Cæterum non dubitatur in buricis minora ista, & in primæ formæ equis esse maiora, Veget. 4. 2. Neruorum quoque numerus, qualitas ac mensura pandenda est. A medijs naribus per caput, ceruicem ac mediam spinam, vsque ad imum muscarium descendit filum duplex, quod continet pedes duodecim. Duo nerui in ceruice palmarij continent pedes quatuor. Ab armis vsque ad geniculum nerui duo. A geniculo vsque ad basim nerui quatuor: in prioribus sunt nerui decem, in posterioribus decem. A renibus vsque ad testes nerui quator. Fiunt in se omnes nerui trigintaquatuor, Veget. 4. 3. Consequenter venarum quoque indicandus est numerus. In palato venæ sunt duæ, suboculares duæ, in pectore duæ, de brachiolis duæ, de subcirris quatuor, de talis duæ, de coronis quatuor, de feminibus quatuor, de femoribus vero duæ, de subgambis duæ, de muscario vna, venæ matricis in ceruicibus duæ. Fiunt pariter venæ viginti nouem, Vegetius 4. 4. Venæ quædam supra oculos secantur equis, minutis in eum vsum factis phlebotomis. Detrahitur etiam sanguis ex palati venis. In festo diui Stephani mos erat olim apud nostrates venam in ceruice equorum aperire, propter plures eius temporis ferias: nunc propemodum exoleuit. Sanguinem detrahes de ceruice, id est de matricali vena, Vegetius 1. 13. Spadonibus equis inter authores constitit sanguinem de matrice nunquam, nisi forte ex nimia & extrema necessitate, tollendum: propterea quod caloris maximam partem cum testibus amiserunt. De palato tamen, si non impediat negligentia, omnibus propè mensibus tam spadonibus quàm testiculatis minuendus est sanguis. Admissarij verò si cohibeantur à venere, vbi dematricati fuerint (id est sanguis ex Matrice vena eis detractus, vt ego interpretor) cæcari sæpe dicuntur. Quamuis eo anno quo admissum faciunt, non sit eis vena laxanda, ne generationi intentum corpus cura geminæ necessitatis exhauriat, Vegetius 4. 7. Sanguinem mitte de vena organica equi, quæ est in collo, Rusius. Recentiores venam magnam, aliàs nigram, & fontanellam eandem faciunt. Vocant autem Itali fontanellam, locum qui in equis forinsecus cauus apparet circa coxendicem, quin & ingulum seu thymum in homine eodem nomine appellant. Si equus fuerit morfunditus, scinde pellem supra fontanellam banchæ, &c. Lau. Russius cap. 73. Spauenus morbus circa garectum ex latere interiori subtus garectum patum inferius, quandoque tumorem inducens circa venam magistram quæ dicitur fontanella, Idem cap. 103. Extremitates gulæ cum parua rosneta in tantum cauentur funditus, donec vena magistra pedis quæ tendit ibidem, rumpatur, & sanguis fluat, Idem cap. 129. In dolore corporis equi ex superfluo sanguine, de vena quæ tigratica dicitur, videlicet prope vngulam ab vtraque parte corporis minuatur, Idem. Vena consueta inter iuncturam & pedem ex latere interiori aperienda est in attractione dicto affectu, Petrus Crescent. Hanc venam esse puto quæ vulgo à nostris vocatur *die fyfelader*, (vel potius *fisselader*, loco sic dicto, vt conijcio, quòd iumentis illic numellæ inijciantur, id quod nos *fisslen* dicimus:) & in homine *die rosader*, nimirum tanquam *rossader*, id est equina, quod in equis frequenter incidatur: est autem vena malleoli. Easdem puto venas Hippocrates intellexit *κατιλιγρίδας* vocans, *τὰς ἐν ταῖς ἰγνύαις φλέβας*, citante Varino. Venam quæ supra genu interius est, nostrates nominant *die schranckader*: Illam verò quæ pertundi solet ea in parte, qua calcaria adiguntur, *die sporader*: quam Petrus Crescent. 9. 18. cingulariam, vt conijcio, appellauit: Si equus (inquit) doleat ex abundantia sanguinis vel humorũ intra venas, &c. statim à vena cingularia, quæ est prope cingula ab vtraq; parte sanguis detrahatur: & ex quacunq; parte corporis sanguis haberi potest, vsq; ad debilitatẽ ferè minuatur. Sed de phlebotomia equorum plura leges infra cap. 3. vbi de sanitate equorũ tuenda dicemus. Equus, non seuum vel adipem habet, sed pinguedinem, *οὐ στέαρ, ἀλλὰ πιμελήν*, Hierocles. Pars media inter aures, Germanicè *kamm*.

Oculi equorum quibusdam glauci, Plin. D. Augusto equorum modo glauci fuêre supraque hominem albicant is magnitudinis, Idem. Cur alibi tam homines quàm equi oculis magna ex parte cæsijs (glaucis in Græco) sunt? An cum oculi triplici coloris genere distinguantur, nigro, caprino & cæsio, corporis totius colorem oculi quoque color consequitur: itaque haud immeritò cæsius est, Aristoteles Sect. 10. problem. 13. Grammatici nostri (vt Seruius) glaucos dici equos interpretantur felineis oculis, id est quodam splendore perfusis, Cælius: sed de hoc colore circa reliquum corpus supra diximus. Nostri appellant *glasoug*, id est vitreos oculos, & noctu etiam videre putant. Equis solis præter hominem variat oculorum color: proueniunt enim eis aliquando cæsij, Aristoteles. Equi maximè omnium cæterorum animalium oculis variant: aliqui enim cæsij altero oculo nascuntur, quod nulli ex cæteris bestijs euenit manifestè, Aristo. Equos cæruleis oculis (*κυανώπας*, Gillius cæsios reddit) in venatu contra ceruos Oppianus probat. Exophthalmos equus est cui oculi prominent, cœlophthalmos, cui in recessu conduntur, Cælius. Equi heterophthalmi habentur quibusdam pulcherrimi (*κάλλιστοι* præstantissimi) cuiusmodi fuit Alexandri Bucephalus, Pelagonius in Geopon. 16. 2. vt Cælius vertit. And. à Lacuna heterophthalmos reddit monoculos. Inter optimos, inquit, monoculos à quibusdã censeri Pelagonius ait, si à natura talẽ orbitatem contraxerint: nam si è casu, absurdum esset id dicere. Idem Cornarium reprehendit, quod heterophthalmos interpretetur ab alterius oculi varietate sic dictos. Videtur autẽ deceptus verbis Ammonij, qui in lib. de vocabulorũ differentijs heterophthalmon vocat, qui altero oculo *ἐκ περιπτώσεως* (id est casu aliquo, siue fortuito siue per morbũ, vt ego accipio, quanquã Varin. scribat *ἐκ τύχης*.) orbatus sit: monophthalmũ verò, qui vnicum duntaxat oculum habeat, vt cyclops: etsi Varin. non ita accipere videri potest. Itaq; monophthalmus, nisi monstrum aliquod fortassis, nemo fuerit: heterophthalmi vero Ammonio dicti quicunque altero oculo cæci, altero tantum vident, siue ita nati sint, siue casu postea superueniente. Sed huiusmodi equi qua ratione laudari possint non video. Absyrtus certe lib. 1. cap. 13. longe alios videtur heterophthalmos dicere, his verbis vt Ruellius transtulit: Heterophthalmi, id est qui varietate oculorum notantur equi, non eandem rem oculis cernunt: Nam quemadmodum *ἑτεροσκελὴς* & *ἑτερόπους*, claudicare solet, & labori itineris cedere: sic etiã illos hac diuersitate

variegatos visus deficit. Quin & ob hanc oculorum varietatem, & improbi, & rerum eis occurrentium verentes, nec non ad speciem rerum oculis obiectarum consternabiles sunt. Hos tamen Parthi magno in pretio habent, & pro generosissimis adsumunt: apud quos primum procreatos fuisse constat. Qui verò discolores notas in tergore referunt, eos Parthos veteres appellarunt, apud quos primum in lucem æditi produntur, Hæc Absyrtus interprete Ruellio: Qui ἑτερόσκελῆ & ἑτερόποδας vertit eum cui crura vel pedes discoloribus maculis euariant, quod mihi non placet: neq; enim hoc admodum vitio dari in equo potest, neq; tarditatis vel causa vel signum est. Nam Oppianus in venatu ceruorum equos adhiberi iubet ποικιλόποδας, id est quorum pedes maculis distinguantur, vbi præcipua celeritate opus est. Apparet autem heterophthalmon quoq; Ruellium intellexisse eodem modo, cui varijs punctis aut maculis colorati sint oculi: in quam forte opinionem induxerunt eum Absyrti hæc verba, Καὶ ὅσοι ἢ ποικίλοι τῷ χρώματι εἰσί, κ, οὗτοι δοκοῦσι παρ' ἐκείνοις πρώτοις γεγονέναι. Nam cum hęc statim post heterophthalmiæ vitium eodem in capite subijciantur, Parthicos scilicet equos appellatos à veteribus qui varij colore essent, illam de coloris oculorum varietate intellexit, cum author nihil circa colorem eis commune, sed nomen tantum à gente apud quam vtrique nati primum celebrentur, insinuet. Proinde non probo quod Ruellius vertit. Qui verò discolores notas in tergore referunt, &c. quasi vero etiam heterophthalmi similes, id est discolores notas in oculis referrent. Alia igitur quædam varietas & diuersitas vnius scilicet oculi ad alterum collati intelligēda est, siue ea in colore sit (nam ex Aristotele supra citauimus equos nonnullos altero oculo cæsios nasci, quod nulli ex cæteris bestijs manifeste eueniat:) siue alio quodam affectu. Huc facit quod heterognathos equus appellatur, non vlla coloris ratione, sed qui caput in alterum latus & maxillam vt plurimum vertat, & ne freno quidem facile in contrarium flectatur. Sic & ἑτεροβλεπεῖς dicimus. Parthi autem ideo fortassis huiusmodi equos præferebant, quòd pauidi essent & fugæ apti, cum ipsi fugiendo pugnarent, nec vellent cominus hostem aggredi. Vetus ille Micon (Μήκων) arbitrabatur equum in inferiore gena pilos edere, quos phlebarides Græci vocant. Taxat igitur Simo iure Miconem, ac ignorantiæ insimulat, Herocles. Vide in H.a. vbi de imaginibus equorum. Equorum animi indices aures, sicut & leonum cauda, Plinius: sed hæc ad electionem equi pertinent. Equi nares mulomedici Græci ῥώθωνας & μυξωτῆρας vocant. Equo dentes mutantur, Aristotlees. Vtrinque dentati sunt, homo, equus, asinus, & sanè adipem habent, Aelian. Equus dentes emittit vniuersos, Aristoteles. Dentes continui, vt homini, equo, Plin. Quibus continui dentes, sorbent, vt equi, boues, Idem. Difficile aut ferè impossibile est, equum os probum habere, nisi extrahantur ei dentes scalliones dicti & plani. Equus enim calefactus si hos dentes habuerit, ægrè per sessorem retineri potest, & morsum freni plurimum auersatur. Quamobrem iam dicti dentes quatuor, postquam annorū trium cum dimidio equi ætatem exegerint, radicitus extrahentur, de maxilla inferiore, bini vtrinque, ferramentis ad id aptis, Russius cap. 40. vbi plura legat qui volet de cura post dentes exemptos vulneribus adhibenda. Idem equos qui habent huiusmodi dentes scallionatos vocat, & peculiaria eis frena præscribit cap. 35. Dentes quos nostri lupinos aut syluestres vocant in equis (wolffzän, wildezän) postrema parte maxillæ adnascuntur, pullis præsertim: ante cæteros dentes, parui magnitudine fabæ, in cibo capiendo impediunt, vnde iumentum strigosius euadit, quamobrem extrahendi sunt. Redduntur equis dentes senectute candidiores, cæteris animantibus (rubescunt, Plinius) nigriores, Aristoteles. Sed plura de dentibus dicam cap. 3. vbi de dignoscenda equi ætate agam. Os Vegetius 2.33 etiam morsum appellat, vt & Germani, his verbis: Si quod os fractum fuerit, vt morsum claudere non possit. Vsurpatur & ῥύγχος, id est rostrum de equis, vnde & ἀλφόρυγχοι apud Absyrtum lib. 1. cap. 13. qui tardius senescere feruntur, vt & ἀλφοστέφωνοι. Χελύνια Ruellius in Hippiatricis labra transfert. Varinus χελὺν etiam & χελύνιον, χεῖλος interpretatur: at χελώνιον Polluci, summa pars dorsi est iuxta ceruicem in homine. Equa mammas binas habet inter femora, & singulos parit, Aristot. Equi mares nonnulli carent mammis: non enim omnes habent, sed tantum qui matri similes prodière, Idem. Equorum cor, sicut & boum quorundam, suo in corde ossiculum continere aiunt, Aristot. Gaza in translatione sua de bobus tantum hoc scripsit, de equis omisit: quod miror; cum Græcus textus expresse sic habeat, ἔχει δὲ ἡ τῶν ἵππων καρδία ὀστοῦν. Et lib. 3. de partib. cap. 4. Cor (inquit) sine osse est omnium, quæ nos nouerimus præterquam equi, & generis boum cuiusdam. Et Hierocles, In equorum & mulorum quorundam corde inuentum est os. Et Plinius, In equorum corde (inquit) & boum, ossa reperiuntur interdum. Equi axillæ, apud veterinarios Græcos μάλαι, & μασχάλαι. Dorsum equi, barbari authores garresum vel garrese nominant apud Russium cap. 86. inscribitur de læsione garrasij seu guida: & cap. 88. de puluerībus ad sanandum dorsum vel garresum equi. Equus fel non habet, Aristot. Et alibi, Equus omnino & omnia solipeda felle carent. Equi, muli, asini, &c. fel non habent, Plin. Sunt qui equo non quidem in iecore esse, sed in aluo putent, Plin. Fellis vesicam equus in hepate non habet, sed quidam solutior inhæret neruulus, in quem se genus hoc humoris insinuat, &c. Absyrtus in cura malidis articulariæ. Iecur habet (vt Ruellius vertit: in codice impresso πλεύμονα. id est pulmonem legimus) in tres fibras diuisum (τρίλοβον forte legendum, non τρίβολον,) felle non adnato, vt quod copiosum & graue olens intestino adhæreat, Hierocles. Colon intestinum Absyrtus etiam intestinum magnum & monenteron nuncupat. Tormina equis accidere putantur in grandiore intestino, quod Græci monenteron & côlon vocant, quia altera parte sui liberum quasi voluatur in ventre sine meatu: ideoq; tam hominibus quàm brutis, in cursu & incitatione ibi sonitus editur, qui est equorum clarus & magnus. Sunt qui côlon ab hoc distinguant, & monenteron vocent typhlôn, id est cæcum, subijciantq; colo, Camerarius. Extalis Vegetio 3.11. intestinum rectum. Hancham barbari & Arabum imitatores pro coxendice, vel capite aut articulo eius vsurpant. Coccyx pars quædam est inter armos siue scapulas, in medio (vt conijcio) dorso, circa spinam eminens. Absyrtus cap. 14. de asino admissario, Ἔστω δὲ μὴ κάτωμος, συνωμίαν τε ὑψηλοτέραν ἐχέτω καὶ ἰσχίον, τὸ ἐν αὐτῇ κατάγραφον κόκκυγα, πλατὺν, μεστὸν, διάμυξον, μὴ στενὸν δὲ καὶ πυγώδη. Ruellius pro coccyge catagrapho vertit prominentiam litura distinctam, &c. Absyrtus quidem expresse dicit coccygem esse ἐν τῇ συνωμίᾳ, id est interscapilio siue medio scapularum aut armorum loco. Eandem partem innuere videtur his verbis cap. 114. Πάντων δὲ κρείττονες οἱ τὴν ἐκφύσιν ἔχοντες τῆς συνωμίας ὑψηλοτέραν. Et rursus cap. 115. κόκκυγα appellare, nisi mendum est exemplaris, Τοὺς δὲ ἀετοφυεῖς τῶν ἵππων ἐν τοῖς ὤμοις καὶ τῷ κόκκυγι, παραλαμβάνουσιν οἱ Σαρμάται ὡς ἀγαθούς. Quosdam aëtogenes vocant à genitiua quadam nota, quam in armis & clunibus referunt, Ruellius: sed ineptè: probant enim hanc notam Sarmatæ in armis & cocco, in posteriore autem parte circa coxas & caudam improbant, vt mox subijcitur. non igitur clunes cū armis iungere debuit Ruellius, neque coccon ita transferre. Rursus cap. 26. Τρυπᾶν δεῖ παρὰ τὴν ἔκφυσιν (malim ἔκφυσιν vt Ruellius: nam Absyrtus φύσιν habet) τοῦ ὤμου εἰς τὸ κόκκυγος μέσον, verba sunt Hieroclis, & similia Absyrti. Ruellius vertit, Iuxta exortū armi in mediam prominentiam perforare tergus oportet. Ὀσφὺν Gręci lumbos vocant.

cant Est autem non vna huius vocis significatio, vt apparet ex hisce Xenophontis verbis, Ὀσφὺν δὲ λέγομεν οὐ τὴν κατ' οὐράν, ἀλλ' ἣ πέφυκε μεταξὺ τῶν πλευρῶν καὶ τῶν ἰσχίων κατὰ τὴν κενεῶνα. Eadem ex Xenophonte mutuatus est Pollux. Ἕδρα in homine anum significat, id est partem cui insidet: in equo autem dorsi partem cui insidetur, vt apud Xenophontem, Curator (inquit) spinæ pilos ne quo attingito, nisi manu, qua illos premat & mulceat, (τρίβειν καὶ ἀπαλύνειν: Pollucis codices corrupte habent καταπαλύνειν pro ἀπαλύνειν,) sequens situm eorum: sic enim quasi sedili in equo minimè nocuerit, ἥκιστα γὰρ ἂν βλάπτοι τὴν ἕδραν τοῦ ἵππου. Eadem Pollux, cuius & hæc sunt, τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ῥάχις, ἕδρα. μάλιστα δὲ τὸ μέσον τῆς ῥάχεως, ἧπερ τὴν ἕδραν ὠνόμαζεν Ξενοφῶν ὁ ἀθηναῖος. Vbi apparet eum eandem partem ἕδραν & ῥάχιν vocare: præcipuè verò ἕδραν dici mediam spinæ partem, cui insidet eques: vt forte legendum sit, Μάλιστα δὲ τὸ μέσον τῆς ῥάχεως λέγεται ἕδρα, ὡ, &c. Muscarium Vegetius equi caudam appellat, à muscarij flabelli, quo muscæ abiguntur, similitudine, & vsu in equis eodem. Cauda prolixa & densa pilis præcipuum equi ornamentum est, de qua supra etiam ex Xenophonte nonnihil dixi in procomij mentione. Equorũ caudæ tenor breuis, pili prolixi: bubus contra, Aristoteles. Caudæ animalibus prælongis setosæ, vt equis, Plinius.

Suffrago id est in posterioribus pedibus quadrupedum quod in prioribus genu. Vel est nodus aut articulus sub crure, quo pedis versura constat, tibiæq; ita annectitur pes, vt verti possit id quod spectamus in bobus, equis, & cæteris armentis. Dictæ suffragines quod suffringantur, hoc est in altum frangantur: vel quod ad gressum suffragentur. Constat sanè genua animalium, quæ animal generant, ante se flecti: suffraginum vero artus in aduersum. Quemadmodum igitur poplites dicti sunt quod post plicentur: ita suffragines quod subter frangantur. Aues & quadrupedes in priora curuant, suffragines in posteriora, Plinius lib 8. Barbari suffraginem garrectum nominat, Galli le iarret de derriere. Equus in venatione facile vulneratur ab apro ἐπὶ τὸ ἔνδον μέρος τῆς ἀγκύλης ἐν τῇ ἰγνύι, Absyrtus cap 111. Ruellius vertit interno poplitis sinu, aut interiore crure,

Vegetius crura ipsa in iumentis gambas vocat: quasi campas. Nam & Aristoteles campen nominat in pedibus, qua suffragines poplitesq; habetur, Hermolaus. Legimus etiam super gambam apud Vegetium 3.20. & subgambam 3.22. Si laccæ in gambis fuerint, aut aliquis dolor coxæ vel gambæ, sanguis detrahatur gambis: sunt enim venæ à visceribus descendentes per gambas interius, Vegetius 1.27. Idem lib 3. cap. 19. de laccis gambarum scribit, & mox cap. 20. de iumento gambolo. Pro gamba Galli iambam etiamnum dicunt. Οἱ τοῖς ὤμοις ἐπανακλῶντες ὀρθοὶ ἐκπεπταμένοις γαλιαγκῶνες, ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς ἵππους, Aristoteles in Physiognomicis. Interpres Latinus galeancones vocem relinquit, cætera ad verbum, sed ineptissimè, transfert. Intelligi autem & emendari & expleri potest hic locus ex Adamantij Physiognomonicorum lib. 2. capite de motu. vbi legitur. Ὁ δὲ ἐν τῷ βαδίζειν ἐπανακλώμενος, ὀρθὸς ὢν καὶ ὑψαυχενῶν, αὐθάδης τε καὶ ὑβριστής, οὕτω γὰρ βαίνει ὁ ἵππος. Hoc est vt Cornarius vertit, Qui vero humeris subcommouetur, rectius autem est & altæ ceruicis, contumax est & contumeliosus. ita enim graditur equus. Γαλιαγκὼν quidem apud Varinum exponitur qui brachium minus (vel breuius) habeat: grammaticus quidam recentior eundem Latinè ancum vocari ait. Festus ancum illum esse docet, qui aduncum brachium habet, vt exporrigi non possit, nimirum ab ancône, id est cubito incuruo. Sed hoc quid faciat ad iam citatum Aristotelis locum, non video. Adamantius pro γαλιαγκῶνες (quam vocem quomodo Galenus in Glossis exponat dicam in Mustela) legisse videtur ὑψαυχενοῦντες: nec dubium quin ex Aristotele ita legerit, cum & præcedentia & sequentia conueniant, vt conferentes deprehendent.

Περόνην in equo, quidam pedis commissuram vertunt, ego os tibiæ quod radium vocant, vt in homine etiam, & sic Ruellius quoque capite 13. translationis suæ reddidit aliqui fibulam. Μεσοκύνια Ruellius calces transtulit. Asinus admissarius habeat τὰ μεσοκύνια μὴ λίαν ὑψηλὰ μηδὲ ταπεινά, μηδὲ κυνοβάτης ἔστω. Hoc est, calces neq; præter modum altos, neque nimium depressos: sed neque nixus talis ingrediatur, vt Ruellius vertit. Idem alibi talos, vt capite 7. vel vt eius translatio habet, octauo. Ἐπὶ κριθιάσεως διαιρητέον τὰς ἐν τοῖς μεσοκυνίοις τοῖς ἐμπροσθίοις φλέβας, ἐκ τοῦ ἐκτὸς μέρους ἢ τοῦ ἐντός, id est, In hordeatione morbo venæ sub anterioribus talis externa vel interna parte feriantur. Rursus capite 113. de domitura pulli, Pullo (inquit) qui committitur exercitationi, solum non alta profunditate subijciatur: quippe cum facile tibiæ radium hinc contingat abscedere, id quod pedis articulos ac suffragines infirmat: Græce est, καὶ οὕτως τὰ μεσοκύνια χαλᾶται μάλιστα. Et mox sequenti capite, Si os luxetur in articulo pedis aut corona, Στρέμματος γενομένου ἐν τῷ μεσοκυνίῳ ἢ κυνοπλῷ λεγομένῳ πρῶτον ἀφαιρεῖν αἷμα ἐκ τοῦ μεσοκυνίου (ab articulo suffraginis) τὸ δὲ κυνόπλον ὁ στεφάνην λέγουσι μὴ κεντεῖν, κάκιστον γὰρ τῷ ἀγγείῳ συνδετικῷ τῶν φλεβῶν. Hinc apparet coronam etiam cynoplon dici, mesocynion verò proximam (superius nimirum paulo) partem, & ipsam quandoque propter vicinitatem eodem nomine venire. Iam capite 103. vbi Græce scribitur, μεσοκύνια ἐν βραχίοσι, suffragines in cruribus vertit, & alibi etiam pro brachijs crura posuit. Ego βραχίονας & σκέλη non semel ab Hippiatris distincta reperio, & Vegetium etiam brachiola in equis dixisse. Rursus cap. 112. translationis Ruellij, sic legimus. Qui suffraginum articulo (ἐν τοῖς μεσοκυνίοις) recta (procera potius, vt paulo post ex Xenophonte dicam) ossa continent, ij pessimo gressu nituntur, vectoremq; contundendo fatigant (σείοντες συγκόπτουσι, concutiunt nimirum vt equi succussatores) ij quod ceruino pede constant, elaphopodes nominantur. At qui eisdem in locis breuia condunt ossa & humilia, ob idq; cynobatæ vocantur, ij vngulas ad internam calcium partem, seu malleolos potius vocare placet (κυνοποδων ἢ σφυρῶν λεγομένων) adferunt, ac pedes tractim agunt (ἑλκοῦσι lego ex Xenophonte, cuius verba paulo post citabo, id est, vulnerant pedes. Recentiores hoc vitium attactionem vocant, gerüre) in eisq; claudicant. Sunt ex ijs qui facile vngulis aberrent. Κυνοβάτων vocatur equus quidam, Hesychius & Varinus. Equos quosdam minus probandos cynepodas fuisse nuncupatos inuenimus, Cælius: Ego nusquam ipsos equos, sed tibiarum in eis partem sic appellari inuenio: Pollux tantum in Canum historia κυνόποδας ἵππους simpliciter nominauit lib. 5. cap. 11. inter nomina à cane deriuata. Δεῖ τοίνυν καὶ τὰ ἄνω τῶν ὁπλῶν μὲν ὀστᾶ, κάτωθεν δὲ τῶν κυνοπόδων ὀστᾶ, μήτε ἄγαν ὀρθὰ εἶναι ὥσπερ αἰγός, ἀντιτυποῦντα γὰρ ἰσχυρότερον τὸν ἀναβάτην, καὶ φλεγμαίνει μᾶλλον τὰ τοιαῦτα σκέλη. οὐδὲ μὴν ἄγαν ταπεινὰ τὰ ὀστᾶ δεῖ εἶναι. ψιλοῖντο γὰρ ἂν καὶ ἑλκοῖντο οἱ κυνόποδες εἴτ' ἐν βώλοις (lego βώλοις) εἴτ' ἐν λίθοις ἐλαύνοιτο ὁ ἵππος, Xenophon. Omnibonus Leonicenus sic transtulit, Ossa quæ sunt supra vngulam infra talos, qua parte vt in caninis pedibus callus subest, κυνόποδας dixere, neque erunt procera (ὀρθὰ id est recta, videtur pro ὑψηλὰ accipi, cum ταπεινὰ eis opponantur, Absyrtus hæc ipsa ossa puto, vel totam hanc partem, mesocynia appellat, quæ neque alta, neque breuia esse vult in asino admissario, vt superius citaui) & caprarum: (vt ceruorum, vnde & elaphopodes dicuntur, Absyrtus:) sic enim cum succussatione equitem affligunt, tum ipsa facile crura huiusmodi inflammantur. Neque verò depressa: sic enim deglubi isti & exulcerari calli solent, seu per glebas siue per lapides agatur equus. Κυνῆς, ὁ ἵππος τὸ ὑπὲρ ὁπλῶν μέρος νευρῶδες, Hesychius & Varinus: sed apparet eos errare, cum non vngularum pars, sed vicina

vicina sit, vnde & κυνοπόδιον appellatur. Nos partem illam à corneis illis callis prominentibus ad vngulam vsq;, posteriori scilicet parte, vbi cirri pilorum eminent, & pes cauus apparet, nominamus *die fysel*, & caua ipsa *fysellöcher*. Eandem puto Laur. Russius falcem appellauit, locum delicatum & neruosum parumq; carnosum esse scribens, cap.112. quod de læsione falcis inscribitur. Et alibi, Equus (inquit) habeat falces curuas (inde nomen fortassis) & amplas tanquam ceruus. Συμβαίνει αἰδηχθῆναι τὰ μεσοκύνια ἐκ τῆς ἱπποπέδης ἢ δεσμοῦ τινος, ἐν ᾗ βύρσα ἀπὸ τοῦ πλήσσειν, καὶ ψιλὰ γίνεται τὰ τῶν κυνοποδίων, Absyrtus cap.107. Παράτριμμα δὲ λέγεται ἢ μελικηρίδες, ἀπὸ τινων δὲ ὑδατίδες, ἅτινα γίνεται ἐν τοῖς κυνόποσιν ἢ σφυροῖς λεγομένοις, Herocles eodem volumine cap.107. Item cap.117. μεταχύνιον legimus, corrupta voce, vt mihi videtur, pro mesocynion, Ruellius articulum vertit. Conieceerit autem aliquis κύνας & inde deriuatis nominibus has partes appellari, à colligando quod Græci κυνοῦσθαι dicunt: siue quoniam vngula illic adnata sit carni, vt κυνοδέσμιον vbi præputium glandi alligatur: siue quoniam ea in parte numellis & vinculis astringi solet equi. Leoniceno tamen alia etymologia placet, quod calli illic tanquam in caninis pedibus subsint. Est & in tibijs equi pars quam lingua vernacula *vuerizel* appellat, & alia quam *schlegel*. De cirris pedum mentionem feci superius, Vegetius etiam subcirros vocat. Carnem viuam in vngulis Germani *kern* quasi nucleum nominant: Bullettum recentiores quidam, vt Russius, vbi carnes viuæ vngulis coniunguntur. Στεφάνην, id est coronam siue corollam Græci vocant commissuram vngulæ cum pede, vel vngulæ exortum. Αἷμα λαμβάνειν ἀπὸ τοῦ περιστεφανίου, Hippocrates in Hippiatricis cap.117. Ruellius transfert è parte coronam cingente. Quærendum est an potius vena sit eius loci peristephanis dicta. Eodem capite ἁρμονία τοῦ ὄνυχος, id est vngulæ commissura nominatur, nō alia nimirum quàm στεφάνη. Bases Vegetio ossa quædam sub tibijs, vt videtur, calcanei forte. Xenophon astragalos, id est talos, equis attribuit, cum Aristoteles solipedum nulli astragulum esse dicat, & ne asino quidem, præterquam Indico, cui cornu à fronte emineat, Pollux. Cornu pro vngula tum in equo, tum in boue etiam & capra, vt alicubi dixi. Hinc & cornipedes equi apud poëtas. Equinas vngulas à Stygis aqua solas non perrumpi Pausanias scripsit, Cælius. Alij idem asini, alij muli vngulis attribuunt, vt ostendi in Asino capite secundo. Germanorum hippiatri & fabri, qui soleas ferreas equis inducunt, nescio quam vngularum partem nominant *breyss*. & aliam *ballen* vel *pallen*. Vngula ipsa vulgo *houf* dicitur, Græcis ὁπλὴ, & ὄνυξ interdum, Xenophon vtroque vtitur. Sed forte distinguat aliquis, vt onyx vngula propriè dicta sit, ὁπλὴ verò pars illa tota, quæ & hirundinem & tuellum & batrachos cōtinet. Ὁπλαί, ὄνυχες ἵππων καὶ ὄνων καὶ ἑτέρων κτηνῶν, quasi ἁπλαί, id est simplices: quod non bifidæ nec multifidæ sint vt in alijs quadrupedibus, Varin. Pedis cauum interius veteres chelidóna nominarunt, nunc quod ad soleam, cum paratur vngula & ferro adæquatur, forma cuspidis sagittæ effingitur in medio, pedestralam vocant sua lingua Teutones, Camerarius. Chelidôn vngulæ dicitur concauitas, sed & in canibus eodem modo. Cælius ex Hesychio. Sed in canibus vllam sic dictam partem nusquam hactenus legere memini. In asino admissario requiritur vngula dura, subter concaua, interiore sinu paruo, quam à nido hirundinis chelidona vocant, Absyrtus interprete Ruellio cap.14. vbi Græcè sic legitur, Παχὺν τὸν ὄνυχα, καὶ κάτωθεν κοίλην τὴν ὁπλὴν, καὶ χελιδόνα μικρὰν ἔχοντα. Qui albam habent vngulam equi, & chelidones longas, improbi sunt & molles habent pedes, &c. Absyrtus cap.105. vbi & alia plurima ex chelidone signa docet, vnde equi vel probis, vel prauis & mollibus pedibus præditi colligantur. Ruellius hirundinem ad verbum transfert, Camerarius in Xenophonte nescio qua occasione testudinem: vtrique alicubi cauum pedis. Ὁ ἱππόγνωμος καθαιρέτω τὴν χελιδόνα, καὶ τὸ κοιλότατον τῆς ὁπλῆς θεραπευέτω, Pollux. Idem alibi in equo probat vngulas cauas, ita vt chelidôn profundius lateat, & nullam ex solo molestiam percipiat: talis enim vngula (inquit) Xenophonte teste, cymbali instar in solo resonat. Hirundo sanè molliuscula est, ideoq; soli & lapidum tactu læditur. χαμηλὰς vocat Xenophon vngulas pleniores carnosasq; citra cauitatem, Cælius. Noscendum est (inquit Xenophon) vtrum vngulæ sint arduæ, an tam priori parte quàm posteriore depressæ siue humiles. Nam arduæ altius à solo hirundinem, quam vocant, elatam habent: at depressæ sic gradiuntur, pedis vt molliores & duriores partes æquabiliter fulciant incessum. Nostrates equos illos quorum altior est hirundo, & insignis cauitas pedis, vocant *holfüssig*: quibus vero pedes contra se habent, *fullfüssig*, quasi planipedes dicas. Ii offenduntur cum per loca aspera & lapidosa incedunt: & soleæ ex ferro aliter eis inducuntur quàm cæteris, corio quandoq; interposito. Simile vitium in humanis pedibus euenit: vnde plauti vel planci dicti, qui pedibus planis sunt: Et poëta Accius quia Vmber Sarcinas erat, à pedum planicie initio plotus, postea plautus est dictus. Exterior pars stabuli sternatur lapidibus rotundis palmari magnitudine, &c. vt insistentis vel incedentis per eos equi hirundo solidior reddatur, Xenophon. Tuellum apud barbaros scriptores vt Russium, est quædam teneritas ossium referens formam vngulæ, quam nutrit etiam, eiusq; radices in se continet. Hæc sæpe clauis solearum malè adactis læditur, vt scribit Russius cap.123. Eadem forte pars fuerit, quam Germani vocant *den kernen*, nimirum quòd mollior intra duriorem tanquam nucleus in testa sua contineatur: nisi quis à carne nomen deductum malit, quòd carnis substantia constet. Eandem aut proximam partem à Græcis batrachon dici conijcio. Nam Absyrtus in Hippiatricis cap.8. de hordeatione scribens, Frictio (inquit) secundum pilos ad imas partes spectet: siquidem per pedes huiusce morbi impetus erumpere creditur: quapropter pecus vngulas abijcit, in quibus partes illæ quas batrachos, id est ranas vocant, teneræ fiunt, & sanguinem emittunt. quas inferius scarificare & circuncidere oportet. Ruellius hoc in loco aliter vertit, & ranas incrementa linguæ (vt in homine accipi solent) interpretatur, absurdo (vt mihi videtur) sensu. Nam quod vngulæ pars sit, manifestissimum est ex Geoponicis Græcis, vbi lib.16. cap.1. pulli eligendi signa ex Absyrto traduntur, & inter cætera laudantur, ὁπλὴ ὑψηλὴ, ὑπέγγραφος καὶ πάντοθεν ὁμαλῶς συμπεπηγυῖα, βάτραχος μικρὸς, ὄνυξ στερεὸς. Andreas à Lacuna batrachon, nescio qua ratione vertit escharam singulis crurium adnatam: Cornarius ranunculum, licet codex impressus renunculum habeat. Συμβαίνει δὲ τοῦτο (τὴν ὁπλὴν ἀπορρήγνυσθαι) ὅταν τροχάζων ἵππος ὀλισθήσῃ, καὶ πεσὼν διαστραφῇ, καὶ ὁ λέγουσι βατραχίσῃ, Absyrtus cap.26. Ruellius transfert. Deterit autem vngulam tractim ingrediens, cum cursitans lapsatur, & ita caducus distrahitur, vt innatantes ranas imitetur, id βατραχίζειν Græca consuetudine nominant. Ego potius verterim, ad ranulam sic dictam pedis partem offendere: quam vocem Ruellius alibi tanquam ignotam sibi præterit. Oportet ferramento concisorio soleas ramulasque (lego ranulas) purgari, Vegetius 1.56.

Eupodia, virtus pedum in equis: vnde equi ipsi eupodes dicuntur, pedibus & vngulis bene constituti, præcipuè cum duras & solidas vngulas habent: qui secus, κακόποδες, κακοσκελεῖς, μαλακόποδες, ἁπαλόποδες. Dicuntur & ἑτεροσκελεῖς quidam equi, vt in heterophthalmi mentione supra ostendi. Ὅσοι δὲ εἰσὶ κατ᾽ ὄνυχα πταίοντες, ἢ ἑτεροποδοῦντες φυσικῶς, ἢ ἑτερόχηλοι ἐξ αἰτίας, &c. χωλοὶ εἰσὶ, καὶ ἐκ τῆς φύσεως ἀσθενεῖς. Absyrtus cap.110. Ruellius ita transtulit, Qui secundum vnguem cornu caleant, aut suopte ingenio vario pede, vel ex certa causa diuersis vngulis constant, &c. claudicant,

ἐλεφάντινα eburnea, & simpliciter alba apud Hesychium. Impubesq; genas, & eburnea colla, id est instar eboris alba, Ouidius 3. Metamorph. Digiti eburni, id est candidi, apud Propertium. Ebur item ponitur pro vasis & alijs rebus ex ebore dolatis. Non ebur, neque aureum Mea renidet in domo lacunar, Horatius 2. Carm. Vt omne ebur ex ædibus sacris auferret, Cicero 4 Verrina. Dum Tiburtinis albescere collibus audit Antiqui dentes fusca Lycoris ebur. Martialis lib. 13. Merulis anniculis rostrũ in ebur transfiguratur, duntaxat maribus. Plin. Non enim est è saxo scalptus, aut ebore dolatus, Cicero 4. Academic. Ebur ex inanimo corpore extractum, haud satis castum donum deo, Cicero 2. de Legibus, mutuatus eum locum ex Platonis de legibus duodecimo, vbi Græcè legimus, Ἐλέφας δὲ ἀπὸ λελοιπότος (sic malim quàm vna voce ἀπολελοιπότος) ψυχὴν σώματος, οὐκ εὐαγὲς ἀνάθημα. Ficinus transfert, Eburneum olim ab anima destitutum fuerit corpus, ad deorum simulachra ineptum est. Cicero pro εὐαγὲς videtur εὐαγὲς legisse, quod placet. Ouidius libro decimo Metamorphoseos Pygmalionem fabulatur ex ebore virginis simulachrum fecisse, eiusque amore captum à Venere impetrasse vt in veram viuamque virginem verteretur: & ex eius coniugio Paphum suscepisse filium, qui nomen insulæ dederit. Ἐλεφαντήλατος, idem est quod ἐλεφαντόκωπος, id est eburneo capulo insignis, de quo supra alicubi: sic & μελάνδετον apud Homerum legas, de quo vide Varinum. Ἐλεφαντόδετες τραπέζας dixit Lucianus in somnio. Ἐν κλίναις ἐλεφαντόποσι καὶ φοίνικι ... Plato ... apud Athenæum. ... Epigramma authoris incerti lib. 2. Anthologij. Elephantos Maurritania alit. Strabo. Nascuntur elephantes apud Hesperios Aethiopes: & qui rhizes vocãtur, qui magnitudine & pugnandi viribus elephantos referunt, idem ex Iphicrate. Marcello inter alia prodigia, infantem elephantis capite natũ adhuc esse superstitẽ nunciatum est. Plutarch. in Marcello. Alcippe elephantum peperit, quod inter ostenta est. Plin.

c. Liberales sanè nobis ac magnifici, miniméque parci in pecunijs circa diuinum cultum Græci extitisse videntur, quibus ab Indis vsq; & Aethiopia ebur ad concinnanda simulachra aduehebatur, Pausan. in Eliacis. Ἐκ δ᾽ ἄρα χρυσοῖ Ἥρης λευκωλένου... ἐλέφαντι... Homerus Iliad. quinto. Elephantotomi Oppiano dicuntur, qui ex ebore aliquid faciunt. De eburneo Pelopis humero fabulam lege apud Ouidium Metamorphoseos libro sexto, & reconditam de eodem historiam in Leoniceni Varijs 2. 61.

Sunt geminæ Somni portæ, quarum altera fertur
Cornea, qua veris facilis datur exitus vmbris.
Altera candenti perfecta nitens elephanto,
Sed falsa ad cœlum mittunt insomnia manes.
His vbi tum natum Anchises, vnaq; Sibyllam
Prosequitur dictis, portaq; emittit eburna,

Vergilius circa finem libri sexti Aeneidos. Somni, id est somniorum, inquit Seruius. Est autem in hoc loco Homerum secutus.

Ξεῖν᾽ ἤτοι μὲν ὄνειροι ἀμήχανοι ἀκριτόμυθοι
Γίνοντ᾽, οὐδέ τι πάντα τελείεται ἀνθρώποισι.
Δοιαὶ γάρ τε πύλαι ἀμενηνῶν εἰσὶν ὀνείρων.
Αἱ μὲν γὰρ κεράεσσι τετεύχαται, αἱ δ᾽ ἐλέφαντι,
Τῶν οἱ μέν κ᾽ ἔλθωσι διὰ πριστοῦ ἐλέφαντος,
Οἵ ῥ᾽ ἐλεφαίρονται ἔπε᾽ ἀκράαντα φέροντες.
Οἱ δὲ διὰ ξεστῶν κεράων ἔλθωσι θύραζε,
Οἵ ῥ᾽ ἔτυμα κραίνουσι βροτῶν, ὅτε κέν τις ἴδηται.

(Hæc Penelope ad Vlyssem Odysseæ lib. 19.) In hoc tamen differt, quod ille (Homerus) per vtramque portam somnia exire dicit, hic (Vergilius) vmbras veras, per quas somnia iudicat vera. Et poëticè apertus est sensus. Vult autem intelligi falsa esse omnia quæ dixit. Physiologia verò hoc habet. Per portam corneam oculi significantur, qui & cornei sunt coloris, & duriores cæteris membris. Nam frigus non sentiunt, sicut etiam Cicero dicit in libris de Deorum natura. Per eburneam verò portam os significatur à dentibus. Et scimus quia quæ loquimur falsa esse possunt: Ea verò quæ videmus sine dubio vera sunt. Ideò Aeneas per eburneam emittitur portam. Est & alter sensus, Somnum cum cornu nouimus pingi, & qui scripserunt de somnijs, dicunt ea quæ sub fortunam & personæ possibilitatem sunt videntur habere effectum, & hæc vicina sunt cornu, vnde cornea vera fingitur porta: ea verò quæ supra fortunam sunt, & habent nimium ornatum variamq; iactantiam, dicunt falsa esse, vnde eburnea quasi ornatior porta fingitur, Hæc Seruius. Sed audiamus etiam Græcos Homeri Scholiastes: Aliqui corneam portam synecdochicè pro oculis accipiunt: cornea enim prima oculi tunica est. Per eburneam verò os intelligunt. Intra quod eboris colore (ἐλεφαντόχροοι) dentes sunt. Hæc autem sic interpretantur, vt quæ oculis vsurpamus, fide digniora esse dicant, quàm quæ ore narrata aliorum audimus. Vel, quoniam cibi potusq; copia per os ingesta, falsa reddat insomnia. Vel ab ipsa vocum Etymologia, vt porta κεράτινη denominetur ἀπὸ τοῦ κραίνειν, quod perficere significat: ἐλεφαντίνη autem ab ἐλεφαίρειν, quod decipere: nam his duobus vocabulis etiam ipse poëta vtitur. Vel ab eboris & cornu natura. Hoc enim in laminas dissectum, visum facilè transmittit: ebur non item. Itaque corneam portam exponunt veram, perspicuam & lucidam: Eburneam verò, falsam, obscuram, & confusam. Non desunt denique qui cœlestia somnia cornibus conferant, inde quòd ea in altum tendunt: terrestria verò ebori, quòd in elephante deorsum nutat. Nam de cœlesti somnio etiam alibi mentionem à poëta fieri, vt cum ait, Καὶ γάρ τ᾽ ὄναρ ἐκ Διός ἐστι: & de terrestri, cum δήμιον ὄνειρον nominat. Si quis plura hac de re desiderat, legat etiam Varinum in dictione Κεράτινη, & Macrobium in Somnio Scipionis lib. 1. circa finem capitis 3. Nos pauca hæc verba inde adscribemus. Cornu (inquit) ista natura est, vt tenuatum visui peruium sit: eboris verò corpus ita natura densatum est, vt ad quamuis extremitatem tenuitatis erasum, nullo visu ad vlteriora tendente penetretur. Animalia quibus inuehuntur apud Indos plerosq; cameli sunt, & equi, & asini: felicioribus verò elephanti sunt. Est enim elephas apud ipsos regium animal ad inequitandum, βασιλικὸν ὄχημα, secundus honor quadrigis equorum, tertius camelis. Vno autem equo vehi turpe est, ἄτιμον. Arrianus. Pompeius primus in Circo elephantorum duodeuiginti pugnam edidit, commissis more prælij noxijs hominibus. Seneca de breuitate vitæ. Diuus Cæsar ad lumina quadringenta in capitolium triumphans ascendit, elephantis lychnos dextra sinistraq; gestantibus, Alexander ab Alexandro. Heliogabalus fertur elephantorũ quatuor quadrigas in Vaticano egitasse, Lampridius. Libyes eos qui ab elephantis vel in venationibus vel in prælijs interfecti sunt, honorificis sepulturis prosequuntur, hymnosq; in honorem eorum cantillant. Est autem hoc argumentum hymnorum, vt dicant eos se fortes viros præbuisse, qui tantæ bestiæ reluctari non dubitarint, Aelianus in Varijs, & qui ab eo transtulit, Cælius 18. 38.

h. Ptolemæus Philopator elephantos quatuor Soli immolauit, deinde in somno minis dei perculsus, totidem ex ære elephantos in honorem Solis excitauit, vt cap. 4. dixi. Alexander captum vnum ex regis Pori elephantis Soli dicauit, vt supra etiam ex Philostrato retuli.

In illaudata laudantes Alciati Emblema,

Ingentes Galatûm semermi milite turmas,
Spem præter trepidus fuderat Antiochus;
Lucarum cum sæua boum vis, dira proboscis,
Tum primum hostiles corripuisset equos.
Ergo trophæa locans elephantis imagine pinxit:
Insuper & socijs occideramus ait,
Bellua seruasset ni nos fœdissima barrus.
Vt superasse iuuat, sic superasse pudet.

Eiusdem aliud in pacem.

Turrigeris humeris, dentis quoq; barrus eburni,
Qui superare ferox Martia bella solet,
Suppositus nunc colla iugo: stimulisq; subactus,
Cæsareos currus ad pia templa vehit.
Vel fera cognoscit concordes vndiq; gentes,
Proiectisq; armis munia pacis obit.

PROVERBIA. Citius elephantum sub ala celes: Lucianus in indoctum, Θᾶττον ἄν τις πέντε ἐλέφαντας ὑπὸ μάλης κρύψειεν ἢ ἕνα κίναιδον, id est, Citius quinq; elephantos sub ala tegas, quàm vnum cinædum. De ijs qui dissimulari nullo pacto possunt, quin notis aliquibus prodant animi morbum. Culicem elephanti conferre dicuntur qui minima maximis comparant. Libanius ad Casilum, Τοῦτο δὲ ἐμὲ ποιεῖ, οἷον κώνωψ ἐλέφαντι παραβαλλόμενος, Id est, Ego verò perinde sum quasi culex cum elephante collatus. In epistolis quæ Phalaridis nomine feruntur, extat huiusmodi quoddam adagium, Κώνωπος ἐλέφας Ἰνδὸς οὐκ ἀλεγίζει, Id est, Culicem haud curat elephantus Indicus. Dictum est autem ob singularem duritiem cutis elephantinæ, quæ fertur etiam iacula excutere, tantum abest vt culicis morsu possit offendi. Adhiberi poterit, quoties significabimus excelsis animis leues & vulgares iniurias esse negligendas. Prius locusta elephantum pariet, de re impossibili. M. Varro de lingua Latina libro 5. refert ex Ennio versum hunc, Atq; prius pariet locusta lucam bouem, Erasmus. Festus hunc versum Næuio tribuit. Elephantus non capit murem, Ἐλέφας μῦν οὐχ ἁλίσκει. Generosus & excelsus animus negligit prædas viles, ac lucella minuta. Vir egregiè doctus non insectatur minutulos istos literatorum simios. Homo præpotens non offenditur iniurijs tenuium, Erasmus. Ego in Apostolij Collectaneis rectius legi puto, Ἐλέφας μυῶν οὐκ ἀλεγίζει. Id est, Elephantus non curat mures, quod Græci carminis heroici hemistichium est: ἐπὶ τῶν μικρὰ καὶ φαῦλα ὑπερορώντων. Obiecerit tamen aliquis huic prouerbio id quod supra docuimus, elephantum odisse mures, & pabulum ab eis contactum aspernari. Elephantum ex musca facere, est res exiguas verbis attollere atque amplificare. Lucianus in Muscæ encomio: Πολλὰ δ' ἔτι ἔχων εἰπεῖν, καταπαύσω τὸν λόγον, μὴ καὶ δόξω κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐλέφαντα ἐκ μυίας ποιεῖν, Erasmus ex Suida: meminit etiam Apostolius. Nihil ab elephante differs, Ἐλέφαντος διαφέρεις οὐδέν, in magnos & stupidos dicebatur: etiamsi primam ingenij laudem Plinius tribuit elephantis, sed inter bruta. Verum corporis moles & formæ fœditas, adagio locum fecit. Refertur à Diogeniano. Videtur huc alludere Palæstrio Plautinus, qui herum suum non suo, sed elephanti corio circuntectum ait, nec plus habere sapientiæ quàm lapidem, Erasmus. Legitur etiam apud Suidam & Apostolium, ἐπὶ τῶν μεγάλων καὶ ἀναισθήτων, παρόσον καὶ τὸ ζῷον τοιοῦτον. Apud Epinicum in Hypoballomenis, cum iactaret quidam se elephantum poculum tricongium, quod ne elephas quidem ebiberet, sæpius exiccasse, subijcit quidam, Οὐδὲν ἐλέφαντος γὰρ διαφέρεις οὐδὲ σύ, vt supra ex Athenæo citaui. Ex ijsdem versibus postea obseruatis Erasmus etiam hæc verba, Οὐδ' ἂν ἐλέφας ἐκπίοι, id est, Ne elephas quidem ebiberet, adagijs inseruit. Rhytus (inquit: errat autem, nam pro poculo rhytum, ῥυτόν, genere neutro semper profertur) poculi genus est, specie cornu, quod videtur (hoc ex sua coniectura dicit, mihi quidem non videtur) eburneum fuisse, impositum imagini elephanti: ita vt quadruplex in istis versibus elephanti mentio fiat (poculi, imaginis beluæ, eiusdé viuę, & hominis ebibentis, omniũ elephanti nomine ὁμωνύμως dictorum.) Dicetur, inquit Erasmus, in librum insulsum ac loquacem, quem ne patientissimus quidem perlegere sustineat. Magnos stupidosq; elephantorum nomine intelligebant, vel Græco suffragante prouerbio, Cælius. Celerius elephanti pariunt: Sunt quibus hoc quoque (inquit Erasmus) inter adagia videtur adnumerandum, quod scriptum est apud Plinium Secundum in præfatione historiæ mundi: Nam de Grammaticis, inquit, semper expectaui parturiri aduersus libellos meos, quos de Grammatica edidi: & subinde abortus facere iam decem annis, cum celerius etiam elephanti pariant. Hactenus Plinius. Itaq; cunctationem immodicam, & quorundam nimis lenta molimina, his verbis licebit significare. Porrò de elephantorum partu Plautus in Sticho: Audiui sæpe hoc vulgò dicier, solere elephantum grauidam perpetuos decem esse annos. Licebit adagium etiam in hanc vertere formam: Quando tandem paries obsecro, quod tot iam annos parturis, vt nec elephanti diutius? De elephantorum pariendi tempore sententias authorum diuersas, capite tertio posui. In eburna vagina plumbeus gladius, Ἐν ἐλεφαντίνῳ κολεῷ τὸ μολύβδινον ξίφος: prouerbium natum ex Diogenis Cynici apophthegmate. Nam cum adolescens quispiam insigni forma, fœdum quiddam atque obscœnum dixisset: Ex eburna, inquit, vagina plumbeum gladium educis. Ebur atramento candefacere, est genuinæ formæ, cultum atque ornatum externum inducere, quo decus illud natiuum obscuretur magis quàm illustretur. Proinde læna Plautina puellæ naturali forma præditæ, tamen cerussam ad oblinendas malas postulanti: Vna, inquit, opera ebur atramento candefacere postules.

DE EQVO.

A.

EQVVS nobilissimum inter quadrupedes animal, & vitæ humanæ multis omnino modis vtilissimum, è iumentorum numero censetur: cui equidem nullum anteferri posse inter bruta existimo, cum ingenij simul & corporis eius dotes perpendo. Habent & aliæ quadrupedum suas laudes, & nonnullas quibus equum forrassis excellunt: nam quod boue pluribus modis victũ iuuet humanum animal nullum est. Sed si conferat inter se viuus omnes, licet vno aut altero equus vincatur, pluribus semper vincet. Accedit quod vbique terrarum equus ali & nasci potest. Quamobrem merito prima ei quadrupedum, imò animaliũ omnium, dignitas, præcipuè in planis regionibus, vt boui in montanis. Sed equi laudes & vtilitates plurimas passim vniuersa hæc eius historia ostendet, eò cæteris prolixior, quò plura de hoc animante, vtpote omnium nobilissimo, apud authores inuenimus. Equum Latini etiam caballum vocant, de qua voce plura dicam initio capitis octaui.

Hebræi סוס sus, vt equam *susah*, quam vocem Canticorum primo aliqui equitatum vel multitudinem equorum exponunt. Appellant autem Græci quoque, tum equam, tum equitatum, hippon in fœminino genere: סוס quidem Hebraicæ equum aliqui dictum putant quasi שוש à gaudio. Hieremiæ octauo sus vel sis autem quandam significat, quam Rex Salomon aliter corcaia dictam, & Gallicè *gruem* videtur interpretari: Sunt autem verba prophetæ, de ijs auibus vt ciconia, turture, hirundine & grue, quæ norunt tempus suum migrandi ac redeundi. Sicut grus & hirundo sic garriebam, meditabar sicut columba, &c. Esaiæ 38. pro grue Hebraicè סוס sus legitur, *Kimhi* equum exponit, vt etiam Ionathan, qui iam citato Hieremiæ loco equum exposuit: Aquila quoq; equum reddit Hieronymus alibi miluum, alibi hirundinis pullum Septuaginta & Symmachus χελιδὼν, id est hirundo. Σισίας equus Syris, Varinus. רכש *rekesch*, Dauid *Kimhi* docet R. Ionam putare equum præstantem & non annis confectum sic appellari: ipse *Kimhi* aliud genus animalium nescio quod (iumenti, Munsterus) esse suspicatur: & tertio Regum capite quarto scribit quosdam peradim, id est, mulos interpretari. Leui-ben Gerson equos velocissimos intelligit, quorum vsus in bello sit: & similiter author Concordant, genus equorum. Hieronymus Esther octauo, veredarios. Idem Geneseos 14. equitatum intelligit per רכש *rekesch*, possessionem verò per רכוש *rekusch*.

Danielis

Danielis vndecimo rekusch apparatum bellicum notat, alibi possessionẽ pecorũ & rerum inanimatarum. Achastranim Esther octauo Hieronymus veredarios transfert, Dauid Kimhi & Abraham Asdre mulos. R. Salomon camelos celeriter currentes. Nominantur autem eodem capite achastranim, bene, id est pulli haramakim: vbi Dauid Kimhi ex traditione patris sui equam ait Arabica lingua vocari רמכה ramka: R. Abraham quoq; notat Ismaëlitica lingua equos ita vocari. Videtur sanè iumentorum genus celerrimum significari. Chaldaica translatio habet ramakim, id est equi, Græcus interpres omittit: Hieronym. Vt nouis epistolis veteres corrigantur. אבירים *abirim*, robusti, per excellentiam tauri & caballi dicuntur. Pro sus, id est equo Exodi nono, Chaldaicè legitur susatha. Arabicè בגל *bael.* Persicè אסבחא *asbacha.* Syluaticus vocem faras equũ exponit, & hara faras stercus caballinum, & anfescalferas coagulum caballinum: & dheneb bachil, candam equinam herbam: dunab quidem & sanab pro cauda poni reperio, vt hachil equus sit. Si calcauerit zosach, id est equus, vestigium dorim, id est vesi (Hebræis & Chaldæis dob vrsus est, zeeb verò & deba lupus: pertinet autem ad lupi vestigium quod hic scribitur vt capite quarto confirmabimus) accidit stupor eius pedi, Aesculapius. Equus Græcis nominatur ἵππος, nunc vulgò ἄλογο dicitur, Italis cauallo: & similiter Hispanis: Gallis cheual, Germanis *roſz*. Anglis *horſe*: Bohemis *kun*, Polonis *kony*. Reliqua vide initio capitis octaui.

B.

In admissario quatuor spectanda sunt, forma, color, meritum pulchritudo. De cæteris aliàs. Colores hi præcipui, badius, aureus, albineus, (abineus apud Cælium,) russeus, murreus (mureus Cælius,) ceruinus, gilbus, (giluus Cælio,) scutulatus, albus, guttatus, candidissimus niger, pressus (pressè niger Cælio.) Sequentis meriti, varius cum pulchritudine nigro, vel albineo, vel badio mistus, canus cum quouis colore, spumeus, maculosus, murinus, Obscurior. Sed in admissarijs præcipuè legamus clari & vnius coloris, cæteri verò despiciendi, nisi magnitudo meritorum culpam coloris excuset, Pallad. in Martio tit. 13. Murinus color vulgaris est in asinis, Colum. libro 6. Myrteus est pressus in purpura, Isidorus. Canus & colore candido & nigro est. Scutulatus sic dicitur propter orbes, quos habet candidos inter purpuras, Idem. Scutulata vestis dicta est à scutula vasis genere, quæ habet quosdam orbes vel circulos, quasi scutulis distincta. Galli scutulis vestes diuidere, quæ scutulata dixerunt, instituere. Guttatus est qui veluti guttas habet, στικτὸν Græcis eundem puto. Et picta perdix, Numidicæque guttatæ, Martialis. Rusleum equum veteres rustici nominabant, qui non planè ruberet, sed proximè ad eum colorem accederet: sasinatum hodie quasi sanguinatum vulgò equisones appellant, Nic. Erythræus. Secundum Iordanum color baydus (nimirum badius) & semialbus obscurus supra omnes est laudandus, Laurent. Rusius. Sæpe etiam improbati coloris equi, perquàm egregij sunt, Idem. Oppianus per venationum genera equorum colores distinxit. Nam qui colore cæruleo essent, (& pedibus varijs vel maculosis, στικτόποδες) aptos eos censet agitandis ceruis. Glaucis, qui color est nitidior & clarior, contra vrsos: contra pardos, fuluis, (δαφοινοῖς, id est rubicundis, vel sanguineo colore) contra apros, nigris, (αἴθωνας & πυρσαλαμπέας ego aureos & fuluos verterim:) si immanibus oculis ac renidentibus, qui vitrei nunc vocantur, contra leones vtendum esse, Camerarius. Sed χαροπὸν, vt Græcè legitur, melius forte ad totius corporis, non oculorum duntaxat colorem retuleris: quamuis glaucos etiam equos recentiores quidam oculorum tantũ ratione intelligunt. Venanti melius pugnet color, &c. Gratius: quæ sequuntur mutila sunt. Multos certi colores iuuant. Nonnulli huius aut illius coloris equos felicius à se agitari putant: qua de re & astrologi non dubitant monere atq; præcipere, inspecto cuiusque themate genitali, Camerarius. Color naturalis equi, qui in syluestribus deprehenditur, est cinereus, per dorsum linea fusca à capite vsque ad caudam porrecta. In domesticis tamen boni inueniuntur nigri, russi, & albi aliquando: & similiter grisei, qui quasi circulis paruis interpositis nigros albis immixtos habent pilos, Albertus. Nostri obseruarũt nullos equos nasci pilis albis, sed canis, qui tandem progressu temporis dealbescant. Putant etiam huius coloris equos magis durabiles & viuaces haberi, minusq; morbis obnoxios. Sylla equum album, animosum, & velocissimum habebat, Plutarch. ἵπποι λευκότεροι χιόνος, equi candidiores niue, Varin. in ἵππος. In coloribus equorum niger est optimus, rufusq; albus vel glaucus: albus etiam plerunq; bonus, cæteri verò deteriores iudicantur, Author libri de natura rerum. Πηγοὶ, ἵπποι, aliqui solidos & firmos equos interpretantur: veteres verò nigros, tanquam illi optimi sint, Varin. Sic & pecus πηγεσίμαλλον exponunt, cui lana solidior vel densior sit, εὐπαγοῦς ἢ εὐτραφοῦς ἔχον μαλλούς: vel alba, uel nigra, Hesychius. Venanti melius pugnat color, optima nigri, &c. Gratius: quæ sequuntur mutila sunt. Γεχαὶ, equus coloris illius quem Græci œnopòn quasi uineum appellant (qualis in vino nigro apparet,) Hesychius & Varinus: Ψαρὸς oxytonum, coloris species varius: ψᾶρος autem paroxytonum sturnus auis quæ & ipsa varia est: vnde pisces etiam psari vocati videntur. Hinc ψαροὶ equi huius coloris vocantur. Ψαὶ & ψαρὸς & ψαικός, pro veloce quibusdam exponitur: nimirum ἀπὸ τοῦ ψαίρειν, ἢ ὥσπερ ψαίειν. Nam & ψαρόποδες epitheton equi Arionis à celeritate factum est. Κνακὸς ψαρὸς ἵππος, Hesychius & Varinus. Iidem Κνακὸν album vel ruffum exponunt, nimirum Dorice pro cneco: nam cneci herbæ semen album, flos ruffus est. Κνηκὸν χρῶμα quasi cnecinus color, subcroceus quidem si florem spectes: sin semen, albus, Hesychius. Κνῆκος albus, & genus seminis, καὶ πυῤῥὸς, (lego πυῤῥὸς, id est ruffus,) Hesychius & Varinus. Plura vide in κνάκων & κνακωνὰ apud Varinum. Strabo libro 3. Celtiberorum equos ψαρούς esse scribit, interpres subalbos reddit. Bonasus colore est inter cinereum & ruffum, non sicut παρῶαι (paroi, Gaza vel parij, licet Codices impressi corruptè partos habeant) dicti equi, sed supra squalidiore pilo, subter lanario: nigri aut admodum russi nulli sunt, Aristoteles hist. animal. 9.45. Παρωαὶ (oxytonum) equi dicuntur quidam colore russi, Hesychius & Varinus. Est & πάρωος proparoxytonum apud Hesychium de ruffo colore equi. Reperio & parium & balium colores equis attributos, Hermolaus in Corollario, nec plura de pario. Ego meam super hac voce sententiam in Bonaso declaraui. Γαλωνὶς, color in equis asinino similis, Hesychius & Varinus: legitur & Γάλωνις apud Varinum, quod magis placet: sed id quoque per omega potius scripserim in medio. Et Etymologus: vt γαλῶν equus dicatur, tali colore insignis, nempe mustelino: nam galen Græci mustelam vocant, cuius color quoniam asinino simillimus est, asellum quoque insectum à colore dictum, alio nomine γαλίαν appellant. Honesti Spadices, glaucique, color deterrimus albis Et giluo, Vergilius libro 3 Georgicorum: quem locum enarrans Vuillichius. Germani (inquit) spadiceum equum vocant *ein braunlingk*: glaucum *ein graulingk* vel *schimling* (*schimmelfarb*, quem nostrates etiam præcipuè laudant) forsan à colore mucidi panis giluum, *ein pfaler pferdt*: (nostri *falun* scribunt, tanquam à flauo deducta voce, subflauum enim significat: Græci eum colorem ξανθὸν dicunt.) Audio huius

coloris equos aspectu plerunq; elegantes & nitidos esse, ideoq; frequentius palpari, vnde natum sit prouerbium in lingua nostra vulgare, *den falben hengst strechen*, de ijs qui assentantur & palpum obtrudunt. Nisæus equus, id est flauus, ξανθός. Nisa enim equos omnes flauos habet. Varinus. Grammatici nostri (Seruius) glaucos dici equos interpretantur felineis oculis, id est quodam splendore perfusis, Cælius. Glaucus est velut oculos pictos habens, & quodam colore perfusos. Vincentius Bell. ex Isidoro. Glauci equi felineis oculis, qui vulgò glaucioli dicuntur, Perottus. Atqui glaucus tam de reliqui corporis colore quàm oculorum vsurpatur, & de inanimatis quoque rebus. Vergilius glaucas salices dixit & oliuas & vluam, quod admistum habeant viridi colori alborem quendam. Sed ne viridis quidem color (inquit Gellius lib. 2.) pluribus quàm à nobis vocabulis dicitur. Neq; non potuit Vergilius colorem equi significare viridem volens, cæruleum magis dicere equum, quàm glaucum: sed maluit verbo vti notiore Græco quàm inusitato Latino. In animalium pilis puniceus, purpureus, & porraceus (φοινικοῦς, ἁλουργὴς καὶ πράσινος) colores nunquam extant, Aristoteles circa finem libri de coloribus. Iam cum porraceus color viridis sit, qualis in porri folijs noscitur, repugnant hæc Aristotelis verba Gellio, qui glaucum in equis colorem viridem exponit. Non placet etiam quod eundem colorem cœruleum appellari posse scripsit Gellius: mihi enim omnes tres diuersi colores videntur. Varium in equo colorem nostri vocant *gschegget*. Aelopoli Homero celeres potius equi quàm varij sunt, ex Porphyrij sententia, &c. Cælius lib. 21. circa finem capitis 24. Inter colores equorum (inquit Camerarius) est rarior ille quidem, ideoque, mea quidem sententia præclarior, varius: quem lingua Teutonica appellat verbo deriuato à strabis oculis, quia resplendeant diuersi colores & visum quasi distorqueant: quemadmodum & vestes binis coloribus intextis strabæ vocantur. Sed hos, maximè equites certarum gentium non probant, quam tamē ob causam nihilo sunt deteriores habendi. Cur enim his varij equi non placent? Quia insidijs, latebris, ignorationi sunt contrarij. Hic quidem color argumento videtur esse naturæ bonæ, & constitutæ temperata quadam mistione humorum, de quibus & albi & nigri & fului pili extiterint. Itaque & elegans ferè est horum corpus: si qui autem inter hos excellunt, eos videas tanta venustate & pulchritudine præditos, vt equestre nullum Calamidis signum spectabilius esse potuisse videatur: Et in equis certe diuersi coloris, macula alba in fronte laudatur: qualis ille Vergilianus, quem etiam varium toto corpore introduci sentio: tales enim fuisse constat Thracios, qui patrio vocabulo Marones dicerentur, & de colore λευκόφαιοι, admissioni quidem non expetiti, quod deteriore colore pulli ab his gigni crederentur. Quo ipso nomine admirabiles etiam iudico varios, quippe hunc decorem formæ qui quasi diuinitus consequi, non à parentibus accipere videantur. Hos Marones à veteribus dictos cum comperissem, admodum fuimus delectati, pluris q; etiam quàm antea facere cœpimus, propter cognomen præclarissimi poetæ, cuius de his versus sunt: Thracius albis. Portat equus bicolor maculis, vestigia primi Alba pedis, frontem q; ostentans arduus albam. Hæc Camerarius huius coloris equis præ cæteris delectatus. Absyrtus cap. 14. (vnde Camerarius mutuatus est) tractans de coloribus, non equorum, sed asini admissarij, ita scribit interprete Ruellio: Speciosiores sunt asini, quorum color in purpuram spectat, idq; si nigram, nec vllatenus in fuscum vergentem maculam fronte gerant, (Græce legitur, καὶ ἐν τῷ μετώπῳ λευκοί, καὶ εὔφαιοι. Probantur sane equi ἀλόρυγχοι & ἀλφοπρόσωποι, tanquam vinaciores) Longè omnium pulcherrimi nigri habentur, qui non incanum ventrem, sed eōcolorem habent. Cui pulla in ore macula subest, (εἰ δὲ τὰ χείλη ἐντὸς τοῦ στόματος μελανόχροα,) aut lingua nigricat, is consimilis coloris sobolem haud dubiè generabit. Qui ex candido colore in cinereum canescunt. (λευκόφαιοι) quos vocant morones (μάρωνας habet codex impressus) ij ad admissurā non accersantur: siquidē colores nullo in pretio habiti, magna ex parte redduntur soboli, Hæc ille de asini admissarij coloribus. De spadicibus quæsitum à multis, quinam esse videantur: ac certum est punicei coloris hos aliquid habere, vt & fusci illi, & fului. & in quibus rubentes maculæ albo inspersæ sunt, vt purpurei appareant, spadices habendi sint, Camerarius. Cassius medicus in problematis equos balios laudat, quos Græcè βαΐνς, baios vulgò appellant: Virgilius spadices, id est palmeo colore, Volaterranus. Spadiceus color est palmeus: palmarum enim termites cum fructu suo spadices & baia Græcia nuncupat. Vnde & nunc baius equus (lo cauallo baio, Scoppa) qui badius Varroni, vt est apud Festum, & balius Cassio medico nominari videtur. Nam is in problematis generosos ait equos esse balios. Color hic vulgò aliàs Lionato dicitur, Nicola. Erythræus Italus, Adi Gellium lib. 2. capite quo de coloribus tractat. Βαΐον, ramus palmæ, Varinus. Balius color (apud Plinium libro vltimo cap. 7.) videtur accipi pro vario ab Euripide: quidam pro spadice, hoc est palmeo qualis est equorum quoque (quos & phalios aliqui scribunt) apud Maronem. in Vopisco diximus baltias siue balias à calore vestes appellari, sed blatteas scribendum ibi censeo. Rura hodie subrubrum colorem panni blattum Romæ appellant siue bladum: vt hinc videri possit ortum, quamobrem frumentum quoque ipsum ita battarè nominetur vulgò: nam robi tritici Columella meminit, coloris Festus, Hermolaus. Gellius scribit spadica esse Doribus auulsum (ἀπὸ τοῦ σπᾶν nimirum, vnde & spadones) è palma termitem cum fructu: Et libro 2. esse punicei coloris speciem. Spadices (inquit Seruius) phœniciatos vocant, id est professos myrteos. Tinctores & spadicarij apud Firmicum nominantur. Spadix, phœnix & lyrophœnicium, instrumenta musica sunt. Polluci. Balios ventos accipiunt violentos: nam & balias equos, celeres intelligunt poetæ, Cælius. Scoppa Grammaticus spadicem equum, palmatum quoque vocat. Palmatum parietem Quintilianus dixit. Mihi quidem spadix color videtur proximus illi quem nos à castaneis denominauimus *kastenenbraun*, & huius coloris equos imprimis laudamus. Puniceum verò, licet is etiam nomen à phœnice, id est palma mutuatus videtur, lætius rubere puto, non sine sua nigredine tamen, qualis in rosarum quodam genere apparet, tanquam purpura saturata & nigricante, qualis forsitan apud Phœnices populos, à quibus & ostrum Tyrium dictum, tingebatur: vt inde potius ei nomen sit quàm ab arces populos, à quibus & ostrum Tyrium dictum, tingebatur: vt inde potius ei nomen sit quàm ab arbore. Badium antiqui vadium dicebant, quia inter cætera animalia fortius vadat. Idem spadix est quem phœnicatum vocant, à colore palmæ quam Siculi spadica appellant, Vincentius Bell. ex Isidoro. Equi badij nominantur etiam à Gratio poeta. Βαλίας, paroxytonum, nomen equi Achillis, significat etiam varium, in qua significatione βαλιός quoque cum omicro scribitur in vltima. Balium aliqui dictum putant, quasi φαλιὸν, τὸν λελευκωμένον καὶ τὸν λευκὸν, id est album, aut alba duntaxat fronte insignem, quem nostrates appellant *ein blaß*. Βαλίαι, αἱ ταχεῖαι, παρὰ τὸ βάλλειν, καὶ ταχέως φέρεσθαι τὸ βαλλόμενον· ἢ παρὰ τὸ παιπάλλεσθαι διὰ τὸ τάχος, ἢ παρὰ βαίνειν ἅλις, Varinus. Cretenses balium etiam mutilum appellant, & Thraces Bacchum, Idem. Alicubi etiam legi βαλιὸν dici ἀπὸ τοῦ βάλλειν τοῦ κεντεῖν καὶ σίζειν, vt stigmosum significet. Βαλαιὸν, μέγα, πολύ, εἰ δὲ ταχύ, Varinus. Et quorum fessas imitantur terga fauillas, Gratius de equis colore cinereis, vel canis, vel glaucis. Nostrates pro colo-

pro coloris diuersitate nomina quoq; diuersa equis imponunt, qualia sunt *rapp, schimmel, bläß*. Iubam esse concolorem corpori censuêre veteres esse optimum: nunc tamen in fuluis laudatur albicantis comę quasi canicies, & ij e qui magnifiunt & velatuli appellãtur, Camerarius. Ἀμείνων δὲ ἡ ὁμόχρους χαίτη τῷ σώματι, Pollux. Hippocomi sæpe colorem fuco, robur inani sagina, vt ait Quintilianus, mentiuntur. Admonet me hæc de coloribus equorum tractatio, vt istos etiam quos Græci oryngas vocant, ὄρυγγας, hoc potissimum loco commemorem. Horum genus amabile, varium (στικτὸν) ac perpulchrum vocat Oppianus libro primo de venatione. Nomen autem eis inditum putat, vel à montibus vel à libidine, hisce versibus:

Ἠ' ὅτι καλλικόμοισιν ἐν οὔρεσιν ἀλδήσκουσιν, Ἠ' ὅτι πάγχυ θέλουσ' ἐπὶ θηλυτέρῃσιν ὀρούειν.

Addit, alios eorum maculis siue tænijs oblongis frequentibus ornari, quales tigridum spectantur: alios rotundis vt pantheræ: atque has maculas cauterio adhuc pullis adhibito fieri. Sunt & aliæ (inquit) mangonum artes, quibus pullos etiam quocunque placuerit colore concipi & nasci efficiunt. Nam cum equa libidini obnoxia est, equire dicunt, admissarium bellè ornatum & pulchris pictum coloribus (εὐστέπτοις περὶ χροιῇσι γράψαντες) ei ostendunt, & in conspectu eius aliquandiu retinent, vt desideratam illa speciem diutius imaginetur, & oculis animóque hauriat imprimatque: demum admittunt, vnde pullus similis patri concipitur. Columbas etiam pulchris & varijs coloribus, quales in conspectu eis per libidinis tempus fuerint, nasci, suo loco dicemus. In hippocomicis libris Germanica lingua ęditis, nigrum colorem pilis equorum albis induci reperio, si abluantur filicis radicum & saluiæ in lixiuia decocto. Dealbari vero pilos illos qui illiti sint pinguedine collecta ex decocto talpæ in olla noua: supernatat enim pinguedo, si talpa diutissimè decoquatur. Vel sic, Pilis euulsis locus illinatur melle crudo cum adipe melis. Alij aliter idem moliuntur. Vide infra capite tertio in Cosmeticis. Sæpius quidem similes fœtus parenti ædere consueuerunt equæ, vt Pharsalica semper, quam ideo probã nominarunt, Camer. Præter hominẽ pilos equo tantum canescere Plin. scribit. Equis pili in senecta apertè canescunt, Aristot. Et alibi. Equis maximè omnium quæ nouerimus animaliũ canicies innotescit: quod os in quo cerebrum, tenuius quàm cætera pro magnitudine habeant: argumentum est, quod ictus in eo loco periculosus est: vnde illud Homeri. Et qua setæ hærent capiti, letaléq; vulnus Præcipuè fit equis.

De pilorum coloribus equi tum alijs, tum canicie, iam proximè diximus: Restat vt ipsas corporis equini partes enumeremus. Equo & boui pilũ quotannis deciduum esse quidã scripserunt, Cælius. Quia pilis equi in gena seu palbebra inferiore carent, propterea Apelli Ephesio qui equũ quempiam pinxisset, reprehensionẽ attulisse ferũt. Alij nõ Apelli hoc accidisse, sed Niconi aiunt, cum tamen scientissimè cæteras equi partes pinxisset, hanc partem illi vitio versam fuisse, Aelian. Iubam in equis Græci λοφιὰν appellant, Xenoph. χαίτην, Gaza vertit cristam lib. 2. de partib. anim. cap. 14. Pili equis in iuba largi, in armis leoni, Plin. Procomium, Προκόμιον, pili sunt qui à vertice equi iuxta oculos & tempora propendent. Apud Vegetiũ lib. 2. Veterinariæ cap. 11. protocomium legitur. quod non adeò placet Xenophontis interpres iubam verticalẽ transtulit. Latinius capronas dicturus Sunt enim capronæ, comæ ante frontem, quasi à capite pronæ, teste Nonio: vel vt Festus ait, equorũ iubæ in frontem deuexæ. De his Lucilius in Satyris apud Nonium, Aptari caput, atq; comas fluitare capronas Altas, frontibus immissas, vt mos fuit illis. Δέδοται δὲ πρὸς θεῶν καὶ ἀγλαΐας ἕνεκα ἵππῳ χαίτη, καὶ προκόμιόν τε οὐρά. Xenoph. Hoc est, non vtilitatis tantũ gratia, quod prius dixerat (nã cauda muscas abigit: procomiũ oculos tuetur ne quid molesti incidat, nihil interim impedito pilorum prolixitate visu: asinis quidem & mulis procomij loco ad oculos defendendos aures datæ sunt longiores. Iuba conscensori adminiculũ præstat, eóq; magis quo fuerit prolixior) Iuba, capronæ & cauda equis contigerunt, sed etiã decoris ornamentiq; loco. Quod vel equi ipsi intelligere videntur, γαυρῶντες καὶ καλλωπιζόμενοι ἐπὶ τῇ χαίτῃ, vt Pollux ait, id est, superbientes & quasi gloriantes ob iubã suam. Quamobrem perorigæ qui asinos equabus admittunt ad mulorũ procreationem (οἱ ὀνοβατοῦντες) cum asinos ab equab. despici, & iniurijs insuper affici, morsu aut calce lædi, animaduertunt, iubis detonsis equas ad fontes tanquã specula ducunt, in quib. turpitudinem suam & ademptũ comæ decus contemplatæ, ignobiles illos admissarios nõ amplius dedignantur. αἱ δ' ὥσπερ ἐν κατόπτρῳ θεασάμεναι τὴν αἰσχύνην τοῦ σχήματος ἀπηγλαϊσμένην, (lego ἀπηγλαϊσμένην id est ἐστερημένην τῆς ἀγλαΐας τῆς κόμης) ἀνέχονται τότε τὴν πρὸς τοὺς χείρους ὁμιλίαν Poll. In equis (inquit Vegetius) nõ solum vtilitas, verũ etiam decoris ratio seruanda est. Nunquam itaq;, nisi necessitas passionis exegerit, de articulis resecãdi sunt cirri. Naturale enim ornamentum pedũ natura in illis constituit. Ceruicem etiã ipsam diligens debet ornare tonsura. Multi enim sicut curulibus, ita & sellaribus iumentis pressius colla radunt. Quæ res licet præstare creditur augmentum, tamẽ sub honesto sessore deformis est. Alij ita tondent, vt arcum videantur imitari. Nonnulli Armeniorum more crines aliquos in tonsura ipsa per ordinem derelinquunt. Sed gratiora sunt quæ translata de Persis posterior vsus inuexit. Nam media iuba ad omnem accurationem ex sinistra parte tondetur, à dextra verò omnino intecta seruatur. Et nescio quo pacto plurimum deceat, quia illud quod naturaliter laudatur, Vergilius imitatur: Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo. Quod si bicomis fuerit, vt vulgus appellat, mediæ ceruicis setas æqualiter oportet attonderi, ita vt tam dextri quàm sinistri limitis continuata serie iubæ relinquantur intactæ: quod nihilominus inuentum constat à Parthis, Huc usque Vegetius. Posterior pars pulli est altior anteriore, sed accedente incremento ætatis anterior in plerisque sublimior fit. Pulli equini, inquit Aristoteles, paulò suis parentibus summissiores sunt, atque adulti crure posteriore caput attingere nequeunt, quod nouelli facile attingunt. Mulomedici quorum barbara dictio est, vt Laurent. Russius, pastoralia in equo vocant iuncturas siue articulos pedum: quod ea parte numellæ (vinculi genus, Itali pastoram vocant: & ita vincire pastorare) adhiberi soleant. Iumentum habet in capite ossa duo, à fronte vsque ad nares alia duo, maxillaria inferiora duo: dentes quadraginta, id est molares vigintiquatuor, caninos quatuor, rapaces duodecim. In ceruice autem sunt spondyli septem, spatulæ (lego spondyli) renum sunt octo, à renibus vsque ad anum septem. Muscarium (id est cauda) habet commissuras duodecim. In armis prioribus sunt ragulæ duæ: ab armis vsque ad brachiola, duo: à brachiolis vsq; ad genua, duo. In genibus parastaticæ duæ. A tibia vsq; ad articulos, duo. Bases quæ appellantur numero duæ. Vsque ad pumices vngulæ, ossa minuta sedecim. In pectore vnum. Costæ tamen in interioribus trigintasex. Item à posterioribus à cumulari (aliàs columellari, sed paulò post commissuram renum cumulare vocat) vsque ad molaria duo: à molaribus vsque ad vertebras duo: costales duo. Ab acrocolephio (acrocolion intelligo, id est coxam vel superiorem femoris partem, nam inferior hypocolion vocatur) vsq; ad gambam (id est tibiam: vt Itali & Galli hodieq; vocant) duo: à gamba vsq; ad cirros tibiales (pilos longiores intelligit quos fisles

Germani nominant, de quibus non tondendis paulò ante etiam ipsius verbis monuimus) duo: minuta vsque ad vngulas sedecim. Et sunt ossa omnia centum septuaginta, Vegetius 4.1. Nunc mensuras numerumq; membrorum oportet exponi. In palato gradus sunt duodecim: longitudo linguæ habet pedem semis: labrum superius habet vncias sex, inferius vncias quinque: maxillæ singulæ vncias denas: à cirro frontis (procomium sic appellare videtur) ad nares habet pedem, auriculæ singulæ continent vncias senas. In oculis autem singulis vnciæ quaternæ. A cirro vbi desinit ceruix vsque ad mercurium continentur calculi octo. Spina continet subter spatulas (forte subter spondylos, vt & paulò ante Spatulæ pro spondylis leguntur) triginta duas. A commissura renum, quod cumulare dicitur, vsque ad imum muscarium commissuræ sunt duodecim. Sagulæ longicla vncias duodecim. Ab armis vsque ad brachiolum vncias sex. A brachiolis vsque ad genua longitudo continet pedem. Ab articulis vsque ad vngulas vncias quatuor. In longitudinem vel prolixitatem pedes sex. Hæc eumetria equi conuenit staturæ honestæ ac mediæ. Cæterum non dubitatur in buricis minora ista, & in primæ formæ equis esse maiora, Veget. 4.2. Neruorum quoque numerus, qualitas ac mensura pandenda est. A medijs naribus per caput, ceruicem ac mediam spinam, vsque ad imum muscarium descendit filum duplex, quod continet pedes duodecim. Duo nerui in ceruice palmarij continent pedes quatuor. Ab armis vsque ad geniculum nerui duo. A geniculo vsque ad basim nerui quatuor: in prioribus sunt nerui decem, in posterioribus decem. A renibus vsque ad testes nerui quator. Fiunt in se omnes nerui trigintaquatuor, Veget. 4.3. Consequenter venarum quoque indicandus est numerus. In palato venæ sunt duæ, suboculares duæ, in pectore duæ, de brachiolis duæ, de subcirris quatuor, de talis duæ, de coronis quatuor, de feminibus quatuor, de femoribus vero duæ, de subgambis duæ, de muscario vna, venæ matricis in ceruicibus duæ. Fiunt pariter venæ viginti nouem, Vegetius 4.4. Venæ quædam supra oculos secantur equis, minutis in eum vsum factis phlebotomis. Detrahitur etiam sanguis ex palati venis. In festo diui Stephani mos erat olim apud nostrates venam in ceruice equorum aperire, propter plures eius temporis ferias: nunc propemodum exoleuit. Sanguinem detrahes de ceruice, id est de matricali vena, Vegetius 2.13. Spadonibus equis inter authores constitit sanguinem de matrice nunquam, nisi forte ex nimia & extrema necessitate, tollendum: propterea quod caloris maximam partem cum testibus amiserunt. De palato tamen, si non impediat negligentia, omnibus propè mensibus tam spadonibus quàm testiculatis minuendus est sanguis. Admissarij verò si cohibeantur à venere, vbi dematricati fuerint (id est sanguis ex Matrice vena eis detractus, vt ego interpretor) cæcari sæpe dicuntur. Quamuis eo anno quo admissum faciunt, non sit eis vena laxanda, ne generationi intentum corpus curæ geminæ necessitatis exhauriat, Vegetius 4.7. Sanguinem mitte de vena organica equi, quæ est in collo, Rusius. Recentiores venam magnam, aliàs nigram, & fontanellam eandem faciunt. Vocant autem Itali fontanellam, locum qui in equis forinsecus cauus apparet circa coxendicem, quin & iugulum seu thymum in homine eodem nomine appellant. Si equus fuerit morfunditus, scinde pellem supra fontanellam banchæ, &c. Lau. Russius cap. 73. Spauenus morbus circa garectum ex latere interiori subtus garectum patum inferius, quandoque tumorem inducens circa venam magistram quæ dicitur fontanella, Idem cap. 103. Extremitates gulæ cum parua rosneta in tantum cauentur funditus, donec vena magistra pedis quæ tendit ibidem, rumpatur, & sanguis fluat, Idem cap. 129. In dolore corporis equi ex superfluo sanguine, de vena quæ tigrarica dicitur, videlicet prope vngulam ab vtraque parte corporis minuatur, Idem. Vena consueta inter iuncturam & pedem ex latere interiori aperienda est in attractione dicto affectu, Petrus Crescent. Hanc venam esse puto quæ vulgo à nostris vocatur *die fyfeläder*, (vel potius *fisseläder*, loco sic dicto, vt conijcio, quòd iumentis illic numellæ inijciantur, id quod nos *fisßlen* dicimus:) & in homine *die rosäder*, nimirum tanquam *roßäder*, id est equina, quod in equis frequenter incidatur: est autem vena malleoli. Easdem puto venas Hippocrates intellexit ποπλιτίδας vocans, τὰς ἐν ταῖς ἰγνύαις φλέβας, citante Varino. Venam quæ supra genu interius est, nostrates nominant *die schranckader*: Illam verò quæ percundi solet ea in parte, qua calcaria adiguntur, *die sporader*: quam Petrus Crescent. 9. 18. cingulariam, vt conijcio, appellauit: Si equus (inquit) doleat ex abundantia sanguinis vel humorũ intra venas, &c. statim à vena cingularia, quæ est prope cingula ab vtraq; parte sanguis detrahatur: & ex quacunq; parte corporis sanguis haberi potest, vsq; ad debilitatẽ ferè minuátur. Sed de phlebotomia equorum plura leges infra cap. 3. vbi de sanitate equorũ tuenda dicemus. Equus, non seuum vel adipem habet, sed pinguedinem, οὐ στέαρ, ἀλλὰ πιμελήν, Hierocles. Pars media inter aures, Gemanicè *kamm*.

Oculi equorum quibusdam glauci, Plin. D. Augusto equorum modo glauci fuêre supraque hominem albicant magnitudinis, Idem. Cur alibi tam homines quàm equi oculis magna ex parte cæsijs (glaucis in Græco) sunt? An cum oculi triplici coloris genere distinguantur, nigro, caprino & cæsio, corporis totius colorem oculi quoque color consequitur: itaque haud immeritò cæsius est, Aristoteles Sect. 10. problem. 13. Grammatici nostri (vt Seruius) glaucos dici equos interpretantur felineis oculis, id est quodam splendore perfusis, Cælius: sed de hoc colore circa reliquum corpus supra diximus. Nostri appellant *glasoug*, id est vitreos oculos, & noctu etiam videre putant. Equis solis præter hominem variat oculorum color: proueniunt enim eis aliquando cæsij, Aristoteles. Equi maximè omnium cæterorum animalium oculis variant: aliqui enim cæsij altero oculo nascuntur, quod nulli ex cæteris bestijs euenit manifestè, Aristo. Equos cæruleis oculis (κυανώπας, Gillius cæsios reddit) in venatu contra ceruos Oppianus probat. Exophthalmos equus est cui oculi prominent, cœlophthalmos, cui in recessu conduntur, Cælius. Equi heterophthalmi habentur quibusdam pulcherrimi (κάλλιστοι præstantissimi) cuiusmodi fuit Alexandri Bucephalus, Pelagonius in Geopon. 16. 2. vt Cęlius vertit. And. à Lacuna heterophthalmos reddit monoculos. Inter optimos, inquit, monoculos à quibusdã censeri Pelagonius ait, si à natura talẽ orbitatem contraxerint: nam si è casu, absurdum esset id dicere. Idem Cornarium reprehendit, quod heterophthalmos interpretetur ab alterius oculi varietate sic dictos. Videtur autẽ deceptus verbis Ammonij, qui in lib. de vocabulorũ differentijs heterophthalmon vocat, qui altero oculo κατὰ περίπτωσιν (id est casu aliquo, siue fortuito siue per morbũ, vt ego accipio, quanquã Varin. scribat κατὰ τύχην) orbatus sit: monophthalmũ verò, qui vnicum duntaxat oculum habeat, vt cyclops: etsi Varin. non ita accipere videri potest. Itaq; monophthalmus, nisi monstrum aliquod fortaßis, nemo fuerit: heterophthalmi vero Ammonio dicti quicunque altero oculo cæci, altero tantum vident, siue ita nati sint, siue casu postea superueniente. Sed huiusmodi equi qua ratione laudari possint non video. Absyrtus certe lib. 1. cap. 13. longe alios videtur heterophthalmos dicere, his verbis vt Ruellius transtulit: Heterophthalmi, id est qui varietate oculorum notantur equi, non eandem rem oculis cernunt: Nam quemadmodum ἐπιρρεπὴς & ἐπιρρέπων, claudicare solet, & labori itineris cedere: sic etiã illos hac diuersitate

variegatos

variegatos visus deficit. Quin & ob hanc oculorum varietatem, & improbi, & rerum eis occurrentium verentes, nec non ad speciem rerum oculis obiectarum consternabiles sunt. Hos tamen Parthi magno in pretio habent, & pro generosissimis adsumunt: apud quos primum procreatos fuisse constat. Qui verò discolores notas in tergore referunt, eos Parthos veteres appellarunt, apud quos primum in lucem æditi produntur, Hæc Absyrtus interprete Ruellio: Qui ἑτεροσκελῆ & ἑτερόποδα vertit eum cui crura vel pedes discoloribus maculis euariant, quod mihi non placet: neq; enim hoc admodum vitio dari in equo potest, neq; tarditatis vel causa vel signum est. Nam Oppianus in venatu ceruorum equos adhiberi iubet στικτόποδας, id est quorum pedes maculis distinguantur, vbi præcipua celeritate opus est. Apparet autem heterophthalmon quoq; Ruellium intellexisse eodem modo, cui varijs punctis aut maculis colorati sint oculi: in quam forte opinionem induxerunt eum Absyrti hæc verba, Καὶ ἔστι ἡ ποικίλοι τῷ χρώματι εἰσί, καὶ αὐτοὶ δοκοῦσι πρὸς ἐκείνους πάρθους γεγονέναι. Nam cum hęc statim post heterophthalmiæ vitium eodem in capite subijciantur, Parthicos scilicet equos appellatos à veteribus qui varij colore essent, illam de coloris oculorum varietate intellexit, cum author nihil circa colorem eis commune, sed nomen tantum à gente apud quam vtrique nati primum celebrentur, insinuet. Proinde non probo quod Ruellius vertit, Qui verò discolores notas in tergore referunt, &c. quasi vero etiam heterophthalmi similes, id est discolores notas in oculis referrent. Alia igitur quædam varietas & diuersitas vnius scilicet oculi ad alterum collati intelligēda est, siue ea in colore sit (nam ex Aristotele supra citauimus equos nonnullos altero oculo cæsios nasci, quod nulli ex cæteris bestijs manifeste eueniat:) siue alio quodam affectu. Huc facit quod heterognathos equus appellatur, non vlla coloris ratione, sed qui caput in alterum latus & maxillam vt plurimum vertat, & ne freno quidem facile in contrarium flectatur. Sic & ἑτεροφθάλμους dicimus. Parthi autem ideo fortassis huiusmodi equos præferebant, quòd pauidi essent & fugæ apti, cum ipsi fugiendo pugnarent, nec vellent cominus hostem aggredi. Vetus ille Micon (Μήκων) arbitrabatur equum in inferiore gena pilos edere, quos phlebarides Græci vocant. Taxat igitur Simo iure Miconem, ac ignorantiæ insimulat, Herocles. Vide in H.a. vbi de imaginibus equorum. Equorum animi indices aures, sicut & leonum cauda, Plinius: sed hæc ad electionem equi pertinent. Equi nares mulomedici Græci ῥώθωνας & μυκτῆρας vocant. Equo dentes mutantur, Aristotlees. Vtrinque dentati sunt, homo, equus, asinus, & sanè adipem habent, Aelian. Equus dentes emittit vniuersos, Aristoteles. Dentes continui, vt homini, equo, Plin. Quibus continui dentes, sorbent, vt equi, boues, Idem. Difficile aut ferè impossibile est, equum os probum habere, nisi extrahantur ei dentes scalliones dicti & plani. Equus enim calefactus si hos dentes habuerit, ægrè per sessorem retineri potest, & morsum freni plurimum auersatur. Quamobrem iam dicti dentes quatuor, postquam annorū trium cum dimidio equi ætatem exegerint, radicitus extrahentur, de maxilla inferiore, bini vtrinque, ferramentis ad id aptis, Russius cap. 40. vbi plura legat qui volet de cura post dentes exemptos vulneribus adhibenda. Idem equos qui habent huiusmodi dentes scallionatos vocat, & peculiaria eis frena præscribit cap. 35. Dentes quos nostri lupinos aut sylvestres vocant in equis (wolffzän, wildezän) postrema parte maxillæ adnascuntur, pullis præsertim: ante cæteros dentes, parui magnitudine fabæ, in cibo capiendo impediunt, vnde iumentum strigosius euadit, quamobrem extrahendi sunt. Redduntur equis dentes senectute candidiores, cæteris animantibus (rubescunt, Plinius) nigriores, Aristoteles. Sed plura de dentibus dicam cap. 3. vbi de dignoscenda equi ætate agam. Os Vegetius 2.33 etiam morsum appellat, vt & Germani, his verbis: Si quod os fractum fuerit, vt morsum claudere non possit. Vsurpatur & ῥύγχος, id est rostrum de equis, vnde & ἀλφόρυγχοι apud Absyrtum lib. 1. cap. 13. qui tardius senescere feruntur, vt & ἀλφοστόμοι. Χελύνια Ruellius in Hippiatricis labra transfert. Varinus χελὺν etiam & χελύνιον, χεῖλος interpretatur: at χελώνιον Polluci, summa pars dorsi est iuxta ceruicem in homine. Equa mammas binas habet inter femora, & singulos parit, Aristot. Equi mares nonnulli carent mammis: non enim omnes habent, sed tantum qui matri similes prodière, Idem. Equorum cor, sicut & boum quorundam, suo in corde ossiculum continere aiunt, Aristot. Gaza in translatione sua de bobus tantum hoc scripsit, de equis omisit: quod miror, cum Græcus textus expressè sic habeat, ἔχει δὲ ἡ τῶν ἵππων καρδία ὀστοῦν. Et lib. 3. de partib. cap. 4. Cor (inquit) sine osse est omnium, quæ nos nouerimus præterquam equi, & generis boum cuiusdam. Et Hierocles, In equorum & mulorum quorundam corde inuentum est os. Et Plinius, In equorum corde (inquit) & boum, ossa reperiuntur interdum. Equi axillæ, apud veterinarios Græcos μασχάλαι, & μασχάλαι. Dorsum equi, barbari authores garresum vel garrese nominant apud Russium cap. 86. inscribitur de læsione garrasij seu guida: & cap. 88. de pulueribus ad sanandum dorsum vel garresam equi. Equus fel non habet. Aristot. Et alibi, Equus omnino & omnia solipeda felle carent. Equi, muli, asini, &c. fel non habent, Plin. Sunt qui equo non quidem in iecore esse, sed in aluo putent, Plin. Fellis vesicam equus in hepate non habet, sed quidam solutior inhæret neruulus, in quem se genus hoc humoris insinuat, &c. Absyrtus in cura malidis articulariæ. Iecur habet (vt Ruellius vertit: in codice impresso πλεύμονα, id est pulmonem legimus) in tres fibras diuisum (τρίλοβον forte legendum, non τρίβολον,) felle non adnato, vt quod copiosum & graue olens intestino adhæreat, Hierocles. Colon intestinum Absyrtus etiam intestinum magnum & monenteron nuncupat. Tormina equis accidere putantur in grandiore intestino, quod Græci monenteron & côlon vocant, quia altera parte sui liberum quasi voluatur in ventre sine meatu: ideoq; tam hominibus quàm brutis, in cursu & incitatione ibi sonitus editur, qui est equorum clarus & magnus. Sunt qui côlon ab hoc distinguant, & monenteron vocent typhlôn, id est cæcum, subijciantq; colo, Camerarius. Extalis Vegetio 3.11. intestinum rectum. Hancham barbari & Arabum imitatores pro coxendice, vel capite aut articulo eius vsurpant. Coccyx pars quædam est inter armos siue scapulas, in medio (vt conijcio) dorso, circa spinam eminens. Absyrtus cap. 14. de asino admissario, Ἔστω δὲ μὴ καταφερὴς, συνωμίαν τε ὑψηλοτέραν ἐχέτω καὶ ἰσχυρὰν, ἐν αὐτῇ κατάγραφον κόκκυγα, πλατὺν, μεστὸν, διάμηκον, μὴ στενὸν δὲ καὶ πνιγώδη. Ruellius pro coccyge catagrapho vertit prominentiam litura distinctam, &c. Absyrtus quidem expressè dicit coccygem esse ἐν τῇ συνωμίᾳ, id est interscapilio siue medio scapularum aut armorum loco. Eandem partem innuere videtur his verbis cap. 114. Πάντων δὲ κρείττους οἱ τὸν ἔκφυσιν ἔχοντες τῆς συνωμίας ὑψηλοτέραν. Et rursus cap. 115. κόκκυγα appellare, nisi mendum est exemplaris, Τοὺς δὲ κατασφραγισμένους τῶν ἵππων ἐν τοῖς ὤμοις καὶ τῷ κόκκυγι, παραλαμβάνουσιν οἱ Σαρμάται ὡς ἀγαθούς. Quosdam aëtogenes vocant à genitiua quadam nota, quam in armis & clunibus referunt, Ruellius: sed ineptè: probant enim hanc notam Sarmatæ in armis & cocco, in posteriore autem parte circa coxas & caudam improbant, vt mox subijcitur: non igitur clunes cū armis iungere debuit Ruellius, neque coccon ita transferre. Rursus cap. 26. Τουτῶν δεῖ παρὰ τὴν ἔκλυσιν (malim ἔκφυσιν vt Ruellius: nam Absyrtus φύσιν habet) τῶν ὤμων εἰς τὸν κόκκυγα μέσον, verba sunt Hieroclis, & similia Absyrti. Ruellius vertit, Iuxta exortū armi in mediam prominentiam perforare tergus oportet. Ὀσφὺν Gręci lumbos vocant.

cant. Est autem non vna huius vocis significatio, vt apparet ex hisce Xenophontis verbis, Ὀσφὺν δὲ λέγομεν οὐ τὴν κατ' οὐράν, ἀλλ' ἣ πέφυκε μεταξὺ τῶν πλευρῶν καὶ τῶν ἰσχίων κατὰ τὸν κενεῶνα. Eadem ex Xenophonte mutuatus est Pollux. Ἕδρα in homine anum significat, id est partem cui insidet: in equo autem dorsi partem cui insidetur, vt apud Xenophontem, Curator (inquit) spinæ pilos nequo attingito, nisi manu, qua illos premat & mulceat, (κλίνειν καὶ ἀπλύνειν: Pollucis codices corrupte habent καταπλύνειν pro ἀπλύνειν, (sequens situm eorum: sic enim quasi sedili in equo minimè nocuerit, ἥκιστα γὰρ ἂν βλάπτοι τὴν ἕδραν τοῦ ἵππου. Eadem Pollux, cuius & hæc sunt, τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ῥάχις, ἢ ἕδρα. μάλιστα δὲ τὸ μέσον τῆς ῥάχεως, ἤτοι τῆς ἕδρας, ᾧ ἐγκαθῆσθαι ὁ ἐπιβάτης. Vbi apparet eum eandem partem ἕδραν & ῥάχιν vocare: præcipuè verò ἕδραν dici mediam spinæ partem, cui insidet eques: vt forte legendum sit, Μάλιστα δὲ τὸ μέσον τῆς ῥάχεως λέγεται ἕδρα, ᾧ, &c. Muscarium Vegetius equi caudam appellat, à muscarij flabelli, quo muscæ abiguntur, similitudine, & vsu in equis eodem. Cauda prolixa & densa pilis præcipuum equi ornamentum est, de qua supra etiam ex Xenophonte nonnihil dixi in procomij mentione. Equorũ caudæ tenor breuis, pili prolixi: bubus contra, Aristoteles. Caudæ animalibus prælongis setosæ, vt equis, Plinius.

Suffrago id est in posterioribus pedibus quadrupedum quod in prioribus genu. Vel est nodus aut articulus sub crure, quo pedis versura constat, tibiæq; ita annectitur pes, vt verti possit id quod spectamus in bobus, equis, & cæteris armentis. Dictæ suffragines quod suffringantur, hoc est in altum frangantur: vel quod ad gressum suffragentur. Constat sanè genua animalium, quæ animal generant, ante se flecti: suffraginum verò artus in aduersum. Quemadmodum igitur poplites dicti sunt quod post plicentur: ita suffragines quod subter frangantur. Aues & quadrupedes in priora curuant, suffragines in posteriora, Plinius lib 8. Barbari suffraginem garrectum nominãt, Galli le iarret de derriere. Equus in venatione facile vulneratur ab apro εἰς τὸ ἐντὸς μέρος τῆς ἀγκύλης ἐν τῇ ἰγνύϊ, Absyrtus cap. 111. Ruellius vertit interno poplitis sinu, aut interiore crure,

Vegetius crura ipsa in iumentis gambas vocat: quasi campas. Nam & Aristoteles campen nominat in pedibus, qua suffragines poplitesq; habẽtur, Hermolaus. Legimus etiam super gambam apud Vegetium 3.20. & subgambam 3.22. Si laccæ in gambis fuerint, aut aliquis dolor coxæ vel gambæ, sanguis detrahatur gambis: sunt enim venæ à visceribus descendentes per gambas interius, Vegetius 1.27. Idem lib 3. cap. 19. de laccis gambarum scribit, & mox cap. 20. de iumento gamboso. Pro gamba Galli iambam etiamnum dicunt. Οἱ τοὺς ὤμους ἐπιπαλλόμενοι ὑβρισταὶ, ἐκπεταμένοις γαλεαγκῶνες, ἀναφέρονται ἐπὶ τὸν ἵππον. Aristoteles in Physiognomicis. Interpres Latinus galeancones vocem relinquit, cætera ad verbum, sed ineptissimè, transfert. Intelligi autem & emendari & expleri potest hic locus ex Adamantij Physiognomonicorum lib. 2. capite de motu, vbi legitur. Ὁ δὲ ἐν τοῖς ὤμοις ὑποκινούμενος, ὀρθὸς δὲ ὢν καὶ ὑψαυχενῶν, αὐθάδης τε καὶ ὑβριστής, οὕτω γὰρ βαίνει ὁ ἵππος. Hoc est vt Cornarius vertit, Qui vero humeris subcommouetur, rectius autem est & altæ ceruicis, contumax est & contumeliosus. ita enim graditur equus. Γαλεαγκὼν quidem apud Varinum exponitur qui brachium minus (vel breuius) habeat: grammaticus quidam recentior eundem Latinè ancum vocari ait. Festus ancum illum esse docet, qui aduncum brachium habet, vt exporrigi non possit, nimirum ab ancône, id est cubito incuruo. Sed hoc quid faciat ad iam citatum Aristotelis locum, non video. Adamantius pro Γαλεαγκῶνες (quam vocem quomodo Galenus in Glossis exponat dicam in Mustela) legisse videtur ὑψαυχενοῦντες: nec dubium quin ex Aristotele ita legerit, cùm & præcedentia & sequentia conueniant, vt conferentes deprehendent.

Περόνην in equo, quidam pedis commissuram vertunt, ego os tibiæ quod radium vocant, vt in homine etiam, & sic Ruellius quoque capite 13. translationis suæ reddidit aliqui fibulam. Μεσοκύνια Ruellius calces transtulit. Asinus admissarius habeat τὰ μεσοκύνια μὴ λίαν ὑψηλὰ μηδὲ ταπεινὰ, μηδὲ κυνοβάτης ἔσω. Hoc est, calces neq; præter modum altos, neque nimium depressos: sed neque nixus talis ingrediatur, vt Ruellius vertit. Idem alibi talos, vt capite 7. vel vt eius translatio habet, octauo. Ἐπὶ κριθιάσεως διακοπτέον τὰς ἐν τοῖς μεσοκυνίοις τοῖς ἐμπροσθίοις φλέβας, ἐκ τοῦ ἐντὸς μέρους ἢ τοῦ ἐκτός, id est, In hordeatione morbo venæ sub anterioribus talis externa vel interna parte feriantur. Rursus capite 113. de domitura pulli, Pullo (inquit) qui committitur exercitationi, solum non alta profunditate subijciatur: quippe cum facile tibiæ radium hinc contingat abscedere, id quod pedis articulos ac suffragines infirmat: Græce est, καὶ οὕτως τὰ μεσοκύνια χθαμαλὰ γίνεται. Et mox sequenti capite, Si os luxetur in articulo pedis aut corona, Στεφάνης ἐξαρθρουμένης ἐν τῷ μεσοκυνίῳ ἢ κυνόποδι λεγομένῳ πρῶτον ἀφαιρεῖν αἷμα ἐκ τοῦ μεσοκυνίου (ab articulo suffraginis) τὸ δὲ κυνόποδον ὃ στεφάνην λέγουσι μὴ κεντεῖν, ἀπόκειται γὰρ τῷ ἀγγείῳ σύνδεσμος νευρώδης. Hinc apparet coronam etiam cynoplon dici, mesocynion verò proximam (superius nimirum paulo) partem, & ipsam quandoque propter vicinitatem eodem nomine venire. Iam capite 103. vbi Græce scribitur, μεσοκύνια ἐν βραχίοσι, suffragines in cruribus vertit, & alibi etiam pro brachijs crura posuit. Ego βραχίονας & σκέλη non semel ab Hippiatris distincta reperio, & Vegetium etiam brachiola in equis dixisse. Rursus cap. 112. translationis Ruellij, sic legimus. Qui suffraginum articulo (ἐν τοῖς μεσοκυνίοις) recta (procera potius, vt paulo post ex Xenophonte dicam) ossa continent, ij pessimo gressu nituntur, vectoremq; contundendo fatigant (φέροντες συγκόπτουσι, concutiunt nimirum vt equi succussatores) ij quod ceruino pede constant, elaphopodes nominantur. At qui eisdem in locis breuia condunt ossa & humilia, ob idq; cynobatæ vocantur, ij vngulas ad internam calcium partem, seu malleolos potius vocare placet (κυνηπόδων ἢ σφυρῶν λεγομένων) adferunt, ac pedes tractim agunt (ἑλκοῦσι lego ex Xenophonte, cuius verba paulo post citabo, id est, vulnerant pedes. Recentiores hoc vitium attactionem vocant, gerürt) in eisq; claudicant. Sunt ex ijs qui facile vngulis aberrent. Κυνοβάμων vocatur equus quidam, Hesychius & Varinus. Equos quosdam minus probandos cynepodas fuisse nuncupatos inuenimus, Cælius: Ego nusquam ipsos equos, sed tibiarum in eis partem sic appellari inuenio: Pollux tantum in Canum historia κυνήποδας ἵππους simpliciter nominauit lib. 5. cap. 11. inter nomina à cane deriuata. Δεῖ μέντοι καὶ τὰ ἄνω μὲν τῶν ὁπλῶν, κατωτέρω δὲ τῶν κυνηπόδων ὀστᾶ, μήτε ἄγαν ὀρθὰ εἶναι ὥσπερ αἰγός, ἀντιτυποῦντα γὰρ ἄν τὰ σκέλη τὰ τοιαῦτα ἐκτραχύνεται μᾶλλον τὰ τοιαῦτα σκέλη. οὐδὲ μὴν ἄγαν ταπεινὰ τὰ ὀστᾶ δεῖ εἶναι. ψιλοῖντο γὰρ ἂν καὶ ἑλκοῖντο οἱ κυνήποδες εἴτ' ἐν μώλοις (lego βώλοις) εἴτ' ἐν λίθοις ἐλαύνοιτο ὁ ἵππος, Xenophon. Omnibonus Leonicenus sic transtulit, Ossa quæ sunt supra vngulam infra talos, qua parte vt in caninis pedibus callus subest, κυνήποδας dixere, neque erunt procera (ὀρθὰ id est recta, videtur pro ὑψηλὰ accipi, cum ταπεινὰ eis opponantur, Absyrtus hæc ipsa ossa puto, vel totam hanc partem, mesocynia appellat, quæ neque alta, neque breuia esse vult in asino admissario, vt superius citaui) & caprarum: (vt ceruorum, vnde & elaphopodes dicuntur, Absyrtus:) sic enim cum succussatione equitem affligunt, tum ipsa facile crura huiusmodi inflammantur. Neque verò depressa: sic enim deglubi isti & exulcerari calli solent, seu per glebas siue per lapides agatur equus. Κυνήπους, ὁ ὄπισθεν τῶν ὁπλῶν μέρος καὶ πλοκεύς, Hesychius & Varinus: sed apparet eos errare, cum non vngularum pars, sed

vicina

vicina sit, vnde & κυνόσπαστον appellatur. Nos partem illam à corneis illis callis prominentibus ad vngulam vsq;, posteriori scilicet parte, vbi cirri pilorum eminent, & pes cauus apparet, nominamus *die fysel*, & caua ipsa *fysellöcher*. Eandem puto Laur. Russius falcem appellauit, locum delicatum & neruosum parumq; carnosum esse scribens, cap.112. quod de læsione falcis inscribitur. Et alibi, Equus (inquit) habeat falces curuas (inde nomen fortassis) & amplas tanquam ceruus. Συμβαίνει αἰδοιοθλίβεσθαι τὰ μεσοκύνια ἐκ τοῦ ἱπποστάσιον ἢ δεσμοῦ τινος, ἢ ὑβρίσματος πλήσσειν, ψιλοῦσθαι τὰ τοῦ κυνὸς πλευρά, Absyrtus cap.107. Παραγγείλματα δὲ λέγεται ἢ μαλακυνίδες, ὑπὸ τινῶν δὲ ὑδατίδες, ἅπερ γίνεται ἐν τοῖς κυνώποσιν ἢ σκελεσι λεγομένοις, Hierocles eodem volumine cap.107. Item cap.117. μεσοκόνιον legimus, corrupta voce, vt mihi videtur, pro mesocynion, Ruellius articulum vertit. Coniecerit autem aliquis κύνας & inde deriuatis nominibus has partes appellari, à colligando quod Græci κυνοῦν dicunt: siue quoniam vngula illic adnata sit carni, vt κυνοδέσμιον vbi præputium glandi alligatur: siue quoniam ea in parte numellis & vinculis astringi solẽt equi. Leoniceno tamen alia etymologia placet, quod calli illic tanquam in caninis pedibus subsint. Est & in tibijs equi pars quàm lingua vernacula *vmertzel* appellat, & alia quam *schlegel*. De cirris pedum mentionem feci superius, Vegetius etiam subcirros vocat. Carnem viuam in vngulis Germani *kern* quasi nucleum nominant: Bullettum recentiores quidam, vt Russius, vbi carnes viuæ vngulis coniunguntur. Στεφάνην, id est coronam siue corollam Græci vocant commissuram vngulæ cum pede, vel vngulæ exortum. Αἷμα λαμβάνειν ἀπὸ τοῦ περιστεφανιαίου, Hippocrates in Hippiatricis cap.117. Ruellius transfert è parte coronam cingente. Quærendum est an potius vena sit eius loci peristephanis dicta. Eodem capite ἁρμονία δὲ ὄνυχος, id est vngulæ commissura nominatur, nõ alia nimirum quàm στεφάνη. Bases Vegetio ossa quædam sub tibijs, vt videtur, calcanei forte. Xenophon astragalos, id est talos, equis attribuit, cum Aristoteles solipedum nulli astragulum esse dicat, & ne asino quidem, præterquam Indico, cui cornu à fronte emineat, Pollux. Cornu pro vngula tum in equo, tum in boue etiam & capra, vt alicubi dixi. Hinc & cornipedes equi apud poëtas. Equinas vngulas à Stygis aqua solas non perrumpi Pausanias scripsit, Cælius. Alij idem asini, alij muli vngulis attribuunt, vt ostendi in Asino capite secundo. Germanorum hippiatri & fabri, qui soleas ferreas equis inducunt, nescio quam vngularum partem nominant *breyss*. & aliam *ballen* vel *pallen*. Vngula ipsa vulgo *houf* dicitur, Græcis ὁπλή, & ὄνυξ interdum, Xenophon vtroque vtitur. Sed forte distinguat aliquis, vt onyx vngula propriè dicta sit, ὁπλὴ verò pars illa tota, quæ & hirundinem & tuellum & batrachos cõtinet. Ὁπλαί, ὄνυχες ἵππων καὶ ἑτέρων χηλῶν, quasi ἁπλαῖ, id est simplices: quod non bifidæ nec multifidæ sint vt in alijs quadrupedibus, Varin. Pedis cauum interius veteres chelidóna nominarunt, nunc quod ad soleam, cum paratur vngula & ferro adæquatur, forma cuspidis sagittæ effingitur in medio, pedestralam vocant sua lingua Teutones, Camerarius. Chelidôn vngulæ dicitur concauitas, sed & in canibus eodem modo Cælius ex Hesychio. Sed in canibus vllam sic dictam partem nusquam hactenus legere memini. In asino admissario requiritur vngula dura, subter concaua, interiore sinu paruo, quam à nido hirundinis chelidona vocant, Absyrtus interprete Ruellio cap.14. vbi Græcè sic legitur, Παχὺν τὸν ὄνυχα, καὶ κάτωθεν κοίλην τὴν ὁπλήν, ἢ χελιδόνα μικρὰν ἔχοντα. Qui albam habent vngulam equi, & chelidones longas, improbi sunt & molles habent pedes, &c. Absyrtus cap.105. vbi & alia plurima ex chelidone signa docet, vnde equi vel probis, vel prauis & mollibus pedibus præditi colligantur. Ruellius hirundinem ad verbum transfert, Camerarius in Xenophonte nescio qua occasione testudinem: vtrique alicubi cauum pedis. Ὁ ἱππόκομος καθαιρέτω τὴν χελιδόνα, καὶ τὸ κοῖλον τοῦ ποδὸς ἐπιμελῶς θεραπευέτω, Pollux. Idem alibi in equo probat vngulas cauas, ita vt chelidôn profundius lateat, & nullam ex solo molestiam percipiat: talis enim vngula (inquit) Xenophonte teste, cymbali instar in solo resonat. Hirundo sanè molliuscula est, ideoq; soli & lapidum tactu læditur. Χαμηλὰς vocat Xenophon vngulas pleniores carnosasq; citra cauitatem, Cælius. Noscendum est (inquit Xenophon) vtrum vngulæ sint arduæ, an tam priori parte quam posteriore depressæ siue humiles. Nam arduæ altius à solo hirundinem, quam vocant, elatam habent: at depressæ sic gradiuntur, pedis vt molliores & duriores partes æquabiliter fulciant incessum. Nostrates equos illos quorum altior est hirundo, & insignis cauitas pedis, vocant *holfüssig*: quibus vero pedes contra se habent, *pattfüssig*, quasi planipedes dicas. Ii offenduntur cum per loca aspera & lapidosa incedunt: & soleæ ex ferro aliter eis inducuntur quàm cæteris, corio quandoq; interposito. Simile vitium in humanis pedibus euenit: vnde plauti vel planci dicti, qui pedibus planis sunt: Et poëta Accius quia Vmber Sarcinas erat, à pedum planicie initio plotus, postea plautus est dictus. Exterior pars stabuli sternatur lapidibus rotundis palmari magnitudine, &c. vt insistentis vel incedentis per eos equi hirundo solidior reddatur, Xenophon. Tuellum apud barbaros scriptores vt Russium, est quædam teneritas ossium referens formam vngulæ, quam nutrit etiam, eiusq; radices in se continet. Hæc sæpe clauis solearum malè adactis læditur, vt scribit Russius cap.123. Eadem forte pars fuerit, quam Germani vocant *den kernen*, nimirum quòd mollior intra duriorem tanquam nucleus in testa sua contineatur: nisi quis à carne nomen deductum malit, quòd carnis substantia constet. Eandem aut proximam partem à Græcis batrachon dici conijcio. Nam Absyrtus in Hippiatricis cap.8. de hordeatione scribens, Frictio (inquit) secundum pilos ad imas partes spectet: siquidem per pedes huiusce morbi impetus erumpere creditur: quapropter pecus vngulas abijcit, in quibus partes illæ quas batrachos, id est ranas vocant, teneræ fiunt, & sanguinem emittunt. quas inferius scarificare & circuncidere oportet. Ruellius hoc in loco aliter vertit, & ranas incrementa linguæ (vt in homine accipi solent) interpretatur, absurdo (vt mihi videtur) sensu. Nam quod vngulæ pars sit, manifestissimum est ex Geoponicis Græcis, vbi lib.16. cap.1. pulli eligendi signa ex Absyrto traduntur, & inter cætera laudantur, ὁπλὴ ὑψηλὴ εὔγραφος καὶ πάντοθεν ὁμαλῶς συμπεπηγυῖα, βάτραχος μικρός, ὄνυξ στερεός. Andreas à Lacuna batrachon, nescio qua ratione vertit escharam singulis crurium adnatam: Cornarius ranunculum, licet codex impressus renunculum habeat. Συμβαίνει δὲ τοῦτο (τὴν ὁπλὴν ἀποπίπτειν) ὅταν τραχήλου ἵππος ὀλισθήσῃ, καὶ περὶ τὸν διαφυγῇ, καὶ ὁ λέγουσι βατραχίσῃ, Absyrtus cap.16. Ruellius transfert. Deterit autem vngulam tractim ingrediens, cum cursitans lapsatur, & ita caducus distrahitur, vt innatantes ranas imitetur, id βατραχίζειν Græca consuetudine nominant. Ego potius verterim, ad ranulam sic dictam pedis partem offendere: quam vocem Ruellius alibi tanquam ignotam sibi præterit. Oportet ferramento concisorio soleas ramulasque (lego ranulas) purgari, Vegetius 1.56.

Eupodia, virtus pedum in equis: vnde equi ipsi eupodes dicuntur, pedibus & vngulis bene constituti, præcipuè cum duras & solidas vngulas habent: qui secus, κακόποδες, κακοσκελεῖς, μαλακόποδες, ἁπαλόποδες. Dicuntur & ἑτεροσκελεῖς quidam equi, vt in heterophthalmi mentione supra ostendi. Ὅσοι δ᾽ εἰσὶ κατ᾽ ὄνυχα ταπεινοί, ἢ ἑτεροποδοῦντες φυσικῶς, ἢ ἑτεροσκελεῖς ἐξ αἰτίας, &c. χωλοί εἰσι, ἢ ἐκ τῆς φύσεως ἀδύνατοι. Absyrtus cap.110. Ruellius ita transtulit, Qui secundum vnguem cornu caleant, aut suopte ingenio vario pede, vel ex certa causa diuersis vngulis constant, &c. claudicant,

dicant, & lumbos habent infirmos. Sunt & alia quædam nomina partium equi, vt quæ in Hippiatricis circa finē capitis 114. legūtur, quod in translatione Ruellij centesimum duodecimum est, Δεῖ ταῦτα ἔχειν τὸν ἵππον. μακρὸν τράχηλον, λαπαρὸν κεφάλιν, ἐ μακροὺς πόδας, φαρδὺ στῆθος, φαρδία ἀνάπτυξις καὶ φαρδέας ὤμους, πλατὺ ἀνήκέφαλον, πλατὺ μέτωπον, ἐ πλατεῖα νεφρά, κοντὰ νεφρά, κοντὰ κοντοπαλίνεμα, καὶ κοντοὺς δακτύλους. Ruellius propter obscuritatem hæc omisit: sunt enim recentioris Græciæ vocabula ista κοντά, φαρδία, &c. ἁρμὸς est harmonia, articulus, iunctura.

DE ELECTIONE EQVORVM.

Palladius in equo admissario quatuor spectari iubet. formam, colorem, meritum, pulchritudinem: Sed eadem quatuor in alijs etiam equis, seu pullis educandis, seu emendis adultis, præcipuè mihi spectanda videntur. De coloribus equorum iam supra copiosè dixi, dicentur tamen hîc etiam nonnulla obiter in obseruatione formæ. Forma equorum quales maximè legi oporteat, pulcherrimè quidem Virgilio vate absoluta est: sed & nos diximus in libro de iaculatione equestri condito, & ferè inter omnes cōstare video, Plinius. Sed primo loco de pullo eligendo præcipiemus, initio à Vergilianis versibus facto qui lib. 3. Georg. leguntur huiusmodi: Nec non & pecori est idem delectus equino. Tu modo, quos in spem statuis submittere gentis, Præcipuum iam inde à teneris impende laborem. Continuò pecoris generosi pullus in aruis Altius ingreditur, & mollia crura reponit. Primus & ire viam, & fluuios tentare minaces Audet, & ignoto sese committere ponti: Nec vanos horret strepitus: illi ardua ceruix, Argutumq; caput, breuis aluus, obesaque terga: Luxuriatq; toris animosum pectus, honesti Spadices, glaucique color deterrimus albis, Et giluo: tum, si qua sonum procul arma dedere, Stare loco nescit: micat auribus, & tremit artus: Collectumq; premens (aliâs fremens) voluit sub naribus ignem. Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo. At duplex agitur per lumbos spina: cauatq; Tellurem: & solido grauiter sonat vngula cornu. Seruius argutum caput, breue exponit: pectus toris luxurians, torosum & eminens pulpis. Deterrimus albis, Atqui alibi ait, Qui candore niues anteirent. Sed aliud est candidum esse, id est quadam nitenti luce perfusum: aliud album, quod pallori constat esse vicinum. Giluus autem est melinus color, quem vulgò fuluum vocat. Multi ita legunt, albis & giluo (forte, E giluo) vt non album & giluum, sed albogiluum vituperet: quod si singuli colores vituperandi sunt, quanto magis mixtus vtroq;, id est albogiluus? Spina duplex, aut reuera duplex: aut lata, vt alibi. Duplicem gemmis auroq; coronam Hæc omnia Seruius. Equi boni futuri signa sunt, si cum gregalibus in pabulo contendit, in currendo, aliáue qua re, quo potior sit: si cum flumen traijciendū est, gregi in primis prægreditur, nec respectat alios, Varro. Cum natus est pullus, confestim licet indolem æstimare (qualis futurus sit equus è pullo coniectari potest, Varro:) si hilaris, si intrepidus: si neq; conspectu, nouæq; rei auditu terretur, si ante gregem procurrit, si lasciuia, & alacritate interdum & cursu certans æquales exuperat: si fossam sine contractione transilit. pontem flumenq; transcendit Hæc erunt honesti animi documenta. Mores autem laudantur, qui sunt ex placido (videtur addendum, concitati:) & ex concitato mitissimi. Nam hi & ad obsequia reperiuntur habiles, & ad certamina laborum patientissimi, Columella. Mores, vt vel ex summa quiete facile concitentur, vel ex incitata festinatione non difficile teneantur. Consideranda sunt in pullis corpora magna, longa, musculosa & arguta, Palladius. Corpus multum, membra non confusa, Varro. Corporis forma constabit exiguo capite, non magno. Oculis nigris. Naribus apertis, non angustis. Auribus applicatis, Varro. Auriculis breuibus & arrectis. Ceruice molli lataq;, nec longa. Iuba densa, non angusta, crebra, fusca, subcrispa, subtenuibus setis implicata in dexteriorem partem ceruicis, (per dextram partem profusa.) Pectore lato, pleno, & musculorum toris numeroso. Humeris latis, Varro. Armis grandibus & rectis, Columella. Scapulis latis. Lateribus inflexis. Ventre modico, substricto. Spina duplici Columella. Spina maximè duplici: sin minus, non extenta, Varro: extentam intelligo gibbosam vel prominentem, Græci κυρτὴν dicunt. quæ cauæ opponitur. Leguntur autem eadem verba apud Absyrtum in Geoponicis Græcè hoc modo ῥάχιν μάλιστα μὲν διπλῆν, εἰ δὲ μὴ κυρτήν: contrario sensu, quem & Ruellius in Hippiatricis hoc caput exponens (quanquam Græcus codex impressus non habeat) ineptè imitatur: sed negationem addendam ad κυρτὴν tum ex Varrone clarū est, tum ex Hippiatricorum Absyrti cap. 103. vbi in equo ad iugum idoneo ῥάχιν μὴ κυρτὴν requirit. Lumbis deorsum versum pressis, Varro: latis & subsidentibus, Columella. Testibus paribus & exiguis, Columella & Palladius. Cauda longa & setosa crispaq;. Colum. ampla, subcrispa, Var. Cruribus æqualibus atq; altis rectisq;. Genibus rotundis (teretibus) nec magnis (paruis) nec introrsus spectantibus Clunibus rotundis. Feminibus torosis ac numerosis. Vngulis duris & altis & concauis, rotundisq;: quibus coronæ mediocres superpositæ sunt. Toto corpore vt habeat venas, quæ animaduerti possint, quòd qui huiuscemodi sit & cum est æger ad medendum est appositus. Sic vniuersum corpus compositum vt sit grande, sublime, erectum, ab aspectu quoq; agile, & ex longo, quantum figura permittit, rotundum. Hæc omnia Varro & Columella prodiderunt. Habetur & in Ang. Politiani Rustico egregia electionis pulli descriptio. Eadem ferè omnia similiter in pullo probat Absyrtus in Geoponicis Græcis lib. 16. cap. 1. in paucis admodum differens: requirit enim tenue collū (vt vertit And. à Lacuna: Græcè legitur ἁπαλὸν, id est molle, vt Columella quoq; habet:) iubam promissam (βαθεῖαν) brachia recta, ventrem moderatū σύμμετρον. And. à Lacuna ineptè vertit amplum (cum Varro modicum. Columella substrictum laudet: testes oblongos,) sed errorem video & pro μακροὺς legendum μικρούς. Nam præter Palladium & Columellam qui probant exiguos testes, Xenophon etiam non magnos equum decere scribit, quanquam addit, ὃ οὐκ ἔστι πώλου καταιδεῖν, interpres vertit, sed in pullo hoc notari non potest.) Pectus μεμιγμένον, lege μεμυωμένον (nam & alij authores eiusmodi laudant, musculosum inquam & torosum: sic & μηροὺς μεμυωμένους mox laudat: ridiculus est qui contextum vertit: Ruellius etiam μεμυωμένον legit, vt apparet in Hippiatricis cap. 14 translationis eius.) Postremo ranam exiguam. Ex his enim (inquit) claret tum magnum tum bonum futurum equum.

His adnectemus quæ Xenophon & pleraq; mutuatus ab eo Pollux, de probandis aut improbādis in pullo corporis partibus literis mandauerunt. Equi nondum domiti corpus (inquit Xenophon) diligenter explorandum est, quod animi haud satis claras significationes dare soleat equus qui nondū conscenditur. Soliditas igitur membrorum omnium, cum ad cursum celeriorem. tum acriorem equum reddit. Plato statum corporis rectum & articulatum probat. Caput osseum sit, maxillæ (σιαγόνες) paruæ. Πρόσωπον βραχεῖα, Pollux Extantes oculi vigilantiores, putandi quàm profundi: horū etiam prospectus longius penetrauerit. Oculi sint ignei, & quasi sanguinei, ὕφαιμον βλέποντες, Pollux & Oppianus. Plato tamē in Phædro equum deteriorē & immorigerum, γλαυκόμματον & ὕφαιμον,

d est glauco & subcruento aspectu, reliqui corporis colore nigro facit: meliorem verò mitioremq́;, nigris oculis corpore albo. Auriculæ breues & minutæ, vertex verò grandior caput equinum decet. Nares patulæ multò quàm conniuentes, & apertiores meatus habent animæ, & faciũt videri equum terribiliorem, γοργότερον. Nam & irascens equus equo, & inter agitandum ferociens, diducere vehementius nares consueuit. Præstantiorem equum Plato ἐπίγρυπον, id est rostro adunco fingit, contrarium σιμοπρόσωπον. Iam de pectore non oriatur ceruix tanquam porci prona, sed eminens pertineat ad verticem vt gallinacei. (λαγαρὸς δ' εἴη ὁ αὐχὴν κατὰ τὴν συγκαμπήν, quidam vertit, curuetur autem in flexu: malim, gracilis autem sit ceruix qua iungitur capiti: nam & Russius collum longum & gracile iuxta caput laudat. λαγαρὸν proprie est gracile ambitu vel complexu suo, inter crassiores supra infraq́; partes medium, vt mihi quidem videtur: quales in animalibus inde vocatæ λαγόνες sunt: quod autem tale fuerit, flectitur curuaturq́; commodius. Esto igitur equi ceruix circa summam vertebram gracilior, vt caput in eo flectatur.) ita collum fuerit ante equitem, oculi autem spectabunt ante pedes. (Νεάτην δ' ὑψοῦ ποτὶ δειράδα νεῦσαι, Oppianus. Et rursus, Ὑψηλὴ δειρὴ πελέτω λασιαύχενος ἵππου, Ὡς ὅτε χαιτήεσσα λόφον νεύσει τρυφάλεια.) Atq; huiusmodi equus, vtcunq; animosus, minimè violentus esse poterit. Violentiam enim vsurpant equi non inflectẽtes collum & caput, sed extendentes. Platoni laudatur equus ὑψαύχην, vt κρατεραύχην & βραχυτράχηλος vituperatur. Considerandũ & hoc vtrum buccæ sint teneræ an asperæ, an verò inæquales. Nam imparitas harum facit plerunq; duri & contumacis vt oris (heterognathi) equi reddantur. Iuba pulchrè comata, & procomium decorũ. Spina dorsi supra armos (ἀκρωμία) paulò elatior, præbet opportunius sedile equiti: & armi ac reliquũ corpus firmius compinguntur, si illa duplex fuerit, quàm si simplex: tum etiam & eques residebit mollius, & forma delectabilior erit. Pectus amplum (latum) idoneum est & ad formã & ad robur, & ad longiores gressus, vbi non implicentur crura, (vt fit cum breuiori interuallo distant.) Latera demissiora (πλευρὰ βαθυτέρα, Xenophon: Pollux in plurali dicit πλευρὰς id est latera vel costas) oblonga, & supra ventrem turgidiuscula, tum aptiorem ad residendũ, tum robustiorem melioremq́; de pastu succi equum indicant. Venter substrictus, συνεσταλμένη Pollux: legendum συνεσταλμένη. Lumbi (ὀσφὺς) quo erunt latiores & breuiores, hoc facilius attollet priores pedes equus, & posterioribus subsequetur: ita etiam ilia (ὀκνεῶν) esse minima videbuntur, quæ vastitate sua partim deformant, partim etiam debilitant & grauant equos. Xenophon. Lumbi sint duplices, Pollux. Coxas esse latas & carnosas oportet, vt cõsentaneæ sint cum pectore & lateribus. Clunes solidæ ac latæ. Cauda longa non ornamento solum sed etiam vtilis est, vt infestantes scilicet muscæ abigantur. Femora neruosa, μηροὶ ἰνώδεις, Pollux: εὐπαγεῖς, μυώδεις, Oppianus. Camerarius μυοειδεῖς legit propter carmen: ego ἰνώδεις malim cum Polluce: neruosum enim solidius est musculoso. Sed Absyrtus quoque probat μηροὺς μεμυωμένους, quare rem in medio relinquo. Femina quidem sub cauda si latioris interualli linea distinxerit, (μηροὺς διεστασμένους, Xenophon, videtur legendũ esse διεσταλμένους,) hoc pacto quia crura posteriora spatiosius (maiori interuallo distantia) attrahentur, ideo & successio (ὑπόβασις, malim progressio, vt Atticum sit pro πρόβασις, nisi quis πρόβασιν de prioribus pedibus dicat, ὑπόβασιν de posterioribus) ac equitatio erit terribilior & firmior, & quàm aliter essent meliora omnia. Crura seu femora posteriora διαβεβηκότα, Absyrtus etiam in asino admissario probat: quòd sic futurus sit ἑδραιότερος ἐν τῇ ἐπιβάσει. Femur sub armis si crassum sit, habet, vt in virili corpore non solum robur, sed etiam venustatem. Tibiæ excarnes. Tibiarum ossa sint spissa, vtpote corporis totius stabilimenta: sed spissitudo non erit venarum neq; carnium: nam hoc pacto cum per aspera agitur equus, impleri hæc sanguine necesse est, & existere nodos (κιρσοὺς, varices) inflariq́; crura, & cutem rescindi, (ἀφίστασθαι:) qua laxata sæpe commissuræ discedunt, & equus claudicat, (ἡ περόνη ἀποστᾶσα χωλὸν ἀπέδειξε τὸν ἵππον, id est radius tibiæ luxatus claudum reddit equum.) Crura mollia & flexilia, σκέλη ὑγρά.

Pullus cuius à primo statim ortu altiores tibiæ fuerint, is maximus futurus est. Omnium enim quadrupedum tibiæ processu temporis parum crescunt altitudine, secundum has vero (id est, si illæ vero in pullo altæ sint) consentiente magnitudine corpus reliquum augetur. Genua si pullus lubrico flexu moueat ingrediens, coniecturam ex hoc facere possis, in equitatione crura similiter lubricum motum habitura esse: quanquam enim mollities illa flectendi procedente tempore maior fit, meritò tamen in pullis statim animaduersa laudatur. Γόνυ λαγαρὸν πρὸς τὴν συγκαμπήν, Pollux: malim ὑγρὸν πρὸς τὴν συγκαμπὴν vel καμπήν, vt Xenophon habet: & ipse Pollux in vitijs oppositis, de genibus loquens, ὑγρὸν appellat equum qui ea facile flectat: quanquam & αὐχὴν λαγαρὸς κατὰ τὴν συγκαμπὴν à Xenophonte laudetur: genu tamen non itidem vt ceruix, λαγαρὸν (de qua voce superius docui) dici potest: Κυνήποδες ὑψηλοὶ, στερεοί, Pollux. Ossa supra vngulam infra talos, qua parte vt in caninis pedibus callus subest, κυνήποδας dixêre, neque erunt procera, neque vero depressa, vt superius exposui in partium equi enumeratione. Sed omniũ prima erit pedum, vtpote fundamenti totius corporis, consideratio. Et in his primum vngula cõsideranda. Spissa enim ad pedum bonitatem longè præstat tenui. Deinde cognoscendum, vtrum vngulæ sint arduæ, an tam priore parte quàm posteriore depressæ siue humiles. Nam arduæ altius à solo testudinem (chelidóna) quam vocant, elatam habent: at depressæ sic gradiuntur, pedis vt molliores & duriores partes æquabiliter fulciant incessum: vt fit in hominibus quoque quorum crura distorta sunt, qui valgi vocantur. Rectè etiam Simeon scripsit sonitu deprehendi pedum bonitatem. Non secus enim ardua (κοίλη id est, caua) vngula, quàm cymbalum resonat. De posteriorum pedum talis seu tibijs, deq; ijs quos κυνήποδας vocari diximus, & de vngulis, eadem quæ de prioribus pedibus tradita sunt, perhibemus. Atq; hæc in pullis eligendis qui obseruare voluerint, eos adepturos puto optimis pedibus & robustos & satis corpulentos, tum vero pulchritudine & magnitudine præditos equos, Hactenus Xenophon & Pollux. Apparet autem ex postremis hisce Xenophontis verbis, hæc ab eo tradita electionis signa, non ad bellatorem duntaxat equum, de quo præcipuè disserit, sed ad alios etiam pertinere. Iam contraria quæ vitio dantur, etiamsi ex præcedentibus per se possint intelligi, adscribam tamen ex Polluce translata, vt huic instituto plenissimè satisfaciam. Improbantur itaq;, caput graue & carnosum: aures magnæ: nares angustæ vel collapsæ, (μυκτῆρες συμπεπτωκότες:) oculi caui, ceruix oblonga, iuba parum pilosa, pectus angustum, armi caui: latera angusta & parum carnosa: lumbi acuti, coxæ asperæ, crura duriora, id est tarda ad motum: genua ægrè flexilia: nam quæ mollia sunt & facile flectuntur, gressum equi faciliorem tutioremq́; præstant, vt & minus delassetur, minusq́; offendat aut cespitet. Femora minus solida: μηροὶ ἀπαγεῖς. Tibiæ varicosæ. Cynepodes crassi. Vngues tenues: & vngulæ plenæ, carnosæ, læues, planæ, quas Xenophon χαμηλάς id est, humiles appellat, Hactenus Pollux. Oppianus libro primo de venatione, equi tum ad bellum tum ad venationem apti notas laudabiles in plærisq; similiter describit, nos ea tantum recitabimus, vbi vel amplius vel diuersum aliquid habet. Αὐτὸς μὲν μέγας αὐτὸς ἰὼν περιηγέα γυῖα, Εὐρὺ πέλοι φαιδρόν τι μεσόφρυον, ἐκ δ' ἄρ' ἐχέτω Ἀμφὶ μέτωπα τρίχων πυκινοὶ σείοιντο κόρυμβοι. Ὄμμα πρὶν πυρόεν ...

 σκυνίοισι

σκιωνίοισι διαφοινόν. δολιχὴ δέμας. Μηροὶ δ' ὑπαγίες, μυώδεες, (Pollux ἰνώδεες, &c. vt paulo superius monui:) αὐτὰρ ἔνερθεν Ὀρθοπτεῦς, δολιχοί τε ποδῶν περιμηκέες αὐλοί, Καὶ μάλα λεπταλέοι, καὶ σκρκὶ λελειμμένα κῶλα, ceruinis similia: Καὶ σφυρὸν ἀγκλίνοιτο. Talem etiam equum, inquit, maximè probant, Ἴδμονες ἱπποδρόμων, ἠδ' βουκολίων ἐπίκουροι: Hoc est, periti certaminum equestrium, & armentorum custodes: nimirum quod contra piratas & abigeos talium equorum fortitudine & celeritate præstantium, vsus in sua aut alijs regionibus fuerit. In adulto etiã equo emendo, eadem ferè quæ in pullo obseruanda sunt. Quæ autem præcipuè circa ingenium & mores eius perpendi debeant, inferius dicetur. Quò acrior equus est, eò amplius in bibendo nares mergit, Plinius. Emptio equina similis ferè ac boum & asinorum, quod ijsdem rebus dominium in emptione mutatur, vt in Manilij actionibus sunt perscripta, Varro.

In admissario etiam & matrice eligendis, pleraq; similiter examinari debent, vt in equo simpliciter emendo vel educando pullo: quanquam multo plus refert admissarium esse egregium, vt tota ab eo prognata soboles laudabilis habeatur. Equos ad admissuram quos velis habere, legere oportet amplo corpore, formosos, nulla parte corporis inter se non congruente, Varro. Quales sint eligendæ equæ ex quibus muli procreentur, in Asino scripsimus. Forma esse oportet magnitudine media, quod nec vastos nec minutos decet esse. Equas clunibus ac ventribus latis, Idem. In admissarijs quatuor spectanda sunt, forma, color, meritum, pulchritudo. In forma hoc sequemur: Vastum corpus & solidum, robori conueniens altitudo, latus longissimum, maximi & rotundi clunes, pectus latè patens, & corpus omne musculorum densitate nodosum, pes siccus & solidus, & cornu concauo altius calciatus. Pulchritudinis partes hæ sunt: vt sit exiguum caput & siccum, pelle propemodũ solis ossibus adhærente: Aures breues & argutæ, oculi magni, nares patulæ, coma & cauda profusior, vngularum solida & fixa rotunditas, Palladius: Ea quæ de coloribus mox adijcit, iam supra enumeraui. Et mox, Eadem (inquit) in equabus consideranda sunt, maximè vt sint longi & magni ventris & corporis: sed hoc in generosis seruetur armentis: Cæteræ passim toto anno inter pascua, dimissis secum maribus impleantur. Eadem ferè de pulchritudine equi Albertus scribit, & inter alia, Oculi (inquit) magni sint, & quasi ante caput siti: aures breues & acutæ (argutæ Palladius, ex quo transcripsit: quamuis & Russius acutas habet, & quasi aspideas, nescio quo sensu) & quasi antrorsum porrectæ: cauda magna & longa, nares apertæ, quas cum bibit profundè in aquam mergat. Russius ad equi pulchritudinem præter cætera, maxillas graciles & siccas commendat: os magnum & laceratum, (Oppianus στόμα ἄρκιον, id est, os moderatum:) garese verò acutum sed quasi tensum & rectum: dorsum curtum (breue) & quasi planum. Costas & ilia vt bouina. Anchas longas & tensas: coxas intus forisq; latas & carnosas: garetta ampla & sicca & tensa: falces curuas & amplas, ceruinis similes, crura ampla, pilosa & sicca. Iuncturas crurium grossas, & non carnosas, propinquas vngulis, ad similitudinẽ boum. Posterior pars corporis altior sit anteriore, vt in ceruo, Hęc Russius. Pulchritudo equi melius apparet in macilento corpore quàm obeso. Nam pinguitudo sæpe vitia quædam occulit, Idem.

Regibus hic mos est vbi equos mercantur, opertos
Inspiciunt, ne si facies vt sæpe decora
Molli fulta pede est, emptorem inducat hiantem
Quòd pulchræ clunes, breue quòd caput, ardua ceruix.

Horatius lib. I. Serm. Sat. 2. Equi pulchritudo maximè excellit si ceruicem natura erectam & sublimem gerat, & verticem magnum, & aures minores quàm pro capitis modo. Pollux. Alia etiam nonnulla quæ ad pulchritudinem equi seorsim referri poterant, inter alias electionis notas iam recitauimus. Eligendi sunt parentes boni & pulchri, vt pulli etiam similes generentur, tum corpore, tum moribus, quod vt plurimum fit: nam vt contrarium accidat, alia quædam causa superueniat oportet, Russius. Si equus leucoma, id est albuginem vel candicantẽ notam in oculis ostendat, non ictu contractam, sed genitiuam (vt Ruellius reddit: Græcè legitur ἀπὸ ταὐτοματου, id est sponte natam, nulla scilicet externa, sed interna & latente causa) ad seminandam prolem repudiatur: nanq; editum hoc parente pecus cum ad eandem deuenerit ætatem simili modo cæcitate afficietur: Equam vero tali genitore procreatam, propter anniuersariam purgationem, id malum non manet: sed mas quem ea peperit matrix, auitum referet vitium. Iam qui insiliendis equabus vel pigri vel inhabiles spectantur, vtpote cum operi cedant, sunt segregandi. Qui etiam vnico teste constant, ad admissuram asciscere non oportet: cum ex maxima parte infœcundi reputentur, aut pullos suæ stirpi mutilæ similes progenerent. Quibus varices in testiculis prominent, seminandæ soboli non habentur idonei, hos varicosos (κιρσοκήλας) vocant. Admissarium enim corpore esse integro & omni vacare culpa oportet, Absyrtus. Sed plura de admissarijs equis dicam capite tertio: hic enim ea solum proposui, quæ circa corpus eorum spectantur.

De notis equi ad venationem apti Oppiani sententiam retuli iam ante: sed Nemesiani quoque perelegantis poëtæ eadem de re versus audiamus.

Cornipedes igitur lectos det Græcia nobis,
Cappadocumq́, notas referat generosa propago
Armata, & palmas nuper grex omnis auorum.
Illis ampla satis laui sunt æquora dorso,
Immodicumq́, latus, paruæq́, ingentibus alui,
Ardua frons, auresq́, agiles, capitiq́, decoro
Altus honos, oculiq́, vago splendore micantes.
Plurima se validos ceruix resupinat in armos.
Fumant humentes calida de nare vapores.
Nec pes officium standi tenet: vngula terram
Crebra ferit, virtusq́, artus animosa fatigat.

Belisarius Aquiuiuus in libro de venatione Oppianum secutus, στόμα ἄρκιον, non os mediocre vertit, vt nos supra, sed largissimo (inquit) sint ore longoq́ue, ne freno inobedientes esse iudicentur. Capita etiam alta idcirco esse vult, vt si quandoq; equum cespitare contigerit, subleuari facilius quo minus corruat freno possit. Alia quædam de equo venatorio inferius hoc in capite afferam. Non illi venator equus, non spicula curæ, Claudianus. Equi alij sunt idonei ad rem militarem, alij ad vecturam, alij ad prædã. Itaq; peritus belli alios eligit, atq; alit, ac docet: neq; eodem modo parantur ad ephippium, vt ad prædam: quòd vt ad rem militarem, quòd ibi ad castra habere volunt acres, Varro.

De equis insititijs & bigeneris qui debent ad iugum destinari, Absyrtus capite centesimo translationis Ruellij sic scribit: Equos qui diuerso parentum seminio procreantur, à corporum notis nosse commodum est qui ad iuga capessenda sint habiles & idonei. Tali autem habitu constare debent: pectore lato, ampla similiter ceruice, naribus apertis, prominentibus armis, cruribus (βραχίοσι) rectis, suffraginibus (mesocynijs) eorundem non magnis: pedibus non vacijs, sed neq; ingredientibus qui displodantur, ventre non paruo, spina non incurua. Talibus meritis validos, & ad obeunda munia robustos tibi comparabis. His pauca quædam addemus de nonnullis corporis

equini partibus, circa electionem obseruandis, tanquam appendicem omissorum superius. Equorum animi indices aures, sicut & leonum cauda, Plin. Et alibi, In equis (inquit) & omnium iumentorum genere indicia animi aures præferunt, fessis marcidæ, micantes pauidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris. Quæcunq; sic nascuntur in veterino genere, vt notam eam habeant, quam leporinum dentem vocant, (σημα καὶ λαγωόδοντας ἐξέδοσαν) subrumari non oportet: sed nuper in lucem ædita aut reijcere, aut ab armēto segregare: scientes vtiq; huiusmodi foeturas & pullationes veluti adulterinas esse naturæ notas & portentosas: maximè autem gignuntur in hinnis & bigeneris animantibus, Absyrtus. Pollux laudandum equi aspectum siue oculos his epithetis ornat, βλέμμα γοργὸν, ἐπαιμὸν, ἀναιδὲς, ἀπότομον, ἔκπληγον, θερμὸν, πικρὸν, θυμικὸν, ὀργίλον: nam quod addit χρηματιστικὸν, ad aspectum, aut apparentē ex eo animi notam, nō æquè pertinet. Et mox, Καὶ ἄσθμα ἔστω σμερδαλεώτερον, θυμικώτερον, ἱταμώτερον. Breuitas colli semper commendari solet ab equestribus, prolixitas verò instar gruis mirum in modum vituperatur, And. à Lacuna. Equi Argolici & Istrij, τῇ ῥάχει ἄτομοι & κοῖλοι, indiuidua & caua spina, vt Ruellius vertit, Hispani verò ἔντομοι, quanquam illic spinæ vocabulum non adijcitur, Absyrtus cap. 115. quòd si ἄτομοι, κοῖλοι sunt, ἔντομοι videntur κυρτοί, sed certi hac de re nihil habeo. Crura valida & sicca sint, & æqualiter à genu vsq; ad pedem porrecta, ita vt nulla tubercula promineant, nihil etiam ad tactum cēdat, Albertus. Pes æqualis & planæ superficiei, id est non asperæ, rotundus, vndiq; terram tangens, Idem. Pedum laudatam constitutionem Pollux εὐποδίαν vocat. Ab eodem probatur equus εὔπους, εὔοπλος, & εὔτονος. Heterognathon Camerarius ex Xenophonte vertit duri & contumacis oris equum. Huiusmodi autem fiunt, vt liquet ex verbis Xenophontis, cum maxilla altera durior vel asperior, altera mollior vel tenerior est. Præcipiatur curatori (inquit idem) ne vnquam habenis attrahat equum: hoc enim heterognathos facit, (os durum, Camerarius.) Et alibi, Heterognathos equos prodit, non solum equitatio illa quam πέδην vocant: sed euidentius etiam mutata subito equitatio. Nam plerique nolunt excurrere, nisi ita flexus eueniat vt improbior maxilla domum & ad reditum conuertatur. Et rursus, Agitationem autem in primis probamus eam quæ πέδη appellatur, quoniam ambas buccas ad conuersionem assuefacit. Est & hoc bonum agitationem ipsam mutare, vt equi buccæ in vtrisq; exæquentur. Ἑτερόγναθος, (ἄδικος τὰ σιαγόνα. Pollux) ἐπὶ ἵππου, ἀπειθὴς ἢ ἄπληστος, & ἀμφοτέραις ταῖς γνάθοις ἐσθίων, Suidas & Varinus. Hesychius σκληρόστομον, id est duri oris exponit: ἀπειθὴς, id est contumax & effrenis latius patet: Pro inexplebili, vt illi exponunt. & ambabus maxillis cibum vorante, apud authores legisse non memini Heterognatho contrarius & laudandus est, ἐκκεκλασμένος τὴν γνάθον, δίκαιος τὴν σιαγόνα, ἴσος ἑκατέραν τὴν γνάθον, apud Pollucem. Ἀμείνων ἢ ὁ ποῦς ὁ μὴ σπαδὼν (in Xenophonte corruptè legitur σπαδὼν) ἀλλὰ διὰ πολλοῦ τὰ σκέλη διαβαίνεις & διαφέρων, καλὸς (lego καλὸς) ἢ εἰ τὸ διάστημα ἔχει τῶν σκελῶν ὡς μέγιστον: (hoc est quod Xenophon scribit, Μηροὺς γ᾽ ἄλλῳ τοῦ ὑπὸ τῇ ὠλένῃ ἅμα πλατέα (πλατεῖα) τῇ γραμμῇ διακεκριμένους (διωρισμένους) ἔχῃ, &c.) ὑπάρξει γὰρ αὐτῷ, Σίμων λέγει, διὰ πλεῖστον τὰ σκέλη ἵστασθαι, Pollux.

Teutones (inquit Camerarius) cum bonum & generosum equum depingunt, diuersorum animantum concinnatis virtutibus, vt Homerus fingit de dijs Agamemnonem suum, à lupo tria, & à vulpe tria, & à muliere τρία ἐπιτηδεύματα seu ἀρετάς assumunt. Lupi oculos, voracitatem, validam ceruicem. Vulpis aures breues, caudam longam, gressum lenem. Mulieris pectus, superbiam, comam. Alij magis pudendo intellectu inter muliebres in equo virtutes posuēre conscensionis patientiam. Itemq; alij hæc ita exposuēre, generoso equo virtutes vt attribuerent duas leporis, velocitatem & agilitatem. Duas vulpis, bonorum oculorum & pilosæ caudæ. Lupi duas, lenitatem gressus & voracitatem. Duas asini, coxas valentes & firmitatem pilorum: vel vt quibusdam placet, bonas vngulas. Mulieris duas, superbiam & subiectionem. Atq; etiam alij aliter hoc modo: (declarant enim hæc etiam Teutonum maiorum nostrorum sapientiam:) De lupo (lucio potius) pisce adesse debere equo voracitatem & exiliendi facultatem. De anguilla agilitatem & (vt meminisse videor) celeritatem. De serpente, oculorum aciem & gyros. De leone, amplum pectus & densam iubam. De foemina, quæ diximus. De fele, nitorem & lenitatem gradus. Hæc omnia Camerarius. Nunc de indole etiam, ingenio & moribus & actionibus nonnullis, quæ circa equum eligendum considerantur, dicamus. In equo igitur adulto & iam vectore parando, primum ætas ignoranda non est, (de cuius dignotione capite tertio dicam:) ætate perspecta, inquit Xenophon, videbimus & lupos quo pacto ore, & verticale lorum quo pacto ad aurès admittat. Hæc minimè erunt obscura, si coram emptore & applicatum frenum & detractum fuerit. Mox animaduertendum quo pacto suscipiat dorso conscensorem: multi enim equi refutant ea, quæ laborem sibi allatura esse intelligunt. Obseruabitur & hoc, vtrum cum equite non recuset ab alijs equis digredi: aut, si forte prope assint, an ad hos sese efferre soleat. Reperiuntur etiam qui de mala educatione ex equitationibus recurrunt ad domesticos secessus. (De heterognathis iam paulò ante dixi.) Neq; fugere nos par fuerit, an etiam instigatus ad celeritatem equus cito sustineri, & libenter reuerti soleat. Prodest & hoc scire, vtrum extimulatus etiam obtemperet equus. Nam immorigerus equus nō inutilis tantummodo, sed sæpenumero proditoris vicem obtinet, Hæc Xenophon. Ab ingenio equus laudabitur, inquit Pollux, si fuerit εὔφορος, εὔθυμος, θυμοειδὴς, εὐσχήμων, εὐπειθὴς, εὐπειστικὸς, ἥμερος, μεγαλοπρεπὴς, γαῦρος, γαυρούμενος, γαυριώμενος, κηδεμὼν, κυδρώμενος, ἐλεύθερος, ἐλευθέριος, ἰσχυρὸς, ἀγλαὸς, φρονηματίας, ἀλαζὼν, εὔψυχος, εὐκάρδιος, μεγαλόφρων, μετέωρος, πομπικὸς, σοβαρὸς, εὔτολμος, εὐθαρσὴς, ποδώκης, γοργούμενος, ταχὺς, εὐπειθὴς, εὐάγωγος, εὐήνιος, χαλινὸν ἐνδεχόμενος, φιλῶν τὸν ἀναβάτην, εὔνους τῷ ἱππεῖ, φιλάνθρωπος, φίλιππος, ἐγκαρτερῶν σὺν τῷ καιρῷ, εὐτράπελος, πειθαρχικὸς, εὐτακτος, εὔζηλος, πεπαιδευμένος, ἰδίως ἐξορμῶν, εὐκόλως καθιστάμενος, μάστιγος οὐ χρήζων οὐδὲ κέντρου, κέντρα ἀποσοβεῖν, ἀνυπόστατος, ἄφοβος, θαρραλέος. Hucusque Pollux. Budæus oris morigeri & ductilis equum laudat, vt Græci euagogon. &c. Quò quis acrior, in bibēdo profundius nares mergit, Plinius. Equus sit audax, pedibus terram fodiens & terens, hinniens, membris tremens: hoc enim fortitudinis est indicium: ex quiete summa facile concitetur, facile etiam ex maxima concitatione sistatur & quiescat, (idem in Hippiatricis Græcis alicubi legimus, & paulo ante ex Polluce diximus.) Albertus. Equus Platoni in Phædro laudatus τιμῆς ἐραστὴς μετὰ σωφροσύνης τε καὶ αἰδοῦς, καὶ ἀληθινῆς δόξης ἑταῖρος, ἄπληκτος, κελεύσματι μόνον καὶ λόγῳ ἡνιοχεῖται. At improbatus eidem, εἰκῆ συμπεφορημένος, ὕβρεως καὶ ἀλαζονείας ἑταῖρος, περὶ ὦτα λάσιος, κωφὸς (aliàs πεφυσημένος) μάστιγι μόλις μετὰ κέντρων ὑπείκων. Huius loci paralipomena quædam, vt vitia & virtutes nonnullas equorum, octaui capitis parte secunda requires. Præstantissimus quidem fuerit equus, in quo & animi & corporis formæque dotes coniunguntur: quod si non contingat, formæ potius quàm animi vitijs ignoscemus. Strigosum pecus equumque dicimus, qui sit malè habitus & gracilis: hoc est Græcè σφηκώδης & λαγαρὸς, Aristoteli, Theophrasto, Pausaniæ, Hermolaus. Mihi quidē nonnihil interesse videtur. λαγαρὸν enim propriè dicitur animal quod circa λαγόνας, id est ilia & partem qua cingimur, gracilius est, quem habitum in adolescentibus & puellis præcipuè laudare solent: & quoniam sphēces, id est vespæ, qua thorax cum ventre inferiore conseritur,

gracili filo cohæret, idem ſphecôdes appellatur: at ſtrigoſus habitus totius corporis eſt, pleno & nitido carnoſoq; contrarius, λεπτὸς, ἰσχνὸς, κατισχνος, λεπτόκρεως, ſiccus & veluti ſtrijs (ſeu ſtrigis) quibuſdam aſperior, ſqualidus aſpectu, & ſemper vitioſus. λαγαρὸν vero in nonnullis corporis partibus commendamus, vt in equi ceruice qua capite iungitur apud Xenophontem. Cenſores P. Scipio Naſica, & M. Pompilius cum equitum cenſum agerent, equum nimis ſtrigoſum & male habitum, ſed equitem eius vberrimum & habitiſſimum viderunt: Verba ſunt Maſurij citante Nonio, & Gellio 4. 20. Grammatici quidam ſtrigoſum interpretantur exhauſtum & macilentúm, quaſi ſtringoſum: & iumenta ſtrigoſa, quod corpora eorum reſtricta ſint fame aut alia vitij cauſa. Vide infra in C. de morbis toti corpori communibus, initio ſtatim. Equus dyſgargalis Xenophonti, qui eſt δυσυπότακτος ac difficilis, qui ne tactum quidem aut titillationem pati queat, γαργαλισμὸν Græci dicunt, Cælius.

Vitia ingenij, morũ & actionum equi (pedum etiam nonnulla) apud Pollucem leguntur iſta: βραδὺς, νωθὴς, ἀμβλὺς, ἀργὸς, βλὰξ, ἀπλοῦς, ἄπους, κακόπους, κακόπους, μελητὴς, δειλὸς, ἄπληστος, χαλαδερὴς, ὕπτιος, (ὑπτιάζων potius, vt in Hippiatricis legitur) δυσαπόμαχος, ἐπίφοβος, οὐ σπουδαῖος τοὺς πόδας, μαλακὸς τὴν ὁπλὴν. σκληρόστομος, βαρὺς τὴν κεφαλὴν, κάτω νεύων, εἰς ὦμον πλῶν, κυφαγωγήτης, δυσγαργάλιστος, ἀπειθὴς, δυσήνιος, δυσάγωγος, ἀνάγωγος, ἄστομος, μισιππος, μισαίθριος, διαχνᾶν, λακτίζειν, λακτιστὴς, ἀδάμαστος, φαύλως ἡγμένος, ἀπεστημος, ἀπαίδευτος, ἄτακτος, θηριώδης, δύσφορος, ἀκάθεκτος, τὴν γνάθον ἀκόλαστος, ἀναχαιτίζειν, ἀποσειόμενος, ἐφυβρίζων, ὃς πολλάκις ἐξεκύλισε τὴν ἱππέα, οὐδὲ προσιέμενος τὸν χαλινὸν, ὑπέρφοβος, ἐνδεέστερος, ἀποδεέστερος σίμων τὸ ὄνομα, καὶ τὰ ὅμοια, Hactenus Pollux.

Probantur ad equitationem qui genibus lentis (ὑγρῶν) & facile flexibilibus conſtant: quippe minus ij cæteris decerrant (ἀπταιστότεροι, minus offendunt aut ceſpitant) nec ſeſſori periculum afferunt, minusq; fatigati in obeundis operibus claſſeſcunt, quàm qui duris genibus non ſecus atq; ſi vallis & palis niterentur. Qui magnis ilibus turgent, ij imbecilliores viribus & deformiores intelliguntur. Omnibus præſtantiores habentur, qui originem armorum (συνωμίαν) ſublimiorem prætendunt: non enim modo ſeſſoribus tuti, ſed firmioribus armis ſtabiliti putantur. Suſpicaces & meticuloſos ſupra modum, optimum eſt non poſſidere: cum nos non fugiat plerunq; ſarcinas & onera quæ ſubuectant, pernicioſè deturbare: quod minori vitio verteretur, niſi vectorem excutientes male ſæpius afficerent. Sed equinum genus proſpicuam præ ſe fert ſuſpicionem, ſic vt inſidens tutò hæreat: aſininum verò pecus & bigenerum rerũ conſpectu conſternabile, nouitatisq; verens, in diſcrimen adfert, Abſyrtus cap. 112. Laur. Ruſſius capite ſeptimo, aphoriſmos aliquot ad electionem equorum vtiliſſimos quanquam parum Latino ſermone his ferè verbis præſcripſit: Equus maxillis craſſis & collo breui, non ſatis cõmodè frenari poteſt: Equus frigiditate & inflatione capitis laborans, oculis tumidis, & capite graui deorſim nutans, auriculis circa partes extremas pendentibus & frigidis, vix vnquam poterit curari. Equus auriculis pendentibus & magnis, oculis concauis, lentus, remiſſus & mollis eſt. Equus garettis amplis & extenſis, falſis (falcibus) curuis, ita vt garetta in greſſu introrſum ſpectent, vt plurimum celer & agilis eſt. Equus garettis curuis, & falcibus extenſis, & hanchis curuis, ſecundum naturam ingredi ſolet. Equus cum per caudam trahitur, quo firmius preſſiusque eam ad ſe trahit, tanto præſtantior, & ad bellicum vſum laudatior: vt ille etiam, cui pellis inter aures vbi iuba deſinit, cranco tenacius hæret. Equus habens iuncturas crurum iuxta pedes natura craſſas, & paſtoralia breuia boum inſtar, natura fortis exiſtimatur. Equus coſtis groſſis tanquam bubulis, ventre amplo & deorſum pendente, laborioſus & patiens iudicatur. Qui vngulas omnes albas habet, vix aut nunquam fortes habebit. Equus ſi ſuper omnes pedes in principio, præcipue anteriores, diu & æqualiter coniunctos inſiſtat, ita vt vnum pedem ante alterum non extendat, aut eleuet, aut vno quàm altero leuius ac debilius terræ innitatur, membra inferiora ſe habere ſana & firma declarat. Equus naribus magnis & inflatis, oculis groſſis, non concauis, natura vt plurimum audax eſt. Equus ore magno ſciſſo ſeu valde diducto, maxillis gracilibus & macris, collo longo & gracili verſus caput, facilem freno ſe præbet. Equus truncum caudæ ſtrictum ad ſe tenens, & fortiter iuxta coſtas ſtrictum, magna ex parte fortis & patiens eſt, ſed non celer. Equus habens crura & iuncturas crurium ſatis piloſas, pilos longos, eaſdem partes ad laborem validas habet, ſed idem plerunque celer non eſt. Equus culmine longo & amplo præditus, hanchis longis & extenſis, altior poſterius quàm anterius, velox in curſu eſſe ſolet. (Quæ de claudicatione ſequuntur capite tertio inter morbos pedum addentur.) Equus cui interiora corporis male habent, auriculis & naribus vt plurimum frigidis, & oculis concauis, pro ſemiuiuo habetur. Anthrace laborans ſi flatus narium emittat frigidos, & oculi lachrymentur aſſiduè, morti vicinus iudicatur. Equus afflictus enorra vel verme volatico in capite, & continuè naribus humorem reddens aquæ pinguis & frigidæ inſtar, vix euadet. Equus patiens morbum arragiati, & foriolus, id eſt liquidum ſubinde ſtercus emittens, ita vt venter eius prorſus inaniatur, in infuſionẽ cadet, & vt plurimum breui morietur. Equus habens viuulas ſi ſubito in ſudorem toto corpore reſoluatur, & membris omnibus contremiſcat, & animo ſubinde deficiat, non videtur poſſe euadere. Si nares equi aliquantiſper comprimantur, & mox redditus ex eis ſpiritus fœnum aut ſtramen iuxta poſitum fortiter proijciat, à ſtranguria (ſtranguillione) & morra liberum habet caput. Equus habens pares balſas (falces, forte) natura, & non impares, non facile bene habitus euadet.

Pullus qui ad bellum inſtituitur quomodo exerceri debeat, præſcribit Abſyrtus caq. 113. tranſlationis Ruellij. Bucephalus Alexandri Magni equus bellator optimus qualisnam fuerit, dicemus infra capitis octaui parte vltima. De equorum ad militiam delectu ſcribit Valturius 6.9. Xenophontis, Pollucis & Oppiani ſententias de eligendo militari equo in præcedentibus iam retuli. Alia quædam de equo bellatore inferius adferam.

Equus qui ad oſtentationem & formæ merito alitur, ab alta & erecta ceruice commendatur: nam equus cum fœminæ quam deſiderat viſendum ſe præbet, πρὸς θήλειαν καλλωπιζόμενος, ceruice erecta ſuperbit, & curſu fertur procace. Inprimis vero elegans fuerit, ſi ceruicem natura tollat & extendat: vertice magno, auribus quàm pro capitis modo minoribus, Pollux ex Xenophonte. Cætera quæ ad pulchritudinem equi faciunt, cum alijs ſuperius explicaui.

De regionibus quæ inſignes equos producunt.

De ſtirpe magni intereſt qua ſint, quod genera ſint multa: Itaq; ad hoc nobiles à regionibus dicuntur, Varro. In permutandis equis vel detrahendis (lego diſtrahendis, id eſt vendendis) maximam fraudem patriæ ſolet afferre mendacium. Volentes enim charius vendere, generoſiſſimos fingunt. Quæ res compulit nos, qui per tam diuerſas & longinquas peregrinationes equorum genera vniuerſa cognoſcimus, & in noſtris ſtabulis ſæpe nutriuimus, vniuſcuiuſq; nationis explicare ſigna vel merita, Vegetius. Equorum tot ſunt genera, quot hominum nationes

tiones discretæ: ego (inquit Oppianus) præstantissima tantum dicam, Ὅσσοι δ' ἱπποσύνῃσιν ἀριστεύουσιν ἐν ἔθνεσιν. Sæpius quidem similes fœtus parenti ædere consueuerunt equæ, multum etiam cœli habitus & regio refert, vt de patria inquisitio non inutilis sit æstimanda.

Acarnanum & Aetolorum solitudo, pascendis equis est accommoda nō minus quàm Thessalia, Strabo. Achiui, Ἀχαιοί, Armenij, & Tyrrheni, ad bellum apti sunt, Oppianus. Vide Epei. De Græcis inferius dicam. Aegyptij, Nec sæuos miratur equos terrena Syene, Gratius. Alexandria equorum studijs & equestribus certaminibus, olim maximè dedita fuit, vt scribit Apollonius lib. 5. Aethiopia pennatos, vt fertur, equos generat, & cornibus armatos. Aetnæi, vide Siculi. Aetoli, vide Acarnanes. Afri, vide Libyci. Algoici, vide Heluetij. Apulos Varro laudat. Eosdem & Roseanos Volaterranus bellis aptissimos scribit. In Arcadia fertilia pecori fuêre pascua, præsertim equis atq; asinis admissarijs ad mulos procreandis: Equorum sanè genus excellit Arcadicum, Strabo. Idem alibi Thessalicos Arcadicis præfert. Idem mox Argolicos celebrat. Argolici probis sunt pedibus & capite, clunibus non item: indiuidua spina, grandi, sed curta, vt Ruellius vertit, (τὴν ῥάχιν ἄτομον, κοῖλον, ἐμμεγέθεις, βραχεῖς. Posteriora duo ad totum equi corpus retulerim,) Absyrtus. Armenij ad bellum apti, Oppianus. Armenij & Cappadoces à Parthis genus ducunt, capite tantum grauiores. Vide infra in Nisæis. De Asture vel Asturcone equo dicam inferius in tractatione de differentia equorum ab incessu.

Barbari, vide Libyci. Vegetius post Hunuscos, Toringos & Burgundiones celebrat, iniuriæ tolerantes. Britannia mannos equos & tolutares hodie mittit, Volaterranus.

De equis à Calpe monte celebratis, vide in Hispanis. Cappadoces & Armenij à Parthis genus ducunt, sed capite grauiores sunt, Absyrtus. Cappadocū gloriosa nobilitas, Vegetius. Cappadocia ante alias terras altrix equorum, & prouentui equino accommodatissima est, Solinus. Cappadocumq; notas referat generosa propago Armata, & palmas nuper grex omnis auorum, Nemesianus. Cum Cappadoces Persis quotannis pendant, præter argentum mille & quingentos equos, &c. duplum ferè horum Medi pendebant, Strabo. Oppianus Cappadoces inclytos & celeres cognominat. Hi dum ætate minores sunt (inquit) pullinis adhuc dentibus & lacteo corpore, imbecilles habentur: fiunt autem eò velociores, quò maiores natu fuerint. Animosi audacesq; sunt, bellis pariter & venationibus idonei, cum nec arma metuant nec cominus cum feris congredi. Plura vide infra in Siculis. Mazaca (neutrū plurale) est ciuitas Cappadociæ sub monte Argæo, quæ nunc Cæsarea dicitur, vt Eusebius in Chronicis meminit: hinc gentilia Mazacenus, Μαζακεύς Stephano. Turba Mazacum, Suetonius in Nerone. Non solum autem regio, sed & vrbs ipsa quondam Cappadocia dicebatur. Ab hac vrbe Mazaces equos dictos conijcio, qui apud Oppianum Μάζικες nominantur, per iota in penultima, ego per ἦτα malim ex alpha mutato. De his simul & Mauris Nemesiani versus attexam:

Sit tibi præterea sonipes, Maurusia tellus
Quem mittit, modo sit gentili sanguine firmus:
Quemq; coloratus Mazax deserta per arua
Pauit, & assiduos docuit tolerare labores.
Ne pigeat quod turpe caput, deformis & aluus
Est ollis, quodq; infrenes, quod liber vterque,
Quodq; iubis pronos ceruix diuerberet armos.
Nam flecti facilis, lasciuaq; colla secutus
Paret in obsequium lentæ moderamine virgæ.
Verbera sunt præcepta fugæ, sunt verbera freni.
Quin & promissi spatiosa per æquora campi,
Cursibus acquirunt commoto sanguine vires,
Paulatimq; auidos comites post terga relinquunt.
Haud secus effusis Nereus per cærula ventis,
Cum se Threicius Boreas super extulit antro, &c:
Horum tarda venit longi fiducia cursus:
His etiam emerito vigor est iuuenilis in æuo.
Nam quæcunq; suis virtus bene floruit annis,
Non prius est animo quàm corpore passa ruinam.

Nomades etiam in Libya Mazyes dicuntur:

Et forte Nemesianus Libycos quosdam equos Mazacum nomine intellexit, cum & Maurusijs eos coniungat, & Mazacem coloratum appellet, quod Cappadoci nō conuenit: & verbere virgæ fræni loco regi scribat, quod apud authores de Massylis in Libya equis legimus, vt infra dicetur in Libyum mentione. Verum celeritas & vigor in senecta Cappadocibus conueniunt, vt ex Oppiano relatum est. Rursus si Mazaces ijdem Cappadoces sunt, quid est quod vtrosq; seorsim nominat Oppianus? nisi forte omnis Mazax Cappadox est, non contra. Celtiberi, vide in Hispanis. Chalambrij equi à loco Libyæ sic appellantur, Hesychius & Varinus. Chaonij, vide Epirotæ. Colophonij & Magnetes in equis alendis plurimum operæ impenderunt: habitant enim Colophonij in planicie, vt apud Græcum quendam authorem legi. Strabo lib. 14. scribit Colophonios olim cum naualibus copijs abundasse, tum equestribus vsq; adeò præcelluisse, vt vbicunq; gentium bellum gereretur quod confici non posset, Colophoniorum equitum auxilio profligaretur: atque inde vulgo natum prouerbium, Colophonem addidit, Erasmus. Cretenses equos, Κρῆτας Oppianus laudat: Et alibi, ἵπποι πυρσωποί τε καὶ ἀγλαὰ Κρήσσα φῦλα. Cyrenaici magnitudine pollent, ilibus substrictis & paruis, ideo ad curule certamen idonei (δρομικοί,) pedum bonitate præstantes, inter equitandum longiore animæ ductu, Absyrtus.

Dalmatas vide mox in Epirotis ex Vegetio.

Epei equi, Ἐπειοί, Oppiano memorantur. Sunt autem Epei Achaiæ populi & Achaici etiam equi ab eodem celebrantur. Epidaurium genus equorum excellit, Strabo. Idem alibi Thessalicos Epidaurijs præfert. Epirotici, mordaces & peruersi, Absyrtus. Epirotas, Samaricos ac Dalmatas licet contumaces ad frena ac viles, armis ac bellis asseuerant cruribus, Vegetius: (legerim, licet contumaces ad frena, ac viles armis, at bellis, &c.) Et mox, Epirotas ac Siculos non despexeris, si mores ac (abundare videtur hæc copula) pulchritudo non deserat. Quamuis sæpe fuga versos ille egerit hostes, Et patria Epirum referat, Vergilius. Est & Chaonia pars Epiri alpestris, licet quandoq; sumatur pro tota Epiro. Commendabantur autem etiam Chaonij equi, vt Gratius meminit de Siculis equis scribens his verbis: Queis Chaonias contendere contra Ausit, vix merita quas signat Achaia palma: (malim, Chaonios & quos, genere masculino.) Erembi, Ἐρεμβοί, Oppianus. Sunt autem hoc nomine Arabiæ populi, quos & Ichthyophagos & Troglodytas aliqui vocant.

Frigiscos non minus velocitate quàm continuatione cursus inuictos, Vegetius tertio loco commendat, post Hunuscos scilicet & Burgundiones. Vide ne Frisisci dicendi sint à Frisijs, quorum equi commendantur, vt ab Hunis Hunusci.

Gallici, vide Menapij. Ego faxim muli pretio qui superant equos, Sint viliores Gallicis canterijs, Plautus. Illi gaudeant

quánam illa, certi nihil habeo. Gelas quidem ... ἀπὸ γέλα ποταμοῦ, Suidas. Immanisq; Gelo-
tur autem Gelas casu recto dicendus Siciliæ fluuius: vrbs autem Gela, Sunt & Geloni Scythiæ populi, qui in equis fugiendo pu-
(in genitiuo nimirum) fluuij cognomine dicta, Verg. Sunt & Geloni Scythiæ populi, qui in equis fugiendo pu-
gnabant, de quibus Lucanus, Massagetes quo fugit equo, fortesq; Geloni. Et Vergilius, Bisaltæ quo more solent,
acerq; Gelonus, Cum fugit in Rhodopen, aut in deserta Getarum. Et lac concretum cum sanguine potat equi-
no. Fugaces autem equi bellis minimè idonei sunt. Germania grauiores & succussarios habet qui subsultim mo-
leste ingrediuntur. Getici equi celerrimè feruntur, Aelian. Græcanici, Ἑλλαδικοί, pedibus bonis fulti sunt, vasto
corpore, capite venusto: ardua antica parte statura (ὄρθιοι τὸ πρόσθεν) concinnoq; hactenus corpore: sed clunium
compago incommoda, nec respondente: pernices & animosi. Verum in tota Græcia Thessalici præferuntur, Ab-
syr. Cornipedes igitur lectos det Græcia nobis, Nemesianus. De Achæis superius dixi.

Heluetij bellis idonei sunt, & præcipuè Algoici, qui durare diutissimè putantur, Camerarius. Hispani magno
sunt corporis habitu, concinno & erecto, eleganti capite, compage corporis luculenter diuidua, (εὔτμητοι simplici-
ter.) sed astrictis clunibus, (σύνεσφιγμένοι) itineribus obeundis pares & robusti, corpore nec gracili, nec ad maciem
opportuno: cæterum ad cursuram inhabiles (ἄδρομοι, forte εὔδρομοι, vt ex sequētibus authorum verbis apparebit)
in equitatione calcaribus non incitantur (ἐν ἱππασίᾳ, lego ἱππασίᾳ vt Ruellius etiam, ἀκέντητοι:) Quin & ab ortu
ad integram vsq; ætatem morati & obsequentes, (εὐήθεις,) deinde improbi & mordaces euadunt, Absyrtus. Cap-
padocum gloriosa nobilitas: Hispanorum par vel proxima in circo creditur palma. Nec inferiores prope Sicilia
exhibet circo: quamuis Aphrica Hispani sanguinis velocissimos præstare consueuit ad vsum sellæ, Veget. Parthis
(inquit Oppianus) præstantiores sunt Iberi. celeritate enim tantum præstāt inter equos, quantum aquila aut cir-
cus accipiter in aere, & in mari delphinus: sed exigui sunt, & viribus paruis & animo imbelli, ἀλλ' ὀλίγοι, βαιοί τε μέ-
νος, καὶ ἀναλκίδες ἦτορ (Absyrtus tamen, si recte legitur, magno corporis habitu esse scribit:) & cursus celeritatem
pauca emensi stadia amittunt corpore venusto, sed vngulam habent parum solidam, ψιλοτερόφοι, ... Hi-
spani celeritatis & agilitatis opinione à Magnatibus expetuntur, Camerar. Ex Hispania leuitate elegantiaq; con-
spicui sunt, Volater. Equi maiores corpore à tertio climate vsq; ad finem sexti procreantur, & præcipuè in Hispa-
nia: Fortiores autem & satis magnos etiam in septimo climate procreari vidimus, & eosdem patientiores laboris,
quàm qui à tertio climate vel quarto habentur, Albert. Celtiberorum equi subalbi (ὑπόψαροι) sunt: quòd si in
exteriorem traducantur Hispaniam, colorem permutant: sunt autē Parthicorum similes, nam & agilitate & cur-
rendi dexteritate reliquos antecunt, ταχεῖς & εὔδρομοι, Strabo lib. 3. Vide bis altam Liciane Bilbilim Equis & armis
nobilem, Martial. Est autem Bilbilis Celtiberiæ ciuitas. De Callæcis & Asturconibus vel Asturibus dictis, item
à Calpe monte celebratis, omnibus Hispanis, paulò post dicam in differentijs equorum secundum gradum. Hu-
nuscorum longè primo (prima) docetur vtilitas patientiæ laboris, frigoris, famis, Veget. Et paulò mox, Hunu-
scis grande & aduncum caput, extantes oculi, angustæ nares, latæ maxillæ, robusta ceruix & rigida, iubæ vltra ge-
nua pendentes, maiores costæ, incurua spina, cauda syluosa, validissimæ tibiæ, paruæ bases, plenæ ac diffusæ vngu-
læ, ilia cauata, totumq; corpus angulosum, nulla in clunibus aruina, nulli in musculis tori, in longitudine magis
quàm in altitudine statura, propensior venter exhaustus, ossa grandia, macies grata, & quibus pulchritudinē præ-
stet ipsa deformitas, animus moderatus & prudens & vulnerum patiens, Hæc Vegetius. Hunuscos equidem (aliâs
Hunnuscos per n. duplex, alibi etiam Hunnicos vocat) eosdē olim Hunnos, & hodie Vngaros dictos puto. Hun-
norum examina pernicibus equis huc illucq; volitantia, cædis pariter ac terroris cuncta compleuerunt, Hiero-
nymus ad Oceanum. Equi mordaces & calcitrones, vt Pannonici pleriq; (Pannoniam hodie Vngariam vocant)
de quibus & prouerbium malignitatis ortum, non ferè nisi irritati, aut opinione aut metu offensæ ferociunt, Ca-
merar. Pannonij ad bellum idonei sunt, Idem.

Iberi, vide in Hispanis. Indicum equum exultantem, & immoderatius excurrentem continere & coercere, ha-
benas adducere, vel remittere non est cuiusuis, sed hominū qui à primis temporibus ætatis ad rerum equestrium
scientiam instituti sint: hi freno ipsos sustinere assueuerūt, simul & refractarium lupatis refringere quos quidem
equinæ tractationis bene periti, ex indomita effrenatione in exiguum gyrum compellunt: Veruntamen ad hunc
gyrum agendum, atq; ad conficiendum orbem manuum robore opus est, & summa rei equestris scientia. Qui hu-
ius disciplinæ sunt experientissimi, & callidissimi agitatores, currum versare in orbem plane norunt: cuius certa-
men non est contemnendum, præsertim cum duos milites pugnantes ferre queat: Aelian. Apud Indos Psyllos
(nam sunt etiam alteri Africi) arietibus non maiores equi gignuntur, Idem. Terram Indiam equos vno cornu
præditos procreare ferunt, quorum è cornibus pocula conficiuntur, in quæ venenum mortiferum coniectum, si
quis biberit, nihil graue, quod cornu repellat malum ipsum, perpetietur, Aelian. De hoc vide plura in Monoce-
rotis historia: Ipse quidem Aelianus alibi, & secutus eum Philes, idem scribunt de poculo ex asini Indici monoce-
rotis cornu facto. Iones, Oppian. Istrij pedibus valent, (εὔποδες:) perquam proceri (εὐμεγέθεις:) indiuidua spina
(ἄτομοι τῇ ῥάχει) cauaq;, sed cursu pernici, Absyrtus.

Libyes, Oppianus. Mauri (inquit) præstantissimi sunt tum in longis cursibus, tum duris laboribus ferēdis. His
proximi Libyes durabili celeritate. Forma similis vtrisq;: nisi quòd robusti Libyes maiores sunt, corpore oblon-
go: costis & lateribus crassioribus, & ampliore ad rectum impetum pectore. Solis æstum & sitim meridianam faci-
le tolerant. Σπαθίων ἐύθυ, costas & pectus (quasi costale vel è costis contextum) interpretor: nam σπάθας costarum
ossa vocari inuenio Vocantur etiam σπάθαι ligna & ferramenta oblonga, ansa angustiore. reliqua parte latiuscula
ad feriendum, radendum, & eximendum aliquid apta. Hinc & spatha Apuleio & Vegetio, longior ac latior ensis,
quod nomen sermo Italicus adhuc retinet. Vulgus spathulas vocat, specilla latiuscula, quorum vsus est frequens
pharmacopolis & vnguentarijs: Spathulæ ligneæ mentio est apud Celsum lib. 8. Græci etiam spathen nuncupant
instrumentum textorium, cuius pulsu tela arctatur densaturq;, Latinè forsan pectinem dixeris à figura. Κτένας
Grammatici ..., & κερκίδας ... interpretantur. Africa Hispani sanguinis equos velocissimos præstare con-
sueuit ad vsum sellæ, Vegetius Numidis (inquit Liuius lib. 23.) desultorum in modum binos trahentibus equos,
inter acerrimam sæpe pugnam, in recentē equum ex fesso armatis transultare mos erat, tāta velocitas ipsis, tamq;
docile equorum genus est. Ex Tuni Africæ ac Massylia Numidiaq; cursu præstantes etiamnum habentur equi,
quos

quos vulgo Barbaros vocant. Massyli Libyæ populi equos habent optimos, quos virga non freno gubernant: vnde & Vergilius lib. 4. Aeneidos, infrenes vocat Numidas. Silius quoq; ait, Hic passim exultant Numidæ gens inscia freni, Quis inter geminas per ludum nobilis aures Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis. Itē Martialis lib. 9 Et Massyleum virga gubernat equum. Idem Nemesianus de ijs scribit quos Mazaces vocat, vt supra statim post Cappadoces indicaui. Vide mox etiam in Mauris. Dorcades Libyæ quanquam velocitate sunt mirabili, tamen inferiores sunt currendo equis Libycis, Aelian. Tibiæ cantu vsq; eò capiuntur Libycæ equę, vt huius blandimentis ad homines mansuescant, & insultare desinant: quocunq; eas cantiuncularum blanditiæ inuitauerint, eò pastorem consequuntur: cum ille insistit, hæ etiam à progrediendo se sustinent, ac si cantum contentiorem ad tibiam canat, ex eo tanta voluptate afficiuntur, vt lachrymas tenere nō possint. Harum pastores ex rhododaphne arbore pastoritiam fistulam excauant, cuius sonor inflatu armentum antegredientes demulcent. Aelian. Fingit equos Pisis Numidæ soluer.* Audax & patiens operum genus, ille vigebit Centum actos spacijs, atq; eluctabitur iram.* Nec magni cultus sterilis quodcunque remisit Terra sui, tenuesq; sitis producere riui, Gratius: Et quamuis locus non est integer, omnia tamen de Numidicis & Libycis equis dici, constat cum ex Oppiani verbis superius recitatis, tum ex ijs quæ Aelianus scribit: De Libycis equis (inquit) hæc ex hominibus eiusdem gentis audiui: equorum velocissimos esse, nullo laboris sensu affici, ex habitus gracilitate & tenuitate macilentos esse, totosq; ex sese aptos existere ad fortissime sustinendam dominorum negligentiam: pabulum enim dominos eis nec largiri, nec eos cum laborauerint strigile perfricare, nec eis cubilia substernere, nec vngulas expurgare, sed simulatq; iter institutum confecerunt ex equis desilientes, hos ad pastiones dimittere. atq; ita homines Libycos grandi macie confectos, & squalore sordidos huiuscemodi equis vehi, Hæc Aelian. Afrorum qui inter Getuliam & nostram habitant, equi & boues μακροχειλότεροι sunt quàm nostri, id est longioribus labris, (interpres vngulis vertit.) Eorum reges plurimum equorum gregibus studēt, vt ad centena pullorum millia quotannis recenseantur, Strabo. Sunt & Chalambrij Libyci iam prius dicti, & inferius dicendi Nasamônes. Paucissimos equos Barbaria producit, sed qui deserta incolunt Arabes, populiq; Libyci cùm plurimos enutriant, non tamen ad iter vel militiam sed venationibus assuefaciunt, nec alium præter camelorum lac, noctu & interdiu binis vicibus cibum præbent, quo agiles & elegantes & potissimè macilentos conseruant & graminis tempore herbam pascere sinunt: verum non inequitant. At quos alunt.

Massyli equi, proximè cum Libycis memorati sunt. Magnetes populi equis alendis celebres fuere, & equestris pugnæ periti, vnde Lucanus lib 6. Et Magnetes equis, Minyæ gens cognita remis. Est autem Magnesia Macedoniæ regio Thessaliæ annexa: item vrbs & regio Asiæ ad Mæandrum. Magnetes equos Oppianus etiam commendat. Mauri pugnant frequentius ab equo hastati (ἀκοντισταὶ) equis nudis vtentes, & iunceis frenis, (σχοινοχαλίνοις χρώμενοι ...) Ac ferè & ij & sequentes Massæsyli & alij Libyes magna ex parte eodem modo instructi sunt, & in cæteris persimiles, paruis equis vtentes, celeribus tamen & obtemperantibus, adeò vt sola virgula gubernentur. Equi collaria (περιτραχήλια) ex ligno habent aut pilo confecta, è quibus habena dependet. Strabo. Barbariæ principes, non sunt eiusdem velocitatis, sed quod pabulo cibentur, elegantiores & corpulentiores, quibus vrgente periculo, cum hostium furorem euadere conuenit, vtuntur, Leo Africanus. Oppiani verba de equis Mauris (& Nemesiani de Maurusijs, idem est autem Maurus & Maurusius Strabone teste) supra inter Libyes, quibus eos forma similes facit, recensui. Vocat autem αἰόλα φῦλα Μαύρων, hoc est agilia & velocia Maurorum genera, vt ego quidem interpretor, non varia. Et paulò post, Μαύρων ὠκύτεροι Σικελοί, Σικελῶν δ' ἤ τι θυμῷ Καὶ χαροποὶ πελέθουσι, καὶ ἔξοχοι ἀγλαΐῃσι, Καὶ μοῦνοι μίμνουσι μέγα βρύχημα λέοντος. Videtur autem versus vnus post primum deesse, vt sensus hic sit Mauris celeriores sunt Siculi, Siculis autē animo (Mauri præstantiores sunt, aut simile quid) qui & fuluo colore & valde splendidi visuntur, & soli magnū leonis rugitum expectant. Mox etiam cum ad alias feras in venatione alio colore commendet equos, ad leones præcipuè charopos id est fuluos laudat. Abundāt autem in Mauritania leones. Mazaces, vide supra statim post Cappadoces. Medi eximia sunt magnitudine, Absyrt. Medos homines habitu corporis opimo, & luxu similiter atq; illorum equos diffluentes adeò ultescere audio, vt pariter cū dominis equos, & magnitudine corporis & pulchritudine, atq; adeò lauto extra corpus cultu delectari, & magnitudinem & pulchritudinē suam sentire videantur, Aelian. Medi Persis quotannis equos ter mille pendebant, Strabo. Nisæos etiam Herodotus Medicos vocat, vt infra dicetur. Menapij (vulgo Geldrici) nostratium soli, qui Cæsari opinor Gallici sunt, & Rugi vt bellatores fermè in pretio sunt, Camerarius. Rugos inuenio incoluisse regionē quæ adhuc Rugenland appelletur & meminisse ipsorū Paulum Diaconum lib. 1 de rebus Longobardorum. Sunt qui eos in Mechelburgenses abijsse dicāt. Hi verissimis Germanis orti (inquit Althamerus) lingua ac virtute Germanis intercensentur. Murcibij vix ora tenacia ferro Concedunt, Gratius. Mycenas tanquā generosorum equorum patriam Vergilius prædicat. Gratius equum venationi aptum describēs his versibus vtitur: Cōsule, Penei qualis perfunditur amne Thessalus, aut patriæ quem conspexêre Mycenæ Glaucum, nempe ingens, nempe ardua fundet in auras Crura, quis Eleas potior lustrauit arenas? Ne tamen hoc attingat opus, iactantior illi Virtus, quàm syluas, durumq; lacessere Martem. Mysi vt bellatores in pretio fuere, Camerarius.

Nasamones apud Gratium nominantur, sed locus non est integer, his verbis: Murcibij vix ora tenacia ferro Concedunt, aut (forte at) tota leui Nasamon * Sunt autem Nasamônes populi Libyæ nauium Syrtibus inuolutarum spoliatores. Pulcherrimus omnium equus Nisæus est, eo reges vehuntur: eleganti forma, gressu molli, & freno facilis: capite paruo, iuba multa & lōga, comis vtrinq; demissis subflauis, μελαγχαίτας, Oppianus: qui Νισαῖον scribit, per iôta & sigma duplex: Hierocles in proœmio Hippiatricorū Νυσαῖον (cū ypsilo & sigma simplici) à Persarum regibus in pretio haberi. Regio sub Caspijs portis in humili & concauo solo, & Armenia, eximiè pascendis equis apta est, vnde pratum quoddam Hippobotum vocatur, per quod iter faciūnt qui ex Persia & Babylone in Caspias portas proficiscuntur, in eo pasci dicunt equarum (ἵππων θηλειῶν) quinquaginta millia, quæ armenta regia sunt. Nisæos (cum iota & sigma simplici, vt Eustathius etiam scribit) equos, quibus reges vtebantur, optimos ac maximos, alij hinc genus habere dicunt: alij ex Armenia. habent autem propriam quandam formam, quemadmodum Parthici nunc dicti præ Græcis & alijs qui apud nos sunt. Et herbam quę præcipuè equos nutrit, eò quod ibi abundet, propriè Medicam vocamus, Strabo. Nisæus campus, Νισαῖον πεδίον, ille celebris alicubi iuxta Mediceam regionem fuit, magnos equos Nisæos appellatos producens, Eustathius in Dionysium. In India animantes multò sunt grandiores quàm cæteris in locis, præterquam equi: nam Indici equi vincuntur à Medicis qui Nisæi vocantur, Herodotus lib. 3. Et libro septimo in descriptione exercitus Persarum, Post hastatos (inquit) incedebant

debant equi decem quàm pulcherrimè ornati, qui Nisæi dicuntur, ideo sic dicti, quod est ingens Medicæ regionis campus nomine Nisæus, qui grandes fert equos. Hos sequebatur Iouis currus quem octo equi albi trahebāt. Post quem ipse Xerxes vehebatur curru equorum Nisæorum. Quantum equo Nysæo maior est Libycus elephas, tanto Libycis elephantis maiores sunt Indici, Philostratus. Idem libro primo, Rex autem candidum equum immolaturus erat τῶ σφόδρα Νισαίων, id est ex Nisæis de meliore nota, vt quidam exponit. Nisæi equi dicti sunt à Nisæa (nimirum regione) siue Armeniæ siue Mediæ. Sunt qui Nisæum locum Persidis faciant, vbi Nisæi equi celerrimi nascantur. Aliqui Nisæum flauum (ξανθὸν) interpretantur: eò quod Nisa equos omnes huius coloris habeat, Varin. Inter Susianam & Bactrianam locus est Κατασπηγόνα (κατὰ σπηγῶνα, Hesychius & Varinus) qui lingua Græca νίσος (νῆσος, Hesychius & Varin.) vocatur, in quo equi eximij procreantur, Suidas in ἵππος Νισαῖος: Hesychius & Varinus in Νησαίους ἵππους. Sunt qui à mari rubro haberi existiment, & omnes colore flauos esse. Herodotus Nisæum Mediæ locum facit. Orpheus in Dictye Nisam locum in mari rubro situm esse scribit, Suidas. Stephanus etiam Νησαῖον πεδίον apud Medos esse meminit, à quo equi Nesæi dicantur. Cælius Rhodiginus reprehendit quendam qui pro equis Nesæis insulares verterit, Auctor Plutarchus est Pyrrho speciem oblatam, velut Nesæo equo inscenso, ducē se illi præstaret Alexander Magnus: id quod non percipiens interpres transiluit. Sed & in Græcos codices irrepsit mendum: nam Νισαῖον ἵππον legitur. Meminit & loci & equorum Arrianus quoq;: sed & in Legibus Plato, vt Strabonem prætercam, & Ammianum Marcellinum, Cælius. Ego in Plutarchi codice, vbi Νισαῖον per iota scribitur, mendum esse non puto, cum apud alios etiam (authores quos citauimus, Oppianum, Strabonem, Philostratum: Herodotum, Suidā, Eustathium, omnes eodem modo scribatur: Solus Stephanus & Hesychius Grammatici per ἦτα scripserunt, Varinus vtroq; modo. Quare miror & Hermolaum qui apud Plinium lib. 6 cap. 25. vbi scribebatur regio Nisæa, Nesæa legendum putat. Sunt apud Medos fœtus equorum nobilium, quibus (vt scriptores antiqui docent, nosq; vidimus) ineuntes prælia viri summa vi vehi exultantes solent, quos Nesæos appellant, Marcellinus lib. 13. Numidici, vide in Libycis.

De Paphlagonum in alendis equis studio, vide infra in Venetis. Parthi magno & amplo sunt corpore, animosi, specie generosa, ac pedibus eximiè valent, Absyrtus. De heterophthalmis apud Parthos commendatis equis, & ijs qui vario colore distinguuntur ab ijsdem primum profectis, ex Absyrto superius dixi. Siculis velociores sunt Armenij & Parthi βαθυπλόκαμοι: Parthos rursus celeritate excellunt Iberi, Oppianus. Scilicet & Parthis inter sua mollia rura Mansit honor: veniat Caudini saxa Taburni, Garganúmue trucem, aut Ligurinas desuper alpes, Ante opus excussis cadet vnguibus, & tamen illi Est animus, fingetq; meas se iussus in artes. Sed iuxtà vitium posuit deus, Gratius. Celtiberorum equi subalbi, si in exteriorem traducantur Hispaniam, colorem permutant. Sunt autem Parthicorum similes: nam & agilitate & currendi dexteritate reliquos antecunt, Strabo. Parthi quomodo in tottonarijs vel succussarijs equis gressus molliant ad Asturconum similitudinem, inferius dicam ex Vegetio. Pellæi, vide mox post Thessalicos. Persis prouincijs omnibus præstat equos patrimoniorum censibus æstimatos, tam ad vehendum molles & pios incessibus, nobilitate pretiosos, Vegetius. Et paulò post, Persis & statura & positione à cæteris equorum generibus nō plurimum differt, sed solius ambulaturæ quadam gratia discernuntur à cæteris: gradus est minutus & creber, & qui sedentem delectet & erigat, nec arte doceatur, sed naturæ veluti iure præstetur. Inter colatorios (malim salutares) enim, & eos quos totonarios vulgus appellat, ambulatura eorum media est, & cum neutri sint similes, habere aliquid creduntur ab vtrisq; commune, sicut probatum est. In breui amplius gratiæ, in prolixo itinere sæuior patiētia, animus superbus, & nisi labore subiugatus, assiduè aduersum equitem contumax mens, tumens, prudens: & quod mirum est, in tanto feruore cautissime decoris est obseruantior: incuruata in arcum ceruix, vt recumbere videatur in pectore, Hæc Vegetius. Pharsalica equa semper parenti similes fœtus ædit, eam ob causam proba nominata, Camerar. Phasianos equos inuenimus ab eius auis inusto insigni, vel quoniam ad Phasin equi habeantur pulchritudine præstantes, Cælius.

Roseani apud Varronem à Rosea dicti: eosdem Volaterranus bellis aptissimos esse scribit. Est autē Rosea apud Festum (aliâs Roscea) campus in agro Reatino, dictus quia in eo arua rore semper humida feruntur. Rugi, vide supra in Menapijs.

Sacarum equi, si qui sessorem excusserint, subito consistunt, vt rursum ascendere possit, Aelianus in Varijs. Vegetius 4.6. cum Persas equos laudasset, sequuntur (inquit) Armeni atq; Saphareni. Sapphirine quidem insula est in Arabico sinu & Sapiri populi iuxta Pontum: de Sapharenis certi nihil habeo. Epirotas, Samaricos ac Dalmatas, licet contumaces ad frena ac viles, armis ac bellis asseuerant cruribus, Vegetius: ego post armis distinguo, & pro ac lego at: Cuius verò regionis Samarici sint non inuenio. Equi Sardiniæ, agiles, pulchri, sed minores alijs, Munsterus. Sarmaticum genus non inelegans & in suo genere cōcinnum est, ad cursum idoneum: simplex, grandi corporis habitu, valido capite, ceruice decora, (εὐκέφαλον, εὐτράχηλον,) Absyrtus. Et paulò post, Quosdā equos aetogenes vocant, à genitiua quadam nota quam in armis & cocco referunt, quos Sarmatæ sibi vt probos adsciscunt. apud quos cum reliquis de pernicitate certant: quare ijs ad bellicas excursiones vtuntur. At verò qui aquilinam notam ponè ferunt contra clunem & caudam, ij ab ipsis improbantur. Quin & obseruatum esse apud se tradunt, ne ex eis prælientur: Quippe aut equitem facile ijs insidentem perire, aut in quippiam molestiæ incurrere. Sarmatæ longinqua itinera acturi, inedia pridie præparant eos, exiguum tantum potum impartientes: atque ita per centena millia & quinquaginta cōtinuo cursu euntibus insident, Plin. Sarmatici bellis apti sunt: & multi eorum reperiuntur castrati in tenera ætate, atque ijs dentes cadere negantur, Camerarius. Scythicę gentis & Sarmaticæ mos proprius est, equos castrare, vt mansuetiores ad parendum fiant: parui enim sunt ac celeres, & acres, atq; rebelles, Strabo lib. 7. Scythici, Oppianus. Vide quæ proximè ante de Sarmaticis simul & Scythicis ex Strabone diximus. Nec inferiores Hispanis equos propè Sicilia exhibet Circo, Veget. Et rursus, Nec Epirotas Siculosque despexeris, si mores ac (ac copula videtur abundare) pulchritudo non deserat. Siculi equi celerrimi sunt, Διβύιον ὅπι νέμονται Καὶ τρικάρηνον ὄρος, pro Διβύιον lego Διλυβήιον per diæresin. Lilybæum enim promontorium Siciliæ est Libyam versus: sic & carmen melius constabit: manuscriptus quidam codex perperam Διβύχιον habebat. Tricipitem montem Aetnam intelligo, vt qui ignem eructet, & suppositum Enceladi gigantis cadauer tegat: quod hic de hoc monte Oppianus, alij de Aetna nominatim scribunt. Cæterum Siculis (inquit) velociores sunt Armenij & Parthi: vide etiam supra in Mauris. Sed Gratium etiam de equis Siculis audiamus: *Sic (vt Libycis) & Strymonio facilis tutela Bisalta, Possent Aetnææ vtinam se ferre per artes. Qui ludus Siculo: quid tum si turpia colla, Aut tenuis dorso curuatur spina? per illos Cantatus Graijs Agragas, victaq; fragosum Nebroden liquere feræ. O quantus in armis Ille meis,*

Tis meis, cuius docilis pecuaria fetus Sufficiunt queis Chaoniæ contendere contra Ausit vix meritis quas signat Achaia palma., Hæc Gratius: Mihi quidem locus tanquam parum integer suspectus est. Agragas mons est Siciliæ, cum oppido eiusdem nominis in summitate, apud quem optimos equos alere consueuerunt veteres. Est & Mebrodes Siciliæ mons, quem aliqui à damarum copia dictum putant, siue authore. Impressus Gratij codex non rectè habet Hebroden. Magnanimûm quondam generator equorum Agragas, Vergilius Aeneidos 3. Vbi Seruius. Secundum Pindarum, inquit, quondam Agrigentini equos ad agones Græciæ mittebant, qui inde victores reuertebantur. Legimus etiam illud, quum in Cappadocia greges equorũ perissent, Delphici Apollinis responso reparauerunt greges de Agrigento, eosq; meliores. Aetnæum cantharum Aristophanes in Pace vocat magnum siue à montis Aetnæ magnitudine, siue quod magni canthari in eo nascerentur: vel ab equis Aetnæis velocitate & cursu celebratis. Excellunt equi in Syria & Cappadocia nati, Albert.

In Græcia nobiles sunt Thessalici equi, Varro: Excellunt in tota Græcia; Absyrtus. Gratij primæ verba de Thessalo equo lege supra in Mycenæo, id est, Mycenis nato equo. Admeti equæ præstantissimæ apud Homerum Iliad. β. Thessalicæ fuerunt. Acarnanũ solitudo pascendis equis est accõmoda, non minus quàm Thessalia, Strab. Certũ est Thessalicã equorũ valere prẹstantia: Vnde etiã Xerxes certamen curule ibidẽ loci fecisse dicitur, vt suos illic experiretur equos, vbi Græcorũ optimos esse audierat. Decernetur equa Thessalica, ἵππος ἐπάθλιον Θεσσαλική, prouerbiale dictum de summo præmio, propterea quod antiquitus prima laus fuerit equarũ Thessaliæ: Id quod satis indicat oraculum Aeginensibus redditum. Citat Eustathius in secundum Iliados librum. Suidas refert, haud dum scio ex quonam authore: Ἱππεύειν ἐν Θετταλίᾳ καὶ Θρᾴκῃ, τοξεύειν δὲ ... ἐν Ἰνδίᾳ, Κρήτῃ, Καρίᾳ. Id est, Equites in Thessalia, Thraciaq; sagittarij atq; armatura leuis in India, Creta, & Caria, Erasm. Scholia vulgata in secundum Iliados Thessalicos equos præstantissimos faciunt, Ἵππον Θεσσαλικὸν, Λακεδαιμονίαν τε γυναῖκα, Ἄνδρας δ' οἳ πίνουσιν ὕδωρ καλῆς Ἀρεθούσης, aliás ἱερᾶς Ἀρεθούσης. Meminit rursus Eustathius in Dionysium Afrani scribens, & Arethusam, cuius hic mentio, Eubœæ fontem facit. Qui scripsit commentarios in Theocritum sic legit, Ἵππω Θρηΐκιαι, Λακεδαιμόνιαι τε γυναῖκες. &c. vt citat Erasmus in prouerbio Megarenses (vel Aeginenses) neq; tertij neq; quarti. Thessaliam pascendis equis commodissimam, qui Arcadicos & Epidauricos maximè præcellant, testis est Strabo libro 8. Cæsar dictator equorum Thessaliæ in tauros dimicantium eosque necantium, primus spectaculum Romanis fertur dedisse, Textor. Thessalicus sonipes bellis feralibus omen, Lucanus libro 1. Pella etiam Thessaliæ vrbs est, à qua Pellæos equos apud Gratium dictos puto, quanquam & aliæ sint Pellæ vt Macedoniæ & Achaiæ. Spadices vis Pellæi valuêre Ceraunij, Et tibi deuotæ magnum pecuaria Cyrræ Phœbe decus, nostras agere in lacratia tensas. Gratius de venatione. Sunt Ceraunij montes Epiri, & Cyrrha Phocidis oppidum in radicibus Parnassi montis, vbi colebatur Apollo Cyrrhæus. Tyrrheni tanquam bello apti ab Oppiano laudantur. Ex Tyrrheni maris insulis, præsertim Corsica & Sardinia, breues admodum, sed animo generoso atq; audaci, ingressu irrequieto, Volaterran. Thracij, Θρήϊκες, Oppianus. Thraces turpes sunt, deformi specie, rigido corpore (ξυλώσωμοι) prægrandibus armis (κατωμοι: Grammatici κατωμισίω exponunt equum qui sessorem ab humeris in terram excutiat:) gibbere vel curua spina: vari, atq; ideo ingressu vacillante cursuq; Absyrtus interprete Ruellio. Oraculum Delphicum, quod paulò ante recitauimus, Thessalicos, vel vt Scholiastes Theocriti scribit, Thracios equos præ omnibus extollit. Strymonio facilis tutela B. saltæ, &c. vt mox supra in Siculis ex Gratio dictum est Toringos & Burgundiones tanquam iniuriæ tolerantes Veget. commendat, ita vt proximum post Hunuscos, quos omnium primos facit, locum obtineant. Burgundiones olim loca vltra Vistulam tenuerunt: Thuringi Hessis vicini sunt, qui Plinio, vt Volaterran. conijcit, Cimbri mediterranei vocantur.

Venetos aliqui putant descendere à Venetis Paphlagoniæ populis, qui post bellum Troianum ad hæc loca peruenerint: & huius coniecturæ argumentũ faciunt industriam ipsorum in alendis equis: quæ hoc omnino tempore defecit: antea tamen in summa apud illos cura fuit, veteris scilicet studij circa mulorum sobolem æmulatione (ὅτι ἐκ παλαιοῦ ζήλου τοῦ κατὰ τὰς ἡμιονίτιδας ἵππους, cuius Homer. etiam meminit (Iliad. β.) Ἐξ Ἐνετῶν, ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων. Dionysius quoq; Siciliæ tyrannus hinc alendorum semen equorum constituit (Τὸ ἱπποτροφεῖον συνεστήσατο τῶν ἀθλητῶν ἵππων) quos ad equestre certamen tollebat: adeo vt per Græcos equinæ prolis Venetæ nobilitas maneret, & ad longũ tempus propago ipsa famam vendicaret, Strabo lib. 5. Ἵπποι Ἐνετίδες nominantur apud Stephanum in Enetis, vicinis, vt ait, Paphlagoniæ populis. Ἐνέτιδας (proparoxytonũ, malim paroxytonũ) τελείας στεφανηφόρους, ὅτι τὰς περὶ τὸν Ἀδρίαν Ἐνετίδας, διαφέρουσι γὰρ ἐκεῖ, Hesych. & Varin. Ἐνδίες (vox corrupta vt videtur pro Ἐνετίδες ἵπποι, ἐν τῷ Ἀδρίᾳ ἵππων, καὶ λυκοσπάδας, καὶ λυκοφόρους Iidem. Ἐνετῶν, πλείων, ὅτι γίνεται τῶν ἡμιόνων, Iidem. Vuallachus hodie apud Saxones appellatur equus castratus: quod multi ex ea regione, quæ olim Dacia dicta est, habeantur, Villichius. Lycospades & lycophori qui sint, infra dicam in celerum mentione.

De equorum differentijs à gradu & incessu.

Equorum gradus, vel qualitate differunt, vel quantitate. Qualitatem voco, cum equum molliuscule, durè aut mediocriter ingredi dicimus: quantitatem vero celeritatis & tarditatis discrimen. Quanquam & hæ qualitates quædam & potentię naturales sunt in animantibus: non sine temporis tamen, quod quantitatis generi adscribitur, animaduersione: propriè autem tardum & celere dicimus ratione motus, qui cum sit omnis continuus, ea quidem ratione quantitati subijcitur. Sed priore loco de differentijs in qualitate dicam. Motus igitur equorũ (vt tradit Albertus) quatuor sunt: Cursus, qui ex saltibus equi constat: & fit cum simul eleuantur anteriores pedes, simul etiam posteriores, & equus se impingit anterius. Trottatio, quando velocius quam in ordinato gressu, oppositorum laterum anteriorem simul & posteriorem pedem tollit: quo quidem modo fit etiam peditatio, sed præter equi concitationem. Ambulatio (Germanis, *der schrit*) denique, cum simul in eodem latere anteriorem & posteriorem leuat pedem: quæ quidem mollius agitur, si propius terram non altè sublatis sed quasi tractis pedibus fiat, & paulò citius anterior quàm posterior pes figatur: quo magis autem ab hoc modo recesserit gradus, eò durior erit: Vnde necesse est optimè ambulantes equos frequentius cespitare præcipuè in via aspera, Hactenus Albertus. Succussores equi (quos alij succussatores vocant, succussouésue) frequenter sessorem inquietant, inde nomen sortiti: nam Marcello authore succussare est sursum frequenter excutere, Grapaldus. Ex Germania (inquit Camerarius) grauiores & succussarij habentur, qui subsultim molestè ingrediuntur. His similes appellat Nonius tortores equos: Ausonius verò cruciantes, vt cruciante (inquit) canterio: succussarios Festus.

Succussatores tardi, rarique (aliàs tetri tardique) caballi, Lucilius. Et alibi, Campanus sonipes succussor nullus sequatur. Agite, ac vulnus ne succusset gressus, cautè ingredimini, Actius. Pedetentim ite, & sedato nisu, ne succussu arripiat maior dolor, Cicero 2. Tuscul. Gressum ipsum huiusmodi succussaturam aliqui vocāt. Albertus (vt supra posui) trottationem, voce Italis, Gallis, Hispanis & Anglis vsitata: (Tortores ex Nonio fere intelligo, qui & cruciantes à pœ.is dicuntur: vulgo quoque paucis immutatis appellantur hodie tortores, forte trotones, equi, Hermol.) Germani *trab.* Pomponius Decuma fullonis. Et vbi insilui in cochleatum equuleum, vbi tollutim tortor, id est torqueor, Nonius. Parthis consuetudo est equorum gressus ad delicias dominorum hac arte mollire: non enim circulis atq; ponderibus prægrauant, vt soluti ambulare candescāt: sed ipsos equos, quos vulgo trepidarios, militari verbo tortonarios vocant (prius verbum ad Germanicam succussatorum nomenclaturam *traber* alludit, vel τρέπιδες Græcum, quod apud Absyrtum legimus, vt inferius in Calpes mentione citabimus: posterius ad Gallicum vel Italicum, si r literam tantū post t subijcias) ita edomant ad leuitatem, & quædam blandimenta vecturæ, vt Asturconibus similes videantur. In sicco itaq; æqualiq; solo quinquaginta passus in longum, & quinque in latum plenis cophinis digeritur per ordines creta, ad similitudinem stadij, quod aulicibus (vide an silicibus legendum) asperius sit, tum difficultate coronam velocitatis optātibus ingerit, in quo spacio cum equus frequentissimè exerceri cœperit, in illos aulices necessariò offendit, & priores & posteriores vngulas impingit, & aliquando vel cadit, vel sic offendit vt cadere videatur: post quod admonitus iniuria, tollit altius crura, & inflexione geniculorum atque gambarum molliter vehit. Præterea minutos gressus imitatur, vt inter aulices vngulas ponat: nam si extendere voluerit, offendit in cumulum. Minutim autem equus ambulans commodius vehit, & pulchrius videtur incedere, Hæc Vegetius 1.56. Quærendum an hic aut similis, vt puto, sit gressus ille quem Germani vocant *dreischlag*. Habentur & in pretio cuiusdam mollioris gradus equi, ad quem magna cura, vti ne nimis altè tollant crura, assuefieri solent: sed ij delicatissimi, quorum hic non institutionis, sed naturæ gradus est, Camerarius. Huiusmodi equus apud Simonem (quem Xenophon citare solet) ἀδρομος & ἀγυδρομος dicitur, qui inter currendum crura modicè à solo tollit, Pollux. Idem gradarius vocatur & tollutaris equus, qui molli gradu & sine succussatura gestat. Varro, Qui te gradu (inquit) tollutim (aliàs tollutili) melius quam tute molliter vectus, citò relinquat Asturconibus & tollutaribus mannis, Seneca in epistolis. Demam Hercule iam de ordeo, tollutim ni badizas, Plautus Asin. Vt equus qui ad vehendum natus est, tamen traditur magistro, vt equiso doceat tollutim, Varro. (Tolutim per l simplex, quasi volutim vel volubiliter, Nonius: qui multa etiam super hac voce ex veteribus testimonia affert.) Adequitatio hæc, vt arbitror, ἀδρομος à Iulio Polluce dicitur, quia carpat in cursu terram, & tollat volubiliter ac modice vestigia: etenim tollutim, quasi volutim interpretantur, Hermolaus. In Hispania Gallaica gens & Asturica equini generis, quos thieldones vocamus, minori forma appellatos Asturcones gignunt: quibus non vulgaris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio: vnde equis tolutim carpere incursus traditur arte, (Hermolaus legit, tollutim carpere in cursu traditum arte, & tieldones, sine aspiratione:) Plinius. Tieldonum vocabulum accedit ad Germanicum *Zeltner*: sic enim vulgò nominant equum gradarium: Angli *an amlyng nag*: hunc enim ab Anglis audio paruum, castratum & perquam molli gressu esse: Illum verò quem vocitant *a hobye horse*, paruum quidem, sed minus molli gressu, & castratum: & alium *a hackensy horse*, hodœporicum mercede conduci solitum, mediocri magnitudine, siue is castratus siue non castratus sit. Galli & Germania inferior, hac quenè: quod alternatim pedibus eleuatis sonitum citet similem illi qui auditur cum olera aut aliud quippiam geminis cultris minutatim super abaco ligneo inciditur: quod Galli dicunt *hacquer*, nostri *hacken*. Franc. Arlunnus equum mannum, thieldonem vel Asturconem, Italicis vocibus vbino & chinca exponit: Scoppa mannum palafreno: mannulum palafrenetto: Asturconem vero, lo cauallo portante, che va serrato, acchinea & cheua a lambro, vel adaso: & alibi Tollutarium similiter. Voces quidem chinca & achinea à Gallica hacquenè factæ videntur. Asturco, hac quenee ou guilhedin, Robert. Stephan. Sunt qui gradarium & tolutim factum equi incessum, Italicè ambiaduram vocent: Albertus, vt supra dixi, peditationem. Palefridorum vsus est vectio, quæ equitatio dicitur, & horum etiam est non castrari, ne effœminentur, Albert. Gualoppo vel galoppo Italicè, equi gressus inter succussationem & cursum medius est: hunc etiam Arlunnus Latinè gradrarium interpretatur, quod non probarim: De hoc paulo post plura in Calpe. Hermolaus pro voce tieldones apud Plinium, aliquando scribendum putauit Tyddones, à Tydda oppido citerioris Hispaniæ, Græcorum originis iuxta Galleos. Nec decerno id magnopere (inquit) nec refello. Ipse equus non formosus, gradarius optimus victor, Lucilius. Seneca epistola 40. per metaphoram Ciceronem gradarium vocauit, cuius oratio lentè incedebat: quoniam gradarij equi sine succussatione molliter incedunt. Tolutarius vel tolutaris equus, à pedum volubilitate quasi volutarius. Tolutim, quasi volutim, hoc est volubiliter, Nonius. O pestifera, trux, acerba tolutiloquentia, Næuius citante Nonio. Tolutarium ab Astrucone & manno distinguere videtur Seneca epistola 88. his verbis. Ita non omnibus obesis mannis & Asturconibus & tolutarijs præferres vnicum illum equum ab ipso Catone defrictum? Mannulus, equus pusillus. Martial. libro 12. Nusquam est mulio, mannuli tacebunt. Habebat puer mannulos multos, & iunctos, & solutos, Plinius in epist. Manni apud Horatium Carm. 3. dicti sunt, vt ibi inquit Acron, quòd mansuetudine manum sequantur. Et Appiam mannis terit, Horat. in Epodis. Detonsi manni, Propertius libro 4. Elegia 8. Currit agens mannos ad villam, Lucretius lib. 3. Manni equi non admodum magni vestigia glomerant: nunc sanè id genus ex Britannia venit, Volaterran. De his nonnihil adferam etiam in ginnis vel nanis equis. Equisones & arulatores, siue mauis cociones, arte & industria talem (qualis Asturconum est) gradus glomerationem equis dederunt, Grappaldus. Hic breuis ad numerum rapidos qui colligit vngues, Venit ab auriferis gentibus Astur equus, Martialis libro vltimo. Hic aliàs His) paruus sonipes, nec Marti notus: at idem *Aut inconcusso glomerat vestigia dorso, Aut molli pacata celer trahit esseda collo*, Silius de Asturibus populis loquens. Callæcis lustratur equis scrupoса Pyrene. Non tamen Hispano Martem tentare minacem Ausim, Gratius. Pisis in antiquissimo marmore inscriptio quædam Astyrum mentionem facit, vt refert Francisc. Robortellus libro 2. Variarum annotationum cap. 21. Astyras verò ego puto (inquit) intelligi equites, qui equis Hispanis, ab Asturia regione vterentur: nisi fortasse malis ab Astura oppido Latij vocatos Asturas, Vergilius opinor ad hos equites alludens nomen illud ita protulit cum ait, Astur equo fidens: etsi ille Latinus non erat, Hæc ille. Sed cum inscriptio illa sic habeat, Præfectus cohortis secundæ Astyrum, Astures vero, vt ex præcedentibus claret, bellis idonei non sint, non assentior Robortello: & nec illi coniecturæ, Asturas ab Astura oppido Latij vocatos videri posse. Parthi quomodo

in tortona-

in tottonarijs siue succussarijs equis, gressus ad delicias dominorum molliant, superius ex Vegetio traditum est. Volcatium nobilem Asturcone è suburbano redeuntem canis à grassatore defendit, Plin. Aut Asturconi locus ante ostium detur, ad Herennium. Est & πέδη equitationis genus, de qua Xenophon interprete Camerario: Heterognathos (inquit) id est, duri oris equos, prodit non solum equitatio illa quasi catenata, quæ πέδη dicitur, sed euidentius etiam mutata subito equitatio. Et alibi, Agitationem autem imprimis probamus eam, quæ πέδη appellatur, quoniam ambas buccas ad conuersionem assuefacit. Est & hoc bonum, agitationem ipsam mutare, vt equi buccæ in vtrisque exæquentur. Nos etiam extensiorem illam catenam agyrationis gyratæ præferimus: (ἐπαινοῦμεν δὲ καὶ τὴν ἑτερομήκη πέδην μᾶλλον τῆς κυκλοτεροῦς:) nam in hac libentius & conuerti se equus satur iam procursionis (τοῦ εὐθέος) & simul ad directum cursum, simul ad flexus assuefieri patietur. Πέδη δὲ ἱππασία ἡ κυκλοτερής: ἐπιμήκης (ἑτερομήκης Xenophonti) πέδη, ἡ μῆκος τοῦ κύκλου προστεθεῖσα, Poll. Πέδη quidem vinculum & pedicam significat, solent autem gradarijs futuris aut Asturconibus equis, circulis atque ponderibus prægrauari pedes, quod patet ex Vegetio 1. 56. vt idem fortassis gressus sit πέδη Græcorum & Latinorum gradarius vel tolutarius. Ad eundem pertinet etiam calpe Græcorum: nam καλπάζειν Suidas & Varinus exponunt τὸ ἄκροις καὶ ἁβροῖς βαδίζειν: hoc est, summis pedibus & molliter incedere. Καλπάγει (forte καλπάζει) ἐξυπόδης σκακάζει Hesych. Ego σκακάζειν verbum nusquam reperio. Κάλπη, ἵππος βαδιστὴς id est gradarius ad verbum:) καὶ εἶδος δρόμου, Hesychius & Varinus. Calpe in Olympijs cursus erat cum equa fœmina, Pausan. Καλπᾶν ἢ καλπάζειν Græci dicunt equum ad ingressum exultantem vrgere: nostri (inquit Budæus) hoc callopare vocant: & callopum, quod illi κάλπην dicunt. (Cursus quo quis insidens equo, alterum quantum potest celerrimè trahit, calpen Græci vocant, Galli galop, & hinc καλπίζειν, lego καλπάζειν, galloper. Petrus Ruellius.) Plutarchus in Alexandro de Bucephalo loquens, Ἐπεὶ δὲ προσδραμὼν τῷ ἵππῳ, καὶ παραλαβὼν τὴν ἡνίαν, ἐπέστρεψε πρὸς τὸν ἥλιον. Μικρὰ δὲ οὕτω παρακαλπάσας, καὶ καταψήσας, ὡς ἑώρα πλήρη θυμοῦ καὶ πνεύματος ἀποῤῥίψας ἡσυχῆ τὴν χλαμύδα, καὶ μεταπηδήσας αὐτὸν, ἀσφαλῶς περιέβη. Quibus verbis significat Alexandrum equi frenum manu tenentem ad aliquantum spatij equum incitasse ad procursum, cum ipse quoque cursu equum assequeretur atq; æquaret: & deinde manu plausúque permulsisse, vt solent equisones equos ferociores demitigare: & deinde in Bucephalum insiliuisse & conscendisse. Legimus & in Hippiatricis hæc verba, Καὶ ἀναβάτην ἐπικαθίσαι πειράσας, δρόμοις τοῖς διὰ κάλπης γύμναζε, ἤτοι τῷ λεγομένῳ τριπίδῳ (trepidarij equi mentionem ex Vegetio superius feci in succussatore) Hactenus Budæus. Mihi Alexander Bucephalum ferocem equum conscensurus, illum ad procursum incitasse (vt Budæus παρακαλπάσαι reddit) minimè videtur, sed potius equum iam procurrere incipientem leni cursu comitatus aliquantisper, ita vt potuit conscendisse: vt verbum illud non actiuæ, sed neutræ significationis sit, vt simplex etiam καλπάζειν: παρὰ præpositio, ipsum iuxta & ad latus equi molliter procurrisse insinuat: quo sensu etiam παρατρέχω profertur. Sed plura de vocabulo calpes, & calpe dicto certamine, afferam octaui capitis parte quinta: Nemesiani tamen versus, in præsentia obuios, huic adhuc loco annectam: Quinetiam gens ampla iacet trans ardua Calpes Culmina cornipedum latè fœcunda proborum. Nanque valent longos pratis intendere cursus: Nec minor est illis, Graio quàm in corpore forma. Nec non terribiles spirabile numen anhelæ (anheli potius) Prouoluunt flatus, & lumina viuida torquent, Hinnitusq; cient tremuli, frenisq; repugnant. Nec segnes mulcent aures, nec crure quiescunt. Calpe mons est Hispaniæ, oppositus Abylæ monti Africæ, quæ duæ dicuntur columnæ Herculis. Ex Tyrrheni maris insulis equi habentur gressu irrequieto, Volaterran.

Κέλης, equus celes, qui ab vno sessore agitatur & regitur. Veteribus (inquit Camerarius) non fuit in frequenti vsu agi singulos equos, vel equitem insidentem equo vehi, non incognita tamen res. Itaque & Homerus describens Vlyssis residentis diuaricatis cruribus super vna fracta nauis trabe in mari iactationem, vsus est similitudine equitis agitantis equum solum, quem κέλητα vocat. Hinc verbum κελητίζειν, quod idem poëta posuit in Rhapsodia ο. Iliades. Apparet autem non fuisse talis equitationis in bello vsum, sed in pace tantum & ostentatione agilitatis desultoriæ: cum vnus plures equos aleret & inter illorum cursus, vel vt Homerus ait volatus, ex vno in alium insiliret. Sed nunc hæc sola agitatio nota & consueta est, illa autem curulis desita & ignota. Vocatur hæc agitatio μόνιππος (monippos vocant vno depugnantes equo, Cælius) inuentum Bellerophontis: Cui pater Neptunus (huius enim fuisse filium tradunt, cum putaretur patrem habere Glaucum Sisyphidem:) illi igitur Neptunus velocissimum equum Pegasum dedit alis præditum. Aliqui hoc inuentum ad regem priscum quendam Aegyptij referunt, Sesonchosin nomine, qui sit apud Herodotum Sesostris. Aliqui etiam ad Orum, qui bellum gesturus cum fratre Typhone, potius equum quàm leonem ad prælia fertur instruxisse: quia ad persequendum quoq; hostem equus, leo in ipso tantum conflictu esse vtilis videretur. Vergilius huius agitationis authores & inuentores frenorum, facit Lapithas gentem Thessalicam in Georgicis ita canens: Frena Pelethronij Lapithæ gyrosque dedere Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis Insultare solo & gressus glomerare superbos. Sed alij Centauros hanc primos vsurpasse perhibent, saltem vt ex equis pugnarent. Sed de Centauris plura dicam in H. a. Non eodem modo parantur equi ad ephippium (hos celeres dixeris) vt ad prædam, Varro. ἱππάζεσθαι non simpliciter rei equestri vacare significat, sed vnico equo vehi; quem nunc celerem appellant, Scholia Aristophanis & Suidas. Κέλης ἵππος, ὁ ἄζευκτος. ἄζυξ, ὁ κατὰ μόνας ἐλαυνόμενος, ᾧ ἐπὶ ἀνὴρ ἐπικάθηται, ὁ μονάμπυξ καὶ δρομικὸς, ὁ νῦν σελλάριος λεγόμενος καὶ γυμνὸς, Varin. hoc est, celes est equus singularis, non iunctus ad currum, idoneus ad currendum, qui nunc sellaris dicitur (vtitur eo vocabulo Veget. 1. 56. iumenta sellaria vocans quibus sellæ imponuntur) & nudus. Μονάμπυκα ἵππον, equum vectorem & equiti paratum intelligo, quod freno instructus sit, quod Græci & χαλινὸν & ἄμπυκα vocant (vt pluribus dicam in H. e.) nam singulares tantum proprie dictis frenis reguntur, cæteri non item. Varinus μονάμπυκα ex Pindaro μονοχάλινον exponit. Dictus autem κέλης videtur, vel à verbo κελεύειν, quod est iubere, hortari, & excitare voce, vnde celeuma nauticum: (hinc & celetes naues dicuntur, de quibus paulò post:) vel παρὰ τὸ κέλλειν ὅ ἐστι τρέχειν ἢ βαδίζειν, vnde & κέλαδος: vel quod διεσκελισμένον, id est diuaricatis cruribus insidere mos sit, Varin. & Scholiastes Homeri Iliados ο. Τρίτῃ δὲ μετὰ τὸ ἱπποδρομίαν ἄξετε. ἵνα δὴ κέλης κέλητι παρακελητίσει, Aristophanes in Pace: vbi Scholiastes celetes equos μονάμπυκας exponit. Celetes & celetizontes legimus apud Plinium libro 34. cap. 5. & cap. 8. item lib. 6. cap. 29. item libro 9. cap. 10. Celetizontes pueri (inquit) laudantur Hegiæ statuarij: Et alibi, Canachi etiam statuarij. Κέλης ἵππος, καὶ ἱππαστὴς, καὶ μονάτης, Hesych. Κέλης equus solus, & qui eo inuehitur, sellaris equus & nudus: synoris verò equos binos & iunctos significat, Suid. Olympiade tricesima tertia, pancratiastes & equus celes Olympicis certaminib. reliquis accesserunt, Pausanias in Eliacis. Iasius vir Arcas κέλητι ἐνίκησεν ἵππου δρόμῳ, Ibidem. Fuit & πώλων κέλητος

certamen in Olympijs institutum, in quo vicit Tlepolemus Lycius Olympiade 128. Idem. In Altí Olympiorum luco Timonis filij Aesypi, qui equo celete vicerat, effigies à Dædalo Sicyonio facta spectatur, Idem. Celsus ex Græco, κέλης eques dictus, Fest. Κελητιᾶν, κελητίζειν, ἱππεύειν, Hesych. & Varin. κέλητα ἐλαύνειν. Apud Hesychium & Varinum reperitur etiam κελητίζειν, τοῖς ἵπποις ἐπιβαίνειν, quo modo scriptum non placet. Μονίπποι, qui equo singulari insidentes cursu certant, Suid. & Varinus. De Celete & monippo vide nonnihil etiam in H. e. Κέλης, ὁ κατάσκοπος παρὰ τὸ κέλλειν, Varinus lego κέλης ὁ στρατιώτης, &c. vt superius explicatum est, vt Latinæ originis sit, & grammatici Græci non intelligentes a κέλλειν descendere somniarint. Κέλης etiam nauigij genus est, item pars nauis, Hesych. Κέλης ἵππος ὁ ἄζευκτος, καὶ μᾶλλον τὸ πλοῖον οἱ κέλητες, ἐπεὶ τὸ κελεύειν καὶ ἐπὶ πλοίων λέγεται, quoniam nautæ & remiges suis vtuntur celeusmatis, hortationibus & ἐνδοσίμοις: vel à verbo κέλλειν quod appellere significat, (magnis enim ad littus appellere non licet.) & rursus κέλητα & κελήτιον paruum nauigium interpretantur, per translationem ab equo celete, quo sessor vnus vehitur, Suidas & Varin. Ἀλλ' ἐκεῖνό γ' οἶδ' ὅτι ἐπὶ τῶν κελήτων διαβεβηκατ' ἐν ὀρθίαις, Aristophanes de nauiculis intelligens. Οὐκέτι πημάζοντ' ἐπὶ ἀγλαφυροῖο κέλητος Πῆγμα φέρει πλωτὸν κυανέου ἐπὶ κύματι, in Epigrammate citante Suida. Nauigia quædam celetes appellantur, author Pollux: vti mirum ne sit, testitudinum quoq; id genus celetes vocatum fuisse, Hermolaus. Κέλης, nauigium actuarium est, quod vno remo, & non binis aut ternis per sedilia agebatur, cum tamen plures remiges haberet. Celocem Latini interpretantur, authore Gellio. Vnde & κελήτιον, paruulus celox, Thucydidi, Baysius de re nauali. Κέλης· πηδάλιόν τι (lego πλοιάριόν τι, vt Lexicorum scriptores habent) μικρόν: ἐπακτροκέλης autem (apud Aeschinem contra Timarchum maleficа & Pyratica nauis est forma inter epactridem & celetem, Ammon. Apud Varinū ἐξωκέλης etiam pro naui pyratica exponitur, vel equo non strato, Græci ἄστρωτον: nos celetem equum supra ex Grammaticis quibusdam γυμνὸν, id est nudum eodem sensu interpretati sumus: quæ quidem interpretatio non conuenit cum ijs qui sellatem exponunt. Desultorij sine ephippijs equi ad cursum apti erant, quos Græci celetas vocabant. Hi quondam à nobilissimis iuuenibus, teste Tranquillo (in vita Cæsaris) agitabantur, nunc sanè à ministris, Volaterran. Ephippiatis equis contrarij sunt à nostris desultorij nuncupati, quod ex his facile desiliant desultores, qui, teste Manilio in quinto Astronomiæ, fiunt sub signo Heniochi, Grapaldus & Perottus. Vide etiam infra capitis octaui parte quinta in ephippiorum mentione. Ego desultorios equos vt minimum binos esse oportere video, celetem verò etiam solum dici: vt celes latius pateat, & vnicum semper & singularem significet equum, siue stratus is siue instratus equitetur, & siue cum celeritate, siue simpliciter vt hodœporicus. Desultorios verò binos vel plures esse oportet, vt ex defessis vel cursu, vel armati quem vehunt equitis onere, in alium transilire liceat: hi veteribus nudi in vsu erant: hodie ephippiati sunt omnes. Celetes quidem pro desultorijs Homerus Iliados ο. posuit, his versibus. Ὡς δ' ὅτ' ἀνὴρ ἵπποισι κελητίζειν εὖ εἰδώς, Ὅς τ' ἐπεὶ ἐκ πολέων πίσυρας συναγείρεται ἵππους, Σεύας ἐκ πεδίοιο μέγα προτὶ ἄστυ διώκει Λαοφόρον καθ' ὁδὸν· πολέες τέ ἑ θηήσαντο Ἀνέρες ἠδὲ γυναῖκες· ὁ δ' ἔμπεδον ἀσφαλὲς αἰεὶ Θρώσκων ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλον ἀμείβεται· οἱ δὲ πέτονται. Desultorios equos (inquit Cælius) video dici à desiliendo: nam, vt Sex. Pomp. scribit, paribus equis, id est duobus, Romani vtebantur in prælio, vt sudante altero transirent in siccum. Nam & pararium dicebatur æs, quod equitibus duplex pro binis equis dabatur. Eum verò Scytharum plerisque morem fuisse, Ammianus prodit Marcellin. binos trahendi equos, vt iumentorum vires foueat permutatio, vigorque otio integretur alterno, Hæc ille. Desultores, id est desultorijs equis vtentes Græcè amphippos vel hamippos dici ex eodem docebimus in H. e. Cassiodorus in epistolis 34. 5. Equi (inquit) desultorij sunt, per quos Circensium ministri missus denunciant exituros (vt luciferi, quadam in astris similitudine, præcursorias, velocitates imitari videantur, vt Hermolaus citat in Glossematis in Plinium.) Desultor verò is est, qui equos desultorios alit docetque. Itaque peritus belli alios eligit, alit, ac docet: aliter quadrigarius ac desultor: neque idem qui vectorios facere volet, Varro de re rust. Numidis desultorum in modum binos trahentibus equos, inter acerrimam sæpe pugnam in recentem equum ex fesso armatis transultare mos erat, tanta velocitas ipsis, tamque docile equorum genus est, Liu. lib. 23. ab vrbe. Quin & eum qui certat, rectè desultorem dixeris: quod comprobat Vlpian. Digest. de præscriptis verbis, Tuque desultor in his cucurreris & viceris. Cicero pro Murena ait, Qui nescio quo pacto mihi videtur prætorius candidatus in consularem, quasi desultorius in quadrigarum curriculum incurrere. Desultorem porrò designat Elegiacum illud scientissimè concinnatum, Est etiam aurigæ species vertumnus, & eius Traijcit alterno qui leue pondus equo, Cæl. Plura vide in H. e. in Bellatoribus equitibus. De celeribus equis dicemus etiam in b. & H. e. inter certamina.

Dentes luporum maximi equis quoque adalligati, infatigabilem cursum præstare dicuntur, Plinius. Sarmatæ longinqua itinera acturi, inedia pridie præparant equos, exiguum tantum potum impartientes: atque ita per centena millia & quinquaginta continuo cursu euntibus insident, Idem. Πάρθοισι, μέγα προφέρουσιν Ἴβηρες, Ὠκυτέροισι πόδεσσι κραιαίνοντες πεδίοισι. Κείνοισι τάχα μοῦνος ἐναντίον ἰσοφαρίζοι Αἰετὸς αἰθερίοισιν ἐπιθύνων γυάλοισιν, Ἢ κίρκος τανυσσάμενος πτερύγεσσιν, Ἢ δελφὶς πολιοῖσιν ὀλισθαίνων ῥοθίοισι, Τόσσον Ἴβηρες ἔασι θοοὶ πόδας ἠνεμόεντες, Oppian. Καὶ Λίβυες μετὰ σοῦ δολιχὸν δρόμον ἐκτελέουσι, Tyrrheni & Cretenses, Ἀμφότεροι, κραιπνοί τε θέειν, δολιχοί τε πέλονται. Ἵππος ἐπ' ἀνθερίκων ἔθεεν κούφοισι πόδεσσιν: (Hoc fertur de equis Dardani ex Borea prognatis, vt ex Homero iam dicemus:) Ἄλλος ὑπὲρ πόντοιο, καὶ οὐ στεφάνην ἐδίηνεν. Hæc omnia Oppianus diuersis in locis. Idem cum celeritatis palmam Iberis equis attribuisset, vt iam recitaui: proximos ijs Armenios facit: his Parthos, Siculos, Mauros & postremos Libyos. Seneca in epist. 12. 86. de velocitate per se æstimata, non quæ tardissimorum collatione laudatur hæc carmina esse scribit, *Illa vel intactæ segetis per summa volaret Gramina, nec cursu teneras læsisset aristas: Vel mare per medium fluctu suspensa tumenti, Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas.* ex quo poëta autem desumpserit, tacet. Nos quidem eadem Græcè apud Homerum Iliados vicesimo legimus. Nam de Dardano rege scribens, Hulus (inquit) τρισχίλιαι ἵπποι ἕλος κάτα βουκολέοντο Θήλειαι πώλοισιν ἀγαλλόμεναι ἀπαλῇσιν. Has Boreas amauit equo assimulatus κυανοχαίτῃ, & pullos ex eis genuit (πώλους ιβ') qui si per terram currerent, Ἄκρον ἐπ' ἀνθερίκων καρπὸν θέον, οὐδὲ κατέκλων: Sin per mare, Ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνος ἁλὸς πολιοῖο θέεσκον. Lucianus in Lycino de adulatore loquens, Καὶ τολμήσειεν ἂν εἰπεῖν ἵππον ἐπαινέσαι θέλων, κοῦφον ὂν ἴσμεν ζῴων δρομικὸν, ὅτι ἄκρον ἐπ' ἀνθερίκων καρπὸν θέεν, οὐδὲ κατέκλα. Καὶ πάλιν οὐκ ἂν ὀκνήσειε φάναι, Ἀελλοπόδων δρόμον ἵππων. Celer equus Polluci cognominatur, ὀξύς, ταχύς, ταχύπους: sed plura à celeritate epitheta referemus in H. a. Αἰολόπωλοι Homero celeres equi potius quàm varij intelliguntur, ex Porphyrij sententia, Cælius pluribus id astruens lib. 21. in fine cap. 24. Sed αἰολόπωλοι, non equi ipsi dicuntur, verum qui possident equos: vide in H. b. Ἵπποι ἀνέμοισιν ὁμοῖοι θείειν, Homerica hyperbole. Εὔδρομος, ὠκύδρομος, τοῖς ἀνέμοις συνθεῖν: εἴποι ἂν αὐτὸν Ὅμηρος αὔρας ἢ ἀνέμου παῖδα, Pollux.

Pollux. Ποδωκέστατον ἵππον Plutarchus dixit in Sylla Xenophon ποδώκη. Ἔκδρομον vocant equi cursum, cum vltra terminum constitutum præ impetu excurrit, Pollux. Legimus autem ἔκδρομον ἵππον apud Aeschinem, vt idem scribit 3.30. Arabes, quorum principem Zambeium appellant, equabus vehuntur, tantæ celeritatis, vt per diem noctemque circiter centena milia itineris conficiant. Volare ij potius quàm equitare videntur: ephippijs vulgus non vtitur, sed proceres tantum: qui etiam soli vestiuntur, reliqui indusijs contenti sunt, Vartomannus. Hea regio Africæ habet non multos admodum equos, verum eos adeò agiles, vt non felis his velocius montes illos transuolare possit: nulli illis adhibentur calces, Leo Africanus. Equa mater optima, summa charitate & fide pullum suum amat, cuius sanè modi amoris Darius ætate inferior non imperitus, equas à partu recentes relictis domi pullis, ad pugnas ducebat. Pulli sic alieno lacte à matribus orbi, quemadmodum homines parentib. amissis aluntur. Darius cum inclinata iam acie in eo prælio quod ad Iallum (lego Issum) commiserat, Persarum res premi cœpissent, cumque victus fuga salutem adipisci necesse haberet, in equam ascendit: quæ quòd relicti memoriam pulli recordaretur, quanto maximo potuit studio & celeritate eum ipsum predicatur ex periculis eripuisse, Aelian. Circa extremum Septentrionem (vt scribit Paul. Venet. 5 49.) regio quædam est in qua multo per annum tempore Sol non apparet, ita vt non solum noctu tenebræ sint, sed etiam interdiu aër in modum crepusculi caliginosus. Hanc regionem confines Tartari prędæ gratia ingressuri, ne propter subitò ingruituram noctem periclitentur, hoc modo cauent. Equas cũ pullis accipiũt: & pullos in primo regionis ingressu custodibus committunt, vt se illic redituros expectent. Sic equæ nocturno itinere diligentius obseruato, rectà ad pullos suos in reditu contendunt, idq; celerrimè. Laxant enim eis sessores habenas, & liberè quo suo instinctu feruntur ire permittũt. Equi alij ad admissuram, alij ad cursuram idonei sunt, Varro. ταχύπωλον, ταχέως ἵππους ἔχόντων, Varin. Τὸ δ' ἐπιρραβδοφορεῖν τὸν ἵππον, ὅπερ γίνεται ἐπὶ τὸ δρόμον ἐξελαύνειν, οὐ πάνυ ἐπαινοῦσιν οἱ ἱππικοί, Poll. Equus cursorius, δρομικός. Equus imperatoris Probi in paræmiæ formam deduci potest. Is erat nec decorus quidem, nec staturosus, verũ celeritate tanta, vt diuturnis spatijs centum obiret miliaria, vel in decimũ diem labore haud interpellato. Eum tamen fugaci magis quàm forti ac strenuo congruere militi pronunciauit Probus idem, Cæl. Fuit autem hic equus Alanicus in bello Probi contra Alanos captus. Equos generosiores & ad cursum præsertim paratos, quos barbaricos dicimus, paleis & zeatico hordeaceóue cibario, qui sunt principum equisones alere consuerunt, Grapald. Albertus equos celeres inepta voce curriles dixit: Horum, inquit, vsus est ad fugas & insecutiones pręcipuè: & ne indurescant eis nerui ex calore cursu, castrantur. Voluptatem equis inesse, Circi spectacula prodiderunt. Quidam enim equorũ cantibus tibiarum, quidam saltationibus, quidam colorum varietate, nonnulli etiam accensis facibus ad cursus prouocantur, Solin. Ex Hispania veniunt leuitate elegantiáq; conspicui, Volaterran. Hos vulgò annettos vocant, Hispani (vt audio) generos (à quib. etiam felis cuiusdã syluestris nomen geneta habemus) à genibus, vt quidam conijcit: quod cũ ferè celere hoc genus equorum sit, vectorẽ genibus ad sellam & latera equi inniti oporteat, vt tutius vehatur. Scuppa canterũ Iogiannero interpretatur, quàm rectè, ipse viderit. Ἐνετίδες (alibi etiã Ἐνδίεις habetur, quod non placet, apud eosdem) ἵπποι, id est Veneti vel Adriatici equi, ijdẽ λυκοσπάδες (leger) m λυκοσπάδες) & λυκοφόροι dicuntur, Hesych. & Varin. Equus à lupo sauciatus bonus euadet ac velox, Zoroastres in Geopon. Equi cur dicantur lycospades (inquit Cęlius) etymon duplex comperisse videor: alterum est de freni genere quod lycon vocent, nostri lupata dicunt: sicut Georgico. tertio Vergil. duris parere lupatis. Quo in loco Seruius & qui ab eo mutuati sunt plures, esse lupata tradunt frena asperrima, sic de lupinorũ dentium similitudine nuncupata, quos esse inæquales constet, vnde & morsus infigatur summi nocumenti. Hoc vero frenorum genus equis adhiberi præferuidis, sępeq; ob insitam animositatem rebellibus, vt retundatur impetus, hebescatq; generositas nimia, moris esse, nemo non nouit. Sunt qui malint lycospades inde dici, quod qui pullina ætate in lupos inciderint, si periculum euadant, insigniter bonitate proficiant ac pernicitate. Cęterum perpensione dignum cur nam eiusmodi casum consequatur euentus hic, nisi dicamus, ideo credi vehementiores effici equos ab ea impostura: quoniam, ni fuissent natura tales, haudquaquã dilabi eualuissent: neq; enim prudentem euasisse Vlyssem dictitamus, Cyclope declinato: sed ideo declinasse, quia foret prudens, Hęc Cęl. Transtulit autem ex Aeliano (vel Plutarchi Symposiac.) ex quo rursus eadem, interprete Gillio, vt clariora fiant, recitari nihil prohibet. Lycospadas igitur (inquit ille) alij ideo dicunt à frenis lupatis appellari, quòd his effrenationem eorũ pręcipitem sessores moderentur. Plutarch. ex parentis sui sententia existimat hos optimos & velocissimos esse, qui à lupo appetiti, ex eius faucibus euaserint: quod ipsum dubitationem habet, cur ij quos lupus mordicus presserit acriter animosi efficiantur, cum feræ bestiæ morsus, terrorem potius, quàm animum facere videatur: & timidi effecti, quemadmodum feræ tendiculis attentatæ magis insidiarum metuentes sunt, ita hi à currendi celeritate sese sustinent. (τοὺς δὲ μᾶς ὀξυῤῥόπους καὶ ταχεῖας ἴσχειν, Plutarch. accipit autem ἴσχειν pro ἔχειν, non pro sustinere & morari, vt Gillius ineptè vertit.) Quamobrem dicimus huiusceemodi equos nõ ex eo magis ad currendum præstare, quòd cum pulli essent ex lupis euaserunt, sed quia animosi, & veloces natura essent, propterea effugisse. Eiusdem rei (cur inquam equi ex rictu luporum seruati, alacriores, θυμοειδεῖς, esse dicantur) causam inquirit Plutarch. in Symposiacis 2.8. ex cuius verbis vel Aelianum errasse qui ex Plutarcho transcripsit, vel interpretem potius (nam Græcum exemplar non vidi) facile apparet. Ipse quidem Plutarchi verba sic verterim: Cum pater meus equorum pullos qui lupi morsum effugissent, bonos & celeres euadere diceret, & multi qui aderant idem affirmarent, quæstionem proposuit, cur hic euentus θυμικωτέρους καὶ γοργοτέρους (animosiores & velociores: nam & paulò post subdit, θυμικοὶ καὶ ταχεῖς) reddat equos. Et cum plærisque videretur, hoc casu equos non animosos, sed potius timidos fieri: itaque iam prorsus pauidos vel leuem ob causam statim ad cursum & velocitatem excitari, similiter vt feræ illę quę semel irretitę fuerint. Ego verò considerandum dixi, ne contra potius res se habeat quàm plerisq; videatur, nempe vt non quia lupos effugere velociores fiant equi, sed quia natura veloces erant, iccirco effugerint. Hæc Plutarch. Equi lycospades nuncupati, inquit alibi Aelianus. Græcorum hominum cum studiosi esse dicuntur, tum de huiusceemodi hominum genere mirificam notionem habere, vt naturali quodam sensu ad eos amandos afficiantur: neque enim palpantibus se ostenduntur, neque resiliunt, sed tanquam constricti tenentur, totum diem cum ijs traducunt atque somnum prope eosdem capiunt. Sin ad ipsos barbarus accedit, quemadmodum ex vestigijs sagaciter odorantes canes feras percipiunt, sic eos equi cognoscunt, & clamorem tollunt, & tanquam sanè feram bestiam extimescentes, dant se in fugam. Iam porrò ijs ad equos assueuerunt, & pabulum obijcientibus mirificè oblectantur, maximè aurigis formosi videri studẽt, quod quidem ipsum cum natant ostendunt: tum enim in aquam bene penitus procedunt, vt & nitidũ os efficiant, & ne sordidum quippiam ex præsepi aut de via illitum deformet

speciosum nitorem, ac odorati vnguenti suauitatem, Homeri & Simonidis testimonio, in ambote, & delitijs habere existimantur. Hactenus Aelianus. Sed hoc idem alibi equis in genere attribuit, his verbis: Ex ijs qui equinæ tractationis periti sunt, audiui equum delectari lauatione & vnguentis. Hæc de lycospadibus equis: quibus an idem lycophori sint, haud scio: Hesychius quidem & Varinus in vocibus. Ἐνετίδας & Ἐνίδες, vt superius recitaui, eosdem facere videntur. Vtrique etiam à celeritate commendantur. Sed differre videri possunt, quia aliam rationem cur dicti sint lycophori (quàm de lycospadibus supra retulerim) affert Strabo libro quinto, his verbis: Fama est, inter Venetos celebrem admodum fuisse quempiam, qui in faciendis vadimonijs studio non mediocri teneretur, qua ex re & hominum iocis carperetur. Is igitur in venatores fertur incidisse, qui irretitum haberent lupum, & illis per iocum rogantibus, velletne pro lupo vadem se constituere? vt illata ab eo damna persolueret, sic è retibus beluam dimissuros. Fideiubere sese confessus est. Emissum deinde lupum, magnum equarum armentum agitantem nullo notatum cauterio ad fideiussoris stabulum adduxisse. Eum recepta gratia, equabus lupi notam inussisse. & inde lupiferas (λυκοφόρους) nominasse, velocitate magis quàm pulchritudine præstantes. Cuius successores & signum & nomen, equarum generi seruasse, vtq; solis eis stirps ipsa legitimè perduraret, fœminam nullam alienare consuesse. Equinam hinc præcipuæ celeritatis progeniem extitisse. Hac vero tempestate, vt diximus, omnis huiusmodi rei defecit exercitatio, Hucusq; Strabo. Plura quæ ad Philologiam de celeribus equis spectant, referemus in H. b.

Ex velocibus equis sunt etiam venatici, de quibus partim diximus, partim dicemus. Sunt & veredi cursu pernices. Veredos antiqui dixerunt, quòd veherent rhedas, id est ducerent, Festus. Veredarijs ad celeritatem comparatis equis nomen olim fuit, iuxta hoc Martialis, *Parcius vtaris moneo rapiente veredo Prisce, nec in lepores tam violentus eas*. Et alibi, *Stragula succincti venator sume veredi, Nam solet à nudo surgere ficus equo*. Veredos (inquit Cælius) si modò non aberret interpres, aliàs æris non multi, apud Procopium Persici belli secundo libro, equos accipimus publicos. Veredarium metaphora decenti legimus apud Hieronymum: Quia singulæ, inquit, metuunt veredarium vrbis offendere. At Procopius idem veredarios intelligere videtur, eos qui celeriter equis inuecti regum literas prouehunt. Equorum publicorum in hoc vsu, commeminisse Ammianus videtur Marcellinus: Transeo (inquit) quod quidam per ampla vrbis spatia subuersosque silices sine periculi metu properantes equos velut publicos, signatis (quod dicitur) calceis agitant, familiarum agmina tanquam prædatorios globos trahentes à tergo: ne Sannione quidem, vt ait Comicus domi relicto. Procopij, vel interpretis sententiam adiuuat Firmicus Matheseos tertio: Regum, inquit, nuncios veredariosque reddent. Cursus publicus dicebatur aut fiscalis, quum ab imperatoribus certis locis equi id genus præceleres destinabantur: quibus non vtebantur alij, nisi facultate impetrata, quam vocant tractatoriam, Hucusque Cælius. Verba hæc apud Liuium lib. 5. ita leguntur: Repente quibus census equester erat, (equi publici non erant assignati) consilio prius inter sese habito, senatum adeunt, factáque dicendi potestate, equis se suis stipendia facturos promittunt, quibus amplissimis verbis ab senatu gratiæ actæ sunt. Puto (inquit Fr. Robortellus) Liuium per equos publicè assignatos intelligere equos, qui vectigales à Cicerone vocantur in Philippica oratione 2. cum ait, tum existimauit se suo iure cum Hippia viuere, & equos vectigales Sergio mimo tradere. Antonius redemptas habebat ab ærario vectigales quadrigas, Asconius. Sed redeo ad veredos. Scythæ fœminis (vt nunc nostri sunt cursores caballarij) vti maluêre: sed in prælijs, quod vtinam cursu non impedito reddant, Grapaldus. Ἧκε παρ' Ὄθωνος ἱππεὺς τῶν χαλκηλάτων Νεμάδων, γράμματα κομίζων, Plutarchus in Othone. Fuerunt & ἀστάνδαι nuncij, vocabulo Tarentinorum (siue pedites, siue equites potius, vt ex sequentibus Herodoti & Suidæ verbis inter se collatis colligitur) οἱ ἐκ διαδοχῆς γραμματοφόροι, ἡμεροδρόμοι, ἄγγελοι, Varin. apud quem etiam ἀσκανδὴς pro nuncio scribitur. Recentiores quidam Grammatici scribunt astandas dictos apud Persas tabellarios, qui certis interuallis itinerum permutabantur. Ἀγγαρήιον δρόμημα, cursus pernicissimus equitum, vt scribit Herodot. lib. 8. Vnde nomen angariæ & parangariæ in libris iuris manauit. Est autem nomen Persicum vulgò postas appellant, Bud. in Annotat. secundis. Apud Persas, vt Suidas indicat, regij nuncij ἄγγαροι (quasi ἄγγελοι forte) dicuntur, & ijdem astandæ, &c. Vide Lexicon Græcolatinum. Ἄγγαροι, dicuntur ipsi σταθμοί, hoc est mansiones ac diuersoria, in quæ angari, id est tabellarij, peracto diei penso diuertunt, Cæl. 10. 8. Veredis (inquit Grapald.) nostra tempestate vtuntur lancearij equestres stratioticos quos dicunt, lances manibus reciprocantes. Commendantur ad hoc Turcorum caballi testiculis vt plurimum ademptis, cantherios vocât, pernicissimi. A veredis cursores, seu mauis tabellarios equestres celeri celeritate perferentes, veredarios, vt à caballis alij caballarios appellant: qui teste Iulio Firmico sub equi cœlestis sydere nascuntur. Veredarios hodie vulgo postas appellant, forte quod equis per interualla dispositis, vt recentes subinde habeant, vtantur. Equos Pegasidas ad desultoriam vicissitudinem è fesso in recentem assiliendi in venationibus habere oportet, Bud. Pegasarii cursores à Gallia Lugdunensi quinto aut sexto demum die Romam aduolant, subinde per stationes mutatis equis, Bayfius de re Vest. Ἦν γὰρ κέλευθον ἀνὴρ δι' ἵππων ἀμοιβῆς αὐθημερὸν ἐκ ἐθνῶν δρᾶσαι, τὸν Ἴνδακον τοῖς ἰδίοις ποσὶν ἰσχυρίζοντο ἀναλγήτως διατρέχειν, Suidas in Indaco. Magni Cham regis Tartarorum emissarij & nuncij (vt scribit Pau. Venet. 2. 23.) mansiones habêt dispositas per viginti quinq; miliaria vsq; ad extremos imperii limites, ita vt in locis etiam vastis (alioquin & desertis huiusmodi diuersoria triginta aut quadraginta miliaribus distantia reperiantur. Conficiunt autê sic dispositi equites vno die ducenta aut trecenta miliaria, relictis subinde equis fessis, & recentib. substitutis.

Ἱππικυνηγετικοί, equi ad venationes apti, Poll. Veredis etiam in venationibus vtebantur, vt ex Martiali paulò ante recitaui. Equos Pegasidas ad desultoriam vicissitudinem è fesso in recentem assiliendi in venationibus habere oportet, Bud. Mares ad venationis vsum præstant: nã fœminæ minus celeres sunt ad longos per nemora cursus: sed abigendæ sunt procul fœminæ, ne equi hinnitu feras disturbent, Oppian. Restat equos finire notis, quos arma Dianæ Admittant: non omne meas genus audet in artes. Est vitium ex animo: sunt quos imbellia fallant Corpora: prævenïens quondam est incommoda virtus, Grat. Ἱππαλέῳ δ' ἀγρῷ ὁ φαεσφόρος ἄρμενα Καίσαρ, &c. Oppian. lib. 2. de Venatione. Vide nonnulla etiam in b.

Equi licet plerique animosi sint & insigni animorum præ cæteris animantibus præditi magnitudine: quidam tamen hac ipsa excellunt, & corporis insuper viribus pollent, atque hi soli bellis idonei sunt: Lanigeræ pecudes & equorum bellica (aliâs duellica) proles, Lucret. Bellatoris equi forma quæ probetur per totum corpus & singulas eius partes, Xenophon & Oppian. docent, quorum verba superius posui in electione equi in genere. Quoniam verò proposuimus (inquit Xenoph.) bellatorij equi comparationem, faciendum periculũ omnium, quæ in

quæ in bello obijci consueuere: quæ sunt, fossam transilire, superare vallum (τείχια ὑπερβαίνειν: vel, vt Pollux habet, ὑπερέχειν) in collem erumpere, de colle desilire (ἐπ' ὄχθους ἀνορούειν, ἀπ' ὄχθων καθάλλεσθαι: est autem ὄχθη vel ὄχθος propriè ripa fluminis: quamobrem Poll. vbi hunc Xenophontis locum exscribit, ante verba iam citata, legit: καὶ ποταμὸν περᾶσαι, mox subdit, καὶ ἀπ' ὄχθης (malim ἐπ' ὄχθας) ἀναθρώσκειν. καὶ ἐπὶ ὄχθας ἀνορούειν, καὶ ἀπ' ὄχθων καθάλλεσθαι.) Tentabimus & in cliuos sursum, & per decliuia, & in obliquum agitare equum. Ex his enim omnibus deprehenditur, & animi fortitudo, & corporis sanitas. Non tamen si quis forte non in omnib. illis satisfaciat, ideo repudiari debebit. Multi enim quia inexercitati sunt, non quia parum valeant, in illis deficiunt, quos si quis instituat, & assuefaciat atque exerceat, iam & ipsi hæc præstiterint, si quidem sani & non ignaui fuerint. Cæterum suspecti (ὑπόπτας scribitur, id est suspicaces, non ὑπόπτους, id est suspectos: licet ὕποπτος & contrarium eius ἀνύποπτος apud Pollucem legantur de equis) prætereantur. Qui enim formidolosi sunt, non sinunt à se malum dari hostibus: quin etiam equitem sæpe frustrari in maximas difficultates sæpe coniiciunt. Sæuitiam etiam equi (εἴ τινα χαλεπότητα ἔχει) nouisse debemus, si qua illius vel erga homines, vel alios equos: itemque num implicabilis sit (δυσγάργαλις, id est ægrè ferens contrectari, vtpote titillationi obnoxius:) omnia enim hæc dominis aduersantur. Detrectationes autem frenationum & conscensionum, & si qua alia renuat equus, multò melius comperiet, qui post defatigationem iterum illa experiri voluerit, quæ ante equitationem fecerat. Sanè qui post exhaustum laborem non recusant laborare, certum argumentum hi dant præclari animi. Atq; vt dicam breuiter, equus cum bonis pedibus mansuetus, satisq; velox, qui laborare & possit, neque nolit: inprimis quidem morigerus, is scilicet & minimæ tristitiæ, & maximę salutis author in bello equiti futurus est. Verũ quibus aut propter ignauiam crebra agitatione, aut propter animositatem blandimentis multis atq cura opus est, hi primum equitis manibus assiduum negotium faciunt, deinde in periculis animum perturbant, Hactenus Xenophon interprete Camerario. Probatur præterea Polluci in bello equus ὁ γνωρισμὸς τῶν ἐχθρῶν, ἀνατεταμένος, ὑπὸ σάλπιγγος ἐξορμῶν, ἐξανιστάμενος. Idem bellatorem equum nominat πολεμιστήριον, πολεμικὸν, στρατιωτικόν. Ineptus verò bellis apud eundem his notis vituperatur, ἀπόλεμος, πλούμενος, ταπεινὸς, μικρόψυχος, ἀσχήμων, ἀπρεπὴς εὐλαβὴς: οὐδ' ἂν σάλπιγγος ἀνάσχοιτο, οὐδ' ἂν ἐνέγκοι πολέμου βοήν. Θυμαίνων, φιλάεθλος, ἀρήϊος, ὄμβριμος ἵππος, Opplan. Ne armorum fremitum, & gladiorum ad clypeos resonantium crepitum equi extimescant, eos ad strepitum & sonitum assuescere cogunt, armatáque cadauerum simulachra sub ipsum fœnum (frenum) subiiciunt, vt cæsorum conspectum in bello ferre consuescant, vt ne rerum terribilium metu affecti ad rem militarem inutiles sint. Quod quidẽ ipsum Homerus haud sanè ignorauit, cum Diomedem quidem in Iliade scripsit Thraces iugulare: Vlyssem vero interfectos pedibus subtrahere, ne in cadauera incurrentes Thraces equi formidine perterrerentur: atque ad hæc ipsa insueti, vt in formidolosa quædam ingredientes præcipiti effrenatione efferrentur, Aelianus. Quomodo institui & exerceri debeat pullus bellator futurus, infra dicam capite quinto, ex Hippiatricorum capite 116. Cur equos ad belli vsum barbari castrare soliti sint, vide infra in Canterio. Equi bellici, qui dextrarij vocantur (vtuntur hac voce hodie Itali, Germani *hengst* nominant) non debent castrari, ne timidiores fiant. Horum est sonis Musicis gaudere, & crepitu armorum excitari, & cum aliis dextrarijs congredi: Item ædere saltus, & irrumpere acies mordendo & calcitrando. Hi aliquando dominos aut curatores suos tantopere amant, vt amissis eis cibo abstineant, & præ tristitia quandoq; vitam finiant. Est quando in tristitia lachrymantur, vnde aliqui de victoria aut clade secutura præsagiunt, Albertus. Similia ex Plinio leges in D. Bellatores equi, aut cataphractis ardui & robusti: aut semicataphractis, siue sagittariis aut sanè balistariis (liceat enim nostrorum temporum ἱππότας ita appellare:) iis igitur mediocres quęruntur, Camerar. Nostratium equorum Menapij soli, qui Cæsari vt opinor Gallici sunt, & Rugi, vt bellatores fermè in pretio sunt. Sunt & Heluetii, & præcipuè Algoici, qui durare diutissimè putantur. Externorum autem Mysi, & Pannonii, & Sarmatici, Idem.

Iam si quando lubeat (inquit Xenophon) idoneo bellis equo vti ad agitationem magnificam & speciosam, omnino ab eo, quod pleriq; faciunt in opinione præclaræ equitationis abstinendum, os vt in frenis laceremus: itemque calcari vt subdamus, & incutiamus scuticas. Nam ita diuersa omnia accident ab iis, quæ expetuntur, cum & figuram quandam arduam equi habenis arreptis efficientes, qui debuerat prospicere eum occæcant, & calcaribus atque flagris equum territant, vt non sine periculo perturbetur. Hæc autem sunt quæ faciunt hi equi, quibus agitatio molesta est maximè, atque in turpitudine quidem, non cum honestate. Sed equus si didicerit agitari frenis laxioribus, & ceruicem attollere, eandemq; à capite recuruare, ita facile præstabit ea, quibus etiam ipse potissimum delectatur & sibi placet. Hæc autem esse quæ diximus, vel hoc argumento intelligi poterit, quòd equus quoties festinat ad alios equos, sed ad equas inprimis, tum & attollit ceruicem quàm altissimè, & caput maximè proclinat truci cum specie, (γοργούμενος:) tum crurum mollitudinem fert sublimem, & caudam sursum intendit. Qui igitur ad talem formam composuerit equum, qualem ipse effingit, quoties pulcherrimus videri cupit, is hoc consequetur, vt & agitatione voluptatẽ equus capiat, & magnificus atq; terribilis ac spectabilis sit. Quæ quidem qua ratione obtineri posse credamus, nunc deinceps conabimur exponere. Prima igitur frenorum cura est, (sed super his verba Xenophontis differam ad capitis 8. segmentum quintum.) Sed qualecunq; contigerit frenum, cum hoc cuncta ea quæ subiiciuntur, prętabit is qui voluerit formam equi efficere eam, quam supra diximus. Os igitur equi concutiendum (ἀνακρούειν) neque ita vehementer equus vt refugiat (ὑποσκοπεῖν, quod pro ἀνανεύειν positum videtur:) neque ita placidè vt non persentiscat. Atque iam post concussionem vbi equus ceruicem attollet, statim freno indulgendum: itemque alia oportebit (id quod monere non cessamus) dum scitè obsecundârit, vicissim illi gratificari. Cumque animaduersum fuerit delectari equum elatione ceruicis, & habenarum laxitate, tum cauebitur ne quid illo tempore huic molestiæ obiiciatur, quasi ad laborem equum adigere velimus, sed blandimentis tum equum demerebimur, vt speret requietem: ita enim magis prompto animo ad celeritatem agitationis deueniet. Iam vero celeritate etiam gaudere equos, satis argumenti est, quod liberatus pedetentim nullus abit, sed aufugit: hæc enim certè est voluptas equorum, nisi forte ad cursuram importunius fuerint incitati. Sed cum inter agitandum equus exultabit, scilicet edoctus iam priore agitatione fuit deflexibus ad celeritatem incitari: quod cum facere sciuerit, si quis tum illũ adductis habenis retineat, & signũ aliquod det concitationum, coercitus hic frenis, imperio concitationis commouetur, & pectus effert, & iratus protollit crura altius, non mollia tamen hæc: quippe inoffensis iam non magis mollibus cruribus vtuntur equi. Sic igitur exardescẽte equo, si frenis indulgeas, ibi prę gaudio, quod in laxitate se freno liberatum putet, exultabundo habitu, mollibusq; cruribus elatè sese inferet, planè præsentans pulchritudinem qua componere se equi solent festinantes ad

allos equos. Quiq; hoc cernunt, talem equum appellant liberalem, & voluntarium, & equitatorem, & ferocem, & superbum, simulq; & iucundum & terribilem aspectu, Hæc omnia Xenoph.

Minuti in delicijs sæpe habentur, & pueris potentum atque diuitum parantur, Camerarius. Ex equa & mulo generatur innus, Aristoteles & Varin. Γίννον grammatici mannum & equum pumilum exponunt. Sed de manno & mannulo dixi supra in mentione equi gradarij. Γίννοι, οἱ κόλοβοι τῶν ἵππων: νάννοι δὲ οἱ κόλοβοι τῶν ἀνθρώπων, καὶ νανοφυεῖς, Suidas & Varinus. Equós statura pusillos vocant inos, sed & ginnos posteri nuncuparunt, Cælius. Ginni apud Aristotelem deminuta forma equi dicuntur, quos & gygenios ab Strabone nuncupari, putant nonnulli: quanquam & mulorum genus sic in Liguria vocet: plura de ginno, hinno & inno, & vario harum vocum tum scribendi tum significandi vsu, diximus in Hinno post Asini historiam, & in Ceruo capitis 8 parte 1. Γίννος, πῶλος ὁ ἐν τῇ γαστρὶ νοσήσας πρὶν κυηθῆναι, Hesychius & Varinus. Ex equo & asino ginni proueniunt, cum conceptus in vtero ægrotauit: est enim ginnus idem quod metachœrum in porcis, cum membra & magnitudines vitiantur in vtero, Aristoteles. Βίννος, ὁ (malim ὃ) πατὴρ ἵππος, ἡ δὲ μήτηρ ὄνομα νόθη, Varinus apud Hesychium post πατὴρ punctum scribitur, quod non probo: pro ὄνομα νόθη, forte ἡμίονος legendum: etsi Aristoteles ex mulo & equa ginnum generari doceat. Νίννον, τὸν καβάλλην ἵππον, Hesychius & Varinus. Apud Indos Psyllos (alij enim in Africa Psylli sunt) arietibus non maiores equi gignuntur, Aelianus. Mannos siue mannulos equos pusillos, buricos etiam nominant, vt est apud Acronem & Porphyrionem, Grapaldus: Cælius burdos vulgò vocitari, non buricos, ex Porphyrione citat. (De burdone in ginno dixi post Asini historiam.) Buricos quidem equos minores vocari legimus apud Vegetium quoque libro quarto capite secundo. Runcinæ Plinio sunt maiores serræ, quibus fabri materarij secant arborum moles, subiectis cantherijs. Canterij verò sunt, qui à rusticis ferè nominantur caballi: quia ipsos equos, vt notum est, canterios vocamus. Sed & runcinos agrestè vulgus dicit minores equos, ex hac fortasse runcinarum, quas diximus origine, Hermol. Runcini equi habentur ad labores onerum vel tractus quadrigarum & rhedarum: licet etiam alij aliquando his laboribus deputentur, Alber. Minores quosdam equos, quibus carpenta & petorita traherentur, mannos, & voce diminutiua mannulos appellarunt: horum, vt nunc quoq; fit, iubæ tondebantur: quod & Propertius significat lib. 4. Huc mea detonsis auecta est Cynthia mannis, Camerar. Musimon, asinus, mulus, aut equus breuis, Non. Pretium emit qui vendit equum musimonem, Lucilius lib. 6. Asinum, aut musimonem aut arietem, Cato Deletorio, Nonius. De musmone in Sardinia, fera cui vel arieti simili, dicam statim post Ouis Historiam.

Canterius (aliqui cantherium scribunt aspirato) equus, cui adempti sunt testiculi, Cato cap. 149. Vegetius spadones dixit. Cantherium Germani monachum vocant, *ein munch*: & aliubi Vuallachum, Vuillichio teste: quod eorum copia ex ea regione, quæ olim Dacia dicta est, habeatur. Angli *a gelding*. Scoppa canterium ianettum Italicè vulgò dictum interpretatur, de quo superius inter celeres dixi. Galli *cheual ongre, cantier, cheuron*. M. Cato Censorius cantherio vehebatur. Seneca. Cruciante canterio, Plautus citante Festo: Cruciantem interpretantur succussatorem: Locus Plauti est in Cap. Tum piscatores qui præbent populo pisces fœtidos, Qui aduehuntur quadrupedanti, crucianti cantherio. Vtitur cantherij vocabulo etiam Cicero ad Pætum lib. 9. & lib. 3. de Nat. Veredi velocissimi in cursu sunt, &c. commendantur ad hoc Turcorum caballi, testiculis vt plurimum ademptis, cantherios vocant, Grapaldus. In vijs habere malunt placidos: propter quod discrimen maximè institutum, vt castrentur equi. Demptis enim testiculis fiunt quietiores, & ideo quod semine carent, ij cantherij appellati in suibus maiales, in gallis gallinaceis capi, Varro. Multos ego scio non modo asinos inertes, verumetiam ferocissimos equos nimio libidinis calore laborantes, atque ob id truces vesanosque, adhibita tali detestatione, mansuetos ac mansues exinde factos, Apuleius libro 7. Metamorph. Equis interdum ferociæ minuendæ gratia exectione animus cum virilitate adimitur: hoc vulgo fit quibusdam in locis, vbi promiscuè pascuntur armenta equorum, vt placidè & mansuete conuersentur: tum canterij vocantur, Camerarius. De castrandi ratione, Hippiatr. 100. Rusius 98. Scythis & Sarmatis peculiare equos eunuchos facere, quoniam sic euadant mitiores: habent autem non magnos admodum, at acres præcipuè pernicesq; nunquã non rebelles. Cælius ex Strabonis lib. 7. mutuatus. Sarmatis & Quadis equorum plurimi ex vsu castrati sunt, ne aut fœminarum visu exagitati raptentur, (captentur, Cælius:) aut subsidijs ferocientes prodant hinnitu densiore vectores: & per spatia discurrant amplissima sequentes alios, vel ipsi terga vertentes insidendo velocibus equis & morigeris, trahentesque singulos, interdum & binos, vti permutatio vires foueat iumentorum, vigorque otio integretur alterno, Ammianus Marc. libro 17. Pannonij & Sarmatici multi reperiuntur castrati in tenera ætate, atque ijs dentes cadere negantur, Camerarius. De Gallicis cantherijs mentionem feci supra. Currilium (sic vocat celeres & ad cursum vtiles) equorum vsus est ad fugas & insecutiones præcipuè: & ne indurescant eis nerui ex calore cursus, castrantur, Albertus. Sed neque vetulus cantherus (lege cantherius) quàm nouellus melior, nec canitudini comes virtus, Varro Aboriginum vt citat Nonius. Præsepia, non tantum quibus aut cantheria, aut iumenta cætera, aut vetera (veterina) animalia pabulantur. sed & omnia loca clausa & tuta dicta præsepia, Nonius. Cantherijs equis non mittendus est sanguis, vt infra dicam vbi de Phlebotomia equorum agetur. Vecturæ optimi cantherij, equi videlicet castrati, Volaterranus. Mense Martio omnia quadrupedia, maximè equos castrare debemus, Pallad. Cantherium in fossa, rusticum prouerbium (inquit Erasmus) quo licebit vti, quoties quis ad id negotij trahitur, in quo nequaquam valeat: aut vbi res vehementer erit impedita periculosáue. Nam vt plurimum valet equus in planicie, ita minimè in fossa: Iubellius Taurea, & Cl. Asellius singulari certamine iuxta Capuam pugnabant: & cum diutius vterq; alterum libero campo elusisset, Taurea in cauam viam descendere iussit, alioqui equorum, non equitum fore certamen. Eò cum Asellius ex templo descendisset, rursum elusit Taurea sermone, qui postea in rusticum versus est prouerbium: Minimè, scis inquiens, cantherium in fossa? Hæc Liuius decadis 3. lib. 3. Cantherius in porta adagium quod refertur à Festo in dictione Ridiculus. Indicat autem conuenire, cum quis in principio rei vix inchoatæ deficit animo. Natum à Sulpitio Galba quodam, cui cum prouinciã exituro, cantherius in porta cecidisset: Rideo, inquit, te cantheri in porta, cum tam longum iter sis iturus, iam lassum esse te, cum vix dum sis ingressus. Erasmus ex Festo. Sunt qui opinentur cantherij vocabulum inde trahi: quia cauterio detestari (testiculis priuari) mos esset, per vnius demutationem elementi. Nonnulli canterios intelligunt mulos, ad vellaturam quos pascere moris est: vnde sit cantericium (lege cantherinum) hordeum, Cælius. Hordeum hoc nomine apud Columellam legitur, hexastichon etiam dictum. Cantherinum, inquit Ruellius, putauerim dici, quod folliculo castratum enascatur. Est & in vitibus cantherius, iugum simplex, cum depositis

hastilibus

haſtilibus, (vt Columella ſcribit) adnectuntur ſingulæ per tranſuerſum perticæ in vnam ordinis partem: Id ferè Plinius quoque prodit, Cælius. Pedamentum etiam cantherium vocant, vnde cantheriolus diminutiuum apud Columellam. Vocat enim is cantheriolos in cepiuis, id eſt ceparum locis, munimenta quædã ceparum, ne thalli eorum ventis proſternãtur: ſicut in rapinis etiam cantherios cum operiuntur rapæ, vt à pruinis ſemina defendantur. Canterios item in architecturæ ratione nominat Vitruuius libro quarto: vnde canteriatum tectum, ſicut aſſerulatum quoq; dictum inuenimus. Vulgus quoq; (Italicum) craſſiores & robuſtiores ramos canterios ſolet dicere, nil de luxato admodum verbo. Ridiculè quidam canterium apud Senecam pro vehiculo accipit, Cæl. Canterij, tigna. Vitruuius lib. 5. Et cantherij prominentes ad extremam ſuggrundationem, ſupra cantherios templa. Vineæ quæ pedaminibus adnixæ ſingulis iugis imponuntur, eas ruſtici cantheriatas appellant, Colum. 5. 4. Certe hæc mulier cantherino ritu aſtans ſomniat. Plautus in Menæch. Adagium hoc reconditum (inquit Cælius) in mulierem concinnatum eſt, quæ etiam ſi aſtare, vigilare, rectéq; ſenſibus vti videbatur: tamen quia nænias quaſdam Siculis gerris vaniores effutiebat, ſomniare ac dormitare eam dicit equino ritu. Notiſſimum quippe dormire equos ſtantes, Cælius 8. 4. Ibidem Apuleij enarratorem reprehendit, qui canthariino ritu legit, tanquam à cantharo vaſe vinario.

Στηλάκις, genus equorum: ſignificantur etiam talpæ hac voce, Heſychius & Varin. Equos gregales Græci Φορβάδας dicunt. (Φορεάδας autem grauidas) domeſticos verò τροφίας, Cælius: opponuntur autem apud Ariſtotelem. Ego gregales Græcè etiam ἀγελαίας dixerim, & Latinè armenticios, vel armentinos, vel armentales. Armentalis equæ mammis, & lacte ferino Nutribat, Vergilius. Equas domitas ſexaginta diebus equire, ante quàm gregales aiunt, Plinius. Emiſſarius equus, aries, & huiuſmodi, qui emiſſus ſit in ſolitudinem, vel qui ad generandam ſobolem emittitur, Valla in Rhauden. Hoc vocabulum in tranſlatione Bibliorum, quæ Hieronymi putantur, poſitum aliquoties reperi: vt caprum emiſſarium Leuitici 16. vbi 70. ἀποπομπαῖον vertunt. Equi alij ſunt idonei ad rem militarem, alij ad vecturam: itaque peritus belli alios eligit, alit ac docet: aliter quadrigarius ac deſultor, Neq; idem qui vectarios facere vult, Varro. Ad currum equi iunguntur: hinc curules & hijuges, & à carruca carrucarij, à carpento carpentarij, & à rheda rhedarij, & à ciſio ciſarij (ciſiatij potius) nomina traxerunt: ſed mulos primos cœptos currui vehiculoq; ue adiungi creditum, teſte Pompeio, Grapaldus. Apud Vegetium iumenta currulia legimus, per duplex r. Albertus inuſitato vocabulo equos ad fugam & inſecutionem aptos, curriles vocat. A curru ſellam curulem nominari legimus, r ſimplici & prima breui. Celerius voluntate Hortenſij ex equili educeres rhedarios, vt tibi haberes mulos, quàm è piſcina barbatum mullum, Varro. Videtur ſanè rheda de mulis propriè dici, cui ad itinera conficienda iungebantur, vt apud Græcos ἀπήνης: nam rhedarium equum (quanquam Grapaldus ſic vocet) apud veteres non memini legere vt mulum rhedarium. De varijs vehiculorum generibus, dicam in H. e. Vectarij (inquit Camerarius) ad plauſtra, eſſeda, rhedas, carros adiunguntur. Veteres tamen Græciæ & Italiæ populi, non equos ad plauſtra & vehicula, ſed boues aut mulos adiunxère, & viatoribus mulis magis quàm equis vſi fuère. Noſtri autem homines, niſi vbi montana ſunt, non ferè boues, neque aratores neque vectarios alunt. Videas etiam alicubi ſyluarum ingentium accolas, & carbonarios, ante boues equos agitare. Vecturæ optimi canterij, equi videlicet caſtrati, Volaterran. Vectariis robur eſſe oportet: hi ruri educuntur, ſui cuiuſdam generis, quamuis & bonos equos interdum rura mittant, ſed in oppidis ad vecturas plerunque dantur effœti annis, aut læſi, qui illis operis reliquas vires conficiant. Neq; eſt tanta noſtri temporis humanitas, vt ocioſus alatur equus, poſtquam conſenuerit & vires amiſerit, vtq; non turpi ſenectæ illius, quod Maro fieri oportere cenſuit, ignoſcatur abdito domi, Camerar. Runcini equi habentur ad labores onerum vel tractus quadrigarum & rhedarum: licet etiam alij aliquando his laboribus deputentur, Albertus. Dignum eſt notatu dextrario verbum apud Solinum, (de curſu equorum quadrijugum,) vnde modo equos maximè bigarios, Hetruria dextrarios appellat, Hermol. Ego equum inſignem potiſſimum, quibuſdam Italiæ locis vulgò deſtriero nominari audio. Equi ſarcinarij aut iugales, Bud. lib. 5. de Aſſe. Clitellarius equus id eſt ſarcinarius, à ferendis clitellis, Textor. De clitellis plura attuli in Aſino in H e, Equi & canes ſi ruri alãtur, ſumptus & curas quæ in ipſos cõferuntur, facile rõpenſant. Nam equo ſiue mane ſiue ſerò dominus ad negotia feſtinet, expedite vehitur, Xenoph. De equis bigeneris & ad iugũ deſtinatis, ſupra alicubi dictum eſt. Itinerarij equi promiſcuè grandes paruiq; eſſe ſolent. Camer. Pollux hodœporicos nominat: nos itinerarios, vt Cęlio placet, dicere poſſumus. In vijs habere malunt placidos propter quod diſcrimen (placidorum ab acribus, qui ad rem militarem conueniunt) maximè inſtitutum, vt caſtrentur equi, Varro.

De equis autem ad pompam idoneis (pompicis) quiq; ſeſe erigere & præclari videri ſoleant, ſi quis tales requirit, is ſciat non cuiuſuis equi hæc eſſe opera: ſed eorum qui ſint animis ingentibus & validis corporibus prædıti. Quòd autem nonnulli arbitrantur eam mollitudine crurum coniunctam eſſe erigendi facultatem, id verum non eſt: ſed lumbi (lumbos, ὀσφὺν, nunc apello, non qua caudam verſus, ſed qua intra latera & coxas ad ilia tendunt, μεταξὺ τῶν πλευρῶν καὶ τῶν ἰσχίων κατὰ τὰς κενεῶνας) cui ſunt molles & ſuccincti atque robuſti, poterit ſpatioſè prioribus cruribus ſubijcere poſteriora. Hoc dum facit, dum ſi quis freno concutiat os equi, (ἀνακρούῃ τοῖς χαλινοῖς,) fit vt poſteriores in talos ille reflectatur atque ſubſidat, erigat autem ſuperiores corporis partes, ſic aſpicientibus contra aluus & inguen vt appareat. Ibi igitur frenis indulgendum, vt equus, quod pulcherrimum eſt in hoc genere, faciat libere & ita ſpectatoribus hoc facere videatur. Sunt qui ad hoc etiam erudiant equos: quorum hi virga talos pulſant, illi baculo iubent accurrere qui coxas (ὑπὸ τὰς μηριαίας) verberet. Nobis verò hæc videtur inſtitutio optima, ſi id quod ſemper dicimus, non omittatur vnquã, equo vt quies contingat, poſtquam voluntati agitatoris obtemperauerit. Proinde certis ſignis excitatum equum ſponte (χαιτα, lege ἑκόντα) pulcherrimos & ſplendidiſſimos geſtus exhibere oportet. Quod ſi poſt equitationem & copioſum ſudorem, nec non cum ſe ſcitè erexerit, ſtatim ſeſſore ac frenis releuetur equus, (ἢν δὲ καὶ ὅταν ὑφ᾽ ἱππασίας μέχρι πολλοῦ ἱδρῶτος ἐλαύνηται, ἐπειδὰν δὲ καλῶς μετεωρίζῃ ἑαυτὸν, ταχὺ τε καταβαίνηται καὶ ἀποχαλινῶται: hoc eſt, vt ipſe verto. Quòd ſi etiam dum equitatur, ad ſudorem vſq; agitetur: vbi primum verò ſcitè ſeſe erexerit, ſtatim ſeſſore ac frenis leuetur) nõ dubitandũ quin ſua voluntate poſtea ad erectiones peruenturus ſit. Super huiuſmodi iam quidẽ agitationi idoneis equis reſidentes, & ij pinguntur, & heroẽs: homineſq; in vſu horũ decente, magnifici videntur. Vſq; adeò verò equus qui ſeſe erigit, vel pulchra vel admirabilis, vel etiam expetenda res eſt, vt omniũ oculos ſpectantium in ſe conuerſos teneat, tam iuuenũ quàm ſeniorum, & reliqua. Maximè ſanè laũdatur talis equus, qui corpus & altiſſimè & frequentiſſimè erigat, & lentè interim procedat, Hæc omnia Xenoph. Tranſcripſit & Pollux ex eo nonnulla, ſed breuius ac obſcurius

obſcurius: & quædam à Xenophonte relata ad equum militarem cum ad oſtentationem equitatur, ipſe non rectè ad pompicum refert.

Oppianus ſyluestrem equum compoſita voce hippagrum vocat, equiferum Plinius. Equi feri reperiuntur, Ariſtoteles. Alpes habent equos agreſtes, Strabo. Et alibi, Hiſpania producit equos ſyluestres affatim. Equi feri in Hiſpaniæ citerioris regionibus aliquot ſunt, Varro. Fuerunt ſub Gordiano Romæ equi feri quadraginta Iulius Capitolinus. Et alibi in Gordiano primo, Extat (inquit) Gordiani ſylua memorabilis, picta in domo roſtrata Cn. Pompeij, in qua pictura præter alias feras equi feri trecenti continentur. In Aethiopum locis præruptis multi ſunt equi feri, duobus dentibus exertis & venenatis præditi: quibus non ſolida pedum vngula, ſed ſimiliter vt ceruorum biſida eſt, iuba per mediam ſpinam ad extremam vſque caudam pertinet. Ac ſi quando eos poſitis laqueorum inſidijs Indi comprehenſos in ſeruitutem redigere velint, abſtinent ſe propterea cibo & potione, quod ſeruiendi indignitatem acerbiſſimè ferant, Oppianus libro 3. de venatione. Oneſicritus ſcribit equos vnicornes in India eſſe ceruinis capitibus, Strabo. Equi ſyluestres colore ſunt cinereo, linea per dorſum fuſca à capite vſque ad caudam, Albertus. Apud Hypanim Scythiæ fluuium equi ſunt ſyluestres & candidi, Herodotus in Melpomene: quod ex eo Euſtathius etiam repetit in Dionyſium ſcribens, vbi & alium Indiæ Hypanim eſſe docet. In Syria aiunt greges ſyluestrium equorum eſſe, quibus ſinguli duces præſint: & ſi quis minorum natu fœminam ſaliat, ducem indignatum tamdiu perſequi, donec aſſecutus ore inter poſteriora crura inſerto, teſtes eius auellat, Ariſtoteles in Mirabilibus. Nos ſupra ex Oppiano retulimus onagrum marem pullis in ſuo genere maſculis ſtatim natis teſtes mordicus abſcindere. Septentrio fert & equorum greges ferorum, Plin. Et alibi. Potus equiferorum ſanguis ſuſpirioſis ante omnia efficax eſt. In Bruſſia ſunt equi ſyluestres, neque à Græcis, neq; à Latinis deſcripti, penitus equis ſimiles, niſi quod dorſa ſatis mollia habent, & ad inſidendum inepta, neque temere cicurantur vnquam. Sunt autem edendo, nec ſunt eorum carnes palato inſipidæ, Eraſmus Stella in libro de origine Bruſſorum. Equus ſyluestris ceruino cornu reperitur in Polonia, Io. Boëmus: quærendum an de rangifero dicto ſentiat. In ſyluis moſchouiticis & Lituanicis equorum ſyluestrium maximi greges reperiuntur, qui etiam capti nunquam domantur, impatientes omnis laboris. Fuſci ſiue ſubcinericij coloris. Io. Bonar. de Balicze. Habetur inter feras Africæ equus ſyluaticus, qui raro ſe conſpiciendū præbet. Ab Arabibus deſertum incolentib. capitur & comeditur, aſſerentes iſtiuſmodi carnem eò præſtantioris eſſe ſaporis, quo magis iuuencula eſt: verùm rarò equis vel canibus comprehend. poteſt. In aquis vbi animal verſatur, certos nectunt laqueos, quibus arena obductis pede ſuper impoſito innexus capitur & occiditur, Leo Africanus. Equos feros ſiue ſyluestres cum alibi vidi, tum in θηριοτροφείῳ Illuſtriſſimi principis Bruſſiæ: equis communibus per omnia ſimiles, excepto colore totius corporis murino, ſpina vero dorſi nigra, itemque cauda ſi bene recordor. Ad primum hominis aſpectum non admodum ferociūt, nec etiam fugiunt, ſed ſi quis forte inſederit, miro modo inſanire feruntur: carnibus pro ferinis etiam nobiles veſcuntur, Ant. Schnebergius.

C.

Equi natura calida & temperata indicatur. Caliditatem oſtendunt, leuitas, velocitas, audacia, & vitæ longitudo, viuacior enim eſt cæteris (plærisq;) animantibus. Temperatus autem exiſtimatur, quoniam docilis eſt, & in dominum vel nutricium ſuum placidus, Ruſſius.

Minoris eſt pretij equus multò, cuius oculi fuerint albi, quia ductus ad niuem vel locum frigidum non videt: ſed in loco non lucido & tempore calido bene videt, Creſcent. Reliqua de oculis & viſu equorum, præcedenti capite diximus.

Quibus cordi eſt educatio generis equini, maximè conuenit prouidere authorem induſtriū, & pabuli copiam quę vtraq; vel mediocria poſſunt alijs pecoribus adhiberi: ſummā ſedulitatem, & largā ſatietatem deſiderat equinū pecus, Colum. 6.27. Equi gaudent pratis riguis & paludibus, Ariſtot. Equorum gregib. ſpatioſa, & paluſtria, nec non montana paſcua eligenda ſunt: rigua, nec vnquā ſiccanea, vacuáue magis quàm ſtirpib. impedita, frequenter mollibus potius quàm proceris herbis abundātia, vulgarib. equis paſſim matib. ac fœminis paſci permittitur, Colum. Paſcendi (inquit Varro) ratio triplex: In qua regione quamq; potiſſimū paſcat, & quando è queis: vt capras in montoſis potius locis, & fruticibus, quàm in herbidis campis: equas contra. Equis paſcua legamus pinguiſſima, hyeme aprica: frigida & opaca prouideamus æſtate, nec adeò mollib. locis nata, vt vngularū firmitas de aſperitate nil ſentiat, Pallad. Equi, muli, & aſini (inquit Ariſtot.) fruge herbaq; veſcuntur, ſed maximè potu pingueſcunt. Equinum pecus paſcendum in pratis potiſſimum herba: in ſtabulis ac pręſepibus arido fœno: cum pepererint, ordeo adiecto, Varro. Equos vere nouo farragine molli paſci, venam q; feri

Inde vbi pubentes calamos durauerit æſtas, *Lactenteſq; vrens herbas ſiccauerit omnem,*
Menſibus humorem, culmisq; armârit ariſtas: *Ordea tum, paleasq; leues præbere memento.*
Puluere quinetiam puras ſecernere fruges *Cura ſit, atq; toros manibus percurrere equorum,*
Gaudeat vt plauſu ſonipes, lætumq; relaxet *Corpus, & alteres rapiat per viſcera ſucces.*
Id curent famuli, comitumq; animoſa iuuentus, Nemeſianus. De oleraceo cibatu equi, ſcribam inferius vbi ſanitatis equorum tuendæ præcepta tradentur. Fœno aluntur iumenta, datur & ſtramentum. Equos vero generoſiores, & ad curſum præſertim paratos, quos barbaricos dicimus, paleis & zeatico hordeaceóue cibario, qui ſunt principum equiſones alere conſueuerunt, Grapaldus. Equis pabulum conuenit duriuſculum, & quod non inflet: vt auena, vel triticum, & aliquando ſpelta: hordeum verò & ſiligo quoniam inflant minus probantur, Albert. Pollux equorum nutrimenta enumerat, hordeum, zeam, olyram, fœnum (χόρτος χιλός. Grammatici (Suidas & Varinus) χιλὸν ſimpliciter nutrimentum, vel χόρτον id eſt fœnum exponunt, quaſi χειλὸν παρὰ τὸ χεῖσθαι τὰ ζῷα, inde χιλοῦσθαι, παχύνεσθαι, σιτίζεσθαι: & χιλός:) & ex Homero, triticum, lotum, apium paluſtre. Equo abunde eſt cytiſi viridis pondo x v. Columella. ſed de cytiſo copioſiſſimè docui in Bouis hiſtoria capite 3. Equus (inquit Ruſſius) edat fœnum, paleas, herbas, ordeum, auenam, quæ ſunt naturales & proprij ſemper equorum cibi. Si tamen equus ſit iuuenis, herbis & fœno cum ordeo, vel alio ſimili, aut ſine ordeo paſcatur ſufficienter: quoniam herbæ & fœnum ventrem dilatant & corpus, & humiditate ſua alunt augentque. Nam cum omne animal natura humidum ſit, equus in omni ætate reficiendus eſt humidioribus herbis. Vbi iam adultus & labori idoneus fuerit, ſiccioribus alimentis mediocriter vtatur, vt paleis & hordeo, & ſimilibus. Paleæ quidē cum

ſicciores

ficciores sint, equum non facile obesum reddunt, sed in habitu mediocri conseruant, & robur addunt. Nam dura cum dissoluantur ægrius, vires diutius fouent: tenera & mollia non item. Melior autem fuerit in equis mediocris habitudo, inter obesam dico & macilentam. Nam si modum excedat, illa multos & prauos humores morbis fomenta suppeditat: hæc vires imminuit, & corpus aspectu turpe reddit, Hucusque Russius: transcripsit autem ferè ad verbum ex Petro Crescentiensi 9. 5. Botri autumno in cibo exhibiti equis, ventrem mouent, & corpus augent, Obscurus. Medica herba quæ præcipuè equos nutrit, in Media abundat, Strabo. Herbæ Medicæ prima falx vitio datur, & cum fœtida aqua rigatur commoda est, Aristoteles. Herba Medica apud nos fœnum est optimum (χόρτος ἄριστος) & præstantissimum & aptissimum equis: eadem quoque trifolium vocatur, Varinus. Sed satis iam multis in Boue de Medica dixi cap. 3. Ad maciem equorum, vt Columella prodidit, nulla res tantum, quantum Medica potest. Plura de hac herba in Boue capite tertio disserui: & inter cætera vocari eam hodie vulgò ab Hispanis *alfalfes*, apud Arabes alassest, &c. Bellunensis alassest, & fasfasa eandem esse scribit, hic pauca ceu paralipomena adijciam. Fassasa, trifolium est quod datur equis saginandis, simile sulæ, Vetus Glossographus Auicennæ. Sulla, id est arthritica: vel secundum quosdam herba dulcissima & grata equis, qua Calabri equos saginant, Syluaticus. Et alibi: Sual, id est sulla. Cytisum in Italia vulgò plerique vocant trifolium caballinum, quod pastu eius equi delectentur, Matthæol. Sed cum trifolium caballinum, vt ex descriptione eius apparet, non alia sit herba, quàm quæ Germanis *sibengezeit* appellatur, &c. eandem cytisus esse non potest, vt facile intelliget qui cytisi historiam supra in Boue legerit cap. tertio. Tribulo herba viridi Thraces Strymonis fluuij accolæ equos saginant, Dioscorid.

Verno tempore equis, iunioribus in primis per continuos dies plusculos farrago exhibetur, qua & purgantur & obesiores euadunt. Farrago est commistura multarum frugum in equorum pabulum. Germanice *eingemengde*, Villich. A trimatu farrago dari solet. Hæc enim purgatio maximè necessaria equino pecori, quod diebus decem facere oportet, nec pati alium vllum cibum gustare. Ab vndecimo die vsque ad quartumdecimum dandum ordeum, quotidie adijciendo minutatim. Quod quatro die feceris, in eo decem diebus proximis manendum: ab eo tempore mediocriter exercendum, & cum sudauerit, oleo perungendum. Si frigus erit, in equili faciendus ignis, Varro. Eadem omnia in Hippiatricis, quæ Ruellius transtulit, tanquam Eumeli recitantur: (nam Græcus codex impressus non habet:) Et insuper hæc verba, Farrago etiam bubus cæterisq; pecudibus optimè dissecta præbetur. Et si depascere sæpius voles, vsq; in mensem Maium sufficit. Nostri equorum mangones (inquit Ruel.) dragetam, quasi vario pabulorum genere conflatam nominãt, Græci grastin. Farrago pilum expolit, cum frugibus grauida est: sed duris iam horrens aristis inutilis est, Aristot. Græci mixtam farraginẽ ad equos purgandos grastin vocant, Ruel. De farragine & ocymo, quantũ ad boues attinet & in genere permulta attuli in bouis historia cap. 3. Memineris statim cum in affectionem inciderit, hordeum ei subtrahendum penitus & potus, herbas virides vel farragines ad sustentandum dandas. Vegetius de vesicæ morbis loquens. Pasce igitur sub vere nouo farragine molli Cornipedes, Nemesian. Vbi equum priuatim locauerimus, vere circa idus Aprilis, farraginem dabimus: maximè probatur triticea sin desit, hordeacea: dabitur autem per dies quinq;, inde iam dieb. decem alijs obijcietur. Longe melius cedet si iuxta mare sata farrago fuerit: (ventrem enim facilius soluit, humoremq; deducit, Veget. 1. 23.) ea si desit, præsente vtemur: indies sextarium vnum hordei priori modo adiecisse satis erit. (Ego verterim, præsente vtemur cum hordeo: vt legatur, non καὶ, sed μετὰ κριθῶν, vt etiam paulo post) quoad ventum erit ad constitutum modum, in quo morabimur, viride fœnum quandiu suppetit sine intermissione dantes. A primis quinq; diebus equũ ad aquas producemus, totumq; sic vndis proluemus, vt natandi detur potestas: dein omni destricta cutis illuuie, oleum & vinum oportet inspirare, & manibus pressis terga secundo pilo subigere, dum insidens humor prorsus abstergeatur, reliquis diebus, vt paulò ante scripsimus, hordeum vnà cum farragine dandum erit. (Si tamen farraginis penuria fuerit, alia ineunda erit ratio, vt initio à calendis facto ad tricesimum vsq; diem perueniamus) Sed necessarium est dum (Ruell. non rectè transtulit antequam) farraginem præbemus, sanguinem mitti, sectis in pectore venis, sauciatisq; palati toris, vt qui præfuerat sanguis vna cum sanie à solidis suffundatur, nouusq; insultas impleat venas, & in palatum feratur. Hac ratione viuendi firmatus equus, non facile aduersis valetudinibus patebit, & obeundis par erit laboribus. Cæterum equo qui ita viridi pascitur herba, salem (super tabella aliqua vel disco, vt facile sumant quantum voluerit) præberi perquam vtile fuerit, ne os manantibus vlcusculis, quæ veterinarij sigriales, (συχείαις in excuso) nonnulli aphthas vocant, obsideatur. (Eodem os totum manu mulceatur, aduersus idem malũ aphtharum ne superueniat, Theomnest.) Non est committendum, vt equus qui malide implicatur, in hac per farraginem curatione, sub dio pascat. Nam facile lues hæc tergus subtercurrit & scabiem creat, ex qua flagrante solis æstu furor vel insania concipitur. Oportet ergo clausum intra tecta continere & ita cibum obijci. Porrò longè optimum ante fuerit alui deiectionem moliri dato cucumere (nimirum syluestri) & nitro, quam viridi segete genus equinum exhilaretur, Absyrtus, Hierocles, Theomnestus. Eadem hæc ratio circa farraginem, mulis quoque conducit, vt Theomnestus scribit. Cum viridis pabuli tempus adpetit (inquit Hierocles) dabis operam vt vno die syluestri fœno (gramine) vescantur: Postridie in nares medicamentum inspirabis, quod cocci (gnidij) radice (διὰ κοκκογνίδιον) iride, folio, costo & pipere componitur: confestimque ad pascua diebus binis aut ternis emittas, vt rapto naribus medicamine caput humi deflectentes omnem ei insidentem humorem excutiant, Hierocles. Theomnestus eundem puluerem aliter describit his verbis: Radicis cocci (gnidij) piperis, pulegij, origani, singulorum vncia: folij, costi, iridis, radicis cucumeris erratici quam leuissimè triti, singulorum semuncia: omnia tusa & cribro tenui farinario creta, per arundinem in nares inspirantur. Caput semissem horæ suspensum extollitur: insequentique triduo (vel biduo) pastioni veterinum indulgere sinitur, vt omnis pituitosus humor, qui frigoribus hyemis in cerebro coierat, capitis depressu cum incumbit pastui destillans ruat. Ea res omnẽ pituitam per nares elicit, & pecudem expurgat: ita enim neq; malides, neq; tonsillæ, neq; strumæ ijs animantibus enascentur. Dein in equilia reducas, & syluestre fœnum quatuor aut quinq; diebus repræsentes. Quin etiam farraginem (postridie incipe dare farraginem) in primis triticeam, si desideretur, hordeaceam, quinq; diebus ministrabis. Deinde sanguinem detrahes, & cum eo qui profluxit, nitrum & acetũ additis ouis (Theomnestus oua non addit) & oleo miscebis, ac totum animal oblines (à capronis ad calcem secundũ pilos illines) & tantisper in sole cõtinebis, dum omnis illitio resiccetur. Postea remittes in stabulum, & rursum alijs quinq; diebus farraginẽ obijcies, in quibus strigiles non adhibebis. Sexto, stabulo educens equum lauabis, & asperis stragulis deterges, vt omnis exhauriatur humor, & sordes radantur: dein

vbi in

vbi in equile se receperit, farragine obijcies complurimis diebus quatuordecim, vel saltem nõ paucioribus quàm septem vel nouẽ, quò præpinguis & obesus eniteat. Similẽ huic curam vide infra inter Ὑγιεινὰ de purgatione per aluum, vbi ex Vegetio recitabitur qua obseruatione cyclo curentur animalia. Camerarius cum ad nostras regiones hanc curandi equos & à morbis præseruandi rationẽ reuocare vellet, in Hippocomico suo sic scribit: Vere cibi prodesse rũt, nequaquã aridi, sed molles atq; teneri. Hanc ob causam videtur ad valetudinem tuendam optimũ esse, equus vt in prata boni & succidi graminis deducatur atq; ibi pascatur pro voluntate sua. Nam satiari vel etiã repleri illum non oberit. Si aliquid impedimento forte sit, quo minus in prata deduci equus rectè possit, afferri gramina desecta, qualia diximus, curabuntur, & ante illum humi in corbe ampliuscula apponentur, & hic cibus præbebitur, si ita videatur (nam tempus non ausim præfinire) à Calendis Maij vsque in Nonas, atque præbebitur solus interdiu. Vesperi autem auenæ vel ordei non multum dabitur, vt verbi causa consueti pabuli pars quinta, atque huic sal inspergetur, vel proponetur hoc equo vt lingat. Interea sæpius sternutationem fremitus excitabimus indito naribus puluisculo quem veteres præscripserunt. vt sint pondera æqualia piperis, pulegij, origani, amaraci, costi, ireos, malabathri, radicis (cocci) gnidij. Per calamum autem inflari iusserunt. Nos illa exotica, si vti puluisculo velimus vel omittere, vel mutare, vt opinor, rore marino, nardo, saluia rectè poterimus, de quo cuiusque suum esto iudicum. Postea alios dies sex pascetur gramine desecto, neque viridi, neque arido adhuc sed fœno quodam virescente: & suum pabulum integrum apponetur. His peractis sanguis minuetur. & quidem largius, atque ita resumetur vsitata cura atque tractatio. Hoc, vt ratio mea fert, & vigorem equi augebit. & corpus reddet plenius atq; nitidius, non quadam exuberantia, sed robore carnis: idemq; sanitatem præstabit tutam atque defensam, neq; patietur leui momento affligi. Sed quandiu in gramine detinebitur equus, accuratè oportebit à frigore defendi: ideoque nisi sereno cœlo in prata non educetur, & noctu stragulis atq; tegetibus operietur, Hæc Camerarius. Secale elixum & cum pabulo datum equis vendendis, falsam corpulentiæ speciem repræsentat. Ocymum Venerem stimulat, ideo etiam equis asinisq; admissuræ tempore ingeritur, Plin. Plura de ocymo in Boue cap. tertio dixi, vbi etiam de farragine. De macerata fruge quam strigosis equis Cappadoces exhibent, scribitur in Hippiatricis 29. Equi cum edunt frumentum, nunquam sine detrimento id faciunt, Serapio citans Galenum. De herbis quibusdam, tum quibus vescuntur equi, tum quæ denominantur ab eis, in Philologia docebo. Quibus iumenta in genere nutriuntur aut saginantur, vt gramen, eruum, viscum, ad librum de animalibus communem pertinent. Horotas & Gedrusios fama est tanquam fœnum pisces equis edendos obijcere: Celtas audio boues & equos piscibus alere: Et nonnulli quoque testantur: Macedones & Lydos piscibus equos suos pascere, Aelianus. Apud Pæones qui Prasiadem paludem habitant (vnde breuis admodum in Macedoniam via est) iuxta montem Orbelum, equis & subiugalibus pisces pro pabulo præbent, Herodot. lib. 5. De pabulo equorum plura dicam capite quinto in tractatione equi: De pullorum autem alimentis priuatim quædam, hoc ipso capite inferius. Qui citò obesos efficere equos desiderant, tortucas (id est testudines cum pabulo molli decoquunt, & inde equi grandem sed falsam corpulentiam acquirunt, Albert. Helleboro nigro equi, boues, sues necantur: itaq; cauent id, cum candido vescantur, Plin. Prouenit apud nos ægolethros, noxia herba, orobanchæ similis, de qua in Boue dixi: hac non ipsa solum boues abstinẽt, sed etiam gramine circum circa nascente, licet eodem equi vescantur. Quænam in cibo abortum equabus moueant, dicam inferius.

Equi sorbendo bibunt, vt & reliqua animalia, quorum dentes continui sunt: Aristot. Equi, & cameli, aquam turbulentam & crassam suauius bibunt, quippe qui ne ex fluuio quidem prius hauriant, quàm pede inturbent: possunt vel ad quatuor dies tolerare sine potu, mox bibunt quàm multum, Aristoteles. Et alibi, Bibunt equi aquas libentius turbidas: quod si clara est, inturbant eam vngulis suis, & cum biberint, lauant se totos, lymphisque potiuntur: balneum enim omnino hoc animal adamat, & aquæ deditum est: quamobrem natura etiam equi fluuiatilis ita constat, vt viuere nisi in humore non possit. Bos contra quàm equus, nisi aqua sit clara, frigida atque lympida, bibere nolit. Obseruandum est (vt scribit author quidam obscurus) vt aqua bibenda equis non sit nimium lenta aut mollis, sed duriuscula, turbida, leniter fluens. Hæc enim crassiore sua substantia melius nutrit. Cæterum quo frigidior aqua est, & velocius fluit, eò minus alit. Conceditur tamen per æstatem cum nimium calorem temperari res postulat. Non parum etiam consuetudini dandum est, quæ licet mala fuerit, subitò tamen mutari non debet, sed paulatim. Et quoniam equus nisi affatim bibat, non satis proficit, os ei interdum sale (qui vino nonnunquam recenti conspersus sit) perfricandum est: sic enim bibendi simul edendique auiditas acuetur. Adferentur & capite quinto in tractatione equi nonnulla, quæ ad potum eius pertinent. Quo acrior equus est, eò altius in bibendo nares mergit, Plin. Quĩ fiat quòd equi bibentes caput in aqua ad oculos vsq; demergant, muli verò & asini summis tantũ labris sorbeant, Hieronymus Garimbertus inquirit quæstione 45. Illud mirum vtiq; vel Homero auctore vinum iumentis solitum dari: sic enim Hector Iliados octauo equos alloquitur suos. Repondite (inquit) si Andromache Ὑμῖν πὰρ προτέροισι μελίφρονα πυρὸν ἔθηκεν, Οἶνον τ' ἐγκεράσασα πιεῖν, ὅτε θυμὸς ἀνώγοι, Cælius. Columella equis sanis, sed macilentis, vini potionem dari iubet, Vinum equis quidã infundunt, vt animosos reddant, vide cap. quinto in tractatione equorum. Βόρτυχος, raua, auena: vel secundum aliquos frumentacea equorum potio, Varin. Hesych. distinguit, vt alij equorũ potionem exponant, alij verò frumentaceam. Est autem frumentacea potio, vt curmi, & zythus ex hordeo.

Somnus & vigilia, incrementum & corruptio, & vita & mors, cæteráq; accidentia ex sensibus, sunt in canibus, sicut in equis & hominibus, Author obscurus. Equi & lupi nocte melius vident quam homines, Cardanus.

Equos etiam somniare palàm est, Aristoteles, Plinius. Equos stantes dormire & somniare superius dixi in Canterij mentione.

Equi cur plus excrementi sicci egerant quàm humidi: Aristoteles sectionis 10. problemate 58. Vt equę ita & vaccæ crebrius mingunt, Aristotel. Scythæ per bella fœminis vti malunt, quoniam vrinam cursu non impedito reddant, Plin. Cur mas in equino & asinino genere, vrinam fœminæ odoratus, caput erigit, & dentes nudat? Hieron. Garimbertus quæstione 46. Spumantemq; agitabat equum, Vergilius Aeneid. 11. Vectus equos spumante Sages, Aeneid. 12. Seu spumantis equi foderet calcaribus armos, Aeneid. 6. Inquirit alicubi Galenus cur equi currentes spumam emittant. Equæ lac secundum locum tenuitatis habet post lac cameli, Aristoteles. Plura de lacte equino capite sexto leges. Equæ purgantur menstruis, modo quidem ampliore quàm oues & capræ, sed multò minus portione, Aristoteles. Equabus menses fiunt, & vaccis, sed minus, Idem. Et alibi,

Equa

Equa menstruosa non est, imò minimum inter quadrupedes emittere solet. Et rursus, Equa vacat admodum purgamentis in partu, minimumq; emittit profluuium sanguinis videlicet pro corporis magnitudine. Itē alibi, Conceptus indicium maximè in vaccis, equabusq;, cum menses cessarunt, spacio temporis bimestri, trimestri, quadrimestri, semestri: sed id percipere difficile est, nisi quis iamdudum secutus, assuetusq; admodum sit: quamobrem nō desunt, qui menses in his animalibus negent.

Cum equa peperit statim secundas deuorat, atque etiam quod pulli nascentis fronti adhæret, hippomanes dictum, magnitudine minus carica parua, specie latiusculum, orbiculatum, nigrum, (fuluo colore, Solinus: legendum forte fusco:) hoc si quis præcepto odorem moueat, equa excitatur, furitq; agnito eo odore: quapropter id à veneficis petitur & percipitur mulierculis, Aristotel. Et alibi, Quod hippomanes vocant, hęret quidem fronti nascentis pulli, vt narratur: Sed equæ perlambentes abstergentesq;, id abrodunt: quæ autem de hoc fabulantur, figmenta muliercularum, & professorum carminis incantamentorum esse credendum potius est. Proditur equis (inquit Plinius) amoris innasci veneficium, hippomanes appellatū, in fronte, caricæ magnitudine, colore nigro: quod statim ædito partu deuorat fœta, aut partum ad vbera non admittit: olfactu (nempe huius carunculæ) in rabiem id genus agitur. Aelianus etiam hippomanes huiusmodi in fronte pulli nascentem carunculam esse scribit. Hi autem (inquit) qui per præstigias & captiones mulieribus illudere solent, vim aiunt quandam alliciendi ad libidinem, atq; amatoriam flammam excitandi habere: eamq; ob rem equa furens inuidia, nō homini has præstigias permittit assequi. In Varini Lexico de hippomane Aristotelis ferè verba legimus, & insuper, Ἔστι δ᾽ εἰς πολλὰ δόκιμον: hoc est, probatum ad multa vsum habet. Vtuntur eo ad philtra veneficæ, Hesychius. Quæritur & nascentis equi de fronte reuulsus, Et matri præreptus amor, Vergilius lib. 4. Aeneidos. Atqui Georgicorum tertio aliud hippomanes facit, his versibus: Hinc demum (cum libidine agitantur equæ) hippomanes, vero quod nomine dicunt Pastores: lentum distillat ab inguine virus. Hippomanes, quod sæpe malæ legêre nouercæ, Miscueruntq; herbas, & non innoxia verba. Sic & Tibullus, Hippomanes cupidæ stillat ab inguine equæ. Sed hoc Aristoteles quoq; agnoscit, vide infra vbi de libidine equarum hoc in capite agetur. Coitus stimulat virus à coitu equi Vergilio quoq; descriptum, Plinius. Hinc perorigæ coitum admissarijs excitant, vt inferius dicetur. Id præcipuè armentum si prohibeas, libidinis extimulatur furijs: Vnde etiam veneno inditum est nomen hippomanes; quod equinæ cupidini similem mortalibus amorem accendat, Columella. Hinc & ἱππομανὴς adiectiuum, & ἱππομανία, de quibus vocibus capite octauo dicam: & ἱππομανεῖν, insanire ac furere in Venerem, de quo mox in libidine equorum. Apud Theocritum in Pharmaceutria hippomanes memoratur tanquā herba his versibus: Ἱππομανὲς φυτόν ἐστι παρ᾽ Ἀρκάσι, τῷ δ᾽ ἔπι πᾶσαι Καὶ πῶλοι μαίνονται ἀν᾽ ὤρεα καὶ θοαὶ ἵπποι. Sunt qui ex Hesiodo quoq; herbam esse putent, quam edentes equi in furorem agantur, Vuillichius: de hac nonnihil capite 8. dicam. Equarum virus (a coitu in lychnis accensum, Anaxilaus prodidit equinorum capitum visus repræsentare monstrifice: Similiter ex asinis. Nam hippomanes tantas in veneficio vires habet, vt affusum æris mixturæ in effigiem equæ Olympiæ, admotos mares equos ad rabiem coitus agat, Plinius. Olympiæ Phormis Arcas (vt Gillius ex Pausania vertit) ex ære equum posuit, in eundemq;, quemadmodum in sermonem Eliensium venit, hippomanes inclusit: in hunc & si abscissa cauda turpior est, equi tamen ruptis vinculis libidinis furore feruntur, ac si de manibus ductorum effugerint, in eum ipsum ardentius multò, quam in pulcherrimam equam & viuam & se iniri sustinētem, insiliunt: neque enim quod vngulæ cum ad æream statuam adhærescere cupiunt, lubrico lapsu eludantur, idcirco coitum desperant, imò vero magis magisq; ore hiante atq; imminente adhinniunt, & violentius inuadunt: neque priusquam flagris & magno robore equisonis abstrahuntur, ab æreo simulacro depelli possunt. Eadem Aelianus scribens, Abstrusa quadam (inquit) artificis machinatione hippomanes reconditum intra æream statuam equos alliciebat: neq; enim erat tam accurata fabrica, vt ex ea equi eatenus fallerentur & inducerentur, vt tantopere ad illius conspectum in venerem stimulari deberent. Lichenes in equo, aliud quam hippomanes sunt, quod alioqui noxium omitto, Plinius. Carunculam vnà cum pullo enatam, alij in fronte insitam esse, alij ad lumbos, alij ad genitalia adhęrescere aiunt, eam sane nuncupatam hippomanes, primum vt ex sese equa peperit, continuo deuorat, & dei benignitate misericordi in equinam stirpem occultat, ne si, vt ferunt, idipsum vsq; ad extremum vitæ diem pullus semper insitum in se perseueraret habere, ad effrenationem impotentis veneris, tam mas quam fœmina rueret, & libidinis rabie equinum genus funditus periret. Quod quidem ipsum penitus cognitum pastores habent, ac si quando ad moliendas alicui amatorias insidias egeant, vt ipsum ad cupidinem veneris inflamment, diligenter obseruant quando equa ventrem ferens pariat, atque statim à partu pulli illud à pullo abscindunt, & in equæ vngulam inijciunt: (nam in hanc abditum & conditum optimè seruatur) simul & pullum quòd ipsum postea non lactaret mater illa, insigni & propria beneuolentiæ nota carentem, exorienti soli immolant: nam ideo pullum vehementer amare ingreditur, quòd illam deuorârit carunculam. Iam quicunq; per insidiss carnem illam gustauerit, proiecta & præcipite amatoria libidine constrictus tenetur, furit & perbacchatur & vociferatur, atq; effrenatus ad omnem muliebris sexus ætatem, cupiditatis adijcit oculos, ac morbum testans obuijs omnibus quemadmodum conflagret amoris flamma, exponit. Tum ex eo illius corpus diffluit & extabescit, quòd veneris insania animus exagitetur, Hæc Aelianus. Videtur autem pullium (Aristoteles πώλιον vocat, in Gazæ translatione pulium per l simplex legimus) cum hippomane confundere. Aristoteles manifestè distinguens, Emitti etiam (inquit) ab equa prius quam pullum, quod pulium dicitur, certum est. Plinius eandem rem (Hermolao teste) duobus locis non polion, sed poleam vocat: quod nomen tamen alibi attribuit asinini pulli fimo, quod primum edidit.

De equi voce Latini hinnire, adhinnire & hinnitum dicunt: Græci φρυμάττεσθαι, &c. vt capite octauo prosequemur. Equorum etiam voces (inquit Aristoteles) differre palàm est: fœminæ enim simul ac natæ sunt, vocem exiguam mittunt, ac tenuem: mares exiguam quidem & ipsi, sed pleniorem tamen, & grauiorem, quàm fœminæ, & indies maiorem reddunt. Bimus cum est, atq; inire incipit, vocem magnam grauemq; mas mittit. fœmina maiorem, quàm ante, & clariorem vsq; ad vigesimum ætatis annum magna ex parte: sed ab hoc tempore imbecilliorem tam mares, quàm fœminæ reddunt.

Vita equorum (inquit Aristoteles) plurimis ad decimumoctauum, atq; etiam vicesimum annum. sed nonnulli etiam quinq; & viginti, atq; triginta egerunt, & si cura diligenter adhibeatur, vel ad quinquaginta protrahitur ætas longissima tamen vita in pluribus ad tricesimum annum, quod magna ex parte fieri norimus. Fœmina magna quidem parte quinq; & viginti annos viuere potest: sed iam nonnullæ etiam quadraginta vixere. Minus tem-

poris mares viuunt, quàm fœminæ, propter coitum: Et qui domi aluntur, minus quam gregarij, Hæc Aristot. Et alibi, Coëunt mares ad annos tricenos ternos: fœminæ ad quadragenos: ita vt per totam ferè vitam coitum equis seruari eueniat. Viuit enim magna ex parte mas annos circiter quinq; & triginta, fœmina plus quam quadraginta. Iam & quinq; & sexaginta (septuaginta, Athenæus & Plinius) annos vixisse equum proditum est. Eadem verba legimus apud Athenæum libro octauo, citata ex epistola Epicuri. Albertus narrat se audiuisse à quodam milite equum eius annum sexagesimum excessisse & semper ad prælia vtilem fuisse. Nos etiam (inquit Aug. Niphus) accepimus ab equisonibus Ferdinandi primi, fuisse equum in regio stabulo septuagenarium. Viuunt annis quidem quinquagenis, fœminæ minore spatio, Plinius cõtra quam Aristoteles, qui maribus propter coitum (vt paulo ante dixi) vitam breuiorem attribuit. In Lusitania quædam ex vento certo tempore cõcipiunt equæ: sed ex his equis qui nati pulli, non plus triennium viuunt, Varro. Cur equus cum tardius maximè quam homo pariat, viuere tamen minus possit: dicetur infra in equæ partu. Aetatem iumentorũ ex dentibus alijsq; signis oportet agnosci, ne velamentis imperitiæ subeamus incommodum: vel curantes ægrotantis ignoremus ætatem. Quia sicut hominibus, ita & equis aliud conuenit, cum iumenta sunt feruida, aliud cum senectute iam frigida. Manifestum est autem notas corporis cum ætate mutari, Vegetius. Et alibi, Aetas longæua Persis, Hunnicis, Epirotis ac Siculis: breuior Hispanis ac Numidis. Equus si diligenter curetur, & mediocriter equitetur, ita vt non nimio labore exhauriatur, vt plurimum ad vigesimum annum in rigore suo perueniet, Russius. Fœminæ quinquennio finẽ crescendi capiunt, mares anno addito, Plinius. Fœmina (inquit Aristoteles) quinquennio finem, tum longitudinis, tum etiam proceritatis sui corporis recipit: sed mas sexennio: pòst, annis sequẽtibus totidem crescit in corpulentiam, & ad viginti vsq; annos pergit proficiens: verùm celerius fœminæ quam mares perficiuntur: quanquam in vtero mares, quàm fœminæ citius, quemadmodum etiam homines: quod idem, vel in cæteris animalibus quæ pariant plura, fieri solet. Ἀλφόρυγχοι & ἀλφοπρόσωποι, hoc est ore albo vel facie alba insignes, tardius senescunt, Absyrtus cap. 13. Ab complemento (inquit Absyrtus) viribus pollet equus annos octo, qui molli constitit pede: sed qui duriore nititur, decem: quoniam si vehemẽtiore motu concitaueris, post hoc tempus malè valebit, impatiens itinerum: nec par erit labori. Nam in prioribus pedibus coronæ & suffragines, quas mesocynia nominant, à malleolis dimittuntur: nec ingredi postea, nec pedibus insistere valet, seq; ipse proijcit. A primo lucis rudimento ad senium solido pede fultus, octo & viginti annos, vel vndetriginta viuit, nec facile trigesimum implet: porrò molli pede præditus, quatuor & viginti annos degit, Hæc ille. Plures sunt dentes maribus quam fœminis: Vitæ sunt breuioris quibus pauciores, viuaciores quibus plures. Equo dentes quadraginta numero sunt, Aristoteles & Plinius. Habet autem (inquit Absyrtus) in anteriori parte superiores octo, & totidem inferiores, cũ caninis: & molares in maxilla superiore senos, ac inferiores totidem: & in altero latere similiter. Itaq; præter agnatos (ἐκτὸς τῶν προσφυῶν) quadraginta dentes equus possidet. Cæteris senecta rubescunt, equo tantum candidiores (nigriores Aristot.) fiunt, Plinius. Equo castrato prius non decidunt dentes, Plinius. Aetas veterinorum (equorum, & aliorum quæ solidas vngulas habent, Absyrtus: & ferè omnium quæ vngulas indiuisas habent, & etiam cornutorum, Varro: & ferè cornutorum, alius quidam) dentibus indicatur. Horũ (vt scribit Aristot.) primores quatuor, mense tricesimo mutantur, bini vtrinq;, suprà dico, & subter: tum vbi præterea annum compleuerit, quatuor itẽ modo eodẽ mittuntur, duo superius, totidemq; inferius: rursusq; anno alterõ peracto, simili modo quatuor alij mutantur: quibus iam præteritis annis quatuor, & mẽsibus sex, nullus præterea mittitur: quanquã euenisse in aliquo certum est, vt cũ primis omnes amitterentur: atq; etiã in alio, vt cum vltimis omnes, sed hęc raro, Hęc Aristoteles. Amittit equus tricesimo mense primores vtrinq; duos: sequenti anno totidẽ proximos, cum subeunt dicti columellares. Quinto anno incipiente binos amittit, qui sexto anno renascuntur: septimo omnes habet & renatos & immutabiles, Plinius. Equus (inquit Varro) triginta mensium, primum dentes medios dicitur amittere, duos superiores, & totidem inferiores. Incipientes quartum agere annũ, itidem eijciunt & totidem, proximos eorũ quos amiserunt, & incipiunt nasci quos vocãt columellares. Quinto anno incipienti item eodẽ modo amittere binos, quos caninos habent, tum renascentes eis, sexto anno impleri. Septimo omnes habere solent renatos, & cõpletos. His maiores qui sunt, intelligi negant posse, pręterquam cum dentes sunt facti brochi (plicati, Crescentius) & supercilia cana, & sub ea lacunæ (partes subiectæ supercilijs cauæ, & oculi scilicet caui, Absyrtus) ex obseruatu dicũt eum equum habere annos sexdecim. Dum bimus & sex mensium est equus (vt Columella & Palladius scribunt) medij dentes superiores, & inferiores cadunt (quos lactentes vocãt, Vegetius) cum quartum agit annum, ijs, qui canini appellantur, deiectis, alios affert: intra sextum deinde annum, molares superiores (molares cadunt, Vegetius) cadũt. Sexto anno, quos primos mutauit, exæquat. Septimo omnes explentur æqualiter, & ex eo cauatos gerit. Nec postea quot annorũ sit, manifesto comprehẽdi potest. Decimo tamen anno tempora cauari incipiunt, & supercilia nonnunquam canescere, & dentes prominere. Eadem Vegetius & insuper, Duodecimo anno (inquit) nigredo in medietate dentium apparet. De brochis dentibus, dixi supra in canis historia, hîc illud monere sat fuerit, quos Latini brochos & prominentes vocãt, προβαλλόντας Absyrto dici. Absumpta hac obseruatione (ex dentibus) senectus in equis, & cæteris veterinis intelligitur dentium brochitate, superciliorum canicie, & circa ea lacunis, cum ferè sedecim annorũ existimantur, Plinius ex Varrone vt apparet. Dentes anteriores qui primum mutantur, Græci ἐμπροσθίους & τομεῖς vocant, Latini medios. Vegetius lactantes, malim lactentes. Dentes pullinos iacere, Plinius de mula lib. 8. Dentes anteriores quibus pascuntur, nũmero duodecim, Vegetius rapaces nuncupat. Cum pullus triginta mensium est (author Absyrtus: Ruellius perperam, anniculus & sex mensium, transtulit) primum dentes medios, quos sectores appellant, amittit, duos superiores & totidem inferiores, qui facile principes & maiores habentur. Vbi quartum agere annum cœperit: semestri spatio proximos abijcit: nec multò post in eodem quadrimatu superiorem vnum, & inferiorem alterum vtrinq; proijcit: quo tempore caninos ædit, eosq; secutis duodecim mensibus complet: intra sextum deinde annum molares superiores cadunt. Sexto anno quos primum mutauit, exæquat: à septimo ad octauum omnes explet æqualiter, Hæc Absyrtus imitatus (vt apparet) Varronem. Et Paulò post, Sunt qui æditis primis dentibus interiecto octimestri spacio secundos præferant, & emittentes vltimos pari mora dentitionem interpellant. Cæterum tempora prima (triginta menses intelligo, quo dentes primi mutantur) nullus eorum qui primores amittit dentes, pertransit, neq; linquitur. In reliquis verò non omnes sors eadem manet, nec simile tempus obseruatur: sed secundi primos (aliquando) anticipant (καταλαμβάνουσι, id est assequuntur, eodem scilicet tempore mutantur, vt & mox subijcitur) vltimiq; secundos. Exploratum autem habemus eos qui primorum iacturam faciunt, eodem tempore columellares (γόμφιας) anterius,

vnum ſuperiorem & inferiorem alterum emittere, (βάλλει.) & ab vtroq; latere primos ex eis cum agnatis ipſorum (ἀδελφούς vocant) mutare. A complemento cum reliquum trimatum agunt, dens rumpitur ac rotundatur, & in triangularem figuram exit: quo tempore præcipuè defluxio in ora equorum decumbit, Hactenus Abſyrtus, cuius verba de eadem re paulò aliter leguntur in Geoponicis lib. 16. cap. 1 qui volet, conferat. Dentes mutare & amittere, Græci dicunt τοὺς ὀδόντας βάλλειν, ἐκβάλλειν, ἀποβάλλειν, ἀλλάσσειν: & cum id primum facere incipiunt, πρωτοβολεῖν. Licet & pullos ipſos πρωτοβόλους dicere, vt Pollux διαπροβόλους dixit. Emittere verò dentes, φύειν τοὺς ὀδόντας, Abſyrtus: in Geoponicis 16.1. pro φύειν legitur φέρειν. Vir prudens & expertus (verbis vtor Petri Creſcentienſis) noſtris temporibus ait, equum habere dentes duodecim, nempe ſex ſupra & totidẽ infra, omnes anterius, ex quibus ætatis indicia habeantur: & inſuper ſcaliones ac molares. Fieri autem poteſt vt equi nonnulli plures habeant, & tunc dentes ſunt dupli: Item vt equus eijciat ex his aliquos, qui non renaſcantur: quod quidem equo obeſt ad paſtum: paſcitur enim per dentes anteriores. Quamobrem minoris erit pretij. Mandit per dentes molares. Dentes qui primi mutantur duo ſuperiores ſunt, & duo inferiores, qui vocantur primus morſus, & vocatur pullus primi morſus, quod quidem dicit fieri ſecundo anno, & poſtea mutat alios quatuor dentes proximos: ſcilicet duos ſuperiores & duos inferiores, qui vocantur quadrati, id eſt tertius morſus: & quando pullus naſcitur, cum anterioribus naſcitur, & poſtea naſcuntur ſcaliones (de his extrahendis vide ſupra in B. & infra in morbis dentium:) qui cum nimis longi ſunt, impediunt equum mandentem ita vt macreſcat, quamobrem à mariſchalcis dictis reſecantur. Equi iam adulti dentes fiunt rariores longioresq;: & capita dentium nigra, caneſcunt etiam ætatis progreſſu: & dentium color in seneſcente ad albedinem redit, tranſitq; ad colorem mellis: & poſtea fiunt albi colore pulueris, ac longiores. ſed ipſa dentium longitudo eſt aliquando per naturam abſq; ſenectute, propter quam cauſam reſecantur ſenibus dentes, vt iuuenes credantur, Hucuſq; Petrus Creſcent. Animalia quæ albeſcunt (nempe in ſenectute) vt equi & canes, omnia ex natiuo colore in album mutantur, διὰ τὴν ἐντροφίαν, lego ἀτροφίαν, Ariſtoteles in lib. de colorib. Pleriq; aſſerunt (inquit Vegetius) domitis & freno aſſuetis animalibus rugas, quæ in labris ſunt ſuperioribus, computandas, ita vt ab angulo vbi cœperit morſus incipientes, vſq; ad extremum labrum perueniamus: quia annorum numerum rugarum (numerus) oſtẽdit. Poſtremo, rugarum multitudine, triſtitia frontis, deiectione ceruicis, pigritia totius corporis, ſtupore oculorum palpebrarumq; caluicie ſenectus ipſa ſe prodit. Viget & equus & mulus (inquit Ariſt.) à dentium ortu, cumq; prodierint omnes, non facile ætatem dignoueris. Quamobrem dici ſolet, certa ſ[?] abortu, incerta ab ortu: denique poſt dentium ortum, eo maxime declaratur ætas, quem caninum vocamus. Breuior enim hic ſeptennibus eſt, propter freni attritum quod ad eum inijcitur: non ſeptennibus maior quidem, ſed non vertice extans adactiore. Iunioribus acutior & procerior eſt. Aetatis notæ (vt docet Anatolius) non à dentibus ſolis petendæ ſunt: nam hæc probandi ratio nõ ſatis exacta iudicatur, quòd planè dentibus ſuam ætatem non fateantur. Nonnulli à maxillis annos explorant. Si cutis à corpore reliquo nõ ægrè diducta, trahentemq; manum ſequens, perquam facile ſuam in ſedem reſiliat, equi iuuentam denunciabit. Si verò leuata cutis, ſe ipſa carni tardius agglutinet, ſenectutem teſtabitur. Aetatis indices dentes à Græcis γνώμονες vocantur. quos poſtquam excidiſſe compertum ſit, malè emi equum Xenophon ſcripſit. Varro poſt ſeptimum annũ fallacia eſſe omnia indicia tradit, niteſcere tamen in ſenecta dentes equorum. Eſt & hoc à veteribus vt annoſitatis indicium proditum, ſi contracta armorum pellis lentè explicetur: hoc de pelle maxillarum ſcripſit Ariſtoteles, Camerarius. Γνώμονες dentes Latinè pullini dicuntur. quòd pullis adhuc & in incremento ætatis decidant, vt Pollux ſcribit. Λιπογνώμων, adultus & ſeneſcens: nullum ex dentibus reliquum ætatis habens indicium, vt quos amiſerit omnes, Heſychius & Varin. Scribitur apud eoſdem & Pollucem quoq;, per diphthongum λειπογνώμων: μηκέτι βολὸν ἔχων, πλεῖος ἐν γεγηρακώς. Βολὸν intelligo ipſam dentium emiſſionem, aut amiſſionem. Γνώμονα ἔλεγον τὸν βαλλόμενον ὀδόντα τῶν ὄνων (Ariſtoteles quidem de aſinis vſurpat) δι' οὗ τῆς ἡλικίας ἐξήταζον· τὸν δὲ αὐτὸν καὶ κατηρτηκότα ἔλεγον, Suidas. Προβαλογνώμων, qui dentes iam abiecit, Varinus in Γνώμων. Idem nimirum ἀγνώμων & λιπογνώμων fuerit. Πῶλοι ἄβολοι λέγονται, οἱ πώλων, ἢ τελείων μέσοι: οὕτω γὰρ Πλάτων τοὺς διαπροβόλους ἐκάλεσεν: ἵπποι τέλειοι ἵπποι, γηραιοί τις, ἀγνώμονες, λειπογνώμονες, Pollux. Ἀβολήτωρ ἢ ἄβολις ἢ ἄβολος ὄνος ἢ ἵππος, ὁ μηδέπω ἐκβεβληκὼς τοὺς ὀδόντας, Varinus. Idem autem (inquit) etiam ἀγνώμων vel ἄγνωμος dicitur.

Equis opitulata eſt natura pernicitate corporis, Ariſtoteles. In equis valde currentibus motus vehementia & calor ſpumam circa os excitant, Galenus. Boues cũ humi incumbant, Germani ſedere, equos iacere dicunt. Eſſe equum animal philolutron ac philydron, id eſt balneorum & aquæ expetens, auctor probat Ariſtoteles, Cælius. Hippicum eſſe menſuræ nomen nouimus Plutarcho docente: Lege (inquit) Solon ſtatuit, vt vbicunq; publicus puteus eſſet, intra hippicum homines vterentur. Eſt autẽ Hippicum quatuor ſtadiorum diſtantia, Cælius. Ἵππειος δρόμος, τετραστάδιός τις, Heſychius & Varinus.

Admiſſarius equus, qui ad prolem ſeruatur, vt vnus plures equas impleat: Itals rozzone, Gallis eſtalon, Germanis *eyn hengſt* vel *ſprinꝗhengſt*. Vide etiam in H.a. & H.c. Emiſſarius equus, a[?]tes, & huiuſmodi, qui emiſſus ſit in ſolitudinem, vel qui ad generandam ſobolem mittitur, Valla in Raudenſem. Legitur autem hæc vox aliquoties in veteris Teſtamenti tranſlatione. Admiſſarius ad fœminas admitti dicitur, & admiſſum facere, id eſt inire: opus ipſum, admiſſio, admiſſus, admiſſura, (qui alij ſunt idonei ad rem militarem, alij ad admiſſuram, Varro:) Græcè ὀχεία, vt admiſſarius ipſe ὀχευτὴς Abſyrto, & alijs ὀχεῖον genere neutro, vt Straboni, & Ariſtoteli in Mirabilibus, & hiſtoriæ anim, 6.18. Pelagonius in Hippiatricis cap. 14. κακογενὲς ὀχεῖον vocat non bonæ indolis vel degenerem admiſſarium. Ὀχεῖον, τὸ εἰς ὀχείαν ἀνειμένον, intellige ζῷον, Heſychius: Varinus etiam currum & vehiculum exponit, & locum idoneum in quo proli opera detur. Eſt & κήλων eiuſdem ſignificationis in Hippiatricis. Κηλώνιον, ἵππος ἐπιβατήριος, παρὰ τὸ κήλων, ὃ σημαίνει τὸ θερμόν, Varinus. Κήλων, ὀχευτής, Idem & Heſychius. In Polluce legimus ἀναβάτας, τῶν ἐν ταῖς ἀγέλαις ὀχείων, melius τὰ ὀχεῖα. Ἀναβάτης nomen admiſſarijs, vt equo, aſino, arieti, &c. commune eſt, ἱπποβάτης proprium aſino qui equam ſalit. Fœminæ ipſæ ſubmitti dicuntur. Peroriga appellatur quiſquis admittit: eo enim adiurante equa alligata celerius admittitur, neque equi fruſtra cupiditate impulſi ſemen eijciunt, Varro. Quo fit, inquit Cælius, vt apud Plinium libro 8. capite de equis, rectius forſan peroriga legatur quàm auriga (vt modo agnoſcitur) quem ab equa laceratum ſcribit: quanquam apud Varronem hiſtoriæ eiuſdem relatione auriga item circumfertur. Perorigam Ariſtoteles in Mirabilibus ἐπιμελητὴν vocat, Oppianus νυμφοστόλον. Equimentum, merces quæ datur pro admiſſura equi. Varro Sexageſi. An ſi equam emiſſes quadrupedẽ, vt meo aſino Reatino admitteres, quantũ popoſciſſem, dediſſes equimenti? vt citat Nonius, qui per æ diphthongum ſcribit interdictiones ab a. incipientes, non per e. vt in dictionarijs ſuis recentiores, ab equo deriuari exiſti-

mantes, cum potius ab æquitate deriuetur, proinde parem vicem exponit Nonius, ſcilicet mercedē pro eo quod admiſſum eſt. Idem reprehendit eos qui æquamentum ſcribunt.

De admiſſarij electione ſuperius ſcripſi poſt electionem equi ſimpliciter. Equinum pecus tripartito diuiditur: eſt enim generoſa materies, quæ circo ſacriſq; certaminibus equos præbet: eſt mularis, quæ pretio fœtus ſui comparatur generoſo: eſt & vulgaris, quæ mediocres fœminas, mareſq; progenerat: vt quæq; eſt præſtantior, ita vbere campo paſcitur, Columella. Equas ex quibus propagare ſtudemus, oportet eſſe bene compactas, magnitudineq; decenti: viſu præterea ſplendidas & ſpectabiles, ventre & ilibus magnis: ætate non minores quàm trium, nec maiores quàm decem annorum, Abſyrtus. Si vtilem admiſſarium & ad creandam prolem idoneum libeat experiri, digitis duobus comprehenſum genitale ſemen lancis lacinijs (χλωνίῳ ἀπὸ ἰσχίας) diſtrahes: ſi reſiliat in ſe, ac ſeſe cohibeat, ita vt non diſcindi patiatur, vtilem admiſſarium oſtendit: hoc Hipparchus aſſeuerat: ſin protinus tactu diſtractum diſſindatur, nec viſci more glutinatũ lenteſcat, ſeminandis filijs vt inutile repudiatur: talis equus ad ineundas matrices non eſt adſciſcendus, Pelagonius cap. 14. Equos ætate affectos aiunt, pullos cum cæteris in rebus debiles, tum pedibus infirmos procreare ſolere, Aelianus: Hunc quoq;, vbi aut morbo grauis, aut iam ſegnior annis Deficit, abde domo: nec turpi ignoſce ſenectæ, (id eſt, & ſenectæ non turpi ignoſce) Frigidus in Venerem ſenior, fruſtraq; laborem Ingratum trahit: &, ſi quando ad prælia ventum eſt: Vt quondam in ſtipulis magnus ſine viribus ignis, Incaſſum furit, Vergilius. Illud in admiſſarijs ſeruandum eſt, vt medijs aliquibus ſpatijs ſeparentur, propter noxam furoris alterni, Palladius. Equos pretioſos reliquo tempore anni (præterquam admiſſuræ) remouere oportet à fœminis, ne aut cum volent ineant, aut ſi id facere prohibeantur cupidine ſollicitati noxam contrahant: itaque vel in longinqua paſcua marem placet ablegari, vel ad præſepia contineri, Columella. Et rurſus. Eo tempore quo vocatur à fœminis admiſſarius, roborandus eſt largo cibo, & appropinquante vere, ordeo eruoq; ſaginandus, vt veneri ſuperſit: quantoq; fortior inierit, firmiora ſemina præbeat futuræ ſtirpi. Sed eadem de re Vergilium audiamus:

His animaduerſis, inſtant ſub tempus, & omnes
Quem legêre ducem, & pecori duxere maritum:
Farraq;; ne blando nequeant ſupereſſe labori:
Ipſa autem macie tenuant armenta volentes.
Sollicitat, frondeſq; negant, & fontibus arcent.
Cum grauiter tunſis gemit area frugibus: & cum
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtuſior vſus
Sed rapiat ſitiens Venerem, interiuſq; recondat.
Impendunt curas denſo diſtendere pingui,
Florenteſq; ſecant herbas, fluuioſq; miniſtrant,
Inualidiq; patrum referant ieiunia nati.
Atq; vbi concubitus primos iam nota voluptas
Sæpe etiam curſu quatiunt, & Sole fatigant:
Surgentem ad Zephyrum paleæ iactantur inanes.
Sit genitali aruo, & ſulcos oblimet inertes.

Equi ad generandum admittendi copioſè paſci debent, & ſine labore, non prorſus tamen otio relinquendi, ne iners & pituitoſus humor augeatur, ſed moderatis exercitijs recreandi magis quàm fatigandi ſunt, Ruſſius. Admiſſarium equum relaxare conuenit ab operibus, Abſyrtus. Marem putant minorem trimo non eſſe idoneum admiſſuræ, poſſe verò vſq; ad vigeſimum annum progenerare, Columella. Aetas incipientis admiſſarij quinti anni initio eſſe debebit: fœmina rectè & bima concipiet: quia poſt decennium iners ex ea ſoboles & tarda naſcetur, Palladius. Fœminam bimam putant rectè concipere, vt poſt tertium annum enixa fœtum educet: eamq; poſt decimum non eſſe vtilem, quod ex annoſa matre tarda ſit atq; iners proles, Columella. Generat mas ad annos triginta tres: vtpote cum à circo poſt viceſimum annum mittantur ad ſobolem reparandam. Et ad quadraginta duraſſe tradunt, adiutum modo in attollenda priore parte corporis (hoc Ariſtoteles de equo Opuntio ſcribit:) Sed ad generandum paucis animalium minor fertilitas: qua de cauſa per interualla admiſſuræ dantur, nec tamen quindecim initus eiuſdem anni valet tolerare, Plinius. Quæ ætas in equis coitus initium & finem afferat, dicetur etiam infra.

Coëundi initium equis in vere, Ariſtot. Et alibi, Admiſſarios (inquit) non vt equæ, ſic aſinæ æquinoctio admouent: ſed æſtiuo ſolſtitio, vt tempore calido pulli naſcantur. Coitus (inquit Plinius) verno æquinoctio bimo vtrinq; vulgaris, ſed à trimatu firmior partus. Fœturæ initium admiſſionis facere oportet, ab æquinoctio verno ad ſolſtitium, vt partus idoneo tempore fiat, Varro. Admiſſuræ in vulgaribus equis certa tempora non ſeruantur: generoſis circa varnum æquinoctium mares iunguntur, vt eodem tempore, quo conceperint, iam lætis & herbidis campis poſt anni meſſem paruo cum labore fœtum educent. Nam menſe duodecimo partum ædunt: maximè itaq; curandum eſt prędicto tempore anni, vt tam fœminis, quàm admiſſarijs deſiderantibus coeundi fiat poteſtas: quoniam id præcipuè armentum ſi prohibeas, libidinis extimulatur furijs: vnde etiam veneno inditum eſt nomen hippomanes, quòd equinæ cupidini ſimilem mortalibus amorem accendat, Columella. Menſe Martio ſaginati ac paſti ante admiſſarij generoſis equabus admittendi ſunt, & repletis fœminis item ad ſtabula colligendi, Palladius. Tempus congreſſui aptiſſimum exiſtit ab æquinoctio verno, hoc eſt à vigeſima ſecunda Martij, vſque ad vigeſimam ſecundam Iunij, vt partus videlicet fiat circa temperatiſſimam herbeſcentemq; anni conſtitutionem. Equa ſiquidem vtero gerit vndecim menſium decemq; dierum curriculo. Etenim quæ concipiuntur poſt æſtiuum ſolſtitium, ea ſanè infœliciter educantur, prorſuſq; inutilia ſunt, Abſyr. Commodum videtur vt equi locis calidis menſe Aprili, frigidioribus autem Maio admittantur. Nam circumuoluto anno pulli eodem tempore nati, & aërem temperatum & copioſum inuenient nutrimentum: autumnus etiam eaſdem ob cauſas non incommodus eſt naſcentibus in eo pullis, Ruſſius, Admittere oportet cum tempus anni venerit, bis die, mane & veſpere, Varro & Abſyrt. Si equa ſemel ſubacta marem poſtea reſpuerit, poſt dies denos rurſus ſunt conciliandi. Quòd ſi ne tunc quidem equum exceperit, ſecernenda eſt, ceu iam grauida. Vbi autem equæ ipſæ cõceperint, obſeruandum eſt ne miſceantur plus iuſto, néue in locis frigidis diuerſentur, Abſyrtus. Quoad ſatis ſit admitti ipſæ ſignificant, quòd ſe defendunt, Varro.

Quidam præcipiunt eodem ritu, quo mulos, admiſſarium ſaginare, vt hac ſagina hilaris plurimis fœminis ſufficiat: veruntamen nec minus quam quindecim, nec rurſus plures quam viginti vnus debet implere, Columella. Lucienus apud Varronem, Ego quoq; aduenięns aperiam carceres (inquit) & equos emittere incipiã, nec ſolum mares, quos admiſſarios habeo, vt Atticus ſingulos in fœminas denas, è queis fœminas Cõmodius Equiculus vir fortiſſimus etiã patre militari iuxta ac mares habere ſolebat. Neq; tamẽ æqualem numerũ (inquit Pallad.) omnibus debemus adhibere, ſed æſtimatis viribus vniuſcuiuſq; admiſſarij, ſubmittenda ſunt pauca vel numeroſa coniugia,

iugia, quæ res efficiet admissarios non parua ætate durare. Iuueni tamen equo, & viribus formaq; constanti, non amplius quam duodecim, vel quindecim debemus admittere, cæteris pro qualitate virium suarũ, Palladius. Tricenæ fœminæ, aut paulò plures, maribus singulis dantur, Aristoteles. Regi Babylonis erant peculiares equi, præter bello destinatos, admissarij octingenti, cum equarum quibus admittebantur sedecim millibus: nam singuli ad vicenas admittebantur, Herodotus lib. 1. Hippotrophium Straboni lib. 16. locus est equis alendis accommodus, qualis ad Syriæ Apamiam visebatur, equarum vel supra triginta millia capiens, admissarios verò trecentos, Cælius: sic vni admissario equæ centum assignarentur, qui sanè nimius est numerus. Non desunt qui dent operam, quo magis equarum amore flagrent admissarij, vt iubæ suorumq; capillorum venustate, nec non cæteris elegantibus honestamentis (πυκάσμασι) exornentur, & ad hoc si quæ pollent aliæ cupidinis illecebræ: Quin eam quoq; equo tanquam cursu certantem proponunt. His autem lenocinijs putant equum ad amorem inuitari. Mares quinque mensibus antea quam vocentur, à fœminis sunt segregandi, frumento etiam roborandi, torrido paulatim eruo & similagine aqua macerata largius saginandi, vt veneri superstint, & hoc fulti cibo fortius ineant, Hæc Anatolius. Vt admissarius equus in venerem proruat, vstam cerui caudam cum vino terito, testes & genitale linito: sic hebes equus, voluptate solicitatur ad venerem: sed cum furentis in libidinem impetum compescere voles, oleo perungito, Absyrtus. Ocymum venerem stimulat: ideo etiam equis asinisq; admissuræ tempore ingeritur, Plinius. Satyrij gens erythraicon arietibus quoque & hircis ad venerem segnioribus in potu datur: & à Sarmatis, equis ob assiduum laborem pigrioribus in coitu, quod vitium prosedanum vocant, Plinius. In fœminis iumentorum coitum incitat vrtica, si folijs eius perfricetur vulua, Macer. Coitum in equo iuuat puluis testiculorum equi in potione datus, Aggregator citans Plinij librum 28. Sunt qui rerum perpulchrarum studiosiores, asinum, equum, aut alium quemuis admissarium, huius coloris vestimento contegunt, quem futuram pullationem referre velint. Siquidem qualem vestitu colorem ij mentientur, in talem enata progenies degenerabit, Absyrtus. Admissarium eo colore pictum, quo pullum nasci desiderant, vel vno vel vario) aliquandiu ante equam libidine ardentem detinent, demum dimittunt, sic pullus suo tempore nascitur eo quem optarunt colore, Oppianus. Proles vt vel fœmina, vel masculus concipiatur, nostri arbitrij fore Democritus affirmat, qui præcipit, vt cũ progenerari marem velimus, sinistrum testiculum admissarij lineo funiculo, alióue quolibet obligemus, cum fœminam, dextrum: idemq; in omnibus penè pecudibus faciendum censet, Columella. Si quispiam marem nasci velit, cum Aquilonius inspirat ventus, insiliendam equam obijciet: si fœminam fingi sit in animo, cum Auster perflat, Africanus. Vbi admissarius equam superuenerit (inquit idem) certis signis comprehendere licet quẽ sexum generauerit: quoniam si parte dextra desiliuit, marem seminasse manifestum est: si læua, fœminam, Africanus in translatione Ruellij cap. 15. His similia, vel eadem potius, de tauris etiam scribunt authores, quantum attinet inquam ad curandum, vt hic vel ille sexus concipiatur, vel vter conceptus sit dignoscatur, vt in Tauro docuimus circa finem capitis tertij. Marem pariet equa si submittatur (hoc Germani vocant *berossen*) tertio ante plenilunium die: fœminam, si tertio post plenilunium, Obscurus. Mares (verba sunt Aristotelis) hoc genere fœminas sibi societate coniunctas dignoscunt olfactu, etsi paucis antè diebus vnà fuerint: quod si fœminæ diuersæ permisceantur, mares alienas mordendo expellunt, suasq; singuli seorsum habentes pascuntur. Tricenæ, aut paulò plures singulis dantur: quoties mas accesserit aliquis, confestim in eum maritus conuertitur, & currens gyro aggreditur pugna: & fœminam, si quà se mouerit, morsu reuocat. Et alibi, Equi tempore libidinis equos mordent, sternunt equitem atque insequuntur.

Nónne vides, vt tota tremor pertentet equorum
Corpora, si tantum notas odor attulit auras?
Ac neq; eos iam frena virûm, nec verbera sæua,
Non scopuli, rupesq; caua, atq; obiecta retardant
Flumina, correptos vnda torquentia montes,

Vergilius de vi amoris scribens.

Coitus (inquit Aristoteles) non tam laboriosus equis quam bubus est. Salacissimum omnium tum fœminarum tum marium equus est, homine excepto.

Equire dicimus equam, cum marem desiderat, Græci ἱπποµανεῖν. Equienti mulæ, id est equum appetenti, Columella 6.37. Equas domitas sexaginta diebus equire tradunt, antequam gregales, Plinius. Incenduntur libidine (inquit Aristoteles) ex fœminis equæ potissimum, mox vaccæ. Equæ itaq; equiunt: vnde vocabulum id ab hoc vno animali trahitur, maledicto in mulieres libidinosas (vt illas equas vocemus, & equire dicamus, Aelianus) Nec non euentari (ἐξανεμοῦσθαι) per id tempus equæ dicuntur: quapropter in Creta insula equos admissarios minime à fœminis semouendos censent. Cum vero ita affectæ fuerint, currunt relicta societate: simile hoc vitium est, vt quod subare in suibus dicitur. Currunt non orientem, aut occidentem versus, sed ex aduerso aquilonis, aut austri: nec appropinquare quenquam patiuntur, donec vel defatigatæ desistant, vel ad marem deueniant.) Vide infra in mentione conceptus earum ex vento.) Tum aliquid emittunt, quod hippomanes appellatur, eodem, quo illud quod nascitur, nomine. Tale hoc sanè est, quale suis illud, quod apriam vocant: sed hoc præcipue ad amoris veneficia petitur. Equæ tempore coitus colligunt sese, & societate magis quàm antea gaudent: iactant caudam crebrius, vocem immutant, humorem emittunt suis genitalibus similem genituræ, sed multo tenuiorem, quàm mares, quem hippomanes nonnulli appellant, non quod pullis nascentibus adhæret: accipi eum humorem difficile esse aiũt, quod paulatim admodum labitur. Mingunt etiam pluries, atq; inter se ludunt cum equiunt. Hactenus Aristoteles. Mirum est, quadrupedum prægnantes venerem arcent, præter equam & suem, Plinius. Sola animalium (inquit Aristoteles de generatione animalium 4.5.) mulier & equa, grauida coitum patiuntur. Equa quidem soliditate suæ naturæ, & quod aliquid spatij in vtero supersit, vt dictum est, amplius quidem, quàm vt ab vno occupetur: sed arctius quàm vt alterum perfectè possit superfœtari. Libidinosa natura est equa ob eundem effectum, quo solida omnia veneris sunt appetentiora: illa enim ita se habent, quia carent purgatione, quę perinde est fœminis, vt coitus maribus: equa enim menstrua minimè emittit. Albertus causam facit abundantiam cibi, & temperamentum calidum ac humidum.

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum:
Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra absumpsere quadrigæ.
Illas ducit amor trans Gargara, transq; sonantem
Ascanium: superant montes, & flumina tranant,

Vergil.

Tum equæ tum vaccæ indicium suæ libidinis

præstant, genitalis specie prominentiore, Aristotel. Equarum libido extinguitur iuba tonsa, Plinius, Albertus & Rasis. Equarum libido extinguitur magis iuba tonsa, & frons tristior redditur, Aristoteles. Tondentur etiã equarum iubæ, vt asinorum in coitu patiantur humilitatem. Auicenna scribit equarum libidinem minui cum præciduntur eis pili: quasi motus pilorum in cauda & iuba libidinis causa sit, Albertus.

Equas post tertium annum, aut post vnum ab enixu vtiliter admitti putant, coguntq; inuitas Plinius. Iuniorum coitus præter ætatem contingit pabuli bonitate & copia, Aristot. Equus coire incipit bimus, tam mas quàm fœmina: sed hoc in paucis fit, pulliq; eorum ipsorum minores imbecillioresq; sunt. Quod autem plurimum trimatu tam mares quàm fœminæ incipiunt, & proficiũt subinde ad prolis præstantiam, in vicesimum vsq; annum, Arist. qui & alibi eadem repetit. Et alibi, Coire itaq; incipit equus vel tricesimo mense: sed quoad digne procreare possit, tunc tempus est, cum dentibus mittendis cessauit: vel iam nonnullos etiam cum mutant, implere potuisse aiunt. idq; fieri ita confirmant, nisi natura steriles sint. Et rursus, Fit itaq; vt equo ferè tempus idoneum maxime sit ad procreandum, cum annum quatuor & sex menses compleuerit: seniores equi profectò fœcundiores sunt, tam fœminæ, quàm mares. Coeunt mares ad annos tricenos ternos, fœminæ ad quadragenos, ita vt per totam ferè vitam coitum equis seruari eueniat, Arist. Mares coire ad annum tricesimum tertium, nonnullos ad quadragesimum, sed adiutos, superius ex Plinio recitaui, paulò post initium mentionis de admissario: (scribit autem eadem ferè etiam Solinus cap. 47.) ubi & alia quædam attuli qua ætate equi in vtroq; sexu coire & incipiant & desinant. Gignunt equæ annis omnibus ad quadragesimum, Plinius. Mas (inquit Aristoteles) omnibus temporibus init, nec cessat quandiu viuit. Fœmina etiam quandiu viuit initur, nec tempus vllum certum libidinem aufert, sed ingenium hominis arcet, aut vinculo, aut aliquo huiuscemodi impedimento: non tamen quouis tempore facto initu, facultas enutriendi quod peperevint, datur. Equum apud Opunta gregarium fuisse accepimus, qui annos quadraginta natus posset coire: sed adiumentum quoad sui pedes priores attollerentur (quod supra etiam ex Plinio recitaui) desiderabat. Idem alibi. Ferunt regi Scytharum fuisse equam egregiam, ex qua mares generosi omnes gignerentur: quorum vnum, qui præstantior haberetur, cum vt ex matre procrearet placeret, admissum omnino recusasse: opertam deinde latuisse matrem, vt imprudens superueniret: verum vbi à concubitu faciem matris delectam agnouerat, fugam properasse, atq; seipsum actum præcipitem interemisse. Alij addunt, regem Scytharum hoc fieri voluisse, cum reliquus præstantium equorum grex peste absumptus esset: & ne se ex odore noscentes detrectarent, vtrosq; a peroriga alijs pellibus obtectos & oleo odorato inunctos esse: postea verò cum remotis operimentis incestum cognoscerent, vinculis abruptis magno cum hinnitu procurrisse, & capita tandẽ petris illisa confregisse, Oppianus & Aelianus hic tamen vt Aristoteles, sese præcipites egisse scribit. Plinius Aristotelem sequitur, his verbis, Alium (equum ferunt) detracto oculorum operimento, & cognito cum matre coitu, petijsse prærupta atq; exanimatum. Equam eadem ex causa in Reatino agro, laceratumq; pariter aurigam inuenimus. Nanq; & cognationis intellectus in ijs est: itaq; in grege prioris anni sorore, libentius etiam quàm matre, equa comitatur. Tametsi incredibile (inquit Varro) quod vsu venit, memoriæ mandandum: Cum equus matrem vt saliret adduci non posset, & cum capite obuoluto peroriga adduxisset & cœpisset matrem inire, cum descendenti velum dempsisset ab oculis, ille impetum fecit in eum, ac mordicus interfecit. Camelos in Admirabilium relatione tradit Aristoteles nunquam coisse cum matre. Hoc idem & in equis ex Plinio astruere conantur aliqui: quod tamen falsum conuincimus ex Aristotele libro sexto scribente, Equi vel suas matres & filias superueniunt, atq; tunc perfectum esse armentum videtur, quum parentes suam ineunt prolem. Suppetit Ouidij authoritas ex decimo Metamorphoseos, Coeunt animalia nullo Cetera delectu, nec habetur turpe iuuencæ Ferre patrem tergo, fit equo sua filia coniux, Cælius. Falsum igitur fuerit quod Oppianus scribit statim ante historiam equæ & pulli regis Scytharum, his versibus, Ἔργα δ' ἂν τινες φύσιν... (forte ...) ἐν φιλότητι μιγῆναι, τὰ οὐ θέμις, ... ἀκραντα ... Tum in equorum tum in boum genere, turgent ad coitum prius minores natu, quàm maiores, Aristot. Equos, & canes, & sues initum matutinum appetere, fœminas autem post meridiem blandiri, diligentiores tradunt, Plinius. Equus non certo dierum numero implet, sed aliquando vno, aut duobus tribúsue, aliquando pluribus: serius certe quàm asinus, equam superueniens implet, Aristot. Apud Mysos cum equinum genus coit, quidam velut Hymenæum quendam nuptijs præcinunt, & cantus suauitate permulsæ equæ grauidæ fiunt, & formæ pulchritudine, eximios pullos ex sese pariunt, Aelianus. Et alibi, Euripides dicit, pastores hymenæos ad fistulam cantantes, ad Venerem equas incitare, atq; etiã equos ad ineundas fœminas incendere. Γαμήλιος νόμος, ὃς ἐπαυλεῖται ταῖς μιγνυμέναις, Plutarchus in Symposiacis. Equæ interposito tempore admittuntur, quoniam ferre continuò nequeant, Aristoteles. Alternis qui admittunt, diuturniores equos, & meliores pullos fieri dicunt. Itaq; vt restibiles segetes essent exuctiores, sic quotannis quæ prægnans fiat, Varro. Non statim à partu equa impletur, sed intermisso tempore: & melius quarto aut quinto anno interposito procreat. Omnino, si nihil plus detur, vnum tamen interponere annum, & quasi nouale facere necesse est, Aristoteles. Vulgari fœminæ solenne est omnibus annis parere, generosam conuenit alternis continere, quo firmior pullus lacte materno laboribus certaminum præparetur, Columella. Generosas equas, & quæ masculos nutriunt, alternis annis submittere debebimus, vt pullis puri & copiosi lactis robur infundant, cæteræ passim replendæ, Palladius. Quod si aut fœmina recusat, aut nõ appetit taurus, eadem ratione qua fastidientibus equis mox præcipiemus, elicitur cupiditas odore genitaliũ admoto naribus, Columella. Et in equis, Quòd si admissarius (inquit) iners in Venerem est, odore perfricatur detersis spongia fœminæ locis, & admota naribus equi. Idem scribit Absyrtus, vt in Geoponicis legimus. Si equa marem non patitur, detrita scilla (squilla Palladius) naturalia eius linuntur, quæ res accendit libidinem, Columella. Si fastidium saliendi est, inquit Varro, scillæ modicum conterunt cum aqua ad mellis crassitudinem, tum ea re naturam equæ, cum menses ferunt, tangunt: contrà, ab locis equæ nares equi tangunt. Si equa marem non patitur, gallinaceo fimo cum resina terebinthina trito, naturalia eius linuntur: ea res accendit libidinem: longeq; magis, si saliendi fastidiũ est, oblitus scilla coeundi cupidinem elicit, Anatolius. Non est committendum, inquit idem, vt strigosa equa & oblita sorde saliatur: quippe cum talium cupiditate celerius equũ solicitari constet, perinde quasi stimulatus hac colluuione gaudeat. Nonnunquam ignobilis quoq; vulgaris (equus) elicit cupidinem coeundi. Nam vbi admotus ferè tentauit obsequium, fœmina abducitur, & iam patientiori generosior equus imponitur, Columella. Sæpe accidit vt equa patiatur equum super se, coitum tamen detrectet, quod ex defectu caloris ipsius circa naturalia contingit: quamobrem vrtica vel squilla perfricari debet, Russius. Admissarius quomodo alacrior ad Venerem fiat, supra seorsim diximus.

diximus. Excitatur & tibiæ cantu libido in vtroq; sexu, hippothoron vocant, vt ex Aeliano retuli. Vide etiam supra in Capræ historia, cap. 5. Sed non vlla magis vires industria firmat, Quam Venerem, & cæci stimulos auertere amoris. Siue boum, siue est cui gratior vsus equorũ, Vergil. De equorum in Syria syluestrium æmulatione, qua impulsi minores natu, qui fœminas salierint, persecuti castrant, superius dixi cap. 2. Conceptus indicium, maximè in vaccis equabusq;, cum menses cessarunt, spatio temporis bimestri, trimestri, quadrimestri, semestri: sed id percipere difficile est, nisi quis iamdudum secutus, assuetusq; admodum sit, Arist. Colorem (equæ cum concepere) illicò mutant rubriore pilo vel quicunque sit pleniore: hoc argumento desinunt admittere etiam volentes, Plinius. Aliquot regionibus (inquit Columella) tanto flagrant ardore coëundi fœminæ, vt etiam si marem non habeant, assidua & nimia cupiditate figurantes sibi ipsæ Venerem (cohortalium more auium) vento concipiant. Quæ poëta licentius dicit,

Continuoq; auidis vbi subdita flamma medullis,
Vere magis (quia vere calor redit ossibus) *illæ*
Ore omnes versæ in Zephyrum, stant rupibus altis,
Exceptantq; leues auras: & sæpe sine vllis
Coniugijs vento grauidæ (mirabile dictu)
Saxa per, & scopulos, & depressas conualles
Diffugiunt, non Eure tuos, neq; Solis ad ortus:
In Boream, Caurumq;, aut vnde nigerrimus Auster
Nascitur, & pluuio contristat frigore cœlum.

Cum sit notissimum etiam in sacro monte Hispaniæ, qui procurrit in occidentem iuxta Oceanum, frequenter equas sine coitu ventrem pertulisse, fœtumq; educasse, qui tamen inutilis est, quod triennio prius quàm adolescat, morte absumitur: quare, vt dixi, dabimus operam, ne circa æquinoctium vernum equæ desiderijs naturalibus angantur, Hæc Columella. In fœtura (inquit Varro) res incredibilis est in Hispania, sed est vera, quod in Lusitania ad Oceanum in ea regione, vbi est oppidum Olyssippo monte Tagro, quædam è vento concipiunt equæ, vt hîc gallinæ quoq; solent, quarum oua hypenemia appellant: sed ex his equis qui nati pulli non plus triennium viuunt. Constat in Lusitania circa Olyssiponem oppidum & Tagum amnem, equas Fauonio flante obuersas animalem concipere spiritum, idq; partum fieri, & gigni pernicissimum ita, sed triennium vitæ non excedere, Plinius & Solinus. Proprium equæ est (vt Albertus scribit ex Auicenna) pede aut coxa aliquantulum recalcitrare cũ desiderat coitum: & hoc modo aperit vterum, hauritq; eo meridionalem aut septentrionalem ventum, quo plurimum delectatur. Scribit etiam Auicenna senem quendam fide dignum, natum in insula cui Arabicum nomen Dealtusa, sibi narrasse, quod equa Arabica illic concepto vento non cessarit currere per desiderium coitus, donec octo leucas emensa fines insulæ attigit. Equi quando euentari (ἐξανεμοῦσθαι) dicantur, supra ex Aristotele docui in mentione libidinis equorum. A coitu solæ animalium currunt ex aduerso Aquilonum Austrorúmue, prout marem aut fœminam concepere, Plinius. In Lusitanis iuxta flumen Tagum equas Fauonio spirante concipere falsò prodidisse complures ait Iustinus, figmentumq; ex equarum fœcunditate ac gregum multitudine, qui in ea prouincia multi & pernices visuntur, fluxisse autumat. Eorum qui aliter opinantur turba eliditur Iustinus, quibus diuus Augustinus ascribi potest. Nonnulli si ventus à masculis flauerit, equas obuersas odore fieri prægnantes tantum, atq; ex ijs natos pullos triennium vitæ non excedere produnt. Silio Italico, Septimaq; his stabulis longissima ducitur ætas, Hæc Io. Brodæus. Fit in equorũ genere, inquit Aristoteles, vt aliæ omnino steriles sint, (quod & alibi affirmat:) aliæ concipiant quidem, sed ædere nequeant: cuius rei indicium aiunt, quòd fœtus circum renes alia quædam specie propemodum renum, ita continet, vt resciss us quatuor renes habere videatur. Quomodo efficiatur vt armentitiæ concipiant, legimus in Hippiatricis Græcis capite quintodecimo: Si gregalem, inquit Hippocrates, equam concipere velis, vrticam in os equi pellito: & reliqua. Porrò sterilis equa concipiet, si fasceni porrorum in pila tusum vini cyatho perfundes, & cantharides versicolores numero duodecim, ex aqua biduum oriculario clystere in vuluam ingeres, postero die equum ad ineundam fœminam emittes: postquam desiliuit, bis genitales locos elues. Aliud, Nitrum, passeris fimum resina terebinthina simul deteruntur, & in vnum coacta naturalibus inseruntur. Silere montano putant promoueri conceptionem in vaccis & equabus. Vbi equæ conceperint, obseruandum est ne misceantur plus iusto: neue in locis frigidis diuersentur: frigus enim grauidis aduersatur, Absyrtus in Geoponicis. Grauidæ non vrgeantur, nec famem vel frigus tolerent: nec inter se loci comprimantur angustijs, Palladius. Cum conceperint equæ, videndum ne aut laborent plusculum, aut ne frigidis locis sint, quòd algor maximè prægnantibus obest. Itaq; in stabulis ab humore prohibere oportet humum, clausa habere ostia, ac fenestras, & inter singulas à præsepibus interijcere longurios, qui eas discernant, ne inter se pugnare possint. Prægnantem neq; implere cibo, neque esurire oportet, Varro. Post conceptionem (inquit Columella) maior prægnantibus adhibenda cura est, largoq; pascuo firmandæ. Quòd si frigore hyemis herbæ defecerint, tecto contineantur: ac neque opere neq; cursu exerceantur, neque frigori committantur: nec in angusto clausæ, ne aliæ aliarum conceptus elidant: nam hæc omnia incommoda fœtum abigunt. Cauendum ne grauidæ pabuli mutatione tententur, neq; infestentur aquarum insuetarum nouitate, siquidem huiuscemodi peregrinarum rerum obiectu facile abortus contrahitur, Anatolius.

Non illas grauibus quisquam iuga ducere plaustris,
Non saltu superare viam sit passus, & acri
Carpere prata fuga: fluuiosq; innare rapaces.
Saltibus in vacuis pascant: & plena secundum
Flumina: muscus vbi, & viridissima gramine ripa:
Speluncæq; tegant: & saxea procubet vmbra, Verg.

Grauidæ mox separentur à maribus: & ita curentur vt neq; macilentæ nimis, nec obesæ euadãt, sed inter vtrunq; habitum mediocres. Vterq; enim immodicus, vt vel abortus fiat, vel infirmior aut minor fœtus, in causa est, Ruffius. Nec impedit partus quasdam ab opere, falluntq; grauidæ. Vicisse Olympia prægnantem equam Echecratidis Thessali inuenimus, Plinius. Quæ cura prægnantibus adhibenda, Vt facile partus ædatur, Ad secundas hærentes, Mulomedici Græci docent capite quintodecimo: item de perferendo ventre & enecando partu, partim eodem, partim antecedente capite. Vide etiam nonnihil infra, in tractatione de morbis equorum in ijs quæ vtero accidunt. Certum est equas, si sint grauidæ tactas (à muliere profluuio mensium laborante) abortum pati: quin & aspectu omnino, quamuis procul visas, si purgatio illa post virginitatem prima sit, aut in virginea ætate spontanea, Plinius. Abortum facit equa odorem sentiens fungi fumigantis lucernæ extinctæ, quod & mulierum nonnullis accidit, Aristoteles, Aelianus, Rasis & Albertus. Ex his Aristotelis verbis corrupta iudico ea quæ Vincentius Bell. citat ex Zenonis de animalibus libro, Equa fœta (inquit) cum odoratur quod est in sepo vaccæ, egreditur

ditur partus eius. Abortiunt ferè iumenta, glandibus cerri deuoratis, Ruffius. Ex ſene quodam noſtrate audiui, gentianam quoq; abortus cauſam eſſe equabus. Si poſtea quàm trachuri caudam abſcideris, ipſumq; in mare liberum emiſeris, eam equæ ventrem ferenti appendas, non multò certe poſt abortum pariet, Aelianus. Aegyptij mulierem quæ abortiuum fecerit ſignificaturi, equam ſcribunt quę lupum preſſerit. Equa enim abortit, nō modo ſi lupum calcauerit, ſed etiam ſi ipſius veſtigia attigerit, Orus. Vide infra cap.4. Si cum equa ex equo prægnante coierit aſinus, fœtus iàm conceptus corrumpitur, Ariſtotel. Et rurſus, Quum equus cum aſina vel aſinus cum equa inierit, multò magis abortus conſequitur, quàm cum vnigenæ inter ſe iungantur: verbi gratia, equa cum equo, aut aſina cum aſino. Conceptum ex equo ſecutus aſini coitus abortu perimit, non item ex aſino equi, Plinius & Ariſtoteles, qui cauſam reijcit in aſinini ſeminis frigiditatem. Et rurſus, Equi genituram (inquit Ariſtot.) corrumpit aſinus: ſed equus aſini minimè, cum equa iam aſini initu conceperit.

Si aut partu aut abortu equa laborauit, remedio erit filicula trita & aqua tepida permiſta, dataque per cornu, Columella. Scythæ equabus grauibus equitant, cum primum ſe mouerit fœtus, & nimirum eas proficere ad partus facilitatem arbitrantur, Ariſtoteles. Equi & ijs cognata animalia, quanquam minus temporis viuunt, tamen diutius vterum ferunt: alia enim annum, alia quod plurimum menſes denos grauida exigunt, Ariſtoteles. Idem problematum ſectione 10. Equus (inquit) vt tardius maximè quàm homo parit, ſic viuere minus poteſt: cuius rei cauſam, vuluæ ſiue vteri durities habet. Quomodo enim ager ſitiens haud citò ſuas ſtirpes enutrit: ſic durior vulua equarum, informando nutricandoq; ſuo fœtu remoratur. Annum vterum fert & aſina & equa, Ariſtot. Partus aſinarum à triceſimo menſe ocyſſimus: ſed à trimatu legitimus: totidē pariunt quot equæ, & eiſdem menſibus, & ſimili modo, Plinius. Partum in eo genere vndenis menſibus ferunt, duodecimo gignunt, Ariſtoteles & Plinius. Equa cum conceperit duodecimo menſe parit, Varro ex Magone & Dionyſio, Columella. Ventrem fert duodecim menſes, Varro. Et alibi, Duodecimo menſe die decimo aiunt naſci: quæ poſt (id) tempus naſcuntur, ferè vitioſa atq; inutilia exiſtunt. Equarum natura eſt partum ſpatio duodecimi menſis abſoluere, Palladius. Equa vterum gerit vndecim menſium decemq; dierum curriculo, Abſyrtus. Mares citius perficiuntur in vtero quàm fœminæ. Equa facillimè omnium quadrupedum parit, Ariſtot. Et rurſus, Cæteræ quadrupedes iacentes parere ſolent: at verò equa cum tempus iam ædendi appropinquârit, erigit ſe, ſtanſq; emittit partum. In hoc genere grauida ſtans parit, Plinius. Equa ſingulos parit, Ariſtoteles. Et rurſus, Pariunt magna ex parte equæ ſingulos: ſed gemellos quoq; aliquando complurium procreant. Singulos gignunt equi, Plinius. Equa vacat admodum purgamentis in partu, (Græci Iochia vocant:) minimumq; emittit profluuium ſanguinis, videlicet pro corporis magnitudine, Ariſtoteles. Cum peperit, ſtatim ſecundas deuorat, atq; etiam quod pulli naſcentis fronti adhæret hippomanes dictum, Ariſtot. De polio ſeu pullio dicto, quod ante partum emittit equa, dixi ſupra in hippomane. Matrices equas quidam vocat eas quæ fœtū alunt. Pullatio & pullities apud Columellam fœtura pullorum eſt, vel ipſi pulli: ſed de alijs quoque animalibus non equis tantum in vſu ſunt. Aſinis à fœtu mammæ dolent, ideo ſexto menſe arcent partus, cū equæ anno propè toto præbeant, Plinius. Lactare mulum ſemeſtre temporis ſpatium referunt, equo autem plus temporis tribuunt, Ariſtot. Equi & aſini ad biennium lactentur, Anatolius. Pullus commodiſſimè ablactatur hoc modo, Separetur à matre triduo ante plenilunium, & per horas vigintiquatuor ab ea excluſus, rurſus mane admittatur, & vbi lac copioſè ſuxerit adeo vt venter turgeat, remoueatur nec admittatur amplius: ſic deinceps habitior manebit, & elegantior fiet, Author obſcurus. Quinquemeſtribus pullis factis, cum redacti ſunt in ſtabulum, obijciendum farinam ordeaceam molitam cū furfuribus, & ſi quid aliud terra natum libenter edent. Anniculis iam factis dandum ordeum, & furfures, vſque quoad erunt lactentes. Neq; prius biennio confecto à lacte remouendum, Varro. De hippothelis aſinis qui lacte equarum aluntur, paulò poſt dicam. Terram attingere ore pullum triduo proximo quàm ſit genitus, negant poſſe, Plinius: vt ſupra etiā in 8. dictum eſt. Pulli equarum nati manu tangendi non ſunt, quia eos tactus lædit aſſiduus: quantum ratio patitur, defendantur à frigore. In pullis pro ætatis merito ea ſunt conſideranda, quæ ſignum bonę indolis monſtrant, quæ in patribus vel matribus ſpectanda præcepi: dabit & hilaritas & alacritas, agilitaſq; documentum, Palladius. De ijs quæ circa pullum eligendum conſideranda ſunt, ſatis iam dixi cap.2. Si partus proſpere ceſſit, minimè manu contingendus pullus erit. Nam læditur etiam leuiſſimo cōtactu. Tantum cura adhibebitur, vt & amplo & calido loco cum matre verſetur, ne aut frigus adhuc infirmo noceat, aut mater in anguſtijs eum obterat. Paulatim deinde producendus erit, prouidendumq; ne ſtercore vngulas adurat: mox cum firmior fuerit, in eadem paſcua in quibus mater eſt, dimittēdus, ne deſiderio partus ſui laboret equa. Nam id præcipue genus pecudis amore natorum, niſi fiat poteſtas, noxam trahit, Columella. In decem diebus ſecundum partum cum matribus in pabulis prodigendum, Varro. Et rurſus, Pullos, cum ſtent cum matribus, interdum tractandū, ne cum ſint diſiuncti, exterreantur, & reliqua, vt in domitura ipſorum dicam 5. cap. Præſepia altiora eſſe oportet, ad quæ iumenta capiſtrentur, vt ſurſum verſus ſpectantia cibum capiant. Id maximè in pullis obſeruandum eſt: ſic enim erecta ceruice niti conſueſcent: quæ res equino pecori maximam venuſtatem adfert. Anatolius. Et rurſus, Equa poſt alterum aut tertium menſem (ædito iam partu) longè magis exercitationibus credi debet, quò lac in ea præſtātius gignatur: ſequens equuleus curſibus committatur. Si pulli molles gerant vngulas, aſperis locis eos citatius agemus, calculos pedibus ſubſternentes: ſic enim vngulæ durantur: quæ ſi ijs parum adhuc ſolidatæ molleſcant, hanc curationem oportet adhibere: Adeps ſuilla vetus, & hircina, ſulphur ignem non expertum, & alliorum ſpicæ miſcentur: ijs vngulæ & earum caua perunguntur, Hæc Anatolius. Paſcua prouidere oportet non adeò mollibus locis nata, vt vngularum firmitas de aſperitate nil ſentiat, Palladius. Ad firmitatem vngulis comparandam, vtile videtur vt pulli ſaxoſis & montanis locis naſcantur, vt duris & aſperis locis & aëre frigido dureſcant. Conducunt autem montana loca duplici nomine: primum quia pedes in eis validiores, aptiores, craſſiores ac duriores reddunt: deinde quoniam ſubinde per inæqualia loca aſcenſu deſcenſuq; exercitati, laboribus ſuſtinendis præparantur roboranturq; Ruſſius. Ex aſino & equa (inquit Plinius) mulus gignitur menſe duodecimo: Ad tales partus equas neq; quadrimis minores, neq; decennibus maiores legunt: arceriq; vtrumq; genus ab altero narrāt, niſi in infantia eius generis quod ineant lacte hauſto. Quapropter ſubreptos pullos in tenebris equarum vberi, aſinarúmue equuleos admouent. Gignitur autem mula ex equo & aſina, ſed effrenis & tarditatis indomitæ. Equo & aſina genitos mares hinulos antiqui vocabant: contraq; mulos, quos aſini & equæ generarent. In plurium Græcorum eſt monumentis cum equa muli coitu natum, quem vocauerint hinum, id eſt paruum mulum. Generantur ex equa & onagris manſuefactis mulæ veloces in curſu, &c. Hucuſq; Plinius. Equuleos quorū hoc in loco Plinius (lib.8. cap.44.)

cap.44.) meminit, Ariſtoteles hippothelas quaſi equimulgos vocat. Arcebit (inquit) ab initu & aſinum equa, & equum aſina: niſi contigerit vt aſinus equæ lac hauſerit: ob id de induſtria pullos aſinorum ſupponunt, qui vocantur hippothelæ, Hermolaus. Pullum aſininum (inquit Varro) à partu recentem ſubijciũt equæ, cuius lacte ampliores fiunt, quòd id lac quam aſininum ac alia omnia dicunt eſſe melius. Præterea educant eum paleis, &c. vt in Mulo perſequemur. De equi & aſinæ, vel aſini & equæ coitu, geſtatione, partu, & alia quædam vide ſupra in hiſtoria Aſini. Si quem mulorum genus (inquit Palladius) creare delectat, equam magni corporis, ſolidis oſſibus, & forma egregia debet eligere, &c. vt in Mulo explicabitur, vbi etiam de aſino admiſſario ad mulos procreandos eligendo copioſè tractabimus. Anna ſocer Eſau primus equis aſinas copulauit, vt Iudæi aſſerũt, Iſidorus. Equarum iubas tondere præcipiunt, vt aſinorum in coitu patiantur humilitatem: comantes enim gloria ſuperbire, Plinius, & Aelianus, cuius verba in Mulo recitabo. Quin & alioqui equarum libidò extinguitur magis iuba tonſa, Ariſtotele teſte, & frons triſtior redditur. Cur Elei equas finibus eductas iniri faciant, Plutarchus inquirit problemate 52. inter Græcanica: & Leonicenus in Varijs 1.62. Cur equæ in Elide ex aſinis concipere non potuerint. Muli aſiniq; (inquit Herodotus lib.4.) vim hyemis ferre non queunt: quò magis miror cur in omni Eleo agro muli nequeunt gigni, cum neq; locus ſit frigidus: neq; vlla alia cauſa appareat. Aiunt Elienſes ipſi ex imprecatione quadam id ſibi contigiſſe: Cumq; tempus aduentat conceptus equarum, ſe in loca finitima illas educere: Ibi poſtquam admiſerint aſinos dum equæ conceperint, tunc rurſus eas reducere.

De ſanitate equorum tuenda, & præcauendis morbis.

Mulomedici & veterinarij dicuntur communi vocabulo, qui veterina curant, equos, mulos, aſinos. Dicuntur autem veterina animalia ad vecturam idonea, quæ aliquid vehere poſſunt, quaſi venterina, quòd ad ventrẽ onus religatum gerant. Vngulæ veterino tantum generi renaſcuntur, Plinius. Et genus omne quod eſt veterino genere partum, Lucretius lib.5. Veterinarium pro medico veterinorum dixit Columella, & medicinam veterinariam. Vegetius artis veterinariæ ſiue mulomedicinæ libros quatuor reliquit, & eadem vocabula in præfatione vſurpat: quanquam ars veterina in excuſis codicibus legitur, perperam vt videtur. Equarius, equorum curator, apud Solinum cap.5. Herophilus equarius medicus, Valerius Max. Equorum medici, equinarij, veterinarij, manucalci, (corrupta puto voce, pro vulgari illa, mareſcalci,) mulomedici appellantur, Textor. De medicinis vel plurima ſunt in equis, & ſigna morborum, & genera curationum, quæ paſtorem ſcripta habere oportet. Itaq; ob hoc in Græcia potiſſimum medici pecorum κτηνίατροι appellati, Varro. Iulius Firmicus ἱππίατρον dixit. Mareſcalcum Ruſius & alij vocant chirurgum (vt ita dicam) equorum, qui vel ſecando vel vrendo eis medetur. Ἱππιατρικὰ (intellige βιβλία) Abſyrti & aliorum Græce extant. Eadem Latinitate donauit Ioan. Ruellius, cuius tranſlatio pura quidem & elegans in Latino ſermone eſt: quòd ad rem verò, multis in locis & manca & corrupta, vt ipſe cum Græcis conferendo animaduerti. Sunt autem præter Abſyrtum authores iſti, Hierocles, Theomneſtus, Pelagonius, Anatolius, Tiberius, Eumelus Thebanus vel Chiron, Archedemus, Hippocrates, Aemilius Hiſpanus, Litorius Beneuentanus, Himerius, Africanus, Didymus, Diophanes, Pamphilus, & Magon Carthaginenſis. Citantur etiam obiter in eodem opere, Agathotyches, Nephon, Hieron, Caſſius, Hemerius. Geoponicorum etiam, quæ Conſtantino adſcribuntur, liber ſextuſdecimus ἱππιατρικὰ cõtinet: ſed ita vt omnia ex Hippiatricorum volumine iam dicto deſumpta videantur. Nonnulla quæ in Geoponicis legebantur, & in Abſyrti, &c. Hippiatricis deerant, Ruellius tranſlationi ſuæ adiecit. Scripſit & Laurentius Ruſius librum eiuſdem artis: in quo præter alios authores, copioſè de frenis eorumq; differentijs tractat, expreſſis pariter picturis eorum. Primus omnium puto hippicum, id eſt de equis & equeſtri arte librum Simon quidam Athenienſis reliquit, ex quo omnia quæ placebãt in ſuum tranſcripſit Xenophon, nos pleraq; ex Xenophonte in hunc noſtrum, De equis præterea (vt Camerarius obſeruauit) quædam ſcripſit Cleodamas Achnæus: Plinius etiam, qui ipſe librum ſe de iaculatione equeſtri ediſſe ait, tradit equitem quendam Sarmenem primum de equitatu ſcripſiſſe, effictum à ſtatuario Demetrio: Et Mecon quidam, & alij. Magiſter Maurus Hippiater citatur à Laur. Ruſio cap.144. & 151. Petri Creſcentienſis de agricultura liber nonus capita 57. de equis continet. Multa de iiſdem docet Albertus Magnus quoq; lib.22. hiſtoriæ animalium: Multa etiam rei ruſticæ priſci ſcriptores, Varro, Columella, Palladius. Extant deniq; in omnibus ferè vulgaribus linguis de equis curandis conſcripti libri, Germanicè, Italicè, Galicè: Italicè quidem excuſum vidi Auguſtini Columbini librum.

Quæcunq; ad equi ſanitatem tuendã vel cauendos morbos præcepta pertinent (ὑγιεινὰ & προφυλακτικὰ Græci vocant) partim hoc in loco trademus, partim capite quinto, in ea parte quæ eſt de tractandis equis. De dentibus equi, quos vulgo ſcalliones vocant, & eorum exemptione, ſupra dictum eſt. Ad hos autem eximẽdos (inquit Ruſius) tempus vindemiarum aptiſſimum eſt: nam ſi racemi vuarum in cibo eis tum dentur, vulnera oris melius curantur & conſolidantur, nec vermes aut prauæ carnes innaſci poſſunt: itaq; ex hoc cibo os equi melius efficitur, ac ipſe etiam pingueſcit. Ad eandem curam (ſcallionare vocant) obſeruandum eſt vt Luna decreſcat. Animalium dorſa vt laboris plurimum ſentiunt, ita diligentius ſunt curanda. Exceptis enim his qui deputati ſunt circo, reliquum mulorum, equorum, aſinorumq; genus ſub ſellis aut ſagmis ſolo tergo præſtat officium. Vnde laudabilior induſtria eſt, quæ incolumitatem tuetur, quam quæ cupit læſa curari. Nam diligẽtia defendit à vitio: ſi centones vel ſaga primum ſufficientia, deinde mollia imponantur, & lota atq; ad tempus diligenter excuſſa, ne aliquid ſordium aut aſperitatis inhæreat quod ſub pondere inulceret pellem: tunc ſagmarum vel ſellarum menſura conueniens & apta qualitas debet adhiberi. Si enim iſta minora fuerint vel maiora, anguſtiora, vel vltra modum lata, vel quæ non congruunt, grauiter nocent. Hinc enim colliſiones, ſuppurationes, apoſtemataq; naſcuntur, cum nimis locis inæqualibus premitur pondere, vel diſcentes tracturam mercurius aut ſpina deteritur. Ipſorũ quoq; pondere, etiamſi in ſtratis nulla ſit culpa, enormitas nocet, & ideo temperanda eſt mẽſura ne inferat vulnus, Hæc Vegetius. Multum autem refert (inquit Columella) robur corporis ac pedum ſeruare, quod vtrunq; cuſtodiemus, ſi idoneis temporibus ad præſepia, ad aquam, ad exercitationem pecus duxerimus, curæque fuerit, vt ſtabulentur ſicco loco: ſed de ſtabulis inſtituendis cap.5. dicetur. Auena aliaue annona equo exhibenda, bene purgentur prius, ne quid pulueris aut aliud inutile inſit: puluis enim facile tuſſim inducit, & interiora deſiccat, quod malum ferè incurabile eſt, Ruſius. Iumenta ſæpe morbos concipiunt, ſi ſudant, & à concitatione confeſtim biberint, Columella. Fatigatis aut caleſcentibus ne cibus, minuſq; potus præbeatur: ne vel celer interitus ſequatur, aut venenum

nenum in crura decumbat, &c. Camerarius. Et rursus, Crithiasis omnia membra debilitat, vt nec ingredi velit equus, & pascatur humi iacens: idemq; accidit de potu intempestiuo, sed cum minore periculo. Sed de hoc & cõ quod ex retenta vrina in longiore itinere fit periculo, amplius dicam capite 5. Tempore veris equum frenatum Soli matutino aliquantisper exponere, ad sanitatem tuendam facit. Plurimum iuuat (inquit Vegetius) si sæpius & cum moderatione animalia sedeantur (exerceantur, nempe equitando.) Nam imperitia rectoris, & incessus eorum debilitat, & mores, præcipuè seruorum impatientia, qui absentibus dominis ad cursum equos vehementer stimulant, & non solum flagellis, sed etiam calcaribus cædunt, dum aut inter suos velocitatem cupiunt experiri, aut cum alienis vehementi obstinatione contendunt, nec reuocant aliquãdo currentes, nec temperant: neq; enim de damno domini cogitant, quod eidem contingere gratulantur. Quam rem diligens paterfamilias summa seueritate prohibebit, & iumenta sua idoneis & moderatis hominibus, scientibusq; tractare committet. Post sudorem quoq; si æstus sit, pusca os ablui cõuenit: si hyems, muria. Vinum quoq; & oleum faucibus infundi oportebit ad cornu, æstate frigidum, hyeme tepefactum, ita vt hyeme meri sextario, olei vnciæ tres, æstate autem duæ tantummodo misceantur, Hæc Vegetius. Accidit his equis qui parum exercentur, ferè vt anhelitus difficultate laborent, Camerarius. Vicinum stabulum cõuenit esse loco arido, stercore vel paleis mollibus adoperto, in quo ante potum animalia volutentur: Quod exercitium & sanitati proficit, & ægritudinis vitium commonstrat: nam quoties animal, aut non solito more se transuoluit, aut omnino detrectat accumbere, scias illud ex tædio laborare & ideo separari debere atq; curari, Vegetius. Si veterinis in itinere defessis sellæ vel sagmæ auferantur, vt loco aliquo commodo liberè volutari possint, ita recreantur vt lassitudine posita, mox iterum laborem tanquam recentia subeant, Rusius. Τὸν ἵππον ἄγειν ἐπὶ τὸ κυλίσμα (codex impressus non rectè habet κλύσμα) καὶ ῥοιζεῖν. in Hippiatricis legimus: Ruellius absurdè transtulit adaquationes & lauacra. Et alibi κυλιέσθω καὶ ῥοιζέσθω, æquè absurdè vertit, proluatur & ad cursum leniter incitetur. Κυλίειν quidem verbum communissimum volutare significat: vnde κυλίστρα, volutabrum, locus in quo se volutant animalia. Ῥοίζειν rarius & obscurius est: videtur autem significare ad cursum incitare: ῥοιζεῖν enim circumflexum Hesychius & Varinus exponunt, διώκειν, ὁρμᾶν, τρέχειν: & ῥοθεῖν similiter Hesychius etiam ῥοιβδεῖν, ῥοιζεῖν & διώκειν interpretatur. Ῥαισμὸς, ὁ τῶν ἵππων ῥυμὸς, Iidem: quanquam hoc nihil ad rem præsentem facere videtur: nam ῥυμὸν interpretantur temonem inter binos equos. Cæterum cum considero quod apud eosdem ῥοία exponitur locus iuxta fluuium & arenam in quo equi volutentur, ῥοίζειν verbum idẽ quod κυλίειν esse subit, eoq; magis quòd Hippiatri etiam in locis iam citatis coniungant. Apud Suidam nihil reperio. Optimum fuerit vt interdum ad volutabra ducantur quæ solidas gerunt vngulas: locus ad id eligendus solidus, terrenus æquabilis, non lapidosus nec salebrosus, quo sese possint citra noxam saburrare. Improbantur læti tractus, βαθύγειοι, graminosi, stercorati, quod expeditum nõ reddant equum, nec corporis agilitate præstantem. (ἐπεὶ γὰρ οὐ ποιοῦσιν ἄλυπον τὸν ἵππον, οὐδὲ ἐλαφρὸν τοῦ σώματος.) Porrò durum solum & solidum, non erit eis alienum, Absyrtus interprete Ruellio. Equum aiunt lauatione & vnguentis delectari, Aelian. Monent quidam ne macilenti equi supra ventrem in aquam adigantur: quod ventre eis refrigerato alimentum non sentiant: pinguiores verò sæpius & altius in aquam agendos, sic effici ne nimium pinguescant, & corpus sanum ac integrum conseruent. Equus ad aquam potaturus ducatur paruo passu: & tam manè quam vesperi retineatur vsq; ad genua vel paulò supra spatio trium horarum in aqua dulci frigida vel marina: nam aquæ naturaliter equis conueniunt, dulcis quidem frigiditate, marina verò siccitate sua constringendo humores qui ad crura descendunt & morborum causæ sunt. Inde rediens equus stabulum non ingrediatur, donec crura eius detersa & siccata sint. Nam stabuli vapores in cruribus humidis facile excitant galas & prauos humores. Hæc Petrus Crescent. Sunt qui hircos in stabulis alant: tanquã hircinus odor salubriorem equis aërem reddat, & nescio quos morbos amoliatur. Omnis extremi frigoris tolerantior equino armento vacca est, ideoq; facile sub dio hybernat, Columella. Si animal (inquit Vegetius) domi forisq; perfrixerit, calidioribus vnguentis, quæ multa sunt, lumbi eidem confricentur & cerebrum, potionibusq; & pigmentis, & herbis quarum feruentior est vis, per os continuò oportet infundi, vt perfrictionis incommodũ euincatur atq; pellatur. Nãsi in visceribus permanserit algoris iniuria, diuersos periculososq; procreat morbos. In locis circa Tanaim & Caucasum borealem tantum est frigus hybernum, vt præ illo equi, muli, & pecora moriantur, vt scribit Dionysius Afer. In Scythia ingentem & diuturnam vim hyemis equi perferunt, muli asiniq; ne incipientem quidem ferunt, cum tamen alibi stantes in gelido equi tabescant, asini verò ac muli durent. Herodotus. Equus hyeme gerat operimentum laneum propter frigus: æstate lineum, ne lædatur à muscis & similibus insectis, Rusius. Si dierum canicularium tempore æstu animal fatigabitur, vel aquis frigidis est perfundendum, vel in mare fluménue mittendum: frigidis etiam potionibus recreandum, vt necessitati laborum aut temporũ aptior medicina succurrat, Vegetius. Si famis est macies, celerius torrefacto tritico quàm ordeo reficitur: sed & vini potio danda est, ac paulatim eiusmodi subtrahenda immistis ordeo furfuribus, dum consuescat faba & puro ordeo ali. Nec minus quotidie corpora pecudum quàm hominum defricanda sunt, ac sæpe plus prodest pressa manu subegisse terga, quàm si largissimè cibos præbeas, Columella. Animalia macie tenuata (inquit Vegetius) non absq; studio diligenti reuocantur ad corporum firmitatem. Nã oleo veteri vinoq; permixtis, & tepefactis in Sole, per totum corpus vnguntur, & contra pilum multorum manibus perfricantur, vt & nerui mollescant, & cutis laxetur, & sudor erumpat: Quo facto cooperta in pontili strato collocentur. Et si hyems fuerit, condita cũ semiuncia apij seminis triti, & olei tribus vncijs calefacta per os ipsius oportet infundi. Si æstas fuerit, absinthium vel rosatum cum quatuor scrupulis croci, & duabus vncijs olei frigidum per os similiter debet accipere. Quorum si non suppetit copia, vinum simpliciter cõuenit præberi cũ cæteris. Præterea eiusmodi species tẽpore hyemis cum hordei modijs quatuor miscebis, fabæ sextarios octo, tritici sextarios quatuor, ciceris sextarios octo, fœnigræci sextarios quatuor, erui sextarium vnum: & si meritum equi vel facultas domini suppetit, vuæ passæ & nuclei sextarios singulos: quæ omnia solerter commista cum fuerint, vnum modum in aqua mundissima pridie debes infundere, & paululum mane siccare, ex quo equo semimodium ante prandium, & semimodium ad vesperam dabis per plurimos dies in loco optimo. Viginti uno die ita stabuletur, vt intrinsecus bibat. Quòd si vltra modum sagina prouenerit, ne plethora noceat, auferendus est sanguis à matrice. Præterea graminum radices quas aratrum frequenter euellit, studiosè collige, & quàm potueris longas minutatim concide, hordeoq; commisce, & quotidie præbere non dubites. Aestate verò, excepto eruo, species illæ quas diximus, pro æstimatione mensuræ farraginis adiuicem præbeantur, hoc est, hordei viridis plures maioresque fasciculos, tritici vel ciceris, vel fœnigræci minores & pauci: Quæ omnia contusa oportet apponi, Hucusq; Vegetius. Aegrotanti pecori aut fame confecto (vt in Hippiatricis

piatricis Græcis legimus cap. 119. in translatione Ruellij) curatione huiusmodi opus est: Seminis apij sextarius vnus, seminis lini drachmæ tres, fœnigræci sextarij duo, erui trepondo, radicis panacis, iridis Illyricæ, herbæ Sabinæ, singulorum selibra, axungiæ libræ sex, vino excipiuntur vetere, & coguntur in pastillos qui siccantur in vmbra dantur iuglandis magnitudine: cum mellis tribus vncijs, & vini veteris vno sextario resolu. ..itur. nihil (&, pro μὴ lego καὶ) per triduum infunditur. Canis etiã caput efficaciter suffitur, sic vt nidor naribus hauriatur. De morbosa corporis macie dicam plura inferius, vbi de morbis toti corpori communibus agam. Nec conuenientium potionum (inquit Vegetius) cura debet cessare: nam languor, macies, & tussis, & internorũ dolor facile submouetur, si sulphuris viui semunciam, id est scrupulos duodecim, myrrhæ scrupulos quatuor redactos in puluerem, ouoq; crudo immixtos cum hemina (sextario, vt habetur libro 4. cap. 8.) vini optimi per os dederis. Est alia sumptuosior, sed accommodatior potio ad omnes morbos, quæ & celeriter reficit, & cum intrinsecus purgauerit, curat omnes morbos, tussim veterem, phthisicos, vulsos, & quæcunq; vexata sunt in opertis. Ptisanæ sextarium, seminis lini heminam, fœnigræci heminam, croci vnciam, acronem salsum porci pinguis, vel longanonem: vel si porcina defuerint, caput hœdinum depilatum, cum pedibus suis, & cordulis intestinorum mundis, hyssopi fasces duos, cochleas germanas quindecim, bulbos quindecim, ficos duplices viginti rutæ fasciculum vnum, baccarum lauri cum virent sextarium, dactylos viginti, allij capita tria, seui caprini vncias sex, pulegij sicci fasciculum: hæc omnia purgata leniterq; contusa decoques in aqua cisternina, vel cœlesti, donec acron ille vel certe caput hœdi liquescat & dissoluatur ab ossibus: propter quod assiduè aquã refundes adijcies) ne comburatur, sed feruendo pinguescat, vel succus ipse pinguior (spissior) efficiatur. Post hæc diligentissimè colabis ad colum, (excremẽta & ossa abijcies) tum tragacanthæ vnciam in tres diuides partes, ita quod exinde in vnam potionem missurus es, pridie infundas in calidam, vt inturgescat. Tunc addes passi sextarios tres, & tribus diebus singulos sextarios dabis, oua numero sex (in die secundo olei rosati oua plena numero duo) butyri vncias tres. (In die tertio) anagallici vncias tres: amyli vncias tres: pulueris quadrigarij (quem describit lib. 4. cap. 13.) selibram, lomenti fabæ selibram. Quæ omnia miscebis, vt dictum est, æquis ponderibus per triduũ diuides, ita temperabis vt per cornu defluant) & ieiunum animal potionabis, & horis aliquot deambulare facies, vsque ad septimam, à cibo abstineatur & potu, Hæc Veget. 1. 56. & rursus 4. 8 vbi pauca quædam variant, & medicamentum ad Chironem refertur. Et si volueris (inquit) septem diebus interpositis repetis & das à capite potionem. Aliud ibidem, quod iumenta à morbis vindicat & custodit: Gentianæ, aristolochiæ rotundæ, myrrhæ troglodytidis, rasuræ eboris, & baccarum lauri æquis ponderibus puluis immixtus, (si ebur demas, erit theriaca diatessaron dicta: describitur etiam in Hippiatricis cap. 123. in Ruellij versione, hoc titulo. Potio necessaria omni tempore prælibanda.) ex quo grande cochleare plenum sumis: Addes hyssopi triti scrupulos quatuor, mellis vel passi vncias tres, vini sextarium, gisui resoluti pastillum vnum. post cursum siue post laborem conditi bene (piperati) heminam adijcies, æstate roris (forte rorismarini) vel absinthij tantundem, & per os dabis ad cornu Idem Vegetius 3. 75. potionem contra omnes morbos describit. Eryngij radices aduersus morbum tam equorum quam boum plurimum prosunt, vt in Boue ex Vegetio docui. Nec equi nec boues morbo prementur aliquo, si illis cornu ceruinum appenderis, Absyrt. in Geopon. Si æstu animal fatigatur, puscam cum pulegio trito misces, naresq; & faciem confouebis, oua quoq; trita cum hemina vini veteris optimi faucibus infundes, vt per oui refrigerium vini virtus accrescat. Infusio vires equi recreans describitur in Hippiatricis Græcis capite 128. item potio quæ vires mirificè reficit, & ad omnem eorum curationem præcipuè tussis, conducit: & cum aliæ diuersæ infusiones potionesq;, tum quæ ab anni partibus æstiuæ aut hybernæ cognominantur: & alia quædam medicamenta communia, quanquam & morbis quibusdam peculiaria neglecta ordinis ratione inserantur. Si cum incessit hyems (vt in Hippiatricis Græcis legimus, cap. 129) animal oleribus vesci placet, pridie diligenter olus excoques, & in offas agglomerabis, addito oleo, & trito sale; petroselino & cumino illo die. Postridie siccius offerri condimentum procurabis, axungiam adijcies & exhibebis. Et mox, De danda adipis offa: Optimum aduersus intestinas valetudines auxilium, cum hyems adest, offas axungiæ cum pice liquida & oleo præbere. sed cum æstas accessit, axungiam ex melle, butyro, porris, & rosacco dedisse satis est. Verum hoc medicamen subinde repetens animal adsumat. Græci priorem curationem λαχανισμὸν vocant, posteriorem ἀξυγγιασμὸν. Alias quasdam compositiones prophylacticas, hoc est ad præcauendos huius armenti morbos, inferius recensebo: vbi locus erit de morbis eius in genere tractandi. Apophlegmatismũ præseruantem à malide, tonsillis & strumis, descripsi supra in mentione farraginis inter cibos. Curandum vt equi stabulentur sicco loco, ne humore madescant vngulæ: sed stabula qualiter instrui oporteat capite 5. dicemus. Ne vngulas comburat stercus cauendum, Varro. Animalibus (inquit Veget. 2. 58,) exiguæ vngulæ crescunt, vel attritæ (itineris iniuria) reparantur, si allij capita septem (aliàs tria) rutæ manipulos tres, (aliàs rutæ veteris fasciculum) aluminis tunsi & cribrati vncias septem, (al' scissi & cribrati vncias sex) axungiæ veteris pondo duo, stercoris asinini (recẽtis) plenam manum commisceas ac decoquas (domi) & vtaris (in itinere ad vesperam: Hoc idem medicamentum describit 1. 56.) Prudentius consilium est pedum tueri sanitatem, quam passionem curare. Corroborantur autẽ vngulæ, si iumenta mundissime sine stercore vel humore stabulentur, & roboreis pontibus consternantur: articuli quoq; vel suffragines post iter calido foueantur vino. Naturalitèr autem molles vngulæ solidantur, si hederæ seminis duas partes, & aluminis rotundi vnam partem pariter contundas, & calciatis pedibus per multos dies inducas. Item subtritis pedibus prodest, picis liquidæ selibram, aceti heminam, salis libram, hederæ folijs quantũ sufficit pariter cõtundes, & laboranti quotidie pedes perunges. Mollissimæ vngulę hoc vno medicamine quo potentius nihil est, assolent indurari: Lacertum viuũ viridem, (pedibus iumentorũ attritis prodest sanguis lacertæ viridis, Plinius: in ollam nouam mittes, adijcies olei veteris libram, aluminis (bituminis) Iudaici selibram, cerę librã; absinthij tunsi selibram, & decoques cum lacerto: Cum fuerit resolutum, calẽtia vniuersa colabis, abiectisq; ossibus & purgamentis, liquatum medicamen in ollam remittes: & cum vngues indurare volueris, vngulam subrades; & factum vnguentum in cannam viridẽ mittes, adhibitis carbonibus, propè feruens, per cannam instillas vngulis: prouisurus ne coronam tangas aut ranulas, si his exceptis, in solo & in circuitu solidaturus vngulã confricabis. Memineris autẽ vngulas excrescendo renouari, & ideo interpositis diebus vel singulis mensibus talis cura nõ decrit, per quam naturæ emendatur infirmitas, Hæc omnia Vegetius. (Similem fere olei ex lacertis ad eundẽ vsum compositionẽ dabimus in lacerta viridi & ex Hippiatricis græcis.) Et alibi, Pedes equorũ post viam eruendi sunt diligenter, ne quid luti vel sordium in articulis basiq; permaneat. Vnguento etiam confricabis, quod vngulas nutrit & firmat: Picis liquidæ libras tres, absinthij libram vnam, allij capita nouem, axungiæ libram, olei veteris

libram

libram ſemis, aceti acrioris ſextarium vnũ, vniuerſa contundes & miſcebis, & decoques, & ex eo coronas vel vngues animalium confricabis. Et rurſus 2. 55. Animalium (inquit) vngulæ aſperitate ac longitudine itinerum deteruntur & impediunt inceſſum, &c. Et mox poſt curam apoſtematis intra vngulã orti, Subtritos pedes fomentabis aqua calida, axungiaq; veteri perunges deinde teſta candenti decoquis, oleo poſt & ſulphure pariter contrito lana candente leuiter vres per triduum. Si vero contuderit, ſanguinem de corona emittes, & calida fomentabis, axungia veteri perunges: ouinum quoque ſtercus cum aceto permiſcebis & impones: quamuis alij caprinum efficacius credant. Vngulas his temporibus (inquit Camerarius) fimo bubulo maximè ſolidari conſeruariq; credunt: cuius rationem ſunt qui apparere negent. ſed adiuuari fimo bubulo vngulas compertum putatur. Parantur etiam ad has vel conſeruandas, vel etiam reparandas, medicamenta quædam vnctionum. Huiuſmodi medicamenta adhibere noſtri vocant *ynſchlaben:* Vide infra capite quinto, & hoc ipſo capite infra vbi de vngularum cura & morbis tractabitur. Vngulam ſubradere Veget. dixit, cauare vel ſquarare Pet: Creſc. Subraditur autem tum reliquum ſolum, tum chelidôn dicta. Equorũ pedibus (inquit Grapaldus) ſoleas è ferro addimus, at Nero olim mulis ſuis ex argento: Poppea coniunx Neronis (teſte Plinio) delicatioribus iumentis ſuis ſoleas ex auro quoque inducere ſolebat. Aprili quotidie mane in campis per quo ſuis gurgites equitato, item Maio: ſic vngulæ & cornu firmantur. Vtile autem fuerit ſoleas ex ferro inducere cum noua eſt Luna, & cum in Virgine verſatur, Obſcurus. Contingit aliquando vt nix inter ſoleas & vngulas equorum recepta congeletur, noſtri vocant *ynſtellen*, id ne fiat quidam hoc pacto cauent: faſcias ex marginibus pannorum præcipuè ſectas, nouem ferè digitos longas, aqua ardente madidas ferreo inſtrumento inter ſoleas & vngulas mane equitaturi infarciunt, & ſi quid fortè promineat, abſcindunt: ita ab hoc malo ſecuri totum diem iter faciunt, veſperi rurſus auferunt.

Coſmetica quædam, ideſt quæ ad ornatum & pulchritudinem in corpore equi ab equiſonibus fiunt.

Caput equi macreſcit (inquit Albertus) & ſiccatur, ſi antequam ſeptem annos habeat, ſæpe aqua frigida abluatur & fricetur. Collum autem eius craſſeſcit, & crines melius creſcunt, ſi aqua calida ſæpe ac diligenter iuxta ſcapulas humectetur, & crines digitis ſcalpentur & prope caput: ſed frigida, non calida aqua: quia caput debet eſſe gracile. Si menſe Maio teneras fagi frondes equis in cibum dederis, pilus elegantior cum aliâs tum colore naſcetur, Obſcurus. Equis è cicatrice cur pili naſcantur, ijq; candidi, Ariſtoteles quærit ſectione 10. problemate 29. & 31. Cur equis pili per cicatrices oriri queant, hominibus nõ item, Aphrodiſienſis libro primo problemate 46. Pilorum in colore varietas, itemq; oculorum (vt ſi vnus albi coloris fuerit, alter nigri, vel vnus albus & alter varius, &c.) mutari non poſſunt, quia contingunt in ipſa genaratione, Ruſſius. Vt pili renaſcantur in cicatricibus, vel qui aliter effluxerunt, Ruſius 163. Vegetius 2.63 Cur cicatricibus equorum inſperſus hordei puluis faciat vt pili non albi, ſed cæteris vnicolores oriantur, Aphrodiſienſis inquirit lib. 1. problemate 45. Pili concolores nudis cicatricum areis reddentur hoc modo, vt ſcribit Tiberius: Hordei pinſiti ſextarios duos ſubigito, & adiecta nitri ſpuma, exiguoq; ſale, panes formato, dein in furnum dimittito, donec in carbones redigantur: poſtremo tuſos tritosq; permiſto oleo vlcerum cicatricibus oblinito: hoc diebus viginti facito. Aliud ad idem medicamentum, & alia vt pili naſcantur, creſcant, vel colore mutentur, lege ibidem in Hippiatricis Græcis capite 55. item de pilis caudæ, iubæ, & capronarum, vt creſcant, & non marceſcant aut defluant, capite 54. Quomodo pili nigri mutentur in albos Ruſius docet capite 164. Talpam in aqua diſcoquito, & ius illud, poſtquam triduo ſeruatum fuerit, raſis prius locis vbi pilos albos enaſci voles, illinito, eoq; abluito. Vide nonnihil ſupra capite ſecundo, vbi de coloribus equorum egi. Sicubi pilos in equo albos deſideras, loco raſo fel caprinum inunge, Author obſcurus. Feces ſeui in lucernis vſti, illitæ partibus glabris pilos eliciunt. vt quidam ſcribit. Si album pilum nigreſcere cupias, Atramenti ſutorij ſcrupulos ſeptem, rhododaphnes ſucci ſcrupulos quatuor, ſepi caprini quod ſufficit, pariter temperabis & vteris, Vegetius 2.64. nos locum planè corruptum emendauimus ex Græcis Hippiatricis cap. 55. Si è diuerſo albos pilos facere volueris, cucumeris ſyluestris radicum libram vnam, nitri ſcrupulos duodecim, in pulueres cogis, heminam mellis adijcies, quibus permixtis vteris. Eadem in Græcis Hippiat. loco iam citato paulò aliter leguntur. Vt equis hirſutis pili naſcantur molliores, Hippiatrica 94. Si in tibijs vel alio loco exulcerati pili forte implicentur, pſilothra adhibentur, qualia deſcribit Camerarius in Hippocomico ſuo. Haud ſcio quali pilorum affectione vitiatos equos Germanicè lego vocari *ſtraffhâ ig.* De ſcabie & pruritu, vide infra inter morbos vnionis ſolutæ. Si pili marceſcunt vel corrumpuntur in extrema parte caudæ. remedia, Hippiatrica 55. De fluxu pilorum caudæ, Ruſius 161. De langio caudæ, qui morbus eſt inſtar cancri, Idem 162. De pilorum in cauda rigore, hyſtrichidem vocant, quòd ſetis ſuillis ſimiles pili enaſcantur, Hippiat. 59 Cauda prolixa & denſa pilis præcipuum equi ornamentum eſt. Huius igitur incrementum ſtudioſè procurabitur: quod fiet, ſi crebrò humectetur frigida, vel etiam ſero liquidiore: hoc enim præſentem habere efficaciam quidam aſſerunt, Camerarius.

De purgatione alui.

De purgatione quæ per farraginem fit, ſupra docuimus in ciborum mẽtione. Abſyrtus capite 127. vel vt Ruellij tranſlatio habet 122. de infuſionibus deiectorijs περὶ καθαρτικῶν ἐγχυματισμῶν, ita ſcribit: Catulum lactentem iugulatum deglubunt, viſceribus & extis exenteratum eluunt, dein ollæ mandant, vt aquæ tantiſper incoquatur, dum corpus oſſa relinquat: cuius iuris, adiecto melle, per triduum heminas binas quotidie ſatis eſt infudiſſe. Decocto ſuillæ icidem præſtant, aut candidi gallinacei iure: ea maioribus noſtris memoriæ tradita ſunt. Nos ijs vſi fuimus infuſionibus, tenuem tithymallum incoquentes in aqua, aut peucedanum, aut abſinthium. aut minus centaurium, aut ariſtolochiæ radicem eodem modo decoctam aut ſyluestris cucumeris radicem ex nitro, vt prius ſcriptum eſt aut colocynthidis Aegyptiæ ſemẽ cum pulpa cruda reſiccatum: ſit aquæ modus ſextarius, quotidieq; ſeptem dierum ſpatio per os infundatur. Optimum fuerit ſyluestrem cucumerem ex nitro defudiſſe, Hæc ille. Et capite 111. in tranſlatione Ruellij, Tuſam (inquit) in tenues particulas ſyluestris cucumeris radicem inſolamus, dum flacceſcens inareſcat: rurſumq; vt in tenuiſſima leuigetur, contundimus, adiecto tunſi nitri pari modo: ſaliq; permiſcentes vorandam obijcimus. Porrò grauidis & ventrem ferentibus iumentis abſtinemus: lactarijs ([illegible]) tamen interdum damus. Siquidem & ipſi qui matribus ſubrumantur equuli, hac ratione purgabũtur. Salem

huius

huius gratia permiſcemus, vt animal hoc illectum condimento, deiectorium medicamen non aſpernetur. Melius cedet ſi ſalis furfuroſa ſordes adijciatur, (κάλλιον δὲ τοῦ ἁλὸς μιγνύειν πίτυρα) ſic vt à decimoquinto rem auſpicati, quinto quoq; die, quod eſt ter in eo temporis ſpatio, ad calendas vſq; præbeamus. Quod ſi fuerit ita factum, nec pſora nec ſcabies inuadent, cæteræque valetudines arcebuntur. Audio gentiana etiam exhibita purgari equos. Vtile eſt equum (inquit Ruſius) ſemel in anno purgari, vt & firmior valetudo & ipſe viuacior ſit: quamobbrem aliquos hic purgandi modos aperiam. Purgatur ergo equus farragine, vt Romæ & locis vicinis fieri ſolet. Paſcuntur enim equi herbis, quas farraginis nomine vocant diebus quindecim, quo tempore abunde purgantur: deinde verò eodem pabulo etiam pingueſcunt. Herbæ genus in Apulia trifolium vocant, (trifolium vulgare, ſiue lotum pratenſem interpretor) quod ſemel ſatum triennio durat. Quotannis autem viridem & teneram herbam producit, quæ per totam æſtatem veſca manet. Huius paſtu non minus quàm farraginis purgantur ſimul & habitiores fiunt. Porrò in locis frigidioribus, quales ſunt Gallia, Germania, Anglia, & ſimiles, quoniam paſcua humidiora, magisque viridia & tenera ſunt, equi pratenſibus herbis mirificè & purgantur & pingueſcunt. In quibus verò regionibus melones vel pepones abundant, hos fructus minutatim conciſos equis exhibent: purgant enim mirabiliter, præcipuè per vrinam, & pinguiores deinde reddunt equos. Eſt & alia ratio, eaque melior huiuſmodi: Annona per dies quindecim præbetur, ita purgati habitiores mox fiunt. Huic etiam præferunt eam quæ vuis ſiue racemis abunde exhibitis purgatio fit: quæ vulſos etiam (morbum pulſiuum) iuuat, & vnicè præ omnibus remedijs curat. Similis huic modus eſt, quod ad purgationem equorum, ficus affatim edendos obiecisſe. Sunt & aliæ quædam purgandi rationes, quæ tamen corpus non augent, minusque tutò adhibentur, vtpote magis medicinales: ex quibus vnum & alterum ſolum proponam, reliquos induſtriæ peritorum huius artis relinquo. Tincæ vel barbi piſcium interanea omnia, ſiue de vno, ſiue etiam ſi opus ſit de pluribus piſcibus minutatim inciſa cum optimo vino albo miſce, & per cornu in gulam equi infunde, purgabit mirum in modum. Aliqui ſiliginem (ſecale intelligo: ſic enim ſiliginem accipiebant ſuperioris ſeculi homines indocti) in aqua fluuiali diu coquunt: ſed præſtat non diu coqui, ita vt non rumpatur cortex, & minus faſtidiatur ab equo: deinde ſiccatam equo annonæ loco in cibo præbent: mirabiliter purgat, & lumbricos etiam expellit. Hoc remedium vtile quidem eſt, modo equi admittant: ſæpe enim diebus aliquot aſpernantur & abſtinent. Curandum eſt autem vt equus qui herbis purgatur, contineatur ſub tecto, & operimento aliquo laneo tegatur, Hæc Ruſius. Canabis aqua ſumpta aluo iumentorum prodeſt, Plin. Qua ratione cyclo curentur animalia Veget. deſcribit 2. 6. his verbis: Memineris autem omnes valetudines capitis, præcipuè veteres (&) periculoſos, cyclo oportere curari: Cui hæc obſeruantia & ordo eſt adhibendus. Triduo ab hordeo abſtinebitur animal, temperabitur etiam mollibus cibis, poſt diem tertiam de dextra ac ſiniſtra, prout ætas aut vires vel valetudo permiſerint, de matrice (ſic dicta vena) ſanguis auferetur. Quo facto per triduum viridi cauliculorum ac lactucarum ſuſtentabitur cibo. Primo vno die à cibo eum ſuſtinebis & aqua: nono autem die offas caulium cum liquamine & oleo optimo temperatas non minus viginti digeras, cui nihilominus lactucam dabis in cibo ter in die. Poſt potionem bibere ſemper incipiat. Si verò venter vehementer ſolui inceperit, caulium offas dare deſiſtes: ſed dabis paleas & furfures, ita vt ſequenti die penitus nihil manducet, ſed ſolam aquam percipiat ad bibendum, ac poſtero die inducatur in cellam balnei calidam & ſudet. Opus eſt autem diligentia vt reducatur celeriter de calore, ne intercluſo ſpiritu pereat: tunc extergetur diligenter, vinóque & oleo largiter perfricatus, accipiet cum nitri puluere folia raphani conſperſa, quantum commodum eſt. Poſtmodum cum radicibus cucumeris aſinini viridis minutatim conciſis oleum optimum miſcebis, & in vaſe nouo ita decoques vt tertiam perdat: ex quo ſingulas heminas per capita animalium per triduum dabis, vt potio ventrem reſoluat. Sed ſi vltra modum fluere cœperit, lenticulam & hordeum pari menſura friges, & de his ſingulas bilibres per dies ſingulos cum furfure & paleis dabis. Quinque itaque diebus operam refectionis eius impendes, & leniter exercebis, vt intelligas quantum vires corporis ſanitasque profecerit. Poſt hæc eum pro arbitrio deſpumabis. Sequente die caput eius purgabis exorica (vox corrupta videtur) vel radice Dianaria, quam Artemiſiam dicimus: ſi hæc non fuerint, ex liquamine optimo cum oleo miſto: cuius caput pedesq; conuectes, cum bene purgatum agnoueris, ſoluito: butyrum ex oleo roſeo ſolutum infundes in nares, vt illo purgationis mitigetur aſperitas, ita vt ſingulæ cotylæ ſingulis naribus infundantur. Si ſupradictæ potiones non ſoluerint ventrem, mellis, hellebori albi pondus vnius denarij cum hemina dulcis vini bene tritum in potione recipiat, vel certe ſcammoniæ pondus duorũ denariorum diligenter tritæ cum dulcis vini hemina ſimili ratione diffundes in fauces. Quòd ſi venter vltra modum diſſolutus diſcrimen importat, anagallicum ſucco priſanę ad reſtrictionem ipſius dabis, lenticulamq; & hordeũ frixum, ſingulas bilibres cũ paleis & furfure pręberbis in cibo. Ad vltimum, partes quę in cauſa ſunt, ſinapizabis diligenter, ſinapizatũ cauterere ferreo, vel quod vtilius creditur cuprino cõbures, vſta curaturus ex more. Potionem quoq; ex antidoto polychreſto per dies plurimos dabis, & exercebis leuiter, & ad cibaria ipſius aliquid per partes ſemper adiunges, donec ad priſtinam conſuetudinem reuocetur. Inſanabiles valetudines cyclo affirmantur poſſe curi, id eſt, inſani corroborari: Caduci cyclo curari vtuntur in capite: morbidi verò, dyſenterici, coriaginoſi, ortopnoici, ſtrophoſi, cyclo curentur in renibus, Huculq; Veget.

De ſanguinis miſſione.

Phlebotomum hoc eſt ferreum inſtrumentum quo vena inciditur. Vegetius alicubi ſagittam vocat, Germani ſumpto (vt videtur) à Græcis vocabulo, *ein fliedmen.* φλέβα τέμνειν, φλεβοτομεῖν, ἀφαιμάσσειν ἔκ τινος μέρους, apud Hippiatros legimus: item ἐξαιματίζειν τὰς ἐν τοῖς μεσοκωλίοις φλέβας, αἷμα ἀφαιρεῖν ἢ λαμβάνειν ἔκ τινος μορίου, κροτάφους λῦσαι, τὰς δώδεκα φλέβας τοῦ ἵππου λύσας, Et apud latinos, venam incidere vel ſecare, ferire: apud Vegetium etiam percutere, pulſare: ſanguinem detrahere, vel mittere, emittere, auferre, laxare, minuere, ſubtrahere, tollere: deplere etiam Vegetius dixit & phlebotomare: Et alibi, Vena icta ſanguis acontizet, poſt decuſſionem faſciola ligabis venam. De venæ ſectione, & venarum à quibus ſanguis detrahi ſolet nominibus quædam docui ſupra capite ſecundo. Pluribus membris ac morbis (inquit Veget.) generale remedium diligenter oportet exponi, quod præcipuè in ſanguinis detractione conſiſtit, ſi rationabiliter pro tempore & viribus animalium, & pro æquitate perfecti mulomedici adhibeatur induſtria. Qui ſi ignarus fuerit huius rationis, non ſolum per detractionem ſanguinis non curabit, verumetiã periculum iumentis frequentiſſimè generabit, cum vita virtusq; animantium cõſiſtat in ſanguine. Rurſus tempeſtiuè detractus ſanguis, corpori pręſtare adſolet ſanitatem. Et rurſus 2. 40,

Conuenit de ceruicis curatione dicturo, obſeruationem indicare phlebotomi, (phlebotomiæ:) quia circa ea loca frequenter operatur. Detracturus ſanguinem, animal à cibo abſtinebis & potu, æquali loco conſtitues, tunc locum ſupra ceruicem alius teneat & adſtringat ad normam, vt vena facilius appareat. Deinde ſupra laqueum de ſiniſtræ manus pollice venam deprimas, ne ludat, tum ſagitta tangas. Duæ autem venæ à capite ſummo deſcendunt & conueniunt ſe ſub maxillis vſque ad gulam, inde à geminis venis inferius quatuor digitis, ferramentum deprimis, ne in gulam mittas, & biſurcum tangas, & iumentum occidas. Statim ſagittam duobus digitis tenebis nec plus ferri imprimas, quàm extra digitos eminebat. Nihilominus etiam mediano digito manum tuam moderando ſuſpende, vt ſit leuior, ne vehementius imprimas quàm oportet: quia non plus debet quàm mucro deſcendere. Si parum aptè profluat ſanguis, iumento fœnum dabis aut aliquid quod manducet. Agitatione maxillarum plus ſanguinis (de) vena profluet, Hæc Vegetius. Quæ de phlebotomia equorum in genere ſcripſerunt Abſyrtus & Hierocles, & de venis quibuſdam priuatim, leges in Hippiatricis Græcis capite nono: In ijſdem capitis decimi inſcriptiones hæ ſunt, Vtrum optima equis ſit venæ ſectio. Quòd interiores femorum venas ſecare non conducat: & quòd vena prope teſticulos à [illegible] dicta ſi ſecetur, mortem inferat: Et quæ venæ in pede ac circa coronam ſecandæ ſint, quæ non: Quòd ex itinere defeſſis ſanguinem detrahere non conueniat: Quòd poſt inciſionem venæ non oporteat diu à potu arcere: Rurſus quòd equo ex itinere feſſo non ſit ſecanda vena, & quomodo tractandus ſit. Caſtratorum ſanguinem non detrahendum. Hippocrates de phlebotomia equi tum in genere, tum circa ceruicem & tempora: De inflammatione ex phlebotomis. Si vena ſecta immodicè ſanguinem fundat. Rurſus ad inflammationes ex phlebotomo, & contra omnem inflammationem. Vt ſanitas equi teneatur (inquit Petrus Creſc. & ex eo repetit Ruſius) vena colli conſueta quater eſt incidenda anno, ſcilicet vere, æſtate, autumno & hyeme. Equus nunquam debet minui de frontris, ſeu de pectore, nec de coſtato ſeu de flancis, qui tales minutiones requirunt conſuetudinem: niſi cauſa aliqua & neceſſitas poſtulet, Ruſius. Ad morbos particulares in equis, aſinis & mulis ſanguinis detractione vtendum eſt, Hippocrates in Geoponicis. Paſce igitur ſub vere nouo farragine molli Cornipedes, venamque feri; veteresq; labores Effluere aſpecta nigri cum labe cruoris, Nemeſianus. Equus vt præſeruetur à diuerſis affectibus, vt minimum ter anno ſanguis ei mittendus eſt, authore Mauro, primò circa finem Aprilis, ſecundo circa principium Septembris, tertio circa medium Decembris. Mutari tamen hæc debent pro equorum qualitate & locorum in quibus degunt. His autem ſignis cognoſcitur an equus venæ ſectione indigeat, ſi rubeant oculi, ſi venæ plus ſolito turgeant, ſi cutis & crines pruriant, ſi pili cadant, ſi in dorſo equi tumores aliqui rubicundi appareant, ſi equus non bene concoquat. Hæc cum apparent, principijs obſta, & ſanguinem mitte de vena organica equi quæ eſt in collo (*die halſader*) idque ſatis abunde ſi vires equi patiantur. Quòd ſi à phlebotomo vena infletur, impone folia vitis albæ cocta, ſic tumor demittetur, Hæc Ruſius: Alia ſanguinis abundantis ſigna lege apud eundem cap. 41. Pleriq; veris tempore (inquit Veget. 1. 22. quotannis de ceruice iumentis ſanguinem demere, & ſic in herbam mittere neceſſarium putant ne veteri corruptoq; ſanguis nouus admixtus naturæ caleſcens, debilitatē valetudiniſue periculum faciat. Veteres autem prudentioresque authores abſq; neceſſitate depleri animalia vetuerunt: ne conſuetudo minuendi, ſi tempore aliquo facta non fuerit, ſtatim intra corpus morbum ac valetudinem generet. Rectius ergo eſt minoris ætatis animalibus & bene valentibus ex nulla parte corporis ſanguinem detrahi abſque (pro niſi) palato: de quo aſſiduè tam minoribus quàm maturis detrahendus eſt humor, vt caput, oculi, cerebrumq; releuentur. (Sic etiam lib. 1. cap. 56. De palatis, inquit, ſingulis menſibus minuente luna ſanguis detrahetur: quo facto ſi qua eſt capitis paſſio releuatur, & ciborum faſtidium tollitur.) Maturis vero animalibus non incommodum eſt pulſare venam cum mittuntur in paſcua. Illa tamen in omnibus, qui deplendi ſunt, conſeruanda eſt conſuetudo, vt pridie quàm vena pulſetur, ſubſtententur leuioribus & parcioribus cibis, vt per diaſtema compoſito corpore ſint, non turbato per indigeſtionem. In ſolo autem æquali ſtatues iumentum, ceruicemq; illius loro cinges, quo ſtrictius ſuper ſcapulas tangatur, vt vena poſſit ab aliquo clarius intueri. Tunc ſpongia cum aqua venam ipſam lauabis, & ſæpe deterges, vt altius emineat. Pollicem quoque ſiniſtræ manus interius deprimes, vt non ludat, ſed tumidior atque inflatior vena reddatur. Conſequenter iuxta præceptum artis, vel animalis ipſius poſitionem, ſagittam dari calibis (forte chalybis, id eſt ex chalybe) exiges, cotibus bene acutam. Obſeruabis quoq; ne altius imprimas manum, & gulam atque gurgulionem rumpas, & arteriam præcidas. Hoc enim vitæ conſueuit inferre periculum. Percuſſa vena fœnum vel farraginem ad edendum apponas animali, quatenus agitatione maxillarum per venam melius erumpat ſanguinis impetus. Cum autem niger vel corruptus humor egeretur, vel cœperit manare purior, ſtatim iumentum tolles à cibo, & impoſita fiſtula venæ plagam aſtringes. In plaga verò pittacium imponas, vt diligentius claudat, licet quidam vtantur & creta. Deinde in tenebroſo loco & calido ſtatues iumentum, & farraginem (ſi tempus eſt) vel fœnum molliſſimum dabis ſeptem diebus ac noctibus. Aquam etiam offeres, vt ſi voluerit bibat. Pulſata etiam quocunque loco vena, omnem ſanguinem diligenter excipies, & aceto oleoque permiſtum, vel alijs medicaminibus quæ ratio depoſcit, animalis ipſius corpus perunges, præcipuéque illum locum, ex quo detractus eſt ſanguis, & qui eſſe putatur in cauſa. Conſtat enim naturali quadam ratione atque beneficio (vt quidam aiunt) ipſum ſanguinem, cum ſuperfuſus eſt languentibus membris præſtare medicinam, vitiumque ſiccare: Quam curationis ſolertiam non oportet omitti. Præterea interpoſitis diebus poſt phlebotomum animalia producuntur ad Solem, & ſanguis detrahitur eis de palato. Deſpumantur etiam tertio gradu à dentibus caninis, (vide in Hippiatricis Græcis cap. 9.) quos oportet ſuſpendi altius propter ſanguinis fluxū, ita vt eâ die molliſſimis cibarijs vtantur & furfure. Sequentib. autem diebus non ex integro hordeum conſequantur, ſed à vilibus incipiant, & ad conſuetudinem per ſingulorum dierū augmenta perueniant. Conſequenter tepido die ducantur ad mare vel fluuium, diligenterq; loti tergantur. Vino quoque & oleo in Sole perungendi ſunt diligenter, & confricandi, vt corpora eorum calefacta aut repellāt, aut perferant perfricationis iniuriam. Quibus perfectis equi nobiles tunc demum ad labores curſusq; itineris reuocentur. Hæc Veget. Venæ autē diei hora ſecunda, verno autumnaliq; maximè tempore incidentur: ſed & brumali atq; alio quolibet, modo non nimis calido neq; æſtuante, Camerarius. Sanguis initio vel fine morbi potius quàm in medio mittendus, Veget. Quibuſdam equis ſua ſponte venæ rumpuntur, & exudat humor ſuperfluus, ijs incidi illæ non debebunt: alijs ſanis quoq;, ſed nimium plenis: quod vel corpulentia, vel de attritus cupiditate, rictuq; dentium & capitis iactatione animaduerti ſolet. His ergo ſanguis detrahetur, vt veteribus placuit, de palato potiſſimum: ſed de collo etiam minui nihil nocuerit, præſertim in conſuetudine, vt ſæpe accidit, Camerar.

Admiſſa.

Admissarijs eo anno quo admissum faciunt vena laxanda non est, ne generationi intentum corpus cura geminæ necessitatis exhaurias, Veget. Sciendum est castrata animalia (idem legimus in Hippiat. cap. 10.) nunquam oportere depleri causa herbæ, quæ iam partem virium cum testibus amiserint: & si depleta fuerint, vehementius eneruantur, Idem 1.23. Et mox capite 24. Admissarios etiam equos phlebotomare non est opus: partem enim virium & sanguinis in coitu natura digerit. Si tamẽ ab admissura cessauerint, nisi annis omnibus herbarum tempore depleantur, incidunt in cæcitatem: quia id quod coitu digerere consueuerant, declinat in oculos. Absyrtus cap. 44. prohibet venæ sectionem cum sanguis per dorsum exit, ne intrò reuocẽtur praui humores. In farciminosi morbi principio vel fine secanda est vena, minimè autem in medio, Veget. Si sanguis nimium abundet in equo, de vena quæ est in medio collo, pro fortitudine & ætate equi sanguinẽ mittes, vsq; ad pondus trium vel quatuor librarum: Sin debilis est & pullus, ad pondus vnius & dimidiæ vel duarum librarum tantum. Quòd si negligatur venæ sectio, scabies & vlcera forte cutim infestabunt, Rusius. In morbo, quem Albertus & recentiores nominãt frenes, copiosa missio sanguinis fit, hoc modo: Vena crassa (inquit Albert.) quæ est inter ambas coxas, & vena quæ sub cauda est, per interuallũ quatuor digitorum à natibus incidatur, vt sanguis à natibus extrahatur: idq; cito faciendum est: nam differre euacuationem in hoc morbo periculosum est. Mittatur autem sanguis ad animi ferè deliquium. Fit & in eo quem infundaturam vocant affectu, copiosa venæ sectio. In quibus passionibus & ex quibus locis sanguis emitti debeat, Veget. 1.25. docet his verbis: Morbidis & quibuscunq; totum corpus in causa est, sicut febrientibus, de matrice detrahendus est sanguis: Cephalalgicis autem, arpiosis (appiosis forte, vt 2.10.) insanis, cardiacis, caducis, phreneticis, bistruticijs, sicardicijs, rabiosis quoquo modo præcipitur de auriculis sanguinem demere. Veruntamen melius est si temporibus quæ in dextra ac sinistra sunt parte, detrahatur, id est sub cauatura temporum tribus digitis ab oculo interpositis inferius vena perquiritur, & ex vtraq; emittitur sanguis. Eis verò quibus suffusio contingit oculorum, vel cætera vitia quæ oculis nocent, inferiores venæ sub oculis positæ, quæ descendunt sub angulis oculorum inferioribus, quatuor digitis inferius quàm oculi sunt, inciduntur. Quibus quidem fastidium inhæret, vel arteriarum vel faucium tumor, vel prægrauatio capitis, de palato auferendus est sanguis. Quibus autem pulmo est in causa vel iecur, vel cætera quæ his vicina sunt membris, de pectore minuendus est, ex venis quæ positæ sunt in dextra ac sinistra, vbi brachiola coniunguntur, & flexura fit cum armus plicatur. Quibus quidem armus est in causa, de brachiolis sanguis minuatur: quæ venæ positæ sunt interius, vbi centuriæ, id est musculi brachiolares sunt, sex digitis superius quàm genu, tribus vel duobus digitis inferius quam centuriæ. Hæ venæ sagitta percutiantur, sed cautè modesteq; tangantur, propter debilitatem animalis: quia hæ commixtæ sunt neruis. Quibus autem articuli in causa erunt, vel si articulus insertus vel intortus fuerit, vel aut aquatilia habuerit, vel quiduis simile in articulis contigerit, de subcirro sanguis subtrahi debet: quæ venæ positæ sunt inferius quàm articuli tribus digitis sub coronam: quæ venæ cum summa cautela tangendæ sunt, quia articulorũ coniunctæ sunt neruis. Creciaco vel si basim mouerit, de coronis rectis tollitur sanguis, Hæc Veget. 1.25. Quibus autem iumentis vel suffusionis vitio, vel per voluntatem excruciata vngula fuerit, vel quibus remorata basis longi temporis claudiginem fecerit, his quomodo incidẽda vena & reliqua cura adhibenda docet capite 26. Et mox capite 27. quibus in morbis & quomodo incidenda sit vena sub cauda, quatuor digitis ab ano, vbi pilos non habet, in media caudæ diuisura, loco prius cæso tabula aliqua non ponderosa, quousq; se vena demonstret: erigenda est autem & resupinanda cauda ad lumbos. Equus podagricus curatur inter alia remedia si sanguinem tollas è palato nõ multum, & rursus post septem dies ex posterioribus pedibus proximè talos, (ἀπὸ τῶν ἀγκυλῶν) à suffragine, Ruell. illum quoq; non multum, & similiter ex anterioribus, Absyrt. Si, vbi antea diebus aliquot sponte ieiunarint, mox in furorem vertantur, sanguine detracto iuuantur, Arist. Ad fluxiones oculorum, &c. secetur vena in facie ἡ ἀπὸ τοῦ μήλου λεγομένη, Absyrtus capite 11. In palato audio duas aliquando venas feriri, vt sanguis per gulam defluat. Commendant Hippiatri venæ sectionem ἐκ τῆς τῶν κοτύλων στροφῆς, hoc est, è toris acetabulorum coxendicis, vt Ruellius vertit. Venæ in equo interdum (inquit Albert.) scinduntur per transuersum, ita vt lignũ serra secatur: ex quo ne sanguis vel fluxus ad partes debiliores, vt oculos, pedes aut alias decumbat, incisio hunc in modum administranda est. Pellis equi, vbi incisio fieri debet, primum calida foueri, & à pilis radi, deinde manibus diu fricari debet, ita vt aperiatur (eleuetur) aliquantulum: & sic altior paulò circumiacente pelle findatur secundum longitudinem venæ quæ findenda est: tum vena à carne separetur & findatur: quod si crassa & plena fuerit, detrahatur ab ea sanguis quantum satis est: Mox eleuetur cum bacillo ex ligno molli ad spatium duorum digitorum & sic filo molli vtrinq; ligetur. Facta præcisione capita venarum ex vtraq; parte aliquantulum adurantur: & tam filum quàm capita venarum extra vulnus dependeant, vt à vena quæ inter ligaturas est putrefacta leuiter abstrahi possint, tum fila tum partes abscissæ venę. Quòd si sanguis in aliqua parte, & præcipuè in pede collectus fuerit, antequam educatur, debet vena ex inferiore parte ligari, & non ex ea quæ ad cor dirigitur: & ita detrahendus est sanguis, Hæc Albert. Vide etiam Rusium cap. 45. de serratione seu laqueatione venarum. Venarum laqueatio seu incisio (inquit Rusius) omnino vitanda est: quia nunquam erunt equi tam validi & robusti quam ante fuerunt: nec aliter inde proficiunt quam quòd pulchriores apparent. Cauendum est etiam ne secones (setones) aut laquei vnquam ponantur in pectore, nisi causa omnino necessaria postulet: nam grauis inde fit equus, & pectoris grauitati obnoxius.

De cauterijs.

Coquere & decoquere, pro adurere: & cocturam pro adustione, apud veterinarios Vegetium & Rusium legimus. Καυτὴρ vel Καυτήριον, instrumentum quo ignito vrunt: id è ferro fit, vel vtilius è cupro. Adhibetur equis cauterium etiam in curatione per cyclum, præcipuè ad veteres capitis valetudines, vt superius dixi vbi de purgationibus alui sermo fuit.

Chirurgia appellatur quodcunq; secatur ferro, vel cauterijs vritur: quę cum sit omnibus membris animalium, præcipuè tamen capitis necessaria est medicina, Veget. In animalium curis ac medicinis (inquit idem 1.28.) duplex remedium authores esse voluerunt: minutionem sanguinis, per quam constricta laxantur: & vstionem cauterij, per quod laxata firmantur. Sed cum phlebotomi ratio euidenter videatur exposita, cauterij quoq; licet nouissima cura sit, aperienda videtur vtilitas. Nam adustio laxata constringit, inflata attenuat, humectata desiccat, coagulata soluit, farcinomata (vox apparet corrupta) præcidit, veteres dolores emendat, alienatas corporis partes ex qualibet causa ad statum suum reuocat: super naturam excrescentia, sublata & adusta crescere non patitur.

Nam cum candente ferro ruperis cutim, vitium omne concoquitur atq; maturatur, & beneficio ignis dissolutum, per foramina quæ facta sunt effluit cum humore: atq; ita sanatur passio & tollitur dolor. Post quæ cicatricibus clausis, constrictior & robustior redditur locus, ac prope insolubilis cutis. Sciendum verò cuprina cauteria plus effectus ad curandum habere quàm ferrea. Præterea si in capite morbus est, inuritur ceruix: si subrenalis est, lumbis ignis adhibetur. Interdum autem puncta infiguntur, interdum ad similitudinem lineæ candens deducitur ferrum, aliquando velut palmulæ fiunt. In hoc enim laudatur mulomedici ingenium, si ita animal cauterio curauerit, ne deformet. Pro locis autem in quibus est passio, & pro pellis æstimatione, cauteria vehementius imprimuntur aut leuius. Memoria autem retinendum est, quassaturas (alias fracturas.) emota vel extorta aut eiecta de locis suis, vri penitus non debere: nam perpetua debilitas consequitur: sed melius est cum locis suis reposita fuerint, & ligaturis diligentius communita, atq; ita naturæ industriæq; beneficio corroborata, chalasticis vnctionibus & malagmis, postremum causticis eadem percurare ad spem perpetuæ sanitatis. Quod specialiter admonendum est, ne mulomedici festinantes, dum foco curare cupiunt, animalia debilitent aut deforment, cum phlebotomis, potionibus, vnguentis, syringis, medicaminibusq; diuersis ante sit tentanda curatio: & si nihil profecerint, ad extremum ignis adhibetur, Hæc Veget. De cauterijs adhibendis in febri, opisthotono, nephritide, & ijs quæ paraprismata vocant iuxta poplites &c. & de cauteriorum vstionibus sanandis, qui legere volet adeat Hippiatricorum caput 97. in quo etiam particulares aliquot compositiones medicaminum causticorum ex calce, chalcitide, &c. præscribuntur: & apud Vegetium libro 4. cap. 14. Si diuturnam equi sanitatem desideras (inquit Rusius) ita quòd gallæ superossa, spinellæ, ierdæ, spauani, curbæ & furinæ, nunquam ipsum infestent: & maiore fiducia eum fatigare ausis (affectus enim iam dictos equi præ nimio labore incurrunt) curabis vt equus à perito eius artis homine decoquatur in locis vbi vitia ista oriri solent. Si equi coquantur cum sunt bimi vel trimi, vel antequam separentur de armentis statim cum iumentis per pascua liberè dimitti debent, non adhibitis alijs medicamentis: sic melius curabuntur, & pulchriores apparebunt cocturæ: ros enim ignem, adustionem, & pruritum mirabiliter remouere, & cocturas curare potest. Sciendum est etiam quòd cauterium eodem in statu, in quo inuenerit equum conseruat: quamobrem si equus alicui ex prædictis vitijs obnoxius sit, non debet ignis remedium adhiberi quousq; dolor cessauerit, Hæc Rusius. Cauteria felicius adhibentur vere vel æstate, Absyrt. item decrescente Luna potius quàm crescente, Rusius. Equum timidum & pigrum vre in flanco in modum rotę, & fac cruces & punctos in eis: similiter & in renibus & quatuor pulsibus: & panicum edendum obijcito, & in loco calido diligenter custodito, Rusius. Medicamentum causticum ad neruorum dolores Vegetius describit capite vltimo. Cauteria consulunt hippiatri in diuersis morbis, comitiali, stropho dysenteria, orthopnœa, hydrope, abscessibus morbi farciminosi, malandrijs id est vulneribus ceruicis, coriagine, & radio fracto. Cauteriũ adhibetur tumentibus testiculis, si alia remedia & sanguinis missio non iuuant: sed curandũ ne testes attingãtur cauterio, Hierocles.

De morbis equorum & curandi ratione quadam in genere.

Nonnullos equorum morbos cognoscere difficile est, cum eadẽ sæpe signa diuersis in morbis appareant: Verbi gratia, non solum febriens capite in terram demisso anhelitum ducit frequentiorem, sed cum alij etiam dolores vrgent. Rursus opisthotonicorum notæ traduntur, quæ etiam proueniunt ijs animantibus, quæ longior insolatio aut diuturnus labor ad imbecillitatem perduxit. Ea nõ possunt insistere, sed commissis in vnum pedibus concidunt. Non ergo putabis ipse dolorem esse ventris, aut tormina: neq; ab ijs medendi rationem trahes, sed conueniens morbo remedium adhibebis. Multa igitur germanarum ægrotationum signa similitudine confunduntur: multa quoq; prorsus dissidentium indicia facile deprehendes, si diligentius animaduertas, Pelagonius. Aures etiam frigidæ indicant morbum. Signa diuersa equi virtutes aut vitia aut morbos noscendi Rusius per aphorismos præscribit cap. 7. vnde nos quædam recitauimus supra in B. in electione equi. Equo ferè qui homini morbi, præterq; vesicæ cõuersio, sicut omnibus in genere veterino, Plin. Homines vsu periti totidem fere morbis equũ, atq; etiam ouem infestari, quot hominem referunt, Aristot. Tres acutissimi morbi equis & alijs quorum solidæ sunt vngulæ accidunt, vesica, conuersio intestinorum quæ ileos vocatur, & cardiacus: cæteri verò morbi ad dies aliquot differuntur. Solet tamen etiam crithiasis, & suffocatio, & ventris dolor illico perimere, nisi præsens remedium auxilietur, Hierocles cap. 33. Frenes morbum vocant recentiores, qui vel infra duas horas aliquando occidit. Sunt & paristhmia periculosa. Hernia equi ex calcitratu alterius ad inguen orta, tertio ferè die occidit. Strangulina intra duodecim dies vel occidit, vel transit in moruellam. Malis nisi citò succurras in asthma transit. Asthma, vt aliqui putant, incurabile est. Malis etiam quæ sicca appellatur & rupto pulmone fit, incurabilis est: articularis verò difficilis curæ: at subtercutanea & humida facilius curantur. Morbi alij ascititij sunt, alij naturales quos fœtus in vtero experiri incipit. Frequens opinio est (inquit Veget.) Barbaricis equis nulla adhibenda medicamina, quòd vsq; adeò naturæ beneficio ægroti conualescant, vt eis nocitura sit cura. Sed falsa erat ista persuasio. Nam quanto fortiora membra sunt, tanto diutius viuunt, si ex aëre venientibus medela non desit. In equis & omnium iumentorum genere, indicia animi aures præferunt, fessis marcidæ, micantes pauidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris, Plin. Continuò animal quod valetudo tentauerit (inquit Vegetius) tristius inuenitur, aut pigrius, nec consueto vtitur somno, nec solito se more transuoluit, nec requiem vt assumat accumbit: nec deputatum cibum assumit ex integro: & potum aut intemperantius accipit, aut omnino fastidit, stupentibus oculis, auribus flaccidis, erecto visu turpi pilo, exhausta sunt ilia, fit spina rigidior, anhelitus crebrior aut grauior: incessus ipse, quo maximè notatur, seguis ac nutans. Cum huiusmodi signa in iumento vnum vel plura conspexeris, statim illud separabis à cæteris, vt contagionem non inferat proximis, & facilius in solo iam causa morbi possit agnosci. Si diligenter habitum, post vnam, secundam, vel tertiam diem ab illa mœstitia fuerit absolutum, nihilq; resederit in corpore ipsius quod putetur ambiguum, scito ex leuioribus causis illam venisse tristitiam, & animal consuetudini pristinæ esse reddendum. Nec explorandi omittatur intentio nam frequentius inspici debet & cautius, quod semel cœpit esse suspectum, Hucusque Vegetius. Cadunt in morbis nonnullis equi vt caduco inde dicto, & eo quem frenes vocant: & malide humida, & morbo acuto ex pabulo contracto, quo laborantem equum nostri vocant *räch vom fuoter*, videtur autem crithialis esse: nam in hac quoque cadunt, & erigi recusant. In podagra etiam ferè stare & ambulare nesciunt: si coguntur, claudicant: sæpe se proijciunt, vt indigesta ex hordeo animalia, quæ propter dolorem non coquunt cibum, Vegetius. Pedes posteriores attrahunt, in nephritide vel sub-

renali morbo. Ἐλκύμϐοι ἐκ λαγόνων, leguntur apud Absyrtum cap. 61. Syrmaticum iumentum quod coxas posteriores subito trahit, Vegetius 3.22. Sed signa & symptomata unde ad certiorem morborum cognitionem veniamus accuratè & ordine tradere non institui, sat fuerit occasionem aliquam præstitisse alijs, qui hæc forte magis desiderant. Venetæ factionis homines & Prasinæ, equorum subinde retrimenta olfactare consuesse legimus: ut hinc pernoscerent, quam facile cibos conficerent, bonam eorundem habitudinem sic deprehensuri, Cæl. Plerunq; iumenta morbos concipiunt lassitudine & æstu, nonnunquam & frigore, & cum suo tempore vrinam non fecerint: vel si sudant & à concitatione confestim biberint: vel si cum diu steterint, subito ad cursum extimulata sunt. Frigus quantopere noceat equis, dictum est supra in Γ. ψυχρός.

Prohibet Rusius ne ferro tangatur pars ulla equi, quæ alicui signo zodiaci respondeat, in quo tum temporis Luna sit. Si equus doleat ex retentione vrinæ vesicam inflantis, cum aliqua equa per stabulum liberè permittatur abire, sicque necessario prouocabitur ad vrinam. Et nota quod hoc remedium ad omnes dolores vtile reperitur: quia voluntas coitus valde naturam corroborat & confortat, Crescentiensis. Suffumigantur equi in diuersis morbis, vt dysuria vel ischuria, tetano, malide, strangulina ex frigiditate capitis. & morbo infestati apud Crescentium qui accidit equis cum statim à calore refrigerantur. Sudoris remedium adhibetur non paucis: farciminosi ad sudorem vsq; ambulare coguntur: hydropici bene operti mediocriter exercentur ad sudorem. Multum equitantur etiam tetanici, ni fallor: & qui ischuria laborant, & qui räch à nostris vocantur. Podagrici ambulando minutatim exercentur loco sicco donec sudent: In Græcis Hippiatricis opertos ad sudorem vsque paulatim agitari lego. Inambulatio & lenis cursus conuenit equo ex vrinæ difficultate laboranti, Vegetius. Perfrigeratus equus & qui intestini peruersionem patitur, deambulatione & equitatione, διὰ χαλινοῦ iuuatur, Absyrtus. Orthopnoicum equum temperabis exercitationibus vt sudet, Veget. Equus stropho, id est, torminibus ventris laborans, post alia remedia quæ ad aluum ciendam pertinent, ad cursum agitur, sed nec diuturnum nec citatum: deinde vacuato ventre rursus ad sudorem vsque agitatur, Absyrtus. Hippiatri radice hibisci frequenter vtuntur, Tragus. Sanguine draconis fictitio ex bolo non Armenia, sorbis contusis, & caprino sanguine, alijsque diuersis rebus, ad equorum & iumentorum morbos vtuntur, Monachi in Mesuen. Sulphuris genus nigricans pharmacopolæ nostri vendunt, quod caballinum vocant, non aliam puto ob causam, quàm quod in equorum remedijs locum habet. Aliqui non solum grauior anhelitus si sit, sed ad omnes viscerum & interaneorum morbos prodesse volunt, sulfuris viui pulueres infusos cum passo: Qui etiam acrius reddunt hoc medicamentum liquefacto sulfure ad ignē, & ita postea trito & admisto pabulo, pondere denariûm trium aut quatuor. Sed hoc vt egregiè curari omnia equorum latentia mala affirmant in successu, ita contrariam fortunam equo esse statim letalem aiunt. Quare, nisi necessitate vrgente, ab hoc scilicet abstinebimus, Camerarius. Hedera terrestris ad omnes morbos & languores equorum præsens remedium habetur, quæ non solum ab illis mandatur, sed etiam trita inseratur naribus vt sternutatio prouocetur, Camerarius. Sunt qui radicem vulgo carlinam dictam equo in itinere alligari iuxta os iubent in freno vel lupatis, & sic vires suas conseruaturum, & nullo subito morbo (räch vocant nostri) correptum iri. Serpentis caro & decoctio equo vulso datur, item scalmato vt vocant: & ad tussim siccam ac lumbricos ventris. Plutarchus refert Achillem medicum equorum pabulis apium commiscuisse: nec ab re, quòd cum otiosis præter morem equi pedes laborent, nullum apio melius remedium, quo in Iliade vsum Achillem inuenies, Ruellius. Consiliginis herbæ (de qua plura diximus alibi) radix, vel si ea desit, veratri nigri, multiplicem apud Hippiatros vsum habet diapyron Græce vocant. In orthopnœa (inquit Pelagonius) si cætera remedia non succedant, curabitur equus inserta pectori radicula, quam veterinarij consiliginem vocant (Græce legimus Ἀλεξάνδρου ῥίζαν, malim ἀλ......) aut narium, vel auricularum radicibus (ἀρχαῖς) impacta: siquidem has in partes omnis vis morbi noxiumq; virus elicitur. Vtuntur etiam consiligine in hydrope, & contra omnes contagiosos morbos. Sunt qui præsentissimum aduersus oculorum albugines remedium putent, aurem subula transsuere factoq; foramini veratrum inserere. Prodest quoque cutem sub malis perforare, impressoq; vulneri idem veratrum adigere, Absyrtus cap. 11. vt vertit Ruellius in Græco additur, [illegible]. Stercus humanum impositum linguæ equi, reuocauit & erexit iacentem iam humi: efficacius autem, si etiam naribus inseres. Iacobus Dondus ad morbos quadrupedum (in genere) ex Plinio commendat, capram solidam cum corio & ranam rubram dissectas: Cytisum: Rutam per nares cum vino: Semina perfusa amurca olei: Sideritin, præcipuè ad anginam quadrupedum libro 26. Scrofulariam maiorem in Gallia appendunt collo equi farciminosi: Aiunt autem farcimen dictum idem esse in equo, quod in homine morbus Gallicus: & Hispanos Neapoli morbi huius authores fuisse, cùm excisa equorum farcimina iniecissent puteis, Alanus.

Saliuandum pecus, hoc est, quasi saliua potionandum, vt Petrus Ruellius exponit: & saliuatum (inquit idem) à quibusdam saluiatum, potionis est genus quo in iumentis maximè vtuntur veterinarij medici: Græcè ποτὸν, πόμα, & προπότισμα. Saluiatum vinum (inquit Hermolaus in Dioscoridem scribens cap. 904.) à saluia dici nouimus. Saluiatum verò quo veterinarij vtuntur, potionis genus est. Potòn Græci vocant, ex hordeacea aut triticea farina & sale, à quo fortasse saluiatum. Quidam in Columellam saluiatum aut salinatum legere malunt: ab eo salinare verbum deducitur. Item in Plinium 27.11. Pro salinati voce (inquit) codices antiqui & Columella habent, saliuati: est autem vbi & saluiatum scribatur: omninoq; potionis genus est, quo veterinarij vtuntur: à saliua, vt puto, quam veteres pro succo accipere consueuerunt: nisi quis & saluiatum, aut salinatum quoque legi probet, à sale. Ego verò saluiatum non potionem, sed offam vel vt vulgus loquitur magdaleonem esse, quæ non bibatur nec infundatur in os animalis, sed manibus inseratur demittaturq; in fauces, collatis authorum locis deprehendi. Opus est autem arida tritaq; in farinam, vt eruum, hordeum, milium, lentem, aut herbam aliquam, liquore aliquo excipi, vt lacte, aqua, vino, sapa, ouo, & in offam siue globum formari: sed authorum loca subijciam. Veterem tussim sanant duæ libræ hyssopi macerati sextarijs aquæ tribus: id medicamentum teritur, & cum lentis minutè molitæ sextarijs quatuor more saluiari datur: ac postea aqua hyssopi per cornu infunditur, Columella 6.10. Vocat autem aquam hyssopi, in qua maceratus est hyssopus. Nam proxime antè, remedium ad recentem tussim his verbis ei describitur, Lentes valuulis exemptæ, & minute molitæ miscētur aquæ calidæ sextarij duo, factaq; sorbitio per cornu infunditur. Hinc facile apparet sorbitiones, vt potiones quoq; (sorbitionem veluti crassiusculam potionem dixerim cum farina aliqua decoctam, ita vt cremorem habeat) liquidiores esse & per cornu infundi, saluiata non item. Tenero olere commisto torrido molitoque milio, & per vnam noctem lacte macerato saluiatur, Columella. Est enim saluiare, saluiatum inserere, vel saluiati more faucibus immittere. Vitulis (pro alimonia) tostum mo-

litumq; milium cum lacte miscetur, saluiati more præbendum, Palladius: Nostri huiusmodi turundos saginandis anseribus parant. Ad lumbricos vitulorum, lupini semicrudi conteruntur, & offæ saluiati more faucibus ingeruntur: Potest etiam cum arida fico & eruo conteri herba santonica, & formata in offam, sicut saluiatum demitti, Columella. Limeum herba appellatur à Gallis, qua sagittas in venatu tingunt medicamento, quod venenum ceruarium vocāt: Ex hac in tres modios saluiati additur, quantū in vna sagitta addi solet, ita offa demittitur in boum faucibus in morbis, Plin. Recens tussis optimè saluiato farinæ hordeaceæ discutitur, Columella. siccum hoc medicamentum videtur, sed Vegetius ouum crudum & heminam passi ad sextarium farinæ hordeaceæ addi iubet. Eruum cum hordeo molitum saluiati more in fauces demittitur tussientium boum, Columella. Hoc etiam aridum videtur, sed Græci remedium idem ferè cum hordeo madefacto fieri iubent. Errant igitur qui saluiatum potionem exponunt grammatici recentiores: & ij etiam, vt mihi videtur, qui à saluiæ succo deducunt: mihi quidem saliuatum scribi præcipuè probatur, quod vnà cū saliua in pecoris fauces immissum deglutiatur. Errauit & Ioannes Ruellius in Hippiatricis Græcis propotisma quod infunditur saluiatum reddens, cap. 128. in Græcis: Et mox, Alia saliuandi ratio est, &c. Græcè simpliciter ἄλλο legitur, & subauditur propotisma. Vegetius 3.60. offas & offulas appellat his verbis, Mel, butyrum, axungiam, salem & piculam cōmiscebis, offas facies & in passo intinctas digeres. Et rursus alio medicamento descripto, fœnogræco, apio, ruta, caricis, tragacantho, anagallico & allio commixtis, subdit: Omnia conterantur, offulisq; ad nucis magnitudinem factis, ternæ, quinæ, septenæ per triduum digeruntur, (hoc est, primo die ternæ, alterno quinæ, tertio septenæ.) Faciunt autē vtraq; hæc remedia ad equos tussientes, vulsos, ruptos, Absyrtus in Hippiatricis 62 μαγδαλιὰς nominat. Equum (inquit) itinere aut cursu defessum reficies hoc modo: Polentam vino odorato mixtam rediges in magdalias, & apprehensa lingua inseres. Et rursus cap. 89. Si equus gallinaceum fimum deuorârit, fimum album gallinaceum cum denario adipis & duobus polentæ chœnicibus, vino permiscens & magdalias effingens edendum dato. Hierocles ibidem mazas vocat. Sed satis de saliuato. Medicamentorum genera diuersa describuntur à Vegetio 4.27. Potio æstiua 1.57. & 4.27. Hyemalis 1.58. & 4.27. Autumno & vere 1.59. omni tempore, 60. Potio diapente 1.64. Aduersum omnia genera morborum confectio 4.11. Confectio suffimentorum salutaris 4.12. Puluis quadrigarius. 4.13. Eiusdem apud Hippiatros Græcos capite penultimo diuersis in locis variæ traduntur compositiones: Malagmata plurima & hippacopa quædam præscribuntur in Hippiatricis Græcis capite vltimo. Sunt & apud Vegetium malagmata quædam libro 4. capitibus 17. 20. 21. & 23. Synchrisma apud Vegetium 4.18. Anacollema & synchrisma 4.22. Infusionum, id est potionum quæ per os infunduntur, Græci enchymatismos vocant, variæ compositiones in Hippiatricis Græcis capite penultimo. Sed non est institutum de compositionibus siue medicamentis ad equorum morbos secundum genera agere: alijs hanc curam relinquimus, qui tum hæc tum alia ex Vegetio & Græcis Hippiatricis & aliarum linguarum diligentius & curiosius persequantur, mihi summa capita digessisse sat operosum fuerit. Potiones medicamentosæ equis per os infundi (digeri, vt Vegetius loquitur) solent, per vas ligneum, vt Columella meminit alicubi: per cornu, vt Vegetius & Græci quibus frequens est illud, δίδου διὰ κέρατος. Εἰς κλυστῆρα βαλὼν ἔγχει εἰς τὸ στόμα, Hierocles. Per os dabis ad cornu, Vegetius. Filicula trita & aqua tepida mista datur per cornu, Columella. Ἐγχυματίζειν διὰ τῆς ῥινὸς, Hierocles: διὰ τοῦ στόματος, Absyrtus. Διὰ ῥινῶν ἐγχυματιζέσθω κέρ. ... τριώβολα μετὰ ὕδατος κοτύλης, καὶ διὰ τοῦ στόματος, Absyrtus 62. Ἔγχει τῇ φάρυγγι, in Hippiat. Et alibi, Ἐγκλυζέσθω ὀξυκράτῳ διὰ τῶν ῥινῶν, Hierocles. Ex aqua mulsa diffundes ad cornu, Vegetius. Et alibi, Defundere in fauces, per os dare, per fauces digerere ad cornu. Sed alibi verbum digerere accipit pro eo quod est in os manu inserere, vt 3.60. Offulæ ad nucis magnitudinem factæ per triduum digeruntur. Et, Offas in passo intinctas digeras. Inseritur & manus vncta in anum in diuersis morbis, vt stropho vel torsionibus ventris, inflatione & alijs, vbi aluus obstructa est. Clyster propriè dicitur instrumentum quo aluus colluitur: hoc adhibere Vegetius clysteriare dixit. Quoties autem clysteriabis (inquit) caput animalis in valle statues, & clunes ad altiora conuertes, vt quod per clysterem diffundis ad interiora perueniat. Diutissimè autem post potionem in talibus locis animal retinetur, vt facilius necentur vel eijciantur pestes internæ. Διαστέλλιον vel διαστὴρ vocatur instrumentum quoddam, cuius vsus est vt equis per nares commodius medicamenta infundantur. Camillus (vox barbara) instrumentum quo aliquid inflatur: vide ne cannula potius legendum. Cum lignea brocha humor qui intra cutem est moueatúr, Rusius. Σαρκολαβὶς in Hippiatricis cap. 128. instrumentum quo aliquid apprehenditur & extrahitur, forpex. Rosnettam vocant barbari ferramentum, quo soleæ equi raduntur & scinduntur: de quo & alijs quibusdam plura in Philolog a dicentur in e. Aphorismos aliquot de signis & iudicijs circa morbos equorum, lege apud Petrum Crescentiensem libro 9. cap. 57. & Rusium cap. 7. Morbi naturales (inquit Rusius) dicūtur, qui contingunt in vtero, quibus cum animal nascitur. Fiunt autem vel augmento, vel diminutione, vel errore naturæ, vel ex parentibus hæreditarij. Rursus morborum ex augmento, alij sunt ex simplici abundantia, aut materia corrupta, &c. ex hac gignuntur scrophulæ, testudines, glandulæ & similia. Ex diminutione, idq; vel partis alicuius priuatione omnino, vt si nascatur sine auriculis, vel cæcus, & cæt. vel prauitate, vt cum naris, vel oculus, vel testiculus, alter altero minor est, aut coxa vna quàm altera breuior: est quando crus totum minuitur, qualem equum vulgo sculmatum (scalamatum) dicunt. Est quando natura errat in formatione fœtus, vt si nascatur equus cruribus obliquis, vel vngulis, anterius aut posterius, aut vtrobiq;: vel cum pars aliqua non suo sita est loco. Parentum denique vitia & morbi sæpe in fœturam deriuantur: hinc gerdæ & guttæ (zardæ & gallæ. Petrus Crescent.) oriūtur, &c. Nascitur quandoq; equus vitiosus ita vt maxilla inferior superiore longior sit. Et aliquando nascitur cum aliqua superfluitate in pedibus vel alia corporis parte quæ murus vel callum vulgò (verbis vtor Petri Crescent.) dicitur, qui murus sine corio fit. Est quando errore naturæ nascitur equus obliquis cruribus, vel cum zardis in garectis, & gallis in cruribus, &c. Plura de his vitijs eorumq; cura & emendatione, lege apud Crescentiensem loco iam citato. Liceret hoc in loco etiam ingenij & animi vitia ceu morbos quosdam annotare, qualis est equus refragator vel refractarius & contumax quem nostri vocant *stettig*, Itali restio & adombrato, cum sæpius ita restitat & subsistit, vt nec verbis nec vi adigi ad pergendum in via vel opere possit. Frequenter pullus (inquit Rusius) propter malam eruditionem & institutionem dum domatur, vitiosus & restiuus fit, quod vitium non facile relinquit. Tradit autem (capite 160.) & alia quædam remedia, & optimum esse quòd castretur: castratos enim & mansuetos & non restiuos fieri, &c. Equo refractario radicem vrticæ inter carnem & cutem insere qua parte calcaria adiguntur, Innominatus. Contrario laborant vitio quos Xenophon anagogos vocat, ita contumaces, vt vbi constitueris, consistere abnuant, Cælius. Equus mordax aut calcitro, vitiosus, nō morbosus, Gell. 4.2. Potio ad sæuitiam mordentium,

dentium, In Hippiat. 128. Vt animalia feritatem exuant, Ibidem 129. Equi ne hinniant, Ibid. Καθαίρεσθαι, ἐκκαθαίρεσθαι ἵππον. Hesychius & Varinus.

De ijs morbis qui toti corpori communes sunt, siue quod omnes partes simul occupent, vt febris, pestis, &c. siue quod nulli parti sint proprij, sed vel quamuis partem, vel cutem dumtaxat inuadere soleant.

Xenophon Apomnemoneumatum libro 3. atrophos equos intelligit imbecilles, quiq; consequi vix valeant, Cæl. In Hippiatricis ἵππον ξυλόσαρκον legimus, vocabulo à ligni siccitate facto, ac si aridum & sine succo dicas. Strigosus, inquit Nonius, apud veteres morbus dicitur iumentorum qui corpora stringat, aut fame, aut alia vitij causa, quasi stringosus. De equis strigosis & macie laborantibus, supra dixi in B. inter vitia equi: hic plura adijciam, de ea præcipuè macie quæ sanitatis limites excessit & morbis annumerari debet. Plenitudo & obesitas quamuis morbus non dicatur, equum tamen lædit, & medicationem requirit, Camerar. De equis emaciatis, Hippiat. cap. 62. De extenuatis & strigosis incertam ob causam, Ibidem capite 68. Si extenuatus sit equus, Geoponica 16.3. ex Absyrto. De equo qui cum abunde edat non proficit, Ruf. 156. Ad cutis siccitatem & maciem, Pelagonius capite 128. De macerata fruge quam strigosis equis Cappadoces exhibent, Hippiat. 129. Totius corporis macies sequitur etiam illum morbum, quem malidem siccam appellant. Recentiores quidam scalamatum vel scalmatum vocant equum emaciati exhaustiq; corporis, cuius etiam excrementa fœtent, & interiora omnia sicca sunt: siue à malide, siue à sceleto potius corrupta voce. Hunc morbum Rusius scalmaturam vocat cap. 141. Equum cum sic afficitur, scalmari dicunt: quod eis accidit cum aliâs, tum quando per nimium calorem laborant. Vide Pet. Crescent. 9.12. Vocatur & coxæ luxatio apud eundem cap. 32. scalamati; aliâs sculamati. Et forte Germani hinc suum detorsêre vocabulum *ein schelm*, quod & cadauer bestiæ significat, & equum viuum quidem sed præ macie cadauerosum: hinc etiam ad animi & morum in homine malignitatem transfertur, tantum præsertim quæ publicè plecti mereatur, & carnifici tradi, vt bestiarum corpora nimia macie aut morbo confecta excoriatori traduntur. Iumenta syntectica vel stomachica (inquit Vegetius 3.55.) quotidie tenuātur, & macie ossa eminent, multū manducantia esuriunt semper, quicquid inuenerint tentant fame cogente corrodere, durum stercus emittunt, trahunt longam ac miserabilem vitam, vt nec surgere valeant: propterea quòd stomachus eorum nimio rigore perstrictus, nec coquere potest, nec hepati aliquid propinare. De nimis pingui equo vt macrescat, Rusius 157. Si equus fuerit infirmus & grauis, scinde corium intra (inter potius) crura priora, & annulum de vite alba infere inter corium & pectus, ita quòd non cadat, & equita eum securè, Rusius. De febri equi, Hippiatr. 1. Geoponica 16.4. Vegetius 1.29. Rusius 1.66. Remedium ad febricitantem pecudem, Hippiat. 128. De febribus internis, Vegetius 1.31. Et per sequentia quinq; capita, Si autumno febrierit, Si æstate, Si hyeme, Si ab indigestione vel plethora, Si deniq; ex vulnere oris aut faucium febriat. In febribus incidendam esse venam in Hippiat. legimus cap. 9. & adhibenda cauteria capite 97. Verbenaca in vino febribus iumentorum prodest, Plinius. De lassitudine quæ videtur febribus similis, Veget. 1.30. Syncopati non sine febri sunt, Veget. Iumentum phragmaticum febricitat, oculos introrsum reducit, terram pedibus tundit &c. Veget. 3.30. In Hippiatricis capite 43. alius affectus, vt videtur, emphragma vocatur, id est obstructio, cum recto intestino obstructo via excrementis non patet. De febri pestilentiali, infra dicetur.

Plerunq; iumenta (inquit Columella) morbos concipiunt lassitudine. Huic quies remedio est, ita vt in fauces oleum, vel adeps vino mista infundatur. De coactionibus, id est nimia lassitudine, Idem 1.37. Quæ genera ægritudinum inde nascantur, Ibidem 38. De equis itinere aut cursu fatigatis, & qui membra ex lassitudine imbecilla habent, & ἀπὸ ὁδοῦ κεκμηκότων, Hippiat. 62. Sic affectum equum nostrates, ni fallor, vocant *rüchgerüten*. Est quando nimio cursus aut quæuis onera trahendi labore morbum incidit periculosum equus, *verzücht sich, überzogen, rüch von arbeit*. Οἱ ὑφ' ἵππων ἐπιτρεφόμενοι, ὑπὸ τῶν ἐν τῷ ἀγῶνι πόνων, Suidas. Si æstuauerit animal & defectionem patietur, Vegetius 3.40. Sudor prorumpens causa incerta, Hippiat. 106. De exæstuatione vel causone à via, Ibidem 64. De syncopatis & confixis, Veget. 1.53. Ad morbos imbecillitate, æstu & frigore contractos, Hippiatrica 108. Si morbus frigore contractus sit (inquit Columella) fomenta adhibentur, caputq; & spina, tepenti adipe, vel vino liniuntur. Infestatus dicitur equus, cum post calorem vel sudorem refrigeratur, & impeditur gressus eius, Petrus Crescen. 9.21. & Rusius 143. apud quem infustico legitur, voce (vt videtur) corrupta: corium in eo adeo extenditur, vt digitis capi vel astringi non possit, nerui attrahuntur, & oculi quandoq; lachrymantur. Alius videtur morbus quem Vegetius 1.55 sanguinis infestationem vocat, cuius hæc signa sunt, Oculi tumebunt, frigidum erit corpus & ceruix, tristitia fastidiumq; iungetur, difficileq; curabitur. Malis, μᾶλις, vno quidem vocabulo pestilentia appellatur, sed habet plurimas species, vt docet Vegetius 1.2. & deinceps: quanquam ipse non malidem genere fœminino vt debebat, sed malleum in masculino & l. duplici profert: vocat & morbum simpliciter differentia adiecta. Malleus itaq; secundum Vegetium vel morbus pestilens, iumentis ingruit octuplex: est enim humidus, siccus, articularis, subrenalis, farciminosus, subtercutaneus, elephantialis, mania. Ego malidi omni cōmune esse video periculū præsens, & quòd iumenta sic affecta stare aut incedere nequeant. Malis (inquit Theomnest in Hippiatricis 2.) alia sicca est, quæ latet, alia humida, in qua sanies pituitosa per narem albicans effluit, vnde etiam nomen à colore impositum est, &c. De malide eiusq; differentijs & remedijs multa iam in Boue ex Vegetio scripsi. Alienatus, morbus pestilens, sic dictus quoniam animalibus eripit sensus: vocatur etiam malis & orabus à quibusdam, Veget. 3.23. Μαλιᾶν est malide affici. De malide Hippiat. 1.2. Causæ & curæ generales malidis, Veget. 1.17. Suffimenta contra malidem, Veget. 1.19. & 20 Malis humida alia recens & sine odore est: alia inueterate & fœtida. De malide humida, Hippiat. 2. Morbi humidi signa, Veget. 1.3. cura 1.10. De malide sicca, Hippiat 2. Morbi aridi signa, Veget. 1.4. cura, Ibidem 11. Morbi subtercutanei signa & cura, Ibidem cap. 5. & 12. Malis intercus, Hippiat. 2. Morbi articularis signa & cura, Veget. 1.5. & 12. Malis articularia, Hippiat. 2. Ad articularios dolores, Ibidem 129. Malis siue pestilentia diuerso genere passionum emigrans, equinum genus contagione cōsumit, Veget. 3.2. Equis interdum morbus pestilens vniuersis incidere solet, Aristoteles. De peste, Hippiatr. 4. Vergilius in Georgicis de peste equorum his versibus canit:

Labitur infelix studiorum, atq; immemor herbæ
Victor equus, fontesq; auertitur: & pede terram
Crebra ferit: demissæ aures: incertus ibidem
Sudor: & ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, & ad tactum tractanti dura resistit,

Hæc ante exitium primis dant signa diebus.
Sin in processu cœpit crudescere morbus:
Tum vero ardentes oculi: atq; attractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu grauis: imaq; longo
Ilia singultu tendunt: it naribus ater
Sanguis. & obsessas fauces premit aspera lingua.
Profuit inserto latices infundere cornu
Lenæos, ea visa salus morientibus vna.
Mox erat hoc ipsum exitio: furijsq; refecti
Ardebant: ipsiq; suos, iam morte sub ægra
(Dij meliora pijs, erroremq; hostibus illum)
Discissos nudis laniabant dentibus artus.

Stichas citrina efficax est aduersus pestem boum & equorum, & omnium animalium, quandó tritá cum potu datur animalibus, vt quidam experimentis clarus mihi retulit, Albertus. De febri equorum epidemia, Rusius 166. Est etiam illa pestifera labes, vt intra paucos dies equæ subita macie, & deinde morte corripiantur: quod cum accidit quaternos sextarios gari singulis per nares infundere vtile est, si minoris formæ sunt: nam si maioris, etiam congios. Ea res omnem pituitam per nares elicit, & pecudem expurgat. Vuulæ apud recentiores nominantur glandulæ quædam inter collum & corpus equi (legẽdum viuulæ) quę auctæ deglutitionem & respirationem impediunt. Aliqui morbillos vocant. Ex his laborantes equi, aures subinde concutiunt, sitiunt, lambunt quod apponitur, &c. Rusius 62. (Videtur autem tonsillas intelligere, non viuulas nostrorum.) Glandulæ sunt circa maxillas, &c. Petrus Cresc. 9.17 Itali, vt audio, vulgo viuas appellãt: Germani *fysel. fifel. feibel*, forte quoniam aliqui vermiculos esse putant: *wurbel* autem vulgo est vermiculus vel gurgulio qui exedit legumina. Pleriq; tamen non vermiculos, sed grana esse asserunt milij ferè instar. Equus habens iunulas (legó viuulas) si subitò vniuersus in sudorem soluitur, & membra ipsius singula contremiscunt, ac ipse continuo scorditiones patitur, non videtur posse euadere, Rusius. Audio equis sic affectis venas sub lingua aliquando aperiri, vel post auriculas, vel in medio vtriusq; auris. Sunt apud nos equarij, qui equi aurem dextram deorsum ad maxillam iuxta collum extendunt, & quæ postrema parte auriculæ cutis attingitur illam rescindunt, & vermiculos, vel grana, vel glandulas pestiferas eximunt. Similiter ni fallor extensa auricula retro ad locum inter iubam & maxillam, vbi mucro auriculæ desinit, venam pertundunt in equis quos à vento affectos nostrates vocant, *rãch vom wind*. Aduersus viuulas aliqui virgas teneras è corylo naribus intrudunt ita vt sanguinem eliciant, deinde aquam salsam inspergunt. Alij in medijs naribus intrinsecus vtrinq; venas liuidas apparere aiunt, eas aperiendas esse vt sanguinem emittant, & digitis intra nares quàm penitissimè adactis pertractata cute sanguinem detrudendum esse: & si sanguis in os equi influat, permittendum vt lingat, ipsum vero equum non concedendum loco stare, sed subinde circunducendũ. Viuulis quidam hodie, vt audio, medentur. profluuio menstrui muliebris per potionem infuso, atq; aiunt deinceps perpetuò liberum fore equum ab eiusmodi peste. Strangulina vel strangulio apud recentiores est catarrhus & pituita narium ex refrigeratione, cum anhelitus difficultate, multo per nares humore effluente: qui nisi sponte fluat, suffimentis aut errhinis prouocatur. Germani vocant *strenge* vel *strengel*: & equum sic affectum *strenglig*, fortassis à difficultate morbi: nam *streng* vocant omne difficile ferè quod Græci χαλεπὸν (quare etiã in alijs partibus equorum morbos compositis cum hac voce nominibus nominant, vt *buchstreng, brustgestreng*) vel potius à strangulando, quod equi sic affecti naribus obstructis propter respirationem impeditam quasi strangulari videantur. Stranguillio, inquit Rusius cap. 63. glandulæ sunt circa gulam equorum quæ videntur esse carnes, quas aliqui vocant branchos caballi, alij stranguilliones. Hæ branchant gulam & mandibulas, ita quod cum gurgulatione quadam spirant equi, & vix transglutiunt, &c. Sed hic forte alius morbus est quàm nostrorum strangulio, qui Rusij & Petri Crescen. cymorra videtur, cum & morbi descriptio & remedia conueniant. Cymorra (inquit Rusius. 71.) descendit à capite equi diu refrigerati, proueniens ex cursu rheumatis, quod per nares continuè aquæ instar emanat, & humores frigidos & quandoq; crassos educit. Accidit autem propter antiquam frigiditatem, & aliquando propter vermem dictũ volatilem, vnde ferè omnis humiditas capitis per nares fluit. Et inter omnes morbos qui propter intemperiem qualitatum accidunt equis, nullus tam periculosus & suspectus est quàm passio rheumatica quæ ex frigiditate contingit, &c. Prosunt eis variæ suffumigationes, errhina, sternutamenta, &c. Apud eundem Rusium circa finem capitis 7. non cymorra sed enorra huius morbi nomen scribitur, Equus (inquit) anhelitum fortiter à se proijciens à stranguria (lego stangulione) liberum habet caput. Petrus Cresc. 9.24. cimonam vocat, quod magis probo, quasi ἀπὸ τοῦ χειμῶνος, quod hyems & frigiditas huius morbi causa sit. Huius ex frigore contracti humoris per nares fluxus remedia leguntur etiam in Hippiat. Græcis cap. 129. Nostri equos sic laborantes vocant *streng, rutzig*, vel potius *rützig* & *rotzig*: quanquam hoc ad simplicem pituitam siue coryzam & grauedinem magis pertinet. In strangulione verò propriè à nostris appellato, præter alia remedia audio cauterium sub mento (vt ita vocem) adhiberi, & caput ita ligari vt deorsum spectet, quo liberius effluant humores. Idem fortassis est morbus Anglicè dictus glanders, quem aiunt catarrhum esse per nares cum tussi. Ad fascinum, Vegetius 3.74. De incerto equorum morbo, Theomnestus in Geoponicis 16.12.

Crithiasis, κριθίασις, id est hordeatio, vt Gaza apud Aristotelem transtulit, morbus est equorum. Non placet quód apud Hesychium & Varinum legitur, Κρίθα, κρίθιον, καὶ ἵππων αἱμόρροια: Ego sic malim, Κριθίασις, ἵππων ὑπεραίμωσις. Vitium quoque equorum est quod hordeatio dicitur, cuius indicium, vt palatum molestet, & feruentius spiret equus quàm ex consueto: nullum huius mali remedium est, nisi sponte naturæ emendetur, Aristoteles. Ἔστι δὲ νοσήματα ἵππων κριθίασις καὶ ὑπεραίμωσις ὑπὸ πλησμονῆς, Pollux & Varinus. Sed ne quis decipiatur, ac vnius morbi duo nomina crithiasin & hyperæmosin esse putet, apponam verba Xenophontis, qui de equili scribẽs id clausum esse oportere, non solum ne furto pabulum equi diminuatur: sed etiam vt appareat si forte effundatur ab equo: quod vbi fuerit deprehensum, inquit, intelligi potest, vel curatione indigere τὸ σῶμα ὑπερπιμπλάμενον, (lego τὸ σῶμα ὑποπιμπλάμενον) aut quiete defessa membra, vel surrepere crithiasin, aut alium quempiam morbum. Equus cum crithiasin patitur, κριθιᾶν vel κριθιάζειν dicitur. Si equus doleat ex superfluitate sanguinis vel humorum prauorum in venis, torquentur & mouentur ilia, & frequenter cadit in terram, & venæ plus solito tumesiunt, Crescentiensis 9.18. Quum ex itinere aut cursu (inquit Hierocles in Hippiatr. 8. & Absyrtus similiter) adhuc anhelabundum pecus hordeum deuorarit. cruditate vexabitur, quæ subter tergus irrepens, per totum corpus euagatur: itaque conuellitur equus, vt nec pedibus insistere (ὀκλάζειν) nec articulos inflectere valeat. Magna cum vi lotium egerit. Sudor femoribus & costis erumpit. Cibus inter suspiria datus, raptim cum halitu trahitur. Caducus recusat exurgere, sed decumbens pabulo vescitur. Deinde remedia subiungit, quæ alia sunt ab hordei, alia à tritici largiore cibatu affectis equis. Quòd si equus in itinere non dissimile vitium potu raptim hausto

contraxerit,

contraxerit, eisdem casibus cognoscitur implicari. (*[illegible]*) iisdem remedijs curandus est: non tam vngularum iacturam faciet, multóq; celerius recreabitur. Deprehenditur autem vitium, si equus horrore concutitur, & in palato cutis intumescit. Qui huiusce modi morbo superest equus, sese nunquam ita recolligit, vt deinceps suum obire ministerium & solitos vsus præstare queat, Hæc Hierocles. Nostrates, vt conijcio, crithiasin vocant *räch vom fuoter*. & si ex intempestiuo aut liberaliore potu fiat, *räch vom wasser*, vbi minus periculi esse aiunt: & nisi pituita à naribus destillet, vena colli incisa curant. Post Hieroclis verba aliæ hordeationis notæ ex innominato quodam authore scribuntur huiusmodi: In crithiasi oculi malè habent, os fœdis vlceribus (aphthas vocant) obsidetur. Crenæ palati versusq; sublimes attolluntur, & feruorem quendam expirant: sanguine turgent venæ: visuique caligo succedens offunditur. Albertus Magnus Aristotelis crithiasin interpretatur forcin, & Germanicè *schuf* vel *schule*. Ego in Hippiatricis quibusdam Germanicis *schaul* nominatum lego morbum, in quo palatum & gingiuæ præ nimio sanguine intumescant, Iubent autem vrere si magnus sit tumor: sin paruus, aperire cultello. Sed hunc morbum oris recentiores lampascum vocant, qui ab hordeatione diuersus est, deceptus autem videtur Albertus quòd in crithiasi quoque simile symptoma accidat. Augustinus Niphus Suessanus hordeationem à rusticis vulsum dici interpretatur, quod itidem non probo: vulsi enim pulmonarij sunt. Si hordeo malo aut nimio lædatur animal, Vegetius 3.73. Equo hordeatione laboranti caduco cubitorique, qui nec progredi nec exurgere potest, Hippiatrica 129. Equus podagricus humi iacet non aliter quam qui hordeatione laborat, Absyrt. De dolore ex nimia ingestione hordei vel similis indigesti, Rusius 150. scribit autem præter cætera symptomata etiam ventris torsiones ingruere. Plethora ex hordeo fit, si equi dum sudant hordeum comederint: vel ipsum hordeum nouum fuerit, quia vehementius calet: vel copiosius quàm oportet otiosa pascuntur. Sudant, ligati sunt armi, ambulant incertum, Vegetius 3.44. Alibi etiam apud Vegetium indigesta ex hordeo animalia legimus. Si equus (inquit Albertus lib. 22.) hordei vel alterius frumenti aut leguminis grana, nihil aut parum dentibus contrita deglutiat, idque nimium abunde, morbus fit vnde concoquere non potest, neque caput satis erigere: sed id valde à se extendit, & siti affligitur: debet autem abstineri à potu, &c. hoc etiam Hierocles, Nonnulli, inquit, præceperunt equum à potu abstinendum esse. Et mox, Sunt qui manu oleo inuncta fimum eximũt. Et Albertus loco iam citato, Sunt qui manu (inquit) per intestinum equi immissa, grana attrahunt & viam aperiunt, &c. Equi interdum (Camerarij verbis vtor) pestilente humorum corruptione laborant, vel cum agitantur ita vt in labore & fatigatione deficiantur viribus. imprimis si contra ventum incitentur: vel de æstu & sidere: etiam nonnunquam de frigore & diuturniore inedia: Nec non si post longiorem quietem repente fatigentur. Aut nisi suo tempore vrinam eiecerint: potissimum autem, si vel in sudore, vel de vehemẽtiore agitatione aquentur, Sæpenumero etiam aquæ ipsæ vitiosæ, interdum & contagia quædam illos inficiunt. Hoc malum, quo equus fuerit generosior, eò citius eum extinguere solet, nisi celeriter succurratur. Vix autem vnquàm pristina strenuitas in talibus recuperatur. Fit etiam vt expulso veneno, vel naturæ robore, vel medicamentis ad extimas corporis partes, vngula delabatur de pedibus morbo correptorum. Contra hoc malum nota multa sunt remedia, quædam etiam obscœna, (vt excrementum hominis cum allio in vino dilutum infusumq;) Sed sanguinem mitti, si vires ferant, omnino optimum & præsentissimum. Veteres pulueres duos valde probarunt, quorum cochleare vnum laboranti equo infunderetur. Horum vnus teritur de radice gentianæ & aristolochiæ longæ, baccis lauri, myrrha, eboris scobe, his omnibus æquali pondere inter se mistis ac comminutis. Alter de pullo ciconiæ, plumato quidem illo, sed nondum volucri. Hic indetur in ollam viuus, & hac diligenter contecta, in furno tostus cinis fiet, & puluisculi asseruabuntur in vitreo vasculo, vnde ad suprascriptum vsum promantur, Hæc Camerarius ex Vegetij libro 1. cap 17. Vegetius quidem inter cæteras huius mali (malleum ipse vocat) causas, illam quoque numerat, si hordeum sudantes acceperint, & si post cursum calidi biberint, &c. quas supra hordeationis quoque causas fecimus, vt dubitem an malleus potius Vegetij sit ille morbus à quo nos equum *räch* dicimus, nam totidem ferè eius ex causis differentias capite iam citato Vegetius facit: an quam supra descripsimus crithiasis. Videtur & infundatura, vt Albertus vocat, non aliud quàm crithiasis: & equus infunditus, qui crithiasin patitur. Infunditus fit (inquit Petrus Crescentiensis 9.19.) ex nimio alimento vel sanguine per crura diffuso. Infundatura (inquit Albertus) accidit equo ingesta multa annona, quando nimis festinanter ducitur (forte manducat) & mox nimio potu repletur, antequam cibus satis sit concoctus. Item si à magno labore puram & bonam annonam aliúmue cibum valde esuriens & ventre vacuo, nec hausto potu, multa grana parum dentibus fracta vnà cum cortice vel palca transglutit: hinc aliquando infusio ad pedes descendit. Quòd si inter pellem & carnem fluxerit, pruritum ciet. Equus ita affectus incedit titubans, ac si super carbones ardentes ambularet: cum stat, pedibus tremit: nec extensis, sed quasi contractis membris stat: quin subinde iacere cupit, & propter grauitatem posteriora à terra erigere nequit, ac si freno anterius retrahatur, & super genua quasi cadit posteriora, Hæc Albert. Curãdi rationem omitto. Equus à nostris *räch* dictus, rigida habet membra & conuulsa, & sanguine ei detracto calido perfricatur: hoc remedium in malleo etiam pestilente Vegetius adhibet. & alij in alijs morbis, vt cap. septimo dicam. Est quando hunc affectum in posterioribus tantum pedibus fieri dicunt nostrates equarij medici, *räch vff den hinderen fuessen*, ex nimio onere posterius imposito, vel aliam ob causam. hic fortè Græcis fuerit [illegible] & morbus ab Alberto frenes dictus, de quo leges infra in morbis renum & lumborum. Est & quidam affectus in cruribus vel pedibus puto, quem vocant *man.hobräch*, abscessus, vt conijcio, circa vngulam. Sed hi duo particulares affectus sunt: cæteri vero *vã bgritten, räch vom wasser, vom fuoter, vom wind*, toti corpori communes. Sed hæc accuratius discutienda, & Germanica aliaque barbara nomina proprijs Latinis aut Græcis reddenda peritioribus rei equestris relinquo. Sunt qui flores, qui in agris frumento aut secali consitis proueniunt, quibus a cyaneo colore nomen, salutares in cibo affirment equis lassitudine ita affectis ob cursus vel saltus violenter extortos, vt malleum Vegetio dictam inciderint, *zu räch gritten* vel potius pestilente malleo captis, quibus etiam modicum de pelle mustelæ albæ minutatim concisæ, vel caudam eiusdem, in pabulo præbent. A vento sic affectis, vena inter oculos & aures aperitur: à pabulo vero, vbi venter inflatur (ego crithiasin appellârim) saponem intestino inserunt. Syderatitia iumenta dicuntur, cum venas vacuas percusserit frigus aut æstus, aut impleuerit cruditas, aut ieiunia bulimum fecerint. Redditur enim stupidum animal, & titubans ambulat, Vegetius 3.35. Hyperæmosin, id est sanguinis abundantiam à crithiasi differre supra ex Xenophonte docui. Sanguinis exuberantia spiritus læditur: hanc curarunt quondam pabuli mutatione & exercitijs: nunc sanguinis missione crebriore malum plenitudinis emendãt, Camerar. De dolore ex superfluo sanguine intra venas,

vnde

vnde dolores & torsiones in corpore oriuntur, Ruf.148. Crescent.9.18. De sanguine superabundante, Idem 41, De infestatione sanguinis, Veget.1.55.

De vnionis solutione, abscessibus & tumoribus.

De fluxu sanguinis è vulnere, & si sequatur hæmorrhagia, Rusius 43. & Albert. lib.22 de morbis equorum. De restringentibus fluxum sanguinis, Idem 44. Si percussa vena claudi non possit, Veget 3.14. Fluxui sanguinis iumentorum vtilis est fimus suis infusus in aceto, Plin. Si sanguis fluat per dorsum & secundum pilos, Hippiat.44. Sanguinis profluuio exhausti, Ibid.42. Ad ossa fracta, Hippiat.74. Ruf.168. Ad caput fractum vel nudatũ aliquo casu, Veget 2.13. Ad omnia equi vulnera, Ruf.169. Ad vulnera vel vlcera, Veget.2.62. Ad vlcera ceratum, Idem 4.27. Aduersus vetusta & recentia vlcera, Hippiat.129. Chlora & tetrapharmacum ad omnia vulnera elimpidanda vel sine difficultate claudenda, Veget.4.27. & rursus aliud, &c. Vulnerarij mixtura, Hippiatr.129. Traumaticum, Veget.4.26. Traumatica medicamenta duo, Veget.4.19. Vulnerarium emplastrum, Hippiat.129. Aliud ad cruenta vulnera, Ibidem. Erigeron mixtura ad recenter vulneratos, Ibid. De vnguento ad reparandam carnem. Ruf.177. Genus est mill. folij quo rustici nostri ad boues & equos vulneratos vtuntur, Brasauola. Ad vlcera iumentorum & animalium, facit asphodeli radix cocta illita, Plin. Cinis excrementi menstrui cum camini puluere & cera, Idem. Pix humida, Serapio Rubi foliorum puluis, Plin. Herba quam Germani consolidam auream vocant, *guldingunsel.* Aprili mense & initio Maij floribus cœruleis florentem in pratis, &c. equos vulneratos aut sellis compressos efficaciter iuuat, minutatim concisa & pabulo immixta. Si equus ab alio morsus sit, Hippiatr.73. Si quem alter equus calcitro icerit, Ibid. Si iumentum aut rotæ aut axis ictu fuerit elisum, Veget 3.21, Surculis hærentibus & clauis refigendis, Hippiat.129. Si truncus aut spina intret in aliquam partem corporis equi, Rusius 170. Si equus sagitta vulneratus sit, cancros duos cum adipe leporis contusos vulneri superilligato, & extrahetur sagitta, Innominatus. Præcipitati aut in foueam deuoluti, Hippiat.72. Emplastrum ad ruptos, Hippiat.129. De ijs quibus aliquid internè conuulsum est, Ibidem 66. Si quid intus conuulsum aut ruptum est. Ibidem. De dorso læso à sella, Rusius 76. Si compresso equi dorso in itinere tamen pergendum est, pannum sellæ quo pili continentur aperies, & pilos exemptos diduces digitis vt molliores fiant, iterumq; claudes, ita ne vlla durities aut asperitas inde equum lædat, & simul medicamenta appones. Sunt qui tritum piper loco læso inspergant, & interim in itinere pergant. Est quãdo dorsum læsum inflatur & carnes putrefactas producit. ex compressione sellæ vel oneris Inflatio hæc inueterata putrescit, & putrilago iuxta ossa efficitur aliquando coagulatio prauæ carnis, vnde sanies aquosa assiduè destillat, & hic morbus dicitur læsio pulmonis vulgo, Crescent.9.28. Vocant autem pulmonem non viscus, sed genus abscessus à forma. De pulmone seu pulmoncello, Rusius 82. Pulmunculum in dorso animalis natum difficile est medicamentorum appositione siccari, Vegetius 2.61. Idem pulmunculi in pede meminit 2.56. Nostri vlcus ex attritione in dorso factum, rupturam vocant, *bruch vnder dem sattel.* Id aliqui hoc modo curant: Ollam nouam dimidia parte implent asinino fimo, & dimidia ouis formicarum: & sic vrunt: & vbi locum oleo vnxerunt, cinerem inde inspergunt bis quotidie. De læsione dorsi, Rusius 75. De profunda plaga dorsi supra spatulas, Idem 78. De dorso & armis læsis, dolentibus, attritis, vlceratis, suppuratis, vulneratis, diuersas ob causas, Hippiatr.26. Vlceratio spinæ, Theomnestus in Geopon.16.15. De cura dorsi læsi, Veget.1.63. & 2.60. Pet.Crescent 9.30. Intertriginem vel attritionem dorsi, nostri vocant *fratt:* Vide etiam infra quædam vbi de scabie dicetur: & rursus inferius de coriagine & cornu dorsi. De inflatione dorsi ratione sellæ, Rusius 77. De vesicis paruis in dorso equi, Crescent.9.30. Ruf.87. Tumores circa armum inueterati excinduntur & curantur, vt reliqua spinæ vlcera, quæ cystes, id est vesicæ vocantur, Absyrtus 26. De spalacijs siue tumore & duritie in summitate armorum, Ruf 84. Si nerui aut musculi spatulæ ex punctura calcaris, vel ex alia causa lædantur aut inflentur, Albert.lib.22. Si iumẽto scapulæ fuerint dissolutæ, id est vlceratæ, Veget.2.44. Si equus inter cingula ex eo quòd nimis cinctus diu pergit, lædatur: aut forte in vena lateris pungatur, & propter stricturam sanguis emanare non potest, vnde forsan inflatur, oportet post quinq; dies cum pus maturuit aperto corio pus extrahi, ita vt digitorum compressione noxius humor expellatur, Albert. Suppuratio melius ignea lamina quam frigido ferramento reseratur, & expressa postea linamentis curatur, Columella.

Cephalicum ad omnia vulnera difficilia claudenda & supplenda, Veget.4.27. De fluxionibus vlcerum, & ijs quos aper dente percussit, Hippiat.111. Vulnus in cauis partib. Ibidem 71. Stypticum ad omnia vulnera humecta, & fungos exiccandos, Veget.4.27. Aristolochia & caua radix (sic vocant Germani herbam cuius radice rotunda & caua hactenus pro Aristolochia rotunda abusi sunt) vlceribus omnibus humidis & manantibus in humano & pecorum corporibus conueniunt: quamobrem equarij medici ad curanda equorum vulnera his herbis & radicibus carere non possunt, Hier.Trag. Vlcera equorum à nonnullis hunc in modum curantur: Sambuci folia in vino coquuntur cum pauco sale: eo vlcera abluuntur: mox succus foliorum sambuci instillatur: deinde gallinaceus fimus aridus & cribratus inspergitur: debet autem sambuci succus mane instillari, puluis è fimo vesperi inspergi, & sic vicissim pergendum est, Innominatus. Alij aluminis & chalcanthi partes æquales cum aqua coquunt in olla noua, & aquam inde vlceribus inspergunt. Suppuratione etiam equi infestantur, Aristoteles. De suppuratione, Hippiatr.26. Suppuratio (inquit Columella) melius ignea lamina, quam frigido ferramento reseratur, & expressa postea linamentis curatur. Ad tumores malagma, Veget.4.27. Ad tumores siue ad duritiam quamlibet fomentum, Ibidem. Ad tumores duros & veteres malagma, Veget.4.15. Contra tumorem omnem, præsertim qui igneo feruore non flagret, Hippiat.129. Abscessus facti ex nimio motu, casu, vel ictu, Ibid 79. Ad varios tumores præsertim calidos in equis sedandos, anagallide aquatica vtuntur ad equos, & mirè prædicant Tragus & Fuchsius.

Ambusta vel ignem experta, Hippia.81. Lipara pro ambustis, Ibidem 129. De combustis à calce quauis parte corporis aut fimo, Ibidem 65. Hypersarcosin, id est carnem in vlceribus exuberantem, nostrates vocant *das vuild fleisch* vel *geil fleisch.* Caro mortua in vulnere quomodo curetur, docet Albert.lib.22. in equo. Nostrates carnem putridam vocant, *das fulfleisch.* Si caro in vlcere vel exuberet vel putrescat, vitriolum tritum frequenter insperges, & ablues vino, in quo decoctum sit vrticæ semen.

Ad vermes vlcerum, Veget.3.2. Scabies, Veget.3.71. Rusius 72. Theomnest. in Geoponicis 16.17. Hippiatr. cap 6.32. Si scabies latius prurit, Ibidem 69. In prurigine (inquit Albert. libro 22.) equus se dentibus mordendo scalpere desiderat, &c. Oritur autem primò iuxta carnẽ in collo paruis vlceribus, & per totum corium & corpus defluentibus pilis se diffundit, & nisi cito occurratur in scabiem vertitur, &c. curã omitto. De scabie & eius cura Albert.

Alber. Ibidem. Sion scabiem equorum lenit, Plin. Equorum scabiem ranæ decoctæ in aqua extenuant, donec illini possit, aiuntq; ita curatos non reperi postea, Plin. & Auicenna. Ad scabiem & pruritum quadrupedum adhibentur, Haleces sale infusæ per noctem, Plin. Aqua maris, Idem Amurca olei cocta cum lupinis & chamæleonte, Idem & Auicenna & Serapio. Asphaltus. Plin. Asphodelus illita, & priuatim in equis. Idem. Butyrum cum resina, Plin. Chamæleontis succus, Idem. Elleborus niger cum thure & cera, aut & pice, vel cum psyllio, Plin. Helliotropium vstum cũ aceto illitum, Obscur. Fel capræ cum cinere aluminis. Ficus siccæ & folia eius cocta cum radice almezereon nigri, Auicen. Fimus bouis vel bubali, Plin. Glutinum taurinum in aceto liquefactum addita calce, Idem. Citran, id est cedria, Serapio secundũ Galenum & Dioscor. & præcipuè oleũ eius. Oleum lentisci, Plin. Pastinacæ piscis iecur coctum in oleo efficacissimè curat, Idem. Pix, Plin. Pix liquida, Serapio ex Dioscoride. Sal Chalastreus, Plin. Squinanthi oleum, Serapio secundũ Habyx, Auicen. Haliabbas. Hyssopus cum oleo, Plin. Personatiæ siue arctij radicem tritam aliqui miscent cũ lacte vaccino, & equorum scabiem illinunt. Impetigines, & quicquid scabies occupat, aceto, & alumine defricantur. Nonnunquam, si hæc permanent, parib. ponderibus permistis nitro, & scisso alumine, cum aceto linuntur. Papulæ feruentissimo sole vsq; eò strigile raduntur, quoad eliciatur sanguis: tum ex æquo miscentur radices agrestis herbæ, sulfurq;, & pix liquida cum alumine. Et eo medicamine prædicta vitia curantur, Colum. Et rursus, Scabies (inquit) mortifera huic quadrupedi est, nisi celeriter succurritur: quæ si leuis est, inter initia candenti sub sole vel cedria, vel oleo lentisci linitur, vel vrticæ semine, & oleo detritis, vel vnguine ceti, vel quod in lancibus salitus thynnus remittit. Præcipue tamen huic noxæ salutaris est adeps marini vituli: sed si iam inueterauerit, vehementiorib. opus est remedijs, propter quod bitumen, & sulfur, & veratrum pici liquidæ, axungiæq; veteri commista pari pondere incoquuntur, atq; ea compositione curantur, ita vt prius scabies ferro erasa, perluatur vrina. Sæpe etiam scalpello vsq; ad viuũ resecare, & amputare scabiem profuit, atq; ita factis vlcerib. mederi liquida pice atq; oleo, quæ expurgant, & replent vulnera æquè: quæ cũ expleta sunt, vt celerius cicatricem & pilum ducant, maxime proderit fuligo ex aheno vlceri infricata, Hæc Columella. Sunt qui ad scabiem equi vnguentum parent veteri axungia, oleo laurino, helleboro albo & argento viuo permixtis, ita vt ad libram axungiæ sextam olei laurini partem, hellebori octauam addas: argenti viui verò quantum satis videbitur pro scabiei modo, non nimium tamen. Simile vnguentum describit Rusius 71. Malidem subterculaneam (Græci [illegible] vocant) scabies sequitur, prauis humoribus sub cute infusis: mentio eius fit in Hippiatr. & apud Veget lib. 1. cap. 5. & cap. 12. In Germanicis libris nisi mendum est, genus quoddam scabiei equorum nominari inuenio *die vuilden neres*, quod resina, axungia, & vitellis ouorum mixtis & in sole inunctis curant. Impetiginem aliqui *retter* vocant (alij *Zittermal*) qua forsitan voce corrupta *neres* scriptum est, vt impetigo fera intelligatur. De scabie & pruritu colli & caudæ equi, Rusius 72. Et de scabie in genere, quam rungiam vocat Gallica voce, ibidem. In collo equi (inquit) iuxta garese quædam scabies fit, &c. De læsione garralij seu guida, Idem 86. Cum garrese (inquit) fuerit nimis inflatum & plenum putredine, vratur pluribus punctis foci, aut ferro idoneo scindatur, &c. De quibusdam pulueribus ad sanandum dorsum vel garresum equi, Idem 88. Hoc malum nostrates puto vocant *krattigkeit*, & equum sic laborantem *krettig*, vel potius *krottig*, à rana rubeta, quòd locus affectus similiter infletur. Idem aut similis affectus est, vnde equum nuncupant *krantzgrindig*. De puziolis (pustulis) quæ nascuntur in dorso equi, Rusius 87. sunt autem, inquit, pusillæ excoriationes, &c. Papulæ erumpentes, Hippiatr. 69. Intertrigo bis in die sublinitur aqua calida: Mox decocto ac trito cum adipe defricatur, dum saniei vis emanat, Columella. Albæ vitiligini citra scalpellum mederi, Hippiatr. 129. Contra morpheam, serpiginem & impetiginem equorum, Rusius 150. accidunt autem hæc vitia vt plurimum circa oculos seu palbebras, & circa nares & os equi. De impetigine superius etiam dixi ex Columella. De impetigine crurum, alijsque vitijs seorsim dicetur infra. De elephantia, Hippi. 3. Elephantiasis signa, Vegetius 1. 9. cura 1. 16. Numeratur autem ab eo inter species malidis. Lepræ curatio 118. De spallatijs, Rusius 84. Sic autem vocant barbari tumorem & duritiem carnis super spatulas siue armos, quæ dorsi superficiem superat. Vegetius libro 2. cap. 30. entomata nominat tubera & tumores diuersos, vt sunt steatoma, meliceris, aneurysma, atharoma, ganglion. Adijcit & curam omnibus vnam & communem. In malide articulari tubercula quædam nascuntur per totum corpus, Hippiat. 97. Dracunculus vermis est tineæ similis, non in ventre, sed in lacertis, fœmore, tibijsque, parte Aegypti superiore copiosus: qui latera quoque paruulorum infestat, moueturque hic sine dubio, Petrus Ruellius. Aduersus dracunculum, Hippiatr. 129. hoc infestante, toto corpore pustulæ erumpunt, & animal clamitans obstrepit. Farciminosi morbi signa, Vegetius 1. 7, cura 1. 14. Censetur & hic inter malidis genera, & huiusmodi argumento deprehenditur: In lateribus (inquit Veget.) & in coxis & in verendis quoque partibus, & præcipuè in iuncturis membrorum, vel in toto corpore collectiones inslantur: rursumque hi velut sedatis, aliæ renascuntur: cibum potumque ex more recipiunt, macrescunt tamen: quia digestio eis plena non prouenit, hilares aspectu, sanisque similes creduntur. Haud scio an huius generis sint quæ in Hippiatricis cap. 97. φαλκίδωα dicuntur, farcimina forte legendum: quæ tumores sunt (inquit Absyrtus) illis quos Græci dothiênas vocant similes, maioresque, ac suppurantur, & sponte erumpunt, fiuntq; diffusa malide articulari. Farcina (inquit Albertus) nascitur ex nimia carnis humectatione, & immoderata repletione: aliqui vermem vocauerunt, eò quod superfluus humor in carne & cute foramina facit tanquam vermium, contingit autem ex sanguinis fluxione extra venas: & interdum ex magna plaga, vel ictu & liuore si non curentur intra duos menses, & in locis fuerint cauis, ac inter armos & in lateribus: interdum ex morsu alterius equi farinam patientis, &c. Hæc ille. De verme dicto farsino, Rusius 146. De verme dicto anticor, Idem 147. Fit autem cum paruus humor colligitur & putrescit in casula cordis, vnde pars ad pectus propellitur, &, si collum occupauerit, tumorem facit. Ab hoc corrupta cordis substantia mortem sequi necesse est: quamobrem anticor, id est, cordis suffocatio vocatur. Anticax (aliâs antiquor vel anticar, qui tres modi corrupti videntur, vt anticor tantum rectè scribatur, quod morbus ante & circa cor & in pericardio fit) glandulæ sunt, vel tumor, inflatio, vel apostema circa cor, Petrus Cresc. 9. 15. De verme volatili, Rusius 145. In hoc vlcera præcipuè in capite oboriuntur, humores è naribus fluunt: Vocatur autẽ voatilis, quoniam humores superiora petunt: aliqui talpinum appellant, & transit aliquando in cimorram supra dictam. De verme equi Rusius 144. Is incipit in pectore, vel intra coxas iuxta testiculos: deinde ad crura descendens tumefacit ea, & crebris vlceribus perforat: aliqui guttam vocant. Vermem dicunt glandulas in pectore vel coxis inflammatas, &c. Petrus Crescent. 9. 14. Realgar fit ex sulfure, calce viua, & auripigmento, & idiomate nostro vocatur soricoria: occidit sorices puluis eius, & omnia animalia: abolet fistulas & vermes

equorum,

equorum,& omnem malam carnem corrodit, Syluaticus. Ad eadem omnia valet aconitum: præcipuè autem eo aconiti genere ad vermes equorum apud nos vtuntur, quod pallidum florem gerit radice ad retis speciem incisa. Hinc natus videtur error, vt res longè dissimiles, aconitum & realgar, propter virium similitudinem à recentioribus quibusdam confunderentur. Equus vermem passus nunquam ad pristinæ valetudinis robur aut pristinam alacritatem redibit. Vermem Germani vocant *den wurm* vel *burtzel* alij *purtzel*, à farcina vel farcimine forsan detorto nomine. Distinguunt autem loco tripliciter, vt alius nascatur in naso, alius inter genu & coxam, alius in pudendis vel virga equi maris. Rursus vermes alios apertos esse legimus, vbi tubercula aliquot apertis foraminibus apparent, *aussbrechende würm*: alios verò tectos. Sed remedia quoque in libris quibusdam nostra lingua manuscriptis reperta adijciam. Cicutæ succus cum melle illinitur, quo gustato vermem illico mori aiunt. Radice petasis herbæ (quam nostri radicem pestilentiæ vocant) veterinarij quidam vtuntur ad vermes equorum, aliáq; vitia tum intra tum extra corpus, Tragus. Pecudi ex verme laboranti, præsertim equo, folia carduorum edenda præbe: Aut commansam herbæ phu radicem superilliga: quod homini quoque prodest. Si vacca vel bos vermem patiatur, ouis rubetarum in palude aliqua vel alibi repertis locum affectum diligenter perfricabis: inde stercus humanum calidum impones, & linteo obligabis: & nigri solani superficiem edendam obijcies, radicem collo appendes: ne aquam adeat animal caueb is, sanabitur. Sunt qui locum scindunt & extracto verme succo persicariæ herbæ, quam plerique hydropiper faciunt, abluunt: Alij herbam cum lapide superponunt, mox defodiunt, morbo ita paulatim decrescente, vt ipsi superstitiosissimè credunt, quemadmodum herba defossa flaccescit ac putrescit. Alij radicem polygonati, carbones quernos, thus, hordeum non decorticatum & salem, omnia minutatim cõtusa concisáue misceent, & inde quantum manus capit pabulo equi inspergunt, idq; bis aut ter repetunt. Si equo vermis inter carnem & cutem nascatur, tumorem vrito, & medullam ceruinam infundito. In libris Hippiatricis nostra lingua excusis, vermes vbiuis nati cauterio vruntur, deinde ærugo inspergitur, si inter coxam & genu fuerit: si in naso, ærugo cum osse equino vsto: si in pudendis, ærugo, sulfur, & hyoscyami semen veteri axungia excepta illinuntur. De cancro, Pet. Crescent. 9. 46. De cancro cum alibi, tum in labijs, Albert. Cancer (inquit Rusius 171.) fit circa iuncturas crurium iuxta pedes aut inter iuncturas & pedes, videlicet in pastora, & quandoque alibi in corpore, &c. De carcinomate, Hippiatr. 76 De fistula ex cancro, Pet. Crescent. 47. De fistulis, Hippiat. 128. Rusius 172. fit autem (inquit) ex antiquo vulnere non curato, vel ex cancro. De fistula vbiuis corporis, Veget. 2. 27. Collyrium fistulare, quod fistulis immittitur vulnerum, quæ ab initio curata fuerint negligenter, Veget. 4. 16. Emplastrum contra omnia caccẽthe vlcera, phagedænas vlcerum diuturnas, & abscessus ano præsertim erumpentes, Hippiat. 129. Muri, caro in pelle superflua, Pet. Crescent. 11. De tuberculo in mori speciem, Hippiatr. 127. Malagma ad vligines, Veget. 4. 24. hæc alibi puto vlcera glycea vocari. Agglutinans medicamen ad fauos Hippiatrica 129. De glandulis & scrophulis inter pellem & carnem, Petr. Cresc. 12. De glandulis, testudinibus & scrophulis, Ruf. 139. Omnes hi tumores fiunt ex materia corrupta in vno loco se condensante inter corium & carnem. Pendigo ad scirrhos pertinere videtur. Si iumento scapulæ vlcerentur, diligenter inspice, ne quas inter neruos & commissuras pendigines faciat, Veget. 2. 44. Pendiginem circumcides ad viuum, Idem 2. 55. Glycium ad sordida & cancrosa vulnera, Veget. 4. 27. Malagma ad vligines; Idem 4. 24. Linimentum ad phazalam (abscessum puto) morbum peculiarem equis mare rubrum ingredientibus. Emplastrum quod dolores sopit, & incandescentes inflammationes discutit, Hippiat. 129. item aliud, Ibid. Traumatica duo ad phlegmonas tollendas, Veget. 4. 27. Rhadunculus (forte carbunculus) est phlegmone occupans cutem & carnem vsq; ad profundum, cum sanguinolenti humores superabundant: sunt autem eius differẽtiæ pro diuersitate humorum, & cæt. Albert. Ad inflammationem omnem, & malagma ad spinæ vertebram, Theomnestus in Geoponicis 16. 16. De barbulis & carbunculis, Rusius 85. Barbula forte à carbunculo corruptum est nomen: fiunt autem ex superfluo sanguine, & aliquando miscentur etiam alij humores: cura eorum docetur in capite de læsione dorsi. Squillares dicti furunculi Hippiat. 80. Ficus est collectio rubicunda vel liuida prominens ex nimio intercutaneo sanguine, &c. Albertus. De ficu qui nascitur alibi quàm in pedis solea equi, Rusius 140. Ignis sacer vel pusula, Hippiatr. 25. Si equus aut bos ficosos tumores (*feygwartzen*) patiatur, cultro abscinde, & quinque folij succo sanguinem ablue, mox cretam tritam insperge, Obicur. De herpete, id est serpente vlcere, Hippiat. in hoc ἀφροθρεῖον album sub pelle incidendum, & astringentibus inde curandum est, &c. Turtæ (inquit Albert.) apostemata sunt in superficie carnis intra cutem exorta, in modum panis qui turta vocatur: fiunt ex abundantia sanguinis maximè, humorisque intercutanei putridi: & aliquando cum caro læditur ictu aliquo, &c. De curtis (lege turtis) equorum, Rusius 81. De equo super quem Luna splenduit, Rusius 83. Videtur autem de apostemate vel vlcere intelligere, quod Lunæ radijs tactum putrescere vel corrumpi alibi etiam legere memini. Verrucæ vbiuis, Veget. 3. 17. Traumaticum ad verrucas tollendas, Idem 4. 27. Verrucas in equis quidam pilis ipsorum vinciunt, & testas concharum quæ in aqua dulci reperiuntur vstas tritasque inspergunt. Claui, Hippiatr. 26. Coriago, ἰχιδερμία, vitium est, cum pellis appressa tergo pertinaciter adhæret: hoc cum ambobus armis inhæsit synomiasin vocant, vide Vegetium 3. 54. & Hippiatrica 26. Cornu vocatur cum corium in carne dorsi, vel sola caro antea læsa, videtur sicut cornu indurata: quod ex nimio pondere sellæ vel alterius oneris accidit, ita vt rumpatur aliquando pellis dorsi, & vlcus aliqando etiam ad ossa pertineat. Fit etiam radunculus interdum in cornu, &c. Albertus, & Petrus Cresc. 9. 27. Compressum in hoc malo (inquit Rusius 80,) corium cum carne conglutinatur: & cornu vocatur, quia instar cornu formam rotundam habet: vel à diffusione latitudinis quæ protenditur in acutum: vel à corio cum cute inuiscato, &c. De coriagine diximus etiam inter morbos bubuli pecoris. De dorso læso attritóque, superius etiam dictum est. De neruo inciso & eius cura, Rusius 173. Neruorum vulnera, Hippiatrica 84. Ad ictus & dolorem neruorum cataplasma, Hippiat. 129. Cæteros neruorum affectus, quære infra vbi de articulis & partibus extremis dicetur. Varices, Hippat. 77. Crurum ossa (inquit Xenophon in electione equi) sint spissa, sed spissitudo non erit venarum neq; carnium: nam hoc pacto cum per aspera agitur equus, impleri hæc sanguine necesse est, & existere varices (χερίοντι, lego κιρσούς) & crassescere crura, & cutim abscedere.

Alexipharmaca & Theriaca.

Sæpe imprudens animal venenum in pascuis vel præsepibus vorat, contra quam noxam alexipharmaca remedia vbi ab authoribus petenda sint monstrabimus: sæpe etiam à venenosis animalibus ictu morsúue læditur, quibus

quibus theriaca dicta medicamenta succurrunt. De brassica syluestri cum fœno depasta, Hippiatr. 90. De aconito, 91. De cicuta, 92. De veratro & ægolethro in cibo sumptis superius dixi. Interit veneno sandarachæ & equus, & quoduis iumentum siue veterinum: datur in aqua percolatum, Aristoteles. Est quando equus sordidos & abstersioni destinatos pannos vorat, contra quod malum in Germanicis libris remedium inuenio oua aceto calido macerata donec testæ abscedant, &c. Si equus terram vorârit, pro remedio sauinam in pabulo dant minutatim incisam, Obscur. De equo qui comedit pennam, Rus. 133. Contra fimum gallinæ deuoratum, Hippiatrica 89. Veget. 3. 85. & 3. 15. Stercus suillum iumentis propinatur contra venenosos morsus, Veget 3. 77. Si araneum comederit equus, Veget. 3. 80. Buprestes bestiolæ (vulpestres, corrupte) araneæ similes, cum deuoratæ fuerint, animal præfocant, Veget. 3. 15. vbi de causis impeditæ vrinæ loquitur. Si buprestin comederit in fœno, Idem. 3 78. Contra buprestin, Hippiatrica 86. Qui remedia Germanicè scribunt, hoc malum vocât *kafern im magen*. De erucis, Hippiatrica 93. Contra hirudines haustas, Absyrt. in Geoponicis 16. 18 Hippiat. 88.

De morsu canis rabidi, Hippiatrica 87. Veget 3. 84. Hippiatrica in fine capitis 87. De aquæ metu, Vegetius 3. 31. Muris aranei morsus (inquit Aristoteles) equis alijsq; iumẽtis molestissimus est. pustulæ hoc excitantur: & periculosior quem defixerit grauida: pustulæ enim rumpuntur, ex quo interitus sequitur: sed si non grauida est, non interimit. De morsu muris aranei, Hippiatrica 87. Vegetius 3. 77. vocat autem murem cæcum: & 3. 82. vbi murem araneum vocat. Si iumenta momorderit (mus araneus,) mus recens cum sale imponitur, aut fel vespertilionis ex aceto, Plinius. Fit aliquando vt mustela iumentum morsu sauciet. cuius dentes inficiunt animal, & moritur, nisi subueniatur. Remedio est si vulnus oleo perungatur, in quo mustela suffocata computruerit, expresso validiusculè per linteolum. Fricatur & locus saucius arida pelle mustelæ, vt incalescat, & datur iumento antidotus theriaca, Camerar. Quinetiam ea (inquit Aristoteles) quam alij chalcidam alij dygnidam vocant, suo morsu aut interimit, aut vehementem dolorem mouet: similis hæc paruis lacertis est; sed colore serpentis quam cæciliam nominant. De vulnere ex sagitta intoxicata, Rusius 178. Ad morsus serpentium, Hippiatrica 85. & 86. Rusius 179. Quadrupedibus à serpente læsis hæc prosunt, vt Aggregator obseruauit: Cancri in cibo sumpti, Plin. Daucus, idẽ. Filix imposita capiti iumentorum defendit à serpentibus, Idem. Mustelæ catulus nudus recens cum sale appositus, Plin. Ruta per nares cum vino, Idem. Vespertilionis fel cum aceto, Idem. Si vipera animal percusserit, Vegetius 3. 79. Hippiatrica 85. & 86. Aduersus colubros, Veget. 3. 77. Ad ictos à scorpione, Hippiatr. 86. à scorpione vel alia reptili bestia læsos, Hippocrates in Geoponicis 16, 19. Veget. 3. 77 & 3. 83. Si animal mordeatur à phalangijs, Veget. 3. 77. & 3. 81. Hippiatrica 85. & 86. Si pastinacam (staphylinon, insectum) deuorarint, cuius magnitudo quæ verticilli bestiolæ est, irremediabile malum est, Aristoteles. De eodem insecto, Hippiatrica 119. De pastinacæ marinæ ictu, Hippiatr. 87. Est in exemplis equos ab apibus occisos, Plin. 11. 18. Apes aliquando equum non modo fortissimè inuasisse, sed etiam interemisse, Aristoteles affirmat, Aelian. Ne muscis infestentur veterina, Hippiatrica 85 & ne vlcera ab ijs tacta vermibus scateant, Ibidem. Muscas quoq; vulnera infestantes (inquit Columella) summouebimus pice, & oleo vel vnguine mistis, & infusis, cætera erui farina rectè curantur. Sunt qui vulneribus illini iubent vnguen illud quo axes rotarum perunguntur: aut serum aquâmue casei inspergi. Culices propellendi, Hippiatr. 85. Contra tabanos vel œstra, Ibidem. Contra cimices & pulices Ibidem. Contra pediculos, Veget. 1. 44. Hippiat 95. Contra ricinos, Ibidem. Quidam argentum viuum axungia vetere extinctum, fasciæ ex cannabi illinere iubent, eamq; collo appendi. Alij aqua, in qua resina decocta sit, abluunt.

De particularibus morbis à capite ad pedes.

Omnes valetudines capitis, præcipuè veteres & periculosos, cyclo curare oportet, Veget. Cycli autem rationem ex eo descripsi supra, vbi de equo purgando egi. Ad passiones capitis iumenti bryonia & vitis nigra prosunt, Plin. 23. vt citat Aggregator. Ad caput fractum vel nudatum aliquo casu, Vegetius 2 13 Si caput equi ex ictu morbóue languet, raphani (seminis nimirum) & zedoariæ partes æquales tritas cum vino misce, & faucibus infunde: idq; toties, donec sanies à capite fluxerit, Obscurus. Ad capitis dolorem, Vegetius 2. 8. capitis & caluariæ, Hippiatri. 104 Capitis dolorem, inquit Columella, indicant lachrymæ quæ profluunt. auresq; flaccidæ, & ceruix cum capite aggrauata & in terram summissa. Tum rescinditur vena, quæ sub oculo est, & os calda fouetur, ciboq; abstinetur primo die. In postero autem potio ieiuno tepidæ aquæ præbetur. ac viride gramen, tum vetus fœnum, vel molle stramentum substernitur, crepusculoq; aqua iterum datur, parumque ordei cum viciæ libris duabus & semis: vt perexigua portione cibi ad iusta perducatur. Appiosus, id est hemicranicus equus, vnde & mens hebetatur & visus: Et quia vna pars prægrauatur, tanquam ad molam vadit in gyrum, Veget 2. 2. Et rursum 2. 10. Appiosum iumentum (inquit) præsepio incumbit, oculos tensos habet, micat auriculis, &c. Vide etiam paulo post in Rabioso. Sol canicularis ardentior animalia percutit in cerebro, vnde caput deiectum habent, Vegetius 3. 36. Ad siriasin, id est capitis ardorem, Hippiatrica 129. Capitis valetudines, Vegetius 2. 1. Cum ex æstu (inquit) vel frigore debilitata sunt membra, & in capite frixus sanguis vertitur in virus, tunc repletis venis cerebri membrana distenditur, & somni salubritatem frequenter excludit: ex quo necessariò dolor capitis, mœstitia & imbecillitas subit. Distentionis quoq; valetudo (Vegetius 2 9.) ad capitis præcipuè causam refertur. Obscuratur in ea visus, capitis membrana distenditur, adest tremor & sudor totius corporis. Contingit autem diuersas ob causas, si sudans biberit, ex indigestione cibi, si non dormiat, si substrictus manserit. Capitis refrigeratio, vt cum equus ex calido stabulo subitò ad frigus perducitur: vnde equus aliquando tussit, & appetitum amittit, &c. Pet. Cres. 9. 25. De frigiditate capitis equi, quæ tussim prouocat, oculos inflat, aliquando lachrymas euocat, Rusius 70. De viuulis, Petrus Cresc. 9. 17. De strangullione, Rusius 63. De strangulione & cymoscha, vt quidã scribunt, item de viuulis, supra inter morbos communes docui: etsi potius ad capitis morbos referri debeant. Pro chimorra aut simili voce, apud Petrum Cresc. 9. 14. hæmoagra ineptè legitur. De strangulina etiam inter thoracis & pulmonis morbos nonnihil dicetur infra. Ad defluxiones vel destillationes à capite, Hippiatri. 104. Pituitæ, id est fluxui humorum, vel rheumati iumentorũ vel pecorum, vt Aggregator obseruauit, prodest cretani (id est crethmus) Plinius lib. 26. item hellebori nigri surculus per aurem traiectus, & postero die eadem hora exemptus, Idem lib. 25. Equo cui catarrhus per nares fluit (*rützig*) olei libram, in qua argenti viui quadrans decoctus sit, refrigeratam ab ignis calore per nares infundes: sic enim vel intra octo dies, vel sex menses saltem conualescet: aut morietur, Obscurus. De genere & qualitate mucorum qui per nares fluunt, Vegetius 2. 36. Medicamentum ad saniem li-

quidam è naribus, Hippiatrica 129. Vegetius libro 1. maniam quoq; inter malidis species numerat. Dephreniti-de Vegetius 2.3. Si, vbi antea diebus aliquot sponte ieiunarint, mox in furorem vertantur, sanguine detracto iuuantur, Aristoteles. Equis furentibus auriculæ sunt subrectæ, Plinius. De insania, Vegetius 2.12. Oculi, inquit, ardent sanguine & humore suffunduntur, auriculæ stant vel micant indomitorum instar capi non possunt, capti parietibus se illidentes conantur effugere. De furore & rabie, Hippiat. 102. Insania, cum præsepia frangunt, sese morsu lacerant, homines impetunt, auribus micant, &c. Vege. 3.43. Contra maniam seu furiam in equis, Ruf. 158. De chirurgia adhibenda in equo furioso, propinato ei opiato pharmaco, &c. Idem 159. Rabies (inquit Vegetius) eadem omnia & maiora ostendit quam insania. De equo furioso vel leproso (lego rabioso) Ruf. 154. Rabiosus, Vegetius 2.5. & 2.11. Cum appioso (inquit) accedit thoracis passio, statim fit rabiosus, supercalefacto [illegible] ore & sanguine, &c. Dolor est loci, adeò vt mordendo se comedat (præsepia aut alia mordicet:) vel alium impetat. Subito hinnit tanquam sanus. In parte capitis vbi vitium remansit post curationem, difficile se gyrabit, & parietibus se iunget, &c. Rabiosi equi (inquit Camerarius) fiunt varijs de causis, vt ab æstu, à pabulo non idoneo, à cerebri inflammatione, à bilis in venas exudatione. Flagrant & rigent oculis, spumam eijciunt. His venas statim incidere oportet, qui si castrentur, resipiscere subitò perhibentur. Nostri equos insanos lunaticos vocãt, & cerebrum cum luna eis minui aiunt. Circa Abderam & limitem qui Diomedis vocatur, equi pasti (nascentibus illic herbis) inflammantur rabie, circa Potnias verò asini, Plin. non exprimit autem quibus herbis. Equos efferari & rabie inflammari ferũt, bibentes ex Cossinito flumine Thraciæ qui defluit in Bistonicum stagnum, vbi Diomedis Thracis, qui immanes equos habebat, quos Hercules expugnauit, regia olim fuit. Ex eodem morbo laborare dicunt equos bibentes de fonte Potniæ, qui non longe ab urbe Thebis abest, Aelian. Equi dicũtur νυμφ[illegible], qui lymphatico morbo laborant in quo ad tibiæ sonum quies cõtingit, fronte demissa quod vocatur [illegible], Cælius. Quod autem lymphari dicitur, tale est, vt equus ad tibiæ sonum quiescat, & demittat frontem: cum verò conscenderis, citetur contentius donec retineas: demissus etiam semper tristisq; est si rabie tenetur: cuius indicium, vt auriculas demittat ad iubam, rursusq; protendat, idq; vicissim factitet, Aristoteles. Rara quidem (inquit Columella) sed & hæc est equarum nota rabies, vt cum in aqua imaginem suam viderint, amore inani capiantur, & per hunc oblitæ pabuli, tabe cupidinis intereant. Eius vesaniæ signa sunt, cum per pascua veluti extimulatæ concursant, subinde vt circumspicientes requirere, ac desiderare aliquid videantur. Mentis error discutitur, si deducas ad aquam. Tum demum speculatæ deformitatem suam pristinæ imaginis abolent memoriam. Eadem hæc verba Ruellius in Hippiat. 15. tanquam Theomnesti repetit, cum in Græcis nihil tale hoc loco legatur, nulla Columellæ mentione facta. Hydrophoba, id est aquam timentia iumenta, ex qua passione in rabiem conuerti solent, Vegetius 3.31. Syderatio, Veget. 2.39. In hac (inquit) labia & maxillæ & nares etiam deprauantur in parte, ita vt vix cibaria dentibus inlidat, quæ etiam humoribus plena reperies: & bibiturus os ad nares demerget in aquam quia infirma sunt labia quibus haustus attrahitur. De syderatione & comitiali morbo, Hippiatrica 109. De epilepsia, Veget. 3.33: Si equus morbo incognito collabatur, filicis fœminæ radicis partem linguæ subijcito, mox alui ac vesicæ excrementum reddet & exurget, Hieronymus Tragus hoc ipsum se expertum scribens. Ad vertiginẽ, Hippiatrica 128. Paralyticum iumentum ambulat primum in latere ad similitudinem cancri, ceruicem incuruat ac si fracta esset, rectos pedes non ponit (parietibus se illidit) cibum & potum non recusat, hordeum ipsius vdum semper apparet, Vegetius 3.41. Indicia resolutionis neruorum, Hippiat. 129. Ex impetigine inueterata iuxta oculum vermis fit qui ad cerebrum penetrat, vnde animal statim moritur, Incertus. Cerebrum commotum facit vt malè ambulent equi, frequenter offendant, & toto se corpore commoueant, &c. Veget. 2.7. Ad lethargicos, Hippiatrica 128. quod penultimum est caput de diuersis morbis. De lethargico equo, ibidem 101. in verbis Absyrti de thlasmate. Animal lethargicum semper iacet ac dormit, Vegetius 3.48. Lethargici, Hippiatr. 104. [illegible] Hesychius & Varinus. Ad somnum conciliandum, Hippiat. 128. Neruorum læsio, Absyrtus in Geopon. 16.7. Capiuntur equi (inquit Aristo.) etiam rigore neruorum: cuius indicium, venæ vt omnes neruiq; intendantur, & caput ceruicesq; immobiliter rigeant, rectisq; cruribus gradiãtur. Roborosa passio (Vegetius 3.24.) dicitur, quæ animal rigidum facit ad similitudinem ligni. Totum corpus astringitur, extensæ sunt nares, & aures frigidæ, immobilis ceruix, os constrictum, caput extensum, pedes constricti, vt nulla commissura flectatur, &c. Tetanus videtur hic affectus: & idem forte est quem Germani vocant. *erschrecken vff allen fieren.* hoc est noxam per omnia crura: in quo allium cum aceto tundunt. & crura bis aut ter illinunt: & donec incalescant inequitant, & calefactum operiũt. Spasmus, *der krampff, oder verkürtzt adern.* Vide infra in affectibus ceruicis & colli, & rursus in affectibus neruorum inferius. Tetanus, Hippiatr. 34. Tetanum vel rigorem neruorum, vulgò in Italia incordatum vocant. Tetanus vel robur opisthotonus, emprosthotonus, Veget. 3.24. Opisthotonus, Hippiat. 34. Vegetius 3.47. Ad opisthotonicos vnguentum, Hippiat. 129. Spasmus in causa est vt subito concidant, articuli eorum extenduntur, toto corpore palpitant, aliquando etiam de ore spumam emittunt, &c. Vegetius 3.32. In opisthotono non debet incidi vena, Absyrtus cap. 9

De morbis oculorum Hippiat. 11 Rusius 52. Vegetius 2.22. Heterophthalmos equus, vide supra in B. sed hic affectus naturalis siue connatus est. Oculis iumentorum & quadrupedum (vt obseruauit Aggregator) prodest anagallis, Plinius lib. 25. Chamelæa Idem 24. Sal, si inspuatur oculis, Idem 31. Oculus lunaticus vitium est, quod interdum oculo album inducit interdum lympidat, vnde lunaticum veteres nominauẽre. Vegetius 2.18. Nostri aiunt oculum (malim, maculam aut suffusionem oculi) cum Luna crescere & decrescere, & interdũ prorsus obcæcari. Aduersus hoc vitium aliqui lapillos in capitibus cancrorum repertos terunt, melle excipiunt & oculis illinunt (hoc aliqui etiam ad cicatrices & vngues adhibent.) Alij vitellum oui cum sale subigunt, & vstum inde puluerem oculis inspergunt, quod cicatrices etiam abolere aiunt. Pili in oculis, Vegetius 2.15. De sanguine qui apparet in oculis equorum, Rusius 57. Oculi cruore suffusi, Hippiatrica 11. Oculorum vulnera & ictus. Ibid. Ad oculum percussum, Vegetius 4.27. Rusius 59. Ad album vel glaucoma ex percussura natum, Vegetius 2.22. Ictus vulneris & inde carcinoma, Ibidem. Ad rupturas, & de tuniculis seruandis, Vegetius 4.27. Nostrates vulnus oculi ab acuto aliquo ligno infixo vocant *den angstal*, & venam statim ante oculos incidunt: Alij vero eam quæ mox sub vinculo nasi (vt vocant) reperitur, & caput humilius alligant, vt sanguis effluat. Exulcerati oculi, Hippiatr. 11. Vlceribus in oculis animalium medetur papauer, Auicenna. Papaueris cornuti folia & flores iumentorum (κτηνῶν) argema & nubeculas inuncta emendant, Dioscorides. Theophrastus folium eius argema in ouibus tollere scribit. Dolores oculorum, Hippiat. 11. Omnis dolor oculorũ in unctione succi planta-

ginis

ginis cum melle Attico, vel si id non est, vtiq; thymino celeriter leuatur, Columella. Oculorum inflammationes, procidentiæ, defluxiones, Hippiatr.12. De lachrymis oculorum, Rusius 13. Contra ruborem & dolorem oculorum, Rusius 61. Lippitudo Hippiatrica 11. Absyrt. in Geoponicis 16 5. De epiphoris oculorum, Vegetius 2. 22. Hippiatrica 11. Auticax est rheuma ad oculos, epiphora vel ophthalmia visum impediens, Petrus Cresc 9.26. Apud eundem 9.15. auticax, aliâs antiquor, vocatur glandula quædam circa cor, &c. Si animal oculum impegerit, aut confricauerit, vel ex percussura læserit, & album induxerit, etiam si totus oculus præclusus sit, hac ratione curabis, &c. Vegetius 2.20. Ad confricationem oculorum, Rusius 20. Fluxionem oculorum aliqui curant insperso puluere, ex vitello oui vsto, & careo, hedera terrestri ac ruta vstis mixtisq; omnibus. De tumore calloso oculorum, Vegetius 2.22. Oculorum carcinomata, Hippiatrica 11. De caligine oculorum, Rusius 54. De caligine & panno siue panniculo albo, qui pupillam oculi occupat, & visum obumbrat, Rusius 55. Oculi (inquit Camerarius) caligine & nebulis frequenter læduntur, claritatem restituere putát medullam de cruribus caprinis exemptam recentibus & incoctis, cum trochiscis roseolis (cum rhodostagmate, vt habet Absyrtus in Hippiat. cap. 11. vnde hæc transtulit Camerarius, & vt rhodostagma non rectè pastillos roseos vertit, sic compositionem corũ frustra de suo adfert: de rhodostacto vide Aeginetam 7.15. de roseis pastillis, 7 12.) & illinetur oculus caliginosus (equi vel muli bis aut ter penna illinetur, & sanabitur, Absyrtus.) Quòd si etiam pustulæ appareát, aut rubedo oculorum, proderit idem medicamentum vel medulla cerui cum croco pondere denarij, sic mista vt liquiditas retineatur. Ad caligines (ἀχλύας) remedio esse putantur sputa salis in ore ieiuni liquefacti: aut puluisculi de corio veteri tosto in furno & cinefacto, Camerarius ex Hippiatricis. In quibus nos cap. 11. sic legimus, Medulla ceruina purgata, ne quod ossiculum remaneat, & in pila marmorea trita cum drachma croci triti miscetur & reponitur in vase ligneo (vitreo, Ruellius) vel corneo ad vlcera oculorum. Oculos equi claros reddet hoc medicamentum: Ad vnciam mellis puri, zinziberis drachmas duas admisce, & stillatitij liquoris rutæ vnciam semis: hoc oculis inditum & iumentis & homini prodest. Contra maculam equorum, Rusius 58. Cicatrices oculorum, Hippiatrica 11. Vegetius 2.22. Cicatrices oculorum (inquit Columella) ieiuna saliua & sale defricatæ extenuantur: vel cum fusili sale trita sepiæ testa: vel semine agrestis pastinacæ pinsito, & per linteum super oculos expresso. Pterygia, id est vngues oculorum, Hippiatr. 11. De vngula oculorum (*der nagel*) Rusius 56. Est autem (inquit) cartilago, quæ frequenter medium oculorum occupat. Collyria ad oculorum albugines, Hippiat. 12. Geoponica Græca 16.6. Ad albuginem & vestigia vlcerum in oculis animalium commendatur centaurium minus à Plinio lib. 25. cinis de osse sepiæ lib. 32 sideritis libro 25. & flos papaueris campestris ab Auicenna. Cicatricem esse puto quod nostri in oculo vocant *das fäl*, quasi pellem dicas, nisi quis pannum potius barbaris dictum interpretetur: cam aliqui curát vitello oui cum sale subacto & vsto, vt & lunaticum oculum, sicut supra dixi. Alij tum ad cicatricem tum vnguem oculi duodecim lapillos è capitibus cancrorum vrunt, & inflant in oculos equi, donec rubescant: deinde mel illinunt. Hoc etiam supra ad oculum lunaticum retulimus, Alij vnum aut alterum ouum coquunt donec durescát, & quod album est super ferro vrunt dum in cinerem vertitur, cui admiscent piperis & zingiberis albi farinam cribro excretam, hoc arido replent canalem pennæ & in oculum inflant. Alij similiter inflant tritas concharum testas quæ in stagnis reperiuntur. Ad oculorum album vel glaucomata, Veget. 4.27 Album vel glaucoma ex humore vel percussura natum, Vegetius 2.22. Si animal oculum impegerit, aut confricauerit, vel ex percussura læserit, & album induxerit, Vegetius 2.20. Oculus lunaticus vitium est quod interdum oculo album inducit, interdum lympidat, Veget. 2.18. Collyria diuersa, ad album in oculis, ad glaucoma, Vegetius 4.27. Suffusio vel album quomodo per nares curentur, Veget. 2.21. Suffusio oculorum, Vegetius 2.16. Hippiatrica 11. Paracentesis in cicatrice oculi, & quæ sit incurabilis, Veget. 2.17. Apud Græcos medicos non in cicatrice sed suffusione oculorum, paracẽtesin adhiberi solitam legimus. Est suffusio, Græcis hypochysis, barbaris cataracta, Germanis *ein starr* vel *starn*, vnde compositum *starrblind*, id est ex suffusione cæcus. Staphyloma oculi, Hippiatrica 11. Vegetius 2.19.

De extrahendis equo dentibus, qui dicuntur scalliones, Rusius 40. Sunt autem (inquit) quatuor in maxilla inferiori, extrahendi cum equus fuerit annorum trium & dimidij: duo ex eis scalliones; & duo plani vulgo nuncupantur. Plura de his dentibus scripsi supra in B. Si gingiuæ vel dentes doluerint, Vegetius 2.32. Ad Parulides id est gingiuarum collectiones, Hippiatr. 129. Pullaria, tumor inter gingiuas & maxillas, tanta tensura vt manducare vix possint: sunt autem glandulæ quædam, Veget. 2.25. Os vlceratum, Hippiat. 60. Aphthæ oris, Ibidem 61. Vlcus putridum vel marcidum in ore, Hippiat. 28. De malo oris equi, vbi glandulæ in vtrisq; maxillis intrinsecus tumefactæ apparent, instar amygdalarum, Rusius 64. Hoc malum Germanicus quidam liber exponit, *Geschwollen halss, oder so es nit schlinden mag.* Si tumores in ore sint, quos nostri gallas vocant, è venis sub lingua sanguinis bonam partem extrahunt, & os perfricant vino vel aceto, cui sal & arida fæx vini æquali inter se portione miscentur: Alij gallas ferro curuo excisas ita perfricant: quod si palatum tumeat, gallas secundum longitudinem excindunt, & vulneribus diligenter affricant salem non tritum. Si equus ex vulnere oris aut faucium febriat, Vegetius 1.36. Ad fistulam in maxilla vel ore, Vegetius 2.26. Equorum communia mala sunt, immundities oris, aut dentium asperitas & inæqualitas, &c. Camerarius. De læsione linguæ, vbi multa vlcera fiunt vt ex morsu dentium, vel freni vel malo pinzanese dicto, Rusius 68. Malum (inquit Albertus) in lingua equi aliquando fit, cum ex putrida esca sanguis putridus & phlegmaticus generatur linguam putrefaciens: vnde lingua excoriatur, & venæ sub ea nigrescunt. Hoc malum aliquando ad pedes descendit, ita vt equus vix stare possit, &c. Lingua incisa, fibulis consuenda, &c. Veget. 2 31 Ad linguam intercisam, Hippiat. 129. Ad ligulam, Hippiatr. 129 Ad palati dolorem cataplasmata, Hippiatr, 129. Si vena in palato incisa claudi non potest, Vegetius 2.55. De palatina, Rusius 65. Sunt autem sulci quidam in palato equi, caui vel profundi, ex pabulo acuto & aristis pleno pungente palatum, aut ex phlegmate orti. De lampasco, Rusius 66. Est autem lampascus in equis palati tumor, & forte per metathesin literarum sic nominatur voce à palato detorta. Anglicè etiam lampas vocatur, Germanicè *schul* vel *stoxl*, in quo affectu quidam gingiuis supernè tumidis cauterium adhibent. Lampistus (inquit Albertus) ex abundantia sanguinis in superiori parte oris iuxta dentes est protensa inflatio, ita vt sulci qui inter dentes sunt emineant, & equo esca (fluratura & moruellata Rusius) de ore cadat, &c. Columella in bubus tumorem palati vocat. Palati tumor accidit etiam morbo quem crithiasin vocant, vnde Albertus apud Aristotelem deceptus nõ symptoma tantum palati tumorem (ipse mollitiem vocat) sed eundem omnino morbum cum crithiasi facit. De barbulis sub lingua, Rusius 69. Barbulæ quædam (inquit Albertus) fiunt in palato equi, siccæ, in modum co-

norum mamillarium alicuius bestiolæ, quæ cum crescendo longiores paruo grano fuerint, equum ab edēdo impediunt. Germani, vt conijcio, *väsen* vel *vesen* nominant, quæ sunt eminentiæ quædam sub lingua, similes granis frumenti quod *fäsen* appellant, & equum ita impediant vt ex cibo nihil proficiat: nisi foscellis potius, de quibus statim dicam, hoc nomen conueniat, quod magis placet. Ioan. Ruellius in Hippiatricis quodam loco vbi de ranis pedum parte mentio fit, ineptissimè vitiosa incrementa linguæ interpretatur, & Petrus Ruellius errorem eius secutus à Gallis vulgò les barbes nuncupari scribit. Foscellæ (vel floncellæ, Rusio 67.) inflationes (molles & paruæ, Rusius) intra os equi in labijs natæ versus extremos dentes, in medio nigricant: fiunt autem cum equi ingerunt frigidas & asperas herbas, quæ super labijs & maxillis diu manent, & impediunt quo minus pabulum equi suo commodè loco mandi possit, vt in lampasco etiam contingit, &c. Albertus. Videtur autem hoc esse illud malum quod superius dixi à Germanis *vesen* appellari, quod aliqui definiunt tumorem esse sub labijs ad dentes laterales, & eadem Germanicè de eo scribunt, quæ de foscellis Albertus Latinè: vt *fesen* à foscellis detortum sit nomen: barbulæ verò supradictæ Germanica lingua vocentur, *wertzlin oder zäpflin im rachen*. Glandulæ inter maxillas & fauces inferiores nascuntur, & ad similitudinem pilularum maiores, aliæ verò minores connexæ ex carne obdurescunt, & tumorem sine doloribus faciunt, &c. Vegetius 2.24. Si ex plethora sanguinis fauces tument. Vege. 2.29. Tumor faucium & capitis interius adeò vt bibere aut manducare non possint, Vegetius 2.28. Tonsillæ, Hippiat. 18. & 20. Maxillæ interdum dolent & tument, interdum etiam lapides in eis concrescūt, Hippiatr. 18. Si equo maxillæ dolent, calido aceto fouendæ, & axungia vetere confricandæ sunt, eademq; medicina tumentibus adhibenda est, Columella. Maxillarum vlcera putrida, Hippiatr. 28. Os fractum iuxta collum, vel molares, vel alio oris loco, vt morsum equus claudere non possit, Vegetius 2.53. De sanguine per nares fluente, Hippiatr. 42. Vegetius 1 54 Nonnunquam etiam per nares profluuium sanguinis periculum attulit, idque repressum est infuso naribus viridis coriandri succo, Columella. De cuferino vel cuferio, id est cum post cursum sanguis de naribus fluit, Vegetius 2 37. De cartilagine narium corrupta & sanguine fluente, Vege. 2.34. Si narium septum rescissum est, Hippiat. 129 De polypo, Hippia. 21. In polypo narium præcluso spiritu strangulari videntur, stertunt, moci humidi profluunt, Veget. 2 38. Chanan est sonitus accidens in naso, quo fit sæpius ista vox chaha: vel secundum alios est exitus vaporis fœtidi ex naribus, sicut accidit equis, Andreas Bellunensis Ozænæ vitia pedum sunt Vegetio item Absyrto cap. 129. vt errauerit Ruellius qui fœda narium vlcera illic interpretatur. Podagræ indicium, vt alter testium dexter palpitet, vel vt paulò citra nares cauum quiddam rugosumque gignatur, Aristoteles. Sternutatorium, Hippiatr. 129. Aurium dolores, Hippiat. 17. De auribus contusis, & collectione aurium vel suppuratione, Veget. 2.14. De tumore iuxta aurem, Ibidem. Si aqua ingressa sit, Ibidem, & Hippiatr. 17. Strumæ & parotides, id est duri tumores iuxta aurem, Hippiatr. 16. Vegetius 2.23. Vlcera auricularum, Hippiat. 17.

Si equo collum ita tumeat, vt deglutire non possit, bacillum anterius fissum & stupa inuolutum inserito in fauces equi, vt vlcera rumpantur, deinde tria oua cum aceto mixta infundes, Scriptor innominatus. Apud eundem morbus quidam nominatur *kälsucht*, id est gutturis morbus, cui hoc remedium adhibet: Album liquorem (inquit) de ouis vigintiquatuor thuri miscebis (quod remediū vsurpatur etiam in lampasco dicto; quem *schwölsucht* interpretamur) & in collum defundes deinde collo circulum circumpones (quidam & alterum pectori addunt) & equitari facies donec bene sudauerit: alij aliter medentur, vt in libris Germanicis præscribitur. Ceruicis tumor & attritus, Hippiat. 23. Stiua (inquit Albertus) in collo equi dicitur, cum collum sine dolore huc illuc flecti non potest, nec equus escam nisi per interualla capere potest, accipit autem à terra raptim & festinanter. Causa est extensio neruorum colli & repletio. Curatur subulis candentibus transfixis, &c. De scima (stiua lego) seu lucerdo, Rusius 73. fit (inquit) ex nimio onere scapularum, & desiccatione nimia neruorum colli, &c. Nostrates hoc vitium in quo tendines ceruicis rigent, vocant *halsstarrig*. De spasmo & tetano supra dixi in morbis capitis. Est & aliud colli vitium, quod vulgo vocamus *den speckhalß*, & equum ita affectum *speckhälsig*: quem in Germanicis libris reperio similiter curari, vt scabiem colli, de qua supra diximus. Audio tumorem esse mollem laxumque, qui in causa sit vt collum & iuba in alterum latus inclinentur: & aliquando excindi. Collum equi inflatur inquit Rusius, si intra quartum diem post extractionem sanguinis, plagam super lignum & lapidem fortiter, aut alius equus illam corroserit, aut si cito post restrictionem plagæ duram escam comederit, &c. Si iumentum ceruicem vel vertebras eiecerit aut luxauerit, Vegetius 2.41. Hippiatr. 26. Peruersio ceruicis, Hippiatr. 24. Ceruix destillationem patiens tumidior videbitur, fœtorem habebit canceraticum, cum humore nigro & liquido: diligenter scrutaberis foramina eius, &c. Vegetius 2.43. Si iuxta collum ex punctura spatulæ aut lateris inflatus fuerit equus, &c, Albertus. Malandria, id est vulnera ceruicis, Vegetius 2.42. Strumæ rumpendæ, Hippiatr. 20. Strumæ vel parotides vel scrophulæ, iumentorum guttur & fauces infestantes, Vegetius 2.23. Strumæ & parotides, Hippiatr. 16.

Arteria vlcerata aut rupta, Hippiatr. 63. Ad scabritiem gutturis, Hippiatr. 129. Cynanche, id est angina, Hippiatr. 19. Ad pectoris vulnus ferro vel aliter factum, Hippiatr. 47. Pectoris aggrauatio, Petrus Cres. 9.34. De grauedine pectoris quæ fit ex plethora ferè, & impedit gressum equi, Rusius 91. Equi aperti ante pedes anteriores pastorentur, & pectus vino calido lauetur, Rusius 92. Si animal lædatur cum accipit potionem, vt si in arterias pulmonis resilierit, Vegetius 3.75. De vitijs pulmonis, Hierocles in Geopon. 16 10. In dolore pulmonis stertit equus, tussit, excreat purulentum, &c. Vegetius. De eodem Hippiatr 5. Pulmonis vitio contingit vt equi propter tussim difficilem ossa deuorasse putentur: hic morbus cum nouus est, equus inde peumorrox vocatur, à pulmone rupto (de quo Hippiatr. 6.) & facile curatur: inueteratus iam pure collecto in pulmonibus pneumonia dicitur, & equi pneumonici, hoc est pulmonarij vel vulsi, & ægrè curatur, Hippiatr. Pulmonis exulceratio, Hippiatr. 27. Pulmonarij & vulsi, Hippiatr. 7. Ad tussim equorum, Hier. in Geopon. 16.11. Hippiatr. 22. Vegetius 3. 61. & 69. Tussis ex humoris acerbitate, Vegetius 3. 67. Ad tussim siccam, Idem 3. 68. Rusius 165. Ad tussim si quid faucibus inhæserit, Vegetius 3.62. Ex faucibus, Idem 3. 66. Exasperato gutture. Ibidem. Si ex vulneribus faucium tussis vrgebit, Vegetius 3.70. Si ab internis tussierit, Ibidem. Ad tussim ex perfrictione, Vegetius 3.63. In hac caput deorsum mittunt tussiendo vsque ad terram, bibentibus aqua per nares currit. Est & tussis à colibus, cum coles iniuriæ pleni sunt, tumentque, dum bibunt sic affecti continuò ruminant, Vegetius 3.64. Est deniq; (inquit idem 3.65.) ab interioribus, grauior & penè insanabilis: hæc nares iumenti præcludit vt spiritum reddere non possit. Si ilia spissis pulsibus ducit, signum est prouenire à iecore vel pulmone, vel præcordijs: Sin

lentis

lentis pulsibus ilia duxerit & ventrem, indicat tussim de his locis, in quibus intestina ligantur, quorum tensione & iniuria compelluntur tussire. Nam si cursu nimio vel latiore saltu conuexata ilia fuerint, hæc nascitur causa. Ex nimio quoq; æstu vel intolerabili frigore interiora vitiantur & faciunt tussicos. Vnde vulsi appellantur, Hæc Vegetius. Ad tussim & vulsos, Vege.3.69.& 70.& 4.9. Capitis refrigeratio interdum facit vt equus tussiat, Petrus Cresc. Recens tussis celeriter sanatur, pinsita lente, & à valuulis separata, minuteq; molita. Quæ cum ita facta sunt, sestarius aquæ calidæ in eandem mensuram lentis miscetur, & faucibus infunditur, similisq; medicina triduo adhibetur, ac viridibus herbis, cacuminibusq; arborum recreatur ægrotũ pecus. Vetus autem tussis discutitur porri succo trium cyathorum cum olei hemina faucibus infuso: iisdemq;, vt supra monuimus, cibis præbitis, Columella. Ad tussim recentem dari putant vtiliter pisorum lentiúmue, aut etiam fabarum lomentũ, Camerarius ex Hippiatr. Græc. Ex eodem remedium ad anhelitum grauiorem ex sulfure supra retuli, vbi tractatũ est de morbis equi in genere. Tussi & asthmati iumentorum, vt Aggregator obseruauit, conducit gentiana, Plin.26. Verbasci cuius flos est aureus, tanta vis est, vt iumentis etiam non tussientibus modo sed ilia quoq; trahentibus, auxilietur potu, Plinius 26, Quidam erinacei viui cum spinis exusti pulueres equo asthmatico datos in stabulo, statim prodesse affirmant, Camerarius. De vulsis etiam in præcedentibus quædam citaui: videntur enim vulsos (in Græcis etiam Hippiatr. θλασεὶς legimus) appellare aliquando authores, quicunq; grauiter tussiunt, quòd arteriæ, aut pulmonis aut reliqui thoracis pars aliqua conuulsa in eis videatur, vel rupta, vnde & pneumorrhôges dicuntur. Vegetius 3.42. vulsare posuit pro valde tussire. Vulsa quidem, Græcis spasmata, in quocunq; corporis loco dicuntur, quoties non ruptum modo aliquid, sed nerui quoq; ij, quos ἶνας, hoc est fibras dicunt, lacessiti sunt atq; vulsi. Barbari quidam recentiores, pro vulsis vulsiuos & pulsiuos equos dicunt: à quibus etiã Germani mutuati videntur suum *bülsen*, quod est cum difficultate & maiore sono tussire. Quinetiam pulsiuum equum nostri videntur tanquam à cordis pulsu nominasse *ein hertzschlegig roß*: cum tussientem, vt puto, solum, aut etiam anhelosum intelligãt, quod vel ex remediorum natura conijcio: nam inter cætera gentianam cum quarta salis parte in vino coqui & infundi iubent. De pulcina (aliâs pulcini siue mulsiui, deprauatis codicibus,) Pet. Cres. 9.20. Morbus hic (inquit) fit ex calore liquefaciente pinguedinem, quæ obstruit pulmonis arterias ita vt equus vix respirare possit. Signa sunt, nariũ magna spiratio, & ilium (circa coxas) crebra pulsatio, (hinc forte aliquis pulsiuum equum dici conijciet, nõ tanquam vulsum: sed cum res vna sit, de vocabulis nemini contendimus.) Incurabilis ferè est: tentantur tamẽ remedia quædam, &c. Autumni tempore cibetur vuis maturis, vel dulci musto potetur. Mangones quidam ad viridia pabula ducũt, vt fallant emptores. De vulsis, Vegetius 3.66. De equo pulsiuo, Rusius 142 In hoc morbo (inquit) narium continua & magna suffocatio contingit. Dantur pro remedio carnes & decoctio serpentum, &c, Ad vulsos & ruptos (grauiter tussientes) Veget.3.70. Chamæleuce (inquit Cælius Calcagninus epistolicarum quæstionum libro 3.) ea est, quam olitores & agrestium vulgus vngulam equinam vocat: ex antiquis nonnulli tussilaginẽ vocauerunt, quòd arcendæ tussi sit accommodata. Ex eo factum puto vt veterinarij, ad discutiendam equorum peripneumoniam illa vtantur. Ea est vehemens pulmonis inflammatio, ex destillatione plerunque proficiscens, quam grauis anhelitus subsequitur: hinc equos pneumonicos appellant medici. quos Latinè pulmonarios rectè nuncupaueris à grauitate respirationis, & ab ilibus quæ difficulter admodum trahunt. Mulomedicorum imperitia hoc tẽpore vulsos vocitauit, Hæc ille. Sed alius mihi videtur peripneumonia peracutus in homine affectus, quam qui in vulsis seu pneumonicis & pulmonarijs equis intelligitur, inueterata scilicet tussi laborãtibus, vt Calcagninus in hoc errârit. Iumenta nimio saltu, vel cursu, aut ruina, cũ aliquid intrinsecus ruperint, vulsant: stranguriam patiuntur, excreant purulentum aut sanguinẽ ab initio, &c. Vege.3.42. De epistomicis (forte pneumonicis) vulsis, colicis, &c. vnde sanguis tollatur, Veget.1.27. Quorum pulmo versus cartilaginem ensiformem (sic reddo *das hertzblatt*) contrahitur his sisymbrium cardaminen dabis in cibo, Hippiatr. liber German. Equus pulsiuus si vuas vel racemos abunde ederit, liberatur: nec simile huic remedium reperitur, Rusius, & Pet. Cres. cuius verba paulò ante citaui. Spiritu distenti equi, Hippiat.62. Ex anhelitu inflationes, Vege.3.39 Aduersus strangulatum prouenientẽ cum equus satur cibo ad cursum agitur, Hippiat.111. In Germanicis etiã libris inuenio remedia equi, vt vocãt, suffocati (*erstecke*) id est anheli. Οἱ μὲν [illegible] ἐκ τῆς ἄγαν [illegible], Suid. De strangulione, Pet. Cres. 9.16. Glandulæ aliquot (inquit) circa caput equi sunt & earum quædam sub gutture, quæ interdum augentur propter humores equi refrigerati à capite descendentes, vnde totum guttur inflatur, & meatus respirandi cõprimuntur, &c. Haud scio an hæ glandulæ, tonsillę sint, de quibus Hippiatri Græci agunt 18. & 20 conijcio autem easdem esse, quoniam non reperio alium morbum à recẽtioribus descriptum qui magis accedat: Quanquam & viuulæ à quibusdam dictæ eodem in loco glandulæ quædam sint, similiter ab influxu capitis auctæ, & arteriam similiter ita cõstringentes vt animalia suffocentur, nisi in tempore succurratur, per cauterium vel incisionem. Exciduntur autem etiam strangulionis glandulæ: & apud Græcos Hippiatros tonsillis cauterium adhibetur. Strangulinam vocant (inquit Albertus) cum omnes meatus gutturis equi, per quos anhelitus ad nares meat cum tussis grauedine constringuntur. Fit ex putrida esca & aqua nimis crassa, & ex phlegmate collectio propter otium equi vel sicca esca cum puluere comesta vel potu nimis frigido, vel cum tempore frigido nimis biberit equus, & postea sine coopertorio in frigido loco steterit, præcipuè si antea lassus fuerit & ieiunus. Si per octo dies equus laborauerit, desperatur Frequenter infra duodecim dies euadit, vel in moruellam transit, & periclitatur, Per contagionem etiam inuadit hic morbus, &c. Est quando strangulina ex frigiditate capitis vel tussis siccæ pectus equi concutit, &c. Hucusq; Albertus, remedia omitto. Plura vide supra in morbis toti corpori communibus de strangulina. Tormentilla data in potu vel pastu, vtilissima est bobus & equis pulmonarijs ob defluxionem à capite cum asthmate, auribus flaccidis & fastidio cibi, Albertus in Aristotelis hist. anim. 8.23. Malidis siccæ causa refertur ad pulmonem in dextro latere ruptum, & pleuritidem inde factam: nihil per nares fluit, emaciantur, grauiter anhelant & cum fœtore, Vide Hippiat.2. De malide in vniuersum supra dictum est inter morbos communes. Hippacare, celeriter animam ducere, ab equi halitu qui est supra modum acutus, Festus. De asthmate, id est suspirio, Vegetius 3.68. De asthmate & orthopnœa, Hippiatr.27. Nostri nescio quem in equis morbum vocant *brustgestreng*, quem curari aiunt si pectus inungatur fimo canis ex oleo de seminibus cannabis: vel tanaceto cum sale ex aqua infuso, & tanaceti herba naribus inserta. Præscribunt etiam remedia ad pectoris tumorem: & ad vitium à quo equum *brustsichtig* appellant. Asthmaticum vocant, *dämpfig, ersteckt, schwär athmende, hertzschlechtig, hinsch.* Accidit ferè equis, qui parum exercentur, vt anhelitus difficultate laborent, tum igitur admiscebuntur herbæ calidæ naturæ ad discutiendos humores lentos & tenaces, vt artemisia & origanum. Hedera

autem terrestris ad omnes morbos & languores equorum præsens remedium habetur, quæ non solũ ab illis mandatur, sed etiam trita inseratur naribus vt sternutatio prouocetur. Sed ad difficultatem spirãdi laudatur & cichoreæ radix, & gentianæ. Laudatur & sulfur (aliqui sulfuris vnciam dimidiam pro vna dosi terunt, & pabulo inspergunt) cuius vsus tamen periculo non videtur carere. Quidam erinacei viui cum spinis exusti, pulueres datos in stabulo statim corrigere hoc vitium affirmant, Hæc Camerarius. Sunt qui asthmaticum sanandum promittant, si triduo furfures aridos ederit. Aliqui helleborum nigrum inserunt inter cutem & carnem foramine transfixo subula. Est & alterum hellebori nigri genus ab Hiero. Trago descriptum, abrotono vel esulæ vulgo dictę non dissimile, quod ab efficacia aduersus asthma Germanicè *buschkrut* nominatur. De Orthopnœa, Hippiatr. 27. In orthopnœa siue plagio rigido equus etiamsi trahatur, ambulare detrectat, anhelat grauiter, frequẽter suspirat, ronchos ducit, ilia suspendit: dum manducat, tussit: difficile liberabitur licet diu viuat, &c. Veget. 3.46. Empyi equi dicuntur, quos suppuratio infestat, Cæl. Ad vomicam, Veget. 3.69. & 3.53. vbi & empyema vocat. In hoc morbo (inquit) tussiet equus, purulentum excreabit os grauiter olebit, cum accubuerit difficile surget. Iumenta nimio saltu vel cursu, aut ruina, cum aliquid intrinsecus ruperint, strangutiam patiuntur, excreant purulẽtum, aut sanguinem ab initio, &c. Veget. 3.42. Cordis dolor, Hippiatr. 29. Irremediabile malum est, inquit Aristoteles, si cordis dolore vexatur equus: cuius indicium, vt latera subsidant, & ilia præstringantur.

Stomachicus vel potius syntecticus, Vegetius 3.55. Vide supra in morbis communibus. De syncopatis & confixis, Vegetius 1.53. Cardiaca, id est cordis (oris ventriculi potius) dolor, vel deliquium animi & sudor, Vegetius 2.4. Cardiacus morbus, Hippiatr. 29. De bulimo, id est intensa fame, Hippiatr. 67. Vegetius 3.35. De bulimo ex fame vel lassitudine, Vegetius 3.38. Est quando ieiunia bulimũ faciunt, vnde desideratitia iumenta dicuntur, &c. Vegetius 3.35. Sanguinis vomitus Hippiatr. 42. Vegetius 3.13. De aqualiculo, id est stomacho (ventre potius & intestinis) & qui eius vitio contingant morbi. Ad fastidia cibi & nauseam, Hippiatr. 129. De inedia laborantibus & fastidiosis iumentis, Hippiatr. 120. Nostri hoc vitium dicunt *verstossen*: os & linguam in eo arescere aiunt. Huc pertinet quod supra ex Xenophonte & qui ab eo mutuatus est Polluce retulimus, Ex plenitudine (inquiũt) crithiasis & hyperæmosis fiunt: [illegible]. Interdum & fastidio ciborum (inquit Columella) languescit pecus. Eius remedium est genus seminis, quod git appellatur. Cuius duo cyathi triti adiunguntur olei cyathis tribus, & vini sextario, atq; ita faucibus infunduntur. Et nausea discutitur, etiam si caput allij tritum cum vini hemina sæpius potandum præbeas. Si abunde non edat equus, Absyrtus in Geoponicis 16.13. Capitis refrigeratio aliquando tussim inducit, & appetitum omnem abolet, Petrus Cresc. Ad cruditatem, Hippiatr. 28. Oppletio & cruditas, morbus acutus, Hippiatr. 99. vt crithiasis quoque, & ipsa cruditas. Cruditas ægritudinem facit ob quam modo in vnam partem, modo in aliam ambulantes inclinant, Vegetius 3.37. Si equus ab indigestione febriat, Vegetius 1.35. Sideratitia iumenta dicuntur, cum venas vacuas percusserit frigus, aut æstus, aut impleuerit cruditas, &c. Vegetius 3.35. Noxa ex putri fœno Hippiatr. 31. Si animal fœno malo lædatur, Vegetius 3.72. Si hordeo malo aut nimio lædatur, Veget. 3.73. De alijs in cibo venenosis supra diximus. Si equus doleat ex nimia ingestione hordei vel alterius similis tumefacti in ventre aut stomacho, quod noscitur si venter sit durus & ilia tumeant, Petrus Cresc. 9.18. Si equus valde calefactus nimium aquæ frigidæ bibat, dolet aliquando & inflatur, sed rarò, Idem. Affectus quidam crithiasi similis ex liberaliore potu oritur, vt supra diximus. De eo qui aquam reuomit, cum stomachus paralysin ex frigore sustinuit. Vegetius 3.34. Si equus doleat ex flatibus, & ilia tumeant & ferè totum corpus plus solito, Petrus Cresc. 9.18. De dolore ex flatibus qui subeunt meatus corporis concalefacti, vnde ilia sudant, & corpus quandoque valde tumescit, & equus valde affligitur, Rus. 149. De ilium inflatione, [illegible], Hippiatrica. 46. Ventris inflatio (sine dolore) Veget. 3.59. testes sudant, alternis pedibus terram tundunt, subito inde alterna parte se conuertunt: caput ad ilia ponunt, tanquam locum doloris ostendant, gemitus interdum & tremor totius corporis insequitur. Emphragma id est tortura & extensio ventris dolorque cum magno periculo, Veget. 1.40. De Emphragmate, Idem 1.47. Curatur extractis èlonganone excrementis manu oleo inuncta, vel clystere iniecto. Vide etiam Hippiatr. 45. De diuersis passionibus ventris, eorumque causis & signis in genere, Vegetius 1.39. Dolor ventris, Veget. 1. 49. Hippiatr. 31 & 33. Ventris & intestinorum dolor sedatur in bubus visu nantium (anserum natantium, Veget.) & maxime anatis: quam si conspexerit cui intestinum dolet, celeriter tormento liberatur. Eadem anas maiore profectu mulos & equinum genus conspectu suo sanat, Columella & Veget. 3.3. Morbi genus quoddam nostri à ventris pulsatione vocant *buchschlahen* vel *buchstrenglng*, in quo anhelitus equorum breuis agitur, venter & latera vndatim mouentur. Ad huius curationem incidi iubent venam quam à calcaribus denominant in vtroque latere: & heliotropium (intybum syluestre) in cibo dari: quod si fastidiet, minutatim incisam cum auena aut palea misceri. Alij oleo de seminibus cannabis cum sanguine canino venas pectoris perungunt: Alij lapidem de carpione pisce in vas vnde equus bibit inijciunt. De cholera humida & sicca, Hippiatr. 75. De bili vel choleris, in quo malo iumenta commouentur ac volutantur vt strophosa, Vege. 3.50. De bili arida, Idem 3.51. Si bilis molesta iumento est, venter intumescit, nec emittit ventos. Manus vncta inseritur aluo, & obsessi naturales exitus adaperiuntur, exemptoq; stercore posita cunila bubula, & herba pedicularis cum sale trita, & decocta melli miscentur, atque ita facta collyria subijciuntur, quæ ventrem mouent, bilemque omnem deducunt. Quidam myrrhæ tritæ quadrantem cum hemina vini faucibus infundunt, & anum liquida pice oblinunt. Alij marina aqua lauant alutum, alij recenti muria, Columella. Intestinorum dolor, Hippiatr. 36. De stropho eiusq; causis & cura, Vege. 1.43. De stropho, id est torminibus, Hippia. 45. In stropho (inquit Veget. 3.57.) volutatur equus, patitur torsiones, ilia sibi respicit, stercus durum assellat, terram pedibus tundit dolore cogente, intermissis horis refrigerationem sentit & requiem. Tormina (inquit Camerarius) sæpe male habent equos, ea accidere putantur in grandiore intestino, quod Græci monenteron & colon vocant, etsi quidam distinguunt. Torminosis igitur equis prodest sanguinis detractio, venis suffraginum incisis: itemque applicare ventri sacculos cum auena, aut milio, aut quod efficacius putatur, sale, tam calidos quam poterit manus sustinere. De ileo & ileosis equis, Hippiatr. 126. Veget. 1.48. & 1.42. Equi domestici laborant ileo dicto, id est tenuioris intestini morbo: cuius mali indicium, vt crura posteriora attrahant ad priora, & ita summoueant, vt propemodum collidant, Aristoteles. Ad intestini magni quod monenteron & colon vocant conuersionem, Hippiatr. 36. De coli dolore, Veget. 1.41. & 1.50. & 3.52. Coli intestini inflationes & dolores, Idem 3.60. De colica seu stropho, aliqui truncationem vocant, Rusius obiter quædam 151. nam de vrinæ difficultate ex professo illic agit. Coli cruciatus, Hippiatr. 31. Ad colicos compo-

compositio, Veget. 4.27. Colicis vnde sanguis tollendus, Veget. 1.27. Ad aluum obstructam, Hippiatr. 129. Longanonis cura, Veget. 1.42. Emphragma, id est obstructio dicitur, cum rectum intestinum peruersum & obstructum est, Hippiatr. 43. Vide etiam paulo superius. De torminibus, Hierocles in Geopon. 16.9. Strophosis vnde sanguis tollendus, Veget. 1.27. Epithema pro cœliacis, Hippiatr. 129. De alui profluuio, Absyrt. in Geopon. 16.8. Veget. 3.16 Hippiatr. 62. Dysenteria, Hippiat. 39. Veget. 3.11. Pastillus ad dysentericos & laborantes foria pecudes, Hippiat. 129. Sanguis per sedem, Hippiatr. 42. De equo patiente ragiaturam (vox est Itali. a) siue dysenteriam, Ruf. 136. aliqui ragiato, alij forate vocant. Sed aliud forte quam dysenteriæ profluuium intelligunt, quoniam sanguinis qui in dysenteria omnino excernitur, non meminit, vel Rusius, vel Petrus Cresc. 9.23. vbi hûc morbum aragaici (nisi mendum est) appellat, quem comitentur tormina ventri, rugitus, egestio crudorum, &c. τιλῶντες (& ἰσχνόπλοι) dicuntur equi forioli, & stercore liquido laborantes, Hippiat. 56. Diarrhœa, Hippiatr. 35. Ad procidentiam sedis & vitia eius, Hippiatr. 129. Si intestinum emittatur extra anum, Rusius 96. Tenesmum, ni fallor, Germani quidam appellant *den fürstal oder gezwang*. cui medentur glande è lardo in auripigmenti polline circumuoluta in anum inserta, aut multum subinde salis potui adijciunt, aut saponem cum potu infundunt. Teredines vel lumbrici, Hippiatr 41. Vermes in ventribus equorum, &c. Albertus, Rusius 167. De clysterijs ad curam lumbricorum & tinearum, Vege. 1.45. Ventris dolor ob vermes, Hippiatr 31. Cossi & lumbrici qua cura tollantur ad manum, Veget. 1.52. De lumbricis, cossis & tineis, Veget. 1.44. Ad cossos, vermes, vel tineas, Veget. 4.10. Solent etiam (inquit Columella) vermes quasi lumbrici nocere intestinis, quorum signa sunt, si iumenta cum dolore crebro volutantur, si admouent caput vtero si caudam sæpius iactant. Præsens medicina est, ita vt supra scriptum est, inserere manum, & fimum eximere: deinde aluum marina aqua, vel muria dura lauare, postea radicem capparis tritam cum sestario aceti faucibus infundere: nam hoc modo prędicta intereunt animalia. Vermes mirificè & affligunt & lædunt equos (inquit Camerarius) neque sunt vnius generis: alij enim grandiores in aluo nascuntur, atq; his liberari equos difficile: alij albidi in anu adhærescere videntur. hos eximes, & inspergens cinerem de foco. Sed ad vermes generalis medicina, infundere chalcanthi boni non rubicundi cochleare vnum in decocto absinthij, aliqui absinthite vtuntur. Prodest & ceparum aut lumbricorum terrestrium pondus denarij vnius tritorum in aceti hemina, quæ infundatur naribus equi. Aliqui gentianam minorem radice alba & semper perforata (*modelgär* vocamus) aduersus equorum lumbricos vtuntur, alij bryonia. Sunt qui hoc medicamentum celebrent ori infundendum: Ex testis ouorū pipere vsto, & rubigine ferri, puluis aridus fit, miscendus aceto tempore vsus aliqui & salem addunt. Huius potionis vi lumbricos omnes ex ventre & intestinis exigi pollicetur. Alij vinum infundunt, in quo anagallis concisa ebullierit.

Iecoris dolor, Hippiatr. 32 Vegetius 3.58. Sequitur hanc noxam cibi fastidium potus appetentia, ventris inflatio, macies. Icterus, Vegetius 3.56. Hunc oculi virides comitantur, lippitudo, &c. Morbus regius, Idem 3.49. Hydrops, Hippiatr. 38. Vegetius 3.25. Hyposarca, (pro qua sarcostis ineptè scribitur) Idē 3.26. Tympanites, Hippiatr. 38. Vegetius 3.27. Splen, Hippiatr. 40. De lienosis, Vegetius 3.28. Implecticus similem lienoso passionem sustinet, simili vnctione perfricandus, Veget. 3.29. Subrenalem morbum Veget. lib. 1. inter species malidis numerat. Signa eius, Veget. 1.8. Cura 1.15. Vnde sanguis tollendus sit in subrenali morbo, Veget. 1 27. Dolor renum, Veget 3.7. & 3.4. parte secunda eius libri. Nephriticus equus posteriore parte tractim progreditur, & vacillans inter incedendum parietes ambit, Hippiatr. 30. Frenes apud Albertum vocatur morbus, in quo maxima influxio renes equi mordicet ac immobiles faciat: vnde animal tanquam epilepticum ad terram cadit, & humores ad cor discurrunt: & equus aliquando intra duas horas moritur. Rusius cap. 89. guttam renalem seu morsuram renum nominat. Et sanè frenes vox apud Albertum à renibus deprauata videtur. Equi sic affecti, quod fit diuersis ob causas, Græcis hippiatris ἰσχιάδικοι ἐκ λαγόνων dicuntur, Germanis *kebisch oder rach oder rehisch mit den hinderen beinen*. Si musculi qui in renibus sunt, vexantur ex casu, vel interni vel externi tantum, Veget. 3 5 De calculosis iumentis, Veget. 1.46.

Dolor vesicæ, Vegetius 1 51. Indignatio vesicæ in genere, & speciatim, Veget. 3.15. Vrinæ difficultas, Idem 1.61. Dysuria, Hippiatr. 33. Absyrt, in Geopon. 16.3 Theomnest. ibidem 13. Vegetius 3.15. Dysuria etiam in tetano accidit. Non malis equis frequenter morbus dysuriæ infestus esse consueuit. Succurritur his, si aut ea in loca deducantur, quæ madent adhuc aliorum equorum recenti vrina: aut in cœnum demittantur: aut etiam penis molliter fricetur, aut viua musca in illius canaliculum immittatur: nam inuitati ad mictum hos sibilis & sonis quibusdam oris, notum est. Sed si hæc non profuerint, suadent (Veget. 3 15) vngulę ramenta teri & in vino infundi equo: aut intectum equum à ceruice vsq; ad coxam suffire iuniperi baccis, aut croco, aut castorio. Contra hoc malum, ne accidat, prouidendum, ne, hyeme præsertim, in frigidam demittatur equus, maximè de itinere fessus priusquam vrinam fecerit. Hoc quidem paulò nugacius à Græcis traditur, si difficulter meijere, vrinámue quasi guttatim exprimere soleat equus, tum cimicem imponendum in aurem, dextram quidem fœminæ, læuam autem maris, futurumq; vt malum cesset Camerar. Aliqui cimices tritos (inquit Veget. 3.15.) in nares (εἰς τὰ ὦτα, Hippiat. 33.) animalis mittunt, & alium super naturam qua mingunt confricant: certissimum dicitur. Nostratium quidam lapides è capitibus cancrorum ad vrinam promouendam equis tritos in potu miscent. Vel piscis quem vulgo harengam dicunt, intestinum quod vesicæ instar inflatum in recentibus reperitur, in pabulo dant: Sunt qui pediculos viuos in anum imponendos scribant. De conuersione vesicæ, Hippiatr. 121. Equo ferè qui homini morbi, præterq; vesicæ conuersio, sicut omnibus in genere veterino, Plin. Irremediabile malum est, si vesica dimoueatur de suo situ cuius indicium ne vrinam reddere possit, & vt vngulas clunesq; trahat, Aristoteles. De ischuria Albert. Hippiatr. 33 Veget. 5.15 Si equus doleat ex retentione vrinæ vesicam inflantis: quod ex aliquo loci tumore cognoscitur. & iactatione frequenti in terram, Petrus Cresc. 9.18. De dolore ex retentione vrinæ, vel de vesicæ inflatione & torsionibus, stranguria & ischuria, Rusius 151. Si vrinam non facit (inquit Columella) eadem ferè remedia sunt, (quæ proximè ante ad lassitudinem præscripserat:) nam oleum immistum vino super ilia & renes infunditur: & si hoc parum profuit, melle decocto & sale collyrium tenue inditur foramini, quo meat vrina: vel musca viua, vel thuris mica, vel de bitumine collyrium inseritur naturalibus. Hæc eadem remedia adhibentur, si vrina genitalia deusserit. Vegetius quidem in stranguria compunctiones & morsus in vrinali fistula fieri ait: vt non alius morbus stranguria videatur, quàm qui à medicis recentioribus ardor vrinæ dicitur. Nonnulli vinum in quo auena bullierit, refrigeratum equo infundunt, vrinam ita statim ciendam sperantes. De stranguria vel stillicidio vrinæ, Hippiatr. 33. Veget. 3.15. Rusius 151. Iumenta nimio saltu, vel cursu, aut ruina, cum

aliquid intrinsecus ruperint, vulsant, stranguriam patiuntur, &c. Veget. 3.42. Tormina vrinæ iumentorum Ie-leuat, (vt Aggregator notauit,) allium tritum naturæ inunctum, Plin. 20. Cretani (crethmus) Plin. 26. Vespertilio alligatus, Idem 30. Si equus laboret torminibus vrinæ (nostri vocant *die harnwinde*) semunciã de baccis lauri tritis ex vino vel cereuisia tepidis infunde. Innominatus. Ad sanguinis mictum, Veg. 9.10. Theomnest, in Geopon. 16.14. Vrina si sanguinem trahit, Hippiat. 42. Ad sanguinis mictum tum ex plethora in otio, tum aliâs in labore nimio, onere, vel ascensu, Veget 3 12. Sunt qui ad auertendum sanguinis mictum venas quæ calcaria adiguntur semel aut ter per duos aut tres dies secant. Morbum quem Germanorum Hippiatri vocant *lauterstallen*, diabeten esse conijcio: Ei medentur incisa in ceruice vena: sanguinem qui effluxerit ex aqua bibendum dant furfuribus admixtis. Alij trita alni folia in auena præbent: alij cretæ farinam in potu. De testium tumore, Veget. 3.8. Tussis causa quandoq; à colibus fit, cùm coles iniuriæ pleni sunt tumentq;, &c. Veget 3.64. De inflatione testiculorum, Rusius 97. Testium inflammatio, Hippiat. 70. inflammatio & tumor, Ibidem 49. Enterocele, Hippiatr 50. Hernia ex calcitratu inguini adacto mortalis, Hippiatr. 73. Κιρσοκηλῶντες dicuntur qui in testiculis varices habent in Hippiatr. Genitalis procidentia, Hippiatr. 48. Si natura excidit & reuocari non possit, Veget. 3. 9. Pus in genitalibus, Hippiatr. 49. Vuluæ procidentia, Hippiat. 15. vel 14 in græco. Ad matricis dolorem, Veget. 1.45. Pregnantium equarum cura, Varro 2.7. vide supra in hoc capite vbi & alia quædam ad grauidas equas & partum abortumq; pertinentia recitaui. Generationem iuuat in animalibus siler (seseli intelligo) Plin. 20. item Dioscorides & Auicenna, vt Aggregator citat. De perferendo ventre, & enecando partu: Quis sexus concipiatur. Quæ cura prægnantibus adhibenda: Vt facile partus ædatur: Secundæ quomodo excutiendæ: Vt concipiant. De his omnibus vide in Hippiatricis capite 15.

Si caudam laxet, aut crebro motu vibret, Hippiat. 55. De langio in cauda equi, Rusius 162. Est autem hoc malum (inquit) instar cancri, vnde carnes corroduntur, & pili ac ossa caudæ corrumpuntur. Defluuium pilorum caudæ, Hippiatr. 55. Rusius 161. In caudæ flagello sæpe furfures pilos exedunt: tum elui locum oportebit vrina puerili, & vino calido foueri, mox decoctu maluæ cum succo radicis althææ miscebimus vino dulci & oleo, atque locum vitiatum perungemus, Camerar. Althææ radix præsens est remedium contra defluuia & tenuitatem pilorum, tam in hominibus quam brutis, Camerarius ex Hippiatricis.

Neruici, νευροτρωτοι, Hippiatr. 83. Ad neruorum dolores vrentia, Hippiatr. 97. & 129. Ad neruos vexatos, Ibidem. Ad neruos malagma, Vegetius 4.25. Ad neruorum perfrictiones vnguẽtum, Hippiat. 129. Ad ictus & dolorem neruorum cataplasma, Ibidem. Ad neruos læsos, percussos, dolentes, Albertus. Tuba vocatur putrefactio quædam per longitudinem ipsius nerui, Petr. Cres. 9 37. Ad neruos claudos compositio, Veget. 4.27. Ad neruos crassos causticum, Ibidem. Contra omnem dolorem & tumorem & indignationem neruorum, Rusius 176. De neruo contracto, Idem 174. De neruo intrinconato, Ruf. 175 adhibet autem mirabile cauterium. De neruorum vnione soluta dictum est supra. Ad dolores spondylorum & spasmos, Hippiatr. 26. Ad omnia ossicula medicamentum, Veget. 4.27. Articularem morbum Vegetius libro 1. inter species malidis ponit. Malis articularia, Hippiatr. 2. Emota vel exorta de locis suis, non vrenda: quomodo autem tractari debeant, supra in Cauterijs ex Vegetio dixi.

*Quædam huius loci de crurum & pedum morbis inter scribendum nobis interciderunt, quę si denuò ad manum venerint, inter paralipomena vel equi vel totius operis ponentur: sin minus, nõ difficile erit harum rerum curioso, quæ de hisce morbis aut vitijs ij authores, vnde nos reliqua excerpsimus, vel tanquã indicem in eos conscripsimus, obseruare: Hippiatrica Græca dico & Germanica, & Rusij, Petri Cres. Albertiq; scripta. Spauanus siue scauani est noxa paulo infra garectum ex latere interiori, inducens aliquando tumorem circa venam magistram, quæ dicitur fontanella, attrahens ibi humores assiduè per dictam venam, vnde cum fatigatur equus nõ parum claudicare cogitur, Rusius 103. Hic morbus apud Petrum Cres. 9 36. spanenus nominatur (nisi mendũ est) similis zardæ, &c. De superossibus equi, Rusius 108. Petrus Cres. 9.39. fiunt autem callosa ista tubera, nõ in cruribus tantum, sed alijs etiam partibus equorum, non tam noxia, quam visu turpia. Superos vel superossum dicitur (inquit Albertus) quando collectio aliqua in membris siccis colligitur, & ad modum ossis induratur. Vnde fit vt equus sæpe cespitet & impingat in locis asperis propter difficultatem inflexionis, &c. Si superos in iunctura sit quomodo tolli debeat, Idem. Nostrates hoc uitium vocant *überbein, beinwachs*. Audio excindi solere, & equos sæpe claudicare interim dum crescunt. Remedia quæ Hippiatri Germani scripserunt omitto. Aliqui cauterium adhibent superossi prius frigida perfuso, deinde anagallidem & plantaginem tritas imponunt. Vel crucis in modum vsto post triduum inspergunt æruginem. Tumor ossilagini similis. Veget. 2 22. De spinulis siue spinellis equi, Rusius 107. Petrus Cres. 9.38. Est autem vitium subtus garectum (vt illi scribunt) in iunctura ossis (vel circiter iuncturam ossium) eiusdem garecti, generans superos ad magnitudinem auellanæ. Ex furina, nisi præuenias, celeriter efficitur superos durissimum, Ruf. 106. Lichenes sunt in equorum genibus & super vngulas in flexu harum partium indurati tyli, id est calli, Dioscorides. Lichenas officula vocant, canini dentis imagine, genibus equorum, & prope vngulas adnascentia, Petrus Ruellius. Suffraginosus equus, cuius suffragines morbo vitiatæ sunt. Græci hæc vitia σεῖρας & χειράματα vocant. vide Hippiat 52. Traumaticum ad suffraginosos, Vege. 4. 27. Gambosum animal, Vegetius 3.20. Cum defluxiones erumpunt in pedes (inquit Absyrt. interprete Ruellio) quas è Græcis nonnulli σεῖρας quasi pedicas aut catenas vocant: alij chiramata, quòd calces rimis scissę rigeant: hinc σειρᾶν verbum quasi compediri dictum est. Romani suffragines nominant. Hoc vitium vt hyeme contrahitur, sic æstate pecus à morbo sese recolligit & sanatur. Suffraginosi non facile articulariæ malidis vitio tentantur, sed ne castrati quidem vt plurimum defluxionibus opportuni (rheumatici, suffraginosi) sunt. Sunt autem defluxionum quæ pedes afficiunt genera tria: quorum iam vnum proposuimus: alterum vngulam in altum sustollit: tertium cum eadem offringitur, vt in prouectis ætate. Qui defluxionibus sunt obnoxij, eis fluidũ est saliuis os, &c. Quærendum an χεῖρας potius quàm σεῖρας scribendum sit. Χεῖραι αἱ ἐν τοῖς ποσὶ ῥαγάδες. καὶ χειρόποδες οἱ ἔχοντες πόδας κατερρωγότας, οἷον ῥαγάποδες, Varinus. Χιράδες ἤτοι ῥαγάδες τῶν χειρῶν. Χεῖραι, αἱ ἐν τοῖς ποσὶ ῥαγάδες. Χειράποδες, τοὺς πόδας κατερρηγμένους, (malim κατερρωγμένους.) Idem & Hesychius. Vide plura in Sue a. inter deriuata. Cæterum σεῖρας in hac significatione apud grammaticos non reperio. (Vide crepatium infra in morbis vngularum.) Idem aut proximum malum est quod mulas Albertus vocat, Rusius etiam seracias, nomine quidem ad σεῖρας alludente. Hæ (inquit Rusius 115.) ex frigiditate & humiditate à via excitantur, crura vltra genua inflantur hyeme & vere: æstate & autumno sine inflatione latent: noscuntur tamẽ ex pilis rigentibus quamuis madidis. Mulæ (inquit Alber.) dictæ

sunt

sunt læsionē posteriorum crurum & pedum, quæ fiunt tempore frigido, cum equus in via difficili & cœnulenta multum laborat, & postea etiam neglectus refrigeratur. Vnde humores statim, præsertim in equo minore natu, ad pedes posteriores descendunt, & deinde per frigus ibi coagulantur, & aliquādo pariunt inflationes à pede vsq; ad genu: aliquando scissuræ fiunt, aliquando inflatio nulla est, sed pili cruris horrent & rigent, Hæc Albert. De dentibus coronæ duritijs quæ tofacei calli nominantur, Hipp. 113. In pedis corona nascentes ficus seu marisca, & verrucæ formicantes, Hipp. 82. De marmore, id est tuberculo iuxta coronam, id est vngulæ exortum, Hippiatr. 53. Græci μάρμαρα vocant. Mulus tantum fit μαρμαρυγώδης, asinus rarò: equus non, sed podagricus, Absyrtus cap. 53. in quo tamen paulo ante scripserat marmora duros esse tumores, claudicationis causam in equis. Si thlasma fuerit in vngula, venam in corona scalpello soluere non oportet, quod ob hoc erratum μαρμαρώσεις contingat, Absyrtus cap. 101. Hierocl. de marmore verba ex Hippiatricorum cap. 82. referūtur à Syluatico in dictione Marmoro: inepte autem pro Hierocle Herodium scribit. Marmoris duri tumoris in articulis meminit etiam Vegetius 2.48. Thlasmata in dossua ... præcipuè iumentis nascuntur, & in tubercula palmularum imaginem exhibentia, phœnicas nominant, facile degenerant, Absyrtus in Hippiatr. 101. De moro siue celso, Rusius 138. Est autem (inquit) superfluitas carnis granulosa in cruribus, &c. Furina (inquit Rusius 106.) vulgò vocatur vitium equi inter iuncturam pedis & vngularum supra coronam pedis in ipsa pastora. quod ab initio inflationem quandam vel callositatem carnium supra pedem excitat. Furma vel furmelli fit ex percussione mala &c. inter iuncturā pedis & pedem supra coronam in ipsa pastora, impediens gressus equi: cum veterascit, efficitur superos durissimum. Petrus Crescen. 9.49. Curua morbus dicitur, eo quod curuet crus: est autē inflatio in tibia iuxta iuncturam post vel ante supra genu facta, ex concussione vel impactione alicuius duri, Albertus. Curba (inquit Rusius 105.) fit subtus caput garecti in magno neruo posteriori tumorem faciens aliquem per longitudinem nerui, vnde equus claudicat. Sitalus exeat animali, quod ex perfrictione non nunquam fit, Veget. 3.6. Adnascuntur etiam cirsi, id est varices, equorū tibijs: Hoc vitium apud Gallos audio farcia appellari. Robert. Stephanus in Dictionario Gallicolatino elephantiam exponit: in quo forsan erratum est eò quod tibias inflatas & varicosas Auicenna & alij quidam recentiores elephantiam appellarint. De varicosis, Hippiatr. 77. De varicibus plura vide proximè inferius in meliceridum mentione. De ozænis, Hippiatr. 129. Sunt autē vitia pedum, siue vlcera fœtida, vt apud Vegetiū quoq; vt errarit Ruellius qui in Hippiatr. loco iam citato fœda narium vlcera interpretatur. Ozænæ cilicijs cum sale & aceto defricandæ, Vegetius 2.49. Et 3.22. Quæcunq; (inquit) de ozænis cæterisq; vitijs articulorum in prioribus pedibus dicta sunt, scias etiam in posterioribus debere seruari. De pacuna, clauardo seu aquarola, Rusius 118. Hoc malum fit ex allisione ferri, lapidis, vel ligni retro pedem iuxta vngulam sine inflatione crurum, vnde locus crepando finditur, & humor fœtidus emanat, Rusius & Albertus. Artus inflammationibus ac meliceride laxati & vliginosi, Hippiatr. 52. Vbi Græcè legitur περὶ ἄρθρων χαλασμένων ... Ruellius vertit, Cum artus laxati dehiscunt, aut aquosa scatent vligine. Ego pro ... legerim ὑδατίδας vel ὑδατίδια potius, quæ vox eodem in capite etiam prius aliquoties legitur. Vegetius hydatidas vertit aquatilia vel pustulas aqua plenas. Cæterū vligines vlcera sunt Vegetio, quæ Græci glycea vocant, quasi dulcia dicas, forte à suauitate illa quam prurientia scabēdo iumenta percipiunt. Meliceriides, Hippiatr. 77. Sunt & vlcera quædam (inquit ibidem Hierocles) crebris tumoribus exasperata, paraprismata inde vocant: aut quod in faui speciem concreta sunt, melicerides appellant. Alij quod per foramina fertur humor, hydatides vocare maluerunt: in talis & calcibus nascūtur, (non vt propriè dictæ melicerides & pompholyges, id est bullantes pustulæ passim in cute:) nec vrens medicamentum postulant, cum planè varices iudicentur: quamuis & alterum sit genus varicum, quod cæcum fallit. Quæ res ita deprehenditur, cū pecus in stabulo decumbit, & solito diutiꝰ inibi iacet: nam exurgere non potest, nisi quis ei ferat opem, &c. Cauterium adhibetur in genere vlceris quod paraprismata vocant, iuxta poplitem. Nam paraprismata quæ hydatides vel melicerides dicuntur circa malleolos non debent vri, Hippiatr. 97. Aquatilia in articulis vel gambis, Vegetius 2.49. Pustulæ aqua plenæ, Hippiatr. 77. Impetigines in articulis vel genibus, Vegetius 2.51. Impetigines Græci lichenes vocant, genus scabiei & erosionis in cute, quod impetit ac veluti lambendo (vnde nomen à Græcis impositum) proximas partes infestat atq; depascitur. Sed alterius generis sunt calli illi similiter in articulis aut genibus nati, quos lichenas Dioscorides appellauit, impropriè vt videtur. Prius & propriè sic dictū genus Germani *rappen* appellant in equis, & *rappiken*, & equum sic affectum *rappig*. In poplitibus (inquit Camerarius) sæpe oritur impetigo, quam percurari non putant bonum esse, quod humor desidere soleat in pedis corollam; Teutones crucas nominant. Ego scribendi rationem diuersam animaduerto: erucas enim vocant *raupen*: impetiginem verò *rappen*. Hanc in artubus ante & retro fieri aiunt. Garpæ, rimæ sunt & fissuræ in pedib. & cruribus, &c. Pet. Cres. 9.44. De grappis in iuncturis crurum circa pedes, quæ rumpunt carnem per longum vel transuersum, Rus. 111. Vnguentum ad grappas ex transuerso & testas longas, Rus. 114. Aduersus hāc noxam aliqui vnguentum parant albo liquore oui, excremento alui hominis, sulfure & axungia maris, loco calido aut in Sole illinendū. Alij fel porci cū tribus ouorum vitellis miscent, & illigant, malum sic vna nocte depellendum promittentes. Alij deustis candela pilis loci affecti vt glaber fiat, sulphur axungia exceptum inungunt, & eodem modo curari promittunt vitium à quo equum *muchig* vulgò appellant. Aliqui scribunt *mochig* & interpretantur scabiosum in pedibus. Sunt qui axungiam de porco russo liquefactam igne in aquam defundunt, & rursus collectam agitatamq; cum sulphure miscēt, & inunguntur tertio post die crustulas siue escharas minores diligenter remouent, & quotidie vngere pergunt. Idē hybernæ scabiei mederi aiūt. Si equus impetigine laborat, aut vitium patitur quod Germani vocant *gagenhouf*, hoc modo curabis: Vitrum læuissimè tritū miscebis resinæ liquefactæ, & expressæ de carne suilla duos digitos crassa pinguedini: hoc bene calidum circa pedem parti læsæ circumligabis: refrigeratum demes: & locum cultro abrades donec sanguinem emittat, tum insperges chalcanthum & vitrum læuissimè trita, & relinques donec sponte excidant. Alij idem remedium his verbis describunt: Stupam puram duorum digitorum crassamento (hoc potius placet quam quod de carne suilla paulò ante dictum est) pici feruidæ inferes, & loco affecto calidum impones: triduò post religabis & infricabis acetum furfuribus & sale mixtum. Alius quidā hoc remedium præscribit pro equo quem vocat *belbueffig*. Est & praua quędam scabies in crure inferius statim supra subcirros, in qua pilos situ contra naturam prouenire aiunt: nostri *struppen* vocitant, & equum sic laborantem *struppig*: Ad hoc etiam malum, & illud quod iam *gagenhouf* appellauimus, commune remedium adhibent, corticibus tiliarum (superioribus reiectis) per quatuordecim dies in aqua maceratis, & eo quod salis instar concrescit inuncto. Idem prodesse aiunt ambustis, ita vt ne vestigia quidem aut cicatrices relinquantur. De grisaria, quæ fit in coronis equorum

supra vngues,& curatur similiter grappis: sæpe tamen incurabilis est præsertim inueterata, Rusius 14. Idem forte vitium est quod Germanicè vocant *gurfeeg, gurfey, durfüle*: fit enim id circa subcirros, cutim & pilos corrumpit, & cornu etiam quandoq; infestat, nonnunquam incurabilis. Aliqui allia cum melle trita equis sic affectis in cibo dant,& lupato alligant. Scracies (nomen barbarum, nec memini iam vbi legerim) impetigo est in pedibus, in locis excarnibus præsertim infra suram: vtuntur aduersus eam sinapi: nascitur enim ex frigore. Aduersus scabiem in pedibus, axungiam veterem liquefactam & aquæ infusam rursus collige misceq; cum polline gentianæ, & inunge. Sunt qui serpentis adipe equi vngularum oras inungant aduersus scabiem, Galenus de parabilibus cap.104. Vligines etiam in pedibus, cruribus, vnguibusq;, vel sub armis aliquando generantur (quidam dulcedines vocat. glycea vlcera etiam apud Galenum legimus) habentq; similitudinem scabiei: Diffundunt & pedes vlcerant, Veget.2.52. Cancer cum in reliquo corpore, tum circa iuncturas crurum iuxta pedes, aut inter iuncturas & pedes, videlicet in pastora fit, Ruf.171. Paracercis vocatur collectio quædam circa radium in tibia equi, Hippiatr.51. Vermis incipit in pectore equi vel intra coxas iuxta testiculos, deinde descendit ad crura, quæ tumefacit, & crebris vlceribus perforat, Ruf.144. *Agley* vel *egley* vulnus quoddam in pede Hippiatri Germani appellant, cui fimum caninum cum chalcantho tritum imponunt, & plantaginem superilligant, idq; sæpius repetunt. De rimis quas vocant rhagades, Hippiat.122. Crepatium vocant cum corium rumpitur inter iuncturam cruris & vngulam, Pet. Cres.9.45 & Ruf.112. Rumpunt (inquit Ruf.) corium & carnes instar scabiei cum ardore. Crepatia magis longa & transuersa (inquit idem 113.) inter carnem viuam & vngulam, videlicet in bulletis magis impedit gressum. Vide siras, chiras, & chiramata, superius in pedum malis: exponunt enim calces rimis scissas. *Spatten*, vt audio, Germani vocant duriusculos quosdam nodos iuxta vngulam vel coronam, vnde pes incuruetur: quidam excindere solent. Equum sic affectum *spättig* nominant: nostri puto etiam *leitsig*. Sunt qui tuberculis illis scarificatis mentastrum illigant: Alij aliter medentur. Vide ne sit furma vel cutura superius dicta. Excinditur etiā tuber illud quod Germanis dicitur *elnbogen*. Equi quorum vngulas rhagades & rimæ diffindunt, *sattfuessig* vel *sattbuessig* à nonnullis nostratium vocantur: & vngulæ sic affectæ, *geschrunden oder gespalten oder ryssende fuess*: vitium ipsum vocant *satthouf* vel *hornkluffi*, & aliud quoddam in vngulis *den houffstrauch*. Calcibus & talis vtile emplastrum, Hippia.129. De ambustis glacie, Theomnestus in Hippiat.125 Hybernis itineribus (inquit) glacies equos reliquaq; iumenta torquet: quod vitium pagoplexiam appellant. Iis intument calces & cum vngulis feruore laborant, &c. Si equus haberet malum in pede vt subularet seu elanciaret in corona: primo remoue pilos, &c. Rusius 134. Nostri, vt conijcio, vocant *houfzvuang*, cum vngula crescit versus calcem introrsum, & pungit. Si equus doluerit in pede propter laborem, Ruf.135. De podagra iumentorum, Hippiatr 54. Vege.2.53. Equus podagricus humi decumbit non aliter quàm hordeatione affectus, Absyrtus. Equorum gregales morbo immunes sunt, excepta podagra: hoc enim vno laborant & plerunq; ob id vngues amittunt. Sed amissis alij statim enascuntur: fit enim vt alieno subnascente vngue, alter amittatur. Indiciū morbi, vt alter testium dexter palpitet, vel vt paulò citra nares cauum quiddam rugosumq; gignatur, Aristoteles. Et quando cornu separatur & discedit à seipso ita vt spacium in medio cauum & inane relinquatur, (præsertim in cauo pedis circa chelidona dictam) quod malum nostri vocant *erbelle* vel *verbelle*, & remedia quædam præscribunt. Quæcunq; de vngulis priorum pedum dicta sunt, scias etiam in posterioribus debere seruari, Vege.3.22. Græci malacopodes equos nominant, quorum molliores sunt vngulæ: eas nostri *murbe fuess* vocant, & medicamentis indurant: Vide Hippiatr.105 Subtriti pedes, Hippiatr.105. De ijs qui cornua calcando proterunt, Hippiatr.100, vt Ruellius transtulit, perperam vt mihi videtur: Græcè legitur, Ὅσοι δέ εἰσι κατ᾽ ὄνυχα πατοῦντες, &c. ego verterim, Equi illi qui (nō plenis soleis, sed summis tantum) vnguibus insistunt aut ingrediuntur, &c. claudicant, & infirmis sunt lumbis, & cursu inferiores. Remedium autem nullum præscribit, cum pro vngulis attritis multa tradantur, quæ satis explicata sunt capite 105. Quin etiam ibidem subijciens Absyrtus ἢ ὁ προποδοῦντες φυσικῶς, ἢ ὑπερόχηλοι ἐξ αἰτίας, hoc est, (vt ego interpretor) siue à primo ortu, siue ob aliam postea causam, pes alter ab altero diuersus (longior nimirum) fuerit, innuere videtur hos ipsos esse τοὺς κατ᾽ ὄνυχα (scilicet ἄκρον) πατοῦντας. (Ὅταν ὁ ποδίων ποδὶ ἄκρῳ τῷ ὄνυχι ἐπιβαίνῃ, Absyrt.cap.101.) Et certe necessaria hæc claudicatio est (non vt aliâs propter doloris sensum) cum pes alter breuior plena solea in humum demitti non potest. Animalium vngulæ (inquit Vegetius 2.55.) asperitate ac longitudine itinerum deteruntur, & impediunt incessum. Ex tortura quoq;, si in aspero vel lapidoso itinere iumenta coguntur ad cursum, indignationes oriuntur. Postremo etiam otiosa in stabulis ex collectione humorum incipiunt claudicare. De pedibus siue vngulis attritis aut mollibus, Veget.2.58. Iumenta quandoq; vngulas mutant & abijciunt, vt in podagra, Græci τὰς ὁπλὰς ἀλλάσσειν dicunt. Si exungulauerit iumentum, Veget.2.57. De dislocaturis vngularum, Rusius 130. Pet. Cres.9.53. De mutationibus vngularum, Rusius 131, Pet.Cres.9.54. Ad vngulas obliquas remedium, Rusius 121. Cum clauis malè adactis læduntur vngulæ, inclauaturam recentiores vocant, nostri *vernaglet*. De inclauaturis diuersis, Pet. Cres.9 55. Ruf.cap.123 de secunda specie inclauaturæ, Idem 124. de tertia, 125. De inclauatura quæ rumpitur, id est pus emittit in corona pedis, Ruf.126. Verbasci folia recens contusa inter duos lapides, & inclauaturis equorum inserta, statim sanant, Petrus Matthæolus. In hoc malo soleas ex ferro refigunt, & thus ex aqua imponunt vulneri. Alij milium bene coctum cum axungia calidum imponunt. Alij clauum tantum extrahunt, & super ignito silice aquam aut vinum effundunt, curantq; vt vapor quàm calidissimus ad locum læsum perueniat. De his quibus sanguis in vngulam tollitur: Al', Quomodo sanguis tollatur his, qui vngulam cogunt vel eiecerint, Veget.1.26. Θερμάσματα, morbus equi circa pedes, Hesychius & Varin. Ego in Hippiatricis θερμασμῶν legi inter signa & symptomata aliorum circa vngulas affectuum, vt thlasmatis, marmoris, pagoplexiæ: in his enim vngulæ solito feruidiores sentiuntur. Θερμὴν τὴν ὁπλὴν ἔχειν, signum thlasmatis Absyrto 101. Equi in quorum pedibus marmora sunt, ἀποτρίβουσι ἐν ἀκροῖς τοῖς ποσί, καὶ θερμασμοῖς συνέχονται. γίνεται δὲ τοῦτο ὅταν ἐκ ὁδοιπορίας καὶ τραχείας ὁδοῦ θερμότητος γένηται. Absyrtus 53. In pagoplexia, id est ambustis frigore vngulis, δίδει καὶ διαπηδᾶν πυρούμενα τὰ σφυρὰ σὺν τῇ ὁπλῇ. Talem in homine affectionem vnguium ex frigore obortam, præsertim cum nimis refrigeratos intingunt frigidæ, nostri vocant *kuoneglen*: Græcè θερμονυχίαν dixeris. Sanguis dimissus in pedes claudicationem affert, quod cum accidit, statim vngula inspicitur, tactus autē feruorem demōstrat Columella de bobus. Si equus fuerit tutellatus) (al' cudellatus) siue multū speratus in pede, aut si habuerit multū frigus in pede. Ruf.122. De spumaturis vngularū, siue infusione quæ ad pedes descendit, Ruf.129. Malpitiū (Rusius pinfanese vocat capit.120.) fit in bulletis vngularum, vbi carnes viuæ iunguntur vngulis, ex prauis humoribus qui illuc defluxerū, & impedit gressus equi non aliter quam infusio, Petr.Cres.9.48. Seta vulgo nominatur species fistulæ, quæ in vngula equi nascitur, vsq;

ad tuellum

ad tuellum intrinsecus vngulam per medium scindens: aliquando autem ex latere, & tunc dicitur setula: scissura eius à corona pedis incipit, & protenditur per longum inferius vsq; ad extremitatem pedis vel vngulæ, emittens quandoq; viuum sanguinem per fissuram, &c. Rusius 132. & Pet. Cresc. 9.50. vbi tamen non seta, sed fica legitur. Σεῖρας etiam & χῦρας rimas quasdam pedum esse supra diximus. A seta fortassis Germanica vox *sattfuesig*, facta est, quasi setipedem dicas, significatio quidem conuenit. De maledicto in pede, Rus. 133. Hæc noxa qualis sit non explicat: adhibet autem remedium, saluiæ partes duas, lardi vnam, trita imponi iubens. Si iumentum ad aperturam pulmunculum fecerit, scias totum solum hoc est assem hac ratione tollendum: Vngulam subrades, &c. Vegetius 2.56. Idem 2.61. meminit pulmunculi in dorso nati. De subiactura, Rusius 128. Cum equus (inquit) sine ferreis soleis per loca aspera diu ducitur, vngula ita atteritur, vt tuellus intrinsecus defendi non possit itaq; inter tuellum & soleam fit congregatio sanguinis cum dolore, & humores confluunt. Accidit quandoq; quòd pes læditur subtus vngulam in medio soleæ ex ferro (vel osse, vel lapide lignóue) vel alia re dura vsq; ad tuellum intrante, vnde tuellus læditur: ex qua læsione cum vngula non inciditur circunquaq;, vt debet, nascitur super tuello quædam carnis superfluitas, quę superat soleæ superficiem & vulgò ficus nominatur, &c. Petr. Cresc. 9 56. & Rusius 127. Ad incrementum vngulæ promouendum, Hippiat 105. De incremento cornu, Ibidem 1.7. Vngulæ productionẽ moliri, Hippiat. 123. Si vngulæ & in vngulis caro minuantur, nostri medicamentis occurrunt, quæ in Hippiatricis libris nostro sermone describuntur, *So der kern schwynet*. Plura vide supra, in hoc ipso capite, inter ὑγιεινά.

D.

Equorum ducem, vt boum, nullum constituunt: quoniam equorum natura non stabilis, sed mobilis procaxq́; est, Aristoteles. Equus velox & superbum & generosum est animal: & huic naturæ a, tum corpus habet, vngulis nempe robustis & tuba instructum, Galen. Adamantius physiognomon μεγαλαυχίαν καὶ φιλοτιμίαν, id est superbiã & gloriæ studium equi ingenio attribuit. In equis (inquit Lactantius de falsa relig. 3.8) gloriæ cupiditas experimento deprehenditur. victores enim exultant, victi dolent. Hinc & Vergilius, Insultare solo, & gressus glomerare superbos. Ouidius etiam in Halieuticis idem in equis ingenium eleganter describit his versibus:

Hic generosus honos, & gloria maior equorum:
Nam capiunt animis palmam, gaudentq́; triumpho,
Seu septem spatijs circo meruère coronam,
Nónne vides victor quanto sublimius altum
Attollat caput, & vulgi se venditet auræ?
Celsáue cum cæso decoratur terga leone,
Quàm tumidus, quantoq́; venit spectabilis actu,
** Compescatq́; solum generoso concita pulsu*
Vngula sub spolijs grauiter redeuntis opimis.

In circo ad currus iuncti non dubiè intellectum adhortationis & gloriæ fatentur, Plin. Inter cæteras animantes (inquit Aelian.) equus magno elatoq; animo est. Enimuero magnitudo & celeritas ipsa ceruicisq; eminentia, & crurum facilis contractio, facilisq; porrectio, & vngularum crepitus inducunt, cũ vt audacius is exultet & gestiat, insolentiusq; efferatur: tum maxime comata equa mollitie, & insolentia diffluens superbiat, eamq; ob rem ab asinis se iniri indignissimè ferat, vt maximo vicissim gaudio compleatur, cum equo tanquam nuptijs sociata sit, ob idq; ipsum se plurimi esse arbitretur: cuiusmodi affectus gnari, qui sibi mulos gigni volunt, equæ iubam temerè, & sine artificio tondent postea; asinos admittunt: ea vero tum mariti ignobilitatem cuius prius pudebat, & contra quem antè resistebat, facillime patitur atq; eius rei Sophocles meminisse videtur, Hæc Aelian. Equarum iubas tondere præcipiunt, vt asinorum in coitu patiantur humilitatem: comantes enim gloria superbire, Plin. Vide etiam in c. vbi de coitu equarum & in Mulo c. vbi de asino admissario. Equi vocem quoq; agnoscunt equorum quibus cum pugnarint, Aristoteles. Equi ad discendum dociles sunt, neq; rerum memoriam, quas perceperunt, vlla obliuio delet, Aelian. Equus (inquit idem) cum freni crepitum, & strata, & cætera ornamenta videt, tum fremit, & exultans vngularum supplosione obstrepit, & ex eorum conspectu afflatu quasi furoris ad iter incenditur: voce equisonis excitatur, & aures erigit. & naribus inflatis celerem festinationem anhelat, quodã incredibili cursus studio ad currendi memoriam rediens. Ingenia eorũ (inquit Plinius) inenarrabilia iaculantes obsequio experiuntur, difficiles conatus corpore ipso nixuq; inuitantium, (aliâs, imitantium.) Iam tela humi collecta equiti porrigunt. Tubarum clangorem bellatores equi ita intelligunt, vt loco stare quandoq; nesciant: & quando retractari iniriúe certamen debeat agnoscunt, Belisarius. Huc facit illud Vergilij Georg. 3. Tum si qua sonum procul arma dedère Stare loco nescit, micat auribus, & tremit artus, Collectumq́; premens voluit sub naribus ignem. Equi tibijs & fistulis mulcentur, Plutarch. Tibiæ cantu quantum delectentur Libycæ equæ, dixi supra capite secundo, vbi de Libycis equis mentio fuit. Sybaritas saltationem equos docuisse iampridem peruagatum est, Aelianus. Docilitas tanta est, vt vniuersus Sybaritani exercitus equitatus, ad symphoniæ cantum saltatione quadã moueri solitus inueniatur, Plinius. Sybaritæ in conuiuia equos introducebant ita imbutos, vt incinentis tibiæ cantu audito, statim arrigerentur, ac pedibus ipsis prioribus vice manuum gestus quosdam chironomiæ motusq; ederent ad numerum saltatorios, Cælius ex Athenæo vt videtur, qui libro 12 in historia luxus Sybaritarum, de equorum saltationibus in hæc verba scribit, vt nos conuertimus: Sybaritarum is erat luxus, vt equos etiam inter conuiuia ad tibiam saltare assuefacerent. Quòd cum scirent Crotoniatæ, & bellum aduersus eos gererent (vt Aristoteles etiam refert in ipsorum republica) saltandi signum equis dederunt. Ducebant enim secum in reliquo belli apparatu tibicines quoq;: quos tibia canentes cum audiuissent equi, non saltare solum cœperũt, sed vnà cum sessoribus ad Crotoniatas transfugerunt. Similem de Cardianis historiam Charon Lampsacenus libro secundo de finibus prodidit his verbis: Bisaltæ expeditione aduersus Cardiam suscepta vicerũt. Dux Bisaltarum Onaris erat: qui puer adhuc in Cardia venditus, & Cardiano cuidam seruiens, tonsor factus est. Acceperant autem Cardiani oraculum, quod Bisaltæ aduersus eos venturi essent: Huius cum sæpius mentionem in tonstrinis fieri audiuisset, ex Cardia profugus in patriam redijt, & à Bisaltis cõtra Cardianos dux creatus est. Cardiani autem omnes equos suos in symposijs saltare docuerãt. Saltabant illi, & posterioribus innixi pedibus, varios prioribus saltatorios motus tibiæ numerorum periti ædebant. Hæc cum Onarin non laterent, tibicinam ex Cardia emerat, à qua multi Cardiani tibiæ canendi artem edocti in exercitu aderant. Hi tẽpore prælij ad tibiam numeros illos saltandi, quos equi tenerent, canere iussi sunt: quibus equi auditis in posteriores pedes erecti ad saltationem se conuerterunt. Erat autem omnis Cardianorum vis in equitatu, atq; ita superati sunt, Hactenus Athenæus. Voluptatem equis

inesse

inesse Circi spectacula prodiderunt. Quidam enim equorum cantibus tibiarum, quidam saltationibus, quidam colorum varietate, nonnulli etiam accensis facibus ad cursus prouocantur, Solin. Equum ita edoctum in Traiano scribit Dion, vt regem adoraret, Cæl. Cum in aduentum & gratulationem Mariæ puellæ Britannicæ (quæ Ludouico duodecimo Gallorum regi nupserat) spectacula illa, quæ torneamenta legulei vocant, Lutetiæ frequenti rerum omnium apparatu æderentur: visus est mihi equus, qui sessore hortãte reginam inclinatis plerunq; genibus salutabat, moxq; consurgens volucri saltu in aëra sese efferebat, Text. Homerus equis non tantum intelligentiam, sed diuinam intelligentiam, atq; etiam orationem attribuit. Nam apud hunc poetam & ad præsepia otio contra naturam suam languentes mœrent, & Patroclo occiso perturbãtur animis, & ipsi Achilli futura prædicunt, Camera. Hac de re uersus Homeri citat Io. Tzetzes 5.118. Affectum equinum lachrymæ probant Solin. Equi præsagiunt pugnam, & amissos lugent dominos, lachrymasq; interdum desiderio fundunt, Plin. Post bellator equus, positis insignibus Aethon It lachrymans, guttisq; humectat grandibus ora, Vergilius libro 11. de Pallantis equo. Sunt & Oppiani versus lib. de venatione 1. super equorum intellectu & erga homines amore, qui commemorentur dignissimi.

Ἵπποις γὰρ περίαλλα φύσις πόρε τεχνήεσσα
Αἰὲν γινώσκειν ἑὸν φίλον ἡνιοχῆα,
Καὶ πολέμοισι πεσόντα μέγα στενάχουσιν ἑταῖρον.
Καὶ φύσιος θεσμοὺς ὑπερέδραμε, καὶ λάβεν ἠχὴν
Ἡμερίων κραδίην, καὶ στήθεσιν αἰόλον ἦτορ.
Καὶ χρεμέθουσιν ἰδόντες ἀγακλυτὸν ἡγεμονῆα,
Ἵππος ἐνισπομένη ῥῆξεν ἀπὸ στόματος σιωπήν,
Ἀνδρομέην, καὶ γλῶσσαν ὁμοίην ἀνθρώποισι.

Accursius legum interpres, refert Cęsarem triduo antequam moreretur, asturconem suum flentem inuenisse, futuræ quidem mortis indicium: quod fidem non caperet, nisi Tranquillus in eiusdem vita simile quid testaretur. Proximis diebus, (inquit) equorum greges, quos in traijciendo Rubicone Marti consecrauerat, ac sine custodibus vagos dimiserat, comperit pabulo pertinacissimè abstinere, vbertimq; flere, Hæc Textor. Ab equis generosis dominos mirè diligi certissimum est: argumento fuerit equus Rodati, qui à morte Caroli Magni monachus apud Mald. factus, aliquantò post irruentibus paganis, equum quem in monasterio deposuerat insilijt: quẽ equus licet iam declinantis ætatis alacriter suscepit, & donec de hostibus suis triumpharet, portauit: Erat autẽ hic equus ex illorum numero, qui nullum sessorem præter dominum proprium admittere dignantur, Vincentius Bellun. ex Alexandro quodam. Plures huiusmodi historias capitis octaui parte vltima referam. Fidelissimi ante omnia homini canes atq; equi, Plinius. Si accuratè & liberaliter tractetur equus, cum beneuolẽtia erga eum qui sibi benefecit, cumq; amicitia acceptum beneficium compensat, Aelia. Hoc quidem compertum est, nisi forte vel morbo (nam & rabie equi corripiuntur vt canes) vel ira insaniat equus, non facile hominem lædere, maximè ætatis aut sexus imbecillioris. Itaque mordaces isti & calcitrones, vt Pannonici plerique, de quibus & prouerbium malignitatis ortum, non ferè nisi irritati aut opinione aut metu offensæ ferociunt. Quamuis vt inter homines, ita inter equos quoq;, malitiosi & nocentes aliqui præ cæteris inueniantur Camerarius. Amissa parente in grege armenti reliquæ fœtæ educant orbum, Plinius & Tzetzes. Equæ societate coniunctæ, si altera forte perierit, altera pullum parente orbatum enutrit, Aristoteles. Equarum genus miro quodam amore prolis teneri putatur: cuius rei indicium est, quod sæpius steriles auferunt pullos à matribus, quos ipsæ amore prosequẽtes tuentur: sed quoniam lacte careant, deprauant eos quos diligunt, Aristoteles. Hippomanes de fronte statim ædito partu deuorat fœta, aut partum ad vbera non admittit, si quis præreptum habeat, Plin. Equæ plerunq; macrescunt desiderio pullorum absentium: propterea dimittendi sunt in eadem pascua quibus mater Columella. Qui equas ad reditum saltem, aut si opus sit, fugam, veloces desiderant, à partu recentes accipiunt: quæ quoniam relictos pullos recordantur, quos plurimum amant, quanta possunt celeritate qua venerunt repetere solent iter. Qui metaphrenon, id est partem inter scapulas supinam (ὕπτιον) habent, remisso & stolido ingenio existimantur: quoniam huiusmodi in equis est, Aristoteles in Physiog.

Equi ab elephantis in prælio terrentur, vt in Elephanto dixi cap. 5. ex Heliodoro & Marcellino Equis odio naturali camelus aduersatur, Aristot. & Plinius. Quantum camelum equus reformidet, Cyrum & Crœsum cognouisse aiunt, Aelianus. Simonides in Iambis dicit, Persas post Cyri pugnam in Lydia camelos simul cũ equis alere, equorum metum ex camelis conuictu conantes expellere, Aelian. Cyrus in prælio aduersus Crœsum, camelos cõtra equitatum instruxit hac ratione, quod camelum equus reformidat adeò quidẽ, vt nec speciem eius intueri nec odorem sentire sustineat. Id ideo commentus est vt equitatum Crœsi, quo ille se præualiturum considerabat, inutilem redderet. Simulatq; in pugnam itum est, equi olfactis protinus conspectisq; camelis retro se auertunt, vnde spes Crœsi interijt, Herodotus libro 1. Rumpi equos traditur, qui vestigia luporum sub equite sequantur, Plinius. Vestigia lupi calcata, equis afferunt torporem, Idẽ. Si casu equus lupi vestigium conculcet, torpore comprehenditur: si item lupi calcaneum equi quadrigam trahentes conculcent, sistentur tanquam ij cum quadriga conglaciati essent, Aelian. Equi luporum vestigijs calcatis obtorpescunt cruribus, Pamphilus in libro rerum natural. Geoponica. Si calcauerit zosach, id est equus vestigium dorim, id est vrsi (lupi potius, vt cæteri omnes scribunt) accidijt stupor eius pedi, Aesculapius. Mulierẽ quæ abortierit significaturi Aegyptij, equam scribunt, quæ lupum presserit. Equa enim abortit, nõ modo si lupum calcauerit, sed etiam si ipsius vestigia attigerit, Orus. Prægnans equa incedens super vestigia lupi, irascetur, Rasis & Albertus. Et alibi, Si calcet equus vestigia lupi vel leonis, pedibus obtorpescet, vt moueri nequeant, Iidem. Dextarij non castrati & fortes, ex audacia appetunt adire & impugnare leonem (hoc Oppianus de charopis equis scribit, cæteros verò omnes leonum aspectum non sustinere:) castrati autem adeò timent, vt nec calcaribus nec flagris adigi possint vt propius ad leonem accedãt, Auicenna. Inimica omnia suilla equino generi, grunnitus, fœtor, halitus, Camerarius. Equum ferunt struthiocamelum refugere, nec intueri audere, Cardanus. Equi capitale dissidium est cum vrso, Erasmus in colloquijs. Equi amantur ab otidibus, Aristoteles. Otis ex omnibus auis equorum studiosissima censetur: nam cum cætera animalia in pascuis oberrantia aspernetur, equum vt aspexerit, magno statim cum gaudio ad ipsum aduolans, appropinquare pergit, Aelian. Si quis equinam pellem induerit, quotquot volet otides venabitur: nam equorum studio captæ accedunt, Gillius. Hominem viribus infirmum qui fortiorem fugiat significãtes Aegyptij, otidem auem & equũ pingunt: euolat (ἵπταται) enim illa viso equo, Orus 2.20. Sed hoc aliorum scriptis aduersatur, vt de antho potius quam otide aue id verum sit. Equorum odio habet florus auis: pellitur enim ab equo pabulo herbæ qua vescitur: nubecu-

nubeculans hic, nec valens acie oculorum est: quippe qui vocem quidem equi imitetur, atque aduolans equum fuget. sed interdum excipiatur occidaturq; ab equo, Aristoteles. Barbari, vt Albertus & alij, vbi in Græco anthon, id est florum auem legimus, ibis vel ybos habent. Philes Græcus ineptè non anthum auem, vt debebat, sed anthiam piscem ab equo odio haberi scribit. Est auis quæ equorum hinnitus, anthus nomine, herbæ pabulo aduentu eorum pulsa, imitatur, ad hunc modum se vlciscens, Plinius.

E.

Eporedicas Galli vocant bonos equorum domitores, Plinius 3 17. Rauisius Textor r. literam in medio aspirat. Eporædia Plinio Italiæ transpadanæ oppidum est, Ptolemæo Salasiorum, hodie Hiaurea. Equiso dicitur equorũ domitor. Nam vt equus (inquit Varro) qui ad vehendum est natus, tamen traditur magistro, vt equiso doceat tolutim incedere. Hippocomus Græcis vocatur equorum curæ præfectus. Πωλοδάμνης Straboni, qui pullos domat: & (opus ipsum πωλεύειν) πωλοδαμαστὴς Diodoro Siculo. Hippodamus, qui domat equos, Io cozone, Scoppa in Lexico Latinoitalico. Equisones & arulatores, siue mauis cociones, arte & industria equis gradus glomerationem dant, Grapald. De pulli domitura, Hippiatrica 116. Absyrtus in Geoponicis 16.1 Mansuefaciendi (inquit) sunt pulli, instituendiq;, vbi decimumoctauum mensem compleuerint. Tunc enim eos deligantes capistro, præsepi frenum suspendere conuenit, vt illud contrectantes assuescant, nec trepident ob sonum à sielisterijs (postomides vertit Cornarius) profectum. Cæterum dum fuerit trimulus domandus est, prius quam ventricosus euadat. De domitura & institutione equi, Crescentiensis copiosè agit lib 9. per totum caput sextum. De nutritione paruorum pullorum, Ruf. 18. De educatione adultorũ, Idem 19. Quomodo & quo tempore illaqueari debeant equi qui ducuntur ad armenta, Ruf. 20. Quomodo & qua cautione equi domẽtur. Idem 22. & de custodia equorum post domationem, cap. 23. De equo disciplina instituendo, Ruf. cap. 24. In pullo instituendo (inquit Xenophon) non decet ipsum equitem occupari, sed potius domitori tradet, & quomodo institui ab eo velit præscribet. Prouidebitur autem vt accipiat domitor pullum mansuetum & manuum patientem, atq; amantem hominum, quæ pleraq; domi à curatoribus (hippocomis) illorum efficiuntur, qui norint, cum famem atq; sitim, tum irascentiam pulli ad silentia & solitudines (ἠρεμίας, interpres legit ἐρημίας, vt oppositum sit quod sequitur δι' ἀνθρώπων) relegare: contrà verò cibum & potum & depulsiones offensarum per homines procurare. His enim custoditis non solum diligi à pullis homines, sed requiri etiam necesse est. Contrectandæ etiam eæ partes corporis, quas maximè tangi equus gaudet: hæ sunt densissimæ pilis, & à quibus molesta depellere ipse nequit. Iubeatur & curator pullum cum traducere per turbam, tum varias ad species & voces admouere. Ex his, si quid forte illũ perculerit, ostendere oportebit placando, non sæuiendo, terribile non esse, Hæc Xenophon. Quando & quo tempore edomari debeant pulli, Rusius 21. Pulli domantur Martio, vbi tempus bimæ ætatis excesserint, Pallad. Sunt qui dicant post annum & sex menses equulum domari posse, sed melius post trimum, è quo tempore farrago dari solet, Varro. Equus bimus ad vsum domesticum rectè domatur, certaminibus autem expleto triennio, sic tamen vt post quartum demum annum labori committatur, Columella. Diuersa autem circo ratio quæritur: itaq; cum bimi in alio subigantur imperio, non ante quinquennes ibi certamen accipit, Plin. Domitores equorum nõ verbera solum adhibent ad domandum, sed cibum etiam sæpe subtrahunt, vt fame debilitetur equuleorum nimis effrenata vis, Cicero in Hortensio vt Nonius citat. Pullos, cum stent cum matribus, interdum tractandum, ne cum sint disiuncti, exterreantur. Eademq; causa ibi frenos suspendendum, vt oculis consuescant & videre eorũ faciem, & è motu audire crepitus. Cum iam ad manus accedere consueuerint, interdum imponere his puerum bis, aut ter pronum in ventrem, postea iam sedentem: hæc facere cum sit trimus, tum enim maxime crescere, ac lacertosum fieri, Varro. Pullus passum suauem vel durũ cui assuescit iuuenis, vix iam prouectus ætate relinquere potest, &c. Isidorus lib. 8. Ducendum esse equum per loca vbi sint sonitus & strepitus, Rusius 36. Hippocomus equum viæ lapidosæ, sed non nimium asperæ assuefaciat. Quòd si etiam in stabulo lapides ἀμφιδέχμους (ἀμφιδέχμοι, λίθοι μέγεθος ἔχοντες, Hesychius & Varin. δέχμος quidem obliquus est, δοχμὴ verò & δακτυλοδόχμη apud Pollucem, mensuræ nomen, quatuor digiti manus conclusi: hinc est puto quòd Camerarius, quanquam ἀμφιτόμων in Xenophonte legitur, ipse ἀμφιδόχμων ex Polluce reposuit, & palmares vertit) quorum singuli circiter libram appendant, deposueris, incluserisq; ferro, vt Xenophon cõsulit: sic quoq; ex assuetudine eos calcandi confirmabit & roborabit pedes pullus, Pollux. Exteriore quidem parte sui stabulum (inquit Xenophon, ἐξώσταθμον vocans) ita rectissimè se habebit, & pedes equi ampliabit, si rotunda saxa palmari magnitudine pondere libræ, quam multa quatuor aut quinq; plaustra vehere possint, effusè deijciantur, & ferro includãtur, ne à se discedant. Ac super hæc inductus equus quasi in lapidosa via singulis diebus aliquantisper gradiatur. Nam siue destringatur, seu à muscis pungatur, vti vngulis illum non secus ac si vadat necesse est. Etiam testudinem (chelidona) pedis hoc modo effusi lapides solidant. Equitanti frequenter descendendum de equo & ascendendum esse, Rusius 37. Ad inscensionẽ tam instratum quam nudum equum assuefieri rectũ fuerit: sed de hac plura inferius. Qui nactus est equum (inquit Xenophon) omnino imperitum saltuum, is vacuum illum prehenso loro ductorio transgressus fossam prior attrahito ad saltum. Quòd ille si renitatur, à tergo aliquis flagrũ aut virgam summis viribus incutiat, ita transiliet non solum illud spatium, sed longius etiam quam debuisset, & in posterũ non expectabit verbera, sed vbi senserit modò ponè accedere aliquẽ, statim saliet. Cum vacuum assuefeceris, ita etiam agitabis conscensum, primum quidem trans minores fossas, mox etiam latiores. In conatu autem saliendi subdes calcaria, itidemq; cum subsilire equum & cum desilire volueris, calcaria subdito: toto enim corpore in omnibus his annitẽs equus, faciet illa ita, magis vt cum ipse, tum eques in tuto sint, quàm si posteriore parte sui quasi deficeret, vel in transiliendo, vel in erumpendo sursum, vel in desiliendo. Cæterum ad decliuia primum leuiori in solo equos assuefieri conuenit. Ita tandem assuefacti libentius per decliuia, quàm recto cursu ferentur. Nam quòd quidam verentur, ne si per decliuia incitentur equi, armos rumpant, neminẽ debet terrere, qui cognouerit & Persas & vniuersos Odryssas cursu per decliuia certantes, nihilò minus habere sanos equos, quàm Græcos. Porrò sessor ad hęc omnia accommodũ præbere debet. Itaq; ad primum ille equi impetum proclinator, ita minimè equus tergiuersabitur, aut eques succutietur: statimq; reprimens equum, resupinator, ita minimè ipse iactabitur. In traiectu fossæ, & cliui ascensu, nõ fuerit incongruum iubam tenere, ne simul & loco & freno grauetur equus. Sin per decliue agetur, & resupinator eques, & equum sustineto freno, ne præceps vterq; deorsum feratur, Hæc Xenophon. Ad circumactiones autem vtrunq; in latus, & in gyros, itemq; conuersionem celerem directi cursus, est id quidẽ non

vulgaris induſtriæ equum inſtituere: ſed niſi ſit valde nihili pecus, aſſiduitas & diligentia etiam hæc celeriter aſſequitur. Loquor autem de equo integro, & cuius vires nulla iniuria morbi debilitauerit. Nam talium labant crura, neq; tuto pedetentim per plana etiam loca ingredientibus his vehâre, nedum illos ad curſum cõcites & in gyros torqueas aut agas per ſalebras, Camerar. De gyris equi infra etiam dicemus inter equitationis præcepta.

De caſtratione dictum eſt ſupra capite ſecundo in Canterio.

Equorum & equarum greges qui habere voluerint, vt habent aliqui in Peloponneſo & in Apulia, primum oportet ſpectare ætatem, quam præcipiunt. Videndum ne ſint minores trimæ, maiores decem annorum, Varro. Aetatem quomodo diſcernas capite tertio docuimus. Ad equarum gregem quinquagenarium bini paſtores ſufficient vtiq;, vterq; horum vt ſecum habeat equas domitas ſingulas in ijs regionibus, in quibus ſtabularij ſolent equas abigere, vt in Apulia & in Lucanis accidit ſæpe, Varro.

Equile ſtabulum equorum eſt, Varroni & Catoni. De hoc ſupra etiam in domituræ mentione nonnihil diximus. Planceæ roboreæ ſupponantur ſtationibus equorũ cum ſtramine, vt iacentibus molle ſit, ſtantibus durum, Vetus quidam neſcio an Vegetius. Curandum eſt vt ſtabulentur ſicco loco, ne humore madeſcant vngulæ: quod facile euitabimus ſi aut ſtabula roboreis axibus conſtrata, aut diligenter ſubinde emundata fuerit humus, & paleæ ſuperiectæ, Columella. In ſtabulo reprobatur à pleriſque pauimentum ligneum aſſerum, ſeu trabium atque axium, Camerar. Stabula equorum vel boum, meridianas quidem plagas reſpiciant, non tamen egeant ſeptendrionis luminibus, quæ per hyemem clauſa nihil noceant, per æſtatem patefacta refrigerent, Pallad. Diligens dominus (inquit Veget. 1.56.) ſtabulum frequenter intrabit, & primum dabit operam vt ſtratus pontilis (hunc etiam inferius in hoc capite ſimiliter nominat: & lib. 2. cap. 58. Iumenta, inquit, mundiſſimè ſtabulentur, & roboreis pontibus conſternantur) emineat: ipſumq́; ſit, non ex mollibus lignis, ſicut frequẽter per imperitiam vel negligentiam euenit, ſed roboris viuacis duricia & ſoliditate compactum. Nam hoc genus ligni equorum vngulas ad ſaxorum inſtar obdurat. Foſſa præterea quæ lotium recipiat, deductorium debet habere cuniculum, ne pedes iumentorum redundans vrina contingat. Patena quæ appellatur (vox facta videtur à φάτνη Græcorum) hoc eſt alueus, ad hordeum miniſtrandum ſit munda ſemper, ne ſordes aliquæ cibarijs admiſceantur & noceant. Loculi præterea vel marmore, vel lapide, vel ligno facti, diſtinguendi ſunt, vt ſingula iumenta hordeum ſuum ex integro nullo præripiente conſumant. Nam ſunt animalia ad edendum auidiſſima quæ cum celeriter propria deuorauerunt, partem conſortis inuadunt. Alia verò naturali faſtidio tardius comedunt, & niſi ſeparatim acceperint, vicinis rapientibus macreſcunt. Cratis, quæ iacca vocatur à vulgo, pro equorum ſtatura nec nimis alta ſit, ne cum iniuria guttur extendatur: nec nimis humilis, ne oculos contingat aut caput. Luminis plurimum ſtabulo infundi oportet, ne tenebris aſſueta, cum producũtur ad Solem vel caligent, vel aciem viſus imminuant. Aeſtate in apertis locis tam noctibus quàm diebus iumentis libera aura præſtanda eſt. Hyeme verò tepere debent ſtabula potius quàm calere: nam nimius calor licet cuſtodiat pinguedinem & reficere videatur, tamẽ indigeſtionem facit, & vehementius nocet naturæ. Propter quod diuerſa genera morborum ex vapore ipſo animalibus generantur: & ſi producuntur ad frigus inſolitum, ſtatim ægritudinem ex frigoris nouitate percipiũt, Hucuſq; Vegetius. In quo quidem loco ſues ſtabulabunt, eodem equos nequaquam deducemus, neq; prope conſiſtere patiemur. Inimica enim omnia ſuilla equino generi grunnitus, fœtor, halitus, diſcernente hac etiam in parte natura ipſa generoſiſſimam ignauiſſima beſtiam. Remouebuntur & aues domeſticæ atq; altiles à præſepibus equorũ, quæ propter reliquias pabuli ſectari ſolent, quæ tum in his non ſolum pinnulas excutiunt, ſed etiam ſtercora deijciunt: atq; illæ cũ gutturis, hæc cum alui periculo ab equis deglutiũtur, Camerar. Et rurſus, Quotieſcunq; (inquit) intra ſtabulum & ad præſepe equus curabitur, ſtramenta etiam furcillis cum excutientur, tum componẽtur, & immunda omnia auertentur: hoc non ſolum aſpectu eſt iucundum, & curatorũ diligentiam ſtudiumq́; mundiciæ commendat, ſed etiam valetudinem equorum bonam conſeruat atq; auget, propter fœtoris & ſitus remotionem, quibus cũ anhelitus equorum facile vitiatur, tum ſqualida omnia aërem inficiunt, vt maius etiam malum metuendũ ſit. Quare qui diligenter & accuratè tractari equos ſtudent, hoc vident non minus vt equilia ſtabula niteant, neq; ſecus vt ſuo quidq́; loco repoſitum, omniaq́; verſa & præterſa ſint, quàm in conclauibus & triclinijs ſuis: ne quis cum forte ingreſſus ſit abſentibus equis, non equos ibi curari, ſed ſues paſci exiſtimet. Equi inſtructi vbi redierint, tum illos miniſtri, ſtratis, frenis, omniq́; ornatu exuent, & curabunt, vt expoſitum eſt. Hæc autem omnia ſuo quidq́; loco ſuſpendent aut reponent: ſimiliter & alia ſupellex equeſtris, & totum ſtabuli inſtrumentum, aptè atq; ordine collocatum viſetur: Vniuerſa quidem ab equis longiuſculè. Nam multi reperiuntur ita petulantes equi, & bona cum natura tum cura luxuriantes, vt quicquid attingere forte potuere, id arrodant, & fruſta interdum pannoſa aut lorea deglutiant. Quod illis, ſi fecerint, nequaquam ſcilicet ſalutare fuerit. Quare ſerie quadam omnia erunt diſpoſita, neq; panni deterſorij, aut ſtrigiles, aut pecten, in præſepi abijcietur, neq; prope etiam appendetur: neq; ſtrata temere quocunq; infligẽtur vt obliqua pronáue iaceant, nihil laboret miniſter, Camerar. Et alibi, Tractationes nocturnæ cautæ fient illatis luminibus. Itaq; & laudantur ſtabula lapidea, & concamerata: ſtramen enim & fœnum flammam celeriter & concipit & auget. Sed quoniam fieri nequit vt curatori interdicatur ne vnquam in ſtabulum lumen intuliſſe velit: id præcipiendum eſt, vt vel in laterna inferat, vel illatum in candelabro reponat, quod debebit eſſe ferreum ſubiecta latiore lamina, in quam ſcintillæ omnes incidãt, & alicubi loci ſuſpenſum aut affixum, vnde longiſſimè ſtramina & fœnum & materia alia ignium abſit, Hactenus Camerar. Addentur etiam proximè quædam poſt cibum & potum equi, quæ ad ſtabulum pertinent.

De tractatione equi quantum ad ſanitatem tuendam, ſupra etiam capite tertio non pauca attulimus. Hæc quæ dicuntur de cura & tractatione equorum, intelligendum quo melior equus & vſus illius nobilior ſit, eò diligentius exercenda: quippe cum in contemptu quorundam maxima negligentia non reprehendatur. Eſt autem prima dignitas bellatorum: proxima itinerariorum, aut eorum qui animi cauſa aluntur: poſtrema vectariorum, Camerar. De curando equo, Ruſ. 28. De curando equo cum equitari debet, Idem 29. De cibo & potu equorum ſupra quoq; dictum eſt cap. 3. Pabuli cura neglecta futurum vt & generoſiſſimus equus pereat ac corrumpatur, & mediocris prorſus inutilis fiat. Contra, futiles ſæpe illa ipſa cura exquiſita, & aſſiduo reſpectu, ad non ſpernendũ vſum, mediocres autem ad præſtantiam quoq; nonnunquam perducuntur. Quod & ipſum poëtæ veteres indicarunt, cum Neptuni progeniem Arionem, vel neſcio quem alium, fecere de Cerere. Quo quis non videt ſignificare illos voluiſſe de bono paſtu equos ad diuinitatem propemodum quandã euadere ſolere Camerar. Curandum eſt præcipuè (inquit Veget. 1.55.) vt ſiue fœnum ſiue paleas, vel manipulos viciæ pro regionum vſu vel copia

animalib...

animalibus præbeas, incorrupta ac bene olentia & munda mittantur. De hordeo quoq; non erit sollicitudo dissimilis, ne aut puluerulentum sit, aut lapidosum, aut mucidum, aut vetustate corruptum, aut certe recens de areis sumptum, & ipsa nouitate præferendum. Et paulo post, Hordeum quoq; non semel nec bis, sed pluribus portionibus præberi conueniet: quicquid enim paulatim acceperint, legitima digestione conficiunt: quod verò semel & enormiter sumpserint, cum fimo indigestum integrumq; transmittunt. Mane (inquit Camerar.) fœnũ obijci non oportebit: sed post datum & cõsumptum pabulum hora tertia manipulus vnus fœni obijcietur, quod equus vbi confecerit, aquabitur. Id tempus incidet in horam circiter nonam. Tum iterum manipulus fœni obijcietur, & post horas tres, id est circa duodecimã pabulum præbebitur meridianum simile matutino. Postea hora secunda aut tertia manipulus fœni obijciatur, & mox deinde bibendi copia fiat equo. Tandem vespertinum apponatur pabulum paulò copiosius, præsertim hyeme, & vnà obijciatur manipulus vnus aut alter fœni. Priusquam autẽ pabulum proferri sentiat equus, afferatur aqua pura, & admoueatur equo, si forte sitiat & potum desideret. Veteres, id quod Xenophon innuere videtur, bis tantum pauere equos suos, Hæc ille. Et rursus, Mane hora sexta in stabulo equo pabulum præbebitur, nisi aliqua res & vsus equi suaserit accelerare pastum. Nam multa possunt incidere quæ ordinem turbent. Pabulum verò auenæ apud nos dari solet. Etsi nonnunquam hordeum apponunt, idq; existimo si fieret crebrius futurum cum equorũ bono: nam alit magis hordeum, & est minus crudum, id est ἄπεπτον: & sanguinem gignit tenuiorem. Sed tum mane auenę seu hordei pabulum dabitur: quã mensura quidem, non potest certò præfiniri: nam æqualem nõ omnes expetunt: communis tamen videtur quatuor chœnicũ, siue semodij: id est quantum fermè sexies cauis ambabus manibus comprehendi poterit. Tantum quidem ferè apponere solent, sed largius parciúsue hos vel illos equos pascere oportebit. Qui quidem nõ multum defatigantur & quiescunt, aut raro agitantur, illis plenum pabulum nequaquam dabitur, neq; merum, sed cũ minuetur, tum miscebitur paleis, aut quod magis laudatur confectis culmis frugum, Hæc Camer. Qui equum & sanitate & robore validiorem habere cupit, paleas & hordeum toto anno ei præbebit, & ne herbas aut farraginem tempore verno det cauebit. Cæterum autumno herbas roscidas dabit è pratis, & nihilominus adijciet annonã hordei pro nocte: Sic equus & sanior & laborum tolerantior, & à morbis tutior ac viuacior erit, nec nimium pinguis. Si tamẽ mercatoris fuerit equus, pinguem reddere licebit vt pulchrior appareat. Pullis enim tẽpore veris expedit farragines seu alias herbas exhiberi, maximè qui fatigandi non sunt, Hæc Rusius capite vltimo. Audio in quibusdã Angliæ locis panes ex leguminibus, vt fabis & pisis, confectos equis in cibum dari. Cum iter facies equo ne dederis multum annonę in meridie, sed eò amplius boni fœni, & si libet panem maceratum è bono vino. Cœnam maturè dabis, vt maturius quiescere incipiat, Obscurus. Pabulum madefacere quamuis pleriq; improbent, ratione tamen, vt interdum hoc fiat, carere non videtur. Sicut neq; hoc, vt frustum panis nonnunquã præbeatur equo cum sale. Nam est pabuli magna ariditas, de qua vt equus siccitate laboret, facile acciderit. Sed fastidiosos hæc equos reddere putant. Id quod, si vero modo & hæc & alia omnia administrentur, non videtur pertimescendum, Camera. Fessum & sudantem equum potu abstinebimus: nec grana, sed fœnum tantum obijciemus: & stragulo opertum paulatim circunducemus, donec calor satis euaporârit, Obscurus. Equus si laborauerit aut sudârit & incaluerit, cibum potúmue nõ sumat, nisi prius coopertus aliquo panno, paulisper ambulando ductus fuerit, & sudor & calor abierint, Russius. (Quæ intempestiuum huiusmodi cibũ & potum incommoda sequantur, plura diximus supra in c.) Nihil vnquam neq; cibi obijciet, neq; offerret potus, feruentibus & anhelantibus atq; fessis: sed, dum quasi spiritum recipiant, pabulationẽ aquationemq; differet, atq; interea quiduis potius vsurpabit curationis. Nã qui sedulus & fidelis erit, semper inueniet, quod equo benefacere quoquo tempore rectè possit, Camerarius. Aliqui post absumptum pabulum stramenta carpunt, ne sordida quidẽ respuentes, quod putatur anhelitum lædere: quamuis quibusdam hoc non nocere, quibusdam etiam prodesse videatur: Quod mihi quidem nemo facile persuaserit, quo minus temere hoc referentibus assentiemur. Ergo qui stramenta carpent, ijs capistrũ inducetur post pabuli comestionem, hoc animam non impediet, & stramenti pastum prohibebit. Id quidẽ facile, qui cogitabit, verum reperiet, quò vel pabulum vel potus purior atq; syncerior fuerit, eò meliorem habendum. Quapropter de auena & pulueres excutiendi, & sordes etiam eximendæ sunt, præsepeq; diligenter extergendũ, vt in repurgatum indatur pabulum. Itidemq; fœnum nunquã obijcietur equo ita, vt de fœnili est detractum, sed prius intra manus versabitur, vt pulueres & immundiciæ excidant, atq; ita purum dabitur equis, Camerar. Capistrum è corio valido inijciatur in caput equi, & binis retinis alligetur præsepi, & pedes anteriores pedica lanea vinciantur, & posteriorum pes alter alligetur, ne huc illuc moueri possit: hoc ad crurium conseruandam sanitatem facit, Petrus Crescentiensis 9.5. Et mox, Est etiam perutile vt equus assiduè in terra iuxta pedes anteriores cibũ capiat, ita vt collum cogatur longius extendere, quod inde gracilius & pulchrius euadet.

De potu administrãdo nonnulla iam proximè diximus in cibi mentione. Aqua pro potu equi aliquantulum salita sit, leniter currens, vel parum turbata (aliquantulum salsa & turbida, suauiter currens vel quasi nihil, Rusius) tales enim aquæ calidæ sunt & crassiusculæ, vnde magis nutriunt: frigidæ vero & veloces in motu perparum, Petrus Cresc. 9.5. & Rusius 27. Temporibus tamen nimium calidis, dulces aquæ conuenire videntur. Sed habenda est consuetudinis ratio. Et quia equus ni copiosè bibat, corpulentus nõ fit, abluatur os eius interius & fricetur cum sale madefacto in vino: sic enim auidius edet bibetq;, Rusius. Aqua in potu equis limpida ac frigida, etiam perennis ac profluens ministranda est. Nam quicquid importunius fluit, virus nõ admittit, Vegetius. Equus fessus equitatione alióue labore, non est potandus, nisi prius vrinam emiserit, vtcunq; diutius expectandum sit, ne in periculosum aliquem morbum incidat. Distentio morbus periculosus cum alijs ex causis cõtingit equo, tum si sudans biberit, Vegetius 2.9. Videas aliquando segnes istos & nihili curatores, plerunq; importatam aquam, si prope sit vnde petant, offerre equis, neq; illos foras educere ad aquationes, quod valde culpandum est. Camerarius. Et rursus, Aqua autẽ nunquam offeretur equo, quæ in vase aliquantisper retenta situm duxerit, aut in quam illo aperto aliquid decidisse incubuisséue pulueris seu quisquiliarum possit, semperq; in stabulum importabitur, quandocunq; hoc fieri oportebit, & offeretur equo recens. Etsi non desunt, qui stagna turbidiora optimas ac saluberrimas aquationes suppeditare existimẽt, cuius rationem ipsi reddiderint: hoc certe videmus plerosqj equos fastidire tales aquas, neque velle bibere quamuis sitientes. Etsi vir peritissimus Aristoteles scribit camelos & equos crassiore & turbidiore potu gaudere, neq; de flumine nisi prius pedibus turbato bibere. Ipse quidem potus largior reddit obesiora iumenta, Camer. Domesticam (inquit idem) & intra stabulum curam fidelem & assiduam esse oportet. Xenophon non patere, neque accessa illa vult loca esse, in quibus equorum stabula fuerint,

duabus maxime de causis, ne pabula subducātur, néue ignorari possit vtrum equus illa dissipet. Ac sunt certe duo præcipua signa sanitatis equorum: vnam intra stabulum, si auidè & libenter pascatur: alterum foris, si os abundat spumis & humore. Omni imbecillo pecori altè substernendū est, quò mollius cubet, Columella. Locus vbi moratur equus, mundus sit interdiu, noctu verò paretur ei cubile è palea vel crassiore fœno vsque ad genua, Petrus Cresc. Stramenta ad nocturnam quietem, itidemq; hyeme quàm æstate pleniora suggerentur. Nam & noctu recubat diutissimè equus, & non minus calore offenditur atq; læditur, quàm frigore. Sed contra vtrumq; præcipua est stabuli defensio, si ita est extructum, vt cellæ vinari esse debent, hyeme vt tepidum æstate gelidum vt sit. Sin aliter, arte & ratione tam calor quàm frigus repelletur. Itaq; cum erit intensius frigus, vt interdum brumale, tegetem circundabimus pectori maximè & aluo equorum, Camer. Et rursus, Nonnulli equi stramenta prioribus pedibus dissipant, his scilicet sæpiusculè componentur: quid enim aliud fieri contra hoc possit non video. Oportet equum habere continuè tegmentū lineum tempore calido, propter muscas, & laneum tempore frigido propter frigus, Petr. Cresc. Vesperi etiam maximè, sed & alijs temporibus. vngulæ emundabuntur, ad quem vsum diligentiores ferreum vncinum habent, quo sub solea abditas arenas & lutum proruunt. Tum deinde fimus bubulus maximè, aut, si hic desit, equi, in cauam vngulam inculcabitur, applicato stramento, quo minus citò excidat. Placet hoc quibusdam fieri maximè alternis diebus, quidam non dubitant singulis iubere. Quidam malunt pluribus intermitti. Neq; desunt qui hanc curam, vt superuacaneam, aut etiam inutilem planè negligant: qui tamen consensu penè omnium redarguuntur. Contrà aliqui non solum probant & obseruant, sed insuper etiam seuo aut aruina illas crebro perungi volunt, Camerar. Sunt qui vngulis vesperi purgatis in cauitatem inferciant fimum bubulum aut equinum, vnà cum ouo recenti agitato & cinere calido commixtis. Absyrtus si fractum (thlasma) in pede fuerit, fimum bubulum recentem cum origano in aceto & oleo feruefactum pedi frequenter subijcere consulit. Sed de vngularum cura plura diximus capite tertio inter ὑγιεινά. Prisci soleas vngulis affigere non consueuere. Catullus tamen ferreæ soleæ meminit, cum de mula loquitur, & quendam optat in luto veternum, & supinum animum relinquere, Ferream vt soleam tenaci in voragine mula, Camerar. Si inductæ nouæ soleæ fuerint, aut veteres nouis clauiculis firmatæ, aliquantisper equum quiescere patiemur, ne post recentē molestiam alia mox illi objiciatur, Idem. Equi vngulæ congruis muniantur ferramentis, rotundis instar vngulæ, lenibus (lego leuibus) strictis ita vt vngulis in circuitu bene adhæreant. Nam leuitas ferri reddit equum agilem ad leuandum pedes & strictura eius vngulas maiores ac fortiores facit, Pet. Cresc. Vngulæ quomodo lædantur clauis malè adactis, vide in c. inter vitia pedum. Hippocomus curabit vt satis mollia sint equi labra, quo facilius frenum sentiat. Molliuntur autem fricatione manuum (leui) & aquæ tepidæ fotu, & oleo interdum inuncta. Frenū etiam admittent facilius quorum molliuscula erunt labra, Pollux: & Xenophon, vt Camerarius citat. De magno calore & labore graui vt paulatim refrigeretur equus, optimum. Nam celeriter vtrumq; fieri, equo nō solum perniciosum, sed sæpe etiam exitiale, Camerar. Si quis equum (inquit Xenophon) detergere velit tali situ, vt oculos habeat versos in eam partem, in quam spectat equus, in periculo versabitur ne in faciem sibi equi tum genu tum vngula incutiatur. Sin contra equum propter crus exterius iuxta scapulam procumbens defricauerit, neq; ipse affligi, & sic cauum pedis vngula explicata repurgare poterit. Atq; similiter & posteriora crura repurgantur. Hoc meminerit equi curator, & hæc & alia quibus opus factis, nequaquam ita fieri debere, vt vel cōtra faciem, vel contra caudam equi accedatur, ideo quòd equus si vim facere conetur, vtraq; illarum partium sui hominis vires vincit. Ad latera verò adiens maximè & sibi cauerit & equum prolixè tractare poterit. Anteriores pedes, inquit Pollux, capite verso eodem quo equus suum vertit, abstergere oportet, ne lædi possit. Posteriores verò, in contrariam equi partem respiciendo. Eadem de re Camerarius, Contra equum à latere astare (inquit) quicquid agas, & ad operis dexteritatem, & ad vitandum periculum profuerit: Omninoq; cauebit curator, ne aut caput aut caudam versus ad equum accedat. Quare & frenati educentur sic, agitator prope armos vt habenam tenens ingrediatur. Habenam nunc voco lorum, quod de lupis reuinci solet liberum, ῥυταγωγία Græci dixere, non frenorum habenas: nam has attrahere alium quàm insidentem, reddit equum insolentē, & qui in alteram partem plerunq; conuerti nolit. Cum produci equum oportebit (Xenophontis vtor verbis) sic duci illum vt sequatur (ego potius sic intelligo Græca, vt is qui ducit sequatur equum) hac de causa improbatur nobis, quòd hoc pacto ductor sibi minimè prospicere, equus autem omnia patrare possit quæ voluerit. Neque ita placet duci, vt longo loro alligatum sibi illum succedere ductor assuefaciat, propterea quòd in vtrumcunq; latus obuertere queat improbitatē suam, & conuertere se aduersus ductorem suum. Iam plures si vnà ducantur hoc modo equi, quomodo abstineant mutuis iniurijs? A latere verò duci assuefactus equus, neq; homines, neq; alios equos facile læserit, & rectissimè præparatus fuerit ad conscendendum, si quando hoc celeriter fieri oportuerit. Caballi minus sedulò cum curantur, non modò quod ad pabulum attinet, sed in tota tractatione reliqua, fiunt strigosi & deformes, Græci ἰσχνοὺς vocant: nam attenuantur & macrescunt, & coxæ eminent, & depyges fiunt non aliter, quàm vel manifesto in morbo, vel occulto interdum languore. Id non accidit ijs equis, qui bene & diligenter curantur, præsertim cum strigile, atque etiam manu sola. Incredibile enim est quantum & valetudini & venustati equorum conferat hæc cura. Itaque cum in languore extenuarentur equi imprimis fricatione veteres vsos legimus, Camerar. Sæpe plus prodest pressa manu subegisse terga, quàm si largissime cibum præbeas, Columella. Vngulis purgatis curatisq́; tum manipulo stramenti puri & aridi detergebitur equus, ita vt manus sequatur pilorum situm: hoc enim nitidos illos reddere solet, Camerarius. Et alibi, Quotiescunque (inquit) de agitatione reductus in stabulum & inductus in suam cellulam fuerit equus, tum curator detergeat totum quidem corpus stramento arido, diligentissimè verò pedes & aluum. Vngulas interius quoque repurgabit, & vtrum rectè atque commodè præferratæ sint considerabit. Detergebit autem sudores atque humiditatem omnem cum magna cura. Strata sudantibus & defatigatis non statim auferet, sed sub illis patietur refrigerari & recipere vires equos. Fuit & veteribus in vsu (inquit Camerarius) vt ligneo gladiolo perpurgarent cutem equorum, & de pilis sordes atque puluerem excuterent. Itemque texta quædam de corticibus palmæ vt inducerent manibus curatores equorum, quibus pili detersi complanarentur & splendescerent, [illegible] hanc Græci vocarunt. In destringendo (inquit Xenophon) ordiemur à capite & iuba. Nam frustra inferiora nitemur perpurgare, si superiora immunda fuerint. Atque ita deinceps per totum corpus cunctis ijs, quæ ad repurgandos equos comparata sunt, vtemur, ad pilos erigendos, & expellendum puluerem secundum pilorum situm: (videtur addenda negatio, non secundum pilorum situm, Καὶ τὴν κόνιν [illegible] κατὰ τὴν φύσιν τῆς τριχός, τὴν δὲ [illegible]

ἐκκοῦσα

ἐκ ποθεῖ πλω̈κότι. Pollux.) Sed curator spinæ pilos ne quò attingito nisi manu, qua illos premat & mulceat (ταῖς χερσὶ μόνον καταψηλῶν. Pollux: lego καταψῶν ex Xenophonte) sequens situm eorũ, quo enati sunt: sic enim quasi sedili in equo minimè nocuerit. Caput aqua eluito. Nam cum osseum sit, si ferro aut ligno perstringat, molestiam equo obiecerit. Iubam verticalem (procomion) & ipsam humectare debet. Prolixitas enim horum pilorum non prohibet aspicere equum, ac repellit ea ab oculis quæ molestiam equis afferrent. Deinde incremẽta caudæ & colli pilis procurabuntur, quo longius pertingere cauda, & molesta sibi repellere, quoq; plenius adminiculum conscensor habere possit. Crura lauari nobis non placet: nam cum nullam habeat vtilitatem, damnosa interim est vngulis quotidiana humectatio. Minus etiam sæpe inferius aluum repurgari oportet, quòd & in primis hoc sit molestum equo: & quò fuerit illa pars mundior, eò plura quæ molestiã exhibeant equo ipsa colligat. Præterea quamuis in hoc elabores, vix eduxeris equum, & mox similis est ijs futurus, quos repurgauerit nemo: quapropter hæc omittentur. Crura autem manibus destringi satis fuerit, Hactenus Xenophon. Cum destringetur equus & detergebitur (inquit Camerar.) optimum fuerit extra stabulum educi, & alligari laxiore habena, vt quasi solutus & liber astet: insistere autem saxis teretibus, atq; ita placidè & fricari & sordes repurgari atq; etiã flabello excuti conueniet. Tum iubam & pilos verticis atq; caudæ humectari & pectine disponi. Ipsum curatorem tum iubere stercora & madida stramenta efferre. Quòd si cotidie factum fuerit, & equo prodest & ministrorum dispertitum laborem minuit. Veteres nõ frenatos, sed capistro circundato ori produxere equos ad strigilem & pectinem & volutabra. Nunc in omnibus rebus laboris & operæ minimum subire volunt ij, quibus ministeria incumbunt, Camerar. Ante aquationes semper destringi equum & pecti iubam oportebit. Id debebat fieri extra equi cellam in loco patente, vt sunt atria & vestibula ita enim & excuti pulueres, & sordes eximi: & omnia, quæ assolent ritè geri possent. Sed famulorum ignauia plerunq; laborem fugit, & supra stramenta equum astantem ad præsepe destringit, deterget, fricat, pectit: si tamen etiam hoc ab illis fit, ac non potius magna ex parte, siue etiam totum negligitur, quo admodum equi vitiantur, Camerar. Et alibi, Xenophon (inquit) aluum & tenuioris pili aut glabra loca sæpe emundari non putat bonum esse: cuius quidem rationi & nos assentimur: sic tamen, ne penis quasi vtriculus, quem Græci vocarunt κώρυκον & ψυλάκιον, negligatur: quem repurgari sedulò oportet: nam illo sordibus referto, accidit plerunq; difficulter vt mingat equus. Equos summo mane palea vel crassiore fœno è cubili eius sublato, abstergi oportet per dorsum & crura, & omnia membra, Pet. Cresc. Sciendum est (inquit Xenophon) nunquam esse lori eius, quo ad præsepe alligatur equus, astringendum nodum, ea parte capitis, in quam verticale (coryphæa) freni applicatur. Cum enim crebro ad præsepe caput equus moueat, nisi fuerit circa aures verticale innoxium, sæpenumero vlceris causa existit: his igitur exulceratis, & destrictioni & frenationi equus refragabitur. Vtile etiam imperari curatori, vt quotidie stercus equinum & stramenta in vnum locum exportet: hoc enim facto & ipse minus laborabit, & equo consulet. Sciet etiam curator accommodare equo capistrum, quoties vel ad destrictionem, vel volutabrum educere volet. Denique quocunq; sine freno ducendus erit, capistrum inducetur. Nam hoc respirationem non impedit, & morsibus tamen obstat, atq; subitas inuasiones equorum cohercet. Alligari equum à capite superne rectum est: quicquid enim os illius offendit, declinare solet elato capite equus. Id cum facit ita alligatus magis laxantur quàm rumpuntur vincula: Aquare & mergere equos pro lauare vel abluere per æstatem in præterfluente dixeris. Nunc cotidie bis aquatum equi solent agi, vt ipsis crura & venter humectetur: quorum Xenophon neutrum probat, madefactionem etiam crurum nocere dicit vngulis. Sed hoc contra tam receptam consuetudinem & vsurpationem omnium asserere nimiæ audaciæ fuerit, præsertim cum & veteres eluisse sordes tam crurũ, quàm ventris solitos fuisse, & hoc aliquoties præcepisse reperiatur, Camerar. Et rursus, Ego (inquit) in ea sum opinione, in hyeme crebro equos mergi non oportere. omnino autem nunquam adhuc æstuantes & sudantes. Aquari quidem non debent prorsus in suspicione vitij morbiue, neq; cum medicari illos voluerimus, siue pharmacis, seu manu. Quidam vino calido aut fece post interualla certa temporis colluunt crura equorum, nam neruis hoc prodesse constat: etsi nonnullis displiceat, Camerar. Articuli vel suffragines post iter calido foueantur vino, vt corroborentur vngulæ, Veget. 2.58. Nonnulli vesperi crura equorum perluunt aqua calida è coquina, qua abluta sunt vasa escaria (*mit ke spuelen*) aut vino collectitio, quod obiter dum vina depromimus, aut aliâs è dolijs defluit (*mit tropffwyn*) dorsum vero recenti aqua frigida cum sale. In æstate sub caudam subrepere solent muscæ, itemq; sub ventrem ad inguina, quas maximè vesperi, sed interdiu quoque curator eximet, vt requiescere equus possit, Camerarius. Curam equorum (inquit idem) ab affectu quodam beneuolentiæ proficisci optimũ fuerit. Facile autem hoc diligentia & obsequium effecerit. non solum equus vt amet, sed vt requirat etiam atq; desideret curatorem suum. In hac parte commendatur non solum remotio eorum omnium, quæ equos offendere solent, vt famis, sitis, madidi stramenti, in æstate caloris ac muscarum. hyeme frigoris: sed etiam contrectatio & demulsio earum partium, quarum contactu gaudent equi, quales sunt maximè hirtæ. & à quibus equus, si quid fortè molestum sit, repellere minimè valet, (quod & Xenophon scribit.) Iam in tergiuersationibus, aut feritate, nequaquam delectantur equi ijs, qui non tam placare quam vlcisci illos voluerint: itaque & in stabulo & foris, multis equis nocetur agitatorum & curatorũ morositate & iracundia. Sæpe attrectare equos, & illis abblandiri cum voce tum manu, mansuetos facit. Maximopere autem cauendum, id quod nunc multum frequenterq; fieri videmus, ne in equũ quacunq; de causa in stabulo & ad præsepe sæuiatur. Hoc enim vt taceam, quod metu & fugæ cupiditate ad illas lintres præsepium adigũtur, quibus inflictos armos sæpenumero rumpunt, & fiunt inutiles equiti: sed vt tam detrimentosum non sit, hoc certe incommodi & mali affert, quod equum aut trepiditate & formidine, aut immanitate & furore complet. Itaq; animaduertas quosdã palpitantibus membris in metu sine euidenti causa ad præsepe quasi plagas vitaturos non posse consistere: Alios omni vi & impetu efferri atq; irritari, tanquam à se depulsuros contraria & violenta: Ideo autem fit quia sensêre ad se aliquem accedere, & expectant scilicet malum quod sæpe pertulerunt. Ad bonam curam hoc præcipuè pertinet, Equus vt & ametur ipse, & tractatorem suum à quo curatur, qui est Varróni equiso, amet, & se illi curæ esse sentiat. Diximus autem dominum ipsum sæpe oportere respicere ad equum suum, cum vt sciat qua sedulitate curetur, tum vt equo non sit ignotus. Id igitur qui fecerit, ex eo non paruam voluptatem capiet. Si cui autem vnus equus, quamuis forte plures possideat, & strenuus & obsequiosus contigerit, is & amet charumq; illum habeat, & solus potiri velit. Nam verissimè hoc à Teutonibus dicitur: eos qui ament vxores suas, rectissimè facere si non dimittant ad externos cœtus cõuiuiorum & festiuitatum, quòd semper reuertantur cum moribus aut opinionibus nouis. Itidemq; qui equos quales maximè vellẽt nacti sint, si vtendos eos dent alijs, hoc scire debere, illos leuius quidem aut vehe-

mentius, sed omnino mutatos reuersuros esse. Præceptum optimum & vtilissimum hoc, Nunquam dominus vt curatori ministrisq; suis nimium confidat: quin ipse quoque aspicere crebrò ad operas illorum velit. Sæpe cum pabulum dabitur, cum aquabuntur, destringentur, instruentur, ipse assit. Cogitet dictum esse Catonis præclarũ, & salutare ad domesticam disciplinam, Frons occipitio prior, Hæc omnia Camerarius.

His adiungam cosmetica quædam, hoc est ad equi ornatum pertinentia. Consideratur autem ornatus, vel in corpore equorum, idq; dupliciter: aut enim medicamentis fit adhibitis, vt cum alibi tum circa pilos & cicatrices, de quo supra partim secundo (in pilorum mentione) partim tertio capite egimus: aut sine medicamẽtis sola hippocomi industria, vt in pilis componendis, purgandis, secandis, de quo hoc in loco nonnihil. Vel extra corpus, in ornamentis appositis, vt phaleris, &c. de quo octaui capitis parte quinta dicemus. De iuba equorum quomodo tondeatur, & quod cirri crurum non sint tondendi, capite secundo in partium corporis descriptione docuimus. Hoc loco subit mirari rationem illorum (inquit Camerarius) qui elegantissimos interdum equos verticis iuba præcisa & truncata cauda (nostrates equos huiusmodi vocant *mutzen*) reddunt aspectu fœdos quasi infamiæ quibusdam notis. Etsi videntur non sine causa maiores hoc nostri factitasse: itaque illi postea alligata quasi phenace pilorum, studuerunt ademptum mutilatione decorem reparare. Quid autem vt naturalem non retinerent, ac defenderent potius, causæ fuisse suspicabimur? Equidem existimo primum factũ hoc fuisse ab aliquo, cuius equum strenuum & bonum, vitiata scabiosa impetigine cauda deturparet: postea in quouis pilorum defluuio id vsurpari cœptum, in ignoratione scilicet remediorum huius mali: dum nouitate, vt fit, res commendari, & placere insolentia sua cœpit. Iam vero etiam audiui quod haud scio an falsum sit, animosiores reddi mutilatione equos. Sed omnino barbarum hoc & corrigendum videtur, præsertim cum eripiatur hæc contra muscas necessaria illis flabelli defensio, præciso caudæ verbere, Græci οὐρὰν vocarunt. Iam etiã aliqui verticis iubam implectunt vt in fronte, tanquam virgunculæ crinis, filo discolore implicata dependeat; quo si putant equum speciosiorem reddi, admodum falluntur: sin consuli prospectui, redarguuntur à Xenophonte, qui hos pilos visui nihil officere, vt diximus, demonstrat Camerarius.

Qui equum curat, maximopere illi videndum, ne qua re vehementius equum offendat. Offenduntur autem aliqui facile inter frenandum siue ipsi respuunt ferrum, aut lora indui vertici molestè ferunt, seu durius & immitius inuaduntur, Camerarius. Vt autem rectè etiam infrenetur equus (inquit Xenophon) accedito curator primum ad læuum latus illius, deinde habenas ob caput in summis armis deponat, verticale autem attollens in dextra teneat ac lupos sinistra admoueat: quos si equus admiserit, applicanda scilicet erunt freni lora. Sin equus os nõ aperiat, tenens frenum propinquum dentibus, maximum digitum manus inserito maxillis, quo facto pleriq; os pandunt. Sed ne sic quidem si frenum receperit equus, tum labrum ille vrgeat ante dentem qui caninus appellatur: ac paucissimi, cum hoc fit, non admittent frenum. Præcipiatur & hoc curatori, primum, ne vnquam habenis attrahat equum, ita enim durum os (heterognathus) redditur. Deinde vt à buccis conueniente spatio distet frenum. Nam cum illas premit, callum solet obducere, ita sensus retunditur. Cum autem longius dependet vsq; ad summum os, potestas tamen fit equo, si frenum momorderit, minus parendi domino. In his acrem esse curatorem non minus quàm vlla alia in re elaborare conuenit. Tantum enim momenti in hoc est situm, libẽter vt equus frenum admittat. vt si quis omnino reijciat is nulli vsui esse censendus sit. Quod si curator non solum cum ad laborem equus, sed etiam cum ad pabulum ducetur, & de agitatione domum reducetur, frenum illi induerit, nimirum iam vltro appetet statim vbi hoc offerri sibi viderit. Cum frenandus (inquit Camerarius) & insternendus erit equus, tum detersus esto, & nitidus atq; pexus: freneturautem sic vt minimè offendatur: ita libentius frenos admittet, quos vidi qui initio sale conspergerẽt, quòd cum lingeret equus & simul manderet frena illa pati assuefieret. Quidam comprimentibus equis dentes, neq; recipere frena intra os volentibus, ferro labra & gingiuas vrgent: quod etsi in præsentia nisi sint ferociores, facit, vt admittant frenum, odium tamen illius perpetuum excitat. Quare melior est ratio Xenophontis, digitis premere labrum: non enim in hoc tantus sensus doloris, vel dolor potius nullus omnino inest. Frenantur autem hoc modo. Habenæ, quibus equus regitur, obducũtur ob equi verticem & deponuntur ad imam iubam seu scapulas, vel (si quis hoc mauult) armos aut spinam. Tum sinistra teneat ferrum freni siue lupos, & dextra subter collum equi sensim circumacta verticale lorum vnà cum reliquo frenorum loreo quasi reticulo applicet atq; circundet capiti, & quæ nectenda fuerint connectito, & catenulam qua nunc maxillæ reuinciuntur, infibulato: atq; ita instructus equus ductorio loro, si consistere ad præsepe diutius debeat, religator supernè de furcillis seu clatris, in quas equis fœnũ nostris moribus obijcitur, vt fœniles dicere posse videamur. Sed melius fuerit extra suam cellam productum equum in loco aperto & libero vbi atterere latera nequeat, neq; etiam attingere, quod ore impetat, reuincire, vt ibi consistat tantisper dũ conscendatur. Atq; hæc erit frenationis ferè ratio, & administratio. Dentes scalliones & plani vulgò dicti, equis extrahi solent vt frenum commodius admittant, vt capite secundo scripsimus. Quæ frena cuiusq; ori maximè conueniant diligenter exquirendum, conuenientia autẽ non facile mutanda sunt: ea sic indentur, ne aut angantur buccæ, aut illa in dentibus voluantur. Quorum alterum callos in malis creat, alterum obstat moderationi: nam sic facile morsu freni arripiuntur ab equis, quo facto illi se regi non patiuntur, Camerar. Bene quidem (inquit idẽ) cingula strati adduci cum ad alia prodest, tum minus reddit molestum & graue pondus sessoris, cum strata non quasi volutantur super equi tergo. Strata autem placidè apponentur ita, vt curator ad latus sinistrum accedat, & stratum sine impetu & tumultuatione, quam molliter poterit fieri, super dorso equi deponat, vt illius veluti capulus supra spinam, qua parte ceruix exoritur, sistatur: omnia autem, quæ expedita esse debent, cauebit, ne super stratũ dorso equi impingantur, vt sunt cingula, & illa sessionis adminicula & lorum pectoris siue armorum, nec non reticula illa lumborum, si annexa forte sibi stratum habeat. Tum deinde primum omnium annectetur lorum pectoris, & per illa reticula si assint, cauda exeretur, vt fieri consueuit, atq; ita strati diligenter compositi vinculum adducemus & infibulabimus cautè. Nam bene equitant, qui bene cingunt. Idq;, vt ante dixi, equo prodest: neglectum verò eques vt leui impulsu delabatur, in causa esse poterit. Hoc cingulum debet crati pectoris subligari, non aluo neq; ilibus. Instrati vel inditis vel nondum inditis frenis, minus laxè reuincientur, ne fortè procumbant, id quod neq; equo bonum, & stratis nocet. Educi autem optimum de cella tum equos in aperta & libera loca, & alligare loro prolixiore: ibi vt quasi arbitrio suo aliquantulum versentur, quo generosos admodum oblectari putant. Etiam ad eas partes, quas cingulum obit, sæpius respiciendum, ne forte illo perusta cute vulneratę sint: quod malum cito curari debet, & facile poterit intertriginum communibus & notis omnibus remedijs, Camerar.

Conscen-

Conscensurus equum (inquit Xenophon) primum de freni parte inferiore, seu etiam de annulo bullaue huius religatum lorum ductorium, ἀγωγεῖον uno verbo Græcis est, aptè sinistra manu prehendet, ea laxitate, vt neq; si insurgens, pilisq; auribus vicinis inhærens, neq; si de hasta saltu conscensurus est, conuellat equum. Dextra capiet habenas depositas in summis armis vnà cum iuba, ne scilicet vllo pacto conuellat habenis os equi. Postquam sese alleuârit ad conscensionem, tum igitur sinistra quidem librato corpus, dextra verò intensa subleuet ipse sese: Huiusmodi conscensio etiam à tergo omnem deformitatis aspectum excluserit. Conscendet autem crure incuruato, neq; genu dorso equi impinget, sed in latus dextrum tibiam traijciet. Vbi verò iam circumactum pedem applicuerit, tum deinde & natibus resideat super equo. Quòd si forte eques sinistra manu ducet equum cum gestet dextra hastam, equidem censeo vtile esse vsum ille sibi vt paret etiam a dextro latere conscendendi. Neq; vlla alia ad hoc scientia opus, quam quæ dextra paulò ante exequebatur, ea vt sinistra agat: & contra quæ sinistra, vt tum dextra. Hęc ideò laudatur à nobis conscendendi ratio. Nã simulac conscenderit eques, paratus mox est ad omnia: si quod forte ingruat subitum certamen hostibus irruentibus, Hæc Xenophon. Qui equum ascendit, primum ab altiore loco id faciat, vt neq; seipsum inter conscendendum offendat, neq; ponderis sui impetu equo molestus sit, Pollux. Ad inscensionem tam instratum, quàm nudum equum assuefieri rectum fuerit, vt placidè consistat propter adminiculum, siue hoc saxi seu trunci siue etiam soli editioris sit. Quòd si accedere aut stare nolit, aut vehementius quoq; renitatur, tum blandimẽtis atq; affabilitate potius mitigabitur, quàm minis & increpatione ac plagis compelletur. Si enim tum vapulet aut inclametur, nunquam inscensio grata huic futura est, à qua dum abhorrebit, semper trepidabit, aut tumultuabitur ad conspectum inscensoris. Inter conscendendum cauebitur ne habenæ, quibus equus regitur, attrahantur in alteram partem. atq; vbi in equo iam consessum fuerit, opera dabitur vt exæquatæ illæ comprehendantur & teneantur pariter. Illud enim si committatur, & hoc si negligatur, contumaciam oris efficere solet, Camerar. Et alibi, Qui equum inscendere volet, nisi ipse forte ducet, accedito placidè, & illi adblanditor verbis aut sono oris conueniente, aut etiam palpis, ita gaudebit cõscensione equus & libenter consistet, admittetq; equitem. Hoc efficitur atq; obtinetur in summa interdum ferocia equorum, conscensionem vt neq; reformident, neq; detrectent. Itaq; hoc de Alexandro Magno proditũ memoria est à Plutarcho in vita eius, non multò post initium. Cum ad Philippum adductus fuisset ille celebris equus Bucephalus nomine, à Thessalo Philonice, & indicatus immani pretio, regem exciuit, vt prodiret cũ suis in campum, equi periculum vbi fieret. Ibi ille ferocire & neminẽ admittere velle, ac si inclamaretur concitari & resilire, deniq; videri nulli vsui & planè ferus. Tum rex iratus iubet abduci equum insolentis atq; indomitæ feritatis. At Alexander, qui & ipse forte aderat, querebatur equum eximiũ & admirabilis bonitatis amitti atq; perdi inscitia & formidine eorũ, qui illum tractare nescirent. Ad hæc primum tacere Philippus & dissimulare. Cum verò eadem repeteret Alexander sæpius, Tune igitur, inquit, melius posse tractare te equos speras, quam hos senes, qui reprehenduntur increpatione tua? Hunc quidẽ certe, inquit Alexander, melius ego tractauero, quàm quisquam alius. Sin verò minus, inquit Philippus, quam pœnam vis sustinere procacitatis tuæ? Ego ne? inquit Alexander, pretiũ equi scilicet ipse tum soluam. Hic risu oborto, argentiq; persolutione præfinita, accedit Alexander ad equum, prehensumq; loro cõtra Solem conuertit, quòd conijceret illum vmbram appropinquantium aspicientem perturbari motu & specie huius. Atq; ita parumper circumiens placido gressu, & equum manu demulcens. cum intelligeret de spiritu animositatem equi maximam esse, atq; hanc illum quasi colligere, ponit chlamydem, ac se in illo sublatũ ritè collocat, frenorumq; habenas sic prehendit, vt equi os minimè læderet aut laceraret. Tum equum nõnihil remisisse de ira & commotione animi sentiens, atq; gestire excurrere, laxatis habenis incitat voce quoq; vehementiore, & calcibus ferit latera. Quæ res primum Philippum & alios perterruit, sed mox vt videre, quòd & Alexander reflexisset, & ageret ita, vt par esset equum cum exultatione & lętitia: ibi acclamare vniuersi, Philippo verò etiã lachrymæ cadere præ gaudio, neq; posse ille sibi temperare, quin filium complecteretur atq; exoscularetur. Quare sic se res habet, quemadmodũ diximus, vtilem esse maximè placiditatem & moderationem in conscensionibus, & cautionẽ hanc ne qua res aut species tum obijciatur equo, quæ illum percellat & perturbet, aut etiã perterreat. Quòd si hoc etiam obtentum sit, equus sessorem suum vt agnoscat, & illo gaudeat, nihil ad commoditatẽ conscensionis iam poterit deesse. Ipse qui conscendere volet habenas teneto medias, & capulum strati sinistra, dextra autẽ librato corpus, quo residat expeditius, néue mole corporis quasi inflicta equum lædat. Dominis conscendentibus famuli adesse & debent & solent, cum non desides sunt neq; ignaui, sedulò: hos ab altera parte basin orbiculi ferrei, quæ sunt, vt dictum est, sessionis adminicula, retinere, probatur nobis: ita enim mollius inscẽdet eques, & erit inscensio equo minus molesta: attrahi autem ab illis habenas non oportet, sed omnino liberũ relinqui os equi, Hęc omnia Camerar. Commodum sanè fuerit si equus etiam edoctus fuerit se submittere, ὑποβιβάζεσθαι, Xenophon. Fit autem hoc, inquit Pollux, cum cruribus diuaricatis humiliorem se præstat equus, & veluti subsidit, quo facilior sit conscensio. Bonum & hoc, tenere curatorem imponendi in equum sessoris Persicum morem, vt cum ipse dominus in morbo & senecta habeat à quo in equum facile imponatur, tum alteri, cui gratificari voluerit, copiam illius facere possit, Xenophon. Equiso instruatur quonam modo Persico more sit auxilio, vt equus facile conscendatur, dorso domini pedes sustinendo, Raphaël Volater. in Epitome sua in Xenoph. de re equestri. Vegetius libro 1. de re militari ait apud antiquos moris fuisse vt equi lignei hyeme sub tecto, æstate in campo ponerentur. super quos iuniores primũ inermes consuetudine proficerẽt, demum armati ascendere cogerentur: tanta quidẽ cura, vt non à dextris modo, sed à sinistris partibus & insilire & desilire discerent: euaginatos etiam gladios, aut quid simile manu tenentes. Equi multi dum inscenduntur (inquit Camerar.) ferociunt, quod quidem sæpe à iunioribus fit cupiditate pergendi, præsertim si prope assint alij equi ad quos illi festinent. Est autem & inscendendi & insternendi equos longè diuersa nunc ratio, quàm apud veteres fuisse legitur. Nam & de paulò editioribus locis prehensa iuba & librato corpore sine offensa equos conscendere, & in hos, cum iuxta astitissent hastæ innisi, solebant insilire de terra. Nunc ardua loca quæruntur, & dependent de isto sedili quo insternitur equus, ex ferro dimidiati orbes cum base, cui innitentes conscensionem moliuntur. Itaq; de priscis heroibus Germaniæ, hæc etiam agilitatis canitur laus, quòd armati omnibus adminiculis neglectis in equos insilire consueuerint. Introducuntur autem illi omnes equites, de more gentis nostræ: Quem vel, quod veri puto esse similius, ignotum Iulio Cæsari, vel ab illis temporibus nondum fuisse obtentum de eo liquet, quòd ille in quarto libro Commentariorum suorũ belli Gallici scriptum reliquit, Germanos neq; iumentis importatis vti, sed quæ apud ipsos praua atq; deformia nata sint: Et turpissimum haberi apud eosdem ephippiorum vsum. his enim equestris rei gloriam

Germanis planè adimit. Ac mihi perquàm commoda videtur esse, & ad firmitatem & ad mollitudinem sessionis,
hæc quæ nunc vsurpatur, insternendi ratio, qualiscunq; fuerit veterum, & cuiuscunq; modi ephippia seu strata
illorum, quorum repertorem fuisse Pelethronium Plinius scripsit.
Vbi iam resederit eques (verba sunt Xenophontis) siue super nudo equo, seu etiam in ephippio, non laudatur
quasi curulis quædam sessio, (vel potius tanquam in sella. nam δίφρος & bigam & sellam significat,) sed vt cruri-
bus diuaricatis maximè rectitudo custodiatur: sic enim & feminibus firmius adhæserit equo, ac erectus validius &
coniecerit iaculum, & ictum, si res poscat, intulerit ab equo. Hoc etiam studendum, tibiæ vnà cum pedibus vt re-
missæ sub genibus dependeant. In rigiditate enim si crus aliquopiam impegerit, periculum fuerit ne frangatur:
fluxa verò tibia facile cesserit offendentibus, neque femur tamen demutauerit. Curabit & hoc eques, vt truncus
quoque, id est ea corporis pars quæ est supra coxas, quasi ad fluxum quendam agilitatis composita sit: hoc enim
modo & efficacior fuerit, & minus, si quis detrahere aut impellere conetur, subsultârit (φαλεῖται, malim σφαλεῖ-
ται, id est cadere periclitabitur.) Cum iam resederit, vt tum cōsistat placidè equus, institutus esse debet, dum attra-
hat eques, si quid forte oportet, & habenas coæquet, & hastam adaptet. Tum deinde brachium læuum lateri ad-
ponito, qui habitus equitis est elegantissimus, & robur manui addit. Habenæ laudātur æquales, non fragiles, neq;
lubricæ, neq; crassæ: etiam hasta illa manu, si opus sit, comprehendi vt queat. Insidens equo (inquit Pollux) femi-
na non admodum premes, sed pedes molliusculè suspendes, ita vt stanti similis appareas. Validior enim qui stat
quàm qui sedet. Curabis quoq; ne quam corporis equi partem laborantem attingas, vt pedes aut latera. Has enim
præcipuè partes in perpetuo motu esse oportet. (οὗτω γὰρ πόδας διαφθείρεις καὶ τὰς πλευρὰς ἀμβλύνεις.) Quin & facilius
portabit equus ritè insidentem. In equis aliqui iacent verius quàm sedent, cum tamen ipsa sessio status habere
speciem debeat. Hi equos non solum pondere, sed pigritia sua grauant & debilitant, vt sub illis ingrediantur diffi-
cilius, & celerius defatigentur. Atq; talibus equitibus tamen, nisi strata sunt penè plumis, vt nunc fit, efferta, fe-
mina facile aduruntur, itemq; nates: Quod si accidisset, veteres remedio esse prodidêre, vt illinatur spuma equi
collecta de ore & inguinibus, Camerarius. Et alibi, Cum eques se collocârit in strato, tum adductis habenis quasi
erigat caput equi, ita pergendum esse equus intelliget, tum sessor paululum remittet habenas, sic tamen semper
vt teneat arduiores, neq; has vnà cum manu defluere patiatur. Reddit enim hoc equos segniores in defatigatio-
ne contra diligens & attenta habenarum prehensio, vegetos efficit. Aliquibus ora sunt neque dura neq; mollia,
magis tamen dura, (vt videtur) quàm mollia: ideoque si initio cum incitâris & adegeris ad cursum aut gyrum, si
tum igitur habenas attrahas, non obsequuntur. Faciendum igitur vt talibus laxissimè remittantur primum, ita
postea regere & pro voluntate quisq; sua moderari facile poterit. Equus natura generosus, etiam laxato ei freno,
erecta ceruice pergit: ignobilem freno coges vt decorum seruet. Cauendi vero sunt asperiores freni, quos equi
eodem esse loco non sinunt, sed huc illuc subinde mouent, commodiorem sibi tandem locum inueniendi spe.
Quamobrem ferocioribus equis duriores freni inijciendi non sunt (mordicus enim illos tanquam obeliscos ar-
ripiunt, cum firmi solidiq; sint) sed molles: vt vbicunq; apprehenderint, reliqua catenæ instar flectantur, Pollux.
De frenis plura in Philologiæ parte 5. dicemus. Equus durus (duri oris) difficulter flectitur: & quamuis permit-
tas ei frenum, minimè apprehendit contrà qui molli est ore (μὴ ἀνεγρηγορώς,) facillimè (negatio in Græco abun-
dat.) Morigerum autem (πειθήνιον) iudicabis, si laxatum frenum contracturo tibi facile paret: & si dato ad cur-
sum signo, alacri statim impetu procurrat: (μετὰ, lego μετὰ ῥύμης ἐκδράμοι) & rursus à cursu audito subsistendi si-
gno, etiam difficilibus in locis mox subsistat, Pollux. Locos autem equitationi difficiles alibi esse dicit, glebosos,
aratos, cultos, nimium duros (αἰγίλιπας) lapidosos intelligo) angustos. Quidam tanta sunt oris duritia, vt cum
frenos quemadmodum dicitur, momorderint, frustra in cōtinendo sessor laboret. Hos omnino repudiat Xeno-
phon, Camerarius. Equi si morsu frenum apprehenderint, inclinato capite extra iter institutum violenter fe-
runtur: & ceruice obliqua crebroq; concussa, vim facere & excutere conantur: & in dorsum (elatis scilicet cruri-
bus prioribus) tergiuersando reclinant, (ἀνακλίνονται ἐπὶ τὴν ὀσφὺν ἀναχαιτίζοντες,) Pollux. Ἀναχαιτίζειν quidem pro-
priè dicitur eques ipse, cum equi impetum inhibet, coërcet, reprimit, refrenat, & veluti iuba (quam χαίτην Græci
vocant) correptum retinet: vt pluribus dicam in H. e. Sessor vbi conscendit, non statim agitabit equum, sed sistet
parum ab initio: quod Pollux sic effert: Στησάτω δὲ αὐτὸν, ὅταν ὁ ἵππος ἀναχωρῇ ἐπὶ τελευτῆς. ἐπεὶ δὲ ἀρχὴ τῆς βαδίσεως
χαλαρά, τὴν ἀρχὴν τῆς ποδῶν κινήσεως. Initia agitationis semper erunt lenta & placida, sensimq; progressiones maiores
fient, dum ad cursum, si videatur, & hunc ipsum intentiorem perueniatur. Itemq; retinere subitò attractis habe-
nis incitatos peruersum est. Nam lentè desinere agitationem, ita vt cœperat, æquum. Sunt autem quidam equi ad
hoc etiam assuefacti vt de incitatissimo cursu repente consistere, & subito omni vi excurrere sciant. Sed hoc sin-
gulare scilicet fuerit, neq; in præcepta referri queat, Camerarius. Signo dato vt equus progrediatur (inquit Xe-
nophon) fiat hoc initio pedetentim, ita minimè turbabitur. Habenæ, si flexibilior fuerit equus (ἢν ὑψαυχενώτε-
ρος ᾖ) attollantur manibus paulò altius: sin caput pro pendet (ἢν δὲ μᾶλλον ἀνακύπτων φέρῃ) premātur, κατωτέρω. Sic enim
forma reddetur venustissima. Post hæc si suo proprio gressu perget, absque minima molestia corpus quasi lente-
scet, & equus libentissimè ad cursuram (εἰς τὸ ἐπιτροχάδην φέρειν) cōuertetur atq; incitabitur. Hic cum opinio sit à læ-
ua parte initium facere pulchrius esse, ita hinc potissimum incipietur, si gressum post conscensionem dextrum
mouente equo, tunc signum detur ad cursuram: ita enim ille sublaturus læuum, ab eo principium fecerit cursus:
Cumq; ad sinistram conuertetur, sic etiam flexuram incipiet. Fit enim vt equus si conuertatur in dextram, dex-
tris etiam partibus procedat, in sinistram verò læuis, Xenophon. Quo tēpore equus equitari & laborare debeat;
& quo non, Ruf. 30. Labori & equitationi equorum parci oportet, cum vel æstus vehementior vrget, vt sub cane:
vel frigus vt tempore brumæ. Iam quouis tempore non vltra noctis initium fatigari debent. Equus quò magis
vacuus est, eò magis extenditur ad mingendum: cauendum est autem ne post talem extensionem cito cursitet, ne
quis neruus conuellatur aut aliter lædatur, priusquam partes paulatim in pristinum reducantur statum, Albert.
Curandum vt equus in itinere tempestiuè semper vrinam reddat, semel saltem intra duo miliaria (Germanica)
mediocria vt longissimum. Præcauendum (inquit Veget.) vt in longiore vectatione vel itineribus, iumentis vri-
næ copia non negetur: quæ res non sine periculo plerunq; differtur. Equus hyeme fluuium transiens, ita vt ven-
trem eius superet, facile in stranguriam incidet, nisi vrinam prius emiserit: quod vt promptius faciat, exonerari
etiam paulisper oportet, Absyrt. Celeritate gaudere equos, satis argumenti est, quòd liberatus pedetentim nullus
abit, sed aufugit: hæc enim certe est voluptas equorum, nisi forte ad cursuram importunius fuerint incitati, Xe-
nophon. Si cum celeritate equites, nullam corporis tui partem antrorsum protendes: sed manu quæ habenas te
neat

beat procul à te extensa, breui vtens habena, equum per vices incita & siste, frenumq; nunc indulge, nunc contrahe. Quòd si equus frenum in cursu extendit, (καταteίνει) signum id fuerit vel imperiti sessoris, vel equi inhermi, Pollux. Calcaria quidem non nisi cum opus fuerit subdentur equis: ad reliqua vox aut virgula sufficiet. Nam & acres equi calcaribus ad feritatem incitantur, & placidos ad patientiam quandam ignauam illorum crebritas adigit, vt veluti asini ad plagas perferendas assiduitate durentur, Camerar. Danda opera vt alijs atq; alijs in locis, itemq; modo longæ, modo breues equitationes vt fiant: minus enim hæc odiosa equis sunt, quam si semper ijsdē locis, & eodem modo agerentur, Xenophon & Pollux apud quem [Greek] pro ἀμείνους legitur. Equum sessor agitet per plana primum & læuia loca: [Greek] hoc est, vt ego interpretor, Non rectà autem nec repente ex contrario locorum situ in contrarium agat, sed equum obliquet, vt Simon nominat. Nunc longam nunc breuem, nunc remissam, nunc concitatam equitationem per vices instituat: & frenum ad vtranq; maxillam vicissim accommodet Pollux. Sessor quomodo se gerere debeat dum equus vel fossam transilit, vel per nimis accliuem decliuémue locum ingreditur, ex Xenophonte recitaui supra statim post Domituram. De agitatione autem perquam diligenter veteres Græci præcepere, ne minimis quidem eorum, quæ fieri deberent, neglectis: qu ale est, laxandas habenas si ad saltum aut collem superandū incitetur equus: adducendas verò, si per decliuia aut lubrica agatur, Camerar. Et alibi, Videtur hic locus non recusare mentionem quandam agitationis & gyrorum. Atq; hæc quidem est gratissima equis flexuosa & veluti sinuata. Hac delectantur equi, & generosi maximè ita ingrediuntur, vt nō directè, sed in latera euagantes vicissim, pergant. Nam strenuis in equis hæc etiam superbia inest, sese vt cōtemplantes gaudeant incessu mollioris gradus, vt illa apud Euripidem mulier, [Greek]. Gyrorum autē apud veteres exquisitam rationem & magnam artem fuisse facile potest vel de vno Xenophonte perspici. Hæc nunc est mutata prorsus, vsq; adeò, vt quod ille laudatissimum esse scripsit, in læuā circumagi equos, nunc planè reprobetur. Etsi enim in vtranq; partem gyrari equum rectum est, idq; nisi contumacia oris impedimento sit paris facultatis esse cōuenit: tamen in ostentatione gyri nunc in dextram partem dari solent, & qui in læuam aguntur, eos vocant auersos, Camerar. De gyris equi in vtrunq; latus dixi etiam supra mox post Domituram. In flexibus (inquit Xenophon) sistendi sunt equi. Neq; enim facile est, neq; periculo caret, equum concitatū statim circumagere, præsertim loco salebroso aut lubrico. *(Sequentia quomodo Græcè habeant vide paulò post:) Si equū sistere non placuerit, tum quàm maxime poterit, tam se eques, quàm equum frenis obliquabit: sin aliter fecerit, sciat leuissima de causa fieri posse, vt vnà cum equo corruat. Verum vbi iam post flexum directè prospiciet equus, ibi ad celeritatem instigandus erit. Nam obscurum non est, in prælijs quoq; flexus vsurpari cum insequendi hostem, tum se recipiendi gratia: quare expedit ad celeritatem post flexum assuefacere equos. Iam verò posteaquā satis esse exercitij videbitur, profuerit tamen & post quietē repente incitare equum cū auersum ab alijs equis, tum ad illos conuersum: itemq; de celeritate statim reprimere, nec non consistere eū pati, & mox flectere ac incitare: nō enim dubium quin venturum tempus sit, quo ambobus illis opus fuerit. Cum descendendum erit, cauebitur ne hoc fiat vel inter equos, vel in hominum cœtu, vel extra agitationis spatia: sed quo in loco defatigari cogitur, eo scilicet in loco & requies equo contingat, Hæc Xenophon interprete Camerario: Locus asterisco notatus, qui incipit, Si equum sistere nō placuerit, &c. Græcè sic legitur: [Greek] Ego sic verterim, Cum equus (inter flectendum) freno attracto paulisper retinebitur, curandum vt situ corporis interim quam minimè obliquo sit, & sessor ipse similiter. Sic etiam Pollux paraphrasticè reddidit his verbis. [Greek]. Quod autem sequitur, [Greek] &c. non rectè infertur ad præcedētia. Xenophon enim cum equitationis modum mutandum, nec rectà semper procedendum, eoq; nomine [Greek] commendasset, subdit: [Greek] & reliqua vnde Pollux ineptè transcripsit. Vocatur autem rectus cursus [Greek], & qui reflectitur [Greek]. Sunt quædam (inquit Camerarius) in equitatu horum temporum à veterum more diuersa, ac pleraq; omnia barbara & immania, delectaturq; audacia & temeritas nostrorum hominum similibus bestijs. Quippe qui maiora pericula ludere in equis soleant, quàm vnquam in vllo circo ædita comperiantur. Nam incitatis videas equis in medio quosdam & contentissimo cursu sic insidere, vt remissis habenis ambas manus sursum & in latera iactitent: quod tamen factum scio cui mortem & exitium attulerit, cum ita, vt diximus, instigatus equus ad saxum offendisset, & obruisset impetu illatus sessorem. Aliqui de arduissimis cliuis atque etiam montibus præcipitijsq; ad cursum equis adactis deferri, in laude & ostentatione ponunt. Quid ille? qui per scalarum plurimos gradus vix & difficili molitione attractum equum conscendit, & de editiore eo loco desilire secum verberibus, calcaribus atq; voce coegit. Quid verò alter? qui in roboreum lacum, cuiusmodi in oppidis ferè adductæ aquæ excipiuntur & continentur, cum instigato equo insilijt. Taceo totam illam in venationibus agitandi temeritatem, vbi omnia insequentibus cōspectas feras esse plana oportet, quæ & Teutonico prouerbio notatur, quo dici solet, De manibus & pedibus tum actum videri, scilicet quod inter hanc vita si conseruetur, felix eques fuisse videatur. Verum si ratio & disciplina accederet, nunc quidē, vt ego iudico res equestris ad quandam admirabilem perfectionem perduci facile posset: Ita est instructio equorum præclara & commoda & omni à parte tam equis quàm viris apta atq; opportuna, Hucusq; Camerarius. Et alibi, Ea quæ contraria sunt equis & ingrata, remoueri ab illis omni tempore oportet, vt diximus imprimis autem cauendum ne quid tale de improuiso & inopinato illis obijciatur præsertim si animosiores fuerint: nam sic perturbātur, & ad insaniam quodammodo adiguntur. Hoc non seruant his temporibus quibus furiosæ istæ exultationes equorum expetuntur. Itaq; & statim cum se in equis collocarunt, habenas attrahunt, & equum extimulatum circumagunt, sæpe etiam ad saltum impellunt. Atq; audiui ego de quodam qui cum delectaretur ferocissimis & acerrimis equis, quoties vellet etiam illorum augere animos, tum soleret adductis loro altius capitibus, & disclusio ore imbrice, infundere illis vini, quantum quidem visum esset, quo hausto cum incaluissent sub agitatore illo vesano, ipsi planè furerent. Ergo pleriq; equitatus studiosi, nihil volunt esse placidi neque domiti in equis suis. Sed vinum apud Homerum quoque potus est equorum, quod suis miscere solitam ait Andromacham Hector diligentius quidem & accuratius, quàm sibi, qui ipsius esset maritus.

Ne autē iracundè tractetur equus, vtilissima est doctrina atq; institutio in re equestri. Nam ira nihil prouidet. Itaque ea designat plerunque, quorum pœnitentia necessariò est comes, Xenophon. Nunc demonstrabimus (inquit

(inquit idem) si cui fortè oblatus sit ferocior, aut ignauior iusto equus, quo pacto vtroq; rectè vti queat. Primum igitur sciendum, ferociam in equo similem esse iracundię hominum. Vt igitur non irritantur facile, quibus nihil neq; dicitur neq; fit quo offendantur: ita & ferociorem equum minimè commouerit is, qui nō læserit. Quapropter statim in conscendendo prouidendum, ne cōscensor molestus sit equo. Cum autem in equo consessum fuerit, acquiescendum plusculum temporis, vel quandiu licuerit, atq; ita agendus equus quàm blandissimo imperio: ac mox lentissimis à gradibus initio facto, ad celeritatem adigetur: inter quæ vix sentiet ille incitationem. Imperio autem repentino equus ferocior, itidem vt homo perturbatur animo, siue quid tum aspexit subitò, seu audiuit, seu etiam patitur. Quare hoc non ignorabimus, repentina omnia in equis perturbationes efficere. Verum si incitatum ad celeritatem contineri ferociorem in cursu volueris, nō attrahes derepente, sed placidè adduces frenum vt inuitet, non cogas ad consistendum. Placantur etiam equi longioribus spatijs magis, quàm si crebrò contuertantur: atq; lenta diu equitationis spatia (αἱ πολλαὶ χρόνιαι ἡσυχαῖαι ἱππασίαι) mites (καθίστησι, malim καθίστησι) & placidos præstant, neq; ferociam equorum suscitant. Quòd si quis sperat, si diu & celeriter agitet equum, fore defatigatum deinde mansuetiorem, diuersum sentit atq; accidere consueuit. Nam hæc inter, feroces magis violentiam vsurpare, inq; ira, quemadmodum homines iracundi, sæpe & se & sessorem indignis modis tractare solent. Proinde ad celeritatem summam equos feroces non facile incitabimus. Nequaquam autem adigemus ad alios equos, nam fermè improbissimi quiq; (οἱ φιλονεικότατοι) ferocissimi sunt. His aptiores freni quoque læues quàm asperi. Si quando tamen asperos indiderimus, laxando vt læues videantur efficiemus. Prodest etiam vt sessor assuefaciat sese ad talem in equo potissimum feroce collocationem, qua & ipse minimè commoueatur, & nulla ferè alia parte equum contingat, quàm vbi sessioni firmæ causa contingi illum necesse fuerit. Nec hoc ignorandū, præcipi poppysmo (id est, cum labris compressis acutior quidam sonus oris æditur) equos mitigari: κλωγμῷ verò (qui sonitus fuerit palati & gutturis,) incitari. At si quis initio equo offerat gratiora cum clogmo, contraria autem cum poppysmo citò ille didicerit, poppysmo iam incitari, mitigari verò clogmo. Atq; similiter inter clamores ac tubas cauendum, ne equo formido aliqua nostra appareat, neue illi hoc tempore turbulentū aliquid obijciatur: sed quantum fieri poterit, quietem tum conciliare equo studebimus, & (si fieri potest) matutina aut vespertina pabula præbebimus. Hoc autem consilium optimum fuerit, ne quis sibi equum ferocem ad bellum parare velit. Verum de ignauis tantum scripsisse satis fuerit, in his omnia contraria exercenda, quàm de ferocibus dicta sint. Hactenus Xenophon. Τοὺς δὲ ὑπερθυμοῦντας ἵππους καταστέλλειν δεῖ μάλιστα τῇ κρατεῖν, ἢ καταστείλαι πεπονηκότα ἐξαγαγεῖν, Pollux. Equus si quid fortè suspicatus (ὑποπτεύσας, nostri dicunt *schühen*) accedere aliquopiam nolet, demonstrandum illi, quòd ea, quæ auersetur, fugienda non sint: hoc quidem planè equo animoso. Sin erit timidior, contrectabimus id, quod ei horribile apparet, & leniter eodem ipsum adducemus. Qui verò verberibus adigunt, plus timoris incutiunt equis. Nam quia tum malè mulctantur, huius etiam ea, quæ suspicione sua refugiunt, causam esse arbitrantur, Xenophon. In auersationibus ac tergiuersationibus calcaria si subdantur, magis equū perturbant, & terrorem atq; peruersitatem augent. Itaq; tum placandi maximè & confirmandi, vt feritatem intelligant, & sentiant non esse exhorrescenda illa, quæ refugerint, ita etiam horribilia tandem extimescere desinent, Camerar. Et rursus, Si quid per iram in equū tergiuersantem committatur, vehementius ille perturbatur, & postea facilius terretur: quia illa obiecta alieniora exhorrescit, propter quæ se afflictū recordatur. Equū itinere defessum, adeò vt nulli omnino labori amplius par videatur, recreabis ac veluti recentem efficies, si sella aut clitellis ablatis, in domo vel stabulo aliquo, si occurrat, aut ipsa etiam via, liberè volutari pro arbitrio sinas, vt muli ferè & asini facere cōsueuerunt. Cauebis tamē ne talis sit aëris cōstitutio, vt pluuia aut vēto lædi possit. Quid faciendū si equi dorsum læsum sit, & nihilominus ipsum equitare vel onus gestare oporteat, lege Rusium cap. 181. Si equiti femina vel nates adurātur, veteres remedio esse prodidere, vt illinatur spuma equi collecta de ore & inguinibus, Camerarius. Equis & iumentis cum per niues ducuntur, sacci pedibus circumligandi, vide Suidam in Πεδίσει.

Equus iumentum est, Aristoteles. De cursu equorum vide capite secundo vbi de celeribus agitur. Ego faxim muli pretio qui superant equos Sient viliores Gallicis canterijs, Plaut. De pretio equorum quorundā dicemus Philologiæ parte quinta. Mulis, equis, asinis feriæ nullæ, nisi si in familia sunt, Cato. Messis ipsa alibi tribulis in area, alibi equarum gressibus exteritur, alibi perticis flagellatur, Plin. In equum in senecta molentē epigrammata duo Græca Anthologij lib. 1. sect. 33. Exanimato equorum corpore nascuntur vespæ & crabrones, Textor. Pressus humo bellator equus crabronis origo est, Ouid. lib. 15. Metamorph. Equi cadauer proiectum vespas gignit: ex huius putrescentis medulla euolant vespæ, nimirum volucris progenies ex equo animali velocissimo, Aelianus. Celebris apud Græcos hic versus est, & apud Suidam legitur, Ἵπποι μὲν σφηκῶν γένεσις, ταῦροι δὲ μελισσῶν. Vespas vt significent Aegyptij, equi cadauer pingunt, quòd ex eo plurimæ generentur, Orus.

Olera erucis obnoxia futura negant, si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere, fœminę duntaxat, Plinius. Equæ caluaria, sed non virginis intra hortum ponenda est, vel etiam asinæ. Creduntur enim sua præsentia fœcundare quæ spectant, Pallad. Cribrorum genera Galli è setis equorum inuenere, Plin. Fit & setaceus quidam pannus ad cribrandi vsum, ex setis (ni fallor) equinis. Equorum setæ de caudis & iubis ad balistas vtiles asseruntur: licet arcus vel balistæ cæteraq; tormenta, nisi funibus neruilibus intenta nihil prodesse dicantur, vide Vegetium lib. 4. de re militari. Ex equinis pilis tendiculæ seu laquei fiunt ad capiendas aues. Quare in funiculos piscatorios, ὁρμιὰς Græci vocant, setas ex equorum quàm ex equarum caudis malint, Plutarchus inquirit problem. 17. de causis natur. Ex caudæ equinæ pilis prisci confectis cristis galearum superbierunt, cuiusmodi & Achilli eximias quasdam Homerus imponit, implicitas aureolis cincinnis, Camerarius. Aethiopes qui ex Asia sunt, pleraq; arma quæ Indi gestabant, pellesq; frontium equinarum, cum auribus atq; iubis in capitibus, vt ipsæ iubæ pro cristis essent, & hirtæ aures equinæ rigerent, Herodot. lib. 7. Ἱππιοχαίτην περικεφαλαίαν, ἐξ ἵππου τριχῶν τὸν λόφον ἔχουσαν, Hesychius & Varin. ex Homero nimirum: ego apud Q. Calabrum legi, qui libro quarto inter alia certamina describit sagittis propositam huiusmodi galeam petentes. Reciproca tendens neruo equino concita tela, Accius apud Varronem. Contexuntur inde & funes. Varro præceptis adijcit, equino fimo quod sit leuissimum segetes alendas: prata verò grauiore, & quod ex hordeo fiat, multasq; gignat herbas, Plin. Equinum fimum quidam cum luto subigunt ad cōstruendas fornaces chymisticas, vt solidior tenaciorq; materia fiat. Equarum virus à coitu Anaxilaus prodidit in lychnis accensum, equinorum capitum visus repræsentare monstrificè, similiter ex asinis, Plin. Sauromatæ plurimos alunt equos: quibus non tantum ad bellum vtuntur, sed etiam dijs immolant, & cibo adhibent. Vngulas etiam colligunt, purgant & diuidunt (διαιροῦσι) ad similitudinem squa-

marum

matum in draconibus, aut incisionum in viridi fructu piceæ: deinde perforant ac neruis equorum boumq; consuunt ad vsum thoracum, qui quidem Græcanicis nec inelegãtiores neq; infirmiores sunt. facile enim ictus tum cominus inflictos, tum telorum eminus sustinent. At linei thoraces non æquè vtiles sunt in pugna, cum ferrum violenter adactum transmittant: venantibus verò conueniunt, Pausanias in Atticis.

F.

Sarmatis, Vandalis, ac innumeris alijs, equorum & vulpium carnes solatio sunt, Cælius. Hippophagos inuenio Scythiæ in Asia populos fuisse. Sunt qui asinorum domesticorum carnes edant, etiam cum senuerunt: quæ pessimi succi, concoctu difficillimæ, ac inter edendum insuaues sunt, stomachumq; lædunt: quemadmodũ equorum ac camelorum carnes quibus etiam ipsis homines, animo & corpore asinini ac camelini vescuntur, Galenus lib. 3. de alimentorum facultatibus. In Scythia parua iuxta Theodosiam & Tauricam Chersonnesum Nomades sunt, qui carnibus tum alijs tum equinis aluntur, & equorum caseo & lacte, & oxygalacte, quod illi arte quadam condientes eximium habent opsonium: quam ob causam poeta omnes eius tractus incolas galactophagos appellabat, Strabo lib. 7. Athenæus libro quarto scribit, apud Persas diebus natalitijs fuisse morẽ, vt diuites bouem, asinum, equum & camelum apponerẽt totos in clibano aut camino coctos, Erasmus in prouerbio Solidos è clibano boues. Equinam & camelinam in Damasco edi, apud Vartomannũ legi. Equi syluestres in Polonia eduntur: placet maximè pars sub iuba. Strabo libro septimo de Mysis loquens, quorum Homerus Iliados ν. meminit his versibus, αὐτὸς δὲ πάλιν τρέπεν ὄσσε φαεινώ, Νόσφιν ἐφ' ἱπποπόλων Θρῃκῶν καθορώμενος αἶαν, Μυσῶν τ' ἀγχεμάχων: Mysos Europæos potius quàm Asiaticos intelligendos scribit. Cui sententiæ (inquit) etiam poetæ testimonium accedit, quoniã Hippemolgos, Galactophagos & Abios eis adiungit, qui quidem in plaustris viuentes Scythæ & Sarmatæ sunt. Hæ enim nationes Thracibus hac tempestate promiscuæ sunt, &c. Ἔνθα (supra Tauricam Chersonnesum iuxta Alanos) μελαγχλαινοί τε καὶ ἀνέρες ἱππημολγοί, Dionysius Afer. Ἱππημολγός, qui equas mulget (Suidas & Varin.) ac si equimulgum dicas. Asini etiam qui subrumantur equabus hippothelæ Græcis dicti, equimulgi Latinè nominari queunt. Hippomolgos vocant pastores equorum, quòd lacte equino viuant eosdem galactopotas & galactophagos nominant. Fertur autẽ in historijs huiusmodi gentẽ in Scythia esse, quam & Abios vocant, vtpote ὀλιγοβίους, quòd vili & simplici victu cõtenti sint: ὅτι ἅμα τῷ βίῳ πορεύονται, ὡς ἀμαξόβιοι, Varin. Sarmatarum gentes è milio maxime pulte aluntur, & cruda etiam farina equino lacte vel sanguine è cruris venis admixto, Plin. Sauromatæ (inquit Pausanias in Atticis) plurimos alunt equos, vtpote Nomades, quibus non tantum ad bellum vtuntur, sed dijs etiam suis immolant, & cibo adhibent. Tartari incidunt & vulnerant equos, cruoremq; & per se, & cum milio vorant: Carnes pecudum, pecorum & equorum comedunt, etiam semicrudas. Caballos pridie tum sponte tum morbo mortuos, exciso loco apostemate infecto, perlibenter comedunt, Matthias à Michou. Tartari equos & canes comedunt, Paulus Venetus. Vergilius tertio Georgicôn de febri ouium scribens sic canit:

Profuit incensos æstus auertere, & inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam:
Bisaltæ quo more solent, acerq; Gelonus,
Cum fugit in Rhodopem, atq; in deserta Getarum:
Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Getæ bibunt equinum sanguinem permixto lacte: Textor. Idem dicit de Gelonia. Pelias Neptuni & Tyrûs filius ab equa educatus fertur, Cælius & Aelian. in Varijs lib. 12. Ἱππόθουν Κερκυῶνος παῖς (παῖς) ὅτι (ἥτις) αὐτὸν ἐκ Ποσειδῶνος κυήσασα ἐξέθηκεν, ἵππος δ' αὐτὸν ἐξέθρεψε, Varin. Videtur sanè etiam nomen ab euentu factum: nam θῶ, τρέφω, θηλάζω exponitur. Metabus (vt est apud Vergilium lib. 11.) filiam Camillam equino lacte educauit. Verba eius hæc sunt,

Hic natam in dumis, interq; horrentia lustra
Armentalis equæ mammis & lacte ferino
Nutribat, teneris immulgens vbera labris.

Ἱπποζώνη, ἡ τὰς ἵππους θηλάζουσα, Hesychius & Varinus. Tartari lac equarum bibunt, quod ita præparant, vt videatur esse vinum album, non admodum insipidus potus: vocatur autem ab ipsis chuinis, Paulus Venet. Rex Tartarorum (inquit idem 1. 65.) habet armenta magna equorum alborum vtriusq; sexus, qui putãtur excedere numerum decem milium. In festiuitate autem quę celebratur vigesimo octauo Augusti, præparatur lac equinum in vasis decentibus, & rex ipse manibus suis diffundit hinc inde lac illud pro honore deorũ suorum, arbitrans & à magis suis sic edoctus, quòd dij lac bibant effusum, & soliciti sint conseruatores omnium eorum quæ possidet. Post sacrificium illud nefandũ, hibit rex de lacte equarum albarum, nec vlli alteri licet illa die bibere de lacte illo, nisi fuerit de progenie regis, prȩter populum quendam regionis illius Horiach vocatum: qui hoc etiam fruitur priuilegio, propter victoriam quandam magnam, quam pro magno Cham Chinchis obtinuit. Barbari quidam (inquit Albertus) emulsum equarum lac Soli exponunt donec pars crassior subsidat, postea in vase feruefaciunt vt siceram, (cereuisiam:) & quod eliquatum est bibunt: & hoc potu vtũtur Tartari, Comani, Pruteni, & finitimi eis barbari. Plurimum autẽ inde pinguescunt, illi maximè qui non sunt in assiduo motu & exercitio. Bubulum asininum & equinum lac, ventri magis (quam ouillum, quod crassius est) idonea sunt, sed ipsum turbãt, Dioscorides. Maximè perpurgat lac equinum, tum asininũ, deinde bubulum, tum caprinũ, Varro. Lactis equini potus aluum soluit, Plin. Lac equarum, sicut & camelorum partui vicinarum, tenue est, aquosum, & ventrem mollit, Auicenna. Vel cum lacte capræ salsum mulsumq; (ipsum lac salsum & melle conditum intelligo) capesses Crede tamen potum meliorẽ lactis equini: Dicitur hic validos asinæ peruincere succos, Serenus de ventre molliendo. Tenuissimum lac camelis, mox equabus crassissimũ asinæ vt coaguli vice vtantur, Plin. Equinũ lac ocyus descẽdit, similiq; modo asininũ, quod & paucissimę pinguedinis particeps est, propterea rarò in alicuius vẽtriculo transit in caseum, Galen. Serum de lacte equino potui datũ, facile & sine periculo ventrem molliter purgat, Marcellus. Vtile est etiam lactis sero ventrem subducere: veruntamen id nõ sit quod ex caseo fuerit expressum: melius enim est id, quod per decoctionem ex lacte separatur, præsertim equino vel bubulo, Aëtius. Equinum ac asininum lac miscent ad Phrygium caseum conficiendum, Aristoteles. Quod hippacen vocant, caseus est equinus: ex virus redolet: magnopere alit, bubuloq; proportione respondet. Nec desunt, qui hippacen equinũ coagulum appellariat, Dioscorides. Glycyrrhiza, id est dulcis radix, sitim restinguit, si teneatur in ore. Qua de causa Scythæ hac contenti,

tenti, decem duodecimq́; dies degunt, & uitam non aliter quàm hippacæ esu prorogant. Quod Plinius vndecimi voluminis calce confirmat. Quædam enim exiguo victu famem ac sitim sedant, conseruantq́, vires, vt butyrum, hippace, glycyrrhizon. Hippacen apud Theophrastum Theodorus equestrem vertit, quasi radix esset dulci radici par ingenio ad abigendam sitim famemq́;: sed caseum equinum, non radicem aut herbam esse, Dioscoridis Plinijq; testimonio constat. Hermolaus vna litera discernit, sic vt hippice herbam, hippace caseum designet. Scythæ Nomades vescuntur carnibus coctis, bibuntq́; lac equinum: comedunt etiam hippacen: id autem est caseus equinus. Hippocrates in libro de aëre aquis & locis. Et rursus lib. 4. de morbis, Scythę (inquit) lac equinum in caua vasa lignea infusum concutiunt. Illud autem dum turbatur spumescit ac secernitur, & pinque quidem, quod butyrum vocant, quum leue sit, in superficie consistit: graue vero & crassum deorsum sidit, quod etiã secretum siccant. Vbi vero concretum ac siccatum fuerit, hippacen ipsum vocant: At serum lactis medium locum tenet. Scythicam herbam in ore habentes famem sitimq́; non sentiunt, inquit Plinius lib. 25. Idem, inquit, præstat & hippice dicta, quòd in equis quoq; eundẽ effectum habeat. Traduntq́; ijs duabus herbis Scythas etiam in duodenos dies durare, siti fameq́;, Hæc ex Plinij lib. 11. cap. 54. Hermolaus citat. Vetus lectio habebat titipacæ, Hermolaus hippace vel hippice reponit. Sestius eosdem effectus caseo equino, quos bubulo tradit: hunc vocant hippacen, Plin. lib. 28. Scythica radix, quam nonnulli dulcem appellant, nascitur apud Mæotim: sitim extinguit, si teneatur in ore. Qua de causa, tum ea, tum equestri vocata, Scythas vndecim & duodecim dies, sitim tolerare affirmant, Theophrastus de historia plant 9. 13. Quo in loco Gręcè non hippice, sed hippace legitur, vt non probem Gazam, qui equestrem transtulit, nec Hermolaum qui hippicen, vt supra dixi, ab hippace differre somniat. Sed in hoc etiam errauit Gaza, quòd sitim tolerare vertit, vbi Græcè simpliciter διάγειν legitur: hoc est vitã agere: vt intelligamus hippacen cibi loco, glycyrrhizam vero sitis remedium esse. Apparet etiam Plinium errasse, qui lib 9. cap 54. hippacæ & glycyrrhizo, vtriq; seorsim attribuit vtrunq; remedium: Hunc errorem rursus admisit lib. 25. cap. 8. his verbis, Scythicam in ore habentes famem sitimq́; non sentiunt. Idem præstat apud eosdem hippice dicta, quòd in equis quoq; eundem effectum habeat: Traduntq́; his duabus herbis Scythas etiam in duodenos dies durare in fame sitiq́;, (melius quam Gaza, qui de siti solum transtulit:) Hunc locum ab eo translatum apparet ex Theophrasto, sed perperam: & de suo adiunctum per etymologiæ coniecturam quòd hippice idem in equis præstet. Idem Plinius lib. 28 cap. 14 equi coagulũ hippacen vocat, cœliacis & dysentericis, etiamsi sanguinem detrahãt vtile fore scribens. Hippace, teste Aelio Dionysio, edulium Scythicum est, è lacte equino. Ἱππάκη (in Theophrasti codice cum accentu in vltima scribitur, quod non placet) Scythicum edulium ex lacte equino: aliqui oxygala equinum esse dicunt Scythis in vsu: idq́; bibi, & concretum edi, ex Theopompi lib. 3. Sunt & qui hippacen equile interpretentur, Hesychius & Varinus.

G.

De equiferis non scripserunt Græci, quoniam terræ illæ non gignebant. Veruntamen fortiora omnia eadem quàm in equis intelligi debent, Plinius. Sanguis equi adrodit carnes septica vi, Plinius. Sanguis equarum quæ admissuram expertæ sunt, in medicamenta additur quæ erodunt, septica vocant. Dioscorides interprete Ruellio: Græcè legitur, τὸ δὲ τῶν ὀχευτῶν ἵππων αἷμα σηπτικοῖς μίγνυται. Marcellus Vergilius aliję verbis eundem quem Ruellius sensum affert, ea sunt: Miscetur medicamentis quæ exedendo sint, matricum equarum & quæ admissuræ inseruiunt, sanguis Hermolaus Barbarus verò, ἵππων ὀχευτῶν, de equis maribus ijsq́; admissarijs exposuit, Plinium forte secutus qui lib. 28. cap. 10. sanguinem equi præcipuè admissarij contra panos & apostemata facere scribit. Atqui eiusdem libri capite nono, Sanguis equorum (inquit) septicam vim habet: Item equarũ præterquam virginum, erodit, emarginat vlcera: (quæ lectio magis placet, quàm Marcelli Vergilij, emarginat, vlcerat.) Ex his Plinij verbis apparere videtur, sensisse eum equorum vtriusque sexus sanguinem septicum esse: nam erodere & emarginare vlcera id quoq; septicum esse significat. Hinc & Hermolaus in corollario ex hoc nimirũ loco. Equæ virginis (inquit) sanguini vim inesse negant, quæ maribus fœminisq́; non virginibus. Quod ad Dioscoridis verba, ὀχευτῶν de maribus intelligo: nam rectus ὀχευτὴς pro admissario, apud Hippiatros legitur: ὀχευτρὶ vero in fœminino genere, de equa matrice (quam vocem Marcellus Vergilius veluti vsitatam, sed absq; authore profert) nusquam quod sciam. Sed hac de re nemini contenderim, cum multa alia præstantiora & faciliora paratu septica medicamenta reperiantur. Proinde Galenus etiam (vt scribit de simplicib. medic. lib. 10. cap. 6.) experiri se noluisse ait an equorũ admissariorum (τῶν ὀχευόντων ἵππων, in masculino genere manifestò ponit: Aëtius omisit equini sanguinis mentionem) sanguis crustam moliatur & septicus sit, cum aliorum copia ei semper fuisset, ne quam præstigiatoris suspicionem de se meritò præberet. Escharoticon dicitur, quod vrit & crustam facit: Auicennæ interpres equi sanguinem adurere & putrefacere scribit. Regio morbo prodesse dicitur sanguis asinini pulli ex vino: eadem & ex equino pullo similiterq́; vis est, Plinius. Hippiatri sanguine equorum ad diuersos in eis morbos vtuntur, tum illito aut infricato foris, tum intra corpus. Incisis palati venis si sanguis in ventrem eorum defluat, lumbricos in eo occidit. Equum peste affectum (*so em ross rähig ist*) sanguinem suum lingere curant cum sale super lapide, extractum de venis vbi calcaria adiguntur, Innominatus. Sanguis equi illitus languentibus in equo membris medetur, vt supra dixi ex Vegetio capite tertio, vbi de phlebotomia mentionem feci. Prodest equis, si sanguine suo detracto ea ex parte, quæ pro ratione morbi conuenit, cum aceto mixto, animal perfricetur, Veget. 1. 17. Sanguis equi alijs medicamentis miscetur, & illinitur fractis aut luxatis armis, Theomnest. Phragmaticum equum sic cura: Sanguinem detrahes de matrice, & cum oleo vinoq́; tepefacies, totumq́; iumentum contra pilos confricabis, Veget. 3. 29. Si nerui conuellantur aut rigeant equis, sanguine emisso partes affectas calido inungi oportet, Innominat. Sanguis equi ex venis τῶν ἐνύχων cum axungia & oleo imponitur renibus equi nephritici, Hippiat.

Carne & fimo equi in agro pasti, ad serpentes (serpentium morsus) vtuntur, Plinius. Carnem caballinam discoctam, potu suum morbis reperimus mederi, Plinius. Equi adeps quomodo curetur, in Tauro dixi ex Dioscoride quanquam eius interpretes horum animalium nomina omittunt. Equi axungia suffumigata, eijcit mortuũ partum foras & secunda sequitur, Sextus. Ad multiplicandos capillos, mulieres in Occitania vtuntur adipe equino, Furnerius. Medullam equinam recentiores quidam vnguentis ad spasmum miscent. Ad neruos contractos valet medulla equi. Bulliatur in vino, deinde infrigidetur, & post ad ignem vel solem calide inungatur, Innominatus. Si equus laboret abscessus illo genere quod vulgò vermem vocant, cum alibi, tum in naso, cutem cauterio

aperiunt,

aperiunt, & æruginem cum oſſe equino uſto inſpergunt, adiecto interdum hyoſcyami ſemine. Dentes equi maſculi (non caſtrati, Raſis) poſiti ſub capite (vel ſuper caput ſtertentis in ſomno, prohibent ne ſtertat, Albertus:) illius qui in ſomnis opera gerit, prohibent, Raſis. Dentium equi farina perniones rimaſq; pedum ſanat, Plinius. Dentes caballini tunſi ulcera pernionum, ſi ſint tumidi, utiliter curant, Marcellus. Dentis caballini contuſi farina priuatim ſubluuiem ſanat, Plinius. Eadem (inquit alibi) inſperſa, verendorum cæteris vitiis (de formicationibus verrucisq; prius dixerat) medetur. Et rurſus alibi dyſentericis ac cœliacis ſalutarem eſſe ſcribit. Dens caballinus contuſus, & in puluerem tenuiſſimũ redactus, veretro inſperſus efficaciter prodeſt, Marcellus. Equi dentes qui primum nati fuerint, ſi dentem qui dolet tetigerint, remedio erunt. Nam & ſi infans equi roſtrum baſiauerit, dentium dolorem non ſentit, & nec equus mordebit infantem, Sextus. Dentes qui equis primum cadunt, facilem dentitionem præſtant, infantibus adalligati: efficacius, ſi terram non attigêre, Plinius. Collo igitur molli dentes nectentur equini, Qui primi fuerint pullo creſcente caduci, Serenus ad infantes dentientes. Dentes pulli anniculi, adalligati celeriorem & ſine dolore dentitionem præſtant, Raſis & Albertus. Medicamento cuidam Cleopatræ ad alopecias miſcentur inter cætera equi dentes vſti apud Galenum κατ. τόπ. Pilo equino circumligato verrucas tolli audio: ratio eſt, quoniam propter aſtrictionem alimento priuatæ areſcunt. Pilus equinus ad hoſtium domus alligatus, prohibet ne culices aut ciniphes per hoſtium inuolent, Raſis (apud quem pullus pro pilo ſcribitur) & Albertus. Inguina & ex vlcerum cauſa intumeſcunt: remedio ſunt equi ſetæ tres, totidem nodis alligatæ intra vlcus, Plinius. Sanguinem ſiſtit pilorum aſini cinis illitus: efficacior vis è maribus aceto admixto, & in lana ad omne profluuium impoſito: ſimiliter ex equino capite (ſcilicet pilorum cinis) & femine, Plinius. Canis ſi faſcinatus fuerit, ſuffito eum pilis equinis de poſterioribus pedibus, ſago opertum donec ſudet, Demetrius. Corium equi aduſtum illitumq; ex aqua puſtulis, quas bothor vocant, refrigerat eas. Auicen.

Ad lienem ſedandum datur equi lingua inueterata ex vino, præſentaneo medicamento, vt didiciſſe ſe ex barbaris Cæcilius Bion tradidit, Plinius. Equi lingua areſacta, & ad leuitatem trita, atq; ex vino potui data, protinus vtilitatem ſuam ſedato lienis dolore manifeſtat, Marcellus. Equi coagulum aliqui hippacen vocant, Dioſcorides & Plinius. Hoc ex vino potum aduerſus ſerpentium morſus ſalutare creditur, Matthæolus. Cum vino propinatum omnes dolores ſedat, Aeſculapius. Priuatim cœliacis dyſentericiſq; conuenit, Dioſcorides. Dyſentericis & cœliacis quidam priuatim prodeſſe ſcripſerunt, Galenus de ſimplicibus 10.11. Equi coagulum, inter auxilia cœliacorum & dyſentericorum tradunt, etiamſi ſanguinem detrahant, Plinius. Idem apud Auicennam & Haly legimus, quorum interpretes pro affectione cœliaca diuturnum ventris fluxum verterunt. Ad vlcera inteſtinorum, laudatur coagulum præcipuè equinum, Auicenna. Coagulum equi, & ſanguis caprinus, vel medulla, vel iecur aluum ſoluit, Plinius: Sed hæc omnia ſiſtunt potius ſiccantq; aluum, vt in Capra docuimus. In corde equorum invenitur os, dentibus caninis maximè ſimile: hoc ſcarificari dolorem: aut exempto dente emortui equi maxillis ad numerum eius qui doleat demonſtrant, Plinius. Equi iecur theca cedrina reponito, deinde Chio vino & aqua dilutum exhibeto: quibus enim iecur vlceratum eſt, ne amplius exedatur, efficitur, Galenus de paratu facilibus 2.38 Si mortuus partus ſentiatur, lien ex aqua dulci potus eijcit, Plinius. Splen aſini ſylueſtris vel equi ſylueſtris aridus tritus in potu datus ſplenetico pondere Drach 3. in 5. unc. vini temperati conuenit illi, Gal. T. ut citat R. Moſes. Coitus ſtimulant teſticuli equini aridi vt potioni inferi poſſint, Plinius. Equi caſtrati teſticuli ſiccantur in furno: & his tritis datur bis aut ter è iuſculo bibendum, quantum tribus digitis capitur, ut ſecundæ pellantur certiſſimo remedio. Hoc quidam quinquagies feliciter ſe expertum affirmant. Panos & apoſtemata in quacunq; parte diſcutit vngulæ equinæ cinis cum oleo & aqua illitus, Plinius. Strumas diſcutit vngulæ aſini vel equi cinis ex oleo aqua illitus, & urina calefacta, Plinius. Vngularum equinarum exuſtarum cinis cum oleo impoſitus vel illitus, ſtrumis medetur, Marcellus. Robori cum prurigine illinitur equi ſpuma, aut vngulæ cinis, Plinius. In Hippiatricis Græcis equo ileoſo remedium commendatur huiuſmodi: Ramenta ex vngulis anteriorum pedum, trita cum vini cotylis tribus per nares infunduntur. In iiſdem Hippocrates equo ſtrophoſo infundi iubet ramenta vngularum anteriorum trita in quatuor cotylis aquæ. Ramenta ex vngulis equi ex vino per nares equo infuſa, vrinam eius promouent, Hierocles, Vegetius 3 15. Aduerſus calculos prodeſt vngulæ equi cinis in vino aut aqua, Plinius. Vngulæ equinæ ſcobem, vel exuſtæ cinerem, ſi calculoſus in potionem acceperit, citò ſanabitur, Marcellus. Vngulæ ſuffitu partus mortuus eijcitur, Plinius.

Fel equi tantum inter venena damnatur, ideo flamini ſacro equum tangere non licet, Plinius. Lacte equino venena leporis marini & toxica expugnantur, Plinius. Lactis equi potus aluum ſoluit, Idem, Dioſcorides & Auicenna: vide ſupra capite ſexto. Comitialibus datur lactis equini potus, Plin. In comitiali morbo teſtes aprinos bibiſſe ex lacte equino aut ex aqua prodeſt, Plinius. Ad comitiales coagulum vituli marini bibunt cum lacte equino, aſininóue, Plinius. Aetius de ſuppuratis renibus tractans, Lac (inquit) cum melle poſt puris eruptionem eis præbendum: & primum quidem aſininum aut equinum: ad vlcera enim repurganda conducit: poſtea vero cum repurgatione amplius opus non habent, etiam bubulum, &c. Lacte equino iuuantur vuluæ colluitæ, Plinius. Si pus in vteris fuerit, lac equinum coctum exactè colatum infunditur, Hippocratres lib. de ſterilibus. Mulier quæ non concipit ſi lac equinum ignorans biberit, & mox cum viro coierit, concipiet. Raſis & Albertus. Equæ lac potum, matricis laborem ſedat, & educum (aliàs caducos, abortum forte intelligit) eijcit, Aeſculapius. Semina hyoſcyami cum lacte equino trita corio ceruino illigabis, ita ne terram tangant: hæc alligata mulieri conceptum prohibent, Raſis. Serum lactis equini facile & ſine periculo ventrem molliter purgat, Marcellus. Recentes cicatrices oculorum impuniſſimè abſtergit equinum lac cum modico melle aſſiduè illitum, Aetius. Caſeus equinus ventrem reprimit, & torſiones tollit, Aeſculap. Equi ſpuma (eam intelligo quæ in corpore equi cùm incaluit & ſudat, apparet, quanquam etiam de ſudore ſeorſim inferius dicam) illita per dies quadraginta, priuſquam naſcantur primum pili reſtinguntur, Plinius. Equi ſpuma ſi puero inueſti pectinem linieris, pili eius non creſcunt, nec generantur, Sext. In dolore vel grauitate aurium commendatur equi ſpuma, vel equini fimi recentis cinis cum roſaceo, Plinius. Videtur autem roſaceum vtrique addendum: Nam & Marcel. ſic ſcribit, Spuma equi recens detracta, & cum oleo roſeo infuſa, auricularum quamuis vehementes dolores reſoluit. Si ab equitando vexata fuerint inguina, aut intertrigines dolebunt, ſpuma equi fricentur

statim remediabuntur, Marcel. Plinius ad hoc remedium non simpliciter spumam, sed spumam ab ore (id est saliuam, quæ alterius facultatis, quàm reliqui corporis spuma sudori permista videtur) inguinibusq; collectam illini probat, his verbis: Femina atteri aduriq; equitatu notum est: Vtilissimũ est ad omnes inde causas, spumam equi ex ore inguinibusq; illinire. Rubori cum prurigine equi spuma, aut vngulæ cinis illinitur, Plin. Ego ad hoc vitium oris saliuam potius, quàm aliunde collectam spumam & salsedine sua mordicantem adhibuerim. In feruido faucium malo, quod æstate nonnunquam grassatur pestilenti lue in milites præsertim, nostri à liuido linguæ & faucium colore vocant *die bräune*, hoc remedium commendari inuenio: Saliua equi auenam aut hordeum pasti, os ægroti diligenter colluitur: deinde ex cancris viuis contusis humorẽ exprimes eodemq; rursus lauabis. Quòd si viuos habere non potes, pollinem de cancris aridis in clibano tostis insperge, postquam equi saliua ablueris. Tussim sanat saliua equi triduo pota, equum mori tradunt, Plin. codices excusi aliam & obscuram lectionem habent: Ego hanc nostram confirmo ex verbis Sexti & Marcelli quæ hic subieci. Equi saliuam si biberint phthisici & qui malè tussiunt, sani efficiuntur. Expertissimum sanè equus morietur, Sextus. Ad phthisicos remedium & præsens & maximum: nam etiam vitæ dubios sanat, & quibus spes superesse nulla videatur: equi saliuam vel spumam cum aqua calida bibendam per triduum dabis: etiam quem tussi intoleranda & diutina laborare videris, hoc remedio liberabis: ægrum quidem sine cunctatione sanabis, sed equum mors subita consequitur, Marcellus. Sudor equi mistus cum vino, abortum facit potus à grauida, Rasis & Albertus. Sudor bestiæ (equi, Albertus) inflat faciem, & inducit synanchen (& sudorem fœtidum, Albert.) Rasis. Si cultelli vel gladij calefacti (rubei, Rasis, id est igniti) sudorem equi imbiberint, inficiuntur adeò vt locus ab eis vulneratus sanguine ante mortem animantis manare non desinat, Albertus. Idem apud Rasis interpretem, sed ineptissimè legitur. Si equum sagitta venenata vulneráris, sudorem alterius equi & panem combustum cum vrina hominis in potu dabis, deinde in vulnus quoque immittes admixta etiam pinguedine, Rusius 178. Sunt qui tineas & serpentes è ventre hominis exigi promittant, si equi sudorem cum vrina in balneo biberit, Innominatus. Fimi asinini idem qui equini effectus est, Auicenna. Fimi equini inueterati fauilla adrodit carnes, Plinius. Armentarij (equi vel asini) qui herba pascitur, siccum fimum liquatum in vino, mox potum, contra scorpionum ictus magnopere auxiliatur, Dioscorides. Ad serpentes vtuntur carne & fimo equi in agro pasti, coagulo leporis ex aceto, contraq; scorpionem & murem araneum, Plin. Tanta vis est in veneno rabiosi canis, vt vrina quoque calcata noceat, maximè vlcus habentibus: Remedium est fimum caballinum aspersum aceto, & calfactum in fico appositum, Plinius. Marcellus empiricus capite 8. Collyrium quoddam fieri docet in olla operculo tecta cum foramine cui inserta sit canna vt expiratio pateat: ollam verò cooperiri iubet fimo caballino recenti. Hoc putrefaciendi modo (sic enim vocant) etiamnum & medici & maximè chymistæ vtuntur. Tam asinorum quàm equorum fimum, siue crudum, siue crematum, addito aceto sanguinis eruptiones cohibet, Dioscorides, Rasis & Albertus. Aridum inspersum sanguinem sistit, Aesculap. Stercora asinina vel equina, si, dum calida sunt, apponantur, sanguinem ex vulnere fluentem sistunt, Rusius inter equorum remedia. Et alibi, Sanguinem (inquit) cohibet stercus equinum recens, cum creta & aceto acerrimo mixtum agitatumque. Et rursus, Sanguis aperta vena ad contrariam partem reuellatur: deinde fimum equi cum filtro (lana feltrla) vstum vulneri aut venæ impone. Ne venæ equi sectæ plus iusto exinaniantur, stercus ipsius iumenti fluentibus venis admotum fasciis obligetur, Columella & Vegetius 2. 45. & rursus 3. 14. Secta vena equi sanguinem nimis fluentem sistes, si fimum ipsius equi imponas, Pelagonius. Siue fimus manni cum testis vritur ovi, Et reprimit fluidos miro medicamine cursus, Serenus ad sanguinem è vulnere nimis fluentem. Stercus equi recens, olfactum etiam sanguinem reprimit, Albertus & Rasis, apud quem tamen corruptus est locus. Si sanguis ex vulnere immodicè fluat, fimi caballini cum putaminibus ovorum cremati cinis impositus mirè sistit, Plin. Si ex vulnere immodicus fluat sanguis per nares, fimus caballinus quo modo egeritur adpositus, statim subuenit, Marcellus. Et alibi, Stercus caballinum exprimitur dum recens est, eiusq; succus naribus trahitur ab eo cui importunius fluunt. Si chalasma (tractum reddit Ruellius) in vngula habeat equus, &c. post alia remedia fimum equinum aridum illigari Pelagonius iubet in Hippiatricis. Auribus instillatum equi fimum dolorem tollit, Aesculapius. In dolore aut grauitate aurium equini fimi recentis cinis cum rosaceo prodest, Plinius. Stercus caballinum recens colliges, & in furno calefacies, tunc oleum medio capiti infundes contra vuam, & sic stercus prædictum in panno vel in linteo spisso capiti superligabis in noctem, Marcel. Regio morbo fimum asinini pulli, quod primum ædidit à partu, datum fabæ magnitudine è vino intra diem tertium medetur: eadem & ex equino pullo similiterq; vis est, Plin. Ad colicam (*für die muter*, quanquam vteri morbum propriè sic Germani vocant, colicam impropriè) remedium certum, ita etiam vt morbus non repetat: Fimi de equo qui auena aut hordeo pascatur, non gramine, manipulum in dimidia mensura vini (vncias circiter octodecim intelligo) decoques donec pars dimidia consumatur: hoc paulatim bibendum est, donec exhaurietur: erit autem eò vtilius quo exhaurietur citius, Empiricus innominatus. Equini fimi cinis in aqua potus aluum sistit, Plin. Ad ventrem fluentem, Equi stercus aqua liquefactum & percolatum, si bibatur, facit regressum, Sextus. Fimum caballinum combures, & cinerem fimi ipsum cum vino vetere miscebis & conteres: & sic dabis dysenterico bibendum sine aqua, si non febricitabit: Marcellus. Equini fimi cinis cœliacis & dysentericis salutaris dicitur, Plinius: paulò aute etiam asinini fimi cinerem ex vino, vtrique vitio efficacem esse scripserat. Si partus mortuus sentiatur, lien equi ex aqua dulci potus, eijcit: item vngulæ suffitu, aut fimum aridum, Plin. Mihi verborum constructio parum cohærere videtur: quamobrem legerim potius, Item vngula suffita, aut fimum aridum, scilicet suffitum. (Apud Vincentium Belluacen. legitur, aut vngularum suffamigatio, vel fimus aridus) Nam & apud Haly medicum sic legitur, Suffitus ex fimo equi secundas fœtumq́ue mortuum educit. Fauilla fimi equini inueterati partum mortuum eijcit: vt quidam ex Plinio citat. Quidam vrinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miscent contra comitialem morbum, eademq; potione & lymphaticis medentur, Plinius. Pecori sanguinem siue per anum, seu vuluam, seu nares emittenti, pultem facito ex farina tritici & ovo & butyro tritis in lotio ex equili hausto: deinde pultem vel massam illam coctam in cinere pecori dabis. Empiricus innominatus. Lutum ex cuiuscunque equi lotio factum vino permiscebis, colatumq; per nares infundes, & confestim prouocat vrinam, Veget. 1. 61. & Hippiatrica: in quibus & hoc additur, lutum huiusmodi etiam aridum easdem vires obtinere. Vulgare & verum est remedium, lutum de via ex lotio cuiuscunque equi factum vinoque permixtum & colatum naribus infundas, Vege. 3. 15. Lichenes sunt in equorum genibus, & super

vngulas

vngulas in flexu harum partium indurati calli: qui triti & in aceto poti, comitialibus mederi traduntur, Dioscorides & Galenus de simplicib. medic. 11. 17. Aliqui & ad cuiusuis feræ morsum adhiberi consulunt, Galenus ibidem. Comitialibus datur ex equo lichen in aceto mulso bibendus, Plin. Zcidæ sunt augmentationes in cruribus & iuncturis equorum & animalium maiorum, Serapion 444. Nicander circa finē theriacorum remedium compositū contra omnes venenatos ictus ac morsus describens inijcit illi inter cætera, ἵππου λειχῆνα, καὶ τὰ μιν ποικίλα. Dentes labantes confirmari aiunt lichêne equi cum oleo infuso per aurem: est autem hoc in equorum genibus, ac super vngulas, Plin. Ferunt additiones illas, quæ sunt in genu equi, tritas & potas cum aceto, sanare sodam & epilepsiam, Auicennæ interpres. Calculos expellunt lichênes equini ex vino aut mulso poti diebus quadraginta, Plin. Vestigium equi excussum vngula (vt solet plerunq;) si quis collectum seponat, singultus remedium esse traditur, recordantibus quonam loco id reposuerint, Plinius.

H. a.

a. Equi dicuntur ab æqualitate siue paritate, eò quod pares antiquitus curribus (bigis quadrigisq;) iungebantur, Albertus & Sipontinus. Equa, mula, &c. datiuum & ablatiuum pluralem in abus faciunt: Priscianus inter hæc nomina pro equa asinam posuit. Caballum pro equo Latini dicunt, Græci καβάλλην, Itali cauallo, Galli cheual, Illyrij kobyla, & forte Germani etiam inde vocem gaul mutuati sunt. Caballos antiqui equos dixere; fortasse (liceat enim suspicari nobis) voce ficta de sonitu quem edunt, pulsu vngularum, vnde & sonipedes dicti, Camerar. Caballus, quòd cauet terram vngula impressa, Obscurus. Caballos videtur intelligere Hieronymus maiores equos, sicuti mannos accipimus minores, Cælius. Sunt autem Hieronymi verba hæc, Vt statim cernamus tiaras galeis, caballos equis cedere. Ego contra coniicio: nempe vt galea militare capitis velamentum, validius est quàm tiara in pace apud Persas & Medos gestari solita: sic equus quasi per excellentiam de animoso & bellatore equo dictus, caballo præfertur: qui pacis tempore ad diuersos labores seruit. Nam operarium & viliorem equum propriè caballum dictum esse, ex aliquot authorum testimoniis, quæ subijciam, apparet: etsi nonnulla eiusmodi sint, vt caballi nomen pro equo simpliciter vsurpare videantur. M. Cato Censorius cantherio vehebatur, & hippoperis quidem impositis, vt secum vtilia portaret. O quantum erat seculi decus imperatorem triumphalem Censorium, vno caballo esse contentum: & ne toto quidem. Partem enim sarcinæ ab vtroque latere dependentes occupabant, Seneca. Succussatoris tetri tardiq; caballi, Lucilius. Alios caballum arboris ramo humili alligatum relinquit, Varro Parmenone. In castris permansi, inde caballum reduxi ad censorem. καβάλλης apud Hesychium & Varinum ὁ ἐργάτης ἵππος, id est operarius equus. Καβάλλης, ὁ καταβαλών, &c. Suidas, Hesychius, Etymologus: sed forte in omnibus erratum est: nam ista interpretatio ὁ καταβαλών pertinet ad vocem καβαλών quæ apud Suidam statim sequitur, ex καταβαλών per syncopen facta. Hoc erratum in aliis simplex, ab Etymologo & Varino bis commissum est. Hoc igitur omisso apud Suidam sic legemus, Καβάλλης (oxytonum non proparoxytonum vt Etymologus habet, & per vnum lambda) ὁ ἀπὸ κάπης ἅλις ἐσθίων. καλεῖται δὲ καβάλλης, ... καὶ τὸ ἅλις, πλεόνασμα γάρ ἐστι τὸ ἀπὸ κάπης ἐσθίοντων ἀλόγων. Hæc ita verterim, Caballis, nomen compositum est à nomine κάπη quod præsepe sonat, & aduerbio ἅλις quod est abunde: quod scilicet affatim pascatur ex præsepi: vel semper redundans aliquid ex præsepi, dum iumentum pascitur, delabatur. Apud Varinum scribitur etiam καβαλλὶς per vnum lambda: item καβάλλης, ὅτι ἀπὸ ἅλις ἐσθίει, Varinus & Etymologus. καβαλλεῖν, καβάλλης, Hesychius. Καβαλὶς Stephano nomen est ciuitatis. Ne verò tu (inquit Plutarchus) aduersus vsuram aut equitatum opperiaris, aut vehicula iugalia cornigera, & argento picta. quæ celeres vsuræ assequuntur & prætercurrunt: verum quolibet asino & caballo (ὄνῳ καὶ τῷ τυχόντι καβάλλῃ χρώμενος) fuge hostem ac tyrannum fœneratorem. Diuersitas in scribendo hoc vocabulo, Græcos id à Latinis accepisse arguit: nam & in alijs plerisq; Latinis scribendis Græci plurimum variant. Certum est apud Græcos paulò antiquiores caballi vocem non reperiri. Ego præ cæteris modis καβάλλης scribi probo, cum β. simplici, & λ. duplici in prima apud Græcos inflexione. Νίννοι, ἢ καβάλλινοι ἵπποι, Hesychius & Varinus: nos ninnum vel ginnum de pumilis equis & asinis dici alibi docuimus in Asino, Ceruo & Equo. Optat ephippia bos piger, optat arare caballus, Horatius. Apud eundem in Sermon. Saturcianus caballus legitur, id est Saturcianis agris natus, qui sunt in Apulia fertiles, & equorum nobilium genitores, Acron. Immeritis franguntur crura caballis, Iuuenalis Sat. 10. Hippocrenen Persius caballinum fontem dixit. Caballina caro, Plinius 28. 20. Equitem pro equo veteres quidam posuerunt, vt Vergilius Georg. lib. 3 Atque equitem docuêre sub armis Insultare solo. Ennius lib. 7 At non quadrupedes equites, Nonius Marcel. Vide etiam Gellium libro 18. cap. 5. Sic etiam equitare de equo reperitur, cum sessoris proprium sit. Omnis extremi frigoris tolerantior equino armento vacca est, ideo q; facile sub dio hybernat, Columella. Amissa parente in grege armenti, reliquæ fœtæ (de equabus loquitur) educant orbum, Plinius. Armenta ipsa macie tenuant. Vergil. in Georg. id est, ipsas equas, cum prius de maribus admissariis seorsim dixisset. Armenta (inquit Seruius in tertium Aen.) dicta sunt quasi armis apta: nam equi intersunt prælijs: boues armant ex cornijs. Armenta quoq; dicta sunt maiora animalia quæ arationi congrua sunt. Iugales, pro equis curru iunctis. Absenti Aeneæ currum, geminosq; iugales, Vergil. Aen. 7. Socij iugales, Silius libro 16. Emeritos vertant ad pascua nota iugales, Claudianus 2. de raptu Pros. Cornipes & sonipes, epitheta equi, pro equo absolutè ponuntur. Δαμνος, equus, Tyrrhenis, Hesychius & Varinus. Ἵκκος σημαίνει τὸν ἵππον, Etymologus in Ἱππονίκη: suo tamen loco apud eundem non reperio, nec in alijs Græcorum Lexicis: nisi quòd ἱκκὸς oxytonum à Varino παρὰ τῷ ... exponitur. Plenius apud Pausaniam secundo Eliacorum legimus Ἵκκον (paroxytonum) Tarentinum quendam gymnasten fuisse. Κάπηλος, ἄγυις: καὶ ἵππον δέ τινες οὕτως ἔλεγον, Hesychius & Varin. Μορβίαι, ἵπποι καὶ βοῦς ἀπὸ Ἀρκάδων, Hesychius & Varin. Μίμαρον, πωλίον, Iidem. Φορβάδες, αἱ θήλειαι ἵπποι, Iidem. Oppianus equam ἱππάδα vocat. Ἵππος, παρὰ τὸ ἴσθαι πόσι ...: scribitur autem pi duplici ad differentiam τοῦ ἶπος, quod laqueum significat, Etymologus. Ἵππος Attico more tam fœminino quàm masculino genere profertur, Varin. Et alibi, Αἴξ (inquit) apud poëtas etiam de maribus dicitur, & communi genere profertur, vt & ἔλαφος, ἄνθρωπος, ἵππος. Huius Atticæ & poëticæ consuetudinis quidam ignari, ineptè aliquando fœminino genere reddunt in sermone Latino, quod in eo positum Græcè reperiunt. Ex hac Attica consuetudine est, quod interdum scriptores non contenti τὴν ἵππον dixisse cum articulo fœminino, addunt insuper θήλειαν. Sciendum est (inquit Etymologus) Iones animalium nomina fœminino genere pronunciare, cum

greges aut armenta eorum significant, vt τοὺς ἵππους, τοὺς ὄνους, τοὺς βοῦς. Significat sanè ἵππος equum, & equam, & equorum armentum, & turmam equitum: hinc ἵππος χιλία, & μυρία, pro mille & decē millibus equitum. ἵππος ... τῶν ἱππέων λέγεται, ... τῶν Περσῶν ... καὶ οἱ ἱππεῖς. καὶ παρ' Ὁμήρῳ, ... Ὀτρύνων ἱππῆάς τε καὶ ἀνέρας ἀσπιδιώτας, ἤγουν ἱππεῖς καὶ ὁπλίτας πεζούς, Varinus. Caccabe, Κακκάβη, olim vocabatur Carthago: quæ vox incolarum lingua caput equi significat, Stephanus: Vide supra in Boue H b. Alla, Ἄλλα, Cattibus equum significat, Stephanus in Hyllunia. Germani equum admissarium vocant *hengst, springhengst*: Itali & Galli stallonem: fœminam, *stut, merch, gurr*, & aliqui *mösch, muterpferd*. Galli iumentum. Celtæ qui Brenno duce Græcorum vox est μαρία & μάρκαν. Equulum & equuleum, Latini equum paruum, nouellum, vel pullum equi vocant: Græci ἱππάριον, eodemq́; nomine avem vulpanseri similem: hippardion verò bestiam cornutam, bisulcam, iubatam. Ἱππίδιον quoq; ab equo diminutiuum videtur, sed nomen est piscis Hesychio & Varino. Bos equuleum peperit, Liuius 3. belli Punici. Vt iniecto equulei freno repente exagitantur nouo. Cicero 3. Tuscul. Vt fame debilitetur equuleorum nimis effrenata vis, Idem in Hortensio. Neque furentem equuleum Damacrinum insanus equiso exhibebis morbi fluctibus educat vnquam, Varro Eudæmonibus. Sipontinus simplicius citat, Neq; furentem equuleum insanus equiso exhibeat maris fluctibus. Vbi insilui in cocleatum equuleum, ibi tolutim tortor, Pomponius apud Nonium. Equulos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerunt, aufert. Cicero 6. Verr. Legitur hic & equuleos. Omnia in perfectis & maturis decet esse meliora, vt in equo quàm in equulo, in cane quàm in catulo, in viro quàm in puero, Cicero lib. 2. de Nat. Sunt qui dicunt post annum & sex menses equulum domari posse, Varro. In fœminino genere diminutiuum est equula apud Varronem, Hermolaus Barbar. equilam legit. Et apud Nonium citantur Varronis verba ex lege Menia, hoc modo: Nemo est tam negligens, quin summa diligentia eligat asinum, qui suam saliat equilam. Pullos dicimus paruos fœtus quorumcunque animalium, non quadrupedum modò, sed etiam auium, ranarum, &c. Equæ pullus, Lucretius. Continuò pecoris generosi pullus, Vergilius de equuleo. Et sanè frequentius iumentorum, vt equi, asini, fœtus pullos nominant authores, quam aliarum quadrupedum: vt etiam Germani *ein fule*, Galli poulain: Vtrique nimirum à Latina voce, Latini à Græcis: qui πῶλον dicunt de equuleo propriè, poetæ pro equo simpliciter. Pulli propriè sunt equorum, Hermolaus. Μίσχος, πωλίον, Hesychius & Varinus. Πωλίον apud Aristophanem in Pace, vbi scholia adunt πώλους propriè dici fœtus equorum & aliarum quadrupedum, quas Græci κλήνη nominant. Hinc πωλεύειν, equos domare & instituere, quod & πωλοδαμνεῖν, & alia plura in Græcorum lexicis vocabula. Vituli nomen ponitur etiam de equis apud Vergilium tertio Georg. Iam vitulos hortare, viamque insiste domandi, vt Grammaticus quidam exponit: Seruius quidem eo in loco generaliter tum de equis tum de bobus accipi ait, Vergilio de vtrisque pariter docente. Equum omnium primum à Neptuno productum ferunt, vt parte vltima huius capitis dicam. Morem literas inurendi in equis, agnoscere videtur Aristophanes, qui in Nebulis coppatiam inde equum nominat, cui inustum esset cappa: sicuti samphoras siue sapphoras, quibus sigma. Etenim sigma & ni inusta vocabant san, Cælius & Varinus in κοππατίας. Seruantur autem etiamnum hæ notæ in equis, Varinus ibidem. Vide nonnihil etiam infra in H. e. post mentionem stimulorum. Coppa vero est numeri figura, compacta ex cappa & sigma, hoc modo, ϛ. signat autem nonaginta: etiamsi coppatiam quidam interpretati sunt quasi κόψοντα, quod est vngula terram excauantem. Vero propius est, ab insigni ita nuncupatum, quæ ratio etiam bucephalos fecit. Et Corinthiorum rex Sisyphus, animalium vngulis monogrammaton nomen suum inscribebat, vt furto intercepta eo repereret & argumento. Trisippion quidem fuit veluti rotula quædam publica nota, quæ candens malis equorum imprimebatur, qui iam consenuissent: dicebatur & ἵππου τροχός, Cælius: De hoc plura dicam in H. e. Athenæus libro 11. scribit sigma literam Doricè san appellari, & equos propter impressam eis huius literæ notam apud Aristoph. in Nebulis samphoras. Cælius sua ex Scholiis in Nebulas Aristophanis (vel Suida, apud quem eadem leguntur, sed loco vno manco) transtulit, sed omisit obscura quædam, quæ etsi nec ipse assequor, adferam tamen in medium ne quid dissimulem: ea huiusmodi sunt Συνεζευγμένης γὰρ τῆς κ, καὶ τοῦ σ, τὸ σχῆμα τοῦ ς. ἀριθμοῦ ... (lege π. id est octoginta) καὶ παρὰ γραμματικοῖς τοῦτο διδάσκεται, καὶ καλεῖται κόππα ... (Aliter forte hunc numerum olim notarunt, quàm hodie notari solet: accedit tamen hodierna quoque nota nonagenarij numeri ϛ nonnihil ad cappa Græcorum hoc modo scriptum ϛ. vt inde coppa dictum conijcias: veteres quidem sigma maiusculum figura lunulæ pingebant.) Alibi etiam in eisdem Scholiis sic legimus, Σαμφόραι ἵπποι οἱ σίγμα ἔχοντες περὶ τὸν μηρὸν. καὶ διὰ τοῦ μ, καὶ π. γράφεται. ego magis probo per μ. vt samphoras sit equus, qui notam fert san literam: solet enim ν. in μ. vertí ante φ non item in π. Et rursus in eandem comœdiam, Κοππατίας ἵππους λέγει ὁ Στρεψιάδης μετὰ τοῦ χαράγματος, καὶ ... αὐτὸν τὴν κόππαν. Videntur enim pretiosi fuisse equi, qui huiusmodi notis insigniebantur: proinde Appollonius apud Philostratum, Nec accusaui quenquam (inquit) piscium causa, quos maiore pretio emunt pleriq;, quàm coppatias quondam emere præstantes viri consueuerunt. Ἀνὴρ γὰρ ἴσασιν οἶνον ὡς ὕδωρ ἵππος, ... ἐκ ... γεγόνασιν, &c. Parmeno Byzantius apud Athenæum libro quinto. Τοῦ φασιανοὺς ὑποτρέφει Λεωγόρας, Aristophanes in Nubibus. Phasianos hic aliqui equos intelligunt qui circa Phasin amnem præstantes nascuntur: alij phasianis aues nota insignes: alij ipsas aues.

Rustici & aurigæ nostri equis a colore, figura aliisq; ob causas nomina imponunt, *Rapp*, colore nigro: *roll*, qui tintinnabulum gestat: *rinderle*, a figura bouis breui & corpulenta: item *schimmel, blaß* (de quibus capite 2. in coloribus equorum dixi) *stabele, grammen*: & *mutz*, cui præcisa est iuba & cauda truncata.

Equorum nomina propria quæ apud veteres præcipuè poetas reperi, ordine literarum hic subieci. Alastor, Aethon, Nyctæus, & Orneus, equi Plutonis apud Claudianum libro 1. de raptu Pros. Aetha, nomen equæ Agamemnonis apud Homerum in funere Patrocli, Αἴθην τὴν Ἀγαμεμνονίην, Suidas. Aethion, Statio Thebaid. 6. Aethon, Eous, Phlegon, Pyrois, equi Solis apud Ouidium. Aethon, Plutonis equus, vide Alastor. Aethon, Lampus, Podargus, (Podargus, in Scholiis, quæ ex his duo tantum propria faciunt.) & Xanthus, Hectoris equi apud Homerum Iliadis octauo. Aethon Pallantis equus Vergilio. Arion equus filius Neptuni & vnius ex Furiis, Varinus: Telpusij quidem, Pausania teste, Cererem Erinnyn vocant. Lactantius grammaticus in Thessalia terram tridente percussam a Neptuno scribit, vnde prosiluerint equi duo Scyphios & Arion. Cererem aiunt mutatam in equam, ex Neptuno in equum mutato filiam peperisse, cuius nomen non initiatis celandum sit, & equum Arionem: & hanc ob causam (dicunt Thelpusij,) Neptunum apud se primum inter Arcades Hippium esse dictum.

dictum. Et hoc probant carminibus ex Iliade & Thebaide citatis: ex Iliade quidem hisce, Οὐδ᾽ εἴ κεν μετόπισθεν Ἀρίονα δῖον ἐλαύνοι, Ἀδρήστου ταχὺν ἵππον, ὃς ἐκ θεόφιν γένος ἦεν. Ex Theba verò, quomodo Adrastus fugerit Thebis, Εἵματα λυγρὰ φέρων σὺν Ἀρίονι κυανοχαίτῃ. In his carminibus innui putant, Neptunum patrem esse Arionis. Antimachus quidem Terræ filium facit, his carminibus, Ἄδρηστος Ταλαοῦ υἱὸς Κρηθηϊάδαο Πρώτιστος Δαναῶν περ ἐπαινετοὺς ἤλασεν ἵππους, Καῖρόν, τε κραιπνόν, καὶ Ἀρίονα Θελπουσαῖον. Τόν ῥα τ᾽ Ἀπόλλωνος σχεδὸν ἄλσεος Ὀγκαίοιο Αὐτὴ γαῖ᾽ ἀνέδωκε, σέβας θνητοῖσιν ἰδέσθαι. Sed fieri potest vt quanquam è terra prognatus, originem ex deo ducat, & (ideo) pilorũ color cæruleum referat: (nam & κυανοχαίτης, Neptuni epitheton est.) Sunt qui & hanc historiã referant, Herculem cum bellum aduersus Eleos gereret, ab Onco petiisse equum, & Arione in prælijs invectum Elin obtinuisse: Postea verò Adrasto equum donasse: vnde Antimachus, Ὃς ῥα τὸ Ἀδρήστῳ τριτάτῳ δεδμηθ᾽ ὑπ᾽ ἄνακτι, Hæc omnia Pausanias in Arcadicis. Qualis & Adrasti fuerit vocalis Arion, Tristis ad Archemori funera victor equus, Propertius. Vide Leonicenum in Varijs 2.79. Cygnũ Martis filium Hercules equestri certamine vicit, adiutus equo Arione, quem Neptunus in faciem equi transformatus ex Erinnye genuit, deditq; Capreo Hiliarti regi, qui eundem Herculi rursus Adrasto: cuius ille auxilio apud Thebas evasit, quum reliqui duces ferè omnes occiderentur, Innominatus quidam in Onomastico nostro. Arionis equi meminit etiam Statius Theb. 6. Aschetos, Statius sexto Thebaid. Aura equæ nomen apud Pausaniam. Balius, Xanthus, & Pedasus, Achillis equi. Βαλίος βαρυτόνως ὄνομα ἵππου, βαλιὸς δὲ ὀξυτόνως ὁ ταχὺς ἢ ποικίλος παρὰ τὸ βάλλειν ὅ ἐστι κινεῖν ἢ ῥίζειν, Eustathius. Achilles (inquit Nic. Erythræus) biga vt plurimum vtebatur, iunctis scilicet Balio & Xantho equis immortalibus; hos Podarge mater equarum rapidissima, dum per florea prata pasceretur, ad Oceanũ ex Zephyro genuit, vt Homerus canit. Quanquam in decimo sexto Iliados, Automedon Achillis auriga ijs quoque tertium Pedasum nomine loro tamen extremo iungat, & mortalem quidem equum immortalium equorum comitem. Βαλίος nomen equi Achillis, significat etiam varium, Varinus. Neptunus Ξανθὸν (melius Ξάνθον oxytonum) καὶ Βαλίον equos Peleo donauit, nuptias cum Thetide celebranti, Idem in Θέτις. Meminit horum Achillis equorum Homerus libro 16. Iliados: & rursus libro 19. vbi Xanthus vocalis à Iunone redditus domino responder. Et lib. 17. ipsi immortales à Ioue facti etiam lachrymas emittunt. Xanthus & Balius (inquit Varinus) equi Achillis, οἳ ἅμα πνοιῇσι πετέσθην, id est qui æquali cum ventis pernicitate volabant (per summa æquora currebant, Q. Calaber libro 8.) ex Harpyia Podarge nati sunt, &c. Vide plura apud eundem de historica & physica huius fabulæ interpretatione in Ξάνθος, & in libro nostro de avibus in historia harpyiarum. Borysthenі equo venationibus aptissimo, sepulchrum ab Adriano substructum scribit Dion, Cælius. Bromius apud Statiũ Theb. 6. Cærus, Καιρὸς, vide Arion. Calydon & Cygnus, Statius 6. Theb, Camphasus, Silio libro 16. Cnacias, vide Phœnix. Corax, vide Phœnix. Corithe, apud Iuvenalem Satyra 8. his versibus, Sed venale pecus Corithæ, posteritas & Hirpini si rara iugo victoria sedit, Nil ibi maiorum respectus. Britannicus Corithen & Hirpinum interpretatur equorum nomina, citans Martialis versum, Hirpini veteres qui bene novis avos. Ge. Valla vero locorum nomina esse putat, ex quibus equi clari nascerentur. Cygnus à colore albo dictus, vide Calydon. Cyllarus, equus Castoris à velocitate dictus. de quo Vergilius Georg. 3. Talis Amyclæis domitus Pollucis habenis Cyllarus. Accipimus autem hîc poëticè Pollucem omnino pugilem pro fratre Castore, quem ex tertio Iliados equorum domitorem fuisse constat: & venustè, quando & illos alterna se morte redimere fabulantur, Erythræus. Cyllari etiam Statius lib. 6. Theb. meminit. Cyllarus, equus Castoris, à verbo κέλλειν, vt velocem significet. Stesichorus enim ait Mercurium dedisse Dioscoris equos Φλόγεον καὶ Ἅρπαγον, ὠκέα τέκνα Ποδάργης, Ἥρα δ᾽ Ἐξάνθον καὶ Κύλλαρον, Etymologus: & Varinus, apud quem quædam corrupta sunt,

Dîmos & Phobos, Δεῖμος καὶ Φόβος, id est Terror & Pauor, (sic Valerius lib. 3. Argon interpretatur) Martis equi: quorum Homerus tum alibi sæpe meminit, tum Iliados quinto: & Maro. Martis equi biiuges, & magni currus Achillis. Neptuni equos memorant Enceladum, Eriolen (Ἐριώλην, τὸν) Glaucum, & Sthenontem. Σθένοντα quidem propter Neptuni & maris potentiam: Ἐγκέλαδον verò à sonitu maris: Γλαῦκον, ab eiusdem colore: Ἐριώλην deniq;, propter humidos ventos, ex quibus etiam vehemens & impetuosa ἐριώλη est, cuius & Comicus meminit, Varinus in Ἵππους. Ἐριώλη fœmininum apud Aristophanem in Equitib. legitur, & explicatur in Scholijs, τυφώς, ἀνέμου συστροφὴ ἢ πυρὸς: ἀναθυμιάσεως συστροφὴ πρὶν ἐμπυρωθῆναι τὸν ἀέρα: πνοὴ μεγάλη καὶ σφοδρά. Cæterum in Vespis ludens idem poëta caunacen vestem Persicam in quam plurimum lanæ insumptum esset, ἐριώλην vocat quasi ἐρίων ἀπώλειαν. Eous, Ἠῷος, vnus ex equis Solis, vt in Aethone dixi. Ex Hippodamiæ procis primum Marmacem ab Oenomao occisum aiunt, cuius equarum nomina fuerint Parthenia & Eripha, (Παρθενία καὶ Ἐρίφα:) & has quoq; supra dominum suum ab illo mactatas esse, ac sepulturæ permissas: Et fluuium Partheniam ab altero equo nominatum, Pausanias Eliacorum secundo. Exalithus, vide in Cyllaro. Garganus libro 4. Silij. Glaucus, vide in Enceladо. Harpagus, vide in Cyllaro. Harpe equa Pelorum equum ex Zephyro vento conceptum produxit, Silius libro 16. Harpinna & Psylla, Ψύλλα (alias ψίλα) καὶ Ἅρπιννα, equi Oenomai, quorum auriga erat Myrtilus, Varinus. Hirpinus, equus Martiali libro 3 Epigrammatum, Textor: Vide Corithe. Ilerda, Silij libro 16. non equi, vt Textor ineptè exponit, sed vrbis Hispaniæ nomen est. Incitatus, Ἰγγίτατος, equi nomen est apud Suetoniũ, præter interpretũ sententiam, Cælius. Apud Martialem libro 10. mulionis nomen est. Iris, sextu Theb. Statij. Lampon, Silij li. 16. & eodem nomine Diei equus à splendore dictus: nam Nocti equos nigros, Diei albos attribuunt. Λάμποντα (al' Λάμπον) καὶ Φαέθοντα ἵππους Ἡμέρας φησὶν Ὅμηρος: ἵππος δὲ Ἡμέρας ἐστὶν, ἡ περιφέρουσα αὐτὴν ἐξουσία ἢ κρατὴ κίνησις, ὑφ᾽ ἧς λάμπει καὶ φαίνει, Varinus. Recentiores, vt & Lycophron, Diem à Pegaso equo vehi aiunt. Λάμπος δὲ Φαέθων τῶν ἵππων ὀνόματα, Eustathius. Lampus, Λάμπος, vnus ex equis Hectoris, vt in Aethone dixi. Lamus libro 16. Silij. Melampus, Silij libro 16. Nycteus, Plutonius equus, vide Alastor. Orneus, Plutonis equus, vide Alastor. Panchates, lib. 16. Silij. Parthenia, vide Eripha. Pauor, vide Dimos. Pedasus, vide in Balio. Pegasus, vide inter historias, vltima huius capitis parte. Pelorus, vide Harpe. Phaethon, Diei equus, vide Lampon. Pherenicus, apud Pindarum. Phlegon, Solis equus vt in Aethone dixi. Phlogeos, vide in Cyllaro. Phobos, Martis equus, vide in Dimo. Phœnix, vnus ex equis Cleosthenis Epidamnij, de quibus Pausanias libro 2. Eliacorum sic scribit: Post Pantarcis statuam, Cleosthenis Epidamnij currus est, Ageladæ opus. Is vicit Olympiade sexagesima sexta: & suam equorumq; & aurigæ imagines illic fieri curavit, adscriptis etiam equorum nominibus, quæ sunt Phœnix & Corax: & vtrinque ad iugum, dextro latere Cnacias, Κνακίας: sinistro, Samus, Σάμος. Hic quidem Cleosthenes primum Græcorum, qui equis nutriendis studuerunt, imaginem in Olympia posuit. Quanquam & Miltiades Atheniensis & Evagoras Lacon posuerunt: sed Euagoras currum solum absque sua imagine: de Miltiade alibi dicam, Hæc Pausanias. Pholoë, lib. 6. Theb. Statij. Podarces, Ibidem: dictus nimirum quod valeat pedibus.

Podargo celeritate pedum, vide in Balio. Podarges similiter, vide in Cyllaro. Podargus inter equos Hectoris erat, vt in Aethone dixi: & alius eodem nomine Hipponamonis equus, de quo distichon legimus, Αἴθε μὲν ἵππαρχος ... Πόδαργος, ... Ἀβύσσιγος, καὶ ... Π ylla, vide Harppinna. Pyrois, ex equis Solis, vt in Aethone dixi. Rhœbus, equus Mezentij apud Vergilium Aeneid. 10. παρὰ τὸ ῥοιβεῖν, quod est emico, Nic. Erythræus: Ego verbum ῥοιβεῖν in vulgari tantum Lexico Græcolatino (quod multis modis corruptum est) positum reperio sine authore. Sunt qui per æ. diphthongum Rhæbus scribant, quod magis probo. Samus, Σάμος, vide Placitex. Scyphios & Arion, equi Neptuni secundum Lactantium, Καιρὸς & Arion Adrasti secundum Antimachum, vt in Arione dixi Sicorls, penultima breui, lib. 16. Silij. Sthenon, vide supra in Enceladо. Strymon, Statio Theb. 6. Tagus, apud Silium lib. 1. equi nomen est, vt scribit Textor: locus iam non occurrit, sed deceptum puto Textorem, vt in Ilerda. Terror, vide Dimos. Theron equus, Silius libro 16. Thoës, Statius 6. Theb. Volucris, equi nomen, Cælius. Verus imperator (inquit Iul. Capitolinus) Prasinis contra Venetianos turpissimè fauebat. Nam & Volucri equo Prasino aureum simulacrum fecerat, quod secum portabat. Cui quidem passas vuas & nucleos in vicem hordei in præsepe ponebat, quem sagis fuco tinctis coopertum, in Tiberianam ad se adduci iubebat. Cui mortuo sepulchrum in Vaticano fecit. In huius equi gratiam primum cœperunt equi aurei vel brauia postulari. In tanto autem equus ille honore fuit, vt ei à populo Prasinianorum sæpe modius aureorum postularetur. Hæc ille. In hoc quidem Silij carmine libro 16 Primus equum volucrem Massyli munera regis Haud spernenda tulit: volucris pro epitheto accipi potest, cum nullum aliud equi nomen eo in libro, licet complura sint, Latinæ originis habeatur. Ovidius etiam volucres equos epithetικῶς secundo Metam. dixit, & Pegasum priuatim sexto. Xanthus, equus Hectoris, vt in Aethone dixi: & alius Achillis, vide in Balio. Hactenus vetera equorum nomina ordine literarum recensuerim. Nunc adijciam recentiorum quædam, vbi prius Statij aliquot versus è sexto Thebaidos recitauero, vt certius constet de nominibus quibusdam supra positis. Nominibusque cient, Pholoën Admetus & Irin, Funalemque Thoën rapidam Danaëius augur Aschetou increpitat, meriturόque vocabula Cygnum. Audit & Herculeum Strymon Chromin, Euneon audit Ideus Aethion, tardum Calydona lacessit Hippodamus, variamque Thoas rogat ire Podarcen. Nic. Erythræus de Xantho Achillis equo dominum suum allocuto scribens in Indice suo Vergiliano, Commentum hoc (inquit) vocalium equorum ac immortalium, vernacula poetarum Musa audacius æmulata est: quippe quæ heroum suorum generosissimos equos proprijs nominibus fabulosius etiam decantauit, vt Rholandi Brigliadorum (hoc est freno aureo insignem) & Vegiantinum, Baiardum Rainaldi, Rubicanum Argalifæ, Hippogryfum Rogerij, Frontinum & Fratalatum Sacripantis, Rondellum Oliuerij, & aliorum alijs nominibus alios.

Epithetorum equi testimonia reperies apud Textorem vno in loco omnia: nos ea pro argumenti ratione distribuimus, cum alia bellatori alia celeri equo conueniant, de quibus partim supra capite secundo dixi, partim paulo post secunda huius capitis parte dicam: Alia ad animi aut corporis virtutes aut vitia spectent, de quibus similiter infra dicetur. In præsentia ea ferè tantum adferam, quæ equo simpliciter congruunt. Aeripes, vide inferius inter Græca. Assidui. Cornipedes. Fœmina cornipedi semper adhinnit equo, Ouid. Ponitur & absolute pro equis. Quem ceperat ipse Cornipedem, Silius: vt etiam Sonipes. Aere, & cornipedum cursu simulârat equorum, Vergilius. Fumans. Suspensus cura fumantum totus equorum, Marullus. Frenigerum equum Textor dicit, eadem forma qua alam frenigeram Statius lib. 3. hoc versu, Quis nam frenigeræ signum dare dignior alæ? Hinniens equus, Politiano. Humentes Noctis equos Claudianus dixit, forte à Noctis natura. Iubatus, apud recentiorem quendam. Pulueroi, Valerius Argon. 4. Quadrupedes. Denique vi magna quadrupes equus, atq; elephanti Proijciunt sese, Ennius apud Gellium. Quadrupedante inuectus equo, Silius. Quadrupedante putrem sonitu quatit vngula campum, Verg. Spumantemq; agitabat equum, Vergil. Et alibi, Vectus equo spumante Sages. Et rursus. Seu spumantis equi foderet calcaribus armos. Spumifero portatur equo, Codrus Vrceus. Squamigeris inuectus equis, Richardus quidam. Sudans. Ceruoque fugacior ibat Sudanti tremebundus equo, Claudian. Cætera, vt dixi, epitheta, passim pro argumento digessi. His Græca subnectamus, quæ cuivis equo absolutè conueniunt. Μώνυχες ἵπποι, Homerus Iliados 8. quòd solidis vngulis constent, cum boves & alia pecora bifidas habeant. Κρατερώνυχες, Eustathius. Ἵππος χαιτήεις, Phocylides. Εὔτριχες & καλλίτριχες ἵπποι, Hom. l. 2. Χαλκόποδες ἵπποι, vt apud Varinum traditur. non solum qui firmis validisq; sunt vngulis dicuntur, quasi æripedes: sed etiam qui pedibus resonant, vt sonipes apud Latinos poetas. (Οὐ μόνον οἱ στερεόποδες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἠχόποδες.) Nam & ἐριγδούπους πόδας ἵππων, Homerus nominat: & ὑψηχέας ἵππους, id est altè resonantes. Sed magnis præcipuè equis, bellatoribus & succussonibus epitheta huiusmodi quadrare videntur. Ὑψηχέες ἵπποι, ὑψαύχενες, ἢ ὁ ἐν ὑψηλῷ ἔχων ..., Varinus. Καλχηπόδος ἵππος, Oppianus, & Hesiodus in Symposio Plutarchi. Sic & Latinis æripedes equi dicuntur. Narrat & æripedes Martis arasse boves, Ouid. epist. 6. Grammatici exponunt pedes ære munitos habentes: Quemadmodum & equos æripedes Textor à ferreis soleis: hoc autem epitheton equis contributum recentiorum tantum aliquot testimonijs comprobat.

Deriuata ab equo, quæ ad equitem & equitationem pertinent vocabula, pleraq; parte quinta huius capitis explicabimus. Equarius, ad equum pertinens: & equorum curator apud Solinum, vt apiarius. Herophilus equarius medicus, Val. Maximus. Equinum & caballinum Plinio, quod ex equo est, vt equinus caseus, caro caballina. Equuleus tormenti genus in equi formam, in quem conijciebantur rei. Cicero libro 4. de finibus, Nec si ille sapiens (inquit) ad torroris equuleum à tyranno ire cogatur, similem habeat vultum, & si ampullam perdidisset. Aliqui eculeum scribunt: sunt qui ardentem laminam esse tradunt, qua homines cruciabiliter torquentur, Calepinus. Hæc etiam in equuleum inijcitur, quo vita non aspirat beata, Cicero 5. Tusculana. Sæuitia commenta est equuleos, cruces, vncum, & tunicam illam alimentis ignium illitam & intextam, Seneca lib. 2. Epist. Vide etiam paulò inferius. & rursus in e. vbi de centris. Equum, qui nunc aries appellatur, in muralibus machinis Epeum ad Troiam inuenisse dicunt Plinius 7. 56 De ariete machina suo loco plura dicam. Equi durattei siue lignei mentionem faciemus etiam inter prouerbia infra.

Hippos, id est equus, syderis nomen apud Proclum de sphæra. De hoc Cicero libro 2. de Nat. hos versus affert ex Arato: Hic equus ille iubam quatiens fulgore micanti Summum contingit caput aluo, stellaq; iungens Vna. Equum Aratus (inquit Higinus) & alij complures Pegasum Neptuni & Medusæ Gorgonis filium dixerunt: qui in Helicone Bœotiæ monte vngula saxum feriens, fontem aperuit, qui ex eius nomine Hippocrene est dictus.

Alij

Alij dicunt, quo tempore Bellerophontes ad Prætum Abantis filium, Argiuorum regem devenerit, Antiam regis vxorem hospitis amore inductam, petiisse ab eo vti sibi (sui) copiam faceret, promittens ei coniugis regnum. Quæ cum impetrare non potuisset, verita ne se ad regem criminaretur, occupat, cum sibi vim afferre voluisse Prœto dicit. Qui quod eum dilexerat, noluit ipse supplicium sumere, sed quod æquum esse sciebat, mittit eum ad Iobatem Antiæ patrem, quam alij Sthenobœam dixerunt: vt ille filiæ pudicitiam defendens, Bellerophontem obijceret Chimæræ, quæ eo tempore Liciorum agros flamma vastabat. Vnde victor profugiens, post fontis inventionem cum ad cœlum contenderet evolare, neq; longè iam abesset, despiciens ad terram, timore permotus decidit, ibique perisse dicitur: equus autem subuolasse, & inter sydera ab Iove constitutus existimatur. Alij non criminatum ab Antia, sed ne sæpius audiret quod nollet, aut precibus eius moveretur, profugisse Argis dixerunt. Euripides autem in Menalippa, Hippem Chironis Centauri filiam, Thean ante appellatam dicit: quæ cum aleretur in monte Pelio, & studium in venando maximum haberet, quodam tempore ab Aeolo Helle-nis filio Iovis nepote persuasam, concepisse: cumq; iam partus appropinquaret, profugisse in syluam, ne patri, cum virginem speraret, nepotem procreasse videretur. Itaq; cum parens eam persequeretur, dicitur illa petiisse ab deorum potestate, ne pariens à parente conspiceretur. Quæ deorum voluntate postquam peperit, in equam conversa, inter astra est constituta. Nonnulli eam vatem dixerunt fuisse: sed quod deorum consilia hominibus sit enuntiare solita, in equam esse conversam. Callimachus autem ait, quod desierit venari & colere Dianam, in quam (lego, equam vel equinam speciem, vt supra diximus) eam Dianam convertisse. Hæc dicitur etiam hac re non esse in conspectu Centauri, quem Chirona nonnulli esse dixerunt: & etiam dimidiam apparere, quod noluerit sciri se fœminam esse. Hæc omnia Higinus. Sed de Pegaso equo pluribus agetur octaua huius capitis parte. Hippus affectio est à generatione prodiens, qua instabiles fiunt oculi ac semper moventur, vtiq; motum sustinentes in concussu & tremore assiduo consistentem: hanc affectionem hippon vocavit Hippocrates (nimirum à motu illo sursum deorsumq; facto, qualis equitantibus contingit:) accidit autem oculum firmanti masculo, qui visorij basim instrumenti complexus est, Author definitionum medicarum quæ Galeno attribuuntur. Stridere dentibus (inquit Galenus in commentario in Prognostica Hippocratis capite 7.) ex natura, simile est affectui oculorum insito quibusdam, quem appellitant equum, cum nullo tempore manere possint requieti, sed in modum intremiscentium subinde nictant. Ἵππος membrum pudendum viri & mulieris, & magnus piscis marinus, Varin. & Hesychius. Aut agitavit equum lascius supinum, Horat. Serm. 2. 7. Equum (inquit Acron) appellauit membrum virile. Ἵππος, λιμβός, ὄλισβος, μάσιξ, Iidem: videtur autem aliquid deprauatum. Plato rationem aurigæ vocabulo prudentioribus monstrat: Appetitum verò geminum, equi indicant gemini: appetitum quidem rationis compotem equus bonus: appetitum eiusdem impotem, equus malus, Cælius. Scitu dignum (inquit Cælius) quod tradit Origenes, per figuram omnes qui in carne sint nati equos, & habere ascensores suos: sunt quos dominus ascendit, & circumeunt omnem terram: propterea Abacuc tertio, Equitatus tuus salus: alios ascendit diabolus & angeli eius, qui ternistratores dicuntur, quoniam triplici calle ad animæ properant interitum, verbo, cogitatione, opere. Niceratus nobili epigrammate (vt Cælius annotat) vinum esse poëtis, equi magni vice canit: Οἶνός τοι χαρίεντι πέλει ταχὺς ἵππος ἀοιδῷ, Ὕδωρ δὲ πίνων καλὸν οὐ τέκοις ἔπος, &c. al' Οἶνός τοι χαρίεντι φέρει ταχὺς ἵππος ἀοιδῶν, Ὕδωρ δὲ πίνων χρηστὸν οὐδὲν ἂν τέκοις, quod distichon Demetrio Halicarnasseo Zenodotus attribuit: Sed priore modo apud Athenæum legitur, vt refert Erasmus in prouerbio Aquam bibens nihil boni parias. Nulla placere diu neque vivere carmina possunt, Quæ scribuntur aquæ potoribus, Horat. Ligatum quidem & numerosum sermonem ἔποχον Græci vocant, hoc est sublimem & quasi equo invectum: vt solutum πεζὸν, id est pedestrem & humilem. Meretrices dicebantur πῶλοι, quasi Ἀφροδίτης πῶλοι: ἢ δὲ νέαι, καὶ αἱ νέαι καὶ παρθένοι, Hesych. De equuleis tormenti genere vide paulo supra & nonnihil infra inter imagines equorum. Plutarchus in Lucullo pressos fœnore ab publicanis scribit coactos pati, σχηματισμούς, κιγκλίδας καὶ ἵππους. Ἱππίσκος, ἐπίθεμα κεφαλῆς, ἢ γυναικεῖον κόσμιον, Hesychius & Varinus. Pollux hunc senarium ex iunioris Cratini Omphale citat, Τὸ μὲν δ᾽ ἐκ ἱππίσκον ἢ τελμίδον ἔχουσα, ὡς καὶ ταῦτα εἴδη χιτωνίσκων. Κημὸς (similiter vt ἱππίσκος & ἱππὸς) à scholiaste Aristophanis in Equitibus exponitur, τὸ τοῖς ἵπποις ἐπιτιθέμενον (aliàs περιτιθέμενον) καὶ γυναικεῖον περικόσμημα. Ἱππῆς fabula Alegidis. Hippus fluuius in ponto a Tarsuro distat stadijs 150. Arianus in periplo ponti. [illegible]

Hippobinum Scholiastes in Ranis Aristophanis à lasciuia & coitu dictum scribit: quoniam in magnis rebus ἵππον Græci accipiant, sicut ἱππόπορνος, cinædus dicitur magnus. Galenus septimo simplicium pharmacorum author est, hippomarathron dici fœniculum syluestrem ab insigni magnitudine. Dioscorides syluestrem fœniculum hoc nomine grandiorē esse ait. Sed & hipposelinum (quod olus atrum Romana vocatur lingua) eodē modo à magnitudine nuncupari videtur astipulante Dioscoride. Ἱππομανῆ Sophocles Aiacem nuncupat velut μεγάλως μαινόμενον, id est insigniter furentē, ex ratione metaphorica, quando, vti nobilis canit poeta, Scilicet ante omneis furor est insignis equarū: Vel, vt præstruximus, quia ἵππος magnitudinē significat: nam ἱππογνώμονα dicunt magnanimū. Hæc omnia Cælius. Vide Varinū in voce ἱππομανῆ, & Erasmū in proverbio Ἱππομανεῖν. Pratum ἱππομανὲς apud Sophoclē, herbosum, floridū, equis expetitū, vel herbis valde luxurians. μαίνεσθαι enim luxuriari est, & abundare, vt in voce ὑλομανεῖν nostri dicunt vergeilen, Latini etiam syluescere in arboribus: de vitibus priuatim τραγᾶν, id est hircire dicunt, cum nimia alimenti copia luxuriant, vt exposui in Hirco H. a. Ἱππόπορνος, magnus scortator, & nimio in mulieres amore insanus, vt Suidas ex Aristophane citat. Ἱπποτυφία, nimius fastus. Ἱπποκρήμνα ῥήματα in Ranis Aristophanis legimus, sublimia & affectata vocabula intelligo, Horatius ampullas & sesquipedalia verba vocat: Græci etiam ἁμαξιαῖα: Quin & alibi in eadem comœdia Aristophanes ἱπποβάμονα ῥήματα dixit. Hippocronia, nugæ, quasi dicas nimium antiqua & obsoleta, qualia sub Saturni regno fuerunt. Vide Cronippum in proprijs virorum infra. Est & Neptuni cognomen Hippoctonius, de quo infra dicam. Hippalectryon apud Aristophanem nonnullis dici videtur de ingenti gallo: alijs de marino quodam animali. Ἱππαλεκτρυόνα, τὴν μεγάλην ἰυγχίαν, Hesychius & Varinus: sed videtur dictio deprauata. Ἱπποκέλαινος, ἰχθύς τις κελαινός, ἢ ὁ πολλὴν ὁδὸν πορευόμενος, Hesychius & Varinus. Ἵππων paroxytonum viri nomen est, oxytonum verò equile significat: hoc in Suidæ & Varini Lexicis non satis expressum est. Pollux libro nono ludum quendam describit, qui ἐγκοτύλη, & ἱππάς, & κυβησίνδα dicatur. Is talis est: Puerorum aliquis manibus in tergum reductis consertisque pectinatim digitis, alterum genu innitentem manibusq; oculos eius obnubentem circunfert. Accipitur sanè cotyla pro cauitate, vt hîc volam, id est cauum manus, vel quæ coniunctis mutuò digitis inter vtramq; manum interius fit cavitatem significet. Ἱππάδα verò hunc ludum dici apparet, quod qui circunfertur inequitare

(inquit idem) si cui forte oblatus sit ferocior, aut ignauior iusto equus, quo pacto vtroq; rectè vti queat. Primum igitur sciendum, ferociam in equo similem esse iracundię hominum. Vt igitur non irritantur facile, quibus nihil neq; dicitur neq; fit quo offendantur: ita & ferociorem equum minimè commouerit is, qui nõ læserit. Quapropter statim in conscendendo prouidendum, ne cõscensor molestus sit equo. Cum autem in equo consessum fuerit, acquiescendum plusculum temporis, vel quandiu licuerit, atq; ita agendus equus quàm blandissimo imperio: ac mox lentissimis à gradibus initio facto, ad celeritatem adigetur: inter quæ vix sentiet ille incitationem. Imperio autem repentino equus ferocior, itidem vt homo perturbatur animo, siue quid tum aspexit subitò, seu audiuit, seu etiam patitur. Quare hoc non ignorabimus, repentina omnia in equis perturbationes efficere. Verum si incitatum ad celeritatem contineri ferociorem in cursu volueris, nõ attrahes derepente, sed placidè adduces frenum, vt inuites, non cogas ad consistendum. Placantur etiam equi longioribus spatijs magis, quàm si crebrò conuertantur: atq; lenta diu equitationis spatia (αἱ πολὺν χρόνον ἡσυχαῖαι ἐλάσεις) mites (καθιστᾶσι, malim καθησυχάζουσι) & placidos præstant, neq; ferociam equorum suscitant. Quòd si quis sperat, si diu & celeriter agitet equum, fore defatigatum deinde mansuetiorem, diuersum sentit atq; accidere consueuit. Nam hæc inter, feroces magis violentiam vsurpare, inq; ira, quemadmodum homines iracundi, sæpe & se & sessorem indignis modis tractare solent. Proinde ad celeritatem summam equos feroces non facile incitabimus. Nequaquam autem adigemus ad alios equos, nam fermè improbissimi quiq; (οἱ φιλονεικότατοι) ferocissimi sunt. His aptiores freni quoque læues quàm asperi. Si quando tamen asperos indiderimus, laxando vt læues videantur efficiemus. Prodest etiam vt sessor assuefaciat sese ad talem in equo potissimum feroce collocationem, qua & ipse minimè commoueatur, & nulla ferè alia parte equum contingat, quàm vbi sessionis firmæ causa contingi illum necesse fuerit. Nec hoc ignorandũ, præcipi poppysmo (id est, cum labris compressis acutior quidam sonus oris æditur) equos mitigari: κλωγμῷ verò (qui sonitus fuerit palati & gutturis,) incitari. At si quis initio equo offerat gratiora cum clogmo, contraria autem cum poppysmo citò ille didicerit, poppysmo iam incitari, mitigari verò clogmo. Atq; similiter inter clamores ac tubas cauendum, ne equo formido aliqua nostra appareat, neue illi hoc tempore turbulentũ aliquid obijciatur: sed quantum fieri poterit, quietem tum conciliare equo studebimus, & (si fieri potest) matutina aut vespertina pabula præbebimus. Hoc autem consilium optimum fuerit, ne quis sibi equum ferocem ad bellum parare velit. Verum de ignauis tantum scripsisse satis fuerit, in his omnia contraria exercenda, quàm de ferocibus dicta sint. Hactenus Xenophon. Τοὺς δὲ θυμοειδεστέρους ἵππους καθηψᾶν δεῖ μᾶλλον ἢ κεντρίζειν, καὶ περιτρέπειν πλέον ἢ ἐξαναγκάζειν., Pollux. Equus si quid forte suspicatus (ὑποπτεύσας, nostri dicunt *schühen*) accedere aliquopiam nolet, demonstrandum illi, quòd ea, quæ auersetur, fugienda non sint: hoc quidem planè equo animoso. Sin erit timidior, contrectabimus id, quod ei horribile apparet, & leniter eodem ipsum adducemus. Qui verò verberibus adigunt, plus timoris incutiunt equis. Nam quia tum malè mulctantur, huius etiam ea, quæ suspicione sua refugiunt, causam esse arbitrantur, Xenophon. In auersationibus ac tergiuersationibus calcaria si subdantur, magis equũ perturbant, & terrorem atq; peruersitatem augent. Itaq; tum placandi maximè & confirmandi, vt feritatem intelligant, & sentiant non esse exhorrescenda illa, quæ refugerint, ita etiam horribilia tandem extimescere desinent, Camerar. Et rursus, Si quid per iram in equũ tergiuersantem committatur, vehementius ille perturbatur, & postea facilius terretur: quia illa obiecta alieniora exhorrescit, propter quæ se afflictũ recordatur. Equũ itinere defessum, adeò vt nulli omnino labori amplius par videatur, recreabis ac veluti recentem efficies, si sella aut clitellis ablatis, in domo vel stabulo aliquo, si occurrat, aut ipsa etiam via, liberè volutari pro arbitrio sinas, vt muli ferè & asini facere cõsueuerunt. Cauebis tamẽ ne talis sit aëris cõstitutio, vt pluuia aut vẽto lædi possit. Quid faciendũ si equi dorsum læsum sit, & nihilominus ipsum equitare vel onus gestare oporteat, lege Rusium cap. 181. Si equiti femina vel nates adurãtur, veteres remedio esse prodidere, vt illinatur spuma equi collecta de ore & inguinibus, Camerarius. Equis & iumentis cum per niues ducuntur, sacci pedibus circumligandi, vide Suidam in Πεδιλῶν.

Equus iumentum est, Aristoteles. De cursu equorum vide capite secundo vbi de celeribus agitur. Ego faxim muli pretio qui superant equos Sient viliores Gallicis canterijs, Plaut. De pretio equorum quorundã dicemus Philologiæ parte quinta. Mulis, equis, asinis feriæ nullæ, nisi si in familia sunt, Cato. Messis ipsa alibi tribulis in area, alibi equarum gressibus exteritur, alibi perticis flagellatur, Plin. In equum in senecta molentẽ epigrammata duo Græca Anthologij lib. 1. sect. 33. Exanimato equorum corpore nascuntur vespæ & crabrones, Textor. Pressus humo bellator equus crabronis origo est, Ouid. lib. 15. Metamorph. Equi cadauer proiectum vespas gignit: ex huius putrescentis medulla euolant vespæ, nimirum volucris progenies ex equo animali velocissimo, Aelianus. Celebris apud Græcos hic versus est, & apud Suidam legitur, Ἵπποι μὲν σφηκῶν γένεσις, ταῦροι δὲ μελισσῶν. Vespas vt significent Aegyptij, equi cadauer pingunt, quòd ex eo plurimæ generentur, Orus.

Olera erucis obnoxia futura negant, si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere, fœminę duntaxat, Plinius. Equæ caluaria, sed non virginis intra hortum ponenda est, vel etiam asinæ. Creduntur enim sua præsentia fœcundare quæ spectant, Pallad. Cribrorum genera Galli è setis equorum inuenere, Plin. Fit & setaceus quidam pannus ad cribrandi vsum, ex setis (ni fallor) equinis. Equorum setæ de caudis & iubis ad balistas vtiles asseruntur: licet arcus vel balistæ cæteraq; tormenta, nisi funibus neruilibus intenta nihil prodesse dicantur, vide Vegetium lib. 4. de re militari. Ex equinis pilis tendiculæ seu laquei fiunt ad capiendas aues. Quare in funiculos piscatorios, ὁρμιὰς Græci vocant, setas ex equorum quàm ex equarum caudis malint, Plutarchus inquirit problem. 17. de causis natur. Ex caudæ equinæ pilis prisci confectis cristis galearum superbierunt, cuiusmodi & Achilli eximias quasdam Homerus imponit, implicitas aureolis cincinnis, Camerarius. Aethiopes qui ex Asia sunt, pleraq; arma quæ Indi gestabant, pellesq; frontium equinarum, cum auribus atq; iubis in capitibus, vt ipsæ iubæ pro cristis essent, & hirtæ aures equinæ rigerent, Herodot. lib. 7. Ἱππόκομον τρυφάλειαν, ἐξ ἱππείων τριχῶν τὸ λόφον ἔχουσαν, Hesychius & Varin. ex Homero nimirum: ego apud Q. Calabrum legi, qui libro quarto inter alia certamina describit sagittis propositam huiusmodi galeam petentes. Reciproca tendens neruo equino concita tela, Accius apud Varronem. Contexuntur inde & funes. Varro præceptis adijcit, equino fimo quod sit leuissimum segetes alendas: prata verò grauiore, & quod ex hordeo fiat, multasq; gignat herbas, Plin. Equinum fimum quidam cum luto subigunt ad cõstruendas fornaces chymisticas, vt solidior tenaciorq; materia fiat. Equarum virus à coitu Anaxilaus prodidit in lychnis accensum, equinorum capitum visus repræsentare monstrificè, similiter ex asinis, Plin. Sauromatæ plurimos alunt equos: quibus non tantum ad bellum vtuntur, sed etiam dijs immolant, & cibo adhibent. Vngulas etiam colligunt, purgant & diuidunt (διαιροῦσι) ad similitudinem squamarum

matum in draconibus, aut incisionum in viridi fructu piceæ: deinde perforant ac neruis equorum boumq; consuunt ad vsum thoracum, qui quidem Græcanicis nec inelegãtiores neq; infirmiores sunt. facile enim ictus tum cominus inflictos, tum telorum eminus sustinent. At linei thoraces non æquè vtiles sunt in pugna, cum ferrum violenter adactum transmittant: venantibus verò conueniunt, Pausanias in Atticis.

F.

Sarmatis, Vandalis, ac innumeris alijs, equorum & vulpium carnes solatio sunt, Cælius. Hippophagos inuenio Scythiæ in Asia populos fuisse. Sunt qui asinorum domesticorum carnes edant, etiam cum senuerunt: quæ pessimi succi, concoctu difficillimæ, ac inter edendum insuaues sunt, stomachumq; lædunt: quemadmodũ equorum ac camelorum carnes quibus etiam ipsis homines, animo & corpore asinini ac camelini vescuntur, Galenus lib. 3. de alimentorum facultatibus. In Scythia parua iuxta Theodosiam & Tauricam Chersonnesum Nomades sunt, qui carnibus tum alijs tum equinis aluntur. & equorum caseo & lacte, & oxygalacte, quod illi arte quadam condientes eximium habent opsonium: quam ob causam poeta omnes eius tractus incolas galactophagos appellabat, Strabo lib. 7. Athenæus libro quarto scribit, apud Persas diebus natalitijs fuisse morẽ, vt diuites bouem, asinum, equum & camelum apponerẽt totos in clibano aut camino coctos, Erasmus in prouerbio Solidos è clibano boues. Equinam & camelinam in Damasco edi, apud Vartomannũ legi. Equi syluestres in Polonia eduntur: placet maximè pars sub iuba. Strabo libro septimo de Mysis loquens, quorum Homerus Iliados N. meminit his versibus, Αὐτὸς δὲ πάλιν τρέπεν ὄσσε φαεινώ, Νόσφιν ἐφ' ἱπποπόλων Θρηκῶν καθορώμενος αἶαν, Μυσῶν τ' ἀγχεμάχων: Mysos Europæos potius quàm Asiaticos intelligendos scribit. Cui sententiæ (inquit) etiam poëtæ testimonium accedit, quoniã Hippemolgos, Galactophagos & Abios eis adiungit, qui quidem in plaustris viuentes Scythæ & Sarmatæ sunt. Hæ enim nationes Thracibus hac tempestate promiscuæ sunt, &c. Ἔνθα (supra Tauricam Chersonnesum iuxta Alanos) μελάγχλαινοί τε καὶ ἀνέρες ἱππημολγοί, Dionysius Afer. Ἱππημολγός, qui equas mulget (Suidas & Varin.) ac si equimulgum dicas. Asini etiam qui subrumantur equabus hippothelæ Græcis dicti, equimulgi Latinè nominari queunt. Hippomolgos vocant pastores equorum, quòd lacte equino viuant: eosdem galactopotas & galactophagos nominant. Fertur autẽ in historijs huiusmodi gentẽ in Scythia esse, quam & Abios vocant, vtpote δικαίους, quòd vili & simplici victu cõtenti sint: ὅτι μόνον τῷ βίῳ ... ἁμαξόβιοι, Varin. Sarmatarum gentes è milio maxime pulte aluntur, & cruda etiam farina equino lacte vel sanguine è cruris venis admixto, Plin. Sauromatæ (inquit Pausanias in Atticis) plurimos alunt equos. vtpote Nomades. quibus non tantum ad bellum vtuntur, sed dijs etiam suis immolant, & cibo adhibent. Tartari incidunt & vulnerant equos, cruoremq; & per se, & cum milio vorant: Carnes pecudum, pecorum & equorum comedunt, etiam semicrudas. Caballos pridie tum sponte tum morbo mortuos, exciso loco apostemate infecto, perlibenter comedunt, Matthias à Michou. Tartari equos & canes comedunt, Paulus Venetus. Vergilius tertio Georgicôn de febri ouium scribens sic canit:

Profuit incensos æstus auertere, & inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam:
Bisaltæ quo more solent, acerq; Gelonus,
Cum fugit in Rhodopem, atq; in deserta Getarum:
Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Getæ bibunt equinum sanguinem permixto lacte: Textor. Idem dicit de Gelonia. Pelias Neptuni & Tyrûs filius ab equa educatus fertur, Cælius & Aelian. in Varijs lib. 12. Ἱππόβοτον Κρηθέως παῖς (παῖς) ὅτι (ἥτις) αὐτὸν ἐκ Ποσειδῶνος κυήσασα ἐξέθηκεν, ἵππος δ' αὐτὸν ἐξέθρεψε, Varin. Videtur sanè etiam nomen ab euentu factum: nam βῶ, τρέφω & θηλάζω exponitur. Metabus (vt est apud Vergilium lib. 11.) filiam Camillam equino lacte educauit. Verba eius hæc sunt,

Hic natam in dumis, interq; horrentia lustra
Armentalis equæ mammis & lacte ferino
Nutribat, teneris immulgens vbera labris.

Ἱππολέχη, ἡ ἀπὸ ἵππους θηλάσασα, Hesychius & Varinus. Tartari lac equarum bibunt, quod ita præparant, vt videatur esse vinum album, non admodum insipidus potus: vocatur autem ab ipsis chuinis, Paulus Venet. Rex Tartarorum (inquit idem 1. 65.) habet armenta magna equorum alborum vtriusq; sexus, qui putãtur excedere numerum decem milium. In festiuitate autem quę celebratur vigesimo octauo Augusti, præparatur lac equinum in vasis decentibus, & rex ipse manibus suis diffundit hinc inde lac illud pro honore deorũ suorum, arbitrans & à magis suis sic edoctus, quòd dij lac bibant effusum, & soliciti sint conseruatores omnium eorum quæ possidet. Post sacrificium illud nefandũ, hibit rex de lacte equarum illarum, nec vlli alteri licet illa die bibere de lacte illo, nisi fuerit de progenie regis, prẽter populum quendam regionis illius Horiach vocatum: qui hoc etiam fruitur priuilegio. propter victoriam quandam magnam, quam pro magno Cham Chinchis obtinuit. Barbari quidam (inquit Albertus) emulsum equarum lac Soli exponunt donec pars crassior subsidat, postea in vase feruefaciunt vt siceram, (cereuisiam:) & quod eliquatum est bibunt: & hoc potu vtũtur Tartari, Comani, Pruteni, & finitimi eis barbari. Plurimum autẽ inde pinguescunt, illi maximè qui non sunt in assiduo motu & exercitio. Bubulum asininum & equinum lac, ventri magis (quam ouillum, quod crassius est) idonea sunt, sed ipsum turbãt, Dioscorides. Maximè perpurgat lac equinum, tum asininũ, deinde bubulum, tum caprinũ, Varro. Lactis equini potus aluum soluit, Plin. Lac equarum, sicut & camelorum partui vicinarum, tenue est, aquosum, & ventrem mollit, Auicenna. Vel cum lacte capræ salsum mulsumq; (ipsum lac salsum & melle conditum intelligo) capesses. Crede tamen potum meliorẽ lactis equini: Dicitur hic validos asinæ peruincere succos, Serenus de ventre molliendo. Tenuissimum lac camelis, mox equabus crassissimũ asinæ vt coaguli vice vtantur, Plin. Equinũ lac ocyus descẽdit, similiq; modo asininũ, quod & paucissimę pinguedinis particeps est, propterea rarò in alicuius vẽtriculo transit in caseum, Galen. Serum de lacte equino potui datũ, facile & sine periculo ventrem molliter purgat, Marcellus. Vtile est etiam lactis sero ventrem subducere: veruntamen id nõ fit quod ex caseo fuerit expressum: melius enim est id, quod per decoctionem ex lacte separatur, præsertim equino vel bubulo, Aëtius. Equinum ac asininum lac miscent ad Phrygium caseum conficiendum, Aristoteles. Quod hippacen vocant, caseus est equinus: ea virus redolet: magnopere alit, bubuloq; proportione respondet. Nec desunt, qui hippacen equinũ coagulum appellarint, Dioscorides. Glycyrrhiza, id est dulcis radix, sitim restinguit, si teneatur in ore. Qua de causa Scythæ hac contenti,

aperiunt, & æruginem cum oſſe equino uſto inſpergunt, adiecto interdum hyoſcyami ſemine. Dentes equi maſculi (non caſtrati, Raſis) poſiti ſub capite (vel ſuper caput ſtertentis in ſomno, prohibent ne ſtertat, Albertus:) illius qui in ſomnis opera gerit, prohibent, Raſis. Dentium equi farina perniones rimaſq; pedum ſanat, Plinius. Dentes caballini tunſi ulcera pernionum, ſi ſint tumidi, utiliter curant, Marcellus. Dentis caballini contuſi farina priuatim ſubluuiem ſanat, Plinius. Eadem (inquit alibi) inſperſa, verendorum cæteris vitiis (de formicationibus verrucisq; prius dixerat) medetur. Et rurſus alibi dyſentericis ac cœliacis ſalutarem eſſe ſcribit. Dens caballinus contuſus, & in puluerem tenuiſſimū redactus, veretro inſperſus efficaciter prodeſt, Marcellus. Equi dentes qui primum nati fuerint, ſi dentem qui dolet tetigerint, remedio erunt. Nam & ſi infans equi roſtrum baſiauerit, dentium dolorem non ſentit, & nec equus mordebit infantem, Sextus. Dentes qui equis primum cadunt, facilem dentitionem præſtant, infantibus adalligati: efficacius, ſi terram non attigêre, Plinius. Collo igitur molli dentes nectentur equini, Qui primi fuerint pullo creſcente caduci, Serenus ad infantes dentientes. Dentes pulli anniculi, adalligati celeriorem & ſine dolore dentitionem præſtant, Raſis & Albertus. Medicamento cuidam Cleopatræ ad alopecias miſcentur inter cætera equi dentes vſti apud Galenum κατ. τόπ 8. Pilo equino circumligato verrucas tolli audio: ratio eſt, quoniam propter aſtrictionem alimento priuatæ areſcunt. Pilus equinus ad hoſtium domus alligatus, prohibet ne culices aut ciniphes per hoſtium inuolent, Raſis (apud quem pullus pro pilo ſcribitur) & Albertus. Inguina & ex vlcerum cauſa intumeſcunt: remedio ſunt equi ſetæ tres, totidem nodis alligatæ intra vlcus, Plinius. Sanguinem ſiſtit pilorum aſini cinis illitus: efficacior vis è maribus aceto admixto, & in lana ad omne profluuium impoſito: ſimiliter ex equino capite (ſcilicet pilorum cinis) & femine, Plinius. Canis ſi faſcinatus fuerit, ſuffito eum pilis equinis de poſterioribus pedibus, ſago opertum donec ſudet, Demetrius. Corium equi aduſtum illitumq; ex aqua puſtulis, quas bothor vocant, refrigerat eas, Auicen.

Ad lienem ſedandum datur equi lingua inueterata ex vino, præſentaneo medicamento, vt didiciſſe ſe ex barbaris Cæcilius Bion tradidit, Plinius. Equi lingua areſacta, & ad leuitatem trita, atq; ex vino potui data, protinus vtilitatem ſuam ſedato lienis dolore manifeſtat, Marcellus. Equi coagulum aliqui hippacen vocant, Dioſcorides & Plinius. Hoc ex vino potum aduerſus ſerpentium morſus ſalutare creditur, Matthæolus. Cum vino propinatum omnes dolores ſedat, Aeſculapius. Priuatim cœliacis dyſentericiſq; conuenit, Dioſcorides. Dyſentericis & cœliacis quidam priuatim prodeſſe ſcripſerunt, Galenus de ſimplicibus 10. 11. Equi coagulum, inter auxilia cœliacorum & dyſentericorum tradunt, etiamſi ſanguinem detrahant, Plinius. Idem apud Auicennam & Haly legimus, quorum interpretes pro affectione cœliaca diuturnum ventris fluxum vertetunt. Ad vlcera inteſtinorum, laudatur coagulum præcipuè equinum, Auicenna. Coagulum equi, & ſanguis caprinus, vel medulla, vel iecur aluum ſoluit, Plinius: Sed hæc omnia ſiſtunt potius ſiccantq; aluum, vt in Capra docuimus. In corde equorum inuenitur os, dentibus caninis maximè ſimile: hoc ſcarificari dolorem: aut exempto dente emortui equi maxillis ad numerum eius qui doleat demonſtrant, Plinius. Equi iecur theca cedrina repoſito, deinde Chio vino & aqua dilutum exhibeto: quibus enim iecur vlceratum eſt, ne ampliùs exedatur, efficitur, Galenus de paratu facilibus 2. 38 Si mortuus partus ſentiatur, lien ex aqua dulci potus eijcit, Plinius. Splen aſini ſylueſtris vel equi ſylueſtris aridus tritus in potu datus ſplenetico pondere Drach 3. in 5. unc. vini temperati conuenit illi, Gal. T. ut citat R. Moſes. Coitus ſtimulant teſticuli equini aridi vt potioni inferi poſſint, Plinius. Equi caſtrati teſticuli ſiccantur in furno: & his tritis datur bis aut ter e ieſculo bibendum, quantum tribus digitis capitur, ut ſecundæ pellantur certiſſimo remedio. Hoc quidam quinquagies feliciter ſe expertum affirmant. Panos & apoſtemata in quacunq; parte diſcutit vngulæ equinæ cinis cum oleo & aqua illitus, Plinius. Strumas diſcutit vngulæ aſini vel equi cinis ex oleo aquâ illitus, & urina calefacta, Plinius. Vngularum equinarum exuſtarum cinis cum oleo impoſitus vel illitus, ſtrumis medetur, Marcellus. Robori cum prurigine illinitur equi ſpuma, aut vngulæ cinis, Plinius. In Hippiatricis Græcis equo ileoſo remedium commendatur huiuſmodi: Ramenta ex vngulis anteriorum pedum, trita cum vini cotylis tribus per nares infunduntur. In iiſdem Hippocrates equo ſtrophoſo infundi iubet ramenta vngularum anteriorum trita in quatuor cotylis aquæ. Ramenta ex vngulis equi ex vino per nares equo infuſa, vrinam eius promouent, Hierocles, Vegetius 3. 15. Aduerſus calculos prodeſt vngulæ equi cinis in vino aut aqua, Plinius. Vngulæ equinæ ſcobem, vel exuſtæ cinerem, ſi calculoſus in potionem acceperit, citò ſanabitur, Marcellus. Vngulæ ſuffitu partus mortuus eijcitur, Plinius.

Fel equi tantum inter venena damnatur, ideo flamini ſacro equum tangere non licet, Plinius. Lacte equino venena leporis marini & toxica expugnantur, Plinius. Lactis equi potus aluum ſoluit, Idem, Dioſcorides & Auicenna: vide ſupra capite ſexto. Comitialibus datur lactis equini potus, Plin. In comitiali morbo teſtes aprinos bibiſſe ex lacte equino aut ex aqua prodeſt, Plinius. Ad comitiales coagulum vituli marini bibunt cum lacte equino, aſininóve, Plinius. Aetius de ſuppuratis renibus tractans, Lac (inquit) cum melle poſt puris eruptionem eis præbendum: & primum quidem aſininum aut equinum: ad vlcera enim repurganda conducit: poſtea vero cum repurgatione amplius opus non habent, etiam bubulum, &c. Lacte equino iuuantur vuluæ collutæ, Plinius. Si pus in vteris fuerit, lac equinum coctum exactè colatum infunditur, Hippocratres lib. de ſterilibus. Mulier quæ non concipit ſi lac equinum ignorans biberit, & mox cum viro coierit, concipiet, Raſis & Albertus. Equæ lac potum, matricis laborem ſedat, & educum (aliàs caducos, abortum forte intelligit) eijcit, Aeſculapius. Semina hyoſcyami cum lacte equino trita corio ceruino illigabis, ita ne terram tangant: hæc alligata mulieri conceptum prohibent, Raſis. Serum lactis equini facile & ſine periculo ventrem molliter purgat, Marcellus. Recentes cicatrices oculorum impuniſſimè abſtergit equinum lac cum modico melle aſſiduè illitum, Aetius. Caſeus equinus ventrem reprimit, & torſiones tollit, Aeſculap. Equi ſpuma (eam intelligo quæ in corpore equi cum incaluit & ſudat, apparet, quanquam etiam de ſudore ſeorſim inferius dicam) illita per dies quadraginta, priuſquam naſcantur primum pili reſtinguntur, Plinius. Equi ſpuma ſi puero inueſti pectinem linieris, pili eius non creſcunt, nec generantur, Sext. In dolore vel grauitate aurium commendatur equi ſpuma, vel equini fimi recentis cinis cum roſaceo, Plinius. Videtur autem roſaceum vtrique addendum: Nam & Marcel. ſic ſcribit, Spuma equi recens detracta, & cum oleo roſeo infuſa, auricularum quamuis vehementes dolores reſoluit. Si ab equitando vexata fuerint inguina, aut intertrigines dolebunt, ſpuma equi fricentur

statim remediabuntur, Marcel. Plinius ad hoc remedium non simpliciter spumam, sed spumam ab ore (id est saliuam, quæ alterius facultatis, quàm reliqui corporis spuma sudori permista videtur) inguinibusq; collectam illini probat, his verbis: Femina atteri adurìq; equitatu notum est: Vtilissimū est ad omnes inde causas, spumam equi ex ore inguinibusq; illinire. Rubori cum prurigine equi spuma, aut vngulæ cinis illinitur, Plin. Ego ad hoc vitium oris saliuam potius, quàm aliunde collectam spumam & salsedine sua mordicantem adhibuerim. In feruido faucium malo, quod æstate nonnunquam grassatur pestilenti lue in milites præsertim, nostri à liuido linguæ & faucium colore vocant *die bräune*, hoc remedium commendari inuenio: Saliua equi auenam aut hordeum pasti, os ægroti diligenter colluitur: deinde ex cancris viuis contusis humorē exprimes eodemq; rursus lauabis. Quòd si viuos habere non potes, pollinem de cancris aridis in clibano tostis inisperge, postquam equi saliua ablueris. Tussim sanat saliua equi triduo pota, equum mori tradunt, Plin. codices excusi aliam & obscuram lectionem habent: Ego hanc nostram confirmo ex verbis Sexti & Marcelli quæ hic subieci. Equi saliuam si biberint phthisici & qui malè tussiunt, sani efficiuntur. Expertissimum sanè equus morietur, Sextus. Ad phthisicos remedium & præsens & maximum: nam etiam vitæ dubios sanat, & quibus spes superesse nulla videatur: equi saliuam vel spumam cum aqua calida bibendam per triduum dabis: etiam quem tussi intoleranda & diutina laborare videris, hoc remedio liberabis: ægrum quidem sine cunctatione sanabis, sed equum mors subita consequitur, Marcellus. Sudor equi mistus cum vino, abortum facit potus à grauida, Rasis & Albertus. Sudor bestiæ (equi, Albertus) inflat faciem, & inducit syuanchen (& sudorem fœtidum, Albert.) Rasis. Si cultelli vel gladij calefacti (rubei, Rasis, id est igniti) sudorem equi imbiberint, inficiuntur adeò vt locus ab eis vulneratus sanguine ante mortem animantis manare non desinat, Albertus. Idem apud Rasis interpretem, sed ineptissimè legitur. Si equum sagitta venenata vulnerârit, sudorem alterius equi & panem combustum cum vrina hominis in potu dabis, deinde in vulnus quoque immittes admixta etiam pinguedine, Roslinus 178. Sunt qui tineas & serpentes è ventre hominis exigi promittant, si equi sudorem cum vrina in balneo biberit, Innominatus. Fimi asinini idem qui equini effectus est, Auicenna. Fimi equini inueterati fauilla arrodit carnes, Plinius. Armentarij (equi vel asini) qui herba pascitur, siccum fimum liquatum in vino, mox potum, contra scorpionum ictus magnopere auxiliatur, Dioscorides. Ad serpentes vtuntur carne & fimo equi in agro pasti, coagulo leporis ex aceto, contraq; scorpionem & murem araneum, Plin. Tanta vis est in veneno rabiosi canis, vt vrina quoque calcata noceat, maximè vlcus habentibus: Remedium est fimum caballinum aspersum aceto, & calfactum in fico appositum, Plinius. Marcellus empiricus capite 8. Collyrium quoddam fieri docet in olla operculo tecta cum foramine cui inserta sit canna vt expiratio pateat: ollam verò cooperiri iubet fimo caballino recenti. Hoc putrefaciendi modo (sic enim vocant) etiamnum & medici & maximè chymistæ vtuntur. Tam asinorum quàm equorum fimum, siue crudum, siue crematum, addito aceto sanguinis eruptiones cohibet, Dioscorides, Rasis & Albertus. Aridum inspersum sanguinem sistit, Aesculap. Stercora asinina vel equina, si, dum calida sunt, apponantur, sanguinem ex vulnere fluentem sistunt, Rusius inter equorum remedia. Et alibi, Sanguinem (inquit) cohibet stercus equinum recens, cum creta & aceto acerrimo mixtum agitatumque. Et rursus, Sanguis aperta vena ad contrariam partem reuellatur: deinde fimum equi cum filtro (lana feltria) vstum vulneri aut venæ impone. Ne venæ equi sectæ plus iusto exinaniantur, stercus ipsius iumenti fluentibus venis admotum fasciis obligetur, Columella & Vegetius 2. 45. & rursus 3. 14. Secta vena equi sanguinem nimis fluentem sistes, si fimum ipsius equi imponas, Pelagonius. Sive fimus manni cum testis vritur ovi, Et reprimit fluidos miro medicamine cursus, Serenus ad sanguinem è vulnere nimis fluentem. Stercus equi recens, olfactum etiam sanguinem reprimit, Albertus & Rasis, apud quem tamen corruptus est locus. Si sanguis ex vulnere immodicè fluat, fimi caballini cum putaminibus ouorum cremati cinis impositus mirè sistit, Plin. Si ex vulnere immodicus fluat sanguis per nares, fimus caballinus quo modo egeritur adpositus, statim subuenit, Marcellus. Et alibi, Stercus caballinum exprimitur dum recens est, eiusq; succus naribus trahitur ab eo cui importunius fluunt. Si thlasma (fractum reddit Ruellius) in vngula habeat equus, &c. post alia remedia fimum equinum aridum illigari Pelagonius iubet in Hippiatricis. Auribus instillatum equi fimum dolorem tollit, Aesculapius. In dolore aut grauitate aurium equini fimi recentis cinis cum rosacco prodest, Plinius. Stercus caballinum recens colliges, & in furno calefacies, tunc oleum medio capiti infundes contra vuam, & sic stercus prædictum in panno vel in linteo spisso capiti superligabis in noctem, Marcel. Regio morbo fimum asinini pulli, quod primum edidit à partu, datum fabæ magnitudine è vino intra diem tertium medetur: eadem & ex equino pullo similiterq; vis est, Plin. Ad colicam (*für die muter*, quanquam vteri morbum propriè sic Germani vocant, colicam impropriè) remedium certum, ita etiam vt morbus non repetat: Fimi de equo qui auena aut hordeo pascatur, non gramine, manipulum in dimidia mensura vini (vncias circiter octodecim intelligo) decoques donec pars dimidia consumatur: hoc paulatim bibendum est, donec exhaurietur: erit autem eò vtilius quo exhaurietur citius, Empiricus innominatus. Equini fimi cinis in aqua potus aluum sistit, Plin. Ad ventrem fluentem, Equi stercus aqua liquefactum & percolatum, si bibatur, facit regressum, Sextus. Fimum caballinum combures, & cinerem fimi ipsum cum vino vetere miscebis & conteres: & sic dabis dysenterico bibendum sine aqua, si non febricitabit: Marcellus. Equini fimi cinis cœliacis & dysentericis salutaris dicitur, Plinius: paulò ante etiam asinini fimi cinerem ex vino, vtrique vitio efficacem esse scripserat. Si partus mortuus sentiatur, lien equi ex aqua dulci potus, eijcit: item vngulæ suffitu, aut fimum aridum, Plin. Mihi verborum constructio parum cohærere videtur: quamobrem legerim potius, Item vngula suffita, aut fimum aridum, scilicet suffitum. (Apud Vincentium Belluacen. legitur, aut vngularum suffumigatio, vel fimus aridus) Nam & apud Haly medicum sic legitur, Suffitus ex fimo equi secundas fœtumq; e mortuum educit. Fauilla fimi equini inueterati partum mortuum eijcit: vt quidam ex Plinio citat. Quidam vrinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miscent contra comitialem morbum, eademq; potione & lymphaticis medentur, Plinius. Pecori sanguinem siue per anum, seu vuluam, seu nares emittenti, pultem facito ex farina tritici & ouo & butyro tritis in lotio ex equili hausto: deinde pultem vel massam illam coctam in cinere pecori dabis, Empiricus innominatus. Lutum ex cuiuscunque equi lotio factum vino permiscebis, colatumq; per nares infundes, & confestim prouocat vrinam, Veget. 1. 61. & Hippiatrica: in quibus & hoc additur, lutum huiusmodi etiam aridum easdem vires obtinere. Vulgare & verum est remedium, lutum de via ex lotio cuiuscunque equi factum vinoque permixtum & colatum naribus infundas, Vege. 3. 15. Lichenes sunt in equorum genibus, & super vngulas

Vngulas in flexu harum partium indurati calli: qui triti & in aceto poti, comitialibus mederi traduntur, Dioscorides & Galenus de simplicib. medic. 11.17. Aliqui & ad cuiusuis feræ morsum adhiberi consulunt, Galenus ibidem. Comitialibus datur ex equo lichen in aceto mulso bibendus, Plin. Zeidæ sunt augmentationes in cruribus & iuncturis equorum & animalium maiorum, Serapion 444. Nicander circa finẽ theriacorum remedium compositũ contra omnes venenatos ictus ac morsus describens inijcit illi inter cętera, ἱππείου λειχῆνα, καὶ ταμισον ἴπωκες. Dentes labantes confirmari aiunt lichêne equi cum oleo infuso per aurem: est autem hoc in equorum genibus, ac super vngulas, Plin. Ferunt additiones illas, quæ sunt in genu equi, tritas & potas cum aceto, sanare sodam & epilepsiam, Auicennæ interpres. Calculos expellunt lichênes equini ex vino aut mulso poti diebus quadraginta, Plin. Vestigium equi excussum vngula (vt solet plerunq;) si quis collectum reponat, singultus remedium esse traditur, recordantibus quonam loco id reposuerint, Plinius.

H. a.

a. Equi dicuntur ab æqualitate siue paritate, eò quod pares antiquitus curribus (bigis quadrigisq;) iungebantur, Albertus & Sipontinus. Equa, mula, &c. datiuum & ablatiuum pluralem in abus faciunt: Priscianus inter hæc nomina pro equa asinam posuit. Caballum pro equo Latini dicunt, Græci καβάλλην, Itali cauallo, Galli cheual, Illyrij kobyla, & forte Germani etiam inde vocem gaul mutuati sunt. Caballos antiqui equos dixere, fortasse (liceat enim suspicari nobis) voce ficta de sonitu quem edunt, pulsu vngularum, vnde & sonipedes dicti, Camerar. Caballus, quòd cauet terram vngula impressa, Obscurus. Caballos videtur intelligere Hieronymus maiores equos, sicuti mannos accipimus minores, Cælius. Sunt autem Hieronymi verba hæc, Vt statim cernamus tiaras galeis, caballos equis cedere. Ego contra conijcio: nempe vt galea militare capitis velamentum, validius est quàm tiara in pace apud Persas & Medos gestari solita: sic equus quasi per excellentiam de animoso & bellatore equo dictus, caballo præfertur qui pacis tempore ad diuersos labores seruit. Nam operarium & viliorem equum propriè caballum dictum esse, ex aliquot authorum testimonijs, quæ subijciam, apparet: etsi nonnulla eiusmodi sint, vt caballi nomen pro equo simpliciter vsurpare videantur. M. Cato Censorius cantherio vehebatur, & hippoperis quidem impositis, vt secum vtilia portaret. O quantum erat seculi decus imperatorem triumphalem Censorium, vno caballo esse contentum: & ne toto quidem. Partem enim sarcinæ ab vtroque latere dependentes occupabant, Seneca. Succussatoris tetri tardiq; caballi, Lucilius. Alius caballum arboris ramo in humili alligatum relinquit, Varro Parmenone. In castris permansi, inde caballum reduxi ad censorem. καβάλλης apud Hesychium & Varinum ὁ ἐργάτης ἵππος, id est operarius equus. Καβαλὶς, ὁ καταβαλών, &c. Suidas, Hesychius, Etymologus: sed forte in omnibus erratum est: nam ista interpretatio ὁ καταβαλὼν pertinet ad vocem καββαλὼν quæ apud Suidam statim sequitur, ex καταβαλὼν per syncopen facta. Hoc erratum in alijs simplex, ab Etymologo & Varino bis commissum est. Hoc igitur omisso apud Suidam sic legemus, Καββαλλὶς (oxytonum non proparoxytonum vt Etymologus habet, & per vnum lambda) ὁ ἀπὸ κάπης ἅλις ἐσθίων. κλίνεται δὲ καββαλλῖνος, ἔγκειται δὲ ἡ κάπη, καὶ τὸ ἅλις, πλείστωμα γάρ ἐστι τῶν ἀπὸ κάπης ἐσθιόντων ἀλόγων. Hæc ita verterim, Caballis, nomen compositum est à nomine κάπη quod præsepe sonat, & aduerbio ἅλις quod est abunde: quod scilicet affatim pascatur ex præsepi: vel semper redundans aliquid ex præsepi, dum iumentum pascitur, delabatur. Apud Varinum scribitur etiam καβαλὶς per vnum lambda: item καβάλλης, οἷον ὁ ἀπὸ ἅλις ἐσθίων, Varinus & Etymologus. Καβαλλίων, καβάλλης, Hesychius. Καβαλὶς Stephano nomen est ciuitatis. Ne verò tu (inquit Plutarchus) aduersus vsuram aut equitatum opperiaris, aut vehicula iugalia cornigera, & argento picta, quæ celeres vsuræ assequuntur & prætercurrunt: verum quolibet asino & caballo (ὄνῳ τινὶ τῷ ἐντυχόντι καὶ καβάλλῃ χρώμενος) fuge hostem ac tyrannum fœneratorem. Diuersitas in scribendo hoc vocabulo, Græcos id à Latinis accepisse arguit: nam & in alijs plerisq; Latinis scribendis Græci plurimum variant. Certum est apud Græcos paulò antiquiores caballi vocem non reperiri. Ego præ cæteris modis καβάλλης scribi probo, cum β. simplici, & λ. duplici in prima apud Græcos inflexione. Νίννιον, ὁ καβάλλης ἵππος, Hesychius & Varinus: nos ninnum vel ginnum de pumilis equis & asinis dici alibi docuimus in Asino, Ceruo & Equo. Optat ephippia bos piger, optat arare caballus, Horatius. Apud eundem in Sermon. Satureianus caballus legitur, id est Satureianis agris natus, qui sunt in Apulia fertiles, & equorum nobilium genitores, Acron. Immeritis franguntur crura caballis, Iuuenalis Sat. 10. Hippocrenen Persius caballinum fontem dixit. Caballina caro, Plinius 28. 20. Equitem pro equo veteres quidam posuerunt, vt Vergilius Georg. lib. 3 Atque equitem docuêre sub armis Insultare solo. Ennius lib. 7 At non quadrupedes equites, Nonius Marcel. Vide etiam Gellium libro 18. cap. 5. Sic etiam equitare de equo reperitur, cum sessoris proprium sit. Omnis extremi frigoris tolerantior equino armento vacca est, ideoq; facile sub dio hybernat, Columella. Amissa parente in grege armenti, reliquæ fœtæ (de equabus loquitur) educant orbum, Plinius. Armenta ipsa macie tenuant. Vergil. in Georg. id est, ipsas equas, cum prius de maribus admissariis seorsim dixisset. Armenta (inquit Seruius in tertium Aen.) dicta sunt quasi armis apta: nam equi intersunt prælijs: boues armant ex corijs. Armenta quoq; dicta sunt maiora animalia quæ arationi congrua sunt. Iugales, pro equis currui iunctis. Absenti Aeneæ currum, geminosq; iugales, Vergil. Aen. 7. Socij iugales, Silius libro 16. Emeritos vertant ad pascua nota iugales, Claudianus 2. de raptu Pros. Cornipes & sonipes, epitheta equi, pro equo absolutè ponuntur. Δάμνος, equus, Tyrrhenis, Hesychius & Varinus. Ἴκκος σημαίνει τὸν ἵππον, Etymologus in Ἱππωνύη: suo tamen loco apud eundem non reperio, nec in alijs Græcorum Lexicis: nisi quòd Ἰκκὸς oxytonum à Varino παρασιτῶν exponitur. Plenius apud Pausaniam secundo Eliacorum legimus Ἴκκον (paroxytonum) Tarentinum quendam gymnasten fuisse. Κόπτος, ὄρνις: καὶ ἵππον δέ τινες οὕτως ἔλεγον, Hesychius & Varin. Μυρίαι, ἵπποι καὶ βοῦς ἀπὸ Ἀρκάδων, Hesychius & Varin. Μέρικον, πωλίον, Iidem. Φορβάδες, αἱ θήλειαι ἵπποι, Iidem. Oppianus equam ἱππάδα vocat. Ἵππος, παρὰ τὸ ἵεσθαι τοῖς ποσί: scribitur autem pi duplici ad differentiam τοῦ ἶπος, quod laqueum significat, Etymologus. Ἵππος Attico more tam fœminino quàm masculino genere profertur, Varin. Et alibi, Αἴξ (inquit) apud poëtas etiam de maribus dicitur, & communi genere profertur, vt & ἔλαφος, ἄνθρωπος, ἵππος. Huius Atticæ & poëticæ consuetudinis quidam ignari, ineptè aliquando fœminino genere reddunt in sermone Latino, quod in eo positum Græcè reperiunt. Ex hac Attica consuetudine est, quod interdum scriptores non contenti τὴν ἵππον dixisse cum articulo fœminino, addunt insuper θήλειαν. Sciendum est (inquit Etymologus) Iones animalium nomina fœminino genere pronunciare, cum

greges aut armenta eorum significant, vt τοὺς ἵππους, τοὺς ὄνους, τοὺς βοῦς. Significat sanè ἵππος equum, & equam, & equorum armentum, & turmam equitum: hinc ἵππος χιλία, & μυρία, pro mille & decē millibus equitum. Ἵππος συλληπτικῶς καὶ ἐπὶ τῶν ἱππέων λέγεται, ὅτι ἡ ἵππος τῶν Περσῶν ἐνίκησε, καὶ οἱ ἱππεῖς. καὶ παρ' Ὁμήρῳ, ἔστι Ἀχιλλεὺς Ὀτρύνων ἱππέας τε καὶ ἀνέρας ἀσπιδιώτας, ἤγουν ἱππεῖς καὶ ὁπλίτας πεζούς, Varinus. Caccabe, Κακκάβη, olim vocabatur Carthago: quæ vox incolarum lingua caput equi significat, Stephanus: Vide supra in Boue H b. Alla, Ἄλλα, Caribus equum significat, Stephanus in Hylluala. Germani equum admissarium vocant *hengst, springhengst*: Itali & Galli stallonem: fœminam, *stut, merch, gurr*, & aliqui *mötsch, muterpferd*, Galli iumentum. Celtæ qui Brenno duce Græcorum vox est μαρία & μάρκαν. Equulum & equuleum, Latini equum paruum, nouellum, vel pullum equi vocant: Græci ἱππάριον, eodemq; nomine avem vulpanseri similem: hippardion verò bestiam cornutam, bisulcam, iubatam. Ἱππίδιον quoq; ab equo diminutiuum videtur, sed nomen est piscis Hesychio & Varino. Bos equuleum peperit. Liuius 3. belli Punici. Vt iniecto equulei freno repente exagitantur nouo. Cicero 3. Tuscul. Vt fame debilitetur equuleorum nimis effrenata vis, Idem in Hortensio. Neque furentem equuleum Damacrinum insanus equiso exhibebis morbi fluctibus educat vnquam, Varro Eudæmonibus. Sipontinus simplicius citat. Neq; furentem equuleum insanus equiso exhibeat maris fluctibus. Vbi insilui in coclеatum equuleum, ibi tolutim tortor, Pomponius apud Nonium. Equulos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerunt, aufert, Cicero 6. Verr. Legitur hic & equuleos. Omnia in perfectis & maturis decet esse meliora, vt in equo quàm in equulo, in cane quàm in catulo, in viro quàm in puero, Cicero lib. 2. de Nat. Sunt qui dicunt post annum & sex menses equulum domari posse, Varro. In fœminino genere diminutiuum est equula apud Varronem, Hermolaus Barbar. equilam legit. Et apud Nonium citantur Varronis verba ex lege Menia, hoc modo: Nemo est tam negligens, quin summa diligentia eligat asinum, qui suam saliat equilam. Pullos dicimus paruos fœtus quorumcunque animalium, non quadrupedum modò, sed etiam auium, ranarum, &c. Equæ pullus, Lucretius. Continuò pecoris generosi pullus, Vergilius de equuleo. Et sanè frequentius iumentorum, vt equi, asini, fœtus pullos nominant authores, quàm aliarum quadrupedum: vt etiam Germani *ein füle*, Galli poulain: Vtrique nimirum à Latina voce, Latini à Græcis: qui πῶλον dicunt de equuleo proprie, poetæ pro equo simpliciter. Pulli propriè sunt equorum, Hermolaus. Μίρακες, πωλίον, Hesychius & Varinus. Πωλίον apud Aristophanem in Pace, vbi scholia addunt πῶλος propriè dici fœtus equorum & aliarum quadrupedum, quas Græci χήλην nominant. Hinc πωλεύειν, equos domare & instituere, quod & πωλοδαμνεῖν, & alia plura in Græcorum lexicis vocabula. Vituli nomen ponitur etiam de equis apud Vergilium tertio Georg. Iam vitulos hortare, viamque insiste domandi, vt Grammaticus quidam exponit: Seruius quidem eo in loco generaliter tum de equis tum de bobus accipi ait, Vergilio de vtrisque pariter docente. Equum omnium primum à Neptuno productum ferunt, vt parte vltima huius capitis dicam. Morem literas inurendi in equis, agnoscere videtur Aristophanes, qui in Nebulis coppatiam inde equum nominat, cui inustum esset cappa: sicuti samphoras siue sapphoras, quibus sigma. Etenim sigma & ni inusta vocabant san, Cælius & Varinus in κοππατίας. Seruantur autem etiamnum hæ notæ in equis, Varinus ibidem. Vide nonnihil etiam infra in H. e. post mentionem stimulorum. Coppa vero est numeri figura, compacta ex cappa & sigma, hoc modo, ϛ. signat autem nonaginta: etiamsi coppatiam quidam interpretati sunt quasi κόπτοντα, quod est vngula terram excauantem. Vero propius est, ab insigni ita nuncupatum, quæ ratio etiam bucephalos fecit. Et Corinthiorum rex Sisyphus, animalium vngulis monogrammaton nomen suum inscribebat, vt furto intercepta eo repeteret & argumento. Trisippion quidem fuit veluti rotula quædam publica nota, quæ candens malis equorum imprimebatur, qui iam consenuissent: dicebant & ἵππου γέροντος, Cælius: De hoc plura dicam in H. e. Athenæus libro 11. scribit sigma literam Doricè san appellari, & equos propter impressam eis huius literæ notam apud Aristoph. in Nebulis samphoras. Cælius sua ex Scholiis in Nebulas Aristophanis (vel Suida, apud quem eadem leguntur, sed loco vno manco) transtulit, sed omisit obscura quædam, quæ etsi nec ipse assequor, adferam tamen in medium ne quid dissimulem: ea huiusmodi sunt Συνεζευγμένου γὰρ τοῦ κ. καὶ σ. τὸ σχῆμα τοῦ ϛ. ἀριθμοῦ δύναται νοεῖσθαι, ὃ σημαίνει τὰ ἐνενήκοντα, (lege π. id est octoginta) καὶ παρὰ γραμματικοῖς οὕτω διδάσκεται, καὶ καλεῖται κόππα ἐνενήκοντα. (Aliter forte hunc numerum olim notarunt, quàm hodie notari solet: accedit tamen hodierna quoque nota nonagenarij numeri ϛ. nonnihil ad cappa Græcorum hoc modo scriptum ϙ. vt inde coppa dictum conijcias: veteres quidem sigma maiusculum figura lunulæ pingebant.) Alibi etiam in eisdem Scholiis sic legimus, Σαμφόραι ἵπποι οἱ σίγμα ἔχοντες περὶ τὸν μηρόν. καὶ διὰ τοῦ μ, καὶ π. γράφεται. ego magis probo per μ. vt samphoras sit equus, qui notam fert san literam: solet enim ν. in μ. vertii ante φ non item in π. Et rursus in eandem comœdiam, Κοππατίας ἵππους λέγει ὁ Στρεψιάδης μετὰ τοῦ χαράγματος, καὶ οὐκ ἐγκεκοφότας αὐτοὺς τὴν χήλην. Videntur enim pretiosi fuisse equi, qui huiusmodi notis insigniebantur: proinde Appollonius apud Philostratum, Nec accusavi quenquam (inquit) piscium causa, quos maiore pretio emunt plerıq;, quàm coppatias quondam emere præstantes viri consueuerunt. Ἀνὴρ γὰρ ἕλκων οἶνον ὡς ὕδωρ ἵππος, Σαμφόρας οὐ φέρει οὐδὲ κοππατίας ἡνίοχον, &c. Parmeno Byzantius apud Athenæum libro quinto. Τὸν φανερὸν κοππατίαν Ἀμυνίας, Aristophanes in Nubibus. Phasianos hic aliqui equos intelligunt qui circa Phasin amnem præstantes nascuntur: alij phasiani avis nota insignes: alij ipsas aves.

Rustici & aurigæ nostri equis à colore, figura alijsq; ob causas nomina imponunt. *Rapp*, colore nigro: *roll*, qui tintinnabulum gestat: *rinderle*, a figura bouis brevi & corpulenta: item *schimmel, bläß* (de quibus capite 2. in coloribus equorum dixi) *stehele, grommen*: & *mutz*, cui præcisa est iuba & cauda truncata.

Equorum nomina propria quæ apud veteres præcipuè poëtas reperi, ordine literarum hic subieci. Alastor, Aethon, Nyctæus, & Orneus, equi Plutonis apud Claudianum libro 1. de raptu Pros. Aetha, nomen equæ Agamemnonis apud Homerum in funere Patrocli, Αἴθην τὴν Ἀγαμεμνονίην, Suidas. Aethion, Statio Thebaid. 6. Aethon, Eous, Phlegon, Pyroïs, equi Solis apud Ovidium. Aethon, Plutonis equus, vide Alastor. Aethon, Lampus, Podagrus, (Podargus, in Scholiis, quæ ex his duo tantum propria faciunt,) & Xanthus, Hectoris equi apud Homerum Iliadis octauo. Aethon Pallantis equus Vergilio. Arion equus filius Neptuni & vnius ex Furiis, Varinus: Telpusij quidem, Pausania teste, Cererem Erinnyn vocant. Lactantius grammaticus in Thessalia terram tridente percussam à Neptuno scribit, vnde prosiluerint equi duo Scyphios & Arion. Cererem aiunt mutatam in equam, ex Neptuno in equum mutato filiam peperisse, cuius nomen non initiatis celandum sit, & equum Arionem: & hanc ob causam (dicunt Thelpusij,) Neptunum apud se primum inter Arcades Hippium esse dictum.

dictum. Et hoc probant carminibus ex Iliade & Thebaide citatis: ex Iliade quidem hisce, Οὐδ᾽ εἴ κεν μετόπισθεν Ἀρίονα δῖον ἐλαύνῃ, Ἀδρήστου ταχὺν ἵππον, ὃς ἐκ θεόφιν γένος ἦεν. Ex Theba verò, quomodo Adrastus fugerit Thebis, Εἵματα λυγρὰ φέρων σὺν Ἀρίονι κυανοχαίτῃ. In his carminibus Ionui putant, Neptunum patrem esse Arionis. Antimachus quidem Terræ filium facit, his carminibus, Ἄδρηστος Ταλαοῦ υἱὸς Κρηθηϊάδαο πρώτιστος Δαναῶν περ ἐπαινετοὺς ἤλασεν ἵππους, Καιρόν, τε κραιπνόν, καὶ Ἀρίονα Θελπουσαῖον. Τόν ῥά ποτ᾽ Ἀπόλλωνος σχεδὸν ἄλσεος Ὀγκαίοιο αὐτὴ Γαῖ᾽ ἀνέδωκε, σέβας θνητοῖσιν ἰδέσθαι. Sed fieri potest vt quanquam è terra prognatus, originem ex deo ducat, & (ideo) pilorũ color cæruleum referat: (nam & κυανοχαίτης, Neptuni epitheton est.) Sunt qui & hanc historiã referant, Herculem cum bellum aduersus Eleos gereret, ab Onco petiisse equum, & Arione in prælijs invectum Elin obtinuisse: Postea verò Adrasto equum donasse: vnde Antimachus, Ὅς ῥα τόθ᾽ Ἀδρήστῳ τριτάτῳ δεδμήθ᾽ ὑπ᾽ ἄνακτι, Hæc omnia Pausanias in Arcadicis. Qualis & Adrasti fuerit vocalis Arion, Tristis ad Archemori funera victor equus, Propertius. Vide Leonicenum in Varijs 2.79. Cygnũ Martis filium Hercules equestri certamine vicit, adiutus equo Arione, quem Neptunus in faciem equi transformatus ex Erinnye genuit, deditq; Capreo Hiliarti regi, qui eundem Herculi rursus Adrasto: cuius ille auxilio apud Thebas evasit, quum reliqui duces ferè omnes occiderentur, Innominatus quidam in Onomastico nostro. Arionis equi meminit etiam Statius Theb. 6. Aschetos, Statius sexto Thebaid. Aura equæ nomen apud Pausaniam. Balius, Xanthus, & Pedasus, Achillis equi. Βαλίος βαρητόνως ὄνομα ἵππου, βαλιὸς δὲ ὀξυτόνως ὁ ταχὺς ἤ ποικίλος παρὰ τὸ βάλλειν ὅ ἐστι κινεῖν ἢ σείειν, Eustathius. Achilles (inquit Nic. Erythræus) biga vt plurimum vtebatur, iunctis scilicet Balio & Xantho equis immortalibus; hos Podarge mater equarum rapidissima, dum per florea prata pasceretur, ad Oceanũ ex Zephyro genuit, vt Homerus canit. Quanquam in decimo sexto Iliados, Automedon Achillis auriga ijs quoque tertium Pedasum nomine loro tamen extremo iungat, & mortalem quidem equum immortalium equorum comitem. Βαλίας nomen equi Achillis, significat etiam varium, Varinus. Neptunus Ξανθὸν (melius Ξάνθον oxytonum) καὶ βαλίον equos Peleo donauit, nuptias cum Thetide celebranti, Idem in Θέτις. Meminit horum Achillis equorum Homerus libro 16. Iliados: & rursus libro 19. vbi Xanthus vocalis à Iunone redditus domino respondet. Et lib. 17. ipsi immortales à Ioue facti etiam lachrymas emittunt. Xanthus & Balius (inquit Varinus) equi Achillis, ἅμα πνοιῇσι πετέσθην, id est qui æquali cum ventis pernicitate volabant (per summa æquora currebant, Q. Calaber libro 8.) ex Harpyia Podarge nati sunt, &c. Vide plura apud eundem de historica & physica huius fabulæ interpretatione in Ξανθός, & in libro nostro de auibus in historia harpyiarum. Borystheni equo venationibus aptissimo, sepulchrum ab Adriano substructum scribit Dion, Cælius. Bromius apud Statiũ Theb. 6. Cærus, Καιρός, vide Arion. Calydon & Cygnus, Statius 6. Theb. Camphasus, Silio libro 16. Cnacias, vide Phœnix. Corax, vide Phœnix. Corithe, apud Iuvenalem Satyra 8. his versibus, Sed venale pecus Corithæ, posteritas & Hirpini si rara iugo victoria sedit, Nil ibi maiorum respectus. Britannicus Corithen & Hirpinum interpretatur equorum nomina, citans Martialis versum, Hirpini veteres qui bene novis avos. Ge. Valla vero locorum nomina esse putat, ex quibus equi clari nascerentur. Cygnus à colore albo dictus, vide Calydon. Cyllarus, equus Castoris à velocitate dictus, de quo Vergilius Georg. 3. Talis Amyclæis domitus Pollucis habenis Cyllarus. Accipimus autem hîc poëticè Pollucem omnino pugilem pro fratre Castore, quem ex tertio Iliados equorum domitorem fuisse constat: & venustè, quando & illos alterna se morte redimere fabulantur, Erythræus. Cyllari etiam Statius lib. 6. Theb. meminit. Cyllarus, equus Castoris, à verbo κέλλειν, vt velocem significet. Stesichorus enim ait Mercurium dedisse Dioscoris equos Φλόγεον καὶ Ἅρπαγον, ὠκέα τέκνα Ποδάργης, Ἥρα δ᾽ Ἐξάλιθον καὶ Κύλλαρον, Etymologus: & Varinus, apud quem quædam corrupta sunt,

Dimos & Phobos, Δεῖμος καὶ Φόβος, id est Terror & Pauor, (sic Valerius lib. 3. Argon interpretatur) Martis equi: quorum Homerus tum alibi sæpe meminit, tum Iliados quinto: & Maro. Martis equi biiuges, & magni currus Achillis. Neptuni equos memorant Enceladum, Eriolen (Ἐριώλην, τὸν) Glaucum, & Sthenontem. Σθένοντα quidem propter Neptuni & maris potentiam: Ἐγκέλαδον verò à sonitu maris: Γλαῦκον, ab eiusdem colore: Ἐριώλην deniq;, propter humidos ventos, ex quibus etiam vehemens & impetuosa ἐριώλη est, cuius & Comicus meminit, Varinus in Ἵππος. Ἐριώλη fœmininum apud Aristophanem in Equitib. legitur, & explicatur in Scholijs, τυφώς, ἀνέμου συστροφὴ ἢ πυρὸς: ἀναθυμιάσεως συστροφὴ πρὶν ἐμπυρωθῆναι τὸν ἀέρα: πνοὴ μεγάλη καὶ σφοδρά. Cæterum in Vespis ludens idem poëta caunacen vestem Persicam in quam plurimum lanæ insumptum esset, ἐριώλην vocat quasi ἐρίων ἀπώλειαν. Eous, Ἠῷος, vnus ex equis Solis, vt in Aethone dixi. Ex Hippodamiæ procis primum Marmacem ab Oenomao occisum aiunt, cuius equarum nomina fuerint Parthenia & Eripha, (Παρθενία καὶ Ἔριφα:) & has quoq; supra dominum suum ab illo mactatas esse, ac sepulturæ permissas: Et fluuium Partheniam ab altero equo nominatum, Pausanias Eliacorum secundo. Exalithus, vide in Cyllaro. Garganus libro 4. Silij. Glaucus, vide in Encelado. Harpagus, vide in Cyllaro. Harpe equa Pelorum equum ex Zephyro vento conceptum produxit, Silius libro 16. Harpinna & Psylla, Ψύλλα (alias Ψίλλα) καὶ Ἅρπιννα, equi Oenomai, quorum auriga erat Myrtilus, Varinus. Hirpinus, equus Martiali libro 3. Epigrammatum, Textor: Vide Corithe. Ilerda, Silij libro 16. non equi, vt Textor ineptè exponit, sed vrbis Hispaniæ nomen est Incitatus, Ἴγγιτατος, equi nomen est apud Suetoniũ, præter interpretũ sententiam, Cælius. Apud Martialem libro 10. mulionis nomen est. Iris, sexto Theb. Statij. Lampon, Silij li. 16. & eodem nomine Diei equus à splendore dictus: nam Nocti equos nigros, Diei albos attribuunt. Λάμποντα (al' Λάμπον) καὶ τὸν Φαέθοντα ἵππους Ἡμέρας φησὶν Ὅμηρος: ἵππος δὲ Ἡμέρας ἐστὶν, ἡ περιφερομένη αὐτῇ ὀξεῖα τοῦ οὐρανοῦ κίνησις, ὑφ᾽ ἧς λάμπει καὶ φαίνει, Varinus. Recentiores, vt & Lycophron, Diem à Pegaso equo vehi aiunt. Λάμπος ἢ Φαέθων τῆς ἵππων ὀνόματα, Eustathius. Lampus, Λάμπος, vnus ex equis Hectoris, vt in Aethone dixi. Lamus libro 16. Silij. Melampus, Silij libro 16. Nycteus, Plutonius equus, vide Alastor. Orneus, Plutonis equus, vide Alastor. Panchates, lib. 16. Silij. Parthenia, vide Eripha. Pauor, vide Dimos. Pedasus, vide in Balio. Pegasus, vide inter historias, vltima huius capitis parte. Pelorus, vide Harpe. Phaethon, Diei equus, vide Lampon. Pherenicus, apud Pindarum. Phlegon, Solis equus vt in Aethone dixi. Phlogeos, vide in Cyllaro. Phobos, Martis equus, vide in Dimo. Phœnix, vnus ex equis Cleosthenis Epidamnij, de quibus Pausanias libro 2. Eliacorum sic scribit: Post Pantarcis statuam, Cleosthenis Epidamnij currus est, Ageladæ opus. Is vicit Olympiade sexagesima sexta: & suam equorumq; & aurigæ imagines illic fieri curavit, adscriptis etiam equorum nominibus, quæ sunt Phœnix & Corax: & vtrinque ad iugum, dextro latere Cnacias, Κνακίας: sinistro, Samus, Σάμος. Hic quidem Cleosthenes primum Græcorum, qui equis nutriendis studuerunt, imaginem in Olympia posuit. Quanquam & Miltiades Atheniensis & Evagoras Lacon posuerunt: sed Euagoras currum solum absque sua imagine: de Miltiade alibi dicam, Hæc Pausanias. Pholoë, lib. 6. Theb. Statij. Podarces, Ibidem: dictus nimirum quod valeat pedibus.

Podarge à celeritate pedum, vide in Balio. Podarges similiter, vide in Cyllaro. Podargus inter equos Hectoris erat, vt in Aethone dixi: & alius eodem nomine Hippamonis equus, de quo distichon legimus, Ἀνδρὶ μὲν Ἱππαίμονι ... ἵππῳ δὲ Πόδαργος, Καὶ κυνὶ Λήθαργος, καὶ θεράποντι Βάβης. Psylla, vide Harppinna. Pyrois, ex equis Solis, vt in Aethone dixi. Rhœbus, equus Mezentij apud Vergilium Aeneid. 10. παρὰ τὸ ῥοιβεῖν, quod est emico, Nic. Erythræus: Ego verbum ῥοιβεῖν in vulgari tantum Lexico Græcolatino (quod multis modis corruptum est) positum reperio sine authore. Sunt qui per æ. diphthongum Rhæbus scribant, quod magis probo. Samus, Σάμος, vide Phœnix. Scyphius & Arion, equi Neptuni secundum Lactantium, Καιρὸς & Arion Adrasti secundum Antimachum, vt in Arione dixi. Sicoris, penultima breui, lib. 16. Silij. Sthenon, vide supra in Encelado. Strymon, Statio Theb. 6. Tagus, apud Silium lib. 1. equi nomen est, vt scribit Textor: locus iam non occurrit, sed deceptum puto Textorem, vt in Ilerda. Terror, vide Dimos. Theron equus, Silius libro 16. Thoës, Statius 6. Theb. Volucris, equi nomen, Cælius. Verus imperator (inquit Iul. Capitolinus) Prasinis contra Venetianos turpissimè fauebat. Nam & Volucri equo Prasino aureum simulacrum fecerat, quod secum portabat. Cui quidem passas vuas & nucleos in vicem hordei in præsepe pónebat, quem sagis fuco tinctis coopertum, in Tiberianam ad se adduci iubebat. Cui mortuo sepulchrum in Vaticano fecit. In huius equi gratiam primum cœperunt equi aurei vel brauia postulari. In tanto autem equus ille honore fuit, vt ei à populo Prasinianorum sæpe modius aureorum postularetur, Hæc ille. In hoc quidem Silij carmine libro 16 Primus equum volucrem Massyli munera regis Haud spernenda tulit: volucris pro epitheto accipi potest, cum nullum aliud equi nomen eo in libro, licet complura sint, Latinæ originis habeatur. Ovidius etiam volucres equos epithetικῶς secundo Metam. dixit, & Pegasum priuatim sexto. Xanthus, equus Hectoris, vt in Aethone dixi: & alius Achillis, vide in Balio. Hactenus vetera equorum nomina ordine literarum recensuerim. Nunc adijciam recentiorum quædam, vbi prius Statij aliquot versus è sexto Thebaidos recitauero, vt certius constet de nominibus quibusdam supra positis. Nominibusque cient, Pholoën Admetus & Irin, Funalemque Thoën: rapidum Danaëius augur Ascheton increpitat, meritumque vocabula Cygnum. Audit & Herculeum Strymon Chromin, Euneon audit Igneus Aethion, tardum Calydona lacessit Hippodamus, variamque Thoas rogat ire Podarcen. Nic. Erythræus de Xantho Achillis equo dominum suum allocuto scribens in Indice suo Vergiliano, Commentum hoc (inquit) vocalium equorum ac immortalium, vernacula poetarum Musa audacius æmulata est: quippe quæ heroum suorum generosissimos equos proprijs nominibus fabulosius etiam decantauit, vt Rholandi Brigliadorum (hoc est freno aureo insignem) & Vegiantinum, Baiardum Rainaldi, Rubicanum Argalifæ, Hippogryfum Rogerij, Frontinum & Fratalatum Sacripantis, Rondellum Oliuerij, & aliorum alijs nominibus alios.

Epithetorum equi testimonia reperies apud Textorem vno in loco omnia: nos ea pro argumenti ratione distribuimus, cum alia bellatori alia celeri equo conveniant, de quibus partim supra capite secundo dixi, partim paulo post secunda huius capitis parte dicam: Alia ad animi aut corporis virtutes aut vitia spectent, de quibus similiter infra dicetur. In præsentia ea ferè tantum adferam, quæ equo simpliciter congruunt. Aeripes, vide inferius inter Græca. Assidui. Cornipedes. Fœmina cornipedi semper adhinnit equo, Ouid. Ponitur & absolute pro equis. Quem ceperat ipse Cornipedem, Silius: vt etiam Sonipes. Aere, & cornipedum cursu simulârat equorum, Vergilius. Fumans, Suspensus cura fumantum totus equorum, Marullus. Frenigerum equum Textor dicit, eadem forma qua alam frenigeram Statius lib. 3. hoc versu, Quis nam frenigeræ signum dare dignior alæ? Hinniens equus, Politiano. Humentes Noctis equos Claudianus dixit, forte à Noctis natura. Iubatus, apud recentiorem quendam. Puluerei, Valerius Argon. 4. Quadrupedes. Denique vi magna quadrupes equus, atq; elephanti Proijciunt sese, Ennius apud Gellium. Quadrupedante invectus equo, Silius. Quadrupedante putrem sonitu quatit vngula campum, Verg. Spumantemq; agitabat equum, Vergil. Et alibi, Vectus equo spumante Sages. Et rursus, Seu spumantis equi foderet calcaribus armos. Spumifero portatur equo, Codrus Vrceus. Squamigeris invectus equis, Richardus quidam. Sudans. Ceruoque fugacior ibat Sudanti tremebundus equo, Claudian. Cætera, vt dixi, epitheta, passim pro argumento digessi. His Græca subnectamus, quæ cuivis equo absolutè conveniunt. Μώνυχες ἵπποι, Homerus Iliados 8. quòd solidis vngulis constent, cum boves & alia pecora bifidas habeant. Κρατερώνυχες, Eustathius. Ἵππος χαιτήεσσα, Phocylides. Εὔτριχες & καλλίτριχες ἵπποι, Hom. Il. 2. Χαλκόποδες ἵπποι, vt apud Varinum traditur, non solum qui firmis validisq; sunt vngulis dicuntur, quasi æripedes: sed etiam qui pedibus resonant, vt sonipes apud Latinos poetas. (Οὐ μόνον οἱ στερρόποδες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἠχόποδες.) Nam & ἐριγδούπους πόδας ἵππων, Homerus nominat: & ὑψηχέας ἵππους, id est altè resonantes. Sed magnis præcipuè equis, bellatoribus & succussonibus epitheta huiusmodi quadrare videntur. Ὑψηχέες ἵπποι, ὑψαύχενες, ἢ ὧν ὁ κρότος ὑψοῦ ἠχεῖ, Varinus. Καναχήποδος ἵππος, Oppianus, & Hesiodus in Symposio Plutarchi. Sic & Latinis æripedes equi dicuntur. Narrat & æripedes Martis arasse boves, Ouid. epist. 6. Grammatici exponunt pedes ære munitos habentes: Quemadmodum & equos æripedes Textor à ferreis soleis: hoc autem epitheton equis contributum recentiorum tantum aliquot testimonijs comprobat.

Deriuata ab equo, quæ ad equitem & equitationem pertinent vocabula, pleraq; parte quinta huius capitis explicabimus. Equarius, ad equum pertinens: & equorum curator apud Solinum, vt apiarius. Herophilus equarius medicus, Val. Maximus. Equinum & caballinum Plinio, quod ex equo est, vt equinus caseus, caro caballina. Equuleus tormenti genus in equi formam, in quem conijciebantur rei. Cicero libro 4. de finibus, Nec si ille sapiens (inquit) ad tortoris equuleum à tyranno ire cogatur, similem habeat vultum, & si ampullam perdidisset. Aliqui eculeum scribunt: sunt qui ardentem laminam esse tradunt, qua homines cruciabiliter torquentur, Calepinus. Hæc etiam in equuleum inijcitur, quo vita non aspirat beata, Cicero 5. Tusculana. Sæuitia commenta est equuleos, cruces, vncum, & tunicam illam alimentis ignium illitam & intextam, Seneca lib. 2. Epist. Vide etiam paulò inferius: & rursus in e. vbi de centris. Equum, qui nunc aries appellatur, in muralibus machinis Epeum ad Troiam invenisse dicunt, Plinius 7. 56. De ariete machina suo loco plura dicam. Equi duratei siue lignei mentionem faciemus etiam inter prouerbia infra.

Hippos, id est equus, syderis nomen apud Proclum de sphæra. De hoc Cicero libro 2. de Nat. hos versus affert ex Arato: Huic equus ille iubam quatiens fulgore micanti Summum contingit caput aluo, stellaq; iungens Vna. Equum Aratus (inquit Higinus) & alij complures Pegasum Neptuni & Medusæ Gorgonis filium dixerunt: qui in Helicone Bœotiæ monte vngula saxum feriens, fontem aperuit, qui ex eius nomine Hippocrene est dictus.

Alij

Alij dicunt, quo tempore Bellerophontes ad Prœtum Abantis filium, Argiuorum regem deuenerit, Antiam regis vxorem hospitis amore inductam, petiisse ab eo vti sibi (sui) copiam faceret, promittens ei coniugis regnum. Quæ cum impetrare non potuisset, verita ne se ad regem criminaretur, occupat, cum sibi vim afferre voluisse Prœto dicit. Qui quod eum dilexerat, noluit ipse supplicium sumere, sed quod æquum esse sciebat, mittit eum ad Iobatem Antiæ patrem, quam alij Sthenobœam dixerunt: vt ille filiæ pudicitiam defendens, Bellerophontem obijceret Chimeræ, quæ eo tempore Liciorum agros flamma vastabat. Vnde victor profugiens, post fontis inventionem cum ad cœlum contenderet evolare, neq; longè iam abesset, despiciens ad terram, timore permotus decidit, ibique periisse dicitur: equus autem subuolasse, & inter sydera ab Iove constitutus existimatur. Alij non criminatum ab Antia, sed ne sæpius audiret quod nollet, aut precibus eius moveretur, profugisse Argis dixerunt. Euripides autem in Menalippa, Hippem Chironis Centauri filiam, Thean ante appellatam dicit: quæ cum aleretur in monte Pelio, & studium in venando maximum haberet, quodam tempore ab Aeolo Hellenis filio Iovis nepote persuasam, concepisse: cumq; iam partus appropinquaret, profugisse in syluam, ne patri, cum virginem speraret, nepotem procreasse videretur. Itaq; cum parens eam persequeretur, dicitur illa petiisse ab deorum potestate, ne pariens à parente conspiceretur. Quæ deorum voluntate postquam peperit, in equam conversa, inter astra est constituta. Nonnulli eam vatem dixerunt fuisse: sed quod deorum consilia hominibus sit enunciare solita, in equam esse conversam. Callimachus autem ait, quod desierit venari & colere Dianam, in quam (lego, equam vel equinam speciem, vt supra diximus) eam Dianam convertisse. Hæc dicitur etiam hac te non esse in conspectu Centauri, quem Chirona nonnulli esse dixerunt: & etiam dimidiam apparere, quod noluerit sciri se fœminam esse. Hæc omnia Higinus. Sed de Pegaso equo pluribus agetur octaua huius capitis parte. Hippus affectio est à generatione prodiens, qua instabiles fiunt oculi ac semper moventur, vtiq; motum sustinentes in concussu & tremore assiduo consistentem: hanc affectionem hippon vocavit Hippocrates (nimirum à motu illo sursum deorsumq; facto, qualis equitantibus contingit:) accidit autem oculum firmanti masculo, qui visorij basim instrumenti complexus est, Author definitionum medicarum quæ Galeno attribuuntur. Stridere dentibus (inquit Galenus in commentario in Prognostica Hippocratis capite 7.) ex natura, simile est affectui oculorum insito quibusdam, quem appellitant equum, cum nullo tempore manere possint requieti, sed in modum intremiscentium subinde nictant. Ἵππος membrum pudendum viri & mulieris, & magnus piscis marinus, Varin. & Hesychius. Aut agitavit equum lascivus supinum, Horat. Serm. 2. 7. Equum (inquit Acron) appellauit membrum virile. Ἵππος, λιμὸς ὁ μέγας, μάστιξ, Iidem: videtur autem aliquid deprauatum. Plato rationem aurigæ vocabulo prudentioribus monstrat: Appetitum verò geminum, equi indicant gemini: appetitum quidem rationis compotem equus bonus: appetitum eiusdem impotem, equus malus, Cælius. Scitu dignum (inquit Cælius) quod tradit Origenes, per figuram omnes qui in carne sint nati equos, & habere ascensores suos: sunt quos dominus ascendit, & circumeunt omnem terram: propterea Abacuc tertio, Equitatus tuus salus: alios ascendit diabolus & angeli eius, qui ternistratores dicuntur, quoniam triplici calle ad animæ properant interitum, verbo, cogitatione, opere. Niceratus nobili epigrammate (vt Cælius annotat) vinum esse poetis, equi magni vice canit: Οἶνός τοι χαρίεντι πέλει ταχὺς ἵππος ἀοιδῷ. Ὕδωρ δὲ πίνων καλὸν οὐ τίκτει σοφόν, &c. al. Οἶνός τοι χαρίεντι φέρει ταχὺς ἵππος ἀοιδῷ, Ὕδωρ δὲ πίνων χρηστὸν οὐδὲν ἂν τέκοι, quod distichon Demetrio Halicarnasseo Zenodotus attribuit: Sed priore modo apud Athenæum legitur, vt refert Erasmus in prouerbio Aquam bibens nihil boni pariās. Nulla placere diu neque vivere carmina possunt, Quæ scribuntur aquæ potoribus, Horat. Ligatum quidem & numerosum sermonem ἔποχον Græci vocant, hoc est sublimem & quasi equo invectum: vt solutum πεζὸν, id est pedestrem & humilem. Meretrices dicebantur πῶλοι, quasi Ἀφροδίτης πῶλοι: αἱ δὲ νέαι, καὶ αἱ παῖδες, καὶ παρθένοι, Hesych. De equuleis tormenti genere vide paulo supra & nonnihil infra inter imagines equorum. Plutarchus in Lucullo pressos fœnore ab publicanis scribit coactos pati, σχοινισμούς, χηλιδόνας καὶ ἵππους. Ἱππίσκος, ἐπίθεμα κεφαλῆς, ἢ γυναικεῖον κόσμιον, Hesychius & Varinus. Pollux hunc senarium ex iunioris Cratini Omphale citat, Ὑμεῖς δ' ἐὰν ἱππίσκον ἢ τρίμιτον ἔχητε, ὡς καὶ ταῦτα εἴδη χιτωνίσκων. Κνηδὸς (similiter vt ἱππίσκος & ἱππικὸς) à scholiaste Aristophanis in Equitibus exponitur, τὸ τοῖς ἵπποις ἐπιτιθέμενον (aliàs περιτιθέμενον) καὶ γυναικεῖον περικόσμημα. Ἱππῆες fabula Alegidis. Hippus fluuius in ponto à Tarsuro distat stadijs 150. Anianus in periplo ponti.

Hippobinum Scholiastes in Ranis Aristophanis à lasciuia & coitu dictum scribit: quoniam in magnis rebus ἵππον Græci accipiant, sicut ἱππόπορνος, cinædus dicitur magnus. Galenus septimo simplicium pharmacorum autor est, hippomarathron dici fœniculum syluestrem ab insigni magnitudine. Dioscorides syluestrem fœniculum hoc nomine grandiorē esse ait. Sed & hipposelinum (quod olus atrum Romana vocatur lingua) eodē modo à magnitudine nuncupari videtur astipulante Dioscoride. Ἱππομανῆ Sophocles Aiacem nuncupat velut μεγάλως μαινόμενον, id est insigniter furentē, ex ratione metaphorica, quando, vti nobilis canit poeta, Scilicet ante omneis furor est insignis equarū. Vel, vt præstruximus, quia ἵππος magnitudinē significat: nam ἱππογνώμονα dicunt, magnanimū, Hæc omnia Cælius. Vide Varinū in voce ἱππομανῆ, & Erasmū in proverbio Ἱππομανεῖ. Pratum ἱππομανὲς apud Sophoclē, herbosum, floridū, equis expetitū, vel herbis valde luxurians. μαίνεσθαι enim luxuriari est, & abundare, vt in voce ὑλομανεῖν nostri dicunt vergeilen, Latini etiam syluescere in arboribus: de vitibus priuatim τραγᾶν, id est hircire dicunt, cum nimia alimenti copia luxuriant, vt exposui in Hirco H. a. Ἱππόπορνος, magnus scortator, & nimio in mulieres amore insanus, vt Suidas ex Aristophane citat. Ἱππότυφος, nimius fastus. Ἱπποκρημνα ῥήματα in Ranis Aristophanis legimus, sublimia & affectata vocabula intelligo. Horatius ampullas & sesquipedalia verba vocat: Græci etiam ἁμαξιαῖα: Quæ & alibi in eadem comœdia Aristophanes ἱπποβάμονα ῥήματα dixit. Hippocronia, nugæ, quasi dicas nimium antiqua & obsoleta, qualia sub Saturni regno fuerunt. Vide Cronippum in proprijs virorum infra. Est & Neptuni cognomen Hippocronius, de quo infra dicam. Hippalectryon apud Aristophanem nonnullis dici videtur de ingenti gallo: alijs de marino quodam animali. Ἱππαλεκτρύων, τὴν μεγάλην ἰυγχίαν, Hesychius & Varinus: sed videtur dictio deprauata. Ἱππεχελιδὼν, ἵππου χελιδών, ..., ἢ ὁ πολλὴν ὁδὸν πορευόμενος, Hesychius & Varinus. Ἵππων paroxytonum viri nomen est, oxytonum verò equile significat: hoc in Suidæ & Varini Lexicis non satis expressum est. Pollux libro nono ludum quendam describit, qui ἐγκοτύλη, & ἱππὰς, & κυβηστίνδα dicatur. Is talis est: Puerorum aliquis manibus in tergum reductis consertisque pectinatim digitis, alterum genu innitentem manibusq; oculos eius obnubentem circunfert. Accipitur sanè cotyla pro cauitate, vt hic volam, id est cauum manus, vel quæ coniunctis mutuò digitis inter vtramq; manum interius fit cauitatem significet. Ἱππάδα verò hunc ludum dici apparet, quod qui circunfertur

inequitare videatur. Κυφκινδᾶν denique quasi κυφισινδᾶν (nisi fortè ita legendum sit) quòd cum is qui gestat præ pondere inclinato sit dorso & capite, eiusq; corporis habitum qui gestatur etiam imitari cogatur, τῶν κυβιστώντων, id est vrinantium, vel aliter in caput se devoluentium gestum exprimant. Ἐν κοτύλῃ φέρειν, id est In cotyla gestaris, suspicor dictum (inquit Erasmus) de ijs qui arbitrio alieno quò libitum esset, hucatq; illuc ducerentur, aut vbi quis indulgentius foverit. Tractum adagium à ludo puerili, &c. non aliud enim quam recitata iam Pollucis verba subiungit. Hippadas legimus sacrificia dicta Athenis quæ mitterent equites vocati, Cælius. Cæterum hippiades, statuæ mulierum equestres sunt, quales Amazonum: indocti quidam confundunt. Ἱππάδες, θυσίαι αἱ διὰ τῶν ἱππέων πεμπόμεναι ἐν ταῖς πομπαῖς, Scholia in equites Aristoph. Ἱππάς, census equitum, τίμημα μικρόν. τοὺς δὲ φυλὴν ἱππικὴν, καὶ θυσίαν, ἣν οἱ ἱππεῖς ἀπέδιδον, Varinus. Ἱπποφόρβιον: vide paulò post: item in e. Ἱππάρχιον, ἱππάρχα, Varinus: apud Hesychium ἱππάριον legitur, non suo loco, sed post ἱππάτης. Hippacare, est celeriter animam ducere, ab equi halitu qui est supra modum acutus Festus. Ἵππευμα, equitatio, iter equestre. Ἱππασί adverbium, in morem insidentis equo cruribus divaricatis, ac si tu equitanter dicas. Ἱππόθεν ἐκχύμενοι (apud Homerum puto) de militibus ex equo Durio prodeuntibus, Varinus. Ἱππεία, τὴν ἵππον, ἔτι δὲ τὴν πρὸς ἵππον εἰσιοῦσαν, τὴν ἐξ ἱππείων τειχῶν, Hesych. & Varinus. Hippione nomen medicamenti compositi adversus podagram apud Actium, nescio vnde dicti. Ἱππεὺς, genus cometæ, quod iubas equinas (inquit Plinius 2. 25.) imitatur, celerrimi motus, atq; in orbem circa se euntes. Hippios pes in carmine dicitur, qui alias epitritus. Hippia entea in Pindaro vasa intelligunt Phidonia, seu mensuras, quas Corinthi primũ comperisse Phidonem tradunt: hippia autem dici, quoniã Argos vnde fuit Phidon, nuncupetur hippiõ, Cælius. Ὁ σεοῦ ἱππαλέοισιν ἀέθλοισιν ὁμιλοῖ, Oppianus. Ἱππῶδες vocatur quod equo decorũ & conveniens est, vt βῆμα ἱππῶδες apud Pollucem. Πωλικὸν παράδειγμα, alicubi legere memini: Idem puto quod apud Varinum legitur, Πωλικὸν δεῖγμα (etsi δῆγμα per η. scribitur) φρύαγμα. Πωλικὸς, γεννικὸς, παιδικὸς, vt πωλικοὶ σκίρτημα, Varinus. Est & πωλικὸς adiectiuum, vt πωλικὸς φύσις apud eundem. Πωλικοῖς διάγμασι, τοῖς διὰ τῶν ἁρμάτων διάγμασι, Hesychius. Ἱππομανία insanũ studium in emendis & alendis equis quantolibet sumptu. Eodem sensu adiectiuum ἱππομανής, & verbum ἱππομανεῖν proferuntur. Idem vitium Aristophanes ad icterum corporis morbum alludens, ἵππερον dixit composito ab amore equorum vocabulo. Ἀλλ' ἵππερόν μου κατέχει τῶν χρημάτων, Strepsiades conquerens de filio sumptuoso circa equos. Alludit autem ad naturam icteri etiam in verbo κατέχει. nam ictericorum oculi bile perfunduntur, vt Scholia monent: quæ ἵππερον, ἱππικὸν ἔρωτα καὶ νόσον ἱππικὴν interpretantur. In Lexicis Hesychij & Varini (quæ innumeris deprauata locis habentur, non modo librariorum, quod tolerabilius est, sed authorum etiam & illorum qui collegerunt tum inscitia tum negligentia) diversis in locis legimus ἵππαρος, ἵππαρος, ἵππαρος cum vno duntaxat modo ἵππερος semper scribendum sit. Apud Suidam ἵππερος etiam adiectiue exponitur: παρὰ τὸ ἵππους τὸν ἔρωτα ἔχειν, nec aliud quam Aristophanis iam dictum testimonium citatur, in quo certè substantiua hæc vox est. Ἱππεράσαι, φιλίππησαι, Pollux. Hippoperas, quasi equestres peras, bulgas interpretantur (bulgas Pompeius vocat, & vulgus etiam hodie apud Germanos & Gallos: sunt autem sacculi scortei ad ferenda numismata, aliaq; necessaria: aliqui vulgas vocitant) quæ equis imponi vel ab ephippijs suspendi solent, sive singulæ, sive binæ. M. Cato Censorius cantherio vehebatur, & hipoperis quidem impositis, vt secum vtilia portaret: vno caballo contentus, & ne toto quidem, cum partem sarcinæ ab vtroq; latere dependentes occuparent, Seneca epistola 88. Ἱππηλασία, via qua currus agi potest, aut iumenta, iurisconsulti actum appellant: legitur & cum adiectione viæ, ἱππηλασίη ὁδὸς, apud poetam quendam puto, citante Varino. Ἱππήλατος, ἱππηλάτων, ἱππικός, φυσικὸς ἀλλήλων ὁδὸς, εὔδρομος, πλατεῖα ὁδὸς καὶ λεία, εὐρύχωρος, καὶ ἡμισυμμεμαλαγμένη, Hesych. Varinus etiam ἐψιλωμένον exponit, id est nudatum, vacuum scilicet omnibus equitantium impedimentis & obstaculis, vt saxorum, fruticum, arborum, &c. Ἱππόπεας, τὸν πλίνθον, καὶ τὸ πεπλεγμένον, ἢ τὸ ὄρνις τὸ ἔθος, Λάκωνες, Hesych. Ἱππόπεας, κοιλάς, αὐλή, δῶμα, Idem & Varinus. Ἱπποφόρος, gradarius, Lexicon Græcolatinum sine authore. Memini alicubi legere ἱπποκρέκειν de molli ingressu equi gradarij & tollutaris: quod verbum quidam in Lexico Græcolatino exponit resonare, placidè pulsare fides in concinnanda ad numeros cithara, ex interprete Pindari. Videtur sanè numerosus etiam tollutarius equi gressus.

Ἱππαπαὶ apud Aristophanem in Equitibus vox fictitia, vt admonent scholia, ad imitationem vocis ῥυππαπαί, quæ acclamatio nautica est: mentio enim illic fit de equis & hominibus hippagines naves ingressis. Aquilonem ventum quòd frigore suo vrat & excoriet etiam bestias, vocamus Germanicè *schind den hengst*: hoc est equorum excoriatorem, vt Græci βύδορον. Φιλιππίσαι, mœchi, Hesych. & Varinus. Ἱππερχεσθαι, ἢ φιλιππίσαι, Pollux. Πλήξιππος, equos verberans, bellicosus: cognomen Pelopis apud Homerum Iliados secundo: quod occiso Myrtilo auriga suo, ipse currum regere cœperit, &c. vide scholia in Homerum. Μετώπη (aliqui Metopen lacum, alij fluuium fuisse dicunt) ἔτικτε Θήβαν τὴν πλήξιππον, ἤγουν τὴν πλήττουσαν ἐν τοῖς ἵπποις ἐν τοῖς δρόμοις, τὴν ἱππικήν, τὴν πολεμικήν, Scholia in sextum Idos Pindari Olympiorum. Ἀναξάνδρων δαιμόνων ἱππων, id est equestrium, Orpheus. Sõcus filius fuit Hippasi hippodami, id est rei equestris periti. Ἀγχίμαχοι, bellicosi equites, Helych. Ἀέλλοπος, velox, Suidas & Varinus. Cretici canes celeres, qui in venatione equos comitabantur cursu, paripi dicti sunt. Pollux. Ἄνιππος ὁδὸς, inequitabilis via, id est equitationi inepta, apud Herodotum. Ἄνιππος, carens equis, Varinus. Herodotus scribit Massagetas esse ἱππότας καὶ ἀνίππους, id est ex equis præliari & peditibus, Cæl. Ἀλλ' ὁ περιμένει ἱππικὸς ὁ θεῖος Μεγακλέης ἄνιππον, Aristophanes in Nebulis, id est ἵππων ἐστερημένον. Ἐχέπωλος, habens equos, Suidas: equestris, alens equos, Hesych. Ἱπποδέτης, ligans equum, Lexicon Græcolat. Λευκόπωλος epitheton Solis quòd candidis vehatur equis. Hippagines naves quibus equi vehuntur, quas Græci ἱππαγοὺς dicunt Festus. Ego non ἱππάγας, sed ἱππαγοὺς vel ἱππαγωγοὺς legerim. Grapaldus in multitudinis numero hippagones dixit, vt agasones, quod non probamus. Hippagogi navigij Pollux etiam meminit, Hermolaus. Hippagines, vel, vt Livius, hippagogæ naves, transportandis equis destinatæ, Baysius. Hippagogas dici naves equis subuectandis destinatas, apud Herodotum historia sexta duobus locis obseruauimus. Cælius. Et alibi. Apud Pollucem libro primo inter equitum species recensentur, hippotoxotæ, hypaspistæ, sceuophori, hippagogi & anippi, videtur autem legendum amphippi vel hamippi, vt pluribus probat Cælius eodem in loco, (lib. 21. cap. 30.) Stratiotides naves Thucydidi nuncupantur, quarum vna est functio, vt pugnaturos subuectent pedites: verum quia & equites, inde hippagogi eidem nuncupantur quoque, Cælius. Græcis dissimiles equitum fuêre species: nam quidam hippotoxotæ dicti, alij sceuophori, &c. Nonnulli hippogagi: multi amphippi, qui equis duobus merebant, Alexander ab Alexandro 6. 22. Scopa Grammaticus hippagium genere neutro lo pontone Italicè interpretatur. Sunt autem pontones naves, quibus in traijciendis amnibus loco pontium vtimur: Cæsar tertio belli ciu. genus nauium Gallicarum esse scribit.

scribit. Ὑπαγωγεύς, τοὺς ἵππους ὃ ἄνδρας ἀγχόσας ταῦς, Suidas. Aliud est ὑπαγωγεὺς, nempe instrumentum quo lapides expoliuntur, cuius meminit Pollux post Aristophanem in Auium comœdia, Hermol. Atqui Scholiastæ in Aues Aristoph. ὑπαγωγεὺς exponitur σιδηροῦν τι οἷον πλινθίον, ὦ ἐχρῶντο οἰκοδόμοι: hoc est trulla, instrumentum cæmentarij pro illinendo muris tectorio, & inducendo gypso: vnde verbum trullisare *empflasterkeller*. ab aliis verò, inquit, ἐργαλεῖον οἰκοδομικὸν, ᾧ ἀπευθύνουσι τὰς πλίνθους πρὸς ἀλλήλας, quod aliqui pararyston nominant, *ein murhammer*. Ὑπαγωγεύς, ὑπερέξιον, Pollux. Ab hisce duobus diuersum est instrumentum quo lapides expoliuntur et complanantur, τύκος dictum (a quo τύκος alibi ἡ σφῦρα τῶν λατόμων exponitur) vnde verbum τυκίζειν in Amb. Aristoph. σιδήρεον λιθοξοϊκὸν, *ein steinmetzysen*. Sunt autem ea diuersa, *ein spitzysen, ein zweyspitz, ein schlagysen, ein steinax*. Hippagum Salaminij inuenerunt, Plin. 7.56. de nauticis inuentis scribens. Hermolaus tamen in castigationibus, Græci (inquit) non hypagum, sed hippagum scribunt. Hippophorbus, genus est tibiæ, quam Libyes Scenitæ inuenerunt: hac ad equorum pascua vtuntur: materia est laurus detracto cortice: nam exempta medulla acutum reddit sonum, & equorum celeritati conuenientem (si rectè vertto quod Græcè scribitur, καὶ τῇ ἵππων τῇ ὀξύτητι καθικνούμενον.) Pollux. Ἱππάζμαι, πιέζομαι, Hesych. sed rectius per simplex pi scribi arbitror. Ἱππαζόμενος, ταῖς συμφοραῖς, Aristophanes. Ἱππάζμενος, πιεζόμενος ἢ τῷ ἱμαντώδει ξύλῳ πιεζόμενος, Hesych. idem lignum ἵπος ab eo superius dictum est: & ab Etymologo ἵπος per pi simplex, ad differentiam τοῦ ἵππος.

Hippochœris vel hypochœris, oleris nomen apud Plinium, lib. 21. cap. 51. vtroque enim modo legi posse Hermolaus in castigationibus suis scribit. Verba Plinij sunt, Vulgarium in cibo apud Aegytios herbarum nomina, condrylla (melius chondrilla per iôta) hypochœris, & caucalis, anthriscum, scandix, &c. nec alibi eius apud Plinium mentio. Theophrastus de hist. plant. 7.7. inter olera numerat intubum, aphacam, andryalam, hypochœrin (Gaza porcelliam vertit) senecionem, & alia quæ intubum folio referunt. Et rursus eiusdem libri capite vndecimo, quanquam & ὑποχοίρης ibi corruptè legitur. Cichoracea omnia (inquit) folio sunt annuo, à radice foliata, &c. caulibus atq; radicib. differunt. Deinde cum cichoream descripsisset, subiungit. Hypochœris læuior, & aspectu mitior, & dulcior est: (forte sonchus læuis, aut congener saltem) nec vt candrialia, quæ omnino ingustabilis est, & in radice succum lacteum, acrem, eundemq; copiosum habet: Hæc Theophrastus, nec alibi apud eum vlla andryalæ aut candraliæ mentio fit: proinde facile suspicor, librariorum inscitiam vtrumq; locum deprauasse, & chondrillam legendum: (Andryala in Theophrasto, condryala in Plinio, pro condrilla deprauatè legitur, Hermol.) nam & Plinius vt supra citaui chondrillam cum hypochœride coniungit: & alibi similiter vt Theophrastus lacteum radicis succum (Theoph. vno verbo ὀπὸν dixit) eumq; copiosum & acrem ei attribuit. Hoc etiam ex Dioscoride & Galeno constat inter syluestres intubos chondrillam esse, quam duorum generum Dioscorides facit. In ramulis prioris gummi mastiches simillimum inueniri solet, tuberculo fabæ: Græci tuberculum siue grumum chondron appellant, inde chondrillæ nomen, vt ego quidem coniicio: nam Galenus per ch. scribit, Dioscorides per k. Plinius chondrillæ fabæ radicem tribuit, quod non intellexerit, vt puto, gummi tantum fabæ semini comparari. Galenus chondrillam amariorem sicciore mq; paulò facit quàm intubus sit. Lemonium (inquit Plinius 25. 9.) succum lacteum mittit, concrescentem gummi modo, humidis locis: datur denarij pondus in vino contra serpentes. Hoc equidem cum Dioscoridis chondrilla idem esse coniicio: nam & illa lacteum succum gerit gummi modo concrescentem, & in vino contra viperas datur. In pratis (à quibus limonio nomen) apud nos nascitur intubi syluestris genus, cubitale, aut longius, strigosum, floribus flauis, quod & hieracij generib. adnumerari potest. Est & aliud genus, longissimum in intubaceo genere, trium aut quatuor cubitorum ferè proceritate, quod locis humidis, opacis, & montanis sæpe nascitur, flore (ni fallor) purpureo in pappos abeunte. Sunt & alia quædam limonia. Est & aphaca Theophrasti intubacei generis, amara, nec apta cibo: multum diuersa à recentiorum Græcorum aphaca quæ leguminum generis censetur. Ad hanc digressionem nos inuitauit Hermolaus, qui apud Plinium 21. 15. non hypochœrin tantum (nisi quis hypochœrida malit, quoniam rectus oxytonus est) quod nos probamus, & in Græcis codicibus Theophrasti sic scriptum inuenimus: sed hippochœrin vel hypochœrin legit, tanquam indifferenter vtrunq; probans, aut certe dubitans. Similis in scribendo diuersitas in alijs etiam aliquot plantarum nominibus accidit, vt hypoglosso & hypophæsto: multi enim hippoglosson & hippophæston scribunt, cum neq; magnitudo, neq; aliud ad equum pertinens eis attribuatur. Melius Galenus libro 8. de simplicibus ὑπόγλωσσον scribit, additq; causam nominis, quoniam summis corymbis subnascantur quædam lingulis similia. In hippophæsto & hippophaë, vtro potius modo scribendum sit, certi nihil habeo. Apud Dioscoridem quidem hippophaës alijs nominibus hippophyes, hippophanes & hippion vocitari legimus, quæ omnia ab equo ducta sunt vocabula. Hippophæstum quoq; (inquit) alij hippophaes vocant. Et Plinius de vtroq; loquens, Debent (inquit) accommodatæ esse equorum naturæ, neq; ex alijs causis nomen accepisse: quippe quædam animalium remedijs nascuntur, &c. Sed Marcellus Vergilius, Nihil nos mouet autoritas Plinij, inquit: nihil enim constituit dicens, Debent accommodatæ esse equorum naturæ, &c. nos nihil aliud hippon in his vocibus compositis quàm magnitudinem & in eo genere (cardui fullonij) grandius significari credimus, Hæc ille. Atqui hippophaës non grandem esse herbam, sed ἐπίγειον & χαμαίκαυλον, Theophrastus scribit. De hippice herba Plinio dicta, docui supra c. sexto in Hippaces, id est casei equini mentione. Ἀγριππος oleaster: vnde & prouerbiū, Ἀκαρπότερος ἀγριππου. Suidas. Λαμαρὶς ἵππων, genus caricarum, quas Græci ischádas vocant, id est ficus aridas. Eupolis apud Varinū. Hippion inter hippophaës nomenclaturas est apud Dioscoridem. Hippoglosson, idem quod antirrhinon Dioscoridi. De propriè dicto hippoglosso vel hypoglosso potius, superius dictum est: Est & laurus Alexandrinæ cognomen apud Dioscoridem. Hippolapathum maius satiuo est, candidiusq; ac spissius, Plin. Hippomanes idem quod apocynū apud Dioscoridem, quod & Hermolaus obseruauit: est & inter capparis nomenclaturas apud eundem. Hippomanes herbæ genus est Hesiodo, quod & Seruius testatur, Hermo. Hippomanes, secundum Crateiam planta est fructu cucumeris syluestris, folio nigriore, tanquā papaueris spinoso, Hæc Theocriti interpres: Plura vide supra in c. in mentione excrementorū equi, inter significationes hippomanis. Fœniculum syluestre aliqui hippomarathrum vocant, Plin. Et alibi Neruosi cauliculi quidusdam, vt marathro, hippomarathro. Nomē huic à magnitudine contigisse superius indicaui. Strabo in Mauritania hippomarathri scapum duodecim cubitos longum, & quatuor palmos crassum nasci scribit. Et quanquā tum hipposelino, tum hippomarathro ad equorum dysuriam Hierocles hippiater vtatur, vtrunq; tamen à magnitudine potius in suo genere, hoc fœniculi, illud apij, nominatū dixerim. Theophrastus (inquit Nicandri interpres) hipposelinon in petrosis prouenire locis dicit, à magnitudine sic nuncupatū, vel propter equorū stranguriam: Gaza equapium transf

transtulit. Hippor'zon in Hippiatricis Græcis nominatur ca. 15. miscetur autem aliis quibusdam ad clysterem vteri equæ, promouendæ conceptionis causa. Hipparison, nisi mendum est apud Dioscoridem inter verbenacæ alterius nomenclaturas legitur. Ego verbenacam alteram esse coniicio, quam vulgo Germani consolidam auream vocant: eam in cibo salubrem esse equis quibus vlceratum est dorsum supra dixi. Hippuris herba à caudæ vel setæ equinæ similitudine nomen tulit apud Græcos: id Germani ad verbum proferunt, *rossschvvantz*, *pferdschvvantz*, *rossvvadel*: & aliis nominibus *katzenschvventz*, *schaffthevv*. Nomenclaturæ eius apud Dioscoridem Latinæ leguntur istæ, equinalis, equitium, equi vel equina salix, equisetum. Equisetum, hippuris à Græcis dicta, pilus est terræ, equinæ setæ similis, comis iunceis multis nigris, vt est equorum cauda, Plin. Et alibi, Inutsa in pratis & equiseiis est, à similitudine equinæ setæ. Anabasis herba eadem quæ hippuris & equina seta dicitur, Hermolaus. Hippuris Pomponio, Hippuriscus Stephano, insula maris mediterranei iuxta Cariam, cuius etiam Plinius meminit lib. 4. ca. 12. ab hippuri vel pisce, vel frutice, vt Hermolaus conijcit, appellata. Tradunt, inquit Plinius, iuxta arbores nasci, & scandentem eas dependere comis iunceis multis nigris: Hinc facile apparet cur ephedron & anabasis vocetur, quibus nominibus Plinius verba iam citata, tanquam originis expositionem statim adiungit, vt superuacua sit Hermolai coniectura ephydron legi posse, quoniam in aquosis nascatur. Nec similitudinem tantum ad equi caudam hippuris habet, vnde potissimum dicta videtur: sed etiam cum vino trita, infusáq; in potu (vt in Hippiatricis Græcis legimus ca. 118) equorum vrinam provocat, & dysuriam eliminat, vt vel ludendo quis dicat hippurin appellatam διὰ τὸ ἄγειν οὖρον ἵππους εἰς τὸ χέειν. Ambrinas (anabasis forte) Græcis est cunicella herba, ea scilicet quæ cauda equina dicitur, Vetus glossographus in Auicennam. Potamogeton similis betæ foliis, &c. Castor hanc aliter noverat, tenui folio velut equinis setis, thyrso longo & levi, in aquosis nascentem, Plin. Σύμφυτον, ὃ καλοῦσιν ἵππουρον, θλάσας ἐκπίεσον τὸν χυλὸν εἰς κοτύλας β, &c. Hierocles ad orthopnœam equi. Ruellius siue aliam lectionẽ secutus, sive corruptum hunc, vt apparet, locum suspicatus, ita transtulit: Hali, quod symphytum appellant, & equiseti succus expressus, qui heminas duas impleat. Sed forte legendum est, Σύμφυτον ἢ καὶ ἵππουρον, &c. Hoc enim ad thoracis & pulmonis vitia efficax esse constat. Codeta ager in quo frutices existunt in modum codarum (caudarum) equinarum, Festus. Hypopeston legebatur apud Plinium 27. 10. Hermolaus hypophæston legendum monet: potest & ab equo (inquit) videri appellata hippophæston: vtroque modo rectè scribitur à Græcis, Hæc ille. Ego hippophæston malim, cum & Plinius ab equo deriuet, & apud Dioscoridem, vt iam retuli paulò superius, plures ab equo nomenclaturæ ei tribuantur: & hippophaës etiam cognata ei herba similiter ab equo composita voce scribatur apud probatos authores, vt Dioscoridem & Hippocratem. Nam Galenus in glossis Hippocratis, quas ordine literarum tractat, in elemento iôta, ἱππόφεον herbam exponit, quæ non hippophaës tantum nominetur, sed etiam κνάφον & σύφον ab Hippocrate: legendum est autem, non σύφον sed στοιβὴν, vt inferius ab eo scribitur in Sigma, vbi per ypsilon aduersante literarum ordine scribi non potest. Diversa tamen ab hac fuerit Dioscoridis stœbe. Similiter libro 21. cap 15. vbi hypophes legebatur apud Plinium Hermolaus hypophyes, aut etiam hippophyes reponit, ex Dioscoride (vt inquit) Galeno & Theophrasto: Ego apud illos aliter quàm hippophyes voce ab equo composita legere non memini. Nam Theophrastus de hist. plan. 9. 15. Ex lactaria (inquit, interprete Geza) hippophaës fit, idq; optimum apud Tegeam: quod & Plinius ex eo repetijt. Intelligo autem hic hippophais nomine, non sui generis herbam, sed succum siue liquorem ex lactaria collectum, cui similis purgandi vis insit: nam & hippophais propriè dicti radix lacteo succo turget, qui inde eximitur, perinde vt ex thapsia, & ad purgationes accommodatur, Dioscoride teste. Democritus aglaophôtin herbam in marmoribus nascentem, vocat etiam hippophouada, quoniam equæ præcipuè caueant eam, Plin. Lapathum syluestre alij oxalidem appellant, nostri rumicem, alij cantherinum, Plin. Syluaticus linguam equi betonicam interpretatur: & hyoscyamum alio nomine dentem caballinum vel equinum dici scribit. Trifolium caballinum in Italia plerique vulgò vocant, quod nostri *stunakraut*, *sibengezyt*, *zigerkraut*: & Fuchsius pro loto satiua pingit in libro qui solas stirpium imagines habet: in magno enim opere prius pro trifolio asphaltite pinxerat. Hulus enim pascuis, vt Matthæolus scribit, equi delectantur. Quòd autem non sit cytisus, vt idem suspicatur, facile intelliget, qui nostra de cytiso scripta in Boue legerit. Mihi certe trifolium istud caballinum lotus syluestris Dioscoridis esse videtur, fœnogræci viribus prædita. Matthæolus andacocam (vel potius handacocham) Arabum, lotum syluestrem Dioscoridis esse contendit, & Aegyptiã: & reprehendit illos qui trifolium interpretantur: quod inde ei contigisse puto, quoniam caput Serapionis & Auicennæ de handacocha non totum perlegit, sed ab initio tantum: nam si perlegisset, deprehendisset opinor quod ipse deprehendi, Arabes vno handacochæ nomine, quatuor diuersas herbas complexos, hoc est vrbanam & syluestrem lotum, & Aegyptiacam lotum, & Dioscoridis trifolium longè à vulgari diuersum, odore bituminis insigne, ex quo laudatum illud ad articulorum neruorumq; dolores oleum fit, non ex syluestri loto vt ipse ait. Errant igitur, & Arabes qui diversas herbas earumq; vires confundunt: & Matthæolus, qui vnam tantum aut alteram ab eis lotum describi putat: & maximè, qui vulgari trifolio in odore & viribus multum diuersis pro handacocha ad oleum iam dictum vtuntur. Handachocha (inquit Bellunensis) est genus trifolij: quod plures emittit caules duorum vel trium palmorum (dodrantum intelligo) altitudine, floribus citrinis odoriferis: planta Syris notissima, ex cuius floribus oleum parant experimento cognitum in vitijs neruorum. Hæc à Bellunensi scripta de Dioscoridis loto satiua intellexerim, quæ nimirum quod odoratior sit syluestri hortensi cultu dignata est. Quærendum an eadẽ sit herba, de qua Monachi in Mesuen nuper scripserunt, distinctione 11. cap. 328. his verbis. Est & trifolium maximè odoratum, quod vulgò Romæ tribulum (quasi trifolium: Dioscorides quidem lotum satiuam etiam tribolion cognominari scribit, vel quisquis est qui nomenclaturas addidit) appellatur: quodq; copiosè mulieribus præcipuè, venditur: quoniam distillatur ad suffumigia & alia varia odoramenta, nec aliter adhuc in vsum medicum venit. Hæc illi, quo autem à veteribus nomine dicta sit, ignorare fatentur. Germani mentastrum vocant *rossmüntz*, id est mentam equinam: tussilaginem, vt & Latinè quidam recentiores, vngulam caballinam, *rosshub*. (Marcellus empiricus herbam quæ Gallicè calliomarcus, Latinè equi vngula vocatur, commendat ad tussim:) oxyn Plinij, quod trifolium acidum dici potest, *rossampffer*, id est oxalidem equinam: maluam syluestrem maiorem, *rosspappelen*, id est maluam equinam. Phu, quam vulgo Valerianam vocitant, Germani *dennmarc*, haud scio an ab equo composito nomine: equum enim marcam appellabant, nostri nunc equam tantum.

Fera quæ ab equo hippardium nominata est, capronas (χαίτην) gerit in summis armis: differt ab hippelapho, quod barbam vt ille non habet. Hæc similiter vt hippelaphus, tenuissimo iubæ ordine à capite ad summos armos crinescit. Gerit etiam cornua vtrumque genus, excepta fœmina equiceruini generis: & pedes habet bisulcos, Aristoteles. Hippelaphus ab equi & cerui similitudine dictus est, nec alius Volaterrano quam tragelaphus videtur: de quo plura dixi in Cerui & Hirci Philologia.

DE HIPPELAPHO.

HIPPELAPHVS Aristotelis, vt Io. Caio Anglo videtur, is est cuius iconem, & descriptionem subiicio, quam ab eodem Io. Caio accepi cum his verbis quæ sequuntur. Noruegia (inquit) in nostram Britanniam animal quoddam transmisit, sui quidem generis, sed mixtæ formę. Nam corpore compacto, crure longo atq; gracili, vngula bifida, cauda breui, ceruum esse diceres: capite & aure mulū, cornu dorcadem, labro superiori propenso alcē ferè, iubæ equum, nisi quòd tenuior & erectior ea est quàm equi. Peculiariter habet ab armis ad caudam per omnem spinæ longitudinem pilum eleuatum leuiter, atque ... sub fauce promissum, & in eo palear pendulum, pilum per armos longiusculum obliquo ascensu, collum breuius quàm pro corporis modo. Eam ob rem cum vel herbam carpit, vel panem prolectum tollit, vel potum et vase aut vado sumit, in genua procumbit. Cornua in hoc genere mari tantum, non è summo capite erecta, sed è medio ferè capite ex vtroq; latere paulò supra oculum enata, & in latus exporrecta, aspera & tuberosa vt ceruis, nusquam læuia, nisi in summis processuum fastigiis, & qua decurrunt venæ, ad tegumentum villosum in teneritudine nutriendum per longitudinem productæ. Minus tamen aspera sunt à primo processu ad secundum in anteriori parte, & rugis potius quàm tuberculis conspicua. Eadem ad dimidiam sui longitudinem, rectà tendunt, inde, in sublime sensim recuruantur. Vtrumq; processus tantum tres facit, quorum humiliores bini in aduersum spectant, sublimiores singuli cœlum. Euenire tamé solet, vt vel inopia pabuli, vel morbo, (vt custodes retulerunt & ipse vidi,) sinistrum cornu duos tantum exigat processus. Longa ea sunt pedem Romanum vnum cum semisse, & digitum vnum cum semisse. Crassa ad radicem, palmos Romanos duos integros. Summus vnius cornu processus, distat à summo alterius, ped. Romanis tribus, & digit. tribus: vt & infimus ab infimo, ped. ... duobus. Melior à fastigiis. Colore sunt & densitate substantiæ, ceruinis quàm simillima. Pendunt ... cum sicca, dimidiata, rupta, & spongiosa fronte, libras quinque cum semisse & vnciæ dimidio. Cum libram dico, vncias sedecim intelligo. Decidunt quotannis vt ceruis, aprili mense. Caua enim non habent. Frontis spacium inter cornua, palmorum duorum Romanorum cum semisse est. Eminens caluæ pars, quæ inter cornua est, à posteriori parte caua est. In ea ciuitate cerebrum erat positum, descenditque ea ... mediam oculorum regionem. Eam in sceleto a & b literæ (*In pictura nostra hæ literæ per incuriam omissæ ...*) indicant. Dens vt ceruis, sed equino maior, & in maxillaribus per interiores sulcos, sed summa sua parte denticulus acutus assurgit, ne quid eò cibi inconfectum delabatur. Colore id animal est per adolescentiam, murino aut asinino: per prouectam ætatem fusco, sed magis per extremas totius corporis marg...

bilo læuissimo, cruris maximè, nisi sub ventre, in intimo & summo crure, imò & supremo collo, pectore, armo, atque spina. Proceritate est, duodeuiginti palmorum vulgarium & digitorum trium. Multò velocius equo est. Fœmina singulos peperit in Britannia: aiunt tamen geminos parere. Caro illi nigra est, & fibra crassa atq; longa vti bubus: præparata tamen vt ceruina, atq; in furno cocta, in cibo ceruina est suauior. Vescitur herba, sed rariùs apud nos, eo credo ingenio quo equi, qui cum panem possunt, fœnum nolunt: folio, cortice ex arbore, pane & auena lubentius. Priora vel ad triginta palmos vulgares excelsa, naturali corporis positura carpit. Si quid sit eo excelsius quod affectat, erigit se in posteriores pedes, & prioribus in arborem aut maceriē innixum, vt solent capræ, vel supra fidem extenta ore detruncat: tanta est animalis proceritas & altitudo. Bibit aquam, bibit & alam ceu ceruisiam auidissimè pariter & copiosissime, idq; sine ebrietate. Sunt qui vinum dederit, sed id si prolixius hauserit, imitatur vitium ebrietatis. Placidissimum animal est, si cicuretur: alioqui ferox admodum, & humanum genus persequens, si non aspectu, at odore, quo maximè pollet & cane certius. Quamobrem qui per viuaria regia illi præficiebatur, singulis annis serra dissecabat cornua. Quem comprehendit, calcibus deturbat, &, si eques est, etiam equum. Quem non ante conspectum odore præsenserit, voce prodit propemodū clarè grunnientis suis. Orbum sua fœmina, mulieres valdè affectat, & quasi sexum nosset, pudendum denudat. Id habet instar ceruini. Vngulam eius aduersus morbum caducum valere creditur. Hoc animal Noruegis *Elend* & *Elke* nominat, si benè externa vocabula nostri sonant. Equidem Hippelaphum, seu equiceruum cum Aristotele & Alberto Magno dicerem. Hic enim muli caput atq; aures habere dicit equiceruum. Ille iubam tenuem à capite ad armos protensam, aruncum peculiarem à gutture pendulum, & dorcadis cornua gestare scribit Hippelaphū. Alcem esse non putem: cū Alci nec crura flexa, sed rigida, nec cornua his similia, nec in armis iuba sit apud veteres authores, si bene memini. Minus Hippardium crediderim, cum præsertim fœmina cornibus careat, & mari aruncus sit: quæ in Hippardium non cadunt. Tragelaphum esse dicere, vetant & dorcadis cornua, & muli caput. Adiungam veram imaginem, & seorsum capitis sceleton vnà cum suturis, vt erant naturaliter, quò certius quæ ad caput pertinent cernantur omnia. Hæc omnia Caius. Apparet autem omnino animal hoc Alces esse speciem, eandem per omnia illi quam nos exhibuimus, exceptis tantum cornibus: quæ certè Dorcadis seu capreoli in Alcium genere inueniri ab alio nemine hactenus cognoueram: nam Alce nostra, quæ similiter à Noruegis *Elent* vel *Elke* nominatur, semper magna & lata admodum (qualia pinximus & vidimus ipsi, & Albertus quoq; describit) cornua gerit: vt testes oculati non pauci mihi asseruerunt: & ex Prussia Poloniaq; vbi capiuntur, depictas icones cum eiusmodi cornibus miserunt amici, Io. Kentmanus, Io. Pontanus, & Ant. Schenebergerus, omnes medici doctissimi. Aristoteles quidem historiæ lib. 2. cap. 2. dorcadis cornua Hippelapho tribuit, id est, capreæ: & iubam in summis armis, & in capite descendentem tenuem: animal bisulcum esse dicit, non maius ceruo: fœminam cornibus carere: proprium ei quòd barbam gutturi annexam habeat: nasci apud Arachotos (est autem Arachosia regio maioris Asiæ, in qua Alexandria & Arachotos ciuitates sunt) vbi etiam Boues feri inueniantur. Quæ omnia videntur Alcæ nostræ conuenire, nisi quòd Ceruo multo maior est, duplo plerumque: & cornua non dorcadis simpliciter, sed eius quę platyceros cognominatur, quanuis adminiculis (quę vocant) caret, longè maioribus, &c. Quare duplex, opinor, Hippelaphus fuerit: vnus videlicet Alce nostra cornibus latis: alter verò, Hippelaphus Aristotelis seu Arachosius, cornibus dorcadis, qui apud Noruegos etiam reperitur, eadem magnitudine qua Alce nostra platyceros: quanquam Aristoteles apud Arachotos Ceruo magnitudine parem esse dixit, siue deceptus, siue quòd reuera illic minor nascatur: duæ vnius generis proximi species: vtraque inter equum & ceruum ferè ambigente natura: barba non à mento, vt cæteris, sed à larynge (id est gutture) dependente. Equiceruus noster, inquit Albertus, cicuratur etiam ad equitandi vsum: tantundem enim vno die spacij, quantum Equus triduo perficit. An Hippelaphus Caij cœlo victúq; mutato, etiam cornua mutauit? Videtur autem idem Tragelaphus ab alijs dictus, qui ab Aristotele Hippelaphus. Vide quæ notauimus suprà in Tragelapho quorundam, cui cornua ceruina.

Hippotigrin animal celebratum inuenies in Antonino Caracalla ex Dionis Nicæi historia, Cælius. Hippocameli nihil quàm nomen apud Ausonium reperitur. Sciurus, vocatur & campsiurus, & hippurus, Varinus & Hesychius. Hippocyon (si rectè legitur,) nomen Satyræ Varronis. Ἱππάετοι, auis quædam vulpanseri similis, Hesychius & Varinus. Hippalectryon dici videtur staturosus (magnus) gallus. Putant aliqui esse marinum animal, etiamsi in rerum id natura compertum quandoq; abnuant philosophia imbuti pleriq;. Cælius. Aeschylus in suis tragœdiis hippalectryonem finxit, non animal naturale, sed insigne nauis, vt ipse exponit in Ranis Aristophanis, vbi cum Euripides eum reprehendens dixisset, Ἢ δῆτ' ἐν μακρῷ χρόνῳ νυκτὸς διηγρύπνησα τὸν ξουθὸν ἱππαλεκτρυόνα ζητῶν τίς ἐστιν ὄρνις. Aeschylus respondet, Σημεῖον ἐν ταῖς ναυσὶν ὦ 'μαθέστατ' ἐνεγέγραπτο. Euripides, Εἶτ' ἐν τραγῳδίαις ἐχρῆν κἀλεκτρυόνα (al. ἀσκολεκτρυόνα) ποιῆσαι; Aeschylus, Σὺ δ' ὦ θεοῖσιν ἐχθρὲ, ποῖ' ἄττ' ἐστὶν ἅττ' ἐποίεις; Euripides, Οὐχ ἱππαλεκτρυόνας μὰ Δί', οὐδὲ τραγελάφους ἅπερ σὺ, ἃν τοῖσι παραπετάσμασι τοῖς Μηδικοῖς γράφουσι. Hippalectryonem, vt in scholiis Aristophanis & apud Varinum & Hesychium legimus, aliqui magnum gallinaceum interpretantur, vt gallinaceo simile genus Persicum sit: alij gallinaceum in velis siue tapetibus Persicis pingi solitum: alij deniq; marinum animal: & licet philosophi hippalectryonem in rerum natura esse negarint, meo tamen tempore (inquit scholiastes) quidam in tale animal fortuitò è mari prodiens incidit, & à se occisum cum passim ostentasset, in sigillo suo & clypeo depingi curauit. Ἵππος, pipo auis, vt Gaza transfert ex Aristotele libro 9. de animalibus: alibi tamen in Græcis codicibus ἵππα legitur, & similiter à Gaza vertitur. Ἵππα, δρυοκολάπτης, id est picus auis, Hesychius statim ante Ἱππάλεκτα. Ποιὰ, auis quædam marina pulchra & elegans. Scholia Lycophronis. Ἱππικάμπιτος, auicula quædam, Hesychius & Varinus: Hippocampus quidem animalculum est marinum, vt inter aquatilia referam. Athenæus pullos gallinaceos à Græcis hippos, hoc est quasi equulos vocari scribit: credo, quia pulli propriè sunt equorum, Hermolaus. Ἵππος magnus piscis marinus, Hesych. & Varinus. Athenæus libro septimo dubitat an hippi pisces ijdem sint, quos Epicharmus ἵππους cum epitheto λείους vocat, id est equuleos læues, nimirum sine squamis vel spinis. Citat etiam versus Numenij & Antiphanis Colophonij, qui hippos inter pisces numerant. Hesychius etiam & Varinus hippidion genus piscis esse docent. Cancri quidam in Phœnice hippi vocantur, tantæ velocitatis, vt consequi non sit, Plinius. Hippurus piscis apud Aristotelem, Gaza equiselim vertit: quo nomine Plinius hippurin herbam vocat. Ἵππουρος piscis ab Hicesio ἱππουρὸς, Dorioni coryphæna vocatur. Est autem eius naturæ, vti Numenius docet, frequenter vt exiliat, & eam ob causam ἀρνευτὴς, id est vrinator vocatur. Hinc fortassis & nomen sortitur quod equi instar subinde exiliat, [illegible] ἵππου δίκην.

λ.[illegible], non a cauda equina. Campas marinos equos (vocantur hodieq; caballi marini Italis) Græci à flexu posteriorum partium hippocampos appellant, Varro.

HIPPOPOTAMVS, id est, Equus fluuiatilis, turpissima quadrupes, Nilo ferè peculiaris est ambiguæ vitæ: cui Aristoteles iubam & vocem equi attribuit. Capite Bouem aut Vitulum refert, inquit Bellonius: reliquo corpore ad Porci figuram magis accedit. Quamobrem Byzantini, apud quos mihi aliquãdo viuus Hippopotamus conspectus est, vulgari lingua modò Porcum, modò Bouem marinum appellarunt: quæ res nonnullos, eosq; paulò eruditiores commonuit, vt dicerent nostris temporibus visum nunquam fuisse Hippopotamum. Cui sententiæ, nisi ego rerum potius quam vocabulorum essem studiosus, facilè subscriberem. Verum in diuersum me pertrahit antiquorum numismatum atq; Hippopotamorum figura: quæ certè plurimum accedit ad eam, quam ante viuum animalis corpus Byzantij delineare iussimus. Hæc ille. Imaginem quidẽ illam ad viuum ab eo expressam nondum vidi. Volui autem hoc libro inter Quadrupedes viuiparas Hippopotamum proponere, quòd nõ solùm pariat educetq; in sicco, sed noctu etiam relictis agris fruges & fœnum depascatur, ac proximas agrorum messes populetur: & ad ingrediendum magis quàm natandum à natura factus videatur. PHOCAM verò quamuis quadrupedem, oblæsam tamen & imperfectam somniq; tantum causa, non etiam cibi in littora exeuntem, ad hunc librum non pertinere iudicaui. Sed de Hippopotamo quoq; in Libro qui aquatilium icones cum nomenclaturis exhibet, plura dicemus. Hæc hippopotami icon hic exhibita sumpta est ex Colosso, qui Nilũ Aegyptium Romæ in Vaticano refert. In fluuio nomine Astræo, qui inter Berœam & Thessalonicam fluit, peculiare genus muscarum est, apibus simile tum magnitudine, tum bombi strepitu, vesparum colore, equiseles (hippuros Græcè legi conijcio) appellant indigenæ: eæ ad summam aquam versantes a piscibus corripiuntur, &c. Gillius ex Aeliano. Ἱππομύρμηκες, formicæ equites, Gaza ex Aristotele, à magnitudine puto dictæ. In Sicilia formicæ quæ equites appellantur, non sunt, Aristoteles de hist. anim. 8. 28. nec alibi earum meminit. Λέγονται καὶ μύρμηκες ἱππ[illegible], Hesychius. Scarabei genus viride, dorsum habet nota quadã aureola sic illustre, vt Lunæ speciem exiguæ sustinere videatur, quare non inuenustè à Cosentinis equus Lunæ nuncupatur, Thylesius. Muscæ quædam circa equorũ capita obuolare solent. ex fimo (ni fallor) equino natæ: vt & scarabei genus illud quod nostrates vocant roßkäfer.

Centauros (inquit Camerarius) equitationem primos vsurpasse perhibẽt, saltem vt ex equis pugnarent: adq; hanc accommodant fabulam monstrosæ formæ, qua illi à poëtis introducuntur, & quam Græcus versus obscœnus expressit, Ἵππος ἐγεννήσατο ἄνδρα, ἀνὴρ δ' (βροτὸς δ', vt habet Varinus in Centauris) [illegible] ἵππον. Pindarus elegantius, cum dixisset progenitos à Centauro filio Ixionis suscepto ex nube & è re nominato, qui commiscuisset sese cum equabus Magnesijs sub monte Pelio: æditam enim tum fuisse sobolem vtriq; parenti similem, supra quidem patri, infra matri, Ἐκ δ' ἐγένοντο (inquit) στρατὸς Θαυμαστὸς ἀμφοτέροις, Ὁμοῖοι τοκεῦσι, τὰ [illegible] Κάτω, τὰ δ' ὕπερθε πατρός. Hos latrocinijs aiunt deditos, cum tenerent loca montana & inaccessa in Thessalia, excurrisse in equis, & prædas egisse, cumq; ante se abigerent armenta & greges, extimulantes scilicet quo celerius pergerẽt, exclamantes in agris & vicinorum opem implorantes, quibus sua eripiebantur, hippocentaurosq; nominantes, vociferabantur. Hanc autem speciem præbebant illi raptores intuentibus à tergo, quę postea pingi & effingi cœpta, dimidiati ad vmbilicum hominis & parte posteriore equi. Eodem referunt & procreationis horum fabulam, & Ixionis parentis rotam, quibus in aere, hoc est sub dio agitandi, & celeritas & gyri atq; orbes designentur. Itaq; nõnulli [illegible] iuxta hoc, [illegible] Hucusq; Camerarius. De Centauris fabulam quandam narrat Seruius tertio Georgicorum quę veluti nugæ respuenda videtur. Diodorus in quinto. Centauros nonnulli volũt in Peleo à Nymphis nutritos, postea equos subagitasse, exq; eis Hippocentauros natos. Creditum, quòd primi equitare ausi sint, exeoq; natam fabulam, veluti equi essent hominisq; natura, Hæc ille. Centauri ab Hercule domiti, inter labores eius numerantur. Vide Palæphatum cap. 2. Hippocentaurus, canis nomen apud Pollucem. Plutarchus in cõuiuio sapientum, in domum Periandri allatum scribit à pastore infantem ex equa natum, cuius caput, collum & manus hominis essent, cætera equi, eiulatus infantium. Hoc inspecto Thales Periandro dixit, sibi quidem non videri rem prodigiosam & seu portentum à dijs immissam, quo seditiones & dissidia significarentur, vt Diocles iudicabat: sed rem esse naturalẽ, ideoq; consulere se vt vel equisones non habeat, vel vxores eis tradat. Claudius Cæsar scribit hippocentaurum in Thessalia natum eodem die interijsse. Et nos principatu eius allatum illi ex Aegypto in melle vidimus, Plin. De Centauro sidere vide Higinum. Lapitharum & Centaurorum prælium Ouidius describit lib. 12. Metam. Pugnare ex equo Thessalos inuenisse tradũt, qui Centauri appellati sunt, habitantes secundum Pelium montem, Plin. De Centauris & Ixione multa legimus apud Eustathium in primum Iliadis, æditionis Romanæ folio 102. & alia Homeri scholia in eundem locum: & Etymologicon in Hippocentauro: item Varinum in eadem voce Chironis fabulam anagogicè exponentem: itẽ in Onomastico nostro in Centauris, Hippocentauris, Chirone, Ixione, Cæneo & Lapithis: & Fr. Floridi Sabini Lectionum succisiuarum lib. 2. cap. 6. Homerus Centauros φῆρας vocat, quæ

vox Latinis etiam in vsu est, & feras significat: quòd semiferi, & semihomines essent. Pirithous cũ Hippodamiam Adrasti filiam vxorem duceret, Lapithas & Centauros tanquam affines vocauit. Centauri vero inebriati mulieribus quotquot aderant vim facere conabantur, itaq; à Lapithis iratis interempti sunt, Scholia in Odysseæ phi. in mentione Eurytionis Centauri: alij aliter de Eurytione scribunt, vt ibidem ex Bacchylide citatur. Humano capiti ceruicem pictor equinam Iungere si velit, Horatius de Arte. Hoc monstrum puto centaurus foret. Ἱπποκένταυρος, [illegible] Hesych. Apud Plutarchum hippocentaurus dici videtur pro equitatore præstantissimo & inexsuperabili. Ipse, inquit, se ait perniciter currere, illum autem volare, se commodè in equo vehere, [illegible] ἱπποκένταυρον ὄντα; quod est. sed quid ad hippocentaurum hũc? Cælius. Socrates apud Aristophanem, Nubes (inquit) mutantur in quam voluerint formam, κἂν μὲν ἴδωσι κομήτην ἄγριόν τινα (παιδεραστὴν) τῶν λασίων τούτων, [illegible] [illegible] κενταύροις ᾔκασαν αὑτάς. Addunt scholia Xenophantis filium pæderastam & hirsuto corpore fuisse: sunt autem & Centauri inferna corporis parte, vtpote equina, hirsuti: & ipsi quoq; propter amoris insaniam aduersus Lapithas pugnarũt. Taurus partem hominis pudendam significat, & inde fortassis centaurus vt lastaurus, pro molli & libidinoso accipitur. Vide Κενταυρικῶς apud Suidam. Xenophon Grylli filius fertur celebrem canem habuisse, Hippocentaurum nomine Pollux. De onocentauro supra dixi post Asini historiam. De Ocyrhoe Chironis filia in equam mutata, Ouidius lib. 2. Metamor. Italiam omnium principes inhabitasse feruntur Ausones indigenæ, seu autochthones. At vetustissimũ fuisse Marin quendam nomine, cuius antica corporis humana prorsum viderentur: postica verò, equina omnino. Nam & nomen ipsum propemodum idem pollere quod apud Græcos ἱππομιγὴς, id est equo immixtus. Videri autem potest equum inscendisse primus, & freno inhibuisse, atq; argumento eiusmodi διφυὴς creditus: eundem quinetiam vixisse fabulantur annos centũ ac tres & viginti: ter item mortuum, reuixisse ter. Sed enim simile veri mihi haud fit, in Varia historia inquit Aelianus lib. 9. Nec desunt qui equitandi artem, id est τὴν ἱππικὴν, in Libya compertam primo tradant: Qua ex causa nuncupârit Pindarus in Pythijs Κυρήνην ἱππόταν: etiamsi ad id referunt alij, quòd ab Neptuno edocti sint Libyes currus iungere: quin & Pallada equestrem in Libya genitam, Cælius.

In mari rerum, non solum animalium simulacra insunt, vt vuæ, gladij, &c. quo minus miremur equorum capita in tam paruis eminere cochleis, Plinius. Exeunt è mari belluæ quædam equorum capitibus, Plinius. Orsei Indi asperrimam venantur feram monocerotem, reliquo corpore equo similem, capite ceruo, &c. Plinius. Nabim Aethiopes vocant collo similem equo, pedibus & cruribus boui, Plinius: hęc camelopardalis est, cuius historiam supra dedimus. Rhinocephalus ceruicem habet equinam cum vniuerso corpore: flammis quas ore expirat, homines pereunt, Physiologus author obscurus. Ego nullum huiusmodi animal in natura extare arbitror. Pausanias in Corinthiacis, in templo quodam Gabal s, effigiẽ esse scribit equi qui partes post pectus cetaceas habeat. Catoblepon bellua, de qua supra scripsi inter boues syluestres, iubam gerit equinã. Xenophon Lampsacenus author est in Oceano Scythico insulas esse, quarum Hippopodes indigenæ, humana vsq; ad vestigiũ forma in equinos pedes desinunt, Solinus cap. 22. Ab Istro septentrionem versus habitant Germani, Sarmatæ, Getæ, &c. item Neuri, & Hippopodes, qui ab alijs Zagati dicuntur. Eustathius in Dionysium. Coruda circa Indiam locus est, vbi bestiæ visuntur Satyris similes, equina cauda, &c. Aelian. Satyris iuxta coxas enascuntur caudæ nõ multò minores equinis, Pausanias. Lamia pedes habet equinos, cætera capris conformia, Glossa in Esaiam. Anthus auis equorum hinnitus imitatur, Plin. &c. vt supra dixi ad finem capitis quarti.

Aquilam Romanis legionibus C. Marius in secundo consulatu suo propriè dicauit. Erat & antea prima cum quatuor alijs. lupi, minotauri, equi apriq; singulos ordines anteibant, Plin. Πωλία, χαλκοῦ πήγματα [illegible] [illegible] Hesychius & Varin. Plutarchus in Nicia ait equi characterem alicuius fronti inustum apud antiquos seruitutis fuisse argumentum, Textor. Cephallenes equum nummis insculpebant, Pollux lib. 9. De Cleosthenis Epidamnij & aurigæ eius, & currus & equorum imaginibus ab Ageladа fabricatis, primis omnium, vt videtur, in Olympia collocatis, superius dixi inter nomina equorum propria. Elephanti & equi maximorum imagines Poliphilus in Hypnerotomachia sua Italica depingit. C. Iul. Cæsar equi sui quem habebat pedibus propriè humanis, instar (id est signum) pro æde Veneris genitricis dedicauit, Suetonius. Anthologij lib. 4. lectione 7. Philippi Macedonis epigramma in equi effigiem ex ære legimus huiusmodi: [illegible] Hippiades statuæ mulierum equestres appellabantur, cuiusmodi fuisse videntur Amazonum, quas mortalium primas equum scandere ausas Lysiæ oratori creditur, Hermolaus. Sunt qui hippades huiusmodi statuas per imperitiam pro hippiades nominent. Talis Clœliæ statua inter obsides Porsenæ posita dicitur, Grapaldus. Cimonis æneæ equę prorsus ad equarum eius imaginem conuenientes, extiterunt Athenis. Aelianus lib. 9. Variorum. Pollio Asinius vt fuit acris vehementiæ, sic quoq; spectari monumenta sua voluit, in ijs sunt Hippiades Stephani &c. Plinius 36. 5. Et rursus 34. 6. Equestrium statuarũ (inquit) origo perquam vetus est, cum fœminis etiã honore communicato. Clœliæ enim statua est equestris, & quæ sequuntur. Statuæ equestres etiam Clœliæ, Q. Marcio Tremulo, Domitiano, & alijs multis erectæ sunt, Textor. Equestres vtiq; statuæ Romanam celebrationem habent, orto sine dubio à Gręcis exemplo. Sed illi celetas tantum dicabant in sacris victores. Postea verò & qui bigis vel quadrigis vicissent. Vnde & nostris currus in his qui triumphauissent. Serum hoc, & in his non nisi à diuo Augusto seiuges, sicut & Elephanti. Non vetus & bigarum celebratio in his qui prætura functi curru vecti essent per circum, Plin. 34. 5. Aristodemus bigas cum auriga fecit, Plinius. Pisicrates bigæ Pithô mulierem imposuit Idem. Menogenes statuarius quadrigis spectatus est, Idem. Prælium equestre ad Trophonij oraculum Euthycrates Lysippi filius optimè expressit item quadrigas Medeæ complures, equum cum fiscinis, Plin. Fictiles quadrigæ Romæ erant in fastigio Iouis templi, quas faciendas locauerant Romani Veienti cuidã artis figlinæ prudenti, &c. vt in H. b. dicam inter Celeres equos. Constantinus cum vrbẽ lustrans ad Traiani forum venisset, singularem sub omni cœlo structuram, hęrebat attonitus per giganteos contextus circumferens mentem. Omni itaq; spe huiusmodi quicquam conandi (ædificandi) depulsa, Traiani equum solum locatum in atrij medio, qui ipsum principem vehit, imitari se velle dicebat & posse. Cui propè astans regalis Hormisda è Perside, respondit gestu gentili Antè (inquit) imperator stabulum tale condi iubeto si vales: equus, quem fabricare disponis, ita latè succedat, vt iste quẽ videmus, Ammianus Marcellinus lib. 16. Metellus Macedonicus fecit porticus quæ fuêre circundatæ duabus ædibus sine inscriptione positis, quæ nunc Octauiæ porticibus ambiuntur: & hanc

hanc turmam statuarum equestrium, quæ frontem ædium spectant, hodieq; maximum ornamentum eius loci, ex Macedonia detulit. Huius turmæ hanc causam referũt Magnum Alexandrum impetrasse à Lysippo singulari talium authore operum, vt eorum equitum qui ex ipsius turma apud Granicum flumen ceciderant, expressa similitudine figurarum, faceret statuas, & ipsius quoq; ijs interponeret, Velleius Paterculus. Equulos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerunt, aufert, Cicero 6. Verr. De equis aureis vide in Volucri equo superius inter propria equorum nomina. Exquiliæ gemini sunt in vrbe montes. In altero eorum sunt Diocletiani thermæ, & duo equi marmorei ingentes, cum viris seminudis lora tenentibus, miro artificio insignes, quorum vnus inscriptum Latinis literis habet, opus Praxitelis: alter, opus Phidiæ. Constat hos à Tyridate Armeniorum rege Romam delatos, quem Nero vt lautè exciperet, theatrum Pompeij vnius diei opera totum inaurauit, Sipontinus. De equo ligneo quo capta est Troia infra dicam inter prouerbia. Athenis in Acropoli Durius equus stabat, cum inscriptione, Chæredemus Euangeli filius Cœle (ἐκ Κοίλης) natus dicauit: erat autem is æneus factus ad similitudinem Iliaci, Scholia in Aues Aristophanis, vnde Erasmus transcripsit in prouerbio Dureus equus. Quum apud Ephesum Macedo Alexander suam ipsius esset intuitus imaginem, pro virili ab Apelle expressam, non satis pro picturæ dignitate laudauit. Forte verò interim equo inducto, & ad pictum equum mire adhinniente, tanquam verum planè ac spirantem: O rex (inquit Apelles) (ὁ ἵππος ἔοικέ σου γραφικώτερος κατὰ πολύ, id est, equus quam tu expressior multò est ac veritati proximior, Cælius 13.38. ex lib. 2. Variorum Aeliani, non procul ab initio: sed melius vir doctissimus Iustus Vulteius noster γραφικώτερον transtulit, meliore in discernendis picturis iudicio præditum: quæ & argutior sententia est, & vocabuli γραφικός vim rectè exprimit: simili enim terminatione ad aliarum quoq; artium peritos nominandos Græci vtuntur, vt grammaticus, historicus. Sic Aristoteles in Physiognomonicis: Καὶ τῶν ἄλλων ζώων οἱ περὶ ἕκαστον ἐπιστήμονες ἐκ τῆς ἰδέας θεωρεῖν δύνανται ἕκαστον, οἱ ἱππικοὶ τοὺς ἵππους, οἱ κυνηγέται κύνας. Pilis equi in palpebra inferiore carent: propterea Apelli Ephesio qui equum quempiam pinxisset, reprehensionẽ attulisse ferunt. Alij non Apelli hoc accidisse, sed Niconi aiunt, cum tamen scientissimè cæteras equi partes pinxisset. Aelianus. Nicon, vel secundum aliquos Polygnostus pictor in Pœcile porticu equum cum depinxisset, pilos addidit inferioribus palpebris per ignorantiam, cum cætera omnia egregiè pinxisset. Tzetzes Chiliade 12. cap. 427. Phormis quidam ex Mænalo Arcadiæ in Siciliam migrauit ad Gelonem Dinomenis filium, apud quem & Hieronem postea eius fratrem, cum multa præclare in bellis gessisset, tantas sibi opes parauit, vt & Apollini Delphis donaria quædam consecrârit, & Olympiæ duos equos (ex ære) vtrunq; cum suo auriga: priorem equum cũ viro Dionysius Argiuus perfecit, alterũ Simon Aegineta. Prior equus is est, cui vt Elienses ferunt insertum est hippomanes: & sanè videtur magi alicuius arte in Phormidis honorem factum esse, quod circa equum contingit. Nam cum & magnitudine & forma inferior sit multis alijs equis qui intra sacrum illic lucũ spectantur, & cauda insuper mutilata deformis, mirificè tamen ab equis maribus appetitur, qui non verno solum sed quouis tempore (οὐ δὲ ἦρος μόνον, ἀλλὰ δὲ καὶ πᾶσαν ἐπ' αὐτὸν ὀργῶσιν ἡμέραν, lego ὥραν) amore eius accensi, vel vinculis ruptis vel aliter ad eum accurrunt, &c. (vt supra cap. 3. in hippomanis mentione retuli) Pausanias Eliacorum primo. Eandem ex Pausania historiam transtulit Nicol. Leonicenus variæ hist. 1.64. Extant Simonis de re equestri scripta, à quo etiam æneus equus Athenis in Eleusinio positus est, & in basi cælata opera & facta ipsius, Xenophon. Cimon (Κίμων) Atheniensis, &c. scripsit hippo scopicum librum mirabilẽ, Suid. in K. litera. Audiuisti de prisco illo Simone, qui equitationis suæ modos & figuras in Eleusinio apud Athenienses sculpi curauit, Hierocles ad Bassum in Hippiatricis cap. 1. Cimonis equi ærei Athenis positi sunt, veris ipsius equis quam simillimi, Aelianus Variorum lib. 9. In Aegesta ciuitate Siciliæ Aemilius Censorinus crudelis tyrannus dona conferebat in illos qui noua tormentorũ genera fabricassent. Cum autem Aruntius Paterculus equũ æreum à se conflatum ei dono dedisset, vt sontes includeret, tyrannus tum primum iustus, muneris authorem primum iniecit, vt quod alijs excogitasset tormentũ primus ipse experiretur, Plutarchus in Parallelis minoribus. Similem historiam de vacca ænea Perilli in Boue recitaui. De equuleo, alio tormenti genere, dictum est supra inter deriuata ab equo. Zenodorus artifex egregius, cũ Mercurij statuam in ciuitate Galliæ Aruernis faceret, duo pocula Calamidis manu cælata, æmulatus est, vt vix vlla differentia esset artis, Plinius 34.7. & mox sequenti capite, Praxitelis simulacrum habet & benignitas. Calamidis enim quadrigæ aurigam suum imposuit, ne melior in equorum effigie, defecisse in homine crederetur. Ipse Calamis & alias quadrigas bigasq; fecit, equis semper sine æmulo expressis. Plinij verborum, inquit Hermolaus, sensus talis est: Praxitelis haberi simulacrum benignitatis cognomine, quoniam benigni eius ingenij testis esset: vtpote qui alieno, id est Calamidis quadrigæ, aurigam de suo imponere dedignatus nõ esset. Hic Calais, non Calamis dicitur Ouidio: Vendicat vt Calais laudem quos fecit equorum. nisi forte Calamis legendum est in eo versu, Hæc Hermolaus. Alius fuit Calais frater Zethæ filius Boreæ. Polycleti discipulus Aristides quadrigas & bigas fecit, Plinius. Athenion Maronites in tabula pinxit agasonem cum equo, qua maximè inclaruit, Idem. Quinam in Olympijs vicerint equis, quorũ etiam imagines vel statuæ positæ sunt, Pausanias enumerat toto secundo Eliacorum libro, vnde nos quædam excerpsimus, partim iam dicta, partim dicenda. Statua Theagenis in luco Olympiæ facta est à Glaucia Aegineta: & iuxta currus æneus, & vtrinq; singuli celetes equi quibus insidẽt pueri, monumenta super victorijs Olympicis Hieronis Dinomenis, Pausanias Eliacorum 2. Et rursus, Equus celes, quo vicit Lycus Phidolas, super columna erectus visitur. Cætera ex eodem libro huius argumenti, si quis curiosior est, plura sibi colliget. Apelles pinxit Clyeum equo ad bellum festinantem, & ei galeam poscent armigerum porrigentem. Est & equus eius, siue fuit, pictus in certamine, quod iudicium ad mutas quadrupedes prouocauit ab hominibus: Namq; ambitu æmulos prævalere sentiens, singulorum picturas inductis equis ostendit: Apellis tantum equo adhinniuêre, idq; postea semper illius experimentum artis ostentatur, Plin. Et rursus, Fecit & Neoptolemum ex equo aduersus Persas, Antigonum thoracatum cum equo incedentem. Peritiores artis præferunt omnibus eius operibus eundem regem sedentem in equo. Protogenis Rhodij tabularum palmam habet Ialysus: Est in ea canis mirè factus, vt quem pariter casus & ars pinxerit. Non iudicabat se exprimere in eo spumam anhelantis posse, &c. absterserat sæpius mutaueratq; penicillum, nullo modo sibi approbans. Postremò iratus arti quòd intelligeretur, spongiã impegit inuiso loco tabulæ, & illa reposuit ablatos colores, qualiter cura optauerat, fecitq; in pictura fortuna naturam. Hoc exemplo similis & Nealcem successus in spuma equi similiter spongia impacta secutus dicitur, cum pingeret poppyzonta retinentem equum, Plin.

Propria ab equo videntur Germanis veteribus deducta nomina cõplura, vt Chonodomarius & Suomarius Alemannorũ reges, apud Ammianũ Marcellinũ lib. 16. & Vadomarius lib. 14. Itẽ Othmarus & similia nomina in

arus vel arius, cuiusmodi plura, puto, inter nomina principum veterũ Germanorum reperias in Stumpfij nostri Chronicis. Plurima Græci propria hominum & locorum nomina ab equo deriuata etiam composita habẽt, quorum omnium historias si hic adijcerem, nimius sane & intempestiuus labor foret: quamobrẽ sat fuerit ipsa tantum nomina breuiter attigisse: nam qui de singulis copiosius cognoscere volẽt, apud authores inquirent, qui vel hominum gesta & historias, vel Geographicos libros ædiderunt. Nos etiam in Onomastico permulta ab hippos deriuata aut composita nomina propria vno in loco dedimus hominum locorumq́; : & in Bibliotheca scriptorũ. Greci quidem compositis deductisq́; ab equo nominibus propria hominum nomina formare plurimũ delectati sunt, & plurimum hac in parte luxuriati, vt singulis mox enumerandis apparebit. Existimabant enim nescio quid dignitatis equestris nobilitatisq́; equi vocabulo conferri. Hinc est quod in Aristophanis Nebulis legimus, Strepsiadem cum vxore de nomine filio imponendo contendisse: & cũ illa Xanthippum aut Charippiden vocari vellet Strepsiades verò aut sui nomine Pheidoniden, conuenisse tandem vt veluti coniunctis nominibus Pheidippides nominaretur. Apud Latinos vix vnum aut alterum simile reperio: qualia sunt apud Varronẽ de re rust. Equitius & Equiculus. Apud Vergilium Aene. 9. penultima per o scribitur. Continuò Quercens & pulcher Equicolus armis. Commodius Equiculus vir fortissimus & patre militari natus Varroni memoratur. Ex proprijs vocabulis Græcis proponam primum hominum propria, & virorum prius quàm mulierum: deinde locorum & populorũ, seruato ferè literarum ordine in singulis. Hippalcus, Hippodamiæ & Pelopis filius. Hippalmus apud Q. Calabrum. Hippammon apud Pollucem, per mi duplex scribendũ. Ἀνδρὶ μὲν Ἱππάμμων ὄνομ' ἦν, in versu heroico. Hippagoras. Hipparchus quo nomine plures apud Suidam recensentur. Ἱππάρχειοι ἑρμαῖ, dicebantur columnæ quædam ab Hipparcho erectæ, inscriptis elegijs, quorum scopus erat meliores reddere lectores. Hipparchi murus, Τὸ Ἱππάρχου τειχίον: Hipparchus Pisistrati filius iuxta Academiam murum ædificauit, maximo Atheniensium sumptu quem illos facere coegit: vnde prouerbium istuc de rebus sumptuosis in vsum venit, Suid. Hipparchus Colargeus primus ostraco damnatus, Plutarchus in vita Niciæ. Ἱππαρχίων ἄφωνος, prouerbium apud Suidam: citharœdus hic fuit: & cum certare deberet aduersus Rufinum citharœdum, obmutuit. Hipparchides, apud Aristophanem. Hipparinus nobilis Syracusanus Dionis pater, Dionysij socer & collega, apud Plutarchũ in vita Dionis. Dion Hipparini, Syracusanus, philosophus Platonicus. Dionysij vxoris Aristomaches frater &c. Suidas. Hippasus Metapontinus. Hippasus in Corinthiacis Pausaniæ. Sôcus Hippasi hippodami, id est rei equestris periti filius, Homerus Iliad. λ. De Leucippe & filio eius Hippaso, quem ipsa & sorores per insaniam laniatum ederunt, scribit Plutarchus in Græcanicis quæstionibus 37. Hippasides apud Q. Calabrum. Hippias, plures huius nominis vide apud Suidam, &c. In Hippiæ mimi nuptijs Antonius, vt in eius vita refert Plutarchus, per totam noctem bibit. Hippiothon, Ἱππόθων, Cercnônis filius, quæ illum ex Neptuno susceptum clam exposuit: inde repertum equa nutriuit Etymologus: Vide ne idem sit, qui Hippothoon infra, & ipse Neptuni filius. Hippon, Ἵππων, paroxytonum, nomen viri est: oxytonum enim equile significat. Hippon tyrannus capitur, Plutarchus in vita Timoleontis. Hermogenis Lycij nobilissimi cursoris Hippos cognominati mentio fit secundo Eliacorum Pausaniæ: vicit autem octies in tribus Olympiadibus. Hippobotæ aristocratiam in Chalcide Eubœæ ciuitate, Aristotele teste, aliquando tenuerũt, Strabo lib. 10. Hos ex Chalcidensibus exactos Plutarchus memorat in vita Periclis. Hippobotus philosophus quidam. Suidas. Hippocles. Hippoclides: συνωχαρότερχόλως τὸ γυναικὸς μοιχεῖ, Ἀριστοφάνης ἔφη, Hesychius & Varinus. Non est curæ Hippoclidi, Οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ, Erasmus in prouerbijs. Hippoclidis philosophi meminit Valerius Max. 1. 6. Hippocoon cum liberis ab Hercule interfectus est. Hippocoontis Hyrtacidæ, Vergilius. Ἱππεχίας, ἥρως, Hesychius & Varinus. Vide paulò post in Hippomene. Hippocrates multi fuerunt: medici quidem huius nominis septem, Coi omnes, à Suida enumerantur. Hippocrates Syracusanorum dux fœdera violat, & Syracusas capit apud Plutarchum in vita Marcelli. Hippocrates Mathematicus mercaturam exercuit, Plutarchus in vita Solonis. Hippodami cuiusdam mẽtio fit in Equitibus Aristophanis. Hunc aiunt Milesium fuisse Eutyboontis filium: habitasse autem Piræum, & illum (vel domum quam in Piræo habebat) Atheniensibus distribuisse, & in honore apud eos fuisse, meteorologum cognomine. Sunt qui eum de voracitate notent: οὗτος δ' ἦν ... μετεωρολέσχης Μιλήσιος, Hesychius & Varin. Hippodamia dictum est forum in Piræo, ab Hippodamo Milesio architecto, qui Piræum Athenis ædificauit, Suid. Hippodamus quidã apud Homerum etiam πλήξιππος cognominatur, hoc est equestris & bellicosus. Hippodamantium vinum Hesychius & Plinius inter transmarina celebrat, nescio à quo loco dictum. Hippodorus in Onomastico. Hippodotes apud Gyraldum de dijs. Hippodromus sophista apud Cælium, Hippolochus, Bellerophontis filius & Glauci pater, Homero: & alius Antimachi Troiani filius, Eidẽ. Hippolochus Macedo, Athenæus. Hippolochus, Hippomachus, Dracontides, viri Athenis electi vt leges conscriberent. Xenophon. Hippolytus filius fuit Thesei & Hippolytes Amazonum reginæ (Antiopæ secundum alios, Plutarchus in Theseo) quam Hercules victam Theseo vxorem tradidit. Hic cum currum iuxta mare agitaret, apparentibus phocis equi territi currum ruperũt, & Hippolytum discerpserunt: qui exitus eius nomini tanquam omini infœlici respondit. Vide Onomasticon, & Plutarchum in Parallelis minoribus & prouerbium Hippolytum imitabor, cuius etiam Suidas meminit. Idem nominis omen in Hippolyto nostræ religionis euentum habuit. Is enim in Ostijs Tyberinis martyr (sub Decio Cæsare & Valeriano præfecto) ab equis dilaceratus est: & membra inde collecta Romam translata. Huius mortem describens Prudentius de iudice Romano hos versus reliquit: Ille supinata residens ceruice, Quis, inquit, Dicitur? affirmant dicier Hippolytum. Ergo sit Hippolytus, quatiat turbetq́; iugales, Intereatq́; feris dilaceratus equis. Sed de Hippolyto Thesei leges etiam Cælij scripta 11. 24 vbi cœlestem quoq; heniochum non alium putari scribit. Idem alibi meminit Hippolyti apud Trœzenios sacerdotis. Hippolytus in cœlo auriga, & honores eius apud Trœzenios, Pausanias in Corinthiacis. Hippolyti Thebidæ historiam lege infra in H. h. in mentione Dianæ ex Aeneidos septimo. Antiphilus pinxit Hippolytum tauro emisso expauescentem. Plin. Hippolyto Sicyonio (inquit Plutarchus in vita Numæ) fingunt, quoties ex Sicyone Circham adnauigasset, oraculum Pythiam reddidisse, veluti deo sentiente & promere gaudente huiusmodi heroicum: Hippolyti rursus charum caput æquora findit. Hippomachus aliptes literarum doctor, Plutarch. in vita Dionis. Alterius cuiusdam tibicinis meminit Aelianus in Varijs lib. 14. hic cum discipulus eius aberraret inter canendum tibia, percussit eum baculo dicens: Perperam cecinisti: nam alioquin hi tibi non applauderent. Idem lib. 2. eiusdem operis de Hippomacho pugile siue athletices magistro scribit. Hippomachus Eliensis, & alter ex Caria Thraciæ apud Suid. Fiat & alter Athenis legum scriptor apud Xenophontem, de quo ante in Hippolocho. Hippomedon Agesilai filius bellicis operibus insignis, apud Plutar-

Plutarchum in vita Agidis: item viri nomen apud Statium lib. 8. Theb. Hippomenes, vt scribit Ouidius, Limonen filiam in adulterio deprehensam equo famelico præbuit deuorandam. Verba eius sunt hæc, in Ibin, Solaque Limone pœnam ne senserit illam, Et tua dente fero viscera carpat equus. Vnde facta parœmia, quam ex Diogeniano auocat Erasmus, Magis impius Hippomene, Textor. Hippomenes filiam suam vitiatam equo vorandã obiecit, &c. vnde & locus dictus est ἵππου καὶ κόρης. Suidas hinc forte est etiam quod apud Hesychium legimus Ἱπποκρέειος, ἥρως. Vide Heraclidẽ de rebus pub. cap. 1. & infra in prouerbio, Hippomene iniustior. Hipponax Ephesius Iambographus. Hipponacteum præconiũ, vide inter prouerbia Erasmi. Hipponicus in Aeliani Varijs. Cratinus Hipponicum propter ruffum colorem Scythicum nominauit. Scythicum enim lignum est, ἐν ᾧ ξανθίζονται αἱ γυναῖκες καὶ βάπτουσι τὰ ἔρια, id est quo mulieres lanas tingunt, & flauo colore inficiunt: nisi ξανθίζονται passiuè accipias, vt ipsæ se, id est capillos suos hoc ligno inficiant, Varinus in voce Cratinus: sed mutilus apud eum locus est. Hipponici cuiusdam Herodotus meminit. Hipponicus Atheniensis ab Alcibiade pugno percussus, Plutarch. in vita Alcibiadis. Hipponus, Ἱππόνους, filius Megapenthis, nepos autem Prœti, Scholiastes Pindari. Hipponus, qui postea Bellerophon, Cælius ex Scholijs in Homerum. Videtur sanè dictio hæc composita, & significare magnanimum, vt Ἱππογνώμων. Hippophatus, Gyraldus de dijs. Hippostratus, Ibidem: vide Hippothous. Hippotes & Hippotades, id est Hippotis filius. Ibidem. Hippotes, viri nomen, Suidæ in Μηλιακόν: Aeoli pater, &c. Cæl. Cnopi tyranni frater apud Athenæum lib. 6. Hippothoon, Ἱπποθόων, filius Neptuni, à quo Hippothoontis tribus dicta, Suidas. Herôum eius, id est templum in quo colebatur, Hippothoontium dicebatur, Hesychius & Varin. Vide ne idem sit Hippiothon supra dictus, & ipse Neptuni filius, Ἱπποθόων, Suidas. Hippothous, Strabo. Hippothous & Hippostratus ex procis Hippodamiæ. Hippothous dux Pelasgorum, Iliad. β.

Agrippa, viri nomen apud Latinos, non ab equo, sed ægro partu. Ἄγριππος quidem Græcis oleaster est. Alcippus in Amatorijs Plutarchi. Anaxippus. Anthippus, Pollux l. 10. Anaxippus comicus apud Athenæum. Archippus poëta. Argyrippus adolescens in Asinaria Plauti. Aristippus, Aelian. lib. 9. Variorum. Calippus philosophus Atheniensis, Suidas: fuit & athletę nomen apud Pausaniam Eliac. 1. C. Tiberius Augusti successor Callippides per iocum vocatus est, quem cursitare, ac ne cubiti quidem mensura progredi, prouerbio Græco notatum est. Nam & Tiberius quamuis prouincias & exercitus reuisurum se sæpe pronunciasset, & prope quotannis profectionem præpararet, vehiculis comprehensis, commeatibus per municipia & colonias dispositis, ad extremum vota pro itu & reditu suo suscipi passus, in vrbe tamen se continebat, Sueton. Callippides olim (inquit Erasmus) prouerbio dicebatur, qui in moliendis negocijs, cum multa se facturum minaretur, nihil tamen conficeret: aut quemadmodum ait Terentius, qui sedulò mouens sese nihil promoueret. M. Tullius ad Atticum lib. 13. Varro mihi denunciauerat magnam sanè & grauem προσφώνησιν: Biennium præterijt, cum ille Callippides assiduo cursu nullum cubitum processerit. Quis hic fuerit Callippides, inquit Erasmus, non satis perspicuum est nisi quod haud dissimile veri videtur accipiendum esse de Callippide tragœdiarum histrione celebri & multi nominis apud Græcos, cuius meminit Plutarchus in apophthegmatis Laconicis. Hic Agesilaum regem aliquando obuium, nõ salutatus ab eo interrogauit: Non agnoscis me rex, nec qui sim audisti? Tum Agesilaus hominem cõtemplatus, Ἀλλ' οὐ τύ γ' ἐσσὶ Καλλιππίδας ὁ δεικηλίκτας; hoc est, An num tu es Callippides ille dicelicta? sic Lacedæmonij mimos appellant. Mihi quidem hoc Agesilai dictũ prouerbiali sensu torqueri posse videtur, in homines ostentatores & laudis auidos, quorum multi se suaq; non ab omnibus nosci mirantur. Vt alius quidam Callippides ille fuerit, cuius nomen de ijs vsurpatur, qui cum multa promittant, nihil promouent. Aliqui Calippidem per l. simplex scribunt, alij callipidem per p. simplex, vtriq; imperite. Ξανθίππου ἢ Χαρίππου ἢ Καλλιππίδου, Aristophanes in Nebulis. Charippus, Aristoph. in Nebulis, vt iam citaui. Memini & Χαίριππον per diphthongum alicubi legere, vt apud Iuuenalẽ Sat. 8. Οἰνὴ filia Cephali, vxor Charippi, Suidas in Οἰνή. Chrysippus & Argyrippus ab ornatu equorum nominati videntur Chrysippus Pelopis ex Hippodamia filius: & alius philosophus Stoicus. Chrysippus etiã inter Solis filios numeratur in Olympijs Pindari Carmine 7 in Scholijs. Cirrhippum ab equis & cirrho colore dici puto, Cælius. Cratippus vir clarus & canibus alendis deditus, Galenus lib 2 de antidotis. Cronippus apud Aristophanem, Σὺ δ' εἶ κρόνιππος, videtur quidem non proprium: sed Suidas & Varinus exponunt μέγαν λῆρον, id est magnas nugas, vt & Cælius: ego potius magnum nugatorem dixerim V. l. [illegible], τυφογέρων, [illegible] Iidem. Hippos in compositione auget: cronia vero, id est Saturnia, obsoleta & nugalia dicuntur: hinc & composita vox inuersa ἱπποκρόνια, cuius mentionem supra feci. Ctesippus vnus ex procis. Hom. Odys. χ. Damasippus, apud Iuuenalem & Macrobium. Dioxippus apud Plinium & Aelianum in Varijs lib. 12. Drasippidas nomẽ fictum in Vespis Aristophanis. Ephippus, viri propriũ, Suid. & poëtæ apud Macrobium. Euippus filius Megarei regis Megarensium, Pausanias in Atticis. Euripides cum per p. simplex scribatur, non videtur ab equo compositum esse nomẽ, etsi antepenultima producatur, vt in illo Ionis, Χαῖρε μελαμπτέρυγος εὐελπίδης ἐν γυάλοισι Πυθίας. Etymologus Euripiden ait ab Euripo dictum esse, quòd in Euripo natus feratur. Glaucippus, apud Macrobium. Gylippus, nomen Lacedæmonium, Varin. Gilippus Arcas nominatur Vergilio Aeneid. 12. Hermippus philosophus, vide Suidam. Lahippus, statuarius apud Plinium. Leucippus Oenomai filius, Pausaniæ in Arcadicis: & Amyclæ Lacedæmonij filius pater Arsinoeæ matris Aesculapij, Scholiastę Pindari: & philosophi nomẽ Aristoteli lib 1. de hist. animal. & canis apud recentiorem quendam: apud Pindarum Proserpinæ epitheton, vt infra dicam. Lysippus, Plinio nobilis sculptor: itẽ poëta comicus: vide Onomasticon. Melanippus, vir Thebanus in bello fortissimus, qui Tydeum occidit, &c. Pausan. in Bœoticis. Melanippi & Charitonis historiam describit Aelianus lib. 2. Variorum. Melanippus vnus ex filijs Nestoris, Hom. Menippus, Suid. Nicippus. Nothippus poëta opsophagus apud Athenæum. Phænippus quidã turpis & libidinosæ vitę homo fuisse fertur, Tisamenus verò peregrinus & mastigias, vnde Tisamenophænippos huiusmodi homines Aristophanes in Acharnensibus dixit. Hercules ex Chalciope Eurypyli regij filia, Pheidippum suscepit, Schol. Pind. Pheidippides Strepsiadis apud Aristophanem filius, vt supra dixi. Pheidippidis Atheniensis tabellarij meminit Herod. lib. 6. Philippus. Hesychius philippos etiã mœchos interpretatur. φίλιπποι θρᾶκες ἀποθετικῶς πρὸς τὸ τραχηλοῦν, ὡς ἵπποι καὶ μοιχικοί, Eustath. Philippides & Philippion Suid. Philippicus, qui & Bardónes, Iustinianum regem occidit, &c. Suid. Plexippus Altheæ frater à Meleagro occisus, Ouid. met. 8. Posidippus, Ποσείδιππος. Samippus viri nomẽ in Nauigio Luciani. Stratippus, in Equitibus Aristophanis. Taraxippus Glaucus in Isthmo fuit, quem equi peremerunt. Taraxippum etiã nuncupari inuenio herôum Myrtilo à Pelope structum, in quo & rem diuinã illi obierit, vt perpetratæ cædis iram leniret. Nominis ratio est, quòd in eo loco Myrtili arte iniectus sit Oenomai equis terror. Sunt qui ab Oenomao id solitum peragi, fabulentur. Quidam inibi in

fossa aliqua à Pelope, sibi ab Amphione tradita Thebano: quibus non Oenomai modo exterriti sint, verum exterreantur omnes illac transeuntes equi. Fuisse verò Aegyptij putant Magicæ peritum Amphiona: propterea petras illi in Thebarum mœnibus sustruendis visas obtemperare, sicuti Orpheo ratione eadem feræ obediuerunt, Cæl. Vide plura apud Pausaniam Eliacorum secundo. Epigrammatum Græcorum lib. 1. sectione 45. Augeas dicit duodecimam boum suorum partem esse ταραξίπποιο πυρσοῦ. Cleon in Equitibus Aristophanis ταραξιππόστρατος cognominatur, quòd ordinem equestrem perturbaret. Telesippus filius Hippocratis, Varin. Xanthippus pater Periclis, Varin. Hoc nomen à flauo equi colore inditum apparet. vt cirrhippus à giluo, Leucippus ab albo, Melanippus à nigro. Zeuxippus, dux Lacedæmonius, Xenophon de rebus Græcorum.

Mulierum nomina. Hipparchia vxor Cratetis Cynici, &c. vide Suidam. Hippe meretrix Athenæo lib. 13. Theodotum quendam fœno præfectum regis Ptolemæi amatorem habuit, & cum in comessatione aliquando apud regem vinum copiosius infundi peteret, vehementer enim sitire se: Meritò, inquit rex: plurimum enim fœni deuorasti. Argutè quidem, cum & ipsa Hippe, id est equa vocaretur, & Theodoti cui commissum erat fœnum opes consumpsisset. Hippe Chironis Centauri filia in equam mutata, vt supra in equo sydere dixi: vide Onomasticon. Hippe & Aegle vxores Thesei. Hesiodo teste, Athenæus lib. 13. Hippe filia Danai, à qua hippion Argos dictum, Hesychius & Varin. Hippia, Ἱππία, Arsinoë vxor Philadelphi, Hesych. Spartana virtus apud Leuctra attrita corruit, infesto numine, si credimus, ob scelus admissum in Scedasi puellas, Molpiam & Hippo, vti à Pausania (in Arcadicis) relatum scio, etiamsi ex Plutarcho alibi Miletiam scripsimus Cælius. Plura vide apud eundem libro 5. cap. 8. Ex Fuluio quodam & equa Hippo puella nata fertur, Cælius ex Plutarcho. Celebratur Athenis quoq; fœmina Hippo, vt est apud Valerium Maximũ. Hippo vel Hippona dea infra dicetur. Hippo inter Nymphas Oceani & Thetidis filias numeratur in Theog. Hesiodi. Hippodamia, Ἱπποδάμεια, quæ & Briseis: & Veneris cognomen, Hesych. Hippodamiæ Pelopis & Myrtili fabulam, vide in Scholijs Homeri in Iliadis β. & in Onomastico. Hippodamia Pelopi peperit sex filios, vt Pindarus scribit, Atreum, Thyesten, Pittheum, Alcathûn, Phlisthenem (pro quo alij Hippalcum numerant) & Dian aut Chrysippum, Varin. Hippodamia ancilla Penelopæ, Odyss. 6. Hippolyte Amazonũ ragina, Hippolyti ex Theseo mater, vt supra dixi: Vide Onomasticon, vbi etiam Hippolytes Acasti vxoris mentio fit. Hippomedusa Niobes mater, Eustath. Hesiodus in Theogonia inter Nymphas Nerei filias numerat Hippothoën, Hipponoem, & Menippem. Aenippe, Eudori filia, ex Aeneo marito Cyzicum regem Dolopum peperit, Orpheus in Argonauticis. Alcippe Martis filia, Pausanias in Atticis. Alcippe elephantum peperit, quod inter ostenta est, Plin. Astræus Neptuni filius Alcippen sororem imprudẽs compressit, &c. Plutarchus de fluuijs in historia Caici. Anippe filia Nili Busiridem ex Neptuno peperit. Plutarchus in Parallelis minoribus. Apathippe ex Apolline Chium genuit, Plutarchus de fluuijs in Pactolo. Archippa vxor Themistoclis ex tribu Alopecia, Plutarchus. Archippen meretricem à Sophocle iam sene amatam apud Athenæum legimus lib. 13 Aristippe, vide Leucippe. Chrysippes quæ Hydaspen patrem amauit, historia legitur apud Plutarchum initio libri de fluuijs. Cydippen fecit Protogenes Rhodius, Plin. Cydippe Ochimi filia ex Cercapho Solis filio peperit Camirũ, Lindum & Ialysum, Scholiastes in Olympia Pindari Carmine 7. Fuit & alia Cydippe Cleobis & Bitonis mater, apud Stobæum in Sermone de morte. Euexippe, filia Scedasi Bœotij, Cælius. Εὐίππη filia fuit Tyrimmæ in Epiro quam corrupit Vlysses, Parthenius cap. 3. Euripp̃e, mulieris nomen in epistolis Theophylacti. Heurippa, Dianæ cognomen, Cæl. ab equis ab Vlysse inuentis, Pausanias. Leucippides, duæ quædam virgines fuerunt. Πωλία, χαλκοῦν πῆγμα· φέρει δὲ ἐπὶ τῶν ὤμων τὰς τῶν Λευκιππίδων ἱερέας ... δύο δὲ εἶναι παρθένους φασι, Hesychius & Varinus. Stephanus Leucippidas, id est Leucippi filias nominat Phœben & Elairam, ex Aphidnis ciuitate Laconica ortas: has à Castore & Polluce raptas legimus. Leucippe ex Vulcano Aegyptum peperit, Plutarchus de fluuijs in Nilo. Leucippe, Aristippe & Alcithoë sorores, Minyades cognominatæ, cum Bacchi choream contemnerent, in furorem conuersæ, Leucippæ filium tenerum adhuc discerpserunt, hinnulum esse putantes, & postea in aues mutatæ sunt, vna cornicis, altera vespertilionis, tertia noctuæ forma assumpta, Aelianus lib. 3. Variorum, Plutarchus in Græcanicis quæstione 37. laceratum istum Leucippes filium, Hippasum nominatum meminit. Lysippe mater Teuthrantis Mysorum regis, Plutarchus de fluuijs in Caico. Lysippe, filia Prœti, cum cæteris sororibus à Iunone in vaccam mutata. Lysippe vxor Prolai apud Elienses, Pausan. Menalippe apud Homerum. Xanthippe Socratis vxor. Zeuxippe, mater Priami, Varin.

Locorum & populorum nomina. A Nare amne vsq; ad Equiculos tenent Sabini, Cato Orig. Equestris & Rauriaca Coloniæ Plinio 4. 17 inter Galliæ populos numerantur. Ptolemæus Equestrem Sequanorum in Gallia Belgica ciuitatem facit. Equestres, vt Antoninus in Itinerario apertè scribit, sunt citra Iuram iuxta lacum Lemannum, à quo distant 20. M.p. Quare conijcitur esse Neuidunum, sicut & liber prouinciarum meminit Neuiduni Equestrium, quæ ciuitas hodie vocatur Neuis, vulgo Neau. Sed cum Antoninus Equestres prius commemorat ac deinde lacum Lausunum (qui idem est Lemanno) videtur hæc vrbs citra lacum fuisse, vt forte sit illa quæ hodie Dunoy vocatur, quæ vox nomini Neuiduni non malè respondet, &c. Hæc Sebast. Munsterus in castigationibus circa finem operis de Rhætia Alpina. Videri sanè potest Neuidunum duplex fuisse, vt alterum differentiæ causa Neuidunum Equestrium dictum sit.

Equus nomine mons Troiæ imminet, per quem illa facile capta fertur, vnde equi Troiani fabula nata est secundum quosdam, Nic. Erythræus. Daphidas cum eius studij esset, cuius professores sophistæ vocantur, ineptæ & mordacis opinationis, Apollinem Delphis irridendi causa consuluit, an equum inuenire posset, cum omnino nullum habuisset: cuius ex oraculo reddita vox est, inuenturum equum, sed vt eo perturbatus periret. Inde cum iocabundus, quasi delusa sacrarum sortium fide, reuerteretur, incidit in regem Attalum sæpenumero à se contumeliosis dictis absentem lacessitum, eiusq; iussu saxo, cui nomen erat Equi, præcipitatus, ad deos vsq; cauillandos dementis animi iusta supplicia pependit, Valer. Maximus. Roboam Salomonis filius inter alias vrbes condidit Hippam & Marissam, Iosephus Originum Iudaic. 8. 10. Eadem forte fuerit Hippus vrbs Palæstinæ Stephano. Ἱππάδες portæ quædam Athenis, Varin. Hipparis, Ἵππαρις, fluuius est in Camarina (vel, per mediam Camarinam fluens) cuius aquæ pars vna dulcis est, altera salsa: hunc nouum subinde lutum afferre & ripis apponere aiunt, vnde ædificandi materiam incolę sumant: alij verò quoniam per mediam syluam quandam fluit, vnde arbores multæ proceræq; nascantur, hoc modo ædificantibus Camarinæis prodesse. Fertur autem & nauigabile & piscosum esse flumen: fontes habet in monte quodam Siciliæ. Ligna quæ in syluis secuerint ei iniecta in vrbem vehuntur, Hæc ex Scholijs in quintum Carmen Olympiorum Pindari. Hipparenum Mesopotamiæ oppidum: Muros Hipparenorum

parenorum Persæ diruêre, Plin. Hippia (Ἱππία) vrbs Perrhebiæ, aliâs Phalanna dicta, Stephanus. Phalanna est vrbs Perrhæbis quondam subdita. Strabo. Oppidum in Græcia ἵππιον Ἄργος ab equis cognominatum est, Varro. Argos hoc Achaicum dicebatur, Peloponnesi vrbs, hippobotum etiam alio ab equis cognomine dictum, vtpote equorum pascuis aptum. Hippion Argos ab Hippe filia Danai appellatum apud Hesychium & Varinũ legimus. Plura vide inferius H.b. in patrijs equorum. Dauniorum oppidum Harpi, aliquando Argos hippium Diomede condente, mox Argirippa dictum, Plin. Ptolemæus Scyracenos vltra montem Hippicum in Asia collocat, Hermol. Fuit & Hierosolymis Hippicus dicta turris, cuius meminit Iosephus de bello Iudaico 6.6. Longinquiores eodem disceptant foro Halydienses seu Hippini, Apolloniatæ, Trapezopolitæ, Aphrodisienses, Plin. Hippus fluuius est Moscorum. Phasis amnis maximê inclaruit Aea xv. M. p. à mari, vbi Hippos & Cyanos vasti amnes è diuerso in eum confluunt. accipit etiã Glaucum, &c. Plin. Phasis Glaucum in se recipit & Hippum è vicinis montibus cadentes, Strabo: idem ex eo in Dionysium scribens Eustathius repetit. Hippocoum vinum ex insula Cô, dictum ab agro generoso cui nomen Hippo, Festus. Hippu acra, id est equi promontorium, vrbs Libyæ. Steph. Hippucome, vicus Lyciæ, dictus ab equo viatorum quorundam illic mortuo, Stephan. Hippomenes filiam suam vitiatam à quodam, equo vorandam obiecit, &c. vnde & locus dictus est ἵππου καὶ κόρης, Suidas. Vide infra in prouerbio Apud equum & virginem. Prusa ciuitas Bithyniæ sub Hippo monte sita, Plinius paulo ante finem libri quinti. Coloni, Κολωνοὶ (sic dicti scilicet colles in Attica: nam & simpliciter κολωνὸν locum altum interpretantur) duo fuerunt, vnus ἵππιος (malim ἵππιος, vt Pausanias habet, vel ἵππειος per ει. vt author argumenti in Sophoclis Oedipum in Colono) appellatus: cuius Sophocles meminit, tanquam Oedipus ad illum confugerit: alter in foro erat iuxta Eurysacis heróis templum, vbi conueniebant mercenarij homines, ob hoc ipsum Κολωνῖται dicti, Pollux. Ostenditur & locus appellatus Κωλωνὸς ἵππιος, in quam Atticæ partem primum venisse quidam dicũt Oedipum. à quibus tamen Homeri poësis discrepat. Dicunt autem aram quoque Neptuni hippij, & Mineruæ hippiæ (in hoc colle esse,) Pausanias in Atticis. Templum Furiarum quas σεμνὰς vocitant, in hippio Colono est: cui nomen, quoniam templum in eo sit Neptuni hippij. & Promethei: & orcocomi, id est qui mulorum curam habent, in eo habitant, Author argumenti in Sophoclis Oedipum in Colono. Et paulo post, Ἡ σκηνὴ τοῦ δράματος ὑπόκειται ἐν τῇ Ἀττικῇ ἐν τῷ Ἱππείῳ. Vnde apparet & Colonum, & Hippium utrumq; seorsim dici, & coniunctis etiam vocibus Colonum hippium, differentiæ causa nimirum ab altero Colono. Colonus hippius in Attica prope Academiam est, Pausanias. Adrastum aiunt cum Thebis fugeret, equos in Colono primum cohibuisse, & Neptunum ac Mineruam hippios appellasse, Hesych. & Etymologus. Ἱππόλοφος nudum nomen apud Suidam, non aliud significare videtur quàm Atticum collem iam dictum, cum λόφος & κολωνὸς synonyma videantur. Hippus insula Eretriæ, item vrbs Siciliæ, & alia Palæstinæ, Steph. Eadem forte est Hippa vrbs à Roboam Salomonis filio condita. vt superius retuli. Lacus in quem Iordanis se fundit, amœnis circumseptus oppidis est, Iuliade & Hippo, Plinius 5.5. Inter Decapolitanæ regionis, quæ Iudææ iungitur, oppida, Plin. 5.18. numerat iam dictum Hippon Dion. Sic enim etiam Hermolaus legit, idq; facit (inquit) authoritas Dionis, qui scribit, Dion olim Hippo nominabatur. Erythræ ciuitas est Ionica. quæ portum habet, & quatuor ex aduerso ei sitas (προκειμένας) paruas insulas, quæ Hippi dicuntur, Strabo libro 14. quare corruptum Stephani locum conijcio, vt legamus Hippum non Eretriæ, sed Erythrarum insulam esse. Mentionem de his insulis facit etiam Plin. 5.29. Hippuris maris mediterranei insula Pomponio: Hippuriscus insula Cariæ Stephano. Meminit etiam Plin. 4.12. vbi pro hippurusa, hippuriscus legendum videtur. Annij Plocami libertus circa Arabiam nauigans, Aquilonibus raptus præter Carmaniam xv. die Hippuros portum eius inuectus est. Plinius. Portus quidam in Taprobane Hippuros nominatur, Solin. Hippo vel Hippon (Ἱππών) duplex est in Africa: vnus (profertur & fœminino genere) regius cognominatus: alter diarrhytus, quod palustri solo madeat, vnde & terræ motibus frequentius infestatur, quare vagã Silius dixit, vtramq; vno versu complexus, Tum uaga, & antiquis dilectus regibus Hippon. Vtramq; Hipponem Græcos equites condidisse author est Solinus. Cirta in Africa Masanissæ & successorum regia est, in mediterranea, vrbs optimè structa, cum à cæteris, tum à Micipsa. qui & Græcos in eam habitatum deduxit: & tantam effecit. vt decem equitum millia, & peditum viginti emitteret. Cirta itaque hic est, & duo Hippônes: alter Vticæ proximus, alter remotior, & Trito (Tritoni) propinquior, ambo regiæ, Strabo lib. 17. Plura de vtraq; Hippône Africæ apud Plinium ex Indice requires. Est & Hippo oppidum Locrorum in Brutijs, Hipponium (Ἱππώνιον) Stephano ab heroë quodam sic dictum, & à Romano post Annibaluentia: gentile Hipponiates. Stephanus. Hinc & sinus Hipponiates apud Strabonem libro sexto, quem Antiochus Napitinum dixit, Plinius Terinæum. Hippo Lucaniæ ciuitas, Plutarchus in vita Ciceronis. De hoc Plinius 3.5. Hippo (inquit) quod nunc Vibonem Valentiam appellamus: Idem apud Strabonem legimus lib. 6. Ab eodẽ Plinio 2.1. in Hispaniæ descriptione Hippo Caurasiarum memoratur. Regio quæ sub Caspijs portis in humili & concauo solo iacet, & Armenia, eximiè hippoboti, id est equis pascendis aptæ sunt. vocatur autem & pratum quoddam Hippoboton, per quod iter faciunt qui ex Persia & Babylône in Caspias portas proficiscuntur, Strabo. Argos Achaicum etiam hippoboton cognominatum, supra monui. Hippocephalum suburbanum Antiochiæ dictum alicubi legisse memini. Hippocorona est in Adramyttena regione, & Hippocronium in Creta, Strabo libro 10. Fontes in Bœotia à Plinio numerantur. Hippocrene, Aganippe, Gargaphie, &c. Hippocrene, ἵππου κρήνη, fons in Helicone à Pegaso equo dictus, qui sitiens vngula terram percussit, vnde fons emicuit, vt Hesiodus in Theogonijs canit (item Aratus, & Higinius: vide in Pegaso infra in h.) Hesych. Cum Bellerophon Argis sitijsset. terra icta pede Pegasi fontem emisit, qui inde fons equi, vel Pegaseus (Πηγασία κρήνη) dictus est, Varinus. Iuxta Hippocrenen in Bœotia alter etiam fons Aganippe est non procul ab Helicone monte. Persius Hippocrenen fontem caballinum dixit, ex quo qui hausissent protinus furore afflati poëtæ fieri credebantur. Hinc Hippocrenides Musæ. Vide Onomasticon. Orestes à cæde materna expiatus fertur, tum alijs modis, tum aqua ex fonte Hippocrene: qui etiam apud Trœzenios monstratur ex Pegasi vngulæ ictu prognatus (vnde & Πηγασίδα κρήνην vocant) Cælius ex Corinthiacis Pausaniæ. Vide nonnihil etiam in Gyraldi opere de dijs ex indice. Fuit in Piræo forum nomine Hippodamia à Milesio Hippodamo qui Piræum struxit: meminit Demosthenes. Ἱπποδάμειον ἀγορὰν nuncupat rerum Græcarum lib. 2. Xenophon, Cælius. Vide supra inter propria virorum nomina in Hippodamo. Hippodamantium vinum quoddam in Cyzico, Hesych. Post hæc authoritas Hippodamantio, Mystico, Cantharitæ, Plinius de vinis transmarinis. Sternæa, via Hippocoontis hostilis, καὶ στερητικὴ τῶν πάντων, Hesych. Hippodromus locus Alexandriæ ciuitatis; vt in eius descriptione refert Strabo lib. 17. significat autem quemuis locum, equorum spectaculis & cursibus aptum.

Hippola, Ἵππολα, vrbs vetus Laconica: gentile Hippolaites, Stephanus. Herodotus ad Borysthenis Hypanisque tractum scribit, ἐμβολον τῆς χώρας εἶναι, ὃ Ἱππολέου ἄκρη καλέεται, Hermolaus. Hippomolgi, Ἱππομολγοί (vel Ἱππημολγοί) dicti ab equis mulgendis, Stephanus in Melanchlænis: vide supra cap. 6. Hipponium vrbs Brutiorum, aliàs Hippo paulo superius dictum. Hipponnesus, vrbs Cariæ, & alia Libyæ, Stephanus. In Ceramico sinu insulę, Hipponnesos, Mya, Sepiussa, Plin. 5.31. Hippophagi populi Scythiæ in Asia, (vt cap. 6. docui) & alij Hippopodes, de quibus superius etiã hoc ipso capite dixi, supra Tauricam Chersonnesum iuxta Alanos. Solinus in Oceano Scythico habitare scribit, & humanam vsq; ad vestigium formã tenere, sed in equinos pedes desinere: Et Plinius 4.13. in quibusdam maris illius insulis. Hipporeæ, gens Aethiopiæ, atri coloris, tota corpora rubrica illinit, Plinius. Hippotamadæ, vicus in tribu Oeneide, Stephanus.

Aganippe, Bœotiæ fons, vt superius in Hippocrene dixi. Argippæi Scythæ ab ipso natali calui, mares pariter & fœminæ, &c. sacri dicuntur esse, arma non possident: vocantur autem Argippæi, Herodotus lib. 4. Argyrippa (Ἀργυρίππα) ciuitas in Apulia, olim Argyrohippus dicta, quam Diomedes ædificauit, à qua Argyrippeni dicuntur. vide Stephanum, qui & hippion Argos à Diomede cognominatum ait, vnde ab equis ei nomen esse constat, & non probandi sunt qui per π. simplex scribunt: neq; qui secundam per iôta. Dauniorum oppidum Harpi, aliquando Argos hippium Diomede condente, mox Argirippa dictũ, Plin. Ἀργυρίππη, Beneuentum, Suidas. Centhippe (Κενθίππη) locus Argiuæ regionis, dictus quòd Bellerophontes in eo primum stimulârit equum Pegasum, Varin. Μαρσιππος, vrbs Phœnices, Stephanus. Φιλιππήσιοι, Suidas, nec addit quicquam. Philippenses, Philippesij Græcè, ad quos D. Pauli epistola extat, in prima Macedonię parte sunt, vt narratur in Actis cap. 16. colonia oriunda ab vrbe Philippis, dicta à Philippo conditore, Erasmus Rot. Philippi ciuitas Thraciæ, à Philippo rege Macedonum structa. Iuxta hanc sunt campi Philippici. &c. Est & Siciliæ ciuitas à Philippo sic dicta, cum prius Crenides vocaretur, Stephanus: Vide Onomasticon. Philippopolis vrbs Macedoniæ quam Philippus Amyntæ filius condidit, Stephan. Euippe, vicus Cariæ, Idem. Παρίππιον, locus Athenis, Suidas & Varinus. Taraxippus, loci nomen, vt supra dixi inter propria virorum.

H. b.

Fortè inuenitur aliquando equus cornutus: sed hoc monstrum fuerit. Albertus. Γιννοί, equi parui, οἱ κολοβοὶ τῶν ἵππων, vt γάννοι οἱ κολοβοὶ τῶν ἀνθρώπων, Suidas in Σφυράδες. Plura de hac & similibus vocibus vide supra in Hinno vel ginno statim post asinum, & in Ceruo H. a. & in equo B.

De pulchritudine equorum, lege Petrum Cresc. 9.7. Equus defesso similis, & capite prono, non est εὐσχήμων, id est decorus, Pollux.

Ὁμότριχας ἵππους Homerus dixit pro ὁμοτρίχας, id est concolores, cum duo vel plures, eodem omnes colore spectantur. Πλωτοὺς χιονότριχας ἵππους ζευξάμενος Κούρην ἐπιδήσατο, Orpheus in Argonauticis. Βαλιὸς Suidæ filium, & equi colorem significat. Equi colore dispares, hic badius, iste giluus, ille murinus, Varro in Asino ad Lyram vt Nonius citat. Improbi sunt equi vt plurimum præ cæteris, qui album aliquid in pedibus aut cruribus habent. & qui alba fronte sunt, aut rostro albo, præcipuè verò si phœnicei coloris equi tale quid habuerint, Absyrtus in Hippiat. 105. Equi albi in magno pretio sunt apud Tartarorum regẽ: cui huius coloris equi ab initio anni cuiusq; interdum ad centum millia donantur, Paulus Venetus. Et rursus alibi, Rex Tartarorum habet armenta magna equorum alborum & equarum albarum, quæ putantur excedere numerum decem milium. Statius de equabus Admeti, Noctemq; diemq; Assimilant, maculis internigrantibus albæ. Candore niuali, Verg. 3. Aeneid. Albi equi meliores & auspicatiores olim habiti videntur: vide prouerbium Albis equis pręcedere. In Geoponicis 16.2. laudatur equus γλαυκός: & paulò post τὴν χροιὰν κατὰ πᾶν τὸ σῶμα μέλας: vnde apparet glaucum colorẽ de oculis tantum illic accipi, nigrum verò de reliquo corpore: Vide supra in B. Turpis equus nisi colla iubæ flauentia velent, Ouidius 13. Metamor. Seiani equi (de quo inter prouerbia) colorem puniceum fuisse aiunt, Erasmus. Qualis color equorum sit qui spadices vocantur, deq; istius vocabuli ratione, Gellius 3.9. Τοὺς μὲν μίους (ἵππους) ζυγοῖς λέλογχε, λευκοστίκτῳ τριχὶ βαλιούς, (oxytonum: alias ferè semper paroxytonum reperias:) τοὺς δ' ἔξω σειραφόρους ἀντήρεις καμπαῖσι δρόμων πυρρότριχας, μονόχαλα δ' ὑπὸ σφυρὰ ποικιλοδέρμονας, Euripides in Iphigenia in Aulide. Λευκότεροι χιόνος, θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι, Hom. Iliad. κ. de Rhesi equis præstantissimis agens.

Oculos natura nobis, vt equo & leoni setas, Cicero 3. de Oratore. Ἵππων χαίτην, (Aristoteles λοφιὰν, Gaza cristam vertit,) λεόντων χαίτας, Lucianus in Cynico dixit. Λοφιὰ, iuba: hinc ζῶα λόφουρα dicuntur ἀπὸ τοῦ λόφου ἤτοι ἀκροπάτου μέρους, Varinus. Πωλειὰ, χαίτη, id est iuba, Varinus. Germani colli aut verticis iubam, ni fallor, vocãt *den kranitz*. Venæ ἐν μέσῳ τῆς ἀντικνημίων incidendæ, Pelagonius in Hippiatr. 26. Vena organica inciditur in stranguillione, Rufius. Oculorum varietas cum in prima generatiòne contingit, mutari non potest: vt cum vnus oculus fuerit albi coloris, & alter nigri: & vnus albus & alter varius, & his similes, Rusius. Ὅταν φλεγμαίνῃ ἐν τῷ ὠτίῳ ἕλκος, ἡ ἀπόστασις ἐν τῇ διπλόῃ, Absyrtus in Hippiatr. 17. Ruellius sic vertit, Cum in auricula vlcus aut abscessus innascitur, purulentum humorem tunica duplex includit. Dentes equo vtraq; parte oris continui sunt, Plinius. Ὅσα ἢ γεννῶνται ἐν ταῖς μονύχοις ἐπιλαὶς ἔχει σημεῖα, ἢ λαγώδοντα ἢ ἐξώδοντα, οὐ δεῖ τρέφειν, Hippiatrica 115 Ruellius transfert, Cæterum quæcunq; sic nascuntur in veterino genere, vt notam eam habeant, quam leporinum dentem vocant, subrumari nõ oportet. Morsum pro ore equi Nonius dixit his verbis, Postomis dicitur ferrum, quod ad cohibendam equorum tenaciam naribus vel morsui imponitur. Ζέα pars quædam oris equi vt videtur. Ἵππος ἐὰν μὴ ἐσθίει πάθει μὴ συνεχόμενος, ἢ ἄλλο τι ὑποζύγιον, σημεῖον ἔσται ἔχει μετέωρον τὴν ζέαν, ἢ τὸ στόμα θερμόν, Hippiatrica 120. Ruellius transfert, Si equus vel aliud iumentum nullo correptũ vitio laborarit inedia, sic vt nihil exesse contigerit, id erit argumento: toruli in versus digesti sustolluntur in palato, os feruidum sentitur. Gnathos, id est maxilla equi, ψάλιον etiam vocari videtur in Hippiatricis cap. 28. ab initio. nam cum titulus sit, Πρὸς σηπεδόνας τὰς ἐν τῇ γνάθῳ: caput sic incipit, Συμβαίνει πάθος ἐν τῷ ψαλίῳ. Ruellius vertit, Si vitium freni iniuria creauit. Συνδέξαμενος Πᾶσα κύκλησιν, κεραμίων μέγα κακὸν αὐτῶν, Ὡς γνάθος ἵππεια, Homerus in carmine ad figulos. Si parotis equo nascatur κατὰ τὸ σφαγίον, ἢ ἀπὸ βρόγχου, ἢ τὸν λεγόμενον ἰσθμόν, Absyrtus 16. Cum narium pars, quæ Græcis traganum dicitur, concisa est, &c. Hippiatr. cap. vltimo: Vide paulò post inter pectoris partes. Pars quædam est, colli opinor, quam Germani vocant *vniderrousz*, vbi scabies illa accidit, qua affectus equus à nostris *kroettig* appellatur. Eminens in dorso pars inter vtrasque scapulas coccyx vocatur, vt supra capite secundo docui: Est & nympha pars quædam ibidem, vt apparet

apparet ex Absyrti verbis, cap. 26. τρυπᾶν δέ φησι τὸ κόκκυγα μέσον, εἶτ' ἐπιβάλλειν αὐλίσκον, ἢ ἐμφυσῆν ἰσχυρῶς, καὶ κατάγειν τὸ χρῆμα μέχρι τῆς νύμφης. Eadem & Hieroclis verba sunt eodem capite. Ruellius in Hieroclis verbis Græcum nymphæ vocabulum reliquit: in Absyrti verò verbis, articulum armorum transtulit. Ὅσοι τὰ μετάφρενα ὕπτια ἔχουσι, χαῦνοι καὶ ἀνόητοι, ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς ἵππους, Aristoteles in Physiognom. Si sagmæ vel sellæ maiores minorésue aut angustiores iusto fuerint collisiones & suppurationes nascuntur, vel discentes tracturam (locus non integer videtur: forte legendum vel indecente stratura) mercurius aut spina deteritur. Vegetius 2.59. Τὰς δὲ ἐμπυήσεις τὰς ἀπὸ ὤμων ἐχούσας καὶ τὰ μεσοπλεύρια, Absyrtus 26. Ruellius vertit, Si suppuratio summos armos aut costas occupet. Videntur sanè μεσοπλεύρια propriè dici media costarum spatia, musculorum sedes. Ὦμος, ὁ λεγόμενος ἀγκὼν περὶ τὴν μασχάλην (lego μάλλον) ἢ ὑποζώνιον. Absyrtus cap. 26. Ruellius vertit, Armus in alarũ sinu aut subcinctum quasi legerit ὑποζώνιον. Συνωμίαν Ruellius interpretatur armorum compagem. Armum vel scapulam, nostri *buog* appellant: barbari spallam: & ἀκρωμίαν spallarum summitatem. Videtur sanè ἀκρωμία suprema thoracis pars iuxta finem colli, & initium dorsi, vbi & coccygem posuimus. Τὰς ἡνίας περιβάλλειν περὶ τῆς κεφαλῆς καταθέσθαι ἐπὶ τῇ ἀκρωμίᾳ, Xenophon de frenando equo. In summis armis, Camerario interprete. Si omoplatas (id est armos vel scapulas) dolor vehementius excruciet, ferro tergus oportet transfigere. & à iuba inter cutem & iugulum (μεταξὺ τῆς δέρματος καὶ τραχήλου, vt Græcus codex impressus habet) instar octo digitorum sectiunculam auspicari, sic vt ne scalpello iugulus ipse contingatur, Pelagonius in Hippiatr. cap. 26. interprete Ruellio. Vltimo quidem Hippiatricorum capite, traganum pars quædam narium appellatur. Luxatio accidit, cum neruus qui scapulas comprehendit, aut articulus quem gumphum vocant, acetabulo propulsus excidit, Absyrtus ibidem, eodem interprete. Græcè legitur, Ἐκβολὴ γίνεται ὅταν ὁ περὶ τὰς ὠμοπλάτας νεῦρον ἐκ τῆς ὠμοπλάτης, ἢ ὁ καλούμενος γόμφος, ἐκ τῆς ἰδίας χώρας. Authores barbari, vt Rusius, flancum vel fiancum appellant, locum vt puto inter costas & coxendicem medium, hoc est ilia, κενεῶνα. Ἕδρα in equo pars dorsi cui insidet eques, vel ephippium insternitur. Χρὴ δὲ τὸ ἐπίχον (ephippium Camerarius) ποιεῖσθαι ἐρραμμένον ὥστε ἀσφαλέστερόν τε τὸν ἱππέα καθῆσθαι, καὶ τὴν ἕδραν τοῦ ἵππου μὴ σινάσθαι, Xenophon. Ἡ ἕδρα καὶ τὰ ὑπὸ ταύτῃ κατατέμνεται τὰ ὀσφύδι, καθὼς τὸ προσιὸν αἰδοῖον εἰς τὴν ἰδίαν χώραν. Hierocles: apparet autem hîc hedran ab eo pro ano positam. Plinius in sedem recipere de Bucephalo dixit, sedem nimirum, vt Græci hedran de dorsi parte intelligentes, nisi quis sellam potius accipiat. Penis quasi vtriculus, quẽ Græci vocarunt κωρυκον & θυλάκιον, sedulò repurgari debet, Camerarius ex Xenophonte. Cauda equina, οὐρὰ ἱππεία, vt Varinus & Suidas habẽt. Caudam vt Latini muscarium, sic σόβην Pelagonius nominauit cap 155 Commendatur Polluci οὐρὰ περιμήκης, quam Simon (inquit) etiam κέρκον vocat: poterit autẽ & ἵππουρις dici proprijssimo nomine. Caulis caudæ longior asinis quàm equis, setosus veterinis, Plin. Caudecæ, cistellæ ex iunco, à similitudine equinæ caudæ dictæ, Festus. Suprã gambam pro femore dixit Vegetius 3.20. Anteriores equi pedes apud Græcos vocantur προσθίοι, οἱ ἔμπροσθεν, οἱ ὑπὸ τοῖς ὠμοπλάταις, οἱ ὑπὸ τοῖς στέρνοις, οἱ πρῶτοι, οἱ ὑπὸ τῷ αὐχένι. Posteriores verò, ὀπίσθιοι, οἱ κατόπιν, οἱ τελευταῖοι, οἱ ὑπὸ τοῖς ἰσχίοις, οἱ ὑπὸ τῇ οὐρᾷ, οἱ ὑπὸ τοῖς γλουτοῖς, οἱ ἔσχατοι, Pollux. Venç ὑπὸ μέσον τῶν ἀντικνημίων incidẽdę, Pelagonius ca. 26. Pedis in equo partes, subcirrus, corona, basis, articuli, suffrago, nominantur apud Vegetiũ lib. 2. in fine capitis 25. & initio 26. Τὰς ἐν τῷ κύνι φλέβας Absyrtus nominat cap. 53. Τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν τὰ κύνοπλα, τὰ μεσοκύνια λεγόμενα, τοῖς μὴ νεαροῖς ἵπποις ἀνίατα ἐκ τῆς ἐπιφορᾶς καὶ οὐ δύναται περιπατεῖν, Absyrtus cap. 96. Articulũ sub tibia, quo pedis versura cõstat, Vegetius suffraginẽ & per excellentiam articulũ vocare videtur. Articuli vel suffragines equi post iter calido foueantur vino, vt corroborẽtur vngulæ, Vegetius 1.58. Eundem locũ κύνα, κυνόπλον, μεσοκύνιον, & recentioribus pastoram appellari puto. Est enim pastora locus inter vngulam & proximam iuncturam, Rusius 1.5. Pedes post viam eruendi sunt diligenter, ne quid luti vel sordiũ in articulis basiq; permaneat, Vegetius. Sanguinẽ detrahes ex posterioribus pedibus iuxta talos ὑποκάτω τῶν ἀγκυλῶν, Ruellius vertit à suffragine. Nostri partẽ illam vocãt *den schlegel*, hoc est malleum quæ inter vngulam & tibiæ iuncturam media est: huic à posteriore parte insunt caua illa quæ nominant *die fysel loecher*. Probant autẽ eos potius quibus breuior ea pars est, tanquã robore crurum validiores: nam quibus ea oblongior est, infirmiores sunt cruribus, & ferè dum ingrediuntur nescio quomodo pedẽ inæqualiter, anterius primum, deinde posterius submittũt, vt sorũ instar, vnde etiam *bärnhemm* à nõnullis appellantur, quasi ἀρκτοπόδαμοι. Aliud ab hoc vitium est, cũ heteropodes sunt, nec totis vngulis ex æquo innitũtur, sed in alterutrum latus magis vergunt, cuiusmodi equos audio quosdã vocitare *runãhemm* vel *schägg*. Vngulas equi nõstrates vocant, *houf, klawuen, horn*: primum vocabulum propriũ est, alterum ad bisulcos etiam & multifidos vngues pertinet, tertium à substantia cornea sumitur. Vnde & Latini poetæ cornipedes cognominãt equos, vt Vergilius Aeneid. 7. Et Silius lib. 7. Fului iuga celsa trahebant Cornipedes. Cornipedi Fauno cæsa de more capella, Ouidius 2. Fast. Solido grauiter sonat vngula cornu, Vergilius 3 Georg. Στερεόπους ἵππος, qui solidos habet pedes: μαλακόπους qui molles, Absyrtus. Ὁπλὴ de equis propriè dicitur, Aristophanes etiam de suibus posuit: & μώνυχες χηλαὶ de equis. Hesiodus in Aspide. Γλυπτῶν ὁπλαῖς τὸν ἐρίζυγον ἵππον. Suidas & Varinus. Stygis aqua cum vasa omnia, lapidea è crystallo & murrhina, ossea, & ex quouis metallo conflata penetret & perrumpat, sola equi vngula illæsa continetur. An vero etiam Alexander Magnus huius aquæ veneno vitam finierit, dicere certò non possum, famã verò esse scio, Pausanias in Arcadicis. Vitruuius & Plinius non equi, sed mulæ vngula Stygis aquã contineri aiũt. Iustinus vel Trogus lib. 17. equi. Vide supra in Asino B. Iecur luporum equinæ vngulę simile esse traditur, Plinius. Petilara, surara, sicca & stricta vulgò interpretatur. Scęuola ait vngulam equi albam ita dici, Festus. Sipontinus petilansura legit. Petilus vox antiqua paruum significat: inde petilansuram aliquis dixerit quæ parua aut stricta sit. Per cannam instillas vngulis, prouisurus ne coronam tangas aut ranulas, Vegetius 2.58 Malpitium fit in bulletis (al' bullesis, quod non placet) vngularum equi, vbi carnes viuæ iunguntur vngulis, Petrus Crescent. Bullettæ quidem dictæ videntur forma diminutiua Gallis & Italis familiari vt sit vngularum pars inferior, dicta à similitudine bulgarum, quæ peræ sunt & equis geminæ appendi solent. Nescio quæ pedum pars est, quam Germani quidam appellant *therlen* vel *trelen*.

Καὶ τῶν ἄλλων ζώων οἱ περὶ ἕκαστον ἐπιτήδειοι δύνανται θεωρεῖν, ἱππικοί τε ἵππους καὶ κυνηγέται κύνας, Aristoteles in Physiog. De equorum electione aphorismi Petri Crescen. lib. 9. cap 8 & 9. Qui de laudibus equorum aliquid commentati sint, dicam inferius in H. e. Laus præstantissimi equi, quem Synesius Vranio donauerat, in epistola eius ad eundem continetur, quam nos vtcunq; ex Græco Latinam fecimus. Dono (inquit) tibi misi equum omnibus equi laudibus ornatissimum: Qui vsum sui tibi præbebit ad certamina cursuum, ad venationem, ad pugnas in bello, ad pompam deniq; victorialem de Libyco trophæo celebrandam. Non enim facile dixerim venator ne sit præstantior, aut in certamine cursor, aut pompicus, aut bellator, (κυνηγέτης, κέλης ἀγώνιος, πομπικὸς, πολεμιστής.

Quòd

Quòd si indecentior ei forma quàm Nisæis equis apparet, vt cui aspera & prominens calua sit, & lumbi excarnes, cogitandum similiter in equos vt homines non simul omnia diuinitus conferri. Sed forte hoc ipso nomine laudabilior fuerit, quod maiores partes duras quam molles à natura acceperit. Tolerandis enim laboribus ossa quam carnes aptiora sunt. Vestri quidem equi carne, nostri ossibus excellunt, Hæc Synesius. Validus, potens, membrosus, equi epitheta apud Textorem. Κρατιστεύων ἵππος, præstantissimus equus, Plutarcho in Symposiacis. Ὀρθοὶ τὸ πρόσωπον καὶ εὐρυθμοι capite recto & concinno equi, Absyrt. 115. de Græcanicis equis: & de Hispanis, εὐρυθμοι, ὀρθοὶ, ὑψηλοκέφαλοι: & de Armenijs βαρυκέφαλοι: vt laudentur qui erectum habent caput & cōcinno quodam decentiq; situ: non iners, graue & deiectū. Arduus, sublimis, epitheta equi, de ceruicis & capitis habitu potissimum dicta: ardua ceruix Vergilio commendatur. Totumq; per agmen Sublimi prouectus equo, Lucanus lib. 7. Ἐριαύχενες ἵπποι, à sublimi ceruice, qua differunt à mulis & asinis: quorum licet longa sit ceruix, non tamen vt equorum (generosiorum præsertim quorum proprium τὸ ὑψαυχεῖν) erecta est. Ἐριαύχενες igitur fuerint ὑψαύχενες καὶ γαῦροι τὴν χαίτην: non autem, vt quidam exponunt μακροτράχηλοι, id est longæ ceruicis, quod non equis, sed cygnis & huiusmodi auibus proprium est, vnde & δολιχόδειροι cognominantur, Varinus. Ἐριαύχενες, μεγάλοι, ἀπὸ μέρους μέρος, μεγαλαύχενες. Helychius. Ὑψηχέες ἵπποι, ὑψαύχενες, ὁ ὑψηλὸς ἄρχων τὸν ἄνω αὐχένα ἔχει, Varin. Ὑψηχέες ἀπὸ τοῦ ἀεὶ ὑψοῦ ... ὑψηλοὶ τὸν τράχηλον, ὅσον ὑψαυχενοῦντες μεγαλόφωνοι. Hesychius. Ὑψαυχέες, ὑψαύχενες, Idem. Ceruicem crassiusculam in equo laudant & vt talem acquirat. armos frequenter aqua calida ablui iubent, & iubam subinde manibus degeri. Σταφύλῃ ἐπὶ νῶτον ἐΐσας. Homerus Iliadis secundo de equis Admeti, magnitudine & proceritate inter se omnino pares fuisse, & quasi ad regulam vel perpendiculum æquales, docēs: sicut & à coloris similitudine ὄτριχας dixerat. Σταφύλη quidem, vt Scholia docent & Varinus, amussim. vel perpendiculum, vel diabeten, id est circulum significat: plura de hac voce, eiusq; accentu, lege apud Ammonium in Differentijs vocū. Commendatur in equis si femora multum distent. hoc Absyrtus cap. 14. etiam in asino admissario probat: quem habere vult, μηρὸς διαβεβηκότας, ... εἰς τὸ ... ἰσχυρὰς πρὸς ... τὸ συμμένειν. Ὀρθοκώλους (licet ὀρθοκόλους scribatur) & πασσάλους equos vocat Absyrtus cap. 115. qui genua non satis flexilia, sed pali instar rigida habēt: Sed πάσσαλος vox substantiua non propriè potest adiectiuè capi. Ergo animos æuumq; notabis Præcipuè hinc alias artes, prolemq; parentū: Et quis cuiq; dolor victo, quæ gloria palmæ, Vergilius in Georgicis. Κωδωνίζειν apud Aristophanē probare & experiri significat, ducta translatione vel à vasis figlinis. quæ an integra sint sono experiri solemus: tintinabulorum enim instar resonant, quæ integra fuerint. Vel ab ipsis tintinabulis (κώδωνας Græci vocāt) quæ agitata si argutius sonent probantur. Vel ab equis aut auibus quibusdam, vt coturnicibus: solent enim equi & coturnices, si parum fortes sint, sonitu tintinabulorum terreri: animosiores verò facile ferunt, Varinus. Eiusdē significationis est etiam compositum verbum διακωδωνίζειν apud Varinum. Sunt qui à numismatum probandorum sonitu, vel à tintinabulis quibus experiebantur an custodes vigilarent, ductam conijciant metaphoram: sed hanc coniecturam minus probat Scholiastes in Ranas Aristophanis: magis verò illam quæ à vasis aut equis probandis vocabuli originem deriuat. Equos enim an tumultibus bellorum ferendis idonei essent hoc modo probabant. Κώδωνας, id est tintinabula, duces in phaleris & frenis equorum olim habebant, vt nūc etiam apud Romanos, quod Varinus sæpe vidisse se scribit. Aristophanes κωδωνοφαλαροπώλους vocat, qui huiusmodi tintinabulis vterentur ad phaleras pullorum. id est equorum. Citatur à Varino hoc eius carmen, Οὐδ' ἐξεπλάγην αὐτοὺς κόμπους, καὶ μίμους καὶ κωδωνοφαλαροπώλους.

Centrinecces, vt Cælius ex Homero scribit, nuncupantur equi centro (stimulis, calcaribus) obedientes. Κεντρηνεκέας, ὑπείκοντας, ταχεῖς, ὡς δὴ ἐπιτικῶς κεντριζομένους, ἢ τοὺς κέντροις εἴκοντας καὶ πειθομένους, Hesychius & Varinus. Εὐήρης εὐπειθής, καλῶς ἡνιοχούμενος. Εὐηπελῆς, πλάσις, ἤπιος. Εὐήρεας ἵππους, εὐαγωγὰς καὶ εὖ κρουομένας: sed εὐήρης propriè de nauigio dicitur quod aptum & bene constructum est πρὸς τὸ ἐρέσσειν, id est, ad remigandum, Varin. Animosus equus diuersis epithetis ornatur, vt sunt: generosus, magnanimus, fortis, ardens, acer, cupidus, ferox, audax, minans, terribilis, fremens. Hæc præcipuè in equo bellatore (de quo plura inferius) laudatur virtus. Emicatq; vt equi potentis animositas, Sidonius. Tempore paret equus lentis animosus habenis. Ouid. de Trist. 4. Frenaq; magnanimi dente teruntur equi, Ouid. de Arte 1. Consimile in cursu possint, ac fortis equi vis, Lucretius lib. 3. Quid tam egregium si fœmina forti Fidis equo? Verg Aened. 11. Quippe videbis equos fortes cum membra iacebunt In somnis, sudare tamen, Lucret. lib. 4. Nec te fortis equi ducet ad arma sonus. Et ad lituos hilarem, intrepidumq; tubarum Prospiciebat equum, Statius lib. 11. Equū alacrem lætus aspexit, Cicero lib 1. de diuinatione. Filius ardentes haud secius æquore campi Exercebat equos, Verg. Aened 7. Ardentes & equos ad mollia ducere frena, Manilius lib. 4. Effodere loco signum quod regia Iuno Monstrârat, caput acris equi, Verg Aen. 1. At puer Ascanius medijs in vallibus acri Gaudet equo, Aen. 4. Vtq; acres concussit equos, vtq; impulit arma, Aen. 8. Denique vbi medio nobis equus acer adhæsit Flumine, Lucretius lib. 4. Acer equus quondā, magnæq; in puluere famæ. Ouid. Metam. 7. Milite non illo quisquam fœlicius acri Insultaret equo, Silius lib. 10. Vt cupidi cursus frena retentat equi, Ouid. lib. 3. de Ponto. Non sonipes in bella ferox, non iret in æquor, Lucan. lib. 4. Siue ferocis equi luctantia colla retorques, Ouid. in epist. Phædræ ad Hippolytum. Audaci strenua fertur equo, Pontanus. Troilus haud aliter gyro leuiore minantes Eludebat equos, Stat. lib 5. Sylu. Vt qui terribiles pro gramē habentibus herbis Impius humano viscere pauit equos, Ouid. in Ibin de Diomedis equis, quibus hæc non animositas, sed crudelitas attribuitur: Decet verò etiam animosum equum hostibus terribilem esse. Subitisq; frementes Vorticibus contorsit equos, Lucan. lib. 4. Vexare turmas, & frementē Mittere equum medios per ignes, Horat. lib. 4. Carminum. Ad hunc frementes vertere bis mille equos Idem in Epodo. Et media quamuis in cæde frementes Hos assistere equos, Stat. lib. 3. Theb. Vide plura infra in H.c. vbi de voce equi. Oppianus ἵππους κυδήεντας, κλυτούς, & μεγαλήτορας cognominat. Xenophon εὐκαρδίους dixit. Ἵπποι αἴθωνες, μεγάλοι, Hom. Iliad. υ.

Vitia equorum ab animo. Mordacem equum Græci δήκτην appellant. Λακτισταὶ equi Xenophonti, qui calcibus impetunt peruicacius, (calcitrones) Cæl Ἵππους δ' ἐφ' ὑβριστὰς χαλινοῖς ἄγχουσιν ἠναγκασμένως, Suidas ex innominato. Ὁ δὲ ἐπιπηδῶν ἵππος, ὑβριστὴς παρέμενος καὶ ... Aristophanes in Anagyro, Ὡς ἦ ὀρθοπώλης, τίς ... δυσάγκαλος, vt Suidas citat & Varin. Quòd si equites (inquit Socrates ad quendam equitum magistrum futurum, lib. 3. Memorabilium eius apud Xenophontem) equos tibi adduxerint tam vitiatis pedibus ac tibijs: quosdam verò ita debiles ac strigosos vt sequi non possint: & quosdam ita malè educatos, vt non maneant quocunq; tu loco ordinaueris quosdam verò tam calcitrosos, vt non sit possibile de vno in alium aciei locum transferre, quæ ibi vtilitas erit equitatus? Equos his vitijs præditos Xenophon Græcè nominat, κακόποδας, κακοσκελεῖς, ἀσθενεῖς, ἀτροφεῖς, ἀναγώγους,

γ ογκαλάκτησι. Asper equus duris contunditur ora lupatis, Ouid.Eleg.lib.1. Impulit asper equus, fessusq; sub æquora mersit, Silius bli.4. Corruit asper equus, confixaq; cuspide membra. Idem lib.17. Seu frena sonantia flectes, Seruiet asper equus, Statius lib.4. Sylu. Immitem quatiebat equum, spumantia sæuo Frena cruentantem morsu, Silius lib.12. Ipse humero exertus gentili more parentum Difficili gaudebat equo, Silius lib.8. Morientumq; ora furenti Hippomedon proculcet equo, Stat. lib.8. Theb. Vt rapit in præceps dominum spumantia frustra Ora retentantem durior oris equus, Ouid.2.Amorum. Contumax ad frenum, Veget. Effrenis. Infrenis. Ἄγριοι ἵπποι, σκληρόστομοι τινὲς, Ἄγριοι: τῷ ἅλσει βίᾳ φέρονται, Suidas & Varin. Στομίας, ὁ ἀπειθὴς, μέγα στόμα ἔχων. ἢ οἱ ἵπποι δὲ ... ἀπειθοῦντες τοῖς χαλινοῖς, Hesych. Equus sternax, qui facile sternit sedentem, Seruius. Et sternacis equi lapsum ceruice Thymœten, Verg. Aened.12. Idem correptis sternacem ad prælia frenis Frangere equũ, Silius lib.1. Ἀ-αιας ... πῶλος, id est indomitus pullus, ὁ τῷ ἵππῳ ζεύγνυσθαι ἀντιτεινόμενος. ἢ ἀπαίδευτος ἢ ἄγριος, apud Xenophontem. Idem ἡνιοχίας & δυσάγωγος dicetur. De equo effreni Luciani locus est in Cynico dignus qui recitetur. Πάσχετε δὲ ταὐτό φασί τινα παθεῖν ἐφ᾽ ἵππον ἀναβάντα μαινόμενον. ἁρπάσας γὰρ αὐτὸν ἔφερεν ὁ ἵππος &c. Hoc est, Idem verò vobis vsu venit, quod contigisse cuidam ferunt qui equum conscenderat furibundum abreptum enim illum equus ferebat nec vlla descendendi equo currente facultas erat. Cum autem obuius quidam interrogaret quónam pergeret: respondit, quò illi videtur, demonstrans equum. Sic à vobis si quis quærat quò pergatis, si verum fateri volueritis: quocunq; libuerit affectibus, dicetis, &c. Κατωμισὴς ἵππος, ὁ ὑπὸ τῶν ὤμων ῥέπων ἐπὶ τὴν γῆν. Hesych. & Varin. Κάτωμος verò dici videtur, qui humilioribus est armis. Absyrtus cap.14. de asino admissario. Ἔστω δὲ μὴ κάτωμος, συνωμίαν τε ὑψηλοτέραν ἐχέτω, vt hæc duo opponantur. Idẽ cap.115 de Thracibus equis, ... κάτωμοι, κυρτοὶ τῇ ῥάχει. Προωχὴς ἵππος, ὁ ἐκ τοῦ ὄπισθεν μετέωρος, ἢ τῷ ἀνασήματι, ἢ τῇ ἱππασίᾳ, Hesychius: apud Varinum codex impressus non rectè habet πεωχής. Dictus sanè προωχὴς videtur, quod sessorem antrorsum quasi effundat. Effusumq; equitem super ipse secutus Implicat, eiectoq; incumbit cernuus armo, Verg l.10. Aened. Hoc qui facit equus, ὑποσείειν dicitur, & ἐκτραχηλίζειν (& si Suidas aliter accipere videatur) ἀναχαιτίζειν verò est cõtrarius equi motus, cum anteriorem partem eleuat vt in c. pluribus dicam. Equos ad sonũ quemlibet vel minimum compauescentes, expressius Græci ψοφοδεεῖς nuncupare solent, dictione compacta à ψόφος, qui est sonus, & δέος timor, Cælius. Ὑπόπτης equus, formidolosus est, & qui metuit quod metuendum nõ erat: Pollux ἀνύποπτον laudat: ego ὑπόπτην potius legerim in prima declinatione apud Xenophontem nam Absyrtus quoq; cap.115. sic habet, τοὺς δὲ ὑπόπτας, καὶ ὑποψοφοδεεῖς. ἀνύποπτον vero compositum rectè dici arbitror in tertia. Κραυγίας ἵππος, qui clamore & strepitu terretur. Lexicon. Γλοιὰς, ἡ κακοή... ἵππος, ἢ παλυδίκη παρὰ Σοφοκλεῖ. καὶ γλοίης τὸ αὐτὸ, Γλοίης ὁ νωθρὸς, λιπαρὸς, ... τῷ ἤθει. Hesychius & Varin. Γλοιὸς, νωθρὸς, ἀσθενὴς, ἰ..., Iidem. Inde aduerbium Γλοιῶς, νυστακτικῶς: pro quo corruptè ...κτικῶς legitur: γλοιάζειν quidem νυστάζειν est, id est nutare capite & in somnum delabi. Σκίνηροι καὶ σκινηρίδες, οἱ τοὺς ὀρθοὺς συνεχῶς κινοῦντες ἵπποι καὶ κύνες, Hesychius & Varin. Σκίνηροι etiã & σκινέροι apud Hesychium exponuntur, οἱ τοὺς ὀρθοὺς (vel τοῖς ὀρθοῖς) σείοντες. Κινάρας, ὁ λακκεργὴς ἵππος, Hesychius & Varin. Stlembus, grauis tardus: sicut Lucilius pedibus stlembum dixit equum pigrum & tardum, Fest. Equus intractatus & nouus, Cicero de amicitia.

A patria equi nobiles dicuntur. Non ego nobilium venio spectator equorum, Ouid. Eleg 3. Nec te nobilium fugiat certamen equorum Ouidius de Arte 1. Nobiliumq; greges custos seruabat equarum, Ouidius 2. Metam. Acarnici equi, id est maximi, vt infra dicam inter prouerbia. Acarnania quidem Epiro proxima est. Dionysius poëta Alanos vocat πωλύιππους. Argos Achaicum ἵππιον, ἱππότροφον, vel ἱππόβοτον cognominatur à poëtis, vt supra etiam indicauimus inter locorum nomina propria: vel ab Hippe Danai filia, vel (vt Etymologus & Scholiastes Homeri scribunt) ab equo Agenoris. Aptum dicit equis Argos, ditesq; Mycenas, Horat lib.1. Carm. Ode 7. Ὅταν εἰς Ἑλλάδ᾽, ἱππειόντ᾽ Ἄργος μόλῃς. Euripid. Eustathius in Dionysium Afrum scribens, multa alia huius vrbis cognomina affert. Ἱππόβοτον Ἄργος τὴν Πελοπόννησον (melius ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, vt Eustathius etiam habet) λέγει, &c. Hoc est, Homerus Iliad.2. hippoboton Argos cognominat oppidum Peloponnesi, ab Argo illo oculatissimo sic dictum: hippoboton verò, quod multos & præstantes equos ferret, vt historiæ testantur, Varinus. Ἱππόβοτον Hesychius exponit equorum pascuis idoneum, vel μεγαλόβοτον & εὔγεον, vt hippos hic nihil quàm augeat. Ἄρειαι πῶλοι, περσικαὶ, Hesychius & Varinus: malim Περσικαί: nam Aria Stephano regio est Persica. Elæus equus, ab Elide oppido Arcadiæ: vide H.c. in Olympiorum mentione. Xenophon elegantiæ studiosus equum Epidauricum habuit, Aelian. Hispani. Ego (inquit Sipontinus) fabulam esse existimo ex equarum fœcunditate & gregum multitudine natam, qui tanti in Lusitania, & tam pernices visuntur, vt non immerito à vento ipso concepti videantur. Γαῖος εὔπωλος, id est εὔιππος, pulchros equos nutriens, apud Varinum. Troij equi, Τρώιοι, à Troë heroë vel à Troia, Hesych. Mazicas equos Oppianus celebrat. Mazices Africæ populos Ammianus Marcellinus lib.29. frequenter nominat. Equi præstantes circa Phasin Scythiæ amnẽ nascuntur, Scholia in Nubes Aristophanis. Equi Pygmæorum, vt & ipsi, minimi feruntur. aliqui eos perdicibus vehi aiunt. Satureianum caballum vocat Horatius 1. Serm.1. Satureianis agris natum, qui sunt in Apulia fertiles & equorum nobiliũ genitores, Acron. Thessalia equos gignit eximios, ἱππότροφος inde cognominata. Equa Thessalica decernetur, vide inter prouerbia. De Thessalicis equis oraculo celebratis, Tzetzes 9 291. Thessaliam εὔπωλον Orpheus in Argonauticis dixit. Pharsalos Thessaliæ oppidum est, vnde campi Pharsalici. Mulieribus insitum nonnullis, velut brutis quoq;, vt equis & bobus, filios ædere qui genitorem exhibeant: cuius fuit modi Pharsalica equa cognomento iusta. Cælius. Bucephalum etiam Alexandri equum ex Philonici Pharsalici grege emptum Plinius scripsit. Θρῄκην ἱππότροφον Hesiodus dixit, Orpheus in Argonauticis εὔπωλον. Balasciæ prouincia Mahumeti addicta, equos habet multos & optimos, magnos & veloces, qui tam duros & fortes pedes ac vngulas habent, vt ferreis soleis non indigeant, vtcunq; per saxa & montes currant, Paulus Venetus 1.34. Arabes habent equos pernices, quos barbaros appellant, Aloisius Cadamustus. Et rursus cap.32 In regno Senegæ Nigritarum (inquit) equos maximi pendunt, quandoquidem difficulter eò ducuntur: nec facile ibi aluntur propter aridam terram. Nam torrida est plaga, quæ pabula non producit: facitq; æstus nimius, vt equorum inguina intumescant, vt vix meiere possint: crepant propterea stranguria huiusmodi labefactati. Pro fœno vtuntur faseolorum laceramentis (seu caulibus dissectis, postquam siliquas dempserunt) Sole siccatis. Loco auenæ succedit milium, quo mirum in modum pinguescunt. Pro equo instrato phaleris & reliquo ornatu dant mancipia nouem, ad summum quatuordecim, prout equi & forma elegans & agilitas persuaserit dandum. Quum autem emerint equos, mox accersunt fascinatores equorum, hunc q; ritum seruant: Rógum accendunt sarmentis, & herbis quibusdam suapte natura fumum exhalantibus,

& equo

& equo per lorum apprehenso, sistunt ipsum supra fumantem rogum, ac verbis nonnullis prolatis, vnguento tenuissimo equum illinunt, & in domum adducunt, vbi ad quindecim vel viginti dies delitescit, nec a quoquam videtur. Interea etiam appendunt collo equorum effascinationes quasdam corio rubro inuolutas: Et hæc agunt affirmantes strenuiores tutioresq; bello futuros equos, Hæc ille.

Celerum epitheta. Alatus equus pro celere, Sil.lib.12. Ales equus Ouid.3.Amor. Rimaturq; omnia circum Alite vectus equo, Sil.lib.12. Hinc forte ansam cepere fingendi Pegasum alatum fuisse equum, propter eximiam eius celeritatem. E recentioribus quidam aligerum dixit equum. Alipedumq́, fugam cursu tentauit equorum, Verg.lib.12. Alipedumq; fugam progressus equorum, Stat. Theb.6. Pallas & alipedum Iuno iuga sistit equorum, Valer Flaccus lib.5. Sæuus anhelanti mœnia lustrat equo, Ouid.4.Trist. Ipse caput quassans circumlustrauit anhelo Muros sæuus equo, Silius. Qualis vada Castor anhelo Intrat equo, Stat. Propè captus anhelum Verbere cogis equum, Claudian. Et celer hinnit equus, Author Philomelæ. Aut quis equum celeremue arcto compescere freno Possit? Tibullus lib.4.vbi (inquit Textor) ue diminuit, aut debet expungi m.litera non elisa. Ora citatorum dextra detorsit equorum, Aen.12. Tum verò incubuit Libyes super ipse citato Ductor equo, Sil.lib 10. Volat ille citatis Vectus equis, nullaq; latus stipante caterua, Claudian. Ante citos quantum Pegasus ibat equos, Ouid.4.de Ponto. Vt cupidi cursus frena retentat equi, Ouid lib.3. de Ponto. Iam fulgor armorum fugaces Terret equos, Horat.lib 2.Car. Torquentem frenis ora fugacis equi, Ouid.in epist. Phædræ ad Hippolytum. Flectitis aut freno colla fugacis equi, Idem in epist. Herûs ad Leandrum. Tela fugacis equi, Propert. libro 3. Ceruoq; fugacior ibat Sudanti tremebundus equo, Claudian. Stat.1.Theb. Clarabit pugilem nô equus impiger, Horat lib.4.Carm. At non Sarmaticos attollens Susana muros Tam leuibus persultat equis, Silius libro 3. Anfractus leuioris equi, Valer.6. Argonaut. Pernix. Sic vbi prosiluit piceo de carcere præceps Ante suos it victor equus, Sil.lib.15. Impulit aduerso præceps equus Ochea conto. Valerius Flac.6. Argon. Sitq; socer, rapidis qui tonat altus equis, Ouid. in epist. Deianiræ ad Herculem. Hippolytum rapidi diripuistis equi, Idem 1.de Arte. Rapido certamina linquit In latebras euectus equo, Silius lib.16. Nec fortibus illic Profuit armentis, nec equis velocibus esse, Ouid.Metam.8. Vt noua velocem cingula lædat equum. Ouid.lib.1. de Remedio. Seneca in Agamemnone, Vos Græcia nunc teste veloces equi. Volucres portis auriga sub ipsis Comit equos, Statius lib.4.Theb. Vertice sic Pholoës volucrum nutritor equorum, Idem lib.10. Volucris non præpete cursu Vectus equi non Pegaseis adiutus habenis, Claudian.lib.1.in Rufinû. Dum volucri quatit asper equo, syluasq́; fatigat, Valerius Flac.3 Argon. Fuit & proprium equi nomê Volucris, vt supra diximus. Iuuenal.Sat.8. equum tum celerem tum ignauum, his versibus describit:

Nempe volucrem
Feruet, & exultat rauco victoria circo.
Clara fuga ante alios, & primus in æquore puluis.
Hirpini, si rara iugo victoria sedit,
Vmbrarum, dominos pretijs mutare iubentur
Segnipedes, digniq́, molam versare Nepotis.
Sic laudamus equum, facili cui plurima palma,
Nobilis hic, quocunq, venit de gramine, cuius
Sed venale pecus Corithæ, posteritas &
Nil ibi maiorum respectus, gratia nulla
Exiguis, tritoq, trahunt epirhedia collo

De celeribus equis in certaminibus, nonnihil dicam in H.e. Vergilius in Georgicis de equo iam triennium superante, & ad publica certamina instituendo, Carpere mox gyrum incipiat, gradibusque sonare Compositis, sinuetq; alterna volumina crurum.

Sitq; laboranti similis: cum cursibus auras
Aequora, vix summa vestigia ponat arena.
Incubuit, &c.
Prouocet, ac per aperta volans, ceu liber habenis,
Qualis Hyperboreis Aquilo cum densus ab oris

Ἀελλάδες ἵπποι, ταχεῖαι, apud Sophoclem in Oedipo tyranno. vt Hesychius citat. Ἀελλάδες ἵπποι, αἱ ταχεῖαι, tragicum est, Suid. Equi veloces, [illegible] (apud Simonidem) [illegible] Ἀρπυίαις [illegible] [illegible], Homerus Iliad θ. de equis Iouis currum per aëra trahentibus, quos & ὠκυπέτας nominat. Ἀερσίποδες ἵπποι apud Homerum. qui pedes celeriter vel altius eleuant: nam verbum ἀείρειν eleuare est: vel quasi [illegible] (apud eundem) [illegible]. Αἰετὸς ἵππων, celerrimus equus in epigrammate Archiæ, Anthologij 1.33. pro equo omnium pernicissimo, quando aquila inter aues velocissima est. Oppianus Iberos equos tantæ celeritatis esse scribit, vt solæ cû eis aquilæ certare possent. Velociores aquilis equi illius, Hierem.4. Αἰετοφόροι dicti equi à genitiua quadam nota, quam habent circa armos, à Sarmatis probantur tanquam ad cursus aptissimi: improbantur qui eandem circa caudam & clunes habuerint, Absyrt.115. Conuenit sanè à pernicissima auium aquila equos etiam velocissimos sic appellari, etsi nulla huiusmodi corporis nota foret. [illegible], Q.Calaber. Πόδας αἰόλος ἵππος, Homer. [illegible] vocat Homerus siue quòd celeres equos possideant siue quòd varijs equitandi modis vtantur. Scholia in Aristophanem: plura vide apud Varinum. Αἰολόπωλοι Homero celeres equi potius quàm varij intelliguntur, ex Porphyrij (Quæstionum Homericarum 3.) sententia, Cælius. sed in hoc errasse mihi videtur: non enim ipsos equos Homerus, sed equites αἰολοπώλους appellat. Οἷοι Τρώιοι ἵπποι ἐπιστάμενοι πεδίοιο, Κραιπνὰ μάλ' ἔνθα καὶ ἔνθα διωκέμεν ἠδὲ φέβεσθαι, Οὕς ποτ' ἀπ' Αἰνείαν ἑλόμην, Diomedes apud Homerum Iliad.ε. [illegible] Q.Calaber lib.8.de equis Achillis. Aeotæ equos donauit Ἥλιος [illegible], Apollonius. [illegible] Hom.Odyss.γ. Εὐσκαρθμοῦς, [illegible], Hesychius & Varin. In Iliensi campo tumulus quidam est, quem homines (inquit Homerus in Catalogo) Baticam vocant, dij verò σῆμα πολυσκάρθμοιο Μυρίνης. Tradunt autem Myrinam vnam fuisse ex Amazonibus, coniecturam ex adiectiuo capientes: equi enim propter celeritatem εὐσκαρθμοι dicuntur, vnde & illam ab equorum celeritate πολυσκαρθμον dictam, & Myrinam ciuitatem ex ea nominatam esse, Strabo libro 12. Κραιπνοί. Oppianus. Ὀξεῖς, ταχεῖς, Pollux. [illegible] Apollonius lib.1. Ταχὺς quidem proprium equi epitheton perhibetur, vt νωθὴς asini. Τανύοντ' ἵπποι apud Homerum, id est celeriter currebant, quod in Odyssea [illegible] dicitur Aeolicè. [illegible]. Et in Iliade. [illegible]. Τροχάζειν etiam de cursu equorum in Hippiatricis legitur. Τροχάσας, [illegible], Varinus. Ψαμαθοειδής, epitheton equi Arionis (sic vocabatur Adrasti equus) à celeritate, [illegible] τῆς γῆς κατὰ

κατὰ δεξιὰν, Varinus & Etymolog. hoc est quod Vergilius dixit. Vix summa vestigia ponit arena Ὕπαγε ζυγὸν ὠκέας ἵππους, hemistichium apud Varinum: videtur autem Homeri. Africa equos velocissimos præstat ad usum sellæ, Veget. Ratumena (inquit Festus Pompeius) porta à nomine eius appellata est, qui ludicro certamine quadrigis victor Hetrusci generis iuuenis à Veijs consternatis equis excussus, Romæ perijt: qui equi feruntur non antè constitisse, quàm pervenirent in Capitolium, conspectumq; fictilium quadrigarum, quæ erant in fastigio Iovis templi, quas faciendas locaverant Romani Veienti cuidam artis figlinæ prudenti: quæ in bello sunt recuperatæ, quia in fornace adeò creuerant, vt eximi nequirent: idq; prodigium portendere videbatur, in qua civitate eæ fuissent, omnium eam futuram potentissimam, Hæc Pompeius. Meminit & Plutarchus (in Publicola:) item Solinum, Tarpeium, inquit, Iovem terna dextratione lustrauit, &c. Hermolaus scribens in Plinij librum 8 ca. 42. Hoc ipsum ferè Olympiæ scribit accidisse Pausanias, auriga homine Corinthio effuso, cui nomen erat Phedola, vt equæ Aura, cuius & imago ibi consecrata est. Auræ quidem nomen celeri equo convenit. Tartarorum equi tantæ velocitatis sunt, vt vno die viginti miliaria magna Germanica equitent, Matthias à Michou. Cicero gradarius fuit in loquendo, Seneca. Ὑπαγελκειν, ἐπὶ ἵππων πορεία τις, Varin. Apud Hesychium quidem legendum est, ἐπὶ τῶν ἵππων πορείας τις τρόπος, βῆμα, hoc est modus quidam incedendi equorum: puto autem gradario vel tollutari eundem esse, vt supra etiam alicubi dictum est. Ὑποχρεχόντων, χρῄζοντων, ἐγγιζόντων, Suid.

Lydi in Asia Crœsi tempore fortes & strenui erant: & ex equis pugnabant, equitandi sanè periti, & hastas prælongas gestabant, Herodot. lib. 1. Lapithæ (Vergilio teste) frena invenerunt, & equum docuêre sub armis. Insultare solo, & gressus glomerare superbos. Milite non illo quisquam felicius acri Insultaret equo, Silius libro 10. Filius ardentes haud secius æquore campi Exercebat equos, Verg. Aeneid. 7. Et sollitum armigeri ducite munus equi. Propert libro 3. Astat & audaci strenuus fertur equo, Pontanus. Hinc bellator equus campo sese arduus infert, Vergil. libro 2. Georg. Et inter Bellatoris equi caua tempora conijcit hastam, lib. 10. Aen. Post bellator equus positis insignibus Aethon, lib. 11. Aen. Nec bellatoris terga premuntur equi, Ouid. libro 2. Fastor. Pars bellacis equi duris premit ora lupatis, Pamphilus quidam. Bellicus ex illo fonte bibebat equus Propter. lib. 4. Belligerosque hortantur equos, hi pectora fletu Chara premunt, Stat. lib. 7. Theb. Quod muniat arma, Belligeros quod frenet equos, Idem libro 3. Achil. Lanigeræ pecudes, & equorum duellica proles, Lucretius libro 2. Non sonipes in bella ferox, non itet in æquor, Lucan. lib. 4. Siue ferocis equi luctantia colla retorques, Ouid. in epist. Phædræ ad Hippolytum. Quisnam frenigeræ signum dare dignior alæ? Stat. Morientumque ora furenti Hippomedon proculcet equo, Stat. Equus insiliens, & insultans, apud recentiores. Et ad litmos hilarem intrepidumq; tubarum Prospiciebat equum, Stat. Martius huic sonipes campos hinnitibus implet, Silius libro 1. Troilus haud aliter gyro leuiore minantes Eludebat equos, Stat. Impulit adverso præceps equus Ochea conto, Silius. Pugnator & pugnax, apud recentiores. Plura quæ bellatoribus equis maximè conveniunt epitheta, vide superius inter epitheta animosi & fortis equi.

Sin ad bella magis studium, turmasq; feroces,
Aut Alphea rotis prælabi flumina Pisæ,
Et Iovis in luco currus agitare volantes:
Primus equi labor est, animos, atq; arma videre
Bellantum, lituosq; pati, tractuq; gementem
Ferre rotam & stabulo frenos audire sonantes:
Tum magis atq; magis blandis gaudere magistri
Laudibus: inq; vicem det mollibus ora capistris
Invalidus, etiamq; tremens, etiam inscius aui.
At tribus exactis, vbi quarta accesserit ætas:
Carpere mox gyrum incipiat: gradibusq; sonare
Compositis, &c.
His vel ad Elei metas, & maxima campi
Sudabit spatia: & spumas aget ore cruentas:

Belgica vel molli melius feret esseda collo, Vergil. in Georgicis. Ἐνυάλιος, id est Martius, Oppian. Μενεδήϊος, ὁ πολεμιστήριος ἵππος, Varin. qui & στρατιωτικὸν appellat. Δεξιὸς διώκειν ἵππος: & φόβον ἄρσαι φοβέειν apud Homerum. Ὡς δ' ὅτ' ἀρήϊος ἵππος ἐελδόμενος πολέμοιο Σκαρθμῷ ἐπιχρεμέθων κρούει πέδον, &c. Apollonius lib. 3.

Non illi venator equus, non spicula curæ, Claudian. de nuptijs Honorij. Thyssagetis (inquit Herodot. libro 4.) vicini sunt Iyrcæ & ipsi è venatione victitantes hunc in modum. Conscensis arboribus, quæ per omnem regionem frequentes sunt, insidiantur. Singulis adest canis: & item equus, in ventrem cubare edoctus humilius, subsidendi gratia. Vbi quis ab arbore feram viderit, sagittaq; percusserit, conscenso equo illam persequitur, comitante cane. Venatoris κυνηγὸς Pollux facit κυναγωγὸς, & ἱππαγωγὸς.

Beroaldus in Suetonium ait funalem equum eum fuisse, qui proximus triumphalem currum antecederet, quasi fune coniunctus. Habenalis aliter vocatur à Dionysio. Tranquillus in Cæsare Tiberio, Dehinc pubescens Actiaco triumpho currum Augusti comitatus est sinisteriore funali equo. Alexander ab Alexandro Genialium dierum 5. 20. funales equos dici conijcit, qui funibus alligati currum triumphantis traherent, in quibus ingenui pueri sedere veteri more solebant. Vel quòd in his insiderent qui funalia præferebant & faces: nam pervulgatum ferè est faces & lumina tam in apparatu triumphi, quàm iuxta triumphantem deferri solere. Diuus enim Cæsar ad lumina quadringenta in Capitolium triumphans ascendit, elephantis lychnos dextra sinistraque gestantibus. Funalis sanè vel habenalis equus, is videtur, qui Græcè σειραφόρος dicitur, de quo infra in c. In prouincia Caraia equi optimi sunt, qui à mercatoribus in Indiam ducuntur. Incolæ verò solent illis equis auferre de osse caudę nodos duos vel tres, ne equus currens sessorem cauda feriat, néve caudam in latera subinde flectat, quod turpe existimant, Paulus Venetus. Σταλακες, genus equorum, Hesych. & Varinus. Νεκρήστω ἵπποις, τῶν ἀπὸ νεκρῶν, Varinus.

H. c.

Ἱππόβοτον vocant locum equorum pascuis idoneum, vt Argos hippoboton, & pratum hippoboton, de quo ex Strabone in B. dixi, in equis Nisæis. Ἱπποκαμπτὰς, ὕλην λίαν μεγάλην, ἵπποις* λελειμμένην, (forte ἵπποις καταβοσκουμένην, aut tale quid) Hesych. Ἱππόβρωτος. ab equis devoratus, Lexicon. Ἵπποι αἰδηφάγοι, equi voraces, apud Pollucem. Τέρυες ἵπποι λέγονται ὅτι αἰδηφάγοι εἰσίν: ἔνιοι δὲ αἰθέτας. τέρυ, αἰθέτις, λεπτόν, Hesych. & Varin. Στατὸς ἵππος, qui in stabulo alitur equus: ἐπὶ φάτνῃ τρεφόμενος, καὶ ἑξεστηκὼς (ἴσως, Scholia in Iliad. ζ.) ἐπὶ πολὺν χρόνον, iidem. Χλοηφαγεῖσθαι, herba viridi pasci. Χλοάζειν, viridi herba pascere: χρασίζειν, grassi, id est

 farragine.

farragine. Γαστρίζειν, οὐ μόνον τὸ πληροῦν, ἀλλὰ καὶ χορτάζειν λέγουσι, ἀλλὰ καὶ τὸ πλήττειν εἰς τὴν γαστέρα, Pollux. Et alibi, Χιλός, ὃν ... χιλοῦν ... Equis qui anno quarto demum ad bellum vel certamina sacra domantur, Tum demum crassa magnum farragine corpus Crescere iam domitis sinito. nanque ante domandum Ingentes tollent animos, prensique negabunt Verbera lenta pati, & duris parêre lupatis, Verg. in Georg. Fœnum alibi bis tantum, alibi ter aut quater etiam anno secatur. Armentorum id cura, iumentorumque progeneratio suum cuique consilium dabit optimum, maximè quadrigarum quæstus, Plin. Thraces qui ad Strymona habitant, folijs tribuli equos saginant, Plin. Τρίβολον πάνυ χλωρὸν οἱ Θρᾷκες ἵππους τρέφουσι, Dioscor. Apud Hesiodum hippomanes herba est, quam edentes equi aguntur in furorem, Hermolaus. Quænam herbæ hippomanes dictæ sint, vide supra parte prima huius capitis inter plantas. Circa Scytharum & Medorum dictam Thraciæ regionem, locus est viginti ferè stadiorum spatio, qui hordeum producit, quo homines vescuntur, equi verò & boves abstinent, &c. Aristoteles in Mirabil. Ἀκοστήσας (apud Homerum circa finem Iliados ζ.) ἄκος τὸ σῖτος λαβών, ... κυρίως δὲ πᾶσαι αἱ τροφαὶ ἀκοσταὶ καλοῦνται, ... σώματι ... Scholia. Hordeo dum connutritur equus. ἀκοστῆσαι pronunciatur: quoniam vt interpretantur glossematarij, acosten hordeum vocat Nicander. Sed apud Thessalos cibaria & alimenta omnia nuncupari acostas, traditum veteribus est (nostrates forsan ab hac origine *kost* appellant.) Sunt qui apud Homerum Iliados rhapsodia sexta, legant ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ, exponantque, sordidatus in stabulo. Nam χόνδρος, id est gœtus sordes indicat, Cæl. Κεκορηκότες πυρῆς βόες, σύρατον (vox videtur corrupta. malim ἴδιον τοῦτο βοῶν. ὡς καὶ ἵπποι τὸ ἀκοστῆν: quanquam de omnibus brutis propriè dicitur κεκορηκότες) Varin. Κύπειρον, flos quo equi vescuntur, Hesy. & Varinus. Ἵπποι δὲ κρῖ λευκὸν ἐρεπτόμενοι καὶ ὀλύρας Ἑσταότες παρ᾽ ὄχεσφιν ἐΰθρονον ἠῶ μίμνον, Iliad. θ. Olyræ semen hordeo simile, Scholia. Τραύξανα, quæ cadunt à præsepibus equorum, aut boum, ἢ τῶν ἄλλων κτηνῶν λείψανα, Varinus. Tartarorum equi pedibus aquam & pabulum sub niuibus sibi quærunt, Matthias à Michou. In prouincia Aden equi, boves, cameli & oves vescuntur piscibus, quorum ingens illic copia, & libentius quidem siccis quàm recentibus: nam propter immensum calorem herbis & frugibus carent, Paulus venetus. Tondentes campum latè, Vergilius de equis pascentibus. Vt ante lucem viri equiq; pransi essent, Liuius. Egregia sunt illa Persæ cuiusdam & Libyos dicta: Nam alter interrogatus, quæ res potissimum saginaret equum, respondit, Oculus domini. Alter, quod stercus esset optimum, Domini vestigia, inquit, Aristot. 1. Oeconom. Huc pertinet illud quod refertur à Gellio, quod cum quidam corpulentus ac nitidus, equum haberet macilentum, rogatus quid esset in causa: respondit mirum non debere videri si equo esset habitior, quandoquidem ipse se pasceret, equum curaret seruus. Eleganter dixit equiso quidam, nihil perinde saginare equum, vt regis oculum. Ἀνὴρ γὰρ ἔλκων οἶνον, ὡς ὕδωρ ἵππος Σκυθιστὶ, φωνεῖ δὲ κόππα γινώσκων, &c. Byzantius Parmeno apud Athenæum lib. 5. Nos eum qui vno haustu multum biberit, vaccæ potius quàm equo comparamus. Fimum (inquit Hermolaus) Græci multis nominibus appellant, ἀποπάτημα, ἀπόπατον, βόλβιτον, & ἱππομαραθόλιτον, &c. Et mox. asini propriè est onis, & onthos, equi cópros. Equi excrementum alui propriè dicitur πίλεθος, σπέλεθος, σπατίλη, Varinus in Ἀποπατῆσαι. Ego alibi πέλεθον, βῶλον exponi reperio: σπέλεθος, κόπρος: πίλεθον verò per τ. pro fimo in Lexico vulgari Græcolatino exponi non probo. Forte autem π. & σπ. aliquando indifferenter ponuntur: nam etiam pro caprino fimo pyrathon & spyrathon legimus. In Acharnensibus Aristophanis πελεθὸν oxytonum (quod minus placet) legi in his versibus ridiculis, Ὁ δὲ λίθον βαλεῖν βουλόμενος ἐν σκότῳ λάβοι τῇ χειρὶ πελεθὸν ἀρτίως κεχεσμένον. vbi Scholiasten βῶλον interpretari miror, ego legerim κόπρον, (vt & Varinus in Σπέλεθον habet.) nam in Ecclesiazusis σπέλεθον per σπ. non π. legens, cum acuto in prima, non vt illic habetur in vltima. βῶλος quidem pro κόπρος facilius deprauatum est: quoniam μ. & κ. literæ proximas habent figuras: nec me movet quod Varinus etiam eum sit secutus errorem: quare & πελεθόβαψ apud Varinum exponetur, stercore tinctus, id est inquinatus. Ὀνίαι & ἰνίαι, ἃ ἵπποι τὸ ἀφόδευμα, Varinus. apud Hesychium ὀνίαι tantum (in plurali numero) sic exponitur. Immitem quatiebat equum spumantia sæuo Frena cruentantem morsu, Silius. Et spumas aget ore cruentas, Vergilius de equo cursu certante in Eleo campo. Ἵππου vel ἱππείου κράτος, ἢ ἡ ἵππου ἰσχύς, Suidas, Varinus, Hesych. Τροχάζειν & ἱππάζειν verba de cursu & ambulatione equi ponuntur Absyrto cap. 26. Συμβαίνει δὲ ... τροχάζων ... ἱππάζων. Cameli Bactrianæ velocitate sunt inter equos, Plinius: id est æquè veloces ac equi. Τὰς ἱππασίας ποιεῖσθαι, Xenophon in libro de re equestri videtur & de equite & de equo ponere, vt Latini etiam equitare. Equus ἱππικὸς à Polluce laudatur. De equo resonante vngulis in ingressu Xenophon dixit ... τὸ δάπεδον ψοφεῖν: ... κροτῇ ... ἠχεῖ, Pollux. Χθόνα δ᾽ ἔκτυπον ὠκέες ἵπποι Νύσσοντες χηλῇσι. κόνις δέ σφ᾽ ἀμφιδεδήει Κεντρομένη πλεκτοῖσιν ὑφ᾽ ἅρμασι καὶ ποσὶν ἵππων, Hesiodus in Aspide. Ματᾶν libro 5. Iliad. de equis dicitur, τὸ ματαιοπραγεῖν καὶ ἀργὸς ἵστασθαι, Varin. Ματᾶν, ματίζειν, Hesych. Ὑπερώησαν ἵπποι, ... ἀφώρμησαν, Varin. ὑπαναχώρησαν, Hesych. est autē apud Homerū Iliad. θ. hæc dictio. Hinnitum acutum Vergilius dixit Georg. 3. Hinnire (inquit Nic. Erythræus) propriè equorum est. quo vernacula lingua nostra nitrir, annichiare Siculi. Germani dicunt *vvieblen* vel *vvybelen*: Galli hennir. Hinnitusque cient tremuli, Grat. Quum aliquantum progressus esset, subito exaudiuit hinnitum, respexitq; & equum alacrem aspexit, Cicero 1. de Diuinat. Fœmina cornipedi semper adhinnit equo, Ouid. lib. 1. de Arte. Hinnibundè pro hinnienter, ab eo quod est hinnio. Claudius Annalium lib. 16. Equæ hinnibundè inter se spargentes terram calcibus, Nonius. Ex fremitu equorum illata suspicione, Cæsar. Equorum ardescit fremitus. Verg. Et alibi, Poscit equos, gaudetque tuens ante ora frementes. Plura super hoc verbo leges superius in b. vbi de equo animoso. Ἵππων φωνὴ χρεμετισμός, χρεμετίζειν, χρεμετίζοντες, ἐπιχρεμετίζοντες, ἔνιοι δὲ καὶ φρυαγμὸν ἵππων ἐκάλεσαν, καὶ φρυμάττεσθαι τοὺς ἵππους, φρυάττεσθαι δὲ πάντα:, Pollux: vltimam dictionem lego πάντες, hoc sensu: De voce equorum omnes ferè φρυάττεσθαι dicere, φρυμάττεσθαι verò pauciores. Ἵππος φρυάττεται, χρεμετίζει. Χρεμετισμός. φρύαγμα, φριμαγμός. Ἆσθμα, πνεῦμα, φύσημα, καὶ γαυρίαμα, καὶ αὔχημα. Φριμάττεσθαι, φυσᾶν, ἀσθμαίνειν, ἐκπνεῖν, γαυριᾶν, καὶ τὰ ὅμοια, Pollux. Φριμαγμὸς οὐκ ἔστιν ὁ χρεμετισμός, ἀλλ᾽ ὁ διὰ τῶν ῥινῶν τῶν ἵππων ἐκπεμπόμενος ἦχος ὅταν γαυριῶσι. ... (Suidas & Varin.) καὶ φριμαγμὸς ὁ χρεμετισμὸς παρὰ Λυκόφρονι. καὶ φριμασσόμενον τὸ ταραχῶδες ... φυσῶντες. Φριμάσσει, φριμάσσεται. Φριμάττεσθαι, ἐπὶ τράγων: φρυάττεσθαι δὲ ἐπὶ ἵππων: ... φρυάγματ᾽ ἱππικά, apud Sophoclem in Electra, Hæc omnia Varinus, & partim Etymologus. Φριμάσσεται, σκιρτᾷ, ἐπεγείρεται Hesychius. Pollux c. 13. φριμαγμὸν & φριμάττεσθαι (per iota in prima) magis proprium caprarum esse dicit, cum easdem voces prius equis attribuisset, prima per ypsilon scripta. Varinus de equis vtroque modo scribit, nam præter citata iam loca per iota, per ypsilon etiam sic habet: Φρυμάσσεται, ἐπὶ

ἵππα.

ἵππε. Ego φρυάττεσθαι quidem semper recte per ypsilon scribi censeo, φριμάττεσθαι vero semper per iota (sive de equo, sive de capris aut hirco dicatur: nam φρυάττεσθαι de solis equis in usu est) scribendum videtur. Nam Suidas & Hesychius per iôta tantum habent, quibus tanquam antiquioribus Lexicis maior fuerit authoritas quàm Varino. Citantur & tria authorum testimonia apud Suidam, in quorum tertio φρυμαγμὸς per ypsilon scribitur, perperam, vt apparet: cum ipse literarum ordo repugnet. Ea vt sunt, apponemus, φριμάξασθαι παρὰ Ἡροδότῳ, τὸ φριμάξασθαι, ἡ πεφυσῆσθαι. Et aliud. Ὁ δὲ ἵππος ὑπὸ ἐλέμπτῃ φριμασσόμενος, ἰσχυρὸς καὶ ἀδύνατα εἶχεν ἐν τῷ ἀλσώδει ἐπιβῆναι. Καὶ αὖθις, Κτύπου τῶν ὅπλων καὶ φρυμαγμοῦ (lego φριμαγμοῦ) τῶν ἵππων καταλαβόντες, ἐξεπλήσσοντο. Etymologus quoque φριμάττεσθαι & deriuata per iôta tantum scribit, literarum ordine etiam apud eum sic scribi poscente: nec obstat quòd à verbo φρυάττεσθαι formari ait, mi litera abundante. Ὠρέξη, φρίμαξε τι λαγωεὶς ὑπ' αὔτμῆς, Oppian. de cane Britannico. Ammonius de differentiis vocum, φρυάττεσθαι equi esse scribit, φριμάττεσθαι hirci: & φριμαγμὸν dici quasi φρυμαγμὸν, innuens non scribi quidem per ypsilon, videri tamen à φρυάττεσθαι deduci, abundante scilicet μ. vt & Etymolog. Inuenio quidem βρειμάζειν quoque verbum de voce leonis: & verba βριμάινειν, βριμοῦσθαι, βριμῆσαι, βριμᾶσθαι, exponi per ὀργίζεσθαι, θυμοῦσθαι, ἀπειλεῖν, ἦχον ἀπειλεῖν: βριμάζειν vero γαυριᾶν, ἀναβακχεύειν, μετά τινος κινήσεως, &c. Quæ verba & scribendi modo, & significatione ferè cum superioribus duobus conueniunt. Φρυάγματα, φυσήματα ἱππικά, Varin. Φρύαγμα, ἡ τῶν ἵππων καὶ ἡμιόνων διὰ μυκτήρων ἠχὴ ἀγρίῳ φυσήματι ἐκπεμπομένη. λέγεται δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ γελάσαι, Suidas & Varin. Φρυάττεσθαι, καταπλήττειν (aliàs καταπλήττεσθαι) ἐπαίρεσθαι, φυσᾶν, δι' ὑπερηφανίαν καὶ θρασύτητα φυσᾶν τοῖς μυκτῆρσι, Suidas & Varin. ἐπεγείρεσθαι, μεγαλοφρονεῖν, γαυριᾶν, Hesychius. Φρύαγμα, elatio, superbia, Idem. Ἔχων τρόπους φρυαγμοσεμνάκους τινάς, senarius Aristophanis in Vespis de homine supercilioso & superbo, citatur autem hoc modo à Suida. Aristophanis codices impressi deprauatè habent, ὀφρυαγμοσεμνακυστικούς. Non placet quod in vulgaribus Lexicis Græcolatinis reposuerunt quidam φριμάσσειν, φρυάττειν, & φρυμάσσειν, terminatione verborum quæ actiua aut neutra sunt: ego semper vt media pronuncianda puto, quòd exemplis iam positis satis probatum est. Τῶν ἵππων ἄρτι φρυασσομένων, Callimachus in lauacra Palladis. Καταφρυάττομαι, γενικῇ, Suidas. Chnoæ dicuntur φρυάγματα ἢ φυσήματα καὶ συνιύματα ἱππικά, Cælius ex Scholijs in Electram Sophoclis: ego chnoas modiolos rotarum intelligo, vt in e. dicam. Καὶ μόνοι πελάσει λεόντων ἀντία βρύχειν, Oppianus de equis charopis, cum βρύχειν propriè leonum sit. Πωλικὸν δῆγμα (lego φθέγμα) φρύαγμα, Varin. Ἵπποι μεγάλα χρεμέθοντες, Oppian. Et rursus, Ὡς ἵππον ἀρίσχοντα, χαμήλιά τε χρεμέθοντα. Κτύπος τε ῥοθίς, καὶ χρεμετισμὸς ἵππων ἀναλογεῖ ἀντηνάγει, φησὶν Ἀρριανός, Suidas in Ῥόθιον. Χρεμετίσαι, κράξαι ὡς ἵππος. Χρεμετισμὸς, ἡ τοῦ ἵππων φωνή, Hesychius & Varin. sed ineptè primam syllabam per αι. & secundam per α. scribunt. Χρεμετίζει, κελεχίζει ὡς ἵππος, Hesych. Χρεμίζον. Ἡσίοδος ἐν Ἀσπίδι, Ὀξεῖα χρέμισαν περὶ δὲ σφιν ἄγνυτο ἠχώ, ἀπὸ τοῦ χρεμετίζον. Τὸ δὲ χρεμέθειν, ἀπὸ τοῦ χρίμω, χρεμέθω, Etymolog. Legitur & χρεμετή, ἠχεῖ apud Hesychium & Varinum: Equus est animal χρεμετιστικόν, quasi dicas hinnibile. Χρεμετίζειν, ἦχον τῷ στόματι ἀποπεμπεῖν, πταρνύσθαι, &c. Suid. sed video corruptum esse locum, & legendum χρέμπτεσθαι, quod tamen screare vel excreare potius, quàm vt Suidas interpretatur sternutare significat. In Marathone vico (inquit Pausanias in Atticis) tota nocte equos hinnientes & viros pugnantes audire est. Hos quidem propius spectare voluisse data opera, nemini profuit: Si quis verò rei ignarus, imprudens & fortuitò inciderit, nullam dæmonum iracundiam mouet. Φυσιῶντας ἵππους λέγει Ὅμηρος σὺν πνεῖοντας: ὅπερ σημαίνει ἂν καὶ τὸ φρυάττομένους (vox corrupta videtur, lego φρυαττομένους) καὶ ἀσθμαίνοντας, καὶ ἀντιπνεομένους, Varinus: anhelos vel anhelantes Latinè dixeris. Χνόαι, φυσήματα καὶ φρυάγματα ἱππικά, Cælius. Est & pars rotæ, modioli. Χρόμος. Φρυαγμὸς, ἐρμῆς, χρεμετισμὸς, θόρυβος. Χρέμος, ψόφος ποιός, οἱ δὲ χρεμετισμὸς. Χρόμαδος, χρότος, ψόφος, Hesychius & Varin. Κραιπνὸν πεδίοιο, Homerus de equo: Hesychius exponit, ἐπικρότων τοῖς ποσίν, ἐπιδινεῖ: itidem Scholiastes Homeri, sed addit, ἢ χρεμετίζων, locus est Iliad. 3. & rursus Iliad. o. Βρεχμάζειν, χρεματίζειν, Varin. Βρύχηλος, χρεμετισμὸς, Hesychius & Varin. Μιμιχὸς, equi vox, Iidem: vocabulum per onomatopœiam factum apparet. Μιμάζειν, χρεμετίσαι, φωνάσαι, Varin. melius μιμάξαι, vt Hesychius habet. Florus auis, equi hinnitum imitatur, Gillius ex Aeliano: Vide supra circa finem capitis quarti. Satyrus à Syllæ militibus captus, vocem asperam equi præsertim hinnitu & hirci balatu permistam ædidit, Plutarch. in Sylla. Homines quidam vocem ædunt similem asini, equi, aut alterius bestiæ voci: conijciendum est autem eiusdem animantis ingenium quoq; referre quenque, cuius vocem expresserit, Adamantius.

Esse verò equum animal philolutron ac philydron, id est balneorum & aquæ expetens, auctor probat Aristot. Cæl. Equus animal est lauationis cupidum, gaudetque paludib. & turbulentis aquis, Varin. in Ἵππος. Εἰωθὼς λούεσθαι ἐϋρρεῖος ποταμοῖο, Iliad. ζ. Volutantes se equi Græcè dicuntur κυλίεσθαι, ἀλίειν, & ἐξαλίειν: & locus volutationi aptus, ἀλίστρα, ἐξαλίστρα, κυλίστρα, Pollux. Dicitur & ἀλινδεῖσθαι volutari, & volutationis locus ἀλινδήθρα Hesychio & Varino. Ἀλινδήθρα τε καὶ ἐγκυλίστρα, Aristophan. in Ran. Ῥαία, κυλίστρα τῶν ἵππων παρὰ τοῖς ποταμοῖς καὶ ψάμμοις, Iidem. Ῥεισμὸς, ὁ τῶν ἵππων ῥυμὸς (forte κυλισμὸς,) Iidem. Ἀλισρεία, locus arenosus iuxta fluuium, Hesych. & Varin. Ἱππολούτρα, piscina lauandis equis destinata, Iidem. Nec vaccam vaccæ, nec equas amor vrit equarum, Ouid. 9. Metam. Quum tibi flagrans amor, & libido Quæ solet matres furiare equorum, Sæuit, Horat. lib. 1. Carm. Ode 25. Ἱππόθορος, valde libidinosus siue ab ἵππος voce quæ auget in compositione, siue à nimia equarum libidine. Equæ cum libidine accenduntur, ἱππομανεῖν Græcis, Latinè equire dicuntur. Ἱππομανῆ mulierem Latinè virosam dixeris, quòd viros appetat. Equienti mulæ cruda brassica datur, Columella lib. 7. Equum admissarium Itali hodie stallonem vocant, Germani schälhengst, Græci κήλωνα & κηλώνιον, & alijs nominibus, vt in C. dixi. Κηλώνιον, ἵππος ἐπιβατήριος, παρὰ τὸ κήλων ὁ σπερμαίνων ἵππος. Varin. Et pater armenti capto eripietur agello, Iuuenal. Satyr. 8. Ἱππόθορος, asinus equarum initor, Hesych. & Varin. Plutarchus in Symposiacis (libro 7.) scribit vbi saliantur equæ nomon incini solitum, quem vocent hippothoron, Cæl. Erat autem cantus equis in Venerem concitatis (vel concitandis) ad tibiam accini solitus. Ἱππογνώμων qui equas grauidas ab alijs internoscit, Hesychius & Varin. Eadem vox magnanimum significat. Quum Xerxes cum exercitu Hellespontum transisset, ingens prodigium oblatum est. Siquidem equa leporem peperit: quod facile erat interpretari, fore vt Xerxes qui exercitum aduersus Græciam maximo strepitu & ambitiosissimè ducebat, rursus pro seipso sollicitus ad eundem locum fuga recurreret. Herodot. libro 7. Idem prodigium similiter Valerius Maximus describit. 1. 6. Audio in Rhætiæ alpibus monte Spelluca, vt vocant, equum ex tauro nostro seculo natum esse. Retulit etiam nobis amicus fide dignus, visum à se in Gallia in aula regis equum posteriore parte ceruum. Gastholdus, qui olim palatinus Vilnensis erat, fertur habuisse

Equum semicervum: cuius anterior pars fuerit equo similis, posterior verò cerui figuræ: erant enim pedes posteriores graciles, & vngulæ divisæ instar pedis ceruini, Ant. Schenebergerus. De infante centauro, & Hippò puella ex equa nata, supra dixi, huius capitis parte prima. Phocylides apud Stobæum in sermone vbi mulieres vituperantur, pro diuersis earum ingenijs alias ex alijs animantibus natas scribit, vt cane, apicula, sue, equo. Et eodem in loco Simonides idem argumentum latius prosequutus, ex equo natam mulierem scribit ab omni labore alieno esse animo, & in seipsa solum ornanda tempus insumere, inutilem marito, nisi is perquàm diues aut princeps fuerit. Equam Eudemus ait adolescentem, ac armenti præstantissimam, tanquam omnium formosissimam puellam ab equisone adamatam fuisse, primumq; sui amoris hunc flagrantiæ moderatum fuisse. Deinde libidine inflammatum, vsque eò processisse cum equa, vt venereo complexu iungeretur, remq; tandem perficeret turpem. Vbi verò equæ pullus incesto stupro matrem contaminari perspexisset, eam sic à domino tyrannicè tractari acerrimè tulisse. Itaque impetu facto, virum interemisse, atque cum obseruasset, vbi humaretur eò profectum refodisse, omnibusq; supplicijs cadauer iam nullũ sensum ex mœrore percipiens vexantis, afflixisse, Aelianus. Equum adamatum à Semiramide vsque ad coitum, Iuba autor est. Plinius. Regi Babylonis erant peculiares equi, præter bello destinatos, admissarij octingenti, cum equarum quibus admittebantur sedecim millibus, Herodotus libro primo. Quòd si equarum numerum conferas admissariorum numero, deprehendes singulis admissarijs vicenas fœminas destinatas fuisse, id quod eodem in loco Herodotus monet. Homerus equos ætate minores ἀταλὰς πώλους vocat, quòd labores sustinere nondum possint, nam adulti contrario vocabulo ταλαύρινοι dicuntur & τάλαντες, Varinus: qui etiam alibi ἀταλὰς, νεαρὰς, exponit. Ἵππος ἐν τῇ πωλικῇ ἡλικίᾳ πρωτόβολος, ἢ καὶ μέλλων λαβεῖν τὸν δευτερόβολον, &c. Absyrtus in Hippiatricis: malim τὸν δεύτερον βόλον: nam βόλος τῶν ὀδόντων, dentium in pullis mutatio est: at pullus ipse qui mutat primo πρωτόβολος, secundo δευτερόβολος dicitur. Homerus Iliados secundo equos colore, ætate, & magnitudine figuraq; dorsi per omnia similes describit hoc versu, Ὄτριχας, οἰετέας, σταφύλῃ ἐπὶ νῶτον ἐΐσας. Trima equa, Horatius tertio Carmin.

Hippiatrum vulgo Italicè & in finitimis linguis marescalcum appellant, aliqui perperam menescalcum & manescalcum. Origo vocis Germanica est: nam Germani olim equos (nunc equas tantum) maras vel marcas nominabant, nimirum per metathesin Arabicæ vocis ramaka equam significantis. Iam equus laudatus ocio interdum & quiete perit: Vnde dicitur, in stabulis plures quàm foris corrumpi. Nam & strenuior quisque ægre se patitur diutius retineri ad præsepe, & in campum excurrere auet. Tum igitur & recto cursu, & ambagibus, & saltu, colliumq; aditu & cliuorum descensu exercebuntur, modo quidem & scite, non insano quodam & ebrioso impetu. Itaq; traditur hoc de Eumone ingenioso rege & forti, cum quodam in castello ab Antigono obsessus non haberet patentia & spatiosa loca, in quibus equi exercerentur: ne stando perpetuo languorem & socordiam atque etiam vitia, vt fit, contraherent, funibus transuersas subter præcordia illorum trabes curasse suspendi, & adduci postea has ita, vt priore parte corporis paululum supra terram equi attollerentur, cui cum insistere laborarent, neq; impediti subiecta trabe attingere possent, ita etiam commoti, omnes vires intendebant, & nitendo toto corpore defatigabantur, vt etiam sudor eliceretur, Camer. In strigosum equum distichon Lucilij, Anthologij 2. 23. Ἵππον ἀπηγ' ἐμβὰς μοι Ὀλύμπιος ἤγαγεν ἐχθρῷ, Ἧς ὀλιγοδρανίων ἵππος ἀπεκρέματο. Si oues vtuntur stabulo in quo mulæ, aut equi, aut asini steterunt, facile incidunt scabiem, Colum. Ἱππολέτης νόσος, id est morbus equorum, Oppiano: videtur autem de peste intelligere, κατ' ἐξοχὴν. Equus Crassi furore percitus in flumen se præcipitauit, vt Plutarchus in eius vita refert. Vermis in Indo fl. reperitur septem cubitorum longitudine: is tam robustus est, vt in quodcunq; inciderit animal noctu egrediens conficiat, equum, bouem, &c. Aelia. Silurus grassatur vbicunq; est omne animal appetens, equos innatantes sæpe demergens, præcipuè in Mœno Germaniæ amne prope Lisboam, Plin. Creditum quondam ex equo, occiso hasta basilisco, & per eam subeunte vi, non equitem modo, sed equum quoq; absumptum, Plinius.

H. d.

Vitia & virtutes equi quædam in H. b. dicta sunt, circa electionem. Ἵππειον θράσος, vide infra in prouerbijs. De animositate equi multa pulchrè dicuntur Iob. 39. Κραυγίας ἵπποι ἀπὸ κραυγῆς καὶ ψόφου ταρασσόμενος, Hesychius. Equus cibo satur procurrit. Κυδιόων: ὑψοῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαῖται ὤμοις ἀΐσσονται. ὁ δ' ἀγλαΐηφι πεποιθὼς ῥίμφα ἑ γοῦνα φέρει μετά τ' ἤθεα καὶ νομὸν ἵππων, Homerus Iliad. o. sed de magnanimitate equi in b. tractauimus. Mithridates Ponticus somnum capiens, corporis sui custodiam non modo satellitibus, sed & tauro & equo & ceruo mansuefactis committebat, vt pluribus in Tauro retuli ex Aeliano. Philarchus refert Centaretrium è Galatis (Aelianus interprete Gilio eandem historiam narrans, hominem hunc natione Gallum, nomine Centoaratrum fuisse ait) in prælio occiso Antiocho potitum equo eius conscendisse ouantem: At illum indignatione accensum domitis frenis, ne regi posset, præcipitem in abrupta isse, exanimatumq; vnà, Plin. & Solinus. Scythæ quidem equitatus & equorum gloria strepunt. Occiso deniq; ipsorum regulo ex prouocatione dimicante, hostem cum victor ad spoliandum venisset, ab equo eius ictibus morsuq; confectum, Plin. Philistus refert equum à Dionysio relictum in cœno hærentem, vt sese euellisset, secutum vestigia domini, examine apum iubæ inhærente: eoq; ostento tyrannidem à Dionysio occupatam, Plin. Interfecto Nicomede rege, equus eius inedia vitam finiuit, Plin. & Solinus. Socles formæ pulchritudine egregius Atheniensis, quem mihi permulti ignorare videntur, equum emit pulchrũ, & tam vehementi in se amore incensum, vt cum adesse sentiret dominũ, exultaret & gestiret: cum ascendere pararet, se ad consensum præstaret obedientẽ: cum ante oculos consisteret, ille suauiter & amatoriè in eũ intueretur. Quæ omnia eatenus amatoria & iucunda visa sunt, quoad petulantiam in adolescentẽ attentare conatus est, simul & fama turpitudinis de ambobus dissipata extitit: tum eam infamiam Socles sibi conflari non passus, vt in amatorem flagitiosum, & petulantem, odio incensus equum vendidit. Is non ferens ab adamato suo se distractum abesse, acerrima inedia voluntariam sibi consciuit mortem, Aelianus. Nerua Traianus simulac Parthorum & Armeniorum fines ingressus est, regionis satrapæ, ipsiq; mox reges cum muneribus ei occurrerunt, equumq; duxêre ita edoctum vt regem adoraret. Nam pedes anteriores in modum supplicantis flexit, caputq; pedibus eius qui proximus esset subiecit, Dion Cassius in Nerua Traiano. Νόμος ἐστὶ ταῖς ἵπποις, τὴν ἐπωμάζιον ἵππον ἐπειδὰν ἐθελήσωσι θεραπεύειν, περιβάλλειν τὸ μονιὸν ὥσπερ ἐγγύτατα συνεχῆ τι καὶ γνήσια, Theophylactus in epistolis. Bianoris hexastichon in equum recusantem ingredi nauim, Antologij lib 1. sectione 33. extat huiusmodi,

Πῶλον

Πῶλον τὸν πεδίων, ἀλλ' οὐχ ἄλλως ἱππευθῆναι, Νηὶ διαπλώειν πόντον ἀναπτάμενον,
Μὴ θάμβει χρεμέθοντα, καὶ ἐν ποσὶ λὰξ πατέοντα Τοίχους, καὶ θυμῷ δεσμὰ βιαζόμενον.
Ἄχθεται οἱ φόρτου μέρος ἔρχεται. οὐ γὰρ ἐπ' ἄλλοις Κεῖσθαι τὸν πάντων ἵππον ὠκύτατον.

Ceruus est animal adeò simplex, vt equo aut bucula accedente propius, hominem iuxta venantem non cer-nat, Plin. 9. Aristoteles a Platone adhuc viuo ἀπέστη. ὥστε φασὶν ἐκεῖνον εἰπεῖν, Ἀριστοτέλης ἡμᾶς ἀπελάκτισε καθάπερ πωλάρια γεννηθέντα τὴν μητέρα, Laertius.

H. e.

Eques, communis generis, qui insidet equo: item qui equestrem habet ordinem. Nos primo loco de Romanis equitibus loquemur, deinde Atheniensibus, postea de reliquis, & in genere quædam de ijs quæ ad equitis vocabulum pertinent. Sequentur ludi & certamina equestria, equestris res bellica, equitatio ipsa, tractatio, stabulum, instrumenta, currus, pretium & sumptus in emendis alendisq; equis: postremo quædam de laudibus & vsibus equorum, tum in vniuersum tum ex singulis partibus.

Equestrem ordinem (vt scribit Sipontinus) medium fuisse constat inter patricios & plebem. Principio equites iudicesq; ijdem habebantur, & gestandi annuli aurei ius erat. Postea M. Cicero in consulatu suo equestre nomen stabiliuit, Senatum ei concilians, celebrans se ex eo ordine prouectum esse, (vt Plinius refert 33.2.) Ab illo tempore planè hoc tertium corpus in repub. factum est, cœpitque adijci senatui populoque Romano equester ordo: ob quam causam post populum scribebatur, quia nouissimè cœperat adijci. Imprudenter quidem hoc tempore huius dignitatis viros, qui gestandi aurei ius habent, milites vocant, cum sint equites iure optimo appellandi. Hi olim sub Romulo regibusq; Celeres dicebantur, à Celere Remi interfectore, qui initio à Romulo præpositus fuit: qui primo electi fuerunt è singulis curijs, ideoq; trecenti omnino: deinde à flectendis (vt quidam putant) animis, quoniam iudices erant, siue potius à flectendis equis, Flexumines vocitati: postea Trossuli, à Trossulo oppido Thusciæ circa Vulsinios nouem millia passuum, quod sine vllo peditum adiumento equites cepissent, (vt Festus testatur, & Plinius 33.2.) Varro, Nunc emunt Trossuli nardo nitidi vulgò Attico talento equum. Iunius, Quòd ad equestrem ordinem pertinet, ante Trossulos vocabant, nunc equites vocant: ideoq; quia non intelligunt Trossulus nomen quid valeat, multos pudet eo nomine appellari, inuiti tamen Trossuli sæpe vocantur, Hactenus Sipontius. Horatius 2. Serm. Tu quum proiectis insignibus, annulo equestri. Equestris ordinis princeps, Cicero ad Brutum libro 11. Equestris disciplina, Verr. 6. Equitibus purpura, vt patricijs & senatoriis, vti non licebat. Ius verò annulorum aureorum non equitibus modo, tanquam bellicæ virtutis insigne, sed & senatoribus & militiæ primoribus datum fuit. Cautum fuit olim, ne quis huic ordini adscisceretur, néve ius annulorum aureorum daretur, nisi ipse ingenuus, pater & auus ingenui forent, cuique sestertia quadringenta (Sestertia quadringenta, vt Robertus Cenalis computat, valent viginti millia librarum Turonicarum, solatorum verò bilibrium decem millia: scribit Budæus censum equestrem ad hanc summam temperatum sub Tiberio: cum prius quingenta sestertia requirerentur:) quod peculium equestre habitum est, census fuisset, (vt Plin. scribit 33.2) Principes equestris ordinis olim publicani fuêre, flosq; equitum Romanorum publicanorum nomine continebatur: postea deprauatis moribus paulatim mancipes & scribæ pro concione ab imperatoribus, velut præcipuo munere, aureis annulis donari cœpere. Alexander ab Alexan. qui copiosè & eruditè multa de equitibus præcipuè Romanis scripsit libro 2. cap. 29. Genialium dierum. Ἵππαρχος, magister equitum apud Romanos dictus, primæ post dictatorem dignitatis, Suidas. Equites etiam iudices vocabantur, quia iudicum decuriæ ex equestri ordine deligebantur, Budæus ex Suetonio in Cæsare. Quem tu si ex censu spectas, eques Romanus est, Cicero pro Rosc. Com. Equites ordini senatorio dignitate proximi, Cicero pro Cluentio. Marcius primus dictator magistrum equitum sibi assumpsit Spurium, qui secundus ab ipso esset. Nam dictaturæ tempore, cum munus illud magistri equitum primum inuentum est, proximum ab illa honore dignitateq; erat, Suidas in Hipparchos. De equestri ordine quædam & origine anulorum aureorum, tradit Plinius libro 33. cap. 1 & 2 quæ hic breuitatis causa omitto, paucis tantum inde recitatis: Quod antea (inquit) militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt. Nec pridem id factum D. Augusto decurias ordinante, maior pars iudicum in ferreo anulo fuit: ijq; non equites, sed iudices vocabantur. Equitum nomen subsistebat in turmis equorum publicorum, &c. Equites Romani quomodo iudices facti sint, Appianus libro 1. de bellis ciuil. Et libro 2. Equites (inquit) ad omnia potentiores ob facultates, vectigaliumq; & onerum cæterorum mercedem, quæ à populis penduntur capientes, multitudine insuper seruorum abundantes, tertiam tributorum partem sibi remitti à Cæsare impetrarunt. Impolitias Censores facere dicebantur, inquit Festus, quum equiti æs abnegabant, ob equum malè curatum. Nimis pingui homini & corpulento (inquit Gellius in fine libri 7.) censores equum adimere solitos, scilicet minus idoneum ratos esse cum tanti corporis pondere ad faciendum equitis munus: non enim pœna id fuit, vt quidam existimant: sed munus sine ignominia remittebatur. Tamen Cato in oratione, quam de sacrificio commisso scripsit, obijcit hanc rem criminosius, vti magis videri possit cum ignominia fuisse. Lucio Scipioni Asiatico, quum reus esset pecuniæ interceptæ M. Cato censor equum ignominiæ causa ademit, vt scribit C. Plinius de viris illustribus. Equitare antiqui dicebant equum publicum mereri, Fest. Equestre æs, quod equiti dabatur, Fest. Pararium æs appellabatur id quod equitibus duplex pro binis equis dabatur, Fest. Equestria, quatuordecim ordines in quibus equites in theatro sedebant. Equestria omnium equitum Romanorum sunt, Seneca lib. 7. de Benef. Et iterum, Sed cum in theatrum veni, si plena sunt equestria, &c. Item, Habeo in equestribus locum, non vt vendam, non vt locem, non vt habitem, sed vt spectem. Suetonius in Domitiano, Et quia pars maior intra popularia deciderat, quinquagenas tesseras in singulos cuneos equestris ac senatorij ordinis pronunciauit. De subsellijs in quib. equites spectabant, plura leges apud Alexandrum de Alexandro 5. 16. Equitatus (inquit Hermolaus in Glossematis in Plinium) non modo equi manum significat, & actum ipsum equitandi (vt illud Plinij: Feminæ equitatu atteri & aduri solent: item illud, Ab armorum & equitatus lassitudine:) sed & ordinem equestrem, volumine 33. capite 2. Quinetiam, inquit, ipsum equitum nomen sæpe variatum est in ijs quoq;, qui ad equitatum trahebantur: sed vetusti codices æquitatem habent, non equitatum, quam lectionem Hermolaus approbare videtur. Atheniensium primus & ditissimus ordo (vt legimus in Scholijs Aristophanis in Equites, & apud Cælium 25. 18.) erat illorum qui pentacosiomedimni à quingentis medimnis dicebantur, quod tantum spatij ararent. Hi necessitate vrgente talentum pendebant. Secundi ordinis erant ἱππεῖς, id est equites, dicti quod cum opus erat alere equos possent

διὰ τὸ δύνασθαι αὐτοὺς αὐτοῖς χρῆσθαι ἱππάζεσθαι τοὺς αὐτῶν τρέφειν, Scholia Aristoph. & sic Cælius etiam legit: sed melius Suidas in ἱππεῖς, ἵππον legit in accusatiuo singulari, & post γένηται distinguit: vt intelligamus, singulos equites ciuitatis nomine equos singulos alere oportuisse: nam si in plurali legas, de numero non constabit: quanquam & apud Pollucem sic legitur, οἱ τὴν ἱππάδα τελοῦντες, ἐκ τοῦ δύνασθαι τρέφειν ἵππους κεκλῆσθαι δοκοῦσι. sed hinc nihil certi, vnúsne plures an singulos equos aluerit. Heraclides in Cumanorum republ. sic scribit, φείδων ἀνὴρ δόκιμος πλείστοι μετέδωκε τῆς πολιτείας, νόμον θεὶς ἕκαστον ἐπάναγκες τρέφειν ἵππον.) Hi ad medimnos trecentos possidebant, semitalentum pendebant: & antiquitus numero sexcenti erant: deinde auctus est eorum numerus in tantum vt mille ducenti fierent: sacrificia quæ ipsi in pompis mittebant, hippades dicebantur. Comam eis alere licebat (ἱπποτροφεῖν καὶ κομᾶν. Suid.) Tertius ordo, inquit Scholiastes Aristophanis, Thêtes dicebantur, &c. sed alibi legimus Zeugitas ante thêtas fuisse, vt Suidas ex Aristotelis Atheniensium rep. libro citat in dictione ἱππάς, & Varinus similiter. Sed hoc interest, quòd Varinus eo in loco scribit in quatuor ordines diuisum fuisse populum Atheniensem, pentacosiomedimnos, equites, Zeugitas, & thêtes: Suidas quintum addit, hippáda vocans: quod minus placet, quum Helychius etiam quatuor tantum ordines faciat. Zeugitæ dicebantur, secundi census ciues, qui zeûgos, id est iugum mulorum alebant, Budæus: Vide etiam infra in re curuli hac ipsa parte huius capitis. Sacrificia ab equitibus celebrata hippádes dicebantur: & bos ad sacrificium adhibitus, βοῦς ἱππάς: census etiam quem conferebant ἱππὰς vocabatur, Helych. Diximus autem superius ex Cælio dimidium talentum equites pendere solitos fuisse, hoc est coronatos aureos trecentos: quamobrem miror hippáda τίμημα μικρὸν, id est paruum censum à Varino exponi. Hippada aliqui pensionem equitum exponunt, alij vestem equestrem: καὶ θυσίαν ἐν τοῖς ἵπποις ἀπίεμενοι, (sacrificium nimirum quod pro equorum salute faciebant) Hesychius & Varin. Hipparchi, id est equitum magistri duo tantum (quod & Suidas scribit) ex omni Atheniensium numero creabantur, qui curam bellorum gererent: phylarchi verò decem, vnus scilicet ex quaq; tribu, equitibus præficiebantur, Pollux. De hipparchi officio Xenophontis librum habemus: & Socrates apud eundem libro tertio Apomnemoneumatum eius de eodem quædam egregiè disserit. Κλυτόπωλος, bonus eques, vel qui bonos equos possidet, εὔιππος, εὔπωλος: Plutonis epitheton, alij aliter interpretantur, vt Varinus docet: apud quem etiam κλειτόπωλος legitur per ει. in prima. Ἱππική, ars equitandi, facultas equestris. Hanc non desunt qui in Lybia compertam primò tradant: qua ex causa nuncupârit Pindarus in Pithijs Κυρήνην εὔιππον: etiamsi ad id referunt alij quòd ad Neptuno edocti sint Libyes currus iungere: quin & Pallada equestrem in Libya genitam, Cæl. Vide infra in Neptuno hippio. Eques etiam pro ipso equo accipitur à Vergilio, vt supra dixi. Omnes antiqui scriptores (inquit Seruius apud Macrobium circa finem libri 6.) vt hominem equo insidentem, ita & equum cum portaret hominem, equitem vocauerunt (& equitare de vtroque, vt infra probabimus:) Ennius, Denique vi magna quadrupes eques atque elephanti Proijciunt sese. Hominem qui equo insidet, Veget. sessorem vocat. Equisessor vox composita apud Calepinum legitur, sed sine authore. Equestris, qui equo vehitur, vt circulator equestris apud Apuleium. Scoppa. De equitibus & eorum officio, in diuersis epistolis quædam scripsit Antonius Gueuara Hispanus: Extant autem epistolæ illæ Hispanicè, vt ab eo scriptæ sunt, & in Italicam linguam translatæ. Qui qualesque fuerint equites Achæi, Chalcidenses, Cretenses, Capuenses, Gaditani, Germani, Patauienses, Persæ, Alexander ab Alexandro docet in diebus genial. 2. 29. Hippobotas Chalcidensium ex historia dici nouimus prædiuites, gloria quoque præcellentes, Cælius. Ἱππεῖς apud Lacones vocabantur adolescentes (νεανίαι, iuuenes transfert Cælius 19. 22) qui iustos adolescentiæ annos attigerant, teste Eustathio Iliados 8. & qui his præerant ἱππαγρέται apud eosdem dicebantur, Varinus in Βοίφορ. Eligunt ephori ex florentioribus viros tres, qui ἱππαγρέται (al' ἱππάγρεται, interpres de suo addit ab equitatu congregando) appellantur, Xenophon in repub. Laconum. In Lacedæmoniorum repub. monarchia ad reges, aristocratia ad senes, oligarchia ad ephoros, democratia denique ad hippagretas & iuuenes pertinet, Archytas Pythagoreus apud Stobæum in Sermone de repub. Vide etiam inferius inter Bellica. Καρίται, ἱππεῖς στρατιαί, καρεῖς, Varin. Ἱππεὺς, exul, & genus ornamenti virginum, (vt hippiscus etiam ἐπίθεμα κεφαλῆς, aut muliebre ornamentum exponitur:) & rei equestris peritus, Hesychius & Varin. Ἱππότης pro equite frequens apud Homerum, præsertim pro epitheto Nestoris: recentiores aliqui exulem exponunt, sed melius est equitem interpretari, & rei equestris peritum, ἱππία, ἔφιππον, ἱππικὸν, ἱππηλάτην, Hesychius, Etymologus, Suidas, Varin. Scholiastes in Iliados secundum, Nestorem hippoten exponit exulem, & hanc historiam affert. Hercules cum occiso Iphito expiari à Neleo non impetrasset, Pylum obsedit: & propter Nelei filiorum imprudentiam magnis subinde malis vrbem afficiebat. Quæ quidem quandiu viueret Periclymenus Nelei filius, difficilis expugnatu erat: quòd is amphibius (vitæ mutabilis, vide Onomasticon in Periclymeno) esset. Sed tandem in apiculam mutatus, cum Herculis currui insideret, prodente Minerua, ab Hercule interemptus est. Tunc igitur Pylo vastata, & vndecim eius fratribus occisis, Nestor qui in Gerenis alebatur, solus remansit, Gerenius inde cognominatus, vt Hesiodus in Catalogis refert. Ἔποχος, qui vehitur equo vel curru: hinc orationem metro & numeris astrictam ἔποχον appellant à sublimitate: prosa enim veluti pedestris & humilior est, vt refert etiam Cælius 7. 1. Ἔποχον inter equi instrumenta legisse videor alicubi, Cælius: Vide infra in ephippij mentione. Ἱππέων καὶ ἀμβατῶν pro ἀναβατῶν, Xenophon Apomnem. 3. Ἱππεὺς ἀναβατικὸς Xenophonti dicitur, qui commodè & facile equum conscendere potest. Καλοῦνται δὲ ἱππεῖς, ἱππόται, ἡνίοχοι, ἀναβάται, ἐμβάται, (lego ἀμβάται,) Pollux. Ἱππιβάτης, ἱππεὺς, Hesychius & Varin. Ἱππιβάτειο, ἱππικά, Hesychius. Ἱππεὺς, qui communiter καβαλλάριος dicitur, Varinus. Caballarij quidem nomen apud Gallos non equitis simpliciter, sed dignitatis nomen est. Sic & equites aurati hodie dicuntur qui virtutis merito à regibus vel cæsaribus, torque aurea, ni fallor, donantur. Equites etiam fiunt (si modo per censum liceat) hoc dignitatis nomen adepti, qui religionis causa sepulchrum Domini Hierosolymis adeunt, certis quibusdam cerimonijs, dum creantur, adhibitis. Ἱππελάτης pro ἱππηλάτης, carminis gratia apud Oppianum. Νέσσφιν ἐφ' ἱππηλάτῃ Θρηκῶν καθορμώμενος ἀξων, Homerus Iliad. ni, id est, rei equestris peritorum. Apud Varinum ἱπποπώλων scribitur, cum omega in penultima: quo modo etsi formari potest (nam πωλεῖσθαι etiam versari significat) in dactylicum tamen versum non admittitur. Ἱππόδαμοι, ἔφιπποι, ἢ πωλοδάμασαι, ἢ ἵππους ἐλαύνοντες, ἢ δαμάζοντες, ἐφ' ἵππων ἀναστρεφόμενοι, Hesychius, Varinus, Suid. Ἱπποδάμων, ἔφιππων, Hesych. Ἱππεδαμασίς. πωλοδάμης, Pollux. Ἀμαζονίδων δαμνίππων, Orpheus. Vide quædam supra parte prima huius capitis inter deriuata: & infrà hac ipsa parte in Bellicis. Ἵπποι pro ipsis equitibus apud Homerum in hoc versu, Ὀτρύνων ἵππους τε καὶ ἀνέρας ἀσπιδιώτας, id est, Instigans tum equites tum viros scutatos, hoc est pedites armatos. Sic etiam communiter dicimus, Ἡ τῶν Περσῶν ἵππος

ἵππος ἐοίκασιν, ἤγουν οἱ ἱππεῖς. Sic & ἱπποκορυστὴς accipi potest, quasi ἱππεὺς κορυστὴς, id est eques armatus, Porphyrius quæstionum Homericarum 16. Ἱππακέλευθος, ἵπποις κελεύων, ἱππεὺς, ἢ ὁ πολλὴν ὁδὸν πορευόμενος, Hesychius & Varin. Ἱπποφαρμος, magistratus quidam, Hesychius & Varin. vide ne legendum sit ἵππαρχος. Ἱππαρχία, præfectura & quasi magisterium equitum: vnde verbum ἱππαρχεῖν, hoc magistratu fungi, cum genitiuo: Demosthenes, Καὶ ὧν ἱππαρχεῖν ἠξίωσεν ἱππέων τούτοις οὐ συνεξῆλθεν: hinc & passiuum in vsu in tertio Politicorum Aristotelis, Δεῖ τὸν ἄρχοντα ἀρχόμενον μαθεῖν, οἷον ἱππαρχεῖν ἱππαρχηθέντα. Ἱππαρχικός, qui hipparchi munere bene fungitur. Ἱππαρχικὸν δὲ καὶ τὸ τὰ χωρία γιγνώσκειν, Xenophon. Ἵππαρχος apud Lacones, qui iuuenum curæ præfectus est, Hesychius & Varin. nos eundem paulò ante hippagretam Laconicè dici monuimus. Hipparchi tabula: quoniam apud Syracusanos hipparchi scripta in tabulis nomina illorum qui aliquid deliquissent notabant, Suidas: ex quo etiam mancus Hesychij locus restitui potest. Videtur autem proverbij vim habere, vt vulgò etiam catalogum pro reprehensione dicimus, & catalogum alicui legendum, pro eo quod est increpationem expectandam: nimirum à ludimagistrorum more qui puerorum nomina in tabulis scripta (vt in matricula, sic vocant, academiarum rectores) cum vel abfuerint, vel peccarint aliquid, ne per obliuionem impune abeant, puncto notant in sulco cera expleto. Erasmus in Chiliadibus Ἱππάρχων in plurali numero scribit, & Hipparchorum tabulam vertit, cum Suidas & Hesychius in genitiuo singulari habeant: Et ex Suida ἀτακτησάντων transfert, qui ordinem deseruissent, somnians forte λειποταξάντων se legisse: non enim per inscitiam puto, cum mox idem vocabulum ex Hesychio melius reddat, qui indecore aliquid fecissent. Hoc etiam falsò attribuit Hesychio Lacedæmoniorum hipparchum delinquentium nomina in tabula scribere solitum: nihil aliud enim de Laconum hipparcho Hesychius scribit, quàm quod iuvenibus præfectus fuerit. Deinde novo initio facto subijcitur, Ἱππάρχου πίναξ, ἐνιοι ἱππάρχαι ἐν πίναξι, qui locus mutilus, vt dixi, ex Suida sic reponetur. Ἱππάρχου πίναξ. ἐπεὶ παρὰ Συρακουσίοις οἱ ἵππαρχοι ἐν πίναξι, &c. nam sequentia vtrique eadem sunt. De vsu proverbij rectè Erasmus, quoties haud impune futurum, si quid peccetur, significabimus. In eundem sensum dici posse videtur, Iovis diphtera. Sic & σκυτάλαι Hesychio tabulæ sunt, in quibus iudices scribebant nomina delinquentium. Sunt quibus calasiris intelligatur equestris tunica latior, quam & xystida vocant: dicitur quoque ἱππικὸν χλιδῶν, Græcorum lexicis hac in re præcipuè viciatis, Cælius. Ἱππικὸν χλιδῶν Ion in Agamemnone dixit, vt Hesychius & Varinus citant, apud quos hunc tantum errorem invenio, quòd codices impressi καλὰ; σίρεσιδας duabus vocibus habent, pro vna cuius antepenultima per iota scribi debet. καλασίρειδας. καλασίριτα, τὰ λοχία, ἃ καλοῦσι ὤας, Hesych. & Varin. forte καλασίριδα legendum, vt accusatiuus sit à recto calasiris. Vocabulum λοχία hoc sensu non memini alibi legere: ὤας enim, id est fimbrias interpretantur. Pollux certe 7.13. vbi de oa loquitur, & diversa fimbriarum vocabula recenset, nullum habet huiusmodi. Idem 7.16. calasirin tunicam Aegyptiam thysanotam, id est fimbriatam esse docet: vbi tamen vtrunq; vocabulum, calasiris dico & thysanotós, non rectè per duplex sigma scribuntur. Καλάσειρις, χιτὼν πλατύσημος. ἡ ἡνιοχικὸς καὶ ἱππικὸς χιτών, ἔνιοι δὲ λινοῦν καὶ ποδήρη χιτώνιον, ἰσχνόν, apud Aristophanem in Thesmophoriazusis, Hesychius: nos lineam vestem talarem, vocamus *ein chittel*, quasi à Greco χιτών: & quòd à balneo ferè gestetur, *ein badhembd.* Calasiris, tunica lata, vt Aegyptij vocant: item nomen proprium, Suidas & Varin. Ὁ καλάσιρις, χιτὼν πλατύσημος: Cephisodemus vocem Aegyptiacam esse scribit, Scholia in Aues Aristophanis: Calasiris linea vestis sacra, Varinus in Ἱερεῖς. Aegyptijs in more fuit vt Calasires, qui præcipui habentur milites, à nullo doctore, sed à patre solum, militiæ præceptis erudirentur, Alexander ab Alexandro. Κάστας ἱππικὰς nominat Xenophon in Cyri institutione: sunt autem ἐσθῆτες εἰλιταί, Pollux. Mihi quidem erratum videtur, & pro εἰλιταὶ legendum πιλωταὶ, vt vestes intelligamus non contextas sed ex filtro seu feltria lanà in se conferctà à piloarijs concinnatas, de quo panni genere pluribus in Tauro docui: est enim hoc genus soliditate densitateq; sua equitibus præcipuè aptum aduersus pluuias. Germani vocant *rytmäntel, filtzmäntel.* Accedit nostræ sententiæ Hesychij testimonium, Κάσας (melius Κάσσας per duplex sigma, vt Varinus habet) ἀμφίταπος, καὶ πιλωτά: Et rursus, Κασσὸν, ἱμάτιον, παχὺ καὶ τραχὺ περιβόλαιον. Κάλτοι, calceamenta caua in quibus equitant, Hesychius & Varin. ocreas Latinè dixerim. Est & ἱππάς, στολὴ ἱππικὴ secundum quosdam, vt Varinus annotat. Xystis, vestis est equestris, tragica, & muliebris: & exponitur, πορφυρίς, κροκωτὸν ἱμάτιον: ferebant eam reges in tragœdijs, & aurigæ (vel equis invecti athletæ) in pompis, Scholia in Nubes Aristophanis: Vocabulum est communiter oxytonum, Atticè paroxytonum. Mantelli nomine pro veste equestri, & Germani vtuntur, vt iam dixi, & Galli aliæq; gentes: videtur autem originis Persicæ vox. Μανδύας, genus Persicæ vestis qua vtebantur in bellis, Varinus & Hesychius. Reperitur & κάνδυς eiusdem significationis, vt alterutrum corruptum esse suspicemur. Sed μανδύας potius corruptum fuerit. Κάνδυς, χιτὼν Περσικὸς ὃν ἐκπορπῶνται (lego ἐμπορπῶνται, ἤτοι συμβάλλονται, infibulant sibi) οἱ στρατιῶται, Hesych. Ἀποδύσαντες ἢ τὸν κάνδυν, καὶ τὰς ἀναξυρίδας ἐξελκύσαντες, καὶ τὸν πῖλον ἀφελόντες, Authoris innominati verba apud Suidam & Varinum: Videor sanè mihi apud Xenophontem legisse. Erant autem Persæ omnes equites, vt infra dicam in Bellicis.

Equi nobiles & cursu validi, quia publicis certaminibus & spectaculis vel singuli cursu certabant, vel bigis aut quadrigis iuncti, propositis quidem præmiis, Græci dicuntur ἀθληταὶ, ἀθλοφόροι, ἀγωνισταὶ, ἁμιλλητήριοι, νικηφόροι, vt apud Pollucem & Varinum legimus. Ἵππος ἀθλητὴς apud Strabonem. Ante suos it victor equus, Silius. Τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι (αἱ δύο ξυνωρίδες, ὅπερ καὶ τέτρωρον λέγεται) αὐτοῖσιν ὄχεσφιν Ἐλθόντες μετ' ἄεθλα. περὶ τρίποδος γὰρ ἔμελλον Θεύσεσθαι, Homerus Iliad. λ. Ὡς δ' ὅτ' ἀεθλοφόροι περὶ τέρματα μώνυχες ἵπποι Ῥίμφα μάλα τρωχῶσι. τὸ δὲ μέγα κεῖται ἄεθλον ἢ τρίπος, ἠὲ γυνή &c. Idem Iliad. χ. Et rursus in Odyssea, Ἡ δ' ὥς τ' ἐν πεδίῳ τετράοροι ἄρσενες ἵπποι. Ἀρματικοί, ad curule certamen idonei, vt Ruellius vertit. Nempe volucrem Sic laudamus equum: facili cui plurima palma Feruet, & exultat rauco victoria circo. Nobilis hic quocunq; venit de gramine, cuius Clara fuga ante alios, & primus in æquore puluis, Iuuenalis Sat. 8. Acer equus quondam, magnæq; in puluere famæ, Ouid. lib. 7. Metamorph. Et alibi, Non ego nobilium venio spectator equorum. Et rursus, Nec te nobilium fugiat certamen equorum. Primus in certamine. Horat. de Arte. Anniceris Cyrenensis (inquit Aelian. secundo Variorum) ob artem equitandi & curruum regendorum peritiam, superbum animum gerebat. Voluit igitur quodam tempore specimen artis suæ Platoni exhibere, & iuncto curru in Academia multos cursus circumequitauit, adeò intentè currus gressum seruans, vt ne digitū quidem latum discederet ab orbitis, sed semper in eodem spatio permaneret. Cæteri igitur omnes mirantes obstupuerunt: At Plato nimiam eius industriam reprehendit, inquiens, fieri non posse vt qui rebus tam nullius pretij operam nauaret adeò diligentem, possit magnis & præclaris negotijs vacare. Cum enim omnis cogitatio in ista conferatur, necessum esse vt ea negligentius agat, quæ revera sunt

Spartanorum regis filia, mulierum prima, inquit Pausanias, equos alere adorta est: primaq; curru adepta victoriam est in Olympicis. Eius herôum visebatur in regione, quam de platanorum copia platanistam vocant, Cælius. Equi eius ænei, magnitudine equis minores, visuntur in vestibulo templi Iouis Olympici, Pausanias Eliacorum lib. 1. Meminit etiam eius initio secundi Eliacorum, Equo in Olympia vicisse aiunt Iasium, Pausanias. Vicisse Olympia prægnantem equam Echecratidis Thessali inuenimus, Plinius. Miltiades vnus ex decem ducibus Atheniensium in Marathône, patrem habuit Cimonem Stesagoræ, qui Pisistratum Hippocratis ex Athenis fugit: & dum fugit obtinere Olympiadem quadrijugo certamine, quam victoriam muneris gratia transtulit in Miltiadem ex matre germanum: proximaq; Olympiade eisdem equabus aliam Olympiadem cum vicisset, à filijs Pisistrati interfectus est, mortuo iam Pisistrato: sepultusque ante vrbem trans viam quæ vocatur Diacœle: Et è regione sepultæ sunt equæ illæ, quæ treis Olympiacas victorias reportarant. Idem quod istæ iam aliæ equæ fecerunt Euagoræ Lagonis (quæ etiam in ludis Eleis victrices fuêre) aliæ præterea nullæ, Herodotus libro sexto interprete Valla. Huius Cimonis meminit etiam Tzetzes 1. 22. vitam eius Plutarchus conscripsit. De Olympia, id est Iouis Olimpij templo in agro Pisano, & iuxta eam luco campoque, & Olympici certaminis origine progressuque, lege Strabonem libro octauo. Hippodromus, locus ad cursus equorum destinatus, qui statim intrantium oculis totus simul offertur, hinc atque hinc platanos, aut buxos, aut cupressos, aut alias arbores perpetuò virentes habens. In eo de pernicitate equorum certatur. citra simulachrum pugnæ, & à cursu equorum appellatur, Budæus in Pandect. Inde de hippodromo & & palæstra vbi reuenisses domum, Plautus Bacch. Ἀεὶ ἱππόδρομοι (apud Homerum Iliad. Φ) λέγονται περὶ τὰ καμπύλα χωρίον, Varinus. Accipitur etiam adiectiuè pro loco idoneo equitationi: γηλεῖα, ἱππήλατ@, ἱππόκροτ@, ἱππόδρομ@, ὅπερ@, Pollux. Forum Eliensium antiquo more constructum, porticus inter se distantes habet, & vias per eas: Vocatur autem nostro tempore Hippodromus, & instituunt in eo equos incolæ, Pausanias Eliacorum 2. Cum omnis Alexandria equorum studijs vehementer incumberet, atque in hippodromo ad hoc spectaculum ciuitas vniuersa conueniret: tantaque plerumq; oriretur contentio decertantium, vt sese mutuò etiam perimerent. hunc morem grauiter redarguit Appollonius, Philostratus. Hippodromus certamen Athenis in honorem Thesei celebratum, Hesychius & Varinus. Hippodromia, id est certamen currentium equorum, post reliqua certamina celebrari solebant, Scholia in Pacem Aristophanis. Azanen Arcadis fuisse filium, Pausanias scribit, quo moriente, certamina sint proposita primum, præcipuè vero hippodromiam, id est equorum cursum, Cæl. Philostratus in Hippodromo sophista, Olympiodoro eius patri gloriæ adscribit, quod hippotrophia cunctos præcelleret Thessalos. Cælius. Θεωρεῖον, τὸ ἱπποδρόμιον, Varin. Circus dicitur, inquit Nonius, omnis ambitus vel gyrus, vnde diminutiuum circulus. Cicero lib. 2. de Legib. Iam ludi publici, quoniam sunt cauea circoque diuisi, sint corporum certationes cursu, & pugillatione, luctatione, curriculisq; equorum vsque ad certam victoriam circo constitutis. Mediaq; in valle theatri Circus erat, id est spatium spectaculi. Plura leges paulò inferius, & in Promptuario in vocabulis Circenses & Circus, & Alexandrum ab Alexandro in Dieb. genialib. 3. 8. & 5. 16. Ἐν ἱππικῆς θεάτροις οἱ Ῥωμαῖοι Κίρκους καλοῦσι. Plutarchus. Hippodromum Siculi campum vocant, Hesychius & Varinus in Κάμπ@ voce Latina: qua & Vergilius eadem significatione vtitur, Hic vel ad Elei metas & maxima campi Sudabit spatia. Et quoniam in campo, id est planicie equi, & exultant & cursu valent (vnde prouerbium, Equum in planiciem) trahitur hoc vocabulum ad rem quamlibet, in qua quis copiosius studium suum declarare & vires explicare potest. Campus Rhetorum, Cic. 1. Offic. Idem 4. Academ. Quum sit enim campus, in quo exultare possit oratio. Idem pro A. Cæcinna, Istum locum fugis & reformidas, & me ex hoc (vt ita dicam) campo æquitatis, (vide ex Nizolio an equitatus legendum sit,) ad istas verborum angustias, & ad omnes literarum angulos reuocas. Ἱππόδρομον, Hesychius & Varin. Stadium Latinè curriculum dicitur, siue locus in quo equi homines'ue currunt, & certant athletæ: dictum ἀπὸ τῆς στάσεως, hoc est à statione, quòd Hercules eo spatio vno spiritu confecto, constitisset. Institutum quippe ab Hercule stadium tradunt, cumq; pedibus suis metatum esse id stadium quod est Pisis apud Iouem Olympicum, fecisseq; id longum pedes sexcentos, (siue centum vigintiquinq; passus.) Inde postea cætera stadia ueteris Græcis ab alijs instituta, pedum quidem simili modo sexcentorum, veruntamen aliquantulum breuiora Ex Gellio lib. 1. Olympicum stadium, Seneca in Thyeste. Stadium orgyiàs, id est vlnas continet centum, vel cubitos trecentos: αὐλὸς olim dictum, vnde diaulos (spatium duplicis stadij per se & rectà extensum: vel vnius tantum, quod respectu cursoris per vnum idemque stadium redeuntis ad cursus sui initium duplex fit) & diaulodromi. Stadium à statione (στάσιν Græci dicunt) vocatur: stantes enim spectabant: vel quasi σπάδιον, περὶ τὴν ἐν τῷ δρόμῳ τάσιν, Varin. Carceres, tantum pluraliter, locus in circo vnde emittuntur equi in spectaculis. Seruius in 1. Aen. Carcer est (inquit) vndecunq; prohibemur exire. Dictus quasi arcer, ab arcendo, teste Varrone. Locum autem in quo seruantur noxij, carcerem dicimus numero tantum singulari: vnde vero erumpunt quadrigæ, carceres dicimus numero tantum plurali, licet poëta in singulari sæpe vsurpent, Ruuntque effusi carcere currus, Verg. Aeneid. 5. Signa tubę dederant, quum carcere pronus vterq;, Ouid 10. Metamorph. Sacro de carcere missis Insistam forti mente vehendus equis, Idem 3. Amor. Et similiter author rhetoricæ ad Herennium libro 4. Impudentesq; illos dicit esse qui currere cœperint, ipse intra carcerem stet. &c. Soluti carceres, Stat. 6. Theb. Nec enim in quadrigis cum secundum numerauerim, aut tertium, qui vix è carceribus exierit, quum palmam iam primus acceperit: nec in orationibus, qui tantum absit à primo, vix vt in eodem curriculo esse videatur, Cicero de claris orat. Sic vbi prosiluit piceo de carcere præceps Ante suos it victor equus, Silius. Quamuis iam carcere clauso Immineat foribus, Lucan. Vt cum carceribus missos rapit vngula currus. Instat equis auriga suos vincentibus, illum Præteritum temnens extremos inter euntem, Horat. Serm. 1. 1. Disponebatur circus in forma spatij oblongi, & in summitate circi carceres erant, vnde equi curribus iuncti ad cursum mouebantur, & quum ad summum deuenissent, reuoluebantur, donec ad priorem metam deuenirent, Promptuarium. Hic facit quod diaulum exponunt cursum reciprocum siue duplicem, obeundi scilicet stadium ac mox redeundi. A carceribus ad calcem, id est à principio ad finem, prouerbialis locutio, apud Cic. de amic. Ἀπὸ βαλβίδων (ἀπ' ἀφετηρίας, ἀπ' ἀρχῆς, Hesych. & Suidas) à carcere siue repagulo, id est ab ipso rei principio: extat apud Aristophanem, Erasmus Chiliade 2. Centuria 5. Prius autem Chil. 1. Cent. 6. idem in plurali, Ἀπὸ βαλβίδων, posuerat, citato Aristophanis versu è Vespis, Καὶ μὴν εὐθύς γε ἀπὸ βαλβίδων περὶ τῆς ἀρχῆς ἀποδείξω. Interpres (inquit) metaphoram à stadijs sumptam ostendit, in quibus carceres erant repagula quædam, quæ Græci βαλβίδας seu ἀφετηρίας appellant, vnde cursus initium erat: iuxta has linea tendebatur, cui insistebant cursori.

Hæc Erasmus. Ego, vt res clarior fiat, Græca apponam. Ἀπὸ βαλβίδων, ἀπ' ἀρχῆς εὐθέως, ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν σταδιοδρόμων. βαλβὶς γάρ ἐστιν ἡ ἀφετηρία, γραμμὴ δὲ, ἐφ' ἧς ἑστῶτες, ἕως ἂν ἀποσημανθῇ, ὁ δρόμος αὐτῶν. Et rursus in equitibus ad verba Comici, Ἄφες ἀπὸ βαλβίδων ἐμέ τι καὶ τοῦτον, ἵνα σ' εὐπηγῶς ἴδω, Scholiastes addit: Βαλβὶς καλεῖται τὸ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ δρόμου κείμενον ἐγκαρσίως ξύλον, ὃ καὶ ἀφετηρίαν καλοῦσιν: hoc lignum transuersum cursoribus iam ad cursum paratis auferentes, ἀφίεσαν τρέχειν, id est currere permittebant. Aliter, Ἡ ὑπὸ τὴν ὕσπληγγα γινομένη γραμμὴ, διὰ τὸ ἐπ' αὐτῆς βεβηκέναι τοὺς δρομέας, βαλβὶς καλεῖται, ἀπὸ τοῦ εἰσβαίνεσθαι βάσιν. πρῶτον γὰρ εἰσέρχονται βάδην, εἶτα τοῦ δρόμου ἄρχονται: vel quasi ἅλμις à saltando, vel à verbo βαίνω. (Plura de voce βαλβὶς vide paulo mox.) Item in Acharnensibus, Πρόβαινε νῦν ὦθυμέ, γραμμὴ δ' αὑτηί: gramme, id est linea, exponitur initium, ἀφετηρία ἡ λεγομένη βαλβίς. A linea incipere, Ἀπὸ γραμμῆς ἄρχεσθαι, inquit Erasmus, ij dicuntur, qui ab ipso rei exordio sumunt initium. Age igitur ad lineas rursus & ad gradum, Tertullianus dixit lib 1. adversus Marcionem, pro eo quod est, ab integro. Et alibi in prouerbio Extrema linea: Quoniam olim (inquit) initium vnde cursus incipiebatur, ducta linea notabatur, cursus extremum linea significabatur, idcirco à linea incipere, sive ad lineam redire dicebantur, qui rem ab initio repetebant. Et quod in quaque re postremum est, extremam lineam appellabant. Ita Terentianus Phædria, Postremo extrema linea amare nonnihil est. Et Tertullianus lib. quem adversus Hermogenem scripsit, vocat eum ignorantium extremam lineam, quod vltimus esset hæreticorum. Siquidem adhuc erat in vivis, quum ea scriberet Tertullianus, Hæc Erasm. Quintilianus libro vndecimo ita scribit, Transire in diuersa subsellia, parum verecundum est: nam & Cassius Seuerus vrbanè adversus hoc facientes lineam poposcit. Hic ego lineam (inquit Cælius 5. 14.) longurium accipio: sic enim longiores perticas, aut robustiora ligna, quæ in stabulo equis interponuntur, ne consurgant in pugnam, aut se mutuò feriant, appellari obseruauimus. Serulus Aen. quinto, vbi in ludorum celebratione Virgilius ait: Signoque repente Corripiunt spatia audito, limenq; relinquunt: regulam interpretatur, quod dixit poëta limen, aut signum de creta factum. Hinc est cur in ludis ab eruditis persæpe linea nuncupetur alba. Aliqui tamen lineam apud Ouidium longum in Circo sedendi spectatorum ordinem interpretantur. Porrò vt in carceribus visebatur linea, sic & in meta, vbi vincentibus proponebantur præmia, vt Pindaricus tradit interpres. Longis porrò lineis quid fieri, eleganter dicitur, quod è longinquo fit: velut, extrema linea amare apud Terentium, Hæc Cælius: Ego lineam video pro filo etiam & fune accipi, vt in linea piscatoria: vtebantur autem funibus quoque ad limites certaminum signandos, vnde Lycophron, Ἐγὼ δ' ἄκραν βαλβῖδα μηρίνθου σχάσας: quanquam & lignis transuersis vsos reperimus. Ars sit, an quid aliud, & à quibus carceribus decurrat ad metas, Varro de re Rust. 1. 3. Curriculum, locus in quo certamen currendi exercetur. Sunt quos curriculo puluerẽ Olympicum Collegisse iuuat, Horat. nisi quis curriculũ à curru diminutiuum accipiat, vt Curtius lib. 8. Aliorum turbati equi non in voragines modò, lacunasque sed etiam in amnẽ præcipitauêre curricula. Tu cum de curriculo petitionis deflexisses, Cic. pro Mur. Accipitur etiã pro cursu. Quod sine Curriculo & sine certatione corporũ fiat, Cicero 2. de Legib. Κατάδρομος est stadium, in quo equites decurrere solebant imaginario prælio (hippodromus vero citra pugnæ simulacrum) Latinè decursorium dixeris, Budæus in Annotationib. Ἐνεχελιδῶν, locus equestrium certaminum, & templum Ili, Hesych. & Varin. Enechelidon, locus Athenis stadiorum octo, in quo hippodromiæ fiebant, ab Echelo quodam dictus, Varin. Fuit autem Echelus heros quidam: alij echelum herois cuiusdam epitheton faciunt, ἀπὸ τοῦ ἕλους παρακεῖσθαι τῷ ἥρωι. Hesych. Echelidæ (authore Stephano) vicus est Atticæ, ab Echelo heroe dictus: heroi autem hoc nomen contigit à loco qui dicitur Helos, inter Piræeum & Tetracomum Herculeum sito, vbi in Panathenæis agônes gymnici agitabantur. Βαλβὶς ἡ ἀρχὴ τῆς εἰσόδου καὶ ἐξόδου, καὶ ἡ ἄφεσις τῶν ἵππων, καὶ ἡ θύρα τοῦ ἱππικοῦ· ἔνιοι δὲ καμπτῆρα. καὶ παρὰ Ἱπποκράτει βαλβῖδες, τὸ ἔχον ἑκατέρωθεν ἐπαναστάσεις. ἔστι δὲ καὶ βαθμὸς καὶ ἔρεισμα, Hesych. Βαλβῖδες, αἱ θύραι τοῦ ἱππικοῦ καὶ βαλβῖδες, Idem. Ἐγὼ δ' ἄκραν βαλβῖδα μηρίνθου σχάσας, (ἀνοίξας,) πρῶτον ἀρξάμενος, Lycophron. Balbides (inquit Aelius Dionysius) non solum lineæ, à quibus excurrendi initium fit, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἐν φρέασι καὶ ἄλλοις πᾶσιν ἐγγλυπτὰ καὶ ἐξοχαὶ, δι' ὧν κατίασιν εἰς αὐτά. Τὰς βαλβῖδας ὁμοίως τις κατὰ ἔννοιαν καὶ ὁ βατὴρ, ὅς ἐστιν ἀρχή φησι τοῦ τῶν πεντάθλων σκάμματος, (lege σκάμματος: id est fossæ) vnde prouerbium, Αὐτοῦ κέκρουκας τὸν βατῆρα τοῦ λόγου, hoc est, quod primum & præcipuum in re erat verbis tuis attigisti, Varin. & Suidas partim. Βατῆρα, τὸ ἄκρον τοῦ σκάμματος τῶν πεντάθλων. ἀφ' οὗ ἅλλονται τὸ πρῶτον, Hesych. Βαλβιδοῦχον, περιαιρουχον, Idem. Βαλβὶς, κοιλότης παραμήκης παρὰ τῷ Ἱπποκράτει, Idem: & Galenus in Glossis Hippocratis: hoc est cauitas oblonga: per metaphoram scilicet à fossis, & eminentibus earum marginibus, qualibus areæ certaminibus destinatæ, circundantur, vnde prouerbium illud, Ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν, id est vltra fossas saltare, cuius meminit Suidas, & metaphoram à pentathlis ductam esse ait. Ferri enim de Phayllo Crotoniata vel Opuntio pentathlo, quod fossas quæ pedum quinquaginta latitudinem habebant, primus transilierit: quod testimonijs ex epigrammate & Cratylo Platonis probat. Simile est prouerbium, Extra oleas, quod Erasmus locum habere ait, vbi quis terminos præscriptos transgreditur: aut aliena, nec ad rem pertinentia facit. dicit ve. Aristophanes in Ranis, Μήτε θυμὸς ἁρπάσας ἐκτὸς οἴσει τῶν ἐλαιῶν. Stadia: inquit interpres, in quibus currendi certamina peragebantur, oleis per seriem positis vtrinq; sepiebantur, quas præterire non licebat: proinde qui præteriisset oleas, extra stadium currere videbatur. Ἄφες ἀπὸ βαλβίδων ἐμέ τι καὶ τοῦτον, τουτέστιν ἀπὸ κανόνων, βαλβὶς γὰρ ἡ ἄφεσις τῶν δρόμων Suidas. Βαλβὶς, βάσις πεπηγυῖα, ἢ ἀφετηρία, καὶ ὁ καμπτὴρ, (malim καμπτήρ.) Ὥσπερ ἐκ βαλβῖδος τινὸς ἐν τοῖς πεδιάσματα ἀφίενται, εἶτα πεπαυθέντος τοῦ αὐλοῦ, Suidas. Hysplax, inquit Theocriti interpres laquei species est, propriè autem cursorum carceres sic vocantur, quem nos cancellum dicimus, Cælius. Ὕσπληγξ, ἡ, carceres vnde equi emittuntur in spectaculis: item flagellum, stimulus. vt & ὕσθλεξ & ὑστριχίς. Ὕσπληξ, flagellum sic dictum quod fiat ἀπὸ τῶν τριχῶν τῶν ὑῶν, id est è setis suillis: (vel à præpositione ὑπὸ, quasi ὑπόπληξ. βηματίζειν, ἀφετηρία, Etymolog.) & carceres, inde (vt videtur) dicti, quòd flagello illic feriantur equi, ἐκ τοῦ ἐκεῖ πλήττεσθαι τῇ μάστιγι τοὺς ἵππους, Varinus. Ὕσπληξ, βαλβὶς, μάστιξ ἢ πλησίον τῶν βοῶν, καὶ παγὶς λύκων, Hesych. & Suidas. Ὕσπληγξ, ἀφετηρία, ἐν τῇ γῇ πάσσαλος, ὁ κηρυκεῖος κρίκος, τὸ μέτρον τῆς σφραγῖδος. Ego quidem semper ὕσπληγξ legere mallim cum gamma ante xi, & sic in obliquis gamma duplex fiet: etsi apud Pausaniam obliqui cum simplici gamma aliquoties leguntur à recto ὕσπληξ. (Atqui à πλήττω fit, vnde & βούπληξ, eiusdem significationis pro stimulo, sine γ.) Ὁ δὲ καθάπερ ἀπὸ ὕσπληγγος ἱππικός ὤν, ἐξ αὐτῆς ἦκε. Suidas ex authore innominato. Et ex epigrammate, Τίς τ' ἀγχοῦ λῃιδίωι σε παρ' ὑσπλήγγεσσιν ἔθηκε. Et Iosephus, Οἱ δὲ ἴσασιν ὥσπερ ἐφ' ὕσπληγγος ἐξορμᾶν ἕτοιμοι. Ἅπερ ἀπὸ μιᾶς ὑσπλαγίδος ἀπήλασαν τοὺς ἄνδρας ὑπὸ τῶν ὑσσάκων, τουτέστι τῶν γυναικείων αἰδοίων, Aristophanes: Ἀπὸ μιᾶς ὑσπλαγίδος Suidas interpretatur, ἀφέσεως, βαλβῖδος: ἢ ὡς ἀπὸ μιᾶς κανόνος καὶ καμπτῆρος. Circumscribere

cancellis,

cancellis, Erasmus in proverbio Minore finire pomœrio. Conclides pro carcere accipit Plutarchus in Lucullo, vbi pressos fœnore ab publicanis pati coactos scribit, σχοινισμοὺς, κιγκλίδας, καὶ ἵππους. Cælius: Et potius certum genus aliquod vel tormenti vel carceris aut caueæ cancellatæ, cui intrudebantur sontes, vel exponebantur in ea, κιγκλίδα esse dixerim: neq; enim inter peculiaria & exquisita tormentorum nomina carceris etiam nomen generale, & exigui ad tormenta illa momenti ponere conveniret. In Lexicis nihil reperio quod huc faciat. Pollux tum alibi κιγκλίδα genus hostij esse scribit: tum libro 8. Αἱ τῶν δικαστηρίων θύραι κιγκλίδες ἐκαλοῦντο, ἃς οἱ Ῥωμαῖοι καγγέλλωτας (id est fores cancellatas) λέγουσι. Ἀφ' ἑστίας ἀρχόμενος, hoc est à foco incipiens: parœmia, translata à cursoribus in sacris: mos enim erat Vestæ primitias offerri, Hesychius: sed locus est corruptus, qui cursorum mentionem facit: non enim ἀπὸ τῶν δρομέων περὶ τὰ ἱερὰ legendum, sed ἀπὸ τῶν καθιεμένων τὰ ἱερὰ, vt habent Scholia in Vespas Aristophanis, vnde Varinus etiam transcripsit: quæ verba Erasmus in prouerbio, Ab ipso lare, interpretatur à vetusto ritu sacrorum. Licebit sanè apud Hesychium legere, ἀπὸ τῶν δρωμένων περὶ τὰ ἱερὰ, quæ lectio magis arridet quàm Scholiastæ & Varin. Sed bene cecidit, quòd licet corruptus hic locus nihil ad certamina, de quibus hîc agimus, pertineat, eundem tamen sensum habet prouerbium Ἀφ' ἑστίας ἄρχεσθαι, quem illa, A linea, & A carcerib. de quibus ex professo hic scribimus. Ἀφετηρίας, ἀρχὴ, ἡγεμονία. ἡ ἡ ἀρχὴ (ὅρος, Suidas) τοῦ ἱπποδρόμου, καὶ ἁπλῶς πᾶσα ἀρχὴ, ἡ τὸ κάγγελον, Hesychius & Varinus. Cæterum organa ἀφετήρια (quæ vox proparoxytona est) dicuntur, quorum vsus erat in obsidionibus, Suidas: balistæ nimirum & catapultæ, vel quæuis machinæ, quæ lapides vel alia tela eiaculabantur. Ἀφετηρία, ἄφεσις, ἵππων ἄφεσις, & ἱππάφεσις, synonyma sunt. Ἱππαφέσεων, τῆς ἀφετηρίας. Πολύβιος, Παραπλήσιόν τι πάθος ἔφασκε τοῖς ἐπὶ τῶν ἱππαφέσεων, ἵσον εἰκὸς ἐφισταμένοις ἐκ τῶν αἱρουμένων πύργων, Suidas. Ἡ ἄφεσις τῶν ἵππων ἐν Ὀλυμπίᾳ παρέχεται σχῆμα τὴν πρώραν νεώς. τέτραπται δὲ αὐτῆς τὸ ἔμβολον ἐς τὸν δρόμον, &c. ἑκατέρα μὲν δὴ πλευρὰ τῆς ἀφέσεως πλέον ἢ τετρακοσίους πόδας παρέχεται τοῦ μήκους. πρὸ δὲ τῶν ἁρμάτων ἢ καὶ τῶν ἵππων τῶν κελήτων, διήκει πρὸ αὐτῶν καλώδιον ἀντὶ ὕσπληγγος, καὶ τηνικαῦτα χαλῶσιν οἱ ὕσπληγγες, &c. Pausanias Eliac. 2. in horum carcerum embolo, id est rostro, delphis æreus in canone erectus visitur, & in medio ara quæ aquilam ex ære alis longè extensis sustinet. Est autem machina huiusmodi, vt ea commota delphinus in terram cadat, aquila verò sursum prosiliat. Hos tam artificiosos carceres Cleœtas quidam concinnauit, in cuius rei gloriam statuæ suæ Athenis hoc distichon inscribi voluit: Ὃς τὴν ἱππάφεσιν ἐν Ὀλυμπίᾳ εὕρατο πρῶτος Τεῦξέ με Κλεοίτας υἱὸς Ἀριστοκλέους. Νύσσα, ἡ ἀφετηρία τῶν ἱππικῶν ἀγώνων. Τοὺς μὲν ἵππους κεντοῦσιν οἱ παρεστῶτες σιδηροῖς κέντροις, ὡς ἀνόξυ πέρας ἐκπηδήσασι τῇ πληγῇ: σὺν δὲ πεζοὺς, λόγοις, Varinus. Καμπτὴρ etiam νύσσα vocatur quasi νεῦσα. νεύουσι γὰρ περὶ τὸν καμπτῆρα καὶ κάμπτουσιν, Idem in Νύττουσιν. Νύσσα, καμπτὴρ, τέρμα, βαθμίς, Suidas. Νύσσα, ὁ καμπτὴρ ἀπὸ τοῦ ἐλθόντα κατ' αὐτὸν νύσσειν τοὺς ἵππους, Hesychius. Κολοκάνας, τὰς βαλβῖδας τινές, Hesychius & Varinus. Καμπτήρ, flexus, & meta circa quam vertuntur. Lexicon. Δρόμοι τινὲς ἦσαν κάμπιοι, οὐκ εὐθεῖς καὶ ἁπλοῖ, ἀλλὰ καμπὰς ἔχοντες, Suidas & Varin. & Cælius, Campion (inquit) cursum vocabant, non rectum, nec simplicem, sed flexiones habentem. Ἱππικὸν τέρμα, ὁ καμπτὴρ, Hesychius & Varinus. Τέρμα, νύσσα, καμπτὴρ, Suid. Sed de voce termo. etiam inferius dicam. Ἵππους δ' ἐξελάσασθαι ὑφ' ἅρματι, καὶ περὶ νύσσαν Ἀσφαλέως κάμπτοντα τροχῷ σύριγγα φυλάξαι, Theocritus Idyllio 31. in Heraclisco. Eobanus vertit, Sed coniungere equos curru vertente rotatum Ad metam radios, & campi tuta tenente, Amphitryon puerum, &c. Ipsemet edocuit. Κέντει τὸν πῶλον περὶ τὴν νύσσαν, Stimula equum circa nyssam: hoc est, festina ad scopum propositum, Suidas. Incita equum iuxta nyssam, hoc est iuxta lineam sive metam, vt Erasmus interpretatur, quod non probo: in fine enim demum stimulare equum, serum est. Spatiorum in quibus certabant, tres sunt differentiæ, carceres, meta & flexus vel καμπτὴρ in medio, vt inferius ex Polluce dicetur. Grammatici quidem lexicorum authores pro omnibus istis spatiis nyssam exponunt: sed vt pro carceribus accipi possit, quoniam illic quoque punguntur equi ad cursum, pro fine certè vel meta impropriissime accipietur: propriè verò pro flexu in medio, vt ex Polluce constat, & paulò ante positis Theocriti verbis, περὶ νύσσαν κάμπτοντα. Suidas quidem in Nyssa, vt iam recitaui, spatia hæc omnia confusè nominans (nam pro βαθμίς, βαλβὶς legendum iudico) Pollucis verba transcripsisse videtur, non interpretando, sed enumerando diuersa spatia: quod & alibi à Grammaticis illis parum prudenter fieri obseruaui. Sed in hoc etiam Erasmus errat quòd vertit iuxta pro circa. Redeo ad prouerbium: id vsurpatum scribit Erasmus, vbi sermo loquentis aberraret ab instituto. Natum videtur (inquit) ex Iliados Homericæ ψ. vbi Nestor multis verbis docet filium Antilochum quo modo debeat equos regere: addit & hoc, Ἐν νύσσῃ δέ τοι ἵππος ἀριστερὸς ἐγχριφθήτω, (al' ἐγχριμφθήτω) Vsurpauit proverbij titulo Gregorius Nazianzenus in oratione de sancto pascha, Ἀλλά τοι τούτων ἡμῖν τάχα ἄν τις τῶν φιλεόρτων καὶ θερμοτέρων, κέντει τὸν πῶλον περὶ τὴν νύσσαν, τὰ τῆς ἑορτῆς φιλοσόφει. Et rursus in oratione de natali Iesu Christi. Idem variauit nonnihil in oratione contra Eunomianos, Μηδὲ καθάπερ ἵπποι θερμοὶ καὶ δυσκάθεκτοι τὸν ἐπιβάτην λογισμὸν ἀπορρίψαντες, καὶ τὴν καλῶς ἄγχουσαν εὐλάβειαν ἀποπτύσαντες πόρρω τῆς νύσσης θέωμεν, Hucusque Erasmus. Cæterum quòd νύσσα in Homerico versu quem citauit, non metam & finem cursus significet, vt ipse transfert (quamuis eodem in loco τέρμα ab Homero dicatur, simpliciter scilicet pro signo, non pro termino) manifestum fit ex carminibus quæ statim subijciuntur, hoc sensu: nam si semel nyssam (Scholiastes nihil aliud quàm καμπτῆρα exponit) superâris, nullus te amplius insequentium assequi aut præuertere poterit: atqui hoc in meta iam constituto metuendum non erat. Hinc termino vicinum fuisse hoc signum conijcio, quanquam supra in medio fuisse, simpliciter dixerim, hoc est quocunq; inter carceres & metam loco. Docet autem poëta ibidem nyssam fuisse lignum erectum orgyiæ, id est vlnæ mensura supra terram, duobus vtrinq; lapidibus albis appositis, Ἐν ξυνοχῇσιν ὁδοῦ, (ἐν ταῖς ξυμβολαῖς, καθ' ὃ μάλιστα ἐστένωται ἡ ὁδὸς) λεῖος δ' ἱππόδρομος ἀμφίς, (ὁμαλὸς δ' ὁ μετ' αὐτὸ ἱππόδρομος. Λεῖον ἱππόδρομον λέγουσι τὸ περὶ τὸν καμπτῆρα χωρίον, Varin. Q. Calaber lib. 4. vbi equestre certamẽ describit in honorem Achillis nyssan duobus in locis pro carceribus accipit; eodem certe in loco ἁμαξοτροχίας pro ἁρματροχίας impropriè ponit, quod in Callimacho etiam Porphyrius reprehendit. Cæterum non nego certamina quædam talia fuisse, in quibus cum ad metam peruenerant equi, circa illam reflectebantur, & ad carceres redibant, sive semel sive quotiescunq; visum fuisset: in his quidem metam & nyssam sive camptêrem pro eodem termino accipere nihil vetat: in simplici autem cursu, vbi carceres non repetebant, diversi fuerunt, quod vel ex Pollucis testimonio apparet. Ὅθεν μὲν ἀφίενται, ἄφεσις καὶ ὕσπληγξ, καὶ γραμμὴ, βαλβίς. περὶ δὲ ὃ κάμπτουσι, νύσσα καὶ καμπτὴρ: ἵνα δὲ παύονται, τέλος, καὶ τέρμα, καὶ βατὴρ, ἔνιοι δὲ καὶ βαλβίς, Pollux. Lycophron etiam νύσσαν pro initio excurrendi accipit, πρώτην vocans νύσσαν, innuens esse etiam δευτέραν τὴν νύσσαν. Δίαυλος, ὁ δὲ δίαυλος ἀγωνιστής, ὁ ἀγωνιζόμενος τὸ διπλοῦν στάδιον, ὁ ἵππιον δρόμον (quem Plato de legib. 8. ἐφίππιον vocat, vt supra citaui: Hippicũ quidem, quasi equi cursum, quatuor stadiorum distantiã interpretatur Cælius) καὶ δρόμον τὸν ἐνκαμπῆ, Pollux. Meta, cõgeries seu strues in acutũ tendens, ceu turbo inuersus, cônos à Græcis appellata, quia esset posita

posita in dimenso spatio, vel quia eam metiantur quadrigæ circùm currentes: moris enim erat septies metam lustrare. Propertius libro 2. Eleg. 16. Aut prius infecto deposcit præmia cursu, Septima quam metam triverat ante rota. Quum enim iam carceribus emissæ ad metam venissent quadrigæ, erat opus vt circum ipsam flecterentur. Vergilius quinto Aeneidos, Hic viridem Aeneas frondenti ex ilice metam Constituit, signum nautis pater, vnde reverti Scirent, & longos vbi circùm flectere cursus. Seu septem spatijs circo meruêre coronam, Ouidius de equis in Halieuticis. Hic vel ad Elei metas, & maxima campi Sudabit spatia, Vergil. Metæ quàm mollis flexus, Persius Sat. 3. Indici equi apti sunt certaminibus curruum, quos qui vehuntur in orbem agunt, vt supra in B. dixi. Hamatrochia, associatus cursus, quasi ὁμοδρομία: harmatrochia verò, rotatum orbita. Hanc interstitionem Callimacho in Homeri enarratione (Iliad. φ.) fuisse incognitam miratur Porphyrius (in quæstionibus Homericis,) Cælius. De cursus certamine per calpen & apenen, nonnihil etiam superius dixi, & Pausania interprete Cœlio. Transtulit eundem locum Leonicenus etiam 2. 58. sed ineptè, nec integrum, vt Cælius quoque. Nos hic quæ illi omiserunt ex eodem authore conversa addemus. Calpes igitur certamen, vt Plutarchus etiam in Symposiacis meminit, Olympiæ introductum, non multò post explosum fuit, sicut bigarum etiam certamen. Ἦν δὲ ἡ μὲν θήλεια ἵππος (legendum videtur θηλειῶν ἵππων, præsertim cum sequatur αὐτῶν in genitiuo plurali) καὶ ἀπ' αὐτῶν ἀποπηδῶντες, &c. Hoc est, Erat autem calpe vehiculum iunctis equabus fœminis, à quibus circa extremum cursum desilientes vectores (ἀναβάται) apprehensis frenis & brachio loris circumvoluto pariter currebant, quod meo etiam seculo anabatæ dicti faciunt. Sed qui nunc anabatæ nominantur, à veteris illius calpes anabatis differunt: nam & currendi signa variant, & equis vtuntur masculis. Cæterum apene neque vetus inventum est, neq; sanè decora erat. Similis enim erat bigis, sed mulos pro equis habebat. Τὸ τῶν νεωτέρων ἡμιόνων ἀγώνισμα ἐκαλεῖτο κάλπη: τὸ δὲ τῶν ζυγίων, ἀπήνη, Pollux libro 7. Quem locum sic verterim, Certamen per mulos dossuarios calpe olim nominabatur, apene per Zygios, id est bijuges. De calpe nonnihil dixi etiam supra in B. in mentione de gressibus equorum. Ἀπήνη ἐστὶν ἅρμα ἐξ ἡμιόνων ζευχθέν. ἀπήνη ἐπὶ ἵππων, ἅμαξα ἐπὶ βοῶν, Varinus. Ἀπήνη, ἅμαξα, ἢ δὲ ζεῦγος ἡμιόνων, Hesychius. Suidas etiam hamaxan interpretatur: & ex innominato quodam hæc verba citat, Aemiliam Scipionis vxorem præter ornamenta corporis καὶ τῆς ἀπήνης, sequebantur etiam vasa ad sacrificandū argentea, &c. De equo celete satis dictum est in B. Vsum eius cum freno Bellerophontes primum invenit, Scholia in Pythia Pindari. Καὶ μονίππῳ δ' ἄν τις χρῷτο ἀνδρειοτέρα κινήσει ἐπινεάζων, Pollux. Hospes Atheniensis apud Platonem libro 8. de Legibus, ad Cliniam Cretensem de exercitijs & certaminibus equestribus his verbis vtitur: Equorum vsus in Creta magnus non est: Quare necesse est studium in nutriendis equis, certandoq; cum eis, minori curæ Cretensibus esse. Nam currus (ἅρματα) quidem nemo vestrum tenet: neque in hoc operam ponere præclarum esse ducitis. Cum igitur consuetum id non sit, certatores huiusmodi lege statuere, dementis esse videtur. Singulis autem equis, (μονίπποις,) ijsq; qui pullinos dentes nondum iecerint, pullis, & horum medijs perfectisq;, equestrem ludum pro regionis natura tribuere licet. Huiusmodi ergo certamen secundum legem sit: in eoq; iudicium magistris equitum & tribunis, tam de omni cursu equorum, quàm de his qui cum armis descendunt, communiter tribuatur. Non armatis verò neq; in gymnasticis ludis, neq; hic, certamen præmiumq; imponimus, Hactenus Plato. Synoris, Συνωρίς, (inquit interpres Aristotelis in Nebulis) est currus non plenus, sed ex duobus iunctus equis, quem nunc diphron vocamus: quanquam eo propriè dicitur nomine in curru pars, vbi cum parabate versatur auriga: vnde etiam inclinatur quasi δυοφόρος, id est duos ferens, auctor Eustathius, Cæl. Synoridem Castor invenit, Scholiastes in Pythia Pindari. Synoris erat biga è duobus equis, non pullis, sed adultis: quanquam pòstè pullis quoque iuncta est. Inveni tamen apud Aristotelem in libro de mundo, etiam in bello vsos synoride, Cælius. Plura super synoride & bigis, quære in Dictionariis Græcorum Latinorumq;, & in Commentarijs linguæ Græcæ Budæi. Quadrigas bigasq; & equos desultorios agitaverunt nobilissimi iuuenes, Tranquillus in vita Cæsaris Dict. Iam bijuges & quadrijuges, & tota curruum vectura atque aurigatio, quæ circi quondam fuit sacrorumq; certaminum, à nobis ignoratur, Camerarius. Λέγοιτο δ' ἂν ζεύγη ἡμιονικά, καίτοι καὶ ἱππικά, Pollux. Ἱππάζεταί τε καὶ ξυνωρικεύεται, Strepsiades in Nebulis Aristoph. de Phidippide filio conquerens eum nunc celete equo, nunc bigis vehi. Harma Græcis genus est ad bigas & quadrigas: videtur autem absolutè ferè pro quadrigis accipi. Plura vide infra in re curuli. Quadrijuges æquo carcere misit equos, Ouidius 3. Amor. Primus Erichthonius currus, & quatuor ausus Iungere equos, rapidisque rotis insistere victor, Vergilius. Harma, id est currum, Erichthonius Atheniensis invenit, Scholia Pindari in Pythia. Nemeis certamen erat gymnicum, καὶ ἅρμα, οὐχὶ δίφρος οὐδὲ κέλης, Scholiastes in Nemea Pindari. Ἀλλ' ὅταν ἀμφὶ Διὸς τύμβῳ καναχήποδες ἵπποι Ἅρματα συντρίψωσιν ἐπειγόμενοι περὶ νίκης, Hesiodi carmen de re impossibili in Symposio sapientum Plutarchi. Τεθριπποτροφῶ, quadrigas, hoc est quadrijuges equos alo, apud Herodotum in Erato. Ἀμιλλῶν ἐπένει ποδοῖν Πρὸς ἅρμα τετρᾶορον Ἑλίσσων περὶ νίκας. Ὁ δὲ διφρηλάτας βοᾶτ' Εὔ--Μήλος Φερητιάδας, Euripides in Iphigenia in Aulide, de Achille armato. In circo ad currus iuncti, non dubiè intellectum adhortationis & gloriæ fatentur, Plinius. Claud. Cæsaris secularium ludorum circensibus, excusso in carceribus auriga, albati equi palmam occupauere, primatum obtinuere, opposita effundentes omnia, quæ contra æmulos debuissent peritissimo auriga insistente, facientes. Cum puderet hominum artes ab equis vinci, peracto legitimo cursu ad metam stetere. Maius augurium apud priscos, plebeis circensibus excusso auriga, ita vt si staret in Capitolium cucurrisse equos, sedemque ter lustrasse: maximum verò, eodem pervenisse ab Veijs cum palma & corona, effuso Ratumena, qui ibi vicerat: vnde postea nomen portæ est, Plinius. Diversa circo ratio quæritur: itaq; cum bini in alio subigantur imperio, nonante quinquennes ibi certamen accipiunt, Plinius. Cum Sylla post victoriam circenses faceret, ita, vt honesti homines quadrigas agitarent, fuit inter eos C. Antonius, Asconius in orat. Cicer. in C. Ant. & L. Catil. Et paulo post: In Syllæ ludis, quos hic propter victoriam fecerit, quadrigas C. Antonium & alios quosdam nobiles homines agitasse. Præterea Antonius redemptas habebat ab ærario vectigales quadrigas, quam redemptionem senatori habere licet per legem: fuit autem notissimus in circo quadrigarum agitator Boculus. Πολεμιστήριον secundum quosdam certamen erat cursus equorum Athenis, qui vnus & simplex erat, Scholia in Nubes Aristophanis. Conso sive Neptuno equestri diem solennem Arcades celebrabant, Hippocratia nominantes, Consualia Romani: eoque die in Circo Romæ à sacerdotibus fiebant ludi illi quibus virgines Sabinæ raptæ, vt pluribus scribit Gyraldus in opere de dijs, & nos parte vltima huius capitis persequemur, vbi de Neptuno equestri agetur. Certabant autem in ijs equi iuncti, & non iuncti. Consualia primum dicta, mox Circenses vocata sunt, & ludi magni, & Romani. Equiria, neutrum plurale, ludi quos Romulus Marti instituit

per

per equorum cursum, qui in campo Martio exercebantur, Festus. Iamq; duæ restant noctes de mense secundo, Marsq; citos iunctis curribus vrget equos. Ex vero positum permansit Equiria nomen, Ouidius 2. Fastor. Equiria Ouidius duplicia commemorat, in Martio scilicet & Aprili, Gyraldus. De Consualibus vide etiam Alexandrũ ab Alexandro 5.26. Equitia (vt idem scribit, per t. non per r.) singulis annis duodecimo calendas Maias in Circo maximo celebrarunt, qui dies Cerealibus incurrebat, in quibus post equos vulpes stipulis alligatæ, accensa flamma, cursitabant. Equiria Italicè Scoppa exponit lo intorniamento, la giostra: (ijsdem vocabulis hasticum ludum, quem Græci xysticum dicunt, interpretatur) vulgus torneamentum, Germani etiam externa voce *tornieren* vocant, siue à Troiano ludo, quem Vergilius Aeneid. quinto describit, siue à torme vel tormos Græcis vocibus: Τόρμη, ἰθὺς δρόμος τῶν ἵππων, ἢ τροφὴ, καὶ σύμπας, Hesychius & Varinus. Τόρμη, νύσσα, καμπτήρ, Suidas. Ἱππικὸν τέρμον, ὁ καμπτήρ, Hesychius & Varin. Plemna rotæ (inquit Cælius) vocatur quoq; torma. Suam habẽt & Cretenses tormam, cui qui præficitur tormarches nuncupatur. Pausanias eruditè verbum inde concinnauit, ἐκτορμεῖν, quo significatur excursus præter id quod deceat, Hæc Cælius. Ἐκτορμεῖν, τὸ ἐκ τοῦ καθήκοντος δρόμου πόῤῥω ἐκβαίνειν, Varinus: talis quidem equus ἔκδρομος dicitur. Tarentinis aliquando familiaris fuit equitatio in armis, ἡ ἔνοπλος ἱππηλασία: vnde verbum ταραντινίζειν factum, equitationem armatam & pugnæ similem exercere significat, Eustathius in Dionysium de Tarento scribens: & forsitan ab hac voce descendit vernacula nostra *tornieren*, potius quàm à torme, vel Troia, de qua paulò post. Equestre certamen in funere Patrocli agitatum graphicè describit Homerus Iliados ψ. & aliud in funere Achillis, simia Homeri Q. Calaber lib. 4. Et quoniam præcipuum in his descriptionibus ornamentum est in exprimenda equorum celeritate, quanquam multis de illa, & pertinentibus ad eum vocabulis & locutionibus poëtis, supra in B & H.b. tractauerim, non possum tamen mihi temperare quin ea quoq; hic addam, quæ in duobus istis certaminibus describendis elegantissimi isti poëtæ vsurpant. Ea ferè huiusmodi sunt: Τῶν δ' ἵπποι μὲν ἔασιν ἀφάρτεροι, Homerus: id est præstantiores, celeriores: ab aduerbio ἄφαρ quod est subitò, celeriter. Αἰόλος ἵππος, Calaber. Ἄφαρ δ' ἵπποισι τάθη δρόμος, Homerus. Ἀνδ κέντροιο θέοντες, Idem. Τὴν πόδ' ὑπὸ ζυγὸν ἦγε μέγα δρόμου ἰσχανόωσαν, (ἐξεχομένην, ἐκπεπομένην· ἢ ἐπιθυμοῦσαν, ἀντὶ ἀνδ. τοῦ σ.) Homerus. Οἱ δὲ οἱ ἵπποι Ὑψόσ' ἀειρέσθην ἐμφα πετήσοντι κέλευθον, Idem. Ἵπποι δ' ἐῤῥώοντο, Calaber. Οἱ δ' ἐπέτοντο διὰ πλατέος πεδίοιο. Idem. Οἱ δ' ὦκα διέπρησσον πεδίοιο, Homerus. Τοὶ δὲ πέτοντο κονίοντες πεδίοιο, Idem. Ἵπποι ἀερσίποδες πολέος πεδίοιο δίενται, Homerus. Τὼ δὲ ποδίδοντε πεδίον, Idem. Ἀλλ' ἄρα πολλὸν Ποσσὶν ἀφαυρότεροι: οἱ γάρ τ' εἴδοντ' ἀνέμοισι, Calaber. Οἱ δ' ἄφαρ ἐγκονέοντες ἐλαφροτάτων μένος ἵππων Μάστιγον. οἱ δὲ θοῇσιν ἐοικότες ἁρπυίῃσι, Καρπαλίμως ζεύγλῃσι μέγ' ἔνθορον ἀσχαλόωντες, Calaber. Et rursus, Οἱ δὲ χαλινὰ γένυσσιν ἀφέλξοντες Δάπεδον, ἐν ποσὶ γαῖαν ἐπικτυπον ἐγκονέοντες Ἐκθορέειν. τοῖς δ' αἶψα δρόμος (γένετ',) οἱ δ' ἀπὸ νύσσης Καρπαλίμως διμησαν ἐελδομένοιν μεμαῶτες, Ἴκελοι ἢ βορέαο μέγα πνείοντος ἀέλλαις, Ἠὲ νότου κελάδοντος, ὅτ' εὐρέα πόντον ὀρίνει Λαίλαπι καὶ ῥιπῇσι, &c. Ὣς δίγ' ἐσσεύοντο κόνιν ποσὶ καρπαλίμοισιν Ἐν πεδίῳ κλονέοντες ἀπείριτον, Hæc Calaber. Πολὺς δ' ἀνεκήκιεν ἱδρὼς Ἵππων, ἔκ τε λόφων, καὶ ἀπὸ στέρνοιο χαμᾶζε, Homerus. Ἵπποι βάρδιστοι θείειν, (ἤτοι βραδύτατοι,) Idem. Et rursus, Ὑπὸ δὲ στέρνοισι κονίη Ἵστατ' ἀειρομένη, ὥς τε νέφος ἠὲ θύελλα. Χαῖται δ' ἐῤῥώοντο μετὰ πνοιῇς ἀνέμοιο. Ἅρματα δ' ἄλλοτε μὲν χθονὶ πίλνατο πουλυβοτείρῃ, Ἄλλοτε δ' ἀΐξασκε μετήορα. Equites etiam sic certantes, ταχέας & ποδώκεας vocat. Σταν δὲ μεταστοιχεί, (κατὰ στοῖχον, ἐφεξῆς:) σήμηνε δὲ τέρματ' Ἀχιλλεὺς Τηλόθεν ἐν λείῳ πεδίῳ· παρὰ δὲ σκοπὸν, (ἐπίσκοπον, παρατηρητὴν) εἷσεν, Ὣς μεμνέῳτο δρόμους, καὶ ἀληθείην ἀποείποι, Homerus. Porrò præmin in hoc certamine vincentibus proponit Achilles Ἵππους θ' ἡμιόνους τε, βοῶν τ' ἴφθιμα κάρηνα. Et rursus, illi qui primum victoriæ locũ obtinuisset, egregiam mulierem, & ingentem tripodem auritum: secundo, ἵππον Ἑξέτε' ἀδμήτην βρέφος ἡμίονον κυέουσαν. Troia, ludus puerilis equestris ab Aenea constitutus. Suetonius de Cæsare, Troiam lusit turma duplex maiorum minorumq; puerorum. Ludus ipse quem vulgo Pyrrhicham (ego Pyrrhicham aliud nõ esse quàm saltationis genus in armis hactenus semper legi) appellãt, Troia vocatur, cuius expressit originẽ in libro de puerorũ lusibus, Seruius.

Incedunt pueri, pariterq́, ante ora parentum *Frenatis lucent in equis.*
Cornea bina ferunt præfixa hastilia ferro: *Pars leues humero pharetras.*
Tres equitum numero turmæ, terniq́, vagantur *Ductores: pueri bisseni quenq́, secuti.*
Signum clamore paratis *Aepytides longè dedit, insonuitq́, flagello.* (id est virga.)
Olli discurrêre pares, atq́, agmina terni *Diductis soluêre choris, rursusq́, vocati* (scilicet ictu virgæ.)
Conuertêre vias, infestaq́, tela tulêre. *Inde alios ineunt cursus, aliosq́, recursus*
Aduersis spatijs, alternosq́, orbibus orbes *Impediunt, pugnæq́, cient simulachra sub armis.*
Et nunc terga fugæ nudant: nunc spicula vertunt *Infensi: facta pariter nunc pace feruntur.*
Hunc morem cursus, atq́, hæc certamina primus *Ascanius, longam muris cum cingeret Albam*
Retulit, & priscos docuit celebrare Latinos. *Hinc maxima porrò*
Accepit Roma, & patrium seruauit honorem: *Troiaq́, nunc pueri, Troianum dicitur agmen;*

Hucusq; Vergilius. Notissimum apud nostros ludi & exercitij puerilis genus est, quod vulgò appellant *den braten jagen*, id est venationis seu feræ persecutionem: impropriè quidem, cum velitationis bellicæ, non venationis imaginem referat. Sed pueri pedites & inermes hunc ludum ludunt, vtraq; pars tanquam hostes castra è regione metati. Progreditur ab alterutra parte vnus ad hostium castra, tanquam prouocans ad pugnam, occurrit illi propius accedenti quispiam ex hostibus, & fugientem persequitur: assecutus enim si manu attigerit, captiuum ducit: sed cauendum est ei ne dum cupide nimis persequitur, ab hostium aliquo occurrente deprehendatur. Captiui aliter liberari non possunt, nisi quis suorum intactus ad ipsos in hostium castris detentos peruenerit. Exercitatio ista nõ celeritatis tantum in cursu est, sed ingenium etiam euitandi aut deprehendendi per flexus & ambages hostem requirit, & spectatores oblectat. Hanc Troiam pedestrem appellabimus, ne pueri literarum studiosi nomine tam pulchri ludi destituantur. Catadromus, vt supra dixi, stadium est in quo equites decurrere solebant imaginario prælio. Thessalorum gentis inuentum est equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare: primus id spectaculum dedit Romæ Cæsar dictator, Plinius. Sulegian (sus quidem equus est Hebraicæ & finitimis linguis) est ludus, in quo equitantes sphæram ligneam baculis feriunt, apud orientales populos in vsu, Andreas Bellunen.

De ludorum militarium celebrationibus lege Valturium 12.12 Et de equestri exercitatione, eundem 4 3. Aladar. est prosequi equum currentem cum baculis ipsum percutiendo, quum gradum seu cursum sistere voluerit, & est exercitium forte, Andreas Bellunen. De equitum armatorum exercitijs sententiam Platonis ex octauo de

Xx Legib.

Legib. paulo superius recensui. De exercitio venationis, aut si duo equites ex composito, hic fugiat, ille sequatur cum armis: item de conflictu equitum eorundem eminus & cominus, ac deijciendi modo, Xenophon in libro de re equestri.

De equis bellatoribus supra dictum est in B. & H. b. restat vt de equitibus etiam qui ijs vehũtur & militant verba faciamus. Habebat Salomon 40. millia præsepia equorum curulium, & duodecim millia equestrium, vt legimus 3. Regum 4. Curules equos Robertus Cenalis interpretatur, qui oneribus vehendis, quadrigisq́; voluendis: equestres vero qui vehendis militibus inseruirent. Libyes ex curribus pugnabant, sicuti apud Homerum heroës: hic enim nouisse monippos non videtur: sic enim vocitant vno depugnantes equo, Cæl. Et alibi, Duobus modo equis ad currum adhibitis heroës depugnasse, in Iconibus Philostratus scribit, etiamsi Hector audacia præstans quatuor veheretur. Vectabula hæc seu iumenta, Græci vocant ἅρματα πολεμικά, in quibus præstò auriga est, pugnat parabates, aut aliud quid facit etiam propter synodiam, vt inquit Eustathius. Eum Plato (vt scribit Pollux 1. 10.) anabatam micraspida vocauit. Homerus Iliados ψ. ἂν δ᾽ ἔβαν ἐν δίφροισι παραιβάται ἡνίοχοί τε. id est currum inscenderunt parabatæ ac aurigæ. Dionysius lib. 8. parabatas pro aurigis accipit, quos Athenienses apobatas (forte epibatas) vocabant. Aristophanis interpres currum inscendere solitos scribit, hoplitem & parabatem; ac id genus currus à Theseo excogitatos primum, Hæc Cælius. Pugnabant Libyes à bigis (ἀπὸ δίφρων) & equis iunctis vt Homeri heroës quoque: is enim equos monippos id est singulari equo vtentes non agnoscit. Vocatur autem ἅρματα quædam Libyca, alia Persica, alia Laconica, Pollux 1. 10. Olim nõ equo celete, sed curribus tantum vtebantur: aut si Græcè mauis, Τὸ παλαιὸν οὐ κέλητι ἀλλ᾽ ἅρμασιν ἐχρῶντο, Scholia Homeri. Pugnare ex equo, vt Plinius ait, Thessali docuere, qui Centauri dicti sunt, habitantes iuxta Pelium montem. Alij nõ ex equo pugnare, sed equitare simpliciter Centauros primum ausos aiunt. Equestres copias dicimus, vt pedestres: item pugnam equestrem. Equestre prælium, Cæsar 3. de bello Gall. Euphranor pinxit equestre prælium, Plinius. Prælium equestre ad Trophonij oraculum Euthycrates optimè expressit, Idem. Equitatus, manus vel multitudo equitum in bello. Lepidus Ciceroni, Equitatum habet magnum. Cicero pro Font. Magnos equitatus ad ea bella, &c. Nutantem aciem victor equitatus incursat, Tacitus. Græcis est ἱππικόν: intelligitur enim πλῆθος vel τάγμα. Dicunt & ἵππον in fœm. genere eodem sensu. Equitatu vel turmis est tutius confligere, quam peditatu vel legionibus, Scop. Legio est maximè de peditibus, Veg. 2. Turma, ordo militaris & equitum, dicta quasi terdena, quod terdeni equites ex tribus tribubus, Tatiensium, Ramnensium, & Lucerum fiebant: constabat enim ex triginta duobus equitibus. Et qui illi præerat decurio dicebatur, vt Varro & Vegetius tradiderunt &c. de hac etiam paulò post. Vide Dictionaria. Herodotus libro septimo Persicum equitatum describens, Sunt quidam (inquit) Nomades homines, qui Sagartij appellantur, cultu inter Persicum & Pactycum, qui attulêre equitum octo millia, armaturam neque æneam neq; ferream assueti ferre, præter pugiones, vtentes reste è loris conserta, qua freti in prælium eunt. Has cum hoste congressi inijciunt in summum, laqueos habẽtes, qui laqueus cum aut equum aut hominem adeptus est, eum ad se trahunt: ita illi illaqueati conficiuntur. Indi eandem quam peditatus suus gestant armaturã: Cæterum equos desultorios agebant & currus: quibus curribus suberant & equi & asini agrestes, &c. Fuitq́; numerus equitum octo millia myriadum, id est octoginta millium, præter camelos & currus. Erant autẽ Arabes postremi, ne equitatus consternaretur equis, camelos non tolerantibus. Equitatus præfecti erant Harmamithres & Tithæus filij Datis. Nam tertius eorum collega Pharnuches ægrotabat. Equitante enim eo, canis sub pedes equi intercurrit: quo equus improuiso deterritus, atq; erectum sese attollens, Pharnuchem excussit. Hic collapsus sanguinẽ euomuit, vnde in phthisin id est tabem incidit. Equo autem à casu statim domini, fecerunt famuli vt ille iusserat: Abducto nanq; in eum locum vbi dominum strauerat, crura cum genibus absciderũt. Hactenus Herodotus. Ἱπποκρατία, victoria equestris, ἡ τοῖς ἵπποις νίκη, Hesych. & Varinus. Ἱπποκρατεῖν, equitatu vincere, equestribus copijs obtinere victoriam: & passiuum ἱπποκρατεῖσθαι Budæus. Ἱππομαχία, pugna equestris. & verbum ἱππομαχεῖν, καθιπποκρατῶ, τὸ καθιππομαχῶ Budæus. Equi etiã infrenes aliquando in bello adhibebantur. Fuluius Flaccus Celtiberos in Hispania fudit, detractis frenis equis, vt maiore vi atque impetu in hostes incurrerent equites Romani, Gyraldus. De serio conflictu vicissim fugiendo & persequẽdo inter castra propria & hostium vtrinq;, Xenophon in libro de re equestri. Bellatorem equitem (inquit Damis in Apollonij vita apud Philostratum) ijsdem artibus instructum esse oportet quibus alium quemuis equitem (de quo inferius dicam) & insuper alijs, vt sciat hostem ferire, & se protegere: insequi præterea ac refugere, & inimicum pellere, & equum assuefacere, ne clypei sonitum, aut fulgentis galeæ splendorem formidet, néue pugnantium voces & exclamationes perhorrescat. Ἱπποτοξότης, ἵππον τόξῳ μάχεσθαι εἰδώς, Hesych. De equitibus & hipparchis nonnulla ad bellum pertinentia retulimus etiam superius in mentione equitum simpliciter. Προεξέδραμον οἱ ἱππεῖς, προεξεπήδησαν, προεξήλασαν. ἐκδρομὰς ἐποιήσαντο, προεκδρομὰς. προσήλασαν ἐν ἵπποις. ἡ ἱππομαχία, ἱππομαχῆσαι, ἱπποκρατῆσαι, καθιπποκρατῆσαι, & τὰ ὅμοια Pollux libro primo. Ὄτρυνεν ἵππους τε καὶ ἀνέρας ἀσπιδιώτας, Homerus: equos pro equites dixit, ἤγουν ἱππεῖς καὶ ὁπλίτας πεζούς, Varin. Hippocorystas (ἱπποκορυστὰς, ab initio secundi Iliados) dici Apion arbitratur, qui equinis setis ornatas gestant galeas. Risit hoc Porphyrius (in quæstionibus Homericis cap 16.) putãs eo nomine equites intelligi, quoniam κορυστὴς armatum indicet ac ferè pro pedite accipiatur. Corys vero, inquit, id est galea sit ab κορύσσεσθαι, quod & κορύσσεσθαι dixit poëta id signat in altum tolli: vnde coryne pro claua, Cælius. Et alibi, Si hippocorystæ (inquit Eustathius: leguntur etiam apud Varinum eadem in huius vocabuli explicatione) ab equinis setis & galea nomen haberent, hippocorythes dici debuerant, vt corythaïces & corythæolos Hector. Est igitur hippocorystes, idem qui hippiocharmes, id est ex equo bellator. Ἱπποκορυσταὶ, ἐφ᾽ ἵππων ὁπλιζόμενοι, ἢ ἵππους κορύσσοντες, τουτέστιν ὁπλίζοντες ἢ ἀφ᾽ ἵππων μαχόμενοι, Scholia in Homerum & Varin. Ἱπποκόρυστοι (legendum Ἱπποκορυσταὶ) ἱππεῖς, ἱππομάχοι, ἀπὸ τοῦ κόρυθος, ἢ τοῖς ἵπποις, Hesychius. Idem paulo post hippurin exponit galeam setis equinis ornatam: qua de re plura dicemus infra in vsu ex partibus equi. Porphyrius ἱπποκορυστὴν dici conijcit pro ἱππέα κορυστὴν, id est equitem armatum. Hippon enim pro equite poni.

Ἱπποχαίτην, ἐξ ἱππείων τριχῶν, Hesych. Ἱππιοχάρμης, qui ab equis pugnat, vel qui equitatione gaudet: ἢ χαίρων τῇ ἱππικῇ: ἢ ἱππόμαχος. χάρμη γὰρ ἡ μάχη, Varinus. χάρμη, ἡ μετὰ χαρᾶς μάχη, Hesychius. Ἀφ᾽ ἵππων μαχεσάσθω παρ᾽ ἐπ ποιητὰς παρὰ Φρυγιακὴ τοῦ ἱππότου, Varin. Ἵππους ὁπλίζοντες, ἱππικοί, Hesych. Ἱππόται, bellaces, Lexicon. Ἱππομανὲς apud Sophoclem interpretantur πολεμικὸν καὶ ἵπποις ἐπιμαινόμενον. Ἱππηλάτης, eques, ἵππους ἐλαύνων, vel qui multũ viæ cõficit, Varin. Et rursus, Ἱππηλάτης propriè dicitur, qui segnior est quàm vt pedes iter facere velit & vt plurimũ equo vehitur. Et talis quidẽ lex erat Persarum: postquam consultius sibi esse intellexerant ab equis quàm pedites pugnare.

pugnare. Præcipuè autem videtur per excellentiam hippocceleuthos appellari, qui pugnacissimus ab equo, vel ἡνιοχικώτατος, id est aurigandi peritissimus fuerit: nō item qui pedes pugnat, nec quilibet equo vehi gaudens: quales Persæ fuerunt, qui ex lege semper equites iter faciebant, hippocentauris ferè similes, Varinus. Hipparchus, vt supra dixi, præfectus est equitatui. Ἱπποστράτηγος Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρεύς, Suidas. Ἱππεῖς, id est equites vocabant Lacedæmonij in iuuenili ætate constitutos, eorumque præfectos ἱππαγρέτας, vt Varinus scribit in ἀγρέτης, & alij vt supra ostendi: ἀγέτης dux est, Lacones hagetam vnde fortassis rhô abundante hippagreta nominatur. Idem tamen & Hesychius Hippagretas (suo ordine in iôta) interpretantur præfectos τῶν ἐπιλέκτων ὁπλιτῶν, id est selectiorum militum armatorum: quærendum an pro ὁπλιτῶν rectius legeretur ἱππέων. Vide supra hac ipsa in parte huius capitis vbi de equitibus simpliciter dictum est, de hippagretis & alijs quibusdam. Ἱππῆες δ᾽ ὀλίγοι μετεκίαθον, (hemistichion Homeri puto:) οἱ γὰρ ἱππεῖς μετ᾽ ὀλίγον ἐπηκολούθουν, σχολαίως, καὶ τῶν πεζῶν, Hesychius & Varinus. Χωρὶς ἱππεῖς, id est seorsim equites, prouerbium apud Suidam, de quo sic scribit: Cum Datis Atheniensium agrum inuasisset, Iones aiunt quum secessisset ipse conscensis arboribus Atheniensibus significasse, equites separatim esse. Vnde Miltiadem separatione ipsorum intellecta, inito mox conflictu victoriam obtinuisse: & locum habere prouerbium de ijs qui ordinem dissoluunt. Plutarchus alicubi dicit Batalos esse Germanorum equites præstantissimos, qui insulam colant quam circumfluat Rhenus, Cælius. Idem docet batalos à Græcis appellatos molles & cinædos. Cæterum Plutarchi locus est in vita Othonis: vbi Græcus codex impressus Βατάλους habet, sed interpres rectè Batauos transtulit: & sic etiam Alexander ab Alexandro legit in descriptione Germaniæ. Taciti de Batauis verba sunt hæc: Omnium harum gentium virtute præcipuè Batatui, non multum à ripa insulam Rheni colunt. Vangiones Batauiq; truces, quos ære recuruo Stridentes acuêre tubæ, Lucanus libro 1. Ἱππεῖς πολλοὶ ἐν Θετταλίᾳ. Καὶ παροιμία, Ἱππεῖς μὲν ἐν Θετταλίᾳ καὶ Θρᾴκῃ [illegible] Κρήτῃ καὶ Κρήτῃ. Suidas & Varinus. Eques quomodo muniri debeat armis, thorace, galea, manu vel chirotheca, & lacerti veluti ocrea, &c. docet Xenophon in libro de re equestri circa finem. Equitatus (inquit Cælius) ex armaturæ genere diuersa sortitur nomina, siquidem alij sunt equites cataphracti, alij acataphracti. Cataphractos intelligi eos volo, qui non solum sua corpora, sed etiam equos lorica vndique muniunt. Hos scribit Vegetius (3.23.) esse quidem à vulneribus tutos, sed propter armorum impedimēta & pondus capi summa facilitate. Et Q. Curtius equitibus tradit equisq; Persarum tegumenta fuisse ex ferreis laminis serie inter se cōnexis. Cataphractos equites scribit Ammianus Marcellinus, etiam clibanarios nuncupari. Idem inter equestres copias cataphractarios recenset sagittarios formidabile genus armorum. Lampridius in Alexandri Cæsaris oratione de Persis perdomitis innuere videtur planè, cataphractarios ab illis clibanarios vocari. Loricatos equites dici cataphractos Liuius tradit. Equites antiquitus non habuisse thoracas, scribit in commentatione de Romanorum militia Polybius: Verum, inquit, in subligaculis periclitabantur, ad inscensum descensumque præceleres. Eorum clypei ex bubulo concinnati corio placentis erant vmbilicatis persimiles, quibus in re diuina vti moris fuerat. Scribit in Adriano grauis auctor Dion, equites qui vocantur Bastai, Danubium armatos enatasse. Cataphractas naues & aphractas recenset historiarum quinto Polybius. Cataphractorum equitum apud Persas panopliam describit Heliodorus libro 9. Aethiopicorum. Acataphracti equites alij hastati vel contati (δορατοφόροι, ἢ κοντοφόροι, ἢ ξυστοφόροι, Suid. Ammonius ξυστὸν ἀκόντιον interpretatur:) dicuntur, alij ferentarij. Hastati manus conserunt, & cominus hasta decertant: quorum alij scutum gerunt & inde scutati, θυρεοφόροι, dicuntur. Alij sine scuto hasta impugnant, qui nomine speciali (ἁπλῶς, id est simpliciter, vel generali vocabulo) hastati vocantur & contati. Ferentarij equites ij dicuntur, qui eminus solent dimicare: quorum alij iaculis (acontijs) alij arcu vtuntur. Iaculantur, quos Tarentinos vocamus. Arcu vtuntur, qui equites sagittarij) ἱπποτοξόται) & à nonnullis Scythæ etiam vocantur. Tarentinorū duo sunt genera. nam alij longius iaculantur, & ob eam rem equites iaculatores dicuntur (ἱππακοντισταί, alias ἱππαγωνισταί perperam) & Tarentini speciali vocabulo, (Suidæ etiam ἀκροβολισταί, vt videtur: sed idem nomen ad hippotoxotas quoque pertinere iudico: vtriq; enim inter equites ita sunt, vt in peditum numero velites. Gaza ferentarios transtulit, imitatus Salustium, qui in Catilinæ coniuratione ferentarij militis meminit: Vegetius etiam ferentarios nominat, vt paulò post recitabo.

Ἀκροβολίζειν, τοξεύειν, ἀκοντίζειν, &c. Varin. Ἀκροβολισταί, ἀκοντισταί, τοξόται, Suid.) alij cum semel aut bis iaculum miserunt, manus de cætero cum aduersario conserunt, & cominus pugnare incipiunt non secus quàm quos hastatos appellari retulimus. Leues hos nominari solitum est. (hi iaculis emissis cominus etiam pugnant, spathis aut securibus vtentes, Suidas.) Hæc Aelianus in libro de instruendis aciebus interprete Gaza: & Cælius 21.31. sed obscurius quædam: & in hoc errat, quòd Tarantinos arcu vti scribit. Suidas quoque in vocabulo Ἱππική eadem fere habet, sed obscurius, vocabulis quibusdam deprauatis, vt etiam libellus Græcus de vocabulis rei militaris innominati authoris inter appendices Lexici Græcolatini iam sæpe excusus, & in fine dictionarij Suidæ. Bonos iaculatores antea ferentarios nominabant, Veget. 3.14. Apud veteres inter pedites erant qui dicebantur leuis armaturæ, funditores & ferentarij, qui præcipuè in cornibus locabantur, & à quibus pugnandi sumebatur exordium; Veg. 1.20. Ἀγαθὴ ἄσκησις καὶ ἢν δύο ἱππεῖς συνθεμένω, ὁ μὲν φεύγῃ [illegible] (rotundata vertit Camerarius) [illegible] (vbi ad eum peruenerit intra teli iactum) [illegible] Xenophon in libro de arte equestri. Huic loco lucis nonnihil accessurum videtur ex verbis Pollucis, quæ lib. 1. cap. 11. huiusmodi sunt: Ἐὰν μελετᾷ [illegible] ἀκοντίοις ἐσφαιρωμένοις (hoc est, iaculis quorum præfixa ferramenta non in mucronem sed in globulum desinant, vt ego quidem interpretor, cum non serius sed ludicrus hic conflictus sit) [illegible] καταπληκτικὸν καὶ καταβλητικόν.

De equo celete & desultorio non pauca scripsi in a. sed quoniā in bellis etiam desultores vel hamippi amphippiue dicti equites eis vtuntur, quædam prius non dicta hic adijciemus. Paribus equis, id est duobus Romani vtebantur in prælio, vt sudante altero transirent in siccum, Festus. In prælijs quoq; desultorii propterea dici poterunt, quia (vt Pollux lib. 1. ait) duo equi singulis equitibus præstò erant, exercitatis ita militibus, vt altero de via fesso desilire possent in recentem, Hermolaus. Herodotus lib. 1. scribit Massagetas esse ἱππότας καὶ ἀνίππους, id est ex equis præliari & pedibus. Sed apud Pollucem lib. 1. vbi equitum species recensentur, pro ἀνίππων legendum est

α[illegible]. Nam Aelianus de phalange differens quæ antistomus dicatur, à duplici frontis seu oris obiectu, quasi occepsːita instituta, vt medijs tergis inter se oppositis consletːita deniq; infert, Valet hoc instruendi genus potissimum contra barbaros, qui loca amni Histro vicina incolunt. quos amphippos cognominant à mutatione equorum: ex alijs enim equis in alios transilire consueuerunt. Traditum hoc & à Suida, in parte quæ est de vocabulis rei militaris: (in libello innominati authoris excuso in fine dictionarij Suidæ, vt supra dixi: item in vocabulo ἱππικά.) Sed hamippos item dictos quandoq; aduertimus: & ita forte scripsit Pollux. Sed eo vocabulo pedites cum equitibus dispositos accipiunt Thucydides ac Xenophon, quos Philochorus prodromos dicit. Hamipposapud Sophoclem in Antigone dici inuenio celeres, veluti equos adæquantes cursu, quod adnotarunt scholiastæ, Cælius. Ἀνίππο. (lego ἀμφίππων) [illegible] μεταπηδᾶν εἰ, ἵν' ἄπειρον. [illegible] μακρο[illegible] καταλύοιτ, ἐπ' αὐτοῖς ἀνα-[illegible]. Pollux. Ἀμφίπποι, οἱ ἐπὶ δυσὶν ἵπποις [illegible] συνδεδεμένοις ὀχήμενοι, οἳ καὶ μεταπηδῶσιν ἀπ' ἄλλου ἐπ' ἄλλον, ὅταν ἡ χρεία καλῇ, Author innominatus de vocabulis militaribus, & ex eo Suidas. Ἅμιπποι, δύο ἵπποι συνεζευγμένοι, Hesychius & Varinus: Suidas addit, [illegible], id est bini equi ceruicibus iuncti: sic veteres xynoridem vocabant: (posteriores de biga, id est bijugo curru tantum eam vocem proferunt.) Vehebatur autem altero equo auriga, altero eques armatus. Καὶ [illegible] Λίβυες οἱ [illegible]. [illegible] χαλεπῶς, [illegible], Suidas. Et rursus. Ἀμίπποι [illegible]. Alij equos (celetes Varinus) iunctos esse dicunt, quorum alteri eques insideat, & alterum secum trahat. Cæterum Thucydides & Xenophon in volumine de rebus Græcanicis, pedites quosdam hamippos vocant: [illegible] ἅμα τοῖς ἵπποις [illegible] (Φιλόχορος [illegible] πρόδρομοι [illegible], Suidas & Varinus Hinc est illud Homeri, Θρώσκων ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλον, Varin. Galli cheuaulx de relais, quasi equos relictos & reseruatos vocant eos, qui interim otiantur & quiescunt dum laborāt alij, vt fatigatis illis succedant. Equites quidam ab Alexandro instituti sunt, quos à duplici genere pugnæ appellabant διμάχας, & hi quidem equo pugnabant peritissimè, vbi verò exigeret necessitas, & foret regio equitatui inepta, cuiusmodi Græci vocant ἄφιππον, mox desilientes ex equis congrediebantur vt pedites ne omnino forent ἀπόμαχοι, id est pugnæ expertes, & Lydium paterentur incommodum, Cælius ex Polluce. His apparatus armorum erat grauior quam pediti leuior quàm equiti. Et vbi tempus pedites fieri postulabat ministro in hunc vsum destinato equos tradebant, Pollux. Διμάχαι, οἱ λεγόμενοι ἅμιπποι, οἱ πεζοὶ [illegible], ὧν δ' ἐφ' ἵππων μάχονται, Hesychius & Varinus. Videntur etiam qui dimachas sequuntur ministri rectè hamippi vocari posseːitem milites illi, de quibus Vegetius 3.16 Quòd si equites (inquit) impares fuerint, more veterum velocissimi cum scutis leuibus pedites ad hoc ipsum exercitati ijsdem miscendi sunt: quos expeditos velites nominabant, &c. Germanis interdum pro consilio fuit, vt equites dimissis equis, ad proximos euaderent. & immiscentes se peditibus, dum fluctuatur acies, hosti obuiam irentːideo vt spe fugæ erepta, æquato omnium periculo, pedestri prælio acrius insisterent: Vel vt in hostes acrius incurrerent, detractis frenis, cum effusum cursum temperare nequirent, equos concitatos agerent, & impressione facta, vi viam facerent, sparsosq; & incompositos adorirentur, Alexander ab Alexandro. Cæsar de Sueuis scribens, Equestribus, inquit, prælijs ex equis desiliunt ac pedibus præliantur, equosque eodem remanere vestigio assuefecerunt, ad quos se celeriter, cum vsus est, recipiunt. Hæc ille. Nec illud Hispanis est proprium vt duo pariter vno vehantur equo: cæterum inter præliandū alter pedester certamen init. Strabo.

Equites Romani præter arma & gladium folliculis frumentum deferebant, Alex ab Alex. Hippotoxotæ dicti sunt equestres sagittarij, vel qui equis insidentes sagittas mittūt, meminit eorum Hirtius lib. 5. belli Asiatici. Aristophanes in Auibus accipitres hippotoxotas cognominat, composito vocabulo, per equum pernicitatem volatus eorum insinuans: per arcum vero, vnguium curuitatem, vt in Scholijs legimus & Varini lexico. Non est Cretæ inutilis qui sagittam aut iaculum ex equo immittit: quapropter in hoc etiam ludendi gratia cōtentio concertatioq; habeatur. Plato lib 8. de Legibus Forma equorum, quales maximè legi oporteat, pulcherrimè quidē Virgilio vate absoluta estːsed & nos diximus in libro de iaculatione equestri condito, Plinius. Quomodo iaculum ab equite rectè emittatur, docet Pollux 1.11. Tarentini, equites quidam: aliqui acontistàs, id est iaculatores interpretantur aut ψιλοὺς (Hesychij codex malè habet ὑψηλοὺς) vt Hipparchus tradit, Varinus: ψιλοὺς Gaza velites aut expeditos transfert, aliqui leuis armaturæ militesːsed leuiter armati ἐλαφροὶ magis propriè dicendi sunt, quàm ψιλοί, id est inermes, corpore non muniti armis, sed tela tantum gestantes. Arrianus equites quosdā in Alexandri exercitu sarissophoros appellatos traditːsicuti & nonnullos, qui dicerentur amici (ἑταῖροι) Cælius. Sarissæ longitudo ad cubita quatuordecim, quorum duo manus auferunt reliqua duodecim prominent. Hasta nulla cubitis octo breuior longissima, quæ catenus sumi potest, quatenus tenere miles & vti facile valeat, Aelian. Sunt & qui dicantur chrysophalari equites, aut etiam argyrophalari: cuiusmodi in ludis produxit Antiochus Epiphanes, Cæl. Quemadmodum inter pedites centuria vel manipulus appellatur, ita inter equites turma dicitur, & habet vna turma equites 32. qui à decurione sub vno vexillo reguntur. Eligendus est autem decurio habili corpore, vt loricatus, & armis circundatus omnibus cum summa admiratione equum possit ascendere, equitare fortissimè, conto scienter vti, sagittas doctissimè mittere, turmales suos id est sub cura sua equites positos, erudire ad omnia quæ equestris pugna deposcit: eosdem cogere loricas suas vel cataphractas, contos suos & cassides frequenter tergere & curare. Plurimum enim terroris hostibus armorum splendor importat. Vegetius 2.14. Atqui Ammianus Marcellinus lib. 26 equitum peditumq; turmas dixit. Dicuntur & drumi, equitum globi. Scire debet dux contra quos drumos, id est globos hostium, quos equites oporteat ponere, Vegetius. Grumus quidem vocatur terra in aceruum collecta, minor tumulo: item de alijs rebus grumus vel grumulus salis pro globulo, vbi Græci chondrum dicunt, nostri *ein klotzen*. Turmæ vocis etymologiam dixi supra. Tormarches tormæ præfectus apud Cretenses Cælius. Prima legionis cohors præter pedites, equites loricatos 132. habet: secunda sexaginta sex, &c. Vegetius 2.6.

Equitum alæ dicuntur, ab eo quòd ad similitudinem alarum ab vtraq; parte protegant acies, quæ nunc vexillationes vocantur à velo: quia velis hoc est flammulis, vtuntur. Est aliud genus equitum qui legionarij vocantur, propterea quòd connexi sunt legioni: Ad quorum exemplum ocreati sunt instituti, Veget. 2.1. Alæ, equitum ordines vocant (vt ait Gellius libro 16.) quòd circum legiones dextra sinistraq; tanquam alæ in auium corporibus locabantur. Dum trepidant alæ, (id est equites, Seruius) saltusq; indagine cingunt, Vergilius 4. Aen. Plusq; aliquanto damni hæc ala equitum amissa Annibali quam Salabia fuit, Liuius. Sic ala legionum, Cic. Att. libro 11.

Alam priuatim dici inuenio duplicem phalangem apud Græcum authorem innominatum de militaribus vocabulis, qui Græcis etiam literis vocem Latinam imitatur, vt paulò mox dicam. Ἄγημα, ala equitum, quanquam & de peditibus dicatur, Cælius ex Arriano. Ἄγημα, agmen elephantorum, peditum, atq; equitum quod regem præibat, Varinus: & in Lexico Græcolatino quidam ex Arriano. Sunt qui agema dicant esse potiorem & validiorem partem exercitus Macedonici, viribusq́; & corporum habitudine superiorem, Varinus, Hesychius, & Suid. Agema apud Q. Curtium lib. 4. legendum, non agmina. Ἴλη turma est equitum 64. Ἐπιλαρχία continet equites 128. (quod in peditatu phalanx aut σίφος, &c. dicitur.) Ταραντιναρχία 256. Ἱππαρχία 512. Ἐφιππαρχία 1024. Τέλος 2048. Ἐπίταγμα 4096. Horum nominum duo tantum etiam de peditatu dicuntur: nempe τέλος, pro duobus millibus, vel secundum alios duobus millibus & quadraginta octo: & ἐπίταγμα, duplo maiore numero, pro duplici nempe phalange, quem & κέρας & αἰλὰν (alam vt supra dixi) appellant. Author innominatus libelli de militaribus vocabulis & Suidas in Ἐφίππων, qui tamen locus omnino mutilus est, & ex libello (quem dixi) restitui potest. De voce ἴλη, vide plura in Lexicis. Ἰλάρχης, ταξιάρχης, Suidas. Σκυτάλαι, αἱ ἱππικαὶ ἶλαι, Hesychius. Pyrgus, turris est, & militaris ordo quadringentos viros continens, turma equestris. Eustathius Iliad. δ. tradit constare è trecentis & sexaginta viris, & quadrangula forma instrui ad typum turris. Hipparchia ala equitũ, quæ quingentis insuperq́; duodecim constabat equitibus, Cælius ex Arriano: In Tacticis Aeliani interprete Gaza pro duodecim non rectè legitur duobus. Ἱππαρχία, δύο ταραντιναί (lego ταραντιναρχίαι) ἱππέων ἀνδρῶν δώδεκα, (lego πεντακοσίων καὶ δώδεκα,) Varin. Lycurgus ad maximos conatus turmam quadratam ex quinquaginta equitibus fecit, quam οὐλαμὸν vocitauit: Qui etiam equites ac pedites in sex tribus diuisit, quarum quælibet tribunum militum, & quatuor præfectos manipulares habuit, &c. Et tametsi centuriæ, decuriæ, turmæ, cohortes, equitatus, pro voluntate proq́; arbitrio sæpe auctæ & imminutæ, nonnunquam duplicatæ fuerint: idem tamen nominis, quamuis mutato militum numero, sortitæ fuêre, Alexander ab Alexandro 1.5. Οὐλαμὸν Varinus quadraginta virorum simpliciter (non equitum) esse scribit &c. Ἄσιππος equites septuaginta complectitur, Idem & Hesychius. Sed plura de equitibus bellicis si quis requirit, obseruet ipse diligentius apud rei militaris scriptores. Trimacresia apud Gallos equitum ordo: nam equum dicunt marcam, Cælius. Equos armis præmuniri (inquit Cælius 21.31.) sciunt omnes, sed corũ nomina (ni fallor) nota paucissimis. Igitur quæ à fronte propendent, prometopidia: quæ ab auribus, parotia: pareia, quæ maxillas præfulciunt, appellari debent: prosternidia verò, quæ pectus: parapleuridia, quæ lateribus obiacent: parameridia, quæ femoribus, solet ea vulgus coxalia nuncupare: paracnemidia, tibijs apponi consuerunt. Transtulit hæc Cælius ex Pollucis lib. 1. cap. 11. Λέγονται δ' ἵπποι προμετωπιδιασμένοι, περιστερνιδωμένοι, ἀσπιδιωμένοι. Pollux ibidem. Quomodo muniri & armari debeat equus bellator Xenophon docet circa finem libri de re equestri, vnde ferè etiam Pollux sua mutuatus est vocabula.

Nunc de ipsa equitatione, siue equitatu & actu equitandi agendum, Latinis primum, deinde Græcis vocabulis, &c. Equitandi ac sagittandi studium à Medis ad Persas & Armenios profectum est, Strabo. Quia equitandi artem primus excogitauit Neptunus: inde factum opinatur Pausanias, vt dicatur hippios, potius quam causa alia. Alij à Centauris equitandi artem, alij non hanc, sed ex equo pugnandi inuentam prodidere. Vide supra parte 1. huius capitis post Centauros statim in mentione Maris. Amazones mortalium primas equũ scandere ausas Lysias orator credit, Hermolaus. Alij Bellerophontem, alij Neptunum, primum domuisse equos, & equitandi artis authorem esse tradunt, vt Polydorus prosequitur 2.12. de inuentoribus rerum. Ctesilaus statuarius fecit equitem Sarmenem, qui primus de equitatu scripsit, Plinius. Damis in Apollonij vita apud Philostratum, boni equitis munus esse ait, Equo rectè insidere, atq; illi fortiter dominari, & frenis in quamcunq; voluerit partem circumducere: non parentem verberibus plectere: cauere insuper ne in foueam, aut voraginem, aut hiatum aliquem deferatur, dum paludem cœnúmue nititur euitare: Denique per accliuem locum ascendenti equo moderatè frena remittere: in præcipitem verò ac decliuem eunte, non deserere frena, sed magis contrahere: Interdum quoq; crines aut aures manu demulcere, nec semper in ipsum flagellis vti. Equitatus, equitum manus. dignitas equestris, & actus equitandi. Femina atteri aduriq́; equitatu, notum est, Plinius. Adequito, prope vel iuxta equito. Ad illũ adequitare, Cæsar. Castris adequitare, Tacit. lib. 5. Adequitauit deinde sensim portis, Liuius. Collinæ portæ adequitans Hannibal, Plinius. Eò ferocius adequitare Samnites vallo, Liuius. Numidæ adequitare, deinde refugere, Idem. Adequitatio, idem quod equitatio, vt quidam scribit. Vectura apud Vegetium, ipse gressus equi vehentis equitem. Equus ad vehendum est natus, Varro. Martialis lib. 12. epigramma legitur in Priscum venatorem temerariæ & periculosæ equitationi nimium indulgentem, huiusmodi;

Parcius vtaris moneo rapiente veredo
Prisce, nec in lepores tam violentus eas.
Sæpe satisfecit prædæ venator, & acri
Decidit excussus nec rediturus equo.
Insidias & campus habet: nec fossa, nec agger,
Nec sint saxa licet, fallere plana solent.
Non deerunt qui tanta tibi spectacula præstent:
Inuidia fati sed leuiore cadunt.
Si te delectant animosa pericula, Thuscis
(Tutior est virtus) insidiemur apris.
Quid te frena iuuant temeraria? sæpius illis
Prisce datum est equitem rumpere, quàm leporem.

Equitabilis locus, commodus equitationi. Opportuna explicãdis copijs regio erat, equitabilis & vasta planicies, Liuius. Et Curtius, Imber violentius quàm aliâs fusus, campos lubricos & inequitabiles fecerat. Equito, equo vehor, equo insideo. Equitare in arundine longa, Horatius 2. Sermon. Lactabit se, & in his equitabit equuleis, Cicero 6. Verr. Lucilius etiam de ipso equo dixit, Quis hũc currere equum, non æquè equitare videbat? His equitat curritq́; oculis, Nonius. Alij sic citant ex Lucilio, Nempe hunc currere equum nos, atq; equitare videmus: sic enim citatum legimus apud Macrobium circa finem libri septimi. Equitare (inquit Seruius eodẽ in loco) & homo vtens equo, & equus sub homine gradiens dicebatur. Equitare antiqui dicebant equum publicum mereri, Festus. Cameli Bactrianæ iumentorum dorso funguntur, atq; etiam equitantur in prælijs, Plinius. Thessalorum inuentum est, equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare, Plinius. In orbem equitare, id est in circuitum, Ouidius 12. Metamorph. Ter circùm astantem læuos equitauit in orbes, Vergilius 10. Aeneid. Adequito paulò superius positum est. Obequito, id est circumequito. Primò obequitando castris prouocandoque, Liuius. Et luce orta postero die obequitauit stationibus hostium. Idem. Quumq; agmen obequitaret, varia oratione, vt cuiusq; animo aptum erat, milites alloquebatur, Curtius. Perequito, in omnem partẽ equito. Primò per

omnes partes perequitant, & tela conijciunt, Cæsar. Quum perequitasset aciem promissa repetens, &c. Liuius. Claudius quum ex via longè perequitasset, nullo obuio hoste, in campum rursus euectus, increpans ignauiam hostis, &c. Idem. Prætereqitantesq; absterrent Liuius 3. ab Vrbe. Equo vehi Bellerophontem inuenisse tradũt, Plinius. Albis equis residentes duo iuuenes visi, Valerius. Incedunt pueri, pariterq; ante ora parentum Frenatis lucent in equis, Vergilius. Sublimes in equis redeunt, Idem. Villas adire asellis aut vehiculis, Plinius. Vbi Persæ redditi sunt vino inferiores, puerorum quidem institutio ad venandum adhuc durauit, τὸ μὲν τοι τὰ ἱππικὰ μανθάνειν καὶ μελετᾶν ἀπέσβηκε, Xenophon libro 8 pædiæ. Nicias in Lachete Platonis hippicen, id est artem equestrem, egregium, vtile, & maximè liberale exercitium esse affirmat. Eandem in Hippia maiore Socrates apud Thessalos præcipuè in honore fuisse ait. Ἱππασία, id est equitatio, communiter dicitur, ἱππεία verò & ἱπποσύνη poëticè, Varin. Ἱππασίαν δ' ἐρεῖς, καὶ ἱππείαν, καὶ ἔλασιν, καὶ ἐλασίαν, καὶ ἡνιόχησιν, καὶ ἐπόχως ἐγκαθίσαι, καὶ βεβαίως, καὶ πλαγίως. καὶ ἐφιδρύνειν ἐρεῖς, ὡς Ξενοφῶν. εἰ καὶ βιαιότερον. ἐπιβαίνειν καὶ ἀναβαίνειν, ἐξ ὧν ἐπιβάτης, ἀναβάτης, Pollux. Ammonius certè epibaten scribit propriè dici eum qui naui vehatur, anabaten verò qui equo. Σχεδία ἱππασία, de celeri equitatione apud Pollucem. Ὄχηκα δ' ἐξ ἱππασίας βαδίζων, Aristoph. in Acharnens. Scholia addunt, ἱππασίας ἀντὶ τοῦ ἱππικῆς, ὡς ὄντος αὐτοῦ ἱππέως. καὶ γὰρ ἕως ἑσπέρας διατρίβουσιν ἐν τῇ δοκιμασίᾳ οἱ ἱππεῖς. Ἱππασία, ἡ κοινῶς καβάλλα, Varinus. Ἱππεία, ἡ ἱππόδοσις, Varin. Suidas. Ἱπποσύνη, equitatus, ars equitandi: ἢ ἡ ἱππεύειν ἀρετή, ἱππικὴ ἀρετὴ ἤτοι ἡ ὀχικὴ ἐμπειρία, καὶ ἐπιστήμη περὶ τοὺς ἵππους, apud Homerũ, cuius hoc hemistichium est, Ἔγχεΐ τ' ἱπποσύνῃ τε, Varin. & Hesych. Nestor Iliad. ψ. Antilochum filium suum inquit à Ioue & Neptuno ἱπποσύνας didicisse, hoc est equitandi & equestria certamina obeundi artem. Ἵπποι ἀσθενέστεροι γενόμενοι ἐκ τῆς ἄγαν ἱππηλασίας, vt apud Suidam citatur. Ἱππεύσιμα, τὸ ἱππεύειν, Hesychius. Ἵππευμα, πορεία, Suidas, Varinus. Ὡς μακρὸν ἵππευμα διώκεις ἀστροειδὲς ταῦτα διαφέρουσ' αἰθέρος, Aristophanes. Ὄχησις, ἱππασία, φόρησις. Hesych. & Varin. Βλησυελμός, ὁ ἱππασμός, Hesych. & Varinus. Ἱππεύς, ἀναβάτης, ἐπιβάτης, de equite dicuntur, Hesych. & Varinus. Dicitur etiam ἱππεὺς camelo insidens apud Xenophontem. Ἱππαστής, equitator, Lexicon Græcolat. Pollux quidem equum ἱππαστὴν laudat. Ἔποχος, ὁ ἀναβάτης: Vide ab initio huius partis H. c. Κεντρηνεκεῖς, ἱππικώτατοι Hesych. & Varinus. Ἄνιππος, imperitus equitandi, Pollux. l. 11. Hesychio & Varino idem est ἀφιππος. Χωρία δ' ἐρεῖς ἱππάσιμα, καὶ δυσιππα, καὶ ἄφιππα, γῆν λεῖαν, ὁμαλήν, ἄλιθον, ἱππήλατον, ἱππόδρομον, ὕπτιον, Pollux. Et rursus, ὁδὸς ἄνιππος, ἱππάσιμος, ἱππήλατος. Et alibi de militibus scribens, quos διμάχας vocant, ὅπως ἂν ἐν μὲν τοῖς ἱππασίμοις ἱππεύοιεν: εἰ δέ τοι εἰς ἄφιππα ἀφίκοιντο, μὴ εἶεν ἄτιμοι χοι παντάπασι. Ἄφιππα χωρία, loca equitationi inepta, ὁ δὲ ἐκκλίνει περὶ τὰ δύσχωρά τε καὶ ἀνάντη καὶ ἄφιππα Suid. Ἄφιπποι, equis priuati qui & ἄνιπποι. Περιβαλεῖς δὲ ἦσαν ὡς ἐν ἐρημίᾳ, τά τε ἄλλα καὶ ἄφιπποι γενόμενοι, ἀντὶ τοῦ πεζοί, Suidas. Ἱππήλατον, εὐρύχωρον, πλατύ, λεῖον, ὡμαλισμένον, Suidas & Varinus.

Ἱππεύειν vel ἱππεύεσθαι, equitare. Ἵππευε, ἵππαζε φρόντιζε, Suidas. Ἱππάζεταί τε καὶ ξυνωρικεύεται, Aristophanes in Nubibus. In Scholijs non ἱππάζεται, sed ἱππεύεται legitur, & sic exponitur: Nunc equo singulari, nunc biga vehitur. Ἱππεύεσθαι enim vel ἱππάζεσθαι, equo celere, id est singulari vehi significat. Ἱππεύειν, ἱππάζεσθαι (non probo quod in Græcolatinum Lexicon quidam retulit ἱππάζω) ὀχεῖσθαι, ἐπὶ τῷ ἵππου φέρεσθαι, synonyma Hesychius & Varinus. Ἀναγκιππεῖν, ἀντὶ τοῦ μετ' ἀνάγκης ἱππεύειν, Eupolis, Suidas. Οἱ δὲ τὰ ἐπισημότερα τοῦ πλήθους καθιππεύοντο, perequitabant Heliodorus. Καθιππεύσεις, in Lexico Græcolat. Παριππεύειν, præteruehi equo, τὸ ἀφιέναι τινὰς καὶ ἄλλην ἀπέρχεσθαι, ἀντὶ παριδεύειν, παρατρέχειν, παρακολουθεῖν, (iuxta equitare, & quasi ad latus sequi) Hesych. Suid. & Varinus. Λαύσαι, παριππεῦσαι τοῖς δηιωτικοῖς, Varinus & Hesychius. Περιππεύειν, obequitare, περιτρέχειν, Iidem. Ὁ δὲ ἐν καμάτῳ δρόμος καλεῖται ὅτος (aliâs ὅτως) ἱππάζεσθαι, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἱππέων τὸ ἱππεύειν οὕτως ὀνομάζεται, Pollux: vnde forsan aliquis colligat, ἱππεύειν de equite tantum dici, ἱππάζεσθαι non de hoc solum, sed etiam de equo: nam & ἱππαστὴν equũ (vt dixi) alibi laudat Pollux Σχέδιον ἱππάζεσθαι, καὶ ὑψοῦ ἐξελαύνειν, apud eundem legimus de celeri equitatione. Καθιππάζεσθαι, συνελαύνειν, ἐρίζειν, συντρέχειν, Suidas & alij. Construitur genitiuo. Ὁ δὲ Βίων ὁ σοφιστὴς ποικίλος ἦν, πλείστας ἀφορμὰς δεδωκὼς τοῖς βουλομένοις καθιππάζεσθαι φιλοσοφίας, citatur apud Suidam: videtur autem significare, inuehi in philosophiam. Ἐλαύνειν, equitare: vnde παρελαύνειν, περιελαύνειν, ἔλασις, ἐλασία, διελαύνειν. διελασία, (id est decursio militaris, ἡ διιππασία,) Budæus in Commentarijs. Et eques quidem ἐλαύνειν dicitur, equus verò ἐλαύνεσθαι. Ὁ δὲ οὐ φέρων ἐπὶ τὸ ἐρέθισμα, ἀντήλασε τὸν ἵππον, Appianus apud Suidam & Varinum. Ἱππικέλευθος, ὁ τὰ πλεῖστα ἀναβάλλων ἑαυτὸν εἰς τὸ ἐφιππίοις περὶ πραγμάτων, Varinus. Ἱπποισιν ἢ κύμβαισι ναυστολεῖς χθόνα; Equésne venis an nauigio? Sophocles. Ἱπποσὶ καθίζειν, ac si dicas equitabundè insidere, cum pueri diuaricatis cruribus alicuius humeris insident. ὅταν οἱ παῖδες ἐπὶ τῶν ὤμων περὶ τὸν αὐχένα καθίζωνται, Hesychius & Varinus. Ἱππηδὸν etiam eiusmodi significationis aduerbiũ in Lex. Græcolat. habetur. Κλωγμοῦ δὲ ἐξεγείρειν τὸν ἵππον ἐρεῖς, καὶ ποππύζω. ταῦτα δὲ καὶ ἑρμηνεία σημαίνει ὀνομάζεται: ποππυσμῷ δὲ παρελαύνειν καὶ καθιστάναι, Pollux. Xenophon etiam in lib. de re equestri ijsdem vocabulis vtitur. Τὸ δὲ ἐνδοσιμον εἰς τὸν δρόμον, κρούειν τῷ ποδὶ τὴν γαστέρα, καὶ ἀνακλάσαι τὸν αὐχένα ἐκ τοῦ χαλινοῦ, Pollux. De calcaribus, ijsq; adigẽdis, inferius inter instrumenta dicam, Ὁ δὲ ἵππος αὐτῷ ἠσκητο ἄρα καὶ ἀπὸ ἡνίας, ἐλαυνόμενός τε ὠκύτατα φέρεσθαι, καὶ ῥᾳδίως περιιόντος πλαγίως ἵστασθαι, καὶ ἐκκλίνοντος ὅπως περιιόντι καὶ κυκλῶσαι, ἀνακάμπτειν ἐπιστρέφειν, Dexippus apud Suid. in Ἵππος. Καὶ ὁπότε παρείη, ἐθέλοντα τὸν βασιλέα ἐπὶ τὸν ἵππον ἀναβιβάζειν, Suid. Ἐπεμαίετο ἵππους, ἡνιόχει, ἱμάσσειν, κέντρον ἐπῆγεν ἵπποις, &c. Varin. est autem locus Homer. Τοῦτο φέρει ἱππεὺς ῥύμῃ διώκει τὸν ἵππον, id est celeriter equitat, Suid. in Χιλιοστύς: Homer. Iliad. ψ. διώκειν pro ἐλαύνειν absolutè posuit, Μάλα σχεδὸν ἦλθε διώκων. Ἡνιοχεῖν, equum regere, nõ solum in curru, sed etiam singularem cui quis insidet, vt simpliciter pro equitare accipias, apud Xenophontem: & etymologia quidem nihil quam habenas manu tenere significans, hoc facile admittit. Ἀναβολεύς, ὁ ἐπὶ τὸν ἵππον ἀνάγων. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν ἀναβολέα προσκαλεσάμενος, καὶ ταχέως ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον, ὑποστρέφει, Suidas. Ὁ δὲ μαστίας (μαστάλιος, Varino) ἵππον χωρὶς ἀναβολέως ἐπέβαινεν, Idem. Bucephalus haud vnquam inscendi se ab alio nisi à rege passus est, Gellius. Ἵππος καταβαίνεται, Xenophon. Ἀναχαιτίζειν equum dicitur eques, id est refrenare, coërcere, & impetũ eius reprimere, ἀνακόπτειν, ἀνακρούειν, ἀνασειράζειν, (quidam antepenultimam non rectè per ypsilon scribunt) χαλινοῦν, ἀναστρέφειν, ἀναπεδίζειν. ἀνορμᾶν, Hesychius & Varinus. Sed ipse etiam equus ἀναχαιτίζειν dicitur. cum erectus anteriore parte caput & ceruicem retrorsum iactat, excutiendi præcipuè sessoris causa. At qui posteriore parte altius sublata equitem excutit & tanquam effundit equus, πρόσωχος vocatur, vt supra dixi in E inter vitia equorum Ἡ δὲ ... ἀγέρωχος, ἀποσείονται καὶ ἐκφέρονται, καὶ ἀναχαιτίζοντες ἱστάμενοι μετὰ τοὺς ἐμπροσθίους πόδας, Pollux l. 11. Eiusdẽ aliud testimonium in E. recitaui super hoc verbo. Plutarchus in Symposio sapientum pro eo quod est iubam & ceruicem erigere accepit: Mulus, inquit, cum imaginem suam in fluuio conspexisset, formam & magnitudinem corporis sui admiratus, ὥρμησε θεῖν ὥσπερ ἵππος ἀναχαιτίσας. Cæterum ἐκφέρειν dicitur equus, vt habet Varin. cum per vim extra rectam & institutam viam equitẽ auehit, Varin. Ἐκτραχηλισθῆναι, ἐκπεσεῖν τῶν ἵππων, οἷον, Τὸν αὐχένα ἐπικάμψαντες

κεκλιμένου τοῦ σπονδύλου τῆς ῥάχεως ἐν ταῖς ἱππασίαις ἐκτραχηλισθῆναι ἢ λέγεται, οὐχὶ ἐκσφονδυλισθῆναι, (spondylum aut vertebram luxare) ἀπὸ τοῦ ἀνὰ (τὸ) ἁρμα ἀναστρέφειν ὅ ἐστι ..., ab equitantibus translatum: meminit Demosthenes quinta Philippica, Etymologus & Varinus. Ἱππασίας μὲν οὖν ... ἐκτραχηλισθῆναι, (σπό τραχήλους συγκλασθῆναι:) ... ὑπὸ τῶν ἵππων ἐξεδυνατήσαντο, οἱ μὲν ἐπὶ ..., οἱ δὲ ἐπὶ ..., vt Suidas citat ex innominato authore.

Cur qui equo vehuntur, quo longius equus decurrerit, eò magis emittere lachrymas solét, Aristoteles sectione 5. problemate 13. & 34. Equitatio stomacho & coxis vtilissima, Plin. lib. 28. Motuum qui exercitij causa assumuntur, alij per nos fiunt, vt ambulatio: alij extrinsecus, vt nauigatio & gestatio quælibet. Nonnulli misti planè sunt, veluti equitatio. Non enim vt in vehiculis, præsertim in quibus stratus quiescas, ita etiam cum equo insideas accidit, vt à gestante tantum agitêris, ipse nihil agas: quin spinam erectam sustinere, tum vtrisque feminibus equi costis firmiter hærere & crura extendere oportet, etiam ante prospicere: In quo nō modo visus sed etiam collum laborat. Præcipuè tamen viscera hoc genere agitantur, Galenus de sanitate tuenda 2. 31. Equitationes cōcitatæ sæpe aliquam circa renes partem ruperunt, aut circa pectus læserunt, quandoq; etiam seminarios meatus: vt ne dicam de ipsis equorum delictis, per quæ sæpe equites sella excussi statim perierunt, Galenus in libro de paruæ pilæ exercitio. Vsus equitationis vniuersus ἀ... (puto græcè: id est vehemens & nimius) ægris nō multum confert: si tamen suauiter gradiatur equus, nihil vltra facit quàm femorum lassitudinem, eiusq; partis vbi crura plicantur & vnde pendent: at si impellatur perturbat vniuersum corpus & defatigat: habet tamen etiam modus iste quidpiam vtilitatis in valentioribus: roborat enim præ cunctis alijs exercitijs spiritum, reliquumq; corpus, sed stomachum maximè: purgat etiam sensus, acutioresq; reddit: thoraci tamen pessimus est hic exercendi modus. Aetius 3. 7. Scythæ corpora habent nimium fluxa & lata neque enim fascijs (infantes) colligantur, quemadmodum fieri solet in Aegypto. Deinde quòd non animaduertunt quomodocunq; inter equitandum equis insideant. Postremum etiam propter desidiam perpetuam. Masculi enim eorum antequam potētes fiant equos conscendere, atq; in illis vehi, plurimum temporis desident in curribus, &c. Hippocrates in libro de aëre, aquis, & locis. Et mox cur Scythæ parum appetant Venerem, fieri ait ex continua equitatione, quæ eos ad commistionem reddat impotentiores. Ab equitatione (inquit) diuturni eos corripiunt articulorum dolores. Nimirum propendentibus semper ex equis eorum cruribus, deinde claudi fiunt, contrahunturq; coxendices quum inualuerit morbus. Medicantur autem sibi ipsis à principio morbi vtraq; vena retro aures incisa, vnde cum sanguis effluxerit, hæc ipsa etiā sterilitatis causa est. Afficiuntur autem hoc malo illi præcipuè inter Scythas, qui genere & potentia præualent, ex nulla alia quàm continuæ equitationis causa: pauperes minus, cum non multum equitent. Vbi enim frequenter & continuè homines equitant: ibi plurimi à diuturnis doloribus articulorum, coxendicumq; maximè & pedum corripiuntur, ad coitumq; fiunt impotentes. Accedit quòd anaxyrides (braccarum siue feminalium genus) semper habent, & plurimum temporis in equis desides agunt, vt neque manu tractare pudenda liceat. &c. Hæc Hippocrates. In Scandinauia & vicinis locis, equorum & hominum pedibus rotundæ clypeorum forma tabulæ subligantur, ne pessum eant in niuem, vt Olaus Magnus annotauit.

Πωλεύει, ἵππων ἐπιμελεῖται, πώλους παιδεύει, Hesychius & Varin. Πωλοδαμνός, παιδοδαμνός. Πωλεία, ἡ τῶν ἵππων παίδευσις, Varinus. Ἱπποδαμαστής, πωλοδαμνης qui domat & instituit pullos, Varinus & Hesych. vnde verbū πωλοδαμνεῖν, πωλον δαμάζειν, Iidem. Δαμάσαι δ' ἂν εἴποις τὸ πωλεῦσαι, πωλοδαμνῆσαι, καὶ ἐκπαιδεῦσαι, τὸ ἡμερῶσαι, αἰκίσαι, ἀναδιδάξασθαι, Pollux. Equorum domitores & aurigæ fuisse dicūtur, Automedon Achillis, Idæus Priami, Turni Metiscus (apud Vergilium) Myrtilus Oenomai, Cebares Darij, Anniceris item Cyrenæus, & apud Vergilium Picus, Mesapus, Lausus: apud Silium Cyrnus, Durius, Atlas, Iberus memorantur, Textor in Epithetis equi. Cillas, Pelopis auriga. Patroclus auriga erat Achillis, Patrocli Automedon, Automedontis Alcimedon, Varin. in Ἡνίοχος. Telchius & Amphitus, vel Rheceas & Amphistratus, Castoris & Pollucis aurigæ. Corax aurigæ nomen Marcellino lib. 14. Τὸν ποππύζοντα, Aristophanes in Equitibus: vbi Scholia, ποππυσμὸς ἐπιφώνημα, ὃ ἡμεῖς ποππύζειν λέγομεν. Ποππύζω, λέξις περιποιουμένη ἀπὸ τῶν ἡνιοχούντων ἐπὶ τοὺς ἵππους. Παῖζε μόνη, τὸ φίλημα ... ποππύζουσα ..., ... κολακεία, κηλεῖ. in Epigrammate. Ποππύσματα τὰ κολακεία εἰς τοὺς ... ἵππους Suidas, Hesych. & Varin. De poppysmo & clogmo supra etiam nonnihil ex Polluce & Xenophonte docui. De poppysmo vel poppysmate & diuersa ad has voces veterum testimonia, vide in Miscellaneis Politiani cap. 32.

Hippocomi, mangones qui equos componunt, Grapaldus. Ἱπποκόμος (paroxytonum, vt etiam in Scholijs Homeri) ὁ τῶν ἵππων ἐπιμελούμενος, Suidas & Varinus. Τοῦ δ' ἱπποκόμου μαστίξαντος τὸν ἵππον, Plutarchus in Sylla. Ἱπποκομεῖν, curo equos in Lexico Græcolat. Καὶ ἵππων ἣν ἔχουσιν ἐπιμελητὰς καθίστη, Xenophon in Pædia.

Heniochum Græci aurigam dicunt, quòd henias, id est habenas manu teneat regatque. Videtur autem aliquando ἡνίοχος simpliciter pro equite poni: nam is quoque cum freni loris habenas tenet. Ἱππασίαν δ' ἱππεῦσαι, τὸ ἐλαύνειν, τὸ ἡνιοχεῖν, τὸ ἡνίας ἐγκαθέσθαι, Pollux.

Ἡνίοχος & παραιβάτης in vno curru quid differant paulò ante in Bellicis diximus, & docetur etiam à Varino in voce Ἡνίοχοι. Reperitur & ἡνιοχεύς (apud poetas puto) nimirum ab ἡνιοχεύω verbo. Varin. Ἡνιοχεία, ἡ ἁρματηλασία, Varinus.

Ἡνιοχεῖν, metaphoricè pro regere & gubernare accipitur, Varin. Hesych. Ἡνιοχεῖν, ἐλαύνειν, ἵππους ἰθύνειν, κυβερνᾶν, Hesych. In voce ὑφηνίοχος præpositio abundat, Varinus & Hesych. legitur autem Iliados 3. Auriga communis generis propriè dicitur, vt ait Seruius, qui currū regit. Hic situs est Phaëthon currus auriga paterni, Ouid. Aurigarius, idem quod auriga. Aureax, auriga, ab aureis, id est freno equorum circa aures alligato, Festus. Circumstant propere aurigæ (id est agasones, Seruius) manibusq; lacessunt Pectora plausa cauis. Aurigam video vela dedisse rati, id est nautam, Ouid. 1 Trist. Hinc aurigare vel aurigari verbum, & aurigatio, & aurigarius: vide Promptuarium.

Ἱπποδιώκτης, ἡνίοχος, Hesych. & Varinus. Ἱππεύτης, ἱπποδιώκτης, Idem. Ἱπποπόλων, τῶν ἡνιοχούντων, id est aurigantium, circa equos versantium, equestrium, Iidem. Ἐλατήρ Homero, ἡνίοχος. Ἀρηΐσαρος, ἡνίοχος, Hesychius & Varinus. Sunt qui dossuarium mulum astraben nuncupent: (astrabelaten vero aurigam) aut notophorum, id est dorso ferens ac gerulum iumentum, Cælius. Varinus Onocindynon onelaten & astrabelaten interpretatur: hoc est agasonem vel mulionem, non aurigam vt Cælius. Κεντρόδυνος, ὁ ἡνίοχος, Varinus: quòd feriat stimulis, (nimirum quales boum stimuli sunt, non calcaribus.) Hesychius κεντρόσοπον (paroxytonum) exponit μοχθηρόν, ... πανοῦργον, ἢ κεντροπλήγα. Κεντρηνεῖς ἵπποι, οἱ πωλοδαμνοῦντες, καὶ οἱ τεχνικῶς ἡνιοχοῦντες. Varinus Κεντρηνεκής, ἡνίοχος. Hesych.

Heniochus comicus Atheniensis apud Suidam. Heniochia regio est apud Caucasum, cuius incolæ Heniochi, Stephan. Heniochi Ptolemæo 9.5. populi Sarmatiæ iuxta Pontum non longè ab Achæis Plinius 6.5. à Telchio & Amphito Castoris & Pollucis aurigis Heniochorum gentem feram ortam dicit. Idem scribit Ammianus Marcellinus lib.22. Dioscuriadis (inquit) in Colchica authores sunt Amphitus & Telchius, &c. Strabo verò lib.11. Tradunt (inquit, Laconas habitasse Heniochiam, quorum duces Rhecas & Amphistratus fuerunt, Castoris & Pollucis aurigæ, vnde Heniochi (vt par est) ex ijs quidam sunt nominati, &c. In ora ante Trapezunta flumẽ Pyxites, vltra vero gens Sannorum Heniochorum, Plinius 6 4. Et rursus, Deinde multis nominibus Heniochorum gentes. Et cap.9 Cyrus oritur in Heniochijs montibus, quos alij Coraxicos vocauere. Traianus Heniochorum regem prosecutus honore est, Dion Cassius. Dextra atq; intima Ponti incolunt Colchi, Heniochi & Achæi, Velleius Paterculus. Erichthonius omnium princeps, vt Arati vetus testatur interpres, currus equis iunctis docuit quadrigis solaribus persimiles cõpingere. Qua sane admiratione est inter cœlitum translatus imagines, quod non tacuit Manilius astronomicôn primo, heniochi nomenclatura insignis: Heniochus studio mundumq; & nomẽ adeptus, Quem primum curru volitantem Iupiter alto Quadrijugis conspexit equis, cœloq; sacrauit. Scribit verò Theon eũ esse Heniochum, vel esse Bellerophontis idolũ: vel Trochili, Callithea qui est natus. sacerdote apud Argos prima, quiq; currum iunxit primus. Alij esse Myrtili dicunt. Sunt qui Cillantis Pelopis aurigæ, aut Oenomai quoq;, Cælius. De Erichthonio, & quòd primus omniũ curru vel quadrigis vsus sit, Polydor.2.2. Auriga, signum cœleste super Tauri cornua: retinet autem stellas duas in manu quæ hœdi vocant. Quarto nonas Octobris auriga occidit, Columella. Auriga Sub læua Geminorum abductus parte feretur, Cic 2. de Nat. Vide Higinium & alios. Ἱππομάχαν Aristophanes Solem vocat, quòd aurigæ instat agat & regat currum & equos, Varinus. Ἱπποπείρης, equi moderator, quasi pungens equum, aut equorũ experiens, Lexicon Græcolat. Agitator apud authores ferè ponitur pro rectore equorum aut curruum. Et equorum agitator Achillis, Armiger Automedon, id est auriga, Verg.2. Aen. O quicunq; faues fœlix agitator equorum, Ouid.3. Amorum. Nec est melius quicquam, quàm vt Lucullus sustineat currum, equosq;, vt bonus sæpe agitator, Cic. ad Att lib.13. Idem 4 Acad. Ego enim vt agitator callidus, prius quàm ad finem veniam, equos sustinebo. Gubernator (metaphoricè pro agitatore) magna contorsit equum vi, vt Quintilianus citat. Sæpe oleo tardi costas agitator aselli, &c. Verg.1. Georg. hoc est verberator, Seru. Agaso, equos agens, id est minans, Fest. sed menare pro agere vel ducere Gallica vox est. Pinxit & in vna tabula agasonem cum equo Plin. lib.35. Et duo equi phalerati cum agasonibus, Liuius. Sumitur etiam pro hippocomo seu equisone, & equorum curatore. Si patinam pede lapsus frangat agaso, Horat. 2. Serm. Sat.8. vbi Acron, Agaso propriè dicitur seruus qui iumenta curat: hîc autem Satyricè escarum ministrum agasonem appellauit, quem vulgò dicunt inferiorem. Equiso pro equite (sed locus videtur corruptus.) Varro Triodite, Nam vt equus qui ad vehendum est natus, tamen hic traditur magistro, vt equiso doceat tolutim, Nonius. Et alibi, Equisones non equorum tantum moderatores aut magistros, sed omnes quibus regimẽ conceditur cuiuslibet rei, dici posse veteres probauerunt. Varro Marcipore, Hic in ambiuio nauem conscendimus palustrẽ, quam nautici equisones per viam conducerent, loco. Equorum pastor, equitio (hoc non placet) seu equiso & equitarius Latinè, ἱπποφορβὸς Græcè, Textor, Ἱπποφορβὸς, ἱπποτρόφος, φορβὴ γὰρ ἡ τροφή. Suid. Hesych. & Varin. Ἱπποφορβοί, ἱπποφορβίαι· ὡς Σοφοκλῆς, ἱπποβουκόλοι, ἱπποφορβοί, Pollux. Ἱπποφορβεῖον, locus in quo aluntur equi (vt in Scholijs Homeri etiam legimus) & grex equorum, & capistrum, Hesych. Varin. Polia iureconsultis esse videtur equinum armentum: nam quod Græcè ἱπποφόρβιον dixit historia quarta Herodotus poliam Latinè reddidit interpres, Cælius. Ἱπποφόρβιον (oxytonum) grex equorũ, Scholia Homeri. Hippophorbon dictam tibiam Scenitæ Libyes excogitarunt & in equorum pabulis vtuntur: fit ex lauro Cælius ex Polluce. Fit ex lauro (inquit Pollux) detracto cortice: exempta enim medulla, acutum reddit sonum, & equis conuenientem: Græce est, ὀξὺν ἦχον παρέχει, καὶ τῶν ἵππων τῇ ὀξύτητι καθηδυνόμενον. Ἱππῆται (in Varino legitur ἱππῆται quod minus placet) ἱπποφορβοί. Ἵπποι φορβάδες, ἵπποι ἀγελαῖοι, Pollux. Ἱπποβουκόλους pastores equorum interpretantur, Pollux (vt paulo ante citaui) Hesych. & Varin. quare non probo illum qui in Lexico Græcolatino bubulcum exposuit. Πολύβουν δὲ ... ἱπποβουκόλον, (senarius ex poeta quodam, Sophocle vt conijcio,) Varinus. Hippobotæ apud Chalciden, vocabantur prædiuites & gloria excellentes, Cæl. Ἱπποτρόφος, ἀγελοτρόφος, ἱππονόμος, Pollux & Varinus. Ἱππονόμος, pastor equorũ: & ἱππονομεῖα, merces ex equis vel mulis, Lexicon Græcolat. Ἄνθρωποι ἄβιοί τε καὶ ἱππόται τῆς ἀγέλης, Philostratus in vita Apollonij vide an legendum ἱππῆται, id est ἱπποφορβοί, vel contra apud Varinum, vt paulò ante citaui, pro ἱππῆται, ἱππότας) interpres Latinus parum probatus, vertit: homines planè inculti & armentorum equites curatoresque. Equum ab ipso Catone defrictum, Seneca epistola 88 Distringere apud Plinium 34.8. pro defricare in balneis, & vti strigilibus. De equotribis & strigile vide inferius in hoc capite. Ἀγειν δ' ἐπὶ τοὺς ἵππους καὶ ψηλαφᾶν, καὶ ψήχειν, καὶ ἀποκαθαίρειν, ἐκκαθαίρειν, καὶ ἀποσοβεῖν τὴν κόνιν, καὶ ἀνιστᾶν τὴν τρίχα, ἐκφέρειν τὴν κόπρον, ψήχειν τὰ σώματα τῶν ἵππων, κατακλίνειν, ἐπιμέλεσθαι τὴν κεφαλὴν, οὐ κατάγειν, Pollux. In Callimachi hymno in lauacra Palladis, versus leguntur huiusmodi. Οὔ ποκ' Ἀθαναία μεγάλως ἀπενίψατο πάχεις, Πρὶν κόνιν ἱππειᾶν ἐξελάσαι λαγόνων. Ἀλλ' ἀεὶ πάμπρατον ὑφ' ἅρματος αὐχένας ἵππων Λυσαμένα παγαῖς ἔκλυσεν Ὠκεανῶ Ἱδρῶ καὶ ῥαθάμιγγας, ἐφοίβασεν δὲ παγέντα Πάντα χαλινοφάγων ἀφρὸν ἀπὸ στομάτων. Citatur hic hymnus & Latine redditur à Politiano in Miscellaneis cap.80.

De stabulo in genere quædam scribit Grapaldus lib 1 cap.8. Equaria, idem quod equile. Varro in procemio de re rust 2. Quòd & ipse pecuarias habui grandes, in Apulia ouiarias & Reatino equarias. Præsepe ipsum propriè stabulum dicetur, Grapaldus. Equitium, equorum armentum. Vlpianus ff. De vsu & habitatione: Equitij quoque legato vsu, videndum ne & domare possit & ad vehendum sub iugo vti. Tacitus de Germania, Mos est ciuitatibus vltrò equitium conferre principibus. Equitium Grapaldus & Scoppa grammatici mandram interpretantur. Est autem mandra Græcum vocabulũ Italis hodieq; in vsu pro equili. Μάνδραι, αἱ τῶν βοῶν καὶ ἵππων, Hesych & Varinus. Polia, armentum equorum, ἀγέλη ἵππων, vt supra monui. Equitarius, equili præfectus, Scoppæ Textor pastorem equorum interpretatur. Ego equitiarium potius dixerim, quinque syllabis, qui equitio præest vel curat, vt & Cælius habet. Ἱππών, oxytonum, equile: paroxytonum verò proprium viri est. Hippostasium esse videtur equorum stabulum, sicuti boum bustasium. Nam & equum ab armento sequestratum iam, & stabulo ac præsepi applicitum, Græci eleganter staton id est στατὸν dicunt, Cælius. Ἱππὼν, οἶκος ἵππων, καὶ ἱπποστάσιον, καὶ σταθμὸς, στάσις, Pollux. Στάσεις ἵππων pars ciuitatis apud Euripidem in Hippolyto. Lysias hippostasin dixit: ἐσκεμμένος δ' ἂν καλοίη τὴν ἱπποστασίαν οἰκίας, καὶ κλεισίον, ὥσπερ τὰ ἄλλα κεκλῆσθαι, καὶ αἱ θύραι κλεισιάδες, Pollux. Hippostasia, hippostasis, hippostasium, stationes equorum in stabulis, Budæus in Commentarijs. Ἱππάκη, stabulum equorum apud Lacones, Varin.

Varin.& Hesychius [illegible], Varin. [illegible], stabulum iumentorum, equile, Varinus. [illegible], Hesych & Varinus. Hippo dea stabuli credita, vt inferius dicetur inter deos. Eò loci stabulum (inquit Xenophon in libro de re equestri) ædificatum habere conuenit, vt quàm frequentissimè ob oculos domini equus versetur. Ipsius equi veluti conclaue ita construi optimum, vt non magis pabulum de præsepi, quam cibus domini de penu furto subduci possit. Qui quidem in hoc negligens est, is seipsum, vt ego opinor, negligit: manifestum enim est in periculis equum corpus domini accipere tanquam depositum. Neq; ille locus ideo solum communiendus est ne furto pabulum diminuatur: sed quia etiam, si forte effundatur ab equo, ita cognoscitur, &c. Porrò ad pedes confirmandos, prouidendum est ne stabula sint humida & læuia: talia enim præclaras etiam vngulas corrumpunt: quamobrem defluxum habebunt, ne humida sint læuitas autem emendabitur defossis lapidibus, quorum inter se magnitudo sit vngulis par. Nam inter standum quoq; talia stabula pedes equorum consolidant. Post hæc curator equum educet, vbi destringat. Resoluetur autem de præsepi post matutinum pabulum equus, vt sit vespertinum illi iucundius, Hæc Xenophon: mox autem qualis exostathmus, id est exterior pars stabuli esse debeat, subijcit: qua de re eius verba superius alicubi recitata puto. Præsepe generis neutri, & præsepes fœminini apud Plautum & Catonem, stabulum dicitur equorum, mularum, & cæterorum animalium. Stabant tercentum nitidi in præsepibus altis, Vergilius 7. Aeneid. de equis. Olida præsepia, Iuuenalis Sat. 8. Ignauum fucos pecus à præsepibus arcent. Verg. 4. Georg. de apibus. Accipitur etiam pro lupanari, &c. Vide Promptuarium.

Vergilius præsepia plena & satura cognominat. Legimus etiam hoc præsepium. Præsepium meum hordeo passim repleri iubet, fœnumq; Bactriano camelo sufficiens apponi. Apuleius 6. Metam. [illegible], vt etiam [illegible]: vtrunque verbum edere significat. [illegible] apud Homerum. [illegible] (aliâs [illegible]) [illegible], (canales nimirum.) [illegible], Varinus. Vide etiam in alijs Lexicis & Etymologo in [illegible] & in [illegible] apud Varin. In stabulo (inquit Columella) sint ampla præsepia super quæ transuersi asseres in modum iugeri à terra septem pedibus elati, configantur, ad quos religari possint iuuenci. At præsepe ipsum (inquit Grapaldus) propriè stabulum dicetur: lignum verò ad quod equos cæteraq; iumenta capistris (ita enim ipsa lora dicuntur) religare solemus, non aliter quàm ad ansulam vel vncinum, vacerra nominatur. Columella clatrorum genus vacerras appellat, quibus robore factis caueæ muniuntur. Patena quæ appellatur (vox facta videtur à [illegible] Græcorum) hoc est alueus ad hordeum ministrandum Veget. 1. 56. Et ibidem, Cratis, quæ iacca vocatur à vulgo, pro equorum statura nec nimis alta sit, &c. [illegible], Pollux 10.38

Ephippium, tegmen equi ad mollem vecturam paratum. Varro in Catone, Mihi puero equus erat sine ephippio, Nonius. Stragula succincti venator sume veredi: Nam solet à nudo surgere ficus equo, Martialis ephippij lemmate proposito in Apophoretis. Inde equi ephippiati, quorū contrarij sunt à nostris desultorij (sine ephippijs, vt & Perottus scribit, vide suprà in B.) nuncupati, quòd ex his facile desiliat desultores. At generaliter omnia quæ mulis equisue insternuntur strata dixere: & equos stratos ac instratos, eis ornatos. Armatos deinde instratisq; equis signum expectare, Liuius. Et alibi, Malis strata detrahi iubet. Stultus est qui equum empturus non ipsum inspicit, sed stratum eius & frenos, Seneca ad Lucilium, Hæc Grapald. Frenos & strata equorum Pelethronium inuenisse dicunt Plin. Equum empturus solui iubet stratum, Senec. in epist. (*der sattel oder satteldecke.*) Armatus eques frenatos stratosq; teneret equos, Liuius. Quidam stratum etiam accipit pro culmis qui sternuntur ad cubile equis. Optat ephippia bos piger, optat arare caballus, Horat. Neque eodem modo parantur ad ephippium, vt ad prædam, Varro 3. de re rust. Puto concedi nobis oportere, vt Græco verbo vtamur, si quando minus occurret Latinum: ne hoc ephippijs & acratophoris potius quàm proëgmenis & apoproëgmenis concedatur, Cicero 3. de Finib.

Ephippium de equo dicitur, non sella, inquit Budæus. Sella à sedendo dicitur, Isidorus inter instrumenta equi. Vulgus quidem Italorum & Gallorum ephippium sellam nuncupat. Africa equos velocissimos præstat ad vsum sellæ, Veget. Equorum mulorumq; genus sub sellis aut sagmis solo tergo præstat officium, Idem 2.59. In sedem recipere, Plinius de Bucephalo: vbi vel dorsi equini partem, cui insidet eques, quam & Græci hedram vocant, vel ephippium intelligas licet. Ephippiati, qui ephippia habent in equis. Cæsar lib. 4. belli Gallici, Nec eorum moribus turpius aut inertius habetur, quàm ephippijs vti: itaq; ad quemuis numerū ephippiatorum, quamuis pauci, adire audent: loquitur autem de Sueuis. Ephippiarij equi dicebantur, qui inter meritorios ephippia gerebat, Sipontin. Scoppa ephippiarium, ephippiorum artificem interpretatur. Parephippius in codice de cursu publico (licet parphiphum legatur) qui equo currit sine ratione artis equestris, Scoppa. Numidæ equo nudo, id est sine ephippijs, in bello vtebantur, Appianus de rebus Libycis. Nec legimus, neq; sanè ex veterum monumentis aut marmoribus aspicimus, equos eorum ephippia more nostro, neq; penitus staffas (*stapfdes*) vulgo dictas habuisse: sed tantum in dorso ephippia eius generis, quibus hodie domitores equorum vtuntur, Volaterran. Equis instructi & ephippijs ac frenis decentibus prorsus, Ael. Lampridius in Seuero.

Ἐφίππιον, certamē currentium equorū: per iota in penultima: per ει vero diphthongum, stratum vel sella equi. [illegible], Procopius apud Suidam. [illegible], Poll. Et alibi, Pro equis singularibus (monippis) parare oportet, [illegible] (malim [illegible].) Camerarius etiam apud Xenophontē rectè pro epocho reddit ephippiū. [illegible], Siculi. [illegible] (forte [illegible]) [illegible], Hesych. [illegible], Hesychius: sed magis probo Varini lectionem, [illegible]. [illegible] quidem asinus attritus & annosus exponitur. Sic & astraben interpretantur asinum, mulam, quoduis iumentum dossuarium mulum: & in ephippijs lignum quod manu tenent sedentes, Cælius. De clitellis & sagmis dixi in Asino H.e. sed hîc etiam nonnulla addemus, præsertim quod ad equos. Vide etiam infra in mulis. Clitellarij vel clitellati muli & equi dicuntur, qui onera vel sarcinas in clitellis ferunt. A clitellæ similitudine locus Romæ Clitella vocabatur: item in via Flaminia loca quædam decliua & accliua. Est etiam tormenti genus eodem nomine, Sipontin. Clitellarij vel dorsuarij vel dossuarij (nam dossum pro dorso veteres dicebant) ijdem sunt: quin & sarcinarij, quòd sarcinas clitellis alligatas dorso gestent. Equi sella, vel barda, si salmam portauerit. Hæc verba apud Vegetium, ni fallor, leguntur. Sagmarius

equus,

equus, σαγματοφόρος, nostris *saumrosß*. Illyricè saumar. Sagma, quæ corruptè vulgo salma dicitur, a stratu sagorum vocatur, vnde & caballus sagmarius, mula sagmaria, Isidorus. Δυνατὸν ἐπισάξαι τὸν ἵππον Πέρσῃ ἀνδρί, καὶ ἐφεστρίδας [illegible] ἐπὶ τὸν ἵππον, Xenophon apud Suidam. Cingulum hominum, generis neutri est: nam animalium, genere fœminino dicimus has cingulas, Isidor. Vt noua velocem cingula lædat equum, Ouid. lib. 1. de Remedio. Ephippium loris cannabinis (quæ cingulas vocitant) ventrē cingentibus, ne diffluat, continetur, Grapald. Postilena incuruum lignum siue crassius lorum dicetur, quod sub iumentorum cauda posuêre, eò quod à posteriore parte habeatur. Plautus in Casina, Ita te aggerunda curuum aqua faciam probè, Vt ex te postilena possiet fieri Hinc per contrarium antilena, qua pectus cingitur, vt pectorali, Grapald. & Sipontinus. Antilena, *das vorder grät, fürgrät, brustbong*. Postilena, *das hinder grät, hinderbong*. Apud Isidorum antella & postella legitur, his verbis. Antella, quasi antesella: sicut & postella, quasi postsella. Aliqui postilenam deriuant à post & stando. Videretur & ἱπποζώνη cingulum vel cingula equi esse: sed grammatici exponunt τὴν τοὺς ἵππους θεραπεύουσαν. Sed & cingulas laterales legimus, à lateribus quæ cingunt. Adduntur ferè omnibus bullæ (*spangen*) ex orichalco imprimis, orbiculatæ, extuberantesq́; ad ornatum & splendorem Grapaldus. λέπαδνα (apud Hesychium non rectè legitur λεπάδια) lora sunt lata, quibus ceruices equorum iugo alligātur (ἀπὸ τοῦ λέπω, τὸ λεπτύνω, propter latitudinem:) vel pectoralia lora quæ à ceruicibus equorum demittuntur, vel pectoralia lora simpliciter: vel οἱ μασχαλιστῆρες, id est lora quæ ab axillis sic nuncupantur, Varin & Suidas. Μασχαλιστὴρ (aliâs μασχαλητὴρ) vel μασχαλὶς, ὁ διὰ τῶν μασχαλῶν δεσμὸς τοῦ ὑποζυγίου, Varinus & Hesych. Legitur autem apud Strabonem vox μασχαλιστήρ: & forte ad equos tantum currui iunctos pertinet, de quo viderint quibus vacat. τὰ δὲ ἀπὸ τῶν ζυγῶν ἀπηρτημένα, τὰ ὑπὸ τοὺς αὐχένας τῶν ἵππων ὑποτιθέμενα, λέπαδνα: ὧν τὰ ἄκρα, ἀντιλαβίδες. τὰ δὲ ὑπὸ τοὺς ὤμους τῶν ἵππων, μασχαλιστῆρες, Pollux 1. 10. λέπαδνα legimus Iliados ε. & τ. vbi scholia exponunt ὑποστηθίδιους ἱμάντας, μασχαλιστῆρας. Non placet qui in Lexico Græco lat. λέπαδνα etiam capistra vertit: ἵππους δ' ἀμφιλέπαδνα βάλον, καὶ ὑφ' ἅρματ' ἔρυσαν, Calaber. Capistrum à capite iumentorū dictum, Isidorus. Capistrum, capitis vinculum. quod iumentis & cuicunque animali adhibetur, ne fugiant. Primaq́; ferratis præfigunt ora capistris, Vergil 3. Georg. id est duris. Seruius. Hinc verbum capistrare, Vide Promptuarium. φορβειὰ, περιστόμιον, καπίστριον, ἀπὸ τοῦ φέρειν βίαν. λέγεται δὲ καὶ χειλωτὴρ, Varinus & Suidas. φορβέα, ἕλκυστρον, περιστόμιον καπίστριον, Hesych. φορβαίαν, περιστόμιον, καπίστριον, Idem. φορβαστὰ, καπίστριον, Suidas. τὰς δὲ ἐπιφατνίδας φορβειὰς μὴ ἐπικεῖσθαι ἅμμασιν ἐπὶ τὰ κορυφαῖα περιττῇ, &c. Pollux, Ε'ρεῖς δὲ φορβεῖα, καὶ ἐπιφατνίδια δεσμὰ, Pollux. Τὸ μὲν δὴ πρῶτον ἐκ φορβειᾶς τὸν ἵππον περιαγαγεῖν, ἢ ἀπὸ χαλινώσαντα ἰᾶσαι ἐᾶσαι, &c. Idem. Sunt & φορβαὶ pelliculæ quædam circa os tibicinum, vt vox moderatior suauiorque reddatur. Scholia in Aristophanē. Ἱπποφόρβιον, καπίστριον, Hesychius, Varinus. Κάπηθεν καὶ καπίστριον, Varinus. Καπηπτὸν, περίβλημα ἀλόγων, Idem & Hesychius, Καπίστριον, φορβεία ὄνου, Hesychius: Varinus exponit φορβειὰν ἵππου, à capite Latina dictione. Ε'φ' ἧς δὲ ἐσθίει ὁ ἵππος, κρημαμένη μὲν ἐκ τῆς κορυφαίας, περιτιθεμένη δὲ τῷ στόματι, χειλωτὴρ, Pollux,

Χειλωτὴρ, τὸ τοῖς ὑποζυγίοις ἀπὸ κορυφῆς ἐξαπτόμενον, ἐν ᾧ ἡ τροφὴ καλεῖται δ' ἡ τροφὴ καὶ χόρτος, χιλὸς: ἐχιλῶσθαι ἡ χειλῶσθαι, σιτίζεσθαι, Hesychius & Varin. Hinc factum videtur verbum περιχιλοῦν, includere. λίθων ἁμάξας χύδην καταβαλόντες περιχιλώσας σιδήρῳ, Xenophon de re equest. Capulum, funis, à capiendo, quòd eo indomita iumenta comprehendantur, Isidorus. Sciet etiam curator accommodare equo capistrum (κημὸν) quoties vel ad destrictionem, vel volutabrum educere volet. Denique quocunq; sine freno ducendus erit, capistrum inducetur, κημοῦν δεῖ: nam hoc respirationem (ἀναπνεῖν, in Polluce ἐκπνεῖν legitur, quod non placet) non impedit, & morsibus tamen obstat atq; subitas inuasiones equorum cohercet. Alligari equum à capite supernè rectum est: quicquid enim os illius offendit, declinare solet elato capite equus: id cum facit ita alligatus, magis laxantur, quàm dirumpuntur vincula, Hæc Xenophon in libro de re equestri. Apparet autem κημὸν alium esse à freno, tum ex hoc Xenophontis loco, tum imitati eum Pollucis his verbis: Η'ν μὲν γὰρ κεχαλινωμένον ἄγῃ, οὐδὲν αὐτῷ παρασχεῖν ἢ ἀχάλινωτον, κημοῦν τὸν ἵππον. Κημὸς, genus freni, ἢ φιμὸς, Suidas, Varin. Sic autem nominatur ἀπὸ τοῦ χάσκειν. Τὸ τοῖς ἵπποις ἐπιτιθέμενον (aliâs περιτιθέμενον) καὶ γυναικεῖον περικόσμημα. Varinus. (Ἱππίσκος, ἐπίθημα κεφαλῆς: ἢ γυναικεῖον κόσμιον. Ἱππικὸς, ὁ κόσμος γυναικεῖος κόσμιος, Varinus.) Φασινὸς κημὸς, ὁ χαλκὸς (al' βάκος) ὁ περιτιθέμενος τοῖς ἵπποις (εἰς ὃν αἱ κρόκαι βάλλονται, Hesych.) καὶ κημὸς (lego κημοῦν) τὸ συγκλεῖσαι. καὶ οἱ ἰατροὶ κημοῦσι λέγουσι τὸ τὸν ὀφθαλμὸν μῦσαι. Κημοστομῆς, τοῦ χαλινοῦ ἐμφιμοῖς. Κημὸς, χαλιναγωγία. Κήμωσις, φίμωσις, Varinus, Hesychius. & Scholia Aristophanis. Pollux ad monippos, id est singulares equos, requiri ait ephippium, κημοὺς, φιμοὺς, ψάλια, χαλινούς, Φιλοστρόβωτα κημοὺς, Philodemus in epigrammate. Καὶ ἀμφὶ γένυν ὑπήκοον κημοῖ, Suidas ex epigrammate. Chamus, genus asperi freni, quo caballi superbi coërceri solēt: dictus à curuitate: chamos enim Græci curuum dicunt, Isidorus. (Χαμὸς, καμπύλον, Varinus: & χαβὸς, καμπύλος, στενὸς, Idem. Chami vocabulo vsus est D. Hieronymus Psalmo 31. (vbi 70 etiam κημῷ habent) & 4. Regum 19. his verbis, Ponam chamum in labijs tuis, & reducam te in via per quam venisti. Ego camum potius sine aspiratione protulerim, vt Græcæ originis sit, καμὸς Doricè pro κημός. Deos quæso, vt quidem hodie camum & furcam feras, Plautus Casina. Grammatici genus vinculi interpretantur. Vocabatur etiā κημὸς à similitudine figuræ, vt conijcio, cadus iudicialis, vel operculum eius, per quod calculi (vt tali in turricula ludi genere, de quo paulo post) immittebantur. Κημὸς, πλέγμα (πεπλεγμένον πῶμα Hesychius) καὶ [illegible] ἐπιτιθέμενον τῷ κάδῳ ([illegible]) εἰς ὃν [illegible] δικασταὶ καθίεσαν τὰς ψήφους. Erat hoc operculum χώνη, id est infundibulo simile figura, vnde χώνιον (lego χώνιον ἠθμὸν) Cratinus appellat: nam ἠθμοῦ quoque, id est coli, vel sacci per quem colamus, similis forma est. Erat autem cadus duplex, alter æneus & ratus, alter ligneus & irritus, (κύριον καὶ ἄκυρον Græci dicunt:) Et ærei operculum erat διαπεπλεγμένον (forte διατετρημένον, id est perforatum) vt in ipsum solum calculi inijcerentur, Varinus & Scholia Aristophanis.

Κημὸς, δι' οὗ κατῄεσαν αἱ ψῆφοι ἐπικειμένη τῷ καδδίσκῳ, Pollux. Cemos herba videtur appellata ex floris siue calycis figura: quoniam pyxidecula Athenis ita nominabatur, per quam suffragia in subiectum vasculum, quod caddiscum vocabant, demitti consueuerant: quod & Venetijs hodieq; seruatur, Hermolaus. Cemos apud Dioscoridem est inter nomenclaturas leontopodij, catanances, & hederæ. Scholia in Aristophanem interpretantur lilij genus, & herbam quandam, & legumen quoddam apud Thraces. Τὸ μὲν ὅλον τῷ στόματι τοῦ ἵππου περιτιθέμενον χαλκοῦν ἠθμοειδὲς, κημὸς καλεῖται: τὸ δὲ περὶ τὸ γένειον διηρημένον, ψέλιον. τὸ δὲ εἰς τὸ στόμα ἐμβαλλόμενον, χαλινὸς, &c. Pollux 1 10. In homine etiam (per translationem a frenis) labiorum τὸ μὲν περὶ τὸ ὅλον στόμα, κημὸς: partes vero eorum vtrinq; ad maxillas desinentes, χαλινοὶ dicuntur, Pollux. Τοῖς δὲ πάντῃ χαλινὰ καὶ οὐρανόθεν [illegible] Οὐλά θ' [illegible], Nicander de aconito scribens. Est præterea κημὸς è filis aut funiculis (ἐκ σχοινίων) instrumentum coli figura, in quod purpuræ aut conchylia ingressa capiuntur, &c. Varinus. Huius figuræ piscatoria instrumenta quadā can-

cellatim

tellatim se decussantibus filis, vt in retibus, nostrates vocant *feimer*, *[illegible]*. Est & nassa huiusmodi, sed è viminibus contexta, cyrton Græci nominant: quo cum intrauerit piscis exire non potest, *ein [illegible]* aliqui excipulam vel excipulum vocant. Vide etiam in Porro pisce.

Frænum, instrumentum quo equus retinetur & domatur: dictum quòd equorum ora frangat, & ideo per æ. scribendum, (multi absq; diphthongo scribunt.) In plurali hi fræni, vel hæc fræna. Et stabulis frænos audire sonantes, Vergilius, Ouidius sonantia fræna dixit. Alteri se calcaria adhibere, alteri frænos, Cicero de claris Orat. Ni frænum accipere & victi parere fatentur, Vergilius metaphoricè. Frenos & strata equorum Pelethronium (malim Pelethronios cum Vergilio: vide Onomasticum) inuenisse tradunt, Plinius 7.56. Frena Pelethronij Lapithæ, gyrosq; dedere Impositi dorso, Vergilius. [Greek illegible] Scholia in Pindarum. Quid te frena iuuant temeraria? Martialis. Ardentes & equos ad mollia ducere frena, Manilius lib. 4. Frenaq; bina eius, quæ nunc habet aurea Pallas, Vergil. Impari frena thesauri equorum accommodant, Accius, vt Nonius citat. Tēpore lenta pati frena docentur equi, Ouid. 1. de Arte. Frena dicta (inquit Isidorus) quòd equos fremere cogant: vel quòd hæc equi frendant, id est imprimant dentibus & obmordeant. Hippolytus arctis continet frenis equos, Seneca. Aureas dicebant frenum, quod ad aures equorum religabatur: oreas quo ora coercebantur, Fest. Et alibi Oreæ freni quòd ori inseruntur dicti. Titinnius in Setina: Etsi tacebit, tantum gaudebit sibi permitti oreæ. Cæcilius in Ariolo Deprandi autem Leonis obdas oreas. Cato Originum lib. 3. Equos respondit oreas mihi, inde tibi cape flagellum. Trebelius pro se apud populum: Equus qui in lu sub feminibus occisus erat, oreas detraho. Lupati sunt freni asperrimi, dicti à lupinis dentibus qui inæquales sunt, (quod & Seruius scribit:) vnde & eorum morsus vehementer obest, Isidorus. Lupi, fræni asperrimi, à lupinis dentibus; quia inæquales sunt: siue quia duritiam habent lupinorum dentium similem & propterea morsus eorum asperrimus. His frenis vtebantur Galli. Vuillichius Germanicè reddit *[illegible]* Camerarius apud Xenophontē pro stomio lupos vertere solet. Vide in Lupo H.a. Tēpore paret equus lentis animosus habenis, Et placido duros accipit ore lupos. Ouid. 4. Trist. Non aspera præbet ora lupis, Papinius in Achil. Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis, Silius. Frensiq; negabunt Verbera lenta pati, & duris parere lupatis, Verg. 3. Georg. Asper equus duris contunditur ora lupatis Ibid. Solinus genere masculino dixit, Isq; adeò spreuit lupatos, vt de industria incuruatus, ruina & se & equitem pariter affligeret. Lupatis temperat ora frenis, Horatius 1.8. Carm. Pastomis (aliàs postomis, quod minus placet) dicitur ferrum (instrumentum ferreum siue ligneum) quod ad cohibendam equorum tenaciam naribus vel morsui imponitur, Græcè ἀπὸ τοῦ στόματος. Pastomides huic ingentes de naribus pendent, Lucilius, citante Nonio. De formis frenorum vtilibus, tam pullis, quam equis scallionatis & non scallionatis, Rusius cap. 35. Idem docet nonnihil de freno & frenatione cap. 40. quod inscribitur, De extrahendis equo dentibus qui dicuntur scalliones. Varias etiam frenorum differentias eleganter pictas, in Rusij volumine reperiet qui desiderabit. Vt iniecto equulei freno repente exagitantur nouo, Cicero 3. Tuscul. Immitem quatiebat equum spumantia sæuo Frena cruentantem morsu, Silius. Frenatis lucent in equis, Vergil. Vt armatus eques frenatos stratosque teneret equos, Liuius. Equites infrenati, id est quorum equi non habent frenos, Idem. Numidæ frenis nō vtebantur, Oppius de bello Africo. Massyli equos virga non freno gubernant: vnde & Vergilius infrenes vocat Numidas. Murcibij vix ora tenacia ferro Concedunt, Gratius. De frenis & reliqua instructione equorum Libycorum dixi in B. in Mauris & Libycis. Considerari debet (inquit Petrus Crescent.) durities & mollities oris equi, vt pro illius ratione frenum commodum adhibeatur. Sunt enim frena quædam valde leuia, quædam minus: alia asperrima & durissima, alia minus: quædam media inter prædicta. Formas eorum scribere omitto, quia nota apud frenorum artifices: nec possunt tam aptè describi, quemadmodum possunt oculata fide videri. Hæc ille. Arrianus libro octauo de rebus gestis Alexandri Indorum frenandi morem his ferè verbis describit. Equi eorum non sunt ephippijs instructi (σεσαγμένοι:) sed neq; frenis ita vt Græci aut Celtici: nam summum equi os corio bubulo crudo ambitur: quod consutum est & (προσηρτημένον) annexum: continet autem stimulos ex ære aut ferro introrsum conuersos: ditiores eburneos parant. Cæterum ori ferreum inditur instrumentum obeli figura, (hoc est rectum & oblongum:) à quo habenæ (ἡνίαι) dependent. Habenis attractis, obelus equum coërcet, & stimuli ab eo pendentes pungendo habenis parere cogunt, Hæc ille. Græci frenum χαλινὸν appellant: est autem propriè ea pars freni quæ ori inseritur. Inde verba χαλινοῦν & χαλιναγωγεῖν. Χαλιναγωγεῖν γλῶτταν, frenare linguam. Nicander tropicè dentes χαλινοὺς dixit: Oppianus funes nauticos vocabulo neutro plurali χαλινά. Buccarum partes circa labiorum confinia Græci χαλινὰ vocant, Cælius. Χαλινὸν Homerus vocat freni partem quæ ori inseritur: habenas verò ἡνία & ἡνία, &c. Varinus. Pollux ad equum singularem requirit inter cætera [Greek illegible] Pol. [Greek illegible] Idem. Ἵππος εὐχάλινος, δυσχάλινος, Varin. [Greek illegible] Plutar. de Sylla. Et alibi, Ἵππος [Greek illegible]. Ἵππος ἀποχαλινοῦντες, Xenoph. Ἐκλῦσαι τὸν ἵππον τοῦ χαλινοῦ, Procop. Ἐφεῖναι τὸν χαλινὸν εἰς τάχος, Pol. [Greek illegible] τοῦ χαλινοῦ ἐφιέντες, Heliod. in Aethiop. Et rursus, [Greek illegible] Pol. hoc est, vt videtur ἀναχαιτίζειν τὸν ἵππον, ἀνακόπτειν. Et alibi, [Greek illegible] τὸν χαλινὸν, [Greek illegible] Calab. lib. 4.

[Greek illegible] Ibidem. Χαλινὸν χρυσάμπυκα, id est aureis phaleris ornatum, Pindarus dixit in Olympijs Carmine 13. Item philtron hippion pro freno, Ibidem. [Greek illegible] Suidas. [Greek illegible] Pollux. [Greek illegible] Callimachus. [Greek illegible] poëticè, Varinus. [Greek illegible] Aeschylus in Prometheo. [Greek illegible] Euripides. [Greek illegible] Varinus. [Greek illegible] Idem & Suidas. [Greek illegible] (Et alibi, [Greek illegible]) [Greek illegible] Poll. Σκληρὸς equus, qui freno nō facile paret. [Greek illegible] Eustath. Φιμὸς, ὁ χαλινὸς, (quasi [Greek illegible]) [Greek illegible] Aeschines cōtra Timarch. [Greek illegible] Suid. & Varin. Instrumentū hoc lusoriū à figuræ similitudine sic dictū apparet, vt & κημὸς, quē supra quoq; interpretati sumus iudiciale cadum, vel operculum eius coniforme, per qd calculi immittebantur. Latini similiter à figura turriculæ nomē huic instrumento indiderūt, de qua Martial. lib. 14.

lib.14. Quærit compositos manus improba mittere talos, Si per me misit nil nisi vota facit. Non soli autem tali, vt Perottus putat, in subiectum alueolum per turriculam demittuntur, sed etiam tesseræ vt ex Suidæ verbis apparet, κυβευτικὸν ὄργανον appellantis: & apud nos etiam quanquam rarum hûc ludum cum tesseris fieri obseruaui, nec id absque ratione: tam enim tesseræ quàm tali per manum fraudulenter emitti possunt, per turriculam non item: vbi scilicet non arte dolóue, sed votis tantum luditur. (Nostrates vocant *in der brentenspilen*, quo ludi genere in nundinis quibusdam ferè apud Heluetios vtuntur.) Turricula, vasculi genus à turris similitudine ita dicti, quo iactari tali ludendo solebant. Eadem pyrgos appellatur: sic enim Græci turrim vocant. Qui pro te tolleret, atque Mitteret in pyrgum talos, Hor.2.Ser.Sat.7. Hic Acron, Pyrgum (inquit) hoc est tabulam: alij fritillum dicunt. Calepinus hoc in loco non pyrgum, sed fimum legens, Fimum (inquit) vel fimus, quod nos fritillum & alueolum dicimus, in quo coniectæ tesseræ agitatæque miscentur. Atqui nos phimòn ostendimus, non alueolum, sed vas supra alueolum esse. Pyrgum quidam vasis genus cauitate sessili interpretatur, quo coniecti tali agitentur antequam in alueolum proijciantur, vt in Promptuario legimus: quod mihi non probatur: turri enim pyramidis figura, non sessilis & plana conuenit: & supra ex authoribus ostendi, in fundibuli aut coni colùe formam κημῷ appellato vasi fuisse: sunt autem capistra quoq; & frena (de loris frenorum loquor) ferè huiusmodi: & ipsum ludi instrumentum, quod hodieque apud nos durat, interpretationi meæ astipulatur. Quanquam enim turres quadrangula forma extrui soleant, vnde & pyrgos turma equestris similiter instructa nuncupatur: magis tamen in turrium specie tectum ipsum pyramidis forma assurgens consideratur. Cœlius Calcagninus de talorum ludo scribens, Ad summouendas, inquit, alcatorum fraudes, qui subdola manu vti callent: institutum est, vt in conditorio, seu tu pyxidem mauis appellare, repositi tali promerentur in abacum: id conditorium Persius orcam, sumpta ex monstro marino translatione appellauit. Sic & Pomponius poëta Bononiensis, Dum contemplor orcam, taxillos perdidi. Hæc Calcagninus. Persij versus Satyra 3 hi sunt: Quid dexter senio ferret, Scire erat in voto, damnosa canicula quantum Raderet, angustæ collo non fallier orcæ. Hinc apparet orcæ lusorij instrumenti ad talos, collum fuisse angustum, quale scilicet infundibulorũ est ex orbiculato ambitu capaciore paulatim in conum se colligens: (quamuis & aliud genus infundibulorum est, quòd planum habet fundum, sed ex quo oblongus & teres canalis descendat:) quamobrem non probo Calcagninum qui pyxidis & conditorij nomine orcam lusoriam appellet, cum in tali cauitate nihil, ne momento quidem, loco manere possit, sed statim immissum delabatur & excidat per collum. Fallitur etiam Sipontinus & alij, qui talos in pyrgum seu orcam iniectos iactari agitarique putant, eo scilicet modo quo manu agitari ab alcatoribus solent: cum turricula sic agitari non opus habeat, delatis sponte qui simpliciter immissi fuerint talis aut tesseris: nec possit etiam, cum loco fixa sit, ni fallor, supra alueolum. Campum in quo tesseraria pugna exercebatur, ab antiquis nunc abacum, nunc alueolum, nunc tabulam lusoriam, modo πλινθίον, sed & fritillum appellatum video: reclamantibus licet grammaticis, qui ex authoritate Porphyrionis, non ad tesserarium ludum, sed talarium, fritillum pertinere arbitrantur: vt idem sit cum turricula instrumentum, &c. Calcagninus in libello de tesserarum ludo.

Τηλία, κημοὶ, φιμοὶ, κιθὶς, κύβοι, διάσεισται κύβοι, Pollux lib.8. sed prima syllaba vocis κιθὶς per η. non per ι. scribi debet: sic enim legitur apud Varinum: Κηθάρια, τὰ ὀξύβαφα, ἐξ ὧν σὺν κύβους ἠφίεσαν, πλεκτὰ δ' ἦν ταῦτα. Et rursus, Κήθιον, ἀγγεῖον πλεκτὸν, εἰς ὃ τὰς ψήφους καθιᾶσι. Et mox, Μήποτε μέντοι ἐστὶ περὶ τὴν τῶν κύβων παιδιὰν ἐχρῶντό τινι, βάλλοντες ἐξ αὐτοῦ. καὶ γὰρ Ἕρμιππος ἐν Θεοῖς, Καὶ τοὺς κύβους ἔστηκ' ἔχων κήθιον. Κήθεια, κηθάρια, τὰ ὀξύβαφα, ἐν οἷς σὺν κύβους ἔβαλλον. Hoc instrumentum si idem cum turricula est, non propriè videtur oxybaphi nomine, id est acetabuli, exponi. (Aut pro vtroq; forsan rectè accipi potest, cum acetabuli nomen latè pateat, ita vt coxæ etiam acetabulum, sed Latinè, græcè cotyla, dicatur.) Mutuatus est autem Varinus quæ hic ad scripsi, ex Scholijs in Vespas Aristophanis, vbi poëtæ verba sunt hæc: Ὡς ἤχθοντό γε τῶν μὲν σύρφακα τὸν ἄλλον (id est vulgarem turbam iudicum.) Ἐκ κηθαρίου λαχαρίζεσθαι καὶ τραγαλίζοντα τὸ μηδὲν, ex cethario victitare, & minimum inde lucellum quasi liguriendo absumere. Sed talis & tesseris relictis ad frenos redeo. Pollux ad equum singularem requirit κημοὺς, φιμοὺς, ψάλια, &c. Pluralis numerus φιμοὶ vel φιμά: vt in Epigrammate Anytes, καὶ λασίῳ φιμὰ περὶ στόματι, in pueros hirco inequitantes. φίμα (paroxytonum, non probo) κημὸς, φιμὸς, Varinus. Hinc εὔφιμος ἵππος, ὁ εὐχάλινος: δύσφιμος, ὁ δυσχάλινος, Idem. Vocabantur quidam & αὐλωτοὶ φιμοὶ, ac si frenos tibiales dicas, à quibus crepitacula (κώδωνας) pendebant: & immisso eis equorum hinnitu sonum tibiæ similem reddebant, Pollux & Varinus in Αὐλωτοί. Si glans ita contecta est (inquit Celsus 7.25.) vt nudari non possit, quod vitium Græci φίμωσιν appellant, aperienda est: quod hoc modo fit. Subter à summa ora cutis inciditur recta linea vsque ad frenum, atq; ita superius tergus relaxatum cedere retro potest.

Φιμοῦν, ἄγχειν, ἐπιστομίζειν. Τὸ στόμα τῇ χειρὶ φιμώσας τοῦ ἰσφαγμένου, Suidas.

Ῥυτὰ, τὰ χαλινὰ, à ῥύω vel ἐρύω quod est traho, Varinus: idem videtur quod ῥυτῆρες, id est habenæ: quam similiter vocem aliqui frenos interpretantur, per synecdochen nimirum: sed de habenis postea. Ἐγίλα, χαλινοί, Hesychius & Varinus.

Apud Pindarum facetiore metaphora frenum equi hippium nuncupari philtrum obseruauimus, Cælius, Ψάλιον μὲν τὸ τοῦ ἵππου (ὁ χαλινὸς, ἢ ἡ κρίκος τοῦ χαλινοῦ, ἢ ἁπλῶς ὁ κρίκος, Varinus:) ψέλιον δὲ τὸ ἄκρεις τοῖς βραχίοσι περιτιθέμενον κόσμιον, Ammonius. Dores Τέλιον vocant τὸ ἄκρον, Idem.

Ψάλιον Atticè, ψέλιον communiter, Idẽ. (vt ὕελος, ὕαλος: σίελος, σίαλος.) Non probo quod apud Hesychium legitur, Ψαλὶν, εἶδος χαλινοῦ. In pace Aristophanis ψαλίων legitur per λ. simplex, carminis causa puto lambda altero abiecto (quanquam & apud Xenophontem, vt paulo post citabo similiter habetur) in his versibus dimetris anapæsticis: Ἀλλ' ἄγε Πήγασε χώρει χαίρων Χρυσοχάλινον πάταγον ψαλίων Διακινήσας φαιδροῖς ὠσίν. Scholia ψαλίων, χαλινῶν exponunt, vt Suidas etiam & Varinus.

Pollux equum singularem instruens desiderat κημοὺς, φιμοὺς, ψάλια (paroxytonum, nisi mendũ est) χαλινούς. Psallium inijcere, ψάλιον ἐμβάλλειν, dicuntur, qui ferocientem animum moderamine quopiam premunt, metaphora sumpta ab equis animosioribus. Plato libro de Legibus tertio: Ὁ δὲ τρίτος σωτὴρ ὑμῖν, ἔτι σπαργῶσαν καὶ θυμουμένην ἀρχὴν ὁρῶν, οἷον ψάλιον ἐνέβαλεν αὐτῇ τὴν τῶν ἐφόρων δύναμιν.

Psallium autem (inquit Erasmus) est circulus, qui freno additur, vnde & pro freno ponitur interdum. Nisi forte allusit ad bubalos, qui circulo ferreo naribus iniecto circumaguntur, vnde prouerbium, Naribus trahere. Rusius quidem inter picturas frenorum, nonnullos cum circulis pingit mediæ parti anteriori annexis, vt pro equis Turcicis, & genetis Hispanis.

Κυφών,

Κυφὼν, ἡ κλωιάγχη τοῦ ψυχοῦ, (forte ψελλίκ, vel δεσμοῦ, Varinus,) Κύφων ὅπερ ἔνιοι συνάγχην καλοῦσι: significat etiam vinculum ligneum, Hesychius. Sed hoc nihil ad frenos. Pollux ad equum singularem requirit χαλινὸς, πνιγέας. καὶ γὰρ τὸ πνιγέα ἐπὶ ἵππου Ἀλκαῖος ἐν Ἀναγύρῳ λέγει. In lexicis Græcis & Græco latino πνιγεὺς non aliud esse dicitur quàm clibanus, vel caminus (vt etiam in Scholijs in Nebulas & Aues Aristophanis:) & propriè vbi extinguuntur ac suffocantur prunæ: mihi sanè in verbis Pollucis freni vel lupati asperioris genus esse videtur, quòd ferociores equos ita aliquando coërceri oporteat vt vel suffocandi videantur. Freni pars quæ ori inseritur χαλινὸς, οὗ τὸ μὲν μέσον ἡνίον. τὸ δὲ περὶ αὐτὸ, δακτύλιοι, ἐχῖνοι, τρίβολοι, οὕσπερ μασσᾶται ὁ ἵππος, Pollux. Τρίβολοι, τὸ τοῖς ἵπποις ἐν τοῖς χαλινοῖς ἐντιθέμενον, Hesychius & Varinus. Φαρσὸς, pars quædam freni, Iidem. Xenophon in libro de re equestri conscendendi equum præcepta tradens, sic scribit: Πρῶτον μὲν τοίνυν τὸ ῥυταγωγέα χρὴ ἐκ τῆς ὑποχαλινιδίας, ἢ ἐκ τοῦ ψαλίου ἠρτημένον, εὐτρεπῆ εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα λαβεῖν, καὶ χαλαρόν. τῇ δεξιᾷ δὲ τὰς ἡνίας παρὰ τὴν ἀκρωμίαν λαμβανέτω. Camerarius vertit: Primum de freni parte inferiore, seu etiam de annulo bullâue huius religatum lorum ductorium, aptè sinistra manu prehendet, & satis laxè. Dextra capiet habenas depositas in summis armis. Et rursus in eodem libro, ex eiusdem versione: Primum non pauciora frena duobus parabimus: quorum vnum leuius orbes (τροχοὺς) habeat grandiores: alterum eosdem cum graues tum depressos. Echini autem, id est clausuræ, erunt acutiores, vt cum istud prehenderit offensus equus asperitate mox dimittat: Cum autem lenius illi inditum fuerit, tum gaudens huius quidem lenitate, alia nihilominus ad quæ aspeciore freno instructus fuerat, sub leni quoque exequatur. Sin lenitate contempta in hoc penitus incumbere volet, cogent scilicet illum hanc ob causam subiecti grandiores orbes, os pandere, atque ita admittere lupos. (Sed Græca mihi aliud sonare videntur, proinde apponam. Ἢν δ᾽ αὖ καταφρονήσας τῆς λειότητος θαμινὰ ἀπερείδηται ἐν αὐτῷ, mordendo scilicet & mandendo: τούτου ἕνεκα τροχοὺς μεγάλους τῷ λείῳ προστίθεμεν, ἵνα χάσκειν ἀναγκαζόμενος ὑπ᾽ αὐτῶν, ἀφίῃ τὸ στόμιον: hoc est, vt os pandere coactus, frenum mordere & mandere desinat.) Poterit autem asperius frenum variari cum implicatione quadam, tum extensione. (Οἷόν τι δὲ καὶ τὸ τραχὺ ὑποποιεῖν δεῖ τὸν ποιοῦν καὶ κατειλοῦντα καὶ κατατείνοντα: Camerarius legisse videtur κατατείνοντα. Pollux omnino aliter, Ἔστι δὲ καὶ σὺν τραχεῖς ἐμπεσεῖν κατειλοῦντα, ἢ κατακηροῦντα, lego κατακηλοῦντα, etsi κατακηροῦν cera oblinere significat.) Cæterum cuiuscunque modi fuerint frena, sunto mollia omnia. (χαλινοὶ ὑγροὶ, quibus contrarij σκληροί.) Nam rigidum quauis parte sui prehensum retinet equus totum inter maxillas, perinde ac veru vbilibet prehendas totum sustuleris. Alterum verò non aliter quàm catena, ea parte tantummodo qua tenetur, non flectitur, aliæ pendent: quas elabentes dum captat equus, lupos (στόμιον) interea amittit de maxillis. Hanc ob causam & insertum ut medijs axibus annuli (κατὰ μέσον ἐκ τῶν ἀξόνων δακτύλιοι κρέμανται) vt hos lingua atque dentibus prensans, omittat correptionem inter maxillas freni. Frenum molle est, cum axes commissuras (συμβολὰς) habent læues atque latas: itemq; omnia quæ axibus accommodantur, cum sunt ampla (εὐρύστομα, forte εὐρύτερα, καὶ μὴ σύμπυκνα, etsi Pollux etiam εὐρύστομα habet) & minus densa, mollius frenum existimandum. In quo verò omnes particulæ freni grauiter discurrunt atque colliduntur (χαλεπῶς διατρέχει καὶ συνίῃ, id est ægre loco mouentur nec facile inter se concurrunt) illud frenum rigidum erit. Hactenus Xenophon. Eadem ferè & Pollux: vide supra in ε. Freni pars quædam nuncupatur echinus: sicut quod circa mentum est, psellium: quod ori inseritur, chalinus: cuius medium est, henium: post in ambitu dactylij, echini, triboli, quos mandit equus, Cæl. 12. 18. ex Polluce, vt apparet. Κορυφαίαν apud Xenophontem Camerarius verticale lorum transfert: apparet autem ex verbis Xenophontis circa aures id locari. Κεκρύφαλος, κορυφαία, & χαλινὸς, à Polluce pariter recensentur. Κεκρυφάλους, σὺν τῶν ἵππων κορυφαίας & κορυφαίους, Hesych. & Varin. Ὁ δὲ ἀπὸ κορυφῆς τοῦ ἵππου ἐκτεταμένος ἱμὰς ἐπὶ τὸν χαλινὸν, κορυφαία. ὁ δὲ περὶ τὰς γένυς, γενειαστήρ, γένειας. (mallim oxytonum γενειάς, vt μασχαλίς & μασχαλιστήρ.) Pol. l. 10. Τὰς μὲν ἡνίας περιβαλὼν περὶ τὴν κεφαλὴν κατατιθέσθω ἐπὶ ἀκρωμίᾳ. τὴν δὲ κορυφαίαν τῇ δεξιᾷ αἰρέτω, τὸ δὲ στόμιον τῇ ἀριστερᾷ προσφερέτω. κἂν μὲν δέχηται, δῆλον ὅτι περιθεῖναι δεῖ τὸν κεκρύφαλον, &c. Xenoph. Camerarius vertit, Habenas ob caput in summis armis deponat, verticale autem attollens in dextra teneat, ac lupos sinistra admoueat: quos si equus admiserit, applicanda scilicet erunt freni lora. Coryphæam fortassis Latinè frontale lorum vel frontale simpliciter non ineptè dixeris. Nam freni ipsi (vt scribit Grapaldus) à frontalibus pendent, quæ caput equi hinc inde vinciunt, & additis bullis interdum auratis, gemmisq; venustant. Plinius 37. 12. de cochlite gemma, Quondamque tantæ magnitudinis (inquit) fecere, vt equis regum in Oriente frontalia, atque pro phaleris pensilia facerent. Sed ampyx, potius quàm coryphæ, frontale videtur, de quo infra. Aliqui frontale exponunt ornamentum, quod fronti equorum siue elephantorum imponi solebat. Ingentes ipsi erant, addebant speciem frontalia & cristæ, & tergo impositæ turres, Liuius. Pollux quidem προμετωπίδια, inter arma equorum numerat: sic etiam vocatur τὸ ἐπὶ τοῦ μετώπου δέρμα, Idem. Φάλαρα aliqui ornamenta frontis exponunt, Varinus in Ἡνία. Sed de phaleris infra. Σιελιστήριον videtur appellare Absyrtus in Geoponicis libro 16. capite 1. eam freni partem, quæ ori inseritur, nimirum à saliua (σίελον & σίαλον Græci dicunt) qua oppleri solet. Τότε φορβειὰν αὐτοῖς περιθέντας, τὸν χαλινὸν πρὸς τῇ φάτνῃ κρεμαστόν, ἵνα λάνων συνεθίζηται, καὶ μὴ εὐλαβῆται τὸν ἀπὸ τῶν σιελιστηρίων ψόφον. Andreas à Lacuna in huius loci interpretatione vocem Græcam reliquit, Cornarius postomides vertit: Veteres, vt Varro, in eodem argumento, hoc est pulli domitura, frenos simpliciter nominant. Τετράζων, εἶδος χαλινοῦ, Hesychius & Varinus. Ὀχμάζειν, equum cum freno agere, vel sub curru, vt dixi in Ceruo capite quinto. Οἱ δὲ Πάρθοι στρέφοντ᾽ ὀπίσω σὺν ἵπποις περὶ τοῖς αὐτῶν αὐχέσι τὰς κάμακας ἑλίξαντες, Suidas in Κάμαξ, quod exponit palum, perticam, lignum rectum.

Habenæ, quod his equos teneamus: vnde & equi habiles dicti: hæc & retinacula à retinendo lora (lego, & lora) Isidorus. Habenæ (inquit Grapaldus) frenis annexa sunt lora, manuque tenentur, vt equum in gyros flectere, impellere, & retinere valeamus. Manibus molitur habenas, Vergilius de Turno. Ferrato calce, atque effusa largus habena Cunctantem impellebat equum, Silius Punic. 7. Ipse ter adducta circum caput egit habena, Verg. 9. Aene. Liber habenis equus, Idem 3. Georg. Semel hic cessauit, & (vt fit) In scalis latuit metuens pendentis habenæ (id est scuticæ,) Horatius 2. epist. Habena vel habenæ potius in plurali (sunt enim gemina lora) pro potestate & facultate: item habenula diminutiuum, vide Promptuarium. Tempore paret equus lentis animosus habenis, Ouidius lib. 4. de Tristibus. Habenas Græci ἡνίας in fœminino genere, vel in neutro ἡνία (prælertim poetæ) vocitant ἀπὸ τοῦ αἰνῶ τὸ λυτῶ, ἢ ἀπὸ τοῦ ἰέναι καὶ συνδεῖν σὺν ἵππους: non solum enim de celete equo, id est singulari ἡνία dicuntur, sed etiam de iunctis curru aut biga, vt Varinus docet. Χαλινὸς de toto freno dicitur, cum propriè ea tantum sit pars quæ ori inditur: lora vero

quæ manibus equitantium tenentur, ἡνία & ῥυτῆρες dicuntur, οἷς ἂν ἐρύονται ἵπποι ὧδε καὶ ἐκεῖ, Varinus. Eadem, vt conijcio, & ῥυτὰ dicuntur, vt supra monui: quanquam χαλινὰ interpretentur, per synecdochen: vt & ἡνίαν, χαλινόν. Pollux, vt supra citaui, medium quoque partis illius quæ ori inseritur ἡνίον appellari tradit. Ἡνίας, λώρους τῶν χαλινῶν, Hesychius. Τὰς μὲν ἡνίας περιβαλὼν κατατιθέσθω ἐπὶ τῇ ἀκρωμίᾳ, Xenophon. Ἡνία σιγαλόεντα (Homero) λεῖα καὶ ποικίλα, Hesychius & Varinus. Ἐκ δ' ἄρα χειρῶν ἡνία λεύκ' ἐλέφαντι χαμαὶ πέσον, Homerus Iliad. ε. Ἡνία δ' ἡ τοι μυδαλέα τραγε φοινικόεντα θέντες, Anyte in Epigrammate. Idem epitheton in Aspide Hesiodi legitur. Τ[illegible] τὰς ἡνίας (senatius Aristophanis, vt videtur, apud Suidam) τουτέστι τὴν ἐξουσίαν. τροπικῶς, ἀπὸ τῶν ἁρμάτων. ταῖς γὰρ ἡνίαις ἡνιοχοῦνται οἱ ἵπποι. Ἐν δ' αὐτὸς ἔχων εὔληρα βέβηκε, Homerus Iliad. ψ. vbi Scholia εὔληρα τὰ ἡνία: dicuntur autem sic παρὰ τὸ εἰλεῖν, δι' ὧν ἔστι τοὺς ἵππους εἰλεῖσθαι, ὅ ἐστι στρέφεσθαι reperitur autem semel tantum hæc dictio apud Homerum, Varinus. Εὔληρα, τὰ εἱλοῦντα καὶ συνέχοντα τὰ ὑποζύγια: παρὰ δὲ Ἐπιχάρμῳ αὔληρα εἴρηται, παρὰ τὸν αὐλὸν ἵν' ᾖ τὰ ἐπιμήκη, Etymologus. Εἴξαι τοι ἡνία χερσίν. Homerus Iliad. ψ. Maurorum equi collaria (περιτραχήλια) habent è ligno aut pilo confecta, vnde habena dependet, Strabo. Δυσήνιος ἵππος, ὁ δυσκατεύθυντος καὶ δυσάγωγος, Varinus. De heniocho, id est auriga, supra diximus: ἡνιοχεῖν, manu tenendo habenas equum regere, siue in curru, vt frequentius vsurpatur, siue singulari equo insidentem, vt apud Xenophontem: Ἡνιοχείτω [illegible] ἡ μὴ [illegible] ἵππος, ἀνω[illegible] τὰς χερσίν, &c. Idem henias, id est habenas laudat æquales, non infirmas, nec lubricas, neque crassas: etiam hasta illa manu, si opus sit, comprehendi vt queat. Ἀπὸ ῥυτῆρος ἀνεῖναι τὸν ἵππον, ἐφεῖναι τὸν χαλινὸν εἰς τάχος, τείνας ἀνασεῖσαι τὰς ἡνίας, Pollux. Ἐν δὲ ῥυτῆρσι τάνυσθεν, Homerus in Iliade. Ἱππικὰ ὄργανα, στρεπτὰ ζευκτοί, ῥυταγωγεύς, κέντρον, Pollux. Et rursus, Τῶν δ' ἱππικῶν σκευῶν, κεκρύφαλος, ῥυταγωγεύς, ἀγωγεύς. δ' ἄν Στράτ[illegible] Χρυσίππῳ λέγει, Πρόσαγε τὸν πῶλον, ἀτρέμα περιλαβὼν τὸν ἀγωγέα βραχύτερον. Ὁ δὲ ἵππος αὐτῷ ἤσκητο ἄρα καὶ ἀνοχὴ ἡνίας ἐλαυνόμενος ὠκύτατα φέρεσθαι, Dexippus apud Suidam. Ἡνιοχαρέτης, apud Lacones is dicebatur qui iuuenes in re equestri instituebat, Hesychius & Varinus. Ἀφηνιάζειν, equi contumaces & præferoces dicuntur, cum rebelles sunt habenis, & frenum morsu corripiunt, vel aliter per vim sessorem à via instituta auferunt. Herodianus eleganti metaphora vsurpat pro imperium detrectare, ac subditum esse nolle. Ἀφηνιάσαι κυρίως τὸ ζυγομαχῆσαι τὸν ὑφ' ἅρματι ἵππον, καὶ πειραθῆναι ἀπὸ ἡνίων χωρίσαι. κέλης δὲ ἵππος ἀφηνιάζει, ὅτε τὸν χαλινὸν ἀποπτύσας, ἢ καὶ ἄλλως ἐνδακών, ὡς μὴ πείθεσθαι, τῷ ἐπιβάτῃ μεταφέρεται δέον, Varinus in Ἡνία. Construitur hoc verbum cum genitiuo, Suidas. Ἀφηνιαστής, ἀνυπότακτος, ὑπερήφανος. Οἱ δέ, ἀφηνίασαν μὲν αὐτὸν τῆς φιλίας, &c. Suidas. Ἀφηνιάζειν, τὸ σκληρύνεσθαι, καὶ ἀπὸ τῆς εὐθείας ὁδοῦ εἶναι, χωρίζεσθαι, Varin. Δακὼν δὲ στόμιον ὡς νεοζυγὴς πῶλος βιάζῃ, καὶ πρὸς ἡνίας μάχῃ, Aeschylus in Prometheo. Forte & πρόσηνης ἀπὸ τῶν ἡνίων dicitur, quasi ὁ καλῶς & πρᾴως τὰς ἡνίας προσιέμενος: exponitur enim ἐπιεικής, πρᾶος, χρηστός: quanquam apud Grammaticos nihildum de huius vocis origine legere memini. Παθοληίς, ἡ ἡνία τῶν ὑποζυγίων, Hesychius & Varinus. [illegible] Ἀντιλήτορ τὰ πρό[illegible]σιον, δέρμα περὶ τὰς ὄψεις τῶν ἵππων τιθέμενον, Eustathius.

Ampyx, aurata dicitur catena (σειρά, funis, Varinus) setas vinciens equinas in frontis ambitu: vnde & Martis equi chrysampyces Homero dicuntur. Sunt & qui eo nomine reticulum intelligant muliebre (*ein haub*) Cælius ex Varino. Virgines apud nos antequam nubant, partim ornatus, partim coercendi capillos causa, strophium quoddam latiusculum & rotundum coronæ instar capiti imponunt, margaritis & gemmis (veris ditiores, tenuiores è vitro fictis) interpunctum: quod quidem similiter, vt reticulum, ampyx vocari posse videtur, vulgò nostrates nominant *haarband*, id est vinculum capillorum. Huic ab occipitio pendulam subijcere solent πλοκὴν siue φενάκην, hoc est fictitiam comam è tenuissimis filis sericis siue bombycinis, diuersis coloribus alternatim distinctam: vulgus appellat *ein bendel*. Ἄσκητα [illegible] τε καὶ ἄμπυκι, Theocritus de muliere Idyllio 1. Cæterum qualisnam ampyx in equo fuerit, multis docet Varinus. Ampyx, inquit, masculini generis secundum veteres, diadema quoddam esse fertur capillis religandis destinatum, quos collectos veteres huic vinculo subijciebant: quæ quidem descriptio κεῖσαν vulgo dictam non aliud esse quàm ampycem demonstrat. Et verbum ἀμπυκίζειν etiamnum significat antias siue caproneas id est longiores frontis pilos religare: (legimus etiam penultimam per α. ἀμπυκάζειν, apud Eustathium Iliados χ. quanquam Varinus & Etymologus interpretantur τὸ τὰς ἐμπροσθεν ἀπὸ προσώπου τρίχας στραγγίζειν. (Etymologus habet στραγγίζειν, lego σειράζειν, quod est vincire:) & rursus ἀμπυκάσαι, ἀναδῆσαι, χαλινῶσαι, ex Lexico Rhetorico.) Hinc dicti chrysampyces equi, quòd pili verticales eorum aureo ligarentur strophio. Ἄμπυξ, χαλινός, συγκάλυμμα, ἐπικράνιον, καλύπτρα, διάδημα, στεφάνη. Ἄμπυκες, διαδήματα καὶ ἡ μεταφορὰ ἴσως δέ τὸ ἀμπέχειν (ἢ παρὰ τὸ ἀναπτυκάζειν καὶ ἀνέχειν τὰς τρίχας, Etymologus:) ὥς φησι Παυσανίας, καὶ ἡ κοινὴ γλῶσσα παραμπυκίας ἐπὶ τριχῶν λέγειν εἴωθεν. Παραμπυκίζεται apud veteres exponitur περιπλέκεται τὰς τρίχας. κεκρύφαλος vel κεκρύφαντος (malim κρηκύφαντος, vt paulo post dicam) ornamentum quoddam est capitis: ἀναδέσμη vero vinculum (σειρά) in circuitu circa tempora ligari solitum. Vel, Ampyx est cephalodesmion muliebre. Ampyx apud Sophoclem in Philoctete pro rota accipitur propter rotunditatem, Varinus. Χρυσάμπυξ, χρυσοχάλινος (per synecdochen, Scholia in quintum Iliados:) vel χρυσόκομος, χρυσόδετος. ἢ χρυσοῦς δεσμοὺς ἔχων περὶ τὴν ἄμπυκα, (supra ex Varino masculinum apud veteres fuisse dixi,) χρυσόπωλος, Hesychius. Sic & χρυσήνιος qui aureas vel picturatas habenas habet, vel χαλινόδορος, Idem. Χαλινὸν χρυσάμπυκα, χρυσοφάλαρα ἔχοντα, Pindarus in Olympijs Carmine 13. Et carmine 7. Χρυσαμπύκα Λάχεσιν, pro τιμίαν: & similiter in Isthmijs Carmine 2. χρυσαμπύκων Μουσῶν dixit, pro τιμίων. Καὶ ἄμπυκα [illegible] ἀφρῷ, Calaber de equis, libro quarto. Ampyx propriè est capitis obligamentum, ac auro & lapillis splendicans lorum, capiti circumiectum fœmineo: verum metaphoricè auro litum sic nominant frenum, Cælius ex Varino in Μεταμπύκια. Τῆλε δ' ἀπὸ κρατὸς χέε δέσματα σιγαλόεντα, Ἄμπυκα, κεκρύφαλόν τ', ἠδὲ πλεκτὴν ἀναδέσμην, Κρήδεμνόν θ', Homerus Iliados χ. de Andromache in terram collapsa: vbi Scholia addunt, Κεκρύφαλον τὸ πρότερον λεγόμενον κρηκύφαντον. Ampyx quidem quoniam & in fronte & ornamenti loco habetur, frontale Latinè dici potest: quo vocabulo, vt supra citaui, Plinius de equis vtitur. Θάσιαν λιπαράμπυκα, legimus in Acharnensibus Aristophanis: ad vocem, Thasiam, aliqui muriam subaudiunt: alij phialam Thasio vino plenam accipiunt: ἄμπυξ δὲ λέγεται τὸ περίχειλον, νῦν δὲ τὸ πῶμα τοῦ ἀγγείου λέγει. καὶ λιπαρὰν μὲν δέχεται τὸ ἡδὺ τοῦ οἴνου, ἄμπυκα δὲ παρὰ τὸ σκεπάζειν καὶ καλύπτειν τὸν οἶνον κατὰ τὸ χεῖλος, Scholia. Ἀμπυκτῆρες, phaleræ, equina ornamenta, apud Sophoclem in Oedipo in Colono, Varinus. Μεταμπύκιον equum apud Pindarum celerem vel μετωπ[illegible] interpretantur, Varinus ex Scholijs Pindari Carmine quinto. Sed apud Pindarum tum in textu, tum his in Scholijs μεταμπύκια per κ. non per γ. scribitur.

Ornamenta equorum alia circa partes instrumenti necessaria sunt, vt ἡνία λεύκ' ἐλέφαντι Homero. & aurum

gemmæ

gemmæve circa frenos, habenas: de quibus hîc nihil aut pauca dicemus: alia solius ornatus gratia adduntur, vt frontalia, monilia, phaleræ. Phaleræ equorum ornamenta dicuntur, à verbo Græco quod illustrare significat, Grapaldus: φαλὸν Græci illustre dicunt. Reperitur autem in plurali numero plerunque, nimirum quod semper geminæ sint, vtrinque ad vtranq; maxillam. Φάλαρα τὰ περὶ τὰς γνάθους σκεπάσματα λέγουσι Δωριεῖς, Varinus: quanquam & προμετωπίδιον ἵππου κόσμον, id est frontale ornamentum equi apud recentiores idem interpretetur. Φάλαρα, οἱ νῦν λεγόμενοι φάλοι, παρὰ τὸ φαλιὸν τὸ λευκὸν, ἢ παρὰ τὸ φάειν ἅλις. Scribitur etiam φάληρα per η. in penultima, vnde περιφάληρος, Varinus. Φάληρα, φαληριόωντα, alba, albicantia, φαληρὶς, albus, Idem & Hesychius. Φάλαρα, ἀργυροχάλινος ὁ ἐπὶ τῷ πέρατι φαλάρας: καὶ παραγναθίδες χαλινοῖ, (lego χαλινῶ) καὶ τὰ πρόσωμα, Hesychius. Φάλαρα, τὰς προμετωπιδίας, (de frontalibus dixi superius:) σὺν ἀσπίδι κόσμησιν τὴν κόσμησιν τὴν ἐπὶ τὸ μέτωπον τῶν ἵππων. παρὰ δὲ [illegible] τὰ περὶ τὰς γνάθους σκεπάσματα, Suidas. Φάλαρα, παρώπια, Pollux, non quidem interpretans, sed res diuersas enumerans, vt ferè solet. Plura leges in φαλὰ & φαλὸς apud Etymologum, & περιφάληρος & περίφαλος apud Varinum. Primus equum phaleris insignem victor habeto, Vergilius 5. Aen. Præter equos virosque, & si quid argenti, quod plurimum in phaleris equorum erat, omnis cætera præda diripienda data est, Liuius. Frangebat pocula miles, Vt phaleris gauderet equus, Iuuenalis Satyr. 11. Plinius etiam in singulari protulit libro 23. his verbis: Est enim adiectum hoc quoque: sed & phalera posita, propter quæ nomen equitum adiectum est. Phaleratus, phaleris ornatus. Suetonius in Claudio, Crassus frugi equo phalerato, & in veste palmata. Munera quæ legati ferrent regi, decreuerunt, equos duos phaleratos, &c. Vt phaleratis dictis ducas me, Terentius in Phormione: vbi Donatus phalerata interpretatur honesta atque ornata. Primo die phalerato equo insignis, Suetonius in Caligula. Equitatum frenis, ephippijs, monilibus, phaleris præfulgentem, Gellius libro 5. Phaleras Galli bardas nuncupant. Χαλινὸν χρυσάμπυκα, χρυσοφάλαρα ἔχοντα, Pindarus in Olympijs. Castori dedit Iason ἱπποσύνης γέρας χρυσείων φαλάρων πολυτεχνέα κόσμον, Orpheus in Argonaut. ἵππω χρυσάμπυκε ὀθείρης κομόωντε, Homerus Iliados θ. Achatis quædam genera in India, equorum ornamenta reddunt, Plinius. Certe equus non iners, neque corpore incomposito & bene curatus, & ipse gaudet quodam comptu, & equitem exhilarat. Neq; hoc fugit, quem nihil fugit etiam minimarum rerum, Homerum, qui ornamenta equorum, & ipsos reddere conspicuos dicit, & equitibus dignitatem ac laudem adiungere, &c. Versus eius hi sunt, ὡς δ᾽ ὅτε τίς τ᾽ ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνῃ, Μῃονὶς ἠὲ Κάειρα, παρήϊον ἔμμεναι ἵππων, Κεῖται δ᾽ ἐν θαλάμῳ, πολέες δέ μιν ἠρήσαντο ἱππῆες φορέειν, βασιλῆϊ δὲ κεῖται ἄγαλμα, Ἀμφότερον, κόσμος θ᾽ ἵππῳ ἐλατῆρί τε κῦδος. Hæc Camerarius. Sunt autem versus Homeri Iliados quarto, vbi Scholia παρήϊον exponunt περιγναθίδιον, τὸ νῦν χαλινάριον καλούμενον. Κώδωνας φαλαροτύπους, κρόταλα, id est tintinnabula vel crepitacula ærea phaleris adhibentes & frenis, vt supra etiam dixi: præcipuè autem duces id faciebant: & à Romanis etiamnum id fieri sæpe se vidisse Varinus scribit. Aurigæ etiam seu potius carrucarij apud nos tintinnabula, sed maiora, equis suis appendunt: sed quidam affirmant pluribus muscis eos infestari si tintinnabula gestent, tanquam arguto sonitu vt apes alliciantur. Cucumam sunt qui habenalia putent ornamenta ex ære orbiculata, è medio bulla protuberante, vnde vulgò forsan bouchias vocant, Cælius. Cucuma (diminutiuum, cumella) alioqui vasis genus est æri vel ferrei cum ceruice, sartagini puto (quam frixorium Hieronymus vocat, nostri ein pfann) non dissimilis. Martianus Iurisconsultus ad L. Iuliam, de sicarijs: Sed si claui percussit, aut cucuma in rixa, quamuis ferro percusserit, tamen non occidendi animo. Hinc liquet ferream fuisse cucumam, vt non rectè inter cæteris Grapaldus scribens, Cucuma similis, vt opinor, erat testæ, quam Apitius & Martialis Cumanam nominant ex terra rubra, à figulis rota formata. Fieri tamen potest vt forma similis fuerit, materia diuersa. Cucumam ingentem foco apposuit, Petronius in Satyra. Et mox, Frangitur ergo ceruix cucumæ, ignemq; valescentem restinguit. Quòd si, vt coniicio, sartagini simile vas est, ceruicem pro ansa accipiemus: alia enim ollarum ceruix est. Operimenta quibus mulorum boumq; & equorum dorsa conteguntur, dorsualia vocant, Grapaldus. Scoppa dorsuale pannellum Italicè interpretatur: & alibi centonem, pannellum asini & similium. Κίλλιβας, τὸ ἐπικείμενον τοῖς ὄνοις ἐκ πίλων καὶ διαφόρων συῤῥαφὲν, καὶ ἐπισάγματα τῶν ὄνων, Varinus. Sed hæc munimenta non ornamenta sunt. Stratumq; ostro quem ceperat ipse Cornipedem, Silius. Instratos ostro alipedes, pictisque tapetis. Aurea pectoribus demissa monilia pendent, Tecti auro, fuluum mandunt sub dentibus aurum, Vergilius libro 7. Aeneid. Vltimum versum citat Seneca epistola 88. Monile dictum est ornatus muliebris, qualem habuisse Eriphylam fabulæ ferunt: ex eo etiam equis propendens à collo ornamentum monile appellatur, Festus. Δέραια, περιδέραιον ἵππων, Varinus & Hesychius: Sed plura de hac voce dixi in Cane in H. e. Equi βασιλικὰ προσόψια καὶ περιδέραια, Plutarchus. Τόν τε περὶ στέρνοις κόσμον ἐλεφαντοφόρον, Philodemus in Epigrammate: Brodæus in Scholijs non attingit: fuerit autem fortassis ornamentum ex ebore. Maurorum equi collaria (περιτραχήλια) ex ligno aut pilo confecta habent, è quibus habena dependet, Strabo. De frontalibus, & ampyce, in præcedentibus dictum est. Οὐκέτι χρυσοχάλινον (λαμπρὸν, πρῷον) ὁρᾷ φαρος ἀελίοιο, Hexameter apud Suidam. Χρυσοδαιδάλτοις φιμοῖσι πώλους, Euripides. Παρώπια (ἢ παράπτυλα, εἰς ἐκ τῶν περὶ ἵππον σοφίας) καὶ ἀντήλια, τὰ περὶ (aliàs παρὰ, & melius) τὰς ὄψεις τῶν ἵππων δέρματα, Varinus Aelium Dionysium citans. Apud Pollucem παρώπια perperam pro παρώπια legitur: & ἀνθήλια per θ. quod communis Dialecti videtur, per τ. vero Ionicæ: cum ex eo sic dici videantur, quasi ad auertendum Solis splendorem oculis apponantur: etsi munimenti causa magis id fiat in equis vectarijs tantum. Dicuntur etiam ἀνθήλια νέφη, τὰ ἐπιπροσθοῦντα τῷ ἡλίῳ, Varinus: id est nubes quæ Soli oppositæ ipsum inumbrant. Quidam ex Theone in Aratum anthelia exponit nubes orbiculatas & rotundas, solem splendore repræsentantes: Sed has vsitatius παρήλια dici video. Helcium dicitur, inquit Grapaldus, ante pectus equorum, & id genus animalium, ab armis, id est humeris, pendens instrumentum quoddam tractorium, quo & molæ illi per machinulam innexæ versantur, & curricula per temonem trahuntur, vnde & nomen accepit: ἕλκειν enim trahere est. Germani vocant komet vel kommen. Illyrij chomut: instrumentum vero quod gestant inter arandum, helcio leuius, nostri vocant halsen, quasi ceruicale aut collare dicas, quoniam collo & ceruici circumponitur. Hinc (ab eodem verbo ἕλκειν, Grapaldus) helciarius apud Martialem, qui fune cannabino nouem trahit aduersus vndas. Sidonius, Curuorum chorus helciariorum. Defectum alioquin me helcio sparteo dimoto nexu machinæ liberatum applicant præsepio, Apuleius nono Metamorph. Et paulo post, Helcio tandem absolutus, refectuq; securè redditus.

Ferramentum quo vngulæ iumentorum circunciduntur, concisorium & circuncisorium Vegetius vocat. Oportet ferramento concisorio animalium soleas ranulasq; purgari, Veget. 1.56. Circuncisorium inferes inter

 vngnem

vnguem & solum, & cum bene elimpidaueris, &c. Idem 1. 26. Laur. Rusius rosnetam vocat, Crescentiensis bulksiam ferream, ni fallor. Absyrtus σμίλην & σμιλίον, Ruellius scalprum transtulit. Lapithas primum equorum vngulas munire ferreis soleis cœpisse ferunt, Polydorus. Nasiterna, genus vasis aquarij ansati, & patentis, quale est quo equi perfundi solent, Festus. Numellæ, vincula ex ferro, quo quadrupedes maximè deligantur, Columella, Varro, Plautus. Pastoram Itali vulgò appellant, & qui de equis parum Latinè scripserunt, vt Rusius & Crescentiensis, qui etiam verbum pastorare vsurpant. Numellæ, machinæ genus ligneum ad discruciandos noxios paratum, quo & collum & pedes immittunt. Neruos, catenas, carcerem, numellas, pedicas, boias, Plautus in Asinaria. Sed de huiusmodi vinculis multa in Cane diximus. Μακκύρα, χειρὶ σιδηρᾶ, ᾗ χρῶνται περὶ τοὺς ἵππους, Hesychius & Varinus. In spatula equi luxata, ponatur stelletta (astelletta) conueniens, sub læsione spatulæ per vnum submissum, vt humores illuc defluant & educantur, Rusius author barbarus. Et rursus de grauedine (vt vocat) pectoris loquens, Astelletta (inquit) in vtraq; spatula ponatur.

Equitantium adminicula quibus pedes inferuntur, vt sessio fiat commodior (staphas nuncupat inscium vulgus) ab Auicennæ interprete, primo Canonis dicuntur subsellares, quia subsella propendeant, vt docti interpretantur. Monet autem inibi Princeps, non oportere subsellares aut pedum integumenta esse iusto arctiora, quoniam eius membri motus longe facilius arcere valeat frigus Cælius. Equos veterum neq; legimus, neque ex monumentis eorum aspicimus, pedum sustentacula, quæ vulgò staffas appellant, habuisse, Volaterranus. Ephippio dextra ac sinistra loris quibusdam ferreæ machinulæ adduntur, quas stapedes eleganter & Latialiter appellabimus: quia in his sessores, dum terga premunt equorum, pedes habere consueuerunt: apud maiores, vt in statuis equestribus apparet, non fuêre, Grapaldus. Germani vocant *stägreiff*. Calcaria dicta qui in calce hominis ligantur ad stimulandos equos (& iumenta) quibus aut pugnandum est, aut currendum, propter pigritiam animalium aut timorem, nam ex timore stimuli nuncupati, Isidorus. Calcari quadrupedem agitabo. Plautus in Asinaria. Seu spumantis equi foderet calcaribus armos, Vergil. 6. Aene. Ferrato calce, atq; effusa largus habena Cunctantem impellebat equum, Silius 7. Punic. Calcaria addere per metaphorā est cupiditatem ac studium alicuius augere atq; acuere. Vide Erasmum in Chiliad. Et natibus addere calcar, Horatius 2. Epist. Isocrates dicebat se calcaribus in Ephoro egêre, contra autem in Theopompo frenis vti solere, Cicero 3. de Orat. Laudataq; virtus Crescit, & immensum gloria calcar habet, Ouid. 4. de Ponto. Ventus suo casu vehementius sufflare, & calcar (id est impetum) admouere, Varro apud Nonium. Generosissimæ creduntur gallinæ, quæ quinos habent digitos, sed ita ne cruribus emineant transuersa calcaria (πλῆκτρα) Columella. Inter equestria instrumenta Polluci numerantur κέντρον, μύωψ. Sed videtur μύωψ potius per υι. diphthongum scribendum cum insectum significat, quod alijs nominibus œstrum & tabanum vocant, aculeo suo infestum, à cuius similitudine stimulus etiam siue calcar, quo equi vrgentur, dictum videtur: est enim illud insectum ex genere μυιῶν, id est muscarum, cuius vocis similiter primam syllabam per diphthongum scribunt. Cum verò lusciosum, siue illum qui proxima tantum videt, remotiora non videt, significat, per ypsilon tantum scripserim, ἀπὸ τοῦ μύειν quod conniuere est: solent enim quibus ita afficiuntur oculi, cum quid accuratius inspecturi sunt, plerunq; conniuere, quod vel ex proprio oculorū affectu clarius intelligo. Sed video in multis dictionibus ypsilon metu pro υι. diphthongo scribi, quod apud veteres quoque factitatum Athenæus alicubi docet. Μυωπίζειν, stimulare, calcar addere. Ἐφεὶς τῷ χαλινῷ τὸν ἵππον, καὶ μυωπίσας, παντὶ τῷ ῥοθίῳ τὴν τῶν ἐναντίων ἵεται, Helio. Aethiop. 9. Et alibi, τοῖς μύωψι τοὺς ἵππους ἐρεθίζοντες. Μυωπίζειν & μυωπάζειν, conniuere oculis, lusciosum esse, palpare. Ἀνάγκη δὲ καὶ ψηχόμενον καὶ μυωπιζόμενον τὸν ἵππον κεχρῆσθαι ταῖς ὁπλαῖς, καθάπερ ὅταν βαδίζῃ, Xenophon. Hoc est, vt Camerarius vertit: Nam siue destringatur, seu à muscis pungatur equus, vti vngulis illum non secus quàm si vadat necesse est. Τῷ κέντρῳ ἐξαιμάσσειν, calcari cruentare, Pollux. Equo ignauo & parū alacri nihil impediet (inquit Pollux) etiam calcar adigere, τῷ ἀθύμῳ ἵππῳ ἐμβαλεῖν τὸν μύωπα. Animosi enim indignantur, & ictu læsi tanquam accepta iniuria in cursum præ iracundia aguntur, (ἐκφέρονται εἰς δρόμον:) & impetu qui periculosus est domino propter iram feruntur. Quòd si quis equitandi artis inscius fuerit, parumq; firmè insederit, illum etiam excutiunt, & ab ab instituta via auferunt. & in posteriores pedes erecti tergiuersantur, ἀναχαιτίζουσιν. Item alibi, Animosiores equos demulcere magis oportet, quàm stimulare, κεντρίζειν. Κέντρα διωξικέλευθα, Philodemus in Epigrammate. Contra, inquit Eustathius, sunt quæ encentrides item dicuntur, id est inhærentes calcaneo stimuli, quibus excitari equos nouimus. Erant & suæ furibus ecentrides, quibus per parietes obrepebant, velut factitasse Corœbus dicitur apud Pausaniam. Cælius. Encentridas pedibus circa calces alligabant equitantes. vt Pherecrates in Dulodidascalo scribit, Pollux. Et rursus, Τοῖς ἡνιόχοις δεῖ κέντρων, μαστίγων, ἐγκεντρίδων. Nam encentridas ad vsum iumentorum Plato Comicus nominauit. Κεντρηνεκέες apud Homerum nominantur equi centro obedientes, ὑπεικεῖς, ταχεῖς, καὶ διηνεκῶς κεντριζόμενοι, καὶ τοῖς κέντροις ἄγοντες καὶ πειθόμενοι, Hesychius, Varinus, Cælius. Κέντορες ἵππων, κεντρισαὶ ἐν τῷ ἐλαύνειν, ἐλατῆρες, ἡνίοχοι, &c. Hesychius & Varinus, apud quem plura. Πτερνίζειν, λακτίζειν, calcibus ferire, calcar adigere: pternis enim, id calcaneis, alligantur calcaria. Κένσαι etiam & κεντίσαι, Hesychius κεντρίσαι exponit. Κέντρα, τὰ τῶν ἵππων πλῆκτρα, Varinus. Πλήξιππος, equorum stimulator. Κεντρότυπος, ὁ μοχθηρὸς, λοίδορος, ἢ ὁ ἡνίοχος, Varinus. De bucentris, id est boum stimulis, suo loco egimus. Λάκτις, stimulus, scutica. Πώλους κέντροις θεινομένους, Euripides. Κένσαι ὁμοκλήσας, acclamando stimula, Homerus Iliados ψ. Κέντρῳ ἐπισπέρχων, Ibidem. Ἀνδὶ κέντροιο θέοντες, Ibidem. Tales ἀπλήκτους vocat Plato, Absyrtus ἀκέντρους. Κέντρων, fur manifestarius: quoniam per tormenta aculei siue stimuli eis admouebantur, Varinus. Ἵππους sanè tormenti genus, cuius ex Plutarcho supra memini: nihil quàm aculeos huiusmodi fuisse crediderim: vt vna litera mutata eculeos aliqui dixerint, alij equuleos, vt cocum & coquum dicimus: quod non animaduertentes Græci ἵππους potius quàm κέντρα transtulerint: nisi quis inde potius hippos & equuleos dictos arbitretur, quòd homines eis ita stimularentur, aut etiam crudelius, vt stimulis & calcaribus equi. Calcaribus equos concitamus, non aliter quàm flagellis è summis arborum partibus, (id est virgis lentis & flexilibus) è loris, è neruo taurino, Grapaldus. E loris flagris propriè scutica dici videtur: nam σκῦτος Græcis corium est. Τὴν τ' ἐπὶ νώτων Μάστιγα, ἰσχὺν μὴ περιθεσπελέην, Philodemus in Epigrammate. Μάστιξ, φραγέλλιον, Hesychius Græcam vocem Latina interpretatus. Μάστις, δαρμὸς, μάστιξ, apud eundem & Varinum leguntur: δαρμὸς tamen suo loco apud illos non reperitur, forte Græcis tantum recentioribus vsitata vox, à verbo δέρειν, percutere. Μαστίζειν, flagellare, commune est: μαστίειν poeticum: μαστίσδειν Doricum. Μαστίζειν & ἱμάσσειν, idem significant: vt μάστιξ etiam & ἱμάσθλη: vt μάστιξ dicta videri possit per aphæresin ἀπὸ τοῦ ἱμάντος, id est à loro, quasi μάντιξ. Μάστιεν: Μάστι δ' αὖ ἐλάαν, pro μάστιγι per apocopen (vel per synæresin potius à recto μάστις:) ἢ οἱ μάστι βάλε: Ἐπέβαλλεν ἱμάσθλην: Ἵμασε καλλίτριχας ἵππους: Μάστιξεν

δ' ἐλάαν,

δὲ ἐλάαν, λείπει τοῦ ἵππους. Hæc omnia à Varino citantur, ex Homero nimirum. Μαστίζειν τὸν ἵππον dixerim: μαστιγοῦν non item, sed παῖδα ἢ δοῦλον ἤ τινα καταδίκων, quanquam & μαστίζειν eosdem. Μάστιξ, δι' ἧς τὸν ἵππον πλήττομεν. Καινεκύων σφίγκτορ' ἰυραφία μάστιγα, in epigrammate, Suidas. Σκυτάλαι, ὄφεων εἰσὶ φλαγέλλια, λῶροι, Varinus. Οἱ μαστιζόμενοι δοῦλοι, στιγματίαι, καὶ στίγωνες: ὥσπερ οἱ μαστιγούμενοι, μαστιγίαι. τὸ δὲ δεῖσθαι μαστίγων, μαστιγιᾶν Εὔπολις εἴρηκεν. Αἱ δὲ μάστιγες, ὑστριχίδες, ἱμάντες, ῥυτῆρες. Τὸ δὲ πρᾶγμα, μαστιγῶσαι, τυπῆσαι, ξᾶναι, κατὰ νώτου πολλὰς τυπῆσαι πληγὰς, παῖσαι, ἐντεῖναι, ἐμβαλεῖν, Pollux. Et alibi, Νωτοπλῆγα τὸν μαστιγίαν Ἀριστοφάνης ἐκάλεσε. Μάσθλη ἢ μάσθλης, lorum molle & tractabile, παρὰ τὸ μάσσω τὸ μαλάσσω, vel ab ἱμάσσω secundum Herodianum: inde pro homine etiam molli & dissoluto capitur, vel inconstante, & qui aliud loquitur, aliud agit, Varinus. Παρὰ Κράτητι ἐν ταῖς Ἑορταῖς καὶ ἀστραγαλωτή τις μάστιξ ὀνόμασται, Pollux: flagellum intelligo cuius lora nodis tanquam astragalis exasperentur: nam & astragalo herbæ nomen à nodoso radice, protuberantibus per interualla nodis: siccis & asperis locis nascitur, è viciarum syluestrium genere: herbarij nostri vocant *christianvvurtz*. Plato Comicus in Cleophônte μαράγναν τὴν μάστιγα nominauit, Pollux 10. 13. Hesychius & Varinus μάραυνα habent per αι. diphthongum: & exponunt, μάστιξ, ῥάβδος, γαυγέλα. Μαραγνά apud eosdem, ῥυταγεία. Vide in Muræna H. a. Μάστιγι δ' αἰὲν ἔλαυνε κατωμαδὸν, id est flagellum frequenter humeris equorum infligebat, Homerus Iliados ψ. Et rursus, Μάστιγι κατωμαδὸν ἤλασεν ἵππους, Iliados o. Apparet sanè penultimæ quantitatem indifferentem esse. Οἱ δ' ἅμα πάντες ἐφ' ἵπποισι μάστιγας ἄειραν Πέπληγόν θ' ἱμᾶσιν, ὁμόκλησάν τ' ἐπέεσσιν, Iliados ψ. Μάστιξεν δ' ἵππους, Iliados θ. Ἐλαφρότεροι μὲν ἵππων Μάστιγι, Calaber libro 4. Ἱμάσθλη ταρφέα πεπληγυῖα, Ibidem. Αὐτὰρ ἱμάσθλην Χερσὶν ἔχε ῥαδινήν, Homerus Iliados ψ. Γέντο (ἔλαβεν) δ' ἱμάσθλην Χρυσείην εὔτυκτον, Iliados θ. Μάσθλη, ἡ μάσθλης, ἡνία, διφθέρα, Varinus. Βουπλῆγα apud Homerum Iliadis sexto aliqui securim interpretantur, qua cædebantur boues: alij flagellum, ex bubulo scilicet corio. Ὅπως τὸ πρῶτον τανύσῃ θοῇσιν ἱμᾶσιν, Homerus Iliad. ψ. Ἐπιμάστιε ἵππους, flagellabat equos, apud eundem: vide Varinum. Vna scutica omneis impellit, Μία μάστιξ πάντας ἐλαύνει: hemistichium heroicum (inquit Erasmus) de negotio dictum, quod facile fieret, videlicet à promptis omnibus, vt suapte sponte currentibus. Fortassis aptè dicetur & in hos quos eadem causa impellit, pura eadem spes lucri, studium commune, idem amor aut odium. Sumptum ab aurigis. Author Suidas. Vsurpat Plutarchus in vita Lycurgi, scribens vrbem Lacedæmoniorum ἀπὸ σκυτάλης μιᾶς καὶ τρίβωνος ἄρχουσαν τῆς Ἑλλάδος ἑκούσης καὶ βουλομένης: id est, Scytala ac sago imperantem Græciæ spontaneæ voluntiq;. Hippocampum interpretantur aurigarum scuticam flectendis equis accommodam; vnde nomen. Et apud Helicen ciuitatem dicitur stetisse Neptunus æneus, habens hippocampum in manu, Cælius. Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis, Silius. Et Massyleum virga gubernat equum, Martialis. Καὶ σοινην (Κ' οἰσυΐνην: id est, Et vimineam, legendum conijcit Brodæus) ῥάβδον ἐπὶ σταδίοισι Ποσειδον Ἀνθετο νικης χάρμα (vox non integra) Ἰσθμιάδος, Philodemus in Epigrammate. Character est ferrum coloratum, quo notæ pecudibus inuruntur, Isidorus. Cauterium interdum pro signo, interdum pro cura adhibetur, Idem. Bucephalum quidam dictum putant ab insigni taurini capitis armo (μηρῷ, Tzetzes: ἰσχίοις, Etymologus) impressi, Plinius. De veterum more literas inurendi equis, vnde samphoræ & coppatiæ dicti, supra egimus in H. a. mox ante propria equorum nomina. Τὸ τοῖς ἀπηγορευκόσι τῶν ἵππων βαλλόμενον σημεῖον, τρίσιππον, ἐκαλεῖτο, Pollux. Ἱππολοχὸς, τοῖς γεγηρακόσιν ἵπποις ἐχάραττον ἐπὶ τὴν γνάθον σημεῖον τροχῷ σχῆμα ἔχον. ἐκαλεῖτο δὲ καὶ τρισίππιον, Hesychius; Trisippion fuit veluti rotula, quædam publica nota, quæ candens malis equorum imprimebatur qui iam consenuissent, Cælius. Τρυσίππιον olim vocabatur character, quem senatus in prohibitione equorum infirmis & attritis (τετρυμμένοις, Hesychius: malim per vnum μ. à τρύω, & sic prima syllaba rectè per ypsilon scribitur: πετριμμένοις à τρίβω, Varinus: & sic rectè per iôta) imprimi curabat, ne amplius ad militiam producerentur: erat autem character ille rotula, maxillæ inijcienda, Hesychius. Τρύσιππον attritis & inutilibus equis additur: Aelius Dionysius τρυσίππειον quatuor syllabis dixit. Inurebatur autem equi iam veteli & exhausti maxillæ figura similis rotæ, siue curandi, siue signandi tantum gratia, Varinus. Ἵππῳ γηράσκοντι τὰ μείονα κύκλ' ἐπίβαλλε, Admonet adagium (inquit Erasmus) vbi vires per ætatem fatiscunt, respirationem ac refocillationem quandam à laboribus dandam. Ductum aiunt ab equis militaribus, quibus senescentibus leuius trisippion admouebant. Zenodotus ostendit prouerbium extitisse apud Cratetem Comicum in Samijs. Erit carmen heroicum, si pro κείκελα legas κύκλα, Hæc Erasmus. Ego vocem corruptam κείκλα apud solum Zenodotum legi puto. Varinus κύκλα habet. Sunt autem fortassis cycli isti partes quædam freni quæ morsui inseruntur, vt etiam trochi & dactylij, nempe orbiculi quidam siue rotundi, siue mucronati.

Strigilis (inquit Grapaldus) instrumentum è ferro dentatum, à stringendo, quod radere significat, dici potest: quo equos & id genus iumenta expolire solent equisones, è corpore sordes abradendo: vnde equotribas appellabimus, vt mulotribas Plautus qui mulas fricant. Strigiles nuncupati à tergendo, Isidorus: sed præstat id fœminino genere vti. Strigilis (inquit Nonius) certum est esse fœminini generis, antiqui & neutro genere protulerunt, (nimirum strigil casu recto.) Si ad illam vitam, quæ cum virtute degatur, ampulla aut strigilis accedat; Cicero. Præstant & strigilum vicem linteolorumq; affectis corporibus, Plinius de spongijs loquens. Hinc strigilecula diminutiuum. Strigilare, idem quod stringere, Grammaticus quidam sine testimonio. Strigiles à stringendo, id est exterendo nomen traxêre: vel quia Græci dicunt στλεγγίδας, quarum vsus non homini tantum ex crassa & ruida lacinia, sed etiam iumentis in quotidianum frictum è ferro, Herm. Barbarus. Distringere apud Plinium 34. 8. pro defricare in balneis, & vti strigilibus. Vide supra in E. nonnihil de defricando & distringendo equo. Inter equestria instrumenta sunt ψῆκτρα & σκοραχίς, Pollux 10. 13. Idem 1. 11. de instrumentis quibus curantur & ornantur equi loquens, sic scribit: Τὸ μὲν ἐκκαθαῖρον τὴν τρίχα, πλέγμα ἐστὶν ἐκ ξύλον, σπάθη. Τὸ δὲ διακτενίζον σιδηροῦν ὀδοντωμένον, πριονῶδες, ψῆκτρα. τὸ δὲ πλεκόμενον ἐκ τῆς φοινικαμπεχόνης κοῖλον καὶ διάκενον πελεχέιον; ὃ καταψήχει τὴν τρίχα, καὶ ἐκλαπτύνει, σκοραχίς. Camerarius spathen ligneum gladiolum interpretatur: sunt eidem verò texta quædam de corticibus palmæ. Ampechonen scio vestem significare, & arborem suo cortice tanquam vestiri: de palma tamen ampechonen dictam nusquam legi: maschale quidem palmæ ramum significat: sed legi alicubi ex palmæ, ni fallor, folijs in Aegypto fieri tanquam storeas & segestria, quas forte phœnicampechonas dixeris. Στλεγγιδοποιός, στλεγγοποιός, στλεγγίς, ἀποστλεγγίσασθαι, ἀπεστλεγγισμένος. Est etiam stlengis, pellis inaurata, quam capiti circumponunt, Pollux: alij laminam auream fuisse aiunt, vt inferius mox dicam. Καὶ ψήκτρην ἵππων ἐρυσίτριχα, Philodemus in epigrammate. Ψήκτρα nominatur in Aristophanis Anagyro. Διὰ ψήκτρας σὺ δρῶ ξανθὴν καθαίροντα ἵππου αὐχμηρὰν τρίχα, Sopocles in Oenomao, vt Pollux citat. Ψήκτρα, ἐργαλεῖον δι' οὗ τοὺς ἵππους κνήθομεν, Καὶ ψήκτρην κνήσμα σιδηρόδετον, In epigrammate, apud Suidam. Στλεγγὶς dicebatur etiam

στλεγγίς, Pollux circa finem libri tertij. Στλεγγίδες, τὰ ξύστρα, quibus in balneis vtimur dum fricamur, & sordes abradimus, τὸν ῥύπον ἐκξεόμεθα. Εὐλιπῆ στλεγγίσματα, Lycophron apud Varinum: quanquam vno gamma non duplici apud eum hæ voces scribuntur, quod non probo. Στλέγγισμα quidem ipsæ sordes sunt, quæ detrahuntur: ἀπὸ τῶν ἀποξυσμάτων στλεγγίδος, Hesychius. Errauit quisquis in Græcolatino Lexico στλεγγίδα vas olearium interpretatus est; incidit autem in hunc errorem (vt facile coniicio) ex verbis Pollucis, qui circa finem libri tertij, gymnasticam supellectilem enumerans sic scribit: Καὶ λήκυθον ἂν εἴποις, καὶ στλεγγίδα, ἐκαλεῖτο δὲ καὶ στλεγγὶς καὶ ξύστρα, καὶ ἀποξύστρα. καὶ τὸ παῖδα ἴσως ληκυθοφόρον: πονηρὸν γὰρ ὁ στλεγγιδολήκυθος. (Ξυστρολήκυθον, κάδιον, καὶ βίαιον ἐλαίου λικέλκαί, Hesychius & Varinus.) Hic certè mos est Pollucis plura vocabula accumulare, dummodo ad vnum argumentum pertineant, etsi res diuersas significent. Quòd verò non sit vas olearium, etsi vsus eius ad hauriendum è lecytho, id est oleario vase oleum esse possit (alia forte quædam strigilis figura olim fuit,) sed obiter & per accidens, ex Suidæ verbis apparet, quæ sunt: Τῇ γὰρ στλεγγίδι οὐ πρὸς τὸ παραξύεσθαι μόνον χρήσαιτο ἄν τις, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ὕδωρ ἀρύσασθαι. Xenophon, Τὰ δὲ ἆθλα ἦσαν στλεγγίδες χρυσαῖ. Καὶ στλεγγιζόμενος, ἀποξυόμενος. Ἀριστοφάνης γήρᾳ; Εἰ παιδαρίοις ἀκολουθεῖν δεῖ σφαῖραν καὶ στλεγγίδ᾽ ἔχοντα. Δαιταλεῦσιν. Οὐδέ ἐστιν αὕτη στλεγγίς, ὁ δὲ λήκυθος καλεῖται στλεγγίς. Καὶ χρυσοῦν ἔλασμα τὸ περὶ τῇ κεφαλῇ τῶν γυναικῶν, Hæc Suidas. Τοῖς δὲ παροῦσιν στλεγγὶς καὶ στλεγγὶς καὶ λήκυθος, Pollux 4. 18. Latinè etiam quidam recentiores strigilem accipiunt pro quodam vasis genere. Plautus in Persa, Ampullam, strigilem, scaphium, soccos, pallium, marsupium habeat. Et in Sticho, Rubiginosam strigilem, ampullamque rubidam. Cum nihil prohibeat his & alijs quos citant locis strigilim balneatoriam accipere, quæ cum ampulla olearia ferebatur, vt post frictionem, & sudoris abstersionem, quæ strigili fiebat, vngerentur. Gliris nardo decoquitur vsque ad tertias, & strigili tepefactum oleum auribus infunditur, Plinius. Τοῖς τὰς ληκύθους καθιεμένοις ἐπὶ γεύματι τοῦ μύρου, σπαθίδα καὶ σπαθοκλήτιον, Poll. Est & xystis, inquit Cæl. alio vocabulo dicta stlengis, hoc est strigil: vnde xusticos seu xysticos legas pro indoctis quidem, sed in cute curanda nimio plus satagentes. Legitur id nomen apud Epicharmum & Diphilum. Ego xystidem in Lexicis Græcorum, Polluce, Aristophanis scholijs, & secundo Idyllio Theocriti, pro vestis aut etiam iaculi genere exponi reperio, pro strigile nusquam: xystra vero pro strigile, receptum omnibus est vocabulum. Stlengis significat etiam ductam ex auro bracteam siue laminulam, qua coronabantur, non mulieres tantum, verum & viri, quod indicat per initia quarti libri Athenæus, Cælius. Phidias fecit distringentem se, Plinius 34. 8. Et paulo post, Lysippus fecit distringentem se: Et mox de eodem Græca voce, Populus magnis clamoribus reponi apoxyomenon flagitauit. Κτένιον, κτενίζειν, λεπιδοχεῖν, in Hippiatricis.

Venio ad rem curulem, in qua cum copiosissimus esse possim, temperabo mihi tamen, vt ad sequentia festinem. Plura conquirendi materiam studiosi habent ex Græcis Latinisq; dictionarijs. Scripsit & Cælius Calcagninus, ni fallor, de appellationibus rei curulis. Ego ea tantum afferam quæ in præsentia se offerunt qualiacunq;, nemini causam dicturus etiamsi præstantioribus quibusdam omissis leuiora commemorauero. Curules equi, id est quadrigales, Festus. Textor etiam currilem dixit equum ex recentiore quodam, dubitans an curulis potius dicendum sit. Curules equos (per simplex r. vt & Festus) Robertus Cenalis episcopus interpretatur qui currus vehunt. De curribus quædam, bigis & quadrigis præsertim, vide supra in Certaminum equestrium mentione. Ζεῦγος, id est iugum vocari potest quicquid iunctum est, etiamsi ex tribus aut quatuor iumentis (hypozygijs) fuerit, Pollux. Sed per excellentiam de mulis dicitur absolutè, & ζευγοτροφεῖν similiter. Subiuges carpento equas, Plinius. Iungere dicimus non equos tantum, sed ipsos etiam currus. Phryges primi bigas iunxerunt, Plinius, per synecdochen. Primus Erychtonius currus & quatuor ausus Iungere equos, rapidisq; rotis insistere victor, Verg. Georg. 3. Ὑποζύγιον, quoduis iumentum: hypozygios vero adiectiuum est. Zygij equi, qui iugum subeunt: qui latera stipant, parori, &c. vt paulò inferius explicabimus. Iugales etiam absolutè de equis poetę dicunt. Ζεύγνυσθέ με ἵππους, Callimachus. Τὼ δὲ ζυγὸν ἤγαγον ὠκέας ἵππους, Homerus Iliad. ψ. Σπουδῇ ζυγὸν, à consequente, pro eo quod est continuo & concitato cursu ferebantur, Varinus. Ἵππος ζυγός, Suidas, nec aliud addit. Ζυγομαχεῖν & ἀσφηνιάσαι verba, tum de celere equo, tum de iunctis sub curru vsitata, superius ex Varino explicaui. De vehiculis, Isidorus lib 20. Etymol. Textor in officina 16. Vehiculum cum quatuor rotis Phryges inuenerant, Plinius. Cur Septimontio vehiculis iunctis vti cauebant? Plutarchus problematum Rom. 66. Copia rei vehiculariæ data, Marcellinus libro 14. Vehicularij, qui vehicula agunt seu regunt. Villas adire alcllis aut vehiculis, Plinius. Vehia, Oscorum lingua plaustrum dicitur, Festus. A veteribus vehu pro via dicebatur, quod per eam omnia veherentur. Rustici etiam nunc quoq; viam veham (Germani proxima voce *wäg*) appellant propter vecturas, Varro 1. de re rust. Vehicula triomphalia, Plinius: meritoria, Suetonius. Camerata vehicula, qualia sunt pensilia in quibus matronæ gestantur, Budæus. Omnesq; di, qui vehiculis thensarum solennes cœtus ludorum initis, Cicero 7. Verr. Veches vel vehis, quantum fœni vel stercoris vna vectura in plaustris vel alijs instrumentis ferre possumus, (*ein karreten*, sed hoc minus est, non plaustri, sed biroti vehiculi aut carrucæ onus: *ein fart*, communius & generalius est, pro cuiusuis vehiculi onere) vehes autem stercoris habet modios octoginta. Vtuntur hac voce Plinius & Columella. Mulieribus interdictum est ὀχήματι χρῆσθαι ζευκτῷ, Plutarchus in quæstionibus rerum Rom. 54. Ὄχημα ad verbum sonat vehiculum: videtur autem generalis vox. Hesychius enim exponit ἅμαξαν, ἅρμα, δίφρον: hoc est, plaustrum, currum, bigas. Ὀχηματικὴ δύναμις, quasi vectariam facultatem dicas, triplex est in bellis: vna equis, altera curribus, tertia elephantis constat. (singula enim horũ ὀχήματα dixeris,) Suidas in Ἱππική. Ὀχέεσσι & ὄχεσφιν Homerus dixit pro ὀχήμασιν, ἅρμασιν. Ὀχμάζειν, equum cum freno agere, vel sub curru vt dixi in Ceruo cap. 5. Currus generale nomen videtur, per excellentiam verò pro quadrigis poni, vt & ἅρμα apud Gręcos. Erichthonius primus quadrigis vsus, Plinius. Scholiastes Pindari harma, id est currum ab eo inuentum ait. Vergilius lib. 7. de bigis dixit, Absenti Aeneę currum geminosq; iugales. Graues & propemodum immobiles currus illuuie & voragine hærebunt, Curtius. Currus agitare volantes, Vergilius in Georg. Curriculum, paruus currus. Polydamas athleta currum cum equis concitatum retinuit, Ἄνδρα ἡνίοχον ἐλαύνοντα σπουδῇ τὸ ἅρμα ἐπέσχε τοῦ πρόσω, Pausanias Eliac. 1. Curribus olim, ἅρμασι, in bellis vehebantur, non equis singularibus, Scholia in Homerum. De curribus bellicis, vide Pollucem 1. 10. Cælium 21. 18. Πολεμιστήρια καὶ τὰ πολεμικὰ ἅρματα, ἐφ᾽ ὧν ὁπλίτης ἐπιβαίνει ἅμα τῷ ἐπιβάτῃ: hæc Theseus inuenit, Scholia in nubes Aristophanis: plura vide supra inter Equestria bellica, hac ipsa huius capitis parte. Huc pertinent etiam falcati currus ἅρματα δρεπανηφόρα, ἢ καταδρεπανηφόρα. Βόας εἰς ἅμαξαν ἄξαι ἢ ἡμιόνους εἰς ἅρμα, Varinus in Ζεῦξαι. Ἅρματα δ᾽ ἐμπίπτοντα καὶ ἄντυγες ἀμφαράβιζον Ἵππων ἱεμένων,

ἱεμένων, Hesiodus in Aspide. Ῥίμφ' ἔφερον θοὸν ἅρμα κονίοντες πεδίοιο, Ibidem. Κόνις δέ σφ' ἀμφιδεδήει Κοπτομένη πλεκτοῖσιν ὑφ' ἅρμασι καὶ ποσὶν ἵππων, Hesiodus in Aspide. Et rursus, τὰ δ' ἐπικροτέοντα πέτοντο Ἅρματα κολλήεντα. Ἵπποις ἐν ἅρμασι ...οντες, Calaber libro 4. Καὶ ὑφ' ἅρματ' ἔρυσσαν (σὺν ἵππους,) Ibidem. Pindarus Oenomai χάλκεον ἔγχος, pro curru dixit. Ἐρυσάρματας ἵππους, Homer. Iliad. ο. id est currum trahentes, currui subiuges equos. Vide Varinum: quamuis apud eundem secunda syllaba per iôta quoque scripta reperitur. Ἅρμα ἐλᾶν vel ἐλαύνειν, vnde ἁρματηλάτης. Hamatrochiæ & harmatrochiæ discrimen, in Porphyrij quæst. Homeric. Lydi celebres fuerunt in re equestri, vnde Lydius currus in prouerbium venit, vide Erasmum: Meminit Varinus. Ἁρματίαι, ἅρμα ἐπιβάλλον πόδα, nomina iactuum in tesseris apud Pollucem. Quadrigæ & bigæ, sæpius quidem numero plurali, interdum etiam singulari dicuntur. Quadriga, apud Solinum. Curriculum quadrigarium, Valla ex Herodoto. Apta quadrigis equa, Horatius 2. Carm. Quadrigæ elephantorum Gordiano decretæ sunt, vtpote qui Persas vicisset, vt triumpho Persico triumpharet: Misitheo autem quadriga equorum & triumphalis currus, Iul. Capitolinus. Nauibus atque quadrigis, Citis quadrigis, Iouis quadrigis, Vide in Chil. Eras. Erichthonius omnium princeps, currus equis iunctis docuit quadrigis solaribus persimiles compingere, vt supra dixi. Plinius quadrigas Erichthonium inuenisse scribit, Scholiastes Pindari harma, id est currum: hoc enim nomine pro quadrigis aliquando per excellentiam vtuntur. De hoc Erichthonij inuento vide Cælium 13. 7. Cisternes Sicyonius equos quadrigarum medios, eosq; singulos ex vtraque parte simplici vinculo primus applicuit, Isidorus. Ab Afris quadriiuges equos iungere græci didicêre, Herodotus. Quadrigas Medeæ complures Euthycrates Lysippi filius optimè expressit, Plinius. Phyromachi (Pyromachi forte, aut Ephyromachi) statuarij quadriga regitur ab Alcibiade, Idem. Euphranor statuarius fecit quadrigas bigasq;: Item Alexandrum & Philippum in quadrigis, Plinius. Theodorus statuarius quadrigulam fecit tantæ paruitatis, vt totam eam currumq; & aurigam integeret alis simul facta musca, Idem. Aelianus in Varijs lib. 1. Myrmecidam Milesium, & Callicratem Lacedæmonium huiusmodi quadrigas fecisse scribit. Aristides Thebanus pinxit currentes quadrigas, Plinius. Aristodemus bigas cum auriga fecit, & quadrigas, Idem. Delphico oraculo (inquit Valerius libro 1.) Macedonũ rex Philippus admonitus vt à quadrigæ violentia salutem suam custodiret, toto regno disiungi currus iussit: cumq; locum, qui in Bœotia quadriga vocatur, semper vitauit: nec tamen denunciatum periculi genus effugit: nam Pausanias in capulo gladij, quo eum occidit, quadrigam habuit cælatam. Quadrigam meritoriam Dasypodius interpretatur ein rollwag. Τέθριππον, τετράϊππον ἅρμα, Varinus. Τέθριππα in honore apud Indos proximo post elephantes sunt: deinde cameli: vni vero equo insidere ignobile, ἄτιμον, Arrianus. Τεθριππόβατον, ἡ στολὴ τῇ ἱερᾷ τοῦ ἅρματος, Varinus. Τεθριπποβάται, qui vehuntur quadrigis. Τέτρωρον, παρὰ τὸ Λέρνεσθαι καὶ ἡνιοχεῖσθαι σὺν ἵπποις αὐτῷ, Varinus. Τῷ δ' ἡλίῳ βωμῷ παρειστήκει τέτρωρον ἵππων λευκῶν, Heliodorus. Τετράοροι, τέσσαρες ἐπὶ τοῦ τεθρίππου ἐπιζευγνύμενοι, Hesychius & Varinus. Vide etiam τετράωροι per omega. Τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι αὐτοῖσιν ὄχεσφιν Ἐλθόντες, Homerus Iliad. lambda. Hîc scholia, Αἱ δύο ξυνωρίδες, ὅπερ καὶ τέτρωρον λέγεται. Ἡ δ' ὥστ' ἐν πεδίῳ τετράοροι ἄρσενες ἵπποι, Homerus in Odyssea. Τέθριππον, τετράϊππον, Varinus. De quadrigis, quas Romani Veienti cuidam figulo locauerunt, supra dixi in Celeris equi mentione in H. b. Bigas primum iunxit Phrygum natio, Plinius. Bigati, Liuius. Biiuges equi & biiugi Vergilio: δίζυγες, Homero. Eutychides pinxit bigam, regit Victoria, Plinius. Et rursus, Pasicrates bigæ Pitho mulierem imposuit. Bigarij equi: tales maximè Hetruria dextrarios vocat, Hermolaus. Synoridem quid veteres appellarint, supra alicubi diximus. Συνωρίς, ἅρμα δίπωλον, ἐκ δύο ἵππων, ἢ συζυγία, δυάς, Hesychius. Συνωρίδα, ζυγήν, κυρίως ἐπὶ τῶν ἡμιόνων, ἢ ἐκ δύο ἵππων λέγουσι, Varinus. Hesychius addit, ὄρευς γὰρ ἡμίονος: quasi etymologiam vel compositionis rationem afferens: mihi quidem ξυνωρὶς à mulis dici nequaquam videtur, vt neq; τέτρωρον. Ταύρων ξυνωρίς, & alibi βοῶν, apud Heliodorum legitur, pro dyade simpliciter. Τῶν ἵππων Εὐμήλου πολὺ μᾶλλον ἐοικότα κατασκευάσαντες τὴν συνωρίδα τῶν βαλαντίων, Suidas in Τῶν. Συνωρὶς καὶ συνωρισμὸς ἢ κῶος, iactuum in tesseris nomina apud Pollucem. Quatuor equos Scholia Homeri duas bigas & quadrigam interpretantur. Ἑξάπωλον ἅρμα, in quo sunt seiuges equi, Bud. in comm. Δίφρος locus in curru, vbi auriga stans equos regit, (Pollux harmation diphron vocat) per synecdochen pro ipso curru ponitur: quasi διφόρος vel δυοφόρος (forte quòd à duobus equis trahatur: pro biga enim vsurpari solet, vel cum pro parte currus accipitur, quod in ea homines versentur, auriga & miles parabates.) Vide Varinum. Quadrigam currum plenum & perfectum dicunt, bigam non plenum. Εὐπλεκέων δ' ἐπὶ δίφρων Ἡνίοχοι βεβαῶτες ἐφίεσαν ὠκέας ἵππους, Hesiodus in Aspide. Δίφρος εὔπλεκτος, Homerus Iliades ψ. Διφρεία alia est Libyca, alia Persica, alia Laconica, Pollux. Currum & vehiculorum permulta sunt genera, vt carrus, carruca, cisium, carpentum, rheda, &c. Celerius voluntate Hortensij ex equili educeres rhedarios, vt ibi haberes mulos, quàm è piscina barbatum mullum, Varro. Rheda vocabulum Gallicum, genus leuiculi currus, quo gestabantur nobiliores in villas suas, cuiusmodi sunt hodie quos Itali cochios vocant. Plurima Gallica valuerunt, vt rheda & petoritum quoq;, Quintilian. lib. 1. Hanc epistolam dictaui sedens in rheda, cum in castra proficiscerer, Cicero ad Attic. Omnemq; aciem suam rhedis & carris circundederunt, Cæsar. 1. bel. Gal. Quem tollere rheda Vellet iter faciens, Horat. 2. Serm. Rhedarius auriga rectorq; ipsius rhedæ apud Ciceronem pro Mil. Rhedam mihi videri, ferè vsurpari pro vehiculo cui muli ad itinera conficienda iunguntur, dixi supra in E vbi & diuersa equorum à vehiculis formata nomina protuli, qualia sunt, carrucarij, carpentarij, cisiarij. vectarij. Tritoque trahunt epirhedia collo Segnipedes, Iuuenalis Satyr. 8. Quum sit epi præpositio Græca, rheda Gallicum: nec Græcus tamen, nec Gallus vtitur composito: Romani suum ex vtroque fecerunt, Quintilianus libro 1. Eporhedicæ etiam, teste Plinio, Gallica vox est, bonos equorum domitores significans. Petoritum, Gallicum vocabulum, genus vehiculi, apud Belgas Galliæ ciuitatem repertum, vt Varro scribit: quamuis sint qui ex Græco vocabulo & Latino compositum velint, dictumque à voluendis rotis, vt Gellius testatur 15. 30. Legitur hæc dictio apud Horat. 1. Serm. & Secunda epistola, Esseda festinant, pilenta, petorita, naues. Et apud Plin. 34. 17. Benna lingua Gallica genus vehiculi appellatur: vnde vocantur combennones (socios vulgò hodie compaignons nominant) in eadem benna sedentes, Festus. Bennæ emantur, Cato cap. 23. Nos bennas hodie vocamus instrumenta monotrocha, quibus rustici lætamen in agros inuehunt, ansis vtrinq; prominentibus ante se impellentes. Rob. Stephanus bennam hodie à Gallis tombereau vocari docet, à Picardis bareu. Essedum, vehiculi genus Gallorum Britannorumq;, apud Belgas primo repertum. Et propriè essedum in equo. Hic Vedius venit mihi obuiam cum duobus essedis & rheda equis iuncta, Cicero 6. ad Att. Solitus in gestatorio ludere, ita essedo alueoque adaptatis ne lusus confunderetur, Sueton. in Claud. Vtitur & Cæsar 4. bell. Gall. Gallica vel molli melius feret esseda collo, Vergil. 3. Georg. de equo. Britannica esseda, Propertius lib. 2 Eleg. 1.

Multisonora esseda, Claudianus de mulabus Gallicis. Esseda etiam fœminino genere legitur apud Senecam in epistolis. Pilentum, inquit Festus, vehiculi genus, quo matronæ ferebantur. Idem videtur esse quod petoritum, quod est quatuor rotarum, ab Hispanis introductum. Varro de lingua Latin. in consuetudinem sua ætate primum venisse scribit. Estq; eius formæ, qua nostri temporis principum Italiæ mulieres vectantur: ita libratum, vt considentes in puluinis in aëre suspendi agitatæ videantur. Castæ ducebant sacra per vrbem Pilentis matres in mollibus, id est pensilibus, Verg. 8. Aeneid. Honoremq; ob eam munificentiam ferunt matronis habitum, vt pilento (codices impressi habent plaustro: vetus exemplar, pilento) ad sacra ludosq;, carpentis festo profestoque vterentur, Liuius 5. ab Vrbe. Ante fores iam pompa sonat, pilentaq; sacra Præradiant ductura nurum, Claudianus de nuptijs Honorij. Carpentum, genus vehiculi, dictum quasi carmentum à Carmenta Euandri matre. Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant, Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor, Ouidius 1. Fast. Mulionem euitantem super ipsum corpus carpentum agere præcepit, Plinius de viris illustribus 7. Nero ostentabat hermaphroditas subiuges carpento suo equas, Plin. hist. Mat. Carpentis vtebantur in bello, Liuius 1. ab Vrbe. Serica carpenta, serico panno ornata, Propertius 4. Eleg. Volucri Carpento rapitur pinguis Damasippus, Iuuenalis Satyra 8. Carpentarius, equus qui carpenta ducit: & faber, qui facit, Sipontinus. Cisium, genus vehiculi biroti, inquit Nonius. Cisio celeriter ad vrbem vectus, Cicero. Et alibi, Decem horis nocturnis sex & quinquaginta millia passuum cisijs peruolauit. Vnde apparet hoc vehiculi genus ad celeritatem comparatum esse. Vide Budæum in Pandectas. Cisiarius, qui cisium agit. Sicisiarius, id est carrucarius, dum cæteros transire contendit, cisium euertit, Vlpianus. Aliâs legitur cissium & cissiarius s. duplici. Carrus & carrum, vtroque modo dicitur, à cardine quatuor rotarum, vel quòd currendo sonet. Ea die per viarum angustias carra complura, multosq; lanistas retraxit, Hirtius lib. 6. Alteri ad impedimenta & carros suos se contulerunt, Cæsar 1. bel. Gal. Vix qua singuli carri ducerent, Idem. Vtitur & Liuius. Carruca videtur diminutiuum à carrus. At nos carrucas ex argento cælare inuenimus, Plinius lib. 33. Nec feriatus ibat ante carrucam, Martialis lib. 3. Carrucarius, qui carrucam regit, Vlpiano: mula carrucaria, quæ trahit, Eidem. Arcera apud Varronem & Ciceronem citante Nonio, plaustrum est rusticum tectum vndique quasi arca: hoc vehiculi genere senes & ægroti vectari solent. Arcirma, genus est plaustri modici, quo homo gestari possit, Fest. Plaustrum, currus. Grauia plaustra, Vergil. 3. Georg. Stridentia, Ibidem. Leuia, Claudianus. Robusta, Horatius. Vehere poemata plaustris, Idem in Arte: id est, inquit Acron, tam multa scribere, quæ quis possit plastris aduehere. Flexerat obliquo plaustrum temone Bootes, Ouidius 10. Metamor. de vrsa sydere cœlesti. Geminum plaustrum, Seneca Oedipo. Plaustrarius, qui regit plaustrum, Vlpianus. Plostrum idem quod plaustrum. Quot iuga boum, mulorum, asinorum habebis, totidem plostra esse oportet, Cato. Plostellum, diminutiuum. Plostellum Pœnicum, assibus dentatis constat cum orbiculis ad excutienda è spicis in aream grana, Varro libro 1. de re rust. Traha, genus vehiculi sine rotis, quo coloni vtuntur, à trahendo dictum, vt ait Seruius, (*ein schleipfen, schlitten.*) Tribulaque, traheæq;, & iniquo pondere rastri, Vergil. 1. Georg. pro traheæ per epenthesin. Ἀπήνη mulis iungebatur: de hac & calpe, vide supra in certaminis Olympici mentione. Vt cum boues defessi iugo trahunt δυσεργέα ἀπήνην Ἄχθει πελλῷ ὑπ' ἄχθει δινήεντι τειρόμενοι, Calaber libro 6. Ἵππους ἐντύνειν, ὑπὸ δὲ ζεῦξασθαι ἀπήνην, Orpheus Argon. Συνωρίδα πῶλον καπέζευξε Κάστωρ, ἅρμα Ἐριθόνιον, ἀστράβην Ὀξύλος ὁ Αἰτωλός, Scholia in Pythia Pindari. Ἅμαξα propriè boum est, ἀπήνη equorum vel mulorum, Varinus. Ὀχήματα ἄνιππος, ἁμαμαξόδεντος, Pollux. Ἁμαξίς, diminutiuum, plostellum. Βόας εἰς ἅμαξαν ἄξαι ἢ ἡμιόνους εἰς ἅρμα, Varinus in Ζεῦξαι. Καραμύες, οἱ Σκυθικοὶ οἶκοι, ἔνιοι δὲ τὰς κατήρεις ἁμάξας, Hesychius & Varin. Κανάμα, πλοῖον, ἢ ἐπὶ τῆς ἁμάξης σκηνή, Iidem. Λαμπήνη, ἅμαξα βασιλική. ἴδιον πελμφανές, ὃ ἐστιν ἅρμα σκεπαστόν, Suidas. Varinus addit, ἢ ἀξιόβιον πελιχεφαλής, ex Hesychio: sed suspicetur aliquis corruptum hoc esse pro ἴδιον πελμφανές: quanquam & ἴδιον vocem deprauatam puto, cum in nullis Græcorum lexicis reperiatur, & legendum ῥαῖδον, quæ vox à Latinorum rheda deducta est. Ῥαίδιον, τετράκυκλον. καὶ ῥαῖδον, ἅρμα σκεπαστόν, Varinus. Λαμπήνη, εἶδος ἁμάξης ἐφ' ἧς ὀχοῦνται, Hesychius hamaxan generale vocabulū faciens. Σάτιον vel σατίνη, plaustrum, vehiculum, apud Homerum in Hymnis, Ποιῆσαι σατίνα καὶ ἅρματα ποικίλα. Σατῖναι ἅμαξαι, Varinus. Φορεῖον, lectica, vehiculum, in quo scilicet homines feruntur: vnde & Latini gestatorium dixerunt. Solitus etiam in gestatorio ludere, Suetonius in Claudio: mox autem gestatorium illud essedum vocat. Gestationum leuissima est naui in portu, vel in flumine lectica aut scamno: acrior vehiculo, Celsus. Thensæ, sacra erant vehicula, authoribus Festo, Seruio, & Asconio: cum pompa ordinum, hostiarum & officiorum: sic dictæ quòd ante eas lora tenduntur, quæ gaudent manu tenere & tangere qui eas deducant: vel ἀπὸ τοῦ θείου, hoc est à re diuina. Vtuntur hac voce Cicero & Liuius. Omnesq; dij qui vehiculis thensarum solennes cœtus ludorum initis, Cic. 7. Verr.

De partibus curruum, Pollux 1. 10. Quid chœnix, chœnicides, plemnæ, syringes, tormæ, enelata, hamaxedonia, cnemæ (id est radij.) Cælius 16. 17. Quid apsis, episotron, itys Idem 18. 10. Ἀμπρον (inquit Hermolaus in Plinium 8. 44.) funiculus is qui per iuga ipsa tenditur, aut quo trahi ferri ue solent à iumentis onera. Inde verbum ἀμπρεύειν, vt glossematorum scriptores aiunt, propriè significat iter curru facere, per abusionem verò translatum est ad veterina iumentaque: sed & onusta, inquiunt, iumenta si quis iuuerit, ἀμπρεύειν dicetur, ijs verbis: Καὶ ἀμπρεύειν δὲ τὸ τῷ ἕλκοντι ζεύγει βοηθεῖν. Συναμπρεύων καὶ παραπορευόμενος παρώρμα τὰ ζεύγη πρὸς τὸ ἔργον, id est connitendo comitandoq; accendebat iumenta ad opus. Aristoteles de vetulo Atheniensi mulo. Plinius sic vertit, Iumenta comitatu nisuque exhortaretur. Theodorus minus propriè, Commeans & obiens iumenta exhortabatur. Vide supra in Boue H. e. & in Mulo H. d. & Ἀμπρεύω in Etymologico, ἀμπρεύοντας apud Suidam. Πλῆμναι, αἱ χοινικίδες τῶν τροχῶν δι' ὧν ὁ ἄξων στρέφεται, Scholia in quintum Iliados. Plemnæ, inquit Cælius, modioli dicuntur, quoniam ab axe impleantur: plemas vero vndas accipiunt, in Oceano præcipuè, vnde plemmyra, id est, inundatio. Πλήμνη, χοινικίς, ἀπὸ τοῦ πληροῦν τὸν ἄξονα, Scholia in Iliados ψ. Πλῆμαι, radij in rota, vt quidam ineptè in Lexico Græcolatino interpretatur. Ἐπὶ δὲ πλήμνῃ μέγ' ἄϋτεν, Hesiodus in Aspide. Τόρμος, ἡ πλήμνη τοῦ τροχοῦ, εἰς ἣν ὁ ἄξων, Varinus & Hesych. Syrinx quidem propriè videtur appellari ipsum foramen cui inseritur axis, πλήμνη vero lignum orbiculare inter radios & foramen illud medium: vel vt Pollux habet, quod circa axem voluitur. Χοινικὶς vero (à similitudine mensuræ chœnicis, vt Latinis etiam modiolus à mensura huius nominis) illud totum, hoc est lignum vnà cum foramine: etsi Varinus chœnicidas & syringas interpretatur foramina quæ aliâs chnoæ dicantur. Καὶ περὶ νύσσαν ἀσφαλέως χαμψοντα τροχῷ σύνεγγυς φυλάξαι, Theocrit. Idyl. 31. Plura vide apud Varinum in Πλήμναι (lege πλῆμναι) & Πλήμνη. Ἅρματα δ' ἐκτύπεε καὶ ἄντυγες ἀμφαράβιζον, Hesiodus in Aspide. Ἄξων δ' ἄξων νέρθεν ἅπας πεπάλακτο, καὶ ἄντυγες αἱ περὶ δίφρον, Ἃς ἄρ' ἀφ' ἱππείων

ἱππείων ἐπέβαλε ῥαθάμιγγες ἔβαλλον, αἵ τ' ἀπ' ἐπισσώτρων, Homerus Iliad. λ. Achilles armatus currebat παρ' ἄντυγα καὶ συρίγγας ἁρματείους, Euripides in Iphig. in Aulide. Ἄντυγες, αἱ περιφέρειαι τοῦ ἅρματος αἱ περιπεπηγυῖαι, τὰ ἐπὶ τοῦ δίφρου ἡμικύκλια, ὅθεν καὶ τὰ ἡνία ἐξάπτονται. αἱ περιφέρειαι τοῦ ἁρματίου δίφρου. ὁμοίως δὲ καὶ ἡ τῆς ἀσπίδος περιφέρεια. ἄντυξ καλεῖται, Ibidem. Ἐξ ἐπιδιφριάδος πυμάτης, Homerus Iliad. decimo: Scholia exponunt, ἐκ τοῦ ἐσχάτου μέρους τοῦ ἁρματείου δίφρου τῆς περιφερείας, ὃ καὶ ἄντυξ καὶ ἐπιδιφριὰς καλεῖται. De diphro currus parte, cui auriga insistit, plura vide supra in mentione bigæ. Homerus etiam rotas (τροχοὺς) Ionice κύκλα vocat, (κύκλα χάλκεα, Iliad. ψ. rotam exponunt) & ὀκτάκνημα (quinto Iliadis) cognominat, hoc est, ὀκταράβδα, ὀκτὼ κνήμας ἔχοντα, octonis constantes radijs. Axis quidem est, ἄξων, ὁ εἰς τὰς χοινικίδας ἐμβαλλόμενος ἑκατέρου τροχοῦ, lignum medium transuersum, vtriusque rotæ modiolis insertum: continetur autem in eis obfirmaturq; clauis, quos ἐνήλατα vocant. Pollux eosdem clauos paraxonios, vel epibolos vel embolos vocari scribit. Παραξόνια, κινδυνώδη καὶ περίβολα, τὰ παρὰ τὸν τροχὸν ἑλκόμενα, ab axe, quod ea pars semper in periculo sit, Varin. Ἀκραξόνια, axium partes extremæ, Pollux. Ἁρματοπηγὸν δὲ καὶ ἡνίοχον Οἰνομάου ἐμβαλόντα κήρινον ἔμβολον ἐπὶ τοῦ ἀκραξονίου, ἢ οὐδ' ὅλως ἐμβαλόντα τὸν ἔμβολον, Varinus in Oenomao. Δεξιτερὴ ἀπήνη ἄχθει πεπτηυῖαν ὑπ' ἄξονι δινήεντι, Calaber libro 6. Ἴτυς, ἡ περιφέρεια τοῦ ὀχήματος. ἀψῖδες δὲ, ἐξ ὧν ἡ περιφέρεια γίγνεται τοῦ τροχοῦ. ἡ ἀψὶς, εἰς ἣν αἱ κνῆμαι ἀπὸ τῆς χοινικίδος ἐμπήγνυνται. Itys, ipsa currus (rotæ) circunferentia, siue gyrus, apud Homerum, Varinus. Ἐπισσωτραὶ, οἱ κανθοὶ, τὰ ἐπάνω τῶν τροχῶν σιδήρεα, (lege σιδήρεια,) Suidas. Apsis quidem etiam σῶτρα vocatur, Pollux. Idem episotra per s. vnum scribit, vt sic dicta videantur tanquam episostra, hoc est absidi adiuncta ferramenta. Οὐδὲ τι πολλὴ γίνετ' ἐπισσώτρων ἁρματροχιὴ κατόπισθεν ἐν λεπτῇ κονίῃ. Homerus Iliad. ψ. Et rursus, Ὅσσον δὲ τροχοῦ (τοῦ τοῦ ἁρματίου) ἵππος ἀφίσταται, ὅς ῥα τ' ἄνακτα ἕλκῃσι πεδίοιο τιταινόμενος σὺν ὄχεσφιν: τοῦ μέν τε ψαύουσιν ἐπισσώτρου τρίχες ἄκραι οὐραῖαι, ὁ δέ τ' ἄγχι μάλα τρέχει. Ἐπίσωτρα, (vide Etymolog.) τὰ ἐπάνω τῶν τροχῶν σιδηρᾶ ἢ χαλκᾶ, ἃ καὶ κανθοὶ καλοῦνται. ὁ ἔξωθεν τὸν τροχὸν κατέχων σίδηρος. οἱ σιδηροῖ ἢ χαλκοῖ κύκλοι τῶν τροχῶν, Hæc omnia ferè ex Scholijs in quintum Iliados. Ἕστωρ, instrumentum illud quod totum inseritur temoni, quo totum iugum retinente, currus ducitur. Paxillus qui in summo temone præfigitur, cui annulus innijcitur, & iugi lora obligantur, vt iugum retineant, sic Aristophan. Alij curuaturam, vel circinatum foramen iugi, quod iumentorũ ceruicibus aptatur: Item ὁ πρῶτος κρίκος τοῦ ῥυμοῦ, apud Eustathium vbiq; πῦλος pro κρίκος: legitur in manu scriptis exemplarib. Item cuneus, ἔμβολος, clauus, Eustathius in Iliados ω. Hæc de hestore eruditus quidam in Lexicon Græcolatinum retulit. Vide Ἕστωρ apud Varinum. βληχροὶ, οἱ τῆς ἁμάξης τροχοὶ, σφῆνες, ἐμβλήματα. οἱ δὲ γόμφους καὶ συμβολὰς ἀξόνων, Hesych. Λέπαδνα & μασχαλιστῆρες superius dicta sunt: lora videlicet, quibus ceruices equorum alligantur iugo (nam de ephippiato quoque equo dicuntur.) Ῥυμὸς, pars currus, temo inter equos, vide Hesych. &c. Ῥυμὸς δ' ἐπὶ γαῖαν ἐλύσθη. Homerus Iliad. ψ. Ἡνίαι, vide supra inter equi singularis instrumenta. Ἀφέται, lora altiora, quæ terga equi iugalis excurrunt, sub alis eius succincta, Budæus in Annot. sec. Ἱππαλικτά. τὰς τραχίνας σειρὰς Πάρθοι οὕτω καλοῦσι. Hesychius & Varinus. Ex equis iunctis, οἱ μὲν ὑπὸ τῷ ζυγῷ ζύγιοι (ἢ ζυγῖται, Varinus) οἱ δ' ἑκατέρωθεν, παρήοροι καὶ παράσειροι, καὶ σειραφόροι: καὶ αἱ τούτων ἡνίαι, σειραὶ, καὶ παρηορίαι, Pollux 1. 10. Cælius ad verbum sic transtulit: Qui iugum subeunt equi, Zygij nominantur: qui latera stipant, pareori, penultima longa (etiamsi eorum habenæ sitæ, ac pareoriæ dicuntur. Ego pareoros cum o. breui potius quàm producto scripserim, vt & alij plærique omnes, & Homerus Iliad. θ. Ὄφρ' ὁ γέρων ἵπποιο παρηορίας ἀπέταμνε. Σειραφόρος ἵππος, ὁ ἔξω τοῦ ζυγοῦ. qui & παρήορος, Varinus & Scholia in Aristophan. Σειραῖος, equus dexter, Lexicon. Παράσειρος, ὁ ἀκόλουθος ἵππος, Varinus: apud eundem alibi penultima per ypsilon scribitur, vt & apud Pollucem. Ἄσειρος ἵππος, ὁ μὴ ἔχων σειρὰν, ὑπὸ δὲ ζυγόν: ἀλλ' ἄφετος, καὶ ἄνετος, Varinus: & alibi Ἄσυρος (per ypsilon in penult.) ἄδετος. Παρήορος ἵππος, & παρηορίαι habenæ quibus alligatur, vide plura apud Varinum. Παρήορος, ὁ ἐκ (lego ἐκτὸς) τοῦ ἅρματος τρέχων, Hesychius: ὁ παραζευγνύμενος. Τοὺς μὲν μέσους ζυγίους κτλ. Κορίνθῳ τρέχει βαλιὰς, τὰς δ' ἔξω σειραφόρους ἀντήρεις καμπαῖσι δρόμων, Euripides. Funalis vel habenalis à quibusdam vocatus equus (de quo plura dixi supra) currui ad dextram sinistramque iungebatur, quare eundem σειραφόρον esse conijcio.

Ἱππίνομαι, μισθὸς ἱππικὸς καὶ τῶν ἡμιόνων, Hesychius & Varinus. Ἱπποπωλῶ, equos vendo, Varinus. Ἱπποπώλης, equorum venditor, Lexicon. Ἱπποπώλων, equestrium, aurigarum, circa equos versantium, Varinus. Εἴποις δὲ ἱπποκομεῖν ἐξ ἀγέλης πῶλον, ἱππωνῆσαι, καὶ ἱππωνία, Pollux. Ἱπποτροφία, equorum nutritor. Ἀπὸ τοῦ τρέφω, ἱπποτροφῶ, ζευγοτροφῶ, ζευγοτροφῶ. Ἱπποτροφεῖν δ' ἐπιχειρήσας, ὃ τῶν εὐδαιμονεστάτων ἔργον ἐστὶ, φαῦλος δ' οὐδεὶς ἂν ποιήσειε, οὐ μόνον τοὺς ἀνταγωνιστὰς, ἀλλὰ καὶ τοὺς πώποτε νικήσαντας ὑπερεβάλετο, Isocrat. περὶ ζεύγ. Πρώτη δ' ἱπποτρόφησε γυναικῶν, Pausanias in Lacon. Hinc καθιπποτροφῶ, in alendis equis consumo: & καταζευγοτροφῶ. Isæus περὶ τοῦ Δικαιογένους κλήρου, Οὐδὲ γὰρ εἰς τὴν πόλιν, οὔτε εἰς τοὺς φίλους φανερὸς εἶ δαπανηθεὶς οὐδέν. οὐ μὴν οὐδὲ καθιπποτρόφηκας. οὐ γὰρ πώποτε ἐκτήσω ἵππον πλείονος ἄξιον ἢ τριῶν μνῶν: οὔτε καταζευγοτρόφηκας. ἐπεὶ οὔτε ζεῦγος ἐκτήσω ὀρικὸν οὐδεπώποτε ἐπὶ τοσούτοις ἀγροῖς καὶ κτήμασι. Inde ζευγῖται dicti, οἱ δεύτερον τίμημα τελοῦντες Athenis, hoc est secundi census ciues. Τεθριπποτροφῶ, quadrigas, hoc est quadrijuges equos alo, apud Herodotum. Καθιπποτροφῶ autem εἰς τὴν ἱπποτροφίαν καταναλίσκω, sic dicitur, vt καθηδυπαθῶ, κατακυβεύω, & alia, Hæc omnia Budæus in Commentarijs linguæ Græcæ obseruauit. Ἱπποτροφίαν, id est equorum nutricationem, quòd ea res magno constet impendio, apud Spartanos inter execrationes vsurpari solitam, scimus ex Græcorum libris. Nam & Aristophanius ille senex ita queritur, ἀλλ' οὐ δύναμαι δείλαιος εὕδειν δακνόμενος ὑπὸ τῆς δαπάνης καὶ τῆς φάτνης, id est: Nequeo miser dormire: me nanq; mordicus lancinat impensa & præsepe, Camerarius. Νόσος μ' ἐπέτριψεν ἱππικὴ δεινὴ φαγεῖν, Strepsiades in Nubibus Aristophanis. Scholia addunt: Studium enim nutriendi equos reuera morbus est, cum magnos faciat sumptus, nec vllus tantis dignus impensis inde fructus redeat. Equos alere res perquam sumptuosa videtur, Laconicæ etiam execrationi adiecta, quæ huiusmodi est: Οἰκοδομαῖς τι λάβοι, καὶ ἀμβολά: ὃ, τι ἵππος, καὶ ἡ γυνά τις μοιχὸν ἔχοι, ὡς τούτων πάντων δαπανηρῶν ὄντων καὶ ἐπιζημίων, Suidas in Ἵππος & in Οἰκοδομῇ. Cætera quidem huius imprecationis clara sunt: ἀμβολά vero quid sibi velit, non satis mihi constat. Etsi enim idē significet quod ἀναβολὴ, hoc est dilatio, mora: cuius tamen rei dilatio significetur, dubito: quanquam omnis expectatio dum inter spem metumque animi pendemus, solicitos & anxios, imò miseros facit expectantes, longe vero miserrimos si ijs tandem quæ tantopere sperabant penitus frustrentur. Antiqui maximè studuerunt equorum & boum greges tanquam illius seculi diuitias sibi comparare, Pausan. Caballatio iurisconsultis alendi publicos equos munus, Cæl. Priuato homini equum & elephantem apud Indos (quosdam) alere non licet, Strabo. Mulierem eam præstare apud Indos Nearchus scribit, quæ munus ab amante elephantem accipiat: sed sermo hic dissentit ab illo qui equum & elephantem (illic) à solis regibus possideri ait, Strabo. Ad equos emendos

deus mihi a

dena millia æris ex publico data: & quibus equos alerent, viduæ attributæ, Liuius. Conquesti quidam olim de sui temporis luxu, cocos emi singulos pluris quam equos quiritabant: At nunc coci triumpharum pretijs parantur, & coquorum pisces, Plinius de mullo scribens. Robertus Cenalis scribit, quadrigam Salomonis tempore æstimatam fuisse sexcentis siclis, hoc est nostro numismate ducentis quadraginta coronatis, (coronati sexaginta pro singulis equis.) Et alibi, Drachmæ sexcentæ pretium sunt equi, qui egrediebatur ex Aegypto, tertij Regum c. 10. qui numerus quater repetitus sexcentos siclos reddit, pretium quadrigæ: sic enim textus habet. Egrediebatur quadriga ex Aegypto sexcentis siclis argenti, equus vero centum quinquaginta. Apud Iosephum, interpretis aut librarij vitio, drachma pro siclo legitur: aut pretium equi vnius pro pretio quadrigæ reponitur. De equi apud Athenienses trium minarum pretio, paulo superius verba Isæi recitaui. Bucephali (inquit Robertus Cenalis) equi Alexandrina equitatura decantatissimi, pretium erat talentorum tredecim, authore Gellio, septem millibus & octingentis coronatis nostro calculo æstimandi, quam summam ex abaco prodeuntem reperies decem talentis vnà cum trium talentorum æstimatione coniunctis. Plinius sedecim talenta refert tribus talentis superadditis, quorum adiectione nouem millia sexcenta effluent coronata. Bucephalus Alexandri equus emptus est nostratis nummi coronatorum nouem M. sexingentis: vt Plinius retulit: vt Plutarchus septem M. octingentis, Camerarius. Equus Cn. Seij à Cor. Dolobella centum millibus sestertijs emptus est, Textor. Bisinagar vrbs est regni Narsingæ, cuius regi supra quadringenta equitum millia in armis excubant. Equus ibi non minoris quàm quadringentis aut quingentis pardais (sunt autem aurei nummi) venditur. Vsu quandoq; venit vt octingentis aureis quis equum emerit: pretij hanc immanitatem efficit, quod aliunde aduehuntur: ibiq; nulla equarum armenta, prohibentibus regibus, qui portus asseruari iubent maritimos, ne importentur equæ, Vartomannus 4. 10. Et rursus cap. 11. Narsingæ regis equi pretium tantum esse creditur, quanti est vrbs aliqua nostrarum. Id efficiunt innumeri lapides pretiosi, margaritarum ac vnionum complura genera, quibus phaleræ apparatu incredibili teguntur. In Timochaim regno Persidis equi sunt magni & pulchri, vt etiam quandoque vnus veneat pro ducentis libris Turonensibus. Hinc etiam à mercatoribus in Indiam transuehuntur per mare, Paulus Venetus.

De vsu & laudibus equi, Simon Grynæus in præfatione in Hippiatrica Græca Basileæ excusa: Vuechelus in Rusij Hippiatrica Gallicè à se excusa: & Hierocles in præfatione libri secundi Hippiatricorum. Quondam asinis non solum onera gestanda imponebantur, sed etiam pistorum hi carruculas trahebant: nunc propriè vbiq; cum equis commutantur, Camerarius. Tartari maxima flumina tranant caudas caballorum tenentes, alligatis supra ipsos sarcinis Matthias à Michou. Διεβίβαζε σὺν ἱππεῦς, ἑκάστῳ τῶν ἵππων ἐκ τῆς κέρκου πρὸς προσηρτημένης, Suidas in Κέρκος. Vlysses vt expeditionem ad Troiam effugeret, stultum se simulans equo & boue iunctis arabat, &c. Scholia in Lycophronem. Hippocorystas dici Apion arbitratur, qui equinis setis ornatas gestant galeas. Risit hoc Porphyrius, putans eo nomine equites intelligi, quoniam κορυστὴς armatum indicet, ac ferè pro pedite accipiatur, (&c. vt supra in Equitum mentione exposui,) Cælius. Aere caput fulgens, cristaque hirsutus equina, Vergil. 10. Aeneid. Hippurin, ἵππουριν, galeam vocat poëta, quæ lóphon, id est cristam seu conum haberet; ex equinis pilis vel cauda equina in fastigium erecta conditam, siue terroris gratia, (iuxta illud, Δεινὸν δὲ λόφος καθύπερθεν ἔνευεν:) siue ornatus etiam, (ita vt hodie struthionum pennæ vsurpantur.) Λόφος τὸ περίδοξον (περιττὸν) Etymologus habet, quod minus arridet) τῆς περικεφαλαίας ἀνάστημα. Eandem galeam & ἱπποδάσειαν vocat. hoc est equo hirsutam, pro equinis setis, Lexica Græcorum. Χαλκόλοφον, ἱππόχαιτην, τὸ ἐπανάστημα τῆς περικεφαλαίας, ἢ ἐξ ἱππείων τριχῶν ἐκτεταμένη, Hesychius & Varinus. Ἱππόκομοι κόρυθες apud Etymologum nominantur. Ἱππόκομον τρυφάλειαν, cassidem cristatam equinis pilis, Hesychius, Varin. legitur autem Homeri Iliad. μ. & Theocriti Idyl. 27. Καταῖτυξ genus galeæ nec splendidæ nec cristatæ, sed humilis, vnde nomen, παρὰ τὸ κάτω πτύσσεσθαι, κατωφερής, ὡς μὴ ἔχουσα λόφον ἢ τὰς τρίχας, Etymol. & Varinus: sed addit ille, ὡς τινὲς τὴν αὐλῶπιδα τὴν ἀνάτασιν ἔχουσα. Est autem aulôpis quoq; genus galeæ, de quo vide Varinum. In hoc medio apparatu fulgentem gladium è lacunari seta equina aptum (appensum) demitti iussit, vt impenderet illius beati ceruicibus, Cicero 5. Tusc. de Dionysio tyranno. Καὶ γαμψὸν χαίτῃσιν ἐφ' ἱππείῃσι πέδησεν. Ἀγκιστρον, κρυφίην ἁλιεῦσι πάγην, Suidas in Γαμψὸν. Conficiunt & nostri lineas piscatorias ex equinis setis. Ἱππεῖον, τὴν ἵππον, ἔνιοι δὲ τὴν τοξευτικὴν νευρὰν, τὴν ἐξ ἱππείων τριχῶν, Hesychius, Varinus. Ἱππικὴ βάσις, ἡ νευρὰ τοῦ τόξου, διὰ τὸ ἐξ ἱππείων γίνεσθαι τριχῶν. οἱ δὲ βόμβυκα νευρῶν, ἱππικὴν καλοῦσιν, Iidem. Equorum corpore exanimato vespas atq; crabrones procreari putant, sicut asinorum scarabeos, Plin. Nostri ex equorum fimo diuersa scarabeorum genera nasci affirmant, vt inter Scarabeos dicemus. Pressus humo bellator equus crabronis origo est, Ouidius Metam. 15. Ἵπποι μὲν σφηκῶν γένεσις, ταῦροι (aliàs μόσχοι) δὲ μελισσῶν, Nicander in Thericis: Vide in Apibus. Super omnia est compositio, qua inuictos faciunt magorum mendacia, cauda draconis & capite, pilis leonis è fronte, & medulla eiusdem, equis victoris spuma, canis vnguibus adalligatis ceruino corio, &c. Plinius.

H. h.

Licinius imperator cum filiam Christianæ religionis cultricem ab equis discerpi vellet, ipse à suorum vno morsu interfectus est, Textor. Neocles Themistoclis filius, equi morsu interijt, Plutarchus. Metius Suffetius ab equis discerptus est (iubente Tullo rege Romanorum) quod teste Vergilio à Romanis ad Fidenates defecisset, Textor: Vide Onomasticon nostrum. De Hippolyto Thesei filio, & eiusdem nominis martyre, qui ab equis discerpti sunt: item de Hippomene quæ filiam equo deuorandam præbuit, nonnihil dixi supra inter propria hominum nomina ab equo ducta. Plutarchus in Parallelis (minoribus) ponit Comminium quendam, Comminij ex Aegeria filium, qui à Gidia nouerca (cuius votis parere noluerat) stupri instar Thesidæ accusatus fugiens, ab equis fit dilaniatus, Textor. Pyrechmum Euboiæ regem Bœotijs bellum inferentem, Hercules profligauit, eumq; pullis equinis alligatum in diuersas partes discerpsit, Onomasticon. Hippomenes cum filiam deprehendisset vitiatam, equo famelico vorandam obiecit: vide in H a. & infra in prouerbio Hippomene iniustior. De Glauco Potniæo ab equis discerpto, & Diomede deuorato, dicam inferius inter historias fabulosas. Equorum lapsu perierunt apud Vergilium, Nipheus, Leucagus, Liger, Clonius, Remulus, Amycus: Apud historicos Agenor, Fulco Hierosolymorum, Philippus Ludouici Crassi filius Gallorum, Bela Pannoniæ, reges, Textor.

Achillis equi præstantissimi & celerrimi ab Homero celebrantur Iliad. ψ. vbi Peleum eos à Neptuno accepisse

accepisse legitur. Nomina eorum dixi in H.a. Calaber libro 4. Achillem equos præceleres à Telepho, quem vulnerârat, dono accepisse scribit. Admeti equos Homerus lib. 2. Iliados pernicissimos fuisse scribit, ὄρνιθας ὥς, id est auium instar. Noctemq; diemq; Assimilant maculis internigrantibus albæ. Statius de equabus Admeti. Admeti Thessaliæ regis equas pauisse fabulantur Apollinem, vt infra dicam inter deos. De Adrasti equo, cui nomen fuit Arion, supra dixi in a. inter propria equorum nomina. Ab Agenoris equo Argos hippotrophon dictum est, Etymologus. Alcibiadis & Cimonis (al' Simonis) equi inter generosos numerantur. Constat Alcibiadem nutriendis equis tantam adhibuisse operam, quantam sui sæculi vel regum vel hominum priuatorum nemo, Tertor. Alexandro Magno & equi magna raritas contigit: Bucephalum eum vocarunt, siue ab aspectu toruo, siue ab insigni taurini capitis armo impressi, Plinius. Bucephalus vocatus est equus Alexandri regis, propter quandam bubuli capitis similitudinem, Festus: vel à latitudine frontis, Strabo libro 15. Bucephala siue Bucephalia, Indiæ vrbs est iuxta Hydaspen fluuium, ab Alexandro condita, sic appellata à Bucephalo equo, qui cecidit ibidem in prælio, quo vicit Porum: & eo ipso loco sepultus est, Author Strabo li. 15. & Plinius 6. 20. Meminit etiam Stephanus duorum huius nominis locorum. Est & Atticæ (Achaiæ. Plin. 4. 5.) portus Bucephalas Stephano dictus, Bucephala Pausaniæ, Bucephalon Ptolemæo. Vide Stephanum in Βουκεφαλαί, & in Βουκεφάλεια. Βώκαρος (quæ vox idem quod Bucephalos significat) fluuius in Salamine apud Lycophronem. Inter tribuli etiam herbæ nomenclaturas Bucephalon reperio. Alexander mortuo Bucephalo Alexandriam (Bucephaliam potius) condidit, ἐπιτάφιον αὐτοῦ τῆς ἀρετῆς χαριζόμενος πόλιν, Scholia in Nubes Aristophanis non procul ab initio. Aseni Indi trium vrbium incolæ: Caput eorum Bucephala, Alexandri regis equo (cui fuerat hoc nomen) ibi sepulto conditum, Plinius. Ἵππος ἐναλίγκιος (aliâs ἐναλίγκιον, quod placet) Μακεδονίη (aliâs penultima per ο. scribitur, mallim Μακηδονίῳ propter carmen) βασιλῆος Βουκεφάλας ὅπλοισιν ἐναντία δηριάασκεν, Oppianus 1. de Vena. Βουκεφάλας ἵππος ἦν ἀτίθασος, ἀνθρωποφάγος, καταπεδίων, Βοὸς ἔχων κεφαλὴν ἐν τῷ μηρῷ σφραγῖδα, &c. Tzetzes 1. 28. Hoc est, Bucephalas equus erat indomitus, mordax, bubulo capite notatus in femore, non caput vel cornu bouis gestans. Bucephalus (inquit Etymologus) dictus est Alexandri equus, non quod bouis cornua haberet, quod falsum est: aureis enim ab Alexandro ornatus erat. Non tamen à cornibus nomen tulit, sed quoniam sic vocabantur in Thessalia equi habentes inustum βουκράνιον, id est bubulum caput. Quod ita se habere vel ex Aristophanis Anagyro constat, hoc versu: Μὴ κλαῖ' ἐγώ σοι βουκέφαλον ὠνήσομαι. Et rursus, Ψυχή ἡ ῥώμα τὸν βουκέφαλον καὶ κοππατίαν. Bucephalus igitur vocatur qui in coxis (ἰσχίοις) bubuli capitis characterem habet inustum, Etymologus. Equus Alexandri regis & capite & nomine Bucephalus fuit, Gellius. Sedecim talentis emptum ferunt ex Philonici Pharsalij grege, etiam tum puero (Alexandro) capto eius decore, Plin. Emptum Cares (Chares, qui scriptor à Plutar. etiam in vita Alexandri citatur) scripsit talentis tredecim, & regi Philippo donatum: æris nostri summa est HS. CCCXII. Gell. 5. 2. Vide etiam supra vbi de pretio equorum in genere tractaui. Bucephalus quam artificiosè ab Alexandro adolescente tractatus sit, cum ferociens neminem admitteret, ideoq; à Philippo eius patre contemneretur, supra dixi in E. ex Camerario. Neminem hic alium quàm Alexandrum regio instratus ornatu recepit in sedem, alios passim reijciens, Plin. Super hoc equo dignum memoria visum, quòd vbi ornatus erat armatusq; ad prælium, haud vnquam inscendi sese ab alio nisi à rege passus sit, Gel. Bucephalus regijs instratus ephippijs, neminem quàm Alexandrum dorso excepit, vt referunt Q. Curt. (libro 9.) Solin. Plutarch. & Iustin. Grapald. Bucephalus quantisper nudus erat conscendendum se etiam equisoni dabat: ornatus vero regijs iam aulæis collaribusque, neminem admittebat, Alexandro tantum excepto: cæteris periculum facturis, aut alioqui propius accedentibus, ingenti hinnitu occurrere insultareq;, ac nisi cederent fugaq; sibi consulerent, proterere solitus, Plutarch. in libro Vtra animalium &c. Idem in prælijs memoratæ cuiusdam perhibetur operæ, Thebarum oppugnatione vulneratus in alium transire Alexandrum non passus: Multa præterea eiusdem modi, propter quæ rex defuncto ei duxit exequias: vrbem tumulo circundedit nomine eius, Plin. Cum in eo insidens Alexander bello Indico, & facinora faciens fortia, in hostium cuneum, non satis sibi prouidens, immisisset, coniectis vndique in Alexandrum telis, vulneribus altis in ceruice atq; in latere equus perfossus est. Moribundus tamen, ac propè iam exanguis, è medijs hostibus regem viuacissimo cursu retulit: atq; vbi eum extra tela extulerat, ilico concidit: & domini iam superstitis securus, quasi cum sensus humani solatio animam expirauit. Tum rex Alexander parta eius belli victoria, oppidum in ijsdem locis condidit: atq; ob equi honores Bucephalon appellauit, Gel. Nonnulli heterophthalmos equos inter præstantissimos collocant (verba sunt Pelagonij in Geoponicis 16. 2.) qualem fuisse aiunt Alexandri Macedonis Bucephalum. Post hæc verba statim sequitur, γλῶσσαν λεπτὴν καὶ μακράν: τὸ δὲ πρόσωπον σιμόν, &c. nec nullum apponitur verbum, quo cum isti accusatiui construantur, vt propter mutilatum locum in dubio relinquatur lector ad Bucephalúmne hæc omnia qualis nam ille fuerit, describendum pertineant. vel potius, in quo interpretes omnes conueniunt (Cornarius, And. à Lacuna, & Ruellius, qui in Hippiatricorum translatione ca. 14. ex Geoponicis hæc adiecit.) ad quemuis equum præstantem. Sed vtrolibet referas, quoniam supra omisimus, hic recitanda videntur. Probant igitur habentes (vel, Bucephalus habuit) linguam tenuem & longam, faciem simam vel aduncam, altam ceruicem, colorem glaucum (oculorum nimirum:) corpus non impatiens contrectari (δυσγαργάλιστον vel δυσγάργαλιν, quas voces supra explicauimus: Ruellius dissimulat, And. à Lacuna corpus firmum somniat: melius quod ad rem Cornarius dixit, non titillosum: quod ad dictionem, aptius forte titillabundum vel titillabile dixeris, etsi authorem non habeamus:) collum erectum, plenum & crassum: τουτέστι βραχυτράχηλον, hoc est minimè exiguum, (vt And. à Lacuna reddit: nam collum breue, inquit, semper commendatur ab equestribus, prolixum vt in grue vituperatur: itaque βραχὺν maluit accipere pro paruo quod magno opponitur, vel pro angusto quod lato, non pro breui quod longo contrarium est:) ventrem castigatum & ad ilia contractum: magnitudinem moderatam, μέγεθος ἱκανόν: venas toto corpore conspicuas & elatas, colorem nigrum saturatum. Ex prælio Alexandri contra Porum Bucephalus non statim, sed vt plurimi prodidêre, post longas vulnerũ curationes expirauit. Refert Onesicritus eum senio ac labore confectũ occubuisse. Triginta nanq; annos natus moribundus iacuit, cuius mortem acerrimè indoluit Alexander, & super eo iuxta Hydaspen conditã vrbem Bucephaliã appellauit, Plutarch. in vita Alexandri. Equus Bucephalus quem Demaratus Corinthius Alexandro donauerat, cum ex omnibus ornamentis nudus erat, equisonem etiam (eumque solum, Diodor.) sibi insidere patiebatur: Cum autem ephippiatus & cæteris regijs ornamentis instructus, nullum alium sessorem quàm Alexandrũ admittebat, cui sua sponte, & nullo impulsu astabat, & vt facilior conscensio esset, ei ascendenti sese corpore demittebat: Quo visus est ad omnia

Asiatica

Asiatica bella Alexander, Aelian. Eadem ad verbum ferè legimus libro 17. historiarum Diodori Siculi, vbi tamen nullum equi nomen adiectum est: vt suspicetur forsan aliquis diversum fuisse a Bucephalo, qui emptus traditur à Philippo, vt supra dixi in E. sed quoniam cætera omnia conueniunt cum ijs quæ alij authores de Bucephalo scripserunt, eundem esse crediderim. Cum Cyprij (inquit Herodot. libro 5.) contra Persas, à quibus defecerant, se tutarentur, Onesilus rex aduersus Artybium Persarum ducem vltrò constitit. Insidebat Artybius equo, in armatum erigere se docto, & pedibus simul atq; ore eum inuadere. In conflictu igitur, Onesilus, vti conuenerat cum satellite, ipse inuadentem Artybium ferit: satelles vero equo sublatos pedes in Onesili scutum iactante falce percutiens abscidit: vnde Artybius vnà cum equo corruit. Ioannes Tzetzes Chiliade tertia ca. 116. paulò aliter narrat, in hunc modum. Cum Artybius ab Onesilo deiectus esset, equus videns dominum suum prostratum, erectus in pedes anteriores cum Onesilo Cypri rege pugnabat, & clypeum eius percutiens ferè occidisset, nisi pedes eius falcibus amputassent armigeri. Eadem ab eo ijsdem verbis referuntur Chiliade quarta in epistolio. Caligula (inquit Dion, vt citat Cælius 21. 24.) ex equis vnum sic amauit, vt eum ad cœnam inuitaret, annona quoq; apposita & hordeo, quin & aureo poculo vinum propinabat, per illius salutem fortunamq; concipere iusiurandum solitus: consulem quinimmò designare constituerat: fecissetque, ni consilia interpellasset mox interitus. Cimonis equi inter generosos numerantur, Simonis alij & plures scribunt, (ego tamen Cimonis malim.) vt dictum est in H. a. in tractatione imaginum equi. In Domitiani equum maximum, Statius Syluarum libro 1. Dardani illius diuitis Iouis filij trium millium equarum armentum, atque præcipuè ex his duodecim pullos patre Borea genitos, Homerus suo præconio nobilitauit. Item Eumeli equas, Erythræus. Oenomai equi Psilla & Harpinna, vide Varinum in Oenomao. Alius fuit Oenomaus qui Parthenıam & Eripham equas suas quum iugulasset, iussit sepeliri, Cæl. Sed male transtulit ex Pausaniæ Eliacorum 2. vbi Marmacis equas ab Oenomao occisas proditur. Pelops equos à Neptuno accepit, Varin. in Oenomao: Vide Palæphatum. Penthesileæ equus ab Orithyia Boreæ vxore acceptus, vt Q. Calaber fabulatur. Vide plura de his paulo infra inter fabulosos equos. Probi equus nec decorus nec staturosus erat, sed mira celeritate, vide inter prouerbia. Rhœsi equi, λευκότεροι χιόνος, [illegible], Homer. Iliados 10. Hunc versum integrum ad Turni equos transtulit Maro libro 12. Aeneid. Meminit & Rhœsi equorum lib. 1. Aeneid. Trois equi immortales ad fabulosos mox dicendos pertinent. Stronis equi, vide in a. inter imagines equi. Turni equi apud Vergilium ex Orithyia Boreæ vxore, vide inferius in fabulosis. Vlyssis equi, vide infra in Neptuno Hippio.

Equi fabulosi. Bellerophon vel Bellerophontes, primò Hipponus, ἱππόνους, (aliàs Hipponous) dictus est, post ab interfecto Corinthiorum primate Bellero, Bellerophontes. Hic sumpto a Neptuno Pegaso equo ad Chimæram perimendam euolauit, eamq; occidit. Deinde ex rerum felici successu superbiens, quum in cœlum cum Pegaso volare tentaret, Iupiter indignans œstrum Pegaso immisit, à quo agitatus Bellerophontem excussit, cecidıtque in campum, qui postea Aleius appellatus est. Pegasus autem à Ioue inter sidera relatus est. Pernicissimus hic equus & alatus fuisse perhibetur, ex Neptuno & Pegaside natus, Gyrald. Sunt qui Diem à Pegaso equo vehi fabulentur, Scholia in Lycoph. Visus eram molli recubare Heliconis in vmbra, Bellerophontei quà fluit humor equi, Propert. libro 3. Vide plura in Onomastico nostro de Bellerophonte, & de Pegaso in vtriusque mentione, item in Scholijs in quintum Iliados Homeri: & in prouerbio Bellerophontis literæ apud Erasmum: & supra in H. a. vbi de equo sydere: Hesiodi Theogonia, Scholijs in Lycophronē, & in voce Τραχηλοκόπος apud Suidam, &c. Eques ipso melior Bellerophonte, Horat. 3. Carm. De Pegaso equo vide Varinum in Πήγασος: & eundem & Etymologum in Ἑλλωτίς. Hellotiam, Ἑλλωτίαν, Mineruam aliqui dictam volunt, [illegible] Πήγασον ἐν χαλινῷ ὑπ' Ἀθηνᾶς [illegible] Ἑλλωτίας Ἀθηνᾶς ὑπ' αὐτοῦ [illegible] φασί, Varinus, Scholia in carmen 13. Olympiorum Pindari, vbi etiam paulo post plura de Bellerophonte simul & Pegaso reperies: fertur autem Pegasus ex Gorgone vel Medusa natus fuisse. Πήγασος [illegible] Μέδουσα τῆς Γοργόνος [illegible] (forte tanquam πήδασος) ἐκ [illegible] τῆς Γοργόνος τραχήλου, Scholia in Homerum. De Pegaso è sanguine Medusæ nato, vide Ouid. 4. Metam. [illegible] Γοργόνων καὶ Πηγάσων [illegible], Athenæus lib. 5. Plinius 10. 49. Pegasos fabulosos fuisse existimat. Aristophanes in Pace Πηγάσιον adiectiuum facit, hoc versu, Ὦ Πηγάσιόν μοι [illegible]. Scyllam & Pegasum nomina nauium fuisse putat Palæphatus περὶ ἀπίστων, non monstra vt poëtæ fabulati sunt, Erythræus. Alatum fuisse fingunt poëtæ, nimirum propter celeritatem eximiam: nam & quosuis equos celeres poëtæ volucres cognominant, vt supra in a. & b. diximus: & Solinus tauris Indicis volucrem pernicitatem tribuit. Instratos ostro alipedes, Vergil. Pegasi equi effigies Gabalis in templo quodam visebatur. Pausanias in Corinthiacis. Pegasus (inquit Albert. Magnus) animal est compositum, quod in Aethiopia generatur, permagnum & horrendum, equi formam præferens anterius: alas habet vt aquila, sed multò maiores: caput cornutum (quod & Plinius scribit) & adeò monstrosum, vt multa animalia solo aspectu terreantur. Alis non volat in sublime elatus, sed aërem tantum ferit & cursus sui velocitatem sic promouet, animantibus cunctis infestus, maximè vero homini, Hæc ille sine authore: Alij eiusdem commatis scriptores adijciunt: graui corpore esse, fuga mirabili: alarum remigio adiutum currere potius quàm prouolare: & collisos è re vi pennarum instar turbinis impellere ventos, voracem esse, & in quiete moueri. Pegasides Musæ dictæ sunt à fonte, quem Pegasus ictu vngulæ fingitur aperuisse, ob quam causam & Græcè appellatæ sunt Hippocrenæ, Festus. Vide supra inter propria ab equo deducta nomina. Tarsus Ciliciæ ciuitas, sic dicta est à tarsis, id est calcibus Pegasi, qui è cœlo cum Bellerophonte in senecta iam delirante, in Aleium campum deiectus est, Eustathius in Dionysium Afrum. Dictus est autem campus Aleius ἀπὸ τῆς ἄλης, ab errore, quòd in eo Bellerophon solitarius & equo & mente deiectus oberraret, quæ etymologia vel Homero approbata videtur, Eustathius. Pegasarium cursorem Budæus veredarium appellat. Centhippe dictus est locus Argis, quod Bellerophon illic primum stimularit (κεντεῖν Græci dicunt) Pegasum equum, Varinus. Est & Pegasus, Πήγασος, viri nomen, qui ex Eleutheris Bœotiæ oppido Bacchi simulacra Atticæ inuexit, &c. Scholia in Acharnen. Aristophanis. Pegasos equino capite volucres, & gryphas auritos aduncitate rostri fabulosos reor: illos in Scythia, hos in Aethiopia, Plinius: Et alibi, Aethiopia lyncas & sphingas generat, multaq; alia monstro similia: pennatos equos & cornibus armatos, quos Pegasos vocant. Aethiopici cœlitales est Pegasus, sed hæc ales equinum nihil præter aures habet. Solinus. Penthesilea Amazonum regina equum celerrimum ab Orithyia Boreæ vxore accepit. Ἕζετο δ' ἵππῳ καλῷ [illegible] Θρήϊκος [illegible], Q. Calaber lib. 1. Vergilius duodecimo

A:neidos

Aeneidos Turni equos ex Orithyia natos scribit, & alibi duodecim pullos in armento Dardani patre Borea genitos. Busiris & Diomedes equos humana carne pauerunt, Textor. Absenti Aeneæ currum, geminosq; iugales Semine ab æthereo, spirantes naribus ignem, Illorum de gente, patri quos dædala Circe Supposita de matre, nothos furata creauit: Landinus exponit, Circe Solis filia furtim & clam patre supponens matrē, scilicet equam, equos Solis creari fecit: hos vocat nothos, quòd eorum mater mortalis, pater vero diuinus esset: nam propriè nothi dicuntur, quos nobilior pater ex ignobili matre creauit. Tractum est, inquit Seruius, de Homero, qui tales equos habuisse inducit Anchisen Iliad. quinto. Πῦρ πνεόντων ἀρχὸς ἵππων, Pindar. de Sole. Ignipedes equos Ouid. dixit 2. Metam. Licet ignipedum frenator equorum Ipse tuis altè radiantem crinibus arcum Imprimat, Stat. Diomedes rex Thraciæ, ab Hercule suis equis in pabulum datus est, eadem talione qua ille in hospites sæuire consueuerat. Suisq; regem pabulum armentis datum. Vide Onomasticon, Palæphatum, & Cælium 13 8. Vt qui terribiles pro gramen habentibus herbis Impius humano viscere pauit equos, Ouid. Vide prouerbium Diomedea necessitas apud Erasmum. Diomedes Thrax cum filias haberet meretrices, cogebat hospites αὐταῖς συνεῖναι, ἕως ὕστερον σχῶσι καὶ ἀναλωθῶσιν οἱ ἄνδρες, proinde in fabulis ἵπποι ἀνδροφάγοι nominantur, Scholia in Ecclesiazusas Aristophan. Diomedis equæ, id est filiæ libidinosæ, aduentantes vorasse sunt dictæ: quanquam interimi à patre solitos intelligere maluit Eustathius, Cæl. Ex Diomedeis equis prognatus fuisse creditus est equus Cn. Seij, de quo dicam in prouerbio Seianus equus. Equus albus Diomedi immolabatur apud Venetos, vt mox inter sacrificia referam. Circa Abderam & limitem qui Diomedis vocatur, equi nascētibus illic herbis pasti, inflammantur rabie, circa Potnias vero asini, Plin. Aelianus non asinos, sed equos etiā ex fonte Potniæ bibentes, qui non procul Thebis absit, in rabiem verti ait. Potnia vrbs est Bœotiæ, non longe à Thebis, vbi Glaucus Sisyphi filius & Meropes; habuit equas, quas consueuerat humana carne alere, quo cupidius in hostem irruerent: quem ipsum tandē, cum alimenta deficerent (vel vt alij, cum sacra Veneris prohiberet) deuorarūt. Hinc dictæ equæ Potniades apud Ouidium in Ibin. Vide Onomasticon in Glauco, & Palæphatum, aut etiam Vergilij interpretes in tertium Georgicorum super his carminibus. Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci Potniades malis membra absumpsere quadrigæ. Glaucus alter ab equis deuoratus, Γλαῦκος ἄλλος ἱππόβρωτος: quadrabit in hominem alendis equis exhaurientem facultates suas. A fabula natum, qualis fertur & de Actæone, Erasm. in prouerb. Τρώιοι ἵπποι (apud Homerum Iliad. 8. & rursus penultimo) equi Trôis intelliguntur, qui etiam immortales dicuntur: non Troici vel Troiani, de quibus nihil eximium proditur. Varin. Propter Trôis equos regnante Laomedonte captū ab Hercule Ilium fertur: nam cum Laomedon equos præstantissimos Herculi, vt Hesionen eius filiam monstro marino expositam liberaret promissos, re peracta negaret, Hercules indignatus Troiam euertit, Onomasticon. Fertur autē hos equos Laomedon à Ioue pro Ganymede accepisse, Scholia in Lycophronem, Cæl. Ex his etiam Anchises fœminis clam admissis, pullos habuit, Hom. Iliad. 5.

His attexemus quæ ad religionem pertinent, circa deos, sacrificia, sepulchra, omina. Et quoniam pluscula de dijs se offerunt, ordinem literarum sequemur. Apollo, vide in Sole. Castoris equus nomine Cyllarus, vt inter propria dixi.

Ceres in equam mutata. Oncij armento se immiscuisse fertur, cū Neptunus amore eius Proserpinam quærentis captus insequeretur: Neptunus autem decipi se intelligēs, etiam ipse in equum mutatus, rem cum illa habuit: vnde Ceres initio valde indignata est, & Erinnys inde cognominata: postea verò ira remissa in Ladone fluuio se abluit, & inde Lusia dicta est, Pausan. in Arcadicis. Ex hoc concubitu Arionem equum natum fabulantur, vt inter propria equorum nomina dixi. Prope Phigaliam Arcadiæ vrbem in monte Elaino, Cereris Melænæ, id est nigræ pullatæue sacrum fuit antrum. Deæ cum Neptuno congressum sub equina specie celebrant Arcades. Verum non inde natum Phigalenses equum volunt, sed quam dicūt Arcades δέσποιναν. Deam vero indignatione in Neptunū concepta, prætereaq; Proserpinæ raptu consternatam, sibi pullam induxisse vestem ac in speluncam sese insinuantem, diu posteà non esse visam, &c. hinc antrum illud Phigalenses Cereri sacrum asserunt, atque simulacrum inibi consecrasse, habitu quidem in petra sedentis ac cætera mulieri persimile, præter caput quod cum coma erat equinum, adnexis draconum & ferarum id genus item iconibus. Tunica ad talos demissa. Delphin manu sustinebatur: columba verò altera. Cereris & antri sic quodā responso meminit Apollo, quum Phigalenses deum adijssent: Ἀρκάδες Ἀζᾶνες βαλανηφάγοι, οἳ Φιγάλειαν Νάσσασθ', ἱππολεχοῦς Δηοῦς κρυπτήριον ἄντρον, Hæc Cælius 13.31. ex Pausaniæ Arcadicis, vt apparet.

Diana apud Arcades Εὑρίππα dicebatur, ab equarum inuētione, quas amiserat Vlysses, qui & equestris Neptuni statuam erexit, Cælius ex Pausaniæ Arcadicis. Aiunt autem Vlyssem (inquit ibidem Pausan.) cum equos illic (vbi nunc Pheneatarum acropolis est) reperisset, voluisse equos in Pheneatarum regione nutrire, vt boues in Epiro quæ è regione Ithacæ est. Cæterum equestris Neptuni statuam ex ære ab Vlysse positam, parum mihi verisimile fit, quo tamen temporis æris fundendi ars nondū extiterit, Hæc ille. Cælius ex hoc loco ineptè vertit, Vlyssem statuam equestris Neptuni erexisse, sed non ex ære. Hippolytum ab equis distractum reuocatum aiunt ad vitam herbis quibusdam (Aesculapij) & amore Dianæ. Iupiter vero talis medicinæ, qua mortui vitæ redderentur, repertori indignatus, Aesculapium fulmine ad inferos deiecit. At Triuia Hippolytum secretis alma recondit Sedibus: & nymphæ Aegeriæ, nemoriq; relegat: Solus vbi in syluis Italis, ignobilis æuum Exigeret, versoq; vbi nomine Virbius esset. Vnde etiam Triuiæ templo, lucisq; sacratis Cornipedes arcentur equi: quòd littore currum, Et iuuenē, monstris pauidi effudêre marinis, Vergilius 7. Aeneid. Vide Cælium 11.24. Poëtæ equos Nocti nigros adscribunt, Diei candidos: Lunæ nigrum alterum, alterum album. Textor. Lunæ Aethiopes consecrant ξυνωρίδα βοῶν διὰ τὸ οἰκεῖον, ὡς ἔοικε, καὶ θεοῦ σὺν γεωργίᾳ συνεργοὺς καθιεροῦντες, Heliodorus lib. 10. Et alibi, τῷ βωμῷ τῷ μὲν σεληναίας παρειστήκει ταύτην ξυνωρὶς, τῷ δὲ τοῦ ἡλίου, τέτρωρον ἵππων λευκῶν εἰς τὴν ἱερουργίαν ἐντελῶς τεθυμένων. Diei equi apud Homerum Lampus & Phaëthon: recentiores vero, vt & Lycophron, Diem à Pegaso equo vehi aiunt, Scholia Lycophronis. Hecate etiam ad Dianam siue Lunam pertinet: fingitur autem τρικέφαλος, tergemina Ausonio: quòd caput eius dextrum sit equi, sinistrum canis, medium hominis agrestis. Ταρταρόπαις Ἑκάτη, λαιοῦ δ' ἄρ' ἐπ' ὤμου Ἵππος χαιτήεις, ἐπὶ δεξιὰ δ' ἦν ὁρᾶσθαι Λυσσῶπις σκυλάκαινα· μέση δ' ἔφυ ἀγριόμορφος, Orpheus in Argonaut.

Fortunæ equestris ædem vouit Fuluius prætor in Hispania, quod strenua equitum opera in Celtiberos v[illegible]s foret, Cælius. Et alibi, Equestris Fortunæ templum fuisse legimus in Taciti Annalibus, apud Antium, nec in vrbe ad sua tempora visitatum. Hecate, vide in Diana. De Heniocho sydere supra in c. diximus. Hercules ἱπποδέτης cognomine Onchesti colitur, vel (vt alij) Thebis, Hesychius & Varinus. Hippodotes (per o. in penultima, ma-

Z z fim per

lim per epsilon) Hercules cognominatus, vt scribit Pausanias: cui templum Bœotij construxêre, ea scilicet ratione, quod cum Orchomenij aliquando vsq; ad eum locum venissent, Hercules noctu equos, qui ad eorum currus erant iuncti, colligauit: vnde & cognomentum deductum, Gyraldus. Ἱππαν κικλήσκω Βάκχου τροφὸν, εὐάδα κούρην, Orpheus in hymno ad Hippam Bacchi nutricem. Vetus Orphei codex (inquit Gyraldus) Hiptam non Hippam habet. Ἵππα, ὁ δρυοκολάπτης (picus auis, dryocolaptes vsitatius) καὶ ἥρα, id est Iuno, Hesychius non suo loco, sed statim ante Ἵππαι. De Iunone hippia paulò mox dicam. Hippe Chironis Centauri filia in equam mutata, vt supra in equo sydere dixi ex Higino. Ouidius tamen 2. Metam. Ocyroën Chironis filiam in equam mutatam fabulatur. Hipponam deam equorum & stabuli antiqui venerati sunt, vt Bubonam boum: de hac dea Plutarchus in Parallelis meminit, & Apuleius lib. 3. Asini aurei, & Tertullianus in Apologetico & Fulgentius ad Chalcidium: eā enim inter deos Semones, qui vocantur, (quos nec cœlo dignos putabant, ob meriti videlicet paupertatem, Fulgent.) commemorat. Iuuenalis quoq; eandem intellexisse à plerisq; putatur in illo: Iurat Solam Hippo, & facies olida ad præsepia pictas: vt scilicet Hippò & Hippona dicatur, Gyraldus: sic Dido & Manto pro Didonem & Mantonem dicimus. De Hippona puella (aliqui, perperam puto, Eponam vocitant) quam Fuluius quidam ex equa genuit, supra dixi inter propria hominum. Respicio pilæ medio, quæ stabuli trabes sustinebat. In ipso vero meditullio Hipponæ deæ simulacrum residens ædiculæ, quod accuratè corollis roseis quidem recentibus fuerat ornatum, Apuleius 2 Metam. Iuno etiam hippia, id est equestris cognominata est, Gyraldus. Hesychius Hippiam interpretatur Iunonem, vt paulo ante retuli. Iouis currū, qui in exercitu Xerxis Xerxen ipsum præcedebat, octo equi albi trahebant, Herodotus lib. 7. Equo vehi flamini Diali non licebat, ne si longius digrederetur, sacra negligerentur, Festus. Fel equinum tantum inter venena damnatur, ideo flamini sacro equum tangere non licet, cū Romæ publicis sacris equus etiam immoletur, Plinius. Pirithous, Περίθοος, nomen accepit ἀπὸ τοῦ περιθεῖν ἵππῳ ὁμοιωθέντα τὸν Δία ἐν τῷ μίγνυσθαι τῇ μητρὶ αὐτοῦ, Scholia in primum Iliados. Multis gentibus equum hostiarum numero haberi, testimonio sunt Lacedæmonij, qui equum ventis immolant, &c. & Salentini, apud nos memranæ (* sic habent impressi codices mutilati) Ioui dicatur, viuus conijcitur in ignem, Festus. Calaber lib. 14. Iouis currum & equos describit hisce carminibus, Τὸν δ᾽ ἔφερον Εὖρός τε Βορέης τε Ζέφυρός τε δ᾽ ἐπὶ τοῖσι Νότος τε. Τοὺς δ᾽ ὑπὸ θεσπέσιον ζυγὸν αἰόλος ἤγαγεν Ἶρις Ἅρματι, ὃν αἰεν ἐόντα, ὅ οἱ καμὼν ἄμβροτος Αἰὼν Χερσὶν ὑπ᾽ ἀκαμάτῃσιν ἀτειρέος ἐξ ἀδάμαντος. Luna, vide Diana. Martis hippij id est equestris, ara in hippodromo Olympico fuit, Cælius ex Pausania. Equiria, ludi quos Romulus Marti instituit per equorum cursum, qui in campo Martio exercebantur Festus. Cur Idibus Decembris (verba sunt Plutarchi in Romanarum rerum quęstionibus capite 93: ἱερὸς, malim ἵππος, id est equus) in cursu equorum victor dexter sacer. (Videtur autem non Decembris sed Octobris legendum, vt mox ex duobus Festi locis recitabimus & Gyraldus asserit in libro de annis & mensibus: Est sanè October vniuersus Marti sacer.) Marti immolatur, & caudā statim decisam ad Rheginam (regiam, Festus) qui dicitur locus, deportat aliquis, & aram cruore spargit, de capite vero inter se decertant, alij de sacra via descendentes, alij de Suburra aduersus eos impetum facientes? An quod Troiam equo captam putant, idcirco equum supplicio afficiunt, quòd è Troianis oriundi, Mixtaq; Troiugenûm sint pignora clara Latinis? An quod iracundū, ferox, & bellicosum animal est equus? dijs autem grata & accommodata inprimis immolant. Victor autem idcirco immolatur, quod victoriæ Mars author est: Vel potius, quoniam Marti conuenit stare loco, & qui locum suum in acie tuentur, vincunt eos qui non manent sed fugiunt: vt celeritas (per equum insinuata) tanquam fugæ & timiditatis occasio (ἐφόδιον) per hoc sacrificij genus puniatur, & tanquam sub ænigmatis inuolucro fugam minimè salutarem esse intelligatur. Equus Marti immolabatur, quod per eius effigiem Troiani capti sint, vel quod eo genere animalis Mars delectari putaretur, Festus Et alibi, Panibus redimibant caput equi immolati idibus octobribus in campo Martio: & id sacrificium fiebat ob frugum euentum: & equus potius quàm bos immolabatur, quod hic bello, bos frugibus pariendis est aptus. Festus. Et rursus, October equus appellatur, qui in campo Martio mense Octobri immolatur quotannis Marti, bigarum victricium dexterior: de cuius capite non leuis contentio solebat esse inter Suburranenses & Sacrauienses, vt ij in regiæ pariete, illi ad turrim Mamiliam affigerēt: eiusdemq; cauda tanta celeritate perfertur in regiam, vt ex ea sanguis distillet in focū, participandæ rei diuinæ gratia: quas hostias hic quidam Marti bellico sacrari dicunt, non (vt vulgus putat) quia velut supplicium de eo (equo) sumatur, quòd Romani Ilio sunt oriundi, & Troiani ita effigie equi sunt capti, Hæc Festus.

Equorum greges, quos in traijciendo Rubicone Marti (aliâs flumine, non Marti) consecrauerat, ac sine custodibus vagos dimiserat, comperit pabulo pertinacissimè abstinere, vbertimque flere, Tranquillus in vita Iulij Cæsaris.

Colebatur Mars à Carmanis, cui quod equis carerent, eorumq; inopia in bello asinis vterentur, asinum sacrificabant, ut Strabo lib. 15. scribit: id à Scythis fieri ait Arnobius Apollodorum citans, Gyrald. Martis equi bijuges, Vergilius in Georgicis: Equos eius Terrorem & Pauorem Valerius lib. 3. Argonaut. nominat, ex Homero scilicet, qui Iliados quinto & alibi eosdem Deîmon & Phóbon appellat.

Minerua hippia, id est equestris, vt Phurnutus ait. item Pausanias in Atticis, nec quidem semel: item Arpocration, (& Suidas in Ἱππεία Ἀθηνᾶ.) sic verò nuncupata quòd currum instruxerit prima: hanc Isæus rhetor & Mnaseas Neptuni filiam fuisse tradiderunt, ac Polyphes Oceanitidis.

Δαμνίππην etiam vocatam scribit Phurnutus, quasi dicas equidomitricem, Gyrald. & Cęl. Palladis hippiæ ara in hippodromo Olympico fuit Cælius ex Pausania. Pallada equestrem in Libya genitam aiunt, Cæl. Mineruæ hippiæ (Ἀθηνᾶς ἱππίας) & Neptuni hippij aræ sunt in Hippio dicto Colono Atticæ (cuius supra mentionem feci inter propria locorum) Pausanias. Ἵππων καὶ σακέων ἁδομένα πατάγῳ, Callimachus de Minerua: id est, Gaudens equorum & scutorum sonitu. Hippia vocata est Minerua, quòd è capite Iouis cum equis prosilierit, vt scriptus in eam hymnus indicat. Vel quòd Coryphe (lego Polyphe, vt Suidas & alij habent) Oceani filia ex Neptuno eam vnà cū curru pepererit. Vel quòd Adrastus Thebis fugiens, quum equos in Colono sisteret, Neptunum & Mineruam ἱππίους appellârit, Etymologus & Varin. Neptunus ἵππιος, vel (vt alij scribunt) ἵππειος per ει. in penultima, id est equestris cognominatur, Suidas & Varinus. Hippius Neptunus cur appellatus sit, cum alias causas ab alijs fuisse existimatas, in Achaicis dicat Pausanias (quas tamen non recenset:) Ego, inquit, sic puto cognominatum, quod τῆς ἱππικῆς, id est equitationis inuentor fuerit: nam & Homerus in equorum certamine Menelao ab dei huius appellatione adhibuit (Menelaum Antilocho deferentem facit, Camerar.) iuramentū, quod equis conueniret, Ἵππων ἁψάμενος, γαιήοχον ἐννοσίγαιον Ὄμνυθι, μὴ μὲν ἑκὼν τὸ ἐμὸν δόλῳ ἅρμα πεδῆσαι. Pamphos (Πάμφως)

vero,

vero, qui Athenienſibus antiquiſſimos hymnos fecit, eſſe dixit Neptunum Ἵππων τε δμητῆρα, νεῶν τ' ἰθυκρηδέμνων (ἰθυκρηδεμνάων, Camerarius) non aliunde niſi ab equeſtri appellationem deflectens. In Arcadicis autem idem Pauſanias, ex Neptuno ait in equum mutato Cererem peperiſſe filiam, cuius nomen non eſt profanis enunciandum, & Arionem equum. quare ſubdit: Neptunus primum apud Arcadas hippios cognominatus eſt. Fuit quoq; templum huic deo apud Haleſum montem Mantineæ, quod qui ingredi auſus fuiſſet, vndarum aſperſione occæcabatur, nec multò poſt moriebatur, &c. Gyraldus ex Pauſania. Et mox, Hippius Neptunus & Damæus vocatus eſt, (ab equorum, vti arbitrantur, domitione. Cæl.) de quo alibi. Diodorus Siculus de Cretenſibus agẽs, Addunt (inquit) etiam Neptunum equos primum domuiſſe, artemq; equitandi ab illo traditam, ex quo hippius ſit appellatus. Val. Probus in Comment. Verg. ſuper ea in Georg. verba, Tuq; ô cui prima frementem Fudit equum tellus, &c. Campi, inquit, in Theſſalia ſunt Petræi, in quibus locus Petra nomine, percuſſus tridente Neptuni, equum, qui Scyphius vocatus eſt, edidit. Romani autem Neptunum equeſtrem vocant, Græci ἵππιον Ποσειδῶνα, quòd exiſtimetur princeps originis equorum, &c. Feſtus quoque ita: Hippius, id eſt equeſter dictus eſt, vel quòd Pegaſus ex eo & Pegaſide natus ſit: vel quòd equuleus, vt putant, loco eius ſuppoſitus Saturno fuerit, quem pro Neptuno deuorârit: vel quòd tridentis ictu terra equum excierit, cui ob hoc in Illyrico quaternos equos iaciebant nono quoque anno in mare, Hæc Feſtus. At vero Iſidorus de Circenſibus ludis agens, Itaq;, inquit. Caſtori & Polluci deputantur hæ ſpecies. quibus equos à Mercurio diſtributos hiſtoriæ docent: ſed & Neptunus equeſtribus ludis præeſt, quem Græci hippion appellant: ſed & Marti & Ioui in ludis equeſtres ſunt conſecrati, & ipſi quadrigis præſunt. Porrò & Phurnutus inter cætera & hoc ait. quòd ideo hippius dictus eſt Neptunus à velocitate nauigationis maritimæ. quodq; naues in mari quaſi equi eſſe videntur (vel à fluctuum marinorum maxima agilitate, Camerar.) Hippij Neptuni meminit & Artemidorus in primo Onirocriticôn, Hæc omnia de hippio Neptuno Gyraldus. Petræi Neptuni fabulam aliqui hunc in modum tradunt, quòd Neptunus aliquando dormiens in petra quapiam, per ſomnum Venere pollutus ſit: quod effuſum ſemen terra ſuſcipiens, equum primum exhibuit vocatum Scyphion. Alij diſpoſitum fuiſſe certamen ſcribunt Petræo Neptuno, in eo loco vbi primus equus ἐξεπήδησε, egreſſus eſt propter quod & hippius Neptunus eſt dictus, Gyraldus. Vide ſuperius in Cerere, quæ cum in equam mutata Neptunum equum coiiſſe nugantur, quam fabulam deſcribit etiam Cælius in fine libri 18. Lactantius Grammaticus in Theſſalia terrã tridente percuſſam ſcribit à Neptuno, ex quo (mirum dictu) pro ſiluerint equi duo, Scyphios & Arion, inde nata Theſſalicorum equorum præſtantia. Seruius grammaticus, in contentione cum Minerua de Athenarum nomine, ab Neptuno littore percuſſo, equum ſcribit productum, ſed à noſtris coarguitur, &c. Cælius 21.24. Primus ab æquorea percuſſis cuſpide ſaxis Theſſalicus ſonipes. bellis feralibus omen Exiluit, Lucanus lib. 6. Neptuniq; ipſa deducat origine gentem, Vergilius de equo nobili. Neptuni hippij & Mineruæ hippiæ aræ ſunt in Hippio dicto Colono Atticæ, cuius ſuperius inter propria locorum mentionem feci. Pindarus in Pythijs Cyrenen εὔιππον cognominat, vbi aliqui cauſam referunt, quòd ab Neptuno edocti ſint Libyes currus iungere, Cæl. De Neptuni equeſtris templo & miraculis, vide Leonicenum in Vario 1.41. De hippio Neptuno vide Etymologum in Ἵππιος, vbi Σίσυφον pro Σκύφιον perperam legitur. Vlyſſes inuentis equis quos amiſerat, equeſtris Neptuni ſtatuam erexit: inde & Heurippa Diana dicta, vt ſupra retuli ex Pauſania.

Ἵππιος Ποσειδῶν, φυσικῶς φασὶ, διὰ τὸ λέγειν τὰς ἀλλὰς (ſic enim legendum puto. vt forte naues intelligat) ἵππους ἀνθρώποις γίγνονται κατὰ τὸν μῦθον: vel quoniam Arionem & Pegaſum equos genuit Neptunus, Varin. Achillis equi præſtantiſſimi & celerrimi erant: acceperat autem illos Peleus à Neptuno, Homerus Iliad. ψ. Conſus Neptunus (inquit Gyrald.) à Romanis, qui & equeſtris vocatus eſt, vt Liuius ſcribit, vnde dicta Conſualia, quæ primum dicebantur, mox Circenſes & ludi magni, & Romani. Tum Iouis & Conſi germanus, Tartareus Dis, Auſonius. Et alibi, Cænea mutauit proles Saturnia Conſus. Plutarchus cum alibi, tum maximè in Romulo, Romulum ait cuiuſdam dei aram conditam ſub terrâm in Circo inueniſſe, eiq; deo indidiſſe nomen Conſo (tanquam abſconſo forte, extra Plutarchum) ſiue à conſilio, quòd conſiliarius foret: ſiue Neptuni equeſtris: aramq; ipſam reliquum tempus latere, in equeſtribus vero certaminibus aperiri. Sic verò & Dionyſius Halicar. in primo hiſtoriarum, Dedicarunt, inquit. & Romani Neptuno equeſtri templum, atq; diem illum ſolennem, quem Arcades Hippocratia. Conſualia Romani vocant ijdem conſtituêre: quo in die apud Romanos ex conſuetudine ceſſant ab operibus equi, & muli redimiti floribus capita. Equos & aſinos cur Cõſualibus ociari ſinant, ex Plutarchi rerum Romanarum problêmatis in Aſino ſcripſi. Varro Conſualia dicta ait à Conſo, quòd tum feriæ publicæ ei deo, & in Circo ad aram eius à ſacerdotibus fiunt ludi illi, quibus virgines Sabinæ raptæ. Conſuales ludos ait Feſtus celebrari mulis ſolitos eſſe in Circo maximo, quòd id genus quadrupedum primò currui vehiculiſq; adiunctum putetur: Idem tamen alibi, mulos Lunæ aſcribit, Hactenus Gyraldus, apud quem ſi libet etiam plura de Conſo & Conſualibus lege, Syntagmate quinto Operis de dijs. Ἱππηγέτης, Neptunus Conſus, Lexicon. Neptunus equo ſi certa priorum Fama patet primus teneris læſiſſe lupatis Ora, & littoreo domitaſſe in puluere fertur, Papinius in Thebaide. Fuit & Thebis hippodromij templum Neptuni, quod Chryſippus ex carmine ſignificat Pindarico ex Iſthmijs, Cælius: Gyraldus aliter, Hippocronius, inquit, Neptunus cognominatus fuit, cuius & Thebis ſacrum celebrabatur, vt Pindarus in Iſthmijs, itemq; in Nemeis manifeſtat: legi & hippocurium Neptunum alicubi nuncupatum. Conijciat ſanè aliquis hippocronium dictũ Neptunum, quod Saturnus, Græci Cronon dicunt, hippon, id eſt equum pro eo deuorârit. Hippocronia quidem nugas interpretantur, quaſi dicas nimium antiqua & obſoleta, qualia ſub Saturni regno fuerunt.

Γαιήοχος (epitheton Neptuni) ὁ τὴν γῆν ὀχῶν ἢ συνέχων, ἢ ὑπὸ τῆς γῆς συνεχόμενος, ἢ ὁ ἱππικὸς ὁ ἐπὶ τοῖς ὄχοις χαίρων, Heſychius. Ἱππηγέτης, Neptunus lingua Deliorum, Lexicon. Apud Varinũ in Melantho Ἱππηγέτης legitur, quod magis probo. De Arione Adraſti equo ex Neptuno genito. ſupra dictum eſt inter propria equorũ nomina. Bellerophon à Neptuno ſumpſit Pegaſum equum. Ab eodẽ Pelops dono accepit equos, Varinus in Oenomao. Fabulantur aliqui de Methymnæis, oraculo iuſſos virginem Neptuno in mare demiſiſſe: & Enallum ducem quendam eius amore captum vt eam ſeruaret enataſſe: & tum quidem vtroſq; mari obtectos eſſe: poſt tempus vero aliquod Enallum redijſſe, & narraſſe quòd virgo quidem inter Nereides ſit, ipſe verò equos Neptuni cum aliquandiu pauiſſet, magno ſuperueniente fluctu natando ſequentem ſe euaſiſſe, Athenæus lib. 11. Silius lib. 3. fingit Neptuni currum trahi equis marinis, Non aliter quotiens perlabitur æquora curru, Extremamq; petit Phœbæa cubilia Tethyn Frenatis Neptunus equis. Peliam Neptuni & Tyrûs filium equa nutriuit, Aelian. 12. Variorum.

Neptuni in equum mutati fabulam Ouidius describit 6. Metam. Meminit & Pausanias in Arcadicis, vt supra dixi in Cerere. Nocti equos nigros poëtæ adscribunt, Diei candidos: Lunę nigrum alterum, alterum album, Textor. Humentes iam Noctis equos, Lethæaq; Somnus Frænaregens, Claudian. 3. in Rufin. Pluto κλυτόπωλος cognominatur quinto Iliad. Scholia exponunt equestrem egregios equos habentem: Vel ὁ κλυτὴ ἰσχὺν ἀπὸ τοῦ πώλου, οἷον ... τῶν ἐπὶ τῆς ... ἐπὶ τῷ ἐπιβάτῃ κατ᾽ αὐτοὺς χρήσασθαι διὰ τὴν τῆς Περσεφόνης ἁρπαγήν. Et rursus Iliad. λ. vbi Scholia Fortassis autem insignes equi ei attribuuntur, quia mortem nemo effugere potest. Vide etiam Varinum in Κλυτόπωλος. Proserpinam Pindarus in Olympijs λεύκιππον nominat, siue quia mos est poëtis (vt ait Scholiastes) huiusmodi epithetis deos ornare: siue quòd cum eam à Plutone raptam Ceres mater quæreret, albo currui insidentem inuenerit. Saturni in equum mutati fabulam recenset Ouid. 6. Metam. Talis & ipse iubam ceruice effudit equina, Coniugis aduentu pernix Saturnus: & altum Pelion hinniti fugiens impleuit acuto. Vergil. in Georg. cum equum bellatorem descripsisset. Rhea Neptunum enixa inter gregem agnorum iuxta Arnen fontem ab agnis appellatum occultauit, Saturno autem equum se peperisse dixit, & pullum equinum ei deuorandum dedit, Pausanias in Arcadicis. Sol λευκόπωλος, quod duobus equis albis vehatur, Lexicon. Solem Aristophanes vocat ἱππευόμενον, τὸ ἐλαύνοντα καὶ νεμόντα τὸ ἅρμα, ἢ ὅτι ἵππους ἡνιοχεῖ ..., Varinus. Πῦρ πνεόντων ἀρχὸς ἵππων, Pindarus de Sole. Interea volucres Pyrois, Eôus & Aethon, Solis equi quartusque Phlegon, Ouidius secundo Metamorph. Οἷς ἀγχιτέρμων ἥλιος διφρηλατῶν, Theodectes de Aethiopibus. Ignipedum frenator equorum. Statius libro primo Thebaidos. Sol equos suos ne fatigentur pascit herba quadam, qua gustata Glaucus in mare se præcipitem dedit, & in dæmonem marinum mutatus est, Alexander Aetolus apud Athenæum. Equus animal est ἡλιακόν, ὡς ἱδρόμενον, ὡς χθόνιον, καὶ τυφῶνι φίλον, Proclus in dies Hesiodi. Erichthonius omniũ princeps, currus equis iunctis docuit quadrigis solaribus persimiles compingere, vt supra dixi. Apollo nomius, id est pastoralis, quod pauerit equos Admeti de quibus supra etiam memini. Vide Onomasticon in Admeto. Πήρεια, locus Thessalicus, qui forte palustris erat & aptus alendis equis. Pauit autem Apollo Eumeli equos, tanquam pastor & mercenarius (θητεύσας) Admeti aut à Ioue coactus, vt qui Cyclopes occidisset, non illos Homericos, sed alios quosdam, Varin. Iosias rex aboleuit equos, quos dederant reges Iuda Soli, in introitu templi Domini, iuxta cameram Nethanmælech eunuchi, qui princeps erat in suburbijs: & quadrigas Solis combussit igne. Regum 1.23. Hic Munsterus, Adoraturi Solem (inquit) insidebant equis illis, equitabantq; ab ingressu templi vsque ad cameram Nethanmælech. Apollinem Persæ equo placabant. Placat equum Persis radijs Hyperiona cinctum Ne detur celeri victima tarda deo, Ouidius lib 1. Fastorum. Massagetæ etiam, vt Herodotus in fine libri primi docet, equum vt pecorum pernicissimum, Soli vt deorum pernicissimo immolant Idem de Persis Varinus refert in voca Ταῦροι. Equum Soli immolari a Massagetis scribit Strabo lib. 11. Herodotus etiam à Scythis idem fieri tradit, Gyraldus. Philostratus in Heroicis refert Palamedem Græcis præcepisse, vt orienti Soli candidum equum mactarent. Quadrigæ de equis albis Soli ad sacrificium apud Aethiopes adornantur, Lunæ vero bigæ boum siue taurorum, Heliodorus. Rhodij quotannis quadrigas Soli consecratas in mare iaciunt, quod is tali curriculo fertur circumuehi mundum, Festus. Pullum à quo pullium, vel hippomanes, abstulerint pastores, Soli immolant, vt supra in hippomanis mentione ex Aeliano retuli. Exercitu Persarum progrediente, ignis quem ipsi sacrum æternumq; vocabant, argenteis altaribus præferebatur. Hunc mox insequebantur magi, magos iuuenes 165. puniceis velati amiculis, quot in anno dies sunt. Mox Iouis sacer currus, quem albi traherent equi: Post quos insigni magnitudine visebatur equus Solis, sic enim dicebatur, Cælius. Ventis equum immolant Lacedæmonij in monte Taygeto, ibidemq; adolent, vt eorum flatu cinis eius per finitimos quàm latissimè deferatur, Festus: in causa forte est ventorum celeritas: qua ratione vt diximus, etiam Soli immolabant equum. Venus hippodamia, ἱπποδάμεια nominata apud Hesychium, item Briseis. Ἔφιππος Ἀφροδίτη, id est Equestris Venus (hoc est, equo insidens) ab antiquis effingebatur. nam Veneris filius Aeneas, cum occasum versus nauigasset, equum mox conscendit, & hac statua matrem honorauit, vt Suidas scribit (in Ἀφροδίτη,) Gyraldus.

Romæ publicis sacris equus immolatur, Plinius: videtur autem Octobrem equum intelligere qui Marti Romæ immolabatur, vt supra diximus, Ioui etiam, & Soli, Ventisq; sacrificatos equos in singulorum mentione retulimus. Scribunt aliqui. ὅτι Ἀρκάδες θυσίας θεοῖς καταδείξαντες ... λευκὸν, τρίτον δ᾽ αὐτὸς θῦσαι, Scholiast. Lycophr. Apollonium adeuntem Babyloniorum rex Græco sermone sacrificare vnà secum dijs iussit: Erat autem candidum equum mactaturus ex Nisæis de meliore nota sic instructum tanquam in pompam profecturũ, Philostratus lib. 1 Regem Indorum aiunt ad flumen accedere cum augeri dies incipiunt & illic equos nigrosque tauros flumini tanquam deo sacrificare. Philostratus. Tauros, veteres fluuijs consecrabant: aliqui etiam equos viuos in eorum vortices inijciebant, vt Troiani in Xanthum, Varin in Ταῦρος. Ἡ δὲ Περσίνα βοῶν τε, ... ἵππων καὶ ἄλλων ζώων παντοίων εἰς τὴν πανήγυριν ..., partim de singulis hecatomben immolandi, partim epuli populo parandi gratia, Heliodorus 10. Aethiop Cum Thebani aduersus Lacedæmonios bellum gererent, Pelopidæ vni ex ducibus Thebanis Scedasum in somnis visum aiunt: aduentare enim Leuctra Lacedæmonios, sibi ac filiabus pœnam daturos: vno verò prius die quàm cum Lacedæmonijs confligerent, pullum equi (πῶλον ἵππου, lego ἵππον) candidum instructum ad sepulchrum virginum mactari iussit, Plutarchus in Amatorijs cap. 3. In Venetis sanè quidam Diomedi insignes existunt honores: nam candidus illi immolatur equus, Strabo lib. 5. & Eustathius in Dionysium. In Thessalia is qui vxorem ducturus est, pro nuptijs sacrificans, equum bellatorem inducit frenatum, & omnibus armis instructum: Deinde sacrificatione facta equum vxori habenis ducendum tradit. Iam porrò id quam significationem habeat, Thessalis explicandum relinquo, Aelianus. Ἱπποθυτεῖν, equum immolare apud Strabonem. In festis quibusdam Tartarorum præparatur lac equinum (equarum albarum) in vasis decentibus. & rex ipse manibus suis diffundit hinc inde lac illud pro honore deorum suorũ, arbitrans & à magis suis sic edoctus quod dij lac bibant effusum & solliciti sint conseruatores omnium eorum quæ possidet. Post sacrificium illud nefandum bibit rex de lacte equarum albarum, nec vlli alteri licet illa die bibere de lacte illo, nisi fuerit de progenie regis, præter populum quendam regionis illius Horiach vocatum, qui hoc etiam gaudet priuilegio propter victoriam quandam magnam, quam pro magno Cham Chinchis obtinuit. Hinc fit vt equi albi atq; equæ in magno à populo illo habeantur honore. Rex quidem huius coloris equos & equas supra decem millia possidet, Paulus Venetus 1.65. Sauromatæ plurimos alunt equos, vtpote Nomades, quibus non tantum ad bellum vtuntur, & in cibo: sed dijs etiam suis immolant, Pausanias in Atticis.

In rogo Patrocli comburebantur etiam equi apud Homerum Iliad. ψ. Volucer equus Veri imperatoris sepulchri

pulchri honore affectus est, vt inter propria equorum dixi in a. Cimonis equæ post tres victorias Olympicas, Athenis sepultæ sunt, vt in Olympiorum mentione diximus. Magnum in equis alendis studium posuerũt Megacles & Cimon Athenienses, qui equos suos etiam sepeliri curarunt, Tzetzes Chiliade quarta, in epistolio. Scythæ cum rege defuncto aliquam eius pellicum strangulatam sepeliunt, & cum qui vina miscebat, & cocum, & hippocomum, & ministrum, & qui erat à nuntijs, nec non equos, & alias res. Circumacto anno rursus hoc agunt. E famulis regis, qui ingenui Scythæ sunt, intimos sumunt. Horum quinquaginta cum strangulauerunt, ac totidem præstantissimos equos, eductis intestinis expurgatis paleis implent ac consuunt. Et vbi dimidium fornicis super duo ligna resupinatum statuerint, alterumq́ue dimidium super altera duo ligna, & item alia multa huiuscemodi defixerint, tum super ea equos imponunt, crassis tignis in longum ad ceruicem vsq; traiectos, ita vt priores fornices sustineant armos equorum, posteriores vero iuxta femora suscipiant vteros, vtrisq; cruribus supernè pendentibus. Equos infrenant, eorumq; habenas ad palos extentas alligant. Dehinc super eorum singulos statuunt singulos quinquaginta iuuenum strangulatorum, hunc in modum: Vnicuique eorum rectum stipitem per spinam ad ceruicem vsque transfigunt: quod inferius stipitis extat vltimum infigunt tigno illi, quo equus transfectus est. His equitibus sepulchro circumpositis abeunt. Hunc in modum reges sepeliunt, Hæc Herodotus lib. 4. Borysthenī equo venationibus aptissimo, sepulchrum ab Adriano substructum scribit Dion, Cæl. De Bucephali sepulchro supra dixi inter historias. Oenomai (Marmacis, ab Oenomao occisas, Pausan. Eliac. 2.) equas tradunt vocatas Partheniam & Eripham, quas quum iugulasset iussit sepeliri, Cæl. Miltiades tres equas Olympiæ occisas (Ὀλύμπια ἀνελομένας,) sepulturæ honore in Ceramico affecit. Itē Euagoras Lacon, idemq; Olympionices equos ad sepulturam magnificè dedit, Aelianus. Fecit & diuus Augustus equo tumulum, de quo Germanici Cæsaris carmen est. Agrigenti complurium equorum tumuli pyramides habent, Plin.

Metamorphoses siue trãsformationes in equos, vel equas, Saturni, Iouis, Neptuni, Cereris, & Hippesúe Ocyrhoës Chironis filiæ, in præcedentibus sparsim in sua singulorum mentione recensui.

Omina, ostenta. Pedestrium auspicia nominabantur, quæ dabantur à vulpe, lupo, serpente, equo cæterisque animalibus quadrupedibus, Festus.

Ἵππους μελαίνας οὐ καλὸν πάντας βλέπειν. Ἵππον δὲ λευκὸν ἴδῃς, ἀγγελῶν φάσις, Senarij apud Suidam de somnijs intelligendi. Bello Macedonico (inquit Val. Max. 1. 6.) Publius Vatinius Reatinæ præfecturæ vir, noctu vrbem petens, existimauit duos iuuenes, excellentis formæ, albis equis residentes, obuios sibi factos nuntiare, die qui præterierat, Persen regem à Paulo captum: quod cum senatui indicasset, tanquam maiestatis eius & amplitudinis vano sermone contemptor, in carcerem coniectus: postquam Pauli literis illo die Persen captum apparuit, & custodia liberatus, & insuper agro ac vacatione donatus est. Castorem vero & Pollucem etiam illo tempore pro imperio P. R. excubuisse cognitum est, quo apud lacum Iuturnæ suum equorumq; sudorem abluisse visi sunt, iunctaq; fonti ædes eorum, nullius hominum manu reserata patuit, Hæc Valerius. Quatuor hic, primum omen, equos in gramine vidi Tondentes campum latè, candore niuali. (Candore niu. hoc, inquit Seruius, ad victoriæ omen pertinet.) Et pater Anchises: bellum ô terra hospita portas: Bello armantur equi, bellum hæc armenta minantur. Sed tamen ijdem olim curru succedere sueti Quadrupedes: & frena iugo concordia ferre. Spes est pacis, ait, Verba sunt Aeneæ apud Vergilium Aeneid. 3. Primus ab æquorea percussis cuspide saxis Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen, Exiluit, Lucan. lib. 6. Germani ex hinnitu & fremitu equorũ, monitus futurorum prædici putant, quos nullo opere cõtactos candidi coloris plurimos educebant, Alexander ab Alexand. Darius quomodo hinniente equo eius in aurora primò, rex inter septem principes viros Persas, inter quos ita conuenerat, sit declaratus, describit in Thalia Herodotus. Oebares, inquit, Darij equiso, vbi nox aduenit, vnam equarum quam equus Darij maximè adamabat, in suburbana adducit, ibiq; alligat. Tum equum Darij eodem ducit: eumq; circumagens identidem equæ admouet, ac tandem admittit. Postero die simulatq; illuxit, sex Persæ ex conuento affuerunt equis assidentes, Et cum in suburbanis vltrò citroq; veherentur, vbi ad locum peruenerũt, vbi superiore nocte equa fuerat alligata, ibi Darij equus accurrẽs hinnitum ædidit: & hinnitu ædito potinus fulgur sereno cœlo tonitruq; extitit. Hæc cum Dario tanquam ex composito accidissent, cum compotem voti fecerunt. Nam cæteri ex equis desilientes Darium adorauerunt. Sunt qui hoc dicant Oebarem fuisse machinatum, sunt qui aliud: nempe attrectatis huius equæ genitalibus, ipsam manum intra subligaculum tenuisse abditam: & sub ipsum statim Solis ortum, cum equi digressuri essent, eam naribus equi Dariani admouisse, equumq; ad odoris sensum infremuisse atq; hinnisse. Καὶ χρεμέθων ποτὶ πῶλος ὑφ' ἡνιόχοιο δόλοισι. Θῆκατο τῶν Περσῶν Δαρεῖον βασιλῆα, Oppian. 1. de Venat. In exercitu Xerxis aduersus Græciam equa leporem ædidit, vt supra retuli in H. c. ex Herodoto & Valerio. De equa quæ nostro seculo leporem peperit, vide in lepore H. c. Bos equuleum peperit, Liuius 3. belli Punici. Proximis diebus equorũ greges, quos in traijciendo Rubicone Marti (aliás non Marti legitur, sed flumine) consecrauerat, ac sine custodibus vagos dimiserat, comperit pabulo pertinacissimè abstinere, vbertimq; flere, Tranquillus in vita Iulij Cæsaris. Niphus Suessanus equos ante mortem Caligulæ pabulo abstinuisse & vbertim fleuisse scribit, non citato authore. Nero ostentabat hermaphroditas subiuges carpento suo equas, in Treuerico Galliæ agro repertas, ceu planè visenda res esset, principem terrarum insidere portentis, Plin. C. Iulius Cæsar vtebatur equo insigni pedibus propè humanis, & in modum digitorum vngulis fissis: quem natum apud se, quum aruspices imperium orbis terrę significare domino pronunciassent, magna cura aluit: nec patientem sessoris alterius, primus ascendit: cuius etiam instar pro æde Veneris genitricis postea dedicauit, Suetonius. Plinius cum de Bucephalo scripsisset, subdit: Nec Cæsaris dictatoris quenquam alium recepisse dorso equus traditur, idemq; hominis similes pedes priores habuisse, (idem scribit Plutarchus in eius vita) hac effigie locatus ante Veneris genitricis ædem. Auctor historicus Dion, Cæsari Lusitaniam gerenti natum esse equum διφυεῖς τὰς τῶν προσθίων ποδῶν ὁπλὰς ἔχοντα, id est cui gemina foret in anteriorum pedum vngulis natura, qui mox illum elatè admodum gestaret, reliquos omnes ἀναβάτας recusaret, vnde immodica de se sibi cœpit polliceri, Cælius. Palatinus Vilnensis habuit equum cum quinq; pedibus, Ant. Schnebergerus. Apud comitem Palatinum Henricum visus est equus 6 pedib.

PROVERBIA.

Ab equis ad asinos, vbi quis à studijs honestioribus ad parum honesta deflectit, vel è conditione lautiore ad abiectiora deuenerit. Τὸ δὴ λεγόμενον, ἀφ' ἵππων ἐπ' ὄνους μεταβεβήκαμεν, Procopius Sophista in epistola quapiam.

Ex asino equus, Ἐκ βραδυσκελῶν ὄνων ἵππος ὤρθη, E tardigradis asinis equus emersit, cum clarus euadit quispiam obscuro genere natus, aut quoties ab indocto præceptore proficiscitur discipulus eruditus, &c. Erasm. Meminit etiam Apostolius, & interpretatur ἐπὶ τῶν ἐξ ἰσχνῶν ἐπὶ τὰ μείζω χωρούντων, vt non solum ad parentes aut præceptores respiciendum sit sed in vno etiam homine locum habeat prouerbium, qui pridem obscurus nobilior euadit. Boues meos nunquam abegerunt, nec equos, Οὐ γὰρ πώποτ' ἐμὰς βοῦς ἤλασαν, οὐδὲ μὲν ἵππους. verba Achillis apud Homerum Iliados primo, prouerbialiter vsurpata à Plutarcho. Vsus est, cum negamus nobis esse causam, cur illum aut illum odisse debeamus, Erasmus. Acarnici equi, Ἀκαρνικοὶ ἵπποι, dicebantur equi maximi. Finitimũ illi cuius meminit etiam Aristoteles, ἵππος Θεσσαλική. Vergilius item in Georgicis tribuit primam laudem equis Epiroticis. Acarnanes enim sunt iuxta Epirum, quemadmodum Thessali. Conueniet vti de re quapiam eximia, aut insigni præmio, Erasmus. Equis albis præcurrere, Horat. 1. Serm. Vel quòd equi albi meliores habebantur: vel fortunatiores & auspicatiores esse credũtur: vel quòd illis in triumpho victores portantur: hinc qui longo interuallo alicuius rei præcedit, albis equis præcedere vel vincere dicitur. Græci simpliciter dicunt παρελαύνειν pro longè antecellere, quòd equestris cursus sit expeditior, Erasmus. Anus velut equus profundam (pro sepulchro) habebis fossam, Γραῦς ὡς ἵππος τὸν χαραδραῖον τάφον ἕξεις. De ijs qui penitus abijciuntur tanquam prorsus inutiles. Equi enim posteaquam consenuerint, in altos terrarum specus (εἰς χαράδρας, Suidas) aliquò præcipitantur. Ita mulier olim amata, simul atq; defloruit forma, fastiditur ab omnibus: simile illi, Equi senectus Erasmus. Apud equum, & virginem: Aeschines aduersus Timarchum refert, Athenis fuisse quendam tantę seueritatis, vt filiam quod impudicè se gesserit, nec integritatem suam seruârit vsque ad matrimonium, deportârit in locum desertum, atq; ibi vnà cum equo incluserit, haud dubie fame perituram: Eiusq; domicilij solum sua etiamnũ ætate superfuisse tradit: quod ex re dicebatur Παρ' ἵππον καὶ κόρην, id est, Apud equum & virginem. Dici potest in exemplum immodicæ seueritatis, Erasmus. Hippomenes (inquit Suidas) præfectus (ἄρχων) erat Athenis: excidit autem magistratu hanc ob causam. Quum ciuis quidam filiæ eius vitium clàm obtulisset, præ iracundia in cellam quandam cum equo eam alligatam conclusit, & neutri cibum præbuit. Equus igitur fame vrgente puellam aggressus cõsumpsit, & paulo post etiam ipse perijt, ac domicilio in quo erat euerso obrutus est: & loco nomen impositum Ἵππου καὶ κόρης. De hoc plura require supra in A. inter propria virorum ab equo facta nomina.

Cantherius in fossa, Cantherius in porta, Cantherino ritu stantem somniare, prouerbia ex Erasmo explicaui supra in Cantherij mentione in B.

Caudæ pilos equinæ paulatim vellere, dici potest prouerbio, qui quod viribus atq; impetu fieri nequit, id tempore atq; assiduitate cõficit. Horatius in epistolis: Vtor permisso, caudæq; pilos vt equinæ Paulatim vello, demo vnum, demo etiam vnum, Dum cadat elusus ratione ruentis acerui, Qui redit ad fastos, & virtutem æstimat annis. Natum è facto quodam ducis Sertorij, cuius rei meminit Plutarchus in eius vita. Hic enim cum suis copijs, ex barbara turba conflatis, rationibus persuadere non posset, in re militari plus habere momenti cõsilium, quàm vires temerarias, postea quàm illi parum feliciter pugnassent, duos proponit equos, alterum macilentum atq; inualidum: alterum vegetum cauda pilosa. Atq; inualido illi iuuenem adhibet prægrandi corpore & admirandis viribus. Contrà vegeto illi pusillum & imbecillum admouet homuncionem: hic singulos pilos paulatim vellens, breui spatio totam depilauit caudam. Iuuenis è diuerso caudam omnem simul manibus vtrisq; comprehensam, vi atq; impetu conatur reuellere. Qui cum frustra sudaret, risui fuit circumstantibus. Sub hæc assurgẽs Sertorius, cuius consilio iussuq; hæc fuerant acta, Videtis (inquit) commilitones, quanto plus possit ingenium quàm vires, Erasmus. Eandem rem describit Valerius Maximus 7.3. Sunt quædam (inquit Erasmus) & hodie vulgò iactata, non indigna quæ veteribus adagijs adnumerentur: Quod genus est illud, Nõ oportere equi dentes inspicere donati: Cum significamus æqui boniq; consulendum, qualecunq; est quod non emitur, sed gratis donatur. Vsus est tamen hoc prouerbio Hieronymus in præfatione Commentariorum in epistolam Pauli ad Ephes. Parum, inquit, eloquens sum. Quid ad te? Disertiorem lege. Non dignè Græca in Latinum transfero: Aut Græcos lege, si eius linguæ habes scientiam: aut si tantum Latinus es, noli de gratuito munere iudicare: & vt vulgare prouerbium est, equi dentes inspicere donati, Erasmus. Germani hoc prouerbium sic efferunt, *Man sol eim geschenckten pferd nit ins maul sähen.*

Equitandi peritus ne cantes: Sumptum à poëta quopiam, in eum qui professus res serias versatur in nugis. Equitatio militaris est, & ad bellum pertinet. Musici sunt imbelles ac voluptatum insectatores. Gregorius theologus in epistola ad Eudoxum rhetorem, Ἱππασίαν δεδιδαγμένος [illegible] ποίησις μὴ [illegible] καὶ τὸ ἱπποσύνης [illegible] ἐς τὸ ᾠδῆς. Nondum liquet è quo poeta sumptum sit: sed dictũ videtur in Thebanos, qui duas artes præcipuè discebant, equitandi & canendi tibijs, quum altera parum alteri cõgruat, Erasmus. Ferociores ac insolentiores redduntur copioso pabulo non modo boues, sed & equi & asini vnde extat & Sophoclis dictum in tumidũ quempiam ac præferocem: Tu, inquit, ferues, quasi pullus pabuli copia, Erasmus. Ἵππειον θράσος, equina ferocia vel audacia, ἐπὶ τῶν δίκην ἵππων βρενθυομένων, Varinus & Suidas. Ibyci equus, Ἰβύκειος ἵππος, in iocum prouerbialem abisse videtur, de ijs qui nolentes præter ætatem ac vires ad periculosum (vel difficile) negotium adigerẽtur. Dicti originem refert Plato in Parmenide. Ibyco poëtæ equus erat iam annosus athleta, multis certaminibus detritus. Is quum ad certamen currui iungeretur, extimuit, videlicet expertus eiusmodi ludorũ aleam. Ridente populo Ibycus surgens, Equus (inquit) domini similis est: nam & ipse iam senex ad amandum compellor. Huc allusisse videtur Horatius in epistolis, Non eadem est ætas, non mens &. Solue senescentem maturè sanus equum, ne Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat, Erasmus. Eodem prouerbij sensu Sophocleus etiam equus vsurpatur, vt infra dicam. Incita equum iuxta nyssam, id est lineam vel carceres, &c. Vide supra in H. c. in Carcerum mentione. Ithorus, Ἴθορος. Suidas ait vocem prouerbialem fuisse (ἐπὶ τῶν παρακελευομένων) in eum qui velut instigator hortatorq; foret alijs: translatum opinor à nautis, quos remigantes naucleri vox animat ad gnauiter laborandum, siue ab equorum cursu. Plutarchus scribit ἱππόθορον (vide supra in C.) appellatam cantionem ad incitandas equas: θορεῖν Græcis est impetu insilire. Apparet Græcam vocem compositam ex ἴθι, vade. & θορεῖν incitare, Erasmus. Lydius currus, vide supra in H. c. vbi de curribus.

Optat ephippia bos piger, optat arare caballus, prouerbialis versus apud Horatiũ, vt in Boue dixi. In planiciẽ equum, quoties quis ad id prouocatur, in quo plurimũ valet, quoq; vel maximè gaudet. Equus in campo tanquã in sua est harena. Apud Luc. in Captiuo, cũ ipse iudices postularet, Plato respõdet, ὅτι ἐκεῖνο εἰς πεδίον τὸν ἵππον, hominem rhetoricũ significans, & in agẽdis causis exercitatũ. Plato in Theæteto, ἱππέας (aliàs ἵππον) εἰς πεδίον προκαλεῖς

Σωκράτη

Σωκράτην εἰς λόγους. Translatum videtur à militia nam quoties res est pediti cum equite, pedes fugit campestria, sectaturq; loca impeditiora, Erasm. Ἱππέας εἰς πεδίον προκαλῇ, δηλονότι ἔνθα ἂν ἀκμαιότεροι εἶεν οἱ ἱππικοὶ ἐν πεδίῳ, Suidas. Et rursus, Ἵππον εἰς πεδίον ἄξεις, ἀντὶ τοῦ ὅπου μοί ἐστι λυσιτελές. Equus me portat, alit rex: prouerbium, vt Græci parœmiographi scribunt hinc natum. Iuuenis quidam sub rege Philippo stipendia faciebat. Is cum admoneretur vt missionem peteret, seséq; à militia abdicaret, negauit se facturum, his quidem verbis, Ἵππος με φέρει, βασιλεύς με τρέφει. Huc allusit Horatius cū in epistolis sub Aristippi persona sic ait: Rectius hoc, & Splendidius multò est, equus vt me portet alat rex: Quo quidem in loco Acron huius admonet prouerbij, cuius etiam meminit Diogenian. Apparet è tragœdia quapiam ascitum: est enim carmen anapæsticum dimetrum, Erasmus. Probi imperatoris equus in parœmiæ formam deduci potest. Is erat nec decorus quidem, nec staturosus: verum celeritate tanta, vt diurnis spatijs centum obiret miliaria: vel in decimum diem labore haud interpellato. Eum tamen fugaci magis quàm forti ac strenuo congruere militi pronunciauit Probus idem, Cælius. Procul à pedibus equinis, Ἐκ τῶν ποδῶν ἱππείων, etiam hodie vulgò dicitur (Germani inferiores, *Vnder dem pferde hen:* & alij passim, *Ausz den fuessen: Das pferd schlecht, geh: jm nit zuo nahe*) cum significant fugiendū esse periculum. Proprius huius dicti vsus est in certaminibus equestribus, vt sibi quisque caueat: id deinde vulgus prouerbij vice vsurpauit, Erasmus. Τῷ δ' ἅρματι ἵππος, ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς, παρὰ ναῦν δ' ἰθύει τάχιστα δελφίς, &c. Id est, Equus in quadrigis, in aratro bos: nauem ocyssimè præuertitur delphinus, Pindarus vt a Plutarcho citatur. Erasmus in prouerbio Quam quisq; nôrit artem in hac se exerceat. Equis & quadrigis, id est omni conatu, Cicero ad Q. fratrem. Idem 2 Offic. Cum his velis equisq;, vt dicitur, si honestatem tueri ac retinere sententia est, decertandum est. Si huic occasioni tempus se subterduxerit, nunquam ædepol albis quadrigis indipiscet postea, Plautus in Asinaria, vt citat Erasmus in prouerbio Equis albis præcedere.

Saluete equorum filiæ, vide in Mulo. Equum habet Seianum, olim prouerbio dicebatur in calamitosum, & ad extremam inopiam redactum. Allegoria sumpta est ab equo quodam fatali, qui à Cn. Scio domino nomen inditum est Seiano: is ex Diomedis equis prognatus fuisse creditus est. Fuit insigni quidem specie, verum eiusmodi quodam fato, vt quisquis eius equi possessor esset, is cum omni domo ad internecionem vsq; deperiret. Id quod Cn. Seius ipse capitis damnatus, ac miserando affectus supplicio: deinde & Cor. Dolobella bello interfectus post hunc C. Cassius ab hostibus occisus: deinceps M. Antonius detestabili exitio perditus, probauit. Hunc equum C Bassus Argis se vidisse refert. haud credibili pulchritudine, vigoreq;, & colore exuperantissimo, nempe puniceo. Hoc adagium & refert, & copiosius explicat A. Gellius 3,9 Hæc Erasmus. Equus Cn. Seij (inquit Ioan. Rauisius) à Cor. Dolobella centum milibus sestertijs emptus, inusitata quidem magnitudine, sed eo fato, &c. vt supra. Vide etiam Cælium 12.13. de eodem equo: cuius historiam Antonius de Gueuara quoq; narrat epist. 25. Scytha equum, subaudi recusat: τὸν ἵππον ὁ Σκύθης, subaudi ἀπαυδᾷ vel βδελύττεται: de ijs qui clam aliquid desiderant, palàm vero reijciunt & recusant, Suidas in Τὸν ἵππον. Prouerbij ratio clarior fit ex altero prouerbio eiusdem sententiæ apud eundem in voce Scythes, quod huiusmodi est. Σκύθης τὸν ὄνον, vel vt Suidas habet, ὄνειον δεῖπνον) Scytha asinum: de ijs qui verbis dissimulant, aut etiam abominantur, re ipsa autem appetunt. Nam cum quidā asinum mortuum vidisset, dixit: En tibi cœnam ô Scytha. ille vero primum detestatus, paulo post curiosius de eo perquisiuit & circa eum parandum elaborauit (αὖθις δὲ πολυπραγμονήσας περὶ αὐτὸν ἐπόνησε) Suidas & Hesychius, apud quem mutilus hic locus est. Non placet quod Erasmus hoc prouerbium sic effert. Ἀκκιζόμενος Σκύθης τὸν ὄνον, duo prouerbia vnius vt dixi vtrunq; per se sententiæ confundens. Suidas certè, & Hesychius sine voce ἀκκιζόμενος melius proferunt: mox vero interpretationis loco eam subijciunt: Sed nec illud probo, quòd ὄνειον δεῖπνον suspicatur vtile conuiuium potius quàm asininum significare. Scythas quidem & Tartaros equina vesci alibi diximus: & vescerentur nimirū asinina quoq; quam à nonnullis edi Galenus scribit, si Scythica regio eos proferret. Nunc quoniam, Aristotele teste, caret, magis forte probandum erit equi mentionem in prouerbio fieri, (vt Suidas facit: & si Erasmus, quod sciam, nusquam meminit) quàm asini. Equi senecta, ἵππου γῆρας: prouerbium in eos dici solitum, qui præclaris rebus gestis in iuuenta, postea quàm consenuerint, ad sordidas curas semet abijciunt. Allegoria sumpta à generosis equis, qui senio facti segnes, in pistrinum, aut carrum, aut aliud id genus opus detruduntur, olim in pretio habiti, dum viribus integris essent. Οὐ γὰρ ἀπεοικὸς δόξει τοῦτο δὴ τὸ καλλωπισμὸν, ἵππου γῆρας ἐπάγεσθαι μηδενὸς ἀναγκάζοντος, Plutarchus in libello, An seni sit administranda respub. Cum hoc conuenit Ennianum illud, quod refertur à Cicerone in Catone Maiore: Sicut fortis equus spatio qui forte supremo Vicit Olympia, nunc senio confectus quiescit, Erasm. Idem alibi in prouerbio Equi generosi senectus, Sophoclis ex Electra versus recitat istos: Ὥσπερ γὰρ ἵππος εὐγενὴς, κἂν ᾖ γέρων, Ἐν τοῖσι δεινοῖς θυμὸν οὐκ ἀπώλεσεν, Ἀλλ' ὀρθὸν οὖς ἵστησιν, ὡσαύτως δὲ σὺ Ἡμᾶς τ' ὀτρύνεις, καὐτὸς ἐν πρώτοις ἕπει. Verba sunt Orestis ad pædagogum senem, cuius consilio & auxilio occidit Clytæmnestram & Aegisthum. Vide supra, prouerbium, Anus velut equus &c. Est & vulgare Germanis prouerbium de inutili equi senecta, *Vuen das pferd zuo alt ist spannet man es in den karen, oder schlecht es für die hund.*

Senescenti equo minores cyclos immitte, vide supra in H.c. Equo Sophocleo similis, adagium in eos est, qui ætate fessi & imbecillo corpore, animi tamen vigorem seruant etiamnum. Philostratus in Damiano sophista, Καὶ εἶδον ἄνδρα παραπλήσιον τῷ Σοφοκλείῳ ἵππῳ· νωθὴς γὰρ ὑφ' ἡλικίας δοκῶν, νεάζουσαν ὁρμὴν ἐν ταῖς σπουδαῖς ἀνεκτᾶτο. Nam Sophocles iam senex, & pro deliro à filijs accusatus, tragœdias tamen optimè & grauissime componebat, vt pluribus probat Cælius 21.20. In equo autē, inquit, arbitror allusum ad Tragici cothurni maiestatem, qui sit veluti equestris, Comicæ humilitatis ratione: vnde in Arte poëtica Horatius: Et tragicus plerūq; dolet sermone pedestri, &c. Et rursus cap. 21. Coloni sic dicti loci duo fuêre: alter appellatus hippos, id est equus, in quē confugit Oedipus. Ad quem forte prouerbiū respectat, quod de equo Sophocleo prætexuimus, eò quidē procliuius, si inibi quoq; habitauit Sophocles, quod in quinto de finibus Cicero significat. Eundem cū Sophoclis equo sensum habet etiā Ibyci equus, de quo superius dictum est. Testudinem equus insequitur: côueniet vti hoc prouerbio cum rem præposterè & absurde geri significamus, Plutarchus in libello aduersus Stoicos, Πῶς οὖν τοῦτο σχετλιώτερόν ἐστι, καὶ μᾶλλον ἀντιστρέφον τῆς συνηθείας, τὸ μηδὲν ὅσα μηδενὸς τοῦ καταλαμβάνεσθαι, μηδὲ εἰ χελώνην, τὸ τοῦ λόγου φασί, μετιόντι διώκει Ἀδράστου ταχὺς ἵππος, Erasmus. Decernetur equa Thessalica, explicatum est supra in B. vbi de patrijs equorum. Vide etiam inter hæc de equo prouerbia superius in Acarnico equo. Troianus, vel dureus equus, δούρειος ἵππος (vt Erasmus scribit) de clandestinis insidijs dicebatur, aut vbi repente complures apparerent, qui latebant antea. Sumptū ab equo Homerico, in quo Græcorū proceres abditi, repente prosilientes Troiam ceperunt. Hunc Homerus durateū appellat, vt Odysseæ octauo, quòd trabibus esset cōtextus. Αἶσα γὰρ ἦν ἀπολέσθαι, ἐπὴν πόλις ἀμφικαλύψῃ Δουράτεον

Zz 4 μέγαν

μέγαν ἵππον, ἐφ᾽ ὅν ποτε πάντες ἄριστοι Ἀργείων, Τρώεσσι φόνον καὶ κῆρα φέροντες. Plutarchus in vita Themistoclis narrat illum aliquando dono rogasse equum à Philide nutritore equorum. Eum is vbi negasset, comminatum fuisse se breui ex illius domo facturum equum δουράτεον: significans se crimina ipsius ac domesticorum prolaturum in lucem. Nec inscitum fuerit, si quis ludum alicuius eruditi, Durateum equum appellet, quod ex eo breui tempore summi viri prodierint. De laudatis viris qui subitò alicunde emerserunt, apud eruditos frequens est, vt ex illius domo velut ex equo Troiano prodisse dicantur. M. Tullius Philippica secunda ad egregij facinoris societatem retulit: In huius me consilij societatem tanquam in equum Troianum includi cum principibus non recuso. Aristophanes in Auibus prouerbium detorquet in emphasim roboris ac magnitudinis: Καὶ Θεαγένης ἐναντίον δύ᾽ ἅρμασι, ἵππων ὑπόντων μέγεθος ὅσον ὁ δούρειος. Interpres admonet allusum ad equum æreum insigni magnitudine, qui in Acropoli stabat Palladi dicatus à Charidemo (Cælius 29.25. Χαιρέδημον vocat) quod ipsa testabatur inscriptio. Verum is ad imitationem equi Troiani compositus erat. M. Tullius actione in C. Verrem sexta, Troianum equum accipit pro extrema calamitate. Quem concursum factum in oppido putatis? quem clamorem? quem porrò fletum mulierum, qui viderent equum Troianum introductum, vrbem captam esse dicerēt, &c. Portas per quas introductus fuerat equus dureus, Homerus Iliad. tertio Scæàs, hoc est sinistras, appellat, quod læua mente Troiani equum illum induxerint in ciuitatem. Idem pro Muræna dicit, equum Troianum intus esse, quum sentit reip. periculum esse à ciuili discordia à Catilina:) Intus (inquit) intus est inquam equus Troianus, à quo nunquam me consule dormientes opprimemini. Idem pro M. Cælio, An equus Troianus fuerit, qui tot inuictos viros muliebre bellum gerentes tulerit ac texerit? Hæc omnia Erasmus. Et rursus in prouerbio Seianus equus, Equus durateus (inquit) fatalem interitum attulit Troianis: ad quod alludens Maro, Scandit, inquit, fatalis machina muros. Equi Troiani meminit Cicero etiam in libro de Diuinatione, & in epist. famil. Troianū equum (inquit Nic. Erythræus in Indice Vergiliano in voce Simulacrum) cum Minerua fabricauit Epeus, vt Demodocus apud Homerum canit Odysseæ octauo. Hunc Vergilius instar montis equum appellat, modò equi molem, aliâs equi immanis molem, interdum ferum, nunc dolum, quandoq; machinam, monstrum infelix, claustra pinea, & denique lign[illegible]m[illegible]nam trabibus contextus acernis, vt idem poeta canit, Sectaq; intextus abiete costas. Vnde durateus, id est lign[illegible]us Homero ductus. ἵππον κεύθμον ἀεισον δουράτεον, & quæ eodem citato libro sequuntur. Quem imitatus Lucret[illegible]s, Nec cum durateus Troianis Pergama partu Inflammasset equus nocturno Graiugenarum. Apud Flaccum Argonauticôn 2. Manet immotis nox Duria castris: alij codices habent Durica eodem sensu: quidam simplicius legunt Dorica pro Græca, vt, Et Dorica castra. Equo autem ligneo inclusis Danais expugnatum fuisse Ilium fabulosè poetæ commenti sunt: sed rei veritas ita habet. Equum ligneum, simulato pro reditu Mineruæ voto, Græci ea magnitudine construxerunt, vt intra mœnia Troiana recipi non posset, nisi portæ muriq; vrbis deponerentur. Eum Sinon, transfugam simulans, persuasit Troianis, si in vrbem inducerent, futurum, vt nunquam Græci aduersum eos amplius arma mouere possent. Quamobrem deiectis portis & murorum parte, equum introducunt. Capientibus mox ipsis cibum securè, ac nihil tale verentibus Troianis, Danaûm ductores ex loco, vbi in insidijs subsiderant, vnde adhuc illi Argiuorum insidiæ nomen est, prodeuntes apertam vrbem inuadunt, atq; hoc pacto capiunt, Hæc ex Palæphati apistis. Alij sentiunt poëtas equi commentum de monte quodam arripuisse, cui Equo nomen esset, qui Troiæ immineret, per quem etiam facile capta sit: ad quod & Vergilius his (verbis) allusérit Instar montis equum diuina Palladis arte Aedificant, Hactenus Erythræus.

Dares Phrygius scribit Polydamantem Troianorum proditorem suasisse Græcis vt noctu ad portam Scæam exercitum adducerent, vbi extrinsecus caput equi sculptum esset. Equum, qui nunc aries appellatur in muralibus machinis, Epeum ad Troiam inuenisse traditur, Plinius. Equum durium Epei opus fuisse, Pausanias (in Atticis) interpretatur machinam muris dissoluendis, cuius æneum simulacrum in Acropoli fuerit, Cælius. De equo Durio & Troia per eum capta, multa Calaber lib. 12. Arietem à Carthaginensibus excogitatū, Vitruuius & Tertullianus in libello de Pallio memorant. Higinius etiam Troianum equum, machinam oppugnatoriam fuisse scribit. Et hic quidem, Plinius & Pausanias, plus fidei merentur quàm Dictys & Palæphatus. Est præterea equus Troianus Liuij poetæ tragœdia, Brodæus.

Equus Troianus (inquit Cælius) prouerbio vsurpari potest pro societate non in perniciem modo cuiuspiam init[illegible], verum & ad bonam frugem aliquam. Cicero alicubi scribit ex Isocratis ludo, veluti ex equo Troiano, innumeros principes exiuisse. Huc delecta virûm sortiti corpora furtim Includunt cæco lateri, Vergilius. M. Varro, quod ad equum ligneum attinet, Epeum eius concinnatorem fuisse coquum scribit, & Argiuis cibum curasse: ideoque à Plauto fumicum coquinatorio epitheto nominatum, &c. Vide plura apud Cælium 29.25. & Politianum in Miscellaneis, cap. 5. & supra in H. a. inter imagines equorum. Propertius lib. 4. Elegiarum abiegnū equum dixit. Troiam fertur ob Laomedontis equos primum ab Hercule, deinde per ligneum equum ab Agamemnone, tertiò propter equum qui in porta consistens, Iliensibus claudere volentibus impedimento fuit, à Charidemo duce captam fuisse, Plutarchus ab initio vitæ Sertorij: Vnde apparet equos Troiæ quodammodo fatales fuisse. Ἵππον εὐεργέα τὸν δούρειον λέγει Ὅμηρος, ὅ ἐστι ξύλινον. ξύλα γὰρ ἴδιον ἐστι δόρυ ἢ ξυλοθήκη καθὰ καὶ λίθοι, ὅπερ ἐστὶ τὸ ξέστον λίθεον, Varinus. Epeus nomen cuiusdam fabri, qui equum dureum fecit, Festus. Ἱπποτέκτων (id est equi faber) filius Panopei durium (δούρειον) equum fabricauit, in quo occultati viri Græci quinquaginta supra ter mille mea memoria (κατ᾽ ἐμὲ [illegible] videtur locus deprauatus) equo à Troianis intra mœnia attracto, noctu progressi, cæteris qui in Tenedo erāt Græcis signum face dederunt: & cum ij aduenissent, Ilium vastauerunt, Varinus ex authore innominato: apud Dictyn quidem & Daretem nihil tale inuenio. Βαρμακίδα. τὸν δούρειον ἵππον. Hesychius & Varin. In equū ignauum perquam elegans Lucilij hexastichon extat Anthologij 2.23, huiusmodi, Θεσσαλὸν ἵππον ἔχεις Ἐρασίστρατε, ἀλλὰ σαλεῦσαι Οὐ δυνατ᾽ αὐτὸν ὅλης φάρμακα Θεσσαλίης: Οὕτως δούρειος ἵππος, ὃν εἰ Φρύγες εἷλκον ἅπαντες Σὺν Δαναοῖς Σκαιὰς οὐκ ἂν ἐσῆλθε πύλας. Ὃν στήσας ἀνάθημα θεοῦ ποίησαι, εἴ σε θέλεις μοι, Τὰς κριθὰς ποίει τοῖς τεκνίοις πτισάνην. Vinum equus poetæ. Demetrij Halicarnassei distichon huiusmodi citatur à Zenodoto, etiamsi in epigrammatis refertur Nicerati titulo: Οἶνός τοι χαρίεντι πέλει ταχὺς ἵππος ἀοιδῷ, Ὕδωρ δὲ πίνων χρηστὸν οὐδὲν ἂν τέκοι. Vide supra in H. a. inter deriuata ab Equo. Ἀνὴρ δ᾽ ἕλκων οἶνον ὡς ὕδωρ ἵππος, Σκυθιστὶ φωνεῖ οὐδὲ κόππα γιγνώσκων, Parmeno Byzantius apud Athenæū lib. 5. Ac si dicat, Si homo semel tantum vini hauserit, quantum aquæ solet equus vno potu cōsumere, minus iam sapit equo: quus enim saltem nomen suum semper agnoscit, vt coppatias dictus à coppa numero, de quo dixi in H a. inter nomina equorum. Nos potioni nimium indulgentem, vaccæ instar bibere dicimus. Cum peditibus cucurristi, & illi fatigarunt te: quomodo ad certamen prouocabis equos? Hieremiæ 12.

Germanis vsitata prouerbia ab equis ducta, quibus eiusdem ferè sententiæ Latina absq; equi mentione enuntiata adiungemus. *Das pferdt ist seins fuoters wärdt*, Equus meretur pabulum, Canis digna pabulo. *Die roß hinder den wagen spannen*, Equos currui postponere: Currus bouem trahit. *Er rydt ein gäch pferdt*, vel vt Vuestphali proferunt *Hie rydt ein geck pferdt*, Equum sternacem equitat: Malo asino vehitur. *Es vertrut sich auch wol ein pferdt das vier füeß hatt, oder ein pferdt mit vier fueßen*: Est quando equus quanquam quadrupes gressu aberrat: Quandoque bonus dormitat Homerus. *Gaul als gurr*, Equus equa dignus: Mali thripes, mali ipes. *Hie schwimmend wir oepfel, sprach der pferdtsdreck, do schwamm er vnder den oepfeln vff dem wasser*. Hic nos poma natamus, aiebat stercus equinum, cum inter poma aquæ innataret. *Kleine pferdt, kleine tagreysen*, Parui equi, parua itinera: Efficimus pro nostris opibus mœnia. *Man muoß mit den pferden pfluogen die man hat*. Arandum est equis quorum copia est. Si bouem non possis, asinum agas. *Mitt boesen geulen bricht man das eyß*. Malis (ferocibus) equis scinditur glacies. Scindere glaciem Latinis etiã prouerbiale est. *Mitt vnwilligen ochsen oder pferden ist nitt guot pfluogen*. Bobus aut equis inuitis nõ bene aratur: Inuitos boues plaustro inducere. *Roßarbeit*, Equini labores. Herculei labores. *Trauwen wol reytet das pferdt hinweg*, Credulitate equus amittitur: Fiducia pecunias amisi. *Wann die alten geul geben werdend, so stehen sy nitt zue halten*, Cum veteli equi currere incipiunt, difficillimè retinentur: Anus subans, Γραῦς κανθῶσα. *Zue dem baren bringen*, Ad præsepe adducere, In laqueum inducere.

Plato in Phædro tres animæ partes facit, ἱππομόρφω μὲν δύω τινὲ εἴδη, ἡνιοχικὸν δὲ εἶδος τρίτον. τῶν δὴ ἵππων, ὁ μὲν φαμὲν ἀγαθὸς, ὁ δ' οὔ. Homerus cursum viri præstantis in pugna & alacris confert cursui equi pabulo saturati, ὡς δ' ὅτε τις στατὸς ἵππος ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ, Varinus in ἀκοστήσας.

In adulari nescientẽ Alciati emblema: Scire cupis dominos toties cur Thessalis ora Mutet, & vt varios quærat habere duces? Nescit adulari, cuiquámue obtrudere palpum, Regia quem morem principis omnis habet. Sed veluti ingenuus sonipes, dorso excutit omnem, Qui moderari ipsum nesciat hippocomon. Nec sæuire tamen domino fas, vltio sola est, Dura ferum vt iubeat ferre lupata magis.

DE GENETHA.

GENETTAE icon a Bellonio exhibita, nescio quam accuratè facta: macularum quidem specie pellis differt ab illa, quàm nos probè scitèq́ à pictore nostro expressam hic damus.

GENETHA vel potius genetta aut ginetta (genocha apud Albertũ, perperam) est bestia paulò maior (minor, Albert & rectè) vulpecula, colore inter croceum & nigrum, maculis interdum nigris ordine in pelle dispositis (maculis nigris interpositis, Albertus:) mansueta satis, nisi lacessatur. Ardua non ascendit, sed in humilibus locis, & iuxta riuos degit, & ibi victum quærit, Isidorus & Vincentius Bell. Germani vocant *ein genithkatz*. Pelles vestibus assuuntur, & preciosæ habẽtur. Genetha ardua non ascendit, sed in humilib locis & iuxta riuos degit Isidorus: quo nemo antiquor puto hoc nomine vsus est. Sunt etiã animalia (inquit Hier. Cardanus) pellibus nobiliora, vt lynces: & è mustellarum genere plurimæ, martori, varij, lardironi, viuerræ, ginettæ. Nostri, vt dixi, genetocatum composita voce nuncupant, ob cati similitudinem. Habet autẽ catus ingenium & formam magna ex parte mustelis similem: quamobrem recentiores γαλῆ, id est mustelæ vocabulum, in catum quoq; cõferunt. Cæterum lardironi (hoc est glires, ni fallor) & varij, murium potius quàm mustellarum genera mihi videntur. Ginettas Hispania mittit, forma & moribus domesticis mustellis, quas nos fuinos vocamus, similes pelle varia ac nigro & cinereo alternantibus maculis distincta, Cardanus. Cõtra quem Scaliger: Quum domestica mustela, inquit, perpusilla bestiola sit, quomodo Ginettarum speciem ei attribuere ausus est? Vnius ginettæ corium amplius tricenas cõtinet mustelinas pelliculas. Lutram enim maximam æquat. Deniq mustelæ nihil præter auriculas. Pilo verò longè diuersa. Si tam esset inuentu rara, quam admirabili pulchritudine est, sine controuersia, præter cæteras summo in pretio futura erat: macularum crebritas, ordo, vegetus splendor nulli cedit. Idem in Hispania hoc animal generari scribit. Genethas Constantinopoli per domos cicures vagarĩ sinunt, tanquam catos, Bellonius.

Ego

Ego pellem tantum genettæ vidi. Ea à capite ad extremam caudam longa fuit dodrantes quatuor cum palmo: cauda seorsum duos dodrantes, æqualis ferè reliquo corpori. Latitudo pellis in medio extensæ, dodrans vnus. Venter medius & collum supinum, cinerei ferè coloris. Caudæ circuli nigri octo: & totidem cani vel albicantes, alterne. Corpus totum nigris maculis elegãter distinguitur: reliquum fuscum vel candicans apparet, aut canum fusco ruffoq; pauco permixtũ. Mollis est pilus, & densus lanuginosusq; interius. Bene olet pellis, moschum quodammodo. Lugduno ad nos vehuntur: ternæ ferè aut quaternæ denarij aurei pretio. Ginettæ vnde dicantur certi nihil habeo: conijcio tamen nomé esse à loco: nam & equi iannetti ginnettiue dicti, ex Hispania habentur: quorum mentionem in Equo feci capite secundo inter celeres. Quærendum an genus aliquod sit thòis vel pantheris minoris quorum meminit Oppianus. Conueniunt enim magnitudo, maculæ, ingenium (nam & panthêra minorem, innoxium esse Oppianus scribit, vt suo loco dicemus) & vsus pellium ad vestes pretiosus, & insuper odor suauis. Auicenna (hyæna) taxus, genusta (genetha) lynx seu lupa ceruaria, cattus, mus, furo & mustela lædunt plus vulnere quam veneno, Arnoldus.

GENETHAE pellis, qualis apud pellifices spectatur.

DE GLIRE.

Hanc gliris imaginem doctißimus Bergomensis medicus Guillelmus Gratarolus ad nos misit.

A.

GLIS nominatiuus ab eo, quod sunt glires. Laberius in Aquis calidis, Etiã hic me optimus somnus premit, opprimitur glis. Plautus genitiuo plurali glirium examina dixit, Nonius. Ego glirem a pinguitudine dictum conijcio: gliscere enim crescere & pinguescere significat: pinguescit autem somno hoc animalculum, tota hyeme dormiens. Columella de asino, Paleis vero, quibus fere omnes regiones abundant, etiam gliscit. Et alibi, Prius tamen quàm exilem terrã iteremus, stercorare conuenit:

uenit: nam eo quasi pabulo gliscit. Hinc, vt videtur, glisceruum quoq; conuiuium, vt Cælius meminit, dici potest, quod aditiale ac ganeatum dubiumq; fuerit. Glis animal, glis terra tenax, glis lappa vocatur, carmen apud Syluaticum. Et à recentioribus quibusdam grammaticis parum classicis, glis fœminini generis, vnde genitiuus sit gliffis. terra cretosa vel argilla exponitur: Scoppa existimat vocem non Latinam esse. Cum pro lappa (vel carduo, vt Calepinus habet, fœmininum quoq; faciens) accipitur, genitiuum faciunt glitis: sed hoc quoq; Latinum nõ uidetur. Syluaticus glirem interpretatur animal quod in radice napelli moretur, deceptus (vt apparet) quoniam vtrunq; muris genus videtur, vtrunq; syluestre. Sed de mure qui degit circa napelli siue aconiti radicē, inter mures dicemus & in lupo a. vbi de aconito. Glis vero in arboribus & latibulis syluarum habitat. Albertus Magnus murem varium nominat, propter colorē, vt infra dicemus: quanquam & murem Ponticum recentiores varium absolutè appellant. עכבר akbar vocem Hebraicam murem interpretantur quod & ipse probo, licet nõnulli pro glire accipiant. Hieronymus Leuit 11. murem vertit: item Esaiæ 66. quem nos inquit glirem vocamus, vel iuxta Orientis prouincias μυωξὸς. Septuaginta μῦν. Chaldæus, akbera, Arabs פאר pir vel phir, Persa אן מוש an mus. Rabi Abraham Iob 8. akbar araneam interpretatur, Munsterus. Comedentes carnem suillam, & abominationem, & akbar, Esaiæ 66. murem reddit Munsterus: etiã Leuitici 11. vbi sic legitur ex translatione ipsius: Hoc quoq; vobis immundum sit in reptili quod reptat, super terram: mustela & mus atq; bufo, ericius, chamælcon, lacerta, limax, & talpa. Græci glirem μυοξὸν appellãt. Myoxus animal moritur semestre tempus, & rursus post tempora sua reuiuiscit, Epiphanius in Ancorato inter argumenta de resurrectione credenda. Item in fine primi tomi secundi libri contra hæreses, Tradunt (inquit) naturæ rerum experti, myoxum latitare, & fœtus suos simul in eodem loco multos parere, quinq; & amplius: Viperas autem hos venari. Et si inuenerit totum latibulũ ipsa vipera, quum non possit omnes deuorare, pro vna vice ad satietatem edit vnum aut duos, reliquorum verò oculos expungit, & cibos affert, excæcatosq; enutrit, donec voluerit vnumquenq; eorum deuorare. Si verò cõtigerit, vt aliqui inexperti in hos incidant, ipsosq; in cibum sumant, venenum sibi ipsis sumunt, eos qui à viperæ veneno sunt enutriti. Sic etiam ô tu Origenes à Græca doctrina mente excæcatus, venenum his qui tibi crediderũt, euomuisti, & factus es ipsis in edulium venenatum, ita vt per quæ ipse iniuria affectus es, per ea plus iniuria afficereris. Adderē & Oppiani versus circa finem libri 2. de Venatione, nisi nimium indulgere poetarũ elegantiæ videri metuerem: quamobrem sat fuerit sensum exprimere. Præter institutum est (inquit) minora animalia & imbecillia commemorare, vt pãtheras & feles, καὶ τυτθοὺς ἀταλούς ὀλιγοδρανέας τε μυοξούς: hoc est paruos & teneros & infirmos glires, qui tota hyeme somno sepulti mortuis similes iacent, at vere demum nouo reuiuiscunt, expergiscuntur, & ad cibum redeunt capiundum. Non dicam etiam hirsutum & imbecillem sciurum, &c. Hinc quidem constat myoxum nõ esse bufonem, vt quidam interpretantur, (Gyllius ex Oppiano:) sed nihil aliud quàm glirem: Apud Syluaticum quoq; miosos (pro myoxos) glis exponitur: quanquam mox idem, misoxum, ranam terrestrem venenosam rubeam interpretatur. Ipsum certe myoxi nomen animal ex myôn, id est murium genere, esse ostendit. Μυωξίας Græci murium cauernas vocant: quæ vox ante ξ habet ω, myoxus verò omicron. Apud Hesychium & Varinum eodem sensu μυξίας tribus syllabis legimus. Easdem cauernas μυωπίας nominant, similiter per omega: etsi ὀπὴ, id est foramen per omicron scribitur. Myxus quoque animalis nomen est, de quo incantationem legimus apud Suidam & Varinum, ad asini dysuriam: Gallus bibit & non meijt, myxus (paroxytonum μύξος, in Ἀλέκτωρ vero apud Suidam oxytonum est μυξὸς) non bibit & meijt. Μύξος ὁ λαγοκόγχωνας (λαγοίκρως, Varinus) παρ᾽ ἡμῖν, Suidas: ego non aliud quàm glirem intelligi puto, quem vulgus Italorum hodie multis in locis galerum vocat, quod nomen ad lagogerum, vel lagonerum satis accedit, literis transpositis. An vero glires non bibant, affirmare non possum: verisimile tamen est longo tempore sine potu viuere posse, & meijere tamen, vt mures etiã. Ego cuniculos à teneris aliquot iam menses potum aspernantes & recentibus tantum herbis contentos enutriui, cum interim in meiendo plurimi sint. Myxum etiam prouerbialiter dicimus de homine arrogante & iactabundo, à Myxo quodam Dianæ sacerdote, qui homo nimis vrbanus & iactator erat, Suidas & Varinus in Μύξος, & in Βαβαὶ μύξος. Myxus, inquit Erasmus in Chiliadibus, sacerdos Dianæ fuit gloriosus & magniloquus, qui se fingebat omnia mirari: Papæ autē admirationis significationē habet. Refertur à Suida & Zenodoto. Ego apud Suidam de Myxo non reperio quòd omnia mirari se finxerit, id quod parasiti & Gnathonis potius quàm Thrasonis ac Myxi est: Quamobrem illud Papæ per ironiam intelligemus, non per μίμησιν: vt prouerbij talis sensus sit de homine iactabundo, qualis illius Cerebrum Iouis, de eo qui ipse sibi plurimum sapere videatur. Ἐλειὸς apud Aristotelem Theodoro interprete glis est, & vox ipsa satis alludit. Varinus eodem modo scribens genus accipitris interpretatur. Ἐλειὸς Aristarchus inquit nasci inter frutices similes lacertis. Callistratus vero animal esse vermium generis (σκωληκοειδές τι) in quercubus, quo piscatores ad escam vtantur. Οὐκ ἔστι τὸ ζῶον τετράπουν ὁ ἐλειὸς (apud Varinum aspiratur, quod nõ probo) καλούμενος μῦς, ὁ σκίουρος, Hesychius & Varinus: hoc est, Neque enim ἐλειὸς est animal quadrupes è murium genere quod sciurum vocant. Glires quos Græci αἰλίας vocant (legendum ἐλειούς) in ipsis arboribus hyeme pinguescunt, Volaterranus. Ὄλιος, σκίουρος, ἔλιος (proparoxytonum,) Hesychius & Varinus. Vnde apparet veteres quosdam grammaticos glirem vel ἐλειὸν eundem sciuro existimasse, qui quidem in Ἐλειὸς, vt iam dixi, ab Hesychio & Varino reprehenduntur. Nuper etiam Ge. Agricola in libro de animantibus subterranneis, eiusdem animalis hæc nomina esse asseruit, nullo tamen vel teste vel argumento adhibito, præterquam etymologiæ à se confictæ. Glirem inquit, Aristoteles ἐλειὸν a vertendo nominat. Vertit enim & sursum versus inflectit caudam: qua de causa alij Græci καμψίουρον vocarunt: aliqui verò σκίουρον: quòd cauda sua villis vestita & conferta quasi flabello corpus soleat inumbrare: aliqui μυόσκιουρον, quòd præterea similitudinem quandam gerat speciemq; muris. Ego glirem à sciuro differre video, tum authoritate grammaticorum quos dixi: tum quoniam & Oppianus apud Græcos de myoxo (quem glirem esse ostendi) & sciuro: & apud Latinos Plinius de glire & sciuro seorsim agunt. Accedit quod omnes qui Latinæ linguæ vestigia seruant, Itali inquam, Galli & Hispani, & gliris & sciuri diuersorum animalium diuersa nomina retinent, vtraq; antiquam originem testantia. Glirem in delicijs ciborum habent in multis Italiæ locis, sciurum aspernantur. Ἐλινύειν, vel ἐλιννύειν, interpretantur ἀναπαύεσθαι, ὀκνεῖν, σχολάζειν, ἡσυχάζειν, ab hoc verbo ego ἐλειὸν vel ἐλειὸν deduxerim, si etymologiæ rationē aliquis exquirat: vel ab εἰλύειν aut εἰλύεσθαι, περιστρέφεσθαι, συστρέφεσθαι, εἰλεῖσθαι: conuoluunt enim se hæc animalia dormientia. Cæterum ἐλειὸς, vel ἐλεὸς (aliqui aspirare malũt: aliqui etiam in neutro genere ἐλεὸν vel ἐλεὸν proferũt) ἔστι δὲ ἐλεὸν, ἤδη ἐξ ἐλείων ξύλων ἤτοι πεπλεγμέναι αἱ μάγειροι τράπεζαι, Scholia in Hom. mẽsam coqui significat apud Homer. Iliad 9. Γηγγύλις, γήλιγγος, ὁ ἄγριος μῦς, Hesychius & Varin. hoc est, mus agrestis: videtur autem, propter vocis similitudinem, nõ aliud muris genus quàm glirem significare,

gnificare. Νηεξὶς (vox detorta videtur ab ea quæ est μυοξὸς) mus in Cappadocia, quem aliqui sciurum vocāt. (Varinus etiam sic ex eo transcripsit.) Galenus lib.3. de alimentorum facultate, Nō opus erit, inquit, pluribus exequi animalia omnia quæ apud singulas gentes propriè nascuntur, qualis est apud Iberos cuniculus: in Lucania autem Italiæ regione quod inter vrsum ac suem quodammodo est medium ceu aliud quoddam inter agrestes (ἀγροικὰς) mures ac myoxos, & eos qui ἔλειοι (proparoxytona vox. interpres Martinus Gregorius sciuros vertit) appellantur, est medium: quod in eadem Italiæ regione, & alijs plerisq; locis manditur. Quæ enim ex eiusmodi animalibus bene habito corpore ac planè pingui sunt, ea experientia explora, præparandorum ipsorum rationem, quam incolæ experientia didicerunt, ab ipsis audiens ac discens. Ex his Galeni verbis existimabit aliquis, ἔλειοι & myoxòn animalia esse diuersa: sed fieri potest, vt myoxos subiuncta per epexegesin copulatiua cōiunctione elios interpretetur. Aut si non idem sunt, proxima tamen inter se genera esse apparet. Fieri potest etiam vt hæc verba, ἐ μυοξῶν, abundent, & fortè interpretandi gratia dictio ἐλειῶν, vtpote antiquior aut obscurior, in margine ab aliquo adscripta, posteà in contextum irrepserit: accedit, quòd ferè cùm animal vnum inter alia quædā ambigere dicimus, duo non tria nominamus. Medium autem illud inter murem aruensem & Glirem animal, apud Lucanos edi solitū, mea quidem coniectura sciurus fuerit. Sciurum Gliremq; (inquit Scaliger) temere quidam confudêre. Sciurus cauda tegit se, fuluo colore est, mansuescit, scurriliter & gannit & ludit. Glis cinereus est & esculentus: nunquam placet, nisi inter patinas. Nihilo verius quod aiunt, ἐλειὸν ab Aristotele dici, quem nos Sciurum, quòd caudam inuertat: hoc enim est κάμπτειν, id est flectere: non autem ἑλίζειν, id est, vertere aut voluere. Sed quia in cauis arborū inuoluit sese, vbi dormiens pinguescat. Sciurus autem ab vmbra caudæ, & à flexu, campsiurus. Glirem Itali vocant *lo galero, lo ghiero*, vel *ghiro*, vt Scoppa, Arlunnus & Niphus docēt. Hispani *lirón*. Galli similiter *liron*, vel *rat liron*: secundum alios, *ung loir, ung rat ueul*. Germani circa Athesin *ein greul*: Heluetij *ein rell* vel *rellmuss*, vel *grosse haselmuss*. Nam & aliud syluatici muris genus est, glire minus, cui ab auellanis quibus vescitur nomen est apud nostros: sed hoc in cibum non venit: similiter tota hyeme in syluis dormit, vnde apto vocabulo *dormus*, hoc est dormiēs mus, ab Anglis appellatur (proprium quidem gliris nomen Anglicum non reperio) de quo plura in murium historia dicam. Hoc non prætereundum, animal cuius imaginem dedi, sub ventre albicare: & mordax esse adeò vt rarò viuum capiatur. Hanc pictam cum ostendissem amico cuidam, qui rellios mures nostros, vt ita vocē, vidit editq;: nonnihil interesse dixit, quòd nostri oblongiore rostro videantur, & acutioribus auriculis, extrema cauda non æque villosa, ventre medio magis protuberante inter pectus & ilia contractiora, tergo & latere prorsus cinerei, in ventre (si bene memini) subruffi, non albi saltem. Capiuntur aliquando Claronæ (qui Heluetiæ pagus celebris inter altissimos montes situs est) in syluis & arboribus. Vtrunq; maius sciuro est, vtrunq; animal murium generis est, vtrunq; esculentum & pinguissimum: vt duæ species vnius generis videantur. Lardironi etiam, quorum Cardanus meminit lib.10. de subtilitate, non alij quàm glires videntur: & nomen hoc à Cardano confictum propter lardum, hoc est pinguitudinem qua gliscunt: quanquam ipse mustellarum generi adnumeret, his verbis: Sunt (inquit) animalia pellibus nobiliora, vt lynces: & è mustelarum genere plurimę, martori, varij, lardironi, viuerræ, ginettæ: (sed varij, & lardironi, si glires sunt, muribus potius adnumerari debent.) Et mox, Pelles colli diuturniores plerunq;, vt in vulpe, viuerra, lardirolo. Ineptissimè quidam in vernacula lingua rattum vulgo dictum, hoc est murem domesticum maiorem, glirem faciunt: cum is non solum non sit edendo, sed propemodū venenosus habeatur. Polonicè quidam glirem interpretatur *sczurek*, (quidam rattum vulgò dictum, Polonicè *sczurez* interpretatur,) quæ vox ad sciurum accedere videtur: sed sciurum vocant *vijevijorka*. Audio in Croatia & alibi illud etiā muris genus edi, quod *bilchmuoss* Germanicè vocant, de quo plura inter mures.

B.

In Mæsia sylua Italiæ, non nisi in partu reperiuntur glires, Plinius admirans rerum naturam nō solum alia alijs dedisse terris animalia, sed in eodem quoq; situ quædam aliquibus locis negasse. Audio glirem maiorem esse sciuro, colore nigricante: vel, vt alij referunt, dorso fusco, ventre albo, (qui color etiā ijs est, quos iam mures ab auellanis vulgo dictos nominaui) cauda breui, in extremo villosa, facie quodammodo vrsina. Albertus etiam glirem colore varium esse scribit, in dorso griseum, in ventre album: breuioris pili, & tenerioris corij quàm animal quod verè varium (murem Ponticum, vulgò *pundtmuss*, intelligit) vocatur. Axungia & laridum sunt in animalibus non cornigeris, quorum quatuor dentes vt plurimum prominent. vt sunt glis, felis, canis, vrsus, &c. Monachi in Mesuen. Veras glires & sciuros cæcum intestinum tantum nactum scimus, vt magnitudini eorum ventriculi facile respondeant: atque idem in sectione fæcibus turgidum reperitur, Vesalius.

C.

Fagi glans muribus gratissima est: glires quoque saginat, Plinius. Nucibus regijs vel iuglandibus delectantur glires. Arbores scandunt, & poma edunt: vel vt Albertus scribit, succo pomorum aluntur. Nostrates non ipsa poma vel mala à muribus rellijs edi aiunt, sed aperiri tantum, vt nucleis potiantur: & sępe sub arboribus copiam pomorum nucleis exhaustam à gliribus, inueniri: atq; inde nomen impositum vt *rellen* dicantur: nam idem vocabulum legumina sub mola decorticare significat, ita vt inter molendum medulla quasi nucleus à cortice ambiente purgetur: hoc Gręci πτίσσειν, Latini pinsere vel pinsare vocant: quod olim pilis tundentes faciebant, hodie molentes in molis, vt Budæus etiam testatur, Panicum pinsitum & euolutum furfure, Columella. Vt in pistrino pinsetur ac torreatur, Varro. Solent autem glires nostri poma, quorum appetunt genera, diuaricatis alicubi ramorum ceu furcis imponere, vt sic inserta obfirmataq; commodius euacuent. Sed de cibis eorum plura dicam cap. 5. Glires latent in ipsis arboribus, pinguescuntq; per id tempus vehemēter: vt & mures (albi, quod Gaza omiserat, Plinius addit) Pontici generis albi, Aristoteles. Sorices & ipsos hyeme condi autor est Nigidius, sicut glires: quorum senium finitur hyberna quiete: conditi enim & hi cubant: rursus æstate iuuenescunt, simili & mustelis quiete, Plin. Somniculosos ille porrigit glires, Martialis. Dic, cessante cibo, somno quis opimior est? glis, Ausonius. Tota hyeme dormit quasi in pilam coactus, quod si ad aërem serenum deferatur, paulatim inter manus tenentiū conualescente (concalescente) spiritu resoluitur, Liber de nat. rerum. Myoxi quomodo lateant, & quotuplicem fœturam ædant, capite primo ex Epiphanio recitaui.

Animalia tractilia dicuntur, quæ cum mutant locū se trahunt, sicuti mouentur lepores, qui saltando se trahūt: & glires inalati, qui mutant locum quasi se trahendo, & alia multa huius generis, Niphus in Aristotelis historiam

animalium

animalium 1. 2. Ego tractilia, quæ Aristoteles εἰλυτικὰ vocat, non alia esse puto, quàm quæ in loci mutatione extenso contractoq; per vices corpore mouentur, vt lumbrici, de quorum motu εἰλεῖσθαι & εἰλυσπᾶσθαι propriè dicitur: lepores enim & similia Aristoteles saltu moueri dicere solet. Iam quid per vocem inalati sibi velit Niphus, non assequor.

D.

Glis animal est semiferum, Plinius. Si in viuarijs doliorum (de quibus mox in E. dicam) alere placeat, notatum est non congregari nisi populares eiusdem syluæ: & si misceantur alienigenæ, amne vel monte discreti, interire dimicando. Genitores suos fessos senecta alunt insigni pietate, Plinius. Vipera quàm astutè myoxos deuoret, in A. dixi ex Epiphanio. Serpentes quidem etiam muribus insidiari certum est.

E.

Glis hyeme dormit: quamobrem si in syluis foueæ profundæ fiant, & terra, palea & lignis superne operiantur, plenæ his animalculis per hyemem inueniuntur, Albertus. Et alibi, Circa Boëmiam & Carinthiam rustici autumno in sylnis cellaria parant, in quibus glires numerosi se collocant, & inde ad esum hominum colliguntur. Audio vagari in sylnis per arbores sciurorum more, & ex vna in alteram transilire: & sæpe à venatoribus sagittis feriri, præcipue circa caua arborum, vbi latitare solent: hæc enim reperta, obstruunt venatores: reuersi ad ea glires & in aditu patifaciendo occupati feriuntur: [s]æpe in ipsis deprehensi cauis baculo immisso cæduntur. Glires in valle Telina à rusticis capiuntur sic: noctu cum facibus per campos procedunt, & glires ad conspectas faces accedunt, qui splendore facum quas in faciem eis obuertunt, obcæcati, vel manibus capiuntur. Ex gliribus magnum emolumentum esse non potest, Appius apud Varronem. Leporarij genus venaticum, duas habet species: vnam, in qua est aper, caprea, lepus: alteram extra villam, quæ sunt, vt apes, cocleæ, glires, Varro. Gliri viuaria in dolijs, idem qui apris instituit, (hoc est Fuluius Hirpinus, Grapaldus) Plinius. In Gallia transalpina T. Pompeius in consepto amplissimo præter animalia cætera, dolia habet, vbi glires concluduntur, Varro de [illegible] rust. 3. 12. Et rursus 3. 15. Glirarij (inquit) locus, non aqua, sed maceria sepitur. Tota læui lapide, aut tectorio intrinsecus incrustatur, ne ex ea erepere possint. In eo arbusculos esse oportet, quæ ferant glandem: quæ cum fructum non ferunt, intra maceriam iacere oportet glandem, & castaneam, vnde saturi fiant. Facere his caueas oportet laxiores, vbi pullos parere possint. Aquam oportet esse tenuem: quod ea non vtuntur multum, & aridum locum quærunt. Hi saginantur in dolijs, quæ etiam in villis habent multi, quæ figuli faciunt multò aliter, atque alia: quod in lateribus eorum semitas faciunt, & cauum, vbi cibum constituant. In hoc dolium addunt glandem, aut nuces iuglandes, aut castaneam. Quibus in tenebris, cum cumulatim positum est in dolijs, fiunt pingues, Hæc Varro.

F.

Glires censoriæ leges, princepsq; M. Scaurus in consulatu, non alio modo cœnis ademêre, quàm conchylia, aut ex alio orbe conuectas aues, Plinius. Et alibi, Extant censoriæ leges, glandia in cœnis gliresq; & alia dictu minora apponi vetantes. Sunt qui & taxos & glires cœnis addant: quæ animalia in qualitatibus hystrici haud multum dissimilia sunt, Platina. Apud Rhætos qui Italicè loquuntur, glirium carnem salsam reponi audio, quoniam dulcis & pinguis fit suillæ instar. Poscuntur in conuiuijs aliquoties trutinæ, vt adpositi pisces & volucres ponderentur, & glires: quorum magnitudo sæpius delicata non sine tædio præsentium, vt antehac inusitata laudatur adsiduè, Am. Marcellinus lib. 28. Glires (inquit Apicius 8. 9.) isicio porcino: item pulpis ex omni membro glirium tritis cum pipere, nucleis, lasere, liquamine, farcies glires, & sutos in tegula positos mittes in furnum, aut farsos in clibano coques. De mure montano nihil aliud compertum habeo, quàm in Italia esse glires, qui in mensas veniant tanquam lautissimus cibus, Cœl. Secundus Curio.

G.

Glires in cibo sumpti contra bulimon prosunt, Matthæolus in Dioscorid. Ambustis medetur glirium cinis cum oleo, Plinius. Glirem integrum superligabis, verrucas mox tollit, Sextus. Glires & sorices combusti, & cinis eorum melli admixtus, si inde quotidie manegustent qui claritatem oculorum desyderant, sanabuntur, Sextus. Gliris aut muris syluestris cinere iunctis claritatem visus restitui dicunt. Plinius. Mus gliris deglubtus, & cum oleo ac sale assatus, pleumoniticis vel empylcis cibo datus, mirè succurrit: eos quoque qui purulenta excreant celerrimè sanat. Marcel. Glirium. vel soricum, vel vermium terrenorum cinis, ex oleo impositus pernionibus medetur, Marcel. Gliris pingue & gallinæ adeps, & medulla bubulina liquefacta tepensq; infusa auribus. plurimum prodest. Marcel. Paralysin cauentibus pinguia (Albertus non rectè vrinam legit) glirium decoctorum & soricum vtilissima tradunt esse, Plin. Gliris adeps remedium adferet ad eos qui paralysi tentantur, Sextus. Gliris detractatâ pelle intestinisque exemptis decoquitur melle in vase nouo: sed medici malunt nardo decoqui vsque ad tertias, atque ita asseruari: deinde cum opus sit strigili tepefacta infundere. Constat deplorata aurium vitia eo remedio sanari, Plinius. Gliri seu blattæ pellis detrahitur, & intestina eius decoquuntur in vase æreo nouo cum mellis heminis tribus, vsque ad tertias, atque ita seruatur, vt cum opus est strigili medicamentum tepefactum auribus infundatur, Marcellus. Ex blattis quidem ad aures remedia in libro de insectis ex Plinio & Dioscoride referentur: sed & gryllus auribus prodest, &c. & cogitandum an glirem pro grylo Plinius & Marcellus posuerint: congenera enim ferè hæc animalia auribus salutaria creduntur. vt & millepedæ, siue aselli, quos aliqui in lingua nostra porcellos vocitant: significat autem gryllus etiam porcum Græcis. Sed Dioscorides etiam Eupor. lib. 1. ad aurium dolores & inflammationes, gliris adipem laudat, & rursus lib 2. ad vteri dolores. Gliris vrinam contra paralysin valere Albertus ex Plinio citat, sed falsò vt paulo ante monui.

H.

Gliris pro Glis in nominandi casu apud Marcellum Empyricum: item apud Plinium, si rectè legitur, Gliris

detr.cta pelle decoquitur in vase nouo, Plinius. Epitheta. Somniculosi glires apud Martialem. Apud alios, vt Textor refert, breues, soporati, hyberni τυτθοί, ἁπαλοὶ & ὀλιγοδρανέες, Oppianus de myoxis. c. Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo Tempore sum, quo me nil nisi somnus alit, Martialis. Nullum animal grauiore premitur somno. Vnde Mart. Dormitis nimium glires, vitulíq; marini.

DE GVLONE.

GVLONIS nomen de Septentrionali quadam voracissima fera etsi nouum est, & ab Olao Magno, vt puto, ad imitationẽ Germanicæ vocis primum confictum, placuit tamen retinere, & hoc in loco collocare, cum veteribus ignota hæc fera indictáque videatur. Plurima tamen concurrunt vt aut ipsam hyænam, seu crocutam (quam aliqui eandem hyænæ putant, alij ex hyæna & cane, alij ex hyæna & leæna natam: omnia dentibus frangit, protinúsq; deuorata conficit ventre, Plin. aut omnino congenerem bestiam existimem, vt facile iudicabunt qui vtriusque historiam conferent: & commodè quidem accidit, vt hyænæ historia proximè subijcienda literarum ordine sic poscente sequatur. In Lithuania & Moscouia (verba sunt Matthiæ à Michou ex libro 2. descriptionis Sarmatiæ Europeæ, cap. 3.) animal voracissimum & inutile, quod alibi non esse patet, rossomaka nominatum, magnitudine canis, facie catti, corpore & cauda vulpinis, (hyæna videtur quasi ex lupo & vulpe composita) colore nigro: (pedes & vngues asperrimi, corpus villosum, prolixis pilis subfuscis, cauda vulpis, sed breuior & pilis densior, Olaus magnus:) cadaueribus vescitur. Inuento cadauere tantum vorat, vt extendatur & infletur tympani instar: itaque angustiam aliquam inter arbores ingreditur, & per vim se ipsum intrudit, ac ventrem premens stringensq; exonerat, vt violenter ingesta violentius egerat: sic extenuatum rursus ad cadauer properat & rursus impletur, ita vt vicissim de cadauere quantum potest deuoret & excernat, donec totum absumpserit. Et forsan natura tam insatiabile animal in illis regionibus producit, vt homines simili voracitate laborantes redarguat. Quoniam potentes quum conuiuari cœperint, sedent à meridie in medium noctis, continuo cibo & potu se opplendo, & cum natura exigit surgendo à mensa vt egerant, & rursus se ingurgitent, idq; ad vomitum vsque & rationis ac sensus amissionem, vt inguinis & capitis quæ sint discrimina tandem nesciant. Estque illa consuetudo perniciosa in Lithuania & Moscouia, magis vero & absque pudore in Tartaria, Hæc ille. Atque vtinam intra illas tantùm gentes plusquam belluina illa ingurgitatio circumscriberetur, nec Germaniam nostram inuasisset in tantum, vt quo nobiliore quisque ferè natus est loco, eò bibacior & voracior dies noctésque transigat, atque interim & nobilis, & bonus & Christianus haberi dicíq; velit, cum ne hominis quidem secúndum rationem, nedum Christiani secundum pietatem, imò neque belluæ secundum naturam viuentis vitam tueatur. Nam vt hyæna aut crocuta, & alia quædam pauca naturæ monstra huic tam immani vitio obnoxia sint, pleraque tamen omnia bruta in cibo potúq; naturæ modum nunquam excedunt, ne vel herbibus quidem aut vllis illecebris vt id faciant adigenda. Sed redeo ad rossomacam: de qua eadem Lithuanus quidam nobilis sic narrabat: Rossomaka minor lupo, breuioribus cruribus, adeo repletur vt venter propendens terram ferè contingat. Rictum ferè suis habet, dentes lupinos, longos. Genera sunt duo, vnum nigrum, & aliud lupino ferè colore. Hominem & animalia viua non lædit: morticina tantum vorat, & nimis repleta in latibulo reuomit: ac rursus ad multum tempus ijs quæ euomuerit pascitur. Vrsus occidere eam obuiam non potest, ita dentibus se defendit: Hæc ille. Scribit Olaus Magnus in libello quem adiunxit Septentrionalium regionum descriptioni, vnde nos etiam picturam hic appositam mutuati sumus: quam quidem ad viuum factam non assero, sed dedi qualem inueni. Animalia, inquit, quæ Germani *vielfras*, id est multiuora, Suedi ierff appellant, immodicæ voracitatis: nimium repleta ventrem inter duas arbores stringunt vt excrementa protrudant. Petuntur à venatoribus (sagittis, aut bombardis) pellis gratia solum, quæ apud nobiles & ditissimos ad vestimenta in pretio est, vtpote splendidis & florum instar distincta coloribus, quales in Damascena veste spectantur. Sed illi cum gestant huius bestiæ pelles, in eiusdem ferè naturam mutantur. Et alibi, caro eius omnino inutilis est ad humanam escam: sed pellis percommoda atque pretiosa: candet enim suscata nigredine, instar panni Damasceni, diuersis ornata figuris: eademq; eo pulcrior aspectu redditur, quo magis artificum industria, colorum conformitate in quocunque vestium genere fuerit coniuncta. Soli principes & magnates eo indumento tunicarum more confecto hyemis tempore vtuntur: quia colorem concipit citiùs & diutius seruat conceptum: idque non solum in Suecia & Gothia: Sed & in Germania, vbi raritas harum pellium maiorem sortitur æstimationem. Et huius causa sagittis à venatoribus hoc animal petitur, Hæc ille. Rosomachæ nomen Sclauonicum est, inquit Scaliger: nos ioco vulturem quadrupedem consueuimus appellare: cadauera namque miro certoque odore sectatur. Pileo ex huius feræ pelle confecto vel Polonorũ reges aliquando vtuntur. Pili in ea (vt Schenebergerus meus ad me scripsit) sunt longi, sed non admodum densè dispositi, nigri, splendentes, vt Zobellæ videri possint: minoris tamen quam Zobella venditur. Alitur hoc animal apud Lithuanos (vt audio) in Principum aulis propter admirandam voracitatem: tantumque robore pedum valet, vt arborem in duas partes diuidat, & alno per medium districta se exoneret, Hæc ille: Dicitur hæc fera esse callida ac feris insidiari: cum feram aliquam animaduertit, conscendit arborem ac cum eam iuxta se videt, statim descendit ac feram apprehendit & occidit, siue sit ceruus aut Alce aut caprea &c.

Idem.

DE

DE HYAENA.

Hanc imaginem qualemcunq; in veteri Græco codice manuscripto poematum Oppiani reperimus: mihi quidem non placet.

A.

HYAENÆ quadrupedis nomen, vtpote peregrinę & ignotę plerisq; Græcis Latinisq; scriptoribus, non solum cum crocuta & leucrocuta quadrupedibus sæpe confundi video: sed etiam multa eadem aliâs quadrupedi hyænæ, aliâs eiusdem nominis serpenti, aliâs pisci attribui. Ego hoc in loco de hyæna quadrupede primum agam: deinde de illis animalibus quæ siue eadem hyænæ, siue diuersa sint, congenera tamen, nomine saltem differunt: eoq; vel Græcis Latinisq; vsurpato, vt crocuta & leucrocuta: vel barbaris tantum scriptoribus, vt papio, zilio. Ὕαινα, quadrupedis & piscis nomen, Hesychius & Varinus. De hyæna serpente suo loco ex Aeliano & alijs dicam. Hyænam alij glanum appellant, Aristoteles interprete Gaza de hyæna quadrupede: Græce etiam γλάνιον habetur: apud Hesychium vero γάνος sine lambda, his verbis: Phryges & Bithyni hyænam, ganon vocitant. Niphus hyænam Ephesij; gannum (per n. duplex) vocari, ex Philopono annotauit. Ego cum lambda glanum potius quàm ganum dixerim, hac coniectura motus, quoniam hyæna etiam piscis nomen est, vt libro septimo apud Athenæum legimus, qui & ὑαινίδα ex Epicharmo nominat, quale verò piscis hoc genus sit tanquam ignorans non describit. Mihi quidem piscis idem videtur qui & ὗς illic ab eo nominatur, de quo Archestrati versus citat, Ἐν δ᾽ Αἴνῳ καὶ τῷ πόντῳ τὴν ὗν ἀγόραζε, Ἣν καλοῦσι πολλοὶ θνητῶν ψαμμίτην ὀρυκτήν, Τούτου τὴν λοφιὰν ὀπτᾶν, &c. Conijcit autem eundem ῥίβιον ψαμαθῖδα in carmine Numenij dictum: & dubitat an idem sit piscis qui capros, id est aper vocatur. Ego aprum piscem Acheloi vocalem esse apud Aristotelem legi, vt illum à voce & quasi grunnitu sic dictum appareat. At psammitin orycten, hoc est arenarium fossorem, hyn, id est suem dici, quòd arenam rostro, vt sus terrestris cœnum fodiat, facile est conijcere: nisi quis malit ab aliqua corporis similitudine appellatum, quoniam Archestratus λοφιὰν (quæ vox propriè ad suilli dorsi setas pertinet, sed simpliciter etiam pro summa dorsi parte accipitur) eius assandam scribit. Sed de piscibus, quibus à sue nomen contigit, propter pinguitudinem, vocem, aut corporis figuram, alibi scribam. Quoniam igitur hyæna quadrupes, etiam glanos vocatur: & piscis quoque eiusdem nominis esse traditur, (inuenimus autem glanin vel glanidem piscem vocari quendam, quem aliqui eundem siluro putant sed perperam, vt ostendam in historiam piscium) omnino hyænam eundem esse putauerim. Silurus certè piscis voracissimus est, nec pisces tantum inuadit, sed etiam equos: vt vel eo nomine ab hyæna nomen sortitus videri possit. Illyrica lingua, vt ex Sigismundo Gelenio didici, hyænam quadrupedem vocat san, quod nomen ad Græcam vocem ganos alludit. Γάνδος vel χάνδος, multa sciens, astutus, πανοῦργος, Varinus: certe huiusmodi gani siue hyænæ natura est. Cæterum glanis vel glanys piscis, à Glany fluuio Italiæ vel Cumæ nomen habet, Varino teste. Quidam hyenam scribunt sine diphthongo, quod non probo: Græci enim per αι. scribunt: nomen autem à sue indiderunt propter setas, vt capite secundo dicam. Porphyrius in eo opere quod inscripsit de abstinentia ab vsu carnium, hyænam dicit ab Indis appellari crocutam, Gillius: sed de crocuta quæcunque apud authores reperi, seorsim post hyænæ historiam conscribam. Belbi, id est hyænæ, decem fuerunt sub Gordiano Romæ, Iul. Capitolinus. Sic forte dicuntur à Belba Aegypti ciuitate. Pinicianus grammaticus nostri seculi, hyænæ nomen Germanicum finxit, *grabthier*, quod circa sepulchra versetur: ego *vilfraß* interpretarer: quoniam vel gulo est, vel omnino congener ei fera, vt iam supra in Gulonis historia dixi. Albertus vt pleraque corruptè, sic ionam pro hyæna scribit. Syluaticus yenam exponit bellulam (Galli mustelam belette vocant) & rursus yentam bestiolam quandam. Hyæna portentosum'ne magis an fabulosum animal sit nescio, alieni certè orbis animal credendum est, Marcellus Vergilius. Akabo, Alkabo, alzabo, aziba, albozao, pro animantis vnius nomine diuersæ scriptiones, leguntur apud Rasin de 60. animalibus capite decimoseptimo, & Albertum lib. 22. Est autem non alia quàm hyæna, quamuis interpres Rasis taxonem interpretatur, hoc est melem. Prima syllaba a. vel al. articuli loco est. Zabo vel ziba, nomen à lupo factum est, qui zeeb & in fœminino genere zeeba Hebræis vocatur: multa enim cum lupo habet communia, &c. Rasis quidem nihil quàm remedia & magicas quasdam facultates de hac fera recenset, ex quibus tamen facile deprehendi hyænam esse, cum quædam prorsus eadem scribat quæ veteres Græci Latiniq; de hyæna, vt infra capite septimo conferentibus apparebit, Dabath, Albaui est animal magnum rapax, maius leopardo, & aliquando leone, quod quandoq; claudicat: & ideo vocatur claudicans: & inde regali dispositione pupillo (forte papio, de quo paulo post) claudus in terra nostra vulgo dicitur: in Syria dicitur zabach tabaceus: ad formam lupi vergit, &c. Syluaticus. Nunquid volatile tinctum est (sanguine) hęreditatis meę? nunquid volatile per circuitum eius? Hieremiæ duodecimo, interprete Munstero. Quo in loco Hebraicam vocem עיט ait, volucrem interpretantur, (Munsterus in Lexico etiam auium turbam:) Septuaginta spelæon, id est speluncam: & pro צבוע zabua, hoc est tinctum est, Septuaginta reddunt ὑαίνης, hyęnæ: decepti nimirum vocis affinitate, quoniam zabo, vt dixi, hyęna est: quamuis pro fera per zain scribi conijcio, vt lupi etiã vocabulum Hebraicum: verbum autem zaba, quod est tinxit, per zade scribitur. Eodem in loco Glossa, Hyæna (inquit) nocturna bestia cadaueribus cunctisq; immundis vescitur: huius impuritati populus Israël comparatur. Pro hyęnę & trochi nominibus apud Aristotelem de generatione animalium 3.6. Albertus habet, ex Auicenna, acrosiius & astriboth, tanquam auium nomina: & rursus, pro trocho, karabo: pro hyęna, azaro: vbi forte azabo

aut simile quid legendum. Akabo in desertis Arabiæ versatur, Albertus tanquam ex Rasi; apud quem tamen hæc verba non reperio. Aristoteles vero genus quoddam hyænarum in Arabia esse scribit, (non simplex genus hyęnæ esse insinuans.) In sacris literis bis legimus zeebe ereb, & semel araboth: interpretes variant: nam lupos Arabiæ, aut solitudinum, aut vespertinos interpretantur. Ego hyænas esse crediderim. quæ vesperi & noctu grassantur, lupis alioqui similes in multis, sed magis quàm illi astuti, malefici, voraces atq; crudeles. Principes vrbis (Hierosolymæ) veluti leones rugientes: iudices eius (similes sunt) lupis vespertinis, qui ossa non relinquunt ad diluculum, Sophoniæ tertio, interprete Munstero. Taxat autem propheta (inquit idem in Scholijs) insignem iudicum auaritiam. Non, inquit, lupi fame accensi tam auidè prædæ inhiant, cum etiam totum diem ieiunium duxerunt, & serò ad rapiendum sese proripiunt: quantum iudices extorquendæ per fas & nefas pecuniæ. Ostendit autem insignem luporum famem, qua coacti ossa cum carnibus deuorent. Septuaginta hoc in loco lupos Arabiæ transtulerunt, quod non probo: alijs enim punctis sine vocalibus Hebræi scribunt ereb pro vespera, alijs Arab pro Arabica natione. Et Hieremiæ capite quinto legitur zeeb araboth, in plurali numero: quæ vox pro Arabica gente accipi non potest: sed vel ab ereb, id est vespera descendit: vel arabah, hoc est solitudine vel deserto: ab vtroque enim pluralem numerum sic fieri Munsterus in Lexico docet. Sunt autem Hieremiæ verba hæc, interprete Munstero: Percussit eos leo de sylua, & lupus solitudinum deuastauit eos. Septuaginta, λύκος ἕως τῶν οἰκιῶν ὠλόθρευσεν αὐτούς: hoc est, lupus eos ad domos vsq; perdidit. Hieronymus, Lupus ad vesperam vastauit eos. Habacuc etiam prophetæ capite primo verba sunt hæc, interprete Munstero: Leuiores sunt pardis equi Chaldæorum, & acriores quàm lupi vesperæ (zeebe ereb.) Velociores lupis vespertinis, Hieronymus. ὀξύτεροι ὑπὲρ τοὺς λύκους τῆς Ἀραβίας, Septuaginta. (Hos locos de lupis Arabiæ Tzetzes etiam in suis Chiliadibus citat, sed nihil explicat.) Sed de velocitate hyænarum nihil certi habeo, vt neq; luporum: nisi quòd Oppianus secundum genus eorum, (circos & harpages vocat,) cæteris velocitate præstare ait: magis etiam famelicos esse, montanos, sed hyeme ad vrbes accedere, summo diluculo ad prædam abire, &c. Quòd si quis vel hoc vel aliud lupi genus, (nam quintum genus Oppiano lepores venatur: quod sine celeritate fieri non potest,) potius quàm hyænam pro lupo vespertino in libris prophetarum acceperit, non repugno. Hoc tantum assero, peculiare lupi genus intelligi, non autem quemuis lupum (vt obscuri quidam recentiores scribunt) sub vesperam magis famelicum esse, & hoc insinuare prophetas.

B.

Hyænam mittit Africa, Solinus. Plurimæ gignuntur in Africa, Plinius. Apud pastorales Afros reperiuntur bassaria, hyænæ, hystriches, &c. Herodotus libro 4. In Arabia genus quoddam hyænarum esse dicunt, quod torporem quendam stuporemq; animalibus inferat, &c. vt in c. dicam. Aristoteles in libro de Mirabilibus. Hyæna corpore non minore quam lupus est, iuba qua equus, Aristoteles & Hieronymus contra Iouinianum. Colore lupi propè est, sed hirsutior, & iuba per totum dorsum prædita, Aristot. Et alibi, Iuba est qua equus, sed seta duriore longioreq;, & per totum dorsum porrecta. Hinc nimirum etiam nomen tulit, quod dorsum ei setis tanquam suillis rigeat. Medium hyænæ dorsum, inquit Oppianus, incuruatur, & circumquaq; (per totum dorsum, Aristot.) hirsutum est, vt non totum hyænæ corpus, sed dorsum tantum setis durioribus & prolixis rigere intelligamus. Corpus eius terribile frequentes vtrinq; tæniæ cœrulei coloris distinguunt. Dorsum oblongum & angustum est, & cauda similiter, ῥινὶ τ' ἀμφοτέροισιν ἐπικλύουσιν ὀδοῦσι ῥηξάνον, (verba quædam videntur deprauata.) Hæc Oppianus. Habet Hyæna pilos acutos & densos. Recentior quidam græcus in Aelianum. Multa igitur lupo & hyænæ communia sunt: magnitudo & color, vt dixi: item voracitas, & insidiæ quas alijs animalibus moliuntur: ille gregibus ouium & caprarum; hæc canibus & homini quandoq;. Dentes vtrisq; serrati, genitalia vtrisq; similia, vt paulò post dicam: Vterq; noctu vagatur cibi causa: lupus vrgente fame, hyæna necessariò ferè: quoniam acrius noctu videt, interdiu hallucinatur. Οὕνεκα οἱ διὰ νύκτα φάος, σκότος αὖ πεδ' ἠῶ, Oppianus. Oculi vituli marini & hyænæ in mille colores transeunt subinde, Plinius. Et alibi, Oculis hyænæ mille esse varietates, oculorumq; (melius, colorumq;, ex Solino) mutationes traditur. Aiunt hyænam colorem mutare ad libitum, Albertus: sed hoc de oculis apud veteres legitur. In oculorum hyænæ pupillis lapis inuenitur, hyænium dicunt, præditum illa potestate, vt cuius hominis fuerit linguæ subditus, prædicat futura, Solinus. Hyæniæ gemmæ ex oculis hyænæ, & ob id in vase inueniri dicuntur: & si credimus, linguæ hominis subditæ futura prædicere, Plinius. Germanorum artifices narrant hanc bestiam in oculis vel verius in fronte gestare lapidem pretiosum, Albertus. Lapis hyena, inquit Sylvaticus Albertum citans, ab hyæna bestia nomen habet, eò quod oculi eius in lapidem vertantur. Aiunt autem Euax & Aaron (Solinus,) suppositum linguæ diuinationem conferre. Hyæna gemmam in oculis gestat, vel vt aliqui dicunt in fronte, Author libri de naturis rerum. Collum & iuba continuitate spinæ porrigitur, flectiq; nisi circumactu totius corporis nequit, Plinius. Hoc Aelianus etiam de Lupo scribit, & aliqui de leone. Ego omnium animalium, quæ collum propriè dictum habent, vertebris id constare puto. Scaliger Leonis collum vertebris constare affirmat, contra quàm proditum sit ab antiquis. Hyænæ cum spina riget collum continua vnitate flecti nequit, nisi toto corpore circumacto, Solinus. Ceruix leoni tantum & lupo & hyęnæ ex singulis rectisq; ossibus riget, cetero spinæ adnectitur, Plinius. Hyęnæ cor magnum, Aristoteles. Hyęnæ cor maximum est pro portione, vt & reliquis timidis (muribus, lepori, asino, ceruo, pantheræ, mustelis) aut propter metum maleficis, Idem & Plinius. Quòd de hyęna fertur, genitale simul & maris & fœminę eandem habere, commenticium est: sed virile similiter atq; in lupis & canibus habetur: quod verò fœmineū esse videtur, sub cauda positum est, figura simile genitali fœminæ, sed sine vllo meatu: sub hoc meatus excrementorū est. Quinetiam fœmina hyęna, præter suum illud, etiam simile vt mas habet sub cauda sine vllo meatu, à quo excrementorum meatus est, atq; sub eo genitale verum continetur: uuluam etiam hyęna fœmina, vt cæteræ huiuscemodi (lupi & canes) fœminæ animantes, habet. Aristoteles. Idem alibi promptius esse scribit marem capere, quàm fœminam, vtpote callidiorem sexum, & ingenij secundū cum discrimen manifestę ponens. Hyęnis vtranque esse naturam, & alternis annis esse mares, alternis fœminas fieri: parere sine mare, volgus credit, Aristoteles negat. Sic & Oppianus. Audiui (inquit) vno anno hyęnam patris vice fungi, altero matris. Sic & Philes poëta recentior: & Iorach apud Albertum, qui etiam venenum in cauda hyęnæ colligi scribit: sed Iorach iste (inquit Albertus) frequenter mentitur. Si tamen est aliquid miræ nouitatis in istis, Alternare vices, & quæ modo fœmina tergo Passa marem est, nunc esse marem miremur hyænam, Ouidius 15. Metamorph. Aelianus & Orus in Hieroglyphicis, hyænam, non quadrupedem, sed serpentem per vices marem & fœminam esse prodiderunt.

C.

Hyænæ noctu vident, cum interdiu nihil ferè videant vt feles, Aphrodisiensis in problematis 1. 66. De hoc etiam præcedenti capite dixi in oculorum eius mentione. Cadauera hominum, & ipsos homines & canes à se interfectos, vt sequenti capite dicam, deuorat. Ab vno animali sepulchra erui inquisitione corporum tradunt, Plinius & Solinus. Sepulchra effodit humanæ auida carnis, Aristot. Vox ei quæ propria sit non legi: humanum verò sermonem (vt crocutam quoque & mantichoram) & vomitionem hominis eam imitari sequenti capite referam. Hyænam per vices annorum nunc marem esse & generare, nunc fœminam & concipere, præcedenti capite refutatum est. Vide etiam inferius in Trochi mentione. Cani congeneres Lupus, vulpes, hyæna, Tigris: concipiunt hæc ex aliena æque atque è sua quisq; specie, Scaliger. Hyænæ coitu leæna Aethiopica parit crocutam, Plinius & Solinus. Thôes ex hyæna & lupo generantur, Varinus in Θῶες, & Hesychius in Θῶες per ω. quo modo melius scribitur. Ex his grammaticis Valla etiam Herodoti interpres libro quarto, vbi is simpliciter thôes in Africa generari dixerat, de suo addidit ex hyæna & lupo genitos, quod quidem parum fidi est interpretis. Sed thôes quales sint, & vnde generentur, ex ipsorum historia petendum est statim post lupum. Hyæna coit cum lupo, & parit eum qui ἀνόλυκος, (lego οἰόλυκος vel μονόλυκος) vocatur qui non in grege sed solitarius degit, inq; homines & pecora grassatur, vt scribit Græcus recentior. De trocho & hyæna (inquit Aristot. de generat. 3. 6.) stultè magnoq; errore narratur: hyænam enim complures aiunt, trochum Herodotus Heracleota scribit duplex genitale habere, maris ac fœminæ: & trochum seipsum inire: hyænam inire & iniri annis alternis: sed visa est hyæna mas, & altera fœmina sui discrimine genitalis: locis enim nonnullis penuria huius conspectus non est. Verum hyænæ tam mares quàm fœminæ habent sub cauda lineam quandam similem genitali fœminino: quæ quidem nota quamuis communis sit, tamen in maribus potius cernitur, quia mares quàm fœminæ magis capiuntur. Itaq; qui rem parum diligenter (ἐκ παρέργου) considerant, in hanc aberrant opinionem, Hactenus Aristoteles. Trochum quidem piscem esse, qui ipse se ineat, Plinius scribit 9. 52.

D.

Maximum cor est pro portione muribus, lepori, pantheræ, mustelis, hyænis, & omnibus timidis aut propter metum maleficis, Plinius & Aristoteles. Est in eis pietas crocodili, astutia hyænæ, Mantuanus. Promptius est marem capere: fœminis enim ingenita est callidior astutia, Solinus. Rarò hyæna fœmina capitur, (quod etiam Plinius scribit:) nam inter vndecim numero vnam tantum cepisse venator quidam retulit, Aristoteles. Quodcunque animal ter lustrauerit hyæna, in vestigio hærere & mouere se non posse traditur: quapropter magicam scientiam inesse ei pronunciauerunt, Plinius & Solinus. Hyænæ vmbræ contactu canes obmutescere tradunt, Plinius & Aelian. Si canes venantes vmbram eius dum sequuntur contigerint, latrare nequeunt, voce perdita, Solinus. Cum Lunæ orbis plenus est, retro posito Lunæ fulgore suam canibus vmbram inijcit, quos statim mutos reddit & tanquam veneficio quodam, eorum sensus perstringit: deinde elingues abducit & optatis fruitur, Aelianus & Philes. Canes vomitionem hominis imitando capit, Aristot. Vomitionem hominis imitari traditur ad sollicitandos canes, quos inuadat, Plinius. Vomitus humanos mentitur, falsisque singultibus sollicitatos sic canes deuorat, Solinus. Ad stabula noctu profecta, humanum vomitum assimulat, eam vt canes exaudierunt, sic ad illam ipsam, tanquam ad hominem adeunt, ea verò comprehensos vorat, Aelian. Hyæna homini caniue dormienti suum corpus admouet (παρατείνει) ac si seipsam maiorem dormiente sentit, naturaliter sua magnitudine sensibus eum priuat, ac ipsius manus non resistentis excedit, & conficit: sin se breuiorem animaduertit, statim properat fugere. Quod si in te incurrerit, caue iam à dextera ipsam excipias, quoniam sic obtorpesceres, vt nullo modo te posses tueri: sin autem ex sinistra in eam inuaseris, confidenter aggredere, & occides, Gillius apud Aelianum non citato authore. Ego eadem ad verbum reperio in Geopon. Græcis 15. 1. à Zoroastre citata ex Nestoris Panacea. Cum fugiunt venantem, declinare ad dextram, vt prægressi hominis vestigia occupent. Quod si successerit, alienari mente, ac vel ex equo hominem decidere. At si in læuam detorserit, deficientis argumentum esse, celeremque capturam. Facilius autem capi, si cinctus suos venator, flagellumq; & ipsos equos, (aliâs imperitans equo,) septenis alligauerit nodis, Plinius. Hyæna dextra in manu vim sopiendi habet, & suo tactu somnum conciliandi, sæpequenumero in stabula ingressa cum dormientem aliquem deprehenderit, & pedetentim ad illum progressa fuerit, soporiferam, vt ita dicam, manum eius naribus admouet, sicque eas opprimit, hic vt sine sensu esse videatur, ac tantum terræ suffodit, quantum sit ad eum ipsum obruendum satis: guttur vero & supinum & nudum relinquit, in quod incumbens, somno oppressum suffocat, posteaq; in latibulum abstrahit, Aelianus. Philes paulo aliter, vt videtur: Dormientis, inquit, nari dextrum pedem immittens, κάρον efficit. Ὀρύξασα τῇ κεφαλῇ συνθιβέν, Προσθήκε τὸν φάρυγγα γυμνὴν ὑπτίαν, Ἣ μάλα δεινῶς τῷ φονώσης ἐμφύσης Ὁ τάλας αὐτῶν δυστυχῶς ἀποπνίγη. Iidem alibi hyænæ piscis pinnæ dexteræ eandem vim attribuunt. (Oppianus dextræ leonis manui Νάρκα δεινήν, τῇ πάντα λύει ἀπὸ γυῖα τῶν θηρῶν.) Si piscis marini hyænæ nuncupati pinnam dextram ad hominem somno consopitum admoueas, sanè quàm eum ipsum perturbabis. Etenim formidolosa secundum quietem spectra videbit, acerbaq; insomnia (vel vt Philes, φέρειν ἀφήγητον καὶ δεῖμα πολλῶν φαρμάκων) perpetietur, Aelianus. Vim istam pinnæ dextræ soporiferam, vitulo marino etiam attribuunt authores: vt & pellis aduersus fulmina. Mutilus est locus Aristotelis de hyænis in libello de mirabilibus narrationibus huiusmodi: Ἐν δὲ τῇ Ἀραβίᾳ ὑαινῶν τι γένος φασὶν εἶναι, ὃ ἐπειδὰν προΐδῃ θηρίον ἢ ἂν * ἐργάζεται, &c. hic ex Aeliani iam positis verbis ita suppleri potest, ἐπειδὰν προΐδῃ θηρίον ἢ ἄνθρωπον κοιμώμενον, τὸν δεξιὸν πόδα ταῖς ῥισὶ προσφέρων νάρκην ἐργάζεται καὶ πῆξιν τοιαύτην ὥστε μὴ δύνασθαι κινεῖν τὸ σῶμα. Quod vero sequitur, σῶν δὲ πτοῦν καίεται, legendum fortè σὺν δὲ πτοῦν καταποθίει, aut tale quid iam ex Aeliano recitatum. Hyænam magi ex omnibus animalibus in maxima admiratione posuerunt, vtpote cui & ipsi magicas artes dederint, vimque qua alliciat ad se homines mente alienatos, Plinius. Molitur insidias homini, Aristoteles. Hyænam tradunt sermonem humanum inter pastorum stabula assimulare, nomenq, alicuius (auditu assiduo, Solin.) addiscere, quem euocatum foras laceret, (vt in hominem astu accitum noctu sæuiat, Solinus:) Plinius. Pardalim hyæna hostiliter odit, Aelianus. Si hyænæ & pardalis pelles admisceantur, pardalina pilos amittit, hyænæ non item: quare Aegyptij superiorem ab inferiore victum significaturi, duas pelles pingunt, hyænæ vnam, alteram pardalis; Orus in Hieroglyph. Præcipuè pantheris esse terrori traduntur hyænæ, vt ne conentur quidem resistere: &

aliquid de corio earum habentem non apperi: Mirumq; dictu, si pelles vtriusque contrariæ suspendantur, decidere pilos pantheræ, Plinius. Magnus Indorum rex quotannis diem vnum proponit tum hominum tum bestiarum certaminibus: committunt autem pugnaturas inter se bestiæ, feri tauri, arietes, hyænæ, &c. Aelianus. Ibis felle Hyænæ interimitur, Aelianus.

G.

Oleum in quo decocta sit vulpes siue viua siue mortua, arthriticos in eo longiori tempore immorantes, vel omnino sanat, si nouus sit affectus: vel, si saltem non inueteratus, ita curat, vt licet repetat, multò tamen mitior sit futura. Sed vulpinum oleum nihilo magis discutit eo quod ex hyæna similiter decocta paratur: id enim omnino eximiam discutiendi vim sortitur, Galenus de simplicibus 11. 47. Eadem ex Galeno descripsit Aetius libro 12. Caro alzabo calida est & humida: cocta cum oleo (aceto, Albert. non probo) iuuat podagricos & dolores iuncturarum ex frigiditate: est enim tenuis substantiæ, & diaphoretica. Cocta cum aqua, cui insideat in solio seu cupa podagricus vel arthriticus plurimum prodest, Rasis & Albertus. Magorum vanitas, vt est solers ambagibus, hyænas capi iubet, geminorum signum transeunte Luna, singulosq; prope pilos seruari, Plinius. Corium hyænæ substratum à cane morsis auxiliari tradunt magi, Plinius. Ea etiam quæ in hoc capite de viribus hyænæ sequuntur, omnia ex Plinio desumpta (nisi aliud scriptoris nomen exprimatur) & magis autoribus attributa, semel hic monuisse sat fuerit. Probati quidem medici nihil huius feræ præter fel in remedijs ponunt, & oleum in quo ipsa (vt dixi) decocta sit. Vituli marini, aut quod melius est hyænæ pelle facta medicamenta (forte calciamenta) si quis in cotidiano vsu habuerit, efficaciter podagræ morbo carebit, Marcellus. Capitis dolori alligatam cutem prodesse quæ fuerit in capite eius, magi tradunt, Plinius. Post timorem aquæ, & ante ipsum (in lysso dicto) ciba cum cute adabici claudicantis (i. Hyænæ, Aldahab) Auicenna 4. 6. 4. Sanguinem cum polenta sumptum, torminibus. Sanguis si calidus illinatur, locis leprosis conducit, Rasis & Albertus. Carnes si edantur, contra canis rabidi morsus efficaces esse: etiamnum iecur efficacius. Neruos potos in vino cum thure, fœcunditatem restituere ademptam veneficio. Neruis à dorso armisque, suffiendos neruorum dolores. Canis rabidi morsu potum expauescentibus faciem perungunt adipe vituli marini: efficacius si medulla hyænæ & oleum è lentisco & cera misceatur. Medullas opitulari doloribus spinæ & neruorum, lassitudini renum. Medulla de spina hyænæ, admixto felle eius & oleo vetere, ad temperiem & lenitudinem acopi decocta, neruorum vitia omnia doloresq;, auctore Democrito persanat, Marcellus. Sic & Plinius, Neruis mederi medullas è dorso cum oleo vetere ac felle. E dorso medullam adalligatam, contra vanas species opitulari. Adipe accenso serpentes fugari dicunt: Eundem illitum à cane morsis auxiliari. Ad alopecias inter alia prodest Hyænæ adeps, Gal. κατ. τόπ. Emplastrum è fermento apud Nic. Myrepsum n. 62. adipem hyænæ recentem recipit.

Sinistra parte cerebri naribus illita, morbos perniciosos mitigari, siue hominum, siue quadrupedum. Sterilitatem mulierum emendari, oculo cum glycyrrhiza & anetho sumpto in cibo, promisso intra triduum conceptu. Dentes eius dentium doloribus tactu prodesse, vel alligatos ordine. Hyænæ dentes admoti dentibus & appensi, dentium dolorem sedant, Nic. Myrepsus. Dentes si de sinistra parte rostri eruti sint, illigatos pecoris aut capri pelle stomachi cruciatibus. Contra nocturnos pauores vmbrarumq; terrorem, vnus è magnis dentibus lino alligatus succurrere narratur: Furentes suffiri eodem, & circumligari pectus cum adipe renum, aut iocinere, aut pelle præcipiunt. Dens alzabo suspensus super brachium dextrum ab humero vsque ad cubitum, obliuioni resistit, Rasis & Albertus. Maxillæ parte comminuta in aniso. & in cibo sumpta, horrores sedari: Eodem suffitu mulierum menses euocari. Palato arefacto. & cum alumine Aegyptio calefacto, ac ter in ore permutato, fœtores & vlcera oris emendari. Ceruicis carnes, siue mandantur, siue bibantur, arefactæ, lumborum doloribus mederi. Humeros humerorum & lacertorum doloribus tactu prodesse. Pulmones in cibo sumptos cœliacis (vetus lectio, iliacis) auxiliari: Ventriculis, cinerem cum oleo illitum. Cor in cibo sumptum omnibus doloribus corporum auxiliari. Tremulis, spasticis, exilientibus, & quibus cor palpitet, aliquid ex corde mandendum, ita vt reliquæ partis cinis cum cerebro hyænæ illinatur: Pilos etiã auferri hac compositione illita, aut per se felle, euulsis prius quos renasci non libeat: Sic & palpebris inutiles tolli. Mulieri candida à pectore hyænæ caro, & pili septé, & genitale cerui, si illigentur dorcadis pelle, collo suspensa continere partus promittunt. Carnes vel ossa hominis, si quæ in ventriculo occisæ inueniantur, suffitu podagricis auxiliari. Omentum, vlcerum inflammationibus cum oleo. Medulla ex dorso, vide superius in Medulla. Podagris, spinæ cinerem cum lingua & dextro pede vituli marini, addito felle taurino, omnia pariter cocta atq; illita hyænæ pelle. Ossa ex spina parturientibus prodesse. Costarum primam & octauam suffitu ruptis salutarem esse. Carnes si edantur, contra canis rabidi morsus efficaces esse: etiamnum iecur efficacius. Febribus quartanis iecur degustatum ante accessiones. Glaucomata iocineris recentis inassati sanie, cum despumato melle inunctis sanari dicunt. Iecur potũ torminibus & calculis mederi. Fel efficacissimum creditur scorpionis marini, & callionymi piscis, marinæq; testudinis & hyænæ, Dioscorides. Cum pharmacum aliquod paras, cui fel miscetur, colorem fellis spectato, qui alius in alijs animalibus est. Pastillis enim dictis taurinum admiscent: ocularibus vero medicamentis hyænæ, galli, perdicis, & aliorũ quorundam animalium, Galenus de simplicib. 10. 12. Et rursus, Taurinum fel efficacius est suillo, ouillo, caprino, & bubulo: ignauius tamen quàm hyænæ: vt huius quàm callionymi aut scorpij marini aut testudinis marinæ. Fel hyænæ per se illitum pilos auferre, euulsis prius quos renasci non libeat: sic & palpebris inutiles tolli. Si felle hyænæ loca quibus molesti sunt pili in palpebris nati adsiduè tangantur, confestim tabescent: certe si prius vulsis superducatur, non renascentur, Marcellus. Idem remedium apud Galenum legimus Euporiston 1. 42. his verbis, Euulsis prius radicitus pilis, fel aut hyænæ aut hirci confestim inunge. Animalium quorundam fel (inquit Galenus de simplicib. 10. 12.) præ cæteris laudatur, quod & visum acuat, & suffusionum initia discutiat, vt callionymi piscis, hyænæ, &c. Hyænæ fel cum melle visum acuit, & illitum suffusiones discutit, Galenus ad Pisonem. Suffusionem oculorum canino felle malebat quàm hyænæ curari Apollonius Pitanæus cum melle: item albugines oculorum, Plinius. Fel vrsinum atq; hyænæ cum melle optimo mixtum & diu coagitatum, caligines eximit, si adsiduè inde oculi suffundantur aut superlinantur, Marcellus. Lippitudini mederi fel illitum frontibus: aut ne omnino lippiatur, decoctum cum mellis Attici cyathis & croci vncia inunctum: Sic & caligines discuti & suffusiones: Claritatem excitari melius inueterato medicamento. Asseruari autem in Cypria pyxide. Eodem sanari argema, scabritias,

britias, excrescentes in oculis, item cicatrices, Plinius. Fel hyænæ ad cicatrices, suffusiones, & alias hebetudines oculorum adhibentur Aet. 7.111. Democritus adfirmat felle hyænæ si frons perfricetur, epiphoras incipientes, & omnem oculorum dolorem posse sedari, Marcell. Medulla de spina hyænæ, admixto felle eius & oleo vetere, ad temperiem acopi decocta, neruorum vitia omnia doloresq; auctore Democrito persanat, Marcellus. Fel alzabo maris ligatum super femur alicuius sinistrum, promouet coitum cum muliere quandiu retinetur, Rasis & Albertus. Pessus ad conceptum promouendum, Leonis, aut vrsi, aut hyænæ, vel saltem taurini fellis vesicam euacuato, & ibidem vnguenti nardini, irini, rosacei, mellis, partes æquas inijcito, cumq; omnia simul super calido cinere vnlueris, seruato & vtere post mensium purgationem ante concubitum, Aëtius 16, 34. Fel alzabo pondere drachmæ potum cum decoctione spicæ nardi, remedio est aduersus tympanitem, Iidem. Membranam quæ fel contineat, cardiacis potam in vino, vel in cibo sumptam, succurrere. Podagris fel prodesse cum lapide Asio. Lienem lienibus mederi. Lumborum doloribus carnes è lumbis edendas illinendasq; cum oleo. Adipe è lumbis suffiri difficulter parientes, & statim parere. Vesicam in vino potam contra vrinæ incontinentiam succurrere: Quæ autem in vesica inuenta sit vrina, additis oleo ex sesamo & melle, haustam prodesse ægrimoniæ veteri. Vuluam cum mali Punici dulcis cortice in potu datam prodesse mulierum vuluæ. Spasticis, genitale è maribus suffitu opitulari. Venerem stimulari genitali ad sexus suos in melle sumpto, etiam si viri mulierum coitus oderint. Lippientibus, ruptis, & contra inflationes, seruatos pedes opitulari tactu: læuos dextris partibus, dextros læuis. Sinistrum pedem superlatum parturienti, letale esse: dextro illato, facile eniti. Fimum quod in intestinis inventum sit, arefactum, ad dysentericos valere potum: illitumq; cum adipe anserino opitulari toto corpore læsis malo medicamento. Aëtius 13.6. emplastro cuidam imponendo aduersus crocodili morsum stercus hyænæ adiungit: hoc, inquit, si desit, porcino vtitor. Hyænæ stercus putrida curat vulnera, Hieronymus contra Iouinianum vt Vincentius Belluac. citat.

H.

a. Hyænæ epitheta. Aemula vocis, apud Textorem. Αὐδήεσσα, νυκτιπόρος, νυκτιπλανής, σκιή, Oppiano.

b. Color achatæ aliquando similis est pelli hyænæ. Agricola.

d. Qui voluerit transire per locum animalium alzabo, non infestabitur ab eis, si manu gestet radicem colocynthidis, Rasis & Albertus.

e. Grandini creditur obuiare, si quis crocodili pellem, vel hyænæ, vel marini vituli per spatia possessionis circumferat, & in villæ aut cortis suspendat ingressu, cum malum viderit imminere, Palladius. Corium crocodili; aut lupi claudi (i. Hyænæ) aut Simiæ, si circundetur ferendo ipsum cum coaldea, & superficies eius, nunquam cadet in ea grando, Rasis. Vide in crocodilo H. e. Phocæ & hyænæ pellibus vim quandam inesse aiunt fulmina prohibentem: quare & summas velorum partes eis obtegunt, Plutarchus lib. 4 sympos. Cælius Rhodiginus post claui ænei mentionem 29.6. Consimile (inquit) huic fere adagium vsurpari posse, video: vt qui suopte præsidio aduersus potentiorum vim præmunitus est, dicatur hydna gestare, id est tubera, nec non hyænæ phocarumq; pelles, quòd hæc minimè tangantur de cœlo: Quo nomine velorū summa hisce communire nautici moris est. Amplius scribit Horus, si quis hyænæ pellem sibi circumponat, intrepidè per medios hostes transiturū, nocumento nullo: proinde Aegyptijs ratione hieroglyphica intrepiditatis ac constantiæ in calamitatibus indiciū haberi hyænæ pellem expictam. Quod ficus de cœlo non tangitur, id vtiq; amaritudini eius acceptum referri oportet: (tota enim arboris dulcedo in fructū secernitur.) Id genus quippe non attingunt fulmina, quod vitulus comprobat marinus atq; hyæna. Cæl. Nonnulli pelle hyænæ satoriam trimodiam vestiunt, atque ita ex ea, cum paulum immorata sunt semina iaciunt, non dubitantes prouentura quæ sic sata sint, Columel. 2 9. Gentiana diebus septem cum hyænæ pelle amuleti loco gestatur aduersus rabidorū canum morsus, Actuarius. Frontis corium fascinationibus resistere magi pollicentur. Plin. Sanguine tactis postibus, vbicunq; magorum infestari artes: non elici deos, nec colloqui, siue lucernis, siue pelui, siue aqua, siue pila, siue quo alio genere tententur, Idem. Hyænæ linguam si quis manu teneat, contra canum impetum maximam cautionem habebit, Zoroastres in Geoponic. Eos qui linguam in calciamento sub pede habeant, non latrari à canibus, Plin. Oppianus lib. 3. de venatione videtur idem de pelle hyænæ scribere, vel quauis eius parte, in calceo gestata. Pilos rostri admotos mulierum labris amatorium esse, Plin. Tantumq; est vanitatis, vt si ad brachium adalligetur superioris rostri dextræ partis dens, iaculantiū ictus deerraturos negent, Idem. Magi aiunt totius domus concordiam, hyænæ genitali & articulo spinæ cum adhærente corio adseruatis, constare: quem spinæ articulum siue nodum atlantion vocant: est autem primus. In comitialium quoque remedijs habent eum, Plinius. Super omnia est, quòd extremam fistulam intestini contra ducum ac potestatum iniquitates commonstrant, & ad successus petitionum, iudiciorumq; ac litium euentus, si omnino tantum aliquis secum habeat. Eiusdem cauerna sinistro lacerto religata, si quis mulierem respiciat, amatorium esse tam præsens, vt illicò sequatur. Eiusdem loci pilorum cinerem ex oleo illitū viris, qui sint probrosæ mollicie, non modo pudicos, sed & seueros mores induere, Plin. Si pili de collo (culo videtur legendum ex Plinij verbis iam recitatis) masculi zabo combusti tritique cum pice inungantur ano sodomitæ patientis, liberabitur illo vitio, Rasis: apud Albertum viro legitur pro vitio. Si pes sinister & vngues alzabo in linteo alligentur dextro alicuius brachio, non obliuiscetur quæcunq; audiuerit aut cognouerit, Rasis & Albert. Manus dextra alzabo vnà cum corio abscissa animali viuenti, adalligata ingredientibus ad reges aut alios, negotij alicuius obtinendi causa, gratiam & fauorem eis conciliat, vt quod petunt obtineant facile, Rasis & Albertus. Si manus dextra alzabo, quam hominis sinistra absciderit, ab aliquo gestetur, illum diliget quisquis viderit, præter alzabo, Iidem. Medulla pedis sinistri trita vtilis est mulieri quæ maritum non diligit: nam si inijciatur in nates (narem, Albertus) eius, diliget eum præ cæteris. Rasis. Tali sinistri cinere decocto cum sanguine mustelæ, perunctos omnibus odio venire: idem fieri oculo decocto. Plin. Excrementa siue ossa reddita, cum interimitur, contra magicas insidias pollere, Plin. Si vngues inueniantur in ventriculo occisæ, mortem alicuius capientium significari, Idem. Democritus scribit therionarca in Cappadocia & Mysia nascente, omnes feras torpescere, nec nisi hyænæ vrinæ aspersu recreari, Idem: Super quibus verbis sententiam meam explicabo in Lupo a. in mentione aconiti. Magi omnes metempsychosin credunt, & communem nobis cum reliquis animalibus naturam insinuantes, symmystas & eos qui sacris iisdem initiati sunt, Leones appellant: mulieres verò (scilicet, iisdem sacris initiatas) hyænas: &c. Porphyrius.

DE BARBARIS NOMINIBVS VEL

Hyænæ, vel congenerum ei animalium.

AKABO pro alzabo perperam scribitur apud Rasim, ea occasione quia l. & z. literas si coniungas, referunt ferè k. literam: legitur & zabo apud eundem. Cæterum alkabo, aziba, & albozao voces sunt deprauatæ. Vide supra in Hyæna capite primo.

ANA animal dicunt esse Orientis, validissimis dentibus, acutis, & longis & vnguibus acutis, perquam sæuum, gregarium & valde amans quæ sui generis sunt animalium: alienis infestum. Si quod enim alterius generis accesserit animal, gregatim resistunt: & vel fugant, vel perimunt. Dentibus & vnguibus se defendit ita, vt solitarium etiam ab aliquo robustiori deprehensum plerunq; euadat, Albert.

BELBVS, hyæna, apud Iulium Capitolinum.

CHAVS etiam & LYCAON congeneres hyænæ videntur, de quibus infra dicemus, statim post lupum (sed Chaus omnino idem est qui Lupus ceruarius, *ein luchs.*) De GVLONE ante hyænam statim docui.

LACTA in sepulchris habitat, & vescitur cadaueribus, Albertus. Hoc veteres de hyæna scribunt.

LVPVS vespertinus, vide supra in Hyæna capite primo circa finem.

PAPIO animal circa Cæsaream abundat, paulò maius vulpibus, luporum ingenio. Collecta enim hæc animalia vlulant, vno præeunte (præcinente) & alijs postea simul respondentibus. Pilo vulpem refert. Vno ex eis occiso cætera circa ipsum vlulant, tanquam plangant mortuum. Voces eorum adeò sonoræ sunt, vt quamuis remota ex propinquo audiri videantur. Vrgente fame sepulchra hominum aliquando ingredi & cadaueribus vesci dicuntur. Videntur sanè ex lupo & vulpe composita, Albertus. Kandelos lib. de doct. græc. est papio, bestia quadrupes venatica, interdum Papion claudus dicitur, Halus. Abenauin, id est babuin, animal est simile cani, quod noctu latrat, & vorat cadauera: reperiuntur autem permulta in Syria inter Damascum & Berutum, Andreas Bellunensis. Et alibi, Dabha vel dahab, animal est medium inter lupum & canem, comedens cadauera: & comeditur caro eius ab hominibus, & reperitur in Syria in magna copia. Et rursus, Aldabha est animal notum in Syria, medium inter lupum & canem, pilis color qui vrso, & comedit cadauera. Munsterus in Lexico trilingui lupum Hebraicè zeeb nominat: Chaldaicè autem, vt reor, (zain in daleth mutato) deeba. Dhoboha (dabha potius, vt Bellunensis corrigit) animal est, de cuius viribus in podagra & arthritide iam libro 3. diximus, Auicenna libri 2. tract. 2. in fine literæ D. Satis itaq; constat dabha & similes voces, nihil aliud quàm hyænam significare.

Dabuh (inquit Io. Leo Africanus) Arabica appellatione, Africanis lesef dicitur. Animal id & magnitudine & forma Lupum refert, pedes & crura homini simile. Reliquo bestiarum generi non est noxium, sed humana corpora sepulchris euellit ac deuorat, abiectum alioqui ac simplex animal. Venatores antrum in quo degit edocti, tympanum cantantes pulsant: cuius harmonia demulsum, non animaduersis technis, solido fune crura constrictum extrahitur ac interficitur. Sic ille: quibus perlectis statim animaduerti animal quod vulgò Papionem vel Babuin aliqui nominant, omnino Hyænam esse. Olim Arctopithecum esse suspicabar, (propter informẽ & vrsinam ferè corporis crassitiem, & ceu manuum pedumq; cum eisdem in Simia aut homine partibus similitudinẽ, quodq; arbores similiter ascendit, & ijsdem vescitur cibis:) quæ omnia tamen non solum cum Simia, sed etiam Vrso ferè, vt & pili colorem, communia habet, tanquã Arctocyon quidam, hoc est ex Cane & Vrso compositum animal. Bellunensis Cani simile esse dicit, medium inter Lupum & Canem, noctu latrare: in Syria abundare inter Damascum & Berytum. Eius figuram hîc adijcio, qualem reperi in charta quadam typis excusa.

In eadem charta descriptio Germanica continebatur huiusmodi: Hoc animal Papio (*Pauyan* Germanicè scribitur) à frequente populo spectatum Augustæ Vindelicorum, anno Salutis 1551. in magnis Indiæ solitudinibus, & rarò quidem, reperitur. Vescitur malis, pyris, & alijs arborum fructibus: apud nos etiam pane: in potu vinum amat. Esuriens conscendit arbores, easque concutit vt fructus decidant. Quòd si Elephantum sub arbore viderit, nihil curat: alia verò animalia cum ferre non possit, omnibus modis repellere conatur. Natura alacre est, & præcipuè cum mulieres viderit (ad libidinem pronum) alacritatem suam ostendit. Digitos in pedibus quatuor humanæ manus digitis similes habet. Fœmina in hoc genere semper geminos parere solet, marem simul & fœminam. Hæc ad verbum ex charta illa reddidimus. Papionem quem pingis (inquit Petrus Coudenbergius, pharmacopola Antuerpiensis eximius, in epistola ad me) vidi viuum: nec ineptè depictus est anum ostentans: nam ad nutum, haud secus atque caput reliqua animalia, eum vertebat, frequentibus populo ostentans. Sub genere vno communi, sed quod nomine vacat, sunt Lupus, Canis, Tigris, Vulpes, & Hyæna, Scaliger. Ego aliquando Simiarum generis cum propter causas prædictas hoc animal esse coniiciebam: tum quia Babuini nomen, ad Papionis nomen alludit. Sunt autem Babuini (vt Io. Leo Africanus scribit) Simiæ non caudatæ: verùm Papio (vt apparet) caudam breuem gerit: qui si non Arctopitheci, Lycopitheci tamen nomen ex Lupo & Simia compositum, corporis simul & morum ratione meretur. Quòd si Hyæna hæc est, vt omnino persuasus sum, (nam & Arabes medici, vt Auicenna de animali Dabha nomine, eadem scribunt, quæ de Hyæna Græci,) non erit Lupus aureus Oppiani (is enim Hyænæ seorsim meminit) vt Bellonius coniicit in Singularibus suis libro 2. cap. 108. Paruus quidam Lupus (inquit) in Cilicia & tota ferè Asia reperitur, qui rapit & aufert quæcunque inuenerit noctu circa dormientes, (ad quos proximè accedit) vt pileos, ocreas, frenos, calceos, & huiusmodi. Forma ei inter Lupum & Canem est. Multi eius veteres tum Græci tum Arabes (Arabicum nomen non exprimit) meminerunt. Græci hodie vulgò appellant Squilachi (*σκύλακας nimirum multitudinis numero pro σκύλακες:*) & hic esse videtur quem Græci authores Lupum chryseon, id est, aureum, cognominant. Non multò minor est Lupo. Noctu inclusus, Canis instar latrat. Nunquam solus reperitur: est enim gregarius, adeò vt aliquando ducenti in vnum gregem coeant, & nihil per Ciliciam hoc animali frequentius sit. Vociferantur autem in grege alius post alium, ac si Canis vocem hau hau repeteret. Color eis egregiè flauus est: quamobrem pellis eorum vestibus fulciendis destinata non paruo illic in precio est. Hæc ille. Atqui solus Oppianus Lupi aurei meminit: qui in altis montibus degat, Lupo præstantior fera ac robustissima, præsertim ore & dentibus, ita vt æs & saxa aliquando perforet: at Papio inferior viliorque est Lupo: quamobrem Papionem, Hyænam esse concludimus, multis hactenus seculis re, nomine & figura doctissimis etiam viris ignotam. Quod ad nomen Dabha, Syriacum illud vel Chaldaicum esse apparet. Deeba Chaldæis Lupus est, Hebræis Zeeb vel Seb. solent autem Chaldæi z. in d. mutare. Alsebha (inquit Andreas Bellunensis) nomen est commune ad omnes quadrupedes, quæ hominem dentibus & vnguibus inuadunt, mordent, lacerant, & aliquando interimunt, sicut Leo, Lupus, Tigris, & similes: inde mores alsebhaie dicuntur, ferini scilicet, immanes, crudeles, bellulni: quales huius generis animalium sunt. Sic ille. Vt Dabha Hyænam Syris & Assyrijs, sic Dob Vrsum significat: est autem, vt prædiximus, aliqua inter has feras similitudo. Lupi quidem aurei, de quo diximus cognomen, ab Hebræis seu Syris ductum videtur, qui aurum nominant sahab, vel sehab, & dahab vel dehab: Lupum verò seeb, deeb, deeba. Circa Hyænæ tamen colorem non omnibus conuenit. Aristoteles Lupi ferè colorem ei tribuit, quanquam non omnes Luporum species eodem colore sunt: Andreas Bellunensis Vrsi: Bellonius aureum: Oppianus frequentes vtrinq; cœrulei coloris tænias.

Zilio animal apud Albertum in fine libri 22 non aliud quàm ipsa hyæna est, omnibus quæ ei attribuit consideratis: quamuis ipse compositam esse scribat ex hyæna & simia quæ maricommorion vocetur. Maticomorion quidem eodem libro in M. litera, corruptissima voce pro veterum mantichora vtitur.

Crocuta, apud Græcos per τ. duplex scribitur: & per omicron tam in secunda quàm prima syllaba, Κροκόττας animal est quadrupes Aethiopicum, Hesych. & Vari. κοροκόττας, quatuor syllabis, Aeliano. Manticbora & crocuta è simiarum genere, hominum gestus & sermones imitantur, Volaterranus testem citans Plinium. sed falsò. Etsi enim apud Plinium legimus has bestias vocem imitari humanam: imitari tamen etiam gestus humanos & simiarum generis esse nusquam legimus: nec si quid imitatur, protinus simia est: simia quidem gestus imitatur hominis, vocem non item: & si maximè illam imitaretur, non tamen hoc satis foret ad probandum eiusdem generis animal esse quod eam similiter exprimeret, cum aues etiam multæ imitentur. Hyænæ coitu leæna Aethiopica parit crocutam, similiter (vt ipsa hyæna) voces imitantem hominum pecorumq;. Acies ei perpetua in vtraque parte oris, nullis gingiuis, dente continuo, qui ne contrario occursu hebetetur, capsarum modo includitur. Hominum sermones imitari & mantichoram in Aethiopia auctor est Iuba, Plinius. De mantichora statim in Leucrocuta dicam. Solinus eadem de crocuta quæ Plinius: hoc tantum interest, quod Plinij verba hæc, Acies ei perpetua, Solinus à sequentibus distinxit & ad oculorũ aciem retulit, cum Plinius de dentibus tantum accepisse videatur, nulla oculorum mentione: nam & dentium aciem dicere quid prohibet? Solini verba sunt hæc, Nunquam conniuet aciem orbium, sed in obtutum sine nictatione contendit. In ore gingiua nulla: dens vnus atque perpetuus, qui vt nunquam retundatur, naturaliter capsularum modo clauditur. Crocutas (inquit alibi Plinius) velut ex cane lupoq; conceptos, omnia dentibus frangentes, protinusq; deuorata conficientes ventre, Aethiopia generat. Vide supra in Gulone. Beluarum, inquit Gillius, quas Aethiopes crocutas appellant, natura ex cane & lupo temperata, vtrisq; robore dentiũ superior est: omnia enim ossa confringit. Porphyrius in eo opere, quod inscripsit de abstinentia ab vsu carnium, hyænã dicit ab Indis appellari crocutam. Videtur autẽ vt Pantherarũ genus est duplex, ita & Hyænarum genus vnum in Syria esse, minus & innocentius: alterũ verò maius & perniciosius apud Indos ac Aethiopes, quod illorum lingua Crocuta nominetur, & ab imperitis cum Leucrocuta, cui acies dentium perpetua est, confundatur: eò quòd similiter homini insidietur, &c: hanc Indicam Aethiopicámue Hyænam cognominare licebit. Qui in Aethiopia vocatur Crocottas (inquit Agatharchides) tanquam ex Lupo & Cane compositum animal, hoc nomen accepit: vtroq; tamen sæuius est, & multò grauius (*ἐλαφρότερον*) facie ac summis pedibus: robore admirandus, dentium vi præcipua, & ventris (omnia concoquentis:) facilè enim omniũ ossium genera frangit, comminuit, deuorat, & incredibili concoctione consumit. Eundem aiunt sermonem humanum imitari, quod nobis quidem nõ persuadent: & nominatim vocatos noctu, accedentes ad se tanquam hominem deuorare. Callidum animal (inquit Aelianus) est crocuta: primum enim sese in densas syluas occultans materiarios & lignatores

nominatim

nominatim inter se appellantes asculrat, illorumq; cuiuspiam nomen addiscit. Deinde summa humani sermonis assimulatione comparans insidias, quod audiuit nomen humana voce appellat, ad eam accedit appellatus, retrò verò illa cedens rursum appellat, idem iterum sępiusque ad humanam vocem accedit: vbi autem cum à socijs seduxit, & iam ab auxiliatoribus nudum constituit, correptum interimit: ex eoq; quem voce pellexit, sibi instruit & conficit cibum. Edita munera, in quibus elephantos, & crocutas, & tigrides exhibuit, Iul. Capitolinus in Antonino Pio. Io. Rauisius Textor multa etiam quæ Plinius de onagris scribit, crocutis attribuit, sua an librariorum oscitantia nescio. Apud Albertum pro crocuta ineptissimè cirocrothes, apud alios cirotroches scribitur, citatis Solini quæ de crocuta sunt verbis. Post Barygazam continens ad Austrum pertingens Dachinabades vocatur: quæ supra hanc est mediterranea regio ad Orientem, montes magnos continet, & omnigena ferarum genera, ac inter alia κροκόττας, Arrianus in Periplo rubri maris.

Xiphilinus Dionis Nicæi abbreuiator in vita Seueri Imp. Rom. agens de Plautillę Plautiani filiæ & Antonij filij Seueri Imp. nuptijs, Edita sunt, inquit, tum varia spectacula proter reditũ Seueri, & decennium principatus eius, ac victorias quas reportauerat, in quibus spectaculis apri sexaginta Plautiani inuicem certauerunt: cæsæq; sunt aliæ permultæ bestiæ, atq; imprimis elephas & Crocuta. Id animal est Indicum, & tum primum quod sciam, Romam aduectum est. Color eius est leænæ permixtæ cum Tigri: figura quodammodo ex cane & vulpe constat &c.

De LAMIA etiam siue vera siue fabulosa bestia, quædam hyænæ congruentia legimus: nempe animal esse crudele, noctu syluas exire, hominem aggredi. Sed de hac mox plura in L. litera.

LEVCROCVTAM (Aethiopia generat: vel potius India, potest enim ad vtrumque quodammodo referri, Plinius 8. 21.) pernicissimam (vetus lectio, perniciosissimam) feram, asini ferè (feri, vetus lectio) magnitudine, cruribus ceruinis; collo, cauda, pectore leonis, capite melium, bisulca vngula, ore ad aures vsque rescisso, dentium locis osse perpetuo: hanc feram humanas voces tradunt imitari, Plin. Sed quædam paulo aliter Solinus capite 55. in descriptione Indiæ: Leucrocuta, inquit, velocitate præcedit feras vniuersas. Ipsa asini magnitudine, cerui clunibus, pectore ac cruribus leoninis, capite camelino, bisulca vngula, &c. vt Plinius. Apud Albertum voce deprauata leutrochocha legitur.

Lupus catus, vel Lupus Indicus. Ego ante octo annos Tridenti in arce Episcopi feram quandam vidi quam Italicè vocabant, loup chatt, id est lupum catum. Catum enim seu felem quodammodo facie refert, & vnguibus similiter acutis & maleficis prædita est: hanc tum temporis luchsam nostram id est lupum ceruarium esse putabam: sed postcà cum pelles luchsæ nostræ inspicerem, (nondum enim viuam videre contigit) deceptum me animaduerti: & lupum catum illum hyænam esse suspicari cœpi: colore enim si recte memini, nigricans & maculosa erat, & à nonnullis etiam lupus indicus nominabatur. Talem autem esse hyęnam, etiam amicus quidã vir doctus in Gallia sibi visam mihi affirmauit, cùm ab agyrta quodam & hyænæ quidem nomine circumduceretur.

MANTICHORA sic dicta bellua, si Ctesiæ credendum est, apud Indos gignitur: cui dentes (vt ille scribit) triplici vtrinq; (supra infraq;, Aelian.) ordine: magnitudo, hirtitudo & pedes leonis, facies & aures hominis, oculi cæsij, color rubricæ: cauda scorpionis modo terrestris aculeo armata, spiculaq; agnata iaculans: vox fistulæ tubæ'ue non absimilis, cursus non minoris pernicitatis quàm ceruis: feritas tanta vt nunquam possit mitescere, appetitus præcipuè carnis humanæ, Aristoteles. Plinius 8. 21. ita transtulit: Apud eosdem (Indos scilicet vel Aethiopes) nasci Ctesias scribit quam mantichoram appellat, triplici dentium ordine pectinatim coëuntium, facie & auriculis hominis, oculis glaucis, colore sanguineo, corpore leonis, cauda scorpionis modo spicula infigentem: vocis, vt si misceatur fistulæ & tubæ concentus: velocitatis magnæ, humani corporis vel præcipuè appetentem. Et eodem libro capite 30. Hominum sermones, inquit, imitari & mantichorã in Aethiopia author est Iuba. Eadem ferè omnia Solinus capite 55. de India. Et post reliqua, Pedibus sic viget, saltu sic potest, vt morari eam nec extentissima spatia possint, nec obstacula latissima. Albertus & Auicenna marion vel maricomorion vocibus corruptis habent, & cerui velocitatem attribuunt: hic etiam luporum generis facit (vt habet interpres,) reliqua vt Aristoteles. Albertus ineptissimè à mantichora distinguit, quasi similis non eadem sit. Mantichora (ὁ μαρτιχόρας inquit Philes, nimirum ex Aeliano) fera est Indica, hirsuta, rubra, speciem hominis referens (facie scilicet & auribus, vt Aristot. ait) oculis ardentibus, cæsijs: superciliis terribilis: auriculis densis (στιγνοῖς) modicè oblongis, rotundis, & ad basim glabris: dentibus acutis, ore horribili: reliqua species tota leonina est: cauda aculeum habet missilem, quo venatores armatos eis insidiantes perimit (retrorsum eiaculans:) quod si à fronte ei resistant, sic etiam cauda reflexa iaculatur. Aculeis vacuæ (pro κεντρώμενον lego κεντρώμενα) noui statim subnascuntur. His venatores breui superat. Et quanquam multæ sint apud Indos sæuissimæ voracissimæq; bestiæ, huic vni tamen anthropophagi nomen indiderunt. Huius catulum si ceperint Indi, extremas clunes lapide contundunt, vt aculeo producendo ineptæ fiant, & catulus sine periculo cicuretur, Hæc Philes. Aristoteles nunquã mitescere scribit, quod de adultis intelligi priuatim potest. Eadem ferè apud Volaterranum legimus, qui ex Aeliano se transcribere profitetur: & insuper, vnguibus esse leonis, cauda bifida, vtrinq; aculeis cuspidata: dentibus acutis, & aliquanto quàm canis maioribus: oculis villosis, noctuæ similibus (glaucis potius: glaux quidem noctua est.) Et hoc animal se vidisse testari Ctesiam in Perside, ex India dono regi adlatum. Hæc Volaterranus, sed in suis translationibus sæpe numero errat: proinde hæc cum Græcis, si cui præsto erunt, Aeliani verbis conferri consulo. Volaterranum, qui mantichoram & crocutam simiarum generis facit, iam supra reprehendi. Apud Pausaniam in Bœoticis non mantichora, sed μαρτιχόρας legitur, cuius verba vt à nobis conuersa sunt recitabo: Bestiã, inquit, à Ctesia memoratam in libro de Indis, quæ Indorum lingua martiora, hoc est homines deuorans (ἀνδροφάγος) vocetur, non aliã quàm tigrin esse crediderim. Attribuit autem ei triplicem dentiũ ordinem in vtraq; maxilla (καθ' ἑτέραν, lego κατὰ πτέρυγα, [illegible]) & aculeos in extrema cauda, quibus & cominus se defendat, & eosdem missilium instar eiaculetur. Cęterum hanc famã Indi inter se cõmunicasse mihi falsò videntur ob nimium huius feræ pauorẽ. Decepti sunt etiam quòd ad colorem: siue quòd tigris nimirũ ad Solem (κατὰ τὸν ἥλιον) eis conspecta, rubere & vnius tota coloris (absq; maculis) videretur: siue in celeritate cursus (εἰ μὴ θέοι, lego ἄγαν θέοι: negatio enim sensui contraria est) propter assiduas conuersiones talẽ existimantes. Ipse quidẽ conijcio, si quis Libiæ aut Indiæ Arabiæ'ue oras peragrans, quotquot apud Græcos reperiuntur feras inquirat, alias prorsus non reperturum, alias vero forma differentes. Non enim homines tantũ pro aëris & regionũ differentia, formis inter se variant: sed idẽ cæteris quoq; animantibus vsu venit. Verbi gratia, alius in Aegypto aspidũ color, alius in Aethiopia visitur, &c. Hactenus Pausanias, qui tribus maximè argumentis, regione natali, crudelitate, velocitateq;, niti videtur, vt martioram vel mantichoram, tigrin esse confirmet:

confirmet: sed quoniam eadem leucrocutæ conueniunt, & insuper vocis humanæ illectos deuorandi causa imitatio, leucrocutam potius quàm tigrin esse coniiciam dum alius meliora adferat.

DE HYSTRICE.

Picturam hanc Tiguri ad viuum fieri curauimus, cum agyrta quidam spectaculi gratia hystricem circumduceret.

A.

HYSTRICES generat India & Africa, spina contectas, ac herinaceorum genere (forte, genus,) Plinius: Solinus herinaciis similes scribit. Hystricem Arabicè aduldul vocari puto. Ericius syluestris, inquit Auicenna, notus ▪ : & montanus est aduldul habens spinas sagittales (missiles) proximus naturæ syluestris vel terrestris : marinus quidem inter ostracoderma numeratur. Quæ de herinaceis dicuntur, eò magis valebunt in hystrice, Plinius. Rasis quoque montanum hericium efficaciorem

terre

terrestri facit, his verbis: Ericius montanus melior est domestico, & habet spinas in modum acuum: consimilis in medendo facultatis, præstantior in cibo, vtilior stomacho, & ventrem magis mollit, vrinamq́; ciet efficaciu. Hæc Rasis & Albertus. Sed apud Græcos facultates istæ echino marino attribuuntur. Vetus glossographus Auicennæ, vocem adulbus, ericium montanum interpretatur: Syluaticus adualdul & adubul, similiter: & in lingua nostra (inquit) vocatur istrice. Aliethe secundum aliquos est ericius magnus spinosus, secundum alios verò ericius minor, Andreas Bellunensis. Albertus hystricem etiam succa nominare videtur, nescio qua lingua, vt in a. referam. Syluaticus & alij recentiores hystricem animal quod vulgò porcus spinosus dicitur, interpretantur. Sic & Græci quidam, vt Suidas, acanthochœron, quod idem sonat ad verbum: sed & vulgarem echinum terrestrem eodem nomine vocitant, Etymologus & Varinus. Quòd vero hystricem quoque echinum terrestrem Suidas interpretatur, falsum est. Syluatico etiam acanthochœros porcus spinosus vel hystrix est. Gyraldus in opere de dijs gyllium à quibusdam chœrogryllum exponi scribit: chœrogryllum autem ipse porcum spinum interpretatur, vt Syluaticus etiam, qui corruptè cirrogrillium scribit: sed chœrogryllum nos potius herinaceum esse in Cuniculi historia capite primo docuimus. Varinus quidem gyllion exponit porcum, aut leonem. Ἄγκυλα Hesychius & Varinus ovum interpretantur, vel hystrichem secundum Cretenses. Domitius Calderinus apud Martialem orygem pro hystrice ridiculè exponit. Hodie vulgò in Græcia Scanzochæros vocari scribit Bellonius, quæ vox ab ἀκανθόχοιρος facta videtur. Hystrix Italicè porco spinoso, vel histrice, vel istrice sine aspiratione. Hispanicè puerco espin. Gallicè porcespic. Anglicè porkepyne. Illyricè porcospino. Polonus quidam interpretatur morska szvvijnja. Imitatus puto Germanos qui porcum marinum nominant, *ein meerschvvyn*. Ea nimirum ratione qua vulgus in mediterraneis, à mari remotum, incognita & peregrina pleraq; marina & transmarina vocat. Quanquam parum idoneus author Libri de natura rerum, hystricem circa mare degere scribit, & cum maritimis locis destituitur in cauernas montium diuertere. Iuxta marina (maritima potius) habitat, & aliquando in montibus, Albertus. Certum est quidem hoc animal amphibium non esse, sed in syluis agere, quod & Oppianus testatur. Quamobrem ridiculus est illius error, qui nuper quadrupedum historia Germanicè edita, porcum spinosum (hystricis enim nomen non agnoscit) piscem marinum facit, Germanica appellatione deceptus. Aliqui hystricem Germanicè *taran* vocitant, nescio qua origine: aliqui *dornschvveyn*, hoc est porcum spinosum, fictа ab eis voce ad imitationem cæterarum aliquot gentium. Nam ea voce, vt supra ostendi, Itali, Hispani, Galli, Angli, & Illyrij quoque vtuntur. Quinetiam Germanorum aliqui peregrinitatis studiosi vocem *porcopick* receperunt: alij *stachelschvveyn* appellant, hoc est suem pungentem, vt Ge. Agricola docet. Hystrix animal est marinum, testaceum (ostracodermon) cibo aptum, Hesychius & Varinus: Apparet autem eos echinum marinum intelligere: nam Suidas hystricem terrestrem quoque echinum interpretatur: Vtrunque impropriè: neque enim vllus authorum qui extant, hystrichem (quod meminerim) aliter quàm pro vulgò dicto porco spinoso vsurpat.

B.

Hystrices generat India & Africa (vnde ad nos nuper allatæ sunt, Ge. Agricola) spina contectas, ac erinaceorum genere (genus forte:) sed hystrici longiores aculei, & cum intendit cutem missiles. Ora vrgentium figit canum, & paulò longius iaculatur, (tanto etiam impetu, vt in ligno figat interdum, Ge. Agricola.) Plin. Hystrix in Aethiopia (hoc etiam in Hieronymi libro contra Iouinianum legitur) frequentissima, erinacijs similis, spinis tergum hispida, quas plerunque laxatas iaculatione emittit voluntaria, vt assiduis aculeorum nimbis canes vulneret ingruentes, Solinus. Herodotus libro quarto hystriches apud Afros pastorales nasci tradit. Circa Scassem vrbem Tartariæ multi sunt sues spinosi: qui cum capiuntur, spinis suis sæpe homines & canes lædunt: nam canes in eos prouocati, adeò irritant feras illas, vt simul concurrentes terga sua, quibus spinæ innituntur, vehementer commoueant, atq; in viciniores homines & canes vibrent, Paul. Venet. 1. 34. Homines & quascunque feras insequentes, fugiendo pugnans, emissis à tergo spiculis, vulnerat. Canes ictos quandoque perimit: quamobrem venatores retinent canes, & alio ad capiendum dolo vtuntur, Oppianus. Certo destinatoque ictu (vt audio) ferit quem voluerit, vulnere interdum incurabili propemodum, vtpote angusto & profundo, periculosoq; nimirum si neruus pungatur: vt Oppianus non temerè dixerit, Ἰθὺς ἀκοντίζει μαχεσσάμενος. Hystricum aculeos genus quoddam pilorum esse putandum est, Aristot. Hi partim albicant, partim nigricant, non confusis, sed distinctis ordine coloribus: & in mucronem exeunt. Eos in pileis sæpe adferunt peregrini à S. Iacobo Compostellano reuertentes. Spinis vtitur hystrix pilorum & armorum loco, non etiam pedum vt quidam dixerunt, Albertus. Echinos quidem marinos aculeis suis pedum loco vti traditur. Similiter vt Herinaceus spinis contegitur, sed multo maior est, rictuq́; & pedibus differt: digitati enim Erinaceo sunt, illi bifidi, quanquam & Erinaceorum speciem bisulco esse pede tradunt. Non in opacis syluis (inquit Oppianus) tam horribilem ac rigidum quicquam præ se fert conspectum ac hystrix: cui magnitudo paulo minor quàm lupo, corpus validum, & spinis, vt herinaceorum, vndique rigens. Axungia & laridum sunt in animalibus non cornigeris, quorũ quatuor dentes vt plurimum prominent, vt sunt porcus, porcus spinosus, glis, felis, canis, &c. Monachi in Mesuen. Albertus libri 1. tractatus 2 capite 8. de animalibus, cum hericium alium caninum, alium porcinum esse dixisset, subdit: Et similiter animal quod vocatur succa: quod etiam hos duos modos habet, quòd alius in eo genere habet pedes porci, & alius pedes canis: est autem idem qui porcus spinosus. Hoc quidem de hystrice nullus authorum prodidit: echinorum autem, vt in ipsorum historia dixi, differentia hæc hodie vulgo affertur, sicut & Melis. Hystrix quem ipse vidi, tres circiter pedes longus erat. Agyrta qui circunducebat, os eius leporino conferebat, aures humanis: pedes anteriores melis, posteriores vrsi pedibus. Hystricem Græci (inquit Ge. Agricola) ἀκανθόχοιρον vocant, quòd & similitudinem gerat speciemq́; porci bimestris, & spinis erinacei instar hirsutus sit: attamen caput habet leporino similius: aures humanis, pedes vrsinis. Iuba ei est superiori parte erecta. & priori caua: tubercula cutis, quæ ex vtraq; oris parte sunt setas longas & nigras continent ex eis natas: quin reliquæ etiam setæ sunt nigræ. Primæ spinæ à medio oriuntur dorso & à lateribus, sed longissimæ à superiore eorum parte. Quæ singulæ partim nigræ, partim candidæ sunt: longæ duos vel tres vel quatuor palmos: quas, si quando libitum fuerit, vt pauo caudam erigit: ingressurus in cauean demittit. Dentes, vt lepus, quatuor habet longos, duos superiori parte, & duos inferiori, Hæc Agric.

Hystrici potius quàm cuiuis alteri siue animal siue monstrum illud, quod Hieronymus Cardanus lib. 10. de subtilitate describit, adiungendum existimaui. Varij generis, inquit, incertæq; naturæ fuit animal, quod præsenti anno (1550. vel vno prius) decimo nono Ianuarij Papiæ vidimus. Vulpis magnitudo, aliquanto longius, ore & rictu leporino, cum pilis longis, duobusq; dentibus prælongis: siquidem digiti humani longitudine prominentibus ad modum sciuri (dentium:) oculis serpentinis, quippe qui angulis carerent & nigri essent. Pileus inerat capiti, hircinæ barbæ simillimus, sed non aliter quàm crista pauoni. Pilus mustellinus ac pulcher, nisi quod super collum velut lana candida videbatur: anteriores pedes vt taxi: aures & posteriores (pedes) nihilo differentes ab humanis, nisi quod pedibus vngula vrsi pro humana erat. In dorso postremaq; parte, spinæ circiter centum, hystricis instar, quarum quędam in apice curuabantur, prominebant, alioquin immobiles, nec vt de hystrice ferunt emissariæ: cum moueretur, strepitum dum se colliderent, edebant. Cauda anserina sed in spinas plumæ finiebantur. Si reliqua non videas, anserem dices: candidis ac cinereis plumarum sedibus, latoq; lumine anserem æmulantibus. Vox subobscura, rauca quasi latrantis canis. Iracundum animal, sed tamen quod facile à circulatore tractaretur. Canes odio prosequebatur maximo, sexus fœminei, ætatis iuuenilis. Potus nullus: cibus, panis aqua madefactus. Animal hoc sui generis vix esse credam, sed ex hystrice alioq; velut vrso, natum. Hystricem enim constat esse suem spinas illas habentem in dorso, quas possit eiaculari. Africam mittere proditum est: sed nunc & Gallia habet & Italia. Spinæ palmi (dodrantis) longitudine, præacutæ, leues, albo nigroq; distinctæ. Sunt erinacco spinæ similes, sed longè minores, & quæ emitti nequeant. Hactenus Cardanus.

C.

Hystrici ingressus grauis (difficilis,) Albertus. Animal generat: Quatuor hybernis se mensibus condit, vt vrsa, vtrum propter frigus an alia de causa, ambigitur: & totidem diebus fert vterum quot vrsa (nempe triginta) & reliqua facit perinde vt vrsa, Aristoteles & Plinius. Latet æstate, & de cauernis prodit hyeme, contra quàm multa animalia, Albertus nec authorem nec suam obseruationem adhibens, nec contrariam veterum assertionem redarguens quamobrem miror idem à Ge. Agricola viro alioqui doctissimo diligentissimoq; proditum esse. Audio hystricem animal fœtidum esse, & in syluis cauernas fodere meliis instar, cui & pedes anteriores in eundem nimirum vsum, similes habere aiunt: Potu item prorsus abstinere, pane, pomis & rapis vesci. Poma quidem (vt ipse obseruaui) cortice dentibus separato, vorat. Atqui Ge. Agricola hystricem vesci scribit pane comminuto, pomis, piris, rapis, pastinacis: bibere aquam, sed cupidè vinum dilutum: noctu vigilare, interdiu dormire.

D. Quomodo aduersus homines & canes se defendat emissis aculeis, in B. iam dictum est.

E. Hystricis pinna si scalpantur dentes, ad firmitatem pertinet, Plinius. Mulieres alicubi spinis hystricum vel audio vt verticis capillos discriminent.

F. G.

Hystricis caro, vt herinacei, licet non admodū inter esculenta comedatur, stomachum tamen adiuuat, aluum soluit, lepram ac scabiem diminuit: salita hydropem mitigat: mingentes in lecto quo minus id faciant, adiuuat, Platina. Græci nihil tale hystrici tribuunt: sed stomachum iuuare, aluum soluere, echino marino: vim aduersus lepram & scabiem, & vrinæ in pueris profluuium, terrestri. Quæ de herinaceis dicuntur, inquit Plinius, omnia tantò magis valebunt in hystrice. Hoc vt verum sit quod ad remedia, ex cinere præsertim ustorum aculeorum: ad carnis tamen facultatem in cibo sumendæ (herinacei enim afficcata vel inueterata in morbis quibusdam edenda commendatur) nonnihil interesse videtur. Partus conceptos, hystricum cinis potus continet, (& amolitur abortus,) teste Plinio: Idem tribuunt herinaceorum cineri si cum oleo perungātur. Ericius montanus est aduldul, habens spinas sagittales, propinquus naturæ syluestris vel terreni, Auicenna.

H.

Hystrix (ὕστριξ, ὕστριχος: vel ὕσριγξ, ὕσριγγος. Oppian. lib. 3. de venat. Ὕστριγγα δ' ὅττι πέλωρ ... ὅλην φρίσσουσιν:) nomen à Græcis sumptum, apud quos huic animali inditum videtur à setis siue aculeis potius, quibus multò magis horret, quàm setis suis rigere sues soleant. Vt hystrix ad verbum suem setosum sonet. Aculeos enim eius, generi pilorum adscribēdos Aristoteles iudicat. Hos diuersis nominibus, pilos, setas, villos, pinnas, aculeos, aut spinas, diuersi authores nominant. Hystrix recipit flatilem in vltima etymi ratione in obliquis, Cælius. Plinius 8. 35. hystrices spina contectas in fœminino genere protulit: Oppianus in masculino, hoc versu: φθέγγετ' ... ὕστριξ πολεμίζει. Recentiores quidam Grammatici in dictionarijs suis Latinis ineptè primam syllabam per iôta scribunt. Ὕστριγες, capræ syluestres, hystrichides, Hesychius & Varinus. Hystrichis (ὑστριχίς, apud Varinum non rectè ὑστριχὶν legitur) fera setis instar suis vestita, quas aduersus insequentes eiaculatur, Suidas & Scholiastes Aristophanis. Significat etiam flagellum: & hystrix similiter. Vtrunq; quidem vocabulum vtroq; sensu, apud grammaticos saltem vsurpatur: apud authores tamen propriè magis hystrix pro animali, hystrichis pro flagro in vsu est. Hystrichis, flagellum è setis suillis, (inde & nomen conflatum apparet ἀπὸ τῶν ὑείων τριχῶν) Suidas & Scholiastes Aristophanis. Ὑστριχὶς ... Aristophanes in Ranis. Et in Pace, Μὴ ὑστριχὶς εἰσέβαλε ... Ὕσπληγξ (inquit Eustathius Dionysij Afri Scholiastes) non solum καμπτῆρα significat, sed etiam apheterian, id est carceres. & insuper hystrichidem, non animal, sed feriendi instrumentum, quod ex setis suillis ad verbera aptum conficitur: corio nempe suillo oblongo & angusto vnà cum setis parum resectis, vt magis pungant, mastigias verberabant: atque hoc genus flagri ὕσπληγξ vocabatur. Aliter, Huiusmodi flagrum contextum vel contortum erat (πλέγμα ἦν) ex setis suillis: apud Theocritum ὕσπληξ laquei aucupalis genus est, ... ὑστριχίδος πλέγματος. Prima quidem & propria significatione ὕσπληγξ pro scutica feriendi instrumento qualecunque id fuerit, vsurpatum apparet: postea vero ad carceres etiā certaminum & καμπτῆρα translatum: vtrobique enim equi flagris & stimulis (vnde & nyssæ ortum vocabulum) incitantur. Hucusq; Eustathius. Hæc etsi magis ad philologiam de sue pertinebant, vocis tamē affinitate illectus cūm hystrice posui. De voce ὕσπληγξ plura dixi in Equo philologiæ parte 5. Ὑστριχίς, (malim ὑστριχίς, vt supra) flagellum è setis suillis, Varinus.

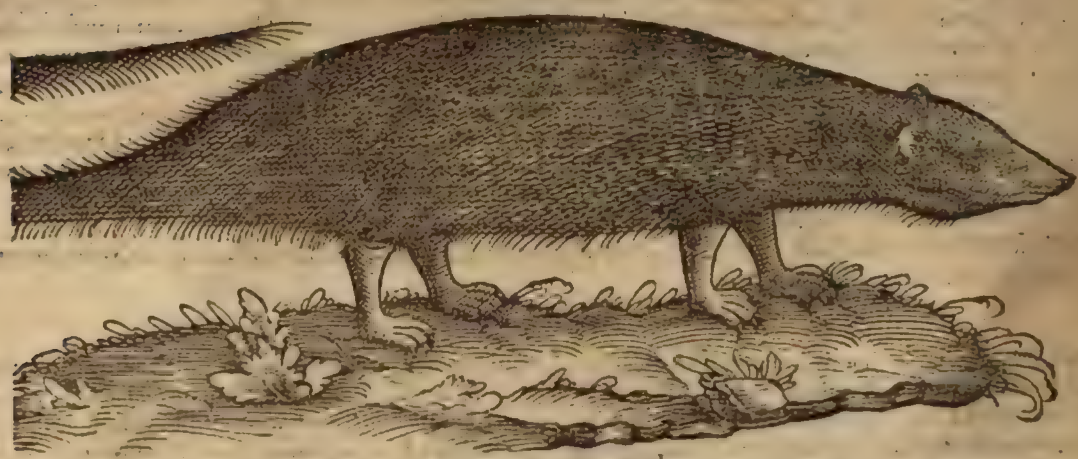
Bbb Ὑστριξ

Ὕστριξ flagellum ex corio cum ipsis pilis, Suidas. Hystrichidas vocat Hierocles (in Hippiatricis cap. 59.) siue equos ipsos, siue equorum caudas, in quibus ietæ suillis similes nascuntur: Ruellio hoc vitij pilarem rigorem appellare placuit. Ὀβελα & ὀβελιχα, ὑστρίχων & τ̃ τοιούτων σκύλακες, Varinus. Ὀβελισκαλοις, παῖς τ̃ θηρίων ἐκγόνοις, Hesych. Sunt qui leonum etiam & luporum catulos obricala vel obria nominent, Eustath. Pallidus alter Venit & hirsuta spinosior histrice barba, Calphurnius.

Apud Hieronymum mens hystrichula esse videtur liuore sordida & virus mordax missilium aculeorum instar eiaculari consueta, Cæl. Penultimam hystricis Oppianus, vt supra citaui, per duplex gamma protulit, vt necessariò producta esset: aliter enim corripitur, vt apud Calphurnium: Venit & hirsuta spinosior hystrice barba. Videtur autem etiam prouerbij specie, agrestis aliquis & inamœnus, hystrice spinosior dici posse. Sic hystricis seta, θρὶξ ὕστριχος, vt refert Erasmus, lepide dicetur de dicterio, quod acriter in quempiam tortum fuerit.

DE ICHNEVMONE.

ICHNEVMONIS picturam hanc desumpsimus ex vera eius effigie cum Crocodilo nobis conspecta, Bellonius. Ex eodem postea cognoui dorsum in hac pictura nimis eleuari, & planum esse debere: rostrum paulò magis acuminatum, crura minùs crassa. Colorem, talem ferè esse, qualis hic nigro alboq; distinctus conspicitur.

ICHNEVMONIS alia imago, ex veteri manuscripto Oppiani poematum codice.

A.

ICHNEVMON, ἰχνεύμων. Nicandro etiam ἰχνευτής, hydri siue enydri, id est lutræ species est in Aegypto: quanquam Marcellinus & Solinus nõ ichneumonem hydri, sed hydrum ichneumonis speciem faciunt, quasi hydrus latius pateat; quod non placet: hydrus enim, id est lutra (de qua in L. litera seorsim agam) plerisq; in regionibus reperitur, ichneumon vero lutra est Aegypto peculiaris iuxta Nilum. Enhydrus, alterum ichneumonum genus, Solinus capite 35. Enydros, inquit Isidorus, est bestiola ex eo nuncupata, quod in aquis versatur, & maximè in Nilo. Hæc Græce ichneumon vocatur, &c. quasi verò enhydrus quoq; non sit Græcum vocabulum. Et alibi, Hydrus est animal volatile (lego fluuiatile) in Nilo fl. inimicum crocodilo. Ἰχνευταί, οἱ νῦν ἰχνεύμονες λεγόμενοι, Hesych. Ichneumon Græcè vocatur, inquit Isidorus, eo quòd odore eius salubria ciborum & venenosa prodantur: De quo Dracontius ait, Præcidit (prædicit forte) suillus (aliâs suillis) vim cuiuscunq; veneni. Dictus est autem suillus à setis. Apud Albertum neomon pro ichneumon legitur. Latinè, inquit idem, suillus vocatur, quoniam setas habet pro pilis: odore cibum conuenientem à venenoso distinguit. Ego ichneumonem dictum coniecerim ab inuestigando: Quòd sicut canicula (quam forma etiam corporis refert) feras indagat: sic ille inuestigat & obseruat crocodilum & aspidem, eorumq; oua, vt capite quarto dicetur. Aduersus omnia lumbricorum genera mirum in modũ medentur pili animalis nominati alcasim,

alcasim, Auicenna libri 3. tractatu 5. fen. 16. cap. 6. Andreas Bellunensis in castigatis codicibus nō alcasim sed harimun legi monet, quodnam vero id animal sit ignorare se fatetur. Sed Io. Manardus in epistolis 3. 1. alcasim interpretatur ichneumonem: quoniam Aegineta etiam (quem Auicenna ferè sequi solet) sic scribit: In vniuersum omnes à lumbricis ægrotantes ichneumonos pili iuuant suffiti. Thiomon pro Ichneumon in libro Auicennæ reperitur. Nicandri interpres ichneumonem aquilæ speciem facit, Herculi sacram, ex Aegyptiorum sentētia, Cœlius. Nos verò ichneumonem non αἰετοῦ sed ἐνύδρου. i. lutræ speciem esse docuimus. Ichneumonem sunt qui murem Indicum vocari modò sentiant. Hermolaus in Plinium. Hac ætate quòd murinam speciem similitudinemq́; gerit, vulgò murem Indicum vocant, Gillius. Ichneumo in Aegypto solum nascitur, magnitudine felis, specie muris: vulgò nunc murem Indicum vocant: alij vocant damulam. Albertus deceptus verbis Arabicis vocat ibim, id est ciconiam quæ tota nigra dorso est, & inuenitur gilua (grisca) etiam, Niph. Est autem locus Alberti in Aristotelem de hist. anim. 9. 6. vbi pro ichneumone anschycomon scribit ceu Græcam vocem, & ab Auicenna thyamon vocari ait. Scriptor quidam (nomen iam non occurrit) ichneumonem interpretatur murem Indicum vel murem Pharaonis. Cæterum damulam pro mustela (quam donolam vulgo Itali vocitant) Albertus, Vincentius Bell. & alij accipiunt: quæ etsi ichneumoni quædam communia habet (corporis formam fortassis, & quòd serpentes impugnat) ab ea tamen differre neminem ex eruditis dubitare puto.

B.

Animalia sua habet Aegyptus, ichneumonem & Aegyptiam aspidem, Strabo. Ichneumonem alij caniculæ dicunt similem esse, alij mustellæ, Gillius. Nicander formam eius confert ictidi ἀμυδρῇ, id est viuerræ vel mustellæ rusticæ paruæ, vel (vt alij exponunt) iracundæ. Cęterum ictidis magnitudo, teste Aristotele, ea est quæ catuli Melitæi. Pilos eius suillis similes Isidorus parum grauis author affirmat, vt præcedenti capite dixi: Nicander λάχνην pilos eius appellat, non satis certa voce: nam vrsi, vulpis, suis, & hominis etiam pilis eam attribuunt poëtæ, vt Varinus docet. Pupillæ paruæ κακομηχανίαν, id est malignam astutiam vel machinationem significant: nam serpentes, ichneumones, simiæ, vulpes & quæcunque improbè astuta sunt, λεπτὸν ἐνδέδορκεν: id est angustis sunt oculis vel pupillis: boues & oues contra, Adamantius. De cauda ichneumonis verba Oppiani sunt hæc: Οὐρὴ δ' οἱ δολιχὴ γὰρ ὀφιείη τετύκται, Ἄκροισιν κεφαλῆς ἐλινύει δρομάσι κορύμβοις Ἄντα μελαινομένη, θηρῶν φολίδεσσιν ὁμοίη. Hoc est (vt ego interpretor: nam Gillius prætermisit) Cauda ei oblonga, serpentinæ similis, extrema sui parte è regione capitis conuoluta, nigricans, & vt serpentibus squamosa. Versum medium corruptum, ex coniectura sic lego. Ἄκροισι κεφαλῆφιν ἐλισσομένοισι κορύμβοις, donec ex manuscripto codice aliquis meliorem lectionem afferat. Caudam quidem longam & squamosam in eo talem intelligo, qualis propemodum muribus est. Ichneumoni (inquit Aelianus) vtriusque sexus participi à natura tributum est, vt & suo semine grauiditatem & partum alijs afferat, & ipse quoq; ventrem ferat, & ex sese pariat, (idem ferè de hyæna quidam scripserunt:) qui in pugna quam inter se pugnant victi fuerint, ea bellicæ offensionis nota inuruntur, vt & in viliorem sexum censeantur, & muliebria patiantur, (Aristoteles idem perdices factitare scribit.) Contrà, ij qui ex bello superiores euaserunt, victos subigūt, & simul suo semine implent: at victi ex ea malè à se pugnata pugna, hoc præmio afficiuntur, vt & partus dolores sufferant, & ex patribus qui iam ante fuissent, matres reddantur. Crocodilo Nilotico (inquit Bellonius, ex quo iconem quoq; mutuatus sum) fato quodam naturæ infensus est, ac propè lethalis Ichneumon, quemadmodum & delphino hamia, thynno asilus, & reliquis quoq; piscibus culices ac pediculi. Quod quum inter cætera naturæ ludicra magnopere admirandum esse censeam, cumq́; multis ob id rationibus adducti veteres, ichneumonem inter amphibia connumerarint (littoralis enim & Nilo æquè peculiaris est, ac nostris lacubus & amnibus lutra) eius ob id picturam ex vera effigie à nobis cum crocodilo conspectam hoc loco proponere æquum esse visum est, Est autem melis corpore, eodemq; pilo, recurtis pedibus, nigris, capite oblongo, nare prominula, mustelam iratam esse diceres: cuius ea est natura, vt dormienti crocodilo magno impetu in fauces irrumpat, vt ab eo deuoratam escam depascatur, qua abunde exaturatus, crocodili ventrem erodere atq; ipsum enecare traditur: alioqui magnus est Aegypti serpentium depopulator. Quamobrem huius loci vulgus ichneumonem in priuatis domibus, vt & nos feles, educat, muremq; Pharaonis appellat: neque vero vulgo nostro credendum esse duxerim, qui aliud quadrupedis, latioribus veluti tabellis loricati genus (Tattoum vocant) pro Ichneumone assumunt: est enim ab hoc longè diuersum animal, Hæc ille in libro Latinè scripto de aquatilibus. Cæterum in Gallico libro Memorabilium obseruationum suarum alia etiam quædam de eodem animante tradit: quæ huc in Latinum sermonem translata adijcere visum est. Ichneumonis catulos, inquit, rustici Alexandriæ in foro vendunt: aluntur enim in domibus, quoniam mures captant instar mustelæ, & serpentes etiam quoslibet in cibo appetūt: paruum est animal, sed mirè studiosum puritatis. Primus à me Alexandriæ visus, inter ruinas arcis captam à se gallinam vorabat. Cautus & callidus est circa prædam: erigit enim se in pedes posteriores, & cum prædam prope conspexerit, tranquillo per humum corporis tractu se promouet, & impetu tandem in animal strangulandum sese iaculatur. Vescitur autem indifferenter quibusuis viuentibus, limace, lacerto, chamæleonte, quouis serpente, rana, muribus, & alijs huiusmodi. Aues in primis appetit, & præ cæteris gallinas ac pullos. Iratus pilos erigit, qui duplici in eo colore visuntur, nempe albicantes vel subflaui per interualla, & leucophæi, duri & asperi instar pili lupini. Corpus quàm feli longius & compactius est: rostrum nigrum & acuminatum instar furonis dicti in genere mustelarum, absq; barba. Auriculæ breues & rotundæ. Colore (forte in superficie tantum: nam alioqui duos diuersos colores pilis eius paulò ante assignauit) leucophæus est, ad pallidum vel subflauum inclinans, quemadmodum cercopitheci. Crura eius nigra sunt, digiti quinque in pedibus posterioribus: quorum postremus ab interiore parte perbreuis est: cauda longa & crassa ab ea parte qua lumbos attingit: lingua & dentes felis. Hoc ei peculiare, vnde scriptores tam mares quàm fœminas concipere putauerunt, quòd meatum peramplum habet vndiq; pilis cinctum, extra meatum excrementi, genitali muliebri non dissimilem: quem quidem aperire solet in magno calore, clauso interim excrementi loco & cauitatem aliquam admittente. Testes etiam vt feles habet. A vento admodum sibi timet. Animosus & agilis est, ita vt magno etiam cani se opponere non dubitet: imprimis verò catum si inuenerit, tribus dentium ictibus strangulat. Et quoniam rostrum ei nimis acutum est, ægre crassiusculum aliquid mordere potest, & ne hominis quidem pugnum clausum, Hucusq; Bellonius.

C.

Ichneumones & feles tot numero pariunt, quot canes, vescunturq́; eisdem. Viuunt circiter annos sex, Aristo-

teles. Felium & ichneumonum reliqua vt canum. Viuunt annis senis, Plinius cum prius de canum coitu & partu dixisset. Circa fluuios degit, Nilum peculiariter: vnde Nemesianus, Et placidis ichneumona quærere ripis Inter arundineas segetes. Mihi quidem amphibium videtur hoc animal, non solum quòd circa aquas moretur, sed etiam quòd in ijs lutræ instar se mergat. Nam Nicander in Theriacis describens quomodo contra aspidem pugnaturus luto se muniat, sic canit: Αὐτίχ' ὁμοῦ ποταμόνδε [illegible] ἰλυόεσσαν: Et mox aspidem aliquando mordicus ab eo cauda apprehensam in fluuium trahi, quod apud Strabonem quoq; legimus. Iam cum crocodili ventrem & viscera per fauces illapsus exedat, necesse est eum diutius absq; respiratione, quàm quæ amphibiæ non sunt quadrupedes, vitam agere posse.

D.

Possum de ichneumonum vtilitate, de crocodilorum, de felium dicere, sed nolo esse longior, Cicero de natura lib. 1 & 5. Tusculan. Beluas etiam in eos ipsos, à quibus beneficium acceperint, vehementer gratas esse testimonio sunt vel Aegypti admodum fera animalia, feles, ichneumones, crocodili, Aelianus. Et alibi, Cum homini infestissimis bestijs aspide & crocodilo inimicitias gerunt.

Trochilos (inquit Solinus) auis paruula est: ea dum reduuias (reliquias) escarum affectat, os belluæ huiusce paulatim scalpit, & sensim scalpurigine blandiente aditum sibi in vsq; fauces facit: Quod enhydrus conspicatus, alterum ichneumonum genus, penetrat belluam, populatisq; vitalibus, erosa exedit aluo. Eadē omnino scribit Ammianus Marcellinus lib. 22. De trochilo aue Aegyptia, alia à vulgari trochilo, id est regulo (etsi Plinius eandem faciat) in Auium historia dicetur. Crocodilum (inquit Plinius) saturum cibo piscium, & semper esculento ore in littore somno datum, parua auis, quæ trochilos ibi vocatur, rex auium in Italia, inuitat ad hiandum pabuli sui gratia, os primum eius adsultim repurgans, mox dentes, & intus fauces quoq;, ad hanc scabendi dulcedinem quam maximè hiantes: in qua voluptate somno pressum conspicatus ichneumon, per easdem fauces vt telum aliquod immissum, erodit aluum. Hæc Plinius. Alij nullam trochili mentionem faciūt, sed simpliciter in apricantis eius vel dormientis fauces hiantes insilire scribunt. Ichneumones crocodilis apricantibus insidiantes, in oris hiatum intrant & exesis visceribus è ventre mortuorum egrediuntur, Strabo lib. 17. Cum crocodilus humi iacet stratus, (verba sunt Gillij ex Oppiano) & rictu immenso os gerit patulum, tum ichneumon dolosa consilia de illius pernicie iniens, limis oculis tandiu eum obseruat, quoad arcto oppressum somno intuetur: tum cōfestim (in arena & luto volutatus, agilis procurrit) & singulari animi fiducia mortis portam ingressus per latum guttur in aluum delabitur. Crocodilus verò inexpectatum malum in ventre sentiens, somno soluitur: & incitato cursu furibundus & consilij inops longè lateq; vagatur, modò in imam fluuij sedem se demergens, modò magnum acerbitatis virus anhelans sese ad terrā abijcit: sed nihil hæc curans ichneumon, & viscerum (iecori præcipuè incumbens) suaui cibo expletur: ac tandē satur, iam exinanito crocodili ventre prosilit foras. Hæc ille ex Oppiano. Plutarchus etiam de ichneumone scribit, insidiantem crocodilo corpus diligenter amicire limo, & veluti corijs loricatum (θωρακιζόμενον) obglutinare. Atqui aduersus crocodilum nihil eget hoc munimento, cum dormientis per fauces illapsus, ventrem exedat eo in loco vbi nihil à crocodili dentibus ei metuendum: quanquam si attingere dentibus crocodilus ichneumonem posset, nihil ei vtcunque crassa luti crusta prodesset aduersus tantam belluæ vim: nam contra aspidis morsus (cum parui & infirmi admodum omnibus huius generis serpentibus dentes sint) luto incrustatum defendi posse facile concesserim. Non igitur vt à morsibus belluæ tutior sit in luto se volutat, sed alia, si modo id facit, eius facti quærenda est causa. Mihi quidem eò difficilius per fauces eum delabi videtur, si non in luto solum, sed etiā arena, vt Oppianus refert, voluatur: sic enim & augetur corporis amplexus, & exasperatur: vtranque vero ob causam difficilior per angustam (fauces inquam & gulam) descensus. Iam si post lutationem Soli quoque se exponit, vt crusta durescat, eodem modo quo in præparatione contra aspidem pugnæ, multò adhuc difficilius delabetur, aspero dorsi vel totius forte corporis impediente rigore. Aut igitur Plutarchus & alij quidam præparationem eius quæ aduersus aspidem tantum propriè pertinet, ad crocodilum quoq; transtulerūt, quod facile aliquis ex Strabone facere potuit, cuius confusa ferè hac de re verba sunt, huiusmodi: Οἱ μὲν Ἀρσινοῖται σέβονται τὸν κροκόδειλον [illegible] ὀλεθριώτατον ὄντα τοῖς κροκοδείλοις, καθάπερ καὶ ταῖς ἀσπίσι: καὶ τὰ ᾠὰ διαφθείρει αὐτῶν (circa hoc pronomen dubitatio est, an ad aspidas tantum, vt mihi videtur: an ad vtrunq; animal, aspidas & crocodilos referri debeat: vtriusq; quidem oua ichneumonem perdere apud authores legitur) καὶ αὐτὰς τῷ πηλῷ θωρακισθεὶς καλινδεῖται (lego ἐμπηλωθεὶς καλινδεῖται) γὰρ αὐτοῖς, ἀναξηραίνεται πρὸς τὸν ἥλιον. εἶτα τὰς ἀσπίδας ἢ τῆς κεφαλῆς ἢ τῆς οὐρᾶς λαβόμενος, κατασπάσας εἰς τὸν ποταμὸν διαφθείρει. Τοὺς δὲ κροκοδείλους ἐνεδρεύσαντες, ἡνίκ' ἂν ἡλιάζωνται κεχηνότες, ἐμπίπτουσιν εἰς τὰ χάσματα, καὶ διαφαγόντες τὰ σπλάγχνα καὶ τὰς γαστέρας, ἐκδύνουσιν ἐκ νεκρῶν τῶν σωμάτων. Aut igitur, vt supra dixi, authores quidam ichneumonis præparationem aduersus aspidem, ad crocodilum quoque non rectè transtulerunt, aut si aduersus illum etiam se lutat, alia lutamenti illius quàm contra aspidem ratio est nempe vt sine arena fiat, & eo adhuc humente lubricoq; non Sole indurato, in crocodili hiatum insiliat, vt ita magis lubrico corpore facilius deferatur, id quod Isidorus innuere videtur his verbis: Hydrus cum viderit crocodilum in ripa ore aperto dormientem, inuoluit se limo, quò facilius possit eius faucibus illabi, &c.

Crocodilorum fœcunditati salutariter natura obsistit: nam oua quæ ex sese crocodili secundum flumina parere solent, inquirit ichneumo, ac perdit: & quod magnam admirationem habet, nec oua comedit, nec ad suam, sed ad hominum vtilitatem naturæ instinctu conterit, Aelianus.

Ichneumo Aegypti, vbi aspidem anguem suum hostem aspexerit, non prius aggreditur, quàm socios vocet, & limo obducto, contra ictus morsusque sese loricet. Modus armandi, vt primum madefaciat corpus, & in terra se volutet, Aristoteles. Virum debilem & qui aliorum auxilio egeat significantes Aegyptij ichneumonem pingunt: hic enim si anguem inimicum videat, non statim aggreditur: sed prius vocatis alijs ex sua specie, sic firmior præsidio angui fit obuiam, Orus in Hieroglyph. 2.31. Habet aspis (inquit Plinius) internecinum bellum cum ichneumone. Notum est animal hac gloria maximè in eadem natum Aegypto. Mergit se limo sæpius, siccatq; Sole. Mox vbi pluribus eodem modo se corijs loricauit, in dimicationem pergit. In ea caudam attollens, ictus irritos auersus excipit, donec obliquo capite speculatus inuadat in fauces, Hæc Plinius. Ichneumon in pugna aduersus aspidem caudam erigit, quam aspis maximè incipit obseruare quasi minantem, ad quam cum vim suam transfert, corripitur, Isidorus. Oppianus ichneumonem non luto se oblinere, sed corpus arena obruere &

re & quaſi ſepelire ſcribit, oculis tantum & cauda (oblonga ac ſerpentina) prominentibus: ſic expectare aſpidem. Cum verò (inquit, interprete Gillio) hanc ignem ſpirantem animaduertit, ſtatim caudæ girum agens, immanem feram prouocat: ea autem capite elato & exerto dente, fruſtra pugnare aggreditur: nam Ichneumonem nihil metus tardat ad excipiendam pugnam, imo vero ipſam mordicus premens vtrinq; ſe in orbem contrahentem lacerat, & mortiferum venenum ore eijcientem conficit, & occidit. In luto Nili volutus ichneumon, apricat ſe donec tergus ſiccetur & dureſcat, ſic irruens in aſpidem vel caput eius morſu amputat, vel mordicus apprehenſam cauda in fluuium trahit, Nicander in Theriacis. Ichneumones luto incruſtati aſpides ſimul & earum oua delent. Inuoluti enim luto & ad Solem ſiccati, aſpides per caput vel caudam capientes in flumen trahunt atq; occidunt, Strabo: cuius eadem de re verba Græca paulò ſuperius recitaui. Ichneumon (inquit Aelian) luto agglutinato ſic ſe obducit, vt militem armis vndiq; ſeptum referat: ſi lutum deſit, aqua ſe alluens ſeq́ue in altum madidumq́ue ſabulum abijciens, ex improuiſis rebus ac fortuitis, arma ad tutionem ſui ingenioſè comparat, continuoq; cum capitali aduerſario depugnat: ſummas autem nares ſuas, teneras, ac valde aſpidis morſui opportunas, ſuæ caudæ flexu ſeptus, tuetur: ſi eas aſpis aſſequi poſſit, hoſtem debellauit: ſin minus aſſecutus fuerit, fruſtra dentes contra lutum exercet. Contra autem ichneumon illi anteuertens, ſi ex inopinato fauces comprehenderit, illam ſtrangulat. Quocirca tota victoria cum ſit poſita in anticipatione, victor exiſtit, qui morſibus alterum præuerterit, Hæc ille. Ichneumon haud ipſam tantum aſpidem impugnat, ſed etiam oua eius diſpergit & dentibus frangit, Nicander: ſic catulis ſuis futuram hoſtilem perniciem ſummouens, Aelianus.

G.

Præcidit (lego prædicit) ſuillus vim cuiuſcunq; veneni, Dracontius: vide ſupra in A. Draconum adipem venenata fugiunt: item virus ichneumonũ, & cutis cinere in aceto perunctos, Plin. Quid autem per virus ichneumonum hic intelligat, dubitet aliquis: neque enim venenati aliquid illos habere legimus: fieri tamen poteſt vt habeant, ſicut & muſtelæ, quibus quodammodo ſimiles ſunt, vt ſupra oſtēdi. Baſiliſco muſtelarum virus exitio eſt, Plinius: id eſt, necant eos odore, Budæus. Sed & morſus ichneumonum nonnihil veneni habere apparet, cum remedia aduerſus ipſos ſcribantur. Eſt & alia iris ceræ ſimilis & prædura: quam Horus crematã tuſamq; ad ichneumonum morſus remedio eſſe tradit, Plinius de gemmis ſcribens 37. 9. Ge. Agricola hanc iridis ſiue chryſtalli ſpeciem, à gemmarijs citrinam nominari ſcribit, & in Miſenæ & Boëmiæ metallis reperiri, ſed ferè mollem & fragilem, quum Plinio in Perſide naſcens prædura ſit. Pernicioſum ichneumonem Martialis dixit. Quòd ſi non totus ichneumon viroſus eſt, genitalia certe eius talia eſſe credendum eſt, vt qui de enhydri ſiue lutræ genere ſit, (animalis certe toto corpore fœtidi) cuius teſtes proximè ad caſtoreum accedere indicabimus, caſtorea autem viroſa dixit Vergilius hoc eſt grauiter odorata potius quàm venenata. Fugiunt autem ſerpentes omnia ferè quæ huiuſmodi fuerint. Virus quidem de genitalium odore peculiariter dicitur. Lentum diſtillat ab inguine virus, Ver. 3. Georg. Virus verrinum è ſcropha ex coitu exceptum, Plinius. Pilos ichneumonis ſuffitos ijs prodeſſe quos lumbrici infeſtant, capite primo ex Aegineta & Auicenna aſſerui. Pro ſtercore felis, ſtercus ichneumonis in medicina ſupponi poteſt, vt inter Antiballomena Galeno adſcripta legitur. Lotium ichneumonis cum lacte vaccæ nigræ dabis in impetu coli potandum, continuò ſubuenies, Marcellus. Ichneumones Herodotus videtur enydrias vocare: Earum autem teſtes vtiles eſſe ſcribit ad remedia ὑστερῶν, i. vterj.

H.

a. Ὀφιομάχος, ichneumon, & locuſtarũ (ἀκρίδων) genus abſq; alis, Heſych. Varinus ὀφιομάχην non ichneumonem, ſed locuſtã tantum abſque alis interpretatur. Ariſtoteles in Mirabilibus ſcorpiomachi locuſtę meminit, ſed de his inter inſecta. Ichneumon quidē quadrupes meritò ophiomachus nuncupatur: ſiue is cõtra aſpides tantum pugnat, ſiue etiã, vt conijcio, contra cæteros ſerpentes. Hunc enim (inquit Cicero) Aegyptij conſecrarunt, quod non ſinat ſerpenteis, maximã eius regionis peſtem, augeri. Ichneumon quadrupedis & piſcis nomen, Varinus. Eſt & inter veſpas ichneumon, quæ cũ phalange vel phalangio diſſidet, Ariſtoteli & Plinio memorata. Epitheta. Solers apud Textorē. Delectat Marium ſi pernicioſus ichneumo, Martialis. Strabo aſpidi & crocodilo λυμαντικώτατον, id eſt maximè pernicioſum eſſe dicit, vt ſupra dictũ: ſi quis pro viroſo aut venenoſo interpretari mauult, non admodum repugno. Βαιὸς, μέγα θαῦμα, μέγα σθένος, αἰολόβουλος, Oppiano. Scincus in Nilo natus ichneumone minor eſt, tanto inferior crocodilo, Hermolaus ex Plinio. Ichneumonis & Ibidis imago in ſtatua reperitur Romæ in horto Beluedèr in Palatio Papæ: Bellonius.

h. Latonæ & Lucinæ ſacri eſſe exiſtimantur. Apud Aegyptios Heracleopolitas venerationem & religionem poſſidere feruntur, Aelianus. Idem capite 4. ex Strabone aſſerui. Ichneumonem Aegyptij colunt, quod nõ ſinat ſerpenteis, maximam eius regionis peſtem, augeri, Cicero. Ichneumones Aegyptij lugent & ſepeliunt, eodem quo canes modo, Herodotus lib. 2. vbi Valla indagatores tranſtulit, quod non probo. Enydria etiam in Nilo naſcuntur, quas ſacras exiſtimant, Herodotus lib. 2. Gaza malè vertit, aquatilia quædam.

DE LAMIA.

A.

LAMIA nomen homonymum eſt: nam & terreſtrem beſtiam Libycam, (ſiue veram illam, ſiue fabuloſam,) & ſpectrum quoddam, & piſcem ſignificat. Omnibus quidem illis voracitatis notam veteres impingunt. Lamię quaſi voraces cognomenta inuenēre, Alex. ab Alexandro. Genuæ, guloſi. Lucilius lib. 30. Illo quid fiat lamia, & pitto ixio dentes. Quòd veniunt genuæ illæ, vetulæ, improbę, ineptæ. Nonius: Verſus duo heroici ſunt, ſed (vt apparet) corrupti. Λάμια apud Græcos ferè cum acuto in prima ſcribi reperio, rarius in media. Καρκώ, λάμια. Heſychius & Varinus. Videtur autem hoc nomen piſcis eſſe, vt vox carco à carcharia detorta ſit: nam carchariam marinum piſcem voraciſſimum, Maſſilienſes hodieq́; (teſte Gillio) ſuæ antiquitatis retinentes, lamiam appellant: Niſi quis καρκὼ forte quaſi γοργὼ dictam velit: nam gorgoni (de qua inter boues ſylueſtres iam dictum eſt) & lamiæ multa communia ſunt, feras eſſe Libycas, monſtroſas, draconum ſquamis obſitas, deorſum aſpicere, vnde & κατωβλέποντα ζῶα dictæ gorgones priuatim.

Aut si spectra sunt, hæc habent communia: quòd terriculi gratia nominantur, tanquam fœminæ quædam, voraces, oculis exemptilibus. Sed rursus quædam gorgoni attribuuntur, vt alæ, &c. quæ lamijs negantur, & uicissim. Multa etiam de onocentauris scribuntur & lamijs similiter, vt species humana, mammæ muliebres, summa velocitas. Recentiores quidam dum lamiæ etiam equinos pedes tribuunt, vt veteres onocentauro asininos (posteriores tantum) idem prorsus animal facere videntur. Sed onocentauri historiam supra pòst asinum & onagrũ abunde retuli. Phocarum odorem habebat, lamiæ vero testiculos illotos, cameli autem podicem, Aristophanes in Vespis: Græca sic sunt, φώκης δ' ὀσμὴν (εἶχε) λαμίας δ' ὄρχεις ἀπλύτους, πρωκτὸν δὲ καμήλου. Loquitur autem poëta de Cleone: quem phocarum instar malè olentem facit, vt qui coriarius fuerit & libidinosum. In scholijs adijcitur, λάμια θηρίον ἐστὶ ἐκ τοῦ ἔχειν μέγαν λαιμὸν: hóc est, Lamia fera à faucium & gutturis magnitudine nominata. ἀρσενικοὶ δὲ οἱ ὄρχεις. εἰδωλοποιεῖ δὲ τινας ὄρχεις λαμίας. θῆλυ γάρ. Quid si pro ἀρσενικοὶ legas ἀφθέγκτους, hoc sensu. Testes marium sunt: poeta verò lamiæ quæ fœmina est, testiculos (licenter & iocosè) affingit: sed ἀρσενικοὶ apud Suidam etiam & Varinum legimus, vt suspicemur forte aliquid deesse. & prius dictum oportuisse, Cleonem quoq; hominem fuisse ἀρσενικόν. Ego contra scholiastem dixerim, si lamia sui generis fera est (vt multi scribunt) marem & fœminam vno lamiæ fœminino vocabulo comprehendi, nec ineptius lamiæ testes dici, quàm vulpis aut aquilæ. Sed videtur ille hæc scribendo sensisse lamiam nihil quàm muliebre quoddam spectrum esse, quod mirot cum Duridis verba superius recitata adnumeret. Eadem prorsus poëtæ verba de Cleone in Pace etiam reperio, vbi rursus in Scholijs quoq; similiter legimus: & insuper, Lamiam aiunt feram esse crudelem, fœtidam, immansuetam: illotos autem testes dixit, vt magis notaret sordiciem & fœtorem Cleonis. In historijs legimus à Probo Cæsare multas lamias in spectaculo inductas ac exhibitas fuisse, Gyraldus. Lamia pedes habet equinos, cætera verò capris cõformia, de qua dicit propheta, Ibi cubauit lamia, & inuenit sibi requiem, Glossa in Esaiam. Lamia dicitur quasi lenia quia durior & crudelior est suis fœtibus quam cæteræ bestiæ: fertur enim eos laniare, & inde (tamen) lactare, sicut scriptum est Hierem. Thren. 4. Lamiæ nudauerunt mammas, Glossa in Threnos. Hoc est, bestiæ vtcunq; ferocissimæ fœtus tamẽ suos lactant, in quo Iudæos crudeliores ostendit esse lamijs: inter quos pueris petentibus panem qui porrigeret nemo erat. Hebraicè thannim legitur: de qua voce multa scripsimus in Ceto A. Lamia. genus monstri, vt quidam affirmant, Eucherius. Esaiæ cap. 34. לילית lilith interpretantur Iudæi monstrum nocturnum, puerperis maximè infestum. Aliqui lilith auem magnam vento victitantem exponunt. Numeratur au'em à propheta illic inter feras & spiritus (vt satyros, faunos) qui vulgo in locis desertis degere creduntur. Lamia (inquit Albertus) est animal magnum & crudelissimum, quod noctu è syluis exiens hortos intrat. & frangit arbores ac dissipat (aliâs, earumq; ramos dissipat:) habet enim brachia valida, & in omnem actum habilia. Et cum homines superuenerint, vt dicit Aristoteles, pugnat cum eis & morsibus vulnerat: sauciatus autem morsibus eius non sanatur, donec eiusdem bestiæ rugientis vocem audierit. Hoc animal in desertis & ruinosis habitare dicitur, & fœminam diligit. & aliquantulum figurat fœminam, & est pium fœminis quando lactat (lactant.) Aliqui lamias in Chaldæa capris magnitudine æquales (capris maiores, in Oriente circa partes illas quæ continent turrim Babel. in campo Sennaar, Liber de nat. rerum) esse dicunt, & cicurari, & lac copiosum habere, Hactenus Albertus. Lapsus est autem ille, vt innumeris in locis, ita hic etiam per imperitiam: multa enim quæ castoris seu fibri sunt, lamiæ tribuit. Erroris occasionem video, quoniam (vt in Castore dixi) lamyekyz barbaram vocem, ex Auicenna forte sumptam, castorem interpretatur, quæ Græco & Latino lamiæ vocabulo proxima est, imò eadem si vltimam demas syllabam. Ramos quidem arborum (non brachijs tamen, sed dentibus) præcidere, castoris est. De eodem Plinius & Solinus scribũt. Animal est horrendi morsus: adeò vt cum hominem inuadit. conuentum dentium nõ prius laxet. quàm concrepuisse persenserit ossa fracta: quod Albertus ineptissimè sic protulit, Morsum castoris quidam dicunt non sanari, nisi læsus audiat fracturam ossium castoris: Longè vero ineptius ad lamiam transtulit, quasi ab ea saucius non sanetur, donec rugientis eius (vt iam ex verbis eius recitaui) vocem audierit. Sic error errorem parit. Serpentem foues, & te serpens, Ὄφιν θάλπεις καὶ σὺ ὄφις, adagium est (inquit Cælius) non verius quàm frequentius. vbi quis innutrit, confouet, amplexatur, quod in cuidẽs exitium erupturum mox est. ex historia natum huiusmodi. Menippus Lycius peregrinæ mulierculæ amore irretiebatur: ea vero. vt tum videbatur, speciosa quidem erat & permollicula, nec non diuitijs vbertim fulta. Cæterum ea omnia ostentationem modò exhibebant. veri suberat nihil. In eius autem familiaritatem ad hunc sic modũ insinuasse ferebatur. Pergebat quandoq; Menippus Corintho Cenchreas solus: ecce phantasma quoddam illi occurrit, quod se in mulieris speciem illi conformauerat, atq; ex manu apprehendens Menippum: Iampridem, inquit, se illius amore teneri implicitam: esse vero se genere Phœnissam, & in suburbano quodam iuxta Corinthum habitare. Idq; etiã digito monstrans. illuc veniret hortari cœpit, &c. Blanditijs delinitus adolescens. mulierẽ frequentat. Id intuitus vir quidam magus aut philosophus, vt tum creditum est (Apollonius:) O formose (ad Menippum inquit) & à formosis expetite mulieribus, Ὄφιν θάλπεις καὶ σὺ ὄφις. Deinde cum etiam nuptias cum muliere aut spectro potius Menippus pararet, rebus omnibus iam instructis tanquam ex opibus sponsæ: Argentum hoc (inquit magus) & aurum, cæteraq; domus huius ornamenta, tanquã Tantali hortos videtis: qui, sicuti ab Homero proditum est speciem quidem præferunt aliquam, quum tamẽ sint nihil. Eiusmodi verò ornatum hunc omnẽ concipiatis licet: neq; enim quæ videtur materia vlla subest, sed simulacrum modò est ac imago. Quòd vt uerum sciatis, bella hæc sponsa vna est τῶν Ἐμπουσῶν, ἃς λαμίας τε καὶ μορμολυκίας οἱ πολλοὶ ἡγοῦνται: hoc est, ex Empusis, quas lamias & mormolycias pleriq; putant. Sunt autem in amorem & Venerem procliues, & humanas carnes vehementer expetunt: Venereorumq; cupidine alliciunt multos, quos deglutiant mox. Cæterum vbi aurea supellex & imaginarium argentum, velut fumus effluxêre. administriq; & coqui ac reliqua familia increpita euanuit. Lamia lachrymãti iam similis rogabat, ne se torqueret: néue quid esset. fateri cogeret. Illo autem acriter instante, tandem sese lamiam confessa est & voluisse Menippum voluptatibus delinitũ obuoluere, vt eius postea corpus deglutiret. Esse namq; sibi perfamiliare formosiorũ vesci corporibus, vbi ad summam sanguinis abundantiam peruenissent, Hucvsq; Cęlius 29.5. Descripsit autem, quod dissimulat, ex lib. 4. Philostrati de vita Apollonij: In cuius operis etiam secundo libro sic legimus: Apollonius & socij cũ lucente claraq; Luna noctu iter facerent, lamiæ (Græce legitur Empusæ) phantasma illis occurrit. modo in hanc, modo in aliam figuram sese conuertens, quandoq; ab oculis repente euanescens. Apollonius autem quidnam id esset quàm primum agnoscens grauibusq; ac contumeliosis verbis illud increpans. socios vt idem facerent hortabatur: id enim contra huiusmodi inuasiones optimum sciebat esse medicamentum. Eius dictis cum socij paruissent, stridens phantasma celeriter tanquam idolum aufugit.

Apud

Apud Aristophanem in Ranis quidam se videre ait magnam feram, quæ in varias formas transeat, bouis, muli, mulieris formosæ: Et cum alter diceret, Atqui non amplius mulier est, sed iam canis, subijcit ille, Empusa igitur est. Chrysostomus Dion sic in Libyca scribit fabula. Esse in locis illis feras muliebri facie, etiam formosa: vberibus quoque cum pectore speciosissimis adeò, vti nullo pictoris ingenio effingi queant. Color spectatur præfloridus, ex oculis præcellens promicat gratia, mansuetudini adnexa. Corporis reliqua squammis prædura, vt frangere non sit: alis carent, sicut voce, sed sibilum elidunt modò, draconum imagine quadam. Terrestrium censentur omnium velocissimæ, vt celeritatem euadere nemo valeat. Viribus cætera peruincuntur, fraude tantum homo: siquidem reteguntur pectora, quorum illecti nitore confabulandi desiderio adeuntes rapiuntur protinus, Cælius. Dion qui Libycam scripsit historiam (inquit Gyraldus) de lamijs in hunc propè modum prodidit: Haud longè à littore maris curuum esse locum, arenosum, mari persimilem, in quo littora magna existunt, & arenosi aggeres in mari, circumuicina vero omnia deserta ferè manent. At si ibi fortè naufragi eiecti fuerint, feræ apparentes eos omnes qui vel peragrant, vel aberrant, rapiunt: quarum natura & corporis figura talis habetur. Facies est mulieris, &c. (vt iam ex Cælio retuli) inferiora sunt serpentis, vt ima pars in caput desinat serpentis, & quidem valde horrentis: hæ feræ alas non habent quemadmodum sphinges: neque enim loquuntur vt illæ, neque aliam vocem emittunt, sed solum sibila acutissima quemadmodum dracones. Cætera quidem animalia viribus expugnant homines: hæ solum fraude ac deceptione: pectora aperiunt, & vbera ostentant: cum vero qui aspexerit, veneficijs quibusdam cogunt ad confabulationis desiderium. Et hi quidem veluti ad mulieres accedunt, illæ intrepidæ manent, deorsum in humum sæpe respicientes (nimirum vt gorgones, vel catoblepontes, vt supra dixi) ornatum ac pudorem mulieris imitantes, atque ita eum qui propius accesserit, rapiunt: nanq; manus sunt ferarum, quas aliquantisper occultant. Cæterum serpens mordens veneno interficit: cadauer ipsum comedunt serpens, & quod reliquum est, feræ: atque hactenus Dion, fermè de lamijs feris, quibus videmus eos & falli & fallere; qui equinos lamijs pedes attribuunt. Has & propheta Hieremias videtur agnoscere, cum ait. Sed & lamiæ nudauerunt mammas, &c. quanquam locus hic ab Hebræis aliter effertur.

D. Hieronymus quædam ibi subinnuit. Porrò & Esaias lamiæ cubile dixit. Hebræorum nonnulli lamias, furias interpretantur. Scribit Picus quosdam dæmonas incubos esse interpretatos, existimasseq; superiores partes habere humanas species, inferiores belluinas. Lamias ineptè à laniando dictas putauit Isidorus. Hebræi lamiã lilith vocant, de qua monstra confingunt. Lamia præterea piscis genus, cuius Nicander in Glossis meminit, qui etiã carcharias appelletur: piscis huius Aristoteles, Plinius & Athenæus meminêre. Audio & hodie vocari à Massiliensibus lamiam, & ingentis interdum magnitudinis inueniri, integrosq; homines ab ea voratos aliquando repertos. Lamias puerorum esse terriculamenta, vel ex Apuleio satis constat. Sunt qui striges putẽt, quæ infantium in cunis sanguinem sugunt. (Nos de strige inter aues dicemus.) Quin & Horatius in Poetica ideo dixit; (Nec quodcunq; valet poscat sibi fabula credi,) Neu pransæ lamiæ viuum puerum extrahat aluo. De lamijs & Plato meminit in Politicis, Hæc omnia Gyraldus.

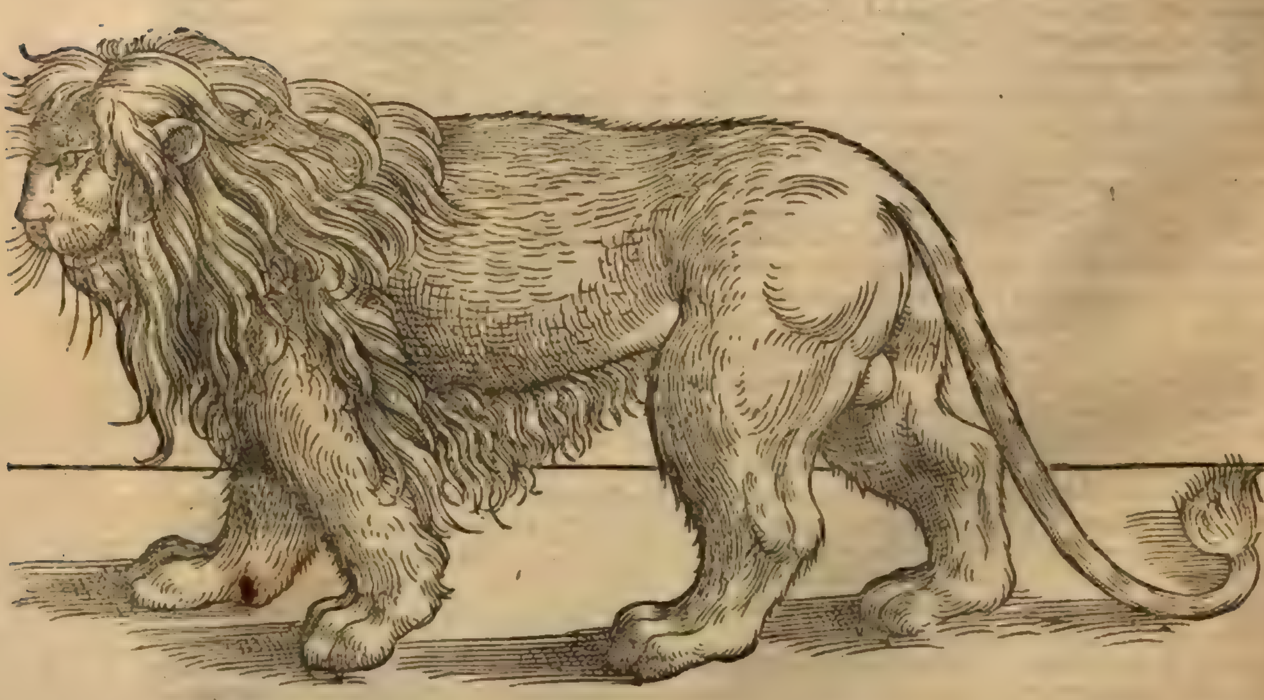
Μορμόνας à Græcis vocari scribit Hesychius, errantes & vagãtes dæmones. Μορμολύκιον vel μορμολύκειον (vtrunq; enim legimus apud Gyraldum: pro altera voce μορμολύκειον legerim) pro larua & persona sumitur. Quinetiam μορμὼ pro deformi & monstrosa muliere à Theocrito vsurpatur: pro larua verò, apud Aristophanem grammatici interpretantur, Gyraldus de dijs Syntagmate 15. Et rursus ibidem. Lamiæ etiam striges à nostris vocantur. Duris Libycorum lib. 2. & Suidas & Phauorinus (& Aristophanis Scholiastes) Lamiam mulierem formosam fuisse tradunt, Beli & Libyes filiam, quam Iupiter adamauit, & ex ea filium suscepit: sed Iuno præ zelotypia filium perdidit (Suidas & Varinus habent τέκνα, vt non de vno filio sed pluribus intelligas) & Lamia præ mœrore deformata, alienos infantes rapere ac perdere dicitur, Gyrald. Reperies nonnulla etiam in Alciati Parergis lib. 8. Iupiter cum Beli filiam amaret, ex Libya eam transtulit in Italiam, vnde & nomen vrbi Italicæ. Ibi cum filios ex eã suscepisset, Iunonem non latuit, quę liberos natos perdidit. Itaq; Lamia ægrè ferens, alienos quoq; liberos per inuidiam suffurata interemit. Hinc & nutrices aiunt pro infantium terriculamento Lamiam (vt apud Germanos mulierem nocturnam, *die nachtfrauv*) vocare. Fabulantur enim insomnem eam esse voluntate Iunonis, vt dies noctesq; in luctu exigat: misertum verò eius Iouem oculos exemptiles effecisse, ita vt eximi reponiq; possent: & facultatẽ addidisse, vt in quam libuisset formam se verteret, Varinus & Aristophanis Scholiastes. Lamia, mulier quædam antiqua Libyssa, sic dicta, Hesychius. Nec quodcunq; volet poscat sibi fabula credi, Neu pransæ lamiæ viuum puerum extrahat aluo, Horat. de Arte. Sic etiam per Accò & Alphitò tanquã monstrosas fœminas deterrebant pueros à peccando, Erasmus in prouerbio Accissare. Nostræ etiam mulierculæ pueris sæpe minantur mulierem nocturnam. Lamiæ, mulieres quæ strigum instar infantium sanguinem sugunt, vel ipsæ striges, Perot. At ille colore spurcissimi humoris percussus, quo me lamiæ illæ infecerant, aspernatur, Apuleius lib. 1. de Asino. Terricolas lamias, Fauni quas Pompilijq; Instituêre Numæ, tremit has, &c. Lucilius apud Lactantium. Lamia secundũ quosdam, mater fuit Scyllæ, vnde Vergilius in Ciri, Ipsi seu Lamiæ mater sit, siue Crateis: quæ ex puella in monstrum versa infantes necare dicitur, quoniam omni sobole quam ex Ioue pepererat, à Iunone orbata est. Gyraldus de Empusa scribens, Nostro, inquit, hoc tempore quibus hoc phantasma muliebre apparuerit audiuimus. Legi qui putarent illud regis Dauidis meridianum dæmonium, huiuscemodi terriculamentũ significare. Reperias etiam in plurali numero empusas dici, vt lamias. Nos de Empusa & onoscelis dęmonibus in Asino diximus: tribuunt autem etiam lamijs recentiores quidam (vt supra dictum est) equinos pedes, vt illis asininos. Μορμὼ [illegible], Aristophanes in Equitibus: vbi Scholia τὸ μορμολύκειον, ἣν λέγουσι λάμιαν: Vt Gyraldus non rectè suspicetur apud Hesychium pro μορμὼ forte legendum μορμολύκειον.

Lamia viri nomen quo voracẽ significari dicunt, Cęlius. Aeli vetusto nobilis ab Lamo, &c. Horat. Carm. 3. 17. Erat enim Romę quædam familia nobilis Aeliorum (Heliorum Perottus,) à Lamo Antiphatis patre & Læstrygonum rege, qui Formijs regnauit, ortum habens, Calepin. Hoc nocuit Lamiarum cęde madenti, Iuuenal. Huius familiæ etiam M. Cicero meminit. L. Lamia, nomen viri prętorij apud Val. Max. lib. 1. Lamię Syllani, qui gener Pij fuerit, mentionem apud Iul. Capitolinum alicubi legi; ni fallor. Caij Caligulę cadauer clam in hortos Lamianos asportatum est, &c. Sueton. Lucanis imperauit Lamiscus, cuius pedis digitus tertius à magno, similis lupinę vngulę fuit, Heraclides in Politijs. Λάμιος vel Λαμίας, ὁ, in Ecclesiazusis Aristophanis, vir quidam pauper & baiulus lignorum. Herophilen Sibyllam Iouis & Lamię Neptuni filiam tradunt, quę mulierum prima cecinerit oracula, Cęlius. Homo vorax, ἄνθρωπος λάμιαν ἔχων, aliâs λαίμιαν (Mercerus interpres λαιμαργίαν interpretatur) ab

tur) ab Aegyptijs picto scaro significatur: is enim solus piscium ruminat, & pisciculos quotquot accesserint deuorat, Orus. Μακκὼ & Λαμὼ (Suidas & Varin. habent Λαμμὼ) mulieres fuerunt stolidæ & deliræ: & Μακκὼ quidẽ dicta est παρὰ τὸ μακκοᾶν, ὅ ἐστι νοεῖν. Scholia in Equites Aristophanis: vbi μεμακκοακότα exponunt stultum & stupidum, non magis quam Maccò sapientem. Angelus Politianus condidit præfationem in priora Aristotelis Analytica Lamiæ titulo, in cuius initio Mihi, inquit, etiam puerulo auia narrabat, esse aliquas in solitudinibus lamias, quæ plorantes glutirent pueros. Vicinus quoq; adhuc Fesulano rusculo meo, lucens fonticulus est (ita enim nomen habet) secreta in vmbra delitescens, vbi sedem esse nunc quoq; lamiarum narrant mulierculæ, quæcunque aquatum ventitant. Lamiam igitur Plutarchus habere ait oculos exemptiles. Hæc quoties domo egreditur, oculos sibi suos affigit: vagaturq; per fora, plateas, quadriuia, &c. per concillabula omnia, circumspectatq; singula, scrutatur, indagat: nihil tam bene obtexeris vt eam lateat. Miluinos esse credas oculos ei: nulla eos præterit quamlibet indiuidua minuties, nulla eos euadit quamlibet remotissima latebra. Domum vero vt reuenit, in ipso statim limine demit illos sibi oculos, abijcitq; in loculos. Ita semper domi cæca, semper foris oculata. Quæras forsitan domi quid agitet. Sessitat lanam faciens, atq; interim cantillat. Vidistis ne obsecro vnquam lamias istas viri Florentini, quæ se & sua nesciunt, alios & aliena speculantur? Negatis? Atqui tamen sunt in vrbibus frequentes: Verum personatæ incedunt, homines credas, lamiæ sunt, Hucusque Politianus. Lamia (Λάμια, proparoxyt.) vrbs Meliensium (Maliensium, Strabo) Thessaliæ, apud Polybium, (de qua plura Suidas: Achelous est Lamiæ propinquus, Strabo lib. 9.) à Lamio (ἀπὸ Λαμίου, rectus esse potest tam Λαμίας quàm Λάμιος) Herculis filio: vel à Lamia muliere, quæ Trachinijs imperauit: in qua (circa quam, Strabo) & Lamicum (Lamiacum, Strabo) bellum. Alia est Ciliciæ, vnde gentilia Lamienses, Lamiotæ Stephan. Idem Lamon, Λάμον, Ciliciæ fluuium esse scribit, & adiacentem ei regionẽ Lamusiam. Est & Λαμεία per ει diphthongum in penultima, mons Arcadiæ, Stephanus. Sunt & Lamiæ insulæ Plinio, &c. vide Indicem Plinianum. Λάμια, χάσματα. Etymologus. Varino Λαιμὸι χάσματά sunt, & piscis: legendum forte λαμίαι, cum & lamia, vt dixi, piscis nomen sit. Λαμυρὸν, πολὺ, ἀθρόν, καὶ ἀπληστικὸν, &c. Varinus. Thebani Demetrio regi subblandientes, Veneris Lamiæ templum excitarunt: erat autem eo nomine illius amica, ciuitatis pernicies à Comicis poëtis dicta, Cælius & Gyraldus. Lamia tibicina à Demetrio Poliorcete amata, &c. Athenæus lib. 13. Meretrici quidem Lamiæ nomen pulchrè conuenit: cum lamiæ, siue feræ, siue muliebria spectra, tum libidinis tum voracitatis vitijs infames existimatæ sint. Videntur enim meretrices, amantes suos quasi deuorare exhaustis eorum opibus, qua de re iocum in Capra scorto retuli, &c. Sic & Charybdin Horatius meretricem vocat: sic Diomedis filiæ equæ hospites deuorarunt, sic lupam pro meretrice dixerunt veteres. Et leporem meretricis nomen legimus. Damiam & Auxesiam deas Epidaurij coluerũt, vt terram eis fructiferam redderent, vti Gyraldus ex Herodoti lib. 5. refert, apud Pausaniam vero non Damiam, sed Lamiam legi scribit. Suspicetur forte aliquis lamiam feram aut spectrum nomen ab Hebræis tulisse n. litera in l. mutata. illis enim nemiot נמיות animalia sunt in locis desertis (rectus singularis est nemia) vt scribit Munsterus in Dictionario suo in voce ציה tziah.

Latax. Vide infra in Lutra, inter animalia Lutræ congenera.

DE LEONE.

A.

Leo Rex quadrupedum, nomen Græcum, λέων, cuius etymon in Philologia dicam, nõ solum apud Latinos, sed plerasque etiam barbaras hodie in Europa gentes, vt infra patebit, seruat. Hebræi verò plura diuersaq; huius feræ nomina habent. ארי ari & אריה arich, Deute. 33. leo est, Chaldæus eo in loco habet אריון ariauan. Arabs אסד, asad. Persa גחד, gehad. Septuaginta λέων. Hieronymus leo. ארי ari (inquit Munsterus) Chaldaice אריא aria, in plurali numero araijm & araiot (araoth

(araoth schoagim, id est leones rugientes, Sophoniæ 1. genere masculino.) Itē figuræ leonum 3 Reg. 7. Hinc ariel idem quod fortis 1. Paralip. 11. & 2. Reg. 23. volunt autem intelligi principem quendam. Isaiæ verò 29. & Ezech. 43. accipitur pro altari holocaustorum secundum Hebræos, in quo ignis è cœlo delapsus cubauit, tanquā leo in spelunca: vel quod templum habuerit figuram leonis &c. Λάβι, leo, Hesychius & Varinus. Λεβαΐν, leæna Syris, Iidē. Vtranq; vocem Hebraicam esse apparet: posterior quidem Chaldaica & pluralis numeri videtur. לביא labi (nam litera postrema puncto caret) leo, לביאה lebiah leæna. Kimhi exponit ari, id est leonē: addit autem in commentarijs ari minorem esse, labi maiorem. Numerorum 23 iunguntur ambo nomina: ibi Chaldæus pro labi reddit ליתא leta, Arabs לבו lebu, Persa שר scher, Septuaginta & Hieronymus leonem. Locus ex Numeris citatus talis est, interprete Munstero: Ecce populus quasi labi (leo grandis) consurget: & quasi ari (leo) eleuabitur. Labi, leo prouecta ætate, Iob 38. Lebaim leones, Psalm. 57. Lebaot, leænæ, Naum 2. ליש, laisch, Dauid Kimhi leonem magnum exponit. Chaldaica versio Esaiæ 30. catulum leonis interpretatur, Septuaginta σκύμνον. Hieronymus leonē. Rursus Iob quarto Chaldæus pro laisch vertit laitha, quod vocabulum factum videtur ex laisch: Abraham Prizolenn. leonem intelligit: Septuaginta μυρμηκολέων vel potius μυρμηκολέων: Hieronymus tigris. Locus Iob. 4. huiusmodi est, Munstero interprete: Rugitus leonis (arieh) atq; vox leonis (schachal) & dentes catulorum leonis (kephirim) euulsi sunt. Leo (laisch) perijt propter defectum victus, & catuli leonis (bene labi) dispersi sunt. Eruditus quidam nostræ ætatis hoc in loco per שחל schachal non leonem, quum aliud eius nomen adiunctum sit, sed cognatum leoni animal nempe leopardum intelligit: sed si hoc argumentū admittas, ne labi quidem aut laisch leonem significabit, cum arieh vsitatius leonis nomen in eadem sententia legatur. Leopardi quidem nomē Hebraicum esse nemer in panthera (quam recentiores leopardum dixerunt) docebimus. Verum & Septuaginta Oseæ quinto pro schachal πανθῆρα conuertunt. Pro leæna, inquit Hieronymus, Septuaginta interpretati sunt panthęrem: & tam nomen bestiæ quàm omnis bestia potest accipi. Atqui Dauid Kimhi schachal interpretatur arieh, id est leonem: & Commentarius kabuenaki nomen leonis, siquidem multa sunt ei nomina. Cōsentit Leui ben Gerson. Iob 4. Chaldęus pro schachal vertit schachala, Septuaginta & Hieronymus leænam Iidem Septuaginta Prouerb. 26. ἀποστελλόμενος, tanquam Hebraicè legerint שלח schalach: Hieronymus, leo. Psalmo 91. Chaldæus schachal catulum leonis interpretatur, Arabs אל פעי el phai. Hieronymus aspidem. Verba Oseæ quinto sunt hæc: Ego sum veluti leo (schachal) Ephrateis, & veluti catulus leonis (kephir) domui Iehuda. Et rursus Oseæ 13. Factus sum eis sicut leo (schachal) sicut pardus (namer, id est pardalis vel panthera) directus ad viā: deuoraboq; eos quasi leo, (labi,) Munsterus: nam Hieronymus pro schachal leænam reddit, vt solet. Septuaginta hic ętiam pro schachal panther vertunt. Kephirim, leones, (melius, catuli leonum) Psalmo 104. כפיר kephir in singulari. Iudicum 14. quidam parum Latinè leunculum vertunt. Leo apud Hebræos, inquit D. Kimhi secundū diuersos ætatis gradus diuersa sortitur nomina, in primo gradu vocatur גור gur, in secūdo kephir, in tertio arieh, in quarto labi, & in supremo laisch, Munsterus. Gur D. Kimhi cuiusuis animantis catulū, aut pullum nominari ait: ferè tamē per excellentiā de leonis catulo ponitur (vt σκύμνος apud Græcos) hinc pluralia gurim masculinū, & guroth fœmininum. Gur arieh, Deut. 32 Hieronymus vertit catulum leonis Septuaginta σκύμνον λέοντος: Chaldęus gur, Arabs schachel. Kephir author Concordantiarū catulum vel pullum animaliū exponit: ita fermè etiā Kimhi, nisi quod dicit kephir esse adultiorē quam gur. Psalm. 17. Chaldæus שחזא schachaze al bi filium aut catulū leonis interpretatur, Arabs אלשבל el schebal, Græcus σκύμνος. Hieronymus catulus leonis. Nahum prophetæ cap. 2. arieh, leo: labi, leæna: cephirim, leunculi: gur, catulus leonis, omnia in vna periodo cōtinentur. Alsebha, inquit Bellunensis, est nomē commune ad omnes quadrupedes quę dentibus & vnguibus hominē mordendo laniandoq; aggrediuntur, & aliquādo interimunt, vt leo, lupus, tigris. Hæc ille. Vetus interpres Auicennę lib. 2. capite de carne, lupos vertere solet. Si super cortices quercus (ilicis) calcauerit zarim (aliâs sarim) id est leo, formidabit cōtinuò. Aesculapius. Hac de re alios authores citabo capite 4. hic de nomine quæritur. Videtur sanè zarim vox Persica: nā Num. 23. pro labi, Persa scher (vel ser) posuit. Leonem Saracenis hodie sebey appellari, apud recentiorē quendam legi. Leo Italicè leone, Hispanicè león, Gallicè & Anglicè lyon, Germanicè & Illyricè leuu. Vncia à recentioribus barbaris dicta fera, lonza ab Italicis quibusdam scriptoribus, leæna existimatur, vel pardus, vel panthera, vel lupus ceruarius, vt Fr. Arlunnus scribit: Ego pantheram esse suo loco demonstrabo.

B.

Leonum duo sunt genera: quorum alterum breuius, crispioreq; pilo, quod ignauius est: alterū longius, piloq; probiore, quod generosius est, Aristoteles interprete Gaza. Plinius eundem locum sic reddit, Leonum duo genera Aristoteles tradit, compactile & breue crispioribus iubis: hos pauidiores esse quam longo simpliciq; villo, eos contemptores vulnerum. Archoleontes nominantur in Gordiano iuniore Iul. Capitolini, Egnatius iubatos intelligit: sed & acroleontes, inquit, plerique probant. Atqui ego leones mares omnes iubatos esse puto (quanquam Oppianus de Libyco leone scribit, οὐκ ἐπιλαχνήεις) qui modo legitimi sint: nō leopardos, hoc est ex adulterio leænæ cum pardo natos ijs carere scio. Quid si archoleontes genus aliquod leonum prægrande intelligas? vt qui magnitudinis ratione cæteris præstare & quodammodo imperare videantur: nam & μήτρα vocabulum in compositione & magnitudinem & imperium significare videtur inter eiusdē generis animalia, vt ortygometra (Itali vulgò regem coturnicum vocant) ὀρτυγομήτρα. Sunt & μῆτραι in vesparum genere veluti duces apud Aristotelem, Gaza matrices vertit. Μητροκωμία inter vicos est, vt μητρόπολις inter vrbes. Leonum iubatorum centum pugnam primus omnium L. Sylla in prætura dedit: post eum Pompeius Magnus in Circo sexcentorum, ac in ijs iubatorum CCCXV. Plinius. Vbi per iubatos leones fortassis mares simpliciter intelligemus. Quod si quis apud Capitolinum archoleontas, leones nondum cicuratos intelligat, quasi agrioleontas, quoniam in eodem spectaculo leones mansuetos exhibitos dixerat, non contradicam.

Leones in Europa potius sunt, & ea Europæ parte, quæ inter Acheloum amnem & Nessum est, Aristoteles. Et rursus alibi, Leo animal rarum est, nec multis nascitur locis: sed Europæ totius ea parte solū, quæ inter Acheloum amnem & Nessum est. In Europa inter Acheloum tantum & Nestum amnes leones esse Aristoteles tradit, longè viribus præstantiores ijs quos Africa aut Syria gignant, Plinius. Circa Pæonium agrum atq; Crestonicum super amnem Chidorum Xerxe cum exercitu transeunte leones impetum dederunt in camelos &c. Herodotus lib. 7. Et mox, Sunt autē per ea loca leones multi: terminus eorum est Abderorum flumen Nestus, & Achelous qui per Acarnaniam fluit. Nam nemo aut ad auroram trans Nestum vsquam gentiū viserit leonem in Europa, aut trans

Acheloum ad Hesperum in reliqua cōtinente: sed in horum fluuiorū medio leones gignuntur. Montana Thraciæ regio (inquit Pausanias Eliacorū 1.) intra Nestum fluuium qui per Abderitarum regionē fluit, præter alias feras producit etiam leones, qui camelos quondam in Xerxis exercitu commeatum gestantes inuaserunt. hi sæpe in regionem circa Olympum euagantur montem, cuius latus vnum Macedoniam, alterū Thessalos & Peneum flumen spectat. De Nesto amne scribit Plinius 4.11. vbi Hermolaus, Nestus fl. inquit, à Ptolemæo Ammianoq; Nessus appellatur, &c. Leones non gignit Peloponnesus, quod doctissimus Homerus nō ignorasse videtur, cum aiebat, Dianā in Taygeto, & Erymantho Peloponnesi montibus delectatum fuisse in venandis apris, & ceruis: leonum autem non meminit & rectè quidem, quod hi ab ijs vacui essent, Aelianus. Leones nostro tempore nusquā in Europa nasci certum est: nisi ex industria fortasse hominis, Florentiæ, Niphus. Leones & tigrides in regionibus ad Orientem & Austrum nascuntur, quòd maiorem caloris copiam hæc animalia desiderent, Cælius. Magnus in Libya inquit Oppianus, leonum numerus est, Οὐκέτι λαχνήεις, ὀλίγη δ' ἐπιδέδρομεν αἴγλη. Σμερδαλέων (lego σμερδαλέος scilicet χλόος λεόντων) δὲ πρόσωπα, καὶ αὐχένα. πᾶσι δὲ γυίοις Ἠχ' ἄμελαν κυανέοιο φέρει μεμορυγμένον ἄνθος. Videtur autem hic sensus. Libyci leones non similiter vt alij multo pilo, nec ita splendido vestiuntur. Facies eis & ceruix horribiles. Corpus vniuersum ex cœruleo colore ad nigrū inclinat. Addit præterea, robur eis immensum esse, & leones omnes facilè superare. Gillius hunc locum ineptè transtulit. Si à Libya dictæ essent Lucæ boues, fortasse pantheræ quoq;, & leones, non Africanæ bestiæ dicerentur, sed Lucæ, Varro. Abyla promontorium Africæ Leones continet in supercilijs montium habitātes Philostratus. Mauritania leones alit. Strabo. Qui montes frigidos incolunt Leones, minus habent atrocitatis & ferociæ: quantò feruidioribus verò locis degunt, tanto maior eorū rabies & audacia est: velut in Temesnæ & Fessæ regnorum cōfinijs, Angad deserto iuxta Telensinum, quiq; inter Hipponam & Tunetum degunt, quos inter celebriores & truculentiores totius Africæ Leones referunt, Io. Leo Africanus. Vltra Catadupa Nili procedens Apollonius & comites, viderunt leones & pantheras, Philostratus. Circa Meroēn Astaboras & Astapas influunt: Hæc loca leones alunt, qui sub canis exortum à maximis culicibus hinc expelluntur, Strabo lib. 16. Vide infra in D. Apollonio, cum ad mare descenderet, dextra quidem Gangen, sinistra verò Hiphasin fl. habenti, multi leones occurrerunt, Philostratus. In parte Syriæ contermina leones & pardales plures maioresq; reperiuntur quàm in Libya, Diodorus. Aethiopicum quandoq; leonū genus in Libyam migrat mirandum aspectu, colore nigro, bene comatum, capite amplo, pedibus hirsutis, oculis igneis, solo ore ex fuluo rubicundum, μήνοισι ξανθῇς φοινισσόμενον στομάτεσσι, Oppianus: addit autem visu, non auditu, cognitum sibi Aethiopicum leonem. Ciliciæ quod syluestre est efferatur plurimis bestijs & leonibus immanissimis. Leonū alij ad Istri ostia, alij robore Istrianis inferiores in Armenia & Parthia nascuntur, crasso collo & capite magno, oculis lucidis, supercilijs densis & ad nasum dependentibus (sic verto ex Oppiano) collo & maxillis comantibus, Gillius apud Aelianum: sed Aeliani Græci codices nostri non habent. Locus omnino ex Oppiano sumptus est. Is Istrianos Armenijs eosdem facit, his versibus: Τοὺς μὲν νῦν προχοῇσι παλυξάνθοιο ποταμοῖο Γνωμεν ἐπ' Ἄρει ἰσον τι κινήματα πέλονται Ἀρμενίης &c. Alios vero, inquit idem, Eremborum (id est Arabum) fœlix terra producit: his quoq; ceruix & pectus hirsuta sunt, oculi tanquā igne micantes, omniū præstantissimi, sed pauci. Circa Aden Arabiæ vrbē montes visuntur excelsi, vbi magna leonū copia est, qui hominibus, vbicunq; possunt, plurimū nocent. Itaq; nisi multi homines coniuncti, vt minimū circiter centum, pariter incedant, non sunt tuti per istos montes, Vartomanus. Leones Lupi, pardales abundant circa Arabiam, Agatarchides. Leones qui generantur in terra Coratenorū (inquit Albertus, ex Auicenna vt suspicor) & præcipuè apud Hyconium (Hyrcaniā forte) ferociores & audaciores sunt ijs qui austrum & meridiē versus gignuntur. Cæterū in quarto climate vel prope illud nati, timidiores sunt & infirmiores, quòd cœli illius constitutio cū temperamento ipsorū non cōueniat. Circa Hyconium quidē adeo feroces sunt, vt pauci venatoribus capi queant, cū tamen non sæpe noceant hominibus, Hęc Albert. Leonū color in Syria tantū niger est, Plin. nos iam ex Oppiano Aethiopicos etiā nigros esse diximus. De leonibus Mesopotamiæ, qui à culicibus infestati oculis, vel in flumina se dantes pereūt, vel oculos vnguibus lancinando effodiūt excæcanturq; capite 4. dicā. Terra India animaliū mater optima, leones etiā fert maximos, qui immanissimi dicuntur: pelles eorū aspectu nigræ sunt, & horridæ & formidolosæ. Capti mirum in modū mansuescunt (vt capite 4. dicam,) Aelian. Leones in regno Narsingæ plurimi, periculosa faciūt itinera, Vartomanus Rex Tartarorum habet leones maximos atq; pulcherrimos, maiores illis qui sunt in Babylonia: in quorū pilis radioli quidā varij coloris apparent, scilicet albi, nigri atq; rubei, & illi quoq; docti sunt artē venatoriam. Nam plurimū prosunt venatoribus, ad capiendum apros, vrsos, ceruos, capreas, onagros, atq; boues syluestres. Duci autē solent duo leones in vehiculo quodā dum venatum itur, sequente vtrunq; eorū caniculo paruo, Paulus Venetus. In Tartaria leones alij nigri alij rubei coloris inueniuntur, Idē. Et alibi, In prouincia Abasiæ nascuntur leones, leopardi, &c. Et rursus, In prouincia Gingui sunt plurimi leones, vt etiam præ timore eorū nullus audeat noctu extra domos dormire: nam quoscunq; inueniunt lacerant atq; deuorant. Naues quæ ascendunt & descendunt per flumen, propter leonum metum ad ripam non ligantur, sed in medio fluminis anchoris eiectis retinentur, alioquin leones noctu naues ingrederentur & quicquid viuum in eis reperirent deuorarent: (quomodo capiantur in E. dicam.)

Leones fului sunt omnes, Aristoteles. Et in Physiognom. Οἱ ξανθοὶ, εὔψυχοι· ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς λέοντας. Poetæ leonem aliâs fului aliâs flaui epitheto insigniunt, Græci χαροπὸν. In nonnullis regionibus nigros, alibi ex cœruleo nigricantes inueniri leones iam supra dixi. Leo corpore longo est, Cardanus. Corpus totum articulatum (διηρθρωμένον) & neruosum habet, nec mollius nec durius iusto, Aristoteles in Physiognomicis, vbi etiā totius corporis leonini speciem & singula eius membra, formā virilem (ideam viri) præ cunctis animantibus maximè referre ait: vt pardalin, fœmineam. Leo validus est pectore & priore corporis parte, ac degenerat posterioribus membris, Macrobius. Interiora omnia canib. similia continentur, Aristoteles. Interiora eius sunt canis, & dentes etiā nisi quòd maiores sunt: exteriora vero sicut cati, Albertus. Leonem ferarum regem esse argumento sunt, pectus, genua, incessus, saltus & celeritas cursus, visus, iuba, os cataphractum (nimirum dentibus) latera firma, nerui solidi, vngues magni, καὶ βεβηκὸς ἰσχίον, Philes. Leonum genus alterum breuius, crispiorcq; pilo est, (crispioribus iubis, Plin.) alterum longius piloq; probiore (pilo recto & simplici, Aelianus: longo simpliciq; villo, Plinius:) idemq; generosius est, & vulnera contemnit: illud ignauius & pauidius, Aristoteles. Pilus leoni non rectus anterius, sed mollis ac flexus, breuior parte postrema, Cardanus. Quoniam pili tum plani rectique (φελξοὶ) tum valde crispi timiditatem significant: qui summa tantum sui parte crispi fuerint (ἐπ' ἄκρων) animositatis indiciū erunt, vt ex leone patet, Aristoteles in Physiognom. Et alibi in ijsdem, Collum leonis scribit pilis (θριξὶν) induci flauis, καὶ φελξαῖς ὅτι

ἄγαν

ἀγένειος ἀπεστραμμένας: ἀπεστραμμένας vocans quas alibi ἀναπεφυκυίας quidem non aliud est ei quàm ὀρθὰς εἶναι, καὶ ἀναφέρεσθαι, vt ipse deriuat. Et rursus, Pili molles timidum, duri fortem designant: argumento sunt omnia animalia: timidissima enim, quæ mollissimo pilo, vt ceruus, lepus, ouis: fortissima verò, leo, aper, eademque pili durissimi. Quadrupes nulla est, quæ pilos sicut homo vel in palpebra inferiori habeat vel in alis vel in pube. Sed vice eorum alijs prona totius corporis hirsuta habentur, vt canibus: alijs crista (λοφιὰ) adiuncta est, vt equis, cæterisque generis eiusdem: alijs iuba, vt leoni mari, Aristoteles. Et alibi, Caret leæna iuba, mari hæc propria est. Pili equis in iuba largi, in armis leoni Plinius. Lucianus in Cynico, Καὶ τὸν πώγωνα κόσμον ἀνδρὸς ... ὥσπερ ... λέουσι ... Leoni præcipua generositas, tunc cum colla armosque vestiunt iubæ. Id enim ætate contingit è leone conceptis: Quos verò pardi generauêre, semper insigni hoc carent: simili modo fœminæ (hoc est leænæ iuba carent, similiter vt leopardi.) Plinius. Et alibi, Turrigeros elephantorum miramur humeros, leonum iubas, &c. In rationis expertibus mari præstantiam quandam natura largita est, iuba leo antecellit fœminam, serpens crista, &c. Aelianus.

Leonum ossa medullis carent, Aelianus. Leonis ossa robusta & solida sunt: & cum exiguam admodum & perobscuram medullam contineant ea prorsus carere videntur, Aristoteles. Leo ossa maiora, fortiora & duriora habet proportione corporis sui quàm cætera animalia, Albertus. Animalibus magnis adminiculo opus est maiori, validiori, & firmiori: atque inter magna ijs potissimum tali opus est adiumento, quæ violentiora sunt. Quamobrem mares ossibus durioribus constant quàm fœminæ: & quæ carniuora sunt, quàm quæ alio cibo vescuntur: ijs enim victus per dimicationem acquiritur: velut leonis ossa adeò dura sunt, vt ex ijs percussis ignis quasi ex silice excutiatur, Aristoteles de Partib. 2. 9. Item in historia anim. 3. 20. Quanquam medulla inquit, non nisi inclusa ossibus est, tamen non ossa omnia medullam intra se côtinent, sed ea tantum quæ caua habentur: tametsi ne ipsa quidem omnia côtinent ossa enim leonis partim nullam, partim exiguam habent: quamobrem nullam omnino medullam leones habere nonnulli putarunt. Hoc quidem in loco concedere videtur Aristoteles ossa leonum quædam caua esse, nô omnia solida, quod alibi asserere videtur, vt & Aelianus & Philes leonis ossa caua esse simpliciter negant. Leo (inquit alibi Aristoteles) nullam omnino habere medullam in ossibus suis videtur, quòd admodum exiguam ac tenuem habeat eamque in paucis ossibus: solis enim inferioribus atque brachijs. Constat profectò leo præcipuè omnium animalium ossibus solidis sunt enim adeò dura, vt ex eis concussis, ignis velut è silice elidatur, Aristoteles & Aelianus. Epicurus in epistola apud Athenæum lib. 8. ridet aliquot obseruationes Aristotelis tanquam aut nimis curiosas aut parum verisimiles, & inter cæteras ὅτι λέων στερεὰ ἔχει τὰ ὀστᾶ, καὶ κοπτομένων αὐτῶν, ὥσπερ ἐκ λίθων πῦρ ἐκλάμπει. Medulla leoni in femorum & brachiorum ossibus paucis, exigua admodum: cætera tanta duritia, vt ignis elidatur velut è silice, Plinius.

Leo capite validissimo est Aristoteles: fortissimo, Plinius. Mediocri, Aristoteles in Physiognom. magno, Cardanus. Faciem (πρόσωπον) habet magis quadratam, non valde osseam, Aristoteles. Cælius tamen, authore non citato faciem leoni rotundam tribuit, eoque nomine Solem referre ait, cum & in ambitu radiorum quadam imagine pilos gerat. Frons ei quadrata in medio magis caua, eminente supercilia & nasum versus veluti nube, Aristoteles. Et rursus de fronte scribens, Οἱ μικρὸν ... τὸ μέτωπον ... συμμετρον ... ἔχοντες ... λέοντα. Videtur autem nihil aut parum interesse, frontem, aut frontis epipedon, id est superficiem dici. Nam Adamantius de frontis inspectione sic scribit, Μέτωπον τετράγωνον ... ἔχοντες ... εἰς τὸ ἀνδρεῖον ... Cæterum id quod nubis instar supercilia & nasum versus in ima fronte prominere leoni scribit Aristoteles, ἐπισκύνιον propriè vocari conijcio. Est enim ἐπισκύνιον pellis supercilij quæ flectitur obtenditurque leonum oculis, teste Eustathio Iliados ρ. Τὸ ἐπάνω τῶν ὀφρύων, Scholiastes Nicandri. Τὸ ἐπάνω τῶν ὀφθαλμῶν ... σύνοφρυωμα ... μετώπου ... ὀργιζόμενοι, Scholia in Iliados ρ. vbi Homerus de leone venatoribus irato scribit. Πᾶν δέ τ' ἐπισκύνιον κάτω ἕλκεται ὄσσε καλύπτων. Σκύζειν leo dicitur vbi ira feruidus, ac turba canû circumuallatus defixis in terram oculis consurgit in prælium. (Σκυθρωπὸς ... ὀργιζόμενος ... λέοντος ... ὀργιζομένων ... σκύζεσθαι ... ὀργιζόμενον, Homerus Iliados vltimo, Varinus. Apud eundem plura, si libet, lege de verbo Σκύζεσθαι.) Cæterum eos qui vultu ita demisso & supercilijs laxatis sunt, siue præ ira siue præ tristitia, Scythicum tueri, & σκυθρωπάζειν quod paragrammatismo inde videri potest detortum) & σκυθρωπεῖν & σκυθρωπάζειν dicimus. nostri etiam lingua vernacula nüblen, quasi ad verbum nubilare dicas: quòd facies eorum nô serena sed nubila nec frons exporrecta, sed laxata rugosaque appareat: sed hoc communiter propter tristitiam & paruam quoque molestiam multis accidit. Atrocior verò magisque Scythicus ille aspectus, quem nominamus schützüb, tanquam à Scythis nomine facto: nisi quis malit à verbo schützen, quod est, defendere: quòd huiusmodi obtuitus sit hominis pro vita defendenda pugnantis: vt forsan à scuto quo milites proteguntur, deriuatum habeamus nomen schutz & verbum schützen. Quamobrem Aristoteles, vt iam citauimus leoni, (cuius talis perpetuò facies est, vt qui perpetuò etiam ita affectus sit) aliquid nubis instar circa supercilia prominere scribit.

Τοῖον ἐπισκυνίου ... Theocritus Idyl. 31. de Hercule. De episcynio in homine & moribus inde indicandis, scribit Adamantius lib. 1. capite 12. ... Aristot. in Physiogn. Vetus interpres sic reddit, Leo supra frontem iuxta nasum (melius forte, è regione nasi) pilos habet inclinatos: postrema verba omittit: & videntur sanè corrupta: legendum fortè ἀνασεσυρμένον pro ... Alibi enim eodem in libro sic legitur. Οἱ τὸ μέτωπον ... Vetus interpres, Qui id frontis quod est ante caput eleuatum habent, liberales sunt: referuntur ad leones: quasi non ... sed ... legerit: ... quidem participium ab ... non rectè formatum, sed ... vel passiuè potius, requirente sensu, ... Sed ex inspectione leonis potius quàm Græcæ linguæ peritia emendari hi loci possunt.

Oculos habet charopos, concauos, non admodum rotundos, nec nimium oblongos, magnitudine mediocri. Cælius tamen oculum ei permagnum esse scribit. Charopi & caui mediocriter oculi, leonis te admonebunt: valde caui verò maligni sunt, & simiam referunt, Adamantius. Oculi parum caui, animi magnitudinem innuunt, argumento sunt leones, Aristoteles. Fronto canes pastorales laudat χαροποὺς τὰ ὄμματα καὶ λεοντώδεις hoc est, rauos oculis & leonina specie. Torua leæna, epitheton ex oculorum sæuitia, quæ summa in hoc fera est, (inquit

(inquit Erythræus in Indice Vergiliano:) Ex quo & Aristoteles leonem charopôn vocat, quem Catullus cæsium appellauit, id est glaucum: quia glaucis oculis præditum hoc animal aspectu horribili apparet, Hæc ille. Sed oculos glaucos & charopos confundit, vt & alij quidam recentiores: Aristoteles manifestè distinguit, vt cum scribit in Physiognom. Οἱ δὲ μὴ γλαυκοὶ, ἀλλὰ χαροποὶ, εὔψυχοι, ἀναφέρεται ἐπὶ λέοντας καὶ ἀετόν. Adamantius etiam libro primo Physiognom. Oculi varij, inquit, cum charopo colore frequentius quàm glauco contingunt. Et rursus, Charopi oculi à nigris varietate differunt: fiunt autem pluribus modis: nam si quis simpliciter inspiciat, nigros putabit: sin accuratius, grana quædam videbit, quorum quædam ruffa sunt, non admodum tamē, alia magis minúsue alba: alia pallida, vel simpliciter, vel ruffo simul nigróue admixto: alia deniq; cruenta, &c. Qui plura super hoc colore desiderat, legat Cælium 13.8. Nos etiam de colore charopo & rauo plura afferemus infra in b. Leonum pupillæ præfulgent, & dilucidissimum continent humorem, ita vt videantur ignitæ, Plutarchus & Aphrodisiensis: Plura vide capite sequenti de visu ipsorum. Acri sunt intuitu leones, Cardanus. Leo oculis patentibus atq; igneis cernitur semper, Macrobius. Apertis eum oculis dormire (propter genæ superioris breuitatem) capite tertio dicetur. Supercilium ei prægrande, Aristot. Nasus crassior quàm tenuior, Idem. Et rursus, Οἱ τὴν ῥῖνα ἄκραν ἔχοντες, δυσέργητοι· ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς κύνας. οἱ δὲ τὴν ῥῖνα περιφερῆ ἔχοντες, ἄκραν μὲν, ἀμβλεῖαν δὲ, μεγαλόψυχοι: ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς λέοντας. Locum hunc mutilum esse apparet: nec potest ex veteri translatione, vbi magis etiam mutilatur, sarciri: ex Adamantio potest, cuius verba subijciam. Ῥινὸς τὸ ἄκρον ἁδρὸν καὶ ἀμβλὺ καὶ στρογγύλον καὶ χαροπὸν εἰ θεάσαιο, τοῖς ἔχουσιν ἀνδρείαν καὶ μεγαλαυχίαν μαρτυρεῖ, ἐς λέοντα ὁρῶν καὶ κυνῶν τοὺς γενναίους. Superior maxilla non prominet, sed æqualis inferiori est, Aristot. Rictu oris est amplo, Cardanus. Στόμα ἔχει εὐμεγέθες, hoc est: os amplum habet (non, vt quidam vertit, iustæ magnitudinis,) Aristotel. Idem alibi os rescissum ei tribuit. Labra tenuia in ore magno, ita vt partes superiores inferioribus superiniectæ sint, eademq; laxa iuxta labiorum angulos (συγχειλίαν Græci vocant. sic autem legendum ex Aristotelis Physiogn. de labris, non ἀχειλίαι: item non χώρα, sed χαλαρά) animi magnitudinem & fortitudinem significant, cum in leonibus huiusmodi habeantur, Adamantius. Vide supra de Cane H.d. vbi etiam diximus, summum leonis nasum rotundū, crassum & solidum esse. Leo dentes habet serratos, Aristoteles. Dentibus serratis prædita dicuntur, quæ dentes teretes & acutos habent, vt lupus, canis, leo, Aelian. Eorum quæ dentes habent serratos nonnulla non amittunt caninos, vt leones, Aristoteles. Et alibi, Dentes eos tantummodo mutat leo, qui canini vocantur (quod & Plinius scribit) quatuor, duos superius, totidemq; inferius, idque sexto mense ætatis fit. Leonibus ac pardis omnibusq; generis eius, etiam felibus, imbricatæ asperitatis lingua, & limæ similis attenuansq; lambendo cutem hominis. Quę causa etiam mansuefacta, vbi ad vicinum sanguinē peruenit saliua, inuitat ad rabiem, Plin. Leoni ceruix osse vno rigida constat, nec vertebris vllis iungitur, Aristoteles & Aelianus. Leoni & lupo collum osse perpetuo riget, Aristot. lib. 4. de partib. Ceruix leoni tantum & lupo & hyænæ, ex singulis rectisq; ossibus riget, Plinius. Nō constat articulatis ossibus, nec flectitur, sed sequitur τὴν στροφὴν τὴν ἀλυκτάτον, Philes. Spondyli in ceruice nulli, caro dura ac si tota sit neruus, eoq; retrospicere non potest, Rasis & Albertus. Scaliger tamen id negat. Vide in Hyæna B. De iuba ceruicis in pilorum mentione dictum est. Qui ceruicem parte posteriori hirsutam habent liberales (ἐλεύθεροι, lego ἐλευθέριοι, vt & alibi de leone scribitur, & sic vetus interpres quoq; vertit) sunt, argumento leonum, Aristot. Quibus collum magnum quidem (τράχηλος εὐμεγέθης,) sed non nimis crassum est, magnanimi censentur, quòd leones repræsentent, Aristot. Et alibi, Leo collum habet oblongum, crassum, moderatum: vbi forte legendum, nō παχὺ ἀσύμμετρον, sed παχὺ σύμμετρον, id est moderatè crassum, ne sibi contrarius videatur. Idem est enim dicere non valde crassum, & moderate crassum. Ideo natura leonibus, sicut & vrsis & tigribus angustiora (breuiora intelligo) creauit colla: quia in terra ceruicem & ora non deijciunt pascendi gratia: sed aut ceruum inuadunt, aut bouem ouemq; discerpunt, Ambrosius. Οἱ τοῖς ὤμοις ἐπαναπεπτωκότες, ἐκκεκυφότες (malim ἐγκεκυφότες) μεγαλόφρονες, ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς λέοντας. Aristoteles. Adamantius eandem sententiam sic expressit, Ὁ δὲ ἐν τοῖς ὤμοις ἀποκινούμενος, καὶ ἅμα πρόσω κεκυφὼς (cui opponitur rectus & alta ceruice, vt equus) μεγαλονοίας καὶ ἀνδρείας εὖ ἥκει, οὕτω γὰρ καὶ λέων βαίνει. Humeros leo validos habet, Aristot. Pectus quoq; robustum, γεννικόν, Idē. Validus est pectore & priore corporis parte, ac degenerat posterioribus membris, Macrob. Leoni vis summa in pectore, Plinius. Pars circa iugulos (κλεῖδας) soluta magis quàm compacta est, Aristot. Metaphrenon (superior in medio dorsi pars, inter scapulas) latum, Idem. Costis & dorso valde firmis est, καὶ πλευρὰς καὶ νῶτον ἰσχυρός, Aristoteles. Leoni ventriculus arctior est, nec multo amplior intestino, Idē. Infirmus parte ilium est contra ictus, sed reliquo corpore multas patitur plagas, Aristot. Circa coxas & femora parū carnis habet, Idem. Leæna duas in ventre mammas habet, Arist. 2.1, vbi Gaza omisit. Et rursus, Leo binas tantum mammas medio ventre gerit (quód & Plinius scribit:) non quia parcissimè generat: nam plures quàm duos interdum ædit: sed quòd lacte abundat: cibum enim quem rarò assumit, quoniā carniuorus est, in corpus absumit. Medio ventre graciles (οἱ ζωνοὶ, vsitatius εὔζωνοι) venationis studiosi sunt, argumento leonum & canum, Aristot. Longa leoni cauda, quam quatit persæpe, eiusq; verbere se stimulat ad pugnam vt capite quarto dicam. Græci in leone caudam alcæam vocant. Ἀλκαία, κέρκος, οὐρὰ ἡ τοῦ λέοντος, Hesychius. Et propriè quidem, inquit Varinus, leonis cauda alcæa dicitur, quod per eam se stimulet εἰς ἀλκὴν, hoc est ad fortitudinem vel defensionem, vt pluribus dicemus cap. 4. in mentione fortitudinis eius: vbi & de stimulo quodam veluti corneo, quē aliqui caudæ eius inesse dicunt, loquemur. Callimachus impropriè de muscis dixit Ἀλκαίας ἀφύσσα. (legendum forte, ἀλκαίῃ λαφύσσει: hoc est musca oris aculeo, quo pro lingua vtitur, vorat glutitq;. Vel Alcæa dicitur ἀπὸ τοῦ ἀλκεῖν, ὅ ἐστι βοηθεῖν, ὥσπερ καὶ ἱερὸ, ὥσπερ τὸ χρεῖν ὅ ἐστι φυλάττειν, διὰ τὸ δεφύειν ἑαυτὰ τὰ ζῶα τῇ οὐρᾷ. vt leo, taurus, canis, & alia. Varinus. Alcæa non tantum leonis est, sed & equi & bouis, & similium, quæcunq; cauda se defendunt (aut ad defendendū excitant.) Idem ex Lexico Comico. De alcæa in musca plura dicam in historia eius. Leonis caudæ infima parte setosus est caulis, Plin.

Crura valida & neruosa, Aristotel. Leoni pro talo tortuosum quiddam in anfractum est, quale effingunt, (λαβυρινθώδεις οἷόν περ πλάττουσι, quales fortassis talos pro ludis effingunt,) Idem. Lynx tantum digitos habentium simile quiddam talo habet: leo etiamnum tortuosius, Plin.

Leonum pedes priores quinis distinguuntur digitis, posteriores quaternis, Aristotel. 4.12. de partib. qui locus apud Plinium 12.43 corruptus est, vt in Lupo docebimus. Leo aduncis est vnguibus, Idem: maximis ac durissimis, Cardanus. Mirum pardos, pantheras, leones, & similia, condito in corporis vaginas vnguium mucrone, ne refringatur hebetetúrue, ingredi, auersisq; falculis currere, nec nisi appetendo protendere, Plinius. De vestigijs & gressu leonis capite proximo agetur.

Feratum

C.

Ferarum aliæ montanæ vt plurimum sunt, vt leones: aliæ palustres, vt apri, &c. Pollux. Leo cacumina montium amat. Author obscurus. Leo acutissimi visus est (vnde & nominatus apud Græcos creditur, vt in Philologia docebo) nec vnquam omnino admittere soporem fertur, sed oculis patentibus somno frui, vt inferius dicam, vbi de somno eius loquar. Leones per Solem ingredi acriorem non patiuntur: sunt enim acie oculorum acutiuscula, & ignem (vt quarto capite pluribus indicabitur) interdiu ob eam rem fugiunt, Aphrodisiensis problematum 1. 66. Præfulgidas ei & quodammodo igneas esse pupillas, præcedenti capite dictum est. Βλοσυρὸς inter leonis epitheta apud Pollucem est, à visu truce & torno: ὁ τὸ βλέμμα περιφανὴς, περιεστραμμένον καὶ ταυρηδὸν βλέπων, ἢ ἀπὸ τοῦ βάλλειν καὶ τὸ τραῦμα τοῦ ἔρωτος, Eustathius apud Homerum. Leones odorati, apud Lucanum: clarent enim olfactu adeò vt adulterium leænæ cum pardo odore sentiant mares. Sagacissimè, vt audio, odorantur: ideoq; mansuefacti ad venandum ducuntur, Aelianus. Gradiuntur leones pedatim, id fit cum pes sinister non transit dextrum, sed subsequitur, Aristot. & Plinius: qua de re plura in Camelo dixi, capite 3. Græce quidem Aristoteles hoc incedendi genus κατὰ σκέλος vocat, quod Varinus statim post Λέων vocabulum (nescio ex quo grammatico) non rectè interpretatur pro pedetentim & modicis passibus, vt contrarium eius sit μακρὰ βιβάζων apud Homerum, ἐπὶ σκέλος vero (ἐπὶ enim præpositione vtitur non κατὰ) apud eundem ὀλίγον γόνυ γουνὸς ἀμείβων, Iliad. λ. Theodorus Gaza non κατὰ σκέλος solum pedatim vertit, in loco iam citato, qui de proprio leonis gressu est, Plinium imitatus: sed alibi etiam vbi Aristoteles scribit leonem cum à venantium multitudine cedere cogitur, βάδην discedere: sensim pedatimq; discedere reddit: quod ego homonymiæ vitandæ causa non probo, pro βάδην pedetentim potius quàm pedatim translaturus. Incessus leoni νεανικὸς, id est strenuus est, Aristoteles in Physiogn. Et mox, Incedit autem tardè, & passibus multum distantibus, καὶ διασαλεύων ἐν τοῖς ὤμοις (hoc est, vt coniicio, humeris etiam ad singulos passus commotis, nimirum vt milites nostri solent cum hastati per vrbem ostentationis gratia incedunt.) Eandem rem Adamantius, vt superius quoq; recitaui, sic effert: ὁ δὲ ἐν τοῖς ὤμοις ὑποσαλευόμενος καὶ ἅμα πλατεῖ κινούμενος, μεγαλονοίας καὶ ἀνδρείας ἐν ἦθει. οὕτω γὰρ ὁ λέων βαίνει. Tria sunt quę optimè incedunt, imo quatuor benè ordinant gressum: Leo qui fortissimus est inter bestias, & non auertit se à conspectu cuiusq;, &c. Prouerb. 30. Cum insequuntur, nisum (postremum) saltu adiuuant: cum fugiunt, non valent salire, Solinus: qua de re plura dicam capite quarto in fortitudinis eorum mentione. Vngues retrahunt, ne hebetentur, veluti in vaginas, vt feles etiam, & similia, vt præcedenti capite circa finem retuli. Albertus, cum per loca lapidosa ingrediuntur, potissimum id eos facere scribit, & ita suis quasi armis parcere. Plutarchus ita incedere ait, non solùm, ne aciem vnguium retundant, sed etiam ne ansam vestiganti præbeant: Vide capite quarto, in historia amoris ipsorum erga catulos. Leo cum cursu citato fertur, propositi cursus metas transit, quòd præ vehementia spiritus retinere se nequeat, Scriptor de nat. rerum.

Rugire proprium est vocis leonis, Ael. Spartianus. Tigrides indomitæ rancant, rugiuntq; leones, author Philomelæ, qui primam huius verbi corripit, Despauterius produci ait, sed testimonium non adfert. Quintianus quidem in Theocrisi producit. Pontanus libro 1. Amorum mugire de leone dixit, At quondam Libycis leo dum mugiret arenis. forte quòd primam verbi rugire producere nolebat. Rugitus leoni asper. Canes Albani vltra leones rugitibus insonant, Solinus. Fremere idem quod rugire: vnde illud apud veterem quendam poëtam, pausam fecêre fremendi, Varro à leonibus ductum ait. Βρέμειν quidem apud Græcos de sonitu ignis, ventorum, & fluctuum (vt fremere etiam & fremitus apud Latinos) vt Varinus scribit, propriè accipi solet: sed ab eodem verbo leones ἐριβρεμέται & ἐρίβρομοι à poëtis cognominantur. Fremere quidem & fremitus apud Latinos, de equi etiam hinnitu vsurpantur. Fremit leo ore cruento. Vergilius 9. Aen. Vasto & graue murmur hiatu infremuit. Lucanus de leone. Leo in viros prius quàm in fœminas fremit, Plinius. Auditur quantum Massyla per aula murmur. Innumero quoties sylua leone furit, Martialis. Non fremit infantes leo nisi magna fame. Plin. libro 8. Leo frendens, Silius libro 10. Ouidius in Arte amandi aprum frendentem dixit. In domo Circes, cum præternauigaret Aeneas, audiebantur Leones sera sub nocte rudentes, &c. Leonum vox, βρύχημα, βρυχηθμὸς (quas voces in Oppiano legi) βρυχᾶσθαι, βρυχώμενοι, Pollux. Βρυχᾶται ὁ λέων, Ammonius. Οἱ δὲ λέοντες ἐβρυχῶντο φονῶντες. Suidas ex authore innominato. Oppianus de equis charopis dixit, Καὶ μοῦνοι πελάσαι λειόντων ἄντια βρυχήν. Βρέμμα, ἡ λέοντος χρῆσις φωνῆς, Varinus: huic similia videntur verba, significatio quoq;, βρεμάειν, βρεμᾶσθαι & βρεμῆσθαι. Leones iuuenes prædam nacti, clamore in vitulini mugitus formam contemperato, signum dant: vocantque seniores, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Animalia fortia vocem ædunt grauem, vt leo & taurus, Aristot. in Physiog.

Leo quamuis in edendo ferocissimus sit, tamen pastus, & fame iam vacans, facilis mitisq; maiorem in modum est, Aristot. & Philes. Satiati, innoxij sunt, Plinius. In fame, summo periculo ei occurritur: postea verò quàm cibo completus est, mansuescit, & simul lusionibus delectari fertur, Aelianus. Non pascitur mas cum fœmina, sed vterq; separatim: Vide capite quarto in fortitudinis ipsorum mentione. Vescitur leo carnibus crudis, vnde ὠμηστὴς Oppiano dicitur, quarto de piscatione: communius est ὠμηστής: synonyma, ὠμοβόρος, ὠμοφάγος. Vesci eos alternis diebus Aristoteles tradit, Plinius. Cibus ei nunquam deest: sed per vices nunc edit, nunc laborat, (venatur,) Oppianus. Cibo nunquam caret, quòd ad illius inquisitionem haudquaquam segnis sit, Aelianus. Non vescitur nisi ex venatione, nec venatur nisi semel in die, Auicenna. Leo animal est valde calidum & siccum, & non potest diu nutriri lacte, Albertus. Ὥς τε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας, Homerus Iliad. γ. Scholia exponunt, μεγάλῳ ζώῳ, quoniam cadauer attingere leonem negetur. Et rursus Iliad. σ. Ὡς δ' ἀπὸ σώματος οὔ τι λέοντ' αἴθωνα δύνανται Ποιμένες ἄγραυλοι μέγα πεινάοντα δίεσθαι, sic neq; duo Aiaces Hectorem à Patrocli cadauere. Ἀπὸ σώματος ἀντὶ τοῦ ζῶντος. νεκρὸν γάρ φασι μὴ ἅπτεσθαι λέοντα. Ioan. Tzetzes quoq; 5. 9. σῶμα apud Homerum de cibo leonis, corpus viuum non mortuum accipiendum asserit. Et præterea ibidem, Leonis, inquit, & aquilæ cadauera non degustant: sed quod viuum comprehenderint edunt: nec postea ad idem, si quid relictum sit, redeunt. Cuius rei aliqui causam afferunt fœtorem: mihi verò per superbiam quandam id facere videntur, cum in suo vterq; genere regiam dignitatem obtineat. Cęterum de captis inclusisque tum leonibus tum aquilis, non habeo quod dicam: putârim tamen non mortua solum corpora illos deuorare, sed etiam ex melle placentas & huiusmodi. Et talis fuit leo quidam Appollonij temporibus (de quo dicemus in H. h.) quem ille Amasidis animam habere aiebat, Hactenus Tzetzes. Leo vescitur quidem carne ritu cæterorum syluestrium serratorum, sed cibo

incontinenter admodum vtitur, multaq; deuorat solida, sine vllo dissectu, mox nihil triduo, aut certè biduo edit: ferre enim inediam potest, vt qui iam ad multam satietatem repletus est. Aristoteles. A saturitate leones interim triduo cibis carere Aristoteles tradit: & quæ possint in mandendo solida deuorare (quod & Aelianus scribit:) nec capiente aluo, coniectis in fauces vnguibus extrahere, vt (si fugiendum sit) non in satietatem abeant, Plinius. Ῥέψει δὲ νεβρῶν εὐχερῶς ὅλον βρόχον. Ἀδδηφάγον γὰρ ἐστι χεὶρ ἢ πλὴν πίνει, Philes. Expletus vel triduo vel quoad primi cibi concocti sint, vt etiam lupus, abstinet, cubandoq; se fouet, Aelian. & Plutarchus. Calida præda semel saturatus, reliquias amplius attingere dedignatur, confidens nimirum nouam rursus prædam se posse venari, Philostratus. Pariter omnes parcunt a sagina: primum quòd alternis diebus potum, alternis cibum capiunt: ac frequenter si concoctio non est insecuta, solitæ cibationi superponunt diem: tum quòd carnes iusto amplius deuoratas, cum grauantur, insertis in ora vnguibus, sponte protrahunt. Sanè & cum fugiendum est in satietate, idem faciunt, Solinus. Saturatus leo carnibus alicuius feræ, reliquiis aperto gutture suo halitu inspirat: vnde ita fœtent, vt à nullo animalium attingantur: postridie ad venationé rediens, si quid recens assequatur, hesternas reliquias contemnit: sin minus, ad easdem redit, Philes & Aelianus. Contacta halitu eius nulla fera attingit, &c. Plinius: Vide paulò inferius in mentione excrementorum eius. Saturitatem dierum inedia, vel simia deuorata vomitionibus purgat, Volaterranus: Sed de remedio eius ex simia, infra dicam in morborum eius mentione. Quænam animalia inuadat, siue cibi tantum gratia, siue etiam naturali quodam odio, capite quarto dicetur. Adeunt vrbes, & iniuriam hominibus inferunt, potissimum tempore suæ senectutis: tunc enim per corporis imbecillitatem, & dentium defectionem venari nequeunt, Aristoteles. Leones & lupi cum per ætatem venari non possunt, villas accedunt, vbi homines inuadunt, & rapiunt pueros, Albertus. Leo senex cùm ætate processit & animus (vis) venandi deest, ad stabula & pastorum casas proficiscitur, quòd iam ad montanas prædas persequendas infirmus sit, Aelianus & Philes. Stabula pastorum armentaq; inuadit fame compulsus, vt Homero placet, Nomen authoris excidit: Intelligit autem forte de loco Homeri paulo antè citato ex Iliados decimooctauo, Ὡς δ' ἀπὸ σώματος ἐπι, &c. Polybius Aemiliani comes in senecta hominem apperi à leonibus refert: Quoniam ad persequendas feras vires non suppetant. Tunc obsidere Africæ vrbes: eaq; de causa crucifixos vidisse se cum Scipione, quia cæteri metu pœnæ similis absterrerentur eadem noxa, Plinius. Herbas leo non nisi ægrotus gustat, vt vomat, Niphus: vide inferius in morbis eius.

Leo parùm bibit, Aristot. Aelian. Philes. Rarus est in potu, Plinius. Alternis diebus potum, alternis cibum capiunt, Solinus. Cyrus apud Xenophontem in pędia libro primo, milites strenuos collaudans, Vos, inquit, famem habetis pro obsonio, & aquæ potum fertis facilius quàm leones, ὑδροποσίαν δὲ ῥᾷον τῶν λεόντων φέρετε. Leo nunquam omnino admittere soporem fertur. Sed hoc alijs videtur perabsurdum: neq; enim esse aliquod animal cui perpetua sit vigilia: quod ipsum Aristotelis doctrina prorsum comprobatur. Porre inquiunt (transtulit hæc ex Varino vel Etymologo) vt dorcades apertis oculis leo conquiescit: vnde irrepsit sententia, illum nunquam dormire, Cæl. Sed ambigua est locutio, si quis leonem nunquam omnino admittere somnum dicat: aut enim (si vocem omnino coniungas cum voce nunquam) intelligi potest, eum perpetuò vigilare, quod falsum videtur: aut admittere quidem somnum, sed non omnino admittere, quod verius videtur, vt apparebit ex sequentibus. Aliqui obseruarunt leonem cum dormit caudam mouere, vt ostendat se non omnino dormire (quod & Philes scribit) vt cætera animalia. Quod ipsum Aegyptij se obseruasse gloriantur, leonem videlicet à somno inuictum esse, nempe qui semper vigilet, Aelianus. Hanc ob causam & Soli hoc animal comparant, Solare esse dicentes (vt pluribus in Philologia dissеretur. Leo minimum (ἀκαρὲς χρόνον) dormit, sublucentq; quiescentis oculi, Plutarchus Symposiacôn 4. 5. Dicitur quibusdam quoq; leo inter vigilandum præcipuè oculos occludere, quos aperiat dormiens. Hinc templorum claustris leonem symbolicè appingebant priores, Cæl. Leo dormit apertis oculis Philes. Leonis oculus vtiq; permagnus est: at imcumbens oculo pellis longè minor, quam vt oculum totum valeat obtegere: vnde fit vt oculis apertis somno frui videatur, Cæl. Leo minimum (lego, nimium) solicitus de se & catulis suis, dormit apertis oculis quasi vigilantibus, Iorath. Leo non dormit in aliquo specu, sed in aperto, nihil metuens, vbicunq; nox ei superuenerit, Aelianus & Oppian. Cum ætate processerit, & iam grauis factus fuerit, tum ad venandum infirmus, aut in specubus, aut nemorosis tractibus libenter requiescit, neq; tum vel cum infirmissimis animalibus, ætatis suæ infirmitati diffidens, versari fidenter audet: sed considerans corporis sui imbecillitatem, semper timidè & diffidenter cum ijs agit, Aelian. Leo cum dormit in naui, periclitatur nauis, Author libri de naturis rerum. Nauis dormiente in ea leone, plus solito mergitur: experrecto, rursus alleuatur, Aesculap.

Excrementa. Grauem odorem à leone reddi, nec minus halitum, Aristoteles tradit, Plinius. Et alibi, Animæ leonis virus graue, vrsi pestilens: contacta halitu eius attingit nulla fera, citiusq; putrescunt afflata reliquis. Dubitet autem aliquis an pronomen eius ad leonem vel vrsum referri debeat: & ad vrsum quidem referendum videtur, vtpote vicinius vocabulum: res vero ipsa fortassis ad vtriusq; halitum conuenit. Fœdum odorem leo in cibo relinquit ex suo halitu: profecisso quidem leone interiora grauiter olent, Aristot. Excrementum (alui) rarò emittit: tertio die vel vtcunq; accidit, egerit, idq; durum, aridum, & simile vt canis: flatum etiam alui acerrimum emittit, & vrinam grauiter olentem: vnde fit vt canes arbores odorentur: mingit enim crure elato, vt canes ad stipites, Idem. Vrinam mares crure sublato reddere vt canes, Aristoteles tradit, Plin. Leo in auersum (ex auerso, retro) mingit, mas inquam: nam fœminæ quadrupedum omnes id faciunt, Aristot.

Vehementia (σφοδρότης) præter vim & robur, celeritatem quoq; & concitationem significat. Et hercle genus leonum appellant omnes vehemens, quoniam huius quoq; contentam actionem atq; citatam conspiciunt, Galen. de diff. pulsuum 3. 4. Leonis vis summa in pectore, Plin. Sed de corpore eiusq; partibus & singularum robore, cap. 2. dixit: animi vero fortitudo, & quomodo iram ad defendendum se colligat atque extimulet cauda se flagellando, sequenti capite explicabitur. Semiramis Assyria non si quando leonem aut pardalim, similémue feram interfecisset: sed si leænam esset nacta, in eo sibi placuisse fertur, Aelian. in Varijs, fœminam scilicet mari ceu fortiorem præferens.

Magna leænis libido coitus, & ob hoc maribus ira, Plin. Vêre dum in Venerem propensi sunt, cruentam inter se pugnam exercent, octo aut duodecim vnà (vnam) Leænam insequentes, Io. Leo Africanus. Leones auersi coeunt, Aristotel. Plin: Solin. Leones adeò sunt calidæ naturæ, vt omni tempore desiderent coire, Author obscur. Et Aelianus similiter, Nullo anni tempore à coitu abstinet leo. Sed aduersari videtur Aristot, his verbis. Coit

leo

leo & parit non omni tempore: singulis tamen annis vere parit, &c. Leones, vrsi, lupi, libidinis tempore acrius in eos qui accesserint, sæuiunt, inter se tamen minus dimicant, quia nullū ex ijs gregale est, Arist. Ex leænis & pardis leones quidem procreantur, sed ignobiles & iubarum inopes, Solin. Odore (quo plurimum valet, vt supra dixi) pardi coitū sentit in adultera leo, totaq; vi consurgit in pœnam, idcirco aut culpa flumine abluitur, aut longius comitatur, Plin. Leænam dicunt feruere ad coitum, & leonem non admodum posse coire propter nimium temperamenti calorem, ideo leænam admittere pardum, & hoc odore percipere leonem, sed illa priusquam ad leonem redeat se lauat aquis niuis, vt adulterij odor obliteretur: Sed hoc falsum videtur, Albert. Leopardi historiam in Panthera requires. Philostratus li. 2. de vita Appollonij leænam non ex pardo, sed pardali concipere scribit, his verbis. De leænis narratur ipsas in amorem sui pardales (quanquam Zenob. interpres pardos transtulit, cum alibi pro eadem voce pantheras reddat, idq; rectè) trahere eosq; (addit enim masculinum articulum τὰν παρδάλεις: sed legendum παρδάλεις cum ο. paruo in prima syllaba, vt mas intelligatur: per alpha enim fœmininum est) in leonum cubilibus suscipere. Vbi verò pariendi tempus appetit, in montes confugiunt; & loca pardalibus consueta) pariunt autem maculosos catulos: propterea in densissimis syluis occultatos nutriunt, simulantes venationis causa se à maribus abesse. Leones enim si catulos deprehenderint, lacerant, & sobolem tanquam adulterinam perdunt, ξένουσι, verbum vt apparet corruptum. Interpres ineptè vertit, matremq; tanquam adulteram abigunt: ego ξαίνουσι legerim, hoc est vnguibus vulnerant & lancinant.) Hyænæ coitu leæna Aethiopica parit crocutam, Plinius & Solinus. Arcadicos canes ab initio ex canibus & leonibus prognatos dicunt, & vocatos esse λεοντομιγεῖς, Pollux & Cælius. Cælius Rhodig. 7.34. scribit se legisse apud authorem fidei integræ, ouem fuisse in Co insula de grege Nicippi: quæ non ritu naturæ agnum, sed monstrifico partu leonem pepererit: quod ipsi Nicippo tyrannidem portendebat, quam mox assecutus est, quum ædito monstro hominem priuatum adhuc ageret.

Leænas inter omnem vitam (inquit Gellius 13.7.) semel parere, eoque vno partu nunquam ædere plures quàm vnum, Herodotus in tertia historia scriptum reliquit. Verba ex eo libro hæc sunt: (Græca à Gellio posita omittam, Latinis propter breuitam contentus.) Animalium acerrimum leæna & audacissimum, semel omnino in vita & vnum parit. Enitendo enim cum fœtu pariter matricem proijcit. Rei verò huiusce causa est: quod cum in matrice manens motitari incipit catulus: motus ille vnguiculis præmunitus ferarum longè omnium acutissimis matricem discerpit: tum in maius continuò augescens, multò magis vngues imprimendo exulcerat, ita vt ad postremum dum partus adest, nihil de vtero relinquatur incolume. Homerus autem leones (sic enim fœminas quoque epicœno genere appellat) plures gignere atq; educare catulos dicit, his versibus, Εἱστήκει ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν. Ὥς τε λῖς ἠϋγένειος, ὧι ῥά θ' ὑπὸ σκύμνους ἐλαφηβόλος ἁρπάσῃ ἀνήρ, Huculq; Gellius. (Idem ferè aliqui de panthera ferunt. Vide in historia eius cap. 3.) Quod de leæna fertur, vuluam cum partu emittere, delira fabula est, facta ex ea causa, quod rarum genus hoc animalis est: nec rationem cur ita esset, comperire author ille fabulæ poterat: rarum hoc enim est, nec multis nascitur locis, Aristoteles. Semel ædi partum, lacerato vnguium acie vtero in enixu, vulgum credidisse video: Aristoteles diuersa tradit, Plinius. Quod in sermonem hominum venit, fabula est, catulos vuluam dilacerare, Aelian. & Philostrat. Idem tamen Aelianus variæ hist. lib. 10. hoc eos facere affirmat, his verbis: Οἱ τῶν λεόντων σκύμνοι καταγράφουσι τοῖς ὄνυξι τὰς μήτρας τῶν μητέρων, πρὸς φῶς ἐπειγόμενοι. Idem & Aesopus fabulator asserit: Contendebant (inquit) olim vulpes & leæna de generositate: inter alia quum vulpes obijceret, leænam vnum semper parere, suum verò multiplicem esse partum, inq; eo sibi placeret plurimum: respondit leæna, parere se quidem vnum, sed leonem. Quod & in adagium vertitur (inquit Cælius) quum virtutem ac animi excellentiam spectari oportere astruimus, non vilem numerū & inutilem. Leænæ fœtus intra duos menses perficitur, Philes, & Aelianus. Gestare fertur in vtero menses sex, Philostratus. Leænæ paulatim sterilescunt, ob nimiam fœcunditatem primam: primum enim quinq; aut sex pariunt catulos, tum anno secundo quatuor, mox tres: deinde pari modo per annos singulos minus vno, postremo nullum, cum excrementum omne consumptum iam sit, & ætate desinente semen vnà defecerit, Aristoteles. Leænam primo fœtu parere quinque catulos, ac per annos singulos vno minus (deinde per singulos partus numerum decoquere, pro minuere, Solinus) ab vno sterilescere, Aristoteles tradit, Plinius. Idem scribunt Solinus, Oppianus, Philes, Aelianus. Sed hoc idem Aristoteles alibi de Syriacis priuatim scribens, Leones, inquit, terræ Syriæ quinquies vita pariunt: primum quinq;, pòst vno subinde pauciores, deinde steriles degunt. Cur animantium alia partu sunt numeroso, vt sus, canis, lepus: alia non, vt homo, leo? An quod alia vuluas siue vteros continent multos, totidemq; formandi loculamenta, quibus impleri percupiunt, quibusq; semen genitale diuidendum, inserendumq; est: alia contra se habent, Aristoteles problematum 10.16. Apollonio & comitibus (inquit Philostratus lib. 1.) stadia viginti Babylone progressis, leæna in itinere accurrit à venatoribus interfecta: erat autem fera ingenti magnitudine, quanta antea visa non fuerat. Circa hanc clamor erat magnus venatorum, & eorum qui ex proximis vicis ad visendam feram concurrerant, qui magnitudinem insuetam & præterea maius aliud in illa admirabantur: cæso enim ventre catulos octo in vtero habentem inuenere. Traduntur autem de leænæ partu huiusmodi: gestare leænam in vtero fœtum mensibus sex, terq; omnino in tota vita parere: parit autem (vt aiunt) prima quidē vice tres, secunda autem duos: quòd si tertiò forte parere illam contingat, vnum duntaxat parere consueuit, quasi natura volente rariora producere quæ magnam in se feritatem habent: (vt transtulit Zenobius Acciolus, & sequitur eum Cælius 29. 9. sed Græca sic habent: τρίτα δὲ ἀποκυομένη τίκτει. μονήρη σκύμνον ἀποτικτεῖ, μέγαν οἶμαι καὶ ἀγριώτερον τῆς φύσεως: hoc est, vt ipse verto: Cum tertium pariendi tempus accesserit, catulum ædit vnicum, magnum nimirum & ingenij ferocioris. Nam & Aelianus similiter scribit, vt paulo superius retuli.) Contemplatus igitur feram Apollonius, cum aliquādiu tacitus perstitisset: O Damis, inquit, nostra ad Indorum regē peregrinatio annua futura est, & præterea mensium octo. Hoc autem ex catulorum numero conijcere licet, quarū singuli singulos denotant menses: ipsa autem leæna integrum annum nobis designat: perfecta enim perfectis conferenda sunt, Hæc Philostratus. Minus autē mirum est tot catulos leænam illam concepisse, cum omnium admiratione spectantium maxima fuerit. Leæna (inquit Auicenna) rarò generat, & ad summum duos concipit, propter caloris intimi vehementiam copiosius nutrimentum reposcentis, vnde numerosior impeditur generatio. Plures quàm duos interdum ædit, Aristoteles. Et alibi, Vere parit, & magna ex parte geminos, sed cum plurimos sex catulos, nonnunquam etiam vnum. Quadrupedes quædam multifidæ catulos inarticulatos propemodum pariunt, vt vulpes, vrsa, leæna, & alia nonnulla: sed omnia ferè cæcos, vt ea quæ modo dixi, atq; etiā canis, lupus, lupus ceruarius, Aristoteles. Et Plinius ex eodem

loco, Quadrupedes (viuiparæ) ferè perfectos ædunt partus, quædam inchoatos, in quo sunt genere leænæ, vrsæ & vulpes. Leonis fœtus similis est catulo cæco & mediocri, Philes. Plutarchus tamen quarto Symposiacôn scribit, leonē propterea dici Solare animal, quod inter quadrupedia vnguibus aduncis catulos sola videntes parit leæna, Cælius. Item Aelianus, De animalibus oculis apertis solum leonem nasci Democritus ait, statim à partu strenuum quiddam ædentem. (Leonem partus) informes minimasq; carnes magnitudine mustelarum esse initio: semestres vix ingredi posse, nec nisi bimestres moueri, Aristoteles tradit, Plinius. Nos nihil tale apud Aristotelem legimus, cuius hæc verba sunt: Parit leæna quoq; adeò paruos, vt vix post secundū mensem incipiant ingredi. Eadem eius verba Aelianus repetit. Et Philes, Fœtus (inquit) intra duos menses perficitur, similis catulis cęcis & mediocribus: Intra duos menses etiam nati iam ambulant & currunt, & leones se futuros declarant. Natus ex leæna catulus, tribus diebus & noctibus dormire fertur. Tunc deinde patris fremitu vel rugitu, veluti tremefactus cubilis locus, suscitare dicitur catulū dormientem, Isidorus. Leæna catulos parit mortuos, sicq; triduò custodit, donec veniens pater in faciem eorum exhalet (alibi, non halitu sed rugitu patris id fieri scribit) vt viuificentur Physiologus. Idem huius rei rationē reddere conatur: cum prius an res vera esset certò cognoscere oporteret, quàm eius causam inquireremus. Vtcunq; est, verba eius adscribere non grauabor. Leones, inquit, calidissimi sunt natura: quod quidē probat eorum nobilitas, & fortitudo cum audacia & iracundia. Fœtus autem humiditatē continet ex generis temperie, quæ siccitate complexionis & caliditate viscosior redditur: & maximè circa cerebrum præualente siccitate & animali spiritu adiuuante. Vnde neruis obstructis, spiritus excluduntur, nec virtutes possunt actiones suas mouere. Parentibus ergo rugientibus circa fœtum, spiritus per os & aures, & meatus capitis ingressi, præbent fœtui motum, Hæc ille. Perdicum pulli simul ac pedes exeruerunt de integumento velocissimi sunt ad currendum, & Anatum pulli statim post partum natant: & leonum catuli matrum vteros stimulant vnguibus, Aelianus lib. 10. Variorum. Leo animal est valde calidum & siccum, & non potest diu nutriri lacte, Albert.

Leones pardalianches venenum sicuti pantheras occidit, Aristoteles: nos plura de veneno in Lupi historia dicemus in mentione aconiti. Leonem serpens perimit, vt in D. referemus. Scorpionem mirè fugit & abhorret, Albert. Pisces quidam nigri venenati in Armenia reperiuntur: horum farinam in ouium & caprarum discissa latera abdunt: & hanc escam ad feras alliciendas obijciunt, ac cum huiusmodi quippiam pardalis, leo, lupus gustarint, continuò moriuntur, Aelianus. Leontophonon, animalculū quoddam (θηρίδιόν τι) oberrans in Syria, Hesychius & Varin. Leontophonon accipimus vocari animal paruū, nec alibi nascens, quàm vbi leo gignitur: Quo gustato tanta illa vis ac cæteris quadrupedum imperitans, illico expiret. Ergo corpus eius adustum aspergunt alij carnibus polentæ modo, insidiantes feræ, necantq; etiam cinere: Tam contraria est pestis. Haud immerito igitur odit leo, visumq; frangit, & citra morsum exanimat. Ille (leontophonus: quanquam & genere neutro proferri potest, vel absolute, vel tanquam adiectiuum cum substantiuo ζῶον) contra vrinam spargit prudens, hanc quoq; leoni exitialem, Plinius. Leontophonos vocari accepimus bestias modicas, quæ captæ exuruntur, vt earum cineris aspergine carnes pollutæ (polentæ modo aspersæ, Plinius & Aristoteles) iactæq; per compita concurrentiū semitarū leones necent, si quantulumcunq; ex illis sumpserint. Propterea leones naturali eas premunt odio: atq; vbi facultas data est, morsu quidem abstinent, sed dilaniatas exanimant pedū nisibus, Solin. Aristoteles etiā in Mirandis narrationibus, In Syria, inquit, aiunt esse animal quoddam, quod λεοντοφόνον vocatur: quod ipsum in cibo sumptum enecet: sumit autē non sponte, sed fugit hoc animal. At venatores captum à se tostumq;, albę polentę instar alteri cuipiam animali inspergunt: vnde feram, si quæ gustauerit, perire aiunt continuò: κακοῖ καὶ πρὸς τὸ ὁρῶν τὸν λέοντα τὸ ζῶον, lego προσουρῶν, vt sensus cum Plinij verbis conueniat, hoc modo: Vrina etiā aspersa leoni nocet hoc animal. Ego leontophonum nō vermem nec insectum, vt recentiorum quidam conijciunt, sed quadrupedem viuiparam esse contenderim, non alia quidem ratione, quàm quia vrinā reddit, quod huic generi proprium est. Albertus etiam in quadrupedum catalogo posuit. Venenum sanè habent quadrupedes quædā paruæ, vt mus araneus, mustela. Sed cum vel in Syria solum, vel si alibi etiam, ijs tamen in locis solum vbi leones nascuntur, leontophonum esse doceant veteres, & præterea paruam bestiolam, nil mirum eam ignotam non nobis tantum esse, sed etiam illis qui eius meminerunt authoribus, quorum alter ab altero descripsit: omnes quidem ex auditu se scribere indicant.

Leonis interiora corruptioni facile obnoxia sunt: quare fœtidum habet os, & saliuam, & humorē corruptum: itaq; morsus eius, & vngues inflicti, sępe venenosi sunt, vt morsus canis rabidi, Albertus, Vide infra in G. Leo ꝓpter naturam nimis calidam alternis diebus laborat morbo, quibus iacet prostratus & rugit, non totis diebus, sed statis horis, Cardanus. Leo in ira calore consumitur intra seipsum, Albert. Febri quartana affligitur, etiam cum sanitate frui videtur, perpetuò. Nisi enim hic morbus vim & impetum eius cohiberet, longè nobis perniciosior hæc fera esset, Philes. Leo ex hominis visu febricitat, & sanus esse videtur per hyemem, æstate vero qualibet febricitat: deniq; febri semper quartana laborat, & tunc maximè carnes simiæ appetit vt sanetur. Idem hausto sanguine canis morbo suo medetur, Physiologus Sic & Albertus, Potatus aliquando sanguine canis sanatur. Sed neuter vlla veteris alicuius scriptoris authoritate nititur. Plinius non in febri sed fastidio, sanguine simiæ non canis ipsum sibi mederi ait, his verbis: Aegritudinem fastidij tantum sentit, in qua medetur ei contumelia, in rabiem agente annexarum lasciuia simiarum: Gustatus deinde sanguis in remedio est. Continuè febrim quartanam pati fertur: sed hoc pro certo falsum est: quia natura nullum animal facit, nisi æqualitatem habeat temperamento suæ speciei debitam, in qua quidē sanum degit, Albertus. Aegrotanti leoni nulla potest alia medicina adhiberi: sed si comedat simiam, id ei morbi remedium existit, Aelianus in Varijs 1.9. Et rursus in historia anim. Leoni, inquit, & delphino multa sunt communia. Vterq; imperat, ille terrenis, hic aquatilibus bestijs: senectute ambo tabescunt: & cum sunt in ægritudine, illi terrestris simia medetur, huic marina quoq; simia remedio est. Et alibi, Supra quàm ferre queat cibo expletus, aut quiete & inedia se exhaurit, aut simiam nactus vorat, illiusq; adesis carnib. ventrem mollitum extenuat. Leo saturitatem dierum inedia, vel simia deuorata vomitionibus purgat, Volaterranus sine authore: prioris tamen remedij, per inediam dico, authores habemus. Sed vomitionem pro fastidio vertisse videtur ex Græco ναυτία, nec verborum ordinem rectè percepisse. Simias maximi faciunt Indi, quoniam piperis (vt sic dicam) vindemiatrices sunt: quapropter & armis & canibus leones, & cæteras feras ab ipsis arcent. Insidiatur autem simiæ leo, ægrotus quidem medicinæ gratia: aiunt nanq; simiarum carnes leonum morbis mederi: senescens autem, pastus cibiq; causa. Nam vbi propter senium ceruos aut apros venari leones nequeunt, simias capiunt, in ipsas quod superest virium exercentes, Philostratus. Lupus & leo pro remedijs edunt gramen, & herbam frumenti, & rapesta, (rapistrum) quæ vomitum prouocant, Niphus.

Viuere annos multos putantur, & quidam qui captus est claudus, dentes complures fractos habebat: quo argumento quidam longam esse leonum ætatem existimarunt: haud enim hoc accidere, nisi longo tempore potuisse, Aristoteles. Et Plinius. Aristoteles (inquit) vitam leonibus longam esse docet, argumento, quòd pleriq; dentibus defecti reperiantur. Viuunt & leones & lupi permultos annos, ita quòd aliquando ob senectutem fiant edentuli, Albert. Leo senectute tabescit, vt etiam delphinus, Aelianus.

D.

Animos leonum frons & cauda indicant, Solinus. Ex cauda quomodo de animo eius iudicandum, vide infra ex Plinio, vbi de fortitudine eius dicemus. Sunt quædam corporis partes, capite secundo à nobis explicatæ (vt pili, frons, oculi, nasus, labia, collum, humerorũ in incessu motus) quibus qui leonẽ referunt, similiter vt ille magnanimi, fortes, & liberales esse indicantur. Aristoteles in Physiognomicis cum corpus leonis descripsisset, idq; viri ideam maximè repræsentare demonstrasset, vt pantheram fœminæ, corpore simul & animo: qui in viris, inquit, fortior est & iustior, in fœminis contra, subiungit: Corpus igitur leonis huiusmodi est: τὰ δὲ περὶ τὴν κεφαλὴν, δοτικὸν (lego ψυχὴν, vt & interpres: & pro δοτικὸν, μεταδοτικὸν) ἐλεύθερον (melius ἐλευθέριον) μεγαλόψυχον, καὶ φιλόνεικον (interpres legit φιλόνικον, per iota in penultima, quod placet) καὶ πρᾶον καὶ δίκαιον, καὶ φιλόστοργον πρὸς ἃ ἂν ὁμιλῇ. Hoc est vt ipse verto, Quod animum leonis attinet, animal est liberale & ingenuum, magnanimum, victoriæ studiosum, mite, iustum, & pro quodam amore in eos quibus cum versatur afficitur. Leonum genus breuius crispioreq; pilo, ignauius est: alterum longius piloq; probiore, generosius, Aristot. Vide supra capite secundo, vbi etiam secundum regiones diuersa eorum ingenia esse, ex Alberto recensui.

Pastor sæpe in pastionibus (venator in montibus) leonem aspicit pro catulis acerrimè propugnantem, & præclarè contemnentem factam saxorum lapidationem, & crebram missionem telorum: neq; vel infinitis vulneribus confectus, inuicto robore animi prius omittit eos tueri, quàm omnino moriatur: neq; enim sanè tantopere sua morte mouetur, quàm vt ne ab antro sui catuli abripiantur, Gillius: transtulit autem ex Oppiani de piscatione libro 1. Aiax circa Patrocli cadauer stabat, ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν, ᾧ ῥά τε νήπι' ἄγοντι συναντήσωνται ἐν ὕλῃ ἄνδρες ἐπακτῆρες, &c. Homerus Iliados ρ. Hic Scholia addunt, Notandum quòd etiam leones mares, catulos ducunt. At Varinus, Leonem (λέοντα) inquit, veteres obseruarunt Iliadis φ. de fœmina dici, tanquam leænã fœminino genere proferre Homerus nusquam solitus sit, cum de Diana etiam ita canat, Ἐπεί σε λέοντα γυναιξὶν ἔθηκε Ζεύς, vbi λέοντα pro λέαιναν accipere oportet. Qui hoc dicunt, à leone mare catulos duci negant: (ἴσως ὅτι καὶ ὁ λέων ἄῤῥην ἀσκυμναγωγεῖ (lego οὐ σκυμναγωγεῖ.) Quamobrem Zenodotus reijciebat hos versus, leonem ipse de mare tantum intelligens, marem vero catulos ducere negans. (Negationem in Græco deesse apparet.) Atqui Antimachus & alij à leone mare catulos duci affirmant, Hæc ille. Gellius quidem 13. 7. (vt præcedenti capite recitaui) leonis vocabulũ epicœnum esse, & de fœmina quoq; accipi ait, id quod nos pluribus in Philologia probabimus. Mihi certe leonem marem, tam forte & generosum animal, vt maris ideam maximè omnium repræsentet, quod fœminæ etiam venando se adiungere non solet, fœminæ cum catulos circunducendi officium subire, verisimile non fit. Philostratus quidem in vita Apollonij, etsi leænæ nomen alias vsurpet, tamen libro secundo iam dictum Homeri locum, vt apparet, sic reddit: Ἐντυχεῖν δή ποτε καὶ τὸν Ὅμηρον λέοντι ἔοικεν, ὃς ὑπὲρ τῶν ἑαυτοῦ σκύμνων δεινὸν βλέπει, καὶ ῥώννυσιν ἑαυτὸν μάχῃ ἅπτεσθαι. Cæterum Oppianus libro tertio de venatione, commemorans feras quæ amore in fœtum cæteris antecellant (lynces, leones, pardales, tigrides) paulò post non leoni sed leænæ attribuit, pro catulis contra venatores vel ad mortem vsq; depugnare, id quod libro primo de piscatione leoni (λέοντι) simpliciter attribuerat. Sed vtrunq; locum apponam. Prior huiusmodi est: Fœtum suum, inquit, excellenter amant, lynces, leones (λέοντες,) pardales, tigrides. Et si quando ad latibula sua reuersæ (πάλιν νεύμεναι, in fœminino genere, cum lynces & leones in masculino genere prius posuerit, pardales & tigrides in fœminino: debuerat autẽ nomina & participia masculina subijcere, nisi fœminas tantum intellexisset) catulis, quos venatores subtraxerint, vacua deprehenderint, miserabili voce non aliter exclamant plorantq;, quàm eiulare solent mulieres, cum regio patria armis vastatur & igne consumitur. Posterior locus, Ὡς δὲ καὶ ἐν θήρεσσιν ἐρίβρυχοί τε λέαιναι, Παρδαλιές τε θοαὶ, καὶ τίγριδες αἰολόνωτοι, pro catulis aduersus venatores armis & telis omnibus vel ad mortem vsq; neglectis depugnant. Cum pro catulis fœta dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne venabula expauescat, Plinius. Solinus hoc simpliciter de leonibus & in masculino genere proferens. Septi, inquit, à venantibus obtutu terram contuentur, quo minus conspectis venabulis terreantur. Homerus à leone pro catulis pugnante, Iliados ρ. vt supra citaui hoc fieri ait, Πᾶν δέ τ' ἐπισκύνιον κάτω ἕλκεται ὄσσε καλύπτων. (Sed de leone, quòd epicœnum sit nomen, in Philologia dicam pluribus.) Σκύζειν leo dicitur, vbi ira feruidus ac turba canum circumuallatus, defixis in terram oculis consurgit in prælium, Cælius. Cum leo ingreditur, nec rectà iter facit, nec simplex ponit vestigium, sed variũ imprimit, & multiplex: modo enim progreditur, modo regreditur, tum rursus procedit, idemq; vicissim retro commeat: nunc quasi sursum versus, nunc permistim facit vestigium: deinde partim præcidit viam, partim oblitterat, vt ne venatores eius vestigijs insistentes, lustrum, vbi cum suis catulis habitat, reperire possint: quod diuino munere proprium naturæ leonum donatum est, Aelian. Sic & Philes, Vestigia, inquit, variè inuoluta obliterat, & incerta reddit, tum eundo redeundoq; obliquè, tum cauda confundendo, ne catuli furto subtrahi possint. Cum à venatoribus quæritur, sua vestigia cauda tegit, ne possit inuestigari, Physiologus. Inuolutis semper pedibus ambulat, tanquam vagina conditis intus vnguibus, ne attritis acies retundatur, tum vt ne ansa vestiganti præbeatur. Haud enim vnguis leonini notam temere inuenias: sed exigua ac cæca quædam vestigia tum faciunt, cum vacillauere & gressu titubauere, Plutarchus. In Pangio Thracio monte, Eudemus ait, (verba sunt Aeliani interprete Gillio) vrsam quæ leonis lustrũ non ignorabat, à defensoribus vacuũ esse: huius catulos, qui per ætatem se nondũ tueri quirent interemisse: mox parentes cum alicunde ex venatu reuertissent, & cum etiam leunculorũ cædem factam vidissent, acerrimo, vt par erat, dolore pressos, vrsam insecutos fuisse. Hanc vero summo cum metu quantum potuit itineris contendentem, in primam quanq; arborem conscendisse, ibiq; vt ab illorum insidijs declinaret consedisse: eam autem illi cum se viderent vlcisci nequire, leænam quidem continenter summa diligentia ad arboris truncum insidias molientem excubasse, sursumq; versus intentis oculis sanguinariam aspexisse. Leonem vero similiter atq; hominem ex liberorum morte mœrentem, longe lateq; summo cum dolore totis montibus errasse, dum materiariũ fabrum offendisset, cuius è manibus magnopere exterriti securim vbi is excidisse perspexisset, sese attollens, illum blande & suauiter amplexabatur, linguaq; illi faciem abstergebat. Quam benignitatem homo sentiens, suis rebus fidere cœpit: leo hunc cauda amplexatus ducebat, neq; securim, quæ huius è manibus effluxerat, illum relinquere permittebat, sed

pede suo securim tollendam esse ostendebat: cum eius significationem homo non intelligeret, securim leo ore accepit, mordicusq; tenens, illi porrexit: ac deniq; illum ad lustrum suum, vbi constrati catuli iacebant, perduxit: id, quod leæna videns, ipsa quoq; ad eos profecta, homini significabat, cladem miserabilem respiceret: atq; postea sua significatione hunc impellebat, suspiceret vriam. Vnde homo coniectura assecutus aliquam hos ex hac graue iniuriam accepisse, omnes neruos ad excindendam arborem contendit, quam cum euertisset, versam præcipitem in terram delapsam feræ distraxerunt. Hominem illæsum leo reduxit in locum, vbi prius ei occurrisset, atq; materiæ quam à principio cædebat, illum inuiolatum reddidit, Hactenus Aelianus. Ex leone procreati (inquit idem) & robustæ & vigentis ætatis fiducia nitentes, longe procedunt ad venandum: ac patrem iam senem secum adducunt, eum impellentes: deinde in media via, quam ingressi fuerint, illum relinquentes, toto animo ipsi in prædæ curam incumbunt, ac tantundem prædæ consecuti, quantum vel genitori satis ad prandium sit, generoso quodam & contentissimo rugitu edito, parentem suum secum, is vt conuiuium ineat, tanquam conuictores ad prandium conuiuam inuitant. Senex tum sensim & pedetentim velut teptans, eò accedens, primo filios amplexatur, deinde lingua eis suauiter, velut horum laudans fœlicem venationem, blanditur: pòst & prandio dat operam, & cum his epulatur. Tametsi Solon qui lege sanciuit filijs parentes alendos esse, hæc eos facere non iussit: sed natura humanis legibus nihil egens, ipsa immobilis lex ad hoc officij munus docuit, Hæc ille. Leones cum senuerint nutriuntur a suis filijs, Tzetzes. Plutarchus in libro Vtra animalium &c. non à filijs parentes, sed quosuis senes à iunioribus ali scribit, his verbis: Est & leo socium animal. Graues annis & confecti iam, in communem à iunioribus venatum ducuntur, ac vbi cursu despondêre animum, sedent, euentumque præstolantur: iuuenes interea rem agunt: mox vt successit, clamore in vitulini mugitus formam contemperato, signum dant, vocantq; senes: illi statim vt sensere accurrunt, ac in commune præda fruuntur.

Leones liberales, fortes & nobiles sunt, Aristoteles. Nihil suspicatur leo, nullius suspiciosus est: festiuus, ludibundus, beneuolus admodum suis cum socijs & familiaribus, Idem. Leo amat homines cum quibus consueuit, præcipuè nutritores suos, Albertus. Dolis carent & suspicione: nec limis intuentur oculis, aspicique simili modo nolunt, Plinius. Nunquam limè vident, minimeq; se volunt aspici, Solinus. Creditum est à moriente humum morderi, lachrymamque leto dari, Plin. Leoni tantum ex feris clementia in supplices: prostratis parcit: & vbi sæuit, in viros prius quàm in fœminas fremit, in infantes non nisi magna fame, Plinius. Scribit Auicenna (inquit Albertus) si quis lapidem aut telum leoni immiserit, & aberrauerit, ita vt vel nihil lædat, vel parum, leonem irruere in illum solere & minari (terrere) non tamen interficere: sed forte tantundem incommodi relaturum quantum ipse accepit: addit etiam historiam militis à quo ipse audiuerit, hominis fide digni. Exiuerat ille cum socijs in dextrarijs (equis) ad contemplandum leonem. Dextrarij enim non castrati & fortes ea sunt audacia vt vltro in leones pugnandi gratia ferantur (hoc de charopis equis, id est quorum cæsij sunt oculi vel raui, Oppianus scribit) castrati verò adeò timent vt nec calcaribus nec flagris adigi possint vt propius accedant. Equitantes igitur illi inuenerunt tres leones pariter, quorum vni quidam ex eis sagittam immissurus aberrauit, sagitta prope caput illius traiecta. Quod animaduertens leo, substitit aliquantisper, cæteri duo prætererunt non velociter fugientes, quos ille paulò post secutus est. Tum miles idem, qui sagittam prius emiserat, in equo ad eum festinauit antequam alijs duobus leonibus coniungeretur, & lancea confodere conatus est: sed iterum vano ictu percussit terram, tangens aliquantulum sine vulnere caput leonis, & simul de equo ad terram delapsus est. Leo autem accurrens, militis caput in galea compressit læsitq;, sed non vulnerauit neque occidit eum, & mox alios leones secutus est. Hic igitur est mos leonis, vt tantundem ferè lædat quantum læsus est ipse, & vnguibus quasi minetur castigetq; hominem, atq; ita dimittat: id quod de lupo etiam fertur, Hactenus Albert. & Auicenna. De hac leonis ceu iustitia quadã in vlciscendo iniurias, plura dicemus infra vbi de fortitudine eius priuatim agetur: & quàm diligenter percussorem obseruet, ibidem. Recentior quidam parum idoneus author libri de naturis rerum, nescio quam feram melosum appellat: quæ valde magna sit & truculentos hostes (verbis eius vtor) persequatur, tanquam ad hæc creata. Rictus (inquit) habet ingentes, dentes quoq; fortes & prominentes, quibus cum audacter aduersarios aggreditur. Et cum hominibus fortibus terribilis sit, puerorum tamen innocentiam & eorum paruitatem mirabiliter perhorrescit, eorumq; verba fugit. Ego quæ pueris parcat, præter leonem, nullam apud classicos scriptores bestiam inuenio. Multi captiuorum aliquot leonibus obuij, intacti repatriauerunt, Solinus. Credit Libya intellectum prouenire ad eos precum. Captiuam certe Getulæ reducem audiui, multorum in syluis impetum à se mitigatum alloquio, ausæ dicere se fœminam, profugam, infirmam, supplicẽ animalis omnium generosissimi, cæterisq; imperantis, indignam eius gloria prædam. Varia circa hæc opinio ex ingenio cuiusq; vel casu, mulceri alloquijs feras: quippe & iam serpentes extrahi cantu, cogiq; in pœnam, verũ falsúmue sit, vita non decreuerit, Plin. Getulæ mulieris nomen Iubæ libris comprehensum est, quæ obtestata occursantes feras, impunis redijt, Solinus. Leo in vulnera aut morsus non assurgit, si qui prostratus ab eo est, quibusdam indicijs victum se fateatur. Eam ob rem ferunt hoc distichon pro foribus Romani palatij inscriptum fuisse: Iratus recolas quàm nobilis ira leonis, In sibi prostratos se negat esse feram, Textor. De leonibus & lupis fertur, si inter hominem & aliud animal optio detur, parcere eos homini, Albertus. Sunt vero & fortuita eorum clementiæ exempla. Mentor Syracusanus in Syria leone obuio suppliciter volutante, attonitus pauore, cum refugienti vndiq; fera opponeret sese, & vestigia lamberet: adulanti similis, animaduertit in pede eius tumorem vulnusq;, & extracto surculo liberauit cruciatu. Pictura casum hunc testatur Syracusis. Plinius. Et mox. Simili modo Elpis Samius natione in Africam delatus naue, iuxta littus conspecto leone hiatu minaci arborem fuga petit, Libero patre inuocato: (quoniam tum præcipuus votorum locus est, cum spei nullus est) neq; profugienti, cum potuisset, fera institerat: & procumbens ad arborem, hiatu quo terruerat miserationem quærebat. Os morsu auidiore inhæserat dentibus, cruciabatq; inedia, tum penè in ipsis eius telis suspectantem, ac velut mutis precibus orantẽ: dum fortuitis fidens non est contra feram, multo diutius miraculo, quàm metu cessatum est. Digressus tandem euellit præbenti, & quàm maxime opus esset accommodanti. Traduntq; quàm diu nauis ea in littore stetit retulisse gratiam venatus aggerando. Qua de causa Libero patri templum in Samo Elpis sacrauit, quod ab eo facto Græci κεχηνότος Διονύσου appellauere. Miremur postea vestigia hominum intelligi a feris, cum etiam auxilia ab vno animalium sperent. Cur enim non ad alia fere? aut vnde medicas manus hominis sciunt? nisi forte vis malorum, etiam feras omnia experiri cogit? Hucusque Plinius. His adiungam Androclis serui historiam, quem leo fugitiuum in Africa triennio nutriuisse, & postea feris obiectum (inter quas fortuito idem leo tum captus erat) aduersus pan-

theram

theram defendisse fertur, ex Aeliano & Gellio 5.14. Cum à senatore Romano, inquit Aelianus, seruus, cui nomen Androcles erat, aufugisset, quia facinus quodpiam nefarium (id vero quale fuerit ignoro) admisisset, & verò in Africam venisset: relictis vrbibus in desertissimam processit regionem, (Quum prouinciam Africam proconsulari imperio Androclis serui Daci dominus obtineret, Androcles iniquis & quotidianis verberibus ad fugam coactus, vt à domino terræ illius præsidie tutiores ei latebræ forent, in camporum & arenarum solitudines concessit: ac si cibus defuisset, consilium fuit mortem aliquo pacto quærere, Gellius:) Ibique cum ardore solis torreretur, speluncam subiens, ab æstu requiescebat: hæc autem spelunca leonis erat cubile. Postea autem quàm ex venatu leo (gemitus edens & murmura dolorem cruciatumq; vulneris commiserantia) summo cum dolore quo laborabat ex pede transfixo stirpe à summo præacuta reuertisset, atq; in iuuenem qui intra specum abdebatur, incidisset, ipsum leniter aspexit, ac blandiri cœpit, pedemq; porrexit, & quoad poterat sibi stirpem extrahi rogabat. Ille primo, etsi mors illi necessaria erat, ab eo pertimuit, deinde postquam mansuetam vidisset beluam, & pedis morbum cognouisset, tum id quod pedem vexaret, euellit, tum vero dolore liberauit. (Stirpem ingentem vestigio pedis eius hærentem reuulsit, conceptamq; saniem vulnere intimo expressit, accuratiusq; sine magna iam formidine siccauit penitus atq; detersit cruorem. Ille tunc hac medela leuatus, pede in manibus Androclis posito recubuit & requieuit. Gellius.) Qua curatione leo delectatus, illum hospitaliter & amice tractando, & quæ venaretur (membra opimiora ad specum suggerens, Gellius:) cum illo communicando, præmium salutis persoluit. Is quidem incoctis, vt leonum mos fert, pascebatur: ille vero assis (sole meridiano torrens, cum ignis copiam non haberet, Gell.) vescebatur. communiq; vtriusq; mensa secundum suam quisq; viuendi rationem vtebatur. Itaq; totum triennium ibi Androcles ætatem duxit. Cum eiusmodi habitationis illum tæderet, iamq; sollicitudinibus eius animus expleretur, à leone discedens (leone venatum profecto reliquit specum: & viam ferme tridui permensus, à militibus apprehensus est, Gel.) vagari cœpit. Cumq; vbi esset, intellectum fuisset, comprehenderunt eum, vinctumq; Romam ad dominum ferunt. Hunc dominus tum de his quæ admisisset facinoribus reum facit: ita factum est, vt is sic capite damnaretur, vt distrahendus bestijs daretur. Tum vero ille Libycus leo fortè captus fuit, & in theatrum immissus, simul & eò ad pereundum coniectus est homo leonis aliquando hospes & conuictor. (Multæ ibi, Romæ in Circo maximo, sæuientes feræ, magnitudines bestiarum excellentes: sed præter alia omnia leonũ immanitas admirationi fuit: præterq; omnes cæteros vnus, qui corporis impetu & vastitudine, terrificoq; fremitu & sonoro, toris, comisq; ceruicum fluctuantibus animos oculosque omnium in sese conuerterat. Introductus tum est inter complures cæteros ad pugnam bestiarum Androcles. Hunc ille leo vbi vidit procul, repente quasi admiratus stetit: Ac deinde sensim atq; placidè tanquam noscitabundus ad hominem accedit. Tum caudam more atque ritu adulantium canum clementer & blandè mouet, hominisq; sese corpori adiungit: cruraq; eius & manus propè iam exanimati metu, lingua leniter demulcet. Homo Androcles inter illa tam atrocis feræ blandimenta amissum animum recuperat: paulatimq; oculos ad contuendum leonem refert. Tum quasi mutua recognitione, lætos & gratulabundos vidisses hominẽ & leonem, Gel.) Leo hominem statim agnoscens, totius corporis inclinatione ad pedes illius se abiecit. Interea pardalis (hoc Gellius non habet) Androclem cum inuadere aggrederetur, leo illum, qui videlicet ei aliquando salutem attulisset, ab huius laniatu seruauit, illamque lacerauit. Spectatores, vt par erat, incredibili tenebantur admiratione: qui autem spectacula præbebat (Cæsar, Gel.) Androclem accersiuit, ab eoq; totam rem cognouit. Inde primò rumor in multitudinem affluxit (quæ Cæsari Androcles dixerat, omnia scripta, circumlataq; tabula populo declarata sunt, Gell.) deinde re cognita populus clamorem sustulit, cunctusque consessus multiplicem plausum dedit, homini ipsi & leoni esse largiendam libertatem, Hactenus Aelianus. Gellius præterea addit, Atq; adeo cunctis petentibus (vt scribit Appion quinto Aegyptiacorum, qui se huic spectaculo Romæ interfuisse asserit) dimissus est Androcles, & pœna solutus, & leo ei suffragijs populi donatus. Postea, inquit, videbamus Androclem, & leonem loro tenui reuinctum vrbe tota circum tabernas ire, donari ære Androclem, floribus spargi leonem: omnesque ferè vbique obuios dicere: Hic est leo hospes hominis, hic est homo medicus leonis. Apud Gellium quidem vbiq; Androdus pro Androcles legitur. Ex Gellio etiam Iouianus Pontanus transcripsit lib. 1 Amorum: & Antonius de Gueuara epistola 28. Leonem in Amphitheatro spectauimus, qui vnum è bestiarijs (bestiarij dicebantur qui ludis publicis in Amphitheatro cum bestijs depugnabant. Præclara ædilitas, vnus leo, ducenti bestiarij, Cic. pro Sest.) agnitum, cum quondam eius fuit magister (aliâs minister) protexit ab impetu bestiarum, Seneca in libro de beneficijs. Videtur autem de Androcle intelligere. Mentori pedem porrigenti leo surculum extraxit: Quin & D. Hieronymus leonem simili beneficio demeritus traditur, Volaterranus. Elpis Samius os grande leoni dentibus infixum extraxit, &c. simile beneficium D. Hieronymi in leonem fertur: vnde leo asinum eius clitellarium syluis ligna deferentem diu sit comitatus, semperque domum reduxerit. Quem quum aliquando lupicus à mercatoribus raptum perdidisset, perditi lubens operæ se suffecit, clitellisque lignum detulit, tantisper dum paucis post diebus repertum in stabulum fugatis latronibus adduxerit, Textor. Sed authorem vitæ D. Hieronymi Erasmus Roterodamus in eiusdem vita, fabulam quendam & hominem impudenter mendacem facit, miraturq; Volaterranum & alios quicquam inde citare voluisse. Symandium regem Aegyptiorum ferunt leonis domi enutriti opera in pugnis vti solitum fuisse ad victoriam, vt scribit Diodorus Bibliothecæ secundo. Ὀσυμανδύας rex magnus Syrorum leonem habebat in bellis socium, ideo quòd ipsum nutriuisset gratiæ memorem, Tzetzes. Quod de leone Eudemus dicit, non paruam admirationem habet: hoc ipsum eiusmodi est: Iuueni ferarum cicuratori, canem nimirum, vrsam & leonem fuisse, eosq; primum & pacem inter se seruasse, & amicitiam rectè coluisse. Deinde cum canis aliquando & vrsa inter se colluderent, & ludicris morsiunculis conflictarentur, vrsam repentè ad feros mores reuertisse, & canem simul inuasisse, & ventrem misero vnguibus indignissimè distraxisse: cuius atrocitatem facti leonem indignatum, perfidiæ vrsinæ odio, quod & fœdus fregisset, & amicitiam institutam violasset, inflammatum, iusta & merita iracundia contra vrsam & exarsisse, & ab ea pares pœnas, quibus illa prius canem affecisset, repetijsse, Aelianus.

Albertus Crantzius in Saxonia lib. 8. cap. 24. vbi de Leone quem rex Angliæ inclusum habebat loquitur: ferunt bestiam (inquit) internoscere nobilem sanguinem à degeneri. Ad hoc probandum duo mirabilia & notatu dignissima affert: tandem concludit, Leonem nullius nisi impauidi hominis vocem contremiscere.

Ioan. Rauisius Textor in Epithetorum libro leonis historiam scribens, quales hæ feræ erga sanctos aliquos & mar-

& martyres ad pœnam eis obiectos, se præbuerint, recenset: cuius nos hic verba recitabimus, ordine quodam literarum, de viris primum sanctis, postea de mulieribus & virginibus. Sciendum est autẽ hanc in martyres leonum clementiam, non ex ipsorum natura, sed maiore vi profectam, quę pijs promittit impune eos super aspidem & basiliscum ambulaturos, & tutò leonẽ draconem'ue conculcaturos, Psal. 91. Antonio eremitæ, inquit Textor, quum ad extauandam foueam (qua Pauli primi anachoretæ humaretur cadauer) sarculum deesset, duo leones terrá vnguibus effoderunt, ac fossari seu (si mauis) libitinarij subierunt munia. Daniel propheta à Babylonijs in carcerem coniectus, famelicisq; leonibus (quibus dietim ad escam duo damnatorum corpora, ac totidem dabantur oues) deuotus, eisdem tamen mansuefactis, periculum euasit: Vide in historia Danielis, cap. 6. & 14. de Daniele bis obiecto leonibus, bis seruato, & mox iniectis illis qui eum falsò accusauerant, deuoratisq; Eleutherius & Prisca virgo leones (quibus hæc Claudij Cæsaris, ille Adriani mandato fuerant deuoti) mansuefecerunt, cicuresque reddiderunt. Macarius cum leænæ (cuius cauernæ cellam habebat vicinam) catulos cæcos visu donasset: belua præstiti obsequij gratiam referens, pelles ouium eidem plurimas memoratur attulisse. Primo & Fœliciano martyribus adductis ad tormentum leones nihil tamen nocuerunt. Tharaco martyri blanditus est leo, cui maximi præsidis iussu datus fuerat in pabulum. Vitum, Modestum, & Crescentiam martyres quum Diocletianus leoni obiecisset deuorandos, fama est bestiam columba mitiorem ad eorũ pedes supinam decubuisse, neq; vlla in re sanctis incommodasse. Eleutherius episcopus à leonibus duobus immissis innocuus euasit, Textor. Ferunt itidem leonem pedibus terram effodisse, vbi conderetur Mariæ Aegyptiacæ cadauer, idq; Zozimæ abbatis mandato. Irruentibus in Teclam virginem visa & leone, acerrimo conflictu leęna reluctata est, solo seruandę puellę desiderio. Martinã viri consularis filiam quum nullæ terrerent catenæ, nulla à fide verbera dimouerent, nullæ ad Apollinis cultum pollicitationes inducerent: leo Alexandri imperatoris iussu cauerna eductus, sese ad virginis pedes blandiente cauda, armisque & iuba demissis inclinauit, qui tamen ad inferendam mortem fuerat solutus. Dariæ virginis sub imperatore Numeriano bestijs adiudicatæ leęna cellam ingrediens, puellam ab omni iniuria non ferarum modo, sed satellitum quoq; tutata est. Hæc omnia Textor. Ignatius episcopus Antiochenus, item Satyrus & Perpetua martyres leonibus obiecti, ab eis deuorati sunt, vt referam in h.

Leo ideam maris maximè omnium refert, vt pardalis fœminæ, Aristoteles & Adamantius. Leo vt animosus & fortis est ingenio, ita corporis forma id præ se fert, Adamantius. Iracundum genuit natura, vtpote fortissimum, Cardanus. Leonum animi, inquit Plinius, index cauda, sicut & equorum aures. Nanq; & has notas generosissimo cuiq; natura tribuit. Immota ergo placidus, clemens, blandientiq; similis, quod rarum est: crebrior enim iracundia eius. In principio terra verberatur: incremento terga, ceu quodam incitamento flagellantur. Cum blanditur caudam habet immobilem: iratus vero quatit primo terram, postea dorsum, & sic insilit, Albertus. Vide etiam supra capite secundo in caudæ mentione. Alexander Aphrodisiensis problematum 1. 144. ad quæstionẽ cur plurima ex animalibus suas peruibrare caudas soleant, cum notos sibi agnoscunt: & cur leo iratus costas per caudã verberet atq; etiam taurus: Quoniam, inquit, dorsi medullam ad caudam vsq; habent porrectam, quæ vim continet animalem, & motionis authorem: igitur cum animal notum sibi agnoscat, per caudam quasi per manum ritu hominum excipit, & partem sui corporis mouet quæ agilior & promptior est. Leonum vero & taurorum anima, vt per iram affici potest cum natura, sic eandem naturã propterea moueri vehementius cogit, vt etiam homines sæpe manus, aut aliquam sui corporis partem per iram percutere nouimus. Cum enim ilico vlcisci animus nequeat, alio quodã modo feruorem suum extinguit, id est ictu, aut strepitu, aut alio quolibet generis eiusdem remedio, Hæc ille. Leo ne quid ignauè faciat, flagellans semetipsum cauda excitat, Aelianus. Hoc & Lucanus innuit libro 1. Pharsaliæ, Cæsarem ante transitum Rubiconis de inuadenda patria cogitantem, leoni comparans, vbi ait:

Inde moras soluit belli, tumidumq; per amnem
Signa tulit propere: sicut squallentibus arvis
Aestiferæ Libyes, viso leo comminus hoste
Subsedit dubius, totam dum colligit iram.
Mox vbi se sæuæ stimulauit verbere caudæ,
Erexitq; iubas, vasto & graue murmur hiatu
Infremuit: tum torta leuis si lancea Mauri
Hæreat, aut latum subeant venabula pectus,
Per ferrum tanti securus vulneris exit.

Non possum prætereire eadem de re elegantissimos etiam Homeri versus Iliados ypsilon, qui sunt huiusmodi:

Πηλείδης δ' ἑτέρωθεν ἐναντίον ὦρτο λέων ὥς
Σίντης, ὅν τε καὶ ἄνδρες ἀποκτάμεναι μεμάασιν
Ἀγρόμενοι πᾶς δῆμος, ὁ δὲ πρῶτον μὲν ἀτίζων
Ἔρχεται, ἀλλ' ὅτε κέν τις ἀρηϊθόων αἰζηῶν
Δουρὶ βάλῃ, ἐάλη τε ([illegible]) χανών, περί τ' ἀφρὸς ὀδόντας
Γίγνεται, ἐν δέ τέ οἱ κραδίῃ στένει ἄλκιμον ἦτορ,
Οὐρῇ δὲ πλευράς τε καὶ ἰσχία ἀμφοτέρωθεν
Μαστίεται, ἑὲ δ' αὐτὸν ἐποτρύνει μαχέσασθαι.
Γλαυκιόων (πυῤῥῶδες καὶ φοβερὸν βλέπων, ἀφ' οὗ ἀγελούμενος) δ' ἰθὺς φέρεται μένει, ἤν τινα πέφνῃ
Ἀνδρῶν, ἢ αὐτὸς φθίεται πρώτῳ ἐν ὁμίλῳ.

Hic in Scholijs additur, Leo cauda seipsum flagellare solet. Habet autem in caudæ conditum inter pilos stimulum nigrum veluti corneum, quo cum pungitur, præ dolore magis irritatur. Hæc verba de leone cauda se flagellante citat etiam Varinus in voce Παραβολή: hoc simili poëtam proponere dicens, τὸ μένος μὲν, εἰς πλῆθος δὲ χωρεῖν. Leonum genus alterum breuius est, crispioreq; pilo, quod ignauius est: alterum longius piloq; probiore, quod generosius est, Aristot. In venatu dum cernitur nunquam fugit aut metuit: sed etiam si uenantiũ multitudine cedere cogitur, (sensim pedatimq; βάδην, pedetentim) discedit, crebro subsistens atq; respectans: nactus vero opaca, fuga quam maxime potest veloci, se subtrahit, donec in aperta deueniat, tum rursus lente incedit. Sed si quando locis nudis atq; patentibus cogitur fugam aperte arripere, currit contentus, nec salit, cursusq; eius continens, vt canũ intenditur: cum tamẽ ipse insectatur, vbi iam propinquârit, insilit, Arist. Generositas maximè in periculis deprehenditur: non in illo tantummodo, quòd spernens tela diu se terrore solo tuetur, ac veluti cogi testatur: cogiturq; non tanquam periculo coactus, sed tanquam amentia iratus. Illa nobilior animi significatio, quamlibet magna canum & venantium vrgente vi contemptim, restitansq; cedit in campis & vbi spectari potest: idem vbi virgulta syluasq; penetrauit, acerrimo cursu fertur, velut abscondente turpitudinem loco. Dum sequitur, insilit saltu, quo in fuga non vtitur, Plinius. Nunquam terga vertit in fugiendo, sed sensim pedetentimq; se recipit, cum fremitu contrà intuens, Aelianus. Cum premuntur à canibus, contemptim recedunt, subsistentesq; interdum ancipiti recessu dissimulant timorem: idque agunt si in campis patentibus ac nudis vrgeantur: nam syluestribus locis, quasi testem ignauiæ non reformidantes, quanta possunt se fuga subtrahunt, Solinus. Cum insequuntur, nisum saltu adiuuant: cum fugiunt, non valent salire, idem. Leonem aiunt cum vrgentur non fugere ἀμεταστρεπτί (ἀμεταστρεπτί, εἰς τοὐπίσω, ita vt animus totus in fuga sit, & corpus similiter,

ſimiliter, ne reſpectando quidē) ſed ἐντροπαλίζεσθαι (quo verbo Homerus vtitur, comparans Aiacē virum fortem leoni hoc modo fugienti) quod crebro conuerti ſignificat: ὡς τὸ ὀλίγον γόνυ γουνὸς ἐπαμείβειν, ὁ μεταλαβών τις ἐπισκέλως χωρεῖν λέγει, εὖ φράσας κάλλιον τοῦ ποιητοῦ, ὃς τὸ γόνυ γουνὸς ὀλίγον ἀμείβειν πρὸς τὸ μακρὰ βιβάζων ἀντιδιέστειλε, Varinus. Sed de greſſu leonis in c. dixi. Verba Homeri Iliad. λ. ſunt, Τρέσσε δὲ παπτήνας ἐφ' ὁμίλου, θηρὶ ἐοικὼς Ἐντροπαλιζόμενος ὀλίγον (κατ' ὀλίγον) γόνυ γουνὸς ἀμείβων. Oppianus de leonibus paraphraſticè dixit, Θῆρες δ' οὐ μίμνουσιν, ἐπιστρεφάδην δὲ νέονται. Achilles Aeneæ apud Homerum, Τότε δ' οὔτι μετετροπαλίζεο φεύγων: οὐκ ἐπεστρέφου, Scholia. Leo in fuga raro aſpicit retrorſum, Albertus: ſed contrarium ſcribunt Ariſtoteles & Homeri interpres, vt iam citauimus, quorum ſententia verior videtur. In fuga, eò quod exacerbatus eſt, irruit in animalia occurrentia: & quando fatigatus eſt, vadit modicum & modicum frendens quaſi dentibus, Albertus. Fugiunt interdum leones demiſſa inter crura cauda, vt canes, Ariſtot. Albertus vero aliter, Leones, inquit, aliquando debilitati timent & fugiunt, demiſſis auriculis, ſicut canis: & hoc faciunt etiam lupi. Iam viſus eſt leo, qui cum ſuem aggrederetur, vt ſetis horrentem aſpexit, fugeret, Ariſtot. Vulneratus percuſſorē obſeruat diligentiſſimè: ad quod alluſit Horatius in Epodo ſcribens, Quid vt nouerca me intueris, aut vt petita ferro bellua? Verum eſt quod de eo narratur, percuſſorem agnoſcere, atq; ex obſeruato inuadere (quod & lupus facit, Niphus.) Si quis etiam nō percuſſerit, ſed infeſtet, hunc ſi ceperit, cum vnguibus lacerat, nec vlla iniuria afficit, ſed quatit ſolum: atq; vbi ita perterruit, dimittit, Ariſt. Vulneratus, obſeruatione mira percuſſorem nouit, & in quantalibet multitudine appetit. Eum verò qui tela quidem miſerit, ſed tamen non vulnerauerit, correptum raptatumq; ſternit, nec vulnerat, Plinius. Corpora magnanimo ſatis eſt proſtraſſe Leoni, Pugna ſuum finem, cum iacet hoſtis, habet, Ouidius 3. Triſtium. Iuſtus eſt leo, inquit Aelianus, & virum qui ſe laceſſiuerit, vlciſcendi modum tenet: Primum igitur cauda ſe incitans tanquam ſtimulis admotis exacuit: deinde inuadenti reſiſtit, &c. vt Ariſtot. & Plinius. Et alibi, Eum à quo iniuriā acceperit leo, probe nouit vlciſci, & quamuis ex eo ipſo non ſtatim vltionem ceperit, tanto tamen poſt iram retinet, quoad pœnas pro maleficio ſibi illato ſumpſerit: cui rei teſtimonio eſt Iuba Maurus, pater illius ipſius qui in triumphum Romam admodū puer ductus eſt. Is cum aliquando iter per deſertam regionem faceret, vt gentē quæ ab ſe defeciſſet ſub iugum rurſus mitteret, è ſuo comitatu quiſpiam, cum præſtanti nobilitate, tum egregia pulchritudine adoleſcens rei venatoriç nō imperitus, leonem caſu ſecundum viam animaduerſum ſagitta appetens, non ab ictu directo aberrauit, quin ei vulnus, non tamē mortem, intulit: Vulnere is accepto, ſtatim ſe ſubduxit: tum ille qui vulnus ei inflixiſſet, vna cum cęteris diſceſſit. Anno vertente interpoſito, Iuba rebus, ad quas cum exercitu profectus fuiſſet, præclare geſtis, eadem via regreſſus eſt ad eum locū vbi anno antè leo vulnus excepiſſet. Is ſanè etſi in magna hominū multitudine erat adoleſcens, ab inuadendis tamē cæteris ſuum impetum ſuſtentauit: illum duntaxat qui ſe anno antè læſiſſet corripuit, & furorem acerbiſſimum, quem tandiu quàm dixi, ſeruaſſet, in illum ipſum hominem peradoleſcentem, quem ab alijs internoſſet, effudit, ac ſimul dilacerauit, nec illum quiſpiam ab hac potuit calamitate vindicare. At grauiſſima leonis ira perterrefacti, quà potuerunt, fugam quæſiuerunt, Hactenus Aelianus. Ὥς τε λέων ὑπ' ἄκοντι πεπυμμένος, ὅν τ' ἐν ὄρεσσι Ἀνέρες ἀμφιπένονται· ὁ δ' ἰλλόμενος περὶ ὁμίλῳ, τῶν μὲν οὐκ ἀλέγει· ἐπὶ δ' ὄσσεται οἶοθεν οἶος Ἀνδρα τὸν ὅς μιν ἔτυψε παροίτατος, οὐδ' ἐδάμασσεν, Apollonius Argonaut. 2 Non ad venationem, nec ad pugnā eadem via leo & leæna proficiſcuntur: cauſam periti ad notionem animalium afferunt, eorum robur corporis eſſe, ſuis enim eatenus viribus confidunt, vt vterq; non egeat alterius, Aelianus. Οἱ δὲ σκύμνοι τῶν γονέων (videtur χωρὶς addendum) πίστει τοῦ δυσεπιβουλεύτου καὶ θάρσει τῆς οἰκείας δυνάμεως, ἐπὶ θήραν ἀπονέμονται, Pollux. Hoc eſt, Catuli adeò nihil metuunt inſidias, & ſuis viribus confidunt, vt ſoli ſine parentibus venatum prodeant.

Leo (vt lupus etiam Alberto) quamuis in edendo (vel cum eſurit) ferociſſimus ſit, tamen paſtus & fame iam vacans, facilis mitisq; maiorem in modum eſt, Ariſtoteles. A prima ætate cicur factus, cum manſuetiſſimus eſt, tum vero eius occurſatio facilima & iucunda: luſionibus delectatur: quiduis; modò id ſuo altori gratum eſſe ſentiat, libenter ſuſtinet, Aelianus. Et rurſus, Cibo completus manſueſcit, & ſimul luſionibus delectari fertur. Leo perfacilis eſt ad ludendū: ſed ludi eius frequenter malè exeunt, nec ante multū temporis ludum deſerit, Albertus. Leonibus manus magiſter inſerit, oſculatur tigrim ſuus cuſtos, Seneca in epiſtolis. Et rurſus, Tigres leonesq; nunquā feritatē exuunt, aliquando ſubmittunt, & cum minimè expectaueris, exaſperatur toruitas mitigata. Leones iugū ſubeunt, Plinius: Vide capite quinto de leonibus ad ſpectacula adhibitis: vbi M. Antonium primum eos iugo ſubdidiſſe dicetur. Leones & Elephanti vt in India, ſic & in Aethiopia quoq; capti ſeruire coguntur, Philoſtratus. Plutarchus in Politicis præceptis, Annonem coactum ſcribit vertere ſolum exilij cauſa, quod in expeditionibus leonē haberet σκευοφόρον, id eſt ſarcinas ferentem: veluti eſſet id argumento, eum τυραννικὰ φρονεῖν, id eſt ad tyrannidem aſpirare. Meminit hiſtoriç Plinius, ſed aliter, Cęlius. Primus autē hominum leonem manu tractare auſus, & oſtendere manſuefactum, Hanno è clariſſimis Pœnorū traditur: damnatusq; illo argumento, quoniam nihil non perſuaſurus vir tam artificis ingenij videbatur: & male credi libertas ei, cui in tantū ceſſiſſet etiā feritas, Plinius. Hāno Charthaginenſis leonem, quo ad vectiones ſarcinarū vtebatur, habuit, vnaq; cum Berenice manſuefactus leo viuebat, linguaq; eius faciei blandiebatur, leniter abſtergens, ac complanas rugas, demulcebat, cum eaq; in menſa conuiuebat, humaniter & apte comedens. Onomarchus Catanæ tyrannus etiam leones habuit conuictores, Aelianus. Et alibi, In Elymæa regione templum eſt Adonidis, vbi leones tantopere cicures ſunt, vt eos qui intra templum ingrediuntur, amplexentur, & adulentur. Atq; etiam ſi quis edens appellet, ij tanquam inuitati conuiuæ, accedunt, & acceptis quæ eis præbuerit, moderatè diſcedunt. Eſt in regno Feſſç planicies quç Adecſen nuncupatur, cui adiacēt ſaltus, in quibus degunt Leones mites ac domeſtici, quos vnus quisq; bacillo abigere poteſt, neq; aliud incommodum præſtant, Io. Leo Africanus. Idem refert in quadam alia regione Africæ quotidie Leones ciuitatē ingreſſos oſſa vicatim colligere, tam cicuratos ac domeſticos, vt horum aſpectū nec fœminæ nec pueri abhorrerent. Leones in India, ſi capiantur, manſueſcunt quidē, modò ne maximi ſint: tum verò adeò aſſueſiunt loro, vt facile ſimiliter atq; canes ad venandos ceruos, apros, tauros, & aſinos ſylueſtres duci queant: ſagaciſſimè.n. (ſicut audio) odorantur, Aelianus. De Amaſide Aegyptiorū rege in leonē mutato, qui manſuefactus ex loro veluti canis ducebatur, &c. vt Philoſtratus ſcribit, dicemus in Philologia. Leones (inquit Apollonius apud Philoſtratum li. 7.) quos manſueſcere volunt homines, iubebat Phraotes verberibus non cędi: nā recrudeſcere verberib. illos aiebat. Nec rurſus blanditijs nimiū leniendos putabat, quia ſic nimiū ſuperbi euaderent. Opinabatur itaq; blanditias minis permixtas facilius ad mores optatos illos poſſe deducere. Id autem nos nō pro ferarū duntaxat manſuefactione dixerimus: ſed tyrannis quaſi frenum quoddā inijcimus, quo ſi vtentur, à mediocritate nunquam aberrabunt. Leo domandus, caniculam iuxta verberandam videns, diſciplina imbuitur, Albertus. Hyberna nocte ſolitarius quidam

dam leo (μυνολέων, vt μονόλυκος) niues & frigus vitandi causa caprile ingressus est: pastores eo viso de se magis quàm capris soliciti magnoq; in metu constituti Iouem seruatorem inuocabant. At leo nocte illic peracta, nec capris, nec viris læsis, mane discessit. Vnde lætati caprarij simulacrum (leonis scilicet) Ioui dedicatum à quercu suspenderunt, Author incertus in Epigrammatis 1. 33. Leones in delicijs atq; item leopardos habuisse narratur Heliogabalus, exarmatos cicuresq;: quos ita instituerant mansuetarij, vt ad mensas secundas iussi accumberent ex inopinato, nemine conscio exarmatas esse feras, Cælius. Heliogabalus ebrios amicos plerunq; claudebat, & subitò nocte leones & leopardos & vrsos exarmatos immittebat, ita vt expergefacti in cubiculo eodem, leones, vrses, pardos cum luce, vel quod est grauius nocte inuenirent, ex quo pleriq; exanimati sunt, Lampridius. Et alibi, Iunxit sibi & leones, matrem magnam se appellans.

Gradientes, mucrones vnguium vaginis corporum claudunt, ne acumina attrita retundantur. Hoc adeò custodiunt, vt non nisi auersis falculis currant, Solinus: vt ex alijs etiam in c. dixi. Vestigia leo quam callidè obliteret & dissimulet, vt fallat venatores, ne catulos in cubili deprehendant, supra hoc in capite dixi in mentione amoris eius in catulos. Vestigia sua terram cauda spargens, operit vsq; ad latibulũ suum, Iorach. Leones in Mauritania muliebribus verbis repelli, eiusque gentis linguam intelligere, Aelianus his verbis asserit: Cum homine Mauro & aliarum rerum communitatem quandam habet, & aquam de eodem fonte bibit. Hunc audio, cum venandi ratione falsus, fame premitur, Maurorum domos adire, ibi si vir adsit, illum ab ingressu prohibere, vique procul arcere: sin domo is abfuerit, & sola mulier ad domum tuendam relicta fuerit, hanc obiurgatorio sermone, illum vt ne vlterius pergat, inhibere: illiq; ita moderari, vt is contineat sese à progrediendo, & minime famis immanitate efferuescat. Intelligit sanè leo vocem Maurysiam. Verborum quibus mulier leonem increpat, huiusmodi sensus perhibetur: Non te pudet, cum sis leo omnium animalium rex, ad meum huguriolum, vti pabulum tibi concilies, mulieri supplicatum venire, viceq; hominis corpore male affecti in muliebres manus respicere, vt muliebri misericordia dignatus, quæ tibi opus sunt, assequaris: quem potius in montibus ad captandos ceruos, aliaque animalia, quæ ad leonis pastum pertinent, exerceri: non autem more caniculi infelicis victum quæritare oporteret. His quasi cantionibus mulieris leo excantatus, afflicto animo & verecundiæ pleno, sensim oculos in terram deijciens, iustis rationibus victus, discedit. Neq; vero, cum equos & canes ob conuictus communitatem minaces hominum sermones intelligere, & timere videamus, mirum videri debet, si leones Mauros homines intelligant, & vereantur. Cui rei testimonio sunt pueri eorum infantes, quos simili atq; catulos leonum æqualique victus ratione vno eodemq; tecto alunt. Quamobrẽ leones Maurysias voces intelligere posse, nec incredibile, nec præter opinionem existimandũ est, Hęc Aelianus. Ex multis intellexi tum viris tum mulieribus, si fœmina in Leonem incidat, eiq; verenda monstret, magno clamore edito demissis oculis discedere. Credat qui volet, Leo Africa.

Leo cunctis animalibus robore, animo & crudelitate antecellit: nec feras tantum, sed homines etiam deuorat. Nonnulli quidem multis in locis vel ducentos equites inuadere audent. Armentorum greges intrepidè aggreditur, & quos capit in proximum nemus suis catulis defert. Equites, vt dixi, est qui quinos aut senos interficiat. Quicquid apprehendit, etiamsi Camelus foret, rictu aufert, Io. Leo Africanus. Leo cuiusuis feræ carnibus gaudet, maximè verò cameli, Philes. Cameli carnes à leonib. comedi solere, testimonio est Herodotus, cum in Xerxis camelos, qui commeatum portarunt, dicit leones inuasisse, & ex alijs animalibus nulla, neq; iumenta, neq; homines attigisse, Aelian. Herodoti hac de re verba in camelo recitaui capite quarto. Leo onagrum odit & venatur, Albertus: nimirum ex Ecclesiastici capite 13. vbi legimus, Venatio leonum onager. Bubalides caprearum generis inuadit, Oppianus. Leo, iam senex, præsertim simias captat, partim cibi, partim remedij causa, vt in c. dixi. Leo & lupus ceruarius (thos) inimici sunt: cum enim carne alantur, victum ex eisdem petant necesse est, Aristoteles 9. 1. Albertus pro leone hic lupum inepte ponit: thoëm vero, id est lupum ceruariũ toboz nominat. Dissident thôes & leones, Plinius. Thôes commissos (clarissima fama) leones Et subière astu, & paruis domuêre lacertis, Gratius. Cum leo insidias bubus molitur, suo robore prudenter vtitur: nam noctu proficiscens ad stabula, fortitudine sua omnes quidem exterret, vnum vt arripiat, Aelianus. Iphicrates scribit leones elephantorum pullos aggredi, quos cum vulnerarint, iam matrib. succurrentibus fugiant. Illas verò cum filios sanguine maculatos viderint, eos interficere, leones postmodũ reuersos cadaueribus vesci, Strabo. Si elephantos, dum in venatione fugiunt, frequentes coactos leones forte perspiciant, alij aliò tanquam hinnuli ab elephantis sibi incredibiliter timentes, sese in fugã conijciunt, Aelianus. Canes Indici robore & animo tantum valent, vt alijs ferè bestijs neglectis leones tantum sibi pares ad pugnã & se dignos antagonistas existiment, vt pluribus in Canis robusti historia cõmemoraui. Lauzani feram apud solum authorem libri de naturis rerum inuenio, vt Vincentius Bell. citat inter quadrupedes his verbis: Lauzani est animal à cuius crudelitate nulla bestia esse tuta potest: nam & ipsum leonem omnibus formidabilem deterit, suo tamẽ generi parcit, in cætera grassatur atq; reliquas bestias deprædatur. Et cum hæc scelus in alijs persequatur, propriæ tamen iniquitatis nõ meminit, &c. Ego lauzani, si qua est ita dicta fera, non aliam quàm tigrin esse coniecerim, vt vnam omnium sæuissimam simul & robustissimam, cum vel elephanti vestigia spernat, & nonnullis in locis duplo maior leone reperiatur. Martialis quidem leonem etiam ferum à tigride cicure discerptũ scribit. Leo non solum rugitu suo cæteras terret feras: sed & prædæ semper inhians, caudæ suæ descriptione per summum puluerem aut niuem protractæ, circulum describit, cuius circunferentiam transire non præsumunt bestiæ inclusæ, Liber de naturis rerum: ridiculè quidẽ, ac si leo magiam calleat. Et rursus, Ad leonis rugitum animalia omnia figunt gradum, etiam quæ eum nunquam viderunt vel experta sunt. Item Ambrosius, Voci eius (inquit) tantus inest terror naturaliter, vt etiam animantia quę per celeritatẽ impetum eius euadere possunt, rugiente eius sonitu velut quadam vi attonita atq; icta deficiant. Et Glossographus in verba prophetæ Amos, Nunquid rugiet leo in saltu nisi habuerit prædã? Leo, inquit, cum famẽ patitur, si videt prædam, dat rugitum, quo audito feræ stant fixo gradu stupefactæ. Corium leonis cum corio lupi positum, depilat ipsum (hoc etiam de hyænæ ac pardalis corio scribitur) & similiter alia coria, Rasis & Albertus. Leo veneno serpentis occiditur. Eximia leonis pulchritudo per comantes ceruicis toros excutitur, cum subito à serpente os pectore (tenus) attollitur: itaque coluber ceruum fugit, sed leonem interficit, Ambrosius. Leo scorpionem vbicunq; viderit, velut hostem vitæ suæ fugit, & abhorret, Albertus & Physiologus. Exiguo scorpionis aculeo exagitatur, Ambrosius. Ἀλλ' ὁ μὲν δράκων μεγέθει μέγιστος ὤν, τῷ χραίνειν τὸν λέοντα κατηκίζετο. ὁ δὲ λέων ἤλγει μὲν καὶ τῇ ἀλκαίᾳ πρὸς ἀμύνας διηγείρετο, Λογοθέτης in vita S. Marcelli vt citat Suidas. Leo pro mure (id est viso mure) fugit, Rasis in Almansore: Aristoteles de leone scribit quòd aliquando ὗν, id est suem (non μῦν, id est murem) timuerit, vt supra citaui.

Galli

Galli terrori sunt etiam leonibus generosissimis ferarum, Plinius. Tale & tam sæuum animal gallinaceorum cristæ cantusq; etiam magis terrent, Idem. Leonem simul & basiliscum gallinaceus magno terrore afficit, Aelianus. Et rursus, Gallorum cantus leones & miluos exterret (leones terret, miluos extimescit vide Græcum codicem,) metu basiliscos exanimat. Timet leo gallum eiusq; cantum, & eo viso fugit, Zoroastres in Geoponicis 15. Gallum, & maximè album veretur, Ambrosius. Album gallum leo timere dicitur, forte propter speciei contrarietatem: vel quia basilisco similis esse dicitur, Albert. lib. 23. Animalia sunt solaria multa, velut leones & galli, cuiusdam solaris (virtutis) pro sua natura participes. Vnde nimirum est quantum (quòd) inferiora in eodem ordine cedant superioribus, quamuis magnitudine potentiaq; non cedant. Hinc ferunt gallum à leone timeri quàm plurimum & quasi coli: cuius rei causam à materia sensuue assignare non possumus: sed solum ab ordinis superni contemplatione: quoniam videlicet solaris præsentia virtutis conuenit gallo magis quàm leoni, Proclus in libro de sacrificio & magia. Gallum quidem maxime Solare animal esse, in historia eius pluribus docebo: leonem verò cum Solis natura communicare, in Philologia ex Macrobio. Huc pertinent etiam hæc ex quarto Lucretij carmina:

Quin etiam gallum noctè explaudentibus alis
Auroram clara consuetum voce vocare,
Quem nequeunt rapidi contra constare leones,
Inq; tueri: ita continuo meminere fugai:
Nimirum quia sunt gallorum in corpore quædam
Semina: quæ quum sint oculis immissa leonum,
Pupillas interfodiunt acremq; dolorem
Præbent, vt nequeant contra durare feroces.

Gallinaceo (Gallinaceorum, Hermolaus) iure perunctos, præcipuè si & allium fuerit incoctum, pantheræ leonesque non attingunt, Plinius. Vide plura in Gallo D.

De leontophono, qui vrinam leoni exitialem spargit: & escis admixtum eundem interimit, dictum est capite præcedenti. Circa Carras oppidum campis & frumentis incensis, exustæ sunt ferę plurimæ, maximeq; leones per ea loca sæuientes, immaniter consumi vel cæcari sueti hoc modo. Inter harundineta Mesopotamiæ fluminum & frutecta leones vagantur innumeri, clementia hyemis, ibi mollissimæ semper, innocui. At vbi Solis radijs exarserit tempus, in regionibus æstu ambustis, vapore sideris & magnitudine culicum agitantur, quorum examinibus per eas terras referta sunt omnia. Et quoniam oculos, quasi humida & lucentia membra, eædem appetunt volucres, palpebrarum libramentis mordicus insidentes, ijdem leones cruciati diutius, aut fluminibus mersi sorbentur, ad quæ remedij causa confugiunt: aut amissis oculis, quos vnguibus crebro lacerantes effodiunt, immanius (Cælius legit, in amnibus) efferescunt: Quod ni fieret, vniuersus Oriens huiusmodi bestijs abundaret, Ammianus Marcellinus libro 18. Strabo libro 16. circa Meroën similiter leones sub Canis ortum à maximis culicibus expelli scribit.

Leoni pauida sunt ad leuissimos strepitus pectora, Seneca. Et rursus, Curriculi motusq; rotarum versata facies, leonem redegit in caueam. Terrent eum rotarum orbes circumacti, currusq; inanes, Plinius. Extat elegantissimum Alcæi decastichon in sacerdotem Cybeles, qui obuium in monte leonem tympani sonitu perterrefactũ euasit, Anthologij 1. 33. & rursus aliud Antipatri 7. 11. sed hic ab Alcæo variat, quod sacerdotem Cybeles frigus & niues vitandi causa interdiu leonis specum ingressum ait, & leonem sub vesperam reuersum tympano (ex bubalo corio) terruisse. Similiter lupos terreri in ipsorum historia dicam. Ἤχει δὲ καὶ τύμπανα, καὶ κύμβαλα σκολιῶν ἀνὴρ καὶ πάντα εἶναι, καὶ παρδάλει, καὶ λέοντι, καὶ σκυλὶ, καὶ λύκωμα, Pollux 10. 42. qui locus mihi obscurus est, cum aliâs, tum quod neq; ex prçcedentibus neq; sequentibus verbis certi aliquid, quod huc faciat, colligere possum. Verum est quod de leone narratur ignem prçcipuè formidare, vt Homer. quoq; testatur, cum dicat: Ardentesq; faces, quas, quamuis sæuiat, horret, Aristoteles & Aelianus: Græcos Homeri versus recitabo infra in H. C. Leones cum sint natura vehementer ignita (anteriore sui parte) vnde & Vulcano ab Aegyptijs sacri censentur, ob copiam interioris ignis, ęgerrimè intuentur exteriorem, & fugiunt, Aelia. Lupus etiam ignẽ silicibus excusum fugit. Recentior quidam. Ignẽ metuit leo, vtpote natura feruidum animal, Philes. Terrent leonem rotarum orbes circumacti, & gallinaceorum cristę cantusq; etiam magis, sed maximè ignes, Plinius. Igne etiam in retia adiguntur, vt capite quinto dicam in venatione ipsorum. Leones per Solem ingredi actiorem nõ patiuntur: sunt enim acie oculorum acutiuscula & ignẽ interdiu ijdem ob eandem fugiunt, Aphrodisiensis. Vrsos leonesq; mappa proritat, Seneca. Leo calcatis folijs ilicis stupescit, (torpore tenetur.) Aelianus, Zoroastres in Geopon. Si super cortices quercus calcauerit leo, formidabit continuo, Aesculapius. Leo timet lignum quod dicitur lethin, Rasis. Λέων δὲ χαυνοῦται δρόμου τὸ σύντονον, Ὡς θυμὸν κωνεῖον, τοῖς πετάλοις τῆς πρίνου, Philes. Item si conculcat vel appropinquat modo folijs scillę herbę, torpore capitur, Aelianus. Gillius addit, idem accidere si folijs scillæ appropinquet: sed Lupum non Leonẽ alij ex scillæ folijs torpore affici aiunt. Vide in Lupo D. Elleborus & squilla canes & leones plurimos beluasq; interficiunt, Rasis. Democritus adamantida herbam nominat, Armenię Cappadocięq; alumnã: hac admota leones resupinari cum hiatu laxo: nominis causam esse quod conteri nequeat, Plinius. Nauis in qua leo dormit, mergitur plus solito: eodem experrecto, rursus fit leuior, Aesculapius. Oppianus scribit audisse se à leontoconis, Δεξιτερὴν ἀπὸ χεῖρα φέρειν αἴθωνα λέοντα Νάρκης θελκτήριον, τῇ πάντα λυγρῶν (forte λύξ) ἀπὸ γυῖα τὰ θηρῶν. Alij authores hyænam vim soporiferam in dextra manu habere aiunt.

E.

Tartari leones habent venationis cum canibus socios, vt supra in B. dixi. Magnus Cham imperator Tartarorum, leones maximos atq; pulcherrimos habet, ad venandum industrios, Paulus Venetus. Leones Indici, immanissimi quidem sunt, sed capti adeò mansuescunt (modo ne maximi sint) vt loro assuefacti, facile similiter atque canes ad venandos ceruos, apros, tauros, & asinos syluestres duci queant: sagacissimè enim eos odorari aiunt, Aelianus.

Indici canes & alij quidam venatores robusti, tauros, apros & leones aggrediuntur, vt in Canum historia docuimus: maximè verò id faciunt, è tigribus conceptæ canes apud Indos & Hyrcanos. Et truculentus Heloe certare leonibus audens, Fr. Mantuanus de cane. In prouincia Gingui magno Cham regi Tartarorum subiecta plurimi sunt leones, ijque magni & feroces: sed in eadem regione canes tam audaces & fortes habentur, vt non vereantur leones inuadere. Et sæpe fit vt duo canes & vir sagittarius equo insidens leonem sternant: nam quum canes leonem adesse sentiunt, magno latratu eum inuadunt: præsertim verò quando sciunt se hominis auxilio fultos, non desinunt mordere leonem in partibus posterioribus atq; cauda: Et licet leo sæpe rictum illis minetur, huc illucque se vertens, vt illos dilaceret, tamen canibus magna cautela sibi prouidentibus, non facile ab eo læduntur, præsertim cum insequens eques tunc leoni iaculum infigere studeat, quando canes trucidare conatur.

Fug t

inconcinenter admodum vtitur, multaq; deuorat solida, sine vllo dissectu, mox nihil triduo, aut certè biduo edit: ferre enim inediam potest, vt qui iam ad multam satietatem repletus est, Aristoteles. A saturitate leones interim triduo cibis carere Aristoteles tradit: & quæ possint in mandendo solida deuorare (quod & Aelianus scribit:) nec capiente aluo, coniectis in fauces vnguibus extrahere, vt (si fugiendum sit) non in satietatem abeant, Plinius. Ῥοφεῖ δ᾽ ἐνεβρὸν ἐγχεῶς ὅλον θρύχων. Ἀδηφάγον γάρ ἐστι κἂν ἧττον πίνει, Philes. Expletus vel triduo vel quoad primi cibi concocti sint, vt etiam lupus, abstinet, cubandoq; se fouet, Aelian. & Plutarchus. Calida præda semel saturatus, reliquias amplius attingere dedignatur, confidens nimirum nouam rursus prædam se posse venari, Philostratus. Pariter omnes parcunt a sagina: primum quòd alternis diebus potum, alternis cibum capiunt: ac frequenter si concoctio non est insecuta, solitæ cibationi superponunt diem: tum quòd carnes iusto amplius deuoratas, cum grauantur, insertis in ora vnguibus, sponte protrahunt. Sanè & cum fugiendum est in satietate, idem faciunt, Solinus. Saturatus leo carnibus alicuius feræ, reliquias aperto gutture suo halitu inspirat: vnde ita fœtent, vt à nullo animalium attingantur: postridie ad venationē rediens, si quid recens assequatur, hesternas reliquias contemnit: sin minus, ad easdem redit, Philes & Aelianus. Contacta halitu eius nulla fera attingit, &c. Plinius: Vide paulò inferius in mentione excrementorum eius. Saturitatem dierum inedia, vel simia deuorata vomitionibus purgat, Volaterranus: Sed de remedio eius ex simia, infra dicam in morborum eius mentione. Quænam animalia inuadat, siue cibi tantum gratia, siue etiam naturali quodam odio, capite quarto dicetur. Adeunt vrbes, & iniuriam hominibus inferunt, potissimum tempore suæ senectutis: tunc enim per corporis imbecillitatem, & dentium defectionem venari nequeunt, Aristoteles. Leones & lupi cum per ætatem venari non possunt, villas accedunt, vbi homines inuadunt, & rapiunt pueros, Albertus. Leo senex cùm ætate processit & animus (vis) venandi deest, ad stabula & pastorum casas proficiscitur, quòd iam ad montanas prædas persequendas infirmus sit, Aelianus & Philes. Stabula pastorum armentaq; inuadit fame compulsus, vt Homero placet, Nomen authoris excidit: Intelligit autem forte de loco Homeri paulo antè citato ex Iliados decimooctauo, Ὡς δ᾽ ἀπὸ σώματος ἔπι, &c. Polybius Aemiliani comes in senecta hominem appeti à leonibus refert: Quoniam ad persequendas feras vires non suppetant. Tunc obsidere Africæ vrbes: eaq; de causa crucifixos vidisse se cum Scipione, quia cæteri metu pœnæ similis absterrerentur eadem noxa, Plinius. Herbas leo non nisi ægrotus gustat, vt vomat, Niphus: vide inferius in morbis eius.

Leo parùm bibit, Aristot. Aelian. Philes. Rarus est in potu, Plinius. Alternis diebus potum, alternis cibum capiunt, Solinus. Cyrus apud Xenophontem in pędia libro primo, milites strenuos collaudans, Vos, inquit, famem habetis pro obsonio, & aquæ potum fertis facilius quàm leones, ὑδροποσίαν δὲ ῥᾷον τῶν λεόντων φέρετε. Leo nunquam omnino admittere soporem fertur. Sed hoc alijs videtur perabsurdum: neq; enim esse aliquod animal cui perpetua sit vigilia: quod ipsum Aristotelis doctrina prorsum comprobatur. Forte inquiunt (transtulit hæc ex Varino vel Etymologo) vt dorcades apertis oculis leo conquiescit: vnde irrepsit sententia, illum nunquam dormire, Cæl. Sed ambigua est locutio, si quis leonem nunquam omnino admittere somnum dicat: aut enim (si vocem omnino coniungas cum voce nunquam) intelligi potest, eum perpetuò vigilare, quod falsum videtur: aut admittere quidem somnum, sed non omnino admittere, quod verius videtur, vt apparebit ex sequentibus. Aliqui obseruarunt leonem cum dormit caudam mouere, vt ostendat se non omnino dormire (quod & Philes scribit) vt cætera animalia. Quod ipsum Aegyptij se obseruasse gloriantur, leonem videlicet à somno inuictum esse, nempe qui semper vigilet, Aelianus. Hanc ob causam & Soli hoc animal comparant, Solare esse dicentes (vt pluribus in Philologia disseretur. Leo minimum (ἀκαρὲς χρόνε) dormit, sublucentq; quiescentis oculi, Plutarchus Symposiacôn 4. 5. Dicitur quibusdam quoq; leo inter vigilandum præcipuè oculos occludere, quos aperiat dormiens. Hinc templorum claustris leonem symbolicè appingebant priores, Cæl. Leo dormit apertis oculis Philes. Leonis oculus vtiq; permagnus est: at imcumbens oculo pellis longè minor, quam vt oculum totum valeat obtegere: vnde fit vt oculis apertis somno frui videatur, Cæl. Leo minimum (lego, nimium) solicitus de se & catulis suis, dormit apertis oculis quasi vigilantibus, Iorath. Leo non dormit in aliquo specu, sed in aperto, nihil metuens, vbicunq; nox ei inperuenerit, Aelianus & Oppian. Cum ætate processerit, & iam grauis factus fuerit, tum ad venandum infirmus, aut in specubus, aut nemorosis tractibus libenter requiescit, neq; tum vel cum infirmissimis animalibus, ætatis suæ infirmitati diffidens, versari fidenter audet: sed considerans corporis sui imbecillitatem, semper timidè & diffidenter cum ijs agit, Aelian. Leo cum dormit in naui, periclitatur nauis, Author libri de naturis rerum. Nauis dormiente in ea leone, plus solito mergitur: experrecto, rursus alleuatur, Aesculap.

Excrementa. Grauem odorem à leone reddi, nec minus halitum, Aristoteles tradit, Plinius. Et alibi, Animæ leonis virus graue, vrsi pestilens: contacta halitu eius attingit nulla fera, citiusq; putrescunt afflata reliquis. Dubitet autem aliquis an pronomen eius ad leonem vel vrsum referri debeat: & ad vrsum quidem referendum videtur, vtpote vicinius vocabulum: res vero ipsa fortassis ad vtriusq; halitum conuenit. Fœdum odorem leo in cibo relinquit ex suo halitu: proscisso quidem leone interiora grauiter olent, Aristot. Excrementum (alui) rarò emittit: tertio die vel vtcunq; accidit, egerit, idq; durum, aridum, & simile vt canis: flatum etiam alui acerrimum emittit, & vrinam grauiter olentem: vnde fit vt canes arbores odorentur: mingit enim crure elato, vt canes ad stipites, Idem. Vrinam mares crure sublato reddere vt canes, Aristoteles tradit, Plin. Leo in auersum (ex auerso, retro) mingit, mas inquam: nam fœminæ quadrupedum omnes id faciunt, Aristot.

Vehementia (σφοδρότης) præter vim & robur, celeritatem quoq; & concitationem significat. Et hercle genus leonum appellant omnes vehemens, quoniam huius quoq; contentam actionem atq; citatam conspiciunt, Galen. de diff. pulsuum 3. 4. Leonis vis summa in pectore, Plin. Sed de corpore eiusq; partibus & singularum robore, cap. 2. dixit: animi vero fortitudo, & quomodo iram ad defendendum se colligat atque extimulet cauda se flagellando, sequenti capite explicabitur. Semiramis Assyria non si quando leonem aut pardalim, similémue feram interfecisset: sed si leænam esset nacta, in eo sibi placuisse fertur, Aelian. in Varijs, fœminam scilicet mari ceu fortiorem præferens.

Magna leænis libido coitus, & ob hoc maribus ira, Plin. Vêre dum in Venerem propensi sunt, cruentam inter se pugnam exercent, octo aut duodecim vnà (vnam) Leænam insequentes, Io. Leo Africanus. Leones auersi cocunt, Aristotel. Plin: Solin. Leones adeò sunt calidæ naturæ, vt omni tempore desiderent coire, Author obscur. Et Aelianus similiter, Nullo anni tempore à coitu abstinet leo. Sed aduersari videtur Aristot, his verbis: Coit

leo & parit non omni tempore: singulis tamen annis vere parit, &c. Leones, vrsi, lupi, libidinis tempore acrius in eos qui accesserint, sæuiunt, inter se tamen minus dimicant, quia nullū ex ijs gregale est, Arist. Ex leænis & pardis leones quidem procreantur, sed ignobiles & iubarum inopes, Solin. Odore (quo plurimum valet, vt supra dixi) pardi coitū sentit in adultera leo, totaq; vi consurgit in pœnam, idcirco aut culpa flumine abluitur, aut longius comitatur, Plin. Leænam dicunt feruere ad coitum, & leonem non admodum posse coire propter nimium temperamenti calorem, ideo leænam admittere pardum, & hoc odore percipere leonem, sed illa priusquam ad leonem redeat se lauat aquis niuis, vt adulterij odor obliteretur: Sed hoc falsum videtur, Albert. Leopardi historiam in Panthera requires. Philostratus li. 2. de vita Appollonij leænam non ex pardo, sed pardali concipere scribit, his verbis. De leænis narratur ipsas in amorem sui pardales (quanquam Zenob. interpres pardos transtulit, cum alibi pro eadem voce pantheras reddat, idq; rectè) trahere eosq; (addit enim masculinum articulum τοὺς παρδάλεις: sed legendum πορδάλεις cum o. paruo in prima syllaba, vt mas intelligatur: per alpha enim fœmininum est) in leonum cubilibus suscipere. Vbi verò pariendi tempus appetit, in montes confugiunt, & loca pardalibus consueta) pariunt autem maculosos catulos: propterea in densissimis syluis occultatos nutriunt, simulantes venationis causa se à maribus abesse. Leones enim si catulos deprehenderint, lacerant, & sobolem tanquam adulterinam perdunt, ξένων, verbum vt apparet corruptum. Interpres ineptè vertit, matremq; tanquam adulteram abigunt: ego ξαίνουσι legerim, hoc est vnguibus vulnerant & lancinant.) Hyænæ coitu leæna Aethiopica parit crocutam, Plinius & Solinus. Arcadicos canes ab initio ex canibus & leonibus prognatos dicunt, & vocatos esse λεοντομιγεῖς, Pollux & Cælius. Cælius Rhodig. 7. 34. scribit se legisse apud authorem fidei integræ, ouem fuisse in Co insula de grege Nicippi: quæ non ritu naturæ agnum; sed monstrifico partu leonem pepererit: quod ipsi Nicippo tyrannidem portendebat, quam mox assecutus est, quum ædito monstro hominem priuatum adhuc ageret.

Leænas inter omnem vitam (inquit Gellius 13. 7.) semel parere, eoque vno partu nunquam ædere plures quàm vnum, Herodotus in tertia historia scriptum reliquit. Verba ex eo libro hæc sunt: (Græca à Gellio posita omittam, Latinis propter breuitam contentus.) Animalium acerrimum leæna & audacissimum, semel omnino in vita & vnum parit. Enitendo enim cum fœtu pariter matricem proijcit. Rei verò huiusce causa est: quod cum in matrice manens motitari incipit catulus: motus ille vnguiculis præmunitus ferarum longè omnium acutissimis matricem discerpit: tum in maius continuò augescens, multò magis vngues imprimendo exulcerat, ita vt ad postremum dum partus adest, nihil de vtero relinquatur incolume. Homerus autem leones (sic enim fœminas quoque epicœno genere appellat) plures gignere atq; educare catulos dicit, his versibus, Εἱστήκει ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν. Ὧι ῥά τε νήπι᾽ ἄγοντι συναντήσωνται ἐν ὕλῃ ἄνδρες ἐπακτῆρες, Huculq; Gellius. (Idem ferè aliqui de panthera ferunt. Vide in historia eius cap. 3) Quod de leæna fertur, vuluam cum partu emittere, delira fabula est, facta ex ea causa, quod rarum genus hoc animalis est: nec rationem cur ita esset, comperire author ille fabulæ poterat: rarum hoc enim est, nec multis nascitur locis, Aristoteles. Semel ædi partum, lacerato vnguium acie vtero in enixu, vulgum credidisse video: Aristoteles diuersa tradit, Plinius. Quod in sermonem hominum venit, fabula est, catulos vuluam dilacerare, Aelian. & Philostrat. Idem tamen Aelianus variæ hist. lib. 10. hoc eos facere affirmat, his verbis: Οἱ τῶν λεόντων σκύμνοι καταγράφουσι τοῖς ὄνυξι τὰς μήτρας τῶν μητέρων, ἐς φῶς ἐπειγόμενοι. Idem & Aesopus fabulator asserit: Contendebant (inquit) olim vulpes & leæna de generositate: inter alia quum vulpes obijceret, leænam vnum semper parere, suum verò multiplicem esse partum, inq; eo sibi placeret plurimum: respondit leæna, parere se quidem vnum, sed leonem. Quod & in adagium vertitur (inquit Cælius) quum virtutem ac animi excellentiam spectari oportere, astruimus, non vilem numerū & inutilem. Leænæ fœtus intra duos menses perficitur, Philes, & Aelianus. Gestare fertur in vtero menses sex, Philostratus. Leænæ paulatim sterilescunt, ob nimiam fœcunditatem primam: primum enim quinq; aut sex pariunt catulos, tum anno secundo quatuor, mox tres: deinde pari modo per annos singulos minus vno, postremo nullum, cum excrementum omne consumptum iam sit, & ætate desinente semen vnà defecerit, Aristoteles. Leænam primo fœtu parere quinque catulos, ac per annos singulos vno minus (deinde per singulos partus numerum decoquere, pro minuere, Solinus) ab vno sterilescere, Aristoteles tradit, Plinius. Idem scribunt Solinus, Oppianus, Philes, Aelianus. Sed hoc idem Aristoteles alibi de Syriacis priuatim scribens. Leones, inquit, terræ Syriæ quinquies vita pariunt: primum quinq;, pòst vno subinde pauciores, deinde steriles degunt. Cur animantium alia partu sunt numeroso, vt sus, canis, lepus: alia non, vt homo, leo? An quod alia vuluas siue vteros continent multos, totidemq; formandi loculamenta, quibus impleri percupiunt, quibusq; semen genitale diuidendum, inserendumq; est: alia contra se habent, Aristoteles problematum 10. 16. Apollonio & comitibus (inquit Philostratus lib. 1.) stadia viginti Babylone progressis, leæna in itinere accurrit à venatoribus interfecta: erat autem fera ingenti magnitudine, quanta antea visa non fuerat. Circa hanc clamor erat magnus venatorum, & eorum qui ex proximis vicis ad visendam feram concurrerant, qui magnitudinem insuetam & præterea maius aliud in illa admirabantur: cæso enim ventre catulos octo in vtero habentem inuenere. Traduntur autem de leænæ partu huiusmodi: gestare leænam in vtero fœtum mensibus sex, terq; omnino in tota vita parere: parit autem (vt aiunt) prima quidē vice tres, secunda autem duos: quòd si tertiò forte parere illam contingat, vnum duntaxat parere consueuit, quasi natura volente rariora producere quæ magnam in se feritatem habent: (vt transtulit Zenobius Acciolus, & sequitur eum Cælius 29. 9. sed Græca sic habent: τρίτα δὲ ἀποτεμένη τίκτει, μονήρη σκύμνον οἶμαι, μέγαν εἶναι καὶ ἀγριώτερον ἢ φύσεως: hoc est, vt ipse verto: Cum tertium pariendi tempus accesserit, catulum ædit vnicum, magnum nimirum & ingenij ferocioris. Nam & Aelianus similiter scribit, vt paulo superius retuli.) Contemplatus igitur feram Apollonius, cum aliquādiu tacitus perstitisset: O Damis, inquit, nostra ad Indorum regē peregrinatio annua futura est, & præterea mensium octo. Hoc autem ex catulorum numero conijcere licet, quarū singuli singulos denotant menses: ipsa autem leæna integrum annum nobis designat: perfecta enim perfectis conferenda sunt, Hæc Philostratus. Minus autē mirum est tot catulos leænam illam concepisse, cum omnium admiratione spectantium maxima fuerit. Leæna (inquit Auicenna) rarò generat, & ad summum duos concipit, propter caloris intimi vehementiam copiosius nutrimentum reposcentis, vnde numerosior impeditur generatio. Plures quàm duos interdum ædit, Aristoteles. Et alibi, Vere parit, & magna ex parte geminos, sed cum plurimos sex catulos, nonnunquam etiam vnum. Quadrupedes quædam multifidæ catulos inarticulatos propemodum pariunt, vt vulpes, vrsa, leæna, & alia nonnulla: sed omnia ferè cæcos, vt ea quæ modo dixi, atq; etiā canis, lupus, lupus ceruarius, Aristoteles. Et Plinius ex eodem

Viuere annos multos putantur, & quidam qui captus est claudus, dentes complures fractos habebat: quo argumento quidam longam esse leonum ætatem existimarunt: haud enim hoc accidere, nisi longo tempore potuisse, Aristoteles. Et Plinius. Aristoteles (inquit) vitam leonibus longam esse docet, argumento, quòd pleriq; dentibus defecti reperiantur. Viuunt & leones & lupi permultos annos, ita quòd aliquando ob senectutem fiant edentuli, Albert. Leo senectute tabescit, vt etiam delphinus, Aelianus.

D.

Animos leonum frons & cauda indicant. Solinus. Ex cauda quomodo de animo eius iudicandum, vide infra ex Plinio, vbi de fortitudine eius dicemus. Sunt quædam corporis partes, capite secundo à nobis explicatæ (vt pili, frons, oculi, nasus, labia, collum, humerorū in incessu motus) quibus qui leonē referunt, similiter vt ille magnanimi, fortes, & liberales esse indicantur. Aristoteles in Physiognomicis cum corpus leonis descripsisset, idq; viri ideam maximè repræsentare demonstrasset, vt pantheram fœminæ, corpore simul & animo: qui in viris, inquit, fortior est & iustior, in fœminis contra, subiungit: Corpus igitur leonis huiusmodi est: τὰ δὲ περὶ τὴν κεφαλὴν, δεκτικὸν (lego ψυχὴν, vt & interpres: & pro δεκτικὸν, μεταδοτικὸν) ἐλεύθερον (melius ἐλευθέριον) μεγαλόψυχον, καὶ φιλόνεικον (interpres legit φιλόνικον, per iota in penultima, quod placet) πρᾶον καὶ δίκαιον, καὶ φιλόστοργον πρὸς ἃ ἂν ὁμιλῇ. Hoc est vt ipse verto, Quod animum leonis attinet, animal est liberale & ingenuum, magnanimum, victoriæ studiosum, mite, iustum, & pio quodam amore in eos quibus cum versatur afficitur. Leonum genus breuius crispioreq; pilo, ignauius est: alterum longius piloq; probiore, generosius, Aristot. Vide supra capite secundo, vbi etiam secundum regiones diuersa eorum ingenia esse, ex Alberto recensui.

Pastor sæpe in pastionibus (venator in montibus) leonem aspicit pro catulis acerrimè propugnantem, & præclarè contemnentem factam saxorum lapidationem, & crebram missionem telorum: neq; vel infinitis vulneribus confectus, inuicto robore animi prius omittit eos tueri, quàm omnino moriatur: neq; enim sanè tantopere sua morte mouetur, quam vt ne ab antro sui catuli abripiantur, Gillius: transtulit autem ex Oppiani de piscatione libro 1. Aiax circa Patrocli cadauer stabat, ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν, ᾧ ῥά τε νήπι' ἄγοντι συναντήσωνται ἐν ὕλῃ Ἄνδρες ἐπακτῆρες. &c. Homerus Iliados ρ. Hic Scholia addunt, Notandum quòd etiam leones mares, catulos ducunt. At Varinus, Leonem (λέοντα) inquit, veteres obseruarunt Iliadis φ. de fœmina dici, tanquam leænā fœminino genere proferre Homerus nusquam solitus sit, cum de Diana etiam ita canat, Ἐπεί σε λέοντα γυναιξὶ θῆκε Ζεύς, vbi λέοντα pro λέαιναν accipere oportet. Qui hoc dicunt, à leone mare catulos duci negant: (ἰστέον ὅτι καὶ ὁ λέων ἄρρην σκυμναγωγεῖ (lego σκυμναγωγεῖ.) Quamobrem Zenodotus reijciebat hos versus, leonem ipse de mare tantum intelligens, marem vero catulos ducere negans. (Negationem in Græco deesse apparet.) Atqui Antimachus & alij à leone mare catulos duci affirmant, Hæc ille. Gellius quidem 13. 7. (vt præcedenti capite recitaui) leonis vocabulū epicœnum esse. & de fœmina quoq; accipi ait. id quod nos pluribus in Philologia probabimus. Mihi certe leonem marem, tam forte & generosum animal, vt maris ideam maximè omnium repræsentet, quod fœminæ etiam venando se adiungere non soleat, fœmina cum catulos circunducendi officium subire, verisimile non fit. Philostratus quidem in vita Apollonij, etsi leænæ nomen aliàs vsurpet, tamen libro secundo iam dictum Homeri locum, vt apparet, sic reddit: Ἐντυχεῖς δήπου καὶ τῶν Ὁμηρείων λεόντων ἑνί, ὃς ὑπὲρ τῶν ἑαυτοῦ σκυλάκων δεινὸν βλέπει, καὶ ῥωννύει ἑαυτὸν μάχης ἅπτεσθαι. Cæterum Oppianus libro tertio de venatione, commemorans feras quæ amore in fœtum cæteris antecellant (lynces, leones, pardales, tigrides) paulò post non leoni sed leænæ attribuit, pro catulis contra venatores vel ad mortem vsq; depugnare, id quod libro primo de piscatione leoni (λέοντι) simpliciter attribuerat. Sed vtrunq; locum apponam. Prior huiusmodi est: Fœtum suam, inquit, excellenter amant, lynces, leones (λέοντες,) pardales, tigrides. Et si quando ad latibula sua reuersæ (πάλιν νεύμεναι, in fœminino genere, cum lynces & leones in masculino genere prius posuerit, pardales & tigrides in fœminino: debuerat autē nomina & participia masculina subijcere, nisi fœminas tantum intellexisset) catulis, quos venatores subtraxerint, vacua deprehenderint, miserabili voce non aliter exclamant plorantq;, quàm eiulare solent mulieres, cum regio patria armis vastatur & igne consumitur. Posterior locus, Ὣς δὲ καὶ ἐν θήρεσσιν ἐελδόμενοί τε λέαιναι, Πάρδαλιές τε θοαὶ, καὶ τίγριδες αἰολόνωτοι, pro catulis aduersus venatores armis & telis omnibus vel ad mortem vsq; neglectis depugnant. Cum pro catulis fœta dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne venabula expauescat, Plinius. Solinus hoc simpliciter de leonibus & in masculino genere proferens, Septi, inquit, à venantibus obtutu terram contuentur, quo minus conspectis venabulis terreantur. Homerus à leone pro catulis pugnante, Iliados ρ. vt supra citaui hoc fieri ait, Πᾶν [illegible] τ' ἐπισκύνιον κάτω ἕλκεται ὄσσε καλύπτων. (Sed de leone, quòd epicœnum sit nomen, in Philologia dicam pluribus.) Σκύζων leo dicitur, vbi ira feruidus ac turba canum circumuallatus, defixis in terram oculis consurgit in prælium, Cælius. Cum leo ingreditur, nec rectà iter facit, nec simplex ponit vestigium, sed variū imprimit, & multiplex: modo enim progreditur, modo regreditur, tum rursus procedit, idemq; vicissim retro commeat: nunc quasi sursum versus, nunc permistim facit vestigium: deinde partim præcidit viam, partim obliterat, vt ne venatores eius vestigijs insistentes, lustrum, vbi cum suis catulis habitat, reperire possint: quod diuino munere proprium naturæ leonum donatum est, Aelian. Sic & Philes, Vestigia, inquit, variè inuoluta obliterat, & incerta reddit, tum eundo redeundoq; obliquè, tum cauda confundendo, ne catuli furto subtrahi possint. Cum à venatoribus quæritur, sua vestigia cauda tegit, ne possit inuestigari, Physiologus. Inuolutis semper pedibus ambulat, tanquam vagina conditis intus vnguibus, ne attritis acies retundatur, tum vt ne ansa vestiganti præbeatur. Haud enim vnguis leonini notam temere inuenias: sed exigua ac cæca quædam vestigia tum faciunt, cum vacillauere & gressu titubauere, Plutarchus.

In Pangio Thracio monte, Eudemus ait, (verba sunt Aeliani interprete Gillio) vrsam quę leonis lustrū non ignorabat, à defensoribus vacuū esse: huius catulos, qui per ætatem se nondū tueri quirent interemisse: mox parentes cum alicunde ex venatu reuertissent. & cum etiam leunculorū cædem factam vidissent, acerrimo, vt par erat, dolore pressos, vrsam insecutos fuisse. Hanc vero summo cum metu quantum potuit itineris contendentem, in primam quanq; arborem conscendisse, ibiq; vt ab illorum insidijs declinaret consedisse: eam autem illi cum se viderent vlcisci nequire, leænam quidem continenter summa diligentia ad arboris truncum insidias molientem excubasse, sursumq; versus intentis oculis sanguinariam aspexisse. Leonem vero similiter atq; hominem ex liberorum morte mœrentem, longe lateq; summo cum dolore totis montibus errasse, dum materiariū fabrum offendisset, cuius è manibus magnopere exterriti securim vbi is excidisse perspexisset, sese attollens, illum blande & suauiter amplexabatur, linguaq; illi faciem abstergebat. Quam benignitatem homo sentiens, suis rebus fidere cœpit: leo hunc cauda amplexatus ducebat: neq; securim, quæ huius è manibus effluxerat, illum relinquere permittebat, sed

pede suo securim tollendam esse ostendebat: cum eius significationem homo non intelligeret, securim leo ore accepit, mordicusq; tenens, illi porrexit: ac deniq; illum ad lustrum suum, vbi constrati catuli iacebant, perduxit: id, quod leæna videns, ipsa quoq; ad eos profecta, homini significabat, cladem miserabilem respiceret: atq; postea sua significatione hunc impellebat, suspiceret vrsam. Vnde homo coniectura assecutus aliquam hos ex hac graué iniuriam accepisse, omnes neruos ad excindendam arborem contendit, quam cum euertisset, vrsam præcipitem in terram delapsam feræ distraxerunt. Hominem illæsum leo reduxit in locum, vbi prius ei occurrisset, atq; materiæ quam à principio cædebat, illum inuiolatum reddidit, Hactenus Aelianus. Ex leone procreati (inquit idem) & robustæ & vigentis ætatis fiducia nitentes, longe procedunt ad venandum: ac patrem iam senem secum adducunt, eum impellentes: deinde in media via, quam ingressi fuerint, illum relinquentes, toto animo ipsi in prædæ curam incumbunt, ac tantundem prædæ consecuti, quantum vel genitori satis ad prandium sit, generoso quodam & contentissimo rugitu edito, parentem suum secum, is vt conuiuium ineat, tanquam conuictores ad prandium conuiuam inuitant. Senex tum sensim & pedetentim velut reptans, eò accedens, primo filios amplexatur, deinde lingua eis suauiter, velut horum laudans fœlicem venationem, blanditur: pòst & prandio dat operam, & cum his epulatur. Tametsi Solon qui lege sanciuit filijs parentes alendos esse, hæc eos facere non iussit: sed natura humanis legibus nihil egens, ipsa immobilis lex ad hoc officij munus docuit, Hæc ille. Leones cum senuerint nutriuntur a suis filijs, Tzetzes. Plutarchus in libro Vtra animalium &c. non à filijs parentes, sed quosuis senes à iunioribus ali scribit, his verbis: Est & leo socium animal. Graues annis & confectiam, in communem à iunioribus venatum ducuntur, ac vbi cursu despondêre animum, sedent, euentumque præstolantur: iuuenes interea rem agunt: mox vt successit, clamore in vitulini mugitus formam contemperato, signum dant, vocantq; senes: illi statim vt sensere accurrunt, ac in commune præda fruuntur.

Leones liberales, fortes & nobiles sunt, Aristoteles. Nihil suspicatur leo, nullius suspiciosus est: festiuus, ludibundus, beneuolus admodum suis cum socijs & familiaribus, Idem. Leo amat homines cum quibus consueuit, præcipuè nutritores suos, Albertus. Dolis carent & suspicione: nec limis intuentur oculis, aspicique simili modo nolunt, Plinius. Nunquam limè vident, minimeq; se volunt aspici, Solinus. Creditum est a moriente humum morderi, lachrymamque leto dari, Plin. Leoni tantum ex feris clementia in supplices: prostratis parcit: & vbi sæuit, in viros prius quàm in fœminas fremit, in infantes non nisi magna fame, Plinius. Scribit Auicenna (inquit Albertus) si quis lapidem aut telum leoni immiserit, & aberrauerit, ita vt vel nihil lædat, vel parum, leonem irruere in illum solere & minari (terrere) non tamen interficere: sed forte tantundem incommodi relaturum quantum ipse accepit: addit etiam historiam militis à quo ipse audiuerit, hominis fide digni. Exiuerat ille cum socijs in dextrarijs (equis) ad contemplandum leonem. Dextrarij enim non castrati & fortes ea sunt audacia vt vltro in leones pugnandi gratia ferantur (hoc de charopis equis, id est quorum cælij sunt oculi vel raui, Oppianus scribit) castrati verò adeò timent vt nec calcaribus nec flagris adigi possint vt propius accedant. Equitantes igitur illi inuenerunt tres leones pariter, quorum vni quidam ex eis sagittam immittens aberrauit, sagitta prope caput illius traiecta. Quod animaduertens leo, substitit aliquantisper, cæteri duo præterierunt non velociter fugientes, quos ille paulò post secutus est. Tum miles idem, qui sagittam prius emiserat, in equo ad eum festinauit antequam alijs duobus leonibus coniungeretur, & lancea confodere conatus est: sed iterum vano ictu percussit terram, tangens aliquantulum sine vulnere caput leonis, & simul de equo ad terram delapsus est. Leo autem accurrens, militis caput in galea compressit læsitq;, sed non vulnerauit neque occidit eum, & mox alios leones secutus est. Hic igitur est mos leonis, vt tantundem ferè lædat quantum læsus est ipse, & vnguibus quasi minetur castigetq; hominem, atq; ita dimittat: id quod de lupo etiam fertur, Hactenus Albert. & Auicenna. De hac leonis ceu iustitia quadã in vlciscendo iniurias, plura dicemus infra vbi de fortitudine eius priuatim agetur: & quàm diligenter percussorem obseruet, ibidem. Recentior quidam parum idoneus author libri de naturis rerum, nescio quam feram melosum appellat: quæ valde magna sit & truculentos hostes (verbis eius vtor) persequatur, tanquam ad hæc creata. Rictus (inquit) habet ingentes, dentes quoq; fortes & prominentes, quibus cum audacter aduersarios aggreditur. Et cum hominibus fortibus terribilis sit, puerorum tamen innocentiam & eorum paruitatem mirabiliter perhorrescit, eorumq; verba fugit. Ego quæ pueris parcat, præter leonem nullam apud classicos scriptores bestiam inuenio. Multi captiuorum aliquot leonibus obuijs intacti repatriauerunt, Solinus. Credit Libya intellectum peruenire ad eos precum. Captiuam certe Getulæ reducem audiui, multorum in syluis impetum à se mitigatum alloquio, ausæ dicere se fœminam, profugam, infirmam, supplicẽ animalis omnium generosissimi, cæterisq; imperantis, indignam eius gloria prædam. Varia circa hæc opinio ex ingenio cuiusq; vel casu, mulceri alloquijs feras: quippe & iam serpentes extrahi cantu, cogiq; in pœnam, verũ falsúmue sit, vita non decreuerit, Plin. Getulæ mulieris nomen Iubæ libris comprehensum est. quæ obtestata occursantes feras, impunis redijt, Solinus. Leo in vulnera aut morsus non assurgit, si qui prostratus ab eo est, quibusdam indicijs victum se fateatur. Eam ob rem ferunt hoc distichon pro foribus Romani palatij inscriptum fuisse: Iratos recolas quàm nobilis ira leonis, In sibi prostratos se negat esse feram, Textor. De leonibus & lupis fertur, si inter hominem & aliud animal optio detur, parcere eos homini, Albertus. Sunt vero & fortuita eorum clementiæ exempla. Mentor Syracusanus in Syria leone obuio suppliciter volutante, attonitus pauore, cum refugienti vndiq; fera opponeret sese, & vestigia lamberet: adulanti similis, animaduertit in pede eius tumorem vulnusq;, & extracto surculo liberauit cruciatu. Pictura casum hunc testatur Syracusis. Plinius. Et mox. Simili modo Elpis Samius natione in Africam delatus naue, iuxta littus conspecto leone hiatu minaci arborem fuga petit, Libero patre inuocato: (quoniam tum præcipuus votorum locus est, cum spei nullus est) neq; profugienti, cum potuisset, fera institerat: & procumbens ad arborem, hiatu quo terruerat miserationem quærebat. Os morsu audiore inhæserat dentibus, cruciabatq; inedia, cum penè in ipsis eius telis suspectantem, ac velut mutis precibus orantẽ: dum fortuitu fidens non est contra feram, multo diutius miraculo, quàm metu cessatum est. Digressus tandem euellit præbenti, & quàm maxime opus esset accommodanti. Traduntq; quàm diu nauis ea in littore stetit retulisse gratiam venatus aggerando. Qua de causa Libero patri templum in Samo Elpis sacrauit, quod ab eo facto Græci κεχηνότος Διονύσου appellauere. Miremur postea vestigia hominum intelligi a feris, cum etiam auxilia ab vno animalium sperent. Cur enim non ad alia fêre? aut vnde medicas manus hominis sciunt? nisi forte vis malorum, etiam feras omnia experiri cogit? Hucusque Plinius. His adiungam Androclis serui historiam, quem leo fugitiuum in Africa triennio nutriuisse, & postea feris obiectum (inter quas fortuito idem leo tum captus erat) aduersus pantheram

theram defendisse fertur, ex Aeliano & Gellio 5.14. Cum à senatore Romano, inquit Aelianus, seruus, cui nomen Androcles erat, aufugisset, quia facinus quodpiam nefarium (id vero quale fuerit ignoro) admisisset, & verò in Africam venisset: relictis vrbibus in desertissimam processit regionem, (Quum prouinciam Africam proconsulari imperio Androclis serui Daci dominus obtineret, Androcles iniquis & quotidianis verberibus ad fugam coactus, vt à domino terræ illius præside tutiores ei latebræ forent, in camporum & arenarum solitudines concessit: ac si cibus defuisset, consilium fuit mortem aliquo pacto quærere, Gellius:) Ibique cum ardore solis torreretur, speluncam subiens, ab æstu requiescebat: hæc autem spelunca leonis erat cubile. Postea autem quàm ex venatu leo (gemitus ædens & murmura dolorem cruciatumq; vulneris commiserantia) summo cum dolore quo laborabat ex pede transfixo stirpe à summo præacuta reuertisset, atq; in iuuenem qui intra specum abdebatur, incidisset, ipsum leniter aspexit, ac blandiri cœpit, pedemq; porrexit, & quoad poterat sibi stirpem extrahi rogabat. Ille primo, etsi mors illi necessaria erat, ab eo pertimuit, deinde postquam mansuetam vidisset beluam, & pedis morbum cognouisset, tum id quod pedem vexaret, euellit, tum vero dolore liberauit. (Stirpem ingentem vestigio pedis eius hærentem reuulsit, conceptamq; saniem vulnere intimo expressit, accuratiusq; sine magna iam formidine siccauit penitus atq; detersit cruorem. Ille tunc hac medela leuatus, pede in manibus Androclis posito recubuit & requieuit. Gellius.) Qua curatione leo delectatus, illum hospitaliter & amice tractando, & quæ venaretur (membra opimiora ad specum suggerens, Gellius:) cum illo communicando, præmium salutis persoluit. Is quidem incoctis, vt leonum mos fert, pascebatur: ille vero assis (sole meridiano torrens, cum ignis copiam non haberet, Gell.) vescebatur, communiq; vterisq; mensa secundum suam quisq; viuendi rationem vtebatur. Itaq; totum triennium ibi Androcles ætatem duxit. Cum eiusmodi habitationis illum tæderet, iamq; solicitudinibus eius animus expleretur, à leone discedens (leone venatum profecto reliquit specum: & viam fermè tridui permensus, à militibus apprehensus est, Gel.) vagari cœpit. Cumq;, vbi esset, intellectum fuisset, comprehenderunt eum, vinctumq; Romam ad dominũ mittunt. Hunc dominus cum de his quæ admisisset facinoribus reum facit: ita factum est, vt is sic capite damnaretur, vt distrahendus bestijs daretur. Tum vero ille Libycus leo fortè captus fuit, & in theatrum immissus, simul & eò ad pereundum coniectus est homo leonis aliquando hospes & conuictor. (Multæ ibi, Romæ in Circo maximo, sæuientes feræ, magnitudines bestiarum excellentes: sed præter alia omnia leonũ immanitas admirationi fuit: præterq; omnes cæteros vnus, qui corporis impetu & vastitudine, terrificoq; fremitu & sonoro, toris, comisq; ceruicum fluctuantibus animos oculosque omnium in sese conuerterat. Introductus tum est inter complures cæteros ad pugnam bestiarum Androcles. Hunc ille leo vbi vidit procul, repente quasi admiratus stetit: Ac deinde sensim atq; placidè tanquam noscitabundus ad hominem accedit. Tum caudam more atque ritu adulantium canum clementer & blandè mouet, hominisq; sese corpori adiungit: cruraq; eius & manus propè iam exanimati metu, lingua leniter demulcet. Homo Androcles inter illa tam atrocis feræ blandimenta amissum animum recuperat: paulatimq; oculos ad contuendum leonem refert. Tum quasi mutua recognitione, lætos & gratulabundos vidisses hominẽ & leonem, Gel.) Leo hominem statim agnoscens, totius corporis inclinatione ad pedes illius se abiecit. Interea pardalis (hoc Gellius non habet) Androclem cum inuadere aggrederetur, leo illum, qui videlicet ei aliquando salutem attulisset, ab huius laniatu seruauit, illamque lacerauit. Spectatores, vt par erat, incredibili tenebantur admiratione: qui autem spectacula præbebat (Cæsar, Gel.) Androclem accersiuit, ab eoq; totam rem cognouit. Inde primò rumor in multitudinem affluxit (quæ Cæsari Androcles dixerat, omnia scripta, circumlataq; tabula populo declarata sunt, Gell.) deinde re cognita populus clamorem sustulit, cunctisque confessis multiplicem plausum dedit, homini ipsi & leoni esse largiendam libertatem, Hactenus Aelianus. Gellius præterea addit, Atq; ideo cunctis petentibus (vt scribit Appion quinto Aegyptiacorum, qui se huic spectaculo Romæ interfuisse asserit) dimissus est Androcles, & pœna solutus, & leo ei suffragijs populi donatus. Postea, inquit, videbamus Androclem, & leonem loro tenui reuinctum vrbe tota circum tabernas ire, donari ære Androclem, floribus spargi leonem: omnesque ferè vbique obuios dicere: Hic est leo hospes hominis, hic est homo medicus leonis. Apud Gellium quidem vbiq; Androdus pro Androcles legitur. Ex Gellio etiam Iouianus Pontanus transcripsit lib. 1 Amorum: & Antonius de Gueuara epistola 28. Leonem in Amphitheatro spectauimus, qui vnum è bestiarijs (bestiarij dicebantur qui ludis publicis in Amphitheatro cum bestijs depugnabant. Præclara ædilitas, vnus leo, ducenti bestiarij, Cic. pro Sest.) agnitum, cum quondam eius fuit magister (aliâs minister) protexit ab impetu bestiarum, Seneca in libro de beneficijs. Videtur autem de Androcle intelligere. Mentori pedem porrigenti leo surculum extraxit: Quin & D. Hieronymus leonem simili beneficio demeritus traditur, Volaterranus. Elpis Samius os grande leoni dentibus infixum extraxit, &c. simile beneficium D. Hieronymi in leonem fertur: vnde leo asinum eius clitellarium syluis ligna deferentem diu sit comitatus, semperque domum reduxerit. Quem quum aliquando sopitus à mercatoribus captum perdidisset, perditi lubens operæ se suffecit, clitellisque lignum detulit, tantisper dum paucis post diebus repertum in stabulum fugatis latronibus adduxerit, Textor. Sed authorem vitæ D. Hieronymi Erasmus Roterodamus in eiusdem vita, fabulam quendam & hominem impudenter mendacem facit, miraturq; Volaterranum & alios quicquam inde citare voluisse. Symandium regem Aegyptiorum ferunt leonis domi enutriti opera in pugnis vti solitum fuisse ad victoriam, vt scribit Diodorus Bibliothecæ secundo. Ὁ συμανδύας rex magnus Syrorum leonem habebat in bellis socium, ideo quòd ipsum nutriuisset gratiæ memorem, Tzetzes. Quod de leone Eudemus dicit, non paruam admirationem habet: hoc ipsum eiusmodi est: Iuueni ferarum cicuratori, canem nimirum, vrsam & leonem fuisse, eosq; primum & pacem inter se seruasse, & amicitiam rectè coluisse. Deinde cum canis aliquando & vrsa inter se colluderent, & ludicris morsiunculis conflictarentur, vrsam repentè ad feros mores reuertisse, & canem simul inuasisse, & ventrem misero vnguibus indignissimè distraxisse: cuius atrocitatem facti leonem indignatum, perfidiæ vrsinæ odio, quod & fœdus fregisset, & amicitiam institutam violasset, inflammatum, iusta & merita iracundia contra vrsam & exarsisse, & ab ea pares pœnas, quibus illa prius canem affecisset, repetijsse, Aelianus.

Albertus Crantzius in Saxonia lib. 8. cap. 24. vbi de Leone quem rex Angliæ inclusum habebat loquitur: ferunt bestiam (inquit) internoscere nobilem sanguinem à degeneri. Ad hoc probandum duo mirabilia & notatu dignissima affert: tandem concludit, Leonem nullius nisi impauidi hominis vocem contremiscere.

Ioan. Rauisius Textor in Epithetorum libro leonis historiam scribens, quales hæ feræ erga sanctos aliquos

 & mar-

& martyres ad pœnam eis obiectos, se præbuerint, recenset: cuius nos hic verba recitabimus, ordine quodam literarum, de viris primum sanctis, postea de mulieribus & virginibus. Sciendum est autē hanc in martyres leonum clementiam, non ex ipsorum natura, sed maiore vi profectam, quę pijs promittit impune eos super aspidem & basiliscum ambulaturos, & tutò leonē draconem'ue conculcaturos, Psal. 91. Antonio eremitæ, inquit Textor, quum ad excauandam foueam (qua Pauli primi anachoretæ humaretur cadauer) sarculum deesset, duo leones terrā vnguibus effoderunt, ac fossari: seu (si mauis) libitinarij subierunt munia. Daniel propheta à Babylonijs in carcerem coniectus, famelicisq; leonibus (quibus dietim ad escam duo damnatorum corpora, ac totidem dabantur oues) deuo̅tus, eisdem tamen mansuefactis, periculum euasit: Vide in historia Danielis, cap. 6. & 14. de Daniele bis obiecto leonibus, bis seruato, & mox iniectis illis qui eum falsò accusauerant, deuoratisq; Eleutherius & Prisca virgo leones (quibus hæc Claudij Cæsaris, ille Adriani mandato fuerant deuoti) mansuefecerunt, cicuresque reddiderunt. Macarius cum leænæ (cuius cauernæ cellam habebat vicinam) catulos cæcos visu donasset: belua præstiti obsequij gratiam referens, pelles ouium eidem plurimas memoratur attulisse. Primo & Fœliciano martyribus adductis ad tormentum leones nihil tamen nocuerunt. Tharaco martyri blanditus est leo, cui maximi præsidis iussu datus fuerat in pabulum. Vitum, Modestum, & Crescentiam martyres quum Diocletianus leoni obiecisset deuorandos, fama est bestiam columba mitiorem ad eorū pedes supinam decubuisse, neq; vlla in re sanctis incommodasse. Eleutherius episcopus à leonibus duobus immissis innocuus euasit, Textor. Ferunt itidem leonem pedibus terram effodisse, vbi conderetur Mariæ Aegyptiacæ cadauer, idq; Zozimæ abbatis mandato. Irruentibus in Teclam virginem vrsa & leone, acerrimo conflictu leęna reluctata est, solo seruandę puellę desiderio. Martinā viri consularis filiam quum nullæ terrerent catenæ, nulla à fide verbera dimouerent, nullæ ad Apollinis cultum pollicitationes inducerent: leo Alexandri imperatoris iussu cauerna eductus, sese ad virginis pedes blandiente cauda, armisque & iuba demissis inclinauit, qui tamen ad inferendam mortem fuerat solutus. Dariæ virginis sub imperatore Numeriano bestijs adiudicatæ leęna cellam ingrediens, puellam ab omni iniuria non ferarum modo, sed satellitum quoq; tutata est. Hæc omnia Textor. Ignatius episcopus Antiochenus, item Satyrus & Perpetua martyres leonibus obiecti, ab eis deuorati sunt, vt referam in h.

Leo ideam maris maximè omnium refert, vt pardalis fœminæ, Aristoteles & Adamantius. Leo vt animosus & fortis est ingenio, ita corporis forma id præ se fert, Adamantius. Iracundum genuit natura, vtpote fortissimum, Cardanus. Leonum animi, inquit Plinius, index cauda, sicut & equorum aures. Nanq; & has notas generosissimo cuiq; natura tribuit. Immota ergo placidus, clemens, blandientiq; similis, quod rarum est: crebrior enim iracundia eius. In principio terra verberatur: incremento terga, ceu quodam incitamento flagellantur. Cum blanditur caudam habet immobilem: iratus vero quatit primo terram, postea dorsum, & sic insilit, Albertus. Vide etiam supra capite secundo in caudæ mentione. Alexander Aphrodisiensis problematum 1. 144. ad quæstionē cur plurima ex animalibus suas peruibrare caudas soleant, cum notos sibi agnoscunt: & cur leo iratus costas per caudā verberet atq; etiam taurus: Quoniam, inquit, dorsi medullam ad caudam vsq; habent porrectam, quæ vim continet animalem, & motionis authorem: igitur cum animal notum sibi agnoscat, per caudam quasi per manum ritu hominum excipit, & partem sui corporis mouet quæ agilior & promptior est. Leonum vero & taurorum anima, vt per iram affici potest cum natura, sic eandem naturā propterea moueri vehementius cogit, vt etiam homines sæpe manus, aut aliquam sui corporis partem per iram percutere nouimus. Cum enim ilico vlcisci animus nequeat, alio quodā modo feruorem suum extinguit, id est ictu, aut strepitu, aut alio quolibet generis eiusdem remedio, Hæc ille. Leo ne quid ignauè faciat, flagellans semetipsum cauda excitat, Aelianus. Hoc & Lucanus innuit libro 1. Pharsaliæ, Cæsarem ante transitum Rubiconis de inuadenda patria cogitantem, leoni comparans, vbi ait:

Inde moras soluit belli, tumidumq; per amnem
Signa tulit propere: sicut squallentibus armis
Aestiferæ Libyes, viso leo cominus hoste
Subsedit dubius, totam dum colligit iram.
Mox vbi se sæuæ stimulauit verbere caudæ,
Erexitq; iubas, vasto & graue murmur hiatu
Infremuit: tum torta leuis si lancea Mauri
Hæreat, aut latum subeant venabula pectus,
Per ferrum tanti securus vulneris exit.

Non possum prętereire eadem de re elegantissimos etiam Homeri versus Iliados ypsilon, qui sunt huiusmodi:

Πηλείδης δ' ἑτέρωθεν ἐναντίον ὦρτο λέων ὣς
Σίντης, ὅν τε καὶ ἄνδρες ἀποκτάμεναι μεμάασιν
Ἀγρόμενοι πᾶς δῆμος, ὁ δὲ πρῶτον μὲν ἀτίζων
Ἔρχεται, ἀλλ' ὅτε κέν τις ἀρηϊθόων αἰζηῶν
Δουρὶ βάλῃ, ἐάλη τε (συνεστράφη, εἰλήθη) χανὼν, περί τ' ἀφρὸς ὀδόντας
Γίγνεται, ἐν δέ τέ οἱ κραδίῃ στένει ἄλκιμον ἦτορ,
Οὐρῇ δὲ πλευράς τε καὶ ἰσχία ἀμφοτέρωθεν
Μαστίεται, ἑὲ δ' αὐτὸν ἐποτρύνει μαχέσασθαι.
Γλαυκιόων (πυῤῥῶδες καὶ φοβερὸν βλέπων, ἀφ' οὗ ἀγελούμενος) δ' ἰθὺς φέρεται μένει, ἤν τινα πέφνῃ
Ἀνδρῶν, ἢ αὐτὸς φθίεται πρώτῳ ἐν ὁμίλῳ.

Hic in Scholijs additur, Leo cauda seipsum flagellare solet. Habet autem in cauda conditum inter pilos stimulum nigrum veluti corneum, quo cum pungitur, præ dolore magis irritatur. Hæc verba de leone cauda se flagellante citat etiam Varinus in voce Παραβολὴ: hoc simili poëtam proponere dicens, τὸ μέλλον μὲν, εἰς τέλος δὲ γενναῖον. Leonum genus alterum breuius est, crispioreq; pilo, quod ignauius est: alterum longius piloq; probiore, quod generosius est, Aristot. In venatu dum cernitur nunquam fugit aut metuit: sed etiam si uenantiū multitudine cedere cogitur, sensim pedatimq; (βάδην, pedetentim) discedit, crebro subsistens atq; respectans: nactus vero opaca, fuga quam maxime potest veloci, se subtrahit, donec in aperta deueniat, tum rursus lente incedit. Sed si quando locis nudis atq; patentibus cogitur fugam aperte arripere, currit contentus, nec salit, cursumq; eius continens, vt canū intenditur: cum tamē ipse insectatur, vbi iam propinquàrit, insilit, Arist. Generositas maximè in periculis deprehenditur: non in illo tantummodo, quòd spernens tela diu se terrore solo tuetur, ac veluti cogi testatur: cogiturq; non tanquam periculo coactus, sed tanquam amentia iratus. Illa nobilior animi significatio, quamlibet magna canum & venantium vrgente vi contemptim, restitansq; cedit in campis & vbi spectari potest: idem vbi virgulta syluasq; penetrauit, acerrimo cursu fertur, velut abscondente turpitudinem loco. Dum sequitur, insilit saltu, quo in fuga non vtitur, Plinius. Nunquam terga vertit in fugiendo, sed sensim pedetentim q; se recipit, cum fremitu contrà intuens, Aelianus. Cum premuntur à canibus, contemptim recedunt, subsistentesq; interdum ancipiti recessu dissimulant timorem: idque agunt si in campis patentibus ac nudis vrgeantur: nam syluestribus locis, quasi testem ignauiæ non reformidantes, quanta possunt se fuga subtrahunt, Solinus. Cum insequuntur, nisum saltu adiuuant: cum fugiunt, non valent salire, idem. Leonem aiunt cum vrgentur non fugere πτερνοπεδῶν (ἀμεταστρεπτί, εἰς τοὔμπροσθεν, ita vt animus totus in fuga sit, & corpus similiter,

ſimiliter, ne reſpectando quidẽ) ſed ἐντροπαλιζόμενος (quo verbo Homerus vtitur, comparans Aiacẽ virum fortem leoni hoc modo fugienti) quod crebro conuerti ſignificat: ὡς τὸ ὀλίγον γόνυ γουνὶ ἐπαμείβων, ὁ μεταλαβών τις ἐπισκελῶς χωρεῖν λέγει, οὐ φεύγοντας κάλλιον τοῦ ποιητοῦ, ὃς τὸ γόνυ γουνὸς ὀλίγον ἀμείβειν πρὸς τὸ μακρὰ βιβάζειν ἀντιδιέστειλε. Varinus. Sed de greſſu leonis in c. dixi. Verba Homeri Iliad. λ. ſunt, Τρέσσε δὲ παπτήνας ἐφ᾽ ὁμίλου, θηρὶ ἐοικὼς Ἐντροπαλιζόμενος ὀλίγον (κατ᾽ ὀλίγον) γόνυ γουνὸς ἀμείβων. Oppianus de leonibus paraphraſticè dixit, Θῆρες δ᾽ οὐ μίμνουσι, ὀπίσσω φαῦλως γ᾽ ἰόντες. Achilles Aeneæ apud Homerum, τότε δ᾽ οὐ μετατροπαλίζεο φεύγων: οὐκ ἐπεστρέφου, Scholia. Leo in fuga raro aſpicit retrorſum, Albertus: ſed contrarium ſcribunt Ariſtoteles & Homeri interpres, vt iam citauimus, quorum ſententia verior videtur. In fuga, eò quod exacerbatus eſt, irruit in animalia occurrentia: & quando fatigatus eſt, vadit modicum & modicum frendens quaſi dentibus, Albertus. Fugiunt interdum leones demiſſa inter crura cauda, vt canes, Ariſtot. Albertus vero aliter, Leones, inquit, aliquando debilitati timent & fugiunt, demiſſis auriculis, ſicut canis: & hoc faciunt etiam lupi. Iam viſus eſt leo, qui cum ſuem aggrederetur, vt ſetis horrentem aſpexit, fugeret, Ariſtot. Vulneratus percuſſorẽ obſeruat diligentiſſimè: ad quod alluſit Horatius in Epodo ſcribens, Quid vt nouerca me intueris, aut vt petita ferro bellua? Verum eſt quod de eo narratur, percuſſorem agnoſcere, atq; ex obſeruato inuadere (quod & lupus facit, Niphus.) Si quis etiam nõ percuſſerit, ſed infeſtet, hunc ſi ceperit, cum vnguibus lacerat, nec vlla iniuria afficit, ſed quatit ſolum: atq; vbi ita perterruit, dimittit, Ariſt. Vulneratus, obſeruatione mira percuſſorem nouit, & in quantalibet multitudine appetit. Eum verò qui tela quidem miſerit, ſed tamen non vulnerauerit, correptum raptatumq; ſternit, nec vulnerat, Plinius. Corpora magnanimo ſatis eſt proſtraſſe Leoni, Pugna ſuum finem, cum iacet hoſtis, habet, Ouidius 3. Triſtium. Iuſtus eſt leo, inquit Aelianus, & virum qui ſe laceſſiuerit, vlciſcendi modum tenet: Primum igitur cauda ſe incitans tanquam ſtimulis admotis exacuit: deinde inuadenti reſiſtit, &c. vt Ariſtot. & Plinius. Et alibi, Eum à quo iniuriã acceperit leo, probe nouit vlciſci, & quamuis ex eo ipſo non ſtatim vltionem ceperit, tanto tamen poſt iram retinet, quoad pœnas pro maleficio ſibi illato ſumpſerit: cui rei teſtimonio eſt Iuba Maurus, pater illius ipſius qui in triumphum Romam admodũ puer ductus eſt. Is cum aliquando iter per deſertam regionem faceret, vt gentẽ quæ ab ſe defeciſſet ſub iugum rurſus mitteret, è ſuo comitatu quiſpiam, cum præſtanti nobilitate, tum egregia pulchritudine adoleſcens rei venatorię nõ imperitus, leonem caſu ſecundum viam animaduerſum ſagitta appetens, non ab ictu directo aberrauit, quin ei vulnus, non tamẽ mortem, intulit: Vulnere is accepto, ſtatim ſe ſubduxit: tum ille qui vulnus ei inflixiſſet, vna cum cęteris diſceſſit. Anno vertente interpoſito, Iuba rebus, ad quas cum exercitu profectus fuiſſet, præclare geſtis, eadem via regreſſus eſt ad eum locũ vbi anno antè leo vulnus excepiſſet. Is ſanè etſi in magna hominũ multitudine erat adoleſcens, ab inuadendis tamẽ cæteris ſuum impetum ſuſtentauit: illum duntaxat qui ſe anno antè læſiſſet corripuit, & furorem acerbiſſimum, quem tandiu quàm dixi, ſeruaſſet, in illum ipſum hominem peradoleſcentem, quem ab alijs internoſſet, effudit, ac ſimul dilacerauit, nec illum quiſpiam ab hac potuit calamitate vindicare. At grauiſſima leonis ira perterrefacti, quà potuerunt, fugam quæſiuerunt, Hactenus Aelianus. Ὥστε λέων ὑπ᾽ ἄκοντι τετυμμένος, ὅν τ᾽ ἐν ὄρεσσιν Ἀνέρες ἀμφιπένονται· ὁ δ᾽ ἰλλόμενός περ ὁμίλῳ, τῶν μὲν ἔτ᾽ οὐκ ἀλέγει: ἐπὶ δ᾽ ὄσσεται οἰόθεν οἶος Ἄνδρα τὸν ὅς μιν ἔτυψε πρώτιστος, οὐδ᾽ ἐδάμασσεν, Apollonius Argonaut. 2 Non ad venationem, nec ad pugnã eadem via leo & leæna proficiſcuntur: cauſam periti ad notionem animalium afferunt, eorum robur corporis eſſe, ſuis enim eatenus viribus confidunt, vt vterq; non egeat alterius, Aelianus. Οἱ δὲ σκύμνοι τῶν γονέων (videtur χωρὶς addendum) πίστει τοῦ δυσεπιβουλεύτου καὶ θάρσει τῆς οὔσης δυνάμεως, ἐπὶ θήραν ἀπονέμονται, Pollux. Hoc eſt, Catuli adeò nihil metuunt inſidias, & ſuis viribus confidunt, vt ſoli ſine parentibus venatum prodeant.

Leo (vt lupus etiam Alberto) quamuis in edendo (vel cum eſurit) ferociſſimus ſit, tamen paſtus & fame iam vacans, facilis mitisq; maiorem in modum eſt, Ariſtoteles. A prima ætate cicur factus, cum manſuetiſſimus eſt, tum vero eius occurſatio facilima & iucunda: luſionibus delectatur: quiduis; modò id ſuo altori gratum eſſe ſentiat, libenter ſuſtinet, Aelianus. Et rurſus, Cibo completus manſueſcit, & ſimul luſionibus delectari fertur. Leo perfacilis eſt ad ludendũ: ſed ludi eius frequenter malè exeunt, nec ante multũ temporis ludum deſerit, Albertus. Leonibus manus magiſter inſerit, oſculatur tigrim ſuus cuſtos, Seneca in epiſtolis. Et rurſus, Tigres leonesq; nunquã feritatẽ exuunt, aliquando ſubmittunt, & cum minimè expectaueris, exaſperatur toruitas mitigata. Leones iugũ ſubeunt, Plinius: Vide capite quinto de leonibus ad ſpectacula adhibitis: vbi M. Antonium primum eos iugo ſubdidiſſe dicetur. Leones & Elephanti vt in Indis, ſic & in Aethiopia quoq; capti ſeruire coguntur, Philoſtratus. Plutarchus in Politicis præceptis, Annonem coactum ſcribit vertere ſolum exilij cauſa, quod in expeditionibus leonẽ haberet σκευοφόρον, id eſt ſarcinas ferentem: veluti eſſet id argumento, eum τυραννικὰ φρονεῖν, id eſt ad tyrannidem aſpirare. Meminit hiſtorię Plinius, ſed aliter, Cęlius. Primus autẽ hominum leonem manu tractare auſus, & oſtendere manſuefactum, Hanno è clariſſimis Pœnorũ traditur: damnatusq; illo argumento, quoniam nihil non perſuaſurus vir tam artificis ingenij videbatur: & male credi libertas ei, cui in tantũ ceſſiſſet etiã feritas, Plinius. Hãno Charthaginenſis leonem, quo ad vectiones ſarcinarũ vtebatur, habuit, vnaq; cum Berenice manſuefactus leo viuebat, linguaq; eius faciei blandiebatur, leniter abſtergens, ac complanans rugas, demulcebat, cum eaq; in menſa conuiuebat, humaniter & apte comedens. Onomarchus Catanæ tyrannus etiam leones habuit conuictores, Aelianus. Et alibi, In Elymæa regione templum eſt Adonidis, vbi leones tantopere cicures ſunt, vt eos qui intra templum ingrediuntur, amplexentur, & adulentur. Atq; etiam ſi quis edens appellet, ij tanquam inuitati conuiuæ, accedunt, & acceptis quæ eis præbuerit, moderatè diſcedunt. Eſt in regno Feſſę planicies quę Adecſen nuncupatur, cui adiacẽt ſaltus, in quibus degunt Leones mites ac domeſtici, quos vnus quiſq; bacillo abigere poteſt, neq; aliud incommodum præſtant, Io. Leo Africanus. Idem refert in quadam alia regione Africæ quotidie Leones ciuitatẽ ingreſſos oſſa vicatim colligere, tam cicuratos ac domeſticos, vt horũ aſpectũ nec fœminæ nec pueri abhorrerent. Leones in India, ſi capiantur, manſueſcunt quidẽ, modò ne maximi ſint: tum verò adeò aſſueſiunt loro, vt facile ſimiliter atq; canes ad venandos ceruos, apros, tauros, & aſinos ſylueſtres duci queant: ſagaciſſimè.n. (ſicut audio) odorantur, Aelianus. De Amaſide Aegyptiorũ rege in leonẽ mutato, qui manſuefactus ex loro veluti canis ducebatur, &c. vt Philoſtratus ſcribit, dicemus in Philologia. Leones (inquit Apollonius apud Philoſtratum li. 7.) quos manſueſcere volunt homines, iubebat Phraotes verberibus non cędi: nã recrudeſcere verberib. illos aiebat. Nec rurſus blanditijs nimiũ leniendos putabat, quia ſic nimiũ ſuperbi euaderent. Opinabatur itaq; blanditias minis permixtas facilius ad mores optatos illos poſſe deducere. Id autem nos nõ pro ferarũ duntaxat manſuefactione dixerimus: ſed tyrannis quaſi frenum quoddã inijcimus, quo ſi vtentur, à mediocritate nunquam aberrabunt. Leo domandus, caniculam iuxta verberandam videns, diſciplina imbuitur, Albertus. Hyberna nocte ſolitarius quidam

dam leo (μιννολέων, vt μονόλυκος) niues & frigus vitandi causa caprile ingressus est: pastores eo viso de se magis quàm capris soliciti magnoq; in metu constituti Iouem seruatorem inuocabant. At leo nocte illic peracta, nec capris, nec viris læsis, mane discessit. Vnde lætati caprarij simulacrum (leonis scilicet) Ioui dedicatum à quercu suspenderunt, Author incertus in Epigrammatis 1. 33. Leones in delicijs atq; item leopardos habuisse narratur Heliogabalus, exarmatos cicuresq;: quos ita instituerant mansuetarij, vt ad mensas secundas iussi accumberent ex inopinato, nemine conscio exarmatas esse feras, Cælius. Heliogabalus ebrios amicos plerunq; claudebat, & subitò nocte leones & leopardos & vrsos exarmatos immittebat, ita vt expergefacti in cubiculo eodem, leones, vrsos, pardos cum luce, vel quod est grauius nocte inuenirent, ex quo pleriq; exanimati sunt, Lampridius. Et alibi, iunxit sibi & leones, matrem magnam se appellans.

Gradientes, mucrones vnguium vaginis corporum claudunt, ne acumina attrita retundantur. Hoc adeò custodiunt, vt non nisi auersis falculis currant, Solinus: vt ex alijs etiam in c. dixi. Vestigia leo quam callidè obliteret & dissimulet, vt fallat venatores, ne catulos in cubili deprehendant, supra hoc in capite dixi in mentione amoris eius in catulos. Vestigia sua terram cauda spargens, operit vsq; ad latibulū suum, Iorach. Leones in Mauritania muliebribus verbis repelli, eiusque gentis linguam intelligere, Aelianus his verbis asserit: Cum homine Mauro & aliarum rerum communitatem quandam habet, & aquam de eodem fonte bibit. Hunc audio, cum venandi ratione falsus, fame premitur, Maurorum domos adire, ibi si vir adsit, illum ab ingressu prohibere, viquè procul arcere: sin domo is abfuerit, & sola mulier ad domum tuendam relicta fuerit, hanc obiurgatorio sermone, illum vt ne vlterius pergat, inhibere: illiq; ita moderari, vt is contineat sese à progrediendo, & minime famis immanitate efferuescat. Intelligit sanè leo vocem Maurysiam. Verborum quibus mulier leonem increpat, huiusmodi sensus perhibetur: Non te pudet, cum sis leo omnium animalium rex, ad meum tuguriolum, vti pabulum tibi concilies, mulieri supplicatum venire, viceq; hominis corpore male affecti in muliebres manus respicere, vt muliebri misericordia dignatus, quæ tibi opus sunt, assequaris: quem potius in montibus ad captandos ceruos, aliaque animalia, quæ ad leonis pastum pertinent, exerceri: non autem more caniculi infelicis victum quæritare oporteret. His quasi cantionibus mulieris leo excantatus, afflicto animo & verecundiæ pleno, sensim oculos in terram deijciens, iustis rationibus victus, discedit. Neq; vero, cum equos & canes ob conuictus communitatem minaces hominum sermones intelligere, & timere videamus, mirum videri debet, si leones Mauros homines intelligant, & vereantur. Cui rei testimonio sunt pueri eorum infantes, quos simili atq; catulos leonum æqualique victus ratione vno eodemq; tecto alunt. Quamobrē leones Maurysias voces intelligere posse, nec incredibile, nec præter opinionem existimandū est, Hęc Aelianus. Ex multis intellexi tum viris tum mulieribus, si fœmina in Leonem incidat, eiq; verenda monstret, magno clamore edito demissis oculis discedere. Credat qui volet, Leo Africa.

Leo cunctis animalibus robore, animo & crudelitate antecellit: nec feras tantum, sed homines etiam deuorat. Nonnulli quidem multis in locis vel ducentos equites inuadere audent. Armentorum greges intrepidè aggreditur, & quos capit in proximum nemus suis catulis defert. Equites, vt dixi, est qui quinos aut senos interficiat. Quicquid apprehendit, etiamsi Camelus foret, rictu aufert, Io. Leo Africanus. Leo cuiusuis feræ carnibus gaudet, maximè verò cameli, Philes. Cameli carnes à leonib. comedi solere, testimonio est Herodotus, cum in Xerxis camelos, qui commeatum portarunt, dicit leones inuasisse, & ex alijs animalibus nulla, neq; iumenta, neq; homines attigisse, Aelian. Herodoti hac de re verba in camelo recitaui capite quarto. Leo onagrum odit & venatur, Albertus: nimirum ex Ecclesiastici capite 13. vbi legimus, Venatio leonum onager. Bubalides caprearum generis inuadit, Oppianus. Leo, iam senex, præsertim simias captat, partim cibi, partim remedij causa, vt in c. dixi. Leo & lupus ceruarius (thos) inimici sunt: cum enim carne alantur, victum ex eisdem petant necesse est, Aristoteles 9. 1. Albertus pro leone hic lupum inepte ponit: thoëm vero, id est lupum ceruariū toboz nominat. Dissident thôes & leones, Plinius. Thôes commissos (clarissima fama) Leones Et subiere astu, & paruis domuêre lacertis, Gratius. Cum leo insidias bubus molitur, suo robore prudenter vtitur: nam noctu proficiscens ad stabula, fortitudine sua omnes quidem exterret, vnum vt arripiat, Aelianus. Iphicrates scribit leones elephantorum pullos aggredi, quos cum vulnerarint, iam matrib. succurrentibus fugiant. Illas verò cum filios sanguine maculatos viderint, eos interficere, leones postmodū reuersos cadaueribus vesci, Strabo. Si elephantos, dum in venatione fugiunt, frequentes coactos leones forte perspiciant, alij aliò tanquam hinnuli ab elephantis sibi incredibiliter timentes, sese in fugā conijciunt, Aelianus. Canes Indici robore & animo tantum valent, vt alijs ferè bestijs neglectis leones tantum sibi pares ad pugnā & se dignos antagonistas existiment, vt pluribus in Canis robusti historia cōmemoraui. Lauzani feram apud solum authorem libri de naturis rerum inuenio, vt Vincentius Bell. citat inter quadrupedes his verbis: Lauzani est animal à cuius crudelitate nulla bestia esse tuta potest: nam & ipsum leonem omnibus formidabilem deterit, suo tamē generi parcit, in cætera grassatur atq; reliquas bestias deprædatur. Et cum hæc scelus in alijs persequatur, propriæ tamen iniquitatis nō meminit, &c. Ego lauzani, si qua est ita dicta fera, non aliam quàm tigrin esse coniecerim, vt vnam omnium sæuissimam simul & robustissimam, cum vel elephanti vestigia spernat, & nonnullis in locis duplo maior leone reperiatur. Martialis quidem leonem etiam ferum à trigide cicure discerptū scribit. Leo non solum rugitu suo cæteras terret feras: sed & prædæ semper inhians, caudæ suæ descriptione per summum puluerem aut niuem protractæ, circulum describit, cuius circunferentiam transire non præsumunt bestiæ inclusæ, Liber de naturis rerum: ridiculè quidē, ac si leo magiam calleat. Et rursus, Ad leonis rugitum animalia omnia figunt gradum, etiam quæ eum nunquam viderunt vel experta sunt. Item Ambrosius, Vocì eius (inquit) tantus inest terror naturaliter, vt etiam animantia quę per celeritatē impetum eius euadere possunt, rugiente eius sonitu velut quadam vi attonita atq; icta deficiant. Et Glossographus in verba prophetæ Amos, Nunquid rugiet leo in saltu nisi habuerit prædā? Leo, inquit, cum famē patitur, si videt prædam, dat rugitum, quo audito feræ stant fixo gradu stupefactæ. Corium leonis cum corio lupi positum, depilat ipsum (hoc etiam de hyænæ ac pardalis corio scribitur) & similiter alia coria, Rasis & Albertus. Leo veneno serpentis occiditur. Eximia leonis pulchritudo per comantes ceruicis toros excutitur, cum subito à serpente os pectore (tenus) attollitur: itaque coluber ceruum fugit, sed leonem interficit, Ambrosius. Leo scorpionem vbicunq; viderit, velut hostem vitæ suæ fugit, & abhorret, Albertus & Physiologus. Exiguo scorpionis aculeo exagitatur, Ambrosius. Ἀλλ' ὁ μὲν δράκων μεγέθει μέγιστος ὤν, τῷ κέρατι τὸν λέοντα κατηκίζετο. ὁ δὲ λέων ἤλγει μὲν κατὰ τῇ ἀλκαίᾳ πρὸς ἄμυναν διεγείρετο, Λογοθέτης in vita S. Marcelli vt citat Suidas. Leo pro mure (id est viso mure) fugit, Rasis in Almansore: Aristoteles de leone scribit quòd aliquando ὗν, id est suem (non μῦν, id est murem) timuerit, vt supra citaui.

Galli

Galli terrori sunt etiam leonibus generosissimis ferarum, Plinius. Tale & tam sæuum animal gallinaceorum cristæ cantusq; etiam magis terrent, Idem. Leonem simul & basiliscum gallinaceus magno terrore afficit, Aelianus. Et rursus, Gallorum cantus leones & miluos exterret (leones terret, miluos extimescit vide Græcum codicem,) metu basiliscos exanimat. Timet leo gallum eiusq; cantum, & eo visu fugit, Zoroastres in Geoponicis 15. Gallum, & maximè album veretur, Ambrosius. Album gallum leo timere dicitur, forte propter speciei contrarietatem: vel quia basilisco similis esse dicitur, Albert. lib. 25. Animalia sunt solaria multa, velut leones & galli, cuiusdam solaris (virtutis) pro sua natura participes. Vnde nimirum est quantum (quòd) inferiora in eodem ordine cedant superioribus, quamuis magnitudine potentiaq; non cedant. Hinc ferunt gallum à leone timeri quàm plurimum & quasi coli: cuius rei causam à materia sensuue assignare non possumus: sed solum ab ordinis superni contemplatione: quoniam videlicet solaris præsentia virtutis conuenit gallo magis quàm leoni, Proclus in libro de sacrificio & magia. Gallum quidem maxime Solare animal esse, in historia eius pluribus docebo: leonem verò cum Solis natura communicare, in Philologia ex Macrobio. Huc pertinent etiam hæc ex quarto Lucretij carmina:

Quin etiam gallum nocte explaudentibus alis | *Auroram clara consuetum voce vocare,*
Quem nequeunt rapidi contra constare leones, | *Inq; tueri: ita continuo meminere fugai:*
Nimirum quia sunt gallorum in corpore quædam | *Semina: quæ quum sint oculis immissa leonum,*
Pupillas interfodiunt acremq; dolorem | *Præbent, vt nequeant contra durare feroces.*

Gallinaceo (Gallinaceorum, Hermolaus) iure perunctos, præcipuè si & allium fuerit incoctum, pantheræ leonesque non attingunt. Plinius. Vide plura in Gallo D.

De leontophono, qui vrinam leoni exitialem spargit: & escis admixtum eundem interimit, dictum est capite præcedenti. Circa Catras oppidum campis & frumentis incensis, exustæ sunt ferę plurimæ, maximeq; leones per ea loca sæuientes, immaniter consumi vel cæcari sueti hoc modo. Inter harundineta Mesopotamiæ fluminum & frutecta leones vagantur innumeri, clementia hyemis, ibi mollissima semper, innocui. At vbi Solis radijs exarserit tempus, in regionibus æstu ambustis, vapore sideris & magnitudine culicum agitantur, quorum examinibus per eas terras referta sunt omnia. Et quoniam oculos, quasi humida & lucentia membra, eædem appetunt volucres, palpebrarum libramentis mordicus insidentes, ijdem leones cruciati diutius, aut fluminibus mersi sorbentur, ad quæ remedij causa confugiunt: aut amissis oculis, quos vnguibus crebro lacerantes effodiunt, immanius (Cælius legit, in amnibus) efferescunt: Quod ni fieret, vniuersus Oriens huiusmodi bestijs abundaret, Ammianus Marcellinus libro 18. Strabo libro 16. circa Meroen similiter leones sub Canis ortum à maximis culicibus expelli scribit.

Leoni pauida sunt ad leuissimos strepitus pectora, Seneca. Et rursus, Curriculi motusq; rotarum versata facies, leonem redegit in caueam. Terrent eum rotarum orbes circumacti, currusq; inanes, Plinius. Extat elegantissimum Alcæi decastichon in sacerdotem Cybeles, qui obuium in monte leonem tympani sonitu perterrefactũ eusit, Anthologij 1. 33. & rursus aliud Antipatri 7. 11. sed hic ab Alcæo variat, quod sacerdotem Cybeles frigus & niues vitandi causa interdiu leonis specum ingressum ait, & leonem sub vesperam reuersum tympano (ex bubalo corio) terruisse. Similiter lupos terreri in ipsorum historia dicam. Ἤτοι δὲ καὶ τύμπανα, καὶ κύμβαλα σκολιὰ ἀεὶ καὶ πάντα ἐπὶ καὶ παρδάλει, καὶ λέοντι, καὶ σκιὶς, καὶ λύκωμα, Pollux 10. 42 qui locus mihi obscurus est, cum aliâs, tum quod neq; ex pręcedentibus neq; sequentibus verbis certi aliquid, quod huc faciat, colligere possum. Verum est quod de leone narratur ignem pręcipuè formidare, vt Homer. quoq; testatur, cum dicat: Ardentesq; faces, quas, quamuis sæuiat, horret, Aristoteles & Aelianus: Græcos Homeri versus recitabo infra in H. c. Leones cum sint natura vehementer ignita (anteriore sui parte) vnde & Vulcano ab Aegyptijs sacri censentur, ob copiam interioris ignis, ęgerrimè intuentur exteriorem, & fugiunt, Aelia. Lupus etiam ignẽ silicibus excusum fugit. Recentior quidam. Ignẽ metuit leo, vtpote natura feruidum animal, Philes. Terrent leonem rotarum orbes circumacti, & gallinaceorum cristę cantusq; etiam magis, sed maximè ignes. Plinius. Igne etiam in retia adiguntur, vt capite quinto dicam in venatione ipsorum. Leones per Solem ingredi ardorem nõ patiuntur: sunt enim acie oculorum acutiuscula & ignẽ interdiu ijdem ob eandem fugiunt, Aphrodisiensis. Vrsos leonesq; mappa proritat, Seneca. Leo calcatis folijs ilicis stupescit, (torpore tenetur.) Aelianus, Zoroastres in Geopon. Si super cortices quercus calcauerit leo, formidabit continuo. Aesculapius. Leo timet lignum quod dicitur lethin, Rasis. Λέων δὲ χαλινοῖς δρυὸς τι σαίνεται, ... καινὴν, τοῖς πετάλοις ... Philes. Item si conculcat vel appropinquat modo folijs scillę herbę, torpore capitur, Aelianus. Gillius addit, idem accidere si folijs scillæ appropinquet: sed Lupum non Leonẽ alij ex scillæ folijs torpore affici aiunt. Vide in Lupo D. Elleborus & squilla canes & leones plurimos beluasq; interficiunt, Rasis. Democritus adamantida herbam nominat, Armenię Cappadociæq; alumnã: hac admota leones resupinari cum hiatu laxo: nominis causam esse quod conteri nequeat, Plinius. Nauis in qua leo dormit, mergitur plus solito: eodem experrecto, rursus fit leuior, Aesculapius. Oppianus scribit audisse se à leontocomis, ... ἐντὸς Νάρκα θέλει, τῇ πάντα λυγρῶν (forte λυκ) ... Alij authores hyænam vim soporiferam in dextra manu habere aiunt.

E.

Tartari leones habent venationis cum canibus socios, vt supra in B. dixi. Magnus Cham imperator Tartarorum, leones maximos atq; pulcherrimos habet, ad venandum industrios, Paulus Venetus. Leones Indici, immanissimi quidem sunt, sed capti adeò mansuescunt (modo ne maximi sint) vt loro assuefacti, facile similiter atque canes ad venandos ceruos, apros, tauros, & asinos syluestres duci queant: sagacissimè enim eos odorari aiunt, Aelianus.

Indici canes & alij quidam venatores robusti, tauros, apros & leones aggrediuntur, vt in Canum historia docuimus: maximè verò id faciunt, è tigribus conceptæ canes apud Indos & Hyrcanos. Et truculentus Heloc certare leonibus audens, Fr. Mantuanus de cane. In prouincia Gingui magno Cham regi Tartarorum subiecta plurimi sunt leones, ijque magni & feroces: sed in eadem regione canes tam audaces & fortes habentur, vt non vereantur leones inuadere. Et sæpe fit vt duo canes & vir sagittarius equo insidens leonem sternant: nam quum canes leonem adesse sentiunt, magno latratu eum inuadunt: præsertim verò quando sciunt se hominis auxilio fultos, non desinunt mordere leonem in partibus posterioribus atq; cauda: Et licet leo sæpe rictum illis minetur, huc illucque se vertens, vt illos dilaceret, tamen canibus magna cautela sibi prouidentibus, non facile ab eo læduntur, præsertim cum insequens eques tunc leoni iaculum infigere studeat, quando canes trucidare conatur.

Fug e

Fugit tamen leo, metuens ne propter canum latratum alij quoq; canes & homines prouocentur in eum. Et si potest, rectà ad arborem aliquam se recipit, vt ea propugnaculi loco à tergo fruatur, versoque rictu contra canes tota vi sese tutatur. Eques autem accedens propius, non cessat iaculari leonem, donec interficiat: nec animaduertit leo iaculantis ictus donec collabatur, vsque adeò faciunt canes illi negotium, Paulus Venetus 2.49. Leo si in venatu videatur, erubescens dare terga, sese paulatim recipit, si multitudine opprimatur: Remotus ab aspectu venantium, fugam propere molitur, turpitudinem absconsione purgari existimans. Saltu caret in fuga, quo vtitur dum quid insectatur. Vestigia sua callidè obliterat & dissimulat, vt fallat venatores: Sed hæc & alia quædam quæ ad venationis eius historiam referri possunt, capite quarto enumeraui. Si venatori (inquit Pollux) cum alia fera quàm apro res sit, pedibus non tanto interuallo diuaricatis (contra aprum pugnantem venabulum tenere iusserat sinistro pede præmisso, & posteriorem dextrum pedem tantum ab illo distare, quanto in lucta interuallo vti mos est) stare oportet: nam feræ quædam, vt pantheræ & leones, cursu ad venatorem vsque delatæ, cum propè sunt insiliunt. Dirigendus est autem ictus ad pectus & cor, tanquam vulnere in illis eo in loco maximè letali futuro. Leones, inquit Xenophon in libro de venatione, pardi (*παρδάλεις*) lynces, pantheres (*πάνθηρες*) vrsi & aliæ quæcunque eiusmodi feræ, in locis externis (extra Græciam) capiuntur circa Pangæum montem, & Cittum supra Macedoniam: aliæ in Olympo, Mysio, & Pindo: aliæ in Nysa supra Syriam: & ad alios montes quotquot idonei sunt generis huius animalia nutrire. Capiuntur verò partim in montibus aconitico veneno, propter asperitatem regionis, *διὰ δυσχωρίαν* (quod ea scilicet aliud venandi genus, vt per retia & canes, non admittat.) Hoc autem ea re miscentes, qua quæq; delectatur fera, venatores illis obijciunt secus aquas, & si quid aliud adire consueuerint. Partim etiam quæ noctu in plana descendunt, introclusæ (*ἀποκλεισθεῖσαι*, id est exclusæ, ne reditus ad montem eis pateat) equis & armis, nec sine venatorum discrimine capiuntur. Sunt quibus & foueas latas in orbem ducunt, in medio relinquentes profundam lapideam columnam, cui capram sub noctis tempus religatam superponunt, & foueam ramis (*ὕλῃ*) circumsepiunt, ne videri possit, nullo aditu relicto. Illæ audita per noctem voce sepem obambulant, & vbi transitum non inuenerint, transiliunt & capiuntur. Oppianus leonum venationis tres modos describit, quos & Belisarius, sed imperitè transtulit: eorum primus ex Xenophonte quoque iam recitatus est, addemus tamen ex Oppiano quoq;: nam in nonnullis variat: secundus igne, tertius flagellis fit. Primus igitur modus, vt Gillius ferè ex Oppiano transfert, huiusmodi est. Vbi leonis ex spelunca ad aquam proficiscentis tritam viam Libyci venatores obseruarunt, iuxta illam rotundam scrobem & amplam faciunt: in cuius medio columnam excitant (*ὑψηλὸν*, profundam columnam, Xenophon:) de hac agnum lactentem suspendunt, fossam maceria cingunt (*λιμασιὴν κυκλώσαντες ἐπασσυτέροις μυλάκεσσι*) ne cum appropinquat fera, dolosum barathrum videat. Agnus sublime fixus, famelicum leonis cor balatu incitat: accedens igitur, nec diutius circa maceriam versari sustinens, statim transilit, & inopinata fouea excipitur: qua iam inclusus in omnes se partes versat erigens (ad escam magis, quàm vt euadat) & sursum versus impetum facit, Hæc Gillius: sex autem qui sequuntur versus omisit, qui etsi obscuriores sunt, & dubitari de eis potest, ad eundem ne venationis modum adhuc pertineant, an nouum præscribant (quamuis enim Oppianus tres tantum modos se describere profitetur, Aethiopicum qui vltimus est tertium vocans, tamen fieri posset vt pro vno habuerit duos diuersos qui tamen ambo per foueam fiunt.) Græcè saltem à nobis adijcientur:

Οἱ δ᾽ ἄλλοι σκοπιῆς τηλαυγέος ἀθρήσαντες	*Ἀγρευτῆρες ἔρυσαν, ἐϋτμήτοισι δ᾽ ἱμᾶσι*
Δηταμφοι κα[illegible] ἰύσρεφα τευκτὰ μέλεθρα,	*Ὀξηλέον καὶ χεῖσι δόλον κρύψαντες ἐδωδῆς,*
Αὐτὰρ ὅγ᾽ ἐκβόθροιο δοκεύμενος αὐτίκ᾽ ἀλύξειν,	*Ὡς δ᾽ ἐμὸν ἀμφὶ χυτλῷ Λιβύων τηλύφιον αἶαν.*

Vox *μέλεθρα* versu tertio quid sibi velit non assequor. *Κέλυτρον* quidem genus est instrumenti quo pisces capiuntur, nassa nimirum: & forte escam, carnem scilicet, assatam (vt longius etiam nidore allijciatur) venatores in tali quopiã instrumento inclusam (ne ab auibus aut alijs feris rapi possit) demittunt loro in foueam, vbi vel laqueis implicetur leo, vel alioqui propter profunditatem euadere non possit. Versu vltimo pro *δῖμαι*, forte legendum *δάμη*, hoc est domitus, captus vel occisus est. His coniecturis interim vtemur, donec vetus aliquis codex manuscriptus meliora nos doceat. Alter venationis modus per ignem, hic est: Qui accolunt Euphratem (inquit Gillius ex Oppiano) leones hoc modo venantur: Venatores partim in equis fortibus & charopis (de charopo oculorum colore vide supra in Leone B.) vt qui tum celerrimi sint, tum soli audeant obuij leonibus ire, cum cæteri equi leonum aspectum non sustineant: partim pedites retia tendunt. Eorum tres in insidijs collocati ad retia frequentibus pedamentis suffulta manent: vnus in medio, alij singuli in vtroq; retium cornu, ita vt is qui in medio est vtrinq; extremos alios audire possit. *Τρίτατον δ᾽ αὖ ἴδμεν ἐπὶ [illegible] κεραίῃ, Ὅσσιν [illegible] ἀρπτήγιο στολήνης:* alij more bellico circumsedentes, piceas faces ardentes in dextra, in sinistra clypeos habent: nam & ijs concrepant, & incredibilem facium obiectarum metum feris inijciunt. Itaque cum omnes pariter equites circumfusi, inuadunt, & pedites cum strepitu sequuntur: leones vociferatione venatorum territi, non audentes resistere, cedunt: & tum ignis metu, tum virorũ, in retia incurrunt: sic comprehenduntur: similiter nimirum vt pisces noctu à piscatoribus igne in retia adiguntur. Tertius deniq; modus venandi minori labore (*ἀκάματος*, mihi alpha hic *ἐπιτατικὸν* videtur) apud Aethiopes in vsu est. Nempe quatuor viri robusti scutati, & loris vndiq; muniti, & capite galeati, vt oculi tantum naresq; & labia appareant, flagellorum vibratione leoni in spelunca iacenti obstrepunt: Is hanc indignitatem non ferens, ore hianti atque imminenti, inflammataq; oculorum flagrantia, magno cum rugitu erumpit, & tanquam procella & turbo in eos celeriter irruit: illi firmo constantiq; animo eam tempestatem excipiunt: Atque interea cum is vnguibus & dentibus eorum quempiam appetit, alius retro lacessens leonem percutit, & sublato clamore vexat. Tum idem confestim relicto priore, quem iam ore ceperat, ad posteriorem os retorquet. Alij aliunde irritant: at is martium robur spirans, huc & illuc irruit: hunc quidem relinquit, alium vero sublimen corripit. Tandem longo labore fractus, & spumam in ore agens, decumbit, ac nimirum humi stratum, & iam valde quietum, vinculis constringunt, & tanquam arietem à terra tollunt. Hactenus Oppian. *Θηρᾶται δὲ, ἥκιστα μὲν ὁ τέλειος, οὐ πλέγμασιν, ἀλλὰ μηχανήμασι καὶ σοφίσμασι*, Pollux. Hoc est, Capitur leo, difficilimè quidem adultus non laqueis aut pedicis (nam *πλέγμα* videtur idem quod *πλεκτή*, hoc est vt Varinus exponit, *σειρὰ ἐξ ἱμάντων*: quidam in lexico Græcolatino rete exponit:) sed machinamentis quibusdam & dolis. Leones etiam laqueis intricari inuenio, ad palum alligatis iuxta locum aliquem angustum per quem transire solent, &c. vide Crescen. 10.31. Capere leones, inquit Plin. ardui erat quondam operis, foueisque maxime. Principatu Claudij casus rationẽ docuit, pudendam pene talis feræ nomine, pastoris Getuli sago contra ingruentis impetum

impetum obiecto: quod spectaculum in harenam protinus translatum est, vix credibili modo torpescente tanta illa feritate, quamuis leui iniectu operto capite, ita vt deuinciatur non repugnans: videlicet omnis vis constat in oculis. Quò minus mirum sit, à Lysimacho Alexandri iussu simul incluso strangulatum leonem. Item alibi, Nuper inuentum, vrsorum in harena & leonum ora aspergere chalcantho, tantaque est vis in astringendo, vt non queant mordere. Cassiodorus lib. 5. Variarum, quomodo contra belluas decertaretur, scribens, sic habet: Alij tribus, vt ita dixerim, dispositis hostiolis, paratam in se rabiem prouocare præsumunt, in patenti area cancellosis se postibus occulentes, modo facies modo terga monstrantes, vt mirũ sit euadere, quos ita respicis per leonum vngues dentesq; volitare. Quibus cibis vel escis leones occidantur, capite 3. dictum est. In Zaronio monte Africæ Viri validissimi perpetuò *leonibus* insidiantur, quorum & bonam ad Fessæ Regem copiam mittunt. Rex verò venationem hunc in modum instruit: In campo spaciosissimo capsulæ quædam sunt exstructæ tantæ altitudinis, vt in eis erecto corpore quis stare possit: harum quælibet ostiolo clauditur, interius verò armatus homo leonem in aream emissum apertis foribus præstolatur, tum leo quà patêre videt fores, magno impetu currit, quibus identidem reclusis concitatur: *taurum* deinde adducunt contra leonem dimicaturum, ineunt pugnã cruentam, in quã si taurus leonem occiderit, transacta est eius diei celebritas, sin autem leo superior euaserit, mox egrediuntur armati omnes, qui numero ferè sunt duodecim, leonem oppugnaturi. Habet autem quilibet venabulum cuspidis sesquicubitalis. Quòd si armati leonem superaturi videntur, Rex numerũ diminui iubet: sin contrà armatos inferiores vident, protinus Rex cum suis è loco quodam eminentiori, vnde venationẽ conspiciunt, balistis leonem interficiunt. Fit autem sæpenumero vt priusquàm leo interficiatur, illorũ quisquam pereat, reliquis vulneribus affectis. Dimicantium aduersus leonem præmium est, vt singulis dentur aurei decem vnà cum veste noua: neque ad pugnam hanc admittuntur vlli, nisi viribus sint præstantissimi, atq; ex monte Zalag oriundi: qui verò leonibus insidiantur, ex Zaronio monte originem ducunt, Leo Africanus.

Leonum simul plurium pugnam Romæ princeps dedit Q. Scæuola, Publij filius, in curuli ædilitate: Centum autem iubatorum primus omnium L. Sylla, qui postea dictator fuit, in prætura Plin. Primus L. Sylla in Circo leones solutos dedit, cum alioquin alligati tunc darentur, ad conficiendos eos missis à rege Bocho iaculatoribus, Seneca de breuitate vitæ. Post L. Syllam (inquit Plinius) Pompeius Magnus pugnam leonum in circo dedit sexcentorum, ac in ijs iubatorum CCCXV. Cæsar dictator quadringentorum. Pompeius Romæ venationes exhibuit, quibus quingenti leones cæsi, Plutarchus in vita eius. Iugo subdidit eos, primusq; Romæ ad currum iunxit M. Antonius, & quidem ciuili bello, cum dimicatum esset in Pharsalicis campis, non sine ostento quodam temporum, generosos spiritus iugum subire illo prodigio significante: nam quod ita vectus est cum mima Cytheride (citharœda, Crinitus,) supra monstra etiam illarum calamitatum fuit, Plinius. Ant. Heliogabalus quaternos canes ad currum iunxit: eoq; modo vectatus est. Idem leones iunxit, Cybelen se appellans, Lamprid. Leones non mansuefactos exarmare consueuerant, vt olim Heliogabalus: qui dentibus & vnguibus exectis, triclinijs etiam, epulantibus conuiuis, eos immittebat. Sed exarmare pro mansuefacere quidam dixerunt, Grapald. Antoninus Pius centum leones vna missione ædidit, Iul. Capitolin. Fuerunt sub Gordiano Romæ, leones mansueti: sexaginta, archoleontes decem, Iul. Capitolin. Archoleontes quos fuisse conijciamus, in a. dictum est. Acilium Glabrionem consulem in Albanum Domitianus euocauit per Iuuenallum festos dies, quos inibi celebrabat, iussitq; cum ferocissimo leone ac visendæ magnitudinis congredi. Sed prudenter in pugnam prodiens Acilius feram cõfecit: (Id quod Satyricus poëta doctius exsequitur,) Cælius ex Dionis historia. Extat Martialis carmen lib. 8. de eximio quodam leone per Domitianum exhibito in spectaculo, huiusmodi:

Auditur quantum Massyla per auia murmur:
Innumero quoties sylua leone furit:
Pallidus attonitos ad plena mapalia pastor
Cum reuocat tauros, & sine mente pecus:
Tantus in Ausonia fremuit modo terror arena,
Quis non esse gregem crederet? vnus erat.
Sed cuius tremerent ipsi quoq; iura leones.
Cui diadema daret marmore picta Nomas.
O quantum per colla decus, quem sparsit honorem.
Aurea lunata cum stetit vnda iuba!
Grandia quàm decuit latum venabula pectus?
Quantaq; de magna gaudia morte tulit?
Vnde tuis Libye tam felix gloria syluis?
A Cybeles nunquid venerat ille iugis?
An magis Herculeo Germanice misit ab astro
Hanc tibi vel frater, vel pater ipse feram?

Lepus fugit, sus & aper συῤῥήγνυται, leo ἐφορμᾷ, Pollux de venatione vel pugna animalium scribens.

Sanguis hircinus adamantem emollit: item leoninus. Est enim inter cæteros horum sanguis calidissimus. Adamas autem cum frigidus siccusq; sit, ab eo quod sibi maximè contrarium est præcipuè vincitur, Simocatus.

De pelle leonina, qua se quidam vestierunt, dicam in H. e.

F.

Rapacium omnium carnes declinant ad siccitatem, quę facile in corporibus bilem atram generat: maxime verò præ cæteris improbantur lupinæ & caninæ, quòd corruptos gignant humores, Ras. Leonina caro cæteris est calidior, crassa, grauis & difficilis (tardè digeritur, Albert.) Isaac. Dolorem & torsionem (& inflationem) ventris generat, Idem & Alber. Calidior est quam canina, simulque sicca: prodest in cibo paralyticis (vide in G.) Albert. Agriophagi populi in Aethiopia, pantherarum & leonum carnibus vescuntur, Plin. & Solin. dicti (vt apparet) quod animalia edant agria, id est, fera. Barbari inter Caucasum montem & fluuium Cophena, Apollonio & socijs leonum ac pantherarum carnes donabant, Philostrat.

G.

Sanguis leonis confricatus super cancrum, curat eum, Rasis & Albert. Leonis sanguine si quis corpus suum linierit, ab omnibus bestijs erit tutus, Sext. sed Plinius hoc adipi leonis adscribit, vt paulò post referemus. Qui carnes leonis decoctas manducant, phantasmata non patientur, Sext. Leonis caro phantasticos sanat, aurium dolori & cuiuis alij prodest, Aesculap. In cibo paralyticos iuuat, Albert. Si quis ex elaborato leonis aut lupi corio calceos gestet, pes non dolebit, Galen. Euporist. 2.248. ad podagram. Si quis sederit super pellem leonis, recedent ab illo hæmorrhoides, Aesculap.

Leonum pingue curari oportet vt taurorum, Dioscoride teste: Vide in Tauri historia ex Dioscoride & Plinio. Dioscorides cum scripsisset, adipem omnem excalfacere, mollire, rarefacere: taurinum autē aliquantum astringere subdit: Earundem virium compos est, bubulus, vitulinus, leoninus: sed adipem taurinum nō astringere suo loco probauimus. Recentiores quidam obscuri authores, Dioscoridis verba, quæ apud ipsum non reperio (vera tamen esse non nego, & ex Galeno ferè sumpta video) citant hæc: Adeps leonis calidior est quam vllius quadrupedis, & minus (lego magis) extenuat. Inueteratus etiam calidior fit. Hœdorum adeps, inquit Galen. minus tum calidus tum siccus est, quàm caprarum: sed & caprarum minus quam hircorum. & rursus hircorum minus quam leonum. Nam horum adeps omnium propè quadrupedum adipe potentius digerit. Nam & caliditate exuperat, & partium tenuitate. Itaq; si ipsum medicamentis ad vlcera & phlegmonas conuenientibus commisceas, nō modo nihil adiuueris, verumetiam læseris, nimirum addita maiori quam conueniat acrimonia. Inueteratis tamē tumoribus atq; scirrhi in morem induratis, tum neruorum curuaturis (ancylas Græci vocant) & in summa quæcunq; scirrhosa sunt, ijs aptissimus est, in quibus sanè minimè apparet efficax suillus. Taurinus autem ab vtroque ex æquo distat, vt quanto calidior sicciorq; suillo est, tanto superetur à leonino. Hæc Gale. Sepum leonis calidius est & siccius sepo algebut, id est bouis à mari exeuntis, & præstat apostematibus duris (fortius cæteris dissoluit apostemata dura, Haly & Auicen.) Interpres Rasis, ineptissimè vt apparet ex Galeni verbis qui leonis adipem cū terrestrium quadrupedum adipibus confert, suis, hirci, & tauri præcipuè, non vllius marini animantis. Algebut vocem apud Arabicorum nominum glossographos nusquam reperio. Haly eadem ferè quæ Rasis de adipe leonis scribit, sed nihil de algebut, vt neq; cæteri Arabes. Adipe leonis perunctos bestiæ fugiunt, Plin. Sext idem sanguini, non adipi, attribuit. Obscuri quidam autores (Vincent. Bellua. & alij) citant hæc tanquam Dioscoridis verba, Leonis adeps venenis contrarius esse fertur, cum vino adhibitus bestias omnes expellit: & est repercussibilis odoris quo serpentes persequitur. Qui linit corpus suum sepo renum leonis, terrentur ab eo lupi. Aescula. Adipe leonis perunctus fugat omne animal, etiam serpentes, Albert. Si sepo leonis liquefacto inungatur animal, non accedent ad ipsum muscæ, Rasis. Leonis adipes cum rosaceo cutem in facie custodiunt à vitijs, candorémq; seruant, & sanant adusta niuibus, articulorumq; tumores, Plin. Sepum leonis permixtum vnguentis alijs, delet maculas in homine, Albertus: sed apud Rasin, ex quo ille desumpsit, sic legimus: Stercus leonis desiccatum, & permixtum vnguento cum quo aliquis vngatur, delet maculas. Facici tumoribus sarmentorum cinerem alicui ferarum adipi admiscens illinito, leonis videlicet, aut pantheræ, aut vrsi, &c. Aretæus. Adeps leonis remissus statim inunctus omnem dolorem sedat, Sext. Ad neruorum & geniculorum dolorem, Adipem leonis cum medulla ceruina & lactuca teres & commiscebis, tum demū perunges corpus, sanabitur, Idem. Nicol. Myrepsus vnguento 12. ad arthriticos addit adipem leonis, &c. Leonis adeps cum rosaceo quotidianis febribus medetur, Plin. Nonnulli memorant adipem prodesse leonis, Serenus inter hemitritæi remedia. Leonis adipem remissum auribus instillato, à dolore liberat, Sext. Si adipe leonina tonsillæ interius perungantur, eodem die sanabuntur, Marcell. Leonis seuum per clysterem cum alijs quibusdā iniectum ad dysenteriam commendatur à Rasi inter remedia ex capra: proinde capræ potius quam leonis seuum legendum esse puto, vt Dioscorid. etiam habet, vt diximus in Capra G. Adeps leonis cum eiusdem felle ad comitiales laudatur, vt mox dicā. Ad alopecias miscetur adeps leoninus apud Galen. κατ. τόπ. Ad Venerem ciendam leporis coagulū, aut Leonis adipem pudendo illinito, Oribasius apud Aetium. Adeps leoninus & vrsinus in pesso vocato Aureo ad omnem duritiem & dolorem vteri, apud Myrepsum num. 10. Cerebrum leonis (vt & cati) acceptum inducit amentiam, (stuporem mentis.) Idem auri instillatum cum oleo aliquo (acuto, vt addit Albertus) surditatis remedium est, Rasis.

Si dens leonis caninus collo pueri suspendatur, antequam cadant dentes, & in ortu dentium secundorum, securum reddet à dolore dentium, Albert. vel vt Rasis habet, antequam ei dentes nascantur, securum reddit à dolore dentium dum enascuntur. Cerebrum Leonis esum stupefacit mentem, Arnoldus. Cor in cibo sumptum quartanis medetur Plin. Hepar leonis in vino positum & potum (cum vino puro bibitum, Ras.) dolorem aufert hepatis, Alber. Leonis fel potantem e vestigio interficit, Bertrut. Atqui pleriq; alij vim hanc venenosam non leonis, sed leopardi felli attribuunt. Fel aqua addita claritatem oculis inunctis facit: & cum adipe eiusdem comitiales morbos discutit, leui gustu & vt protinus qui sumpsēre cursu id digerant, Plin. Fel leonis potatum parum curæ ictерum. Albert. Icterum curat datus in potu dauic: sed prima vice affligit, Ras. Dauic autem, vel (vt Bellunensis scribit) danich, obolum significat, hoc est scrupulum dimidiatum, vel sextantem drachmæ. Ad vlcera oculorum & albugines Fel leonis cum melle inunge, Galen. Eupor. 2.99. Leonis, vrsi, aut bubulo felle, alijs quibusdam admixtis pro pesso vtuntur ad promouendum conceptum, vt in vrso dicam. Testiculus leonis (dexter, Rasis) tritus cum rosis datus, sterilitatem inducit, siue bibatur, siue edatur assus crudúsue. Albert. Ad arcendum conceptum, Leoninæ vuluæ adeps in vasculo eburneo feratur: est enim efficacissimus, Aetius 16.17. Stercus leonis desiccatum & permixtum vnguento, cum quo aliquis vngatur, delet maculas, Rasis. Ad colon, Herculem erectum suffocantem leonem in lapidem medicū insculpito ac inclusum in annulū aureum gestandum dato, Alex. Trallian.

Quæcunq; leo vel momorderit vel vnguibus lacerarit, sanies pallens admodum de his vlceribus effluit, etiam per fascias, atq; spongias, nec reprimi vllo pacto potest: curantur eodē modo, quo morsus canini, vlcera, Aristot. Ex omni vulnere, siue vngue impresso, siue dente, ater profluit sanguis, Plin. Curatur morsus leonis, vt rabidi canis morsus, & similiter etiam lupi rabidi, Albert. Et rursus, Vulnus dentium eius malū est: eò quòd virus de interioribus transit in vulnus: & cum vulnus ligatur transit virus in ligamenta: & cum reponuntur super vulnus, inficiunt ipsa ligamenta & non curatur vulnus. Sed hæc ex Aristotelis verbis (quæ iam recitaui) non satis intellectis detorta videntur. Leonum, pantherarum & vrsorum, & similium ferarū, morsus periculosi sunt, vt docet Aet. 13.3. Robusta enim, inquit, hæc animalia sunt & vncunguia, implicantq; quicquid contigerūt vnguibus penetrantia, & corpora ipsa dilaniant. Perseuerando autem in manducatione, non solum corpus dilaniant, sed & ossa aliquando ad farinæ similitudinem confringunt: vnde & vicini punguntur nerui. Satis verò manifestum est, quòd corpora quæ in eiusmodi ac tantas calamitates inciderunt, non effugiunt periculum abalienationis: nam etsi maneant, putrefactionem suscipiunt, & vlcera serpentia inducunt. Huiusmodi igitur vulnera cum aceto elota & circumrasa, solutis item corporibus ac ossibus extractis, emplastris integere oportet, & post suppurationem partium dilaniatarum, repurgantibus linamentis curare: & cicatricem inducere, quemadmodum in communibus vlceribus solemus. Emplastra autem his conuenientia sunt id quod ex salibus cōstat, & similia, quorum descriptionem qui desiderat, adeat Aetij locum iam citatum.

H.

a. Leo Græcè rex interpretatur Latinè, eò quòd sit princeps omnium bestiarum, Isidor. Ego nec leonis nec simile vocabulum pro rege apud Græcos accipi inuenio, vt mirer hoc Isidori somnium. Leones dici placet Porphyrio παρὰ τὸ λεύσσειν, id est ab visus excellentia: propterea Homerus Σμερδαλέῳ δὲ λέοντι: nam smerdaleon, inquit, formatum à μέρδειν est, quod μαίρειν indicat, id est splendere, accedente za particula intendendi vim habente, Cælius. Λάω Græcis est video, inde ἀλαὸς cæcus: hinc & leoni nomen, quoniam acie oculorum præ cæteris animalibus valet, vt scribit Manethon in lib. ad Herodotū, Etymologus & Varin. Panthera, leo, à Græcis sunt: à quo etiā rete quoddam panther, & leæna, & muliercula Pantheris, Varro. Leæna, λέαινα, vocabulum Græcis & Latinis in vsu, leonis fœmina est: sed apud Latinos poëtas lea etiam pro leæna reperitur. Irritata leæ iaciebant corpora saltu, Lucret. lib. 5. quod carmen etiam Nonius citat. Sæua lea, Ouid 4. Metam. Λὶς (oxytonum, vt pleriq; scribunt: vel circumflexum, vt Aeschrion, ad differentiā adiectiui fœminini λὶς pro λισσή, id est læuis, vt λὶς πέτρη apud Homerum) idem quod λέων apud Homerū, vox Aeolica, vt Scholiastes monet. Λῖν accusatiuum omnes circumflectunt: aliqui etiam duabus syllabis λῖνα proferunt, vt θῖνα, accusatiuum Doricum facientes à recto λὶν, Varin. Λῖς, ὁ λέων, παρὰ τὸ λιαρὸν. ἔνθερμον γὰρ τὸ ζῶον, Idem. Et rursus, Λὶς, ἐκ τοῦ λάω τὸ βλέπω γίνεται, ὥσπερ ὁ λέων. Χάρων, ὁ λέων, ἀπὸ τοῦ χαροπὸς εἶναι, Varin. Apud eundem in Χαροπὸι, tribus syllabis legitur χάρων pro leone, quod non probo. Videtur autem, inquit ibidem, χαροπὸς dici leo per antiphrasin, vtpote φοβερὸς ὢν οὐ χαρὰν ποιῶν. ἤδη δὲ καὶ ὁ τῶν θανατωτικῶν, ἐπεὶ καὶ ὁ Χάρων ἐν ᾅδου διάγων. Χάρωνος αἱμηρῶ δέρει, Lycophron. Θὴρ de leone per excellentiam dicitur, vt etiam de vipera quandoq;. Ἂν δ' ὅμιλον ἐφοίτα θηρὶ ἐοικώς, Home. id est, leoni similis per turbam incedebat. Et Iliad. λ. Τρέσσε δὲ παπτήνας ἐφ' ὁμίλου θηρὶ ἐοικώς, Ἐντροπαλιζόμενος. Et alibi, Οἱ δ' ὥς τ' ἠὲ βοῶν ἀγέλην, ἢ πῶϋ μέγ' οἰῶν, Θὴρ (λέοντες κατ' ἐξοχὴν, Scholia) δόνησι κλονέουσι μελαίνης νυκτὸς ἀμολγῷ, Ἐλθὼν ἐξαπίνης σημάντορος οὐ παρεόντος, Iliados ο. Horatius in Epodo belluam pro leone dixit. Γύλιος, porcus, leo, Hercules, Etymolog & Varin. plura de hac voce vide in Cuniculo A. Leonem Homerus epicœno genere etiā de fœmina protulit, Gell. Hac de re etsi multa dixerim cap. 4. paulo post initium, hic tamen pluribus confirmabo. Vocabulum λέων more Attico de fœmina etiam vsurpari, ex Aristotelis verbis de partib. 4. 10. deprehendimus, quæ sunt: Τὰ δύο μόνους ἔχει μαστοὺς, περὶ μέσον μέντοι γαστέρα, οἷον λέων. Et paulo post. Ὁ δ' ἐλέφας δύο μόνον ἔχει, fœminæ elephantis nomen cum masculino articulo proferens, vtpote epicœnum: sic & leonis vocabulum Atticè epicœnum videtur, non vel masculinum vel fœmininum. Τὰ μὲν ἀδιάρθρωτα γεννᾷ, καθάπερ ἀλώπηξ, ἄρκτος, λέων, Arist. de generat. anim. 4. 6. Gaza leænam vertit, & Plin. ex eodem loco. Et mox; Μόνον δὲ πολυτόκον οὖσ, πλειοτοκεῖ: vnde manifestò apparet Aristotelem masculina vel epicœna animalium, vt leonis, elephantis & suis nomina, fœminis attribuere: & γεννᾷν pro τίκτειν, quod fœminarum proprium est, non raró accipere: leænæ quidem nomen, λέαινα, vsquam apud eum legisse non memini. Ὁ δὲ λέων τὸν φαινόμενον τῶν περὶ παίδων βλέποντα τίκτει μόνος, Plutarchus Sympos. 4. 5.

Epitheta. Genus acre leonum, Ouidius 4. Fastorū. Animosi, Claudianus. Asper, Horat. 3. Carm. Ode 2. Sponsus lacessat regius asperum Tactu leonem. Audax. Emicat extemplo cunctis trepidantibus audax Crassa mole leo, Claudianus lib. 2. in Eutropium. Auidus, Ouid. epist. 9. Vnde potest auidus captæ leo parcere prædæ, Martialis. Si quis per summas auidus produxerit vndas Ora leo, Manilius lib. 4. Astron. Cæsius. Solus in Libya Indiaq; tosta Cæsio veniam obuius leoni, Catullus de Acme. Carniuorans. Vrsi cum vitulis simul omnibusq; animalibus carniuorans leo comedet paleas ad præsepia, Lactantius de diuino præmio 7. 24. Nec defuit illi Vnde emeret multa pascendū carne leonem, Iuuenal. Satyr. 7. Caspius, Cæde redit: sic Hyrcana leo Caspius vmbra, Statius lib. 8. Theb. Celer. Veluti celeres cum septa leones Plena boum inuadunt, Cantalycius. Cleonæus: Ausonius in laboribus Herculis, à Cleone oppido Arcadiæ prope Nemeam syluam. Dominumq; ferarum Crescere miratur genitrix Massyla leonem, Claudianus lib. 1. in Eutrop. Dominus & rex nemorum, Martialis. Ferox. Acremq; dolorem Præbent, vt nequeant contra constare feroces, Lucretius lib. 4. Ferus Narcissiq; comas, & hiantis sæua leonis Ora feri, Columella. Leo nunc ferus alta Surgentes ceruice toros, &c. Sillius 5. Villosa leonis Terga feri, Idem lib. 16. Flauus. Credula nec flauos timeant armenta leones, Horatius in Epodo. Fortis, Crinitus 17. 2. Fremens. Carpitq; fremens, auidusq; cruoris, Sabellicus. Frendens. Et stetit ante oculos frendens leo, Sillius lib. 10. Dentibus horrendum frendens, Pamphilus Saxus. Fulmineus. Te sensit Nemeæus arcto Pressus lacerto fulmineus leo, Seneca in Agamemnone. Fuluus. Fuluiq; insternor pelle leonis, Vergil. 2. Aeneid. Optat aprum, aut fuluum descendere monte leonem Idem 4. Aeneidos. Furens. Iam sine patre furens lustrat leo tecta ferarum, Cimbriacus. Generosissimi ferarum leones, Plin. Getulus. Tergum Getuli immane leonis Dat Salio, Verg. 5. Aen. Tua Getulos Dextra leones, tua Cretæas sequitur ceruas, Seneca in Hippol. Non ego te vt tigris, Getulúsue leo frangere persequor, Horat. Hirsuti more leonis, Ouid. lib. 14. Hirsuti costis exuta leonis, Idem in Epistola Deianiræ ad Herculem: Idæus. Verberat Idæos torua cum matre leones, Claudian. 3. de raptu. Impatiens. Vacuo qualis discedit hiatu Impatiens remeare leo, Claudian. lib. 2. in Ruf. Impiger. Nunc hos tauros nunc impiger illos Insequitur, Sabel. Indomitisq; loqui & sedare leonibus iras, Sillius lib. 3. Ingenuus. Astuta ingenuum vulpes imitata leonem, Horatius 2. Serm. Insanus. Fertur Prometheus insani leonis Vim stomacho apposuisse nostro, Hor. Car. 1. 16. Nimirum hinc quod vulgò dicitur ab astrologis, leonem sydus dominari cordi. Est autem stomachus os ventriculi cordi proximum, quod ideo etiam Græci cardian aliquando vocant: ibi iracundiæ sedes videtur, non minus quam in corde, vnde verbum stomachari. Certè cum alimenti penuriam ea pars sentit, homines ad iracundiam multò procliuiores sunt: sed Horat. vt & Acron interpretatur, simpliciter de animalibus, non sideribus intelligere videtur. Iracundus. Armeniæ tigres, iracundiq; leones, Ouid. 15. Metam. Iubatus. Sylua Iubatus qualis Armenia leo In cæde multa victor armento incubat, Senec. In Thyest. Libycus. Iam cernes Libycum huic vallo assultare leonem, Sillius lib. 7. In tauros Libyci ruunt leones, Martialis lib. 12. Letifer apud quendā recentiorem. Magnanimus, Ouid. 3. Trist. Magnus. Nec magnos metuent armenta leones, Verg. Aegl. 4. Massylus. Ante pauens capiet Massylum dama leonē, Codrus Vrceus. Marmaricus. Et sua Marmaricos coget iuga ferre leones, Nemesianus Aegl. 11. Marmaricus leo Morsus cruentos passus audacis leæ, Seneca in Agamē. Maurus. Sed prius aut Mauro veniā fera præda leoni, Pontan. Molorchæus Mantuano, idē qui Nemeæus ab Hercule occisus, de quo vide infra in h. inter historias. Odoratus, quoniā olfactu claret Tabemq; cruentæ Cædis, odorati Pholoēn liquêre leones. Lucan. lib. 7. Parthicus, apud Marul. Phrygius. Iungebam Phrygios quum tu rapere leones, Claudianus lib. 3. Pœnus. Daphni tuum Pœnos etiam ingemuisse leones Interitum, Vergil. Aegl. 5. Prædatorq; leo, dumosis scorpius aruis, Manil. lib. 2. Rabidus, apud Codrum. Rapidus. Dictus ob hoc lenire tigres,

rapidosq; leones, Hora. in Arte. Pectoris impulsu rapidi strauere leones, Statius 7. Theb. Quem nequeunt rapidi contra constare leones, Lucretius 4. Rigidus. Nec dorcas rigido fugax leoni, Martialis. Rugiens, Quintiano. Sæuus, Lucret. lib. 3. & Mart. Sæua leonum semina, Verg. Sanguineus, Valer. 3. Argon. Terrificus, Salmonio. Toruus. Aut fremuit toruum mutatus membra leonem, Sil. lib. 7. Toruusq; nouos respexit ad vngues, Stat. 9. Theb. Intrecampla licet torui lepus ora leonis, Martialis lib. 1. Triste leonum Seminium, Lucret. lib. 5. Toruus, Martiali. Trux. Quaterentq; truces ieiuna leones Ora, Valer. 8. Argonaut. Tumidus. Tigresq; domat tumidosq; leones, Ouid. 2. de Arte. Vastus. Et vastum Nemeæ sub rupe leonem, Verg. 8. Aen. Non tamen vt vastos ausim tentare leones, Propert. 2. Validus. Et validos partim præ se misere leones, Lucre. 5. Villosus, Vergilio & Rufo Festo. Violentiq; ora leonis Ouid. 2. Metam.

Leænæ epitheta. Africa, Quintiano. Audax. Morsus cruentos passus audacis leæ, Seneca in Agamemnone. Cauernicuba, recentiori cuidam. Dira, similiter & dura, & ferox, apud recentiores leguntur. Fulua. Armenias tigres, & fuluas ille leænas Vicit, Tibullus. Getula. Non vides quanto moueas periclo Pyrrhæ Getulæ catulos leænæ, Horatius Carm. 3. 20. Hyrcana. Non aliter Scythicos armenta per agros Hyrcanæ clausere leæ, Stat. 5. Theb. Immansueta, recentiori cuidam. Libyca. Ipse fuit Libycæ præda cruenta leæ. Ouidius 5. Fast. Marmarica, Quintiano. Sæua lea, Ouid. 4. Metam. Tigridis, aut sæuæ profugi cum prole leænæ, Valer. 6. Argon. Torua leæna lupum sequitur, Vergil. Aegl. 2. Trux, Mantuano.

Græca. Αἴθων, Homero, & Oppiano. Etymologus exponit τὸν κατὰ ψυχὴν ἔμπυρον, ἢ δασὺν, ἢ μέγαν: Homeri Scholiastes διάπυρον, θερμόν: sed forsan à colore hoc epitheton inditum est, à quo & vulpes, vt videtur, αἴθων cognominatur Pindaro. Αἰνὸς, Theocrito. Ἀλκήεις, Oppiano. Ἄμοτος & ἀμαιμάκετος, Theocrito. Ἄῤῥηκτος, Antipatro. Βαρύφθογγος, Nicandro. Βασιλεὺς, Oppiano. Θηρῶν βασιλεὺς ὁ θρασὺς ἄναξ λέων, Philes. Βασίλειος. Βίαιος. Pollux. Βλοσυρὸς Oppianus & Pollux: vide initio cap. 3 supra. Βυφάγος apud Varin. Βρυχηρός. Γλαυκιόων. Ἐγκρατὴς αἰνῶν, Poll. Δεινὸς, Orpheus. Ἑλικώπης, ὁ λέων. (Videtur ad Leonem sidus pertinere.) Ἐσχάτην γὰρ ὥσπερ ἐν ἑλικὶ ... λέων ... Varinus. Ἐρίβρυχος, Oppiano & alibi, Ἐρίβρυχοί τε λέαιναι. Τὸ γὰρ ἐμφυὲς οὔτ' αἴθων ἀλώπηξ, οὔτ' ἐρίβρομοι λέοντες διαλλάξαιντ' ἦθος, Pindarus in Olympijs. Τόλμᾳ γὰρ εἰκὼς θυμὸν ἐριβρεμετᾶν θηρῶν λεόντων ἐν πόνῳ, Idem in Isthmijs. Εὐγένειος, Pollux: poëticè ἠϋγένειος, Homero. Εὔκομος, Pollux: poëticè ἠΰκομος. Εὐχαίτης, Pollux. Ἠϋγένειος, Homero: ὁ καλὸν (al. δασὺ) γένειον ἔχων, Scholiast. communiter εὐγένειος, vt Poll. Ἠΰκομοι, Oppiano. communiter εὔκομοι, Polluci. Θηρῶν μεδέοντε λέοντες, Oppian. Θρασὺς, Poll. Θηρῶν βασιλεὺς ὁ θρασὺς ἄναξ λέων, Philes. Θρασύφρων, Oppianus. Ἰσχυρὸς, Pollux, Κακὰς ἀνιδρώμενα λεαίνας, Theocritus de crudeli. Καρχαρόδους. Κλυτὸς, Oppianus. Κοιρανικοὶ, Idem. Κομήτης, κρατηρὸς, Pollux. Λαχνήεντες, Oppian. Μεγαλόθυμος. Pollux. Ὀρεσίτροφος, Homero. Ὀρέσβιος. Ξανθόκομος vel ξανθοκόμης, Oppiano. Πυρίγληνος, eidem: propter oculos igneos. vt in B. dixi. Πελώριος, Apollonio. Πυρσὸς, in epigram. Σίντης, Homero: Scholiast. interpretatur βλαπτικὸς, κακοῦργος. Σμερδαλέος simpliciter, Homero. Σμερδαλέος πρόσωπα, Oppian. Ταυροφόνος θὴρ, Antipat. Ταυροκτόνος, Sophoc. Ταχὺς, Poll. Ὑψαύχην, ὑψίθυμος, ὑψίφρων, ὑψηλόγνωμος, eidem. Χαραδραῖος, apud Suidam. Χαροπὸς, vide supra in B. de oculis. Ὠμηστὴς vel ὠμηστὴρ, Oppiano. Lycophroni & alijs. Ὠμοφάγος. Homero & Theocrito.

Deriuata. Leoninus adiectiuum apud Plinium & Varron. Οἱ δὲ λεόντειον ἱδρυχώντες, Suidas in φονῶντες. Λεοντῆ, pellis leonina, vide in E. Λεοντίδιον, ἰσχυρὸς κατὰ τὸν λέοντα, Varinus. Λεοντιδεῖς, leonum catuli. Leontiasis morbus, qui vulgò hodie lepra, vnde dictus sit, in Elephante H. a. ex Aetio retuli. Λεοντοχόρταν βούβαλιν (pro δάμαλιν) Aeschylus dixit, hoc est iuuencam leonis cibum vel qua leo saturatur, Varin. Λεοντοκάρηνον, ἄμαζον ... Hesychius & Varinus, Claua fortassis erat, insculptum habens leonis caput quanquam κράνος etiam galeam significat. Πυρσοκαρηλέοντος, ... Hesych. Λεοντιδεῖς, φοβεροῖς, δεινῶν λέοντος. Varin. Vbi quis sacris initiabatur, Leontica vocât, aquæ loco in manus mel affundebant, ab omnibus noxijs sceleribusq; ac tristitiam inferentibus sic expurgari arbitrantes. Linguam item melle detergebant ab omni peccati labe, Cæl. transtulit autem ex Porphyrij interpretatione in antrum Nympharum apud Homerum, ex quo loco melius ita vertisset. Melle manibus illorum, qui sacris initiantur Leonticis, pro aqua infuso, manus ab omni re molesta, noxia & abominabili abstinendas significatur: itaq; lotionem igni familiarem adhibent, tanquam isti purgationi eius qui initiatur conueniat, reiecta qua ignis extinguitur aqua. Quæ verò & qualia & cur Leontica dicta sacra hæc fuerint, legisse nõ memini. Hoc obiter admonendum, vocabula apud Græcos quæ à leone vel deriuantur vel componũtur, tres de obliquis casibus huius feræ syllabas retinere, & in secũda per omicron semper scribi: alia verò multa à λεὼς quod Atticè populum significat fiunt, quæ per omega scribuntur, nec onto vel onti syllabas obliquorum admittunt, vt λεωφόρος, λεωφόρος. Λεωπετρίαν saxum planum interpretantur Cælius. Λεοντομάχας Hercules aqud Theocritum.

Athenæus libro duodecimo inter saltationum genera nũmerat λαῖκα & λέοντα: Pollux leonem saltationis terribilis genus esse scribit, Μελανισυμμαῖον λέοντα, μέλανα ἢ συμμαζόμενον, de Aegyptijs qui & nigri sunt, & potu vtuntur hordeaceo, quem syrmæam aliqui vocant, Varinus, ex Lycophrone vt videtur. Οὐ στήσομαι λέαιν' ἐπὶ τυροκνήστιδος, (aliàs τυροκνηστίδου) Aristophanes, hoc est, Non stabo (vt) leæna in tyrocnestide: Est autem leæna, schema quoddam libidinosum & meretricium, (σχῆμα συνουσίας ἀκόλαστον, Varinus in Λέαινα: hinc forte Martialis membrũ muliebre leonem appellauit: vt dicemus in prouerbio Leonem radis) Tyrocnestis genus est cultri: solebant autem in manubrijs cultrorum elephantes aut leones sculpere. Λέγει δὲ ὅτι οὐκ ἐπ' ἀνδρὶ στήσομαι σχῆμα κεχ. ὡς λέαινα ἐπὶ τυροκνήστιδι. ἐκλάζοντες δὲ εἰσὶν οἱ λέοντες, ἵνα μὴ ἀποθραύοιντο, Suidas in Οὐ στήσομαι. Lea quidem Latinis pro leæna accipitur, sed λέα Græcis ὁ ἐν τοῖς ἰσίοις λίθος exponitur Varino.

Leo sidus. Poetæ dicunt duos leones ab Hercule interfectos, vnum apud Teumessum Bœotiæ montem seu oppidum, & hunc esse volunt quem Iupiter in cœlum transtulerit: vt scilicet Herculis, qui feram inermis occiderat, gloriæ consuleret. Higinus tamen alium fuisse tradit, quem scribit à Luna iussu Iunonis in Arcadia nutritum (apud Lunam in Nemea regione Arcadiæ, Nigid.) & deinde in exitium Herculis dimissum, quem quum Hercules interfecisset (iussu Eurysthei cum Molorcho hospite, Nigid.) ab indignata Iunone in sidera relatum ferunt. Sed vt breuitati studeamus, sequemur Germanicum in Arati Phęnomenis scribentem, Leonem beneficio Iunonis inter astra collocatũ, eò quòd virtute feras omnes præcellat. Periander (Pindarus Rhodius, vt habet Varinus: qui tamen hæc verba illi non attribuit) Rhodius refert eum ob primos labores Herculis memoriæ causa honorificè astris illatum. Hic notabilis & maximus inter signa est: habet stellas tres in capite, in pectore claram vnam, &c. Quum Sol ad eius signum peruenit, mense scilicet Iulio, tũc æstatis calor vehementissimus terras adurit, exsiccat

flumina,

flumina,& fruges concoquit, Hæc Rauisius Textor. Leo quoniam inter quadrupedes principe loco est, eam ob causam à Ioue siderea sede dignatus videtur, Varinus. Aegyptij (inquit Macrobius Saturn.1.20.) animal in Zodiaco cõsecrauere ea cœli parte, qua maximè annuo cursu Sol valido efferuet calore: leonisq; inibi signum domicilium Solis appellant, quia id animal videtur ex natura Solis substantiam deducere: primumq; impetu & calore præstat animalia, vti præstat Sol sidera: validusq; est leo pectore, & priore corporis parte, ac degenerat posterioribus membris, æquè Solis vis prima parte diei ad meridiem increscit, vel prima parte anni à vere in æstatem: mox elanguescens deducitur, vel ad occasum, qui diei, vel ad hyemem, quæ anni pars videtur esse inferior. Idemq; oculis patentibus atq; igneis cernitur semper, vt Sol patenti igneoq; oculo, terramq; conspectu perpetuo atq; infatigabili cernit. Hæc Macrobius. Et rursus in Somnio Scipionis 1,12. Cum animæ (inquit) à cancro ad Leonem labendo peruenerint, illic conditionis futuræ auspicantur exordium. Et quia in Leone sunt rudimenta nascendi, & quędam humanæ naturę tyrocinia: aquarius autem aduersus leoni est, & illo oriente mox occidit, ideo cum Sol aquarium tenet manibus parentatur, vtpote in signo quod humanæ vitæ contrarium vel aduersum feratur. Scribit Nicephorus in Astrolabij structura cor cœlestis Leonis dici basiliscum, Cælius. Leo Solis symbolum habet: quoniam oculos habet ignitos, faciem (vt placet nonnullis) rotundam, & in ambitu radiorum quadam imagine etiam pilos, vt sit planè Solis simulacrum. Quo argumento Hori throno leones subijciunt. Est autem eo nomine Sol, ὅτι ἐστὶ τῶν ὡρῶν κρατεῖν, Cælius. Plura vide in Philologia, cur leo solare animal existimetur. Leonis sideris epitheta: Aestifer, æstiuus, ardens, arens, calens, feruidus, flammifer, flammiger, Herculeus, horrendus, horridus, horrificus, rabidus, sæuus, terribilis. Horum ex poëtis testimonia Textor affert, sed cõmiscet ea epithetis leonis terrestris. Stella vesani leonis, Horatius 3 Carm. Aliqui apud Homerum Iliadis quinto χάλκεον πίθον, in quo Martem fabulatur tredecim menses captum fuisse, leonis sidus interpretantur. Vide Scholia Homeri.

Icones. In templo quodam Pausanias scribit, in Agamemnonis scuto formidinẽ fuisse expictam capite leonino (quoniam leo minimum dormit, ac dormienti etiam oculi sublucent) cum epigrammate, Οὗτος μὲν φόβος ἐστὶ βροτῶν, ὁ δ' ἔχων Ἀγαμέμνων, Cælius. Aeneia puppis Prima tenet rostro Phrygios subiũcta leones, Vergilius 10. Aen. Dicitur quibusdam leo inter vigilandum præcipuè oculos occludere, quos aperiat dormiens: Hinc templorum claustris leonẽ symbolicè appingebant priores, Cælius. Aegyptijs ἀλκῆς καὶ ῥώμης symbolum est Leo, Clemens. De fonte, qui quatuor fistulis (κρουνοῖς) per ærei leonis oculum vtrunq; os, & dextrum pedẽ saliebat, egregia quæstio arithmetica extat Anthologij Græci 1,46. sine authoris nomine, his versibus: Χάλκεός εἰμι λέων. κρουνοὶ δέ μοι ὄμματα δοιά, Καὶ στόμα: σὺν δὲ θέναρ δεξιτεροῖο ποδός. Πλήθει δὲ κρητῆρα δύ' ἤμασι δεξιὸν ὄμμα, Καὶ λαιὸν τρισσοῖς, καὶ πισύρεσσι θέναρ. Ἄρκιον ἓξ ὥραις πλῆσαι στόμα: σὺν δ' ἅμα πάντα Καὶ στόμα, καὶ γλῆναι, καὶ θέναρ, εἰπὲ πόσον; Huic adiectum est scholium Maximi monachi, quod nos & breuitatis & excitandi lectoris ingenij causa, omisimus. Κρουνοὺς δὲ καὶ κατὰ χάσματα (lego κατὰ τὰ χάσματα) τῶν λεοντείων (scilicet προσώπων vel στομάτων) ἐξιᾶσι κρουνούς: ὅτι Νεῖλος ἐπάγει νέον ὕδωρ τῆς Αἰγυπτίων ἀρούραις, ἡλίου τὸν λέοντα παροδεύοντος, Plutarchus in Sympos. 4.5. Hoc est, vt nos conuertimus: Fontium salientibus ora leonum affingi solent, vt aqua ex eis profluat, (apud Aegyptios nimirum:) quoniã Nilus aruis Aegypti nouam aquam inuehit Sole transeunte leonem. Crœsus inter donaria Syracusis pictus est Mentor surculum extrahens pedi leonis, vt in D retuli ex Plinio. Λεόντιος πόρος, Alpheus fl. quoniam ad eius fontes leonum effigies dedicatæ sunt, Hesych. & Varinus. Sicyone in templo Aesculapij spectatur Somnus sopiens leonem Ἐπιδώτης cognomine, Pausanias in Corinthiacis. Leænæ scorti imago celebris fuit Athenis, sub specie leænæ feræ, vt inter propria mulierum dicam inferius. Ampraciotæ leænam, quod tyrannum suum lacerasset & distraxisset, vt suæ libertatis vindicem, summa religione colunt, Aelianus. In Craneo dicto luco ante Corinthum vrbem sepulchrum Laidis est, cuius operculum effigiem leonis continet, arietem anterioribus pedibus tenentis, Pausanias in Corinthiacis. Quid scalptus sibi vult aries: quem parte leæna Vnguibus apprensum posteriore tenet? Non aliter captos quòd & ipsa teneret amãtes. Vir gregis est aries clune tenetur amans, Alciatus in emblemate de tumulo Laidis. Delphos mittendam fecit leonis effigiem ex auro excocto decem talentorũ pondo: qui leo dum templum Delphicum deflagrauit à semilateribus decidit, super illos enim erat collocatus: & nunc in Corinthiorum thesauro repositus est, pondo sex talentorum atq; dimidij, eliquatis tribus talentis ac dimidio, Herodotus lib. 1. In ingressu Thermopylarum tumulus est, vbi nunc super Leonidem (Spartanorum ducem illic à Persis interemptum) stat lapideus leo, Herodotus lib. 7. Leo Solis symbolum habet. vt in leone sydere demonstraui: quo argumento Hori, id est Solis throno leones subijciunt, Cælius. Leones duo atri in gradibus Capitolij ex atro marmore Lydio sunt, Ge. Agricola. Cyziceni in altera parte monetæ suæ Leonis imaginem sculpebant, in altera mulieris faciem. Suidas. Augustus in curia, quam in comitio consecrabat, duas tabulas impressit parieti, Nemeam sedentem supra Leonem, palmigeram ipsam, æstatem cum baculo sene, cuius supra caput tabula bigæ dependet, &c. Plinius. In manubrijs cultrorum elephantes aut leones sculpebant: hinc illud, Οὐ στήσομαι λέων ἐπὶ τυροκνήστιδος. de quo paulò superius dictum est. Rex Salomon solium magnũ fecit eburneum, cuius fulcris duo leones (araioth) assistebant: sed & duodecim leones (araijm, leunculi in translatione Hieronymi) stabant illic super sex gradus hinc & hinc, Reg. 3.10. Quatuor animalia circa thronum cœlestem diuus Ioannes vidit (vt in eius Apocalypsi legimus cap. 4.) vnum simile leoni, secundum vitulo, tertium facie hominis, quartum simile aquilæ volanti, &c. quatuor euangelistas, Marcum, Lucam, Matthæum & Ioannem, pleriq; interpretantur. Reptat in vmbone leo flammeus, Poeta quidam recentior. Plurimi quidem huius seculi principes & nobiles viri, leonem ad insignia & stemmata tanquam fortissimum animal ascìscunt: vt alij alia ferociæ & iracũdiæ plena & rapacissima animalia potius pro insignibus quàm placida & mansueta habere malunt. Leonem Florentini vrbis insigne habent, aluntq; semper viuos, vt Bernenses nostri vrsos. Λεοντόχλαινον, Ἀμαζονικὸν ὅπλον, Hesychius & Varinus. De spectro Tricipiti, capitibus aquilæ, Leonis & bufonis, quod Marco miro Troianorum circa Mæotim regi apparuit, ex Munstero historiam vide in lib. Quadrup. Ouipar. in Rana rubeta H. a. Leontarium collyrium dictũ propterea quòd Leonis imago ei imprimeretur, apud Galenum κατὰ τόπ. 4 7.

Sunt & à leonis pelle & pantheræ nominatæ gemmæ leontios & pardalios, Plin. lib. 37. Et alibi, Gemma achates apud magos, quæ leoninæ pelli similis fuerit, potentiam habere contra scorpiones dicitur. Leoninus lapis à quibusdam herba lithospermon appellatur, de qua mox rursus.

Leontion & leoninus lapis, vt inter nomenclaturas Dioscoridi adscriptas legitur, herba lithospermon vocatur, cuius semina lapidis instar dura & fragilia sunt, & magnitudine coloreq; margaritas referunt: vulgò milium Solis vocant, & aduersus calculum renum vtuntur. Radix ei magna. Sed alterum genus parua & inutili radice,

folijs & granis minoribus locis cultis nascitur in aruis. Est & harundinis genus simili grano sed maiore: aliqui lachrymam vocant. His addamus leonticen, quæ alio nomine cacalia vocatur, cui semen margaritis minutis simile inter folia grandia dependere, in montibus ferè, Plinius scribit. Plura de ea leguntur apud Dioscoridem & Ruellium lib.3 cap.128. Recentioribus vt adhuc mât (inquit Ruellius) dicitur agreste carui: fruticosa est, semine minutis margaritis simili, inter folia magna pendulo, quæ ad oleagina vel querna satis accedunt. Dioscorides non folia vt Ruellius, sed florem querno oleaginóue comparauit, vt impressi codices Græci habent: sed pro δρυὶ id est quercui, legendum βρύῳ hoc est musco, ex vetustissimis codicibus rectè docet Marcellus Vergilius. Quercus certe & oleæ foliorum species nihil commune habent, & Dioscorides de floribus clarissimè loquitur. sunt autē flores oleæ muscosi, &c. vt Ruellij hac in re oscitantiam mirer. Idem 2.141. aliam Plinij leonticen siue cacaliam putat, & aliam Dioscoridis, quoniam diuersas vires eis adscribant: & Dioscorides seminum margaritis similium nullam mentionem faciat: vbi rursus hominis negligentia se prodit, cum apud Dioscoridem οἷς καὶ τινὰ ἐξ αὐτῶν ... λευκοὶ manifestè nominentur. Quod vires attinet, cum cætera omnia conueniant, non ideò diuersa erit Plinij leontice, etsi quædam ei à Dioscoride non memorata attribuat: Quanquam granis eius ex cerato inunctis faciem extensam & sine rugis seruari, Plinius etiam ijsdem quibus Dioscorides verbis de cacalia refert 26.16. quod itidē Ruellius non animaduertit. Cacalia quidem dicta videri potest, quasi coccalia, quod coccis, id est granis peculiaribus insigniatur: Leontice vero, vel quod similiter vt litho spermon (quod & ipsum, vt paulò ante monui, leontion vocatur) grana margaritis similia proferat: Vel quod radicis commanducatæ succus arteriam similiter iuuet vt glycyrrhiza, Galeno teste. Vocatur autē glycyrrhiza quoq; leontica inter nomenclaturas Dioscoridis. Cæterum Galenus pro cacalia cancanon, κάγκανον, nominauit. Paulus cacanon, κάκανον. Cancamon verò scribit lachrymam esse ligni Arabici, myrrhæ similem, odoratam, ad suffitus vtilem, vi extenuandi corpora obesa, item abstergendi & aperiendi obstructiones, vt & Dioscorides pluribus. Hanc Serapion & alij Arabes sic appellant: laccam vertūt interpretes. Sed quæ hodie in officinis lacca vocatur, nec odorata est, nec similes habere vires videtur: Ego eius loco medicamentis myrrham potius iniecerim, quàm vt Monachis qui in Mesuen scripserunt placet, draconis vulgò dictum sanguinem, cui vis astrictoria. Nō probo eos qui canchamum apud Dioscoridem per c aspiratum scribunt: Mirum autem nullam huius lachrymæ mentionem a Galeno fieri. Ex confinio casiæ cinnamiq; & cancamum ac tarum inuehitur, Plinius, nec alibi plura. Caccaliam Paulus per cappa duplex scribit & eandem cacano facultatem habere tradit: Cacanon autem, vt iam dixi, Galeni cancamon, & Dioscoridis cacaliam vocat, vt nō solum eandem vim habeat sed eadem omnino sit. Sed huiusmodi errores Pauli etiam alibi reperias, res easdem propter nominum diuersitatem diuersas existimantis. Redeo ad cacaliam herbam, quam leonticen quoq; vocatam dixi: eam quæ hodie sit nullus adhuc demonstrauit, nam quod de carui agresti Ruellius scribit certi nihil est, & ex auditu tantum (vt apparet) ab eo scriptum: ego coniecturam saltem meam afferam, vt excitem diligentiores. In Galliæ & Italiæ hortis vidi lachrymam vulgò dictam herbam, folijs magnis harundini similibus, candicantibus, inter quæ caulis rectus assurgit: & inter folia caulemq; nascuntur grana candida, lapillorum duritie. vnde recentiores etiam aliqui lithospermon nominant. Ea filis inserūt mulierculæ, & quædam ita preculas suas numerant. Hæc nisi cacalia est, aliam doceri cupio. Est sanè perquam dulcis, vt arteriæ quod de cacalia scribitur, non minus quam tragacantha aut dulcis radix vtilis videatur. Herbæ huius mentionem facit Hier. Tragus 2.140. lithospermum maius vocitans, *groß steinsamen*. Leontopetalum herba dicta videtur, ac si aliquam in folijs (πέταλα Græci poetæ vocant) cum leone, vel pedibus leonis similitudinem habeat: quod tamen authores nō exprimunt. Leontium etiam & leoninum semen, eiusdem herbæ nomina sunt inter Dioscoridis nomenclaturas. Habet hæc planta, vt Plinius & Dioscorides scribunt, caulem semipedalem aut maiorem, alis humerosum, quarum cacumine in siliquis semina ciceris modo bina ternaq; continentur, florem puniceum, anemones similem, folium brassicæ, diuisum papaueris forma: radicem nigram, similem rapæ, strumosam, tuberculis quibusdam ceu nodis articulorum eminentibus nascitur in aruis frumētario agro. Hanc ego me ignorare fateor: & sanè melius etiā Ruellius idem de se confessus esset, quàm patam leonis vulgò dictam, eandem asserendo reprehendēdi nobis occasionem reliquisset. Nam pata leonis apud Gallos non alia quàm cōsiligo vel pulmonaria veterinariorum est, de qua abunde docui in Boue cap.3. Ea quantum differat à leontopetalo, & descriptionem partium singularum conferenti satis patebit: & insuper vires consideranti: radicis enim leontopetali vsus intra corpus est, consiliginis non item. Leontopetalon tertio gradu calida & sicca est: consiligo, vt mihi videtur, in quarto & caustica: eadē aut maiore potius efficacia qua helleborus niger, ideoq; illi antiballomenon. Leontopetali radix aduersatur omnium serpentium generibus ex vino pota, nec alia res celerius proficit, Plin. Picturam eius nuper Matthiolus Senensis dedit. Alia est leontopodium (quamuis idem nomē leontopetalo etiam tribuitur: Apuleius capite septimo leontopodion describens, eadem ei nomina tribuit, quæ Dioscorides leontopetalo) de qua Dioscorides: Digitalis, inquit, herbula est: foliola habet angusta, longitudine trium quatuórue digitorum, hirsuta, ab radice lanosa & albicantia, flores nigros, &c. Hanc hodie ignotam puto: nec est quod magnopere eam nouisse affectemus, cum ad amatoria tantum in vsu fuisse Dioscorides scribat (licet in extremo capite Græco addatur, eam phymata quoq; discutere:) vt Plinius quoq; cemon vel camon, quæ eadem est. Et Dioscoridis etiā de leontopodio caput in vetustissimis codicibus de cemo inscriptum erat, vt Marcellus Vergilius docet, qui & alia nonnulla affert de herba hac cognoscenda laborantibus vtilia. Atqui Plinius alibi leontopodion aluum sistere & bilem purgare scribit, semine lymphatica fieri somnia, campestri & gracili solo nasci. Item alibi, semen leontopodij tritum in aqua cum polenta, tela omnia infixa corpori (spicula sagittarum, alibi) extrahere. Sed hæc de leontopetalo intelligi debent: quod inde facile colligo, quoniam à Plinio cognominatur liceron, (litheoron, vt Hermol. legit, & corypetron) dorypetron & toriuentoron: quæ nomina apud Dioscoridem inter leontopetali nomenclaturas leguntur, paulum modo variantia, λέοντος ..., ..., ...

Accedunt natales ijdem: & vires extrahendi sagittas calidæ siccæq; facultati in tertio gradu conueniunt: & si hæc facultas quibus inest, à tota substantia inesse videatur.

Sed si aluum sistit, quomodo bilem purgat? ego ciere potius quàm sistere dixerim: eaq; causa à Dioscoride etiā tradi, leontopetalon misceri clysteribus ad coxendicis dolores, nimirū ea facultate qua centaurium, spinus & colocynthis, &c.

Forte etiam Plinij leontopodium siue cemos, aliud est quàm Dioscoridis, & idem (vel eadem) potest cum helxine cissampelo vel conuoluolo, nempe bilem purgare, tela extrahere. Κημὸς capistrum est aut vas eius figuræ vt

ſupra docui in Equo H.e. cuius formam eius flores vel tintinabuli referunt. Vocatur etiam ſiceron puto à Gallis hodieq;, vt à Plinio: & fieri poteſt vt nomina quæ leontopodio debebantur, Dioſcorides vel alius non rectè lectopetalo adſcripſerit. Marcel. Vergilius cemon dictum conijcit, quod freni inſtar coerceat amantium animos. Idem ex innominato authore addit florem roſeum eſſe, in quo folia albicent: quod verò inter folia medium eſt nigreſcat. Quod forte ad Dioſcoridis cemum nobis ignotum pertinet.

Leontopodion, inquit Hermolaus, in vetuſtiſſimo Dioſcoride appictam vidimus, ſimillimã herbæ quam vulgus ex noſtra conſuetudine calendulam appellat, vt eadem omnino eſſe videatur, Hæc ille. Apud me verò nulla huius picturæ & ſimilium authoritas eſt, vbi deſcriptio longè diſſentit. Pata leonis, ſi bene memini, in quibuſdam Italiæ Galliæúe locis, non ſolum conſiligo, vt iam dixi, ſed etiam geranij montani quoddam genus vocatur, radicibus oblongis, rubris & maximè aſtringentibus, flore purpureo anemones, folijs multifidis ſpecie quadam digitati pedis, noſtri *bluotwurtz*, id eſt radicem ſanguinis, quòd illum ſiſtat, appellant. In hortos tranſlatam, viuaciſſimam eſſe obſeruaui.

Branca leonis, herba flaura, Syluaticus. Et alibi, Herba flaua (aliàs Maura) planta leonis id eſt trifolium maius. Iligas, id eſt pes vel brancha leonis, herba, Idem. Eruditi hæc nomina de trifolio aſphaltite intelligunt. Orobanchen herbam in Bouis hiſtoria cap. 3. copioſè demonſtraui.

Eam Itali quidam, authore Petro Matthæolo, lupam vocant, quòd deuoret plantas quæ prope ipſam naſcuntur: alij caudam leonis: Inter Dioſcoridis certe nomenclaturas leonem quoque appellari legimus: Item in Geopon. 2.40. vbi Sotionis verba hæc ſunt. Leguminum leo, oſprioleon Græcis & orobanche appellatus, non prouenict in aruis, ſi in quatuor angulis & in medio aruo rhododaphnes ramulos infixeris. Quod ſi velis hanc herbam in totum non apparere, quinq; teſtas accipito, & in ipſis cum creta aut alio colore albo Herculem leonem ſtrangulantem pingito, eaſq; teſtas ad quatuor angulos & in medium arui deponito. Alij teſtam ita depictam in media tantum area defodiunt. Eſt & alia quædã naturalis cura (nos hic ex Græco mutilam Cornarij tranſlationem reſtituimus) à Democrito etiam prodita, huiuſmodi. Quoniam leo animal gallo viſo expaueſcit & contrahitur: ſi quis gallum manibus ſtrenuè comprehenſum circa agrum geſtet, herba leonina (ἡ λεόντειος πόα) mox abolebitur, tanquam & ipſa leonem timente.

Aliqui experientia docti ſemina terræ mandanda gallinaceo ſanguine irrigant, tanquam tuta ſic à leonina herba futura. Ruellius compoſita voce leontobotanon protulit.

Βοτάνα τέ νιν (Καλλίαν) ποθ' ἁ λέοντος νικάσαντ' ἤρεφε. Pindarus in Nemeis: hoc eſt, Calliam olim victorem herba leonis coronauit: vbi Scholia, Herbam leonis dictam ex Archemori ſanguine prognatam aiunt. Alij, quod præſtat, ipſam Nemeam λέοντος βοτάνην interpretantur, παρὰ τὸ κατ' αὐτὴν διάγειν τὸν λέοντα ἐκεῖ, vt βοτάνη hic non herbam ſed locum paſcuum ſignificet, in quo ſcilicet paſci ſolebat leo Nemeæus. Alij apium herbam: quòd Hercules victo leone, apio coronari in Nemeis victores inſtituerit: ſed imperitè, cũ & certaminis inſtitutio & ex apio coronæ præmium, Archemoro authori tribuantur. Hæc Scholia. Leonis cuiuſdam herbæ meminit etiam Columella in Horto ſuo, his verbis, Et hiantis ſæua leonis Ora feri. Et rurſus, Oſcitat & leo. Numerat autẽ inter herbas vernas & florum gratia ſeri ſolitas, vt narciſſum, hyacinthum, violas, roſas. Apparet ſanè nomẽ ei à floris figura inditum quæ leonis inſtar hiantis oſcitet, vt ipſe loquitur. Libro quidem vndecimo, vbi proſa rem hortenſem eodem ordine deſcribit, quo prius carmine nulla eius mentio: fatetur & Hermolaus in Corollario ſibi ignotam. Forte Aquilegia eſt noſtra quæ verna eſt, & florum gratia ſeritur, quibus hiantem veluti rictum refert. Os leonis herba flore purpureo, Perottus ſine authore: Videtur autem exiſtimaſſe eandem leontopetalon Dioſcoridis eſſe, cui flos puniceus anemonæ ſimilis attribuitur. Cyclaminum Theſſalus herbam leonis (ſideris: nã & alias herbas à ſignis zodiaci denominat) appellat, Aggregator. Leontocharon, polium, vt habent nomenclaturæ cum Dioſcoride. Cichorij ſylueſtris genus folio latiore, quod hedypnoida cognominant, flore luteo in pappos abeunte, leonis dens vulgari voce dictus creditur, Ruellius. Eandem aut omnino & genere & viribus ſimillimam, Dioſcoridis hieracium alterum eſſe dixerim. Herbarij quidam in Gallia thymelæam, leonem terræ nuncupant, Ruell.

Animalia. De leopardo in Panthera dicetur. Leontophonus cap. 3. explicatus eſt. Chimæram monſtrũ ex leone, capra, & dracone compoſitũ fabulantur: fabulæ allegoriam, & ſingulorũ in ea animaliũ ſignificationes interpretatur Cæl. 13. 9. Prima leo, poſtrema draco, media ipſa chimæra, Lucret. Vide ſupra in Capra H. a. Chamæleon quadrupes ouipara ſuo loco tractabitur. Leo feram ſignificat, & virginem & piſcem, Heſych. & Varin. Pro virgine vſquã legiſſe non memini. Homerus quidẽ de Diana, quę ſemper virgo fingitur, canit: Ἐπεί σε λέοντα γυναιξὶ Ζεὺς, Leonem verò piſcem (nomine piſcis cõmunius vtentes) non alium, quàm oſtracadermon illũ cancrorum generis intelligere videntur, de quo in libro de piſcibus dicemus. In mari magno circa Taprobanen inſulam infinitos piſces procreari ferunt, habentes capita leonum, pantherarum, & arietum, aliorumq; animalium, Aelian. Eſt & inter ſerpentes leo apud Nicandrũ, alio nomine cenchrines dictus, oblongus, maculoſus: quem Scholiaſtes leonem dici putat, vel ex variantibus ſquamis, aut ex generoſitate; aut quia rectã geſtat caudã, & ſe ea diſſlagellando excitat in pugnã: vel quia mordet, ac hominis ſanguinẽ exſorbet, quæ ipſa & leo facit, Cæl. Laiſch, לַיִשׁ, vox Hebraica Iob cap. 4. ab Hieronymo tigris transfertur, à Septuaginta μυρμηκολέων vel potius μυρμηκολέοντα: Eſaiæ verò cap. 30. leo ab Hieronymo, catulus leonis à Chaldæo, &c. vt ſupra in A. dixi. Ego vocem μυρμηκολέοντα nuſquã reperio, nec diuinare poſſum quale ſit animal: & vt maximè ſit in rerũ natura, non rectè tamen pro Hebraica voce laiſch poni videtur, qua leonem doctiſſimi pleriq; ſignificari teſtantur: prouectæ quidẽ ætatis Dauid Kimhi, catulũ verò Chaldaicus interpres & ipſi Septuaginta Eſaiæ cap. 30. Abraham Prizol leonis genus intelligit. Hæc iam ſcripſeram cum reperi apud Strabonem lib. 16. hæc verba: Extremæ Arabiæ vltimũ promontorium fert pardales fortiſſimas, & leones qui μύρμηκες, id eſt formicæ vocantur, & genitalia ſurſum verſa (ἀπεστραμμένα auerſa) habent, & colorem aureum, nudiores Arabicis. (Eædem fortaſſis formicæ ſunt Indicæ, quibus magnitudo Aegyptij luporum, Plinio.) Leones quidem aurei coloris reperiuntur etiam in intima Africa: vide in B. Tigris eſt vt leo, Varro. Tigris leænæ omnino ſimilis videtur præter ſolam pellem maculis exornatã, Gillius. Megaſthenes ſcriptis mandauit, in Praſijs tigres gigni leonibus duplo ferè maiores. Idẽ. Catus leoni vel potius leænæ quodammodo ſimilis eſt: ſed cati auriculæ acutiores, leænæ rotundiores ſunt. Gryphem Indicũ aiunt quadrupedem vt leonem eſſe, vnguibus etiã robuſtiſſimis leonum ſimilibus, Aelian. Sphingem fabulantur ex corpore virginis & leonis compoſitam eſſe, Aelian. Camelopardali poſteriores corporis partes leoninæ ſunt. Mantichoræ Indicæ feræ corpus leonis eſſe Cteſias ſcribit, caudam ſcorpionis modo ſpicula infigentem, Plin. Leucrocutæ etiam feræ Indicæ, collum,

cauda.& pectus leonis apud eundèm contribuitur. Dæmonium leoninum, est permixtio rationis cum actis malis lædentibus & iracundis, Andreas Bellunensis.

Propria. Leo Λέων, nomen proprium multis olim viris attributum. Videtur etiam Germanicum Leonhardi nomen à leone factum, vt Eberhardi ab apro, Bernhardi ab vrso. ac si istorum instar animalium fortes dicas. Leones dictos Romanos imperatores & pontifices aliquot in historijs legimus. Ἔστι γυνή, τέξει δὲ λέονθ' ἱεραῖς ἐν Ἀθήναις, Ὃς περὶ τοῦ δήμου πολλοῖς κώνωψι μαχεῖται, Ὥστε περὶ σκύμνοισι βεβηκώς. oraculum fictum in Equitib. Aristophanis, tanquam Atheniensibus de Cleone datum: pulchrè enim colludunt nomina Leon & Cleon. Κώνωψι, τοῖς ῥήτορσιν, ἤγουν τοῖς Μήδοις λέγει, Scholia. Et cum Cleon gloriaretur se esse ἀντὶ τοῦ λέοντος, Demosthenes interlocutor subijcit, Καὶ πῶς μ' ἐλελήθεις Ἀντιλέων γεγενημένος; Ἀντιλέων, οὗτος πονηρὸς κωμῳδεῖται ὡς τετελωνηκώς, Scholia. In Trœzenia naui capta à classe Xerxis, viro strenuissimo nomen erat Leoni, quo nomine nonnihil fortasse gloriabatur, Herodot. lib. 7. Leon nomen ducis Atheniensis apud Xenophontem rerum Græcarum lib. 1. Theodosius iunior imperator Eudociam Leonis Atheniensis philosophi (Leonitij sophistæ Atheniensis filiam, Gyrald.) vxorem duxit, Egnat. De Leone imperatore Romano, vide Suidam: item de eiusdem nominis Alabandensi rhetore & Byzantio philosopho, cuius historiam in Onomastico quoq; reperies. Platonis Alcyon à quibusdam Leonis Academici esse creditur, Athenæus lib. 11. Leo Tornicius dux defectionis contra Constantinum monomachum post aliquot prælia ab eo captus, oculis priuatus est, Egnat. Leon celebris pictoris nomen apud Plinium. ταύρου βαιὸν ὑπὲρ τίνοντα, &c. καὶ λέοντος ἐμφερῆ Μιλησίου γίγαντος, ὃν Ὀλύμπιος Ζεὺς ἀτρόμητον εἶδεν, Antipater in Epigrammate. Idem fortassis fuerit Astydamas Milesius, vir longè maximo & validissimo corpore, voracissimusq; , vt scribit Athenæus lib. 10. Leo Eurycratis filius, Lacedæmoniorum dux fuit contra Tegeatas, Pausan. in Laconicis. Leo Atheniensis, vnus ex eponymis tribuũ Athenis, filias suas publicæ salutis causa ex oraculo traditur deuouisse, Idem in Atticis. Pantaleontem è Pisis oriundum tyrannum, Pisatilem appellat Næuius, cum aliqui inde profecti nunc Pisani dicantur, Fest. Legitur hoc nomen etiam in Statibus Hermogen. Leones aliquot scriptores, veteres & recentiores, in primo Tomo Bibliothecæ commemoraui. Leonticus (Λεοντικὸς) Argiuus Tragœdus inter opsophagos numeratur ab Athenæo lib. 8. Leontios aliquot vide in Bibliotheca nostra, (& aliquos apud Suidam Leontius statuarius, & Leontion pictor, apud Plinium nominantur:) Vbi etiã Leonellus, Leobinus & Leodrisius scriptorum recentiorum nomina, à Leone formata videntur. Λεοντίδης nudum nomen apud Suidam: cui simile est Leonides, non tamen à leone factum, cũ secunda per o. magnũ scribatur. Vt etiam Leonicus, Leophron. Leonâs, à quo etiam alterum nomen viri Leonatus factũ apparet, apud Suidam per n. simplex (aliqui nõ rectè n. duplicant) & omicron in secunda, quod non placet. Leontiades tyrannus apud Xenophontem rerum Græcarum lib. 5. Leontichus vir in meretricijs dialogis Luciani. Samij Rhadinæ & Leontichi monumentum habẽt, ad quod qui amore torquentur, vota facere solent, Pausan. in Achaicis. Leontychidæ etiam viri nomen apud Cælium Rhodig. legi. Leontiscus, à Leontio diminutiuum. Hoc nomine pictor Plinio celebratur. De Leontisco Messenio acrochersite lege Suidã. Eiusdem Eliacorũ secundo Pausan. meminit. Leontiscus pancratiastes Maniam meretricẽ amauit, Athen. Leontius virile, Leontium muliebre nomen est. Sed viros deflexum à leone nomen ornat, & fortitudinis signum vel omen est: in mulieribus libidinis nota. Leontij enim & Leænæ nomina meretricibus tantum posita legimus: forte quod leo etiam pro muliebri pudẽdo accipiatur, vt supra dictũ est, & leæna pro schemate libidinoso. Leontij meretricis Epicuri, quæ philosophiæ etiam Epicureæ operam dedit, meminit Athenæus lib. 13. Leontium Epicuri cogitantẽ pinxit Theodorus, Plin. Cum meretricula etiã Leontium contra Theophrastum scribere ausa sit, Cicero 1. de nat. Leæna meretrix apud Lucianum. Patientia corporis innumera documenta peperit: clarissimum in fœminis Leænæ meretricis, quæ torta nõ indicauit Harmodium & Aristogitonem tyrannicidas, Plin. lib. 7. Et rursus lib. 34. Iphicratis (statuarij) leæna laudatur. Scortum hæc lyræ cantu familiare Harmodio & Aristogitoni, consilia eorum de tyrannicidio, vsq; ad mortẽ excruciata, tyrannis nõ prodidit. Quamobrem Athenienses & honorem habere ei volentes, nec tamen scortum celebrasse, animal nominis eius fecere: atq; vt intelligeretur causa honoris, in opere linguam addi ab artifice vetuerunt. Propter Hipparchi mortem (inquit Pausanias in Atticis) Hippias iracundiam suam tum aliâs declarauit, tum in mulierem nomine Leænam. Hanc enim in tormentis donec periret afflixit, sciens illam amicam Aristogitonis fuisse, & consilij eius minimè insciam existimans. Propter hanc fœminæ virtutem, deiectis tyrannide Pisistratidis, æream leænam Athenienses in rei memoriam cõflarunt. Demetrius Poliorceta tum alias tum Leænam meretricem Atticam amauit, Athenæus. Et rursus, Leæna Harmodij tyrannicidæ amica, cum ab Hippia tyranno cruciaretur, οὐδὲν ἐξειποῦσα ἐναπέθανε ταῖς βασάνοις. Hinc elegans emblema effinxit Alciatus, quod inscripsit, Ne quæstioni quidem cedendum, id breuitatis causa omitto.

In Co feruntur olim habitasse nymphæ, quæ è leonibus territæ in Carystum transierint: vnde & promontoriũ in Co Leon appellatur, Heraclides. Themistocles cum ad res Græcas conficiendas ad mare descenderet, Epixies Persa superioris Phrygiæ præfectus, diu illi paratas tetendit insidias, Pisidis quibusdam dato negocio, vt illũ cum in vrbe Leonis capite nuncupata diuersaretur, obtruncarent. At illi fertur meridiano tempore dormienti, deorũ mater per somnium se offerens, O Themistocles exclamasse, effuge Leonum caput, ne ipse in leonem incurras, Plutarchus in Themistocle. Sunt in honore intra decursus Nili multa oppida, præcipuè quæ nomina dedere ostijs: & Butos, Leontopolis, &c. Plinius lib. 5. cap. 10. (huic nomen positum à cultu leonum, dicam in h.) Ibidem cap. 9. Leontopoliten inter Aegypti præfecturas numerat. Alexandriæ octodecim in historijs numerantur: harũ vna est Libyæ siue Aegypti vrbs, in qua sepultus est Alexander Macedo. (vnde Μακηδόνιον πτολίεθρον Dionysius Afer appellat) cum alijs nominibus diuersis appellata, tum Leontopolis propter Olympiadem Alexandri matrem, ὡς ἡ γαστὴρ ἐς Φρυγίδος λέοντος εἰκόνι λέγεται. Eustathius in Dionysium. Iustinus rex Armeniam in quatuor partes diuisit. Earũ prima cęterarum clarissima Heptapolis vocatur, cuius metropolis est Bazanis (Βαζανίς) Leontopolis prius dicta. Eustathius in Dionysium. In ora (id est versus mare) Phœnices situm est Leontos oppidum, Plinius. Leonis vicus (Græcè est Λέοντος κώμη, quæ duæ voces in vnam forte coniungi debent, nisi κώμη legendũ sit, vt interpres legit) in Arabia mediterranea est, Strabo. Λέοντος κώμη in Phrygia est, Athenæus. In extrema ad meridiem Arabiæ ora à Dira vsq; ad Austri cornu, columnæ & aræ sunt Pytholai, & Leonis, &c. Strabo. Leontarne, Λεοντάρνη, apud aliquos, vicus est circa Heliconem: vel fons, ita dictus eò quod Adrasto illic sacrificante, leo agnum rapuerit, Varinus in Ἄρνη. Leontius alueus, Λέοντος πόρος, pro Alpheo: quoniam iuxta fontes eius leonum simulacra collocata sunt, Hesychius & Varinus. Leontion, ciuitas Siciliæ, Onomast.

Leontini Siciliæ campi fertilissimi apud Plinium celebrantur 18. 10. Leontini oppidum Siciliæ, Plinius 3. 8.

Scribit Lycophronis interpres, Læstrygonas esse, qui nunc in Sicilia dicantur Leontini, &c. Cælius. Λεοντὶς tribus quædam Athenis, Polluci & Hesychio à Leone quodam viro dicta, cuius superius memini. Leonicum agri Vicentini oppidum est, Cælius Rhodig.

b. Leones in Europa non nisi quadam Thraciæ parte reperiuntur: nam Nemeæus, qui & Cleonæus, fabulosus est. In Asia diuersis locis. Caspium leonem poetæ cognominant, a Capijs montibus in Septentrione haud procul Armenia & Hyrcania. Parthicus, Marullo. Sylua iubatus qualis Armenia leo, Seneca in Thyeste. Idæus, quasi Cybeleius, ab Ida Phrygiæ monte matri deûm sacro, cuius currum trahi leonibus fingunt. Phrygius, eadem ratione qua Idæus, vel quod leones multi sint in Phrygia, Textor. In Africa: inde epitheta, Libycus, Getulus, Massylus, Marmaricus, Maurus. Fere omnia quæ diximus de leone, habet etiam lupus, sed minus eo: improbior tamen est, & magis insidiosus, Albertus. Quatuor leonum secundum colorem differentiæ, inueniuntur in regno presbyteri Ioannis, (vt vulgò vocát) in intima Africa, vt legitur in epistola quadam Hebraica quam in fine Cosmographiæ suę Munsterus adiecit,) nempe aurei, flaui, albi & nigri. Sunt & leones formicæ aurei coloris, vt supra in a dixi. Oculos natura nobis, vt equo & leoni setas, Cicero 3. de Orat. γλαυκιόωντες δὲ λέοντες apud Homerum dicitur, vt scribit Porphyrius à glauco, glaucum autem ἀπὸ τοῦ γλάκτος, ab lacte, quod esse λευκὸν conuenit, & proinde album. Sic Minerua glaucopis appellatur, & mare glaucum, & ipsa tranquillitas galene: nitescit enim tranquillum mare obscuratur turbulentum, inde Homerus μελάνεσθαι πόντος. Hinc & oculi pupilla γλήνη, & ἐπίδεια τεῖγλῆνα, quod ex albedine splendicet. Aristoteles in Physiognomicis oculos leonis charopos vocat, eosdem verò glaucos esse Apollonij interpres probat: Theodorus charopos in Aristotele fuluos interpretatur. Rauam lupam apud Horatium de oculorum colore dictam interpretantur: quia rauus color, fuluus sit, sed nigroris habens aliquid. Proinde rauos oculos, charopos rectè dixeris: quãdo & Porphyrio rauum esse fuluum dicit. Charopos subnigros putãt alij, ac dici à nobis varios ęgopos verò subglaucos seu caprinos. Plutarchus in Mario charopos Germanorũ oculos appellat, interpres horrendos intellexit, Cæl. Et alibi, Glaucôpin Mineruam dici putat Phurnutus, non tam quia glaucos haberet oculos, quàm de formidoloso aspectu, quoniã & glauci dicantur leones βασιλικοὶ, id est regij, & poetarum quidam dracones vocet glaucôpas. Ἐπικοινωνεῖ τὸ πάθος τῶν ὀφθαλμῶν αἷμα τῶν λεόντων ὃ ἐπὶ χαλεπαίνουσι τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν ἐπιχυθέντων, Eustathius. Os leonis, φόνιον χάος Oppianus appellat. Os non de homine tantum, sed pecude etiã & fera dici potest, veterum authoritate, vt de leone apud Vergilium lib. 7. Fremit ore cruento, Nonius. Tori comæq; ceruicis fluctuantes, Gellius de leone. O quantum per colla decus, quem sparsit honorem, Aurea lunatæ cum stetit vnda iubæ? Martiális. Alceam herbam (ex genere syluestris maluæ) in penultima, vt quibusdam placet, sine diphthongo scribitur, distinguẽdi causa ab alcæa, id est leonis animantis cauda: quæ etiam cercis dicitur: quanquam & herba quædam cercis est. è qua radij fiant textoribus, vnde & nomen, Hermolaus. De alcæa emblema Alciati extat, titulo Ira, huiusmodi. Alcæam veteres caudam dixêre leonis, Qua stimulante iras concipit ille graues, Lutea cum surgit bilis, crudescit & atro Felle dolor, furias excitat indomitas. Σιδηρείων ὀνύχων ἀκωκαί. Oppianus. Simiarum genus in Prasijs Indis esse ferunt, barbatæ satyrorum instar, & cauda Leonis insignes, Aelianus.

c. Λεόντειον βρύχημα, rugitus leoninus. Varinus. Hinc exaudiri gemitus, iræq; leonum Vincla recusantum, & sera sub nocte rudentum, Vergilius de Circe 7. Aene. Ὠρυθμὸν rugitum Leonis vocat Theocritus, & latibulum eius, φωλεὸν, αὐλήν. Ὠρύονται. ἔγγυσθεν ἐπὶ λυκαίνη κεῖνᾳ ... λεόντων λιμῷ κλαιόντων, &c. Varinus. Minimum dormiunt, sub lucentq; dormientium oculi propterea in Agamemnonis scuto formidinem leonino pictam capite scribit Pausanias. Δαρδάπτειν, deuorare de leone, lupo & huiusmodi feris dicitur. Menelaus conspecto Paride aciem Troianorum præeunte, Ὥς τε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας, Εὑρὼν ἢ ἔλαφον κεραὸν, ἢ ἄγριον αἶγα: Πεινάων μάλα γάρ τε κατεσθίει, εἴπερ ἂν (κἂν) αὐτὸν Σεύωνται ταχέες τε κύνες, θαλεροί τ' αἰζηοί, Iliadis tertio. Sarpedon à Ioue incitatus Ὦρσεν ἐπ' Ἀργείοισι, λέονθ' ὣς βουσὶν ἕλιξιν, Iliados μ. Et mox de eodẽ, Βῆ ῥ' ἴμεν ὥς τε λέων ὀρεσίτροφος, ὅστ' ἐπιδευὴς Δηρὸν ἔῃ κρειῶν, κέλεται δέ ἑ θυμὸς ἀγήνωρ, Μήλων πειρήσοντα καὶ ἐς πυκινὸν δόμον ἐλθεῖν. Εἴπερ γάρ χ' εὕρῃσι παρ' αὐτόφι βώτορας ἄνδρας Σὺν κυσὶ καὶ δούρεσσι φυλάσσοντας περὶ μῆλα, Οὔ ῥά τ' ἀπείρητος (ἀντὶ τοῦ ἐπιβολῆς, ἀπείρατος) μέμονε σταθμοῖο δίεσθαι. Ἀλλ' ὅγ' ἄρ ἢ ἥρπαξε μετάλμενος, ἠὲ καὶ αὐτὸς Ἔβλητ' ἐν πρώτοισι θοῆς ἀπὸ χειρὸς ἄκοντι. (His similia vide mox in d.) Item de Aiace. Ὡς δ' αἴθωνα λέοντα βοῶν ἀπὸ μεσσαύλοιο Ἐσσεύαντο κύνες τε καὶ ἀνέρες ἀγροιῶται: Οἵ τέ μιν οὐκ εἰῶσι βοῶν ἐκ πῖαρ (τὴν λιπαρωτάτην καὶ καλλίστην τῶν βοῶν ἐξαρπάσαι) ἑλέσθαι, Πάννυχοι ἐγρήσσοντες. ὁ δὲ κρειῶν ἐρατίζων Ἰθύει, ἀλλ' οὔ τι πρήσσει: θαμέες γὰρ ἄκοντες Ἀντίοι ἀΐσσουσι θρασειάων ἀπὸ χειρῶν, Καιόμεναί τε δεταί, τάς τε τρεῖ ἐσσύμενός περ. Iliados lambda. Ceruus forte vulneratus sagitta, fugit quamdiu potest, defessum verò tandem iacentemq; thôes inuadunt & depascuntur: ἐπί τε λῖν ἤγαγε δαίμων Σίντην, θῶες μέν τε διέτρεσαν, αὐτὰρ ὁ δάπτει, Ibidem. Cõtingit aliquando vt venatores cum canibus ceruum aut capram syluestrem agitent, & ille in syluam aliquò aut in rupem euadat: τῶν δέ θ' ὑπαὶ ἰαχῆς ἐφάνη λῖς ἠϋγένειος Εἰς ὁδὸν, αἶψα δέ τε πάντας ἀπέτραπε καὶ μεμαῶτας. Iliados o.

Catuli, inquit Nonius, non solum canum diminutiuè, verum etiam omnium animalium appellantur. Vergilius Georg. quarto in descriptione pestis, Tempore non alio catulorum oblita leæna Sæuior errauit campis. Lucretius lib. 5. At catuli pantherarum, scymnique leonum. Σκύμνοι peculiariter leonum catuli dicuntur, Pollux & Varinus, ijdem propriè λεοντιδεῖς. Varinus. Etymologus σκύμνος, paroxytonum, leonis catulum interpretatur: σκυμνὸν verò, oxytonum, aliorum animalium. Athenæus lib. 7. Aristotelem citat, qui scymnon piscem mustelarum generis faciat. Scymnus Tarentinus, θαυματοποιὸς erat excellens, Athenæus. Æschylus ὀβρίκαλα vocat τὰ λεοντιδεῖς Varinus in Κύβελα. Ὄβελοι & ὀβρίκαλα, hystricum & huiusmodi animalium catuli sunt, Varinus. Ὀβρίμαλα leonum catuli apud Æschylum in Agamemnone, sed validi & speciosi dicuntur & ὄβρια: sunt qui luporum catulos eodem nomine comprehendi putant, Eustathius, vt quidam in Lexicon Græcolatinum transcripsit. In Co insula, apud veterem auctorem fidei integræ (Ælianum in Varijs lib. 1.) legimus, de grege ouiarico Nicippi, ouem non ritu naturæ agnum sed leonem peperisse. Prodigiale id (vt erat) visum multis. siquidem Nicippo tyrannidem portendit, quam mox is est consecutus, quum ædito monstro, priuatum adhuc ageret, Cælius. Fraus quasi vulpeculæ, vis leonis videtur, Cicero 1. Offic. Οὔτ' ἂν παρδάλιος τόσσον μένος, οὔτε λέοντος, Homerus Iliadis rhô. Meles primus Sardius rex ex pellice sua leonem genuit: qui leo quacunque parte murorum circumdatus esset, ex ea parte Sardes inexpugnabiles fore Telmisses iudicauerant. Eum Meles per cæteram partem murorum circumduxit, quacunque poterat arx oppugnari, per vnam verò partem tanquam inoppugnabilem & præcisam, circunducere prętermisit quæ ad Tmolum fluuium vergit: atque illic regnante Cræso a Dario capta est, Herodotus lib. 1.

d. Extant

d. Extant Martialis epigrammata quinq; lib.1.nempe, septimũ, 16.19.28.79.& 148.de lepore per lusum transeunte per os mansueti leonis, ex quibus vel vnum recitasse sat fuerit: est autem 16.

Rictibus his tauros non eripuere magistri,
Per quos præda fugax itq; reditq; lepus.
Quodq; magis mirum: velocior exit ab hoste,
Nec nihil à tanta nobilitate refert.
Tutior in sola non est cum currit arena,
Nec cauea tanta conditur ille fide.
Si vitare canum morsus lepus improbe quæris,
Ad quæ confugias ora leonis habes.

Aliud eusdem poëtæ 9.73.de leonis & arietis concordia legitur huiusmodi:

Massyli leo fama iugi, pecorisq; maritus
Lanigeri, mirum qui posuère fide.
Ipse licet videas, cauea stabulantur in vna.
Et pariter socias carpit vterq; dapes.
Nec fœtu nemorum gaudent, nec mitibus herbis,
Concordem satiat sed rudis agna famem.

In magnis festis Tartarorum adducitur regi eorum leo cicur, qui ad pedes eius instar catuli mansueti iacens dominum suum agnoscit, Paulus Venetus. De Tigride cicure quæ ferum leonem lacerauit, Martialis in lib. spectaculorum, epigram.18. Vide in D. Titi Vespasiani Strozæ egregium carmen legimus lib.4. Eroticôn, in leonem Borsij ducis Ferrariæ: qui obiectos ei in cauea tauros, vrsos & apros dilaniare solebat, lepori & catulo circa se vaganti parcens: tandem verò deposita mansuetudine, puellam. Sustulit ingratus, cui quondam plurima debens, Pectendasq; iubas & fera colla dabat. Θυμολέοντα, generosum aut fortem leonum instar, ἢ λεοντόθυμον, Hesychius & Varinus. Aquilis velociores, leonibus ferociores, Saul & Ionathan, 2. Reg.1. Lamia meretrix Attica dicebat quòd εἰσὶν τῆς Ἑλλάδος λέοντες ἐν Ἐφέσῳ γεγόνασιν ἀλώπεκες. i. qui in Græcia fortes vt Leones, Ephesi vulpes. i. astuti & molles fiunt, Aelian. Vario.lib.13. Senem quendam Plautus in Menæhmis appellat leonem Getulum olentem edentulum.

Impastus stabula alta leo ceu sæpe peragrans
(Suadet enim vesana fames) si forte fugacem
Conspexit capream, aut surgentem in cornua ceruum:
Gaudet hians immane, comasq; arrexit: & hæret
Visceribus super accumbens, lauit improba teter
Ora cruor, Vergilius Aeneid.10. Similis est comparatio apud Homerũ Iliad.γ. (quam in c. posui hoc initio: Ὥστε λέων ἐχάρη:) & μ. (ibidẽ recitata. Βῆ ῥ' ἴμεν ὥστε λέων, &c.) Nicolaus Erythræus: Impastus ceu plena leo per ouilia turbãs, (Suadet enim vesana fames) manditq; trahitq; Molle pecus, mutumq; metu: fremit ore cruento, Vergil. Aeneid 9. Δὴ τότε μιν τρὶς τόσσον ἕλεν μένος, ὥς τε λέοντα, Ὅν ῥά τε ποιμὴν ἀγρῷ ἐπ' εἰροπόκοις ὀΐεσσι Χραύσῃ (ἀμύξῃ, ἐπὶ ὀλίγον τὸ χρῶτα ἐπιξύσῃ) μέν τ' αὐλῆς ὑπεράλμενον, οὐδὲ δαμάσσῃ: Τοῦ μέν τε σθένος ὦρσεν, ἔπειτα δέ τ' οὐ προσαμύνει. Αἱ μὲν τ' ἀγχιστῖναι (ἐπάλληλοι, πυκναὶ) ἐπ' ἀλλήλῃσι κέχυνται. Αὐτὰρ ὁ ἐμμεμαὼς βαθέης ἐξάλλεται αὐλῆς, (ἀντὶ τοῦ εἰσάλλεται, ἢ ὑπεράλλεται τὴν αὐλήν,) Homerus Iliadis quinto. Nõ famelicus, miti ingenio est: at vbi impulerit fames, rapitur quo furor iussit, & qualicunq; pastu propellit inediam, vt satis indicat M. Manilius lib.4. Astronomicôn dicens, Quis dubitet vasti quæ sit natura leonis? Quasq; suo dictet signo nascentibus artes? Ille nouas semper pugnas, noua bella ferarum Apparat, & pecorum viuit spolio, atque rapinis. Hoc habet, hoc studium postes ornare superbos Pellibus, & captas domibus configere prædas, Atq; parare metum syluis & viuere rapto. De leone ex cicure efferato Martialis epigrammatum 2.75.

Verbera securi solitus leo ferre magistri,
Insertamq; pati blandus in ora manum:
Dedidicit pacem subitò feritate reuersa,
Quanta nec in Libycis debuit esse iugis.
Nam duo de tenera puerilia corpora turba,
Sanguineam rastris quæ renouabat humum,
Sæuus & infelix furiali dente peremit.
Martia non vidit maius arena nefas. Virgil. lib.9. Aeneid.
Ceu sæuum turba leonem
Cum telis premit infensis: at territus ille
Asper, acerba tuens retrò redit: & neq; terga
Ira dare aut virtus patitur: nec tendere contrà.
Ille quidem hoc cupiens potis est, per tela, virosq;
Haud aliter retrò dubius vestigia Turnus
Improperata refert,
His similia ex Homero capite quarto scripsimus.
Pœnorum qualis in aruis
Saucius ille graui venantum vulnere pectus,
Tum demum mouet arma leo, gaudetq; comantes
Excutiens ceruice toros: fixumq; latronis
Impauidus frangit telum, & fremit ore cruento.
Verg.12. Aeneid. Ὡς οὐκ ἔστι λέουσι καὶ ἀνδράσιν ὅρκια πιστά, carmen Homericum videtur: citatur à Scholiaste in Pacem Aristophanis sine authore. Torua leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam, Vergil.2. Aegl. Venatio leonum onager, Ecclesiastici 13. Vtq; leo, specula cum vidit ab alta Stare procul campis meditantem prælia taurum Aduolat, Vergil. Aeneid.10. Αἱματόεις, ὥς τίς τε λέων κατὰ ταῦρον ἰδηθείς, Homerus Iliad.rhô. Et rursus in eodem:

Ὡς δ' ὅτε τίς τε λέων ὀρεσίτροφος, ἀλκὶ πεποιθώς,
Βοσκομένης ἀγέλης βοῦν ἁρπάσῃ, ἥ τις ἀρίστη.
Τῆς δ' ἐξ τοι αὐχέν' ἔαξε λαβὼν κρατεροῖσιν ὀδοῦσιν
Πρῶτον, ἔπειτα δέ θ' αἷμα καὶ ἔγκατα πάντα λαφύσσῃ
Δῃῶν· ἀμφὶ δὲ τόν γε κύνες τ' ἄνδρες τε νομῆες
Πολλὰ μάλ' ἰύζουσιν ἀπόπροθεν, οὐδ' ἐθέλουσιν
Ἀντίον ἐλθέμεναι, μάλα γὰρ χλωρὸν δέος αἱρεῖ.

Sic nullus Troianorum Menelao occurrere audebat, His similia quædam vide supra in H.c. Ὡς ὁ λέων ἐν βουσὶ θορὼν ἐξ αὐχένα ἄξει Πόρτιος, ἠὲ βοὸς ξύλοχον κατὰ βοσκομενάων, Iliados quinto. Velut nactæ vitulos leænæ Singulos (heu) lacerant, Horatius Carm.3.1. quomodo Danaides maritos suos interfecerint. Gryphes cum alijs animalibus certant eaq; vincunt: contra leones autem & elephantes non stant, Aelian. Monocerotis & leonis mutuam pugnam, ad Monocerotem differo.

Ὡς δ' ὅταν ἔν τε κύνεσσι καὶ ἀνδράσι θηρευτῇσι
Κάπριος ἠὲ λέων στρέφεται σθένεϊ βλεμεαίνων:
Οἱ δέ τε πυργηδὸν (πύργου δίκην ἐν τάξει) σφέας αὐτοὺς ἀρ-
Ἀντίοι ἵστανται, καὶ ἀκοντίζουσι θαμειὰς
Αἰχμὰς ἐκ χειρῶν, τοῦ δ' οὔποτε κυδάλιμον κῆρ (τὴν καρδίαν,
Ταρβεῖ, οὐδὲ φοβεῖται, ἀγηνορίη δέ μιν ἔκτα,
Ταρφέα τε στρέφεται, στίχας ἀνδρῶν πειρητίζων:
Ὅππῃ τ' ἰθύσει, τῇ τ' εἴκουσι στίχες ἀνδρῶν,

Homerus Iliados μ. de Hectore in pugna instar leonis se gerente. Hector ad Græcos cum prostratum ab Achille vulnerantes, Βάλλετε νῦν μετὰ πότμον ἐμὸν δέμας, ὅττι καὶ αὐτοὶ Νεκροῦ σῶμα λέοντος ἐφυβρίζουσι λαγωοί, Antholog.1.5. authore incerto.

e. Ad Indos sapientes, quum Apollonius cum eis conuersaretur, deductus est (vt curaretur) leonum venator acerrimus, annos ferè natus triginta. Huic venanti ingens leo in clune iuncturam dissoluit, atq; ita crus femurq; in alteram partem distorsit, Philostratus. Ἄρκυς, retia ad Leonum venationem, Suidas. Leontocomi, qui in caueis leonum curã gerunt, Cæl. Λεοντοκόμοι αἰζηοί, Oppiano: sed malim cũ accentu in penultima, vt Varinus etiã habet & Etymologus, his verbis: Λεοντοκόμος, ὁ τὸν λέοντα κομῶν, ἤτοι ἐπιμελούμενος. Cælius mansuetariũ vocat, sed leontocomos dici potest etiam qui mansuetum iam curat. In leonem mansuetum in Amphitheatro prostratum, carmen

condidit

condidit Statius lib. 2. Syluarum. Linei thoraces etsi ferrum violenter adactum transmittant: venantibus tamen conueniunt. Effringuntur enim in eis tum leonum tum pardalium dentes, Pausanias in Atticis. Orus bellum gesturus cum fratre Typhone, potius equum quàm leonem ad prælia fertur instruxisse: quia ad persequendũ quoq; hostem equus, leo in ipso tantum cõflictu esse vtilis videtur, Camerarius. Historiæ hominum, qui leonibus obiecti, vel occiderunt eos, vel ab eis occisi sunt, referẽtur circa principium octauæ partis huius capitis. Leonteam vel leonten Græci vocant leonis pellem, Cælius: sed hæc commodius Græcè scribuntur, λεοντῆ ἢ λεοντῆ. λεοντῆ, δορὰ καὶ δέρμα λέοντος, Pollux. Aliqui λεοντῆ oxytonum scribere malunt, vt Scholiastes in Ranas Aristophanis, Suidas & alij plures. Athenæus lib. 9. circumflectendum asserit, his verbis, λέγεται δὲ ἡ κυνῆ ... λεοντῆ, συναλοιφῇ. λύγρον δέρμα λέοντος ... Suidas ex epigrammate. λεοντέος δέρμα, τὸ δέρμα αὐτοῦ, Hesychius & Varinus. Στεφανοφόροι ... λεοντῆν ἐνδεδυμένοι ... δέρματα καὶ στεφάνους ... δέρμασι, Varinus. Herodorus vir voracissimus, κοιμᾶσθαι ἐπὶ ... λεοντῆς μόνης, Athenæus. Ἀμφὶ δέ οἱ δέρμα πέλωρον ... λέοντος, Apollonius de Hercule. Καὶ ... λύκου, Lycophron de templo Herculis. Στεφανηφόροι, i. leonina pelle induti seq. Herculis, Lycophron. ... τὸ τοῦ λέοντος δέρμα, Isacius Tzetzes. Mauri leonum pelles induunt, & dormientes substernunt, Strabo. Barbari inter Caucasum montem & fluuium Cophena, Apollonio & socijs leonum ac pantherarum pelles, à carnibus nuperrimè direptas donabant, Philostrat. Pellem habere fingitur Hercules, vt homines cultus antiqui admoneantur, Festus. Aeneas tergum Getuli immane leonis Dat Salio, villis onerosum, atq; vnguibus aureis. Vergilius 5. Aeneid. Quẽ fulua leonis Pellis obit totum, præfulgens vnguibus aureis, 8. Aeneid. Ipse (Auentinus) pedes tegmẽ torquens immane leonis, Terribili impexum seta, cum dentibus albis Indutus capiti, 7. Aen. Dat Niso Mnestheus pellem, horrentisq; leonis Exuuias, 9. Aen. Fuluiq; insternor pelle leonis, Aeneas 2. Aene. Præcipuumq; toro, & villosi pelle leonis Accipit Aeneam, 8. Aen. Aurifero perfusa Tago villosa leonis Terga feri, Statius lib. 6. Thebaidos inter præmia certaminum. Herodorus vir voracissimus κοιμᾶσθαι ἐπὶ ... λεοντῆς μόνης, Athenæus. Αὐτὰρ ... καὶ αὐχένος ... ἄκρων δέρμα λέοντος ἀφημμένον ἐκ ποδεώνων, Theocritus Idyll 22. de Amyco. Adrastus oraculo iussus filias coniungere apro & leoni cum venirẽt ad eum, Tydeus apri, & Polynices leonis pelle induti, illis elocauit. Varinus in Oedipo.

Induitis me leonis exuuium, Ἐνδύετέ μοι τὴν λεοντῆν, prouerbium (inquit Erasmus) in eos dici solitum qui suscipiunt negotium maius facultate, quiq; se magnificentius gerũt quàm pro sua conditione. Quidam ab Hercule sumptum putant, cuius hic ornatus erat, vt leonis exuuio tegeretur, deinde altera manu clauam, altera gestaret arcum, atq; hoc ornatu descendit ad inferos, Cerberum extracturus. Huc alludens Aristophanes in Ranis, Bacchum fingit, Herculis instar, leonis exuuio clauaq; instructum, ad inferos descendere parantem, vt Euripidem cum Aeschylo certantem audiret. Ridetur autem ab Hercule, quod id gestaminis neutiquam illum deceret, vtpote mollem & effœminatum. Eodem pertinet quod Menippus ille Lucianicus eodem ornatu se ab inferis redijsse adsimulat. Nihil autem prohibet quò minus prouerbium ad apologum illum referatur, cuius meminit Lucianus in Piscatore: Apud Cumanos asinus quispiam pertæsus seruitutem abrupto loro in syluam aufugerat: Illic forte repertum leonis exuuium corpori applicabat suo, atq; ita pro leone se gerebat, homines pariter ac feras voce caudaq; territans. Nam Cumani leonem ignorant. Ad hunc igitur modum regnabat aliquandiu personatus hic asinus: donec hospes quispiam Cumas profectus, qui sæpenumero viderat & leonem & asinum, atq; ob id nũ erat difficile dignoscere, aurium prominentium indicio, neque non alijs quibusdam coniecturis asinum esse deprehendit, ac probè fustigatum reduxit, dominoq; agnoscenti reddidit. Cumanos autem hîc appellat, non qui sunt in Italia, sed qui sunt in Aeolide supra Lesbum. Nam & Lesbij & Cumani notati sunt stoliditatis, vt indicat Stephanus. (De asino Cumano scribit etiam Tzetzes 4. 10. & 11. & 10. 321.) Vsurpat hoc adagium Socrates Platonicus in Cratylo, negans oportere deterreri sese magnitudine disputationis institutæ, posteaquã semel leonis pellem esset indutus. (τὴν λεοντῆν ἐνδεδυκότι οὐκ ἀποδειλιατέον.) Lucianus in Pseudologista: Οὐδὲ ... ἀποδύοντος τὴν λεοντῆν, ὡς ... Κυμαῖος ... Eusebius Cæsariensis aduersus Hieroclem. Οὐ χ ... φιλόσοφος, ... τῆς τοῦ λέοντος ... δορᾶς. Demutauit nonnihil de prouerbio Lucianus in Philopseude cum ait: Τοσοῦτον χεῖρον ... τῇ λεοντῇ, γελοῖόν τινα ... Hæc omnia Erasmus. Καὶ Καλλίαν γέ φασι ... Κύσθῳ λεοντῆν ναυμαχεῖν ἐνημμένον; Aristophanes: ... λεοντῆν forte inuerecundo sensu accipit, vt Martialis leonem, vt in a. dictum est. Leonis tergus gestare, ceu prouerbio dici posset in virum fortem, quod id olim gestârit Hercules & post eum Zielas (Ζιήλας) ille apud Arrianum, Eustathius. Sed, vt mihi videtur, aliorum quidem animalium, vt vulpis, hinnuli, pantheræ pelles gestare illos, quorũ similia sunt ingenia, eleganter dicemus: leoninam verò, propter asini Cumani fabulam, non ita aptè. ... τὸ σῶμα ὅλον ἐνδύοντα, ἀλλὰ μέρος τι σχόντα, καὶ ἀφ' ... οἷον ... λεοντῆν, ἢ παρδαλῆν, Eustathius in Dionysium. Et rursus, ... Leonis exuuium super crocoton. Λεοντῆ ἐπὶ κροκωτῷ, parœmia, quæ locum habet, cum duo quæpiam copulantur, quorum alterum cum altero nequaquam congruit. Sumptum à Baccho qui hoc ornatu descendit ad inferos, apud Aristophanem in Ranis, (vt dictum est in præcedente statim prouerbio:) quo videlicet Hercules creditus, formidabilis videretur inferis: Hunc ita adornatum Hercules ridet, Ἀλλ' οὐχ οἷός τ' εἰμ' ἀποσοβῆσαι τὸν γέλων. Ὁρῶν λεοντῆν ἐπὶ κροκωτῷ κειμένην. Appositè diceretur, inquit Erasmus in monachos quosdã aut scholasticos qui foris insignia sui instituti portant, interius militarem imitantes cultum: aut qui vultu tetrico, moribus sunt effœminatis. Κροκωτὸν, γυναικεῖον ... ἔνδυμα, Scholia Aristophanis: Vide plura inter prouerbia ex mustela Prouerbium Τὸν κροκωτὸν ἡ γαλῆ, in mustela dicetur. Superioris ex Aristophane Suidas etiam in voce Κροκωτὸν meminit. Lysander Lacedæmonius cum ei vitio verteretur à nonnullis, quod fraude subinde agere videretur: Quò (inquit) leonis peruenire pellis non potest, vulpinam assuisse haud dedecuerit, Cælius transcripsit autem ex Lysandro Plutarchi. Ἂν ἡ λεοντῆ μὴ ἐξικνῆται, προσραπτέον ἐκεῖ τὴν ἀλωπεκῆν, ... Καὶ Ὅμηρος, Ἡ δόλῳ ἠὲ βίηφι, ἢ ἀμφαδὸν ἠὲ κρυφηδόν. Suid. Ὅπου μὴ ἐφικνεῖται ἡ λεοντῆ, προσραπτέον τὴν ἀλωπεκῆν, ... Apostol. plura leges in Vulpe G. Vestes in corio leonis deuolutæ, tutæ sunt à tineis, Rasis & Alber. Si sepo leonis cum allijs trito, ita quòd odorem allij vincat, corpus aliquod perungatur, nunquam lupi accedent ad ipsum, Iidem. Si cum sepo leonis liquefacto circuitus ouium inungatur

(aliàs,

(aliàs, distilletur) nunquam accedent ad eum lupi, nec alia rapacia, Rasis & Albertus. Si quis linat corpus suum sepo renum leonis, terrentur ab eo lupi, Æsculap. Si sepo eius liquefacto inungatur animal, non accedent ad ipsum muscæ (vel vt alij habent, lupi, aut bestiæ, aut serpentes) Rasis. Si suffitus ex sepo leonis circa aquam fiat, vel ex eo aliquid in aquam veniat, prohibet lupos ne bibant eam (ne accedant & ne bibant eam, Rasis:) Iidem. Leonis adipem aiunt amuletum esse aduersus insidiantes, ἀντιφάρμακον τῶν ἐπιβουλευόντων εἶναι, Dioscorides. Fatemur & sine pudore quidem (inquit in annotationibus suis Marcellus Vergilius) nescire nos quibus insidijs & hic & Plinius resistere leoninum adipem dixerunt: hoc quidem monebimus, fabulosum & ex vulgo repetitum videri. Ego verò Marcellum miror, qui nodum in scirpo quærat: sciunt enim omnes quo sensu insidiæ nominentur, cum dolo scilicet & ex improuiso aliquis capitur, læditur, occiditur. Hi doli, hæ insidiæ ne quid possint, leonis adipem inunctum præstare aiunt, vi scilicet magica, non naturali. Resistere etiam insidijs videtur, Plinius. Et rursus, Magorum vanitas perunctis eo adipe faciliorem gratiam apud reges populósve promittit: præcipuè tamen eo pingui quod sit inter supercilia, vbi esse nullum potest. Similia dentis, maximè à dextera parte, villique è rostro inferiori promissa sunt. Leonis sanguine si quis corpus suum linierit, ab omnibus bestijs erit tutus, Sextus: eandem vim ferè adipi Rasis attribuit, vt dictum est. Helianthen vocat Democritus herbam in Themiscyræ regione & Ciliciæ montibus maritimis: qua cum adipe leonino decocta, addito croco & palmeo vino perunguntur magi & Persarũ reges, vt fiat corpus aspectu iucundum, Plinius. Super omnia est compositio qua inuictos faciunt magorũ mendacia: Cauda draconis & capite, pilis leonis è fronte, & medulla eiusdem, equi victoris spuma, canis vnguibus adalligatis ceruino corio, neruisque cerui alternatis & dorcadis, Plinius. Equus sequens vestigia lupi (vel leonis, Albertus: non probo) cruribus obtorpescit, vt moueri non possit, Rasis. Stercus leonis in vino potum (aut positum in vino mensura dauic Rasis) facit abhorrere vinum, Albertus.

h. Nationem quandam Libycam Nomadum, tum alijs rebus felicem, tum lacte abundantem, maximorum leonum magna multitudo de suis locis depulit, Ælianus. Dilaniatus est Paphages rex Ambraciæ, dum leænæ catulis stipatæ occurrisset, de quo Ouidius in Ibin. Fœta tibi occurrat patrio popularis in aruo, Sitq; Paphageæ caussa leæna necis. Hyas item frater Hyadum à leæna interfectus est, Text. Ampraciotæ leænam colunt summa religione, quòd tyrannum ipsorum dilacerârit, Ælianus. Iuxta Indum fluuium mons est Lilæus nomine, à Lilæo pastore dictus. Hic cum superstitiosus esset & solam Lunam coleret, ac nocte intempesta eius aliquando sacra perageret, reliqui dij contemptum sui ægrè ferentes, duos ingentes leones ei immiserunt, à quibus laceratus, in sui nominis montem mutatus est. Nascitur in eo lapis clitoris, κλιτορὶς, colore nigerrimus, quem pro ornamento incolæ gestant ἐν τοῖς σωτηρίοις, lego ὠτηρίοις, id est auriculis, Plutarchus in libro de fluuijs capite vltimo. Nota est historia Babyloniorum amantium Pyrami & Thysbes, vt ab Ouidio Metamor. quarto describitur. Pactum erat sub noctem egressos vrbe ad sepulchrum Nini fonti proximum conuenire: prior adfuit Thysbe: venit ecce recenti Cæde leæna boum spumantes oblita rictus, Depositura sitim vicini fontis in vnda. Ea visa fugit Thysbe, & tergo velamina lapsa relinquit. Hæc cum reperisset leæna, ore cruento laniauit. Paulò post Pyramus accedens, vestigia feræ deprehendit, & vestem statim cruentam reperit, vnde conijciens Thysben perijsse, suo se gladio iugulauit: Mox superueniens Thysbe, eidem gladio incubuit. Fuit in Scythia, aut (vt alijs placet) Numidia vir quidam sæuitiæ incredibilis Therodamas nomine: qui leonibus (quos multos habebat in stabulis) præbebat homines deuorandos: Ad quod allusit Ouidius in Ibin dicens, Therodamanteos vt qui sensere leones. Item in Ponto, Non tibi Therodamas, crudusq; vocabitur Atreus, Textor. Hyades dictæ sunt, vt quidam volunt, à fratre Hyade, què à Leæna interfectum venãdo luxerunt, Erythræus. Regum lib. 3. cap. 13. describitur historia prophetæ cuiusdam, qui cum Domini potentiam in miraculis aduersus impium regẽ Hieroboam æditis vidisset, & interdictum Domini audiuisset, ne qua venerat via rediret, nec ederet biberétue illo in loco, idq; à seniore quodam propheta deceptus neglexisset asino vectus in itinere ab obuio leone dilaceratus est, illæso interim ad cadauer vnà cum leone stante asino, donec senior propheta re audita ad sepulturam id tolleret. Eiusdẽ libri capite vicesimo sic legimus: Cum propheta quidam diceret ad socium suum in sermone Domini, Vulnera me: & ille nollet, addidit: Quia noluisti audire vocem Domini, ecce recedes à me, & percutiet te leo. Ille igitur cum parum recessisset, à leone laniatus est. Dixerunt quidam ad regem Assyriæ, Gentes quas transtulisti de Babel & collocasti in ciuitatibus Samariæ, non cognouerunt iudicium Dei terræ, ideò immisit eis leones (haaraoth) qui interimunt eos, 2. Reg. 17. Ignatius episcopus Antiochenus, Ioannis Euangelistæ discipulus, quum nullis tormentorũ generibus à fidei nostræ cultu posset diuerti, Traiani imperatoris mandato leonibus fame diuturna maceratis obiectus est. Satyrus quoque & Perpetua martyres pro Christiana pietate certantes, sub Valeriani & Galieni impp. persecutione itidem leonibus deuoti, & ab eis deuorati sunt, Textor. Alias martyrum historias quibus obiectis leones pepercerunt, capite 4. retuli. Descendit Samson in Thimnath, & ecce catulus ex leonibus cum rugitu ei occurrit: què ille spiritu diuino afflatus hœdi instar nudis manibus discerpsit: Et pergens côuenit mulierem quam ducturus erat: & reuersus post aliquot dies vt eam duceret, declinauit vt videret cadauer leonis, reperitq; in eo examen apum & mel, &c. Hinc etiam ænigma iuuenibus Philistęis proposuit huiusmodi: A vorace exiuit cibus, & ex forti egressa est dulcedo, &c. Iudicum cap 14. Benaia filius Iehoiadæ vir robustissimus, percussit duos fortissimos ex Moab. Idem descendit & percussit leonem in medio foueæ tempore niuis, Paralip 1. 11. & 3. Regum 23. Pascebam (inquit Dauid 1. Reg 17.) patris mei gregem, & veniebat leo vel vrsus & tollebat arietem de medio gregis, & persequebar eos, & percutiebam, eruebamq; de ore eorum. Perdiccas Macedo qui secutus est Alexandrum in bellis vsq; adeò fuit audax, vt aliquando in speluncam leænæ latibulum solus introiret. Verum leænam ipsam non deprehẽdit, sed catulos eius secum exportauit: & magnam hominum admirationẽm hoc facto meruit. Etenim nõ solum apud Græcos robustissimum & bellicosissimum animal leæna putatur esse, verum etiam apud Barbaros. Proinde dicunt, Semiramidem Assyriam, non si quando leonem cepisset, aut pardalim similémue feram interfecisset: sed si leænam esset nacta, animum extulisse sibiq; in eo placuisse, Aelianus in Varijs lib. 12. Ab Acropoli descendentibus (inquit Pausanias in Atticis) Septentrionem versus monumentum est Alcmenæ, &c. & prope illud Hylli filij Herculis: à quo non multum abest Apollinis & Dianæ fanum quod extructum aiunt ab Alcatho cum leonem Citheronium occidisset. Ab hoc enim leone interemptos aiunt tum alios tum Megarei regis filium Euippum: Itaq; regem illi qui leonem istum occidisset filiam promisisse vxorem, & simul regni successionem. Alcathum igitur (Ἀλκάθουν) Pelopis filium adortum esse feram & vicisse: & cũ regnaret ædem hãc condidisse Dianæ Agroteræ, & Apollinis Agræi. Lysimachus Agathoclis filius, dum Callistheni philosopho (quem sæpius de virtute disserentẽ audierat) ab Ale-

xandro

xandro in fouea cum cane incluso, ad remedium miseriæ, venenum propinasset, ac propterea eiusdem Alexandri factum ægrè ferentis iussu, leoni fuisset obiectus, rem toti memorabilem posteritati egit. Manum siquidem amiculo inuolutam in os leonis intulit, arreptaq; lingua feram exanimauit, Textor. Hoc facto, vt quidam scribunt, vehementius postea Alexandro dilectus, & apud eum in honore maximo fuit, & tandem post mortem eius Pergamo præfuit, vbi thesauri regis fuerunt: Vide Trogum libro 15. Alexander Magnus Lysimachum familiarem sibi leoni obiecit. Nunquid ergo hic Lysimachus, felicitate quadam dentibus leonis elapsus, ob hoc cum ipse regnaret, mitior fuit? Nam Telesphorum Rhodium amicum suum vndiq; decurtatum, cum aures illi nasumq; abscidisset, in cauea velut nouum aliquod & insitatum diu pauit, &c. Seneca de ira. Polydamas (Scotusæus) leonem magnitudine visenda & robore confecit, & quidem inermis prorsus inobseptusq;. Herculis similem audaciam æmulatus, Cælius: Transtulit autem ex Pausania, qui Eliacorum secundo, Montana, inquit, Thraciæ regio intra Nestum fluuium leones alit, qui sæpe in loca Olympo finitima euagantur. Huius montis latus vnum ad Macedoniam vergit, alterum ad Thessaliam & flumen Peneum. Hoc in loco Polydamas leonem in Olympo confecit, &c. vt ex Cælio recitaui. Ab eodem Polydamante ferocissimi tauri pedem manu detentum, donec vngulam dimitteret: in Tauro dixi. In Leonem à bubulco occisum Anthologij 6. 11. hexastichon extat huiusmodi:

Πυρσοῦ σοῦ λέοντος ἀποφλοιώσατο δέρμα   Σῶτος ὁ βουπελάων δεξιὰ φοινισσόμενος,
Ἄρτι καταβρύχοντα τὸν *   Οὐδ' ἵκετ' ἐκ μάνδρας αὖθις ἐπὶ ξυλόχους.
Μοσχείου δ' ἀπέπεσεν ὁ θὴρ ἀνθ' αἵματος αἷμα,   Βληθεὶς, ἀχθεινὰν δ' εἶχε βοοκτασίαν.

Achilles adhuc puer λεοντέσσιν ἀγροτέροισιν ἔπρασσε φόνον, κάπρους τ' ἔναιρε, Pindarus. Phyllius quidam propter amorem pueri, iussu illius captas à se feras, volucres, & leonem quoq; ferum, ei tradidit domitas: taurum verò postremo victum cum illi negaret, indignatus puer saxo desiliens in cygnum auem mutatus est, Ouidius 7. Metam. Teumessus mons est Bœotiæ seu ciuitas, &c. vt in Onomastico docetur: vnde dictus leo Teumessius inauditæ magnitudinis, qui omnibus terrori erat, quem Hercules adhuc penè puer occidit, eiq; pellem detraxit, qua postea pro pallio semper vsus est. Hic leo à Ioue in cœlum translatus dicitur, vt gloriæ Herculis consuleret, qui eum inermis occiderat. Alij tamen non hunc, sed Nemeæum leonem, itidem ab Hercule interfectum, inter sidera relatum dicunt. Sed de leone sydere supra in H. a. Θεσπρωτὶς ἀμφὶ καὶ Χαλαστραῖος λέων, senarius Lycophronis vt Stephanus citat. Nemea vel Nemee, regio est Arcadiæ vel Elidis, in qua Dryopes habitabant: vel sylua, inter Cleonas & Phliuntem. In hac Argiui ob Herculis memoriam Nemeæa sacra celebrare consueuerunt, eò quod immanem leonem in ea interfecisset, Molorchi hospitis sui suasu cuius filium leo interemerat. Vnde & Molorchæum leonem quidam cognominant. Si sæuum premeres Nemeæum Phœbe leonem, Lucanus libro 1. Est & Nemea fons, item mons. Vergilius Aen. 8. de Hercule, Tu Cressia mactas, Prodigia, & vastum Nemeæ sub rupe leonem. Ausonius pro Nemeæo leone Cleonæum dixit, à Cleonis oppido Arcadiæ prope Nemeam syluam. Cognominatur & Bembinetas apud poëtas, à Bembina Nemeæ vico. Δέρμα τε θήρειον Βεμβινήταο λέοντος, Panyasis apud Cælium. Ex Cleonis Argos duæ sunt viæ, vna breuior qua pedibus tantum itur: altera quamuis & ipsa angusta circumiectis montibus, curribus tamen aptior est. In his montibus adhuc ostenditur specus leonis, & regio Nemea quindecim circiter stadia abest, in qua templum visitur Iouis Νεμείου, Pausanias in Argolicis. Nemeorum ludus funebris est ob Archemori mortem institutus, &c. Hunc Hercules deuicto Nemeæo leone instaurauit, & Ioui consecrauit. Celebratur autem tertio quoq; anno, Panemi mensis duodecimo die, certaminibus equorum & gymnicis, Scholia in Pindarum. De Nemeorum certamine reperies nonnihil apud Aelianum libro 4. capite de ijs qui memores beneficiorum fuerunt. Leo, inquit Varinus, in Nemea regione Argiua erat, nec ferro vulnerabilis, nec vllo genere teli: hunc Hercules suis manibus compressum occidit, & exuuium pro veste gestauit. Contigit autem aliquando vt eum transeuntem Telamon ei amicus, qui filijs carebat, Ioui sacrificans inuitaret rogaretq;, vt sic amictus leonis pelle Ioui patri suo sacrum faceret, & vt filius ei nasceretur oraret. Hercule igitur phiala aurea accepta sacrificante, & pro filio Telamoni impetrando Iouem orante, aëtós, id est aquila prætereuolauit. Itaq; iussit vt filium nasciturum Aëtòn nominaret. Quare filius Telamonis natus, primum Aëtós, postea Aiax dictus est. Adultum Hercules pelle sua obtexit, eamq; ei donauit: qua tectus, vt nugantur, inuulnerabilis erat: (vt & Hercules) eo tantum, vt quidam volunt, loco excepto, qui pharetra prius tegebatur, cum pellem adhuc gestaret Hercules: (in Aiace vero eam gestante, excepto eo loco quo scutum tenebat, Isac. Tzetzes.) Sed hæc nugæ sunt: Veritas autem sic se habet. Aiax cum egregius miles & in multis prælijs versatus esset, nunquam vulneratus est, vt qui sibi optimè caueret & scuto se muniret. Sed postremò cum ipse suo se gladio per latus aut collum adacto iugulasset, eas tantum partes vulnerabiles habuisse, fabulati sunt, Hucusque Varinus, & Isacius Tzetzes Scholiastes Lycophronis: ex quo corrupta apud Varinum verba hæc, Ἄλλοι δέ φασιν ἡρακλείδην εἶναι τὸν Αἴαντα, sic restitues: Ἄλλοι δέ φασιν ὑπὸ τὴν κλεῖδα εἶναι τρωτὸν τὸν Αἴαντα: Hoc est, Nonnulli Aiacem sub iugulo vulnerabilem fuisse aiunt. Nemea (inquit Tzetzes 7. 101.) regio est Argiua, sic dicta quod multis abundet pascuis: hanc vastabat leo quidam inuulnerabilis. Eum Hercules emissis sagittis, & confracta iam ictibus claua, cum nondum interemisset, nudis tandem manibus compressum occidit: & pellem vnguibus feræ incidens, ἐφόρει ταύτην ὁπλισμὸν ἀσίδηρον ἐν μάχαις. Vocat autem hunc leonem Νέμειον, alij Νεμεαῖον. Plutarchus in libro de fluuijs iuxta Inachum tum alios montes esse scribit, tum Apæsantum dictum, qui antea Selenæus, id est Lunaris vocabatur. Nam Iuno irata Herculi, vt eum vlcisceretur, Lunam sibi conciliauit, quæ incantationibus magicis cistam repleuit spuma: ex qua natum leonem maximum Iris comprehensum zonis suis in Opheltium montem demisit: Vbi ille pastorem quendam indigenam Apæsantum nomine laniauit, & monti nomen suum reliquit, authore Demodoco in primo Heracleæ. In Hercule furente Senecæ hic senariolus legitur, Sublimis altas Luna concipiat feras. Sed codex quidam vetustus pro altas, habet alias. Cuius intellectum loci (inquit Politianus in Miscel. 17.) non temere aliunde, quàm ex Achille desumpseris, qui in Commentarijs Græcis Arateis scribit, in Luna etiam habitari, fluuiosq; esse, vt cætera sicut in terra: quin Nemeæum quoque, inquit, illinc cecidisse leonem fabulantur. De Apolline mutato in leonem, lege Ouidium libro sexto Metamorph. De Hippomene item in leonem, libro 10. & de Atlanta in leænam mutata, ibidem. Curetes in leones mutati, vt paulo post dicam in loco de dijs. Lupi & Leones apud Circen pharmacis in feras ex hominibus mutati, non feri, sed οὐρῇσι μακρῇσι σαίνοντες, Odyss. κ. Protei conformatio in diuersa corpora imaginum falsarum rationem continet, quibus deludimur: alij in alijs rebus summum statuum bonum: quod si quis in ambitione & superbia id collocet, leo existimari potest, Cælius.

Lib. 10. Timæus Pythagoricus, inquit, mutationem in bestias induci putat falsò, ad terrorem hominum impiorum, vt pœnæ saltem formidine à vitijs retrahantur. Et mox, Non desunt qui ista sic interpretentur, vt animarum quæ similem brutis duxerint vitam, aliæ inter alias bestiarum turbas diuertentur: Quod ipsum Platonis doctrinę valde consentaneũ putat Olympiodorus. Quod si habitum intelligamus, non speciem, arbor erit apud Platonem, qui nutritioni deditus, vel Herculis quæstum in ea atteriturus, die noctéq; torpebit: miluus, qui raptu viuet per concupiscentiam: leo, qui egregiè militabit: draco, qui crudeliter in genus humanum debacchabitur. Empedocles inquit, si post excessum è vita homo de semetipso in bestiarum naturã demigrat, multo præstantissimã commutationem esse, quæ fit ex homine in leonem. Sin homines è natura sua in plantas commutantur, optimam esse conuersionem, & demigrationem ex humano genere in laurum, Aelian. Vir quidam (vt scribit Philost. lib. 5. de vita Apollonij) leonem mansuefactum ex loro veluti canem, quocunq; voluerat ducebat. Leo autem nõ modo ei qui se ducebat blandiebatur, sed cæteris omnibus qui obuiam accessissent. Tali modo vir mercedem quærens multas iam lustrauerat ciuitates: quinetiã templa ingrediebatur, quòd mundus à cædibus esset & impollutus: neq; enim hostiarum sanguinem lambebat: & excoriatas atq; in frustra diuisas sacrorũ carnes non attingebat: sed mellitis placentis, ac pane etiam & oleribus vescebatur, coctas quoq; carnes edebat: & vinum quandoq; bibere visus est, cum antiquam seruaret consuetudinem. Is itaq; leo ad Apollonium veniens, qui tum fortè in templo sedebat, & ad eius genua procumbens, humilius etiam quàm homines facerent, supplicare videbatur: quod videntes qui astabant mercedis causa id facere arbitrabantur. Respiciens autem ipsum Apollonius, Hic, inquit, leo me rogat, vt vos doceam hominis animam se habere. est autem Amasis, quondam Aegypti rex circa Saiticam præfecturam. Quibus verbis auditis leo mirabiliter fremens, lachrimabilẽ rugitum ædidit, tum dentibus infrendens, cum plorare procul dubio videretur, aptissimè lachrymas fundebat. Demulcens igitur ipsum Apollonius, Ego (inquit) leonem censeo Leontopolim mittendum esse, ibiq; in templo collocandum. Regem enim maximè in regiã belluam conuersum, tanquam egenũ mendicare indignum iudico. Post hæc congregati sacerdotes Amasidi sacrificarunt, & belluam torquibus vittisq; redimitam, in interiorẽ Aegyptum misêre: tibijs ante ipsam carmina & hymnos decantantes. Hęc Philostratus. Magi omnes metempsychosin credunt, & communẽ nobis cum reliquis animalibus naturã insinuantes, symmystas & eos qui sacris ijsdẽ initiati sunt, leones appellãt: mulieres vero (scilicet ijsdẽ sacris initiatas) hyęnas: ministrantes verò coruos: patres aquilas & accipitres, & qui leonticis sacris initiatur, illi varię animalium figuræ circumponuntur, Porphyrius. Leonis & muris apologum ex Babrio, Suidas in voce [illegible], his verbis recitat, sunt autem senarij scazontes. [illegible] Nos inter Babrij apologos eundem legimus, sed alijs verbis, & communibus senarijs. Apologum de leonis, asini, & vulpis societate, referam in prouerbio Leonina societas. Leo apud Aesopum ægrotare simulans, belluas omnes capiebat quæ ad visendum accedebant. Vulpes autem, Quid (inquit) huc ingrediens vtilitatis capiam, vbi tutò manere nullus potest, exeuntium autem vestigium nullum video? Philostratus in vita Apoll. Eundem apologum Horatius in Epistola prima primi libri, his versibus refert:

Quòd si me populus Romanus forte roget: quur *Non vt porticibus sic iudicijs fruar ijsdem,*
Nec sequar ac fugiam, quæ diligit ipse, vel odit: *Olim quod vulpes ægroto cauta leoni*
Respondit, referam, quia me vestigia terrent *Omnia te aduersum spectantia, nulla retrorsum.*
Bellua multorum capitum es. [illegible], Iulianus in exemplis.

In Hecatombe (inquit Iulius Capitolinus) si imperatorium sacrificium fit, centum leones, centum aquilæ, & cætera huiusmodi animalia: quod quidem etiam Græci quondam fecisse dicuntur, cum pestilentia laborarent, & à multis imperatoribus id celebratum constat.

Sub Atergatis simulacro species leonum sunt, eadem ratione terram esse monstrantes, qua Phryges finxêre matrẽ deûm, id est Terram, leonibus vehi, Macrob. Mater Deûm Leonibus vehitur, validis impetu atq; feruore animantibus: quæ natura cœli est: cuius ambitu aër continetur, qui vehit terram, Idem. Cybele Dea est montana, ideo vehitur leonibus, Schol. in Aues Aristophanis. Phasiana dea, non alia quàm Rhea videtur: cymbalum enim manibus tenet: & leones throno subijciuntur, Arrian. in Periplo. Curetes Iouem in Creta clam nutriuerunt, à Rhea eis commissum: quod cum Saturnus resciuisset, iratus in leones eos mutauit: Iupiter verò iam regnans effecit, vt inter feras omnes principatũ tenerent, & sub iugo Rheæ matris currum traherent, Oppian. Rhea Cybele vocatur à Cybelis montibus: est enim dea montana, eamq; ob causam super leonum iugo inuehitur, Varin. Sophoclis glossulatius Rheam [illegible] interpretatur, quòd à leonibus nutrita sit, aut quòd nulla adeò terra sterilis sit quæ culta non mansuescat. Io. Brodæus. Hanc veteres Graiûm docti cecinere poetæ Sedibus in curru bijugos agitare leones, Lucret. lib 2. Et iunctæ currum dominæ (Cybeles) subiere leones, Verg. 3. Aen. Cui Dindyma cordi, Turrigeræq; vrbes, bijugiq; ad frena leones, Idẽ 10. Aeneid. de Cybele. Nicomachus pinxit deûm matrem in leone sedentem, Plinius. Leonem simul & gallinaceum solaria esse animalia, sed hunc gradu superiore, ideoq; ab illo metui, dictum est capite quarto. Ægyptij (inquit Macrobius Saturnalium 1. 21.) animal in zodiaco consecrauere, ea cœli parte, qua maximè annuo cursu Sol valido efferuet calore, &c. vt supra recitaui in a. de leone sidere: vbi plura etiam attuli cur leo solare sit animal. Leonem à somno inuictũ esse, nempe qui semper vigilet, Aegyptij se obseruasse gloriantur: idcirco hunc Soli eos cõparare existimo, quòd Sol laboriosissimus ad nullum temporis punctum versari intermittens circum orbem terræ, ab instituto cursu nunquã conquiescit: cui rei Homerum testem afferunt, cum Solem inquit operum & laborum requietem nullam habere, Gellius ex Aeliano. Mitras (vel, vt alij scribunt, Mithras) apud Persas Sol est, & primus eorum deus. Huius simulacrum fingebatur leonis vultu, ambabus manibus reluctantis bouis cornua retentans: quo significabatur Lunam ab eo lumen accipere, cum incipit ab eius radijs segregari: ipsa enim indignata sequi fratrem, occurrit illi, & lumen subtexit obscuratq;. Sol autem, id est Mithras, ideo leonis vultu esse dicitur, quia Sol leonem signum principale habet: vel quod vt leo inter animalia, ita Sol inter sidera excellit, Gyraldus. Plutarchus scribit leonem propterea dici Solare animal, quod inter quadrupedia vnguibus aduncis, catulos sola videntes parit leæna: minimũ porrò dormit, sublucentq; quiescentis oculi. Cælius. Leo in anteriori parte calidæ naturæ est, in posteriore frigidæ: sic & Sol cum est in leone, Author obscurus. Dicitur quibusdam quoq; leo inter vigilandum præcipue oculos occludere, quos aperiat dormiens. Hinc templorum claustris leonem symbolicè appingebant priores, Cæl. Onosceli dæmones, mares se vt plurimum exhibent, interdum quoque leonem & canem induere videntur, Cælius.

Canis

Canis Serapidi coniunctus est triceps, capite medio leonis, sinistro lupi, dextro canis: vide supra capite primo de canibus diuersis, vbi de Cerbero agitur. Ampraciotæ leænam summa religione colunt, quod tyrannum suum lacerârit & distraxerit, tanquam suæ libertatis vindicem, Aelianus. Leonibus (inquit idem) in Aegypto religiosus cultus non modò tribuitur, sed etiam ex ijs vrbs nomen traxit: quorum sanè vim ac naturam exponere non alienum videtur. Templa habent sibi consecrata, & sedes ad commorandum amplas, & ad exercendum spatia & curricula laxa: tum eis bubulę carnes quotidie præbentur, quas distractas atq; ab ossibus nudas cum interea exedunt, & conficiunt, ab Aegyptijs incantantur Aegyptia voce. Cantionis argumentum huiusmodi est, ne ex aspicientibus quenquam fascinent. Neq; vero eorum modò permulti diuinitatē & religionem apud ipsos habent: verum etiam sedes eis dedicatæ, è regione contrarios auersosq; aspectus habent: quarum fenestræ, tam quæ ad solis exortum pertinent, tam etiam quæ ad occasum spectant, apertæ suauiorem viuendi rationem eis & iucundius habitandi domicilium efficiunt, tum eis etiam sunt exercitationum loca ad tuendam valetudinem, tum propinquæ palestræ. Eos ideo Vulcano Aegyptij consecrarunt, quòd sint natura vehementer igniti, atque adeo exteriorem ignem ob copiam interioris ægerrime intuentur, & fugiunt: tum ipsos idcirco solis domicilia constituunt, quod ignei sint: simul & solem, cum est æstiuo tempore calidissimus, accedere ad leonem cœlestem dicunt: & ij quidem qui magnam Heliopolim incolunt, in templi vestibulis eos diuinæ cuiusdam sortis, vt Aegyptij dicunt, participes alunt. Nam ijs, quibus propitius est deus somniorum significationibus secundum quietem, futura non solum ostendunt, sed etiam à periurissimis, quod iusiurandum non conseruent, & fidem violent, non longo interuallo, atq; adeo euestigio, deo eis iustum impetum afflante, pœnas illorum fraudi debitas, repetunt, Hactenus Aelianus. Leonem colunt Leontopolitani, Strabo. Lycophron in Alexandria Herculē λέοντα dicit τριέσπερον, ex insigni roboris præstantia, & quia in eius generatione triplex in vnam coiuit nox, &c. Cælius. Apud Homerum alicubi de Diana legitur, Ἐπεί σε λέοντα γυναιξὶν ἔθηκε Ζεύς, ὅ ἐπι λάβοιαν, Varinus. Leæna in luco Dianæ, apud Theocritum Idyl. 2.

Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, vt aperiat librum, Ioannes Apocalypseos quarto. Intelligit autem dominum nostrum Iesum Christum, quem & agnum paulò post vocat, ab innocentia: vt leonem à fortitudine, quòd solus potuerit aperire librum, quem nullus alius spiritus aperire poterat. Sed etiam princeps tenebrarum ab apostolo Petro leoni confertur, non simpliciter, sed rugienti & famelico: ferociam enim & iracundiam leonis in fame summam esse diximus.

Leonis ad frugifera & fructuosa loca profectio siccitatem prænuntiat, Aelianus. Periclis mater Agarista per quietem sibi visa est leonem partu ædere, & post paucis diebus Periclem peperit, Plutarchus in eius vita. Λέοντας δ' ἐν ὀνείρασιν δηλοῖ μάχας. Suidas & Varinus. Leonis aspectus famosus fuit & inglorius, itineraque infesta facere creditus: nanq; hostiū pugnam sæpe portenderunt, Alexander ab Alex. sed deceptus videtur, non intellecto nimirum quem recitaui senario, cum is ad somnium pertineat, non ad leonem obuium vel in itinere visum. Erasmus eundem senarium inter prouerbia numerat, (quod parum probo,) translatum vt inquit, vel à somniorum coniecturis, vel ab obseruantibus auguria. Sed ad somnia duntaxat pertinere, vel inde clarum est, quod passim apud Suidam & Hesychium plurimi similes senarij monostichi onirocritici recitantur. Alexandrum Magnum in Babylone multa prodigia perturbabant. Ex his enim quos educabat, leonem quendam eximiæ magnitudinis ac formæ mansuetus asellus calcibus exanimârat, Plutarchus in eius vita. Leo in Co insula ex oue natus quid portenderit, capite tertio diximus. Apollonius ille magus cum non procul Babylone recessisset, leænam inuenit, in cuius vtero cæso catuli octo continebantur: vnde coniecit peregrinationem suam ad Indorum regem anni vnius & mensium octo futuram, vt capite tertio recitaui ex Philostrato. Cypselus Corinthi tyrannus fuit, patre natus Eetione, è Petra tribu, matre vero Labda, &c. vt pluribus persequitur Herodotus libro quinto. De hoc adhuc priuato Pythia huiusmodi oraculum Bacchiadis cecinit: Concipit in Petris aquila enixura leonē Robustum, sæuum, genua & qui multa resoluet. Hæc bene nunc animis versate Corinthia proles, Qui colitis pulchram Pallenem, altamq; Corinthum. Aquila Græcis ἀετὸς est, quo nomine ad Eetionem Cypseli patrem alluditur. Anno 1274. nobilis quædam fęmina in episcopatu Kostnizero partum Leænæ similem edidit, excepto quod cutem humanam haberet. Sebast. Frank.

PROVERBIA.

Leonis catulum ne alas. Aeschyli sententia prouerbialis refertur apud Aristophanem in Ranis Οὐ χρὴ λέοντος σκύμνον ἐν πόλει τρέφειν. Μάλιστα δὲ λέοντα μὴ 'ν πόλει τρέφειν, ἢν δ' ἐκτραφῇ τις τοῖς τρόποις ὑπηρετεῖν. Hoc est, Non est leonis catulus alendus in vrbe, minimè verò leo: quòd si tamen nutritus aliquis fuerit, moribus eius obsequi oportet. Refert hunc locum Valerius Maximus libro 7. capite de sapienter dictis. Admonet ænigma (inquit Erasmus) non esse fouendā potentiam, quæ leges posset opprimere: quod si forte talis quispiam extiterit, non esse è repub. decertare cum illo, quem nequeas nisi magno reipub. malo deuincere. Tyrannus aut ferendus est, aut non recipiendus. Meminit eiusdem sententiæ Suidas in voce Σκύμνος, ab Aeschylo de Alcibiade dictā scribens, &c. Leonem bracteatum Seneca intelligit, peregrinis excultum ornamentis, & naturali destitutum generositate: quoniam gloriari nemo nisi suo debet, Cælius. Et statim, Apud eundem (inquit) adagium subnotauimus alterum, Magnis tela magna portenta feriuntur, subula leonem non excipit. Caprea contra leonem, vide in Caprea. Leo cordula vinctus: Lucianus in libello de mercede seruientibus, Νῦν δὲ τὸ τοῦ λόγου, λέων κρόκῃ δεθεὶς ἄνω καὶ κάτω περισύρομαι, Nunc autē (quod dici solet) Leo filo vinctus, sursum ac deorsum circunferor: cum quis exiguo commodo captus, apud aulicos ostentatur passim, quod princeps tantum alat virum. Hoc enim principes sibi gloriosum ducunt, si episcopos aut doctos viros cogant sua relinquere negotia, & aulicæ seruire pompæ, Erasmus. Domi leones, in pugna vulpes: Apud Aristophanem in Pace Chori hæc verba sunt, Πολλὰ γὰρ δὴ μ' ἠδίκησαν Ὄντες οἴκοι μὲν λέοντες, Ἐν μάχῃ δ' ἀλώπεκες. Est autem scomma in Lacones. Scholiastes monet parœmiam esse, contortam primum in Lacones re malè gesta in Asia his verbis, Οἴκοι λέοντες, ἐν Ἐφέσῳ δὲ ἀλώπεκες. Hinnulus leonem, vide in Ceruo. Ἄλγεα πείσῃ Ἀνδρὸς ἀπ' ὑπνώοντος, λέοντ' ὥσειθ' ἀπὸ νεβροῦ, Theocritus Idyl. 26. Leonem larua terres, Μορμολυκείοις ἐκφοβεῖς τὸν λέοντα: refertur apud Diogenianum: conueniet de minis inanibus ac terriculis deridendis. Quòd, ni fallor memoria, reperi apud autorem quempiam, leonem etiam laruis & apposititijs vultibus ostendi. Adagium vsurpat Seneca libro 2. Erasmus. Mortuo leoni etiam lepores insultant, vide in lepore h. Murem ostendit pro leone, prouerbiali schemate dictum, pro eo quod est, ingentia pollicitus & fortia, longè diuersa exhibuit. Synesius in epistola quadam ad Anastasium, Ἐπιχειρῶν γὰρ αὐτῷ δίς που καὶ τρὶς καὶ ποῦ ἐξ ἁμάξης λοιδορησάμενος, καὶ πάντα

ἐπικατατεινάμενος, ἅπερ ἂν εἰρῆσθαι καὶ παρ' ἐμοῦ πάντως ἂν ἐπιμησάμην, ἀπέδειξα τὸ κάθαρμα μῦν ἀντὶ λέοντος. Hoc est, Cum inclamasset in illum bis aut ter, ac de plaustro quod aiunt conuicijs insectatus, nihilq; non in eum esset vociferatus, cum eiusmodi vel à meipso dicta fuisse maximi fecerim, deinde murem pro leone exhibuit scelus. Sumptum apparet à bestiarijs, qui ridiculi gratia multa polliciti, quasi leonem immanem & insolitæ magnitudinis emissuri, mox murem emittunt in caueam, Erasmus. A leonis pelle facta quædam prouerbia, memorauimus iam in 11. e. nempe ista, Leonis exuuium induere. Leonis exuuium super crocoton. Leoninæ pelli vbi non pertingit assuenda vulpina. Leonem radere, λέοντα ξυρεῖν (Vatinus habet ξυρᾶν) dicuntur, qui feroces & præpotentes arte tractant & illudunt magno suo periculo. Vsurpauit hoc adagium Socrates apud Platonem libro de Rep. primo, negans se vsque adeo dementem esse, ut leonem ausit tondere, & Thrasymacho homini praeferoci illudere. Οἴει γάρ ἄν με οὕτω μανῆναι ὥστε ξυρεῖν ἐπιχειρεῖν λέοντα, καὶ συκοφαντεῖν Θρασύμαχον. Nam agni citra periculum tondentur velluntúrq;, leo nullo modo tractari vult. Aristides in Panathenaicis ad Periclem à Platone taxatum refert, Ὥσθ' ἔγωγε μὴ λέοντα ξυρεῖν ἐπιχειρῶμεν, οὐ Θρασύμαχον συκοφαντεῖν ἐπιχειροῦντες, ἀλλὰ κωμῳδεῖν Περικλέα, καὶ ταῦτα δειλίας. Erasmus. Cynicus apud Lucianum cum Herculis & Thesei frugalem & seueram vitam commemorasset: & de Theseo priuatim quòd barbam comamque aluerit: addit hoc idem veteres omnes factitasse: Καὶ οὐκ ἂν ἠξίωσαν ξυρεῖσθαι αὐτῶν, οὐδὲν μᾶλλον ἢ τῶν λεόντων τις ξυρήσειεν: mollem enim & læuem carnem mulieres decere censebat. Λέοντα ξυρεῖς, hoc est, Leonem radis (inquit Cælius) adagium de ijs qui factu impossibilia tentant, (eodem modo à Suida explicatur) aut non citra periculum. Propterea Plato, sicuti commeminit etiam Philostratus, idem esse dixit leonem radere, & Thrasymachum συκοφαντεῖν, hoc est calumnijs circumuenire. Ad quod alluserit Epigrammatum 10. Martialis (vt Erasmus etiam annotauit) illis versiculis in Ligellam quæ partem pudendam sibi vellebat, Quare, si pudor est, Ligella noli Barbam vellere mortuo leoni. Cæterum cur poëta leonem membrum muliebre nominauerit, interpretes aut non tradunt, aut inepta quædam afferunt. Sunt enim qui ideò dici opinentur, quod mirum in modum leoni fœtet anima: vel (inquit Domitius) quod placet, prouerbium est, quum volumus aliquem excitare, qui moueri non potest. Sed boni consulant eruditi, (inquit Cælius) si meam quoque coniecturam attulero. Legimus in Nicandri Theriacis de cenchrine serpente, qui alio nomine leo vocetur. Interpres autem leonem vocari conijcit, vel alias ob causas (vt inter Serpentes refertur) vel quia mordet, ac hominis sanguinem exsorbet, quæ ipsa & leo facit. Ex ijs animaduerto Martialem muliebre pudendum leonis nomine festiuiter appellasse, quoniam subinde masculorum sanguinem (vtinam genitalem, qui sanguis concoctus est) exugat. Mortuum verò dixit, quoniam ætate iam videretur emeritum, & ad Venereos vsus hebes ac frigidum, Hæc Cælius: Ego in Martialis versu Domitij interpretationem magis probârim. Vide supra in a. vbi illud Aristophanis exponitur, Leæna in tyrocneſtide. Ridet leo, Ἐγέλασεν ὁ λέων, adagium in omnes, qui rugatioris frontis & Catoniana seueritate, quandoq; tamen matutinam exporrigunt grauitatem ac comes se præstant, solitò hilarius agentes. Pronunciatum id in Thucydidem, qui Cylonium scelus explicaturus, consuetò apertius, & intellectu nemini non obuio narrationem contexuit: quo nomine miratus eam technographus (Hermogenes puto) ediscendam summa cura iunioribus præcipit, vt σαφήνειαν & facilitatem eandem stylo valeant exprimere, Cælius 13. 19. Et mox, Facilem huic adagio verba Plinij præstiterint intellectum: Cauda, inquit, immota leoni placido, clemens, blandientiq; similis, quod ratum est: crebrior enim iracundia eius. Comparē ferè vim & illud habet, Ἐγέλασεν ὁ Χάρων. Leonis senecta præstantior hinnulorum iuuenta, Γῆρας λέοντος κρεῖσσον ἀκμαίων νεβρῶν: citatur apud Stobæum ex Hipponoate poëta. Senectus viri fortis ac strenui præstantior est iuuenta quorundam ignauorum & imbecillium iuuenum. Venustius fiet si longiulè transferatur: Veluti si quis ingenium docti senis & exercitati præferat ingenio parum eruditi iuuenis. Dicetur non ineptè & in senectutem crudam viridemque, animiq; viribus adhuc pollentem, Erasmus. Leonina societas est, inquit idem, cum omne commodum ad vnum aliquem redit, reliquis vi fraudatis: qualis fermè solet esse cum regibus, aut præpotentibus plebeiæ sortis hominibus. Extat in Pandectis, in quibus ex Vlpiano refert Aristo, Cassium respondisse, societatem talem coiri non posse, vt alter lucrum tantum, alter damnum sentiret, & hanc societatem leoninam solitum appellare. Cæterũ Cassianam appellationem, haud dubium prouerbialem, ex Aesopi Græci apologo natam apparet, qui talis circunfertur. Leo, asinus & vulpes societatem inierant, vt quod venatu cepissent, id in commune partirentur. Prædam vbi erant nacti, leo iubet vt asinus partiatur. Ille, vt est stolidus, in treis æquas portiones distribuit. Qua gratia mox indignatus leo, quod cæteris æquaretur, asinum adortus dilaniat. Restabat vulpes, eam de integro partiri iubet, illa totam fermè prædam leoni attribuit, sibi vix paucula quædam seruans. Leo comprobata distributione rogat, quisnam illam artem partiendi docuisset: Calamitas, inquit, asini. Leonem stimulas, pungis, seu vellicas, τὸν λέοντα νύττεις, de his qui potentem ac ferocem in suum ipsius exitium prouocant atq; extimulant. Refertur à Diogeniano, Erasmus. Leonem subula excipere, prouerbium superius dictum, statim à Leone bracteato. Leonis vestigia quæris, Τὰ λέοντος ἴχνη ζητεῖς, dicterium in eum qui verbis ferox esset, re timidus. Ductum ab apologo quopiam Aesopico, quo narrat venatorem quendam pastorem obuium rogasse, nuncubi leonem vidisset, vt eum sibi commonstraret. Atque cum respondisse: Equidem tibi leonis vestigia mox ostendero: neque enim procul absunt. Tum ille, Satis est, inquit, neq; enim vltra quicquam requiro. Conuenit cum eo quod alio positũ est loco, Cum rursus adsit, vestigia quæris, Erasmus. Leonem ex vnguibus æstimare, Ἐκ τῶν ὀνύχων λέοντα γινώσκειν. est ex vna quapiã coniectura negotium vniuersum perpendere, ex paucis multa, ex minimis maxima conijcere. Natum videtur adagiũ à Phidia statuario, qui, sicut narrat Lucianus in Hærelibus, inspecto leonis duntaxat vngui, quantus esset totus leo perpendit, totumq; ex indicio vnguis effinxit. Plutarchus in commentario de defectis oraculis, videtur ad Alcæum referre: sic .n. scribit, Οὐ κατ' Ἀλκαῖον ἐξ ὄνυχος τὸν λέοντα γράφοντες: id est, Non Alcæi more (melius, iuxta Alcæum, vt Cælius vertit: vt Alcæus, non origo huius prouerbij si sicut Phidias, sed eo tantum vsus in scriptis suis) leonẽ ex vnguibus depingẽtes: hoc est, ex re minima maxima colligentes. Philostratus in vita Apollonij, Οἷον ἐξ ὄνυχος ἤδη ὁρῶ, id est, qualem ex vngui iam esse video. Basilius Magnus ad Maximum philosophum, Εἰκόνες ὄντως τῶν ψυχῶν εἰσιν οἱ λόγοι, κατεμάθομεν οὖν σε διὰ τοῦ γράμματος, ὅσον φασὶν ἐξ ὀνύχων τὸν λέοντα. Fit autẽ hoc Mathematica ratione, sicuti docet Victruuius l. 3. vt ex membro vel minimo, totius corporis modus colligatur: Quemadmodum Pythagoras Herculani corporis mensuram, ex Pisano stadio, quod Hercules suis pedibus fuerat metatus, ratiocinatus est, Erasm. Ex vngue leonem describere per adagium dicimus, quum certioribus argumentis quippiam demonstrari significamus, aut à proprietate apertissima. Plutarchus in libro de oraculis quæ defecerant, Admirantibus verò qui aderant, Demetrio autem ridiculum statuente, à tam minutis rebus adeò magna venari, nec iuxta Alcæum,

ex vngue

ex vngue leonem describere, Cleombrotus ait, Cælius. Vnum quidem, sed leonem, vide supra in c. de partu leæ ex Cælio. Congregare cum leonibus vulpes, apud Martialem, est res impares dissimilesq; permiscere. Vulpes dolis nititur, leo viribus fidit. Quanquam vtrunq; coniunxit Pindarus, indicans virum fortem leonem oportere præstare in exhauriendis certaminum laboribus, vulpem in consilijs. Sic enim in Isthmijs scribit, τόλμᾳ γὰρ ἐοικὼς θυμὸν ἐριβρεμετᾶν θηρῶν λεόντων ἐν πόνῳ, μῆτιν δ' ἀλώπηξ, Erasm. Λέων σοι γέγονεν ἐκμαγμάτων, ἐπὶ τῶν μοιχευομένων καὶ πιττουμένων γυναικῶν, Suid. mihi locus videtur obscurus, eam nimirum ob causam ab Erasmo quoq; in Chiliades non ascitus. Ἄγειν τὰν καὶ συργὴν κακαῖς αἰνὰ θρέμματα λεαίνας, Theocrit. Id. 28. Nunquid capies leænæ prædam? Iob 38. speciem habet prouerbij, de re impossibili ferè, quale & illud alicubi legisse memini, Herculi clauam extorquere. Facta est mihi hæreditas mea quasi leo in sylua, dedit contra me vocem suam, atque ideo odi eam; Hieremiæ 12. Hoc est, Populus qui me prius tanquam patrem amabat & colebat, totus in me efferatus & animo alienatus est. Sophoniæ tertio principes improbi & tyranni, leoni rugienti comparantur, & similiter Prouerbiorum 28. Impij dicunt mortuos omnino perire, & mortuo præstare viuum, licet ob vilitatem conferatur canis vitæ ad leonis cadauer comparatæ (ac si dicerent, præstat viuum esse canem, quàm leonem mortuum) Gregorius Neocæs. in Ecclesiasten capite 9.

Emblemata quædam Alciati.

Romanum postquam eloquium Cicerone perempto
Inscendit currus victor, iunxitq; leones,
Magnanimos cessisse suis Antonius armis,

Vigilantia & custodia,

Et reuocet famulas ad noua pensa manus,
Ad superos peluis quod reuocet vigilem,
Templorum idcirco ponitur ante fores.
Aspice vt inuictus vires auriga leonis,
Vtq; manu hac scuticam tenet, hac vt flectit habenas,
Dira lues procul esto: feram qui vincere talem

Furor & rabies,

Et scriptum in summo margine carmen habet:
Talia magnanimus signa Agamemno tulit.

Cum laruis non luctandum,

Qui toties hostes vicerat ante suos:
Dum currus, & pedibus nectere vincla parant.
Conuellunt barbam vel timidi lepores.

vide in lepore h.

Dum fami ruerent in mutua vulnera telis,
Accurrit vultur spectatum, & prandia captat.

Etiam ferocissimos domari,

Perdiderat patria pestis acerba sua:
Compulit & durum colla subire iugum.
Ambage hac cupiens significare duces.
Instantis quòd signa canes det gallus eoi,
Turribus in sacris effingitur area mentem
Est leo: sed custos oculis quia dormit apertis,

Leones iuncti à Cupidine,

Expressus gemma pusio vincat amor.
Vtq; est in pueri plurimus ore decor:
Est potis: à nobis temperet an ne manus?
Ora gerit clypeus rabiosi picta leonis,
Hic hominum est terror, cuius possessor Atrida

Vide supra in a. inter leones.

Aeacida moriens percussu cuspidis Hector,
Comprimere haud potuit vocem insultantibus illis.
Distrahite vt libitum est: sic casis luce leonis

Prouerbium, Mortuo leoni etiam lepores insultant,

Ex damno alterius, alterius vtilitas,

Vngue leæna ferox, dente timendus aper,
Gloria victoris, præda futura sua est.

DE LEPORE.

A.

LEPVS quadrupes siue terrestris, Hebraice arnebet ארנבת vocatur, voce fœminini generis, quod lepores omnes vtrunque sexum habeant, Munsterus. Et Iudæi quidem hoc vocabulo nihil quàm leporem vocari consentiunt, & Hieronymus non aliter vertit. Septuaginta verò aliàs dasypodem reddunt. Sed chœrogryllium, non aliud quàm echinum esse, in Cuniculo & Echino docui. Deuteronomij 14. pro arnabet Hebraico Chaldæus transfert ארנבא arneba, Arabs ארנב ernab, Persa ביגרש kargos. Schaphan שפן quoque Septuaginta diuersis in locis, λαγωὸν, δασύποδα, & chœrogryllium interpretantur: sed omnino cuniculum esse in historia eius demonstraui. Hieronymus quoq; Prouerbiorũ 30. schaphan lepusculum vertit. Lepus apud Auicennam arnebberi: apud Syluaticum arnaberti, arnebus, arnaben: & alfenglinar, coagulum leporis. Arneph, Saracenicè. Græcè λαγὼς, vel λαγὸς, vel λαγωὸς, vt in Philologia pluribus dicetur. Vulgò etiam hodie λαγὸς, à Græcis vocatur. Veteres etiam Græci quidam λέπορι vocitarunt, vide in H. a. Dasypus quoque lepus est, à pedibus supra infraq; hirsutis dictus: quanquam Aristoteles alicubi coniungit λαγὼν & dasypoda (vt Plinius leporem & dasypodem) vbi Gaza leporem & cuniculum vertit. Strabo cuniculos λαγιδεῖς γεωρύχους, id est lepusculos terræ fossores nominat. Plutarchus dasypodum catulos λαγιδεῖς vocat: Οἱ δὲ δασύποδες πρὸς εὐνὴν ἑτέρας ἄλλον ἀλλαχῆ κομίζουσι τῶν λαγιδέων, in libro Vtra animalium prudentiora, &c. vnde dasypodem eum pro lagò, id est lepore accepisse constat. In Baleares insulas (vt scribit Eustathius in Dionysium Afrum) inuectos aliquando ferunt duos λαγιδεῖς (cuniculos) marem & fœminam, qui mox ita aucti sunt numero, vt domos etiam & arbores suffossas euerterint: vnde incolæ legatione Romam missa agrum (habitandum)

bit-odum,) petere coacti sint. Sunt autem λαγιδεῖς γεωρύχοι καὶ ῥιζοφάγοι, hoc est, eius naturæ vt terram fodiant & radicibus vescantur, quos & λεβηρίδας aliqui vocarunt. Hæc ille ex Strabone ferè. Δασύπους, λαγώς, Suidas. Sed hæc controuersia copiosè tractata est in Cuniculo capite primo. Πτὼξ & alia leporis nomina poëtis vsitata ad Philologiam pertinent. Leporum catulos Cicero, Varro & Columella lepusculos vocant: Græci forma diminutiua, λαγίδια, λαγίδας, & λάγια, Pollux. Xenophon quidem μικρὰ λάγια dixit. Λαγώδιον vox nuda apud Suidam est: sed Varinus in voce Κώδιον, à lepore diminutam esse ostendit. Λαγιδεῖς vero patronymica forma, à recto λαγιδεὺς (qui & apud Suidam reperitur) vt alicubi docet Varinus: sic & λυκιδεὺς & χηνιδεὺς, pro catulo lupi & pullo anseris. Italicè vel lieuora. Gallicè lieure (diminutiua, leurault & leureteau.) Hispanicè Lébre. Germanicè *haß* vel *haas*. Anglicè an hare. Illyricè zagiz.

B.

Lepores in Aegypto minores quàm in Græcia fiunt, Aristoteles. Velocissimi sunt montani, campestres minus, tardissimi palustres: sed qui loca omnia pererrant, in cursu molesti sunt: etenim sciunt compendiosa viarum, & currunt per aduersa vel plana maximè, per diuersa variè, per decliuia minimè, Xenophon. Græca sic habent, Θέουσι γὰρ μάλιστα μὲν τὰ ἀνάντη, ἢ τὰ ὁμαλά: τὰ δὲ ἀνώμαλα, ἀνωμάλως: τὰ δὲ κατάντη, ἥκιστα. Capitur lepus, inquit Pollux, facilius cum per loca decliuia fertur, propter pedum posteriorum altitudinem, præceps actus in caput. In accliuibus verò pedum inæqualitas facit, vt corpus æquabiliter feratur, cum quantum locus humilior subsidit, tantum ipse altitudine crurum erigatur: vt quasi in plano currere videatur, aut quod ad ipsum saltem locus videri planus possit. Sed de cursu & velocitate leporum, dicetur etiam in E. Apud nos lepores montani differunt à campestribus, in Tridentinis & Vicentinis alpibus frequentes, nigritia, magnitudine, ferocia, densiore pilo à cæteris distincti, Hermolaus. Iul. Pollux lepores quosdam Elymæos vocat, vulpibus non ferè minores, & nigricantes, corpore oblongo, albicante macula, prope summam caudam longiore. Sunt & qui dicuntur moschiæ, quorum in vestigijs spiritum tanta vi sentire canes memorant, vt furere planè credantur. Chelidonios etiam quosdam dicit Athenæus, Cælius. De chelidonijs leporibus vide in Hirundine H. a. quos ἄνω μὲν μελαίνας, τὰ δὲ κάτω ὑπολεύκους κατὰ τὰς χελιδόνας ait Eustathius. Elymæi à regione dicti videntur, vt & canes Elymæi, de quibus dixi in capite de canibus venaticis in genere. Moschiæ verò ab odoris vehementia fortassis, vt & moschus odoramentum quod Arabes mesch appellant, & verisimile est Græcos ab Arabibus mutuatos. Pisis lepores sunt magni, in nostra regione parui: quia cibus leporum illic maior quàm apud nos est, Niphus. In Pannonia inferiore multò Italicis pinguiores & sapidiores vidi, Manardus. Leporum tria genera ferè sunt: Vnum Italicum hoc nostrum pedibus primis humilibus, posterioribus altis, superiore parte pulla, ventre albo, auribus longis: qui lepus dicitur cum prægnans sit, tamē concipere. In Gallia transalpina, & Macedonia fiunt permagni. In Hispania & in Italia mediocres. Alterius generis est, quod in Gallia nascitur ad alpes, qui hoc ferè mutant, quòd toti candidi sunt. Hi raro perferuntur Romam. Tertij generis est, quod & in Hispania nascitur, similis nostro lepori ex quadam parte, sed humile, quem cuniculum appellant, Varro. Leporum genera duo sunt, pars magni, subnigri (ἐπίπερκνοι) multum in fronte nitescunt, τὸ λευκὸν τὸ ἐν τῷ μετώπῳ μέγα ἔχουσι: alij minores, subflaui, (ἐπίξανθοι, Polluci ἐπίπυρροι) parum candoris ostendunt. Caudam gerunt illi variam (κύκλῳ περιποίκιλον,) hi tersam (παράσημον:) oculis verò sunt, illi sublucidis (ὑποχάροποι) hi subglaucis. Circa summam autem illi valde nigrescunt, hi perexiguum. (Οἱ μὲν transtulimus illi, vt referatur ad maiores lepores: οἱ δὲ, hi, ad minores. Pollux simpliciter, leporum alios charopis, alios glaucis oculis esse scribit.) Sed ex his minores, plerunq; incolunt insulas desertas, vel celebres, (habitatas:) & in his turba maior quàm in continente versatur, quòd ibi vt plurimū nec vulpes sunt, à quibus ipsi cum catulis occiduntur: nec aquilę, quæ montes magnos sępius quàm paruos frequentant: nam parui plerunq; in insulis sunt. Venatores etiam rarò desertas insulas adeunt: in his quę habitantur pauci sunt, & ij ferè negligentes venationis: in sacras autem ne transire quidē canibus licet. Itaq; innumeri proueniunt, Xenoph. Platina magnos & paruos lepores non aliter distinguit, quàm quod illos lepores vulgò dictos esse ait, hos verò cuniculos, quod parum placet.

Dorsum leporinum propriè est pullum, Thylesius, vt pluribus dicam mox in pilorum mentione. Leporis colorem lego dici epipercnon: quòd sit percne, oliuæ species non acerbæ quidem, sed nec nigrescentis omnino. Sunt qui percnon punctis maculisq; nigrioribus interstinctum accipiant: nam de animalibus lib. 9. Aristot. quoque quartum aquilarum genus percnopteron dicit appellatum ab alarum notis. Eius aquilæ meminit Iliad. vltimo Homerus. In Plinianis codicibus scriptum modò obseruauimus, percnon dici ab Homero aquilam eam, Cælius. Lepus (inquit Pollux) colore est, ἐπίπερκνος. ἔστι δὲ αὐτῷ τὸ εἶδος (εἶδος pro χρῶμα dixit, ne eandem vocem repeteret) περκνὴ ἐλαίας, ἣ ἐστιν ὀμφακὸς ἔτι, οὔτε ἤδη μελανουμένης, hoc est inter acerbam & plenè maturam oliuam medio colore. Differunt colore lepores Oppiano: alij sunt Κυάνεοι, δνόφεροι ἢ μελάμβωλοι κατ' ἀρούρας, Ξανθοὶ δ' αὖθ' ἕτεροι πεδίον ἐπὶ μιλτοπαρείων: hoc est interprete Gyllio, alij cyanei, alij in solis terrarum nigris fusci, alij in rubris terris rutili. Lepores Italici (inquit Petrus Cresc.) pedibus primis humilibus posterioribus altis, superiore parte humili, ventre albo, auribus longis, qui lepus dicitur prægnans etiam concipere: In Gallia alterius generis reperiuntur, toti candidi: Tertij generis cuniculi fuerint. Leporum plura sunt genera (Plinij verbis vtor.) in alpibus candidi: quibus hybernis mensibus pro cibatu niuem credunt esse: certe liquescente ea rutilescunt annis omnibus: Et est alioqui animal intolerandi rigoris alumnum. Leporum generis sunt & quos Hispania cuniculos appellat. Communis lepus in alpibus Heluetiæ non mutat colorem, corpore maior, capitur in vallibus & inferioribus montiū locis: minor per brumā (ibidem & in Algouiæ montibus) totus albescit, æstate cæteris concolor, nempe fuscus: in summis montium iugis versatur, carne duriuscula & minus laudata, Stumpfius. Lepori albo quem vidi, cutis nigricabat, multò tenerior quàm cæteris leporib: pili in summis auriculis nigri erant. Pausanias in Arcadicis scribit lepores albos ex Libya aductos se vidisse, id quod mireris propter caliditatem regionis, cum apud nos nusquam nisi circa montium niuosorum cacumina tales visantur: in Scythia quidē Europæa (sic nomen eius Septentrionalem oram appello) hoc colore lepores abundant, vt Olaus Magnus testatur. Audio & in Anglia reperiri. Aristoteles etiam in libro de coloribus leporem album agnoscit. Leporem cognouimus hyeme albescere, æstate autem in suum colorem redire, D. Ambrosius & Albertus. Apud nos quidem etiam mustelæ aliquando per hyemem albæ reperiuntur. Lithuania tota hyeme albos & nigros lepores producit, Ioh. Bonar & Baricze. Leporum albissimorum maxima copia Vilnæ habetur, minoris venduntur, insuauiorq; caro eorū existimatur, Ant. Schnebergerus. Apud Mosconitarum oppidum Mosailcum, leporum multitudo multorum diuersorumq; colorum habetur, Scaliger. Naucrates Comicus poëta leporem in Attica non facile inueniri scribit: Alcæus verò plures alic subindicat, vbi scribit coriandro trito & sale aspergendos esse quos ceperint lepores, Athenæus. In Ithaca lepores

pores illati moriuntur, extremis quidem in littoribus, Plinius. In Ithaca insula lepores si aliunde illati dimittantur, viuere nequeunt: sed eodem reuersi, vnde maris introierint insulam, moriuntur, Aristoteles. Sola hæc insularum lepores non producit, Pollux. In Carpatho insula quantum abundarint lepores, inter prouerbia dicetur: Item in Astypalæa insula, capite tertio in mentione fœcunditatis ipsorum. Leporum copia Paleares insulæ olim abundabant: duæ quorum Pityusæ, duæ vero gymnesiæ vocantur. Hæ autem obrutæ leporibus. Incolæ ab Augusto contra postulauerunt auxilium militare, quia maximę famis causa fuerant lepores. Cum terra pullulat, rura (loca culta) magis quàm montes tenent, Xenophon.

Nunc de singulis leporini corporis partibus acturus, primo loco, integram eius partium ex Xenophonte descriptionem apponam, ne vnius authoris nomen sæpius nobis citandum sit, & ita pariter quid à nobis illustratum castigatúmue sit appareat. Omnes in lepore partes (inquit Xenophon) mirificè ad celeritatem compositæ sunt. Siquidem corpus eius constitit ex his. Caput agile habet, breue, rotundum (interpres legit περιφερῆ: cum codices impressi habeant κατωφερῆ. Pollux melius κεφαλὴν κατωφερῆ, εἰς στενὸν κατακλειομένην: hoc est, caput pronum, in acutum desinens:) non rigidum, longitudinem idoneam. (Videntur hic quædam deesse, quæ ex Polluce adijciemus. Aures lepus habet sublimes: collum angustum, rotundum, molle, oblongum, quæ tria posteriora in canis etiā celeris collo a Xenophonte laudantur. Vnde apparet hæc verba, οὐ σκληρὸν, μῆκος ἱκανὸν apud Xenophontem non ad κεφαλὴν, sed ad τράχηλον pertinere: nam quod Xenophon dicit οὐ σκληρὸν, Pollux ὑγρὸν reddit, id est μαλακὸν: & pro μῆκος ἱκανὸν, ἐπιμήκη.) Scapulas rectas, desuper non aptas (non arctas potius, sed laxas solutasq; ad motum faciliorem: ὠμοπλάτας ὀρθὰς, ἀσυνδέτους ἄνωθεν. sic in cane quoq; probat ἰσχία ἄνωθεν μὴ συνδεδεμένα: vide mox in clunium mentione.) Crura in ipsis (id est priora crura) leuia, solida, vt vertit Leonicenus, Græcè legimus ἐλαφρὰ, σύγκωλα, apud Xenophontem & Pollucem. Fortassis autem σύγκωλα melius interpretabimur, exiguo interuallo disiuncta. posteriora enim magis distant, & diuaricantur: vnde apud Pollucem legimus, βλαισὰ δὲ ἔστι τὰ ὄπισθεν σκέλη, ὡς ἐγκεκλίσθαι περὶ τὰ ἰσχία ἔσω, καὶ μὴ ἐν τῷ δρόμῳ συμβάλλειν αὐτὰ πρὸς ἐκεῖνα, καὶ πηδᾶν, ἀντερείδοντα τοῖς ὄπισθεν ποσὶν, οὐδαμῇ σὺν τοῖς ἔμπροσθεν ἐμποδιζόμενα, διὰ τὴν ἐκείνων ὡς πρὸς ἔσω περιαγωγήν. Idem Pollux libro secundo βλαισοὺς homines vocat quibus crura infra genua diuaricata sunt, & extrorsum vergunt: instar Λ. literæ, vnde & lambda hominem sic vitiatum appellant, Varinus qui βλαισὸς scribit.) Pectus non angustum, (στῆθος οὐ βαρύστηθον, id est pectus non graue: Pollux reddit, non carnosum.) Costas leues, commoderatas. Spinam (ὀσφὺν) teretem: aluum carnosam, (Codex impressus habet κοίλην, interpres κοιλίαν legit: Poll. melius κωλῆνα, id est pernam vel coxam & femur.) Ilia tenera, caua latera idonea (λαμπάδας ἱκανάς, apud Pollucem nihil huiusmodi legitur: λαμπάδα vocem nusquam inuenio, λαπάρα verò interpretatur ille, abdomen, venter, à laxitate dictus, vt quidam in Lexicon Græcolatinum retulit: item morbus Galeno, infestans partem inter ilium & thoracis ossa subsidentem: vide etiam Varinum: sed hæ significationes nominis substantiui sunt, in Xenophonte adiectiuum requiritur: proinde legerim λαπαρὰς cum acuto in vltima: est autem λαπαρὸς Varino, ἰσχνὸς, συνεσταλμένος: quæ significatio ferè etiam nominis λαγαρὸς est: λαπάζειν inanire est, vnde λαπαρὸς, cauus & inanitus: sic etiam in cane celere Xenophon laudat τὰ κάτωθεν τῶν κενεώνων λαγαρά, τὰς λαγόνας τῶν κενεώνων.) Clunes obesas, vndiq; plenas, congruo desuper interstitio: (ἰσχία στρογγύλα, εὐμεγέθη, Pollux. lego εὔσαρκα, nam Xenophon εὐσαρκα habet. Idem autem hic dicit, ἄνωθεν ὡς χρὴ διεστῶτα: quod supra de scapulis dixerat ἀσυνδέτους ἄνωθεν: & in cane celere ἰσχία ἄνωθεν μὴ συνδεδεμένα. Femina longa (μηρὰ μακρὰ: Pollux legit μακρὰ, reddit enim βραχεῖς) densa: (ἐυπαγεῖς, sed melius in Polluce, ἐυπαγεῖς, id est solida. vt in cane etiam:) foris musculosa (μυώδεις, Poll.) interius non protuberantia: hypocolia (de his plura dixi in Canis venatici historia. Pollux hoc loco hypocelia reddit, cum supra in loco de somno leporis τὰ ἐπισθενεῖν καὶ σκέλη reddiderit: Leonicenus hic internodia transfert: superius femina: neutrum probo) longa & neruosa (μακρὰ καὶ σιφρά, Pollux: Xenophontis codex non rectè habet μικρὰ σιφρὰ verò vt Xenophon, & σφυρὰ vt Pollux habet, voces synonymæ sunt: sed legendum σιφρὸν per iôta, vt densum, solidum & in se confertum significet, cuiusmodi corpora neruosa sunt: nam per ypsilon saporem astringentem & acerbum designat.) Pedes anteriores summè flexiles (ἄκρους ὑγροὺς, id est longos, molles: nam & Pollux habet, στενοὺς καὶ μακρούς: summa certè mollities non conuenit eis: intelligit autem molle per ὑγρὸν posteriores pedes contra: sic voce στερεοὺς, id est solidos & duriusculos probans) angustos, rectos: posteriores solidos, latos, nullius vtrolq; non contemptores asperitatis. Posteriora crura prioribus multum longiora, parumq; procurua, (καὶ ἐγκεκλιμένα μικρὸν ἔξω. Xenoph. βλαισὰ δὲ ἐστὶ τὰ ὄπισθεν, ὡς ἐγκεκλίσθαι περὶ τὰ ἰσχία ἔσω, Pollux, vt pluribus paulò superius recitaui.) Villos breues leuesq;. Sic bene compositum corpus fieri non potest quin & validum, & molle (aut flexile) & summæ agilitatis sit, Hactenus Xenophon. Caudam tantum, inquit idem, ad currendum incommodam habet, proinde in cursu auribus se gubernat, vt in cane dixim. Corpore non magno est, & natura leuis, Pollux. Σῶμα πέλει τυτθὸν, λάσιον, Oppian. Nunquam pinguescit, vt in F. referam: vbi etiam de sanguinis eius natura dicam. Dasypodi pili & in buccis intus, & in pedibus sunt: Quæ vtraq; Trogus & in lepore tradit, hoc exemplo libidinosiores hominū quoque hirtos colligens. Villosissimus animalium lepus, Plin. Lepori vni pili & in bucca intus (ἐντὸς τῶν γνάθων) & sub pedibus sunt, Aristot. Τετριχωμένα τὰ ὑπὸ ποσὶ καὶ τὴν γνάθον ἔσω ἔχειν τρίχας, Pollux. Sunt quæ mollem quidem habeant pilum, sed minus tenuem, vt lepores, contra quàm oues: leporum enim pilus per summa cutis enascitur, quamobrē longitudine caret, & itidem accidit, vt in ijs quæ lino decerpuntur: quæ quamuis mollia sint, tamen nullā longitudinem habent, nec implexum vllum recipiunt, Aristot. Et in Physiog. Lepus cum timidissimū animal & molli pilo sit, vt oues etiam ac ceruus: homines quoq; mollioris pili, timidi existimantur. Villos habet impenetrabiles (τρίχα στεγανήν) sunt.n. densi & molles, Xenophon. De colore leporis superius dixi. Dorsum leporinum, inquit Thylesius, propriè est pullum: quamobrē naturę ipsius doctus magisterio, terrā recentem ab aratro metu pauidus quærit ille, ibiq; nonnunquam iterum, nulliq; re abditus, venatores canesq; ipsos prætereuntes ac sagaciter prope omnia perquirentes, coloris tantū beneficio sæpissimè latet: &, vt in quodam epigrammate de lepore diximus. Quem fuga non rapit ore canum, non occulit vmbra: Concolor immotū sub loue terra tegit. Lepus caput modicum habet, βαιὸν ὕπερθε κάρηνα, Oppianus Pronum, & in angustum desinens, Pol. Oculi leporum glauci aut charopi sunt, Pollux. Αὐτὰρ ἐπ' αὐγάς οἱ χαροποὶ ἐν ἐσωπῇ Καὶ τε χρυσείῃ κεκορυθμένοι, Oppianus de lepore. Oculi glauci simul, inquit Adamantius, & charopi hoc est diuersorum colorum punctis mistij magnitudine circa pupillas notati, ingenium dolosum & furtiuum significant. satis quidem solers, sed nec forte nec audax, cuiusmodi lepores sunt. Acie oculorum sunt, inquit Xenophon, multis de causis minimè acuta. Oculos enim habent exporrectos, τὰ ὄμματα ἔχει ἔξω: palpebras autem præcisas (καὶ τὰ

(βλεφαρίδας λείπεται) & quæ pupillis munimenta non præbeant: quapropter hebes visus est atq; diffusus. (Oculi cilia non habent, eoq; obtusius vident, Poll.) Ad hæc somno etiam multum deditur animal, quæ res nihil ad videndum prodest, (vnde oculi non parum læduntur, Poll.) Et velocitas ad obtundendam aciem plurimum facit: citius enim ferè rem vnamquanq; pertranseunt, quàm quid sit accuratè perspiciunt: Canum quoq; vrgentium terrores prouidentiam auferunt: vnde sæpe in retia incauti feruntur. Palpebris clausis (καταμύων, id est conniuens) vigilat, apertis dormit & immotis, Xenophon: vide etiam in c. Patens quid significare volentes Aegyptij, leporem pingunt: habet enim oculos hoc animal semper apertos, Orus. Lucent in charopis eorum oculis vigilia muniti hircqui: nunquam enim grauatis (demissis) somnum capiunt palpebris, vt qui tum feras tum homines metuant: nocte etiam vigilant, Oppian. Superior in homine palpebra ita quandoq; conuellitur, vt album oculi non tegat: λαγωφθάλμους, id est leporinos oculos habentes, qui hoc patiuntur, vocant Græci. Auicenna ascera, & palpebræ incurtationem. Idem inferiori contingit, & ectropion Græcis est, Manard. Lagophthalmus, inquit Cælius, vitium est vbi oculus in sopore non occluditur: fit autem, vt Celsus lib. 7. significat, vbi curatione adhibita plus æquo cutis exciditur, ita vt oculus contegi nequeat, vel aliam ob causam quandoq;. Nam si palpebra inferior minus surrigitur, sed pendens hiat, nec cum superiore coit, vitium facit, quod (eodem auctore) ectropium vocant. Glaucophthalmus pro lagophthalmos apud Celsum non rectè scriptum Hermolaus monet. Κορυβαντιᾷν, inquit idem, verbum apud Græcos factum est à pupillis oculorum quas κόρας appellant: sicut & Corybantes & Curetes: Qui cum custodes Iouis essent, non modo excubare, sed etiam apertis oculis dormire cogebantur: hinc natum vitio ex fabula vocabulum, vt qui leporum modo somnum caperent oculis patentibus, ita nominarentur. Proinde qui Corybantes à choreis dictos arbitrantur, errant: etiamsi Lucretius ita cecinerit: Cum pueri circa puerum pernice chorea Armati in numerum pulsarent æribus æra. In eundem sensum & Aristophanes poëta vsurpat verbum id in comœdia quæ Sphêces inscribitur, Η᾽ παραφρονεῖς ἐτεὸν ἢ κορυβαντιᾷς. Vide Chiliadas Erasmi duobus in locis, vt index monebit, super hoc verbo corybantiân. Dormiunt lepores oculis patentibus, multiq; hominum, quos κορυβαντιᾷν Græci dixêre, Plinius. Plura hac de re afferemus in c.

Lepori ὦτα ὑψηλά, id est aures sublimes, Poll. Auritus à magnis auribus dicitur, vt sunt asinorum & leporum: alias ab audiendi facultate (sicut & oculatus,) Festus. Apud Græcos quidem nomen etiam λαγὼς habet, ab aurium magnitudine, λα enim auget in compositione, ὦς auris est. Et sanè decebat vt timidum & inerme animal bene auritum esset, quò longius pericula & insidias perciperet & maturè sibi consuleret: sed ijsdem in cursu quoq; se gubernat, vt in c. referam. Aures ei longæ & pilosæ, Gillius. Labia perpetuò mouet, Obscurus. Bucca pilos etiam interius habet, vt supra diximus in pilorum mentione. Rimam illam in medijs labris rectà sub naribus, nostri vocant *hasenscharten*: & audio etiam homines quosdam ore sic deformato nasci, idque ferè accidere vbi grauidæ subito leporis aspectu territæ fuerint. Nicol. Myrepsus emplastrũ num. 39. ait valere ad λαγοχύλας cum chirurgia. Fuchsius ἀγχυλογλώσσους legendum suspicatur: ego λαγωχείλας: & vitium hoc esse puto quod nos *hasenscharten* vocamus. Λαγόχειλοι qui habent labia scissa vt lepores, Camerarius. Vtrinq; dentatus cum sit, coagulum tamen habet, Aristotel. Quæcunq; sic nascuntur in veterino genere, vt notam eam habeant, quam leporinum dentem vocant (σιμὰ, καὶ λαγωόδοντα ἢ ἐξώδοντα) subrumari non oportet, sed reijcere aut ab armento segregare tanquam adulterinas fœturas & portentosas, Absyrtus capite 115. interprete Ruellio. Lepus habet collum angustum, teres, molle, oblongum, Pollux. Cor maximum est proportione muribus lepori, asino, ceruo, pantheræ, mustellis, hyænis, & omnibus timidis, aut propter metum maleficis, Plinius & Aristoteles. Lepus solus ex ijs quibus pedes multifidi coagulum habet, Poll. Cum vtrinq; dentatus sit, coagulum tamen habet, Aristoteles. Et alibi, Lepori soli ex ijs quæ vnum ventrem habent, coagulum est. Fit autem ei coagulum, quoniam herbam succi lactei pascitur: talis enim humor lac in ventriculo infantium (τῶν ἐμβρύων) stringit, facitq; colostrum. Quæ verò hæc herba sit in Philologia dicam, vbi de plantis à lepore nominatis verba faciam. Lepores locis quibusdã bina iecora habere videntur, Aristoteles. Et alibi, Leporum generi cuidam (quod tum alibi, tum etiam in Sycino agro circiter Bolbam lacum gignitur) iecoris partes sepositæ sunt, nec eadem certa origine continentur: quippe quos bina habere iecinora credideris, quoniam meatus procul admodum coëant. Bina iocinera leporibus circa Briletum & Tharnen, (in Thracia Therne est, non Tharne, Hermolaus) & in Cherronneso ad Propontidem: mirumq;, translatis aliò interit alterum, Plini. Idem alibi, cuniculorum in Bætica exta gemina sæpe reperiri scribit. Theopompus in Bisaltia lepores bina iecora habere prodidit, Gellius 16. 15. & Aelianus. Quod Plinius dixit in Cherronneso ad Propontidem, videtur id esse quod Aristoteles, In Sycino agro circa Bolbam lacum: etenim Syce, vt libro quarto diximus, videtur in Cherronneso Traciæ oppidum fuisse: de lacu autem Bolba, Stephanus quidem meminit ijs verbis. Bolba & vrbis & stagni nomen est: sed qua in terra sit non explicat, Hermolaus in vndecimum Plinij. Archelaus de leporibus scribit, vtranq; vim (vtrunq; sexum) singulis inesse, ac sine mare æquè gignere: Benigna circa hoc natura, innocua & esculenta animalia fœcunda generauit, Plinius. Quod idem lepus aliquando mas, aliquando fœmina fit, & naturas transmutet, & quandoq; velut masculus generet, quandoq; vt fœmina pariat, manifestum esse Democritus tradit Geoponicorũ 19. 4. Lepus à Physicis dicitur incerti sexus, ac esse modo mas, modo fœmina, Donatus. Mares lepores, vel potius androgynos, vno eodemq; tempore tum alios implere, tum ex sese parere, pluribus dicam in c. ex Aeliano. Arnebet, id est lepus apud Hebræos, terminationem fœmininam habet: quod vnum indiuiduum habeat vtrunq; sexum, Munsterus. Quidam è vulgo alternis annis mares & fœminas fieri putant. An sine mare gignat lepus, adhuc dubium est, Blondus. Albertus scribens, in Aristotelis de generat. anim. libri 3. caput sextum, & alia multa ineptissimè tradit confunditq;, & lepori quædam attribuit, quæ Aristoteles ad mustelam refert: nam his & hyrzus eo in capite voces Arabicæ, vt coniicio, non leporem significant, vt ipse exponit, sed mustelam. Et paulo post adhab quoq; leporem interpretatur, eadem de eo scribens quæ eo in loco Aristoteles de hyæna: (nos adapem cuniculum esse docuimus, adhab hyænam: arnab verò Arabicè lepus est) sed ipsum Albertum audiamus. Quod (inquit) putant de lepore, quem adhab Arabes vocant, quod habeat vtrunq; membrum per vices mensium, non est verum: sed sub cauda habet quasdam lineas fissuris vuluarum similes, quæ lineæ semper inueniuntur in maribus & fœminis. (Et dicit Auicenna quod secundum numerum annorum ætatis suæ multiplicantur illæ fissuræ: ita quod aliquis captus est de quo venatores putabant quod octo vuluas haberet:) falsum tamen est: quia illæ lineæ inueniuntur in maribus & fœminis: sed quia plures capiuntur mares, magis obtinuit opinio eos hermaphroditos esse quàm fœminas. Hæc omnia, ijs exceptis quæ parenthesi includuntur, Aristoteles de hyæna scribit. Fit enim sæpe cum habent catulos recentes, alios vt in ventre habere reperiantur.

reperiantur. Itaq; de his Archelaus scribit, annorum quot sint si quis velit scire, inspicere oportet foramina naturæ, quod sine dubio alius habet alio plura, Varro. Vt masculum leporem à fœmina discernas, vt Archadius scribit, naturæ foramina inspicito: nam sine dubio masculus vnum, fœmina duo inuenitur habere, si cautè & subtiliter inspiciantur, Crescen. sed apparet eum proximè recitata Varronis verba, codice nimirum deprauato, perperam legisse, & pro Archelao Archadium scripsisse, &c. Vide etiam infra cap. 3. De lepore fortasse (inquit Niphus) si illud est verum, quòd lepus sit mas & fœmina, est ad alterum incubus, ad alterum autem succubus: vnde tradunt venatores, in genere leporum inueniri eum qui est fœmina tantum, sed nullum esse marem qui non sit fœmina, quod sensibus subiacet: nam inuentus est lepus testibus atq; mentula præditus, qui lepusculos ferebat in vtero: nec non & lepus ferens lepusculos, testibus carens & mentula: per quæ dilutio obiectionum percipi cus est. Nos verò testamur vidisse leporem solum marem, & leporẽ tantum fœminam, & leporem vtriusq; sexus, Hęc Niphus. Et rursus alibi, Illud quod Albertus de leporibus dixit, mihi semper fuit dubium: nam in venationib. obseruauimus leporem habuisse penem & testes, & deferre in vtero lepusculos: obseruauimus etiam leporem habuisse vuluam, & in ea lepusculos, carere verò testibus & peni. Et rursus, Aristoteles hanc de sexu leporis quæstionem non attingit. Ego vero leporem mentulatum & testiculatum ferre in vtero lepusculos obseruaui sæpe in venationibus, & apud nostros venatores hoc probatissimum habetur. Rondeletius verò testes leporis non putat esse qui existimantur in ijs qui vterum ferunt, sed vesiculas quasdam sanie tumentes, quales illæ quæ propendent in Castore & in quibus continetur Castoreũ, quasq; vulgus falso testiculos castoris esse autumat, cùm eos intra corpus ipsius reperiri affirmet. Atq; hinc fieri ait quod vulgo dicitur lepores vtriusq; sexus esse participes: quod falsissimum esse asserit. Vsum autem harum partium esse ait vt tũ castores tum lepores ingruente pluuia hoc humore seu hac sanie extracta corpus oblinentes, se ab aquæ iniuria tueantur. Hæc ille. Leporum vuluæ dum partum gerunt acetabula habent, Aristoteles. Sus, canis, lepus, partu sunt numeroso: nimirum quod vuluas siue vteros continent multos, totidemq; formandi loculamenta, Idem Problematum 10. 16. Lepori tibię neq; magnæ nec æquales sunt, Gillius ex Oppiano, qui canit: Βαιοὶ πόδες, οὐκ ἶσα κῶλα. Posteriora crura longiora habet, vnde facilius ascendit quàm descendit, vt supra dictum est. Solus animalium, Aristotele teste, pronam supinamq; pedum partem hirsutam habet, vnde dasypodis nomen, quod apud Cattinum & alios legitur, factum videtur, Poll. Cum procumbit lepus hypocolia, vel potius, vt Pollux habet, posteriora crura. ilibus subi cit, Xenophon. Caudam nimis breuem, & ad currendum incommodam habet, proinde in cursu auribus se gubernat, vt in c. dicam.

C.

Lepores alij montani, alij campestres, alij palustres sunt, alij per diuersa loca vagantur, Xenoph. Cubant ferè in arbustis obductioribus, & densis fruticetis, aut scissuris terræ profundis. Aut si Græcè mauis, Εὐναὶ λαγῶν, μὲ Πολυδεύκης, θάμνοι συνηρεφεῖς, ἢ αἱ φιλάδεις, ἢ χαραὶ βαθεῖς: χειμῶνος μὲν τὰ πρόσειλα, θέρους δὲ τὰ ἐπίσκια, ἐν δὲ χιόνι τὰ μελαγχήματα. Sunt autem melanchema, vt Cælius ex Polluce interpretatur, cauitates (loca caua & humilia) in quibus colliquefacta est nix, dicta appellatione nigredinis argumento: quoniam operimento niuium agris albicantibus, ea portio plane nigrescat. Obscuri quidam authores leporem super petris cubare scribunt, secuti opinor locum quempiam ex vetere testamento, vbi cuniculum potius interpres Latinus reddere debebat: Vide in Cuniculo c. Rationem tum ventorũ tum temporum lepus planè scit. Hyeme apricis locis cubilia id circo informat, atq; imprimit, quod apricationem vehementer appetit: frigus hostilem in modum declinat: æstate vero, alterioris sedis studio captus ad aquilonem cubitat. Temporũ commutationes nareș ei indicant, Aelianus. Xenoph. scribit leporem acie videndi esse minimè acuta multis de causis (vt supra in B. retuli:) Plutarchus verò in Symposiacis sensoriorum excellentia hoc animal præstare annotauit, Cæli. Atqui Plutarchus non ab acri sed indefesso visu leporem prædicat: hæc enim eius verba sunt in Symposiacis libro 4. quæstione vltima: Sensuum acrimonia lepus excellit. Siquidem oculi leporũ indefessi sunt: itaq; dormiunt apertis. Auditu quoq; acerrimo præditi creduntur: quem admirati Aegyptij in sacris picturis auditum designaturi leporem pingunt. Animalia fortia, vocem ędunt grauẽ, vt taurus, canis: timida acutam, vt ceruus, lepus, Aristoteles in Physiognomicis. Glaucitat & catulus, at lepores vagiunt, Author Philomelę. Nos vagire apud bonos authores prima producta, & de infantibus tantum vsitatũ reperimus. Intus vt infanti vagiat ore puer, Ouidius 4. Fastor. Μηκᾶσθαι μίμημα φωνῆς αἰγῶν καὶ λαγωῶν καὶ ἐλάφων, Eustathius. Quiescunt interdiu, noctu vagantur. Frigidi sanguinis & frigidi cordis lepus est, & ideo ad pastũ non nisi nocte progreditur, Albertus. In pastionibus tum nocturnis tum longinquis pabulum inquirit, siue quòd fortè peregrini cibi desiderio tenetur, siue etiam quantum equidem intelligo, vt se exerceat, & pedum celeritatẽ firmet, Aelianus. Vnum animal digitos habentium herba alitur lepus, Plinius. Lepori coagulum fit, quoniam herbam succi lactei pascitur, Aristoteles. De hac & alijs, tum quibus vescitur lepus, tum aliàs ab eo denominatis herbis, in Philologia dicam. Vescuntur etiam vuis: vnde festiuum extat Agathiæ Scholastici epigramma Anthologij 6. 7. huiusmodi: Εἶδον ἐγὼ τὸν πτῶκα καθήμενον ἐγγὺς ὀπώρης Βακχιάδος, πολλὴν βότρυν ἀμυξάμενον. Ἀγρονόμῳ δ' ἀγγείλα, καὶ ἔδρακεν. αὐτὰρ ὁ δειλὸς ἐγκέφαλον πλήξας ἐξεκύλισε λίθῳ. Εἶπε δὲ καὶ χαίρων ὁ γεωπόνος: Ἀ τυχὰ βάκχῳ λοιβὴν καὶ θυέων ἀμφοτέρων ἔδωκα γέρας. Lepores quibus cibis saginentur, vide in F. Leporem ruminare in sacris literis legimus, vide in Cuniculo A. Vino hausto leporem statim perijsse Philippus Belot Cenomanus mihi retulit. Lepores aiunt non bibere sed rore contentos esse. Lepores vrinam retro mittunt, Aristot. Et alibi, Lepus in auersum (alibi, ex auerso) mingit: mas inquam, nam fœminæ quadrupedum omnes ita mingunt. Leporis lac crassissimũ est, Aristot. Soli animaliũ lac habent etiã ante partum, Pollux & Aristot. Lac suillo simile sua crassitudine est, Aristot. Somno multũ deditur hoc animal Xenoph. Λαγὼν grammatici quidam dictum conijciunt à λάω, quod est videre: dormientẽ enim conniuere negant. A dormiendi habitu δερκόλης Nicandro dicitur, Hermolaus. Palpebris patentib. somnũ capere, lepori naturale est, Aelianus. Et rursus, Non oculos claudit cum somnũ capit, imò vero cum reliqua membra somnũ accipiunt, interea tamẽ oculi vident. Vide etiam supra in B. de oculis leporis, & interpretatione vocis lagophthalmus: & infra in prouerbio, Lepus dormiẽs. Dorcas, id est caprea similiter vt lepus, dormiens oculos apertos habet, Varinus. Palpebris clausis (καταμύων, id est conniuentib.) vigilat, apertis dormit & immotis: (Locus hic apud Pollucẽ corruptus hinc restitui potest:) oculos etiã tenet immotos. Nares dormiens frequenter mouet, vigilans vero minus, Xenoph. Parasitus quidã apud Athenęũ, multorum animaliũ quibus aliqua in re comparatur, nomina accipit, vt πολύχειρ ἀλεής, &c. & Καθεύδειν μηδὲ μικρὸν νυκτερίς (καὶ ὁ περγαμιος γὰρ ἐγρηγορῶν ἀκινῶ:) ἢ λαγώς. Fœmina etiam sæpenumero marẽ prior superuenit, Lepores auersi coeunt: retro enim vrinam reddunt, Aristot. Idem. Et rursus, Coëunt & pariunt quoque tempore. Dasypodes omni mense pariunt, & superfœtant sicut lepores,

lepores, Plinius. Fœcundiſſimæ ſunt naturæ: vnde præfinitum conceptionis terminum non habent, Simocatus. Lepus coitum quærit cum aliàs ſemper, tum verno tempore imprimis: itaque tum veſtigia eorum magis confuſa ſunt, Xenophon & Pollux. A viro rei venatoriæ bene perito, & cætera quàm bono, & à mendacijs alieno, auditione accepi, mares lepores vno eodemq; tempore tum alios implere, tum ex ſeſe parere, tum nutrire, nempe qui ſint vtriuſq; ſexus participes. Idemq; teſtabatur aliquando duos, aliquando tres parere. Huc etiam addebat, marem ſemimortuum captum fuiſſe, ipſum autem prægnantem fuiſſe, atq; in diſſecti vtero tres lepuſculos repertos, eos primum extractos immobiles fuiſſe, deinde à ſole intepeſcentes, reuixiſſe, & eorum quendam poſtea reſpexiſſe, celeriterque & linguam porrexiſſe, & cibi deſiderio os aperuiſſe: itaque lac ei admotum fuiſſe, & paulatim alitum fuiſſe, Aelianus. Dum vtero ferunt, ſuperfœtant, & ſingulis menſibus generant: ſed fœtus ædunt non vniuerſos: interpoſitis enim diebus quod res tulerit, peragunt partionem, Ariſtot. Et rurſus, Habet fœmina lac priuſquam pariat, & à partu continuo repetit coitum, & lactans adhuc concipit fœtum. Partum non vt maior fidipedum pars cæcum ædit. Daſypodes, inquit Plinius, omni menſe pariunt, & ſuperfœtant ſicut lepores. A partu ſtatim implentur: concipiunt quamuis vbera ſiccante fœtu: pariunt non cæcos. Et alibi, Lepus omnium prædæ naſcens, ſolus præter daſypodem ſuperfœtat, aliud educans, aliud in vtero pilis veſtitum, aliud implume, aliud inchoatum gerens pariter. In cuniculis quidem manifeſtiſſima eſt ſuperfœtatio, nec diſcernit eos à leporibus Ariſtoteles, Niphus. Animalia quæ & timido animo & eſculenta ſunt, ea omnia fœtuoſa fecit diuina prudentia, ne aſſiduo eſu deperirent: contrà, quæ ſæua & maligna ſunt, ea voluit parum eſſe fœtuoſa. Vnde fit, vt lepus, quem omnia venantur, fera, ales, homo, tam ferax ſit: ſolaque ex omnibus beſtijs cum grauida eſt, etiam impleatur, & alium fœtum in vtero geſtet pilis veſtitum, alium nudum, alium tantum non formatum, alium concipiat, Herodotus in Euterpe. Eadem ſcribunt Xenophon, Aelianus, & Philes. Herodoti verba Athenæus etiam citat: & Pollux Xenophontis, quibus de ſuo quædam ſynonyma adijcit: Καὶ μὴν πολύγονόν ἐστιν εἰς τὰ μάλιστα τοῦτο τὸ θηρίον, ἐπικυϊσκόμενον ἀεί, καὶ διὰ πάσης, ὥστε τὸ μὲν ἤδη τέτοκται, τὸ δὲ μέλλει, τὸ δ' ὠδίνεται, τὸ δὲ ἐπιπλάττεται. Καὶ εἴποις ἂν αὐτὸ πολύγονον, πολύτοκον, πολύτεκνον, ἐπικυϊσκόμενον, γόνῳ ἀεὶ ἐπιπληρούμενον. Ἐπικυΐσκεσθαι verbum Græcis ſuperfœtare eſt, pro quo Herodotum ἐπικυΐσκεσθαι, Pollucem ἐπιπλάττεσθαι dixiſſe apparet. Καὶ ἐς φιλότητα μέλονται (malim μιγῆναι, aut ſimile quid) Νωλεμέως ἱμείρουσι: γάμων δ' ἔπι ἐγγὺς ἔασι. Οὔποτ' ἀναίνονται πόσιος πολύθηρον ἐρωήν, Οὐδ' ὅτε γαστέρι φέρουσι πολύσπορον ὠκὺν ὀιστόν. Ἔξοχα γὰρ τόδε φῦλον, ὅσ' ἄπλετος ἔτρεφεν αἶα. Πουλύγονον τελέθει. τὸ μὲν ἂρ πάθει νηδύος ἐκτὸς Ἔμβρυον ἐκθρώσκει τετελεσμένον, ἄλλο δ' ἔσωθεν Νόσφι τριχὸς φορέει, τὸ δ' ἂρ ἡμιτέλεστον ἀέξει, Ἄλλο δ' ἄναρθρον ἔχει θορὸν ἔτι βρέφος ἀσπαίρουσα. Ἑξείης τίκτει δέ, καὶ οὔποτε θῆλυς ἀναιδὴς Λήθετο μαχλοσύνης, πλείει δ' ὅσα θυμὸς ἀνώγει, Οὐδ' αὐτῆς ὠδῖσιν ἀνήνατο μὴν Κυθέρειαν, Oppianus. Quamobrem animalia quædam ſuperfœtare poſſint, alia non, Ariſtoteles explicat lib. 4. de generat. anim. cap. 5. Sunt autem nonnulla ſuperfœtantia, inquit, quæ poſſunt enutrire conceptum quem ſuperfœtarint, &c. vt lepus: hoc enim animal nec magnum eſt, & plura generat, vtpote multifidum: ſemine etiam abundat, quod eius hirſutie ſignificatur: copia enim pili exuperat. Nam hoc vnum pilos & ſub pedibus habet, & intra genas: pili autem abundantia & hirſuties copiam indicant excrementi: quamobrem homines piloſi libidinoſiores, & ſeminis copioſiores ſunt quàm læues. Idem problematum 10. 16. quærens cur animantium quædam partu ſint numeroſo, vt ſus, canis, lepus: alia non, vt homo, leo: coniecturam addit, quoniam alia vuluas ſiue vteros continent multos, totidemq; formandi loculamenta, quibus impleri percupiunt, quibusq; ſemen genitale diuidendum inferendumq; eſt: alia contra ſe habent. Hegeſander Delphus ſcribit, regnante Antigono filio Gonatâ, tantum numerum leporum in Aſtypalæa fuiſſe, vt Aſtypalenſes oraculo ſuper ijs conſulto, à Pythia audiuerint, nutriendos canes & venatione vtendum: & intra annum ſupra ſex millia capta eſſe. Prouenit autem tanta copia, cum Anaphæus quidam duos tantum lepores ab initio in inſulam inieciſſet. Quemadmodum prius ab Aſtypalenſi quodam duabus perdicibus inuectis in Anaphen, tanta perdicum vis in Anaphe nata eſt, vt incolæ de inſula relinquenda periclitarentur. Porrò ab initio Aſtypalæa lepores non habuit, ſed perdices tantum, Athenæus. Simili modo Carpathi etiam inſulæ multiplicatis leporibus ex duobus tantum immiſſis, perditas eſſe fruges, inter prouerbia dicetur: & in Lero inſula vno tantum inuecto, vide in a. vbi Higini de lepore ſidere verba recitabo. Cubile leporis vbi catulos ſuos parit, Galli muettam vocant. Fæmina lepuſculos vt primum enixa eſt, ore lambit, quod Galli ſic proferunt: La lieure lime ſon leureteau, quand elle a leureté, Robertus Stephanus. Ex ſuis lepuſculis alium alibi lepores in cubile ſe recepturi ponunt, vt mox in D. referam.

Lepores montani, campeſtres, & paluſtres quomodo velocitate differant, dictum eſt in B. & alia quædam de curſu leporum: de quo plura etiam in E. reperies. Leporis corpus modis omnibus ad agilitatem egregiè compoſitum eſſe, in B. diximus ex Xenophonte. Agilem autem leuemq; eſſe leporem (inquit idem) vel illud indicat, quòd otioſè etiam ambulando ſaltat: gradientem verò nec vidit quiſquam nec videbit: quia poſterioribus pedibus vltra & extra anteriores pertingit, ac ita currit. (Hic additur in Græcis, δῆλον δὲ τοῦτο τῷ ἴχνει, qui locus mihi corruptus videtur. Leonicenus vertit, Nam quod ad colorem attinet in promptu eſt: ſed nihil ad rem.) Porrò caudam habent ad currendum incommodam, neq; enim propter breuitatem idonea eſt quæ corpus regat, ſed hoc vtraq; facit aure (ὑπ' ὠτὶ ἑκατέρῳ οὖν ποιεῖ.) & cum in eo eſt vt capiatur à canibus, alteram videlicet aurem deducit ac traducit obliquam, illorſum nitens vbicunq; laborat. Idcirco in hanc circumagitur ocyus, in anguſto valde relinquens id quod inſequitur, (canem ſcilicet aut feram inſequentem.) Lepus montem facilius aſcendit quàm deſcendat, Albertus. vt ſupra etiam dictum eſt in B. ex Polluce: habet enim poſteriora membra longiora, anteriora verò breuiora: itaq; deorſum verſus ægrè decurrit, ſurſum facile, Aelianus. Poſteriora crura in curſu (inquit Pollux) vltra anteriora extendit, ſalitq; poſterioribus obnitens, nec vllo modo interim anteriores impedit, quod illi interius magis vergant. Salit autem magis quàm currit hoc animal, propter naturalem celeritatem, agilitatemq; ſummam. Ἁλτικὸν δ' ἐστὶ καὶ πηδητικὸν τὸ ζῷον μᾶλλον ἢ δρομικόν: ἄλλως δὲ κοῦφόν τι καὶ ὑπέλαφρον, (lego ὑπερέλαφρον ex Xenophonte,) Hæc Pollux. Ceruum Græci propriè θεῖν, id eſt currere dicunt: leporem fugere, φεύγειν,) Poll. Canes curſu flexuoſo ſæpe decipiunt, Volaterranus. Auribus corporis motum dirigit moderaturq; lepus, tanquam remis, quod in alijs animantibus plerunq; efficit cauda, (Cælius ex Poll.) ſed hæc lepori breuior, & huic vſui idonea non eſt: itaq;, vt Pollux inquit, Τοῖς ὠσὶ χρῆται πρὸς τὴν ἡγεμονίαν, παρακαταβάλλων (καταβάλλων καὶ παραβάλλων τὸ ἕτερον οὖς πλάγιον, Xenoph.) αὐτά, καὶ ὥσπερ κώπαις ποῖ παρεγγυῶν: ſenſus videtur, moueri à lepore aures in curſu alternis nunc ante nunc retro, vt nauiũ ſcilicet remi agũtur: vt παρεγγυᾶν pro παρακινεῖν poſuerit, niſi mendum eſt. Ad fugã ſeſe auribus in terga inclinatis excitant: cum circumagitur, altera aure ab ea parte demiſſiore pro

guberna-

gubernaculo vtitur, Volaterranus ex Xenoph. Archelaus autor est, quod sint corporis cauernæ ad excrementa lepori, totidem annos esse ætatis: varius certe numerus reperitur, Plinius. Eius annos indicant foramina quædam: nam quot sunt illi corporis cauernæ, totidem annos ætatis agit, Aelianus. [illegible] (forte [illegible], cum Plinius ad excrementa dixerit) [illegible], Pollux. Albertus (vt in B. retuli) ex Auicenna scribit, sub cauda leporis esse quasdam fissuras vel lineas vuluarum similes, in maribus simul & fœminis, easq; secundum numerum annorum ætatis multiplicari: & captum esse aliquando leporem quem venatores putarint octo vuluas habere.

D.

Lepores mansuescunt rarò, cum ferę dici iure non possint: complura nanq; sunt, nec placida, nec fera, sed media inter vtranq; naturæ, Plinius. Audio quidem à teneris nutritum, satis cicur & lepidũ, mirisq; corporis gestibus ac saltibus, iucundũ hoc animal fieri. Quædam timore non cicurantur, vt mures & lepores, quomodo enim amabis, quem insidiari vitæ tuæ sit persuasum? at hoc sibi persuadent qui timent, Cardanus. Leporem aliquando aluimus qui adultus cum Cane Leporario, etiam interdum à recenti cruentâ venatione, liberè ac securè lusitaret. Alium leporem domesticum in arce Montispesali memini, posterioribus pedibus terrã bis, ter, quater supplodentẽ, quo quasi sese acueret, belli cientẽ simulacra, vltro Canes prouocare, Scaliger. Lepores, cuniculi, & similia animalia semifera, ita quidem cicurantur, si tenera educes, vt hominem non metuant nec refugiant, sed sponte etiam accedant, cibi præcipuè gratia: nullius verò disciplinæ capacia sunt, nec vocis agnoscunt imperia: vocanti adesse, increpata discedere non assuescunt, nec aliud quidquam iussa facere. Animal est simplex & sola fuga se defendens, Albertus. Lepus planè timidus, pauidus & fugitiuus est, naturæq; debilis & imbecillis, Blondus. Ingeniosi ac timidi sunt, Aristoteles. Et in Physiognomicis, Pili molles hominem timidum significant: nam ceruus, lepus, & oues, pilis sunt mollissimis. Formidine præcellit animal hoc: facile nanq; temereque terretur ac compauescit, [illegible]: vnde & ptox vocatur: nam [illegible], formidare est, Cælius ex Polluce. Leporem pro ventorum temporumque ratione cubilia mutare in C. dixi. Cubile non prius subire & succedere solet, quàm modò ingrediens, modò egrediens sua conturbârit vestigia: vt ne ea struentibus sibi insidias appareant, naturali quadam sagacitate homines astutè decipiens, Aelianus. Lepus omnium prædæ nascitur, Plinius: nempe auium rapacium, terrestrium ferarum & hominum. Hys vel hyæus, vox barbara (Arabica vel Persica) mustelam significat: Albertus ineptissimè leporem exponit: deceptus, vt coniicio, quoniam vtrumq; animal catulos ore de loco ad locum frequenter transfert: quod eo in loco, vbi ipse leporem reddit, Aristoteles de mustela scribit. Lepores (inquit Plutarchus) in cubile se recepturi, sæpiculè iugeri etiam interuallo catulos alium aliò dissitos transferunt: vt si vel homo vel canis subeat, idem omnes in periculum ne vocentur: ipsi deinde impressis discursu multiplici prius vestigijs, saltu postremo ingenti inde abripiunt sese, atq; ita cubant. Fœtus suos (inquit Aelianus) in plures locos dispergit, hoc pacto arbitrans à rapinis tutiores esse, nam summo in eos amore flagrat. Neque à venaticis modò insidijs de se timet, verum etiam vulpium incursiones perhorrescit, nec minus auium impetus extimescit, sed & coruorum & aquilarum vocem multò maximè metuit, atque horret: & sanè quidem cum his auibus nulla pace coniungitur, sed sese abstrudit in dumeta, in aliáue fruteta, aut cespites, aut cum necessitate vrgetur, in quoduis aliud latibulum se occultat. Et alibi, Aquila lepores rapit. Lepores non canes solum metuunt, verum & aquilas: ab his enim quoties ædita & aperta loca superant ([illegible]) rapiuntur, quantisper anniculi sunt: nam maiores incursu canum auferuntur, Xenophon. Vide etiam in B. Lepus vocem accipitris exhorret latitans, Volaterranus. Accipitres dicti astures auxilio canum venantur etiam lepores & cuniculos, vt alicubi legimus. Accipiter syluestris capit aliquando lepores: Et quando leporem capit, sinistrum pedem terræ infigit, & dextro prædam tenet: tum quamprimum potest oculos leporis eruit & sic interficit, Albertus. Vulpes & aquilæ leporibus insidiantur, vt in B. retuli ex Xenophonte. Lepores (inquit Aelianus) interdum à vulpibus non tantum cursu, sed etiam magis arte comprehenduntur. Captiosè enim circumuenire, inducere vulpes probe nouit: Cum enim noctu in leporis vestigium inciderit, & sensum ex eo perceperit, animam continens, spiritumq; comprimens, sensim & pedetentim vsq; eò vestigijs leporis insistit, quoad in ipso cubili eum deprehendens, tanquam de insidijs securum animi & insperantem capere aggreditur. At enim non hic dissoluto & ignauiter remisso animo, sed suspenso & sollicito somnum capit, simul ac primum vulpem aduentantem sensu comprehenderit, de cubili exsilit, properans fugam capere, & cursum ad summam celeritatem facit: vulpes item vestigijs eum insequens ingreditur currere: verum longam viam vbi hic confecerit, vt qui iam longinquo abscessu contra vulpem superior factus sit, sub dumeta, aliáue fruteta densiora subiens, ex longo cursu, libenti animo & prolixo se quieti dat: at vulpes e vestigio insequens, ei non concedit ex fuga vt consistat, & laboris requietem habeat, sed ad alterum cursum ex quiete eum excitat, & agitat: postea vero quàm incitato cursu is permultum viæ procedens, itinera non minora quàm prius fugerit, rursus vehementer quietem capit capere: Illa verò frutetum quò se is coniecerit vrget, ac radicitus excutiens, ab assiduo cursu non sinit conquiescere: itaq; is iterum excurrit, illa quoq; non se ad insequendum tardans, currere insistit. Cum autem continenter ex alio alius cursus hunc vigilijs diu multumque fatigatum exceperit, currendo fessus, & laboribus succumbit, & longius procedere desistit: ipsa verò consecuta, eum ipsum non sanè cursu, sed longinquitate temporis, & captiosa inuestigatione comprehendit, Hæc Aelianus. Vulpes aliquando capit cuniculos & lepores Albertus. Quintum lupi genus, minus cæteris, pilis rigidis, leporibus maximè insidiatur, Oppianus. Mustela dicitur dolosè colludere lepori: quem cum ludendo fatigârit, guttur apprehendit, valideq; adhærens comprimit, ne currentem quidem relinquens, illum tandem interficit & vorat, Albert. Leporem aliquando audiui ericij spinas singulatim mordicus euellere, & ita nudatum vorare: quod mihi quidem verisimile non fit: cum lepus non sit carniuorus: de vulpe potius probabilis hic dolus esset.

E.

Venatio. Lepori visus cur obtusus sit, in B. diximus. Cæterum præter alia canum quoq; terrores prouidentiam auferunt cum instantes persequuntur. Quo fit vt irruens ad multa improuidus, in retia etiam incautus feratur. Quòd si rectà fugeret, rarò hoc pateretur. Nunc verò quia locos complectitur & amat, vbi natus & enutritus est, capitur: sed plerique omnes præter corporis naturam sorte quadam capiuntur: nihil enim quod proportione conueniat, ab huius (corporis partium, vt in B. diximus) compositione dissentit, Xenophon. Lepus viam retrouersus pertinentem cupide amplexatur, consuetam sedem omnibus locis antefert, eoque

nom

non parum sæpe capitur, quòd assuetum cubile relinquere non possit, Aelianus. De cursu leporum & velocitate, vide quædam in B. & plura in C. Hic quædam illic relicta adijciemus, vt quæ propius ad venationem pertineant. Lepores statim vt canes & venatores senserint, ad cliuos confugiunt: hos venator à cursu accliui quantum potest auersos in decliuem agat: nam cum pedes priores eis breuiores sint, facilius per colles scandunt, vbi canes & venatores non paruo negotio sequuntur, Oppianus. In semitis etiam & armis celerius currunt, quamobrem inde quoque auertentur, Idem. Et mox, Aestate pedes eis grauantur: & hyeme (terra nimirum adhærescente, aut astringente gelu ex pruinis & niuibus) veluti calciati ad malleolos vsque impediuntur. Nostri niues profundas obseruant, vt minore negotio capiant. Montium incolæ, inquit Aelianus, non tam veloces, quàm qui in planicie versantur, nisi quando sub montem subiectos habent tractus in planiciem explicatos, quò ex montibus decurrant: vnde fit, vt tametsi montes incolant, tamen in campis exerceantur, vnde sæpe campani homines eos excitant, atque insequuntur. Cum autem proximi sunt vt capiantur, campestris viæ breuitatem declinantes, in altiores locos & montosos se conuertunt, in suas nimirum sedes festinantes, idcircoq; euadunt, & insperatam salutem assequuntur, quòd canibus & equis montium itinera infesta atque inimica, pedes obterunt & debilitant, sed eo acerbius canes vexantur, quòd carneos pedes, & minimè ad perpetienda saxa resistentes, & quemadmodum equi vngulas, habent. Contrà, lepus conuestitos pilis pedes habet, & duritatis & asperitatis patientes. Iam ex leporibus qui in crebris dumetorum frequentia locis commorantur, laboris inertia segnes, non ad cursum velocitate valent, ex pedum tarditate ad fugiendum laborantes. Nam huiuscemodi opimo habitu, & cessatione torpentes, currendi insueti sunt, & ad proficiscendum longissimè perimbecilles. Ipsorum ratio venandorum talis est. Primum per frutices perparuulos & minime continenti crebritate densos permeant: densiores verò, qui transiri non possunt, transiliunt: veruntamen vbi fruticetum aliud ex alio nexum latissimè continuatur, ibi hoc ipsum facere coacti cum sint, corporis grauitate ad saltum parum valentes, sanè quàm cito laborant & succumbunt. Canes vero ab eis ipsis primum aberrant, quod non eos propter minutarum arbuscularum frequentiam vident, & verò per frutices saliunt odoris sensu illecti, deinde tandem aliquando visos, insequuntur, de contentione currendi nil remittentes: illi autem ipsi ex continuatione saliendi ad capiendam fugam longiorem remollescunt, & viribus defecti comprehenduntur, Hactenus Aelianus. Et rursus, Lepus, inquit, quem canes & equi insectantur, si campestris sit, celeriore & concitatiore cursu quàm montanus viam conficit, propter corporis exiguitatem, & tenuitatem. Cum enim gracili habitu sit, ipsum celeritate præstare vero proximum est. Primum igitur ex terra exsiliens saltu fertur, & per dumeta aliáue densiora virgulta expeditus perlabitur. Tum vero sicubi herbæ sint altæ & frequentes, ex eis facile sese explicat, atque elabitur: ac quemadmodum leonibus caudæ ad excitandas vires magno adiumento esse dicuntur, sic huic aures roboris numina, & vexilla, & cursus incitamenta existunt: fugiens eas ad tergum retorquet, sicque ipsis tanquam stimulis torporem & ignauiam, ne à currendo retardetur, concitat. Iam porro cursum nec vnum, nec rectà tenet, sed & huc illuc se versat, & vero de recto cursu deflectit, vt exterreat canes, & circumueniat ad id quidem diuerticulum, quo vult iter conuertere: de auribus alterutram intorquet, atque inflectit, eaq; quasi moderatrice cursum dirigit. Neq; vero improuidè vno eodemq; tempore omnes suarum virium neruulos contendit, sed & impetum insequentis obseruat, & si ad insequendum tardus & segnis sit, non omnem suam celeritatem profundit: Sed duntaxat canes antegredi maturans, sese integrum seruat, & viribus suis moderatur, ne omnem suam currendi facultatem vrgens, ex incitato cursu viribus deficiat. Penitus enim cognoscit se ad cursum longè multumq; antecellere, & videt impensius laborare non esse necesse. Quod si pedum celeritate canis ad conficiendum interpollet, tum omnibus reuocatis viribus lepus quanto maximo potest cursu fertur: Cum autem longè multumq; canibus anteuerterit, & longo sanè interuallo venatores atq; equos reliquerit, tam sanè in aliquem tumulum ascendit, & in posteriores pedes sese erigens tanquam ex aliqua specula, & insectantium certamen prospicit, & quantum equidem existimo, eos vt debiliores ridet. Post ex eo loco intuens, se omnia superiora habere, is nimirum quietem & tranquillitatem adeptus, ex lassitudine grate & libenter dormit, Hæc omnia Aelianus. Catuli magis subolent quàm adulti: quoniam eorum membra adhuc mollia per terram vniuersa trahuntur. Sed tenellos studiosi venatores dimittunt, gratificantes deæ: qui verò iam iuuenes (ἔτειοι, id est anniculi, vt paulò post etiam vertit) sunt, primo cursu velocissimè feruntur, deinceps non ita: agiles enim sunt, sed imbecilles, Xenophon. Syluosa loca (inquit Xenophon) magis redolent quàm nuda. Siquidem lepus, modò percurrens, modo procumbens, multa contingit. Procumbit autem ad ea quæ terra gignit, vel ipsius superficies habet, sub omnibus, super ipsis, in ipsis, propius, longius, nunc diu, nunc parum, nunc mediocriter: & in mari nonnunquam ad id quod potest exiliens, (διαλλόμενος:) in aqua etiam si quid extans innatúmue fuerit. Itaque qui procumbere amat, cubile vt plurimum facit, si frigus fuerit, in apricis, (ἐν εὐδιεινοῖς:) si æstus, in vmbrosis: si ver & autumnus, in clementioribus locis, (ἐν προσηλίοις.) At verò qui currere solent, non ita: nam trepidi à canibus facti sunt. Procumbit autem femine sub ilibus posito, (ὑποθεὶς τὰ ὑποκώλια ὑπὸ τὰς λαγόνας. Pollux hoc loco pro hypocolijs posuit τὰ ὄπισθεν σκέλη. plura de hac voce vide in Canis venatici historia:) cruribus anterioribus vt plurimum iunctis atq; porrectis, (τὰ δὲ πρόσθεν σκέλη τὰ πλεῖστα συνθεὶς καὶ ἐκτείνας, Pollux habet προτείνας.) mento prioribus pedibus subnixo, ἐπ' ἄκρους τοὺς πόδας τὴν γένυν καταθείς: auribus super vtroque humero demissis, τὰ δὲ ὦτα ἐπιπετάσας ἐπὶ τὰς ὠμοπλάτας. εἶτα δὲ ὑποστέγει τὰ ὑγρά, locus mihi obscurus. Leporis cubile à Gallis vocatur la forme & lict du lieure. Vbiq; subsistit (ὑπομένει) vbi inuestigatur, præterquam si noctu exterritus fuerit: id vbi acciderit, subtrepidat, ὑποκινεῖ, Xenophon. Inter agitandum perspicui sunt, per subactam humum præcipuè nonnulli, quibus inest rubor: per arundines etiam, quia ex aduerso refulgent. Perspicui sunt quoq; in tramitibus & vijs, si planæ fuerint: fulgor enim qui in ipsis est (τὸ φανὸν τὸ ἐν αὐτοῖς) repercutit oculos. Incerti verò sunt si ad saxa, ad montes, ad rupes, ad opaca recesserint, propter coloris similitudinem. Quod si canes præsenserint, sistunt pedem, & residentes seipsos erigunt: & canum, sicubi prope est, clamorem strepitumque captant, & vnde audierint auertuntur. Est etiam cum nihil audierint, sed audisse opinantes, vel sibi persuadentes, huc illuc trepidantes, vestigijs insilientes, in vestigia recedunt. Porrò longissimè currunt, qui nudis ex locis excutiuntur, quia in aperto sunt: breuissimè verò, qui ex opacis: nam tenebræ (τὸ σκοτεινὸν) impediunt, Xenophon. Ea quidem vestigia, quæ residens seipsum erigendo lepus imprimit, Pollux ὀρθά, id est erecta vocat his verbis: Τὰ δὲ ὀρθὰ ἴχνη, ὁπόταν ἤδη κτύπου κατακούσαντες, ὀρθοὶ μετὰ τοὺς πόδας τοὺς ἐξόπισθεν ἐξανιστάμενοι, βούλονται τὸ σαφὲς τοῦ προσιόντος ἔχειν μαθεῖν. Alia verò sunt ἴνδια, opposita τοῖς συμπεπλεγμένοις, vt idem ex Xenophonte habet. Xenophon quidem inter vestigiorum differentias numerat ὄρθια, πυκνά, καμπύλα, μακρά: sed interpres legit,

ὄρθια,

ὄρθια, καμπύλα, πυκνὰ, μανὰ, vt duas ſyzygias oppoſitas faceret: atqui δ' ἀλλὰ potius quàm ὄρθιον, καμπύλῳ opponitur: & μακρὰ etiam rectè legi poteſt, vt in ſequentibus. Leporis veſtigia multum hyeme procedunt, quia longæ ſunt noctes: parum autem æſtate, quia è contrario ſunt breues. Nec verò ſubolent hyeme diluculo, cum pruina fuerit aut gelu, &c. vt in Cane ſagace & inueſtigatore ex Xenophonte recitaui. In plenilunio præcipuè leporum veſtigia incertiſſima ſunt: nam exultantes ad Lunam lepores inter ſe colludunt, & ea longè diſſipantes dirimunt Xenoph. Et rurſus, Verno etiam magis quàm alio anni tempore confuſa ſunt: nam lepus coitum quærit cum aliâs ſemper, tum hoc tempore: quamobrem ſimul vagantes neceſſariò veſtigia implicant. Subolent autem veſtigia cubilium (iuxta cubilia. τὰ εὐναῖα τῶν δρομαίων ἐπὶ πλείω χρόνον ὄζει) diutius quàm curſu impreſſa. Illa enim lepus perambulat inſiſtendo, hæc celeriter tranſcurrit. Lepus qui in curſu capitur, δρομαλὸς: qui verò in cubili, ἐγκοίτης, εὐναῖος, Varinus. Inuenio & εὔναιος proparoxytonum (nam illud penanflexum eſt) apud Varinum his verbis: Εὔναιος, λαγὼς, Σοφοκλῆς Δόλοψι, καὶ ἐπιπηχής. vide ſupra in Cane veloce. Veſtigia quæ quò tendant cognitu facilia ſunt, vt recta, Xenophon γνώριμα nominat, εὔκριτα Pollux: quæ aliter habēt, vt συμπεπλεγμένα, intricata, hic δύσκριτα, ille ἄγνωστα: huiuſmodi autem ferè ſunt per quæ vulpes prius inceſſerint. Quomodo cubile ſubituri lepores, impreſſis diſcurſu multiplici prius veſtigijs ſaltu poſtremo ingenti in id ſe recipiant, ſupra dictum eſt cap. 4. Flexuoſo curſu canes plerunq; decipiunt, Textor.

Exeundum eſt autem ad venationem, inquit Xenophon, diluculo, ne veſtigatione priuentur: nā ſi mora fiat, nec leporem canes inueniunt, nec fructum venatores faciunt: neq; enim manet natura veſtigij, quæ ſingulis horis euaneſcit. Stolam cuſtos retium leuem indutus venatum exeat: retibus diuortia claudat fragoſa, decliuia, caua, obſcura (χιμφιδρόμους τραχείας σιμὰς, λαγαρὰς, σκοτεινὰς,) riuos, torrentes, aquasq; perennes: hæc illis præcipua ſunt refugia: nam omnia dicere infinitum eſſet, diuerticula biuia (ὁδοὺς: quæ vox etiam ſimpliciter vias vel ſemitas ſignificat) lata vel anguſta. Id orto iam Sole faciat, non in diluculo, ne ſi prope indaginem ſtatuenda ſint retia, ſtrepitum ſimul audiens lepus refugiat. Quòd ſi procul ſtatuantur, nihil magnopere prohibet in aurora ſecurum ſtatuere, vbi nihil obſtiterit. Haſtilia figito ſupina, vt cum adducuntur contendi poſſint. In ijs ſummis laqueos (βρόχους) æquales ſubijcito (ἐπιβαλλέτω) pariterq; fulcito, attollens in medio reticulum (τὸν κεκρύφαλον:) ſed à plaga (εἰς τὸν περίδρομον) oblongum lapidem magnumq; ſuſpendito, ne rete cū leporem tenuerit recellere poſſit. Iuga longa ordine cingito (στοιχιζέτω δὲ μακρὰ ὑψηλά.) ne forte lepus tranſiliat: ſed inter veſtigandum ne intermittito: eſt enim venatoris, ſed gnaui, quàm fieri poteſt celerrimè leporem capere. Retia in arduis tendat, (τὰ δίκτυα τεινέτω ἐν ἀπεδοις:) caſſes (ἐνόδια) in vijs obijciat opportunis procul à tramitibus, plagas (περιδρόμους) ad humum religans, faſtigia (ἀκρολίνια) contrahens, intra ſardonios (μεταξὺ τῶν σαρδονίων. Τοῖς δικτύοις δὲ σαρδόνες προσαπλεκονται, ὅπερ ἐστιν ὤα τῶν δικτύων, ἐξ τῶν πλευρῶν βρόχον ἀνέχοντα τὸ δίκτυον, ὥσπερ ὁ περίδρομος ἡ ἐπίδρομος τὸ σχαλίσι κατὰ τὸ διαιροῦν (lego δίκτυον) ἄνω, Pollux 5. 4. vbi & alia retium & venatoria vocabula requires.) haſtilia figēs, funiculos (ἐπιδρόμους) in ſummo tenſiles ſuperponat, ductiles coërceat, περιδρόμους συμφραττέτω: tum extra circumiens cautius obſeruet. Quòd ſi limes decliuis fuerit, ſagena erigatur. Leporem vero dum agitatur, inſequēns ad retia cum clamore adigat. Is cum in rete inciderit, canum iram non pulſando, ſed leniendo refrenet: & venatori clamando ſignificet, aut captum eſſe, aut hac vel illac tranſcurriſſe: aut non videre vel non vidiſſe. Venator autē cum neglecta tenuiq; veſte & calceo venatum exeat, manu baculum (ῥόπαλον) geſtans. Retium vero cuſtos ſequatur, ſed cum ſilentio ſaltum adeat, ne lepus ſi fortè propius fuerit, audita voce promoueatur. Caſſes & retia, vt dictū eſt, expediat, religatis ad ſyluam canibus, vnoquoq; ſeorſum, vt facile ſolui poſſint. Poſt hæc autem cuſtos retia ſeruet, ipſe vero ſumptis canibus ad ſaltus indaginem ſubeat, & implorato Apolline & venatrice Diana, ac parte venationis promiſſa, vnam ex canibus ſoluat, quæ veſtigandi peritiſſima ſit: ſi frigus fuerit, oriente Sole: ſi calor, antè diē: alijs autem anni tēporib. inter auroram & Solis ortum. Aſt vbi veſtigiū vna ex his quæ anteceſſerunt) ἴχνος ὄρθιον ἐκ τῶν ἀπηλλαγμένων, fortè ἐπηλλαγμένων: ſic enim dicuntur veſtigia, vt ipſe Xenophon alibi exponit, τὰ ἐκ τῶν αὐτῶν πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ ἥκοντα, & ſic vertemus: At vbi canis emiſſus poſt intricata reflexaq; in ſe veſtigia, ad recta tandē peruenerit, ſoluat etiā alterā.) rectum deprehenderit, ſoluat & alteram. Et dum veſtigium tranſigitur haud multum moratus ſingulatim dimittat & alias. Et ipſe non vrgendo ſequatur, vnamquanq; nominatim appellans, nec id nimium ne ante tempus irritentur. Hæ verò præ gaudio & ardore procedunt, veſtigia vt ſunt duplicia, triplicia (hæc aliâs puto πεπλεγμένα vocat) euoluentes, hac illac progrediuntur variè (διὰ τὸ αὐτὰ διὰ τῶν αὐτῶν, ἐπηλλαγμένα, περιφερῆ: forte legendum εἰς τὰ αὐτὰ διὰ τῶν αὐτῶν ἐπηλλαγμένα, de huiuſmodi enim veſtigijs etiam alibi apud eum mentio fit, vt iam proximè monui: ἐπαλλάττεσθαι quidem verbum in vſu eſt de ijs quæ non rectà procedunt, ſed obliqua ceu cancellatim ſe diuidunt & decuſſant, quod nos dicimus *uber einander vnd durch einander gehen:*) in orbem, in rectum, in curuum, per denſa, per rara (μακρὰ, vt ſupra diximus) per nota, per ignota, ſeipſas tranſmittunt, micantibus caudis, inclinatis auribus, luminibusq; coruſcis. Vbi verò ad leporem acceſſerint, venatori ſignificabunt, nam toto cum caudis corpore micant, hoſtiliter inſultant, certatim prætereunt, ſtudioſè concurrunt, repente conſiſtunt, diuulſæ rurſus inuadunt: poſtremò ad leporis cubile peruenient, & in ipſum incurrent. Ille ſubito exortus, canum in ſe latratum & clamorem fugiendo conuertet. Ipſi vero agitantes clament, Iò canes, Iò ſegnis: Bene ô canes (σαφῶς, lego σοφῶς, id eſt ſapienter. ſed, bene, vox breuior magis conuenit acclamationi canum.) Et venator cum canibus currat, veſte quam geſtat manu circumuoluta, & baculum (rhopalon) etiam ferēs, ſequatur leporem: nec obuius eat ne perturbet. Ille ſe ab oculis proripiens refugit, & loca vbi primum inuenitur vt plurimum repetit. Porrò illis (venatoribus) pro more clamantibus, ô puer, ha puer, ohè puer, heus puer: puer (retiū cuſtos) ſignificabit captus ſit néc ne. Et ſi primo curſu captus fuerit, reuocatis canibus alium quærat: ſin minus quàm celerrimè poteſt cum canibus currat, nec deſiſtat ſed aſſiduè tranſmittat. Et ſi rurſus agitantes leporem occurrerint, clamet, Euge, euge ô canes, inſtate canes. Eſt quando longius procedunt vt eas pariter curſu ſequi nō poſſit, & aliquando à curſu decrret. Rurſus tandem repertas, ſi in veſtigio fuerint, quantum poteſt accedens hortetur omnes, modo has modo illas nomine compellet, ſonum vocis quàm poterit multipliciter varians, acutum, grauem, paruum, magnum. Et præter alias hortationes, ſi curſus in monte fuerit, ſic etiam hortetur: Bellè canes, bellè ô canes, (Εὖ κύνες, εὖ ὦ κύνες. Forte Εὐὰ κύνες, εὐὰ ὦ κύνες: nam εὐὰ κύνες etiam alijs in locis acclamare iuſſit paulò ante. Eſt autem εὐὰ ἐπιφθεγματικὸς ἠχητικὸς καὶ μυστικὸς, καὶ ἰα, Varinus. Hac nimirum voce Bacchæ mulieres euantes in montibus vagabundæ vtebantur, talis & apud Latinos vox reperitur Euax.) Sin autem ad ipſa non fuerint veſtigia, ſed exceſſerint, tunc eas in hunc modum reuocet. Non retro, non retro? heus canes. Sed poſtquam veſtigijs aſtiterint, circumagat eas, orbes multos crebrosq; faciens. Et vbicunq; incertum ipſis veſtigium fuerit, ſignū ſtatuat limitem

(ὀτύχειν) sibi, & ab hoc eas hortando, blandiendo coerceat (συνείργειν) donec vestigium manifestè cognouerint. Illæ vero simulac certa erunt vestigia, irruendo, lasciuiendo, capita cõferendo, suspicando, significãdo, fines sibi notos statuendo, cito transcurrunt. Sed dum illæ ita per uestigium crebro dissiliunt, venator se reprimens cum canibus minimè currat, (μὴ κατὰ τὸ χόρτον κυνοδρομεῖν. negatio μὴ videri potest abundare,) ne studio certandi vestigia prætereant. At cum iuxta leporem fuerint, idq; venatori planè significauerint, obseruet ne territus a canibus locum mutet. Illæ vero dum caudam crispant dum in se recidunt, dum insultant, & clangentes insurgunt, dũ prosiliunt, dum venatorem spectant, & hæc iam vera esse demonstrant, leporem vltro excitabunt, & latrantes inuadent: sed siue in retiã præcipitet, siue exterius siue interius prætereat, ad vnumquodq; horum custos retium proclamet: & si captus fuerit, alium inquirat: sin minus, ijsdem vt antè hortationibus transcurrat. Sed cum iam serum diei fuerit, canibus propemodum currendo defatigatis, tunc leporem venator fessum exquirat, nihil relinquens eorum quæ terra gignit, vel ipsius superficies habet: sed crebrò eadẽ relegat, ne præteritus fallat. Procumbit enim in angusto nec resurgit præ labore & metu. Superinducat & canes hortando: blandiendo, si qua est humana, multum: si audax, parum: si mediocris, mediocriter: donec ipsum vel euestigio (ἐξ ποδὸς) occiderit, vel in retia protulerit. Post hæc autẽ sagenis retibusq; sublatis, canes auertat, & è saltu digrediatur, & si meridies æstiuus fuerit, resideat, ne canes in itinere pedibus vrantur, Hactenus Xenophon Omnibono Leoniceno ferè interprete. Et rursus. Vestigent autem canes leporem, cum nix ita ceciderit, vt terram operiat: nam si loca quædã μελάγχειμα (id est absq; niue, cum ea quæ circumquaq; sunt niue operiantur) fuerint, difficilis inuestigatu erit. At cum ningit, si Boreas spirârit, vestigia diu manifesta eminent: neq; enim cito liquuntur. Sin & Notus statuerit, & Sol superfulserit, breui apparent nam statim dilabuntur. Sed neq; cum nix iugiter cadit, vestigia enim obducit neq; cum ventus acriter incumbit, niuem enim conuoluens incerta facit. Ad huiusmodi venationem cum canibus exeundum nõ est: siquidem nix canum nares adurit, & pedes ac leporis odorem gelu nimio tollit. Sumptis igitur retibus & comite sibi adiuncto, ab agris ad montes pergat, & cum vestigia deprehenderit, per ea incedat. Sed si perplexa (ἐπαλλαγμένα) fuerint, ita vt ab ijsdem ad eadem reflectantur, circumiendo ea emetiatur, & quo ferant inquirat. Multum enim lepus oberrat, incertus vbi procumbat, & simul incessu perplexo fallere didicit, vt qui persæpe à talibus (canibus & venatoribus) agitetur. Vbi iam vestigium apparuerit, procedat vlterius: perueniet autem vel ad locũ aliquem vmbrosum, vel abruptum, quod per huiusmodi loca venti niuem transmittãt: quo fit vt opportuna cubilibus multa in eis relinquantur, & talia quærit lepus. Huc igitur cum vestigia duxerint, non accedat propius, ne promoueatur lepus, sed vndiq; circumdet: nam ibi esse speratur. argumento erit, si nusquam inde vestigia deduxerint. Sed cum ibi esse certum fuerit, illum relinquat, manebit enim, & alium quærat, antequam vestigia deleantur, rationem temporis habens: vt si etiam alios inuenerit, reliquum diei ad circumueniendũ (circumdanda retia) sufficiat. Quod vbi acciderit, retia vnicuiq; eorum circumtendat, non aliter quàm cũ melanchima (id est loca quædam absq; niue, cum cætera circumcirca omnia niue operiantur) fuerint, locũ vniuersum cingendo, vbicunq; tandem in eo lateat lepus. Retibus erectis, accedens commoueat. At si elapsus fuerit è retibus, per vestigia sequatur: conferet enim se rursus ad similia loca nisi in ipsa niue opprimatur. Obseruans igitur vbicunq; fuerit, circumuenire debet, quòd si non expectet, cursu insistere. Nam & sine retibus capietur, quia profunda niue lassatur, & in extremis pedibus (vt Pollux etiam repetit, & Oppianus) vbi villosus est, moles niuis haud modica succrescit, Hactenus Xenophon. De canibus celeribus, leporario, Gallico, Vertago, in canum historia satis dictũ est. Galli grandiores etiam canes, quos ceruarios appellant, vt & suarios lupariosq; sub nomine leporariorum comprehendũt, Budæus. Venator leporis vestigia captat, ex agris supernè subducendo canes, sed qui culta nõ adeunt, prata, saltus (νάπας) fluenta, lapidosa syluosaq; petunt. Et cum mouetur lepus, clamorem minimè tollat, ne pauidæ vestigia malè significent, τὰ μὴ αἱ κύνες ἐκφρονες γιγνόμεναι χαλεπῶς τὰ ἴχνη γνωρίζωσι. Sed vbi iam inuẽti agitantur, nunc flumina tranant, nunc viam flectunt, modò cauernas subeunt, ac penetrant: neq; tum canes solum metuunt, verum & aquilas, vt in D. dixi. Venatici canes leporem, si necarint ipsi, discerpũt, & sanguinem auidè lambunt: confectum autem cursu & exanimem consecuti, non attingunt, Plutarchus. Lepores & vulpes per æstatem noctu progrediuntur, Tardiuus. Nos autem vidimus, inquit Blondus, venantes in capiendis leporibus hũc modum seruare insidiandi. Diuisi ac sparsi venatores per inculta frequentiùs quàm per culta, arte quadam incedunt laqueis canem leporarium detinentes: spineta & sentes, siue dumeta, saltúsue potius celebrantes quàm nemora. Nonnunquam etiam præmittunt odorum canem qui è latebris pellat timidũ leporem, post quem è laqueis mittunt canem fugacem, altis clamoribus persequentes qui sunt exhortationes fugacium canum. Comprehensi demum lepores frequentius scinduntur à canibus, quàm cruenti ab ore canum euellantur à venatoribus. Quidam etiam sedentes post fruticem siue carecta seu dumum leporibus insidiando, optimorum venatorum consequuntur nomen: hoc fit autem cum venantium maxima pars, è longis circuitibus expellit lepores insequendo vsq; ad insidiantes quos improuiso aggrediuntur canes. Venantur autem lepores & post vindemiam in vineis, & in campis aratorijs confestim post mensem. Verum turgidi ac pingues maximè decipiuntur rigente bruma & supra niuem. Sed in diluculo leporum præstantissima venatio est, Hæc Blondus. Nec verò canum cuiusq; generis familiæ sagaciores vestigia tantum ferarum odorantur, sed feras, & perdices, & lepores: eorumq; recentia cubilia persentiscunt è longinquo, vtpote aduerso vento eorum odorem captantes erectis naribus & exorbentes, Budæus. Lepusculi timentes. hoc quadrangulum dedit Diana rete, nexile, aut viscum, fuge, lineamq; compedam, Varro in Prometheo vt à Nonio citatur. Est autem viscum hoc loco genus retis. Cerui lepores & vulpes retibus capiuntur: præcipuè eo genere retis quod arolum vocant, (quod ab eo describitur 10.22.) Pet. Cresc. Et rursus 10.19. Lepores præcipuè capiuntur canibus sagacibus, quales sunt qui segusi vel brachi vocantur. Requiruntur etiam canes ad cursum agiles, qui eos persequantur & capiant qui omnes ad hoc instruuntur, & ad capiendũ eos inducuntur, cum ex captis aliquid datur eis in cibum. Capiuntur etiam laqueis, vt idem scribit 10.31. Quomodo foueis capiantur lupi, vulpes, lepores & aliæ feræ. Crescentiensis docet 10.43.

Accipitres dicti astures auxilio canum venantur lepores & cuniculos: & aquilæ similiter, vt Pet. Cresc. scribit. Cyro aduersus Armenium proficiscenti continuò in primo agro exurgit lepus. Aquila autem volans dextera, leporem despiciens fugientem, & irruit, & percussit illum, extulitq; correptum eoq; ablato in collem proximũ pro libidine vtebatur præda. Augurium igitur Cyrus intuitus, cum lætatus est tum Iouem regem adorauit, dixitq; ad præsentes: Venatio quidem pulchra est futura, si Deo libuerit. Xenophon 2 de Pædia Cyri. Et rursus lib. 1. Aduersus leporem verò (pater inquit ad Cyrum) quoniam in tenebris pascitur, diem autem vitat, canes alebas, quę odoratu cum

ratu eum inuenirent. Et quia celeriter fugeret vbi esset inuentus, alias habebas canes, quæ erant eruditæ ad eum intercipiendum. Quòd si ab ijs etiam euasisset, cognito leporum transitu ac saltu, & ad quos locos fugientes à venatoribus capiuntur, hic casses visu difficiles tetendisses, quò in vehementi cursu ipse seipsum incidens conuinciret. Quò autem neq; hic diffugeret, eius rei speculatores constituebas, qui ex propinquo loco è vestigio superuenirent, atq; ipse tu à tergo clamore obstrepens, continuò ita leporem exterrebas, vt stupidus caperetur. Qui verò anterius erant in insidijs, hos tu silentium edoctos obseruare, latere faciebas. Et lib. 3. de dictis & factis Socratis: Nónne vides (inquit Socrates ad Theodotam meretricem) quòd etiam illi qui lepores sectantur, multa machinantur? Dum enim noctu pascendo oberrant, sagacibus canibus eos captant at alios interdiu habent canes, quibus nocturna quæ liquerint cubilia comperiant. Tum etsi quos offenderint lepores, eos habent alipedes canes, quibus auolantes queant intercipere. Nec non & retia per insidias disposita sunt, quibus qui canum ora effugiũt, decipiantur. Lepores ab aquilis capi, vnde aquila etiam λαγωφόνος dicta, &c. in Aquila pluribus dicetur.

λαγωβολεῖον, τόπος (ἐν ᾧ, Varin.) ὅπου λαγωοὺς ἀγρεύουσι, Suidas & Varin. Cælius lagobolium locum interpretatur in quo lepores venantur, sed absq; authore. Ego lagobolion vel lagobolon, pedum vel baculi genus esse video, quò venator leporem ferit. Gestabant & in comœdijs rustici lagobolon, vt Pollux scribit. Bucolico carmine certantes, cornua ceruorum gestabant, & manibus tenebant lagobolum, Scholiastes Theocriti. Καὶ πῶς κε βάλλει, ἐξ ἀγρίας τὰ λαγωβόλα. Theocrit. Idyl. 1. Xenophon pro lagobolo rhopalon, id est clauam dixit: hoc enim venatorẽ leporum gestare iubet. Ῥοικὸν, λαγωβόλον (paroxytonum: sed frequentius proparoxytonum scribitur) καὶ ῥόπαλον τὸ εἰς αὐτὸν ἐπικαμπὲς, ὃ καὶ ῥικνὸν λέγεται παρά τισι, Varin. Ῥοικὸν, σκολιὸν, καμπύλον, σκαμβὸν, Hesych. Καλαῦροψ, ῥόπαλον ἐπικαμπὲς ἐν ἄκρῳ, ὃ τὸ καλὸν ὃ ἐστι ξύλον οὐ δεῖται. ἴσως ἢ ὅμοιόν τι ἐστι καλαῦροπι καὶ τὸ παρὰ Θεοκρίτῳ ῥοικὸν λαγωβόλον. ἀπὸ δὲ τοῦ ῥέπειν γάρ τινες ἐτυμολογοῦσι τὸ ῥοικὸν, Varin. Κορυδοκογία, τὸ λαγωβόλον, Hesych. Καρκίνου, ῥάβδον ποιμενικὴν, id est baculum pastoralem, quem Mysi συκαλίβον vocant, Hesychius & Varinus.

Leporaria appellantur, inquit Grapald non solũ vbi lepores sunt, & Græcis λαγωτροφεῖα vocantur: sed omnia septa ædificia, quæ inclusa animalia habent quę pascantur. Roboraria eadem à tabulis roboreis, quibus septa fuerunt, antequam macerias & mœnia noscerent, author Gell. ex Varrone. Viuaria autem aprorum cæterorumq́ue syluestrium primus Romanorum instituit, Fuluius Hirpinus, quæ ex Græco proprie θηριοτροφεῖα nuncupamus; Hæc Grapald. Gellius quidem lib. 2. cap. 20. leporaria pro viuarijs apud neminem vetustorum præter Varronem legisse se scribit: Scipionem vero omnum ætatis suæ purissimè loquutum, roboraria dicere solitum, quæ suo tempore viuaria appellabantur. Garennam Galli vocant viuarium: vel, vt Budæus interpretatur, cunicularium & leporarium nostri *ein thiergarten*. Leporaria te accipere volo, non ea, quæ tritaui nostri dicebant, vbi soli lepores sint: sed omnia septa affixa villæ quæ sunt, & habent inclusa animalia, quæ pascantur, Varro. Siquidem mos antiquus lepusculis, inquit Columella, capreisq́; ac similibus feris iuxta villam plerunq; subiecta dominicis habitationibus ponebat viuaria, vt & conspectu suo clausa venatio possidenti oblectaret oculos, & cum exegisset vsus epularum, velut è cella promerentur. Leporarij alterũ genus illud venaticum, duas habet diuersas species: vnam in qua est aper, caprea, lepus: alteram item extra villam quæ sunt, vt apes, cochleæ, glires, Varro. Et rursus, Apros quidem habere posse in leporario, nec magno negotio tibi est, captiuos, & cicures qui ibi nati sint, & pingues solere fieri scis inquam Axi. Nam quem fundum (in fundo quem) in Tusculano emit hic Varro à M. Pisone, vidisti ad buccinam inflatam certo tempore apros, & capreas conuenire ad pabulum, cum è superiore loco è palæstra effunderetur apris glans, capreis vicia aut quid aliud. Ego vero, inquit ille, apud Q. Hortensium cũ in agro Laurenti essem, ibi istuc magis τραγικῶς fieri vidi. Nam sylua erat, vt dicebat, supra quinquaginta iugerum maceria septa quod non leporarium, sed θηριοτροφεῖον appellabat. Ibi erat locus excelsus, vbi triclinio posito cœnabamus, Quintus Orphea vocari iussit: qui cum eò venisset cum stola & cithara & cantare esset iussus, buccinam inflauit, vbi tanta circumfluxit nos ceruorum, aprorum, & cæterarum quadrupedum multitudo, vt nõ minus formosum mihi visum sit spectaculum, quàm in Circo maximo ædilium non sine Africanis bestijs cum fiunt venationes. Et alibi. In leporario pater tuus præterquam lepusculum è venatione vidit nunquam. Neq; enim erat magnum id septum, quod nunc vt habeant multos apros ac capras (lego capreas) complura iugera macerijs concludũt, Varro. Et Appius apud eundem, Sequitur, inquit, actus secundi generis, asfictitius ad villam qui solet esse ac nomine antiquo à parte quadam leporarium appellatum. Nam neq; solum lepores in eo includuntur sylua, vt olim in iugero agelli, aut duobus: sed etiam cerui aut capræ (lego, capreæ) in iugeribus multis. Quintus Fuluius leporariũ dicitur habere in Tarquiniensi septum, iugerũ quadraginta, in quo sunt inclusa non solum ea quæ dixi, sed etiam oues ferę: Etiam hoc maius hic in Statonensi, & quidam in locis alijs. In Gallia vero transalpina T. Pompeius tantum septum venationis, vt circiter triginta millia passuum locum inclusum habeat. Præterea in eodem consepto habere solet, de animalibus coclearia, atq; aluçaria, atq; etiã dolia, vbi habeat glires conclusos. Sed horum omniũ custodia incrementum, & pastio aperta, præterquam de apibus. Quis enim ignorat septa è macerijs, ita esse oportere in leporario, vt tectorio tecta sint, & sint alta? Alterum ne feles, aut meles, aliaúe quæ bestia intrare possit, alterum ne lupus transilire: Ibiq́; esse latebras, vbi interdiu lepores delitescãt in virgultis atq; herbis: & arbores patulis ramis, quæ aquilæ impediant conatus. Quis itẽ nescit, paucos si lepores mares in fœminas intromiserit, breui tempore fore vt impleatur? tanta fœcunditas huius quadrupedis. Quatuor enim modò si intromiseris in leporarium, breui solet repleri. Leporum omnia tria genera (quæ capite secundo descripsimus) si possis, in leporario habere oportet: duo enim vtiq; te habere puto, & quod in Hispania annis ita fuisti multis, vt inde te cuniculos persecutos credam, Varro. Et rursus, Lepores quoq; nuper institutum vt saginarẽt pleraq;, cum exceptos è leporario concludant in caueis, & loco clauso faciant pingues. De viuarijs faciendis, & includendis pecudibus feris multa scribit Columella libri noni cap. 1. quæ differo ad librum de animalibus communem. De minoris autẽ incrementi animalibus (inquit ibidem) qualis est lepus, hæc præcipimus, vt in ijs viuarijs, quæ materia (maceria, sic enim supra dixerat, & muro) munita sunt, farraginis, & olerum, ferè intubi lactucæq́; semina paruulis areolis per diuersa spatia factis inijciantur: itemq́; Punicum cicer, vel hoc vernaculum, nec minus ordeum, & cicercula condita ex horreo promantur, & aqua cœlesti macerata obijciantur: nam sicca non nimis ab lepusculis appetuntur. Hæc porrò animalia vel similia his (etiam silente me) facile intelligitur, quàm non expediat conferre in id viuarium, quod vacerris circumdatum est: siquidem propter exiguitatem corporis facile clatris subrepunt, & liberos nacta egressus fugam moliuntur. Hæc Columella. Epigramma in leporarij ingressum Ferrariæ, T. Vespasiani Strozæ, lib. 1. Acolostichon. Adeò nihil omissum est, vt leporem surdum celerius pinguescere reperiamus. Plin.

Hoc si verum est, in causa fuerit fortassis, quod cum auditu fruitur, ad quemuis subinde sonum & strepitum trepidus expauescit, vnde ad corpus augendum cõtinuo metu pauoreq; impediri videtur. Quod si etiam surdus natura non sit, auribus cera vel aliter obstructis auditus eis obtundi posset.

Scribit Ael. Lampridius, Heliogabalum non facile cubuisse in culcitris seu accubitis, nisi quæ leporinũ pilum haberent, aut perdicum plumas subalares. Vestes etiam leporino pilo facere, tentatum est, tactu nõ perinde molli vt in cute, propter breuitatem pili dilabidas, Plin. E leporinis pellibus cum pilis suis manicæ & caligæ parantur ad vsum eorum qui refrigeratis aut articularijs membris laborant: assuuntur etiam tegumentis pro ventre interioribus: multum enim calefaciunt, & leues simul ac molles sunt, triplici nomine gratæ. Indumentum ex pellibus leporum, corroborat corpora senum & iuuenum, Filius Zor apud R. Mosen. Leporis pilus quia mollior delicatiorq; est, spongiæ loco vtebantur plerunq;, purgandis præsertim detergendisq; lippitudinibus, Cælius. Ἰδοὺ δέχου κέρκον λαγώ, Aristophanes: hoc est, En accipe caudam leporis: est autem mollis & tenera leporis lana. τὸ ἔριον τοῦ λαγῶ, vt spongiarum etiam loco adhiberi possit tum aliâs, tum ad gramias oculorum, λήμας Græci vocant, abstergendas, Suidas & Varinus in voce Κέρκος. Pedum etiam pro scopis vsus ad puluerem detergendum & verrendas quisquilias, &c. Iis aurifabri vtuntur.

F.

Leporina semper in delicijs fuit, & in splendidis epulis apposita. Inter aues turdus, si quis me iudice certet, Inter quadrupedes gloria prima lepus Martialis. In pentametro quidam pro gloria legunt mattya: quod nomen à maza fit, vocanturq; sic pretiosa omnia edulia, vt scribit Athenæus, Cælius. Antiphanes poëta in Cyclope, dasypodem, id est leporem, in conuiuio inter alia appositum celebrat, Athenæus. Leporem gustare fas non putãt Britanni, Cælius. Lepus quanquam ruminat, Iudæis in cibo à Mose interdictus est, quoniam pedes non bisulcos sed digitatos habet, Leuit. 11. & Deuter. 14. Plutarchus in Symposiacis lib 4. quæstione vltima, vbi quærit de Iudæis, vtrum illi colentes suem aut detestantes, carnibus eius abstineant: Quin & lepore, ait, quidã Iudæos abstinere ferunt, animal tanquam immundũ & abominabile detestantes. Tum Lamprias, (hic locus mutilus est, ego ex coniectura vertam:) Atqui fortassis lepore non odio, sed cultu aliquo prosequentes abstinent, propter corporis cum asino similitudinem. (Paulò ante enim asinũ quoq; ab ipsis coli Callistratus affirmauerat.) Quamuis enim & corporis mole multum inferior sit asino lepus & celeritate longè superior: mirè tamẽ cum eo conuenit colore, auribus, & oculorũ tum pinguedine tum salsedine, vt vix aliud animal paruum tam simile alicui magno reperias. Nisi fortassis Aegyptios circa similitudines secuti, animantis celeritatem diuinum quiddã existimant: & sensuum eius acrimoniam, (de qua in c. dixi,) Hæc Plutarch. Caro leporum sanguinem quidem gignit crassiorem, sed melioris succi quam bubula & ouilla, Galen. 3. de aliment. facul. Paulus Aegineta tamen non meliorem, sed minus crassum ex leporina quàm bubula & ouilla carne succum generari scribit. Et rursus in libro de attenuante victu. Caro leporum ad victus rationem siccantem est accommoda: ad propositam verò non admodum confert: sanguinẽ enim vehementer crassum gignit. Eadem ex Galeno Arabici quidam scriptores repetunt, Rasis, Isaac & alij. Celsus leporem in media materia numerari debere dicit, & boni succi esse, aluum adstringere, & vrinam mouere. Caro leporis gignit sanguinem crassum & melancholicũ: desiccat, & non attenuat, ideoq; medetur viscerum dolori, fluxui ventris, (&c. vt in G referam) Rasis & Albertus. Quanquam sicca & crassa, hircorum tamen & caprarum carnibus antefertur, Isaac. Calida est & sicca: & assata prodest vlceribus intestinorum, vt quidam ex Auicenna citant, apud quem ego nihil tale reperio. In Tacuinis verò Elluchasem sic legimus: Caro leporina vtilis est senibus, & frigidi temperamenti hominibus, in senecta præcipuè: iunioribus verò non conuenit: qui tamen si eam in cibo sumpturi sint, per noctem prius in succo Punicorum & aceto macerent, Hęc ille, authorem citans Rasin. Idem ex Haly asserit, calidam & siccam esse leporinam in secundo abscessu, ventrẽ sistere, & vrinam prouocare: præferendam esse si lepus in venatione captus sit à canibus, & magis hyeme & regionibus frigidis, prodesse nimiũ corpulentis, vigilias facere: cum condimentis vel aromatibus quę attenuent præparari debere. Auicenna, vt interpretes reddunt, leporem syluestrem nominat pro terrestri, vt conijcio ad differentiã marini. Lepus frigidus est & siccus, salubrior futurus cum melle, Auicenna: sed hæc eius verba, vt Bellunensis monet, in emendatis codicibus nulla sunt: vt neq; ista, De eo qui in domibus nutritur adusto sumitur in potu medietas drachmæ. Mihi legendũ videtur. Eligendum esse leporem qui liberè pascatur in campis, non qui domi alatur: quæ ferè etiã Elluchasem in Tacuinis scribit. Cęterum drachma dimidia de lepore vsto in potu sumendo, fortè ad remedium aduersus calculum pertinet, quod ex lepore vsto fieri sequẽti capite docebimus. Præterea quod stomachum mundificet, sic loquuntur, id quoq; meliores codices non agnoscunt. Lepus fit carnosum, sed nõ pingue animal: huius carnibus vtantur qui macrescere atq; extenuari cupiunt Blondus. Aetius scribit carnes vulpinas, leporinas & ericij, naturæ humanæ esse dissimiles, & alimenta efficere pessima, cuius argumentũ sit odor fœdus, Io. Agricola Ammon. Talis quidẽ odor excoriantibus circa intestina præcipuè apparet. Cuniculi caro melius & facilius alit quàm leporina, quæ frigidæ & siccę naturæ est & bilem atram gignit Platina. Vda cuniculus affert Fercula, viscosum semi imitata glutem, Bapt. Fiera, hoc eum à lepore differre scribens. Cati syluestres temperamento ad lepores accedunt: caro eorũ calida & mollis est, Rasis. M. Cato Cẽsorius ægrotos ali iubebat holeribus, & carnibus anatis, palumbis, aut leporis: hanc enim leuem esse aiebat & ægrotantibus commodam: nisi quod multa parit insomnia, Plutarchus in vita eius. Somniosos fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitratur, Plin. Facile concoquuntur leporũ, suum pedes, &c. Aretæus. Ioannes Manardus in epistolis 13.4. de leporina carne, quòd frigida siccaq; sit, & bilem atram gignat, ad Iacobum Pharusium medicum Rhegiensem id negantem, copiosè scribit: nos inde quædã excerpemus: Applauserunt mihi, inquit, rationes tuę, quibus leporinam carnem & boni succi esse, & coctu non difficilem probas: Verum quò minus cõsentirem deterruit me veneranda antiquitas, & ad hæc vsq; secula quasi per manus nobis tradita sententia. Scribitur enim in libro de Diæta secundo, qui quidem Galeni tempore à multis nunc ab omnibus Hippocrati adscribitur, in hunc modum: Leporina caro sicca & adstringens, lotium aliquantisper mouet. (Deinde enumeratis Galeni verbis, quæ nos etiam paulò ante posuimus addit:) Et apertissimè lib 3. de locis affectis, magnam eam habere vim dicit in melancholici sanguinis generatione. Psellus quoq; & Paulus eisdẽ ferè verbis Galeno subscribunt. Et Simeon in libro de Escis, quasi quæcunq; dicta à vetustioribus erant colligẽs, inquit: Carnes leporum his qui exiccare corpus volunt, valde conducũt: minimè verò his qui temperatura sunt icciore: sanguinem quippe gignunt crassarum partium & melancholicum. Deinde expositis quibusdam præceptis de omni ali-

mento

mento dijudicando, subijcit: Durities leporinæ carnis facit, vt serò & paulatim nutriat: quod dura alimēta omnia faciunt, Galeno teste. Quemadmodū autem, eodē teste, id quod facile concoquitur & celeriter nutrit, est quo ad nos calidū: ita è contrario quod tardè & paulatim, quo ad nos frigidū. Eadem durities euidens siccitatis indicium est: quod etiā testatur dissimilitudo quam habet cū carne porcina, quæ præ cunctis carnibus, Galeno & ipso sensu teste, est nostrę magis similis. Ab hac leporinā per frigus & siccitatē recedere, nemo (ni fallor) ambiget, q̃ vtranq; bene nôrit: exanguis enim arida & veluti vsta leporina videtur, suillæ cōparata vaporeq; omni atq; humore ac tenacitate ferè priuata: fragilis verò & ceu fibris abundans: quæ omnia & difficilem cōcoctū & seram ad diducendū ostendunt. Agilitas quoq; & in currendo velocitas eam valde à sue differre ostendunt: sed & timiditas frigus indicat. Si enim siccitati coniungeretur caliditas, audaciam, quam summam in leone calido & sicco animali videmus, in lepore quoq; efficeret. Quòd ais tale temperamentū esse carnis quale sanguinis sit, nō est necesse: mutari enim nutrimentum à nutriendo debet, non è contrario. & aliæ etiam corporis partes à sanguine nutriuntur, quas tamē eiusdem esse temperamenti nemo dixerit. Sanguis certè longè calidior est quàm caro, &c. Sed quanquam tenuis est leporinus sanguis, aqueus ferè, & sine fibris, non sequitur nō esse melancholicum. Tenuitas enim & (vt tu vocas) aqueitas, frigus ostendunt, non calorem: sanguis enim dilutior, Aristotele teste, frigidior est: eaq; animalia, quibus dilutior est, timidiora. Tauri quidem animalis valde calidi sanguis crassus est, & fibris refertus. Præterea licet, Galeno teste, dulcis sit sanguis leporis & sapidus, ita vt dulcedine & concoctionis facilitate sanguinem auium superet: didicimus tamen ex eodem Galeno, non omnia dulcia esse calida, sed ea tantum quæ dulcedinē magnam habent: quę vero modicè dulcia sunt, esse frigida: ad tantam autem dulcedinem leporinus sanguis non attollitur. (Deinde tractata quæstione assæ ne carnes an elixæ humidiores sint: & vtrum assa aliquid caliditatis acquirant.) Leporinæ quidem carni inquit, modicè atq; vt coquina requirit assæ, nullam arbitror caliditatē superaddi, Hucvsq; Manardus. Elephantiacis in Cœna apponantur ex terrestribus fere, lepus aut sus, &c. Aretæus. Lepus assatus probatur, Idem cura Cephalææ. Schelides, laterū carnes in leporibus, Cæl. Σχελίδες λαγωῶν (aliâs σκελίδες, quod non placet: σκέλη enim à σκέλος fit, quæ nunc in Comœdijs πλευρὰ vocatur, Pollux. Σχελὶς, τὸ ἀπὸ τῆς ῥάχεως, ἕως τῆς ὑπογαστρίας, Hesych.) λαγῷα κρέα, vt alicubi legere memini. Σχελίδες, βοὸς πλευρά: ἢ ἁπλῶς τὰ πλευρικά (τὰ πλευρώματα τῶν κρεῶν, Suid.) ὡς Αἰσχύλος λέγει & Ἀριστοφάνης, Suidas, Varinus, Scholia Aristophanis in Equitibus. Σχελίδες ἐλόκημοι πεκτοφάτων, Pherecrates de sue. Sumine cū magno lepus, atq; aper, atq; pypargus, Iuuen. Sat. 11. Canes pro amatoribus (inquit Crinit. 19. 9.) passim accipiūtur, vt qui lepores magno studio cōsectentur, asserente Donato: Hinc illud vulgatum, Fœcundi leporis sapiens sectabitur armos, (ex Horatij 2. Sermonū:) Et illud etiam Terentianum ex Liuio Andronico, si Iulio Capitolino (Flauio Vopisco in Numeriano, Erasmus) credimus, pro militari dicto, Tute lepus es & pulpamentū quæris. Lepus à posteriore parte, hoc est à lumbis & clunibus pulpamentū de se pręebet, eaq; corporis parte lautissimus est. Terent. Eun. Lepus tute es & pulpamentū quæris: Id est ea requiris ab alijs, quæ ipse affatim habes domi, (Quod in te habes, hoc quæris in altero: & est tropus allegoria, Donatus.) Donatus in hunc locum, Lepus, inquit, pro infamia multa ponitur: vel quòd magis à posteriori parte, hoc est armis, pulpamentū de se præbeat, quū in conuiuio carpitur appositus: vel quòd venantur illū & persectantur canes, quos pro amatoribus allegoricè intelligimus vt ipse Terentius ait, Ceruam videre, fugere, sectari canes: Vel quòd illum sic fugiant omnes, constituat vt hunc libido effœminata: (Obscuriora sunt hæc, & ab Erasmo etiā in huius prouerbij mētione omissa:) Vel quòd à physicis dicatur incerti sexus, ac esse modò mas, modò fœmina. Obscurus quidā Terentij interpres sic interpretatur: Quoniā nunc fœminæ nunc maris libidinē exerces, nō est quod palpes mulierē. Lepus tute es & pulpamentū quæris. Id est ab alio quæris quod in te habes: hoc est, blandiris scorto, cum ipse sis scortum. Quod si Donatus & cęteri Terentij interpretes intellexissent, nō fuissent tot ambagibus vsi in re simplici atq; aperta, Sipontinus. De lepore prouerbiū dictum, Δασύπους αὐ κρέως ἐπιθυμεῖ: hoc est, Lepus es, & pulpamentū quæris, vsurpatum à Terentio, Hermolaus. Δασύπους κρεῶν ἐπιθυμεῖ, ἐπὶ τῶν ἐπιθυμούντων τῶν ἀλλοτρίων, ἐπὶ τῶν ἐπιθυμούντων παρ' ἄλλων ἃ φύσει ἔχουσι παρ' αὐτοῖς, Apostolius: παρ' ἑαυτοῖς, Suid. Dasypus carnes desiderat: dicitur in eos (inquit Erasmus) qui ea requirunt ab alijs, quæ ipsis affatim sunt domi. Et mox, Sunt qui existiment prouerbiū, Tute lepus es, & pulpamentū quæris, cum proximo idē esse. Dictum est autem à milite glorioso apud Terentiū in adolescentem Rhodium, qui scorto suo alludebat, ipse ea ætate qua scorti vicibus fungi posset. Donati cōmenta frigidiora mihi videntur, ac vt simplicius, ita verius esse puto, ad Græcam parœmiam referre, Δασύπους κρεῶν ἐπιθυμεῖ. Corpora quæ natura sunt sicca, salis conspersu exarefacta, cibo fiunt inepta: quidā enim leporem salire aggressus, mustelis exiccatis (τῆς σκελετευθείσαις γαλαῖς) similē reddidit, Gal. lib. 3. de alim. facultate. Ἐν λαγῴοις, id est in leporinis carnibus viuere dicebantur, qui lautè atq; in delicijs vitam agebant. Aristophanes in Vespis, Sunt, inquit, mille ciuitates, quæ nūc nobis tributū soluunt. Harū vnicuiq; si quis imperet vt viginti alat viros, Δύο μυριάδες τῶν δημοτικῶν ἔζων ἐν πᾶσι λαγῴοις, Καὶ στεφάνοισι παντοδαποῖσιν, καὶ πύῳ καὶ πυριάτῃ: sic legendū, nō vt Erasmus habet πυαρίτῃ. Versus quem ibidē citat tanquā Homeri Erasmus, à Scholiaste non ita citatur: nec hercle Homeri esse videri potest: Aristophanis quidē de leporinis verba Suidas etiā adducit. Hoc est, Viginti millia dè populo hominū viuerēt in omnibus leporinis, omnigenisq; coronis, & colostris. Rursus in Equitibus, quū Cleon & aduersarius certatim promittunt lautissimas epulas populo, multis deliciarum generibus nominatis, promittuntur & leporinę carnes, quasi summę exquisitæq; deliciæ, Hęc Erasm. Λαγῷα, τὰ τοῦ λαγωοῦ κρέα. id est carnes leporinę, Suid. Legimus & Λαγῴοια in Lexicis, eodē sensu. Ἐν πᾶσι λαγῴοις apud Aristophanē: hoc est, ἐν κρέασι λαγῷων, ἐν ἀγαθοῖς πᾶσιν, ἐν τρυφῇ, Varin. Ἐν πᾶσι λαγῴοις, id est omnib. leporibus (errat pro leporibus enim vltima circumflectēda esset) hoc est in carnibus leporū, id est in omnifariam bonis ac delicijs, Cæl. Ἐπεισφέρει τὰς κίχλας, καὶ τῶν λαγῴων τολμᾷ, Aristoph. in Pace: Λεκάνιον κρέας πλῆρες πεπληρωμένον τῶν λαγῴων κρεῶν, &c. apud Varinū citatur. Archestratus Opsodędalus apud Athenæū lib. 9. de optimo leporis apparatu scribēs, maximè probat carnē eius parū assam, & modicè crudam adhuc, necdū sanguineo humore prorsus priuatam, sine alijs condimentis sale tantum aspersam, calidam statim à veru cōuiuis apponi. Sed præstat versus ipsius (quāuis duo postremi obscuri sint) recitare, si quis forte etiā plura inde colligat:

Τοῦ δὲ λαγὼ πολλοὶ τε τρόποι, πολλαί τε* θέσεις — Σκευασίας εἰσί. κεῖνος δ' ἐστὶν ἄριστος,
Ἂν πεινῶσι μεταξὺ φέρῃς κρέας ὀπτὸν ἑκάστῳ, — Θερμὸν, ἁπλῶς ἁλὶ πάσσων, ἀφαρπάζων ὀβελίσκου,
Μικρὸν ἐναιμότερον. μὴ λυπείτω δέ σ' ὁρῶντα — Ἰχῶρα στάζοντα κρεῶν, ἀλλ' ἔσθιε λάβρως.
Αἱ δ' ἄλλαι περίεργοι ἐμοί γ' εἰσὶν διὰ παντὸς — Σκευασίαι, γλοιῶν καταχύσματα, καὶ κατάτυρα,
Καὶ κατίλαια λίαν, ὥσπερ γαλῇ ὀψοποιοῦντες. — Apud eundem Alcæi versus legimus de lepore condiendo,
Κρεῖσσον εἶναί τι λεπτὸν, ἵνα σὺ δασύποδας — Οὓς ἐὰν λάβωμεν ἁλσὶ διαπάττῃς ἐν χύτρᾳ: ex quibus conijcio,

 tritu

trito coriandro cum sale leporinam aspergi solitam. Leporem assum recte conuiuis appones: posterior tamé pars melior habetur. Anteriorem nō iniuria in piperato vel laridario coques. Eadé est & de cuniculo coctura, Platina. Et leporum auulsos, vt multò suauius armos, Quàm si cum lumbis quis edat Horat. Serm. 2. 8. Quia in clunibus (inquit Acron) habetur aliquid terri odoris & saporis minus iucundi. His adijciam quæcunq; de leporis apparatu legimus apud Apicium lib. 8. In leporem madidum: In aqua præcoquitur modicè, deinde componitur in patina, ac coquitur oleo in furno: & cū propè sit coctus, ex alio oleo pertangito, & de cōditura infra scripta: Teres piper, satureiam, cepam, rutam, apij semen: liquamē, laser, vinum, & modicū olei: aliquoties versatur: in ipsa percoquitur cōditura. Item alia ad eam impensam: Cum propè tolli debeat, teres piper, dactylum, laser, vuam passam: caræ num, liquamen, oleum suffundes, & cum bullierit, piper asperges & inferes. In leporem farsum: Nucleos integros, amygdala, nuces iuglandes concisas, piperis grana solida, pulpam de ipso lepore & ouis fractis: obligatur de omento porcino in furno. Sic iterū impensam facies: Rutam, piper satis, cepam, satureiam, dactylos: liquamē, caræ num vel conditum: bulliat donec spisset, & sic perfunditur: sed lepus in piperato, liquamine & lasere maneat. Ius album in assum leporem: Piper, ligusticum, cuminum, apij semē, oui duri medium, trituram colliges & facies globum ex ea. In cacabulo coques liquamen, vinum, oleum, acetum modicè, cepullam concisam: postea globum condimentorū mittes, & agitabis origano vel satureia: si opus fuerit, amylas. Aliter leporē ex suo iure: Leporem curas, exossas, ornas, mittes in cacabum: adijcies oleum, liquamen, cocturam, fasciculum porri, coriandrum, anethum: dum coquitur, adijcies in mortarium piper, ligusticum, cuminū, coriandri semen, laseris radicem, cepam aridam, mentham, rutam, apij semē, fricabis: suffundes liquamen, adijcies mel, ius de suo sibi: defruto, aceto temperabis, facies vt ferueat, cum ferbuerit, amylo obligabis exornat, ius perfundes, piper asperges & inferes. Lepus Passenianus: Leporē curas, exossas, extensum ornas, suspendes ad fumum: cū colorauerit, facies vt dimidia coctura coquatur: lauas, asperges salem, massam œnogaro tanges: adijcies in mortarium piper, ligusticum, fricabis, suffundes liquamen, vinum, & liquamine temperabis, in cacabum adijcies oleum modicū: facies vt ferueat, cū ferbuerit amylo obligas, leporem assum à dorso tangis, piper aspergis & inferes. Lepus isiciatus: Eadē coctura condies pulpam, nucleos infusos admisces, omento teges, & charta colliges lacinias & surclas. In leporē farsilem: Leporem curas, ornas quadratum imponis: adijcies in mortarium piper, ligusticum, origanum: suffundes liquamē, adijcies iocinora gallinarū cocta, cerebella cocta, pulpam concisam, oua cruda tria: liquamine temperabis: omento teges & charta colliges lacinias, & surclas: lento igni subassas, adijcies in mortarium piper, ligusticum, fricabis: suffundes liquamen, vino & liquamine temperabis: facies vt ferueat, cum ferbuerit, amylo obligas, & leporē subassatum perfundes, piper asperges & inferes. Aliter leporem elixum: Ornas, adijcies in lancem oleum, liquamen, acetum, passum, cepam concides & rutam viridem, thymum subcultratum, & sic apponis. Leporis cōditura: Teritur piper, ruta, cepulla & iecur leporis, liquamen, caræ num, passum, olei modicum, amylum cū bullijt. In leporem sicco sparsum, & hunc præcondies sicut hœdum Tarpeianum, antequā coquatur, ornatus suitur: piper, rutā, satureiam, cepam, thymum modicū, liquamine collues: postea in furnum mittes, coques: & impensam talem circumsparges: piperis semunciam, rutam, cepam, satureiam, dactylos quatuor. Vuam passam, ius, cū coloratur, superfundes in patellam vinum, oleum, liquamē, caræ num: frequenter tangitur, vt condituram suam omnē tollat, postea ex pipere sicco in disco sumitur. Aliter leporem conditum: Coques ex vino, liquamine, aqua, sinape modicum, anetho, porro cum capillo suo, cum se coxerit, condies: piper, satureiam, cepe rotundū, dactylos, damascena duo: vinum, liquamen, caræ num, oleum modicè, stringatur amylo, modicū bulliat, conditur lepus, in patina perfunditur, Hucusq; Apicius. Leporum & ceruorum sanguis nō coitu firmiore spissari solet vt cæterorū, sed fluido, quale lac est, quod sine coagulo sponte coierit, Aristoteles. Sed de sanguinis leporini natura nōnihil & hoc in capite ex Manardo, & supra in a dictum est. Non pauci pro alimento habent sanguinē leporis, gallinarum & caprarum: leporis quidē & gallinarum complures etiam eorū qui vrbes incolunt, Galenus de simpli. 10. 4. Idem alibi, vt Manardus citat, leporinum sanguinem dulcem ac sapidum esse scribit, ita vt dulcedine & cōcoctionis facilitate sanguinē auium superet. Mimarcis (μίμαρκυς vel μίμαρκις, vt Suidas habet, quod non probo) propriè quidē est chorda leporina (μίμαρξ, χορδή, Hesych. & Varinus) ex intestinis, sed vsurpatur etiam de sue. Aliter, Mimarcis, apparatus quidam è ventre vel intestinis, vel καρύκη, ius vel edulium variè conditū, ex sanguine leporino & intestinis, Suidas & Varin. Μιμάρκυς, λαγῷα χορδή, Hesych. Et rursus, Μιμάρκυς, venter & intestina victimę (ἢ ἱερεῖον: hierion aliqui per excellētiam interpretantur bouem, Varinus, alij ouem) cum sanguine apparata: præcipuè verò ex lepore hoc apparatu vtebantur, interdū etiam de sue. Pherecrates per lusum de asino etiā hac voce vtitur. Sed ex diuersis istis scribendi modis, μίμαρκυς, vt ego iudico, tantum probari debet, quo modo apud Varinū & Pollucem habetur. Μίμαρκυς, inquit Pollux, venter & intestina sunt cum sanguine apparata, maximè quidē leporum: quod vero ius nigrum vocatur, cibarium est Laconibus vsitatum, quod alio nomine αἱματία (apud Varinum in Ζωμὸς, αἱματιὰ oxytonum scribitur) vocatur. Hæmatian Latinè forsan dixeris sanguiculum: nam hœdi sanguinem in cibum formatum sanguiculum vocari Plinius tradit. Iuris nigri Laconici Plutarchus etiam in vita Lycurgi meminit. est autem idem aut simile cibarium quod nostri ex sanguine & extis aut visceribus leporis parant, & piperatū vocant *pfeffer*, cui & color niger adest. Αἱματιά, μέλας ζωμός, Varinus: sed hoc modo scribi non placet. Αἱματία, ἀλλάντια, Idem, & Hesychius, intestinum sanguine fartum intelligo, *ein bluotwurst*. Sic etiam e sanguine & intestinis thynni, iuris vel gari genus sit, quod αἱμάτιον vocari quidā in Lexico Græcolatino annotauit. Ex sanguine & iocinore & pulmonib. leporinis minutal, vt Apicius præscribit 8. 8. Adijcies in cacabum liquamen & oleum, cocturā: porrum & coriandrum minutatim concides: iocinora & pulmones in cacabum mittés, cū cocta fuerint, teres piper, cuminum, coriandrum, laseris radicem, mentham, rutam, pulegium: suffundes acetū, adijcies iocinora leporum & sanguinem, teres, adijcies mel, ius de suo sibi, aceto temperabis. Exinanies in cacabum, pulmones leporū minutatim concisos in eundem cacabum mittes, facies vt ferueat, cum ferbuerit, amylo obligas, piper asperges & inferes. Hoc quoq; nuper institutum est, vt lepores saginarentur, cum exceptos è leporario quodam in caueis & loco clauso satiant (faciant) pingues, Varro, & ex eo repetens Macrobius in Saturnalib. 3. 15. Nunquam multum pinguescit lepus, sed quando sub tectis nutritur & non mouetur, aliquando ren eius dexter sepo operitur, & tunc moritur, Albert. Quædam non pinguescunt vt lepus & perdix, Hermol.

Erasmus in prouerbio, Leporem non edit: Antiquitus, inquit, superstitiosè creditum est, esu leporinæ pulpæ conciliari formam. Vnde extat iocus Martialis in Gelliam lib. 5. quę misso lepore addebat ex vulgata opinione ad muneris commendationē, Formosus septem Marce diebus eris. Id Poëta in ipsam torquens, quæ deformis esset:

Si me

Si me non fallis, inquit, si verum lux mea dicis, Edisti nunquam Gellia tu leporē. Plinius scribit leporem in cibis sumptum gratiā corporis in septem dies conseruare. Lampridius scribit poetam quendam in Alexandrum Seuerum quod quotidie vesceretur leporina, ita lusisse: Pulchrum quod vides esse nostrū regem, (Calcagninus sic citat, vt carminis rationi consuleret: Pulchrum quod video ducem esse nostrum, Quem Syrum sua protulit propago,) Quem Syrum sua detulit propago, Venatus facit & lepus comesus, Ex quo continuum capit lepôrem. Hos versus cum quidam ex amicis ad Alexandrum detulisset, respondisse fertur in hanc sententiam: Pulchrum quod putas esse vestrum regem Vulgari miserande de fabella, Si verum putas esse, non irascor. Tantum tu comedas velim lepusculos, Vt fias animi malis repulsis Pulcher, ne inuideas liuore mentis. Si videris lector, inquit Erasmus, parum obseruatas metri leges, memineris imperatorem scripsisse, cuius est præscribere leges, nō parêre. Sed non animaduertit Erasmus, quod Lampridius refert imperatorem Græcis versibus respondisse, vnde superiores ab ipso Lampridio vel alio quopiam translatos apparet. Somniosos fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitratur, vulgus & gratiam corpori nouem (septem potius, Martiale teste) dies friuolo ioco, cui tamen aliqua debeat subesse causa in tanta persuasione, Plin. 28.19. vbi Hermolaus, Somniosos quidem ex leporina fieri adhuc vulgò creditur: vetus tamē lectio erat somnos, non somniosos. Cur vulgò recepta sit opinio apud veteres (inquit Cælius Calcagninus epistolicarum quæstionū lib 1.) eos formosos diebus aliquot fore qui lepore vescerentur: nonnulli rationem afferre conati sunt, quòd id pulpamentū vi polleat extergendi bilem atram, atq; ita animos exhilarandi. At ego hoc quicquid est vulgò assertum, ex vi vocabuli tractum puto. In vocibus enim antiquitas religionem & auspiciorum obseruationem magna parte constare dixit. Hinc in delectu censuq; faciundo primi Valerius, Saluius, Staterius nominabantur. Non secus igitur eos lepidos fieri, lepôremq; mutuari crediderunt, qui lepore vescerentur. Leporem (inquit Cælius Rhodiginus) Græci amoribus sacrum fabulantur, ducto argumento ex etymi ratione: quoniam illorum lingua λαγωὸς dicitur ἀπὸ τοῦ λαεῖν. ἔρωτες autem, id est amores, à verbo ἐρᾶν vtroq; visum significante. Vnde forsan prorepsit sententia, formosos fieri diebus aliquot leporina vescentes carne. Lepores calculos comminuunt commanducati, Alex. benedictus.

G.

Leporinus cinis cum oleo myrteo capitis dolores sedat, Plin. Enterocelæ lepus illinitur tritus cum melle, Idē. Lepus viuus vstus ad tussim, apud Nic. Myrepsum 60. Lepus in farinam furno reductus mane ex vino Cretico propinatus quartanas sanare dicitur, Obscurus. Lep. integri combusti cinis confert contra calculum, Ras. & Albert. Leporis sanguinem & pellem totam in olla cruda combures, vt in cinerem cōuertatur, & in aqua calida potui dabis cochlearium vnum ieiuno, mox deliquescet lapis & eijcietur foras. Hoc experimentū nosipsi fecimus. Ne dubites. Hoc facies experimentum, mittes in aquam cochlearium pulueris, illuc pones lapidem qualē volueris, statim deliquescet, vt mireris virtutē, Sextus. Pellem leporis recentem (vt Marcellus docet) in olla munda, vel tegula, ita cum lana sua combures, vt in tenuissimum puluerem redigere possis, quē cribratum in vase nitido seruabis: inde cū opus fuerit tria cochlearia in potione dabis bibenda: quę res siue calculos, siue vesicæ dolores continuò compescit. sed multò potentius erit remedium, si leporem viuum in olla noua claudas, & gypso omnia spiramenta vasis obstruas, & in furno vsq; ad fauillam tenuissimam cremes, tritamq; & cribratā recondas, atq; inde certas mensuras in potione vini offeras calculosis, & qui sanguinem mingunt, mirè eos sanabis. Leporis integri combusti cinis confert aduersus calculum renum, Rasis & Albertus. Leporis catulus vtero excisus in olla vritur aduersus calculum, Hieron. Tragus non citato authore. Pharmacum simplex ad calculosos, cui Marcianus testimonium præbet, medicus Apher. Leporis pellem in ollulam conijce, & in furnum demitte, atq; vbi vsta fuerit vt probè conteri possit, acceptam tere, & ex ipsa cochlearium vnum cum vino, ieiunis in solij calidæ aquæ inscensu præbe. Si verò velis experimentum pharmaci ipsius accipere, ex eo in vinum conijce, & cōtectum per paucas horas sine, & in grumos lapis dissoluetur, Aetius 11.9 de calculo vesicæ scribēs. Antidotus ad calculosos valde bona, apud Nicolaum Alexandrinum interprete Fuchsio Recipe leporem viuum, ipsumq; iugulato, ac sanguinē eius olla noua excipito: dein detracta quoq; eius pelle integram vnà cum sanguine in vasculum immitte luto oblitū, & operculo contectum: crematoq;, donec pellis vnà cum sanguine in cinerem redigatur. Amoto subinde operculo, pellis sanguinisq; cinere accepto & læuigato, cochlearium vnum ex mero tepido dato, est præclara. Bartolomæus Montaguana in Antidotario suo vbi medicamenta vsu à se cognita recenset, electuarium de lepore combusto describit, admiscet tamen etiam Iudaicum lapidem, & in spongijs repertos & lithontribon electuarium à Nicolao descriptum, &c. Et rursus in electuario ad frangendum vesicæ calculum, inter alia leporem crematum adijcit. In Germanico quodam libello empirico manuscripto medicamentum reperio huiusmodi. Si venter tormina sentiat, & contrahatur, & calculi renum infestēt: balneum parabis in solio aquæ, in qua decoxeris maluam, chamæmalum, sium alterum & cepas: Sumes etiam per interualla cum pane tosto puluerem ex cremato lepore, capite & intestinis abiectis. Ad stranguriam, R. pulueris leporis vsti vnc. 1. Da cū liquore diuretico mane & sero, Ex thesauro pauperum. Audiui à quodam religioso quod cinis lepreconum (lepusculos intelligo) lactentium sumptus 9. diebus ieiuno stomacho consolidat firmiter crepaturam etiam antiquam, Author additionū ad breu. Arnold. Lepus integer exenteratus in olla lutata redigatur in puluerem in furno: hoc audio multos dissentericos liberatos circa Lausanam. Ad calculum verò aliqui accipiūt tantum pellem, sanguinem & musculos, & lapides cancrorum deinde addunt.

Indumentum ex pellibus leporum, corpora senum & iuuenum corroborat, Filius Zor apud R. Mosen. Auis cuculus leporina pelle adalligatus, somnos allicit, Plinius. Si equus posterioribus pedibus anteriores forte feriat ac lædat, attactionem vocant (*anreichen*) venam statim supra suffraginem circa malleolos (*die fyfeladen*) incidunt, & leporinam pellem in vino calefactam imponunt aliqui. Pellis leporis recens imposita phyma curat, vel si sicca madefacta fuerit, Amatus.

Leporinus sanguis si calidus illinatur, ephelidas (id est asperam & discolorem ceu ab æstiuo Sole cutē, Marcel. Verg. Ruellius simpliciter vitia cutis in facie vertit) vitiligines & lentigines sanat, Diosc. 2.18. & rursus 2.70. calidus illitus ephelidas & lentigines emēdat. Sed vt Celsus docet, interpositis plurib. horis mane eluēdi sunt loci illiti, oleoq; leniter vngēdi. Leporis sanguis lētigines de facie pellit punctus, Sext. Et Serenus ad lētigines. Cygnæos adipes hilari misceto Lyæo. Omne malū propter maculoso ex ore fugabis, Sanguine vel leporis morb. delabitur omnis. Sang. lep. calidus superponitur morpheæ & panno, Auicenna in capite de sanguine. nā in capite de lepore, panno tantum legitur: reddunt autem Arabes ferè pannū pro ephelide Græcorum, interdū pro sugillatis: aliqui

etiam ineptè pannum in panariciam conuertũt, quæ vox à paronychia barbaris detorta est. Ineptissimè Blondus; Sang. lep. inquit velamẽ oculorũ (pannum barbaram vocẽ sic interpretatus) abstergit. Si maculæ nigræ, vmbrosæ cum sang. lep. vngantur, remouentur, Rasis & Albert. Orno cutim, produco pilos, & sedo podagram, Sanguine si fuerint membra peruncta meo, Io. Vrsinus in lepore ex Kiranide. Sed alij cinerem capitis, vel ventrẽ cum intestinis vstum, pilorũ in capite defluuium emendare aiunt: sanguini eandẽ vim nemo attribuit, Marcellus quidẽ contrariam: Pilos, inquit, oculis molestos diligentissime velle, atq; eorũ loca hireino sanguine recenti, aut leporis, aut vespertilionis inlines. Sanguinẽ leporis magi illinunt, vbi euulsos pilos renasci nolunt, Plinius, si bene memini. Hirci, capræ, leporis & cerui sanguis, dysenterias & cœliacorũ profluuia sistit, si frixus (inassatus) in sartagine statim sumatur: in vino potus cõtra toxica efficax est. Dioscorides. Sanguis leporis frixus confert dysenteriæ & apostemati intestinorũ, & solutioni antiquæ: & venenum sagittæ aufert, Auicenna. Sanguine leporis apostemata calida citò maturãtur, Idẽ in capite de sanguine. Et rursus ibidẽ, Calidus linitur super apostemata calida & lenia: quæ vires etiã hircino adscribuntur ab eo. Elephantiacis locis post balneum cũ varijs rebus calidis & abstergentibus illinitur sanguis leporinus, Epiphanius empiricus. Leporis sanguis recens defusus, & cũ polenta coctus, & datus dysenterico, illico ventris profluuium sistet, Marcellus. Aluum sistit coagulũ leporis, & cæt. alij per se leporis sanguine cõtenti sunt lacte cocto, Plin. Sanguis leporis quomodo ad conceptũ faciat, vide infra in medicinis ex vulua leporis. De carne leporina etiam quod ad vires in medendo dictũ est nonnihil præcedẽti capite. Leporina caro calida est & sicca: assa vtilis est vlceribus intestinorũ, Auicen. Desiccat & nõ attenuat, & ideo prodest intestinis dolentibus, & ventrem sistit fluentẽ, & vlcera intestinorũ sanat, Rasis & Albert. Calculũ frangit, Filius Zor apud R. Mosen. Si cum oleo frigatur, & inde fiat clyster, ventris profluuiũ & vlcera intestinorũ curantur, Albert. Si assa in furno vel sartagine edatur, idem efficit Rasis & Albert. Carnis eius ius siue decoctum podagricos & arthriticos iuuat, eadẽ ferè efficacia, qua decoctum vulpis, Auicenna. Pingue leporinũ empirici, quorũ libellos vidi Germanicos, adhibere solent, vbi quid infixum corpori extrahendũ est. Aliqui flores fabarũ & leporis pingue tundendo miscent, imponuntq; spinis extrahendis. Si clauus plantæ pedis infixus hæret: Cancrum crudum cum pinguedine leporis contusum, loco saucio impone: parti verò ex aduerso respondenti, tres aut quatuor fabaceos flores superilligato: per diem & noctem sinito, sanabitur. Telum equo infixũ extrahes, illigato vulneri medicamento ex duobus cancris cum pingui leporino tusis. De axungia leporis (inquit Io. Andreas à Croaria in epistola ad Gesnerũ) vertici mulieris applicanda iam antea ad te scripseram, quæ non secundinas modò sed fœtum mortuum expellere multis expertos audiui, ipse tamen nunquam probaui. Hæc ille. Leporis pilorũ cinis sanguinem sistit, Plin. Pilos sub ventre viuo lepori candidos velles, & seruabis, & cum vsus exegerit intortos naribus fluentibus fulcies, Marcellus. Leporinæ lanæ exustæ cinis cũ oleo myrtino & felle taurino & alumine trito misceatur, tepefactumq; medicamen inlitum ad fluentes capillos admodũ prodest, Marcellus. Leporis pilorum cinis cum melle decoctus, intestinorũ vitijs magnopere prodest, Plin. Pilos leporinos adiecto melle comprehẽdes, atq; inde globulos paruulos facies hi singuli sæpius glutiti, intestina quamuis perniciose rupta, certa coniunctione cõnectunt, Marcel. Et rursus, Ad intestina rupta, leporinum stercus, atq; etiam pili vel lana eius de subuentrili cũ melle decocta ad magnitudinem fabæ glutienda frequenter data, quamuis perniciose ruptis intestinis celeriter medetur, ita vt etiam tenuiora quæ fuerint disrupta glutinet: sed assiduè hoc medicamine vtendũ est, donec periculum omne tollatur, Marcellus. Pilos leporis minutissimè incisos aliqui miscent alijs medicamentis intra corpus sumendis contra ramicem, Arnoldus. Pili leporis suffiti extrahunt pulmonibus difficiles excreationes, Plin. Stercoris caprini pilulas & leporis pilos, pinguedine phocæ subacta suffito, Hippocrates de natura muliebri inter remedia ad menses ciendos & secundas euocandas. Et rursus ibidẽ inter subdititia medicamenta ad eosdem, vt apparet, vsus: Cucumeris syluestris semen, & testam combustam, vino subactam, cũ pilis leporinis in lana subdito. Si ex partu os vterorum fuerit exulceratum, florem rosarum tritum & vino imbutum in pilis leporinis apponito, & acerbis colluito, Hippocrates de natura muliebri. Et rursus ibidem, Si vlceratum fuerit os vterorum aut inflammatũ, myrrham & adipem anserinum & cerã albam, & thus, in leporis pilis, qui sub ventre sunt, misceto ac terito, & in lana mollissima apponito. Si vterus puerperæ prociderit, sepiæ testam tusam & vino imbutam cum leporinis pilis lana excipe, & apponendum præbe, Idem lib. de superfæt. Si ex partu crus ab vteris claudum factum fuerit, & exurgere non poterit: Semen hyoscyami chemæ mensura in vino nigro ad triduum bibat: si verò mente percellatur ipsa bibens, lactis asinini poculum bibendum dato, deinde pharmacum à quo pituita purgatur: ex sandaracha autẽ & cerato & pilis leporis, per triduum suffitus fiat, Ibidem. Suffitui cuidam ad conceptum promouendum Aëtius 16.34. pilos leporinos admiscet. Si pedes adusti sint frigore, leporini pili cinis remedio est, Plin.

Lep. caput exustum, & cũ adipe vrsino aut aceto illitũ, alopeciarum inanitatibus medetur, Diosc. Leporis totũ caput quidã comburens, vtebatur eo ad alopecias cũ adipe vrsino, Galen. de simpl. 11.6. Combustum cũ seuo vrsino, & vt cataplasma adhibitũ, alopecias emendat, Auicenna. Vstum tritumq; cum aceto, alopeciam illitum curat, Rasis & Albert. Vsto eo (cinere eius) quidã curant alopeciam, Serapion ex Dioscoride, & Auicenna. Neruorum tremori, item amissioni motus membrorũ atq; etiam sensus, confert comestio capitũ leporis, Incert. Cinis de capite leporis propriè marini, valet ad alopeciam, Auicenna: sed hoc echinis magis conuenit. Dentes à dolore præseruantia: Lunam succidã linteolo illigatã terito, adiecta deinde tertia salis portione, terito omnia simul, & perfricato hoc puluere dentes. Idẽ præstat puluis vsti contritiq; capitis leporis, Gal. Eup. 1.65. Dasypodis caput vstum cũ fœniculo quàm albissimo & sepiæ tritis ossibus admiscens, vtere ad dealbandos dentes aliaq; eorũ vitia sananda, Gal. Eup. 2.12. Ex leporis capite & muribus vstis Indicum medicamentũ, ad dentes purgãdos, &c. Hippoc. Capitis leporis cinis dentifriciũ est, adiectoq; nardo mulcet graueolentiam oris: aliqui murinorũ capitum cinerẽ miscuisse malunt, Plin. Capitis leporis exusti cinis cũ nardo vel cum melle impositus lenit grauεolentia oris vlcera, Marc. Cerebella leporis & cuniculi cõtra venena plurimum posse aiunt, Plat. Corda animalium non sunt facilia concoctu: itẽ cerebra. Cor tamẽ cerui: & cerebrum leporis aut cuniculi sumpta prosunt propter virtutem theriacalem, Arnold. de conser. sanit. Cerebrum leporis in confortatione memoriæ & eius reparatione, maximam vim probatur habere, Abyzoar. Terrestris leporis inassatum cerebrum manditur, iuuandis tremoribus qui valetudine contracti sunt, Dioscorides interprete Ruellio.

Marcell. Verg. τρόμους τοὺς ἐκ πάθους γινομένους. interpretatur tremores qui ex mala corporis affectione aliqua fiũt: & reprehẽdit Hermolaum Barbarũ qui vertit tremores qui in morborũ accessionibus contingũt. Videtur enim, inquit, de his tremorib. intellexisse, q in febris accessione cũ frigore nos toi quẽt: atqui febrium cũ algore tremores Græci

tes Græci propria voce [illegible] appellant. Habet sanè omnis tremor vniuersalem ex infirmitate neruorum causam, quod senectus apertè ostendit: priuatim verò plures & diuersas alias, frigidius naturæ temperamentum, frigidæ aquæ nimium & importunum potum, frigidi & glutinosi humoris abundantiã, & si quæ aliæ huiuscemodi sunt. Omnibus his tremoribus, aut illis saltem quibus natura potestateq́; sua conueniat, tostum leporis cerebrum iudicio nostro mederi Dioscorides ait: Persuasitq́; id facile Paul. Aegineta, qui lib. 3. cap. quo de tremoribus in vniuersum agit, cum multa de febrium tremoribus docuisset, statim subiecit: Simpliciter autem trementibus prosunt, in potu castoreum, & leporis in cibo cerebrum, &c manifesta inter febrium & aliarum affectionum tremores diuisione, Hæc Marcellus Vergilius, in quibus nos quoq; sententiam eius approbamus: non item in eo quod conijcit fieri posse vt nō [illegible] sed [illegible] legendum sit, vt intelligamus tremores qui ex crassis glutinosisq; humoribus fiunt. Nam Arabes quoq; [illegible] legerunt, vt ex subiectis eorum verbis apparet. Cerebrum leporis assatum confert tremori accidēti in successione ægritudinis, Auicenna. Si asso capite cerebrum edatur, aduersus tremorem ex infirmitatibus prouenientem opitulatur, Rasis & Albertus. Confert tremori qui accidit post ægritudines, Serapio ex Dioscoride. Leporis cerebrum ex vino potum, tremores membrorum sanat, Sextus. Assum in cibo trementibus membris auxiliari, Blondus experimento se deprehendisse scribit. Apud Galenum de simplicibus lib. 11. cap. 6. pro τρόμοις corruptè legitur φόβοις. quod miror interpretes non animaduertisse. Aliqui, inquit, etiam aduersus timores (lege, tremores) cerebrum leporis in cibo auxiliari prodiderunt. Si edatur de capite leporis, quantum eius edendo est, medetur aduersus tremorem: ego quidem experientia didici vtilem esse hunc cibum dormitationi (torpori) & paralysi, Filius Zor apud R. Mosen. Cerebrum inassatum, manditur (vt dictum est) iuuandis tremoribus: idem affrictu aut cibo facilem infantibus dentitionem præstat, Dioscorides: videtur autem in hūc quoq; vsum assari vel torreri debere. Ex cerebro leporis cocto si gingiuas infantibus defrices dentes sine dolore crescent, Sextus. Mundantur (fricantur) cerebro leporis gingiuæ, sic dentes citò & facile ac sine dolore prodeunt, Auicenna. Cerebrum leporis attritum & esum vtile esse didicimus pueris dentientibus, capite videlicet toto elixo, vt ego facere soleo. Non tamen eximia vis eius est, sed similis melli & butyro, & alijs quæ ad dentientes pueros conueniunt, Galenus. Paulus Aegineta lib. 1. docet inflammatis infantium ex dentitione gingiuis, nihil esse dandum, quod multo & difficili conatu commanducandum sit: tum digitis palpandas gingiuas, gallinaceorumq́; adipe aut leporis cerebro molliendas esse. Lacte caprino vel cerebro leporum perunctæ gingiuæ faciles dentitiones faciunt, Plin. Serenus Samonicus legit lacte caprino cum cerebro leporino, &c. sic enim scribit, Aut teneris cerebrum gingiuis illinc porci, Aut leporis niueum bibitur cum lacte caprino. Leporis cerebrum in vino vtiliter bibitur, eiusq; testiculi tosti salubriter manducātur ab eo qui vesicæ molestijs laborat. Marcellus. Vrinæ incontinentiam cohibet cerebrum leporinum in vino, vel eiusdem testiculi tosti. Plin. Leporinum cerebellum ex vino potum, vrinæ incontinentiam refrenat: eiusdem testiculi torrefacti & ex vino poti par remedium submeiulis præstant. Marcellus. Si vrina præter voluntatem vel nimia fluat, Tum leporis cerebrum ex vino potare decebit, Serenus. Ad mingentes in stragulis, Leporinum cerebrum ex vino propinato, Galenus Euporiston 3.276. Dens leporinus appositus parti vbi dentes alicui dolent, sedat dolorem, Rasis & Albertus. Leporis ventriculum coctum in sartagine admixto oleo myrtino impone capiti, capillos fluentes continet & cogit crescere Sextus. Leporis ventriculum cum fimo suo, vino vetere lauabis, ita vt sordes ipsæ ibi sint & misceantur: aut si in ventriculo non inueneris, pilulas de fimo ipsius impares numero tritas cum vino vetere dysenterico dabis bibendas, Marcellus.

Coagulum Germani vocant *maegle, keüm* vel *lip.* Leporino coagulo pares vires habent coagulum hœdi, agni, hinnuli, dorcadis, capreæ platycerotis, dorci, cerui, vituli & bubali, Dioscorides. Vide in Ceruo G. Coagulum hinnuli (quidam ineptè pro hinnuli legunt inutile,) leporis, hœdi laudatū: præcipuum tamen dasypodis, vnius vtrinq; dentatorum, Plin. sed dasypodem & leporem idem significare vt plurimum, dasypodem tamen aliquando priuatim pro specie quadam leporis quæ cuniculus videtur (vt Gaza vertit apud Aristotelem semel aut iterū, vbi dasypodis & lagi coniuncta erant nomina) accipi, quod Plinius non animaduertit supra in A. docuimus. Laudauit & Nicander in Theriacis suis contra venenata leporis coagulum: quo loco interpres eius, authore Nicoonte antiquissimo medicinæ authore, primum in coagulis honorem hinnulo tribuit, secundum lepori, tertium vero agno, contra quàm Dioscorides qui leporino primum ordinem dedit, Marcel. Vergil. Coagulum omne acris ac digerentis potentiæ est, ac nimirum etiam exiccatoriæ, quod superiora necessariò sequitur. Lac in ventre coagulatum dissoluit. quod & nos, inquit Galenus, non solum in leporino, sed etiam in aliorum animalium omniū coagulo experti sumus. Attamen leporinum omnium est præstantissimum: sed & sanguinē in ventre concretum simili modo epotum dissoluit, ac efficacius quidem cæteris, verum nō solum, quod quibusdam scriptum legitur: sed & hoc commune est omni coagulo, Hæc Galenus. Auicenna quoq; coagulis omnibus leporinū præfert. Quò vetustius coagulum est eò præstantius, Aristoteles. Contra venena ex aceto bibitur, Dioscorides: & Auicenna, qui theriacam & bezahar ita sumptum contra venena esse scribit: non autem, vt quidam ineptè citant, theriacam insuper misceri iubet. Contra venena additur antidotis, Plin. Coagulo leporino, inquit idem, ad serpentes vtuntur ex aceto, contraq; scorpionem & murem araneum: aiunt autem nō feriri leporis coagulo perunctos. Ad scorpionum & serpentium morsus, Leporinum coagulum cū vino potui datum, aduersus venena resistit & discutit, Sextus. Tribus obolis ex vino bibitur contra morsus venenatos, (ad serpentium, vel vt alij viperarum, morsus: Græcè legitur, πρὸς θηριοδήκτους ἁρμόζει, sed eodem in libro de lepore priuatim agens, Coagulum eius ad ἐχιδνῶν. id est viperarum morsus peculiariter commendat:) Dioscorides medicamentis ad ἐχιδνοδήκτους apud Galenum de antid. 2. miscetur inter alia Leporis coagulum. Contra pastinacam & omnium marinorum ictus vel morsus coagulum leporis, vel hœdi, vel agni drachmæ pondere ex vino sumitur, Plin. Nicander circa finem theriacorum remedium compositum cōtra omnes venenatos ictus ac morsus describens, inijcit illi inter cætera τελμ. κνημῖδος, i. coagulū leporis. Leporis coagulū & cuminum miscētur marinæ testudinis sanguini ex vino bibenda cōtra rubetæ venenū Aëtio. Sanguinē in grumos concretum discutit tribus obolis ex vino potū, Diosc. Leporinū coagulū si cū aceto ebibatur, sanguinē in ventre concretū dissoluit, ac efficacius quidē cæteris, verum nō solū quod quibusdam scriptū legitur, sed & aliud quoduis coagulū, Gal. Videtur autē, cum inquit, Quod quibusdā scriptum legitur, Dioscoridē notare, immeritò tamē. Etsi enī Dioscorides leporino hāc vim priuatim attribuit, vt αἷμα θρομβ-[illegible], id est sanguinē concretum dissoluat, trium obolorū pondere ex vino sumptū: mox tamē diuersorū animalium, quę paulò ante nominatim recensui, coagula parē leporino facultatē habere scribit, & omnia auxiliari contra aco-

tra aconitum potu in vino ſumpta,& in aceto contra concretum ſanguinem. Intelligendum eſt autem hoc denſati concretiúe ſanguinis malum in ventriculo factum,quod maximè & periculoſiſſimè à ſanguinis taurini calidi adhuc hauſtu contingit. Coagulum hœdi contra viſcum (chamæleonta ixian)& chamæleontem album, & ſanguinem taurinum remedio eſt.contra quem & leporis coagulum ex aceto,Plinius. Eadem ſanè vi aconito reſiſtere videtur.nam id quoq; ſtrangulando,vt ſanguis & lac concreta,venenum eſt. Coagulum leporinum vel hinnuli contra aconitum datur ex vino.Nicander. Contra venena ex aceto bibitur,præſertim aduerſus concretum (in ventriculo) lac,Dioſcor. Et alibi. Cōtra lactis coagulati pericula auxiliatur coagulum omne,maximè vero leporinum,quod ex aceto bibere ſæpius cogimus. Lac in ventre coagulatum diſſoluit (ſcilicet cū aceto potum)quod certe & nos experti ſumus,non ſolum in leporino, ſed etiam in aliorum animalium omnium coagulo:attamē leporinum omnium eſt præſtantiſſimum,Galen. Idem fortaſſis Auicenna ſcripſit,quod ab interprete (vt quidam citant:in meo enim exemplari non reperio) hunc in modum deprauatum videtur : Coagulum leporinum cum aceto lac in mulierum mammis coagulatum diſſoluit:quanquam fortaſſis ea quæ pota coagulatum in ventriculo lac diſſoluunt lactis etiam in mamillis grumos diſſoluere poſſe videntur,extrinſecus applicata. Arundines & tela quæq; alia extrahenda ſunt corpori, euocant cochleæ ex his quæ gregatim folia ſectantur contuſæ impoſitæq; cum teſtis:& ex quæ manduntur exemptæ teſtis,ſed cum leporis coagulo efficaciſſimè,Plinius. Et rurſus ſpinæ ac ſimilia corpori extrahuntur,coagulo quocunq;,ſed maximè leporis,cum thuris polline & oleo aut cum viſci pari pondere,aut cum propoli. Et ſimiliter Marcellus, Cuiuſcunq; animalis coagulum,maximè leporis,cum pari pondere thuris vel viſci impoſitum,permanere in corpore quæ calcata ſunt,non ſinit. Et alibi,Ad ea quæ calcata erunt,& ea quæ corpori inhæſerint,extrahenda,leporis coagulum cum malua tritum impoſitumq;, potēter opitulabitur. Sanguinem ſiſtit coagulum ceruinum ex aceto,item leporis,Plinius. Sic & Marcellus, Coagulum ceruinum deploratum ſanguinem ex intimis profluentem facile ſtringit:idē facit & coagulum leporis. Sanguinem è pectore educentes quomodo iuuet paulò poſt dicemus. Vlcus etiā annoſum coaleſcet,ſi inducas leporis aſperſa coagula vino,Serenus. Strumis exulceratis duntaxat coag lep. è vino in linteolo imponitur,Plinius. Carcinomata curat coagulum leporinū cum pari pondere capparis aſperſum vino, Plinius: (vtrunq; vino aſperſum vnà teritur,& ſic adponitur,Marcellus.) Aduerſus quartanam, magi fimi bubuli cinere conſperſo puerorum vrina illinunt digitos pedum,manibusq; leporis cor adalligant,coagulum ante acceſſionem propinant,Plinius. Aut leporis tepidi (alias,timidi) diluta coagula trade,Serenus ad quartanam. Coagulum leporinum comitiales iuuat. Dioſcorides. In comitiali morbo dantur coagula leporis, Plinius: (item pulmo vel cor eiuſdē, eo quem mox declarabimus modo. Lep. coagulum comitialem morbum ſi cum aceto ebibatur ſanare proditum eſt, Galenus & Auicenna. Parum olei leporis coagulo infundito,& pilulas facito,ex quibus modò vnā,modò duas præbeto,Galenus Euporiſton 2.3. Coag.lep.miſcetur etiam antidoto Iuliani,medicamento ad calculum & comitiales,&c.deſtinato, Apud Aetium. Ictericis leporis coagulum cum meraco ad dies 5.vel 6. præbeto, Galenus ex Archigene. Si grauitas ſit audiendi,laudant coag.lep.tertia denarij parte,dimidiaq; ſagapeni in Aminæo vino Plin. Ad auriū dolorem, Lep.coag auriculæ infunditur,Sextus: Sed legendū videtur,dentiū,non aurium,ex Plinio,vt ſequitur: Leporina coagula per aurē infuſa contra dolores dentium efficacia ſunt,Plin. Idem 24.1c.de Eraſiſtrato, Ederæ acinos quinq; tritos in roſaceo oleo,calefactosq; in cortice Punici,inſtillauit dentiū dolori à contraria aure. Lep. coag reiectionibus à pectore auxiliatur trioboli pondere ex vino, Dioſcorides. Intelligidæ ſunt autem ſanguinis reiectiones:nam Græcè legitur, πρός τε αἵματος ἐρευμᾶσι καὶ ἀναγωγὰς τὰς ἐκ θώρακος, vt vox αἵματος ad vtrunque pertineat.Marcellus Vergilius imperitè difficiles pectoris excreationes reddidit. Quoduis coagulū reſoluit ſanguinem coagulatum in pulmone, Auicenna:eadem ſcilicet vi qua in ventriculo Quidā ſanguinis ex thorace reiectiones lep coag.epotum ſupprimere prodiderunt: Cæterum nec alium quempiam eo vſum noui nec ipſe ſum auſus acri vti remedio ad affectum aſtrictione egentem,Galen. Apparet ſanè notari ab ipſo Dioſcoridem præcipuè,qui tamen non ſiſti hoc remedio ſanguinis eductionem,ſed ſimpliciter iuuari ſcripſit: id quod veriſimile eſt. Duplex equidem,cum ſanguis è thorace fluit in pulmones & arterias aſperas, periculum eſt, alterum commune, ne nimio fluxu vires exhauriantur,itaque opus eſt ſiſtere.alterum, ne extra vaſa ſua profuſus ſanguis in arctis illis meatibus condenſatus hæreat,ita vt nec ipſe educi poſſit, & ſanguinis deinceps fluentis viam impediat, vnde ſuffocationis periculum:hic grumos diſſoluentibus remedijs opus eſt,quale præcipuum eſt coagulum:aliqui vtraq; miſcent,vt Plinius his verbis:Sanguinem expuentes coagulum leporinum tertia parte denarij cum terra Samia & vino myrteo potum ſanat. Medici certe eruditi,ſi ſanguis è pulmonibus reijciatur (quod colligitur ex eo, ſi ater & in grumum concretus cum tuſſi etiam & dolore partis affectæ reijcitur) primum poſcam dilutam & tepidā exhibendam præcipiunt,vt ſi quis ſanguinis grumus in viſcere hæreat,inde diſſolutus eijciatur:neq; quicquam obſtat (inquiunt) bis & ter in tribus horis hanc potionem iterare. Poſt hoc demum medicamenta adſtringentia & emplaſtica adhibent. Cæterum cum cœliacis quoq; & dyſentericis & fœminis fluxione vuluæ laborantibus vtile prædicetur à Dioſcoride & alijs coagulum, præcipuè leporinū:apparet illos credidiſſe ſiſtendi omnino aliquam ei facultatem ineſſe:& veriſimile eſt ſicut extrinſecus liquores quidam, vt lac, coaguli vi denſeſcūt,ita etiam ſanguinem & alios humores in corporibus noſtris,liquidos quidem denſari,denſos autem concretosq́ue diſſolui. Nam omne coagulum (vt inquit Auicenna) ſanguinem & lac denſata,& humores craſſos diſſoluit: quæcunq; verò liquida ſunt,coagulat, &c. Coagulum leporis effluentem ex thorace ſanguinem retinet, coagulatum diſſoluit, Rond cap. de phthiſi in ſua praxi. Coagulum hinnuli, leporis, hœdi laudatum : præcipuum tamen daſypodis, quod & profluuio alui medetur, vnius vtrinq; dentatorum, Plinius. Habent coagulum omnia ruminantia, & inter dentata vtrinq; lepus. Quò vetuſtius coagulum eſt,eò præſtantius: tale (videtur enim vetuſtate maiorem ſiccandi vim acquirere) profluuio alui (diarrhœæ) præcipuè medetur:atq; etiam quod leporis (daſypodis) eſt : ſed laudatiſſimum hinnuli, Ariſtoteles. Alui fluorem ſiſtit, Dioſcorides. Aluum ſiſtit coag lep. in vino ciceris magnitudine:aut ſi febris ſit,ex aqua:aliqui & gallam adijciunt.Plin. Leporum coagulo illito vbere, ſiſtitur infantium aluus. Idem. Ad infantium ventris fluxum ; Leporinum coagulum illinitur in ſumine mulieris: ſed & puero dabitur bibere: ſi ſine febricula fuerit, cum vino:febricitanti verò cum aqua calida : Idem facit & maioribus cum puluere gallæ, Sextus. Coagulum omne potum, ſiſtit aluum: & debet dari in fluxu: agit enim vi quadam occulta, quam experientia oſtendit, (videtur notare Galenum. qui coagulum tanquam acre vbi quid ſiſtendum eſt dari prohibet,) quod ſi etiam venteri puerorum calidum imponas, ſanat. facultate nimirum coagulante & indurante humores, Auerroes. Eſt ſanè coagulo vis ignea, ſecundum Ariſtotelem : non quòd

ſummum

summum caliditatis gradum vt ignis obtineat, sed quoniã similiter vt ignis heterogenea discernit, vt in lacte partem crassam, aquosam & pinguem. Mihi nuper coagulum vitulinũ aliquot iam menses repositũ gustanti, odor, sapor & substantia, per omnia caseum inueteratum & putrescentem referebant: & sanè videtur idem in caseis efficere coagulum, quod fermentum in massa farinæ subacta, cuius exigua pars iniecta massam vniuersam sapore & qualitate sua imbuit. Sed cum vetus maximè caseus, coaguli vim repræsentet, nil mirum si facultates etiã aliquot easdem habeant. Quamobrem venter vtroq; sistitur: vtriq; vis inest dissoluendi præter naturam concreta: vt de coagulo iam supra diximus: caseo autem vetere concretos induratosq; arthritici cuiusdam tumores se dissoluisse Galenus scribit, subacto eo in mortario exquisite, cum prius madefecisset decocto saliti cruris porcini ac perueusti. Lep. coag. tribus obolis ex vino potum, cœliacis & dysentericis succurrit, Dioscor. Cœliacos & dysentericos iuuat potum leporis, tum hinnuli, tum etiam capreæ coagulum ex vino, nec non immissum cum oryzæ cremore, Galenus Euporiston 1.113. Cœliacis coagulum leporinum subactum in pane datur: si verò sanguinem detrahũt, id est deijciunt, in polenta, Plin. Coag. lep. ex vino dilutum tepidum dysenterico dabis bibendũ, de quo coagulo si singulos scripulos in singulis ouis sorbilibus ieiuno per triduum dederis, mirè subuenies, Marcellus. Lac caprinum ad dimidias decoctum dysenter. & cœliacis datur. si sint & tormina, additur protropum. Torminibus satis esse remedij in leporis coagulo poto è vino tepido vel semel, arbitrantur aliqui: Cautiores & sanguine caprino cũ farina hordeacea & resina ventrem illinunt, Plinius. Colo sedando, pauidi leporis madefacta coagula pota, Serenus. Vrinæ incontinentiam cohibet coagulum leporinum cum anserino adipe in polenta, Plinius. Ad Venerem ciendam Leporis coagulum aut Leonis adipem pudendo illinito, Oribasius apud Aetium. Vuluæ fluorem sistit, Dioscorides. Et rursus, Tribus obolis ex vino potum fœminis fluxione vuluæ laborantibus auxiliatur. (Eandem vim Sextus cordi leporis, Plinius pulmoni ac iecori adscribit.) Menses retinet, vt quidam citat ex Auicenna apud quem nos ita legimus, Quoduis coagulum prohibet quemuis fluxum sanguinis, & muliebrem quoq;. Coag. lep. profluuium muliebre sanare proditum est, Galen. videtur autem addendum quod proximè scripserat si cũ aceto bibatur. Cum calidum sit vitandum vbi sanguis fluit aut fluxurus est, nõ video quomodo possit coagulum, quod acre est, menses immodicos cum practicis & medicorũ vulgo sistere, Syluius. Secundas adiuuat coag. lep. caueantur pridiana balnea. Illitum quoq; cum croco & porri succo, vellere appositum abortus mortuos expellit, Plinius. Leporinum coagulum post triduum (μετὰ ἡμέρας τρεῖς, malim ἐπὶ vel ἐφ᾽ ἡμέρας τρεῖς: nam & in ostracite lapide simile medicamentum scribens, bibi iubet ἐφ᾽ ἡμέρας τέτταρας μετὰ τὸ ἄφεδρον: vt tribus vel quatuor diebus continuis statim à puerperio huiusmodi medicamenta bibantur: nam & alia ad sterilitatem inducendam pluribus diebus bibi iubent, vt clymenum in viris:) μετὰ τὴν ἄφεδρον potum, atocion esse fertur, Dioscorides lib. 2. cap. de lepore. Græca verba μετὰ τὸ ἄφεδρον Marcellus vertit à purgatione menstrua deceptus nimirum per Arabes, quorum interpretes ita transtulerunt Serapion, Auicenna & Rasis: quòd autem non significet menstruam purgationem conuincitur ex capite de lepore, vbi vtrunq; vocabulum, κάθαρσιν dico & ἄφεδρον contrarios effectus (sed alterum in pesso, alterum in potu) vtriusq; tempore ædente coagulo, expressum reperies. Sed rursus in capite de coagulis oblitus sui Marcellus, eandem vocem, & rectè quidem, puerperium transfert. Sic & Ruellius in eodem capite de coagulis rectè puerperium vertit, in capite verò de lepore concubitũ. Cornarius vtrobiq; purgationem à partu factam interpretatur: Hermolaum vtrobiq; puerperium vertisse puto. Aphedrum pro puerperio accipiunt quandoque Græci, Cælius. Eandem vocem reperio apud Galenum lib. 2. de antidotis, cap. 133. Sunt autem Nicostrati verba: Si morsus à cane rabido, inquit, aquam pertimescat, suppone pocu'o ῥάκος ἀπὸ ἀφέδρου, & bibet. Interpres transfert lacerum pannum ex sella. Eundem locum Actuarius transcribit in antidoto diacarcinon, vbi Ruellius sibi rursus non constans, lacerum pannum sub sedem vertit, cum intelligatur puerperæ pannus vterino sanguine pollutus. Hæc pluribus, quoniam in dictionarijs, Græcorum etiam, nihil huiusmodi reperias. Hesychius quidem & Varinus ἄφεδρον interpretantur ἀκαθαρσίαν, hoc est immunditiam: & ἀφεδρεύειν, in sella sedere: & ἀφεδρῶνα sellam, nimirum aluo exonerandæ destinatam. Habentur autẽ puerperæ etiam immundæ. & suæ eis ad pariendum sellæ sunt, Suidas λοχείας δίφρους nominat. Iam in eodem Dioscoridis loco vocẽ atocion, alij aliter interpretautur. Hermolaum Marcellus reprehendit, Marcellum Massarius: Ruellius ambiguè transfert, vt in vtranq; sententiam accipi possit, atocion reddens, quod pariendi vel partus spem intercipit. Ego certe Marcelli sententiæ accedo, cuius hæc verba sunt: Μετὰ τὴν ἄφεδρον ἀτόκιον εἶναι, Barbarus vertit, sumptum à puerperio abortiuum est, Nos sterilitatem facere diximus non paruo discrimine, &c. Esse verò hanc atocij significationem, vel ex Plinio constat, qui 29.4. de phalangijs agens, In tertio (inquit) phalangij genere inueniri dicuntur vermiculi, adalligatiq; mulieribus ceruina pelle ante Solis ortum, præstare ne concipiant. Vis ea annua est, quam solam ex omni atocio dixisse fas sit, quoniã aliquarum fœcunditas plena liberis tali venia indiget. Ne concipiant, atocia homini præstare Plinius dicit: demirorq; hoc maximè loco Barbarum, qui in Plinianis castigationibus atocium exposuerit esse, quodcunq; conceptus adimit & partus spem intercipit: hoc loco autem abortiuum idem dixerit. Et in hoc ipso capite variata interpretatione, prohibere partus atocion verterit: nec animaduertit, non posse aliter quàm de sterilitate in Dioscoride intelligi, cum dicat à puerperio potum coagulum atocion esse, quo tempore sine nouo conceptu abortus fieri non potest, Hucusque Marcellus. Sed audiamus etiam Massarium, qui Hermolaum defendit: Coagulum leporis, inquit, magnum habet in medicinis vsum, præcipuè ad concipiendum mares, si cibo ante conceptionem præsumatur, (quod Plinius scribit:) vt Hermolaum nostrum iam liberatum pateat à falsa calumnia Marcelli, qui eum falsò accusauit, quod in Dioscoride leporinum coagulum non abortiuum esse, sed sterilitatem facere interpretari debuerit, quod est totum oppositum: non animaduertens Plinium lib. 28. testatum reliquisse, coagulum leporis in cibo sumptum mares concipi facere. Et, quod magis ridiculum est, Hermolai verba in castigationibus Plinianis exponit: nec ipsa quidem intelligit. Ait enim 28. libro (Hermolaus:) Est autem atocion quæcunq; medicina conceptum adimit, hoc est partus spem intercipit Non enim dixit conceptionem, sed conceptũ, id est fœtum, qui iam conceptus est, adimit. hoc est vt ipsemet exponit, partus spem intercipit, ceu fœtum qui conceptus est peruenire ad partum impediat, & prohibeat: quod quidem nõ sterilitatem, sed abortum facere dicimus: quasi conijcere liceat ex horum antiquorum scriptorum verbis coagulum leporis, ante conceptionem sumptum mares concipi facere, post conceptionem vero sumptum abortiuum esse, Hæc Massarius nimio, vt meum est iudicium, Hermolai ciuis sui defendendi affectu commotus. Etsi enim nonnihil dicere videtur, quamuis id quoq; refutari facile possit, validiores tamẽ Marcelli rationes non attingit. Pro Marcello quidẽ stat etiam Budæus in prioribus Annot. in Pandectas, his verbis: Ecbolia medicamenta sunt quibus medici vtuntur abigendis infantibus in

vtero

vtero enectis, quæ & phthoria dicuntur: Verba sunt crebra apud Dioscoridem, Latinè eiectoria & eiectrices medicinæ dici possunt. Aegyptus vuam ecbolimam (aliâs ecboláda, vtrunq; rectè) habet, abortiuos facientem, Plinius. Idem de scammonite vino, Hoc vinum (inquit) phthorium vocant, quoniã abortus facit. Sic enim in antiquis exemplaribus legitur, manuscriptis, licet in impressis ectromatium legatur verbum subditiтium. (Aristoteles & Dioscorides abortiones ἐκτρωσμοὺς appellant.) Ea autẽ medicamenta quę sterilitatem afferunt & conceptũ adimunt, hoc est vim concipiendi, atocia dicuntur. Dioscorides de cedria loquens, Circumlita (inquit) genitali ante coitum, atocij vim habet, Hæc Budæus. Et rursus in eodẽ opere, cum nominasset medicamẽta oxytoca (ὠκυτόκια & ὀξυτόκια, vt cyclaminum, Dioscorides medicamenta vocat partum accelerantia) arregona (lego arrhenogona) & thelygona, subdit: Phthoria sunt & ecbolia ad partus abigendos: atocia ad fœcunditatem inhibendã & supprimendam excogitata fuerunt. Constat igitur hæc medicamenta vt sunt diuersa, sic nominibus etiam venire diuersis: quod quidem tam manifestum mihi videtur, vt pluribus demonstrari nemo desideraturus sit, puto. Certe etiam Arabes, Serapio, Auicenna, Rasis, atocion verterunt quod imprægnationem prohibeat. Cæterum Plinius cum passim plura quæ abortum faciant memoret, vnum duntaxat atocion supra dictũ ex phalangijs, se præscripturum professus, alibi tamen oblitus sui alia quoq; affert: quale est illud lib. 20. cap. 11. Apium sexu distinguitur: caulæ fœminæ vermiculos gigni aiunt: ideoq; eos qui ederint sterilescere mares fœminasq;. Talis sanè & hodie quædam vulgi persuasio est, mares ad Venerẽ ineptiores fieri apij cibo, quod petroselinon impropriè vocant. Et alibi Ederæ nigræ candidiores corymbi poti, steriles etiam viros faciunt, (Hederæ albæ fructu semẽ sterile fieri aiunt, Theophrast. 9. 19. de hist. Hederæ nigræ succus & corymbi poti inducunt ἀτονίαν, & largius sumpti mentem turbant. Diosc. lego ἀγονίαν. Sic & in Heraclea Arcadiæ vinũ nasci Theophrastus scribit, quod potum viros mente moueat, mulieres autem steriles reddat, ἀτεκνούσας. Hederæ quidem nigræ corymbi etiam nigri aut crocei sunt, Dioscor. teste, non candidi, vt Plinius ait, &c) quasi dicat sterilitatis medicamenta non solis mulieribus dari: vt de clymeno alibi, sterilitatem ea pota etiam in viris fieri. Asplenon quoq; fœminis dari prohibet, quoniam sterilitatem facit. Item de filice 27. 9. Neutra (inquit, id est, nec mas nec fœmina) danda fœminis: quoniam grauidis abortum, cæteris sterilitatem facit. Eodẽ in capite epimedion quoq; (etsi corruptè epimenidion legitur) fœminis cauendam ait, nec addit causam, quam Dioscorides exprimens, Atocios (inquit) eius radix est, & folia trita cum vino drachmæ pondere à purgatione (menstrua) statim pota per dies quinq; ἀσυλλήψιας ποιεῖ, hoc est ne fiat conceptus impediunt, exprimens nimirũ quid esset atocion. In filice etiam fœmina, idem scribit quod de vtraq; filice Plinius, vt iam citaui. Radices eius datæ fœminis sterilitatem, ἀσυλληψίαν faciunt: prægnantibus abortum, nõ enim διαφθείρει (vt in cyclamino legitur, ὠκυτοκεῖ) sed λάβῃ legendũ, vt Marcellus probat. Similiter Theophrastus de fœmina filice, γυναικὶ δὲ ἐάν γε δοθῇ, ἐὰν μὲν ἐγκύμονι, ἐκβάλλειν φασὶν· ἐὰν δὲ μή, τὸ ὅλον ἄτεκνον γίνεσθαι. Clymenum quidẽ apud Dioscoridem inter nomenclaturas etiã agonon, id est sterile nominari legitur: quod Marcellus ad periclymenum Dioscoridis referendum ait, atq; idẽ Theophrasti clymenon esse, à Dioscoridis clymeno diuersum, Plinium vtrunq; confundere. Periclymeni semẽ (inquit Dioscorides) ocytocion est: id est, ad celeritatem partus facit: habent easdem vires & folia: feruntur hæc triginta sex (aliâs septẽ, Theophrastus triginta tantum habet) diebus pota, ἀγόνους ποιεῖν, sterilitatem in viris facere, vt Marcellus vertit: nam Theophrastus quoq; de viris id scribit. Hoc obiter monuerim cyclaminum alteram Dioscoridis eandẽ periclymeno tum descriptione tum viribus mihi videri: nec impedire quod periclymeno radix crassa tribuitur, cyclamino alteri inutilis: qualiscunq; enim sit, ad remedia inutilis fuerit, cum nulla ex radice Dioscorides tradat. Cyclaminum autem vocatam dixerim, non quod aliquid, quod ad formam, cum prima & propriè dicta cyclamino commune habeat, sed quoniam, vt Dioscorides ait, in orbem suis flagellis & cauliculis voluitur. Xiphij superiorem radicem ferunt Venerem in vino potam excitare inferiorem verò sterilitatem facere, ἀγόνους ποιεῖν. Diosc. interprete Marcello: qui coniecturã addit pro ἀγόνους hoc loco melius forte ἀτόνους legi posse, ea scilicet vi, qua testiculatæ radices herbæ testiculi præditæ credũtur. Sed Serapion etiam ἀγόνους legit, & Theophrastus de historia plant. 9. 19. Herbas quasdam, inquit, etiam generandi seminis facultatem atq; sterilitatem afferre (δυνάμεις ἔχειν περὶ τὸ γεννᾶν καὶ ἀγονεῖν) suis viribus posse affirmãt: & quasdam ex eodem facere vtrunq; valere, sicut qui testiculus appellatus est: cum enim gemini sint, alter magnus, alter autem paruus, magnum efficacem ad coitum datum è lacte caprino tradũt, minorem verò obesse ac inhibere: habet folium laseris, verum læuius atq; minus: caulem simillimum spinæ, quam pirum vocant, Hæc ille interprete Gaza: quem deprauati codices Græci fefellerunt: nam quod folium testiculi herbæ non σιλφιῶδες sed ἐλαιῶδες, hoc est oleæ folijs simile sit, lęuius tamen & angustius, ex Dioscoride ac reipsa manifestum est: quanquam diuersa eius genera reperiuntur, tum aliâs tum foliorum magnitudine differentia. Plinius etiam, Orchis (inquit) folijs oleæ, mollibus, ternis, &c. Cæterum hæc verba de caule, τὸν δὲ καυλὸν ὁμοιότατον ἀπίῳ, ἀπύρῳ, ἤτοι ἀχάνθῃ, ex Dioscoride similiter & reipsa, sic lego: Τὸν δὲ καυλὸν σπιθαμιαῖον, ἐφ᾽ οὗ πορφυρᾶ τὰ ἄνθη: hoc est, caulem verò dodrantalem habet, in quo flores purpurei. Vinum in Trœzenia ἀγόνους ποιεῖ τοὺς πίνοντας, Theophrastus. Aspleno quidem, filici, & epimedio. (Theophrastus epimetron vocat,) quòd atocia sint, superstitiose veteres attribuisse facile conijcio, inde quod hæ plantæ steriles sunt natura, nec floris nec seminis feraces: vt & salici, quæ cum floreat, fructum tamẽ non perficit, vnde ὠλεσίκαρποι Homerus cognominat. Mercuriali verò masculæ & folio arrhenogono, propter semina testiculata vim mares generandi, fœminis fœminas. Hoc quod Plinius de aspleno, Theophrastus de hemiono, id est mula herba scribit: quæ omnino non alia est quàm Dioscoridis & Plinij asplenos, alia vero quam hemionitis Dioscoridis. Hemioni, inquit Theophrastus, folium mulieribus sterilitatem facere aiunt (εἰς τὸ ἀγονεῖν, quo verbo eo in loco 9. 19. de viris pariter, vt in clymeno, & mulieribus, vt in hemiono herba vtitur) miscendum autẽ aliquid etiam de vngula muli & dermate, id est pelle, aliàs spermate: de splene mulæ Luna silente, Serapio. Populi albę cortex cum muli renibus potus sterilitatem facere traditur: feruntur itidem pota à purgatione statim eiusdem arboris cum vino folia, idem pręstare, Diosc. Hinc sanè apparet quod paulò ante dixi, similitudinibus rerum homines superstitiose impulsos esse ad ridiculas quasdam de medicamentorum effectibus persuasiones, vt hoc in loco herbæ sterili aliquid de quadrupede sterili miscendum ad sterilitatem inducendam præcipitur. Sunt tamen nonnulla quæ vera credimus, & certa cur sterilitatem inferant: ratio apparet, in viris pręcipuè, nimium videlicet exiccando, vt periclymenum, quod & Galenus testatur: argumento est, quod lienem quoq; consumat si quis multis diebus bibat: item ruta, & vitex. In ruta quidem triplicem ferè causam inuenio, cur & semen aboleat, & motum ad Venerem inhibeat: flatus enim consumit, sine quibus genitalia non eriguntur: & validè exiccat, & fortassis occulta quadam vi etiam coagulat semen, vnde & πήγανον aliqui dictum conijciunt διὰ τὸ πηγνύειν τὸ σπέρμα: quæ ratio

forsitan

forsitan etiam in coagulo fuerit, vt mulieres sanguine ipsarum eius potu coagulato sterilescant. Agnos quidem, id est vites quod ἀγνείαν, id est castitatem promoueat, & inhibeat Venerem, nomen etiam accepit: habet autem easdem ferè cum ruta facultates, sed remissiores, vt Galenus scribit. Esse autem in plantis quoq; occultam quandam humores, vt lac, coagulandi vim, galion, cnicus, liquor de ficu, caprifici surculus, balsamum, & alia quædam indicio sunt. Vt ruta sic etiam caphura (καφουρά) semen coagulat, πήγνυσι, quod Simeon Sethi testatur, etsi frigidam & siccam esse dicat, & renes ac vasa spermatica refrigerare. Idem de cannabis semine, siccat, inquit, genituram instar caphuræ. Pessarium ex semine cannabis corrumpit sperma, Serapion secundum eben Mesue. Aerugo ferri pota ἀσυλληψίαν ποιεῖ, hoc est, conceptus impedit, Dios. Si mulier concipere nolit, misyos fabæ magnitudinẽ aqua dilutam bibendam dato, & per annum non concipiet, Hippocrates in libro de natura muliebri. Alumen ex Melo insula priuatim sterilitatem impedito conceptu facit (πρὸς ἀσυλληψίαν συνεργεῖ) naturalium ostio ante coitum appositum: quin etiam fœtus ex vtero pellit, Dios. Lapis ostracites si quæ quatuor diebus à puerperio biberit, sterilitatem (asyllepsian) in posterum facit. Idem. Menta mulieribus ante coitum genitalibus (pessi modo) apposita, ἀσυλληψίαν ποιεῖ, hoc est, concipiendi vim adimit, Dioscorides: nimirum vi quadam coagulantibus contraria conceptionem impediens: nam foris quoq; folia eius demersa (ἐναποκλυσθέντα) in lac, coire densariq; in caseum prohibent, Dioscoride teste: applicatur etiã mamillis in quibus lac densatur in grumos, apud Aëtium. Itaq; in vtero, vbi semen à calore naturali aut virtute formatiua veluti in massam densari oportet, si id vel externa aliqua vi citius aut aliter quàm oportet fiat, aut fieri omnino prohibeatur, conceptum & fœtus formationem impediri apparet. Quòd si vel ex pessis subditis, vel illita viri glande medicamentosa quæpiam vis seminis naturam infecerit, id quoque non vt par erat coagulari poterit, sed vel omnino fluidum, vel nimis densum, vel aliter malè dispositum reddetur. Sic cedria vel sanguine menstruo illita virga sub coitum aut subdito in pesso, mulierẽ concipere negant. Ea quidem quæ foris appendũtur (qualia quædam enumerat Aggregator, item Brunfelsius lib. 4. Pandectarum medicinalium, mox vbi de suffocatione matricis egit, titulo non inscripto) omnia superstitiosa esse dixerim, quæ tamen vel fortuiti aliquando vel ex confirmata vtentium persuasione euentus sequuntur. Heliotropium maius corpori adalligatur πρὸς ἀτόκιον, id est vt sterilitatem faciat, Dios. Ruellius cõtrarium sensum reddit, deceptus forsitan à præpositione πρὸς, vt & Gaza in Theophrasto de historia Plant. lib. 9. circa principium capitis vltimi, granum gnidium contra alui solutionem dari scripsit, contrario quàm debebat sensu. Est & aliud genus medicamentorum, quæ vel post concubitum statim adhibentur, vt ne fiat cõceptus, in pessis suffitu, quæ aperiendi vterum attrahendiq; semen facultate sunt prædita, vt piper: de quo Dioscorides, Fœtus, inquit, ex vtero trahit, creditur & atocion esse post coitum muliebri vuluæ subditum & appositum. Hedera suffumigata post menstrua conceptum impedit, Serapio secundum Dioscoridem, vt Aggregator citat: sed in Dioscoridis codicibus excusis sic legitur: Hederæ corymbi à purgatione fœminis poti sterilitatem faciunt. Iam relicturus eram hanc digressionem cum forte se obtulit Cælij Antiquarum lectionum codex, cuius index, scripta eius de atocijs, hæc quę subijcio, demonstrabat. Atocia, inquit, in Dioscoride, vbi de cedria mentio est, intelliguntur ab Hermolao quæ abortum concinnant: quod approbat & Ruellius. Id reprehendunt quidam, quod Græcis atocia sint quæ sterilitatem inducunt. Cæterum ex Plinio comprobari prior translatio videtur: sic enim apud eum legitur 24. 5. de eadem cedria. Portentum est, quod tradunt, abortiuum fieri in Venere ante perfusa virilitate. (Ego non magnam Plinij in ijs quæ ex Græcis transfert authoritatem esse dixerim: sed quantacunque sit, plures eiusdem locos habemus iam recitatos, quos ex Græcis conuertit: qui nobiscum faciunt, quàm contra.) Idem Cælius 4. 23. Budæi de phthorijs & atocijs verba superius enumerata recenset, tanquam sua & suæ prorsus sententiæ. Et alibi, Prolifici seminis priuationem agoni nomine intelligit Dioscorides, sicut in fœminis sterilitatem atocion idem appellat frequenter: tametsi non desunt, qui aborsum malint intelligere. Pollux ἀτόκιον φάρμακον nominat, nec interpretatur: mulierem tamen ἄτοκον & ἄτεκνον vocat sterilem, tum illam quæ omnino non parit, tum illam quæ non amplius parit. Et alibi, Eam quę non parit, vocabis στεῖραν, ἄγονον, ἄτοκον. Et rursus, ἄτοκοι δὲ, καὶ ἄλοχοι, καὶ ἄγονοι, ὡς Πλάτων, καὶ στέριφαι καὶ στεῖραι. Atocion igitur, vox adiectiua, subaudi pharmacon, simpliciter erit quod atocos, id est steriles facit mulieres, non ipsa sterilitas vt Cælius vertit. Improbæ quædam mulieres, ne concipiant, venas quasdam (malleolorum puto) sæpius incidunt, vt sanguinem vteri tanquam fœtus materiam detrahant. In viris quidem venæ post aures sectæ, sterilitatem & impotentiam adferunt, Hippocrates in libro de aere, aquis & locis. Coagulum leporis post menstruas purgationes appositum vuluæ (pessi instar) cum butyro, præstat mulieribus vt concipiant: potum vero partus enecat, & à puerperio sterilitatem facit, Dioscorides in capite de coagulo. Arabes, vt Serapio & Auicenna, locum hunc mutilatum recitant, puerperij enim mentionem omittunt, &c. Si biberit mulier post purgationem suam (triduo post puerperium, Dioscor. tribus diebus continuè) coagulum leporis, dicunt quidam quòd prohibet conceptionem. & aliquando (post purgationem mensium pessi modo adhibitum, Dioscorid.) iuuat, vt dicit Auicenna: Si autem imposuerit vuluæ post suam purgationem, semper iuuat ad (contra, Rasis) conceptum, Albertus: sed ineptæ istæ translationes prorsus relinquendæ erant. Hoc obiter monendum, medicamenta quæ ad vterum siue vuluam pertinent, vt aut fœcunditas aut sterilitas ei concilietur, aut moueatur aborsus, vt ex præcedentibus aliquot citatis authorum (præcipuè Dioscoridis) locis, colligere est, ferè eo tempore exhiberi quo menses fluunt aut recens potius fluxerunt, tum aliàs tum post puerperium: tunc enim apertis meatibus, & dehiscentibus acetabulis, medicaminum vis facilius penetrat & recipitur. Quamobrem conceptionem quoque Galenus in libro de vteri dissectione, incipientibus fluere menstruis purgationibus aut desinentibus fieri ait: tunc enim vasorum vteri oscula, quæ ipsum ingrediuntur & sanguinem effundũt, aperta sunt. Quanquam autem, inquit, aperiuntur etiam reliquo toto purgationis tempore hæc vasa, non concipit tamen intra se tum mulier: neque enim potest in vtero semen manere, cum nimio influente sanguine eluatur. Hoc etiam ceu corollarium addam, Budæum rectè quidem ecbolia medicamenta interpretari quæ alio nomine phthoria dicuntur: medicis tamen accuratius hæc distinguenda. Videtur enim medicamentum aliquod phthorion & ecbolion pariter esse posse, & aliud phtorion tantum, aliud ecbolion tantum, vtraque seorsim Aggregator recenset. Phtoria quidem, hoc est quæ fœtum in vtero interimunt pharmaca, perpetuò vetita sunt: vt etiam quæ simul & interimunt & eijciunt, quæ tamen si facultas expulsiua vteri muliebris infirma fuerit, per accidens fit vt phthoria solum sint, non etiam ecbolia. Ecbolia verò ista & licita esse possunt, quæ scilicet vel intrò sumpta vel foris imposita, fœtum iam prius mortuum quacunque ex causa, ne grauida eo computrescente in locis periclitetur, expellant. Similiter quodammodo res se habet circa lumbricos: sunt enim medicamenta quæ illos in intestinis interi-

mant, sunt quæ interimunt simul & eijciunt. Dioscorides cum in cyclamino dixisset, vmbilico & imo ventri illitum aluum mollire, καὶ ἐκτρωσμοὺς ἐργάζεσθαι, & abortus facere: paulò post subdit, μίγνυται εἰς τὰ φθόρια, vbi Marcellus iterum transfert, abortiuis medicamentis miscetur, quod non probo. Acrimonia quæ in centaurij magni radice est, vim suam exerit menses ducendo, & fœtus tum mortuos detrahẽdo, tum viuos corrumpendo eijciendoque, Galenus, Aetius, Aegineta. Diosc. vt hæc efficiat, in collyrij formam deradi subdíq; scribit. Lep. coag. ad drachmas quatuor in potione datur vini, fœminæ de fœmineo, & masculo de masculino, & mox faciant coitum, & post abstineant se, statim concipit. Etiam pro cibo omnibus vtatur. (vulua, testiculis, coagulo:) balneo vnctionibusq; vtatur, mirè concipit, Sextus. Dorcadis, hœdi, leporis, coagulum & fel, cum agnino sanguine & adipe, medullaq; ceruina, nardino & rosaceo oleo commisce, & post purgationem subdito (vtero prius purgato,) Aetius 16.34. vt conceptus fiat. Et rursus ibidem, Pessulus conceptioni inducendæ idoneus, Coaguli lep. partes duas, aluminis scissilis partem vnam, cum melle diluito, & pessum conficito. Lep. coag. sterili mulieri impositum (pessi instar) statim fœcundam reddit Simocatus. Fieri sanè potest vt hæc de concilianda mulieribus fœcunditate per coagulum, aut vuluam, aut testiculos leporis plausibilis siue vera siue falsa persuasio, ex leporis natura originem duxerit: quod hoc animal longè omnium fœcundissimum sit, & solum fere superfœtet. Vt mulier concipiat fœminam, Lepus incidatur, & de sanguine qui à vulua fluxerit, illiniat sibi naturam & de coagulo eius, Sextus. Vide infra in medicinis ex vulua. Magi propinant virgini nouem grana fimi lep. vt stent perpetuò mammæ: coagulum quoq; ob id cum melle illinunt, Plinius. Leporis coagulũ tradunt ex aqua tritum si illinatur, ad omnes mammarum tumores & affectus, præcipuè lactis copia euenientes conferre, Aetius. Propoma ad quartanam certum, coaguli leporis 1. ℈ læuigato cum vino sufficiente: da bibendum suspecta die. Incertus.

Pulmones leporis sale conditi in comitiali morbo dantur, cum thuris tertia parte in vino albo, per dies triginta. Item coagula eiusdem, Plinius. Sextus idem planè remedium cordi adscribit, vt paulo post recitabo. Pulmonẽ leporis contra dolores oculorum commendant, Plinius. Pulmo leporis superpositus & alligatus dolores oculorum mirificè sanat, Sextus & Albertus. Vuluam adiuuat pulmo aridus potus, Plinius. Perniones & rimas pedum vrsinus adeps sarcit, &c. & si subtriti sint contusi'ue offensatione. Si vero adusti frigore, leporini pili cinis: eiusdem pulmo contusus dissectus, aut pulmonis cinis, Plinius. Ad perniones & pedes læsos à calciamentis. Leporis pulmo contritus & illinitus, vel super pedes positus, mirè sanat, Sextus & Albert. Pulmo ceruinus impositus & sæpe renouatus ex calciamento læsos pedes sine dolore persanat: Leporinus quoq; pulmo multò efficacius impositus iuuat, Marcellus: Vide supra in ceruino pulmone, in Ceruo G. Magi aduersus quartanam fimi bubuli cinere conspersso puerorum vrina illinunt digitos pedũ, manibusq; leporis cor adalligant, Plinius. Leporis iuuenis cor sublatum & quartanarijs collo vel brachio suspensum, liberat, si sub accessione eius pendeat, Sextus & Kiranides. Ad caducos. Leporis cor siccum derasum cum parte tertia thuris mannę trita ex vino albo da bibere per dies septem, liberat. His verò qui sæpius cadunt dabis diebus triginta. Sextus. Plinius idem planè remedium pulmoni iecoris attribuit, vt paulò superius recitaui. Ad vteri dolorem, Leporis cor aridum, & in ramenta concisum potui detur, Galenus Euporiston 2.71. Leporis cor (iecur, Plinius, vt statim subijciam) siccum rasum ex aqua calida potui dato ieiunis cum Samia terra mulieribus profluuio laborantibus, sanabuntur, Remedium est eis etiam quæ sanguinem excreant, & locis (post partum, vt addit inscriptio) laborant, Sextus.

Profluuia mulierum adiuuat iecur (cor, Sextus: vt proximè recitaui) cum Samia terra ex aqua potum, Plinius. Cœliacus iecur leporis coctum manducet, sanabitur: Item, si austero vino intingat, idem facit, Sextus. De hepate leporis arido si sumat hepaticus pondere drachmæ (epilepticus pondere vnciæ, Albertus) iuuat, Rasis. Ad eos qui vertiginem patiuntur, Fel leporis simul & iocinora mustelæ commixta ad drachmas tres, castorei drachmam vnam, myrrhæ drachmas quatuor, cum drachma aceti ex melle aut passo bibant, sanabuntur, Sextus. Leporis fel cum melle mixtum & inunctum, oculos clarificat, Sextus. Cum passo aut melle caliginem oculorum sedat, Plinius lib. 28. vt Humelbergius citat. Cum melle albo contra albuginem oculorum proficit, Rasis & Albertus. Leporis fel recens cum pari mellis portione mistum & in cepæ corio tepefactum in aurem mitte: hoc enim remedium ei qui vel nihil audiat, auditum restituit, Galenus Euporist. 3.5. Ad lienosos cum præduro tumore, Leporinus lienis recens ita deuoratus, vt ne dentibus attingatur, lienosos magnificè iuuat: ignoret autem laborans quid deuorauerit oculis fascia velatis, Galenus Eupor. 2.40. Venter leporis cum intestinis tostus & adustus in sartagine, teritur & cum oleo rosarum mixtus capiti illinitur ad reparandos pilos, Auicenna. Leporis renes, inueterati in vino poti calculos pellunt, Plin. Lep. renes siccos in Sole coctos derasos in potione dato, mirè sanat, Sext. In renum dolore crudos deuorari iubent, aut certe coctos, ita ne dente contingantur, Idem & Marcellus. Ad araneorum morsus, Renes leporis & fulicæ eius bestiæ, qui ab araneis laborat si crudos deglutiat, sanabitur: morsis etiã cocti dentur, Sextus: sed fulica auis est, & renibus caret, quod miror Humelbergium non animaduertisse. Aggregator quidem vbi remedia ad morsum aranearum describit, nec leporis nec fulicæ meminit, cũ alioqui frequentissimus sit in remedijs ex hoc scriptore commemorandis. Recentiores quidam, vt Bartolomæus Montagnana, leporis testiculos & vuluam miscent medicamentis intra corpus sumendis, ad coitum in viro, & conceptũ in muliere promouendum. Si testiculi leporum in cibis sumantur (vt & vuluæ & coagulum) mares concipi putant, Plinius. Leporis testiculi tosti salubriter manducantur ab eo qui vesicæ molestijs laborat, Marcellus. Leporis testiculum post purgationem suam mulier, si cum vino contritum accipiat, masculum pariet, Sextus. Vrinæ incontinentiam cohibent leporis testiculi tosti, Plinius. Leporis cerebellum ex vino potum, vrinæ incontinentiam refrenat: eiusdem testiculi torrefacti & vino poti, par remedium submeiulis præstant, Marcellus. Ad eos qui inuoluntariè vrinam reddunt, Lep. testiculum aridum minutatim concisum ex vino odorato potandum offer, Galenus Euporist. 1.76. Et rursus 3.276. Leporis testiculum ex vino odorato tepido propinato mingentibus in stragulis. Libro 9 de compositione secundum locos eundem in vino odorato feruefactum bibi iubet: sed pro ἐπιζωννύμενος legendum ἐπιξηνόμενος, vt Aetius & Aegineta habent. In dolore lumborum (coxendicis, vbi & fimus caprinus feruens cauo in brachiali sub pollice à quibusdam imponitur, vt in Capra docui) testes leporis deuorare suadẽt, Plin. Qui testiculum leporinum coctum ieiunus comederit, citò coxarum dolore releuabitur, Marcellus. Leporum vuluas tum testiculos, vt modo dixi, recentiores quidam medici pollere putãt vi coitum in viris, conceptum in mulieribus excitandi: & alijs eiusdem generis medicamentis intra corpus sumendis miscẽt. Sed hæc fœcundandi ex leporinis partibus persuasio, ab ipsa animãtis fœcunditate orta videtur, vt in coagulo dixi. Matricem leporis sicca & tere, & da bibere quando fuerit è menstruis purgata, concipiet, Galenus Eupor. 2.135. Vt sterilis cõcipiat,

Leporis

Leporis consumit fœmina vuluam, Serenus. Vt mulier concipiat, leporis vterum frige, tritumq́; assiduè propina: habeat autem & leporis sanguinem, Galenus Eupor. 3.234. Si vuluæ leporum in cibis sumantur, mares concipi putant. Et mox, Conceptum leporis vtero exemptum, his quæ parere desierint restibilem fœcunditatem afferre putant: sed pro concepto, leporis saniem & viro magi propinant, Plinius. Vt mulier concipiat fœminam, Lepus incidatur, & de sanguine qui à vulua fluxerit, illiniat sibi naturam, & de coagulo eius, Sextus. Vt mulier masculum concipiat & pariat, Leporis vuluam siccam derasam in potione vini bibant vtriq; & mulier & masculus. Nam si mulier sola biberit, androgyne (androgynus) nascitur, hoc est nec masculus nec fœmina, Sextus. Ventris quidem dolore tentari negant talum leporis habentes, Plinius. Talum leporis tolle & ligato ad ventrem, mirè sanat, Sextus. Si quis talum leporis secum habuerit, immunis à dolore ventris & periculo huiusmodi perpetuò permanebit, Marcellus. Frequentissimè euenit vt ex qualibet causa subitò dolor ventris existat: sed qui talum leporis secum habuerit, huiusmodi casum, id est subitum dolorem ventris nunquam incurret, Idem. Et alibi, Leporis talus ventriculo subligatus dolorem eius (& ventris) excludit. Item inter remedia ad coli dolorem, Lepori viuo, inquit, talum abstrahes, pilosq; eius de subuentre (subuentrili) tolles, atque ipsum viuum dimittes: de illis pilis vel lana filum validum facies, & ex eo talum leporis colligabis, corpusq; laborantis præcinges, miro remedio subuenies: efficacius tamen erit remedium, ita vt incredibile sit, si casu os ipsum, id est talum leporis in stercore lupi inueneris: quod ita custodire debes, ne aut terram tangat, aut à muliere contingatur: sed nec filum illud de lana leporis factum debet mulier vlla contingere. hoc autem remedium cum vni profuerit, ad alios translatum cum volueris proderit: filum quoq; quod ex lana vel pilis quos de ventre leporis tuleris, solus purus & nitidus facies: quod si ita ventri laborantis subligaueris, plurimum proderit, vt sublata lana leporem viuum dimittas, & dicas ei dum dimittis eum, Fuge fuge lepuscule, & tecum aufer coli dolorem, Hæc nugatur Marcellus. Leporis talum Humelbergius interpretatur officulum in articulo pedis in posteriori suffragine duntaxat, quo scilicet modo in alijs quoq; animantibus talus reperitur, quæ modo habeant, vt bisulca ferè: nam solipeda & digitata Aristotele teste, non habent: quare lepus etiam carebit, quod Humelbergius non animaduertit: sed excusatur, quoniam Plinius quoq; & Marcellus talum leporis nominarunt: videntur autem illi impropriè sic vocare officulum in genu posteriori, vel suffragine potius, quod geniculi patella esse videtur, nostri vulgò vocant *den hasensprung*, hoc est saltum leporis: nimirum quod ea parte ceu basi inter saliendum nitatur. Hanc aridam tritam ex vino frequenter bibi contra calculos aliqui commendant inter præcipua remedia. Eadem officula cum pari pondere macis dicti aromatis contrita in vino Cretico vel Maluatice (aut si mauis Monembasico) ad dimidias coqui, & calidum bibi aliquoties, aduersus colicam seu ventris dolorem quidam consulunt. Leporum vel capreolorum talos ex vino aut stillatitio liquore pulegij, parturientibus mulierculæ pro ocytocio propinant, Tragus. Ad comitialem, Visci quercini, corallij, margaritarum, seminum pæoniæ, officulorum de suffragine leporis, lapillorum è cancris partes æquales misceantur, Obscurus. Leporis tali si alligentur, articulatios affectus admodum alleuiant: oportet autem leporem viuum relinquere, Trallianus lib. 11. Reperitur in latere leporis acui os simile, hoc scarificari dentes in dolore suadent, Plinius. Articulorum vitijs leporis pedes adalligatos, vtiles esse tradunt, Plinius. Podagras quidam mitigari (credunt) pede leporis viuentis abscisso si quis assiduè habeat, Idem. Fimum leporis ambustis medetur, Plinius. Vt stent perpetuò mammæ, virgini nouem grana fimi leporis magi propinant, Idem. Liquatum cum aceto & illitum, impetiginem curat, Rasis. Leporis fimi cinis in vino vesperi potus, nocturnas tusses sanat, Plinius. Contritum ex vino calido sumptum, arteriæ & columellæ vitijs & spiritus difficultati summopere opitulatur, Galenus Eupor. 3. 37. Cœliacis & dysentericis prodest leporini fimi cinis inspersus potioni tepidæ vini, Plin. Leporis ventriculum cum fimo suo vino vetere lauabis, ita vt sordes ipsæ ibi sint & misceantur: aut si in ventriculo non inueneris, pilulas de fimo ipsius impares numero tritas cum vino vetere dysenterico dabis bibendas, Marcell. Lep. stercoris pilulas septem tere, & cum dulci vino colico per triduum da bibendum, Marcellus. Fimum leporis cum melle decoctum, & quotidie fabæ magnitudine sumptum, rupta intestina sarcire mirè traditur, ita vt deploratos sanauerit, Plinius: Vide etiam supra inter remedia ex pilis. Pessus quo Asclepiades in nobilibus fœminis vtebatur vt conciperent, Myrrhæ drachmas quatuor, iridis, fimi leporis, singulorum drachmas duas, cum aqua collyria conficito & supponito, vbi menses desierint, postea cum viro concumbant, Aëtius 16. 34. Stercus leporis positum super mulierem quæ nunquam peperit, nunquam pariet quandiu tenuerit: (si ligetur super mulierem, non concipiet quandiu tenuerit, Rasis) Et si modicum eius vuluę imposuerit, desiccat (remouet ab ea, Rasis) menstruum sanguinem, & matricem vehementer exiccat, Albertus & Rasis. Raphael medicus Lucarni, mulieri non habenti lac pręscripsit hoc remedium: R. Crystalli, synapis albi, stercoris muris vel leporis: bibat e iure caulium vel fœniculi.

H.

a. L. Aelius putabat ab eo dictum leporem à celeritudine, quòd leuipes esset. Ego arbitror à Græco vocabulo antiquo, quod eum Aeoles Bœotij leporem appellant, Varro 3. de re rust. In opere verò de lingua Latina: Lepus, inquit, quòd à Siculis quidam Græci dicunt λέποριν: à Roma quod orti Siculi, vt Annales nostri veteres dicunt, fortasse hinc illud tulerunt, & hic reliquerunt id nomen. Lepus à pedum leuitate nomen habet. quoniam ambulans non sentitur, Sipontinus: Isidorus quidem idem etymon facit, sed leuitatem pedum ad celeritatem refert: non vt Sipontinus videtur ad sonum, quòd mollissimè incedens propter vestigia pilosa non audiatur. Λαγὸς oxytonum, cum omicro in vltima, vox Ionica vt Athenæus dicere videtur: ait autem Eustathius quoq; hanc huius vocis inflexionem reperiri, nempe λαγῶ, ῷ &c. Eadem vox paroxytona proprium viri nomen est, vt Ptolemæus Lagus: sic & ἀργὸς, translato in primam accentu proprium fit, Varinus & Cyrillus. Apud Homerum λαγωὸς legitur propter metrum, Varinus: etsi alibi communem hanc vocem esse scribat. Λαγὼς, τοῦ λαγὼ, τῷ λαγῷ, Attica sunt. Λαγῷ, οἱ, Pausanias. Λαγὼς (per omega) lepus est terrestris: per omicron verò, marinus & fluuiatilis, Hesychius & Varinus. Τὸν λαγὼν in accusandi causa cum ν. & acuto in vltima (vt Tryphon obseruauit) Aristophanes protulit, Xenophon autē in Cynegetico τὸν λαγῶ, vltima circunflexa & sine ν. Vulgò verò iam, inquit, λαγὸν dicimus vt ναὸν, pro quo Attici λαγὼν, vt νεών. Cæterum eodem declinandi modo quo λαγὸν dicimus, λαγοὶ apud Sophoclē in recto plurali legitur: eo verò quo λαγὼν per ω. rectus pluralis λαγῷ est apud Eupolin. Sunt qui in his vocabulis vltimam sine ratione circunflectant, cum acuenda sit, tum in cōmunibus vt ναὸς, καλὸς, tum in Atticis vt νεὼς, καλῶς. Quanquam verò λαγὸς Ionicum, λαγὼς Atticum sit, tamen illud quoq; apud Atticos reperitur: vt λαγοὶ (quod iam diximus) apud Sophoclem. Cæterum in voce λαγωὸς, vel omega abundat, vt Ionica sit: vel omicron, vt Attica. Hæc

Athenæus. Ex eodem etiam Varinus reperit, sed paulò aliter. λαγωὸς, inquit, ut κηλωὸς, & similia, &c. aiunt autem λαγῶς disyllabum cum o. producto Ionicum esse: alij verò lagòs cum o. breui. & à λάω, quod est video, deriuant: dormiunt autem, ut supra diximus, apertis oculis lepores. Λα particula augendi vim habet: ὧς Dorice pro ὦς aurem significat: ut à magnitudine aurium nomen sit factum. Varinus & Cælius. Accedat & nostra coniectura, λάγνος, λαγνεία, & λάγνης, libidinosum significant: talis autem vel maximè lepus est: & forsitan eam magis ob causam Amoribus consecratur, quàm etymologiæ ratione, quam in b. adferemus. Quidam in Lexico Græcolatino λαγωὸν ineptissimè erinaceum interpretatur: nescio qua occasione, nisi quod Hieronymus pro schaphan Hebraica voce alibi chœrogylium, alibi lepusculum, alibi herinaceum ponit. Dasypodem pro lepore passim dicunt, Aristoteles & alij: Cratinus etiam, ut Pollux ait, propter pedes eius hirsutos. Λαγωὸς, πτὼξ, & dasypus, communia leporis nomina sunt, Varinus. Ptox lepus à stupore atq; metu dicitur. Formidine præcellit hoc animal: facile nanq; temereq; terretur ac compauescit (ἀναπτοεῖται) unde & ptox vocatur: nam πτώσσειν formidare est, Cælius ex Polluce. Eodem vocabulo alia quoq; animalia quædam veniunt, & ipsa timida, nempe cerui, hinnuli, & dorcades, Hesychius & Varinus. Πτὼξ, λαγωὸς, ἀπὸ τοῦ καταπεπτηχέναι, ἢ πτωκὸν, Hesychius. Πτὼξ, πτακὶς, πτὼξ, δειλὸς, Idem. Et rursus, Πτακὶς, ἢ πτακιδες, (malim πτάκες paroxytonum: & πτάκιδες proparoxytonum à recto paroxytono) δειλοί, ἐπτηχότες. Est sanè ptox epitheton potius, ut infra dicetur, quàm substantiuum: vsurpatur tamen pro substantiuo per antonomasiam, ut & δερκευνὴς apud Nicandrum: sic autem cognominatur, quòd oculis patentibus somnum capiat. Ταχῖναι, lepus & ceruus, Hesychius & Varinus. Ταχινὸς celer est: eximia autem vtriúsq; celeritas. Ταχίνας nomen pro lepore Lacedæmonijs vsitatum: qui etiam λαγίδιον pro lepusculo veluti patronymica voce proferunt, Varinus. Λαγοὶ, lepores, Varinus. Λαγοὶ, (oxytonum,) λάγοι, apud Isauros, Idem & Hesychius: videndū autem ne λαγωοὶ vel λαγοὶ dictio fortassis pro λάγοι deprauata sit, aut è diuerso. Cretenses, lepores κεκῆνας vocant. Hesychius & Varinus. Στρωπὸς, lepus, Iidem. Λαγοὶ, macilentus, pallidus: & λαγίας (forte λερίας: quid si lepus ex insula Lero significetur? illic enim vno tantum inuecto multiplicati sunt, ut in Lepore sydere mox dicam) vocant canes extenuatos & glabros: vel paruum leporem, Hesychius & Varinus. Trochum animal, cuius Aristoteles cum hyæna meminit, Albertus ineptissimè leporem interpretatur, quod is quoq; à multis mas & fœmina credatur, & alternis mensibus nunc incubus nunc succubus: atqui trochus non lepus est, sed piscis, nominatus à Plinio libro 9. Niphus.

Epitheta. Auritos lepores non Maro (1 Georg.) primus vsurpat, sed Afranium sequitur: qui in prologo ex persona Priapi ait: Nam quod vulgò prædicant aurito me parente natum, non ita est. Macrob. 6. 5. Fidentes pedibus lepores, Mantuanus. Leuipes, Cicero in Arato. Pauidus, Horat. in Epodo, & Samonicus. Nunc leporem pronum catulo sectare sagaci, Ouid. 1. de remed. Solicitus, Idem 5. Fast. Aut leporis tepidi (aliâs timidi) diluta coagula trade, Samonic. Sunt & alia apud Textorem commemorata, nempe, Fœcundus, fugax, furax (quod non placet:) excornis, callidus, paruus, paruulus, pauens, meticulosus, tremebundus, tener, sagax, rapidus, vagiens, vagus, velox, velocipes, volucripes, villosus. Πτῶκας ἀειδρομέων θηρῶν ἐριδμαίνοντα, Oppian. Λασιώτας, Idem. Δειμαλέος πτὼξ, Idem. ὀλιγοδερκέων τε λαγωῶν, Idem. Ἠνεμόεντος λαγωοῦ, Nicander. Δερκευνὴς Nicandro, ut paulò ante dixi, in Alexipharmacis: cuius verba apud Suidam corruptissima sic restitues: Εὖτ' ἂν τὸν ἐλαφρὸν ἀπ' ἀγρῶν χεῖρι συναγρεύσας θέρμην: Ποσσὶν ἀπὸ σκίνακος (Suid. habet σκύλακος: textus Nicandri & scholia σκίνακος) δερκευνέος, &c. inter remedia aduersus aconitum: Scholia interpretantur, ἢ σκιρτητικοῦ λαγωοῦ, ἢ ἐν τῷ κοιμᾶσθαι βλέποντος. Πτῶκας τε λαγωὸς, poeta quidam. Homerus forte: nam idem alicubi πτώκα λαγωὸν dixit. Ταχινος, in epigrammate. Τὸν ταχύπουν ἐνὶ παῖδα συνηρπάσθη πτῶκα λαγὼν ἀπὸ στέρνων καὶ παντα λαγωόν, Suidas ex epigrammate. Ὠκυπόδης, in epigram.

Lepus sine auribus est genus vinculi, tum fronti tum partibus inter frontem verticemq; sitis, accommodatum: Auritus verò lepus est genus aliud vinculi quo gladiatores plurimum vtebantur ad capitis ornamentum, Galen. lib. de Fascijs cap. 25. & 30. Leporinum, quod ex lepore est. Leporinus cinis, Plin. Leporinum lac, Varro. A lepore deriuatur lepor, vnde lepidus. Sipontin. Ipse quidem lepus animal est perquàm lepidum & amabile, nec immeritò Amoribus sacrum. Leporis cibo lepidos & formosos fieri homines in F. diximus. Λαγῷος, leporinus, Etymologus: hinc κρέα λαγῷα apud Athenæum: sed codices impressi λαγῷα habent: ego vel λαγῷα legerim, vel ut Varinus & Hesychius habent λαγώεια, (quam vocem per iôta etiam solum in penultima scriptam reperi: sed λαγῷα magis probârim, propter analogiam & authorum testimonia, quæ in F. recitaui. Λάγειον ὀψάριον, τὸ τοῦ λαγωοῦ, Suidas & Varinus. Πολυλαγὼς τόπος, locus qui habet multos lepores, Eustathius. Tempore belli ciuilis inter Augustum Antoniumq; Cornificius poëta à militibus destitutus interijt, quos sæpe fugientes galeatos lepores appellârat, Cæl. Rhegienses vulgò lepores dicti sunt, vtpote pauidi & formidolosi, Eras. in prouer. Lepus pro carnibus. Lepus inter sydera nominatur in sphæra Procli. Noscitatur etiam in cœlo leporis sydus, sub quo qui nati fuerint, tanta erunt corporis leuitate, ut quum currere cœperint, velocitate sua agitati aues superare videantur, inquit Firm. Hunc locum si Mars respexerit, stadiodromos facit: si vero Luna cum Marte, pyctomacharios, id est pugiles, Cæl. De hoc sydere Higinus. Lepus (inquit) dicitur Orionis canem fugere venantis: nam cum ut oportebat, eum venatorem finxissent, voluerunt etiam hoc significare aliqua de causa. Itaq; leporē ad pedes eius fugientē finxerunt: quem nonnulli à Mercurio constitutum dixerunt, eiq; datum esse præter cætera genera quadrupedū, ut alios pareret, alios haberet in ventre. Qui autē ab hac causa dissentiunt, negant Orionem tam nobilem & tam magnum venatorem (de quo & ante in Scorpionis signo diximus) oportere fingi leporem venari: Callimachum quoq; accusari, quod cum Dianæ scriberet laudes, eam leporum sanguine gaudere, & eos venari dixisset. Itaque Oriona cum tauro decertantem fecerunt: leporis autem hanc historiam memoriæ prodiderunt. Apud antiquos in insula Lero (Lerus vel Leria Straboni, insula est Icarij maris) nullum leporem fuisse: sed ex eorum ciuitate adolescentium quendam studio generis inductum, ab exteris finibus leporem fœminam prægnantem attulisse, & ad eius partum diligentissimè ministrasse. Itaq; cum peperisset, compluribus eius ciuitatis studium incidisse, & partim pretio, partim beneficio mercatos, omnes lepores alere cœpisse. Itaq; non longo interuallo tantam multitudinem leporum procreatam, ut tota insula ab his occupata diceretur: quibus cum ab hominibus nihil daretur, in semina eorum impetu facto omnia comederunt. Quo facto incolæ calamitate affecti, cum fame forent oppressi, communi consilio totius ciuitatis vix deniq; eos ex insula abegisse dicuntur. Itaq; (deos) postea leporis figuram in astris constituisse, ut homines meminissent nil esse tam exoptandum in vita, quin ex eo plus doloris quàm lætitiæ capere posterius cogerentur, Hactenus Higinus. Similes leporum in Carpatho & Astypalæa insulis multiplicatorum historias supra in c. retuli. Anaxilas Rheginus, ut scribit Aristoteles, cum lepores in Siciliam inuexisset,

quæ illis antehac caruerat, & eodem tempore Olympicam victoriam apene, id est mulis ad bigam iunctis, retulisset, apene & lepore numisma Rheginorum signauit, Pollux.

Herba leporina, id est satyrion, Syluaticus. Testiculum leporis aliqui numerant inter species satyrij vel orcheos, Monachi in Mesue. Lepori coagulum fit, quoniam herbam succi lactei pascitur: talis enim humor lac in ventriculo infantium (ἐμβρύοις) stringit facitq; colostrum, Aristot. Hæc est nimirum quam Apuleius lactucam leporinam vocat, ca. 114. Nascitur, inquit, locis sabulosis. Lepus cum æstate à nimio deficit æstu, hac herba remediatur, ideo lactuca leporina dicitur. Hæc supposita sub puluino febricitantis, eo nesciente, remediabitur. Pilos oculis obstantes summè relegat (religat potius cum Ruellio: ἀνακολλᾷ, reglutinat palpebrarum pilos, Diosc. de chondrilla:) palpebrarum pilos inordinatissimos pro gummi efficacissimè regit. Plin. Hæc Apulei. Hamelbergius syluestris lactucæ speciem esse conijcit, eam nimirũ quam Itali casam, id est domum, leporis vocant. Sonchum (inquit Ruel.) Dioscorides cicerbitam à Romanis dici prodidit, quod nomen adhuc hodie in Hetruria seruatur. Veneti lactucinos, Galli lacterones appellant: herbarij nonnulli leporis palatium, quod hoc animal vt ab æstu vindicetur, & caloris propulset incommoda, soleat sub ramis eius decumbere & sæpenumero stabulari. Hæc eadẽ forsitan est quę ab Apuleio lactuca leporina nominatur, &c. quamuis pilos qui obstãt oculis, hac inquiat religari: quę à Diosc. & Plinio de chondrilla traduntur, Hæc Ruel. Et rursus alibi, Arthriticę, inquit, apud recentiores duo sunt genera: Vnum flore luteolo, odorato, verno, vulgus primulam veris appellat: alterum, palatiũ leporis vocant, quod subinde lepores sub eius vmbra lateant, cubitali altitudine, folijs fœniculi, baccis puniceis, radice numerosa crassaq; : Mihi quidem alterum hoc genus ignotũ est, ne ab ipso quidem, vt conijcio, Ruellio cognitum. Quærendum autẽ an sit aliquod asparagi vel corrudæ genus. Tragus Tomo 1. ca. 88 herbam Germanicè dictam *hasenlattich* vel *hasenstrauch*, simi[l]ẽ esse docet hieracio minori (quod & dentẽ leonis aliqui vocant, nostri *pfaffenrörle*) sed per omnia minorem, cauliculis tenuibus, læuibus, floribus luteis, locis cultis & inter fruges ferè prouenientem: & eandem lactucam leporinam Apuleij esse conijcit. Dioscorides quidem nullum lactucæ syluestris genus, vt sunt sonchi, hieracia, chondrillæ, in sabulosis nasci scribit, sed neq; alij veterum quod sciam, vt lactucam suam Apuleius forte in sabulosis nasci non verè scripserit. Sed quoniam chondrillæ mentio incidit, obiter detegendus est Plinij error: libro 26. c. 8. aluum, inquit, sistit & chondris, siue pseudodictamnum. Hoc Dioscorides chondrillæ attribuit, non chondridi aut pseudodictamno: quamuis enim Plinius 25. 8. sic scribat, Pseudodictamnum multis in terris nascitur, à quibusdam chondris vocatum: tamen certum est pseudodictamnum vires habere dictamni, eamq; pulegij, cui mouendi potius quàm sistendi aluum medici facultatem tribuunt: dorcis quidem vel dorcidium inter dictamni nomenclaturas est, non chondris. Lageos vua, quæ Latinè leporaria dicitur, Verg. 2. Georg. Et passo Psythia vtilior, tenuisq; lageos. Seruius apud Macrobium quoq; lageam inter vuarum genera numerat. Hac plurimum delectari lepores putant. Amant quidem vuas in cibo lepores, & genus quoddam ex vuis albis prædulce & & maculis quibusdam cum maturuit ex fusco ruffis insigne, leporum vrina aspersum vinitorum apud nos vulgus dictitat. Dixit Vergilius (vuas) Thasias & Mareotidas & lageas, compluresq; externas, quæ non reperiuntur in Italia, Plinius 14. 3. Idem Lagarina vina nominat, quæ in Italia nascantur non procul Grumento, 14. 6. Præter centunculum, quam Græci clematidem vocant, rostratis folijs, ad similitudinem capitis penularum iacentẽ in aruis, quæ aluum & sanguinem sistit, &c. secundis etiam efficax mulierum: habent & alias clematidas Græci: vnam, quam aliqui echiten vocant, alij laginen, nonnulli tenuem (minorem: λεπτὸν Græci simpliciter pro micron, vt in centaurio) scammoniam: ea pedales, foliosos, non dissimiles scammoniæ ramos habet, nisi quòd nigriora minoraq; sunt folia. Inuenitur in vineis aruisq;. Estur vt olus cum oleo ac sale, aluum ciet: eadem à dysentericis cum lini semine in vino austero sorbetur: folia in cibis lactis vbertatem faciunt, phthisicos iuuant cum melle, infantibus illita capillum alunt, Venerem stimulant, &c. Hæc Plinius 24 15. Idem 22 22. Lasine (iasione, vt Hermol. restituit) olus syluestre habetur, in terra repens, cum lacte multo, florem fert candidum, concilium vocant: commendatur ad stimulandos coitus: cruda ex aceto in cibo sumpta, mulieribus lactis vbertatem præstat. Salutaris est phthisin sentientibus. Infantium capiti illita nutrit capillum, tenacioremq; eius cutem efficit. Hic Hermolaus, Quidam, inquit, lasinen corruptum esse nescientes Plinium culpant, quasi hanc ipsam herbam 24. libro (ca. 15) repetisset inutiliter, laginem vocando, non lasinem. Sed cum longè alia sit hæc ab illa: nec ea vocabuli sit affinitas quam putabant, modestiæ suæ parum consulent, nisi recantauerint. Hæc Hermol. in defendendo quidem Plinio nimius. Quis enim non eandem esse videat, vbi præter nomen, vnica litera variante, etiã vires conueniunt? quatuor enim remedia quę hic iasionę siue lasinæ, rursus omnia l. 24. laginæ attribuit, nec obstat quod plura adscribit Et nomina ita sunt vicina, vt alterum ab altero corruptum appareat. Vtrunq; etiam olus syluestre facit. Iam si iasione ea est, vt Ruel. suspicatur, & mihi certe omnino videtur, quam Galli vulgò liseronem vel liserotam appellant; aliqui campanellam vel volubilem minorem, nostri *kleingloggenblumen*: prorsus ei conueniunt tum illa quæ Plinius de lasine vel iasione scribit, tum quæ de lagine. Folia .n. ei rostrata, siue in triangulum acuminata in aruis iacent, eademq; trianguli figura caput penulæ siue cuculli cappæ, Hispanicæ, vt hodie loquuntur, speciem referunt. Sunt & scammoniæ similia planè folia, vt Monspessuli mihi demonstrata sunt: eadem & maioris volubilis, quam Plinius conuoluolum vocat: & Democritus, vt conijcio, malacocissum, nostri *zaungloggen*, id est sępium campanas. Sed audiamus Ruellium: Iasione, inquit, Theophrasto, olus est syluestre, copioso lacte succulentum, flore candido, & in hoc nobili, quòd singulari folio constet, sed ita implicato vt plura videantur, floris margine in angulos exeũte. Plinius olus esse syluestre tradit, &c. Cæterum idem de folio herbæ loquitur, cum inquit, (21. 17.) Folium vnum habet, sed ita implicatum vt plura videantur: quod Theophrastus de folio floris scribit. Flos conceptaculo auersa parte non indiget, sed postrema eius exeunt in angulos, qualis ferè oleagineus aspicitur. Porrò non multum ab ea dissidere putatur, quam Galli liseronẽ appellant, nomine etiam adludente: serpit .n. humi ramulis lacte prægnantibus, &c. Hęc ille. Eadẽ forte est quę in opere Theophrasti de causis plantarũ ἀσίνη, vitiato fortassis codice, nominatur: nisi quis asinen potius quã iasionẽ legere velit: & sanè vetus lectio Plinij, apud quẽ duobus in locis lasine legitur, (nam Hermolaus primũ pro illis iasionẽ posuit) & in tertio, vt recitaui lagine, propius ferè ad ἄσινην quàm ἰασιώνην accedit: conijcio autem eandẽ esse, quoniam nihil aliud de asine scribit, quàm proximè nascentia cauliculis suis amplecti. Quærunt, inquit, cui innitantur, hedera, smilax, cucumis: & inter minora serpyllũ & asine, nec alibi eius, quod sciam, meminit. Gaza volucrũ vertit, quod vt non improbo, ita clymenũ quoq; Theophrasti (quod Dioscoridis periclymenũ est, vt supra dixi) similiter volucrũ ab eo alijs in locis transferri displicet: oportebat .n. diuersis rebus diuersa imponi nomina, neq; confundi lectores. Cęterũ ex iam recitato Theophrasti loco asines historię hoc etiam nobis

accessit, vt de magnitudine eius constet: nempe quod non maioribus ex amplexicaulium genere, sed minoribus adnumerari debeat. Eodem ex loco emendabimus etiam corrupta verba li. 7. c. 8. historiæ plantarū Theophrasti: vbi idem argumentum tractat de plantis quæ circumuoluuntur, his verbis: Sunt quæ aliens caulibus innitantur, & si desint, humi repant, καθάπερ ἡ πετίνη (aliàs πτηνὴ, in indice vocabulorum Theophrasti ex translatione Gazæ) καὶ ἡ πελεκῖνη, lego καθάπερ ἡ ἀπαρίνη καὶ ἡ ἀπάρινη, nec moror quod Gaza transtulit, petinā & lappam. Quoniam petinæ nomen corruptū esse inde apparet, quod nec alius quisquā, nec Theophrastus alibi eius meminit. Παρίνη verò etsi quis defendat pro ἀπαρίνη dici potuisse, vt σταφὶς & ἀσταφὶς, σταχυς & ἄσταχυς, &c. eadem significatione dicuntur: non videtur tamen ita legendū, quoniam non propriè amplexicaulis hæc herba est, sed propter infirmitatē caulium, fulciri indiget: ἀπάρινην verò amplexicaulem esse ipse Theoph. docet & alibi ἀπαρίνην alpha initiali semper expresso, cum lappā significat apud eundē legimus, vt ibi lappam lenti ceu propriam noxam innasci scribit. Eadem proculdubio fuerit helxine cognomento cissampelos, folijs hederæ minorib: ramulis exilibus, quibus complectitur quodcunq; contigerit adminiculū: nascitur in sepibus, vinetis & segetibus: foliorum succus potu deijcit aluū: vt in quibusdam Dioscoridis codicibus legitur. Galenus & Aegineta nihil q̄ discutiendi vim ei attribuunt. Serapio ex Dios. c. 41. hederā facit volubilem maiorē: hanc vero minorē, acsin appellans, ab helxine detorta voce: & mox alterā minorem volubilem, nempe elatinen quam athin vocat. Apud Dios. inter periclymeni nomenclaturas legitur axine maior, quasi & altera minor axine vel potius asine sit, illa nempe qua de agimus. Lagine igitur herba apud Plinium nihil cum lepore cōmune habet, & melius asine quam vel lagine vel iasione nominabit. Quamobrē iterum errat Hermolaus corollario in Dios. 650. scribens, ꝓ alliue corruptè in Theophrasto legitur aline, vbi Theodorus volucrū interpretatur, arbores amplexu hederę modo strangulantē: sed ne hoc quidē rectè citat. Cuminum leporis, limonium, inter nomenclaturas apud Dios. Lagopus, inquit Ruel. alijs leporis cuminū, nascitur in segetibus, & quasi pes leporis dicitur. Sanè & similis est ei aspectu: proinde nō probauerim eorū sententiam, qui caryophyllatā vulgò dictam reentur, in opacis montanis nasci solitā, non in segetibus vt lagopus. Genus potius est humilis trifolij, in segetib. & aruis enati, quod vulgus trinitatē vocat. Hippocrates lagopyron nominat, quasi leporis triticū intelligas, furfuribus cum inaruit simillimū, folio paruo quasi oleagineo, longiore tantū (hoc nostro humili trifolio nō conuenit) cruentis vulneribus imponens. Hanc Galenus leporinā inquit herbā esse. Hęc Ruel. transcripsit autem ad verbū ex corollario Barbari in Dios. 627. Λαγώπυρος, ἡ λαγωὰ τῇ χαλυμβίῃ βοτάνη, Galen. in Glossis Hippoc. Dioſc. lagopodē non in segetibus vt Plin. sed hortorum areis nasci scribit: vtraq; quidem loca coli & & stercorari solent. Apuleius verò c. 61. Pedem leporis, inquit, Gręci lagopū, Romani vocant herbā benedictā, leporinū pedem. Nomen ei à similitudine pedis leporini. Nascitur in pratis: astringit ventrē, &c. Videtur autem ex Græcis πρασιὰς, id est hortorum areas, ineptè ꝓ pratis interpretatus, alliciente vocabulorū affinitate. Et quia à Romanis benedictā vocari meminit, inde nimirū decepti sunt quidam, vt eandē esse putarēt, quæ hodie vulgò eo nomine, & alio caryophyllata vocatur: quæ leporinū pedē non panicula villosa vt genus trifolij proximè dicti, sed folio in tres ceu digitos diuiso repræsentat. Caryophyllata, pes leporis, sanamunda, Syluat. Sed hac in re periculum non est: quando & veterū lagopus ferè non aliunde cōmendatur quam ꝙ ventrem sistat: ad quod prestandū benedicta etiam nostra non fuerit ignaua. Lagopodem humilis trifolij genus describit Fuchs. To. 1. c. 188. Germanis, inquit, nominatur *hasenfuss, oder katzenklee oder kätzle*: & Trag. To. 2 c. 3. inter trifolij siue meliloti, vt ipse vocat, genera, similiter appellans *katzenklee* vel *hasenpfötlin*: & eodē in cap. genus quoddam meliloti paruum & inodorū (nostrates vocant *gelbe tubenkröpfle*) Germanis nominari scribit *hasenklee* & *hasenfuss*, à nonnullis *hasenpfötlin*, id est leporinum trifolium, & pedem leporis. Idem Tragus scribit hieraciū minus (dentē leonis vocant, nostri *pfaffenrörle*) recentiorib. quibusdā lagopoda videri, ꝙ equidem non probo. Et rursus To. 1 c. 109. herbam gnaphalio vel stichadi citrinę dictæ similē, candidam in sic[...]is & apricis collibus nascentē, florum corymbis mollibus, candidis, vel purpureis, aut vtroq; colore mixtis, viuacissimis, etiam in suspensa herba, &c. similiter Germanicè nuncupant *ketzlin*, vel *hasenpfötlin*, id est leporis pedem, & *rhürkraut*, quod aluum sistat: hanc ego sanè propter foliorū cum olea similitudinē Hippocratis lagopyron puto: non autem lagopodem Dioscoridis, quę inter segetes & cultis tantum locis nascitur, illa minimè: quod ad vim aluum sistendi, & simpliciter siccandi, vtra vtaris non refert. Diptamum, id est leporis auricula, Syluaticus. Circa montem Pessulanum auriculam leporis vocant herbam quandam annuam (aliqui elaphaboscon putant) caule ramoso, floribus luteis per vmbellas, folijs omnino cum recens prodeunt auriculas imitantibus, tricostalibus, & instar minoris plantaginis (si bene memini) neruosis, radice candida, simplici, vt apiorum genus. Huius folia pota ad calculos commendant. Fungorum quoddā genus quercubus innascens, Germanicè quidam à figura *hasenrörle*, id est auriculas leporum nominant. Tragus tertij Tomi de plantis c. 1. Malua syluestris duplex est: maiorem in quibusdā Germaniæ locis equinam, minorē leporinā cognominant, *hasenpapel*, Tragus. Idem To. 2. c. 35. inter fœni vel graminis genera vnū recenset, quod *hasenbrot*, id est leporinum panē appellat, & alio nomine *zydern*, à tremore vt conijcio: nam flores eius specie singuli rotunda (vnde lep. panis forte nomen) per spicas digesti, pediculis hęrēt exilissimis, vnde fit vt semper moueant ac tremant: aliqui *hasenrörlin*, id est auriculā leporis vocitant.

Alpibus peculiaris est pręcipuo sapore lagopus auis: pedes leporino villo ei nomē hoc dedere, cætero candidæ, columbarū magnitudine. Est & alia nomine eodē à coturnicibus magnitudine tantū differens, croceo tinctu cibis gratissima. Plin. Nos lagopodē alpinā auem à colore perdicē candidā vocamus, vel gallinam niuis *schneehun, wyssrübhun*, & alterū eius genus, plumis fuscis & candidis distinctū, saxatilē gallinam, *steinhun*. Si meus aurita gaudet lagopode Flaccus. Martial. l. 7. Λαγωΐνης, auis quędam. Hesy. & Varin. Lagois, auis quæ leporinas habet carnes, vel piscis genus mari Italo ignotū, Acrō. Nec scarus aut poterit peregrina iuuare lagois, Horat. 2. Serm. Auis quam Galli & Itali francolinā vocitant, delicatissima omniū, Germanus est *ein haselhun*, quasi gallinam leporinā dicas sed hęc eruditis plerisq; attagen esse videt. Λαγωβήρας, genus aquilæ, Hesych. Melænaëton, id est pullam aquilā, Aristot. λαγωφόνον, id est leporariam appellat, Hermol. Vulturem aliqui Germanicè vocant *hasengeir*, hoc est vulturē leporarium: alij *asgeir*, ꝙ cadauerib. puto vescatur. Lepus marinus, massa quædam informis, *ein seehass*. Est & alius huius nominis, de quo Aelian. Magni maris lepus ex parte ad terreni similitudinē accedit, pręter pilos, quos spinosos & erectos habet, &c. Nec scarus aut poterit peregrina iuuare lagois, Hor. Ser. 2. 2. vbi Acron, Lagois aut (non aut, sed auis legendū videt) carnē leporis habere perhibetur, aut est genus piscis quod in mari Italo non inuenitur. Λαγωὸς ὁ χερσαῖος, λαγὼς δὲ ὁ θαλάσσιος, καὶ ποτάμιος, Hesych. & Varin. ego fluuiatilē leporē nec noui nec legere memini. Lepus piscis ex lacertorum genere, Plin. l. 32. (prope finem) vt quidam in suis dictionarijs citant, sed omnino falluntur: decepit eos verbum substantiuum sunt, quod expungendum Hermolaus monet: omnino sanè lepus marinus nihil commune lacertis habet, vt & alij ibidem nominati.

Lepus,

Lepos, saltatoris nomen Horatio 2.6. Serm. vt Acron scribit. Lagus, Λάγος, paroxyt. pater Ptolemæi successoris Alexandri. Nobilitas Pharij proles clarissima Lagi, Lucanus 10. Λαγισκα meretrix, Athenæo.

Delus insula, Lagia olim dicta est, Plinius 4. 12. Stephanus Græcus, vt Hermolaus obseruauit, non Lagiam, sed Pelasgiam habet: Solinus tamen Lagiam à venatione, quasi leporariam. Lagusa, Λάγουσα, insula circa Cretam: gentile Lagusæus vel Lagusius, Stephanus. Lagusa (inquit Hermol. in Plin. 5.31.) vagum nomen est, à venatu dicta leporum: sic autem eo in capite legendum censet, vbi vetus lectio erat Lacula. Et mox in eodem capite, Lagussæ, (inquit) insulę sunt ante Troada. Lagoum amnem prope Caucasum ex montib. Catheis defluere aiunt, Plin. 6 7.

b. Leporis pili mollitie sua plumas auium æmulantur: vt Plinius non ineleganter de hoc animante scripserit, Aliud educat, aliud in vtero pilis vestitũ, aliud implume. Marcellus empiricus lanam lep. pro pilis dixit: & alicubi subuentrile leporis, quasi Græcam vocem hypogastrion de industria imitans. Ἰδοὺ δὴ κέρκον λαγώ, Aristophanes: hoc est, Ecce leporis caudam accipe, Cælius. Vena leporis, est vena in extremo naso: quam si digito premas, venam deprehendes, Syluaticus. Germani proprijs quibusdam de lepore vocabulis vtuntur: Pellem vocant, *ein balg. vnd nit ein haut*: pedes, *löuff oder bickel, vnd nit füß*: poplitum ossicula singula in vtrisque, *sprüng*.

c. Ὁ λαγωὸς τὰς ἀμπέλους καμπτει τε λαχανεῦθεν Rustica in epistola Simocati. Εἶδον ἐγὼ τὸν ἄλλοτε καθήμενον ἐγγὺς ἐγὼ τῆς... λαχνήεις... πολὺν βότρυν ἀμελγόμενον, Suidas ex Epigrammate. In exercitu Xerxis, quem aduersus Græciam sibi contraxerat, equę partu leporem editum palam est: quo genere monstri significatus est rerum euentus, vt docet Valerius 1. 6. Idem prodigium in Equo H. c. ex Herodoti septimo retuli. Equa trimestri tantum prægnans, leporem peperit: lepus editus continuò humana voce locutus est, & matrem dentibus suffocauit. Ad hæc dum sanguinem maternum pro lacte sugeret, visæ sunt propalàm eius tergo plumæ longiusculæ innasci in alatum morem: quibus innatis, altiori, quàm soleant homines, voce hæc protulit: Fundite iam lachrymas & suspiria miseri mortales, ego hinc abeo. His dictis statim euolauit. O rem nulli credendam, sed vero ipso veriorẽ. Tabelliones publici septem numero huic ostento affuerunt, qui documenta sumpsere, testibus idoneis euocatis, Antonius Baucius in epistola scripta ex Galliæ oppido, quod diui Marcellini vocant, ad Petrum Toletum Lugdunensem medicũ, anno Salutis 1537. mense Decembri: legitur autem inter Tragicas narrationes Gilberti Cognati, cum eiusdem Toleti responso, vbi is hoc prodigium pro suo iudicio declarans. Venient, inquit, profectò dies (nisi Dei æterni benignitate defendamur) in quibus nati se parentibus obsequium præstare putent, si ad necem eos perducant: imò ægrè ferent, quod tunc nati, vt talia sentirent: & se adulterinos, perinde ac fuit lepus ab equa, illo tempore decoctos & malè adultos dicent, Hęc illi.

d. Lepus animal omnium pauidissimum est: vnde nostri hominem timore perculsum dicunt *erhaset*, id est leporis more affectum.

e. Qualis vbi aut leporem, aut candenti corpore cycnum Sustulit alta petens pedibus Iouis armiger vncis, Vergil. 9. Aene. Anthologij Græci 1. 40. extat epigramma Antiphili Byzantij in polypum à Phædone piscatore in mari arreptum, & ne manus ei circis implicaret proiectum in proximi littoris fruticetum, vbi forte in leporem inciderit, eumq; suis brachijs implicatum retinuerit: Et rursus aliud Isidori Aegeotæ, qui piscatorem illum Gymnichum vocat, & polypum ab eo mari redditum scribit, quod leporem veluti pro se redimendo retinuisset. Leguntur Martialis epigrammata quinque lib. 1 de lepore perlusum transeunte per os mansueti leonis, ex quibus vnum recitaui in Leone H. d. sed hoc etiam in loco aliud eiusdem adferam:

Non facit ad sæuos ceruix nisi prima leones. | *Quid fugis hos dentes ambitiose lepus?*
Scilicet à magnis ad te descendere tauris, | *Et quæ non cernunt frangere colla velint.*
Desperanda tibi est ingentis gloria fati, | *Non potes hoc tenuis præda sub hoste mori.*

Et canibus leporem, canibus venabere damas, Vergil. 3. Georg. Auritosq; sequi lepores, Idem 1. Geor. Nunc leporem pronum catulo sectare sagaci, Ouidius 1. de remed. Leporem venator vt alta. In niue sectatur, Horat. Serm. 1. 2. Pauidum captare leporẽ, Idem Epod. Nos timidos lepores, imbelles figere damas Gaudemus, Gratius. Vt canis in vacuo leporem cum Gallicus aruo Vidit, & hic prædam pedibus petit, ille salutẽ, Ouid. 1. Metam. Mænalius lepori det sua terga canis, Idẽ 1. de Arte am. Exagitatus lepus, Idem 3. de arte. Parcius vtaris moneo rapiente veredo Prisce, nec in lepores tã violentus eas. Martialis: Et mox, Quid te frena iuuant temeraria? sæpius illis Prisce datum est equitem rumpere, quàm leporem. Ἀλλ' ὅτε καρχαρόδοντε δύω κύνες εἰδότε θήρης, Ἠὲ κεμάδ', ἠὲ λαγωὸν ἐπείγετον ... ἐμμενὲς αἰεὶ Χῶρον ἀν' ὑλήεντα, Homerus Iliad. decimo. Αἱ μὲν χαροποὶ ... λαγωὸς ἐλαύνουσι, ... Simocatus in epistolis. ... Varinus. Lycurgus cum ciues ex molli & dissoluto viuendi genere ad honestius moderatiusq; transferri cuperet, catulos duos ijsdem parentibus natos educauit: quorum alterum domi reliquit, & gulæ indulgere permisit: alterum rus eductum venationi assuefecit. Postea in concionẽ duxit, vbi simul & cibarijs quibusdã propositis, & lepore emisso, hic statim leporẽ secutus est, ille cibaria abliguriuit, &c. Plutarchus in Laconicis apophtheg. Per hyemen εὐάλωτος ὁ λαγωὸς, id est facilis captu est lepus, Poll. Ἀγαθαὶ ... οἱ νεανίσκοι ... κύνας. ... λαγών, ... Λάγωσ ... ἐπεὶ ... Lamprias ad Tryphen in rusticis epistolis Aeliani. Ibidem mox Tryphe Lampriæ his verbis rescribit: ... Λαμπρία ... λαγων ... Hæc Aelianus. Ὁ δὲ ἀνὴρ αὐτὸς λαγωὸς ... Xenophon. Canes cum leporem insequuntur, siquidem acciderint ipsi, gaudent dilacerare, atq; alacres sanguinem lambunt: ... λαγὼς ... ἀναλώσας εἰς τὸν δρόμον ... καταλαβόντες ...: sed caudam mouentes subsistunt, perinde quasi non carnium gratia, sed magis de victoria contenderint, Plutarchus in libro Vtra anim. &c. Vestigia leporum (inquit Theophrast. historiæ plant. 6. 19.) leuiter irrorato solo certius redolent: altius enim impressa firmiter adhærẽt, nec sublimiter vagantia delitescunt: quemadmodum cum arida humus est: neque demersa in profundum abolentur, vt cum terra limosa ob imbrem vel austrum est. Flatus enim & aquæ aduersantur perimuntque odores. Quapropter medius habitus, qui digitorum velut abstergmenta retineat. Quum euasisse retium ansas leporem signare volunt Græci, eleganti verbo dicunt ἐξελίνευσεν ὁ λαγωός, id est, lina effugit lepus: nam linon & velum indicat, atque item retia: proinde ab Asiaticis linaria plerunque dicuntur hæc, Cælius. Lepusculi timentes hoc quadrangulum dedit Diana rete, bis legitur apud Festum: Perottus legit, quadrangulum dedunt

dedunt sese in rete. I modo, venare leporem, nunc itym tenes, Plautus in Capt. Vide infra inter prouerbia. Vocabula leporũ venationi accommodata apud Germanos huiusmodi reperio: *Der hasi schreyet, faart. Garn vnd süder gericht vverden, jm gestellt. Er vvirdt von dem strick mit den hundẽ gehetzt, in das garn gehetzt: oder, vvievvol vnvvejdisch, mit dem lauffen dareyn geschreckt. Gnickt oder von den hunden ervvürgt. Zerrissen. Gestreifft vnd nit geschunden.* In leporem, qui dum canem terrestrẽ concitatius fugit, in mare deuolutus è rupe quadam, à cane marino laceratus est, extant epigrammata duo Germanici Cęsaris, & vnum Tiberij, Anthologij Græci 1.33. Est & Ausonij super eodẽ tetrastichon huiusmodi: Trinacrij quondã currentẽ in littoris ora Ante canes, leporẽ cœruleus rapuit. At lepus: In me omnis terræ pelagiq; rapina est: Forsitan & cœli, si canis astra tenet. Aquilę genus quoddam in Europæ remotissimis ad Septentrionẽ locis circa Noruegiã, detracta leporis aut vulpis pelle, in ea parit & incubat, Olaus Magnus. In Scythia auis magnitudine otidis, binos parit, in leporina pelle semper in cacuminibus ramorum suspensa, Plinius. Leporum pedibus pro scopis quidã vtuntur. Aduersus talpas: Locum prius mulso eluito, deinde bubulũ fel inijcito & leporis stercus, Galenus Eupor. 3 163. Non latrari à cane (magi nugantur) leporis fimum vel pilos tenentem, Plinius: sed verisimilius hoc amuletũ hyęnæ quàm lepori adscriberetur, cuius & lingua & pellis, & aliæ partes gestatæ hac vi pollere dicuntur, vt quæ naturalẽ quandam aduersus canes antipathiã habeat: adhab hyęna est Arabice, arnab lepus: quæ fortè nomina interpres aliquis peruertit, vt apud recentiores etiã Albertus confudit. Ad Indos sapientes, vt scribit Philostratus, adducta est mulier, quæ iam septies magna cum difficultate & periculo pepererat, (ἑπτὰ ἤδη γαστέρας δυστοκήσασα, interpres non rectè abortijsse vertit:) curata est autem hoc modo. Iusserunt sapientes maritum mulieris, cum tempus pariendi adesset, viuum leporem in sinu occultatum eò deferre vbi paritura mulier esset: inde cum aliquoties circa mulierem deambulasset (καὶ περιελθόντα αὐτὴν) repente leporem è sinu dimittere, (τὸν λαγὼ legendum:) fore enim vt vulua simul cum fœtu elaberetur, nisi leporem illico foras eijceret, Hæc ille in vita Apollonij. Videtur autem stulta hæc persuasio inde sumpta, quoniam lepus facillimè parit.

f. Lepores dipnosophistis apud Athenæum appositi: & Romæ in cœna Lentuli, cum pro flamine Martiali inauguraretur, teste Macrobio.

h. Titus Vespasianus Strozza à principio secundi Eroticôn de lepore albo, quem amicæ donauerat, fuga elapso conqueritur: Sed aliquot eius versus recitabo.

Hunc ego per virideis umbras cum matre vagantem
Ad ripam excepi Sandale amœne tuam.
Paruus erat, totoq; nitens in corpore candor
Mæandri niueas exuperabat aueis.
Paulatim positoq; metu mitescere cœpit, &c.

Meleagri epigramma vel epitaphium in leporem, qui catulus adhuc captus, & herbis enutritus, præ nimia pinguitudine mortuus erat, habetur Anthologij Græci 3.24. Leporem Gręci amoribus sacrum fabulantur, ducto argumento ex etymi ratione: quoniam illorum lingua λαγὼς dicitur ἀπὸ τοῦ λάειν: ἔρωτες autem à verbo ἐρᾶν, vtroq; visum significante, Cælius. Transtulit autem, vt apparet ex Varini verbis, quæ in dictione Πόθος leguntur huiusmodi: λαγὼς ἐρώτων ἀνάθημα, διὰ τὸ ταυτὸν τοῦ χρῆ κλῆσιν γνώσεως: λαγὼς τε γὰρ ἀπὸ τοῦ λάειν, καὶ ἔρως ἐκ τοῦ ἐρᾶν, ἅπερ τὸ βλέπειν μηνύουσι. Hæc quidem ratio Latinis etiam congrueret, vt Amoribus lepores consecrarentur, quod lepos & lepidus ab hac quadrupede dici videantur. Et ex eadem etymologia nata forte persuasio est cibo eius formosos fieri, vt in F. diximus. Sed suapte etiã natura, vt Xenophon scribit, lepus animal adeò gratiosum est, vt nemo sit, qui si eum videat dum vestigatur, dum inuenitur, dum fugit, dũ capitur, quicquid amârit non obliuiscatur: quare vel hac ratione extra etymologiam meritò sacer est amoribus. Ὁ λαγὼς με βασκαίνει τεθνηκώς, hoc est, Molesta est mihi mors leporis. Pherecrates apud Varinum in Βασκαίνει. Lagina dicta fuit Carum dea, Gyraldus. Idrias vrbs Cariæ Hecatesia prius vocabatur. Câres enim templo constructo deam Laginitin vocarunt, eò quod lepus illuc confugisset: & cum etesia, id est annua sacra illic facerent, inde nomẽ imposuêre loco, Stephanus. Lepus auersus auersionem significat, Orus in hieroglyphicis. Bœas Laconiæ vrbem conditam ferunt auspicio leporis. Nam cum incolæ quidam sedibus pulsi, locum quęrerent in quo habitarent, oraculo responsum est, fore vt Diana eis locũ habitationis demonstraret. In terrã itaq; egressis lepus occurrit, quem itineris ducem fecerunt: occultato autem ad myrtum lepore, & oppidũ ibi condunt, qua myrtus steterat, & arborẽ istam etiamnum venerantur, Pausanias. Equa leporẽ peperit, turpissimã regis Persarũ fugã significans, &c. Vide in H. e. supra. Lysandrum prodit historia (inquit Cęlius 26 29) quum à Lacedęmoniorũ ductu Corinthios defecisse, fama nunciasset, profectum copijs instructũ ad ciuitatẽ oppugnandã vbi suos timore perculsos animaduertit, ignauius segniusq; irruere ac inferre signa, leporẽ fortè transilientẽ fossam vidisse: quo argumento, fiduciæ iam plenũ milites sic hortari cœpisse: Nõ erubescitis Spartiatę huiusmodi hostes formidare, ad quorũ mœnia lepores ex otiosa inertiq; vita dormiunt? Id quod parœmiæ habere formã potest, insegnes imbellesq;, vt ad coarguendũ torporem desidiamq;, etiamnũ indormire mœnibus illorũ lepores dictitemus. Iter infortunatũ lepus occurrens facit, Φανεὶς ὁ λαγὼς δυστυχεῖς ποιεῖ τρίβους, Suidas. Erasm. hunc senariũ inter prouerbia recensens. Vulgo creditum (inquit) etiam his temporib. occursum leporis omen esse parum felix, iter ingressis. Torqueri potest ad interuentũ cuiuspiam, qui videatur incommodũ aliquod allaturus. Obseruatũ veteribus, leporis occursum in itinere ominosum quippiam, inauspicatum atq; improsperum præsagire, Cælius & Alexander ab Alexandro.

PROVERBIA.

In leporinis, hoc est in omnibus delicijs & luxu: vide supra in F Boue venari leporem, de re vehementer absurda ac præpostera, vide in Boue. Huic simile est illud inferioris Germaniæ: *Es vver ein schimpf das man ein hasen mit der trummen fenge:* Quod alij sic efferunt, *Man solt ehe ein hasen mit der trummen fangen.* Cancer leporem capit, Καρκίνος λαγωὸν αἱρεῖ, de re nequaquã verisimili dictuq; absurda (quæ fieri nullo modo possit, Suidas.) Velut si quis dicat ab indoctissimo superari doctum, Eras. Cancros lepori comparas. Καρκίνους δασύποδι συγκρίνεις, de supra modũ dissimilibus. Simile illi, Prius testudo leporẽ prçuerterit. Lepus carnes desiderat, vide supra in B. Lepus pro carnibus, Λαγὼς περὶ τῶν κρεῶν, subaudi periclitatur. In eos dicitur qui ob aliquam sui vtilitatem in discrimen vocantur: nam leporẽ non insectamur quod noceat, sed quòd pulpamentum habeat. Effertur etiam ad hunc modum, Ὁ λαγὼς περὶ τῶν κρεῶν τρέχει, id est lepus pro carnibus currit: de ijs qui magno suo periculo atq; ob id acriter decertant. Δοῦλον οὐκ ἄγω Εἰ μὴ νεναυμάχηκε τὴν περὶ τῶν κρεῶν, Charon apud Aristophanem in Ranis. Adscribit hoc loco interpres, apud Arginusam seruos non pro pecunia aut alio quouis prçmio, sed pro vita dimicare solere, (olim dimicasse, cum Athenienses necessitate coacti, seruos etiam belli socios sibi asciscerent. Est & alia lectio τὴν περὶ τῶν νεκρῶν, cuius interpretationem omitto.) Idem in Vespis, Ποιήσω δακεῖν τὴν καρδίαν, καὶ τὸν περὶ ψυχῆς δρόμον δραμεῖν. Et rursus in eadẽ fabula, Ἢ λαγὼν ἢ λαμπάδ' ἰδραμεῖς. Plutarch. in dialogo aduersus Epicurũ, Παῖ, εἶπεν, ἐγὼ γ' ... ἄσας, εἰς τὴν γαστέρα πῦ, ... ἔοικας

ἔοικας ἐναλεῖσθαι, καὶ τὸ περὶ τῶν κρεῶν ἐπάξειν, ſubaudi δρόμον. Significat autem eum Epicureos in ſummum diſcrimen adductum, quòd aduerſus voluptatis aſſertores propoſuiſſet, nec iucundè viui poſſe ſecundum Epicurum. Suſpicor alluſum (inquit Eraſmus) ad priſcas hiſtorias, quæ referunt aliquoties bellum natum inter populos ob direptas in ſacrificijs carnes. Ita Pindarus in Nemeis, Γ'να κρεῶν νιν ὑπὲρ μάχας ἔλασεν, Hactenus Eraſmus. Meminerunt prouerbij Suidas & Heſychius: & dici ſolitum aiunt, ἐπὶ τῶν διακινδυνευόντων τὰς ψυχὰς, καὶ περὶ τοῦ καρτεροῦ ἀγωνιζομένων. Λαγὼς τὴν περὶ τῶν κρεῶν τρέχει, λείπει, ὁδὸν Α'ττικῶς, Varinus. Κρέας quidem aliquando pro corpore accipitur, vt in hoc Sophoclis, τοιοῦτος ὤν, ἀρέξεις τόδε τὸ κρέως. Huc pertinet illud Homeri Iliad. χ. de Achille Hectorē perſequēte, Ε'πεὶ οὐχ ἱερήιον, οὐδὲ βοείην Α'ρνύσθην, ἅ τε ποσὶν ἀέθλια γίνεται ἀνδρῶν, Α'λλὰ περὶ ψυχῆς θέον Ε'κτορος ἱπποδάμοιο. Carpathius leporem, Ο' Καρπάθιος τὸν λαγών, dicebatur in eos qui ſibi rem noxiam acceſſerent. Hinc deductum adagium: quòd cum in Carpathiorum inſula lepores non eſſent, illi curarunt importandos (par leporum inuexerunt, Poll.) alicunde. Verum vbi eius animantis magna vis increuiſſet, vt eſt mira fœcunditas, fruges inſulæ populari cœperunt. Refert & interpretatur parœmiam Iul. Pollux lib. 5. item Ariſtoteles Rhetoricorū libro tertio, Eraſm. Meminit etiā Suidas, & Euſtathius in Dionyſium ſcribens: ac interpretantur de his qui ipſi ſibi adſciſcunt malum ἐπίσπαστον καὶ ἐπακτὸν ἔξωθεν. Archilochus ad hanc parœmiam alludens, Καρπάθιος τὸν μάρτυρα dixit, Varinus. De alijs quibuſdam inſulis, quę ſimiliter leporibus multiplicatis, vno & altero tantum primum inuecto, damnum acceperunt, dixi ſuperius in c. de Aſtypalæa: & in a. de Lero inſula, in mentione leporis ſyderis. Lepus dormiens, Λαγὼς καθεύδων: quadrat in eum, qui quod non facit, id facere ſeſe adſimulat: aut quod facit, id ſe facere diſſimulat. Qualem quidam arbitrantur fuiſſe Vlyſſis ſomnum, cum à Phæacibus in Ithacam inſulam exponeretur, authore Plutarch. Nam leporem patentibus genis dormire cum alij permulti tradunt authores, tum Plinius 11.37. (Vide ſupra in c.) Neq; perperam opinor dicetur & in timidos. Adagium à multis authoribus refertur, Eraſm. Suidas, Heſychius & Varinus interpretantur de ijs qui ſomnum ſimulent. Eſt & apud Germanos vſitatū, *Er ſchlaaft den haſen ſchlaaf.* Leporem palpebris quidem clauſis vigilare, apertis dormire, Xenophon prodit. Ad quod Græcum ſi reſpicere adagium putes, λαγὼς καθεύδων, lepus dormiens (quod in diſſimulatores concinnatur aptiſſimè) plenius quiddam & doctius reſipere videbitur, quàm quod modò affertur, Cælius. Duos inſeques lepores, neutrum capit, Ο' δύο πτῶκας διώκων, οὐδέτερον καταλαμβάνει. Senſus eſt, Qui ſimul duplex captat commodum, vtroq; fruſtratur. Effertur in Græcorum collectaneis & citra figuram. Δυοῖν ἀποθυμήσας οὐδετέρου ἔτυχες, Eraſmus. In eandem ſententiam effertur tritum illud Germanis: *VVär zu vil vvil haben, dem vvird offt gar nichts.* Lepori eſurienti etiam placentæ fici, Λαγῷ πεινῶντι καὶ πλακοῦντες εἰς σῦκα: Suidas tradit dictum de ijs, qui compulſi neceſſitate, res etiam pretioſiſſimas abſumunt. Fortaſſis natum ab huiuſmodi quapiam fabula, qualem de ſe narrat Apuleius, quòd adductus fame, placentas primū lambere, deinde etiam commeſſe didicerit, Eraſmus: ſed Suidæ verba, quadrare hoc prouerbium, περὶ τῶν τὰ ἐν ἀνάγκῃ πολυτελῆ λογιζομένων, melius reddidiſſet: in eos qui neceſſitatis tempore res qualeſcunq; pro pretioſiſſimis habent. Iter infortunatum lepus apparens facit: Vide paulò ſuperius inter omina. Mortuo leoni & lepores inſultant. Extat epigramma Græcum (inquit Eraſmus) cuius argumentum ſumptum eſt ex Homericæ Iliados χ. vbi Herculem ab Achille iam interfectum circumſiſtunt Græci mortuo inſultantes, nec quiſquam erat qui extincto non aliquod vulnus infligeret. Epigramma ſic habet, Βάλλετε νῦν μετὰ πότμον ἐμὸν δέμας, ὅτι καὶ αὐτοὶ Νεκροῦ σῶμα λέοντος ἐφυβρίζουσι λαγωοί. Dictū eſt aliàs de his qui mordent mortuos, cum laruis luctantur, & cum vmbris depugnant. Hæc Eraſmus. Alciati emblema de leonibus qui leporis mortui barbam vellunt, recitaui in Leone. Lepores ad illorum mœnia dormire dicemus quos prorſus timidos eſſe ſignificabimus. Vide ſupra inter omina, hac ipſa in parte huius capitis. Prius teſtudo leporem præuerterit, πρότερον χελώνη παραδραμεῖται τὸν δασύποδα, de re neutiquam veriſimili, Eraſ. Aeſopus fabulatur quòd teſtudo leporem curſū vicerit, vt pigros ad laborem impelleret, & veloces (ingenioſos) à torpore deterreret, Io. Tzetzes. Lepus tute es & pulpamentum quæris: Vide ſupra capite 6. Prius teſtudo leporē præuerterit, Πρότερον χελώνη παραδραμεῖται δασύποδα: de re neutiquam veriſimili. (Senarius prouerbialis, de re impoſſibili, Suidas: factu difficili, Sipontinus.) Meminit Diogenianus, Eraſm. Fabularum conditor Aeſopus leporem curſu à teſtudine ſuperatum ſcribens, tardi ingenij homines ad aſſiduum laborē incitat, ingenioſos verò à pigritia deterret, Tzetzes 7. 105. I modo venare leporem, nunc itym tenes, verſus à Plauto in Captiui duo prouerbiali figura dictus. Id eſt, hanc interim cœnā qualemcunq; certam habens: quære alteram, ſi potes, potiorem: Itys enim auis, quem à Phaſide Scythiæ flumine phaſianum vocant. Proinde cum iubebimus, vt qui nactus ſit commodi quippiam, ad aliud ſeſe accingat, non intempeſtiuiter hoc vtemur adagio, Eraſ. Mox autem ſubijcit exiſtimare ſe deprauatum eſſe locum, nec itym legendum vt codices habent, nec ichthyn, id eſt piſcem vt cuidam videtur: ſed ictin, id eſt viuerram: viuerris enim teſte Plinio præcipuā eſſe gratiam propter venatum leporum & cuniculorum: ſed dictionem, leporum, de ſuo addit Plinio: neq; enim in vllis codicibus legitur. Et res ipſa monet longè aliam cuniculos venandi rationem eſſe, qui in ſuos multifores ſpecus ſtatim ſe abdunt, quò ictides & muſtelæ propter corporis paruitatem facile eas ſequuntur: aliam verò lepores, qui quàm longiſſimè poſſunt concitatiſſimo curſu feruntur, vbi vix canes nedum muſtelæ aut viuerræ ſequi poſſunt. Plura forſitan adferemus in Phaſiano: in hanc enim auem Itys mutatus fertur. Leporis vitam viuere, Λαγὼ βίον ζῆν, dicuntur qui ſemper anxij trepidiq; viuunt: quòd id animal omnium prædæ expoſitum, ne ſomnum quidem capit, niſi oculis apertis. Λαγὼ βίον ἔζης δεδιὼς καὶ τρέμων καὶ ἀεὶ πληγήσεσθαι προσδοκῶν, Demoſthenes in Aeſchinem. Vſus eſt & Plutarchus in libello περὶ φιλοπλουτίας. Λαγωῶν δειλότεροι ſcripſit Athanaſius in Apologia prima: & apud Strabonem, Phrygijs leporibus timidior, Eraſmus. Leporis vitam agere apud Lucianum is dicitur, qui præpotentes ac facundia claros infans ipſe reformidat aſſiduè, Cælius.

Sunt & peculiaria Germanis ex lepore prouerbia. *Du muſt fuchs vnd haſs ſeyn*: eodem ſenſu quo apud Græcos, Polypi mentem obtine. *Der haſs vvil alle zeit vvider da er gevvorffen iſt*, Patriæ fumus igne alieno luculentior. *Er bleibt bey ſeinen vvorten, vvie ein haſe bey ſeinen jungen*, Aliud ſtans, aliud ſedens loquitur. *Das haaſen banner annemen*, Volam pedis oſtendere, fugere, *Vil hund iſt der haſen tod*, Cedendum multitudini. *VVer er einem haſen ſo änlich als einem narren, die hund hettend jn lang eſt zerriſſen*, Non tam ouum ouo ſimile.

Simile. Lepores aiunt parere ſimul & educare alios fœtus, & iterum ſuperfœtare: at improborum iſtorum & barbarorum hominum mutua, priuſquam conceperint pariunt. Petunt enim vſuram vt primum dederunt, & quam pro vſura accepere pecuniam mox rurſus mutuant, vt ea quoque nouam pariat vſuram, Plutarchus in libro de non accipiendo mutuo. Sed hæc Græcè elegantius proferuntur, vbi & vſura tocos à pariendo nominatur.

Leporis

Leporis effigiem collocauimus suprà. At hoc in loco subiungere libuit monstrosa leporum capita cornuta in Saxonia (ni fallor) repertorum: quorum icones à Io. Kentmano Miseno medico accepi. Cornua hæc (inquit) ab amico mihi donata, cùm prius à Saxoniæ principibus seruata fuissent, Leporis capiti adnata fuisse, vel ipsum cranium cui etiamnum hærent, arguit: sex ferè digitos longa sunt. Vidi & alia bina capita leporum similiter cornuta, sed nullum maioribus cornib. Sic ille. Nos & maiorum & minorum cornuū quæ misit figuras expressimus. Antonius Schneebergerus similiter ad nos scripsit, se audisse quendam affirmantem se vidisse in castello illustris Domini à Bossu in Hannonia, caput leporis habens duo cornua prorsus simillima capreoli cornibus, sed breuiora, Addit & simile leporinum caput cornutum apud electorem Saxoniæ, vt fertur, asseruari.

Post Leporis mentionem non visum est prætereundum animal Noui orbis, de quo Cardanus: Guabiniquinax (inquit) quem alij Guadaquinaium vocant, Lepore maius paulò est, colore roseo, piloque vt Taxus oblongo, pedibus Cuniculi: collo & reliqua corporis parte inferiori Vulpi non absimili: capite Muris: carne iucunda, gustui & valetudini commoda: est autem animal agreste.

DE LVPO.

A.

Lupus, Hebraicè זאב *zeeb*, Geneseos 49. Chaldaicè דאבא *deeba*, & דיבא *deba*. Arabicè דב *dib*. Fœmininum, *zeebah*, lupa: & plurale masculinum *Zeebim*, Ezechielis 22. *Zebeth*, id est lupus, Aesculapius. *Alsebba* (inquit And. Bellunensis) nomen est commune ad omnes quadrupedes quæ hominē dentibus & vnguibus inuadunt, mordent, lacerant, & aliquando interimunt, sicut leo, lupus, tigris, & similes. Inde mores alsebbaie dicuntur, ferini scilicet, immanes, crudeles, bel uini, quales hu us generis animaliū sunt. Hæc ille. Hinc forte factū est, vt Albertus & alij quidam obscuri scriptores, multa quæ de leone Aristoteles prodidit, in lupum conferrent. Oppianus inter cætera luporum genera, vnum in Cilicia. & Tauro Amanoq; montibus chryseon, hoc est aureum vocari scribit (vt in B. referam:) conijcio autem Hebraicam siue Syriacam illis in locis linguam fuisse, qua sahab vel sehab aurum vocant, seeb lupum: aut dahab vel dehab, aurum: deeb vel deeba, lupum. Dib (aliâs dijb) Arabicum siue Saracenicum nomen, in medicorum libris ex hac lingua translatis, diuerse scribitur, adib, adip, adhip, aldip: ego postremam scriptionem prætulerim, qua & Bellunensis vtitur. Aldip alambat, id est lupus furiosus, Idem. Hyænam quoque lupo congenerem Syriacè dabha, vel aldabha, vel dahab, vocari docui supra: videtur autem lupus quem aureum, vt iam dixi, Oppianus vocat, ad hoc genus accedere, tum nomine aurum significante: tum natura, quòd sub cane terram subeat vitandi æstus gratia, quod Oppianus scribit, vt hyæna vel dabha sepulchra, vt cibum ex cadaueribus quærat. Est etiam cæteris hirsutior lupus aureus, ἀστερόπῃσι πελωροκόμοισιν ἐθείραις, vt hyæna prorsus hirsuta, & iubata esse perhibetur. Est & in India lycaoni ceruix iubata: sed differt regione,

glone & coloribus, quorum nullus ei abesse dicitur. Adeps adib subtilis est, Auicenna. Vetus glossographus lupum intelligit. Bellunensis legit aldub, quam vocem in glossis versum interpretatur Anostris, id est lupus, Syluaticus. Aulma id est lupi, Idem. Quæ quidem duo vocabula ad quam linguam referam, non video. Λύκος Græcis lupus est, & hodie vulgò λύγος, fœmina λύκαινα, & li Suidas & Varinus simpliciter genus feræ interpretentur. לוקוס lycos pro lupo, etiam apud Arabicos quosdam scriptores à Græcis mutuatos reperitur, vt Munsterus in Lexico trilingui annotauit. Italicè lupo. Gallicè, loup. Hispanicè, lobo. Germanicè, *wolff*. Anglicè, Vuolfe. Illyricè, *vulk* quasi per metathesin literarum Græcæ vocis.

B.

In Sardinia insula neque serpentes vlli, neq; lupi nascuntur, Pausanias in Phocicis, & Munsterus. In Creta lupos, vrsos, viperas, & similes feras noxias nasci negant, eò quod Iupiter in ea natus sit. Aristoteles in Mirabilibus. Atqui Lycastum Cretæ vrbem Stephanus dictã ait à Luporum multitudine, quæ ibi esse crederetur. In Olympo Macedoniæ monte non sunt lupi, nec in Creta insula, vt nec vllum aliud maleficum animal præter phalangium, Plinius & Solinus. Theophrastum audio dicentem, Cretam lupis & serpentibus infestissimam esse. Macedonicum verò Olympum à lupis nõ adiri, Gillius ex Aeliano, ineptè & ambiguè: nam si quis regionem lupis infestam dicat, intelligi potest, abundare in ea lupos homini infestum animal. Sic Liuius, Vias latrocinijs, pascuaq; publica infesta habuerant. Vel, ipsam regionem infestam esse lupis, eisq; aduersari: sic Cicero: Quis hunc audet dicere aratoribus infestum aut inimicum fuisse? Nullos etiam fouet Britannia, Textor ex Plinio, ni fallor. Nulli in Anglia hodie lupi reperiuntur, Munsterus.

Sunt quædam genera vrsorum alborum, & canum, ac luporum, & similium quorundam, quæ venantur & habitant tam in aqua quàm in terra, propter similitudinem temperamenti eorum ad vtrunque elementum. Albertus. Lupi in Aegypto minores quàm in Græcia fiunt. Aristoteles. Inertes hos paruosq; Africa & Aegyptus gignunt, asperos trucesq; frigidior plaga, Plinius. Herodotus Aegyptios lupos non multò vulpibus grandiores esse ait. De lupis vespertinis, vel (vt alij vertunt) Arabiæ, in Sacris literis, vide supra in Hyæna capite 1. Leones, lupi, pardales abundant circa Arabiam, Agatharchides.

In Heluetia & alpibus perpauci reperiuntur: rarò enim ex Gallia cisalpina (Lombardia) & vicinis regionibus adueniunt: & si quis deprehendatur, mox tanquam communis hostis, datis vicatim campanarum, vt vocant, signis, venatione publica capitur. Pellium apud nos artifices, lupos Suedicos imprimis commendant, quod egregij, magni, & cinereo siue cano colore sint. Magni etiam sunt circa alpinas regiones, Rhætiam, Athesin, & Tirolensem, vt vocant, comitatum. In Rhætia quidem confœderata Heluetijs, magni lupi nigricantes reperiuntur, robustiores, & maioris pretij: audio tamen cum illis sæpe etiam alios minores & communes lupos reperiri. Cæterum in regionibus planis vt Galliæ mulus minores magisq; rufi habentur. Moscouia quæ iungitur Lithuaniæ, passim in Hercynia sylua prægrandes ac atros lupos eosque ferocissimos gignit, Antonius Vuied in tabula Moscouiæ. Lupi in Scanzia si vlterius per congelatum mare processerint, luminibus feruntur orbari ob nimium frigus, Iornandes.

In Septentrione Europæ (circa Noruegiam puto) capiuntur tria luporum genera, in sylua Landserucca, quæ per octoginta miliaria extenditur, Olaus Magnus. Iisdem in locis alces à lupis montanis inuaduntur, vt in Alcis historia dixi. Galli sua lingua lupos garouix appellant illos, qui semel carnem humanam gustarint, encharnes dicunt: siue inde facto nomine, siue à gustato cadauere quod charongne nominant: Tales quidem hominibus postea semper infesti sunt, & metuendi, quod carnem hominis appetant: ideoque cauendi, vnde nominatos quidam coniiciunt: cauere enim Gallis est garder: Vide plura in D. Italia lupos habet, qui cum cæteris similes non sint, homo quem prius viderint conticescit, &c. Solinus: Plura in D. vbi idem quibusuis lupis non Italicis tantum, apud alios authores attribui docebimus. Sed prius Appulis Iungentur capreæ lupis, Horatius. Apud Crotoniatas maximè abundant, Pausanias 2. Eliacorum. De lupis Mæotidis, qui parte prędæ à piscatoribus donantur, ne noceant aut retia lacerent, Aeliani verba recitabo capite 4. Audax est magis eorum genus quod breue, quàm quod longum est, Liber de naturis rerum: Sed corruptus est locus ex Aristotele, qui non in luporum, sed leonum genere, generosiorem esse scribit, qui longior piloque planiore est: ignauiorem verò, qui breuior & crispiore pilo. Oppianus libro tertio de venatione, quinque luporum genera pastoribus obseruata describit, τοξευτῆρα, circum vel harpagem, aureum, & acmonas duos, quorum alterum ictinum, alterum nullo peculiari nomine vocat. Primus igitur τοξευτὴρ, id est sagittarius (à celeritate fortassis: qua tamen non hunc, sed secundum inter lupos præstare ait poeta: tigris quidem & sagittam significat, & velocissimam feram) perquam audax, toto corpore ruffo seu fuluo est, ξανθὸς, membris rotundis, περιηγέα γυῖα; caput ei multò maius (quàm cæteris lupis,) & velocia crura, καὶ θοὰ κῶλα, (maiora itidem quàm cæteris,) venter canis asperius maculis albicat. Viulat horrendum, & sublimi impetu fertur: caput assidue concutit, igneis oculis. Alter quem circum (nimirum à simili ingenio circi auis in accipitrum genere) & harpagem, id est raptorem appellant, corpore maior & longior est, omnium velocissimus. Hic magno cum impetu summo mane venatum exit, vt qui subinde esuriat: argenteo per latera & caudam colore: montes habitat: quibus per hyemem niue oppletis, interdum ad vrbes per famem impudentissimus accedit, furtim omnino & placidè, donec in propinquo alicubi capram corripiat. Tertium genus niuosos Tauri scopulos, Ciliciæ rupes, & Amani iuga incolit, hic præcipua pulchritudine spectabilis, non immeritò aureus nominatur, multis comatus pilis resplendens: non lupus, sed lupo præstantior ardua fera, (αἰπύτατος θὴρ, fortè quod ardua & montana loca sequatur.) Robustissimus est: præcipuè autem ore & dentibus valet, æs, ferrum & saxa aliquando perforans. Sirium orientem metuit, & mox in aliquem terræ hiatum aut obscuram speluncam se abdit, donec Solis æstus imminuatur: (Simile quid de oryge fertur: hoc quidem lupi genus præ cæteris ad hyænam accedere mihi videri, in A. dixi.) Quartus & quintus communi nomine acmones nuncupantur, (acmon genus aquilæ est, Varinus: & fortan ab hac aue rapace nomen eis inditũ, vt circo etiam iam dicto, & proximè dicendo ictino: nisi quis malit à corporis figura, capitis nimirum & colli aliqua cum incude, quam Græci acmona vocant, similitudine, sic appellatos. Et forsitan acmones alio vocabulo sed idem significante alterius linguæ sic nominantur, vnde Oppianus ad verbum transtulit, vt chryseon quoq;.) Vtriq; breui sunt collo, αὐχένα βαιοὶ humeris latis, hirsutis femoribus & pedibus, rostro minore, (λασιότριχες μηροὺς, καὶ πόδας, ἠδὲ πρόσωπον ὀλίζονες.

Gilius

Gillius vertit, hirsutis cruribus, rostro & pedibus minoribus) oculis paruis: sed differunt, quod alteri dorsum argenteum & venter albus splendeant, & soli pedes infimi nigricent: hunc aliqui ictinum (id est, miluum) canum nominarunt. Alter colore niger, corpore minor, non tamen infirmus, in lepores præcipuè inuadit, & rectis vndeque pilis riget. Hactenus Oppianus. Videtur autem primum Luporum genus esse, quod plerisque regionibus, præsertim planis, communis est: secundum verò, montanum siue alpinum: in Rhætia quidem nostra magni Lupi nigricantes reperiuntur, robustiores, & maioris pretij: audio tamen cum illis sæpe etiam alios minores & communes Lupos inueniri. Moscouia quæ iungitur Lithuaniæ, passim in Hercynia sylua, prægrandes ac atros Lupos, eosq; ferocissimos gignit. Pellium apud nos artifices Lupos è Suetia in primis commendant: quòd egregij, magni & cinereo siue cano colore sint.

In Landserucca (quæ maxima Scandinauiæ sylua est) tria Luporum genera capi, Olaus Magnus prodidit in explicatione Tabulæ suæ. Idem in Septentrionalium regionum historia: Sunt (inquit) in montibus Doffrinis, qui Suetiæ ac Noruegiæ regna diuidunt, Lupi albicantis coloris, gregatim vt pecora, partim in vallibus, partim in montibus vagantes: quorum esca sunt animalia imbecilla, vt Mures, Talpæ, & huiusmodi. Syluestres verò & communes Lupi, armentis & pecoribus incolarum mira importunitate insidiantur: contra quos venatio publica instituitur: non verò tam curam habent vt veteres Lupi interimantur: quàm vt tollantur catuli ne adolescant. Quidam ex catulis sic interceptis etsi domestici fieri videantur vinculis clausi, sæuitiæ tamen suæ non obliti, quibusuis alijs, etiam volatilibus, insidiantur. Fœtus quidem ex ijs & Cane domestica procreatus, valde inimicus efficitur omni reliquo Luporum generi, quod gregibus insidiatur.

Est & genus Luporum Thoës dictum, cæteris longitudine procerius, sed breuitate crurum dissimile, velox saltu, &c. Sed hæc veteres de Thôe scripserunt: quę ab Olao non simpliciter repeti oportebat. Genus vnum anonymum est, quod continet Lupum, Canem, Tigrem, Vulpem, Hyænam, Scaliger Exercitatione 202. vbi contra Cardanum scribit Luporum & Canum species esse diuersas, nec inuicem transire: & Lupum non sola feritate à Cane distare, sed tota specie. Reperiuntur enim (inquit) Canes feri, qui neutiquam Lupi sunt. In latibulis montis Falconi multis iam seculis agitant Canes absq; vlla hominum societate: cui tantum abest vt sese accommodẽt, vt maxima ex parte carnibus vescantur humanis. Lupi tamen neq; habent faciem, neq; vocem, neq; vocis modum, neq; mores. Non enim eos exigit inde fames ad vastandos greges. Albertus de animalibus 8. 5. 1. bonasum, qui generis boum syluestrium est, describens, ex tauro lupo & equo compositum esse nugatur.

Lupi forma similes sunt canibus magnis pastoralibus, Oppianus: mastinis, Albertus. Lupum nonnulli canem syluestrem esse dixerunt: quia forma ei canis, vlulatusq; consimilis, sed latratu caret, Author de nat. rerum: atqui Albertus carere eos latratu falsum esse ait. Color in lupis pro generum & regionum discrimine variat, vt iam ante docui: sunt enim ruffi, candidi, cani nigri, varij. Canus quidem color magis proprius eis & communior existimatur: vnde Oppianus licet de diuersis etiam colore lupis dicturus, communi epitheto πολιότριχα γένεθλα nominat. Lycophos Græci crepusculum dicunt, medium inter noctem diemque tempus, tanquam albo & nigro participans: per translationem à pilis lupinis, quorum ima ad cutim pars albicat, superior nigricat, Etymologus: Vide in a. inter deriuata.

Villus lupi in carne verminosus est, Obscurus. Animalium cerebra crescunt decrescuntq; cum Luna, quod præcipuè in lupo & cane animaduertitur, Albert. Rauam lupam apud Horatium de oculorum colore dictam interpretantur, quia rauus color fuluus sit, sed nigroris habens aliquid. Theodorus oculos charopos in Aristotele fuluos interpretatur: proinde rauos oculos charopos rectè dixeris, Cælius. Oculi capræ lupoque splendent, lucemq; iaculantur, Plinius. Igniti sunt oculi primo luporum generi, quos sagittarios vocant, Oppian. parui postremis duobus, acmonas nominant, Idem. Oculi iracundis similes & palpebris patuli, quales in lupis & apris apparent, omnium pessimi, Adamantius. Raui luporum oculi, vide paulò ante in colore pilorum. Visum eis acerrimum esse, & in tenebris etiam, capite tertio dicam. Carcharodontes, hoc est dentibus serratis, nempe teretibus & acutis præditi sunt lupi, Aelianus: inæqualibus, quare morsus eorum vehementer obest, Isidorus: hinc & lupata frena asperrima, nomen tulerunt. Lupus aureus Oppiano, dentibus tantum valet, vt lapides etiam & metalla vincant. Animalia dentibus acutis carniuora rictu sunt ampliore, vt validius mordere queant: vt lupus, qui os maximè diducit, Vicent. Bell.

Lupo & leoni collum osse perpetuo riget, Aristoteles de partibus libro 4. Ceruix leoni tantum, lupo, & hyænæ singulis rectisque ossibus riget, Plinius. Lupus natura corporis rigidus facile se inflectere non potest, impetu suo fertur, & ideo frequenter illuditur, Glossa in Lucam. Ceruix solida & longa (μακρὰ videtur interpres pro μικρὰ legisse) siue vasta, quæ difficile flectitur, rapaces arguit: ad lupos enim refertur, Albertus ex Platone. Quibus valde breue collum est vt lupis, insidiosi ferè sunt, Aristoteles in Physiogn. Lupi collum in eas breuitatis angustias compulsum atque vehementer compressum est, vt contorqueri retrò que versari non queat: & si retro velit aspicere, totum corporis truncum retorqueat necesse est, Aelianus: Idem Plinius & Solinus de hyęna scribunt. Βραχυὼ ἢ τ̓ τράχηλον ἐκ νώτων φέρον. Ἐπιστρέφει τ̓ σῶμα, Philes Oppianus colli breuitatem in duobus tantum generibus postremis luporum commemorat: sic enim accipio illud αὐχένα βαιοί. Cor lupi si aridum seruetur, valdò odoratum fieri dicitur, Albertus. Iecur luporum equinæ vngulæ simile esse traditur, Plinius. In vesica lupi lapillus reperitur, qui lyrites appellatur, Plinius. Syrtitæ gemmæ è melleo colore croco refulgentes, intus stellas languidas continent, inueniuntur in littore Syrtium & Lucaniæ, Ge. Agricola ex Plinij 37. 10. Alius est Syriacus lapis, qui & Iudaicus, ad vesicæ calculos expetitus. Lupo genitale osseum est, Aristoteles, Plinius & Albertus. Vulpibus & lupis villosus est caulis caudæ, Plinius. Lupi pedes priores quinis distinctos digitis habent, posteriores quaternis: nam priores pedes in digitatis aliquot, manibus fermè respondent: & quintus in eis digitus pollici: vt in leone, cane, lupo, panthera, Aristoteles de partibus 4. 12. Hic locus apud Plinium 11. 43. corruptus, ex Aristotele restitui potest.

C.

Oculi capræ lupoq; splendent, & lucem (noctu scilicet) iaculantur, Plinius. Equi & lupi nocte melius vident quàm homines: homini ratio lumina monstrat, Cardanus. Lupus interdiu obtusius, nocte clarius videt, Physiologus. Vrgente fame noctu vagantur, (grassantur.) Oppian. Lupus acerrimis atq; acutissimis præditus est oculis.

Enimuero

Enimuero intempesta nocte, vel Luna ipsa silente, lucis vsura perfruitur: hinc lycóphos id temporis appellatur, cum lucem is solus naturæ munere oculis perceptam habet: (lycóphos crepusculum dicitur, vide infra in a.) & verò Homerus mihi vocare videtur id tempus, cum iam tunc cernens lupus se in viam dat ἀμφιλύκην νύκτα, Gillius ex Aeliano. Et rursus in Cicindela, Noctu etiam, inquit, luce tum ipsa fruitur, tum circumstantibus illucescit: qua in re mihi lupo præstantior videtur: qui etiamsi id temporis quod appellat Homerus lycóphos lucem naturæ munere oculis perceptam habet, tamen sibi soli, non vicinis, lucet. Amphilycen exortũ interpretatur Theon: quia Soli dedicetur lupus, quia sit ὀξυδερκής, id est visus præacuti, sicut longinqua spectat Sol. Cælius. Lupus famelicus per noctem vento aduerso, escæ odorem vel per medij miliaris interuallum (hoc est quantum à pedite horæ spatio conficitur) aut longius percipit, Stumphius.

Vlulando vnus præcinit, & alij conclamant, Obscurus. Vlulant autem in fame præcipuè. Vlulatus luporum horrendus, Obscurus. Lupum nonnulli canem syluestrem esse dixerunt quia forma ei canis, vlulatusq; cõsimilis: sed latratu caret, Author de naturis rerũ. Quod lupos latratu carere dicitur, falsum est, Albertus. Vlulare proprium luporum est, sed ad homines quoq; transfertur, Varro. Claudianus vlulatum etiam pro vagitu infantis dixit. Ast lupus ipse vlulat, frendet agrestis aper, Author Philomelæ. Apparet sanè vox ad imitationem soni facta, onomatopœiam vocant. Et altè Per noctem resonare lupis vlulantibus vrbes, Vergil. 1. Georg. Vlulare canum est & furiarum, inquit Seruius. Vide in Cane H.c. Hinc & Germani habent suum *hulen* vel *heulen*. Galli heurler. Vlula etiam auis nocturna nomen à voce habet, dicta ἀπὸ τοῦ ὀλολύζειν (inquit Seruius) quod est vlulare & flere, *ein habu, hurn*. Item noctua apud nos, *ein eule* vel *ül*. Et ὀλολυγὼν auis apud Græcos, vt Varinus scribit. Ὀλολύζειν quidẽ propriè est flebili, miserabili & muliebri voce exclamare: vnde dicta etiã ὀλολυγὼν Aristoteli vox, quam ranæ mares emittunt, cum fœminas ad coitum vocant: Gaza ololyginem reddit. Ὀλολυγμὸς, θρῆνος μετὰ κραυγῆς ἠχή, Varinus: ploratum & eiulatum Latinè dicas. Sed hac voce de lupis Græci nusquam vtuntur. Ὠρυγὴ, ὠρυγμὸς, ὠρύεσθαι de voce luporum: item ὑλακτεῖν & ὀρύεσθαι apud Pol. legimus. Vide in Cane H.c. Ammonius etiam de differentijs vocum scribens, in vocabulo ὠρυεῖν, ὀρύεσθαι lupis attribuit. Ὠρύεται, ὑλακτεῖ, Suid. Et rursus, Ὠρύω, τὸ ὀδύρομαι.

Inter lupos præcipuam celeritatem secundo generi, circos vel harpages nominans, Oppianus adscribit. Βάδην [illegible], Philes de lupo, Aristoteles de leone: id est, pedetentim procedit, nec admodum currit.

Voracissimi & propemodum insatiabiles sunt: pilos & ossa deuorãt, & integra rursus aluo reddunt, Stumpfius. Carniuorus est (vt cætera etiam quorum dentes serrati) & multa solida deuorat: quamobrem nõ pinguescit, alimento non concocto, (& frequenter hanc ob causam ægrotat:) semel saturatus abstinere vel triduo potest. Vorat potius quàm comedit carnes: & pauco vtitur potu, Author de nat. rerum, & Albertus ex Aristotele, qui hæc omnia non de lupo, sed de leone scribit: videntur tamen pleraq; etiam lupo congruere. Leones & lupi carnibus sati nimium, abstinent cubandoq; tantisper se fouent, dum percoquant, Plutarch. In fame pręcipuè sæuiunt (vt leones etiam) & quamuis domi nutriti, dum edunt neminem amant, quinetiam aspici interim indignãtur. Exaturatus lupus (inquit Aelianus) longum temporis interuallum inediam fert, atq; ei quidem venter late proijcitur lingua tumescit, os obstruitur, & simul vt famem multo cibo depulit, similiter occurrẽtibus atq; agnus mansuetus existit. Neq; vero vnquam tum, nec homini, nec bestijs vllis, ne si quidem per medium agmen ingreditur, insidias molitur. Postea vero ei paulatim lingua extenuatur, ac in antiquam figuram redit, iterumq; lupus existit. Eadem ex Aeliano Philes. Leo etiam, Aristot. teste, pastus & fame vacans, facilis mitisq; maiorem in modum est. Lupi sæuiores sunt vicina nocte citati ad rabiem diurna fame: vnde scriptum est, Velociores erunt lupis vespertinis, (Esaiæ 20.) &, Iudices eius lupi vespere. (Sophon. 3.) Obscuri. Sed de lupo vespertino sententiam meam exposui in Hyæna cap. 1. Quæ animalia cibi causa impugnent ac deuorent, dicam in D. Lupis peculiare est terram quandã in fame edere, Aristot. Plinius & Solin. Albertus hoc lupos facere scribit, non nutrimenti causa, sed vt ita pondere aucti facilius maiora quædam animalia quæ inuaserint mole sua deprimant: vocatur autẽ hoc terræ genus abeo glis, ab alijs Latinius argilla. Cum equum (inquit) vel bouem, ceruum, equiceruum (alcen) vel aliud robustum animal inuadere parat, hoc tenacis terrę genere se ingurgitat, mox oppletus in facies eorũ insiliens adhæret: & pondere fatigata tandẽ prosternit, & gutturarteriamq; morsu infixis dentibus dilaniat: tum terra vomitu reddita, animantis prostratæ carnibus saturatur quod si leuis esset, facilius excuteretur, Hęc ille. Lupus herbas nõ edit nisi ægrotus: tunc enim gustat aliquid herbæ pro remedio & vomitat sicut faciũt canes, Albertus: Vide infra in mentione morborum eius. Cum prædam habent & alia se obtulerit, secundã inuadunt, quasi præsentis obliti; Albert. sed videtur deceptus, quoniam Plin. & Solin non lupo, sed lupo ceruario hoc adscribunt. Quod superest cibi defodientes abscondunt: diuidunt autẽ ex æquo his qui in venatione fuerint: & si quid superest alios vlulatu aduocant, Albertus. Apparet autẽ Aristotelis verba, quibus eadẽ leonibus attribuit (vt in D. de leone recitaui) deprauatis etiã nonnullis ad lupum transtulisse. Sed lupos prædam communicare etiã ipse alibi negat, vide in D. Excrementum alui siccum reddunt, & cum flatu, (idq; frequenter super spinam albam:) vrina eis odora, Albert. Videtur autem hæc etiam deprauata, non rectè de lupo scribere. Nam Aristoteles de leone, Excrementum alui (inquit) durum & aridum emittit, flatum etiam alui acerrimum ædit, & vrinam grauiter olentem. Conuenire tamẽ etiam lupis non nego. Vrinam odoratam esse, id est bene olere, minimè mihi verisimile fit: experiantur curiosi.

Ad promontorium Bubonicum innumeri thynni versantur, quorum maximi similiter vt sues soli & separatim natant: alij more luporum bini proficiscuntur, &c. Aelian. Quarum genus luporum, aureum vocat Oppianus, sub Sirio loca subterranea subit.

Lupi eodem coeunt modo quo canes, Aristot. Auertuntur dum coeunt canes, lupi, phocæ, in medioq; coitu; inuitiq; etiam cohærent Aristot. Coeunt lupi toto anno nõ amplius dies duodecim, (vt Aristoteles scribit,) Plinius, Solinus, Isidorus. Coit lupus (inquit Aristot.) vno tempore tantũ, parit ineunte æstate: fertur de eius partu ad fabulam proximè, lupos omnes intra duodecim dies parere: cuius rei causam proferunt fabulose, quod Latonam oberrantem totidem diebus ex Hyperboreis Delum deduxerint sub specie lupæ, propter metũ Iunonis. Sed an tempus hoc pariendi sit, nondum exploratum habemus. Fertur quidẽ sic vulgò, sed verum minime esse videtur: quale vel illud ferunt, lupos semel in vita parere. Hæc Aristoteles. Lupos nostri per duodecim dies quos à natali Christi supputant, coire tradunt, ideo tum maximè furibundos lupos timent, Vuillichius. Cur lupæ certo anni tempore omnes intra duodecim dies pariant, causam inquirens Plutarchus in libro de naturalibus problemate 38. Antipater, inquit, in libro de animalibus, partum lupas proijcere adserit, cum glandiferæ arbores florẽ abijciunt, quo gustato, vteri illarum reserantur: cum eius copia non est, partum in ipso corpore emori, nec in lucem

venire posse. præterea regiones illas à lupis non vastari, quæ glandium quercuumq; feraces non sunt. Quidam ad fabulam Latonæ referunt, &c. vt iam ex Aristotele retuli. Lupi, vrsi, leones libidinis tempore acrius in eos qui accesserint, sæuiunt, inter se tamen minus dimicant, quia nullum eorum gregale est, Aristoteles. Lupus fert & parit vt canis, tum tempore, tum etiam fœtus numero, Idem. Multifida, vt canis & lupus, & parua eiusdem generis, vt mures, multa pariunt, Idem. Cæcos pariunt catulos canes, lupi, pantheræ, thôes. Aristot. Et alibi, Quadrupedum multifida, omnia cæcos generant, post palpebræ dehiscunt, vt lupus, vulpes, lupus ceruarius, &c. Multifidæ quæ pariunt imperfecta, omnes multiparæ sunt, earum quædam catulos inarticulatos propemodũ pariunt: sed omnia ferè cæcos, vt canis, lupus, lupus ceruarius, &c. Aristot. vt in Cane recitaui. Vulgaris quidam apud nos sermo est, lupum nouem catulos generare: ex his postremum & in senecta genitum, canem esse. Aiunt autem ad aquam ab eo duci catulos, vt bibentes obseruet: & canis instar lambentem reijci. Nuper à Rhæto quodã audiui, catulos luporum ex latibulis auferri in Rhætia circa calendas Maij, septem vel nouem aliquando ex vna parente. Idem aiebat vulgo ferri, lupam primo partu vnicum eniti catulũ, secundo geminos, & sic deinceps singulatim catulo semper vno auctiorem fieri partum vsq; ad decem, inde sterilescere. Coëunt animalia & quorum genus diuersum quidem, sed natura non multum distat, si modo par magnitudo sit & tempora æque vt grauiditatis: rarò id fit, sed tamen fieri & in canibus, & in vulpibus. & in lupis certum est, Aristot. Lupi cũ canibus coëunt in Cyrenensi agro, Idem. Crocutas velut ex cane lupoq; cõceptas, omnia dentibus frangentes, protinusq; deuorata cõficientes ventre, Aethiopia generat, Plin. sed de crocuta superius dixi mox post Hyænam: de lupo canario, & ceruario, id est thôe, infra statim post Lupum agam. Supra etiam in Canibus mixtis nonnulla attuli. Thoes feræ ex hyæna & lupo nascuntur, Hesychius & Varinus. Ex lupo pardali (panthera) thôes gignuntur, Oppianus. Hyæna videtur composita ex lupo & vulpe, Albertus.

Viuunt & leones & lupi permultos annos, & dentibus in senecta malè afficiuntur, ita vt aliquando per ætatem edentuli fiant, Albertus. Senes lupi facile capiuntur: accedunt enim ad domos, (& in periculum se præcipitant, quasi vitæ fastidientes.) sunt enim longæ vitæ. & dentes tandem amittunt. Idem. Aristoteles eadem ferè non de lupo. sed de leone priuatim scribit. Herbas lupus nisi ægrotus non edit: tunc enim remedij causa aliquid herbæ edit vomitq; sicut canes, Albertus. Lupus & leo pro remedijs edunt gramen, & herbam frumenti, & rapesta (rapistrum, *bederich*) quæ vomitum prouocant, Niphus. Viscera habent infirma: & cũ laborant ex eis, herbas comedunt, dracontium præcipuè ad acuendos dentes, Albertus: ineptissimè quidem, quorsum enim dentes acuuntur vbi viscera dolent? Aristoteles nihil tale de lupo, de vrso autem, Aiunt (inquit) latebram egressum, primum herbam arum dictam (dracontium aliquando reddunt Arabes: cui quidem proximum est cum aliàs, tum viribus) gustare, vt intestinum laxetur & hiet. Et rursus, Solent vrsi herbam arum comedere cum è latibulo egrediuntur, lignum etiam manducant. quasi dentiant: Locus est de hist. anim. 9.6. in quo reddendo Albertus & hunc errorem & alios committit, Auicennæ puto ridiculos interpretes secutus. Canibus & lupis similiter accidunt quidã morbi. rabies scilicet, synanche, & podagra, Albertus ex Aristot. de hist. anim. 8 22. sed Aristoteles eo in loco de canibus tantum, nihil de lupis scribit: fieri tamen potest, vt ijsdem morbis & lupus, tanquam syluestris canis, tentetur. Aldib alambat, lupus furiosus, Vetus glossographus in Auicennam. Cætera animalia (præter canem) vt lupi, vulpes, &c. incurrunt rabiem potius æstate quàm hyeme, Ponzettus. Cerebrum lupi & canis, euidentius quàm aliorum animalium, crescentem ac decrescentẽ Lunam sequitur, Albertus. Hæc fortassis causa etiam fuerit cur hæc animalia præcipuè rabiant. De remedijs ad lupi rabidi morsum cap. 7. scribam.

D.

Lupi generosi (γενναῖοι, non εὐγενεῖς, id est nobiles vt leones) feroces & insidiosi sunt, Aristot. Perpetuo feri, Idẽ: Albertus tamen cicurari posse scribit, vt pluribus dicam infra. Audaces & dolosi, Albertus. Luporum rapax est natura & ignobilis: nam vbi caulas intrauerunt, non solum interficiunt quod satis est ad ventrem, sed totum gregem passim iugulant, Plinius si bene memini. Vide infra quomodo grassentur in oues. In fame eos præcipuè sæuire, saturatos ferè innoxios esse, vt leones etiam, præcedenti capite dixi. Lupus cibo satur, non lupus sed agnus videri potest, vel inter medios greges. nec enim amplius deglutire potest: sed venter ei & ligula iuxta tonsillas tument: mox cibo concocto ingenium lupinum redit. Philes. Lupam fœminam aliqui mare fortiorem & audaciorem esse aiunt, quod falsum est, Albertus. Breues lupi inter cæteros magis audaces sunt, Idem. Leones aliquando debilitati timent & fugiunt demissis auriculis sicut canis: & hoc faciunt etiam lupi, Albert. Aristoteles idem de leonibus tantum scribit.

Lupos cum vel in foueam deciderunt, vel aliter se inclusos sentiunt (contrario quàm feles ingenio) omnino pauidos quasiq; attonitos, & præ stupore innoxios esse audio. Et in Italia ante paucos annos non procul Mediolano contigisse. vt lupus fame coactus ad villam quandam venerit. & ingresso cœnaculum vbi villica cum pueris erat, exterritam illam pueris relictis foras se proripuisse, attracto post se hostio cœnaculi. Mox villicũ reuersum, vxore demonstrante, lupum in cœnaculo liberis illæsis placidum & obstupefactum stantem deprehendisse. Huic loco non possum nõ adscribere mirabilem historiam. quam ex clarissimo viro Iustino Goblero nuper didici, cuius ex literis ad me datis verba sunt hæc: Exemplo Gesnere ostendam tibi, lupum terrestrem captum non sæuire in homines. Fuit mihi propatruus, Michael dictus, venationi & aucupio mirè deditus, qui cum fossas aliquas in agris suis ex patrio more haberet pro capiendis feris, altas ita vt nulla bestia quamlibet violenta erumpere capta posset: accidit vt vna nocte, eaq; Dominica, tria animalia longè diuersę naturæ vná eandemq; in fossam caderent: mulier vicina prior, quæ, vt postea ipsamet retulit, sola decurrens in agrum sub vesperum betas rapasq; in obsonium sequentis diei istinc exportatura erat. deinde vulpes: tertiò ac vltimò lupus capitur. Singuli sibi in fossa locũ occupatum primo tota nocte quieti obtinẽt, & vt verisimile est, sese inter se mutuo metuunt. Lupus, quanquam animal ferocius, neq; vulpem tamen neq; mulierem attingit inuaditue, sed sua quasi in statione timidus persistit. Trepidanti interea mirum in modum mulieri nihil ab vtraq; bestia mali cõtigit. nisi quod ob metum ab illis vna nocte ferè tota canesceret, & tantum non ad amentiam redigeretur. Mane venator propatruus it more suo fossas perlustrans, prædam triplicem insperato conspicit, & ad conspectum mulieris vicinæ suæ obstupescit, quam alloquens voce sua quasi ex morte reuocat, ac opem mox salutemq; præstat. Itaq; fossam insiliens, vt erat cordatus, ac robustus, statim telo lupum interficit, deinde vulpem, tandem scalam nactus, mulierem semimortuam humeris

suis

suis extrahit & in planiciem sistit, domumq; defert. Quo facto suæ illa familiæ domuiq; reddita, deinde per omnē vitam tristior semper quàm ante comparebat. Tantum consternata erat illa nocte inter bestias lapsa muliercula. Cæterum ad venatum prædamq; suam propatruus rediens, miratur lupum, sæuam beluam & voracem, muliercula meticulosissima tamen & vulpe capta, nocte tota abstinuisse, Hactenus Goblerus. Ego nuper eandem historiam peregrinum quendam eodem ferè modo narrantem audiui: sed addebat præter mulierem, lupum ac vulpem, monachum etiam eadem nocte incidisse.

Leonis hic mos est, vt tantundem ferè lædat, quantum læsus est ipse, & vnguibus quasi minetur castigetq; hominem, atq; ita dimittat: id quod de lupo etiam fertur, Albert. ex Auicen. Tam leo quam lupus percussorem cognoscit, atq; ex obseruato inuadit. Cum iuxta Romam venarer in syluis, cane meo inuadente lupum, ab equo descendens gladio lupum vulneraui, qui in me conuersus conabatur mordere, nec alium præter me: quòd nisi fuissem adiutus, non sine periculo euasissem, Niphus. Dicuntur inter se rapinam æqua diuisione diuidere, Liber de naturis rerum. Plutarchus hoc de leonibus scribit, non de lupis: ætate exhaustos à minoribus natu ad prædæ communionem vocari. Lupus non communicat prædam sicut leo: sed potius reliquias prædæ suæ fodit in terram, donec rursus esuriat, Albertus. Historiam de lupo, qui equarum armentum ad fideiussoris pro se capto dimissoque stabulum agitauit, vt gratiam referret, ex Strabone recitaui in Equo B.

Lupi, vtcunq; rapax animal, fœtus suos amant fœmina partus custodit, mas pro catulorū salute cibos ad ipsam defert, Philostratus in vita Apollonij. Cum fugiunt catulos secum ferunt, &c. hoc Aristoteles vrsis tribuit, nō lupis, vt obscuri quidam ex eo citant.

A desertis locis ad habitata refugientes lupi, tempestatis acerbitatem se horrere ostendunt, Aelianus.

Ferunt lupos in magna armenta certaturos, ventrem explere terra: vt hoc onere grauati, non tam facile excutiantur, Textor: Vide supra vbi de cibo eorū egimus. Animalia cornuta inuadunt à tergo: Vide paulò post quomodo boues inuadant. Insidiantur gregi præcipuè cœlo nubilo & nebulis obscuro, vt magis lateant. Cum fraudulenter incedit lupus, lambit & lubricos facit pedes, ne incessus audiatur, Albertus. Cum inter folia incedit, ne percipiatur ex sonitu, lingua pedes suos lambit, & sic eos lubricos ac humidos facit. Author de natur. rerum. Per sæpem transiens, occultè insidiaturus ouibus, si forte pede strepitum fecerit, mox pedē quasi reum mordet, Idem. Lupi (inquit in Hipparchico Xenophon) quæ custode carēt prædantur, & ea quæ sunt in occultis locis rapiunt: ac si quis accurrat canis, si inferior videatur, lupus eum inuadit: si superior, pecude, quamcunq; tandem tulerit, interfecta recedit. Quod si etiam præsidium custodiamq; contempserint, ita se ipsi instruunt, vt alij custodes depellant, alij pecudes rapiant, atq; ita sibi necessaria parant. Hæc ille. Circumuentum ab hostibus (διαθέντα: forte legendum διαδράντα ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐχθρῶν, id est cum qui hostes suos euaserit) & qui minimo damno sese à discrimine exemerit, indicare volentes lupum pingunt amissa extrema cauda: hic enim cum periclitatur capi à venatoribus, pilos extremamq; caudam abijcit, Orus interprete Mercerio. Lupi fluuios transmittentes, ne vi fluctuum atque impressione funditus euertantur, stabilitatem ac firmitudinem sibi è natura sua constituentes, ex vndarum tempestatibus se seruant, & flumina quæ transiri non possunt, ad traijciendū facilia, hac machinatione efficiunt: Caudas nimirum inter se mordicus tenentes, resistunt ad perferendos fluctus, nulloq; negotio tutissime transnant, Aelian. Ne impetu vndarum abripi possint, mordicus alter alterius (quilibet præcedentis) caudam prehendit, & seriatim traijcit, Philes, Tzetzes, Volaterranus. Ab hoc luporū ingenio λυκάβας, id est annus dictus videtur, quod dies in eo ita cohæreant successione mutua, alter alterum nexu sequens continuo, vt de lupis fluuios tranantibus fertur: nempe quod singuli apprehensis morsu prænantium caudis, vna serie transmittant: aliqui tamen annū sic dictum volunt, quòd λυγαίως hoc est obscurè & latenter prætereat, (vel celeriter, Suidas, cuius tamen rationem non affert) Varinus: & Suidas ferè similiter. Peculiariter tamē χειμῶνος ὥρα, hoc est cum tempestas vel hyems est, lupos ita transmittere ait: In lupos hoc modo nantes Bianoris epigramma Anthologij 1.33.

Εἰς βαθὺν ἥλατο Νεῖλον ἀπ' ὀφρύος ὀξὺ ὀδόντα;	Ἤνικα λαιμάργων εἶδε λύκων ἀγέλην:
Ἀλλά μιν ἀγρεύσαντο δι' ὕδατος, ἔζευχε δ' ἄλλος	Ἄλλον ἐπ' οὐραίῳ δήγματι πλεξάμενος.
Μακρὰ γεφυρωθεὶς ἡ λύκοις βυθὸς. ἔφθανε δ' ἄνδρας	Νηχομένων θηρῶν αὐτοδίδακτος ἄρης.

Quomodo lupi apprehensis mutuò caudis bouem è lacu vel palude extrahant, inferius hoc in capite dicam.

Lupi amantur à psittacis.

Apud Venetos duo luci monstrantur, alter Iunoni Argiuæ, alter Dianæ Aetoliæ dicatus: hisce in lucis feras ita mansuescere fabulantur, vt cerui lupis aggregentur, aduentantiumq; hominū eas manus demulcentes pati, Strabo lib. 5. Secundum Mæotidis paludis Conopium nuncupatum, lupi quos nō à domesticis canibus differre dicas, cum piscatoribus studiose versantur: Quòd si maritimæ prædæ partem fuerint assecuti, cum his viris rem maritimam tractantibus, & pacem habent, & tanquam fœdere deuinciuntur: (& quæcunque ceperint illi, custodiunt, Stephan.) sin nihil consequuntur, eorum retia lacerant, & distrahunt, & pro eo quòd nihil dederunt, damnū retribuunt, Aelianus & Stephanus. Volaterranus ineptè vertit in Canopo Mareotidis hoc fieri: vnde Textor etiam deceptus est. Vide in Lupo pisce D. nam quidam imperitè ad Lupum piscem transferūt. Aristoteles historiæ 9.36. Lupi (λύκων, id est Quadrupedis lupi, non Labracis piscis) piscatoris quoq; meminit, qui cum piscatoribus societatem ineat, ac nisi prædæ particeps fiat, retia discerpat. Sed id animal lutra fortè potius, quàm Lupus aliquis fuerit. Idem lupum perpetuò ferum esse ait: Albertus (catulum adhuc) cicurari posse, & canis instar ludere: non tamen deponere odium ad venatorem & agnos, & alia animalia minora quæ à lupis vorantur. Lupi catulus ab homine cicurari, duci, demulceri & canis modo tractari se patitur omnino hominū conuersationi assuescens: quod si tamen solutus escæ aut prædæ aliquid inuenerit, ingenium lupinum prodit & disciplinam omnem obliuiscitur. Dum cibum capit, nemini amicus est: & vel intuentibus interim succenset, Stumpfius. Vtcunq; catulus mansuescat, senescens tamen facile irritatur, vt vrsus etiam. & minora animalia cum potest inuadit, canes, anseres, anates, gallinas, Obscur.

Tam leones quàm lupi, vt fertur, si homo pariter & aliud animal se offerant, vt penes ipsos electio sit, semper parcunt homini. Albertus. Lupi senescentes facile capiuntur: ad villas enim accedunt, & in periculum se præcipitant quasi fastidio quodam vitæ: diu enim viuunt, & in senecta dentes amittunt, Albertus. Atqui Aristoteles hæc leoni non lupo tribuit. Oppianus secundum genus luporum (circos & harpages vocat) hyeme ad oppida accedere scribit. Tam leo quàm lupus (inquit Augustin. Niphus) in senectute rura (villas) petit, & homines inuadit,

Hhh 2 potissimum

potissimum pueros (teste etiam Alberto) quòd illa ætate iam imbecilles & dentibus fractis (cætera animalia aut robusta aggredi aut velocia persequi non possint.) Me quidem existente in Auiano, lupus quidã valde senex venit in rus, & puellam inuasit, quam celeri præsidio liberauimus & lupum interfecimus, qui ætate & dentibus mirum in modum laborabat, Hæc Niphus. Lupi hominem illi potius petunt, qui inertes & vnipetæ quidam sunt, quàm qui venatores, Aristoteles & Albertus. Venatores lupos (τὰ κυνηγέσια vocat Aristoteles: nisi mendũ est) intelligo qui alacriores velocioresq; sunt, vt animalia aggredi aut persequi & cupiant & possint. Vnipetas verò qui non gregatim, sed solitarij incedunt, atq; ideo ferè inertes & tardi sunt, cum nullo æmulationis studio excitentur. Gaza inertes & vnipetas dixit pro vnica voce Græca μονοπείρας. Hesychius interpretatur σὺν μὴ ἀθρόως, ἀλλὰ καθ' ἕνα πειρῶντας. Lupum solitariũ Aratus μονόλυκον dicit, sic μονολύκος in epigrammate legimus. Μονιὸς, ὁ ἄγριος, μονόλυκος, Suidas. De lupo fertur quod hominem non edat, nisi fortuitò prius cadauer hominis gustârit: tunc enim illectus humanæ carnis dulcedine, non dubitat hominem inuadendo periclitari, Liber de naturis rerum. Lupi aliquando homines vorant, sed rarò: vbi vero semel gustauerint, impetu deinceps in eos feruntur propter carnis dulcedinem, Albertus. Hos lupos Galli appellant garoulx, vt in B. retuli. A lupis periculum est in nostris etiam regionibus, per hyemem præsertim in multa niue iter facientibus. Quomodo sibi quisq; à lupis cauere, & obuios arcere possit, docebimus infra hoc ipso in capite.

Canes soliuagos si deprehendant, interimunt & defodiunt. Albert. Nonnunquam canis & lupus aliqua societate amica confœderantur, adeò vt & ipsi fures nocte pariter caulas ingrediantur, Liber de natur. rerum. Alces inuadunt lupi montani circa Noruegiam, vt in earum historia dictum est. Lupus asino, tauro, & vulpi est hostis: cũ enim carne ipse alatur, boues inuadit, & asinos, & vulpes. Aristoteles. Lupi circumueniunt asinos, Plutarchus: nullo negotio comprehendunt & interimunt, Aelian. Capras lupus captare solet, cui opponimus canes defensores. In suillo pecore tam ... n sunt quæ se vindicent, sues, verres, maiales, scrofæ: propè enim hęc apris, qui in syluis sæpe dentibus canes occiderunt. Quid dicam de pecore maiore? cum sciam mulorum gregem cum pasceretur, eòq; venisset lupus, vltro mulos circumfluxisse, & vngulis cædendo eum occidisse: & tauros solere diuersos assistere clunibus cõtinuatos, & cornibus facile propulsare lupos, Varro. Lupo etiam sus obsistere repugnareq; potest, Aristoteles. Sus pugnat cum lupo, (inquit Albertus) & lupus ingeniosè pugnat cum suibus, accedens subitò recedensq; & attentans morsum gutturis eius. Narrauit sanè mihi quidã lupum se vidente, morsu comprehendisse lignum trigiuta vel quadraginta librarum in sylua: & cum eo se assuefecisse transilire grandem eo in loco arboris abscissæ truncum: tandem cum satis peritus transiliendi sibi videretur, se abscondisse: & aduenięte propter satam illic auenam porca syluestri cum pluribus ætate differentibus porcis, anniculis, bimis: prorupisse, apprehensoq; porco, qui æqualis pondere videbatur ligno quo cum transilire truncum didicerat, (saltu retro truncum se recepisse) & interemptum ibi porcum deuorasse: & paulo post cum recessissent apri, ipsum etiam abijsse, Hæc Albert. Visum est aliquando quòd lupus frondes & ramulos salicis ore porrexit, vt capras his frondibus gaudẽtes inescaret ac deciperet, Idem. Lupus si in minorem aliquam pecudem, vt suem aut capram inciderit, auricula comprehensa secum abducit currendo: renitenti clunes cauda ferit, ita vt misera pecus ipso etiam lupo interdum celerius currat: donec ad alios lupos prædam expectantes peruenerit. ibi statim dilaniatur momento, vt sæpe nihil præter intestina reliqui fiat: recipit autem se quisq; cum parte prædæ seorsum aliquò, vbi eam solus auidè vix ex dimidio commansam vorat, Michaël Herus. Lupos (de lupis) aiunt cum sint nacti sues (in accusandi casu) trahere vsq; ad aquam, quod dentes feruorẽ carnis ferre nequeant, Varro. Cerui amissis cornibus latent, & pascuntur de nocte, quia lupos fugiunt, Vincentius Bell. Quintum lupi genus, minus cæteris, pilis rigidis leporibus maximè insidiatur, Oppian. Lupum grauiore pedis sonitu ouis stulta vocat, Plutarch. De lupo fertur quod cum ouem rapuerit insequente pastore, dentibus eam non lædat ne motu fugam eius retardet, Author de natur. rerũ. Raptam ouem, cum audit persequentes, illæsam portat, ne morsa & læsa sibi faciat cursus impedimentũ, Albert. Ouibus insidians ouile circuit, canis somnum & pastoris desidiam vel absentiam explorans, Glossa in Lucam. Vbi caulas intrauerunt, vel aliâs inciderunt in greges ouium, non solum interficiunt, quod satis est ad ventrem, sed totum gregem, si possunt, passim iugulant, Text. Albert. Omnes occidunt antequam aliquam ad comedendũ attingant, Author de natur. rerum: nisi clamore pastorum, aut aliter impediantur. Sunt & naturales quędam in lupi ouisq; mortuorum partibus (vt pelle, lana, chordis) contrarietates seu antipathiæ, de quibus inferius dicam. Contra taurum lupus ire, & simul eum à fronte idco adoriri non audet, quod & cornua extimescat, & eorum robur mucronatum declinare studeat. Quamobrem primum velut recta via contra eum pugnaturus esset, præ se gerit minas, & illius oculis sese crebro inculcat: deinde se retorquens in dorsum insilit, & verò acerrime ad eius perniciem incumbit, atq; cum naturæ astutia suam infirmitatem compensans, ipsum expugnat, Aelian. Καὶ ταῦρον δ' ὑπεξελίττει τὸ δῆμον. Τοῖς γὰρ ἀκωκαῖς τῶν κεράτων ἐξ ἴσου. Καὶ τῇ δὲ λοξῇ τοῦ ποδὸς ... Δ ... Philes. Boues quomodo se aduersus lupos defendant, superius ex Varrone dixi. Iam vero bouis errantem vitulum per insidias inuadunt, & arreptis naribus trahunt. Is contra sese retrahit: & permulta interim pugna editur dum illi hunc vi expugnare, hic resistere conatur. Cum autẽ hunc tam pugnaciter contra se repugnare perspiciunt, eum obnitentem remittunt. Is ex vi retrahendi se, & contra eos tergiuersandi, retro versus in dorsum suum recidit. Lupi facto impetu, eius ventrem lacerant, & distractum exedunt, & consumunt, Aelian. Et rursus, Si boui qui in profundam inciderit paludem, lupi interuenerint, extrinsecus terrorem ei faciũt, eundemq; periculi denunciatione agitant, non extra paludem eum permittentes egredi. Quem diu multumq; postquam in paludis angustias compulsum, & in luto volutatum suffocari coëgerũt, maxime omnium illorum strenuus in aquam insiliens, & mordicus bubulam caudam tenens, extra paludem in terram ipsum trahere aggreditur. Simul & huius alter caudã apprehendens, ipsum trahit, & secundum tertius, & hunc ipsum quartus: hoc idem vsq; ad postremũ qui extra aquam consistit, faciunt. Atq; ad hunc modum extracto in aridum boue, lupi explentur & satiantur. Quòd si vitulus Bouis alicubi aberrârit, insidiantes lupi eum inuadunt, & naribus correptum trahunt. Renititur ille, atque ita summis vtrinq; viribus certatur, dum hi attrahendo vincere, ille luctando effugere conatur. Tandem verò lupi tantopere renitentem, subitò remittunt: vnde fit vt præ nimio in contrarium nisu vitulus euertatur: quem mox inuadentes lupi ventre laniato vorant. Hactenus Aelian. Apollinis Lycij templum Argis à Danao conditum est, delato ei imperio propter omen lupi qui taurum armenti ducẽ ante mœnia prostrauerat. Lupi natura immanes & crudeles ideo existimandi sunt, quòd inter se vorant, ad hunc modum mutuas sibi molientes insidias: eos enim ferũt primò in orbem circumagi, deinde excurrere, cum ex vertigine currendi & caligine eorum aliquis lapsus sit, in eum

eum humi stratum cæteri omnes facto impetu ipsum laniant. Hoc quidem facere solent, cum venationis facultate deficiuntur. Ita enim præ fame omnia nugas putant, quemadmodum scelerati homines nihil non præ pecunia præclare contemnunt, Aelianus. Tarandus inprimis hostes habet, lupum, gularem, &c. Obscurus. In Tartaria aquilæ quædam cicuratæ adeò sunt audaces, vt non dubitent magno impetu in lupos insilire, eosq; in tantum diuexare, vt ab hominibus sine labore & periculo capi possint, Paulus Venetus. Prouerbium, Lupus aquilam fugit, referam in h.

In Italia creditur luporum visus esse noxius: vocemq; homini, quem priores contemplentur, adimere ad præsens, Plin. Italia lupos habet, qui cum cæteris similes non sint, homo quem prius viderint, conticescit: & anticipatus obtutu nocentis, licet clamandi votum habeat, non habet vocis ministerium, Solin. Atqui cæteri authores lupis simpliciter non Italicis tantum hoc adscribunt, vt Solinus videri possit non rectè accipere Plinij verba, tanquam peculiares sint per Italiam lupi hoc maleficio præditi. ego potius post verbũ, creditur, apud Plinium distinxerim, hoc sensu. In Italia quoq; (quæ superstitiosis alioqui aut falsis persuasionibus minus obnoxia sit) credi, visum luporum esse noxium: non autem, luporum in Italia visum esse noxium. Homo quem lupus prior viderit, vt Plato refert, obmutescit, & grauem virium iacturã facit, Ruellius: sin lupus ab homine prius fuerit visus, ipse debilior redditur, vt alius quidam addit tanquam similiter ex Politia Platonis. Rustici dicunt hominem vocem perdere, si lupus eum prior viderit: vnde subitò tacenti dicitur, Lupus in fabula est, Vincentius Bell. Vide infra in h. inter prouerbia. Lupus si primo hominem viderit, vocem ei eripit, & eum tanquam victor vocis ablatæ despicit: si autem se præuisum senserit, ferociam deponit & currere nequit, Ambrosius. Lupus si te prior videns tibi vocẽ abstulerit, solue amictum tuum, vt sermonem resoluas, Physiologus: si homo soluerit amictum, audaciam recuperat vt fertur, Albertus. Lupus cuius prior vestigia prospexeris, tibi nocere non poterit: sed si ille te ante notauerit, caudæ summam partem si habueris tecum, sine metu iter conficies, Sextus. Oculum lupi erutum cum vident quadrupedes domesticæ, timent & fugiunt. Et si quod animal (mulier, Rasis) minxerit supra vrinam lupi calidam, non concipiet vnquam, Pythagoras. Anseres à lupis & vulpibus capiuntur, & ideo ab eis custodiendæ sunt, Crescentiensis. Inter se concertantes apri, cum viderint lupos quasi confœderati se iuuant mutuò, Albert. Cauda lupi suspensa ad præsepe boum, prohibet boues comedere, Albertus & Rasis. Rumpi traditur equos qui vestigia luporum sub equite sequantur, Plin. Si casu equus lupi vestigium conculcet, torpore comprehenditur: si item lupi calcaneum equi quadrigam trahentes conculcent, sistentur tanquam ij cum quadriga conglaciassent, Gillius ex Aeliano. Vide in Equo D. Ἵππον ἢ ταχὺν ἴχνος ἀμβλύνει λύκου, Καὶ δίφρον ὀξὺν τὸ σφυρὸν τούτου στρέφει, Philes. Mulierem quæ abortum fecerit significantes Aegyptij, equam scribũt quæ lupum presserit: equa enim abortit, non modo si lupum calcauerit, sed etiam si ipsius vestigia attigerit, Orus. Si calcauerit zosach, id est equus, vestigium dorim, id est vesi (lege deeb, id est lupi) accidit stupor eius pedibus, Aescul. Equus à lupo sauciatus, bonus euadet ac velox, Zoroastres in Geoponicis: Vide in Equo B. inter celeres. Lupus fugit ac timet hericium, Aescul. & Iorath. Leopardus desideratur à lupis cum olfaciunt ipsum, & sequuntur eum: sed lupus vnus nõ potest leopardum vincere, plures simul vincunt: & si verò velocissime fugiat, tamen vincitur in cursu, Auicenna.

A lupis occisarum ouium pelles, ac vellera, & facta ex his vestis, longè quàm cætera aptiora sunt ad pediculos procreandos, Aristot. Pilos habentium asinum tantum immunem pediculis credunt, & oues. Gignuntur autem ex vestis genere, præcipuè lanicio interemptarum à lupis ouium, Plin. Oues à lupo adesæ suauiorem habent carnem, verum lanã pedunculos generat, Zoroastres in Geopon 15. Χιτῶνα λαβὼν ἐκ δορᾶς λυκοσπαράκτου, Σαυτὸν στυγνάσεις φθειρῶν ἐνδύσεσι. Ποιεῖ γὰρ εὐθὺς κνησμονὴν τε καὶ φθεῖρας. Πάλιν ὡς αἰπετεῖς ἐμβαλὼν τῇ καρδίᾳ, Philes. Vestimentum de lana animalis, quod lupus comederit, factum, semper est pediculosum, Albertus. Si quis induat pellem ouis à lupo iugulatæ, scabie & pruritu vehemẽte continuò afficietur, Pythagor. Ouina pellis à lupo lacerata morsu [illegible], Cardanus. Cur oues à lupis dilaniatæ, carnem quidem suauiorem, lanam verò tabidã flaccidamq; & pediculosam habeant, causam inquirit Plutarchus in Symposiacis 2.9. quem locum, quoniã is liber adhuc conuersus Latinè nõ reperitur, meis verbis translatum apponam: Caro igitur ouis à lupo adesæ, dulcior fieri videtur, quòd lupus suo morsu carnẽ flaccidam teneramq; (τακεράν) reddat: est enim spiritus lupi adeò calidus atq; igneus, vt ossa etiam durissima in ventriculo suo tabefaciat & liquet: atq; hanc ob causam facilius etiam putrescere quæ à lupis tacta fuerint. Quod verò ad pediculorum in lanis procreationem, conijciat aliquis non tam ab eis generari pediculos quàm elici, per insitam ipsis quandam caliditatem aut exasperandæ diuellendæque cutis facultatem: inesse (ἐγγίνεσθαι lego ἐγγίνεσθαι) autem vim lanis huiusmodi toto scilicet pecudis corpore à lupi morsu spirituque, ad superficiem vsq; & pilos alterato. Atqui varijs modis animalia quæ iugulantur (nimirum propter diuersos iugulationis modos) affici, argumento sunt venatores & coqui, (aut lanij:) horum enim aliquos scimus vnico ictu animalia prostrauisse, ita vt icta (πληγέντα, lego πληγέντα) statim immota iacerent: alios verò vix multis tandẽ ictibus confecisse. Et quod magis mireris, aliquos ex vulnere ferri talem in animante iugulatã vim reliquisse, vt mox putresceret, & neq; vno die integra duraret: alios verò nõ tardius illis interemisse, sed nullam in carnibus iugulatorum huiusmodi qualitatem relictam, & aliquandiu eas permansisse. Porrò quòd vis quædam cũ iugulantur aut moriũtur animalia, ad pelles etiam, pilosq; & vngues pertingat, ne Homerũ quidem latuit, qui de pellibus & loris scribens, his verbis vtitur, ἱμὰς βοὸς ἶφι κταμένοιο: hoc est, lorũ bouis per vim occisi. Validior enim & tenacior pellis illorũ est animaliũ, quæ non morbo aut senectute, sed iugulata obierint. Contrà quæ morsu animaliũ intereunt, illis vngues nigrescũt, defluunt pili, & pelles marcidæ flaccidæ fiũt, Hucusq; Plutarchus. Si pellẽ ouis lupinæ adponas, defluet (abradetur) lana ouillæ, Pythagoras. Aquilæ penna si vel vna anserinis pluribus coniũgatur, consumet eas: & hoc sum expertus in pennis aliarũ: & forte similiter fit etiam in alijs harũ auium pennis. Idem fieri dicitur inter pilos lupi & lanam ouis, sed hoc non sum expertus, Albert. Si ex lupina pelle confeceris tympanum, id inter cætera pulsatum, solũ resonabit, silentibus cæteris vtcũq; prius sonoris, Oppianus: mox addens, Καὶ φθίμενοι γὰρ οἷς φθίμενον λύκον ἐρρίγασιν: vnde tympana illa quibus sonus adimitur lupini tympani pulsu, ouilla præcipuè intelligimus. Tympanum magnũ factum ex corio lupi, & pulsatum (in exercitu, Rasis) facit crepare alia tympana Albert. Tympana de corijs luporum pulsata, insurdant (alia tympana) apud audientes, Rasis & Albertus: sed apud hũc mutilus est locus. Odiũ inter lupum & oues omnibus eorũ membris inhæret: ita quod chordæ de intestinis ouium cũ chordis de intestinis lupi factis permixtæ, non sonant, Albertus & Rasis citans Aristotelem, apud quem ego nihil tale reperio. Si tendatur chorda de intestinis lupi cũ ouium chordis, rumpit eas, & aufert omne temperamentũ ab eis. Pythagoras. Coriũ leonis si coniungatur corio lupi, depilat ipsum, & similiter alia coria,

Rasis & Albertus. Cornix quæ inciderit in comesæ à lupo reliquias carnis, moritur, Aelianus & Philes. Lupus scillæ bulbos contingens, resolutus fatiscit, Ruel. [illegible] Philes. Cepas agrestes (id est scillas) si calcauerit zebeth, id est lupus, grauatur crus eius, Aescula. Lupus contactu scillæ conuellitur, (torpore capitur, Gillius de leone hoc scribēs, nescio quàm rectè: vnde etiam vulpes propter lupos latebris suis scillas apponunt Zoroastres in Geopon. 15. Turtur (vulpes potius, vt iam retuli) in nido suo ponit folia squillæ, ne lupus pullos eius incurset, Ambrosius. Leonem dicunt gallum album & murē fugere, lupum squillam, Rasis. Pythocharis tibicen, cum ad tibiam magna contentione incitatos numeros caneret, luporum impetum repressisse fertur, Aelianus. Audio nostra memoria in sylua prope Basileam virum quendam cum tympano transijsse: qui cum sequentem lupum lapidibus impetens nihil proficeret, & fortuitò laberetur in via, tympano interim quod gestabat resonante, lupum exterritum fugere animaduertit: itaq; tympano mox vehemēter pulsato feram quàm longissimè fugientem abegit. Vrsos quidem tympani sonum fugere nostri affirmant. Horatius in sylua cantando lupum fugauit, vt ipse de se testatur Carminum 1.22. his versibus:

Namq; me sylua lupus in Sabina,
Dum meam canto Lalagen, & vltra
Terminum curis vagor expeditus,
Fugit inermem.
Quale portentum neq; militaris
Daunia (Apulia) *in latis alit æsculetis,*
Nec Iubæ tellus generat, leonum
Arida nutrix.

Hominem pericula ex occulto imminentia timentem demonstraturi Aegyptij, lupum ac lapidem pingunt: hic enim neq; à ferro sibi, neq; à virga, sed à lapide duntaxat timet. Nimirum si quis in eum lapidem coniecerit, derepente consternatum & vbicunq; lapis ei vulnus inflixerit, ibi succrescere solent pullulareq; vermes, Orus. Lupus ignem metuit similiter vt leo: quamobrem qui per hyemem & inter niues iter facientes à lupis sibi metuunt, duos silices intra vestes (vt calidi permaneant) secum gestant: & sicubi lupus se obtulerit, collisis illis ignem excutiunt: Lupus verò scintillis emicantibus ita terretur, vt accedere vtcunq; famelicus & hominem lædere minimè ausit, Michael Herus. Audio etiam sonitu è ferro gladij percussi, lupos fugari. Si quem lupus insidiosus paulatim sequitur, subsistens signū aliquod mediū ponat inter se & lupum vidente illo: sic enim illaqueationis metu subsistet, Albertus & Physiologus. Sunt qui mihi affirmarint, lupum in via ad hominem nō accessurum, si virgam, aut quiduis aliud post se traxerit: nam viatorem quendā apparente lupo, cum nihil aliud ad manū esset, peram fascijs cruralibus alligatam post se traxisse, & abijsse illæsum. Si quis corpus suum illinat seuo de renibus leonis, vel eiusdem fimo, absterrebit lupos, Aesculap. Lupus cuius prior vestigia prospexeris, tibi nocere non poterit: sed si ille te ante notauerit, caudæ summam partem si habueris tecum, sine metu iter conficies, Sextus.

E.

Draconis legem fuisse reperio, vt qui lupum occiderit, talentum accipiat: qui lupum vetulū, duo. Lycoctonos Apollo appellatus, hoc est lupicida (inquit Gyraldus) ex lege Athenis lata, qua cauebatur, vt qui in Attica lupi catulum occideret, talento donaretur: qui lupum ipsum, duobus: quod Aristophanis interpres scribit, (& ex eo Varinus in [illegible].) Meminit Sophocles in Electra & Hesych. [illegible] Chorus in Auibus Aristophanis. Vbi interpres, Lex erat olim in Attica [illegible], id est lupos occidere, &c. vnde & Apollinem [illegible] & [illegible] appellāt. Plura de his & similibus cognominibus Apollinis dicam in h. Qui lupū apud Athenienses occidit, [illegible], Etymologus in [illegible]. Solon cum qui attulisset lupum quinque drachmas iussit accipere: lupam autem, tantummodò vnam vt Phalereus Demetrius tradit: illud bouis pretium, hoc ouis esse statuens, Plutarchus in eius vita. Vetusta est autem consuetudo Atheniensibus bellum cum lupis gerere, Ibidem. Vulpes & lupi (inquit Crescentiensis 10.32.) capiuntur quadā taiola ferrea, quæ circa se multos habet rampiones acutos: & ipsi habent circa se annulum prope se vbi annexi voluuntur, ad quē annectitur frustum carnis, omniaq; occultata præter carnē, in terra firmata iacent. Cum autē lupus carnem dentibus captam eleuat, annulus eleuat rampiones circa caput & collum lupi, qui cū fortius trahit & recedere nititur, fortius stringitur & tenetur. Fiunt & aliæ taiolæ, quibus in pedibus siue cruribus, quælibet omnino bestiæ capi possunt, quæ occultantur in itineribus quibus vtuntur. quarum figura aut forma non nisi oculata fide intelligi potest: quamobrem lectorem ad harum rerum artifices remittimus, Hæc Crescentiensis. Scoppa cassidem genus retis interpretatur, Italicè tagliolam. Harpago, lo rampino, lincino, id est vncus, Idem. [illegible], id est laqueus vel pedica pro lupis capiendis, Hesychius & Varin. Hausepied Galli vocant instrumentum quo capiuntur lupi, vulpes & meles. Capitur interdum lupus laqueo facto arte pastoris, cui vt primum caput imposuerit vel pedem, detinetur, Blondus. Feræ, & præcipuè lupi, foueis hoc modo capiuntur. Effoditur lata fouea instar ampli putei, & profunda ne pateat exitus: operitur autem crate (cratis, *cinbura*) rotunda, quæ non totam foueam sed ferè totam operiat. Sub crate in medio alligatur stanga (pertica) longior crate & rotunda. In medio ponitur vinctus anser vel agnus: & paleis operitur vniuersus locus. Tum lupus anserem aut agnum arrepturus, in foueam cadit cum crate subito reuoluta, Pet. Crescen. 10.33. Et mox in eodē capite aliud foueę genus describit, pro lupis, vulpibus, leporibus, &c. Crates qua tegitur fouea non debet esse tam valida, vt hominem vel lupum sustinere possit: sed anserē tantum vel agnum alligatum, siue viuum, siue mortuum, cum gramine quo insternitur. Sic lupus ad prædā veniens, vnà cum crate in foueam cadit. Sunt qui ea arte cratem componant, vt lupo delapso ipsa rursus vnà cū esca erigatur, vt plures etiam lupi aut aliæ feræ quandoq; capiantur. Oportet autē foueas huiusmodi fieri in terra solida firmaq;: aut si talis non sit, foueæ latera ligneis tabulis muniantur, ne feræ pedibus fodiendo exitum sibi faciant, Innominatus. Constat luparios (id est venatores luporū) carnibus tinctis veneno lupos necare, Seruius in Georg. Sed de veneno lupario, aconito inquam & similibus, dicā in a. item de venenatis medicamētis compositis. Rhæti in montibus lupos capiunt machinæ cuiusdā dolo, trabibus aut stipitibus arborū quodam modo inter se cōsertis annexaq; funi esca, quam cum attingit lupus obruitur, similiter vt mures in domibus maiores opprimi solent. Lupus transglutit carnes ferè sine commansu: quamobrem complures hamos in bolis carnium concisis abscondūt: hos lupis exponunt, quibus illi deuoratis moriuntur, Albert. Vidimus quosdā rusticos (inquit Blondus) per [illegible] deferentes pelles luporū, quos aiebant se occidisse puluere quodā solo ex herba quam [illegible] appellabant & eodē mures necari affirmabant. Est autē idem hic carduus quo canes necari diximus. Vide in Cane cap. 2. Apocynon lupos, vulpes, & pantheras interimit, Dioscorides quadrupedes omnes Plinius de hoc quoque multis egi in Cane c. Sicyone Apollinis Lycæi templum est, inquit Pausanias in Corinthiacis: nam cum lupi in greges ouium ita subinde grassarentur, vt nullū ciues ex eis fructum capere possent: deus, quocunq; tandē [illegible]

elocutus, oraculo monuit, vt vbi aridum lignum iaceret, corticem eius detractum vnà cum carnibus feris proponerent: quo cortice lupi gustato, statim perierunt. Ac id quidem lignum in Lycæi templo situm fuit, sed quod arboris genus esset, id neq; Sicyoniorum sacerdotes, quorum talia explicare munus est, nouerunt, Hæc ille. Perpaucæ quidem arbores venenosæ reperiuntur: herbæ verò complures. & sanè in præsentia præter taxum inter arbores (quanquam fraxini etiam ramenta & iuniperi in potu quidam veneni vim habere scribunt: & aliqui hodie huius quoq; corticem luxuriæ radici admiscent in globulos, quibus deuoratis lupi moriuntur, vt dicam in aconito infra in a.) ac inter arbusta euonymum & rhododaphnen, nulla nostri orbis venenosa mihi in mentē venit. Huius rei causam, si quis inquirat, in succum quo plantæ aluntur reiecerim: nā ille si bonus ac bene temperatus sit, altas magnasq; stirpes alere potest: sin praua qualitate aut venenosa imbutus, non potest: arbores præsertim quæ & copioso & solido alimento egent. sed hoc παρέργως. Blemmi (inquit Diophanes in Geoponicis 18.14. lego Blenni) sunt marini quidā pisciculi, quos nonnulli lycos, id est lupos appellant. His lupos terrestres hunc in modū venantur. Vbi viuos huiusmodi pisces plurimos expiscatus fueris, eos in pila mortarióue probe contundito. Postea verò, in monte in quo diuersantur lupi, magnam prunam extruens, flante scilicet vento, portionē aliquam de dictis pisciculis igni inijcito: cruorem præterea atq; ouillas carnes minutim scissas, cū piscibus comminutis cōfundens, relinquensq; discedito. Quippe igne ipso (rogo, τῇ πυρᾷ) grauē odorem ædēte, lupi regionis incolæ omnes congregabuntur. Postea autem carnibus, aut etiam solo nidore fruentes, vertigine capti obdormient: quo tempore tu ceu stupidos ac torpentes eos reperiens, iugulato. Pisces quidam nigri venenati in Armenia reperiuntur: horū farinam in ouium aut caprarum discissum latus abdunt, eamq; escam ad feras alliciendas obijciunt: ac cum eiusmodi quippiam pardalis, leo, lupus gustarint, continuo moriuntur, Aelianus. Quomodo lupi & vulpes alliciantur à venatore catum mortuum post se trahente (nostri vocant *ein breitze*) dixi in Cato E. Sed & alium hic modum adscribam ex libro quodā Germanico manu scripto. Felem detracta pelle exenteratam in furno torrebis, & modico melle inunges: tum ranunculos caudatos (*roßkoepf*) super pruna vstos conteres, & feli insperges: sic paratam felem post te trahes inter contigua syluis arbusta, vel vbicunq; lupos aut vulpes versari scieris. Sic allectas & apparentes iam propius feras alter venationis comes, sagitta aut bombarda feriet.

Teucri & Mysi Thraces qui Asiam incolunt, veruta ad lupos conficiendos apta gestabant, Herodotus. Lupi vulnerati, gregi luporum se non immiscent: quia occiderentur ab eis timentibus deprehendi sanguine ipsorum; quamobrem soli euntes vulnerati, sanguinem suum lambunt, ne deprehendātur: quod ipse expertus sum, Albertus. Canibus capiuntur apri ac lupi, sed auxilio venatorum: nam rarò soli ad eos præsumūt accedere, nisi sint mastini fortissimi & audaces, Petrus Crescentiensis. A canibus verò comprehenduntur, quia lupus versutior & sagacior cane est, Blondus. Canes quidam grandiores Gallis ceruarij dicuntur, quod ceruos tantum venentur: hos etiam sub nomine leporariorum comprehendūt, vt & suarios lupariosq; qui etiam apripetæ & lupipetæ dici possent, Budæus. In Anglia præstantissimos canes luparios haberi audio. Lupus non admodū procul à canibus fugit, nisi Molossi & mastini vrgeant. Millus, collare canum venaticorum, factum ex corio, confixumq; clauis ferreis eminentibus aduersum impetum luporum, Festus. Lupi, inquit Blondus, funeis retibus sunt decipiendi: quoniā omnis alia venatio, præter eam quæ retibus fit, vana est in lupo. Parētur itaq; retia valida ac distensa, vt videbitur: nam quo tensa magis fuerint, eò vtiliora erunt: debent autem extensa alligari arboribus, vel alijs retinaculis arte factis, dummodo forti nexu contineantur. Plerisq; etiam partibus diligenter prætegentur ramosis frondibus, ne lupi adeuntes statim intelligant insidias. Præterea vtrinq; iuxta retia fient quædam attegiæ ex ramis syluarū, similes tectis aut latibulis ferarum, in quibus latitent insidiatores cū acutis hastilibus, vt lupos retibus intricatos statim conficiant: quod nisi illico fecerint, vt incidēre primum, liberabunt se à retibus lupi ac diffugient. Quamobrem illi curabunt vt & celeriter & fortiter ventrem & tergora luporum verutis & iaculis perfodiant. Porrò maxima pars venantium, cum canibus circundabit loca in quibus lupi latitant: & operam dabit vt canes siue latrando tantum loris detenti, siue industria agitatione, lupos ita cohibeant ne retrorsum euadant. Hoc etiam obseruandum, vt cum longè distant à retibus lupi lentius agitētur: propinquiores verò magno cum impetu & clamore venantium & canum, qui omnes tum dimittēdi sunt, impellantur: sic enim pleriq; lupi decipiuntur, Hæc Blondus. Lupi & vulpes retia dentibus discerpunt, vrsi non item, Plutarchus in caussis natural. 28.

Pellibus lupinis potentes & nobiles induuntur: parantur autē sic vt pars hirsuta foras spectet: nuda introrsum, nec vllo quidem panno illa induci solet. Corio lupino, inquit Blondus, vestiuntur nonnulli ad itinera & venationes: hac enim se intectos non imbribus, non gelu aut ventis lædi posse intelligunt. Κυνέα pellis lupina, aut potius pileus (ἀλωπεκῆ, αἰγίδα) ex lupi vel ictidis, id est mustelæ rusticæ pelle, Varin. Plurimum diffundetur & ampliabitur semen, si cribrum ex lupina pelle factum fuerit, habens foramina trigiota ea magnitudine, vt digitus transmitti queat, in Geoponicis.

A desertis locis ad habitata refugientes lupi, tempestatis acerbitatem se horrere ostendunt, Aelianus. Χειμῶνα, id est tempestatem significat lupus, cum solitarius vadit & diutius vlulat: aut cum parum curans aratores & frigore coactus ad rura accedit vt propius homines calidiore loco vertetur, ἵνα οἱ λέχος ἐγγύθεν εἴη (hoc est, vt ibi cubet, vel vt illic insidietur, tanquam futuræ mutationis præscius, & includendorum propter eam pecorum, tempestiuè sibi de præda prospecturus, Scholiastes.) hoc cum fit, tertio post die tempestatem expecta, Aratus. Martius ipse lupis villarum proxima oberrans, Affectansq; locos hominum, lectumq́ue laremq́; Sponte petens, crasso consurgere nubila cœlo Præmonet, Auienus.

F.

Lupi caro, vt syluestrium omnium ferarum quæ rapaces & carniuoræ sunt, apud honestos homines in cibum non admittitur. Audio tamen in Italia ab Insubribus lupos quandoq; edi. Caro lupi est frigida, fœtida, sicca, crassa, Rasis & Albertus: frigidior carne canis, Albertus. Caro luporū (vel, vt Bellunensis transfert, quorumuis animalium rapacium) mala est, Auicenna. Et rursus, Carnes luporum & habentium rostra & vngues (Bellunensis legit, Carnes animalium rapacium, & auium rapacium habentium rostra & vngues rapaces, aduncasq́) conferunt oculis & confirmant eos. Laudant aliqui carnes luporum (animalium rapacium Bellunensis) tanquam vtiles stomacho frigido, humido, & debili, Auicenna. Et mox, Carnem luporum & habentium (Bellunensis legit, animalium rapacium, & auium habentium, &c.) rostra & vngues (aduncos) abhorret stomachus. Et paulò post easdem carnes laudat ad hæmorrhoides. Rapacium omnium carnes declinant ad siccitatem, quæ bilim atram in corporibus generat: pessimæ autem sunt lupinæ & caninæ, corrumpuntq́ue humores & animum, Rasis.

fortassis autem animum (nisi deprauata sit translatio) ab eis corrumpi scribit, quia melancholiam & prauas imaginationes generant, vt de bouina etiam & similibus Arabes scribunt. Caro lupi trita, cum modico piperis & cum melle despumato confecta affectui colico medetur, Rasis & Albert. Alia quædam de remedijs lupinæ carnis, vide in G. De Romulo & Remo, item Lycasto & Parrhasio, quos lacte lupino nutritos ferunt, dicam in H.d.

G.

Ad podagras magnificant vulpem decoctam viuam, donec ossa tantũ restent: lupúmue viuum oleo cerati modo incoctum, Plin. De lupi præda, id est de reliquijs veruecis, aut capræ, aut cuiuslibet animantis, quam comederit, carnem vel pellem, vel os, collige & serua: & quando aliquis iecur doluerit, inde eum tange, continuò sanabitur, Marcell. Pellis lupi (lupiculi aliâs lupusculi) si gestetur ab eo quem canis rabidus momordit, non incidet in metũ aquæ, Hali. Si corio lupi constringatur venter laborantis colica: & si æger sæpius ipsi corio insideat, prodest, Rasis & Albert. Si corium (stercus, Rasis) lupi ad coxam colici suspendatur, alligatum filo lanæ quam lupus momordit opitulatur, Albertus: ego de excremẽto potius acceperim: Vide infra. Lupi aut vulpis corium si quis elaboret, & calceos gestet, pedes non dolebit, Galenus Euporist. 3.248. Pellis luporum nouiter excoriatorum, maximè cum actuali sua caliditate inuoluendo membrũ spasmatum, prosunt, Marcus Gatinaria. Sanguis lupi permixtus cum oleo (nucum, Rasis) medetur surditati, Alber. Sanguis & fimus lupi, iuuant in colico affectu, Obscurus. Sanguis hirci, vulpis, aut lupi calidus contra calculum potus valet. Vide Syluij practicam cap. contra calculum. Lupi carnem conditam & decoctam qui ederit, à dæmonibus vel vmbris quæ per phantasmata apparẽt, non tantum inquietabitur, Sext. Lupi caro cocta in cibo sumpta, phantasticos sanat, Aesculapius. Carnes lupi edisse parituris prodest: aut si incipientibus parturire sit iuxta qui ederit, adeò, vt etiam cõtra illatas noxias valeat. Eundem superuenire, perniciosum est, Plin. Plura de remedijs ex carne lupi in cibis sumpta, vide in præcedenti capite. Adeps lupi non minorẽ efficaciam habet quàm caninus, Sext. & Aescul. Adeps è lupis illitus, in his quæ rumpere opus est, plurimum proficit, Plin. Lupinum adipem recentiores quidam cum cæteris medicamẽtis articularijs ad vnguenta miscent. Aliqui addunt etiã vnguentis ad paralysin. Illitus vuluas mollit, Plin. Eodẽ fricari oculos contra lippitudines præcipiunt, Idem. Adeps adib (id est lupi, sed Bellunensis legit aldub, id est vrsi) subtilis est, Auicenna. Caput lupi supponito sub puluino, & dormiet æger, Sextus. Ad dentes mobiles magnum remedium est in luporum capitis cinere, Plin. Febres quæ certo dierum numero redeunt, oculus lupi dexter salsus adalligatusq;, si credimus magis, arcet, Plin. Oculus dexter lupi alligatus, febres discutit, Sextus. Confricatus (infricatus) & illitus lupi oculus, glaucomata extenuat, & tollit stigma, & linitur si ante punctũ (forte, punctus, nempe lupi oculus) fuerit: Vteris autem dextro lupi oculo si hominis dexter laborat, sinistro, si sinister, Sextus. Lupi dexter caninus dens in magnis habetur operibus, Plin. Hominem qui Lunam senserit (lunaticum) canini dentes adib, id est lupi, curãt, Pythagoras. Dens lupi gingiuas infantum extenuat, quò dentes leuius proueniant, Blondus. Et alibi, Infantum gingiuæ canis dente conteruntur, (leniter perfricantur:) sed citius eis euocãtur dentes (infricto) dente lupino. Linguam lupi quidam contra comitialem morbum edere iubẽt. Qui per lupi guttur (arteriam vocalem) biberit in synanche, certissima salute euadit, Ioan. Agricola: qui se hoc experimentum ab egregio Augustano medico Adolpho Occone accepisse scribit. Guttur lupinum, si ex eo bibatur, aduersus paralysin valet, Colinus. Pulmo lupi coctus & siccatus, & tritus cum pipere, ex lacte bubulo potus, vtilis est anhelosis, Rasis & Albertus citantes Galenum: apud quem ego nihil huiusmodi legere memini: pulmoni autem vulpis tum ipse tum alij hanc facultatem adscribunt. Lupi cor si aridum reponatur, perquam odoratũ fieri dicitur, Albertus & Scriptor de nat. rerum. Si crematum tritumq; bibatur, epilepticum iuuat: dummodo à libidine purum deinceps se conseruet, Scriptor de nat. rerum. In libro quodam manuscripto Germanicè, medicamentũ aduersus comitialem huiusmodi reperio: Visci quercini vnciam vnam, visci de piro vnc. semis: mucronum de cornu cerui scobis drachmas duas, cordis lupini drachmam, permisce, vt fiat medicamentum aridum, quo in diluculo semper vtatur: præstantius erit si addas scobem de occipitio cranei humani. Hepar lupi ad remediorum vsum non aliter quàm pulmo vulpis præparari & reponi debet, eo modo quem in Vulpe explicabo. Hepar lupi, epileptico cõfert: Lupæ verò epilepticæ, Arnoldus in Antidotis. Hepar lupi ad hepatis affectus quosdam vino albo optimo lauatur, inspergitur puluere tenuissimo santali flaui, siccatur, absynthio in scutella inuoluitur, octauo quoq; die mutatur absynthium, reponitur loco sicco, Syluius. Hepar lupi in medicamentum ex eupatorio hepaticum sæpe indidi, nec tamen effectum præstantiorem, qui mentione quidem dignus sit, quàm in eodem medicamento sine lupi hepate parato, deprehendi: Galenus lib. 11. de simpl. Idem tamẽ lib. 8. de compos. pharm. sec. locos, hepar lupi hepaticos tota substantia iuuare (non secundum vnam aut alterã qualitatem) abunde se expertum scribit. Et fieri sanè potest, vt cum diuersis temporibus hæc à Galeno scripta sint, aliquid ei vno tempore innotuerit quod non alio, vt annotauit Aloisius Mundella epistola 7. Dicat etiam aliquis hepaticum ex eupatorio medicamentum per se tam insigniter opitulari, vt etiam egregio altero medicamento adiecto, nihil aut parum eius viribus accessisse videatur nec obstat tamen id per se efficaciter agere. His & similibus rationibus excusari conciliariq; possunt loci quos citauimus Galeni: ego interim remedijs tum alijs tam longè petitis parum fido, tum ad iecoris causas lupino iecinore nunquam equidem vti velim, nisi forte cæteris plurimis, in quibus & rationis & experientiæ plus est frustra tentatis. Antidotus hepatica è nouem speciebus apud Nicolaum Myrepsum, numero 164. recipit iecur lupi: & mox alia 166 ex eupatorio inscribitur, cui tamen iecur lupi non additur. Archigenes apud Galenum lib. 6. de compos. sec. loc. hepar lupi ad oris crustas commendat: vbi Galenus hoc medicamentum probare se posse negat, quoniam compertum non habeat. Lupinum iecur (inquit Galenus de comp. sec. loc. 8.8.) abunde experti sumus ad hepatis affectus vtile: vsus autem ipsius est (vt cochlearum etiam quas Asclepiades ad eosdem affectus laudat) si eius exactè triti drachma vna detur cum vino aliquo dulci, vt Theræo, Cretico: Benigna enim hæc sunt visceri, ipsum nutrire potentia & media iuxta calidi & frigidi oppositionem: & ob id talia pharmaca omnibus intemperaturis conuenire videntur, vt quæ ex substantiæ proprietate commoditatem de se exhibent. Cæterum non obscurè febricitantibus, præstat ex aqua calida, aut seridis similiue succo pharmacum præbere. Hæc Galenus & ex eo Rasis, Albertus, & alij. Eadem ex Galeno descripsit Aetius 10.3. Iecur lupi (inquit) Marcellus empiricus capite 22. quod inscribitur ad iecoris vitia) sublatum Luna decrescente in fumo ponitur, & cum siccatum est, teritur: inde particula trita miscetur pulueri æquis portionibus facto de fœno græco, lupino & absynthio & costo, ita vt ex eo quod in se totum permixtum fuerit, mensura cochlearis cumulati detur ad diem non febricitanti ex vino mixto, si febricitabit, ex aqua, ita vt per triduum hoc medicamen ieiunus accipiat, &

porrecto

porrecto brachio in dextro latere vel semihora iaceat: inde diutissimè deambulet & tardissimè cibũ sumat: & obseruet vt illo triduo purissimus & digestissimus sit, & frigidã non bibat, neq; salsum aliquid aut dulce mãducet. Et paulò post, Potio saluberrima ad hepaticos, à Prociano medico ostensa: Ficatũ (sic Itali hodie vulgò iecur nominant) lupi integrũ folijs lauri inuolues, & ita ad Solem vel ad ignem siccabis, & siccatũ diligenter sublatis folijs in puluerem rediges: quẽ puluerem in vasculo nitido seruabis, atq; ex eo coclearia duo, cũ piperis granis decẽ tritis, adiecto melle optimo despumato quantũ sufficiat, cum carœni cyatho, in potione ieiuno dabis, quam prius ferro candenti calefacies, & diligẽter in mortario permiscebis, sedentiq; in lecto dabis, ita vt accepta potione cõtractis genibus hora integra in dextro latere iaceat, & postea vel vna hora deambulet, Hęc Marc. Auicen lib. 3. summa 1. tractatu 5. describit medicamentũ ad hepatis duritiem, quod recipit opium, hyoscyamum, castoreum, myrrham, crocum, spicam, cordumeni, eupatorium, hepar lupi, & cornu dextrũ de cornibus capræ adustum, omniũ partes æquales, excipiuntur melle, &c. Alia prorsus est compositio pastilli de eupatorio apud Actuarium de compositione medicamentorũ. Iecur lupi miscetur speciebus electuarij quod dicitur oxifemea, & prodest ad morbos hepatis, Rasis Galenũ citans: quamobrem pro oxifemea, lego de eupatorio. Gugir (Gyrgyr. Albertus) philosophus asserit omnium animaliũ hepata ad hepatis dolorẽ prodesse, Rasis. Iocineris dolores reficit lupi iecur aridum ex mulso. Plin. Lupi iecur denarij pondere ex vini dulcis sextario exhibitũ, ad iocineris vitia bene facit Galen. Euporist. 2 38. Tussim iecur lupi ex vino tepido sanat, Plin. Si quẽ tussis intolerabilis vexat, de lupi iecore arido vel exusto quantũ voluerit conterat, adijciatq; vinũ, mel, & aquã tepidam, atq; inde ad diem cyathum ieiunus bibat, intra paucos dies mire sanabitur, Marcell. Ad acutum morbũ lateris. iecoris quæratur fibra lupini: adde costũ, folium, piper. propina ex vino diluto, Seren. Pthisicis medetur iecur lupi ex vino, Plin. Dolorẽ & inflationem stomachi sanat iecur lupi, prius aqua coctum, mox arefactum & tritum, potioniq; inspersum, Marcell. Lupi hepar hydropem curat, Platina. Puluerem ex eo in hydrope cũ vino albo in dies aliquot mane potũ, inter secreta quædã remedia reponunt nonnulli, Syluius. Vuluarum dolores iecur lupi (in cibo vel potu) mitigat, Plin. Ad oris crustas, hepatis lupi aridi cochlearia duo trita bibenda præbe, Galenus ex Archigene. Fel lupinum eandẽ efficaciam habet, quam caninũ, Sextus & Aesculap. Fel lupi (pondere dauic. Ras.) cũ grano moschi mixtũ, & semel in principio mensis, semel in medio, naribus adhibitũ caduci, iuuat, (confert ei loco electuarij quod dicitur esse hylete,) Albert. Fel lupi cũ elaterio vmbilico illigatũ, aluum soluit Plin. Fel caprinũ per se condylomatis sedis medetur, lupinum ex vino, Plinius si bene memini. De intestino lupi, nihil (puto) veteres scripserunt: hodie tamen aliqui laudant in colica. Intestinũ lupi ad colicam efficacissimum, vino albo optimo lauatur, inflatur, siccatur extra furnum & puluerem, absynthio inuoluitur, Syluius. Si edatur pars de virga lupi in furno assa & incisa, statim excitat appetitum coitus, Rasis & Albert. De lupi genitali vide nonnihil etiã in vulpe. Tradit antiquitas authore Plinio ossea genitalia pręcipuo inueniri remedio siue luporũ vulpium, mustelarumq; ac viuerræ, &c. Alex. Benedictus. Si quis testiculum dextrũ lupi (& cruentum, Ras.) cum oleo misceat, & mulieri cũ lanæ ad imponendũ vuluæ dederit, remouebit ab ea coeundi desideriũ etiamsi scortum fuerit, Rasis & Albert. Suffimento ad epilepticos apud Nic. Myrepsum, miscentur inter alia, lupi testes. Lupi excrementis circumlini (oculorum) suffusiones prodest: cinere eorum cum Attico melle inungi obscuritates, Solin. Lupi fimus diu perfrictus ad summam læuitatem, cũ melle mixtus etiam inunctione adhibitus oculorũ hypochysin discutit, & ad summam claritudinem eos perducit suffusione siccata, Marcell. Dentes mobiles confirmat luporũ capitis cinis certumq; est in excrementis eorum plerunq; inueniri ossa hæc adalligata eundẽ effectum habent, Plin. Illito anginæ conferens optima: Stercus lupi aut canis album, terito in pollinem, melleq; excipiens, illinito, Nic. Myrepsus. Lupinum stercus (inquit Galenus de simplicibus 10 28.) quidam colicis potandum dabat non tantum in ipsis paroxysmis, sed etiam in interuallis, siquidem phlegmone vacarent. Quorum ego quosdam vidi non amplius inuadi: & qui erant inuasi, non amplius id grauiter passos, sed nec post paucũ temporis. Accipiebat autẽ ille albidius potius stercus, quale vbi ossa ederint, solẽt excernere. Verum illud etiã in eo mirabar quod vel appensum euidẽter aliquoties iuuisset. Itaq; hic stercus capiebat quod nõ decidisset in terrã id quod non erat inuentu difficile. Ea enim est luporum natura quæ canũ, vt suspenso altero posteriorũ crurum & meiant & cacẽt in eminenti quopiã ex terra. Itaq; in spinis sæpe æstate stercus lupinũ reperitur, & fruticibus, vepribus (κλήθραις, lego κλήθροις, id est alnis) herbisq; procerioribus. Inuenitur porrò in stercore illorũ & nonnihil ossium deuorati animalis: quod vt effugit commansionẽ, ita & concoctionẽ: quod & ipsum contundẽs ac conterens, bibendũ prębuit colicis ac si homo esset puritatis amans, miscebat & salis quippiam aut piperis, aut quippiã eiusmodi vt plurimum autẽ ex vino albo cõsistentię tenuis bibendũ præbebat: interim verò etiã ex aqua. Hoc autẽ stercoris quod patientis inguinibus, lagónas Græci vocant applicandũ esset, præcepit suspẽdi ex vinculo cõfecto ex lana, sed nõ qualibet. verum multò præstabat eam esse ouis à lupo laniatæ. Quod si ea nõ adesset, lorũ tum quod cingeret inguina, tum alterũ quo stercus cõtineretur, parari pręcipiebat. At nos in ollulam stercoris maximè fabæ magnitudinẽ (vel in ollulam cuius magnitudo erat quæ maximæ fabæ, aliquantulũ stercoris) iniecimus, eamq; experiundi gratia quibusdã appendimus, nec potuimus nõ mirari, cũ plurimos ipsorũ videremus adiutos: cæterũ ad ollulam duas ceu aures affiximus, per quas lorũ transmitti posset. Sed hoc quidẽ obiter dictũ esto, si quis inuenietur qui sic suspensis fidẽ habere dignabitur. Dico autẽ sic, vt substantia sit quę suspenditur, nõ voces barbaræ, vt quidã facere præstigiatorũ assolent quãdo & alias expertus sum substantias, quæ in alijs affectibus similiter operrẽtur, Hucvsq; Gal. Meminit ex Galeno etiã Cõstantinus in libro de incantatione & suspensione, sed locus est deprauatus item Aetius 9.31. inter pharmaca ad colicos & Auicenna 16.3. tract. 4. cap. 14. Stercus lupi cũ vino albo & subtili coctũ (potum) vtilissimũ est colicis: & fertur si coriũ (stercus legendũ, vt etiam Rasis habet) super coxã colici suspẽdatur & cũ filo lanæ à lupo laniatæ, ligetur. prodesse, Albert. & Rasis. Lupi stercus, dummodo nõ in terra inuentũ, sed supra fustẽ, aut supra astulas, aut supra iuncũ, colliges & seruabis: & cũ opus fuerit laborãti colico alligabis ad brachiũ. vel ad collum in osse, aut in cupro, aut in auro clusum licioq; suspensum: sed prius ex ipso stercore pusillũ ignoranti ex aqua calida bibendũ dabis, mirè celeriterq; subuenies, Marcell. Et rursus. Ad coli dolorẽ requires fimũ lupi. & ossa quæ ibidẽ inueneris contundes & puluerẽ ex his facies, & ex aqua frigida ieiuno bibendũ dabis. Ad colũ efficax vsu probatũ: Lupi stercus in tenuissimũ puluerem tritũ inceretumq; & aquæ calidæ cochlearij dimidio, laboranti dato, Alex. Trall. Quæ in excrementis lupi inueniuntur ossa, si terrã non attigerint, colo medẽtur adalligata brachio. Plin. Talus leporis in fimo lupi repertus quantũ prosit ad coli dolorẽ alligatus, in lepore dixi ex Marcello sed meræ sunt nugæ. Fimus albi (albus) lupi colicã curat, Hali. Intestinũ magnũ lupi vincit cruciatus colicos, vt & fimus eiusdẽ, Blond. Suffito asini albi pilos, & lupi stercus, Hippoc. lib. 1. de morbis mul. in præscripto quodã ad conceptũ.

Lupi

Lupi dentes inæquales sunt, quamobrem morsus eorum vehementer obest, Isidorus. Lupus rabidus suo morsu idem periculum adfert quod canis rabidus, Albertus & Bertrutius. Eiusdem sententiæ fuit Aggregator, qui vno titulo remedia tum ad canis tum ad lupi morsus complectitur. Nos ea copiosè recensuimus in Cane. Vulnera ex morsu lupi & vnguibus, periculosa sunt: effluit ab eis sanies per ligamenta etiam & spongias: curantur autem non aliter quam canini morsus, Physiologus: sed Aristoteles hæc de leone scribit, non de lupo. A lupo rabioso in Vngaria morsos esse aliquot homines & mox quidem visos fuisse curatos: sed ante 40 dies omnes acerbissimo morbo perijsse, & in eo per vrinam carunculas quasdam caniformes summo cruciatu excreuisse, Io. Vitus Vngarus αὐτόπτης narrabat. Audiui & de quodam rustico, qui cum lupum fuste percussisset, ac lupus vnguibus faciem eius lacerasset vt cutem detraheret, breui quidem sanatus fuit vt nihil mali appareret, sed breui post tempore cœpit ægrotare ac vlulare vt lupus, & sic perijt, vnde conijciebatur lupum illum rabiosum fuisse. Trito allio defricto curatur in boue rabiosæ canis vel lupi morsus: qui tamen & ipse imposito vulneri vetere salsamento, æquè bene sanatur, Columella. Gentianæ drachmæ duæ è vino potæ remedio sunt contra morsus canis rabiosi & omnium luporum (rapacium, vel morsu & vnguibus laniantium bestiarum,) Auicenna. Luporum morsus bestijs inflicti ferro calido aduruntur, ne morsus vtiq, noxius contrahat corruptionem, liber de nat. rerum.

H.

a Lupus, quod nomen venit ex Græco lycos, apud maiores communis erat generis, Fest. Lupos quidam vocatos dicunt quasi leopos: eò quod quasi leoni in pedibus sit illis virtus: vnde & quicquid pede presserint, non viuit, Isidorus. λύκους ἀπὸ τῆς λύκης, id est à luce prima appellatos quidam putant: quia hæ feræ maximè id tempus aptum rapiendo pecori obseruāt, quod antelucanum post nocturnam famē ad pastum stabulis expellitur, Macrob. 1.17. Λύκαινα, lupa, Varinus in ἀγχεμαχής. Irpini appellati nomine lupi, quem irpum dicunt Samnites: eum enim ducem secuti agros occupauere, Festus. Κνηκίας, lupus, Varinus. Sed vide ne legendū sit λευκὸς pro λύκος: nam κνῆκος etiam & κνακὸν, & κνακῶν, λευκὸς exponuntur: nimirum à colore cneci seminis candidi: alij ruffum vel subcroceum (κροκίζοντα) interpretantur, ab eiusdem scilicet floris colore. Ὀλολ, λύκοι, Hesychius. Lupi apud veteres dicuntur etiam νυκτερινοὶ κύνες, id est canes nocturni, Hesychius & Varin. Μονιὸς, aper syluestris, lupus solitarius, Suid. Cyrillus apud Oseeprophetam interpretatur asinum. Epitheta. His vbicunq; authoris nomen non addetur, inter Textoris Epitheta reperiri sciendum est. Acres, Horatius Epod. Genus acre luporum, Virg. Georg. 3. Agrestis. Appuli, Horatio. Asper, Ouid. 11. Metam. Atrox. Audaces, Gratius. Auidus, Ouid. 1. Trist. Auidus. Verg. 11. Aen. Canus, Ouid. 7. Metam Carniuorus. Cautus. Celer. Cruentus, Statius 5. Theb. Cupidus cruoris. Degener. Durus. Edax. Esuriens. Expugnator pecoris. Famescens. Ferus. Fuluus, Ouid. 11. Metam. Ieiunus. Immitis, Improbus. Indomitus. Infestans. Infestus pecori, Hora. Epod. Ouid. 2. Fast. Infrendens. Insatiabilis, Ouid. in Ibin. Insidiator. Martiales. Horat. 1. Car. Martius, quod veteres eum in tutela Martis esse finxerunt. Mœstus. Montani, Ouidius epist. 11. Nocturnus. Prædo. Proceri, Horat. 2. Serm. Rabidi. Rabiosus. Rapaces, Horat. Epod. Rapidus. Raptor Rauus. Sæuus. Sarcinosus. Sanguineus. Sanguinolētus. Spumiger. Superbi, Valerius 3. Argonaut. Trepidans. Tristis. Triste lupus stabulis, Vergil. 3. Aeg. Trux. Vehemens, Horat. 2. epist. Vlulans. Vorax. Lupæ epitheto. Fœda. Immanis. Inhumana, Propert. 4. Eleg. Martia. Obscœna. Olida. Rapida. Ouid. 3. de Arte. Raua, Horat. 3. Carm. Romulea. Spurca. Trux. Volsca.

Græca. Ἀγρευτὰς λύκους, Athenæus ex Anaxila. Αἱμοπότης (id est ἀγρευτὴς) ἰσοφάλιξι λύκοις, Varinus ex epigrammate. Ἀργυρόεν βλοσυροί τε πολύπλοκον ἁρπακτῆρες, Oppianus. Δαφοινὸς, ἀλυσκτης, Idem. Ἀναιδείῃ ἐπιειμένος, νωχελιώδης, θηρσὶ ὑπέρφρων, καρχαρόδους, Oppianus. Κρατερώνυχες, Homerus Odyss. χ. Κερδαλέοι, in epigrammate. Λαίμαργοι, Bianor in epigrammate. Μηλοφόνος, Oppianus. Λύκοι ὀρέστεροι, i. ἄγριοι, Homer. Odyss. κ. Νυκτερινὸς, Ποιμνίων ὀλετὴρ, Ὀλοόφρων, Πολιόθριξ, (& πολιός, vide infra in b.) Idem. Ὠμοβόρος, Philes. Ὠμηστὴς, Lycophron.

Lupa pro meretrice ponitur, propter auaritiam, rapacitatem & ὠμοφαγίαν. Lupula meretricula Apuleio. A lupo facta meretricum nomina Græca (Lyce, Lycoris, & Lycænis) infra ponam inter propria. Deuortunt mores virgini longè ac lupæ, id est meretrici, Plautus Epid. Romulum & Remum aliqui non à lupa fera, sed à meretrice nutritos aiunt: qua de re Plutarchus in Romuli vita. Sunt qui dicant nutricis nomen ambiguitate fabulæ locum dedisse. nam & feras & meretrices cōmuni vocabulo lupas vocamus: ita Faustuli vxori, prostrato pastoribus corpore, lupæ cognomen esse additum, cum Laurentia antè nuncupata esset. Hinc lupari (Nonius ex Turpilio) pro scortari & lupanar vel lupanarium pro habitatione meretricū. & lupanaris adiectiuum, (Calepino,) deriuantur. Ite quibus grata est picta lupa (i. meretrix) barbara mitra, Iuuen. Sat. 3. Cauete vobis à pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ouiū, sed intrinsecus sunt lupi rapaces, ἔσωθεν δέ εἰσι λύκοι ἅρπαγες, Christus Matth. 7. (Harpages peculiariter luporum genus esse Oppian. docet, vt in B. retuli.) Lupi rectè intelliguntur hæretici, callidi videlicet fraude, fortes disputatione, crudeles occisione. Vnde apostolus ad Ephesios, Intrabūt lupi rapaces ad vos, Glossa in Acta. Noui quod ingressuri sint post discessum meum lupi graues (βαρεῖς) in vos non parcentes gregi, Paulus Actorum 20. Lupos serrulas vocamus manubriatas, agrestium vsibus accommodas, Cal. Vtitur hac significatione alicubi Palladius: *handsegen:* dictæ nimirum propter dentes inæquales quales lupini sunt, quibus exasperantur: vt & lupi in frenis. Ad dolorem capitis lupinum: Suillum fimum comburito, & cinerem melli admisceto, caputq; rasum inungito: ac super brassicæ folia dato, Galenus de parabilib. 3. 285. Lupum appellant vlcus nō valde dissimile illi, quod fornicē vel noli me tangere nominant: nisi quod non faciem, sicuti illud, sed inferiores partes, præcipuè autē crura infestat celerrimè depascens, & quasi lupus famelicus, proximas sibi carnes exedēs: quod & dubio procul de genere est phagedænæ, à magis exusta tantum materia factum, & propterea velocius obambulans. Manardus. Lupus quomodo differat à cancro & malo quod vocant noli me tangere, docet Cæl. 30. 14. Germani lupum vocant, intertriginem in sede ex attritione ortam, vt equitantibus solet. Martialis ficum: Stragula succincti venator sume veredi. Nam solet à nudo surgere ficus equo. Huius remedium ex felle bubulo, & carlinæ chelidoniæq; succis permixtis & pro emplastro impositis, in Boue scripsi. Est & lupus inter sidera, cui stellæ assignantur nouendecim ætate Ptolemæi in libra & scorpio resides, nunc in scorpio tantum visuntur, Ruellius. Λύκου ἀστὴρ, τῆς λύκης, Varinus: de sidere intelligo. Luparij, venatores luporum, Seruio. Lupi vel lupati sunt freni asperrimi, dicti à lupinis dentibus qui inæquales sunt. Vide in Equo H. e. Mihi quidem non tam integrum aliquod freni genus asperioris videtur, quam cuiusuis freni ferrum quod ori inseritur, lupus aut lupatum rectè dici, (aut certe vtroque modo accipi.) hoc Græci στόμιον vocant, pro quo Camerarius apud Xenophontem lupos vertere solet. Nicandri Scholiastes lycon esse ait ferrum habenæ: τὸ ἐν τοῖς χαλινοῖς σιδήριον, Hesychius & Varinus.

Nostri

Nostri vocant *das gebiss*: Itali morsum freni. Freni genus Græci lycon nominant, Cælius: & fieri potest, vt idem conijcit, ab eo lycospadas equos potius dici, alacres scilicet & ferociores, quàm qui à lupo demorsi sint: solẽt enim animosi equi lupos & frenum morsu quandoq; corripere & attrahere. Lupus, instrumentum aduncum quo vasa quæ in puteum forte ceciderunt, extrahunt: idem harpax Græco vocabulo & harpago (Græce ἀρπάγη, non harpago) nominatur. In alios lupi supernè ferrei iniecti, vt in periculo essent, ne suspensi in murum extraherentur, Liuius 8. belli Punici. Habet Legio ferreos harpagones, quos lupos vocant, Vegetius 2.25. Hæc instrumenta vocantur etiã onagri, corui, & manus ferreæ, vt in Onagro docui. Lupus, qui & canicula, ferreus harpax, quo si quid in puteum decidit rapitur & extrahitur, Isidorus. Lycos etiam, id est, lupus vocatur fuscina, qua caro ollis eximitur: alio nomine κρεάγρα, ἀρπάγη, & ἐξαυστήρ. ἐξαῦσαι enim eximere est, Pollux. λαύστρανον, πνὲς λύκον, ἃ οἱ φρέατος ἀρπάγη, Hesychius & Varinus. Ego λαύστρανον vocem corruptam esse censeo, & ἐξαυστῆρα legendum ex Polluce: quanquam ἐξαυστὴρ quidem suo loco apud eosdem κρεάγρα exponitur. Videtur & aliud vasis genus ἐξαυστὴρ existimatum Varino, quasi αὐστὴρ ab αὔω αὔσαι: nam post hæc verba seorsim subijcit, ἢ ἐξαυστὴρ, κρεάγρα. Etymologus eandẽ originem facit & interpretatur σκεῦός τι apud Aeschylum. Ἀρπάγη, ξυστὴρ, (lego ἐξαυστὴρ) ἢ ἄγκιστρον: est autem instrumentum habens ἀγκίνους, id est vncinos siue vncos, quo cadi in puteos delapsi extrahuntur: Euripides lycon nominat, Hesychius & Varin. Creagran & harpagem & lycon appellari scribit Pausanias, Cælius. Et alibi, Sunt & in belli vsibus harpagæ, ab Agrippa excogitatæ, capiendis oblaqueandisq; nauibus. Ea verò sunt cubitorum quinq; ligna, ferro circumplexa, fibulasq; ab capite vtroq; præfixas continentia, vni falx ferro curuata inhæret, alteri funes destinantur plurimi, falces machinis attrahentes, vbi in tendiculam incidit hostica nauis: cui intercipiendæ machinulæ præsto & altera est: coraca vocant, id est coruum. Harpagones (inquit Plinius) Anacharsis excogitauit primus, & manus Pericles Atheniensis: auctor nobis est in Viris illustribus Nepos Cornelius: hisce vsum ex Romanis primum imperatorem Duillium, Hæc Cælius. Lupinus, adiectiuum. Quem inauratum in Capitolio paruum atq; lactentem huberibus lupinis inhiantẽ fuisse meministis, Cicero in Catil. Galea lupina, Propertius.

Aristophanes in Vespis sycophantas appellat lupos. Theomnestus in Hippiatricis cap. 24. ligaturæ vel nodi quoddam genus lupum vocat, his verbis: Τὸ δὲ ἅμμα ποιῶν βρόχον τὸν καλούμενον λύκον, ἀποδιεσμεῖν: item Absyrtus cap. 74 quod est de fracturis. Λύκοι, κάνδαλοι τῶν θυρῶν, Hesychius & Varinus: vocem quidẽ κάνδαλοι in Lexicis non reperio: sed suspicor pessulum significare, quo obseratur & offirmatur ianua promoto, & retracto aperitur: (*ein rigel*) vel ferrũ in sera mobile, quod claui retrahitur vt aperiamus, *ein vfzug*: quod Latinè etiam pessulum vocant. Claue pessulis subiecta pandit fores, Apuleius. Subdita claue pessulos reduco, Idem. Itali vulgò cadenatiũ vocant, Calepinus. Idem pessulum dici putat quasi paruum pedem. vel quòd ne pessundetur hostiũ affigi solet & annecti: ego vero à figura sic dictum conijcio, qualis scilicet pessorum (πεσσοὺς Græci vocant, vt Dioscorides) medicinaliũ est, nempe oblonga, siue cylindri siue coni specie: nisi quis à passalo Græcorum deriuare malit. Obices sunt pessuli ferrei, Festus. Aliqui pessulum Græcè μοχλὸν & καταπήγιον vel καταπῆγα nominant. Καταπὴξ quidẽ Varino palus est qui in aqua defigitur, nostris *ein schwirren*. Nos instrumentum aliud ferreum aut ligneum, quo depresso ianua aperitur, & iterum delabente clauditur, à lapsu vocamus *ein fallen*, hoc etiam Latinè quidam pessulum interpretatur. A mandalo videtur & μανδαλωτὸν dici apud Aristophanem in Acharnensibus, εἶδος φιλήματος, ποικίλον, ἡδὺ, θηλυδριῶδες καὶ καταγλωττισμένον, ἐν ᾧ δεῖ τὴν γλῶτταν τῶν καταφιλούντων λείχειν: forte quòd instar pessuli linguam exertam εἰς τὸ τοῦ ἐρωμένου στόμα ἐξωθῶν ἐπέτεινεν. Νυκτερινοὶ λύκοι, οἱ λύχνοι, πνὲς δὲ εἶδος ὑποδήματος γυναικείου, Hesychius & Varinus. Λυκίσκος, ἡ μὴ ἔχουσα ἐξονίσκον τροχιλία, τρῆμα δὲ μόνον, ἢ ἄνοδος δημιουργός. Hesychius & Varinus: in Lexico Græcolatino quidam interpretatur trochleam suculis carentem, & quæ solum foramẽ habeat. Λυκὸς, λύκιον, λυκάριον, τρύβλιον, οἱ δὲ λυκάριον, (forte λυγάριον, ne idem bis scribatur.) Hesychius & Varinus: videntur autem hæc nomina à recentioribus Græcis facta à ligula Latinorum, quæ paruum cochleare est, à lingẽdo forte dicta: nam aliqui lingulam dicunt, vel potius forma diminutiua à lingua, cuius speciem refert. Λυκιδεῖς, quasi lupuli, luporum catuli, apud Pollucem: dicuntur & scylaces communiori vocabulo, Pollux. Λυκιδεὺς rectus singularis non diminutiuę, sed patronymicæ formæ est, Varinus in Λαγωὸς. Galli louueteaux nominãt. Λυκόω, perdo, corrumpo, lanio: inde περιβεβλημένα λελυκωμένα, τὰ λυκόσπαστα, Hesychius & Varinus. Λυκάβας annus vocatur, quòd λυγαίως, id est latenter & obscurè prætereat (sic enim tempus elabitur, Hesychius ex Scholijs in Odysseæ ξ.) Vel quòd dies anni continua serie pergunt, vt lupi cum flumina traijciunt: fertur enim illos, cum rapidus aliquis fluuius traijciendus est, caudis mutuò mordicus apprehensis tranare. (vt in D. exposui) Varinus & Suidas. Λυκάβας, ἐνιαυτὸς, ἀπὸ τοῦ ταχέως βαίνειν, ἢ λυγαίως βαίνειν, ὅ ἐστι σκοτεινῶς καὶ ἀδήλως, Suidas. Lycobanta (melius lycabanta) iccirco annum nominari existimant, quod erga lupum Sol amorem habeat, &c. Aelianus, vt in h. dicã. Macrobius lycábanta interpretatur τὸν ὑπὸ τοῦ λύκου βαινόμενον καὶ μετρούμενον, quòd Lycus, id est Sol, transitu suo eum metiatur. Λυκηγενῆ aut λυκηγενέτην Homerus Solem vocat, quòd lucem diluculo, vel quòd lycabanta progeneret, hoc est annum, quem conficit Sol suo per XII. signa Zodiaci cursu, Gyrald. Λυκάβας, λυκάβαντος ὁ ἐνιαυτὸς ἐκ μεταφορᾶς τῶν λύκων τῶν βαινόντων κατὰ σειρὰν, Varin. ego λυκάβας malim. Λυκάβαντα vocant annum quasi lygabanta, ἐπεὶ μετὰ λύγης βαίνει. Idem in voce Λυγαίοις: interpretatur autem λύγην noctem, λύγος tenebras, λυγαῖον obscurum.

Λυκόφως, πνὲς τὸ σκοτεινὸν λέγουσιν, οἷον (Varinus addit λυγαῖον) διαλελυμένον φάος. (sic λύγος, παρὰ τὸ λύειν τὴν αὐγὴν) vt sonet lucem solutam, (quasi dilutam, non meram:) vel tempus ex luce & tenebris permixtum, per translationem à pilis lupinis, qui interiore sui parte quæ cuti cõtigua est, albicant: exteriore nigricãt, Etymologus, Varinus & Eustathius apud Cælium. Vide etiam infra in Lyceo Apolline in h. & supra in C. de visu lupi. Λυκόφως, τὸ πρὸ τῆς αὐγῆς φῶς (id est matutina lux, crepusculum,) Suidas. Eustathius quidem in Iliad. κ. λύκην lucem matutinã interpretatur, vnde deriuetur λυκόφως: itẽ vmbram vnde νὺξ ἀμφιλύκη dicatur. Πρώτη ὑπ' ἀμφιλύκη, summo mane, Oppianus: hinc & ἡ λύγη, σκότη, σκιά: quin & lupi canes nocturni vocãtur. Est igitur (inquit Varin.) ἀμφιλύκη νὺξ, quod vulgo λυκόφως dicitur, inter noctem diemq; medium. Homerus sanè amphilycen noctem vocat, quę diei propinqua sit, & aurorã seu diluculum præcedat. Vel tempus quo Sol oriri & tenebras soluere incipit, nondũ tamen ortus est, necdũ plena aurora apparet: nominis ratio est, vel quod vox λύγη tenebras signat: vt amphilycon exponamus tenebrosam, quasi amphilygen: & lycóphos, quasi lygóphos: vel à lycea, id est pelle lupina: cui color cinereus, nõ totus niger, Hæc ille. Λύγη, ἡ σκοτία κατ' ἔλλειψιν αὐγῆς λέγεται, Hes. Amphilyce, finis noctis. Ἡ μέρα δὲ ὑπέφαινεν οὔπω λαμπρὰ, ἀλλ' ἔτι περὶ ἀμφιλύκην ἡ νὺξ καὶ ἀπέληγε, Suidas ex innominato. Idẽ amphilycen pro nocte simpliciter, per synecdochen accipi docet. vt in epigrãmate: Ἀμαθίων δὲ χαίτην, Ἣν μόλις ἐς τελος ἦν περὶ ἀμφιλύκην. Ἀμφιλύκη νὺξ, Homero Iliad. 8. crepusculum antelucanum: cum lux adhuc crepera & dubia est, necdũ pura, Scholia: Sic etiam Porphyrius,

Porphyrius, citante Cælio, interpretatur. Prisci Græcorum (inquit Gyraldus) primam lucem, quæ præcedit Solis exortum, λύκην appellauere, ἀπὸ τοῦ λύκου, id est à lupo: hodie quoq; lycophos dicitur. eandem & λύκην Homerus nec semel appellauit: quin & Latini videntur lucem à λύκη deriuasse (ex Macrobio.) Quin idē ipse Homerus eam lucem, cum iam tum cernens lupus se in viam dare solet, ἀμφιλύκην νύκτα appellare videtur. Theon vero amphilycen Solis exortum interpretatur. Sed & Sol λύκειος cognominatur, (vt in h. referetur,) Hæc ille & Sipontinus. Lycophos Græci dicunt quod nos primum tempus lucis quasi λευκὸν φῶς, id est lumen candidum, Festus. Μεσημβρία, τὸ λυκόφως, Hesychius & Varinus. Apparet vocem esse barbaram, finitimam nostris, *morgen* & *frue*, vel vtrisq; iunctis. Λυκαυγές, τὸ, crepusculum quod νύκτα ἀμφιλύκην vocat Homerus, Pollux. Vide λυκοειδὲς eiusdem significationis inferius. Λυκόποδες, tyrannorum satellites erant, corpore vegeto & animo præsigni iuuenes. vocabuli ratio est, quia pedes lupino circumtegerent corio (ne æstus adureret, Suid.) aut quia in clypeis lupi gestarent insigne, Cælius ex Suida. Alij sic dictos aiunt quasi leucopodes, id est albis pedibus: quod semper calceati (ὑποδεδεμένοι) essent, Hesychius. Aristophanes verò in Lysistrate Alcmæonidas sic nominat, qui contra Hippiam tyrannum & Pisistrati filios bellum gesserunt, munito Leipsydrio supra Parnethem, vbi ciues aliquot cum eis collecti sunt, vt scribit Aristoteles in Atheniensium republica, Suidas & Varinus.

Qui lycanthropia seu cynanthropia morbo occupantur, inquit Aetius 6. 11. mense Februario noctu exeunt, in cunctis imitati lupos, aut canes, & vsq; ad diluculum circa sepulchra præcipue versantur: ita affectos his notis dignosces: pallidi apparent, & ignauè (ἀδρανῶς) aspiciunt, aridis oculis, neq; lachrymantur, spectabis in eis oculos cauos, scabram linguam, neq; omnino expuunt: sunt & siticulosi, tibijs ita vlceratis vt curari nequeant, propter frequentes casus (impactiones,) & canum morsiones: his signis cognosces lycanthropiam esse melancholiæ speciem, Hæc ille ex Marcello: curandi ratione̅ omitto. Plura vide supra in Cane H. c. ex Manardi epistolis super hoc morbo. Qui sic afficiuntur lycanthropi vocantur, item lycaones, Cælius. Manardus morbu̅ ipsum lycaonem nominat: vt & Marcellus Vergilius in Dioscoridis de pæonia caput scribens: vbi & hæc eius verba sunt, Potuerunt Græci malum hoc lycaona vocasse ab Arcadiæ rege Lycaone, que̅ Naso 1. Metam. à Ioue in lupum ob scelera sua mutatum finxit aut quod verisimilius est, ex humanæ mentis alienatione hanc factam fuisse fabulam, &c. Omnia quidem in illo ferè ex hoc atra bilis vitio descripta videntur, præsertimq; cum ait: Territus ipse fugit, nactusq; silentia ruris Exululat, frustraq; loqui conatur, &c. Lycaon apud recentiores vocatur morbi genus, quo affecti, noctu oberrant & circa sepulchra morantur, Varin. Cognatus huic affectus videtur, de quo Andr. Bellunensis, Dæmonium leoninum (inquit) est confusio rationis cum factis malis, noxijs & iracundis: vt à leone dictum videatur hoc malum, quòd eo detenti alios homines lædant & leonum instar in eos sæuiant.

Λυκεῖον, terribile, lupinum: vt δέρμα λυκεῖον, pellis lupina, Suid. Hesych. Varin. Γοργόνα. Dorice. τὸ μορμολύκειον, Suidas. id est personæ, laruæ, quòd pueris sint terribiles: nam & lupus fera terribilis est, & Mormo siue Gorgo, de qua dixi inter boues feros, vbi de Catobleponte. Λύκειον πέρας, τὸ τοῦ λύκου, (sydus intelligo:) λύκειον (lego λυκεῖον, quãuis alij in eadem significatione penultimam circumflectant, quod non arridet) verò cum diphthongo, de pelle, Varinus: lego autem δέρμα non δῶμα. Λυκοφόροι equi, ac si lupiferos dicas, dicti sunt in equo B. inter celeres: Item λυκοσπάδες: ibidem. Apud Hesychium & Varinum nõ recte λυκοπάδες legitur in dictione Ἐνετίδες. Λυκοσπάσες (λυκοσπάδες potius) ἵπποι ἀπὸ λύκων διεσπασμένοι, οἱ περὶ τὴν Ἀνδρίαν (lege Ἀδρίαν.) Hesychius. Sunt enim Veneti siue Adriatici equi. Vide etiam paulo superius hoc in capite in lupi freni mentione. Ἵπποι γὰρ σφηκῶν γένεσις, ταῦροι δὲ μελισσῶν, Σκλήτοι πυθομένοισι λυκοσπάδες ἐξεγένοντο, Nicander in Theriacis. Hoc est, ex cadaueribus equoru̅ & taurorum putridis generantur vespæ & apes, vtræq; lycospades, id est asperæ & similes lupis colore: vel quoniam vt lupi impudentes sunt, præcipue vespæ: vel quoniam lupis cadauera illa vorantibus carne nudata & rupto corio euolant, vt lupi fortuita generationis earum causa videantur. Scholiastes.

Λυκόβρωτος, à lupo adesus, Plutarcho. Λυκόσπαστον πρόβατον, laniata vel adesa à lupo ouis, Grammatici in Lexicis in voce Αἰλυκωμένα. Λυκαυχένιας, ὁ λυκόβρωτος. Hesychius & Varinus. Λυκοβατίας δρυμὸς, sylua in qua lupi versantur, Iidem. Λυκοειδής, διάβολος, Hesych. & Varin. Λυκοειδὲς, τὸ πρὸ τοῦ ὄρθρου λυκόφως, id est tempus antelucanu̅, vel matutinum, Iidem. Quidam in Lexico Græcolatino interpretatur dolorem qui fauces infestet, sine authore. Λυκοζώμα, ἐν λυκείῳ δέρματι πεποιημένα, Hesych. & Varin. Λυκοθερούς, θερμούς, Hesych. Λυκοκαλές, θερμὸν ἀίτ' ἀλφίτων, (locus mihi obscurus,) Idem.

Λυκοθλαίστης, qui lupos perdit vel occidit, vt in epigrammate, Δέρμα λυκοθλαίστης ἐκρέμασε Τελέσων, Suidas & Varin. Est aute̅ epigramma Zonâ lib. 6. sect. 15. Anthologij, vbi vox Τελέσων desiderata, ex Suida restituetur. Λυκοκτόνος, paroxytonum, lupum occide̅s: proparoxytonum verò à lupo occisus, Quidam in Lexico Græcolat. Λυκόστατος, ἡμίταγος apud Hipochar mum, Hesychius & Varin.

Lycophilios pro suspecto ponitur & latente, vt est apud Ael. Dionysium & Menander ita scriptu̅ reliquit, Λυκοφίλιοι μὲν εἰσιν αἱ διαλλαγαί: id est, suspectæ quidem conciliationes sunt, Cælius & Varinus. Λυκοφιλίως, ὑπόπτως, ἀπίστως, Varinus. Videtur sanè factum hoc vocabulum ex apologo huiusmodi: Lupis & agnis fœdus aliquando fuit, datis vtrinq; obsidibus. Lupi suos catulos, oues canum cohortem dedêre. Quietis ouibus ac pascentibus, lupuli matrum desiderio vlulatus ædunt. Tum lupi irruentes, fidem fœdusq; solutum clamitant, ouesq; canu̅ præsidio destitutas laniant. Λυκόφρων, δεινόφρων, ὑψηλόφρων, Hesych. & Varinus: Est & viri proprium. Λυκόχροος βαφή, color cinereus cuiusmodi lupinus est, Eustathius Iliad. κ.

Lycophthalmos gemma quatuor est colorum, ex rutilo & sanguineo: in medio nigrum candido cingitur, vt luporum oculi, illis per omnia similis. Plin. lib. 37.

Stirpes. Lupum salictarium Plinius lib. 21. numerat inter herbas Italiæ quæ in cibum veniunt, eaq; verius oblectamenta quàm cibos. Medicis & pharmacopolis hodie vulgò lupulus vocatur, Gallis hupelon. Germanis *hopfen*. Caulibus aculeatis longissimisq; (inquit Ruellius) in vepribus & salictis reptat, folijs vitis albæ, hispidis, & nigrioribus: flore cinereo, ac multis exilibus folliculis squamatim compactili. Hoc frugibus admisto, Germani suam condiunt ceruisiam. Subit scanditq; salices, & arbusta omnia circumuoluendo se complectitur, nonnunquam quoq; repititius lupus vocatur hodie. Græci vulgo bryon vocãt, à bryoniæ vt puto similitudine (nam bryoniam quoq; vt audio, in Burgundia vitem lupi vocant) bruscandulum Itali, quasi bryon scansile. Hæc Ruellius. Lupulos ego aut à colore lupino aut ab asperitate sic appellatos puto. asperrimi enim sunt & colorem lupi caule & folijs imitantur, Platina. Lupa, nomen cici vel ricini apud Dioscoridem. Lupinus vel lupinum (masculino genere frequentius) genus leguminis, quid cum lupo commune habeat, haud scio: circumagitur quidem cum Sole,

Sole. & Sol quoq; diuersa à lupo cognomina sortitur. Thermos Græci vocant, nostri *feigbonen, vvälsch bonen, vvolffzisern*. Lycos flores herbæ iridis dici inuenio, quòd labiorum lupi speciem reddant, Cælius ex Scholijs in Nicandrum, si bene memini. Apud Hesychium & Varinum non rectè legitur τὸ ἢ ἱερῶν ἄνθος, pro τὸ τ' ἴρεως ἄνθος. Orobanche apud Dioscoridem alio nomine etiam λύκος vocatur, & hodie à quibusdam lupa Matthæolo teste: V. de supra in Boue capite tertio. Chamælicos, verbenaca altera, inter nomenclaturas Dioscoridis. Lycium est spina pyxacantha, vel potius succus ex contusis decoctisq́, æreo vase radicibus eius & ramulis: huic nomen inuentum Ruellius conijcit, quoniam à Lycia inueheretur, præcipuum vrbe Patara. Lycanthemon, smilax aspera, Dioscor. Lycophryx (aliás leucophryx) artemisia, apud eundem. Per hyemis tempora Spartani lycophonas, λυκόφωνας, ad dormiendi vsum stipadibus permixtos sibi substernebant, θερμαντικὸν ἔχειν τι τῆς ὕλης δοκούσης, Cælius. Lycopersium, de qua Galenus de simplicibus 4. 17. Nuper, inquit, herbam quandam conspeximus, quam centurio quidam ex barbarica circa Aegyptum regione comportauerat, odore adeò graui, adeoq; inamœno, vt ne gustare quidem auderem, sed letalé esse conijcerem: vtebatur autem ad vrgentes articulorum dolores: atq; ipsis etiam laborantibus refrigerandi pollere facultate est visa. Est autem colore subflauo, odore tam graui quàm cicuta: nisi quòd leuem quandam instar aromatum odoris adferat gratiam. Nomen herbæ ex qua succus hic exprimitur, lycopersium esse dicebat, Hæc Galenus. Lycoscytalion, sesamoides magnum, Dioscorides. Lycopsis anchusæ congener, miror quomodo ab aspectu lupino nomen tulerit. Ruellius linguæ canis hodie vulgò dictæ hoc nomen adiudicat: folia ei (inquit Plinius lib. 27.) longiora quàm lactucæ crassioraq;, &c. Pro thermuntiade lycopsolon substitui, in Succidaneis legimus. Messenij echinopodem, lycophanon (λυκόφανον) vocitant, Hesychius & Varinus: de echinopode herba vide in Echino supra in H. a. Lupi cor, capparis & limonium, apud Dioscoridem. Lupi pes, (vt scribit Ruellius,) Græci lycopoda nominant: herba est marrubio syluestri similis, folio lupini pedis effigie, dissecto, grauis odoris, caule anguloso geniculatoq;, fungosa intus medulla, radice frequenti capillamento fibrata: folia trita præsentaneo remedio imponuntur dissoluto stomacho. Galli nunc patam lupinam, nun herbam pectoralem, nunc manum sanctæ Mariæ nominant, Ruellius. Hæc est quam multi in Germania cardiacam vocant, *hertzgesperr, hertzkraut*: nimirum quod cardiæ (sic etiam stomachum siue os ventriculi veteres nominabant) imposita medeatur. Quod verò Ruellius ait Græce lycopodem nominari, nusquam reperio apud Græcos, sed neq; apud Plinium: quare confictum ab eo ad imitationem Gallicæ vocis Græcam conijcio. Sic & Dodonæus lycopodion ficto nomine vocat herbam, quam nostri pedem vrsi, vulgò muscosam, &c. Tragus melissam syluestrem facit. Fortassis hoc Galeni lycopersium fuerit, cuius proximè memini: cum & nomen à lupo, & odoris insignis grauitas, leuiter tamen aromatica, & ni fallor etiam color conueniat, præsertim maturo iam semine prægnantis herbæ: leuari autem eius vsu articulorum dolores facile crediderim, cum egregie discutiat, & mediocriter calefaciat euoceťq; in vaporem resolutos crassos humores, &c. nam quod Galenus refrigerare putat, non pro certo asserit, sed vulgi refert opinionem, qui forsitan actu frigidã herbam aut eius succum ad huiusmodi dolores admouebant. Vix hercle grauius odoratam inuenias herbam, vt non mirum sit Galenum noluisse gustare: ego vero certius cognoscendi gratia, ea etiam quæ venenosa esse sciebam, pleraque omnia gustu iudicare volui, sed ne quid deglutirem diligenter caui, & apotherapia mox aliqua vsus sum. Magna quidem inter plantas valde refrigerantium pars, odoris grauitate notatur, quod singulatim ostendere possem: non continuò tamen omne grauiter olens refrigerat. Fungi quidam (inquit Ruellius) terræ cohærent, nullo fulti pede, in globum circinati, nec vlla sui parte patentes dehiscunt: qui cum rumpuntur, atram fuliginem eructant, toto callo in fumum abeunte: hos crepitus lupi nostrum vulgus appellat, ij nullo pacto manduntur. Germani nominant *pfauvvensist*, id est crepitum pauonis: Matthæolus vesicas lupi, Tragus tertij Tomi cap. 1. *bubensist*, & ouatos à figura. Crescunt, inquit, in campis gramine vestitis, albo colore, & cum aruerunt, crepant, & puluerem ferè flauum eructant. Hunc aliqui vetustis & humidis vlceribus inspergunt, vt siccentur & facilius curationem admittant. Fungus quem crepitum lupi vocant, cum stercore porci gramina pascentis tritus & calidus appositus plagæ, sanguinem sistit: debet autem intra triduum non remoueri, Rasius. Comatus Græcè, Arabicè catilabinch, vel haruanchieth (apud Serapionem) Latinè ficus lupi, vel suborbito (lege, arbutus) nostro idiomate armoni vocant, Syluaticus. Idem alibi iusoph, ficum lupi interpretatur. Arnoldus scribit arbutum in Hispania ficum lupi vocari. Caret eo Germania: in syluis Galliæ Narbonensis frequentem vidi. Dipsacum è genere carduorum, nostri vocant *vvolffstral*, hoc est fulmen lupinum: & esulam, hoc est pityusam, vel quemuis etiam tithymallum, *vvolffsmilch*, id est lac lupinum: aliqui non rectè *vvolffvvurtz*, id est radicem lupi: quod nomen aconito conuenit, vt iam docebo. In Hippiatricis Græcis cap. 26. helleborum album ἀντιλύκιον vocari legimus, aut certè eiusdem facultatis plantam.

Aconitum quoniam lupos aliasq́; feras plerasque omnes occidit, homini etiam intus forisq́; venenum, sed & remedium aduersus morbos & vitia quædam, & lupariæ nomen, tum apud Germanos tum Gallos & Italos habet, hoc præcipuè loco, quæ super eo mihi obseruata sunt, studiosis communicare volui. Pluribus autem de eo mihi agendum est, propter veterum pariter ac recentiorum circa huius veneni genera, partim ignorantiam, partim errores, & codices quoq; veterum viciatos. Antiquorum curam (inquit Plinius) diligentiamque quis possit satis venerari, cum constet omnium venenorum ocyssimum esse aconitum: & tactis quoq; genitalibus fœminini sexus animalium, eodem die inferre mortem? Hoc fuit venenum, quo interemptas dormientes à Calfurnio Bestia vxores M. Cæcilius accusator obiecit. Hinc illa atrox peroratio eius, in digito eas mortuas, Hæc Plinius. Et alibi, Nascitur in nudis cautibus quas aconas (ἀκόνας) nominant: & ideo aconitum aliqui dixére, nullo iuxta, ne puluere quidem nutriente. (Hinc forte Ouidius viuacia dixerit.) Et dira aconita creat cos, Ausonius. Hanc alij qui rationem nominis attulêre. Alij, quoniam vis eadem in morte esset, quæ cotibus ad ferri aciem deterendam, statimque admota velocitas sentiretur. In Ponto est portus Acone, veneno aconito dirus. Plinius. Theopompus Chius, vir fide dignus, de Clearcho Heracleota Ponti tyranno scribit, quod multos violenter sustulerit, & κώνειον plerisque bibendum dederit: quod cum cognouissent homines, nulli domo prodibant nisi gustata prius ruta: hac enim præsumpta nihil obesse aconitum asserunt: est autem hoc venenum, quod sic nominatum ait inde quòd nascatur Aconis loco circa Heracleam, Athenæus lib 3. Apparet autem priore loco non κώνειον sed ἀκόνιτον esse legendum, vt posteriore: quo quidem rectè aconitum legi etymologia demonstrat: quanquam & conion, id est cicuta inter venena est, & ruta inter vtriusque antipharmaca nominatur. Aconitum præterea ex Ponto, de

cuius hic loquitur rege, commendabatur. Quæ quia nascuntur dura viuacia caute Agrestes aconita vocant, Ouidius lib. 7. Metam. Eustathius quidem in Dionysium Afrum scribens aconitum sonare putat inexpugnabile venenum, ὥστε ἃ οὐκ ἐστι κονίσασθαι, καὶ τὸ παλαῖσαι καὶ ἄνευ παλαισμάτων[illegible]. Et mox ex Arriano citat hæc verba, Mariandyni vltra Sangarium habitant, Paphlagonum vicini, vbi vrbs est Heraclea: quo in loco Cimmerij sumpto in cibis aconito male habuerut: nam pro patrio more herbis vescebantur. Κονίζεσθαι quidem est puluere seu arena aspergi, & ad luctam præparari, vnde ἀκονιτὶ & ἀκονιτως aduerbia, citra puluerem, sine labore & periculo, facile: Erasmus inter prouerbia recenset. Hinc locus ille in Epigrammate, [illegible] ἀκονιτί. Xenophon in libro de venatione ἀκονιτικὸν φάρμακον dixit, aconiticum venenum: apud Hesychium & Varinum non recte ἀκονιτικὸν legitur. Dicitur & aconitum vas non illitum, quod calido dilutum humore aquam in se trahit: Dioscorides ἀπίσσωτον exponit, id est non picatum, libro 1. de fuligine resinæ. Ἀκόνιτον vas (inquit Cornarius) idem est quod ἀκονίατον, id est nulla calce illitum, neque vllo tectorio obductum: nam à picis oblitione picatorum & non picatorum fictilium appellatio facta est Latinis, sicut à calce Græcis, &c. vt ille pluribus persequitur in commentarijs in Galenum κατὰ τόπους lib. 1. ad finem capitis 4. Aconitum (inquit Theophrastus: loquitur autem de secundo apud Dioscoridem aconiti genere) nascitur in Creta atque Zacyntho, sed plurimum optimumque in Heraclea Pontica: Et paulò post, Nascitur vbiq; & non in Aconis solum, a quibus habet appellationem: is autem vicus est Periandynorum: amat autem loca potissimum saxosa. Hoc in loco (de hist. plant. 9. 16. non Periandynorum vt Græcè Lat. neq; legitur, & à Marcello alijsq; citatur, sed Mariandynorum legendum est. Sunt enim Mariandyni (vt Dionysius Afer scribit & interpres eius Eustathius) populi vicini Paphlagoniæ, vbi extractus Cerberus ab Hercule spumam rabiens euomuit, vnde vel natum est aconitum, vt Nicander & Ouidius lib. 7. Metam. scribunt: vel cum prius innoxium esset, Cerberi vomitu contactum venenosum euasit. Cerberum aiunt in lucem eductum, cum eam ferre non posset, euomuisse, atq; inde ortum aconitum. Est autem Acheron fluuius Heracleæ Ponticæ, & iuxta Aconitus collis, vbi canis in lucem extractus fertur. Ibidem subuersum est oppidum Priolai, qui Lyci regis Mariandynorum filius fuit, & in Heraclea Pontica mortuus est, cum Hercules bellum gereret in finitimos: vnde vrbem Heracleæ vicinam Lycus sic appellauit a filij nomine Priolai, Scholia Nicandri. Mariandyniæ regionis Stephanus quoq; meminit. Alij tamen Cerberum non in Ponto, sed in Laconica iuxta Tænarum eductum ab Hercule fabulantur, vbi spelunca quædam ostenditur, vt refert Strabo lib. 8. Fabulæ narrauêre è spumis Cerberi canis, extrahente ab inferis Hercule, ideoque apud Heracleam Ponticam, vbi monstratur eius ad inferos aditus, gigni, Plinius de aconito. Nicander aconitum sentire videtur non ab Aconis Ponti vico dictum, sed à cautibus in quibus nascitur: Aconitum, inquit, aliqui thelyphonon & cammoron vocant: producit autem fœmineum (fœminarum perniciem) hoc aconitum (mons Ida) in collibus petrosis, ἐν ἀκόναισιν ἐρίγχοις: Vbi scholiastes, Prouenit aconitum ijs in locis vbi cotes nascuntur: quas aliqui in Heraclea nasci aiunt, alij in Hermione, alij in Tanagra: Quibus verbis cotes eum non pro petris aut saxis simpliciter accipere apparet, sed pro cotibus illis tantum quibus ferrum acuitur: quod equidem non probo, quanquam Theophrasti aconitum, quod secundum eius genus apud Dioscoridem est, simpliciter petrosis in locis nasci ab eo proditur: Nicander de primo loquitur, quod pardalianches, &c. vocant. Ipse quidem sæpissime aconiti Dioscoridis secundi duo genera, luteum inquam & cœruleum, ratione floris, iuxta petras montium emicare vidi: luteum etiam in ipsis petris & rupibus, sed terra intectis, non vt Plinius scribit nudis, nullo iuxta ne puluere quidem hærente ac nutriente hanc plantam: hoc enim Grammatici commenti videntur, vt nominis rationem reddere possent, tanquam sic dicta herba quòd ἀκονιτὶ καὶ ἀκόνιτος nasceretur. Cœruleum sæpe quidem iuxta saxa, sed magis in terrenis oritur. Pallida Dictæis Cæsar nascentia saxis Infundas aconita palàm, Lucanus lib. 4. Syluaticus & alij quidam huius farinæ omnem herbam venenosam aconitum dici posse stultè persuasi sunt. Nunc ipsa aconiti genera describemus ex Dioscoride, Theophrasto, Plinio. Aconitum (inquit Dioscorides) aliqui pardalianches, alij cammoron, alij thelyphonen, alij therophonon appellant: folia habet tria quatuórue cyclamini aut sycij, id est cucumeris (Marcellus interpres addit syluestris) minora tamē & subhirsuta (ὑποτραχέα, quadantenus aspera, Marcell.) Caulis illi est dodrantalis: radix scorpionis caudæ similis, alabastri modo nitet. Nomina eius eadem omnia Nicander & Plinius recensent, præter therophonon, Ruellius theriophonon legit. Idem & Marcellus thelyphonon apud Dioscoridem & Theophrastum deprauatam esse vocem pro theriophonon temere suspicantur, cum & Nicander sic habeat, qui etiam θηλεῖαν ἀκόνιτον eadem de causa vocaut: nominis rationem ex Theophrasto & Plinio infra reddemus, quoniam genitalibus cuiuluis animantis fœminæ insetta radix, mortem inferat. Pardalianches quidem vocatur, quoniam pantheras veluti strangulando occidat, vt legimus in Scholijs Nicandri, vnde hęc translata subijcimus. Pardalis deuorato aconito moritur: quamobrem non prius id gustat, quàm prope se viderit excrementum humanum, quo scilicet antipharmaco vtitur. Itaque pastores excrementum ab arbore suspendunt, in eam altitudinem quam saliendo pardalin assequi non posse conijciunt. Hoc viso pardalis, secura propter antipharmaci præsentiam, aconitum edit: deinde antipharmacum appetens assiliensq;, cum propter altitudinem attingere nequeat, crebris tandem saltibus exhausta, vel moritur, vel vehementer debilitatur: natura enim infirmum (ἄτονον) est animal: & à venatoribus capitur vel occiditur. Hæc illa. Minus autem miretur aliquis curari excremento hominis hanc veluti anginam seu strangulationem, quam pantheræ seu pardales ex aconito patiuntur (veneno scilicet gutturi, fauces & gulam inflammante, & humores illuc attrahente, vt helleborus etiam:) si legerit apud Galenum libro decimo de simplicibus experimentum memorabile de faucium inflammatione pueri excremento sanandi. Pantheræ gustato aconito liberantur morte excrementorum hominis gustu, Plinius. Quod ad cammari nomen, Galenus in Glossis Hippocraticis cammoron interpretatur marinum animal (malacostracum, generis cancrorum) paruæ caridi, id est squillæ (cancello) simile: & aconitum, propter radicum eius cum squilla similitudinem: sed apud Hippocratem (inquit) in libro de Locis in homine de neutro istorum accipi potest, vbi in ardoribus cammoron assumitur. Vnde Erotianus (Herophilus, Cornarius) non solum ipsum animal cammoron sed etiam circumsitum ipsi muscum ita appellarunt. Zeno autem Herophilius cicutam. Zeuxis medicamentum refrigeratorium, Hæc Galenus. Ego apud Dioscoridem inter nomenclaturas cammaron nomen etiam mandragoræ & delphinio attribui obseruaui, in quarum historia vtrobique penultima per alpha scribitur (quanquam in delphinio per m. simplex camaros, quod non probamus) id quod placet, & si cammoros pro aconito apud Dioscoridem, Nicandrum, & Galenum in Glossis per o. parum scriptum sit: & insuper Nicandri scholiastes, cuius non magna apud me authoritas, κάμμορον interpretetur,

κακῷ μόρῳ ἀναιρῶν, id est malo fato interimens: nam κάμμορος pro κακόμμορος poetica vox est. Cammaron sanè vtrobiq; per alpha pro cancri marini genere scribi, nouerunt vel mediocriter eruditi omnes: huius autem figuræ (Galeno etiam teste, & Plinio) radices aconiti conferuntur, sicut etiam scorpij caudæ: quamobrem scorpium aliqui vocauerunt: (arida radix incuruatur paulum scorpionum modo, Ruellius.) sic & alterius aconiti radix squillę cancelli marini cirris confertur. Sed & cammaros aliqui caridas (non καρίδας vt apud Hesychium habetur falsò) id est squillas rubentes vocitant. Κάμμορος quidem per omicron & m. simplex, alnus est Hesychio & Varino. Aconitum folia habet cyclamini (inquit Plinius) aut cucumeris, non plura quàm quatuor ab radice leniter hirsuta: radicem modicā cammaro similem marino: quare quidam cammaron adpellauêre, alij thelyphonon. Radix incuruatur paulum scorpionum modo, quare & scorpion aliqui appellauêre: nec defuêre qui myoctonon appellare mallent. Aconitum (vt legimus in libro de simplicibus ad Paternianum, qui Galeno attribuitur) herbula est quæ folia habet à radice duo vel tria, similia cucumeri: & thyrsulum non altum: radicem oblongam, & ad imum magis tenuiorem & minutiorem, speciem & colores ad similitudinem scorpionis pusilli sine pedibus. Thelyphonum (inquit Theophrastus 9. 19. de hist. plant.) alij scorpionem appellant, habet folium cyclamini, radicem similem scorpioni: nascitur graminis modo, & geniculis constat: loca amat vmbrosa. Hæc Theophrastus. Nicandri interpres gramini simile esse aconitum dixit, in quo reprehendendus est. Theophrastus enim non hoc dixit, sed nasci vt gramen, nimirum propter genicula, vt hoc ipsum ceu epexegesin subiecerit: sic etiam illud quod priuatim aconitum vocat, frumento simile esse ait, caulibus nimirum geniculatis & nodosis, non alia parte. Forma quadam peculiari spectatur, nepæ (scorpij) vocatæ radix, repræsentat enim speciem scorpionis; Theoph 9. 14. Strangulator alnemer nascitur in terris edeilla, (arenosis, Bellunensis:) & est amari saporis & horridi odoris, Auicenna lib. 4. fen. 6. Transeo ad aconitum alterum, quod Dioscorides & Theophrastus descripserunt: à Plinio præteritum admiror. Aconitum alterum (inquit Dioscorides) sunt qui cynoctonon, qui lycoctonon, qui cyamon leucon, Romani colomestrum (colomestin, Syluaticus) appellant. Huius tria genera sunt: vnum quo venatores, duo quibus medici vtuntur. Ex his tertium quod Ponticum vocant, (καλοῦσι) verbum si demas, clarior erit syntaxis, vt Ruellius fecit: sed ita videbitur medicinale aconitum, non venatorium describere: cum hoc à descripto venatores vel in fine capitis doceat. Theophrastus quidem aconiti genus vnum tantum, quo medici simul & venatores vtantur, describit) plurimum in Italia lustinis montibus nascitur, antedicto (altero quo medici vtuntur, quod non descripsit, vt neque venatorium,) efficacius: platani folia habet, sed magis incisa (μᾶλλον ἐσχισμένα, pluribus quàm platanus incisuris diuisa, Marcellus & Ruellius: sed licet etiam profundiores non crebriores incisuras accipere:) multoq; longiora (Ruellius & Matthæolus, qui μακρότερα legerunt: breuiora, Marcellus qui μικρότερα legit: quam vocem forte commodius Latinè reddas minora vel angustiora) & nigriora: caulem instar pediculi in filice, (vt ipse interpretor, μόσχον enim in filice potius quàm καυλὸν dici, in Vitulo docuimus) glabrum, altitudine cubitali, & aliquando maiore: semen in siliquis quadantenus oblongis, radices cirris marinarum squillarum similes & nigras: quibus ad venationem luporum vtuntur; crudis eas carnibus imponentes: quæ in cibo ab illis sumptæ eos enecant. Hæc Dioscorides. Aconitum (inquit Theophrastus, de eodem loquens genere) folio constat intubaceo (ego non κιχωριώδες, sed πλατανώδες lego: cum & Dioscorides platani folium ei tribuat, & nos ea facie lupariam nostram, cuius sunt flores, nouerimus:) radice tum specie tum colore vnci proxima, (vt Gaza vertit: sed legendum καρίδι, id est squillæ, non καμύκι) Fructus herbæ est, non humilis materiæ, (ὑλήματος, fruticis: nam capite quinto libri 4. historiæ, δένδρα, ὑλήματα, & πόας, ceu tria stirpium genera constituit) herba breuis est, & nihil superuacui habens, (οὐδὲν περιττόν, nihil egregium vel eximium, vt Marcellus vertit, quod magis probo: quasi dicat, etsi maxime venenosum sit aconitum, & miris facultatibus præditum, nihil tamen herba ipsa insigne habet aut admiratione dignum, nisi radicem fortassis vt & thelyphonum: sed hic de herba, hoc est superficie priuatim loquitur:) sed frumento similis, semen tamen in spica non habet. Matthæolus nescio quomodo negationem non vidit, & semen in spica, velut frumentum, habere falsò scripsit.

Aconitum Dioscoridis primum, hodie à quibusdam tora vocatur: de qua seorsim agam inferius. Hic illud tantum monebo, errare Leonardum Fuchsium, qui herbam paris appellatum vulgo ab Italis, vt Matthæolus scribit, aconitum primum esse asserit, cum ea omnino sit solani generibus adnumeranda, tum aliàs, tum viribus: refrigerandi enim causa foris imponitur tumoribus calidis, idq; vtiliter vt experientia nos docuit: minimè vero putrefaciendi aut erodendi vt aconita: sed non est quod pluribus refutem, ne sim prolixior: mecum quidem & Matthæolus & Tragus sentiunt: sed suffragiorum numero hic non vincitur. Fuchsius sanè tum aliàs tum inde mihi deceptus videtur, quod herbam paris (quam aliqui non rectè asteream Atticum putant) nōnulli vuam vulpinam; lupinam, aut caninam vocant: vnde & Germanicum nomen factum, aut fictum potius ab imperitis puto medicis; *vvolffsbeer* (nostri vulgo vocant *crütz alkrut*, id est cruciatam, propter folia semper ferè quaterna, crucis instar disposita: alij *sproſſenkrut, augenkrut*, Fuchsius etiam *delvvurtz*, quo nomine aliud solani genus in Boue in c. descriptum nos appellamus.) Sed vua lupina apud Arabes solanum est: teste Auerroe, vt Syluaticus scribit: quamuis aliqui, eodem tradente, staphisagriam interpretentur. Alij Solanum non lupi, sed vulpis vuam vocant. Gerunt autem vuas omnia solani genera. Cuculus vel vua lupina apud authorem de simplicibus medicamentis ad Paternianum, cap. 83. ipsum solanum simpliciter dictum est. Syluaticus non cuculus sed caucalis legit, & vuam lupinam exponit. Plinius certe solanum cucubalum vocat. Secundi Dioscoridis aconiti genera duo agnoscimus, luteum (vt dixi) & cœruleum, quorum illud multò venenosius & vehementius est. à Theophrasto & Dioscoride descriptum: folijs enim ad platanum accedit, & extremæ radices in cirros ceu squillarum abeunt, &c. hoc vero Arabum napellus videtur, radice figuram napi præsentante, de quo infra seorsim. Nostri vtrunq; lupariam vocant, *vvolffvvurtz* (Rhæti qui Italicè loquuntur ris de lop, id est radicem lupi) sed luteum præcipuè per excellentiam: & quoniam cœrulei radix nigrior est, lutei minus nigra, fusca scilicet & interdum albicans, lupariam albam & nigram aliquando nominamus, *die vveiſs vvolffvvurtz, die ſchvvartz vvolffvvurtz*. Lupacia, inquit Syluaticus, est herba interficiens lupos, & potissimum puluis ex ea: quidam falsò dicunt radiculam esse siue helleborum nigrum, cum reuera sit strangulator adib siue aconitum. Cœrulei quidem aconiti radicibus qui pro helleboro nigro vterentur, pharmacopolas in Sabaudia vidi: & Iac. Syluius alicubi reprehendit idem à nonnullis in Gallia fieri: cuius erroris occasio eis fuit niger radicis color, & quòd ventris profluuium similiter moueat, vt in napello dicam, & quòd helleborus ipse eis deesset. Aconitum inuenisse prima dicitur Hecate, veneficorum insigni

crudelitate fœmina, quæ Persam patrem Solis filium perinde crudelissimum veneno sustulit, author Diodorus. Proinde Ouidius in Metamorphosi, cum herbam nominat Hecateida, creditur aconitum intellexisse. Habent & rustici lupariam vulgo nominatam, ad eundem vsum, folio vitis, multas habente diuisuras, & maculas candidas, flore oblongo, luteo: quare recentiores herbarij lycoctonon arbitrantur esse, Ruellius. Aliqui hanc plantã Gallicè madriettes vocant: alij patam lupinam, vt etiam cardiacam, de qua superius. Ponticum aconitum, inquit Matthæolus, quod Dioscorides descripsit, in omnibus ferè Italiæ montibus nascitur, folijs magis quàm platani incisis, caule filicis, floribus luteis, figura similibus ranunculi floribus, sed multò maioribus (nostræ lupariæ tum lutea tum cœrulea, cucullatos, vt ita dicam, flores habent, vel quodammodo galeatos, ranunculi floribus longè dissimiles, quare deceptum hic Matthæolum puto:) & vulgò luparia vocatur, quanquã in Tridentino (montem esse puto iuxta Tridentum) herba vulpis nominetur, eò quod radices eius tritæ & carnibus mixtæ vulpes interimunt. Lupariam luteam describit Fuchsius historiæ plantarum capite tricesimo: Luteam simul & cœruleam Tragus Tomo primo cap. 82. Folia, inquit, luteæ diuisa sunt in quinq; partes, vt saniculæ vulgò dictæ, vel ranunculi hortensis, ex viridi nigricantia, (cœrulea potius, si bene memini, huius coloris folia habet. quæ etiam alabastri instar resplendent, id est vasis ex alabastro factis, quod de primi aconiti radice Dioscorides scribit: est autem is splendor qualis spectatur in illitis vernice lignis, *gfirnüßt*: luteæ vero folia neq; nigricant, neq; splendent:) radix est nigra, multis capillamentis vt asparagus aut veratrum nigrum, odoris non ingrati: caules ferè bicubitales, quaterni aut quini ab vna radice vetula procedunt: & flores mense maio proferunt pileoli acuti specie, similes ferè floribus linariæ vulgò dictæ: folliculi subnascuntur quales in aquilegia, quam vulgò vocant, quibus semen includitur nigrum, angulosum, nigellæ aut cepæ semini non dissimile, hoc si quis mandat, sputum efficaciter mouetur & acrimonia ferè pyrethri sentitur. (Aconiti cœrulei radicem pyrethri & staphilagriæ gustu vrente linguam afficere, ipse certò deprehendi. Odorem cum tunditur ingratum spirat, foris nigra est, intus alba, substantia tenaci & sine neruis. Lege etiam Ammonium Agricolam in libro de Simplicibus.) Nascitur locis asperis, montanis, syluosis, & in vallibus profundis, vt in sylua Martia, &c. Cœruleam Argentorati in hortis colunt: ea specie & sapore luteam refert: procerior tamen & per omnia maior est, flores similiter per caulem deinceps tanquam in spica dispositi & ὑπάλληλοι dehiscunt, colore cœrulei, caul, galearum imagine, vnde & herbæ nomen apud aliquos *ysenhütlin*. id est galea ferrea. Norimbergæ plantatur etiam alterum genus flore similiter cœruleo, & tertium roseo, Hæc Tragus. Cœruleum commune genus, radices quodam modo bulbosas & napo figura similes habet, quæ in iunioribus singulæ, in vetulis ternæ aut plures à capite cohærentes pollicis ferè crassitudine, paulatim in mucronem attenuantur, vt hoc etiam nomine scorpij caudæ conferri possint, aut potius integro cum cauda scorpio sine pedibus, vt primum aconiti genus ab authore de simplicibus ad Paternianum. Viderat ille fortassis aridas radices: ex nostris quidem recentibus pedati etiam scorpij effigiem facile est imitari, paucis fibris resectis, vt reliquę pedum loco sint. Nostri hanc plantam vocant *kappenblumen*, ac si pileatam aut cucullatam potius dicas, propter florum speciem: aliqui *narrenkappen*, id est cucullum stultorum: alij *tüffelswurtz*, id est radicem diaboli, in Heluetia Rhætis contermina. Licebit vero distinguendi gratia à genere luteo, cui eadem florum figura est, hanc pileatam luteam, illam cœruleam dicere, (*blaww vnd gelb kappenblumen*) vt sic generum quoq; cognatio intelligatur. Cœruleam herbarij quidam inferioris Germaniæ superbiam vocant, nimirum à thyrso qui & procerus & rectissimus vsq; ad finem est. Lutea apud nos in vallibus & lateribus minorum etiam montium crescit, cœrulea non nisi in altissimorum montium lateribus: non enim in imis, vt lutea sæpe, neq; in summis: tum alibi, tum iuxta saxa, locis terrenis, & circa lactariorum tuguria, intactum à vaccis: itaq; sæpe eius syluæ circa casas lactarias spectantur, nulla ferè alia internascente planta: est autem viuacissima, & in hortos translata facillimè comprehendit, & omnium diutissimè durat. Lutea non æquè facile crescit: iuxta muros vtraq; facilius. Cœrulea vtcunque neglecta, & malè etiam tractata, pertinacissime viuit: plantatur autem propter coloris gratiam, qua vel ipsum cœruleum metallum prouocat. Luteæ nulla gratia: pallidus enim & tristis ei color, qualis illi quam digitalem Fuchsius nominauit, ex luteo albicans & dilutus. Nodi quidem geniculorum protuberantes gemmarum instar, cœruleæ peculiares sunt: vt luteæ mirifica radicis textura, retiformis quodammodo, maculis sine foraminibus passim dehiscens, pręsertim si maior & annosa fuerit radix. Luparia pediculos occidit, item muscas in lacte. Consiliginem, de qua in Boue dixi, aliqui recentiores aconiti vel toxici generibus adnumerandam putant: & habet sanè semina eorumq; vascula non dissimilia, vt & helleborus niger vulgaris: cui & viribus ferè respondet: & illius ego potius quàm aconiti generibus adscripserim. Galli pomeleam, id est pulmonariam vocant, aliqui du cru, quòd morbo sic ab eis dicto in pueris & in vaccis medeatur. Nostri *lüßkrut*, *küwurtz*, &c. Sabaudi marsieure, alobre, quasi elleborum: aliqui patam leonis. Stultè quidam aconitum realgar interpretatur, quod venenum metallicum est, quamuis potentia aconito non dissimile, de quo Syluaticus capite 602. His adiungam quæ animalia aconito sumpto intereant. Aconitum vim mortiferam in radice tantum habet, foliũ & fructũ nihil nocere affirmant, Theophrastus. Idem tamen, vt mox recitabo, folium quoq; genitalibus fœminarum inditum mortem afferre ait. Lurida terribiles miscent aconita nouercæ, Ouidius. Aconito fugitiuos in vinculo vti solitos desponso animo fertur, Ruellius. Aconito (inquit Theophrastus, loquens de illo quod Dioscorides secundi generis facit) neq; pecus (ouis) neq; aliud vllum animal pascitur: confici ad officiendum modo quodam enarrant, nec nosse quenquam: quamobrem medicos, quoniam componere nesciant, pro putrefactorio vti: alijsq; quibusdam de causis epotum nihil penitus posse efficere, neq; ex vino, neq; ex mulso. Componi autem ita ferunt, vt certis occidere temporibus possit (ocyssimum alioqui venenorum, vt Plinius scribit de primo aconiti genere) videlicet bimestri, trimestri, semestri, anno completo, nonnullum etiam biennio: pessime illos de vita discedere volunt, qui plurimum temporis resistere possint: paulatim enim tabescat corpus, & languore pereat diuturno esse necesse: facillimè illos, qui confestim obeunt. Remedium nusquam esse compertum, sed falsò dici quoddam aliud resistens illi haberi. Non enim herba, sed melle & mero, & quibusdam eiusmodi seruari aliquos potuisse ab incolis (Ponti,) atq; id rarò factum, summaq; difficultate. Hæc Theophrastus. Et mox alio veneno commemorato (videtur autẽ id Colchicon esse, ephemerum quoq; dictum) quod similiter vt aconitũ vel breui interimat, vel diu post, subdit: Aconitum vero (vt diximus) inutile esse ijs qui præparare ignorent, nec licitum possidere, sed capitalem pœnam institutam aiunt. Temporis differentiam pro collectus ratione sequi autumant, & mortes collectuũ temporibus compares euenire. Græcè legimus, ἰσοχρόνους γὰρ τοὺς θανάτους γίνεσθαι, τοῖς ἀπὸ τῆς συλλογῆς χρόνοις. hoc est, tanto post sumptum aconitũ tempore mori homines, quantũ ab eius collectione iam abierit. Fœminas occidit, tum in humano

(vt supra

(vt ſupra ab initio huius de aconito tractationis ex Plinio retuli) cum aliorum animalium genere, genitalibus inditum: quamobrem thelyphonon appellatur, primum ſcilicet aconiti genus. Omnem quadrupedem necat, impoſita verendis fœminei ſexus radice, folio quidem intra eundem diem, Ruellius ex Theophraſto: quaſi vero maius in folio venenum quàm in radice ſit, cum Theophraſtus folio & fructui venenum eſſe negati ſcribat: vnde motus fortaſſis Gaza folij mentionem hoc loco omiſit, niſi librariorum ea ſit culpa: ſic enim habet eius translatio, Enecat omnes quadrupedes eodem die, ſi genitalibus vel radicula imponatur. Græca lectio eſt, ἀπόλλυσι δὲ πᾶν τετράπουν, ἐάν εἰς τὰ αἰδοῖα τεθῇ ἡ ῥίζα, ἡ φύλλον, αὐθημερόν. Thelyphthorion inter abrotoni cognomina, fortè non rectè poſitum eſt: licet enim ſuſpicari pro aconito abrotonum aliquem legiſſe, eiusq; nomenclaturis adſcripſiſſe quæ aconiti erat. Mel venenatum in Heraclea Ponti reperiri Dioſcorides ſcribit, vbi & aconitum: iiſdemq; remedijs maleficio eius occurri, quibus aconito: vnde conijcimus exiſtimaſſe eum, apes in Ponto ex aconito mellificare. Aëtius quidem 13. 59. manifeſtè ſcribit, mel apud Heracleam ex aconito colligi, niſi me fallit interpres, vt fruſtra hic Manardus contradicat Marcello. (Venenatū fit etiam ex floribus oleandri, Arnoldus.) Quam puto de gelidæ collectū flore cicutæ. Melle ſub infami Corſica miſit apis, Ouidius. Plinius tamen, ægolethron vocat genus herbę vnde mel iſtud colligatur, de quo pluribus dixi in Boue capite tertio. Fieri ſanè poteſt vt ex vtriſq; iſtis herbis, vel pluribus etiam (venenis enim ea regio ſcatet) maleficium illud melli accedat. Cœrulei quidem aconiti flores ſæpius guſtaui, & ſemper mihi dulces viſi ſunt: ſæpius etiam veſpas & apiculas inſidentes vidi. Aconito primò quæ feræ pereant, authores ſcribunt: & quæ ſecundo priuatim: ego vtroq; omne animalium genus necari exiſtimo, vt ex ſequentibus patebit. Aconitum primum, ſiue thelyphonum ſimiles habet vires ſecundo: ſed pardales peculiariter occidere creditur, vt lupos ſecundum, Galenus. Thelyphonum enecat boues, oues & iumenta, & ad ſummā omnes quadrupedes genitalibus impoſitum, Theophraſtus. Interimit pardales, ſues, lupos, beſtiasq; omnes in carnibus obiectum, Dioſcorides. Leones, lynces, pardales, pantheres & vrſi, capiuntur aconito admixto eſcæ illi, qua quæq; delectatur, Xenophon. Tangunt carnes aconito, necantq; guſtu earum pantheras, niſi hoc fieret repicturas illos ſitus: ob id quidam pardalianches appellauêre. At illas ſtatim liberari morte, excrementorum hominis guſtu demonſtratum, Plinius: idem ſuperius ex Nicandri ſcholijs retuli. Aconitum aliqui myoctonon appellauêre, quoniam procul & è longinquo odore mures necat, Plinius: ſed quod necet odore tantū aliorum nemo ſcripſit. Nicander mures hoc veneno παμπήδην, hoc eſt funditus & ad deſolationem vſq; tolli tradit. Noſtri quidē etiam luparia ex ſecundo aconiti genere, vt mox dicam, mures tollunt. Eſt & myophonum herba, à murium, vt præ ſe fert etymon, pernicie nominata. Abſyrtus certe in Hippiatricis cap. 92. ipſum aconitum ſic vocat. Herba muralis ſiue muricida (μυόφονον) à quibuſdam vocata, ferulacea & neruicaulis eſt, vt fœniculum & ferula, & aliæ, Theophraſt. de hiſt. Plant. 6. 1. Et rurſus in fine ſecundi capitis, quædam veluti neruicaulia ſunt, vt fœniculum, myophonon, & ſimilia. At libro 7. cap. 7. Parthenium olus quod coqui exigat, vt malua & beta, &c. Muraleum vertit: helxinem nimirum intelligens, quæ iuxta muros & ſtillicidia naſcitur: etſi ea noſtro tempore in olerum cenſu non ſit: tenera quidem eſſe poteſt. Neruoſi cauliculi quibuſdā, vt marathro, hippomarathro, myophono, Plinius 21. 9. nec alibi eius meminit. Hermolaus quoq; ignotum ſibi fatetur. Seminum naturā πεταλώδη habent, aniſum, fœniculum, paſtinaca, caucalis, cicuta, coriandrum, & ſciàs, quam aliqui μιηφόνον appellant, Phanias apud Athenæum libro 9. Hermolaus corollario 691. φύσιν πεταλώδη vertit pileati forma, quaſi πετασώδη legerit: nimirum quoniam horum omnium vt flores ſic ſemina in vmbellis ſunt, quæ petaſos ſeu pileos quodammodo referunt: & ſciàs etiam herba ſic dicta videtur, à ſciadijs, id eſt vmbellis, quàs gerit, vt ferulacei generis omnes. Cæterum cur myophonon appelletur nullus coniecturæ locus eſt, cum mures occidere eam nemo ſcribat, & à myophono ſic à muribus occidendis dicto aconito longiſſimè differat: quamobrem miephonon, (μιηφόνον, vt Athenæi codices habent, vel potius μιηφόνον, per η diphthongum impropriam) quoties herba ferulacea, neruicaulis & vmbellam gerens ſignificatur, ſemper ſcripſerim, cum aliâs, tum homonymiæ declinandæ gratia. Coniecerim autem ſic appellari παρὰ τὸ μιαίνειν φόνῳ, hoc eſt ab eo quòd tanquam ſanguine inficiat: φόνος enim ſanguinem ſignificat, quare & atractylidem aliqui phonon nuncupant: & Theophraſtus de euonymo, ὄζει δὲ δεινὸν, ὥσπερ φόνου. Inficiunt autem ſanguineo ſucco & aliæ diuerſæ flore aut radice aut aliter: & inter ferulaceas ac neruicaules, paſtinacæ ſatiuæ quas rubras dicimus: & paſtinaca ſylueſtris: quam Dioſcorides ſciadion, id eſt vmbellam habere ſcribit ex floribus albis, & in mediam eius partem exiguam purpureo colore ſpectari. Hęc planta vulgò cognita eſt: & memini aliquando audire partem illam vmbellæ purpuream à quibuſdam colligi ad eundem colorem tingendū, quamuis ea exigua eſt, & longo tempore parum colligitur: cuti quidem infricta colorē reddit purpureum. Hanc ipſam, aut proximam ei genere ac forma ſtirpem Theophraſti & Plinij miephonon eſſe dixerim. Nicander in remedijs contra ixiæ venenum polium quoq; myoctonon vocat, quod (inquit Scholiaſtes) nullus alius fecit: neq; enim mures occidit polium. Thelyphonum ad motum (ἐπιξυόμενον, hoc eſt ſcobe radicis deraſa ſupra eum) ſcorpionem occidere tradunt, & eum reuiuiſcere poſſe ſi helleboro candido linatur (aſpergatur: nam verbum καταπάττειν aſpergere eſt.) Theophraſtus. Ferunt radicem aconiti (primi) ſcorpioni admotam, torpore eum reſoluere: & è diuerſo admoto veratro excitari, Dioſcorides. Thelyphonum Theophraſtus narrat, ſi ad ſcorpij dorſum admoueas, hunc ſtatim perire: & ſi candido helleboro oblinas, integritati valetudinis mox reſtitui, Gillius ex Aeliano. Torpeſcunt ſcorpiones aconiti tactu, ſtupentq; pallentes & vinci ſe cofitentur: auxiliatur eis elleborum album, tactu reſoluente: ceditq; aconitum duobus malis, ſuo & omnium, Plinius. Quinetiam intra corpus aduerſus ſcorpionum ictus aconitum datur, vt inferius dicam. Therionarca in Cappadocia & Myſia naſcente, omnes feras torpeſcere Democritus ſcribit, nec niſi hyænę vrinæ aſperſu recreari, Plinius. Ego hanc therionarcam eandem aconito primo crediderim: & pro ἐλλεβόρου ſimpliciter, vel ἐλλεβόρου λευκοῦ, aut alia quapiā voce Plinium legiſſe ὑαίνης οὔρου: elleboro enim albo ſcorpium vt recreetur aſpergendū, καταπάσσειν, ex Theophraſto iam recitaui. Therionarca (inquit iterum Plinius 25. 9.) alia quàm magica (Democrito prodita, vt nunc recitaui) & in noſtro orbe naſcitur, fruticoſa, folijs ſubuiridibus, flore roſeo: ſerpentes necat, cuicunq; admota feræ & hæc torporem adfert. Hæc forte delphinium Dioſcoridis fuerit (cuius aliâs non meminit Plinius) cum facultas floriſq; color conueniant. (Eſt & inſula Therionarca, Plinio 5. 31.) nam fruticoſa cum ſit, aconitum primum eſſe non poteſt, cui coliculus dodrantalis tantum. Scribit autem de delphinio Dioſcorides, Ferunt admota herba contactos ſcorpiones langueſcere, (παρελύεσθαι,) torpidosq; & ad nocendum inefficaces fieri: amotaq; ſtatim in antiquam redire naturam: quare non immeritò inter nomina eius paralyſis eſt, quod vim vigoremq; ſcorpionum reſoluat, quo ſenſu in homine etiam paralyſin dicimus membris ac neruis reſolutis motuq; priuatis: ſic de aconiti etiā radice admota

scorpio, παραλύειν, id est resoluere ipsum, Dioscorides dixit. Plinius verò in aconito, vt superius recitaui, vocem resoluere contraria significatione vsurpauit, pro eo quod est maleficio soluere, liberare, mederi. (Apocynon quoq; paralysis cognominatur, quòd folia eius cum adipe feris obiecta, statim eorum coxendices resoluant. Vocatur & cammarus idem delphinium, vt aconitum, nõ quod parte aliqua cammarum animal exprimat, sed quod cammari aconiti instar scorpijs resistat: nam & foris admotum, vt dixi, eis exitio est: & aduersus ictus eorum in vino bibendum datur, nec alia eius remedia traduntur: vt de aconito similiter, à quo tamen partium suarum descriptione differt. Diachysis quidem & diachyton, eadem ratione vocari puto qua paralysin: hyacinthum, à colore floris aut etiam figura: buccinum, à siliquis fortassis: delphinium vero vel delphiniadem, vt Dioscorides ipse docet, à foliorum figura: habet ... foliola incisuris diuisa, tenuia (λεπτὰ, Marcellus legit λευκὰ, id est alba) oblonga, delphinorum figura, δελφινοειδῆ, vnde nomẽ inuenit. Cęterũ quòd & nerion & neriadion & sosandrus vocatur, inde conijcere subit, congenerẽ esse rhododaphnę plantam. Quoniã neriũ etiã frutex rhododaphne est: & multa cum delphinio communia habet: flores roseos, siliquas, folia oblonga: remediũ, quo delphinium (semen eius) è vino contra scorpionum ictus bibitur, vnde sosandros vocatur: rhododaphne vero cęteris animalibus exitio, hominib. salutaris est (ἀνθρώπων ἡ σωτηρία, quod vno verbo σώσανδρον dixeris) aduersus serpentium morsus, similiter ex vino pota. Videtur certe delphiniũ quoq; non sine veneno esse, cũ & scorpios corpore afficiat, & homini non nisi aduersus scorpionis morsum detur, vt & alia multa venenosa aduersus venena dantur. Quamobrẽ si quis delphiniũ, rhododaphnẽ minorẽ vel humilẽ dixerit, meo quidẽ iudicio nõ falletur. Nascitur apud nos herba fruticosa, folijs amygdalę, floribus roseis & leucoij forma, & tota, ni fallor, specie rhododaphnæ similis quã in Canis philologia descripsi in zinzberis canini ex Auicenna mentione: videtur autẽ vel delphinium esse, vel sanè eiusdem generis herba. Semen an milio simile sit, iam non memini: continetur & lana in siliquis, cuius nulla apud Dioscoridẽ mentio: sed rhododaphnes etiam siliquæ lana infarctæ sunt: vt huius saltem genus esse concedatur, si cui delphinij nomẽ admittere non placeat. Nã quod sena vulgo dicta, delphiniũ non sit, vt sibi persuaserat Marcellus, tam clarũ mihi videtur, vt vel paucis refutare tędio foret. Lychnin quoq; eandẽ contra scorpiones vim habere Dioscorides tradit, &c. Vide in Delphinio H a. Leones pardalianches venenũ, sicuti pantheras occidit, Aristoteles. Hactenus quę animalia priuatim aconiti primi veneno intereant, dictũ est. Venio ad secundũ, quod triplex facit Dioscorides, nos (vt dixi) duo tãtum eius genera cognoscimus, luteũ & cœruleũ, eadem vtrunq; facultate: sed luteũ efficacius, lupis pręcipuè occidendis vulgò credit: quare illud tantũ per excellentiã plerinq; lupariã vocant: pauci vtrunq;, coloris tantũ differentiam addentes. Proxime Nilum herba nascitur, quæ non sine causa lycoctonus appellatur, quòd eam lupus calcans conuulsionibus moritur: ppterea Aegyptij in terras suas eiusmodi herbã importari phibent, quòd hoc animal venerentur, Gillius ex Aeliano: sed deceptus videtur in verbo calcans: quod Græcè quomodo habeatur nescio, conijcio autẽ aliquã esse vocem à verbo πατεῖν, quod & calcare & comedere, γεύσασθαι, significat, Varinus in πάσασθαι. Feles mares subreptos fœminis fœtus occidunt, non tamen edunt, πατέοντες, Herodotus. Sed quoniam venatores apud nos aconita lupatia certis modis alij aliter præparant & componunt, vt lupos ac vulpes interimant, cõpositiones huiusmodi aliquot, vt partim in Germanicis libris manuscriptis reperi, partim à pharmacopolis nostris cognoui, huc adscribam. Primum igitur an feræ, quas capturi sunt, eum ad locũ vbi escam venenatam proponere statuunt, ventitare soleant, carne aut alijs escis sine veneno obiectis explorare solent, tanquã inuitantes: atq; hoc venatorio vocabulo vocant *lüderen* quasi *laden*, hoc est inuitare: solent enim illuc redire vbi escam semel repererunt, & alias etiam forte secũ allicere, siue sponte, siue quòd ad escam profectæ latêre alias non possint. Quod si escam absumptam deprehenderit venator: certus adesse feram, globulos suos venenosos exponit, qui quidem fabis paulò maiores, ab alijs magnitudine iuglandis, hunc ad modum fieri solent. Aconiti crassiuscule triti, vitri Veneti, vtriusq; cochlearia duo: corticis fagi, foliorum taxi, vtriusq; cochleare vnum, diligenter cõmisceto: deinde mellis & axungiæ, vtriusq; cochlearium ad ignem permisce, & bullientibus puluerem prædictum immitte: hinc pilulas formabis, quas pro lupis capiendis axungia illines, pro vulpibus non item. Agyrtæ qui aconitum apud nos vendunt, taxi folia non aliam ob causam ei misceri aiunt, quàm vt ne vomitu reddi possit: cum tamen taxum simpliciter venenatam esse constet: sed docet Dioscorides strangulationẽ ab ea fieri, vnde conijcimus non guttur tantum sed fauces etiam & gulam veneno eius comprimi & arctari, vnde vomitus impediatur: vt duplici nomine noxia sit, suo inquam veneno, & ne aconitum reuomatur prohibendo. Catiuulcus rex Eburonum taxo se exanimauit, Cæsar 6. belli Gallici. Alij hoc modo miscent, luparię vncias duas, foliorũ fraxini vel taxi potius vnciam vnam; corticis fagi, vitri Veneti, calcis viuę, arsenici citrini, singulorum sesquiunciam: amygdalarum dulcium vncias tres, mellis quantum sufficit: fiant globi magnitudine nucis, lardo inungendi. Aliqui pira sicca admiscent, vel potius eis inuoluunt: pro vulpibus puto. Sunt qui Lupariæ radici effossæ Luna decrescente, folia betulæ, fraxini corticem, & Valerianã, pari omnium mensura misceant, & globos cum melle factos anserino adipe illinant. Alij lupariam, arsenicum citrinum & taxi folia ęqualiter. Aliter, Lupariæ vnciam, cum semuncia vitri & melle quantum sufficit subigito, piris siccis contusis inuoluito, & seuum superinducito. Alij luteam & cœruleam lupariam, helleborum album, vitrum Venetum, lardum vel axungiam, adipem felis syluestris, taxi folia, mel, farinam auenæ, arsenicum album & citrinum, fungos muscarios pallidos aut rubentes, & oleum, omnia in vnam massam redigunt, certis ponderibus & mensuris permixta, plurimum autem de fungis addunt, &c. Aconito pascitur neq; pecus, (ouis.) neq; vllum animal, Theophrastus. Luparia, vt Rhæti narrant, necat omne animal quod cæcum nascitur, vt lupos, vulpes, vrsos, canes. Ego simpliciter quoduis animal eo deuorato interire crediderim. Rustici agyrtę vt mures tollantur in Sabaudia & apud nos vendunt: iubent autem nostri farinam ex auena aut tritico miscere, & in pultis formã redigere. Ego quidem nuper aconiti lutei puluerem cum butyro, lardo & farina copiosum ratto (id est muri domestico maiori) in muscipula capto per triduum apposui sine vllo potu, nec tamen inde mortuus est. Postea cum minores mures cepissem, auripigmento in lardum infricato eis apposito, intra horam morientes vidi. Auripigmentum enim præsertim lucidum, quod rosagallum vocant (vt scribit Cardanus) tum mures, tum lupi si gustauerint, non solum moriuntur, sed in rabiem adeò efferantur, vt sui generis animalia inuadant: & quęcunq; momorderint in eandem rabiem incidant, vt totum genus breui pereat: cuius rei quandoq; feci experimentum. Sed tamen periculosum est, ne etiam cicurata perdas & innoxia animalia, & ne aqua inuenta frustreris. Verum parua re, si bene cedat, domum muribus plenam expurgabis. In lupis difficilius est cum aquam celerius inueniant, Hæc ille. Pediculos etiã occidit, ex oleo inuncta radix: vel si caput lauetur lixiuio in quo decocta sit, vt Tragus scribit: ego quidem ita lauari nemini consulo, inunctio forte tutior fuerit. Sed nec muscæ euadunt, degustato lacte in quo macerata sit.

Canes

Canes eodem interire iam prius dixi: & Dioscorides inter cętera secundi generis nomina cynoctonon ponit. Codices quidam manuscripti aconiti cynoctoni peculiarem titulum habent, librariorum (vt rectè conijcit Hermolaus) culpa, duo capita distrahentium in tria: nam cynoctoni Dioscorides neq; formam neq; medicinas exequitur. Apocynon quidem herba alia venenosa, cynoctonon etiam & pardalianches cognominatur. Non omittemus & antipharmaca quædam quæ medeantur ijs qui aconitum sumpserint. Pantheræ quidem excrementis hominum sibi medentur, vt supra retuli: Homines mulso vt Theophrastus docet. Ex vino aut mulso potum, nihil posse officere putant, idem. Sed planè contrarium Eustathius apud Macrobium 6.7. asserit his verbis: Si quis aconitum nesciens hauserit, non nego haustu eum meri plurimi solere curari. Infusum enim visceribus trahit ad se calorem, & veneno frigido quasi calidum iam repugnat. Si verò aconitum ipsum cum vino tritum potui datum sit, haurientem nulla curatio à morte defendit. Tunc enim vinum natura frigidum admistione sui frigus auxit veneni, (mihi certum est aconitum veneū minimè frigidum esse) nec in interioribus iam calescit, quia non liberum sed admistum alij, imò in aliud versum descendit in viscera, Hæc ille. Mihi rationes istæ non placent: Puluerem muscorum (id est paruarum muscarum) napellum depascentium aduersus napellum datem, vel puluerem coturnicis seu turdi, Ant. Gainerius: deceptus nimirum ab Arabibus, aut eorum interpretibus, qui coturnices aconito pasci scripserunt: cum sturnos (non turdos) cicuta pasci scribendum fuisset, vt pluribus paulò post dicetur. Acetum calidum potum, (& mox vomitionibus redditum.) contra cicutam & aconitum prodest, Aggregator ex Serapione secundum Dioscoridem: ego apud Dioscoridem nullam aconiti mentionem in aceto reperio. Lac bubali & asinę contra aconitum bibitur, ouillum verò contra cicutam, Aggregator ex Plinio. Coagula hœdi, vituli, capreoli Haliabbas contra cicutam propinat, alij contra aconitum. Allium debellat aconitū quod alio nomine pardalianches vocatur, Plinius. Rutam aduersari aconito, superius ex Athenæo recitaui. Galenus libro 2. de antidotis, rutæ manipulum tritum, è vino puto bibi consuluit: aut ius gallinaceum pingue. Reliqua remedia & signa sumpti huius veneni leges apud Diosc. 6.7. item Aëtium, Nicandrum in Alexipharmacis. Sunt aconito etiam in medendo vtiles hominι vires: quamuis Syluaticus nec intra nec extra corpus adhibendum scripserit: ex Auicenna nimirum, qui idem de vtroq; aconito tradidit. Aconitū siue pardalianches (inquit Galenus) septicæ, id est putrefactoriæ & venenosæ facultatis est, in cibo potuq; cauendum: idoneū vero vbi quid foris in corpore, aut circa sedem, exedendo tollendum videtur, ad quos vsus radix eius sumenda est. Sed & alterum quod lycoctonon vocant, eiusdem est facultatis. Aconitum (primum) vires habet thapsiæ, Author de simplicibus ad Paternianum. Celsus vim exedendi corpora cicutæ tribuit, quæ certe non huius sed aconiti est. Sed forte ruta legendū, vt & inter ea quæ rodunt paulò antè apud eundem non cicutæ sed rutę semen: id enim inter anastomotica prius numerauerat. Miscetur oculorum remedijs leuandi doloris gratia (ophthalmicis medicamentis anodynis,) Dioscorides: sep ica quidem idem ferè sine dolore præstant, quod cum dolore caustica. Proinde ego sic verterem: Miscetur oculorum remedijs quæ sine dolore exedunt, quamuis Dioscorides non satis expresserit: sed res ipsa loquitur. Nam simpliciter ad dolorem tollendum aconitū applicare, insaniam dixerim. Sed fieri potest, vt cicutæ vires aconito Dioscorides adscripserit: miscetur enim illa collyrijs, & oculorū medicamentis ad epiphoras, & dolores sedandos refrigerando & accersendo somnum, vt apud Plinιū & Dioscoridem legimus. Confundunt enim aconiti & cicutæ vires inter se, pręcipuè Latini aliquot & Arabes, sed & Gręci vt Aëtius. Maiores oculorum quoq; medicamentis aconitum misceri salubεrrimè promulgauere, aperta professione, malum quidem nullū esse sine aliquo bono, Plinius. Aconitum accommodatum est ad exedendum aliquid ἐν ὃ στόματι ἢ καθ' ἕδραν, Galenus vt paulò ante citaui: hoc est in ore, aut sede. Apud Aëtium tamen legitur τ' ἐκτὸς σώματι ἢ καθ' ἕδραν: hoc est, extra corpus vel in sede. Christophorus Orosciυs priorē lectionem probat. Ego tutius esse puto intra os non admittere, ne vel saliua infecta, aut fortuito vel modicum eius deglutitum, periculi caussa fit. Foret etiam periculum si forte vlcuscula aut venæ aliâs apertæ & sanguinē fundentes in ore essent. Aegineta etiā habet ἐκτὸς σώματος, & similiter vetus interpres Latinus vertit. Sed staphisagria quoque aphthas cum melle sanat, teste Dioscoride: quę tamen propemodum simile aconito vim habet: & sandaracha apud eundem oris vlceribus cōmendatur, quam tamen lib. 6. inter venena cum calce & auripigmento numerat: quamobrē nihil affero, nisi tutius abstineri, cum minus periculosa ad eosdē effectus remedia abunde reperiantur. Aconiti radix emplastri modo imposita, putrefacit (exedit) efficaciter hęmorrhoides & pudenda, Arnoldus citans Galenum, cum tamen apud Galenū non sic legatur. Aconiti herbę succo pilorum ortū prohiberi ferunt, Aëtius: atqui hęc facultas non aconiti sed κωνείου, id est cicutę est, sępius autē hęc ab imperitis confunduntur. Vtuntur thelyphono medici pro putrefactorio: sed & alijs quibusdam de caussis epotum nihil penitus posse officere aiunt, neq; ex vino neq; ex mulso, Theophrastus. Et rursus. Nepę vocatæ (scorpij, thelyphoni) radix speciem scorpionis repræsentat, & vtilis ad eius ictum & ad alia quædam habetur. Et alibi, Proficit pota contra scorpionum ictus. Aconitum quoq; (inquit Plinius) in vsum humanæ salutis verterē, scorpionum ictibus aduersari experiendo datum in vino calido. Ea est natura vt hominem occidat, nisi inuenerit quod in homine perimat: cum eo solo colluctatur, velut pari intus inuento. Sola hęc pugna est, cum veneū in visceribus reperit: Mirumq; exitialia per se ambo cum sint, duo venena in homine cō moriuntur, vt homo supersit. Hęc Plinius. Videri autem potest nō de scorpij tantū veneno loqui, quod aconitum id solum in homine repertum impugnet, sed quouis etiam alio, vt Hermolaus etiā & Ruellius acceperunt: & si à nemine alio veterum id scriptum inueniam: ego quidem credere quàm experiri malo, posset tamen aliquis periculum facere in cane, si modo nostrum aconitum, quod secundi generis est, idem præstare potest quod primum, de quo ipsi loquuntur. Extra corpus quidem vbi quid erodere, aut vehementer siccare oporteat, eundem vsum præbebunt, aconitum, staphisagria, iris syluestris, helleborus niger, thapsia, chamæleo niger. Staphisagria sanè non facultate tantum, sed tota specie, radice excepta, æmulari mihi aconitum videtur, folijs, pericarpijs, semine, flore: si rectè floris figuram memini: quanquam isatidis floribus, qui lutei & exigui sunt, Dioscorides staphisagriæ flores confert: quo nostræ staphisagriæ non conuenire Fuchsius etiam testatur: nisi quis ita excusare velit, vt non isatidis floribus, sed colori qui huius herbæ succo expresso decoctoque (vt Ruellius meminit) cœruleus fieri solet, vulgo Indicum vocant [illegible], staphisagriæ flores qui subcœrulei sunt, compararentur. Author medicaminum succidaneorum pro aconito irin syluestrem rectè vsurpari posse docet. Sed iris syluestris quæ ab ipso intelligatur, non facile dixerim. Aëtius quidem ipsam aconitum alio nomine irin syluestrem vocari scribit: apud Dioscoridem vero xyris & ephemerum non letale ita cognominantur. Ego vero letale potius ephemerum, hoc est colchicum, aconiti vires habere dixerim. Xyris etiam intra corpus tutò sumitur. Quamobrem aliud iridis syluestris genus quærendum videtur quod aconito substituamus: ego

commodius non inuenio quàm quod spatulam fœtidam vocãt, quo & pediculi occiduntur, vt etiam colchico, &c. Cæterum vt aconitum alterum platani folia habet, sic etiam cici, ne ipsum quidem sine veneno. Græci cici alkerua vocant, de qua Auicenna, Dicitur quòd perscrutatio vltima in expressione kesb alkerua & sesami, admodum venenosa & mortifera sit. Cornua de sumbel Arabice, id est spicæ, pro qua translatum est in Almansore, cornua cermontani, lædit similiter napello, quem odore etiam refert, Arnoldus. De cornu spicæ calidissimo & erodente veneno mihi ignoto, Auicenna statim post napellum tractat. Et subinde de veneno quod murkion appellat, (Bellunensis legit farfiun) cui eodem modo resistatur quo napello: & herbam ipsam napello similem esse putat, fatetur tamen se ignorare. Ego apud Græcos nihil quod cum eo conferri possit reperio. Glossa Arabica, inquit Bellunensis, cicutam exponit. Atqui Auicenna inter calida venena de eo tractat. Myosôta herba non alia quam Dioscoridis & Græcorum, describitur à Plinio 27.12. flore cæruleo, vi septica & exulceratrice, quæ & ægilopas sanat. Est autem planè eadem quæ altera muris auricula Dioscoridi: quam tamen septicam esse vel exulcerare alius nemo scripsit. Galenus in secundo ordine eam siccare scribit, caliditatem verò manifestam nullam obtinere, tantum abest vt exulceret. Sed neq; necesse est exulcerare aut excedere quicquid ad ægilopas rectè admouetur, cum & refrigerantia quædam, sed siccantia admoueantur. Quòd si has quas Plinius ei falso tribuit facultates haberet, aconito viribus coniungenda esset, qua quidem occasione eam hic memoraui. Lupariæ puluerem cum butyro subactum omne genus impetiginum sanare promittunt, in iumentis & hominibus. Mulomedici apud nos vlcera phagedænica equorum (vermes appellant) aconito, vitro & axungia mixtis curant: alij etiam alia commiscent. Napellum aliqui recentiores aconiti genus faciunt, Matthæolus negat: quamobrem priuatim de illo agere volui, aliorum primum scripta propositurus, inde meam sententiã, aconiti genus esse, confirmaturus. Syluaticus Arabicas voces bix, bismus vel bissum, morgnapelli (mus napelli, potius) & alfarsas, diuersis in locis napellum interpretatur: bixis vero totam, quam aconitum primum esse infra docebo: item alchlebil, gummi napelli, cum aliorum nullus quod sciam vllũ napelli gummi commemoret, sed ixiæ chamæleontis venenosi, quem thapsiam vel tassia nominat Auicenna: à qua plurimum differt Græcorum thapsia, quæ tamen & ipsa, & gummi eius à recentiorib. quibusdam (Arnoldo & alijs) inter venena numeratur, & succus eius à Dioscoride. Albis, id est napellus, Bellunensis. Et rursus, Albisi est medicamen in quo recipitur albis, id est napellus. Bismus, mus napelli, Idem: Inde forsan corruptè bis, id est napellus mosi vocatur: mos quidem Persicè murẽ significat. Bismus buha, id est napellus Moysi, Bellunensis. Besalbi, id est napelli, Vetus glossographus Auicennæ. Farsas, (forte farfiun, quod paulo superius diximus) dicitur quòd sit napellus, alij venenum letale, Idem. Apud Auicennam li.4.fen.6. in melle venenato pro aconito legitur alsucharam, interpres ineptè vertit hyoscyamum nigrum: significat enim cicutam, vt Bellunensi quoq; placet. Arnoldus aconitum vocat vscat, & lycotoroix, pro lycoctonon: & alterum genus folijs cyclamini edisorion, pro thelyphonon. Bis, id est napellus (inquit Auicenn.) est venenum perniciosum, immodicè calidum & siccum: illitum delet albaras (id est vitiligenes:) & potum etiam cum ex eius gegueriscet in potu sumitur (Bellunensis sic legit, Confectio dicta alberzachali in potu sumpta delet albaras: Syluaticus simplicius legit, delet albaras illitũ & confert lepræ:) & similiter confert lepræ. Potum occidit, dimidiæ drachmæ pondere, vel etiam minore, vt ego iudico. Antidotum eius est mus napelli, qui eo nutritur. Coturnices (seman) quidem eo pastæ non moriuntur, (apparet hæc verba ineptè ex Galeno translata qui sturnos cicuta citra noxam pasci tum alibi scribit, tum in lib. ad Pisonem: conturnices autem elleboro, vt & Aristot. lib.1. de plantis.) & præ omnibus diamoschu compositio ei resistit maximè, Auicenna lib. 2. ca. 500. Et mox sequenti capite, Bismus buha (inquit) id est napellus Moysi, teste Ioanne, herba est quæ nascitur cum napello: & quicunq; napellus ei vicinus est, non crescit, aut fructum non producit: & est præcipuum antidotum napelli, vtilis ad omnia similiter, vt contra albaras & lepram. Bismus verò seu napellus mus, est animal, quod moratur in radice napelli sicut mus, vtilis ad albaras & lepram: (datur etiam contra omne venenum & morsis à vipera.) Hæc Auicenna: ea quæ parentheseos notis inclusimus non habentur in quibusdam codicibus. Napellus, inquit Syluaticus, herba est similis helleboro nigro, cuius radix digeritur instar retis, & antonomasticè est herba (quælibet) venenosa: & est prima pars aconiti. Napellus (inquit Crescentiensis) est napus marinus, in littore maris crescens, illitus delet maculas cutis: & cum bibitur medicamentis quæ venenum eius remittant admixtis, valet contra lepram. Et quod miraculi instar est, mus paruulus pascitur & inuenitur iuxta ipsum, antidotum ipsius. Glis animal, glis terra tenax, glis lappa vocatur: & illud animal moratur in radice napelli, Syluaticus. Arabicè quidem mus ille bix vel bismus vocatur: & forte aliquis pro bis legit glis. De vero quidem glire, nos supra abunde scripsimus. Sunt qui murem illum napelli, si rectè memini, colore varium esse scribant: talis autem & glis est, fuscus reliquo corpore, ventre candidus: & muris illud genus quod ab auellanis apud nos nomen sortitur, de quo plura in Muribus. Vtrunq; per syluas & montes reperitur, vbi nimirum aconita quoq; crescunt, & fieri potest, vt inter sæpes præcipuè, vbi fructus aliquos colligunt vel excidunt, sæpius iuxta aconita reperiatur: quanquam & alios quosdam minores mures in montibus vidi ijsdem, qui & aconita producunt, ijs verò pasci, ab incolis & lactarijs hominibus, cum diligenter interrogarem, nunquam resciui. Napellus (inquit Ponzettus Cardinalis) siue aconiti species, siue non sit, adeò certe perniciosus est, vt eius succus rumpat vasa, in quibus reponitur. Quod autem dicitur animal paruum reperiri in eius radice, antidotum aduersus ipsum, non puto verum, nec hactenus fuit expertum. Lapidis aut cornu genus, quod linguã serpentis vocant, sudore arguit fel leopardi, viperam, napellum, si quod horum adsit, non item alia venena, Matthæolus ex Aponensi. Idem Aponensis in lib. de venenis capite 30. de succo napelli tractans, bezoar (inquit) est muscus natus in radice eius: cuius aridi drachmæ duæ in potu dantur. Napellus (inquit Auicenna lib. 4. fen. 6. tract. 1. summa. 2. cap. 1.) venenum est deterrimum, quod si quis biberit, inflammatur labijs & lingua: oculi prominent, vertiginẽ & syncopẽ subinde patitur, & crura mouere vel exercere nequit. Quòd si qui euadũt, vt plurimũ hectici aut phthisici fiunt: est quãdo epilepsiã mouet vel odor ipsius. Inficiuntur eius succo sagittæ, quibus vulnerati statim intereunt. Quod ad curã, vomitus statim prouocandus est cum decocto seminis rapę: dandumq; in potu vinũ & butyrum bubulũ coctũ, multis subinde potionibus: prodest & corticũ glandiũ cum vino decoctũ. Deinde præcipua eius cura est bezahar, & medicamẽ de moscho, & algeduar, & ture (buha, seu bismus buha, vt Bellunen. legit:) & theriaca magna quandoq; vsq; ad terminũ, (si intra certũ tempus detur, nec nimium differatur.) Pręstantissimũ omniũ, si detur moschus in fricatione albezahard: aut quantitas drachmę de medicamento moschi cũ siliqua vna moschi. Sunt qui radices apparis bezahar napelli putent. Conueniunt quidem omnia albezaharad, sed maximè quod similè est alumini, & fila vt lithargyrus habet. Item animal quod vocat surinus (mus napelli, Bellunen:) in

cibo

cibo sumptum aduersatur napello, Hactenus Auicenna. Et mox capite tertio, Murkion etiam venenum simile napello esse putat, ac similiter curari. Aponensis signa quædam adijcit, quæ Auicenna non habet: vt sunt, illum qui sumpserit napellum siue fructum eius (lego succum) siue substantiam, intra vnum vel tres dies mori: denigrari ac desulcari omnia membra eius, & deinde tumere totum corpus, linguam in ore continere non posse. Curam addit, vt cum butyro & aqua misceatur terra sigillata ad vomitum prouocandum, & mox exhibeantur smaragdi contritissimi drachmæ duæ cum vino, & cordi imponatur sericum cocco tinctum madefactum liquoribus stillatitijs buglossæ & rosarum, idq; aliquoties iteretur: & à seruis ore sugantur extremitates corporis, qui prius aliquid smaragdi biberint, ne & ipsi de vita periclitentur. Ego maioris fecerim, si moschi aut ambræ aliquid cum terra sigillata ex vino bibatur, quod & Matthæolo placet tanquam præstantissimum napelli antidotum. Napellum album Arabes nominant, & alibi cinereum ob talem radicis colorem, Bellunensis. Napellus dicitur quòd sit bryonia, Vetus glossematarius Auicennæ: sed hæc opinio stolidior est, quàm vt refelli debeat. Ego omnino aconiti aliquod genus napellum esse puto: & fortassis id fuerit luparia nostra cærulea, cui radix paruo napo similis est, pollicis aut amplius crassitudine, in mucronem ceu scorpij desinens, ita vt fibris aliquot relictis, & cæteris pedum loco relictis, omnino scorpium referat, vt supra dixi: nam & vltima pars mucronis sæpe recurua est. De veneno quidem eius constat: & Hier. Tragus scribit perijsse aliquot Antuerpiæ, radicibus eis coctis (nimirum quod genus aliquod napi aut sisari aut similis radicis existimassent) in cibo sumptis. Scio Auicennam & lib. 2. vbi plantas describit, napellum & aconitum diuersis locis tanquam omnino differentes herbas descripsisse: & rursus l. 4. vbi de venenis agit, alibi de napello, alibi de aconito scribere, & remedijs & accidentibus seu signis quibusdam diuersis. Sed hoc non satis est ad asserendum aliud napelli ab aconito genus esse: neq; enim tanta apud eruditos Auicennæ authoritas est. Ipse quidem audacter hoc asseruerim, napellum aut aconiti genus esse: (scio tamen quibusdam in locis Auicennæ interpretes napellum pro cicuta ponere, vt 4. 6. 1. 2.) aut si de nomine contendere non placeat ijsdem quibus aconitum remedijs curari: vtrunq; ijsdem viribus præditum, calidum & siccũ ac septicum venenum esse: eoq; nomine vtrunq; toxicum, hoc est sagittis inficiendis idoneum: (neq; enim vllum frigidum venenum toxicum esse posse crediderim:) quod de napello Auicenna testatur: aconito autem primo hodieq; sagittas tingi, mox in tota dicam. Ponzettus quidem Cardinalis toxicum posse aliquando esse frigidum scribit, vt spumam vel sanguinem botracis (ranæ rubetæ) supercalefactæ. Sed hoc venenum frigidum esse alius nemo scribit: neq; ratione defendi potest. Nicander membra eo incendi prodit. Similium etiam animaliũ venena septica, vt salamandræ, linguæ inflammationem facere legimus. Certe cum septica & calida venena, in exigua etiam portione venena sint, frigida non item, sed certa quantitate, illa potius vtpote toto genere venena & ab exiguo fomento per totum corpus inficiendo progredientia, sagittis tingendis delecta existimo: neq; enim multum eis inhærere potest: & exiguũ illud quod inhæret ferri candentis vi suam refrigerandi noxam amitteret. Frigida enim venena tosta vel vsta infirmantur: calida vel septica non item, cum etiam deteriora aliquando euadant. Certum est autem quòd sagittarum cuspides prius ignitæ succo aliquo venenato tingantur: recipit enim ferrum candens medicas vires & imbibit succum: quare ad parandum στόμωμα, (chalybem vulgò vocant, εἰς τὸ στόμωμα τοῦ σιδήρου, ferrum medicatis quibusdam plantarum succis, pilosellæ vel alijs, ignitum immittunt. Equi sudore cultellos & sagittas quidam inficiunt: ignitos scilicet illi intingentes: vnde ita venenati fiunt, vt parti quam vulnerauerint, nimium sanguinis profluuium inferant, Arnoldus ex Rasi & Alberto. Scio Hermolaum Barbarum, dorycnion, quod frigidum est venenum, sic dictum conijcere, quòd cuspides telorum inficere mos esset illo, ex Plinio 21. 31. Dory quidem Græcis non sagittam, sed hastam vel hastile significat: vnde quidam dorycnij etymologiam adferunt, vt Varinus scribit, διὰ τὸ δόρατα ἐν αὐτῷ τὴν ἀναίρεσιν. Sed hoc nemo Græcorum scribit, & incerta dorycnij historia est, cum alij sui generis plantam faciant, alij eandẽ solano furioso. Scythæ pro toxico leopardi felle vtuntur, Ponzettus. Verum licet diuersa sint toxica, Dioscorides tamen (& alij Græci) certam quandam herbam, aut factum ex ea succum, intellexit: nam inter alias venenatas herbas de toxico etiam agit: & venenorum genera describens, Quædam, inquit, metallica, quædam ex animalibus sunt: quædam ex plantis, siue radices plantarum, siue succi: siue ipsæ plantæ, vt ruta agrestis, toxicum, &c. Οἱ Ἀρχαῖοι ἔχριον τὰ βέλη τοῖς φαρμάκοις, Pollux. Scythæ dicuntur ad toxicum quo sagittas obliniunt, humanum sanguinem admiscere, Aelianus. Nec patitur taxos, nec strenua toxica sudat, Columella de solo probato: videtur autem innuere toxicum à taxo arbore dictum sibi videri, vt & Plinius, de quo vide in Ceruo E. Auicenna aduersus sagittas Armenias, hoc est toxicum, stercus hominis potum theriacam esse audiuisse se scribit: (vnde nouum argumentum nobis accedit, toxicum genus aconiti esse confirmandi, cum aduersus aconitum Pantheræ similiter sibi medeantur.) Addit, donnulam, id est mustelam exiccatam drachmis duabus cum vino potam, item galbanum, contra idem venenum opitulari: quæ duo remedia similiter aduersus toxicum prodesse, Dioscorides prodidit. Napellus (inquit Matthæolus) radicem habet, vt videmus, reti similem, folia non admodum dissimilia folijs artemisiæ maioris, flores purpureos, & cum adhuc clausi sunt caluarijs similes: cum aperti, vrticæ mortuæ floribus, maiores tamen: caules plus quàm bicubitales, semen exiguum, nigrum, paruis siliquis (corniculis) inclusum. (Nascitur in altissimis montibus: quod ipse non exprimit, sed necessariò sequitur ad id quod antidotum eius muscam sæpe in altissimis montibus sibi repertum scribit.) Hæc quidem descriptio tota facit cum nostra luparia cærulea: nam illius quoq; flores aliquando purpurascentes vidi: radix tamen eius nullam retis similitudinem habet, vnde suspicor deceptum forte Matthæolum, quod lutee luparia proprium erat, ad cœruleam, id est napellum transtulisse: nisi aliud in Italia lupariæ aut napelli genus nascitur, quàm apud nos, quod non puto: & si maximè talis nasceretur qualem describit, non posset tamen obtinere quin sic etiam aconito adnumerari deberet: quam Leoniceni sententiam ipse immeritò reprehendit. Addit præterea se huius à se descripti napelli vim venenosam animaduertisse. Romę sub Clemente septimo: qui (inquit) cum experiri vellet facultatem olei cuiusdam aduersus venena compositi à Gregorio Carauita Bononiensi, qui Chirurgiam me docuit: iussit duobus latronibus capite damnatis napellum exhibere. Hunc igitur latrones in pane, quem Martium vocant, deuorarunt: & oleo inunctus est ille qui plus veneni sumpserat: qui minus, absque inunctione relictus est, & intra horas septendecim miserabili morte consumptus cum omnibus illis crudelissimis signis & symptomatis, quæ Auicenna à napello produci scribit. Et quanquam ijsdem symptomatis alter etiam qui vnctus erat infestaretur, triduo tamen restitutus est. Porrò oleum illud quale fuerit, explicat in sextum Dioscoridis librum scribens, in caput de aconito. Res miraculo similis, inquit, oleum de scorpionibus foris duntaxat illitum breui tempore à tam crudeli veneno liberare.

Certo

Certe & in hoc, & alio quouis veneno non corrosiuo, nec non in morsibus & puncturis quorumuis venenatorum animalium, nullum ei par inuenias remedium, si frigidum inungas singulis horis vbi venena sunt acutissima: vbi minus acuta, tertia quaq; hora. Inungi autem oportet non solum sedem cordis sub sinistra mamilla, sed etiam pulsatiles venas temporum, manuum pedumq́; Sed de hoc oleo & eius compositione plura dicam in Scorpionũ historia, ex præfatione Matthæoli in sextum Dioscoridis librum. Multa quidem & remedia & symptomata (inquit Matthæolus contra Manardum) eadem sunt toxici apud Dioscoridem, & apud Auicennam napelli, (quæ ipse singulatim recenset:) sunt tamen aliæ quædam notæ, quibus omnino diuersa esse hęc venena deprehenditur. Nam de toxico legimus, quòd furorem inducat: quod de napello non scribitur, neq; sanè latrones illi, quos napellum vorasse paulò ante dixi, vllum furoris affectum senserunt, cum cætera quæ de napello Auicenna tradit, in eos omnia caderent. Scribit & alia quædam de napello Auicenna, quorum nullam in toxico suo mentionem facit Dioscorides. In remedijs etiam multa inueniuntur diuersa. Quamobrem cum in cæteris venenis Dioscoridem ferè ad verbum exprimat Auicenna, in napello autem pleraq; alia quàm ille de toxico habeat, duo diuersa hęc esse venena concludemus: præsertim cum aliud caput de veneno tusom inscriptum Auicennæ sit, quod proculdubio Dioscoridis toxicum est. Hæc Matthæolus. Verum hæc omnia non magni fuerit negotij refutare. Primum enim non est necesse res esse diuersas, vbi scriptorum aliquis pauciora, alius plura sub alio nomine adfert, modo ne quid contrarium proferatur. Deinde quoniam plura sunt aconiti genera, ex quibus nos vnum aliquod esse napellum contendimus: fieri potest furorem ab vno inferri, non item à reliquis: & Dioscoridem genera duo tantum descripsisse constat, alia duo sine descriptione reliquisse. Quid quòd multum refert apparatus? Toxicum autem non simpliciter aconitum fuerit, sed succus eius certo modo paratus, vt & idoneus tingendis fiat sagittis, & aliquandiu conseruari possit: fortassis & adiectum aliquid, vt nostri luparijs radicibus ad tollendas feras alij aliud miscere solent. Aconitum certe pro apparandi diuersitate varios & ferè contrarios, tum veneni tum medicamenti salubris ratione effectus præstare ex Theophrasto supra docuimus, qui maximum in præparandi modo momentum collocat. Postremò cum & toxicum Dioscoridi ignotum fuisse videatur, (vt in Ceruo E. dixi: & Matthæolus ipse concedit, & tusom quoq; Auicennæ, vt ipse fatetur, non mirum si parum perfectam tum eius tum quę proueniunt ab eo symptomatum descriptionem reliquerint. Hoc potius mirum esset, toxicum tam celebre venenum & tantopere cauendum, omnibus adhuc medicis ignotum esse, vt se quidem ignorare Matthæolus scribit. Illud equidem affirmo, napellum genus esse aconiti, idemq́; toxicum, siue idem quod Dioscorides describit (diuersa enim sunt toxica) aut præcipuam eius vnde fieret materiam: siue aliud quidem toxicum, sed quod ijsdem possit remedijs iuuari, vtpote calidum siccum ac septicum venenum. Napellus Moisi (inquit Matthæolus,) mus est napelli, quem sæpe vidi & cepi in altissimis vallis Ananiæ montibus: sed non cuiusuis est eum inuenire, cum magna ad id (tædij) patientia & vigilantia requirantur. Itaq; non miror quod philosophus quidam & medicus insignis (vt apud recentiorem quendam legimus) cum mures huiusmodi nullos inuenirei, cepisse tandem paruas quasdam muscas folijs & floribus napelli insidentes & exugentes inde sibi alimentum, & ex eis suam antidotum composuisse, ad muscas vigintiquatuor, terræ sigillatæ, baccarum lauri & Mithridatij, singulorum duabus vncijs adiectis, cum oleo & melle quantum satis erat excipiendis illis. Et hac quidem antidoto miris successibus, vt ferunt, vsus est, non solum aduersus napellum, quem diuersis animalibus faciundi caussa periculi exhibuit, sed multa etiam alia crudelissima venena. Hæc ille. Auicenna quidem, (siue ipse, siue interpretes, siue librarij: quod addo propter Matthæolum qui valde reprehendit Leonicenum, tanquam iniurium in Auicennam, quod interpretum forte aut scriptorum vitia, tanquam certus ab ipso commissa authore, simpliciter tanquam Auicennæ notet: ego breuitatis studio, Auicennæ nomine complecti soleo illam quæ extat æditionem qualemcunque, quoniam in ea qua scripsit lingua, quamuis extat, nondum tamen publicus nobis est factus:) Auicenna igitur, inquam, circa napelli murem parum sibi constare videtur, & ipse etiam dubitasse, esset ne aliqua huius nominis herba, an potius animal, siue mus huius nominis: vtrumq; enim bismus appellat lib. 2. cap. 51. quamuis ad bismus herbam, etiã vox buha additur à Bellunensi: vtrumq; aduersus napellum, & albaras & lepram vtile facit. Buha (inquit Bellunensis) secundum Glossam Arabicam, est planta quæ dicitur gieduar, de qua Auicenna capite de zedoaria seu gieduar dixit, quod eius vicinitas infirmat plantam napelli: adfertur autem hoc nomine radix ex India, nigra, crassa, sicut radix doronici, saporis acuti: & vidi ipsam exhiberi cuidam principi Syriæ, Hæc ille. Ego apud Auicennam libro quarto in curatione napelli, buha & alguedar pro diuersis napelli antidotis accipi obseruaui. Sed has de mure napelli nugas, propemodum dixerim, Arabum & qui eos sectantur medicorum, tandem relinquo: siue herba quædam, siue mus quadrupes, siue muscus ad radicem nascens, siue musca insectum, siue moschus odoramentum, aut diamoschi antidotus, (quod plus rationis habet) præstantissimum aduersus napellum antipharmacon sit. Tam diuersæ quidem opiniones ex ipsa nominum vicinitate videri possunt exortæ. In Aethiopia radix quædam letifera est, qua sagittas illinunt: & in Scythia tum hæc, tum aliæ quædam, Theophrastus 9. 15. Rhododendron Dioscorides ait maritimis locis & secus amnes nasci, (verba sunt Marcelli Vergilij,) quod res ipsa etiam nunc indicat: Et nos scimus aliquot locis rhodanem corrupta voce appellari plantam, quæ quoniam pastu animalia enecet, pro toxico habeatur, & toxicum pariter vocetur, Hæc ille. Vulgus Gallorum & Italorum ferè quouis veneno infectos, intoxicatos vocant. Non indignum hoc loco etiam Ausonij epigramma est, super toxici viribus huiusmodi:

Toxica zelotypo dedit vxor mœcha marito,
Nec satis ad mortem credidit esse datum.
Miscuit argenti letalia pondera viui,
Cogeret vt celerem vis geminata necem.
Diuidat hæc si quis, faciunt discreta venenum,
Antidotum sumet qui sociata bibet.
Ergo inter sese dum noxia pocula certant,
Cessit letalis noxa salutifera:
Protinus & vacuos alui petiêre recessus,
Lubrica deiectis qua via nota cibis.

Quod si hoc etiam toxicum de aconiti genere fuit, vt nobis verisimile est (Gallus enim Ausonius fuit, & aconiti genere Gallos pro toxico vsos, & etiamnum vti, constabit ex sequentibus.) cum Hermolao & Ruellio faciet, qui (vt dixi) ab aconito primo non ex scorpij ictu solum, sed aliud quoduis in homine repertum venenum impugnari putant, & illis inter se colluctantibus hominem seruari. Quin & alui fluxum aconito moueri in homine non dubitamus, cum idem in feris fiat. Pardalin occidunt tum alijs modis, tum aconito carni admixto,

vnde

vnde fera per diarrhœam inanitur, Pollux. Et alibi, Elateria dicuntur pharmaca, quæ nimium euacuando etiam necant, vt aconitum & elleborum. Quanquam etiam argentum viuum per se, tum pondere suo tum mobilitate per intestina deuolui & exitum quærere solet. Sed plura de toxico, & quòd ex aconiti genere conficiatur, in Ceruo docui capite quinto: (hic nonnulla illic omissa adijcimus) & inter cætera ex Aristotelis Mirabilibus, pardalion (id est pardalianches aconitum) venenum in Armenia nasci, &c. atqui Arabes pro toxico. Armenæ sagittæ venenum plerisque in locis reddere solent. Acustum (aliâs aucaston) secundum Glossam Arabicam est interfector lupi, Andreas Bellunen. Videtur quidem ab aconito interpolata vox: quod & aconistomon (vnde forsan colomeltrum nomen corruptum apud Dioscoridem) vocari ex Aetio citat Hermolaus: item irin syluestrem, & pharmaciadem: nos præter iridis syluestris nomen in excusis Aetij codicibus nullum reperimus aconito tributum. Faba lupina seu marcillium, datum in adipe, necat canes, lupos, vulpes & vrsos, Arnoldus. Videtur autem apocynon Dioscoridis, quod siliquas habet ceu fabarum: & folia cum adipe in panes coacta, canes, lupos, vulpes, & pantheras enecant: dicitur & cynomoron. Cieria, id est faba lupi, Syluaticus. Cenarasab, faba lupi, Idem. Apud Dioscoridem quidem κύαμος λευκός, id est faba alba inter aconiti alterius nomenclaturas est, & fortè cyamos lycu, id est faba lupi legendum fuerit: vt eadem causa sic nominetur qua apocynon, quòd lupos vtrunq; occidat. Catilabket, id est strangulator canis, aconitum, Syluaticus. Catilabich, id est strangulator patris sui, Idem. Interfector patris sui, non est aliud quàm satyrion, vt docent Monachi in Mesuen: bulbus enim nouellus tanquam filius videtur, qui vires veteris & rugosi, ceu patris sui, in se transsumpsit, mox ipse idem ab alio subnascente passurus. Marcillij quidem vox ad consiliginis nomenclaturam Sabaudicam accedit, quæ est marsicure, quasi Marsicam aut à Marsis inuentam dicas herbam, quod de consiligine Plinius testatur: siue fabam lupinam pro consiligine Arnoldus accepit, siue eodem similiue nomine consilio & apocynon propter similem in feris necandis, vt quidem existimo, facultatem, appellatæ sunt. Chanach aldib, id est strangulator lupi, suffocat lupos, porcos & canes, Auicenna. Chanach alnemer, id strangulator pardalis, suffocat alfhed & alnemer, (vetus interpres leopardos & lynces reddit, quod Bellunen. non probat alnemer enim non lynx est, sed panthera vel leopardus maior.) Idem. Alius est interfector canis, de quo apud eundem libro 2. in fine I. literæ legimus, canes eo sumpto confestim interimi: & in homine sanguinem per sputum & nares moueri. (Arnoldus in libro de venenis, idem de aconito scribit, tanquam ex Galeno.) Ego hoc venenum quod sit, non facile dixerim: neq; enim vlli illorum, quibus canes necari in ipsorum historia dixi, conuenire inuenio: sed neq; alteri cuiplam quæ Dioscorides descripsit venenorum. Theophrastus sanè meminit esse plantas quasdam, quæ sanguinem ad se trahant: alias quæ repellant: & Galenus alicubi historiam narrat herbæ inuentæ, quam quisquis sibi applicasset, sanguinem excerneret atq; hoc pacto interiret, &c. Dagabaoth, id est aconitum, Syluaticus. Debacul, aconitum, Idem. Amanaram, id est aconitum, Syluaticus. Baccæ masculi Hispaniæ, sunt venenum kacilkebt, id est interficiens patrem suum, Arnoldus. Elisorion, aliâs elisfon, id est aconitum, Syluaticus & Arnoldus: est autem nomen deprauatum pro aconito thelyphono. Diaseriticum & erusirium voces corruptæ leguntur apud Arnoldum in libro de venenis, pro eriphia herba (de qua pluribus dixi in Hœdo) quæ aconito aut thapsiæ vires habet similes: mihi quidem etiam genus aconiti videtur vel propter radicis figuram, quæ instar bulbi oblongi est, ad imum extenuati. (sic enim legerim in libro de simplicib. ad Paternianum, non ad vnum exteunati, quæ verba nullum sensum continent) accedit & violaceus flos, thyrsus oblongus, radicum appendices, natales in montibus, quæ omnia nimirum in luparia nostra cœrulea videntur: folia quoq; non omnino dissimilia apio sunt, quare & artemisiæ à Matthæolo comparantur: nisi quis non apij, sed platani legat, vt illi homines omnia corruperunt. Plinius quidem de eriphia superstitiosa quędã tradit, quæ si lupariæ nostræ non conueniunt, etificij tamen (sic scribitur) apud authorem de simplicibus ad Paternianum, descriptio, & cum eriphia Plinij, & cum nostra facit luparia cærulea, vt certe congener existimari debeat: & si theriphonum potius quàm eriphium dici mereatur, si quis de etymo laboret. In libro de mirabilibus mundi, legitur planta Aegyptia nomine adiporis (à lupo, vt videtur, dicta) quæ collecta immatura gustata mitigat sitim, odore cydonij pomi: matura vero sensum intercipit, gressum impedit, linguam retardat, læditq; actiones mentis & corporis tanquam inebriando, Arnoldus in libro de venenis. Bitis, id est tora, Syluaticus: qui bix etiam napellum interpretatur. Dahag, id est tora, Idem. Brihs (forte bix, aut bixis legendum) id est napellus seu tora, habet folia longiora, vicisiora petrocillo (lego, incisiora platano:) radicem duram asperamq;, summitatemque grossam, & frondes (caules potius) quasi trium palmarum, flores purpureos, pulcherrimos: nascitur in montanis, vt in montibus pineis, puta prope Podium Seritanum. (Hispaniæ locum esse puto,) Arnoldus: apparet autem plantam esse de altero aconiti genere. Et mox, Orobus coturnicum est caliditatis & siccitatis summæ, infert syncopen, vertiginem, epilepsiam, & linguam inflammat: necatq; celeriter: nisi superedatur confestim planta ad pedem eius nascens, radnar vel radores (nomina corrupta sunt pro anthora) vocant, alij napellum Moysi, alij anthoram: & est similis aristolochiæ, sed folia minora habet, nec floret, nec frondet, Hæc ille authorẽ citans quendam Algafik. Est sanè hic orobus coturnicum non alius quàm Auicennæ napellus, quo is etiam scribit coturnices absq; noxa nutriri: errore, vt videtur, nato ex Galeni verbis, qui sturnos cicuta pasci scribit, nec lædi: nam κώνειον & ἀκόνιτον, vt dictum est, Arabici scriptores sæpe confundunt. Cæterum anthoræ (id est antitoræ) descriptionem præter illam Arnoldi hactenus nullam legi. Et mox, Filipendula (inquit idẽ) est species anchoræ (anthoræ) nigra exterius: interius vero alba: radices sunt obrotundæ, minores glandibus: & folia pimpinelłę, dicta lodomo, est theriaca venenorum omnium, propriè napelli. Sagitta etiam tincta succo napelli, omne animal vulneratum necat. Corona ex eo gestata in capite, infert syncopen, & epilepsiam. Gummi item ipsius, venenum est. Hæc omnia Arnoldus. Videtur autem filipendula eam ob causam antitoræ vel antinapelli genus existimari, quòd cœruleo napello nostro similem ferme radicem habet, tum colore, tum figura & magnitudine: fibris tamen & cirris caret, vt scorpij sine pedibus effigiem referat. Iam quod in capite gestatum napellum, noxium esse scribit Arnoldus: admonet me illius quod nuper ex anicula quadam audiui, si iuuenis inter tripudiandum cum virgine, quæ lupariæ cœruleæ flores in corona habeat, forte vulneretur, vulnus incurabile esse. Anchora est herba in ortis (in montibus potius) nascens, rara inuentu, nisi cum floret. Botanicus sibi ignotam fatetur, Simon Ianuensis. Et rursus, Ancora herba est theriaca contra toram, habens duas radices, sicut satyrion, vnam pinguem, alteram extenuatam: meminit earum Botanicus. Quæ verò Gallis ancholia hodie vocatur, angel ca quibusdam, non alia est quàm aquileia nostra. Vt leucomata & albuginem quamuis densam ex oculo detergeas, turam & anturam herbas virentes nitidissimè collectas contundes, & per linteum tenue succum earum exprime, eoq; oculos inunge.

Marcellus

Marcellus Empiricus: Vnde apparet toræ, vel turæ, vel tauræ nomen, non ita recens esse. Ex Plinio quidem aconiti vsum ad oculorum medicamenta fuisse, iam supra dixi. Herba quæ taura vulgò nominatur, siue tora, flore est cœruleo, folio rotundo, radice polypodij hirsuta, & vermis nigri effigie: Venenosa herba, cui per antipathiam naturæ alia occurrit herba, antitaura & antitora cognomine, folio rotundo, Hermolaus in Dioscoridem Corollario 541. in Lychnidis mentione: quæ & ipsa taurion cognominatur, vt aconitum taura vel tora: eaque admota scorpiones similiter torpescunt: & quanquam aliud commune, quod sciam, nihil habeant, hæc tamen obseruatu digna nobis visa sunt. Apud Auicennam libro quarto inter præcipua napelli antidota ture (tura, vel potius antura legendum puto) numeratur, vt vetus interpres habet: vbi Arabicè buha, vel bismus buha legitur. Valdensium populus in montibus habitat Galliæ, non procul Auenione, Italiam versus, hæreseos ab ecclesia Romana damnatus: apud hos toram herbam abunde nasci audio, cuius succum expressum in bubulis asseruant cornibus, ad sagittas tingendas veneno præsentaneo: ipsi toram & toxicum vocant: homo aut quoduis animal telo inde imbuto ictum intra semihoram moritur: homini tamen præcipuè letale hoc malum est. Vim eius experturi, acum eo succo inficiunt, quo ranam pungant: quæ si illico moriatur, ita præsentaneum iudicant. Mortiferum negant si deuoretur bibatúrue, etsi ne id quidem sine noxa fit. Præsentissimum verò esse coniunctum sanguini, quod per sagittas contingit: si tamen locus ictus frigida mox abluatur, remedium pollicentur. Sanguis qui è vulnere defluxit etiam ad imum pedem, hoc veneno contactus recurrit, & in vulnus iterum subit: Tanta in eo sanguinis vitæq; auiditas rapida. Et hæc quidem accepi olim ab homine fide digno, qui cum Valdensibus ipse versatus fuerat. Radicis certe & foliorum forma, & vis ipsa veneni, non aliud hanc toram, quàm primum Dioscoridis aconitum esse euincunt: quod & thelyphonon vocatur, quòd verendis fœminarum inditum mortis causa sit: nimirũ quòd illic etiam vis eius & halitus sanguini iungatur, siue per acetabula, siue per ἀνάδοσιν quandam. Audio etiam Sabaudiæ populum eiusdem religionis esse, qui vallem quandam Lucernensem incolat, homines asperos, nec admodum suo principi obedientes: quòd metuendi sint propter sagittas herbæ toræ succo venenatas. Singulos domi vasculum huius succi plenum seruare audio: & tali sagitta ictos paulò post mori, vulnere incurabili. Ab hac valle exijsse quidam aiunt Valdenses, qui ab huius herbæ vsu Torelupini nominentur: nam lupos aliasq; feras in venatione, similiter huius modi sagittis feriunt. Audiui etiam, si bene memini, solis in Gallia Valdensibus, priuilegio quodam hoc toxico vti licere: forte quod & ad venationem indigere videantur, cum montes habitent: & tanquam viri boni citra hominum noxam id possessuri existimentur: Sic & de aconito in Ponto scribit Theophrastus, ijs tantum qui præparare nouerint possidere concessum, cæteris interdictum capitis pœna. Anthora, inquit Syluaticus, dicitur quasi antitora: quod aduersetur thoræ: sunt autem duæ herbæ, quæ simul nasci solent: folijs violarum, rotundioribus tamen, & parum incisis: floribus cyclamini, nisi quia in thora bene violacei sunt, in anthora subrubei. hæc sanat, illa occidit. Hæc ille: remittit autem ad Thoræ mentionem, tanquam plura illic dicturus in T. litera: vbi tamen nihil prorsus super his herbis scriptum inuenimus. Ant. Gainerius in libro de peste, antoræ radicem tanquam egregium antidotum commendat, cuius experientiam ipse viderit, si in potu detur scrupuli pondere cum aceto & aqua rosarum. Est autem, inquit, herba quæ nascitur iuxta toram, ex qua venenum conficitur, quo cum in alpibus Saluciarum & Pinarolij capras syluestres venantur. Radix eius (antoræ) similis est nucleis oliuarum, cuius mentionem in Synonymis Simon Ianuensis facit: & est bezear toræ, quæ nullum non animal suo veneno interimit. Admonet me antora herbæ cuiusdam raræ, quam semel tantũ in monte quodam alto Sabaudiæ reperi, vltra Lemannum lacum è regione ferè Lausannæ: folium ei rotundum, planè circinatum, ea ferè magnitudine vt diameter duos pollices æquet, in circuitu serratum, solidum, albicans: & si bene memini, singulis plantis vnicum: florem non vidi, radices sunt albæ, glandibus aut oliuis quodammodo similes vt filipendulæ, gustu feruido. Sed hanc herbam postea cognoui propriè toram appellari à Valdensibus alijsq;, præsertim in montibus iuxta Bergomum Italiæ, & omnino primum Dioscoridis aconitum esse: flore ranunculi, colore & specie, & semine etiam simili. Idem & Cyclaminum Plinij monophyllon putârim. Arabes quidã Ascitæ appellantur, quoniam bubulos vtres binos sternentes ponte, piraticam exercent sagittis venenatis. Plinius. Portulacæ syluestris quam peplion vocant, memorabiles vsus traduntur: sagittarum venena, & serpentium hæmorrhoidum & presterum restringi, pro cibo sumpta, & plagis imposita extrahi, Plinius. Scincus prodest contra sagittarum venena, vt Apelles tradit, antè posteaq; sumptus. Idem. Silphium venena telorum & serpentium extinguit potum, ex aqua vulneribus circumlitum, Plin. Venenum serpentis, vt quædam etiam venatoria venena, quibus Galli præcipuè vtuntur, no gustu, sed in vulnere nocent, (hoc etiam hodie de tora fertur, vt supra dixi:) ideoq; colubra ipsa tutò estur, ictos eius occidit, &c. Celsus. Primum aconiti genus (folio cyclamini) sæpe in Tridentino monte, vbi abunde nascatur, collectum Matthæolus scribit: nomen verò eius nullum adfert, nec vllam descriptionem. Toram enim alibi Dioscoridis orobanchen nominat, sic dictam (vt ait) quòd ea gustata vaccæ mox tauros desiderent: eandem ait lupam vocari: quòd deuoret plantas iuxta nascentes: sed de orobanchæ multis disserui in Boue c. De primo aconiti genere fuerit, inquit Matthæolus, radix illa qua quidam circa Romam & Neapolin vtuntur, qui vnam hanc lupos necandi artem profitentur: & radices, quibus lupi subitò necantur, in ponte S. Angeli vendunt: neq; enim lupariæ dictæ radices sunt, quæ nigro colore habentur, cum illæ ex albo ad luteum colorem vergant. Hæc Matthiolus. Sed quærent diligentiores, an forte radix illa quam Romæ pro lupis occidendis vendunt, non alia quàm chamæleontis siue alterius siue ixiæ sit, qua lupos occidi supra diximus ex Blondo medico Romano. Ex chamæleonte etiam in Creta, si rectè memini, toxicum fieri alicubi legi. In montibus quibusdam prope Vallenses vel Vallesianos hodie dictos, Heluetijs coniunctos fœdere, herbulam illam, quam pro lunaria minore Fuchsius depinxit, Tomi primi capite 183. toram vocitant. Petrus Aponensis libro de venenis capite 21. vsneam aconitum esse asserit, magno errore. Vsnea seu sulphurata, planta albicans, salsa, ramos habet longos & graciles: ex qua fit loza: drachmæ decem sumptæ interimunt, Arnoldus. Vsneo est herba kali, vnde fit sal alkali, decem drachmarum pondere sumptum interficit, &c. Serapio cap. 247. Circa Italiam (in Italia) monte Circæo, aiunt venenum quoddam letiferum nasci, cui ea vis est, vt si quis biberit (ἂν ἐπιπίῃ παρατεθῇ, lego, πίῃ τις,) mox pilos è corpore defluere & marcescere faciat, & omnino corporis membra diffluere, ita vt aspectu miserabilis superficies sit corporis morientium. Hoc Cleonymo Spartano daturos Paulum Peucestium (Peucetium, id est Calabrum) & Gaium, deprehensos aiunt, & à Tarentinis post quæstionem morte mulctatos, Aristoteles in Mirabilibus. Circeum quidem inuenio montem esse propè Caietam Campaniæ oppidum, vbi Circe habitauit, varijs herbarũ venenis abundantem: vel promontorium Tuscorum, quod hodie S. Felicitas appellatur.

Ego inter venena ex plantis, nullũ huiuſmodi legere memini: ſed ad ſalamandræ, ſepis, & aliorum quorundã ſerpentium morſus, pilorũ defluuium, & partium corporis putredinem ſequi medici tradunt: quod ſi tamen plantã quædã huiuſmodi eſt in Circeo monte naſcẽs, vim ſepticam habeat oportet, vt aconitã, chamæleontes, ephemeron, & ſimilia, videri tamen poteſt, ſi planta eſt, ex aconiti generibus eſſe, quoniã illius etiam genus vnũ in Iuſtinis Italiæ montibus prouenire Dioſcorides ſcribit: & cũ vim ſepticam habeat, niſi ſtatim occiderit, planè miſerabilẽ aliquandiu ſuperuiuentium mortẽ ſequi Theophraſtus author eſt. Ariſtoteles quidẽ xenico veneno, quod mox aconitum eſſe dicemus, tinctas ſagittas à Gallis, feris immitti ſcribit; & niſi ſtatim pars circa vulnus excidatur, putreſcere. Limeum herba appellatur à Gallis, qua ſagittas in venatu tingunt medicamento, quod venenum ceruarium vocant: ex hac in tres modios ſaliuati additur quantum in vna ſagitta addi ſolet, ita offa demittitur in boum faucibus in morbis. Alligari poſtea ad præſepia oportet, donec purgentur: inſanire enim ſolent, ſi ſudor inſequitur, aqua frigida perfundi, Plin. Genus aconiti hoc eſſe apparet, primũ inde quod Gallos eo ſagittas tingere ſcribit, (quanquam ex Sardoo quoq; ranunculo toxicum fiat, & inter ranunculi nomina mileon legatur apud Apuleium, & lycopnon, quaſi lycophonon forte: Arnoldus quidẽ, ranunculum eundem, lupinum nominat:) deinde quod euacuandi per aluum vim habet, quam & aconitũ habere ſupra oſtendi: & habent ſanè eandem vim pleræq; aconito tum viribus, tum forma aut vtroq; cõgeneres herbæ, vt elleborus, chamæleon, ſtaphiſagria, thapſia, ricinus, ephemeron. Quod autẽ intra corpus aconitum etiam hominibus quidã neſcio quomodo præparatum dare auſi ſint, dictum eſt ſupra ex Theophraſto: ad ſcorpionum ictus, & alios affectus, quorũ nomina nõ exprimit. Adde quòd & hodie de tora dicitur, & de venatorio Gallorũ veneno Celſus ſcribit, intra corpus ſumptum nihil aut parum obeſſe: cũ veteres acerrimis venenis aconitum adſcribant. Componi autẽ hæc contrarietas poteſt, vel quia diuerſa ſunt aconiti genera: vel quia ſuperficiẽ aconiti etiam Theophraſtus letiferam eſſe negauit, cum venenum omne in radice ſit: vel potius, ſi exigua quædam portio (vt Plinius in limeo fieri ſcribit, & in alijs quoq; venenis medici faciunt) cum maiore copia retundentium & frangentium eius noxam iungatur: vel quomodocunq; pro apparatus diuerſitate effectus diuerſos ſequi. Apud Celtas aiunt (verba ſunt Ariſtotelis in Mirabilibus) naſci pharmacum, quod xenicum ab ipſis appelletur, mira corrumpendi celeritate: quamobrem venatores cũ ceruum aut aliam feram, tinctis eo ſagittis percuſſerint, mox accurrere, & carnẽ circa vulnus excindere, ne venenũ ſubeat. Eo enim infectũ corpus putreſceret, & venenoſum in cibo foret. Inuentum autẽ aiunt huius antipharmacũ, corticem quercus: alij verò aliud quoddã folium, quod coracion nominãt ex euentu: quòd córaca, id eſt coruum aliquando viderint guſtato hoc veneno cũ malè afficeretur, quæſitũ hoc folium deuoraſſe, & liberatũ eſſe, Hęc Ariſtoteles: Conuenire autẽ ea omnibus modis cũ aconito, tora, limeo, facillimè animaduertet, quiſquis præcedentia legerit, ita vt pluribus id aſtruere ſuperuacuum videatur. Dacos & Dalmatas aiũt cuſpidibus helenium à Græcis dictum & ninũ ab incolis obtinere, (περιπάττειν) idq; vbi ſanguini vulneratorũ obuenerit, hominẽ occidere: cómeſtum verò ipſis innoxium eſſe, & nihil mali efficere: ceruos etiã vulneribus ſagittarum ſic infectarũ mortuos, ſi edantur, nihil obeſſe, Galenus ad Piſonem, & Aegineta 6.88 mirificè autẽ congruunt hæc verba cum ijs quę de tora, id eſt aconito feruntur &c. Sed nomina quoq; elenium (helenium quidẽ, quod vulgò enulam campanam nominant, quid cum hoc elenio commune habeat, nihil inuenio) & ninũ, nonnihil ad limeum accedũt, vt vnam vel alteram iſtarum vocum per librarios corruptam ſuſpicemur. Helenium Aegyptium Theophraſtus interim velenium, Ariſtoteles belenion ſcripſere ſi modo liber eius eſt, qui de plantis ad authorem Ariſtotelem refertur. Belenium (βελένιον) inquit, delibutorium in Perſide venenum erat, in Aegyptum & Palæſtinam tranſlatum, ſine periculo mandi cœpit, Hermolaus Corollario 38 quem Ruellius etiam, vt ſolet, ſequitur. Ego vtrunq; deceptum video: neq; enim de helenio hæc verba Ariſtotelis (aut quiſquis eius libri author eſt) neq; de vlla alia herba intelligi debent: ſed de perſea arbore: de qua Dioſcorides, Retulerunt quidã letalem in Perſide hanc arborẽ eſſe, tranſlatam vero in Aegyptum mutaſſe naturam & cibo idoneam eſſe. Idem Columella & Theophraſtus teſtantur. Nihil autem mirum ſi pro perſea belenion legatur: cũ paſſim eo in libro & barbara & corrupta nomina multa legantur, vt artemiſia etiam pro arbore, &c. Galli ſagittas in venatu elleboro tingunt, circunciſoq; vulnere teneriorẽ ſentiri carnem affirmant, Plin. lib. 25. ad finem capitis 5. Vnde apparet elleboro quoq; vim ad ſagittas eandem vt aconito eſſe: & alias inſuper, vt mures, muſcas & pedes necare, quas ibidem commemorat Plin. Sed hoc etiam ſuſpicari licet, fieri poſſe vt Galli ellebori nomẽ aconito dederint olim quoq;, vt hodie adhuc multis in locis, pharmacopolæ etiam, quod Syluius teſtatur & ipſe vidi, errore quidem capitali: ſed hodie illi aconiti cœrulei radices pro elleboro nigro vſurpant: Plinius de albo loqui videtur, quo ſagittæ tingantur. De toxicis & ſagittarum venenis annotauit quædam Cælius 23.10. Συάγχος, radix qua ſues (apri) capiuntur, Heſychius & Varin. Hanc quoq; aconito ſi quis adnumeret, non aberrabit, ſcribit enim de primo aconiti genere Dioſcorides, quod & alias feras, & ſues occidat, nimirum angendo & quaſi ſtrangulando, vnde & pardalianches dictum. Hactenus de aconito: toxico, napello, tora, & ſimilibus ſeu facultate ſeu forma plantis, quibus & lupi & aliæ feræ, ſed & homines necantur, cauendi gratia, & antidota cognoſcendi, dixerim: prolixius quidem quàm argumento de animalibus conueniat: non tamen ingrata, vt ſpero, hominibus literatis, præcipue medicis futura: quod pleraq; omnia primus noſtro ſæculo longa & diligenti obſeruatione iſta partim ipſe protulerim, partim collegerim.

Animalia. Hyæna lupo ſimilis eſt, vt Philoponus inquit, Niphus. Colore lupi propè eſt, ſed hirſutior, & iuba per totum dorſum prædita, Ariſtotel. Dabha (hyæna) animal medium inter lupum & canem, Bellunen. Λυκοπάνθηρος, animal mixtum ex pardo & lupo, vt quidam in Lexico Græcolatino annotauit: Vide infra inter congeneres lupo feras. Apud Euſtathium in Iliad. κ ι. legitur Λυκοπάνθηρ, vulgare nomen, pro Thôe veterum, vt aliqui putant. De chao & lycaone, lupo canario, & thôe, id eſt lupo ceruario, infra poſt lupum ſtatim dicam. Lyncem aliqui eandem thôi exiſtimant, Itali vulgo hodieq; lupum ceruarium, aliqui lupum cattum nominant: Germani *luchs* vel *lux*, Vallenſes Heluetij *thierwolf*. De Lyciſco id eſt cane ex lupo & cane nato, vide infra in c. Nominibus non longiſſimis appellandi ſunt canes, vt Lupa, Cerua, Tigris, Columella. Λυκάδας Theſſalicæ canis epitaphium in Cane ſcripſi ex Polluce. Λυκιπὰς, vnus ex canibus Actæonis apud Aeſchylum, Pollux. Lupus, λύκος; ex graculorum ſiue monedularum genere auis, Ariſtoteli: quamuis apud Heſychium & Varinum λύκιος legatur. Miluum Græci quidam vulgò λύπλιν vocant, (nimirum à lupina rapacitate,) Varinus in Ἰκτῖνας. Λυκηλάτες, τοὺς ἰγχέλεις Lacedæmonij, Heſych. ſic enim lego. Lupus piſcis carniuorus in alios graſſatur; λάβραξ Græci à voracitate vocant, aut ab impetu & robore: marinus eſt: ſed per oſtia fluuiorum aliquouſq; aſcendit, vt ex mari Tyrrheno per Tyberim Romam vſq;. Recentiores quidam imperiti maris, lucium piſcẽ robuſtiſſimum voraciſſimumq;, validis

crudelitate fœmina, quæ Persam patrem Solis filium perinde crudelissimum veneno sustulit, author Diodorus. Proinde Ouidius in Metamorphosi, cum herbam nominat Hecateida, creditur aconitum intellexisse. Habent & rustici lupariam vulgo nominatam, ad eundem vsum, folio vitis, multas habente diuisuras, & maculas candidas, flore oblongo, luteo: quare recentiores herbarij lycoctonon arbitrantur esse, Ruellius. Aliqui hanc plantã Gallicè madriettes vocant: alij patam lupinam, vt etiam cardiacam, de qua superius. Ponticum aconitum, inquit Matthæolus, quod Dioscorides descripsit, in omnibus ferè Italiæ montibus nascitur, folijs magis quàm platani incisis, caule filicis, floribus luteis, figura similibus ranunculi floribus, sed multò maioribus (nostræ lupariæ tum lutea tum cœrulea, cucullatos, vt ita dicam, flores habent, vel quodammodo galeatos, ranunculi floribus longè dissimiles, quare deceptum hic Matthæolum puto:) & vulgò luparia vocatur, quanquã in Tridentino (montem esse puto iuxta Tridentum) herba vulpis nominetur, eò quod radices eius tritæ & carnibus mixtæ vulpes interimunt. Lupariam luteam describit Fuchsius historiæ plantarum capite tricesimo: Luteam simul & cœruleam Tragus Tomo primo cap. 82. Folia, inquit, luteæ diuisa sunt in quinq; partes, vt fœniculæ vulgò dictæ, vel ranunculi hortensis, ex viridi nigricantia, (cœrulea potius, si bene memini, huius coloris folia habet, quæ etiam alabastri instar resplendent, id est vasis ex alabastro factis, quod de primi aconiti radice Dioscorides scribit: est autem is splendor qualis spectatur in illitis vernice lignis, *gfirnüst*: luteæ vero folia neq; nigricant, neq; splendent:) radix est nigra, multis capillamentis vt asparagus aut veratrum nigrum, odoris non ingrati: caules ferè bicubitales, quaterni aut quini ab vna radice vetula procedunt: & flores mense maio proferunt pileoli acuti specie, similes ferè floribus linariæ vulgò dictæ: folliculi subnascuntur quales in aquilegia, quam vulgò vocant, quibus semen includitur nigrum, angulosum, nigellæ aut cepæ semini non dissimile, hoc si quis mandat, sputum efficaciter mouetur & acrimonia ferè pyrethri sentitur. (Aconiti cœrulei radicem pyrethri & staphilagriæ gustu vrente linguam afficere, ipse certò deprehendi. Odorem cum tunditur ingratum spirat, foris nigra est, intus alba, substantia tenaci & sine neruis. Lege etiam Ammonium Agricolam in libro de Simplicibus.) Nascitur locis asperis, montanis, syluosis, & in vallibus profundis, vt in sylua Martia, &c. Cœruleam Argentorati in hortis colunt: ea specie & sapore luteam refert: procerior tamen & per omnia maior est, flores similiter per caulem deinceps tanquam in spica dispositi & ὑπτιάζοντες dehiscunt, colore cœrulei, caui, galearum imagine, vnde & herbæ nomen apud aliquos *ysinhűtlin*, id est galea ferrea. Norimbergæ plantatur etiam alterum genus flore similiter cœruleo, & tertium roseo, Hæc Tragus. Cœruleum commune genus, radices quodam modo bulbosas & napo figura similes habet, quæ in iunioribus singulæ, in vetulis ternæ aut plures à capite cohærentes pollicis ferè crassitudine, paulatim in mucronem attenuantur, vt hoc etiam nomine scorpij caudæ conferri possint, aut potius integro cum cauda scorpio sine pedibus, vt primum aconiti genus ab authore de simplicibus ad Paternianum. Viderat ille fortassis aridas radices: ex nostris quidem recentibus pedati etiam scorpij effigiem facile est imitari, paucis fibris resectis, vt reliquæ pedum loco sint. Nostri hanc plantam vocant *kappenblumen*, ac si pileatam aut cucullatam potius dicas, propter florum speciem: aliqui *narrenkappen*, id est cucullum stultorum: alij *tüffelswurtz*, id est radicem diaboli, in Helnetia Rhætis contermina. Licebit vero distinguendi gratia à genere luteo, cui eadem florum figura est, hanc pileatam luteam, illam cœruleam dicere, (*blauw vnd gelb kappenblumen*) vt sic generum quoq; cognatio intelligatur. Cœruleam herbarij quidam inferioris Germaniæ superbiam vocant, nimirum à thyrso qui & procerus & rectissimus vsq; ad finem est. Lutea apud nos in vallibus & lateribus minorum etiam montium crescit, cœrulea non nisi in altissimorum montium lateribus: non enim in imis, vt lutea sæpe, neq; in summis: tum alibi, tum iuxta saxa, locis terrenis, & circa lactariorum tuguria, intactum à vaccis: itaq; sæpe eius syluæ circa casas lactarias spectantur, nulla ferè alia internascente planta: est autem viuacissima, & in hortos translata facillimè comprehendit, & omnium diutissimè durat. Lutea non æquè facile crescit: iuxta muros vtraq; facilius. Cœrulea vtcunque neglecta, & malè etiam tractata, pertinacissimè viuit: plantatur autem propter coloris gratiam, qua vel ipsum cœruleum metallum prouocat. Luteæ nulla gratia: pallidus enim & tristis ei color, qualis illi quam digitalem Fuchsius nominauit, ex luteo albicans & dilutus. Nodi quidem geniculorum protuberantes gemmarum instar, cœruleæ peculiares sunt: vt luteæ mirifica radicis textura, retiformis quodammodo, maculis sine foraminibus passim dehiscens, præsertim si maior & annosa fuerit radix. Luparia pediculos occidit, item muscas in lacte. Consiliginem, de qua in Boue dixi, aliqui recentiores aconiti vel toxici generibus adnumerandam putant: & habet sanè semina eorumq; vascula non dissimilia, vt & helleborus niger vulgaris: cui & viribus ferè respondet: & illius ego potius quàm aconiti generibus adscripserim. Galli pomeleam, id est pulmonariam vocant, aliqui du cru, quòd morbo sic ab eis dicto in pueris & in vaccis medeatur. Nostri *lußkrut, kuvvurtz*, &c. Sabaudi marsicure, alobre, quasi elleborum: aliqui patam leonis. Stultè quidam aconitum realgar interpretatur, quod venenum metallicum est, quamuis potentia aconito non dissimile, de quo Syluaticus capite 602. His adiungam quæ animalia aconito sumpto intereant. Aconitum vim mortiferam in radice tantum habet, foliũ & fructũ nihil nocere affirmant, Theophrastus. Idem tamen, vt mox recitabo, folium quoq; genitalibus fœminarum inditum mortem afferre ait. Lurida terribiles miscent aconita nouercæ, Ouidius. Aconito fugitiuos in vinculo vti solitos desponso animo fertur, Ruellius. Aconito (inquit Theophrastus, loquens de illo quod Dioscorides secundi generis facit) neq; pecus (ouis) neq; aliud vllum animal pascitur: confici ad officiendum modo quodam enarrant, nec nosse quenquam: quamobrem medicos, quoniam componere nesciant, pro putrefactorio vti: alijsq; quibusdam de causis epotum nihil penitus posse efficere, neq; ex vino, neq; ex mulso. Componi autem ita ferunt, vt certis occidere temporibus possit (ocyssimum alioqui venenorum, vt Plinius scribit de primo aconiti genere) videlicet bimestri, trimestri, semestri, anno completo, nonnullum etiam biennio: pessimè illos de vita discedere volunt, qui plurimum temporis resistere possint: paulatim enim tabescat corpus, & languore pereat diuturno esse necesse: facillimè illos, qui confestim obeunt. Remedium nusquam esse compertum, sed falsò dici quoddam aliud resistens illi haberi. Non enim herba, sed melle & mero, & quibusdam eiusmodi seruari aliquos potuisse ab incolis (Ponti,) atq; id rarò factum, summaq; difficultate. Hæc Theophrastus. Et mox alio veneno commemorato (videtur autẽ id Colchicon esse, ephemerum quoq; dictum) quod similiter vt aconitũ vel breui interimat, vel diu post, subdit: Aconitum vero (vt diximus) inutile esse ijs qui præparare ignorent, nec licitum possidere, sed capitalem pœnam institutam aiunt. Temporis differentiam pro collectus ratione sequi autumant, & mortes collectũ temporibus compares euenire. Græcè legimus, ἰσοχρόνως γὰρ τοὺς θανάτους γίνεσθαι, τοῖς ἀπὸ τῆς συλλογῆς χρόνοις: hoc est, tanto post sumptum aconitũ tempore mori homines, quantũ ab eius collectione iam abierit. Fœminas occidit, tum in humano (vt supra

(vt supra ab initio huius de aconito tractationis ex Plinio retuli) tum aliorum animalium genere, genitalibus inditum: quamobrem thelyphonon appellatur, primum scilicet aconiti genus. Omnem quadrupedem necat, imposita verendis fœminei sexus radice, folio quidem intra eundem diem, Ruellius ex Theophrasto: quasi vero maius in folio venenum quàm in radice sit, cum Theophrastus folio & fructui venenum esse negati scribat: vnde motus fortassis Gaza folij mentionem hoc loco omisit, nisi librariorum ea sit culpa: sic enim habet eius translatio, Enecat omnes quadrupedes eodem die, si genitalibus vel radicula imponatur. Græca lectio est, ἀποκτείνει δὲ πάντα τετράποδα, ἐάν τις τὰ αἰδοῖα τιθῇ ἢ ῥίζαν, ἢ φύλλον, αὐθημερόν. Thelyphthorion inter abrotoni cognomina, fortè non rectè positum est: licet enim suspicari pro aconito abrotonum aliquem legisse, eiusq; nomenclaturis adscripsisse quæ aconiti erat. Mel venenatum in Heraclea Ponti reperiri Dioscorides scribit, vbi & aconitum: iisdemq; remedijs maleficio eius occurri, quibus aconito: vnde conijcimus existimasse eum, apes in Ponto ex aconito mellificare. Aëtius quidem 13. 59. manifestè scribit, mel apud Heracleam ex aconito colligi, nisi me fallit interpres, vt frustra hic Manardus contradicat Marcello. (Venenatũ fit etiam ex floribus oleandri, Arnoldus.) Quam puto de gelidæ collectũ flore cicutæ. Melle sub infami Corsica misit apis, Ouidius. Plinius tamen, ægolethron vocat genus herbę vnde mel istud colligatur, de quo pluribus dixi in Boue capite tertio. Fieri sanè potest vt ex vtrisq; istis herbis, vel pluribus etiam (venenis enim ea regio scatet) maleficium illud melli accedat. Cœrulei quidem aconiti flores sæpius gustaui, & semper mihi dulces visi sunt: sæpius etiam vespas & apiculas insidentes vidi. Aconito primò quæ feræ pereant, authores scribunt: & quæ secundo priuatim: ego vtroq; omne animalium genus necari existimo, vt ex sequentibus patebit. Aconitum primum, siue thelyphonum similes habet vires secundo: sed pardales peculiariter occidere creditur, vt lupos secundum, Galenus. Thelyphonum enecat boues, oues & iumenta, & ad summã omnes quadrupedes genitalibus impositum, Theophrastus. Interimit pardales, sues, lupos, bestiasq; omnes in carnibus obiectum, Dioscorides. Leones, lynces, pardales, pantheres & vrsi, capiuntur aconito admixto escæ illi, qua quæq; delectatur, Xenophon. Tangunt carnes aconito, necantq; gustu earum pantheras, nisi hoc fieret repleturas illos situs: ob id quidam pardalianches appellauêre. At illas statim liberari morte, excrementorum hominis gustu demonstratum, Plinius: idem superius ex Nicandri scholijs retuli. Aconitum aliqui myoctonon appellauêre, quoniam procul & è longinquo odore mures necat, Plinius: sed quod necet odore tantũ aliorum nemo scripsit. Nicander mures hoc veneno πανωλεθρίην, hoc est funditus & ad desolationem vsq; tolli tradit. Nostri quidẽ etiam luparia ex secundo aconiti genere, vt mox dicam, mures tollunt. Est & myophonum herba, à murium, vt præ se fert etymon, pernicie nominata. Absyrtus certe in Hippiatricis cap. 92. ipsum aconitum sic vocat. Herba muralis siue muricida (μυόφονον) à quibusdam vocata, ferulacea & neruicaulis est, vt fœniculum & ferula, & aliæ, Theophrast. de hist. Plant. 6. 1. Et rursus in fine secundi capitis, quædam veluti neruicaulia sunt, vt fœniculum, myophonon, & similia. At libro 7. cap. 7. Parthenium olus quod coqui exigat, vt malua & beta, &c. Muraleum vertit: helxinem nimirum intelligens, quæ iuxta muros & stillicidia nascitur: etsi ea nostro tempore in olerum censu non sit: tenera quidem esse potest. Neruosi cauliculi quibusdã, vt marathro, hippomarathro, myophono, Plinius 21. 9. nec alibi eius meminit. Hermolaus quoq; ignotum sibi fatetur. Seminum naturã πετασώδη habent, anisum, fœniculum, pastinaca, caucalis, cicuta, coriandrum, & sciàs, quam aliqui μυόφονον appellant, Phanias apud Athenæum libro 9. Hermolaus corollario 691. φύσιν πεταλώδη vertit pileati forma, quasi πετασώδη legerit: nimirum quoniam horum omnium vt flores sic semina in vmbellis sunt, quæ petasos seu pileos quodammodo referunt: & sciàs etiam herba sic dicta videtur, à sciadijs, id est vmbellis, quas gerit. vt ferulacei generis omnes. Cæterum cur myophonon appelletur nullus coniecturæ locus est, cum mures occidere eam nemo scribat, & à myophono sic à muribus occidendis dicto aconito longissimè differat: quamobrem miephonon, (μιηφόνον, vt Athenæi codices habent, vel potius μιαιφόνον, per ᾳ diphthongum impropriam) quoties herba ferulacea, neruicaulis & vmbellam gerens significatur, semper scripserim, cum aliâs, tum homonymiæ declinandæ gratia. Coniecerim autem sic appellari παρὰ τὸ μιαίνειν φόνῳ, hoc est ab eo quòd tanquam sanguine inficiat: φόνος enim sanguinem significat. quare & atractylidem aliqui phonon nuncupant: & Theophrastus de euonymo, ὄζει δὲ δεινὸν, ὥσπερ φόνος. Inficiunt autem sanguineo succo & aliæ diuersæ flore aut radice aut aliter: & inter ferulaceas ac neruicaules, pastinacæ satiuæ quas rubras dicimus: & pastinaca syluestris: quam Dioscorides sciadion, id est vmbellam habere scribit ex floribus albis, & in mediam eius partem exiguam purpureo colore spectari. Hęc planta vulgò cognita est: & memini aliquando audire partem illam vmbellæ purpuream à quibusdam colligi ad eundem colorem tingendũ, quamuis ea exigua est, & longo tempore parum colligitur: cuti quidem infricta colorẽ reddit purpureum. Hanc ipsam, aut proximam ei genere ac forma stirpem Theophrasti & Plinij miephonon esse dixerim. Nicander in remedijs contra ixiæ venenum polium quoq; myoctonon vocat, quod (inquit Scholiastes) nullus alius fecit: neq; enim mures occidit polium. Thelyphonum ad motum (ἐπιξυόμενον, hoc est scobe radicis derasa supra eum) scorpionem occidere tradunt, & eum reuiuiscere posse si helleboro candido linatur (aspergatur: nam verbum καταπάττειν aspergere est.) Theophrastus. Ferunt radicem aconiti (primi) scorpioni admotam, torpore eum resoluere: & è diuerso admoto veratro excitari, Dioscorides. Thelyphonum Theophrastus narrat, si ad scorpij dorsum admoueas, hunc statim perire: & si candido helleboro oblinas, integritati valetudinis mox restitui, Gillius ex Aeliano. Torpescunt scorpiones aconiti tactu, stupentq; pallentes & vinci se cofitentur: auxiliatur eis elleborum album, tactu resoluente: ceditq; aconitum duobus malis, suo & omnium, Plinius. Quinetiam intra corpus aduersus scorpionum ictus aconitum datur, vt inferius dicam. Therionarca in Cappadocia & Mysia nascente, omnes feras torpescere Democritus scribit, nec nisi hyænę vrinæ aspersu recreari, Plinius. Ego hanc therionarcam eandem aconito primo crediderim: & pro ὑπὸ ὕδατι simpliciter, vel ὑπὸ ἑλλεβόρου λευκοῦ, aut alia quapiã voce Plinium legisse ὑαίνης οὔρῳ: elleboro enim albo scorpium vt recreetur aspergendũ, καταπάττειν, ex Theophrasto iam recitaui. Therionarca (inquit iterum Plinius 25. 9.) alia quàm magica (Democrito prodita, vt nunc recitaui) & in nostro orbe nascitur, fruticosa, folijs subuiridibus, flore roseo: serpentes necat, cuicunq; admota feræ & hæc torporem adfert. Hæc forte delphinium Dioscoridis fuerit (cuius aliâs non meminit Plinius) cum facultas florisq; color conueniant. (Est & insula Therionarca, Plinio 5. 31.) nam fruticosa cum sit, aconitum primum esse non potest, cui coliculus dodrantalis tantum. Scribit autem de delphinio Dioscorides, Ferunt admota herba contactos scorpiones languescere, (παραλύεσθαι,) torpidosq; & ad nocendum inefficaces fieri: amotaq; statim in antiquam redire naturam: quare non immeritò inter nomina eius paralysis est, quod vim vigoremq; scorpionum resoluat, quo sensu in homine etiam paralysin dicimus membris ac neruis resolutis motuq; priuatis: sic de aconiti etiã radice admota

Canes eodem interire iam prius dixi: & Dioscorides inter cętera secundi generis nomina cynoctonon ponit. Codices quidam manuscripti aconiti cynoctoni peculiarem titulum habent, librariorum (vt rectè conijcit Hermolaus) culpa, duo capita distrahentium in tria: nam cynoctoni Dioscorides neq; formam neq; medicinas exequitur. Apocynon quidem herba alia venenosa, cynoctonon etiam & pardalianches cognominatur. Non omittemus & antipharmaca quædam quæ medeantur ijs qui aconitum sumpserint. Pantheræ quidem excrementis hominum sibi medentur, vt supra retuli: Homines mulso vt Theophrastus docet. Ex vino aut mulso potum, nihil posse officere putant, idem. Sed planè contrarium Eustathius apud Macrobium 6.7. asserit his verbis: Si quis aconitum nesciens hauserit, non nego haustu eum meri plurimi solere curari. Infusum enim visceribus trahit ad se calorem, & veneno frigido quasi calidum iam repugnat. Si verò aconitum ipsum cum vino tritum potui datum sit, haurientem nulla curatio à morte defendit. Tunc enim vinum natura frigidum admistione sui frigus auxit veneni, (mihi certum est aconitum venenũ minimè frigidum esse) nec in interioribus iam calescit, quia non liberum sed admistum alij, imò in aliud versum descendit in viscera, Hæc ille. Mihi rationes istæ non placent: Puluerem moscorum (id est paruarum muscarum) napellum depascentium aduersus napellum datem, vel puluerem coturnicis seu turdi, Ant. Gainerius: deceptus nimirum ab Arabibus, aut eorum interpretibus, qui coturnices aconito pasci scripserunt: cum sturnos (non turdos) cicuta pasci scribendum fuisset, vt pluribus paulò post dicetur. Acetum calidum potum, (& mox vomitionibus redditum,) contra cicutam & aconitum prodest, Aggregator ex Serapione secundum Dioscoridem: ego apud Dioscoridem nullam aconiti mentionem in aceto reperio. Lac bubali & asinę contra aconitum bibitur, ouillum verò contra cicutam. Aggregator ex Plinio. Coagula hœdi, vituli, capreoli Halicabbas contra cicutam propinat, alij contra aconitum. Allium debellat aconitũ quod alio nomine pardalianches vocatur, Plinius. Rutam aduersari aconito, superius ex Athenæo recitaui. Galenus libro 2. de antidotis, rutæ manipulum tritum, è vino puro bibi consulit: aut ius gallinaceum pingue. Reliqua remedia & signa sumpti huius veneni leges apud Diosc. 6 7. item Aëtium, Nicandrum in Alexipharmacis. Sunt aconito etiam in medendo vtiles hominum vires: quamuis Syluaticus nec intra nec extra corpus adhibendum scripserit: ex Auicenna nimirum, qui idem de vtroq; aconito tradidit. Aconitũ siue pardalianches (inquit Galenus) septicæ, id est putrefactoriæ & venenosæ facultatis est, in cibo potuq; cauendum: idoneũ vero vbi quid foris in corpore, aut circa sedem, exedendo tollendum videtur, ad quos vsus radix eius sumenda est. Sed & alterum quod lycoctonon vocant, eiusdem est facultatis. Aconitum (primum) vires habet thapsiæ, Author de simplicibus ad Paternianum. Celsus vim exedendi corpora cicutæ tribuit, quæ certe non huius sed aconiti est. Sed forte ruta legendũ. vt & inter ea quæ rodunt paulò antè apud eundem non cicutæ sed rutę semen: id enim inter anastomotica prius numerauerat. Miscetur oculorum remedijs leuandi doloris gratia (ophthalmicis medicamentis anodynis,) Dioscorides: septica quidem idem ferè sine dolore præstant, quod cum dolore caustica. Proinde ego sic verterem: Miscetur oculorum remedijs quæ sine dolore exedunt, quamuis Dioscorides non satis expressit: sed res ipsa loquitur. Nam simpliciter ad dolorem tollendum aconitũ applicare, insaniam dixerim. Sed fieri potest, vt cicutæ vires aconito Dioscorides adscripserit: miscetur .n. illa collyrijs, & oculorũ medicamentis ad epiphoras, & dolores sedandos refrigerando & accersendo somnum, vt apud Pliniũ & Dioscoridem legimus. Confundunt .n. aconiti & cicutæ vires inter se, pręcipuè Latini aliquot & Arabes. sed & Gręci vt Aëtius. Maiores oculorum quoq; medicamentis aconitum misceri saluberrima promulgauere, aperta professione, malum quidem nullũ esse sine aliquo bono, Plinius. Aconitum accommodatum est ad exedendum aliquid ἐν τῷ στόματι ἢ καθ᾽ ἕδραν, Galenus vt paulò ante citaui: hoc est in ore, aut sede. Apud Aëtium tamen legitur τῶν ἐκτὸς σώματος ἢ καθ᾽ ἕδραν: hoc est, extra corpus vel in sede. Christophorus Oroscius priorẽ lectionem probat. Ego tutius esse puto intra os non admittere, ne vel saliua infecta, aut fortuito vel modicum eius deglutitum, periculi caussa sit. Foret etiam periculum si forte vlcuscula aut venæ aliàs apertæ & sanguinẽ fundentes in ore essent. Aegineta etiã habet ἐκτὸς σώματος. & similiter vetus interpres Latinus vertit. Sed staphisagria quoque aphthas cum melle sanat, teste Dioscoride: quę tamen propemodum similẽ aconito vim habet: & sandaracha apud eundem oris vlceribus cõmendatur, quam tamen lib. 6. inter venena cum calce & auripigmento numerat: quamobrẽ nihil asseuero, nisi tutius abstinere, cum minus periculosa ad eosdẽ affectus remedia abunde reperiantur. Aconiti radix emplastri modo imposita, putrefacit (exedit) efficaciter hęmorrhoides & pudenda. Arnoldus citans Galenum, cum tamen apud Galenũ non sic legatur. Aconiti herbę succo pilorum ortũ prohiberi ferunt, Aëtius: atqui hęc facultas non aconiti sed κωνείου, id est cicutę est, sępius autẽ hęc ab imperitis confunduntur. Vtuntur thelyphono medici pro putrefactorio: sed & alijs quibusdam de caussis epotum nihil penitus posse officere aiunt, neq; ex vino neq; ex mulso, Theophrastus. Et rursus. Nepę vocatæ (scorpij, thelyphoni) radix speciem scorpionis repræsentat, & vtilis ad eius ictum & ad alia quædam habetur. Et alibi, Proficit pota contra scorpionum ictus. Aconitum quoq; (inquit Plinius) in vsum humanæ salutis vertere, scorpionum ictibus aduersari experiendo datum in vino calido. Ea est natura vt hominem occidat, nisi inuenerit quod in homine perimat: cum eo solo colluctatur, velut pari intus inuento. Sola hęc pugna est, cum venenũ in visceribus reperit: Mirumq; exitialia per se ambo cum sint, duo venena in homine cõmoriuntur, vt homo supersit. Hec Plinius. Videri autem potest nõ de scorpij tantũ veneno loqui, quod aconitum id solum in homine repertum impugnet. sed quouis etiam alio, vt Hermolaus etiã & Ruellius acceperunt: & si à nemine alio veterum id scriptum inueniam: ego quidem credere quàm experiri malo, posset tamen aliquis periculum facere in cane, si modo nostrum aconitum, quod secundi generis est, idem præstare potest quod primum, de quo ipsi loquuntur. Extra corpus quidem vbi quid erodere, aut vehementer siccare oporteat, eundem vsum præbebunt, aconitum, staphisagria, iris syluestris, helleborus niger, thapsia, chamæleo niger. Staphisagria sanè non facultate tantum, sed tota specie, radice excepta, æmulari mihi aconitum videtur, folijs, pericarpijs, semine, flore: si rectè floris figuram memini: quanquam isatidis floribus, qui lutei & exigui sunt, Dioscorides staphisagriæ flores confert: quo nostræ staphisagriæ non conuenire Fuchsius etiam testatur: nisi quis ita excusare velit, vt non isatidis floribus, sed colori qui huius herbæ succo expresso decoctoque (vt Ruellius meminit) cœruleus fieri solet, vulgo Indicum vocant, ἰνδικόν, staphisagriæ flores, qui subcœrulei sunt, comparentur. Author medicaminum succidaneorum pro aconito irin syluestrem rectè vsurpari posse docet. Sed iris syluestris quæ ab ipso intelligatur, non facile dixerim. Aëtius quidem ipsum aconitum alio nomine irin syluestrem vocari scribit: apud Dioscoridem vero xyris & ephemerum non letale ita cognominantur. Ego vero letale potius ephemerum, hoc est colchicum, aconiti vires habere dixerim. Xyris etiam intra corpus tutò sumitur. Quamobrem aliud iridis syluestris genus quærendum videtur quod aconito substituamus: ego

[illegible]modius non inuenio quàm quod spatulam fœtidam vocât, quo & pediculi occiduntur, vt etiam colchico, &c. [illegible]tum vt aconitum alterum platani folia habet, sic etiam cici, ne ipsum quidem sine veneno. Græci cici alkerua [illegible] de qua Auicenna, Dicitur quòd perscrutatio vltima in expressione kesb alkerua & sesami, admodum venenosa & mortifera sit. Cornua de sumbel Arabice, id est spicæ, pro qua translatum est in Almansore, cornua cer[illegible]montani, lædit similiter napello, quem odore etiam refert, Arnoldus. De cornu spicæ calidissimo & erodente [illegible] mihi ignoto, Auicenna statim post napellum tractat. Et subinde de veneno quod murkion appellat, (Bel[illegible]nis legit farfiun) cui eodem modo resistatur quo napello: & herbam ipsam napello similem esse putat, fatetur se ignorare. Ego apud Græcos nihil quod cum eo conferri possit reperio. Glossa Arabica, inquit Bellu[illegible]is, cicutam exponit. Atqui Auicenna inter calida venena de eo tractat. Myosóta herba non alia quam Dio[illegible]dis & Græcorum, describitur à Plinio 27. 12. flore cœruleo, vi septica & exulceratrice, quæ & ægilopas sa[illegible]. Est autem planè eadem quæ altera muris auricula Dioscoridi: quam tamen septicam esse vel exulcerare [illegible] nemo scripsit. Galenus in secundo ordine eam siccare scribit, caliditatem verò manifestam nullam obtinere, [illegible] abest vt exulceret. Sed neq; necesse est exulcerare aut exedere quicquid ad ægilopas rectè admouetur, [illegible] & [illegible] digerantia quædam, sed siccantia admoueantur. Quòd si has quas Plinius ei falso tribuit facultates haberet, aconito viribus coniungenda esset, qua quidem occasione eam hîc memoraui. Lupariæ puluerem cum butyro subactum omne genus impetiginum sanare promittunt, in iumentis & hominibus. Mulomedici apud nos v[illegible]cera phagedænica equorum (vermes appellant) aconito, vitro & axungia mixtis curant: alij etiam alia commiscent. Napellum aliqui recentiores aconiti genus faciunt, Matthæolus negat: quamobrem priuatim de illo agere volui, aliorum primum scripta propositurus, inde meam sententiã, aconiti genus esse, confirmaturus. Syl[illegible]us Arabicas voces bix, bismus vel bissum, morgnapelli (mus napelli, potius) & alfarfas, diuersis in locis napellum interpretatur: bixis vero toram, quam aconitum primum esse infra docebo: item alchlehil, gummi na[illegible]cum aliorum nullus quod sciam vllũ napelli gummi commemoret, sed ixiæ chamæleontis venenosi, quem th[illegible] vel tassia nominat Auicenna: à qua plurimum differt Græcorum thapsia, quæ tamen & ipsa, & gummi [illegible] recentiorib. quibusdam (Arnoldo & alijs) inter venena numeratur, & succus eius à Dioscoride. Albis, id est [illegible] Bellunensis. Et rursus, Albisi est medicamen in quo recipitur albis, id est napellus. Bismus, mus napelli, [illegible]: Inde forsan corruptè bis, id est napellus mosi vocatur: mos quidem Persicè murẽ significat. Bismus buha, id est napellus Moysi, Bellunensis. Besalbi, id est napelli, Vetus glossographus Auicennæ. Farsas, (forte farfiun, de quo paulo superius diximus) dicitur quòd sit napellus, alij venenum letale, Idem. Apud Auicennam li. 4. fen. 6. [illegible] melle venenato pro aconito legitur alsucharam, interpres ineptè vertit hyoscyamum nigrum: significat enim cicutam, vt Bellunensi quoq; placet. Arnoldus aconitum vocat vscat, & lycotoroix, pro lycoctonon: & alterum [illegible] foliis cyclamini edifotion, pro thelyphonon. Bis, id est napellus (inquit Auicenn.) est venenum pernicio[illegible] immodicè calidum & siccum: illitum delet albaras (id est vitiligenes:) & potum etiam cum ex eius gegueri[illegible] in potu sumitur (Bellunensis sic legit, Confectio dicta alberzachali in potu sumpta delet albaras: Syluaticus [illegible] legit, delet albaras illitũ & confert lepræ:) & similiter confert lepræ. Potum occidit, dimidiæ drachmæ [illegible], vel etiam minore, vt ego iudico. Antidotum eius est mus napelli, qui eo nutritur. Coturnices (seman) [illegible] eo pastæ non moriuntur, (apparet hæc verba ineptè ex Galeno translata qui sturnos cicuta citra noxam pasci tum alibi scribit, tum in lib. ad Pisonem: coturnices autem elleboro, vt & Aristot. lib. 1. de plantis.) & præ omnibus diamoschu compositio ei resistit maximè, Auicenna lib. 2. ca. 500. Et mox sequenti capite, Bismus buha (inquit) id est napellus Moysi, teste Ioanne, herba est quæ nascitur cum napello: & quicunq; napellus ei vicinus [illegible] crescit, aut fructum non producit: & est præcipuum antidotum napelli, vtilis ad omnia similiter, vt contra albaras & lepram. Bismus verò seu napellus mus, est animal, quod moratur in radice napelli sicut mus, vtilis ad albaras & lepram: (datur etiam contra omne venenum & morsis à vipera.) Hæc Auicenna: ea quæ parentheseos notis inclusimus non habentur in quibusdam codicibus. Napellus, inquit Syluaticus, herba est similis helleboro nigro, cuius radix digeritur instar teris, & antonomasticè est herba (qualibet) venenosa: & est prima pars aconiti. Napellus (inquit Crescentiensis) est napus marinus, in littore maris crescens, illitus delet maculas cutis: & cum bibitur medicamentis quæ venenum eius remittant admixtis, valet contra lepram. Et quod miraculi instar est, [illegible] paruulus pascitur & inuenitur iuxta ipsum, antidotum ipsius. Glis animal, glis terra tenax, glis lappa vocatur: [illegible]ud animal moratur in radice napelli, Syluaticus. Arabicè quidem mus ille bix vel bismus vocatur: & forte [illegible] pro bis legit glis. De vero quidem glire, nos supra abunde scripsimus. Sunt qui murem illum napelli, si rectè memini, colore varium esse scribant: talis autem & glis est, fuscus reliquo corpore, ventre candidus: & muris [illegible] genus quod ab auellanis apud nos nomen sortitur, de quo plura in Muribus. Vtrunq; per syluas & montes reperitur, vbi nimirum aconita quoq; crescunt, & fieri potest, vt inter sæpes præcipuè, vbi fructus aliquos colligunt vel excidunt, sæpius iuxta aconita reperiatur: quanquam & alios quosdam minores mures in montibus vidi [illegible], qui & aconita producunt, ijs verò pasci, ab incolis & lactarijs hominibus, cum diligenter interrogarem, [illegible] resciui. Napellus (inquit Ponzettus Cardinalis) siue aconiti species, siue non sit, adeò certe perniciosus est, vt eius succus rumpat vasa, in quibus reponitur. Quod autem dicitur animal paruum reperiri in eius radice, antidotum aduersus ipsum, non puto verum, nec hactenus fuit expertum. Lapidis aut cornu genus, quod linguã serpentis vocant, sudore arguit fel leopardi, viperam, napellum, si quod horum adsit, non item alia venena. Matthæolus ex Aponensi. Idem Aponensis in lib. de venenis capite 30. de succo napelli tractans, bezoar (inquit) est muscus natus in radice eius: cuius aridi drachmæ duæ in potu dantur. Napellus (inquit Auicenna lib. 4. fen. 6. tract. 1. summa. 2. cap. 1.) venenum est deterrimum, quod si quis biberit, inflammatur labijs & lingua: oculi prominent, vertiginẽ & syncopẽ subinde patitur, & crura mouere vel exercere nequit. Quòd si qui euadũt, vt plurimũ hectici aut phthisici fiunt: est quãdo epilepsiã mouet vel odor ipsius. Inficiuntur eius succo sagittæ, quibus vulnerati statim intereunt. Quod ad curã, vomitus statim prouocandus est cum decocto seminis rapę: dandumq; in potu vinũ & butyrum bubulũ coctũ, multis subinde potionibus: prodest & corticũ glandiũ cum vino decoctũ. Deinde præcipua eius cura est bezahar, & medicamẽ de moscho, & algeduar, & ture (buha, seu bismus buha, vt Bellunen. [illegible]) & theriaca magna quandoq; vsq; ad terminũ, (si intra certũ tempus detur, nec nimium differatur.) Pręstan[illegible] omniũ, si detur moschus in fricatione albezahard: aut quantitas drachmę de medicamento moschi cũ siliqua vna moschi. Sunt qui radices apparis bezahar napelli putent. Conueniunt quidem omnia albezaharad, sed maxime quod simile est alumini, & fila vt lithargyrus habet. Item animal quod vocat surinus (mus napelli Bellunen.) in

cibo

cibo sumptum aduersatur napello, Hactenus Auicenna. Et mox capite tertio, Murkion etiam venenum simile napello esse putat, ac similiter curari. Aponensis signa quædam adijcit, quæ Auicenna non habet: vt sunt, illum qui sumpserit napellum siue fructum eius (lego succum) siue substantiam, intra vnum vel tres dies mori: denigrati ac desuscari omnia membra eius, & deinde tumere totum corpus, linguam in ore continere non posse. Curam addit, vt cum butyro & aqua misceatur terra sigillata ad vomitum prouocandum, & mox exhibeantur smaragdi contritissimi drachmæ duæ cum vino, & cordi imponatur sericum cocco tinctum madefactum liquoribus stillatitijs buglossæ & rosarum, idq; aliquoties iteretur. & à seruis ore sugantur extremitates corporis, qui prius aliquid smaragdi biberint, ne & ipsi de vita periclitentur. Ego maioris fecerim, si moschi aut ambræ aliquid cum terra sigillata ex vino bibatur, quod & Matthæolo placet tanquam præstantissimum napelli antidotum. Napellum album Arabes nominant, & alibi cinereum ob talem radicis colorem, Bellunensis. Napellus dicitur quòd sit bryonia, Vetus glossematarius Auicennæ: sed hæc opinio stolidior est, quàm vt refelli debeat. Ego omnino aconiti aliquod genus napellum esse puto: & fortassis id fuerit luparia nostra cærulea, cui radix paruo napo similis est, pollicis aut amplius crassitudine, in mucronem ceu scorpij desinens, ita vt fibris aliquot resectis, & cæteris pedum loco relictis, omnino scorpium referat, vt supra dixi: nam & vltima pars mucronis sæpe recurua est. De veneno quidem eius constat: & Hier. Tragus scribit perijsse aliquot Antuerpiæ, radicibus eis coctis (nimirum quod genus aliquod napi aut siseri aut similis radicis existimassent) in cibo sumptis. Scio Auicennam & lib. 2. vbi plantas describit, napellum & aconitum diuersis locis tanquam omnino differentes herbas descripsisse: & rursus l. 4. vbi de venenis agit, alibi de napello, alibi de aconito scribere, & remedijs & accidentibus seu signis quibusdam diuersis. Sed hoc non satis est ad asserendum aliud napelli ab aconito genus esse: neq; enim tanta apud eruditos Auicennæ authoritas est. Ipse quidem audacter hoc asseruerim, napellum aut aconiti genus esse (scio tamen quibusdam in locis Auicennæ interpretes napellum pro cicuta ponere, vt 4. 6. 1. 2.) aut si de nomine contendere non placeat ijsdem quibus aconitum remedijs curari: vtrunq; ijsdem viribus præditum, calidum & siccũ ac septicum venenum esse: eoq; nomine vtrunq; toxicum, hoc est sagittis inficiendis idoneum: (neq; enim vllum frigidum venenum toxicum esse posse crediderim:) quod de napello Auicenna testatur: aconito autem primo hodieq; sagittas tingi, mox in tota dicam. Ponzettus quidem Cardinalis toxicum posse aliquando esse frigidum scribit, vt spumam vel sanguinem botracis (ranæ rubetæ) supercalefactæ. Sed hoc venenum frigidum esse alius nemo scribit: neq; ratione defendi potest. Nicander membra eo incendi prodit. Similium etiam animaliũ venena septica, vt salamandræ, linguæ inflammationem facere legimus. Certe cum septica & calida venena, in exigua etiam portione venena fiant, frigida non item, sed certa quantitate, illa potius vtpote toto genere venena & ab exiguo fomento per totum corpus inficiendo progredientia, sagittis tingendis delecta existimo: neq; enim multum eis inhærere potest: & exiguũ illud quod inhæret ferri candentis vi suam refrigerandi noxam amitteret. Frigida enim venena tosta vel vsta infirmantur: calida vel septica non item, cum etiam deteriora aliquando euadant. Certum est autem quòd sagittarum cuspides prius ignitæ succo aliquo venenato tingantur: recipit enim ferrum candens medicas vires & imbibit succum: quare ad parandum στόμωμα, (chalybem vulgò vocant, εἰς τὸ στομῶν τὸ σίδηρον, ferrum medicatis quibusdam plantarum succis, pilosellæ vel alijs, ignitum immittunt. Equi sudore cultellos & sagittas quidam inficiunt: ignitos scilicet illi intingentes: vnde ita venenati fiunt, vt parti quam vulnerauerint, nimium sanguinis profluuium inferant, Arnoldus ex Rasi & Alberto. Scio Hermolaum Barbarum, dorycnion, quod frigidum est venenum, sic dictum conijcere, quòd cuspides telorum inficere mos esset illo, ex Plinio ar. 31. Dory quidem Græcis non sagittam, sed hastam vel hastile significat: vnde quidam dorycnij etymologiam adferunt, vt Varinus scribit, δέον τὸ δόρατι ἰοῦν εἶναι καὶ τὴν ἀναίρεσιν. Sed hoc nemo Græcorum scribit, & incerta dorycnij historia est, cum alij sui generis plantam faciant, alij eandẽ solano furioso. Scythæ pro toxico leopardi felle vtuntur, Ponzettus. Verum licet diuersa sint toxica, Dioscorides tamen (& alij Græci) certam quandam herbam, aut factum ex ea succum, intellexit: nam inter alias venenatas herbas de toxico etiam agit: & venenorum genera describens, Quædam, inquit, metallica, quædam ex animalibus sunt: quædam ex plantis, siue radices plantarum, siue succi: siue ipsæ plantæ, vt ruta agrestis, toxicum, &c. Οἱ Ἄραβες ἐχρίοντο τὰς ἀκίδας ἰῷ φαρμακώδει, Pollux. Scythæ dicuntur ad toxicum quo sagittas obliniunt, humanum sanguinem admiscere, Aelianus. Nec patitur taxos, nec strenua toxica sudat, Columella de solo probato: videtur autem innuere toxicum à taxo arbore dictum sibi videri, vt & Plinius, de quo vide in Ceruo E. Auicenna aduersus sagittas Armenias, hoc est toxicum, stercus hominis potum theriacam esse audiuisse se scribit: (vnde nouum argumentum nobis accedit, toxicum genus aconiti esse confirmandi, cùm aduersus aconitum Pantheræ similiter sibi medeantur.) Addit, donnulam, id est mustelam exiccatam drachmis duabus cum vino potam, item galbanum, contra idem venenum opitulari: quæ duo remedia similiter aduersus toxicum prodesse, Dioscorides prodidit. Napellus (inquit Matthæolus) radicem habet, vt videmus, reti similem, folia non admodum dissimilia folijs artemisiæ maioris, flores purpureos, & cum adhuc clausi sunt caluarijs similes: cum aperti, vrticæ mortuæ floribus, maiores tamen: caules plus quàm bicubitales, semen exiguum, nigrum, paruis siliquis (corniculis) inclusum. (Nascitur in altissimis montibus: quod ipse non exprimit, sed necessariò sequitur ad id quod antidotum eius murem sæpe in altissimis montibus sibi repertum scribit.) Hæc quidem descriptio tota facit cum nostra luparia cærulea: nam illius quoq; flores aliquando purpurascentes vidi: radix tamen eius nullam retis similitudinem habet, vnde suspicor deceptum forte Matthæolum, quod luteæ lupariæ proprium erat, ad cæruleam, id est napellum transtulisse: nisi aliud in Italia lupariæ aut napelli genus nascitur, quàm apud nos, quod non puto: & si maximè talis nasceretur qualem describit, non posset tamen obtinere quin sit etiam aconito adnumerari deberet: quam Leoniceni sententiam ipse immeritò reprehendit. Addit præterea se huius à se descripti napelli vim venenosam animaduertisse Romę sub Clemente septimo: qui (inquit) cum experiri vellet facultatem olei cuiusdam aduersus venena compositi à Gregorio Carauita Bononiensi, qui Chirurgiam me docuit: iussit duobus latronibus capite damnatis napellum exhibere. Hunc igitur latrones in pane, quem Martium vocant, deuorarunt: & oleo inunctus est ille qui plus veneni sumpserat: qui minus, absque inunctione relictus est, & intra horas septendecim miserabili morte consumptus cum omnibus illis crudelissimis signis & symptomatis, quæ Auicenna à napello produci scribit. Et quanquam ijsdem symptomatis alter etiam qui vnctus erat infestaretur, triduo tamen restitutus est. Porrò oleum illud quale fuerit, explicat in sextum Dioscoridis librum scribens, in caput de aconito. Res miraculo similis, inquit, oleum de scorpionibus foris duntaxat illitum breui tempore à tam crudeli veneno liberare.

Certe

Certe & in hoc, & alio quouis veneno non corrosiuo, nec non in morsibus & puncturis quorumuis venenatorum animalium, nullum ei par inuenias remedium, si frigidum inungas singulis horis vbi venena sunt acutissima: vbi minus acuta, tertia quaq; hora. Inungi autem oportet non solum sedem cordis sub sinistra mamilla, sed etiam pulsatiles venas temporum, manuum pedumq́; Sed de hoc oleo & eius compositione plura dicam in Scorpionũ historia, ex præfatione Matthæoli in sextum Dioscoridis librum. Multa quidem & remedia & symptomata (inquit Matthæolus contra Manardum) eadem sunt toxici apud Dioscoridem, & apud Auicennam napelli, (quæ ipse singulatim recenset:) sunt tamen aliæ quædam notæ, quibus omnino diuersa esse hęc venena deprehenditur. Nam de toxico legimus, quòd furorem inducat: quod de napello non scribitur, neq; sanè latrones illi, quos napellum vorasse paulò ante dixi, vllum furoris affectum senserunt, cum cætera quæ de napello Auicenna tradit, in eos omnia caderent. Scribit & alia quædam de napello Auicenna, quorum nullam in toxico suo mentionem facit Dioscorides. In remedijs etiam multa inueniuntur diuersa. Quamobrem cum in cæteris venenis Dioscoridem ferè ad verbum exprimat Auicenna, in napello autem pleraq; alia quàm ille de toxico habeat, duo diuersa hęc esse venena concludemus: præsertim cum aliud caput de veneno tusom inscriptum Auicennæ sit, quod procul dubio Dioscoridis toxicum est. Hæc Matthæolus. Verum hæc omnia non magni fuerit negotij refutare. Primum enim non est necesse res esse diuersas, vbi scriptorum aliquis pauciora, alius plura sub alio nomine adfert, modo ne quid contrarium proferatur. Deinde quoniam plura sunt aconiti genera, ex quibus nos vnum aliquod esse napellum contendimus: fieri potest furorem ab vno inferri, non item à reliquis: & Dioscoridem genera duo tantum descripsisse constat, alia duo sine descriptione reliquisse. Quid quòd multum refert apparatus? Toxicum autem non simpliciter aconitum fuerit, sed succus eius certo modo paratus, vt & idoneus tingendis fiat sagittis, & aliquandiu conseruari possit: fortassis & adiectum aliquid, vt nostri luparijs radicibus ad tollendas feras alij aliud miscere solent. Aconitum certe pro apparandi diuersitate varios & ferè contrarios, tum veneni tum medicamenti salubris ratione effectus præstare ex Theophrasto supra docuimus, qui maximum in præparandi modo momentum collocat. Postremò cum & toxicum Dioscoridi ignotum fuisse videatur, (vt in Ceruo E. dixi: & Matthæolus ipse concedit, & tusom quoq; Auicennæ, vt ipse fatetur, non mirum si parum perfectam tum eius tum quę proueniunt ab eo symptomatum descriptionem reliquerint. Hoc potius mirum esset, toxicum tam celebre venenum & tantopere cauendum, omnibus adhuc medicis ignotum esse, vt se quidem ignorare Matthæolus scribit. Illud equidem affirmo, napellum genus esse aconiti, idemq́; toxicum, siue idem quod Dioscorides describit (diuersa enim sunt toxica) aut præcipuam eius vnde fieret materiam: siue aliud quidem toxicum, sed quod ijsdem possit remedijs iuuari, vtpote calidum siccum ac septicum venenum. Napellus Moisi (inquit Matthæolus,) mus est napelli, quem sæpe vidi & cepi in altissimis vallis Ananiæ montibus: sed non cuiusuis est eum inuenire, cum magna ad id (tædij) patientia & vigilantia requirantur. Itaq; non miror quod philosophus quidam & medicus insignis (vt apud recentiorem quendam legimus) cum mures huiusmodi nullos inueniret, cepisse tandem paruas quasdam muscas folijs & floribus napelli insidentes & exugentes inde sibi alimentum, & ex eis suam antidotum composuisse, ad muscas vigintiquatuor, terræ sigillatæ, baccarum lauri & Mithridatij, singulorum duabus vncijs adiectis, cum oleo & melle quantum satis erat excipiendis illis. Et hac quidem antidoto miris successibus, vt ferunt, vsus est, non solum aduersus napellum, quem diuersis animalibus faciundi caussa periculi exhibuit, sed multa etiam alia crudelissima venena. Hæc ille. Auicenna quidem, (siue ipse, siue interpretes, siue librarij: quod addo propter Matthæolum qui valde reprehendit Leonicenum, tanquam iniurium in Auicennam, quod interpretum forte aut scriptorum vitia, tanquam certus ab ipso commissa authore, simpliciter tanquam Auicennæ notet: ego breuitatis studio, Auicennæ nomine complecti soleo illam quæ extat æditionem qualemcunque, quoniam in ea qua scripsit lingua, quamuis extat, nondum tamen publicus nobis est factus:) Auicenna igitur, inquam, circa napelli murem parum sibi constare videtur, & ipse etiam dubitasse, esset ne aliqua huius nominis herba, an potius animal siue mus huius nominis: vtrumq; enim bismus appellat lib. 2. cap. 51. quamuis ad bismus herbam, etiã vox buha additur à Bellunensi: vtrumq; aduersus napellum, & albaras & lepram vtile facit. Buha (inquit Bellunensis) secundum Glossam Arabicam, est planta quæ dicitur gieduar, de qua Auicenna capite de zedoaria seu gieduar dixit, quod eius vicinitas infirmat plantam napelli: adfertur autem hoc nomine radix ex India, nigra, crassa, sicut radix doronici, saporis acuti: & vidi ipsam exhiberi cuidam principi Syriæ, Hæc ille. Ego apud Auicennam libro quarto in curatione napelli, buha & algnedar pro diuersis napelli antidotis accipi obseruaui. Sed has de mure napelli nugas, propemodum dixerim, Arabum & qui eos sectantur medicorum, tandem relinquo: siue herba quædam, siue mus quadrupes, siue muscus ad radicem nascens, siue musca insectum, siue moschus odoramentum, aut diamoschi antidotus, (quod plus rationis habet) præstantissimum aduersus napellum antipharmacon sit. Tam diuersæ quidem opiniones ex ipsa nominum vicinitate videri possunt exortæ. In Aethiopia radix quædam letifera est, qua sagittas illinunt: & in Scythia tum hæc, tum aliæ quædam, Theophrastus 9. 15. Rhododendron Dioscorides ait maritimis locis & secus amnes nasci, (verba sunt Marcelli Vergilij,) quod res ipsa etiam nunc indicat: Et nos scimus aliquot locis rhodanem corrupta voce appellari plantam, quæ quoniam pastu animalia enecet, pro toxico habeatur, & toxicum pariter vocetur, Hæc ille. Vulgus Gallorum & Italorum ferè quouis veneno infectos, intoxicatos vocant. Non indignum hoc loco etiam Ausonij epigramma est, super toxici viribus huiusmodi:

Toxica zelotypo dedit vxor mœcha marito,
Nec satis ad mortem credidit esse datum.
Miscuit argenti letalia pondera viui,
Cogeret vt celerem vis geminata necem.
Diuidat hæc si quis, faciunt discreta venenum,
Antidotum sumet qui sociata bibet.
Ergo inter sese dum noxia pocula certant,
Cessit letalis noxa salutifera:
Protinus & vacuos alui petiere recessus,
Lubrica deiectis qua via nota cibis.

Quod si hoc etiam toxicum de aconiti genere fuit, vt nobis verisimile est (Gallus enim Ausonius fuit, & aconiti genere Gallos pro toxico vsos, & etiamnum vti, constabit ex sequentibus.) cum Hermolao & Ruellio faciet, qui (vt dixi) ab aconito primo non ex scorpij ictu solum, sed aliud quoduis in homine repertum venenum impugnari putant, & illis inter se colluctantibus hominem seruari. Quin & alui fluxum aconito moueri in homine non dubitamus, cum idem in feris fiat. Pardalin occidunt tum alijs modis, tum aconito escæ admixto, vnde

vnde fera per diarrhœam inanitur, Pollux. Et alibi, Elateria dicuntur pharmaca, quæ nimium euacuando etiam necant, vt aconitum & elleborum. Quanquam etiam argentum viuum per se, tum pondere suo tum mobilitate per intestina deuolui & exitum quærere solet. Sed plura de toxico, & quòd ex aconiti genere conficiatur, in Ceruo docui capite quinto: (hic nonnulla illic omissa adijcimus) & inter cætera ex Aristotelis Mirabilibus, pardalion (id est pardalianches aconitum) venenum in Armenia nasci, &c. atqui Arabes pro toxico. Armenæ sagittæ venenum plerisque in locis reddere solent. Acustum (aliâs aucaston) secundum Glossam Arabicam est interfector lupi, Andreas Bellunen. Videtur quidem ab aconito interpolata vox: quod & aconistomon (vnde forsan colomestrum nomen corruptum apud Dioscoridem) vocari, ex Aëtio citat Hermolaus: item irin syluestrem, & pharmaciadem: nos præter iridis syluestris nomen in excusis Aëtij codicibus nullum reperimus aconito tributum. Faba lupina seu marcillium, datum in adipe, necat canes, lupos, vulpes & vrsos, Arnoldus. Videtur autem apocynon Dioscoridis, quod siliquas habet ceu fabarum: & folia cum adipe in panes coacta, canes, lupos, vulpes, & pantheras enecant: dicitur & cynomoron. Cieria, id est faba lupi, Syluaticus. Cenarasab, faba lupi, Idem. Apud Dioscoridem quidem κύαμος λευκός, id est faba alba inter aconiti alterius nomenclaturas est, & fortè cyamos lycu, id est faba lupi legendum fuerit: vt eadem causa sic nominetur qua apocynon, quòd lupos vtrunq; occidat. Catilabket, id est strangulator canis, aconitum, Syluaticus. Catilabich, id est strangulator patris sui, Idem. Interfector patris sui, non est aliud quàm satyrion, vt docent Monachi in Meluen: bulbus enim nouellus tanquam filius videtur, qui vires veteris & rugosi, ceu patris sui, in se transsumpsit, mox ipse idem ab alio subuascente passurus. Marcillij quidem vox ad consiliginis nomenclaturam Sabaudicam accedit, quæ est marsicure, quasi Marsicam aut à Marsis inuentam dicas herbam, quod de consiligine Plinius testatur: siue fabam lupinam pro consiligine Arnoldus accepit, siue eodem similiue nomine consilio & apocynon propter similem in feris necandis, vt quidem existimo, facultatem, appellatæ sunt. Chanach aldib, id est strangulator lupi, suffocat lupos, porcos & canes, Auicenna. Chanach alnemer, id strangulator pardalis, suffocat alfhed & alnemer, (vetus interpres leopardos & lynces reddit, quod Bellunen. non probat alnemer enim non lynx est, sed panthera vel leopardus maior,) Idem. Alius est interfector canis, de quo adud eundem libro 2. in fine I. literæ legimus, canes eo sumpto confestim interimi: & in homine sanguinem per sputum & nares moueri. (Arnoldus in libro de venenis, idem de aconito scribit, tanquam ex Galeno.) Ego hoc venenum quod sit, non facile dixerim: neq; enim vlli illorum, quibus canes necari in ipsorum historia dixi, conuenire inuenio: sed neq; alteri cuiplam quæ Dioscorides descripsit venenorum. Theophrastus sanè meminit esse plantas quasdam, quæ sanguinem ad se trahant: alias quæ repellant: & Galenus alicubi historiam narrat herbæ inuentæ, quam quisquis sibi applicasset, sanguinem excerneret atq; hoc pacto interiret, &c. Dagabauth, id est aconitum, Syluaticus. Debacul, aconitum, Idem. Amanaram, id est aconitum, Syluaticus. Baccæ masculi Hispaniæ, sunt venenum kacilkebi, id est interficiens patrem suum, Arnoldus. Elisorion, aliâs elisfon, id est aconitum, Syluaticus & Arnoldus: est autem nomen deprauatum pro aconito thelyphono. Diaseriticum & crusitium voces corruptæ leguntur apud Arnoldum in libro de venenis, pro eriphia herba (de qua pluribus dixi in Hœdo) quæ aconito aut thapsiæ vires habet similes: mihi quidem etiam genus aconiti videtur vel propter radicis figuram, quæ instar bulbi oblongi est, ad imum extenuati: (sic enim legerim in libro de simplicib. ad Paternianum, non ad vnum exteuuari, quæ verba nullum sensum continent) accedit & violaceus flos, thyrsus oblongus, radicum appendices, natales in montibus, quæ omnia nimirum in luparia nostra cœrulea videntur: folia quoq; non omnino dissimilia apio sunt, quare & artemisiæ à Matthæolo comparantur: nisi quis non apij, sed platani legat, vt illi homines omnia corruperunt. Plinius quidem de eriphia superstitiosa quędā tradit, quæ si lupariæ nostræ non conueniunt, erificij tamen (sic scribitur) apud authorem de simplicibus ad Paternianum. descriptio, & cum eriphia Plinij, & cum nostra facit luparia cœrulea, vt certe congener existimari debeat: & si theriphonum potius quàm eriphium dici mereatur, si quis de etymo laboret. In libro de mirabilibus mundi, legitur planta Aegyptia nomine adiporis (à lupo, vt videtur, dicta) quæ collecta immatura gustata mitigat sitim, odore cydonij pomi: matura vero sensum intercipit, gressum impedit, linguam retardat, læditq; actiones mentis & corporis tanquam inebriando, Arnoldus in libro de venenis. Bixis, id est tora, Syluaticus: qui bix etiam napellum interpretatur. Dahag, id est tora, Idem. Beths (forte bix, aut bixis legendum) id est napellus seu tora, habet folia longiora, vicisiora petrocillo (lego, incisiora platano:) radicem duram asperamq;, summitatemque grossam, & frondes (caules potius) quasi trium palmarum, flores purpureos, pulcherrimos: nascitur in montanis, vt in montibus pineis, puta prope Podium Seritanum, (Hispaniæ locum esse puto,) Arnoldus: apparet autem plantam esse de altero aconiti genere. Et mox, Orobus coturnicum est caliditatis & siccitatis summæ, infert syncopen, vertiginem, epilepsiam, & linguam inflammat: necatq; celeriter: nisi superedatur confestim planta ad pedem eius nascens, radnar vel radores (nomina corrupta sunt pro anthora) vocant, alij napellum Moysi, alij anthoram: & est similis aristolochiæ, sed folia minora habet, nec floret, nec frondet, Hæc ille authorē citans quendam Algasik. Est sanè hic orobus coturnicum non alius quàm Auicennæ napellus, quo is etiam scribit coturnices absq; noxa nutriri: errore, vt videtur, nato ex Galeni verbis, qui sturnos cicuta pasci scribit, nec lædi: nam κώνειον & ἀκόνιτον, vt dictum est, Arabici scriptores sæpe confundunt. Cæterum anthoræ (id est antitoræ) descriptionem præter illam Arnoldi hactenus nullam legi. Et mox, Filipendula (inquit idem) est species anchoræ (anthoræ) nigra exterius: interius vero alba: radices sunt obrotundæ, minores glandibus: & folia pimpinelię, dicta lodomo, est theriaca venenorum omnium, propriè napelli. Sagitta etiam illita succo napelli, omne animal vulneratum necat. Corona ex eo gestata in capite, infert syncopen, & epilepsiam. Gummi item ipsius, venenum est. Hæc omnia Arnoldus. Videtur autem filipendula eam ob causam antitoræ vel antinapelli genus existimari, quòd cœruleo napello nostro similem fermè radicem habet, tum colore, tum figura & magnitudine: fibris tamen & cirris caret, vt scorpij sine pedibus effigiem referat. Iam quod in capite gestatum napellum, noxium esse scribit Arnoldus: admonet me illius quod nuper ex anicula quadam audiui, si iuuenis inter tripudiandum cum virgine, quæ lupariæ cœruleæ flores in corona habeat, forte vulneretur, vulnus incurabile esse. Anchora est herba in ortis (in montibus potius) nascens, rara inuentu, nisi cum floret. Botanicus sibi ignotam fatetur, Simon Ianuensis. Et rursus, Ancora herba est theriaca contra toram, habens duas radices, sicut satyrion, vnam pinguem, alteram extenuatam: meminit earum Botanicus. Quæ verò Gallis ancholia hodie vocatur, angelica quibusdam, non alia est quàm aquileia nostra. Vt leucomata & albuginem quamuis densam ex oculo detergeas, turam & anturam herbas virentes nitidissimè collectas contundes, & per linteum tenue succum earum exprime, eoq; oculos inunge,

Marcellus

Marcellus Empiricus: Vnde apparet toræ, vel turæ, vel tauræ nomen, non ita recens esse. Ex Plinio quidem aconiti vsum ad oculorum medicamenta fuisse, iam supra dixi. Herba quæ taura vulgò nominatur, siue tora, flore est cœruleo, folio rotundo, radice polypodij hirsuta, & vermis nigri effigie: Venenosa herba, cui per antipathiam naturæ alia occurrit herba, antitaura & antitora cognomine, folio rotundo, Hermolaus in Dioscoridem Corollario 541. in Lychnidis mentione: quæ & ipsa taurion cognominatur, vt aconitum taura vel tora: eaque admota scorpiones similiter torpescunt: & quanquam aliud commune, quod sciam, nihil habeant, hæc tamen obseruatu digna nobis visa sunt. Apud Auicennam libro quarto inter præcipua napelli antidota ture (tura, vel potius antura legendum puto) numeratur, vt vetus interpres habet: vbi Arabicè buha, vel bismus buha legitur. Valdensium populus in montibus habitat Galliæ, non procul Auenione, Italiam versus, hæreseos ab ecclesia Romana damnatus: apud hos toram herbam abunde nasci audio, cuius succum expressum in bubulis asseruant cornibus, ad sagittas tingendas veneno præsentaneo: ipsi toram & toxicum vocant: homo aut quoduis animal telo inde imbuto ictum intra semihoram moritur: homini tamen præcipuè letale hoc malum est. Vim eius experturi, acum eo succo inficiunt, quo ranam pungant: quæ si illico moriatur, ita præsentaneum iudicant. Mortiferum negant si deuoretur bibatúrue, etsi ne id quidem sine noxa fit. Præsentissimum verò esse coniunctum sanguini, quod per sagittas contingit: si tamen locus ictus frigida mox abluatur, remedium pollicentur. Sanguis qui è vulnere defluxit etiam ad imum pedem, hoc veneno contactus recurrit, & in vulnus iterum subit: Tanta in eo sanguinis vięq; auiditas rapida. Et hæc quidem accepi olim ab homine fide digno, qui cum Valdensibus ipse versatus fuerat. Radicis certe & foliorum forma, & vis ipsa veneni, non aliud hanc toram, quàm primum Dioscoridis aconitum esse euincunt: quod & thelyphonon vocatur, quòd verendis fœminarum inditum mortis causa fit: nimirū quòd illic etiam vis eius & halitus sanguini iungatur, siue per acetabula, siue per ἀνάδοσιν quandam. Audio etiam Sabaudiæ populum eiusdem religionis esse, qui vallem quandam Lucernensem incolat, homines asperos, nec admodum suo principi obedientes: quòd metuendi sint propter sagittas herbæ toræ succo venenatas. Singulos domi vasculum huius succi plenum seruare audio: & tali sagitta ictos paulò post mori, vulnere incurabili. Ab hac valle exijsse quidam aiunt Valdenses, qui ab huius herbæ vsu Torelupini nominentur: nam lupos aliasq; feras in venatione, similiter huiusmodi sagittis feriunt. Audiui etiam, sibi bene memini, solis in Gallia Valdensibus, priuilegio quodam hoc toxico vti licere: forte quod & ad venationem indigere videantur, cum montes habitent: & tanquam viri boni citra hominum noxam id possessuri existimentur: Sic & de aconito in Ponto scribit Theophrastus, ijs tantum qui præparare nouerint possidere concessum, cæteris interdictum capitis pœna. Anthora, inquit Syluaticus, dicitur quasi antitora: quod aduersetur thoræ: sunt autem duæ herbæ, quæ simul nasci solent: folijs violarum, rotundioribus tamen, & parum incisis: floribus cyclamini, nisi quia in thora bene violacei sunt, in anthora subrubei. hæc sanat, illa occidit. Hæc ille: remittit autem ad Thoræ mentionem, tanquam plura illic dicturus in T. litera: vbi tamen nihil prorsus super his herbis scriptum inuenimus. Ant. Gainerius in libro de peste, antoræ radicem tanquam egregium antidotum commendat, cuius experientiam ipse viderit, si in potu detur scrupuli pondere cum aceto & aqua rosarum. Est autem, inquit, herba quæ nascitur iuxta toram, ex qua venenum conficitur, quo cum in alpibus Saluciarum & Pinarolij capras syluestres venantur. Radix eius (antoræ) similis est nucleis oliuarum, cuius mentionem in Synonymis Simon Ianuensis facit: & est bezear torę, quæ nullum non animal suo veneno interimit. Admonet me antora herbæ cuiusdam raræ, quam semel tantū in monte quodam alto Sabaudiæ reperi, vltra Lemannum lacum è regione ferè Lausannæ: folium ei rotundum, planè circinatum, ea ferè magnitudine vt diameter duos pollices æquet, in circuitu serratum, solidum, albicans: & si bene memini, singulis plantis vnicum: florem non vidi, radices sunt albæ, glandibus aut oliuis quodammodo similes vt filipendulæ, gustu feruido. Sed hanc herbam postea cognoui propriè toram appellari à Valdensibus alijsq;, præsertim in montibus iuxta Bergomum Italiæ, & omnino primum Dioscoridis aconitum esse: flore ranunculi, colore & specie, & semine etiam simili. Idem & Cyclaminum Plinij monophyllon putârim. Arabes quidā Ascitæ appellantur, quoniam bubulos vtres binos sternentes ponte, piraticam exercent sagittis venenatis, Plinius. Portulacæ syluestris quam peplion vocant, memorabiles vsus traduntur: sagittarum venena, & serpentium hæmorrhoidum & presterum restringi, pro cibo sumpta, & plagis imposita extrahi, Plinius. Scincus prodest contra sagittarum venena, vt Apelles tradit, antè postcaq; sumptus. Idem. Silphium venena telorum & serpentium extinguit potum, ex aqua vulneribus circumlitum, Plin. Venenum serpentis, vt quædam etiam venatoria venena, quibus Galli præcipuè vtuntur, no gustu, sed in vulnere nocent, (hoc etiam hodie de tora fertur, vt supra dixi:) ideoq; colubra ipsa tutò estur, ictos eius occidit, &c. Celsus. Primum aconiti genus (folio cyclamini) sępe in Tridentino monte, vbi abunde nascatur, collectum Matthæolus scribit: nomen verò eius nullum adfert, nec vllam descriptionem. Toram enim alibi Dioscoridis orobanchen nominat, sic dictam (vt ait) quòd ea gustata vaccæ mox tauros desiderent: eandem ait lupam vocari: quòd deuoret plantas iuxta nascentes: sed de orobanchæ multis disserui in Boue c. De primo aconiti genere fuerit, inquit Matthæolus, radix illa qua quidam circa Romam & Neapolin vtuntur, qui vnam hanc lupos necandi artem profitentur: & radices, quibus lupi subitò necantur, in ponte S. Angeli vendunt: neq; enim lupariæ dictæ radices sunt, quæ nigro colore habentur, cum illæ ex albo ad luteum colorem vergant. Hæc Matthiolus. Sed quærent diligentiores, an forte radix illa quam Romæ pro lupis occidendis vendunt, non alia quàm chamæleontis siue alterius siue ixiæ sit, qua lupos occidi supra diximus ex Blondo medico Romano. Ex chamæleonte etiam in Creta, si rectè memini, toxicum fieri alicubi legi. In montibus quibusdam prope Vallenses vel Vallesianos hodie dictos, Heluetijs coniunctos fœdere, herbulam illam, quam pro lunaria minore Fuchsius depinxit, Tomi primi capite 183. toram vocitant. Petrus Aponensis libro de venenis capite 21. vsneam aconitum esse asserit, magno errore. Vsnea seu sulphurata, planta albicans, salsa, ramos habet longos & graciles: ex qua fit soza: drachmæ decem sumptæ interimunt, Arnoldus. Vsnea est herba kali, vnde fit sal alkali, decem drachmarum pondere sumptum interficit, &c. Serapio cap 247. Circa Italiam (in Italia) monte Circæo, aiunt venenum quoddam letiferum nasci, cui ea vis est, vt si quis biberit (ἂν ἐπιῤῥανθῇ, lego, καθῇ τινι,) mox pilos è corpore defluere & marcescere faciat, & omnino corporis membra diffluere, ita vt aspectu miserabilis superficies fit corporis morientium. Hoc Cleonymo Spartano daturos Paulum Peucestium (Peucetium, id est Calabrum) & Gaium, deprehensos aiunt, & à Tarentinis post quæstionem morte mulctatos, Aristoteles in Mirabilibus. Circeum quidem inuenio montem esse propè Caietam Campaniæ oppidum, vbi Circe habitauit, varijs herbarū venenis abundantem: vel promontorium Tuscorum, quod hodie S. Felicitas appelletur.

Ego

Ego inter venena ex plantis, nullũ huiusmodi legere memini: sed ad salamandræ, sepis, & aliorum quorundã serpentium morsus, pilorũ defluuium, & partium corporis putredinem sequi medici tradunt: quod si tamen plantã quædã huiusmodi est in Circeo monte nascẽs, vim septicam habeat oportet, vt aconita, chamæleontes, ephemeron, & similia, videri tamen potest, si planta est, ex aconiti generibus esse, quoniã illius etiam genus vnũ in Iustinis Italiæ montibus prouenire Dioscorides scribit: & cũ vim septicam habeat, nisi statim occiderit, planè miserabilẽ aliquandiu superuiuentium mortẽ sequi Theophrastus author est. Aristoteles quidẽ xenico veneno, quod mox aconitum esse dicemus, tinctas sagittas à Gallis, feris immitti scribit, & nisi statim pars circa vulnus excidatur, putrescere. Limeum herba appellatur à Gallis, qua sagittas in venatu tingunt medicamento, quod venenum ceruarium vocant: ex hac in tres modios saliuati additur quantum in vna sagitta addi solet, ita offa demittitur in boum faucibus in morbis. Alligari postea ad præsepia oportet, donec purgentur: insanire enim solent, si sudor insequitur, aqua frigida perfundi, Plin. Genus aconiti hoc esse apparet, primũ inde quod Gallos eo sagittas tingere scribit, (quanquam ex Sardoo quoq; ranunculo toxicum fiat, & inter ranunculi nomina mileon legatur apud Apuleium, & lycopnon, quasi lycophonon forte: Arnoldus quidẽ, ranunculum eundem, lupinum nominat:) deinde quod euacuandi per aluum vim habet, quam & aconitũ habere supra ostendi: & habent sanè eandem vim pleræq; aconito tum viribus, tum forma aut vtroq; cõgeneres herbæ, vt elleborus, chamæleon, staphisagria, thapsia, ricinus, ephemeron. Quod autẽ intra corpus aconitum etiam hominibus quidã nescio quomodo præparatum darẽ ausi sint, dictum est supra ex Theophrasto: ad scorpionum ictus, & alios affectus, quorũ nomina nõ exprimit. Adde quòd & hodie de tora dicitur, & de venatorio Gallorũ veneno Celsus scribit, intra corpus sumptum nihil autẽ parum obesse: cũ veteres acerrimis venenis aconitum adscribant. Componi autẽ hæc contrarietas potest, vel quia diuersa sunt aconiti genera: vel quia superficiẽ aconiti etiam Theophrastus letiferam esse negauit, cum venenum omne in radice sit: vel potius, si exigua quædam portio (vt Plinius in limeo fieri scribit, & in alijs quoq; venenis medici faciunt) cum maiore copia retundentium & frangentium eius noxam iungatur: vel quomodocunq; pro apparatus diuersitate effectus diuersos sequi. Apud Celtas aiunt (verba sunt Aristotelis in Mirabilibus) nasci pharmacum, quod xenicum ab ipsis appelletur, mira corrumpendi celeritate: quamobrem venatores cũ ceruum aut aliam feram, tinctis eo sagittis percusserint, mox accurrere, & carnẽ circa vulnus excindere, ne venenũ subeat: Eo enim infectũ corpus putresceret, & venenosum in cibo foret. Inuentum autẽ aiunt huius antipharmacũ, corticem quercus: alij verò aliud quoddã folium, quod coracion nominãt ex euentu: quòd córaca, id est coruum aliquando viderint gustato hoc veneno cũ malè afficeretur, quæsitũ hoc folium deuorasse, & liberatũ esse, Hæc Aristoteles: Conuenire autẽ ea omnibus modis cũ aconito, tora, limeo, facillimè animaduertet, quisquis præcedentia legerit, ita vt pluribus id astruere superuacuum videatur. Dacos & Dalmatas aiũt cuspidibus helenium à Græcis dictum & ninũ ab incolis obtinere, (ὠξεταρῖον) idq; vbi sanguini vulneratorũ obuenerit, hominẽ occidere: comestum verò ipsis innoxium esse, & nihil mali efficere: ceruos etiã vulneribus sagittarum sic infectarũ mortuos, si edantur, nihil obesse, Galenus ad Pisonem, & Aegineta 6.88 mirificè autẽ congruunt hæc verba cum ijs quę de tora, id est aconito feruntur, &c. Sed nomina quoq; elenium (helenium quidẽ, quod vulgò enulam campanam nominant, quid cum hoc elenio commune habeat, nihil inuenio) & ninũ, nonnihil ad limeum accedũt, vt vnam vel alteram istarum vocum per librarios corruptam suspicemur. Helenium Aegyptium Theophrastus interim velenium, Aristoteles belenion scripsêre: si modo liber eius est, qui de plantis ad authorem Aristotelem refertur. Belenium (βελένιον) inquit, delibutorium in Perside venenum erat, in Aegyptum & Palæstinam translatum, sine periculo mandi cœpit, Hermolaus Corollario 38. quem Ruellius etiam, vt solet, sequitur. Ego vtrunq; deceptum video: neq; enim de helenio hæc verba Aristotelis (aut quisquis eius libri author est) neq; de vlla alia herba intelligi debent: sed de persea arbore: de qua Dioscorides, Retulerunt quidã letalem in Perside hanc arborẽ esse, translatam vero in Aegyptum mutasse naturam & cibo idoneam esse. Idem Columella & Theophrastus testantur. Nihil autem mirum si pro persea belenion legatur: cũ passim eo in libro & barbara & corrupta nomina multa legãtur, vt artemisia etiam pro arbore, &c. Galli sagittas in venatu elleboro tingunt, circuncisoq; vulnere teneriorẽ sentiri carnem affirmant, Plin. lib. 25. ad finem capitis 5. Vnde apparet elleboro quoq; vim ad sagittas eandem vt aconito esse: & alias insuper, vt mures, muscas & pedes necare, quas ibidem commemorat Plin. Sed hoc etiam suspicari licet, fieri posse vt Galli ellebori nomẽ aconito dederint olim quoq;, vt hodie adhuc multis in locis, pharmacopolæ etiam, quod Syluius testatur & ipse vidi, errore quidem capitali: sed hodie illi aconiti cœrulei radices pro elleboro nigro vsurpant: Plinius de albo loqui videtur, quo sagittæ tingantur. De toxicis & sagittarum venenis annotauit quædam Cælius 23.10. Σύαγχος, radix qua sues (apri) capiuntur, Hesychius & Varin. Hanc quoq; aconito si quis adnumeret, non aberrabit, scribit enim de primo aconiti genere Dioscorides, quod & alias feras, & sues occidat, nimirum angendo & quasi strangulando, vnde & pardalianches dictum. Hactenus de aconito: toxico, napello, tora, & similibus seu facultate seu forma plantis, quibus & lupi & aliæ feræ, sed & homines necantur, cauendi gratia, & antidota cognoscendi, dixerim: prolixius quidem quàm argumento de animalibus conueniat: non tamen ingrata, vt spero, hominibus literatis, præcipue medicis futura: quod pleraq; omnia primus nostro sæculo longa & diligenti obseruatione ista partim ipse protulerim, partim collegerim.

Animalia. Hyæna lupo similis est, vt Philoponus inquit, Niphus. Colore lupi propè est, sed hirsutior, & iuba per totum dorsum prædita, Aristotel. Dabha (hyæna) animal medium inter lupum & canem, Bellunen. Λυκοπάνθηρος, animal mixtum ex pardo & lupo, vt quidam in Lexico Græcolatino annotauit: Vide infra inter congeneres lupo feras. Apud Eustathium in Iliad. x ι. legitur Λυκοπάνθηρ, vulgare nomen, pro Thôe veterum, vt aliqui putant. De chao & lycaone, lupo canario, & thôe, id est lupo ceruario, infra post lupum statim dicam. Lyncem aliqui eandem thôi existimant, Itali vulgo hodieq; lupum ceruarium, aliqui lupum cattum nominant. Germani *luchs* vel *lux*, Vallenses Heluetij *thierwolf*. De Lycisco id est cane ex lupo & cane nato, vide infra in C. Nominibus non longissimis appellandi sunt canes, vt Lupa, Cerua, Tigris, Columella. Λυκάδος Thessalicæ canis epitaphium in Cane scripsi ex Polluce. Λυκιτὰς, vnus ex canibus Actæonis apud Aeschylum, Pollux. Lupus, λύκος, ex graculorum siue monedularum genere auis, Aristoteli: quamuis apud Hesychium & Varinum λύκιος legatur. Miluum Græci quidam vulgò λύκαλω vocant, (nimirum à lupina rapacitate,) Varinus in Ἰχθύαι Λυκηλάτας, τοὺς ἐγχέλεις Lacedæmonij, Hesych. sic enim lego. Lupus piscis carniuorus in alios grassatur, λάβραξ Græci à voracitate vocant, aut ab impetu & robore: marinus est: sed per ostia fluuiorum aliquousq; ascendit, vt ex mari Tyrrheno per Tyberim Romam vsq;. Recentiores quidam imperiti maris, lucium piscẽ robustissimum voracissimumq;, validis

dentibus acutis armatum, lupum esse putauerunt, lucij etiam nomine, tanquam à lyco Græcorum alludente, sed lupum piscem Græci labracem, non lycon vocant & marinus est, vt dixi, &c. Lycos quidem etiam Græcis, vt Hesych. & Varinus testantur, piscis nomen est: qualis vero is fuerit non satis constat. Hicesius piscem anthiam, ab aliquibus lycon, ab alijs callionymon vocari scribit, Athenæus lib. 7. Vide in Lupo inter pisces. Engrauli, engrasicholi, vel crasicholi pisciculi, alio nomine lycostomi dicuntur, Aelianus. Suidas apuæ pisciculi epitheta esse scribit. Lupos phalangiorum siue araneorum generis, in libro de insectis quæres. Nicandri Scholia lycon etiã muscæ genus esse docent. Μορμολυκεῖον, τὸ δείκηλον [illegible], Eustathius.

Icones. Aquilam Romanis legionibus C. Marius propriè dicauit: erat & antea prima cum quatuor alijs: lupi, minotauri, equi apriq; singulos ordines anteibant, Plinius. Lupo Apollinem delectari aiunt, quia hic ex Latona in lupæ speciem conuersa, editus in lucem & susceptus fuisse feratur: eamq; ob rem lupi simulacrum in Delphico templo ex ære excitatum esse arbitror, &c. (plura vide in h. in Lycæi Apollinis mentione.) Quem inauratum in Capitolio paruum atq; lactentem huberibus lupinis inhiantem fuisse meministis, Cicero in Catilinam. Denarij etiamnum vetustissimi reperiuntur argentei, cum imagine lupæ quæ Romulo & Remo infantibus vbera præbet. De imagine ærea eiusdem vide infra in d. Lycus quidam heros Athenis fuit, à quo dictus ibidem iudicij locus, τὸ ἐπὶ λύκῳ δικαστήριον, vbi lupi etiam effigies posita erat ad designandum loci & herôis nomen, Pollux. Vide mox inter propria virorum. Lycópodes, satellites tyrannorum: qui pellibus lupinis pedes induebant, vel in scutis lupi insigne habebant, Suidas & Varinus. Argiuorum numus lupi imagine insignis fuit, quod Apollini sacrum crederetur id animal, Scholia in Electram Sophoclis.

Virorum propria. A Lupo nomina virorum habent Germani, *Vuolf, Vuolfhart, Vuolfgang.* Lupercus Berytius grammaticus, vide Suidam. Lupus Seruatus presbyter, & Lupus de Olineto Hispanus monachus, in Bibliotheca nostra. Lupum virum Romę clarum suis carminibus carpsit Lucillius, teste Horatio. Plin. 8.52. Fuluij Hirpini meminit hunc M. Varro (inquit Hermolaus) Fuluium Lupinũ vocat. Vide paulò post ab initio de proprijs loc. & popul. Lycambes filiam habuit Neobolen, quam Archilocho in matrimonium promissam cum nõ daret: iratus Archilochus in eum maledicum carmẽ scripsit, quo Lycambes tanto est dolore compulsus, vt cum filia vitam laqueo finiret, Acron in Epodon Horatij Oda 6. [illegible] Λυκαμβιάδων, Suidas ex Epigrammate. Λυκαμβὴς, [illegible] Hesych. & Varinus. Lycabas, vir Assyrius, Ouid. 5. Metam. Lycaon. Multi hoc nomine dicti sunt: à quorum vno etiam Lycaonia appellata. Humero simul exuit ensem Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon Gnosius: Vergil. 9. Aen. Alius fuit Lycaon Nelei filius & Nestoris frater, quẽ Hercules expugnata Pylo occidit. Alius Priami filius ex Laothoë ab Achille occisus, Homer. Iliad. χ. Sed celebratissimus omnium est Lycaon ille Arcadiæ rex, Titani ac Terræ filius, cuius filiam Callisto cum vitiasset Iupiter, Iuno in vrsam conuertit: & postea Iupiter miseratus in signum cœleste transtulit. Hæc Seruius enarrãs versum illum Vergilij 1. Georg. Pleiadas, Hyadas, claramq; Lycaonis arcton. Plura de hoc Lycaone leges in Onomastico. & primo Metamorphoseon Ouidij, & Palæphato. Lycaon Pelasgi filius (inquit Pausanias in Arcadicis) Lycosuram vrbem condidit in monte Lycæo. Iouem itẽ Lycæum appellauit, & certamina Lycæa instituit. Videtur autem eadem ætate vixisse, qua Cecrops Atheniensium rex. Infantulum idem aræ Iouis Lycæi impositũ immolauit, quo sacrificio peracto, confestim in lupum fuisse permutatum aiunt. Post Lycaonem, etiam aliũ quendam hominem ad sacrificium Iouis Lycæi in lupum esse transmutatum fabulantur, sed per vitam non mansisse. Quandiu enim lupus fuerit, si carnibus humanis abstinuerit, decimo anno post, hominem è lupo rursus fieri aiũt. Sin autem gustauerit, beluam eum perpetuò manere, (transtulit hæc etiã Cælius 16.3. sed parum aptè.) Hæc Pausanias: deinceps etiam Lycaonis filios & conditas ab eis ciuitates recenset. Hic Demarchus videtur, de quo in h. dicetur inter Metamorphoses. Λυκαινομόρφων Νυκτίμου κασιγνήτων. Lycophron de filijs Lycaonis: vbi Scholiastes, Λυκομόρφων, inquit, dicendum erat non in lupas enim sed lupos mutati Lycaonis filij finguntur, secundum istam historiam: Pelasgus Iouis & Niobes filius, ex Melibœa vel Cyllene secundum alios Lycaonem suscepit. Is rex Arcadum factus ex multis nuptijs filios quinquaginta nactus est, ex quibus fuerunt, Mænalus, Thesprotus, Nyctimus, Caucon, Lycus, &c. omnes impij, & superbi supra modum. Cæterum Iupiter homini mercede laboranti assimilatus, cum eos adijsset, ad hospitium eorum vocato, pueri cuiusdã indigenæ iugulati ab eis viscera cocta (συμμίξαντες) in mensam apponunt. Iupiter vero abominatus mensam euertit: vnde locus adhuc τραπεζοῦς in Arcadia nominatur: Lycaoni autem & filijs, Nyctimo minore natu excepto, fulmen immittit. Porrò cum Nyctimus iam regnaret, diluuium sub Deucalione contigit, propter Lycaonis filiorum impietatem. Aliter, Iupiter hospitio apud Lycaonem exceptus, cibum sumebat. filij autem eius periculum facturi an deus esset, Nyctimi iugulati carnes alijs carnibus permixtas apposuerunt. At Iupiter indignatus, mensam euertit. vnde Trapezusæ oppido Arcadiæ nomen. Filios autẽ Lycaonis fulmine interemit. & crebris fulminibus Arcadiam petijt, donec terra ipsa Iouem obsecrans τὰς χεῖρας, id est manũ extendit: quare primam inter Arcades [illegible] factam aiũt. Aliquos autem filiorum Lycaonis in lupos (vrsos fortè legendũ) mutauit: quos Lycophron nescio quomodo lycænomorphos dixit, nisi forte speciem pro specie accepit, lupiformes pro vrsiformes ponẽdo. Callisto enim (vt nugantur) Lycaonis filia, & Dianæ venando socia, ex Ioue grauida, in vrsam ab eo conuersa est. vt Iunonem lateret, & Arcadem filium peperit. Non autem Nyctimum, vt Lycophron nugatur, sed alium quendam indigenam puerum, vt Apollodorus & alij tradunt, Lycaonis filij mactauerũt, Hæc Scholiastes Lycophronis. Vide nonnihil infra in h. vbi de Ioue Lycæo: & de lycaone siue lycanthropia, insania quadam hominis, supra inter deriuata à Lupo. [illegible] Suidas in Lycostomos ex authore innominato. Ephoro author initio fuit Hesiodus, Pelasgos ex Arcadia originẽ duxisse, qui diuino è Lycaone gnatos extitisse ait, quem olim Pelasgus procreauit, Strabo lib. 5. Lyctus vrbs Cretæ, nauale habuit Cherronesum, à Lycto filio Lycaonis, Varinus. Mænalus etiam Lycaonis filius fuit, à quo Mænalo monti nomen, Varinus: apud quem σῆμα pro σᾶμα (quæ Dorica vox est pro σῆμα) mendosè legitur. O Pan relinque Helices promontorium, αἰπύ τε σᾶμα Lycaonidæ, quod etiam dij mirantur, Theocritus Id. 1. De lycaone animali infra dicam seorsim. Inde Lycam ferit, Verg. 10. Aeneid. Et rursus eodem libro. Protinus Antheum & Lycam, prima agmina Turni Persequitur. Lycaretus Mæandri filius Lemno præfuit, Herodot. lib. 5. Lycarius, vnus ex ephoris Lacedæmoniorũ, Xenophon lib. 2. rerum Græc. Lycastus vrbs Cretæ, sic dicta est à Lycasto quodam indigena, vel filio Minois, Varinus. Lycastus & Parrhasius à lupa nutriti feruntur, Plutarchus in Parallelis minoribus. Lyceas Naucratites

scripsit

scripsit Aegyptiaca, Athenæus. Sæpius at si me Lycida formose reuisas, Verg. 7. Aegl. de pastore: sunt qui & Centauri nomen esse dicant. Lycidam quendam Salaminium Athenienses lapidauerunt, quòd pecunijs à Mardonio corruptus videretur, Herodot. lib. 9. Lycimnius frater Astyochiæ, auunculus Tlepolemi, à quo & ipse interemptus est, vt quidam ex Homero citat: sed forte legendum Λικύμνιος, de quo aliquid habes apud Varinum. Domũ tuam exuret Λικυμνίαις βολαῖς, Aristophanes in Auibus: Vbi Scholia, Licymnius forte ædes quorundã combussit. Cæterum in Licymnijs fabula Euripidis introducitur quidã fulmine tactus. Licymnius Chius scriptor Græcus citatur ab Athenæo lib. 13. Licymnia verba tanquam perelegantia Plato celebrat in Phædro. Lycinus, Λυκῖνος, exul ex Italia, summæ apud Antigonum fidei fuit, & commissum sibi præsidium tenuit, Teles apud Stobæum in sermone de exilio. Lycinus Heræensis cursor, Pausanias in Eliacis: alibi etiam Lycini equitis insignis, & alibi pugilis meminit. Rectius viues Lycini, neq; altum Semper vrgendo, Horatius Carm. 2. 10. Lycis (vel Lycus) poeta comicus ab Aristophane tanquam frigidus notatur, Suidas. Lyciscus statuarius fecit Lagonem puerum subdolæ ac fucatæ vernilitatis, Plin. 34. 8. Lycisci cuiusdam Pausanias in Messenicis meminit, ex Aepytidarum genere. Lycomedes rex Scyri (cuius in Theseo Plutarchus meminit) filiam habuit Deidamiam, ex qua Achilles Pyrrhum genuit, Vide Onomasticon. Lycomedes Creontis filius apud Homerum Iliad. 9. huius cũ vulnere in vola picti, Pausanias in Phocicis meminit. Lycomedes Mantinensis, vir nobilis & diues, Xenophonti rerum Græcarũ lib. 7. Lycomedes natus ex Parthenope Ancæi filia & Apolline, Pausanias in Achaicis. Megalopolis conditores ab Arcadibus electi, Lycomedes & Poleas Mantinenses, & alij, Pausanias in Arcadicis. Λυκομήδειος, vir inter comicas personas, ὑλοπώγων, μακρογένειος, ἀνατείνει τὴν ἑτέραν ὀφρύν, πολυπραγμοσύνην παρενδείκνυται, Pollux. Λυκομίδαι, γένος ἰθαγενῶν, Hesychius & Varin. Musæi hymnum in Cererem Λυκομίδαις ποιηθέντα citat in Messenicis Pausanias, non procul initio: & paulò post Λυκομιδῶν κλίσιον quasi templum eorum nominat. Λύκων: huius nominis philosophos quosdam & poetas lege in Onomastico. Lycon Comœdus in nuptijs Alexandri Magni fuit, Athenæus lib. 12. Eodem in libro Lyconis Peripatetici meminit. Lycon Scarphei filius Comœdus, ab Alexandro Magno decem talenta accepit, Plutarchus in Alexandro. Lycon Achæus, apud Xenophontem Anabaseos lib. 5. Lyconis Iasensis librum de Pythagora citat Athenæus. Lycos vel Lycon quidam pentathlus fuit, Scholia in Vespas Aristoph. Λυκόφοντης, viri nomen, Iliad. δ. Lycophron, viri proprium: & adiectiuum, crudelis, superbus, Hesych. & Varin. Lycophron Chalcidensis, Aristoclis filius, adoptatus autem à Lyco Rhegino, grammaticus & poeta Tragicus, &c. Suidas. Vide Bibliothecam nostram & Onomasticon, & quędam Cælij loca ex indice. Nicias Atheniensis Lycophronem Corinthiorum imperatorem occidit, Plutarchus in Nicia. Lycophron Perinthi Corinthiorum regis filius, matrem occidit viuente adhuc patre. Onomast. Lycophron Pheræus vniuersæ imperare Thessaliæ quærebat, Xenophon rerum Græc. lib. 2. Lycorea vicus in Delphis à rege Lycoreo dictus: Pausanias aliter, vide inferius inter locorum propria. Lycormas Larissæus equo celete vicit, Pausanias in Phocicis. Lycortæ Syracusani mentionem in Eliacis facit Pausanias, & alijs in locis, vt index in translatum demonstrabit. De Lycorta Megalopolitanorum imperatore nonnulla scribit Plutarchus circa finem Philopœmenis vitę. Lycurgi cuiusdã strennui viri Homerus meminit, quem filium facit Dryantis: fit autem Lycûrgus contractum à λυκόεργος, non à λυκοέργος. λύκον γὰρ ἐργάζεσθαι εἰπεῖν, εἴργειν δὲ οὔ. hoc enim hominis proprium est, Varinus. Lycurgi Lacedęmoniorum legislatoris vitam Plutarchus composuit. De eiusdem cõstitutionibus, & morte multa legimus apud Suidam. Vide Onomasticon, & indicem in Cælium & in Herodotũ. Lycurgus vnus ex decem rhetoribus Athenis, Lycophronis filius (nepos Lycurgi legislatoris, Varinus:) plura leges apud Suidam. Lycurgides, filius Lycurgi, nepos Dryantis, Ancæus nomine: vide Onomasticon. Hoc obiter addam, inter phialas fuisse quę dicerẽtur lyciurges (φιάλαι λυκιεργεῖς pro λυκιοεργεῖς, non rectè habetur in excusis codicibus Pollucis) à Lycijs, vt Cęlius ait. Λυκιεργεῖς, (malim vltimam per ι.) vox apud Demosthenem in oratione ad Timotheum. Didymus interpretatur phialas à Lycio Myronis filio (à Lycone quodã alij, Athenęus lib. 11.) factas: sed apparet ignorare grammaticũ, huiusmodi schematismum à proprijs hominum nominibus non reperiri: sed potius ab oppidis & populis, vt κλίνη Μιλησιουργής, (κάνθαρος) Ναξιουργής, τράπεζα ῥηνιουργής, Athenęus ex quo Suidas etiã transcripsit) Suidas. Προβόλους δύο λυκιοεργέας ἡμιφορέας, ἐπὶ ἀκόντια ἐς τρεῖς λύκον θήραν ἐπιτήδεια ἐκ Λυκίας εἰργασμένα, Athenęus citans Herodoti librum septimum. Λυκιουργεῖς, τὰ λυκιουργῆ ποιεῖν, Budęus in commẽtarijs linguæ Grecæ. At Suidas, Μήποτε οὖν γεγράφθαι παρὰ Ἡροδότῳ ἐν τῷ ζ (λυκιεργέας) ἀντὶ τοῦ προβόλους δύο λυκοεργέας, vt eadem scriptio sit quę apud Demosthenem de ijs, quę in Lyceo (ἐν Λυκείῳ) facta sint operibus. Budęus quidem Λυκιουργὴς, Lycio opificio factum interpretatur. Λυκοεργὴς (in Lexico Gręcolat.) exponitur etiam lupos conficiens: sic πρόβολον λυκοεργέα, venabulum lupis occidendis aptum dixeris. Λυγιεργὸν (lego λυγκίερον) τὸ ἤλεκτρον, Hesychius & Varinus. Λύκιελος, vnus ex procis Hippodamiæ, Varinus in Oenomao. Lycus pueri nomẽ, Horatio in Odis 2. 32. Lycus (Apollonio in Argonauticis) Dascyli Bithyniæ regis filius, sacellum Castori & Polluci dedicauit, magna cura liberatus, interfecto ab ipsis Amyco Bebrycum rege, Hermolaus in Plinium. Celænûs & Promethei filij memorantur Lycus & Chimæreús, Varinus in Ἄτλαντος. Celænò, vna Pleiadum, ex qua Lycum & Nyctea Neptunus sustulit, Gyraldus. Gemit crudelia: secũ Fata Lyci, (viri Troiani) Verg. 1. Aen. At pedibus longè melior Lycus, 9. Aen. Lycus statuarius puerum suffitorem fecit, Plinius 34. 8. Λύκος vel Λύκων quidam pentathlus fuit, Scholia in Vesp. Aristoph. Athenis in templo Mineruæ pugnans Cycnus conspicitur. Is Cycnus, vt aiunt, cum alios tum Lycum Thracem propositis ad singulare certamen præmijs occidit. Ad fluuiũ verò Peneum ab Hercule est interfectus, Pausanias in Atticis. Hercules Lycum Thebarum regem quòd Megaræ coniugi vim voluisset inferre interemit. Nycteus (cuius filia Antiope celebratur) ex vulnere moriens, Lyco fratri imperium Thebanorum committit, Pausanias in Corinthiacis: de eodem plura in Bœoticis scribit, & quomodo ab Antiopæ filijs (Amphione & Zetho) pugna superatus sit. Vide Onomasticon. In itinere ex agro Corinthio Lyci Messenij monumentum cernitur, quisquis tandem Lycus ille sit. Neq enim illum inuenio Lycum Messenium qui pentathlum exercuerit, aut Olympia vicerit, Pausanias ibidẽ. Caucon Celæni filius Orgia magnorum deorum Eleusine ad Messenam transtulit: eadem multis post Cauconem annis celebriora reddidit Lycus Pandionis filius: Lyci quercetum etiamnum appellãt, &c. Pausanias in Messenicis. Et rursus eodem libro Lycum Pandionis filiũ oracula reddidisse commemorat. Ab hoc aliqui Lyciam dictam scribunt. Gyraldus ex Pausania non rectè Lycium vocat, nisi librarij peccarint. Meminit autem eius Paus. in Atticis, & Herodotus lib. 1. Lycus Phidolæ Corinthij filius, Isthmijs semel, Olympijs bis vicit, Pausan. Eliacorũ 2. Fuit & Lycus Priami filius: item vnus è Centauris. Callirhoe filia Lyci hominis sanguinarij & hospites immolantis, à Diomede relicta (quem Troia redeuntem benignè susceperat, & paternis liberauerat insidijs) laqueo se suspendit,

Iubas apud Plutarchum lib.3. rerum Africanarum. Gyraldus Lyci nomine numerat vnum inter Telchines. Lycis vel Lycos, frigidus quidam comicus poeta, vt superius retuli. τὸ ἐπὶ λύκῳ δικαστήριον, locus iudicij cuiusdã Athenis, vbi lupi effigies stabat, ad demonstrandum herois nomen, à quo sic dictus est locus. Ab eodem ortum est prouerbium, Ἡ λύκου δεκάς, Pollux. Θηρῷον (lege Ἡρῷον, pro τὸ ἡρῷον) templum Lyci herois, Varinus. Ὦ Λύκε δέσποτα, γείτων ἥρως. Aristoph. in Vespis. Vbi Scholia, Lyci templum & herôum apud iudiciorũ loca erat. Aliter, Herôum Lyci apud locum iudicij erat: & cum iudicia agebantur, iudicialem mercedem, nempe triobolũ, (quotidie ei triobolum seponebant, Suid.) quam accipere solebant quorum erat iudicare, illi quoq; conferebant. Λύκου δεκάς, id est Lupi decas: dictum apparet (inquit Erasmus) in eos, ad quos inhonesti lucri pars aliqua tametsi pusilla rediret. Aut in eos qui largitionibus essent corrupti, aliósue corrumperent. Nam Athenis in foro vbi causæ agebantur, Lycus quidam genius (heros potius, vt Græci habent) scalptus stabat, (ἵδρυτο, ἀντὶ τοῦ λύκου) lupina specie. Apud hãc statuam sycophantæ pecunia corrupti versari consueuerunt, velut apud deum quempiam sui quæstus præsidem, eiq; in dies singulos triobolus secabatur, authore Zenodoto: quanquam attigit & Hesychius. Suidas addit, sycophantas (τοὺς δωροδοκοῦντας) fuisse decem numero, veluti decem viros referentes. Meminit huius Aristophanes in Vespis, ἐν ἡρῴῳ εἰ πως ἐκκομίσαις τοῦ Λύκου, Si qua simulachrum efferre possis Lyci, Hæc Erasmus. Καὶ οἱ πρῶτοι δικασταὶ πρὸς τῷ λυκοειδεῖ ἥρωι συνελήθησαν, Varinus. Vox quidem δεκάς hoc in prouerbio videtur δωροδοκίαν sonare, vt δεκάζεσθαι, δωροδοκεῖσθαι. quoniam pariter decem versabantur iuxta Lyci effigiem, qui munera accipiebant ab ijs qui magistratum aut aliud quippiam ambiebant, vt quantum in ipsis esset eos promouerent, Suidas in Λύκου, & bis in verbo δεκάζεσθαι. Lycus fluuius cognominis regi, fluens per Mariandynorum regionem, Varinus: vide infra inter propria locorum circa finem. Lycus rex fuit Mariandynorum, cuius filius Priolaus, Scholia Nicandri. Lycus medicus quidam apud Aëtium citatur: & Galenus contra Lycum quendam Hippocratis calumniatorem scripsit. Lycus Rheginus Lycophronem Chalcidensem Aristoclis filium adoptauit, Suidas. Lycus, qui & Butheras, Rheginus historicus, pater Lycophronis Tragici, sub diadochis vixit, insidijs Demetrij Phalerei petitus: scripsit historiam Libyæ & de Sicilia, Suidas. Scripsit quædam ad Alexandrum, vt Scholia in Aristophanem citãt. Λυκωρεὺς minister Antyci, apud Apollonium Argonaut. 2. Λυκώπας bubulcus apud Theocritum Id. 5. Harpalycus, Mercurij filius, Theocritus Id. 31. Epilycus poeta comicus apud Suidam ex Athenæo: Vide Gyraldũ de poetis. Ἀργίλυκος, nomen viri apud Suidam. Autolycus, auus Vlyssis Homero. Fingitur autem filius fuisse Mercurij & ab eo furandi artem didicisse, ita vt furando semper lateret: & quæ furabatur pecora in aliam quam vellet formam redigeret: itaq; Parnassum montem habitasse, & ditissimus euasisse fertur, Scholia in Odysseæ τ, circa finem. Lycurgus rhetor contra Autolycum scripsit, Suidas. Hermolycus pancratiasta, in Atticis Pausaniæ. Οἰόλυκος nomen proprium, ab Erasmo prouerbijs adnumeratum. Herodotus (inquit) lib. 4. refert, quum Theras quidam adornaret longinquam nauigationem, ac filius ipsius adolescens negaret se futurum eius nauigationis comitem, τοιγαροῦν ἔφη αὐτὸν καταλείψειν ὄϊν ἐν λύκοισι: id est, Itaq; relinquam eum inquit, ouem inter lupos. Ex eo dicto nomen inditum est adolescentulo Οἰόλυκος, voce composita ex oue & lupo. Dici poterit in hominem desertum ac destitutum auxilio. Quòd si quis negabit hoc esse prouerbiũ, referatur pro appendice ad illud Ouem lupo commisisti: nam probabile est ab hac historia natum prouerbium, Hæc Erasmus. Valla interpres Oilycum legit: sed codices impressi Οἰόλυκοι habent, vt Erasmus legit.

Mulierum. Lupa meretrix Romulum & Remum lactauit, vide infra in d. Lyca meretricis nomen, Athenæo lib. 13. Extremum Tanaim si biberes Lyce Sæuo nupta viro, Horat. Carm. 3. 10. Lycaste filia Priami quam Polydamas Antenoris filius vxorem duxit, & nomen Nymphæ. Fuit & Lycaste nobile scortum in Sicilia, quam à forma Venerem vocarunt: vide Buthes in Onomastico. Lycoris amica Galli poetæ, quam sic ficto nomine appellauit Vergilius, cum Cythereis vocaretur: hæc cum postea spreto Gallo M. Antonium in Galliam proficiscentẽ sequeretur, Gallus sibi ipsi tandem amoris impatiens mortem consciuit. Tua cura Lycoris Perq; niues aliũ, perq; horrida castra secuta est, Verg. 10. Aegl. Cydippeq;, & flaua Lycorias, Vergilio 4. Georg. inter nymphas Penei fl. Lycænis, Λυκαινίς, meretricis nomen in Anthologio. Λυκαίνιον, ἡ γραΐδιον ἰσχνόν, anus in comœdijs, oblonga, paruis & crebris rugis, alba, subpallida, oculis straba, (στρεβλὸν τὸ ὄμμα.) Pollux. Λυκαίδες, virgines quædam, Hesych. & Varinus. Et rursus, Lyciades, Λυκιάδες, virgines numero triginta quæ aquam ferunt in Lyceum: Apud Hesychium additur, Λακεδαιμόνιοι, quam vocem ego retulerim ad Λυκηλάτας quod proximè sequitur, tanquam Lacedæmonij sic nominent anguillas: nam glossas passim in accusandi casu frequenter scribit, vt subaudiamus καλοῦσι. Mæonio regi quem (Helenorem) serua Lycimnia (forte Licymnia scribendum, vt viri quoq; nomen) furtim sustulerat, Verg. 9. Aen. Vel qualis equos Threissa fatigat Harpalyce, Verg. 1. Aeneid. Est & viri nomen Harpalycus.

Propria locorum & populorum. Irpini appellati nomine lupi, quem irpum dicunt Samnites: eum enim ducẽ secuti agros occupauere, Festus. Fuluium Hirpinum dictum à Plinio 8. 52. Marcus Varro 2. de re rust. Fuluium Lupinum vocat. Ab Hydrûnte Soletum desertum, dein Fratuertium, Portus Tarentinus, statio militum Lupia, Plin. 3. 11. aliâs Luspia. Antonius Lupiam x x v. M. p. ab Hydrûnte abesse tradit

Λυκαβηττός, mons Atticæ, sic dictus quod lupi in eo abundent, Hesych. & Varin. In Attica montes, Hymettus, Lycabettus & alij, Plin. 4. 7. Apud Aristophanem in Ranis per t. simplex legitur, vt Suidas etiam & Varinus ex eo citant, sed loco corrupto, sic enim legendum Ἢν οὖν σὺ λέγῃς Λυκαβηττοὺς Καὶ Παρνασσῶν ἡμῖν μεγέθη, τοῦτ' ἐστι τὸ χρηστὰ διδάσκειν, ὅτι τῇ εἰς τὴν μεγαλαυχοῦντων: quoniã vt Parnassus, sic Atticæ Lycabetus, montes maximi sint: vt verba magnifica & sublimia, quasi montibus æqualia intelligamus, inquit Scholiastes. Vel quoniam Aeschylus in fabula quadam Λυκαβηττοὺς καὶ Παρνασσῶν μεγέθη dixit. In Critia quoq; Platonis Λυκαβηττὸν per t. simplex legimus, in Oeconomico autem Xenophontis per duplex. Lycæatæ, Arcadiæ populi fuerũt, Pausan. Λύκαια, ὄνομα τόπου, ἐκ Λυκαῖος, Suidas. Lycæus mons est Arcadiæ, in quo Lycæi Iouis delubrum, Plin. Quum pro monte Arcadiæ Lycæum dicimus, penultima æ. diphthongum habere debet, vt Græcis αι. discernendi caussà à Lyceo gymnasio Attico, quod in penultima e. longum habet, Græcè ει diphth. De Lycæo monte diuersis in locis Pausanias scribit, vt index demonstrat, & ex Pausania Cæl. 24. 17. & nos plura dicemus infra in Ioue Lycæo. Lycæum montẽ aliqui dictũ scribunt à lycis, id est lupis, quibus propter frequentiam pecudum abundabat. Et gelidi fleuerunt saxa Lycęi, Vergil. Aegl. 10. Consitaq; arboribus Lycya reliquerat arua, Ouid. 2. Metamphor. aliqui Lyrcea legũt, quod magis probo vel prosodiæ ratione. Lycæa vel Lycætha, vrbs Arcadiæ gentile Lycæus, Stephanus. Hypermnestrã cũ patris imperiũ contempsisset, à patre fuit ad Lycei forũ citata, Pausanias in Corinthiacis Lycaones, populi Asiæ Phrygibus & Galatis seu Gallogræcis vicini, Pomp. Mela. Lycaones in Asia sunt, Pisidarum & Cilicum finibus, Hermolaus:

molaus. Persidi (ἀπιστοι) sunt Lycaones, quod & Aristoteles testatur, Scholia Iliad. 4. Apud Plinium plura requires ex Indice. Lycaoniumq; Ericaten, Verg. 10. Aeneid. Deriuatur sanè Lycaonius tũ à Lycaone rege. Fœda Lycaoniæ referens conuiuia mensæ, Ouidius: tum à regione, à qua etiam Lycàn & Lycaon gentilia sunt, Stephanus. Lycaonia, Λυκαονία, Asiæ regio, &c. vide Onomasticon. Dicta est autẽ hæc regio à Lycaone rege, de quo iam supra dictũ. Varinus. Arcadia olim Lycaonia dicta est, Eusthathius in Dionys. Et alibi, Lycaones dicti sunt à Lycaone quodam Arcade, qui vrbem apud eos condidit ex oraculo, ἔνθ' ἐμφανίη λύκος αἰχμητὴς φέροντος ἐπὶ γναθμοῖς ἀνδρομέην παλάμην, τὸ ἐκεῖ τεύχουσιν Ἀπόλλων. In his verbis αἰχμήτης videtur epitheton esse lupi audacis & multos labores pro præda obeuntis: vt interpretemur oraculũ illic condendũ esse oppidum, vbi lupus ore gestans manum hominis occurrisset. Lycaonia & Lycarnia regionũ nomina, Varin. Stephano quidẽ Lucaria vel Luceria, vrbs est Italiæ, incolæ Lucerini. Lycapsus, Λύκαψος, vicus prope Lydiam, Stephanus. Lycaspus, vrbis nomen, Hesychius & Varinus, ego Lycastus legerim. Sic enim Stephano vocatur vrbs Cretæ, à luporũ multitudine dicta, quæ ibi esse creditur. (Atqui Aristot. in Mirabilib. Lupos, inquit, & similes feras noxias in Creta esse negant.) Meminerunt eius, Mela lib. 2. & Strabo 10. Plin. 4. 12. Eandem Homerus Iliad. 2 ἀργινόεντα Λύκαστον dixit: Varinus interpretatur λευκόγεων, quod terra illic alba & argillosa sit: addit, sic nominari à Lycasto indigena, aut filio Minois. Est & Pontica Lycastus, inquit idem, vt refert scriptor ethnicorum: sic vocant Stephanum, etsi in impressis Stephani codicibus nihil tale reperiam: sed constat eos multis in locis mutilos esse. Lycastum etiam Plinio ciuitas est Cappadociæ Λυκάστιαι, regio Leucosyriæ (Cappadoces quondam Leucosyri dicebãtur, Plin.) à qua Lycastiæ Amazones cognominatæ, Varin. Lyceum, Λύκειον, gymnasium Athenis, vbi docebat Aristoteles, Stephanus, & Varinus. Plato verò in Academia profitebatur: hinc illi Ciceronis versus, Inq; Academia vmbrifera nitidoq; Lyceo, Fuderunt claras fœcundi pectoris artes. Aliqui Latinè etiam Lycium scribunt. Qui erant cum Aristotele, Peripatetici dicti sunt, quia disputabant inambulãtes in Lycio. Lyceum, vt habet Suidas, Theopompus Pisistratum construxisse ait: Philochorus verò, præside & dictante Pericle factum esse. Erat autem locus (gymnasium) iuxta vrbẽ, in quo exercebantur ante bella: & antequam milites educerentur ad expeditiones armati illic cõueniebant, & lustrabantur, ἐξοπλίσεις τινὲς ἐγίνοντο, Suidas: malim ἐξετάσεις, secundum Hesychium: & si qui strenui ac bellicosi essent viri, illic se ostentabant, (nostri vocant *ein musterplatz* campum vel aream faciendi delectus militũ, aut exercitus lustrandi.) Eadem ferè scribit Scholiastes Aristophanis in Pacem. Lyciades (& alibi, Lycaides) virgines numero triginta, quæ aquam ferũt in Lyceum, Hesychius & Varin. Lyceum fuit etiam gymnasium Ciceronis in Tusculano, à nomine scholæ Aristotelicæ, de quo lib. 1. de Diuinatione sic refert: Nuper quum esse cũ Qu. fratre in Tusculano disputatum est. Nam quum ambulandi causa in Lyceum venissemus, id enim superiori gymnasio nomen est, &c. Ἐπιλύκειον, palatium imperatoris seu ducis belli apud Athenienses: ἀρχεῖον τοῦ πολεμάρχου Ἀθήνησι. Varinus. Ἐπιλύκιος λόγος, peculiaris sermo, vt quidam in Lexicon Græcolat. retulit, non citato authore. Λύκειος ἀγορά, Lyceum forum quoddam Argis, vel in terra Argiua, vbi conueniebant, Apollini sacer, Hesychius & Varin. Λύκειον, locus vel vrbs Thessaliæ, à lupo denominatus, qui illic in saxum conuersus fuit. Varinus: apud quem perperam legitur ἐπιὼν τὸ πόλιον: legendum autem ex Etymologo, ἐπιὼν τὰς τοῦ Πηλέως βόας, hoc est, cum Pelei boues aggrederetur: apud eundem Λύκιον scribitur, per iota in penultima.

Teuthraneæ supra Aeolidem sitæ, oppida sunt, Haliserne, Lycide, &c. Plin. Lycirna, pagus prope Calydonẽ, Strabo lib. 10. Lycinopolis, ciuitas quædam in Originum libro Catonis. Lycij dicti sunt secundum quosdam à Lyco Pandionis filio, qui in Asiam traiecit, Eusthathius in Dionysium ex primo Herodoti. Lycius gentile, & cognomẽ Apollinis. Λύκοα, vrbs Arcadiæ, Stephanus ex Pausaniæ octauo, id est Arcadicis, vbi sic scribit: In Mænali montis extremis partibus signa (rudera) ciuitatis Lycoæ apparent, templum itẽ Dianæ Lycoatidis. Super Psyllos in Africa lacus Lycomedis est, desertis circundatus, Plin. Λυκώνη, vrbs Thraciæ, Stephan. Λύκωνος, nudum nomen apud Suidam. Lycopolis, vrbs Aegypti sic à lupis cognominata, eò quod Aethiopes agros Aegyptios incursantes, lupi facta acie vsq; ad ciuitatem Elephantinam repulerint. Ibidem igitur ciuitatem cõstructam Aegyptij à bestijs illis Lycopolin cognominarunt ac pro dijs lupos ipsos venerantur, Diodorus Siculus lib. 2. Lycopolis, id est Luporum ciuitas, vna est in Lycopolitide præfectura Aegypti: altera in Sybennitica iuxta mare, Stephan. Luporum ciuitatis meminit Strabo lib. 17. & Plin. 5. 9. Eidem alibi, Lycopolitis vna est ex præfecturis Thebaidis Aegypti. Lycopolitana Thebaidos ciuitas, pari religione Apollinem & lupũ colit, (vt in h. dicetur,) Macrobius. Lycorea, Λυκώρεια, vicus in Delphis, à Lycoreo rege dictus. Gentilia, Λυκωρεύς, Lycorus, Lycoreites. Dicitur & Iupiter Lycoræus, & Λυκώρειος cum diphthongo, Steph. Λυκωρεύς, paroxytonum Aeolicè, Varin. forte legendum Λυκώρεος, quod communiter acuitur. Λυκώρεια, vrbs Delphidis, in qua colitur Apollo, à Lycoro conditore filio Coryceæ (& Apollinis, Scholia in Apollonium) habitante: (videtur enim legendum οἰκοῦντος) in Parnasso: qui montem quoq; (Lycoriæ vrbi) vicinũ Coryceum appellauit à nomine matris, Etymolog. Corycium antrum à nympha Corycia dictum volunt, à cuius filio Lycoro ciuitati factũ Lycoriæ nomen sit. Ex Lycoro Hyamus nascitur, cuius filia Celænò Delphum ex Apolline concepit, à quo nuncupati Delphi, Cælius ex Pausaniæ Phocicis. Oppidum (inquit Pausanias ibidem) ibi antiquissimum aiunt esse conditum à Parnasso, &c. à quo & monti nomen inditum: oppidum id quoq; diluuio Deucalionis tempore fuisse submersum aiunt. Quicunq; autem hominum tempestatem istam poterant effugere, luporum vlulatu (λύκων ὠρυγαῖς) incolumes in Parnassi cacumina euadebant, ducibus itineris factis hisce belluis. Propterea conditam ibi ciuitatem, à lupis Lycoream appellarunt: vnde & Apollo Lycoréus dictus, aliàs Lycoræus, Hæc Pausanias & ex eo Gyraldus. Λυκωρεῖ, nudũ nomen apud Suidam. Φοῖβε Λυκωρεῦ, Orpheus in hymno ad Apollinem. Υἱωνὸς Φοίβοιο Λυκωρείοιο Κάφαυρος, Apollonius in Argonaut. Exponunt autem Lycoreum, Delphicum: nam Delphi primum Λυκωρεῖς dicebantur, à Lycorea vico, Varin. Deucalion & Pyrrha cum terra diluuio obrueretur, arcam ingressi, supra Parnassum, vel secundum alios Lycoreum montem elati sunt, Scholia in Olympiorum Pindari Carmen 9. Lycosthene vel Lycosthenia, Λυκοσθένη, Λυκοσθένεια, vrbs Lydiæ, Steph. Lycosura, Λυκόσουρα, vrbs Arcadiæ in Lycæo monte à Lycaone condita, Pausan. Steph. Lycotæ & Lycosurenses Arcadiæ populi fuerunt, Pausan. forte Lycoatæ legendum: sic enim à Lycoa ciuitate dicuntur. Prope Lycosuram esse dicuntur montes Nomij, in quibus & Panos Nomij sacellum, Cælius ex Pausan. Λυκόζεια, vrbs Thraciæ, gentile Λυκοζεύς, Stephan. Suid. Varin. Lycuria, Λυκουρία, ager quidam Arcadiæ, qui Pheneatas & Clitorios distinguit, Pausan. Lyctos oppidum Cretæ, à Lycto Lycaonis filio conditum, Stephan.

Euenus fluuius in Aetolia oritur, Lycormas olim dictus, Strabo libro 10. & Stephanus in Lycorma, vbi pro

Eueno perperam Eycnos legitur: vide Onomast. Meminit & Stobæus sermone 98. de morbis, &c. Lycus fl. Ponti, viginti stadijs ab Heraclea distat, Arrianus in Periplo Ponti. Heraclea opp. Ponti, Lyco fl. appositum, Plin. Eorundem. Præterfluit & Neocæsariam. Multis etiam alijs in locis, vt Index ostendit, Lyci fl. meminit. Lyci amnis in Heracleensi agro meminit & Apollonius in Argonauticis, qui & regem tractus eius Lycum fuisse refert: & Orpheus in ijsdem, iuxta Euxinum esse canens hunc fluuium, vbi Argonautæ a Lyco rege suscepti sint. Fluit per regionem Mariandynorum Varin. Minorem Armeniam Lycus amnis disterminat, Plin. 6.3. Et mox, Iris flumen deferens Lycum. Iris in se recipit Lycum ex Armenia fluentem, Eustath. Caper fl. Laodiceam Cariæ vrbem cum Lyco & Asopo amnibus alluit, Strabo lib. 12. Laodicea vrbs Asiæ imposita est Lyco flumini, Plin. Lycus fluuius Heracleensis agri duorum iugerum latitudine, Eustath. ex Xenophonte: Apud quem hunc locum reperias lib. 5. de expeditione Cyri: vbi Romulus Amasæus εὖρος δύο πλέθρων, latitudinem passuum quadraginta transtulit: quoniã plethron aliqui sextam stadij partem interpretantur. Lycus in Asia terræ hiatu absorptus, & alio loco renascens, tandem in Pontum cadit, vt testatur Ouidius lib. 4. de Ponto Eleg. 10. Et Metam. lib. 15. Iuxta Colossas Phrygiæ vrbem Lycus amnis hiatum terræ subiens occulitur: deinde ferè quinq; post stadia emergens, elabitur & ipse in Mæandrum, Herodot. Lycus fl. Ciliciæ, Plin 5 27. A Thyssagetis quatuor ingẽtes amnes per Mæoteos fluunt, in Mæotin paludem se insinuant, Lycus, Toaris, Tanais, Syrges, Herodotus. Lycus fluuius Telchinum, Hesychius & Varinus. Lycos fl. in ora Phœnices Plinius: meminit eius & Strabo. Est & Lycus Assyriorũ fluuius, qui Tigri immiscetur, Onomasticon. Item Lycus Vindeliciæ, qui ex alpibus oriens Augustam versus fluit, ac tandem Danubio miscetur, accolæ vocant *den Lech*: hic Vindelicos à Rhætis disterminat. Λυκεῖον (penultima circumflexa) ποτὸν, Lyceus potus, à fonte quem Apollo inuenit, ex quo lupi bibunt, vino & melle manantem, Suid. Hesych. Varin. Sed distinctius Erasmus in prouerbijs: Lupinum potum (inquit) dicebant, vbi quis voluptatem sui periculo capitis emeret. Narrant duos erupisse fontes sacros Apollini, quorũ alter vino scateret, alter melle, ad quos cum aues aduolarent feriebantur. Porrò Apollo Lucius dictus est, siue à luce quam aperit, siue à lupis interfectis, Authores Zenodotus & Suidas.

b. Ferè omnia quæ diximus de leone, habet etiam lupus, sed pleraq; hic minus, ille magis: moribus tamen lupus improbior est, & magis insidiosus, Albertus. Formicis Indicis magnitudo Aegypti luporum. Lupi à colore epitheta quædam inter cætera retuli superius. λύκος πολιόθριξ, Oppiano: λύκων πολιῶν χαροποί τε. Eidem. Πολιοὶ λύκοι, aliâs αἴθωνες, πυρσοὶ ἠδὲ κυανοῖ hoc est, rufi, aut nigri: (αἴθων fuscum significat, poliòs canum.) Ῥινὸν πολιοῖο λύκοιο, Homerus Iliad. κ. Vel πολιοὶ id est subcinerei aut pretiosi, (τίμιοι) pretiosum enim hoc animal est: & apud Athenienses, qui lupum occidisset, pretium accipiebat quantũ sepulturæ sufficeret, (ἀγείρει αὐτῷ τὰ περὶ τὴν ταφήν.) Aut propter Latonam fortassis, quæ grauida in lupam mutata est. (vt dicam in h.) Aut πολιοὺς interpretabimur albos: nam pilis eorum, parte proxima cuti, color est albus: media, niger: suprema ruffus, vt per synecdochen ab albicante parte lupi toti πολιοὶ dicantur, Etymologus & Scholiastes in 2. Argonaut. Πολιὸς λύκος ὁ γηραλέος, ἢ τεφρώδης τὴν χροιάν, Eustathius. Apollonij. Vide supra λυκόφως inter deriuata à Lupo & infra in Lyceo Apolline. Pili lupis interius albi, exterius nigricant, Varinus: inde λυκόφως tempus matutinum nocti & diei confine. Lupina pellis cinerea est, & nigredinem non puram habet, Varinus in Ἀμφιλύκη. Lycophthalmos gemma lupini oculi effigiem refert, Plin. Lupati vel lupi, freni asperrimi à similitudine dentium lupinorum, Isidorus. Θοοὺς δ' ὀνύχεσσιν ἐμάρψε, Oppianus. Lucanis imperauit Lamiscus, cuius pedis digitus tertius à magno similis lupi digito fuit, Heraclides in Politijs. Ex nostris qui lautius loquuntur, peculiares quasdam de lupo dictiones habent: *Er hatt ein haut die wirdt jm abgestreifft*. Os eius morsum vocant, *ein gebiß*: pedes *klawen*. Caput Vrsi, apri & lupi, & aliarum belluarum mordentium Galli peculiariter hure vocitant. In equo bono & generoso Germani requirunt lupi oculos & validam ceruicem, & eiusdem voracitatem, & gressus lenitatem, Camerar.

c. Lupus ex longinquo & acute videt noctu etiam, instar noctuæ, Philes. Terram edunt lupi, vnde γεωφάγοι dici possunt, vt qui holeribus victitant pauperes. Λαφύσσειν deuorare, ἀπλήστως καταπίνειν, μετὰ σπουδῆς καὶ μετὰ θυμοῦ ἐσθίειν, σπαράσσειν, vocabulum quod de leone & lupo propriè dicitur, vt λαφύσσειν αἷμα, καὶ ἀναρρῆξαι βοείην, Varinus. Οἷον οὖν λύκοι πρὸς ἣ θῶες ἐλάφυσαν τὰ ἀεὶ πλησιάζοντα καὶ περὶ ὀλίγον τῶν προκειμένων συμμάχων, Heliodorus. Λάπτειν, sorbere, lingua exerta aquam lambere cum sonitu, per onomatopœiam (vt nobis etiam verbum *lappen*, & lambere Latinis) de canibus, lupis, & huiusmodi animalibus propriè dicitur, Varinus & Scholiastes in Iliad. π. Vlulare, de luporum & canum horribili & vulgo ominosa voce: per onomatopœiam, quæ eadem Germanis est *heulen*, & Gallis vller. Exululat, Ouidius de Lycaone. Visæq; canes (id est Furiæ, Seruius) vlulare per vmbram, Verg. 6. Aeneid. Ὠρύεσθαι dicitur de lupis, canibus & leonibus, cum esurientes vlulant: & de alijs animalibus quæ proprium suæ vocis vocabulum non habent, Varinus. Pollux de minoribus, vt lupis, vulpibus, thoibus, ὑλακτεῖν & ὠρύεσθαι dici ait. Καὶ λύκος ὁππότε μακρὰ μονόλυκος ὠρύηται, Aratus. Ὠρυθμοῖ ὑλάκει, καὶ περιαλγέα οἱ ἀυτεῖ, Oppianus de cane testiculis alligato in pardalium venatione. Leo ὠρύεται, Apollonius 4 Argon. Transfertur etiam ad inanimata. Τὸν δ' ἤτοι μὲν ὠρύεται Τυρσηνίδος οἶδμα θαλάσσης, Dionysius Afer. Σμερδαλέον κοτέων, Oppianus de lupo. Λυκηθμὸς, vlulatus luporum, & barritus (de qua voce dixi in Elephanto c.) in primo prælij concursu. Pausanias in Argolicis clamorem illum ἀλαλαγμὸν vocat. Terribili Marte vlularent, Plin. lib. 26. Vlulata prælia, Statius 9. Theb. Lætis vlulare triumphis, Lucanus lib. 5. Λυκηθμὸς, ἡ τῶν λύκων βοή. Ἐξάκις δὲ αὐτοῖς ἐξήκουσε ὁ λυκηθμὸς, καὶ τοῦ περιέχοντος ἐπεπλήσθησαν. Καὶ αὖθις Ἀλκαῖοι ἐσθέσαντο πρὸς ἀθρόοι· χρεμετισμοὶ τῶν ἵππων ἐκ λυκηθμοῦ, Suidas ex authore innominato. Catullire, esurire (prurire, potius) vel libidinari. Laberius, Scinde vnam exoleto impatienti catullientem lupam, Nonius. Quid lynces Bacchi variæ? & genus acre luporum Atq; canum? Vergilius in Georg. de vi amoris scribens. Lupa facit se iniri à lupo, exponit se ineundam Galli sic proferunt, La louue se fait aligner au loup, Robertus Stephanus. Scylaces, id est catuli, canum & luporum dicuntur, Varinus. Ὀβρίκαλα, ὀβρίκαλα, vel óbria, dicuntur catuli hystrichum, leonum & luporum: vide in Leone H. c. Catuli luporum, Gallis louueteaux. cheaux verò cõmuniter dicunt de lupo, vulpe, mele & lutra, Robertus Stephanus. Ex lupis & canibus nasci genus quoddam canum, in Historia de canibus mixtis docui: aliqui sic natum lycifcum vocant. Latinè lupum canarium, aut canem luparium dixeris: quanquam Gaza & Niphusptherem lupum canarium transferunt, (vt a panthera distinguant,) de quo mox inter congeneres lupo feras dicemus. Galli canem fœminam cum ad libidinem incitatur lisse vel lyce nominant quasi lycifcam, nostri *leutsch*. Dente lupus, cornu taurus petit: vnde nisi intus Monstratum? Horat. Serm. 2.1. Et mox, Mirum, Vt neque calce lupus quenquam, neq; dente petit bos. Οἱ δὲ λύκοι ὡς θυῖον, Homerus Iliad. λ. de pugnantibus in acie.

Non lupus insidias explorat ouilia circum, Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum Cura domat. Verg in Georg. pestem describens. Quasi lupus ab armis valeo, clunes infractos fero, (aliâs desertos gero,) Plautus Ambroico. vt Nonius & Festus citant.

d. Quem tu ceruus vti vallis in altera Visum parte lupum graminis immemor Sublimi fugies mollis anhelitu, Horat Carm. 1. 15. Vt pauet acreis Agna lupos, capreæq; leones, Idem Epodo 12. Lupis & agnis quanta sortitò obtigit Tecum mihi discordia est, Idem Epodo 4. Rapinam quæ audacter & impudenter fit (... forte ...) lupis comparauit Homerus, ὡς δὲ λύκοι ἄρνεσσιν ἐπέχραον, ἢ ἐρίφοισιν, Varinus in Παραβολή. Prius lupus ouem ducat vxorem, Πρίν κεν λύκος οἶν ὑμεναιοῖ, Ante lupus sibi iunget ouem, Aristophanes in Pace, de his inter quos insanabile dissidium. Consimili figura dixit Horatius, Sed prius Apulis Iungentur capreæ lupis. Plautus in Pseudolo, Vt mauelis lupos apud oues linquere, quàm hos domi custodes. Hoc prouerbium (inquit Erasmus) ad rem relatum, erit lepidius: quod genus, si dicas, pecuniæ studium non cohærere cũ studio literario. Scholia Aristophanis simpliciter de re impossibili prouerbiũ accipiunt: & poetæ cuiusdam (Homeri Iliad. χ.) hos versus citant. ὡς οὐκ ἔστι λέουσι καὶ ἀνδράσιν ὅρκια πιστά, Οὐδὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες (legendum ἄρνες) ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν, Ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισι. Ouem lupo commisisti, τῷ λύκῳ τὴν οἶν. Terentius in Eunucho, Scelesta ouem lupo commisisti: de Chærea ephebo, cui velut eunucho virgo soli credita est. Donatus admonet prouerbium esse quod contineat fœmineam reuerentiã. meretricium sensum. Concinnè vtemur (inquit Erasmus) quoties ei seruandum aliquid committitur, cuius gratia custodem magis oporteat adhiberi. Cicero tertia Philippica, Etenim in concione dixerat se custodem futurum vrbis. O præclarum custodem, ouium (vt aiunt) lupum. Custos'ne vrbis, an direptor & vexator esset Antonius? Vnde quadrare videtur, quoties inimico negotiũ committitur, quiq; nobis pessimè velit, propterea quòd lupus & agnus genuino quodam odio dissident. Huic adscribendum illud quod refert Suidas, πρίν κεν λύκος οἶν μιμαρκάσει: id est, Prius etiam lupus ouem pascet: de re neutiquam verisimili. Huic confine Plautinum illud in Milite, Bono cella suppromo credita. Sed propius accedit quod est in Truculento: Nam oues illius haud longe absunt à lupis. Hæc Erasmus. Sed apparet deprauatũ esse Suidæ locum, & pro μιμαρκάσει, legendum ὑμεναιοῖ, vt ex Aristophanis Vespis paulò superius recitaui, & ipse etiam Erasmus inter prouerbia refert. μιμαρκάσειν verbum nusquam reperias, ὑμεναιοῦν apud Etymologum est. Carminis etiam dactylici ratio apud Aristophanem verbum μιμαρκάσει non admittit. Ad hæc Suidas prouerbium exponit ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων, similiter vt Scholiastes Aristophanis vt inde sumptum corruptumq; appareat. Permulta enim ex illis Scholijs passim apud Suidam adducuntur. Ad hoc prouerbium pertinet nomẽ Οἰόλυκος, de quo inter propria virorum dixi. Eurysthenem & Proclem audio (inquit Aelianus) cum in matrimonium fœminas ducere constitutum haberẽt, profectos ad Delphicum oraculum, deum consuluisse, quo cum Græcorum Barbarorúmue affinitate deuincti pulchre & prudenter nuptijs alligati viderentur: ijs deum respondisse, quà venissent in Lacedæmoniam reuerterentur. Vbicunq; porrò terrarum summe ferum animal ferens mitissimum eis occurreret, inde ducendas vxores esse: sic enim feliciter ipsis & prospere processurum esse. Cui oraculo obtemperantes, cum in Cleonæorum regionem venissent, ipsis occurrit lupus, agnum quem alicunde diripuerat portans: Ex eo illi coniecerunt Apollinem de ijs animalibus oraculo significationem dedisse proinde ipsos Thesandri Cleonymi probi viri filias vxores duxisse, Hactenus ille. ὡς δ' ὅτ' ἐνὶ σταθμοῖσιν ἀπείρονα μῆλ' ἐφόβησαν Ἢ ὥς τε χειμέριοι πολιοὶ λύκοι ὁρμηθέντες Λάθρῃ ἐϋρρίνων τε κυνῶν, αὐτῶν τε νομήων. Μαίονται δ' ὅ τι πρῶτον ἐπαΐξαντες ἕλωσι Πόλλ' ἐπὶ μαρμαίροντες (...) Στεινοῦνται πίπτοντες ἐπ' ἀλλήλοισι: Sic proceres Græci Bebrycas inuadebant, Apollonius Argon. 2. Torua leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam, Vergil. 2. Aegl. ex Theocrito. Pecora minimè inuadet lupus, si ductori dicto squillam appenderis, Anatolius. Lupo etiam sus obsistere repugnareq; potest. Aristoteles. Ephesius interpretatur, Aristotelem hic suis nomine intelligere gregẽ suum, vel aliquot simul sues. Vnũ enim & solum obsistere lupo non posse nisi rarò, & cum fuerit magnus, & bene exertis dentibus. Alphec (melius althed, id est leopardus panthera minor) lupos libenter occidit Albertus. Lupi saturi parcũt ouibus, Theophylactus in epistolis. Quicquid lupus pede presserit non viuit, Isidorus. Si sepo leonis liquido animal inungatur, non accedent ad ipsum muscæ, (secundum alios interpretes lupi, vel bestiæ, vel serpentes,) Rasis & Albertus: vide etiam mox in e. Romum & Romylum (Remum) vt Dion scribit, lupa nutriuit: eleganter autem translatum est lupæ nomen ad meretrices, quòd luporum instar rapaces sint, Varinus in Ἀγρευτάδης. Vide etiam supra in a inter deriuata à lupo. Ad vagitum lupa accurrit, eosq; huberibus suis aluit, Plinius Cæcilius de viris illustribus. Nam quæ de infantibus ferarum lacte nutritis, quũ essent expositi, traduntur, sicut de conditoribus nostris à lupa, magnitudini fatorum accepta ferri æquius, quàm ferarum naturæ arbitror, Plinius Nat hist. lib. 8. Sunt qui Laurentiam & Larentiam distinguant, vt altera Acca Faustuli fuerit, altera etiam meretrix: ambas tamen Firmianus sub vna recitat Lupa, Romuli & Remi nutrice, &c. Gyrald. Syntagmate primo de dijs. Lycastus & Parrhasius Phylonomes ex Marte filij, in Erymanthum abiecti, cum ad cauam quercum depulsi hæsissent, à lupa nutriti sunt, &c. Plutarchus in Parallelis minoribus cap 36. vbi mox Romuli etiam & Remi à lupa nutritorum historiam prosequitur. Colitur ficus arbor in foro ipso ac comitio Romæ nata ob memoriam eius quæ nutrix Romuli ac Remi conditoris appellata, quoniam sub ea inuenta est lupa infantibus præbens rumen (ita vocabant mammam) miraculo ex ære iuxta dicato, Plin. Romulum quidam a ficu ruminali, alij quòd lupæ ruma nutritus est: quem credibile est à virium magnitudine item fratrem eius appellatos. Alij dicunt à virtute id est robore, (Græci ῥώμην vocant.) Festus. Vide etiam Plutarchum in vita Romuli, non procul initio. Inde lupæ fuluo nutricis tegmine lætus Romulus excipiet gentem, Vergil. 1. Aeneid. De his qui nequeunt voci parcere, adagium est. λύκος εἶδεν πρότερος, id est Lupus prius conspicatus est, quod raucitatem & difficultatem loquendi faciat prior inspiciens. Hoc est quod deum vides lupino velamine obseptum. Nam & hoc genus animal dum prædam agit, ne hiscit quidem, quum soleant cætera clamore lætitiam indicare, Cælius Calcag.

e. Nunquam custodibus illis, (Laconico aut Molosso cane.) Nocturnũ stabulis furem incursusq; luporum Horrebis, Verg. in Georg. Quid immerentes hospites vexas canis Ignauus aduersum lupos? Horatius Epodon ode 6. in maledicum poetam. Quorum apud nostros elegantior sermo est, de lupis eorumq; venatu, hunc ferè in modum loquuntur, *Er frisst, Zerreisst: trabt, hetzt oder laufft, wirt gehetzt, gejagt, gefangen. von den hunden erbissen, erwürgt, erschlagen. Er wirt auch in einem garten oder einer gruoben, hierzu gebeitzt, gefangen. Die wölff traben vnd wolffen.* Οὐκ ἔτι κλεψιμαίους ἐμβαίνετε ταῦτα λύκοι. In epigrammate in imaginem Herculis fures & feras arcentem, lib. 4. Anthologij. Lupi non accedent ad animal, quod liquefacto leonis sepo inunctum fue-

rit, Rasis & Albertus. Eodem cum allijs trito, ita quod odorẽ (odor) allij vincat, si quod corpus perungatur, lupi non accedent, Iidem. Sepo leonis liquefacto si circuitus ouium inungatur (distilletur,) nunquam accedent lupi nec aliæ rapaces feræ, Iidem. Si sepum leonis suffiatur circa aquam, vel inde aliquid aquæ immittatur, prohibet lupos ne vel accedant, vel bibant, Iidem. Septa è macerijs in leporario alta esse oportet, ne lupus transilire possit, Varro. Magi dicunt lupos in agrum non accedere, si capti vnius pedibus infractis, cultroq; adacto, paulatim sanguis circa fines agri spargatur: atq; ipse defodiatur in eo loco, ex quo cœperit trahi: Aut si vomerem, quo primus sulcus eo anno in agro ductus sit, excussum aratro, focus larium, quo familia conuenit, absumat: ac lupum nulli animalium nociturum in eo agro quandiu id fiat, Plin. Massurius palmam lupino adipi dedisse antiquos tradit: ideo nouas nuptas illo perungere postes solitas, ne quid mali medicamenti inferretur, Plin. Si caput lupi columbario suspendatur, feles, mustelæ, & si quæ alia columbis nocent non adibũt, Rasis & Albertus. Huius rei caussam inquirit Cardanus in opere de subtilitate. Oculum lupi erutum si viderint quadrupedes domesticæ, timẽt & fugiunt, Pythagoras. Oculus dexter lupi (siccus, Rasis) puero adalligatus amolitur timores: itemq; dentes eius, & pellis, Albertus: dens eius caninus, & nerui, & pellis, Rasis. Et rursus, Si quis dentem lupi gestet, impauidus erit. Dentes, corium vel oculos lupi quisquis secum habuerit, in causis suis obtinebit per aduocatos suos, eritq; diues apud quos suis homines, Iidem. Dens lupi adalligatus, infantium pauores prohibet, dentientisq; morbos: quod & pellis lupina præstat. Dentes quidem eorum maximi equis quoq; adalligati infatigabilem cursum præstare dicuntur, Plinius: hinc forte animosos ac celeres equos λυκοφόρας dictos aliquis conijciat, potius quam aliã ob caussam: de quibus in equo dixi cap. 2. inter celeres. Veneficijs rostrum lupi resistere inueteratum aiunt, ob idq; villarum portis præfigunt: hoc idem præstare & pellis è ceruice solida existimatur: quippe tanta vis est animalis, præter ea quæ retulimus, vt vestigia eius calcata equis afferant torporem, Plin.

Vtq; lupi barbam variæ cum dente colubræ Abdiderint furtim terris. Horatius Serm. 1.8. de mulieribus veneficis. Felle lupi cum oleo rosaceo si quis in supercilijs inungatur, diligetur à mulieribus cum deambulauerit cum eis (si conspiciatur ab eis, Rasis,) Albertus. Si virga lupi in alicuius nomine viri vel mulieris ligetur, impotens erit ad Venerem, donec nodus ille solutus fuerit, Albertus: Hac ligatione nulla est vehementior, Rasis. Lupus cuius prior vestigia prospexeris, tibi nocere non poterit: sed si ille te ante notauerit, caudæ summam partem si habueris tecum, sine metu iter conficies, Sextus. Si lupi cauda in villa sepeliatur, prohibet ab introitu eius lupos & muscas. Albertus: Cauda sepulta in domo, non inuolabunt muscæ, Rasis. Quin & caudæ huius animalis creditur vulgo inesse amatorium virus exiguo (extremo atq; exiguo, Blondus) in villo, eumq; cũ capiatur abijcere, (al. abijci,) nec idem pollere, nisi viuenti direptum, Plinius & Solinus. Lupum aiunt in summo persequentium periculo extremum caudæ floccum elidere, conscius eum maximè ad amatorios cantus appeti solere, Cælius Calcag. sed hoc tam falsum mihi videtur, quàm seipsum castrare castorem. Bos ossa nõ deuorabit, si lupi caudam ad præsepe suspenderis, Paxamus. Cauda lupi suspensa supra præsepe, nõ poterit cibo frui (bos, Albertus) quandiu illic relicta fuerit, Rasis. Si quis in lancea gestet calcaneum lupæ fœminæ, (suspẽdat in capite lanceæ, Rasis:) & hostes cum lanceis ei occurrant, non lædent eum, (non accedẽt ad ipsum, Rasis:) quandiu in lancea calcaneus remanserit, Albertus. Si mulier minxerit super vrinam lupi, non concipiet vnquam Rasis Si quod animal minxerit super vrinam lupi calidam, non concipiet vnquam, Pythagoras. Lapis vulgaris iuxta flumina fert muscum siccum, canum, hic fricatur altero lapide addita hominis saliua, illo lapide tangitur impetigo. Qui tangit, dicit, φεύγετε κανθαρίδες, λύκος ἄγριος ὔμμε διώκει, Plinius.

Λυκῆ, (vel λυκέη) lupina pellis, λύκου δέρος, Hesychius & Varinus. Eadem λυκῆ, Polluci. Λυκεῖον, aliâs λύκειον, τὸ τοῦ λύκου δέρμα, Suidas: sed adiectiuum tantum esse videtur, nec absolutè poni. Ἕσσατο δ' ἔκτοσθεν ῥινὸν πολιοῖο λύκοιο, Homerus Iliad. κ. de Dolone. Et rursus λυκέην eidem detractam scribit à Diomede & Vlysse. Hominem rapacem lycea, id est lupi pelle conuestiri dixeris, Cælius. Λυκέην ἐνεδύθη παροιμιωδῶς λέγεται ὁ ὕπουλος, ἅρπαξ, Varinus in Παρδαλῆ. Militis cassidi (inquit in commentatione de Romanorum militia Polybius) lupi imponebatur pellis, aut eiusmodi quippiam, quod integumentum pariter atq; insigne foret, vt strenuè ignaueq; se gerentes latere haud possent, Cælius. Galea lupina, Propertius 4.11.

f. De Romulo & Remo, item Lycasto & Parrhasio, quos lupæ lactarunt iam dictum est in d.

h. Diræ seu Lupus, poëmation siue Aegloga Camerarij. Scripsit & Io. Lorichius nuper eleganti carmine Lupi querelam. De lupis qui Sicyoniorum greges infestarũt, dixi in s. Infestarunt & Trœzenios olim, Pausan. Lupus boues & oues, quos Peleus Acasto mittebat, laniauit, Vari. in Πηλεὺς. Lycium locus Thessaliæ, sic dictus à lupo, qui illic dum Pelei boues infestat, in saxum mutatus est, Etymologus. Milonem Crotoniaten Pausanias scribit a lupis concerptum, quod genus feræ apud Crotoniatas scateat vel maximè, Cælius & Aristophanis Scholiastes in Ranis ex Pausania. Milo cum nimia neruorum fiducia arborem in parte media hiantem diducere vellet, brachijs hinc inde cõstrictis, & deficiente conatu retentus, lupis fuit præda, Onomasticon. Lupus maxima magnitudine (inquit Aelianus) cum in ludum inuasisset & de manibus Gelonis Syracusani pueri tabellas rapuisset, Gelon de sella surrexit, & sanè quidem feram non timore perterrens, sed tamen acerrime tabellarum suarum retinens, eum insequebatur. Postea autem quàm hic extra tabernam ludi literarij fuisset, hæc quidẽ labem fecit, & repentina ruina concidens, pueros (supra centum, Tzetzes 3.131.) vnà cum præceptore cõfecit, & oppressit: solus Gelon diuinæ prouidentiæ munere sodalibus suis superfuit. Quod ipsum nõ eum à lupo occisum, sed potius seruatum fuisse, magnam profecto admirationem habet. Non igitur rationis expertia Deus negligit, imò vero chara habet, cum diuino instinctu partim ex his regnum præsignificarit, partim ex impendente periculo seruauit, Hæc ille. Mandato Eustorgij Lupus currum traxit, Textor.

Auguria. Pedestria auspicia nominabantur, quæ dabantur à vulpe, lupo, &c. & alijs quadrupedibus, Festus. Inter auguria ad dexteram commeantium præciso itinere, si pleno id ore fecerit, nullum omnium præstantius, Plinius. Viso quondam lupo (lupis visis, Alexander ab Alex.) in Capitolio, vt dirum putatum, vrbsque propterea lustrata, Volaterranus ex Liuio. Lupum quoque castra introisse, & laceratis obuijs intactum abijsse (vt annotat Alexander ab Alex.) exitium & cladem portendisse euentus docuit, toto postea exercitu ingenti clade affecto. Rursus cum cerua à lupo fugata, inter duas acies euasisset illæsa, insignem victoriam Romanis dedit. Lupos quoque in foro visos, incolumes euasisse, armis opprimi patriam, & magna rerum momenta designauit. Cum in Libyam colonia duceretur, lupos metas, quibus agger designabatur, mordicus dissipasse, velut diri euentus, effecit quò minus deduceretur: (Lupos Carthaginis terminos detulisse, Plutarchus in Parallelis alicubi scribit.)

scribit.) Non sic Samnitibus deducentibus coloniam, qui lupo duce (quem irpum dicunt Samnites, vnde Irpini dicti) auspicatam deduxêre. Fuitq; animaduersum lupum subnigrum obuiam factum, grande disc... afferre; Hactenus Alexander. Impios parræ recinentis omen Ducat, & prægnans canis, aut ab agro Rana ... currens lupa Lanuuino, Horat. Carm 3.27. Si lupus voret nobis bestiam, quid significetur, per 12. signa, Luna in singulis existête, exponit Niphus lib. 1. de augurijs tabula quarta. M. Cicerone, C. Antonio Coss. lupi in vrbe visi, Iul. Obsequens. Antonius Bucius in epistola quadam ex D. Marcellini dicto Galliæ oppido ad Petrum Toletum scripta anno salutis 1537. tale prodigium describit. Reducebat oues pastas in caulam opilio: & fortè accidit, vt pecus quædam macilentissima, ac penè scabie confecta, longo interuallo reliquas sequeretur: eam lupus prægrandis, & cui cilia iam canescebant, conspicatus, velocissimè insequi cœpit. Ego illac transiens ouiculam miseratus, quàm maximo poteram clamore & cursu, lupi vim ab innoxia arcere conabar. Sed antequàm appropinquare pecudi, ouis macie ipsa macilentior hostili & rabido animo lupum aggressa, strangulauit. Pecus in forum adducta & lupus interemptus delectabile spectaculum prætereuntibus dedêre. Cæterum Doletus ad eum rescribens, prodigium his verbis interpretatur: Occidetur certe, occidetur lupus & hostis humani generis, pròh dolor iam diu in ouem Christi & terra & mari grassans, nihil nisi ferociam, iram & persequutionem dans. Quare deprehendetur, pœnasq; celeriter dabit miser ille quisquis est, cuius ego nomini parco. nam bestia est multorũ capitum: moreq; soricis peribit, qui dum rositat, seipsum prodit. Etsi ouis plagis onerata sit, victura tamen est illum, qui delictum haud inultum feret, maleq; illum multabit per Christum, Hæc illi. Lupus taurum cõfecit, eoq; auspicio Danaus regnum obtinuit, vt inferius in Lycio Apolline referemus ex Pausania. Λύκος χεχλωὼς φ. λύκαφος ἄδηλοι τρόποι, Senarius onirocriticus apud Suidam & Varinum.

Metamorphoses. Lycium Thessaliæ locus (oppidum) est, vbi olim lupus dum Pelei boues infestat, in saxum conuersus est, vt scribit Etymolog. Lupus in saxum conuersus, Ouidius alicubi in Metam. De Lycaonis in lupum migratione, & alterius cuiusdam innominati, supra dixi inter propria virorum. Homines (inquit Plinius) in lupos verti, rursumq; restitui sibi, falsum esse confidenter existimare debemus, aut credere omnia quę fabulosa tot seculis comperimus. Vnde tamẽ ista vulgo infixa sit fama in tantum, vt in maledictis versipelles habeat, indicabitur. Euanthes inter autores Græciæ non spretus, tradit Arcadas scribere, ex gente Antæi cuiusdam sorte electum ad stagnum quoddam regionis eius duci, vestituq; in quercu suspenso tranare, atq; abire in deserta, transfigurariq; in lupum, & cum cæteris eiusdem generis congregari per annos 9. Quo in tempore si homine se abstinuerit, reuerti ad idem stagnum & cum tranauerit effigiem recipere ad pristinum habitum addito nouem annorum senio. Id quoq; Fabius, eandem recipere vestem. Mirum est quò procedat Græca credulitas. Nullũ tam impudens mendaciũ est, vt teste careat. Itaq; Copas Agriopas, qui Olympionicas scripsit, narrat Demænetum Parrhasium in sacrificio, quod Arcades Ioui Lycęo humana etiam tum hostia faciebant, immolati pueri exta degustasse, & in lupum se conuertisse: eundem decimo anno restitutũ athleticæ, certasse in pugilatu, victoremq; victoria Olympia reuersum, Hucvsq; Plin. Pausanias (inquit Hermolaus in hũc locum scribens) hunc qui Olympionica fuerit, & in lupum conuersus decimo post anno restitutus sit homini, & cætera, quæ hic dicuntur, fecerit: nõ Demænetum, sed Demarchum Dinyttæ filium ait vocatum de quo epigramma quoq; haberi Olympiæ hoc affirmat: Υἱὸς Δινύττα Δάμαρχος τὴνδ' ἀνέθηκε Εἰκὸν' ἀπ' Ἀρκαδίας Παῤῥάσιος γενεάν. Quænam origo mutationis (verba sunt ex octauo de rep. Platonis) ex tutore in tyrannum? an videlicet postquã cœpit qui præest id agere, quod circa templum Lycęi Iouis in Arcadia fabula refert? Quidnam? Quod quisquis humana viscera cum aliarum victimarum incisa visceribus (ὁ γευσάμενος τοῦ ἀνθρωπίνου σπλάγχνου, ἐν ἄλλοις ἄλλων ἱερείων ἑνὸς ἐγκατατετμημένου) forte gustârit, lupus fieri cogitur. Nónne fabulam audiuisti? Equidem. Eodem modo & hic cuius imperio vulgus omnino obtemperat, si cognato non abstineat sanguine: sed falsis, vt solent, confictis criminibus, in iudiciũ trahat eos à quibus timet (εἰς δικαστήρια ἄγων μιαιφονῇ) & iniusta se cæde cruentet, viri vitam extinguens, gustansq; lingua impura & profano ore generis proximi sanguinem: ac nonnullos pellat, necet alios, suasorẽ se æris alieni decidẽdi (χρεῶν ἀποκοπὰς ὑποσημαίνῃ) agrosq; distribuendi præbens: hic inquam necessario, vel ab inimicis interficietur, vel tyrannidem exercebit, lupusq; ex homine fiet, Hæc Plato. Neuri, Νευροί, inquit Herodot. lib. 4.) Scythicis vtuntur moribus: hi relicto suo solo propter serpentium multitudinem cum Budinis habitauerũt: videntur autẽ κινδυνεύειν, non vt Valla transfert, periculum faciunt) homines esse malefici, γόητες: quòd dicuntur à Scythis, & ab ijs qui in Scythia incolunt Græcis, semel quotannis singuli ad aliquot dies effici lupi, & rursus in pristinum habitum redire: quod tamen dicentes mihi non persuadent: nihilominus ipsi tamen aiunt ita esse, ac deierant. Meminit Neurorum Dionysius etiam, cuius interpres Eustathius Neuritas quoq; nominari scribit, & Herodoti de eis verba citat. Apud Neuros Borysthenes oritur, Plinius & Solinus. Neuri vt accepimus, æstatis temporibus in lupos transfigurantur, deinde exacto spatio, quod huic sorti attributum est, in pristinam faciem reuertuntur, Solinus. Latona in lupam mutata, vide paulò post, in mentione Apollinis Λυκηγενοῦς, & ipsius Latonæ.

Vrsos qui sacri sunt, & lupos nõ multò vulpibus grandiores, Aegyptij eo loci sepeliunt, vbi iacentes inu... Herodot. lib. 2. Lycopolitani in Aepypto lupum colunt, Strabo lib. 17. Vide supra inter propria locorum. Lycoctonon herbam, qua gustata lupi conuulsionibus moriuntur, (aconiti genus esse docui in 2.) Aegyptij in terras suas importari prohibent, quòd hoc animal venerentur, Aelianus.

Apollini diuersa à lupo facta sunt nomina, de quibus singulatim dicendum: & primum ex Aeliano cur Λυκηγενὴς dictus sit. Lycabanta, inquit, iccirco annum nominari existimant, quòd erga lupum sol amorem habeat: tum eo Apollinem delectari aiunt, quia hic ex Latona in lupæ speciem similitudinemq; se conuersa editus in lucem, & susceptus fuisse feratur: Cuius sanè rei Homerus meminit cum Apollinem nominat lycegenem, (λυκηγενέα.) Eamque ob rem lupi simulacrum in Delphico templo, ad designandum partum Latonæ, ex ære excitatum esse arbitror. Alij non id propterea ibidem positum esse dicũt, sed donaria ex templo cum expilata direptaq; fuissent, eademque à sacrilegis defossa, lupus indicauit, cum intra templum ingressus, prophetarum quempiam (sacram illius vestem mordicus comprehendens) traxit ad locum vsque in quem donaria occultata fuissent: Deinde anterioribus pedibus cum ipsum locũ effodit, (aurum Delphis furto direptum, & in Parnasso defossum, sicut dicit Palæmon, lupus inuestigauit quamobrem Delphi lupum colunt, Ipse Aelian. alibi.) Hæc Aelian. Meminit etiam in Phocicis Pausanias: & addit sacrilegum illum in Parnasso dormientem à lupo occisum esse, deinde quotidie vrbem adijsse vlulasseq;, donec tandem sequentibus ipsum aurum ostendit. Lycegeneten Apollinem vocat Homerus, hoc versu, Εὔχεο δ' Ἀπόλλωνι λυκηγενέϊ κλυτοτόξῳ: non quòd in Lycia generatus sit, (nam Peeris

adino.lum

admodum est fabula, vt ait Heraclides Ponticus in Allegorijs Homeri, neque temporibus Homeri adhuc innotuerat:) sed vti diem ἡμέραν vocant, propterea quòd τίκτει, hoc est diluculũ generet: ita Solem λυκηγενῆ dixit Homerus, quòd matutinæ lucis ac splendoris auctor ipse sit: Vel quòd lycábanta progeneret, hoc est annum, quem conficit Sol suo per 12. signa Zodiaci cursu, Hæc Gyraldus. Ego citatum ab eo carmen Iliados quarto reperio, vbi codices impressi: λυκηγενεῖ habent, non λυκηγενέτῃ. Scholiastes sic dictum monet quòd in Lycia colatur, vel etiam illic natus sit. Latonam enim dum fugeret zelotypiam Iunonis, in Lyciam vt lateret abijsse, atque illic peperisse Apollinem. Varinus tamen Latonam post partum fugisse scribit in Lyciam siue maiorem secundũ aliquos, siue minorem quæ & Troia vocatur. Aliter, Λυκηγενὴς dictus est Apollo eò quod lupus Latonæ parienti apparuerit, vnde & Πλῶον natum ex se Apollinem vocauit & Λυκηγενῆ. Quamobrem, vt fabulantur, lupus Apollini sacer erat, & effigies eius numismati imprimebatur. Λύκειος Apollinis cognomentum per ει. diphthongum, apud Stephanum, Varinum. & Pausaniam. Λύκειος Ἀπόλλων, quòd in Lycia huius nominis ciuitate colatur: vel quòd sacer ei sit lupus. vel potius, quòd Sol recedente iam nocte lycophos (de quo vide supra in H. a.) id est crepusculum efficiat, Varinus. Item in Παλλὰς, Animalia quædam inquit, dijs sola vocis similitudine consecrantur: sic lupo delectari faciunt Apollinem, διὰ τὴν ἀμφιλύκην νύκτα, cui statim Solis exortus succedit. Apollini vel Soli sacer est cygnus, ob candorem dici: coruus, ob nigredinem noctis: lupus, propterea quòd lupinus color medius inter vtrunq; sit, vtpote cinereus: neq; candidus, neq; admodum niger, ἀλλ' οἷον τι τὸ πρὸς τὸ κροκωπὸν ἐπιμελάντερον χρῶμα, quod & lycóphos lingua familiaris vocat, Eustathius & Varinus in Λυκηγενὴς. De lupis occidendis lex erat in Attica, & præmium illi qui catulum occidisset, talentum: qui adultum, duo: Vnde & ipsum Apollinẽ Λύκειον & Λυκοκτόνον, quasi Lupinum & Lupicidam nominat, Scholia in Aues Aristophanis.

Λυκοκτόνος θεὸς, Sophocles in Electra. Aristarchus ita cognominari putat Apollinem, quòd pastoralis sit, & propter curam pecoris lupos interimat. (in qua sententia Phurnutus quoque est.) est enim lupus Apollini sacer, Hesych. Varinus sic dictum scribit, quoniam lupi ei immolarentur. Argiuorũ nummus lupi imagine insignis fuit, vt testantur Scholia in Electram Sophoclis, quòd Apollini sacrum crederetur id animal: quo argumento & Lycoctonon Apollinem venerabantur, Cæl. Fuit sanè & locus Argis, Λύκειος ἀγορὰ dictus, Apollini dicatus, in quo ciues conueniebant, Varin. Sunt ex Græcis qui in agrum Argiuum cœlo primum delapsum ignẽ ferant, diuq; in Apollinis Lycoctoni templo seruatũ, quod in Argiuo visebatur foro, quod in Electra Sophocles Lycium vocat, Cæl. Lycij Apollinis (inquit Gyraldus, sunt autem verba Macrobij 1.17. Saturn.) plures accepimus cognominis causas. Antipater Stoicus sic nuncupatũ scribit ἀπὸ τοῦ λευκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντος ἡλίου: id est, quòd omnia albescant illucescente Sole. Cleanthes Lycium Apollinem appellatũ notat, quòd veluti lupi pecora rapiunt, ita ipse quoq; humorẽ radijs rapit. Philostratus inducit in primo de imaginibus, Palamedem loquentẽ contra Vlyssem, qui iusserat lupos occidi: ille negabat, quòd ipsos vt præludium pestis Apollo immitteret: quare inquit, Lycio ac Phyxio luporũ & fugæ (fugandi potius) præsidi Apollini preces afferamus, vt feras suis tollat sagittis. (Aliter hæc Iulianus Aurelius: Refert, inquit, Pausanias, cũ lupi ex Ida descendentes Græcorũ exercitum vehementer infestarent, & Vlysses suaderet, vt Greci sagittas in lupos torquerent, consuluisse Palamedem, &c.) Pausanias varius est in Lycio Apolline interpretando: nã in Corinthiacis, Cũ Danaus, inquit, cum Gelanore de Argorũ imperio contenderet & vtrinq; multa ac plausibilia ad populũ essent perorata, iudiciũ à populo in sequentẽ diem est dilatũ. Manè orta luce boum armenta in pascuis ante mœnia lupus inuasit, factoq; impetu cõtra taurum reliquorũ ducem pugnauit. Ibi cõmuni consensu Gelanorẽ Argiui cũ tauro, Danaum cũ lupo contulerunt: quoniã vt fera hæc ab hominũ familiaritatę & conuictu est aliena, ita Danaus quoq; ad illud vsq; tẽpus minimè familiaris eis fuerat. Et quoniã lupus taurum prostrauerat, Danaus imperiũ obtinuit. Hic itaq; ab Apolline ad armenta perductũ lupum cũ putaret, templũ Apollini Lycio extruxit, Hæc Pausanias. Idẽ vero vbi de Lyceo Athenarũ agit in Atticis: Lyceum, inquit, à Lycio Pandionis filio (Lycum hũc alij vocant) nomẽ tulit: id Apollini sacrũ & olim apud veteres, & nostro quoq; tẽpore existimatum est. Et Lycius quidẽ illic primũ nominatus est deus. Fertur autẽ etiam Termissenses (Τερμισσεῖς, Telmisses habet Gyraldus, apud quẽ etiam mutilũ hunc locum, librariorum forte culpa, reperies,) ad quos Lycius (Pandionis f.) Aegeum fugiens venit, Lycios ab eo fuisse appellatos. Fuit & Lycei Apollinis templũ apud Sicyonios, sic dicti ꝑpter lupos oraculi suasu arido quodã cortice ab eis necatos (vt in E. retuli.) Lycij Apollinis ait Festus, oraculũ in Lycia maximæ claritatis fuit, ob luporũ interfectionẽ. Lycij meminit Vergilius, Lyciæ iussére capessere sortes. Et alibi, Qualis vbi hybernã Lyciam, Xanthiq; flueta Deserit, ac Delon maternam inuisit Apollo. Propertius, Lycio vota probante deo: quidã Pataræum etiam vocant, Hæc ferè Gyraldus. Lycij Apollinis dicti à Lycio (Lyceo) gymnasio Athenis Callimachus meminit. Fuisse tamẽ Thebis appellatione eadẽ gymnasium, & Apollinẽ Lycium itidem, in Oedipode tyranno significat Sophocles, & exposuit interpres, Cæl. Amphilycen exortũ (Solis) interpretatur Theon, quia Soli dedicetur lupus, q. a. sit ὀξυδερκὴς, id est visus præacuti, sicut longinqua spectat Sol, Cæl. Prisci Græcorũ (inquit Macrob. 1.17. Sat.) primam lucẽ quæ præcedit Solis exortũ, λύκην appellauerunt ἀπὸ τοῦ λύκου, id est à lupo (vt rectè legit Gyrald.) hodieq; lycophos cognominãt: de quo tẽpore ita poeta scribit, Ἦμος δ' οὔτ' ἄρ πω ἠὼς, ἔτι δ' ἀμφιλύκη νύξ, Iliad. 7.) Idem (Iliad. 4.) Εὔχεο δ' Ἀπόλλωνι λυκηγενεῖ κλυτοτόξῳ, quod significat τῷ γεννῶντι τὴν λύκην, id est qui generat exortu suo lucẽ. Radiorum enim splendor propinquantem Solem longè lateq; præcedens, atq; caliginẽ paulatim extenuans tenebrarũ, parit lucem. Neq; minus Romani, vt pleraq; alia ex Græco ita lucẽ videntur à lyce figurasse. Annũ quoq; vetustissimi Græcorũ λυκάβαντα appellant, τὸν ἀπὸ τοῦ λύκου, id est Sole, βαινόμενον καὶ μετρούμενον. Λύκον autẽ Solem vocari, etiã Lycopolitana Thebaidos ciuitas testimonio est, quæ pari religione Apollinem, itemq; lupum; hoc est, λύκον colit, in vtroq; Solẽ venerans, quòd hoc animal rapit & cõsumit omnia in modũ Solis: ac plurimũ oculorum acie cernens, tenebras noctis euincit, Hactenus Macrob. Soli Aegyptiorũ Lycopolitæ ouem edũt, quòd à lupo etiã quem deum existimãt, ea deuoretur, Plutarch. in lib. de Iside. Λυκαῖον καὶ Θυμβραῖον τὸ Πύθιον, καὶ τὸ ἐν Χρύσῃ Λυκαῖον, Hes. Λυκωρεὺς etiã Apollo vocatur, vt Diodorus scribit & meminit Apollonius: sed & Orpheus in hymno ad Apollinem, Ἐλθὲ μάκαρ Παιὰν Τιτυοκτόνε Φοῖβε Λυκωρεῦ. Legimus & Lycoreum Iouem apud Stephanum, Gyrald. Apollinis Λυκωρείοιο, id est Delphici, Apollonius 4. Argon. Delphi enim primum Λυκωρεῖς vocabantur, à vico quodam Lycorea, Scholia.

Latona in lupam mutata Apollinem peperit, vt superius in Apolline ex Aeliano diximus. Latonam oberrantem specie lupæ fingunt duodecim diebus ex Hyperboreis Delum deductam à lupis: ideoq; lupos vno tempore tantum anni totidem diebus parere aiunt, Aristot. Meminit etiam Etymologus in Πελλὸς. At in Homeri Scholijs lupum Latonæ parenti apparuisse legitur, vt supra recitaui. Rham psinitum regem Aegyptiorũ viuum aiunt

ad inferos descendisse, & cum Cerere alea lusisse, & iterum redijsse: hoc tempus ab eius descensu ad reditum, dicebant feriatum esse apud Aegyptios. In quo sacerdotes vnum ex suis palliatum, oculis mitra obductis in viam deducerent quæ fert ad Cereris templum, ipsos redire illo relicto. Hunc autem sacerdoté oculos velatos habentem aiunt, à geminis lupis agi ad Cereris templum, quod ab vrbe viginti stadia abest. & rursus à templo in eundem locum à lupis reduci, Herodotus lib. 2.

Lyceæ Dianæ templum apud Trœzenios fuisse ab Hippolyto excitatum auctor Pausanias est, qui tamen eius rationem cognomenti ignorare se fatetur sed ex Macrobio aucupari (opinor) licet, vbi dissseritur, cur Apollo dicatur Lycigenetes ac Lycos, Cælius. Pausaniæ quidem in Corinthiacis verba sunt hæc: Trœzene iuxta theatrum Dianæ Lyceæ fanum Hippolytus fecit. De cognomenti ratione nihil ab interpretibus potui percipere. Sed quia lupos fortassis Trœzeniorum agrum infestantes, expulerit Hippolytus, aut genus suum materna stirpe ab Amazonibus deduxerit, (ἢ Ἀμαζόσι παρ' ἧς μητρὸς, ἦν ἐπίκλησις τῆς Ἀρτέμιδος αὕτη,) cognomẽtum hoc Dianæ imposuit. potest & alia subesse ratio quæ à me ignoratur. Laphriæ Dianæ apud Patrenses magno in ara igne excitato, apros, ceruos, aliqui luporum aut vrsorum catulos viuentes inijciunt, Pausanias in Achaicis.

Lycæus Iupiter (inquit Gyraldus) à Lycaone dictus, vt Pausan. in Arcad. tradit, cui deo & Lycæa certamen instituit, dictus etiam Lycaon in lupum à Ioue conuersus quod infantem immolasset: alia tamen apud Ouidium legitur fabula in Metamorphosi, alia item apud Suidam. Lycaon (inquit Suidas) Pelasgi filius, Arcadum rex, patris instituta summa æquitate seruabat: sed vt subditos ad iustitiam seruandam quoq; pelliceret, Iouem boni malique inspectorem in hospitis forma ad se sæpe venire simulabat: quare cum aliquando se sacra facere velle, vt deum accepturus, dixisset, eius diuersis ex vxoribus procreati liberi nosse volentes, an deus nec ne venturus esset. pueri clã cæsi carnes carnibus sacrificij miscuêre, cogitantes deum id minus cogniturum. (Suidas contrarium scribit, ὡς εἰ λήσοιτο εἴπερ ὄντως θεὸς ἐπέστη.) mirum, diuina prouidentia factum, vt coorta repentè tempestate ac fulminibus, ij omnes interirent qui puerum interfecerant, (Hactenus Suidas:) vnde mox Lycæa instituta, quorũ cum alibi Pindarus meminit, tum in Olymp. ad Diagoram Rhodium. In Arcadia, inquit, Lycæa ludi in honorem Iouis Lycæi agebantur, in quibus præmia arma ærea fuêre, (tripos æreus, Varinus, sed Scholiastæ Pindarici verba hæc sunt, Ἐπαίνει ἐν Ἀρκαδίᾳ ἀγών τις Λύκαια, τοῦ Λυκαίου Διὸς ... εἰ δὲ ... χαλκοῦ ... Τὰ δ' Ἡράκλεια ... ἐν Θήβαις, ... τρίπους χαλκοῦς) hinc mutilum esse apparet Varini locum; quod verbis aliquot omissis Heraclæi certaminis præmium ad Lycæum referatur. Aut si mutilus non est, ab altero Pindarico Scholiaste non intellecto deceptum dixerim Varinum.) Sunt qui Lycæum montem Olympum in Arcadia tradant, quem & pleriq; ἱερὰν κορυφὴν, hoc est, sacrum verticem appellant, vnde & Iouem Coryphæum sunt qui nuncupatum putant in eo autem vertice Iupiter educatus ab Arcadibus traditus est. Fuit & fons mirabilis prope Iouis Lycæi templum, &c. (aliaq; ibidem, in Lycæo monte, miracula, quæ Pausanias in Arcad. & Cœlius 24.17 referunt.) Sed de Lycæo Ioue & Strabo, item Callimachus & in eum Scholia & Hyginus in Vrsæ descriptione, In Iouis (inquit) Lycæi templum (lucum, Cælius) qui accessisset, mors pœna erat, Arcadum lege, meminit idem alibi, nec semel, hæc Gyraldus. Lycæa (Λύκαια) sacra apud Phrygiæ vrbẽ Peltas à Xenia Arcade celebrata, primo Ἀναβάσεως prodit Xenophon, ac institutis certaminibus præmia proposita στλεγγίδας χρυσᾶς, Cælius. In Lycæo monte Arcadiæ, Lycæi Iouis delubrum est, Plin. Persæ expugnata Barce, per Cyrenen illæsam transierunt: inde cum ad rupem Lycæi Iouis subsedissent, pœnitentia eos subijt quod Cyrenen non occupassent, Herodotus circa finẽ libri quarti. De Lycoreo Apolline supra dictum: legimus & Lycoreum Iouem apud Stephanum.

Latini lupum Marti dicabant: hinc Martium lupum ... legimus, quod in huius dei tutela sit, Gyraldus. Lycophron etiam Herculem lupum nominauit, hoc versu, Καὶ ... λύκου, id est, Et leonis pelle amicti templum crudiuori lupi.

Canis Serapidi adiunctus triceps fingitur, capite medio leonis, sinistro lupi, dextro canis: Vide supra in Cerbero, cap. 1. de canibus diuersis. In Palatini montis radicibus (vt ex Trogo scribit Iustinus lib. 43.) templum Lycæo, quem Græci Pana, Romani Lupercum appellant, constituit ipsum dei simulachrum nudum, caprina pelle amictum est, quo habitu nunc Romæ Lupercalibus decurritur. Februalis seu februa Iuno nuncupabatur, teste Festo, quod ipsi eo mense sacra fiebant: eiusq; feriæ erant Lupercalia, qua die mulieres februabantur à lupercis amiculo Iunonis, id est pelle caprina, Gyraldus. Panos de more Lycæi, Vergil. In Lycæo, inquit Placidus Cælius grammaticus, templum fuit Panos, in quo natus asseritur. Pausanias vero in Arcad. in monte Lycæo & templum & lucum, & hippodromum ac stadium fuisse eius numini dicatum, vnde illi nomẽ. Lupercalia, inquit Gyraldus, Romanorum celebritas 15. calend. Mart. (licet aliter alij scribant) celebrabantur. (Lupercalia feriæ statiuæ sunt, hoc est certis ac constitutis diebus ac mensibus annotatæ: Macrobius.) in his capræ candidæ immolabantur, vel vt alij tradunt, canes. Februatus is dies teste Varrone & Censorino dicebatur. Februalia sacra ad expiandos manes fiebant, Græce λυκαῖα dicta à Pane Lycæo, deo Arcadico, hæc à lupercis celebrabantur, quorum varia fertur institutio, vt à Plutarcho in Romulo pluribus traditur. Magis illa recepta est, quæ de Euandro Arcada rege proditur, qui ex Arcadia profugus, in Latio palatium tenuerit, nudosq; ibi iuuenes hoc sacrum per ludũ & lasciuiam primum agere instituerit, quam & Iustinus cõmemorat ex Trogo, &c. Varia quoq; de nomine traduntur. Pleriq; enim à lupis, qui lyci Græcè dicuntur, nomẽ deducunt; quod scilicet lupi arceantur à stabulis: alij à lupa nõ nulli, quæ abiectis infantibus pepercerit: ante & Luperca dea eiſt auctore appellata Varrone, vt scribit Arnobius. Aliqui ludicrum ipsum seu templũ in specu sub monte Palatino, Lupercal dictum fuisse aiũt: quod & poeta innuit, cum ait: Et gelida monstrat sub rupe Lupercal. Et Ouidius de Romuli lupa nutrice, Illa loco nomẽ fecit, locus ille Lupercal, Magna dati nutrix præmia lactis habet. Lupercal, ait Liuius, ludicrũ in monte Palatino. Nec desunt qui auctore Fabio, Lupercal dicant vocatum esse, quasi luere id est purgare per capram: nam de capra in primis sacrũ fiebat. Sed enim ea Lupercis fuit præcipua veneratio, vt quæ minus fœcundæ mulieres haberentur, minusq; fœtus ederent, ad lupercos confugere solerent, qui capris direptis tergoribus, eisq; succincti circum antiquum oppidum, hoc est Palatium discursabant loris corijsq; occurrentes, verbera incutientes. His fœminæ vltro obuiam prodibant, facilem eo verbere partum sibi sperantes. Hinc Ouidius in Fastis. Excipe fœcundæ patienter verbera dextræ, Iam socer optatum nomen habebit aui. Et Propertius, Verbera pellitus setosa mouebat arator. Vnde licens Fabius sacra Lupercus habet. Plura Plutarchus in Causis Rom. Nec prodest agili palmas præbere luperco, Iuuenalis in molles, & pathicos, &c. Plura de his sacris legès apud Gyraldum (vnde & hæc omnia desumpsimus) Syntagmate 17. de dijs. Et alibi, Pani Lycæo in Lupercalibus canis immolabatur, vt ait Plutarchus: quoniam

quoniam gregis amicus & custos est canis. Alij capram albam dicunt: nonnulli hircum, ex cuius corio luperci sacerdotes flagella conficiebant, nudiq; per vrbem fœminas feriebant. Λυκία, αἰγὸς ἐκ λύμης, συνήθεια ἡ ἐστιν αὐτοῖς δορὰς ἐπιβάλλειν διδόναι, Etymologus & Varinus. Vide etiam in Onomastico, Lupercal, Lupercalia & Luperci.

Magi Arimanio quem dæmonem malum esse dicunt, sacrificant res quasdam tristes, vt mala deprecentur. Nã herbam quandam omomi dictam in pila contundunt, & Plutonem & Tenebras inuocant: deinde admixto sanguine lupi iugulati, in locum aliquem Solis luce carentem efferunt & effundunt, Plutarchus in libro de Iside.

PROVERBIA.

Lupo agnum eripere postulant, nugas agunt: Leno quispiã in Pœnulo Plautina. Vbi quis frustra conatur prædam recipere, cui semel manus iniecit rapax aliquis, Erasmus. Confine, quod mox dicetur, E faucibus lupi. Lupi alas quæris, λύκου πτερὰ ζητεῖς, de ijs, qui quærunt ea quæ nusquam sunt. Aut vbi quis verbo duntaxat territat, alioqui re nunquam facturus quod minatur, Erasmus. λύκου πτερά, ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων λέγεται, ὅταν μέλλῃ τὸ λεγόμενον φοβεῖσθαι, Suidas. Videtur sanè ad plura accommodari posse prouerbium si λύκου πτερὰ simpliciter efferas, vt Suidas: licebit enim quoduis commodum verbum subaudire, λέγειν, ἀκούειν, ζητεῖν, &c. Lupus aquilam fugit: vbi periculũ imminens euitari nõ potest. Aquilam enim, alata cum sit, frustra lupus fugit. Refertur à Diogeniano & Zenodoto: nec indicant originem prouerbij: nunquam enim audiui aquilas molestas esse lupis, Erasmus. Nos supra capite quinto aquilas in Tartaria cicures, tam audaces esse diximus (ex Paulo Veneto) vt non dubitent magno impetu in lupos insilire, eosq; in tantum diuexare, vt ab hominibus sine labore & periculo capi possint. Λύκος αἰετὸν φεύγει, παροιμία ἐπὶ τῶν ἀφύκτων, Suidas: ἐπὶ τῶν φευγόντων, Hesych. sed apparet vel deprauatum esse locum Hesychij, & legendum vt apud Suidam: vel deesse aliquam vocem, (μάτην, aut similem) vt prouerbiũ sit de ijs qui frustra vel temere fugiunt. Auribus lupum teneo: extat apud Terentium in Phormione. Antiphonti adolescenti vxor erat domi, quam nec eijcere poterat aut libebat, neq; rursum retinere. Auribus, inquit, lupum teneo: nam neq; quo modo amittam à me inuenio, neq; vti retineam, scio. Donatus parœmiam Græcis verbis adscribit, Τῶν ὤτων ἔχω τὸν λύκον, οὔτ᾽ ἔχειν οὔτ᾽ ἀφεῖναι δύναμαι. Suetonius in Tiberio. Cunctandi causa erat metus vndiq; imminentium discriminũ, vt sæpe lupum tenere se auribus diceret. Plutarchus in præceptis ciuilibus, λύκον οὔ φασι τῶν ὤτων κρατεῖν, id est, aiunt lupum non posse teneri auribus: cum homines hac parte maximè ducantur, nimirũ persuasione. Dicitur in eos, qui eiusmodi negotio inuoluuntur, quod neq; relinquere sit integrum, neq; tolerari possit. Cæcilius apud Gellium 15.9. citra metaphoram extulit: Nam hi sunt, inquit, amici pessimi, fronte hilari, corde tristi, quos neque vt apprehendas, neq; vt amittas scias. Refertur & à Varrone pro exemplo adagionis, Auribus lupũ teneo, Erasmus. Finitimum est illud Germanorum, inquit Tappius, *Wer den teuffel geladen hatt, der muoß jm wereck gäben*, Qui dæmonem inuitauit, aliquid ei operis præscribat oportet. Ale luporum catulos. Theocritus in Hodœporis, Θρέψαι καὶ λυκιδεῖς, θρέψαι κύνας ὥς τύ φάγωντι. Pasce canes qui te lanient, catulosq; luporum. Prouerbium est, teste interprete, in eos qui læduntur ab ijs de quibus bene meriti sint, aut in ingratos. Addit ille dictum Socratis, Κακοὺς ποιῶν τὸ, θρέψαι λύκους. Nam plerunq; solet id vsu venire illis, qui catulos luporum enutriunt. Extat super hac re non inelegans epigramma, quanquam incerto authore, de oue lupi catulum alente suis vberibus. Τὸν λύκον ἐξ ἰδίων μαζῶν τρέφω, οὐκ ἐθέλουσα, Ἀλλά μ᾽ ἀναγκάζει ποιμένος ἀφροσύνη. Αὐξηθεὶς δ᾽ ὑπ᾽ ἐμοῦ, κατ᾽ ἐμοῦ πάλι θηρίον ἔσται. Ἡ χάρις ἀλλάξαι τὴν φύσιν οὐ δύναται, Eras. Extat autem Græcum illud tetrastichon Anthologij 1.30. vnde Alciatus etiam suum de capra lupum lactante emblema effinxit, quod in Capra recitaui: in Græcis quidem versibus nec capræ nec ouis nomen exprimitur, nec refert vtrum accipias: sed ποιμὴν ouium propriè pastor est. Lupus ante clamorem festinat, Λύκος πρὸ τῆς βοῆς σπεύδει, vbi quis admissi conscius, vltro timet prius quàm accusetur. Siquidem lupus simul atq; prædã rapuit, mox properat aufugere, ne coorto rusticorum clamore veniat in periculum, Autor Diogenianus, Erasm. Lupi decas, Vide supra inter propria virorum.

Lupus in fabula: cum forte fortuna in medio sermone interuenit cuius mentio fiebat, conueniet illud ex Iliados κ. Οὔπω πᾶν εἴρητο ἔπος, ὅτ᾽ ἄρ᾽ ἤλυθεν αὐτοί. Erasmus Chil. tertiæ centuria 8. Et rursus Chil 4. centuria quinta idem prouerbium sic scribit: Solitum est dici, quoties is, de quo confabulatio est, de improuiso interuenit: quod inde sumptum putat Donatus interpres Terentij, quòd lupus ei quem prior viderit, vocem adimere dicitur, vt cum cogitatione in qua prius fuerat simul & vocem amittat & verba. (Post hæc huius rei causam ex quorundam sententia depromit: sed frustra quæritur ratio cur sit res, priusquam de quæstione an sit constet.) Donatus huc pertinere putat Theocriticum illud, λύκον εἶδες, (de quo inferius.) Rursum illud Maronis, Lupi Mœrim videre priores, quum vocem per ætatem ademptam pastor quereretur. Sunt qui ex nutricum fabulis natum existimant, quæ narrant ludificato puero terrore lupi, verum lupum à cauea paulatim venisse ad limen cubiculi. Nam est & in apologis, matrem, vt puerum vagientem compesceret, lupum frequenter inclamasse, vt nisi desineret plorare, deuorandum auferret. Tandem lupum spe prędæ venisse: sed frustra hiantem abijsse, hac tantum sentẽtia doctiorem, non esse fidem habendam fœminæ pollicenti. Nam hoc, opinor, sensit Donatus. Locus enim in libris euulgatis non videtur carere mendo. Tertiam opinionem reijcit Donatus quæ putat hinc natum: quum in Næuiana fabula repræsentaretur, quomodo Romulus & Remus aliti sint à lupa, repente verum lupum actioni interuenisse: quo factum vt subitum esset totius fabulæ silentium. Sic vsus est Terentianus Syrus in Adelphis, silentium innuens Ctesiphoni, quòd Demea pater adolescentis, quem ruri esse credebat, præter expectationem adesset. Festiuius etiam vsus est Plautus in Sticho. Atq; eccum, inquit tibi lupus, in sermonem præsens esuriens adest. Loquitur enim de parasito Gelasino, qui fratribus de ipso confabulantibus derepente interuenit. Addit enim prouerbio gratiam, allusio ad hominis edacitatem: quemadmodum apud Theocritum ad nomen adolescẽtis de quo dicitur, λύκον εἶδες. Vtitur & M. Tullius epist. ad Atticum lib. 13. De Varrone loquebamur, lupus in fabula. Venit enim ad me. Ferè fit autem vt quoties interueniat, de quo colloquimur, obmutescamus: propterea quòd siue laudabatur, pudet in os dicere, quod rectè narratur de absente: siue vituperabatur, timemus offendere, Hæc omnia Erasmus.

Rustici dicunt hominem vocem perdere, si lupus eum prior viderit: vnde subitò tacenti dicitur, Lupus in fabula est, Vincent. Bell.

Etiamsi lupi meminisses, Εἰ καὶ λύκου ἐμνήσθης, subaudiendum interuenisset: Quoties præter expectationem interuenit is, de quo fuerat mentio: cognatum ei, (quod iam recensuimus,) Lupus in fabula. Id frequenter accidit (inquit

(inquit Erasmus) in comœdijs ac tragœdijs, arte curaq; scriptoris, vt de quo fiunt verba mox interueniat. Accommodari poterit ad rem, veluti si apud autorem protinus vel casu occurrat, id de quo vertebatur sermo: adagium refert Zenodotus (& Apostolius.) Plato in Phædro, Λέγεται γοῦν ὦ Φαῖδρε δίκαιον εἶναι, καὶ τὸ τοῦ λύκου εἰπεῖν: id est, Aiunt igitur ô Phædre iustum esse, etiam quod de lupo dicitur narrare, Hæc Erasmus. Tappius huic prouerbio Germanicum illud accommodat, *VVo man des teuffels gedenckt, da vviller seyn.* Cæterum quod ex Platone Erasmus adfert, Καὶ τὸ τοῦ λύκου, apud Suidam quoq; in Καὶ, circa finem, legimus: ex apologo, vt inquit, ortum: ferunt enim lupum, cum pastorem videret de oue ex grege ipsius mactata vescentem, dixisse, Ego si hoc facerem, quantus excitaretur clamor? Eundem apologum legimus apud Plutarchum in symposio septem sapientum. Lupi illum priores viderunt, in raucum dicitur, & cui vox repente sit adempta. Festiuius dicetur in eos, qui metu alicuius obticescunt, alioqui feroces. Vergilius in Aegl. cui titulus Mœris: Vox quoq; Mœrim. Iam fugit ipsa, lupi Mœrim vidêre priores. Seruius admonet physicos authores esse, inesse eam vim lupis, vt si quem hominem priores viderint, ei vocem adimant. Socrates apud Platonem libro de rep. 1. rem ad allegoriam vertit, dicens Thrasymachum sibi vocem ademturum fuisse, ni forte fortuna prior illum conspexisset. Καὶ ἐγὼ, ἀκούσας ἐξεπλάγην καὶ προσβλέπων αὐτὸν ἐφοβούμην: καί μοι δοκῶ, εἰ μὴ πρότερος ἑωράκειν αὐτὸν, ἢ ἐκεῖνος ἐμὲ, ἄφωνος ἂν γενέσθαι. Theocritus Idyllio 14. Οὐ φθεγξῇ, λύκον εἶδες. Illud quidem obseruatione dignum, Theocritum vertisse sententiam, cum negat eum proloqui posse, non qui à lupo sit visus, sed qui lupum viderit. Sed allusit duntaxat ad prouerbium Theocritus, cum significaret riualem conspectum, cuius nomen erat Lupus, Erasmus. Λύκον εἶδες, ἐπὶ τῶν αἰφνίδιον ἀχανῶν γινομένων, Suidas: addit exemplum ex authore innominato, Σὺ δ' οὐκ ἂν δύναιο πρὸς αὐτὸν ἀντιβλέπειν, ἀλλὰ τὸ λεγόμενον, οὐ φθέγξῃ: alluditur autem ad hemistichium illud Theocriti. Vide etiam supra in D. Germani sic efferunt, *Er hatt ein vvolf gesehen. Er hatt dem vvolf inn arss gesehen.* E faucibus lupi, Ἐκ λύκου στόματος: vel vt Erasmus transfert; Ex ore aut rictu lupi: vbi res quæpiam præter spem recipitur, quæ iam planè perijsse videbatur, &c. Sic Flaccus in Odis, Vel hœdus ereptus lupo. Adagium refertur à Diogeniano. Natum videtur ab Aesopica fabella, quæ narrat gruem, cum stipulata mercedem, os quod lupi gutturi inhæserat, immisso capite eduxisset, præmium exigentem irrisam à lupo fuisse, cum is diceret, abunde magnum esse præmium persolutum, quòd ex ore lupi caput incolume retulisset, Erasmus. Ἐκ λύκου στόματος, de ijs qui aliquid alicunde accipiunt, vnde non sperabant, secundum fabulam lupi & gruis, Suidas & Apostolius, Καὶ καρχαρόδοντι (τραχὺ) μισθὸν ᾔτησας, Σοὶ μισθὸς ἀρκεῖ φησι τῶν ἰατρείων, Κεφαλὴν λυκείου φάρυγγος ἐξελεῖν σώαν, ἐν μυθικοῖς, Idem Suidas in Καρχαρόδους. Lupus hiat, Λύκος ἔχανε, dicebatur si quis re multum sperata multumq; appetita, frustratus discederet. Aiunt enim lupum prædæ inhiantem rictu latè diducto, accurrere: qua si frustretur, obambulare hiantem. (Videntur hęc parum bene ex Suida translata: Ὅταν οὖν μὴ λάβῃ ἃ προαιρεῖται, καὶ κενὸν αὐτὸν χανεῖν φασι: hoc est, quod si frustretur ijs quibus inhiauerat, ad quæ hians accurrerat, frustra eum hiasse dicunt.) Οἴσοντες ἧκεν, εἰ μήπερ λύκοι κεχήνοτι, Aristoph in Lysistrata. (Vertendum videtur; Quibus nihil fidum ac tutum est, nisi quid lupo hianti tutò committi putetur.) Εἰσήειν οὖν, μάτην λύκος χανὼν παρὰ μικρόν, Lucianus in Gallo. Ἄρ' ἐγὼ μὴ λέληθα ἐμαυτὸν εἰς παροιμίαν ἐλθών, καὶ γέγονα λύκος χανὼν διακενῆς; Apud Athenæum libro 14. citantur hæc ex Eubulo: Ἔπειγ' ἔπειγε. μήποθ' ὡς λύκος χανών, Καὶ τοῦδ' ἁμαρτὼν ὕστερον συχνὸν δραμῇς, Hæc Erasmus. Meminit etiam Hesychius: & Suidas, cuius hæc sunt verba: Λύκος χανών, ἐπὶ τῶν ἀπράκτων, hoc est; de irrito & inani conatu. Ὁ δὲ ἐδεῖτο τοῦ θεοῦ, ἐπιχρῆσαί τι αὐτῷ, καὶ λύκους κεχηνότας ἐνσφῆναι σοῦ τοῖς ἐκείνου (ἐκείνων) ἑαυτοῦ καταγράφοντας, ἵνα μὴ αὐτὸς ὄφλῃ γέλωτα ἄλλοις, ἀλλ' ἐκεῖνοι αὐτῷ, Aelianus. Hic lupi hiantes simpliciter homines rapaces & prædæ auidi nominantur, non qui frustra appetant, sed potius qui consequantur: hoc enim ille à deo petebat. Nonnihil huc facit etiam senarius ille onirocriticus, vt apparet, Λύκος κεχηνὼς φληνάφους δηλοῖ τρόπους. Homo homini lupus, Ἄνθρωπος ἀνθρώπου λύκος, superiori (Homo homini deus) quasi diuersum est, ac velut hinc effictum videtur: vsurpauit Plautus in Asinaria. Monemur eo, ne quid fidamus homini ignoto, sed perinde atq; à lupo caueamus. Lupus est, inquit, homo homini, non homo, qui qualis sit non nouit, Erasmus. Eiusdem sententię sunt Germanica illa, *Ein mensch ist dess anderen teuffel. Ein mensch ist des anderen hagel vvorden.* In laqueos lupus, Εἰς πάγας ὁ λύκος: Cum improbus quispiam tandem in extremum adducitur discrimen. Etenim cum lupus animal sit insidiosissimum, applauditur ab omnibus, si quando contingat illum irretiri ac protinus acclamant omnes, εἰς πάγας ὁ λύκος. Refertur à Zenodoto, Erasmus. Apostolius interpretatur, ἐπὶ τῶν ἁρπαζόντων μὲν, καταγχθέντων δέ. Suidas, ἐπὶ τῶν πονηρῶν, ὅταν εἰς περίπλοκον ἐμπέσωσι κίνδυνον. Furemq; fur cognoscit, & lupus lupum, Ἔγνω δὲ φὼρ τε φῶρα, καὶ λύκος λύκον, Aristoteles septimo de moribus ad Eudemum hunc quoq; senarium citat inter adagia similitudinis. Amant enim vulgo se mutuò qui similibus vitijs laborant, precipuè fures. Et lupi latronum instar collecti grassantur, &c. Erasmus. Conuenit huic illud, Bestia bestiam nouit Ἔγνωκε δὴ θὴρ θῆρα, apud Aristotelem primo Rhetoricorum. Et Germanica illa, *Ein krähe beisset der anderen kein aug auss. Ein schalck vveiss vvie es dem anderen vmb das hertz eist.* Prouerbium sapit Vergilianum illud in Bucolicis: Hic tantum Boreæ curamus frigora, quantum Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas. Rectè dicetur, in hominem impudenter furacem. Extat hodieq; vulgò iactatum adagium, Lupus non veretur etiam numeratas oues deuorare, (*Der vvolf isst auch vvol ein gezelt schaf.*) Porrò fures paulò timidiores, consueuerunt à rebus abstinere manum metu, videlicet ne hoc indicio deprehendantur, Erasmus. Prouerbia, Prius lupus ouem ducat vxorem, & Ouem lupo committere (quod Germani ad verbum imitantur, *Dem vvolf das schaaf befählen.*) quære supra in d. & Οἰόλυκος in a. inter propria virorum. Rapidæ tradis ouile lupæ, Ouidius 3. de Arte. Incustoditum captat ouile lupus, 1 Trist. Eleg. 5. Custos ouiū præclarus lupus, Cic. 3. de amicit. Λυκοφίλιοι διαλλαγαί, vide in a. inter deriuata à lupo. Vt lupus ouem amat, Ὡς λύκος ἄρνα φιλεῖ: qui sui commodi gratia simulat amorem. Nam is vulgò dicitur amor, quum reuera sit odium. Iuuenis enim cum puellam venatur vt illi pudicitiam eripiat, &c. quæso quid deterius hostis faciat hosti? Socrates citat carmen in Phædro veluti populari vsu iactatum, Ὡς λύκοι ἄρνα φιλοῦσ', ὡς παῖδα φιλοῦσιν ἐρασταί, Erasmus. Nunc & oues vltro fugiat lupus, Vergilius in pharmaceutria: citat Erasmus in prouerbio Ceruus canes trahit, propter consimilem sensum, cum adynaton seu præposterum quippiam significamus. Non magis parcemus quàm lupis, Οὐ φεισόμεσθα μᾶλλον ἢ λύκων: Aristophanis interpres prouerbialem figuram esse admonet, inde natam, quòd antiquitus lex ad interficiendos lupos etiam præmio inuitabat apud Atticos, (vt in E. retuli, prope initium:) vnde & Apollinem Lyceum & Lycoctonon cognominarunt. Φεισόμεσθα γάρ τι τῶνδε μᾶλλον ἢ λύκων; Aristophanes in Auibus, Erasmus. Lupus pilum mutat, non mentem, Ὁ λύκος τὴν τρίχα, οὐ τὴν γνώμην ἀλλάττει: Senecta caniciem adfert improbis, non item aufert malitiam. Canescunt enim lupi, velut & equi, more hominum per ætatem, Erasmus. Nos ex Hieroglyphicis supra in D. scripsimus, lupum cum à venatoribus periculum sibi instare videt, ex-

tremum caudæ abijcere. Senectute non mutari ingenium nostri hisce adagijs asserunt, *Das alter schadet zur torheit nitt. Er greyset, ee er wytzet.* Lupinus potus, Λυκεῖον ποτόν, vide supra in a. circa finem de proprijs locorum. Lupus circum puteum chorum agit, λύκος περὶ τὸ φρέαρ χορεύει: in eos dicitur, qui sumpta inaniter opera spe sua frustrantur. Aiunt enim lupo morem esse, vt si quando sitiat, nec tutò se possit demittere, circum puteum oberret, frustra inhians aquæ, quam non possit contingere. Sunt qui parœmiam inde ductam existiment, quòd aliquando veniat vsu, vt lupus pecudem aliquam, aut hominem insectetur: qui postea quàm se in puteum quempiam altiorem metu demiserit, (ἐπὰν διώκοντός αὐτόν τι, τὸ διωκόμενον ἐμπέσῃ εἰς φρέαρ, Suid. & Hesych.) obambulat ille, velutiq; saltantium in modum in orbem circumagitur prædę cupiditate, qua tamen potiri non queat. Plutarchus in commentario cui titulus, quomodo possit adulator ab amico dignosci, Οἱ χρώμενοι προπετείᾳ ... αὐτοῦ, τὴν περὶ τὸ φρέαρ ὄρχησιν ἀπεχθῶς ὀρχούμενοι: id est, Qua (intemperanti & virulenta in alios dicacitate) qui vtuntur, seipsos quoq; in perniciem adducunt, tenera saltationē illam circum puteum saltantes. Refertur adagium à Zenodoto, Suida, Diogeniano. Erasmus interpretatur, ἐπὶ τῶν πονούντων περὶ τι τῶν ματαίων: sed melius apud Suidam legitur ἐπὶ τῶν πονούντων περὶ πρᾶγμα. Sic Germani de fele frustra circumeunte edulium feruidum quod nō ausit attingere, *Er gebt darumbher wie ein katz vmb einen heissen brey.* Suade lupis vt insaniant, Theocritus in Aegl. cui titulus Νομεῖς, Πείσαις τοι Μίλων καὶ τοὺς λύκους αὐτίκα λυσσῆν. Hoc quoq; Milo lupis mox persuadeto rabire. Vbi quis animum inducit ad rem stultissimam, quam non aggrederetur nisi insanus. Nam lupi insaniunt vel sua sponte, veluti si quis tyrannum instiget ad crudelitatem, cum plus satis sæuiat suopte ingenio. Rabies propria canum est, vnde Scholiastes Theocriti putat hoc velut absurdum proponi. Sed canes aliquando rabiunt, lupi nunquam non rabiunt, Erasmus. A fronte præcipitium, à tergo lupi, Ἔμπροσθεν κρημνός, ὄπισθε λύκοι, (si quid addas, vt Ἔστι γάρ, erit pentameter elegiacus:) Quum aliquis hinc atq; hinc duobus maximis premitur malis, vt in vtrunq; inciderit, pereundum sit, Erasmus. A lupi venatu, Ἀπὸ λύκου θήρας: dici solitum, vbi quis protinus re infecta discedit: aut de negotio molesto & agresti. Neq; enim tutum est lupum insequi, neq; is facile capitur, quum reliquarum ferarum venatus non vulgarem adferant voluptatem. Meminit Suidas, Erasmus. Suidæ verba sunt, ἐπὶ τῶν ἀπράκτως ἰόντων ἀπιόντων, οἱ δὲ, ἐπὶ τῶν ἀπηνῶν καὶ ἀγρείων: hoc est, Aliqui de hominibus agrestibus & crudelibus interpretantur, non vt Erasmus vertit, de negotio molesto & agresti.

Apologum de lupo tibijs canente, & canibus irruentibus deplorante quod ex coco factus esset tibicen vide apud Erasmum in prouerb. 7,2. Maritimus cum sis &c.

Peculiaria Germanis à lupo prouerbia. *Der hunger treibt den wolf auss dem busche.* Quo sensu Latinorum illud est, Viro esurienti necesse furari. *Wer bei den wölffen ist, der muss mit jnen heulen*: Insanire cum insanientibus, Lex & regio. *Er bessert sich wie ein junger wolff*: Imitatur nepam, Primum Mars in filijs laudatus est. *Es muss ein junger wolff sein, der nie kein gerücht oder geschrey gehört hat*: Compluríum thriorum ego strepitum audiui. *Wolffzän im mund haben*, hoc est, dentes lupinos habere: mulieres ferè de viris dicunt, quos duriores vel iracundos esse insinuant.

Sunt & in Sacris literis nostris à lupis tanquam prouerbia. Pseudoprophetæ vestitu ouium, intrinsecus lupi rapaces, Matthæi 7. Intrabunt post discessum meum lupi, Actorum 20. Emitto vos sicut oues in medio luporum, Matthæi 10. Mitto vos sicut agnos inter lupos, Lucæ 10. Videt lupum venientem, & relictis ouibus fugit: & lupus rapit ac dispergit oues, Ioan. 10. Principes in medio eius quasi lupi captantes prædam, Ezechiel 22. Si communicabit lupus agno aliquando, sic peccator iusto, Ecclesiastici 13. Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit, Esaiæ 11. Lupus & agnus pascentur simul, & leo & bos comedent paleas, Esaiæ 65. Huiusmodi est illud Theocriti Idyllio 31. Ἐστάθη τᾶς ἡμέρας, ὁ ποιμὰν ... Καρχαρόδων ... ἰδὼν λύκος ... Stobæus in sermone de adulatione hoc Socratis dictum recitat, Lupi cum sint canibus similes, assentatores amicis, diuersa tamen studia sequuntur. Et aliud Epicteti in sermone de temperantia, huiusmodi: Veluti lupus animal est cani simile: ita & adulator, & adulter, & parasitus amico similis est. Animum igitur aduerte, ne canum custodum vice perniciosos lupos nescius admittas. Τῆνον (Daphnidem mortuum) μὰν θῶες, τῆνον λύκοι ὠρύσαντο, Theocritus Idyl. primo. Emblema Alciati de capra lupum lactante, vide in Capra h. & hic paulò superius in prouerbio, Ale luporum catulos, Græcè positum.

DE LVPO MARINO.

DE

De lupo marino etsi à veteribus nihil, quod sciam, hactenus traditum fuerit: tam insignis est tamen eius, siue prædonem, siue monstrum marinum dicere volueris, forma, à labrace (id est lupo pisce) longè diuersa, vt particularem sibi descriptionem promereri videatur. Amphibium autem est animal, piscibus magna ex parte famem exaturans: in Oceani Britannici littore aliquãdo conspectum, sic terrestrem lupum referens, vt non immeritò lupi nomen apud vulgum retinuerit. Cicurem diu vixisse aiunt, capite enormi, oculos permultis vndecunque pilis adumbratos gerens, nare ac dentibus caninis, robustisq; barbis ore obsesso: pelle villis erectioribus hispida: nigris maculis vndique (vt & totum corpus) distincta: cauda oblonga, crassa, villosa, ac spissa, cætera lupum referens: quemadmodum ex pictura proposita facile cernes. Bellonius. De lupo piscatore ex Æliano & Aristotele dictum est supra in Lupo D.

DE FERIS ILLIS QVAE LVPO CONGENERES SVNT. ET PRIMVM DE THOE, PANTHERE, LVPO CANARIO, Lycaone, Lycopanthera, Lupo Armenio, Cicalo, Pathione.

A.

Thoes duorum sunt generum, sicut etim pantheres (Est & pardalis siue panthera duplex Oppiano, maior & minor: sed quia minores viribus & animo maiore nihil inferiores esse scribit, apparet illos alios esse quàm πάνθηρας: ab eo alibi dictos) magnitudine differentes. Videtur autem thos minor, panther minor, lycopantheros, & lupus canarius, idem omnino animal esse. Thôes luporum generis sunt, Plinius. Θώς, θωὸς, Suidas. Reperitur etiam prima per omicron in plurali numero, in Lexicis, quod non probo: quamuis etiam apud Arrianum in libro de rebus Indicis ita scribitur. Thos, bestia lupo similis, Hesychius. Et rursus, Θώων, fera vt lupus: non quod θώων nominandi casu proferat: solent enim illi Lexicorum scriptores vocabula eodem casu quo apud authores, præsertim poëtas reperiunt, in Lexica referre: legitur autem θώων apud Homerum Iliados ν. Hebraicum vel Arabicum thôis nomen nullum habeo. Quanquam apud Albertum legitur, Est quoddam genus lupi, quod chabez vocat Aristoteles, Auicenna autem beruet (Persica nimirum lingua) vocari scribit. Quæ verba Alberti sunt in historiam animaliũ Aristotelis 9. 44. eodem loco, vbi de thôe Aristoteles agit, & iisdem verbis. Et rursus alibi, vbi Aristoteles leonẽ & thôem inimicos esse scribit: Albertus reddit, Lupus pugnat cum animali quod toboz (tohos forte, corrupto nomine à thos: & rursus à thohoz, vel toboz, chabez scripsisse videntur librarij, aut ipse Albert.) hoc autem quidam ęstimant esse lyncem. Thos, Hebraicè forsan tahas תחש, vt in Mele dicam. Alshali, est animal simile lupo, And. Bellunen. Adeditach genus quoddam lupi, Syluat. Sed hæc nomina ad thôem ne an aliud lupi genus pertineant, incertus sum. Post hyęnam quoque supra congeneres tum ei tum lupo feras recensui. Solin. ca. 33. thôas lupos Aethiopicos vocat: cum paulò ante Lycaonem quoq; Aethiopicum esse lupum dixisset, ceruice iubatum, & tot modis varium, vt nullum illi colorem dicant abesse. Mutat colores Scytharum tarandus, nec aliud ex ijs quæ pilo vestiuntur, nisi in Indis lycaon, cui iubata traditur ceruix, Plin. nec plura de lycaone vsquam reperio. Est & hyæna lupo congener & iubata. Lycaones canes in Canibus diuersis dicti sunt: & Lycaòn viri, furorisq; nomen, supra in Lupo H. a. Thôes optimi qui minores sunt: genera huius alij duo alij tria statuunt: plura ijs esse non videntur: sed vt piscium, auium, quadrupedum genera aliqua, ita thôes quoque per tempora immutantur: & colorem diuersum hyeme æstatéque trahunt, atq; æstate nudi (λεῖοι) hyeme hirti redduntur, Aristot. 9. 44. interprete Gaza, sed parũ apte: nec enim vertendum erat, plura ijs (duobus aut tribus) esse non videntur: sed simpliciter, non videri plura esse thoûm genera, sed vnum duntaxat, quod & sequentia probant. Nearchus author est illas quæ vulgò tigrides vocantur, non veras esse tigrides, sed θῶας αἰόλας καὶ μείζονας ἤπερ τοὺς ἄλλους θῶας: hoc est, thóas varios (quasi non omnis thos varius sit) & maiores quam cæteri thôes, Arrian. in li. de reb. Ind. Lupum ceruarium Grapaldus eundem thoi & chao esse suspicatur. Miror (inquit Hermol. in Plin. 8. 19.) qui thoas in Aristotele pro ceruarijs lupis cepere. Cum ceruarij lupi videantur esse ij, quos chaos vocamus, non thoas. Sunt quidem & thôes lupi, vt Plinius testatur hoc lib. ca. 34. sed quos Solinus in Aethiopia non Gallia nasci tradat. Errorem hunc, si error est, Oppianus poeta videtur intulisse, qui thôas διφυεῖς, hoc est bigenas, panthera matre, lupo patre gigni cecinerit, effigie capitis lupini, (μητρὸς μὲν ῥινοῖσι, προσώπῳ δ' αὖ γενετῆρος, pelle matrem referunt, facie patrem: sed prosopon, id est facies hîc forte pro totius corporis forma accipitur) pardorum maculis: quod ipsum ferè Plinius chao suo, id est ceruario lupo, tribuit hoc loco. Nominat & Theocritus, & Quintus poeta, & Iulius Pollux, thôa lupum vulpi similem voce. Homerus quoq;, sed quale sit animal non exprimit, præterquam quod non magnopere generosum facit, proptereaq; ceruario lupo maximè dissimile, Hęc Hermol. à cuius sententia nec ipse absum. Scio enim lupum ceruarium esse feram illam quam pleriq; lyncem appellant hodie, nostri *luchs* & *thiervvolff*: Itali, Rhæti qui Italicè loquuntur, & Sabaudi, etiamnũ ceruarium vocant. Hæc & si lupis tum ingenio tum quadantenus forma similis est, & insuper maculosa, à thôe tamen diuersa videtur: nam Plinius Græcum nomen thois semper relinquit, vbi ex Aristotele transfert: & de lupo ceruario quæcunque priuatim scripta reperi, inferius proponam in Lynce. Albert. lib. 22 lynci pleraq; attribuit, quæ veteres thoi. Niphus vbi Aristotelis de hist. anim. li. 6. cap. 35. interpretatur, Πάνθηρ (inquit) à vetere interprete panthera vertitur: sed Theodorus pardalin vertit pantheram, πάνθηρα vero lupum canarium. Sed quid sit lupus canarius non satis constat. Nonnulli authoritate Pollucis lupum canarium esse asserunt eum, qui vulpi voce similis est, qui etiam cum leonibus congreditur: hunc cæcos parere fœtus narrant, & cum plurimum quatuor (sed hunc non alium quàm thôem esse apparet) Alij canarium lupum esse putant eum, qui initu canis ex lupa nascitur: non desunt qui dicant lupum can. esse genus quoddam lupi, quod longum pilisq; asperis est. Et paulò post, Animaduerte Theodorum ceruarios lupos à Græcis dici thôas arbitrari, Pollucem vero asserere thoem lupum esse canarium, (ego nihil tale apud Pollucem reperio.) Lupi ceruarij (videtur authoris nomen desiderari) duas species fatetur, alteram quæ chaos dicitur: alteram verò quæ lynx, quæ pelle varia, visu acutissimo præstat. Et rursus in lib. 9 cap. 44. Constat, inquit, thôem, alterum de duobus esse, aut lupum ceruarium, aut genus id lupi quod Græci panthera vulgò appellant, Arabes lupum Armenium, Thurci cicalum: vile hoc genus animalis ęst, magnitudine minus lupo, & cætera longè degenerans. Hoc genus lupi poetæ, Theocritus, Homerus, Quintus (Oppiano excepto) significare videntur, cum thôem nominant. Et Pollux plane ita velle videtur, vt thos genus sit lupi illud vile, panther autem ceruarius sit: constituit enim pan-

therem cum panthera seu pardali: thôem vero cum lupo & vulpe. Plinius etiam hoc idem lupi genus intelligit sine dubio, cum dicit thôem esse genus lupi: nam si ceruarium intellexisse, declarasset: quandoquidem ... & nouerat & nominauerat, & de eius obliuione scripserat. Quòd autem ea tribuit ei generi, quæ Aristoteles thoi, videlicet pugnare cum leone & canibus, & cane esse celeriorem, mirari de tanta eius inconsideratione debemus, &c. Meminit pantheris Herodot. & Galen. sed non ita vt genus animalis apertum sit. Quanquam Galenus significare videtur genus illud lupi ignobile potius quam ceruarium: scribit enim esse nonnullos homines ita belluinos, vt edant carnes leonum, & pardalon, id est pantherarum: alios vero esse qui edant carnes canum, & pantherum & vulpium. Et iterum, Genus illud quod Arabes vulgò lupum Armenium appellare dixi, Italia non habet: & simul & re & nomine carent Itali. Quamobrem fuit necesse aut Græco verbo pantherem dicere, aut lupum Armenium cum Arabibus, aut cicalum cum Thurcis, aut nouum imponere quod placuit: itaq; canarium dixi lupum (hoc prius fecerat Gaza) à canis similitudine, Hucusq; Niph. Θῶες, πανθῆρες, Scholia in 10. Iliad. Et rursus in 13. Θώων, πανθηρίων. Est autem pantherion, vox deminuta à panthere, hoc est paruus panther: quamobrem ipse etiam thôem dico paruum esse pantherem, quamuis apud Latinos de paruo panthere nemo meminerit. Rectè tamen sic appellabimus, distinguendi gratia à pardali, quæ fera maior, & Latinis fœminino genere panthera est. Thôes, feræ paruæ in montibus, Hesych. Oppianus etiam inter viles & imbecilles feras pantheres numerat, cum felibus, glitibus & sciuris, lib. 2. de venatione non procul a fine. Quamobrem conijciat aliquis genettas quoq; dictas, de quibus supra post equum seorsim scripsimus, aliquod minimi pantheris genus esse: Cardanus mustelis adnumerat: sed mustelarum maximas dicere, pantherum minimos, nihil forsitan prohibebit. Quinetiam zibetti catum, vt vulgo nominant, de quo statim post pardalim scribam, ad hoc genus referendum quidam existimat. Θώς, ὁ λυκοπάνθηρ, Varinus. Thos (inquit Eustathius in lib. 11. Iliados) animal est leonibus inimicum, & lupo simile, secundum veteres, vnde & vulgò fortè Lycopanther vocatur. Et rursus in lib. 13. Veteres (inquit) Thôem tradunt Hyænæ similem esse & cum saltu ingredi, idq; statim vt natum est: (τῷ βαδίζειν μετὰ ἅλματος, ὃ πέφυκεν ἅμα βαδίζειν:) quamobrem erramus qui vulgò Lycopantheres feras degeneres (ἀγεννεῖς) & fructibus vescentes, putamus esse Thoes, qui vel aduersus Leonem audacia præditi sint. Hæc Eustathius. Homerus quidem lib. 11. Thoes ceruum (sagitta percussum, cùm iam sanguine exhaustus fugere amplius nequit) laniantes, superuentu Leonis diffugere canit. Isidorus pantherem pro panthera ineptè accipit. Ego Francfordiæ aliquando (quæ Germaniæ vrbs ad Mœnum est, emporium celeberrimum,) venales vidi pelles quas leopardorum dicebant, maculosas quidem & elegantes, sed multò minores & diuersas ab illis quas in Gallia videram leopardorum pellibus, ex Africa aduectis: quæ candidiores sunt. Illæ vero, quas Francfordiæ vidi, magis fuscæ erant, oblongæ angustæq;, vt thôum planè generis esse videantur, & Germanice nominari possint, *klein leppardem*, hoc est parui leopardi. Xenophon lib. de venat. ca. penult. Leones, inquit, pardales, lynces, πάνθηρες, vrsi & aliæ huiusmodi feræ, in locis externis capiuntur circa Pangæum montem, & Cittum supra Macedoniam: aliæ in Olympo Mysio & Pindo: aliæ in Nysa supra Syriam, &c. partim aconitico veneno, partim equis & armis interclusæ, partim foueis. Apud pastorales Afros, præter alias feras, nascuntur arietes agrestes, dictyes, thôes (θῶες) & πάνθηρες, Herodot. lib 4. Valla pantheras transtulit, quod non probo. Panther caurit amans, pardus blando felit, Author Philomelæ. Hebraicam vocem שחל schachal Osee 13. Septuaginta πάνθηρα interpretantur: sed hac voce leonem potius vel leænam significari, in Leone cap. 1. demonstraui. Lupus canarius (panther) cæcos parit luporum ritu, numero complurimum quatuor, Arist. hist. anim. 6 35. nec alibi vsquam eius meminit. Πάνθηρον ἐλάττω δὸν, Aristoph. in Ranis. Scholia exponunt, τὸ παντοδαπῶν θηρίων δεκτικόν: (aliqui tamen legunt ἐπ' αἰθηρίων:) sic panthera retis genus est, quo omnis generis feræ capiuntur, vt in pardali dicam. Quæstionem de dasypode (& lepore:) sicut de thôe, panthere ac lynce, negligentia quadam antiquis authoribus ita prætermissam putat Theodor. Gaza, vt excusari haud facile possint. Plinius certe, Oppian. & Aristotel. lynces, thoës, & pantheres, diuersis locis, tanquam animalia diuersa memorant: Item Xenoph. (vt modò recitaui) lynces & pantheres. Pollux ac Herodotus, thôes & pantheres apertè distinguunt, vt quanquam congeneres feræ, magnitudine tamen, si non etiam aliter, omnino differre videri debeant: quod accuratius discutiendum relinquimus illis, qui peregrinas terras adierint aditurive sunt: nos hæc in angulo patriæ nostræ scribimus. PATHION (al' pathyo, inquit Alber.) animal est, quod naturę decorem mirabilem habet: colore enim purpureo nitens adeò resplendet, vt visus in ipso quasi scintillare videatur. Mortuo, pellis quidem rubor manet, sed interit splendor: magnitudo ei canis, admodum mansuescit, & delicatis cibis gaudet. Quidam antiquorum putauerunt hoc animal habere aliquid diuinitatis. Ossa eius durissima & fortissima sunt, & nerui tam validi, vt non nisi magna violentia possint dirumpi. Hæc Albert. sine authore. Quòd sicubi tale animal reperitur, thoum pantherumq; generis esse videtur: & à panthère forsan corrupta fuerit vox pathio. Thôem non sui generis esse animal, sed ex lupi coitu cum pardali nasci Oppianus cecinit. Thôes, Θῶες, θῶον, feræ ex hyæna & lupo natæ, Hesychius & Varinus. Thos animal est simile hyęnæ, Scholia in Iliad. ν.

B.

Thôes per tempora immutantur: & colorem diuersum hyeme æstatéue trahunt, atq; æstate nudi, hyeme hirti redduntur, Aristot. & Aelian. At Plinius aliter, Habitum (inquit) non colorem mutant: per hyemes hirti (comati, Solin.) ęstate nudi. Thos corpore longior & cauda porrectior est, (quàm lupus, vt Plinius accipit Aristotelis verba. Ego cani potius thôem ab eo conferri puto: nam de cane propius dixerat, lupos etiam & pantheres ei comparans:) sed proceritate breuior, celeritate ęquè præstat, quamuis crura habeat breuiora: mollis enim & agilis est, prosiliteq; longius ob eam rem potest, Aristot. 6. 35. de histor. anim. Græcè legitur, Ἔστι δὲ τὴν ἰδέαν ἐπὶ οὐρὰν μὲν μακρὸς, τὸ δὲ ὕψος μακρότερος: hoc est, Oblongus est à capite ad caudam vel extremū corpus, altitudine verò breuior: nam & Plinius ita ferè transtulit, nulla caudæ mentione facta. Idem proceritatem de longitudine à capite versus caudam accepit, non vt Gaza pro altitudine crurum & reliqui corporis. Sic inter vocabula rei militaris μεταβολὴν ἐπ' οὐρὰν legimus, & ἐπ' οὐράν, hoc est, militum conuersionem ab extremo agmine vel contra. Lupi ceruarij certè nostri cauda perbreuis est, quod meminisse debuerat Gaza, cùm pro thôe lupum ceruarium verteret. Thos interna omnia lupi similia habet, Arist. Lupo longitudine procerior est, breuitate crurum dissimilis, Plin. Veloces sunt quanquam breuia habent crura, Var. Thoes commissos leones. Et subière astu, & paruis domuêre lacertis, Grat. Aspectu (προσώπῳ, siue facie tantum, siue toto corpore) lupum genitorem referunt, maculis vero pardalin matrem Oppian.

C.

Thos velox est saltu, venatu viuit, Plin. Proprium eorum quod in saliendo ita nisus alitis habent, vt non magis proficiant cursu quàm meatu, Solin. Vincent. Bell. non meatu legit, sed in saltu. Animal est robustum & agile, & velox, quanquam breuibus cruribus, Scholia in Iliad. ν. & Varin. & Aristoteles, vt recitaui in B. Quadrupedum multifida, omnia cæcos generant, vt canis, lupus, thos, &c. vt in Cane ca. 3. ex Aristotele docui. Cęcos gignunt canes, lupi, pantheræ, thôes, Plin. Coitu vt canes impletur, & cæcos generat, numero duos aut tres aut quatuor. Lupus etiam canarius (panther) cæcos parit luporum ritu, numero complurimum quatuor, Arist. de hist. anim. nec vsquam alibi pantheris meminit. Βρυχᾶσθαι, inquit Pollux, non modo de leone dicitur, sed etiam vrso, & pardali & panthere: de minoribus vero, vt sunt vulpes, thoes & lupi, ὑλακτεῖν & ὠρύεσθαι dicitur. Vide vt pardalin, pantherem & thôem distinguit. Hic (Hagnon quidam Bœotius) & semiferam thoum de sanguine prolem Finxit: non alio maior sua pectore virtus, Gratius: canes ex thoibus natos, fortes & aptos venationi esse asserens: proinde semiferos dixit, quòd altero parente cane mansueto, altero thoë animante fera nascantur.

D.

Thôes hominem diligunt, & neq; offendunt, neq; metuunt valde, Aristot. Innocui homini, Plin. Homines nunquam impetunt, Solin. Thôa legimus esse animal humanissimum, precipueq; homini amicum, ac φιλανθρωπότατον; & si forte in hominem inciderit, reuereri, (αἰχύνεσθαι, Philes,) ac velut obseruanter suspicere. Amplius, si à feris alijs circumuentum senserit, tum vero accurrere protinus, opitulariq; pro viribus, Cęl. ex Aeliano mutuatus. Etymologus verbũ θωπεύειν, quod adulari & blandiri significat, à fraudulenti animantis, quod θὼψ appelletur, natura factum putat. Thôes pugnant cum canibus & leonibus: quo fit ne eodẽ in loco sint thôes & leones, Arist. Et rursus. Leo & thos inimici sunt: cum enim carne alantur, victum ex eisdem petant necesse est. Diffident thôes & leones, Plin. (Aliqui non rectè ex Plinio citant lupum ceruarium cum leone pugnare.) Thôes, commissos (clarissima fama) leones. Et subiêre astu, & paruis domuêre lacertis, Grat. Vide supra in Cap. de canib. mixtis & bigeneris. Thôes collecti (inquit Oppian. lib. 2. de piscib.) ceruum inuadunt, & morsibus quantum possunt carnis laniando rapiunt, ac sanguinem lambunt: fugit ille cruentus aliâs ad alia montium iuga: non deserunt tamen eum thôes, sed subinde infestant, & per interualla tandem consumunt. Apparet autem mutuatum hæc Oppianum ex Homeri Iliad. 11. quem locum recitaui in Ceruo H. c.

H.

Θῶες dici videntur à θέω vel θοός, nempe à celeritate, Varin. quamuis Arrianus & grammatici quidam primam per omicron scribant in obliquis, poetæ tamen (Homerus, Oppian. Theocrit. Grat.) semper producunt. Ὦ λύκοι, ὦ θῶες, ὦ ἀν᾽ ὤρεα φωλάδες ἄρκτοι, Theocrit. Idyl. 1. Hoc etiam obseruauimus, thôas ferè semper vnà cum lupis à poetis nominari, ita nimirum congeneres insinuantibus. Epitheta. Δαφοινοὶ apud Homer. Il. λ. Scholiastes interpretatur φονίους ἢ πυῤῥούς: hoc est, cædis & sanguinis auidos, vel rufos colore. Αἰγινομῆες, ὠμησταί, [illegible], Oppian. Ex lupo & pardali nascuntur κυανοπρόχροα φῦλα θώων, Idem: dixit autem fortassis κυανοπρόχροα, quòd pardalis matris colorem & maculas retineat: vel corpore valida: quoniam χρόα & colorem & corpus poetæ nominant: nisi quis malit κρατερώνυχα: quod epitheton etsi eis conueniat, nihil tamen temere mutandum. Θωΰσσειν, ὑλακτεῖν, βοᾶν, μέλπειν, συρίζειν, θρηνῳδεῖν φωνῇ χρῆσθαι, κηρύσσειν, θρηνωδεῖν ἐρημῶν, Hesych & Varin. Θῶται, θοινᾶται (malim θοινᾶται: sic etiam Θῶσθαι, θοινᾶσθαι, non δειπνᾶσθαι apud Hesych. legerim:) τρέφει. Θῶσθαι, καὶ θοινᾶσθαι. Doricè idem quod εὐωχεῖσθαι epulari, à verbo θῶ, Iidem. Ab horum sanè verborum aliquo thôis nomen factum aliquis coniecerit, vel à voce, vel à voracitate, vel à velocitate: aut certè contrà, ipsa hæc verba ab animali facta. Ὠρύεσθαι, vlulare, de thoibus dicitur, vt de alijs quoq; minoribus feris, lupis, vulpibus, Pollux. Varinus quidem de leonibus etiam vsurpari scribit. Τῆνον (Daphnidem mortuum) μὰν θῶες, τῆνον λύκοι ὠρύσαντο, Theocritus Idyl. 1. Οἷον κ᾽ ἂν λύκοι τινὲς, ἢ θῶες ἐλάφοιο τὰ ἀεὶ πτιμη..., καὶ ... ὀλίγον τοῦ πυρὰ μεμολυσμένον, Heliodorus. Οἱ δ᾽ ἀμφ᾽ ... (de Troianis) φυζακινῆς ἐλάφοισιν ἐοικότες, αἵ τε καθ᾽ ὕλην, Θώων, παρδαλίων τε, λύκων τ᾽ ἤια πέλονται, Homerus Iliad. ν.

Παίθηρες χαροποὺς, Oppian. Παίθης & Παίθηρος, nomina propria, Suidas: nec aliud.

DE LVPO CERVARIO,

LYNCE & CHAO.

Figura hæc lyncis est, siue lupi ceruarij, vt Itali vocant, qualem habere potuimus. Audio probam esse excepto capite & naso, quibus felem referre debet.

Alia lyncis imago à Io. Caio mihi communicata quam probè expressam asserit.

Alia adhuc lyncis effigies (ex tabula regionum Septentrionalium Olai Magni, felem sylvestrem persequentis.

A.

LVPVS Ceruarius quanquam hodie apud Italos & vicinos quosdam populos, de illa fera dicitur; quam nostri vocant *ein luchs*, facto nimirum à lynce vocabulo: tamen apud veteres duo aut plura genera hoc nomine comprehensa sunt. Sunt in hoc animalium genere (de lupo & lupo ceruario proximè dixerat) & lynces, Solinus. Ceruarium lupum author quidam obscurus (nomen iam non succurrit) scripsit animal esse mixtum natumq; ex cerua & lupo, aut ceruo & lupa, sed hæc tam diuersæ naturæ & hostilis inter se animi animalia, simul coire vix credibile est, ego potius ceruarium appellari putârim, vel quod ceruos infestet, vel quod ceruorum hinnulos maculis suis imitetur. Pompeij Magni primum ludi ostenderunt chaum, quem Galli raphium vocabant, effigie lupi, pardorum maculis. Plinius. Et alibi, Sunt in luporum genere qui ceruarij vocantur, qualem e Gallia in Pompeij Magni harena spectatum diximus. Huic quamuis in fame mandenti, si respexit, obliuionem cibi surrepere aiunt, digressumq; quærere aliud. Vnde apparet chaum, raphium, & lupum ceruarium, vnius feræ diuersa nomina esse. Chaum à Pompeio primum in spectaculis ostensum, Seneca quoq; alicubi meminit, vt quidam citat. Chaonides canes dictas tanquã ex chao & cane natas Hermolaus suspicatur, sed chaus nomen apud Græcos non reperitur, nec alibi puto quàm semel apud Plinium, vt iam citaui. Vide in capite de canibus venaticis in genere. Albertus pro chao chamam dixit; pro raphio, rufinum, quem non Gallia, sed Aethiopia mittat: addit, animal esse ludis aptum, & disciplinæ capax: & in hoc conuenire cum natura canis. Thôem, vt præcedenti capite dictum est, Gaza ex Aristotele lupum ceruarium vertere solet, quod meis illic aliorumq; verbis refutaui. Albertus Magnus ea de lynce scribit, quæ veteres de thôe: Isidorus ea quæ de lupo ceruario Plinius, nempe lupo esse similem, sed maculis pardi instar distinctam, quod de thôe etiam Oppianus canit. Gaza existimare videtur thoem, lyncem, & pantherem vnius animantis diuersa esse nomina, cum tamen pro thôe lupum ceruarium reddat, pro panthere lupum canarium: sed quæ præcedenti capite explicata sunt, hic repetere superuacaneum. Lynx habet formam vt lupus, Isidorus. Plinius lynces peregrinas esse tradit: Et alibi, in Aethiopia vulgo frequentes. Solinus capite octauo lupos ceruarios in Italia reperiri scribit: mox eiusdem generis etiam lynces esse testatus, ex qua regione habeantur omittit. Lynces bestias e quibus lyncurion, Zenothemis langas appellat, & circa Padum ijs vitam affirmat, Plinius. Et alibi, Bestias langurias in Italia esse quidam dicunt, e quibus (quarum vrina) fiat langurium, quod alij lyncurium vocant. Scribitur autem λυγξ apud Græcos, vnde obliqui formantur per duplex gamma, τῷ λυγγός, λυγγί, λύγγα. Λυγκεύς, lynceus, genus feræ, aut perspicax oculis, ὀξυδερκής, Suidas & Varinus. Ego lynceum pro animali apud nullum veterem scriptorem legi, proprium autem viri sæpius, vt dicam in a. Solus Oppianus libro 3. de venatione, lyncis duo genera facit, maius & minus. Lynces paruæ, inquit, lepores venantur: maiores verò in ceruos atq; oryges facile insiliunt. Ambæ corporis figura: & similiter oculi vtrisq; suauiter fulgent, &c. vt in a. dicam. Hunc locum Gillius transferens, ineptissimè lynces pardalium generis facit, tanquam id adserente poeta.

Fera quæ nostris facto à lynce vocabulo *luchs*, vel vt alij scribunt *lux*, aut *luxs*, nominatur: Italis hodie vulgò lupus ceruarius dicitur, lupo ceruero vel ceruerio: & similiter Rhætis qui Italicè loquuntur, & Sabaudis: & Dal-

matis vel Illyrijs ceruiro. Nuper sanè Bohemus quidam coniecturam suam mihi narrabat, lyncem Illyricè rys vocari, (& eam esse luchsam Germanorum:) ceruiro autem id est ceruarium Illyricè dictum minorem esse, similem alioqui. Hispani adhuc Latino nomine vocitant lince, vt & Italici quidam scriptores in lingua vulgari, Arlunno teste. In quibusdam Heluetiæ locis, & circa Sedunum, appellant *thiervvolf*. Vncia quædam fera apud barbaros scriptores nominatur: quam ego pantheram esse puto, hanc Fr. Arlunnus ab Italis quibusdam in vulgari lingua scriptoribus lonzam vocari ait, nonnullis leænam, alijs pardum, aut pantheram, aut lupum ceruarium interpretantibus. Vnciæ (Onces) vulgo dictæ lynces potius videntur esse quam pantheres, Bellonius: quanquam autem recentiores Leopardo seu Pantheræ minori hoc nomen tribuunt, à Lynce tamen corruptum videtur: Est autem ingenio & corporis effigie simile animal, cauda breuior lynci, illi longior, &c. Aconitum pardalianches occidit leopardos & lynces, Auicenna. Arabicè legitur alnemer & alfhed, hoc est παρδάλεις καὶ πάνθηρας, vt ipse interpretor. Bellunensis docet alfhed leopardum esse, minorem quàm alnemer, vt pluribus in Panthera dicam.

B.

Lynces in Carpatho insula reperiuntur. Vide infra initio capitis septimi.

Lynces (nostræ) lupis minores sunt, tergo maculoso, Stumpfius. Audio eas secundum anni partes colorem aliquando mutare. Lupo longior est lynx, cruribus breuioribus, &c. Albertus: hæc veteres de thôe scribunt. Lynces ambæ (magnæ & paruæ) corporis figura similes sunt: & similiter vtrisque oculi suauiter fulgent: facies vtrisq; alacris perlucet: paruum vtrisq; caput, καὶ καμπύλον οὖς: solus color dissimilis. Minores quidem rubra pelle, maiores vero croceum & sulfuris instar coloratum gerunt florem, Oppian. Prominent eis oculi, Albertus. Lingua vt serpentium, quam plurimum extendunt, &c. Idem: sed talis lingua iyngis auiculæ est, non lyncis quadrupedis. Mammas habent in pectore, Textor: atqui hoc sphingum non lyncum est. Insatiabilia animalium, quibus à ventre protinus recto intestino transeunt cibi, vt lupis ceruarijs, & inter aues mergis, Plin. Lynx pro talo quippiam semitalo simile habet, Aristot. Lynx tantum digitos habentium simile quiddam talo habet. Vngues ei sunt magni, Albert. Vngues lynx modo occultat, vt in secunda effigie quam exhibuimus, modò exerit, pro arbitrio, vt cum irascitur, pugnat, scandit aut se retinet, & quidem prælongos, vt in prima effigie expressum est. Io. Caius. Præstat simiarum homini quàm simillimarum artus dissecare, cum te in exemplo exercere institues: sin ea non detur, aliquam ei proximam deligito: aut si nulla omnino simia reperiatur, cynocephalum vel satyrum vel lyncem: summatim ea animalia quibus artuum extrema in digitos quinq; discreta sunt, Galenus in Anatomicis administ. Alnemer est animal minoris (maioris forte) magnitudinis, quàm lynx, quod est lupus ceruarius, Bellunensis. Victa racemifero lyncas dedit India Baccho, Ouidius in Metam: quasi peregrinum & non nostri orbis animal lynx sit: Vide superius in A. lynces vbi reperiantur. Felis (inquit Cardanus) varia sunt genera: aut quia similitudine omnia fermè animalia sæua ei similia sunt, pantheræ, lyncei, pardi, & forsan etiam tigrides. Commune enim est vnguium magnitudo, & robur: pellis distincta, versicolor ac pulchra: caput rotundum, facies breuis, cauda prolixa, agilitas corporis, feritas: & cibus, qui venatione acquiritur. Luchs, acerrimi morsus, animal oblongum, breuibus cruribus, pelle indutum albicante, suprà subpurpurascente, sed maculis notisq; varijs, quæ speculorum instar radiant, pilis mollibus confertis longisq; obsita, Eberus.

C.

Lynces clarissimè omnium quadrupedum cernunt, Plinius. Ab hac visus præstantia ab Oppiano ἐυγληνεῖς λύγγες cognominantur. Perspicaces sunt adeò, vt secundum poeticas fabulas, corpora solida visu penetrent, Albert. Ego non de lynce animante, sed Lynceo quodam viro (vt in a. referam) corpora solida visu penetrante apud poetas legi. Lynx visu suo res solidas penetrat: quod si quid translucidum ei obijciatur, offenditur, aut etiam excæcatur, Algazel in librum de sensu & sensibili. Philosophi putant nullum esse corpus omnino perspicuitatis expers, quamuis nos lateat: propterea lyncas tradi per medium videre parietem, Cælius. Dum lynces orcando fremunt, vrsus ferus vncat, Author Philomelæ. Corcare, vox lupi ceruarij, Fr. Alunnus. Lynces minores venantur lepores: maiores vero ceruos etiam & oryges. In regionibus circa Oceanum Septentrionalem Europæ, lynces catos syluestres & alia quędam animalia capiunt vorantq;, Olaus Magnus. Sunt qui affirment lynces animalium quæ ceperint sanguinem tantum exugere, corpore intacto. Nuper vero à quodam audiui, lynces animal astutissimum in arboribus aliquando latere, ac in prætereuntes maiores quadrupedes desilire, & vnguibus ceruici infixis non remittere, donec laniato capite animalis prostrati cerebrum deuorarint, reliquis partibus intactis: minora vero animalia integra ab eis absumi. Aestate infirmam esse aiunt: circa saxa versari, nec longe à suo cubili discedere, nemini nocere, vsq; ad autumnũ: rupicapris insidiari, per saxa saltando saltantem persequi, arbores facile scandere, &c. Quid lynces Bacchi variæ? & genus acre luporum? Vergilius in Georg. de vi amoris, & libidinis tempore. Lynces auersæ coeunt, Aristoteles, Plinius, & Solinus. Superfœtant vrsi, lynces, & lepores, Oppian.

Lynces retro mittunt vrinam, (ex auerso mingunt,) Aristot. Et alibi, Lynx in auersum mingit, mas inquam: alioqui quadrupedum fœminæ omnes id faciunt. Vrinam suam lynx (tanquam vires eius medicas cognoscens, & inuidens homini) protinus terra pedibus aggesta obruere traditur, Plinius. Ex domesticis sedibus egrediuntur, vt vrinam bene penitus occultent, Gillius. Αἱ λύγγες ἐκτοπίζουσι διὰ καθαριότητα (id est puritatis studio: nimirum vt cati sua excrementa) παντάπασι κρύπτουσαι καὶ ἀφανίζουσαι τὸ λυγγούριον, Plutarchus in libro Vtra animalium &c. Lyncem aiunt occultare vrinam, quòd cum ad alia multa sit vtilis, tum ad sphragidas, id est gemmas signatorias, Aristoteles in Mirabilibus. Lynx vrinam suam in terram occultat, quæ vbi concreuerit ac congelârit, lapis efficitur, ad sculpendum accommodatus, & simul ad muliebrem mundum expetitus, Aelian. Lyncum humor ita redditus vbi gignuntur, glaciatur, arescitue (concrescitue) in gemmas carbunculis similes, & igneo colore fulgentes, lyncurium vocatas, atq; ob id succino à plerisq; ita generari prodito. Nouêre hoc sciuntq; lynces, & inuidentes vrinam terra operiunt, eoq; celerius solidatur illa, Plin. Et alibi, Succinum Demostratus lyncurion vocat; & fieri

putat ex vrina lyncum bestiarum: è maribus fuluum & igneum, è fœminis languidius atq; candidum. Alij dixêre langurium, & esse in Italia bestias langurias. Zenothemis langas vocat easdem, & circa Padum ijs vitam affirmat. Hæc ille 37. 2. & rursus eiusdem libri cap. tertio, De lyncurio proximè dici cogit autorum pertinacia. Quippe etiam si non electrum id esset, lyncurium tamen gemmam esse contendunt. Fieri autem ex vrina quidem lyncis, sed egestam terra protinus bestia operiente eam, quoniam inuideat hominum vsui. Esse autem qualem in igneis succinis colorem, scalpiq;: nec folia tantum aut stramenta ad se rapere, sed æris etiam ac ferri laminas, quod Diocles quidem & Theophrastus credidit. Ego falsum id totum arbitror, nec visam in æuo nostro gemmam vllam ea appellatione: & quòd de medicina simul proditur, calculos vesicæ eo poto elidi, & morbo regio occurri si ex vino bibatur, aut si portetur, Hucusque Plinius. Vrinam suam lynces illico arenarum cumulis contegunt, vt Theophrastus perhibet: transit ea in duritiem pretiosi calculi. Is colore succini est, pariter spiritu attrahit appropinquantia, dolores renum sedat, medetur regio morbo, Solinus. Victa racemifero lyncas dedit India Baccho. E quibus (vt memorant) quicquid vesica remisit, Vertitur in lapides, & congelat aëre tacto, Ouidius 15. Metamorph. Lyncis vrina quam lyncurium (λυγγύριον) appellant, creditur electa statim lapidescere, sed falsò: eamq; ob causam inanem & inutilem habet historiam. Est enim lyncurion quod à quibusdam electrũ pterygophoron dicitur, quòd plumas ad se alliciat: id potum ex aqua stomacho, aluoq; fluxione laboranti conuenit, Dioscorides. Lyncurium an sit, aut vnde sit, authoribus non constat, Hermolaus. Lyncurium, quod succinum, itemq; electrum appellant, Aëtius in antidoto Philagrij ex damasonio ad calculosos. Miratur Cælius quòd Diuus Hieronymus de lyncurio nil sibi compertum apud auctores fateatur, quum mentio eius sit apud Plinium & Theophrastum. Λυγκουρὸν, ἤλεκτρον, Hesychius & Varinus: ego Λυγγούριον legerim. Λιγύριον, nomen lapidis, Varinus: hic etiam λυγγύριον legendum videtur. Λυγγούριον, ὕαλος, Hesychius & Varinus: fortassis & hìc. Succinum Theophrastus in Liguria effodi dixit. Sudines & Metrodorus asserunt arborem esse in Liguria, quæ electrum gignat Plinius. Mihi quidem verisimile fit electrum, ex aliquo Liguriæ emporio in Græciam olim aduectum, atque inde vulgò primum à regione dictum Ligurium, per imperitiam postea inuitante vocabuli affinitate lyngurium quasi lyncis vrinam nominari cœpisse. Fertur vtriusq; populi (ἐξ αὐτῶν: sed potius legendum videtur ἐξ αἰγείρων, id est nigræ tantum populi) lachryma circa Eridanum fluuium, cum defluxit densari, fieriq; quod electrum vocant, & aliqui chrysophoron (forte quod aurum etiam ad se rapiat, vt æris ac ferri laminas, quod supra ex Plinio recitauimus) colore auri, in attritu odoratum: quod tritum potumq; stomachi & alui fluores sistit, Dioscorides in capite de populo nigra. Lucianus etiam in commentatiuncula quam de electro vel cygnis inscripsit αἰγείρους, id est nigras populos nuncupat arbores illas, ex quibus electrum fundi circa Padum veteres fabulati sint: sed quoniam leucæ, id est albæ populi, eiusdem generis arbores sunt, fieri potest vt succum concretum quem leucæ circa Padum fundant, statim lapidescentem, aliqui circa idem flumen lyncas quasdam animantes fundere dixerint: Sed hæ coniecturæ sunt nostræ. Oritur & è saxo (inquit Hermolaus corollario 698.) id est lapide lyncurio, siue lyncęo vulgari voce dicto, fungus, admirabili natura. Pręciditur hic in esum, & alius subnascitur anno toto: pediculi pars relicta duratur in silicem, atq; ita semper crescit lapis, restibili fœcunditate: nec credidimus, antequam domi natos ita manducaremus. Nouum & hoc vita sibi comperit, inuicemq; multa perdit: quanquam est vbi Plinius hoc innuat, vt in Castigatione Pliniana XXII. libri diximus. Ego nihil tale in Castigationibus siue prioribus siue posterioribus eum in librum reperio. Sunt & ex vtraq; populo fungi, corticibus earum dissectis, sparsisq; in areas stercoratas, vnde quacunq; anni tempestate fungi esculenti proueniunt, Dioscorides. De his aliter Hermolaus in eodem corollario. Sunt & ægiritæ fungi, sed industria, fermento in ipsis populi nigræ truncis diluto aqua protinus coalescentes. Elecotum, lego electrum, id est lapis lyncis, Syluaticus. Lapis lyncis fit de vrina lupi ceruarij in montibus coagulata, qui domi seruatus generat optimos fungos supra se quotannis: creditur prodesse dolenti stomacho, morbo regio, & alui profluuio, Euax apud Syluaticum cap. 420. Lapis lytzi dictus, λίθος λύτζι (aliàs λίτζι) apud Nicolaum Myrepsum, in compositionibus aliquot medicis nominatur: & primum in libro de antidotis compositione 30. Vbi Leonhartus Fuchsius interpres verba hæc adiecit: Lapis lytzi variè apud Nicolaum sumitur. Hìc certè haud secus atq; in antidoto sequenti 37. accipitur pro lapide prasio, (vt ipse Nicolaus illic exponit, Lapis prasius, inquit, ab Italis lapis lytzi vocatur.) Est autem prasius, vel prasitis Theophrasto, sic dictus lapis, quòd viridi colore porri succum repręsentet (quæ etiamnum apud Germanos nomen seruat, vt Ge. Agricola scribit.) Plinius 37. 8. tria eius genera esse tradit. Eadem quas iaspis (& smaragdus) facultates habet, quare in hanc compositionem inseritur vt ventriculum roboret, Hæc Fuchsius: sed forte tanquam nephriticum pharmacum huic compositioni tricesimæ, quę & alia plura diuretica accipit, lapis litzi adijcitur. Cęterum in alijs quibusdam compositionibus lapidem litzi pro cœruleo siue Armeniaco accipit, inquit Fuchsius: vt in antidoto 465. diasenæ inscripta. Portò in antidoto 39. diacomerôn, pro lapide lyncis siue lyncurio, quod nihil aliud quàm succinum est. Antidoto etiam è cicadis apud Nic. Myrepsum, lyncurium miscetur: & hodie vsitatis compositionibus Philanthropo & Benedictæ purganti, lapis lyncis. Phrygius lapis (inquit Ge. Agricola lib. 5. de natura fossilium) ex Phrygia, cuius infectores eo vestes tingunt, nomen inuenit: sed nascitur in Cappadocia: is gleba est pumicosa, misti saporis: nonnihil enim & adstringit & mordet: optimus autem est colore pallidus, venas vero tanquam cadmia, habens candidas: non robustus compage corporis, mediocriter grauis, vino respersus & vstus, magis fit fuluus: hunc aliqui hodie pro lyncurio vendunt: sicut alij pro eodem, vt dixi, belemniten. In medicina exiccat: sed præterea mistis viribus præditus est: nam repellit & digerit, vtilis ad vlcera putrida, & ad oculorum medicamenta. Hæc ille. Et in eodem libro superius, Belemnites (βέλεμνον, id est) sagittæ effigiem repræsentat: quare Saxones eum vocabulo ex ephialte & sagitta composito nominant, (*alfeschot*, alij *alpschos*) potumque contra eiusmodi suppressiones & noctis ludibria valere dicunt, ac fascinationibus occurrere. Hunc lapidem hodie quidam medici pro lyncurio habent & vtuntur, qui ex vrina lyncis non concreuit: nec enim vllum tale fuit lyncurium: sed veteres scriptores succinum, vt dixi, sic appellarunt. Plura de belemnite cognitu digna, quæ eo in loco Agricola docet, omitto, ne sim prolixior: hoc tantum addam, vt medicos ad eius cognitionem inuitem: Quoniam vero, inquit, belemnitæ exiccant, Prussicis & Pomeranicis chirurgi curant vulnera: ijsdem medici, & Saxones suis, non aliter ac lapide Iudaico frangunt calculos. Antonius Musa Brasauolus terram lyncum vrina madidam sæpius collectam sibi & repositam scribit, sed nihil vnquam in ea concreuisse: mire autem fœtidam fuisse. Ge. Agricola libro 6. de nat. fossilium, ostracian alteram achatæ similem esse scribit, translucida viriditate mista

mistu nigrore: & eius fragmentis quosdam nostris etiam temporibus alias gemmas scalpere: hanc Germanicè interpretatur *luxsaphir*, quasi saphirum lyncis, nescio quam ob causam: nisi quòd ipsius etiam viridis lapis à Nicolao Myrepso lapis lyncis, quasi lyncis, nōminatur. De vrina onagri, cū interficitur, in terra spissante se, vt fertur, dictum est supra. Ego in officinis pharmocopolarū apud nos lyncuriū illud, vt vocant, consideraui, quod ceu pumicosa quædam (leuitate ferè pumicis, non raritate) gleba est, quæ pugnum impleat, aut maior potius quam lapis: alterum fusci vel nigricantis, alterum lutei coloris, quod & solidius, arenosius, & pinguius est. communiùm lutescit, vtrunq; pelliculis seu membranis quibusdam albis intercipitur, luteum quidem manifestius, fungosæ cuiusdam tenaciśq; substantiæ, vt hoc forte genus sit, è quo fungos nasci Hermolaus testatur: apparet sanè tum ex membranis illis, tum calculis in eo repertis, corpus esse heterogenes in terra coalescens. In Sabaudia alium lapidem lyncis mihi demonstrarunt, substantia crystalli, & pellucidum, ea duritie vt ignem excutias, triangulum ferè: colore partim candido, partim passeo diluto. Lyncurius lapis effusa lyncis vrina septem dierum spatio generatur, Iorath. Fungi iuxta mare rubrum quodam in loco erumpunt, qui sole tacti in lapidem commutantur, Theophr. de hist. 48. forte idem genus illud lapidis lyncis, quod ex Hermolao scripsi, fungos producere: nam si fungi in lapidem mutati sunt, ex eodem fungi rursus enasci posse videntur facilius, quàm ex vllo alio lapidis genere.

D.

Lynces, pardales, leones & tigrides, fœtus suos mirificè amant: Vide in Leone D. ex Oppiano. Lynx rapax est animal instar lupi, sed callidius. In arboribus latet, vt in prætereuntes pecudes desiliat, vt præcedenti capite dixi. Hominibus & pecudibus insidiatur, Stumpfius. Hæc dum proderem, à viro quodam fide digno audiui, lynces in regione Germaniæ quæ duci Vuirtenbergensi paret, nō rarò capi: & contigisse aliquando vt lynx in quercu latitans, in rusticum prætereuntem desiliret: quam ille præuisam in ipso saltu, securi quam forte gestabat, excepérit, & in terram prostrauerit, vbi mox aliquot ab eo ictibus enecata sit. Lupi quos ceruarios dicimus, quamuis post longa ieiunia repertas ægrè carnes mandere cœperint, vbi quid casu respiciunt, obliuiscuntur: & immemores præsentis copiæ, eunt quæsitum quam reliquerunt satietatem, Solinus: & Plinius vt in A. retuli. Rex Tartarorum habet leopardos cicures, qui mirum in modum venationi inseruiunt: item lynces non minus ad venandum industrias, Paulus Venetus.

E.

Lynces, pantheres, vrsi, &c. in montibus capiuntur, partim aconito, partim equis & armis introclusi, non sine venatorum discrimine. Sunt quibus & foueas lacas in orbē ducunt, &c. vt in Leone recitaui ex Xenophonte. Iisdem foueis lynces capiuntur, quibus & lupi, Olaus Mag. Canibus sectantibus lynx mox in arbores confugit: vbi feritur bombarda: capitur & decipula, quam sæpe per saxa trahit. Lynx quum se captam videt, solet verè flere, vt etiam lachrymæ fluant, N. Spreng. Pelles lyncum nostrarum, vnæ omnium ferè pretiosissimæ sunt, & à nobilibus tantum in vestimentis ostentantur. Prisci venatores pelle lyncis tegebantur contra imbres & flatus ventorum: hoc namq; testatur Virgilius, cum inquit, succinctam pharetra & maculosæ tegmine lyncis.

G.

Vngues lyncum omnes cum corio exuri efficacissimè in Carpatho insula tradunt. Hoc cinere poto, propudia virorum: eiusdem aspersu, fœminarum libidines inhiberi: item pruritus corporum. Vrina, stillicidia vesicæ. Itaq; eam protinus terra pedibus aggesta obruere traditur. Eadem autem & iugulorūm dolori monstratur in remedio, Plinius. Sed de lyncurio, & remedijs ex eo, capite tertio dictum est. Luxorum nostratium vngues apud viros magnates in pretio seruantur. Ea enim apud nos de illis opinio circumfertur, quòd impositi in virgam equi siue hominis, retentam cient vrinam, Io. Bonus Baro. Vngues lyncum albicant: singulos apud nos argento includunt, & ad spasmum commendant, si gestentur: fortassis quoniam incurui sunt: quo argumento radices etiam nonnullas, curuas nodosasq; aliqui aduersus spasmū appendunt, superstitiosi & digni talibus remedijs homines. Sunt qui viuulas in equis (vt vulgò appellant) his vnguibus saluberrimè sanari & aperiri asserunt: & eam ob causam à multis equitantibus circumferuntur. Lynx seu lupus ceruarius, feles, mustela, &c. plus vulnere quàm veneno lædunt, Arnoldus. Venator quidam mihi nuper retulit, carnes lyncis comesas cum iusculo valde probari contra febrem quartanam: & ossa eiusdem combusta ac in puluerem redacta eximium esse remedium ad inueterata vlcera & fistulas tibiarum, C. Collinus.

H.

a. Λύγξ, λυγγὸς, fœminini generis, tum lyncem feram, tum singultum significat: aliqui non rectè masculini generis faciunt, & in obliquis gamma cum cappa scribunt. Λύγξ τὸ παθῶν: λυγμὸς: καὶ τόξον, καὶ ζῷον, Hesychius & Varinus. Ego pro arcu nusquam legi: sed erroris huius, si error est, occasio fuerit illud poetæ, λίγξε βιός, hoc est, resonuit arcus, vel neruus, per onomatopœiam: huius autem aoristi, inquit Varinus, thema nullum extat. Quorum stupefactæ carmine lynces, Vergilius Aegl. 8. Multi lynces, λύγγας, & leones, &c. alunt amantq;: qui tamen fratrum suorum iracunda aut imperita aut ambitiosa ingenia ferre non possunt, Plutarchus de philadelphia. Quod si lycon, id est lupum aliqui ἀπὸ τῆς λύκης (alij lucem matutinam, alij vmbram interpretantur) rectè deriuarunt, idem fortassis etymon lynci etiam perspicacissimo animali congruet.

Epitheta. Lynces fugaces, Horatius 4. Carm. Imbelles, Statius 2. Achill. Maculosæ, Vergil. Timidas agitare lyncas. Horat. 2. Carm. Variæ, Verg. Tergore lynces versicolore, Bapt. Mantuanus. Effrena, turgida, apud Textorem. Αἰόλοι, ἀγλαυροι, Oppiano.

Lynx, Λύγξ, vrbs Libyæ iuxta Gades post Atlantem: Artemidorus Λυγξῶ vocauit, Stephanus. Vide Hermolaum in Plinium 5.1. Lyncus, Λύγκος, vrbs Epiri, apud Strabonem, à Lynceo dicta. Gentilia, Lyncius, Lynceus, Lyncistæ, Stephanus. A Lynceo (Hypermnestræ marito) dicta est Lyncea regio, quam mox Lyrco incolente Albantis filio notho, Lyrceam quoq; nominarunt, Cælius. Lyncestij amnis potu inebriantis meminit Ouidius 15. Metam. Lynceo perspicacior: Lyncei perspicacitas (inquit Erasmus) in prouerbium abijt. Plinius nat. hist. 2. 17. Nouissimam, inquit, Lunam, primamq; eadē die vel nocte, nullo alio in signo, quàm in ariete conspici: id quod paucis mortalium contigit. Et inde fabula cernendi Lynceo. Sunt qui tradunt Lynceū primum reperisse fodinas metallorum, æris, argenti, auri. Et hinc vulgò natam fabulam, quod ea quoq; videret, quæ sub terra forent, testis Lycophronis interpres. Meminit huius & Plato in epistola quadam. Aristophanes in Pluto, Βλέπειν τ' ἀποδείξω σ' ὀξύτερον τοῦ Λυγκέως. Lucianus in Hermotimo, Σὺ δ' ὥσπερ τὸν Λυγκέα ἡμῖν δέδορκας, καὶ ὁρᾷς τὰ ἔνδον ... Idem in Icaromenippo. Πῶς νῦν καθάπερ Λυγκεύς τις ἄφνω γεγενημένος ἅπαντα διαγινώσκεις; Horat. 1. epist. ad Mecœnatē,

Non

Non possis oculo quantum contendere Lynceus, Non tamen idcirco contemnas lippus inungi. M. Tullius M. Varroni, Quis est tam Lynceus qui in tantis tenebris nihil offendat, nusquam incurrat? Apollonius in Argonaut. (meminit etiam Orpheus) scribit hunc Lyceum vsq; adeò fuisse perspicacem, vt etiam terram ipsam oculorum acie penetraret, quæq; apud inferos fierent, peruideret. Plutarchus in commentario aduersus Stoicos testatur famam fuisse de Lynceo, quod saxa quoq; & arbores oculorum acie penetraret, (hoc recentiores quidam de lynce quadrupede ferunt.) Pausanias in Corinthiacis tradit Lynceum Danao vita defuncto, regni successionem suscepisse. Pindarus in Nemeis hymno decimo meminit Lyncei qui ex Taygeto monte viderit Castorem & Pollucem sub quercus trunco latitantem, & horum alterum iaculo vulnerasse. Pindari interpres citat historiam rerum Cypriarum, Aristarchum & Didymum, Hęc Erasmus. Quòd si quis lynceum, vt Suidas & Varinus, pro animali nempe lynce accipiat, sic etiam quadrabit prouerbium in hominem acutissimi visus aut etiam ingenij per metaphoram: hæc enim quadrupes, Plinio teste, clarissime omnium animalium cernit. Sed & lynceus adiectiuum, à lynce fera fieri videtur, non à Lynceo viri nomine. Omnes (inquit Galenus citante Cœlio) imbecilliore sumus cernendi potestate, si aquilarum & lyncis acuminibus conferamur. Ne corporis optima lyncęis Contemplêre oculis, Hypsea cæcior illa. Quæ mala sunt spectes, Horatius 1. Serm. Λυγκέως ὀξυωπέστερον βλέπεις, id est, Lynceo acutius vides: fuit autem Lynceus frater Idæ, ea oculorum acie, vt per abietem viderit Castorem cum fratrem per dolum necaret, vt Pindarus ait, Suidas. Locus Pindari est in Nemeis Carmine decimo, de Lynceo & eius fratre Ida, qui Castorem lancea vulnerârit, &c. vnde corruptus Suidæ locus restitui potest. Plura ab interpretibus Pindari petet qui volet. Λυγκεύς, εἶδος θηρίου, ἢ ὀξυδερκής, Suid. Lynceus, inquit Palæphatus, æs, argentum, cæteraq; metalla primus inquirere cœpit. In qua quidem metallorum inquisitione, lucernas secum intrà terræ penetralia circunferens, ibidem eas forte relinquebat, ac sursum ipse æs ferrumq; reportabat. Quod factum videntes homines, dicere consueuerunt, quod Lynceus subterranea etiam prospiceret ob idq, argentum inde sursum afferret. Lynceus, collyrium quoddam apud Galenum de Compos. sec. locos, & Paul. Aeginetam. Lyncei & eius tumuli, in Laconicis meminit Pausanias. Χάριτι Λυγγῆος γενεή, Hesiodus in Aspide. Porphyrius in Homerum, si modo Porphyrius ea scripsit, in tertium Iliados, Idam & Lynceum scribit Apharei filios. Leucippidum amatores, ad nuptias Tyndaridas auocasse Castorem & Pollucem, qui sponsas Phœben & Ilairam rapere conati sunt: hinc orto certamine Ida (Idas) Castorem occidit: sed hac re iratus Iupiter, Idam fulminauit, &c. Gyraldus. Eadem leguntur in Scholijs Pindari: & insuper, Persei familiam à Lynceo ortam esse. De Lyncei contra Castorem pugna, Theocritus Idyllio 27. Hypermnestra vna ex filiis Danai, quæ omnes ex patris præscripto maritos noctu iugularunt, sola marito nomine Lynceo pepercit: Vide Cælium 11. 13. & 25. Lynceus Samius grammaticus, &c. Suidas.

e. Succinctam pharetra, & maculosæ tegmine lyncis, Verg. 1. Aen.

h. De Lynco rege Scytharum in lyncem feram mutato, scribit Ouidius 5. Metam.

Maculosa quędam animalia veteres Baccho consecrarunt, vt lynces, pardales, axin. Victa racemifero lyncas dedit India Baccho, Ouid. 15. Metam. Quid lynces Bacchi variæ? Verg. 3 Georg. In India Ctesias nasci scribit feram nomine axin, hinnuli pelle, pluribus candidioribusq; maculis, sacram Liberi patris, Plinius. Bacchus aliquando effictus est in curru pampineo & triumphans, qui pantheris modo, modo tigribus ac lyncibus trahebatur, Gyraldus. Nebridem quoq;, id est macolosam hinnuli pellem, Bacchum, & Orgia celebrantes gestasse legimus.

Hæc scripseram cum accersitam à pellifice lyncis pellem inspicere ipse volui. Longitudo extensæ à summo naso ad caudam vsq; dodrantes quatuor, digiti quinq;: & caudę postea digitj septem. Latitudo circa collum, (non ambitus dico, sed dorsi tantum,) palmi duo in imo dorso, dodrans & digiti sex. Crurum anteriorum longitudo, dodrans cum digitis quinq;, posteriorum, dodrans cum digitis tribus. Pilus vndiquaq; mollissimus est, & densa lanugine confertus. Extremæ pilorum partes in dorso albicant, interius ruffæ: albicant autem magis partes vtrinq; à dorso medio recedentes: mediū magis fuscum & ruffum est. Venter medius candidus, & maxime imus: partes vtrinq; partim candidę partim ruffæ. Passim etiam in ventre puncta quadam nigricant, pauca: crebra verò iuxta imum ventrem vtrinq; ad latera. Pars quę in supina colli parte est è regione vtriusq; auris singulas bene magnas maculas nigras habet. Auriculæ paruæ breuem quasi triangulum constituunt, ambitu nigro: niger etiam supra eas villus eminet, cum paucis pilis albis. Barba setis albis condita est. Dentes albissimi, eminentibus digitum transuersum caninis superioribus: inter quos sex parui habentur: ex quibus duo extremi maiusculi sunt, cæteri minimi, præsertim in maxilla inferiore. Et vt breuiter dicam, dentes omnino similiter vt mustelæ rusticæ vel martes habet. Pedes admodum villosi sunt: digiti anteriorum pedum quinq;, posteriorum quatuor. Vngues candidi acutissimi. Cauda per totum æqualis crassamenti, postrema parte nigra est. Pretium erat tres coronati seu denarij aurei cum triente: sunt quæ ferè duplo vęneant, aliæ multò minoris, pro pellium differentia & regionum vnde habentur. Frequentes sunt in Suetia circa Hyelso vel Helsingiam, in collo variæ & maculosæ. Eberus. Mittuntur ad nos ex diuersis Alpinis regionibus. Capiuntur & in Martia sylua, & (vt audio) in Lituania & Polonia. Elegantiores maculis aliquot nigris per dorsum etiam insigniuntur. Vngues non quiuis, sed is tantum qui in pede dextro pro pollice est, argento includitur, & drachma argentea aliquando venditur, tanquam amuletum aduersus comitiales.

Est in arce Londinensi (inquit Io. Caius) animal carniuorum, agni bimestris magnitudine, corpore toto, capite, ore, pede & vngue felis. Sed barba atq; cauda, illa, vtrinq; dependente, ex dimidio anteriori nigra posteriori alba: hac, breui atq; crassa, ex dimidio superiori ruffa, inferiori nigra. Oculo flauescente, cilio obscure albicante. Aure, vt cati, erecta, pilo intus albo & tenui repleta, foris albo & nigro vestita, sed ita vt summa pars nigro, media, triangulari ferè modo, candido, & ima nigro vestiatur. Nec est ea contenta suo orbe finiri, nisi etiam & anterior eius pars seu extrema margo & posterior etiam, eo modo recuruetur in auersum, quo modo margines galeri sacerdotis Græcæ apud Venetos ecclesiæ ad superiora replicantur. Summis auribus insident pili aliquot nigri, veluti cristæ. Color animali est in extima parte, ruffus, in intima albus, sed respersus hic fuscis & fere per quincuncem dispositis, ille sui coloris obscurioribus maculis, singulari pilo candido & item frequenti per vniuersum corpus præter cætera conspicuus, vt est in quibusdam cuniculorum nigris pellibus. Ex vtraque nasi parte, maculæ quatuor sunt, ordine recto positæ. In vtroq; labro, vt nunc dicemus. In superiori labro, quinq; sunt macularum ordines ęquidistantes. In primo ordine & summo, quatuor: in secundo, quinq;: in tertio, octo: in quarto,

quinq;:

quinq;: in quinto, quatuor sunt, & hæ etiam in suo quæque ordine æquidistantes. In imo labro, septem sunt tantum insigniores, duobus ordinibus collocatæ. In primo, quatuor, ad ipsam labri oram: in secundo post eas, tres aliæ: post has, aliæ minores, sed non ita certa lege dispositæ vt superiores. In superiori labro, vtrinq; extant pili quidam rigidiores atq; albi, vt in catis & leonibus. Nasus illi russescit pallidè, distinctus à cætera facie vndequaq; linea nigra. Extremum nasum per longitudinem alia linea (vt in Vncia) diuidit, sed per summa tantum leuiter ducta, non per ima altius impressa. Pes illi callosus est, & vnguis, vt Feli & Vnciæ, in pede abditus, nec nisi appetendo prætendit, vt illæ. Scandit mirum in modum, ita, vt, ea in re quid possit, ipsa natura vel in cauea doceat. Mobile animal est, & loco stare nescit, adeò vt nisi fortè fortuna Pici martij vox ex corbe cuiusdam rustici, (qui tum Leones videndi caussa venerat) quietum reddidisset & attentum, nulla fuisset spes exquisitioris delineamenti. Eo præsente, quietissimum erat: illo discedente, nusquam consistebat. Quamobrem coactus eram misso post rusticum famulo, vocalem illum emere, quo præsente, mirabundum tantisper constitit, dum confecto negotio atq; absoluto opere discedendum fuit. *Luzarne* nostri vocant, Leunciámne an Lyncem ex vocum symphon adductus, ambiguum est. Pellis in vsu est magnatum, & pretijs venditur amplioribus. Non excandescit nisi in iniuriosos. Vocem reddit qualem felis, cum succenset socio cibum prærepturo. Custodi blandum est & mite, nec in quenquam sæuum. Hactenus Caius. Inusitatæ formæ animal anno Domini M. D. XLVIII. mense Maio è sylua Aureliana in agrum Bituricensium impetum fecit, tanta feritate, vt nemo agricolarum aut viatorum tutus vllis armis esset. Mediæ inter Lupum & Ceruum naturæ fuit, (*dicere forsan voluit Lupum ceruarium fuisse,*) antea illis in locis ignotum. Hæc ex Chronicis cuiusdam, qui addidit Paralipomena historiæ Carionis. Ego, si bene memini, non in Gallia natum animal ita grassatum esse accepi, sed Leopardum, qui ex aula Regis, vbi alebatur, euaserat: & hoc alicubi in hac Historia quadrupedum à me literis mandatum puto: id cum legisset Io. Caius, sic ad me scripsit: Quod scribis de Leopardo regis Galliæ, potest etiam scribi de quodam quem habuit Angliæ rex Henricus octauus, vt mihi retulit nobilis quidam septuagenarius eius olim familiæ. Sic ille: & certè verisimilius est, Pantheræ quàm Lyncis tantum robur & tantam sæuitiam fuisse. C. Iul. Scaliger libri de subtilitate ad Cardanū, Exercitationis 210. prima parte, sentire videtur feram quæ Luberna vulgò dicatur, fœminam esse: Lyncem verò marem, Lupum ceruarium scilicet. Huic n. (inquit) breues, orbiculares, distinctæ maculæ: illi productæ, & admodum continuæ plerę;. Lupi autem dici videntur ab auiditate: vicina enim omnia populantur: quocirca in Scandinauia vbi Lyncum frequentia, aliarum ferarum insignis raritas: ad victum maxima ex parte agrestium felium prædam faciunt. Ceruorum esse hostes acerrimos (vnde ceruarij nimirum cognominantur) ex Oppiano disces: qui luculentissimis versibus eiusmodi pingit venationem, qualem pugnam Delphinis & Amiarum: ac Thoas vocat. Sic ille. Sed cum Lynces etiam alibi ab Oppiano nominentur, quorum genera duo facit, Thós ne an Lynx sit Luchsa nostra, considerandum est.

VIDIMVS etiam Constantinopoli animalia duo parua tam similia feli, vt non nisi magnitudine differe viderentur: quorum nomen antiquum non inuenio, nisi forte de genere lyncum sint, Bellonius.

DE LYNCE INDICA VEL AFRICANA.

His addam quæ illustris vir Io. Bonar de Balicze liber Baro Castellanus ad me scripsit de lynce Indica vel Africana his verbis. In libro Iconum animalium, nullam fecisti mentionem Indicæ vel Africanæ Lyncis, præterquam istius nostræ quæ Germanico vocabulo Lux vocatur. Sed quia Plinius illius meminit, induxit me authoritas tanti viri, vt & istam ad te depictam mitterem & illius mentionem facerem (*picturam nacti non sumus, forte amissa est.*) Videtur enim cuius Plinius meminit multum differre à nostro lupo ceruario, qui cum sit maximus, vix attingit mediocrem lupum magnitudine. Ista verò Constantinopoli depicta ferocem atq; ingentem bestiam ostendit. Pręterea istorum nostrorum Luxorum qui in Moschouia, Lituania, Russia, Polonia, Hungaria, Germania capiuntur, rari sunt admodum insignibus maculis in dorso conspersi, sed in ventre tantum: Scotia tamē & Suecia mittit omnium pulcherrimos. Isti verò de quibus loquor, sunt maculis tam in dorso quam ventre alijsq; membris pleni, nec sunt adeò villosi & delicati vt nostrates, cum habeant pilos asperos, setosos & breues. Insuper, nostrorum maculæ sunt rotundæ, Istorum verò triangulares, & similes folio vocato kleblat. Hęc ille.

DE LVPO SCYTHICO.

LVPVM Scythicum appello feram, quæ in vltima Scandinauia post Noruegiam & Gothiam reperitur: quam Olaus Magnus in tabula regionum illarum depinxit, vnde nos etiam istam effigiē mutuati sumus. Appellat autem Germanico nomine *grimmklavv*; ab vngulum acie, quòd illis pręcipuè sęuiat: animal lupi magnitudine, perpetuò iracundum.

DE LVTRA.

A.

LVTRAS è genere fibrorum esse Plinius scribit: est enim similiter amphibium, hoc est in aquis & terra viuens animal: & corporis partes quasdam similiter habet. Ab eisdem quomodo differant, in sequentibus explicabitur. Lutras etiam lytras dici posse Varro docuit: quia radices arborum in ripa, inquit, succidere atq; dissoluere (quod Græcis est λύειν) dicuntur: potest tamen & à luendo videri nominata, quòd in aquis se luteat: quoniā enhydris Græcè nominetur à quibusdam, Hermolaus in Plinium. Idem in Corollario Græcè non enhydrida, sed enydron dici scribit. Enydris quidē, vel enhydris, Plinio coluber est, in aquis viuens, lutrix à Theodoro dicta, & Hermolaus scribit. Idē Theodorus enydron quadrupedem ex Aristotele lutriam non lutram conuertit. Albertus & eum secuti barbari luter pro lutra scripserunt.

Legimus

Legitur & anadriz pro enydris apud Albertum in Aristotelem de hist. anim. 8. 5. Boatum, id est hydria siue lodra, Syluaticus, hydriam pro enydro scribens, lodram pro lutra voce vulgari hodie Italis. Kipod Hebraïcam vocem aliqui lutram interpretantur, alij aliter: sed omnino echinum terrestrem esse, in eius historia confirmaui. Ichneumonem Isidorus enydrum, Marcellinus hydrum vocauit: eundem puto non ineptè lutram Aegypti vel Nili dixeris. Huius historiam supra seorsum dedimus. Ἔνυδρος, animal fluuiatile simile Castori, Hesychius & Varinus. Apud Gelonos lacus est ingens, ex quo lutræ (ἐνύδριες, lego ἐνύδριες) capiuntur, & castores, & aliæ feræ τετραγωνοπρόσωποι, id est forma oris quadrata: quorum pelles ad renones faciendos consuuntur, (περὶ τὰς σισύρας παραρράπτονται, circa sisyras pro fimbrijs ornamenti causa assuuntur:) & testiculi ad curanda posteriora sunt vtiles, Herodotus libro 4. interprete Valla: debebat autem interpretari, testiculos horum animalium vtiles esse mulieribus locosis vel vterinis, Græci hystericas vocant, quoniam Græcè legitur ἐς ὑστερέων ἄκεσιν: in quem vsum castoris præcipuè testes commendantur: sed ex lutra quoq; idem effici creditur. Suidas dubitare videtur an ictis, quæ omnino mustelarum generis est, idem enydro sit: scribit enim animal esse castori simile: ἢ ἐνυδρίς ἐστιν, ἰχθυοφάγον: quæ verba etiam Varinus transcripsit & corrupit. Ipse quomodo legendum censeam, dicam inter mustelas in Ictide. Fluuiatiles caniculæ (κύνες ποτάμιοι, sic lutras nominat) terrestrium canum paruulorum speciem similitudinemq́; gerunt, Aelianus. Apud Aetium quoq; 2.178. canis fluuiatilis (κύων ποτάμιος) proculdubio lutra est, vide in C. inferius. Seruius castorem quoq; canem ponticum nominat. Alius est canis aquæ apud Arabicos scriptores, cuius fel inter venena numerant. Ellucha sem in Tacuinis animalia quędam catos paludis nominat, ac si mustelas aut feles palustres aut aquaticas dicas, lutras forte intelligens, his verbis: Sedilia quæ fiunt ex catis paludis prosunt ad hæmorrhoides. Lutram hodie Itali lodram, lodriam, vel lontram appellant, vt reperio apud Crescentiensem, Arluunum, & monachos qui in Mesuen scripserunt. Galli vne loutre, al' vng loutre: Sabaudi quidam vne leure. Hispani nútria. Germani & Angli *otter*. Illyrij vvydra.

B.

Lutras alunt pleręq; regiones, quibus amnes, lacus aut stagna piscosa non desunt. Habet eas Italia, Gallia, Germania, Heluetia, Anglia, Scandinauia, &c. In Borysthenis ripa & Sarmatia tota plurimæ sunt, Hermolaus. Reperiuntur in Italia vbi Pagus mari iungitur: sed in Neapolitano agro frequentiores sunt, Brasauolus. Fibris cauda piscium, cętera species lutræ, Plinius. Feli non admodum dissimilis est (aliqui vulpi comparant, corporis longitudine præsertim:) sed longior & latior, (& capitis specie diuersa, magnitudine pari) Albertus: castore minor. Lutræ castoribus similes pelle, sed triplo longiores sunt, in septentrionalibus aquis, pręsertim Suecię superioris, &c. reperiuntur. Olaus magnus. Pellem pilis bene densam habet: hi nitidi & molles sunt, vt etiam castoris, à quibus tamen differunt: nam lutræ pilus fuscus nonnihil ad castaneæ colorem deflectit, & breuis ac æqualis est: castori in cinereo candidus & inęqualis, Ge. Agricola. Castor pilo supernè canino est, alibi lutræ, Syluius. Dentes habet acutos, & valde mordax est, Albertus: crura breuia, pedes omnes caninis similes, caudam longam, Ge. Agricola & Albertus. Caniculæ fluuiatili cauda est pilosa, Aelianus. Lutra castorem refert si caudam adimas, animal amphibium, fibrorum numero adscriptum, hoc tamē ab his distans, quod fiber vtriq; aquæ & salsæ & dulci, lutra mari nunquam immergitur. Caput illi est caninum, dentes quoq; ad canem venaticum accedentes: aures castoris: sed gracíliori & longiori est corpore, oblongamq́; , teretem, & in fastigium desinentem caudam gerit. Vulpinis est cruribus, paulò crassioribus tamen, quibus magis in aqua, quàm in terra valet: habet enim posteriores pedes planos, & membranis communitos, vt in castore dictum est: pelle contegitur minus quàm castor, spissa, frequenti ac breui pilo conspersa, colore nonnihil ad castaneum accedente: quæ nobis per hyemem maximo est vsui, magnoq; pretio diuendi solet. Cuius etiam caussa, nostri venatores magna sagacitate lutris insidiari solent: atq; earum vestigia in littore, excrementorumq́; piscium aristis commixtorum naturam obseruare solent, Bellonius.

C.

Lutras è genere fibrorum nusquam mari accepimus mergi, Plinius. Reperiuntur apud nos, tum iuxta flunios tum lacus, castores vero iuxta fluuios tantum. Lutris gressilis est, & degit quidem in fluido, victumq́ue inde emolitur, sed aërem non humorem recipit, & foris (in suis cauernis) parere solet, Aristot. Lutra (lutius corruptè legitur)

legitur) & castor, venantur tam in aqua quàm in terra, Albertus. In antris habitat iuxta aquas, Idem. Referũt quidam cõstrui ab eo veluti tabulatum ex ramis aut virgis aptè dispositis, cui incumbat, ne madesiat. Pisces venatur: & quamuis respiratione indiget, diu tamen sub aqua se continet: est quãdo gurgustiũ (id est nassas) ingressus, suffocatur, cum neq; redire possit qua ingressus est: neq; nassam satis maturè discerpere, Quin & aliâs sæpe dum prædam auidius sequitur, aberratis impeditur & suffocatur: omnino enim per interualla ore & naribus exertis aërem haurire ei necesse est. In venando quidem mira ei agilitas ac velocitas. Latibula sua tot piscibus replet, vt etiã aër inficiatur: quod quidam non sine periculo experti sunt, qui hoc animal capere voluerunt, Albertus & alij. Hinc & ipsa tam fœtida redditur, vt vulgo nostri in hominẽ graue olentem dicant, fœtere cum lutræ instar: vt Latini, hircum olere. Pisces venatur mira frequentia, Belluacensis. Piscibus maximè delectatur: præter illos tamẽ etiam alios cibos edit, (fructus & cortices arborum, Ge. Agricola,) Albertus. E cauernis ad pastum capessendum egrediuntur, etiam hyberno tempore, Ge. Agricola. Piscibus lutra vescitur, lacubus, stagnantibus & quietioribus fluuiorum aquis infensissima, quos magna solertia, magnoq; impetu exterrens ad litorum cauernulas adigit, vt facilius intercipiat, copiosioreq; præda perfruatur: quanquam famem teneris etiam herbarum asparagis arceat. Cæterum cuniculos non longè à litore sibi excauat, à quibus mane exiliens, amplius quàm duo miliaria sursum contra aquæ defluxum tendit, vt postea piscibus saturata, facilius secundum aquæ decursum in destinatã sibi cauernam redeat. Plures catulos suis vberibus lactat, quos prouectiores, atq; adeò matres ipsas, venatores per hyemem defluxis plantarum folijs peruestigare solent, Bellonius. Tanta est Lutræ sagacitas, vt ex aqua per riuulum effluente, per aliquot procul miliaria piscium odoris excipiat è viuarijs: quæ subiens vastet. Simul facilius haurit auram secundo fluuio delatam: simul inanis superare cursum potest: quo satura sine labore atq; negotio vnà cum ipso fluxu rursum delabatur, Scaliger. Lutris etiam hominem mordet; (vt fiber,) nec desistit, vt ferunt, nisi fracti ossis crepitum senserit, Aristot. Lutræ quadrato ore mordaces, vt Castores: Olaus Magnus.

D.

Lutra animal est astutum & malignum, Obscurus. Cicuratur aliquando, ita vt pisces circuitu suo in retia compellat, magno piscatoris emolumento. Olaus Magnus lutras in Scandinauia alicubi mansuefieri scribit, ita vt pisces etiam cocis ex aquis adferant in culinam. Sed quoniã auidiores prędæ, inquit, plures quàm sit opus occidunt, rarius ad hoc opus vsurpantur. Cicur facilis & alacris ad ludos est, Albert. & alij. Falsum est quod aiunt lutram à fibro cogi, vt aquam hyeme circa caudam eius moueat, ne congeletur: sed fiber fortior lutra est, & acutissimis dentibus: quare vel expellit eam, vel occidit, Albertus.

E.

Canes aquaticos nostri vocant, illos qui castores, lutras, & anates sylucstres venantur, vt in Castore dixi in E. Assa (silphij genus graueolens) secundũ aliquos in linteo ligata & iuxta flumen suspensa, odore suo canes fluuiatiles occidit & (aut) fugat. Lutræ pilus mollissimus est, nec facile nitorem vetustate amittit: quamobrem pellis eius in pretio habetur (singulæ apud nos drachmis argenteis septem vel octo indicantur,) tum aliâs, tum quòd rectè parata pluuijs non læditur. Fiunt autem inde ornamenta in oris (fimbrijs vestium,) Albert. circa collum, in vestibus virorum ac mulierum, Albertus & author de nat. rerum. Lutræ & castoris pellibus cõcisis, fimbrias vestium ex pellibus nobilibus confectarum, solent exornare: quanquam lutræ pelles longè præstant fibri pellibus; Ge. Agricola. Lutrarũ pelles περὶ τὰς σισύρας παραῤῥάπτουσι, hoc est (vt ipse interpretor) tunicis pelliceis vel rhenonibus circunquaq; ornatus gratia assuuntur, Herodotus lib. 4. Valla trãstulit ad renones faciendos consuuntur. Germani multis in locis pileos his pellibus conficiunt, vel integros: vel qui ex panno sunt inde fulciunt. Easdem aliqui aduersus paralysin, vertiginem, & capitis dolorem salubres fore promittunt. Sed & calcei salubres inde fiunt, vt mox in G. dicam. Lutrarum pelles cum alijs ex Suecia mira multitudine ad Moscouitas & Tartaros pro tegumentis & vestibus exportantur, Olaus Magnus.

F.

Lutram in cibo damnari audio. Caro eius frigida & fœtida est, Albert. In Germania tamen ab aliquibus in cibum parari Hier. Tragus scribit. Audio & Carthusianis, qui aliarum quadrupedum carnes non attingunt, lutra non interdictum esse.

G.

Sanguis caniculæ fluuiatilis, intumescentes hominum neruos lenire existimatur, aqua & aceto mistus, Aelian. Ex pelle ipsarum calcei (relictis nimirum pilis) conficiuntur, qui neruis salutares esse dicũtur, Idem. Calciamenta ex canis fluuiatilis pelle, mirificè prosunt ad pedum & neruorum dolores mitigandos, Aëtius. Plinius idem castoris pelli attribuit. Corium eius dicitur contra paralysin valere, Albert. Pilei ex pellibus lutrarum concinnati; aduersus paralysin, vertiginem & capitis dolorem salutares creduntur, Michaël Herus. Lutræ iecur in furno tostum audio aduersus dysenteriam laudari, admixtis forsan etiam alijs quibusdam. Cœliacis quidem capræ, & magis hirci iecur commendatur. Lutræ iecur contra colicam valet: vinum bibitur cui impositum fuerit. Testes lutræ comitialibus prodesse docent experimenta, vt appareat cum fibro communem lutræ proprietatem esse, Hermolaus in Dioscoridem. Canis fluuiatilis testes, inquit Aëtius, ad eadem valent ad quæ castoris testes, sed minore efficacia. Lutrarum testes ad eadem ferè valent ad quæ castorum, Ant. Brasauolus. Vtiles sunt ad remedia vteri, Herodot.

H.

Dilyteæ adipem vnguento duodecimo ad arthriticos Nicolaus Myrepsus miscet: quod animal idémne lytræ an diuersum sit, incertus sum. Enydris Herodoto & Hermolao Barbaro lutra est, vt supra citaui: Plinius eodem nomine appellat serpentem masculum & album, &c. pro quo lutrem ex Aristotele Gaza transfert. Est & enydrus gemma Plinio lib. 37, sic dicta quòd inclusam sibi aquam habeat. Lutras sunt qui in nostris literis aquas immundas dici à Græcis interpretentur, opinor inde adductos, quia Suidas λύτρα exponit [illegible] τὸ ὕδωρ. Cæl. Miror Domitium, inquit Hermolaus, in Sylua quadam Papinij tradidisse aquas immundas Græcè lutras vocari, authore nullo vt versum eius poetæ non lutras sed intras scribentis luxauerit. Apud quosdam luter vas est, quo miscetur aqua vino: eius comminit Hieronymus in Iouinianum, Cæl. Pellem qua succingerentur mulieres in

Mmm balneis;

balne'is,vel qui illas abluebant, vocatam inuenio oam lutrida, ὠὰν λυτρίδα, nunc vero oam per se: sic vero dicebatur melota,hoc est pellis ouilla,&c. Cæl.plura vide in oue. Vinum elutriatum lutra vase, quod Græci μεταγγίζειν vocant,alicubi apud Plinium legitur,Hermol. Gallica lingua lutrarum fimum vocat espraincte de loutres: vestigia,les marches catulos,cheaux: quamuis eadē voce lupi etiā,vulpis & melis catulos nominant,Robert.Stephan.

CONGENERES LVTRAE, LATAX, SATYRIVM, SATHERIVM, PORCOS.

LATAX, λάταξ, etiam vt lutris fera quadrupes est, latior lutri, victus alioquin eiusdem, Aristotel. Et rursus, Ex lacubus & fluuijs victum petit. Degit quidem in fluido, victumq; inde emolitur, sed aërem non humorem recipit similiter vt lutris: & foris parere solet. Lataci pilus durus, specie inter pilum vituli marini & cerui. Idem. Et rursus de hist.anim.8.5 Latax,inquit,latior lutre est,dentesq; habet robustos,quibus noctu plerunq; egrediens virgulta proxima tanquam ferro præcidit. Eodem in loco pro latace, Auicennæ translatio habet lamyakiz, Albertus castorem falsò exponit: hūc enim Auicenna,si rectè apud Albertum scribitur,fastoz appellat. Λάταξ,ἡ μεγάλη σταγών, Varinus. Adhibebatur & in cottabisi oxybaphum in quod latagas infunderent. Sic autem humorem ex poculo vocant profusum,vt interpretatur Athenæus,Cælius. Oportebat autem (inquit Athenæus lib.11.) sinistro cubito innitentem,dextra in gyrum flexa molliter emittere latagem, τὴν λάταγα: sic enim vocabant,liquorem è calice profluentem. Eodem in loco plura de cottabo siue cottabide ludo scribit. Aristophanis interpres in Pacem, latagem vocat non ipsum proiectum liquorem, sed phialam æream, in quam potus inijciebatur, &c. plura enim ibidem scribit super hoc ludi genere. Redamari se à suis amoribus conijciebant τῷ κτύπῳ τῷ λαταγεῖν (malim per simplex τ.) ἐν τῷ λεκάνῃ τῆς κοττάβου καταπιπτόντων, Pollux lib.9. sed rursus copiosè de hoc ludo agit lib 6.cap.18. obscurius tamen vt mihi videtur: πλάξ quidem illic pro latax legitur: & exponitur pro ipso sono, quem vinum è poculo in cottabion vas emissum reddit. Vide etiam Hesychium in λάταγε & deinceps: & Suidam in Μεθυστικὸν ἴδασι. Latacen herbam quandam magicam Plinius nominat,nulla descriptione. Paulus Eberus latacem esse putat animal quod vulgo noertza dicitur,quod inter Mustelas describam.

SATYRIVM, Σατύριον fera quadrupes,victum ex lacubus fluuijsq; petit, Aristote. de hist. anim.8.5. vbi Auicennæ translatio nomine detorto fasturon habet. Albertus interpretatur chebalum Latinè dictum,cuius hirsuta & nigra sit pellis,valde pretiosa,assui solita ante pallia varia, intelligit forte cōsuta ex muribus varijs, id est Ponticis. Sed chebalus vox Latina non est: zebelum hodie vulgò vocant, cuius pretiosissima omnium pellis, de qua inter mustelas dicam,neq; enim amphibion est animal.

SATHERIVM, Σαθέριον, vt ibidem scribit Aristoteles, similiter amphibion animal est. Auicennæ translatio apud Albertum,habet kacheobeon,aliâs kachyneon. Albertus interpretatur martarum, animal fuluum, gutture albo,magnitudine cati. Niphus Alberti verbis negligentius æstimatis, satherium ex co cebalum (chebalum) facit,satyrium verò martarum. (Alij,inquit idem Niphus, satyrium putant vulgò appellari foinam. quæ magis aquas petit.) Sed martem quoq; (vulgus martarum dicit) & foinam, id est ictidem, mustelarum generis esse, nec amphibia,in ipsorum historia dicemus.

PORCOS, Πόρκος, animal quadrupes,fluuiatile amphibium iuxta Istrum Varinus. Πορκὸν, oxytonum,Hesychius cyrtum,id est nassam piscatoriam interpretatur.

DE MAESOLO.

MAESOLVS, Μαίσωλος animal quadrupes in India,vitulo simile,Hesychius & Varinus.

DE MELE.

A.

MELES vel melis, vtroq; enim modo scribi reperio, vt feles & felis, fœminini generis apud grammaticos. Lucifugo melis, Gratius. Albertus & recentiores quidam masculino genere protulerunt, vt felem quoq;: ego vtrunq; fœmininum potius fecerim. Bestia melis, Samonicus cap. 48. Septa leporarij è macerijs tectorio tecta sint oportet, ne feles aut meles aliáue quę bestia intrare possit, Varro: alij legunt, felis aut melis. Melis autem ingressum ideò prohibendum ab eo cõsuli apparet, quoniam aluearia in eodem consepto aliqui habeant, quibus meles insidiatur: Vnde etiam nominata videtur, quod mellis auidissima sit. Apud indoctos quosdam nõ meles, sed melo & melotus nominatur. Melo dictus est, inquit Isidorus, quod sit iucundissimo (rotundissimo, vt apud Vincentium Bell. legitur) membro, vel quod fauos petat, & assiduè mella captet. Melo vel melotus animal quod & taxus dicitur, cuius pellis hispida valde melota vocatur, Glossa in epistolam ad Hebræos, sed melotam Græci pellem ouillam aut caprinam vocant, non melis (cuius nè nomen quidem Græcum reperias) vt suo loco dicetur. In medico quodã diuæ Hildegardis libro Helus pro mele scribitur, librarij forsan vitio. Est sanè meles non alia quadrupes, quàm quæ à recentioribus taxus vel taxus nominatur, alijs taxo, Alberto daxus. Scribit Sipontinus ignorasse quid melis esset longissimis temporibus Latinos omnes Græcosq;, alijs aliter hoc vocabulum exponentibus: tanquam ipse primus taxum esse docuerit: cum idem Aggregator & alij ante ipsum prodiderint. Græcum verò eius nomen nec ipse nec alius adhuc quisquam ostendit: nam μέλις quod sciolus quidam in Calepini dictionarium inseruit, falsum & fictitium est. Aristoteles & veteres animal quod vulgo taxonem nominant, trochum appellarunt, Obscurus. Georgius Alexandrinus melem, animal auibus inimicũ putat esse, id nempe quod vulgus fouinum (foinum, Volaterranus) & marturellum appellat sed errasse conuincitur, quoniam in loco Varronis quẽ citat 3. 11. non meles, sed feles legitur. Feles apud Columellam & Varronem accipi videtur pro fouino. sic enim vulgus appellat bestiolam gallinis maximè infestã, Phil. Beroaldus. Sed felem, catum esse, supra assertum nobis est. fouinus & marturellus mustelarum generis sunt, multum diuersæ à mele seu taxo naturæ. Albozao (vocem corruptam pro alzabo, &c.) Rasis interpres nõ rectè taxonem interpretatur, omnino enim hyæna est. תחש, *tachasch*, vel *tahas*, plurale *techaschim*, Dauid *Kimhi* exponit animal diuersorum colorum: vnde Onkelus vertit ססגונא *sasgona*. vel ששגונא *sasgona* quod gaudeat coloribus, Eadem scribit Abraham Esra Exodi 25. Rabi Salomon Ezechielis 16. תישון *tesson*, id est taxum interpretatur, quod Nic. Lyranus probat, & vir quidam huius linguæ eruditus apud nos. Numeri (vt Aug. Steuchus testatur) 14. Ebræi quidam bouem quidam taxum durissimæ pellis exponunt. Aquila & Symmachus ianthinon, item Ezechielis 16. Aquila & Theodotion ianthina, Septuaginta hyacinthum: sed animalis, non coloris aut vestis nomen esse patet ex scripturæ locis, qui sunt: Pelles arietum rubentes, & pelles taxorum (techaschim) Exodi 25. interprete Munstero: Hieronymus vertit, pelles arietũ rubricatas, pellesq; hyacinthinas, & Septuaginta similiter. Et rursus eadem verba capite mox sequenti. Et rursus, operient arcam pelle taxorũ (tachasch) & expandent pannum super ipsam qui totus sit hyacinthinus, Numeri 4. Et paulò post, Extendentq; super ista pannũ coccineum, quem operient alio operimento de pelle taxorum facto, Munstero interprete. Septuaginta & Hieronymus hîc etiam pellem hyacinthinam vertunt. Calciaui te *tachasch* (corio taxi) Ezechielis 16. hyacintho, Hieronymus & LXX. Numerorũ quarto Chaldaicus interpres, vt dixi, sasgona reddit: Arabs דארש *darasch*: Persa אסתך *asthak*. Sed quoniam taxi pellis nec elegans nec pretiosa est, quærendum an thos forte aut lynx aut simile animal, cuius & pretiosa sit pellis & colore punctisq; varia significetur. Vox quidem ipsa tahas vel tahasch satis ad thos accedit, quanquam ad taxum forte magis: sed ex vocum similitudine, nisi res ipsæ conueniant, nihil probatur. Meles Italicè *tasso* vocatur. Rhætis qui Italicè loquuntur, *tasch*. Gallicè *tasson*: vel vt alij scribunt, *taisson, taixon, tesson*: & à colore pilorum, *grisart*: aliqui *blaireau* (al' *blaureau*) appellant. Carolus Bouillus: aliqui Lutetiæ, vt audio, *bedouo*. Hispanicè, *tasugo* vel *texón*. Germanicè *dachs* vel *daxs*. Anglorum nomina diuersa sunt, *a brocke, a bagert*, (aliâs *badger*) *a bauson, a deer, a gray*. Illyricè *gezvvecz*.

Sesquiuolos & taxones animalia quædam appellat author libri de mirabilibus sacræ Scripturæ qui vulgo Augustino attribuitur. Brasauolus taxum ferè murium alpinorum generis esse conijcit, forte quòd similiter in cauernis latitet, & somniculosus esse putetur. Sed muris alpini formã naturamq; longè diuersam esse, facile ex historia apparebit. Apud Lucanos in Italia animal reperitur, μεταξὺ πως ἄρκτου τε καὶ συός, hoc est, mediũ quodammodo inter vrsum & suem, (non magnitudine sed corporis forma,) Galenus de alimentorum facultate 3. 1. Hoc animal forsitan aliquis melem esse coniecerit, præsertim cum hæc proprio nomine Græco destituatur: aut si pro συὸς legas μυὸς, murem alpinum intelligere poteris, quem quidam ἀρκτόμυν appellant. Sed potius fuerit nihil mutare & melẽ intelligere. Nam, vt doctissimus vir Cælius Secundus Curio nos docuit, mele (vulgò tasso nominãt) abundant non Lucani modo, verum etiam Siculi, & reliquæ regni Neopolitani oræ: & ea vescuntur autumnali præsertim tempore, quòd tum maturis vuis & reliquis fructibus maximè pinguescit, quamobrem vno nomine Συάρκτος vel Συαρκος Græce vocari poterit. Habet enim cum Vrso communia quædam Melis, vt crura humilia, corpus crassum, auriculis etiam & pedibus non dissimilis: & quod ijsdem fere vescitur, & in cauernis degit, somniculosus adeò vt magna hyemis parte dormiat: cum sue verò pinguitudinis abundantiam.

B.

Meles in alpinis & Helueticis regionibus plurimæ capiuntur. Duo sunt genera, vnum canis instar digitatum, quod caninum vocant: alterum vngulas, vt sues, habet bisulcas, quod idcirco suillum appellant, Ge. Agricola ex Alberto. Distinguuntur & erinacei genera similiter. Quidã non vnguibus tantum, sed ore etiã siue naso & rostro, suillum sui, caninum cani similem faciunt vt erinaceos quoq;. Differunt hæc taxi genera, rostri figura, & insuper victu: nam caninus vescitur cadaueribus, & ijs cibis quibus canes: suillus vero radicibus, & ijs quibus sues, vt retulit mihi Normannus quidam qui vtrunq; genus aliquando se cepisse aiebat. Taxus est magnitudine vulpis, Albert. sed crassiore breuioreq; corpore. Magnitudine ferè vulpis, sed humilioris staturæ, propter crurum breuitatem. Magnitudine est vulpis aut canis mediocris, cuius quodammodo speciem præ se fert, maximè caninus, Ge. Agricola. Fiber meli ferè similis est, sed paulò longior, pilo subtiliore. Crassi meles non sunt, pingues tamen, Ge. Agricola. Taxi sagina (adeps) Luna crescente augetur, decrescente minuitur, interlunio nulla, Liber de naturis rerum, Cutis ei dura & sordidissima, Isidor. spissa, Albert. villosa & satis rigida, Obscur. Pilum habet grisei coloris, Isidor. similiter vt feles coloris incani. Vnde quidam Gallorum à colore grisart vocitant. Duris vestitur villis, qui sunt vel albi vel nigri: & dorsum quidem abundat nigris, reliquũ corpus albis: excepto capite quod alternis qui-

buſdam quaſi lineis nigris & candidis à ſuprema capitis parte ad rictum ductis decoratur, Ge. Agricola. Pilo tegitur magis albo quàm nigro: ſed in dorſo plures ſunt nigri, in lateribus plures albi. Capitis pilus in medio niger, vtrinq; (ad latera) albus, Albert. Dentes habet acutos: quamobrem mordax eſt animal. Dorſum latum. Crura breuia. & vt quidam ſcribunt inæqualia, nempe ſiniſtri lateris breviora: vnde fiat vt celerrimè currat, ſi pedes dextros rotarum orbitis inferat, & hoc modo venatores effugiat. Hoc ego, inquit Albertus, non deprehendi, cum tamen ſæpius hoc animal conſiderauerim. Ipſe etiam inſpecta aliquando mele diligentiſſime, crura dextra ſiniſtris æqualia deprehendi. Cauda ei varia, villoſa, non longa. Zibethus, animal ore oblongo vt taxus. Cardanus. Melem ego aliquando cōſideraui, cui vngues quini ante & retro erant: crura anteriora dodrantalia, poſteriora breuiora. Pondus erant libræ noſtræ (quæ octodecim vnciarum ſunt) fere 30. vt aiebant. Longitudo à ſummo naſo (quem inſtar ſuis prominentem & craſſiuſculum habet) dodrantes tres cū palmo vel paulò plus. Pili (præſertim per totum dorſum) longiuſculi ad tres digitos, hirti, inferius & maiori parte albicantes ſeu cani, ſuperius nigricantes: caput per mediū albicat, vtrinq; verò maculæ (lineæ) nigræ ſunt, &c. cauda magis albicat, latiuſcula, ſex aut vij digitos longa: crura nigris pilis veſtiuntur: dētes fere vt canum, duobus vtrinque caninis, inferiores medij inter caninos parui & multi ſunt. Corpus & ſua proportione admodū latum eſt, pingui plurimo abundat, cùm inter carnē & pellem, tum circa renes. Auriculæ paruæ & breues: oculi parui. Fellis veſica magna ſatis. Graui odore, plurimis circa inguina pediculis latis infeſtabatur: vngues anteriores longiuſculi & nudi ad fodiendum apti, poſteriores breuiores & pilis tecti. Interlunij dies erat & pinguedo tamen in eo abundabat. Rictus ei anguſtior erat, & canino fere ſimilis. Antiquis fuerat perſuaſum, promiſcuum eſſe vtrunq; in Hyæna ſexum, eos caſtigat Ariſtoteles. Negat enim in maſculo eam rimam, quæ ſub excrementorum exitu eſt, peruiam introrſum eſſe. De Melibus hoc itē dictum à nobis eſt, Scaliger. Ego alium, in quo de Melibus hoc dixerit, locū iam non reperio.

C.

Meles ſubit cauernas, ſed egreditur ad paſtum capeſſendum, etiam hyberno tempore, & vagatur in ſyluis, Ge. Agricola. Quamobrem Gratius melem lucifugam dixit. Taxus ſomniculoſus eſt gliris inſtar, Arlunnus: ſed glis tota hyeme dormit, meles non item. Mel auidè appetit, ex quo nomen inuenit, Iſidor. & Ge. Agricola. Apibus & melli inſidiatur. Crabronibus & alijs vermibus taxum victitare ferunt: quia non eſt velox ad venandum, Albert. Amat loca feracia pomorum & fructuum arboreorum, quorum eſu autumno præcipuè pingueſcit, Stumpfius. Animal eſt valde pingue, Albert. hinc vulgò hominem valde corpulentū, taxi inſtar obeſum eſſe dicimus. Lupi, melis, vulpis & huiuſmodi animalium catulos, Galli cheaux appellant.

D.

Cauernas ſubterraneas dum ſibi parant, vt audio, effoſſam terram in vnum reſupinum conijciunt, quem mox ſatis oneratum pedibus apprehenſum mordicus vectorem extrahunt, totiesq; repetunt, donec ampla ſatis ſit habitatio. Similis quædam fibrorum & alpinorum murium induſtria fertur. Propriam ſibi foueam vulpes non parat: ſed melis foueæ, abſente ea, introitum excremento inquinat: rediens illa virus olentem deſerit, & vulpi habitandam relinquit, Iſidorus & Albert. Cicurata, facilis eſt & ludis indulget, Albert.

E.

Canes quoſdam exiguos, qui melium vulpiumq; caua ingreſſi, mordendo eas expellunt, noſtri vocāt *lochhündle*. Meles quidem ſi quando cum canibus pugnat, valde mordet. Iſidorus infeſta tam à canibus aut alijs animalibus, ſupinam ſe dentibus pedibuſq; defendere ſcribit. Meles in metu ſolertes, ſufflata cute diſtinctè (al' diſtentu) ictus hominum & morſus canū arcent, Plin. Hoc audio hodieq; à taxo fieri compertum. Galli pedicæ genus vocant hauſepied illaqueandis lupis, vulpibus & taxis idoneum. Meliū pellibus pharetras muniūt, & helcia equorum. (*kommet*.) Ne vulnerentur canes à beſtijs, imponuntur collaria, quæ vocantur melium, id eſt cingulum circa collum ex corio firmo cum clauis capitatis, Varro. (Ex taxi pellibus in Italia etiamnum collaria canum conficiunt: & pharetras villoſas: & ſacculos quibus tum paſtores tum alij vtuntur: his enim incluſa præclarè ab aquæ iniuria defenduntur.) Collaria canum aliqui millos vocant, quaſi melinos, ab hoc animali, vt grammatici quidam volunt, quos potius ſequor, quàm illos qui à multitudine clauorū quaſi à mille clauis dictos aiunt. Plinius Frontinuſq; tegi ſcuta melium pellibus ſcribunt, (eaſq; eſſe denſas & validas) Hæc apud Plinium & Frontinum iam non reperio, nec memini authoris nomen qui hæc tanquam ex illis citat. Ge. Agricola Germanis ſuis melium interpretatur *ein halſiband darunder daxs geſtetteret, ſo man den hunden anlegt*. Collaribus ergo Sunt qui lucifugæ criſtas inducere melis Iuſsēre, aut ſacris conſerta monilia conchis, &c. Grat. ne canes faſcinentur aut ne rabiem incidant. Pilos in equis albos ſubnaſci reperio, ſi prioribus euulſis locus illinatur melle crudo cum adipe melis.

F.

Taxos in Germania Italiaq; menſis apponi ſcio, & à multis laudari. Quidam apud nos pira ſimul coquere ſolent. Sunt qui & taxos & glires cœnis addant, quæ animalia in qualitatibus hyſtrici haud multum diſſimilia ſunt, Platina. Melis caro à me guſtata ſeptembri menſe, bona, pinguis & ſubdulcis erat: quòd ſi generibus differunt, vt & caninus & ſuillus taxus ſit, ſuillum (vt & in erinaceorum genere) ad cibum præferendum iudico.

G.

Ad ſanguinis reiectionem è pectore prodeſſe putatur Ouorum cinis, aut cochlearum, aut deniq; melis, Seren. Melis & cuculi & hirundinis decoctum & potum, ad morſum canis rabidi laudant Plin.

Sanguis taxonis cum ſale cornibus animalium inſtillatus, à peſte & mortalitate ſeruat: notum eſt omnibus, Brunfelſius neſcio ex quo authore. Recentiores quidam liquorem ſtillatitium (deſtillatum vulgò vocant) è ſanguine taxi, aduerſus peſtilentiam commendant. Sunt qui aduerſus eandem luem hoc medicamentū præſcribant, vt in manuſcripto quodam libro reperi. Sanguis taxi recens, terra Armena, crocus, tormentilla, ſicca teruntur reponunturque: vſus tempore ſumitur inde ad magnitudinem fabæ cum quarta parte denarij aurei in tenuiſſimam ſcobem lima redacti. Præcipitur autem etiam flammulam (herbam ſic dictam à facultate vrendi) iuxta vel ſub bubonem illigari oportere. Taxonis ſanguis ſiccus & in puluerem redactus, mirum in modum lepræ morbo medetur, Carolus Bouillus.

Taxi pinguedinem Græci prætereunt: conſtat autem plurimum emollire, Braſauolus. Iacobus Syluius adipem me-

pem melinum,caninum,felinum,&c. inter taurinum & ſuillum conſtituit: nimirum quòd ſuillo craſſiores, taurino tenuiores ſint:mihi quidem omnes hi adipes ſuillo & taurino magis calfacere,& digerere videtur. Nec ſpernendus adeps dederit quem beſtia melis,Serenus contra febres & calores nimios corporis. Adipe taxi inuncti febrientes ſanantur,Aeſculap. Axungia eius valet ad renū dolores,Albert. Quidam nephriticis & calculoſis inungunt:& alijs etiam membris dolentibus, Obſcur. Inuncta melium pinguitudo vel cum alijs infuſa (per clyſterem nimirum,) renum dolores ſedat.Ge.Agricola. Adipes taxi, vulpis, felis ſylueſtris & alij. à medicis quibuſdā (Leonello & alijs) miſcentur ad compoſitiones arthriticas. Taxi & canis pinguia equarij medici miſcēt ad neruos contractos remolliendos. Cerebrum cum oleo coctū omnes dolores curat. Aeſculap. Iecur melis ex aqua oris grauitatem emendat,Plin. Teſticuli taxi cum melle cocti libidinem accendunt,Aeſculap. Fertur quod ſoleæ ex pelle taxi paratæ in calceamentis ſit ſcitum remedium contra dolorem podagricum,Incertus. Morſus taxi aliquando venenoſus eſt,ſed non ſemper,Albert. Morſus eius plerunq; grauiſſimus eſt, & exitialis: nimirū quia veſcitur crabronibus & animalibus venenatis quæ in terra repunt,vnde dentes eius inficiuntur, Liber de nat.rerum. Taxus,lynx,catus,&c. vulnere magis morſus ſui quàm veneno lædunt,Arnoldus.

H.

Meles lucifuga,Grat. Licebit etiam obeſam,opimam, vel pinguem cognominare. Melis haſta è ligno mali dicta,Feſt.vt Græcæ originis ſit,qui meléan malum arborem vocāt,prima longa: mēlon,fructum eius,& per excellentiam cotoneum: vnde melinum penultima breui,ex malis cotoneis paratū,vt oleum melinum : à mele autem quadrupede melinum,penultima longa formari poterit. μηλίς etiam in Lexico Græcolatino arbor malus exponitur,ſed ſine authore. Μελία fraxinus eſt,cuius lignum haſtis conficiendis idoneum habetur:quare eodē nomine haſtam quoq; nominant Græci. Mali certe arboris lignum haſtis ineptum eſt. Leucrocutæ feræ caput eſt melium,Plin.camelinum,Solin. A taxo Ferrariæ nobiliſſima Taxonorum familia nomen ſortita eſt,Braſauolus. Fiente,id eſt fimus Gallica lingua,non de quibuſuis feris,ſed propriè fœtentibus dicitur,vt vulpe,mele.

DE MONOCEROTE.

Figura hæc talis eſt,qualis à pictoribus ferè hodie pingitur,de qua certi nihil habeo.

A.

MONOCEROS, hoc eſt vnicornis fera ab alijs aliter deſcribitur: ſiue quoniam diuerſæ ſunt vnicornes animantes vt conſtat: ſiue quòd aliqui notas diuerſarum tanquam vnius confuderunt. Minus autem mirum de fera tam peregrina & toto à nobis orbe diuiſa,nec vnquā in Europam adducta. diuerſa ab Europæis ſcriptoribus auritis ferè omnibus nō oculatis,memoriæ prodita eſſe Hoc magis mirum, recentiores etiam, vt Ludouicum Romanum & Paulum Venetum, qui regiones illas in quibus reperiuntur luſtrarunt,diuerſas tamen monocerotes deſcribere. Ego ſingulorum verba adnumerabo, vt doctioribus diligentioribusq; olim certius aliquid his de feris ſtatuendi occaſionem præbeam. Orſei Indi venantur aſperrimam feram monocerotem,reliquo corpore equo ſimilem,capite ceruo pedibus elephanto,caudā apro, mugitu graui, vno cornu nigro media fronte cubitorum duum eminente, hanc feram viuam negant capi, Plinius. Phyſiologus quidam author obſcurus, & alij eum ſecuti, monocerotem animal paruum eſſe ſcribunt, hœdo ſimile acerrimum,vno in capite cornu. Sed illi ex Plinio acerrimum pro aſperrimum legerūt: & hœdo pro equo,vnde neceſſarius ferè alter error ſecutus eſt vt animal paruum eſſe putarent.

Montes (inquit Aelianus) eſſe dicuntur in intimis regionibus Indiæ,ad quos difficulter catur,vbi præter alias beſtias feras reperiatur monoceros, quem (Indi) vocant cartazonon : eumq; magnitudine ad confirmatæ ætatis equum accedere dicunt,iubaq; & pilis fuluum eſſe: pedum bonitate & totius corporis celeritate excellere: atque ſimiliter vt elephantos pedum digitis indiuiſis eſſe: apri caudam habere,inter ſupercilia cornu vno, eodemq; nigro,non læui quidem, ſed verſuras quaſdam naturales habente, atq; in acutiſſimum mucronem deſinente ornatum exiſtere,Hæc Aelianus. Mihi omnino Plinius & Aelianus vnam eandemq; beſtiam deſcripſiſſe videntur:

sed nec aliam Philes simia Aeliani, cuius verba singulatim in sequentibus per partes recitabo. Quinetiam asinum siue onagrum Indicum, si non idem, inter vnicornia tamẽ animalia iam descripto omnium proximum esse dixerim. Conueniunt sanè præter cornu vtriq; vnicum è media fronte, locus natalis India, equi magnitudo, vngulæ solidæ, celeritas, vita solitaria, robur inexpugnabile, & quòd cõfirmata ætate nulli capiuntur. Colore tantum differre videntur: cum asinus Indicus albus sit reliquo corpore, sed capite purpureo: monoceros fuluus, qui color etiam rhinoceroti à quibusdam tribuitur: sic & cornu color non idem: monoceroti enim simpliciter nigrum Plinius tribuit: asino Indico Aelianus medium tantum nigrum, inferius album, superius puniceum. Bellonius hæc ex Aeliano ita citat, vt cornu pars quæ in superficie est punicea intelligatur, interior alba, intima & media nigra: quæ interpretatio mihi placet. Philes quidem cornu totum nigrum esse scribit, excepto mucrone. Sed de asino Indico vnicorne supra docui abunde statim post Asini historiam, ex Aeliano, Phile, Aristotele, Plinio. Hîc de eodem Philostrati verba adijciam ex lib. 3. de vita Apollonij. Asinos syluestres (inquit) in vicinis Hyphasidi Indiæ fl. paludibus multos capi dicunt: esse autem huiusmodi feris in fronte cornu, quo taurorũ more generosè pugnant: & Indos ex illis cornibus pocula conficere: asseruntq; nullis morbis illo die affici, qui ex huiusmodi poculo potarint: neq; si vulnerati fuerint dolere, & per ignẽ etiam incolumes transire, neq; vllis venenis lædi quæcunq; nocendi gratia in potu dantur. Iccirco regum esse eadem pocula, nec alij quàm regi eiusmodi feræ venationem permitti. Apollonium itaq; feram aspexisse eiusq; naturam cum admiratione considerasse ferunt. Interroganti autẽ Damidi, an sermoni qui de poculo iam dicto ferebatur fidẽ adhiberet: Adhibeo, inquit, si huius regionis immortalem regem esse intellexero. Qui enim mihi aut alteri cuiquam poculũ ita salubre (ἄνοσόν τι ἔκπωμα ὑγιὲς) dare potest, nónne verisimile est ipsum quotidie illo vti, & ex eo cornu frequenter vel ad crapulã vsq; bibere? nemo enim vt puto calumniabitur eũ, qui tali poculo etiam inebrietur. Hæc ille. Sunt etiã (inquit Arist. de partib. anim. 3. 2.) quæ cornu singulari armentur, vt oryx & asinus Indicus: oryx bisulcũ, asinus ille solipes est: gerunt sanè medio sui capitis cornu fixum ea quæ vnum habent: sic enim maximè pars vtraq; cornu obtinebit, cum medium commune pariter vtriq; extremo sit. Solipes potius quàm bisulcum esse vnicorne rectè videri potest: vngula enim tam solida quàm bisulca, eandem naturam habet quam cornu, itaq; eisdẽ simul & vngulam findi & cornu congruum est. Fissio etiam vngulæ & cornu ex defectu naturæ euenit: itaq; cum exuperantiam vngulæ solipedum natura dedisset, rectè dempsit supernè fecitq; vnicorne. Hæc Aristotel. Illa sanè cornua quæ hodie in principum quorundã, vel ciuitatum vel ecclesiarum thesauris ostendũtur, vt Venetijs, Argentorati, Metis, audio anfractuosa esse, & spiris cõuoluta, tanquam duobus filis aut funiculis in se contortis, quale quidẽ cornu duplex iudicari debet, etiamsi vnicum & simplex appareat. Huiusmodi etiam Philes monocerotis sui cornu facit, hoc versu, Ὡς εἰς ἑλιγμοὺς στρεφθεὶς κεκλωσμένον. & versuras quasdam habere Aelianus scribit. Vide plura in B. Onesicritus inquit, equos vnicornes in India esse ceruinis capitibus, Strabo. Terrã Indiam equos vno cornu præditos procreare ferunt, quorum è cornibus pocula conficiuntur, in quæ venenum mortiferum coniectum si quis biberit, nihil graue, quòd cornu repellat malum ipsum, perpetietur. Aelian. Ceruinum caput etiam Plinij monoceros gerit, qui tamen (vt supra dixi) ab Aeliani monocerote non differt: vt etiam equus Indicus vnicornis non alius videri debeat: nam & monoceroti seu cartazono forma & magnitudo equi est. Quod autem Aelianus poculum ex eius cornu factum venenis aduersari scribit, quod tum ipse alibi tum Philostratus & Philes asino siue onagro Indico vnicorni attribuunt, rursus argumento est eandem esse feram quæ diuersis duntaxat nominibus appelletur: aut si differat, colore tantum differre, vt paulo ante asserui.

Mecha quæ vrbs est Arabiæ Mahometis sepulchro & delubro insignis: iuxta quod (inquit Ludouicus Romanus patritius) septa seu claustra visuntur, in quibus vnicornes gemini asseruantur, quos loco miraculi populo ostentant, nec ab re, res est miratu dignissima. Sunt autem eiusmodi. Alterum eorum, quem constat longè proceriorem esse, pullo equino triginta menses nato haud absimilem crediderim. Prominet in fronte cornu vnicum, longitudine trium cubitorũ. Longè natu minor est alter, vtpote anniculus, ac equino pullo simillimus: eius cornu quaterni palmi (quatuor palmorum, dodrantes intelligo) longitudinem haud excedit. Coloris est id animal equi mustellini, caput cerui instar: collo non oblongo, rarissimaq; iubæ, ab altera parte solum dependẽtis. Tibias habet tenues, easdemq; graciles admodum hinnuli modo. Vngulas anteriorum pedũ bifidas habet, caprinos pedes fermè referentes. Tibiarum posteriorum pars exterior villosa est, piliq; plurimi. Sanè id animal ferũ videtur: verum ferociam nescio qua comitate condiuit. Eos vnicornes quispiam Sultano Mechæ dono dedit, ceu rem inuentu rarissimam & maximè pretiosam. Aducti sunt ex Aethiopia ab Aethiopum rege, vt eo munere necessitudinem coniunctissimè cum Sultano Mechæ præfecto iniret. Hactenus Lud. Romanus, ex quo Cardanus etiam in opus suum de subtilitate transcripsit: sed errat quòd pro monocerote rhinocerotem nominat. Apparet autẽ diuersum hoc monoceros animal esse ab asino Indico, qui solipes est: nec non à Plinij & Aeliani monocerote, quẽ similiter solipedem esse dixerim, quoniam pedes eius elephantinis comparantur, quamuis enim elephantum nõ simpliciter solipedem veteres dixerunt, vt qui digitos quinq; leuiter formatos & informes habeat, tamẽ equinis pedes eius conferuntur. Vnicorne quidem bisulcum animal præter orygem Aristoteles & Plinius nullum agnoscunt. Est autem orygis etiam cornu nigrũ, altum, & ferrei, id est durissimi mucronis, in Libya, ex caprarum syluestrium genere: vt mirer Oppianum, qui rhinocerotem nõ multò maiorem oryge esse scribit, cum Plinius eundem elephanto longitudine parem faciat, alij paulò minorẽ tum longitudine tum altitudine. Sed de oryge aliàs in historia ipsius: diuersum enim illũ esse à simpliciter dicto vnicorni, omnino cum Nipho contra Albertum sentio. Regnum Basman (inquit Paulus Venetus) magnũ Cham pro domino agnoscit. Inueniũtur in eo elephanti & vnicornes permulti. Sunt autẽ vnicornes paulò minores elephantis, pilis bubali, pedibus elephanti. Caput habent vt aper, & more porcorum in cœno morari gaudent, & alijs immundis locis. In medio frontis gestant cornu vnum, crassum & nigrum. Linguam habent spinosam, eaq; lædunt homines & animalia. Hoc etiam animal, si vera descriptio est, à superioribus omnibus diuersum fuerit: in nonnullis sanè ad rhinocerotem accedit, magnitudine, capite, pedibus, sed rhinoceroti cornu à naso prominet. Nicolaus Venetus comes, extremę Asiæ prouinciã quandam Macinum nominat, inter Indię montes & Cathaium, (Sericam intelligere videtur,) vbi animal nascatur suillo capite, bouis cauda, vnico in fronte cornu, eoq; cubitali, colore & magnitudine elephantis, quibus cum bellum continuè gerit. Id cornu veneno medetur, ideoq; in honore est, Aen. Syluius de Asia cap. 10. Albertus libro 22. vnicorni eadẽ adscribit quæ veteres & classici authores rhinoceroti. Theologi quoq; & interpretes sacrarum literarum ferè confundunt, vt medici quoq; recentiores, Aggregator, & nostra ætate Iac. Syluius. Atqui nos

de rhi-

de rhinocerotis cornu in medendo viribus nihil quicquam legimus apud classicos authores: de monocerotis verò vel asini aut onagri Indici cornu, ea quæ partim iam hoc in capite scripsimus, partim in Asini Indici historia: partim verò paulò post scribemus præsentis historiæ cap septimo. Animalia quidem ipsa differre satis intelliget, qui rhinocerotis historiá præsenti contulerit, vt de re ipsâ dubium non sit. Cęterum Hebraicū nomen ראם reem, quód in Sacris literis nunc vnicornem, nunc rhinocerotem interpretantur, vtrū potius esse dicam incertus sum, monocerotem tamen potius significari animus inclinat. Munsterus in Lexico trilingui rhinocerotem Hebraicè vocat רים aut ראם, reem. & rursus vnicornem ראם reem, & רימנא rimna, & קרש karás vel karásch. quód nomē in Sacris literis non reperitur. si tamen reem vel rimna & karas in vnam vocē coniungas, vox fiet simillima Græcæ rhinoceros. Reem Dauid Kimhi feram robustam & vnicornem interpretatur. R. Saadias huius generis fœmellam nominat ako, de qua voce in Ibice dixi. Improbat Elias, neq; concedit vnum duntaxat habere cornu, siquidem cornua eius dicūtur. Deutero. 33. his verbis: Primogenitus bouis illius decorem habet, & cornua eius sunt velut cornua rhinocerotis; (reem) quibus deturbabit populos pariter vsq; ad fines terræ, Munstero interprete. Hieronymus hic rhinocerotem transfert, Septuaginta monocerotem. Tertullianus in libro aduersus Praxeam tertio, hæc verba enarrans, sic translata, Tauri decor eius: cornua vnicornis, cornua eius, in eis nationes ventilabit ad summum vsq; terræ: Non vtiq; (inquit) rhinoceros destinabatur vnicornis: nec Minotaurus bicornis, &c. Rhinoceros quidem non vnum, sed duo gerit cornua, alterum in nare, alterum supernè, exiguum quidē sed validissimum, vt in eius historia referemus. Rabi Salomon etymologiam huius vocis (reem) putat רום rom vel גובה gobba. id est altitudinem. Abraham תוקף tokeph, id est robur. Deuteronomij 33 Chaldęus exponit metaphoricè ruma vetukpha, id est altitudinem & robur. Arabs ברכראן barkeran. Persa ברך bark: qua voce interpretator etiam ako, (nos ako ibicem esse putamus.) Deus eduxit eos de Aegypto, quasi fortitudo vnicornis (reem) est, ei Numerorum 23. Arabica translatio habet רים, reem. Et exaltabitur cornu meū sicut vnicornis. Psalmo 92. Chaldæus hic pro reem ponit רימנא remána: Arabs cōposita voce ab vnitate cornu vtitur. Salua me ab ore leonis, & à cornibus vnicornium (רמים, remim) exaudisti me, Psalmo 22. Vox Domini exilire fecit cedros sicut vitulum, & Libanum & Sirion sicut pullum vnicornium, reemim Psalmo 29. Et ædificauit veluti (palatia) excelsa sanctuarium suum. Psalmo 78. hic non reemim, id est vnicornes (vt L X X & Hieronymus verterunt,) sed ramim, id est excelsa legitur. Descendentq; vnicornes cum eis, & tauri cum magnificis Esaiæ 34. intelliguntur autem viri fortes & robusti, quare L X X. pro reemim verterunt ἁδροὺς, id est vegetos. Nunquid acquiescet monoceros (reem) vt seruiat tibi, aut vt moretur iuxta præsepia tua? Nunquid ligabis monocerotem fune suo pro sulco (faciendo) aut complanabit glebas vallium post te? Iob. 39. Est enim fera prorsus indomita, vt dicam in D. רישון, dischon, vocem Hebraicam Chaldæus Deuteronomij 14. interpretatur rema, id est vnicornem: L X X. & Hieronymus pygargum. Vide in historia pygargi inter capras syluestres: quod si pygargū esse non placet, oryx forsitan fuerit, qui & ipse vnicornis & ex syluestrium caprarū genere est. Hebræi כרים carim pecora minora appellant. id est agnos, oues, arietes aliqui car hircum exponunt. Hieronymus tamen Psalmo 37. carim monocerotes vertit, quòd non probamus. Verba Psalmi sunt hæc. Inimici Domini sicut optimum (adeps) quod est in agnis (carim) consumentur. Vide in Hirco A. Alchercheden, est animal quod dicitur vnicornis, habens in fronte cornu vnum, quod aduersatur venenis, And. Bellunen. Μονόκερως, fera terribilis, Hesych. apud quem etiam μονοκέρατος legitur, quod non placet, in recto: genitiuus quidem μονοκέρωτος per ω. in penultima habet. Est quādó adiectiue profertur, ὁ μονόκερως θὴρ, Philes. Vnicornis nomen Latinum apud recentiores tantum & theologos legimus: Plinius Græca monocerotis voce vti maluit. Finxerunt & cæteræ gentes pleræq; ad Græci vocabuli imitationem huius belluæ nomina, ab vnitate & cornu composita. Itali, alicorno, vnicorno, vel vt quidam scribunt liocorno aut leocorno. Galli, licorne. Hispani, vnicornio. Angli, vnycorne. Germani, *einhorn*. Illyrij, gednorozecz.

B.

Quod ad monocerotis eiusq; partium descriptionem, quamuis præcedenti capite multa passim dixerim, nonnulla tamen vel illic omissa, vel vt inciderint, hic adijciam, ne ordinem institutum deseruisse videar. Monoceros apud Indos reperitur, Philes, Solin. Elephanti & vnicornes multi sunt in regno Niem, quod ad meridiem cōfine est Indiæ, Paulus Venet. Regnum Lambri habet vnicornes, Idem. Aloisius Cadamustus nauigationis suæ capite quinquagesimo regionis cuiusdam noui Orbis meminit, in qua vnicornes viui reperiantur. Ad orientem & meridiem sub æquinoctiali est Monoceros seu vnicornis. animās, caput draconis habens: & cornu non magnū quidem illud, sed tortuosum: mentum illi omne barba obsitum, collum longum in altum protensum, & serpētis tractui quam simillimum. Reliquum corpus ceruo similius: pedes autem sunt leonis, cuius effigiem coloribus expressam à pictoribus conspicere licet, Nicephorus Callistus. Monoceros animal est atrocissimum, Solin. ἄγριον θηρίον, Philes. Equino corpore, capite ceruino, Solinus & alij. Villus ei fuluus, ξανθὸς, Philes & Plin. Os leonis, Idē. Cornu è media eius fronte protenditur, splendore mirifico, ad longitudinem pedum quatuor, ita acutū, vt quicquid impetat facile ictu eius perforet, Solinus. Sæpe monoceros concussa verticis iuba longum & exitiale cornū propellit: quod è supercilijs natum, non cauum, nec leue (λεῖον) aliorum modo cornuum est, nec planū & æquabile, sed vel ferrea lima asperius, in multas subinde spiras reuolutū: & telo acutius, vtpote non recuruum, sed planè rectum: vndiq; nigrum, mucrone excepto, Philes. Plura vide in præcedenti capite, & septimo infra. Duo integra eaq; maxima & pulcherrima cornua Venetijs in ærario D. Marci recōdi Antonius Brasauolus scribit: Argentorati etiam vnum asseruari audio, rectum & spiris contortum: itē bina in thesauro regis Poloniæ, singula ad hominis ferè proceritatem. Monocerotis cornu Brasauolus subnigrū vel subcinericeum esse tradit: Nos illud (inquit Mundella) non comperimus, verum nigrum esse iuxta Plinij sententiam. Asinus Indicus vnicum cornu habet & animal illud quod veterum quibusdā archos quasi princeps vocatur, vnicornis Latinè, rhinoceros Græcè (vide in Rhinocerote A.) habet vnum cornu maximum, & solidum vt ceruinum, longius denis pedibus, vt ipse mensuraui: diameter circa radicem cornu sesquipalmum (sesquidodrantē) excedebat, Albertus in Aristot. de partib. 3. 2. Monocerotis (vt putatur) cornu circa annum Salutis 1520. (annis antequam hæc scriberem circiter triginta) repertum est in Heluetiæ fluuio Arula iuxta Brugam oppidum. album, sed in superficie subflauum: duos cubitos longum, nullis tamen spirarum versuris: odoratum tum aliàs, tum accensum instar moschi ferè: id mox ad proximum monasterium virginum delatum, Campum regium vocant, à præfecto Badensi, tanquam

in iurisdictione ad octo Heluetiæ pagos pertinente repertum, repetitum est. Hæc mihi narrauit amicus quidam qui eiusdem cornu fragmenta quædam habuit. Caudam habet apri vel suis, Solinus Philes, Plinius, Aelian. Pedes elephanti, Solinus & alij: Veloces, sed inarticulatos, Philes. Crura ei proportione breuia, Isidorus: sed hoc rhinoceroti magis conuenit. Monocerotis figuram ex Vartomanni facetissima narratione adscribemus: Vnicornibus equi magnitudo: crura, pedes, caput, cerui, pili color balius. Equi iuba, rarior, breuior. Coxæ villosæ. Cornu vnum integrũ Niceæ vidimus: alia alibi, Suffuluum vnum: vnũ subluteum, accedens maximè ad buxeum: vnum subpuniceum. Etiam habemus frustum candidum, Scaliger.

C.

Desertissimas regiones persequitur monoceros, & solitarius errat, Aelianus & Philes. In excelsis montibus vastisq; solitudinibus commoratur, Isidor. Monstrum est mugitu horrendo, Solin. Omnium maximè animalium absonam vocem & contentam mittere fertur, Aelian. Maximo robore præditus & inexpugnabili cornu armatus est, Aelian. Morsu est graui, & calcibus crudeliter pugnat, Philes.

D.

Viuus non venit in hominum potestatem: & interimi quidem potest capi non potest, Solinus & Plin. Monoceros robore suo inexpugnabilis & indomita homini fera est: Vnde illud (Iob.39) Non vincies eum loro, neque cubabit in præsepi. Varin. Ferrum non timet. Isidor. Ad alias quidem bestias ad se accedentes mansuescere fertur, cum verò gregalibus suis pugnare: neq; modo cum maribus naturali quadam contentione dissidere, sed contra etiam fœminas certare, pugnamq; vsq; ad mortem ingrauescere. Coitus vero tempore ad fœminam mansuetè assuescit, & gregalis fit: Cum hoc tempus transierit, & ventrem fœmina ferre cœperit, rursus efferatur & solus vagatur, Aelian. Cum alienis animalibus placidum se, ceu catulus gregi assuetus exhibeat, suo tamen generi infensissimus hostis est. Mansuescit vero erga fœminam, feritatem eius vi amoris deprimente, solo tempore libidinis, Philes. Hostis est leonis. quare leo conspecta hac fera ad arborem aliquam se recipit, & irruentem in se declinat: illa cornu arbori infixo hæret, & à leone occiditur: aliquando tamen contra accidit, Aethiopiæ rex in epistola Hebraica ad pontificem Romanum.

E.

Vnicornem aiunt adeò virgines puellas venerari, vt ipsis visis mansuescat, & aliquando iuxta eas in somnum delapsus capiatur ligeturq;, Albert. Amore virginum & odore allici ferunt monocerotem, Arlunnus: rhinocerotem Isidorus, cum monocerote, vt & alij quidam, ineptè confundens. Iuuenem aliquem robustum venatores puellę instar vestitum & aromatibus aspersum statuunt è regione loci, in quo monoceros fuerit, ita vt odoris suauitas auræ flatu ad belluam deriuari possit. Ipsi interea occultantur. Mox fera odore illecta ad iuuenem accedit, ille amplis muliebribus manicis totis refertis aromatibus eam obuelat. Tum venatores accurrunt, & cornu, quod venenis resistit, resecto, feram aufugere patiuntur, Tzetzes 5.7. Proposita in feræ conspectum virgo (inquiunt recentiores) aduenienti sinum aperit. in quem illa omni ferocitate deposita caput inclinat, vbi somno capta velut inermis comprehẽditur. Sed suspicetur aliquis hanc de monocerotis venatione persuasionem (quæ admodũ recens est. neq; enim vetustiorem eius authorem habemus quàm Tzetzen qui vixit anno Salutis 1176.) inde natã esse quòd (vt supra diximus) sui generis feras hostiliter persequatur, nec aliàs ad fœminam quoq; mansuescat, nisi libidine accensus. Πραΰνεται δὲ πρὸς τὴν θήλειαν (sic θῆλυς ὄναγρος, Oppiano) μόνον Οἴστρου χαλινοῖς ἐκδαμάζων τὸν τύφον, Ἕως τὸ ῥεῖθρον τῆς γονῆς ἀφυστερεῖ, Philes. Prasiorum regi monocerotis pullos etiamnum teneros aiunt deportari, eosdemq; festis diebus ad pugnam committi, ad robur ostendendum: nam integræ ætatis & perfectæ nullũ vnquam quisquam meminit captum fuisse, Aelianus. Et alibi, Domari possunt dum biennium nõ excesserint: vetuli enim ab immanissimis & carniuoris feris nihil differunt. Capitur etiam & domatur, cum adhuc pullus est, Albertus.

F.

Carnes asini Indici amaras & cibo non idoneas esse, Aelianus meminit. His similes monocerotis carnes crediderim, cum vt supra dixi, vel nihil, vel minimum, colore forsitan solo, differant.

G.

De cornu monocerotis supra scripsi, capite primo & secundo: & in primo etiam quæ veteres de remedijs ex eo prodiderunt: hoc in loco recentiorum præcipuè scripta de eodem eiusq; remedijs, & nostras obseruationes adijciam. Memini aliquando dodrantale huius cornu segmentum apud mercatorem quendam videre, foris nigrum & planum, non in spiras contortum, sed tum temporis non admodum obseruabam. Nunc apud pharmacopolas nostros exigua tantum fragmenta reperio, ex quibus medullam esse dicunt quæ rotundiora, albiora, molliorâq; sunt: exteriorem vero partem ceu corticem, quæ durior asperiorq; laminarũ formam refert, colore ruffo ex candido. Videtur sanè tum color iste, tum substantia nimium, si mandas, friabilis, nõ lenta vt cornuum, adulteratum quippiam indicare, alterius fortassis animantis cornu igne vstum, & odoribus quibusdã adiunctis adscititia quadam aromatica suauitate imbutum, fortassis etiam ignitum in liquoribus odoratis extinctum. Curandum est vt recens habeatur, & odoratum (si modo natiuus odor ille sit,) non vel ætate exoletum vel frequentibus poculis exhaustum. Diuites enim frustula huius cornu poculis suis sæpe inijciunt vel praeueniendi quosdam morbos vel curandi gratia: sunt qui auro argentóue includãt, & sic quoq; poculis inijciãt, quasi vero multis annis quantumcunq; in vino macerati vis eadem perdurare possit. Sed quod vinum imbiberit fuscum colorem trahit, candore amisso. Pleriq; ad remedia ex eo promissa cornu simpliciter vti iubent. alij medullã præferunt. Vino iniectũ ebullit, quod quidã siue imperitia siue dolo genuini signũ esse aiunt, cum quęuis cornua vsta, in aqua aut vino ampullas moueant. Nebulones quidã nescio quam miscellã, quam Venetijs vidi (calcis & saponis vt audio: aut fortassis terræ vel lapidis alicuius: quæ itidẽ ebullire solent) pro cornu monocerotis vendunt. Quamobrẽ tutius fuerit, vel de integro cornu, si fieri posset, vel maioribus frustis & quæ cornu speciẽ probè referant, emere, quàm fragmenta minora

minora vbi dolum minus deprehendas. Pharmacopola quidam qui in celebri apud Germanos emporio Noribergæ fuit, retulit mihi monocerotis cornu adulterari à quibusdam ebore macerato vel etiam cocto cum nescio quibus medicamentis (tormentilla puto & alijs) vnde colorem traheret: deprehendi dolum si radatur: interius enim eboris substantiam esse. Antonius Brasauolus omnes ferè lapidem pro cornu monocerotis vendere scribit, quod quidem fieri non nego, qui certi nihil habeam: fieri tamē etiam potest, vt prædurum & solidissimum cornu, circa mucronem præsertim (quæ pars etiam inferioribus præfertur, vt in ceruinis quoq; cornibus) cui vel saxa & ferrum concedant, qualia & rhinoceroti & vnicornibus cæteris authores tribuunt, lapidis speciem præ se ferat. Nam si Orpheus de ceruinis cornibus propter soliditatē inter cornua ne an lapides potius censeri deberent, rectè dubitauit: magis opinor in vnicornium genere dubitandum fuerit. Non enim solis ceruis, vt Aristoteles putauit, solida sunt cornua: sed vnicornibus etiam qualia dixi. Monocerotis cornu hodie vsurpatur longinquitate temporis in admodum sanè à cornea diuersam naturam conuersum, Mundella. Iac Syluius, Aggregator & alij qui rhinocerotem cū monocerote confundunt, quod hodie in vsu medico est rhinocerotis cornu nomin ant: de quo tamen authores nullas huiusmodi vires tradiderunt. Monocerotis cornu aliqui superueniente veneno sudare aiunt, quod falsum est, Ferdinandus Ponzettus. Sudat fortassis aliquando, vt pote solidum, durum, & læue corpus, vt saxa etiam & vitra, vapore externo circa ea concreto, sed hoc nihil ad venenum. Sic & lapidis genus quem linguam serpentis vocant, sudare fabulantur veneni superuentu. Audiui & legi etiam in libro quodā manuscripto, monocerotis cornu genuinum à quibusdam hoc modo probari. veneno (arsenico vel auripigmēto) duabus columbis dato, altera quæ superbiberit aliquantulum de vero monocerotis cornu, sanatur: quæ non superbiberit, moritur. Ego hunc experiendi modum diuitibus relinquo. Nam pretium eius quod verum esse asserunt, nō minus hodie quàm auri est. Drachmæ pondus aliqui floreno vendunt, siue denarijs octo: alij coronato, siue denarijs duodecim. Medullæ quidem pretium maius est quàm durioris substantiæ. Aliqui drachmam quinq; obolis indicāt: tanta est diuersitas. Experientia vnicornis an sit necnè. Pone supra carbonē viuum sericum: & supra sericum vnicornem: & si est vnicornis sericum non aduretur, &c. Incertus. Cornu vnicornis, præcipuè ex nouis insulis allatum, tritū & in aqua potum, mirè facit cōtra venena: vt nuper experientia ostendit in homine qui à sumpto veneno, cum iam tumere inciperet, hoc remedio restitutus est, Obscur. Audiui & ipse à viro fide digno, quòd cum à cerasi esu (venenatū suspicabatur) venter ei tumeret, medulla huius cornu è vino hausta, illico sanatus sit. Ad comitialem laudatur à nonnullis hodie: vt ab Aeliano quoq;, qui hunc morbum sacrum appellat. Sed veteres vim medendi attribuebant poculis ex hoc cornu factis, vino ex eis poto: nos quoniam pocula habere non possumus, substantiam cornu propinamus, vel per se, vel cum alijs medicamentis. Ego feliciter aliquando trageam, vt vocant, ex hoc cornu, cum succino, scobe eboris folijs auri, corallio & alijs quibusdā exhibui, & crassiusculè contusum cornu serico inclusum, in decoctum vuæ passæ & cinnamomi, &c. in aqua, conieci, non neglecta interim reliqua medendi ratione. Commendatur præterea à medicis nostri seculi aduersus pestilentē febrem: & (vt Aloisius Mundella scribit) aduersus canis rabidi morsus & aliorum animalium ictus aut morsus virulento : priuatim vero contra lumbricos & praua inde symptomata pueris in ditiorum familijs datur: deniq; cōtra venena quæuis & multos grauissimos morbos. Indorum rex è poculo cōfecto ex onagri Indici monocerotis cornu bibens, & interrogatus cur id faceret, ἢ εἰ μέθης χάριν, hoc est, & an ebrietatis causa, hoc est simpliciter bibendi & vino se oblectandi inde biberet, respondit ἐπὶ ἀναιρεῖ τὴν κακὴν μέθην: id est. hoc potu malam ebrietatem tolli, siue ebrietati eum resistere intelligens, siue potius malam ebrietatem nominans veneni potionem, mox enim addit. ἴσα πάντας αὐτῇ φαρμάκων μᾶλλον. Ἡ ἱερὰν καλουμένην κατασχεῖν νόσον, hoc est, Et præter id quod venena omnia expugnat, Sacro vt nominant morbo medetur. Vnicornu tritum si in vino bulliat & inde colluatur os, ad quemuis dentium dolorem, mirum effectum habet, D. Georgius Pedemontanus expertus.

H.

Μονόκερως, τὸ μηκέτι ἔχον τὴν ἄλλην, ὡς Ἀρχίλοχος, Hesychius & Varinus: forte tanquam altero cornu mutilū. Epitheton, φιλώδης: quod odoribus delectetur, apud Tzetzen. Mensem principis diei ratione, in quo Luna primū apparere incipit, necdum bicornis est, Orpheus μόσχον μονοκέρωτα appellauit, vt dixi in Boue. H. a. Craterus cui monocerotis cognomen ex itit in Troccena regione Asiæ coruorum opera venari solitus proditur, Perottus. In India & boues solidis vngulis vnicornes nas i, Ctesias scribit, Plin. Boues vnicornes, & tricornes, solidis vngulis, nec bifidis, in India reperiuntur, Solinus. Aonijs tauris varijs coloribus distinctis, perpetuæ indiuisæq; vngulæ sunt: ijsdem vnicum cornu ex media fronte existit, Aelianus & Oppian. In Zeila vrbe Aethiopiæ vaccas vidi cornu vnicum in fronte media habentes instar monocerotis, longitudine supra palmi (dodrantis) magnitudinē, resupinatum in tergū ipsæ coloris sunt phœnicei, Ludouicus Romanus 2.15. Est bos in Hercynia sylua ceruí figura, cuius à media fronte inter aures vnum cornu existit, excelsius magisq; directum quàm ea quæ nobis nota sunt cornua: ab eius summo sicut palmæ ramiq; latè diffunduntur, Cæsar lib. 6. vbi Pet. Gillius non rectè pro boue bisonem legit. Dicitur Pericli aliquando arietis caput vno cornu ex agro esse delatum, &c. vide infra in Ariete h. Symeon Sethi capreolum illum ex quo moschus colligitur, vnicū habere cornu scribit, quod præter ipsum à nemine proditum memini, vt ex proximè hic sequente eius historia patebit. Vnicornes aues in Aethiopia reperiuntur, Aelianus. Monoceros Alberto piscis est marinus cornu singulari in fronte armatus, &c.

h. Monoceroti comparantur homines pij, qui Deum vnum adorant, vt monoceros cornu se vno defendit. Et erigetur cornu meum tanquam monocerotis David (Psalmo 92.) Suidas in Μονόκερως.

COROLLARIVM ad historiam DE MONOCEROTE.

Cvm monocerotis historiam exararem, ab incomparabili doctrina & virtute viro Ni olao Gerbelio, quem equidem patris ac præceptoris loco & amo & veneror, per literas petij, vt descriptionem aliquā cornu il ius, quod pro monocerotis cornu Argentorati in summæ ecclesiæ thesauro seruari audierām, ad me daret. Responsum autē eius tale fuit. Cornu (inquit) quod inter archana summi tēpli habēt heroës illi, sæpissime vidi, manibusq. meis attrectaui. Ea est longitudine hominis proceri, si quidē aciem illi addideris. fuit enim inter illos impius quidā, qui à nescio quo didicerat aciem seu cacumen illius cornu cōtra venena contraq; pestem remediū esse præsentissimū: Quam

Quam ob rem quadrifur ille superiorem partem ad tres aut quatuor transuersos digitos à reliquo corpore auulsit. Ob quod facinus, & ipse eiectus è consortio illo, & ne quisquam vnquam postea huius familiæ in hoc sodalitiū recipiatur, grauiter & maturè sancitum. Hæc cacuminis auulsio, notabilem deformitatem pulcherrimo muneri attulit. Totum cornu ab ea parte qua fronti animalis adhæret, vsque ad summam aciem solidum est: nullis punctis, rimis, aut scissuris hians. Paulò ampliore crassitie quàm lateris ferè nostri. Sæpius enim manu dextra complexus cornu, propè totum comprehendi. A radice vsq; ad cacumen, paruis lineolis, vt solent S. Blasij candelæ incuruari, elegantissime fastigiatur discriminaturq;. Pondus cornu, supra quàm quis credere ausit, insolitum: vt sæpe multos mirari viderim à tantillo animali tantum onus, tamq; longam molem gestari posse. Nullum ego prorsus odorem animaduerti. Color similis inueterato ebori, medius inter album & croceum. Verum nusquam melius hunc deprehendes, quàm ex segmentis quæ in myropolijs vęneunt. Illis enim nostri cornu color similis est. A quo vero huic templo donatum sit, incompertum mihi, Hucusq; Gerbelius. Alius quidā amicus meus vir fide dignus, asseruit mihi se Lutetiæ apud Cancellarium D. à Prato vidisse monocerotis cornu partem cubitalem, spiris contortam, crassitudine baculi (mediocris, cuius diameter circiter sesquidigitum extendatur) luteo colore intus foris q;, substantia solida: cuius fragmenta in vino ebullierint, quamuis vsta non essent, odore nullo.

Hæc cùm legisset Io. Ferrerius Pedemontanus, ad nos scripsit, in templo S. Dionysij prope Parisios esse monocerotis cornu vnum longum sex pedes, in quo omnia quæ ex Gerbelio in Paralipomenis nostris scripta sint, conspiciantur, & pondus, & color: sed magnitudine præstare Argentoratensi, etiam concauitate ferè ad vnum pedem ab ea parte qua fronti animalis adhæret, hoc seipsum deprehendisse in æde S. Dionysij, & cornu ipsum quandiu voluerit manibus contrectasse. Audio superiore anno (qui fuit à natiuitate Domini 1553. quum Vercellæ à Gallis diriperentur, ex thesauro inde ablatum cornu monocerotis ingens, cuius pretium æstimaretur circiter octoginta mille ducatorum, ad regem Gallorum peruenisse.

Paulus Iouius de monocerote affirmat, animal esse pulli equini forma, colore cinereo, iubata ceruice, hircina barba, bicubitali cornu armatam frontem præferre, quod leuore (inquit) candoreq; eburneo, & pallidis distinctum spiris, ad obtundenda, hebetandaq; venena mirificam potestatem habere dicitur. Cornu enim immisso, & per lymphas circunducto fontes expiare perhibent, vt salubriter bibat si inde virosæ bestiæ præpotarint. Id viuo animali non detrahi, quum vllis insidijs intercipi nequeat. Cornu tamen sponte decisūm in desertis reperiri, vt in ceruis accidere videmus, qui ex senectæ vitijs renouante natura vetus cornu exuunt, venantibusque relinquunt. Hoc cornu regijs impositū mensis, toxica si qua sint epulis indita emisso statim admirabili sudore conuiuis prodere narrant. Ex his duo vidimus bicubitalia, brachiali ferè crassitudine: primum Venetijs, quod postea Senatus Solymano Turcarum imperatori dono misit: alterum pari propè magnitudine, sed præcisa cuspide argenteæ basi insertum: quod Clemens pontifex Massiliam profectus pro insigni munere ad Franciscum regem detulit. Cæterum de vi tantæ dotis in hac animante nihil plus affirmauerim, quàm quod euulgata fama credentibus suadet.

Petrus Bellonius scribit compertum sibi esse pro monocerotis cornu interdum vendi dentem animalis cuiusdam (de dent de Rohart. ego quod animal hac voce significetur non intelligo, vt neq; vllus Gallorum qui apud nos degunt) & sic quoq; adulteratum nonnunquam vendi fragmentum paruum trecentis ducatis. Quòd si etiā verum cornu fuerit, non tamen illud videtur de eo animali esse, quod veteres monocerotis nomine descripserūt, præsertim Aelianus, qui solus mirabilē hanc vim contra venena & grauissimos quosdam morbos ei adscribit, is enim non album, vt nostrum videtur, hoc cornu facit, sed extrinsecus puniceum, interius album, intima & media parte nigrum. Quin tamen verè de viua aliqua fera (& illa quoq; vnicorni) nostrum quoq; sumptum sit, negari nō potest. Inueniuntur enim circiter viginti integra & totidē forte fracta in Europa nostra, è quibus duo ostenduntur in thesauro ædis S. Marci Venetijs (alterum nuper a Venetis imperatori Turcarum dono missum audio) vtrumq; sesquicubiti longitudine, altera parte extrema crassiore, tenuiore altera, ea quæ crassior est, non excedit trium pollicum iustorum crassitiem, quæ etiam asini Indici cornu tribuitur, sed reliquæ eiusdē notæ desunt. Scio etiam id quod rex Angliæ possidet in spiras retortum esse sicut illud quod in æde S. Dionysij (prope Parisios) habetur, quo nullum maius visum arbitrantur. Et sanè nihil vnquam circa animalia maiore quàm hoc cornu celebratione dignius vidi. Res naturæ non artis est, in qua notæ omnes quæ verum animantis cornu requirit, inueniuntur. Et quoniam aliquatenus cauum est, (vltra pedis mensuram, qua exit à capite, & esse ab eodem nascente comprehenditur,) conijcio id nunquam decidere, vt neq; gazellæ, rupicapræ & ibicis cornua decidunt, eadem in dama, ceruo, capreolo, & camelopardali decidua. Longitudo ea vt vix procerissimus aliquis eius summitatem attingat, æquat enim septem magnos pedes. Libras tredecim cum triente appendit: cum simpliciter manu ponderatum multò grauius appareat. Figura planè cereum (duplicatum & intortum in se) refert, ab vna parte crassior & paulatim versus mucronem se attenuans, crassissima pars manu claudi non potest, diameter digitorum quinq; est, circunferentia, si filo metiaris, dodrans cum tribus digitis. Pars quæ capiti cōmittitur nonnihil asperitatis habet: cætera politæ læuitatis. Spirarum canaliculi læues & non profundi sunt, similes ferè intortis limacū anfractibus vel periclymeni circa aliquod lignum reuolutionibus. Progrediuntur autem à dextra sinistrorsum ab initio cornu ad finem vsq;. Color non omnino albus est, longo tempore nonnihil obscuratus. Cæterum ex ipso pondere facile est conijcere, animal ipsum quod tantum suo capite onus gerat, mole corporis vel grandi boue inferius esse non oportere.

Reperiuntur frequenter in Polonia cornua quædam, quæ Monocerotis esse conijciunt quidam, duplici argumento: primùm quòd singula reperiri soleant, nunquam bina quod hactenus sit auditum, quanuis aliquando cū ipso craneo & reliqui corporis ossibus inueniantur: deinde quòd vis eorum contra magnos & difficillimos morbos explorata sit, qua de re diligentissimè Antonius Schnebergerus olim discipulus meus, nunc magnæ doctrinæ apud Sarmatas medicus, & summus naturæ perscrutator, ad me perscripsit ante quinquennium ferè, ad cornua aliquot huiusmodi spectanda, clarissimi hoc tempore in Sarmatia medici, & mathematici nostra ætate incomparabilis Ioachimi Rhætici, summi amici mei, opera admissus. Primum istorum cornuum (inquit) vidi longitudine orgyiæ meæ, colore subcinericeo vel subnigro: mucrone acutissimo, terete. Diameter circa radicem cornu sesquidodrantem excedebat. Superficies erat plana, nullis spirarum versuris: substantia friabilis, figura incurua: interius colore candidissimo: qui fuscum colorem contrahit, si vinum imbiberit. Octo tales coniunctæ ei erant scissuræ (*lamina*) quales in maiori parte quam mitto videbis, est autem illa pars non de cornu, sed vel palati os, vel alia quæpiam vt conijcio. Inuentum est hoc cornu sub terra, nō profundius pede, loco solitario, & excelso vt hîc sunt: inter

inter

Inter duos colles sito, per quem torrens fluit, à rusticis fodientibus propter iacienda ædificij fundamēta. Percussum quidem securi cornu, in minimas partes dissectum est: generosus autē & magnificus vir Io. Frikasz (in cuius agro duo miliaria distante Cracouia, inuentū est cornu) qua potuit diligentia ne particulæ disgregarentur, è terra eximi curauit. A radice ad apicem vsq; totum rotundū (teres) fuit, linguæ contactu adhæret, dens tantus erat, quantum complecti manus potest, suprema (vel extrinseca) parte osseus, intus cauus in medio albus, in fine subruffus. Inuentum est autem totum animal: & vt ex magnitudine ossium facilè perspicitur, maius equo fuit. Quadrupes fuisse certum est ex humerorum, tibiarum & costarum ossibus. Quòd si dens Elephantis esset hoc cornu, vt quidam suspicantur, mireris cur nunquam (quod audierim) bina reperiantur. (*Sed neq; adeò curui sunt Elephanti dentes, seu potius cornua, vt ad semicirculum ferè accedant, quemadmodum ista.*) Huius cornu vires, denario eius exhibito cum vino aut aqua borraginis, in febribus inueteratis, tertiana trium annorum, quartana, & alijs mirabiles sum expertus, &c. vomitum nonnullis mouet, & aluum deijcit. Hactenus de primo ex quatuor illis quæ vidi cornibus. Alterum huic simile erat, sed minus integrum: colore foris nigerrimo, intus candidissimo, in torrente inuentum. Tertium & quartum durissima, ita vt vel saxum & ferrum eis cedere potuisse existimem, solida vsq; ad mucronem, integra tamen non vidi: sed vnius partem cubitalem, alterius sesquicubitalem: colore fusco, crassitudine eâdem ferè qua præcedentia duo. Verùm priora duo cum nullas habeant rimas aut scissuras, hæc habēt per longitudinem instar striarum in caulibus herbarum. Horum alterum in agro quodam repertum est, ita prominens, vt palum esse rustici existimarent. Horum etiam vi medica multi à febribus liberati sunt. Quòd priora minùs dura fuerint, causam arbitror, quoniam alterum eorum in aqua tanto tempore latuerit, alterū verò sub terra vix bene absconditum. Vidi postea quintum simile primo, nullum ex eis directum, sed omnia curua, quædam ad semicirculum ferè. Hactenus Schnebergerus meus: qui hoc etiam addit plurima huiusmodi inueniri in Polonia, & idcirco ferè contemni. Reperta sunt autem apud nos quoq;, in Heluetijs dico, mea memoria aliquot huiusmodi cornua: vnum in Arula fluuio iuxta Brugam oppidum: alterum superiore anno Basileæ in Birsa flumine, quod ipse vidi, sed fractum, sicuti etiam tertiū apud illustrem Cimbrorum comitem Guilielmum Vuernerum in arce prope Roteuillam, qui magno fragmento me donauit: quod quia iam diu nō reperio, furto mihi subtractum suspicor: sed aliud mediocre à chirurgo & tonsore Basiliensi, qui in Birsa dū piscatur, reperit, accepi. In torrentibus quidem & fluuijs singula reperiri minus est mirum, vbi multo tempore partes separatæ aquarū vi in loca diuersa rapiuntur. An verò in terra etiam semper singula reperiantur, considerandum est diligentiùs: & quærendū an de eodem animali sit cornu illud maximum, quod singulare in templo maiori Argentinæ ad columnam plurimis, vt apparet, annis iam pependit, videtur enim eadem planè magnitudo crassitudo, & figura, qua Schnebergerus sua descripsit, id superius post Boues feros exhibuimus. Cornua singula veteres Monoceroti tantùm tribuerunt, quē alij alijs nominibus appellarūt, vt dictum est, & præterea Orygi (feræ nostro seculo ignotæ ni fallor,) quem Aristoteles & Plinius vnicornem faciunt: Aelianus quadricornem: Oppianus non exprimit, videtur tamē bicornem facere. Symeon Sethi Capream etiam quæ Moschum gerit, monocerotem esse scribit, &c. Recentiores quidā (vt Scaliger refert) in Aethiopia alicubi Bobus vnicum è fronte media cornu prodire tradunt, pedali maius, curuitate supina, cuspide retrorsum deuexa: eosdemq; pilo ruffo vestiri. Vnde nō omnium vnicornium cornu rectum esse colligimus. Sed cur in Polonia frequentius huiusmodi cornua reperiūtur quàm alibi? an inde suspicabimur, Vrorum quorundam ea fuisse? qui vt hodieq; in Sarmatiæ syluis sunt, ita olim nimirum longè plures fuerunt: & cum in maioribus magisq; desertis syluis viuerent, nec tam assiduis venationibus occiderentur, eorum aliquos ad grandæuam ætatem maioribus subinde cornibus insignem peruenisse verisimile est. Nos hæc alijs consideranda proponimus. Pharmacopolæ nusquam opinor veri Monocerotis cornūa habēt: sed alij adulteratum quippiam, alij cornu illius maximi & ignoti, de quo diximus, fragmenta & non solum de cornu, sed etiam de ossibus capitis: quorum nōnulla temporis longinquitate ita affecta sunt, vt triplicem in eis substantiā deprehendas, suo quanq; interstitio diremptas, vnam ferè corneam, & pallidam: alterā albiorem, molliorem q;: tertiam, lapideam, candidissimam. Audio & ex nouis insulis Monocerotis nomine cornu adferri, contra venena laudatum: quod quale sit nondum resciui, quærendū autem an sit Rhinocerotis: nam & veteres & recentiores quidam hunc cū Monocerote confundunt. Vires quidē vtriusq; cornibus propè easdē esse conijcio. Rupicapræ genus vnicorne, Polonice Skalna koza, quasi rupea capra, inuenitur in monte Carpatho, & sæpe ex venatione Cracouiam in aulā adfertur: vt retulit Albertus Moscenius Polonus, eximiæ doctrinæ iuuenis, ipsum se non semel vidisse asserens.

DE MOSCHI CAPREOLO.

Hæc icon ab Antonio Musa Brasauolo ad nos missa est, tanquam animantis è quo moschus habetur.

A. B.

MOSHOS vel muscus, vt vulgò vocant, odor omniū suauissimus, ex tumore quodā circa vmbilicum animantis cuiusdam peregrinæ emanat; hanc veteres Græci Latiniq; ignorarunt: descripserūt autem Arabicæ linguæ medici primum: nam recentiores Græci, vt Aëtius & Paulus Aegineta, quamuis meminerint, videntur tamen ex Arabum libris transcripsisse. In eius descriptione variant scriptores: sed plures vetustioresq; & fide digniores sunt, qui dorcadis, id est capreæ siue capreoli genus faciūt hoc animal: vt ex verbis singulorū iam recitandis apparebit. Capreæ peregrinæ, figura, colore, cornibus, (magnitudine, Isidorus & Albertus,) ab alijs nō dissident: sed dentibus tantū caninis discrepāt, quos binos & verriū more exertos palmi longitudine gerūt, Serapio. Duos dentes albos habēt intrò reflexos tanquā duo cornua, Auicenna, Serapionis tamē interpres albos valde & rectos esse ait. Platearii errasse puto, qui albos nō dentes, sed pilos eis tribuit, de quorū colore inferius dicetur. Est hoc animal capreæ simile, vnico armatū cornu, prægrandi corpore, Symeon Sethi, cuius plura de hoc animali & ipso moscho verba inferius recitabo: Quæ tamen Ruellius in volumine de plantis Aëtio attribuit, & similiter Matthæolus in cōmentarijs in Dioscoridem. Hermolaus etiā moschum ab Aëtio describi ait, apud quē ego nihil tale inuenio. Brasauolus etiā & Monachi Mesuen interpretati, nominari quidē aliquando ab Aëtio & Aegineta moschum aiunt, describi verò nusquā. Quamobrem aut memoriæ

moriæ

moria lapsi sunt illi, qui ab Aëtio descriptum aiunt: aut potius Symeonis Sethi librum Aëtij authoris esse crediderunt. Ego prorsus Symeonis non Aëtij esse contenderim. Sed quisquis fuerit, errasse in eo mihi videtur, quod vnicornem hanc animantem facit, vt & Græcè legitur, & Gyraldus, Ruellius ac Matthæolus transtulerunt. Quod si error est, vt puto, cum aliorum nemo id scripserit, ne oculati quidem authores: inde forsitan natus fuerit, quod Auicenna, vt retuli, dentes huic capreæ intrò reflexos tanquã duo cornua esse scribit, quæ verba vel ab interprete vel à librario peruerti potuerunt. Gazelus moschi habet duo cornua erecta versus altum, Elluchasem. Sed neque maximum hoc animal esse, præter Symeonem, quisquam scripsit: vt hic quoque erroris suspicio sit, & pro μέγιστα ὁμοία δορκάδος, legendum μάλιστα ὁμοία δορκάδος, hoc est maximè simile capreæ: huic enim tum aliàs tum magnitudine par aut proximum esse alij authores testantur. Moschi animal mortuum vidi Mediolani, magnitudine, forma ac pilo, nisi quod coloris est magis glauci, capreolo simile, pilus tamen etiam crassior est pilo capreoli. Supra binos, & totidem infra dentes habet, hocq; solo differt & odore à capreolo: nam pili varietas à regione ortum habere posset, Cardanus. Gazellæ (id est capreæ) moschi, capreolis similes, graciliores, minores, elegantiores, ex Aegypto aduehuntur, Authoris nomen excidit. Dorcas peregrina colore ceruo similis est, dorcade aut capreolo paulò maior: & nonnunquam æqualis, figura quoq; similis, & vnguibus itidem multifidis, (bifidis,) Brasauolus αὐτόπτης. Raro viuæ capiuntur, tantæ velocitatis sunt: verum aliæ similes gazellæ dictæ viuæ capiuntur, quæ moschum nullum afferunt, Alex. Benedictus. Voluerunt nonnulli animal moschi diuersum à gazella esse: sed nos illis credimus qui ex peregrinis regionibus profecti gazellam appellari dicunt, Brasauolus. Animal ex quo moschus colligitur, catti (librarij forte error est, & legendum capreoli) magnitudinem habet, pilis grossis vt ceruus, pedibus quoq; vngulatis: dentes ei quatuor, bini supra & totidem infra, longitudine trium digitorum: reperitur circa prouinciam Cathai, & regnũ Cerguth, quod Magno Cham Tartarorum regi subijcitur: moschus quidem illinc aduectus omnium præstantissimus est, Pau. Venet. Antonius Stuppa Ananæ vidit animal moschi magnitudine & figura agni semestris, colore grisei cati, capite canino, cauda cati, pedibus agninis, nullis cornibus. Verum hæc descriptio capreolo moschi conuenire mihi non videtur. Odoratissimum moschum Venetijs vidi, subnigrum: quem mercator quidã habebat, ex prouincia Cathai se attulisse asserens, iter non ineptum sibi fingens per mare Euxinum, Colchidem, Iberiam & Albaniam, vsq; ad ingressum Scythiæ: est enim regio Cathai, Scythiæ extra Imaum pars. Nec mirum videatur: quoniã eo in loco regio est à Ptolemæo vndecima Asiæ tabula Randamarcostra nuncupata, in qua nardus abundat, & quam Sotus fluuius alluit. Incolæ regionẽ, vbi optimus moschus nascitur, Ergimul vocitant: particularem vero vrbem, Singui, Brasauol. Idẽ in Aegypto & pluribus Africæ locis hoc animantis genus reperiri scribit. In Thebeth sunt multę ciuitates: sed moschus omnis qui circa ea loca colligitur, auehitur à ciuitate, quæ priuatim totius regionis nomine Thebeth nominatur, Serapio. In regione Tebeth inueniuntur multa animantia quæ muschum producunt, quæ gadderi vocantur. Venantur ea canibus, abundantq; muscho,

muſcho, Paul. Venet. Abundant etiam hæc animalia in prouincia Caniclu, Idem. In Syria quandoque à noſtris viſuntur, Alex. Benedict. Vide etiam in G. infra, quibus ex locis aduehatur moſchus. Moſchus odoramentum ſanies galelæ (gazellæ) inter inguina concreta, quam potius algaliam (de qua plura vide infra in fele zibethi poſt pantheram: & mox in præſentis animalis hiſtoria cap. 5.) dicimus quàm moſchum. Moſchus vero compoſitio ex multis potius quàm naturalis res eſt, cui baſis animalis cuiuſdam dapſico, id eſt cuniculo ſimilis, ſanguis eſt, qui ex India præcipuè Pegu prouincia ad nos tanquam pretioſiſſimus odor affertur, Rodericus Luſitanus ſine authore. Muſcum, qui & nunc in delicatiorem vſum venit, ab Hieronymo dici quandoque peregrinum murem ſunt qui opinentur, Cæl. Muſcus & œnanthe & peregrini muris pellicula, Hieronymus ad Demetriadem: quis autem ſit peregrinus mus odorata celebratus pellicula, non video, niſi quis animal hoc intelligat, ex quo zibetum excipitur, (&c. Vide mox poſt pantheræ hiſtoriam.) Muſcus quidem Hieronymo aliud non eſt quàm bryon, id eſt muſcus arborum odoratus, (cuius Dioſcorides & Plin. meminêre.) Nam & Plinius eadem ferè mentione de bryo & œnanthe diſputat, Hermolaus. Sed Hieronymus forte per muris peregrini pelliculam, folliculum animalis moſchi intellexit: nam in eo adhuc piloſo moſchus includi afferriq; ſolet, vt forte muris genus eſſe putârit nominis vicinitate deceptus. Mus muſcus ex Aethiopia Arabiaq; venit, Volater.

Principes & alij quidam prædiuites viri hoc genus capreolos ex peregrino orbe aduectos in delitijs habent, aluntq;, in Italia præſertim. Venetijs mercatores vidimus, qui Alphonſo duci Ferrariæ gezellam vendere cupiebant, moſchum in folliculo habentem, Braſauolus. Audio ibidem Caharinum Zenum patritium Venetum huius generis dorcadem habuiſſe, & reliquiſſe ante paucos annos hæredibus ſuis.

Hanc feram, dorcadem capreámue aut gazellam Indicam, peregrinam vel Orientalem appelles, aut dorcadem moſchi, vel ſimpliciter animal moſchi, parum intereſt. Iſidorus & Albertus neſcio qua ratione muſquelibet nominant. Moſchon Græci ſcribunt, *μόσχον*: Arabes meſch vel miſch, vel almiſch. Germani *biſem*, & animal ipſum periphraſticè *biſemthier*: ceteræ gentes, Italica, Gallica, Hiſpanica, *muſci* vel *muſchi* nomen à recentioribus Latinis vſurpatum retinuerunt. Italicè dici poteſt *capriolo del muſco*, Gallicè *cheureul du muſc*. Syluaticus & alius quidam moſcum Græcè *abonafa* vel *aboanifa* dici, ſtultiſſimè ſcripſerunt: cum hoc authoris nomen ſit cuius de moſcho verba Serapio recitat. Itali *muſcum* & *muſcatum* dicunt, vulgò *muſchio*. Angli *muske*: & animal *muske* catte, id eſt moſchi felem, quod nomen zibethi animali potius conueniret. Illyrij *pizmo*, vt Germani *biſem*: quæ vox origine Hebraica mihi videtur: nam Regum 3. 10. בשם *boſem* exponitur aroma, ſuauis odor. In trilingui dictionario Munſteri, pro Aromate ſcribitur etiam בושם *boſem*, & בסם *beſam*.

C.

Capræ peregrinæ agiles valde ſunt, & velociſſimè currunt, Braſauolus. Tantæ velocitatis vt rarò viuæ capiantur, Alex. Benedictus. Herbis odoratis paſcuntur, vnde etiam moſcho, id eſt ſanguinis vmbilicum collectioni odor conciliatur, ex nardo præcipuè, vt dicam in G. Moſchus omnis funditur ab vmbilico dorcadis peregrinæ: quæ cum ruit in Venerem quaſi furijs ſtimulata (οἰστρομανεῖ. Gyraldus ſimpliciter vertit, cum ſtimulatur exagitaturque. Πᾶσα ὁρμὴ ἐνθουσιαστικὴ, κατ᾽ ἔρωτα τυχὸν, ἢ μανίαν, ἢ θυμὸν, οἶστρος λέγεται, Varinus:) eius intumeſcit vmbilicus in quem craſſarum ſanguis partium confluit: tumq; animal ipſum pabulo & potu abſtinet, humique volutatur: tum demum (hac verſatione vmbilicum feculento ſanguine turgentem exprimit, Ruellius) proijcit vmbilicum ſanguine plenum turbulento, qui certo quodam tempore coagulatur, bonumq; odorem obtinet, Symeon Sethi, vt Gyraldus ferè & Ruellius transferunt. Folliculus quo continetur muſcus, eſt vmbilicus animalis, ſiue circa vmbilicum veſica, plena ſanguinis, quæ aliquandiu ſeruata in muſcum tranſit, Elluchaſem. Cardanus hanc veſicam infra vmbilicum eſſe ſcribit: Paulus Venetus iuxta vmbilicum inter cutem & carnem: Iſidorus in inguine abſceſſum. Dorcadi peregrinæ quidam veluti abſceſſus innaſcitur folliculi modo, cum pilis ceruinis ſimilibus pendens, putri veluti ſanguine, vectigali ceu onere, exonerante ſeſe natura, Alex. Benedictus. Hunc vel per vim auferunt venatores capreis quouis modo captis aut interemptis, plerunque immaturum, ideoq; minus laudabilem, vt pluribus in G. referam: vel ſponte ab ipſis emiſſum maturumque in locis deſertis colligunt, vt iam ex Serapione recitabo. In ſylueſtribus (inquit) capreis, quæ in montibus oberrant, & liberè vagantur, concepta ſanies, antequam vomica rumpatur, ſuapte natura ad maturationem ſpectat: ad quam cum ventum fuerit, fera titillantis humoris lancinatu noxio (valde pruriente) laceſſita, cotibus & ſaxis (arboribus, Iſidorus) ſeſe longo inſolatu candentibus affricat magno oblectamento, donec facto vomicæ emiſſario, tota saniei vis à ventriculo (folliculo) ſupra lapides effundatur: non aliter quàm abſceſſus pure cocto fractus diſſilit, ita vtriculus maturo humore per naturam exaniat (emittit saniem,) vlcusque poſtmodum ducit cicatricem, rurſumque ruens ſanguinis impetus eò ſe recipit, impletque vmbilicum, dum abſcedens in conſimilem vomicam extuberet. (Quotannis hoc fieri Ruellius ſcribit, ſed ſine authore.) Cæterum indigenæ, qui loca vbi verſantur huiuſmodi feræ ad vnguem norunt, ſaxa facile deprehendunt, quibus fuſa colluuies & candenti Sole reſiccata cohæſit. (Solis enim calor ac repercuſſus non modo denſat effuſum cruorem, ſed odorem etiam commendat.) Hunc igitur moſchum incolæ metunt, & vtriculis ferarum earum aſſeruant, quas venatu captauerant. Ille moſchus multi vænit, ac inter magnifica & regia munera cenſetur, Hucuſque Serapio paraphraſte Ruellio. Si follicus ab animali dematur, ad moſchum progignendum deinceps aptum non eſt. At ſi ſponte ſua exeat, in maturitate confricando, tunc iterum atque ſæpius moſchum facit. Eiuſmodi animalia moſchum quidem maturant apud nos, ſi habuerint quando conuehuntur: quod ratione cœli, aëris & earum rerum quibus viuit, euenire arbitror. Videtur ſanè excrementitio iſto humore hoc animal ſecundum naturam purgari, ſicut multa ſanguinis menſtrui fluxu: neque diu viuere poſſe, niſi ita expurgetur. Propterea in noſtro cœlo breui expirat, Braſauolus. Omnis caro huius animalis & excrementum dicitur muſcus, ſed multò præſtantior eſt qui ab apoſtemate fluit, Iſidorus & Albertus: totum quidem animal, vt in E. dicam, veſicæ illius beneficio odoratum eſt.

Non D. Exem-

D.

Exemptis dentibus longioribus mansuescunt, Alex. Benedictus.

E.

Venantur eas canibus in prouincia Tebeth, Paul. Venet. Morsu in persequentes sæuiunt, Alexander Benedictus. Laqueo aut sagittis eas barbari venantur, tantæ velocitatis vt rarò viuæ capiantur, Idem. Venatores hanc feram cassibus aut laqueis captant: aut sagittis vel missilibus vomicæ folliculum decutiunt, Ruellius ex Serapione, sed ineptè: neque enim folliculos missilibus amputari sentit Serapio: sed feræ quouis modo iam captæ folliculum quamuis immaturum ab eis abscindi. Moschus omnem rem ad hanc vsque diem cognitam magnitudine & suauitate odoris vincit & exuperat, Cardanus. Propter vesicam quæ moschum infra vmbilicum continet, totum animal quantum mittat iucundi odoris, vix dicere queam: tametsi id quod vidi iampridem mortuum erat: sed & folliculo illo per multos annos arcis indito, omnes quæ intus vestes seruantur, miro odore fragrant, Cardan. In maximo hodie luxu est moschi vsus, circa vestes eius odore imbuendas, & suffitus, & orbiculos ad preculas numerandas: ad pilas, quas argento auróue includunt paulò ditiores, qui vel amant, vel aliter molles ac delicati sunt, vel suas ostentare opes volunt, vel vt aërem insalubrem aut fœtidum caueant, vel suos animæ aut aliunde graues halitus emendent, vel denique aduersus morbos quosdam præsertim cerebri frigidi & humidi. Hoc matronæ pertranseuntes procos ad Venerem inuitant: exotici vnguenti vicem reginis reddit. Animalis vitium seculo nostro placet, & in vitium vertitur. Veneris matronis non placet, quibus nec zibethi sordes, Alex. Benedictus. Qui gestat, in se non sentit, Idem. Succinum orientale (ambra) consuetudine odoris sui gratiam acquirit, cum zibethum & muscus fastidium pariant, Idem. Aetius 16.133. suffumigio moschato scrupulos quatuor moschi admiscet: eundem sequentibus etiam aliquot suffumigijs, & alijs, & regijs, & in ecclesia receptis admiscet: vt Nicolaus Myrepsus quoque, quem Leon. Fuchsius nuper nobis Latinum dedit, in capite de suffimentis. Sed ex Aetio vnum adscribam, è capite 134. Suffumigij regij confectio: Styracis calamitæ libram I. ligni aloës vnc. VI ambræ vnc. I. moschi scrup. IIII misce. Alij ligni aloës vncias IIII cæteris admiscent, adduntq́; succi rosarum quod sufficit. Huic simile est suffimentum Nicolai Myrepsi, numero tertium, quod ad syncopem & imbecillitatem cordis inscribitur: & aliptæ moschatæ compositio hodieq; in vsu: item galliæ muscatæ apud Mesuen inter trochiscos: vbi & galliæ alephanginæ, & sebelliæ, & magnæ siue regali, moschum admiscet. Nonnulli galiam l. simplici scribunt, alij algaliam (vide plura in fele zibethi de algalia.) Harum compositiones aliquot Serapio etiam præscribit, & Auicenna. Cyphi (vox est Hebraicæ originis ab vrendo, id est suffiendo vel adolendo dicta) compositionem, veteres sine moscho parabant, recentiores, (vt Nicol. Myrepsus) addiderunt: hinc voce corrupta Cyprias auiculas aliqui dixerunt, vulgarem ad suffimenta compositionem, quam aliqui pharmacopolæ auicularum forma, alij aliter effingunt. Aquis odoriferis, quæ in chymistarum fornacibus, aut balneo Mariæ, vt vocant, parari solent, vt & aquæ rosaceæ simplici, pro ditioribus nonnihil moschi & camphoræ quidam adijciunt, &c. Huiusmodi sanè aliquot egregios liquores describit Andreas Furnerius libri Gallicè editi de humanæ naturæ decoratione, parte secunda, quæ est de ornatu muliebri: vbi & smegmatis siue saponis moschati compositionem docet, & oleorum quorundam moschatorum. Aëtius 16.116. & deinceps vnguenta quædam siue olea moschata, id est moschum odoramentum recipientia describit. Eodem capite 116. orbiculos rotundos odoratos qui & alia quædam odorata & moschum accipiunt, parare docet: ac eosdem acu perforatos traiecto funiculo collo necti scribit. Oleum moschatum Nic. Myrepsus Μόσχου ἔλαιον vocat. Oleum muscelinum, quod & alijs quibusdam odoratis & moscho mixtis conficitur, in veteri æditione Nicolai reperio, & in translatione quam Nic. Alexandrini nomine Nicolaus Regiensis edidit. Moschus, galia, & similia, non debent decoqui cum alijs medicamentis: sed cum exigua parte decocti misceri, & sic reliquis affundi. Aliqui moschum in lana xylina ponunt in aliquo vase, & colo infusam decoctionem paulatim sic per lanam transmittunt, Monachi in Mesuen. Sed neq; conteri debet moschus, verum in liquore rosaceo alióue dissolutus cæteris medicamentis misceri, vel alia quadam artificiosa ratione, Idem. Seruari potest moschus in vase vitreo, denso, ac diligenter oblito cera: vel potius in vase plumbeo (quod & Alexan. Benedictus scribit) vt frigida & humida huius metalli qualitate melius seruetur. Quòd in alio vase fuerit, apponantur duo vel tria plumbi frustra, vt melius conseruetur. Cauendum est autem ne quid aromaticum addatur, sic enim suum odorem amitteret. Quem si amiserit, in olla (vase vitreo aperto, Syluius) ore aperto suspendatur in cloaca, & recuperabit eum. Platearius. Odoris amissi vim in fœtoribus & latrinis (lacunis & stercoribus, Albertus,) recuperat: contra fœtorem eluctatur, & sic quasi luctando reuiuiscit, Isidor.

Pilæ moschi odore, quarum supra mentionem feci, quæ tempore pestilenti præcipuè parantur, quo pacto componi debeant, plerique medici recentiores, quorum de peste scripta extant, præscribere solent. Est & compositio vna apud Alexandrum Benedictum pro confirmandis ijs qui animi deliquium patiuntur, si bene memini.

Iecore hœdino arefacto moschus adulteratur, Alex. Benedictus: Radice dicta *makir* & herba *saluch* trita, Elluchasem. Facillimè adulteratur: vnde sæpe stercus murium, & alia diuersa pro musco venduntur. Folliculis quidem integris non statim adhibenda fides: quoniam non desunt impostores, qui eos effingunt simillimos, & varijs rebus impletos, vero mosco interponunt, donec eius odorem recipiant: atque sic mulierculis & viris etiam imperitis vendunt, Monachi in Mesuen. Adulteratur etiam cuiusdam auis fimo, Alex. Benedictus. Adulteratur moschus & præcipuè niger, & niger ad subrufum colorem accedens, admixto pauco sanguine hircino modicè asso, vel pane asso: ita vt tres vel quatuor partes ex istis contritis ad vnam moschi admisceantur: & vix dignoscitur: sed panis assus, nimium friabilem reddit moschum. Sanguis verò hircinus cum frangitur lucidus est, & clarus interius. Quandoque venditur cum ipsis pelliculis, & adulteratur similiter, vt iam dictum est. Incisis enim pelliculis Saraceni verum moschum auferunt, & infarctas adulterato rursus ita conglutinant, vt non deprehendantur. Sed moschus adulteratus cum pelle, duplus est pondere si syncero conferas. Platearius. Moschus fictitius à quibusdam hoc modo fit: Nucis moschatæ, macis, cinnamomi, caryo-

phyllorum,

phyllorum, ſpicæ nardi, ſingulorum pugillus vnus: trita omnia diligentiſſimè & cribro excreta, cum ſanguine columbæ recenti ſubiguntur, & ad Solem ſiccantur: mox trita aqua roſacea moſchata irrigantur, ſepties: ita vt ſemper irrigata denuo ſicces ac teras. Tandem tertiam vel quartam partem veri moſchi contriti admiſcent, & rurſus aquam roſaceam moſchatam inſpergunt, & in aliquot partes diuiſam maſſam (ſi rectè lego) pilis minutis albis capreoli vel hœdi ſub cauda inuoluunt, & in vaſe vitreo reponunt, Authoris nomen excidit: videor autem mihi in manuſcripto cuiuſdam empirici libello reperiſſe, & ſequentem quoque compoſitionem, quę huiuſmodi eſt. Benzuinum, cera candida noui examinis, caries ſtax ni arboris. & moſchus miſcentur: eſt autem ambra factitia, moſchum vel zibettum redolens. Aliter, Styracem, ladanum & ſcobem ligni aloës miſcent: debet autem ad vtranque compoſitionem moſchus vel zibettum addi, atque omnia cum aqua roſacea commiſceri: ſed facile fraus deprehenditur: nam natiua non ita celeriter vt factitia aquis molleſcit, & ab eadem odore coloreq; differt. Cætera ſigna moſchum dignoſcendi ſyncerum eligendiq; præſtantiorem, ſequenti capite referam. Audio à quibuſdam augeri moſchum admixto ſemine herbæ, quam noſtri aquilegiam, Galli angelicam vocant: quod etiam ſe deprehendiſſe amicus quidam mihi retulit. cum moſcho in aqua (roſacea) reſoluto, verum ſupernatare animaduerteret, & quod ex ſeminibus acceſſerat ſubſidere. Sed impoſtor ille rem forte non intellexit. Siquidem herba quam Galli angelicam vocant, vndiquaq; inodora eſt. Germanis verò dicta angelica (eruditi quidam laſer Gallicum interpretantur) radice præſertim, moſchi odorem præſentare ſæpenumero mihi viſa eſt, tum aliàs, tum pauca eius quantitate medicamentis compoſitis adiecta. Moſchus odore in humido craſſo perennante, viuaciſſimus eſt, Syluius. Vncia ſenis aureis emitur. Alexander Benedictus. Muſcus efficitur horribilis odoris, vicinitate aſſæ fœdæ vel caſtorei, Arnold. in Antidot.

G.

Moſchus in Perſas primum, inde in Amanum inuehitur, & in Aegyptum exinde: cum folliculis ſuis etiamnum à Veneris in calicibus venundatur, qui etiam in pretio ſunt. Alex. Benedictus. Indicus eſt melior Afro: ſubflauus etiam nigricanti præfertur: quanquam ex Catay præſtantiſſimus hodie habetur, idemque niger, Syluius. Vide ſupra in A. Moſchus (inquit Platearius) omnino niger non probatur: præfertur illi ſubniger. Alius eſt ſubruffus, omnino accedens ad colorem ſpicæ nardi, qui maximè laudatur. Huiuſcemodi quidam haberi aiunt ex capreis quæ ſpicam nardi depaſcuntur. Quare eligendus eſt ſubruffus, qui quidem vix adulterari poteſt: & ſaporis amari, qui guſtatus ſtatim odore ſuo cerebrum feriat: qui neque ſtatim ſoluitur, nec admodum reſiſtit: & qui non omnino clarus (ſplendidus) ſit intrinſecus: grana latiuſcula, & per totum ęqualia, xylocerati inſtar, optima iudicantur. Quod ad regionem moſchum præferunt Antebium, vel Aſciltion, (Bellunenſis legit Scinium, à Sceni regione fortaſſis) deinde Iurgium, poſtremo Indum marinum, Auicenna. Folliculi continentes moſchum Cubit ſunt ſubtili ex veſicula & moſcho. Gergeri folliculi ſunt his contrarij: qui moſchus minus ſubtilis, minusq; aromaticus eſt. Sed moſchus Chiram medio inter prædictos loco eſt: quo cum ſcobs argenti & plumbi miſcetur, vt augeatur pondus. Moſchus Salmindi deterior eſt, quia folliculo ſuo exemptus in vaſe vitreo ſeruatur, Elluchaſem in Tacuinis. Sunt qui Tumbaſcinum anteponant (inquit Serapio) odoriſque præſtantiam caprearum pabulo ferant acceptam, quæ nardo inibi veſcantur copioſa, cæteriſque odoratiſſimis herbis. In Senitarum quidem agro capreæ herbas odoratas paſcuntur, ſed odoribus impares. Aliam quoque metendi rationem cantantur Tumbaſcini: hanc ſaniem vomicæ folliculo non eruunt, & blandiente cœli ſerenitate merum legunt. Senici verò vomicæ ventriculum exprimunt, & excluſa ſanie adulterina permiſcent, nubilo parumque arridente cœlo. & vaſis vitreis recondunt, obturantq;: deinde mittunt in regiones Saracenorum & in Hamen (Amanum, Alex. Benedictus.) & Perſida, & Hab rac, aliasq; regiones Babyloniæ, (& in Aegyptum, Alex. Benedictus:) ac ſi Tumbaſcinus eſſet, Hæc Serapio. Præfertur moſchus dorcadis, quæ depaſcitur vtranque been & ſpicam, & almaru. Auicenna. Quum hæc animalia procul à mari verſus deſertum paſcuntur ſpica, moſchus ipſorum erit ſuauior: cum verò prope mare ſunt, paſcuntur myrrha, Elluchaſem. Melior moſchus fit in vrbe quadam quæ multò magis orientalis eſt quàm Choraſe, quæ dicta eſt Tupata (Τουπάτα, Ruellius prima ſyllaba omiſſa Pat tranſtulit: eandem Serapio Tumbaſci nominat.) Colore quidem hic moſchus ſubflauidus eſt: huic bonitate cedit qui ab India defertur, colore in nigritiam vergente: hoc etiam imbecillior ſeu deterior eſt qui ex Sinis (aliàs Dinis. ἀπὸ Σινῶν: ex Senitarum agro, Ruellius: hanc regionem Seni vocat Serapio) habetur, Symeon Sethi. Quod ad colorem & odorem, pomalis (pomi odore forſan) citrinus laudatur, Auicenna. Citrinum Auicenna præfert, qualem nos nunquam vidimus: nam noſter ferrugineus eſt, Braſauolus & Syluius. Muſcus ferrugineus ferè eſt noſter, non, quem Auicenna probat, citrinus, Alexandrinum vocant: eſt odore in opum Cyrenaicum inclinante, ſed valentiore, præter ſummam aliam in eo fragrantiam: glebulis exiguis conſtat, Syluius. Syncerus niger eſt: conglobatus melior: ſolitudinis odorem habet, aut anguium quorundam ſtato tempore, aut cuiuſdam auis ſimi quo adulteratur: ex quo plus eſt, acrius nares ferit, Alex. Benedictus: lego, & quo propius eſt. acrius (id eſt minus grato odore) nares ferit: nam de zibetho quoque ſic ſcribit, Ex proximo nares acrius ferit, & ex quo plus eſt, (lego, & quo propius eſt:) muſco tamen charius comparatur: quoniam odorem qui gerit ipſe non ſentit. Sed hoc idem de muſco quoq; ſcripſerat, odorem eius ab eo qui gerit non ſentiri. Venatores in regionibus Bereth (Tebeth) & Seni, plerunque capreis quas vel ſagittis interemerint, vel aliter ceperint, folliculum adhuc immaturum abſcindunt: qui moſchus pręcox tetro & iniuaui odore diſplicet. Verum tantiſper libero aëre ſuſpendunt: dum abacto prorſus fœtore maturuerit: is hac concoctione perfecta miram ſibi conciliat ſuauitatem. Simile quippiam in arborum fructibus fieri conſueuit, qui præcoces decerpti, tandem exuta acerbitate, & dulces & ſuaueolentes euadunt. Sed præferri debet moſchus ille, qui in folliculo ſuo matureſcit, antequam reſcindatur ab animal. Serapio. Folliculus moſchi antequam maturuerit, graue olet. Venetijs odorari volui adhærentem adhuc animali: is omnino grauem odorem habebat, quia nondum ad maturitatem peruenerat. Quod ſi accidat ab an mali auferri antequam abſceſſus concoctus ſit, concoquitur quidem, ſed ineptius olet, Braſauolus. Perfectus moſchus non multus ad nos adfertur, ſed folliculi ſolum vi ab animali abrepti, ex regionibus orientem & occidentem verſus ad nos compor-

tantur: perfectior est ex oriente allatus, ijs præcipuè locis vbi nardus & odoratæ herbæ nascuntur, Brasauolus. An moschus legitimus & non adulteratus sit, quidam hoc modo probant: Ponderatum in peluim aut mal uinum madens humentque deponunt, tum post aliquantulum iterum ponderant: si superat, tum non adulteratum putant: si verò non, suppositittum illegitimumque iudicant, Symeon Sethi Gyraldo interprete. Græcè sic legitur, Ἐν χαλκῷ γεγανωμένῳ λεκάνῃ μετὰ τὸ σταθμῆσαι τιθέασιν αὐτό, εἶτα πάλιν σταθμῶσι, καὶ εἰ μὲν τῷ σταθμῷ ὑπερέξῃ (lego ὑπερέξῃ) ἀνεπίβουλον αὐτὸ ἡγοῦνται: εἰ δὲ μή, νενοθευμένον. Ruellius vertit, In peluim humore perfusam post examinatum trutina pondus immittunt, postea iterum æqua lance ponderant. Quod si protinus ad stateram reductam superferatur, synceri experimentum putant: sin repens cedat & pondere degrauetur, spurij indicium existimant. Hanc opinionem Syluius quoque sequitur. Ego quod verba attinet, Gyraldo accesserim: ὑπερέχειν enim verbum significare videtur, pondere superare: vt ἄγειν ponderare vel appendere sit, quemadmodum ἕλκειν. Quod ad rem ipsam, vter verius transtulerit experimentum diuitibus relinquo. Mercatores quidam empturi moschum, naribus obturatis & respiratione cohibita ad medium iactum lapidis currunt, & inde attrahentes aërem ore, si moschi odorem sentiant, emunt probantq́;, Platearius. De moscho adulterato pluribus egi in E.

Moschus est calidus & siccus, sed siccior quàm calidior secundum quosdam, & subtilis, Auicenna & alij. Cal. & sic in secundo gradu, Mesarugie. Cal. & sic. in fine secundi gradus, Auerrois. Calidus in secundo, siccus in tertio, Alchalahamen. Cal. & sic: in tertio, & tenuium partium, Symeon Sethi, Constantinus, Mesehe. Calefacit moschus, idque insigniter, & intrò sumptus, & si applicetur quoque, nec non manifestè exiccat, Brasauol. Siccare quidem eum, etiam ex vehementia odoris colligitur: odor enim in sicco fundatur, Aristotele teste: sed nos multas partes humidas ab eo non removemus: & humiditas eius valde crassa est, Idem. Conuenit senibus per hyemem, Constantin. Dissoluit & consumit, vtpote cal. & sic. Platearius. Exigua eius portio magnæ est efficaciæ: quamobrem parce admodum medicamentis adijcitur, nec conteritur, sed dissoluitur in aqua rosarum, &c. (vt in Z dixi.) Manardus in Mesuen. Reprimitur caliditas eius cum camphora, & siccitas cum oleis humidis vt violaceo vel rosaceo. Dosin eius aliqui quatuor aut quinque ad summum grana faciunt. Theriaca est venenorum, & propriè napelli, Auicen. Principalis et dignatio inter aromata, Constantin. Aromatico quidem odore suo vires & spiritus corporis omnes corroborat: idque momento, propter partium eius tenuitatem, quæ tametsi illico penetret, durat tamen diutius, nec tam cito dissoluitur quàm alij odores. Confirmat imbecilles particulas, Symeon Sethi & alij. Spiritus instaurat: ob id compositionibus multis analepticis miscetur, Syl. Aëtius 12. 46. medicamento purganti ex hermodactylis moschum addit, restaurandi nimirum causa particulas vi pharmacorum debilitatas. Vtilis est illis qui lipothymiam, hoc est animi deliquium patiuntur, quique vires resolutas habent, Symeon. Contra quamuis syncopen remedio est, Auerroes. Contra syncopen & totius corporis (contra syncopen & cordis, Isidor.) debilitatem, siue vitio capitis, siue hepatis. & contra stomachi dolorem, ex frigiditate moschus simpliciter cum vino detur, vel diamargariton, vel plirisarcoticon, ad summum pondere quinque granorum, Platearius & Isidor. Cor & omnia viscera roborat, cataplasmatis instar impositus: membris omnibus, ipsisque; ossibus vires auget. vt recentiores quidam falsò ex Dioscoride citant, qui nullam vnquam moschi mentionem facit. Addunt ex eodem, Inunctum capitis grauedinem pellere, vertiginem ex abundanti humore natam emendare, omnium iuuare, venerem stimulare. Cor & reliqua viscera roborat potus, aut adhibitus foris, Aben Mesuai. Cordis robur & lætitiam promouet, insigni ad hoc ipsum facultate, Auicen. & Auerroes. Facit & ad cardiacos: ipsum enim cor confirmat & roborat, sed pallore corpus inficit, Symeon. Tremorem cordis sanat, Auicen. Cerebrum temperatum roborat, Auicen. Caput frigidum iuuat, calidum lædit, Symeon. Calidis natura dolorem capitis statim excitat: ad affectus verò frigidos in capite omnes perquam vtilis est, Rasis. Quibusdam malè olet: alijs caput frigidum iuuat, calidum ferit. & in eo epilepsiam excitat, Syl. Quibusdam ita ingratus est moschi odor, vt inde capitis dolorem incurrant, aut etiam morbum attonitum: & mulieres quædam vteri præfocationem, Brasauol. Et rursus, Suauitate illa odoris multorum capita aggrauantur, & replentur. Calfacit cerebrum & desiccat, quum fiunt sternutationes cum eo, idemq; cerebrum roborat, Arabari & Mesarugie. Sternutationes de moscho paralysin iuuant, Constantin. Vtilis est sodæ (id est capitis dolori) veteri, quam nimia humiditas comitatur, Mesarugie. Caputpurgium ex moscho cum croco & pauca camphora, remedium est sodæ frigidæ: moschus etiam per se, propter vim resoluendi confirmandique, Auicen. Corporis stupefactioni & surditati medetur. Melancholiam (ex solicitudine, Auicen.) abigit, Auerroes. Timorem melancholicum pellit, & animosos facit, Constantin. Miscetur collyrijs & aridis medicamentis ocularibus: abstergit enim albuginē subtilem, & noxium humorem desiccat, & roborat oculos, Auicen. Hachim eben Hamim, Constantin. Aduersus nauseam medetur, & appetitum restituit, Rasis. Crassos intestinorum flatus resoluit, Auerrois. Contra suffocationem ex vtero subuenit, Auerrois. Contra cerebri (erratum videtur) & matricis præcipitationem, naribus applicetur: contra suffocationem autem matricis suffitur, Platearius. Quibusdam mulieribus vteri præfocationē affert, alijs in pessis contra hanc mirè prodest, Syl. Odore eius vterus mirè trahitur: propterea eius vsus in pessarijs maximus est, præsertim in vteri strangulatu, Brasauol. Vt menses educantur, & conceptus causa frigida impeditus promoueatur, moschus cum tryphera magna supponitur. Pilus etiam factus ex styrace calamita, ambra, & moscho non parum iuuat. Idem præstabit supposita lana xylina, oleo muscelino madens, in quo resolutus fuerit moschus, Platearius. Est in moscho humiditas quædam, quæ coitum excitat, quòd si cum oleo cicino resolutus virgæ illinatur, coitum promouet, Medici Persidis. Sic illitus coli, mirificè mulieres in Venerem prorritat, Brasauol. Moschus coitum auget, Auerrois. Hanc ob causam aliqui in medicamentum diasatyrion moschum adijciunt. Si parum musci mandatur, fœtorem oris palliat, Platear. Placet ex eo in tragematis oris commendatio, Al. Bened. Muscardinas vocant hodie pharmacopolæ saccharaqua rosacea moschata irrigatum, & in minutorum seminum formam crispa superficie redactum: videtur autem præcipuè ad oris & halitus commendationem parari. In cibo facit (forte, pellit) oris fœtorem, Auicenna. Contra vitus axillarum, hircum vocant: Illinantur musco axillæ, & diligenter fricentur, bene palliat, Platearius.

H.

Moschus aromaticus nomen inuenit παρὰ τὸ ἐν μέσῳ χεῖσθαι, quòd è medio (vmbilico scilicet animalis) funditur: vel à

vel à verbo μῶ, quod est quæro, quòd ab omnibus requiratur: vel ὄζω, hoc est, oleo, fit oschos, & μ. litera abundante moschos: vel à priuatione fœtoris, κατὰ στέρησιν τῆς δυσωδίας: ὄζειν enim & bene & male olêre significat, (vt μ. litera priuationis loco forte præfixa sit) Etymolog. Moschi meminit & Phocion grammaticus recentior, Herm. Ego in solo Etymologico (cuius authorem non Photionem sed Micholum quendam esse alicubi legi) moschi odoramenti mentionem reperio, nec apud alium quenquam grammaticorum. Moschum aliqui dictum putant, quia Græci animal hoc ex quo moschus colligitur, vitulorum colorem habere iudicarunt, quos μόσχους appellant. Alij inquiunt ita appellari quia Græci primos stolones moschos vocant: moschus autem odoratus, est tanquam in eo animante stolo. sed verisimilius est ab Arabica voce misch Græcos deflexisse, Brasauolus, cui & ipse facile accedo.

Et celebris fuamest vnguine muscus Arabs, Alciat. Sunt ex plantis quæ moschum olent. De angelica nostra in A. superius dixi: de dorcadio verò vel muscio, item muscillo vel dorcide herbis. & vua moschata, in historia Capreæ. Alfengemisch. est ocymum caryophyllatum, vel muscatum, vt aliqui putant: nam misch Arabicè moschus est. Monachi in Mesuen. Solanum, tum commune, tum vesicarium quoq;, ni fallor, sæpe mihi folijs suis moschum prorsus redolere visa sunt. Est & herbula quædam rara, nec vlli adhuc descripta, quam circa Basileam & Lausannam reperi, locis opacis & pinguibus. Vix vltra sesquipalmum assurgit, apij ferè folijs, tenera, flosculi parui & pallidi quaternis singuli foliolis, si rectè memini, summos coliculos coronant, mira procius & peculiari ratione: sunt enim quaterni in circuitu laterum, in vertice vnus, omnes contigui: radix subest, parua, alba, denticulata, similis illi quam in Hessia saniculam albam vocant: sed hanc quoq; à nonnullis sic appellari audio. Superficies eius ipsissimum moschum olet, breui quidem & fugitiuo sed suauissimo odore. In summis etiam circa Sedunum Heluetiis alpibus, herbulam quandam breuissimam roseis vel purpureis floribus inueni, moschi vel stactes potius aut styracis calamitæ odore: vt & satyrij genus digitatum, florum capitulo coloris rubri adusti & nigricantis (quamobrem incolæ *brendli* vocitant, hoc est adustam) quo nihil vnquam suauius mihi odoratus videor, & ea quidem gratia quæ caput minime repleret. Rosa Damascena seu muscatella vulgò dicta inter syluestres annumerari potest: quam Auicenna Canone 2. ca. 514. Nesrin vel nesrin, vel neserin nominat, vt Bellunensis interpretatur, cuius hæc sunt verba: Nesrin est rosa odoris acuti, quæ vulgò in Hispania & Barbaria rosa muscata dicitur. Damasci rosa nesrin vel neserin, & est species rosæ syluestris. Simon Ianuensis etiam, & Pandectarius, neserin vel nesrim, autoritate Alhaui dicunt esse rosam syluestrem & albam, quæ in frutice spinoso vt satiua nascatur. Serapio nersin vocat, & ab aliquibus rosam syluestrem & rosam Seni nominari scribit, Monachi in Mes. Alibi etiam nesrin rosam paruam, syluestrem, albam interpretantur: cui Auicenna & Serapio eandem facultatem attribuunt qua præditum est zambacum vel iesemінum, sed infirmiorem: vt in penuria olei zambacini, oleo de nesrin, id est rosis Damascenis vti liceat. Nersin, inquit Auicen. calidus & siccus est ordine tertio. Omnis species (pars) eius vim habet abstergendi & attenuandi, sed flos præcipuè. Neruis frigidis prodest. Vermes aurium occidit: & tinnitum earum tollit. Dentium dolorem mitigat. Syluestris in hoc genere fronti in capitis dolore illinitur. Prodest gutturis & tonsillarum abscessibus. Drachmæ quatuor inde potæ, de syluestri præcipuè, vomitum & singultum sistunt. Hæc Auicen. de nesrin. Sed cum planta sit calida & sicca in tertio, & eadem ferè quæ zambacum efficiat, rosis eam adnumerare non possumus: neq; enim vlla nobis rosarum species siue satiua siue syluestris cognita est, quæ tertio gradu calfaciat, & illa præstet, quæ plantam nersin præstare ex Auicenna nunc recitaui. Quamobrē aliam esse oportet rosam Damascenam siue muscatam vulgò in Italia dictam: cuius Matthæolus etiam meminit, perquam odoriferam esse scribens, colore albo, & ventri mouendo cæteris efficaciorem. Ego loco nersin iesеminum vulgò dictum, aut leucoia potius quàm vllum rosarum genus vsurpare mallim. Nesrim, id est zambacum syluestre, calidum est & siccum: & calidi temperamenti, caput lædit. (& vel sanguinem è naribus aliquando odore suo elicit) Rasis. Idem apud Serapionem. Vidi, inquit, in Corasceni qui dabant foliorū eius duas aut tres ad summū drachmas, vnde venter admodum mouebatur. Nersin est sicut narcissus, Auicenna & Aben Mesuai: ego narcissum hic falsò legi video, siue authorum, siue interpretum aut librariorum hæc culpa sit: nam neq; forma, cum sit frutex rosæ similis, aut saltem magnitudine par: neq; vires cum narcisso conueniunt. Fieri quidem potest vt ea vox corrupta sit pro iesemino. Quanquam rursus in Narcisso etiam apud Serapionem scribitur, narcissum ea efficere quæ iesеminum. Sed legendum est nersin non narces (sic enim narcissum vocant) ea præstare quæ iesеminū, vt Auicenna & Mesarugie docent. Serapio quidem vel citatus ab eo author, vocum affinitate facile falli potuit. Est autem zambacum siue ieseminum frutex floribus odoratis, quem Galli & Itali etiamnum ieseminum appellant, docti quidam iasminum, & vngentum eiusdem nominis Dioscoridi descriptum ex floribus eius confici arbitrantur. Ego eundem fruticem Vergilij casiam esse puto, apibus gratam, vt pluribus in Apum historia docebo. Quod si nesrim iesеminū syluestre est, vt Rasis scribit, non rectè Auicenna huius plantę genus syluestre priuatim nominaret, satiuum etiam genus eius alterum esse intelligendum relinquens, cum de iambaco, id est iasmin (sic enim Bellunensis hæc vocabula scribit) seorsim agat. Scribit autem sambacum calidum & siccum esse ordine tertio, & oleum eius prodesse neruis frigidis, in senibus præsertim, sed odore suo caput lædere, quod Dioscorides etiam de iasmino tradidit vnguento. Sed siue sambacum syluestre hæc planta est, siue similis ei, sat fuerit intelligere eandem vtriusq; facultatem esse, sambaci tamen efficaciorem paulò. & nullum pro eo rosarum genus substituendum. Rosæ quidem nomen (vocant enim nersin aliqui rosam agrestem, & rosam Seni, vt apud Serapionem legimus) non satis est ad probandum propriè dictæ rosæ hanc speciem esse: vt neq; violæ propriè dictæ genera sunt, quæ vocantur leucoia Dioscoridis, & leucoion Theophrasti. Oleum de nersin vtile est aduersus pleuresin ex atra bile, & vteri dolores, Aben Mesuai. Vinum quod vulgò muscatum vocant (nostri muscatellū.) præcipui odoris iucundissimiq; saporis est: mirumq; quomodo muscus etiamnū in pyra quędam minima transierit, superba (vt dicunt) cognominata: parua hæc & ocyssima, sed ætate nostra & in maiora etiam serotina idem odor transiuit. Vuam albam ac nigram quoq; iam occupauit: in alios fructus non transiuit is odor: in pruna ac ficus à nobis frustra tentatum est. Alexander Benedictus lib. 10. cap. 10. operis sui practici, vt vocant.

Reddunt interdum & feles syluestres (martes potius,) & mures moschi odore recrementum, vt sæpe in dirutis agrorum ædificijs vidimus: sed id acceptum ferendum est odoratis fruticum cibis quibus aluntur, Ruel. ego hæc animalia frutices minimè depasci puto. Sed de marte, & mure moschardino, vt quidam appellant, suo loco dicetur. Moschiæ dicti lepores quidam sunt, quorum in vestigijs spiritum tanta vi sentire canes memorant, vt futere planè credantur, vt dixi in Lepore B. Moschus in Calechut affertur ex regione Pego dicta, à qua distat quingentis millibus passuum, Ludouicus Romanus.

DE MVLO.

A.

MVLVS iumentum est, quod Hebraica lingua פרד *pered* nominat: vnde fœmininum פורדה *pirdah*, Regum. 3.1. Dauid Kimhi scribit ex sententia R. Hai, pered animal à separatione sic dici, quod non pariat. Psalmo 32. pro Hebraica voce pered, Chaldæus habet כודנא *cudana*, Arabs בעאל, *beal*: at Geneseos 36. pro iemim Hebraica voce, (mulos pleriq; interpretantur,) Arabicè legimus בגאל, *kegal*. Septuaginta hemionos. Ab hac voce nominatus videri potest burdo vel burdus Latinè: Porphyrio equum mannum siue mannulum interpretatur. Albertus Magnus videtur muli genus intelligere ex equo natum & asina, hinnum vel hinnulum veteres vocant, vt in hinni historia statim post asinum dixi: & nonnulla dicam mox in B. ימים *iemim*, Geneseos 36. Saadias & Salomon interpretantur peradim, id est mulos, similiter Steuchus & Sanctes: Hieronymus aquas calidas, alij onagros, &c. Vide supra in Asino H. h. Doctissimi quidem pleriq; mulos esse consentiunt, vt & D. Kimhi in libro radicum. רכש *rekesch*, alij equos præstantes necdum annosos, aut velocissimos, alij mulos esse putant: vide in Equo A. Achastranim Esther 8. Dauid Kimhi & alij mulos interpretantur. R. Salomon camelos veloces, Hieronymus veredarios, Septuaginta omittunt. Sed diuersa apud Hebræos muli nomina esse minus mirum, cum præter commune genus muli, aliud quoddam peculiare in Syria habeatur, vt dicam in B. Apud Munsterum in Lexico trilingui pro mula scribitur *pirdech*, & *perutyah*, פרוטיה. Græci mulum ἡμίονον dicunt, & alio nomine astraben, quæ vox nonnihil ad achastran Hebraicam vel Arabicam accedit. Hemionos quidem semiasinum sonat, quod mulus altero tantum parente asinus sit, altero equus, in plu-

ribus

ribus tamen asini quàm equi naturam sequi videtur. Italis, mulo. Hispanis, similiter: fœmina, mula, vt Latinis: Gallis *mulet*, fœmina *mule*. Angli à Gallis mutuantur *a mule*. Germanis, *multhier* vel *mulesel*. Illyrijs *mezeck*. Flandris *mull*.

B.

Sunt in Syria, quos mulos appellant, genus diuersum ab eo, quod coitu equæ & asini procreatur, sed simile facie: quomodo asini syluestres, similitudine quadam nomen vrbanorum accepere: & quidem vt asini illi feri, sic muli præstant celeritate. Procreant eiusmodi mulæ suo in genere: cuius rei argumento illæ sunt, quæ tempore Pharnacæ patris Pharnabazi in terram Phrygiam venerunt, quæ adhuc extant: tres tamen ex nouem, quot numero olim fuisse aiunt, seruantur hoc tempore, Aristoteles. Et alibi, In terra Syria super Phœnicem mulæ & coëunt, & pariunt omnes: sed id genus diuersum est, quanquam simile. Theophrastus vulgò parere in Cappadocia tradit, (quod in Aristotelis quoq; Mirabilibus legitur) sed esse id animal ibi sui generis, Plinius. In India equarum & asinorum greges sunt, & asinos equæ facillimè admittunt, & rubros mulos pariunt, ad currendum præstantissimos, Aelianus. Apud Indos Psyllos (nam sunt etiam alteri Africi) arietibus non maiores equi gignuntur: asini quoq;, muli, & boues minimi, Aelianus. In terra Scythica neq; asinus neq; mulus gignitur, ac ne vllus quidem visitur propter frigora, Herodotus lib. 4. Et paulò superius cum idem scripsisset, subdit: Quo magis miror cur in omni Eleo agro muli nequeant gigni, cum neq; locus sit frigidus, neq; vlla alia causa appareat. Aiunt Elienses ipsi ex imprecatione quadam id sibi contigisse, (idem ex Herodoto Eustathius repetit:) cumq; tempus aduentat conceptus equarum, se in loca finitima illas educere: Ibi postquam admiserint asinos dum equæ conceperint, tunc rursus eas reducere. Plura vide supra in Equo c. Mulus natura sua asinum magis quàm equum refert, burdo autem contra: quamobrem mulus asini vocem reddit, burdo equi: vterq; ex dissimilis naturæ semine generatur, ideoq; sterilis est, Albertus. Videtur autem innuere bordonem ex asina & equo gigni, (veteres hinnum vel hinnulum vocabant:) vt mulus ex equa & asino: quanquam Alunnus, Burdo (inquit) vel hinnulus, Italis *mulo bastardo* (id est mulus spurius) dicitur, ex equa & asino nascens. Burdonem è genere mulorum esse Sextus Empiricus etiam manifestè innuit, eodem in capite ex mulo pariter & burdone remedia numerans: vbi & Humelbergius burdonem hinno eundem facit in suis enarrationibus. Adde quod remedia quædam ex burdone scripta à Sexto, alij de mulo similiter scribunt. Ginni apud Aristotelem deminuta forma equi dicuntur: quos & gygenios ab Strabone nuncupari putant nonnulli, quanquam & mulorum genus sic in Liguria vocet, Cælius. Musimon, asinus, mulus, aut equus breuis, Nonius. Mulus habet quædam asini propria, auriculas longas, vocem, crucem in humeris, pedes exiguos, & corpus macilentum: reliqua verò vt habet equus, Liber de nat. rerum. Muli nigricant colore: cardinales in Italia cinericei ferè coloris vt audio, comparant, eosdemq; magnos & caudatos. Asinis & mulis procomij loco ad oculos defendendos aures datæ sunt longiores, Xenophon. Mulo dentes mutantur, Aristoteles. Asinus & mulus dentes habent triginta sex, κηρὰς προσφυεῖς, id est itemq; agnatos vel annexos, vt Ruellius vertit, Absyrtus cap. 95. Ceruix mulorum & asinorum non est erecta vt equorum, etiamsi longa sit, Varinus in Ἐγκαύχησις. In equorum & mulorum quorundam corde inuentum est os, Hierocles. Mulus & omnia solipeda felle carent, & ventrem habent simplicem, Aristoteles & Plinius. De vuluis mularum, vide in E in causa sterilitatis earum.

C.

Equi, muli, & asini fruge herbaq; vescuntur, sed maximè potu pinguescunt, Aristoteles. Quidam præcipiunt equum admissarium eodem ritu quo mulos saginandum esse, Columella. Cucumeres à mulis vt pepones à felibus maxime expetuntur, Ant. Mizaldus. Qui fiat quòd equi dum bibunt caput aquæ ad oculos vsq; immergant, muli verò & asini extrema tantum labra, Hier. Garimbertus quærit quæstione 45. Rhododaphnæ flores & folia, mulis, asinis, & quadrupedum plurimis venena sunt Dioscorides. Muli & asini volutationi indulgent, vt ita scilicet à lassitudine recreentur. Viget & equus & mulus (Aristotele teste) à dentium ortu: cumq; prodierint omnes, non facile ætatem dignoueris: quatenus tamen dignosci possit in mentione equorum explicatur. Mulæ maiores & viuaciores sunt quàm mares muli, Aristot. Et alibi, Serius fœmina senescit quàm mas. Nonnulli fœminam profluuio vrinæ purgari aiunt: marem olfactu vrinæ prius senescere. Et rursus, Vita mulis ad annos multos: iam quidam vel octogesimum annum potuit agere, cum templum ædificaretur Athenis, de quo plura in c. Mulus asini, burdo equi vocem reddit, Albertus.

Obseruatum, è duobus diuersis generibus, tertij generis fieri, & neutri parentum esse similia: eaq; ipsa quæ ita nata sunt, non gignere, in omni animalium genere, idcirco mulas non parere, Plin. Mulas Democritus non parere ait: nec enim similes alijs vuluas animalibus habere: itemque ex diuersis animalibus procreatas minimè concipere quire, Aelianus interprete Gillio: sed non rectè fortassis ex Aristotele hæc transcripta sunt, cuius mox verba recitabo. Author obscurus libri de nat. rerum, mulorum genus sterile esse ait, quoniam ex diuersæ naturæ seminibus oriatur: frigidum enim esse asini semen, equi calidum. Aristoteles libro 2. de gener. anim. cap. vltimo, mulos tantum inter ea, quæ ex diuersæ speciei parentibus gignantur animalia (vt sunt lupi, vulpes, canes, perdices & gallinæ, &c. de quibus penultimo capite dixerat: Coëunt animalia etiam quorum genus diuersum quidem, sed natura non multum distat, si modo par magnitudo sit, & tempora æquent grauiditatis, &c.) steriles esse scribit. Cuius rei causa, inquit, non bene ab Empedocle & Democrito redditur. Obscurè Empedocles, planius Democritus scribit: sed neuter bene. Afferunt enim (eandem) demonstrationem æquè de omnibus, quæ præter suam cognationem coëant. Democritus meatus mulorum corruptos in vteris dicit, quoniam non ex cognatis principium eorum consistit. Sed id cum alijs etiam animalibus accidat, tamen nihilominus possunt generare, vt paulò ante dictum est. Empedocles (ciusdem aliam opinionem inferius ex Plutarcho adferam) misturam seminum causatur, quæ densa ex molli vtraq; genitura consistat: caua enim & densa coaptari vicissim, fieriq; ex his durum ex mollibus, vt si æs stanno misceatur. Sed hæc & ineptè & supra humanis captum dicuntur: (& quæ sequuntur, quæ idcirco omitto, quòd partim obscura, partim logica magis quàm physica sint.) Relictis igitur his cœnimium vniuersalibus & inanibus causis: ex ijs quæ in genere tum equorum tum asinorum insunt, considerandi

potius acceperis causam: primum enim vtrunq; eorum singularem parit fœtum ex sui generis maribus: tum fœminæ non semper concipere possunt: & quidem equi interposito tempore admittuntur, quoniam ferre continuè nequeant. Item equa menstruosa non est: imò minimũ inter quadrupedes emittere solet: asina conceptus incontinens est: genituram vtriq; iniectam emingit. Deinde cum asinum docuisset animal esse frigidum, semen quoq; genitale eius, inquit, frigidum esse necesse est. Cuius rei indicium, quod si equus superuenerit asinam, quam inierit asinus, non peruerteret asini initum (vt Plinius etiam scribit:) sed si asinus superuenerit equam, quã equus inierit, peruerteret, propter seminis sui frigiditatem. Cum igitur inter seipsa iunguntur, seruatur semen propter alterius calorem: calidius est enim ab equo quod secernitur: nam asini & materia & genitura frigida est, equi calidior est: cum autem mistum vel calidum cum frigido, vel frigidum cum calido est, euenit vt conceptus ex ijs seruetur, eaq; vicissim ex seipsis fœcunda sint. At verò quod ex ijs prodijt, infœcundum ad perfectam fœtificationem est. Omnino cum vtrunq; aptum propensumq; sit ad sterilitatem: sunt enim in asino, tum ea quę diximus: tum etiam, vt nisi a prima dentium mutatione (priusquam dentes pullinos iaciat, Plinius) generare incipiat, nunquam pòst generet, sed sterilis omnino perduret: ita in exiguo continetur generandi vis corporis asini, facillimeq; labitur ad sterilitatem. Equus etiam simili modo idoneus est ad sterilitatem, tantoq; deest vt sterilis sit, quanto, vt quod ex ipsis prodierit semen frigidius reddatur: quod tunc efficitur, cum asini excremento (semine) miscetur: asinus quoq; parum deest quin sui generis initu sterile generet. Itaq; cum accesserit quod præter naturam est, si ante vix vnum parto naturæ legitimum poterat generare, iam quod peregrinum ex ijs prodijt sterilius, nihil deerit vt sterile sit, sed necessariò sterile erit. Euenit etiam vt corpora mulorum magna efficiantur, quoniam menstruorum decessus (ἀπόκρισις, id est excretio) ad corporis incrementũ vertatur. Cumq; partus eorum annuus sit, non modo concipiat, sed etiam enutriat mula opus est: quod fieri non potest sine menstruis: mulis autem menstrua desunt, sed quantũ inutile est, cum excremento vesicæ abigitur: (Vnde fit, ne muli genitale fœminarũ, vt alia solipeda, sed ipsum excrementum olfaciant) reliquũ in corporis excrementũ & magnitudinem vertitur. Itaq; concipere quidẽ aliquando mula potest: quod iam factum est, sed enutrire atq; in finem perducere nó potest. Mas generare interdum potest, quoniã & calidioris naturæ quàm fœmina mas est, & nihil corporis per coitum confert ad generationem: quod autẽ facit ginnus est (de quo paulò inferius dicetur.) Hæc omnia Aristoteles. Quadrupedibus tantũ viuiparis menstrua contingunt, nisi quid læsum per generationẽ sit, vt mula, Aristot. Aegyptij vt mulierem sterilem significent, mulam pingunt: hæc enim ideo est sterilis, quia matricem habet obliquam, Orus. Aristotelis de mulorum sterilitate sententiam ab Alexandro Aphrodisiensi non animaduersam miror: is enim eandem quam Aristoteles refellit, opinionem profert, Problematum suorum libro primo, his ferè verbis: Mulæ steriles videntur, quoniam ex animalibus constant specie diuersis: mistio enim seminum, quæ tam habitu, quàm natura inter se discrepant, aliud quippiam præter vires suorum simplicium conficit, & naturam eorum penitus abolet: quemadmodum albi & nigri mistio, abolitis extremis coloribus alium parit colorem fuscum nominatum, qui neuter extremorum est: igitur habitus genitalis aboletur, & specierum habilitas omnis destruitur, quæ creatrix certi indiuidi est. Hæc ille. Mihi quidem hæc ratio etiam contra Aristotelem defendi posse videtur: [illegible]am cætera animalia, quæ ex diuersis specie parentibus nascuntur, vt canes e cane & lupo aut vulpe: & accipitres ex accipitribus specie diuersis, & gallinæ ac perdices, ideo non sterilia forte fuerint, quòd parentes eorum quamuis specie diuersi, natura tamen non adeò differant quantum equus & asinus, eorumq; semina: de quibus etiam Aristoteles ipse testatur, hoc frigidum, illud calidum esse. Alcmæon (vt refert Plutarchus de placitis philosophorum 5.14.) mulos mares steriles esse scribit, propter tenuitatem, hoc est frigiditatem seminis. Fœminas verò, quòd vteri earum occlusi sint, neq; dehiscant (acetabulis scilicet vnde sanguis menstruus funditur in alijs animalib. non apertis.) Empedocles vero (cuius aliam opinionem ex Aristotele paulò ante retuli) propter vterum nimis paruum, eundemq; humilem & angustum, & obliquo situ (κατεστραμμένως) ventri adnatum, ita vt semen non rectà inijci possit: & si posset, non tamen contineatur. Huic assentitur Diocles, sæpe in dissectionibus talem sibi visum scribens mulorum vterum, ac verisimile esse eandem sterilitatis causam in mulieres quoq; cadere. Mula quoq; iam facta grauida est, sed non quoad perficeret atq; æderet prolem, Aristoteles. Et alibi, Mula aliquando gemellos peperit, quod ostenti loco habendum est. Mula si gemellos peperit, ostentum dirum pestemq; denunciat, Alexander ab Alexan. Est in Annalibus nostris peperisse sæpe, verum prodigij loco habitum, Plin. Cum Darius Babylonem obsideret, Babylonij nihili pendere obsidionem: nam conscensis propugnaculis tripudiare, probraq; ingerere Dario atq; exercitui: quorum quidam ita inquit: Quid istic desidetis Persæ, quin potius absceditis, tunc expugnaturi nos, cum pepererint mulæ. Hoc quidam Babyloniorum dicebat, credens nunquam parere mulam. Anno ac septem mensibus obsidione consumptis, &c. Zopyro Megabyzi filio hoc contigit portentum, vt quædam mularum eius, quæ frumentum subuectabant, pareret: quo ostento commotus ille cum recordaretur eorum quæ Babylonius ille dixerat, vt ipse tanti facinoris author fieret, tanquam omnino fatalis, naso & auriculis seipsum mutilans, Darium consilijs instituit de capienda Babylone: ipse transfugam se simulans, & à Dario mutilatum quòd suasisset ei à Babylone tanquam inexpugnabili recedere, cum post aliquot præclara eius aduersus Persas facinora, dux exercitus & murorum custos creatus esset, vrbem Dario prodidit, vt pluribus recenset Herodotus libro 4. Et rursus libro septimo, Cum Xerxes, inquit, aduersus Græciam proficiscens cum exercitu Hellespontum traiecisset, mula mulum edidit, ancipitia genitalia habentem maris & fœminæ, sed maris superiora. Pariunt aliquando mulæ in terris valde calidis, in quibus exterior calor frigiditatem asini temperat interiorem, Albertus: quam eius opinionem ipse non probo, nec quo nitatur authorem habet, nisi forte Varronem, cuius iam verba recitabo: quod si iusta hæc causa est, cur aliquæ tantum & rarò, non omnes quæ eodem calore ex æquo fruuntur ijs in terris, pariunt? Romæ aliquoties dicitur peperisse mulam. Mago sanè & Dionysius scribunt mulam & equam cum conceperint, duodecimo mense parere. Quare non, si hic in Italia cum peperit mula sit portentum, adsentiri omnes terras. Neq; enim hirundines & ciconiæ, quæ in Italia pariunt, in omnibus terris pariunt. Non scitis palmas, cariotas in Syria parere, inuectas in Italiam non posse? Hæc Varro. Quidam non dissimulandi authores, vt M. Va[r]ro, & ante eum Dionysius ac Mago prodiderunt, mularum fœtus regionibus Africæ adeò non prodigiosos haberi, vt tam familiares sint incolis partus earum, quàm sint nobis equarum, Columella. In terra Syria super Phœnicem, & in Cappadocia, mulas parere aiunt: sed genus diuersum est, quanquam simile, vt in a. retuli. Mulæ Democrito non naturæ opus, sed humanæ machinationis adulterinum inuentum & furtum esse videntur: nam cum Medus quidam asinus vim equæ inferens, fortuitò grauidam reddidisset, homines postea huius violentiæ discipuli facti, in con-

in consuetudinem procreandi adduxerunt, Aelianus. Apud Venetos Paphlagoniæ vrbem mulorum genus primum excogitatum & inuentum est, Scholia in Homeri Iliadis secundum. Ἐξ Ἐνετῶν, ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων, Homerus. Eneta (ἐνέτη) vrbs est Paphlagonum (inquit Scholiastes Apollonij poëtæ.) Vocabantur autem Eneti populi ante Troianum bellum Καύκωνες. Geneseos 36. legimus, quòd Ana socer Esau dum pasceit asinos patris sui in deserto, inuenerit הימם iemim, id est mulos, vt pleriq; interpretantur (alij vero aliter, vt in Asino scripsi in h.) Sunt qui arbitrentur onagros ab hoc primum admissos esse ad asinas, vt velocissimi ex his asini nascerentur, qui vocantur iemim. Pleriq; putant quod equarum greges ab asinis in deserto ipse curauerit primus inscendi, vt mulorum inde noua contra naturam animalia nascerentur.

Asini opera sine dubio geruli mirifica, arando quoq;, sed mularum maximè progeneratione, Plinius. Ex equa & asino fit mulus: contra ex equo & asina hinnus: vtriq; enim bigeneri atq; insiti, non suopte genere ab radicibus, Varro & alij, vt pluribus dicam inferius. Ex asino & equa mulus gignitur mense duodecimo, Plinius & Absyrtus. Si quem mulorũ genus creare delectat, equam magni corporis, solidis ossibus, & forma egregia debet eligere: in qua non velocitatem, sed robur exquirat. Aetas à quadrima vsq; ad decennem huic admissuræ iusta conueniet, Palladius. Ad tales partus equas neq; quadrimis (trimis, Palladius, & Absyrtus apud Constantinum) minores, neque decennibus maiores legunt, Plinius. In educando genere mularum antiquissimum est diligenter exquirere, atq; explorare parentem futuræ prolis fœminam, & marem: quorum si alter non est idoneus, labat etiam quod ex duobus fingitur. Equam conuenit in annos decem, quousq; amplissimæ atq; pulcherrimę formę sit, membris fortibus patientissimam laboris eligere, vt discordantem vtero suo generis alieni stirpem insitã facile recipiat, ac perferat, & ad fœtum non solum corporis bona, sed & ingenij conferat: nam cum difficulter iniecta genitalibus locis animentur semina, tum etiam concepta diutius in partum adolescunt, vt quæ perfecto anno mense tertiodecimo vix eduntur, natisq; inhęret plus socordiæ paternæ, quàm vigoris materni. Veruntamen vt equę dictos in vsus minore cura reperiuntur, ita maior est labor eligendi maris, quoniam sępe iudicium probantis frustretur experimẽtum, Columella. Creantur ex equa & asino, vel onagro & equa. Sed generosius nullũ est huiusmodi animal, quàm quod asino creante nascetur. Vtiles tamen admissarij nascentur ex onagro, & asina: qui post in sobole secutura agilitatẽ, fortitudinemq; restituant, Palladius. Onagro & asina genitus mulus omnes antecellit, Plinius. Et alibi, Generantur ex equa & onagris mansuefactis mulæ veloces in cursu, duritia eximia pedum: verũ strigoso corpore, indomito animo, sed generoso. Mula non solum (inquit Columella) ex equa & asino, sed ex asina & equo (hinnũ alij vocant,) itemq; onagro & equa generatur. Neq; tamẽ vllum est in hoc pecore, aut animo, aut forma prętantius, quàm quod seminabit asinus: quanquam possit huic aliquatenus comparari, quod progenerat onager, nisi & indomitum, & seruitio contumax syluestri more, strigosum, patris pręferat habitum. Itaq; eiusmodi admissarius nepotibus magis, quàm filijs vtilior est: nam vbi asina & onagro natus admittitur equæ, per gradus infracta feritate quicquid ex eo prouenit, paternã formam & modestiam, fortitudinem, celeritatemq;, auitam refert. Qui ex equo & asina concepti generantur, quamuis à patre nomen traxerint, quòd hinni vocantur, matri per omnia magis similes sunt. Itaq; commodissimum est asinum destinare mularum generi seminando, cuius (vt dixi) species experimento est speciosior. Veruntamẽ ab aspectu non aliter probari debet, quàm vt sit amplissimi corporis, ceruice valida, robustis, ac latis costis, pectore musculoso & vasto, feminibus lacertosis, cruribus compactis, coloris nigri vel maculosi: nam murinus cum sit in asino vulgaris, tum etiam nõ optime respondet in mula: neq; nos vniuersa quadrupedis species decipiat, si qualem probamus, conspicimus. Nam quemadmodum arietem, quæ sunt in linguis & palatis maculæ, plerunq; in velleribus agnorum deprehenduntur, ita si discolores pilos asinus in palpebris, aut auribus gerit, sobolem quoq; frequenter facit diuersi coloris: qui & ipse etiã si diligentissime in admissario exploratus est, sępe tamen dominum decipit: nam interdum etiam citra prædicta signa dissimiles sui mulas fingit: quod accidere non aliter reor, quàm vt auitus color primordij seminis mistu reddatur nepotibus, Hucusq; Columella. Admissarius asinus (inquit Palladius) sit huiusmodi, corpore amplo, solido, musculoso, strictis & fortib. membris, nigri vel murini maxime coloris, aut rubei: qui tamen si discolores pilos in palpebris, aut auribus geret, colorem sobolis plerunq; variabit. Qui mularum generi semina〈n〉do (inquit Absyrtus) destinabitur asinus, hac corporis forma sit oportet: habitu magno, quadratis membris, vasto capite, non equino: facie, genis, item & labris ingentibus: non exiguis oculis, neq; cauis: naribus patulis, neq; constrictis: auribus (non paruis) nec flaccidis, sed arrectis: (ὦτα μὴ μικρὰ, μηδὲ κλαδαρά:) ceruice lata, neq; breui: lato & musculorum toris denso pectore, & ad sustinendos (equarum insessarum) calcitratus robusto: grandibus scapulis, ac partibus quę humeris subiacent: aut supra genua sitę sunt, crassis, valentibus, corpulentis, & quàm maximè distantib: siquidem opus est cum superuenit, vt fœminã facile complecti possit: grandi dorso, spina lata, neq; gibberi neq; caua, angustã lineã in rectũ ferente: humeris nõ subsidentib. sed eminulis: excelsa armorum compagine & ęquabili, ita vt prominentiã litura distinctam habeat, (καὶ τὸ ἐν αὐτῇ καταγραφὸν ἀγκυλίζα: quę autẽ pars coccyx vocetur, docui in equo: catagraphon autẽ forte dicit, quòd sæpe eo in loco genitiua quędã nota reperiatur, à qua & equi καταγραφεῖς vocantur) eandẽq; latã (Ruellius pro πλατεῖαν, legit ὀσφὺν, vertit. n. lumbis plenis, quos tamẽ oblongos esse quod hic requiritur, non conuenit: nam equũ Xenophõ hoc magis laudandũ scribit, quo breuiores fuerint lumbi) plenã, oblongã, nec in arctũ strangulatã. Sit etiã pectore latè costato, coxendicib. magnis & ęqualibus, nõ substrictis clunibus, (μὴ συνεσφιγμένῳ) nec in acutũ porrectis. Magis placent qui cauda sunt breuiore: feminib. insuper esto cõpactis, breuibus, lacertosis neq; extrorsus auersis, cęterũ diuaricatis: sic. n. firmior erit ἐν τῇ ἐπιβάσει, (hoc est in equitatione & progressione: nam & Xenophon equum laudat, qui habeat μηρὼς τοὺς ὑπὸ τῇ οὐρᾷ πλατείᾳ τῇ γραμμῇ διωρισμένους: οὕτω γὰρ γενναιότερον ἅμα καὶ ἰσχυρότερον ἕξει τὴν ὑπόβασίν τε καὶ ἱππασίαν:) tales etiã robustiores sunt, quàm σύμμηροι, hoc est illi quibus femora penè cõmittuntur. Esto pręterea testibus magnis, parib: genibus magnis & rotundis, tibijs & cruribus velcis, (id est nõ magnis) osseis ferè & excarnib. magisq; neruosis, minimè varis (βλαισοῖς) neq; discolore tæniarũ cinctu verticillatis, calcibus (mesocynijs, de quibus in Equo dixi) neq; pręter modum altis, neq; nimiũ depressis: sed nec nixis talis ingreditur, (μηδὲ χαμαιβάτης ἔστω:) pedibus varijs, non introrsum contortis, nec humilib. (ἐχέτω δὲ πόδας μὴ σκαύρους, μηδὲ ταπεινούς:) vngula crassa, (dura Ruellius) subter concaua, interiore sinu paruo, quẽ chelidónas vocant. Porrò voce nõ retusa, sed clara rudat: hoc enim quoq; confert, vt sic deterreatur equa, & facilius morigeram admissario se præbeat. Speciosiores sunt asini, quorum color splendidus est, & in purpuram spectans: item qui in facie albi non fusci sunt: (Ruellius vertit, idq; si nigram, nec vllatenus in fuscum vergentem maculam fronte gerant.) Longè omnium pulcherrimi nigri habentur, qui non incanum ventrem, sed concolorem habent. Cui pulla in ore macula subest,

(Cui

(Cui os intrinsecus nigrum fuerit,) & lingua nigricans, is consimilis (nigri) coloris sobolem haud dubie generabit. Qui ex candido colore in cinereum canescunt (λευκόφαιοι) quos vocant morones (μόρωνας,) ij ad admissuram non accersantur: siquidem colores nullo in pretio habiti magna ex parte reddentur soboli, Hactenus Absyrtus in Hippiatricis capite 14. Ruellio ferè interprete: nos quidē nonnulla mutauimus Græcum codicem excusum secuti. Asinos admissarios (inquit idē Absyrt.) eligemus, qui cum equis educati sint. Nonnulli pulchrè facientes agrestes asinos mansuefaciunt: est ex illis ꝑpagatio prolis optima, quòd liberè pasti illi & non inclusi fuerint. Mitescit sanè maximè hoc animal, admodumq; obsequitur secundum omnia, non aliter quàm mansueti asini: nec vnquā sicuti animalia cętera, vbi semel cicuratū est, efferatur. Iam verò fœtus ab hoc animali ęditi, ipsi quàm simillimi euadunt. Porrò ad mulos procreandos admissio fieri debet paucis diebus ante solstitium ęstiuum. Curandum est autem vt asini inscensuri eleganti forma sint prediti: talis siquidem & proles erit. Itaq; venustatis quidam studiosi, asinū aut equum aut alterius generis admissarium, tali amiciunt stragulo, quali fœtum volunt nasci colore tinctū. Absyrtus: Vide in Equo C. Multi admissarij (inquit Columella) specie tenus mirabilissimam sobolem forma, vel sexu progenerant. Nam siue parui corporis fœminas fingant, siue etiam speciosi plures mares quàm fœminas, reditum patris familiæ minuunt. At quidam contempti ab aspectu, pretiosissimorum seminum feraces sunt: nonnunquā aliqui generositatem suam natis exhibent, sed hebetes voluptate, rarissimè solicitantur ad venerē: huiuscemodi mari sensim magistri subadmouere debent generis eiusdem fœminam, quoniam similia similibus familiariora fecit natura. Ita enim efficitur, vt eius obiectu, cum mas etiam superiectu eblanditus est, velut incensus & obcæcatus cupidine, subtracta, quam petierat, fastiditæ imponatur equæ. (Idem ex Columella Palladius repetit.) Est & alterū genus admissarij furentis in libidinē, quod nisi astu inhibeatur, affert gregi perniciem. Nam & sępe vinculis abruptis grauidas inquietat, & cum admittitur ceruicibus dorsisq; fœminarum imprimit morsus: quod ne faciat, paulisper ad molam vinctus amoris sęuitiā labore temperat, & sic veneri modestior admittitur. Nec tamen aliter admittendus est etiam clementioris libidinis, quoniam multum refert naturaliter sopitum pecudis ingeniū modica exercitatione concuti, atq; excitari, vegetioremq; factum marem fœminæ iniungi, vt tacita quadam vi semina ipsa principijs agilioribus figurentur, Hęc Columella. Libycorum asini maximi non equas comatas superueniunt, sed duntaxat tonsas: nec enim has cum ornamento superbientes harum rerum periti aiunt eiusmodi maritos pati, Aelianus. Igitur qualē descripsi asellum, cum est à partu statim genitus, oportet matri statim subtrahi, & ignoranti equę subijci, ea optime tenebris fallitur. Nam obscuro loco partu eius amoto, prædictus quasi ex ea natus alitur. Cui deinde cum decem diebus insueuit equa, semper postea destinanti prębet vbera. Sic nutritus admissarius equas diligere condiscit. Interdum etiam, quamuis materno lacte sit educatus, potest à tenero conuersatus equis familiariter earum consuetudinem appetere, Columella. Pullum asininum à partu recentem subijciunt equę, cuius lacte ampliores fiunt, quod id lac quàm asininum ac alia omnia dicunt esse melius. Præterea educant eum paleis, fœno, ordeo, Varro. Asinum ab equa, & equum ab asina arceri aiunt, nisi in infantia eius generis quod ineant lacte hausto. Quapropter subreptos pullos in tenebris equarum vberi, asinarúmue equuleos admouent, Plinius. Asinos qui equas suxerint, Aristoteles hippothelas vocat. Equa cum ex asino conceptum edidit, partum sequenti anno vacua nutrit: id enim vtilius est, quàm quod quidam faciunt, vt & fœtā nihilominus admisso equo impleant, Columella. Matri supposititiæ quoq; inseruiunt, quo equa ad ministerium lactis cibum pullo præbere possit. Hic ita educatus ab initio potest admitti: neq; enim eum aspernantur propter consuetudinem equinam, Varro. Annicula mula rectè à matre repellitur, & amota montibus aut feris (asperis) locis pascitur, vt vngulas duret, sitq; postea longis itineribus habilis, Columella & Palladius. Asinarum pullos equabus subrumare oportet: sic enim & lacte fruentur meliore, & equino generi assuescent, diligentq;: lactabuntur autem ad biennium, Absyrtus. Asinum minorem si admiseris, & ipse citius senescit, & quæ ex eo concipiuntur fiunt deteriora. Qui non habent eum asinum quem supposuerunt equæ, & asinum admissarium habere volunt, de asinis quenq; amplissimum & formosissimum quem habere possunt, eligunt: quiq; seminio natus sit bono Arcadico, vt antiqui dicebant: vt nos experti sumus, Reatino, vbi tricenis ac quadragenis millibus H. S. admissarij aliquot venierunt. Quos emimus item vt equos stipulamur in emendo, ac facimus in accipiendo, vt dictum est in equis. Hos (admissarios) pascimus præcipuè fœno atq; ordeo, & id ante admissuram largius facimus, vt cibo suffundamus vires ad fœturam: eodem tempore quo equos adducentes, ijdemq; vt ineant (per) perorigas curamus, Varro. Asinum non oportet (inquit Columella) minorem quàm trimum admitti. Atq; ipsum si concedatur, vere fieri conueniet, cum & defecto viridi pabulo, & largo ordeo firmandus, nonnunquam etiam saliuandus erit. Nec tamen teneræ (temere, fortassis) fœminæ committetur: nam nisi prius ea marem cognouit, adsilientem admissarium calcibus proturbat, & iniuria depulsum etiam cæteris equis reddit inimicum. Id ne fiat, degener & vulgaris asellus admouetur, qui solicitet obsequia fœminæ: neq; is tamen inire sinitur. Sed, si iam est equa veneris patiens, confestim abacto viliore, pretioso mari iungitur. Locus est ad hos vsus extructus (machinam vocant rustici) qui duos parietes aduerso cliuulo inędificatos habet, & angusto interuallo sic inter se distantes, ne fœmina colluctari, aut admissario ascendenti auertere se possit. Aditus est ex vtraq; parte, sed ab inferiore clatris munitus, ad quæ capistrata imo cliuo constituitur equa, vt & prona melius ineuntis semina recipiat, & facilem sui tergoris ascensum ab editiori parte minori quadrupedi præbeat, Hæc Columella. Conceptum ex equo secutus asini coitus (quod & Aristoteles scribit) abortu perimit: non item ex asino equi, Plin. Idem superius ex Aristotele retuli. Lactare (equam) mulum semestre temporis spatium referunt, mox sugi non pati: vi nanq; humorem trahi, & cum dolore: equo autem plus temporis tribuunt, Aristoteles. Cum peperit equa mulum, aut mulam nutricantes educamus. Hi, si in palustribus locis, atq; vliginosis nati, habent vngulas molles. Iidem si exacti sunt æstiuo tempore in montes, quod fit in agro Reatino, durissimis vngulis fiunt. In grege mulorum parando, spectanda ætas, & forma. Alterum vt vecturis sufferre labores possint, alterum vt oculos aspectu delectare queant. Hisce enim binis coniunctis omnia vehicula in vijs ducuntur. Hæc me Reatino authore probares mi Attice, nisi tu ipse domi equarum greges haberes, ac mulorum greges vendidisses, Varro.

Mulus mas septennis duntaxat generat, vt aiunt: fœmina improlis omnino est, quia perducere ad finem quod conceperit nequeat: sed mas generare interdum potest, quoniam & calidioris naturæ quàm fœmina mas est, & nihil corporis per coitum confert ad generationem: quod autem facit, ginnus est, quod mulus oblæsus & pumilus est, vt in porcis metachœrum, Aristoteles. Et alibi, Mulus superuenire coireque incipit missis dentibus primis: sed septennis implere potest, etiam cum equa coniunctus innum (γίννον) procreauit: post deinde

superuenire

superuenire non solet. Et rursus hist. anim. 6.24. Prodeunt quos ginnos vocant ex equa, cùm in gerendo vtero ægrotauit, more pumilionum in ordine hominum, aut porcorum deprauatorum in genere suum, quos posthumos (μετάχοιρα) nuncupaui: & quidem vt pumilio, sic ginnus modum suo genitali excedit. In plurium Græcorum est monumentis, cum equa muli coitu natum, quem vocauerint hinum, id est paruum mulum, Plinius. Hinnos vel hinnas sub quo sensu accipere debeamus Varro designat: ait enim ex equis & mulis qui nascantur hinnos vocari, Nonius. De mulis pumilijs siue pumilis distichon Martialis, His tibi de mulis non est metuenda ruina, Altius in terra penè sedere soles. Ferrariæ in aula principis inter peregrina animália asellos quoq; pumilos ali antè aliquot annos audiui. Ex equo & asina geniti quamuis à patre nomen traxerint quod hinni vocantur, matri per omnia magis similes sunt, Columella. Hinnus (inquit Varro) ex equo & asina procreatus, minor est quàm mulus corpore, plerunq; rubicundior, auribus vt equi, iubam & caudam similem asini habet: hos etiam vt equulos educant & alunt. Hoc animal, vt supra dixi, Albertus burdonem vocare videtur: scribit enim, Vt mulus sic & burdo sterilis est: hic equum magis refert (in quo contrarius est Columellæ verbis paulò ante recitatis) & vocem ædit equi: ille asinum. Sed de hinno, ginno, ac similibus vocibus, & burdone etiam, multa scripsimus supra statim post Asinum: vide etiam in primo capite præsentis historię. Equo & asina genitos mares hinulos antiqui vocabant: contraq; mulos, quos asini & equæ generarent, Plinius. Columellæ muli nomen communius est, ad tria animalia: Mula, inquit, non solum ex equa & asina & tauro, quod Gratianopoli, vt audio, reperitur, & Gallica voce iumar nominatur. Sed & Plinius alibi mulam appellat, non hinulum, quæ ex equo & asina gignatur, sed effrenis (inquit) & tarditatis indomitę. Præstat equam ab asino conscendi, quàm asinam ab equo, Absyrtus.

Ad morbos particulares in equis, asinis, & mulis, sanguinis detractione vtendum est. Hippocrates in Geoponicis libro 16. Medicina per farraginem pro equis & mulis, ex Hippiatricis Græcis nobis recitata est in equo C. Equi, muli, & oues in Scythia sæpe per summum frigus moriuntur, Dionysius Afer. In Scythia ingentem & diuturnam vim hyemis equi perferunt, muli asiniq; neq; incipientem quidem ferunt: cum tamen alibi stantes in gelido equi labefiant, asini verò ac muli durent, Herodotus. Cur muli & canes peste Gręcos apud Troiā infestante, priores perierint, vide in Cane c. & infra in Mulo H. c. Medicinas huius pecoris (inquit Columella) plerunq; iam in alijs generibus (bubus & equis) edocui: propria tamen quædam vitia mularum non omittam, quorum remedia subscripsi. Febrienti mulæ cruda brassica datur. Suspiriosæ sanguis detrahitur, & cum sextario vini, atq; olei thuris semuncia, marrubij succus instar heminę mistus infunditur. Suffraginosæ ordeacea farina imponitur, mox suppuratio ferro reclusa linamentis curatur: vel gari optimi sextarius cum libra olei per narem sinistram demittitur. Admiscetur q; huic medicamini trium vel quatuor ouorum albus liquor separatis vitellis. Femina secari, & interdum inuri solent. Sanguis demissus in pedes, ita vt in equis emittitur: vel si est herba, quam veretrum vocant rustici, pro pabulo cedit. Est ὑοσκύαμος, cuius semen detritum, & cum vino datum prædicto vitio medetur. Macies, & langor submouetur sæpius data potione, quæ recipit semunciam triti sulfuris, ouumq; crudum, & tritæ myrrhæ pondus denarij. Hæc tria vino admiscentur, atq; ita faucibus infunduntur. Sed & tussi, (ad mulorum tussim remedium describitur etiam in Hippiatricis Græcis ca. 22.) doloriq; ventris eadem ista æquè medentur. Ad maciem nulla res tantum quantum Medica potest: ea herba viridis, nec tarde tamen arida fœni vice saginat iumenta: verum modice danda, ne nimio sanguine strangulet ur pecus. Lassæ, & æstuanti mulæ adeps in fauces demittitur, merumq; in os suffunditur, Hæc Columella. Equus, mulus vel asinus fatigatus, quòd in ipso statim itinere reficiatur, si onere deposito in stabulo vel via loco commodo, pro arbitrio se volutare permittatur, scripsi in Equo E. ex Rusio. Ad leucomata in equis & mulis, Hippiatrica Græca cap. 11. Ne mulorum ceruices (τράχηλοι μυλῶν) rumpantur aut collidantur, medicamentum para ex adipis suillæ dupondio cum aceti duobus sextarijs: hoc ad tertias decoctum colatumq; illine, Pelagonius in Hippiatr. 26. Ventris & intestinorum dolor in bubus sedatur visa nantium (anserum natantium, Vegetius 3.3.) & maximè anatis. quam si conspexerit cui intestinorum dolet, celeriter tormento liberatur. Eadem anas maiore profectu mulos & equinum genus conspectu suo sanat, Columella. Dixerunt quidam mulos quosdam rabie correptos, momordisse dominos suos, qui inde in maniam inciderint, Auicenna. Muli arthritis vehementior est quàm equi: de qua curanda lege Absyrtum & Hieroclem in Hippiatr. ca. 2. Mulus tantum fit μαρμάρωσις (marmaton tuberculum est iuxta coronam, id est vngulæ exortum) asinus rarò: equus non, sed podagricus, Absyrtus in Hippiat. cap. 53. Ad ficosos tumores & myrmecias equorum & mulorum in quauis corporis parte, maximè vero in cruribus & pedibus, Absyrtus ibid. 82. Cętera exequemur in mulis, sicut in bobus & equis, vt in ipsorum remedijs tradidimus, Columella. Animalia quę frequenter coëunt, breuioris sunt vitæ: inde fit vt muli equos exuperent viuendi diuturnitate, Cælius. Mulus quinquaginta annos viuit, Eustathius.

D.

Mulus semper est cicur, Aristoteles. Equi eum suspicantur vel metuunt aliquid manifestum est, sic vt insistens cauere sibi queat: asininum verò pecus & bigenerum (vt muli) rerum conspectu consternabile nouitatisq; verens in discrimen adfert, Absyrtus. Muli ingenium multò illiberalius, minusque benignum homini videtur quàm equi. Mulæ calcitratus inhibetur vini crebriore potu, Plinius. Et rursus, Mulas non calcitrare cum vinum biberint, quidam scripserunt. Vt simiæ quadrupedesque assuetæ vinum bibere vnguibus careant, accidere quidam putant (inquit Cælius Calcagninus lib. 2. epistolicarum quæstionum) quoniam in vino sit vis discussoria, & ad emolliendum efficax. Hinc euenit vt qui plus nimio se vino ingurgitauerint, resolutis neruis in in paralysin facile delabantur. Sint igitur vngues vel neruorum clausulæ, vt dixit Plinius: vel caro concreta, & quasi in callum obdurata, vt alij putauêre: vino accedente emolliri resoluique fit verisimile. Alij humoris sanguinis, qui plurimus vino fieri solet, exundatione callosiorem contumacioremq; ac retorridam illam partem quasi macerari videtur & emollescere, vt aqua fruges & legumina incocta lentè percoquuntur: aceto plumbum in cerussam resoluitur: & ouum ita tenerescit, vt vel per annulum toto calice integro pertranseat. Ex hoc item facile colligi potest, cur veteres existimauerint vini potu effici, vt mulæ calcitrosæ esse desinant. Mitescente enim vngula, & pede quodammodo exarmato, feritas illa tollitur excunditurque: præsertim si quando euenerit; vt calcibus impetentes solido illidant, plusque inde damni accipiant quàm afferant: quare consciæ imbecilli-

imbecillitatis suæ ferocire desistunt, Hæc Calcagninus. Columella in boum domitura ferocientium taurorum adhuc tergora mero respergi iubet, quo familiares bubulco fiant. Scio mulorum gregem cum pasceretur, eoq; venisset lupus, vltro mulos circunfluxisse, & vngulis cædendo eum occidisse, Varro.

E.

Mulus iumentum est, Aristoteles: animal viribus in labores eximium, Plinius. Mulis superiori ætate vehi cœperunt opulentiores: sed nunc tamen etiam non nisi importatis Germania nostra (vt & Anglia) vtitur, Camerarius. Et rursus, Veteres Græciæ & Italiæ populi non equos ad plaustra & vehicula, sed boues aut mulos adiunxêre: & viatoribus mulis magis quàm equis vsi fuêre. Vterq; sexus (mulus & mula) & viam rectè graditur, & terram commodè proscindit: nisi pretium quadrupedis rationem rustici oneret, aut campus graui gleba robora boum deposcat, Columella. Succo foliorum cucurbitæ si quis mularum aut equorum pilos intinxerit æstate media, non paruo rei miraculo muscarum molestia carent: ita mihi hoc persæpe vtile fuit, Cardanus. Annicula mula à matre amota, montibus aut feris locis pascitur, vt vngulas duret, fitq; postea longis itineribus habilis: nam clitellis aptior mulus, mula vero agilior, Idem. Si muli vngula (sinistra, Berberus in libro de sensibus) domus suffiatur, fugantur mures, Rasis & albertus.

G.

Puluerem, in quo se mula volutauerit, corpori inspersum mitigare ardores amoris quidam scripserunt, Plinius. Veneno infectus in necessitate debet poni in ventre mulæ vel cameli statim occisi: quoniam calor istorum resoluit venenum, & roborat spiritus ac omnia membra, Ponzettus: meminit & Cardanus in opere de subtilitate. Mulorum pellis ac similium cinis locis igne adustis apponitur: Et vlcera calefacit, quum non sunt apostemata: vtilis est etiam attritis iniuria calceorum pedibus, & coxis, itemq; fistulis, Auicenna, vt quidam citant. Plura de pelle mulæ, vide infra inter remedia ex testiculis, & ex sordibus aurium inter excrementa. Si quis de medulla mulæ ad pondus trium aureorum sumpserit, stupidus efficietur, Rasis & Albertus. Auriculæ muli (aurium sordes potius, vt infra dicetur) & burdonis testiculi si ferantur à muliere, non concipiet, Aesculapius. De sordibus aurium & oris spuma, dicemus inter excrementa. Mulæ cor siccum & vino aspersum, datur bibere post purgationem tricesimariam, vt ne concipiat mulier, Sextus: Aggregator non cor legit, sed iecur: Vide in testiculis. Mula quoniam natura sterilis est, curiosis & superstitiosis hominibus occasionem dedit, vt diuersa ex diuersis eius partibus medicamenta tum intra corpus sumenda, tum applicanda foris, ad inducendam sterilitatē impediendumq; conceptum excogitarent: De quorum nonnullis in Lepore etiam dixi. Eadem persuasione herbam quoq; hemionon dictam, quòd sterilis sit, nec flores nec semen gerens, inter atocia numerant. Muli iecur, vide in testiculis infra, & in vngulis. Populi albæ cortex cum muli renibus potus, sterilitatem facere creditur, Dioscorides, vt in Lepore inter remedia ex coagulo eius recitaui. Scolopendria (ἄσπλενος Dioscoridis, hemionos Theophrasti) vt quidam tradiderunt, adalligata mulieri, vel sola, vel cum splene mulæ idq; in die qui noctem illunem habeat, ne concipiat efficit, Serapio & Auicena, vt Aggregator citat.

Si duo testiculi muli (duo testiculi gatti constricti in parte corij muli, Rasis) in pelle eiusdem corij constringantur, & super mulierem suspendantur, non concipiet quandiu ei adalligati fuerint, Albertus. Mustelæ testiculus sinister in pelle mulæ ligatus, & potus, atocion est. Vel testiculos eius abscinde decrescente Luna, & viuam dimitte, & da mulieri in corio mulæ, Kiranides. Burdonis testiculum supra sterilem arborem combustum & extinctum de lotio spadonis, illigato pelli mulæ, & post menstrua brachio suspendas, conceptum impedies, Sextus: Sed aliter hunc locum citat Aggregator, his verbis: Tamarisci (quæ arbor sterilis est) carbones extincti in vrina cameli, in pellicula mulæ brachio alligentur mulieris ne concipiat. Sed priori lectioni astipulantur barbari quidā recentiores, Aesculapij (hunc enim ferè pro Sexto citant) verba hæc adferentes, Auriculæ mulæ & burdonis testiculi si gestentur à muliere, non concipiet. Testiculus muli combustus brachio mulieris pro atocio alligetur: Quòd si virgo ex eo biberit post primam purgationem, nunquam concipiet: Vel iecur eius similiter cum vino biberit. Sextus apud Aggregatorem. Matrix mulæ si decoquatur cum carne asinina aut alia, & inde comederit mulier ignorans, non concipiet vnquam, Rasis. Si dentur occultè mulieri edendæ carnes quibus cum coctum fuerit aliquid de matrice mulæ, vel de ipsa matrice coctæ, non concipiet, Kiranides. Lampyris vermiculus in matrice mulæ alligatus mulieri, sterilitatem facit, Idem. Vngularum muli vel mulæ cinis ex oleo myrtino alopecias replet, Plinius. Vngularum muli vel mulæ exustarum cinis & oleum myrtinum, cum aceto & cum pice liquida mixta & imposita, etiam fluentes capillos continent, Marcellus. Sextus pro vngulis muli ad idem remedium burdonis iecur ponit, his verbis: Burdonis iecur combustum cum oleo myrtino mixtum, & illinitum capiti, capillos fluentes continet & facit crescere. Mulæ vngularum cinis medetur cæteris verendorum vitijs, (præter formicationes & verrucas, arietis pulmonis inassati sanie curandas) Plinius. Vngulæ mulinæ exustæ cinis salubriter inspergitur vitijs veretrorum, Marcellus. Vnguis mulæ gestatus à muliere prohibet conceptum, Rasis.

De mulæ auricula sordes alligatæ in pellicula ceruina, & brachio suspensa post purgationem mulieris, efficit vt non concipiat. Quædam lana alba illigant: quædam ex aqua bibunt, Sextus. Si corio mulæ sordes aurium (cerumen vocant barbari) incluseris, & appenderis mulieri (vel occultè dederis, Kiranides: in cibo nimirum vel potu) nunquam concipiet, Rasis. Castoreum cum sordibus aurium mulæ sterilitatem facit, Kiranides. Pæoniæ semine aperto (forte, operto) cum sordibus aurium mulæ circumligetur ne concipiat mulier, Idem. Stercus mulinum cum oxymelle lienosis potui datum, dolores efficaciter tollit, Marcellus. Si mulieri fluxus oboriatur (ex vtero,) stercus muli combustum, tusumq; ac cribratum, vino dilutum bibat, Hippocrates lib. 2. de nat. muliebri. Clauos pedum sana vrina muli mulæue cum luto suo illita, Plinius. Mulier si bibat assam fœtidam magnitudine fabæ infusam in vrina mulæ, non concipiet, Rasis. Medicamentum ex vrina muli podagricis vtile, describitur apud Aeginetam libro 7. his verbis: Vrinæ muli sextarij quatuor, argenti spumæ libræ duæ, olei veteris myrtinum, trita diu omnia vt strigmenti spissitudo fiat, incoquito donec digitos non inquinent. Vide & apud Myrepsum inter vnguenta n. 26. Si mulier sudorē mulæ exceptum lana xylina pro pesso subdat, planè sterilescet, Rasis. Lichenem mulæ potum in oxymelite cyathis tribus, comitialibus morbis vtilem tradunt, Plinius. Muli impetigines in vtroq; crure super genua nascuntur, & veluti cutis aridæ modo inhærent: has incende, & strangurio sum vmbilicatum desuper pone, ita vt suffumigationem illam expansis vestibus tegat, ne qua odor aut fumus emanet,

efficacissimè incommodi eius vitio carebit, Marcellus. Ad suspiriosos remedium salutare: Spumam de ore mulæ collige, & in calicem mitte, atq; ex aqua calida siue viro seu fœminæ quæ hanc molestiam patitur, continuo da bibendam, homo statim sanabitur, sed mula morietur, Marcellus. Epilepticus cōcidet si pilos asini & mulæ in suffitum offeras, Trallianus.

In parte quam mula momordit (inquit Ponzettus) nascuntur aliquando pustulæ plenæ humore rubente vel pallido. Hunc morsum aliqui venenatum esse putarunt: & sanè sequuntur eum accidentia sæpe noxia, eaq; deteriora ex morsu fœminæ, quæ saliuam habet obnoxiā putredini, qua amplius etiam per iram animalis inflammata, non mirum si hominis morsi humores & sanguis alterentur. Mulus verò etsi maiori impetu mordere possit, minore tamen periculo morsum infligit, quod non æque putredini aptum in se humorem habeat. Accidit autem aliquando vt morsi vrina retineatur, cum aquosus humor videlicet om nis fe è in sudorem agitur. Aliquando & viscerum contortio (Ponzetti sunt verba) sequitur. Curandi sunt similiter vt à cato morsi, & vlcus decocto nepetæ circunquaq; fouendum.

H.

a. Video authores quosdam mulam pro vtroq; sexu mulari, & similiter mulum aliquando vsurpare: vt si dicas mulum ex asino & equa procreari, vel mulam similiter. Plinius in remedijs aliquoties distinguit, vt cum scribit, vngularum muli vel mulæ cinerē ex oleo myrtino alopecias replere. Mula datiuum & ablatiuum plurales in abus facit, vt equa etiam & asina secundum aliquos.

Ἡμίονος Græcis generis communis est. Αἰμίονος pro ἡμίονος Aeolicum est, Etymologus in Θνήσκω. Τράχηλος μηλῶν, ceruices mularum, Pelagonius in Hippiatricis cap. 26. Ὀρεὺς, mulus mas, vnde plurale ὀρεῖς, Hesychius. Suidas mulum simpliciter interpretatur. Ὀρεὺς, ὁ ἀείδαρος (quod nomen nusquam reperio, videtur autem dialecto vel lingua aliqua mulum significare) ἢ ὁ ἡμίονος: mulus sic dictus, quod ἐνόρειον, id est in montibus laborare magis possit quàm cætera iumenta, (vt dicetur etiam in Patrocli sepultura, Eustathius in Iliad. α.) Varinus. Poëtæ propter carmen ypsilon adijciunt, Οὐρεὺς. Hesychius mulum sic dictum putat παρὰ τὸ ὀρύειν, ὀρμητικόν τινα ὄντα. ἢ ἐπεὶ οὔρειον τὸ ζῶον, ὅθεν ἄγονον. nam & oua vria Græci dicunt, quæ Latini subuentanea. ἢ παρὰ τὸ ὑγρὰν τὴν γονὴν ἔχειν, id est, vel ab eo quod genituram aqueam & seri instar dilutam habeat, quare etiam in coitu non concipit neq; parit, Etymologus. Oua generationi inepta οὔρια dici legimus, quasi flatuosa: nam vron dicūt ventum, quo argumento etiamnum ab Homero, mulos dici οὐρῆας coniectant periti, & recenset Eustathius, διὰ τὸ ἄγονον. id est ob insitam non gignendi proprietatem, quod eorum semen sit ἀνεμιαῖον, id est spiritosum, & proinde fœcunditatis nescium, Cælius. Οὐρῆων ταλαεργὸν ἔχουσι γένος ἐλκυστήρων, Oppianus. Eandem vocē Homerus pro custodibus posuit, Iliad. 10. Ἤ τιν' οὐρήων διζήμενος, ἤ τιν' ἑταίρων. Ὄρτες, ἡμίονος, Hesychius & Varinus. Θρῆς, ἡμίονος, Iidem. Astraben esse asinum interpretantur nonnulli aut mulam. Quidam hypozygion omne, id est iumentum quo subuectentur homines. Dicitur & astrabe in ephippijs lignum, quod manu cōtinent sedentes. Sunt qui dossuarium mulum astraben nuncupent, (astrabelaten verò aurigam:) aut ipsum notophorum, id est dorso ferens ac gerulum iumentū, Cælius ex Suida & Hesychio, tametsi illorum nomina more suo dissimulet. Σωματηγοῦντα ὑποζύγια Hesychio, & σωματηγὰ Suidæ, hoc est iumenta dossuaria, voces raræ sunt apud Græcos, ego quidem alibi nusquam legere memini, sic autem vocantur, quod corpore suo vehant impositum dorso ipsorum onus, non vehiculo. Ἀστράβη, τὸ ἐπὶ τῶν ἵππων (ἐπὶ τῶν ἐφιππίων, id est in ephippijs, Suidas: quanquam codex impressus habet ἐπὶ τῶν ἐφ' ἵππων) ξύλον, ὃ κρατοῦσιν οἱ καθεζόμενοι. τίθεται δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀναβατικῶν ὄνων, hoc est, lignum quod equis imponitur, quod insidentes apprehendunt, idem etiam asinis admissarijs imponitur, (ἀναβάτης ἵππος, equus admissarius,) Hesychius. Ὁ δὲ τὸν ἡμίονον ἀποτυχόντα τοῦ τι φέρειν καὶ τὴν ἀστράβην ἀράμενος ἐπὶ τῶν ὤμων, εἰς τὴν μονὴν ἣν ᾤκει Σαββᾶ ἔρχεται, Suidas ex authore innominato: in quibus verbis ἀστράβην clitellas rectè verteris, vide in Asino H. e.

Demosthenes in oratione cōtra Midiam ἀστράβην asinum aut mulum vocat, Suidas. Videri autem potest astrabe dictum iumentum à robore corporis, ἀστραβὲς enim exponunt robustum, firmum, immobile, vt ἀστραβῆ κίονα: & ἀστραφὲς, durum vtrunque ab alpha priuatiuo fit, & verbo στρέφω, τὸ ἄστρεπτον, ἀκίνητον, ἀσφαλὲς καὶ ἰσχυρόν. Ὄνος, ἡμίονος, ἀστράβη. τὸ δὲ ἀστραβηλάτην ἡμῖν ἀστραβίζειν Πλάτων εἴρηκεν ἐν Ἑορταῖς, Pollux. Budæus in cōmentarijs linguæ Græcæ astraben vertit clitellas. Eustathius, inquit, σάγμα & πηγμάτιον interpretatur, hoc est & clitellas & sellam equestrem, vnde ἀστραβηλάτης, agaso & mulio. Aliciph. in Epist. Σὺ δὲ με πεζὸν ὄντα, ἡμᾶς ἐπὶ τῆς ἀστράβης φέρε, vbi ἀστράβη ἀντὶ τοῦ κατηφόρου ἡμιόνου dictum est, sicq; sæpe accipitur. Demosth. quodam loco, Ἐπ' ἀστράβης δ' ὀχούμενος ἐκ τῆς Εὐβοίας. Interpres καθέδρας εἶδος esse dicit, παρὰ τὸ μὴ στραβεῖσθαι λεγόμενον, μηδὲ στρέφεσθαι. Est autem sella præalta, ita vt lumbos tegat, Hæc Budæus. Est & vehiculi genus astrabe, (quo vtebantur in certaminibus) ab Oxylo Aetolo inuentū, vt harma, id est quadrigæ ab Erichthonio Atheniensi, synoris (id est bigæ equorum) à Castore, celes à Bellerophonte, Scholiastes in Pythia Pindari: vnde colligo per astraben eum apenen, ἀπήνην, accipere, hoc est bigas mulis iunctas: quoniam Pausanias & alij in horum certaminum enumeratione cum cętera eisdem nominibus appellent, pro astrabe tantum apenen habent. Κάναθρον, ἀστράβη, ἢ ἅμαξα πλέγμα τι ἔχουσα, ὑφ' (ἐφ') οὗ πομπεύουσιν αἱ παρθένοι, ὅταν εἰς τὰ τῆς Ἑλένης ἀπίωσιν, ἔνιοι δὲ ἔχει εἴδωλα ἐλάφων ἢ γρυπῶν, Varinus. Sed de apéne plura dicam in e. Μονοστραβὴς, ὀχὸς (malim ὄχος paroxytonum, vt Hesychius habet) ἡμίονος, Varinus.

Ὄχος Ἀκέσαιος, ἐπεὶ αἱ Σικελικαὶ ἡμίονοι σπουδαῖοι ἦσαν, δὲ Ἄκεσος Σικελίας, Hesychius. Σῖνος, βλαβός, οἱ δὲ ἡμίονος, Idem & Varinus. Σιρὸς, ἡμίονος, πῖλος, Iidem.

Mulæ quidem siue seraciæ, apud Hippiatros recentiores, vt Rusium, dicitur vitium quoddā in pedibus equorum: qui cum sordidi humectiq; non curantur, frigore accedente, intumescunt, &c. Vide in Equo C. de vitijs pedum. Cæterum vt μονοστραβὴς de mulo opinor clitellario dicitur: sic & μονοφόρος ὄνος de clitellario asino apud Varinum. Πατρόθεν παραδικάζεσθαι, ὅτι πατέρων εἰσὶν ὄνων ἡμίονοι, Varinus.

Ἡμιόνειον ζεῦγος, apud Varinum, ἡμιονικὸν apud Pollucem, iugum vel bigæ mulorum. Orica iuga (ὀρικὰ ζεύγη, vel ὀρεικά: vtroq; enim modo scribitur apud Suidam & Varinum,) cum legimus apud Aeschinen ἐν τῷ περὶ παραπρεσβείας, de mulis dici interpretantur, quos appellari ὀρῆας auctor cum Aristophane Homerus est, Cælius. Οὐ καθιππότροφηκας, οὐδὲ κατεζευγοτρόφηκας. ἐπεὶ οὔτε ζεῦγος ἐκτήσω ὀρικὸν οὐδεπώποτε ἐπὶ τοσούτοις ἀγροῖς καὶ κτήμασιν, Isæus. Θειὰ (apud Varin. paroxytonum est) ζεῦγος ἡμιόνων, Hesychius.

Dissimilis patri, matri diuersa figura, Confusi generis, generi non apta propago, Ex alijs nascor, nec quisquam nascitur ex me, Aenigma de mulo in Rhetoricis Camerarij.

Epitheta. Mulus clitellarius, clitellis aptus, apud Textorem. Mula, lutulenta biformis, Hispana, fleigosa, apud eundem. ἐξ Ἐνετῶν, ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων (ἀγρίων καὶ ἀνυποτάκτων.) Homerus Iliad. β. Citat hunc versum Stephanus in Enetorum mentione. (Ἐνετοὶ πλησίον ἢ ὅπου γένος τῶν ἡμιόνων. Hesychius & Varinus.) ἡμίονοι κρατερώνυχες, Suidas, ex Homeri Iresione. Κρατερώνυχες ἵπποι ἢ ἡμίονοι ἐπιθετικῶς. Eustathius. Ζεῦξαν δ' ἡμιόνους κρατερώνυχας, ἐντεσιεργούς trahentes currum & funem, quæ & ἔντεα nominant. Hom. Iliad. ω. ταλαεργοί, Hesiodo & Homero. Οὐρῆες ταλαεργὸν ἔχειν πόνον ἑλκυστῆρος, Oppianus.

Muli Mariani dicuntur furculæ quibus religatas sarcinas viatores gestant, (ἐν ταῖς.) à Mario inuentore dictæ, qua de re Frontini verba posui in Asino H. e. & Græcas nomenclaturas adieci. Muli Mariani dici solent à C. Marij instituto, cuius milites in furca interposita tabella varicosius onera sua portare adsueuerant, Festus. Erasmus sic legit, Muli Mariani dicti sunt varicosi milites, qui in furca sua onera portare consueuerunt. Et alibi. Aerumnulas Plautus refert furcillas, quibus religatas sarcinas viatores gerebant: quarum vsum quia C. Marius retulit, muli Mariani postea appellabantur: Itaq; ærumnæ labores onerosos significant: siue à Græco sermone deducuntur ἀπὸ τοῦ αἴρειν Græcè, tollere Latinè dicitur. Nouo genere prouerbij in vsu venit, vt qui tam ad imperandũ quàm parendum iuxtà paratus foret, quiq; non segniter mandata exequitur, mulus Marianus diceretur: nanq; Marius quæcunq; militibus mandauit onera, ipse inter infimos obiuit imprimis: quamuis furculas, quibus sarcinas viatores gerunt, quas Marius primus commentus fuit, mulos Marianos aliqui dictos velint. Alexander ab Alex. Plutarchus in vita Marij originem adagij bifariam refert: Cum Marius imperator milites cursu varijsq; ac longis itineribus gestandisq; oneribus exerceret, atq; illi iam adsueti non grauatim tacitiq; ea ferrent castrensi ioco ἡμίονοι Μαριανοί, id est muli Mariani dicti sunt. Hinc translatum est in quosuis qui facile parerent imperatis. Sunt qui diuersam adagij originem referant: Quum enim Scipio Numantiam obsidens statuisset inspicere non arma modo militum, verum etiam equos, mulos, & currus Marium produxisse equum pulcherrimè ab ipso nutritum, præterea mulum habitudine corporis, mansuetudine ac robore longè cæteris antecellentem. Itaq; quum imperator Marij iumentis delectaretur, ac subinde horum faceret mentionem, tandem factum est, vt iocosa laude, qui in officio se præstaret assiduum, patientem ac industrium, mulus Marianus diceretur. Hominem spurium & non legitimo matrimonio natum Itali vulgo mulum nominant, Alunnus. Seneca in ludicro libello in Claudiũ Cæsarem, mulos (ego non mulos, sed muliones reperio, vt in e. dicam) perpetuarios nominat. Festiuius erit, inquit Erasmus, si detorqueatur in hominem immenso studio, aut perpetuis negotijs vehementer districtum. Mulinus. ἡμιόνειος, vt vngula mulina apud Marcellum Empiricum. Equæ apud Columellam tripartito diuiduntur: est enim (inquit) generosa materies, quæ circo sacrisq; certaminibus equos præbet: est mularis, quæ pretio fœtus sui comparatur generoso: est & vulgaris, quæ mediocres fœminas maresq; progenerat. Materiem mularem vocat ipsam equam matrem siue matricem, ex qua muli generantur Strabo lib. 5. de Venetis scribens, ἡμιονίδας ἵππους vocat equas illas ex quibus asini admissarij mulos procreant, quasi dicas mulares equas. Mulio, qui mulos agit: vide infra in e. Mulomedicina, ars est veterinaria, quæ non mulis tantum sed alijs quoq; iumentis medetur, vt equis, vnde Græci hippiatricam vocãt, huius artis professores, mulomedici veterinarij & hippiatri nominantur, vulgo mareschalci apud recentiores: Italicè vulgò meneschalci & manisthalci, vt dixi pluribus In Equo c. & H. c. Mulomedici nomen apud Firmicum legitur. Equitiarij qui equitijs præsunt vel curant, quibus affines vel mulomedici habentur, Cælius.

Protogenes Rhodius pinxit Athenis nobilem Paralum & Hemionida, quam quidam Nausicam vocant, Plinius 35. 10. Pausanias hoc genus operis monstrari tradit Olympiæ, παρθένοι ἐπὶ ἡμιόνων, ἡ μὲν ἔχουσα τὰς ἡνίας, ἡ δὲ ἐπικειμένη κάλυμμα τῇ κεφαλῇ. Ναυσικᾶν δὲ νομίζουσι τὴν Ἀλκινόου καὶ τὴν θεράπαιναν, ἐλαύνειν ἐπὶ τοὺς πλυνούς: inde ortum vt virgines in iumentis siue mulis sedentes, hemionidas vocarẽt artifices, Hermolaus. Atqui Nausicaa apud Homerum Odysseæ 3 non mulis, sed apenæ vehiculo quod à binis mulis trahitur, insidet.

Ἡμίονιον herba quædam, Hesychius & Varinus. Asplenon siue scolopendrion herbam, alio nomine hemionion vocari, apud Pliniũ legitur & inter Dioscoridis nomenclaturas. Theophrasti sanè hemionos, nõ alia quàm asplenos Dioscoridis est: diuersa vero ab hemioniti Dioscoridis, quam Plinius etiam teucrion (diuersum à Dioscoridis teucrio) & hemionion appellauit. De vtraque copiosè dixi in Boue cap. 3. vbi de morbis boum tractaui. Vtriq; nomen factum videtur à mulis propter sterilitatem cum similiter caule, flore & semine careant: & asplenos insuper sterilitatem mulieribus facere cũ muli liene adalligata à Dioscoride scribatur: vide in Lepore cap. 7. vbi de atocijs egi. Theophrastus tamen 9. 19. hemionon sic vocari scribit, quòd muli libenter ea vescantur. Nodia herba coriariorum officinis nota, ea mularis dicitur, alijsq; nominibus; nomas curat efficacissimamq; aduersus scorpiones esse potam in vino aut posca reperio, Plinius. Nec alibi vsquam vel ipse vel alius quisquam hoc nomine vllius herbæ meminit: ego tametsi nihil habeo certi, coniecturam tamen meam non celabo studiosos. Nodia igitur mihi videtur quæ centinodia hodiè à multis vocatur, Græcis polygonon, cum & nomen à nodis quibus referta est impositum, & remedia conueniant: nam polygonon, Dioscoride teste, ad vlcera maligna facit, nempe genitalium, & herpetes ac erysipelata, vt nodia ad nomas, id est vlcera depascentia. Bibitur etiã polygonon ad venenatorum morsus cum vino, Dioscoridi: & Plinio proserpinaca (quam polygono eandẽ esse eruditi cõsentiunt) eximij aduersus scorpiones remedij est. Nec refert quòd Plinius eodẽ capite proserpinacam & polygonum quasi diuersas herbas demonstrat, & nodiã quoq; priuatim cõmemorat: multa enim huiusmodi apud Pliniũ quæ nominibus tantum differũt, ceu re ipsa diuersa recensentur. Cæterum cur nodia mularis cognominetur, non facile dixerim, nisi eius pastu fortè muli delectantur. Coriarijs quidẽ in vsu fuisse etiam polygonon potest propter vim astringendi coria, vt & rhus byrsodepsicos, & nostris cortex abietis aut piceæ, alibi è quercu, vt audio. Omphacitis galla, est eanum illud è quo glans querna enascitur, quo coriarij vtũtur. Aegineta lib. 3. cap. de dysenteria. Mandragoram magi hemionon cognominarunt, vt in nomenclaturis eius apud Dioscoridem reperitur.

Ἡμίονιον, auis quædã, Hesychius & Varin. Muliones è culicũ genere non amplius quam vno die viuunt. Plin.

b. Quid ad rem pertinent mulæ saginatæ vnius omnes coloris? Seneca epistola 88. λοφιαὶ iuba equorũ & mulorum. Namq; hic mundæ nitet vngula mulæ, Iuuenalis Satyra 7. Vngulas tantum mularum repertas, neq; aliã vllam materiam quæ nõ perróderetur à veneno stygis aquæ, cum id dandum Alexandro Magno Antipater mitteret, memoria dignum est, magna Aristotelis infamia excogitatum, Plinius. Idem legimus apud Arrianum lib. 8. Alij non muli sed asini, alij equi vngulam fuisse scribunt, qua Stygis aqua ad occidendum Alexandrum allata sit: Vide in Asino B. & in Equo H. b.

e. Odorandi sensu mulos præcellere aiunt, atq; eius beneficio derelictos alicubi vel odore solo redire in semitam: hinc etiam fieri vt facilius tabidam vim aëris concipiant & peste inficiantur: vt canes quoq; eodē sensu præstantes: quamobrem Homerus hæc animalia primum pestem sensisse ingruentem in Iliade scribit, Cælius. Scholiastes Homeri canes quidem primum perijsse scribit, quòd capitibus subinde ad terram inclinatis odorem trahant & inuestigent: halitum autē corruptum, qui pestis causa sit, ex terra oriri. Mulos vero, quòd ex diuersis specie parentibus prognati sint: bigenera enim omnia facilius interire. Quæ ratio mihi non admodū probatur: nam viuacissimos iumentorum esse mulos reperio.

φρύαγμα, ἡ τῶν ἵππων καὶ ἡμιόνων διὰ μυκτήρων ἠχὴ ἀγέλῃ φυσήματι ἐκπεμπομένη, Varinus. Missa pastum mula, Horatius 1. Serm. Ἡμιονεῖν, ἡ κοπρὸς τῶν ἡμιόνων, Suidas, Varinus. Πλίσσεσθαι est gradario & leniori incessu progredi, non cursu. Homerus πλίσσεσθαι πόδεσσιν de mulis dixit, Varinus. Αἱ δ' εὖ μὲν τρώχων, εὖ δὲ πλίσσοντο πόδεσσιν, Odysseę 3. Scholia simpliciter exponunt διέβαινον: Varinus vero tum ad cursum aptas, tum ad gradarium incessum. Μάστιξεν δ' ἐλάαν, καναχὴ (ψόφος, ἦχος) δ' ἦν ἡμιόνοιιν, Αἱ δ' ἄμοτον τανύοντο, φέρον δ' ἐσθῆτα, καὶ αὐτήν, in vehiculo scilicet, quod ἀπήνην vocat, Homerus de Nausicaa. Et mox, Καὶ τὰς μὲν (mulas) σεῦαν ποταμὸν πάρα δινήεντα Τρώγειν ἄγρωστιν μελιηδέα. Achilles Iliados ψ certaminis præmia equitibus proponit, primo egregiam mulierem & ingentem tripodem auritum, secundo ἵππον Ἑξέτε', ἀδμήτην, βρέφος ἡμίονον κυέουσαν.

In Africa mulos vel cæsos, vel siti animo deficiētes, Archelaus ait, plerosq; mortuos humi iacere proiectos, sæpeq; magnam serpentium vim influere ad eorum cadauera depascenda, Aelianus.

d. Mulus quidam (inquit Plutarchus in libro Vtra animantium, &c.) eorum de numero, quibus aduehendi salis negotium dabatur, traijciens flumen lapsus est nō sponte: sale vero liquefacto exhaustoq; surgens expeditior iam, sensit notauitq; causam: postea quoties flumen transiret, ex industria submisit mersitq; vasa, desidens leniter ac vtrunq; in latus quantum id fieri posset nutans. Hæc vbi Thales accepit, pro sale, lana spongijsq; compleri vasa clitellas imponi & agi mulum rursus iussit: ille cum de more se mergens, onus aqua subeunte vehementer grauasset, parum commodum sibi hunc dolum ratus, ita deinceps caute scienterq; traijcere solitus est, vt nec inuito quidem contingerent onus aquæ. Eandem historiam Aelianus recenset. Ad octogesimum annum vixit mulus quidam Athenis, qui cum templum (Mineruæ à Pericle in Acropoli) ædificaretur, quamuis dimissus iam munere per senectam, commeans tamen ac obiens iumenta exhortabatur ad opus: quamobrem decreto à nemine eum arceri à frumentorum aceruis sancitum est, Aristoteles. Mulum 80. annis vixisse, Atheniensium monumētis apparet: eo gauisi cum templum in arce facerent, quod derelictus senecta, cadētia iumenta comitatu nisuq; exhortaretur, decretum fecere, quo caueretur ne frumentarij negociatores ab incerniculis (ἀπὸ τῶν τηλιῶν, Aristoteles: frumentum enim in cribris aceruisq; vendendi gratia proponitur, Hermolaus) eum arcerent, Plinius. Eandem ab Aristotele mutuati historiam Aelianus quoq; & Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. recitant. Victus huic mulo in Prytaneo publicus, tanquam athletæ iam ætate confecto constitutus est, Aelianus. Cæterum vbi Gaza ex Aristotele vertit, commeans ac obiens, Græcè legitur, συμπαρατρέχων καὶ παρορμώμενος, quorum verborum vis elegantius exprimi (à Plinio) non poterat quàm dicendo, nisu. Theodorus Aristotelis interpres hoc assequi nō potuit. Vide in Equo H.e. vbi de partibus currus Plutarchus sic expressit, Mulus iste vetulus κατερχόμενος εἰς Κεραμεικὸν καὶ τοῖς ἀνάγουσι ζεύγεσι τοὺς λίθους ἀπαντῶν, ἀεὶ συνανέστρεφε (vide ne legendum sit συνήμιλλα) καὶ συμπαρετρόχαζεν, οἷον ἐγκελευόμενος καὶ παρορμῶν.

e. Mulio, mulorum ductor, (vt equiso equorum,) qui mulos clitellarios, vel ad vehiculū iunctos ducit. Mulius apud Calepinum legitur pro mulione, ex Horatij lib. 2. Serm. Audit, cum magno blateras clamore, furisque, Mulius. Miluius hic legit Acron, qui parasitus fuit. Mulionem euitantem super ipsum corpus carpentum agere præcepit, Plinius de viris ill. 7. Cocco mulio fulget Incitatus, Martialis 10. 76. Apud Suetonium Incitatus equi nomen est. Nec pigri rota cassa mulionis, Martialis lib. 9. Nam mihi commota iamdudū mulio virga Innuit, Iuuenalis Sat. 3. Voces Amphionem tragœdum: iubeas Amphionis agere partes infantiorē quàm meus est mulio, Varro in Asino ad lyram apud Nonium. Quartarios (inquit Festus) appellabant antiqui muliones mercenarios, quòd quartam partem quæstus capiebant. Lucilius, Porrò homines nequam malus vt quartarius cippos Colligere omnes: Crinitus 11. 10. non cippos legit, sed apros: carminis quidē antiqua ratio vtrunq; admittit. Tu qui plura loca calcasti quàm vllus mulio perpetuarius, Seneca in ludo de morte Claudij Cæsaris. Rhenanus in Scholijs suspicatur perpetuarium dici, vel μισθωτικῶς ad quartarium: vel illum qui in solidū aut semper sit vector, aut (quod magis arridet, inquit) qui perpetua nec interrupta vectatione suos vectores aliquò perducat. Ad vehicula mulis vsi sunt antiqui, non equis: vnde muliones vehicularij, quiq; mulis quæstum faciebant, Hęc Rhenanus. Perpetuarius conductor vel colonus, qui perpetuò rem conduxit, Budæus. Mulionius, ad mulionem pertinens. Mulioniam penulam arripuit, Cicero pro Sestio. Mulotribæ Plauto qui mulas fricant Hermolaus. Græci mulionem, vt supra in a. dixi, ἀστραβηλάτην vocant: mulotribam verò vel curatorem mulorum, ὀρεωκόμον, vnde verbum ὀρεωκομεῖν, Pollux. Apud Hesychium & Varinum ὀρεοκόμος legitur, cum ει. diphthongo, ὁ τὰς ἡμιόνους θεραπεύων. Ὀρεοκόμοι ἐν τῷ ἱππείῳ λεγομένῳ κολωνῷ ἵστανται, id est, Mulotribæ Athenis in Colono hippio versantur, Author argumenti in Sophoclis Oedipum in Colono. Ὀρεωκόμος (per ω. in antepenultima: nam ὀρεὺς genitiuum habet ὀρέως) qui mulorum curam gerit: ὀρεοκόμος vero per omicron, qui montis. (ab ὄρος, ὄρεος.) Suidas. Sic & ὀρεωπώλης, qui mulos vendit: ὀρεοπολῶ vero per omicron, in montibus versor, apud eundem. Dorsualia vocantur operimenta, quibus mulorum boumq; & equorum dorsa conteguntur, Grapaldus. Claudius Cæsar, vt Suetonius scribit, nunquam carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularū argenteis, canusinatis mulionibus. De clitellis, quæ iumentorum dorsis imponuntur, vt onera sustineant, multa dixi in Asino & Equo, vtrobique in H.c. Mulus quidem vtroq; clitellis aptior est. Clitellarius mulus, Cicero in Topicis. Clitellæ appellantur, quibus colligatæ sarcinæ mulis, & id genus veterinis portantur, vt scribit Pompeius. Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt, Horatius in Sat. Muliones multos clitellarios: ego habeo homines clitellarios: magni sunt oneris: quicquid imponas, vehunt, Plautus in Mustellaria. Mulos detractis clitellis cum cohortibus alaribus, &c. Liuius 10. ab Vrbe. Muli clitellarij Græcis sunt ἡμίονοι νωτεῖς, νωτοφόροι, νωτηγοὶ Arriano: & σαγματηγοί, apud Suidam & Hesychium, vt supra in a. citaui in Mulis Marianis.

Νωτεῖς οἱ ἀχθοφόροι ἡμίονοι, οἱ δὲ ἕλκοντες ζυγοῖς, Hesychius & Varinus. Νωτίζεσθαι dicitur, qui dorso baiulat, nō sub iugo vehit, homo, equus, asinus, Hesychius. Νωτηγὸς, ὁ ἐπὶ νώτῳ αἴρων καὶ βαστάζων, Suidas. Σκευοφόροι ὄνοι vel ἡμίονοι, qui res ad iter necessarias ferunt. Sunt ex Græcis qui angarum non pro operario tantum accipiant ac ministro,

sed pro achthophoro item siue baiulo: vnde & mulos quandoq; angaros dici compertum nobis est. Ἀγγαροφορεῖν, onera ferre dicunt, permutatione ac vicissitudine quadam, vti Orion scribit. Ἀγγαρεύεσθαι non solum ad onera ferenda cogere, sed ad quamlibet hoc genus necessitatem, &c. Cælius. Festinat calidus mulis, gerulisq; redemptor, Hora.3 epist. Curto mulo ire, Idem 1. Serm.

De vehiculorũ & curruum generibus multa dixi in Equo H.e. hic quæ mulos priuatim attinent allaturus. Celerius voluntate Hortensij ex equili educeres rhedarios vt tibi haberes mulos, quàm è piscina barbatum mullum, Varro 3.17. Rhedam pro curru Varro Marcipore dixit, Regi Medeam aduectam per aëra in rheda anguibus, Nonius. Mihi quidem rheda de mulis iunctis propriè dici videtur. Heliogabalus pro apophoretis dedit mulos, basternas & rhedas Lampridius. Mulionem euitantem super ipsum corpus carpentum agere præcepit, Plinius de viris illustribus 7. Multisonora esseda, Claudianus de mulabus Gallicis: propriè tamen de equis essedum dicitur: vide in Equo H.e. Vnde thensam atq; mulos sine eam pedibus grassari, Nonius ex Titinnij Veliterna. Quot iuga boum, mulorum, asinorum habebis, totidem plostra esse oportet, Cato. Vixq; datur longas mulorum vincere mandras, Quaq; trahi multo marmora fune vides, Martialis lib.5. Est autem mandra stabulum, vel ingens vehiculum quo trabes portantur, quod Probus etiam Græcè κάνδρον vocari ait. Mula carrucaria, Vlpianus ff. de ædilitio edicto. Mulio, qui mulos clitellarios siue quadrigarios ducit, Promptuarium. Ἡμιονικὸν ζεῦγος, Suidas: ac si dicas mulare iugum. Ὀρεικὸν vel ὀρικὸν ζεῦγος, vide in a. Ζεύγλαι, τὰ τῶν βοῶν ἢ ἡμιόνων ζεύγη, Hesychius & Varinus. Ἀστραβὴ non mulam tantum significat, sed etiam ἀπήνην, id est vehiculum quod mulæ bijuges trahunt, vt in a. docui, vbi & Κάναθρα & Θῶκα memorantur. Ἀπήνη, bigæ mulis iunctæ, quibus cursu certabatur in Olympijs: synoris vero erat biga equorũ: vt ex Pausania demonstraui in Equo e. Non diu autẽ mulare certamen in Olympijs durauit, cum Arcades mulas detestarentur, vt Pausanias refert Eliacorum 2. Τὸ μὲν τῶν νεωτέρων ἡμιόνων ἀγώνισμα ἐκαλεῖτο καλπη, τὸ δὲ τῶν ζυγίων ἀπήνη, (lego ἀπήνη,) Pollux. Sed νωταῖοι propriè dicuntur, qui dorso onera sustinent sarcinarum, non hominum, vt hic accipere Pollux videtur. Calpe etiam in Olympijs erat cursus, non mulæ, sed equæ, sessorem vehentis qui prope finem curriculi desiliens apprehenso freno pedes vnà cum iumento currebat, teste Pausania. Nausicaa Homeri Odysseæ 6. inuehitur apéne, id est bigis mularum. Πρόσθε μὲν ἡμίονοι ἕλκον τετράκυκλον ἀπήνην, &c. Hom. Iliad. ω. ἅμαξαι τετράκυκλοι ἡμιονικαί, Athenæus lib 2 ex Herodoto. Λαμπήνη vocabulũ minus vsitatum, Hesychio exponitur, εἶδος ἁμάξης, id est species currus quo vehuntur homines: vel idem quod ἀπήνη, vel ἅρμα secundũ alios. ἢ εἶδος ἁμάξης (sic enim lego) περιφανοῦς βασιλικῆς, ἢ ἅρμα σκεπαστόν, &c. vide in Equo H.e. vbi de re curuli. Ἐν λαμπήναις ἡμιόνων, Esaiæ 66. vbi Hebraicè kirkarot legitur, quam vocem alij camelos, alij dromades interpretantur. Ἀπήνη currus est ex mulis iunctus: Vel Apéne equorum, hámaxa boum est, Varinus. Sed video hæc vocabula confundi. Homerus Odysseæ 6. bigam mulorum primo ἀπήνην, vt superius recitaui, postea ἅμαξαν vocat. Τόφρα σὺν ἀμφιπόλοισι μεθ' ἡμιόνους καὶ ἅμαξαν Καρπαλίμως ἔρχεσθαι. Βόας εἰς ἅμαξαν ἄξαι, ἡμιόνους εἰς ἅρμα, Varinus in ζεῦξαι. Χρεία εἰς τὸν πόλεμον, σκευοφόρων μὲν ὄνων, ἐπισκευαζομένων δὲ βοῶν ὑφ' ἁμάξαις: ἡμιόνων δὲ πρὸς ἄμφω, Pollux lib.1. Cælius sic vertit: Ad belli vsum asini sarcinas gestantes pernecessarij habentur, boues item qui currus trahant, muli vtrunq; præstant. Ξυνωρίδα ζεύγη, propriè de mulis dicitur, vel equis bijugis, Varinus: ὀρεὺς enim mulus est, Hesychius, sed alia videtur huius compositionis ratio. Pausanias quidem apenen in Olympijs bigam mulorum fuisse docet, synoridem equorum. Κέλαδρα ἢ κελεύθρα, ἅμαξα ἡμιονική, Hesychius & Varinus.

Ἱππώνιμα, μισθὸς ἱππικὸς, ἢ τῶν ἡμιόνων, Hesychius & Varinus. Ego faxim muli, pretio qui superant equos, Sient viliores Gallicis canterijs, Plautus. Crispinus mulum sex millibus emit Aequantem sanè paribus sestertia libris, Vt perhibent qui de magnis maiora loquuntur, Iuuenal. Satyr. 4. Cum Cappadoces Persis quotannis pendant, præter argentum, mille & quingentos equos, mulorum duo millia, ouium quinquaginta millia, duplum ferè horum Medi pendebant, Strabo. Præmia vincentibus in funere Patrocli Achilles Iliad ψ. proponit Ἵππους, ἡμιόνους τε, βοῶν τ' ἴφθιμα κάρηνα. Valerianus in epistola apud Trebellium Pollionem Claudio, qui postea Cæsar pronunciatus est, dari præcipit à procuratore Syriæ mulas annuas nouem, & mulionem, quem refundat, vnum.

Οἱ δ' ὥσθ' ἡμίονοι κρατερὸν μένος ἀμφιβαλόντες,
Ἕλκωσ' ἐξ ὄρεος κατὰ παιπαλόεσσαν ἀταρπὸν
Ἢ δοκὸν, ἠὲ δόρυ μέγα νήϊον, ἐν δέ τε θυμὸς
Τείρεθ' ὁμοῦ καμάτῳ τε καὶ ἱδρῷ σπευδόντεσσιν:
Ὣς οἵ γ' ἐμμεμαῶτε νέκυν φέρον, Homerus Iliad. ρ.

Οἴηκες, circuli quidam iugum continentes, vel per quos inseruntur habenæ, quibus reguntur muli. οἰακίζειν enim regere & gubernare est, Varinus: vide Οἴακες apud Hesychium. Ἀλλ' ὅτε δή ῥ' ἀπέην, ὅσσον τ' ἐπίουρα πέλονται Ἡμιόνων, αἱ γάρ τε βοῶν προφερέστεραί εἰσιν Ἑλκέμεναι νειοῖο βαθείης πηκτὸν ἄροτρον, Homerus Iliados κ. de Dolone, quem Diomedes & Vlysses insequebantur. Vocem ἐπίουρα exponũt διάστημα, ὅρια, ἐρημιαῖα, &c. Præuertunt autem muli boues arando, non quod robustiores sint, vt quidam scribunt, (contrarium enim Columella asserit, vt supra in E recitaui:) sed quod celeriores, si pariter emittantur.

Cogunt concipere inuitas letæ ex cauda mulæ, si iunctis euellantur inter se colligatæ in coitu, Plin.

Si oues vtantur stabulo in quo mulæ aut equi aut asini steterunt, facile incidunt scabiem, Columella.

h. Piscibus inuentis & fœtæ compare mulæ. Iuuenalis Sat 13. Non aliter ridetur Atlas cum compare gibbo, Martialis Epigr. lib.6. Politianus in Miscellaneis 23. non gibbo sed mulo legit, quod in plerisque vetustis codicibus sic inuenerit. Atlantem autem (inquit) de Iuuenalis verbis, nanum quendam pumilúmue fuisse, temporibus illis haud ignoratum colligimus, per antiphrasin scilicet, sic enim inquit, Nanum cuiusdam Atlanta vocamus. Sed & muli pumili tum in pretio sunt inq; delicijs habiti. Erat autem proculdubio ridiculum hominem nanum, mulo consimiliter nano & compare sibi vehi. Scytharum equi in prælio aduersus Darium, cũ asinos prius rudentes nunquam audiuissent & mulorum speciem tum primum viderent, in fugam conuersi sunt, Herodotus lib.4. Crœso Delphis quærenti nunquid diuturnum foret imperium sibi, Pythia in hæc verba respondit: Regis apud Medos mulo iam sede potito, Tunc ad scruposum fugere Hermum strenue Lyde, Nec perstare: nec ignauum tunc te esse pudendum.

His ex versibus cũ allati essent, multò magis quam ex cæteris voluptatẽ Crœsus accepit, sperás fore vt nunquã apud Medos mulus pro viro regnaret, Hérodot. lib.1. Pisistratus Hippocratis filius tyrannidẽ Athenis affectans, seipsum ac mulas cũ vulnerasset, bigam (τὸ ζεῦγος ἤλασεν εἰς τὴν ἀγορὰν) in forum agitauit, tanquã elapsus ex hostibus, quem rus proficiscentem illi prorsus interimere voluissent: itaq; populum orauit, vt aliquid custodiæ circa se habere permitteret, &c. Herodotus ibid. Mulus (pro) vehiculo lunæ habetur, quod tam ea sterilis sit quàm mulus: vel quod vt mulus nõ suo genere, sed equis creetur: sic ea Solis nõ suo fulgore luceat, Festus. Mula Lunæ sacra: Proclus in Hesiodũ. In basi throni Iouis Olympij tum aliæ deorũ imagines expressæ sunt, tum Luna equo, vt mihi videtur,

videtur, inuecta: alij tamen mulo eam vehi aiunt, non equo: & ridiculam (ᾠδὴν) quandam fabulam de mulo addunt, Pausanias Eliacorum 1. Mulis, equis, asinis feriæ nullæ, nisi si in familia sunt, Cato. In Consualibus cessant ab operibus equi & muli, redimiti floribus capita, Dionysius Halicarn. Mulis celebrantur ludi in Circo maximo Consuales, quia id genus quadrupedum primum putatur cœptum curru vehiculoq; adiũgi, Festus. In Consualibus mulus immolabatur, equi & asini feriabantur, Alexander ab Alex. sine authore.

Mulus quidam Lydus cum imaginem suam in fluuio conspexisset, formam & magnitudinem corporis sui admiratus, ceruice erecta equi instar in cursum se dedit: deinde asini filium se recordatus, mox cursum sistit, & hinnitum animosq; deponit, Aesopus in conuiuio septem sapientum Plutarchi.

PROVERBIA.

Muli asinis quantum præstãt: vbi quis longo interuallo præcedit. Τοίης δ' ὅσσον ὕπερ κρείσσονες ἡμίονοι, Theognis. Refertur apud Athenæum 7. Sumptum videtur ex Homero, cuius hi versus sunt Iliad. κ. Ἀλλ' ὅτε δή ῥ' ἀπέην, ὅσσον τ' ἐπὶ οὖρα πέλονται. Ἡμιόνων, &c. (vt paulò superius circa finem c. recitaui.) Hoc est, Verùm vbi tantum aberant, quantum pars vltima sulci Mularum. Rursum Odysseæ θ. Τῶν δὲ θέειν ὄχ' ἄριστος ἔην Κλυτόνηος ἀμύμων, Ὅσσον τ' ἐν νειῷ οὖρον πέλει ἡμιόνοιιν, Τόσσον ὑπεκπροθέων λαοὺς ἵκεθ', οἱ δ' ἐλίποντο. Hos cursu anteibat Clytoneus splẽdidus omnes: Quantum mularum sulcus præcedit in aruo, Tantum is præcurrit. Olim bubus, asinis & mulis proscindebant arua. Hinc illa lex Mosaica Deut. 12. quæ vetat arandi gratia bouem & asinum sub idem iugum mittere. Aratrum igitur quod à mulis trahebatur, multò celerius perueniebat ad sulci finem, quum arator inuortit aratrum, quàm quod trahebatur à bubus, Erasmus.

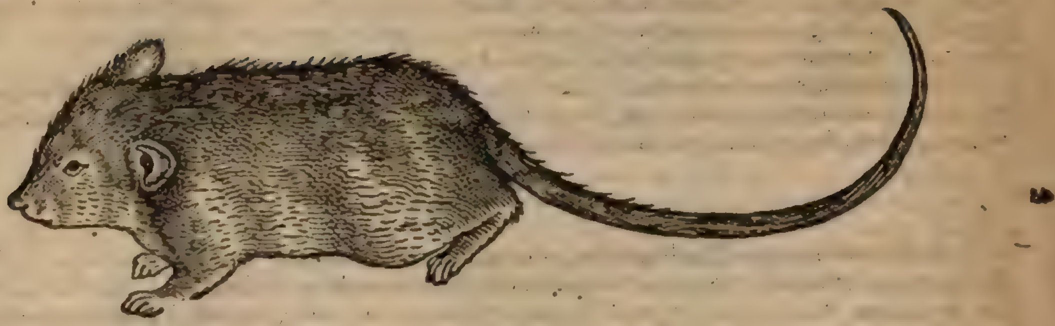
Muli Mariani: hoc prouerbium explicaui in a.

Mutuum muli scabunt: Vbi improbi atq; illaudati se vicissim mirantur ac prædicant. Translatum à mulis, qui sicuti reliqua iumenta sese inuicem dentibus scabere solent. Citatur hic titulus, Mutuum muli scabunt, à Nonio Marcello inter reliquos Menippearum titulos M. Varronis, mirum ni prouerbialis. Ausonius in altera præfatione monosyllaborum, Sed vt quod per adagionem cœpimus, prouerbio finiamus, mutuò muli scabunt. Meminit huius & Varro libro de lingua Latina 3. (quanquã is locus est fœdissimè deprauatus:) his verbis, Sic fiet mutuam muli nam. arbitror legendum, mutuum muli, vt subaudiatur scabunt. Symmachus in epistola quadam, Mutuum, inquit, scabere mulos. cui prouerbio ne videar esse cõfinis, præconium virtutum tuarum, presso dente restringo. Non videtur autem adagium rectè accipi posse, nisi malam in partem: veluti si indoctũ indoctus, deformem deformis, improbum improbus vicissim laudaret, Erasmus. Germani alio prouerbio eundem sensum proferunt: *Sy lesend ein anderen die floehe ab, wie die hund*, id est, Pulices sibi mutuò detrahunt, canum instar. Huic confine est illud à Diogeniano relatum: Τὸν ξύοντα ἀντιξύειν, id est, Fricantem refrica, vel Scalpentem vicissim scalpe. Suidas ab asinis metaphoram translatam existimat inuicẽ morsicantibus, & in vtranq; partem dici posse, qui se mutuis officijs adiuuant, aut qui se mutuis contumelijs afficiunt. Aristides in communi defensione quatuor oratorum, Τὸ ξύοντα δ' ἀντιξύειν καὶ τοῖς ὄνοις ἡ παροιμία δήπου δίδωσι. Περικλέα δὲ καὶ τοῖς λέουσι μᾶλλον ἢ τοῖς ὄνοις εἰκάζειν φαῖεν ἂν Ὁμηρίδαι. Id est, Scalpentem inuicem scalpere, etiam asinis videlicet tribuit prouerbium. Porrò Periclem cũ leonibus magis quàm cum asinis esse conferendum dixerint Homerici. Eiusdẽ sententiæ est Terentianum illud ex Phormione, Tradunt operas mutuas, de adulescentibus qui se vicissim in peccatis defenderent. Et versus Epicharmi, Ἁ δὲ χεὶρ τὰν χεῖρα νίζει, (nisi malis κνίζει.) δός τι καὶ λάβε τι. Hoc est, Abluit (vel fricat) manũ manus, da aliquid, & aliquid accipe. Item illud, Senes mutuum fricant, natũ ex lepida quadam historia quam Aelius Spartianus in Adriani imperatoris vita recenset. Adrianus in balneo veteranum quempiam seruuli penuria, sese marmoribus affricantem conspicatus. eum & seruulis aliquot & sumptibus donauit. Quod reliqui veterani feliciter cessisse vidẽtes, cœperunt & ipsi cõplures sub oculis imperatoris sese marmoribus affricare, vt hoc modo principis elicerent benignitatem. At ille euocatis senibus, iussit vt alius alium vicissim defricaret, atq; ita pueris nihil opus fore. Is iocus postea in vulgi fabulam cessit. Celebratur & Scipionis Aemiliani apophthegma: Iumenta quòd manibus carẽt, alieno egere frictu. Quo significatum est, eos, qui res egregias gerere non possunt, egere præcone, quo famã sibi comparent, Erasmus.

Cum mula pepererit, (Ἐπεὰν ἡμίονοι τέκωσιν, apud Herodotum:) quoties significamus (inquit Erasmus) aliquid nunquam futurum, aut adeò raró solere accidere, vt improbum ac stultum videatur sperare. Ortum videri potest ex eo, quod refert Herodotus in Thalia: Cũ Babyloniorum vrbs obsideretur à Dario, (&c. vt supra recitaui in c.) Huic simile quiddam refertur à Suetonio in vita Galbæ Cæsaris. Huius auo procurãti fulgur, cum aquila de manibus exta rapuisset, & in frugiferam quercum contulisset, summum, sed serum imperium portendi familiæ, responsum est. Atq; ille irridens: Sanè, inquit, cum mula pepererit. Quod omen ita arripuit Galba, vt cum postea res nouas molientem, nihil æquè confirmârit ac mulæ partus, cæterisq; vt obscœnum ostensum horrentibus, solus pro lætissimo acciperet, memor sacrificij dictiq; auiti. Eiusdem sententiæ est Vuestphalorum illud, *Wenn die wyden pruumen tragend*, Cum salices pruna ferent.

Saluete equorum filiæ: Apparet ioco vulgari fuisse iactatum in eos, qui emolumẽti gratia blandiuntur: refert Aristoteles lib. 3. Rhetoricorum. In certamine mulorum, quum is qui vicerat dixisset exile pretium pro carmine, Simonides recusauit, indignans mulos celebrare suo poemate: verum vbi victor dedisset satis magnum præmium, carmen tale fecit, Χαίρετ' ἀελλοπόδων θύγατρες ἵππων. siluit enim quòd essent ex asinis quoque nati, & quod honestius erat expressit, equorum filias appellans, Erasmus.

DE MVRE.

A.

MVs exiguum eſt animal, incola domus noſtræ (vt Plinius loquitur) roſor omniũ rerum: vnde à ſono, quem rodendo facit, Latinè etiam ſorex vocatur, quamuis aliqui ita diſtinguant, vt mus domeſticus ſit, ſorex ſylueſtris, Sipontinus. Plinius certè ſoricem à mure manifeſtè diſtinguit, ſoricem ſylueſtrem faciens, & maiorem, auriculis etiam caudaq; piloſis: & vbi Ariſtoteles murem aruenſem nominat, ſoricem Theodorus reddit. Quamobrem infra inter diuerſos mures de ſorice priuatim conſcribam, quantum de eo apud veteres reperio: nam recentiores varij ſoricem interpretantur: alij, vt dixi, murem ſimpliciter, communem nempe & vrbanum, quem Galli adhuc vernacula lingua ſoricem vocant: alij illum quem hodie rattum vocamus: alij quem myzerum Germani appellant (qui certe mus araneus eſt) ſoricem eſſe putant. Rattum hodie dictũ, id eſt murem maiorem, de quo infra ſeparatim agam, obſcurus quidã author ſemper intelligendum putat, quoties muris nomẽ apud medicos occurrit: ſoricem vero murem communem minorem eſſe. Ego quoties mus nominatur, nec ſylueſtrem, neq; ratum, id eſt domeſticum maiorem qui rarior eſt, intelligo, ſed minorem & frequentiorem. Græci μῦν & κατοικίδιον μῦν appellant: ſed vulgus Græcorum hodie ποντικόν. Μυωξία (μυωξία potius) : τῶν ποντικῶν φωλεός, Varinus, ponticos pro muribus ſimpliciter dicens. Ἀσκαλαβώτης, animal quod alio nomine galeotes vocatur: ἢ ὁ ποντικός: καὶ ἡ κοινῶς λεγομένη νυμφίτζα, (muſtelam hodie vulgò ſic vocãt Græci,) Suidas. Domeſticum murẽ Plinius etiam diminutiua forma muſculum nominat: Ruinis (inquit) imminentibus muſculi præmigrant. Hebraicam vocem acbar עכבר Leuitici 11. Septuaginta μῦν, id murem tranſtulerunt, Chaldæus acbera, Arabs phir vel phar, Perſa an mus. Iudæi etiam noſtri temporis murem ſignificare aiunt, ac ita Munſterus vertit. Arabicè etiam Auicennæ mus far nominatur, & Saracenis hodie fara, vt alicubi legi, quæ voces eædem aut ſimillimæ Arabicæ in Biblijs voci phir ſunt, & forte legendum phar, in medio quidem aleph ſcribitur: ſimilis & Hebraica eſt, ſi primam ſyllabam auferas. Proinde nõ accedo Hieronymo, qui Eſaiæ 66. myoxum, id eſt glirem eſſe putat, cum Leuitici vndecimo murem ſimpliciter tranſtulerit. Sed præſtat murem interpretari, quo tanquam communiori vocabulo glis etiam continetur.

Mus Italicè topo nominatur, vel ſorice al' ſorgio o rato di caſa. (Sed ratti vocabulũ, Germanis, Gallis, & Italis commune ad murem domeſticum maiorem, vt dixi pertinet.) Hiſpani Latinius talpam non murem tópo vocitant. Iiſdem mus appellatur rat, maior vero ratón. Gallis minor eſt ſouris, vox facta à ſorice: maior rat: Germanis hic, ratz, Anglis rat vel ratte: ille, muſs Germanis, Anglis movus vel mouſe, Illyrijs, Polonis, minor myſs: maior ſczurcz, quaſi ſorex. Veneti maiorem panteganam appellant, quaſi ponticum, à vulgari nomine Græco, alij circa Romam ſourco.

B.

Mures domeſtici non vno omnes colore ſunt, ſed alij nigricant, alij ex fuſco colore ad ruffum aut giluum, alij ad cinereum tendunt. Eſt quando candidiſſimi reperiuntur, qualem ipſe vidi, non minorem tamen, ſed maiorem quem rattum vocamus. Mus albus prouerbialis ſuo loco dicetur. In murium genere albi inueniũtur, & in eorundem excremẽtis lapilli albi, & ſunt valde multæ generationis, (ſalaciſſimi,) Albertus. Mures albi apud Allobroges reperiuntur, quos etiam veſci niue credunt indigenæ, Scaliger. De murino colore, vide in a. Murium alij ſunt magni, alij mediocres, alij parui, Matthæolus. Muri cor magnum, Ariſtoteles. Cor maximum eſt proportione muribus, lepori, pantheræ, muſtelis, & omnibus timidis aut propter metũ maleficis, Ariſtoteles & Plinius. Muſculorum iecuſcula bruma dicũtur augeri, Cicero 2. de Diuin. Murium iecuſculis fibræ ad numerum Lunæ in menſe congruere dicuntur, totidemq; inueniri quotum lumen eius ſit: præterea bruma increſcere, Plinius. Ex lib. 2. Soricum fibras, inquit, reſpondere numero Lunæ exquiſiuére diligentiores. Luna alit oſtrea, & implet echinos, muribus fibras, Lucilius ex Gellio. A coitu recreſcente Luna muris iecuſculum mirum in modũ ſibi fibram quotidie quandam progignit vſque ad plenam Lunam: deinde Luna decreſcente fibræ pariter decreſcunt, ac in vnum corpus extenuatæ paulatim euaneſcũt, Aelianus. Cum Luna panſelenos eſt, iecur eius creſcit & diminuitur in vtroq; interlunio, Albertus. Ego ſemel & iterum diſſecti muris iecore inſpecto numerum qui cum Luna conueniret nullum inueni, & omnino falſam hanc perſuaſionem exiſtimo. Plutarchus in Sympoſiacis 4.5. muris aranei quoq; iecur imminui ſcribit ἐν τοῖς ἀφανισμοῖς τῆς σελήνης. Murium alij fel habent, alij non, Plinius, & Ariſtoteles duobus in locis. Muris vulua dum partum gerit, acetabula habet, Ariſtoteles.

De muribus Aegyptijs, Africanis, & alijs qui à regionibus denominantur, dicam inferius inter mures diuerſos.

C.

Mures in domibus noſtris habitãt, vbicunq; apta ſuis refugijs loca caua inuenerint: aut ſi minus ſint apta, dentibus ipſi arrodunt & excauant: in medijs præcipuè, quæ caua relinqui ſolent, inter duo cœnacula locis: item intra

parietum caua, & circa tecta. Μῦς ὀροφίαι, vt Varinus refert ex Scholijs in Vespas Aristophanis, sunt mures qui versantur circa orophàs, id est domuum tecta, & ea abrodunt. Mus domesticus in horreis & domibus habitat, niger & paruulus, Albertus. Noctu ferè discurrũt, latitant interdiu quòd hominem aut alia animalia eis infesta videant audiántue. Nullum aliud animal acrius asino audire ferunt, excepto mure, Suidas in Mida.

Mus panis cupidus est & eorum quæ ex frugibus ad cibum hominis fiunt. Est autem in perquirendis cibis solertissimus, eorumq́; gratia sæpe periclitari nõ dubitat: & vt eis potiri queat, duras solidasq́; materias, quibus aditu prohibetur, multum diuq́; erodendo se fatigat, Obscurus. Omne murium genus grano (frumento) & pane vescitur: præfert autẽ durum molli. Si multos simul caseos inuenerit, gustatis omnibus, de meliore postea comedit, Albertus. Aegyptij in suis notis mure depicto iudicium accipiunt: mus enim pane multo ac diuersi generis simul posito, optimum quenque seligens comedit (quod & Aelianus scribit,) vnde & optimi panis iudicium in muribus esse putatur, Orus. Fagi glans muribus gratissima est, & ideo animalis eius vnà prouentus, Plinius. In Arcadia scio esse spectatam suem, quæ præ pinguitudine carnis non modo surgere non posset, sed etiam vt in eius corpore sorex exesa carne nidum fecisset, & peperisset mures, Varro. Sues spirantes à muribus tradũt arrosas, Plinius. Mures in Paro insula ferrum exedere & conficere dicuntur: Amyntas in Teredone Babylonica scribit eodẽ cibo vti Aelianus. Gyaros insula vna Sporadum est, vbi mures ferrum erodunt, Suidas & Stephanus. In Cypro insula aiunt mures ferrum exedere, Aristot. in Mirabilib. Mures fabulantur Chalcidensium ferrũ erosisse, Heraclides. In quadam prope Chalybes insula, superiore loco sita, aurum à muribus vorari aiunt, ideoq́; in metallis eos dissecari, Aristoteles in Mirabilibus sic enim lego, locus est deprauatus. Theophrastus author est in Gyaro insula cum (mures) incolas fugassent, ferrum quoq; rosisse eos: id quod natura quadam & ad Chalybas fecére in ferrarijs officinis. Aurarijs quidem in metallis ob hoc aluos eorum excidi, semperq́; furtum id deprehẽdi: tantam esse dulcedinem furandi, Plinius. Marcellum multa signa perturbabant, & mures in cella Iouis aurum corroserant. Plutarchus in vita eius. Bellum sociale, cuius author fuit Marius, diuersa signa præcessére: Mures suspensum in templo aurum corroserant, è quibus æditui quandam casse (παγὴ) fœminam ceperunt: ea ibidem quinq; enixa musculos, tres absumpsit, Plutarchus in vita Syllæ. Antiphili hexastichon in murẽ qui propter scobem auri deuoratam incisus est, extat Anthologij 133.

Mures etiam vulgares ruminant, non solum Pontici, Plinius & Albertus. Mures lambendo bibunt, etsi dentibus serratis non sint, Aristoteles. Mures in Africa (Obscurus quidam ineptè legit, in aqua) cum biberint, moriuntur, Idem. In Africa maior pars ferarum æstate non bibunt inopia imbrium quam ob causam, capti mures Libyci, si biberint, moriuntur, Plinius. An noxius muribus sit potus, vide in E. vbi de venenis eorum. Cuniculos etiam à potu mensibus aliquot abstinere supra dixi. In Lusis Arcadiæ quodam fonte mures terrestres bibere & conuersari, Theophrastus scribit, Plin.

Mus est temperamenti admodum humidi, Obscurus.

Flagranti libidine dicunt mures esse, testemq́; Cratinum afferunt, dicentem in Fugitiuis, poëmate sic inscripto: Age nunc tibi ex æthere murinam lasciuiam Xenophontis fulmine percutiam: (φέρε νυν σοι ἐξ αἰθρίας καταπυγοσύνην μυὸς ἀστράψω Ξενοφῶντος. Politianus in Miscellaneis 96. sic vertit, Age nunc tibi de sereno aduersus mollitiem muris fulgurabo Xenophontis. Volaterranus sic, Age nũc è sudo flagitium muris fulgurabo Xenophontis: additq́; verba esse anus cuiusdam,) Atq; fœminam quoque murem maiore Veneris rabie flagrare dicunt. Et rursus apud Epicratẽ in fabula quæ inscribitur Chorus: Postremò subijt me detestabilis læna (leno, Volaterr.) deierans per Dianam (per puellam, per Dianam, per Persephattam, Politianus) esse vitulam, esse virginem, esse pullam indomitam. At illa murina erat, (μυωνία, myonia: sic etiam Cælius legit, & Erasmus in prouerbio Mus albus: & Volaterranus vt videtur, nam similiter murinam transfert. Politianum μυωπία vel μυωξία legisse video, & magis probo: vertit enim, At illa cauus erat murinus: nimirum quod virginitate non amplius integra sed perfracta esset, & quosuis amatores admitteret vt cauerna murium subeuntes sibi musculos: myoniæ quidem vocabulum nusquam legere memini.) Superiectione salacissimam eam dicere voluit, cum prorsus murinam (cauum murinum, Politianus) vocauit. Aelianus interprete Gillio. Sed Politianus hæc etiam tanquã ex Aeliano addit: Et Philemon, Mus albus, cum quis eam, sed pudet fari. Clamauit adeò statim detestanda læna, vt sæpe latere non est. In septimo Epigrammaton Martialis in vulgatis codicibus legitur, Nam cum me vitam, cum me tua lumina dicis: sed enim vetustissimi quiq́; sic habent, Nam cum me murem, tu cum mea lumina dicis. Videtur autẽ puella blandiens amatori murem eum vocare eodem intellectu quo etiam passerculum solet, quia mures quoq; perhibentur salacissimi, Politianus: cui accedit etiam Erasmus in prouerbio Mus albus. Domestici mures salacissimi habẽtur, præsertim albi: vide infra in prouerbio Mus albus. Mures albi multæ valde generationis (salacissimi) sunt, Albertus. Mus in coitu complectitur cauda, Albertus. Supra cuncta est murium fœtus, haud sine cunctatione dicendus: quanquam sub authore Aristotele & Alexandri Magni militibus generatio eorum lambendo constare non coitu dicitur, Plin. Salis gustatu fieri prægnantes opinantur, Idem. Accedente salis vsu longẽ fœcundiores fiunt, Aelianus. Sunt qui vehementer confirment mures, si salem lambant, impleri sine coitu, Aristoteles. Terræ Persicæ parte quadam mure fœmina rescissa, fœtus fœminini prægnantes comperiuntur. Idem & ex eo repetens Plinius. Murium generatio mirabilis præter cætera animalia maiorem in modum est tum numero tum celeritate. Iam enim fœmina prægnante in vase miliario aliquando occupata, paulò pòst reserato vase, musculi numero viginti & centum reperti sunt, Aristoteles. Ex vna genitos centum viginti tradiderunt, Plinius. De mirabili vno tempore agrestium murium redundantia, infra dicemus, vbi de muribus agrestibus priuatim agetur. Multifida, vt canis & lupus, & parua eiusdem generis, vt mures, multa pariunt, Aristoteles. Mures etiam ex terra, vel e terra & imbre nasci infra dicam in agrestium historia. Ibidem quoque narrabimus quæ loca muribus infestata sint, & quæ propter murium copiam reliquerint incolæ.

Mures qui non ex insidijs, sed sua sponte moriuntur, defluentibus membris è vita paulatim excedunt: vnde profectum id quod est in prouerbio, Iuxta muris interitum, cuius Menander meminit in Thaide. Aelianus interprete Gillio: Volaterranus ex eodem sic transfert, Vita his longissima, membris paulatim deficientibus, &c. De agrestium morte infra dicam.

D.

E volucribus hirundines sunt indociles, è terrestribus mures, Plinius. Quædam timore non cicurantur,

vt mures & lepores, quomodo enim amabis quem insidiari vitæ tuæ sit persuasum? At hoc sibi persuadent qui timent, Cardanus. Ruinis imminentibus musculi præmigrant, Plinius. Vbi domus aliqua cōsenuit & ruinam minatur, mures primi sentiunt, & celerrimè fugientes aliud domicilium quærunt, Aelianus in Varijs & in animaliū historia. Et rursus in eadem, Quod vicinam (inquit) domum ad edendas ruinas mures & mustellæ præsentiunt, idcirco eius casum & prolapsionem præuertentes, ex ipsa emigrant, quod quidem ipsum in Helice oppido vsu euenisse dicitur. Cum enim Helicenses impium facinus in se aduersus Iones admisissent, eos nimirū in altaribus mactantes, tum sanè his propinqua ruina ex ostentis portenta fuit. Nam quinq; antè diebus quàm Helice funditus euerteretur, qui in ea essent mures, mustellæ, serpentes, & verticillæ, cæteraq; eiusmodi ex eo loco exierunt: quod quidem facinus Helicensibus id ipsum intuentibus, summam quidem admirationem mouebat: veruntamen quam ob rem discederent, causam conijcere nō poterant, postea verò quàm ex vrbe hæc animalia excessēre, ex terræ motu tantæ labes domorum noct factæ sunt, vt nō modò ex hoc casu desederit vrbs, & conciderit, atq; ex permultæ tempestatis alluuione funditus deleta fuerit: verum etiam cum forte decem naues Lacedæmoniorū in vrbis portu stationeq; essent, ex marinorum æstuum tempestate perierunt, Hæc Aelianus. Mus domicilium sibi parat, Aristoteles. Sed tamen cogitato, mus Pusillus quàm sit sapiens bestia, ætatem qui vni cubili Nunquā committit suam: quod si vnum obsideatur, aliunde perfugiū Gerit, Plautus Trucul. Si quis ex muribus in aquā cadat, porrigens caudam alter hunc extrahit, ac seruat è periculo, Tzetzes. Cum mures in aquatile vas delapsi ascendere non queunt, mutuas inter se caudas mordicus tenentes, sese subtrahunt, secundum quidem primus, tertium secundus: sic enim eos mutuas inter se operas sapientissima natura ponere docuit, Aelianus. Sic lupi caudis inter se mordicus apprehensis fluuios tranant: & similiter Caspij mures, vt infra dicam in muribus diuersis.

Peruersorum morum mustelæ & mures sunt, eamq; ob causam Iudæis tum cibo tum contactu eorum interdictum est, Aristeas, sed per hæc animalia eiusdem ingenij homines reprehenduntur, qui scilicet timidi & ad quemuis pauidi strepitum sunt, interim verò furaces & clam insidiosi, Procopius.

Muribus maximè insidiantur feles, vnde & murilegos recentiores quidam vocarunt, murileguli verò apud iureconsultos muricis & purpurarum inquisitores nuncupantur. Mustelis eadem quæ felibus natura in murium venatu, perniciosissimæ eis quæ mustelarum minimæ sunt, & simpliciter nomine generis appellantur: quoniā hæ cauernas etiam subire possunt musculorum, nec egressos solum vt maiores mustelæ catiq; venantur. Videntur & mortuas mustelas horrere mures: nam caseos, si cerebrum mustelæ coagulo addatur, negant à muribus attingi, Plinius. Et alibi, Abiguntur cinere mustelæ sparso. Incolæ domorū mures cùm ad cætera omnia timidi & perimbecilli habeātur: tum maximè strepitus timore afficiuntur, sed nihil peius quàm mustelæ stridentis (γαλῆς κριζούσης) vocem perhorrent, Aelianus. Mustela ruta in murium venatu cum ijs dimicatione conserta vires refouet, Plinius. Eâdem se præmunit contra serpentes. Vulpes callidè admodum mures captat. Eosdem in pratis anguis niger, (carbonarium Itali quidam vocant, Nicander eundem puto myagron à murium venatu) comprehensos deuorat. Murem animalium maximè odit elephas, & si pabulum in præsepio positum attingi ab eo vidêre, fastidiunt, Plinius. Odorem muris vel maximè fugiunt elephanti: pabula etiam quæ à musculis contacta sunt, recusant, Solinus. Leo murem fugit, Rasis: fortassis autem corruptus est locus: nam Aristoteles de leone scribit, quod aliquando hyn, id est suem, non myn, id est murem timuerit. Muribus accipitres vescūtur: item aues nocturnæ, vt noctuæ, bubones, Mures cum vocem felis aut viperæ exaudiuerunt, è nido musculos in locum alium transferunt, Aelianus. Mures etiam cum serpentibus aliquando colludunt, Ponzettus.

E.

Muscipula laquei genus est ad capiendos mures, Sipontinus: vt decipula laquei genus ad decipiendas capiendasq; aues. In granarijs muscipulæ disponantur ad mures capiendos, & per foramina ostij felibus introeundi potestas relinquatur, ad mures frumenta rodentes fugandos, Grapaldus ex Varrone puto. Si parit humus (in vineis) mures, minor fit vindemia, nisi totas vineas oppleueris muscipulis, quod in insula Pandatharia faciunt, Varro de re rust. 1. 8. Muscipulæ aliæ viuos capiunt mures: aliæ perimunt, siue pondere oppressos, siue aqua suffocatos, siue aliter, vt cum valido filo ferreo in oppositum clauum adiguntur capite in foramen propter escam inserto. Aliæ verò vas aliquod subiectum habent in quod illabantur, quod si aqua repleueris, suffocantur: secus, retinentur viui. De singulis igitur ordine dicendum: & primum de ijs quæ viuos capiunt.

Communissimum muscipulæ genus est, vas ligneum quadrangulum oblongum, quod tabulis quatuor construitur, posterior pars filis munitur ferreis, vt & inspicere illic liceat quid captū sit, & odor escæ illa etiam ex parte à muribus hauriatur, vnde ad inquirendum aditum alliciantur: ad hæc aëre peruio longius spargitur escæ odor, & eminus etiam inuitat mures. Pars anterior hostiolum habet, filo appensum, quod cataractæ instar subitò cadit cum esca attingitur: filum autē alligatum est grui, hoc est ligno supra muscipulam transuerso sursum deorsumq; mobili, sustinente in medio columella quæ medio superioris tabulæ loco infigitur. Est & foramen in posteriore parte tabulæ superioris, cui filum ferreum mobile inseritur alteri ferro supra foramen transuerso circunuolutū. Huic inferius hamato esca infigitur, vt lardum, vel nucleus iuglandis, vel panis: quæ modicè adolentur igne, vt longius spargant odorem. Suprema vero mobilis huius fili pars modicè inflexa vt angulus rectus fiat, & malleo dilatata, gruis extremæ parti in dimidiati cunei formam illic resciſsi quàm fieri leuissime potest imponitur, vt esca à mure contacta facilius ruat. Hæc instrumenta aliqui gemina conficiunt, hostiolis ex aduerso positis. Hoc genus instrumenti Petrus Crescent. (10. 36. vbi diuersas muscipulas describit, quas omnes nos ordine recitabimus) muscipulas domesticas vocare videtur, quòd in plerisq; domibus habeantur. Oppianus etiam lib. 2. de piscatione nō aliud intelligere videtur, his versibus: Ὡς δ' ὅτε παῖς δολόεντα μόρον λίχνοισι μύεσσιν Ἔγκοτον ἐντύνων χαλκῆς λόχον ἐργάζοιτο Γαστρὶ ἔνδον ἐλάσας. ἐπὶ δ' ἄγγος ὕπερθεν Κοῖλον ἐπισμαράγησεν. ὁ δ' ἀθρόα παῖς ἐπὶ μῦ ... Ἐκφυγέειν ... γλαφυρὸν ... Μάρψε τε κτείνει τε, γέλων δ' ἐπεθήκατο ἄγρῃ.

Aliud muscipulæ genus è filis ferreis in orbem ducitur, vt vas fiat rotundum partem quæ è cylindro transuersa secatur referens. In eius summo orificium ex ijsdem construitur filis, quæ in fine singula acuminata in coni formam desinunt, vt in nassis fit ad capiendos pisces. Vasi escæ aliquid imponitur. Ad latus alicubi hostiolum fit, vnde mus vel suffocatus aqua, vel aliter immortuus, eximatur. Est & alius modus minores musculos capiendi: Nucis iuglandis dimidia pars aperitur & oræ seu margini vasis alicuius, ex metallo præsertim aliquo, subijcitur, ita vt

pars

pars aperta introrsum vergat, & mus arrodere non possit nisi vas subierit: quod si fecerit, nuce dimota & vase collabente includetur. Hunc modum Crescentiensis etiam describit.

Item est alius modus, inquit Crescentiensis, cum vas aliquod operitur membrana, quæ in decussem (crucem) scinditur, (quidam membranam recentem ollæ obtendi volunt, & farinam inspergi, vt mures assuescant accedere & postea arefactam scindũt) & in medio annectitur pellis suilla. Mures autẽ accedentes ad chartam siue membranam, ea deflexa ruunt, charta rursus erigitur vt vna opera mures infiniti decipiantur: quod si aqua in vase fuerit, suffocantur: sin minus, breui saltem fame intereunt. Fertur etiam ab expertis, quòd si mures in vas sine aqua illapsi diu viuere permittantur, fame nimia impulsi se mutuò tandem deuorant, fortior imbecilliorem. Quòd si tandiu relinquantur, vt vnus aliquis tantum, videlicet omnium robustissimus supersit, & hic permittatur exire, quoscunq; inueniet mures deuorabit murinæ iam carni assuetus, idq́; facile cum illi non fugiant, Hæc ille. Ego nuper ab amico quodam accepi Senensem quendam sacerdotem cui marsupium in cauum quoddam mures pertraxerant, captum vnum aliquandiu carnibus murinis tantum aluisse, ac ita dimisisse: qui cum grassaretur in cæteros mures eosq́; fugaret ad singula vbi latebant foramina pergens, sic etiam marsupij index perquirenti id singillatim sacerdoti fuit. Capiuntur etiam mures, si vasi, vnde euadere nequeant, tenuis baculus imponatur, qui in medio ita incisus sit, vt se tantum sustinere cum esca possit: nucleus enim nucis in bacilli medio ponitur, ad quem mus accedens cum baculo fracto cadit: & si aqua fuerit, suffocatur: sin minus, occiditur, Crescentiensis. Et rursus, Modus (inquit) melior cæteris ad capiendum mures tam magnos quàm paruos, est huiusmodi. Asseres duos leuigatos longitudine brachij, latitudine semissis (dimidij brachij,) ita coniunge vt digitis quatuor vel paulò minus in latitudine distent parte infima, cum duobus exiguis asseribus * in castris in vtroque capite vno: vt inferius æquales sint: sub his affige chartam * de pectore grossam massam (incisam) in medio ex trãsuerso, sed prope medium non affixam, & ita restrictam vt inter asseres facile eleuetur, vt si delabendo deformaretur, possit ad suã formam reduci. Cæterum prædicti duo asseres supernè in capitibus coniungi debent, ac super eos exiguus asser imponi, qui in medio contineat clauum retortum ad quem suspendatur frustulum cutis suillæ: alij non suspendunt, sed in medio asserum prope chartam ponũt, sic vt vna * massula cum cute facile reuoluatur. Hanc machinam vasi fictili aut ligneo impones, vnde muribus exeundi facultas non sit. Præstiterit autem obrui massam frumenti vel alterius grani. Sic vna opera quotquot mures intrauerint & ad escam accesserint, delapsi capientur, charta semper in pristinum reuoluta locum. Alius modus: Orbis mensarius aut simile lignum rotundum infixis vtrinque acubus vel exiguis ligellis, duobus in sedili aliquo erectis breuibus ligellis bisurcatis (vel ramulum transuersum habentibus) imponitur. Curandum autem vt pars orbis posterior, hoc est sedile versus paulò grauior sit, & sedile attingat, anterior verò circiter pollicis lati altitudinem eleuetur. Tum farina aliaúe esca sedili prope orbem inspergitur, vt inuitentur mures, esca etiam orbi alligatur anterius. Mus à sedili in orbem progressus, eo reuoluto in lebetem, qui aqua semiplenus subijci debet, delabitur, orbe mox in priorem statum redeunte, vt sæpe plurimi mures vna nocte vna eademq́; opera capiantur, omnes in lebetem delapsi. Alij pro orbe ligneo machinam quandam versatilem faciunt, quales sunt puerorum apud nos rotulæ arundinibus aut virgis alligatæ, in cursu ad ventum versatiles. Sunt & varia muscipularum genera, vbi mures pondere obruuntur. Muscipulæ quædam fiunt, inquit Crescentiensis, ex paruo ligno cauato, in quod delabitur aliud lignum paruum, sed graue & opprimẽs ingressos ad escam mures: annectitur enim suilla cutis ad lignum quoddã exile, quo attacto ruit moles: sed hic modus notior est quàm vt pluribus explicari mereatur. Huic affine est genus illud, quod nostri hoc modo parant: Tabulæ duæ coniunguntur pedem latæ vnum, longæ duos. Hæ posteriùs ligneo clauo iunguntur, qui tabulæ inferiori infigitur, superior enim eidem clauo non affigi, sed inseri tantum debet foramine suo (ampliore quàm vt motum eius impediat,) ita vt facile anterior eius pars sursum deorsumq́; moueatur. Præterea inferiori tabulæ anterius forma patibuli (duobus lignis erectis transuerso vno imposito) siue Græcæ literæ Π. infigitur, altitudine dodrantis, latitudine quanta permittitur. Oportet autem de superiore tabula anterius nõnihil vtrinq; rescindi, vt patibulum subiens æqualiter cum inferiore extendi possit. Deinde inferiori tabulæ lignũ rectum & tenue secundum latitudinem (quę pollicem ferè aut vnciam æquat) imponitur in medio, & postrema parte alligatur ad clauum ligneum, quo tabulæ coniunguntur. In huius medio laridum vel quæuis esca alligatur. Debet autem anterius ad finem vsq; tabulæ pertingere, & illic etiam crenatum esse secundum latitudinem, crena ad dimidiati cunei formam ducta. In hanc enim ligno eleuato aliud supernè per exiguum lignum inditur, duos ferè digitos longum, latum vno: hoc inquã parte inferiore in crenam ligni escarij (id est continentis escam) inditur: supernè verò ad oram superioris tabulæ leuiter offirmatur, vt escæ contactu facilius ruat moles. Idẽ hoc ligellum (quod obfirmatorium, ad escarij differentiam nominari potest) filo annecti solet ad superiorẽ tabulam sub medio patibuli, atq; inde cum muscipulam erigere placet vltra patibulum traijcitur. Sunt qui inferiori tabulæ circa escam clauos infigant ferreos, quorũ mucronibus cadentis vi ponderis mures illidantur. Potest etiã lapide superior tabula onerari, vt grauius feriat. Porrò viuos obruendi machina maximè exteporanea hoc modo fit: Ex tenui ligno pars palmũ alta & digitũ ferè lata scinditur, & ab altera parte in cunei formã secta attenuatur. hoc lignũ columellæ instar erigitur, & cuneus eius inditur crenæ alterius ligni, quod huic ferè æquale vel paulò breuius sit, simile alioqui nisi quod altera crenata nõ cuneata est. Potest autẽ obfirmatoriũ appellari: hoc enim columella & lignũ escarium continentur obfirmanturq́; ne ruant priusquã mus escam attigerit. Lignũ escarium dodrantale vel paulò longius esse oportet, esca circa mediũ alligata: pars eius anterior scissurã habebit quæ paulo post caput incipiat, & ad duos ferè cũ dimidio digitos retrorsum extendatur: debet autẽ fieri ad angulos rectos & dimidiam ligni latitudinẽ auferre. His tribus lignis ita paratis, columellã eriges, ita vt cuneus sursum spectet, cui obfirmatorij crenã inseres, ita vt obfirmatoriũ ipsum retrorsum spectet, quò escariũ quoq; spectare debet: escariũ anteriore angulo columellæ admouetur, ad posteriorẽ vero eius angulũ in fine scissurę obfirmatorij cauda, hoc est pars nõ crenata detrahitur, obfirmaturq́; sed priusquã detrahas & obfirmes tabulã columellæ iam sustinenti obfirmatoriũ impones. Sic dolo instructo mus si escam tetigerit, ruente tabula opprimetur. Eundẽ hunc dolũ d scribere videtur Crescentiensis, sed obscurius, his verbis: Capiuntur mures assere quodã eleuato cadente, qui ex quadam columella eleuatus sustinetur, quadam spatula cutem suillam habente sic præparata quòd columella diuisa non aperitur, nisi cum mus cutem tangit in spatula eleuatam. Est & alius vsitatus apud nos modus. In tabella pedali quinq; aut sex digitos lata, circinatum foramen fit, cuius diameter digitorum sit quatuor: huic foramini subiectum inditur vas ligneum orbiculatum cauum palmi longitudine: in huius vasis latere altero, quod appellemus A. foramen paruum fit

in medio,

imbecillitatis suæ ferocire desistunt, Hæc Calcagninus. Columella in boum domitura ferocientium taurorum adhuc tergora mero respergi iubet, quo familiares bubulco fiant. Scio mulorum gregem cum pasceretur, eoq; venisset lupus, vltro mulos circunfluxisse, & vngulis cædendo eum occidisse, Varro.

E.

Mulus iumentum est, Aristoteles: animal viribus in labores eximium, Plinius. Mulis superiori ætate vehi cœperunt opulentiores: sed nunc tamen etiam non nisi importatis Germania nostra (vt & Anglia) vtitur, Camerarius. Et rursus, Veteres Græciæ & Italiæ populi non equos ad plaustra & vehicula, sed boues aut mulos adiunxêre: & viatoribus mulis magis quàm equis vsi fuêre. Vterq; sexus (mulus & mula) & viam rectè graditur, & terram commodè proscindit: nisi pretium quadrupedis rationem rustici oneret, aut campus graui gleba robora boum deposcat, Columella. Succo foliorum cucurbitæ si quis mularum aut equorum pilos intinxerit æstate media, non paruo rei miraculo muscarum molestia carent: ita mihi hoc persæpe vtile fuit, Cardanus. Annicula mula à matre amota, montibus aut feris locis pascitur, vt vngulas duret, fitq; postea longis itineribus habilis: nam clitellis aptior mulus, mula vero agilior, Idem. Si muli vngula (sinistra, Belberus in libro de sensibus) domus suffiatur, fugantur mures, Rasis & albertus.

G.

Puluerem, in quo se mula volutauerit, corpori inspersum mitigare ardores amoris quidam scripserunt, Plinius. Veneno infectus in necessitate debet poni in ventre mulæ vel cameli statim occisi: quoniam calor istorum resoluit venenum, & roborat spiritus ac omnia membra, Ponzettus: meminit & Cardanus in opere de subtilitate. Mulorum pellis ac similium cinis locis igne adustis apponitur: Et vlcera calefacit, quum non sunt apostemata: vtilis est etiam attritis iniuria calceorum pedibus, & coxis, itemq; fistulis, Auicenna, vt quidam citant. Plura de pelle mulæ, vide infra inter remedia ex testiculis, & ex sordibus aurium inter excrementa. Si quis de medulla mulæ ad pondus trium aureorum sumpserit, stupidus efficietur, Rasis & Albertus. Auriculæ muli (aurium sordes potius, vt infra dicetur) & burdonis testiculi si ferantur à muliere, non concipiet, Aesculapius. De sordibus aurium & oris spuma, dicemus inter excrementa. Mulæ cor siccum & vino aspersum, datur bibere post purgationem tricesimariam, vt ne concipiat mulier, Sextus: Aggregator non cor legit, sed iecur: Vide in testiculis. Mula quoniam natura sterilis est, curiosis & superstitiosis hominibus occasionem dedit, vt diuersa ex diuersis eius partibus medicamenta tum intra corpus sumenda, tum applicanda foris, ad inducendam sterilitatē impediendumq; conceptum excogitarent: De quorum nonnullis in Lepore etiam dixi. Eadem persuasione herbam quoq; hemionon dictam, quòd sterilis sit, nec flores nec semen gerens, inter atocia numerant. Muli iecur, vide in testiculis infra, & in vngulis. Populi albæ cortex cum muli renibus potus, sterilitatem facere creditur, Dioscorides, vt in Lepore inter remedia ex coagulo eius recitaui. Scolopendria (asplenos Dioscoridis, hemionos Theophrasti) vt quidam tradiderunt, adalligata mulieri, vel sola, vel cum splene mulæ idq; in die qui noctem illunem habeat, ne concipiat efficit, Serapio & Auicena, vt Aggregator citat.

Si duo testiculi muli (duo testiculi gatti constricti in parte corij muli, Rasis) in pelle eiusdem corij constringantur, & super mulierem suspendantur, non concipiet quandiu ei adalligati fuerint, Albertus. Mustelæ testiculus sinister in pelle mulæ ligatus, & potus, atocion est. Vel testiculos eius abscinde decrescente Luna, & viuam dimitte, & da mulieri in corio mulæ, Kiranides. Burdonis testiculum supra sterilem arborem combustum & extinctum de lotio spadonis, illigato pelli mulæ, & post menstrua brachio suspendas, conceptum impedies, Sextus: Sed aliter hunc locum citat Aggregator, his verbis: Tamarisci (quæ arbor sterilis est) carbones extincti in vrina cameli, in pellicula mulæ brachio alligentur mulieris ne concipiat. Sed priori lectioni astipulantur barbari quidā recentiores, Aesculapij (hunc enim ferè pro Sexto citant) verba hæc adferentes, Auriculæ mulæ & burdonis testiculi si gestentur à muliere, non concipiet. Testiculus muli combustus brachio mulieris pro atocio alligetur: Quòd si virgo ex eo biberit post primam purgationem, nunquam concipiet: Vel iecur eius similiter cum vino biberit. Sextus apud Aggregatorem. Matrix mulæ si decoquatur cum carne asinina aut alia, & inde comederit mulier ignorans, non concipiet vnquam, Rasis. Si dentur occultè mulieri edendæ carnes quibus cum coctum fuerit aliquid de matrice mulæ, vel de ipsa matrice cocta, non concipiet, Kiranides. Lampyris vermiculus in matrice mulæ alligatus mulieri, sterilitatem facit, Idem. Vngularum muli vel mulæ cinis ex oleo myrtino alopecias replet, Plinius. Vngularum muli vel mulæ exustarum cinis & oleum myrtinum, cum aceto & cum pice liquida mixta & imposita, etiam fluentes capillos continent, Marcellus. Sextus pro vngulis muli ad idem remedium burdonis iecur ponit, his verbis: Burdonis iecur combustum cum oleo myrtino mixtum, & illinitum capiti, capillos fluentes continet & facit crescere. Mulæ vngularum cinis medetur cæteris verendorum vitijs, (præter formicationes & verrucas, arietis pulmonis inassati sanie curandas) Plinius. Vngulæ mulinæ exustæ cinis salubriter inspergitur vitijs veretrorum, Marcellus. Vnguis mulæ gestatus à muliere prohibet conceptum, Rasis.

De mulæ auricula sordes alligatæ in pellicula ceruina, & brachio suspensa post purgationem mulieris, efficit vt non concipiat. Quædam lana alba illigant: quædam ex aqua bibunt, Sextus. Si corio mulæ sordes aurium (cerumen vocant barbari) incluseris, & appenderis mulieri (vel occultè dederis, Kiranides: in cibo nimirum vel potu) nunquam concipiet, Rasis. Castoreum cum sordibus aurium mulæ sterilitatem facit, Kiranides. Pæoniæ semine aperto (forte, operto) cum sordibus aurium mulæ circumligetur ne concipiat mulier, Idem. Stercus mulinum cum oxymelle lienosis potui datum, dolores efficaciter tollit, Marcellus. Si mulieri fluxus oboriatur (ex vtero,) stercus muli combustum, tusumq; ac cribratum, vino dilutum bibat, Hippocrates lib. 2. de nat. muliebri. Clauos pedum sana vrina muli mulæue cum luto suo illita, Plinius. Mulier si bibat assam fœtidam magnitudine fabæ infusam in vrina mulæ, non concipiet, Rasis. Medicamentum ex vrina muli podagricis vtile, describitur apud Aeginetam libro 7 his verbis: Vrinæ muli sextarij quatuor, argenti spumæ libræ duæ, olei veteris mystrum, trita diu omnia vt strigmenti spissitudo fiat, incoquito donec digitos non inquinent. Vide & apud Myrepsum inter vnguenta n. 26. Si mulier sudorē mulæ exceptum lana xylina pro pesso subdat, planè sterilescet, Rasis. Lichenem mulæ potum in oxymelite cyathis tribus, comitialibus morbis vtilem tradunt, Plinius. Muli impetigines in vtroq; crure super genua nascuntur, & veluti cutis aridæ modo inhærent: has incende, & stranguriosum vluatum desuper pone, ita vt suffumigationem illam expansis vestibus tegat, ne qua odor aut fumus emanet,

efficacissimè

efficacissimè incommodi eius vitio carebit, Marcellus. Ad suspiriosos remedium salutare: Spumam de ore mulæ collige, & in calicem mitte, atq; ex aqua calida siue vino seu fœminæ quæ hanc molestiam patitur, continuo da bibendam, homo statim sanabitur, sed mula morietur, Marcellus. Epilepticus cōcidet si pilos asini & mulæ in suffitum offeras, Trallianus.

In parte quam mula momordit (inquit Ponzettus) nascuntur aliquando pustulæ plenæ humore rubente vel pallido. Hunc morsum aliqui venenatum esse putarunt: & sanè sequuntur eum accidentia sæpe noxia, eaq; deteriora ex morsu fœminæ, quæ saliuam habet obnoxiā putredini, qua amplius etiam per iram animalis inflammata, non mirum si hominis morsi humores & sanguis alterentur. Mulus verò etsi maiori impetu mordere possit, minore tamen periculo morsum infligit, quod non æque putredini aptum in se humorem habeat. Accidit autem aliquando vt morsi vrina retineatur, cum aquosus humor videlicet omnis fe- è in sudorem agitur. Aliquando & viscerum contortio (Ponzetti sunt verba) sequitur. Curandi sunt similiter vt à cato morsi, & vlcus decocto nepetæ circunquaq; fouendum.

H.

a. Video authores quosdam mulam pro vtroq; sexu mulari, & similiter mulum aliquando vsurpare: vt si dicas mulum ex asino & equa procreari, vel mulam similiter. Plinius in remedijs aliquoties distinguit, vt cum scribit. vngularum muli vel mulæ cinerē ex oleo myrtino alopecias replere. Mula datiuum & ablatiuum plurales in abus facit, vt equa etiam & asina secundum aliquos.

Ἡμίονος Græcis generis communis est. Αἰμίονος pro ἡμίονος Aeolicum est, Etymologus in Θριάμβος. Τράχηλοι μηλῶν, ceruices mularum, Pelagonius in Hippiatricis cap. 26. Ὀρεύς, mulus mas, vnde plurale ὀρεῖς, Hesychius. Suidas mulum simpliciter interpretatur. Ὀρεύς, ὁ αἰνίδαρος (quod nomen nusquam reperio, videtur autem dialecto vel lingua aliqua mulum significare) ἢ ὁ ἡμίονος: mulus sic dictus, quod ἐν ὄρεσιν, id est in montibus laborare magis possit quàm cætera iumenta, (vt dicetur etiam in Patrocli sepultura, Eustathius in Iliad. α.) Varinus. Poëtæ propter carmen ypsilon adijciunt, Οὐρεύς. Hesychius mulum sic dictum putat παρὰ τὸ ἔρευν, ἠρεμητικόν τινα ὄντα. ἢ ἐπεὶ ἄγονον τὸ ζῶον, ὅθεν ἄγονον. nam & oua vria Græci dicunt, quæ Latini subuentanea. ἢ παρὰ τὸ ὑγρὰν γονὴν ἔχειν, id est, vel ab eo quod genituram aqueam & seri instar dilutam habeat, quare etiam in coitu non concipit neq; parit, Etymologus. Oua generationi inepta οὔρια dici legimus, quasi flatuosa: nam vron dicūt ventum, quo argumento etiamnum ab Homero, mulos dici οὐρῆας coniectant periti, & recenset Eustathius, διὰ τὸ ἄγονον, id est ob insitam non gignendi proprietatem, quod eorum semen sit ἀνεμιαῖον, id est spiritosum, & proinde fœcunditatis nescium, Cælius. Οὐρῆων τελάεσσιν ἔχειν πόνον ἀλκυόεντα, Oppianus. Eandem vocē Homerus pro custodibus posuit, Iliad. 10. Ἢ ἐπὶ οὐρῆων διζήμενος, ἢ ἐπὶ ἑταίρων. Ὀρεῖα, ἡμίονος, Hesychius & Varinus. Θρῆς, ἡμίονος, Iidem. Astraben esse asinum interpretantur nonnulli aut mulam. Quidam hypozygion omne, id est iumentum quo subuectentur homines. Dicitur & astrabe in ephippijs lignum, quod manu cōtinent sedentes. Sunt qui dossuarium mulum astraben nuncupent, (astrabelaten verò aurigam:) aut ipsum notophorum, id est dorso ferens ac gerulum iumentū, Cælius ex Suida & Hesychio, tametsi illorum nomina more suo dissimulet. Σωματηγοῦντα ὑποζύγια Hesychio, & σωματηγὰ Suidæ, hoc est iumenta dossuaria, voces raræ sunt apud Græcos, ego quidem alibi nusquam legere memini, sic autem vocantur, quod corpore suo vehant impositum dorso ipsorum onus, non vehiculo. Ἀστράβη, τὸ ἐπὶ τῶν ἵππων (ἐπὶ τῶν ἐφίππων, id est in ephippijs, Suidas: quanquam codex impressus habet ἐπὶ τῶν ἐφ' ἵππων) ξύλον, ὃ κρατοῦσιν οἱ καθεζόμενοι. τίθεται δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀναβατικῶν ὄνων, hoc est, lignum quod equis imponitur, quod insidentes apprehendunt, idem etiam asinis admissarijs imponitur, (ἀναβάτης ἵππος, equus admissarius,) Hesychius. Ὁ δὲ τὸ ἡμίονον ἀποτυχὼν τοῦ τε φέρειν καὶ τὴν ἀστράβην διαρρίψας ἐπὶ τὸν ὦμον, εἰς τὴν μονὴν ἔθει Σαβῖνα ἔρχεται, Suidas ex authore innominato: in quibus verbis ἀστράβην clitellas rectè verteris, vide in Asino H. e.

Demosthenes in oratione cōtra Midiam ἀστράβην asinum aut mulum vocat, Suidas. Videri autem potest astrabe dictum iumentum à robore corporis, ἀστραβὲς enim exponunt robustum, firmum, immobile, vt ἀστραβῆ κλοιὰ: & ἀστραφὲς, durum vtrunque ab alpha priuatiuo fit, & verbo στρέφω, τὸ ἀστρεφὲς, ἀκίνητον, ἀσφαλὲς καὶ ἰσχυρόν. Ὄνος, ἡμίονος, ἀστράβη. τὸ δὲ ἀστραβηλατεῖν ῥῆμα ἀστραβηλάτην Πλάτων εἴρηκεν ἐν Ἑορταῖς, Pollux. Budæus in cōmentarijs linguæ Græcæ astraben vertit clitellas. Eustathius, inquit, σάγμα & σαγμάριον interpretatur, hoc est & clitellas & sellam equestrem, vnde ἀστραβηλάτης, agaso & mulio. Aleiph. in Epist. Σὺ δὲ περιμένειν πρός μοι ἡμέρας ἐπὶ τῆς ἀστράβης φέρειν, vbi ἀστράβη αὐτὴ ἡ τὸν ἀστραβηλάτην φέρουσα ἡμίονος dictum est, sicq; sæpe accipitur. Demosth. quodam loco, Ἐπ' ἀστράβης δὲ ὀχούμενος ἐκ τῆς Εὐβοίας. Interpres καθέδρας εἶδος esse dicit, παρὰ τὸ μὴ στρεβλοῦσθαι λεγόμενον, μηδὲ στρέφεσθαι. Est autem sella præalta, ita vt lumbos tegat, Hæc Budæus. Est & vehiculi genus astrabe, (quo vtebantur in certaminibus) ab Oxylo Aetolo inuentū, vt harma, id est quadrigæ ab Erichthonio Atheniensi, synoris (id est bigæ equorum) à Castore, celes à Bellerophonte, Scholiastes in Pythia Pindari: vnde colligo per astraben eum apenen, ἀπήνην, accipere, hoc est bigas mulis iunctas: quoniam Pausanias & alij in horum certaminum enumeratione cum cętera eisdem nominibus appellent, pro astrabe tantum apenen habent. Κάναθρον, ἀστράβη, ἢ ἅμαξα πλέγματα ἔχουσα, ἐφ' (ἐφ') ὧν πομπεύουσιν αἱ παρθένοι, ὅταν εἰς τὰ τῆς Ἑλένης ἀπίωσιν, ἔνιοι δὲ ἔχειν εἴδωλα ἐλάφων ἢ γρυπῶν, Varinus. Sed de apéne plura dicam in e. Μονοστραβὴς, ἐχὺς (malim ἔχος paroxytonum, vt Hesychius habet) ἡμίονος, Varinus.

Ὄχος Ἀκέσσας, ἐπεὶ αἱ Σικελικαὶ ἡμίονοι σπουδαῖοι· ἦν δὲ Ἄκεσσος Σικελίας, Hesychius. Σίνος, βλάβος, οἱ δὲ ἡμίονος, Idem & Varinus. Σιρὸς, ἡμίονος, πῖθος, Iidem.

Mulæ quidem siue feraciæ, apud Hippiatros recentiores, vt Rusium, dicitur vitium quoddā in pedibus equorum: qui cum sordidi humectiq; non curantur, frigore accedente, intumescunt, &c. Vide in Equo C. de vitijs pedum. Cæterum vt μονοστραβὴς de mulo opinor clitellario dicitur: sic & μονοφόρος ὄνος de clitellario asino apud Varinum. Πατρόθεν παρδακίδας, ὅτι πατέρων εἰσὶν ὄνων ἡμίονοι, Varinus.

Ἡμιόνειον ζεῦγος, apud Varinum, ἡμιονικὸν apud Pollucem, iugum vel bigæ mulorum. Orica iuga (ὀρικὰ ζεύγη, vel ὀρεικὰ: vtroq; enim modo scribitur apud Suidam & Varinum,) cum legimus apud Aeschinen ἐν τῷ περὶ παραπρεσβείας, de mulis dici interpretantur, quos appellari ὀρέας auctor cum Aristophane Homerus est, Cælius. Οὐ καθιππoτρόφηκας, οὐδὲ κατεζευγοτρόφηκας. ἐπεὶ οὔτε ζεῦγος ἐκτήσω ὀρικὸν οὐδεπώποτε ἐπὶ πολυτελέσι τοῖς ἀγροῖς καὶ κτήμασιν, Isæus. Θοαὶ (apud Varin. paroxytonum est) ζεῦγος ἡμιόνων, Hesychius.

Dissimilis patri, matri diuersa figura, Confusi generis, generi non apta propago, Ex alijs nascor, nec quisquam nascitur ex me, Aenigma de mulo in Rhetoricis Camerarij.

c. Odorandi sensu mulos præcellere aiunt, atq; eius beneficio derelictos alicubi vel odore solo redire in semitam: hinc etiam fieri vt facilius tabidam vim aëris concipiant & peste inficiantur: vt canes quoq; eodẽ sensu præstantes: quamobrem Homerus hæc animalia primum pestem sensisse ingruentem in Iliade scribit, Cælius. Scholiastes Homeri canes quidem primum perijsse scribit, quòd capitibus subinde ad terram inclinatis odorem trahant & inuestigent: halitum autẽ corruptum, qui pestis causa sit, ex terra oriri. Mulos vero, quòd ex diuersis speciei parentibus prognati sint: bigenera enim omnia facilius interire. Quæ ratio mihi non admodũ probatur: nam viuacissimos iumentorum esse mulos reperio.

Φρύαγμα, ἡ τῶν ἵππων καὶ ἡμιόνων διὰ μυκτήρων ἠχὴ ἀγρίῳ φυσήματι ἐκπίπτουσα, Varinus. Missa pastum mula, Horatius 1. Serm. Ἡμιονείη, ἡ κόπρος τῶν ἡμιόνων, Suidas, Varinus. Πλίσσεσθαι est gradario & leniori incessu progredi, non cursu. Homerus πλίσσεσθαι πόδεσσι de mulis dixit, Varinus. Αἱ δ' εὖ μὲν τρώχων, εὖ δὲ πλίσσοντο πόδεσσιν, Odysseæ ζ. Scholia simpliciter exponunt διέβαινον: Varinus vero tum ad cursum aptas, tum ad gradarium incessum. Μάστιξεν δ' ἐλάαν, καναχὴ (ψόφος, ἦχος) δ' ἦν ἡμιόνοιιν, Αἱ δ' ἄμοτον τανύοντο, φέρον δ' ἐσθῆτα, καὶ αὐτήν, in vehiculo scilicet, quod ἀπήνην vocat, Homerus de Nausicaa. Et mox, Καὶ τὰς μὲν (mulas) σεῦαν ποταμὸν πάρα δινήεντα Τρώγειν ἄγρωστιν μελιηδέα. Achilles Iliados ψ. certaminis præmia equitibus proponit, primo egregiam mulierem & ingentem tripodem auritum, secundo ἵππον Ἑξέτε', ἀδμήτην, βρέφος ἡμίονον κυέουσαν.

In Africa mulos vel cæsos, vel siti animo deficiẽtes, Archelaus ait, plerosq; mortuos humi iacere proiectos, sæpeq; magnam serpentium vim influere ad eorum cadauera depascenda, Aelianus.

d. Mulus quidam (inquit Plutarchus in libro Vtra animantium, &c.) eorum de numero, quibus aduehendi salis negotium dabatur, traijciens flumen lapsus est nõ sponte: sale vero liquefacto exhaustoq; surgens expeditior iam, sensit notauitq; causam: postea quoties flumen transiret, ex industria submisit mersitq; vasa, desidens leniter ac vtrunq; in latus quantum id fieri posset nutans. Hæc vbi Thales accepit, pro sale, lana spongijsq; compleri vasa clitellas imponi & agi mulum rursus iussit: ille cum de more se mergens, onus aqua subeunte vehementer grauasset, parum commodum sibi hunc dolum ratus, ita deinceps caute scienterq; traijcere solitus est, vt nec inuito quidem contingerent onus aquæ. Eandem historiam Aelianus recenset. Ad octogesimum annum vixit mulus quidam Athenis, qui cum templum (Mineruæ à Pericle in Acropoli) ædificaretur, quamuis dimissus iam munere per senectam, commeans tamen ac obiens iumenta exhortabatur ad opus: quamobrem decreto à nemine eum arceri à frumentorum aceruis sancitum est, Aristoteles. Mulum 80. annis vixisse, Atheniensium monumẽtis apparet: eo gauisi cum templum in arce facerent, quod derelictus senecta, cadẽtia iumenta comitatu nisuq; exhortaretur, decretum fecere, quo caueretur ne frumentarij negociatores ab incerniculis (ἀπὸ τῶν τηλιῶν, Aristoteles: frumentum enim in cribris aceruisq; vendendi gratia proponitur, Hermolaus) eum arcerent, Plinius. Eandem ab Aristotele mutuati historiam Aelianus quoq; & Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. recitant. Victus huic mulo in Prytaneo publicus, tanquam athletæ iam ætate confecto constitutus est, Aelianus. Cæterum vbi Gaza ex Aristotele vertit, commeans ac obiens, Græcè legitur, συναμπεδῶν καὶ παραπεδούμενος, quorum verborum vis elegantius exprimi (à Plinio) non poterat quàm dicendo, nisu. Theodorus Aristotelis interpres hoc assequi nõ potuit. Vide in Equo H.c. vbi de partibus currus. Plutarchus sic expressit, Mulus iste vetulus κατερχόμενος εἰς Κεραμεικὸν καὶ τὰς ἀνάγουσι ζεύγεσι τοὺς λίθους ἀπαντῶν, ἀεὶ συνανέστρεφε (vide ne legendum sit συνήμπεδε) καὶ συμπαρετρόχαζεν, οἷον ἐγκελευόμενος καὶ παρορμῶν.

e. Mulio, mulorum ductor, (vt equiso equorum,) qui mulos clitellarios, vel ad vehiculũ iunctos ducit. Mulius apud Calepinum legitur pro mulione, ex Horatij lib. 2. Serm. Audit, cum magno blateras clamore, furisque, Mulius. Miluius hic legit Acron, qui parasitus fuit. Mulionem euitantem super ipsum corpus carpentum agere præcepit, Plinius de viris ill. 7. Cocco mulio fulget Incitatus, Martialis 10.76. Apud Suetonium Incitatus equi nomen est. Nec pigri rota cassa mulionis, Martialis lib. 9. Nam mihi commota iamdudũ mulio virga Innuit, Iuuenalis Sat. 3. Voces Amphionem tragœdum: iubeas Amphionis agere partes infantiorẽ quàm meus est mulio, Varro in Asino ad lyram apud Nonium. Quartarios (inquit Festus) appellabant antiqui muliones mercenarios, quòd quartam partem quæstus capiebant. Lucilius, Porrò homines nequam malus vt quartarius cippos Colligere omnes: Crinitus 11.10. non cippos legit, sed apros: carminis quidẽ antiqua ratio vtrunq; admittit. Tu qui plura loca calcasti quàm vllus mulio perpetuarius, Seneca in ludo de morte Claudij Cæsaris. Rhenanus in Scholijs suspicatur perpetuarium dici, vel μιμητικῶς ad quartarium: vel illum qui in solidũ aut semper sit vector, aut (quod magis arridet, inquit) qui perpetua nec interrupta vectatione suos vectores aliquò perducat. Ad vehicula mulis vsi sunt antiqui, non equis: vnde muliones vehicularij, quiq; mulis quæstum faciebant, Hęc Rhenanus, Perpetuarius conductor vel colonus, qui perpetuò rem conduxit, Budæus. Mulionius, ad mulionem pertinens. Mulioniam penulam arripuit, Cicero pro Sestio. Mulotribæ Plauto qui mulas fricant Hermolaus. Græci mulionem, vt supra in a. dixi, ἀστραβηλάτην vocant: mulotribam verò vel curatorem mulorum, ὀρεοκόμον, vnde verbum ὀρεοκομεῖν, Pollux. Apud Hesychium & Varinum ὀρεικόμος legitur, cum ει. diphthongo, ὁ τοὺς ἡμιόνους θεραπεύων. Ὀρεοκόμοι ἐν τῷ Ἱππείῳ λεγομένῳ Κολωνῷ ἵστανται, id est, Mulotribæ Athenis in Colono hippio versantur, Authur argumenti in Sophoclis Oedipum in Colono. Ὀρεωκόμος (per ω. in antepenultima: nam ὀρεὺς genitiuum habet ὀρέως) qui mulorum curam gerit: ὀρεοκόμος vero per omicron, qui montis. (ab ὄρος, ὄρεος.) Suidas. Sic & ὀρεωπώλης, qui mulos vendit: ὀρεοπωλῶ vero per omicron, in montibus versor, apud eundem. Dorsualia vocantur operimenta, quibus mulorum boumq; & equorum dorsa conteguntur, Grapaldus. Claudius Cæsar, vt Suetonius scribit, nunquam carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularũ argenteis, canusinatis mulionibus. De clitellis, quæ iumentorum dorsis imponuntur, vt onera sustineant, multa dixi in Asino & Equo, vtrobique in H.c. Mulus quidem vtroq; clitellis aptior est. Clitellarius mulus, Cicero in Topicis. Clitellæ appellantur, quibus colligatæ sarcinæ mulis, & id genus veterinis portantur, vt scribit Pompeius. Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt, Horatius in Sat. Muliones multos clitellarios: ego habeo homines clitellarios: magni sunt oneris: quicquid imponas, vehunt, Plautus in Mustellaria. Mulos detractis clitellis cum cohortibus alaribus, &c. Liuius 10. ab Vrbe. Muli clitellarij Græcis sunt ἡμίονοι νωτεῖς, νωτοφόροι, νωτηγοὶ Arriano: & σωματηγοί, apud Suidam & Hesychium, vt supra in a. citaui in Mulis Marianis.

Νωτεῖς οἱ ἀχθοφόροι ἡμίονοι, οἱ δὲ ἕλκοντες ζύγιοι, Hesychius & Varinus. Νωτίσασθαι dicitur, qui dorso baiulat, nõ sub iugo vehit, homo, equus, asinus, Hesychius. Νωτάγης, ὁ ἐπὶ νώτῳ αἴρων καὶ βαστάζων, Suidas. Σκευοφόροι ὄνοι vel ἡμίονοι, qui res ad iter necessarias ferunt. Sunt ex Græcis qui angarum non pro operario tantum accipiant ac ministro,

ſed pro achthophoro item ſiue baiulo: vnde & mulos quandoq; angaros dici compertum nobis eſt. Ἀγγαροφορεῖν, onera ferre dicunt, permutatione ac viciſſitudine quadam, vti Orion ſcribit. Ἀγγαρεύεσθαι non ſolum ad onera ferenda cogere, ſed ad quamlibet hoc genus neceſſitatem, &c. Cælius. Feſtinat calidus mulis, gerulisq; redemptor, Hora. 3 epiſt. Curto mulo ire, Idem 1. Serm.

De vehiculorũ & curruum generibus multa dixi in Equo H. e. hîc quæ mulos priuatim attinent allaturus. Celerius voluntate Hortenſij ex equili educeres rhedarios vt tibi haberes mulos, quàm è piſcina barbatum mullum, Varro 3. 17. Rhedam pro curru Varro Marcipore dixit, Regi Medeam aduectam per aëra in rheda anguibus, Nonius. Mihi quidem rheda de mulis iunctis propriè dici videtur. Heliogabalus pro apophoretis dedit mulos, baſternas & rhedas, Lampridius. Mulionem euitantem ſuper ipſum corpus carpentum agere præcepit, Plinius de viris illuſtribus 7. Multiſonora eſſeda, Claudianus de mulabus Gallicis: propriè tamen de equis eſſedum dicitur: vide in Equo H. e. Vnde thenſam atq; mulos ſine eam pedibus graſſari, Nonius ex Titinnij Veliterna. Quot iuga boum, mulorum, aſinorum habebis, totidem ploſtra eſſe oportet, Cato. Vixq; datur longas mulorum vincere mandras, Quæq; trahi multo marmora fune vides, Martialis lib. 5. Eſt autem mandra ſtabulum, vel ingens vehiculum quo trabes portantur, quod Probus etiam Græcè μάνδρον vocari ait. Mula carrucaria, Vlpianus ff. de ædilitio edicto. Mulio, qui mulos clitellarios ſiue quadrigarios ducit, Promptuarium. Ἡμιονικὸν ζυγὸν, Suidas: ac ſi dicas mulare iugum. Ὀρεικὸν vel ὀρικὸν ζυγὸν, vide in a. Ζευγηλατεῖ, τὰ τῶν βοῶν ἢ ἡμιόνων ζευκτά, Heſychius & Varinus. Ἀστράβη non mulam tantum ſignificat, ſed etiam ἀπήνην, id eſt vehiculum quod mulæ bijuges trahunt, vt in a. docui, vbi & Κάνναθρα & Θοιά memorantur. Ἀπῆναι, bigæ mulis iunctæ, quibus curſu certabatur in Olympijs: ſynoris vero erat biga equorũ: vt ex Pauſania demonſtraui in Equo e. Non diu autẽ mulare certamen in Olympijs durauit, cum Arcades mulas deteſtarentur, vt Pauſanias refert Eliacorum 2. Τὸ μὲν τῶν νωτιαίων ἡμιόνων ἀγώνισμα ἐκαλεῖτο κάλπη, τὸ δὲ τῶν ζυγίων ἀπλώνητον, (lego ἀπήνη,) Pollux. Sed νωτεῖς propriè dicuntur, qui dorſo onera ſuſtinent ſarcinarum, non hominum, vt hic accipere Pollux videtur. Calpe etiam in Olympijs erat curſus, non mulæ, ſed equæ, ſeſſorem vehentis qui prope finem curriculi deſiliens apprehenſo freno pedes vnà cum iumento currebat, teſte Pauſania. Nauſicaa Homeri Odyſſeæ 6. inuehitur apéne, id eſt bigis mularum. Πρόσθε μὲν ἡμίονοι ἕλκον τετράκυκλον ἀπήνην, &c. Hom. Iliad. ω. ἅμαξαι τετράκυκλοι ἡμιονεῖαι, Athenæus lib. 2 ex Herodoto. Λαμπήνη vocabulũ minus vſitatum, Heſychio exponitur, εἶδος ἁμάξης, id eſt ſpecies currus quo vehuntur homines: vel idem quod ἀπήνη vel ἅρμα ſecundũ alios. ἢ εἶδος ἁμάξης (ſic enim lego) περιφανοῦς βασιλικῆς, ἢ ἅρμα σκεπαστόν, &c. vide in Equo H. e. vbi de re curuli. Ἐν λαμπήναις ἡμιόνων, Eſaiæ 66. vbi Hebraicè kirkarot legitur, quam vocem alij camelos, alij dromades interpretantur. Ἀπήνη currus eſt ex mulis iunctus. Vel Apéne equorum, hámaxa boum eſt, Varinus. Sed video hæc vocabula confundi. Homerus Odyſſeæ 6. bigam mulorum primo ἀπήνην, vt ſuperius recitaui, poſtea ἅμαξαν vocat. Τόφρα σὺν ἀμφιπόλοισι μεθ' ἡμιόνους καὶ ἅμαξαν Καρπαλίμως ἔρχεσθαι. Βόας εἰς ἅμαξαν ἄξαι, ἡμιόνους εἰς ἅρμα, Varinus in Ζεῦξαι. Χρεία εἰς τὸν πόλεμον, σκευοφόρων μὲν ὄνων, ἐπισκευαζομένων δὲ βοῶν ὑφ' ἁμάξαις: ἡμιόνων δὲ πρὸς ἄμφω, Pollux lib. 1. Cælius ſic vertit: Ad belli vſum aſini ſarcinas geſtantes pernecesſarij habentur, boues item qui currus trahant, muli vtrunq; præſtant. Ξυνωρίδα ζυγικῶν, propriè de mulis dicitur, vel equis bijugis, Varinus: ὀρεὺς enim mulus eſt, Heſychius, ſed alia videtur huius compoſitionis ratio. Pauſanias quidem apenen in Olympijs bigam mulorum fuiſſe docet, ſynoridem equorum. Κέλωστρα ἢ κελεύια, ἅμαξα ἡμιονική, Heſychius & Varinus.

Ἱππόσομα, μισθὸς ἱππικὸς, ἢ τῶν ἡμιόνων, Heſychius & Varinus. Ego faxim muli, pretio qui ſuperant equos, Sient viliores Gallicis canterijs, Plautus. Criſpinus mulum ſex millibus emit Aequantem ſanè paribus ſeſtertia libris, Vt perhibent qui de magnis maiora loquuntur, Iuuenal. Satyr. 4. Cum Cappadoces Perſis quotannis pendant, præter argentum, mille & quingentos equos, mulorum duo millia, ouium quinquaginta millia, duplum ferè horum Medi pendebant, Strabo. Præmia vincentibus in funere Patrocli Achilles Iliad. ψ. proponit Ἵππους, ἡμιόνους τε, βοῶν τ' ἴφθιμα κάρηνα. Valerianus in epiſtola apud Trebellium Pollionem Claudio, qui poſtea Cæſar pronunciatus eſt, dari præcipit à procuratore Syriæ mulas annuas nouem, & mulionem, quem refundat, vnum.

Οἱ δ' ὥσθ' ἡμίονοι κρατερὸν μένος ἀμφιβαλόντες,
Ἕλκωσ' ἐξ ὄρεος κατὰ παιπαλόεσσαν ἀταρπὸν,
Ἢ δοκὸν, ἠὲ δόρυ μέγα νήιον, ἐν δέ τε θυμὸς
Τείρεθ' ὁμοῦ καμάτῳ τε καὶ ἱδρῷ σπευδόντεσσιν:
Ὣς οἵ γε μεμαῶτε νέκυν φέρον, Homerus Iliad. ρ.

Οἴηκες, circuli quidam iugum continentes, vel per quos inſeruntur habenæ, quibus reguntur muli. οἰακίζειν enim regere & gubernare eſt, Varinus: vide Οἴακες apud Heſychium. Ἀλλ' ὅτε δή ῥ' ἀπέην, ὅσσον τ' ἐπίουρα πέλονται Ἡμιόνων, αἱ γάρ τε βοῶν προφερέστεραί εἰσιν Ἑλκέμεναι νειοῖο βαθείης πηκτὸν ἄροτρον, Homerus Iliados κ. de Dolone, quem Diomedes & Vlyſſes inſequebantur. Vocem ἐπίουρα exponũt διάστημα, μέτρα, ἐρύματα, &c. Præuertunt autem muli boues arando, non quod robuſtiores ſint, vt quidam ſcribunt, (contrarium enim Columella aſſerit, vt ſupra in E recitaui:) ſed quod celeriores, ſi pariter emittantur.

Cogunt concipere inuitas ſetæ ex cauda mulæ, ſi iunctis euellantur inter ſe colligatæ in coitu, Plin.

Si oues vtantur ſtabulo in quo mulæ aut equi aut aſini ſteterunt, facile incidunt ſcabiem, Columella.

h. Piſcibus inuentis & fœtæ compare mulæ. Iuuenalis Sat 13. Non aliter ridetur Atlas cum compare gibbo; Martialis Epigr. lib. 6. Politianus in Miſcellaneis 23. non gibbo ſed mulo legit, quod in pleriſque vetuſtis codicibus ſic inuenerit. Atlantem autem (inquit) de Iuuenalis verbis, nanum quendam pumilúmue fuiſſe, temporibus illis haud ignoratum colligimus, per antiphraſin ſcilicet. ſic enim inquit, Nanum cuiuſdam Atlanta vocamus. Sed & muli pumili tum in pretio ſunt inq; delicijs habiti. Erat autem proculdubio ridiculum hominem nanum, mulo conſimiliter nano & compare ſibi vehi. Scytharum equi in prælio aduerſus Darium, cũ aſinos prius rudentes nunquam audiuiſſent & mulorum ſpeciem tum primum viderent, in fugam conuerſi ſunt, Herodotus lib. 4. Crœſo Delphis quærenti nunquid diuturnum foret imperium ſibi, Pythia in hæc verba reſpondit: Regis apud Medos mulo iam ſede potito, Tunc ad ſcrupoſum fugere Hermum ſtrenue Lyde, Nec perſtare: nec ignauum tunc te eſſe pudendum.

His ex verſibus cũ allati eſſent, multò magis quam ex cæteris voluptatẽ Crœſus accepit, ſperãs fore vt nunquã apud Medos mulus pro viro regnaret, Hèrodot. lib. 1. Piſiſtratus Hippocratis filius tyrannidẽ Athenis affectans, ſeipſum ac mulas cũ vulneraſſet, bigam (τὸ ζεῦγος ἤλασεν εἰς τὴν ἀγορὴν) in forum agitauit, tanquã elapſus ex hoſtibus, quem rus proficiſcentem illi prorſus interimere voluiſſent. itaq; populum orauit, vt aliquid cuſtodiæ circa ſe habere permitteret, &c. Herodotus ibid. Mulus (pro) vehiculo lunæ habetur, quod tam ea ſterilis ſit quàm mulus: vel quod vt mulus nõ ſuo genere, ſed equis creetur: ſic ea Solis nõ ſuo fulgore luceat, Feſtus, Mula Lunæ ſacra; Proclus in Heſiodũ. In baſi throni Iouis Olympij tum aliæ deorũ imagines expreſſæ ſunt, tum Luna equo, vt mihi videtur,

videtur, inuecta: alij tamen mulo eam vehi aiunt, non equo: & ridiculam (γελοῖον) quandam fabulam de mulo addunt, Pausanias Eliacorum 1. Mulis, equis, asinis feriæ nullæ, nisi si in familia sunt, Cato. In Consualibus cessant ab operibus equi & muli, redimiti floribus capita, Dionysius Halicarn. Mulis celebrantur ludi in Circo maximo Consuales, quia id genus quadrupedum primum putatur cœptum curru vehiculoq; adiũgi, Festus. In Consualibus mulus immolabatur, equi & asini feriabantur, Alexander ab Alex. sine authore.

Mulus quidam Lydus cum imaginem suam in fluuio conspexisset, formam & magnitudinem corporis sui admiratus, ceruice erecta equi instar in cursum se dedit: deinde asini filium se recordatus, mox cursum sistit, & hinnitum animosq; deponit, Aesopus in conuiuio septem sapientum Plutarchi.

PROVERBIA.

Muli asinis quantum præstãt: vbi quis longo interuallo præcedit. Τρεῖς δ' ὅσσον ὄνων κρείσσονες ἡμίονοι, Theognis. Refertur apud Athenæum 7. Sumptum videtur ex Homero, cuius hi versus sunt Iliad. κ. Ἀλλ' ὅτε δή ῥ' ἀπέην, ὅσσον τ' ἐπὶ οὖρα πέλονται Ἡμιόνων, &c. (vt paulò superius circa finem e. recitaui.) Hoc est, Verum vbi tantum aberant, quantum pars vltima sulci Mularum. Rursum Odysseæ θ. Τῶν δὲ θέειν ὄχ' ἄριστος ἔην Κλυτόνηος ἀμύμων, Ὅσσον τ' ἐν νειῷ οὖρον πέλει ἡμιόνοιιν, Τόσσον ὑπεκπροθέων λαοὺς ἵκεθ', οἱ δ' ἐλίποντο. Hos cursu anteibat Clytoneus splẽdidus omnes: Quantum mularum sulcus præcedit in aruo, Tantum is præcurrit. Olim bubus, asinis & mulis proscindebant arua. Hinc illa lex Mosaica Deut. 12. quæ vetat arandi gratia bouem & asinum sub idem iugum mittere. Aratrum igitur quod à mulis trahebatur, multò celerius perueniebat ad sulci finem, quum arator inuertit aratrum, quàm quod trahebatur à bubus, Erasmus.

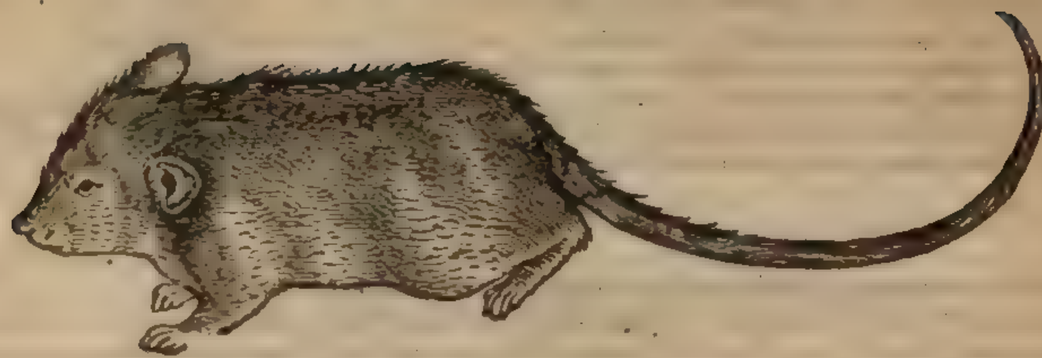
Muli Mariani: hoc prouerbium explicaui in a.

Mutuum muli scabunt: Vbi improbi atq; illaudati se vicissim mirantur ac prædicant. Translatum à mulis, qui sicuti reliqua iumenta sese inuicem dentibus scabere solent. Citatur hic titulus, Mutuum muli scabunt, à Nonio Marcello inter reliquos Menippearum titulos M. Varronis, mirum ni prouerbialis. Ausonius in altera præfatione monosyllaborum, Sed vt quod per adagionem cœpimus, prouerbio finiamus, mutuò muli scabunt. Meminit huius & Varro libro de lingua Latina 3. (quanquã is locus est fœdissimè deprauatus:) his verbis, Sic fiet mutuam muli nam. arbitror legendum, mutuum muli, vt subaudiatur scabunt. Symmachus in epistola quadam, Mutuum, inquit, scabere mulos. cui prouerbio ne videar esse cõfinis, præconium virtutum tuarum, presso dente restringo. Non videtur autem adagium rectè accipi posse, nisi malam in partem: veluti si indoctũ indoctus, deformem deformis, improbum improbus vicissim laudaret, Erasmus. Germani alio prouerbio eundem sensum proferunt: *Sy lesend ein anderen die floehe ab, wie die hund*, id est, Pulices sibi mutuò detrahunt, canum instar. Huic confine est illud à Diogeniano relatum: Τὸν ξύοντα ἀντιξύειν, id est, Fricantem refrica, vel Scalpentem vicissim scalpe. Suidas ab asinis metaphoram translatam existimat inuicẽ morsicantibus, & in vtranq; partem dici posse, qui se mutuis officijs adiuuant, aut qui se mutuis contumelijs afficiunt. Aristides in communi defensione quatuor oratorum, Τὸν ξύοντα δ' ἀντιξύειν καὶ τοῖς ὄνοις ἡ παροιμία δήπου δίδωσι. Περικλέα δὲ κἂν τοῖς λέουσι μᾶλλον ἢ τοῖς ὄνοις εἰκάζειν φαῖεν ἂν Ὁμηρίδαι. Id est, Scalpentem inuicem scalpere, etiam asinis videlicet tribuit prouerbium. Porrò Periclem cũ leonibus magis quàm cum asinis esse conferendum dixerint Homerici. Eiusdẽ sententiæ est Terentianum illud ex Phormione, Tradunt operas mutuas, de adulescentibus qui se vicissim in peccatis defenderent. Et versus Epicharmi, Ἁ δὲ χεὶρ τὰν χεῖρα νίζει, (nisi malis κνίζει.) δός τι καὶ λάβε τι. Hoc est, Abluit (vel fricat) manũ manus, da aliquid, & aliquid accipe. Item illud, Senes mutuum fricant, natũ ex lepida quadam historia quam Aelius Spartianus in Adriani imperatoris vita recenset. Adrianus in balneo veteranum quempiam seruuli penuria, sese marmoribus affricantem conspicatus, eum & seruulis aliquot & sumptibus donauit. Quod reliqui veterani feliciter cessisse vidẽtes, cœperunt & ipsi cõplures sub oculis imperatoris sese marmoribus affricare, vt hoc modo principis elicerent benignitatem. At ille euocatis senibus, iussit vt alius alium vicissim defricaret, atq; ita pueris nihil opus fore. Is iocus postea in vulgi fabulam cessit. Celebratur & Scipionis Aemiliani apophthegma: Iumenta quòd manibus carẽt, alieno egere frictu. Quo significatum est, eos, qui res egregias gerere non possunt, egere præcone, quo famã sibi comparent, Erasmus.

Cum mula pepererit, (Ἐπὰν ἡμίονοι τέκωσι, apud Herodotum:) quoties significamus (inquit Erasmus) aliquid nunquam futurum, aut adeò rarò solere accidere, vt improbum ac stultum videatur sperare. Ortum videri potest ex eo, quod refert Herodotus in Thalia: Cũ Babyloniorum vrbs obsideretur à Dario, (&c. vt supra recitaui in c.) Huic simile quiddam refertur à Suetonio in vita Galbæ Cæsaris. Huius auo procurãti fulgur, cum aquila de manibus exta rapuisset, & in frugiferam quercum contulisset, summum, sed serum imperium portendi familiæ, responsum est. Atq; ille irridens: Sanè, inquit, cum mula pepererit. Quod omen ita arripuit Galba, vt cum postea res nouas molientem, nihil æquè confirmârit ac mulæ partus, cæterisq; vt obscœnum ostensum horrentibus, solus pro lætissimo acciperet, memor sacrificij dictiq; auiti. Eiusdem sententiæ est Vuestphalorum illud, *Wen die wyden prumen tragend*, Cum salices pruna ferent.

Saluete equorum filiæ: Apparet ioco vulgari fuisse iactatum in eos, qui emolumẽti gratia blandiuntur: refert Aristoteles lib. 3. Rhetoricorum. In certamine mulorum, quum is qui vicerat dixisset exile pretium pro carmine, Simonides recusauit, indignans mulos celebrare suo poëmate: verum vbi victor dedisset satis magnum præmium, carmen tale fecit, Χαίρετ' ἀελλοπόδων θύγατρες ἵππων, siluit enim quòd essent ex asinis quoque nati, & quod honestius erat expressit, equorum filias appellans, Erasmus.

DE MVRE.

A.

MVs exiguum est animal, incola domus nostræ (vt Plinius loquitur) rosor omniũ rerum: vnde à sono, quem rodendo facit, Latinè etiam sorex vocatur, quamuis aliqui ita distinguant, vt mus domesticus sit, sorex syluestris, Sipontinus. Plinius certè soricem à mure manifestè distinguit, soricem syluestrem faciens, & maiorem, auriculis etiam caudaq; pilosis: & vbi Aristoteles murem aruensem nominat, soricem Theodorus reddit. Quamobrem infra inter diuersos mures de sorice priuatim conscribam, quantum de eo apud veteres reperio: nam recentiores varij soricem interpretantur: alij, vt dixi, murem simpliciter, communem nempe & vrbanum, quem Galli adhuc vernacula lingua soricem vocant. alij illum quem hodie rattum vocamus: alij quem myzerum Germani appellant (qui certe mus araneus est) soricem esse putant. Rattum hodie dictũ, id est murem maiorem, de quo infra separatim agam, obscurus quidã author semper intelligendum putat, quoties muris nomẽ apud medicos occurrit: soricem vero murem communem minorem esse. Ego quoties mus nominatur, nec syluestrem, neq; ratum, id est domesticum maiorem qui rarior est, intelligo, sed minorem & frequentiorem. Græci μῦν & κατοικίδιον μῦν appellant: sed vulgus Gręcorum hodie ποντικόν. Μυωξὶς (μυωξία potius) ἡ τῶν ποντικῶν φωλεός, Varinus, ponticos pro muribus simpliciter dicens. Ἀσκαλαβώτης, animal quod alio nomine galeotes vocatur: ἢ ὁ ποντικός: ἢ ἡ κοινῶς λεγομένη νυμφίτζα, (mustelam hodie vulgò sic vocãt Græci,) Suidas. Domesticum murẽ Plinius etiam diminutiua forma musculum nominat: Ruinis (inquit) imminentibus musculi præmigrant. Hebraicam vocem acbar עכבר Leuitici 11. Septuaginta μῦν, id murem transtulerunt, Chaldæus acbera, Arabs phir vel phar, Persa an mus. Iudæi etiam nostri temporis murem significare aiunt, ac ita Munsterus vertit Arabicè etiam Auicennæ mus far nominatur, & Saracenis hodie fara, vt alicubi legi, quæ voces eædem aut simillimæ Arabicæ in Biblijs voci phir sunt, & forte legendum phar, in medio quidem aleph scribitur. similis & Hebraica est, si primam syllabam auferas. Proinde nõ accedo Hieronymo, qui Esaiæ 66. myoxum, id est glirem esse putat, cum Leuitici vndecimo murem simpliciter transtulerit. Sed præstat murem interpretari, quo tanquam communiori vocabulo glis etiam continetur.

Mus Italicè topo nominatur, vel sorice al' sorgio o rato di casa. (Sed ratti vocabulũ, Germanis, Gallis, & Italis commune ad murem domesticum maiorem, vt dixi pertinet.) Hispani Latinius talpam non murem tópo vocitant. Iisdem mus appellatur rat. maior vero ratón. Gallis minor est souris, vox facta à sorice: maior rat: Germanis hic, ratz, Anglis rat vel ratte: ille, muss Germanis, Anglis movus vel mouse, Illyrijs, Polonis, minor myss: maior sczurcz, quasi sorex. Veneti maiorem panteganam appellant, quasi ponticum, à vulgari nomine Græco, alij circa Romam sourco.

B.

Mures domestici non vno omnes colore sunt, sed alij nigricant, alij ex fusco colore ad ruffum aut giluum, alij ad cinereum tendunt Est quando candidissimi reperiuntur, qualem ipse vidi, non minorem tamen, sed maiorem quem rattum vocamus. Mus albus prouerbialis suo loco dicetur. In murium genere albi inueniũtur, & in eorundem excremẽtis lapilli albi, & sunt valde multæ generationis, (salacissimi,) Albertus. Mures albi apud Allobroges reperiuntur, quos etiam vesci niue credunt indigenæ, Scaliger. De murino colore, vide in a. Murium alij sunt magni, alij mediocres, alij parui, Matthæolus. Muri cor magnum, Aristoteles. Cor maximum est proportione muribus, lepori, pantheræ, mustelis, & omnibus timidis aut propter metũ maleficis, Aristoteles & Plinius. Musculorum iecuscula bruma dicũtur augeri, Cicero 2. de Diuin. Murium iecusculis fibræ ad numerum Lunæ in mense congruere dicuntur, totidemq; inueniri quotum lumen eius sit: præterea bruma increscere, Plinius. Et lib. 2. Soricum fibras, inquit, respondere numero Lunæ exquisiuere diligentiores. Luna alit ostrea, & implet echinos, muribus fibras, Lucilius ex Gellio. A coitu recrescente Luna muris iecusculum mirum in modũ sibi fibram quotidie quandam progignit vsque ad plenam Lunam: deinde Luna decrescente fibræ pariter decrescunt, ac in vnum corpus extenuatæ paulatim euanescũt, Aelianus. Cum Luna panselenos est, iecur eius crescit & diminuitur in vtroq; interlunio, Albertus. Ego semel & iterum dissecti muris iecore inspecto numerum qui cum Luna conueniret nullum inueni, & omnino falsam hanc persuasionem existimo. Plutarchus in Sympoliacis 4. 5. muris aranei quoq; iecur imminui scribit ἐν ταῖς ἀφανισμοῖς τῆς σελήνης. Murium alij fel habent, alij non, Plinius, & Aristoteles duobus in locis. Muris vulua dum partum gerit, acetabula habet, Aristoteles.

De muribus Aegyptijs, Africanis, & alijs qui à regionibus denominantur, dicam inferius inter mures diuersos.

C.

Mures in domibus nostris habitãt, vbicunq; apta suis refugijs loca caua inuenerint: aut si minus sint apta, dentibus ipsi arrodunt & excauant: in medijs præcipuè, quæ caua relinqui solent, inter duo cœnacula locis sitis intra

parietum

parietum caua, & circa tecta. Μῦς ὀροφίαι, vt Varinus refert ex Scholijs in Vespas Aristophanis, sunt mures qui versantur circa orophàs, id est domuum tecta & ea abrodunt. Mus domesticus in horreis & domibus habitat, niger & paruulus, Albertus. Noctu ferè discurrũt, latitant interdiu quòd hominem aut alia animalia eis infesta videant audiántue. Nullum aliud animal acrius asino audire ferunt, excepto mure, Suidas in Mida.

Mus panis cupidus est & eorum quæ ex frugibus ad cibum hominis fiunt. Est autem in perquirendis cibis solertissimus, eorumq; gratia sæpe periclitari nõ dubitat: & vt eis potiri queat, duras solidasq; materias, quibus aditu prohibetur, multum diuq; erodendo se fatigat, Obscurus. Omne murium genus grano (frumento) & pane vescitur: præfert autẽ durum molli. Si multos simul caseos inuenerit, gustatis omnibus, de meliore postea comedit, Albertus. Aegyptij in suis notis mure depicto iudicium accipiunt: mus enim pane multo ac diuersi generis simul posito, optimum quenque seligens comedit (quod & Aelianus scribit,) vnde & optimi panis iudicium in muribus esse putatur, Orus. Fagi glans muribus gratissima est, & ideo animalis eius vnà prouentus, Plinius. In Arcadia scio esse spectatam suem, quæ præ pinguitudine carnis non modo surgere non posset, sed etiam vt in eius corpore sorex exesa carne nidum fecisset, & peperisset mures. Varro. Sues spirantes à muribus tradũt arrosas, Plinius. Mures in Paro insula ferrum exedere & conficere dicuntur: Amyntas in Teredone Babylonica scribit eodẽ cibo vti Aelianus. Gyaros insula vna Sporadum est, vbi mures ferrum erodunt, Suidas & Stephanus. In Cypro insula aiunt mures ferrum exedere, Aristot. in Mirabilib. Mures fabulantur Chalcidensium ferrũ erosisse, Heraclides. In quadam prope Chalybes insula, superiore loco sita, aurum à muribus vorari aiunt, ideoq; in metallis eos dissecari, Aristoteles in Mirabilibus sic enim lego, locus est deprauatus. Theophrastus author est in Gyaro insula cum (mures) incolas fugassent, ferrum quoq; rosisse eos: id quod natura quadam & ad Chalybas fecère in ferrarijs officinis. Aurarijs quidem in metallis ob hoc aluos eorum excidi, semperq; furtum id deprehẽdi: tantam esse dulcedinem furandi, Plinius. Marcellum multa signa perturbabant, & mures in cella Iouis aurum corroserant. Plutarchus in vita eius. Bellum sociale, cuius author fuit Marius, diuersa signa præcessêre: Mures suspensum in templo aurum corroserant, è quibus æditui quandam caſſe (παγῃ) fœminam ceperunt: ea ibidem quinq; enixa musculos, tres absumpsit, Plutarchus in vita Syllæ. Antiphili hexastichon in murẽ qui propter scobem auri deuoratam incisus est, extat Anthologij 1 33.

Mures etiam vulgares ruminant, non solum Pontici, Plinius & Albertus. Mures lambendo bibunt, etsi dentibus serratis non sint, Aristoteles. Mures in Africa (Obscurus quidam ineptè legit, in aqua) cum biberint, moriuntur, Idem. In Africa maior pars ferarum æstate non bibunt inopia imbrium quam ob causam, capti mures Libyci, si biberint, moriuntur, Plinius. An noxius muribus sit potus, vide in E. vbi de venenis eorum. Cuniculos etiam à potu mensibus aliquot abstinere supra dixi. In Lusis Arcadiæ quodam fonte mures terrestres bibere & conuersari, Theophrastus scribit, Plin.

Mus est temperamenti admodum humidi, Obscurus.

Flagranti libidine dicunt mures esse, testemq; Cratinum afferunt, dicentem in Fugitiuis, poëmate sic inscripto: Age nunc tibi ex æthere murinam lasciuiam Xenophontis fulmine percutiam: (φέρε νῦν σοι ἐξ αἰθρίας καταπυγοσύνην μυὸς ἀστράψω Ξενοφῶντος. Politianus in Miscellaneis 96. sic vertit, Age nunc tibi de sereno aduersus mollitiem muris fulgurabo Xenophontis. Volaterranus sic, Age nũc è sudo flagitium muris fulgurabo Xenophontis: additq; verba esse anus cuiusdam.) Atq; fœminam quoque murem maiore Veneris rabie flagrare dicunt. Et rursus apud Epicratẽ in fabula quæ inscribitur Choros: Postremò subijt me detestabilis læna (leno, Volaterr.) deierans per Dianam (per puellam, per Dianam, per Persephattam, Politianus) esse vitulam, esse virginem, esse pullam indomitam. At illa murina erat, (μυωνία, myonia: sic etiam Cælius legit, & Erasmus in prouerbio Mus albus: & Volaterranus vt videtur, nam similiter murinam transfert. Politianum μυωνία vel μυωξία legisse video, & magis probo: vertit enim, At illa cauus erat murinus: nimirum quod virginitate non amplius integra sed perfracta esset, & quosuis amatores admitteret vt cauerna murium subeuntes sibi musculos: myoniæ quidem vocabulum nusquam legere memini.) Superiectione salacissimam eam dicere voluit, cum prorsus murinam (cauum murinum, Politianus) vocauit. Aelianus interprete Gillio. Sed Politianus hæc etiam tanquã ex Aeliano addit: Et Philemon, Mus albus, cum quis eam, sed pudet fari. Clamauit adeò statim detestanda læna, vt sæpe latere non est. In septimo Epigrammaton Martialis in vulgatis codicibus legitur, Nam cum me vitam, cum me tua lumina dicis. Sed enim vetustissimi quiq; sic habent, Nam cum me murem, tu cum mea lumina dicis. Videtur autẽ puella blandiens amatori murem eum vocare eodem intellectu quo etiam passerculum solet, quia mures quoq; perhibentur salacissimi, Politianus: cui accedit etiam Erasmus in prouerbio Mus albus. Domestici mures salacissimi habẽtur, præsertim albi: vide infra in prouerbio Mus albus. Mures albi multæ valde generationis (salacissimi) sunt, Albertus. Mus in coitu complectitur cauda, Albertus. Supra cuncta est murium fœtus, haud sine cunctatione dicendus: quanquam sub authore Aristotele & Alexandri Magni militibus generatio eorum lambendo constare non coitu dicitur, Plin. Salis gustatu fieri prægnantes opinantur, Idem. Accedente salis vsu longè fœcundiores fiunt, Aelianus. Sunt qui vehementer confirment mures, si salem lambant, impleri sine coitu, Aristoteles. Terræ Persicæ parte quadam mure fœmina rescissa, fœtus fœminini prægnantes comperiuntur. Idem & ex eo repetens Plinius. Murium generatio mirabilis præter cætera animalia maiorem in modum est tum numero tum celeritate. Iam enim fœmina prægnante in vase miliario aliquando occupata, paulò pòst reserato vase, musculi numero viginti & centum reperti sunt, Aristoteles. Ex vna genitos centum viginti tradiderunt, Plinius. De mirabili vno tempore agrestium murium redundantia, infra dicemus, vbi de muribus agrestibus priuatim agetur. Multifida, vt canis & lupus, & parua eiusdem generis, vt mures, multa pariunt, Aristoteles. Mures etiam ex terra, vel terra & imbre nasci infra dicam in agrestium historia. Ibidem quoque narrabimus quæ loca muribus infestata sint, & quæ propter murium copiam reliquerint incolæ.

Mures qui non ex insidijs, sed sua sponte moriuntur, defluentibus membris è vita paulatim excedunt: vnde profectum id quod est in prouerbio, Iuxta muris interitum, cuius Menander meminit in Thaide. Aelianus interprete Gillio. Volaterranus ex eodem sic transfert, Vita his longissima, membris paulatim deficientibus, &c. De agrestium morte infra dicam.

D.

E volucribus hirundines sunt indociles, è terrestribus mures, Plinius. Quædam timore non cicurantur.

vt mures & lepores, quomodo enim amabis quem insidiari vitæ tuæ sit persuasum? At hoc sibi persuadent qui timent, Cardanus. Ruinis imminentibus musculi præmigrant, Plinius. Vbi domus aliqua cõsenuit & ruinam minatur, mures primi sentiunt, & celerrimè fugientes aliud domicilium quærunt, Aelianus in Varijs & in animaliũ historia. Et rursus in eadem, Quod vicinam (inquit) domum ad edendas ruinas mures & mustellæ præsentiunt, idcirco eius casum & prolapsionem præuertentes, ex ipsa emigrant, quod quidem ipsum in Helice oppido vsu euenisse dicitur. Cum enim Helicenses impium facinus in se aduersus Iones admisissent, eos nimirũ in altaribus mactantes, tum sanè his propinqua ruina ex ostentis portenta fuit. Nam quinq; antè diebus quàm Helice funditus euerteretur, qui in ea essent mures, mustellæ, serpentes, & verticillæ, cæteraq; eiusmodi ex eo loco exierunt: quod quidem facinus Helicensibus id ipsum intuentibus, summam quidem admirationem mouebat: veruntamen quam ob rem discederent, causam conijcere nõ poterant, postea verò quàm ex vrbe hæc animalia excessêre, ex terræ motu tantæ labes domorum noct factæ sunt, vt nõ modò ex hoc casu desêderit vrbs, & conciderit, atq; ex permultæ tempestatis alluuione funditus deleta fuerit: verum etiam cum forte decem naues Lacedæmoniorũ in vrbis portu stationeq; essent, ex marinorum æstuum tempestate perierunt, Hæc Aelianus. Mus domicilium sibi parat Aristoteles. Sed tamen cogitato, mus Pusillus quàm sit sapiens bestia, ætatem qui vni cubili Nunquã committit suam: quod si vnum obsideatur, aliunde perfugiũ Gerit, Plautus Trucul. Si quis ex muribus in aquã cadat, porrigens caudam alter hunc extrahit, ac seruat è periculo, Tzetzes. Cum mures in aquatile vas delapsi ascendere non queunt, mutuas inter se caudas mordicus tenentes, sese subtrahunt, secundum quidem primus, tertium secundus: sic enim eos mutuas inter se operas sapientissima natura ponere docuit, Aelianus. Sic lupi caudis inter se mordicus apprehensis fluuios tranant: & similiter Caspij mures, vt infra dicam in muribus diuersis.

Peruersorum morum mustelæ & mures sunt, eamq; ob causam Iudæis tum cibo tum contactu eorum interdictum est, Aristeas, sed per hæc animalia eiusdem ingenij homines reprehenduntur, qui scilicet timidi & ad quemuis pauidi strepitum sunt, interim verò furaces & clam insidiosi, Procopius.

Muribus maximè insidiantur feles, vnde & murilegos recentiores quidam vocarunt, murileguli verò apud iureconsultos muricis & purpurarum inquisitores nuncupantur. Mustelis eadem quæ felibus natura in murium venatu, perniciosissimæ eis quæ mustelarum minimæ sunt, & simpliciter nomine generis appellantur: quoniã hæ cauernas etiam subire possunt musculorum, nec egressos solum vt maiores mustelæ catiq; venantur. Videntur & mortuas mustelas horrere mures: nam caseos, si cerebrum mustelæ coagulo addatur, negant à muribus attingi, Plinius. Et alibi, Abiguntur cinere mustelæ sparso. Incolæ domorũ mures cùm ad cætera omnia timidi & perimbecilli habeãtur: tum maximè strepitus timore afficiuntur, sed nihil peius quàm mustelæ stridentis (γαλῆν κρίζουσαν) vocem perhorrent, Aelianus. Mustela ruta in murium venatu cum ijs dimicatione conserta vires refouet, Plinius. Eàdem se præmunit contra serpentes. Vulpes callidè admodum mures captat. Eosdem in pratis anguis niger, (carbonarium Itali quidam vocant, Nicander eundem puto myagron à murium venatu) comprehensos deuorat. Murem animalium maximè odit elephas, & si pabulum in præsepio positum attingi ab eo vidêre, fastidiunt, Plinius. Odorem muris vel maximè fugiunt elephanti: pabula etiam quæ à musculis contacta sunt, recusant, Solinus. Leo murem fugit, Rasis: fortassis autem corruptus est locus: nam Aristoteles de leone scribit, quod aliquando hyn, id est suem, non myn, id est murem timuerit. Muribus accipitres vescũtur: item aues nocturnæ, vt noctuæ, bubones. Mures cum vocem felis aut viperæ exaudiuerunt, è nido musculos in locum alium transferunt, Aelianus. Mures etiam cum serpentibus aliquando colludunt, Ponzettus.

E.

Muscipula laquei genus est ad capiendos mures, Sipontinus: vt decipula laquei genus ad decipiendas capiendasq; aues. In granarijs muscipulæ disponantur ad mures capiendos, & per foramina ostij felibus introeundi potestas relinquatur, ad mures frumenta rodentes fugandos, Grapaldus ex Varrone puto. Si parit humus (in vineis) mures, minor fit vindemia, nisi totas vineas oppleueris muscipulis, quod in insula Pandatharia faciunt, Varro de re rust. 1. 8. Muscipulæ aliæ viuos capiunt mures: aliæ perimunt, siue pondere oppressos, siue aqua suffocatos, siue aliter, vt cum valido filo ferreo in oppositum clauum adiguntur capite in foramen propter escam inserto. Aliæ verò vas aliquod subiectum habent in quod illabantur, quod si aqua repleueris, suffocantur: secus, retinentur viui. De singulis igitur ordine dicendum: & primum de ijs quæ viuos capiunt.

Communissimum muscipulæ genus est, vas ligneum quadrangulum oblongum, quod tabulis quatuor construitur, posterior pars filis munitur ferreis, vt & inspicere illic liceat quid captũ sit, & odor escæ illa etiam ex parte à muribus hauriatur, vnde ad inquirendum aditum alliciantur: ad hæc aëre peruio longius spargitur escæ odor, & eminus etiam inuitat mures. Pars anterior hostiolum habet, filo appensum, quod cataractæ instar subitò cadit cum esca attingitur: filum autẽ alligatum est grui, hoc est ligno supra muscipulam transuerso sursum deorsumq; mobili, sustinente in medio columella quæ medio superioris tabulæ loco infigitur. Est & foramen in posteriore parte tabulæ superioris, cui filum ferreum mobile inseritur alteri ferro supra foramen transuerso circunuolutũ. Huic inferius hamato esca infigitur, vt lardum, vel nucleus iuglandis, vel panis: quæ modicè adolentur igne, vt longius spargant odorem. Suprema vero mobilis huius fili pars modicè inflexa vt angulus rectus fiat, & malleo dilatata, gruis extremæ parti in dimidiati cunei formam illic resciſſi quàm fieri leuissime potest imponitur, vt esca à mure contacta facilius ruat. Hæc instrumenta aliqui gemina conficiunt, hostiolis ex aduerso positis. Hoc genus instrumenti Petrus Crescent. (10. 36. vbi diuersas muscipulas describit, quas omnes nos ordine recitabimus) muscipulas domesticas vocare videtur, quòd in plerisq; domibus habeantur. Oppianus etiam lib. 2. de piscatione nõ aliud intelligere videtur, his versibus: Ὡς δ' ὅτε παῖς ἐθέλοντι μόρον λίχνοισι μύεσσιν Ἔντυνεν· τὸ δ' ὑπὸ παγὴς λόχον ἱεμένοισι Γαστρὸς ἔνδον ἔλασσε. θοῶς δ' οἱ ἄγγος ὕπερθεν Κοῖλον ἐπεσμαράγησεν. ὁ δ' οὐκέτι πολλὰ μύεσσιν Ἐκφυγέειν δύναται γλαφυρὸν σκέπας, ἀφραδίῃ δὲ Μάρπτει κτείνων τε, γέλων δ' ἐπιθήσεται ἄγρῃ.

Aliud muscipulæ genus è filis ferreis in orbem ducitur, vt vas fiat rotundum partem quæ è cylindro transuersã secatur referens. In eius summo orificium ex ijsdem construitur filis, quæ in fine singula acuminata in coni formam desinunt, vt in nassis fit ad capiendos pisces. Vasi escæ aliquid imponitur. Ad latus alicubi hostiolum fit, vnde mus vel suffocatus aqua, vel aliter immortuus, eximatur. Est & alius modus minores musculos capiendi: Nucis iuglandis dimidia pars aperitur & oræ seu margini vasis alicuius, ex metallo præsertim aliquo, subijcitur, ita vt

pars

pars aperta introrsum vergat, & mus arrodere non possit nisi vas subierit: quod si fecerit, nuce dimota & vase collabente includetur. Hunc modum Crescentiensis etiam describit.

Item est alius modus, inquit Crescentiensis, cum vas aliquod operitur membrana, quæ in decussem (crucem) scinditur, (quidam membranam recentem ollæ obtendi volunt, & farinam inspergi, vt mures assuescant accedere & postea arefactam scindūt) & in medio annectitur pellis suilla. Mures autē accedentes ad chartam siue membranam, ea deflexa ruunt, charta rursus erigitur vt vna opera mures infiniti decipiantur: quod si aqua in vase fuerit, suffocantur: sin minus, breui saltem fame intereunt. Fertur etiam ab expertis, quòd si mures in vas sine aqua illapsi diu viuere permittantur, fame nimia impulsi se mutuò tandem deuorant, fortior imbecilliorem. Quòd si tandiu relinquantur, vt vnus aliquis tantum, videlicet omnium robustissimus supersit, & hic permittatur exire, quoscunq; inueniet mures deuorabit murinæ iam carni assuetus, idq́; facile cum illi non fugiant, Hæc ille. Ego nuper ab amico quodam accepi Senensem quendam sacerdotem cui marsupium in cauum quoddam mures pertraxerant, captum vnum aliquandiu carnibus murinis tantum aluisse, ac ita dimisisse: qui cum grassaretur in cæteros mures eosq́; fugaret ad singula vbi latebant foramina pergens, sic etiam marsupij index perquirenti id singillatim sacerdoti fuit. Capiuntur etiam mures, si vasi, vnde euadere nequeant, tenuis baculus imponatur, qui in medio ita incisus sit, vt se tantum sustinere cum esca possit: nucleus enim nucis in bacilli medio ponitur, ad quem mus accedens cum baculo fracto cadit: & si aqua fuerit, suffocatur: sin minus, occiditur, Crescentiensis. Et rursus, Modus (inquit) melior cæteris ad capiendum mures tam magnos quàm paruos, est huiusmodi: Asseres duos leuigatos longitudine brachij, latitudine semissis (dimidij brachij,) ita coniunge vt digitis quatuor vel paulò minus in latitudine distent parte infima, cum duobus exiguis asseribus * in castris in vtroque capite vno; vt inferius æquales sint: sub his affige chartam * de pectore grossam massam (incisam) in medio ex trāsuerso, sed prope medium non affixam, & ita restrictam vt inter asseres facile eleuetur, vt si delabendo deformaretur, possit ad suā formam reduci. Cæterum prædicti duo asseres supernè in capitibus coniungi debent, ac super eos exiguus asser imponi, qui in medio contineat clauum retortum ad quem suspendatur frustulum cutis suillæ: alij non suspendunt, sed in medio asserum prope chartam ponūt, sic vt vna * massula cum cute facile reuoluatur. Hanc machinam vasi fictili aut ligneo impones, vnde muribus exeundi facultas non sit. Præstiterit autem obrui massam frumenti vel alterius grani. Sic vna opera quotquot mures intrauerint & ad escam accesserint, delapsi capientur, charta semper in pristinum reuoluta locum. Alius modus: Orbis mensarius aut simile lignum rotundum infixis vtrinque acubus vel exiguis ligellis, duobus in sedili aliquo erectis breuibus ligellis bifurcatis (vel ramulum transuersum habentibus) imponitur. Curandum autem vt pars orbis posterior, hoc est sedile versus paulò grauior sit, & sedile attingat, anterior verò circiter pollicis lati altitudinem eleuetur. Tum farina aliaúe esca sedili prope orbem inspergitur, vt inuitentur mures, esca etiam orbi alligatur anterius. Mus à sedili in orbem progressus, eo reuoluto in lebetem, qui aqua semiplenus subijci debet, delabitur, orbe mox in priorem statum redeunte, vt sæpe plurimi mures vna nocte vna eademq́; opera capiantur, omnes in lebetem delapsi. Alij pro orbe ligneo machinam quandam versatilem faciunt, quales sunt puerorum apud nos rotulæ arundinibus aut virgis alligatæ, in cursu ad ventum versatiles. Sunt & varia muscipularum genera, vbi mures pondere obruuntur. Muscipulæ quædam fiunt, inquit Crescentiensis, ex paruo ligno cauato, in quod delabitur aliud lignum paruum, sed graue & opprimēs ingressos ad escam mures: annectitur enim suilla cutis ad lignum quoddā exile, quo attacto ruit moles: sed hic modus notior est quàm vt pluribus explicari mereatur. Huic affine est genus illud, quod nostri hoc modo parant: Tabulæ duæ coniunguntur pedem latæ vnum, longæ duos. Hæ posteriùs ligneo clauo iunguntur, qui tabulæ inferiori infigitur, superior enim eidem clauo non affigi, sed inseri tantum debet foramine suo (ampliore quàm vt motum eius impediat,) ita vt facile anterior eius pars sursum deorsumq́; moueatur. Præterea inferiori tabulæ anterius forma patibuli (duobus lignis erectis transuerso vno imposito) siue Græcæ literæ Π. infigitur, altitudine dodrantis, latitudine quanta permittitur. Oportet autem de superiore tabula anterius nōnihil vtrinq; rescindi, vt patibulum subiens æqualiter cum inferiore extendi possit. Deinde inferiori tabulæ lignū rectum & tenue secundum latitudinem (quę pollicem ferè aut vnciam æquat) imponitur in medio, & postrema parte alligatur ad clauum ligneum, quo tabulæ coniunguntur. In huius medio laridum vel quæuis esca alligatur. Debet autem anteriùs ad finem vsq; tabulæ pertingere, & illic etiam crenatum esse secundum latitudinem, crena ad dimidiati cunei formam ducta. In hanc enim ligno eleuato aliud supernè per exiguum lignum inditur, duos ferè digitos longum, latum vno: hoc in quā parte inferiore in crenam ligni escarij (id est continentis escam) inditur: supernè verò ad oram superioris tabulæ leuiter offirmatur, vt escæ contactu facilius ruat moles. Idē hoc ligellum (quod obfirmatorium, ad escarij differentiam nominari potest) filo annecti solet ad superiorē tabulam sub medio patibuli, atq; inde cum muscipulam erigere placet vltra patibulum traijcitur. Sunt qui inferiori tabulæ circa escam clauos infigant ferreos, quorū mucronibus cadentis vi ponderis mures illidantur. Potest etiā lapide superior tabula onerari, vt grauius feriat. Porrò viuos obruendi machina maximè exteporanea hoc modo fit: Ex tenui ligno pars palmū alta & digitū ferè lata scinditur, & ab altera parte in cunei formā secta attenuatur. hoc lignū columellæ instar erigitur, & cuneus eius inditur crenæ alterius ligni, quod huic ferè æquale vel paulò breuius sit, simile alioqui nisi quod altera crenata nō cuneata est. Potest autē obfirmatoriū appellari: hoc enim columella & lignū escarium continentur obfirmanturq́; ne ruant priusquā mus escam attigerit. Lignū escarium dodrantale vel paulò longius esse oportet, esca circa mediū alligata: pars eius anterior scissurā habebit quæ paulo post caput incipiat, & ad duos ferè cū dimidio digitos retrorsum extendatur: debet autē fieri ad angulos rectos & dimidiam ligni latitudinē auferre. His tribus lignis ita paratis, columellā eriges, ita vt cuneus sursum spectet, cui obfirmatorij crenā inseres, ita vt obfirmatoriū ipsum retrorsum spectet, quò escariū quoq; spectare debet; escariū anteriore angulo columellæ admouetur, ad posteriorē vero eius angulū in fine scissurę obfirmatorij cauda, hoc est pars nō crenata detrahitur, obfirmaturq́; sed priusquā detrahas & obfirmes tabulā columellæ iam sustinenti obfirmatoriū impones. Sic dolo instructo mus si escam tetigerit, ruente tabula opprimetur. Eundē hunc dolū d. scribere videtur Crescentiensis, sed obscurius, his verbis: Capiuntur mures assere quodā eleuato cadente, qui ex quadam columella eleuatus sustinetur, quadam spatula cutem suillam habente sic præparata quòd columella diuisa non aperitur, nisi cum mus cutem tangit in spatula eleuatām. Est & alius vsitatus apud nos modus. In tabella pedali quinq; aut sex digitos lata, circinatum foramen fit, cuius diameter digitorum sit quatuor: huic foramini subiectum inditur vas ligneum orbiculatum cauum palmi longitudine: in huius vasis latere altero, quod appellemus A. foramen paruum fit

in medio,

in medio, vbi filum escarium è ferro inseritur, id circunuoluitur paruo filo quod transuersum foramini infixum est, ita vt in muscipula primo descripta diximus: pars enim fili in fine hamata quæ longior est, introrsum pertinet, vt infigatur ei esca, pars altera breuior & in summo modicè ad angulum rectum inflexa foras spectat, vt ligello obfirmatorio imponatur: quod quidem ligellum filo percutienti è regione escarij annexum pendet. Filum percutiens appello, quo mus inserto in vas capite & escam tangens percutitur, illiditurq; acui ferreæ, quæ illic prope summitatem vasis in aduersum latus, quod B. appellabimus infigitur, ita vt mucro recta ad A, spectet. Hoc filum percutiens bene crassum est, & per totum B. latus tabellæ à principio ad finem rectà descẽdit: mox extra tabellam in semicirculũ incuruatur, cuius vertex à tabella palmo ferè recedit: & in latus A. reflexum, illic annectitur & infigitur. Sic paratam machinam cum instruere & intendere voles, ligellum obfirmatorium in latus A. detrahes & altera parte obfirmabis in marginem eiusdem lateris inferiorem, (quod vt firmius fiat, crenam illic vel scissuram aliquam in ligno facere possis) alteri vero nempe inferiori parti, summitatem fili escarij inflexam impones, & instrumentum totum in latus B. inclinabis. Eandẽ aut simillimam machinam Crescentiensis describit, sed obscurè, verbis forte per librarios deprauatis: sunt autem hæc, Mures etiam aliter capiuntur cum in aliquo nodo cannæ amplæ in capite fit arculus cum chordula, in qua acus magna consistit in media canna foraminis, foramen habet in medio, & cutim suillam interius cuidam virgulæ alligatam, & sic præparatam, quòd cum mus per foramen cutim mordet ac mouet, arculus descendit, & acus magna perforat caput eius, eumq; retinet ne fugere possit. Sed præ cæteris ingeniosum est machinæ genus, quod subijciam. Trunculus ligni duos palmos longus, vnum latus, duos digitos crassus, in medio duobus circiter digitis excinditur paulò vltra dimidiũ latitudinis suæ. Latus illud vbi scissura fit decliuius & humilius esse debet, id appellemus A. huic lateri semicirculus oblongus è ligno inflexo inditur, in foramina terebrata parte media A. lateris, ab vtraq; parte scissuræ, ita vt semicirculus ille recto & plano ad trunci basim situ sit, & instructa muscipula eidem semicirculo incumbat. Supra hunc semicirculum eiusdem figuræ tabella adaptatur ferreis mucronibus in circuitu denticulata: ita vt mucrones semicirculũ collabente machina ingredi possint, propemodum attingentes ipsum. Hæc tabella trunculũ versus ita rescindetur, vt scissuram eius ingredi possit, vbi transuersa chorda equinis setis contexta alligetur. Chorda autem per latera trunculi perforata transmittitur, ansulis vtrinq; ligneis annexa, vt ijs remitti intendiq; possit: ijs enim intensis tabella mucronata vehementius ferit murem. Supra trunculum statim retrò scissuram lignum erigitur quinq; circiter digitos altum rectumq;, & mox eadem longitudine recuruum (turis instar) anterius pertingẽs & sursum inclinans: huic in fine filum annectitur cum ligno obfirmatorio paruo, inescatorium vero lignum imæ scissuræ alligatur. Mus escam attingens inter tabellæ corruentis mucrones & semicirculum configitur cõstrictusq; tenetur. Vidi & aliud huic simile genus: sed desino esse longior. Est præterea alius modus, cum vas aliquod ex quo euadere non possint, ad dimidium aqua impletur, cuius superficies zea seu spelta innatante operitur, quam videns mus & non aquam, in vas descendit & suffocatur, Crescentiensis. Audio nostros aliquando paleas aquę inijcere, quòd facile supernatent, & sic mures aliquando nihil suspicantes de aqua insilire: facilius autem puto ad insiliendum allicerentur, si paleis farina auenæ aliáue tosta inspergeretur. Hoc circa muscipulas omnes quibus viui mures capiuntur obseruandum, vt eximantur statim: nam si perminxerint, mures alios dolum suspicantes difficilius allici putãt: quamobrem pollutas vrina, abluere solent, aliqui etiam fumo imbuere, tanquam vrinæ odor ita aboleatur.

Mures si amurcam spissam patinæ infuderis, & in domo nocte posueris, adhærebunt, Palladius I. Si amurcam, inquit Anatolius, in æneam peluim infuderis, eamq; in media domus parte reliqueris noctu, mures congregaueris omnes, Paxamus in Geopon. Græcis 13.4.

Mus si castretur viuus & dimittatur, fugat cęteros, Plinius lib. 30. vt Aggregator citat. Ego de soricibus tantum apud Plinium hoc scribi reperio. Si deprehensum murem vnum excoriato capite abire permiseris, cæteri in fugã vertentur omnes, Paxamus. Mus masculus cum excoriatur & dimittitur in domo, aut castratur, aut abscinditur cauda eius, fugat reliquos: maximè vero si excoriatus fuerit. Fertur etiã si mus pede ligatus ad paxillum in domo retineatur, cæteros in fugam verti, Auicenna. Memini aliquando audire, si muri capto tintinnabulum alligetur, ac ita dimittatur, fugaturum cæteros. Fumus foliorum taxi occidit mures, Plinius.

Aconitum (primum, quod & pardalianches) procul & è longinquo odore mures necat, vnde aliqui myoctonon appellarunt, Plinius. Myoctonon quidem cognominari, Dioscorides etiam & Nicander meminerunt. Recentior quidam obscurus author, hæc Plinij verba de fumo aconiti interpretari videtur: quanquam lupariæ vulgo dictæ fumum id facere scribit, quæ ad secundum aconiti genus pertinet. Ego cum nuper radicem cœrulei primum, deinde etiam pallidi aconiti ratto capto per triduum edendũ obijcerem, butyro & farina, aliâs caseo mixtis, atq; is multum absumeret, nec periret tamen, sed ne lædi quidem videretur, occidi iussi. In causa forte erat parum recens pollen flaui aconiti: pharmacopolæ enim non integras lupariæ radices, sed contritas ferè seruare solent. In Sabaudia quidem vidi à rusticis has radices vendi, & muribus occidendis commendari ab ijsdem audiui. Nostri quoq; in Germania rhizotomi mures occidi promittũt, si lupariæ radicem tritam cum pulte ex auenæ aut frumenti farina mixtam gustauerint. Eadem ferè aconito vires staphisagria obtinet: & huius quoq; (è radice, vel semine potius) pollinem cum farina in butyro frixum mures occidere Tragus scribit. Cremato ebulum in domo tua contra mures, & effugient nec manebunt in hoc fumo, Incertus. Fugãtur mures & calacantho, origano, apij semine atq; melanthio suffitis, Paxamus. Calacanthus autem (Græce χαλάκανθος legitur hoc in capite, & duodecimo vbi muscas suffitu eiusdem pelli scribitur: vndecimo autem contra culices χαλακάνθῃ) quid sit non facile dixerim. Apud Rasim non calacanthum sed chalcanthum, id est atramentum sutorium legitur: sic enim aliqui citant ex opere eius ad Almansorem: Mures (inquit) è domo chalcantho fumigata fugiunt. Calycanthemon quidẽ apud Dioscoridem inter clymeni & periclymeni nomenclaturas est. Fugiunt & hæmatite lapide suffito, nec non myrica viridi fumigante, Paxamus. Si domum suffumigaueris vngula muli sinistra, nõ remanebit in ea sorex, Rasis, Albertus, Belberus. (soricem impropriè dicit pro mure domestico.) Si muli vngula domus suffiatur, fugiunt ab ea mures, Rasis & Albertus. Vnguibus mulæ vel asini (adustis) mures fugantur, Vrsinus. Fumigatio cum vitreolo fugat mures, Arnoldus. Mures abiguntur cinere mustelæ vel felis diluto, & semine sparso, vel decoctarum aqua: sed redolet (scilicet frumentum) virus animalium eorum etiam in pane: ob id felle bubulo semina attingi vtilius putant, Plinius: sed hęc ad mures agrestes magis pertinere videntur, qui quomodo fugentur suo loco infra priuatim dicemus. Asphodeli radice mures fugantur, cauerna præclusa moriuntur, Plinius. Cucumim ex quo elaterium fit, &c, multi hunc esse apud nos, qui anguinus vocatur, ab alijs erraticus, arbitrantur: quo decocto

sparsa

ſparſa mures de eius medicina non attingunt, Plin. Agreſtis cucumeris & colocynthidis ſuffuſio mures necat, Palladius 1. Si cerebrum muſtelæ coagulo addatur, dicunt caſeos à muribus non attingi, Plinius. Frumento ne gurgulio noceat, neu mures tangant, lutum de amurca facito, palearum parum addito, ſinito marceſcant bene, & ſubigito, eo granarium totum oblinito craſſo luto, poſtea conſpergito amurca bene omne quod lutaueris. Vbi aruerit, eò frumentum refrigeratum condito, Cato. Abſinthium defendit pannos & pelles à muribus, Circa inſtans. Atramentum librarium ex diluto abſinthij temperatū, literas à muſculis tuetur, Plinius & Auicenna. Mulieres quædam apud nos abſinthium decoquunt cum linimento illo farinaceo quo lectorum culcitras illinunt, vt à muribus tutæ ſint, Tragus.

Si vis excæcare mures, tithymallum in tenues partes inciſum miſtumq́; cum polline & œnomelite apponito: ſiquidem vbi ex eo comederint, occæcabuntur. Antolius quidem & Tarentinus dum de horreo mentionem faciunt, eiſdem medicamentis ſunt vſi, Paxamus.

Veratrum album mures polenta admixtum necat, Plinius. Ex polenta veratrum, aut agreſtium cucumerum ſemen cum veratro nigro, colocynthide & farina permiſtum, mures perimit, Paxamus. Necabuntur ſi helleboro nigro caſeum vel panē, vel adipes, vel polentam permiſceas & offeras: & agreſtis cucumeris & coloquintidis ſuffuſio ſic nocebit, Palladius. Nonnulli elleborum albū & corticem cynocrambes tenuiſſimè comminuta cribrataq́;, cum farina, ouis & lacte miſcentes & læuigantes, paſtam faciunt, quam murium foraminibus inſerunt, Paxamus. Auicenna etiam elleboro mures occidi ſcribit, & merdaſengi, id eſt lithargyrio, vtroq; nimirum per ſe: vt & Raſis qui tamen utriq; farinam addit. Albertus omnia permiſcet, elleborum inquam, lithargyrium & farinā. Elleborus cum melle & farina ſubactus, frixusq́;, præſertim niger, mures & rattos necat, Tragus. Tortellæ ex elleboro cum farina & aqua factæ, Circa inſtans. Elleborus cum polenta, vel cum ſauich (ſauich Arabicè polenta eſt) & melle, Serapio ſecundum Dioſcoridem, & Auicenna: ſed Dioſcorides de chamæleonte albo hoc ſcribit, nō de elleboro. Chamæleon albus cum polenta ſubactus, & aqua oleoq́; dilutus, mures, ſues & canes occidit, Dioſcorides: vide in Cane. Idem apud Auicennam de mezereon legitur, facili lapſu: quoniam mezereon chamelæa non chamæleon eſt. Succus decoctæ radicis chamæleontis herbæ additis aqua & oleo, mures in ſe contrahit ac necat, ni protinus aquam ſorbeant, Plinius lib. 23. Ruſticos vidimus cardum varium (id eſt chamæleontem) vendentes, cuius puluere tum lupos tum mures necari affirmabant. Mures perimit & hyoſcyami albi ſemen, & radix caulis, (aliâs lauri,) Auicenna. Si rubi radicem butyro pani & caſeo permiſtam guſtarint mures, exanimantur & pereunt, Paxamus. Helenij radix mures contrita dicitur necare, Plinius. Baſſal alfar (id eſt cepa muris, quæ & cepa canina dicitur: eſt autem eadem quæ ſquilla) mures occidit, Auicenna, ſecundū Bellunenſem & veterem gloſſographum. Σκίλλα, σκαμμωνία θανατηφόρος μυῶν, Heſychius & Varinus: Confundunt autē ſcammoniam & ſcillam diuerſas plantas, non negauerim tamen ſcammoniam quoq; muribus venenatā eſſe poſſe: vt Auicenna mezereon, id eſt chamelææ vim mures necandi attribuit, quam Dioſcorides & alij chamæleonti, non infeliciter lapſus, vt videtur. nam chamelæam quoq; idem præſtare crediderim. Syluestrem aſparagum Græci orminum aut myacanthum vocant, Plinius: dubitauerit autē aliquis cur myacanthus, id eſt murina ſpina nominetur, aliam ne ob cauſam, an quòd mures forte interimat: nam canes quoq; aſparagi decocto perire, autore Chryſippo, Plinius ſcribit. Theophraſtus 6 4. de hiſt. plant. Quædam (inquit) folium iuxta aculeum gerunt, vt tribulus, phleum, ononis, myacanthus & alia. Gaza pro myacantho ſpinam murilem reddit. Videtur autem Theophraſtus de ruſco intelligere: nam is quoq; myacantha cognominatur apud Dioſcoridem: quanquam nō iuxta folia ſpinas habet ruſcus, ſed ipſa eius folia in aculeos deſinunt. Syluestrem quidem aſparagum hortenſi ſimilem vidiſſe memini. aculeatum autem propriè dictis aculeis, hoc eſt duris & pungentibus, nunquam. Sed aſparagum ſyluestrem Theophraſtus aſparagian forte nominat lib. 6. cap. 3. de hiſt. plant. vbi & ſcorpium deſcribit, & ipſum vt ſuſpicor de genere ſyluestris aſparagi: quoniam pro folijs ſimiliter ſpinas habeat, & eodem tempore floreat Marcel. Vergilius conijcit ruſcum myacantham dici, quòd ruſtici in Italia hanc ſpinam in carnario ſuſpendant, vt tueatur à murium iniurijs pernas, & caſeorum fiſcellas. neq; enim acuminata in cuſpidem foliorum eius acumina penetrare animalia illa audent. quam ob cauſam, inquit, murinam ſpinam dictam fuiſſe credimus. Hetruria certe modò nō aliunde facto nomine appellat, (pongi topi à pungēdis muribus, Matthæolus.) Theophraſtus lib. 5. de plant. hiſtor. centromyrrhinon id eſt cuſpidatam myrtum vocauit, (vt Dioſcorides oxymyrſinen & myrthacanthan,) Hæc Marcellus. Noſtri iunipero ſimiliter ad ſuccidiam à muribus defendendam vtuntur. An verò ruſcus Theophraſto myacanthus aut centromyrrhinon dicatur, aut etiam vtriſq; his nominibus, aut myacanthus illi nō alius ſit quàm aſparagus ſyluestris, aut alia ſui generis planta, cum neq; ruſcus neq; aſparagus ſpinas iuxta folia habeat, aut mutilatus forte ſit codex Theophraſti. cuiuſq; iudicio liberum relinquo. Aconitum myoctonon, aliqui etiā myophonon appellant: μυόφονον herba quæ & aconitum, Heſychius & Varinus: ſic enim lego: ſed aliud etiā myophonon vel potius μυόφονον eſt, quod & σκίλλα vocatur, quòd in vmbellis florem & fructum promat, de quo itidem in aconito dixi. Nicander in remedijs contra ixiæ venenum polium quoq; myoctonon cognominat: quod (inquit Scholiaſtes) nullus alius fecit, neq; enim mures occidit polium, Hæc ille. Subſtratum quidem vel ſuffitum polium ſerpentes abigit graui enim odore eſt, & amarum. Hoc ſanè ſuſpicamur quoniam muſcæ ſuffitis quibuſdam, vt abſinthio, galbano, melanthio &c. abiguntur, Græci autem muſcas μυίας, mures vero μύας nomināt, aliquando hæc per incuriam aut inſcitiam tum authorum tum librariorum confundi: polium quidem aptum videtur quod ſuffitum muſcas & culices depellat. Si querno cinere infarſeris aditus (caua) murium, cum cōtingentes aſſiduè, ſcabie inficiuntur & pereunt, Paxamus.

Si arſenicum citrinum cum farina ſubactum mus ederit, morietur, Albertus. Noſtri arſenicum per excellentiam *mnſsgifft*, id eſt venenum murium appellant, quod inter alia murium venena efficaciſſimum ocyſſimumq́ue ſit: accipiendum eſt autem non pallidum quo librorum compactores libros illinunt, vt aureo colore niteant: ſed rubicundum, cuius etiam minima portio ſtatim necat: cuius periculum ipſe nuper feci in duobus muribus muſcipulæ incluſis: vterq; enim minima lardi portione vorata, inuoluta in hoc veneno cōtrito, modica farina ſuperinſperſa, intra horæ ſpatium perijt, magna cū admiratione mea: vix enim tria grana veneni ſingulis deuorata puto. Sic ab alijs etiam interemptos hoc veneno mures audiui. Optimum ſanè fuerit venenum lardo in tenuiſſimas laminas ſecto illinere: ſic enim facilius quā alio quouis modo edent. Plura de auripigmēto & mirifica eius in muribus lupiſq; necandis facultate recitaui in Lupo a in Aconito. Famulus meus farinam frumenti mixtam pauco arſenico læuigato muribus necandis in domo propoſuit: ſed id forte guſtatum catellus vnus è duobus domeſticis

cum

cum paulò post vomitu redderet, euasit: alter vero de vomitu illo gustans, perijt, Ponzettus. Ego sanè cum vulpi quam domi alebam consiliginis semina aliquando dedissem, experiundi gratia num venenosa essent vt suspicabar, ea quoq; cum reuomuisset nihil passa est. Qui venenum apud nos muribus proponunt, pleriq; aquam etiam in vase apponi iubent, tanquam ijs si biberint citius morituris: sic enim venenum in venas dirigi, & inflatos mori aiunt. Ego quidem duobus illis muribus, quorum iam memini, nullum apposui potum, & intra horam vterique perierũt, vt neq; simpliciter, neq; vt citius moriantur necessarius videatur potus. Imo verisimile est aliquos si biberint facilius vomere, atq; ita euadere: aut alia quadam ratione aquæ potu veneni vim retundi. Nam & chamæleontis herbæ succus additis aqua & oleo, mures in se cõtrahit ac necat, ni protinus aquam sorbeant, authore Plinio. Crescentiensis etiam veneno muribus proposito aquam remoueri iubet, vt paulò post recitabo. Nec me fugit quòd Aristoteles scribit de hist. anim. 8.28. mures Africæ si biberint mori: quoniam animalibus Africanis etiã cæteris insolens potus est, propter inopiam aquarum, quòd æstate illic nulli sint imbres: itaq; contra quàm cæterarum regionum animalia tempore hyberno magis quàm æstiuo potum quærunt. Sed forte hoc vniuersale est omnibus muribus, vt legit (Michaël) Ephesius, Niphus. Homerus certe in Batrachomyomachia murẽ bibentem facit. Hæc veterum inter se & recentiorũ dissidia vt componantur, experientia magis quàm verbis & rationibus vti oportet. Mures & lupi si ex rosagallo ederint & aquam bibere possint, non solum moriuntur, sed etiam in rabiem incidunt, quam & sui generis animalibus quæ momorderint, communicant, Cardanus de subtil. Carnem infumatam & minutatim concisam cum butyro friges in sartagine: refrigeratis addes dimidiam partem calcis viuæ ad læuorem tritæ, hoc pharmacum in tabellas aliquot distribues, & propones ea in loca vbi musculos aut rattos versari scieris: tabellis etiam singulis vasa singula cum aqua appones vt bibant & citius moriantur, Ex libro quodam manuscripto Germanico. Ali qui calcem cum farina subactam, alij aliter, rattis proponunt. Mures necat alsech, (al' alseech,) Auicenna Bellunensis interpretatur realgar (al' resegal) seu toxicum muris. Realgar, inquit Syluaticus, fit ex sulfure, calce viua, & auripigmento, & idiomate nostro vocatur soricoria: interficit sorices & omnia animalia: puluis eius extinguit vermes equorum, & fistulis medetur, & omnem malam carnem corrodit. Occiduntur mures resalgario trito & caseo aut farina mixto, quibus in cibo delectantur. Sed remouẽda est aqua, cuius potu sæpe iuuantur, Crescentiensis. Ferri scobes (ψῆγμα) si fermẽto mista loco indatur qui scatet muribus, vbi gustauerint intereunt, Paxamus. Scoria ferri mures perimit, & crocus eius, Auicenna. Rasis scoriam ferri cũ farina subigi iubet. Lithargyriũ: vide supra in ellebori mentione. Crocus ferri à Bulcasi describitur, ex quo etiam Syluaticus mutuatur cap. 191. Argentum viuum mures interimit, Auicenna: argentum viuum sublimatum, Serapio secundum Rasim. Vitrum Venetum contusum, tum cribratum aliqui cum farina & aqua subigunt, ac in butyro frictum muribus apponunt. Vidi ego uendentem trochiscos confectos cum vitro contuso & farina auenacea (& forte aconiti puluere,)

De muribus qui regiones aliquas magna multitudine inuaserunt, & aut segetes populati sunt, aut etiam incolas expulerunt, dicam infra in historia murium agrestium.

Scythiæ magna pars tergore vulpium & murium operti incedunt, Alexander ab Alexandro. Scythæ pellibus tantum murinis ac ferinis vtuntur, Iustinus lib. 3. Sed mures quorum pelles in vsu vestium habẽtur, omnes syluestres sunt, & diuersorum generum, vt infra in singulorum historijs dicetur. Mures cum stridẽt, & plus solito (εὔδῃ, vide an legendum εὐδίῃ, sic melior fuerit syntaxis) tanquã saltantes discurrunt, tempestatem (χειμῶνα) significant, Aratus. Vbi Theon in commentarijs, Strident autẽ, inquit, saltantq; mures, siue quòd aërem astringi percipiunt: siue quòd cum tenuem & infirmam habeant cutem, cum terram refrigeratam calcant, non ferentes frigus exiliunt. Et rursus, Mures interdiu (inquit Aratus) pedibus versantes suum cubile, dormire appetunt cum imminet imber. Hic Scholiastes nihil adiecit, cum sententia tamen aduersa videatur superiori: quomodo enim dormituriunt imminènte pluuia, si plus solito discurrunt & saliunt? Mustelæ & mures stridentes vehementem præsagiunt tempestatem, Aelianus.

F.

Peruersorum morum mures & mustelæ sunt, timidi, furaces, insidiosi, vt in D. dictum est, quamobrem lex diuina tum esu tum tactu eorum Iudæis interdixit, mures quidem cuncta fœdant, maloq; afficiunt: homini non modo perniciosi in cibo, sed nec vlli prorsus vsui vtiles, Aristeas. Comedentes carnem suillam, & abominationem atq, murem, simul consumentur, dicit Dominus, Esaias 66. Caro muris in cibo sumpta magnam obliuionem infert & abominationẽ, corrumpitq; stomachum, Arnoldus de Villa noua. Dentibus muris, id est maculæ quæ fiũt in facie, præcipuè infantium, propter esum panis à mure corrosi, Vetus glossematarius Auicennæ. Vide in G. circa finem. Incolæ regni Calechut mure ac piscibus Sole exustis vescuntur, Ludouicus Romanus 5. 6. Muris caro calida est, mollis & pinguis aliquantulum: & in ea virtus est expulsiua melancholiæ, Rasis & Albertus. Si comedatur mus assus, desiccat saliuam fluentem ab ore puerorum, Iidem: Vide in G. Sunt inter magos qui murem bis in mense iubeant mandi in dentium doloribus, doloresq; ita caueri, Plinius. Sed quæ remedia ex mure sumpto in cibo promittantur in G. dicam. Venisse murem ducentis nummis Casilinum obsidente Hannibale, cumque qui vendiderat fame interisse, emptorem vixisse, annales tradunt, Idem. Murium caro vtilis est accipitri, etiam quotidie data vnà cum pilis, (iuuat n. interanea omnia) aut saltem alternis diebus: purgat pituitam & bilem: fluxiones & pituitam cohibet, lapides soluit, & coryzam imminentem repellit: stomachum dissolutũ corroborat: in summa, salubris est accipitri, Demetrius.

G.

Muris caro calida est & mollis, & pinguis nonnihil, & bilim atram (cuius ego nullam rationem video) expellit, Rasis & Albertus. Arundines & tela, quæque alia extrahenda sunt corpori, euocat mus dissectus impositus, Plinius. Mus degluptus & per medium exsectus appositusque omnia quæ inhæserint corpori facile producit, Marcellus. Aduersus serpentium ictus efficaces habentur mures dissecti & impositi, quorum natura non est spernenda, præcipuè in ascensu syderum (vt diximus) cum lumine Lunæ fibrarum numero crescente ac decrescente, Plinius si bene memini. Mures, qui in domibus oberrant, concisos scorpionum plagis vtilissimè imponi in confesso est, Dioscorides. Idem ex eo repetunt, Galenus de simplic. 11 46. Auicenna, Rasis, Albertus. Mus diuulsus scorpionis ictui imponitur, Plinius. Mus araneus si iumenta momorderit, mus recens cum sale imponitur, Plinius. Et mox, Et ipse mus araneus contra se remedio est diuulsus & impositus: Quod addo, ne quis priore etiam loco de mure araneo potius quàm domestico sensisse putet. Verrucas

omnium

omnium generum sanat & abolet (eradicat, Rasis & Albertus) mus diuulsus, Plinius: diuisus atque appositus, Marcellus. Empiricum quendam apud nos nuper ad scirrhosi cuiusdam tumoris curationem vsum audio pinguitudine quæ destillauerat à muribus aliquot anseri inclusis simulq; assatis. Murini catuli triti in vino vetere ad crassitudinem acopi, si illinantur, palpebras gignere dicuntur, Plinius. Si inassatos infantes ederint, oris saliuam exiccari promittunt, Dioscorides: & post eum Auicenna, Rasis, Albertus. Sunt inter magos qui murem bis in mense iubeant mandi, vt caueantur dolores dentiũ, Plinius. Aqua in qua mus coctus fuerit, aduersum anginas salubriter inscio propinatur, Marcellus. Tradunt & murem cum verbenaca excoctum, si bibatur is liquor, remedio esse aduersum anginam, Plinius. Pulmonum vitijs medentur & mures, maximè Africani, detracta cute in oleo & sale decocti, atque in cibo sumpti. Eadem res & purulentis vel cruentis excreationibus medetur, Plinius. Vrina infantium cohibetur muribus elixis in cibo datis, Plinius: Serenus quidem cinerem muris ex vino aut lacte caprino præbet, vbi vrina præter voluntatem aut nimium fluit. Podagras leniunt mures dissecti impositi, Idem.

Ambustis medetur murium cinis, (aut glirium cum oleo,) Plinius. Cupressi pilularum exustarum puluis tritus, vngularum muli vel mulæ exustarum cinis, & oleum myrtinum, cinis quoque vel fimus murium tritus, & cinis exusti erinacei recentis, vel fimus eiusdem recens, & sandaracha: hæc omnia cum aceto, & cum pice liquida mixta & imposita, etiam fluentes capillos continent, Marcellus. Loco quem mentagra obsederit muris exusti cinerem cum oleo apponi salubre est, Marcellus. Alopecias emendat cinis è murium capitibus caudisq;, & totius muris, præcipuè si veneficio acciderit hæc iniuria, Plinius. Mures domesticos in olla exustos, tritosque axungia (oleo lauri, Rasis & Albertus) excipe, & præfrictis cum allio alopecijs inspleniο impone, idq; donec capilli enascantur, quotidie repete, Archigenes apud Galenum de comp. sec. locos. Ad alopeciam, Murem comburе & tere, & puluerem permisce cum melle, adipe vrsino, & vnge, Galenus Parabil. 2. 86. Ea quæ sequitur compositio (inquit Cleopatra apud Galenum lib. 1. de compositione sec loc. inter remedia ad alopeciam) omnes ui sua præcellit, faciens item ad profluuium capillorum cum oleo aut vnguento dissoluta: facit & ad rarescentes in principio capillos, & in caluiciem prolabentes: estque omnino admirabilis: Murium domesticorum vstorum, panniculi ampelini (Cornarius à regione vel loco aliquo sic dictum conijcit. Heraclides quidem inter sua ad alopeciam medicamenta Cilicij panniculi meminit) vsti, dentium equinorum vstorum, adipis vrsini, medullæ ceruinæ, corticis calami, singulorum partem vnam. Hæc omnia arida læuigentur, & sufficienti melle admixto, ad crassitudinem mellis redigantur, indeq; adeps & medulla liquefacta addantur, & pharmacum ipsum in æream pyxidem reponatur, ex eoque alopecia donec capillos producat defricetur. Similiter autem & proflui capilli quotidie ex eo illinantur. Murium cinis cum melle instillatus, aut cum rosaceo decoctus aurium dolores sedat, Plinius. Murinus cinis, id est puluis exusti muris, cum melle dentibus infrictus, oris saporem commendat, (halitum fœtidi oris emendat,) Plinius & Marcellus: admiscent quidam marathri radices, Plin. Vide infra in remedijs ex capite muris vsto. Si vrina præter voluntatem vel nimium fluat, cinis prodest (haustο nepetæ quoq; succo) ex vino muris tritus vel lacte capellæ, Serenus. Plinius aliter, Vrina infantium cohibetur muribus elixis in cibo datis. De cinere ex capitibus murium, paulò mox dicam.

Graui difficiliq; chemosi oculorum (sic vocant rubentem carnosamq; inflammationem corneæ) medentur præsentissimè accuratius detritæ murium carnes cum crudo oui luteo, ad cerati consistentiam, & ex panno lineo impositæ, Galenus Parabil. 1. 31. Sanguis recens murinus illitus, vel ipse mus diuulsus verrucas omnium generum abolet, Plinius, Marcellus, & Auicenna. Galenus de simplic. 10. 6. an murium sanguis acrochordonas deijceret ne experiri quidem se voluisse ait, cum alia multa ad hoc vitium vsu probata iam cognosceret. Ad suffusionem admirabile, quod illico visum restituit: Muris sanguinem, & galli fel, & muliebre lac æquis ponderibus misce, & bene subactis vtere: probatum est enim, & magnificè profuit, Galenus Parab. 3. 16. Murina pellis cremata, ex aceto illito cinere, capitis doloribus remedio est, Plinius. Caput muris in linteo gestatum capitis dolorem sedat. Idem caput muris (fœminę Albertus) appensum epileptico curat, Rasis & Albert. Murium capita vsta cum melle inuncta alopecias curare possunt, Galenus ad P sonem. Alopecias cinis è murium capitib. caudisq; & totius muris emendat, pręcipuè si veneficio acciderit hæc iniuria, Plinius. Alopecijs muscarum capita contrita affrica, Cleopatra apud Galenum sec. locos: Græcum exemplar μυῶν habet, id est murium: sed quoniam murium capita ad hunc affectum alibi semper vsta tantum adhiberi consulunt authores, muscarum vero simpliciter infricari, pręstiterit μυιῶν, id est muscarum legere cum veteri interprete. Quanquam Marcellus etiam muscarũ capita vsta ad alopecias commendat, Gręci nimirum codicis alicuius vitium secutus. Sed rursum apud Galenum sec. locos 1. 2. Cleopatra muscas in ollula torrefactas memorat, his verbis: μυίας ἐν τῷ χυτριδίῳ φρύξας: miscet autem alijs medicamentis ad defluentes capillos. Et Soranus in medicamento ad alopecias habet, μυιῶν πεφωσμένων ἕως ἀναξηρανθῶσι, hoc est muscarum donec areant torrefactarum: quibus duobus in locis rectè muscas non mures accipi iudico: muscas enim torrefieri sat fuerit, quòd facile misceri possint, nec opus est prorsus adurere, ita vires etiam amissuras: mures verò vt terę misceriq; possint, prorsus aduri oportet: nec tamen vires amittunt, propter substantiã osseam, quę & facultatis suę tenacior est, & ἐμπύρευμα, hoc est igneã & acrem vim dum vritur concipit magis quàm tenuia aut mollia corpora, vt mihi quidem videtur. Aliqui alopecias cantharide trita illinunt cum pice liquida, nitro præparata cute: sed cauendum ne altè exulcerent: postea ad vlcera ita facta capita murium, & fel murium, & fimum cum elleboro & pipere illini iubent, Plin. Μυιοχόδων, μύιας ἴσας, hoc est, pro muscerdis totidem muscas substitue, Author Succidaneorum quę Galeno adscribuntur. Atqui Galenus de comp. sec. loc. 1. 1. ad finem medicamentorum Asclepiadis aduersus alopeciam, Quamplurima, inquit, muscarum capita mox vbi captę sunt nudis alopecię partibus affricari iubet Asclepiades, atq; id maximè vbi alopecia fuerit exulcerata. Etenim confert, inquit, muscarum sanguis (tanquam mitigans & emplasticus, vt videtur) partibus tunc per pharmaca ex nitro ac alijs compositis exacerbatis, nimirum quum non mordeant hæc ipsas tantum, sed bullas etiam in eis excitent. Et quamuis Plinius non hac gratia medicamentum ex capitibus murium addat, cum & alia valde acria admisceat, tamen non placet quòd ipsa muriũ capita simpliciter illini iubeat, quo modo muscarum illinuntur: cum alij authores adustis tantum vtantur, & rectè quidem vt superius monui. Murium capitum cinis in melle mixtus & illitus per decem dies, facit oculorum claritatem, Sextus. Murium capitum caudarumq; cinere ex melle inunctis claritatem visus restitui dicunt, multoq; magis gliris aut muris syluestris cinere, Plin. Capitis leporini cinis dentifricium est, adiectoq; nardo mulcet grauεolentiam oris: aliqui murinorum capitum cinerem miscuisse malunt, Plinius: Ex eodem supra scripsi, totius muris cinerem cum melle infrictum dentibus, oris saporem commendare, &c.

Muris cerebrum tolles & in vinum mittes, ac maceratum & tritum fronti illines, ad capitis dolorem, Marcellus. Muris cerebrum dare potui ex aqua (quod magi præcipiunt) quis poſſit phrenetico aut furenti, etiam ſi certa ſit medicina? Plinius. Grauedo emendatur, ſi quis muris nares (vt tradunt) oſculo attingat, Plinius. Et alibi, Grauedinem invenio finiri, ſi quis nares murinas oſculetur. In quartana adalligari iubent magi muris roſtellum, auriculasq; ſummas roſeo panno, ipſumq; dimittunt, Plin. Dentes refrigeratos ſummè curans: R. murem viuum, & exemptum eius dentem appende dentibus ægrotantis: murem autem viuum occidito, Myrepſus. Muri viuenti cor exemptum & brachio mulieris ſuſpenſum, efficit vt non concipiat, Sextus. Serenus aduerſus quartanam bibi iubet fibram murini iecoris cum quatuor ſcrupulis vini auſteri. Murem diſſecans per Lunæ ſilentium, iecur ipſius extrahito, & aſſum epileptico vt comedat exhibeto, Galenus Parabil. 2. 3. Fel murium alopecijs prodeſſe, &c. ex Plinio retuli ſupra inter remedia ex capitibus murium. Si aliquod animal in aurem intrauerit, præcipuum remedium eſt murium fel aceto dilutum inſtillari, Plinius, Marcellus, & Serenus. Caudæ murium, vide in Capitibus eorum ſupra.

Murinum fimum Varro etiam muſcerdas appellat, Plinius. Marcellus quidem ſingulas huius fimi pilulas (nam ſic quoq; nominat) muſcerdas appellat, vt infra patebit in remedio ad coxendices. In capitis dolore, muſcerdas cum aceto & roſaceo temporibus & fronti illine, Archigenes apud Gal. κ. τόπ.

Carnes replet laſer è ſilphio cum vino & croco, aut pipere, aut murium fimo & aceto, Plinius. Excreſcentia omnia podij vice erodit ac perſanat canini capitis cinis: eroduntur & murino fimo, Plin. Idem fimus apud Aëtium miſcetur medicamentis ad impetigines. Lichenas in facie & murino fimo ex aceto illinunt: ſed in hac curatione prius nitro ex aceto faciem foueri præcipiunt, Plinius. Loco quem mentagra obſederit, fimum murinum tritum ex aceto oportet imponi, vel muris vſti cinerem cum oleo, Marcellus. Murinum fimum admixto thuris polline & ſandaracha panos diſcutit, Plinius. De muris fimo pilulas ſeptem teres, & cum aceto fronti vel temporibus dolentibus inlines, Marcellus. Inteſtina terræ, muſcerdam, piper album & myrrham, ſingulorum vnciam ſemis, teres, & aceto ſubacta hemicranico illines, mirè ſubuenies, Nicolaus Myrepſus. Piperis grana 21. murini fimi pilulas 21. ſinapis quantum tribus digitis poſſis tollere, teres, & aceto acri ad cerati modum permiſcebis, & ita fronti impones, & aluta deſuper teges, Marcellus. Herba ſtrumus & ſtercus murinum contrita, & ex aceto fronti inlita, celeriter dolores etiam heterocranij abolent, Idem. Furfures capitis extenuabuntur ſi ſtercore murino liquefacto in aceto caput in balneo perfricueris, Marcellus. Fimum murinum alij alijs medicamentis ad capillorum defluuia admiſcent, tum aliàs, tum ad alopecias & palpebras glabras. Cleopatra apud Galenum de compoſ. ſec. loc. medicamentis quibuſdam ad alopeciam muſcerdas addit. Alopecias replet murinum fimum, Plinius ex Varrone. Muſcerdas tritas alopecijs illine, loco prius per linteoli affrictum ſuberuento reddito, Cleopatra apud Galenum. Murinum ſtercus detritum cum aceto & illitum, alopecijs medetur, Dioſcorides, Aſclepiades apud Galenum ſecund. locos, & Galenus ipſe in libro ad Piſonem, & Parabilium 1. 14. Stercus murinum cum aceto tritum ad alopecias vnctas forma priore mirabiliter crines commodat, Marcellus. Fimus murinus tritus, cum aceto & pice liquida tritus & impoſitus: etiam fluentes capillos continet, Idem. Murium alui excrementa alopecias curare aliqui prodiderunt: & erat (noſtro tempore) medicus quidam, qui medicamento compoſito vtebatur ex murium fimo parans, Galen. de ſimplic. 10. 29. Galenus ſcribit ſtercus muris alopeciam ſanare, ſi trito admiſceatur ſuccus erucæ, & naſturtij, & ceparum vel alliorum, vt cataplaſma in concinnatum imponatur, Raſis & Albert. Fimum muris alopeciæ confert, præſertim illitum cum cepe (melle, Bellunen.) idq; magis ſi aduſtum fuerit, Auicen. Stercus muris & thus permiſce cum aceto, & fac mellis conſiſtentiam, & vngue præfricando locum, (loco prius rubificato) Galen. Parabil. 2. 86. ad alopeciam, & Archigenes apud Galenum ſec. locos. Aut veratrum album, piper, muſcerdas præfrictis & conſcalptis ex aceto illine. Aut muſcerdas & veratrum album illinito, Idem ibid. Ordeum toſtum & murinum fimum æquali pondere ex aceto illinuntur ad alopeciam, Galen. Parab. 1. 14. Aliqui alopecias cantharide trita illinunt cum pice liquida, nitro præparata cute: ſed cauendum ne altè exulcerent. Poſtea ad vlcera ita facta, capita murium, & fel murium, & fimũ cum elleboro & pipere illini iubent, Plin. Fimum muris & hirci torrentur & illinuntur ex melle palpebris glabris: Vide infra inter remedia ex fimi murini cinere. Muſcerdam in vmbra ſiccatam quam maximè nobilis quædam matrona propinat cum iure aliquo, circiter ſcrupulum, ad ſiſtendum ſanguinem vndecunq; fluentem, præcipuè ex vtero. Alexius Pedemontanus ſtercoris murium triti, quantum excipi nummo carolino poteſt, propinat ex dimidiato calice aquæ plantaginis cum modico ſacchato vel penidio, mane ieiuno, & veſperi ſub ſomnum, aduerſus ſanguinis ſputum: idq; pauciſſimis vicibus repetitum, iuuare promittit. Raphael medicus Lucarni mulieri non habenti lac præſcripſit hoc remedium, R. Cryſtalli, Synapis albi, ſtercoris muris, vel leporis, bibat è iure caulium vel fœniculi. Fimum murinum aqua pluuia dilutum, mammas mulierum à partu tumeſcentes reficit, Plinius & Serenus. Stercus murinum ex quocunq; liquore ignoranti colico, ne horreſcat, bibendum dabis, mirum eſt, Marcellus. Fimus muris vehementer laxat: vnde & trutanni (ſic legitur apud Vincentium Belluac.) medicinas inde acuunt, Liber de natur. rerum. Audio mulierculas quaſdam vt aluum morantem infantium & puerorum promoueant, nonnihil de tritis muſcerdis in pultem eis addere: apud veteres nullus muſcerdæ intra corpus vſus fuit, (præterquam colicis, vt ex Marcello retuli, quibus & alia diuerſa excrementa à multis dantur: & calculoſis, vt mox ex Dioſcoride ſubijciam:) nec ipſe equidem vtendum conſuluerim, cum alia honeſtiora medicamenta non deſint. Aliqui non rectè ex Auicenna citant, ſumptum fimum muris ſoluere puerorum ventres: non enim ſumptum ſed ſuppoſitum, collyrij forma, legitur. Muſcerdæ infantibus ſubditæ alui deiectionem promouent, Dioſcorides. Albertus cum ſale & oleo (melle potius: nam ſic & hodie quidã muſcerdas, tritas puto, glandibus miſcent, præſertim mulierculæ) ſubigi, ſubdiq; ſcribit. Cum puero cuidam mouenda eſſet aluus, glandem medicus quidam cum muſcerdis parari iuſſit: ridebant autem qui audierant omnes, quòd cum tam multa eſſent quæ ſedi appoſita excretionem cierent, ille neglectis omnibus muſcerdas adhiberet. Profectò enim ne experiri quidem tale quid ſine pudore licet, niſi quis hæc dicens aut faciens pro curioſo homine & præſtigiatore haberi velit, Galenus de ſimp. 10. 28. Quanto magis igitur ridiculus fuerit ille qui etiam intra corpus muſcerdas ſumi conſulere non erubeſcet? Qui muſcerdam pro balano ano imponunt, egregiè excernunt, Braſauolus. Remedium coxendicis mihi ũ de experimento ſic, Muſcerdæ nouem tritæ ex vini quartario, ſuper ſcabellum vel ſellam laboranti potui dantur, ita vt pede vno, quem dolet, ſtans ad Orientem verſus potionem bibat, & cum biberit ſaltu deſiliat, & ter vno pede ſaliat, atque hoc per triduum faciat, confeſtim remedio gratulabitur, Marcell. Muris fimum cum thure & mulſo (potum) calculos expellit,

expellit, Dioscorides: Cum thure & aqua mellis potum frangit lapidem, Auicenna. Muris stercus epotum calculos vesicæ frangit, Galen. ad Pison. Murino fimo contra calculos illinire ventrem prodest, Plin. Qui difficultate vrinæ laborat, vtiliter insidebit decocto fimi murini in aqua; Auicenna. Muris fimo illito pubi cohibetur virorum venus, Plinius. Vt fœtus in vtero mortuus vel etiam putrefactus egrediatur: Salem Ægyptium & murium stercus & cucurbitam syluestrem sumito, & mellis semicocti quadrantem affundito, & resinę drachmam vnam in mel inijcito, & cucurbitam ac murium stercus, omnia probè conterito, & in glandes efformato, easq; ad vterum subdito, quandiu opportunum esse visum fuerit, Hippocrates de morbis mulieb.

Stercus muris, crematum præcipuè, & cum melle illitum, alopeciæ remedium est, Auicenna. Ad caluas & glabras palpebras: Muris & hirci stercus æquali mensura tostum, & ex melle illitum, pilos renasci facit. Conducit etiam ad vitiligines, Galenus Euporist. 1. 41. Palpebras gignere promittunt muscarum, fimi quoq; murini cinerem ęquis portionibus, vt efficiatur dimidium pondus denarij, additis duabus sextis denarij è stibi, omnia œsypo illinantur, Plinius. Cauis dentibus medetur (sanat & supplet, Marcellus) cinis è murino fimo inditus, Plinius & Serenus. Sedis vitijs efficax est murini fimi cinis, Plinius.

Vrina muris corrodit vsq; ad ossa, Arnoldus. In coitu vrina eius dicitur venenosa, quæ si tetigerit hominem, corrodit vsq; ad ossa, Albertus. Aliqui hoc priuatim ratti vrinæ attribuunt, vt in historia eius dicam.

Muris morsui medentur grossi, & allium, Dioscorides: allium, Plinius lib. 20. Mus vulnere magis quàm veneno lædit, Arnoldus.

Dentibus muris (aliàs Baruli, id est barulios) id est maculę quæ oriuntur in facie præsertim infantium, quum ederint panem corrosum à muribus, Syluaticus & Vetus glossographus Auicennæ.

H.

a. Musculi Plinio sunt domestici minores, vt in A. dixi. Muscum odoris genus sunt qui opinentur ab Hieronymo dici quandoq; peregrinum murem: nam muscum, id est μύσκον, murem paruum planè indicare, Cæl. Ego μύσκον pro paruo mure nec apud authores nec apud Grammaticos legere memini. Ipsum quidem odoris genus non myscon aut muscum, sed moschon rectè appellari, neq; ex vllo murium, sed ex capreoli genere eum prouenire, iam supra in historia eius abunde docuimus. Quòd si à mure diminutiuum formare libeat, μυίδιον potius dixerim quàm μύσκον. Gyllius de musculo concha mydion dixit: sic inquiens à Græcis hodie vulgo vocari. Μύσκος (μύσος potius) μίασμα, κηλὶς, Hesychius & Varinus. Μυσσίνη, μυχοισμὸν (μοιχισμὸν forte) μύσαγμα, Idem. Mures domestici, οἱ κατ' οἶκον, οἱ κατοικίδιοι μύες, Galeno & alijs. Aliqui μὺς oxytonum scribunt: alij penanflexum, idque ferè in soluta oratione: in carmine ferè producitur, aliquando corripitur: vtroq; modo penanflexum scribi poterat, nisi fallor: nam & alias vocales circunflexas, etiam natura longas, saltem in fine dictionum, sequente alia vocali, corripi scimus. Ἐν δὲ μύες ἀγροῖσι βραχίοσι, Theocritus. Accusatiuum pluralem dupliciter scribi inuenio, μύας apud Dioscoridem, μῦς apud Aristotelem & Pollucem. Ἦν δέ τις ἐν μύεσσι νέος παῖς, prima longa, Homerus, in Batrachomyomachia. Vbi tamen alio in loco primam datiui μυσὶ corripit. Ποινὴν σοῦ πόσιος μυσὶν στρατῷ ἀλλ' ὑπαλύξεις, Ibidem. Μυῶν, ῶνος, Iliad. π. pro musculo. Σμῦς, μῦς, Hesychius & Varinus. Σμίνθα, mus domesticus, Hesychius, Varin. Σμίνθος, mus, Hesych. Σμινθεύς, epitheton Apollinis. (quasi murinum dicas:) sic enim Cretenses vocant mures, Varinus. Murem Cretenses smynthion siue smynthea (forte sminthon, ex Hesychio) vocant, vnde Apollini cognomen, vt Photioni videtur post Strabonem, Hermolaus. Murem smynthium (smintheum, Volaterranus) Aeoles & Troiani nominant: sicut Aeschylus in Sisypho testatur, cum ait: Sed agrestis quis est sminthius. De Apolline Sminthio, vide in h. Σμίνθωροι, τοὺς ὄρχεις οἱ σκώπτοντες, Hesychius & Varin. Σμινθίων, nomen proprium, Varinus. Thraces murem argilum ἄργιλον, sua lingua appellant, quo viso, ex oraculo vrbem condiderunt, quam Argilum nuncupauerunt, Heraclides in Politijs. Ἄργιλος, ἡ, vrbs Thraciæ iuxta Strymonem fl. à mure sic dicta, quem Thraces argilon vocant: nam fodientibus ad iacienda fundamenta, mus primũ apparuit, Stephanus. Mures in Argillæ fundamentis apparuisse pugnantes, ciues præferoces & militares, haud dubio argumento præsignauit: ea enim vrbs ad Strymonem bonis auspicijs condita à muribus dicta est, Alexander ab Alexandro. Est & Argila vrbs Cariæ apud Stephan. Ἀργίλια, vicus Atticæ, Varinus. Ἄργιλλος, argilla, terra alba, Idem. Λαμαί, mus, Hesychius & Varin. Τρὼξ, mus, in Alexipharmacis Nicandri, vbi interpres hyracem Aetolis suem dici scribit: hic verò pro mure accipi propter rostri similitudinem. Eruditus quidam amicus noster, colludere putat hanc vocem cum Germanica ratz. Τρὼξ, oxytonum, μίγδην, ἀναμίξ, Hesychius & Varin.

Carcini poetæ fabula Myes memoratur, vbi mustela strangulat nocturnos mures. Galeomyomachiam Gręcus quidam recentior descripsit, hoc est murium & felium pugnam; (γαλῆ enim pro fele recentiores impropriè ponunt, veteribus semper mustelam significat.) In eo poëmate ludicro, propria quædam murium nomina scitè finguntur. Rex est Creillus, cuius filius ψιχάρπαξ, & alter σπιθάρπαξ, filia λυχνογλύφη, maiores χρηστοφάγοι. Et alij mures, τυρόληχος, ψιχολείχης, καλλικοχλέπτης. Cęterum in Batrachomyomachia, id est Ranarum & murium pugna Homeri mus fingitur Psicharpax, patre natus Troxarte & matre Leichomyle filia Pternotroctæ regis: & alij, Leichopinax, Tyroglyphus, Embasichytrus, Leichenor, Troglodytes, Artophagus, Pternoglyphus, Pternophagus, Cnissodioctes, Sitophagus, Artepibulus, Meridarpax. Θυλακοτρὼξ, μῦς, οἱ δὲ ἀχεῖς, Helych. & Varin. quòd thylacum, id est saccum panarium erodat.

Epitheta. Breuis, Ouidius 2 Fast. Exiguus, Vergil. 1. Georg. Opici, Iuuenal. 3 Sat. Pauidus, Serenus. Ridiculus, Horat. de Arte. Rusticus & Vrbanus, Idem 2. Serm. Et præterea quorum Textor meminit, Auidus, Cautus, Improbulus, Infestus, Niger, Obscœnus, Paruus, Querulus, Rodens, Timidus, Terrestris. Græca. Δειλοί, in Batrachomyomachia. Παμφάγος, ἑρπηστὴς, λυχνοβόρος, δολίχος, Antiphilus in epigrammate. Λίχνοι, Oppianus. Ὀροφίας, qui circa tectum versatur, Aristophanes. Κατοικίδιος. Σκότιοι μύες, Leonides in epigrammate. Φιλόλυχνος, Ibidem. Τρῶκτες λιχμήρεις ἀνίγροί, Nicander in Alexiph. id est τρώγοντες, καὶ ἀνιαροί. Μυὸς νυχηβόρου, id est noctu vorantis, al. μυχηβόρου, id est in abdito vel recessibus vorantis, Nicander in Theriacis. Quin & muris epitheton est γλαυκὸν, Eustathius.

Cauus vel cauum vel cauerna dicitur locus excauatus, in quem se recipiunt mures. Mures, cauerna radice asphodeli præclusa, moriuntur, Plin. Me sylua, cauusq;. Totus ab insidijs tenui solabitur eruo, Mus rusticus apud Horatium. Ἐνὶ γρώνῃσιν ἔδυσαν. Μυοδόχοις, (ταῖς τῶν μυῶν τρώγλαις, Scholia,) Nicander. Μυωπίαι, murium cauernulę Hermol. τρώγλαι, Hesych. & Varin. Vtitur & Aelianus hac voce: quamuis aliqui myonia non myopiæ legunt

apud Aelianum pro muliere libidinosa, vt in c. retuli. Myopes dicuntur, μύωπες, qui non nisi admota oculis, contueri queunt, & cum paulo longius aspicere cupiunt oculis ferè semiclusis id faciunt. Vitium ipsum aliqui ex Plinio, nescio quàm rectè, myopiam vocant. Μύειν sanè conniuere est, vnde sic à visu, qui Græcis ὤψ dicitur, myopes, id est conniuente nominantur. Ferè autem ab ipso ortu hoc vitium contrahitur: neq; habetur remedium. Conspicilia tantum quædam parantur, quorum vi longius extenditur visus: ea sunt huiusmodi, vt minora reddantur, quæcunq; per ipsa aspiciuntur: nam quæ senes vsurpant, maiora quæ videntur reddere debent: quanquã & senes myopes vidi, qui itidem vt iuuenes hoc vitio laborantes ad lectionem & res alias domi agendas conspicilijs vti nõ solent, sed tantum si quid eminus cernendum est. Sunt autem conspicilia myopum ((minder gsicht) oculis sanis aut hoc vitio non laborantibus, inutilia. Myopum vero visum colligunt & acuunt: & altera quidem non multum, altera verò multò minora reddunt quæ videntur, duplicia vocant, quibus ipse vti necesse habeo, cum quid è longin quo prospecturus sum: nam ad lectionem nõ adhibeo, quòd quamuis multò clariores reddant charactêres, visum tamen nimium colligendo offendunt: paucissimi autem ita prorsus myopes reperiuntur: permulti ex dimidio, qui simplicibus & communibus myopum conspicilijs vtuntur: quæ minus, vt ita dicam, acria sunt, & minus si quis ad legendum adhibeat, offendunt. Inter hæc & senum conspicilia media sunt quædam, quæ ad visum in suo statu cõseruandum facere dicuntur, cum quæ videntur nec maiora nec minora, sed eadem qua sunt magnitudine repræsentent. Hoc mirum, cum in hoc vitio tam breuis sit visus, qualem in me experior, vt charactêres communis magnitudinis si vltra quinq; digitos distent, non discernam, non facile tamen defatigari legendo, ne ad lucernã quidem, nec vllis ferè affectibus corripi, quod ego sciam. Hoc tantum memini, me adhuc puerum, hippo laborasse: is est oculorum affectus, quo palpebræ propter visus infirmitatem subinde, tanquam trementes nictatione sua claudunt aperiuntq; oculos. Hoc etiam obseruasse mihi videor, cæsijs oculis vel glaucis hoc vitium frequentius quàm nigris accidere. Iam cum à puero ferè hoc vitium incipiat, & oculi nihilò humidiores inde reddantur, imò paulò sicciores potius, non rectè videntur recentiores quidam hoc vitium, vt alios plerosq; oculorũ affectus, defluxione humorum è cerebro gigni asserere: hoc enim si contingeret, exiccantib. & attenuantibus curari posset, nec perpetuum & incurabile esset: quamobrem alia quærenda est causa, quam ego in spiritus visiui tenuitatem reijciam interim donec alius meliora adferat. Hoc non omittendũ, mirum esse quod vulgo creditur, oculos sic affectos perpetuò ferè in eodem statu durare, neq; timendum vt paulatim deficiente visu cæcitas inuadat. Latinum nomen myopum non inuenio: neq; enim lusciolos aut luscitiosos vertere placet, quum nyctalopes etiam sic interpretentur, vitium longè diuersum: quod ipsum etiam alij aliter accipiunt: ego quidem nyctalopem vidi senẽ quendam, qui ad lucernam noctu legere non poterat. Angli sic affectos, vt audio, vocant borblind, id est cæcutientes & palpantes: boren enim vocant inquirere. Lusciosi, luscitiosi, (vel nuscitiosi Festo) qui propter vitium oculorum parũ vident, Atteus Philologus. Nuscitiosi, inquit Ælius Stilo, plus vident vesperi quàm meridie: nec cognoscunt nisi quod vsq; ad oculos admouerint. Alij eosdem nyctalopas faciunt, &c. Hermolaus in Glossematis in Plinium. Ἐμυωπίασεν, ἄκροις τοῖς ὀφθαλμοῖς προσεῖχε. μυωπάζω (lego μυωπιάζω) γὰρ τὸ καμμύειν, Suidas. Plura quæres in Lexico Græcolatino. Simile quodammodo huic vitium est, quo laborantes nostri vocant überſinnig, melius dicturi übersichtig, ac si hyperôpas dicamus: qui non solum propius admouent oculis quod diligentius inspecturi sunt, verum etiam altius & ferè supra oculos eleuant. Accidere autem audio hoc incommodum adhuc infantibus, quibus sursum ac retro respectare in cunis nimium permittitur: fortassis & suffusio inferiore oculorum parte, hoc est infra pupillam exoriens eiusdem vitij causa fuerit. Sed istis myopum conspicilia nihil prosunt. Hæc per digressionem pluribus quidem dixi, sed Lectori spero non ingrata, rei medicæ præsertim studioso, quòd de hoc affectu medici tanquam incurabili parum diligenter tractauerint. Cæterum μύωψ cum per diphthongum υι. scribitur, asilum significat, de quo inter insecta dicam: quidam diphthongũ scribere negligunt per imperitiam: vt in alijs etiã inde deriuatis, cuiusmodi sunt, Μυωπίας, rhamnus, à spinis & aculeis sic dictus frutex: μυωπίζω, πτερνίζω, διεγείρω, stimulo, excito. Idem verbum per ypsilon sine diphthõgo scribi debet cum conniuere vel myopũ instar intueri significat, Varinus exponit ἄκροις τοῖς ὀφθαλμοῖς προσέχειν. Videtur & μυωπάζειν (malim μυωπιάζειν: nam & myopiasin hoc vitium dici apud Galenum alicubi legitur. μυωπιζόμενος, μυωπάζων, παρακαμμύων, Hesychius: nostri dicunt blintzlen) pro eodem accipi, quanquam Varinus ὀφθαλμιᾶν & φυλάττειν exponit. Redeo vnde digressus sum. Non igitur myopia tantum de murium cauerna legitur: sed frequentius etiam μυωξία. Suid. & Varin. μυῶν χηραμὸν exponunt: item ὑδεραγωγὸν λάκκον, vt & Hes. in qua significatione ego μυξωτήρια potius dixerim. Nõ placet quod μυξίαι pro μυωξίαι apud Hes. & Varin. legitur. Μυωξία (lego μυωξία) ἡ τῶν ποντικῶν (μυῶν) φωλεός, μυωξία, Varin. Μύρμα, φωλεός. Varin. Inuenio & ἰπνὰς & τρυμαλιάς de murium cauis dici.

Dentes muris apud Arabes sunt additamenta superflua dura, quæ nascuntur in extremitatibus vngulum iuxta carnem secundum latitudinem, & vulgò à Venetis dicuntur spelli, And. Bellunensis: à nostris leidspisser.) Alij maculas quasdam in facie interpretantur: vide supra in F. Muricida apud Plautũ de homine ignauo & inerte dicitur. Musculos dixerunt antiqui minores machinas, (inquit Veget. 4. 17. de re milit.) quibus protecti bellatores, si lata offuerit aut ciuitatis fossatum, adportatis lapidibus, lignis & terra, non solum complent, sed etiam solidant, vt turres ambulatoriæ sine impedimento vehantur ad murum. Sunt minores vineis subditioresq;, & maiores firmioresq; pluteis. A castris longurios, musculos, falces, reliquaq; quę eruptionis causa parauerat, profert, Cęsar 7. belli Gall. Musculum pedum 60. longum ex materia bipedali, quem à turri lateritia ad hostium turrim murumq; perducerent, facere instituerunt, Idem 2. belli Ciuil. Vocantur autem à marinis beluis musculi. Nam quemadmodũ illi cum minores sint, tamen balęnis auxilium adminiculumq; iugiter exhibent, ita istæ machinę breuiores deputatæ turribus magnis, aduentui illarum parant viam, itineraq; præmuniunt, Vegetius. Musculus, articulus in quo neruorum capita sunt Sipontinus: Sed melius alij. Musculus, pars corporis est organica, constans carne, fibris neruosis, vena, arteria, & membrana succingente, estq; motus voluntarij organum. Vocatur autem musculus quòd à capite & parte deinceps latiore carnosaq; in tendonem, quasi caudam, exilem excarnemq; paulatim attenuetur. Cicatricem in dextro musculo, ex illoc vulnere Quod mihi impegit Pterela, Plautus Amphit. Eadem significatione Plinius & Celsus vtuntur: inde musculosus, apud Celsum: cui synonymon ferè est torosus. (Lacertus etiam, quanquam sępius brachium à cubito ad carpum dicatur, tamen interdum pro musculo accipitur: inde femina lacertosa apud Columellam legimus.) Apud Græcos etiam μῦς (Varino teste in μυών,) id est mus eadẽ significatione ponitur: vt ponticus quoq; apud Græcos vulgò, quoniam hac voce etiam pro mure animante abutuntur. Μῦες, αἱ περὶ τὸν μηρὸν ἐν τοῖς κοχώνοις ἐπαναπιεζόμεναι σάρκες, Pollux libro 2. vbi de coxendice & femore loquitur. Et tametsi

vbicunq;

vbicunq; caro in corpore ibdem musculus sit, cum caro propriè dicta semper musculi pars habeatur, inuenimus tamen quibusdam in locis peculiariter & per excellentiam μύας dici, vt in brachio μὲν ἔξωθεν καλεῖται μῦες, τὰ δὲ ἔνδον πτερυγλένια, Pollux. Nos quoq; eadem in parte mures priuatim nominamus, müss, müssfleisch, quod carne illic compressa dolor potissimum sentiatur. Ἐν δὲ μύες στερεοῖσι βραχίοσιν, ἄκρον ὑπ' ὦμον Ἕστασαν, ἠύτε πέτροι ὀλοοίτροχοι, Theocritus Idyl. 27. de Amyco. Legimus carnes supra frontem ad tempora nuncupari μύας, id est mures, & cerata, id est cornua à quibusdam, Cælius ex Polluce. Μυών, tori, id est pulpa musculosa, pars torosa, vt in brachijs, coxis & suris. Quidam non rectè μυιών cum diphthongo scribunt, vt Varinus, Hesychius & Etymolog. Μυώνων, τῶν νευρωδῶν τόπων. Προχόπτ@, ἵστατο δέ τις ἀκοντίῳ βαλών, μυώνων τι οἳ ὄπισθε εἰσὶ τῶν κνημῶν ἑκατέρων ἐπιτυχών, ἐχόμεν@ τὸ νεκρὸν εἷλκε, Suidas. Μυῶνες, μύες, φλέβες, καὶ αἱ συνεστραμμέναι σάρκες καὶ πεπυκνωμέναι (apud Hesychium corrupta vox est διεφθαρμέναι) ἢ βραχίονες, Varinus. Idem myôna furam interpretatur: item hac voce musculos plures significari, vt myôn & mys ita differant, vt sidus & stella. Μυωτὸς, genus quoddam χιτῶν@; vestis, Hes. Myotum vestem Armeniorum fuisse dicunt, ex muribus contextam indigenis, aut eius animalis figura variè ornatam, Cælius ex Pollucis septimo, cuius hæc sunt verba: Ἀρμενίων δὲ ὁ μυωτὸς, ἢ ἐκ μυῶν τῶν παρ' αὐτοῖς, συνυφασμέν@, ἢ μύας ἔχων ἐμπεποικιλμένους. Vngulata vestis primo è lautissimis fuit: inde surculata defluxit, Plin: sic enim legendum puto (inquit Cælius Calcagninus) à surculis & ramusculis, vt nunc etiam videmus, intextis & contortuplicatis: fuit quando soriculata à soricibus legendum putauerim. Nam Pollux myotòn, quasi tu sorictnam dixeris, Armenijs peculiarem celebrat: & apud Eusebium legimus peplum Proserpinæ muribus contexi consueuisse, Hæc Calcagninus. Μυᾶν, τὸ τὰ χείλη πρὸς ἄλληλα συνάγειν, ὃ καὶ μύλλειν λέγεται, ἢ τοὺς ὀφθαλμοὺς συνάγειν δυσαρεστοῦντα. Τί μοι μυᾶτε, καὶ νευστάζετε; Aristophanes: aliqui interpretantur, ὥσπερ μῦες καταδύεσθε καὶ σκαρδαμύσσεσθε, ἢ μύλλετε, ἢ μυκτηρίζετε, Suidas. Μυῖνδα, genus est ludi (inquit Pollux l. 9.) in quo aliquis conniuentibus oculis (pileo aut fascia obuelatis) alta voce colludentibus vt sibi caueant designat, & mox circumiens si quem (discurrentium) apprehenderit, pro se conniuere cogit. Aut conniuens cæteros quærit absconditos, donec aliquem inueniat: aut conniuens (sedendo) quis ipsum attigerit diuinat. Pueri nostri quanquam his omnibus modis vtuntur, primum præcipuè myindam vocant, blintzenmüslen: alterum ichsitzen: tertius ita ferè vsurpatur, vt sedentis alicuius à tergo astans aliquis oculos manibus obnubat, & reliqui singulatim capillos sedentis retro vellicent: quod si rectè diuinauerit à quo sit vulsus, liberatur eo qui vellicauit substituto. Sic triplex est myinda, ambulatoria, sedentaria, & vulsoria. Obscurius hunc ludum Varinus describit, his verbis: Μυῖνδα, παιδιά τις ἐν ᾗ καταμύων τις τὸν ἐρωτώμενον ἀποφαίνεται σχεδιάζων, ἕως ἂν ἐπιτύχῃ. ἐὰν δὲ ἁμαρτὼν ἀναβλέψῃ, πάλιν καταμύει. Myiocephalon oculi vitium est à similitudine capitis muscæ: aliqui non rectè primam syllabam sine diphthongo scribunt. Μυόδοχον, οὐδενὸς ἄξιον. (Melius myochodon, vt & Hes. habet: de re nauci & non maioris pretij quàm sit muscerda.) Μὴ ἄνδρας, μυόδοχ@ γέρων. ὁ μυόδοχ@ γέρων λεληθέναι σφόδρα οἰόμεν@, Suidas. Myodochum senem legimus, qui sit nulli rei: Dioscorides eo verbo murium accipit retrimenta, quæ muscerdas vocant, Cælius. Ego apud Diosc. l. 2 capite de fimo, pro muscerdis μυόχοδα lego, (vide in c. infra.) Myodocos Nicander pro murium conceptaculis accipit, Cælius. Myoparon, genus nauigij ex duobus dissimilibus formatum: nam & midion (al' mydion) quomodo & paron per se sunt, Fest. Πάρων nauis à Paro insula, Scholia in Aristoph. Parones naues inter maiores annumerari videmus: minores verò myoparones, quas piraticas appellauêre, Calcagninus. Et paulò post, Paron (malim parona vel paronem, vt & Baysius legit ex Scholijs in Aristoph.) celebrant Parij. Καὶ εἰς ἀπορίαν ἐκπεπτωκότες ἀγρίαν ἀντὶ τῆς γῆς ἐπικαρποῦντο τὴν θάλασσαν, μυοπάρωσι πρῶτον καὶ ἡμιολίαις, εἶτα δικρότοις καὶ τριήρεσι κατὰ μέρη περιπλέοντες, Appianus in Mithridate, vt citat Baysius. Cicero actione quinta in Verrem myoparonem piraticum nominat: ex cuius verbis Baysius conijcit myoparonem habuisse sex remorum ordines, & inter longas naues adscribendum esse. Idem Tullius paruos myoparones nominat septima in Verr. paruorum enim ministerio præfecti triremium & maiorũ vtebantur. Plutarchus in Antonio myoparonas vocare videtur, quos phaselos dixit Appian. quorũ forma mixta erat ex naue oneraria & longa triremi, quales hodie galenes vocant. Quòd si rectè Aristophanis interpres naues aliquot ab insulis dictas putat, vt corcurum à Corcyra, paronẽ à Paro, ausim & ego (inquit Baysius) conijcere, myoparonẽ esse nauigij genus compositum ab vtraq; forma earum nauium, quæ fieri solebant in Myunte & Paro insula, Hæc ille. Sed forte dicta fuerit myoparo parua nauis, paroni aliquẽ maiori adiuncta, tanquam prodroma & anteambulatoria, vt holcadibus epholcia & epholcides triremibus catte & pontones, strategidi speculatoriæ & catascopiæ: à mure siue musculo pisce duce balænæ, vt paulò ante in musculi machinæ oppugnatoriæ mentione dixi. Deinde à parui myroparonis forma, maiores etiam similes naues sic dici potuerunt. Μυωπολεῖν, καταδύεσθαι, ὡς μῦς φοιτᾶν, οὕτως Ἀττικοὶ ἀπὸ μίαν λέξιν. σημαίνει καὶ τὸ διαιρεθῆναι κρυφα, Varinus ex Scholijs in Vespas Aristoph. Hesych. exponit, ὡς μῦς περιπολεῖν. Gelenius noster finitimũ & voce & significatione esse putat quod Germani dicunt vvisplen. Vide infra in prouerbio, Muris in morem. Μύσσαν, μύζειν. οἱ δὲ τὸ μυὸς τρόπον ἀναστρέφεσθαι, Hesychius & Varinus: sed posterior interpretatio ad verbum μυωπολεῖν, quod paulò pòst sequitur, omnino referenda videtur.

Murinus Plinio & alijs adiectiuum est, vt murinus sanguis, murina caro. Murinus color qui vulgaris est in asinis; Columella lib. 6. Phæum colorem ex albo & nigro concinnatum volunt plerig;, myinon item nuncupatũ, quod in libro de morali virtute confirmat Plutarchus, testatur & primo de ideis tomo Hermogenes, Cælius. Equi colore dispares: item nati, Hic badius, ille giluus, ille murinus, Varro in Asino ad lyram vt Nonius citat. Equorum colores præcipuos hosce comperi, badium, mureum, ceruinum, &c. Cælius. A mure non murineus sed murinus deflectitur: vt carmen illud Martialis Campis diues Apollo Murineis, minimè ad Smintheum illum Homericum & mures populatores frugũ referendum sit: quod dubio procul ad Gryneum referri oportet. Est enim authore Stephano Gryni oppidulum Myrinęorum, vbi & templum & oraculum vetustum Apollinis est; Cælius Calcagninus in Epistolicis quæstionibus. Murrhinũ quidem penultima correpta, vel murrheum dicitur, quod ex murrha gemma factum est, vt murrhinus calix. Scoppa murrham agatham vocat, & interpretatur Chalcedonium, vt & onychem: his enim duobus nominibus rem eandem Plinio designari: onyx quidem etiamnum nomen apud multos retinet, onychel. Est & murrina, aliâs murinua vel murinulum, potionis genus; non à myrrha sed à myro, id est vnguento vel odoramento dictum, myratum aliqui vocant. &c. Hermolaus Corollario 825. Σύσημος (inquit Budæus) ore sensim compresso & contracto, καὶ ὁ μύουρον ἔχων στόμα, vt inquit Aristoteles in tertio de partibus, de piscibus loquens: Διὸ τὰ μὲν ἐστι συστομώτερα. τῶν δὲ βοηθείας χάριν ἐχόντων, τὰ μὲν χαυ. χαρχαρόδοντα πάντα ἀνερρωγότα. Idem, Καὶ τὰ μὲν ἀνερρωγὸς ἔχει τὸ στόμα, τὰ δὲ μύουρον. ὅσα μὲν σαρκοφάγα, ἀνερρωγότα, ὥσπερ τὰ καρχαρόδοντα. ὅσα δὲ μὴ σαρκοφάγα, μύουρον: nisi μείουρον legatur per ει, Hæc Budæus. Strabo libro 11. μείουρον Asiæ partem nuncupat,

quam

quam amplectitur Taurus: nam ad Boreum, inquit, latus transeunti semper de longitudinis latitudine aufert mare. Idem paulò mox segmentum vocat μείουρον, & γραμμὴν μείουρον, Cælius. Et alibi. Myuri versus dicuntur qui circa finem peccant subsaltantq; (syllabam breuem pro longa habent:) sic autem dici videntur quod vitiosè claudant: nam μύειν claudere est. Et rursus, arbitrantur nonnulli arteriarum pulsus posse myuros dici ex similitudine caudæ muris. Nam & Dionysius Afer Peloponnesum prodit platani folio μυείζουσαν (κατὰ μυὸς οὐρὰν [illegible] καὶ λεπτυνομένην κατὰ τὸ ἄκρον μείουρον, ἤτοι κατὰ τὸ [illegible] τὸ φύλλον ἐξήγηται, Eustathius interpres,) id est quod muris acutam equiparet caudam. Vel μυὸς οὐρὰν, ἐκ τοῦ μυὸς διαδίδων οὐράς. Sed de myuris pulsibus, eorumq; differentijs consulendi sunt medici, præcipuè Galenus.

Μυοδέκτικον, genus lapidis cuiusdam vilis Hesychius.

Herba phœnicea appellata à Græcis, à nostris hordeum murinum, Plinius. Phœnix hæc Dioscoridi est, vbi inter nomenclaturas eius etiam loliũ murinum legitur. Plinius hordeum murinum appellari ait, quod hordeaceo sit folio, & seminibus eius inter tegulas mures vescantur, Marcellus Vergilius. De myacantha, id est corruda, quæ & myon vocatur, in z. dixi, quoniam decoctum eius mures occidere fertur: Et ibidem de myacantha, id est rusco, cuius virgis spinosis succidiam & caseorum fiscellas rustici contra mures muniunt. Inter nomenclaturas Dioscoridi adscriptas, myitis caucalis est: myites & myopteron, thlaspi: myuros Armeni s. sampsuchum: myortochon, auricula muris vel alsine. Μυόσωτις, herba similis aurib. muris, Hesych: Galeno μυοσωτὶς vocatur. Dioscoridi μυὸς ὦτα, alijs μύωτα. Alsine in lucis nascitur, vnde nomen, quidam myosôten appellant: nam cum prorepit musculorũ aures imitatur folijs. Sed aliam docebimus esse quæ iustius myosôtis vocetur. Hæc eadem erat quæ helxine, nisi minor minusq; hirsuta esset: nascitur in hortis & maximè in parietibus: cum teritur odorem cucumeris reddit, Plin. De myosota Plinij cui vim septicã & exulceratricem tribuit, dixi quædam in Lupo a. in aconito. Dioscorides primum alsinem describit, quam helxinæ similẽ facit: & muris auriculis eius folia comparat, &c. deinde myosota siue muris auriculam alteram, quæ scilicet magis propriè sic vocetur. Priorem, morsum gallinæ hodie vocant: posteriorem verò aliqui esse conijciunt pulmonariæ genus syluaticũ, non maculosum (maculosum enim pulmonaria Plinij est, buglossi folio, de quo pluribus egi in Boue c) floribus cœruleis, vernis, &c. Sunt qui & helxinem sui generis herbam myòs otida, id est muris auriculam vocent, Diosc. Nostri auriculã muris, *musörle*, aliam vocant herbam, ex lactucarum syluestrium genere, cui folia ferè oleæ peculiari modo raris & oblongis pilis hirsuta sunt, vnde piloselłæ nomen apud aliquos: flos luteus, qui in pappos resoluitur, calyx nigricat: caule recto, sed aliquot circa eũ flagellis (vt ita dicam) humi reptantib. de hac multa scribunt recentiores: de antiquo nomine dubitatur. Multi etiam aliam eodem nomine vocant, gnaphalio vel stœcadi citrinæ vulgò dictæ similem, florib. albis, aliâs purpureis, aliâs varijs, mollib. instar tomenti, &c. *musörlin, hasenpfötlin*, vide in Lepore a. Myagros herba ferulacea (Φρυγανώδης, Diosc.) est, folijs similis rubeę, Plin. Pluribus describitur à Dioscoride: qui herbam bicubitalem facit, semine fœnograeco simili, pingui & oleoso: quo tuso tostoq; virgas circunlinant, sic pro lucerna vtentes. Hanc Ruellius in Gallia vulgò notam esse scribit, camelinæ aut camaminæ nomine. Seritur, inquit quamuis & suæ spontis inter segetes inueniatur: semine minuto fœnogræci figura, in vtriculis orbicularibus concepto. Hoc in areis paruis rura flagris decutiunt, & vannis ventilant, dum siliquarũ recrementa vanescant, tum trusatilibus molis subijciunt, versandoq; subinde oleum exprimunt: quo non ad lumina tantum lucernarum, sed & ciborum quoq; condimentis pauperes vtantur, magno huius olei prouentu. Matthęolus in Italia nec seri nec aliter nasci putat. Fateor & ipse ignotam mihi. Marcel. Vergil. de nominis etiam origine nihil certi, inquit, afferri posse: nam quòd mures venetur & perimat, vt nomen indicare videtur, non constat. Forte mures agrestes (quos myagros dixeris, vt apros syagros) cum pingue & oleosum proferat semen, ea delectantur. Vide ego herbam paruis radiatã folijs, similiter vt gallion, (quod hodie sic vocant eruditi, luteis & odoratis florum corymbis insigne) sapore ferè nitroso vel beta. sputũ cientem: in quibus semina nigra papaueris magnitudine, sed quæ nihil cum fœnogræco conueniant: quæ si myagros non est, nomẽ aliud ignoro. Sicurion, aliâs luctution, id testiculus muris, Syluaticus. De myophono vel miephono, dixi in Lupo a. in aconiti mentione. Prope Acheloum Aetoliæ fluuium mons est Calydon, in quo μυωψ herba nascitur: quod si quis oculos abluerit aqua, in quam illa iniecta fuerit, visum amittit: placata verò Diana, recuperat, vt scribit Dercyllus Aetolicorum tertio, Plutarchus in libro de fluuijs. Μυξάρια, genus fructus qui comeditur vt ficus, Hesych. legendum μυξάρια, quem fructum pharmacopolæ vulgò sebesten appellant. Muris vnguis, polygonon: & muris vrina Magis, malua, vt inter nomenclaturas apud Diosc. legitur.

Ichneumonem recentiores quidam vulgò murem Indicum appellari docent. Vespertilionem nostri vocitant *flädermusz*, quasi dicas volucrem murem. Galli chauuesouris, id est caluũ murem, &c. Est & inter pisces musculus, Græci mystocetũ vocant balænæ dux. Sed Rondeletius distinguit, vt balænę dux ἡγεμὼν & ἡγητὴρ dicatur: μυστικητος verò belua sit cetacea: Plinius confundens vtrumq; musculum transtulerit. Capriscus piscis vocatur etiam μῦς, Diphilus Siphnius apud Athenæum l 8. (nisi quis non μῦν, id est murem, sed ὗν, id est suem legendũ potius existimet,) Hermol. Mus aquatilis, hoc est testudo, Grecè μῦς, ἐμὺς & ἁμὺς nominatur, &c. vide in Testudine. Sunt alij præterea ostreorum generis, hoc est testa silicea intectorum, μύες, biualues, dicti scilicet ἀπὸ τοῦ μύειν: quòd testis suis seu valuis dehiscere & rursus conniuere seu claudi soleant. Gaza apud Aristotelem alicubi mitulos transfert. Horum genus vnum musco obductum hirsutumque, murem quodammodo suâ hirsutie refert, musculum Veneri vocant, siue à musco, siue quasi musculum. Germani quidem *muschelen* vocant omne genus testaceum biualue. Myaces pisces intelliguntur murices: sed & pro conchula accipitur myax, qua humores excipiuntur, Cęlius. At qui propriè loquuntur ostracodermorum genus à piscibus excludunt. Tellinas, non myacas, mitulos a Romanis dici, testatus Athenæus est: nos tamen aliorum in ea re obseruationem secuti, myacas non tellinas mitulos vocauimus. Marcel. Vergil. in Diosc. 2. 5. Murices quidem ego purpuras potius quàm myaces fecerim, aut certe similia purpuris ostrea, non biualuia, sed simplicia in orbem se contrahentia, & quibusdam aculeis mucronata: vide in Purpurarum historia. Mys genus margaritæ circa Bosphorum Tracium, vniones rufos ac paruos gignens, vt ait Plin. lib. 9. De myiope insecto, cuius prima per υι. diphthongum scribitur, suo loco agemus. Μύαγρος, vel μυόθηρος vel μυοθήρας, inter serpentes innoxias à Nicandro memoratur, à murium venatu dictus, quos deuorat. Vtias in nouo orbe vocant animal cuniculo nostro simile, Petrus Martyr. Idem alibi vtias muribus non maiores scribit. Audio hodie exiguam quadrupedem ex nouo orbe afferri, candidam, cuniculo æqualem aut minorem, specie porcelli, singulis mensibus vt cuniculi fœcundam, & à mercatoribus porcellum Indicum vocari, haud scio an ab vtia diuersam.

Epicuri seruus nomine Mys, (Mus. Gellius 2.18.) philosophus non incelebris fuit, Macrobius 1.11. Μῦς pugilis nomen apud Suidam & Varinum. Item viri, qui claruit argento cælando. Quis labor in phiala? docti Myos? an'ne Myronis? Martial. In scuto Mineruæ Athenis Lapitharum pugnam aduersus Centauros & alia quędam Μῦν quendam artificem fecisse (τορεῦσαι, tornasse) aiunt, Pausanias in Atticis. Non procul ab Acræphnio oppido regionis olim Thebanorum, templum Apollinis Ptoi est: vbi virum aliquando Europæum, nomine Myn, ablegatum à Mardonio, oraculum interrogasse aiunt lingua vernacula, Pausan. in Bœoticis (ex Herodoti octauo.) Parua mihi domus est, sed ianua semper aperta, Exiguo sumptu furtiua viuo sagina. Quod mihi nomen inest, Romę quoque consul habebat, Camerarij ænigma de mure. Myagrus nomen cælatoris seu statuarij, apud Plinium 34.8. item muscarum deus, sed in ea significatione primam syllabam υι. diphthongum scribi oportet. Myscellus, Μύσκελλος, (aliqui non rectè per λ. simplex scribunt) vir qui Crotonem condidit. Suidas bis eius meminit, posterior locus desumptus est ex commentarijs in Nubes Aristoph. Item Erasm. in prouerbio, Donū quodcunq; dat aliquis proba. Oraculi huic dati ex Strabonis sexto Eras. meminit, sic legens: Μύσκελλε βραχύνωτε, παρὲξ θεὸν ἄλλα ματεύων, Οὐδ' ἄρα (aliâs κλάσματα) θηρεύεις, δῶρον δ' ὅ,τι δῷ τις ἐπαίνει. Myscellus, inquit Eras. dictus videtur ob crurum exilitatem, quæ habebat murinis similia, (sed ita per λ. simplex scribi deberet, & fieri potest vt carminis gratia duplicatum sit) brachynotus ob dorsum contractum.

Argilum Thraces murem vocant, quo viso conditam à se vrbem Argilum appellarunt, vt superius retuli, circa initium huius capitis. Mya & Sepiussa insulæ sunt in Ceramico sinu, Plin. 5.31. Myanda, oppidum in continenti Ciliciæ, Plin. 5.27. Myes, Μυῆς, vrbs Ionica, gentile Myesius, Stephan. Herodotus non procul initio libri sexti Myesios, Μυησίους nominat, vbi in Vallæ translatione non rectè Myusios legimus. Myon, vrbs Locrorum in Epiro, cuius ciues Myones vel Μυονεῖς, Stephan. Pausanias etiam Eliacorum 2. Myones esse scribit Phocidi vicinos, qui in Locridis continente incolunt. Myonia, vrbs Phocidis, cuius ciues similiter Myones vel Μυονεῖς dicuntur, Idem. Myonia vrbs Phocidis supra Amphissam in continente, triginta stadijs Amphissa distat. Myonenses hi & Ioui Olympio scutum dedicarunt, Pausan. in Phocicis. Myonnesus, vrbs vel parua regio inter Teon & Lebedon, Stephan. insula non procul Epheso: Plin. 5.31. Μυὸς ὅρμος, primus portus Ægypti ad rubrum mare, Arrian. Meminit etiam Plinius 6.28. Ad Myòs hormon, inquit, insula est deserta, &c. Myûs, vrbs Ioniæ. Strabo libro 12. ciuis Myusius, Steph. Myûnta oppidum primo condidisse Iones narrantur, Athenis profecti, Plin. Cydrelus Atheniensis Codri filius oppidum Myûnta condidit, Strabo. Meminit huius vrbis Herodotus etiam libro 1. Myûntem & alia quædam oppida Xerxes Themistocli donauit, vt in eius vita Plutarchus tradit. Myuntiorum belli cum Milesijs meminit Cælius 23.1. Μῦς, nomen gentis, vnde Mysia vrbs dicta, Etymologus: sed locus videtur corruptus. Insula murium dicta sub linea ęquinoctiali, sic dicta quòd abundet muribus diuersorum generum, Theuetus.

b. Vrsorum fœtus candida informisq; caro est, paulò muribus maior, Plin. Muris ὀδόντες εὐθήγεες, Antiphilus in epigrammate. Homerus in Batrachomyomachia murium etiam χεῖρας nominat.

c. Mus auidus mintrat, Author Philomelæ. Τρίζειν de muribus etiam dicitur, Eustathius. Μύες τετριγότες, Aratus. Καὶ στενόμυλος κατέτριζεν. Homer. de mure in Batrahomyomachia. Psicharpax mus regis filius in Batrachomyomachia, nutritum se inquit Σύκοις καὶ καρύοις καὶ ἐδέσμασι παντοδαποῖσι. Et mox, Οὐδέ με λήθει. Ἄρτος τρισκοπάνιστος ἀπ' εὐκύκλου κανέοιο, Οὐδὲ πλακοῦς τανύπεπλος ἔχων πολὺ σησαμίδα, Οὐ τόμος ἐκ πτέρνης, οὐχ ἥπατα λευκοχίτωνα, Οὐ τυρὸς νεόπηκτος ἀπὸ γλυκεροῖο γάλακτος: Οὐ χρηστὸν μελίτωμα: Οὐδ' ὅσα πρὸς θοίνην μερόπων τεύχουσι μάγειροι. Et paulò post, nullis se herbis aut oleribus vesci. Corruptionem significantes Ægyptij murem pingunt: hic enim omnia degustostans coinquinat ac inutilia reddit, Orus. Plautus in captiui duo, Quasi mures semper edmus alienum cibum: nos tales parasitos vocamus *schmorotzer* & *tellerlecker*. Simulachra deorum cum foris speciosa appareant, intus continent sæpe μυῶν πλῆθος ἢ μυγαλῶν ἐμπολιτευόμενον αὐτοῖς ἐνίοτε, Lucianus. Muscerdas prima syllaba producta dicebant antiqui stercus murium, Fest. sic & succerda (sucerda Hermolao) vocatur stercus suillum. Murinum fimum Varro muscerdas appellat, Marcellus etiā pilulis, vt in G. dixi. Galenus muscerdas τὰ τῶν μυῶν ἀποπατήματα, & ἀφοδεύματα vocat. Aliqui, Hermolao teste myócopron & myscelerdam (lego myscceledra.) Varinus etiam μυόχοδα appellari scribit, videlicet neutro genere, plurali numero. Non probo quod Cælius legit myódocha, (vide supra in a.) cum myochoda vox rectè componatur à mure & verbo χέζω, cuius præteritum medium κέχοδα: vnde & χόδανον τὴν ἕδραν vocant: & χοδανιᾶν, ἀποπατεῖν. Μυόχοδος, οὐδενὸς ἄξιος, Hes. ex quo apud Suidam etiam sic legerim, non μυόδοχος. Μυοδόχον vel μυοδόκον, scilicet ἄγγος, muscipulam dixerim: vide in e. Μυοσκέλεδρον, & multitudinis numero myscéledra, murium feculentiam dicunt, Cælius, Varinus in Ἀποπατήματα, & Pollux 5.14. Proinde non placet quod alibi apud Varinum legitur μυοσκέλευδρα, proparoxytonum: & eadem vox apud Hesych. oxytona. In Lexico Græcolatino μυοσκέλεθρον etiam sine authore scribitur. Litemus, id est stercus muris Syluat. Murinos catulos de murium fœtu Plinius protulit.

d. Nos in partibus superioris Germaniæ murem vidimus, qui tenendo candelam ministrabat lumen comedentibus ad pręceptum magistri sui, Albert. de animalib. 8.5.1. Itaq; non solum inquilini, sed mures migrauerant, Cicero ad Attic. lib 14. Brasidas à mure morsus, vide in prouerbijs infra. Psicharpax mus in Batrachomyomachia. Οὐ δέδι' ἄνθρωπον καίπερ μέγα σῶμα φοροῦντα, Ἀλλ' ἐπὶ λέκτρον ἰὼν ἄκρον δάκτυλον κατέδακνον, Καὶ πτέρνης λαβόμην, καὶ οὐ πόνος ἵκανεν ἄνδρα, Νήδυμος οὐκ ἀπέφευγεν ὕπνος, δάκνοντος ἐμεῖο. Alo ælurum, qui aduersus mures soricesq; perpetuus Palladis, id est Musæi ac bibliothecæ meæ hostes excubet, Calcagninus in epistolis: plura de catorum & murium discordia vide in Cato. In Batrachomyomachia Psicharpax mus circum, id est accipitrem, & γαλῆν, id mustelam maxmè se metuere dicit: & hanc præcipuè, quòd in ipsa etiam caua mures persequatur. Vncia animal est sæuum in Africa interiore: à quo vulneratum mures infestant ac permingunt, Obscurus: De vncia quadrupede vide in Panthera A. Antiphili epigramma Anthologij 1.33. legitur in murem, qui cum domi hiantem ostrei concham vidisset, immisso rostro carnem ostrei rodere cœpit: quo præ dolore testam contrahente & occludente, mus cum euadere nequiret, sic interceptus perijt. Hanc Alciatus etiam in sua Emblemata transtulit, sub titulo, Captiuus ob gulam.

e. Muscipula, instrumentum, machina, vel laqueus quo mures capiuntur. Necnon si parit humus mures: huius minor fit vindemia, nisi totas vineas oppleueris muscipulis, Varro de re rust. Μυάπαλα, muscipula, Hesychio & Varino. Gelenius tres istas voces, Latinam, Græcam, & Germanicam, Muscipula, μυάπαλα, *müßfall*, tanquam symphonas coniungit. Μύαγρα muscipula, Polluci & alijs. Τῆς μυάγρας τὸ ἐπικείμενον ξύλον ἀποκείμενον, πατάλιον. τὸ δὲ

σταρτίνη περιεσπασμένον, σκανδάληθρον καλεῖται. ὁ δὲ ἐν μείζοσι πάγαις πάτταλος, ῥόπτρον, ὥσπερ καὶ τὸ τῆς θύρας ἐπίκρουστρον, Pollux 7 26. Et rursus 10.34. Myagræ nomen, inquit, apud Aristophanem in Phœnissis legitur: Καὶ Καλλίμαχος δὲ ἐν τῷ Εἰπών τι (de voce εἴπης vel ἰπὸς paulò post dicam) ἀνάκτιπε μάλ' εἰδότα μακρὸν ἀλέσθαι, (lego ἀλέσθαι, vt sit hexameter) ὡς τὸν αὐδὴν ἴσοντα, οἷός μυάγρας. Τὸ μὲν τοι ἐνεστηριγμένον ταῖς μυάγραις παττάλιον, σκανδάληθρον καλεῖται. ὡς ὁ ἐν ταῖς μείζοσι πάγαις πάτταλος, ῥόπτρον. τὸ δὲ σταρτίον, ᾧ συνέχεται, μήρινθος. Πάγη Polluci, & παγὶς, quæuis machina vel laqueus ad capiendas feras: de muscipula etiam priuatim dicitur Oppiano, vt in a. recitaui. Μυσταλα, μυάγρα, παγὶς, Hesych. & Varinus. Καὶ παγίδα συνόταται, ὅπῃ δολόεις ξύλου πίτυος, Homerus in Batrachomyom. In eadem Troxartes ex murium conqueritur filium sibi muscipula captum: Homines eum, inquit, occiderunt, Καινοτέραις τέχναις ξύλινον δέμον ἐξευρόντες, Ἣν παγίδα καλέουσι μυῶν ὀλέτειραν ἐοῦσαν. Μυόφονον, παγὶς, Hesychius & Varin. Μυοπάγη, παγὶς μυῶν, Hes. Ipos murium laqueus est, vt prodit Eustathius, ab ἴπτω quod est lædo, Cælius. Hanc vocem diuersis omnino modis scribi apud Grammaticos in Lexicis obseruaui: interpretantur autem omnes πάγην aut παγίδα, id est muscipulam, vel quoduis illabens pondus, & lignum ὃ ἐν πάγαις, id est in machinis inescatorijs mures opprimit. Ἵππος, equus, cum p. duplici scribitur, vt discernatur ab ἶπος, id est laqueo vel muscipula, Etymologus. Varinus primam circumflectit: apud eundem & Hesych. ἰπὸς oxytonum legitur, & exponitur tanquam rectus singularis quod non placet: videtur enim accusatiuus pluralis à recto ἴψ. Pollux εἰπὸς oxytonum habet ex Callimacho, vt pualò superius recitaui: sed Hesych. & Varin. εἶπος penanflexum scribunt, & alibi εἰλὲς oxytonum, eadem omnia significatione: εἰλὲς quidem minimè placet. Ἐξιπᾶν, exprimere succum, Galeno. Ἱπούμενος, πιεζόμενος, Iidem: malim ἰπούμενος cum tenui spiritu & pi simplice: nam sic quoq; apud eos legitur, Ἰπούμενος, θλιβόμενος, πιεζόμενος, ἀναγκαζόμενος. Ἱππούμενος, πιεζόμενος, ἢ τὸ ἐμπίπτον ξύλον τοῖς μυσὶν, Hesych: lego Ἰπούμενος, πιεζόμενος. ἰπὸς δὲ τὸ ἐμπίπτον ξύλον τοῖς μυσίν. Ἴπτω barytonum, lædo: ἰπῶ vero oxytonum, premo, θλίβω. Ἰπούμενος ταῖς συμφοραῖς, Aristophanes in Equitibus vt Varinus citat. & Suidas in ἴπτω, quamuis idem paulò ante eadem verba citans, ἱππούμενος legit. Ἰπούμενος ῥίζαισιν Αἰτναίαις ὕπο. Aeschylus: videtur autem vox facta à camino quem Græci ἰπνὸν vocant, quasi fumigatum dicas, quod conuenit Aetnæ monti ardenti. Ἀναδιπτης muscipulæ lignum quod concidit admorso funiculo, Sex Dionysius Siculus murium conceptacula rectè dici posse putabat, à seruandis muribus, Cælius. Myodocos in Theriacis accipit Nicander pro murium conceptaculis, Idem: παρὰ τὸ δέχεσθαι τοὺς μύας.

Si quod animal in mustum ceciderit, & interierit, vti serpens, aut mus, sorexue, ne mali odoris vinum faciat, ita vt repertum corpus fuerit, id igne aduratur: cinisq; eius in vas, quò deciderat, frigidus infundatur, atq; rutabulo ligneo permisceatur: ea res erit remedio, Columella 12.31. Tradunt magici iocinere muris dato porcis in fico, sequi dantē id animal: in homine quoq; similiter valere, sed resolui cyatho olei poto, Plin. Moschus facillimè adulteratur: vnde sæpe stercus murium & huiusmodi ridicula pro moscho veneunt, Monachi in Mesu. Aedificare casas, plostello adiungere mures, Ludere par impar, Horat. Serm. 2. 3.

h. Glaucus filius Minois & Pasiphaë, cum murem persequeretur, in dolium melle plenum illapsus est, & postea à Polyide vate herba quadam ei imposita in vitam reuocatus, vt pluribus describit Isacius Tzetzes in Scholijs in Lycophronem. Hatto archiepiscopus Moguntinus à muribus deuoratus fertur, Textor. In mures incolas ędium pauperum, vt se recipiant ad ditiores, Leonidæ epigramma, & alterum Aristonis, Anthologij Græci 1.33. Heliogabalus iubebat sibi decem milia murium exhiberi, mille mustelas, mille sorices, Lamprid. Μῦς δ' αἰαδόκας (forte δ' ἀλαδόκας: nam δαλήσασθαι exponunt λυμήνασθαι, ἀδικῆσαι) πελφαγὸν ἡ συλήσας, Varinus. Mures cum candidi prouenēre, lętum faciunt ostentum, Plin. De soricum occentu, in sorice mox priuatim dicam. Mures incolæ domus, haud spernendum in ostentis etiam publicis animal, arrosis Lanuinij clypeis argenteis, Marsicum portendēre bellum: Carboni imperatori apud Clusium fascijs, quibus in calciatu vtebatur, exitium, Plin. Mus corrodens aurum vel quiduis nobis iucundum, quid significet per duodecim signa, Luna in singulis existente, Niphus explicat libro primo de augurijs, tabula quarta. Vide supra in c. vbi de cibis muriū agitur. Μῦς δ' αὖ φανεὶς ἴνδαλος (Camerarius legit ἐνδαλὸς) ἐν τρόποις πέλει, Senarius onirocriticus apud Varinum. Cum reges Scytharū intelligerent Darium inopia rerum laborare, mittunt ad eum cum muneribus caduceatorem, aue, mure, rana, & quinq; sagittis. Persæ eum qui munera ferebat, percontabantur quid illa significarent. Iste negare sibi aliud esse mandatum, nisi cum illa tradidisset, celerrimè rediret. Iubere tamen ipsos Persas, si solertes forent interpretari quid sibi dona vellent. Hoc cum audiuissent Persæ, consultabant. Et Darij quidem sententia erat, Scythas seipsos ei donare, & terram atq; aquam, hac ratione coniectans, quòd mus quidem in terra gignatur, & eodē quo homines victitet: rana autem in aquis nascatur: auis verò sit equo assimilis: sagittis dandis, ꝙ seipsos tradere videantur. At Gobryas vnus è septem qui Magos sustulerunt, hæc dicere dona coniectabat: O Persæ, nisi effecti vt aues subuoletis in cœlum, aut mures subeatis terram, aut ranæ insilietis in paludes, non remeabitis vnde venistis, his sagittis confecti: (& rectè quidem ille.) Herodotus.

Cum Philistæi Azotij arcam Dei apud se retinerent, nati sunt mures: & facta est confusio mortis magnæ in ciuitate. Regum 1.5. (sed hæc verba in Hebraicis exemplaribus non leguntur.) Percussitq; eos Dominus in inferioribus ventris. Et mox capite sexto Sacerdotes eis consulunt, vt arcam Israëlitis remittant, & simul dona, videlicet quinq; anos aureos & quinq; mures (achbere) aureos, ad effigiē anorum hominis, & murium qui terrā perdebant. Smintheus Apollo nominatur Ouidio in Fastis, Homero, Orpheo, & alijs: sic cognominatus à murib. Causa (inquit Gyraldus) variè proditur. Crinis Apollinis fuit sacerdos: is cum Dei sacra neglexisset, à terrestribus muribus agrorum fructibus est priuatus: cuius detrimento damnoq; commotus Apollo, bubulco cuidam Hordæ nuncupato iussit, vt Crinin sacerdotē moneret, illum debere consueta sacra peragere: quod sacerdos cum fecisset, Apollo mures sagittis confecit: hinc Apollo Smintheus cognominatus est: sminthas enim Cretenses mures vocant. Aelianus de animalibus, id tradit, mures adorari ab his qui Troadis Hamaxitum incolunt: vnde Apollinē qui apud eos maxima religione fuit, Sminthiū appellabant: mures enim Aeoles & Troiani sminthes nuncupant: sicut Aeschylus Sisypho testatur, cum ait: Sed agrestis quis est Sminthius. Tū verò apud eos sminthes cicures alunt, eisq; victus publicè præbetur, atq; infra altare, vbi degunt, latebras habent, Aelianus vt recitat Gyraldus: nā Gillius paulò aliter quædam transfert, ego Gyraldo accesserim. Apud etiam tripodē Apollinis mus manet, de cuius religione (inquit Aelianus) hanc accepi fabellam: Permulta murium millia cum Aeolum & Troianorum segetes inuasissent, atq; immaturas inccidissent, & simul eis qui earum sementem fecissent, infructuosas reddidissent: cumq; Delphicus Deus de hac re consultus esset, respondisse: Oportere sacrificare Sminthio Apollini. Eos quibus datum esset oraculum, responsum secutos, ab hoc murium impetu liberatos fuisse, & frumentum eis ad solitas messes peruenisse.

Strabo verò libro 13 aliam historiam, seu fabulam, vt ipse ait, recenset: In vrbe, inquit, Chrysa est Apollinis Sminthei delubrum & simulachrum, quod nominis veritatem seruat: nam mus quidem pedi statuæ subiacet: hanc statuam Scopas Parius fecit. Historia siue fabula, quæ de muribus narratur, huic loco congruit. Nam Teucris è Creta profectis datum erat oraculum, ibi eos sedem posituros, vbi terrigenæ eos adorirentur. Id circa Hamaxitum dicunt contigisse, maximamq; agrestium multitudinem murium noctu exortam, quicquid armorum & vtensilium (clypeorum lora & arcuum neruos, Ael.) ex corio inuenisset, corrosisse, & Teucros ibi mansisse, atq; Idam ab Ida quæ in Creta est, appellasse (& Sminthio Apollini templum excitasse, Aelian.) Heraclides Ponticus auctor est mures ibi circa templum abundare, & sacros existimari: simulachrum autem ita instructum esse, vt murem pedibus premat. Quidam tamen Smintheum quasi ζέων θέων, hoc est quod feruens currat, ad Solem respicientes, appellatum volunt. Sanè in locis pluribus Smintheus Apollo cultus fuit, nec templa solum illi posita, sed & loca aliquot Sminthia ait appellata ille idem Strabo. Hęc Gyraldus. Murē Cretenses sminthion siue sminthea appellant, vnde Apollini cognomen, vt Photioni videtur post Strabonem, Hermolaus. Σμίνθος, μῦς. καὶ ὁ Ἀπόλλων δὲ σμινθεύς, διὰ τὸ ἐπὶ μυωπίας φασί. βεβηκέναι: ἢ ὅτι ἐν τῷ Σμίνθῳ τιμᾶσθαι, Hesychius. Murinum Apollinem eundem Gryneo esse, non à muribus sed à loco id nominis sortitum, supra in a. diximus. Scribunt aliqui Arcadas Dijs obtulisse primum murem, secundò equum album, tertiò quercus folia, Scholiast. Lycophr. Musoritæ quidam hæretici mures colunt, vt scribit Philastrius in catalogo hæreseon i. 12. Apud Eusebium legimus peplum Proserpinæ muribus contexi consueuisse, Calcagninus. Quantum est cunq; murium (inquit Aelianus) in Heraclea, quæ in Ponto insula est, deum & religiose colit, & quod deo cunq; dedicatum est, non attingit. Itaq; cum vitis, quæ ibi deo frondescit, & soli eidē ad religionem consecrata est, cuiusq; racemos dei administri ad sacra seruant, vuæ assecutæ fuerint maturitatem, tum de insula mures decedunt, vt ne si remanerent, per imprudentiam eas contingant, quas tangi fas non sit: post vero vbi id anni tempus præterierit, ad domesticam sedem reuertuntur.

PROVERBIA.

Mus albus, Μῦς λευκός, apud Suidam: Μῦς κακός, id est mus malus (quod non placet) apud Diogenianum: In hominem lasciuum & libidinis immodicæ dicebatur. Nam mures domestici salacissimi sunt, præsertim albi, Eras. Vide plura superius in c. vbi de libidine murium. Mures domestici, libidinosissimi sunt, præsertim albi: ὅτι δὲ οἱ θήλεις, Apostolius & Varin. in prouerbio Mus picem gustans: debent autem hęc referri ad prouerbiū Mus albus, vt rectè habet Suidas. Θήλεις pro θηλυδρίαι accipio, hoc est mures albos effœminatos esse, non fœminas: interpretantur .n. prouerbium Hes. & Varin. ἐπὶ τῶν ἀκρατῶν περὶ τὰ ἀφροδίσια, θηλυδριῶν καὶ καταφερῶν. Sed Ælianus l. 12. de animalibus mures fœminas (inquit) ad libidinem procliuiores esse aiunt. Vide plura eo in loco. Inter Alciati Emblemata legimus hexastichon istud problema: Delicias & molliciem mus creditur albus Arguere: at ratio non sat aperta mihi est. An quod ei natura salax, & multa libido est? Ornat Romanas an quia pelle nurus? Sarmaticū murem vocitant pleriq; zibellum. Et celebris suaui est vnguine muscus Arabs. Hęc ille, sed ad prouerbij rationē primā tantum eius ex quatuor coniectura vera videtur. Zibellum quidem & muscum (quem à capreolo peregrino non mure haberi diximus) ignorarunt veteres qui murē album prouerbialem fecerunt. Existimantur sanè etiam inter homines magis molles & effœminati qui albi fuerint: quāobrē imbeciles homines & fractos delicijs Gręci πυγάργας & λευκόπυγας vocitant, vt fortes ac strenuos μελαμπύγους. Μυὸς ἀκροκάρφι, λέγεται ἐπὶ τῶν μικρὸν ἀξίων, Suidas. Aliorum quidem nullus quod sciam huius prouerbij meminit: quamobrem conijcio legendum forte Μυσκάρφι, vt Hesy. & Varin. habent. Μυσκάρφοι (inquit Erasm.) dicebantur agere, qui durè ac siccè viuerent. (Interpretantur aliqui τὸ μεμυκότως καὶ ξηρῶς ποιεῖν, Hesych. est autem ποιεῖν, non viuere, sed facere simpliciter, aut carmen condere: vt μυσκάρφι scribere dicatur, qui frigido, exili, astricto & arido stilo, ac minimè copioso, ornato & fluente vtitur.) Vox ficta videtur à mure & palea. (κάρφος festuca est;) quòd mus in re pusilla vehementer laboret, Nisi malumus dictū à μύσαι quod est sicco, (μύσαι, κάρφειν) Hesych. & μύσις, pręfocatio, quasi si quis festuca pręfocetur. (Non placet hęc de præfocatione coniectura, cum non de victu sed stilo & sermone arido prouerbiū sentire videatur: Cui opinioni nostræ accedit etiam sequens interpretatio. Mysicarphum hominē minimè facetum fuisse, ac alijs tantum arrisisse.) Vsus est hac voce Cratinus in Horis: & quidā ita proferri volunt, vt ἀκανθὶ, cum acuto in vltima, alij proparoxytonam faciunt. Sunt qui virū quempiam Μυσκάρφον dictum existimant, qui ex se quidem nihil venustiorū dicteriorū adferre poterat, sed tamen libenter aliorum dictis arridebat. Et huius nominis mentionē factam apud Apollophanem Comicum. Mus non ingrediens (non potens subire) antrum, cucurbitā ferebat, Μῦς εἰς τρώγλην οὐ χωρῶν κολόκυνθαν ἔφερεν: in eum, qui cum ipse sibi consulere non possit, alijs conatur opitulari. Aut qui conatur maiora viribus suis. Videtur ab apologo natum, sed anili, ni fallor, Erasm. Meminit Apostolius. Decipula (vel laqueus) murem cepit, εἷλεν ἡ παγὶς τὸν μῦν: de rectè meritoq; deprehensis, & malo dignis: quasi dicas, lupus in foueam incidit, aut aper in casses, Erasm. Meminerunt Suidas, Varin. & Apostol. Elephantus nō captat (vel non curat) murem, Ἐλέφας μῦν οὐκ ἀλεγίζει, de ijs qui parua & vilia contemnunt: Vide in Elephante. Mus non vni fidit antro: Nihil est hodie decantatius apud vulgus (inquit Erasm.) quàm eum murem esse miserum, cui non est nisi vnus cauus. Idem Plautus expressit in Truculento: sed tamen cogitato mus pusillus quā sit sapiens bestia, Aetatem qui vni cubili nonquam fidit suam. Quia si obsideatur vnum, aliunde præsidiū gerit. Locus erit adagio: si quem admonebimus, vt sibi plures amicos paret, aut vnà cum opibus studeat philosophiæ, vt si fortuna quod suum est eripiat, in literis sit præsidium, Erasm. Iuxta muris interitum, Κατὰ μυὸς ὄλεθρον: Aelianus de animalib. 12. 10. tradit murem minimè viuacem esse, sed sua sponte defluentibus intestinis ocyus emori atq; hinc natum prouerbium, Iuxta muris interitum. (Gillius sic vertit ex Aeliano: Mures qui non ex insidijs, sed sua sponte moriuntur, defluentib. membris è vita paulatim excedunt, vnde factum prouerbum, &c.) Addit hoc vsum Menandrum in Thaide. Quadrarè videtur in homines imbecilla valetudine, aut in μικροβίους, id est breuis vitæ: aut eos qui paulatim extabescunt. Verisimile est enim mures sic emori, quemadmodum nascuntur in Ægypto: vt aliqua pars sit viuus mus, altera nihil nisi limus, Erasm.

Murem ostendit pro leone, pro eo quod est, ingentia pollicitus & fortia, longè diuersa exhibuit: Vide in Leone. Virum improbum vel mus mordeat, Κἂν μῦς δάκοι ἄνδρα πονηρόν, hemistichium heroicum, quo significatū est quacunq; ratione vindictam non deesse malis, sed eos aliquo pacto meritas dare pœnas. Refertur adagium inter Gręca epigrāmata, φασὶ παροιμιακῶς, κἂν μῦς δάκοι ἄνδρα πονηρόν. At is quisquis est, nam incertus author, inuertit prouerbium,

prouerbium, dicens bonos viros vel à mure morderi, malis ne dracopem quidem audere dentes admoliri: hoc est, insontibus passim noceri, propterea quòd ij impune lædi posse videantur, vtpote nō relaturi iniuriam, Eras. mox aliud simillimum sub jciens, Mordebit vel capra nocentem, Κἂν αἲξ δάκοι ἄνδρα πονηρόν. Mus puero morso aufugit, Μῦς δακὼν παῖδ' ἀπέδρα, cum magni à minoribus læduntur. Apostol. Mus Brasidam inter caricas momordit, Μῦς ἔδακε Βρασίδαν ἐν ἰσχάσι: cum monemus à paruis etiā caueri oportere, Idem. Brasidas, authore Plutarcho, cum manum in caricas temere misisset, & à mure inibi forte fortuna latente morderetur: Papæ, inquit, vt nullum est animal tam pusillum, neq; tam inualidum, quod lacessitum non cupiat vlcisci sese. Muris in morem: Plautus in Captiui duo, Quasi mures semper edimus alienum cibum: In parasitos dictum, quibus iucundum est aliena viuere quadra. Non conueniunt libertas & cibus alienus, quod eleganter indicat apologus de mure syluestri & domestico. Quin & Græcis prouerbiali verbo μυωπολεῖν dicuntur, qui muris in morem cibi causa obambulant oberrantq;: Indicauit hoc Hesychius, Erasm. Nos de verbi μυωπολεῖν significatione in a. diximus, quæ est huc illuc discurrere, aut discurrendo aliquid perquirere, cibi vero causa id fieri grammatici non addiderunt: ego quemuis curiosum hominem & temere discurrentem, non parasitum solum, μυωπολεῖν dixerim. Metuit omnia, si vel mus obstrepat, Ὅς δεδιέναι πάντα κἂν ψοφῇ ὁ μῦς, refertur ab Aristotele 7. de morib. ad Nicomachum: de vehementer timidis: appellat autem hanc timiditatē θηριώδη, hoc est ferinam. Meminit Erasmus in prouerbio, In pulicis morsu deum inuocat.

Mons parturiebat, deinde murem prodidit, Ὤδινεν ὄρος, εἶτα μῦν ἀπέτεκεν, Senarius prouerbialis dici solitus in homines gloriosos & ostentatores, qui magnificis promissis, tum vultus vestitusq; authoritate miram de se mouent expectationem: verum vbi ad rem ventum est, meras nugas adferunt. Vtitur hoc adagio Lucianus in libello Quemadmodum oporteat historias conscribere. Athenæus in lib. 14. refert quòd Tachas rex Ægyptiorum huiusmodi scommate tetigerit Agesilaum Lacedæmoniorum regem cum ad eum venisset, suppetias illi laturus in bello, Ὤδινεν ὄρος, Ζεὺς δ' ἐφοβεῖτο, τὸ δ' ἔτεκεν μῦν, (Carmen videtur anapæsticum.) Erat autem Agesilaus pusillo corpore. Porrò dicto offensus, respondit, Φανήσομαί σοι ποτὲ καὶ λέων. Post euenit, vt exorta seditione apud Ægyptios, cum Agesilaus non adesset regi, coactus sit ad Persas fugere. Vtitur & Horatius in Arte poëtica: Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu? Parturient montes, nascetur ridiculus mus. Porphyrion ex Aesopi apologo quopiam natum existimat, is fertur eiusmodi. Cum olim quidam rudes atq; agrestes homines viderent in monte terram intumescere moueriq;, concurrunt vndiq; ad tam horrendum spectaculum, expectantes vt terra nouum aliquod ac magnum spectaculum ęderet, monte nimirum parturiente, foreq; vt Titanes rursum erumperent, bellum cum dijs redintegraturi. Tandem vbi multum diuq; suspensis attonitisq; animis expectassent, mus prorepsit è terra, moxq; risus omnium ingens exortus, Erasm. Quanta Mus apud Pisam, Ὅσα μῦς ἐν Πίσσῃ, subaudi tulit, aut simile quippiam. De ijs qui vincunt, & optatis potiuntur: sed non sine summo negotio, neq; citra magnum incommodum suum. Suidas natum ait ab athleta quodam, seu pugile Tarentino, qui in Olympiacis certaminibus apud Pisam, semel duntaxat victor discessit, idq; plurimis acceptis plagis, Erasm. Meminit Suid. Mus picem gustans, Μῦς ἄρτι πίσσης γευόμενος, (al' γεύεται, & sic pars senarij videtur.) Quidam (Suidas) aiunt dici solere in eos qui cum antea fuerint audaculi & confidentes, postea periculo degustato, planè (ἀθρόως) timidi videntur. Nondum satis liquet, vtrum à mure in pice deprehenso sit translata allegoria, sicuti placet Diogeniano: an ab illo de quo meminit Herodotus primo libro in pice deprehenso, atq; ita pœnas dante: an à pugile illo Tarentino, de quo modo dictum est, vt in πίσσῃ sit allusio ad nomen vrbis apud quam celebrantur certamina. Νῦν δ' ἔμαθ' ὡς μῦς φασὶ Θεώνυχε γεύμεθα πίσσης. Sed quouis referas, significatur experientiam malè cessisse. Siquidem mus imperitus, si quando in picem inciderit, aut perit, aut vix eluctatur, ac deinde periculi memor timet contingere. Et pugil ante ferox & iactabundus, simulatq; certamen Olympiacum expertus est, sensitq; quanti constiterit ea victoria, deinceps abstinuit. Quare non intempestiue dicetur in eum, quem pœnitet experimenti, aut qui rem parum feliciter tentatam, iterum aggredi refugit, Erasm. Μῦς πίττης γεύεται, ἐπὶ τῶν ταχὺ ἀπαλλασσόντων μετὰ κόπου, (πταισάντων κακῶς, Hes.) καὶ Ὅσα μῦς ἐν πίττῃ, ἀπὸ μυὸς τοῦ Ταραντίνου κακῶς Ὀλυμπιάσιν ἀπαλλάξαντος, Suidas. hinc deprauatus Hesychij locus emaculari poterit.

Germanica prouerbia à mure. *Der müsdreck vvill alvväg vnder dem pfeffer syn*, Muscerdę semper intermisceri volunt piperi: Huic respondet quo Græci Latiniq; vtuntur, Corchorus inter olera. *VVer mit katzen jagt der facht gern müß*: Qui cum felibus venatur vt plurimum mures capit: Corrumpunt mores bonos colloquia praua. *Art lasst von art nit, die katz lasst jrs mausens nit*: Ingenium relinqui non potest, nec feles captandis abstinere musculis: Naturam expellas furca, tamen vsq; recurrit.

Apologi. Fabula rustici & vrbani muris, quam describit Horat. 2. Serm Sat. sexta, notior est quàm vt adscribi debeat. Κοιμωμένου λέοντος αἰγείης χαίτης διέδραμεν μῦς, ὁ δὲ λέων ἐθυμώθη. Φρίξας δὲ χαίτην ἐκ θηρὶ φωλάδος κοίλης, Babrius vt Suidas citat in voce φρίξοτριχα. In fabulis Aesopi atq; carminibus Babrij leo dormiens fingitur, cuius mus percurrens ceruicem, ex somno hunc excitauit perterrefactum. Vulpi autem ridenti leo respondit, Οὐ μῦν πτήξω μάλα, τὴν δὲ ὁρμὴν ἐκτρέπομαι, Non murem timeo, sed motum exhorreo, Tzetzes 13. 490. De monte parturiente & emergente mure apologum recitaui superius inter prouerbia. Fabula de fele in mulierem mutata, & sponsa cum esset murem persequente, vide supra in Cato. Οἱ δὲ μύες νῦν ὀρχοῦνται, δεξάμενοι τὸν τῆς ἀπουσίας (ἥγουν τροφῆς:) loquitur autem de catto seu fele domestica. Suidas in Σχιστῷ: sumptum videtur ex apologo quodam. Apud nos prouerbiale dictum est, Fele absente mures saltant, aut diem festum agunt. Πάντως που καὶ σμικρόν τινα ἠξίωσεν εἶναί τι χρήσιμον, ὁ μῦς τῷ λέοντι τῶν μυθικῶν σώσας, ἀρκύστας ἐξέκοψεν, Iulianus in epistolis.

Egressi mures de cauernis suis ausi sunt prouocare nos ad prælium, Iudith 14. Sic per contemptum dicebant Assyrij de Iudæis Bethulia egressis aduersus ipsos.

DE MVRIBVS DIVERSIS.

MVRIVM permulta sunt genera, Albertus. ZEGERIAE, ζεγερίαι, genus quoddam murium est, Hesych. & Varin. In Africa tria murium genera sunt, quorum aliqui zegeries vocantur Punica lingua, quod in nostra pollet idem quod βουνοί, (Valla colles transfert,) Herodotus lib. 4.

Πίμοι,

Ῥίκνος, genus murium, Hesychius & Varin.

Σκάλοπες, mures quidam quos spalacas vocamus, Scholiastes Aristophanis in Acharnensibus, sed spalax non alius est quàm aspálax, id est talpa, de qua post Suem dicetur.

Norduegia pestem peculiarem habet, quam leem vel lemmer vocant patrio sermone. Hæc est bestiola quadrupes magnitudine soricis, pelle varia: hæ per tempestates & repentinos imbres decidunt, incompertum adhuc vnde, an ex remotioribus insulis & huc vento delatæ, an ex nubibus feculentis temere natæ deferantur. Id compertum est, statim atq; deciderunt, reperiuntur in visceribus herbæ crudæ nondum concoctæ: hæ more locustarum depascuntur omnia virentia: & quæ morsu tantum attigerint, emoriuntur virulentia: viuit hæc pestis donec non gustauerit herbam renatam. Conueniunt quoq; gregatim quasi hirundines auolaturæ, sed stato tempore aut moriuntur aceruatim cum lue terræ, ex quarum corruptione aer fit pestilens & adficit Norduegos vertigine & ictero: vel ab alijs bestijs dictis lefrat (quasi leopardis, quib. congeneres esse puto) consumuntur, vnde pinguescunt & reddunt pelles aliquanto laxiores humana mensura, Iacobus Zieglerus in Schondiæ siue Scandinauiæ descriptione.

DE MAIORE DOMESTICO MVRE, QVEM VVLGO RATTVM VOCANT.

A.

MVRIS genus magnum, rattum vocamus, Albertus & Liber de naturis rerũ. Ratti quidem vox non Germanis tantum, sed Gallis etiam, Hispanis, Italis & Anglis in vsu est. Plura de diuersis nomenclaturis huius animantis vide supra in Mure A. Soricem non esse rattum vulgò dictum, id est maiorem murem domesticum, sed omnino syluestrem, ex Plinio demonstrabimus infra, vbi de Sorice separatim agetur. Sed murem araneum quoq; à ratto differre, ex eius historia patebit: quanquam Ge. Agricola eundem esse iudicat. Colotes, κωλώτης, stellio est. Albertus vbi Aristoteles asinum impugnare coloten scribit, rattum imperitè interpretatur. Sorex, *ratz*, ῥαττίς: hæc tria vocabula, Latinum, Germanicum, & Græcum, ἐκ παρεμβολῆς ponuntur in Lexico symphono Gelenij: Græcum forte apud recentiores vsurpatur: nam apud veteres nusquã mihi occurrit, neq; in Lexicis. Hyrax quidem, ὕραξ, quo pro mure Nicander vtitur, prima syllaba omissa, satis cum Germanico congruit: sed & ἄρουρος fortassis quod muris genus facit Hesychius & Varinus.

B.

Rattus quadruplo ferè maior est mure: colore subniger vel fuscus, qui ventrem versus dilutior est. Capite longiusculo, cauda procera, tenui, nuda pilis: mole corporis mustelæ magnitudinem assequitur, Ge. Agricola. Ego rattum vndiquaq; albissimum vidi nuper apud nos captum Aprilis medio, oculis rubicundis prominentibus, barba multis & oblongis pilis hirsuta. Augustæ Vindelicorum circa templum diui Huldrici rattos nullos inueniri audio. Non latet in terra veluti reliqui mures domestici, tametsi in valle Ioachimica ex proximis domicilijs in cuniculos (fodinas) ingrediatur, & in his versetur: alioqui hyberno etiam tempore in domibus nostris solent vagari, Ge. Agricola. Affirmant quidam inueniri aliquando rattum cæteris maiorem, proceriore & latiore corpore, qui à cæteris otiosus alatur. Rattorum regem, *ratzen küng* appellant. Fieri autem potest vt aliqui in senecta sic à minorib. natu alantur: nam & glires legimus fessos senecta parentes suos nutrire. Ge. Agricola rattum, vt dixi, murem araneum esse putans, sic de eo scribit: Mus araneus dictus videtur, quòd muri similis sit, & vt araneus parietes scandat, sed hoc de mure araneo veterum nemo scripsit: rattum quidem facile per parietem ascendere audio.

C. Cum lumen noctu ratto obtenditur, non fugit, acie oculorum quodammodo præstricta: mures autem fugiunt.

E. Necantur ijdem quibus mures venenis, quę in

Mure

Mure copiosè nobis explicata sunt. Capiuntur & muscipulis eisdem, sed triplo aut quadruplo maioribus. Aconita nostra ratto me frustra dedisse, dixi in Lupo a.

c. Rattorum tota caro calidior & acrior est quàm murium minorum, vt ex dissectorum odore colligimus: quare magis discutere & siccare eam verisimile est, & excrementa quoq; acriora calidioraq; esse. Medici fimo ratti, id est muris maioris, ad alopecias vtuntur: Venenum in cauda gestare dicitur, Obscurus. Nos muscerdarum muris simpliciter .i. minoris domestici ad alopecias vsum esse, copiose docuimus supra in Mure G. Ratti cum libidine accenduntur, adeò perniciosi sunt, vt si eorum vrina partem aliquam hominis nudam attigerit, carnes eius vsq; ad ossa putrescere faciat, neq; cicatrix vlceri possit induci, Liber de naturis rerum. Alij, vt Arnoldus & Albertus, simpliciter hoc de muris vrina scribunt.

DE MVRE AQVATICO.

MVRIS quoddam genus aquatile esse audio, magnitudine ferè ratti terrestris, colore quodammodo subrusso. Germani vocant *vuassermauss*, Angli vvaterratte: Itali sorgo morgange, id est murem mergum. Galli rat d'eau. Pisces venantur, vt aiunt: & aquæ submersi per caua quædam aliunde in terram redire creduntur: quoniam aliqui sæpe cum obseruassent submersos, diu expectantes nusquam rursus emergere viderunt. Rattus alius terrestris est, alius fluuiatilis, Obscurus. Ego neu m uiuij s, nec alijs aquis magnis, sed paruis tantum, riuis & alijs versari audio. Quidam nuper in nonnullis Galliæ locis etiam in cibum admitti rattum aquaticū mihi narrauit: quod tamen verum esse affirmare non ausim. Muris aquatici naturam ac descriptionem ab antiquis prætermissam fuisse miror: cum sit amphibium animal, atque herbosis amnium ripis frequentissimum: id autem ab ijs factum est, vel quòd eius vtilitatem illi nondum percepissent, vel quòd superfluum existimarent huiusmodi animalis genus inter aquatilia connumerare. Quanquam Plinius ea muri marino aut aquatico tribuat, quæ certè testudini debentur. Sed hoc reuera fatendum est, magnam esse huius cum rattis, hoc est maioribus nostris muribus similitudinem: hoc dempto tamen, quòd fœminæ tres excernendis excrementis (vrina, fæcibus, fœtu) meatus extrorsum distinctos præ se ferant. Proinde mus aquaticus præter aliorum naturam, etiam maximos amnes natando traijcit: herbam depascitur: ac si quando ab origine sua, ac consueto domicilio recedat, ijsdem frugibus vescitur quibus & cæteri mures. Proinde Nilo, & apud Strymonem frequentissimus est: quo in loco, sub noctem, sereno tempore deambulantes permultos ex aqua in ripam concedere, & aquatiles plantas erodere, atque audito strepitu rursus in aquas demergi multoties conspeximus. Hæc Bellonius: qui figuram etiam addidit, quam nos omisimus, quòd muri maiori domestico (ratto) vndiquaque similis videatur, nisi quòd rostro est obtusiore: vt meritò rattus aquaticus appellari possit: & Germanicè *VVasserratz*. Inuenio quidem ego apud veteres quoque muris aquatici viuipari (non testudinis) mentionem factam, vt apparet ex sequentibus. In Colusis Arcadiæ fontem esse aiunt, in quo mures nascuntur terrestres, & natant in eo vitam agentes: idem in Lampsaco fieri aiunt, Aristoteles in Mirabilibus: Ego Lusis non Colusis legerim. Lusi enim (quanquam vulgati codices duplex s. habeant) vrbs est Arcadiæ, teste Stephano, vbi Melampus Prœti filias lauit & insania liberauit. In Lusis Arcadiæ quodam fonte mures terrestres viuere & conuersari Theophrastus scribit, Plinius. Pausanias quoque Lusos vrbem in ea terra collocat, qua Polybius Lusas in montanis agri Clitorij, Hermolaus. In Casinate fluuius appellatur scatebra, frigidus, in quo, vt in Arcadiæ Stymphali, enascuntur aquatiles musculi, Plinius: videtur autem non testudinum neque concharum genus, sed mures viuiparos intelligere. Magos qui Zoroastren sectantur, imprimis colere aiunt herinaceum terrestrem, maximè verò odisse mures aquaticos, (μῦς ἐνύδρεις,) & quo quisq; plures occiderit, eò chariorem deo feliciorem que existimare, Plutarchus Symposiacorum quarto quæstione vltima. Et mox, Quare Iudæi etiam si execrarentur suem, occidere deberent, vt magi mures. Cæterum in Commentario de Iside, magos scribit animalia quædam boni dæmonis esse putare, vt canes & gallinas, & terrestres echinos: mali autem aquaticos esse, τὰς ἐνύδρεις εἶναι: lego τὰς ἐνύδρεις μῦς, ex superioribus locis. An vero aquaticos mures intelligat illos de quibus hic scribimus, incertum est: ego testudines aquaticas potius, (nam has quoq; mures appellant,) intellexerim.

MVS PEREGRINVS.

MVSCVM, qui & nunc in delicatiorem vsum venit, ab Hieronymo dici quandoque peregrinum murem sunt qui opinentur, Cælius. Muscus, & œnanthe, & peregrini muris pellicula, Hieronymus ad Demetriadem. Quis autem sit peregrinus mus, inquit Hermolaus, odorata celebratus pellicula, non video: nisi quis animal hoc intelligat ex quo zibettum excipitur. Atqui nos zibetti animal longe diuersum à mure esse post Pantheræ historiam demonstrabimus. Mihi quidem verisimile fit hoc ipsum animal ex quo moschus odoramentum funditur, Hieronymum genus muris esse putasse, historia eius tanquam rei nouæ & ex alieno orbe aduectæ nondum cognita, ad quam opinionem nominis etiam vicinitas allicere potuit. Accedit quod in pelliculis animantis suæ adferri soleat. Quin & Raphaël Volaterranus, vir alioqui doctus & nostri ferè sæculi Murem illum, inquit, qui odoratus vulgò habetur, murem muscum Hieronymus in epistolis vocat: & in alia epistola murem peregrinum. Apud Italos quidem hodie odoratum quendam murem MOSCHARDINVM appellari audio: sed illum in Italia reperiri, nec peregrinum esse. Ruellius in historia stirpium mures simpliciter moschi odore recrementum aliquando excernere scribit.

DE MVRIBVS AGRESTIBVS.

A.

MVRES agrestes in terra habitant, duorum generum, rubeus & niger, Albertus. Effigies quam damus (in fine libri) muris agrestis maioris est, qui terram fodiēdo hortos & agros populatur. Eiusdem generis alij minores sunt, domesticis similes, magis ruffi, quales me in alpibus etiam vidisse puto. Cæterum syluestres aut syluaticos mures, quorum generis & sorex est, eos voco, qui non in aruis & locis cultis aratísue, sed in syluis habitant, de quibus infra separatim agam. Mus subterraneus, quem alij agrestem vocant: Seruius à Cicerone nitedulam putat nominari, Ge. Agricola. Vt illa ex vepreculis extracta nitedula remp. conaretur arrodere, Cicero pro S. Sestio. Nitedula quidē est etiam cicindela dicta, ex insectis, quæ noctu lucet. Sæpe exiguus mus. Sub terra posuitq́; domos, atq; horrea fecit, Vergilius in Georgicis. Murem agrestem Marcellus empiricus nominat: Item Plinius, Mures agrestes (inquit) à serpentibus læsi condrillam esse dicuntur. Palladius tum agrestes tum rusticos mures eosdem nominat. Ἀρουραῖοι μῦες, mures qui agros aut arua habitant, (quasi aruales aut aruenses dicas.) Hesychius & Varinus. Gaza μῦας ἀρουραίους ex Aristotele sorices reddit, quod non probo: sorex enim syluestris non agrestis est, vt in eius historia dicam. Sorices hyeme sæpe dormientes deprehenduntur, mures agrestes non item, Κέρχος, μῦς ἀρουραῖος, Hesychius: alij interpretantur animalculum vitibus noxium, Varinus. Myagros viri nomen est, vt diximus in Mure a. item herbæ: compositionis quidem ratio murem syluestrem insinuat, vt syagros aprum syluestrem. Græci agrestis syluestrisq́; differentiā non ita obseruare vt Latini videntur: nam ἄγριον pro vtroq; vsurpant: aliquando tamen distinguunt, agreste ἀρουραῖον dicentes: syluestre ἄγριον, siue id in syluis, siue alijs locis incultis & ab hominum conuersatione remotis fit. Latini etiam sæpe non distinguunt. Γηγγύλιξ, γύλιγγος, ὁ ἄγριος μῦς, Hesych. & Var. glirem intelligo, qui & syluestris mus, non agrestis, dici potest. Spalacem quoq; vel aspalacem, id est talpam, εἶδος ἀρουραίου μυὸς interpretantur Grammatici. Germani murem illum agrestem, cuius figuram pro hoc loco in fine libri adijciemus, varijs nominibus appellant: vt sunt, *feldmuß* (quo nomine etiam Angli vtūtur) id est mus campestris: (habent & Itali quē murem campaignolo nominant, haud scio an eundem: sed differre puto: audio enim sic dictum, campaignolum murem, paruum & elegantem esse, cauda non glabra, sed pilosa: & aliquando cicurari. Mus agrestis, id est qui in campis inuenitur, Marcellus:) *erdmuß*, id est mus subterraneus. *Nuolmuß* vel *nielmuß*, quòd terram fodiendo pedibus reijciat talparum instar: & eandem ob causam *schorrmuß*, alijs *schoermauß*, & *stoßmuß*, & *luckmuß*. Item à loco *ackermuß*, cui maioris minorisq́ue differentiam addunt, maior est, cuius imaginem dedimus. Gallicè mullot vocari audio.

B.

Non multo minor est ratto, quin caudam vt ille longam habet ac crassam, Ge. Agricola. Auriculis rotundis, capite magno rotundo nec eminente rostro, colore fusco ad latera ruffo, barba medio inter os & oculos loco rigente. Minoribus agrestium breuis est cauda. Amicus quidā noster medicus perquam eruditus complures mures ex putredine natos in prius disseruit, & vnum rectum ac simplex eorum intestinum, non vt aliorum conuolutum se deprehendisse mihi narrauit: sumpserat autem occasionem ex Bassiani Landi lib. 2. de humana historia, vbi ille muribus ex pueri materia genitis intestina recta esse scribit.

C.

Nascitur omne genus muris de terra, licet etiam ex coitu sui generis generētur. Vnde in terris Aegyptijs quando pluit plurimi generantur, Albert. Iuxta Thebaidem Aegypti quum Nili cessauit inundatio, calefaciente Sole limum ab aqua relictum, multis in locis ex terræ hiatu multitudo muriū oritur, Diodorus Sic. Et mox. In Thebaidis agro certis temporibus multi ac magni generantur mures: qua ex re plurimum stupent homines, cum videant quorundam anteriorem, vsq; ad pectus & priores pedes, murium partem animatā moueri, posteriori nondum inchoata, sed informi. In Thebaide cum grandine pluit, mures in terra apparere audio, qui partim etiā nunc cœnum limosum, partim iam caro existunt, Aelian. De muribus qui cum pluit in Aegypto nascuntur, & incolarum supplicationibus Deo factis ab agris ad montem auertuntur, Aeliani verba recitabo infra in Aegyptiorum mentione, vbi agam de muribus diuersis secundum regiones. In Aegypto mures de terra & imbre nascūtur, Macrob. Deturgente Nilo musculi reperiuntur inchoato opere genitalis aquæ terræq́; , iam parte corporis viuentes, nouissima effigie etiamnū terrena, Plin. Alicubi è terra mures progigni, qui mox per coitum mirè excrescant, Auicenna scribit, Cælius. Sunt qui asserant omne animal idē specie ex semine & ex putri materia fieri posse, tum

perfectum tum imperfectum. Quo posito, concedendum esset ex putri materia orta animalia, alia eiusdem speciei per coitum generare, & ista item alia, & sic in infinitum. Huius sententiæ Euripides & Auicenna fuerũt, propter vniuersalem hominum interitum ex diluuio. Alij dicunt perfecta animalia nequaquam fieri posse ex putri materia: imperfecta autem eadem specie ex putri & ex semine, vt mures qui ex putri materia orti generant mures eiusdem speciei: atq; ita senserunt Albertus & Aponensis, tanquam ex Aristotelis opinione. Verum Aristoteles ait sic (ex putri materia) nata generare quidem, sed animal specie diuersum, à quo nihil amplius gigni possit, (ne procedatur ad infinitum.) Quamobrem concedo quidem (inquit Niphus) mures produci posse ex materia putri quæ in nauibus reperitur, & copiosissimè quidem, eosq; coeundo rursus alios generare, non tamen eiusdem speciei, sed alterius & qui vltra generare nequeant. Mures ex putredine nati, generant quidem & ipsi, sed quod ex eis generatur nec mas est nec fœmina: nec amplius generat, Hieronymus Gabucinus. De muribus Caspijs qui segetes succidunt, & fructus in arboribus populantur, dicam infra inter Mures diuersos secundũ regiones. Mus agrestis non semper in terra latet, sed nonnunquã egreditur, etsi rarius, Ge. Agricola. Tumulos terræ instar talpæ excitat. Corrodit, imò exest, planeq; interdum consumit radices lupuli, pastinacæ, rapæ, & reliquorum leguminum, Ge. Agricola. Radicibus tantum vescuntur, nec profundos agunt cuniculos, (sed statim sub cespite ac superficie fodere pergũt, vt inambulantes laxam suspensamq; terram & vestigijs cedentem percipiant) quorum introitus si quis fossorio aperiat mox reparant ac retegunt: quod & talpæ faciunt, sed tardius, secundo interdum vel tertio demum die. Cognito igitur mures subesse, inde quòd foramina breui retexerint, iterũ tribus aut quatuor locis aperiuntur, expectaturq; vt cum ad retegendũ venerint, ligone aut fossorio in proximum post eos locum inflicto vnà cum terra aut cespite eijciantur, eiecti conculcantur aut aliter occiduntur. Aliqui gramé in introitum inserunt, quod dum retrahere mus conatur, malleus ligneus in terram proximo post eum loco adigitur, vt foramine occluso & regressu ei negato capiatur. Castanea subterraneis animalibus sicut muribus & talpis infestatur, propter quæ sæpe nouella castaneta caluescunt, Ruelius. Mures agrestes à serpentibus læsi chondrillam esse dicuntur, Plinius.

Mirum percipimus ortum (inquit Aristoteles) redundantis agrestis murium generis, locis enim compluribus agri tam inaudito modo oriri solet, vt parum ex vniuerso frumenti relinquatur: tam citò absumitur, vt nonnulli mediocres agricolæ, cum pridie metendum statuerint, postridie mane cum messoribus accedẽtes ad segetem, absumptam inueniãt totam: interitus autem minime euenit ratione: paucis enim diebus omnino abolentur, quanquam superiore tempore homines vincere vel suffiendo, vel sues, vt latibula effoderent, admittendo, nõ possent. Quinetiam vulpes eos venantur, & cati syluestres in primis: sed tamen superare copiam, & celeritatem prouentus nequeunt: nec aliud quicquam omnium vincit, nisi imbres: ijs enim quamprimũ intereunt. Audio mustelas valde persequi mures syluestres, ita vt meatus etiam hypogeos eorum subeant, vt viuerræ cuniculorum. Myagros vel myotheras anguis mures in pratis venatur. Plinius de numerosa murium domesticorum fœcunditate locutus, & quòd vel sale gustato fieri prægnantes aliqui opinentur, subdit: Itaq; desinit mirum esse, vnde vis tanta messes populetur murium agrestium: in quibus illud quoq; adhuc latet quonã modo illa multitudo repente occidat. Nam nec exanimes reperiuntur, neq; extat qui murem hyeme in agro effoderit. Plurimi ita ad Troadem perueniunt, & iam inde fugauerunt accolas. Prouentus eorum siccitatibus tradunt: & iam obituris vermiculum in capite gigni, Plin. Patrijs sedibus quosdam Italiæ populos incursio murium agrestium expulit, (quod & Diodorus Siculus scribit lib. 4. de antiquorum gestis) atq; in fugam compulit. Quòd sanè sic segetes & plantas, tanquam summa siccitas, aut teterrimum frigus, aliaúe tempestas vastarent, radices succidentes, Aelianus. Cosas Hetruriæ ciuitatẽ mures destruxère, Volaterran. Cossa oppidũ est Vmbriæ, Plinio 5 3. Orbitellum hodie. Caleni vidimus quòd vna nocte totum campum segetis plenum mures absumpsère, Niphus. In Hispania ingens est murium multitudo, vnde pestilentes sæpenumero secuti sunt morbi. Hoc aduersus Romanos aduenit in Cantabria, vt essent qui accepta mercede mures venarentur, & quantitate designata, salutem vix assequerentur, (καὶ μυοθηρῶντες ἐπὶ μέτρον ἀποδειχθὲν, διεσώζοντο μόλις.) Strabo lib. 3. Theophrastus author est in Gyaro insula cum incolas fugassent, ferrum quoq; rosisse eos, Plin. Et alibi, M. Varro auctor est ex Gyaro Cycladum insula incolas à muribus fugatos. Cum Palæstini arcam Domini captam apud se detinerent in ciuitate Azoto, incolæ crudeli dysenteria affecti sunt, & prouinciam consurgens multitudo murium deuastabat, vt legimus Samuelis seu Regũ primo: & apud Iosephum ab initio libri sexti Antiquitatum. Aeolij & Troiani murium abundantia infestati, Smintheo Apollini sacrificarunt, vt in Mure supra retuli in h. Et de muribus ex Heraclea Ponti insulæ recedentibus cum vuæ sunt maturæ, & pòst autumnum reuertentibus, ibidem. Cum Sanacharibus Arabum Aegyptiorumq; rex Aegyptum inuaderet, Vulcanus in exercitum eius noctu vim agrestium murium immisit, qui militum tum pharetras, tum arcus, tum scutorum habenas abederunt, ita vt postera die hostes armis exuti fugam fecerint, multis amissis, Herodot. lib. 2. Chalcidenses incoluerunt etiam Cleonas, Elymnio Athi montis ciuitate pulsi, vt fabulis proditum est, à muribus, qui omnia illorum bona ita deuorabant, vt neq; ferro parcerẽt. Heraclides. Timidi sunt etiam agrestes mures, sed domesticis audaciores, Aelianus.

Mures abiguntur cinere mustelæ vel felis diluto, & semine sparso, vel decoctarum aqua: sed redolet virus animalium eorum etiam in pane: ob id felle bubulo semina attingi vtilius putant, Plinius. Aduersus mures agrestes Apuleius asserit semina bubulo felle maceranda antequam spargas, Pallad. Apuleius (vt in Geopon. Græc. legitur) commendat fel bubulum, quo si tingantur semina, vt ait, non infestabuntur à muribus. Satius tamen est per dies caniculares cicutæ semen cum veratro, aut agresti cucumere, aut hyoscyamo, aut amaris amygdalis & nigro elleboro contundentes, atq; ex æquo farinæ miscentes, subigentesq; oleo, id ipsum cauernis agrestium murium adponere: pereunt vbi primum gustauerint. Hyoscyami albi semine simpliciter mures necari Auicenna scribit: verisimile est autem ijsdem medicamentis agrestes interire, quibus & domestici, quorum venena copiosè in Mure z. prodidimus. Nonnulli rhododaphnes folijs aditus eorum claudunt, qui rosis his, dum in exitu nituntur, intereunt, Pallad. Qui ex Bithynis (inquit Apuleius) rerum experientia valent, folijs rhododaphnes meatusq; murium obturant, vt dum exire contendunt, ea contrectent dentibus: quæ quidem vbi contigerint, pereunt. Sed chartam nactus, quæ sequuntur inscribito. Adiuro vos omnes mures qui hic consistitis, ne mihi inferatis iniuriã, aut per alium eam mihi inferri patiamini. Assigno enim vobis hunc agrum (quem tunc nominas) in quo si vos posthac deprehendero, Matrem deorum testor, singulos vestrum in septem frusta discerpam. Hæc vbi scripseris, alliga chartam ipsam loco, quem obsident mures, idq; ante Solis exortum: sic tamẽ vt characteres extrinsecus appareant

pareant

pareant conspicui, nimirum lapidi natiuo adhærescente charta. Scripsi hæc (inquit author Geoponicorum) ne quicquam præterire viderer: nec probo quidem vt fiant talia, sed potius consulo omnibus ne adijciant animum alicui horum quæ digna sunt risu. Mures rusticos, si querneo cinere aditus eorum satures, attactu frequenti scabie occupabit ac perimet, Palladius.

G. Muris agrestis, id est qui in campis inuenitur, combusti cinis contritus, & cum melle adsidue inlitus, aciem oculorum caligine extenuata confirmat, Marcellus.

H. Aristophanes in Acharnensibus Athenienſium inopiam vel malitiam notans, ait eos, vbicunq; in agrum quem venerint, paxillo allia effodere, ὡς ἀρουραῖοι (γένος, Scholiastes) μῦες.

DE MVRE SYLVATICO.

SYLVESTRIS aut syluatici muris Plinius aliquoties meminit sed in remedijs tantum. Differre autem illum ab agresti præcedenti capite diximus, quòd non rura & locos cultos vt agrestis habitet, sed syluas & nemora. Syluestrem murem Græce μῦν ἄγριον dixeris, vt agrestem ἀρουραῖον. Γηγγύλιξ, vel γηγγ… ἄγριος μῦς: ego glirem intelligo, qui de genere murium syluestrium est. Plinius quidem ex glire & mure syluestri, etiam remedium idem facit, vt mox recitabo. Sed quoniam sorex quoq; mus syluestris est, eundem esse crederem, nisi vnus Plinij locus obstaret, vbi cum muris syluestris cinerem ad claritatem oculorum commendasset, mox in eundem vsum soricis quoq; cinerem prædicat, vt inferius inter remedia ex mure syluestri recitabo. Ge. Agricola magnæ doctrinæ vir, murem syluestrem interpretatur murem illum, cui nostri ab auellanis nomen imponunt: soricem verò illum facit, quem ego inferius murem araneum esse docebo. Ego muris syluestris propriè dicti genera duo esse video: Vnum, de quo Albertus scribit, Muris quoddam genus in arboribus habitat, fuscum, nigris in facie maculis: quod generali tantum nomine mus syluestris appellatur. De eodem Plinius intellexit, ni fallor, cum scribit, Fagi glans muribus gratissima est, & ideò animalis eius vnà prouentus. Alterum, quod priuatim sorex nominatur, quod Plinius per hyemem dormire scribit, & caudam habere villosam: cuius figurã subijcimus. Sed vt distinctius agam quæ de mure syluestri Plinius prodidit, separatim hîc adscribam, postea de Mure auellanarum etiam quæ nostri tradunt, & ipse obseruaui, ac de Sorice demum ex veteribus priuatim scripturus. Attritis medetur cinis muris syluatici cum melle, Plin. Ossibus fractis, caninum cerebrum linteolo illito superpositis lanis, quæ subinde suffundantur, ferè quatuordecim diebus solidat: nec tardius cinis syluestris muris cum melle, aut cum vermium terrenorum cinere, qui etiam ossa extrahit, Plin. Pernionibus imponitur seuum pecudum, &c. quòd si putrida sint vlcera, cera addita ad cicatricem perducunt, vel gryllorum (glirium vel soricum cinis ex oleo, Marcell.) crematorum fauilla ex oleo: item muris syluatici cum melle, Idem. Murium capitum caudarumq; cinere ex melle inunctis, claritatem visus restitui dicunt: multoque magis gliris aut muris syluestris cinere, Plin.

DE MVRE AVELLANARVM.

A.

MVS auellanarum, vt nostrates vocant, *ein haselmus*, nõ alius quàm Plinij sorex mihi videtur, vt præcedenti capite dixi: quoniam vero soricem alij alium faciũt, separatim de vtroq; agere volui. Nostrorum aliqui glirem quoq;, vel gliris genus, (hoc est maiusculum syluestrem, pinguem & esculentum murem) auellanarum murem vocant, sed maiorem, *eing(r)oss haselmus*. Genus illud, cuius hîc apposita est figura, corylinum Albert. vocat, à corylo arbusto, cuius fructus seu nuces auellanæ dicuntur: his enim præcipuè vescitur. Flandri vt audio, vocant *ein slaepratte*, id est rattum dormientem, vt Angli dormus, id est dormientem murem. Galli lerot, cuius somniculosa natura etiam in prouerbium eis abijt: falluntur qui glirem Gallicè lerot interpretantur, cum constet murem sic appellatum non edi: nisi forte vtrunque genus in diuersis locis sic appelletur propter similem dormiendi naturam.

B.

Muris genus corylinum rubeum est, & cauda pilosa, Albert. Magnitudine corporis non differt à sciuro, verum colore qui ei fuscus est: & cauda, quam non habet villis confertam & plenam sed ab eis nudam vt cæteri mures, Ge. Agricola. At quem nostri murem auellanarum vocant, neq; rubeus est, vt Albertus ait: neq; cauda glabra, vt Agricola. Ego & viuum aliquot dies nutriui, & occisum diligentius inspexi: hunc ipsum scilicet cuius iconem adieci. Magnitudo & forma ratti erat, color murinus per tergum & latera, magis ruffus, præsertim in capite, auri-

culæ magnæ, glabræ, (Plinius quidem sorici pilosas tribuit,) venter candidus: & eodē colore crura, & caudā parte inferiore extremitatem versus, nares & pedes rubicundi, cauda tota hirsuta, (quod Albertus etiam de hoc mure, de sorice Plinius scribit) & qua desinit albis densisq; villis condita. Oculi maiusculi, eminentes, nigerrimi, ita vt nihil ferè candidi in eis appareat, barba partim alba, partim nigra. Color niger infra supraq; aures & circa oculos, & in posteriore parte caudæ superioris. Pedum anteriorum digiti quatuor, pollex enim mutilus est, posteriorum quini. Posteriorum crurum pars auersa siue supina à suffragine per totam tibiam ad extremos vnguiculos glabra est. Odor quidem in hoc genere, & excrementa, ita se habent vt in domesticis muribus.

C.

Mus syluestris non tam in arboribus latet, quas vt sciurus scandit, quàm in terra, in cuius cauernas congerit fructus: in primis verò nuces auellanas, & eas quidem optimas. quare apud Germanos ex corylo nomen inuenit. nam ei non pro cibo somnus, sed prouisum pabulum, Ge. Agricola. Mihi quidem rustici aliquot fide digni affirmarunt hunc murem à fine autumni ad veris vsque initium dormire: vnde & nomen ei apud Flandros & Anglos à dormiendo positum. Plinius etiam sorici hyemem dormiendo transigi scribit.

E.

Rustici cauernas istorum murium infixis designant virgis, vt his indicibus hyemis initio effossuri vtantur, cauas enim seu cellas subterraneas satis amplas habent, vbi auellanas congerunt, omnes quidem bonas & integras, relictis vitiosis.

F.

In cibum non admitti certò scio: quamobrem errant qui eundem glirem putant.

G.

Remedia eadem ei attribuerim quæ Plinius muri syluatico, paulò ante nobis enumerata, quoniam & animal ipsum vel idem est, vel omnino cognatum.

DE MVRE NAPELLI.

MVs etiam napelli, si quis est, ad syluestres referendus videtur. Surinus, aliàs succinus, (ego vocem vtranq; deprauatam puto pro bismus) mus est paruus, antipharmacum napelli, Syluaticus & Vetus glossographus Auicennæ. Napelli enim radicibus pascitur, vt aiunt. Alij non animal, sed herbam iuxta adnasci scribunt, quæ vim illam napello contrariam possideat: cui sententiæ etiam ipse accesserim. nam & apud Marcellum empiricum toræ & antitoræ, hoc est napelli & antinapelli herbarum nomina legimus: & eadem hodieq; durant. Quanquam Matthæolus hunc murem sibi in altissimis montibus iuxta napellum deprehensum tradit, sed non describit. Plura lege in Lupo a. vbi de aconito & napello copiosè disserui.

DE SORICE.

A.

SORICEM mihi videri hoc genus muris esse, quod nostri ab auellanis nominant, superius dixi in capite de mure syluatico: quoniam & syluestris est, & cauda pilosa, & per hyemem dormit, quæ omnia sorici Plinius adscribit, hoc tantum impedit, quod sorici Plinius pilosas tribuit aures: ego nostrum auellanarium, vt ita dicam, murem, glabras habere puto, sed reliquæ tres notæ maiores sunt, quàm vt vna tantilla impedire debeat. Mus exiguum est animal, incola domus nostræ, qui à sono quem rodendo facit, Latinè etiam sorex vocatur: quamuis aliqui ita distinguant vt mus domesticus sit, sorex syluestris, Sipontinus. Itali quidem & Galli soricis nomen pro mure domestico etiamnum seruant: & forte etiam veteres aliquando sic vsi sunt. In Arcadia, inquit Varro, sus fuit adeò pinguis, vt in eius corpore sorex exesa carne nidum fecerit, & pepererit mures, Soricis iecinoris fibras cum Luna augeri ac minui, ita vt numerus respondeat Plinius scribit, & alibi idē de mure. Item si castratus emittatur fugari cæteros, de sorice Plinius, de mure Auicenna scribit. Sorex syluestris est mus, maior domestico, Fr. Alunnus. Plinianus quidē & propriè dictus sorex, neq; minor neq; maior domesticus mus est: vtroq; enim modo aliqui interpretantur, sed falsò, vt apparet, quum notæ soricis supradictæ neutri conueniant. Muris quoddam genus rubeum est, breui cauda, acutæ vocis, quod propriè sorex vocatur, & est venenosum: quam ob causam non capitur à catis, Albertus: Sed hunc murem araneum esse, à nostris vulgò *spitzmuss* vel *mitzer* dictum, inferius demonstrabo. Quanquam & Ge. Agricola nostrum *spitzmuss* murem araneum esse suspicatur, & Carolus Stephanus in Vineto murem araneum à sorice non distinguit. Μῦες ἀρουραῖοι Gaza ex Aristotele sorices vertit: quod non probo, cum Plinius mures agrestes interpretetur, de quibus supra diximus. Hispani soricem, vt amicus quidam ad nos scripsit, vocant sorce, vel raton pequénno: sed quærendum est an id nomen muri araneo potius cōueniat. vt Illyricum etiam niemegka myss, quo soricem significari itidem ex amici cuiusdam literis accepi. Sorex Latinum est vocabulū, eo quòd animal huiuscemodi rodat, & in modum serræ præcidat, Isidorus. Sed coniecerit aliquis etymon esse Græcum, vt à voce ὕραξ (sic murem Nicander appellat) aspiratione in s consonantem versa, vt ab ὑπὲρ super, ὗς sus, &c. fiat syrax & sorex. Rattum Illyrica lingua sczurck vocat quasi soricem. Caulem pro cole, sauricem pro sorice dicimus, Seruius.

B.

Aures soricibus pilosæ sunt, Plinius. Soricum fibras respondere numero Lunæ exquisiuêre diligentiores, Idē lib. 2. Idem alibi de fibris in iecore murium scribit: Vide in Mure b. Boum caudis longissimus caulis. idem setosius est veterinis: leoni infima parte, vt bubus & sorici, Plin.

C.

Sorices & ipsos hyeme condi author est Nigidius, sicut glires, Plin. Sorex desiccat, Author Philomelæ. Egomet meo indicio miser quasi sorex perij: Verba sunt Parmenonis Terentiani in Eunucho, qui delusus à Pythia prodiderat se seni. Donatus admonet esse prouerbium in eos qui suapte voce produntur. Atq; hinc existimat ductam esse metaphoram, quòd soricum proprium sit vel stridere clarius quàm mures, vel strepere magis cũ obrodunt friuola, ad quam vocem multi se extendentes, quamuis per tenebras noctis transfigũt eos. Vsurpat hoc adagium D. Aurelius Augustinus in primo de ordine lib. erga suum Licentium, qui dum pulsata tabula, soricẽ strepitu absterret, ipse sese prodebat Augustino quòd vigilaret. Allusit eodem Origenes homilia in Genesim tertia. Sed videbor, inquit, ipse meis indicijs captus, Erasm.

D.

Formicosam arborem sorices cauent, Plinius 10.71. Sorices & ardeolæ inuicem fœtibus insidiantur, Ibidem. Transtulit autem hæc Plinius ex Aristotelis lib. 9. de histor. anim. cap. 1. vbi legitur, Πολέμιος δὲ ἵππος καὶ ἐρωδιῷ, τὰ γὰρ ᾠὰ κατεσθίει καὶ τοὺς νεοττοὺς τοῦ ἐρωδιοῦ, vbi Gaza hippon vertit piponem auem.

E.

Scripserunt quidam sorices fugari, si vnus castratus emittatur, Plin. Hoc Aggregator ex Plinio citans, nõ sorices sed mures ita fugari scribit, vt Auicenna quoq;, vt recitaui in Mure E. Ne sorices vel mures lædant vites, quæ secundum ædificia sunt, docet Columella libro de arborib. cap. 15. cuius verba recitabo infra in Mure araneo A.

G.

Si oculi nigri nascentium placeant, soricem prægnanti edendum exhibent, Plinius. Si prægnans artus captiui soricis edit. Dicuntur fœtus nigrantia lumina fingi, Serenus. Paralysin cauentibus, pinguia glirium decoctorum & soricum vtilissima tradunt esse, Plin. Murium capitum caudarumq; cinere ex melle inunctis claritatem visus restitui dicunt: multoq; magis gliris aut muris syluestris cinere: Cum Attico melle cinis & adeps soricis combusti tritus lachrymosis oculis plurimum confert Plin. Glires & sorices combusti, & cinis eorum melli admixtus, si inde quotidie mane gustent, sanabunt qui claritatem oculorum desiderant, Sext. Glirium (gryllorum, Plinius: quod minus placet) vel soricum cinis ex oleo impositus pernionibus medetur, Marcel.

H.

Sorex in masculino genere prima producta effertur: Si prægnans artus captiui soricis edit, Serenus. Licinius imperator spadonum aulicorumq; insolentiam mirè compescuit, tineas soricesq; palatinos appellans, Egnatius ex Aurelio Victore. A sorice fit soriceus & soricinus: vnde soricinos dentes dixit Plautus, Sipontinus. Soriculata vestis pretiosa, Plinio lib. 8 Calcagninus legit surculata. Vide supra in Mure H. a. in murinus adiectiuo. Mus sorexue si in mustum inciderit, quomodo curandum sit mustum: vide supra in Mure E. Heliogabalus iubebat sibi decem milia murium exhiberi, mille mustelas, mille sorices, Lampridius. Soricum occentu dirimi auspicia, annales refertos habemus, Plinius. Occentus soricis auditus Fabio Maximo dictaturam, & C. Flaminio magisterium equitum, deponendi causam dedit, Alexand. ab Alexandro. Prouerbium, Egomet meo indicio quasi sorex perij, vide supra in C.

DE MVRE NORICO VEL CITELLO.

MVs Noricus (inquit Ge. Agricola) quem citellum appellant, in terræ cauernis habitat. Ei corpus vt mustelæ domesticæ, longum & tenue: cauda admodum breuis: color pilis, vt cuniculorum quorundam pilis, cinereus, sed dilutior. Sicut talpa caret auribus, sed non caret foraminibus, quibus sonum vt auis recipit. Dentes habet muris dentium similes. Ex huius etiam pellibus, quanquã non sunt pretiosæ, vestes solent confici, Hæc Agricola: Interpretatur autem Germanicè *pile*. Mus quidam colore ferè sicut cuniculi, magnitudine mustelæ, in terra habitat in Austria, & vocatur apud nos *Zizel* (lego *zysel*) aures nõn habet, sed tantum foramina auditus, Albertus de animalibus 2.1.5. Et alibi in nonum Aristotelis librum capite 34. Noctuæ, inquit, venantur mures, & lacertulos, & ceacoydolos. quod genus est muris *zechel* (lego *zysel*) apud nos dictum. Græcè legitur, μῦς καὶ σαύρας καὶ σφονδύλας, id est mures, lacertas, & sphondylas: Gaza verticillos interpretatur: sunt autem insecta. Citellus vox ficta est ex Germanica *zysel*. Aliqui dicunt *zeisele* genus esse muris apud Vngaros, simile sciuro, in terræ cauis se condens. Hieronymus Tragus de pilosella herba sic vulgò dicta scribens citellos magnos nominat, *die grossen zisimeüß*, tanquam & minores sint huius generis. Vocant sagnè murem araneum aliqui *zisimuß*: ficto ad vocem quam ædit nomine. Ego eundẽ murem nostros pellifices puto vocare *bilchmuß*: nam & Agricola citellum Germanicè interpretatur *pile*. De etymo mihi non constat. Aliqui eundem appellant *grosse haselmuß*, id est maiorem murem auellanarium, quòd auellanas similiter congerat: differt autem à minore (quem supra descripsimus cum pictura) tum aliàs, tum magnitudine, tum quod in cibum venit, minor nequaquam. Bilchos mures, vt ita vocem, ex Croatia & regionibus circa Venetiam mitti audio. Ego pelles tantum vidi in pileis inde consutis, colore fusco ex cinereo ferè, peculiari quodam odore, vnde capiti quidam nocere putant. Pileum inde confectum, drachma ferè, aut insuper obolo, qui aduexerat vendebat. Complures in vno cauo reperiri aiunt, circiter quadraginta interdum, cum magna auellanarum castanearumque copia: & eam ob causam à rusticis (per hyemem puto) inquiri, vt nuces auferãt magis quàm ipsorum gratia: quanquam & ipsi in cibo lauti delicatiq; nec parui pretij habentur.

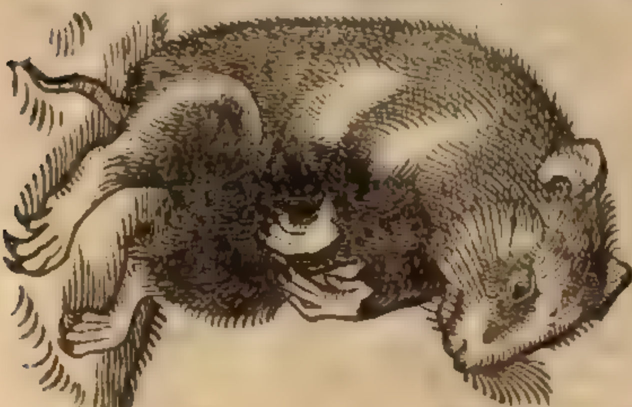
Eduntur autem tum recentes, tum in fumo siccati. Pellifices vestium margines etiam his pellibus ornant & muniunt, (quod ipsi dicunt *verbramen*.) constant enim pilis in se confertis & firmis. Ab antris suis infuso aliquo humore expelluntur citelli, vt criceti etiam & cuniculi, Albertus. Animal quod nos (Bohemi) sysel vocamus, criceto non omnino absimile est, nisi quòd pilo vestitur leporinum referente tam colore quàm mollitie.

Præter morem murium cicuratur nonnunquam. Illud insigne habet, quod cum sit bucculis leuiter protuberantibus, duntaxat quoties inanes sunt, tamen in eas vix credibilem numerum tritici infarciat, ceu in folles quospiam, atque ita in suos cuniculos commeatum in futuram hyemem congerat. Hæc ex S gisnundo Gelenio Bohemo cognoui.

DE CRICETO.

Effigies Criceti hæc sumpta est ex Germanico libro De quadrupedibus Michaëlis Heri.

Alia eiusdem accuratior, quam à Io. Kentmano accepi, eo corporis habitu, quo per iracundiam esse solet, aut cum se comprimit vt color eius (nam pictum cum coloribus ad viuum misit) in parte prona supinaq. & in lateribus appareret.

CRICETVS, vt dicunt quidam, animal est paruulum, in terra habitans, capite vario, dorso rubeo, ventre candido, pilus pelli tam tenaciter hæret, vt citius pellis de carne recedat, quàm pilus auellatur. De antro suo non facile extrahitur, nisi aqua feruente, vel alioquin humore infuso: & in hoc conuenit cum cuniculo & citello, de quo alibi diximus. Germanicè vocatur *hamester:* animal est valde mordax & iracundum, Albertus lib. 22. Haud scio an idem sit animal quod eodem libro in litera T. describit, his verbis: Tranex (videtur Germanica vox) animal est paruum, spatiosum (forte speciosum) rubei coloris, cuniculi magnitudine, mirum in modum pugnax & animosum: in cuius signum ad protectionem capitis & cerebri à natura galeam osseam accepit. Ego cricetum viuum nō vidi, sed pelles olim Francfordiæ venales, quas *hamster* appellabant. Effigies quam damus desumpta est ex Germanico libro de quadrupedibus Michaëlis Heri: qui hoc animal ratto paulò maius esse scribit, colore castaneo aut spadiceo (*lateus farb der brenlecht*) agilitate mira, noxio morsu, ita vt homini etiam aliquando molestum sit, perquàm iracundum & in vindictam præceps si quis vrgeat, aut à cauerna depellere conetur. Addit, aniculas quasdam adipem eius tanquam morbis quibusdam auxiliarem colligere. Audio etiam in agris circa Argentoratum reperiri, & vocari *kornfaerle,* ac si porcellos frumentarios dicas, quòd cauernas in aruis frumento consitis fodiant: pinguescunt admodum, quam ob causam porcellis forte comparantur. (quanquā & alij mures vnde hyraces Oppiano dicti, suibus rostro vel corporis forma conferuntur.) In Turingia abundant, & sæpe frumentum populati in cauernas suas congerunt: magnitudine inter cuniculum & rattum: Audaces adeò vt in hominem aliquando insiliant, & dentes cum infixerunt vix remittant. In cibum non veniunt, sed pelles consuuntur ad vestimenta: sunt enim, vt Albertus inquit, pilorum tenacissimæ. Ge. Agricola in libro de animantibus subterraneis, cū viuerram descripsisset, subdit: Istius generis est etiam *hamster,* quem quidam cricetum nominant. Etenim existit iracundus & mordax adeò, vt si eum eques incautè persequatur, soleat prosilire & os equi appetere: & si prehenderit, mordicus tenere. In terræ cauernis habitat, non aliter atq; cuniculus, sed angustis: & idcirco pellis, qua parte vtrinq; coxam tegit, à pilis est nuda. Maior paulò quàm domestica mustela existit: pedes habet admodum breues. Pilis in dorso color est ferè leporis: in ventre, niger: in lateribus, rutilus. Sed vtrunq; latus maculis albis, tribus numero distinguitur. Suprema capitis pars, vt etiam ceruix, eundem, quem dorsum, habet colorem: tempora rutila sunt, guttur est candidum: caudæ, quæ palmum longa est, similiter leporis color. Pili autem sic inhærent cuti, vt ex ea difficulter euelli possint. Ac cutis quidem facilius à carne auellitur, quàm pili ex cute radicitus extrahantur. Atque ob hanc causam & varietatem pelles eius sunt pretiosæ. Multa frumenti grana in specum congerit, & vtrinq; dentibus mandit. Quare nostri hominem voracem huius animantis nomine appellant. Ager Turingiæ eorū animalium plenus, ob copiam & bonitatem frumenti. Hucusq; Agricola. Ego inter mures potius quàm mustelas numerare volui, quod cauernas subit, & frumentum in ijs colligit: qui victus murium non mustelarum est. Sed vtri generi adscribi debeat, certius etiam ex dentibus iudicabitur: qui muribus bini anterius multum prominent, mustelis ad latera tantum canini parum præ cæteris eminent. Criceti nomen ab Illyrica voce factum conijcio. Vocant enim Illyrij hunc murem skrzeczick, vt ex Gelenio nostro didici: qui etiam in Lexico suo Symphono, hāc vocem Illyricam, & duas Græcas, ἀρκτομῦς & κίρκος, ὁ ἐκ παρατήλαι ponit. Κίρκος quidē ab Hesychio exponitur ἀγριαῖος μῦς, id est mus agrestis. Posset etiā cricetus ἀπὸ τοῦ κρίζειν per onomatopœiam dictus esse, quod est τρίζειν ἤγουν ψοφεῖν. Hæc bestiola (inquit idem Gelenius in suis ad me literis) Græcè arctomys vocatur, non ideo quòd sit peculiaris S ptentrionalibus tractibus, quanquam vix alibi reperitur, aut certe infrequens est, sed quòd figura ac colore vrsam referat, magni-

magnitudine soricem grandiusculum non superans: habet enim caudam peræque mutilam, & bipes incedit interdum, præsertim commotior: prioribus vero pedibus pro manibus vtitur, & si haberet tantum virium quantũ animi, vrsis ipsis esset truculentior. nec enim in aduersam venatoris frontem insilire tantillum animal veretur, licet nec dentibus nec vnguibus admodum noxium: habitat autem in subterraneis foueis, & latet hyeme. Si quæ parua animalia audacia sunt, videtur eadem perquã calida esse: & tale animal est quod in segetibus degit, fuluum & varium in facie nigris maculis, quod Germanis *hamester* vocatur, maius ratto, minus catto, breuibus cruribus, audax & mordax valde, Albertus. Cæterum arctomys memoratur à D Hieronymo in libro ad Suniam & Fretelam, Psalm. 104. Omnes, inquit, chœrogylios simili voce transtulerunt. (pro Hebraica saphan: pro qua Hieronymus etiam Leuit. 11. & Deut. 14 chœrogylium interpretatur Prouer. 30. lepusculum:) soli LXX. lepores interpretati sunt. Sciendum autem est animal esse non maius hericio, habens similitudinem muris & vrsi: vnde & in Palæstina *ἀρκτομῦς* dicitur. Et magna est in istis regionibus huius generis abundantia, semperq́; in cauernis petrarum & terræ foueis habitare consueuerunt, Hæc Hieronymus. Eruditus quidam apud nos arctomyn murem alpinum esse iudicat, de quo inferius agam. De chœrogylio in Cuniculo & Echino dixi. Saphan Hebræorum non alium quàm cuniculum esse suo loco asserui.

HAMESTER animal est agreste (vt Ge. Fabricius in epistola ad me scripsit) sub terra habitans, apud nos non ignotum, colore vario, vt ex descriptione doctissimi viri Geor. Agricolæ licet cognoscere. Ventre non candido, quod initio auctore Alberto posuisti, sed potius nigerrimo. In posteriores pedes cum erigitur, colore & habitu vrsum refert. Quæ caussa fortasse est, vt aliqui putarint idem hoc esse animal cum eo, quod *ἀρκτόμυων* vocarunt Palæstini. Dentes habet in anterioris oris ima supremaq́; parte binos, prominentes & acutos: malas laxas & amplas, ambas exportando importandoq́ue replet: ambabus mandit, vnde nostris de homine vorace sermo ortus est. *Er frisst wie ein hamster*, de eo qui ambabus malis expletis vorat. quo vitio Stasimus seruus in Trinummo Plauti notatur. Cum terram effodit, primum anterioribus pedibus (quos talpæ similes habet breuitate, sed minus latos) eam retrahit, longius progressus, ore exportat. Cuniculos ad antrum plures agit cubiti profunditate, sed admodum angustos, sic vt laterum pilos itu redituq́; atterat: antrum intus extendit ad capienda frumẽta. Angustia cuniculorum & multitudo, partim contra animalium insidias apta est, partim ad effugium: interior vero amplitudo, & domicilium præbet & horreum. Cuniculi etiam obliquè fossi, & in alios incidentes efficiunt, vt latibulum eius, si quis perfodiat terram, difficilius inueniat. Messis tempore, grana omnis generis frumenti importat: neque minus in colligendo industrius, quàm in eligendo conseruandoq́; est astutus, optima enim reponit, & ne sub terra excrescentia minus durent, fibras & capillamenta granorum omnium arrodit, interdũ stipulas gramenq́; colligit. Congestis granis hians incubare fertur, vt auarus indormit saccis, qui in Satyra reprehenditur. Somno pinguescit, vt glires, vt cuniculi. Terra ante cuniculos eruta, non tumuli modo assurgit, vt talparum tumuli: sed vt agger dilatatur, idq́; propter cauernarum multitudinem aptius est. Ea tamen cauerna è qua plerunq; exit, semita proditur, & in aditu nihil impedimẽti habet, reliquæ terra superius ingesta, sunt tectiores: quas cum aperire vult, auersus egreditur. Vnum antrum mas & fœmella simul habitant: edito fœtu pristinum relinquunt & nouum fodiunt domicilium. In masculo hoc infidelitatis inest, quod paratis intus copijs, fœmellã excludit: quæ perfidiam fraude vlciscitur: nam propinquam aliquam occupans cauernam, congestis frumentis, non sentiente masculo, ex altera parte pariter fruitur. Adeò natura mirabiliter prospexit omnium inopiæ: nec aliter inter homines pleriq; quod æquitate nequeunt, fraude impetrant. Venit hoc quoq; in sermonem vulgi, vt hominẽ parum fidum & suorum non studiosum appellet. *Ein vngetreuen hamster*. Cantillant puellæ rusticanæ de hoc carmen non illepidum, quod Iambicis quaternarijs conatus sum exprimere.

Hamester ipse cum sua
Prudens catuisq́, coniuge,
Stipat profundum pluribus
Per tempus antrum frugibus.
Positiq́, solus vt frui,
Lectis aceruis hordei
Auarus, antro credulam
Extrudit arte coniugem.
Serua, inquit, exiens foras,
Cœli serena & pluuias.
At perfidus multiplices
Opponit intus obices.
Sed fœminis quis insitam
Vincat dolis astutiam?
Nouum parans cuniculum
Furatur omne triticum.
Egens maritus perfidam
Quærit per antra coniugem,
Ne se repellat blandulis
Demulcet inuentam sonis.
Illis esse iam communia
Seruata dum sinit bona.
Rursus fruuntur mutuis
Antris, cibis, amplexibus.

Vescitur hoc animal frumento omnis generis: & si domi alatur, pane ac carnibus: in agro etiã mures venatur. Cibum cum capit, in pedes priores erigitur. Pedibus prioribus caput, aures, os demulcere solet: quod & sciurus & feles, & inter amphibia castor quoq; facit. Quamuis autem corpore exiguum sit, natura tamẽ est pugnax & temerarium. Lacessitum quidquid ore gestat, pulsatis vtroq; pede malis, subitò egerit, rectà hostem inuadens, spiritu oris & assultu proteruum ac minax. Vnde rursus nostri de eo, qui iracundus est, & ore immanitatem spirat, dicere consueuerunt: *Du sprüest wie ein Hamster*. Nec terretur facile, etiamsi viribus impar ei sit, quem petit. Quamobrẽ alij etiam prouerbio locum dedit, vt nostri hominem insanè temerarium vocent, *Ein tollen Hamster*. Acrius resistentem, fugit: fugientem cursu insequitur. Vidi ipse, cum equum assultando naribus corripuisset, nõ prius morsu dimisisse quàm ferro occideretur. Tollitur varijs modis. Nam aut infusa calida expellitur, vel intus suffocatur, aut ligone rutróue effossus occiditur aut à canibus interdum à vulpe eruitur, læditúrue: aut decipula pondere superius imposito opprimitur, aut viuus denique arte capitur, idq́ue noctis tempore, cum ad prædam egreditur, interdiu enim plerunque latet. Ante cauernam visitatam, quæ (vt dixi) tritu semitæ deprehenditur, olla, quæ campi æquet planiciem, terræ infoditur. Fundo ollæ terra duorum digitorum altitudine inijcitur, desuper circumquaque tegens ollam imponitur lapis. Is eleuatur ligno, ad quod panis frustum infra alligatur. Inter ollæ & cauernæ spacium, micæ panis sparguntur, quas persequens & in ollam insiliens, ligno cedente capitur. Captus reliquorum more animalium, cibum non attingit. Si lapis coctilis, quales sunt quibus pauimenta sternuntur aut è quibus imbrices fiunt, ollæ fuerit impositus, captum animal sit, néc ne, ex humore lapidis mane cognoscitur:

etenim spiritus animalis inclusi & sæuientis, propter raritatem penetrans, lapidẽ humectat. Hamestri pellis maximè durabilis. ex ijs talare quoddam & varium pallium fit, quo in Misena & Silesia admodum honorato mulieres vtuntur, nigri rutiliq; coloris, cum latis ex lutræ pellibus fimbrijs. Eiusmodi pallium ferè æstimatur quindecim aut viginti aureorum Rhenensium precio: nam factas è panno tres quatuórue vestes diuturnitate superat. In Turingia & Misena hoc animal frequens est, non omnibus tamen in locis: in Turingia eo abundat totus tractus Erfurdanus, & Salcensis: in Misena, Lipsensis & Pegensis ager, vberrima & fertilissima vtriusq; regionis loca. In Lusatia circa Radeburgum, è satis panici effoditur, Mulbergi ad Albim in vinetis reperitur: nam maturis quoque vuis vescitur. Hamestrum nostri viuum in olla clausa cremare ad equorum medicinas solent.

DE MVRIBVS DIVERSIS SECVNDVM REGIONES, ORDINE LITERARVM.

MVres aliquoties à regionibus cognominari reperio, quod duobus modis contingit: vno, quòd forma corporis nonnihil euariet: altero, quòd non forma, sed ingenio & muribus peculiare alicubi aliquid præter nostrarum regionum mures in se habeant. Vtcunq; est, nos omnes hic ab aliqua regione cognominatos vna alphabeti serie complectemur.

In Oriente mures magni sunt, vt Alexãder scribit, vulpium magnitudine, qui & homines & alia animalia infestant, Albertus: cætera animalia perimunt: homines licet non occidant morsibus, tamen molestant, Liber de nat. rerum. Americus Vespucius scribit se in insula quadã Oceani mille leucis ab Vlyssbona distante mures quàm maximos inuenisse.

Aegyptijs muribus prædurus ferè vt herinaceis pilus est: sunt etiã alij, qui recti bipedes ambulent: habẽt enim crura posteriora longa, priora breuia, ortus eorum quoq; numerosus est, Aristoteles. Aegyptijs muribus durus pilus sicut herinacei. Iidem bipedes ambulant, ceu alpini, similiterq; residunt in clunes & prioribus pedibus vt manibus vtuntur, Plinius: sed alios non eosdem esse qui bipedes ambulant, & illos quibus herinaceis similes pili sunt, ex Aristotele patet: Item ex Herodoto, qui tamen nõ Aegyptios sed Africanos hos mures facit. Apud Afros seu Pœnos pastorales (inquit) in Africa Orientem versus, tria murium genera sunt, quorum alij bipedes vocantur, alij zegeries Punica lingua, quod in nostra pollet idem quod colles, (βουνοί,) alij echines. Plura murium genera in Cyrenaica regione sunt, alij lata fronte, alij acuta, alij herinaceorum genere pungentibus pilis, Plinius. In Cyrene diuersa tum colore tum forma murium genera nasci ferunt, ac quosdam ipsorum quemadmodum feles, ita lata facie esse: alios viperæ speciem similitudinemq; gerentes, acutas spinas habere, quos indigenæ echenatas vocant, Aelianus interprete Gillio: sed malè, vt apparet ex Aristotelis verbis, quæ in Mirabilibus sic sonãt; In Cyrene aiunt diuersa esse murium tum forma tum colore genera: ἐνίους γὰρ πλατυπροσώπους ὥσπερ αἱ γαλαῖ γίνεσθαι, τινὰς δὲ ἐχινώδεις, οὓς καλοῦσιν ἐχίδνας (forte legendum ἐχῖνας, vt Herodotus etiam habet, à recto ἐχίν.) echidna quidẽ viperam significat: verum muribus istis nihil cum vipera commune esse, sed cum echino tantum spinas acutas, Aristotelis & Plinij verbis facile obtinetur. In Aegypto audio bipedes mures maxima magnitudine esse, & prioribus pedibus tanquam manibus vti, eosdemq; rectos duobus pedibus nitentes gradi: cum autem insequentibus vrgentur, salire, Aelianus ex Theophrasto.

Sunt & alij in Aegypto mures, qui in agros & messes grassantur: De quibus Aelianus, Primum (inquit) vt in Aegypto pluit, perparuulis guttis mures nasci solent, qui longe lateq; totis aruis vagantes, maxima calamitate ex spicarum circumrosione & succisione segetes afficiunt, & manipulorum aceruos vastantes, magnum Aegyptijs negotium exhibent: eo fit, vt ij insidias eis conentur muscipulis tendere, & sepimentis repellere, & fossis ac incensionibus arcere: sed mures vt minime ad muscipulas accedunt, sic cum sint ad saliendum apti, & sepes transcendunt, & fossas transiliunt. Aegyptij vero de spe & conatu depulsi, omni machinatione insidiarum, tanquam parum efficaci relicta, se ad suppliciter deprecandam à Deo calamitatem vertunt. Mures diuinæ iræ metu, in montem quempiam aciei instructione ordinem quadrangulum conseruantes discedunt: horum omnium natu minimi primo in ordine consistunt, maximi vero extremum agmen ducunt, eos qui lassitudine deficiunt, vrgent, ac seipsos sequi cogunt. Quod si ex itinere minimi natu laborantes subsistant, omnes quoque consequentes, vt est in more belli institutoque positum, insistunt, & interquiescunt: Simulq; se, vt primi mouere cœperunt, cæteri continuo omnes subsequuntur. Hoc idem qui Pontum incolunt mures illic agere dicunt, Hactenus Aelianus. Cæterum in Aegypto ex terra & imbre mures nasci, pluribus authorum testimonijs comprobatum est supra in historia murium agrestium.

Africæ mures cum biberint moriuntur, Aristoteles: sed forte hoc vniuersale est omnibus muribus, vt legit Ephesius, Niphus. Vide supra in Mure E. vbi de venenis ipsorum egimus. Pulmonum vitijs medentur & mures, maximè Africani, detracta cute in oleo & sale decocti, atq; in cibo sumpti. Eadem res & purulentis vel cruentis excreationibus medetur, Plinius.

Africæ murium diuersa sunt genera: alij bipedes, alij duris erinaceorum pilis, alij lata facie vt mustelæ. Sed hos mures alij Cyrenaicos vel Aegyptios vocant, vt superius retuli.

Alpini muris historiam infra separatim dabimus.

In Arabia mures sunt multò soricibus (τῶν ἀρουραίων) auctiores, quibus crura priora vel palmi (σπιθαμῆς) mensura, posteriora ad primum digiti nodum habẽtur, (τὰ δ᾽ ὀπίσθια ὅσον ἄχρι τῆς πρώτης καμπῆς τῶν δακτύλων: intelligo tam breuia vt nihil eorũ extra corpus emineat præterquã digiti cum suo articulo, vt in auibus apodibus,) Aristoteles.

Armeniorum vestem μυωτὴν fuisse dicunt, ex muribus contextam indigenis, aut eius animalis figura variè ornatam, Cælius. Aggregator Plinium muris Armeni mentionem facere scribit lib. 29. mihi nihil tale apud Pliniũ occurrit & forte murem Armenum alicubi pro mure araneo legit.

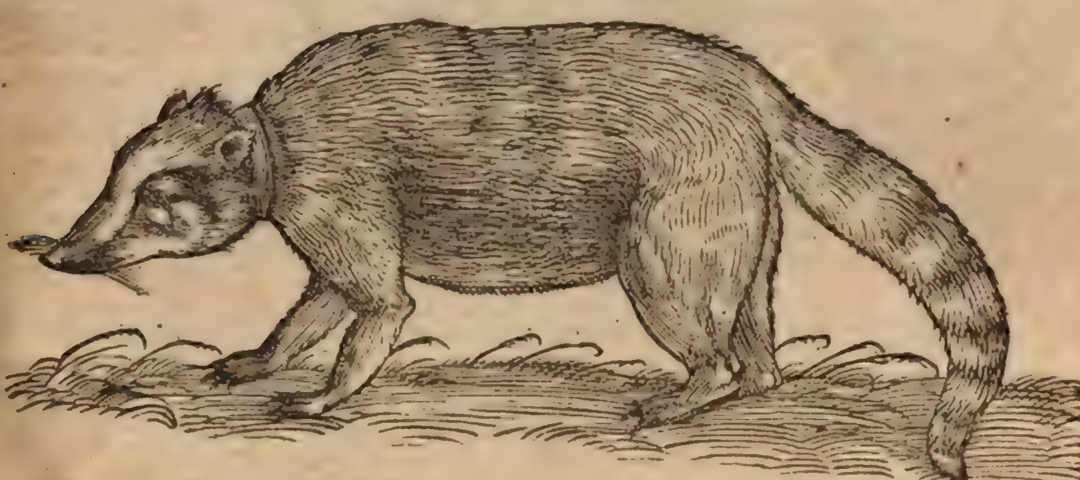
In Cappadocia genus muris nascitur, νυξὶς appellatum, aliqui sciurum vocant, Varinus. Vide in Glire A.

De Caspijs muribus Aelianus scribens: Amyntas (inquit) in Mansionibus, quas sic inscripsit, in Caspiam dicit infinitam murium multitudinem accedere, eosdemq; in perennibus fluuijs rapide præcipitantibus intrepidè innatare, & caudas inter se mordicus tenentes (vt de lupis similiter fertur) firmamentũ habere, eoq; firmo vinculo fluuios transmittere. Cum autem in arationes transierint, segetes succidunt, & in arbores ascendentes fructus edunt,

edunt, & ramos frangunt: Quibus Caspij vbi resistere non queunt, hoc modo infestas eorũ incursiones moliuntur vlcisci, vt non habentibus vncinatos vngues quibus quippiam noceant, quæ quidem ipsæ tantis gregibus vt nubes esse videantur cò aduolantes. mures sedibus pellunt, & suo proprio quodam naturæ munere à Caspijs famem depellunt, neq; magnitudine inferiores quàm Aegyptij ichneumones (intelligendum videtur mures Caspios ichneumonum magnitudine esse:) Itemq; agrestes sunt & acerbi. & robore dentium non aliter dissecare ac deuorare possunt, quàm mures ferrum in Teredone Babyloniæ, quorum pelles molles institores ad Persas vehunt, quibus vestes consuuntur, & corpus optime fouetur, Hæc Aelianus.

Cyrenaici mures, vide superius in Aegyptijs. Mus Getulus, videtur esse de muribus Africanis, vel his quos legimus in Cyrenaica regione esse fronte lata, (Plin. πλατυπρόσωπος ὥσπερ αἱ γαλαῖ. Arist. hoc potius puto esse mures Getulos,) vel illis quos in Africa bipedes dicunt, vbi & alij zegeries (ad sciuros, ea vox alludit) dicuntur Punica lingua, quos Græcè δίποδας dixeris. Sed quærendum an furones vulgò dicti huius generis sint: nam & illos ex Africa primum aductos arbitror, quibus etiam similes mustelæ albæ, mures Pontici appellantur. Vide infra in Sciuro Getulo.

Indicus mus vel mus Pharaonis vt eruditi quidam recentiores scribunt, non alius est quàm ichneumo. Hospes quidam meus nuper Monaci in Bauaria se vidisse mihi narrabat murem peregrinum, quem Indicum appellarint qui demonstrabant, cauda oblonga & ore instar muris acuminato.

Mvs Indicus alius, vt videtur, ab Ichneumone. Misit ad me aliquando Ant. Musa Brasauolus Muris Indici (sic enim appellabat) effigiem: quam ego priusquam veram à Bellonio exhibitam vidissem, Ichneumonis esse conijciebam: & rostro quidem (si barbam adimas) & auriculis ferè conuenit: sed differt cauda, qua Felem magis refert: & alijs pluribus quæ facile conferendo est obseruare. Eam, vt accepi, posui.

De Norico mure id est citello, iam supra scripsi.

Mures quosdam syluestres magnitudine muris & specie mustellina, colore ceu virides, per campos vagantes, & foramina subeuntes in Pannonia conspeximus, Fr. Massarius: à quo etiam Ge. Agricola mutuatus videtur.

De Ponticis & Venetis muribus in sequentibus priuatim tractabo.

DE PONTICO SEV VENETO MVRE, QVEM VVLGO VARIVM VOCANT.

Effigies huius muris à sciuro vulgari colore tantum differt. Apposuimus autem sciuri figuram communem; & hic & infra in sciuro, propter illos qui colores forte adijcient: aliter enim semel posuisse satis erat.

Mvs Ponticus Aristoteli & Plinio memoratus, nomẽ à Ponto habet. quòd à regionibus ad Septentrionem circa Pontum peteretur ad vsum ornatumq; vestium. Græci quidem hodie vulgò etiam domesticum murem, ponticum ineptè vocant. Pontici mures (inquit Hermolaus in Corollario) alij vnius coloris sunt, alij varij. Ex hoc genere creduntur esse pelles, quibus muniri vestes cõtra frigora cœpere. candidos eorũ armillinos sordidũ vulgus nominat: nã varij parte tantũ prona candicant. Venetis in dorso color, à quo dossuariæ pelles vocantur: quandoq; ferrugineus deterior priore, Hæc Hermol. Varios Isidorus & Albert. hoc genus mutuũ à colore vocant, vt paulò post recitabo: Itali quidẽ etiamnum vulgò sic nominant, vare. Nostri *feeh* vel *vech*, quasi Fennicum aut Venetũ, à regionibus vnde adferuntur. aliqui

Vuerck,

Vnerck, quod nomen à vario formatum videri potest, alij expresso etiam coloris nomine *grauuerck*, id est varios canos vel cinereos: alij *punden* vel *pundmuß*, tanquam Ponticos mures: vel potius quoniam in fasciculos (quos nostri *schon* vocant) colligati venduntur: in singulos quinquaginta, pretium ferè drachmæ viginti. Hermolaus in verbis iam recitatis Venetum murem à vario, colore saltem distinguere videtur: ego discrimen nescio sed ita Venetus, aut (vt Ge. Agricola vocat) Fennicus hodie dici videtur, vt olim Ponticus, nempe à regione cuiuscunq; coloris afferretur. Varius tamen, si totus sit albus, (venter enim omnibus albicat) dici non potest. Venetos olim ad Vistulam sedisse, & Borussiæ gentem fuisse legimus: inde profectos Danubio traiecto occupasse Illyriam, &c. sunt qui eos nunc Sclauos seu Vinthos & Vinthones, *Vuenden* dici velint: ad sinum Venedicum habitant. Fennos Ptolemæus 3.5. Sarmatiæ gentes dicit, sub Venedis habitantes. Volaterranus hos esse putat qui hodie Prutheni aut Lituani dicuntur. Mures Pontici albi sunt, & hyeme conduntur: hos ego existimauerim quos vulgò armellinos vocant, Volaterranus. Eiusdem sententiæ Ge. Agricola est, & Olaus magnus. Distinctius Hermolaus, non enim simpliciter vt illi Ponticum murem armillinū interpretatur, sed album duntaxat: armillini enim dicti semper toti sunt albi, extrema tantum cauda excepta quæ nigra est. Sed hic etiam ad muris Pontici genus referendus mihi non videtur: cum non aliud sit quàm mustela alba, quæ apud nos etiam hyeme albescit. & *hermelin* appellatur. Atqui mus Ponticus non mustelarum, sed murium generis est: imo sciurorum, vel ipse potius sciurus, nisi colore differret, vt ex sequentibus apparebit. Nec refert quod hyeme condi & dormire dicuntur Pontici mures, quod hermelini etiam nostri faciunt. Verisimile est enim non istos tantum mures, sed alia etiam murium genera & similia parua animalia, vbi ingens frigus & perpetuæ illo tempore profundaque niues vagari impediunt, latere propemodum omnia.

Aut igitur mus Ponticus albus colore tantum à cæteris differt, vt sit idē sciurus albus, etsi talem reperiri nondum audiuerim: aut si hermelinus noster est (vel vt Itali proferunt armellinus) veterum & recentiorum ferè inscitia proditur, qui mustelam murem Ponticum fecerunt. Quoniam vt lepores alpini albescunt hyeme, æstate ad suum colorem redeunt: sic & mustelæ in regionibus montanis aut frigidis. Armillini vocantur mures alpium & Septentrionis, Hermolaus in Plinium. Plura vide in mustela a.

Mus varius, quem quidam glirem vocant, Albertus. Et alibi. Glis colore varius est, in dorso griseus, in ventre albus: breuioris pili & tenerioris corij quàm animal quod verè varium vocatur. Sentit autem murem Ponticum verè varium vocari. Varius est bestiola de genere piroli (id est sciuri) paulò amplior quàm mustela: in arboribus habitat, & fœtificat. A re nomen habet, in ventre nanq; candidus est, in dorso colorem habet cinereum, elegantem atq; spectabilem, Isidorus & Albertus.

Sciurus Fennicus non cauda, non figura & lineamentis totius corporis, non magnitudine, non moribus, sed solo colore differt à nostrate sciuro: nam in candido cinereus est, cum nostras aut rutilus sit aut niger: attamen in ea Sarmatiæ parte, quam hodie Poloniam vocamus, inuenitur cui rutilus color mistus cinereo. Vtriq; (hoc est tam Fennico quàm nostrati) duo inferiores dentes sunt longi: vterque cum graditur, demissam caudam trahit: cum vescitur, cibum in priores pedes, quibus vt manibus vtitur, pro manibus sumit: posterioribus clunibus insidet. Vescitur vero faginis glandibus, castaneis, nucibus auellanis, pomis, & similibus fructibus. Vtriq; cum hyberno tempore latent, pro cibo somnus, (vt gliri: quare sciurum & glirem eundem existimauit Ge. Agricola) atq; per id temporis pinguescunt. Hæc omnia G. Agricola. A mure Fennico, vt idem testatur, nomē habent *Feechberg* & *Schenberg* arces puto circa Saxoniam sic dictæ. Poloni murium syluestrium, qui in pretio habentur ad vestimenta, præsertim nobilium, vt nuper ex indigena quodam didici, genera præcipua habent quatuor, quæ & nominibus discernunt. Popieliza grisei coloris est. Gronosthaij, animal albissimum in fine caudæ nigricat. Nouogrodela (ab oppido quodam puto eiusdem nominis) albicat quidem, sed ita vt sit intermixtum aliquid griseum. Vuieuuorka castaneo colore claro est. Hæc genera omnia parua sunt: differunt coloribus, capitis forma: & victu, quòd alia in terra, alia in arboribus degant. Hæc Polono dictante excepi. Secundum quidem genus non aliud quàm hermelinum vulgò dictum esse apparet. Primum & tertium ad variorum siue Ponticorum genus retulerim: nisi tertium idem sit lasticio muri, de quo inferius. Quartum genus sciurum significat.

In Lanzerucca Scandinauiæ sylua, quę ad octoginta miliaria extenditur, varij, hermelini, zobelli, martes & alia diuersa animalia reperiūntur, Olaus Magnus.

Mures Pontici ruminant, licet vtrinq; dentati sint, Aristoteles. Pontici quoq; mures simili modo (vt pecora) remandunt, Plinius.

Mures hi vulgares ruminant, quamuis ex alio (quàm Pontici) genere sint, Plinius. Glires latent in ipsis arboribus pinguescuntq; per id tempus vehemēter itidem mus Pontici generis, (cui color albus, quod Gaza omisit,) Aristoteles: Græcè est, λευκός. Videtur autem abiectus articulus speciem designare, aut qualemcunq; differentiam: tanquam & alterius coloris mures Ponticos reperiri dicat. Condūtur hyeme & Pontici mures, hi duntaxat albi: quorum palatum in gustu sagacissimum autores quonam modo intellexerint, miror, Plin. Varij nidum & mores & cibum habent piroli (id est sciuri,) Albert.

Variorum è pellibus vtilis & ornatus vestitus fit, Albert. His pellibus in ornatu vestium gloriantur homines vtriusque sexus, Isidor. Pellifices ornamenti causa vestiam, quas ex alijs pellibus confecerint, oras hisce pellibus muniunt. Habent & nescio quas vestes sacerdotales, qui canonici dicuntur, multis in locis ex varijs vnà cum caudis ad imum dependentibus marginem consutas. Instruxit & ex muribus luxuriam suam vita: alios magnis frigoribus, alios medio anni tempore à Septentrionibus petendo. Armamus corpora, debellamus animos, Hermolaus.

Aspreolum in Germanicis commentarijs lego: & quid legam, nescio Scaliger. Ego Sciurum Ponticum, siue Varium esse conijcio. Quoniam Sigismundus Liber Baro in Commentarijs rerum Moscouiticarum, vbi de pellibus diuersis è Moscouia adferri solitis mentionem facit, Sciuros Ponticos præterierit, quorum pelles inter præcipuas sunt, nisi Aspreolorum nomine eos intelligamus. Aspreolorum pelliculæ (inquit) ex diuersis partibus adferuntur &c. ex nonnullis semper decem numero colligatæ, quarum in singulis fasciculis duæ sunt optimæ quas Litzschna appellant, tres aliquanto deteriores, quas Crasna vocant, quatuor, quas Pocrasna: & vltima Moloschoa dicta, omnium vilissima. Harum singulæ vna aut duabus dengis emūtur. Meliores & selectas in Germaniam & alio mercatores magno suo commodo portant. Sic ille. Aspreoli quidem nomen, ad Pirolum vel Spiriolum (sic enim barbari quidem scriptores Sciurum vocant) accedit.

Mvs Ponticus aut Scythicus, Sciurúsue, alius, quem volantem cognominant, licebit & Sciurum latum nominare. Huius pelles duas Antonius Schnebergerus meus è Lithuaniæ Vilna ad me misit. Mitto tibi (inquit) pellem paruam, superficie pilorum cinerea siue albicante: radice verò (id est, parte interiore) è fusco nigricãte. Popyelycza latayacza, id est, Murem Ponticum volantem, à celeritate cognominant. Semper humidior apparet, nec potest à pellionibus præparari. Vtuntur ad oculos dolentes abstergendos, vim quandam singularem ad oculorum dolores mitigandos aut curandos ei inesse persuasi: ego mollitiem eius puto inuitasse primùm vt oculis abstergendis adhiberetur, sed cum pili non firmiter cuti hæreant, non sine periculo fieri videtur. Iuxta vel supra anteriores pedes, pilos ferè in orbem eminentes habet: alas appellant, quidam de arbore in arborem volare putant. Sic ille. Ego pelles missas cum crudæ essent, & à tineis ne perirent periculũ, pellifici dedi, qui eas præparauit cum aceto & fæce vini, &c. vnde egregiè remollitæ & extensæ sunt, earum nunc vtraq; longa est palmos duos (id est digitos octo) capite & cauda exceptis, latitudo eadẽ: vt Mus vel Sciurus quadratus vocari mereatur. Cauda quatuor aut quinq; digitorum est: similis cæterorum Sciurorum caudis, densis hirsuta pilis, albo nigroq; distincta. Ventris & totius pronæ partis color candicat, pilis interiùs fuscis. Pilorũ mollities summa est, & ad oculos aliámue partem demulcendam lenissimo ductu tanquam holoserici, sed multò mollior, idonea. Auriculę breuiores rotundioresq; quàm in Sciuro. Pedes non satis apparent: Prona pars à supina distinguitur ceu linea quadam, à qua prominentes, pili densiores solidioresq; sunt: &, vt conijcio, ad volatum promouent: sicuti etiam ipsa corporis prætenuis latitudo: vt pisces lati sua latitudine natant. Aiebat pellifex vidisse se apud Silesios vestes etiã his pelliculis (quibus nihil tenerius) præparatis subduci.

Mures in Ponto incolarum supplicationibus ad deum factis auertuntur ab agris, vt Aegyptij quoq;, Aelianus. Sed aliud hoc murium genus videtur, agreste, non syluestre: vt illi etiam in Heraclea insula Ponti, de quorum religione dixi supra in Mure h.

Simor, σίμωρ, apud Parthos vocatur genus quoddam muris syluestris, μυὸς ἀγρίου, cuius pellibus vtuntur ad uestes, πρὸς χιτῶνας, Hesychius & Varin.

Scythicvm murem eruditus quidam conijcit esse qui vulgò zobellus dicitur: quem nos mustelarum esse generis suo loco docebimus. Scythici quidem muris veterum quod sciam nemo meminit.

DE MVRE ALPINO.

A.

Mvs alpinus cognomen traxit ex alpibus in quibus nascitur. Etsi enim alia quoq; murium genera alpes gignant, hoc vnum tamen genus, non nisi in altissimis alpium, & circa ipsos vertices nascitur, vt ipse multis excelsissimis montibus peragratis animaduerti. Itali vulgò murmont vocãt, vel (vt Hermol. scribit) marmotam: vt Matthęolus, marmontana, (Galli quidẽ cercopithecum marmot vocant.) Rhæti qui Italicè loquuntur, montanellam: Aliqui etiã in Italia, vt audio, varozam. Varios quidem mures Ponticos Italis nominari supra dixi. Galli, ni fallor, marmote: sic cum vocare videtur Scaliger, nouo nomine marmotam appellans. Germani, præsertim Heluetij, corrupta à mure montano nomine *murmelthier*. alij *murmentle*: Alij ficto nomine *mistbellerle*, propter acutam & tinnulam vocem, qua caniculas etiam sic propriè dictas, superat. Emptra (Liber de naturis rerum habet Enitra) vt quidam dicunt animal est paruulum in Germania: quod quidam murem montanum vocant, nec inuenitur, nisi in montibus, maximus è murium genere quos nostra producit regio, Albert. Germanicum forte fuerit, quasi Embdor, id est fœni cordi collector. Taxus animal est ferè in murium alpinorum genere, Brasauolus. Videtur autem hoc suspicatus, quoniam & in cauernis agit, & valde pinguescit: sed cum neq; dormiat hyeme, neq; muris speciem referat, & ingenio & victu multum differat ab alpinis muribus, congenerem illis minimè dixerim. Grapaldus & Alunnus Itali viri non indocti, armelinos vulgò dictos, mures alpinos esse putant, inde scilicet persuasi, quòd similiter hyemem somno sepulti exigant. Sed hi omnino mustelæ sunt quæ in locis aut regionibus frigidis per hyemem albescunt, vt supra in Muribus Ponticis asserui, & pluribus dicam in Mustela B.

Saphan Hebraicam vocem aliâs chœrogylium, aliâs leporem vel lepusculum, δασύποδα ἢ λαγωόν. Hieronymus & LXX. interpretantur; alij herinaceum. Ego in Cuniculo omnino cuniculum esse docui: quanquam Hieronymus in annotationibus Psalmorum ad Suniam & Fretelam eandem vocem ἀρκτόμυν interpretatur, animal in Palæstina abundans, à similitudine muris ac vrsi nominatum. Gelenius arctomyn murem vulgò cricetum dictum, Hieronymi arctomyn esse iudicat, cui & ipse assentior, vt supra in Criceti historia dixi. Eruditus quidã apud nos, murem alpinum: qui etsi ad hæc duo animalia quandam similitudinem habet, non videtur tamen in Syria & locis calidis reperiri, quum apud nos in summis tantum montibus ijsq; frigidissimis & niuosis degat, nisi forte in Palæstina, hoc est, in regionis illius montibus inueniatur. Vrso quidem & Muri communia quędam habere videtur, tum corporis specie, tum aliâs. Græcus quidam recentior, cuius de animalibus aliquot libellum manuscriptum habeo: Arctomys (Ἀρκτόμυς, paroxytonum, inquit) vnus custodit cæteris pascentibus & singuli partem pabuli ad eum deferunt, at si negligentior fuerit in custodia, & (homo) aliquis subitò superuenerit, (*cuius scilicet aduentum ille non prodiderit voce*,) à cæteris occiditur. Sic ille. Ego hæc alpino Muri tantùm conuenire puto: non etiam Criceto. Galenus de alimentorum facultate 3.1. apud Lucanos in Italia animal reperiri ait μεταξὺ τῶς ἄρκτου τε καὶ συός, hoc est medium quodammodo inter vrsum & suem: quo modo si rectè legitur, non aliud quàm meles aut taxus fuerit; at si pro συὸς legas μυὸς, intelligi poterit vel mus alpinus, quem apud Lucanos etiam in Apennini iugis reperiri non dubito: vel Hieronymi arctomys. Vide quædam supra in Mele A. circa finem.

B.

Murem alpinum veterum nemo ne nominauit quidem, solus Plinius pauca de eo scripsit. Ego hi-

C.

Si quando inter se colludunt, vt catelli clamorem faciunt. Cæterum cum irascuntur, vel tempestatis mutationem denunciant, argutissimam vocem fistulæ acutæ & aures lædenti similem ædunt: idq; non in montibus tantum, speculator præsertim, de quo mox dicemus: sed etiam cum domi aluntur apud homines. Ab hac voce adeò acuta & tinnula, aliqui Germanicè ficto nomine hunc murem appellant *mistbellerle*, vt supra dixi. Ambulant aliquando bipedes, vt & Aegyptij mures, subsiduntq; in clunes, & prioribus vt manibus vtuntur, Plinius. Mus alpinus demittit se aut saltat ab alto: ascendit etiam inter duos parietes vt purgatores caminorum: instar simiæ per gressus aliquot rectus incedit. Cibum in priores pedes sumit vt sciurus: vt idem sciurus & simia erectus vsque eo in clunibus residet, quoad ipsum comederit. Vescitur autem non modo fructibus, sed & alijs diuersis cibis: præsertim si à teneris domesticè educetur: vt, pane, carne, piscibus, iure, pulmento: cupidè verò, lacte, butyro, caseo. In alpibus cuniculis aliquando in casas vaccariorum actis, vbi lac seruatur, in ipso furto deprehenduntur. Dum lac edit, oris suctu sonitum sicuti porcellus emittit. Ossa etiam rodit: scarabeis maj delectatur. Spondylio, quæ herba pratensis est panaci similis, cupidè vescitur, item brassica præsertim capitata. Non bibit, puto, in montibus: quoniam semper æstate herbas recentes habet. hyeme verò dormit. Hi mures multum dormiunt: & in cauernis suis delitescunt, quas miro artificio fodiunt. Nam, vt Rhætus quidem mihi nuper narrauit, duo foramina domicilij sui faciunt, quæ in diuersum tendunt, quod apposita figura vtcunq; demonstraui. B igitur locus est, vbi habitant, non apertus, sed monti continuus. C. foramen, iuxta quod excernunt, nec nunquam per illud vel ingredi vel egredi solent, sed tantum per oppositum foramen. A. Hoc idē initio hyemis obturant iuxta principium aditus: deinde (post aliquot dies) excrementorum etiam foramen obturant. idq; non infra sed supra excrementa. Est autem A. situm superiore montis loco, C. inferiore. Cubilia exstruunt fœno, stramentis, sarmentis, Agricola. Cum niuibus iam montes teguntur, circa diuorum Michaelis aut Galli festum, in domicilium se abdunt, & foramina, vt dixi, occludunt terra tam solidè infarcta subactaq;, vt facilius sit fodiendo terram integram ad latera, quàm illam foraminibus infarctam penetrare. (Postquam cubilia in specu strauerint, ipsum aditum atq; os eius sarmentis & terra obstruunt & obturant, Agricola.) Sic tuti à ventorum vi, ab imbribus, à frigore, degunt, & dormiendo ad ver vsq; perdurant sine omni cibo & potu, in globum erinacei instar conuoluti. Solent autem ferè quinq;, aut septem aut nouem, aut vndecim, paulóue plures vno in meatu cubare. Hinc factum est apud Alpinos populos prouerbium in hominem somniculosum, *Er müsi syn zyt geschlaffen haben vvie ein murmelthier*: hoc est, Necesse habet certum dormiendo tempus consumere instar muris Alpini. Dormiunt autem hyeme etiamsi domi alantur, extra zetas vel hypocausta emissi: in aliquem sub scalis aliúmue recessum abditi. Ego cum dormiturientem aliquando hunc murem initio hyemis, in vas ligneum è scandulis abiegnis concinnatū & fœno semiplenum deposuissem, addito etiam quo magis à frigore tueret operculo, post aliquot dies mortuū reperi. In causa fuit respiratio exclusa: quod si foraminibus aliquot operculum terebrassem, viuus hyemé exigere potuisset. Itaq; miror cum aditus cauorum suorum in montib. tam solidè arcteq; occludant, quî fiat quod respiratio eis non intercipiatur. Quidam in ędibus educati iam diu assueti non dormiunt.

Conduntur hyeme Pontici mures, item Alpini. Sed hi pabulo ante in specus conuecto, cum quidam narrent alternos marem ac fœminam supra se complexo fasce herbæ supinos, cauda mordicus apprehensa, inuicem detrahi ad specum: ideoq; illo tempore detrito esse dorso, Plinius. Mira verò eis machinatio & solertia, cum fœnum iam congesserunt. Vnus enim humi stratus erectis pedibus omnibus iacet in dorso, in quem tanquam in plaustrum quoddam, cæteri ea quæ congesserant conijciunt: & sic onustum cauda mordicus apprehensa in specum trahunt, & quasi quodam modo inuehunt, Agricola. Eodem modo castores ligna aduehere, & taxos effossam terram pro domicilijs, donec satis ampla sint, euehere, apud recentiores legimus. Fides penes authores esto. Hoc quidem à faceto aliquo homine de industria fictum apparet, solere hos mures fœnum in dorso gestare, cauda per dorsum ad os reducta & mordicus comprehensa obfirmatum, pro fune scilicet vt homines fœnum baiulant.

Emptra, hoc est mus montanus, animal est paruulum in Germania, vt quidam dicunt: huius generis mas & fœmina simul fœnum colligunt per ęstatem, vnde hyeme viuant. hoc per cumulos (forte, cuniculos) in terram recondunt. Est autem fœmina astuta & voracior fœni, mas contra parcus: quamobrem fœmina de specu expulsa, aditum obturat, & ingressu eam prohibet. Illa retro alicubi aditum occultum fodit, & fœnum consumit. Itaque verno tempore fœmina obesa, mas autem per quàm macilentus egreditur, Albertus. (Idem de cricero mure quidam mihi retulit, quòd vulgò sic de ipso feratur in Turingia. Ille tamen non fœnum sed frumentum colligit.) Hoc si verum est, emptram fœminam potius quàm Ocni asellum, mulierē luxuriosam & mariti labore quæsita temere prodigentem significaturi, à pictoribus pingendam locabimus. Somno plurimum indulget: Cum vigilat vero, semper aliquid agit, stramina, fœnum, rallas, linteola cubili suo importans, quibus os ita complet, vt nihil amplius capere possit, reliquum pedibus accipit & trahit. (Si & citelli mures bucculis tritico mire infarctis, in suos se cuniculos recipiunt.) In montibus quidem, fœnum quod in saxis mollissimum crescit collectum in cauernam deferunt, vt hyeme mollius dormiant, Stumpfius & Agricola. In domibus etiam vbi aluntur, cubilia sua excrementis non inquinant, sed in angulum aliquem se recipiunt: vbi vesicam & alui suæ pilulas exonerent. Ligna etiam dentibus suis ita erodunt & excauant, vt per ea transire queant. Hoc animal dum viuit, satis grauem & aliquo modo virosum (nostri dicunt *vvilden*) odorem emittit, murinum ferè, præsertim æstate cum nondum pinguescit, Stumpfius.

D.

Ante cuniculos suos in Sole interdum colludūt, vt mustelarum vel martium catuli: & simul immurmurant aut latrant etiam instar canicularum: idem faciunt vbi inter homines educantur, Stumpfius: qui se huius generis murem biennio domi aluisse scribit. Cum irritatus exarserit iracundia, facilius fit cum adhuc indomitus & insuetus homini est, acriter mordet, idq; dentibus anterioribus. Cicur vero nonnunquam alludit, & dentibus pediculos hominis captat instar simiæ, Idem. Et rursus, Ex feris quidem nostri orbis vix vllam reperias, quæ adeò

mansueta & familiaris homini reddatur: sic cicurati, canes oderunt, & grauiter sæpe mordent in hominum scilicet præsentia, vbi canes se defendere non audent. Cum è cauerna montiuagi egrediuntur ad pastum, ad lusum, ad congerendum fœnum, ex eis vnus aliquis remanet iuxta cauernæ aditum, è sublimi aliqua specula quàm potest diligentissimè & longissimè prospiciens. Is cum vel hominem, vel pecudem, vel feram viderit, sine mora clamat, vel latratu edito, vel voce acutissimum fistulæ sonum referente: quo audito vndique omnes ad cauernam concurrunt, speculator postremus ingreditur, Stumpfius. Mus alpinus pro sua magnitudine robustissimum est animal. nam quidam satis robustus iuuenis cum ingredientem in suam cauernam hunc murem pede posteriore apprehendisset, nullo modo extrahere potuit. In planicie non admodum velox est, vt homo etiam currendo assequi possit, nisi preueniat in cauum aliquod subire. Cruribus & digitis est robustissimis & celeriter fodit, ita vt existimetur fodiendo etiam subterfugere hominem eius capiendi gratia fodientem.

E.

Laqueis quibusdam aut machinis ad cauernarum aditus appositis capiuntur. Cæterum cibi gratia ferè hyeme tantum dormientes effodiuntur, hunc in modum. Incolæ obseruatos æstate cuniculos perticis iuxta infixis designant, quæ per hyemem inter niues emineant. Tum hyeme super circulis ligneis per profundas niues accedunt cum fossorijs, & niue reiecta, terraq; effossa, dormientes auferunt. Obiter autem inter fodiendum terram illam subactam & quasi tutandum, quo os antri obstructum est, obseruant. Is enim si longior fuerit (pedum aliquot longitudine) vt penitius claudat, signum hyemis nimium duræ diuturnæq; interpretantur: sin breuis, contra. Loco effosso dormientes deprehenduntur, impari plerunq; numero, quinque pariter, aut septem, aut nouem, aut vndecim, paulóue plures: ita in corbes super fœno imponuntur, portanturq; dormientes quò libuerit. Neq; enim facile expergiscuntur, nisi calor Solis, ignis, aut hypocausti eos resoluerit. Cæterum diligenter obseruandum est tempus quo iam dormiant, ne ante illud fodiatur: pinguissimi quidem sub natalem Domini reperiuntur. Danda etiam opera vt inter fodiendum parum strepitus fiat, ne in calido suo loco excitentur: experrecti enim capi non possunt: nam vtcunq; strenuè fodiat venator, ipsi fodiendo simul & retrocedunt, & pedibus quam effoderint terram reijciendo fossorem impediunt, Stumpfius. Voce sua acuta & fistulam, vt dixi, repræsentante, vel tempestatis mutationem significant, vel sibi quid aduersi accidere. Si tempestas sit aut pluuium cœlum, non egrediuntur, sed in serenitate tantum. Cum pluuiam, niuem aut frigus præsentiunt, somnum appetunt: sin venturam & firmam serenitatem & constitutionem aëris calidam, ludis varijsq; actionibus occupantur, Stumpfius. Si domi alantur, multum sæpe damni inferunt, pannis alijsq; rebus arrosis, (vt sciuri & cuniculi,) Matthæolus.

F.

Hyeme, præsertim sub natalem Domini, in latebris suis pinguissimi effodiuntur. Occiduntur autem etiamnum dormientes, cultro in iugulum adacto, vnde parum prioribus pedibus moueri incipiunt, sed expirant prius quàm prorsus expergiscantur. Sanguis vase excipitur. Mus ipse in aqua feruefactus instar porcelli depilatur, vnde caro glabra & alba apparet. Exenterato sanguis rursus infunditur, sic apparatus vel assatur, vel iure nigro conditur. Sed salitur etiam infumaturq;. Infumati verò vel in iure nigro parantur, vel cum rapis aut brassica capitata coquuntur, Stumpfius. (Infumari eos quidam etiam citat ex Plinij 8. 37. quod ego nusquam inuenio.) Et rursus, Hi mures in Alpinis regionibus frequenter eduntur: præpingues sunt, & pinguitudo eorum non fluxa, sed solidiuscula est, & vt ita dicam χονδρώδης. Hunc cibum etiam puerperis commendant: & vteri vitijs ac torsionibus ventris, (*für die bärmuter vnd das grimmen*, quæ vocabula nostri confundunt,) prodesse aiunt, tum in cibo sumptū hoc animal, tum si adipe eius venter ac vmbilicus vngantur: somnum etiam promouere, & illitum iuuare arthriticos. Caro muris montani salita magis quàm recens probatur. Sal enim & nimiam eorum humiditatem exiccat, & grauitatem odoris emendat. Sed tum recens tum salita difficillimè est concoctu, stomachum grauat, & nimium calefacit corpus, Matthæolus.

G.

Ventriculus muris Alpini imponitur contra colicam. Adipe eius manus illitas toto die facilius aiunt tolerare frigus. Adipis parum in iure calido muris potum, partum accelerare creditur. Veterinarij quidam vngentis ad maligna equorum vlcera & quæ vermes appellant, cum alijs medicamentis, quæ valde siccant, aut etiam septica sunt, huius muris adipem admiscent. Eundem Matthæolus molliendis neruis & articulis contractis laudari scribit. Reliqua ex eo remedia vide in fine præcedentis capitis.

DE MVRE LASSICIO.

Mvris quem lassicium (*lassitz* Germanicè) nominant, pelles in pretiosarum numero habentur, is in cinereo candidus est, nec duobus digitis crassior, Ge. Agricola. Ego, si rectè memini, mustelæ quoddam genus Francfordiæ apud pellifices olim *lasset* appellari audiui. Supra in Muribus Ponticis, nouogrodelam Polonis vocari dixi muris genus pretiosi, cuius pellis albicet quidem, sed ita vt sit intermixtum aliquid grisuem, id est cinereum: quærendum an idem lassicius sit. Polonus quidam cui picturas animalium inspiciendas dederam, figuræ furonis adscripsit Polonicum nomen novvogrodek, non rectè opinor. Alius Polonus mustelam albam Polonicè lasica vocari scripsit. Sunt qui lassicium murem non aliter à mustela alba vel hermelino differre putent, nisi quod duobus ferè digitis breuior est, *harmball* vero Germanicè dictus eadem ferè mensura hermelino longior.

DE MVRE

DE MVRE ARANEO.

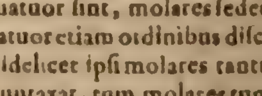
A.

HAANAKA, חאנקה, Hebraicam vocem Leuitici vndecimo, variè omnino interpretantur, reptile quod semper clamet, reptile volans, hirudinem vel sanguisugam, hericium, fibrum, vt supra in Echino dixi: Septuaginta & Hieronymus mygalen, id est murẽ araneum. Mugali alcale est, Auicenna 4.6.5.15. Apud Arnoldum Villanouanum in libro de venenis, legitur: Mugali, schalhali. Sed videntur hæc nomina Arabes à Græca voce deducta corrupisse, vt alia pleraq;. Murem araneum mygalem & myogalen Græci appellant, Hermolaus. Ego μυογάλην vno tantum in loco apud solum Dioscoridem libro secundo legi: qui tamen alibi semper, vt & cæteri authores omnes tribus tantum syllabis mygalen nominat. Apud Suidam & Varinum μυγαλὴ oxytonum scribitur, (nec aliud addunt:) apud cæteros authores, nunc oxytonum, nunc paroxytonum, hoc rarissimè, illud frequentissimè, scribi inuenio. Nicander propter carmen μυγαλέην dixit, prima syllaba producta. Herodotus (libro 2. de animalibus apud Aegyptios sacris) mygalas maiores (mures, lego) araneos appellat, Volaterranus. Mus araneus, quem Græci σκυτάλην (lege, μυγάλην) appellant, Columel. 7.15. Cur vero mygale dicatur, non vna est sententia: mihi verissima videtur Aëtij, qui mygalen magnitudine muris esse scribit, (quamuis aliquanto minor sit) colore autem galæ, id est mustelæ similem. Amyntas μυγαλῆν (melius μυγάλην, vel μυγαλὴν) ait ex mure & mustela nasci, vt Scholiastes Nicandri scribit: sed hoc, inquit Marcellus Vergilius, nec verum nec verisimile est: qui enim ad generationem coibunt mus & mustela: quibus non solum dissimilis penitus natura, sed natiuæ & exitiales inimicitiæ sunt. Insulsè etiam Rodolphus quidam in Leuiticum, Mygale (inquit) dicitur quasi mus gulosus. Marcellus Vergilius Aëtij super hoc etymo verba non rectè transfert: neque enim eadem qua mus caudæ gracilitate est mygale, sed graciliore, & (vt Aetius scribit) breuiore: nec eadem rictus longitudine, sed multò longiore. Ge. Agricola rattum, vt vulgò dicimus, murem araneum esse suspicatus, mygalen dici putat, quòd magnitudine ferè mustelina, muris autem specie sit: quamobrem Latinè etiam aranei cognomen huic muri adiunctum conijcit, quod rattus vt araneus insectum parietes scandat. Sed rattum à mygale differre, facile deprehendet qui eum diligenter cum veterum descriptione, quam mox capite secundo recitabimus, contulerit. Muris genus rubeum, breui cauda, acutæ vocis, propriè sorex vocatur: est autem venenosum, & ideo non capitur à felibus, Albertus. Nos omnino hunc murem nostra lingua vocamus *mützer*, cuius hic imaginem præposuimus, eundemq; araneum esse asserimus, quem feles capiunt quidem & occidunt, sed tanquam venenosum non edunt. Albertus sanè & Ge. Agricola, qui murem istum soricem esse crediderunt, vocis maximè argumento adducti videntur: quæ & huic muri quo de scribimus admodum acuta est, & similiter acutam sorici veteres tribuisse videntur ex prouerbio quod apud Terentium legimus, Egomet meo indicio quasi sorex perij. Sed meam de sorice veterum sententiam copiose iam supra explicaui. Carolus Stephanus etiam in Vineto soricem & murem araneum confundere videtur: nisi soricis vocabulo tanquam generali vtatur, quod ipsum quoq; non videtur probandum. Mus araneus exiguum animal atq; leuissimum est, quod aranei modo tenuissimum filum & gladij aciem conscendit, Sipontinus. Ego potius araneum à vi veneni dictum coniecerim, vt vulgò etiam araneum piscem cuius venenosæ sunt spinæ, si pungant, Venetijs nominant: Et tale quid innuere videtur Syluaticus, cum scribit: Mugali, id est draco marinus, & animal venenosum pusillũ muri simile: nam & araneum piscem propter venenum pungentib. spinis insitum veteres ophin, id est serpentem nominarunt, & hodie quidam vulgò draconem vel dracęnam. Vegetius 3.77. murem cęcum nominat, & similiter Samonicus 47. Albertus murem cęcum interpretatur talpam, vt & Hesychius in dictione Λῶτ, cui interpretationẽ subijcit, ἀσπάλαξ, μῦς τυφλός, ὁ τὴν γῆν τρυπῶν. Sabaudi hodie murem araneum muset vel musette vocant: Galli muserain, vel muzeraigne, qua voce Rhæti etiam vtuntur, qui loquuntur Italicè, müsseraing. Burgundi, sery. Vites quę secundum ædificia sunt (inquit Carolus Stephanus) à soricibus & muribus infestantur, interdum etiam eæ quę in medijs agris. Eos autem sorices vidimus rostrum acutum, exporrectum quidem admodum habentes: & pilis oblongis in morem felium onustũ, venenatos quidem eos, tum ipso morsu, tum etiam tactu: Vulgus nostrum vocat mesiraignes: quod vocabulum quiddam commune cum mure araneo videtur habere. Id vero ne in vitibus accidat (inquit Columella libro de arboribus cap. 15.) cum Luna Leonis, aut Sagittarij, aut Scorpionis vel Tauri tenet hospitium, noctu putentur vites, Hæc Carolus Stephanus: sed videri eum nobis soricem cum mure araneo confundere supra diximus. Heluetij à vicinis forte Gallis mutuati nominant *mützer*, quasi murẽ araneum: reliqua Germania *Spitzmuß*, ab acuta rostri figura: aliqui *zißmuß*, per onomatopœiam à voce: sed nos supra alium ciselum siue citellum murem descripsimus, quem aliqui puto nominant *grosse zißmuß*, id est citellum maiorem. Hollandi, vt audio, *mollmuß*: nisi talpam potius hac voce significent, quam & Flandri *mol* appellant. Matthæolus Senensis ex Dioscoride topo ragno transtulit: topo enim Italis hodie murem significat, ragno araneum. A Silesijs autem *Bisem mus* dicitur quasi moschi mus: dicitur enim siccatus in furno moschum olere: pellis quidem per se melius olet, vnà cum pilis, sed caro etiam olet. Excrementa quoq; eius moschum olent. De musco mure dictum est superius in mure peregrino. Muribus araneis abundat insula Britannia, in hodiernumq; diem barbari illi voce Romana vtuntur, Hermolaus in Plinium. Fieri quidem potest vt in nonnullis Angliæ locis muris aranei nomen idem aut simile Latino in vsu

fit, transumptum scilicet à Gallis, cum maxima Angliæ pars Saxonica & Gallica linguis duabus in vnam confusis vtatur. Ego tamen ab Anglis non aliam huius muris nomenclaturam vernaculã discere potui, quàm shrevv: vel vt alij scribunt, shrevve: alij erdschrevv. id est murem araneum terrestrem. De hoc mure Guilielmi Turneri Angli medici doctissimi verba ex epistola ante biennium ad me data subscribam: Murem araneum (inquit) puto me in Anglia vidisse: is nostrate lingua vocatur ashrovv aut à shrevv: mus est admodum niger (apud nos quidem in Heluetia, ex fusco subrufus) cauda valde breui, & rostro admodum porrecto & acuto. Caput, quale habet ad te mitto (misit autem non myzeri nostri, quem hic depictum dedimus, caput, sed alterius cuiusdam perexigui muris, dentibus non differentis à reliquis muribus, cum araneus plurimum differat vt dicam in B.) vt melius possis de eo iudicare. Si cui apud nos male imprecamur, dicimus, I beshrovve the, hoc est imprecor tibi murem araneum, siue morsum eius, siue aliud quodpiam ex eo malum, Hæc Turnerus. Hispanis hunc murem raton pequénno dici puto, Illyrice niemegka myss, etsi amici Hispanus & Bohemus soricem ita interpretati sint per epistolas. Polonis keret. Aliqui animalculum quod nos *vvisele* appellamus, quod omnino mustela est, & à Gallis quibusdam præsertim cum albo colore est ermine nominatur, murem araneum esse putant: & Albertus mygalen marem mustelæ interpretatur, qui aues in nido iacentes venetur: sed horum error manifestior est, quàm vt vel paucis refutari debeat.

B.

In Italia muribus araneis venenatus est morsus, eosdem vlterior Apennina regio non habet, Plinius. Mures araneos multos in Germania & tota Italia vidi, præcipuè vero in Valle Anania Tridentinæ ditionis, vbi tamen venenosi non habentur, fortassis propter frigidam regionis temperiem: nam & scorpiones ibidem non sunt venenati, cum in cæteris Italiæ locis plurimum suo veneno lædant, Matthæolus. Mygale chamæleonti similis esse dicitur, Obscurus. Præcedenti capite multa diximus de huius muris corpore eiusq; partibus: hîc reliqua addemus. Mygalen aliqui dicunt animal esse minus mustela, colore ad cinereum declinante, cum subtilitate & tenuitate (dentes ei tenues Aëtius tribuit: quanquam & mus ipse totus exilior tenuiorq; cæteris muribus est) Auicenna. Et rursus, Mygale secundum aliquos formam coloremq; muris habet. Albertus rubicundum colorem muri venenato tribuit. Oculis est paruis, Idem: quanquam autem totus hic mus paruus sit, oculos tamen ei multò quàm pro portione minores esse, ipse etiam obseruaui, & propter hanc oculorum paruitatem visum ei admodum hebetem esse puto, adeò vt veterum quidam murem cæcum appellarint, vt Veget. & Samonicus. Nicander μυγαλῆν τυφλὴν dixit. Et Plutarchus in Symposiacis 4. 5. Mygalen, inquit, ab Aegyptijs coli aiunt, quòd cæca sit: tenebras enim antiquiores luce putant. Ibidem iecur eius in silentio Lunæ minui ab Aegyptijs creditum scribit: quod alij de muris etiam & soricis iecore prodiderunt. Rostrum habet oblongum & acutum, Aëtius & Auicenna: talpæ instar, Matthæolus. Ea quidem est rostri eius figura, quæ apta ad fodiendum videatur. Dentes habet tenues atq; eos duplici ordine sitos in vtraq; maxilla, quo fit vt quatuor dentium ordines habeat: & in morsis ab eo vulnera quadrifido ordine conspiciuntur, Aëtius. Matthęolus ex Aëtio citat, duos ordines dentium habere hunc murem, vnum intra alium: quod mihi non placet, Græcum exemplar inspiciant quibus ad manum est. Dentium, inquit Auicenna, tres sunt ordines: quorum alij super alios torti sunt retorsione parua ad superiora. Cæteri quidem mures, vt & sciuri & castores, dentes binos anterius oblongos habent, in ore verò interius molares in vtraq; maxilla quaternos seorsim, tum infra tum supra: vt in summa, dentes incisores quatuor sint, molares sedecim. Sunt autem molares, vt dixi, non solum quaterni, in vnaquaque maxilla, sed quatuor etiam ordinibus discreti, vt rectè tetrastichi, id est in quatuor diuisi ordines, dicantur, secundum Aëtium: videlicet ipsi molares tantum infra supraq; considerati. Quod si ab altera tantum parte, inferiore aut superiore duntaxat, tum molares tum incisorios dentes respicias, tres ordines inuenies, secundum Auicennam: ex quibus incisorij longiores retortiq; sunt. Sed hæc interpretatio ad reliquos mures magis quam araneum pertinet. Quod Matthæolus scribit vnum dentium ordinem haberi intra alium, nisi molares multò interius quàm incisorios esse intelligat, quid sibi velit non assequor: scio pisces quosdam & serpentes, duos aut tres dentium versus habere, atq; vnum intra alium, sed in murium genere nihil tale inuenias. Muri araneo breuis & gracilis est cauda, Albertus & Massarius. Mus araneus exiguus est vltra modum, longo rostello, oculorum acie obtusa. Plinius Valerianus 3. 55. Hæc iam scripseram, cum allatum mihi hunc musculum accuratius inspicere, & describere volui. Colore igitur partim fusco partim rufo est, inter se mixtis: venter albicat: pedes posteriores plantis in postrema corporis parte hærent. Totus grauiter olet, & vel odore venenum suum prodit. Caudæ breuissimis pilis obsitæ longitudo, digiti duo: reliqui corporis tres, vel insuper dimidius. Ocelli nigri & minimi sunt, paulò maiores quàm talparum, magnitudine capitis minimæ aciculæ, vt non mirum sit ferè cæcum esse hunc murem, cui post talpam minimi omnium in quadrupedum genere oculi contigerint. Et sanè volgò cæcum hoc animal creditur, atq; ideò, vt aniculæ aiunt, oculis diuinitus captum, vt minus nocere suo morsu possit: quod si verum esset, mirarentur serpentes omnes (sola forte cæcilia excepta) non visu tantum, sed eo etiam in plerisq; acutissimo præditos esse. Dentes vt minimi sunt, ita situ figuraq; ab aliorum tum quadrupedum tum murium dentibus differunt, componente quodammodo serpentium & murium dentes in vnum animal natura. Anteriores bini oblongi, non vt alijs muribus simplices sunt, sed alijs binis aut ternis denticulis enascentibus exasperantur, tantillis vt nisi diligenter inspicias non appareant. Hoc etiam differunt à cæteris muribus, quod bini illi oblongi non separati sint à cæteris interioribus, spatio aliquo medio, sed vnus omnium continuus ordo est. Asperi planè & acuti sunt serræ instar, quidam binis alij ternis (vt tres posteriores puto) cuspidibus, tam exiguis vt ferè visum lateant, laterentq; magis nisi extremæ partes cuspidum quarundam ruffo colore notarentur. Dentes circiter octo sunt vtrinque (reliquis muribus quaterni tantum) & insuper duo longiores supra, infraq; totidem, ipsi etiam vt dixi duabus vel tribus cuspidibus serrati, quæ nisi quis accuratè obseruet dentes per se videri possunt, & omnes ex vno esse enati.

Sed vt res clarior fieret, geminas icones hic adieci capitum murinorum cum dentibus superioris maxillæ: maior communem figuram & situm dentium in omni genere murium (excepto araneo) & similium declarat, ad cranium muris agrestis repræsentata: minor, aranei muris dentium situm figuramq; vtcunque refert,

C.

Mures aranei apud nos capiuntur ferè circa hortos & stabula: hyeme quidem domos & stabula magis quàm æstate ingrediuntur. Gaudent sanè circa fimum bubulum versari. Simulachra Deorum cum foris speciosa appareant, intus continent sæpe μυῶν πλῆθος ἢ μυγαλῶν ἐμπολιτευόμενον αὐτοῖς ἐνίοτε, Lucianus in somnio. Visum eis hebetissimum esse, & ideo à nonnullis cæcos credi in B. dixi. Vox huic generi multò acutior quam alijs muribus, vnde aliqui soricem crediderunt propter prouerbium, vt in A. retuli. Per onomatopœiam etiam à voce aliqui Germanice hunc murem *zisimus* nominant. Putauerunt aliqui araneum murem ex mure & mustela gigni, ridiculè quidem vt in A. dixi. Plutarchus in Symposiacis 4.5. Aegyptios ait credidisse τὴν μυγαλῆν πεπιῶσθαι ἐκ μυῶν πέμπτης γενεᾶς νουμηνίας οὔσης, quorum verborum sensus non satis mihi constat. Mures aranei orbitam (id est vestigium rotarum currus volutatione impressum) si transiere, moriuntur, Plinius. Hoc quàm verum sit, inquit Marcellus Verg. facile erit facto periculo cognoscere: atqui interim quodnam vulgò sit araneo muri nomen non docet. Ferunt non transiri ab eo orbitam torpore quodam naturę, Plinius. Negant transiri orbitam ab eo, naturæ quodam torpore: & si transierit, moritur: inde contra morsum eius terram ex orbita sumendam præcipiunt, Hermolaus. At alij veteres præter Plinium, non si transierit, sed si inciderit in orbitam, hunc murem perire scribunt. Noui & cęcam mygalen, inquit Nicander, in orbitis morientem: vbi Scholiastes, Mygale cum cæca sit, in orbitas iuxta rotas incidens illic necatur: quasi non per antipathiam orbitæ, vt alij scribunt, sed cum inde euadere non maturet, aut forte non possit, curru aliquo superueniente, pondere rotarum opprimatur. Mus araneus si in orbitam inciderit, naturali fato illic detentus emoritur, Marcellus. Mygale valde metuit orbitas: illapsa enim torpet ac tremit: ac si immoretur (quasi etiam euadere possit, si velit) sæpe etiam moritur, Philes. Si in orbitã inciderit, tanquam vinculis capitur ac moritur: quare & terra morsui quem inflixerit hic mus inspersa remedio est, Aelianus. Oculorum acie obtusa est, & ideo quantum existimo, iners ei natura, vt non possit transire orbitam, Plinius Valerianus. Tardiores multò sunt quàm mures: hanc ob causam pariter & propter hebetudinem visus, sæpe in stabulis deprehensi occiduntur. Mygales cursus vel incessus est in vltimo, Auicenna, vt Bellunensis legit, sensu minime claro, videtur autem tarditatem significare. Mygale animal paruum & venenosum, alicuius est vigoris in iuuentute, sed continuè per ætatis incrementa torpescit, Albertus: proinde non mirum si iam ob ætatem torpidi aliquando in orbitis reperiantur, nec facile inde euadant. Mygale dicitur quasi mus gulosus, Rodolphus in Leuiticum: sed ridiculam hanc etymologiam esse in A. dixi. Fraudulenta est, & dolo rapit quæ deuorat, Idem. Audio boum vngulas in stabulis viuentium sæpe ab eis perrodi.

D.

Mygale animal gulosum & rapax, fingit se mansuetum, sed cum quis ei appropinquat, mordens illico venenum infundit, vt legitur in annotatis in Leuiticum, Arnoldus de Villanoua. Crudeli est animo, sed hunc dissimulans blanditur bestijs, & si potest veneno interficit, Albertus. Mygalen pardalis exhorrescit, Philes. Omne iumentum murem araneum (non vt Gillius vertit mustellam,) reformidat, Aelianus. A felibus capitur quidem & occiditur, sed tanquam venenosus non editur. Cati si deuorarint, tabe mori dicuntur.

E. F.

Vites infestant sorices & mures, &c. vt in A. retuli, ex Carolo Stephano, qui mures araneos esse suspicatur qui id factitant. Astutum esse animal videtur & difficulter capi: plerunq; autem capitur primo frigore: tum enim prodiens perit: pręsertim si in orbitam inciderit. Neq; à felibus quidem in cibum admittuntur, vt mireris non defuisse qui homini e vino bibendum pro remedio sui morsus exhiberent, vt in G. dicemus.

G.

Mus araneus, qui cum in orbitam inciderit moritur, vstus in cinerem redactus, & cum adipe anserina permixtus, condylomatis infrictus, mirum remedium adfert, Marcellus. Mus araneus pendens enecatus sic vt terram nec postea attingat, furunculum sanat, ter circundatus ei, toties expuentibus medente & eo qui medebitur, Plin. Mus araneus si in orbitam inciderit, naturali fato illic detentus emoritur: hunc illic inuentum argilla, aut linteo, aut phœnicio inuolue, & ex eo ter circunscribe parotidas, quæ in corpore subitò turgebunt, mira celeritate sanabis, Marcell. Pro felle μυγαλῆς, (malim γαλῆς, id est mustelæ, cuius fel in vsu medico esse legimus, mygales nusquam: & Galeno etiã adscripta Antiballomena γαλῆς habent) fel cameli, Antiballomena apud Aeginetam. Muris aranei caudæ cinis (impositus) prodest morsis à cane rabido, ita vt mus cui abscissa sit cauda viuus dimittatur, Plin. Equo strophoso Hippocrates veterinarius per os infundi iubet ramenta vngularum (equi) anteriorum trita in quatuor cotylis aquæ, ἢ ἀπὸ ὀρύγματος μυγαλῆς λειωθὲν, hoc est vel aliquid terræ à mure araneo effossæ, vt in Hippiatricis legimus. Quin & ipse mus araneus aduersus morsum suum varijs modis prodesse dicitur, impositus, potus, appensus, vt in sequentibus dicemus. Prophylacticum quidem remedium, ne mordeatur homo vel aliud animal, pręstantissimum esset, si superstitione amuleta carerent: recitabimus id tamen infra, vbi de morsu huius muris in iumentis curando agetur.

Muris aranei morsum venenatum esse: deq; signis eius & medendi ratione in genere.

In Italia muribus araneis venenatus est morsus, Plinius. Quibusdam in locis non haberi venenatum retuli supra in B. Muris aranei morsus interimere quandoq; solet, Galenus ad Pisonem. Ipsi quidem hi mures tam venenati sunt, vt supra dixi, vt capti etiam occisiq; à felibus non comedantur. Cadaueribus eos vesci audio, vt non sit mirum venenosam hoc alimento vim in corpus eorum distribui. Præcipuè vero noxius est eius morsus si prægnans momorderit, & si animal prægnans ab eo præsertim prægnante mordeatur, vt infra dicam vbi de iumentis ab eo demorsis agetur. Asseuerant aliqui demorsum non aliâs exulcerari, nisi prægnans (ἔγκυος: Marcellus Vergilius non rectè legit ἐκτὸς) mus araneus fuerit: tum enim auxilijs opus esse, Dioscorides. Si prægnans momorderit, protinus dissilit, Plin. Pustulæ, si prægnans percusserit, nec aliter, rumpuntur (erumpunt, & vlcus malignum faciunt.) vt Dioscorides & Aëtius scripsêre. Plinius non pustulas, sed ipsum murem araneum, si prægnans ferijsset, dissilire protinus existimauit, Hermolaus. Ego Plinium Græcis non intellectis omnino errasse dixerim. Vide etiam infra vbi de iumentis morsis agam, verba Aristotelis.

Signa. Muris aranei morsum arguit, locum ambiens inflammatio, (dolor vehemens & punctura in corpore, & apparens rubor in locis secundum dentes eius, Auicenna:) nigraq; pustula diluta sanie turgens exurgit: & partes omnes vicinæ liuent, (bases seu radices fuscæ sunt, & partes proximæ, Auic.) Rupta pustula, depascens vlcus, non ei dissimile quod serpit, occupat. (Cum pustula funditur, egreditur caro alba colore nerui, habens tunicas: & quandoq; apparet in eis adustio quædã: & quandoq; corroditur & cadit, imò fluit initio pus virulentum, deinde putrefit, & corroditur, & caro cadit. Auic.) Intestinorum quoq; tormina, difficultas vrinæ, & frigidæ aspergimis offusio (ψυχρᾶς νοτίδος περίχυσις) consequuntur, (sudor frigidus corrupt⁹, Auicenna,) Dioscorides & Actuarius. Sed video Auicennam sua ferè ex Paulo Aegineta transtulisse, quare Aeginetæ etiam verba adscribam. Vbi mus araneus læsit, sequuntur dolores pulsatiles, & in singulis dentium eius animalis ictibus rubores. (&c. vt Dioscor.) Cute pustulæ disrupta album vlcus apparet: nam & membranas neruosas deraditur: ad hæc, excidunt etiam partes depastione oborta his quæ serpunt (vlceribus) simili: præterea etiam intestinorum tormina comitantur, vrinę difficultas, & frigidi sudoris vndiq; eruptio, Hæc Aegineta. Manifesta sunt muris aranei vulnera, inquit Aetius: quadrifido enim ordine conspiciuntur. Et sanguis quidẽ primò purus promanat, paulò post vero saniosus. Animal enim ipsum putrefactione occidit. Consueuerunt etiam bullæ insurgere, quas si quis dirumpat, carnem subiacentem feculentam videbit, & fissuris disparatam. Inflatio autem sequitur demorsos. Cæterum hoc animal frequentius ad testes insilire solet, (quod & Auicenna scribit,) eosq; percutere, non hominis solum, sed cuiusq; etiam bruti animantis.

Curandi ratio. Mus araneus pro sua magnitudine magna etiam vulnera facit: quòd si parua aliquando imbecillius imprimens fecerit, ea curatu faciliora erunt. Pessimus vero morsus is est quem prægnans (idq; magis etiam, si prægnanti, vt supra dixi) inflixerit. Morsus differentia ab inflammationis magnitudine apparet. Aetius libro 13. cap. 14. iubet primum adhiberi communia remedia, quæ scilicet eiusdem libri capite decimo descripserat, nempe vt morsus primum abluatur posca calida, deinde ab aliquo exugatur, cucurbitula cum plurima flamma adhibeatur, loci vicini scarificentur, &c. Iubet etiam antidotos magnas exhibere. Strato apud eundem, locum demorsum primò scarificari iubet, deinde medicamenta imponi quę virus extrahant, acria scilicet, qualia inferius plura recitabimus. Si locus non sit exulceratus, nec pustulæ eruperint, imponuntur acria quædam, vt pyrethrũ, aut allia trita, aut sinapis, aut etiam malua: (aut ablutus tantum negligitur) si vero exulceratus sit (quod fit maximè si prægnans mus fuerit) cortices granati dulcis decocti triti imponuntur, & vlcera eodem decocto, aut magis myrti, perfusa fouentur, vt Aetius ferè & Auicenna scribunt. Quæcunq; remedia ad scolopendræ morsum faciunt, hic etiam salubriter applicantur, Aetius & Aegineta.

Remedia topica, imponenda morsui muris aranei ordine literarum enumerata.

Absinthium bibitur cum vino contra muris aranei morsus, & draconem marinum, Dioscorid. meminit etiam Plinius lib. 27. Medetur acetum scorpionum ictibus, canis, scolopendræ, & muris aranei morsibus, & contra omnia aculeatorum venena & pruritus, Plinius. Græci medici & alij quorum scripta viderim aceto vtuntur contra huius muris morsum, non per se, sed alijs remedijs eo exceptis, vt ipso mure araneo vsto, galbano, hordei cinere, sinapi trito, chrysogono. Allium ne contra araneorum murium venenatum morsum valere miremur, aconitum pardalianches debellat, & canum morsus, in quę vulnera cum melle imponitur, Plinius. Allia contrita illinuntur, Dioscorides, Actuarius, Aegineta, Auicenna. Morsum cum cumino integito & allio, putamine extrinseco non abiecto: eadem etiam cum oleo trita assidue & diligenter locis circunsitis illinito, Aetius. Allium cum ficulneis folijs cyminoq; emplastri modo imponitur, Dioscorides. Althæa, vide in Malua inferius. Aquæ calidæ fotus conducit, Dioscorides & Actuarius: vt Ruellius & Marcellus vertunt: Græcè legitur ὕδατι τῷ θερμῷ καταντλεῖν: sed θερμῷ pro aqua calida non accipitur: apparet deesse vocem: Aegineta, qui Dioscoridem ferè transcripsit hac in parte, ἅλμης habet: est autem halme muria: & Aeginetam secutus Auicenna, Foueatur (inquit) aqua salsa calida, vt Bellunensis legit. Aetius non ἅλμης sed ὀξάλμης legit: quæ vox acidam muriã significat. Vngulæ arietinæ cinis cum melle imponitur, Plin. Sec. Plinius Valerianus manifestè exprimit imponendum esse, Plinius tacuit, & medicamento bibendo mox subiunxit. Brassicę semen aut folia trita cum lasere & aceto morsis à mygale, vel cane etiam rabioso, vtiliter imponuntur, Geoponica. Canis fimum illinito, quod & homini & equo medetur. Hierocles in Hippiatricis. Caprificus, vide in Fico infra. Chrysogoni folia contusa & ex aceto imposita, Dioscor. Cuminum, vide in Allio supra. E nigra ficu candidi cauliculi illinuntur cum cera, Plinius. Caprifici cauliculi aut grossi quàm minutissimę, ad scorpionum ictus è vino bibuntur: Lac quoq; instillatur plagæ & folio imponuntur: item aduersus murem araneum, Plinius. Caprificorum grossi cum eruo & vino contra muris aranei morsus & scolopendras vtiliter illinuntur, Dioscor. Allium cum ficulneis folijs & cymino, Dioscorides.

Ex galbano splenium per se, vel cum aceto tritum, Dioscorides, Auicenna, Actuarius. Hordeacea farina cum aceto mulso illita, Dioscorides & Actuarius. Hordei cinis illitus, Plinius. Si ruptę sint bullę vel vlcera oborta, acida muria prolue, & hordeum vstum tritum impone, Aetius.

Leporis coagulum cum aceto impositum, vt Aggregator citat ex Plinij lib. 28. Vide infra in remedijs intra corpus sumendis. Malua vel maluæ folia, Auicenna & Aetius, Malua syluestris, Æginet. Althęæ inter maluas (est autem ex syluestribus) contra omnes aculeatos ictus efficacior vis, pręcipuè scorpionum, vesparum, similiumq;, & muris aranei, Plinius. Mus araneus dissectus & impositus, ipse sui morsus veneficia luit, Dioscorides, Actuarius, Galenus de simplicibus 11.46. Tritus ipse & impositus ictũ suum sine dolore curat, Galenus ad Pisonem. Ipse mus araneus contra se remedio est, diuulsus & impositus: nam si prægnans momorderit, protinus dissilit, (non ipse mus, vt Plinius malè ex Græcis vertit: sed vlcus tantum rumpitur, vel potius erumpit, vt supra docui) optimum imponatur qui momorderit. Sed & alios ad hunc vsum seruant in oleo, aut luto circunlitos, Plinius. Murem ipsum araneum vstum cum aceto cataplasmatis vice imponito, Strato apud Aetium. Mihi sanè multò magis probaretur acetum addi ad vsti huius muris cinerem, quàm ipsum per se murem dissectum tritúmue imponi: quando & alij quidam cineres adhibentur, vt hordei: & acetum per se tum huic tum alijs venenatis ictibus resistit, vt supra dictum est. Myrti decocto vlcera ex eius morsu vtiliter fouentur. Vide infra in Punico malo. Terra ex orbita, Plin.

Sin autem muris nocuit violentia caci, *Quæ sola signatis voluendis orbita plaustris,*

Illine.

Hinc, mira datur vili de puluere cura,

Serenus. (Alij non illini volunt, quod conuenit humidis: sed arido puluere tantum aspergi.) Mus araneus si in orbitam inciderit, (vide supra in c.) tanquam vinculis captus immoritur: & morsis ab eo remedio est terra ex orbitarũ transitu sumpta, eaq; simul vt vulnus aspersum sit, statim sanatur, Aelianus & Philes. Matthæolus ex Nicandro citat terram curruum rotis adhærentem mederi morsui muris aranei, quod sibi inquit fabulosum videri. Ego huius rei mentionem apud Nicandrum non reperio. Porri, Diosco. Resistunt quoq; acini ([illegible], Marcellus Vergilius corium transferre maluit, non quidem ex Græcę dictionis vi, sed quòd hoc remedium magis conuenire videretur, & aliorum quoq; authorum consensu niteretur) dulcis Punici decocti & illiti, Dioscorides interprete Ruell. Quòd si exortæ ab ictu vesicæ exulcerentur, mali Punici dulcis corium coctum tritum impone, vlceraq; ex eodem decocto, aut magis myrti decocto perfusa foue, Aëtius. Si apostema sit, cortices granati dulcis decocti imponentur, Auicenna. Pyrethrum, Aegineta & Auicenna. Sinapi, Auicenna. Sinapi tritum cum aceto, Aegineta & Strato apud Aëtium. Talpa discerpta imponitur, Plinius Valerianus. Cætera magorum placita de talpa, suis reddemus locis: Nec quicquam probabilius inuenietur quàm muris aranei morsibus aduersari eas, quoniam & terra, vt diximus, orbitis depressa aduersatur. Plinius. Trifolium bituminosum coque, & decocto calido locum demorsum foue. Nullus autem fomento illo vtatur qui non patitur. Transit enim affectus in eum, vt putet se à vipera vel araneo mure commorsum, Galen. Euporist. 2. 143. Verbenaca (Aëtius addit rectam) tum propinata ex vino, tum pro cataplasmate imposita, iuuat, Aegineta & Aëtius.

Bibenda edenda'ue aduersus muris aranei morsum.

Prodest potum abrotoni decoctum, maximè si in vino detur, Dioscorides, Actuarius, Auicenna (qui & paulò ante schea Armenum pro abrotono nominauerat inter eadem remedia,) Aegineta. Absinthium ex vino potum, Plinius & Dioscorides. Agni hœdiue coagulum, Aegineta & Auicenna. Coagulum agninum in vino potum, Plinius. Efficax est remedium, si misceantur, aristolochiæ corticis drachmę quatuor, myrrhę drachmę sex, Aegineta. Brassicę foliorum acidorum farina muris aranei morsus alterutra parte exinanit, Plin. li. 20. Muris aranei & canis rabiosi morsus brassicæ & semen & trita folia sanant, melius si cum lasere & aceto trita imponantur: decoctum quoq; foliorum datur bibendum, Ruellius. Capparis cortex, Aëtius. Cartamus. Auicenna. Cupressi teneræ pilulæ cum oxymelite, Aegineta: pro quo apud Auicennam non rectè legitur, Lac cum syrupo acetoso: quamuis & nux cupressi cum vino apud eundem inter remedia paulò ante legatur. Dioscorides cupressi pilulas recentes ex aceto propinat. Cyclamen cum oxymelite, Dioscorides & Auicenna. Chamęleontis radix ex vino, Dioscorides, Aegineta. Elelisphacus, id est saluia, Aegineta. Eruca ex vino, Idem, Dioscor. Aëtius, Auicenna, Actuarius. Erucę semen, Plinius & Auicenna. Gentianæ radix, Aëtius, Aegineta & Auicenna. Galbanum cum vino, Dioscor. Aegineta, Actuar. Hœdi agniue coagulum, Aegineta & Auicenna. Lauri foliorum tenerorum drachmam vnã aut duas cum vino tritas bibendas præbe. Eadem pecoribus conueniunt, Aëtius. Aliqui præ cæteris commendant succum foliorum lauri, & folia lauri humida (recentia) cum vino decocta, Auicenna. Coagulo leporis ex aceto vtuntur contra scorpionem & murem araneum. Plinius: Aggregator hoc remedium foris applicari scribit: Plin. non exprimit: ego in corpus sumendũ putârim, vt & hœdi agniue coagulum. Lybleb cum vino decoctum, Auicenna. Nec desunt qui literarum monumentis tradiderunt, tritum (ipsum murem qui momorderit cum vino exactè detritum, Aegineta) murem araneum contra suos ictus commodè bibi: quam historiam apud alios inuentam, dignam duntaxat censuimus quæ annotaretur, Dioscorides. Myrrha, vide superius in Aristolochia. Muris aranei morsus sanatur mustelæ catulo, vt in serpentibus dictum est. Plinius. Panacis liquor, Auicenna: numerat autem hunc liquorem inter fortiora auxilia, vt & cyclaminum, radicem gentianæ, & coagulum agni hœdiue. Pyrethrum cum vino, Dioscor. Aegineta, Auicenna. Serpyllum cum vino, Dioscorid. Aeginet. Actuar. Sisymbrium cum vino, Aegineta, Auicenna. Styrax cum vino, Auicenna. Verbenaca (recta, Aëtius) tum imposita tum ex vino propinata iuuat, Aegineta.

De iumentis à mure araneo morsis.

Muris aranei morsus iumentis omnibus molestissimus est: pustulæ hoc excitantur, & periculosior quem defixerit grauida: pustulæ enim rumpuntur, ex quo interitus sequitur. (His verbis, ex quo interitus sequitur, quod respondeat in Græco nihil inuenio:) sed si non grauida est, non interimit. Mygale aliquando iumenta veneno interficit, maximè equos & mulos, & præcipuè equas prægnantes. Albertus. Tradunt equos & iumenta, si herbas in quibus mus araneus virus emiserit, depascantur, statim exanimari, Sipontinus. Communem rationẽ medendi iumento morso à colubris, scorpijs, phalangijs & muribus cæcis, describit Vegetius 3. 77. Idem 3. 82. diuersa remedia contra muris aranei morsum priuatim recenset, ijsdem verbis quibus Columella 6. 17: quę recitaui in Boue capite tertio, vbi de morbis boum egi. Eadem omnino etiam Pelagonius scribit: habet tamen hic & Vegetius quædam, quæ apud Columellam non leguntur, inferius recitanda.

Signa. Mus araneus si morsum infixit, locus tumore duro cingitur, gemitus animal exprimit parum interpellans, Absyrtus. Intumescit animal totum, oculiq; collachrymant, & exitiat tumor, ac virus à ventre destillat, pabulum respuit, Hierocles. Equus in stabulo iacens si subeuntem forte murem araneũ premat, mordetur ab eo, Hippocrates in Hippiatricis. Si asina prægnans ab hoc mure mordeatur, periculum est ne moriatur, Absyrtus. Si prægnans mus fuerit qui percusserit, his agnoscitur signis: Pustulæ per totum corpus exeunt, sed simili vt aliàs ratione curabitur, Vegetius. Normanni in Gallia hunc murem admodum venenatum esse putant, ita vt si equum vel bouem cubantem transilierit etiam, periculosi morbi eis causa fit, (vt circa lumbos claudum pecus, vel quasi immobile videatur:) nec posse curari nisi mus iterum per aduersum latus vel sponte vel coactus transiliat, quæ quidem valde superstitiosa est persuasio.

Cura. Apij semen coctum in vino & oleo demittes, ac tumentem locum scalpello discindes, quo virus euocetur, & vellicatum punctim vulnus recrudescat. Si per hæc inflammatio magis excandescat, in orbem teretibus ferramentis igni flagrantibus exulcerabis, sanę partis aliquid deprehendens: rectis quoq; ferramentis, quò sanies emanet, redulcerabis. Quod si pars ea per exulcerationem intumescat, hordeum crematum tritumq; conspergés,

ſed antea vetuſtam adipem iungere conuenit, Hippocrates hippiater. Aliqui, vt Tarantinus, tradunt allia tuſa eſſe imponenda, ſuffiendumq; cornu ceruinum. Abſyrtus melius eſſe putauit, ſi læſa pars vratur ſimul atq; dentium iniuriam ſenſit. Stratonicus ſcarificandum vulnus conſulit, præſertim quod inflammatione cingitur, & ſale & aceto conſpergi: poſtero die equum per aquam dulcem in curſum concitare, (ῥοίζειν,) cretaq; cimolia aceto ſubacta lini, vulnus balnearum ſtrigmentis nutriri, Hierocles. Aduerſus muris ar. morſum comprobatur allium tritum cum nitro: & ſi nitrum defuerit, cum ſale & cymino permiſcere, atq; ex eo puluere loca, quæ morſu contacta ſunt, confricare. Quod ſi eruperint vulnera venenata (ſi phlegmone rupta in vlcus abeat, Pelagonius) hordeum combuſtum in puluerem rediges, & diluto aceto (abluto vulneri ſimpliciter, Pelagon.) vulneri inſpergis, & hac ratione ſola curabis: (nam cæterorum auxiliorum vſu magis atq; magis gliſcit vulneris iniuria.) Daturus potionem, pollinem tritici, hordeum, (anethum, Pelagon.) cedriam & vini ſextarium per fauces digeres, Hæc Vegetius & Pelagonius. Remedio eſt locum læſum aculeo compungi, braſſica trita cum aceto illini, allijs etiam ex aceto tritis, Abſyrtus. Tritas alij ſpicas, ſalem & cuminum paribus ſingulis menſuris vino miſtis illines. Aut intritum murem araneum cum ſextario vini faucibus infundes. Aut ſi illum non inueneris, creta figulari perlines, Hippocrates. Tritigi th acetabulum in vino odorato per nares indidiſſe proderit, (quod & Hippocrates ſcribit:) plagamq; canino ſtercore lini, quod idem hominibus ſalutare eſt, Hierocles. Terra quæ eruitur ex orbita aceto ſubacta, illitu auxilio fore fertur. Locum læſum ſubula compungas, pulnereq; qui in orbitis ſub veſtigio rotarum inuenitur, acri aceto perfuſo linas, Hierocles. Terram orbitæ vrina ſubactam impone, Hippocrates. Lauri foliorum tenerorum drachmam vnam aut duas cum vino tritas homini morſo bibendas præbe: eadem pecoribus & iumentis conueniunt cum aqua trita & naribus infuſa: eſt enim præſens remedium, quare & hominibus commendatur, Aetius. Si iumenta momorderit (mus aran:) mus recens cum ſale imponitur, aut fel veſpertilionis ex aceto, Plinius: Subiungit & alia remedia, quæ pro iumentis commendare videtur, ſed cum alij authores inter hominis remedia eadem poſuerint, ſuperius à nobis enumerata ſunt. Exiſtimandum ſanè eſt pleraq; eadem homini & cæteris animantibus conuenire. Ne mus araneus animal mordeat, ipſum animal (ipſe mus araneus) viuum de creta circundabitur, quæ cùm indurucrit, ſuſpenditur in collum, & non contingetur à morſu, certiſſimum eſt, Vegetius. Audio vaccarum vbera aliquando morſu huius beſtiolæ lædi: quo facto ruſtici axungiam maialis ruffi inungunt.

H.

a. Epitheta. Τυφλὴν τε σμερδνήν τε βροτοῖς ἐπὶ λοιγὸν ἄγουσαν, Μυγαλέην, Nicander. Samonicus murem cęcum dixit pro mure araneo, item Vegetius, epitheto vſi loco proprij.

e. Cornicem occiſam tandiu relinques donec puteat: cadauer iam fœtidum expones in locum vbi mures aranei ſunt, & conuenient ad hanc eſcam conſumendam omnes totius domus mures aranei: poterunt autem ſic collecti vel ſcopis opprimi, vel aliter occidi capiue: vt ex Gallo quodam homine erudito, dum hæc ſcriberem, cognoui, qui ſe quidem non expertum, ſed à pluribus ita ſe audiuiſſe aiebat.

h. Murem araneum colunt Athribitæ, Strabo libro 17. Mygalas & accipitres defunctos Aegyptij in vrbem Butum aſportant, Herodotus lib. 2. Murem araneum ab Aegyptijs coli & ſacrum haberi, (ἐκτεθειάσθαι) aiunt quod cæcus ſit: nam tenebras luce antiquiores exiſtimant τίκτεσθαι δὲ αὐτὸν ἐκ μυῶν πέμπτῃ γενεᾷ νουμηνίας οὔσης. Præterea iecur eius minui ἐν τοῖς ἀφανισμοῖς τῆς σελήνης, hoc eſt cum Luna obſcuratur, Plutarchus in Sympoſiacis 4. an verò per obſcurationem, eclipſin intellexerit, id eſt deliquium quod non aliter fit niſi cum per diametrum Soli oppoſita eſt Luna: aut potius interlunium, id eſt coitum cum Sole, (cum & aliorum murium iecora pariter cum Luna creſcere & decreſcere authores tradant,) in medio relinquo.

DE MVSTELA PROPRIE SIC DICTA: CVIVS HISTORIÆ ETIAM ILLA ADDIDIMVS, QVÆ MVSTELIS OMNIBVS, VT VIVERRÆ, MARTI, &c. ex æquo conueniunt.

Hæc figura bis ponitur, quoniam muſtela alba ſolo colore ab altera differt.

A.

MVSTELARVM genera diuerſa ſunt. Nos de ſingulis ſeparatim dicemus: & primum de minima muſtela, quæ & vulgaris Plinio & domeſtica nominatur ab alijs: Græcis κατοικίδιος, vt Hermolaus & alij eruditi (Ge. Agricola, & Carolus Figulus qui de muſtelis dialogum conſcripſit) ſentiunt. Muſtelarum duo genera: alterum ſylueſtre: diſtant magnitudine, Græci vocant ictidas. Hæc autem quæ in domibus noſtris oberrat, &c. Plinius. Non probo quòd Niphus muſtelam in vrbanam & ruſticam diuidit: nam domeſticæ muſtelæ non in vrbibus tantum, ſed ruri etiam frequentius puto circa domus & villas reperiuntur. Sed in hoc etiam errat, quod muſtelam vrbanam, vt ipſe vocat, nõ aliam quàm catum ſeu felem eſſe vult, vt & Marcellus Vergil. Quanquam vero & aliæ quædam maiores muſtelæ ſæpe circa domos reperiantur, vt domeſticæ dici poſſint, vt genus illud interdum quod noſtri iltiſſum vocant, & martis genus

vnum,

vnum, quia tamen eędem syluestres sunt, nec semper domesticæ, non propriè sic nominabuntur. Ictissus noster versatur circa aquas, vbi pisces captat: in syluis, vbi prehendit aues: in domibus, vbi gallinas, quare Plinius eam esse domesticam dicit, Ge. Agricola. Sed de alijs infra: hic de minima tantum agemus, cuius adiecta est effigies, & absolutè etiam mustela nominatur Latinis, Græcis γαλῆ similiter absolute. Solemus enim ferè quæ vulgaria aut domestica sunt, simpliciter nominare: rarioribus vero aut syluestribus aliquid discernendi causa adijcere. חלד, *choled*, Leuitici vndecimo mustela cõuertitur ab omnib. interpretib. Magistri vocant חילדה *chuldah*, vulgò מושטילא *mustela*, vt Dauid Kimhi scribit. Chaldæus trãstulit חולדא *chulda*: Arabs בלדה *caldah*: Perses גרבה *gurba*: Septuaginta γαλῆ, Hieron. mustela. אוח, *oach*, Hebraica vox, vnde plurale ochim semel ponitur Esaię 13. (Babylon, inquit, subuertetur, & implebunt domos eorũ ochim, Munsterus cercopithecos vertit.) Dauid Kimhi existimat animal ꝙ magistri Thalmudici נמיה, *nemiah* vocant, simile feli, vulgò dictũ מרטורו, marturo, id est martes, aut פירון, *firun*, & פורון, *furon*. Author Concordantiarum Hebraic. קוף, *koph*, interpretatur cercopithecum vel cephum: & חולדה *chuldah*, id est mustelam, vel, vt Iudæi putant, martem. Chaldęus transtulit אוחיין *ochijn*. Symmachus etiam vocem Hebraicam reliquit. Septuaginta & Theodotion ἠχοι, id est soni: (quasi echo intelligenda sit, quæ solet in magnis & desertis ędificijs resonare, vt in cauis & desertis circa montes locis.) Aquila typhones, Hieronymus dracones reddit. Koah quidem lacerti genus vel chamęleontem interpretantur Leuitici 11. Pro mustela apud Albertum barbara vocabula legimus his & hyrzas, quæ nec ipse intellexit: sed ex collatione cum textu Aristotelis hanc significationem ipse deprehendi: nam Albertus hyrzum ineptissimè leporẽ exponit, deceptus quoniam vtrunq; animal ore suo catulos sæpe de loco ad locum transfert. Fethis etiam apud Albertum in Aristotelem 9. 1. non alia quàm gale, id est mustela esse videtur, quanquam addit, & gali, ceu de diuersis animantibus agens. Nam 9. 6. Feyton, inquit, ingenium habet vt vulpes, (scilicet in inuadendis gallinis) & eius altera species est katiz, id est ictis. Ninifi, id est mustela, Syluaticus: forte nimfi legendum: nam nimfitza apud Græcos hodie vulgò vocatur. Ibanauge est mustela, Vetus glossematarius in Auicennam. Ibinuers, id est animal quod vocatur bellula, Syluaticus: Videtur autem bellula mustelam significare, voce ficta à Gallis vel Italis, qui belettam aut balottam pro mustela dicunt. Et alibi, Yena, id est bellula. Γαλῆ Gręcis veteribus semper mustelam significat, recentiores quidam Gręci pro fele, id est cato abutuntur, vt supra in Cati historia dictum est. Theodorus Gaza apud Aristotelem, interdum mustelam, interdum cattum interpretatur: nec quamobrem ita verterit satis conijcere possum, cum cattum Græci æluron, & Latini felem appellent, vti ipse etiam transtulit, M. flarius. Albertus galen aliquoties ineptissimè vulpem interpretatur. Σπονδύλη, ἡ γαλῆ, Atticè, Hesychius & Varinus. Mallem per λ. simplex. Erasmus in prouerbio, Spondyla fugiens pessime pedit, spondylam felem interpretatur. Est & simile huic prouerbium Γαλῆς δριμύτερον, de acri vel acido, vt Erasmus vertit, ventris flatu. Ibidem spondylen serpentis (insecti dicere debuit) genus esse ait, quod emoriens grauissimum odorem emittit. Σίσιλ☉, animal quoddam, Hesychius & Varinus: idem forte quod σισίλ☉, id est cochlea. Quidam nuper mustelam interpretatus est, sola (ni fallor) Germanicæ vocis affinitate ductus, nam Germani mustelam vocant *vvisel*. Græci hodie vulgò mustelam νιφίτζα dicunt: νυμφίτζα legi apud Suidam in dictione Ἀσκαλαβώτης.

Mustela Italicè nominatur donnola vel ballottula, Scoppa. Donnulæ & alibi dannulæ vocabulo Auicennę interpres barbarus pro mustela vtitur: Albertus & Niphus damula scribunt:) quo vocabulo alij recentiores obscuri damam intelligunt, quæ de genere caprearum vel caprarum syluestriũ est. Damma siue dammula, bestiola parua est & debilis, vt scribit Isidorus, sic dicta quòd de manu fugiat. Cum parit, statim deuorat secundas antequã terram attingant: & præda est alijs animalibus, Albertus lib. 22. Videtur autem damulam, siue capreæ genus siue mustelã accipias, cum alio quodam animali confundere quod secundas deuoret: harum enim neutram id facere legimus. Galeotes quidem, id est stellio cum primum suam exuit senectutem, eam deuorare dicitur: & fieri potest vt hunc aliquis cum gale, id est mustela confuderit, & secundas pro senectute, id est leberide reddiderit. Domesticas mustelas foinos vocamus, Cardanus Italus. Gallis mustela est belette, aliâs belotte, al' balotte. Aliqui, vt audio, circa Metas oppidum baccal nominant. Carolus Figulus mustelam Gallicè fouinum vel marturellũ interpretatur: quæ duo genera diuersa & syluestriũ mustelarum esse, infra ostendam. Hispanis, comadreia. Rhæti qui Italicè loquuntur, Latinum nomen retinent. Germanis *vvisel* vel *vvisele*. Ge. Agricola viselam dici ait ex sono quem ędit. Aliqui in Heluetia *hermelin* vocant, alij corrupta voce *hälemlin*: sed illæ duntaxat quæ totæ sunt albæ, quales apud nos hyeme fiunt, sic nominari debent, vt in B. dicam. Anglis, *vvesell*, alij scribunt *vvesyll* vel *vveasyll*: alba verò mustela *mineuer*, per transpositionem literarum Gallicæ vocis *herminne*. Illyrijs *kolczavva*. Quidam hodie animal cuius figuram pro mustela dedimus non rectè murem araneum esse putant: inde nimirum persuasi quòd morsus eius similiter ferè noceat. Albertus etiam mustelæ marem, mygalen vocari scribit, quòd falsum est: mygale enim Gręcis mus araneus est, siue mas siue fœmina. Ichneumonem vulgò nunc murem Indicum vocant, alij damulá, Niphus: sed damula siue donula Italis & recentioribus quibusdam barbaris, omnino mustela vulgaris est, nõ ichneumon: quod peregrinum & Ægypto peculiare animal est, &c.

B.

Mustela domestica plerunq; est in dorso & lateribus rutila, rarò subfulua: in gutture semper candida: quin nonnunquam tota candida reperitur, quanquam rarius, Ge. Agricola. In nostris quidem regionibus, quæ montanæ sunt, mustelas omnes ęstate fuscas vel subrutilas esse audio, hyeme candidas: ꝙ & Stumpfius noster in Chronicis suis annotauit. Lepores etiam, non omnes, sed alpini tantum hyeme in Heluetia albescunt. Vocantur autem

armelini

armelini) *hermeli* vel *hermlein*) tum propriè cum toti candidi sunt: aliqui apud nos per æstatem quoq; cum fusci aut subrutili sunt, vt dixi, sic nominant: quo tempore *vvisele* potius dicuntur, non quidem à colore albo, quem nostri *vvis* vocant, sed per onomatopœiam a sono vocis. Armelini in magno numero ex regionibus Europæ ad Septentrionem sitis mittuntur, vbi maxima anni parte hyems & frigus obtinet, æstates breuissimæ sunt: quos quidem a nostris nihil differre puto, nisi quòd pilus forte tenacius eorum pellibus adhærescit, vt omnibus tempore frigido captis animalibus multò tenacior esse solet. Alba Russia siue Moscouia, qua parte Cronio mari accedit, zebellinas armelinasq; pelles nobilium ac matronarum delitias mittit, Erasmus Stella. Olaus Magnus in Lanzerucca Scandinauiæ sylua, cui longitudo ad octoginta millaria, hoc genus mustelæ abundare scribit. Apud Tartaros tentoria regia foris pellibus leonum operiuntur: parietes verò intus obducuntur pellibus nobilissimis armelinorum & zebellinorum: etiamsi in regionibus illis hæ pelles pretiosissimæ habeantur, vt quandoq; vix pro duobus milibus Byzantiorum aureorum pelles pro vna tunica sufficiant, Paulus Venetus. Grapaldus & Alunnus, armelinum vulgò dictum, murem alpinum esse putant, quod falsum esse ostendi iam supra in historia muris Alpini. Brachialis (id est iuncturæ manus) ornamentum similiter vt pars ipsa brachiale dici potest, vt ab armo armilla. Ab armillis quidē armillini vocantur mures alpium & septentrionis, quorum est candor eximius: quoniā ex ijs pelles ambire vestiū manicas armillæ modo consueuissent: nunc totis subduntur vestibus, lectorū quoq; stragulis, Hermolaus in Glossematis. Ego Plinij murem alpinum, alium esse ostendi: quod si quis armelinum etiam sic vocare volet, quoniam circa alpinas regiones maximè per hyemem albæ habentur mustelę, illi non admodum contendero, sed mustelam alpinam vel mustelam albam discriminis causa nominare commodius esse monebo. Idem illis dicam qui armillinum murem Ponticum faciunt, quòd & ex Ponto aduehatur, & albus color ei (non omnibus tamen, sed vni duntaxat generi) ab Aristot. & Plinio tribuatur: quamuis .n. forte propter duas has causas sic nominari possit, nō tam considerandū est tamen quo res aliqua nomine dici possit, quàm quo dicatur propriè. Sed de Ponticis murib. sententiam meam in historia ipsorum explicaui. Mus Ponticus, quem hodie vocant hermelam, hyeme solum in cauis latet arborib. Est vero totus niuis instar candidus, excepta cauda digitum longa: eius .n. dimidia pars, & quidē superior, (inferior, vel extremitatem versus, vt ipse obseruaui: dorsum etiam multò candidius esse, ventrem ex albo subflauum) nigerrima. Magnitudo ei sciuri: persequitur mures & aues quibus vescitur. Eius pelles in pretiosarum numero habentur, Ge. Agricola. Conduntur (vt Plin. scribit, inquit Olaus Magnus, qui hoc animal Murē Ponticum esse putat) in hyeme Pontici mures, & ij duntaxat albi. Atqui si hyeme perpetua clauderentur, nunquā appareret albior pellis huius bestiolæ, quæ æstate subrufa videtur in fine Maij: quando deposita albedine proli propagandę certis diebus operam dat inter nouas herbas, prout obiter inter equitandū vidi apud Helsingos populos Septentrionales: ita vt in congressu propter nimiam coniunctionem (*multitudinem earum confertam*) in cursu velocissimo cohærerent, atq; dentibus striderent. tantum fœtorem in magna parte syluę diuersarum arborum relinquentes, vt vix meminerim me deteriorē sensisse vnquam. Singulo quoq; triennio vt plurimùm, copia alimenti, maximo mercatorum lucro, ampliatur & extenditur earum pellis: quod hoc modo non in Noruegia solùm, sed & in Helsingia & vicinis regionibus, accidit. Bestiolæ quadrupedes Lemmar vel Lemus dictæ, magnitudine Soricis, pelle varia, per tempestates & repentinos imbres è cœlo decidunt: incompertum vnde, an ex remotiorib. insulis, & huc vento delatæ, an ex nubibus feculentis natæ deferantur. Id constat, statim atq; deciderint, reperiri in visceribus earum herbas crudas nondum concoctas. Hęc more Locustarum, maximo examine cadentes, omnia virentia destruunt: nam quæ vel morsu attigerint, perdunt. Viuit hoc agmen, donec non gustauerit herbam renatam. Conueniunt gregatim quasi hirundines euolaturæ: sed stato tempore aut moriuntur aceruatim cum lue terræ (ex quarū corruptione aër fit pestilens, & afficit incolas vertigine & ictero:) aut his bestijs dictis vulgariter Lekat, vel Hermelini, (*vocabulo non tam Italico quàm Gothico*) consumuntur: vnde ijdem Hermelini pinguescunt, & reddunt pellium mensuram longiorem. Horum pelles (vt cæteræ etiam) venduntur decadum numero, quadraginta præsertim in quolibet fasciculo: & in regiones longinquas nauigijs exportantur. Hæc Olaus: deinde venationis eorū tribus aut quatuor modis expositis, per decipulam, foueas, canes, & sagittas, subdit: Caro eorum contemnitur: pellis sola in precio est propter candidissimum colorem, in summis principum vtriusq; sexus aulis. Solent autem his pellibus interponi raræ caudæ nigræ, maximè in amplissimis vestium fimbrijs, antiqua honestate seruatis. Varius, Mus est Ponticus & Sarmaticus: Hermellinus, Sueticus: quem Aristoteles Murem album appellat, Scaliger. Eriminium (aliàs, Ermineus, quod magis probo) quo quidam erinebinum (lego, ermelinum) vocant, animal est paruulum, figuræ mustelarum, hyeme candens niuis instar, æstate fuluum vt mustela: candet tamen semper in ventre, & in extremitate caudæ nigerrimū est. Mures & aues insequitur, & carnibus vescitur, Albertus. De genere mustelarum est, sed forma minor, Liber de nat. rerum. Carolus Figulus etiam herminnas, vt Galli vulgò vocant, vel hermellas, vt Germani, mustelarum generis esse scribit, colore tantum differentes. Pirolus, id est sciurus, mutat colorem: vt & mas mustelæ qui mygale vocatur. (non rectè: mygale enim mus araneus est:) hoc autē est animal quo aues adhuc implumes venantur in nidis: simile muri, & quotannis albescit magis magisq;, donec tandem assimiletur color eius colori butyri, Albert. 3. 2. Gronosthaij Polonis vocari audio, muris vel mustelæ potius Septentrionalis genus, vndiq; albissimum, sed in fine caudæ nigrum: quare eundē hermelinum esse conijcio: quā meam coniecturam Pictonus quidam vir doctus postea mihi confirmauit. Quanquam alius quidam Polonus demonstratam sibi mustelam albam, sua lingua lasica mihi nominauit. Sunt qui lassicium (sic enim G. Agricola nominat, & in murium genere ponit: vide supra inter Mures) ab hermelino non aliud differre putant, nisi quòd duobus ferè digitis breuior est: vt illud genus quod *harnbali* Germanicè vocant, eadē mensura longius: vt pellifices nostri mihi narrarunt: quorum plerìq; hoc etiam affirmant, mustelæ colorem album propter ætatem, non propter frigus aut hyemem fieri: reperiri .n. eas in nostris regionibus, primo ętatis anno ruffas, altero mixti coloris, tertio demum candidas. Rosurella est animal circa aquas habitans, vt frequēter mustela maius, & pirolo (sciuro) minus. In dorso subrufum, in ventre candidum. In terra facit habitacula: & egerit stercus perquàm odoriferum, moscho simile odore, sed dissimile facultate & violentia odoris. Visus hominum fugit. Vno tantum in loco alui excrementa congerit, vnde facile ab hominibus colligi potest, Isidor. Guesseles vel roserulæ (Innominatus quidam Germanicè transtulit, *Grisselle oder rosch*, quæ nomina ego hactenus apud Germanos non audiui. Idem addit, non muris, sed martis genus esse, quod placet) vulgò vocantur mures quidam, quorum fimus habet moschi odorem: qui etiam in pelle huius muris percipitur. In dorso fuluus est, in ventre albus. In pratis habitat & iuxta riuos: & aliquando in domibus quibus contigua sunt prata herbosa, Albertus. Mustela quidem omnis, saltem si non capta sed libere alatur, fimum aliquo modo odoratum habet.

Mustela

Mustela alia maior est, in ventre candida, & in dorso fulua, alia minor, Albertus. Mauritania mustelas ali: felibus pares ac similes, nisi quod rictus eis eminentior & oblongior est, Strabo. Mustelæ quædam apud Afros nascuntur in Silphio, similes Tartessijs, Herodotus. Valla pro Tartessijs vertit murænis, quod non probo: quamuis scio apud Aristophanem quoq; Tartessiæ murænæ mentionem fieri, vt Varinus citat in Ταρτησία, sed ibidem Tartessiam quoq; mustelam dici scribit pro magna. Est autem, inquit, Tartesus (ego semper potius s. duplici scripserim) vrbs Iberiæ iuxta Aornum paludem. Aristophanis locus est in Ranis, vbi furiam vel dæmonem infernalem Tartessiam murænam vocat, quam prius ἐχίδναν ἑκατογκέφαλον vocauerat. Tartessus vrbs est extra columnas Herculis ad Oceanum, vbi Arganthonius regnauit: habet autē mustelas maximas, Hesychius. Γαλῆ Ταρτησία, feles (mustela potius) Tartessia, de magnis & ridiculis dicebatur. Tartessij sunt in Iberia, apud quos feles maximę nasci dicuntur. Fortasse non ineptè dicitur & de rapacibus. Ὥσπερ μὴ γαλῆν κρέα κλέψασαν Ταρτησίαν ἔχοντ' (duo habentes) δυσλίους, Aristophanes in Vespis. Ἁρπακτικώτεροι τῶν γαλῶν, Rapaciores felibus (mustelis.) Lucianus, Erasmus. Ego Tartessiam mustelam prouerbio vsurpatam nusquam legere memini: & vt sic vsurpetur, alio tamen sensu quam Erasmus accipienda videtur, non de magno & ridiculo homine: neq; enim magnum & stupidum hominem ita mustelæ magnæ conferas, vt asino magno, quo sensu asinum Canthelium dicimus. In Pordoselena via interiacet, cuis vltra alterum latus gignitur catus, (γαλῆ, id est mustela) citra alterum gigni non potest, Aristoteles. In Pordoselene insula viam mustelæ non transeunt, Plinius: Albertus addit, & illatæ moriuntur, similiter in Bœotiam illatæ fugiunt.

Mustela domestica plerunq; est in dorso & lateribus rutila, rarò subfulua: in gutture semper candida: quin nonnunquam tota candida reperitur, quanquam rarius, Ge. Agricola. De mutatione coloris eius per æstatem & hyemem, iam proximè dixi in Hermelini mentione. Figura corporis similior est mattaro quàm muri, & habet anteriores dentes breues, quod non habet mus, & infesta est muribus, vnde patet, quòd non sit de genere murium, Albertus. Corpus ei tenue & in longius ductum, Agricola: tenue & gracile instar sciuri, Stumpfius. Primores dentes breues habet, non sicuti mus longos, Agricola. Mures quidam in Cyrenaica sunt πλατυπρόσωποι ὥσπερ αἱ γαλαῖ, id est lata facie mustelarum instar, Aristoteles in Mirab. & Aelianus. Mustelæ cor magnum Aristot. maximum proportione, vt & reliquis timidis aut propter metum maleficis animalibus, Plinius. Mustelę genitale osseum est, Aristoteles & Plinius. Vide infra in Viuerra. Penis canibus & mustelis osse constat, Vesalius. Vulpibus etiam osseum esse Aristoteles ait. Mustela habet caudam breuem, Agricola.

C.

Cauernas terræ & petrarum fissuras inhabitat, Albertus. Et rursus, libro 22. In cauernis habitat gali, & ad meridiem & ad aquilonem hostia parat, vt vndecunq; ventus veniat sit tuta contra ventum, (eo scilicet foramine obstructo.) Idem ferè de sciuris Plinius scribit. Septentrionem versus foueæ suæ ingressum facit, vt vento sibi contrario non fatigetur, Isidorus. Incolit saxa, foramina, & interdum fœnilia, vbi fœnum & stramentum reconditur, Stumpfius. Apud nos circa domos ferè & stabula habitat mustela, vnde & domestica dicitur: armelini verò in regionibus ad Septentrionem reperiuntur etiam in syluis. Mus auidus mintrat, velox mustelaq; dintrit, Author Philomelæ. Germani ex sono vocis quam ędit vise am nominant, Agricola. Audio vocem eis acutam esse, & serpentium sibilo ferè similem. Mustela diutissimè dormit, Liber de nat. rerum. Gliribus senium finitur hyberna quiete: conditi enim & hi cubant: rursus æstate iuuenescunt, simili & mustelis quiete, Plinius. Mustelas hyeme cubare, æstate expergisci Aristoteles scribit, vt Perottus citat: (ego hoc nusquam apud Aristotelem reperio: statim enim post glires, mures Ponticos albos id facere scribit, non mustelas vt Perottus citat.) Hoc mustelis accidere (inquit Perottus) compertum est, quod ipsi quoque coemptis in hunc vsum vtriusq; generis mustellis, aliquando experti sumus. Mustela si nostræ domi viuit, etsi habet suas cauernas, non diu ac multum se condit: si ruri, hyberno tempore in specubus latet, Agricola. Hæc dum scriberem per mediam hyemem mustelam albam in horto extra vrbem sibi visam αὐτόπτης quidam mihi retulit, vnde colligo non longo tempore eas dormire, cum illa ne media quidem hyeme somno indulserit. Rursus alius quidam mihi affirmauit vidisse se mustelam Limagum vrbis nostræ flumen superantem continuatis saltibus, ita vt nunquam demersa nataret, sed subinde per superficiem saliret, quod propter leuitatem & agilitatem huius animalculi non difficulter credo. Mustela rusticis nostris non est ingrata: deuorat enim omnia genera murium, domesticos, tum minores tum maiores, quos rattos vocant: item agrestes mures & talpas. Cauernas etiam subire possunt ob corporis sui gracilitatem: itaq; mures multò plures absumunt quàm cati. Ita fit vt in Heluetia mustelæ ferè abundent, quod à rusticis & alpinis hominibus amentur, Stumpfius. Gale muribus vescitur, & ideo cum serpentibus qui eisdem vescuntur, pugnat, Albertus ex Aristotele. Idem libro octauo galen hoc facere scribens vulpem interpretatur. Mustela gallinis infesta est: oua earum absorbet & ipsas interficit, Albertus. Ego à rusticis audio oua tantum ab eis rapi, vel exorberi, gallinis verò non noceri: quod & Stumpfius scribit. Syluestres verò mustelas, martes & iltissos à nobis dictos, gallinas iugulare certum est. Terrestris mustela fera bestia atque insidiosissima, in defunctis homines inuadit, & nisi arceatur, eorum oculos diripit & exorbet, Aelianus: eo scilicet modo quo gallinarum oua. Prouidendum ne ad anserum cellas accedere possint mustelæ, aliæue bestiæ quæ noceant, Varro. In anserum struendis cellis seruanda sunt eadem, quæ in alijs generibus pullorum: ne coluber, ne vipera, felesq; aut etiam mustela possit aspirare: quę ferè perniciem ad internecionem prosternunt teneros, Columella. Amyntas ait mygalen, id est murem araneum ex mure & gale, id est mustela nasci, vt refert Scholiastes Nicandri: quod sanè ridiculum est, cum mustela omne murium genus maximè oderit ac deuoret. Mustela auribus concipit quæ ore parturiat: quare esu eius interdictum est Iudæis, vt hoc symbolo insinuaretur perniciosissimum esse hominibus morem, vt quæ ipsi auribus acceperint, eadem verbis exaggerantes maioribus malis inuoluant, Aristeas. Aegyptij inter cætera obscura sua symbola galen habent, id est mustelam: quam auribus concumbere ferunt, ore parere: quæ imago natales sermonis ostendit, Calcagninus ex Hieroglyph. Mustelam ore concipere & aure parere, Clemens papa dicit, Liber de natur. rerum. Galen id est mustelam ore parere fabulantur, vt piscem quoque galeon, id est mustelum, Horus. Γαλῆ θαλασσία, id est mustela marina, è collo parit: & sic (γαλῆν δειροτόκον id est mustelam colliparam) Lycophron Medusam Gorgonem nominauit, eò quod etiam post amputatum eius caput Chrysaorem & Pegasum pepererit, Varinus, & Isaacius Tzetzes Lycophronis interpres.

Sunt

Sunt qui coruos & ibin ore coire opinentur: inter quadrupedes etiam mustelam ore parere: atqui mustelam modo cæterarum quadrupedum uuluam habere certum est: ex qua quonam pacto fœtus ad os deueniat? sed quia mustela paruos admodum parit, vt & cæteræ fidipedes, & sæpe catulos suos ore susceptos transfert, fecit vt ita opinentur, Aristoteles de generat. anim. 3. 6. Omne mustelarum genus ira incitatum graue quiddam olet, sed maximè id quod Germani iltissum appellant, Agricola & Albertus. Omnis mustelæ stercus aliquantum redolet muscum, Idem. Mustela fugiens pessimè pedit. Vide infra inter prouerbia.

D.

Mustelæ quanquam exiguo corpore, prudentes, animosæ & feroces sunt, Matthæolus: quare & animalia se maiora, per astutiam & agilitatem corporis vincunt, Obscurus. Timidissima est & latebris gaudet, Textor. Mustela, mus & lacerta, in Lege prohibita ne quis edat, clandestinas insidias & furta denotant, ob naturæ ipsorum timiditatem, quæ vel ad quemuis strepitum expauescit, Procopius Gazæus. Animal est subdolum, Obscurus. Rapax: vnde natum prouerbium, Mustela rapacior. Facile cicuratur, Albertus. Cicurare autem solent aliqui propter auium pullos præcipuè è nidis auferendos, vt in B. dicam. Mustelæ & ictiaci allio dentibus tentato in posterum mordere vix audent, cicuresq; hoc modo fiunt, Cardanus.

Catulos nuper natos, quia ab hominibus & nonnullis alijs animantibus, eis periculum metuit, singulis diebus aliò transfert, Agricola. Magna cura & industria fœtum nutrit: & sæpius de loco ad locum transfert ne inueniantur, Albertus. Mustelæ omnes hoc commune habent vt fœtus suos de loco in locum ore transferant: sed hoc etiam canes aliquando faciunt, Perottus. Mustelæ etiam, vt mures, domum ruituram præsentientes, paulò ante migrant, vt retuli ex Aeliano in Mure D. Circa foueas suas quàm sint industriæ, paulò post initium præcedentis capitis dixi. Galeos (id est mustelus piscis) persequitur & alios quidem pisces, sed pastinacas præcipuè, quibus nihil in mari venenatius: sicut in terra serpentes mustela, Plinius. Mustela serpentem quoq; impugnat, cum præcipuè qui mures venatur. videlicet ea causa, quia ipsa etiam mures persequitur, Aristoteles. Et rursus, Mustelę serpens aduersarius est, quòd eadem in domo versantur: victus enim ex eisdem appetatur necesse est. Mustela visa est frequenter cum serpente pugnare, Perottus. Damulam odêre serpentes & fugiunt, & eius anhelitum sustinere non possunt, Auicenna puto. Sed videtur corruptus is locus vel mutilatus: non enim ipsius, sed rutæ quam comederit odorem serpentes fugere alij fide digniores scripserunt. Mustela quoties dimicatura cum serpente est, rutam comedit: odor etenim eius herbæ infestus serpentibus est, Aristoteles. Ruta contra serpentium ictus datur in potu vel in cibo: vtpote cum mustelæ dimicaturæ cum his, rutam prius edendo se muniant, Plinius: hac sumpta fidenti animo ad pugnam procedunt: oderunt enim huius herbæ odorem serpentes, Aelianus. Atqui mustelam etiam ruta fugari apud Auicennam legimus, lib. 3. fen. 6. tract. 3. cap. 13. (Vide in Cato E.) quod mireris cum tot authores eandem ab ipsa edi scribant, siue ante pugnam cum serpenticus ineundam, siue (vt recentiores quidam malunt) iam peractam. Mustela serpentem aggressura agresti ruta se munit. Proinde omnem medicorum artem ruta superare dicitur: ita vt si mortuos fœtus suos inueniat, per herbam naturaliter notam rediuiuos faciat, Liber de nat. rerum. Albertus etiam agrestem rutam à mustela sumi ait: cum veteres simpliciter rutam dixerint: & potest sanè satiua vti, cum circa domos versari soleat. Gale muribus vescitur, & serpentes eisdem vescentes impugnat: quos cum vicerit, deuorat, & postea rutam comedit pro antidoto veneni, Albertus & Isidorus. Mustela vires refouet ruta, in murium venatu, cum ijs dimicatione conserta, Plinius. Basilisco serpentium venenatissimo mustelarum virus exitio est: Adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Inijciunt eas cauernis, facile cognitis sola tabe. Necant illi simul odore, moriunturq;, & naturæ pugnam conficiunt, Plinius & Solinus. Omne iumentum mustelam reformidat, Aelianus. Mustela prudenter capere aues videtur: iugulat enim quas ceperit, vt lupus ouem, Aristotel. Gallinaceos mustela terret, Philes & Aelianus. Mures omnis generis à mustela maximè sibi metuunt: nam cauernas etiam subiens eos apprehendit, vt in C. dixi. Mustelæ & sues dissident, Plinius: item mustela & cornix, Idem. Mustela cornicum nidos sæpe diripit, Perottus. Mustelam aiunt dolosè colludere lepori, quem ludo defatigatum gutture apprehendat, & firmiter adhærens comprimat, nec currentem quidem relinquens, donec lassum tandem enecet ac deuoret, Albertus. Mihi rusticus quidam affirmauit visam sibi mustelam quæ leporem aure teneret. Cati, vt audio, mustelas aliquando inuadunt, sed cedunt eis, & fortiter se defendentes relinquunt. Quibus in locis mustelæ non sint, natura quodammodo aduersante, superius in A. dixi.

E.

Γαλεάγρα, ὄργανον τιμωρητικόν, Suidas & Varinus. Hoc est instrumenti genus quo sontes plectuntur: vel potius cauea in quam conijciuntur. Nam Varinus exponit etiam θηρίων ὑποδοχήν, hoc est locum seu vas potius, cui feræ includuntur. Pollux inter σκεύη, hoc est vasorum genera numerat galeagran, & hac voce vsum scribit Demosthenem in oratione ad Aristogitonem. Videtur quidem propriè significare machinæ vel laquei genus quo mustelæ, quas Greci γαλᾶς & γαλίας dicunt, capiantur: vt myagra, muscipulam: podagra, pedicā ceruorum, &c. sed huius significationis testimonium ex authoribus non habeo. Καὶ πλείστων τις ἐς γαλεάγραν ἐμβάλλοντες περίπατους διηρτημένην πόσιν, τὸ δυστυχὲς ἐπαίσιον. Καὶ αὖθις, Ὁ δὲ ἐν γαλεάγρᾳ σιδηρᾷ βαλὼν ἀπέκτεινεν, Innominatus apud Suidam. Lysimachus rex Telesphorum quòd scomma in Arsinoen reginam torsisset, ἐμβληθέντα ἐκέλευσεν εἰς γαλεάγραν, καὶ δίκην θηρίου περιφερόμενον καὶ τρεφόμενον, οὕτως ἐποίησεν ἀποθανεῖν, Athenæus libro 14. vbi & galeagræ vocabulum apud Hyperiden rhetorem esse scribit. Dion historicus scribit ab Caligula plures in galeagrā coniectos necatosq;, vt Cælius citat. Liuius alicubi genus quoddam turris galeagram nominat. Plutarchus in lib. Vtra animalium &c. caueam cui tigris inclusa erat galeagrā vocat. Vlmus vtilis est πρὸς θυρωμάτια, καὶ γαλεάγρας, Theophr. Sal Ammoniacum frumentumq; humore aliquo diluens, circa loca quæ frequentant mustelæ miscellam ipsam dispergito. Aut enim vbi massam eam vorauerint, interibunt, aut illinc aufugient. Fertur autem, si quis vnius tantum caudam detraxerit, exciderit ue testiculos, ipsum q; animal viuum abire permiserit, in posterū nunquam amplius accessuras illuc mustelas, Africanus in Geopon. Mustelam fugere aiunt odorem rutæ, Auicen. Cati syluestres fumum rutæ & amygdalarum amararum refugiunt, Rasis: cicures quoq; ruta syluestri fugantur, vt scripsi in Cato E. Chamæleontis felle in aquam coniecto, mustelas contrahi, magi scribunt, Plinius. Fel stellionum tritum

tritum in aqua mustelas congregare dicitur, Idem. In Italiæ quibusdam locis mustelis domesticis, vt audio, vtuntur, vt extrahant columbas è columbarijs, & alias aues ex nidis quas in parietibus habēt, vt passeres, sturnos. Aues capiuntur in foraminibus columbarijs cum mustela cicurata in foramen immissa, Crescentiensis. Mustelam Metis audio Gallicè vocari baccal: hanc funiculo alligatam vasculo supra perticam imponunt, eleuantq; ad auium in arboribus nidos, vnde pullos extrahunt. Mustela mare auium pullos in nidis venantur, Albertus 3.2. Ictis etiā siue syluestris mustela, aues captat, vt in eius historia dicetur. A mustelis tutæ fient columbę, si inter eas frutex virgosus in ... folijs asper, vel vetus spartea proijciatur, qua animalia calciantur, vt eam secretò non videntibus alijs vnus attulerit, Palladius. Mustelæ cinis si detur in offa gallinaceis pullis & columbinis, tutos esse à mustelis aiunt, Plinius. Et rursus, Gallinaceos nō attingi à vulpibus, qui iecur animalis eius aridum ederint: vel si pellicula ex eo collo inducta, galli iniecerint: Similia in felle mustelæ legimus. Caseos, si cerebrum mustelæ coagulo addatur, negāt corrumpi vetustate, aut à muribus attingi, Plinius. Mures abigūtur cinere mustelæ vel felis diluto & semine sparso, vel decoctarum aqua. Sed redolet virus animaliū eorum, etiam in pane: ob id felle bubulo semina attingi vtilius putant, Plinius. Mustelæ & mures stridentes, vehementem præsagiunt tempestatem, Aelianus.

F.

Mustela quondam Iudæis in cibo vetita fuit: est enim animal (inquit Aristeas) ad deturpandū omnia immundum: auribus præterea concipit (quod supra in c. refutauimus) quæ ore parturiat, qui mos hominibus perniciosissimus est, cum quæ ipsi auribus accipiunt, eadem verbis exaggerantes, maioribus malis inuoluunt. Alij, vt Procopius, esu eius interdicto, insidiosum, rapax & timidum ingenium symbolicè damnari putant. Sacerdotes mustelam non esitant, vt Aelianus ait, quòd ore pariat, Gyrald. Corpora quę natura sunt sicca, salis conspersu exarefacta, cibo fiunt inepta: quidam enim leporem salire aggressus, mustelis exiccatis similē reddidit, Galenus de ali. facult. 3. Exiccantur autem mustelæ, non ad cibum, sed ad medicamenta, vt in G. dicam.

G.

Mustela febrim curat, Vrsinus. Acopon ad podagram & articularem morbum mirabile: facit & ad diuturnum capitis dolorem, materiam ad superficiem ducēs, & ad frontem ac sinciput. Caniculam paruam probè saginatam viuam, & mustelam viuam in olei sextarios nouem, ac butyri libras tres conijcito: atq; donec victa fiant animalia coquito: deinde in percolatum oleum calidum pedes aut manus per totam diem imponito, Aëtius 12.43. Aliqui terram substernunt lacertæ viridi excæcatæ, & vnà in vitreo vase annulos includunt è ferro solido vel auro: cum recepisse visum lacertam apparuerit per vitrum, emissa ea, annulis contra lippitudinem vtuntur. Mustelæ etiam oculis punctu erutis aiunt visum reuerti, eademq; quæ in lacertis & annulis faciunt, Plinius. Auicenna quædam attribuit dannulæ, id est, mustelæ carni simpliciter, quæ magis classici authores cineri mustelæ adscribunt: qualia sunt, arthriticis doloribus imponi: ex vino contra comitialem vel capitis dolorem bibi. Morsui scorpionis vtiliter imponitur, Albertus. Venenis resistit caro dannulæ sumpta, Auicenna. In cibo sumpta capite & pedibus abiectis, & sanguine illito ad comitiales & strumas laudatur, Vide infra inter remedia ex sanguine. Exulceratis strumis mustelæ sanguis rectè illinitur, vel ipsa in vino decocta salubriter imponitur, Marcel. Plinius paulò aliter, Strumis exulceratis mustelæ sanguis, vel ipsa decocta in vino, non tamen sectis admouetur: aiunt & in cibo sumptam idem efficere. Contra arthritin, R. mustelam mortuam, & coque in oleo donec liquefiat: & cola oleum, fiat emplastrum cum cera, Theophrastus. Mustela domestica ad diuersa remedia amburi solet, & exenterata sale inueterari, & in vmbra siccari, vt Dioscorides & in Theriacis Nicander scribunt. Σκελετεύειν vocem, Plinius inueterare vel sale inueterare vertit: recentiores quidā exiccare vel arefacere, quidam ineptius salire simpliciter: propriè autem ad animalia integra quæ sic reponuntur indurantuŕq; siccata pertinet. Corpora quę natura sunt sicca, salis conspersu exarefacta, cibo fiunt inepta: quidam enim leporem salire aggressus, mustelis exiccatis (γαλαῖς σκελετευθείσαις) similem reddidit, Galen. 3. de ali. facult. Cæterum περιφλεύειν Ruellius amburere vertit, Marcellus Verg. significantius, flammis amburere: Hermolaus Barbarus non rectè inassare. Nicander in Theriacis circunscribit, ἀποτίλλαιο δὲ λάχνην Καρφαλέην καθύπερθε πυρὸς σταλάοντος ἀϋτμῆς. Iubet autem hoc fieri vel in catulis mustelæ, vel in ipsa mustela. Hoc quidem etiam in auibus inquit Marcellus, mox mox coquendis coqui agunt, flammis enim quas non potuerunt manibus vellere minutissimas amburunt plumas. Vult sanè Dioscorides, non inassari, sed integram cum sua pelle, pilis tantum adustis, seruari mustelam. Nostri περιφλεύειν dicūt *besengen*: quod quidam in suibus mactatis faciunt. Græci etiam ἀφεύειν & φλογίζειν, vt dicam in Sue H. Scripserūt quidam herinacei terrestris carnem desiccatam prodesse elephantiacis, cachecticis, &c. quæ si efficere potest, facultatē habuerit valenter simul digerentē desiccantemq;: sicut & caro mustelæ arefacta, Galenus de simpl. 11 3. Exiccata è vino pota venenis aduersatur, Auicenna. Contra toxica mustela vulgaris inueterata binis drachmis pota valet, Plinius. Præparata (vt diximus) binis drachmis cum vino pota, aduersus omnia serpentium venena præsentaneo est remedio: toxico simili modo sumpta resistit, Dioscorides lib. 2. & Auicenna inter remedia ad sagittas Armenias. Mustelæ catulus præparatus, vt diximus (sale scilicet inueterata) contra omnia mala medicamenta valet, Plinius. Mustela sale inueterata inter auxiliaria morsuum, quos inflixêre serpentes medicamēta est. Bibitur autem binis drachmis ex vino, præparata vt supra dictum est, Dioscorides lib. 6. Mustelam arefactā aliqui planè omnis feræ alexipharmacum esse referunt, & maximè eius ventrem, Galenus de simpl 11.35. Mustelæ, quæ in domibus nostris oberrat, inueteratæ sale denarij pondus in cyathis tribus (vini) datur percussis (à serpētibus,) aut ventriculus coriandro fartus inueteratusq; & in vino potus: & catulus mustelæ etiam efficacius, Plinius. Caro mustelæ arida si bibatur cum ruta (vino potius) contra morsum omnium animalium, Albertus. Cōtra phalangij morsum vtiles sunt mustelæ catuli, vt diximus (id est inueterati sale & è vino poti,) Plin. Et rursus. Muris aranei morsus sanatur mustelæ catulo, vt in serpentibus dictum est. Mustelæ caro arefacta valenter simul digerit & desiccat, qua vtiq; vi comitiali morbo afflictos iuuat epota, Galenus de simplic. 11. 3. (& Auicenna.) Et rursus, Arefactam ac potam legimus prodesse comitialibus vi scilicet digerentē, 11.35. Dioscorides sanguini eius hanc vim attribuere videtur, (Marcellus quidem interpres expresse ad sanguinem refert remedium ad comitiales apud Dioscor. Ruellius verò simpliciter vertit, vt Græca habent, Comitialibus etiam prodest, vt quo referas dubites) vt alij alijs mustelæ partibus: aliqui integræ mustelæ cineri, vt mox dicetur. Mustela exiccata & pota sanat epilepticos, Nic. Myrepsus.

De muſtelæ cinere multa legimus remedia: atqui Galenus nunquam ſe hoc animal combuſſiſſe ſcribit, vt quid præſtaret experiretur. Muſtelę ſanguis & cinis ad elephantiaſin vtiliter illinitur, Plinius, Sextus, Aeſculapius. Elephanti morbo aduerſus erit cedri de cortice ſuccus, Muſtelæúe cinis, vel fuſus ſanguis ab illa, Serenus. Muſtelæ exuſtæ cinis & elephantis ſanguis, immixtus & illitus elephanticis corporibus medetur, Marcel. Aduerſus anginas ſunt qui cuiuſcunq; hirundinis pullum edendũ cenſent, ne toto anno metuatur id malũ. Strangulatos (pullos hirund.) cum ſanguine comburunt in vaſe, & cinerẽ cum pane aut potu dant. Quidã & muſtelæ cineres pari modo admiſcent: ſic & ad ſtrumæ remedia dant, & comitialibus quotidie in potu, Plin. Muſtelam totã viuam in olla vſtam, & cinerem eius cũ melle aut terebinthina aut butyro impoſitũ. ſtrumas ſanare aſſirmant, Nic. Myrepſus. Ad comitialem, Aptus muſtelæ cinis, eſt, & hirundinis vnà, Serenus. Plinius alibi muſtelæ cinerem etiam per ſe commẽdat aduerſus comitiales morbos. Auicenna ſimpliciter muſtelam è vino bibendã præſcribit ad epilepſiam & capitis dolorẽ. Muſtelæ cinis illitus capitis doloribus remedio eſt, Plin. Cinerẽ muſtelæ (inquit idem) phrenetico dare potui ex aqua aliqui prodeſſe tradiderunt: ſed quis ad hoc cogere poſſet furentẽ, etiam ſi certa ſit medicina? Muſtelæ cinis oculorũ ſuffuſionibus confert Plin. Ad reumaticos (ſiue catarrhum in fauces) efficax remediũ ſic: Muſtela die Iouis Luna vetere capta, viua in olla rudi ita excoquitur vt teri poſſit, & in puluerem redigi, qui puluis collectus ex melle & bene contemperatus, ieiuno reumatico ad diem per cochleare dabitur, ſed vnius ligulæ menſura, mirè proderit, Marcel. Ad parotidas Archigenes apud Galenũ acris pharmaci facit mentionem ex muſtela vſta, cuius cinerem cerato irino excipi iuſſit. De remedio ex hoc cinere ad anginas paulò ſuperius dixi. Ad ſtrumas. Cineri muſtelæ ſarmentis combuſtæ miſcetur axungia, Plin. Humeri doloribus tritus & cũ cera permixtus ſubactusq;, ac ceroti more impoſitus, mirè medetur, Plinius & Marcel. Obſcœnos ſi ponè locos noua vulnera carpant. Horrentũ manſa curantur fronde ruborum. Et ſi iam veteri ſuccedit fiſtula morbo, Muſtelæ cinere immiſſo purgabitur vlcus Sanguine cũ ricini, quẽ bos geſtauerit ante, Serenus. Muſtela in fictili cremata podagricis cõfert, cinere ex aceto illito, Dioſcor. Cinerem eius cũ aceto illitum podagricos arthriticosq; iuuare, tanquam vehementer valeat digerere (poros aperire, Albertus) quidã tradiderũt. Galenus. Muſtelæ viuæ combuſtæ cinis cũ oleo roſaceo & aceto penna illitus podagricis prodeſt. Marcel. & Plinius: qui addit, vel ſi cera & roſaceum admiſceatur. Muſtelæ cinis aut cochlearum cũ amylo vel tragacantho, articulorũ doloribus illinitur, Plin. Auicenna muſtelæ carnem ſimpliciter emplaſtri more dolentibus articulis applicari ſcribit.

Comitialibus prodeſt & cerebrũ muſtelæ inueteratum, potumq;, Plinius: ſiccum potum cũ aceto, Raſis. Cameli cerebrum ſiccatum & cũ aceto potũ, epilepticos ſanat, & muſtelæ ſimiliter, Galenus ad Piſonem cap. 12. Facilius enituntur quæ ex vtriculo muſtelino per genitale effluentes aquas ſorbuêre, Plin. Equus ſi inciderit morbum (ſubitum ferè & perniciosum) quẽ noſtri *rauch* appellant, de quo dixi in Equo c. curatur à veterinarijs quibuſdam exigua portione pellis muſtelinæ (quãta eſt coronati dicti nummi aurei magnitudo) intra corpus data, neſcio an in potione per cornu, aut cũ pabulo inciſa. Alij hermelini, id eſt muſtelæ albæ caudã, quæ dimidia parte alba & altera nigra eſt, minutatim inciſam equis ſic affectis in pabulo offerũt. vt apud recẽtiores hippiatros Germanicè legimus. Bouem ſi ſerpens aut animal venenoſum læſerit, muſtelæ pelle locũ ſaucium demulceto, Innominatus in libro Germanico manuſcripto Idem ferè fieri iubent aduerſus morſus quos equis inflixerit infricant enim vulneri pellem donec incaleſcat, & ſimul antidotũ aliquod intra corpus exhibent. Ego ſi res ſucceſſerit, aut vulnus parum noxium fuiſſe dixerim, aut antidoto liberatũ animal, aut frictione vulneris ad calorem vſq;: quid enim pellis arida iuuet? Ipſum animal potius diſſectum & calidum appoſitum proderit, quod & in mure araneo & alijs multis fit: ſiue quòd ſimile trahitur ſimili, ſiue ipſa caliditas ad ſe trahit. nam & alia quædã animalia ſi viua diſſectaq; applicentur iuuant. Sanguis muſtelæ ſi illinatur apoſtemati poſt aurem prodeſt, Raſis. Archigenes ad parotidas muſtelæ ſanguinis illinendi meminit. At vero talia (inquit Galenus) tanquã curioſa & superuacanea, & quæ magnam rei medicamentariæ egeſtatem indicent, ſi per alia auxilia, citra ſanguinis muſtelæ adhibitionẽ, parotidas curare nequeat, neq; in vſum adſumpſi, neq; eorum experimentum habeo: ſed neq; ex amicis noſtris quiſpiam alius vti tentauit. Muſtelæ ſanguine perunctæ ſtrumę ſanantur, Dioſcorides Mox autẽ ſubijcit, Comitialibus etiã prodeſt, quod Marcellus Verg. ad ſanguinem retulit, ſed quoniam aliorũ nemo idem remedium ſanguini attribuit, ad ipſam potius muſtelam ſiue vſtam ſiue inueteratã ſale, retulerim. vtroq; enim modo ad comitiales facere authores habemus. Muſtela tamen in cibo, pedibus capiteq; abiectis, ad comitialem à nonnullis datur, & ſanguis illinitur, aduerſus epilepſiam: eodemq; modo aduerſus ſtrumas adhibetur, Galen. Parab. 2 3. Muſt. ſanguis ſtrumis exulceratis rectè inlinitur, Plinius & Marcell. Ad faucium mala, Muſtelæ ſanguis inungatur & ſanat, Sextus. Elephantiacis prodeſt, vt ſupra diximus in Cinere muſtelæ: Podagras lenit cum plantagine illitus, Plin. Neruos contractos remollit, & articulorum dolorẽ ſoluit, Iſidorus, Muſtelæ ventriculus coriandro farctus inueteratusq;, percuſſis à ſerpente & comitialibus potu auxiliatur, Dioſcorides, Idem Plinius ſcribit, ſed comitialibus mederi, omittit, librariorum opinor culpa: Alibi enim, Prodeſt, inquit, ad comitiales muſtelæ ventriculus inueteratus cum coriandro, vt diximus. Muſtelam arefactam in potu comitialibus prodeſſe: & quidam planè omnis feræ alexipharmacum eſſe, ſcribunt: & maximè eius ventrem, Galenus.

Ad comitiales prodeſt & cerebrum muſtelę inueteratum potumq;, & iecur eius, Plin. Epilepticis muſtelæ iecur aridum ex aqua propinato, id facies autem cum ægrotus mox eſt caſurus, Galenus de Parab. 2. 3. Fel leporis ſimul & iocinora muſtelæ commiſce ad drachmas tres, caſtorei drachmam vnam, myrrhæ drachmas quatuor, cum aceti drachma ex melle aut paſſo bibant qui vertiginem patiuntur, ſanabũtur, Sextus. Muſtelæ iecur lethargicis vtile putant, Vide mox in Teſticulis. Ad arcendum conceptum, muſtelę iecur ſiniſtro pedi alligatur, Aetius 16. 17. Muſtelę fel duntaxat contra aſpidas eſt efficax, cætera ſunt venenum, Perottus Plinium citans, ſed perperam, vide infra in Muſtelis ſylueſtribus. Fel eius potum interimit niſi remedia maturè adhibeantur, Raſis Pro felle muſtelæ, (mygales, id eſt muris aranei Græce legitur apud Aeginetam, inter Galeni verò opera γαλῆς, id eſt muſtelæ, quod probo) fel cameli ſubſtitui poteſt, Author Succidaneorũ. Virga damulæ ſiccata trita & pota, morſis à ſerpentibus medetur, vt etiam cerui virga, Hali: Hic ſi quis damulam nõ pro muſtela, ſed pro dama ſiue ceruui ſiue caprarum ſylueſtrium generis accipere malit, non repugno. Muſtelę ruſticæ ſiue viuerræ coles ad ſtranguriam & calculum celebratur, vt in ipſius hiſtoria dicetur. Muſtelæ teſticuli & vuluæ ad comitiales valere creduntur, Plin. Ex iſtis (magicis puto) cõfeſſa aut certe veriſimilia ponemus, ſicut & lethargum olfactorijs excitari: inter ea fortaſſis muſtelæ teſticulis inueteratis, aut iocinere vſto, Plin. Ad arcendum conceptum, muſtelę iecur ſiniſtro pedi alligatur, nec eiuſdem animalis teſtes circa vmbilicum geſtentur, Aetius 16. 17. Teſticuli muſt mulieri alligati partus continent, Textor.

Muſtelæ

Mustelæ testiculus finister in pelle mulę ligatus, & potus atocion est, Kiranides. Vel testiculos eius abscinde interlunij tempore, & viuam dimitte, & da mulieri in corio mulæ, Idem. Si calcaneus mustelæ viuæ dematur, & alligetur mulieri, non concipiet quandiu eum gestârit, Albertus. Capitis canini cinis excrescentia omnia erodit ac persanat spodij vice: item mustelæ fimi cinis, Plinius. Pro muscerda, mustelæ æquale pondus, in Succidaneis Aeginetæ: sed legendum muscarum æquale pondus, (ad alopeciam opinor præcipuè.)

Morsus mustelæ venenosus est, Stumpfius. In rabie non minus quàm canis rabidus lædit, Bertrutius. Vulpes etiam & mustelæ rabidæ fiunt, Auicenna. Furo & mustela vulnere magis quàm veneno lædunt, Arnoldus. Venenatum aliquid inesse mustelis, vel ipsa odoris grauitas arguit, quæ in omni mustelarum genere tum præcipuè se prodit quum irascuntur. Mures abiguntur cinere mustelæ vel felis diluto, & semine sparso, vel decoctarum aqua: sed redolet virus animalium eorũ etiam in pane, Plinius. Aristides Locrus à Tartesia mustela morsus, iam moribundus, multò libentius se moriturũ fuisse dixit, si à leone aut panthera potius quàm tam ignobili animante morsus fuisset, Aelianus in Varijs lib. 14.

Mustelæ morsum (inquit Auicenna 4. 6. 5. 14.) celeres dolores inferre aiũt, & colore fuscum aut liuidum esse, (quod & Rasis scribit.) Curatur autem cum cepis & allijs (vt stellionis etiam morsus) tum foris adhibitis, tum in cibo sumptis, merum superbibendo. Prosunt & ficus immaturæ cum farina erui. Theriaca etiam vtiliter emplastri modo imponitur, vt & canis rabidi morsui, sicut in libro de theriaca legitur. Allia cum folijs ficulneis & cymino trita imponuntur, Rasis. Liquor lacteus è ficu cum eruo impositus, vt Aggregator ex Auicenna citat. item eruca in cibo si vinum odoratum superbibatur, Auicenna lib. 2. Vespertilionis fel non ad mustelę, vt Aggregator ex Plinio citat, sed ad muris aranei morsum à Plinio commendatur. Fit aliquando vt mustela iumentum morsu sauciet, cuius dentes inficiũt animal, & moritur nisi subueniatur. Remedio est si vulnus oleo perungatur, in quo mustela suffocata computruerit, expresso validiusculè per linteolũ. Fricatur & locus saucius arida pelle mustelæ, vt incalescat, & datur iumẽto antidotus theriaca, Camerarius. Vide supra inter remedia ex pelle mustelæ. Vaccas à mustelis demorsas, rustici aliqui incantationibus sanari superstitiosè credunt. Vbera vaccarũ mordet mustela, quæ quàm primum in tumore fuerint, mustelina pelle perfricata sanantur, Georgius Agricola.

H.

a. Mustelam per l. simplex potius quàm duplex scripserim: nam & alia eiusdem terminationis Latina vocabula sic scribuntur, vt nitela, tutela, cautela, candela, cicindela. Custodelam dicebant antiqui, quam nunc dicimus custodiam, Festus. Non enim probo quod Carolus Figulus scribit mustelam dictam videri, à μῦς & στίλω τὸ ὑφαιρῶ id est surripio: quasi murium fur seu raptor. Addit etiam *stellen* vocem Germanicam (sed *staelen* potius scribendum est) quę furari significat, à Græco verbo στίλειν deriuatam videri. Ego potius originis Germanicæ esse dixerim, quòd furta tacitè & occultò fiunt: *still* enim tacitum, tranquillum, & quietum significat: inde *verstolen*, quod occultò factum ablatúmue est. St, apud Terentium, vox est silentium indicentis, qua ipsa aut simili Germani etiam vtuntur. Græca quidem verba στίλειν & ὑφαιστίλειν, vbi surripere aut furari significarent, nusquam legere memini. Mustela, quasi longior mus, Calepinus. Memini grammaticum quendam deriuare à mus & τῆλε, quod est longe, sed nugaces istæ deriuationes non placent. Γαλή oxytonum vel γαλῆ circunflexum, apud grammaticos & authores inuenio: sic in alijs casibus γαλὴν vel γαλῆν, γαλαὶ vel γαλαῖ. Vide in Leone H. e. in Λεοντῆ, potest autem, ni fallor, vtrunq; defendi. Oxytonum, tanquam primitiuum: circunflexum, tanquam à γαλέη deductum, qua voce Nicander vtitur: & Homerus, Μῦς ποτὲ διψαλέος γαλέης κίνδυνον ἀλύξας: sic & μυγαλέην pro mure araneo Nicander posuit. Arborum quidem nomina aliquot à primitiuis in έα, contracta per ῆ. scribũtur, vt συκῆ, ἀμυγδαλῆ, ῥοδῆ. Eustathio in Dionysium χωλέα χωλῆ circumflectitur, & similiter γαλέα γαλῆ. Γαλῆ, τὸ ζῶον. ἔστι δὲ τὸ ὄνομα ἰσόψηφον, δίκη, γαλῆ, ἀργῆ, Varinus. Ἰσόψηφα vocabula intelligo, quorum literæ ad numeros redactæ eandem summam perficiunt: nam & γαλῆ & δίκη computatis literis constituunt 42. pro ἀργῆ vero vt idem numerus constituatur, legendum ἀλγῆ. Deinde addit, ὅτι ἐκ τῶν αὐτῶν συγκεῖται γραμμάτων, vbi erratum videtur: non enim ijsdem sed totidem literis, tria ista vocabula constant, quæ etiam in summam numerorum collectæ, eandem efficiunt. Ὦ μακάριος, Ὅστις σ' ὀπύσει, κἀκποιήσεται γαλᾶς Σοῦ μηδὲν ἧττον βδεῖν, ἐπειδὰν ὄρθρος ᾖ, Mater rustica ad filiam in Acharnensibus: Vbi Scholia, Γαλᾶς (accusatiuus pluralis circunflexus) dixit præter expectationem ἀντὶ τοῦ παῖδας δριμυτάτους, solent autem homines tempore matutino frequentius pedere, peracta iam concoctione. Mustelæ quidem vt & felis flatus alui acerrimus & putidissimus est, vnde & prouerbium natum, quod inferius ponetur. Γαλῆ, τὸ ζῶον: καλεῖται δὲ παρά τισιν κερδώ, καὶ ἰλαρία, Suidas & Varinus. Κερδὼ quidem pro vulpe potius accipi solet, propter eius animantis astutiam: sed mustelam quoq; astutam esse docuimus. Ἰλαρία vocabulum alibi nusquam reperio: & vulgare nomen recẽtioris Græciæ esse puto. Γαλερὸν quidẽ, vt & γαυρὸν, à grammaticis exponitur, ἱλαρὸν, ἡδὺ, πραΰ, In Olympia imago est Thrasybuli Iamidæ vatis Eliensis, ad cuius dexterum humerum γαλεώτης adrepit, Pausanias Eliacorum 2. Cælius 13. 35. galeoten ex hoc loco mustelam aut felem vertit: ego stellionem esse docebo in Stellionis historia: Κιὰν, γαλῆ, Hesychius & Varinus. Albertus galen alibi vulpem, alibi hœdum interpretatur, vtrunq; ineptissimè: item alibi adhuc absurdius speciem milui. Animal quod vocant habeninum, foueas habet in campis, & pugnando venatur animal dictum pelagoz, quod Auicenna videtur nominare murem cæcum quem nos talpam dicimus: & quodcunque aliud vicerit deuorat, Albertus in Aristotelis historiam 9. 1. vbi nihil omnino tale apud Aristotelem reperio: conijcio autem habeninum illum Alberti, vel Auicennæ potius, non aliud animal esse quàm mustelam.

Epitheta. Pauida, Introrepens, apud Textorem. Velox, Author Philomelæ. Λαιψηρή, id est velox, apud Nicandrum.

In Apuleio (inquit Cælius) mustelatos legimus peplos, de mustelini coloris similitudine, qui subliuidus est ac lentiginosus, cuiusmodi in vestibus comparet cruore commaculatis. Sed & nos eius coloris sericũ, vt vulgò iam loquimur, rasum distrahi passim scimus. Scoppa mustellinum colorem Italicè interpretatur, lentinioso, rossaccio. Hic est vetus, vietus, veternosus, senex, colore mustelino, Terentius Eunucho. Γαλωνες equi dicũtur, quorum color est ὀνώδης, id est asininus, Etymologus. Quibus dum adhuc infantes sunt profundæ ac submersæ suppurationes circa brachij caput fiunt, omnes galeancones efficiuntur, Hippocrates in libro de articulis. Galenus in Glossis, Γαλιάγκωνες (inquit) dicuntur, qui paruum & macilentum (atrophon) brachium habent. partes autẽ

circa cubiti flexuram siue gibbum tumidiores, quemadmodum etiam mustelæ, εἰ δ' ὀφθείησαν γαλῆν τὸ χονδρὸν ἐνσυμίζεσθαι. ἔστι τι γαλιάγκωνες (ἐγκεῖσθαι) τῷ δεῖ λαπ. τάχα ἂν δέξειαν παραγκώνειν: οὐ γὰρ γαλιάγκωνας, ἀλλὰ γαλιβραχίονας ἰσχνὸν αὐτὸ ὀνομάζεσθαι. In his Galeni verbis pro χονδρὸν conijcio κολοβὸν legendum: hoc est imminutum, exile: nam κολοβὸς (melius κολοβὸν, vt Varinus habet: qui tamen cætera Hesychij verba recitans, pro κολοβὸς habet παλαιὸς, quod non probo) apud Hesychium exponitur κολοβὸς, σμικρὸς, ὀλιγοστὸς ἢ ἰσχνότερος. Aëtius lib. 2. cap. 120. ad œsypum parandū requirit ἔρια χονδρὰ καὶ μαλακὰ, Dioscorides μαλακὰ καὶ οἰσυπηρὰ, vt χονδρὸν accepisse videatur pro pingui: nam & κολοβὸν exponunt, στερεὰ, πίονα, sed Galeni verbis optimè quadrat Hesychij interpretatio. Cornarius cubiti gibbum vertit quòd minimè quadrat, cum ἀγκὼν eandem partem significet, nec vnquam vllum vocabulum ex duobus idem significantibus rectè componatur. Gyraldus syntagmate 9. de dijs, præcedentia Galeni verba interpretatus, hæc tanquam obscura non attingit. Varinus etiam cætera ferè glossemata Galeni integra transcribere solitus, hæc omittit. Est autem γαλιάγκων scribendum cum acuto in penultima, nō vt Hesychius habet in vltima. Plutarchus in Isi & Osiri Mercurium scribit γαλεάγκωνα (cum epsilo in antepenultima) esse corpore. Miror autem (inquit Gyraldus) Cælium Calcagninum quodam suo opusculo de rebus Aegyptiacis inscripto γαλιαγκῶνα ἑρμῆν exposuisse albicubitum. Grammatici nonnulli galiancôna interpretantur qui iusto breuiorem habeat cubitum, (sed hic ancus Latinè dicitur. Galiancon quidem ab Etymologo exponitur qui habeat τὸ βραχίονα ἐλάττω, id est brachium iusto minus: sed paruitas ista ad crassitudinē referri debet, nō ad longitudinem, vt ex Galeno patet.) Ἀγκὼν est articulus totus vbi duo cubiti ossa cum brachio conueniunt, vnde γαλιαγκὼν dictus apud Hippocratem, Pollux. Quidam galeanchena, alij gylianchena (sed vtrobiq; præstiterit tertiam syllabam per au. diphthongum scribi) legunt, Gyraldus. Et alibi, Γυλιαύχην is dicitur qui collo est gracili & prælongo. Carcini poëtæ filios Aristophanes gyliauchenas & gyliotrachelos (non vt Erasmus legit glycytrachelos) appellauit, quòd colla & ceruices longas & angustas haberent. Γαλιώνης, ἀσχαλαστικός, Hesychius & Varinus. Γαλία, muscipula, Lexicon vulgare: ego in hoc sensu γαλεάγρα legendū puto de qua multa in E. dixi. Γαλη. ἐξίδρας εἶδος, καὶ ἐν ᾗ γαλαία (γαλέα) τὰ ζῷα, Hesychius & Varin. Exedræ vocabulum apud Vitruuium & Ciceronem legimus. Constituantur in tribus porticibus (inquit Vitruuius) exedræ spatiosæ, habentes sedes, in quibus philosophi, rhetoresq; ac reliqui qui studijs delectantur, sedentes disputare possint. Dicta autem exedra videtur, quod extra vel iuxta porticum, aut ad latus eius extrueretur: vt hodie in peristylijs canonicorum aut monachorum, id est claustris (vulgò Capitula dicunt) fieri solent. Γαλεοὶ (vel galeotæ) dicti quidam vates in Sicilia habitarunt, vt in Stellione dicam.

Mustelæ sanguis Magis, asplenum & verbenaca, apud Dioscoridem. Γαλήψος, herbæ genus, Varinus forte legendum γαλίοψις vel γαλέοψις, quæ herba est Dioscoridi memorata, alio nomine galeobdolon. Γαληψὸς quidem Stephano, vrbs Thraciæ est & Pæonum. Galisopsis, pulegium, apud Dioscoridem.

Carolus Figulus in dialogo de mustelis meminit auis cuiusdam quę mures venetur, Germanicè *Vnecker* dicta, Latinè mustela: sed qualis ea sit non describit. Latinum quidem mustelæ nomen confictum ab eo videtur, à simili venatu murium. Mustela piscis est, qui hodie vulgò lampetra vocatur, vt Massario videtur: sed etiā trissia (*trisch*) nostris & Italis botetrissia vulgò dicta. Lugduni lota. in lacu Sabaudiæ iuxta Iuerdunum mustela hodie nominatur. Mustela breuis piscis nullam cum mustelo pisce (inquit Aelianus) communitatem habet. Nam hic quidem chartilagineus est, & pelagius, & magnitudine præstans, simul & canis speciem similitudinemq; gerit. Mustelam vero diceres esse iecorinum, &c. algas depascitur, & saxatilis est atq; similiter vt terrena omnium cadauerum, in quæ incurrit, oculos exest & conficit, Hæc Aelianus. Γαλία & γαλεὸς, piscis marinus, Suid. & Varin. Sed forte ita differunt hi pisces, vt de mustela & mustelo ex Aeliano iam recitaui. Γαλεὸς omnino mustelus est: cui similes pisces γαλεώδεις, id est mustelini generis appellantur. Γαλεὸς etiam pro galeota, id est stellione accipitur, Varinus. Γαλίαι pisces sunt qui & onisci, id est aselli, Hesychius & Varinus. Γαλαξίας, ἰχθὺς ὁ ὄνος (lego ὀνίσκος,) Hesychius & Varin.

Mustelaria inscribitur vna ex fabulis Plauti. Fuit & Carcini poëtæ fabula myes, vbi mustela strangulat nocturnos mures. Murinitini, sacellum fuit aduersum murum mustelinum, Festus. Galanthis ancilla Alcmenæ, partū dominæ mira astutia à Lucina cum impediente obtinuisse, ideoq; in galen, id est mustelam mutata fertur à Lucina, addita pœna vt ore quo præcipuè peccauerat, perpetuò pareret: seruare propterea mustelam colorem ancillæ pristinum, cui flaui fuerant crines: & in domibus nobiscum, vt ante, versari, eadē strenuitate præditam, vt Perottus refert ex Ouidij Metamorph. nono. Vide Onomast. nostrum. Alij ab ipsa gale quadrupede accurrente Alcmenæ partum facilem redditum scribunt. Vide inferius inter religiosa. Γαλήσιον, nomē loci, & mons prope Ephesum, Suidas & Varin. Stephanus Gallesium per l duplex, Ephesi vrbem facit.

b. Mus quem ziselum vocant in Austria, &c. magnitudine est mustelæ, Albertus. Leænas aiunt informes minimasq; carnes parere, quæ magnitudine mustelarum sint initio, Plinius. Mus araneus colore mustelæ similis est, magnitudine muris: quare ab vtroq; animante composito nomine apud Græcos mygale vocatur, Aetius. Talpa rostrum habet vt mustela, (ῥύγχος ὡς γαλῆς, lego ῥύγχος μυγαλῆς, id est vt mus araneus,) Hesych. Aegyptij significaturi mulierem viraginem, (ἀνδρὸς ἔργα πράττουσαν) mustelam pingunt: αὕτη γὰρ ἄρρενος αἰδοῖον ἔχει ὡς ὀστάριον. quod hæc maris pudendum habeat (quod mas scilicet in eo genere pudendum habeat) velut ossiculum, Orus.

c. Mustelæ catuli, σκύλακες Nicandro, communi ferè ad huiusmodi animalium digitatorum fœtus vocabulo. Αἱ γαλέαι μαλακῶς χρῄζοντι καθεύδειν. Theoc. Id. 15. in Eunoam ignauam & pigram. Lycophron Medusam γαλῆν vocat, quoniam post defectum caput Chrysaorem & Pegasum ediderit, mustelæ more quæ per os parit, his verbis, τῆς δειρότμου μαρμαρώπιδος γαλῆς. Simonides apud Stobæum in Sermone quo mulieres vituperantur, diuersa mulierum ingenia recensens, singulas ex ijs quæ moribus referunt animalibus nasci fingit: & inter cætera, miserum ac triste illud mulierū genus esse scribit, quod è mustela creatur. Huic enim (inquit) nihil prorsus amabile, pulchrum, vel iucundum adest. Sed cum aliena fit (mustelarum scilicet & felium modo) à Venereo complexu, maritum fastidiet & furando vicinis nocebit, & hostias sæpe nondum consecratas vorabit. Mustela è transuerso offensa retrocedendū: id est homines delatores fugiendos: nam mustelam ore parere affirmant, Plutarchus in symbolis Pythagoricis.

e. Non allatrat canis caudam mustelæ, qua abscissa dimissa sit, habentes, Plinius & Aelianus. Tali sinistri hyenæ cinere decocto cum sanguine mustelæ, perunctos omnibus odio venire, magi prodiderūt: idem fieri oculo decocto, Plin. Si in pelle mustelæ maris elaborata literæ exarentur, & sic alligetur dæmoniacis vel incantatis; confert, Albert.

h. Pole-

h. Polemarchum quendam periurum qui classem Corinthiorum euaserat, quoties noctu dormiret mustelarum morsibus infestatum fabulantur, & in desperatione tandem sibi ipsi manum intulisse, Heraclides in Politijs. Heliogabalus iubebat sibi decẽ milia murium exhiberi, mille mustelas, mille sorices, Lampridius. Mustelæ laudem & epicedion carmine condidit T. Vespasianus Stroza, sexto Eroticôn. Mustela quoq;, sicut picus, à sinistra veniens infausti ominis est, Alexander ab Alexãdro. Alciatus in Emblematis sub titulo Bonis auspicijs incipiendum: Auspicijs res cœpta malis bene cedere nescit. Felici quæ sunt omine facta, iuuant. Quicquid agis, mustela tibi si occurrat, omitte, Signa malæ hæc sortis bestia praua gerit. Vide mox in prouerbio Mustelam habes. Aelianus tradit magos affirmare mustelam ab Hecate nutritam esse, quòd hęc dea amatorijs adhibeatur: nam eius viscera his sunt apta, Volaterranus. Thebani apud Græcos mustelam religiosè venerantur, & dicunt: Cum Herculem Alcmena parturiret, & parere non posset, hanc accurrisse, & parturiendi vincula dissoluisse: vnde Hercules in lucem expeditius exierit, Aelianus. Eundem à mustela enutritũ fuisse fabulantur, Eustathius. Alij non à gale quadrupede, sed à Galanthide ancilla hoc factum dicunt, vt superius dixi. Aegyptij colunt mustelam, quòd ea, vt multi adhuc putant ac dicunt, aure concipiat & ore pariat, quod symbolum est nascentis sermonis, Plutarchus in libro de Iside.

PROVERBIA.

Γαλῇ κροκωτόν, Mustelæ (quanquam Erasmus feli vertit: nec refert quòd ad sensum prouerbij) crocotum, subaudiendum das aut addis. Dici solitum quoties honor additur indignis, & quos haudquaquam decet. Aut cum datur quippiam ijs, qui munere nõ norunt vti: veluti si quis à Musis alienissimo bellissimum donaret librũ. Crocoton vestis genus est rotundæ ac fimbriatæ, qua diuites vtebantur matronæ. Apud Nonium in dictione Richa, refertur inter vestes delicatas & crocoton. Sic enim arbitror legendum, Mollicinam crocotam, chirodotam richam. Ac teste Plutarcho quidam Herculem pingebant κροκωτοφόρον, Omphalæ seruientem. Sumptum adagium ab apologo Stratidis quẽ alio loco narrauimus, Erasmus. Effertur & aliter, Οὐ πρέπει γαλῇ κροκωτός, Vel Τὸν κροκωτὸν ἡ γαλῆ, vt Suidas docet. Eiusdem sententiæ est, γαλῇ χιτών. Suidas obscurius interpretatur, ἐπὶ τῶν ἀδίκων καὶ ἀνδῶν ἀνιέντων, nisi quid à librarijs erratum est, quamuis apud Apostolium quoq;, qui sua ad verbum à Suida mutuatur, sic legimus. Erasmus, & Varinus quoq;, omiserunt. Erasmus crocoton non rectè neutro genere vsurpat. Græcis enim κροκωτὸς masculinum nomẽ est adiectiuum: accipitur tamen substantiuè subaudiendo χιτῶνα. Κροκωτὸς, εἶδος χιτῶνος. Ὁ δὲ ἤσθητο κροκωτὸν χιτῶνα, ἐπὶ ὧν δὲ πλείονας εἰς αὐτὸν ἐπιστρέφειν. Ὁ μὲν οὖν κροκωτὸς, ἔνδυμά ἐστι. τὸ δὲ ἔγκυκλον, ἱμάτιον. Suidas: atq; idem repetit in dictione Ἔγκυκλον. Crocota, crocci coloris vestis: Plautus Aulularia, Cum incedunt infectores crocotarij, Nonius. Recentiores grammatici crocotam vestem muliebrem crocei coloris interpretantur, Suidas ἱμάτιον (Scholiastes φόρημα) Διονυσιακόν, cum paulò post non ἱμάτιον, sed ἔνδυμα esse dicant. ἔγκυκλον vero aliud genus vestis à rotunditate dictum ἱμάτιον esse: hinc deceptus videtur Erasmus, vt crocoton vestem rotundam diceret. Crocotòs, tunica qua Bacchus vtebatur, Pollux. Plura vide in Dictionarijs. Ἀλλ' οὐχ οἷός τ' εἰμ' ἀποσοβῆσαι τὸν γέλων, Ὁρῶν λεοντῆν ἐπὶ κροκωτῷ κειμένην. Hercules de Baccho in Ranis Aristophanis. Hîc Scholia; Κροκωτὴν ἐφόρει λεοντῆν, ἵνα τις ὡς Ἡρακλῆς, Ἡρακλέους γὰρ φόρημα ἡ λεοντῆ. κροκωτὴν δὲ, ἵνα ᾖ φοβερός. (Ἐφόρει δὲ τὴν λεοντῆν ἵνα φοβερὸς ᾖ, Suidas.) Ἡ κροκωτὸς, γυναικεῖον ἐκ παντὸς ἔνδυμα ἦν. Et paulò post, Crocotus & cothurnus, muliebria sunt: spolium vero leonis & claua, virilia. Ἐφόρει γὰρ ἐπὶ κροκωτῷ λεοντῆν, ὡς Ἡρακλῆς hoc enim erat gestamen Herculis. Vsurpatur autem hæc parœmia de rebus valde dissimilibus. Leonis exuuium super crocoton, prouerbium apud Erasmum, quod nos etiã in Leone posuimus. Aristophanes in Ecclesiazusis κροκώτιον forma diminutiua dixit (vt Plautus crocotulam in Epid.) Blepyrus senex, Ἀλλὰ τὸ γυναικὸς ἐξελήλυθα τὸ κροκώτιον ἀμπεχόμενος, ὁ 'νδύεται. Vir quidam, Τὸ δ' ἱμάτιον σου ποῦ 'στιν; Blepyrus, Οὐκ ἔχω φράσαι. Ζητῶν γὰρ αὐτ' οὐχ εὗρον ἐν τοῖς στρώμασιν. Ex his versibus apparet etiam differentia inter ἔνδυμα, (quod induitur, ita nimirum vt supra caput iniectum demittatur, sicut propriè dictum indusium, & vestis muliebris, quam supra indusium mulieres sumunt: (& ἱμάτιον, quod est exterius, nec induitur, sed circunijcitur. Aliquando tamen indifferenter poni videntur. Cæterum Blepyrus cum à lecto surgens indusium suum non reperiret, crocotula vxoris suæ forte reperta abusus est, non induendo scilicet, sed simpliciter circunijciendo: quod intelligitur ex verbo ἀμπεχόμενος, Scholiastes exponit περιβεβλημένος. Et paulò ante: Ἡμιδιπλοΐδιον, τὸ γυναικεῖον ἱμάτιον, ἢ ἀναβόλαιον γυναικῶν. Ἀναβλήδην ἐνδύεσθαι, induere in modũ amiculi, amictim circunijcere. Ἀναβλήδην εἵματα φορέουσαι, Herodotus: hoc est quasi circumiectim & obuolutim, Budæus. Ἐναπτεσθαι & καθάπτεσθαι verba de circuniectione vestis aut pellis circa humeros pertinẽtia, enarraui in Leone H.e. Duris Samius scribit Polyspercbontem virum summæ apud Macedones dignitatis, quamuis iam senẽ si quando inebriaretur, ἐνδυόμενον κροκωτὸν & ὑποδούμενον Σικυώνια διατελεῖν ὀρχούμενον, Athenæus lib. 4. Hercules infans recens natus κροκωτὸν σπάργανον ἐγκατέβα, Pindarus in Nemeis Carmine primo. Vbi Scholia, Εἰς κροκοβαφὲς ὕφασμα ὑποτεθεὶς σπαργανωθείς. κροκωτὸν δὲ, ἤτοι ἀπὸ τοῦ χρώματος τὸ κροκοειδὲς: ἢ ἀπὸ τῆς κρόκης τοῦ ὑφαντοῦ. Sed redeo ad prouerbia: Germani eodem sensu, quo Latini Mustelæ crocoton, Suem diphthera induere dicũt, *Einr sauw ein beltz anlegen.* Mustela. Erasmus felem transfert: nec interest quod ad rem ipsam & sensum prouerbij) fugiens pessimè pedit: Ὡς ἡ σφονδύλη φεύγουσα πονηρότατον βδεῖ. In eos quadrabit qui discedunt non citra infamiam. Hesychius docet apud Atticos spondylen dici felem, (non felem, sed γαλῆν, id est mustelam.) Est apud Aristophanem γαλῆς δριμύτερον, de acido (acri) ventris flatu, Erasmus. Quod autem ibidem de sphondyla insecto scribit, nihil ad prouerbiũ nec enim insectum vllum pedit: hoc etiam errat quod ibidẽ pro insecto serpentem dicit. Mustelam habes, Γαλῆν ἔχεις: In eum quadrat, cui omnia sunt inauspicata, tanquam fatis ac dijs iratis, vt aiunt. Olim creditũ est hoc animal inauspicatum infaustumq; esse ijs, qui haberent domiq; alerent, vt non admodũ dissideat ab illis equum habet Seianum, & aurum habet Tolosanum. Vnde nunc etiam apud quasdam gentes, nominatim apud Britannos, infelix omen habetur, si cum paratur venatio, aliquis mustelam nominet, cuius etiam occursus vulgò nũc habetur inauspicatus. Adagium refertur à Diogeniano, Erasmus. Mustelam esse inauspicatam, supra etiam ex Alexãdro ab Alex. & Alciato retuli. Mustela rapacior: Vide supra in a. Mustelæ seuum, Γαλῇ στέαρ, subaudiendum das aut committis. Cũ ea dantur, quorum qui accipiunt natura sunt appetentissimi. Gaudet enim hoc animal præcipuè seuo: Veluti si quis laudaret laudis auidissimum: aut ad bibendum prouocaret natura bibosum. Refertur à Diogeniano, Erasmus. Βατράχῳ ὕδωρ, & γαλῇ στέαρ, ἐπὶ τῶν ταῦτα διδόντων, οἷς χαίρουσιν οἱ λαμβάνοντες, Suidas. Videtur etiam accommodari posse, si quis rem committat illi, qui eam omnino perditurus sit, vt lupo ouem: quo sensu Germanicum celebratur adagium, Feli lardum aut caseum committere.

Mustela Tartesia: Vide supra in a.

DE MVSTELIS SYLVESTRIBVS DIVERSIS: ET PRIMVM DE MVSTELA SYLVESTRI

seu rustica in genere, mox VIVERRA, FVRONE, ICTIDE.

HACTENVS de mustela domestica, & simul ijs quæ omni mustelarum generi communia habentur. Venio ad reliquas, nempe syluestres. Sunt enim plura earum genera, & quædam veteribus ignota. Quanquã enim vt Græci veteres ictidem & galen agrian, pro vno animali acceperunt: sic Latini pro eodem aliàs viuerram, aliàs mustelam syluestrem vel rusticam dixêre: & furonem vulgò dictum docti plerique veterum viuerram esse consentiant, (cum & nomen ferè conueniat, & vsus idẽ ad venatum cuniculorum: & ijsdem locis aliquot vbi Græcè ictidas legimus, furones barbari interpretes reddant:) tamẽ ego ne quicquam confundere cuiquam videri possem, de singulis istis nominibus seorsim agam. Distincta enim, si cui libebit, coniungere quàm confusa disiungere, multò procliuius erit.

MVSTELAE syluestres (γαλαῖ ἄγριαι, Gaza vertit, cati syluestres) venantur mures syluestres, Aristoteles. Papilio lucernarum luminibus aduolans inter mala medicaméta numeratur, huic contrarium est iecur caprinum, sicut fel (caprinum) veneficijs ex mustela rustica factis, Plinius. Veneficijs ex mustela syluestri factis contrarium est ius gallinacei veteris large haustum, Idem. Mustelarum duo genera: alterum in domibus nostris oberrat, alterum syluestre. Distant magnitudine. Græci vocant ictidas (vide plura de ictide infra.) Harum fel contra aspides dicitur efficax, cæterò venenũ, Plinius. Perottus hæc verba non rectè de mustelis simpliciter legit: & pro cæterò venenum, quod de felle tantum intelligitur, legit, Cætera sunt venenum, quasi mustelæ totæ venenatæ essent. Iocinerum doloribus medetur mustela syluestris in cibo sumpta, vel iocinera eius: item vipera porcelli modo inassata, Plinius. Marcellum Empiricum in his Plinij verbis non viperam, sed viuerram legisse videor: sic enim scribit. Viuerra tosta porcelli lactentis modo inassata, & cibo data ieiuno, miro modo iocineroso succurrit. Syluestris mustela tota in cibo sumpta aduersus comitiales efficax est, Plinius.

Theodorus Gaza ex Aristotele VIVERRAM vel mustelam rusticam pro ictide Græca voce reddere solet. Ictis genus mustelæ rusticæ, quod viuerram interpretor, magnitudine est, quàm Melitensis catellus minor, sed pilo, forma, albedine partis inferioris, & morum astutia mustelæ similis, mansuescit maiorem in modum, officit aluearibus: mellis enim auida est, aues etiam petit, vt felis, genitale eius osseum est, vt antè dixi & medicaméto vrinæ stillationibus esse putatur: datur per ramenta ex vino, Aristot. interprete Gaza. Alibi etiã mustelæ simpliciter genitale osseum esse scribit. Ictidem Theodorus Latinè Viuerram transtulit: nullo, vt opinor, (inquit Scaliger) alio argumẽto, quàm quòd Plinius aiebat genitale esse osseum Mustelis & Viuerræ id enim de Ictide Philosophus in secundo. Cæterùm de Ictide loquens ipse Plinius, Græca voce nominauit. neq; Viuerræ naturá descripsit cum propensione ad depopulanda mella, sed ad Cuniculos tantùm debellandos. & Mustelas numero plurali cum posuisset, addidit: Viuerræ, in singulari. Tum autẽ Viuerra non solùm mel non appetit, sed oblatum & respuit & fastidit. Vna etiam eo gustato contabuit: atq; in eo fuit, vt penè moreretur. Hæc ille, vt Viuerram neq; Ictidem, id est, Mustelam rusticam esse, neq; omnino Mustelarum generis, sed sui, ostenderet. Ictidem animal mellis auidum esse, & aluearibus officere, Aristoteles prodidit Græcum quidem Viuerræ nomen nullum indicat Scaliger. At Strabo lib. 3. de Cuniculis Hispaniæ loquens, & venatricibus earum Viuerris, Ictides nominat, ex Africa importatas scribens: quo argumento & Mustelarum generis eas esse, & Ictides rectè nominari fortè aliquis asserat sed ita vt Ictidũ species non sit vna. Genitalia ossea sunt lupis, vulpibus mustelis, viuerris. vnde etiã calculo humano remedia præcipua, Plinius. Canibus etiam ossea sunt, Vesalius: & fibris, quod ipse obseruaui. Nemo autem arbitretur (inquit Albertus 2. 1. 4.) quòd quum dicimus osseam aut cartilagineam esse virgam, intelligamus veram cartilaginis essentiam, sed potius substantiam cuius durities porportionem habeat ad os & cartilaginem & quæcunque est substantia virgæ, oporteat quòd habeat medium in tactu vt delectationis sensui conuenit. Atqui fibri genitale, quod vidi, totum vno osse planè osseæ substantiæ constat: sensus verò voluptatis, neq; ad ossa neque ad cartilagines pertinet, sed ad neruos, ac musculos vel tunicas quibus illi inseruntur: vt Albertus p orli s nepiè hac de re locutus sit. Rasis interpres pro ictide furonem vertit. Furonis inquit, priapus perutilis est dolenti vesicæ, & stillicidio ac difficultati vesicæ. Miscetur autem cõtrita inde drachma vna

lia vna cum modico caryophyllorũ & bibitur. Ictidis genitale aiunt dissimile esse naturæ cæterorũ animaliũ, vt quod totũ ossis instar solidũ sit, (& semper rigeat) quomodocunq; affectũ sit ipsum animal. Idẽ aduersus stranguriam præcipuũ esse pharmacũ aiunt, & propinari eius scobẽ (καὶ διδόασι ἐπιξυσμένον) Aristoteles in Mirabilib.

Magna propter venatum cuniculorum viuerris gratia est. Iniiciunt eas in specus, qui sunt multifores in terra, vnde & nomen animali, atq; ita eiectos supernè capiunt, Plinius. Idem hodie fit in hoc genere mustellarum quas vulgò furones vocitant. Quare & hanc & alias ob causas, vt paulò superius dixi, viuerram à furone discrepare nõ puto. Viuerras, hoc est mustelas rusticas Strabo (lib. 3. de Cuniculis Hispaniæ agens) importatas ait ex Africa. Sunt qui eas Græcè ictidas appellari putent. Nunc Hispanum vulgus φωλευτάς: quoniam iniiciunt eas in multifores cuniculorum specus, Hermolaus in Plinium 8. 55. φωλεὸς quidem, speluncam, lustrum vel latibulum significat, sed maiorum ferarum propriè: quare verbum φωλεύειν de mustelis & cuniculis non dixerim. Grapaldus viuerram scribit esse pholitam: ego pholeutam ipsum scripsisse puto ex Hermolao, corrupisse autem librarios. Mihi quidem furonis vox originem Arabicam aut alterius linguæ barbaram habere videtur: nam & apud Albertum furo, & alibi furioz pro fele legitur, etsi Albertus ipse hoc nõ animaduertit. Syluatico helutos (corruptè vt conijcio pro æluros) furo vel furunculus exponitur. Viuerra sub terra tanta est ferocia, vt sexcuplo ac decuplo se maiorem cuniculum superet atq; interficiat, extra latebras illam deponit ferociam, Scaliger.

Viuerra (apud Plinium vipera legitur, vt paulò ante recitaui in Mustela syluestri) porcelli lactentis modo inassata, & cibo data ieiuno, miro modo iocineroso succurrit, Marcellus.

FVRONIS, vt hodie vocant, pictura est, quam ab initio huius capitis vides. De hoc quædam in præcedentibus (Mustela syluestri, & Viuerra) dixi: hîc reliqua addam. Furo quanquam inter syluestres mustelas è nobis numeratur: in Anglia enim hoc genus syluestre reperiri audio: tamen facillimè cicuratur, & domi in capsis quibusdam ligneis alitur, vbi magnam ætatis partem somno cõsumit. sunt enim mustelæ omnes somniculosæ. sed quia temperamento sunt calido (quod apparet ex eorum agilitate, & facili exasperatione ad iram, & excrementis odoratis, &c.) citius concoquunt alimentũ, vnde experrectæ aliud quærunt, tum die, si nihil prohibeat, tum nocte magis propter timorem. Italia, Gallia & Germania hoc animal syluestre nõ habent, sed peregrinum & aduectum. Et in Gallia quidem, præcipuè Narbonensi, à nobilibus ferè alitur, qui cuniculorum venationi dant operam. Vidi primum Nemausi, vbi vnam huius generis bestiolam, si bene memini, coronato venire aiebant: quæ scilicet ad capiendos cuniculos bene esset instituta. In Anglia, vt audio, syluestres capiuntur aut occiduntur, ne deuorando cuniculos inopiam eorum faciant. Miror sanè illic reperiri, cum ex Africa primum, vt Strabo scribit, aduectæ sint ictides, quas viuerras & furones docti interpretantur. Galli vocant furon vel furet, aliqui male proferunt fuson & fuset. Hispani hurón, vel furam. Angli feret, vel ferrette. Germani inferiores *fret*, qua voce voracem significari aliqui putant, ego à Gallica voce furet vel Anglica feret, per syncopen fret efferri puto. Superioribus Germanis ignotum est hoc animal: rarissimè enim ad eos adfertur. Ge. Agricola Germanicè interpretatur *furette*. Aliqui puto *frettel* vocant. Frettæ inter galàs ponuntur: sunt autem opinor illa animalia, quæ Galli furones vocant, Latini viuerras. Vtuntur eis pueri ad extrahendas de parietum nidis auiculas: immittuntur & in caua arborum, & inde auiculas vnguibus referunt, Carolus Figulus. Angli etiam vt audio, in hunc vsum furones adhibent, non mustelas. Non dubito tamen quin & mustelæ idem faciant, vt in ipsarum historia scripsi. Vide in Ictide ex Nicandro. Ex recentioribus Latinis, aut potius Barbaris alij furum, alij furonem, alij furunculum, alij furectum nominant. Furus à furuo dictus est, vnde & fur: tenebrosos enim & occultos cuniculos effodit, (subit) & eijcit prædã quam inuenerit, Isidorus. Viuerra quæ cuniculos ex specubus exturbat, paulò maior est mustela domestica. Color ei in albo buxeus. Audax hoc animal & truculentum ac omnĩ ferè animantium generi infensum atq; inimicũ natura: sanguinem earum quas momorderit, ebibit: carnem non fermè comedit, Ge. Agricola. Subijcit autẽ quòd *hamester* etiam, quem vulgò cricetum nominant, istius sit generis: quem ego cur muribus potius quàm mustelis adnumerârim, in ipsius historia dixi. Fureta ex mustelarum genere est natura timidum animal, & quod facile ad tractandũ mansuescit: corpus totũ fuluũ est nisi quod circa os aliquantulũ albicet: circa collũ verò, & in gutture & in medio ventre ochræ colorẽ referat. Aures paruæ, oculi minuti & ardẽtes, pyropi splẽdore. Dẽtes in inferiore tantũ maxilla duos eminẽtes, sed nõ contiguos habet. Corpus cùm tangitur, vt martes olet. Insidiatur cuniculis, alitur in domib. lacte & pane hordeaceo. In quãcunq; rimã aut foramẽ caput inserit, reliquo corpore facile sequitur, est enim tenue & longiusculũ: sed eundo tamẽ corpus contrahens, dorsum eleuat, dormit multũ. & in somno interdum quiritatur. Hæc icon ad viuũ expressa est, animal ad nos allatum è Germania inferiore. Quidã obscurus author appellat pholitam, sed quid illud sibi nomen velit non intelligo, G. Fabric. Cuniculi capiuntur hoc modo, (vt scribit Petrus Crescentiensis 10. 35.) Venator magno strepitu excitato cuniculos pauentes fugat ad suos cauos: quò cũ se receperunt ad singulos reticula extẽdit: & per vnũ immittit furectũ (vide an legi debeat furettum) quẽ cicurem habet, propriũ inimicum cuniculorũ, ore eius occluso quodã frenello, (paruo capistro,) ita ne os aperire ac cuniculos mordere aut comedere possit, sed ꝓpellere tantũ. At illi omnes expulsi reticulis obuoluuntur. Plura vide in Cuniculis E. vbi tũ alia quædã tum Strabonis eadẽ de re verba recitauimus, qui galàs agrias istas venatrices ex Africa aduehi scribit: quamobrẽ nõ ineptè mustelas Africanas aliqs appellauerit. Sed de Africanis mustelis nonnihil etiã supra dixi in Mustela domestica capit. 2. Furunculus genus est mustellæ syluestris, quæ in cauernis cuniculi capiuntur, Perottus. Furunculus putoriæ (sic Galli vocãt iltissum nostrũ) valde cõsimilis est, paulò amplior quàm mustela. Color ei inter albũ & buxeũ. Animal est animosum ac ferox. Coire dicũtur ꝓstrati (Albertus & alij quidã barbari de furonũ coitu scribũt, quæ de æluris, id est felibus coëuntibus Aristoteles prodiderat. Ego nõ prostratos vel catos vel mustelas coire puto: sed ita in vtroq; genere vt mas fœminã ὀκλάζουσαν, id est cruribus in terrã demissis & ventri ferè incumbentẽ superueniat. Vide in Cato c.) Fœmina cũ libidine ardet, nisi maris copia detur, intumescit & moritur. Partu fœcũda est: nam septẽ vel octo fœtus simul perficit. Vterũ gestat diebus quadraginta. Catuli recẽs nati, diebus triginta cæci sunt. A tẽpore vero quo visum accipiũt, intra quadragesimũ ferè diẽ venari incipiũt, Author libri de nat. rerũ. Quos ego vidi furones, circiter duos dodrãtes lõgi erãt, colore albo: sed venter, si bene memini, in mare præsertim, pallidus erat, nimirũ ab vrina tinctus vt in hermelinis quoq;. Oculi planè rubebãt, crura erãt humilia: fœmina grauida perquàm somniculosa erat. אח, oach, Hebraicã vocẽ, aliqui furonem vel furunculũ interpretantur: alij martẽ: alij cephum vel cercopithecũ, vt pluribus in Mustela domestica dixi capit. 1. Si caput lupi in columbario suspendatur, nõ accedet catus, vel furo, vel aliud columbis noxium animal, Rasis & Albert. Catus, mus, furo & mustela, lædunt plus vulnere quàm veneno, Arnold.

ΦΕΡΕΟΙΚΟΣ animal est album simile mustelæ, quod sub quercubus & oleis nascitur (γινόμενον, vel versatur potius,) & glandibus vescitur, ab Arcadibus sic appellatum, Etymologus & Hesychius. Hoc animal nisi mustelarum generis fuerit, quas etiam corpore refert, ignotum mihi fateor. Et conuenit quidem Furonis quod ad literas Φερεοίκου nominis pars prior, sed significatio non conuenit. Φερέοικος & φέροικος, ὁ κοχλίας & ἡ χελώνη, id est cochlea & testudo, (Latinè ad verbum domiportam dixeris, vt & Cicero alicubi cochleam:) Varinus: Vel animal maius vespa, Hesychius & Suidas.

ICTIS, ἴκτις, paroxytonum, vel vt alij ἰκτὶς, oxytonum, è genere mustelarum syluestrium est, quarũ qui vnum solum genus cognouerunt, vt veteres aliqui scriptores Græci, ictidem & mustelam syluestrem, omninò idem esse putant: cum plures mustelæ syluestres (vt hodie doctis quibusdam videtur: quorum tamen sententiam doctissimus Scaliger non probat) sint, vt in sequentibus apparebit. Gaza pro ictide reddit viuerram: de qua, & obiter etiam de ictide nonnulla, in præcedentibus dixi. Georgius Agricola ictidem esse putat, mustelam illam quæ Germanis *iltis* vocatur: nam vocabula ictis & *iltis* pulchrè colludũt, vna tantum litera variante. Niphus ictidem, marturum vel marturellum interpretatur. In Acharnensibus Aristophanis quidã dicit se adferre omnia bona Bœotorum, & inter cætera, ἐχίνους, αἰλούρους, πυκτίδας, ἴκτιδας ἐνύδρους, ἐγχέλεις Κωπαΐδας. Vbi Scholia, ἴκτιδας (qui accusatiuus est pluralis) interpretantur animal simile castori, pisciuorum: his verbis, εἶδος ζώου ὡς οἱ κάστορες ἢ ἔνυδροι. (malim ἐνυδροι, id est lutræ) ὅπερ ἰχθυοφάγον. Apud Suidam & Varinum deprauata sunt hæc verba. Cæterum in verbis Aristophanis si distinguas post ἴκτιδας, ἐνύδρους substantiuè pro lutris accipies quod magis placet, sin minus, epitheton erit ictidum, tanquam illę etiam in aquis viuant, de quo mihi non constat. Piscibus tamen omne mustelarum genus vesci, non minus quàm feles, non dubito. Sed feles cum piscibus delectentur, ab aqua tamen abhorrent. Iltissos quidem nostros, de quibus inferius, Ge. Agricola iuxta aquas interdũ habitare & pisces venari scribit. Ego à rusticis nostris ranas ab eis captari audio. (Fieri potest vt ictis etiam dicta sit quasi ichthis, à piscibus vorandis.) Ictis, ἴκτις, aues deuorat, animal astutum, (πανοῦργον,) maius & hirsutius mustela, alioqui simile: aliqui ἀγρίαν γαλῆν, id est mustelam agrestem vocarũt. Aristophanes cum à Bœotis vulpes, ictides, feles, animalia fœtida, in ciborum delitijs haberi scribit, hominibus illis tanquam nimium crassis & rudibus (vnde & prouerbia aliquot nata) illudere videtur. Io. Tzetzes Variorum 3. 8. ictinum, id est miluum auem à multis cum ictide terrestri quadrupede confundi scribit: quod vt meritò reprehendit, ita ineptè ictidem interpretatur ælurum, id est catum. Albertus in Aristotelis historiam 9.6. pro ictide habet ankatinos, quod Auicenna (inquit) katyz appellat: & est apud nos animal pullos gallinas(comedẽs, quod Galli fissau (vox corrupta videtur) Germani illibezzum (lego iltizzum, vel potius iltissum) vocãt cuius pars sub gula & ventre præfert ruborem, sed in dorso est subnigrum, gallinas infestat & interimit: nõ edit autem, nisi prius omnes aut multas iugulauerit. Alij quidam obscuri authores ex Aristotele pro ictide habent ankacinor, cui tribuunt magnitudinem catuli canis leporarij, (sic enim legendum ex Alberto:) & prudentiam maiorem in minore ætate quàm prouectiore. Cuius quidẽ rei nec rationem nec testem adferunt. Μορφὴ δ' ἰχνεύταο κινωπέτου, οἷον ἀμυδρῆς ἴκτιδος, ἥ τ' ὄρνισι κατοικιδίῃσιν ὄλεθρον Μαίεται. Nicander in Theriacis vbi Scholia, ἀμυδρῆς, ἤτοι μικρᾶς, ἢ τῆς δεινῆς & ἐργίλου. Ἴκτις ἀμυδρὰ, pro δόχινητος, Scholia Nicander. Ἰκτιδέα, pellis æluri (id est catti,) Suidas. Tzetzes etiam, vt paulò ante citaui, ictidem interpretatur æluron, quod non probo. Κρατὶ δ' ἐπὶ κτιδέην κυνέην, (pileum è pelle viuerræ factum,) Homerus Iliados κ. de Dolone. Vbi Scholia monent aliâs legi, ἐπ' ἰκτιδέην. Si legas κτιδέην, aphæresis erit: quæ tamen in primitiuo ἴκτις similiter admitti non potest: fieret enim κτις, quæ syllaba neq; circunflecti potest, cum producta non sit: neq; acui, monosyllabum enim acutum τίς tantum reperitur. Περικεφαλαιῶν, id est pileorum seu galearũ genera sunt diversa, & inter alia κτιδέη, κυνέη, & quæ propriè vocatur κυνέη, &c. Varinus. Vide plura in Cane. Κτιδέα (Κτιδέη, Suid.) εἶδος περικεφαλαίας ἐξ ἴκτιδος δέρματος, ἴκτις δὲ ζῶον γαλῇ παραπλήσιον. & κτιδῶπις τέχνη, ἡ τῆς περικεφαλαίας. τινὲς δέ φασι δορὰν λύκου, Varinus. Hesychius habet, ἡ κτὶς (monosyllabum. quod Scholiastes Homeri fieri posse negat) δέ ἐστι ζῶον ὅμοιον γαλῇ, οὗ τὸ δέρμα δι' ὅπερ εἰς περικεφαλαίας. Ictidis genitale commendari ad stranguriam, superius in Viuerra dixi. Eadẽ enim viuerra Latinorum videtur, quæ Græcorum ictis est. Locusta cum serpente pugnat, Aristoteles 9.6. de histor. anim. Locusta Græcè ἀκρὶς est: Niphus dubitat an hoc in loco ἴκτις potius legendũ sit, quanquam in suo codice ἀκρὶς habeatur. Ego vero ἀκρὶς, id est locusta rectè legi puto, qui sciam ophiomachum genus quoddam locustæ esse ab impugnandis serpentibus nominatum.

I modo venare leporem, nunc ityn tenes, versus prouerbialis apud Plautum: Erasmus legendum putat ictin, quod ego in lepore h. reprobaui.

DE MARTE.

Martis figuram hic posuimus, quoniam duo genera nobis cognita sunt, quæ colore tantum differunt.

MARTES mustelarum syluestrium generis est: hoc nomen hodie plurimæ nationes Europæ commune habent, Itali, Galli, Hispani, Germani, Angli, terminationibus tantum differẽtes, & qui Latinè scripserunt barbari quidam recentiores, martam (márta Hispanicum est,) martarum, marturum vel marturellũ nominare solent. Ex veteribus hoc nomine solus opinor Martialis vsus est, hoc versu: Venator capta marte superbus adest: quod carmen Volaterranus memoria lapsus, aut error librariorum Horatio tribuit. Est autem generis fœminini, vt feles & meles eiusdem terminationis animalia. Cæterum martẽ dictam conijcio, quod Martia, id est pugnax & ferox bestia sit: iugulat enim mures, gallinas & aues cæteras, vt infra dicemus. Sed cum plura eius genera sint, recentiores plerique non satis distinxerunt, nec apta ex vernaculis linguis imposuêre vocabula. Carolus Figulus ictidem communi vocabulo mustelam syluestrem facit, quod species sub se comprehendat martam & putoriam. Sed martam in alias species no distinguit. Est & hoc mustelæ genus syluestre, quod Martialis martem, Germani martarum nominant. In saxorum rimis & cauernis cubat. Domos ingreditur similiter vt ictis, (putoriam sic vocat:) & necat gallinas earumq; sanguinem exugit, & oua exorbet. Ge. Agricola. Hoc genus nostri vocant *tachmarder, husmarder, steinmarder, buochmarder:* hoc est, martem tectorum, vel saxorum, vel domesticam, vel fagorum. Versatur enim frequentius in magnis ædificijs ac templis, præcipuè sub tectis, (nec non in syluis circa fagos) & gallinas & oua rapit, Stumpfius.

Martes

Martes istæ domesticæ, passim opinor in omnibus aut plerisq; Europæ regionibus habentur: martes vero propriè dictæ, quæ syluestres sunt, & quibus captis meritò venator superbire queat propter pellium pretium, in syluosis tantũ regionibus. Sed de syluestribus infra priuatim dicam: nũc de domestica agam, & quædam communia martium generi interseram. Galli igitur & Itali martem domesticam nostram *foinam*, vel vt alij scribunt, *fouinam* nominant: alij *foinum* aut *fouinum* masculinè proferũt. Et laqueo vulpes, & decipe casse foinas, Calentius. Sunt qui fouinum & marturellum pro eodem animali accipere videantur, vtroq; enim nomine felem interpretantur, vt pluribus dixi in Cato capite primo. vbi & felem omnino catũ esse ostendi. Niphus cum alibi confudisset, rursus alibi (& rectè quidem, meo iudicio) distinguit, his verbis: Felis est, quę vulgò dicitur fouina: ictis, marturus vel marturellus: mustela verò donula. Marte Germani & Angli vocant *marder* vel *marter*. Itali marta, vel martore, vel martorello Galli mardre. Illyrij & Poloni kuna. Eras. Stella à Brussis (qui Sarmatiæ puto adnumerantur, vt & Poloni) gaynum vocari scribit: quę vox accedit ad kuna, sunt enim g. & k. literæ vicinæ. Sed hæ nomenclaturæ, vt dixi, ad syluestres potius martes pertinent.

Oach vocem Hebraicam Esaiæ 13. aliqui martem interpretantur, alij cephum vel cercopithecum. Vide in Mustela supra. Item zijm Hebraicam vocem, martes, aut viuerras (vt supra dixi,) aut cercopithecos. Satyrium quadrupedẽ amphibiam apud Aristotelem aliqui (vt Niphus) marturum esse putant, vel foinam quæ magis aquas petit. Vide supra in Satyrio mox post Lutram. Satherium, apud Auicennam kacheobeon vel kachyneon, Alberto videtur esse martarus, animal fuluũ, in gutture album, magnitudine felis. Idẽ fastoz vel fastor Auicennæ, qui Aristoteli castor est, ineptissimè genus martari facit, minus & nigrius prædicto. Anglia, vt audio nullum genus martis habet: sed mustelas, furones & putorias. Marti magnitudo felis est, sed paulò longior, crura verò habet breuiora, itẽq; breuiores vngues. Totum eius corpus pilis in fuluo subnigris vestitur, excepto gutture quod candidum est, Ge. Agricola. In dorso fulua est, ventre & gutture alba sicut mustela, Albertus. Hæc cum scriberem cranium martis domesticæ inspexi, dentes in eo præcipuè admiratus, ij sunt peralbi, inæquales, & asperi: Canini infra supraq; oblongi eminent: inter quos transuersi linea recta sex parui incisoriorum loco habentur, quorum illi perexigui sunt quos inferior mandibula continet. Molares serrati, & quidam ex eis trianguli sunt, octoni infra, & totidem supra. Eorum vltimi in superiore parte oris, singuli vtrinq; multò cæteris interius sunt, nempe in ipso palato. Dentes in summa, trigintaduo. Setæ nigricantes à superiore mandibula retrorsum spectant.

Martis & mustelarum genera vix vnquam quiescunt, etiam cum domi cicures aluntur, Albert. Ego martem prorsus cicurem aliquando habui, canis quo cum nutriebatur amantissimum, quem in itinere etiam faciẽdo sequi solebat. Soluta vinculo, circa ædes & tecta vicinorum & longius quandoq; vagabatur, semper reuerti solita. Morsicatim sæpe cum cane & hominibus ludebat, & vnguiculis supina, vt cati solent, nec lædebat aut minimum. Sed quoniã facillimè exasperantur, vt morsum grauissimè infligunt, dentes, pręsertim caninos forcipe eis frangere quidã solẽt. Feles syluestres martes potius: sed felẽ videtur ℘ fouinã accipere. vt Beroaldus & Niphus.) & mures, reddũt interdũ moschi odore recremẽtũ, vt sæpe in dirutis agrorũ ædificijs vidimus, sed id acceptum ferendum est odoratis fruticũ cibis, quibus aluntur. Ruellius: Ego hæc animalia, martes præcipuè herbis aut fruticibus vesci negauerim, Alexand. Aphrodisiensis problematũ 1.29. causam inquirens cur ferorũ animaliũ, vt damarum (προκῶν) & aliorũ quorundam excrementa paulisper aroma oleant, nec ita fœteant vt vrbanorũ: Quoniam ferè (inquit) cibo ficciori simplicioriq; vescuntur, laborantq; vehemẽter, (vnde & difflantur magis, & calore abundantia plenius concoquunt.) Mustelarum omne genus à pellionibus paratur ád vestitum. Martes præcipuè syluestres laudantur, vt paulò post dicam Sunt qui martium & vulpium pelles podagricis insalubres esse dicant. Pileos verò ex pellibus martis albæ, id est album guttur habentis, capiti salubres. Martorella, id est Valeriana vel herba cati, Syluaticus. Vide in Cato. Ruta capraria à quibusdam taurina dicitur & martanica, ab alijs herba nesa, vel fœnogræcum syluestre, Monachi in Mesuen. Manardus in Italia à quibusdam gyarcham vocari scribit:

Brasauola

Brasauola giargam. Et forte eadem fuerit quam Marcellus Empiricus cicherbam vocat, miscens eam alijs quibusdam medicamentis ad caput porriginosum & vlcerosum. Martanica verò an à marte quadrupede dicatur vel aliam ob causam, incertus sum. Vide nonnulla super hac herba etiam in Capra a.

Martem syluestrem Germani vocant, *feldmarder, waldmarder*: aliqui enim simpliciter hoc genus in domesticum & syluestre diuidunt. Aliud est mustelæ genus syluestre (inquit Ge. Agricola, interpretatur autem Germanicè *tannmarder*, id est martem arborum) quod in arboribus vitam viuit, quod etiam vocabulo martis appellatur. Ea mustela syluas insolenter & rarò deserit, atque in hoc differt à superiore, (domestica marte:) & insuper quòd guttur eius lutei sit coloris, & quòd reliqui corporis pilus magis sit obscurè fuluus. Huius duo genera quidam esse censent: vnum quod in fageis syluis versatur, (nostri vocant *buochmarder*:) alterum quod in abiegnis, (*thannmarder* vel *fiechtmarder*:) atque id sanè est aspectu pulchrius, Hæc ille: sed martes à fagis cognominata, nec luteum guttur habet, nec syluestris tantum est, sed circa domos etiam & saxa versatur, vnde eandem aliqui tectorum alij saxorum martem in Germanis vocát, vt supra dixi: duo enim solum martis genera pellifices nostri agnoscunt. Genus illud quod in abietibus nidum struit, multò est pulchrius quam quod in fagis: sed miscentur inter se hæc genera: & martes fagi ferè sequitur martem abietum, tanquam nobiliorem, vt fœtum ex ea nobiliorem acquirat,) Albertus.

Vtraq; martis genera apud Heluetios habentur. & in regionibus quidē ac vallibus alpinis præstantiores quàm alibi. Retulit mihi aliquando rusticus quidā, se initio Aprilis in præalta abiete Martem cepisse cum quatuor catulis: & in abietibus eas sciurorum instar nidificare. In Gallia audio martes abietum non haberi. Fagorū martes habitant in cauis fagis. Sed illarum quibus abietis cognomen addimus, multò meliores & pretiosiores sunt pelles (Multæ capiuntur apud Rhætos circa Curiam.)

Animal ipsum exiguum est, vulpina ferè forma, nigro sciuro non multò maius: (ego tam paruum nunquam vidi.) Pellibus eius nobiles & principes vestiuntur, Stumpfius. Rusticus quidam narrauit mihi se hoc anno initio Aprilis in præalta abiete martem cepisse cum quatuor catulis: solere enim hoc genus in abietibus sciurorum instar nidificare. Quoduis genus martis, à tenero præcipuè, cum homine nutritum, planè cicur fit & colludendo etiam familiare. Idem. Fagorum & abietum martes, vt & zobelli, bonitate cæteris omnibus eò magis præstant, quò plures pili candidi cum fuluis permisti fuerint, Ge. Agricola.

Sunt apud Brussos hodie dictos nemora plena animalculorum, quæ indigenæ gaynos, Germani *marter* appellant, Erasmus Stella.

Hæc scripseram quum in officina pellionis cuiusdam martium pelles aliquot inspexi. Visæ sunt autem mihi illæ quæ à fagis denominantur, Gallis foinæ (quod nomen similiter forte à fago factum est, quam arborē fau Galli appellant.) magis fuscæ maioreq; cauda & nigriore quàm martes abietū, quas aliqui simpliciter martes vocant. Magnitudo vtrisque eadem ferè. Sunt quidem pelles aliæ alijs latiores maioresq;, aliæ angustiores, pro ætatis nimirum & sexus differentia. Longitudo vtrisq; plerunque ad duos dodrantes cum duobus vel tribus digitis insuper. Cauda martis, dodrantis cum palmo mensuram æquat: foinæ paulò longior & amplior est. Abietum martes etiam ex Polonia aliquando afferuntur, sed fusco ferè colore diluto, qui non probatur: quamobrem nostræ præferuntur, puniceo & fusco colore mixtis insignes,) *braunlecht*.) Placet enim hic color in dorso præcipuè pellium quarum præstantia ex hoc ipso, non gutturis colore magis minusúe flauo æstimatur. Fagorum dictæ martes frequentiores sunt in alpium nostrarum lateribus quæ meridiem & Italiam spectant, abietum raræ: in oppositis partibus, quæ versus nostras regiones & septentrionem sunt, res contra se habet. perpaucæ enim albo, plures flauo gutture inueniuntur. Egregia pellis è marte flaua, id est abietum, emitur apud nos ferè coronato, hoc est drachmis argenteis ferè duodenis, quædam octonis: albæ vero martis pretium triplo aut quadruplo minus est: plerunque enim ternæ vel quaternæ drachmis octo aut paulò minoris væneunt.

Lanzerucca sylua est Scandinauiæ longitudine ad octoginta miliaria, in qua martes & zobelli, &c. abundant, Olaus Magnus. Mardures & SCISMI sic dicta animalia apud Moschouitas abundant, Matthias à Michou. In syluis Lithuanicis mardures sunt albissimi, Iohannes Bonar. à Balicze. Populi quidam Sarmatiæ Europeæ ex sabellis, (zobellis) scismis & alijs animalibus pelles consuunt, Idem. Hungariæ Scythicæ prope Tanais ortum incolæ, duci Moscouiæ sabellorum scismorumq; pelles pro tributo pendunt. Io. Boemus. Circa initium lacus Podamici oppidum est Brigantium, (*Braegentz*) cui sylua adiacet Brigantina, in qua martes reperiri audio noctu lucentes, *liechtmarder*, vel *zundmarder*: sed nostri pelliones nihil certi de ijs habent. De rosurella Martis genere dixi supra in Mustela a. De zobello inferius dicam, post putorium.

DE

DE PVTORIO.

PVTORIVS à putore dictus est, quia nimium fœtet, maximè cum irascitur, Isidorus. Omne mustelarum genus ira incitatum graue quiddã olet, sed maximè id quod Germani *iltis* (aliqui *eltes* per e. in vltima scribunt) appellant, Ge. Agricola. Et alibi, Cum grauiter exarserit malè olet: quocirca nostri vilissimum quodq; scortum & maximè fœtidum pellem ictidos solent nominare. Existimat enim mustelam hanc syluestrem Græcorum ictidẽ esse, quòd ictis Græcè, Germanicè *ilkis*, vna tantum litera differant. In eadem sententia est etiam Carol. Figulus. Ego ictidem vel commune nomen esse puto ad mustelas syluestres: vel si ad vnam speciem contrahatur, viuerram, id est furonem vulgò dictum significare, vt in Furone dictum est. Putorius animal est non secundum speciem, sed secundum genus determinatum, sic dictum quia fœtet maximè cum irascitur. & hoc est quod vocamus martarum secundum omnem sui diuersitatem: & mustela est eiusdem generis, Albertus. Videtur autem putorium nomen generis facere, quod species diuersas includat, vt prorsus sit idem quod martarus, hoc est quæcunq; species martis: qua in re omnino eum errare dixerim: quamuis enim omnia mustelarum genera, vt sæpe dixi, cum irascuntur fœteant: putorio tamen sic per excellentiã dicto id maximè accidit. Galli sane idem animal quod nostri *iltis* sua lingua *putois* (alij scribunt *putois*) nominant, vt ex pluribus Gallis audiui & apud Carolum. Figulum legi: Sabaudi *pouttet*: Angli fitche vel vt nostri pronũciant fitsch: Illyrij vel Bohemi tchorz: Poloni tchorz. Hunc catum fœtentem vocat Scaliger, & alio nomine Fuinam, nos fuinam diximus esse martem ignobiliorem.

Iltissus noster (inquit Ge. Agricola) aliquãto maior est mustela domestica, minor marte syluestri. (Stumpfius marte corpulentiorem esse scribit.) Pilos habet inæquales, & non vnius coloris: etenim breues subfului sunt longi, nigri, qui sic ex multis corporis partibus eminent, vt pellis distincta nigris maculis esse videatur: circa os tamen candidus est, Agricola. Pellis iltissi vt tractãdo obseruaui, densiuscula est, ideoq; durabilis cum vestes ea fulciuntur, sed quoniam ferè pinguiuscula est, & grauius olet, minimi in genere mustelarum pretij habetur. minoris etiã quàm vulpes. Plurimis odore suo caput offendit. Pellisices dicunt hyeme captas tum putorias tum martes meliores haberi, minusq; virosas odore, circa ver autem cum libidine pruriunt olere grauissime. Cauda iltisso breuior est quàm martibus, vtpote duorum palmorum. Reliquo corpore longitudinem martium æquat, vel parum excedit. circa collum ijsdem angustior, amplior & latior circa imum ventrem. Cauda insuper, pectore & cruribus nigrior est quàm martes ad latera flauior: deniq; multò fœtidior. Putorius sicut & taxus crura sinistri lateris breuiora quam dextri habet, (hoc ego in pelle iltissi falsum deprehendi.) Ardua domorũ & penetralia habitat, gallinarum ac pullorum cupidissimus. Vt primum autem gallinã aut pullum ceperit, caput initio petit, Isidorus. Iltissus habitat in riparum cauernis vbi lutræ & fibri more pisces captos comedit: & versatur in syluis, vbi prehendit aues: in domibus, vbi gallinas, (quare Plinius eam esse domesticam dicit,) quarum sanguinem exugit, sed ne clamare possint, earum capita primò mordicus aufert: atq; etiam earum oua, quæ furari solet ac multa in vnum congerere, exorbet. Agricola. Ego apud Plinium ictidem (hanc enim iltissum Agricola facit) domesticam dici nusquam reperio, Vnus tantum quod sciam locus est, vbi mox post memoratam ictidem, domesticæ mustelæ mentio fit, sed ita vt distingui clarum sit. Putorij & martari omnibus muribus infesti sunt & gallinis, quibus primò caput & cerebrum auferunt ne clamare possint, Albertus. Hæc mihi scribenti rusticus quidã narrauit sæpe plurimas ranas inueniri in cauis arboribus, quas interemptas iltissi illuc congesserint. Sæpe versantur circa fœnilia, stabula & alia ædificia: gallinas & oua rapiunt, abundant in regionibus alpinis, Stumpfius. Videntur mediæ esse natura inter feras & placidas animantes. Furunculus putorio similis est, Obscurus.

Inter eruditos ferè hactenus conueniebat, Martem & similem ei bestiam Putoriam, ad mustelarum genus pertinere: id quod doctissimo Scaligero non probatur Sic enim scribit contra Cardanum. Mustelam domesticã esse, quæ ab omnibus hactenus sic vocata sit: syluestrem verò, Ictidem Græcè dictam, nõ magnitudine aut specie corporis, sed loco tantùm differre: nam & syluestres Mustelas (inquit) familiaribus similes, sicut & Mures, videmus. A Mustelis verò differre Viuerram, quam Furonem vulgò nominant: cuius nomen Græcum non ponit: & qui Ictidem interpretantur Viuerram, reprehendit. Sicut & illos qui Putorium, *Iltis* Germanice dictum, Ictidem arbitrantur ob similitudinem vocabuli: hunc enim sicut & Mardurem aquaticam (sic Galli vocant) esse ex genere illorum quinq; quæ ab Aristotele nominantur, Enydris, Castor, Latax Sathrion & Sathyrion Deniq; Mardurẽ quoq; sui generis esse: aliam (vt diximus) aquaticam; aliam terrestrẽ. Terrestrium excellentissima Sebellina, (inquit,) dilutior & splendidior, pilisq; raris, vt ita dicàm, argentata. Nostratis color fuluior. Tertiam vocant Calabram, colore longe minus saturo. Domitius Martem vult esse Vulpis genus, quod sit κίναδος Aristotelis. Audiui à Germanis nostratibus, qui in Russia siue Rutenia fuerant, Mardures Sebellinas tribus dotibus cõmendari pilorũ nigritia: densitate, prolixitate. Conueniunt hæc postrema duo cũ Gallorũ æstimatione, de nigritia nõ itẽ. Hilariorẽ pilũ eligunt, respersum ea quã dicebamus, candicantiũ raritate. Hæc Scaliger.

DE

DE MVSTELA SOBELLA, ET ALIIS QVIBVSDAM.

MVSTELLARVM genus omnium pulcherrimum & nobilissimum est. quod Germani zobelam(*zobel*) vocant, Ge. Agricola. Illyrij & Poloni sobol, vel vt alij scribunt soboel. Eruditus quidam amicus noster murem Scythicum appellat: ego martem Scythicam potius vel mustelã vel ictidem Scythicam dixerim. Galli (vt audio, corrupta voce martes soublines nominant. Aliqui, præsertim Itali, in prima syllaba non o sed e. vel i. scribunt, aliqui a. quod non probo. Consonantem quoq; initialem non z. scripserim, vt pleriq;, sed s. Nam Poloni, quorũ regio vicina est locis illis vnde ad nos mittuntur hæ pelles, sobol, vt dixi, nominant. Zobela in syluis vt martes degit: ea paulò minor, tota tamen obscurè fulua, præter guttur quod habet cinereum, Ge. Agricola. Zobela martem refert, minor quidem ea, & cruribus breuior, sed omnino martium generi adnumeranda. Pili eius quocunq; manu agantur, planum & æquabilem situm obtinent; nec vt aliorum animalium pili in aduersum acti rigent. Guttur medio ferè colore est inter albũ, quo martis domesticæ, & luteum quo syluaticæ guttur insignitur, (sic enim legendum puto, locus est mutilus.) Cætero nihil à martis colore differt, nisi quod elegantior est, Michaël Herus. Zebellinos leuium pilorum tenui canicie probatissimos, quibus nunc principum vestis fulcitur, & delicata matronarũ colla expressa viuæ animantis effigie conteguntur, Permij & Pecerri præbent. sed quos ipsi ab remotioribus etiam gentibus, quæ ad Oceanum pertinent per manus traditos accipiant, Paulus Iouius in libro de legatione Moschouitarum. Hungaria Scythica non longè à Tanais ortu extat, & Ihura hodie dicitur duci Moschouiæ tributaria. Pendũt enim eius incolæ pretiosas animalium pelles, sabellorum scismorumq;, Ioan. Boëmus. Alba Russia siue Moscouia, qua parte Cronio mari accedit zebellinas armelinasq; pelles nobilium ac matronarum delicias mittit, Authoris nomen excidit. Lituania ijs tantum mercatoribus aditur, qui pelles emunt zibillinas ab Italis appellatas: his loco pecuniæ qua carent (Lituani) omnia commutant, Volaterranus. Populi quidam Sarmatiæ Europææ, ex sabellis, scismis, & alijs animalibus pelles cõsuunt, Matthias Michauanus. Iuhri duci moschouię, pendunt pro tributo pelles sabellorum, schismorum, Idem. Lanzerucca sylua est Scandinauiæ cuius longitudo ad octoginta miliaria extenditur, in ea zobelli, martes & alia animalia capiuntur, Olaus Magnus. Zebellinæ pellium omnium longè pretiosiores pulchritudine & raritate: has mittunt sub extremis septentrionibus Lapones, Cardanus. Regio quædã Tartariæ est vbi abundant parua quædam animalia, quæ delicatissimas suppeditant pelles quas vulgò zebellinas vocant, Paulus Venetus 3.47. Et alibi, Armelinorum & zebellinorum pelles apud Tartaros adeò pretiosæ sunt, vt quandoq; vix pro duobus milibus Byzantiorum aureorũ pelles pro vna tunica sufficiant, Paulus Venetus. Marduri ac Zebelli (inquit Olaus Magnus) frigidarum regionum animalia sunt, agiles cursu, & saltu eximij. Ferè enim vt Sciuri, cauda quasi pro temone vtentes, de arbore in arborẽ, ramos vnguibus apprehẽdendo saltant, morsu terribiles pro sua magnitudine. Dentes enim natura eis quasi nouaculas dedit: & vngues subtiles acutosq;. Caro inutilis: pellis magno in precio est, apud remotas præcipuè nationes. Earum discrimen in hoc est, quòd mardurinæ crassioris pili sunt: a vertice ad caudam, non autem econtrà, contrectatæ, pulchrum ordinem habentes: nõ item zebellinæ: nam à cauda ad verticem cõtrectatæ, æqualem seruant decorem, quia villosiores sunt, & densioris pili, quæ ob id citiùs vermibus consumuntur, quàm reliquæ pelles, nisi sint in continuo motu, aut absinthij ramis interpositis conseruentur. Quòd si sub dio Soli siccandæ exponantur, plus vno die consumuntur, quàm si toto anno tritæ vel gestatæ forent. Viuens enim bestia semper latitat in vmbroso saltu, vbi auiculis insidiatur. Libidinosum est animal, & valde fœtidum libidinis tempore. Vtriusq; tamen (Marduri & Zebelli) pelles, pili tactu sunt molliores & ingenti luxui deditorum hominum precio emptæ, à vermibus tandem consumuntur. Nascitur Zebellus (*Zobel* dicunt Germani) in extremis Moschouitarum syluis, & magno terrarum mariumq; spacio deportatur ad exteros. Hæc Olaus. Martium genera inter se miscentur, & Martes fagi ferè sequitur Martem abietum, tanquam nobiliorẽ, vt ex ea fœtum nobiliorem acquirat, Albertus. Martes hæc à nonnullis Fuina vel Foinus dicitur, Gallico Italicóue nomine, ad Latinam terminationem deflexo. Pelles zobelæ vt pretiosissimæ sunt, ita maximè durabiles existimantur, Michaël Herus. Zobelinę pelles pretij maioris sunt quàm panni auro texti. Etenim comperi optimas quadraginta numero, tot enim vno fasciculo colligari & vnà vendi solẽt, plus quàm milibus numûm aureorum vænisse. Mustelæ quidem horum trium generum (martes fagorum, martes abietum, zobela,) bonitate cæteris omnibus eò magis præstant, quo plures pili candidi cũ fuluis permisti fuerint, Ge. Agricola. A pellificibus ipse audiui pelles zobelinas mediocris pretij, quæ pro vna veste fulcienda sufficiant, magna ex parte non minoris quàm mille aureis comparari: (aureum voco, pretium octo denariorum vel drachmarum argenti:) à principibus vero interdum multò pretiosiores haberi. Sarmaticum murem vocitãt pleriq; zibellum, Alciatus in Emblematis: Sed nos mustelarum non murium generis esse ostendimus. Fassuron (sic peruerterũt Græcam vocem satyrion, quæ Aristoteli animal quoddã amphibium significat, de quo mox post Lutram diximus) est chebalus dictus Latinè, hirsutam & nigram habens pellem pretiosam valde, qua vtũtur ante pallia varia, Albertus. Niphus Alberti verbis negligentius æstimatis, satherium alterum animal amphibium apud Aristotelem, cebalum (chebalum, sic vocãt zobelum) ex eo facit, satyrium verò martarum. Ego ambos errare dixerim: & sobelos non Aristoteli solum, sed scriptoribus ante Albertum, quorum ad nos libri peruenerunt, omnibus incognitos, certe non memoratos esse.

NOERZA quoq; mustela sic vulgo dicta (Germanicè *noërtz*, vel vt alij scribunt *nertz* vel *noertz*) in syluis versatur, magnitudine martis. pilos habet æquales & breues, atq; colore ferè similes lutrę pilis: sed noerzæ pelles longè lutræ pellibus antecellunt, atq; hæ etiam præstant si pili candidi cum reliquis fuerint misti. Reperitur hoc animal in vastis & densis syluis quæ sunt inter Sueuum & Vistulam, Ge. Agricola. Mihi pellifex quidam Francfordiæ narrauit noërzas ex Lituania haberi. Oblongæ sunt, magis ruffæ iltisis, eadẽ ferè odoris grauitate, toto corpore concolores. Quadraginta audio plerunq; vendi septẽ aureis Germanicis & semisse, hoc est sexaginta denarijs argenteis. Hanc aliqui latacem esse putant, quod victum ex aqua petat.

VORMELA (Germanicè *vuormlein*) minor est quàm viuerra (id est furo,) & magis varia. Etenim præter ventrem, qui quidem niger est, totum corpus albis, subluteis, rutilis, obscurè fuluis maculis decoratur. Cauda etiam quæ longa sesquipalmum, habet pilos cinereos cum candidis permistos, sed extrema parte nigros, Ge. Agricola.

Audiui à pellifice quodam inter peregrinas & nobiles mustelas, esse etiam quandam nomine SALAMANDRAM: sed certi nil habeo: si quæ tamen huiusmodi reperiatur, nomen ei forsassis à colorum varietate impositum fuerit, qualis in salamandra lacerto flauis nigrisq; maculis distincto spectatur.

CHIVRCAM mittit India occidentalis è mustellino genere, quæ vt simiuulpa, (de qua post simias dicam) catulos suos in crumena quadam sub ventre circunfert, Cardanus.

LARDIRONI si glires sunt, vt in Glite mihi videri dixi, non mustelarum generi, vt Cardanus facit, sed murium potius adnumerari debent.

GANETHA etiam Cardano mustelarum generis videtur, de qua in c. litera supra hoc in libro dixi.

VNCKEN in Hungaria mustelæ sunt subterraneæ, paulo graciliores sed longiores mustela domestica, colore marino, sed dorso rubicundo: faciunt cuniculos in quibus habitant: venenati flatus sunt si quando milites in campis dormiunt, solent hæc animalia in ora illorum inspicere & sic illa veneno inficiunt. Siquis etiã os ad eorum foramen apponat inficitur. Aliud videtur esse hoc animal ab eo quod Vncia à quibusdam nominatur de, quo in Pantheræ historia agetur.

NEADES, VEL NEIDES, VEL NAIDES.

EVPHORION in commentarijs scriptum reliquit, Samum cum olim desertissimam fuisse, tum in ea bestias feras, maxima magnitudine, nomine Neades fuisse, quarũ sola voce terra discederet (abrũperetur, Volaterran.) Indeq; profectum esse id prouerbium, quòd vulgò Samij dicunt, Maius in Neadum (forte, vna Neadum: nam Græcè legitur μεῖζον μία τῶν Νηάδων, Quid si legas, Μείζων μυῖα τῶν Νηάδων, vt simile sit prouerbium, Muscam elephanto: Videtur & apud Suidam corruptus locus, qui sic habet: Καὶ ἐν Σάμῳ δὲ θηρία γενέσθαι. φασίν, ὧν φθεγγομένων ῥήγνυσθαι τὴν γῆν, ἐκαλοῦντο δὲ Νηΐς, ὡς ἱστορεῖ, fortè ὡς Εὐφορίων: & pro Νηΐς, Νηΐδες.) Idemq; affert, earum ossa maxima vel sua ætate extitisse, Aelianus interprete Gillio. Prouerbij huius mentionem alibi nusquam reperio: nam neq; Erasmus meminit. Volaterranus hunc locũ transferens, hæc quidem vastæ magnitudinis animalia prouerbio occasionem dedisse scribit, sed prouerbium ipsum non exprimit. Et Cælius 21. 48. prouerbij prorsus non meminit, præcedentia tantum reddens, his verbis: Samum initio fuisse desertam aiunt, & & succreuisse in ea ferarum vim, quarum audiretur intolerandus velut barritus, quę dicerentur Νηΐδες, hoc est Neides. Quin & Heraclides in Politijs, Samum insulam (inquit) olim desertam animalium quorundam quæ ingentem ęderent, vocem copia habitasse fertur, nomine Νηΐδες.

DE ORYGE.

CAPRARVM syluestrium generis sunt & oryges, soli quibusdam dicti contrario pilo vestiri & ad caput verso, Plinius. Atqui Aethiopico etiam tauro, alij quàm rhinoceroti, pilum in contrarium verti legimus. Oryx quid sit non est exploratum, Niphus. Idem in tertium Aristotelis librum de partibus scribens cap. 2. vnicornem hodie dictum non esse orygem aduersus Albertum asserit. Domitius Calderinus apud Martialem, orygem pro hystrice ridiculè exponit. תְּאוֹ, theo, vocem Hebraicam Hieronymus & Septuaginta Deut. cap. 14. vbi inter cibos puros numeratur, & Esaiæ cap. 51. (Filij tui iacuerunt mœrore affecti sicut oryx illaqueatus:) orygem interpretantur: ego potius bouem syluestrem esse sentio, vt Dauid Kimhi exponit, &c. Vide in Bubalo. Quærendum an dischon potius Hebræis orygẽ significet, pro qua voce aliqui vnicornem, alij pygargum reponunt: Vide in Pygargo inter Capras feras. Orygem perpetuò sitientem (aliâs sitienda, scilicet loca, quod magis placet, Africæ generant,) Africa generat. & natura loci potu carentem, & mirabili modo ad remedia sitientium. Nanq; Getuli latrones eo durant auxilio, repertis in corpore eorũ saluberrimi liquoris haustu (id est potu) vesicis, Plin. Et Getulus oryx, Iuuenalis Sat. 11. Albertus & alij obscuri authores, liquorem illum adipson non intellecto Plinio, in vesica eius (vrinam continente) inesse putant, quum Plinius multitudinis numero vesicis dixerit. Oryx bestia est capreæ magnitudinis, hirco ex parte similis, villum habens sub mento, Author libri de nat. rerum. Capreæ similis, magnitudine hirci, barbata sub mento: in eremo versatur, & facile decipitur laqueo, Albert. Oryx (inquit Oppianus lib. 2. de venatione interprete Gillio) in syluis versatur, feris infestissimis: colore est lacteo, excepto ore nigro,) solis in facie nigricantibus genis, παρειαῖς. metaphreno siue dorso post caput gemino, id est amplo & crasso, & præpingui.) Cornibus excelsis, in sublime rigentibus,) nigris, acutissimis, ea duritie & soliditate, vt ęs etiam, ferrum & saxum superent. (Eadem duritie monocerotis etiam & rhinocerotis cornua esse legimus.) Sed Græca poetę verba apponam, Ὀξεῖαι κεραῖαι δὲ μετήοροι ἀντέλλουσιν. Αἰχμαὶ πευκεδαναὶ (πικραί, θερμαί, ὀξεῖαι, letales: sic πικρὸν Homerus dixit,) μελανόχροον εἶδος ἔχουσαι, Καὶ χαλκοῦ θηκτοῖο, σιδήρου πικροτέροιο, Πέτρης τ' ἀκρυόεντος ἀφειότεραι (lego ἀρειότεραι) πεφύκασιν, Ἰοφόροι, (mortem inferentes,) κενεοῖς δὲ φύσιν κεράεσσι λέγουσι. Postrema verba sunt obscura: haud scio an aliquid desit. Videtur enim dicere voluisse poeta, cætera cornua quadrupedum caua & inania, orygis plena & solida esse: vt ceruí etiam, vnicornium & rhinocerotis, quæ similiter eandem ob causam æque durissima validissimaq; sunt. Cæterum animo oryx immani & crudeli est: neq; enim canis latratum timet, neq; apri efferuescentem feritatem, neq; tauri mugitũ refugit, neq; pantherarum tristem vocem, neq; ipsius leonis vehementem rugitum horret: neq; item hominum robore mouetur, ac sæpe robustum venatorem occidit. Cum autem vel aprum vel leonem vel vrsum videt, statim inclinatis cornibus in terram caput (ἀραρὼν κεφαλὴν) confirmat, ac inuadentis impetum manet, atq; interficit. Inclinato enim capite oblique quodammodo & cornu protenso, sic illo irruentem in se feram excipit, vt peritus aliquis venator diuaricatis crurib. leonem venabulo. Facile autem in ferarum pectora, cornua orygis (ineptè hæc Gillius) illabuntur: vnde illę statim cruentæ suum sanguinem manantem lambunt. (Interdum inter se pugnant: hęc in Gręco codice excuso nõ leguntur: quare Gillius aut malè vertit, aut verba quædam legit in nostris exemplaribus desiderata: sed bene quadrant omnia, etiam si non ad orygum inter se pugnam, sed orygis & alterius feræ, vt leonis, vel vrsi, referas.) Neq; vbi semel pugna incœpta est, datur fugere. (Alterutrum necesse est vincere, aut mortuum iacere. Gillius: cum Græcè nihil tale habeatur, sed ita solum vt subieci:) Perimunt autem se inuicem mutuis cædibus. Sic strata cadauera amborũ sæpe agrestes homines, pastores aut aratores, magna cum admiratione repertunt, Hactenus Oppianus. Idem alibi rhinocerotem, non multo oryge maiorem esse scribit: cum alij rhinocerotem

elephanto ferè parem esse dicant. Et alibi à lyncibus oryges infestari scribit, nimirum maioribus: quod non pugnat cum ijs quæ paulò ante recitauimus, nempe leones, pantheras aliasq; feras eum non refugere: quamuis enim non fugiat, mutua tamen vt dictum est cæde pereunt. Matutinarum nō vltima præda ferarum. Sæuus oryx, constat qui mihi morte canum, Martialis lib. 13. Oryx bisulcus & vnicornis est, Aristot. & Plin. Audio in Transyluania caprā syluestrem vnicornem reperiri, sed aliud præterea certi nihil habeo. Antonius Schnebergerus in quadam ad me epistola de vnicornibus rupicapris agens inquit, Certum est minimeq; dubium in Carpatho monte, versus Russiā Transyluaniamq; reperiri feras similes omnino rupicapris, excepto quod vnicum cornu ex media fronte enascitur, nigrum, dorsum versus inflexum, simile omnino rupicapratum cornibus. Hæc ille. Plinius quidem caprā syluestrium generis orygē facit, à quo Oppiani oryx diuersus videtur tum magnitudine tum animo: cum minime timidum eum faciat vt reliqua caprarum genera sunt, sed fortissimis etiam feris se opponentem. Cornua etiam Oppianus quod sint orygi non expressit: videtur autem sentire non vnum, sed duo ei cornua esse: quoniam semel atq; iterum orygē in singulari numero nominans, de cornibus eius in multitudinis numero loquitur, vt Πήξας τι περὶ χθονὶ πικρὰ βέλεμνα: quanquam ibidem orygis κερόεντα μέτωπα dicit, cum μέτωπον vnum esse nemine dubitante cōstet, per licentiam poeticam. In cornibus vero quoniam dubitari potest, si vnicum habere sensisset, omnino id exprimere oportebat: quod cum nō faciat, cornua nec plura nec pauciora quàm in cornutis animalibus quæ omnes nouerunt, ei tribuisse videri potest. Aelianum certe miror qui oryges quadricornes dixerit, si rectè transtulit Gillius: sic enim legimus: Tigres domitas, cicures pantheras, & oryges quadricornes ad suum regē Indi afferunt: sed forsitan in India tantū eiusmodi sunt. Sic fieri potest vt magnitudine etiam secundum regiones plurimū differant. Symeon Sethi capream etiam quæ moschum gerit, monocerotem esse scribit: quod si verum est, aut eadē aut congener orygi fuerit: sed præter Symeonē aliorum nemo hoc tradit, nec ipse authorē adfert. Apud pastorales Afros præter alias feras nascuntur oryges (ὄρυες, lego ὄρυγες) τῶν καὶ (malim τῶν καὶ τὰ) κέρεα τοῖσι φοίνιξιν οἱ πήχεες ποιεῦνται· μέγεθος δὲ τὸ θηρίον τοῦτο κατὰ βοῦν ἐστί, Herodotus lib. 4. Hoc est, ex quorum cornibus cubiti fiunt instrumentis musicis quę phœnices vocant: est autem hoc animal ea magnitudine qua bos. φοῖνιξ, σπάδιξ, λυροφοινίκιον, instrumenta sunt musica κρουόμενα, hoc est quorū fides digitis pulsabantur, vt cithara, chelys, &c. Pollux l. 4. initio capitis noni. Πῆχυς, vt Grammatici interpretantur, brachiū est citharæ, sic dicta eius pars à cubiti similitudine. Quamobrē non probo Laurent. Vallam qui ex Herodoto transtulit, quibus vlnales palmæ pro cornibus fiunt, ac si ex orygum capite aliquid instar phœnicis siue palmæ, vlnę longitudine enasceretur, ridiculo certe sensu. Cum struthiophagis Aethiopes qui Silli appellantur, bellum gerunt, orygū cornibus pro armis vtentes, Strabo. Hinc cornua ista durissima & mucronata esse conijcimus, de longitudine.n. non constat cum pilis ligneis pręfigi potuerint. Et Getulus oryx hebeti lautissima (cœna) ferro Cæditur, Iuuenal. Sat. 11. Oryges apud Strabonē aliqui vocari putant marinas orcas, vt Hermolaus scribit in Castigat. in Plinium. Orynx ὄρυγξ, animal est quadrupes dorcadi simile colore. (Albertus etiā caprę simile esse scribit,) vel genus scaphij, (forte genus instrumenti fossorij batillo similis scaphiū vocatur ἀπὸ τοῦ σκάπτειν, vt ὄρυγξ ἀπὸ τοῦ ὀρύττειν nam scaphium, σκαφεῖον, πτύον quoq;, id est ventilabrū interpretantur, cui eadē figura quę his fossorijs. Recentiores aliqui scaphium ligonem faciunt, cuius alia est figura, sed vsus similiter ad fodiendum. Et ride scaphium positis cum sumitur armis, Iuuenalis.) Item σκεῦος λαοζοικόν, (lego λαοξοικόν,) hoc est instrumentum lapicidarum seu latomorū, quo scilicet lapides cæduntur, aut cauantur, aut poliuntur. (Sophocles instrumenta latyporum vocat λείας & γλαφίδας· ἡ δὲ σφυρὰ τῶν λατύπων καλεῖται τύκος, Pollux.) Item genus piscis, (orca nimirum Latinis dicta, Straboni Oryx li. 3) Hesychius & Varinus. Sed ὄρυξ melius quàm ὄρυγξ dici videtur: nam in obliquis quoq; gamma simplex habet apud Orum, Plutarchum, & Oppian. vt Θυμὸς δ᾽ αὖτ᾽ ὀρύγεσσιν ὑπέρφαλος καὶ ἀπηνής. Ὄρυγες animalia quædam, Suidas. Γύη, (malim γύης) postrema pars temonis, quæ iam incuruatur, & quam proximè ἔλυμα, id est buris sequitur, cui vomer inseritur: vnde αὐτόγυον ἄροτρον, cui pars illa sponte incuruata, non ex alio ligno coniuncta est,) alio nomine ὄρυξ, Varin: nimirum à fodiendo: recipit.n. & continet hæc pars burim, cui infixo vomere terra foditur. Testudines quæ ad fodiendum comparantur, oryges Grecè dicuntur, Vitruuius 10. 21. Vbi Philander scholiastes, Suffossuri turres, inquit, aut mœnia vrbis (Cæsar agere cuniculos dicit, quos minas vocamus) vtebantur testudine fronte triquetra, vt missa tela dum in angulo consistere non possunt, per latera laberentur & reijcerentur: in ea machinatione comparati erant ad fodiendum homines, vnde nomē accepit: nam ὀρύσσω fodio significat. Orygem appellat Ægyptus feram, quam in exortu Caniculæ contra stare & contueri tradit, ac velut adorare, cum sternuerit, Plin. Afri Ægyptios ob hoc rident, quòd orygem quo die horaq; Canicula oritur vocem ędere fabulentur: ipsorū quippe capras quoties cum Sole eodē planè loco stella hæc oritur, in ortū, omnes conuersas eò respicere, atq; hoc syderis eius reuolutionū argumentū certissimū esse, cumq; decretis astronomicis prorsus congruere, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Eadem apud Aelianū paulò aliter leguntur, quare adscribam: Ægyptij (inquit) dicunt orygem caniculæ exortū cognoscere: Libyci confidenter & fortiter asserunt, suum caprinū pecus similiter eiusdem stellæ exortum pręscire: itemq; pluuias præsentire. Ægyptij impurū (inquit Orus interprete partim Gillio partim Mercero) scelestumq; notantes animum, orygem pingunt: quoniā ad ortum accedente Luna, intentis in deam oculis suspiciens, vociferatur: idq; illius odio nō amore eum facere ex eo liquet, quòd prioribus pedibus terram effodit (hinc fieri potest vt à fodiendo etiam nomen apud Græcos sortitus sit. Idem & à lupi quodam genere, aureum vocant, factitari apud Oppianum legimus:) & suas ipsius pupillas humi velut pingens defigit (ζωγραφεῖ ἑαυτοῦ τὰς κόρας: Gillius pro his verbis reddit, caput occultat. Vide num pro ζωγραφεῖ legendū sit aliud verbum, vt ἐγχρίπτει, aut ἀποσκιάζει, aut simile) quasi indignabundus inuitusq; deę ortū aspiciens. Idem quoq; in exortu dei, Solis inquam, efficit. (Sequentia tanquā obscura Gillius omisit.) Quapropter antiqui reges cum sibi ortum nunciaret horarum obseruator, huic insidentes animali per medium ipsum velut gnomones quosdam, ortus rationem ac tempus accuratè certoq; cognoscebant. (Gręca sunt, Διόπερ οἱ ἀρχαῖοι βασιλεῖς, τοῦ ὡροσκόπου σημαίνοντος αὐτοῖς τὴν ἀνατολὴν, ἐπικαθίσαντες (malim ἐπιστήσαντες, id est animum & considerationem conuertentes ad hoc animal) τούτῳ τῷ ζώῳ, διὰ μέσου αὐτοῦ ὡς γνώμονος, τὴν τῆς ἀνατολῆς ἀκρίβειαν ἐγνώριζον.) Vnde & sacerdotes solam hanc inter volucres non signatam comedunt: (αὐτὸ μόνον τῶν πτηνῶν ἀσφράγιστον ἐσθίουσι: legendū forte κτηνῶν pro πτηνῶν: κτήνη enim dicuntur quadrupedes omnes quæ ad cibum mactantur, impropriè vero etiam aliæ: quanquam nonnulli κτήνη & θηρία sic distinguunt, vt hęc fera, illa mansueta sint, teste Varino:) quod simultatē quandam cum dea exercere videatur. Etenim quemcunq; in deserto locum aquis scatentem nactus fuerit, posteaquam biberit, labris turbat, lutumq; aquæ commiscet, ac pedibus in eam puluerem conijcit, idq; vt nulli alij animanti aqua sit ad potum idonea. Et sane quum dea omnia quæ toto orbe sunt vtilia gignat, augeat ac vegetet, ingratus & impius in eam oryx videri debet, Hæc Orus.

Apud

Apud Aegyptios qui Serapidem colunt, ex eo orygem malè oderunt, quòd ad Solis exortum conuersus, sicut Aegyptij ferunt, aluum deijciat, &c. Aelianus. Oryx oriente cane mirabiliter exultat, quasi tunc conualescat, Alber. Quum oritur Canicula naturaliter tripudiare videtur, corpore scilicet eius manifestò percipiente imbrem & frigus præterijsse, & instare vapores ignei Solis. vt vestiatur terra floribus, herbasq; proferat & fructus. Est enim frigoris & niuium impatiens, Liber de nat. rerum sine authore. Feræ pecudes, vt capreoli damæq;, nec minus orygum ceruorumq; genera, & aprorum, modo lautitijs & voluptatibus dominorum seruiunt, modo quæstui ac reditibus, Columella 9. 1. Et aliquanto post, Nec vero patientibus est oryx, aut aper, aliúsue quis ferus vltra quadrimatum senescere: nam vsq; in hoc tempus capiunt incrementa, postea macrescunt senectute: quare dum viridis ætas pulchritudinem corporis conseruat, ære mutandi sunt. Orygem quidam ætatis nostræ scriptores, fœminino genere non rectè efferunt: nam Plinius, Oppianus, Plutarchus, Orus, masculino tantum genere vtuntur.

Epitheta. Oryx Getûlus, Iuuenalis. Sęuus. Martialis. Ὀξύκερως, ἐρυμαῖον πέλει, ἀγριόθυμος, κρατερός, ὠκυπέδιλος, αἰπεινὸς, αἰθυκτής, δαφοινὸς, omnia apud Oppianum. Ὀρύγιον, δολιχὸν, σκαφίον, ligo, Suid. in σκαπάνη.

DE OVE.

A.

HEBRAEI diuersa habent nomina, quibus ouem & genus ouillum significant. צאן, zon, ouis, grex ouium, indeclinabile, Geneseos 30. Inuenitur pro eodem צנה zeneh, Psalmo 18. Scribitur etiam צון zon. Dauid Kimhi (vide eundem 1. Reg. 25.) in libro Radicum rectè interpretatur pecus paruum agnorum & caprarum, vt generis nomen ad minora pecora (id est ouillum & caprinum genus) sit, sicut בקר baker, ad maiora. Septuaginta pro zon sæpe transferunt πρόβατα. Hieron. oues Amos 7. In principio Leuitici legimus oues & capras pecorum nomine demonstrari. Si obtuleris de pecoribus ἀπὸ τῶν προβάτων, agnum vel hœdum & ouem siue capram, Geneseos 4 Chaldæus ענא transfert. Vertunt enim Syri aliquoties zade in ain. (Hinc & anabula, ouis fera, id est camelopardalis.) Arabs גנאם genas. Persa גוספנד gospand. רחל, rachel, vnde plurale rechelim. R. Isaac interpretatur כבשה kabsah, id est agnam, & Dauid Kimhi similiter. Est autem propriè ouis fœmina, vt kebesch mas à quo tamen fœmininum kibsah fit. Esaiæ 53 legimus, rahel neelamah, id est ouis obmutescens, Munsterus. Geneseos 31. Septuaginta pro rachel vertunt πρόβατα: Hieronymus oues: Chaldæus, רחלך rachlak, id est oues tuas: Arabs, אגנאלך akalak: Persa חומישאן תו chomesch han thu. כבש kebes, cuius fœmininum kibsah, agnus & agna, adhuc anniculus: nam annum egressus dicitur איל ayl vel eel, author Dauid Kimhi. Abraham Esra etiam docet ad maiorem esse natu. Leuitici quarto kebes legitur fœminini generis. LXX. reddunt ἀμνάς: Item Leuitici duodecimo legimus de immolando agno (kebes) anniculo: quare etiam alibi, licet non expressa vnius anni ætate, docti tamen eandem intelligunt. Leuitici 22 Chaldæus pro kebes vertit, אימר, imar: Arabicus interpres עגל egl: Persicus ברה, barah. Kebes, inquit Munsterus, est agnus & grex agnorum, Hoseæ 4. Vnde plurale kebasim Ezec. 46. Fœmininum kabsa & kibsah, ouis, agna, 2 Reg. 12. Plurale kebasoth Genes. 21. Est & כשב, keseb, idem quod kebes, agnus, ouis. Plurale kebasim Genes. 30. (& Deut. 14. vbi LXX. vertunt πρόβατα:) & fœmininum kisbah, Leuit. 5. שה, seh, ouem nostri interpretes plerunq; reddiderunt: significat

significat autem pecora minora, nempe oues & capras, tum fœminas tum mares: שה, *seh*, inquit Munsterus, est pecus, grex, aries, agnus, ouis generis communis: accipitur autem pro agnis & hœdis: Vide in Agna A. תיש, *taisch*, plurale teiaschim, Abraham Ezra Genes. 30. pecus maculosum & varium intelligit. LXX. τράγους, id est hircos transtulerunt, vt & Hieronymus. Genes. cap. 32. omnino pro hircis accipitur: Audio quosdam alicubi arietes vel totum genus ouium interpretari (quod nõ probo.) Vide in Hirco A. Chaldęus reddit tetasiah, Arabs teius, Persa astarha. Taisch (inquit Munsterus) est aries, vel secundũ alios hircus minor qui antecedit gregem ouium, & facile ascendit rupes & loca alta, Prou. 30. Plurale est teiaschim, hœdi, Genesis 30. טלה, *thaleh* vel *theleh*, (plurale *thelaim*, Esa. 40.) author concordantiarum *kebes*, id est agnum exponit: Dauid Kimhi addit lactentem, quiq; non comedit fœnum. Primo Regum cap. 7. pro טלה חלב *theleh chalab*, LXX. vertunt ἄρνα γαλαθηνὸν, Hieron. & Iosephus agnũ lactentẽ: aliqui non recte pinguem transferunt. Epiphanius author est astronomos Hebręos ea voce denominasse arietem in circulo signifero. Magistri (inquit Munsterus) pro signo arietis cœlestis capiunt. קשיטה, *kesitah*, D. Kimhi & R. Salomon interpretantur ex sententia R. Akiba, qui testatur se profectum in Arabiã, audiuisse quod מעה *meah*, numum vel potius denarium & siclum vocarint *kesitah*. Onkelus autem Chaldęus interpres Gene. 33. transtulit חורפן *chorphan*. Septuaginta Gen 33. & Iob. 42. ἀμνάς: Hieron agnus & ouis: Abraham Esra, agnus vel ouis parua. Videntur autem docti à nostræ religionis hominibus agnam interpretari. Author concordantiarũ, monetã quędam: Aug. Steuchus, denarius vel obolus: Nicolaus Lyranus, obolus. Alden, id est ouium, in vtroq; sexu, Bellunensis. Videtur autem datũ à Syris dictũ pro *zan* Hebraico, *Zade* mutato in *daleth*. Oues hodie à Saracenis ganeme dici legere memini. Garten, id est pecora, Syluaticus. Hata garien, id est stercus pecorum, Idem. Alliet, id est caudarum ouium, Bellunensis. Ouis Græcis est πρόβατον, & à veteribus hodie vulgò προβατίνα, Vide in H. a. Latinè etiam pecus pecudis per excellentiam pro oue frequenter Plinius vtitur: & Italis hodieq; *pecora* dicitur. Gallicè *brebis*. Hispanis *ouéia*. Germanis, *schaff*. Anglis, *sheepe*. Illyrijs *ovucze* vel *skop*.

B.

Pherecydes Gades Erythiam (aliqui insulam Gadibus proximam faciunt, freto vnius stadij discernente) videtur appellasse: vbi tanta pabuli lętitia perhibetur, quòd pascentium ibi pecudum lac serum non efficit, caseumq; multam immiscentes aquam conficiunt: tantũ exuberat pingue. Tricesimo die animal suffocatur, nisi aliquid cruoris exhauriatur. Herba verò quam pascuntur oues, sicca quidem est, sed incredibilẽ gignit aruinam. Quibus ex rebus fabulam de Geryonis armentis confictã esse, coniecturas faciunt. Strabo lib. 3 & Eustathius in Dionysiũ Afrum. Oues in Ægypto maiores quàm in Græcia fiunt, Aristot. Oues Pyrrhicæ in Epiro proueniunt, egregia magnitudine, à Pyrrho rege ita cognominatæ, Aristot. Apud Indos Psyllos (nam sunt etiam alij in Africa) oues magnitudine non superant agnos nostros, Aelianus. Aeschylides in libris de agricultura scripsit. minutissimas esse oues in Chio pabuli inopia, caseum tamen ex eis laudat optimum, Volaterranus ex Aeliano. Hispania nigri velleris præcipuas habet, Polentia iuxta alpes cani: Asia rutili, quas Erythræas vocant, item Bætica: Canusium fului: Tarentum & suæ pulliginis. Istriæ Liburniæq; pilo propior quàm lanæ, pexis aliena vestibus & quam sola ars scutulato textu commendat in Lusitania: Similis circa Piscenas prouinciæ Narbonensis: Similis & in Ægypto, ex qua vestis detrita vsu tingitur, rursusq; æuo durat. Est & hirtæ filo crasso in tapetis antiquissima gratia: iam certe priscos ijs vsos Homerus author est. Aliter hæc Galli pingunt, aliter Parthorum gentes, Plin. Et rursus, Lana autem laudatissima Apula, & quæ in Italia Græci pecoris appellatur, alibi Italica. Tertium locũ Milesiæ oues obtinent. Apulæ breues villo, nec nisi penulis celebres. Circa Tarentum Canusiumq; summam nobilitatem habent. In Asia vero eodem genere Laodiceæ. Alba circumpadanis nulla præfertur, nec libra centenos numos ad hoc qui excessit vlla. Generis eximij Milesias, Calabras Apulasq, nostri existimabant, earumq; optimas Tarentinas. Nunc Gallicæ pretiosiores habentur, earumq; præcipuè Altinates: item quę circa Parmam & Mutinã macris stabulantur campis, Columella. Heluetia cum alibi tum in summis etiã alpibus oues alit, idq; altius quàm capras: capræ enim frutices sequuntur, qui excelsis cacuminibus desunt. Oues quasdam ex inferiore Germania nostri *Flemming* nuncupant, id est Flandricas, quæ mollem & crispam gerunt lanam. Oues pellitæ propter lanæ bonitatem, vt sunt Tarentinæ & Altinates, pellibus integuntur, ne lana inquinetur, quo minus vel infici rectè possit, vel lauari, ac parari, Varro. Lana quę non mollis sed hirta fuerit, solox vocatur, vt & ipsum pecus, quod passim pascitur non tectum. Pascali pecore, ac montano hirco atq; soloce, Lucilius. Ego ab lana solocia ad puram data, Titinnius. Tarentinas oues & nuces dicunt, quæ sunt terentinæ, à tereno, quod est Sabinorum lingua molle: vnde Terentios quoq; dictos putat Varro. Hinc molle Tarentum dixit Horatius, Faborinus apud Macrobium 3. 18. Τέρενα Græci vocant τὰ ἁπαλὰ, id est tenera & mollia, Varinus. Oues Tarentinæ vocantur etiam Græcæ, & tectæ, quod sub tecto maiore ex parte alerentur, (vt colonicæ quæ hirsutæ sunt, in agro) vel quod propter velleris pretium pellibus integerentur: quare & pellitæ & hirtæ Varroni dicuntur, item Asianæ: nam vt locis aut aliter etiam differant, mollitie tamen velleris conueniunt. Ouium summa genera duo, tectum & colonicum: illud mollius, hoc in pascuo delicatius, quippe cum tectũ rubis vescatur. Operimenta eis ex Arabicis præcipua, Plin. De his plura dicam capite 5. ex Columella. Athenæus lib. 12. oues ex Mileto & Attica, tanquam præcipuas commendat. Gadilonetica regio vocatur post Halyos ostia vsq; ad Armeniam, tota campestris: oues habet mollis pellis & lanæ, quod in tota Cappadocia atq; Ponto perrarũ est, Strabo lib. 12. Buthquhania regio Scotiæ, tum cęterarum pecudum tum omnium multitudine fœcunda est: vnde & vicinas regiones lana superat, Hector Boëthius. Ouillum pecus in Æthiopia lanæ inops, pilis camelorũ hirsutum est, Aelianus. Sed de lanarum differentia dicetur pluribus in E & e. Abydenas oues nullas videri albas, sed nigras omnes ferunt, Aelianus. Et alibi, Aristot. filius Nicomachus in Budianorum regione ait albam ouem nullam nasci, sed nigras omnes esse. Videndum nę pro Budiani legendum sit Abydeni, vel contra. Oppianus 2. de venatione, tradit, in Gortynide & rufas & quadricornes esse oues, Aelianus. In insulis fortunatis maris rubri, τὰ βοσκήματα λευκὰ μέν ἐστι πάντα, κέρατα δὲ τῶν θηλειῶν ἐπιφύεται χέλεγες, Agatharcides. In Bœotia amnis Melas potatus, oues nigras facit: Cephisus ex eodem lacu profluens, albas: rursus nigras Penius, ruffasq; iuxta Ilium Xanthus, vnde & nomen amni, Plin. Oues in Ponto sine felle esse dicuntur, in Naxo autem felle duplici: Vide in ea vbi de felle. Oues Indiæ & capras ad maximorũ magnitudinẽ asinorũ audio accedere. Quatuor fœtus cum plerunq; pariunt, tres verò cum minimũ, nunquã minus tribus tum oues tũ capræ. Caudę ouillę longitudo ad pedes vsq; pertinet: idcirco eas pastores ouibus matricibus abscindunt, ꝙ tum sic facilius ineantur, tũ ex earũ adipe oleũ exprimatur.

Arietum quoq; dissecant caudas: eatenusq; deinde sectio coniunctissimè committitur, cicatricis vt ne tenue quidem vestigium appareat, Aelianus. In Syria oues sunt cauda lata ad cubiti mensuram, Aristoteles. Syriæ cubitales ouium caudæ, plurimumq; in ea parte lanicij, Plinius. Ctesias ait apud Indos ouillæ caudæ latitudinem cubitalem esse, Aelianus. Præditas esse oues Arabiæ caudis insolitis & diuersis Herodotus scribit: earum sanè duo genera ponit, (quæ nusquam alibi visantur) vnum dicit caudas maxima magnitudine habere, vt dimetienti non tribus breuiores sint cubitis, quæ si trahantur, omnino ad terram atteruntur, & exulcerantur. At pastores ad fabrilem artem instituti, plostella fabricant, ad quę quidem ipsa alligatæ caudæ nituntur & sustinentur, quo fit, vt à vulneratione defendantur. Alterum caudarum genus dicit esse cubitali latitudine, Aelianus ex Herodoti l. 3. Quæ ad Oceanum pars respicit supra felicem Arabiam posita, pecoribus, bubus, & ouibus magnas pinguesq; caudas habentibus abundat, Diodorus Siculus. Oues in calidis & siccis regionibus caudas multò latiores habent, lanam verò duriorem: in frigidis verò & salsis & humidis, lana eis mollior, cauda angustior, Albertus. Idem alibi scribit se vidisse plures oues, quarum caudæ latæ fuerint palmum (dodrantem) & amplius.

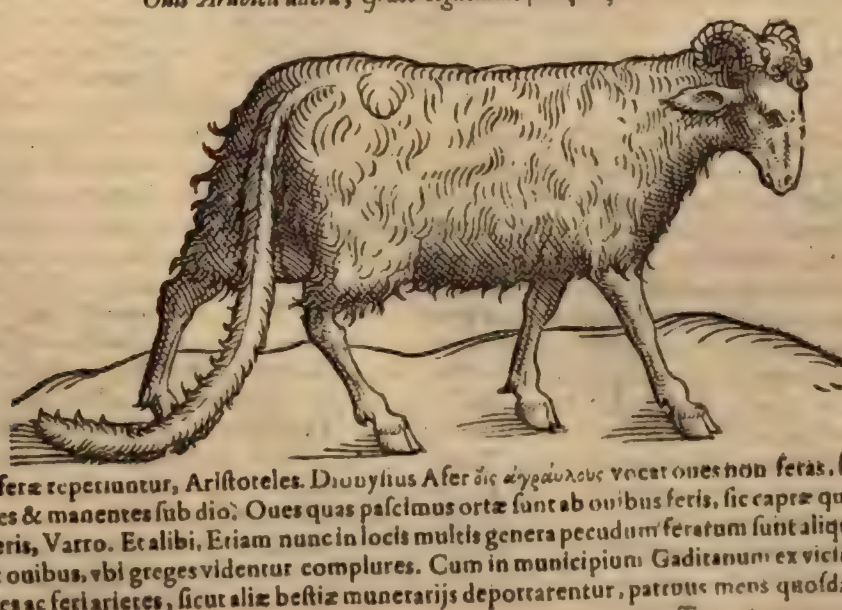
Ouis Arabica (inquit Io. Caius Anglus, qui etiam icones duas, quas subijcimus, misit) paulò maior est vulgari, eodem tamen quo illa vellere, figura corporis, & colore. Tantum tibiæ & prima facies ruffescunt modicè: cauda lata est in summo cubitum vnum, paulum modò in descensu se coarctans leniter, quousq; tandem desinat in eam figuram, qua est aliarum ouium cauda. Vescitur herba, carne, pisce, pane, caseo, & quibusuis, id docente fame in naue, cum aducta ad nos est in Britanniam. Herodotus in Thalea scribit, non alibi visum hoc, aliudq; genus μακρόκερκον (quod hic vna subijciam) quàm in Arabia. Hæc dum scriberem, vir quidam fide dignus mihi retulit, visam sibi Francfordiæ olim huius generis ouem cauda lata, non vt hic pingitur: sed simpliciter marsupij seu peræ alicuius instar latam, ita vt non attenuaretur deorsum: siue natura ea talis fuerit, siue aliter. Iohannes Leo Africanus hoc genus Africæ attribuit. His arietibus (inquit) nullum ab alijs discrimen est, præterquam in cauda, quam latissimam circumferunt: quæ cuiq; quò opimior est, eò crassior obrigit, adeò vt nonnullis libras X. aut XX. pendat, cum sua sponte impinguantur. Verùm in Aegypto plurimi farciendis veruecibus intenti, furfure hordeóq; saginant: quibus adeò crassescit cauda, vt seipsos dimouere non possint: itaq; qui eorum curam gerunt, caudam exiguis vehiculis alligantes, gradum promouere faciunt. Vidi in Asiota Aegypti ad Nilum ciuitate, centum & quinquaginta passuum milibus ab Alcairo sita, huiusmodi caudam libras octoginta ponderare, alijs se vidisse affirmantibus quæ semiducentas (*sic habet codex impressus*) libras expendissent. Omnis itaq; horum animalium pinguedo in cauda consistit: nec vsquam nisi Tuneti & in Aegypto reperiuntur.

Apud Garamantas ouillum pecus carne & lacte alitur, Aelianus. De ouibus in Aegypto. Africa, & Magnesia bis anno parientibus, & in Vmbria ter, dicam in c.

Ouis Arabica, cognomine Græco πλατύκερκος, hoc est, lata cauda.

Ouis Arabica altera, Græco cognomine μακρόκερκος.

OVES feræ reperiuntur, Aristoteles. Dionysius Afer δὶς ἀγρίαυλους vocat oues non feras, sed in agris pascentes & manentes sub dio. Oues quas pascimus ortæ sunt ab ouibus feris, sic capræ quas alimus à capris feris, Varro. Et alibi, Etiam nunc in locis multis genera pecudum ferarum sunt aliquot, vt in Phrygia ex ouibus, vbi greges videntur complures. Cum in municipium Gaditanum ex vicino Africæ miri coloris syluestres ac feri arietes, sicut aliæ bestiæ munerarijs deportarentur, patruus meus quosdam mercatus in

agros transtulit, & mansuefactos tectis ouibus admisit, Columella. Videntur autem arietes isti musimones fuisse, cum & feros & hirtos fuisse, & coire cum ouibus non detrectasse legamus, quæ tria etiam musimoni conueniunt. Oues feræ non multo quidem nostris ouibus domesticis maiores, sed certè ad currendum velociores, & ad pugnandum fortiores, tum retortis cornibus, tum infestis & robustis frontibus armatæ, sępe in in syluis suillũ pecus (συκκαιθυντῆρας, apros impetuosos) ad terram abijciunt, & posternunt: Interdũ impetu facto inter se pugnant. Neq; vbi semel pugna commissa est, fas putant fugere, imo frontibus consertis, alterutrũ est necesse aut victoriam referre, aut stratam iacere mortuam, Gillius ex Opiano. Quintus Fuluius leporarium dicitur habere in quo pręter cætera animalia inclusæ sunt oues feræ, Varro. Montes esse aiunt intimis regionibus Indiæ, vbi quæ apud nos bestiæ domesticę sunt, feras aiunt esse, vt oues, capras, boues, Aelianus. Ad arietes agrestes, prouerbium: vide supra in prouerbio In capras feras. Ius in oui fero, describitur Apicio 8.4. Πρόβατα ἄγρια, id est oues agrestes cũ senuerint, nutriuntur à sua prole, Tzetzes. Camelopardalin Aethiopes nabim vocant, animal aspectu magis quàm feritate conspicuum: quare etiam ouis feræ nomen inuenit, Plin. A voce nabis Albertus & alij videntur anabula vocem detorsisse, pro eodem animali: quanquã etiam defenderit aliquis, quoniam ana ענא ouem significat, (Chaldaicè vt reor,) anabula posse ouem feram significare, vt turebalah (similiter Chaldaicè) bouem ferum. Alberto quidem ana longè aliud est animal, de quo verba eius supra statim post hyęnæ historiam inter animantes hyænæ congeneres recitaui. Extat Gordiani sylua memorabilis, in qua picta etiam nunc continentur tum alia diuersa animalia, tum oues feræ centum: quæ omnia populo rapienda concesserat die muneris quod sextum ædebat, Iul. Capitolinus.

De musimone, qui genus ouis syluestris est, & ouibus Creticis, dicam infra mox post Agnum. Videri potest & subus, σῦς, ad syluestre ouium genus pertinere: nam Oppianus cum de ouibus Creticis egisset, quas colore flauo vel purpurascente esse scribit, quadricornes, non lana sed villo ferè caprino tectas, subiungit: Quinetiam subus colore flauescit splendido, sed non ęque villis hirsutus est, & duo tantũ valida cornua supra latam gerit frontẽ. Idem amphibius est, & pisces deuorat, qui quidem ipsum natantem miro quodam siue odoris siue alio desiderio allecti gregatim sequuntur: vt copiosius referam infra statim post simias. Eiusdem generis colon κόλον etiam dixerim, vt Strabo vocat quadrupedem apud Scythas & Sarmatas, inter arietem & ceruum, velociorem, corpore albicante, &c. vt supra in Coli historia dixi: Hodie snac (vel vt alij scribunt snak vel sniatky) appellari puto apud Moschouitas, candida est & sine lana: de quo hic adijciam verba Matthiæ à Michou, quę in Coli historia omisi. Apud Tartaros (inquit) reperiuntur cerui, damæ dorcę, & snak. Id animal est magnitudine ouis, in terris alijs non visum, lana griseum, duobus paruis cornibus præditum, cursu velocissimum. Carnes eius suauissimæ. Horum animaliũ grex cum alicubi inter gramina in campo conspicitur, imperator Tartarorum cum equitibus suis eum circundat, in altissimis graminibus delitescentem. Et cum equites tympana incipiunt sonare, snaccæ tanquã metu perculsæ rapidissimè huc illuc ab vna parte circunstantium ad alteram procurrunt, idq; toties donec præ lassitudine deficiant: & ita ab irruentibus Tartaris cum clamore occiduntur, Hæc ille. Attribuit autem ei lanam, impropriè fortassis: lanis enim carere hoc animal audio, vt musimones etiam & oues Cretæ: item colorem griseum, ego candidũ esse audio: sed fieri potest vt inter vtrunq; medius sit: griseus enim siue cinereus aut canus, ad album accedit. Cæterum capi eas hoc modo, dum tympanis territæ cursu subinde reciproco lassantur, verisimilius mihi fit, quàm vt quidam referunt, defatigari eas ad tympana saltando.

Color albus in ouibus cum sit optimus, tum etiam est vtilissimus, quòd ex eo plurimi fiunt, neq; hic ex alio. Sunt etiam suapte natura pretio commendabiles pullus atq; fuscus, quos præbent in Italia Pollentia, in Bætica Corduba. Nec minus Asia rutilos, quos vocant ἐρυθρούς. Sed & alias varietates in hoc pecoris genere docuit vsus exprimere. Nam cum in municipium Gaditanum ex vicino Africæ miri coloris syluestres ac feri arietes, sicut aliæ bestiæ munerarijs deportarentur, patruus meus quosdam mercatus in agros transtulit, & mansuefactos tectis ouibus admisit. Eæ primum hirtos, sed paterni coloris agnos ediderunt, qui deinde & ipsi Tarentinis ouibus impositi, tenuioris velleris arietes progenerauerunt. Ex his rursus quicquid conceptum est, maternam mollitiem, paternum & auitum retulit colorem. Hoc modo Columella dicebat, qualemcunq; speciem, quæ fuerit in bestijs, per nepotum gradus mitigata feritate, redijsse. Ad propositũ reuertar. Ergo duo genera sunt ouilli pecoris, molle, & hirsutum. Sed in vtroq; vel emendo plura communia, quædam tamen sunt propria generosi, quæ obseruari conueniat. Communia in emendis gregibus ferè illa, si candor lanæ maxime placet, nunquam candidissimos mares legeris, quoniam ex albo sæpe fuscus editur partus: ex erythræo (erythro, vt superius) vel pullo nunquam generatur albus, Columella. Oues intonsas mercaberis: variam & canam comam improbabis, quòd sit incerti coloris, Idem. Oues nisi lanatas emi non oportebit quò melius vnitas coloris appareat, Idem. Oues primum oportet bonas emere: quæsita ætate, si neq; vetulæ sunt, neq; meræ agnæ, quòd alteræ iam nondum, alteræ iam non possunt dare fructum: sed ea melior ætas quam sequitur spes, quàm ea quam mors. De forma, ouem esse oportet corpore amplo, quæ lana multa sit, & molli, villis altis, & densis toto corpore, maxime circum ceruicem & collum: ventrem quoq; vt habeat pilosum (Eadem Florentinus scribit in Geop.) itaq; quæ id non haberent, maiores nostri apicas (forte quasi ἀπόκους, à priuatione lanæ) appellabant, ac reijciebant: esse oportet cruribus humilibus, caudis obseruare, vt sint in Italia prolixis, in Syria breuibus, Varro & Crescentiensis. In ipsa oue satis generositatis ostenditur breuitate crurũ, ventris vestitu: quibus nudus esset apicas vocabant damnabantq;, Plin. Fœmina post bimatum maritari debet: iuuenis habetur quinquennis: fatiscit post annum septimum. Maiorem trima, dente minacem, sterilem repudiabis. Eliges bimam, vasti corporis, ceruice prolixa, prolixi villi, nec asperi, lanosi & ampli vteri: nam vitandus est glaber & exiguus, Columella. Fœmina debet bima submitti, quæ vsq; in quinquennium fœturæ necessaria est, anno septimo deficit, (Sed de ętate ouium, vide plura in c.) Eligenda est vasti corporis, & prolixi velleris ac mollissimi, lanosi, & magni vteri, Palladius. Lana sit multa, mollis: nec coloribus varijs distinctæ: oculi magni, crura prolixa, & cauda similiter. Tales enim sunt præstantiores ad agnorum educationem, Florentinus. Oues nec vetulæ sint, nec meræ agnæ. Ea quidem ętas melior est quam sequitur spes, quàm ea quam mors, Probantur etiam ex progenie, si agnos solent procreare formosos, Crescentiensis.

Sunt quæ mollem quidem habeant pilum, sed minus tenuem, vt lepores contra quàm oues, Aristot. Et rursus, Oues frigidi tractus contra quàm homines afficiuntur. Scythæ .n. molli sunt pilo: at oues Sauromaticæ duro. Timida animalia ferè molles pilos habent, vt ceruus, lepus & oues, Idẽ. Optimæ oues sunt quæ tenuẽ fundam q;

possident

possident lanam: quæ enim incrispantur lanugine, ex quidem natura languidæ habentur, Florentinus interprete Andrea à Lacuna. Grecè legitur Ἄριστα δὲ εἶσι πρόβατα, τὰ ἔχοντα ἔρια ἡπλωμένα· τὰ δὲ παχνλότριχα τῇ φύσει διαφθείρεται. Ego sic verterim, maximè probantur oues, quibus rectæ & extensæ sunt lanæ: nam crispas (lanas) facilius natura corrumpi affirmant. Si quis non lanas, sed oues ipsas quarum crispæ sunt lanę citius corrumpi asserat, huic non aliter responderim, quàm expectare me sententiam opilionis, aut hominis qui oues possederit vel curârit. Sues hybernum pilum non amittunt. cum cęterę quadrupedes magis obnoxiam frigori cutim habent, & pili refrigerati defluunt: sus verò calidissimus est, & pilos habet pingui infixos, &c. Oues etiam ac homines propter sui pili tum densitatem tum copiam, non ita affici pulsu frigoris possunt: non enim altius refrigerationi subire licet, vt possit vel humorem gelare, vel calorem concoquendo reuocare. Aristoteles problem. 10. 23. Et sequenti problemate causam quærit, Cur ouibus expilatis mollior pilus subnascatur, homini durior. Et deinceps, Cur ouium pili eo duriores sint quo prolixiores: hominum contra molliores quo prolixiores. De lanarũ differentijs, secundum regiones præcipuè, nonnulla attuli superius. Infirmissimum pecori caput, Plin. Ouis cerebrum squalidius est, id est minus pingue, Aristot. Cornua tenuiora fœminis plerunq; sunt, vt in pecore, multis ouium nulla, nec ceruarum, Plin. In Africa arietes statim cornigeri generantur, nec solum mares, vt Homerus scribit, sed etiam fœminæ. Contrà in Ponto per prouinciam Scythicam nullis cornua enascuntur. Aristot. Agni cur in Libya statim cornuti nascantur, vt Homerus etiam Odysseæ quarto testatur, supra in Boue II b. ex Herodoto rationem reddidimus. Albertus testatur se vidisse arietem quatuor magna cornua in capite gestantem, & duo longa in cruribus caprinis similia. Oues in Anglia cornutæ sunt præter morem aliarum regionum, Munsterus. Ego non aliud differre Anglicarum ouium cornua à cæteris audio, nisi quòd ferè magna sunt, & in vna pecude aliquando quaterna aut etiam sena reperiuntur. Oculi boum nigri sunt, ouium aquini. Aristot. de generat. 5. 1. Cæteris animantibus cum careant manibus, despiciant prorsus in latera necesse est: itaq; plus eorum oculi distant inter sese, & maximè ouium eò quòd maximè prono capite ingrediuntur.

Boues & oues & alia simplicis ingenij (εὐήθη) animalia, oculos habent magis patulos, (πλατὺ διέδορκεν:) maligna vero & insidiosa, contra, Adamantinus. Dentes continuos possidet bos, ouis, Plinius. Et alibi, Continui aut vtraq; parte oris sunt, vt equo: aut superiore primores non sunt. vt bubus, ouibus, omnibusq; quæ ruminant. Maribus plures quàm fœminis dentes in homine, pecude, caprisue. Oui pauciores sunt dentes quàm arieti, Arist. Bidentes qui ęstimant ob eam causam oues à Vergilio dictas, quòd duos dentes habeant, pessimè ac vitiosè intelligunt. Nam nec duos dentes habent, & hoc quidem & genus monstri est, & melius intelligi potest, si biennis dixerit authoritate Pomponij in Attellana. Mars tibi voueo facturum, si vnquam redierit (rediero. Macrobius,) bidenti verre. Laberius paupertate, Visus hac nocte bidentes propter viam facere: & Nigridius Figulus dicit bidental, quòd bimæ pecudes immolentur. Nonius Marcellus. Bidental dicebant quoddam templum, quòd in eo bidentibus hostijs sacrificaretur, Festus. Bidentes sunt oues duos dentes longiores cæteris habentes, Idem. Apud Macrobium etiam 7. 9. ridetur grammaticus, qui oues bibentes dici docuerat, quòd duos tantũ dentes haberent. Atqui hoc, inquit Auienus, vel nunquam contingere: vel si contingat, ostentum esse, & factis piaculis procurandum. Tum Seruius citato Pomponij ex Attellanis versu, in quo verrem bidentem legimus, ostendit, non propriũ hoc epitheton esse ouis. Et Nigidius (inquit) in libro de extis, bidentes appellari ait non oues solas, sed omnes bestias bimas. Et in commentarijs ad ius pontificum pertinentibus, legi bidennes primò dictas, d. litera ex superfluo (vt sæpe assolet) interiecta, sicut pro reire, reamare, rearguere, dicitur redire, redamare, redarguere. Ergo bidennes primum dictæ sunt, quasi biennes. Quamuis Higinus qui ius pontificum non ignorauit, bidentes appellari scripsit hostias, quæ per ętatem duos dentes altiores haberent, per quos ex minore in maiorem transcendisse constaret ętatem, Hæc Macrobius. Vide etiam Gellium lib. 16. Dentes ouium (inquit Petrus Crescentiensis) mutantur post annum vnum & dimidium, nempe duo anteriores: & postea per sex menses mutantur duo proximi, deinde cæteri: ita quòd tribus annis vel ad summum quatuor eijciantur (omnes.) Sunt autem iunioribus dentes inęquales: in statu, æquales: ætate prouectis, discalcantur (sic loquitur.) minuuntur & corrumpuntur. Bidens hostia, bidens. Festus. Ambidens siue bidens ouis appellabatur, quæ superiorib. & inferioribus est dentibus, Idē. Ouis multiplicem ventrem habet, (vt cætera ruminantia,) Aristot. 3. de partib. anim. A ventriculo lactes sunt in homine & oue, per quas labitur cibus, in cæteris ile, à quibus capaciora intestina ad aluum, Plinius. Testes pecori armentoq; ad crura decidui, Idem.

Ouibus mammæ inter femina binæ, papillæq; binæ, Aristot. Oues capræq; in feminibus mammas habent binas, Plinius. Ouium & caprarum pars maxima habet fel, & quidem terris quibusdam adeò large, vt exuperantia prodigij loco habeatur, vt in Naxo. Sed alijs quibusdam locis omnino carent, vt apud Chalcidem Euboicā parte quadam agri, Aristoteles de partibus libro 4. cap. 2. In iecore est fel, non omnibus datum animalibus: in EubϾ Chalcide nullum pecori: in Naxo prægrande geminumq;, vt prodigij loco vtrunq; habeatur aduenis, Plin. 11. 37. Oues in Ponto sine felle esse dicunt: contra in Naxo insula duplici felle præditas esse, Aelianus. Absinthium Ponticum appellatur à Ponto, vbi pecora pinguescunt illo, & ob id sine felle reperiuntur, Plinius. In regionibus perfrigidis cum niue & hyeme vehementi anni tempus infestum est, fellis expers est ouillum pecus: intrà enim ouilia compulsum, nouo pabulo non vtitur. Deinde ineunte vere, cum ad pastiones proficiscitur, felle impletur; quod ipsum Scythicis ouibus vsu maxime euenire solere aiunt, Aelianus. Asiæ regio Scepsis appellatur, in qua lienes minimos esse pecori tradunt, & inde ad lienem inuenta remedia, Plinius ni fallor. Ouium cæterarumq; quadrupedum renes ęquabiles sunt, non sicut boum qui tanquam ex multis exiguis renibus compositi videntur. Densius item seuum circa renes nascitur ouibus quàm cæteris animalibus, Aristot. Caulis caudæ vulpibus & lupis villosus est, vt ouibus quibus procerior, Plinius. De latis & longis ouiũ caudis in diuersis regionibus iam supra dixi. Ouis mirificè pinguis donata est regi Gallorum in oppido quodam Picardiæ anno 1547. cuia tera vngula è duabus, nempe interior in vtroq; pede, ad octo circiter digitos excreuerat, extrema parte sursum recurua instar cornu rupicapræ, vt oculatus quidam testis mihi narrauit.

C.

In quibusdam Heluetiorum montibus oues per summa cacumina pascuntur, cum capræ morentur inferius, vbi reperiunt frutices, qui cacuminibus desunt. Oues etiam somniant, Aristot. Pręter hominē somniare pecora,

 capras,

capras, &c. Plinius. Balare, factitium verbum est, proprium ouium. Oues dicimus balare, vtique à sono ipso vocis, Festus. Exsacrificabat hostijs balantibus, Cicero 1. de diuin. Iam ne balare quidem aut hinnire fortiter diceremus, nisi iudicio vetustatis niterentur, Quintilian. Tactaque fumanti puluere balet ouis, Ouidius 4. Fastor. Grex balantum, Vergil. 1. Georg. Quoniam satis balasti ò Faustule noster, Cossinius apud Varronem de re rustic. Non ineptè autem balasse dicit Faustulum, qui tractauerat & docuerat de ouibus, quarum proprium est balare. Agni balant, Aelius Spartianus. Balitare, frequentatiuum. Pastor harum dormit, quum ex eunt. Sic à pecu balitantes. Quæsitus matri multis balatibus agnus, Vergil. 9. Aeneid. Aegri balatus, Ouid. 7. Metamorph. Tener balatus ibidem, id est exiguus, qualis est agni adhuc tenelli. Tremens, Stat. 10. Thebaid. Pecorum balatu sonant ripæ, Vergil. 4. Georg. Gustatum à pecore caprisq; pulegium, balatum concitat: vnde quidam Græci literas mutantes blechon vocauerunt, Plinius. Theophrasto pulegium βληχὼ dicitur. Γλήχωνα, id est pulegium, inquit Dioscorides, aliqui βλήχωνα vocarunt: quoniam gustatum à pecore cum floret pulegium, βληχὴν, id est balatum in eis quàm primum excitat. Βληχᾶσθαι, balare. Plura vide in H. C. Quorum vox mollis & remissa est, (μαλακὴ, ἄτονος,) mites sunt, sicut oues, Aristoteles in Physiol. Ouibus propriæ sunt voces ad Venereum coitum, Aristoteles.

Non multò aliter tuendum est pecus caprinum in pastu atq; ouillum, quod tamen habet sua propria quędam, Varro. Oues radicitus herbas carpunt, & arbores destruunt, & plurimis plantis morsus earum est exitialis, Albertus. Pascua ad Solis occasum spectantia prosunt: itinera & labores extenuant, Aristoteles. Oues & capræ herba vescuntur: pascere oues sedulæ atq; stabiles solent. Capræ loca crebrò permutant, summaq; tantum contingunt, Idem. Ouibus frondem viridem vsq; dum habebis, præbeto. Vbi sementim facturus eris, ibi oues delegato, & frondem vsq; ad pabula matura dato, Cato cap. 30. De cibo ouium vide etiam quędam in Ariete c. Oues licet in pascuis vberibus lanam acquirant molliorem secundum rationem pascuorum: tamen quia oues sunt animalia humidi temperamenti, meliorem lanam & molliorem faciunt ex pascuis tenuibus & salsis, quàm ex vberibus & dulcibus, & melius conualescunt in salsis & tenuibus pascuis, Albertus. Locis aridis pastæ melius conualescunt, & in locis palustribus morbidæ efficiuntur, Idem. De genere pabuli (inquit Columella) vt & ante diximus, & nunc eorũ, quæ omissa sunt, meminerimus, iucundissimas herbas esse, quæ aratro proscissis aruis nascuntur, deinde quæ pratis vligine carentibus, palustres, syluestresq; minime idoneas haberi: nec tamen vlla sunt tam blanda pabula, aut etiam pascua, quorum gratia non exolescat vsu continuo, nisi pecudum fastidio pastor occurrerit præbito sale, quod velut ad pabuli condimentum per ęstatem canalibus ligneis impositum cum è pastu redierint oues, lambunt, atq; eo sapore cupidinem bibendi, pascendiq; concipiunt: at contra penuriæ hyemis succurritur obiectis intra tectum per præsepia cibis: aluntur autem commodissime repositis vlmeis, vel ex fraxino frondibus, vel autumnali fœno, quod cordum vocatur: nam id mollius, & ob hoc iucundius est, quàm maturum: cytiso quoq; & satiua vicia pulcherrimè pascuntur: necessariæ tamen, vbi cætera defecerunt, etiam ex leguminibus paleæ: nam per se ordeum, vel fresa cum suis valuulis faba, vel cicercula sumptuosior est, quàm vt suburbanis exiguo pretio possit præberi: sed si vtilitas permittit, haud dubie sunt optima, Columella. Pecori salem obijcere, Græci ἁλίζεσθαι dicunt, Gaza ex Aristotele vertit salire. Quare pastores ouibus salem obijciant, Plutarchus quærit de caulis nat. problemate 3. Sal etiam coitum mouet, debetq; eis dari ante & post coitum, vt inferius dicetur. Vide nonnihil de sale etiam in E. Cogit aliquot corbulas vuarum, & frondem iucundissimam ministrat ouibus, Nonius Marc. ex Varronis de re rust. lib. 1. Opimat pecus olea, oleaster, aphaca, palea, herba: quæ omnia efficaciora sunt ex salsugine respersa: pinguescunt & hæc plenius præfatigata inedia triduo, Aristot. Aphace propter oues seritur, Athenæus libr. 9. Alexander Myndius dicit oues in Ponto amarissimo absinthio pingues fieri, Aelianus. Absinthium Ponticum appellatur à Ponto, vbi pecora pinguescunt illo, & ob id sine felle reperiuntur, Plinius. Absinthium marinum impinguat pecudes, Serapio secundum Dioscoridem: sed nostri Dioscoridis codices nihil eiusmodi habent. Ouibus fabæ largius datę, copiam efficiunt lactis, Aristoteles: Vide inferius vbi de lacte dicetur, hoc in capite. Fabæ siliquæ caulesq; gratissimi sunt pabulo pecori, Plinius. Cytisum in agro esse quàm plurimum refert: quod bubus & omni generi pecudum vtilissimus est: quod ex eo cito pinguescit, & lactis plurimum præbet ouibus, Columella. Frutex est cytisus (de quo plura leges in Boue c.) ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus verò etiam suum, Plinius. Omnia pecora cytisum depasta lac multum habebunt, & simul embryon enutrient, Africanus. Luxuria segetum castigatur dente pecoris in herba duntaxat, & depastæ quidem vel sæpius nullam in spica iniuriam sentiunt. Retonsarum verò etiam semel, omnino certum est granum longius fieri, sed inane cassumq;, ac satum non nasci. Babylone tamen bis secant, tertio depascunt, alioqui folia tantum fierent, Plinius. Et alibi, Sunt genera terræ quarum vbertas pectinari segetem in herba cogat. Eadem nihilominus & depascuntur. Quæ depasta sunt, sarculo iterum excitari necessarium. Oues pellitę (quę propter lanæ bonitatem sub tecto ferè aluntur) quæcunq; iubentur vescuntur: vt folia ficulnea, & palea, & vinacea, furfures obijciuntur modicè, ne parum aut nimium saturentur: vtrunque enim ad corpus alendum inimicum: at maximè amicum cytisum & medica: nam & pingues facit facillimè, & gignit lac, Varro. Si ex caprarum vel ouium grege quæpiam eryngiũ herbam ore sumpserit, illam primò dicunt, ac mox reliquum gregem, tandiu à progrediendo subsistere, quoad de eius ore herbam pastor detraxerit, vt retuli in Capra c. Laserpitium & circumfodi solitum prodidêre: nec purgari pecora, sed ęgra sanari, aut protinus mori, quod in paucis accidere. Persico silphio prior opinio congruit, Plinius. Et rursus, Laserpitio vesci pecora solita primoq; purgari, mox pinguescere, carne mirabilem in modum iucunda. Et alibi, Laser multis iam annis in Cyrenaica prouincia non inuenitur: quoniam publicani, qui pascua conducunt, maius ita lucrum sentientes, depopulantur pecorum pabula. Si quando incidit pecus in spem nascentis, hoc deprehenditur signo: oue cum comederit dormiente protinus, capra sternutante. In India, & maxime in Prasiorũ regione, liquido melle pluit: quod in herbas, ac palustrium arundinum comas decidens mirificas pastiones ouillo & bubulo pecori præstat: quod quidem ipsum à pastoribus eò, vbi dulcis plus roris de cœlo delapsum est, agitur: & sic illis pastionibus tanquam epulis iucunde accipitur, pastoresq; vicissim prolixo epulo compensat: nam ex pecore suauissimum lac exprimunt; neq; sicut Græci faciunt, mel miscere & temperare habent necesse, Aelianus. In nostris regionibus, mel istud aëreum (quod Græci aëromeli & drosomeli vocant, Hebræi mannam, nostri *himmelhung*) bubus, si forte in herbis comederint mense Maio, valde noxium est. Ad Garamantas ouillum pecus carne & lacte alitur, Aelianus. In locis quibusdam Africæ, præsertim Aethiopiæ vicinis, oues carne & lacte nutriuntur, Strabo. Apollonium

circa

circa Indiam attigisse ferunt etiam Pegidem Oritarum regionem: vbi pecudes sint piscinoræ, ea comedentes quæ minimè naturæ suæ conueniunt. Pastores enim piscibus illas alere consueuerunt, sicut in Caria ficubus eadem pascunt. Indi enim Carmani cognominati, mirè piscosum mare accolunt, Philostratus. Circa Calimes vicum Indiæ maritimum, Nearchus refert ouium carnes piscem resipere, vt auium marinarum: piscibus enim vescuntur, quòd regio gramen non ferat, Arrianus in Indicis. Et rursus nō multo post, Apud Ichthyophagos prata non sunt, neq; gramen nascitur: quamobrem pecora etiam ipsorum piscibus siccis vescuntur. Oues Lydiæ & Macedonicæ ex piscibus pinguescere dicuntur, Aelianus. Ennius cum dicit, Propter stagna vbi lanigerum genus piscibus pascitur, esse paludem demonstrat, in qua nascuntur pisces similes ranunculis, quos oues consectatę edunt, Fest. In prouincia Aden, equi, boues, cameli, & oues vescuntur piscibus, quorū ingens illic copia, & libentius quidem siccis quàm recentibus: nam propter immensum calorē herbis & frugibus carent, Paulus Venet. De plantis quæ in cibo sumptæ noxiæ aut venenosæ sunt ouibus, dicam infra vbi de morbis earum: Et quædam de cibis earū, etiam capite quinto. Arabes dicunt ouium greges apud se musica plus sanè quàm cibo pinguescere, Aelian. Musicis sonis delectatæ melius pascuntur. Albert. Oues ruminant, vt quæ superiore dentium ordine careant, Aristot. Prouidendum est in hoc genere vt pabuli vbertate saturentur, & longè pascantur à sentibus quæ etiam lanam diminuunt & corpus incidunt. Crescentien. Pinguescit potissimum ouis ex potu: quamobrem ęstate salem dare die quinto soliti sunt, singulis centenis singulos modios: sic enim pecus incolume, atq; pinguius redditur. Frequens igitur salis vsus eò pertinet, quando & paleis copiam salis admiscent, vt sitibundæ plus aquæ hauriant: & autumno cucurbitam sale contactam afferunt: quod lac etiam auget: & agitatæ quoq meridie, plus postmeridianis bibunt: fœtis (post partum, Albert.) distenta vbera pendent, quibus salis abunde est, Aristot. Rasis & Albert. Apud Rasim tamen locus mutilus est.

At cui lactis amor cytisum lotosq; frequentes Ipse manu, salsasq; ferat pręsepibus herbas.
Hinc & amant fluuios magis: & magis vbera tendunt. Et salis occultum referunt in lacte saporem, Vergil. Pecus potu pinguescit, ideo sal illis aptissimus, Plin. Oues sale delectantur, quòd is in cibo potionis desiderium moueat, Aelian. Aqua ouibus autumno commodior aquilonia quàm austrina est. Aristot. Aquam multam & turbulentam bibentes obesiores plerunq; fiunt, Albert. Ex Anglo quodam accepi non sitire ouem nisi viderit aquā: ea autem visa etiam non sitientem bibere: hoc an in Anglia (quæ ouibus abundat) magis quàm alibi accidat, nondum exploraui. In Hispania audio vellera ouium eo nobiliora fieri, quo minus biberint oues. Rore cœli in Anglia sitim sedant greges, ab omni alio potu arcentur, quòd aquæ ibi ouibus sint exitiales. Cardan. Sui per æstatem sitis maximè est infesta: quare non vt capellam, vel ouem, sic & hoc animal bis ad aquam duci præcipimus, &c. Columella. Plura de potu ouium quęre infra in E. In Cephalenia insula, cum omnia vbiq; pecora haustu aquę quotidie recreentur, in ea pecudes maiore ex parte anni ore aperto ex alto ventos recipientes, sitim suam sedant, Valerius Max 1.6. Theophrastus tradit, in Macedonia qui candida sibi nasci pecora velint, ad Aliacmonē ducere: qui nigra aut fusca, ad Axium, Plin. Confluentem candidi coloris efficientē Crathis fl. emittit. Nam ouillum & bubulū pecus, & omnis grex quadrupes, sicut Theophrastus ait, ex eo bibens, de nigro rufóue albus fit, Aelian. Eudicus in Hestiæotide (Vetus lectio, Hestia, quæ vox nusquam reperitur. Hermolaus Hestiæam mauult legere, quę pars fuit Thessaliæ, Ptolemæo, Straboni, cæteris. Homero autem & Thucydidi oppidum in Eubœa. Stephanus & in Acarnania vrbem huius nominis tradit) fontes duos tradit esse, Ceronem, ex quo bibentes oues nigras fieri: Melan, ex quo albas: ex vtroq; autem varias. Theophr. in Thurijs Crathim candorem facere, Sybarim nigritiam bobus ac pecoribus, Plin. De Crathide & Sybari fluuijs, vide Promptuarium nostrum, & Hermolaum in Plinium 31.2. Oues flauas reddere Scamander amnis creditur: quamobrem Xanthum pro Scamandro nuncupatū ab Homero autumant. Et in Antandria quoq; duo sunt fluuij, quorum alter candorem, alter nigritiā pecoribus facit, Aristot. Ad diuersam potionem colorum mutationem oues faciunt, quod quidem ipsum ex vi & natura amnium vsu eis euenire eo anni tempore, cum ineuntur, solet: Itaq; ex albis commutatio in nigras fit, contraq; ex nigris in albas conuertuntur. Hæc autem cum ad Antandrum amnem accidunt, tum ad Thraciæ fluuium, cuius nomen Thraces accolæ tibi dicent, tum vero ad Troiam Scamander ex aqua sua potantes oues fuluas efficit: ex eo factum est, vt huic qui initio Scamander nominaretur, deinde aliud nomen aduentitius ouium color Xanthum imposuerit, Aelian. Varro opinatur duo in Bœotia esse flumina, natura licet separi, miraculo tamen non discrepante: quorū alterum si ouillum pecus debibat: pullum fieri coloris, quem induerit. (videtur locus corruptus: legi potest, pullum fieri colorem vellerum.) Alterius haustu quæcunq; vellerum fusca sunt, in candidum verti, Solin. cap. 13. Potus etiam facit, vt mares aut fœminæ gignantur, vt infra dicemus. Nota est historia Iacobi nepotis Abrahami: qui cum impetrasset à socero suo Labano, vt pecora omnia varia & maculosa ouilli caprigeniq; generis sibi haberet, virgas populi, coryli & castaneæ, decorticatas, vt Munsterus vertit (non quòd cortices omnino eis detraxerit, sed ita vt pars aliqua eorum delibraretur, altera relicta, quò appareret colorū varietas. Munsterus) in aquas & canales, vnde pecori bibendum erat imposuit, ita vt inter bibendum eas aspicerent, quo facto mox maribus admissis, fœtus maculosi concipiebantur. Hos in lucem æditos, separatis omnibus qui maculosi non essent, in conspectum ouium matricum sub conceptum agebat, vnde illæ similiter ijs quos ante se conspexissent maculosos ędebant fœtus.

Capris & ouibus cur plurimum sit lactis proportione sui corporis, inquirit Aristot. Problematum 10.6. vide in Capra C. Inter omnia animalia ouis diu lac præbet (respectu suæ magnitudinis, Albert.) habet enim lac per octo menses, Aristot. & Albert. vide infra in E. Suillum & ouillum lac sero reddendo inepta sunt, Aristot. Salis vsu lac augeri, & autumno esu cucurbitæ sale contactæ, supra dixi in mentione potus ouiū: item cytiso, cum de cibis earū dicerem. Ouibus fabæ largius datæ copiam efficiunt lactis, Aristot. interprete Gaza: sed Græcè sic legitur: Πολὺ γάλα ποιεῖ κυάμων πλῆθος ὀλίγον, προσφερόμενον δὲ: hoc est, Lac copiosum reddit fabarum etiam parua copia in pabulo. Herba lanaria ouibus ieiuna data, lactis abundantiam facit, Plin. Galariade (lego, Galactite) lapide trito cum sale mista aqua, oliuæ (ouium) circunspergantur vbera, Albert. Cum sale mistus aqua oriente Sole purgato ouili aspergantur oues, & turgebunt lacte, Obscur. Oues crassiorem reddunt vrinam quàm sui sexus mares, Aristotel. Menses oui & capræ tempore coëundi indicantur: quod idem post coitum etiam fit ad tempus, mox desistit, donec parturiant: tum denuò indicatur: quare pastores proximum esse partum intelligunt. A partu autem purgatio sequitur abunde: primum leuiter cruenta, postmodum valde, Aristot.

Oues & capræ anniculæ coëunt, atq; vterum ferunt: sed capræ potius: mares quoq; in ijs ipsis generibus eodem illo tempore ineunt: sed proles differt, quatenus præstantior ea est, quam senescentes mares & fœminæ procrearint, Aristot. Ouis debet bima submitti, quæ vsq; ad quinquennium fœturæ necessaria est, anno septimo deficit, Crescentiens. Arietes & oues fœtæ, (matrices,) ad prolẽ probari debent cum in tertio anno consistunt, Florentin. Curandum est, ne minori quadrima, néue ei quæ excessit annos octo, proles submittatur: neutra .n. ætas ad educãdum est idonea: tum etiam quod ex vetere materia nascitur, plerunq; congeneratum parentis senium refert: nam vel sterile vel imbecillum est, Columella. Oues parere vsq; ad annum octauum possunt: & si bene curentur, vel in vndecimũ facultas pariendi protrahitur, (quod tempus vt plurimum ferè est tota vita ouis: in quibusdam tamẽ terris marinis, vbi sicca & salsa habent pascua, viuunt per viginti annos & pariunt, Albert.) & quidẽ fieri potest, vt etiam per totam ferè vitã coëant, tam mares quàm fœminæ, Aristot. Et rursus, Coeunt tam oues quàm capræ, quandiu viuunt. Oues & capræ terno aut quaterno coitu implentur, Aristot. intra quartum coitum, Plin. Ouis decem vel duodecim annis viuit, & parit octo annis, Albert. Generatio bimis vtrinq; (ouibus & arietib.) ad nouenos annos, quibusdam & ad denos. Primiparis minores fœtus. Coitus omnib. ad Arcturi occasum, quod est à tertio idus Maias ad Aquilę occasum, id est xiij. calend. Augusti, Plin. Ouili pecori ab Arcturi occasu vsq; ad aquilæ occasum, Varro. Anima capris quàm ouibus ardentior, calidioresq; concubitus, Plin. In grege ouium si maiores natu tempestiuè libidine incitantur, annum esse felicẽ gregi pastores confirmant: sed si minores, infelicem, Arist. Si minores natu prius coierint, pestem anno illo futuram portendunt: sin maiores natu tardius ad coitum moueantur, idem præsagiunt, Albert. Quæ aquam salsiusculam bibunt, maturius coëunt: nec solum ante coitũ, sed etiam à coitu saliendum est (sal eis prębendum:) atq; etiã verno tempore, Arist. Capra oui similis est multis nominibus: initur quippe ijsdem temporib. Quinq: mensibus ingrauescit fœtu, perinde vt oues, (idem Plinius scribit.) Geminos etiã parit vt plurimum, Florentin. Ouis & capra ventrẽ ferunt quinq; menses, Varro & Florentin. Ouis prægnans est diebus centum quinquaginta: itaq; fit partus exitu autumnali, cum aër est modice temperatus, ac primitus oritur herba imbribus primoribus euocata. Quamdiu admissura fit eadem aqua vti oportet, quòd commutatio & lanam facit variam, & vterum corrumpit. Cum omnes conceperunt, rursus arietes secernendi. Ita factis prægnantibus, quod sunt molesti, obsunt: neq; pati oportet minores, quàm trimas saliri, quod neq; natum ex his idoneum est, nec non ipsæ fiunt etiã deteriores. Minores, quàm trimæ, deterrent à saliendo fiscellis è iunco, aliáue qua re, quam alligant ad naturam. Commodius seruantur, si secretas pascunt, Varro. Pinguedo nimia impedit quò minus concipiant oues, Albert. Sunt in equorũ itemq; ouium genere quæ nullam faciant prolem: sed multorum genus totũ sterile est, Aristot. De ouium conceptu nonnihil etiam dicetur in Ariete c. Cur oues ad Agenoris locum abigentes Argiui, vt ibidem ineantur efficiunt? An quia Agenor vir summa industria in ouibus tractandis fuit & pręcęteris regibus plurimos possedit greges, Plutarchus in Græcanic. Arietis dextro teste præligato oues (fœminas) tantũ gigni quidam scripserunt, Plin. Non procul à Patrensium ciuitate fluuius est Milichus, & post illum alius nomine Charadrus: ex hoc pecora tempore veris bibentia, vt plurimum mares parere aiunt. Quam ob causam pastores in diuersam à flumine partem ea abigunt, (pecora cętera, vt oues & capras,) bubus tantum exceptis: tauri enim eis ad sacrificia & labores vaccis vtiliores sunt. Inter reliqua vero pecora fœminæ maribus præferuntur, Pausanias in Achaicis. Mares aut fœminæ generantur vi, tum aquarum, tum admissariorum. Nam & aquæ faciunt, vt fœminæ mares'ue concipiantur: ad hæc, aquilonis flatu mares potius concipiuntur, austri fœminæ. Vis tanta est aquilonis, vt vel ea quæ non nisi fœminas pariant, immutet ad prolis masculę procreationem. Spectare ad aquilonẽ oportet cum coeunt fœminæ: quæ mane iniri solent, marem, si serò diei admiseris, non patiuntur, Aristot. Aquilonis flatu mares concipi dicunt, austri fœminas, Plin. Ac si res ferat vt plurimi mares progenerandi sint, Aristot. vir callidissimus rerum naturæ, præcipit admissuræ tempore obseruare siccis diebus halitus septentrionales, vt contra ventũ gregem pascamus, & eum spectans admittatur pecus: at si fœminæ generandę sunt, austrinos flatus captare, vt eadẽ ratione matrices ineantur (Idem ex Columella Palladius repetit, nec aliter Aelian.) Nam illud quod priore libro docuimus, vt admissarij dexter, vel etiam sinister vinculo testiculus obligetur, in magnis gregibus operosum est, Columella. Si à coitu imber accessit, abortum infert, Aristoteles. Oues si grauidæ glandem copiosius ederint, abortum faciunt, vt sues etiam. Ouibus tamen constantius hoc glandibus esitatis accidit, Aristot. Docent pastores suas oues gregari, facto strepitu: nam si cum tonuerit aliqua relinquatur, quæ non concurrerit, abortum, si est grauida, facit: vnde fit, vt si quem domi strepitum moueris, omnes concurrant, propter consuetudinem, Idem. Tonitrus solitarijs ouibus abortus inferunt: remedium est congregare eas vt cœtu iuuentur, Plin. & Albert. Candidi, nigri'ue efficiuntur fœtus, si sub lingua arietis venæ nigrę aut candidę habentur: cuius enim coloris sunt venę eiusdem & vellus est: varium etiam, si plures venarum colores sunt, Aristot. & Albert. Ouis aperto ore si inueneris nigricantem linguam, nigrũ emittet fœtum: sin albam, candidum: si distinctam coloribus, partus similiter variabit, Democrit. Ferunt quinq; mensib. tum oues tum capræ. Vnde fit vt locis nonnullis, quibus cœli clementia & pabuli copia est, bis pariant, Arist. Gerunt partum diebus centum quinquaginta, postea concepti inualidi. Cordos vocabant antiqui post id tempus natos. Arietes primũ vetustiores fœminas ineunt: nouellas .n. minus persequuntur. Pariunt, vt dixi, iuniores pauciora quàm vetustiores, Aristoteles. Pariunt maximâ ex parte singulos, sed aliquando & binos & ternos, & quaternos, Idem. Pariunt geminos, tum pabuli beneficio, tum si pater aut mater vim eam geminandi per naturam obtineat, Aristoteles. Oues in Orchadibus pene omnes geminos, imo trigeminos plerq; partus edunt, Boëthius. Oues in Magnesia & Africa pariunt bis, Aristot. Problematum. 10.46. Apud Vmbricos aiunt pecora (τὰ βοσκήματα) ter anno parere, Idem in Mirabilib. Et rursus in eodem libro. Apud Illyrios ferunt pecora, (τὰ βοσκήματα: capras & oues intelligo) bis anno parere & quidẽ plerunq; geminos: multa vero etiam ternos aut quaternos hœdos parere: quandoq; etiam quinos & plures: item lactis sesquicongiũ in diẽ ab eis emulgeri. Aegyptus tam abunde herbida est, vt bis anno oues ex sese pariant, bisq; tondeantur, Aelianus. In terris calidis & humidis bis concipiunt, sicut in Mesopotamia, Albert. Oues nimium obesæ difficulter pariunt, quædam in ipso partu moriuntur antequam absoluant. Canes, vt reliquæ paruæ quadrupedes monstra pariunt frequentius quàm maiores, Aristot. problematũ 10.60. Et alibi, Capræ & oues, (vt & reliqua fœcundiora & multipara animalia) partus interdum monstrosos ędunt. Ouis à partu cur non sæuiat, Aristot. inquirit problem. 10.37. Musmonum (sunt autem veluti oues quædam syluestres, de quibus priuatim dicam post Agnum) è genere & ouibus natos prisci Vmbros vocauerunt, Plin. Musmo ex capra & ariete nascitur, & cinirus ex oue & hirco, Albert. l. 22. in dictione Ibrida. Apud Rhætos Heluetijs confœderatos locis alpinis, audio aliquando nasci capras

posteriore

posteriore parte, anterius oues vel arietes: sed viuere non posse, & paulò post partum mori: arietes enim cum senescant validos & libidinosos fieri, & capras aliquando superuenire. Ex ouibus & arietum ferorum coitu fœtum conceptum paternum colorem retulisse, eumque similiter durasse per sobolem & nepotes deinceps: lanam verò in primo quidem fœtu hirtam, sed in nepotibus & deinceps mollem fuisse, in a. retuli ex Columella. Oues à partu περὶ τὸν τόκον. Albertus legit πρὸ τοῦ τόκου: vertit enim, Ante partum: sed vtroq; tempore dari conuenit:) sale fruentes, vbera magis lacte distenta demittunt, Aristot. Partus vero incipientis pecoris non secus quàm obstetricum more custodiri debet, neq; enim aliter hoc animal, quàm muliebris sexus enititur, sæpiusque etiam quanto est omnis rationis ignarum, laborat in partu: quare veterinariæ medicinæ prudens esse debet pecoris magister, vt si res exigat, vel integrum conceptum, cum transuersus hæret locis genitalibus, extrahat: vel ferro diuisum citra matris perniciem partum educat, quod Græci vocant ἐμβρυουλκὸς (forte, ἐμβρυουλκὸν,) Columel.

Cubant oues capræq; vniuersæ per cognationem, Arist. Et rursus, Cubant difficilius oues, quàm capræ: magis enim capræ quiescunt, accedunt q; ad hominem familiarius. Ouium semen (id est genus) tardius est, quo hæ sunt placidiores: contrà caprile mobilius, Varro. Vita ouibus ad denos annos, sed magna ex parte ad pauciores, Aristot. Oues Aethiopicæ vel ad duodecim & tredecim annos vitam agunt: capræ etiam ad decem & vndecim, Aristot. Plinius capras tantum in Aethiopia vsq; ad annos vndecim viuere scribit, nulla ouium mentione. Alia quædam de ouium vita & ætate, & in qua sint eligendæ, dixi superius in B. In quibusdam terris marinis, in quibus sicca & salsa habent pascua, viuunt per viginti annos & pariunt, Albertus sine authore: nisi forte tale quid apud Auicennam legitur. De mutatione dentium, & ætatis per eam cognitione, dictum est in B. Oues in bono statu manent vsq; ad octo annos, & quædam vsq; ad decem, si copiosè pascantur, sed quæ famem patiuntur, necessariò cito senescunt, Crescent.

De sanitate sunt multa, sed ea in libro scripta magister pecoris habet, & quæ opus ad medendum secum portat, Varro. Quod ad cibum & potũ pertinet, tum aliàs tũ ad sanitatem, superius dictum est. Mox etiã inferius venena earum enumerabo. Equi multi & oues in Scythia, sæpe præ frigore moriuntur, Dionys. Afer. Capræ frigoris impatientiores sunt quàm oues, Arist. Porrò inter ipsas oues frigoris patientiores sunt, quibus cauda amplior, quàm quib. porrectior, & glabræ exutiores, quàm vestitiores: crispę etiã algoris impatientes sunt, Idē. Et alibi, Iudicant pastores ouem validiorem, cum hybernis temporib. pruinam, quam susceperit, seruat: nam quibus virium minus, parũ præ sua imbecillitate constantes, discutiunt suo motu quantũ susceperint. Albert. longè aliter sine vertit, sine peruertit, his verbis: Oues excutientes à caudis glaciem, ferociores sunt & melius ac diutius durant: nõ excutientes autem cito moriuntur. Valent melius oues quàm capræ: sed robustiores capræ quàm oues sunt, Arist. Sanitas & infirmitas ouium (inquit Crescent.) certis signis cognoscitur: nam si aperiantur earum oculi, & venę sint rubicundę & subtiles, sanę sunt: Sin albę vel rubicundæ & crassæ apparuerint, infirmæ. Item si manu apprehensæ in schina prope anchas (in spina dorsi prope coxendices) comprimuntur, nec flectuntur, sanæ & validæ sunt: si vero flectuntur, infirmæ. Item si capite in pelle colli & ante tractæ vix trahi possunt, sunt sanæ & robustæ: si facile sequuntur, infirmæ. Item sanæ per viam animosius incedunt: imbecilles molestius, & capite inclinato.

Oues ne scabræ fiant, nec ricinis infestentur, & lanę plus vt habeant, quid agendũ docebo infra in scabiei ipsarũ mentione. Maro sciens lauari ouem, aut lanę purgandæ, aut scabiei curandæ gratia, pronunciauit tunc ouem per ferias licere mersari, si hoc remedij causa fieret. Balantumq; gregē fluuio mersare salubri. Adijciendo .n. salubri, ostendit auertendi morbi gratia tantummodo, non etiam ob lucrũ purgandæ lanæ causa fieri concessum, Macrobius Saturn. 1. 16. Ouillũ pecus quamuis mollissimum sit, vt ait prudentissimè Celsus, valetudinis tutissimę est, minimeq; pestilentia laborat, Colu. In Anglia cum ęstates pluuię sunt, & cum pascuntur in locis vliginosis, & cũ lingunt mane rorem (non omnis ros, sed certo quodã tempore, Malo pręcipuè pecori noxius est: rorē in Anglia ouib. pro potu esse supra dixi) putrescunt & contabescunt eis viscera, vt audio. Alysson si circa stabula plantetur, gregib. ouium & caprarum salubre esse perhibent, Plutar. 3 Symposiacôn. De alysso vide supra in Cane c. Inter medicamenta intra corpus sumenda ab ijs quos canis rabidus momordit. De ventriculo ciconię vel arietis, ouib. salubri, lege inferius in peste ouium. Pastores & opiliones absinthij flores aridos contritos, cum sale ouibus ac bubus prębent, quotidiana experientia edocti, omne genus interiores morbos absinthio curari, dolores sedari, & excrementa purgari, Tragus. Medetur ouium morbis decoctę radicis centaureę succus, Plin. Cani nonnunquã offeres decoctũ hederæ: quo exhibito saltem per septem dies, seruabis canis incolumitatē: nam ouem quoq; pastus hederæ seruat, Blondus. Hyphear ad saginanda pecora visco vtilius. Vitia modo purgat primo, dein ea pingu efacit, quæ suffecere purgationi. Quibus sit aliqua tabes intus, negant durare. Ea medendi ratio æstatis quadragenis diebus, Plin. Ilex fructus aliquando quaternos habet, binos proprios, glandem & granũ quoddã puniceum: & binos alienos, viscũ atq; hyphear, hoc à meridie, illud à septentrione. Aliqui viscum, stelin & hyphear non aliter differre putant, nisi quòd in diuersis arboribus nascuntur, alij verò specie differre aiunt, cum & fructus ędant diuersos, & in eadē arbore aliquando pars vna stelin, altera viscum vel hyphear proferat. Idem de causis 2. 33. Stelis vocabulum est Euboënsium, hyphear Arcadũ, viscum cõmune. Ibid. Ouibus vtile adiantũ circa ouilia earum seritur, Diosc. Pecori vtilissimos esse aiunt adianti ramulos in cibo, Plin. Asplenos herba consumit splenē pecorum, vt copiosè dictum est in Boue. Caprino pecori eadem remedia conueniunt quæ ouillo. Columella. Nunc quemadmodũ vitijs, aut morbo laborantibus subueniendum sit, pręcipiemus, quanquam pars hæc exordij penè tota iam exhausta sit, cum de medicina maioris pecoris priore libro disputaremus, quia cum sit ferè eadem corporum natura minorum, maiorumq; quadrupedum, paucæ paruæq; morborum & remediorum differentiæ possunt inueniri: quæ tamen quantulæcunq; sint, non omittentur à nobis, Idem.

Vendere oportet armenta reijcula, (id est duplici i in secunda syllaba) oues reijculas, Cato. Reiculas Nonius (id est simplici i) interpretatur ætate aut morbo graues, citans illud Varronis ex libro de liberis educ. Et vt in grege opilio oues minus idoneas remouere solet, quas reiculas appellat. Cinis lanæ ouis passionibus pecudum medetur, Plinius vt Aggregator citat. Febres accidunt ouibus, quæ cognosci & curari possunt, vt dictum est de febribus in tractatu boum, Crescentiensis.

Quin etiam ima dolor balantum lapsus ad ossa
Cum furit, atq; artus depascitur arida febris:
Profuit incensos æstus auertere: & inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam,

Vergilius in Geor. (Prudenter Vergilius, inquit Columella, ouibus febricitantibus consuluit de talo vel inter duas vngulas sanguinem emitti oportere. Nos etiam sub oculis & de auribus sanguinem detrahimus.) Et mox.

Quam

Quam procul aut molli succedere sæpius vmbra
Videris, aut summas carpentem ignauius herbas,
Extremamq́; sequi, aut medio procumbere campo
Pascentem, & sera solam decedere nocti,
Continuò ferro culpam compesce: prius quàm
Dira per incautum serpant contagia vulgus.

Agni febricitantes quomodo sint curandi, in Agni historia prosequar. Ouibus ęgris & gregario aliquo morbo infectis, lac caprinum aqua permixtum bibendum dabis, Obscurus. Videtur autem hic potus in febribus tum alijs tum pestilentibus conuenire: nam & agnis febrientibus lac maternum pari mensura cœlestis aquæ miscetur, aut caprinum per corniculum infunditur, teste Columella. Nec capræ nec oues peste inficientur, si ex ciconiæ ventriculo aqua intrito, singulis cochleare vnum infunderis, Quintilij. Aduersus morbum ouibus letalem, Ventrem arietis cum vino coques & aqua dilues, dabisq; ouibus in potu. Rasis & Albert. Si ægrotat vniuersum pecus, vt & ante pręcepimus, & nunc (quod remur esse maxime salutare) iterum adseueramus in hoc casu, quod est remedium pręsentissimum: pabula mutemus, & aquationes totius regionis, & alium quęramus statum cœli: curemusq;, si ex calore, & æstu concepta pestis inuasit, vt opaca rura: si inuasit frigore, vt eligantur aprica, sed modicè ac sine festinatione persequi pecus oportebit, ne imbecillitas eius longis itineribus aggrauetur, nec tamen in totum pigre ac segniter agere. Nam quemadmodùm fessas morbo pecudes vehementer agitare, & extendere non conuenit, ita conducit mediocriter exercere, & quasi torpentes excitare, nec pati veterno consenescere, atq; extingui. Cum deinde grex ad locum fuerit perductus in lacinias colonis distribuatur, nam particulam facilius quàm vniuersus conualescit, siue quia ipsius morbi halitus minor est in exiguo numero, seu quia expeditius cura maior adhibetur paucioribus, Columella. Prospicere maximè in ipso principio conuenit, ne in morbū pestilentem incidant oues. Vere igitur aduentante, elelisphacum montanum prasiumq́; herbas contundes, & per dies quatuordecim in potu eis temperabis: idem & autumno diebus totidem faciendum. Quòd si iam eas occupauerit morbus, eisdē remedijs vti conuenier: iuuat etiam ex cytiso pabulum, arundinisq; durissimæ radices teneræ madefactæ, atq; in affectā partem admotæ, (vt And. à Lacuna vertit: sed melius Cornarius, arundinis durissimæ radices tenerrimæ in potu maceratæ. Græcè enim non τόπον sed πότον legendum.) Oportet autem infectas in aliam regionem transferre, ne contagione sua sanas etiam vitient: quin & ipsæ dum alia aqua spirituque alio fruuntur, roborantur & conualescunt, Africanus in Geoponicis Græcis.

Balatu pecorum, & crebris mugitibus amnes,
Arentesq́; sonant ripæ collesq́; supini
Iamq; cateruatim dat stragem: atq; aggerat ipsis
In stabulis, turpi dilapsa cadauera tabo,
Donec humo tegere, ac foueis abscondere discunt,
Nam neq; erat corijs vsus: nec viscera quisquam
Aut vndis abolere potest, aut vincere flamma.
Nec tondere quidem morbo, illuuieq́; peresa
Vellera, nec telas possunt attingere putres.
Verum etiam inuisos si quis tentàrat amictus,
Ardentes papulæ, atq; immundus olentia sudor
Membra sequebatur: nec longo deinde moranti
Tempore, contactos artus sacer ignis edebat,

Vergil. in Georg. Seneca ab initio libri sexti Naturalium quęstionum, Pompeios celebrem Campanię vrbem Regulo & Verginio consulibus, desedisse terræmotu, & quidem diebus hybernis, scribit, &c. Et in eodem libro cap. 27. Aiunt (inquit) sexcentarum ouium gregem exanimatum in Pompeianæ regionis motu. Nec est quare hoc putes ouibus illis timore accidisse. Diximus solere post magnos terrarum motus pestilentiam fieri. Multa enim mortifera (tum aër, tum aquæ) in alto latent. Quæ cum extra superficiem terræ erumpunt suo halitu & vapore, facilius pecora sentiunt, in quæ pestilentia incurrere solet, quo auidiora sunt, & aperto cœlo plurimū vtuntur, & aquis; quarum maxima in pestilentia culpa est. Oues vero mollioris naturæ quo propiora terris ferunt capita, corruptas esse non miror, cum afflatum diri aëris circa ipsam humū exceperint. Nocuissent ille & hominib. si maior exijsset, sed illum copia aëris synceri extinxit, antequam vt ab homine posset trahi surgeret. Hæc Seneca. Oues si ab ardente Sole labefactentur, cadantq́; assiduè nec edant, agrestis betæ (lapathi nimirum) succus eis infundi debet: cogendæ sunt etiam ipsas betas comedere, Anatol. Si ob pastum insalubriorē venter eis tumeat, sanguinis detractione curabis illas, tundens scilicet eas venas, quæ supra labrum, & quæ sub cauda circa sedem sunt. Infundere etiam conuenit sesquiheminam humani lotij. Quòd si vermes (σκώληκας) vnà cum herbis vorauerint, idem faciendum est, Anatolius. Idem aut similis morbus est, quo (vt Gallus quidam non indoctus hæc mihi scribenti retulit) oues dicuntur venenum in pastu cum herbis sumpsisse: quod fieri aiunt cum aër crassus, lentus, & noxius cum rore concretus in herbas decumbit, qualis etiam plantis & arboribus sæpe exitialis est. Ouibus inde statim valde inflatis, pastores summas auriculas abscindunt vt sanguis emanet, & baculis percutiunt latera. Alij aquæ permiscent inulam, & ori aperto infundunt: aut, si desit aqua, vrinæ permiscent, quam in vas aliquod aut etiam calceū emiserint. Sic oues statim melius habere aiunt. Miles quidam narrauit nobis visam sibi esse ouem quæ in rabiem inciderat cum vacca rabiosa cornu eam impetijsset, Rusius. Si oues æstuantes biberint, & sic refrigeratæ fuerint, tum aliàs tum circa omentū præcipuè, vt lanij nostri referunt, auriculæ eis dimidia ferè parte abscindun tur: quod si sanguis è vulnere manet, bene habet: sin minus, mactantur. Bilis ęstiuo tempore nō minima pernicies, potione depellitur humanæ veteris vrinæ, quæ ipsa remedio est etiam pecori arcuato, Columella. Si hirudinem hauserint, acetum acre & calidum, aut oleum est infundendum, Anatolius. Si vermes (σκώληκας) cum herbis deglutiuerint, quomodo curandæ sint paulò superius dictum est.

Si qua reptilium bestiarum momorderit pecusserit'ue, melanthium ex vino illi offerendum est: ac breuiter ea omnia facienda adhibendaq́; sunt, quæcunq; in historia horum aliorumq́, animaliū tradidimus, Anatolius. Vere moriuntur pastæ rore melleo (de quo supra etiam dixi, noxium esse ouibus, vt bubus quoq;.) Autumno autem si aristis nimiū impleantur, & postea statim bibant, diruptis visceribus (intestinis) moriuntur, Albert. Aconito neq; pecus (ouis) neq; vllum animal pascitur, Theoph. Oues necat nerion (id est rhododendrū,) Dioscorid. Pecus & capræ si aquam biberint, in qua folia rhododendri maduerint, mori dicuntur, Plinius. Oues & capras perdunt euonymus & conyza, vide in Capra c. Sabina capris & ouibus venenū est, Plin. lib. 16. Est etiam grauis pernicies herbæ sanguinariæ, (Sanguinaria herba Columellæ aut pilosella est vulgo dicta, vide Ruelliū: aut numularia, cui apud Gallos ab exitio ouium nomen) quam si pasta est ouis, toto ventre distenditur contrahiturq́;, & spumam quandam tenuem tetri odoris expuit. Celeriter sanguinem mitti oportet sub cauda, in ea parte quæ proxima est clunibus, nec minus in labro superiore vena soluenda est, Columella. Easdem venas solui iubet Anatolius, si ob pastum insalubriorem veter eis tumeat: & verisimile est ipsum ex Columella transtulisse, quæ verò sanguinaria esset herba non cognouisse, ac ideo quod de ea priuatim dictum erat communius protulisse. Ego sanguinariam herbam dici nullā noui, præter polygonum Græcorum, cui tamen vim venenatam nemo attribuit.

Sed

Sed ouibus venenum esse potest, non item aliis animalibus, astricta nimirum aluo intumescente. (Atqui in Geoponicis Græcis polygonon herbam arietibus dari legimus, ut valentiores fiant ad coitum.) Qua sola facultate alia etiam astringens herbula binis & rotundis ferè numi instar foliis humi reptans, pulegio non dissimilis, locis opacis, ut circa sæpes & alibi, præsertim & humidis, Fuchsius numulariam vocat (expressa voce Germanica *pfennigkrut*, Angli eodem sensu dicunt penigras) ouibus exitio esse creditur. Itaque à Gallis per circunscriptionem vocatur herba oues necans *l' herbe qui tue les brebis*. At homini innoxia, & persæpe salutaris est. Ego teneram verno sæpe ex aceto sale & oleo comedi. Herba inodora est, flos pallidus graviter odoratus, ranunculi ferè floris effigie: nostri serpentinam (*naterkraut*) nominant, quòd serpentes vulnerati aut etiam aliqua parte dissecti, hac herba sibi mederi ut partes separatæ coalescant, à vulgo fertur. Mirum quòd anagallidem fœminam pecora vitant: at si decepta similitudine, (fœminæ ad marem anagallidem,) degustavêre, statim eam quæ asyla vocatur, in remedio quærunt: ea à nostris ferus oculus nuncupatur, Plin. Anagallis quidem herbula nitroso, acri & insuaui sapore est, ferè quo betæ radix cruda: sed cum eodem tum mas tum fœmina sapore & facultate sit, cur illum gustent hanc aversentur, equidem miror. Cæterum asylæ herbæ hoc uno in loco, quod sciam, Plinius meminit, nec vel ipse alibi, vel aliorum quisquam. Duua (ut mihi hæc scribenti Gallus quidam dictavit) herba vocatur Gallis, in Normannia præcipuè, similis lapatho (vel gentianæ majori) sed angustioribus folijs & semper erectis, neruo medio ferè rubente, causticis: nascitur juxta aquas. Hanc si comederint oves, innascuntur eis in jecore animalia quædam parva, nigra, quæ similiter duvæ vocantur & morbus itidem duua, incurabilis: itaq; mox mactanda & comedenda sunt animalia. Herba quoniam hyems erat demonstrari mihi non potuit: quærent diligentiores num aliqua hydrolapathi species sit, aut potius plantago aquatica, cui folia semper eriguntur: quamuis neutra caustica sit, & forsitan qui hæc mihi dictavit hanc ei facultatem esse falsò credidit. Lanii nostri mihi affirmant sæpe in iecore ouium hirudines reperiri, folliculis quibusdam inclusas, longitudine sesquidigiti, latitudine ad longitudinem ferè dimidia, prætenues: id vitium contrahi potu aquæ palustris: in ventriculo nunquam ullas hirudines reperiri. Nascitur inter frumenta herba alba panico similis, occupans arua, pecori quoque mortifera, Plin. Vide in Boue C. in aconiti mentione Fracta pecudum non aliter quàm hominum crura sanantur involuta lanis oleo atque vino insuccatis, & mox circundatis ferulis conligata, Columella. Si pediculi riciniue molestent ouem, radix sphendamni (id est aceris) tundenda & in aqua elixanda est. Vbi autem à capite usque ad extremam spinæ partem, lanam totonderis, (ἀναξαίνῃς, Cornarius reddit diuulseris,) tepidam ipsam aquam infundito, donec penetret vniuersum corpus. Nonnulli in tali quoque affectu (ut in scabie) cedria tantum vtuntur. Alijs etiam in vsu est radix mandragoræ. (οἱ δὲ μανδραγόρου ῥίζαν μιγνῦσι καθ' ὁμοιότητα.) Cauendum autem est ne gustetur (à pecore.) est enim periculosa: alij cyperi radices coquunt, eoque decocto oves abluunt, Diophanes. Atqui Plinius pediculos in ouibus gigni negat, his verbis: In ouibus & in capris ricini solum gignuntur, pediculi & pulices nulli. Et alibi, Pilos habentium asinum tantum immunem pediculis credunt, & oves. Gigni quidem pediculos in lanis interemptarum à lupis ouium, dicemus in D. Scabiem ovium contagiosam Galli vocant *le tac*. Oues ne scabræ fiant, Amurcam puram, & aquam ubi lupinus deferbuerit, & fecem de vino bono inter se pariter omnia sumito, & bene commisceto. Postea cum detonderis oues, vnguito totas: finito biduum aut triduum consudent: deinde in mari lauito, si aquam marinam non habebis, facito aquam salsam, ea lauito. Si hæc sic feceris, non scabræ fient, & lanæ plus, & meliorem habebunt, & ricini non erunt molesti. Eodem modo in omnes quadrupedes vtitor si scabræ erunt, Cato cap. 96. Oues frequentius quàm ullum aliud animal infestantur scabie, quam facit macies, ut maciem exiguitas cibi. Huic morbo nisi occurratur, vnica totum pecus coinquinabit. Nam oves contagione vexantur, Textor. Præ frigore oues aliquando in scabiem & podagram incidunt, teste Vergilio. De tonsura ouium primum animaduerto antequam incipiam facere, num scabiem aut ulcera habeant, ut, si opus est, antè curentur quàm tondeantur, Varro. Oues lauari solent vel lanæ purgandæ, vel scabiei curandæ causa, vt superius ex Macrobio recitaui. Quæ inter tondendum excitantur vulnera, pice liquida inungere conuenit, at vniuersum corpus oleo cum vino, aut coctorum succo lupinorum amarorum. Sed multò præstantius fuerit ex vini amurcæque portionibus paribus, aut ex oleo & vino albo ceræ & adipi (στέατι, seuo) mistis, inungere. Hoc siquidem efficit lanam innocuam (ἐρίων βλαβερὸν οὐ ποιεῖ,) scabiei resistit, vlceraque prohibet ne fiãt, Didymus. Vide etiam infra in E. ubi de tonsura ouium, quomodo iam tonsæ illinendæ sint ne scabræ fiant, ex Columella præcipuè. Scabie igitur oves nunquam infestabuntur, si eis quæ prædicta sunt, quispiam oves tonsas inunxerit: Sin autem ob negligentiam tuam, scabie tuæ fœdentur oues, eas curabis hoc modo: Amurcæ sine sale, aquæ in qua amari lupini maduerint, fecisque vini albi, singulorum æquas portiones in vase aliquo miscens, & calefaciens, ouem inde perungito, eamque sic in unam & alteram diem relinquito. Tertia vero die, marina aqua aut muria calida lauanda est: ac post id, aqua potabili. Quidam cupressi sphærulas aqua maceratas affundunt. Alii ex sulfure, cypero, cerusa atque butyro mistis, scabras oues inungunt. Sunt qui ex luto orto ab urina quam asinus in via excrevit, illinant oues. Nonnulli autem rectius facientes, non prius admouent aliquod remediorum dictorum, quàm totonderint partem scabidam, eamque lotio antiquo perfuderint. In Arabia porrò vel sola cedriæ inunctione scabiem discutiunt, ut in camelis & elephantis quoque. Scabiem ouium compesces, si lotio præluens, sulfure atque oleo inunxeris, Diophanes. Oues (inquit Columella) frequentius, quàm ullum aliud animal infestatur scabie, quæ ferè nascitur, sicut noster memorat poëta: *Cum frigidus imber Altius ad viuum persedit, & horrida cano Bruma gelu*. Vel post tonsuram, si remedium prædicti medicaminis non adhibeas, si æstivum sudorem mari, vel flumine non abluas, si tonsum gregem patiaris syluestribus rubis, ac spinis sauciari: si stabulo vtaris, in quo mulæ, aut equi, aut asini steterunt: præcipuè tamen exiguitas cibi maciem, macies autem scabiem facit. Hæc ubi cœpit irrepere, sic intelligitur: vitiosum locum pecudes, aut morsu scalpunt, aut cornu, vel ungula tundunt, aut arbori adfricant parietibúsue detergent: quod ubi aliquam facientem videris, comprehendere oportebit, & lanam diducere: nam subest aspera cutis, & velut quædam prurigo, cui primo quoque tempore occurrendum est, ne totam progeniem coinquinet, & quidem celeriter, cum & alia pecora, tum præcipuè oues contagione vexentur. Sunt autem complura medicamina, quæ idcirco enumerabimus, non quia cunctis uti necesse sit, sed quoniam nonnullis regionibus quædam reperiri nequeunt, ex pluribus aliquod inuentum remedio sit. Facit autem commodè primum ea compositio, quam paulo ante demonstravimus, si ad fecem, & amurcam, succumque decocti lupini misceas portione æqua detritum album elleborum: potest etiam scabriciem tollere succus viridis cicutæ: quæ verno tempore, cum jam caulem nec adhuc semina facit, decisa contunditur, atque expressus humor

eius fictili vase reconditur, duabus vrnis liquoris, admisto salis torridi semodio: quod ubi factum est, oblitum vas in sterquilinio defoditur, ac toto anno fimi vapore concoctum, mox promitur: tepefactumque medicamẽtum linitur scabræ parti, quæ prius aspera testa, vel pumice defricta redulceratur. Eidem remedio est amurca duabus partibus decocta, item vetus hominis urina testis candentibus inusta: quidam tamen hanc ipsam subiectis ignibus quinta parte minuunt, admiscentque pari mensura succum viridis cicutæ. Deinde figuralibus tritis, & picis liquidæ, & fricti salis singulos sextarios infundunt. Facit etiam sulfuris triti, & picis liquidæ modus æqualis igne lento coctus. Sed Georgicum carmen affirmat, nullam esse præstantiorem medicinam,

Quàm si quis ferro potuit rescindere summum *Vlceris os, alitur vitium, viuitq, tegendo.*

Itaque reserandum est, & vlcera medicamentis curandum, Hæc omnia Columel. Sed Vergilii etiam ex Georgicis eadem de re versus apponam omnes:

Turpis oues tentat scabies, ubi frigidus hymber *Altius ad viuum persedit, & horrida cano*
Bruma gelu: vel cum tonsis illotus adhæsit *Sudor, & hirsuti secuerunt corpora vepres.*
Dulcibus idcirco fluuiis pecus omne magistri *Perfundunt, udisq, aries in gurgite villis*
Mersatur, missusq, secundo defluit amni. *Aut tonsum tristi contingunt corpus amurca:*
Et spumas miscent argenti, viuaque sulphura, *Idæasque pices, & pingues vnguine ceras,*
Scillamque, helleborosq, graues, nigrumq, bitumen. *Non tamen ulla magis præsens fortuna laborum est,*
Quàm si quis ferro potuit rescindere summum *Vlceris os: alitur vitium, viuitq, tegendo,*
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor *Abnegat, & meliora deos sedet omnia poscens.*

Medentur pecori lupini cum chamæleonte herba decocti, aqua in potum collata. Sanant etiam scabiem quadrupedum omnium in amurca decocti, vel vtroque liquore postea mixto, Plin. Lupini cum chamæleontis nigri radicibus decocti, quadrupedum (προβάτων, ouium) scabies sanant, in quem usum tepido decocto illo abluuntur, Dioscorid. Tragus (ex hoc opinor loco) quadrupedum & ouium scabiem sanari scribit lupinis cum radicibus carlinæ vulgò dictæ (*eberwurtz*) decoctis in vino quod à doliis dum hauritur destillans vasculis excipitur, vel etiam in aqua. Halimo syluestri effectus maiores in sananda hominum ac pecorum scabie, Plin. Herodotus πισσοκωνίαν dixit (malim omicron in antepen. κονιᾶν enim inungere est,) quoniam oues pice illinebantur, Hesych. & Varin. nimirum aduersus scabiem, vel ad tonsillas. Nam in voce Κωνῆσαι apud Hesychium & Varinum sic legimus, Πισσοκονία (malim per duplex sigma) ὑγρὰ πίσσα (pix liquida nimirum) ᾗ χρίουσι τὰ θρέμματα τῶν προβάτων. Pissasphaltos est mixta bitumini pice, naturaliter ex Apolloniatarum agro. Quidam ipsi miscent, præcipuum ad scabiem pecorum remedium, aut si fœtus mammas læserit, Plin. Pecorum scabiem sanant, lanasq; emolliunt piscinæ maris. Mediterranei marinam aquam imitabuntur, quàm salsissimam, si quatuor sextariis aquæ, vnum salis addiderint: nam si quis amplius addere conetur, vinci aquam, salemq; non liquari aiunt: moderatissimam fieri putant, si aquæ sextariis quatuor octonos salis cyathos misceant, Plin. 31. 6. Sunt qui dicant illam demũ aquam salsam respondere marinæ in qua ouum fluitet nec subsidat: quod cum ego experirer ejusdem ponderis aquam & salem esse oportere comperi ut ovum innataret. Duo salis sextarii in quatuor aquæ sextarios missi, temperatissimam marini liquoris copiam faciunt, Plinius Secundus apud Marcellum. Si abscessus corporis superficiẽ obsideat, aperiundus est, vulneriq; torrefactus sal atq; tenuissimus ex liquida pice imponendus, Anatol. Est etiam insanabilis sacer ignis, quam pusulam vocant pastores: ea nisi compescitur intra primam pecudem, quæ tali malo correpta est, vniuersum gregem contagione prosternit: sic quidem quod nec medicamentorum, nec ferri remedia patitur. Nam penè ad omnem tactum excandescit: sola tamen ea fomenta non aspernatur lactis caprini, quod infusum tantum valet, ut & blandiatur igneam sæuitiam, differens magis occisionem gregis, quàm prohibens. Sed Aegyptiæ gentis autor memorabilis Dolus Mendesius, cuius commenta, quæ appellantur Græce ὑπομνήματα sub nomine Democriti falsò produntur, censet propter hanc sæpius ac diligenter ouium terga perspicere: ut si forte sit in aliqua tale vitium deprehensum, confestim scrobem defodiamus in limine stabuli, & viuam pecudem, quæ fuerit pusulosa, resupinam obruamus, patiamurq; super obrutam meiere totum gregem, quod eo facto, morbus propulsetur, Columella. Claui quoque dupliciter infestant ouem, siue cũ subluuies, atq; intertrigo in ipso discrimine vngulæ nascitur, seu cum idem locus tuberculũ habet, (rustici nostri hoc vitium in pecore vulgò herinaceum vocant) cuius media ferè parte canino similis extat pilus, eique subest vermiculus. Subluuies, & intertrigo pice per se liquida, vel alumine & sulfure, atq; aceto mistis rite eruentur: vel tenero punico malo, prius quàm grana faciat, cum alumine pinsito, superfusoq; aceto, vel æris ærugine infriata, vel combusta galla cum austero vino læuigata, & superposita: tuberculum, cui subest vermiculus, ferro quàm cautissime circumsecari oportet, ne dum amputatur etiam quod infra est animal vulneremus: id enim cum sauciatur, venenatam saniem mittit, qua respersum vulnus ita insanabile facit, ut totus pes amputandus sit: & cum tuberculum diligenter circunciderìs, candens seuum vulneri per ardentem tædam instillato, Hæc omnia Columel. De mentigine siue ostigine mortifera lactentibus agnis, lege in Agno C.

In morbo comitiali cerebrum nimis humidum est: cognouerit autem hoc ipsum quis maximè ex ouibus, & præsertim capris: hæ enim frequentissimè corripiuntur: quod si caput ipsarum dissecueris, reperies cerebrum humidum & sudore refertum ac male olens, Hippocrates in libro de morbo sacro. Chamelæam quoquo modo collectam iumentorum pecorumq; oculis salutarem esse aiunt, Plinius. Papaueris cornuti folium argema in ouibus tollere scripsit Theophrastus: Dioscorides inunctum argema & nubeculas κτηνῶν, (id est pecudum & iumentorum,) emendare. Si molesta pituita est, cunilæ bubulæ, vel nepetæ sylvestris surculi lana inuoluti naribus inseruntur, versanturq; donec sternuat ouis, Columella. Veratrum nigrum pecorum & iumentorum pituitas sanat, surculo per aurem traiecto, & postero die eadem hora exempto, Plinius. Ad tonsillas pix liquida illinitur, ut supra dixi inter remedia contra scabiem. Nascitur ouibus gossum sub gula ex fluxu humorum à capite descendẽtium: & perforata ibi pelle humor aqueus paulatim extillat, curanturque, Crescentiensis. Nostri hoc vitium vocant *Kræpff*, id est strumas, & de ouibus sic affectis dicere solent, *sy Kelchend*: contingit autem aliquando cum vitæ periculo: oboritur præcipuè initio veris: & postea cum iam gramine pascũtur inclinatis capitibus, curantur. Sunt qui sic affectarum pabulo, vel sali potius, medicamenta misceant, ut quidam apud nos iuniperi baccas & linguæ ceruinæ folia trita. Opiliones asari radicis pollinem sali mixtum ouibus lingendum præbent, ad pulmonis præcipuè vitia & tussim, Tragus. Oues si tussient, amygdalæ repurgatæ contusæque cum tribus vini cyathis distemperatæ, per nares infundi debent, Anatolius. Pastores nostri ouibus ægris, in tussi præsertim pseudochamędry medentur,

dentur,unde etiam nostri herbam ouium (*schaafkraut*) appellant. Similis est chamædryi, sed fatua & inodora, floribus cœruleis spicatim per adnatos ramulos digestis,in medii caulis cacumine nunquam se aperientibus. Plura de hac planta dixi in Boue C. Suspiriosè laborantibus,auriculæ ferro rescindendæ,mutandæque regiones, quod in omnibus morbis ac pestibus fieri debere censemus,Columella. Si laborent dyspnœa,ferro illis aures τέμνειν, id est,amputare (forare vertit Andreas à Lacuna: Cornarius incidere:ego summas auricularum partes resecandas intelligo,) oportet,ipsasque oues aliò traducere,Anatolius. Radix herbæ consiliginis, suum quidem & pecoris omnis remedium præsens est pulmonum vitio,vel traiecta tantum in auricula. Bibi debet ex aqua,haberique in ore assiduè sub lingua,Plinius. Ouem pulmonariam similiter ut suem curari conuenit, inserta per auriculam,quam veterinarij consiliginem vocant: de ea iam diximus,cum maioris pecoris medicinam tradidimus, sed is morbus æstate plerunque concipitur,si defuit aqua,propter quod vaporibus omni quadrupedi largius bibendi potestas danda est. Celso placet,si est in pulmonibus vitium,acris aceti tantum dare,quantum ouis sustinere possit,vel humanæ veteris vrinæ tepefactæ trium heminarum instar per sinistram narem corniculo infundere, atque axungiæ sextantem faucibus inserere,Columella. Caúda ouis quàm arctissimè præligata, euulsa inde lana, præ fastidio quæ non pascebatur ouis,statim vescitur: traduntque quod extra nodum sit è cauda præmori, Plin. Bilis æstiuo tempore non minima pernicies potione depellitur humanæ veteris vrinæ,quæ ipsa remedio est etiã pecori arcuato,Columella. De vermibus seu hirudinibus iecoris,supra dixi inter morbos ouis toti corpori periculosos. Tormentilla vulgò dicta dysenteriam & alia ventris profluuia sistit: quare opiliones etiam ea vtuntur ouibus curandis,Tragus. In nostra regione vt venter ouibus sistatur,salem præbent, & sic excitata siti vinum nigrum Albertus. Meatus etiam alimenti sicci coaluit aliquibus bestiis,scilicet ouibus & quibusdam aliis. Arist.

Lien ouibus aliquando crassis humoribus impletur inflaturque,idque sæpius mense Maio & Aprili præ copia crassi lentiq; sanguinis: unde sæpe subitò moriuntur. Prodest eis stetum,ut vulgò vocant, duorum digitorum poni inter nares,& operam dare ut multum detrahatur sanguinis. Quædam enim sic liberantur,aliæ nihilominus moriuntur,Crescentiensis. Animalia in renibus pinguissima: oues quidem letaliter circum eos concreto pingui, Plinius. Oues in renibus opimandis luxuriant: & iis pingui vndique obductis intereunt, quod ubertate pabuli fit,ut in Sicilia agro Leontino. Quocirca sero diei agere oues ad pascua pastores loci illius solent, quo minus capiant pabuli,Aristoteles. Ouibus solis animalium renes totos obesos habere letale est: quo fit ut quanquam pingues admodum sint,tamen aliquid desit,& si non vtrique,dextro quidem: causa cur hoc solis, aut maximè ouibus accidat,quod ijs quæ adipe pinguescere solent,pingue humidum est: itaque non æque flatus interclusi dolorem faciunt,quod causa syderationis est,Arist. de par. lib. 3. cap. 9. & rursus, Copia etiam seui genus ouium longe excedit: omnium enim animalium oues celeri renum obesitate opplentur, itaque humore flatuque intercluso celeriter præ syderatione intereunt: nam per venam aortam & maiorem statim vitium ad cordis sedem transuehitur. Oues præ nimio frigore aliquando in scabiem vel podagram incidunt,teste Vergilio. Podagra morbus est αἰπολίων καὶ προβάτων, Athen. Ouem,equum,& hominem eisdem ferè totidemque morbis tentari periti tradũt, Aristoteles. Ouis si morbida fuerit,caprinum lac cum vino misce & bibendum præbe,Incertus. Item lanam eius combure & cinerem da bibendum,Idem.

D.

Oues quadrupedum mitissimæ sunt. Textor: mansuetæ & innocentes,Albertus. Ouis de domo vix eijcitur,& eiecta recurrit,Obscurus. Maximè natura quietæ sunt,& aptissimæ ad vitam hominum: quare & propter vtilitatem & propter placiditatem nutriendæ ab homine assumptæ sunt, Varro. Genus ouile amens, & moribus, ut dici solet,stultissimis est,quippe quod omnium quadrupedum ineptissimum sit: repit in deserta sine causa: hyeme obstante ipsum sæpe egreditur stabulo: occupatum à niue, nisi pastor compulerit,abire non vult,sed perit desistens,nisi mares à pastore ducantur: ita enim reliquus grex consequitur,Aristot. Quàm stultissima animalia lanata: quà timuêre ingredi,vnum cornu rapto sequuntur,Plin. In ouis ingenio se prodit τὸ εὔηθες. (id est simplicitas vel stultitia,) Adamantius. Ouis & asinus ineptissimis sunt moribus & degeneribus animis,Aelian. Ouiũ & boum duces constituuntur,Aristot. Omnium maximè animalium oues ad parendum faciles sunt: Etenim ad verba pastoribus obediunt,& canibus obtemperant,& capras sequuntur,simul & inter se amant,Aelian. Docent pastores suas oues gregari facto strepitu,ut supra in C. retuli, ubi de partu & abortu ouium dixi. Pili molles hominem timidum designant: nam & inter bruta huiusmodi sunt quibus mollissimus pilus,ut ouis,lepus,Aristot. Oues se inuicem amant,& una condolet alteri: nam sana si alteram viderit imbecillam,Soli pro ea se obijcit,& umbram ei obtendit,Albertus. Mater agnum odore posteriorum noscit,Albert. Κρατεύας ἐν ῥιζοτομικῷ scribit, oues quæ agnos non amant, si quis cotyledinem herbam cum aqua tritam bibendam iis dederit,eos amare, Scholiastes Nicandri.

Cum capris oues amicitia coniunctæ sunt,Aelian. Luporum insidiis oues minus idcirco patent, quòd non ita separatim à reliquis errant quemadmodum singulæ capræ à gregalibus suis segregantur,Aelian. Lupum grauiore pedis sonitu ouis stulta vocat,Plutarch. Vide in Lupo D. Λυκοσπάδες πρόβατα, τὰ λυκόσπαστα, (id est oues à lupis dilaniatæ,) Hesych. & Varin. Ouium quas lupus occiderit pelles ac vellera,& facta ex his vestis, longè quàm cætera aptiora sunt ad pediculos procreandos,Aristot. Vide in Lupo D. ubi etiam expositum est,cur oues à lupis dilaniatæ carnem quidem suauiorem,lanam autem tabidam flaccidamq; habeant. Haud mirum videri debet ouis pellem à lupo dilaniatæ pruritum mouere: nam ob vehementem metum,tum etiam ob contrariam naturam malè afficitur: etsi mors enim ultimum sit supplicium, magis tamen afficitur corpus in uno quàm alio genere. Metuit homo magis in mari fluctuans quàm coram hostibus,Cardan. Mirum est,inquit idem, & tamen verum, fidibus lupi agninas malè obstrepere: quanquam hoc idem contingat neruis fermè omnibus diuersorum animalium,ut canis & agni. Manifestius hoc contingit etiam in tympanis: nam ouina coram lupinis penè obmutescunt,stridentq;. Oues etiam mortuæ mortuum lupum extimescunt,Oppianus: cum proximè dixisset si tympanum ex pelle lupina pulsetur inter alia quæ ouillis pellibus constant,hæc obmutescere, illud vnum grauiter resonare. Si tendatur chorda lupina cum chordis ouillis,hæ rumpentur,vel omnem harmoniam (sonum) amittent. Quod si pelles etiam ouis & lupi coniungantur,ouilla lanam amittet,ut & alij scribunt & Albertus, qui tamẽ hoc se expertum negat. (Plura de his omnibus leges in Lupo D.) Ego ea quæ de chordis & tympanis dicuntur superstitiosa esse puto. Quanquam enim lupina pellis cum durior solidiorq; sit ouillis,sonum proculdubio in tympanis longè clariorem ædat,ut sonus reliquorum longè inferior minus animaduertatur,ut lux candelæ iuxta ignem

magnum positæ: (eadem & in chordis ratio fuerit:) rumpi tamen vel prorsus obmutescere quis credat? Cæterũ
pellem ouillam lupinæ coniunctam absumi citius non mirum est, ut neque anseris pennas prius quàm aquilæ, si
coniunxeris. Sicciorum enim animalium partes etiam sicciores minusq; excrementitiæ sunt, & eandem ob cau-
sam diuturniores. Sunt autem syluestria mansuetis sicciora, tum exercitii tum pabuli ratione: nam & exercentur
amplius, & pabulo tum sicciore tum minus copioso fruuntur. Et anseris quidem pennas plures ab una aquilina
adiecta consumptas, expertum se profitetur Albertus. Sed si natura citius pereunt anserinæ, non verè nec propriè
ab aquilinis consumi dicentur. Experiri poterunt curiosi, sepositis anserinis pennis aliis per se, aliis cum aquilina
adiuncta, ut videant pariter ne, an hæ vel illæ priores intereant. Idem cum ouilla & lupina pellibus experiri licebit.
Apibus inimicæ & oues, difficile se à lanis earum explicantibus, Plinius.

E.

Quadrupedum syluestrium quas utilitatis causa deprehensas homines incluserunt, ut mansuescerent, primas
non sine causa putant oues assumptas, & propter utilitatem & propter placiditatem: maximè enim hæ natura
quietæ, & aptissimæ ad vitam hominum. Ad cibum enim lac, & caseum adhibitum, ad corpus vestitum & pelles
attulerunt, Varro. Vtilis est ouis lana, corio, lacte, carne, visceribus, (intestinis) fimo in quo quiescit, Albert. No-
stri vulgò quosdam versus recitant, quorum sensus est, illum qui oues & apes possideat vel mediocri diligentia ad-
hibita, facile ditescere. *Hab byhe vnd schaaf, Vnd lig vnd schlaaf. Schlaaf aber nit zu lang, Das dir nit der gevvin zergang.* Pastio.

Ergo omni studio glaciem, ventosq; niuales,
Auertes: victumq; feres, & virgea latus
At vero Zephyris cum læta vocantibus æstas,
pascua mittes.
Carpamus: dum mane nouum, dũ gramina canent:
Inde, ubi quarta sitim cæli collegerit hora,
Ad puteos, aut alta greges ad stagna iubeto
Aestibus at mediis umbrosam exquirere vallem,
Ingentes tendat ramos: aut sicubi nigrum
Tum tenues dare rursus aquas: & pascere rursus
Temperat: & saltus reficit iam roscida luna:

Quo minus est illis cura mortalis egestas,
Pabula: nec tota claudes fœnilia bruma.
In saltus vtrumq; gregem (oues & capras) atque in
Luciferi primo cum sydere frigida rura
Et ros in tenera pecori gratissimus herba est.
Et cantu querulæ rumpent arbusta cicadæ:
Currentem ilignis potare canalibus vndam.
Sicubi magna Iouis antiquo robore quercus
Ilicibus crebris sacra nemus accubet umbra.
Solis ad occasum: cum frigidus aera Vesper
Littoraq; halcyonen resonant, & acanthida dumi.

Vergil. 3. Georg. (Vergilius lib. 3. Georgicorum mane pasci præcipit oues secundum morem suæ prouinciæ: nam
in aliquibus locis morbum contrahunt, nisi iam siccato rore pascantur, Seruius.) Et rursus.

Si tibi lanitium curæ, primum aspera sylua, Lappæq; tribuliq; absint: fuge pabula læta.
Continuoque greges, villis lege mollibus albos, (& arietem tum corpore, tum lingua palatoque candidum.) Primũ
prouidendum, ut totum annum rectè pascantur intus & foris, Varro. Pascua ouillo generi utilia sunt, quæ vel in
noualibus, vel in pratis siccioribus excitantur. Palustria verò noxia sunt, syluestria damnosa lanatis, Pallad. Seque-
ris autem noualia non solum herbida, sed quæ plerunque vidua sunt spinis, utamurque sæpius authoritate diuini
carminis: Si tibi lanitium curæ est, primum aspera sylua, Lappæq; tribulique absint. Quoniam ea res, ut ait idem,
scabras oues reddit, cum tonsis illotus adhæsit Sudor: & hirsuti secuerunt corpora vepres: tum etiam quotidie
minuitur lana, quæ quanto prolixior in pecore concrescit, tanto magis obnoxia est rubis, quibus velut hamis in-
uncata à pascentium tergoribus auellitur: molle vero pecus etiam velamen, quo protegitur, amittit, atq; id non
paruo sumptu reparata, Columella. Hoc pecus quamuis mollissimum, valetudinis tutissimæ est, minimeque pe-
stilentia laborat. Verum tamen eligendum est ad naturam loci: quod semper obseruari non solum in hoc, sed et-
iam in tota ruris disciplina Vergilius præcipit, cum ait: Nec vero terræ ferre omnes omnia possunt. Pinguis, &
campestris situs proceras oues tolerat, gracilis & collinus quadratas: syluestris & montosus exiguas: pratis planisq;
noualibus tectum pecus commodissime pascitur. Idque non solum generibus, sed etiam coloribus plurimum re-
fert, Idem. Aestate oues sub dio nutriuntur stabulanturque. Cæterum inualescente Sole in umbram sunt subdu-
cendæ: alioqui nequaquam. Maximè siquidem læduntur frigore, Florentin. Per totam æstatem (inquit Crescen-
tien.) aurora surgente festinanter mulgeantur, ne solitum pastum perdant: & cum dies incaluerit, sic ducantur,
ut calor Solis aut ventus vrens non possit eis nocere. Cæterum vesperi tamdiu foris sint, donec recuperẽt pastum
quem perdiderunt in die. Cum redierint, semper curandum ne sint calidæ cum in ouilia includuntur. Quòd si
magnus feruor fuerit, eant in proxima pascua, ne si longius abierint non possint recurrere ad umbracula: nec pa-
stores sinant eas importunè aggregari cum cœlum fervet: quin semper moderatè dispergant. Cum adducuntur
calidæ, non mulgeantur, donec refrigerentur mediocriter.) Cum aurora apparuerit, mox agniculi ducantur ex
umbraculis, ubi solicitè custodiantur. Cum viderint mane telas aranearum oneratas aqua, non permittant pasce-
re. Si feruor fuerit & pluuia ceciderit, non sinantur iacere, sed ad altiora ducantur, ubi expositæ sint vento, sem-
perque moueantur. Cauendæ autem sunt ab herbis, quibus permixta est arena. Mensibus Aprili, Maio, Iunio &
Iulio non sunt permittendæ multum pasci, ut peritus quidam pastor monet, ne nimium impinguentur: sed mẽ-
se Septembri, Octobri & Nouembri post mediam tertiam sunt tota die dimittendæ in pascuis, ut impinguentur
quantum poterunt, Hucusque Crescentien. Non eadem loca æstiua & hyberna idonea omnibus ad pascendum.
Itaque greges ouium longe abiguntur ex Apulia in Samnium æstiuatum, atq; ad publicanum profitentur, ne si
inscriptum pecus paverint, lege censoria committant mulctos, & à campestri, æstate exiguntur in Gurgures al-
tos montes, Varro. Et rursus, Greges in Apulia (in solitudine & saltibus pascentes, hybernis & æstiuis pascuis lon-
gè separatis) æstate prima luce exeunt in pastum, propterea quòd tunc herba roscida meridianam, quæ est aridior,
iucunditate præstat. Sole exorto puro propellunt, ut redintegrantes rursus ad pastum alacriores faciant. Circiter
meridianos æstus, dum deferuescunt, sub umbriferas rupes & arbores patulas subiiciunt, quoad refrigerato aere
vespertino, rursus pascant ad Solis occasum. Ita pascere pecus oportet, ut aduerso (auerso) Sole agat: caput enim
ouis molle maximè est. Infirmissimum pecori caput: quamobrem auersum à Sole pasci cogendum, Plin. Ab oc-
casu paruo interuallo interposito ad bibendum appellunt, & rursus pascunt quoad contenebrauit: iterum enim
tunc iucunditas in herba redintegrauit: hæc ab Vergiliarum exortu ad æquinoctium autumnale maxime obser-
uant. Quibus in locis messes sunt factæ, interest utile (teneantur in stipulis, quod est utile, &c. Crescent.) duplici
de causa, quod & caduca spica saturantur, & obteritis stramentis (& stercorationem faciunt in annum sequentem,
& segetes meliores, Crescent.) & stercoratione faciunt in annum segetes meliores. Reliquæ pastiones hyberno ac

verno

verno tempore hoc mutant, quod pruina iam exhalata propellunt in pabulum, & pascunt diem totum, ac meridiano tempore semel agere potum satis habẽt, Hactenus Varro. Salis crebra conspersio, inquit Pallad. vel pascuis mista, vel canalibus frequenter oblata, debet pecoris leuare fastidium. (De salis vsu supra etiam dixi in C. in cibi ac potus ouium mentione, & inter tuendæ sanitatis præcepta.) Nam per hyemem, si penuria est, fœnum, (si penuria est fœni vel paleæ, vicia vel facilior victus, &c. Crescent.) vel palea, vel vicia, vel facilior victus vlmi seruatis frondibus præbeatur, aut fraxini. Aestiuis mensibus pascantur sub lucis initio, cum graminis teneri suauitatem roris mistura commendat. Quarta hora calescente potus puri fluminis, aut putei præbeatur, aut fontis. Medios solis calores vallis, aut arbor vmbrosa declinet. Deinde ubi flexo jam die ardor infringitur, & solum primo imbre vespertini roris humescit, gregem reuocemus ad pascua. Sed canicularibus & æstiuis diebus ita pascendę sunt oues, ut capita gregis semper auertantur à solis obiectu. Hyeme autem vel vere, nisi resolutis gelicidiis ad pascua prodire nõ debent: nam pruinosa herba huic generi morbos creabit: ac tunc (al. tantum) semel adaquare sufficiet. De temporibus pascendi & ad aquam ducendi per æstatem non aliter sentio, quàm ut prodidit Maro, Luciferi primo cũ sydere, (&c. ut superius recitaui.) Deinde circa quartam diei horam & cum æstus viget, ad puteos, stagna, valles aut aliam vmbram perducemus greges. Rursus deinde iam mitigato vapore compellantur ad aquam, etiam per æstatem id faciendum, & iterum ad pascua producendum ad occasum Solis. Sed obseruandum est sydus æstatis per emersum caniculæ, vt ante meridiem grex in occidẽtem spectans agatur, & in eam partem progrediatur, post meridiem in orientem: siquidem plurimum refert, ut pascentium capita sint (auersa) obuersa soli, qui plerunq; nocet animalibus oriente prædicto sydere. Hyeme & vere matutinis temporibus intra septa contineantur, dum dies aruis gelicidia detrahat: nam pruinosa ijs diebus herba pecudi grauedinem creat, ventremque proluit: quare etiam frigidis, humidisque temporibus anni semel tantum ei potestas aquę facienda est, Columella. Omni pecudi larga præbenda sunt alimenta. Nam vel exiguus numerus, cum pabulo satiatur, plus domino reddit, quàm maximus grex, si senserit penuriam, Idem. De cibis & pastione ouium dixi etiam nonnulla Capite tertio, primum in mentione cibi ac potus earum, deinde inter præcepta tuendæ sanitatis. Oues nutrire conuenit ex cytiso, herba Medica, aut fœno græco, aut bromo (id est auena,) nec non ex culmis (achyris, id est paleis, qui sunt folliculi granorum) leguminum atque hordei. Quæ quidem multò præstantiora redduntur, si in area ipsa respergantur salsugine. Ex ficubus etiam grossi (ὄλυνθοι) decidentes, atque arida folia oues commodissimè nutriunt. Sunt autem ducendæ ad pastum, æstate quidem prius quàm Sol exoriatur, rore adhuc non resoluto, (ἐπὶ τῆς δρόσου διαλελυμένης.) Oportet etiam prospicere ut oues semper Solem habeent à cauda: utque earum impar sit numerus, ceu quod habeat quandam vim naturalem ad incolumitatem atque salutem gregis, Florentinus. Capreæ, oues & iuuencæ sæpibus arceri debent à vitibus, quibus plurimum nocent pascendo & mordendo, teste Vergilio. Apibus statio querenda est, quo neque sit ventis aditus, neque oues hœdique petulci Floribus insultent, Idem. Matrices oues postquam pepererint quomodo sint tractandæ, vide in agno E.

Græcas oues, sicut Asianas, vel Tarentinas moris est potius stabulo nutrire, quàm campo, & pertusis tabulis, solum, in quo claudentur, insternere: ut sic tuta cubilia, propter iniuriam pretiosi velleris, humor reddat elabens. Sed tribus, per annum totum, diebus aprico die lotas oues vngere oleo oportebit, & vino. Propter serpentes, qui plerunque sub præsepibus latent, cedrum, vel galbanum, vel mulieris capillos, aut ceruina cornua, frequenter vramus, Palladius & Crescent. Græcum pecus, inquit Columella, quod plerique Tarentinum vocant, nisi cum domini præsentia est, vix expedit haberi: siquidem & curam & cibum maiorem desiderat: nam cum sit vniuersum genus lanigerum cæteris pecudibus mollius, tum ex omnibus Tarentinum est mollissimum, quod nullam domini aut magistrorum inertiam sustinet, multoq; minus auaritiam, nec æstus nec frigoris patiens. Raro foris, plerunque domi alitur, & est auidissimum cibi, cui si detrahitur fraude villici, clades sequitur gregem. Singula capita per hyemem rectè pascuntur ad præsepia tribus ordei, vel fresæ cum suis valuulis fabæ, aut cicerculæ quatuor sextariis, ita ut & aridam frondem præbeat, aut siccam vel viridem medicam, cytisúmue, tum etiam cordi fœni septena pondo, aut leguminum paleas adfatim. Minimus agnis vendundis in hac pecude, nec ullus lactis reditus haberi potest: nam & qui summoueri debent, paucissimos post dies quàm editi sunt, immaturi ferè mactantur, orbæque natis suis matres alienæ soboli præbent ubera: quippe singuli agni binis nutricibus summittuntur, nec quicquam subtrahi summissis expedit, quo saturior lactis agnus celeriter confirmetur, & parta nutrici consociata minus laboret in educatione fœtus sui: quam ob causam diligenti cura seruandum est, ut & suis quotidie matribus, & alienis non amantibus, agni subrumentur. Plures autem in eiusmodi gregibus, quàm in hirtis masculos enutrire oportet: nam prius quàm fœminas inire possint mares castrati, cum bimatum expleuerint, enecantur: & pelles eorum propter pulchritudinem lanæ maiore pretio, quàm alia vellera mercantib. traduntur. Liberis autem campis, & omni surculo, ruboq; vacantibus ouem Græcam pascere meminerimus, ne, ut supra dixi, & lana carpatur & tegumen: nec tamen ea minus sedulam curam foris, quia non quotidie procedit in pascua, sed maiorem domesticam postulat: nam sæpius detergenda, & refrigeranda est: sæpius eius lana diducenda, vinoque & oleo insuccanda: nonnunquam & tota est eluenda, si diei permittit apricitas: idque ter anno fieri sat est: stabula vero frequenter euerrenda & purganda, humorque omnis urinæ deuerrendus est, qui cõmodissimè siccatur perforatis tabulis, quibus ouilia consternuntur, ut grex supercubet: nec tantũ cœno, aut stercore, sed exitiosis quoq; serpentib. tecta liberantur, quod ut fiat,

Disce & odoratam stabulis incendere cedrum,
Galbaneoque agitare graues nidore chelydros.
Sæpe sub immotis præsepibus aut mala tactu
Vipera delituit, cœlumque exterrita fugit,
Aut tecto assuetus coluber.

Quare ut idem iubet: Cape saxa manu, cape robora pastor. Tollentemque minas, & sibila colla tumentem Deijce. Vel ne istud cum periculo facere necesse sit, muliebres capillos, aut ceruina sæpius vre cornua: quorum odor maximè non patitur stabulis prædictam pestem consistere, Hactenus Columella. Ne bestiæ nocentes prorepant ad oues, suffitum in stabulis moliri conuenit: nempe ex capillis mulierum, aut galbano, aut cornu ceruino, aut caprillis vnguibus, aut pilis, bitumine & casia, aut conyza, aut alio denique graueolentium, siue per se, siue cum alijs pluribus contuso. Ad gregis autem stratum, vtendum est calamintha, asphodeloque aut pulegio, aut polio, aut conyza, aut abrotono: hæc siquidem fugant bestias, Florentin.

De stabulis Tarentinarum siue tectarum ouium, & serpentibus bestiisque venenatis arcendis ab eis iam proximè dictum est.

Incipiens, stabulis edico in mollibus herbam

Carpere oueis, dum mox frondosa reducitur æstas: *Et multa duram stipula, filicumque maniplis*
Sternere subter humum: glacies ne frigida lædat *Molle pecus: scabiemque ferat, turpesque podagras,*

Vergilius 3. Georg. Humilia oportet facere stabula, sed in longitudinem potius, quàm in latitudinem porrécta, ut simul hyeme calidæ sint, nec angustiæ fœtus oblidant. ea poni debent contra medium diem: namque id pecus, quamuis ex omnibus animalibus vetustißimum, (lego, vestitissimum,) frigoris tamen impatientissimum est. nec minus æstiui vaporis: itaque cohors clausa sublimi macerie præponi vestibulo debet, ut sit in eam tutus exitus æstiuandi: deturque opera, ne quis humor subsistat, vt semper quàm aridissimis filicibus, vel culmis stabula constrata sint, quo purius & mollius incubent fœtæ: sint quala mundissima, ne qua earum valetudo, quæ præcipue custodienda est, infestetur vligine, Columella. Stabula idoneo loco ut sint, ne ventosa, quæ spectent magis ad orientem, quàm ad meridianum tempus: ubi stent, solum oportet esse eruderatum, virgultis aut paleis aut aliis straminibus stratum, Crescentiensis,) & procliuum, ut euerri facile possit, ac fieri purum: non enim solum ea vligo lanam corrumpit ouium, sed etiam ungulas, ac eas scabras fieri cogit. Cumque aliquot dies ita steterint, subijcere oportet virgulta, (alia virgulta vel paleas, Crescent.) & alia, quo mollius requiescant, purioresque sint: libentius enim ita pascuntur. Faciendum quoque septa secreta ab aliis, quo enitentes secludere possis, item quo corpore ægro: hæc magis ad villaticos greges animaduertenda. Contra illæ, in saltibus quæ pascuntur & à tectis absunt longe, (nam in his quæ pascuntur in saltibus, custodes secum portant crates, &c. Crescent.) portant secum crates, aut retia, quibus cohortes in solitudine faciant, cæteraque vtensilia. Longè enim & latè in diuersis locis pasci solent, ut multa milia absint sæpe hybernæ pastiones ab æstiuis. Ego verò scio, inquam: nam mihi greges in Apulia hybernabant, qui in Reatinis montibus æstiuabant. Cum inter hæc bina loca, ut iugum continet scirpiculos, sic colles publicæ distantes pastiones, Varro. Ouium stabula satis ampla & lata esse debent, ([illegible]) curandumque vt calida & sicca permaneant. Pauimentum oportet decliue sit, lapidibusque stratum & complanatum. Ad partem eius accliuiorem præsepia sunt collocanda, supra quæ etiam perticæ (κλίμακες) infigendæ sunt, vt oues dum pascuntur supersilire prohibeantur, Florentinus.

Caprinum & ouillum stercus sedulo conseruato, Cato [illegible], Theophylactus in Epistolis. Fimum aliqui ex columbariis præferunt: proximum deinde caprarum est, ab hoc ouium, deinde boum, nouissimum iumentorum, Plinius. Cassius secundum post columbinum stercus, scribit esse hominis: tertio caprinum, & ouillum & asininum, &c. Varro. Acerrimus hominis fimus est, & optimus secundum aliquos, deinde suum, caprarum, ouium, boum; postremò asinorum, (ὄνων. Gaza vertit iumentorum,) Theophrastus. Ouillum quidam caprino præferunt, omnibus verò asininum, Idem. Stercus asinorum primum est maximè hortis, deinde ouillum & caprinum, & iumentorum, Pallad. Ad cultum hortorum optimum stercus est asini, quia nimium herbarum creat: proximum vel armenti, vel ouium, si sit anno maceratum, Columella libro vndecimo. In terra arenosa stercore ouillo aut caprino vtatur: In argillosa verò bubulo, in Geopon. Iustum est singulas vehes fimi denario ire, in singulas pecudes minores: in maiores, denas: nisi contingat hoc, malè substrauisse pecori colonum appareat. Sunt qui optimè stercorari putent, sub dio retibus inclusa pecorum mansione, Plinius. Ysali (arbores) stercus ouillum tantum non exigunt quidem, sed libenter assumunt, vel si cineris pulueres misceantur, Palladius. Ouillo fimo ad asparagos vti Cato (capite 161.) nominatim iubet, quoniam aliud herbasceret, (herbas crearet,) Idem. E segete euellito ebulum, cicutam, & circum salicta herbam altam vluamque: ea substernito ouibus, frondemque putridam. Vbi saturus eris frumentum, oues ibi delectato, Plinius 17.9. ex Catone.

In emptionibus iure vtimur eo, quod lex præscripsit: in ea enim alij plura, alij pauciora excipiunt: quidam enim pretio facto in singulas oues, ut agni chordi duo pro vna oue annumerentur, etsi cui vetustate dentes absunt, item binæ pro singulis, ut prodant: de reliquo antiqua ferè formula vtuntur, cum emptor dixit: Tanti sunt mihi emptæ? & ille respondet, Sunt: & exprompsit numos. Emptor stipulatur prisca formula: Sic illasce oues, qua de re agitur, sanas rectè esse, vti pecus ouillum, quod rectè sanum est extra luscam, surdam, minam, id est ventre glabro: neque de pecore morboso esse, habereque rectè licere: hæc si rectè fieri spondes? nec cum id factum est, tamen grex dominum non mutat, nisi sit æs adnumeratum. Nec non emptor potest ex empto venditorem damnare, si non tradat, cum is non soluerit numos: ut ille emptorem simili iudicio, si non reddidit pretium, Varro. Et rursus, Relinquitur de numero, quem faciunt alij maiorem, alij minorem: nulli enim huius moduli naturales, Illud ferè omnes in Epeiro facimus, ne minus habeamus in centenas oues hirtas singulos homines, in pellitas binos. De numero pastorum alij angustius, alij laxius constituere solent. Ego in octogenas hirtas oues singulos pastores constitui, Atticus in centenas. In gregibus ouium, sed magnos quos miliarios faciunt quidam, facilius de summa hominum detrahere possunt, quam de minoribus, ut sunt Attici. Tremellius. Septingenarij enim mei, ut opinor, tu octingenarios habuisti. Nec tamen non ut nos arietum decimam partem, Varro. Qui sequitur gregem circumspectus, ac vigilans (id quod omnibus, & omnium quadrupedum custodibus præcipitur) magna clementia moderetur: Idemque duci propior quàm domino, & in cogendis, recipiendisque ouibus adclamatione, ac baculo minetur: nec vnquam telum emittat in eas: neque ab his longius recedat: nec aut recubet, aut considat: nam nisi procedit, stare debet: quoniam grex quidem custodis officium, sublimem celsissimamque oculorum veluti speculam, desiderat, ut neque tardiores & grauidas, dum cunctantur, neque agiles & fœtas, dum procurrunt, separari à cæteris sinat, ne fur aut bestia hallucinantem pastorem decipiat, Columel. Numerus caprini gregis minor esse debet quàm ouilli, quòd capræ lasciuæ & quæ dispergunt se: contra quòd oues se congregant, & condensant in locum unum. Itaque in agro Gallico greges plures potius faciunt, quàm magnos, quòd in magnis citò existunt pestilentiæ, Varro. Et alibi, Canis ita custos est pecoris, ut eius quod eo comite indiget ad se defendendum: in quo genere sunt maximè oues, deinde capræ. Has enim lupus captare solet, cui opponimus canes defensores. Ouium, caprarum & equorum pastores, genitalia earum tempore coitus, delibutis multo sali & nitro manibus, perfricant: vnde iis vehementior coitus appetitio exoritur, & mares sustinent. Alij alijs mordicantibus pharmacis ea perungunt, vt pipere vel nitro, vel vrticæ fructu, Aelian. Post fœturam longinquæ regionis pascua petiturus opilio ferè omnem sobolem pastioni reseruet suburbanæ: villicus enim teneros agnos, dum adhuc herbæ sunt expertes lanio tradit, quoniam & paruo sumptu deuehuntur, iis summotis, fructus lactis ex matribus non minor percipitur. Summitti tamen etiam in vicina vrbis quandoque oportebit.

Nam

Nam vernaculum pecus peregrino longe est vtilius. Nec committi debet, ut totus grex effœtus senectute dominum destituat: cum præsertim boni pastoris vel prima cura sit annis omnibus in demortuarum vitiosarumque ouium locum totidem, vel etiam plura capita substituere: quoniam sæpe frigorum atque hyemis sæuitia pastorem decipit, & eas oues interimit, quas ille tempore autumni ratus adhuc esse tolerabiles, non summouerat: quo magis etiam propter hos casus, nisi validissima, quæ non comprehendatur hyeme, nouaque progenie repleatur numerus, Columella. Curandum est ut mortuarum vel vitiosarum numerus nouella sobole reparetur. Autumno debiles quæque pretio mutentur, ne eas imbecillas hybernum frigus absumat, Pallad. Oues vt sequantur, earum aures lana obturato, Florentin. Antiphanes in Acestria apud Athenæum quendam præ auaritia illas tantum oues mactare scribit, ex quibus nullus amplius fructus, vellerum, casei, agnorum, ad eum perueniret.

Tonsura vocatur cum oues & capras detondent aut vellunt, Varro. Aegyptus tam abunde herbida est, ut bis anno oues ex sese pariant, bisque tondeantur, Aelian. Mense Aprili locis calidis tondeantur oues, Pallad. Locis temperatis mense Maio celebranda est ouium tonsura, Idem. Et alibi, Iunio mense oues in frigida regione tondemus. Tondendarum ouium tempus est in Iulio, Textor. Tonsuræ certum tempus anni per omnes regiones seruari non potest, quoniam nec ubique tardè nec celeriter æstas ingruit: & est modus optimus considerare tempestates, quibus ouis, neque frigus, si lanam detraxeris, neque æstum si nondum detonderis, sentiat. Verum ea quandocunque detonsa fuerit, vngi debet tali medicamine: succus excocti lupini, veterisque vini fex, & amurca pari mensura miscentur, eoque liquamine tonsa ouis imbuitur, atque ubi per triduum delibuto tergore medicamina perbiberit, quarto die si est in vicinia maris, ad littus deducta mersatur: si minus est, cœlestis aqua sub dio salib. in hunc vsum durata paulum decoquitur: (aqua cœlestis cum sale paululum decocta sub dio debebit pecorum tonsa & vncta membra diluere, Pallad.) eaque grex perluitur: hoc modo curatum pecus anno scabrum fieri non posse Celsus affirmat: nec dubium est, quin etiam ob eam eam rem lana quoque mollior atque prolixior renascatur, Columella & Pallad. Vide etiam supra de inungendis ouibus tonsis ex Didymo, Capite tertio in mentione scabiei ouium: sic enim cauetur quo minus scabræ fiant. De tonsura ouium primum animaduerto ante quàm incipiant facere, num scabiem, aut vlcera habeant, ut, si opus est, ante curentur quàm tondeantur. Tonsuræ tempus inter æquinoctium vernum, & solstitium cum sudare cœperint oues: à quo sudore recens lana tonsa succida est appellata. Tonsas recentes eodem die perungunt oleo & vino, non nemo admista cera alba, & adipe suillo. Et si ea tecta solet esse, quam habuit pellem iniectam, eam intrinsecus eadem re perungunt & tegunt rursus. Siqua in tonsura plagam accepit, eum locum obliniunt pice liquida. Oues hirtas tondent circiter ordeaceam messem, in aliis locis ante fœnisicia. Quidam has in anno bis tondent, ut in Hispania citeriore, ac semestres faciunt tonsuras: duplicem impendunt operam, quòd sic plus putant fieri lanæ, quo nomine quidam bis secant prata. Diligentiores tegeticulis subiectis oues tondere solent ne flocci intereant. Dies ad eam rem sumuntur sereni, & iis id faciunt ferè à quarta ad decimam horam, quoniam sole calidiore tonsa, ex sudore eius lana fit mollior, & ponderosior, & colore meliore. Quam demptam & conglobatam alij vellera, alij velumina appellant: ex quorum vocabulo animaduerti licet, prius lanę vulsuram quàm tonsuram inuentam. (Oues non u[illegible]ique tondentur: durat quibusdam in locis vellendi mos, Plin.) Qui etiam nunc vellunt, ante triduo ieiunas habent, quo languidæ minus radices lanæ retinent. Omnino tonsores in Italia primum venisse ex Sicilia dicuntur post Romam cōditam anno quadringentesimo quinquagesimoquarto, vt scriptum in publico Ardeæ in literis extat, eosque adduxisse Publium Ticinium Menam. Olim tonsores non fuisse adsignificant antiquorum statuæ, quod pleræque habent capillum, & barbam magnam, Varro. Palatini collis Romæ altera pars Velleia appellata fuit à vellenda lana, ante Hetruscam tonsuram incolis monstratam, Cato in libro originum. Nec frigido adhuc, nec iam æstiuo tempore, sed medio vere oues tondendæ sunt. Curandum autem est vt post horam diei primam abstersæ oues, exiccatoque vapore illo quem noctu lana extraxerat, præcipuè ad Solem tondeantur. Nam quum quis quæ tondetur tunc sudet, facile colligitur sudor ex lana, (ἀναλαμβάνει γὰρ ὁ ἱδρὼς ἐκ τῶν ἐρίων,) lanaque ipsa euadit tum nitidior tum mollior, Didymus.

Fructum ouis è lana ad vestimentum ministrat, Var. Quadrupedibus pili senectute crassescūt, lanæq; rarescūt, Plin. Lanę molles & crispæ præferuntur, Albert. Arietis lanam sequitur quicquid ex eo generatur, Idem. De ariete eligendo, infra dicetur in historiæ eius cap. 2. De Tarentino siue tecto pecore, quod lanarum tantum gratia nutritur, superius hoc in capite dictū est. Quibus pascuis lana melior molliorq; fiat, explicauimus supra partim hoc ipso in capite, partim tertio. Cur ouium expilatis mollior pilus subnascitur, homini durior? Aristot. Problem. 10. 24. Cur ouium pili eò duriores sunt quo prolixiores, hominum contra? Ibidem sequenti statim Problemate. Pabulo sterilia subtilitatem lanæ augent, Cardanus: ideoq; Anglica lana (inquit) nunc, ut olim Milesia, celebratur. Nec mirum, cum nullum animal venenatum mittat Anglia, & sine luporum metu, (nulli enim in Anglia hodie lupi reperiuntur,) pecus vagetur. Rore cœli sitim sedant greges, ab omni alio potu arcentur, quòd aquæ ibi ouib⁹ sint exitiales. Cur velles ouis à lupo laceratæ tabidum & pediculosum sit, vide supra in D. & in Lupo. D. Lanas Hispania nigri velleris præcipuas habet, Pollentia iuxta Alpes: Vnde apud Martialem lanæ Pollentinæ. Non tantū pullo lugentes vellere lanas. Canusium rutili, quas erythras vocant. Canusinæ ruffæ dictæ à Martiale: Roma magis fuscis, vestitur Gallia ruffis. Et Canusinatum Syrum dicit, pro Canusina veste ornato, ut Canusinatus nostro Syrus assere sudet. Ouem Canusinam, pro lana pretiosa dixit Iuuenal. Saty. 6. Fuluas habet Tarentū, & suæ pulliginis. Histriæ Liburniæq;, pilo propior quàm lanæ, pexis aliena vestibus, & quam sola ars sculato textu commēdat in Lusitania. Scutulatum verò textum eiusmodi ferè est, quale cernitur in aranearum telis. Quanta arte celāt pedicas, scutulato rete, ad capiendas muscas circa grassantes, Plinius 11. 23. Idem libro 17. de emplastratione arborum loquens scutulam vocat corticem ad effigiem parui scuti eximendum ab arbore, in cuius locum cortex alius cum germine reponitur. At vero mollis erat lana in agro Mutinensi, cuius meminit Strabo in quinto: Lanam mollem (inquit) Mutinensis ager, eaq; regio quæ ad fluuium Scutanam pertinet, fert omnium longè optimam: hirtam (τραχεῖαν) vero Ligustica & Mediolanensis, (Insubrum regio,) ex qua bona pars Italiæ seruitiorum (τὸ πλέον τῆς οἰκετείας τῶν Ἰταλιωτῶν) vestitur. Mediocrem autem ea quæ circa Patauium, ex qua pretiosissima tapeta & gausapinæ fiunt. Est & hirta pilo crasso, in tapetis antiquissima gratia, (& hoc stragulæ vestis genus vtrinq; villos eminentes habet, vel saltem ex altera parte, Bayfius. Feltrias ut hodie à Feltro vrbe mercatorum vulgus appellat, antiquis non defuisse existimo; vestes scilicet non textas, non consutas, sed lana igne adacta compactas, quales nūc

 ad pilea

ad pilea & penulas in usu habemus: de quibus puto Plinium sensisse his verbis in octauo: Lanæ & per se coactæ vestem faciunt, & si addatur acetum, etiam ferro resistunt: immò vero etiam ignibus nouissimo sui purgamento. Quippe ahenis coquentiũ extractæ indumentis vsu veniunt,(Aliâs, Quippe ahenis polientiũ extractâ in tomenti vsum veniunt,) Galliarum, ut arbitror, inuento: certe Gallicis hodie nominibus discernuntur: Nec facile dixerim, qua id ætate cœperit, Cælius Calcagninus epistolicarum quæstionum 3 1. Sed addit Plinius. Antiquis enim torus è stramento erat, qualis nunc etiam in castris gausape. Patris mei memoria cœpere amphimalla nostra, sicut villosa etiam ventralia. Nam tunica lati claui in modum gausape texi nunc primum incœpit. De lana feltria & pilotariis artificibus qui pileos & vestes inde conficiunt, pluribus docui in Tauro capite 7. inter remedia aduersus sanguinem taurinum. Lanæ Bæticæ: Catullus timens naufragium electurus erat vestes, quarum generosi graminis ipsum Infecit natura pecus: sed & egregius fons Viribus occultis, & Bæticus adiuuat aër, Iuuenalis Sat. 12. Oues quas pelliones nostri Flandricas (*Flemming*) vocant, à molli & crispa lana laudantur. Sed de lanarum differentiis, secundum regiones præcipuè, in B. etiam nonnihil diximus. Colores lanarum. Bæticis ouibus, ut iam dixi, color suus ex pabulo, potu & aëre natura fit, non arte. Hæ (capræ) quoque non cura nobis leuiore tuendæ: Nec minor usus erit: quamuis Milesia magno Vellera mutentur, Tyrios incocta rubores, Vergil. Colossinus color (inquit Hermolaus, qualem Plinius in flore cyclamini esse scribit) à Colossis vrbe Troadis vocari cœpit. Strabo volumine duodecimo, Laodicensis, inquit, ager qui ad Lycum amnem cognominatur, φέρει πρόβατα ἀγαθὰ, οὐκ εἰς μαλακότητα μόνον τῶν ἐρέων, ἧ τῶν Μιλησίων διαφέρει, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κοραξὴν χρόαν, &c. Hoc est, oues gignit præstantissimas, non solum mollitię lanæ, sed etiam colore coracino: itaque magnum inde quæstum faciunt, vt & vicini eorum Colossini à cognomine eis colore. In Hispania quoque tradit coracino lanitium colore nasci. Vitruuius. In agris Clazomeniorum, Erethriæorum & Laodicensium pecora (inquit) procreantur, aliis locis leucophæa, aliis pulla, aliis coracino colore. De Laodicensi vellere Plinius quoque octauo libro, ubi & pulliginem coloris genus facit, Hæc Hermolaus. Ex Turditania Hispaniæ frequens olim vestitus veniebat, nunc vero Coraxorum amplius lanitium omnium pulcherrimum, unde admissarii arietes talento emuntur. Telarum exuperans tenuitas atque copia, quas Saltiatæ construunt, Strabo libro. 3. Lanarum sunt & à coloribus quos bibunt discrimina: cymatiles, à fluctibus: gerano chroës à grauibus. Iam ab amethysto, à serenitate, à croco, à rosa, à myrto, à glandibus, ab amygdalis, à cera, à coruo coraxicæ, à purpura colossinæ: Et hæc partim ex Plauto, partim ex Ouidio in artib. & Strabone, Hermol. Coraxi quidem Colchidis populi sunt, & iuxta eos pars Tauri montis Coraxis vel Coraxicus appellatur. Lanam tingunt: alga Cretica, lactucæ quædam species, loti radix, nucum cortex, rubea, sideritis, ut Aggregator ex Plinio citat. Item fabæ decoctio, Isaac & Serapio secundum Dioscor. Molliorem vero & pulchram lanam reddit condisi, id est struthium, Idem: Aqua maris, Plin. Colorum plura genera: quippe cum desint etiam nomina eis, quas natiuas appellant, aliquot modis, Plinius. Lanarum colores natiui memorantur quatuor præcipui, etiamsi Plinius dicat vel natiuis nomina deesse aliquot modis. Albus in Apulia nobilis, ut ait Martialis. Velleribus primis Apulia, Parma secundis Nobilis, Altinum tertia laudat ouis. Niger in Hispania & Pollentia, ut diximus. Rutilus, qui & ἐρυθρὸς dici potest, & à Martiale ruffus. Fuluus, & suæ pulliginis Tarentinus, Bayfius: Mox autem ex Gellio subijcit, fuluum colorem ex ruffo & viridi mixtum esse, ita ut in aliis plus viridis, in aliis plus ruffi habeat, &c. Lanarum nigræ nullum colorem bibunt: de reliquarum infectu suis locis dicemus in conchyliis marinis, aut herbarum natura, Plin. De colossino & coracino coloribus paulò superius dixi: vide etiam in B. quædam de colore lanæ. Prætextæ apud Hetruscos originem inueni. Trabeis usos accipio reges: Pictas vestes iam apud Homerum fuisse, vnde triumphales natæ. Acu facere id Phryges inuenerunt, ideoque Phrygiones appellati sunt. Aurum intexere in eadem Asia inuenit Attalus rex, vnde nomen Attalicis. Colores diuersos picturæ intexere Babylon maxime celebrauit, & nomen imposuit. Plurimis vero liciis texere, quæ polymita appellant, Alexandria instituit: scutulis diuidere, Gallia. Metellus Scipio triclinària Babylonica sestertium octingentis millibus vęnisse iam tunc posuit in capitalibus criminib. quæ Neroni principi quadragies sestertio nuper stetêre. Ser. Tullii prætextæ, quibus signum Fortunæ ab eo dicatæ coopertum erat, durauêre ad Seiani exitum: mirumq; fuit nec defluxisse eas, nec teredinum iniurias sensisse annis d.lx. Vidimus iam & viuentium vellera, purpura, cocco, conchylio, sesquilibris infecta, velut illa sic nasci cogente luxuria, Plinius. Et rursus, Lanam & colo & fuso Tanaquilis, quæ eadem Caia Cæcilia vocata est, in templo Sangi durasse, prodente se, author est M. Varro: factamq; ab ea togam regiam vndulatam æde Fortunæ, qua Ser. Tullius fuerat vsus. Inde factum ut nubentes virgines comitaretur colus compta, & fusus cum stamine. Ea prima texuit rectam tunicam, qua simul cum toga pura tyrones induuntur nouæq; nuptæ. Vndulata vestis primo è lautissimis fuit, inde soriculata defluxit. Togas rasas Phrygianasque, diui Augusti nouissimis temporibus cœpisse, scribit Fenestella. Crebræ papaueratæ antiquiorem habent originem, iam sub Lucilio poëta in Torquato notatæ, Hucusque Plinius. Rica est vestimentum quadratũ, fimbriatum, purpureum, quo flaminicæ pro palliolo vtebantur. Alij dicunt quòd ex lana fiat succida alba, quod conficiunt virgines ingenuæ patrimæ matrimæ ciues, & inficiatur cœruleo colore, Festus. Vide Ricæ, apud eundem alibi. Ex pilis ouium (inquit Crescentiensis) fiunt indumenta necessaria & iucunda hominibus: qui quanto sunt subtiliores, tanto meliores & maioris pretij. Qui ouillam lanam (nimirum ouis à lupo laniatæ, ut alibi diximus,) pexerit, atq; ex ea vestem confecerit, scabiem, ut ferunt, procreabit ei, qui ea vestietur, Aelian. Reliqua de lanis vide in philologia e.

Pelles quæ cum suis pilis ad vestitum parantur apud nos, agninæ omnes non ouillæ sunt: quamobrem in Agno de eis dicam. Ouium vero pelles quæ pilis detractis parantur à cerdonibus, colore aliquo infectæ, ad calceos, ocreas, thoraces, chirothecas, marsupia & huiusmodi paranda adhibentur. Ex pellibus ouium cum pilis fiunt pelliceæ pannorum tempore frigido commodæ. Ex ijsdem depilatis fiunt calceamenta, Crescentiensis. Πίλους ταῖς κεφαλαῖς περικείμεθα προβατίων δερμάτων δασεῖς, Laurentius Romanus apud Athenæum. Ex ouillis pedibus audio etiam membranas fieri, maceratis in aqua cum calce, & postea extensis. Harum tenuiores molliorésque pro charta ut inscribantur idoneæ sunt, iam & libros in membranis excusos vidimus. Crassiores pugillaribus seruiunt, pigmento quodam illitæ candido aut luteo. Literæ styli ænei vel argentei mucrone obtuso inscribuntur, spongia linteôue humido infrictæ delentur. Hinc & libri colligati vestiuntur, & alij diuersi vsus habentur. Seuo ouillo cerdones etiam vel sutores illinunt ac molliunt coria. Ossa manubrijs cultellorũ idonea sunt. De vsu ventriculi ouis aut veruecis contra erucas, scribemus in Veruece. Vrina ouium apud Rhætos, ut audio, nitri fictitij materia est. Vt pili nigri equorum mutentur in albos: in lacte

In lacte pecudum bulliente linteum madefactum locó impone,idq; toties donec cum fricatione modica digitorum pili cadant: deinde aliud linteum purum madefactum in lacte recenti frigido, (melius forte calido vel tepido,) duces per locum depilatum vbi pilos (pro nigris albos) renaſci volueris: hoc facies per tres dies vel pluries, donec pili incipiant creſcere,diebus ſingulis ter ut minimum, Ruſius.

Sues,oues & capræ cum libidinoſiores ſunt,& mares paſſæ,mox ipſæ etiam eos conſcendunt, (ὅταν ἐπεμείγνυνται πλὴν τῶν ἀρρένων ὀχεῖαν, ἐπισκιρτῶσι ἐπιφέρῃ, lego ἐπιβαίνῃ τοῖς ἄρρεσι) magnam tempeſtatem (χειμῶνα) ſignificant. At ſi tardiores ſolito ad coitum ſint eædem pecudes,gaudebit vir pauper quod ei veſtibus indigenti, ſatis temperatum anni tempus futurum præſagiant, Aratus & Scholiaſtes. Et rurſus, Si boues & pecora (μῆλα, id eſt oues, Scholiaſt.) declinante iam autumno terram (pedibus, Aelianus) foderint, & capita verſus boream protenderint,magna & rigida hyems circa occaſum Pleiadum expectanda eſt:eoq; maior,quo pecudes illæ magis foderint: ſequetur enim nix multa frugibus & plantis noxia. Hoc quidem de ouibus Aelianus etiam ex Arato repetit. Si deniq; terram Lanigeræ fodiant,caput aut tendatur in Arcton,cum madidus per marmora turbida condit Pleiadas occaſus,cum brumæ in frigora cedit Frugifer Autumnus,ruet æthra concitus Imber, Auienus. Pecora exultantia,& indecora laſciuia ludentia,(tempeſtatem,præſertim pluuiam) ſignificant,Plinius. Aelianus contra, Agni & hœdi laſciuientes & inter ſe ſaltantes,lætos dies promittunt. Agni ad pabula feſtinantius pergentes,tempus frigidum (χειμῶνα) indicant. Item arietes & agni cum in via ſe inuicem cornibus petunt colludendo: vel ſaltantibus ſimiles pedibus exiliunt,agni quidem,ceu leuiores,quaternis,arietes verò binis tantum anterioribus: item (eadem pecora) cum veſperi à paſtoribus ad ſtabula vix reduci,& ab herbis depaſcendis vix lapidibus etiam abigi poſſunt, Aratus.

Fructuum ex pecore ſpecies ſunt duæ: una eſt tonſura: altera,quæ latius patet,de lacte & caſeo,quam ſcriptores Græci ſeparatim τυροποιΐαν appellauerunt,ac ſcripſerunt de ea re permulta, Varro. Ouibus omnium maximè quadrupedum lac diu durat: quippe quibus mulctra menſium octo ſpacio continuetur, Ariſtoteles. Fructū ouium (inquit Cato cap.150.) hac lege venire oportet. In ſingulas caſei pondo XV. dimidium aridum,lacte feriis quod mulſerit dimidium,& præterea lactis vrnam vnam. Hiſce legibus agnus diem & noctem qui vixerit, in fructum,& Calend. Ianuar. emptor fructu decedat. Si intercalatū erit Calend. Maiis agnos triginta,ne amplius promittat. Oues,quæ non pepererint,binæ pro ſingulis in fructu cedent. Die lanam & agnos vendat. Mēſes X. ab coactore releget porcos ſectarios. In oues denas ſingulos paſcat. Conductor II. menſes paſtorem præbeat, donec domino ſatisfecerit,aut ſoluerit,pignori eſto, Hæc Cato. Butyrum etiam ex ouillo lacte habetur, vide infra in F. E lacte pinguiſſimo probatum fit butyrum,quale ouillum eſt, Dioſcorides. Ouillum lac caprinumq;,mox bubulum,commodum eſt ad conficiendum reponendumq; caſeum, Ariſtoteles. Ouillo miſcere caprinum lac Siculi, & quibuſcunq; copia eſt caprini,ſolent, Idem. Vſque ad feſtum ſancti Michaëlis (inquit Creſcentienſis) bis quotidie mulgentur oues,& poſtea ſemel lac elici poteſt. Ne nimis pingues cum arietibus mittantur, ne importuno tempore fœtus emittant,ſed poſt coniunctionem arietum ut pingueſcant cuſtodiantur,ut horis opportunis ducantur ad paſcua,& cuſtodiantur,per totam æſtatem. Feſtinanter mulgeantur aurora ſurgente, ut tempeſtiuè educantur ad paſcua. Dum mulgentur,quotquot adſunt ſilentium præſtent,excepto magiſtro qui tantum neceſſaria loquatur. Caſeum coagulamus ſyncero lacte,coagulis agni vel hœdi,ac pellicula quæ ſolet pullorum ventribus adhærere,vel agreſtis cardui floribus,vel lacte ficulneo,cui ſerum debet omne deduci, & ponderibus premi. Vbi cœperit ſolidari,opaco loco ponatur,aut frigido: & preſſus ſubinde adiectis pro acquiſita ſoliditate pōderibus trito & torrefacto ſale debet aſpergi: iam durior,vehementius premi poteſt. Poſt aliquos dies ſolidatæ iam formulæ ſtatuantur,ita per crates ne inuicem ſe unaquæq; contingat: ſit autem loco clauſo & à ventis remoto, ut teneritudinem & pinguedinem ſeruet. Vitia caſei ſunt,ſi aut ſiccus aut fiſtuloſus eſt: quod euenit, ſi aut parum prematur,aut nimium ſalis accipiat,aut calore ſolis utatur,(uratur.) Recenti caſeo conficiendo aliqui virides nucleos pineos terunt,atq; ſic lacte mixto congelant,aliqui cyminum tritum frequenter colatum congelant: qualemcunque etiam ſapore velis efficere,poteris adiecto quod elegeris condimento,vel pipere alióue pigmento id præſtare, Hactenus Creſcentienſis.

F.

Caro cuiusq; quadrupedis deterior eſt,cum locis paluſtribus quàm editioribus paſcit, Ariſtoteles. Caro leporum ſanguinem quidem gignit craſſiorem,ſed melioris ſucci quàm bubula & ouilla, Galenus libr. 3. de aliment. facult. Agni carnem habent humidiſſimam ac pituitoſam: ouium verò magis excrementitia eſt ac ſucci deterioris, Ibidem. Et rurſus, Animalia quæ humili & tenui herba nutriri queunt,ea primo ac medio vere ſunt præſtantiora,ut oues: æſtate autem prima ac media capræ,cum fruticum germina vigent. Bubula caro ſi cum ouilla comparetur,frigida eſt,ſanguinemq; melancholicum gignit, Symeon Sethi. Bubula,ouillaq; caro craſſum ſuccū creat & caput replet, Aretæ in cura cephalææ. Ouilla caro (τὸ προβάτειον κρέας, inquit idem) ſuperfluitatū plena eſt maliq; ſucci: melior eſt annicula,id eſt vnius anni: quæ verò hac vetuſtior eſt,& difficulter concoquitur, & mali eſt ſucci,nocens his qui ſtomacho humido ſunt,& pituitoſis. Si mulieris vterus fuerit vlceratus,&c. ſerum coctum bibendum præbeto per dies quinq;,aut lac aſininum coctum per dies 3. aut 4. Poſt lactis autem potum cum aquis ipſam reficito, & cum cibis commodis, carnibus ouillis teneris recentibus & volucrium, Hippocrates lib.1. de morbis muliebribus. Caro ouium ſapore eſt ingrato, & nimium humida, neq; conueniens niſi forte ruſticis aſſuetis,qui continuis laboribus exercentur, Creſcentienſis. Anatis caro & aquaticarum eſt vehementis humiditatis,& eſt propinqua in hoc carni ouillæ, Auicenna. Ouem arietē dentibus ne attingas: non modo enim eius caro non prodeſt,verum etiam vehementer obeſt, Platina. Carnes pecorum prohibentur,quia malum ſanguinem generant. Agni quidem præbent nutrimentum multum,calidum & humidum, ſed pituitam gignunt. (Vide in Agno F.) Arietes anniculi melius temperati ſunt quàm natu minores. Hæ carnes verno magis quàm alio tempore conueniunt. His qui opus habent refrigerari, præparantur cum aceto: illis vero qui deſcenſione indigent, cum muri. Salubriter autem ſuperbibitur vinum album ſubtile,deinde accipitur calche ſacharinum, Elluchaſem in Tacuinis ex Oribaſio. Caynerus in cura iſchiadis, conuenire ait in cibo ouillam carnem vnius anni. Magiſtratus noſter ne oues poſt diui Iacobi diem, id eſt viceſimum quintum Iulij ab aliis regionibus mactandæ adducantur, laniis interdicit: quamuis enim pinguiores aliquando poſt id tempus oues fiant: inſalubriores tamen habentur earum carnes, & minus placent palato, tenacioreſque ſunt, præſertim

adductarum

adductarum aliunde. Ouilla caro à quibusdam (Anglis præcipuè) falitur, & infumatur, ut audio, uno die tantum cum fale relicta in vasis. Ius in oui fero feruens: Piper, liguſticum, cuminum, mentham ſiccam, thymum, ſilphiū: ſuffundes vinum: adiicies damaſcena macerata: mel, vinum, liquamen, acetum, paſſum ad colorem, oleum: agitabis faſciculo origani & mentæ ſiccæ. Et rurſus, Ius frigidum in oui fero: Piper, liguſticum, thymum, cuminum frictum, nucleos toſtos: mel, acetum, liquamen & oleum: piper aſpergis, Apicius 8.4. Braſſicæ folia vel cymæ ſi coquantur cum ouilla carne pingui ius optimum reddi aiunt. Cur oues à lupis dilaniatæ carnem quidem ſuauiorem, lanam autem tabidam flaccidamq; habeant, dictum eſt in Lupo D. ex Plutarcho. Armum ouillum elixum & refrigeratum aliqui hoc iure perfundunt: Petroſelinum (ſic vulgò apium vocant) minutatim inciſum contundunt in pila & aceto affuſo per horam relinquunt, exprimunt per linteum, zingibere & pipere condiunt: ſic perfuſum armum frigidum apponunt. Ex ouis pulmone minutal fit, non item aliarum pecudum, apud noſtros: ut ex eiuſdem iecore tomi quadrati, qui omento circunuoluti, additis & herbis odoratis aliquando, verubus ligneis transfixi in craticula aſſantur. Sunt qui in ſartagine frigunt: nam apud Athenæum libr. 3. legimus τηγανισμοὶ ἢ πνεύμονα πλευρὰ περιελληνισμένα. Idem Alexidis verſum citat, ἧπαρ ἢ κάπρου ἐγκεκαλυμμένον. Iecur ouis integrum aliqui diligenter cum medulla panis contundunt, & per linteum vel cilicium tranſmittunt, deinde aromatibus ad ſaporem coloremq; commendandum inſperſis, modicè feruefaciunt, & turdos in iure carnium elixos ac modicè butyro frixos imponunt. Inteſtina ouium (*ſchaafbeuch*: nam *kuttlen* de bobus propriè dicitur, de vitulis *Kreſ*) in qua elixa à vulgo comeduntur. Μυελὸν οἶον ἔδεσκε, καὶ οἰῶν πίονα δημόν, Homerus Iliados χ.

Ex ouillo pecore caſei lactisque abundantia non ſolum agreſtes ſaturat, ſed etiam elegantium menſas iucundis & numeroſis dapibus exornat. Quibuſdam verò nationibus frumenti expertibus victum commodat, ex quo Nomadum Getarumq; plurimi γαλακτοπόται dicuntur, Columella. Quod præſtat? Capræ. Poſt? Ouis. Inde? Bonis, Baptiſta Fiera de lacte. Lac nigrarū ouium melius eſt, in capris vero contra, Albertus. Lac ouillum nutrimentum eſt ſatis ſalubre: eò melius, quò recentius fuerit: & eò plus nutriens, quò ſpiſſius, Creſcentien. Et rurſus, Lac & caſeus ex vaccis non tam conueniunt eſui humano quàm ex ouibus. Ouium lac dulce craſſum (παχὺ: quędam exemplaria non rectè habent τραχὺ) & præpingue eſt, non uſque adeò (ut caprinum) utile ſtomacho, Dioſcorid. Idem lac bubulum aſininū & equinum magis aluum emollire ſcribit quàm ouillum, quod hoc craſſius ſit. Pinguiſſimum lac eſt bubulum: ouillum verò ac caprinum, habent quidem & ipſa pinguedinis quippiam, ſed multò minus, aſininum vero huius ſucci minimè particeps eſt, Galen. Caprino lacte craſſius ouinum eſt, ſed eius frequens vſus cuti vitiligines albas inducit, Authoris nomen excidit. Lac muliebre temperatiſſimum eſt, mox caprillum, hinc aſininum ouillumque, poſtremò vaccinum, Aegineta. Lac omnium rerum, quas cibi cauſa capimus, liquentium maximè alibile, & id ouillum, Inde caprinum, Varro. Stomacho accommodatiſſimum caprinum, quoniam fronde magis quàm herba veſcuntur: bubulum medicatius: ouillum dulcius & magis alit, ſtomacho minus vtile, quoniam eſt pinguius, Plin. Erythea inſula eſt vel eadem quæ Gades, vel proxima freto unius ſtadii diſcernente. Ea pabuli ubertate ita gliſcit, ut ouium lac in ea ſerum non habeat, & inſuper ad conficiendum caſeum multam aquam admiſceri oporteat propter pinguitudinem. Quin & intra dies triginta ſuffocari illic pecus dicunt, niſi aliquid ſanguinis detrahatur, Euſtathius in Dionyſium Afrum (ex Strabonis tertio.) E lacte pinguiſſimo probatum fit butyrum, quale ouillum eſt, Dioſcorides. Pinguiſſimum eſt lac bubulum: ouillum verò ac caprinum, habent quidem & ipſa pinguedinis quippiam, ſed multò minus, Galen. Butyrum à boue nominatur, è cuius lacte copioſiſſimum conſit, ut miretur Dioſcoridem Galenus, quòd ex caprino & ouillo confici lacte dixerit: ex caprino tamen fieri ſolere teſtis eſt Plinius, Hermolaus. Butyrum plurimum fit è bubulo lacte, & inde nomen: pinguiſſimum ex ouibus, Plin. Caſeus numeroſior eſt Apennino. Cebanum hic è Liguria mittit, ouium maximè lactis, Plinius. Caſei bubuli maximi cibi ſunt, & qui difficillimè tranſeant ſumpti. Secundò ouilli: minimi cibi, & qui facillime dejiciantur, caprini, Varro. Caſeus Siculus fit ouillo & caprino lacte permixto, &c. vt in Capra capite quinto. Caſeus ouillus eò melior quo recentior fuerit: tanto peior, quo vetuſtior & durior. Improbatur etiam nimis ſalſus, & qui vel nimium viſcoſus vel aridus & friabilis eſt, ut ait Raſis: laudatur inter vtrunque medius, Creſcentien. Et rurſus, Lac & caſeus ex vaccis non tam conueniunt eſui humano quàm ex ouibus. Caſei aridi ouilli proximi anni fruſta ampla facito, & in picato vaſe componito: tum optimi generis muſto adimpleto, ita ut ſuperueniat, & ſit ius aliquanto copioſius quàm caſeus. Nam caſeus combibit, & fit vitioſus, niſi muſtum ſemper ſupernatet. Vas autem, cum impleueris, ſtatim gybſabis: deinde poſt dies viginti licebit aperiri, & uti qua voles adhibita conditura: eſt autem etiam per ſe non iniucundus, Columella 12.41.

G.

Verberum vulnera atq; vibices pellibus ouium recentibus impoſitis obliterantur, Plin. Pellis ouina recens detracta (adhuc calens) circumpoſita iis qui quocunq; modo fuerint verberati, omnium luculentiſſimè adiuuat, adeò ut die ac nocte vna illos curet: concoquit enim & digerit quæ ſub cute ſanguinem habent, (vibices, livores, ſugillata,) Galenus de ſimplicib. 11.16. Raſis, Albert. Vide in ariete G. ab initio. Cutis pedum & roſtrorum bouis & ouis igni lento diu coquuntur, donec veluti coagulum remittat: id exemptum ſiccatumque in aëre perflatili, ad hernias commendatur, Syluius. De remediis ex pilis, lanis ſeu velleribus ouium, vide infra poſt Oeſypum. Ad comitiales morbos magnificè laudatur & ſanguis pecudum potus, Plinius. Si vteros purgare voles, primum quidem ordeum oleo imbutum in pruinis ſuffire oportet. Poſtridie vero carnem ouillam coquere, cum ordei decocto ſub dio per noctem expoſito. Sit autem decoctum ordei congii menſura, & valde ipſas coquito. Vbi verò coctæ fuerint, leuiter tepidas edat, & iuſculum ſorbeat. Poſtridie autem thus & pulegium tritum, melle ſubactum & lana exceptum ad triduum ſubdito, Hippocrates de nat. mul. Carnes pecudis combuſtæ ex aqua cæteris verendorum vitijs (de formicationibus & verrucis eorum prius dixerat) medentur, Plin. Si (inflicto alicui morſu vel ictu venenato) neque qui exugat, neque cucurbitula eſt, ſorbere oportet ius anſerinum, vel ouillum, vel vitulinum, & vomere, Celſ. Seuum ouillum quomodo curetur, in hircino ex Dioſcoride præſcripſi. Nominatur autem ſeuum ouium, aliquando ſimpliciter, de quo priore loco agemus: aliquando ex renibus, vel omento. Seuo ouillo ad ignem liquato linteum intinge, & parti aduſtæ impone, curabitur, Innomin. Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo, præcipuè ex ariete, ſeuum ex nitro, Plin. Paniculas aperit ſeuum pecudis cum ſale toſto poſitum, Marcel. Seuum ouium vetus cum cinere è capillis mulierum furunculis

mederi

mederi dicitur, Plin. Cantharides illitas licheni prodesse non dubium est, cum succo taminiæ vuæ & seuo ouis vel capræ, Plin. Vnguium scabriciem tollit pecudum seuum, Idem. Malandriæ & frigore adustis partibus prodest cuiuslibet pecudis seuum cum alumine tritum vel excoctum, & ceroti modo impositum. Marcel. Pernionibus quoque imponitur seuum pecudum cum alumine, Plin. Articulis luxatis præsentaneum est & seuum pecudis (cuiuscunq;, Marcel.) cum cinere è capillo mulierum, Plin. Ad oculorum varia vitia, caprinum, ouillúmue adipem calida aqua madentem imponito, Galenus Euporist. 3.12. Seuum ouium decoctum & cum vino austero depotum, tussi medetur, Marcel. Absyrtus hippiatrus in tussi equorum etiam utitur, ut in ceruino seuo diximus. Dysentericos recreat seuum ouium decoctum in vino austero: hoc & ileo medetur, & tussi veteri, Plin. Seuum ouillū decoctum in vino austero, & calidum potui cœliaco datum, manifesto remedio erit, Marcel. Hircinus adeps, ut qui validissimè discutiat, podagricis auxiliatur, cum fimo capræ & croco impositus: huic proportione respondet ouillus, Dioscor. Pinguitudinem exteriorem (inter carnem & cutim) inter posteriora crura, priuatim ad morbos quosdam requiri audio. Seuum pecudis à renibus vulsum, admixto pumicis cinere & sale, rectissimè dolentibus & tumentibus veretris imponitur, Marcell. Seuum ex omento pecudis, præcipuè à renibus, admixto cinere pumicis & sale, cæteris verendorum vitiis (de formicationibus & verrucis prius dixerat) medetur, Plin. Seuum ex omento pecudum illitum, sanguinem narium sistit, Plinius & Marcellus. Medicamenta quædam cum adipe anserino vel ouillo &c. bibenda consulit mulieribus abortui obnoxiis Hippo. in lib. de sterilib. Ouilla medulla quinto loco post ceruinam, vitulinam, taurinam & caprinam laudatur, Dioscorid. Iecur ouium nyctalopas sanat: decocto quoque eius oculos abluere suadent, & medulla dolores tumoresque illinunt, Plin.

Ouiculæ aut capræ cornu tusum, & ordeum tostum ac fresum, oleo subigito ac suffito, Hippocrates de morbis muliebr. in capite quod continet medicamenta quæ secundas educunt & menses detrahunt, &c. Cornibus ouillis crematis & ex vino in pila detritis dextro cornu dextrum pedem inungito, & sinistro sinistrum, & dolores podagricos mitigabis, Trallianus. Cerebro ouis inuncti oculi aquam patientes iuuātur, Rasis & Albert. Ad dentitionem cerebrum pecoris utilissimum est, Plinius: & Galenus in libro de theriaca ad Pisonem cap. 12. sed mel iubet adiici, ita vehementer profuturum dentientibus pueris. Ad dentitionem, Magnificè iuuat & ouis cerebrū gingiuis illitum, Plin. Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo, præcipuè ex ariete, Plin. Liuentia & suggillata pulmones arietum pecudumque in tenues confecti membranas, calidi impositi extenuant, Idem. Pulmo ouillus quàm recentissimus, protinus dum adhuc tepet, appositus, continuò discutit & expurgat liuores, Marcell. Ebrietatem arcet pecudum assus pulmo præsumptus, Plin. Phreneticis prodesse videtur pulmo pecudum calidus circa caput alligatus, Idem. Conuenit hic calidis pecudum pulmonibus aptè Tempora languentis medica redimire corona, Serenus ad phrenesin. Lethargicis pulmonem pecudis calidum circa caput adalligari putant utile, Plin. Pulmo pecudis, id est ouis, dysentericos recreat, decoctus cum lini semine, ita ut & caro manducetur & aqua illa potetur, Marcel. Pecudum Pulmones (calidi recentes Marcellus) podagras leniunt, Plin. Iecur ouium nyctalopas sanat, efficacius quidem fuluæ ouis: decocto quoque eius oculos abluere suadent, Plin. Iecur ouillum, id est ouis candidæ discoctum, cum aqua madefactum contritumque & oculis superpositum, nyctalopas purgat, Marcel. Si pariens inflata fuerit, hepar ouillum aut caprinum calido cinere obrutum, edendum dato meracius, ad dies quatuor: & vinum bibat vetus, Hippocrates de nat. mul. Ouillo felli Dioscorides taurinum præfert. Domesticarum suum bile vtuntur quidam ad ulcera aurium, medicamento utique non reprobo, (& tu quoque ubi compositorum nihil adfuerit, vtitor: sunt enim innumera:) sed pro affectus magnitudine alia etiam atque alia alterius animalis bilis potest congruere. Nam vbi vlcus diuturnum fuerit, multamque saniem pusque contineat, etiam sicciorem bilem præferes, puta ouium, quæ paulo est acrior suilla, Galen. Aures purgat fel pecudis cum melle, Plin. Fel ouillum mulso mixtum si clysterio addideris, & inde auriculas irrigaueris, expurgatis vlceribus certissimā sanitatem consequeris. Idem fel cum lacte mulieris instillatum, etiam ruptas interius auriculas certissimè sanat, Marcel. Ouis fel auri cum oleo communi aut amygdalino infundito, Nic. myrephus ad dolores aurium a crassis ac lentis humoribus. Ruptis, conuulsis fel ouium cum lacte mulierum prodesse dicunt, Plin. Cancer vel carnis corrosio si inungatur felle ouis, manifestè iuuat, Rasis & Albert. Porrigines, (prurigines, Marcel.) tolluntur felle ouillo cum creta cimolia illita capiti donec inarescat, Plin. mirum est, Marcel. Fel pecudum cum melle, præcipuè agninum, ad comitiales morbos laudatur, Plin. Pecudis lien recens magicis præceptis super dolentem lienem extenditur, dicente eo qui medeatur, lieni se remedium facere. Post hæc iubent eum in pariete dormitorii eius tectóue includi, & obsignari annulo, terque nouies carmen dici, Plinius. Lien pecudis tostus & in vino tritus, (potusque,) ileo resistit, Idem. Et alibi, Tormina sanat lien ouium tostus, atque è vino potus. Articulorum fracturis cinis feminum (femorum, Marcel.) pecudis peculiariter medetur: efficacius cum cera, Plinius & Marcel. Idem medicamentum fit ex maxillis simul ustis, cornuque ceruino & cera mollita rosaceo, Plin. Dysentericos recreant femina pecudum decocta cum lini semine aqua pota, Idem. Pro equo ob viam & lassitudinem æstuante: Seuum caprinum, acronaria ouilla, cum coriandro & anetho vetere, & coriandro recenti diligenter trito, in ptisanæ cremorem admiscebis, & percolatum dabis per triduum, Hierocles in Hippiatricis 64. Ad dealbandos dentes aliaque eorum vitia sananda ouillo talo usto vtitor, Galenus Euporiston 2.12. Vesicam caprinam aut ouillam vstam ex posca bibendam præbeto his qui se in somno permingunt, Galenus de comp. sec. loc. In muliebribus malis membranæ à partu ouium proficiunt, sicut in capris retulimus, Plin. Contra venena omnia valet lac ouium calidum prę terquam iis qui buprestin aut aconitum biberint, Plin. Alica peculiariter longo morbo ad habitudinem redactis subuenit, ternis eius cyathis in sextarium aquæ sensim decoctis, donec omnis aqua consumatur. Postea sextario lactis ouilli aut caprini addito per continuos dies, mox adiecto melle. Talis sorbitionis genere emēdantur syntexes, Plin. Cōtra quartanas quidam deuorari iubent hirundinum fimi drachmam unam in lactis caprini vel ouilli vel passi cyathis tribus ante accessiones, Plin. Tonsillas & fauces lactis ouilli gargarizatio adiuuat, Idem. Lac caprinum vel bubulum vel ouillum, recens mulsum dum calet, vel etiam calefactum gargarizatum, tonsillarum dolores & tumores citò sanat, Marcel. Medicamenta quædam ad phthisin ex lacte bubulo vel ouillo propinantur. Ouilli lactis sextario si quis adiiciat cnici purgati denarios quatuor, & discoctum ita ebibat, molliet ventrem, Marcel. Aron interaneis exulceratis ex lacte ouillo bibendum datur: Ad tussim in cinere coctum ex oleo: Alij coxère in lacte ut decoctum biberetur, Plin. Alui exulceratos fluores & tenesmos, ouillum bubulúmue aut caprinum lac sistit, ignitis calculis decoctum, Dioscorides. Lac ouile, quod candentibus glareæ

lapidibus

lapidibus in ipsum lac demersis excoquatur, dysenterico potui cum ipsis lapidibus datum efficaciter prodest, Marcel. Si torminosi vel cœliaci propter frequentes desurrectiones viribus deficientur, dandum erit eis lac caprinum aut ovillum tepidum per se, vel etiam decoctum cum butyro, Idem. Infunditur quoque lac contra rosiones à medicamentis factas, & si vrat dysenteria, decoctum cum marinis lapillis, aut cum ptisana hordeacea: item ad rosiones intestinorum, bubulum aut ouillum vtilius, Plin. Asininum lac intestinorum vlceribus & tenesmo prodest ut & ouium lac, sed minus, Obscurus. Satyrii duo genera, &c. prioris radix in lacte ouis colonicæ data, neruos intendit: eadem ex aqua, remittit, Plinius. Vt facies splendida fiat, bonum est ouillo aut caprino lacte eam lauare, Furnerius. Serum lactis ouilli ventrem mouet & bilem expurgat, Crescentiensis. Reduuias & quæ in digitis nascuntur pterygia, tollunt canini capitis cinis, aut vulua decocta in oleo, superillito butyro ouillo cũ melle, Plinius. Inula in oleo discocta & contrita, & cum butyro ouillo & melle imposita: Eadem ratione curantur & tubera, sed hoc vitii emplastri panno inlini debet. Marcel. Vlula auis cocta in oleo, cui liquato miscetur butyrum ouillum & mel, ad ulcera sananda valet, Plinius. Caseus ouillus vetus dysentericos recreat, Plinius. Caseus ouillus vetustus in cibo sumptus, vel rasus & cum vino potus, cœliaco medetur, Marcellus.

Medicus quidam medicamentorum peritus in Mysia Hellesponti, ouium utebatur stercore ad acrochordonas & myrmecias & thymos & furunculos duros, quos clauos nominant, aceto videlicet diluens. Quin & vlcerum ambusta ad cicatricem illo ducebat, nempe stercus hoc cerato rosaceo commiscens. Sed & caprino stercore ambustos similiter curabat, parum eius cerato (rosaceo) longè copiosiori admiscens, Galenus. Fimum ouillum ex aceto illitum sanat epinyctidas, clavos, pensiles verrucas, thymos, & ambusta igni, rosaceo cerato exceptum, Dioscorides: & eadem ferè Rasis & Albertus: cum aceto (inquiunt) illitum, verrucas tollit, & variolas quæ nominantur assaræ: & cum cerato rosaceo, ambusta. Stercus ouis cum melle impositum medetur verrucis leuibus (aliâs, lentibus verrucis) & carnem excrescentem (quæ dicitur acturo, Rasis: forte acrochordon) abolet: item formicam, Rasis & Albertus. Fimus ouillus recens manibus subactus & emplastri more adpositus, deterget verrucas, Marcellus. Ambustis medetur fimum ouium cum cera commixtum, Plinius. Clauos pedum sanat fimum ouium impositum, Idem & Marcellus. Item verrucas omnium generum, Plinius. Fimum pecudum incipientibus carbunculis occurrit, Plin. Ex oleo tritum instar cataplasmatis impones ad vulnera recentia gladio aut ligno illata, Galenus Euporist. lib. 2. 8.

Aut si conclusum seruauit tibia vulnus, *Stercus ouis placidæ junges, adipesq; vetustos,*
Pandere quæ poterunt hulcus, patuloque mederi, Serenus cap. 43. cum proximè de luxatis scripsisset, Eumelus si detorta sit jumenti ceruix, fimum ouillum cum vino vetere & oleo misceri iubet, coque calido sæpe perfricari cervicem, In Hippiatricis cap. 25. Contra omnium phalangiorum morsus remedio est pecudum fimi cinis illitus ex aceto, Plinius. Et alibi, Aduersus serpentium ictus efficax habetur, fimum pecudis recens in vino decoctum illitumque. Si equus vngulam pertuderit, ouinum stercus cum aceto permiscebis & impones: quanquam alii caprinum efficacius credant, Vegetius. Magna vis & in cinere pecudum fimi ad carcinomata addito nitro, aut cinere ex ossibus feminum agninorum, præcipuè in his ulceribus quæ cicatricem non trahunt. Fimo quoque ipso ouium sub testa calefacto & subacto tumor vulnerum sedatur, fistulæ purgantur sanantur que; item epinyctides, Plinius. Alopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino & melle, Idem. Expleri alopecias non caprino tantum sed etiam ouillo fimo, Græci quidam scripserunt, ut Paulus Aegineta lib. 2. Absceßui (tardo, Rasis) oborto in radice auris prodest emplastrum de stercore ouis cum pinguedine anseris aut gallinę. Rasis & Albertus. Tumidis mulierum uberibus fimum ouillum calidum impone, Obscurus. Stercus ouis potum pondere drachmæ (duarum vnciarum, Albertus) cum decocto caprifolii (cum decoctione vel cum oxymelite, Rasis) valet cõtra icterum Ad coli dolorem remedium physicum sic: Stercus ouis montanæ mense Septembri deficiente Luna pridie inclusæ mane excipies, & Sole durabis atque in puluerem rediges, & habebis in vase vitreo sive stagneo (stanneo) cum usus exegerit cocleare plenum colico ex aqua calida, si febricitaverit: si syncerus erit, cum vino per triduum dabis, Marcellus. Si splen exterius inungatur stercore ovillo usto (Albertus addit, ex aceto) imminuitur eius incrementum, Rasis. Ad calculum: Ibisci libram unam, stercoris ouilli recentis P. I I. axungiæ veteris P. I I. hæc omnia contrita pariter miscebis, & in lana succida renibus adpones emplastri modo, statim proderit, Marcellus. Podagras lenit fimum pecudum quod liquidum usus reddunt, Plinius. In muliebribus malis membranæ à partu ouium proficiunt: fimum quoque pecudum eosdem usus habet, Plini. Vrina ouis rubeæ aut nigræ perutilis est hydropi, (hydropi carnoso, Rasis) prodest etiam mixta cum melle hydropi, Albertus: Sed Rasis aliter, Stercus etiam potum cum melle confert hydropi. Morbo resistunt regio sordes aurium aut mammarum pecudis denarii pondere cum myrrhæ momento, & vini cyathis duobus, Plinius. Furunculis mederi dicuntur sordes ex pecudum auriculis, Idem. Vt mulier sterilis concipiat, *Aut ouis in stabulis fractas cum rumınat herbas,*
Pendentem spumam molli deducet ab ore, *Atque illam memini misto potare falerno, Serenus.*

Sudor equi calefactus cum aceto convenit epilepsiæ, & exhibetur aduersus morsus venenosos: & ad hoc valet sudor ouium, Syluaticus capite 330. ex Serapione.

Tondentur oues quo tempore inter æquinoctium vernum & solstitium sudare cœperint: à quo sudore recens lana tonsa succida est appellata, Varro. Lanam succidam Græci rhyparan, Ionia sinypen, alii œsyperam (ἔρια οἰσυπηρά, non ὑσυπηρά ut quidam codices habent) hoc est sordidam & cum œsypo suo nominant, Hermolaus. Hippocrates lanas succidas etiam ἔρια πινόεντα vocat, & ἔρια πινώδη nam & pinos vox œsipi ac sordium significationem habet, Cornarius. Tauf, id est lana succida, Sylvaticus. Et alibi, Aufa Arabica, id est sudor ouium inter coxas, nimirum sordes ipsæ lanarum & œsypus. Laudatissima omnis è collo: natione verò Galatica, Tarētina, Attica, Milesia, Plinius. Nostri lana sordida ex nigris præcipuè ouibus vtuntur. Lanis succidis omnibus vsus medicatus, Plinius. Idem de ouis collo adtonsam laudat in epistola apud Marcellum empir. Succidæ lanæ, molles & è collo feminibusque laudatissimæ habentur. Subueniunt inter initia vulneribus, percussis, desquammatis, (thlasmata & aposyrmata vocat Dioscorides liuidis, ossibus fractis, aceto, oleo aut vino imbutæ: siquidem facile succos combibunt quibus immerguntur: (Embregmata & embrochas Græci vocant, cum lintea, stupæ aut lanæ aliquo liquore succóve madidæ imponuntur.) Et ob pecudum sordem, sic enim œsypum vocant, emolliunt. Capitis, stomachi, aliarumque partium doloribus, cum aceto & rosaceo efficaciter imponuntur, Dioscorides. Vinum quod succida nollet Lana pati, Aquinas in Satyra. Lana succida aptè excipit irrigationes, (embrochas,) quæ adhibentur contusis aut quomodocunque percussis, ut quæ utilitatem ex illis proficiscentem promoveat,

idque

idque propter œſypon: Lota verò nec amplius œſypon habens, materia tantum eſt idonea excipiendis liquoribus (ſiue liquidis medicamentis) quæ irrigantur, (ἐπιβρέχεται.) Galenus. Lota eſt vice linamenti carpti, Syluius. Succidam imponunt & deſquamatis, percuſſis, liuidis, contuſis, colliſis, contritis, deiectis: capitis & aliis doloribus: ſtomachi inflationi ex aceto & roſaceo, Plinius (vt & Dioſcorides.) Præterque cultum & tutelam contra frigora, ſuccidæ plurima præſtant remedia ex oleo vinoque aut aceto, prout quæque mulceri morderique opus ſit, & aſtringi laxariue, luxatis membris, dolentibuſque neruis impoſitæ, & crebro ſuffuſæ. Quidam etiam ſalem admiſcent luxatis. Alij cum lana rutam tritam adipemque imponunt. Item contuſis tumentibusque, Plinius. Et rurſus, At canis rabioſi morſibus inculcata lana ſucc. poſt diem ſeptimum ſoluitur. Reduuias ſanat ex aqua frigida. Ex oleo calido humidis adpoſita medetur, Marcellus. Quin & vlceribus vetuſtis imponitur cum melle: Vulnera ex vino, vel aceto, vel aqua frigida & oleo ſanat Plinius. Dioſcorides vulneribus inter initia ſubuenire ſcribit. Vulneribus quibuſcunque, Succida cum tepido nectetur lana Lyæo, Serenus. Oſſibus fractis, Conueniet cerebrum blandi canis addere fractis, Lintea deinde ſuperque inductas nectere lanas, Idem: Intelligo autem lanas ſucc. quas fractis oſſibus auxiliari Dioſcorides quoque docet. Medicinas ex velleribus arietis, in hiſtoria eius priuatim recenſebo. Lana ſucc. venas verticis vel temporum Pœni paſtorales in quadrimis filijs inurunt, vt in Hircini lotij remedijs docui ex Herodoto. Si talum aut vngulam bouis vomer læſerit, picem duram & axungiam cum ſulfure, & lana ſuccida involutam candente ferro ſupra vulnus inurito, Columel. Lana ſuccida prodeſt phreneticis ſuffitu, Plinius. Ad phreneſin, calidi pecudis pulmones circũponantur: Illotis etiam lanis ſuffire memento, Serenus. Columbæ, &c. præſertim maſculæ ſanguis ex vena ſub ala oculis cruore ſuffuſis eximie prodeſt. Superimponi oportet ſplenium è melle decoctum, lanamque ſuccidam ex oleo aut vino, Plin. Lanæ habent & cum ouis ſocietatem ſimul fronti impoſitæ contra epiphoras: non opus eſt eas in hoc vſu radicula eſſe curatas: neque aliud quàm candidum ex ouo infundi ac pollinem thuris, Plin. Lanam ſuccidam in aceto ferueſacias, exprimitoq; humorem in aurem, deinde foramen ſummum lana ſuccida integito, Galenus Euporiſt. 2. 4. ad dolores aurium paulatim ingruentes. Sanguinem in naribus ſiſtis cum oleo roſaceo, & alio modo indita auribus obturatis ſpiſſius, Plinius. Lana ſuccida conijcitur in nares cum oleo roſaceo, & auriculæ de lana ſuccida obturantur, & ita ſanguis profluens continetur, Marcel. Ad ſanguinem è naribus ſiſtendum, Lana madens oleo ſed nondum lauta roſato, Hæc datur in nares vel claudit denſius aures, Seren. Lana ſuccida ex oue fœmina decerpta atq; intorta, madefactaque roſa liquida, ſanguinis abundantiam reprimit, Marcel. Lana ſuccida ex ariete ſanguinem ſiſtit, articulos extremitatum præligans, Plin. Halitus oris gratiores facere traditur, confricatis dentibus atque gingiuis admixto melle, Plin. Lana ſuccida melle illita dentes perfricti miro modo candorem maximum conſequuntur, Marcel. Lanam ſuccidam linteolo illigatam torreto, adiecta deinde tertia ſalis portione, terito omnia ſimul, & perfricato hoc puluere dentes: à dolore præſeruat, Galen. Euporiſt. 1. 65. Lana ſuccida nitro, ſulfure, oleo, aceto, pice liquida feruentibus tincta, quàm calidiſſima impoſita bis die, lumborum dolores ſedat, Plinius. Ouis ſtercus & alia quædam cum lana ſuccida admouentur aduerſus calculum, ut ſupra dictum eſt in remediis ex ſtercore. Verendorum cæteris vitiis (de formicationibus & verrucis prius dixerat) medetur lana ſuc. ex aqua frigida, Plin. Lanam ouillam nigram teſticulis tumentibus prodeſſe vulgò ferunt. Mulierum purgationem adiuuat fel taurinum lana ſuccida appoſitum: Olympias Thebana addidit hyſſopum (lege œſypum) & nitrum, Plin. Succida lana malos remoratur ſubdita curſus (id eſt menſes nimium fluentes.) Mortua quinetiam producit corpora partu, Serenus. Succida lana impoſita ſubditaque, mortuos partus euocat: Siſtit etiam profluuia mulierum, Plin. Iam verò pura vellera aut per ſe impoſita cæcis doloribus, aut accepto ſulfure, medentur: Tantumque pollent, ut medicamentis quoque ſuperponantur, Plin. Vellera cum viuo ſuffiri ſulfure prodeſt, Serenus in regio morbo. Hibiſci radicem ante Solis ortum erutam inuoluunt lana coloris quem natiuum vocant, præterea ouis quæ fœminam peperit, ſtrumisq; vel ſuppuratis alligant, Plinius. Per ſe conchylio infecta lana auribus magnopere prodeſt: quidam aceto & nitro madefaciunt, Idem. Crematarum lanarum cinis cruſtas obducit, excreſcentias in carne cohibet, & vlcera ad cicatricem perducit: (Eadem ferè Plinius de œſypo ſcribit, vt inferius recitabo.) Mundæ autem & carptæ, in fictili crudo, cæterorum more, vruntur. Nec ſecus fimbriati marinarum purpurarum flocculi cremari ſolent. Aliqui cum ſordibus lanas carpunt, & melle irrigant, eodemque modo vrunt. Alij in fictili oris patuli, verucula inter ſe diſtantia componunt, & concerptas carminataſque lanas oleo ita ſuffuſas, vt ne ſtillare quidem poſſint, aſſulis tædæ ſubiectis, & eiſdem laniſque permutatim interſtratis, leuiter ſuccendunt, & vſtas tollunt: quod ſi è tæda pix, pinguitudove vlla profluxit, collecta reconditur. Lauatur ad oculorum medicamenta: cinerem in labellis, aqua addita, manibus confricant, & conſidere patiuntur: idque ſæpius, mutantes aquam donec linguam adſtringat, nec mordeat, Dioſcorides. Lana vſta vim habet acrem pariter & calidam, vnà cum partium tenuitate. Itaque molles nimiumque humidas vlcerum carnes celerrimè eliquat. Inditur & in medicamenta deſiccatoria. Vrito eam tanquam alia plurima, ollam implens nouam, quam tegat operculum multis foraminibus pertuſum, Galen. Cinis lanæ ſuccidæ illinitur attritis, vulneratis, ambuſtis: & in oculorum medicamenta additur: item in fiſtulas aureſque ſuppuratas. Ad hæc detonſam eam, alij vero euulſam deciſis ſummis partibus ſiccant, carpuntque, & in fictili crudo componunt, ac melle perfundunt vtrunque. Alij haſtulis tædæ ſubiectis & ſubinde interſtratis, oleo aſperſam accendunt: cineremque in labellis aqua addita confricant manu, & conſidere patiuntur, idque ſæpius mutantes aquam donec linguam aſtringat leniter, nec mordeat. Tum cinerem reponũt, Vis eius ſeptica (ſmectica potius) eſt, efficaciſſimeque genas purgat, Plin. Vulneribus quibuſcunque, Succida cũ tepido nectetur lana Lyæo, Ambuſtæue cinis complebit vulneris ora, Serenus. Combuſtis igni: Aut tu ſuccoſæ cinerem perducito lanæ, Idem. Lanam ouiculæ inter femora velles & combures, & in aceto intingues, & ſuper tempora caput dolentis ligabis, Marcel. Ad ſpirandi difficultatem, Ouium pilos qui circa anum ſunt uſtos ac tritos in dulci vino propinato, Galenus Euporiſt. 2. 23. Vellerum cinis genitalium vitiis medetur, Plinius. Cinis lanæ ouis, paſſionibus pecudum medetur, Idem vt Aggregator citat.

Sordes lanis inhærentes dici œſypum, cum Dioſcoride Plinius ſcribit, velut οἰὸς ῥύπον. Apud Galenum Therapeutices quartodecimo, legimus ἄπλυτον ἔριον, id eſt illotam lanam nuncupari ὑσσηπηρὸν (alibi ὑσσωπηρὸν:) quam lectionem comprobat Suidas quoque, malunt tamen alij οἰσυπηρὸν ſcribere, Cælius. Ianus Cornarius in commentarijs ſuis in ſecundum Galeni de compoſ. medic. ſec. locos multis veterum Græcorum Latinorumque locis recitatis, hyſſopum pro œſypo paſſim legi oſtendit: qui error ita inualuit, vt iam aliquot ſeculis recentiores, & indocti hodieque, pro œſypo hyſſopum humidam ſcribant, diſtinguendi gratia ab herba hyſſopo. Oeſypus &

cœsypum neutro genere vt Plinius dixit, sunt sordes sudorq; feminum & alarum adhærentes lanis, quæ lanæ succidæ propterea appellantur, quòd sudoris sordibus & succo sint imbutæ, Cornarius. Enneapharmacum emplastrum constat nouem rebus, & inter cætera hyssopo (lege, œsypo,) Celsus 5.19. Sordes quæ lanis ouium inhæret & adnascitur, ex qua œsypon, quod vocant, conficitur, concoquendi vim habet similem butyro, & simul parum digerentis facultatis, Galenus in fine libri decimi de simplic. item Aëtius. In medicamento quodam Andromachi ad ani vitia, œsypus cæteris adiungitur: Heras vero (inquit Galenus) pro œsypo adipem anserinum pari pondere coniecit. Pro œsypo medulla vitulina substituitur in Succidaneis Galeno adscriptis: quanquam deprauati codices sic habent, Ἰσσώπου, μυελὸν μόσχου, στοιχάδα. œsypo & hyssopo herba confusis: pro hac enim rectè stichadem herbam posueris, pro œsypo verò medullam vituli. Oesypum & œsypus vtroque modo effertur, ab eo quod est ὄϊς, hoc est ouis. Græci masculino ferè vtuntur, Latini frequentius neutro. Hippocrates caprinam è clunibus sordem vocauit œspen (οἴσπην:) ouillam, œsypides: quo quidem nomine lanam quoque succidam significat quibusdam. Quidam hoc à Galeno hyssopum dici putant, errore vulgi: & quidem à Græcis orto, qui non œsypum quandoque, sed hyssopum scribant: vt siue prudentes, siue imprudentes, non œsypum simpliciter (sed) hyssopon hygron (vt Aegineta aliquoties) & hyssopum pharmacum sæpissimè cognominent, quasi ab hyssopo herba distinguere voluerint, vt Paulus in cõpositione quàm à ruta πηγανηρὰν appellant, vtilem pleriticis, Hermolaus Corollario 284. vbi tamen hysopus semper per s. simplex scribitur: οἴσυπος apud Aëtium per σ. duplex, non probo. Οἰσυπίδας, προβάτων ῥύπον, ἤγουν ἔρεον ῥυπαρὸν, Galenus in Glossis. Οἴσπη vox per syncopen facta videtur pro οἰσύπη. Οἰσύπη. ὁ ῥύπος τῶν ἐρίων, Suidas & Varinus. Οἴσυπος, ὁ τῆς αἰγὸς ῥύπος, Hesychius. Οἴσπη, ἐν τοῖς μηρῶν προβάτων ἔρια, Ἡρόδοτος. καὶ οἰσπώτη, ὁ ῥύπος τῶν ἐρίων, Suidas & Varinus. Οἰσπώτη, ἡ πλὴν προβάτων. ἐκ δὲ οἰς καὶ δὲ πατῶ, οἰσπάτη, καὶ τροπῇ τοῦ α εἰς ω, οἰσπώτη, Varinus. Οἰσπώτη apud Aristophanem in Lysistrata ouis excrementum est, Cælius. Οἰσπώτη, ὁ ῥύπος· ὁ δὲ Δίδυμος τὰ τῶν προβάτων. Hesychius. Non placet quod apud eundem scribitur, Οἴσπαι, προβάτων, καὶ πος ῥύπος. Si cœspate excrementum significet, videbitur compositum à πάτος, ut idem significet quod ἀπὸ πάτου. Οἰσυπηρὸς, ἐν τῷ ῥύπος. ἔρια οἰσυπηρὰ, ῥύπου πεπληρωμένα, ῥυπαρὰ ἀπὸ τοῦ κόπου. οἰσύπη δὲ ἐστι τῶν διαχυθέντων τῶν προβάτων, Suidas & Varinus. Οἰσύπιον, ἔρεον ῥυπαρὸν προβάτων, τὸ αὐτὸ οἰσύπηρον, καὶ οἰσύπηρος, Hesychius: ego in οἰσύπηρον penultimam potius cum ἦτα scripserim, & acuerim vltimam, vt Dioscorides & alij faciunt. Apud Aristophanem in Acharnensibus cum quidam vulneratus esset, postulantur ἔρια, κηρωτή, ἔρια οἰσυπηρά. Γαστηρὸς, ὁ ῥυπώδης, Suidas: non rectè, scribendum enim οἰσυπηρὸς: vt pro οἰσύπη ὁ ῥύπος, apud eundem, οἰσύπη. Γρώνας, sordes in lanis ouium, &c. vide Γρώνων apud Etymologum. Oesypo quod sub armis ouium nascitur, palpebris glabris medentur, &c. Marcel. Oesypo in Atticis ouibus genito palma, Plinius. Atticum hyssopum (lege, œsypum) cataplasmati & cerotis miscere consultum fuerit, Galenus 13. Methodi. Alibi etiam eodem in libro Atticum œsypum omnibus præfert. Oesypa quid redolent quamuis mittantur Athenis? Ouidius. Oesypum (inquit Dioscorides) vocant Græci, succidarum lanarum pinguitudinem. Cuius parandi ratio hæc est: Succidæ molles, radicula non curatæ, calida aqua lauantur, & quibuscunque sordibus expressis, & in labellum oris ampli coniectis, aqua infunditur, magnoque impetu ligula, vti respumet agitatur: aut lignea rude validiusculè conturbatur, quò largius sordida spuma colligi possit, deinde marina respergitur: & considente pingui quod supernatabat, (ὃ ἐπὶ πάσης τῆς ἐπιπολάζουσαν λίπος) collectoque in altero fictili vase, denuo aqua in labellum fusa agitatur: spuma iterũ mari perfunditur, & demum eximitur: hoc tantisper fieri solet, dum consumpta pinguitudine nihil prorsus spumæ extet: collectum œsypum manibus emollitur: & si qua insedit spurcitia, confestim demitur: exclusaque sensim omni aqua, recentique affusa, manibus misceatur, donec admotum linguæ œsypum, adstringat leuiter, nec mordeat: atque pingue candidumque spectetur: tum in fictili vase conditur. Verum omnia feruido sole fiant. Nonnulli excolatum pingue frigida aqua eluunt, & manibus, non secus atque ceratum mulieres, confricant: ita enim candidius redditur. Alij elotis lanis & sordibus quibuscvnque exemptis, ac lento igni in æneo vase ex aqua decoctis, pingue quod supernatat collectum, aqua, vt diximus, lauant: colatumque in fictilem patellam, quæ calidam aquam contineat, linteo operiunt, atque soli mandant, donec candidum fiat, & satis crassum. Alij bidui spatio aquam effundunt, nouamque adiiciunt. Melius est læue, radicula non curatum, quod succidarum virus oleat, & si manu in concha fricetur cum aqua frigida, albescat, nihil in se duri aut concreti habens: veluti quod cerato aut adipe adulteratur, Hactenus Dioscorides libro 2. capite 66. interprete Ruellio. Cæterum ab initio statim, ubi legitur, Lanæ succidæ molles radicula non curatæ, Græcè ἐστρουθισμένα, id est struthio siue radicula adhibita curatæ lotæque, absque negatione, quam Marcellus & Ruellius interpretes de suo adijciunt. Atqui Dioscorides non videtur negationem addidisse, (præsertim cum in nullis codicibus illa reperiatur, Marcello etiam teste:) sed eo modo quo à quibusdam fieri solebat œsypum descripsisse: quamobrem postea monet meliorem esse astruthiston, hoc est lana non curata struthio, sed simpliciter lota cum aqua calida, (ne scilicet nimia calliditas aut acrimonia à struthio ei accedat, cum concoquendi tantum, quod moderato calore fit, vim habere debeat: ad quosdam tamen affectus struthij vim etiam conducere ei non negârim.) Sed adiungam Aëtij quoque verba 2. 118. quoniam Dioscoridis verba se recitare professus, non parum ab eo variat. Sordidas lanas (inquit sub axillis ouium repertas, densas ac molles (ἐριμανθεῖς, καὶ ὕλας καὶ μαλακά: vocem ἐστρουθισμένα non habet) calida lauato, sorditiem omnem exprimendo, quarum loturam in vas ampli orificij coniectam feruenti aqua superinfusa agitato, aquam poculo excipiens aut alio instrumento, & ab sublimi præcipitans, donec (tota) spumescat: tum marina aqua si affuerit, si non affuerit frigida inspergito, sinitoque vt consistat: vbi refrixerit, quod fluitabit, tudicula eximito, atque in aliud vas conijcito, inde modica aqua frigida iniecta manibus versato, mox aqua illa effusa nouam feruentem infundito: idemque omnino repetito, quod iam docuimus, donec candidus pinguisque œsypus reddatur, nihil amplius impuri continens, tum in fictili conditum per aliquot dies insolato, & seruato. Sunt autem hæc omnia sub calido Sole facienda: ita enim efficacior candidiorque nec durus asperue (οὕτω γὰρ χρησιμώτερος γίνεται καὶ λευκὸν, καὶ οὐδὲν ἔχον σκληρὸν καὶ συνεστραμμένον: melius χρησιμώτερος. λευκός. & ἔχων, scilicet οἴσυπος) redditur, veluti qui cerato aut fermento adulteratur, Hæc Aëtius. Græcè quidem scribitur adulterari œsypum κηρωτῇ ἢ ζύμῃ, cum Dioscorides habeat κηρωτῇ ἢ στέατι, id est cerato (non cera, vt Marcellus vertit) aut adipe. Aëtius forte στέατι legerat, quod ζύμην exposuit, vt grammatici φύραμα ἀλεύρου: sed adipe vel seuo potius quàm fermento aut farina subacta œsypum adulterari omnibus puto verisimile est. Oesypus (inquit author de simplicibus ad Paternianũ) hac ratione colligitur: Lanas succidas sordidissimas & iam mox detonsas mittimus in vase quod habeat calidam aquam: & aquam succendimus vt aliquantulum ferueat, deinde refrigeramus, & quod supernatat in modum

pinguaminis

pinguaminis, abradimus manu, & in vase stanneo abstergimus, & sic ipsum vas aqua pluuiali implemus, & opertum tenui linteo in Sole ponimus, & rursus delimpidamus: & tunc œsypum reponimus. Vires enim habet cum aliqua acrimonia mollientes & relaxantes. Sed adulteratur ex pinguedine & ceroto molli. Sed statim deprehenditur eo quòd syncerus œsypus reseruat succidum lanæ, (succidæ lanæ odorem seruat, Dioscor.) & si manibus fricetur, similis cerusæ efficitur, Hæc ille. Quin ipsæ sordes pecudum sudorque feminum & alarum adhærentes lanis (œsypum vocant) innumeros propè vsus habent. In Atticis ouibus genito palma. Fit plurib. modis. Sed probatissimum, lana ab his partibus recenti concerpta, aut quibuscunque sordibus succidis primum collectis, ac lento igni in æneo vase subferuefactis & refrigeratis, pinguique quod supernatet, collecto in fictili vase, iterumque decocta priori materia: quæ pinguitudo vtraque frigida aqua lauatur, & in linteo siccatur, ac sole torretur, donec candida fiat ac translucida. Tum in stannea pyxide conditur. Probatio autem vt sordium virus oleat, & manu fricante ex aqua non liquetur, sed albescat vt cerusa. Oculis vtilissimum contra inflammationes genarumque callum. Quidam in testa torrent, donec pinguedinem amittat, vtilius tale existimantes erosis & duris genis, angulis scabiosis & lachrymantibus, Plinius. Vide inferius inter remedia œsypi vel fuliginis eius ad oculos. Oesypus hodie corrupto nomine vocatur hysopus humida, sed nõ bene præparatus habetur in pharmacopolijs Euricius Cordus. Ex œsypo pharmacum compositum fit, quod Græci medici aliquando οἰσυπηρὸν φάρμακον, aliquando οἰσυπηρὰν κηρωτὴν, aliquando οἰσυπηρὰν κηρωτοειδῆ, aliquaudo οἴσυπον ὑγρὸν vocant: atque hæ appellationes omnes à forma medicamenti, quod ad cerati liquidi modum paratur, sunt deductæ. Componendi autem modum docet Paulus libro 7. Sed tum in hoc Pauli loco, tum in aliis plerisque omnibus itidem ὕσσωπος pro οἴσυπος falsò legitur. Sunt autem promiscui vsus œsypus per se, & pharmacum ex eo constans, velut Galenus lib. 14. methodi tradit his verbis: Ex œsypo cerotum, notum omnibus pharmacum est, quo plurimi ad inflammationes in hypochondrijs vtuntur. Hoc etiam pro œsypo vti licebit, si absit ille, & eundem finem consequeris. Quin & hodie in aliquibus pharmacopolijs hyssopus humida habetur pyxidibus inscripta, & humidam ad differentiam hyssopi herbæ aridæ dictam volunt, qui forte de re ipsa nihil sciunt, quum non hyssopus humida ea res, hoc est lanarum sordes sit appellanda, sed œsypus liquidus (id est ex œsypo cum alijs pharmacis cerotum, Cornar. Oesypus seruetur purus, ex ouibus integris, non scabiosis, Syluius. Oesypi præparationem in secundo libro optimam descripsimus: sed vbi hoc haberi non poterit, accipe quod pigmentarij hoc modo conficiunt: Meliloti vnc. 4. cardamomi, hyssopi herbæ, sing. vnc. 2. succidæ lanæ ex ouium axillis vnc. 4. &c. Aëtius 15. 25. & Aegineta lib. 7. nonnihil ab Aëtio varians. Inter cerata Nicolai Myrepsi quod numerò tertium est, œsypum recipit, & facit ad dolentes articulos ac podagras: & omnem phlegmonem, doloremque mediarum corporis partium (hypochondria dixit Galenus) ac duritiem. Author libri de dynamidijs Galeno adscripti, œsypum appellat ius lanæ, id est succum lanæ. Verba eius sunt hæc: Oesypi cerotum sic fac: ceram, axungiam sine sale, colophoniam, ius lanæ, vetus oleũ, ana libram i. iuris fœnogræci vnc. vi: adipis anserini & pullini ana vnc. i. Coque oleum cum iure lanæ & fœnogræci diligentissimè, donec ad mensuram olei veniat: iterum pone ad focum, additis suprascriptis speciebus. Ius vero de lana sic fac: Lanam succidam in aquam multam pone vt molliatur, diebus sex: septima verò die coque, & ipsam pinguedinem desuper collige supra scripto penso, & exinde confice cerotum, Hæc ille. Oesypum excalfacit, explet vlcera & emollit, præsertim sedis ac vuluæ (vide inferius ex Plinio) cum meliloto & butyro, Dioscorides. Hyssopum (lege œsypum) ad vlcera manantia prodest, Plinius 26. 14. Vulneribus medetur œsypum cum hordei cinere & ærugine æquis partibus: ad carcinomata quoque ac serpentia valet. Erodit & vlcerum margines: carnesque excrescentes ad æqualitatem redigit: explet quoque & ad cicatricem perducit, Idem. Eadem ferè Dioscorides de cinere lanæ crematæ simpliciter tradit. In contusionibus citra disparationem ac fissurem circa caput factis, polenta imposita commoda est: item œsypum. i. lanæ sordes, atque ipsæ adeò lanæ sudoris sordibus succidæ eodem modo, Gal. lib. 2. κ. τόπ. Igni sacro medetur œsypum cum pompholyge & rosaceo, Plinius. Somnos allicit cum myrrhæ momento in vini cyathis duobus dilutum, (eodem modo comitialibus medetur, vt mox recitabo,) vel cum adipe anserino & vino myrtite, Idem. Maculas in facie, œsypum cum melle Corsico, quod asperrimum habetur, extenuat: item scobem cutis in facie cum rosaceo impositum vellere. Quidam & butyrum addunt. Si vero vitiligines sint, fel caninum prius acu compunctas, Plinius. Sed aliter legit Marcellus, cuius hæc sunt ver ba: Oesypum cum melle Corsicano tritum & appositum abolet de facie omnes maculas, quidam & butyrum addu nt: si verò & vituli fimus & fel caninum misceatur, medicamen vtilius erit, ita vt pariter temperata omnia decoquantur. Oesypum ex oleo tritum & instillatum capiti, pityriasi medetur, Marcel. Comitialibus morbis vtile tradunt œsypum cum myrrhæ momento & vini cyathis duobus dilutum (eodem modo somnos allicit, vt paulò ante dictum est) magnitudine nucis auellanæ à balneo potum, Plinius. Oesypum oculis vtilissimum est contra inflammationes, genarum callum, Plin. Contra erosos angulos oculorum, scabiososque, genas quæ occalluerunt, & ciliorum defluuia, efficax est: torretur autem in testa noua (nempe ad medicamenta oculorum iã dicta. Interpretes ineptè transferunt) donec redactum in cinerem pinguitudinem amittat. Ex eo etiam fuligo colligitur, vti demonstrauimus, (eo nimirum modo quem in butyro dixerat, quanquam illic nulla œsypi mentio, nec alibi apud eum œsypi fuliginis quod sciam:) quæ in oculorum medicamenta commodè addi solet, Hęc omnia Dioscorid. Quidam œsypum in testa torrent, vrunt, Dioscorides & Aëtius) vtilius tale existimantes erosis & duris genis, angulis scabiosis & lachrymantibus, Plinius. Butyri quidem fuligo similes ferè effectus habet. Dioscorides œsypo simpliciter attribuit, quæ fuligini eius Aëtius ex Dioscoride mutuari se professus. Aëtij verba hæc sunt: Oesypus crematus vtilissimam fuliginem reddit, ad angulos oculorum erosos scabiososque, & ad palpebrarum callos, earundemque depilationem. Crematur interdum etiam in noua testa, donec exustus (πυρωθὲν, Dioscorides habet πυρωθὲν, malim vtrunque in masculino genere, cum œsypus Græcis semper masculini sit generis pinguedinẽ omnẽ amiserit. Ponatur testa super carbonibus, deinde quod vstum est colligatur, seruatũq; ad vsum teratur. Mihi quidem tum œsypum ipsum vstum, tum fuliginem eius, eandem habere facultatem, ad oculorum præcipuè medicamenta, Dioscorides & Aëtius sentire videntur. Dioscorides cum œsypi vires primum simpliciter scripsisset: Mox addit à nouo initio, Ποιεῖ δὲ καὶ πρὸς βεβρωμένους κανθούς, id est, Præterea facit ad angulos in oculis erosos, &c. non iam simpliciter scilicet, sed eo modo quem subijcit: Vritur autem (inquit, nimirum ad prædictos vsus) in testa noua, &c. Hoc interpretes non animaduerterunt. Palbebras gignere dicitur œsypum cum myrrha calidum penicillo illitum, Plinius. Glabris palpebris pilos induces, si œsypo quod sub armis ouium nascitur, adiecta myrrha, pariterque in mortario trita, spicillo calido loca pilis nuda perduxeris,

Marcellus. Contusis oculis medentur, fel anserinum, sanguis anatum, ita vt postea hyssopo (lege, œsypo) & melle inungantur, Plinius 29. 6. Oesypum vlcera non oculorum (aurium, Dioscor.) modo sanat, sed oris etiam & genitalium cum anserino adipe, Plinius. Miscetur œsypum cerato imponendo aduersus phthisin apud Aëtium: item epithematis ad pleuritidem, reiectionis maximè tempore, apud eundem. Adeps anserinus cum eiusdem cerebro & butyro & alumine & æsypo impositus ad ceroti modum efficaciter renibus prodest, Marcellus. Imponitur etiam in omnibus causis, Idem. Oesypum menses & partus euocat, Dioscor. Vlcera genitalium sanat cum anserino adipe, Idem & Plinius. Medetur & vuluæ inflammationibus, & sedis rhagadijs & condylomatis cum meliloto ac butyro, Plinius. Sedis vitijs efficacissimum est œsypum: quidam adijciunt pompholygem & rosaceum, Idem. Carbunculo in verendis, cæterisque ibi vulneribus occurrit è melle œsypum cum plumbi squamis, Plinius. Podagras lenit œsypum cum lacte mulieris & cerussa, Idem: apud Marcellum pro cerussa legitur cera. Medicorum aliqui axungia ad podagras vti iubent, admixto anseris adipe, taurorumque seuo & œsypo, Plinius. Mulierum purgationes adiuuat fel taurinum lana succida appositum: Olympias Thebana addidit hyssopum (lege, œsypum) & nitrum, Plinius. Vuluæ vitijs & vlceribus œsypum mederi, superius ex Dioscoride retuli. Fœtus & menses in lana appositum extrahit, Idem.

Sordes quoque caudarum concretæ in pilulas, ac siccatæ per se tusæque in farinam, & illitæ, dentibus mirè prosunt, etiam labantibus, gingiuisque si carcinoma serpat, Plinius.

Hydropicis œsypum ex vino addita myrrha modicè potui datur, nucis auellanæ magnitudine: aliqui addunt & anserinum adipem, & oleum myrteum. Sordes ab vberibus ouium eundem effectum habent, Plinius.

H.

a. Ouem masculino genere dixerunt, vt ouibus duobus, non duabus, Festus. Oues generis fœminini vt plerunque, masculini Varroni rerum humanarum libro 27. Vt etiam putantibus, qui oues duos, non duas dicũt, Homerum secutos, qui ait, Μῆλ' ὄϊς τε. Idem Terentio: Quando citatus neque respondit neque excitatus (lege, excusatus) est, tum ego (is erat prætor) vnum ouem mulctam dico, Nonius. Vide plura infra in e. vbi de mulcta ex ouibus. Ouis à Græco ὄϊς, interposita v. litera propter hiatum, significat pecudem. Ouis à Græco ὄϊς, ita enim antiqui dicebant, non vt nunc πρόβατον, Varro. Ouicula, diminutiuum. Lanata & bidens, epitheta ouium, sæpe absolutè pro oue capiuntur. Quanquam stultissima animalia lanata, Plinius. Interea dum lanatas, toruumque iuuencum Cædit, Iuuenalis. Qui pecus pascimus lanare, Varro. Pecudem Plinius sæpissimè pro oue ponit, vt supra patet ex testimoniis Plinianis in G. Pulmo pecudis, id est ouis, Marcellus. Elephanti tanta narratur clementia contra minus valida, vt in grege pecudum (id est ouium) occurrentia manu dimoueat, Plinius: qui & ipsum elephantum alibi pecudem nominat. Est enim pecus, (pecudis, fœm. gen.) omne animal quod sub imperio, pabulo terræ pascitur, vt sunt boues, asini, equi, cameli, oues, capræ, authore Valla. imò, vt alij scribunt, quoduis animal præter hominem. Exempla authorum quære in Dictionarijs. Dicitur & pecu gen. neutro, indeclinabile in singulari. pecua in plurali, eadem significatione & similiter pro ouibus aliquando absolute. Pastor harum dormit, quum hæ eunt Sic à pecu balitantes, Plautus Bacchid. Passimque præda pecua balabant agris Accius. Idem & pecus, pecoris, neut. genere. Est & in Hispania non maximè absimile pecori (id est oui) genus musimonum, caprino villo quàm pecoris velleri propius, Plinius. Sæpe quidem indifferenter pro quouis præter hominem animali vsurpatur: aliquando contrahitur ad ea quæ ab homine aluntur, & distinguitur in maius, vt sunt boues, asini, equi: & minus, vt ouis, capra, sus, apud Varronem. Et secundum posteriorem acceptionem pro oue per excellentiam ponitur.

Oues adultæ, τῶν προβάτων τὰ τέλεια, ὄϊες, καὶ κριοὶ καὶ ἄρρενα. τὰ δὲ νέα ἄρνες καὶ ἀμνοί. Varinus in τέλειαι. Ὄϊς, duabus syllabis, ouis fœmina: Attici etiam οἶς monosyllabum proferunt, & in masculino quoque genere, Varinus. Locus in vocabulo ὄϊς apud Suidam à librarijs corruptus est. Et rursus, Ὄϊς, ὁ ἥρως, sine diphthongo poëticum est: οἶς verò contractum, commune: cuius genitiuus οἰός vltimam acuit, vt differat ab οἶος, id est solus. Apud Homerum quidem nunquam reperias οἶς monosyllabum in recto casu, sed ὄϊς bissyllabum: in obliquis etiam, nisi carmen impediat, diphthongum non facit, vt ὑπερφιάλους ὄϊας [illegible]. Et sane aptius (ἀναλογώτερον) scribitur dissyllabũ: neq; enim nullũ tale monosyllabũ reperitur, præter hoc ipsum οἶς Atticum & Φθοῖς. Τοῖον δ' ὄϊς λαῖνος. Homerus. Νῶτον ὄϊος [illegible], Idem. Οἰς, προβάτων, ἢ τοῖς ἑαυτοῦ, ἢ τοῖς σοῖς, Hesychius: sed apparet sine spiritu scribendum si ita interpreteris: nam cum tenui spiritu, ouem significat: cum denso, suis vel tuis: sine spiritu, vtrumuis. Sic Οἰῶν etiam in genitiuo plurali idem exponit, μόνων, προβατίων, αἰγῶν quod vt rectè fiat vocem Οιων sine accentu scribi oportebit. Et hoc quidem animaduerso multæ in Græcorum Lexicis interpretationes alioqui ineptæ excusabuntur: sic apud Hebræos sine punctis scripta diuersis exponuntur modis. Ὄϊς bissyllaba vox Ionica est, sed Attici vna syllaba dicunt τὰς οἶς: & in singulari τὸν οἶν, Iones ὄϊν. Scholiastes Aristophanis. Οἶς, αἴξ, ἢ πρόβατον. Suidas. Fabæ lac augent ὄϊσι καὶ αἰξί, Aristoteles. Πολλάκις ὁ σχινδεύσαντες [illegible] ἐν τῇ ὑπερ [illegible], σὺ μὲν αἶγα φυτεύσῃς· σὺ δ' ἐκ [illegible] (in masc. genere,) Idem de generatione 4. 3. Est autem οἶ Atticus datiuus, ὄϊ Ionicus, vt patet ex Aristophanis Pace, vbi pro statua Pacis consecranda, oue (ὄϊ) sacra faciunt. Et cum Trygæus admoneret hanc vocem esse Ionicam, Chorus subjicit: Melius ita quadrare, [illegible] ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὡς χρὴ πολεμεῖν λέγῃ [illegible] καταπλαγέντες [illegible] λέγωσ' Ἰωνικῶς, ὄϊ, &c. Vbi Scholiastes: Est enim ὄϊ vox lugentium & indignantium. Ab οἶς accusatiuus Atticus est οἶν, monosyllabus itidem & masculinus, Varinus. Communis vero ὄϊν: poëticus ὄϊδα, ab ὄϊς ὄϊος, assumpto iota. Vnde & casus plurales, ὄϊδες οἶς, ὄϊδας οἶς, Idem. [illegible] Theocritus Idyllio 1. Et mox ibidem τὰν ὄϊν in accusatiuo profert. [illegible]. Suidas ex epigrammate. [illegible], Homer. Iliad. ψ. Οἶες, oues, Hesych. Ὄϊς [illegible], Dionysius Afer. Ὡς οἰῶν μέγα πῶϋ Iliad. γ. sic enim scribunt Aristarchus & Ptolemæus, vt οἰῶν, tanquam à recto οἶς: cum tamen Homerus rectum nunquam monosyllabum faciat, sed ne in obliquis quidem diphthongum nisi postulante carmine, vt supra quoque dixi:) proinde melius ὀΐων scribetur, Varinus: sed οἰῶν bissyllabum etiam Odysseæ primo legimus. Οἴεσσι, ouib. Suid. Πρόβατα, omnes quadrupedes, (Varinus addit, pecudes, βοσκήματα,) Suid. Apud Herodotum quidem probaton vsurpatur pro omni pecore, ita vt etiam vaccas comprehendat. Quadrupedes omnes prisci probata nominabant, διὰ τὸ πρὸ τῶν ποδῶν βαίνειν. [illegible] (forte, πρὸ τῶν [illegible]) ἔχειν. Hinc & Hesiodus ait, χαλεπὸς προβάτοις, χαλεπὸς δ' ἀνθρώποις, Scholiastes

... Hesych.& Varinus. sed video errorem, & post καρ distinguendum: vt ea vox ab alijs φθεὶρ, id est pediculus, ab alijs ouis interpretetur, quod vel ex sequentibus confirmatur. Καρ, θάνατος, φθεῖρες, (φθεὶρ potius) πρόβατον, γρῦ, Καρικόν. Hesychius. Καρά, αἲξ ἥμερος, πολυθρέμμων ἀπὸ Γορτυνίων: ὥσπερ τὰ πρόβατα, Idem & Hesych. Κάραννος, hœdus: & καρανοὶ, capra Cretensibus, Iidem. Καῖρος, φθεὶρ, βόσκημα, πρόβατον, καρὸς, βόσκημα. φθεῖρα. Hesychius. Καρυοπόδιον, πρόβατον ἐπὶ τὸ καίριον ἱστάμενον, Idem. Καρχαλέα. μάνδραι, Idem. Γοργάδες, Varin. id est ouis: apud Hesychium οἶς, cum denso legitur. Ὀρταί. προβάτεις, Hes. & Varin. Ouium quædam ab ætate nomina, vide in Agno. Μά, πρόβατα, Phrygibus, Hesych. Varin. Ἐν ἀφθόνοις θρέμμασιν, inter oues, ἐν προβάτοις τοῖς μὴ φθόνου ἐμπιπλᾶσιν, Suidas. Κνηκίδες, τῶν προβάτων τὰ ἔνδον λευκότητα ἔχοντα, Hesych. Varin. Μῆλα Homerus vocat etiam capras, vt hoc in versu, Μῆλ' ὄιές τε καὶ αἶγες ἰαύεσκον: & nos melotam vocamus caprinam quoque pellem, Varinus. Et rursus, Μῆλα Homerus Odysseæ ρ. vocat omnes quadrupedes, ὡς ἀπὸ μέρους, id est per synecdochen partis pro toto: non enim solas oues mactabant proci, sed sues etiam pingues, & capras, & boues armentinos. Μῆλα, τὰ πρόβατα, Galenus in Glossis. Propriè quidem μῆλα dicuntur de pecore minore, id est ouibus & capris, per excellentiam vero de ouibus absolutè. Μῆλα communiter quadrupedes omnes, vnde quæuis etiam pellis melota dicitur: κατ' ἐπικράτειαν δὲ τὰ πρόβατα καὶ αἶγες, Hesych. Apollonius Argon. 4. μῆλα pro ouibus priuatim posuit. Ἠδ' ἀναρίθμοι Μήλων χιλιάδες βοτῆρσιν διαπιαίνονται ἀν' πεδίον βληχῶντα, Theocr. Id. 16. Μυρία δ' ἀν πεδίον Κραννώνιον ἐνδιάασκον Ποιμένες ἔκκριτα μῆλα φιλοξείνοισι Κρεώνδαις, Idem Idyl. 15. Ὡς δὲ λέων μήλοισιν ἀσημάντοισιν (ἀφυλάκτοισιν) ἐπελθὼν, Αἴγεσιν ἢ ὀίεσσι κακὰ φρονέων ἐνορούσῃ, Iliad. κ. Πολλὰ δ' ἴφια μῆλ' ἐπιρρεῖον ὠκέως: Μυκηθμοῦ τ' ἤκουσα βοῶν αὐλιζομενάων. Οἰῶν τε βληχήν, Odyss. μ. Θήλεα μῆλα καὶ αἶγες, Aratus. Μήλεια, ouilla, Hippocrati, Varinus. Μηλιαθμὸς, (melius μηλιαυθμὸς, vide infra in e.) ouile, Idem. Οὐδ' ὅσσ' οὐρεσι γείτονα Πᾶνα γεραίρων Μήλοις ἀγραύλοισιν ἐφίσταται, Dionysius Afer. Σφάζων πῖά τε μῆλα, καὶ εἰλίποδας ἕλικας βοῦς, Orpheus Argon. Ὡς δὲ κύνες περὶ μῆλα δυσωρήσονται ἐν αὐλῇ, Iliad. κ. Salsamenta quæ μῆλα πολεικὰ dicuntur à Galeno libro 2. de alim. facultatib. Cornarius non aliud quàm cordylas, id est thunnorum fœtus esse putat. Μηλόβοτον πεδίον, campus in quo oues bene pascuntur, Hesych. Varin. Μηλονομεῖς, opiliones, &c. vide in e. vbi etiam de melotis, id est ouillis pellib. Μηλοφόνος epitheton lupi Oppiano à iugulandis ouibus. Ἐμμηλάδες, capræ quæ cum ouibus versantur, Hesych. Πολυμήλη, πολυθρέμματος γῆ. Suidas. Ἀρκαδίη πολύμηλος, Orpheus in Argon. De antiquis illustrissimus quisque pastor erat, vt ostendit Græca & Latina lingua, & veteres poëtæ, qui alios vocant πολυάρνας, alios πολυμήλους, alios πολυβούτας: qui ipsas pecudes propter caritatem aureas habuisse pelles tradiderunt, vt Argis Atreus, quam sibi Thyesten subduxisse queritur: vt in Colchide Oëta (Aeetes,) ad cuius arietis pellem profecti regio genere dicuntur Argonautæ, vt in Libya ad Hesperidas, vnde aurea mala, id est secundum antiquam consuetudinem capras, & oues, quas Hercules ex Africa in Græciam exportauit. Ea enim sua voce Græci appellarunt μῆλα. Nec multo secus nostri ab eadem voce, sed ab alia littera bela vocarunt. Non enim me (mee) sed bee sonare videntur oues vocem efferentes, à quo post belare dicunt, extrita e. litera, vt fit in multis, Varro. Athenæus lib. 3. malorum fructuum genera enumerans, Hesperidum quoq; mala cōmemorat: Sic enim (inquit) vocari mala quædā Timachidas ait: & in Lacedæmone dijs ea apponi Pamphilus testatur, esse autem odorata, sed ἄβρωτα, id est cibo inepta. Aristocrates quoque in Laconicis meminit. Et paulò post, Aemylianus dicebat Iubam Maurusiorum regem in libro de Libya, scribere citrum apud Libyes vocari malum Hespericum: atque inde etiam Herculem in Græciam transtulisse, vbi aurea à colore dicta sint. Asclepiades in Aegyptiacis tradit emisisse hos fructus Tellurem in nuptijs Iouis & Iunonis. Vide Onomasticon nostrum in dictione Hesperides, & Cælium 1.18. vbi Hesperidas interpretatur nocturnas horas, & mala aurea stellas: & Scholiasten in quartum Argonauticorum Apollonij num. 86. Μηλοσφαγεῖν, mactare & immolare oues, Aristophani. Μητέρα μήλων, πολυθρέμμονα, Varinus & Hesych. Μήλατα, μηλάτων, ἀντὶ τοῦ μῆλα μήλων, τουτέστι τὰ θρέμματα, Eustathius. Κόσι τ' πρόβατον κατὰ γλῶσσαν, Idem. Σφάγιον, πρόβατον, Iidem. Ἱερεῖον, ouis, bos, Iidē: vox facta nimirū ab ἱερεῖον: sic enim vocatur quoduis animal immolandū, per excellētiā vero bos: accipitur & pro pelle ouilla, vt in e. dicā. Latinis, vt dixi, pecudes & pecora, Græcis πρόβατα, μῆλα, θρέμματα, βοτὰ, βοσκήματα, communia sunt nomina, siue ad quadrupedes omnes aliquando (præsertim poëtis:) siue ad eas tantum quæ ab homine aluntur, præcipuè cibi ex eis capiendi causa: siue ad minores solum ex istis, & maximè oues caprasq;: vsurpantur tamen absolutè sæpe pro ouibus. Θρέμματα νομαδαῖα, Arrianus in Periplo. Βοτά, πρόβατα καὶ βοσκήματα. Etymologus. Hesychius extendi ait hoc nomen ad omnia animalia, terrestria, volucria, aquatica, syluestria, & sic dici ἀπὸ τοῦ βόσκεσθαι. Γένος προς ευχαριστίαν ὑπὸ τῶν θρεμμάτων ἔθνος καλεῖται, Theophylactus in epist. Bottion Macedonum gens est, & Bottia regio, dicta ἀπὸ τῶν βοτῶν, id est à pecoribus quibus abundat: est enim πολυθρέμματος, Etymologus. Καὶ εὔβοτος ἔπλετο χώρη Μῆλά τε φερβέμεναι. Dionysius. Εὔβοτος γῆ, terra ouibus pascendis apta, quæ & εὔμηλος: Παίονας εὐμήλους τε καὶ εὔβοτος, Poeta quidam. Εὔειρον, ouis mollis, Varinus: forte à bonitate lanæ, quasi εὔερον, vt sunt oues Tarentinæ vel Græcæ. Βαίτη, θρέμματα, Λάκωνες, Hesych. & Varin. & Βαιτράναι (forte, Βαιτρώναι) pelles caprinæ apud Celtas, Iidem. Πῶυ, grex ouium. Πῶεα, ποίμνια, βοσκήματα, Hes. & Var. Πῶυ μέγ' οἰῶν, Iliad. ο. Ὥς οἰῶν μέγα πῶυ, Iliad. γ. Καί τε δι' αἶγα ἄνηρ ταυτί γε, τῶνα δ' ἔτι, Οὕνεκ' ἐπιστεναχῆ τεῖχος αὐτῶν, καὶ διαλέκτον ἐς ἀνέμων βορέαο Hesiodus. Κεράδες oues fœminæ cornutæ, Eustath. In quibusdam Germaniæ locis oues fœminas vocant *macherling*: lactarias, hoc est quæ lactis gratia aluntur *tæschle*, in Sueuia & fœminam quæ agnos & reliquas oues ad pascua ducit *ein zeytt*, cuius plura le *zeitt*.

Epitheta. Balantes. Pecudem spondere sacello Balantem, Iuuenalis. Ponitur & absolutè apud Vergilium pro ouibus: vt Bidentes quoq;, de qua voce plura scripsi in B. Amathusiacasq; bidentes, Ouid. 9. Metam. Interea dū lanatas toruumq; iuuencum More Numæ cædit, Iuuenalis Sat. 8. Lanigeros agitare greges, Verg. Lanigeræ pecudes, Lucret. lib. 2. Pecorisq; maritus Lanigeri, Martial. Pascalis, id est quæ passim pascitur, à pasco vel pascuis, quasi pascualis, Fest. Pascali pecore, ac montano hirco atq; soloce, Lucilius: videtur autem sic appellari colonicæ

atque hirtæ oues: vt contra pellitæ, (Horatio 2. Carm.) quæ non passim pascuntur, & propter velleris pretium pellib. integuntur. Pia. Blaterat hinc aries, & pia balat Ouis. Pinguis, Verg. 6. Aegl. Placida, Ouidius 13. Metam. Stercus ouis placidæ, Serenus. Item apud Textorem, Blanda, Canusina, Cornigera, Gracilis, Hirsuta, Imbellis, Immunda, Infirma, Mãsueta, Mitis, Mollis, Pauida, Saliens, Scabra, Tenella, Velligera. Ὄϊν μέ τε (λέοντα) πιμελὴν ἀρχῶν τ' εἰσοτίκας ὀΐεσσι χρυσοῖς, Iliad. quinto. Εἰροπόκους oues vocat Homerus per excellentiam præ cæteris animalibus, quòd lanæ earum tonderi soleant: ἀπὸ δ' πέκεσθαι εἰς εἶρος ἤγουν ἔριον, Varinus. Εἰροπόκων ὀΐων Odyss. 1. Nicandri interpres ἔτιλας dici oues (κῆλα μῆλα) arbitratur mites ac pingues, Cælius. Ὄϊς λάσιος, Homerus. Ἴφια μῆλα, τὰ μικρά, ἐνίοτε θρέμματα λέγει, Varinus: Et rursus, τὰ ἰσχυρότατα θρέμματα, ἐπεὶ κρέας τὸ ἐξ αὐτῶν σῶμα τὸ κρατύνειν τὰ σώματα λέγεται. ἢ καὶ ἄλλως, ἴφια, τὰ μὴ ἀσθενῆ ὑπὸ νόσου: hoc est, validæ pecudes (apud Homerum, siue quòd carnes earum in cibo validos & robustos homines reddunt, (quod de caprinis priuatim legitur:) siue ipsæ validæ ad sui corporis modum & obesæ, Varinus. Ἴφια Hesychius interpretatur μεγάλα, ἰσχυρά. ἀπὸ δ' εἶναι σφοδρῶς ἢ σκιρτᾶν: ἰσχυρῶς βαδίζοντα. ἴφιον γὰρ τὸ λιπαρὸν, Suid. Oues iphias à Græcis per ἀντίφρασιν dici inuenias quæ debiles sint, καὶ οὐκ ἰσχυραί, Cæl. ex Etymologo. Ἶφι aduerbium, potenter & validè exponitur. Σφάζον πίονα μῆλα, καὶ εἰλίποδας ἕλικας βοῦς, Orpheus Argon. Ἀργινόεντα μῆλα, Nicander. Ἀργύφεα μῆλα, argenteæ pecudes, propter lanæ candorem: ἀργύφεον δ' ἐπὶ ἱματίου τίθεται, Varin. Μήλοις ἀγραύλοισιν ἐφέσπεται, Dionys. Afer. Et alibi, Καὶ ἀγραύλων γένος οἰῶν. dixeris autem ἀγραύλους, non quasuis oues, sed illas quæ ruri magis & sub dio, quam in stabulis pascuntur, vt quarum minus pretiosa est lana. Λάσιαν ἱερῶν βοτῶν, id est, ouium, Cratinus. Στρεψίμαλλον πρόβατον, τὸ συνεστραμμένας ἔχον τοὺς μαλλούς, Eustathius. Μῆλα δασύτριχα, in epigram. Οἰῶν ἀργεννάων (i. λαμπρῶν, Scholiastes) Hom. Iliad. γ. Ὄϊς τριχόμαλλος, Antipater in epigram. Εἰλίποδα μῆλα τὰ μακρόποδα, ἢ τὰ περιελίσσοντα τοῖς ποσὶ βαδίζοντα, Eustathius.

Ouiaria, id est ouium multitudo apud Varronem, vt pecuaria. Hinc ouiaricus possessiuum, apud Columel. Quoniam de ouiarico pecore satis dictum est, &c. Ouillus adiectiuum in frequenti vsu est, præsertim Plinio, ouinus rarum. Ex suillo, ouillo, caprino grege, Liu. 2. bel. Pun. Prurigines capitis discutit fel ouinum, Marcellus: apud Plinium legitur, Porrigines capitis discutit fel ouillum. Ouilis apud Varronem (& Marcellum Empiricum:) Vt suillo pecori à fauonio ad æquinoctium vernum putant aptum, (admittendo:) sic ouili ab arcturi occasu vsque ad aquilæ occasum. Et alibi grex ouilis apud eundem, vt & semen caprile. Mollestras dicebant pelles ouiles, quibus galeas extergebant, Festus. Οἰάτειον κρέας, caro ouilla, Varin. Οἰοπόλα ὄρη, montes idonei pascuis ouium; in quibus oues versantur: vel solitarij & deserti, ab οἶος quod est solus, & πολεῖν versari, Var. Χώρῳ ἐν οἰοπόλῳ. Homer. Iliad. ρ. Οἰοπόλοι nymphæ apud Apollonium Argon. lib. 4. Vbi Orpheus, O nymphæ (inquit) siue cœlestes; siue terrestres (καταχθόνιαι) siue οἰοπόλοι. Scholiastes interpretatur nymphas quæ ouium curam gerant, quæ & ἐπιμηλίδες dicantur. Οἰοφάγῳ σιδήρῳ, μηλοκτόνῳ, Hes. Var. Οἰοχίτων, qui vestem nullam vel vnicam vel ex pelle ouilla habet, Hes. Προβάτειον κρέας, caro ouilla. Ἀχόρναρια προβάτεια, in Hippiat. Προβατεύς, opilio: & προβατικῶν, χωρικῶν ἀνθρώπων, id est rusticorum, Suidas & Varin. Deriuata apud Pollucem, Προβατεύς, προβατεύειν, προβατεία, προβατευτική, προβατοκάπηλος. Apud Varin. προβατεία oxytonum legitur, & exponitur προβάτων νομὴ καὶ κτῆσις. hoc est ipsa cura vel pastio & possessio ouium: quanquam νομὴ etiam possessionem significat. Προβατώδης, stolidus, fatuus, qui ouis ingenium refert, vt ἀμνοκῶν, qui agnum. Βλάκικα, ἔνιοι προβατώδη, Hesych. Προβατοπώλης. qui vendendis ouibus negociatur, προβατοκάπηλος Polluci. Probatopolæ nomine traducitur in comœdijs Lysicles quidam προβατοκάπηλος, qui Aspasiam meretricem duxit, Hesychius. Est & probaticus adiectiuum: vnde probatica dicta piscina, vbi oues lauari solebant, antequam à sacerdotibus litarentur. Προβατογνώμων, qui dentes ætatis indices iam amisit, qui & λειπογνώμων: (quòd iam progressus sit & excesserit ætatem gnomonum dentium,) Vari. in voce Γνώμων. Armenij qui genus à Phrygibus deducunt, πολυπρόβατοι sunt, Herodotus. Composita multa à μῆλον & deriuata, superius retuli. Ἀρνεῖα, τὰ κρεωπώλια τῶν προβάτων, loca in quibus carnes ouillæ venduntur, teste Didymo, Etymol. Hes. Var. Ῥῆνες propriè agni sunt, synecdochicè etiam oues: inde composita, πολύρρηνες, ἀπόρρηνος, &c. de quibus in Agno a. Βίκηλος, προβατώδης, Varin. malim Βάκηλος, quod alibi interpretatur pro stolido: vide Bacelus in Promptuar.

Aes antiquissimum quod conflatum, pecore est notatum, Varro. Seruius rex, ouium boumque effigie primus æs signauit, Plin. In vetustissimis nummis, bouis aut pecudis aut suis signum incisum apparet, Plutarch. in Public. Mandrabulus inuento thesauro ouem auream primum consecrauit Iunoni, secundo argenteã, tertio æream. Inde natum prouerbium, ἐπὶ τὰ Μανδραβόλου, de eo qui in deterius subinde proficiat, Varin. Vide Erasmum in prouerbio, Mandrabuli more res succedit.

Probatæa, ocimastrum: & probation, plantago, Nomenclaturæ apud Dioscoridem. Plantago minor folijs est linguæ pecorum simillimis, Plin. Hinc & ἀρνόγλωσσον quasi agninam linguam appellari constat. Arnophyllõ vero cytisus est, herba fruticosa, Hes. Varin.

Catoblepæ seu gorgones, vt quidam scribunt, ouibus aut vitulis similes sunt, vt in inter Boues feros dictum est. Oues etiam inter cete sunt Aeliano. Exeunt & pecori similes beluæ ibi (ad Cadaram rubri maris peninsulam) in terram, pastæque radices fruticum, remeant, Plin.

Troglodytæ pecorum nomina filijs indunt, vt tauri, arietis, ouis, quòd ab ijs non à parentib. alantur. A minore pecore nomina habemus, Porcius, Ouinius, Caprilius, Varro. Ouinius Camillus senator antiquæ familiæ, Ael. Lampridius. Seuerus Ouinium inuitauit vt pedes iter faceret, &c. Idem. Fabius Maximus ouiculus à placiditate dictus est. Oeagrus, (proprium viri, quasi ouis syluestris, vt etiam Syagros,) Οἴαγρος, Orpheum ex Calliope genuit. Oilycus, Οἴλυκος, nomen viri apud Herodotum: historiam & rationem nominis explicaui ex Herodoto in Lupo a. inter propria virorum. Οἰὴ, filia Cephali, vxor Charhippi, Suid. in Οἰῆθεν. Rhene, Ῥήνη, vxor Aiacis Oilei, vt in Agno referam: vbi & Polyrrhenium Cretæ oppidum memorabo.

b. Πεδιακὰ πρόβατα, τὰ ἀπὸ πεδίου καὶ οὐ λειμῶνος, id est oues quæ in campis pascuntur, non in pratis; Hes. Var. Πρόβατα πεδιακὰ, τὰ ἐπὶ νομὴν ἐκπεμπόμενα, Hes. Πεδιακὴ, pars Atticæ apud Lysiam & alios rhethores, sic dicta quoniam habebat ouium pascua, Suid. Videntur sanè eædem oues pedicæ vel pediacę Græcis dici, quæ hirtæ vel colonicæ Latinis: vel pascales, vt Cato & Lucilius nominant, quasi pascuales, quòd passim pascantur: & soloces etiam dici possunt, vt lana solox quæ asperior est: montanum hircum atque solocem Lucilius dixit. Molliores vero oues vt Tarentinæ mollius pasci tractarique desyderant. Oues Pyrrhicæ de regis Pyrrhi nomine dicuntur,

cuntur,ſicut & Boues,vt in ipſorum hiſtoria pluribus expoſui.Ouem pellam in Theocrito nigram interpretantur,Cælius.Apica ouis dicitur quæ ventrem glabrum habet,Feſt.eadem Varroni mina. Quadrupedum interanea Græci quandoque chordas vocant,ſed & ouium craſſius inteſtinum : vnde eſt apud Alexim chordarium, Athenæo referente,forma deminuta,Cælius. Ἀκροκώλια προβάτεια legimus in Hippiatricis cap. 64.intelligo autem acrocolia,ſiue coxendicem,*das ſtœtzle*,quam partem in ſue pernam vocamus. Ruellius vertit trunculos ouillos. Præcipuè tamen in vngulis trunculiſque ſuum,Celſus libro 2.vbi quidam dubitat an pro trunculis rectius legeretur pedunculis. Οἰοπάτη,ὁπλὴ προβάτου, Varinus: ſed ouis biſulca eſt,& χηλὴν propriè non ὁπλὴν habet. Etymologus ſic dici ait,quaſi διοπάτη,ἐκ τοῦ δὶς καὶ τοῦ πατῶ, forte πετῶ. vide in c.vbi de excrementis. Οὔθατα, vbera ouium,Varinus.

c. Blaterat hinc aries,& pia balat ouis,Author Philomelæ.Palatium mons Romæ appellatus eſt,quod ibi pecus paſcens balare conſueuerit,vel quod palare,id eſt errare ibi pecudes ſolerent,Feſtus. Bela oues nominauerūt antiqui Latini,vnde belare,(per onomatopœiam à bee voce quam efferunt,) Varro. Ouium vox, βληχή,βληχᾶσθαι,βληχώμεναι, Pollux & Varinus. Βληχήσασθαι ὡς πρόβατα βοῆσαι. Heſychius. Μήκη (alij μηκὴ, oxytonum) vox eſt caprarum,vnde μεμακυῖαι,μηκώμεναι, de ouibus apud Homerum: de quibus poſteriores βληχᾶσθαι peculiariter dicunt, μηκᾶσθαι verò de capris tantum, Varinus ex ſcholijs in quartum Iliados. Μηκᾶσθαι propriè dicuntur capræ, συλληπτικῶς δὲ τρέπεται καὶ ὄϊες μηκᾶσθαι λέγονται, ὧν ἴδιον τὸ βληχᾶσθαι, Euſtath. Θήλειαι δ' ἐμέμηκον ἀνήμελκτοι περὶ σηκούς, Odyſſ.primo.de ouibus. Ἂν πεδίον βλήχοιντο, Theocritus Idyl.decimo ſexto, de ouibus. Ἐπαναβοῶντες, βληχώμενοι τε προβατίων, αἰγῶν τε κιναβρώντων μέλη. Ariſtophanes in Pluto. Item in Veſpis de pueris, Τὰ δὲ (παιδάρια) συγκύψαντ' ἅμα βληχᾶται. Et rurſus in Pluto. Προβατίων βληχωμένων. Βληχά, φωνὴ προβάτων, Heſychius: communius eſt βληχή. Ὄϊων τε βληχήν, Homerus. Βληχὴ, vox eſt ouium,Scholia in Iliad. δ. Vide in Capra H. C. Βλήχημα, (βλῆχνος, Varinus) μωρὸς,προβατώδης, Heſychius. Βληχήματα,βοαὶ προβατώδεις. Idem. Βληχώδης, idem quod βλήχημος. Varinus: πρόβατον τὸ νοῦν οὐκ ὄν. Μωρὸς δὲ παμμέγας καὶ τὰ πάντα βληχώδης πέμπτος κυέλς, Suidas ex innominato. Ἱπποκράτης τε παιδες ἐμβόλιμοι τινὲς,βληχητὰ τέκνα,καὶ οὐδαμῶς τοῦ α, Eupolis apud Varinum: apud Suidam legitur, καὶ οὐδαμῶς τοῦ τρόπου, ex Scholijs in Nebulas Ariſtophanis: ego legerim, καὶ συώδεις τοὺς τρόπους, vt & ſenſus & verſus conſtet. Βληχᾶσαι,βληχῶνται, φωνεῖ τὰ πρόβατα, Heſychius, Varinus. Βῆ τὸ μιμητικὸν τῆς τῶν προβάτων φωνῆς.κ χι βῆ λέγουσιν Ἀττικοί. Κρατῖνος· Ὁ δ' ἠλίθιος ὥσπερ πρόβατον βῆ βῆ λέγων βαδίζει, Suidas.Bee vocem eſſe ouium,& bela inde vocatas oues, & verbum belare,ſupra ex Varrone retuli. Βληχᾶσθαι,ἡ φωνὴ τῶν προβάτων, Heſychius, Varinus. Βρυχήματα μήλων de pecudum voce protulit Aeſchylus,vt citat Strabo circa finem libri 14.Qui vocem emittunt ſimiliter ouibus,ingenio quoque oues referre iudicabuntur,Adamantius.

Oues matrices Palladio , quæ agnos nutriunt , τοκάδες Florentino. Adaſia , ouis vetula recentis partus , Feſtus. Auillas , agnas recentis partus dicimus , Idem. Ouium vel potius agnorum in tenera ætate & intra primum annum nomina diuerſa,in Agno requires, Διδυμα, oues quæ geminos pariunt,Varinus. Ἔγγαλον,πρόβατον γάλα ἔχον, Heſychius, Varinus.Me docet ipſa Pales cultum gregis: vt niger albæ Terga maritus ouis naſcenti mutet in agna: quæ neque diuerſi ſpeciem ſeruare parentis, Poſſit, & ambiguo teſtetur vtrunque colore, Idas paſtor apud Calphurnium.Ouem capite bouis aliquando natam refert Ariſtoteles de generat. 4.3 In aula regis Galliarum anno 15:9.monſtrum fuiſſe audio,anteriore parte Aſini,poſteriore ouis ſpecie,ex Italia miſſum.Neque oues hœdique petulci Floribus inſultent,Vergilius in apum hiſtoria. Ouium fimum σπύραθον vocant,Pollux & Varinus in Ἀποπατήσαι. Οἰοπότη apud Ariſtophanem in Lyſiſtrate, ouis excrementa,Cælius. Varino διοπάτη, ὁπλὴ προβάτου exponitur: vide ne κόπρος potius quàm ὁπλὴ legendum ſit, quanquam & Etymologus ὁπλὴν interpretatur.Pecudis fimum œſpoten vel oipoten vocant, Ariſtophanes etiam ſinypen,Hermolaus ſi rectè legitur: ego quidem non oipoten,ſed oiptoton legerim, nec ſinypen ſed œſypen: οἰσύπην enim excrementum ouium ſignificare ſupra in G. dictum eſt in œſypi mentione. Σφυράδες vel σπυράδες, excrementa ſunt caprarum & ouium, Galenus in Gloſſis & Varinus Γένιμος πρός λυκαυγίαν ὅτι τῶν θρεμμάτων ὄνθος καθίσταται, Theophylactus in epiſtolis. Βολιτῶνας Attici vocant loca in quæ iumentorum & ouium fimus reijcitur,Suidas. Ἐπηθανίς, ouis macra, λεπτὸν πρόβατον, Heſychius, Varin.

d. Oues infeſtante leone, ἀγχιστῖναι (ἐπάλληλοι,πυκναί) ἐπ' ἀλλήλοισι κέχυνται, Homerus Iliad. ε.

e. Poſt maiores quadrupedes ouilli pecoris ſecunda ratio eſt,quæ prima fit ſi ad vtilitatis magnitudinem referas.Nam id præcipuè nos contra frigoris violentiam protegit,corporibuſque noſtris liberaliora præbet velamina,Columella.Magna pecori gratia in vſu vellerum.Vt boues victum hominum excolunt, ita corporum tutela pecori debetur,Plinius.Ouium villis confectis atque contextis homines veſtiuntur. Ἔριον, id eſt lana, fit à primitiuo εἶρος, Varinus.Niuem veteres appellabāt ἐριώδες ὕδωρ, ac ſi laneam aquam dicas, Euſtathius in Dionyſium Ἐριοπῶλαι Polluci,qui vendunt lanas. Εἰρονόμος,ἐριουργὸς,ἐπιμελής. Heſychius Varinus. Εἰροπόκος,μαλλὸς πλόκαμον (πόκον potius) κτενίζων,ξαίνων, Varinus. Εἰροπόκους ὄϊς, Homerus: ὅτι δὲ πέκεσθαι εἰς εἶρος ἦγον ἔριον. πέκειν γὰρ τὸ ξαίνειν,κείρειν, Varinus,Heſychius. Ἐριοπώλης,ὁ περὶ τὰ ἔρια πονῶν, Varinus. Λῶος,εἶρος lana, Aeſchylus Eumenid. Μαλλὸς,τὸ ἔριον, Heſych. Medorum aliqui paſtoralem vitam exercent, Ποίμνα καλὰ νέμοντες ἀλλ' ὧν θρεπτὸν μαλλοῖς, Dionyſius Afer.Hinc μαλλωτὸς, lanatus. Μαλλωτή ἰδίως λέγεται τὸ πολυπρόβατος εἶναι καὶ λάχνος, Varinus & Heſychius. Amphimalli,tapetes aut veſtes vtraque ex parte hirſutæ ſeu villoſæ. Σισύραν εἶπεν,κ τὸ μαλλωτὸν,ἀλλὰ βαίταν, Scholia in Ariſtophanis Veſpas.Ibidem cum quidam de caunace barbarica veſte dixiſſet, in quam talentum lanarum inſumptum eſſet,ſubdit alter: Οὐκοῦν ἐριώλην (ἐρίων ἀπώλειαν) δῆτ' ἐχρῆν ταύτην καλεῖν δικαιότερόν γ' ἢ καυνάκην.Μήλωτα,τὸ ἔριον,ἐπειδὴ καρπός ἐστι τοῦ (μήλου) προβάτου, Heſych.alij aliter. Νηλὸς,ἔριον, ἄμεινον λῶος. Heſychius Varinus. Οἰὸς ἄωτος,προβάτου ἄνθος,τουτέστιν ἐρίῳ (ἐξ ἐρίων, vel ἐξ ἀπλῶν ἐρίων, Varinus) περιβολαίῳ: Ouis flore,id eſt ſtragulo laneo, Ἐνθ' ὅγε παννύχιος κεκαλυμμένος οἰὸς ἀώτῳ, Hom. ſic etiam ipſa lana vocatur,Heſychius. Varin.exponit ſtragulum è lanis non ſimpliciter,ſed floridum, τὸ ἐξ ἐρίων ἐπανθοῦν. Aut quia lana veluti flos enaſcitur in oue,aut de lana præſtantiore tantum & ſelecta accipitur,(vt florem farinæ dicimus.) Plura vide apud Varinum in ἄωτος. Στέψον τὰν κελέβαν φοινικέῳ οἰὸς ἀώτῳ, Theocritus in Pharmaceutria. Εὐστρεφεῖ οἰὸς ἀώτῳ, Homerus. Ἐγκωμίων γὰρ ἄωτος ὕμνων Ἐπ' ἄλλοτ' ἄλλον, ὥστε μέλισσα θύνει λόγον, Pindarus in Pythijs.

in Pythijs. Μνῦς, prima & tenerrima lana ouis, Varinus in Ἀμνός. Ἀμνὸν, μαλλὸν. Hesychius. μάχαιρα, ξίφος, ἢ ψαλὶς, καὶ ἡ ἀποκείρουσα τὰ πρόβατα. (forfex nimirum qua oues tondentur,) Hes. Varin. Πέκτειν, πεκάζειν, κείρειν τὰ θρέμματα. Ἡνίκα πέκτειν ὥρα πρόβατον πόκον ἠρινόν, Aristophanes. Πεκτούμενοι apud eundem, πλεκόμενοι, ξεόμενοι. Πεκτῆρες, qui lanas vellunt: Πέκειν, pectere, κτενίζειν & πέκος, pellis ipsa, quæ & πόκος alibi, Suidas. Ἀχαία, aliâs ἀχαιά, ἔρια μαλακά, Hesych. Varin. Ἠλακάτη, ἐν κόσμῳ τι ἐργαλεῖον, Varin. Ἠλάκατα, τὰ ἔρια, τὰ ἐν τῇ ἠλακάτῃ εἱλυμένα. Idem. Ἄφλανον, πίλαιον τὸ ἐκ τῶν ἐλκυσμάτων τῶν ἐρίων, Hesychius. Μήλυγξ, ἄκανθα γινομένη ἐν τοῖς ἐρίοις τῶν προβάτων, Hesychius. Varin. Ἐσθῆτα ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀπὸ λίνου τε καὶ βύσσου ἐνδιδύσκονται, Pausanias: vt ἔρεος adiectiuum sit. Ἐρέα, ἡ, lana apud Strabonem & Hippiatros. Εἰρεσιώνη, ramus oleaginus lana obuolutus, arborum fructibus circumpendentibus, &c. vide Lexicon Græcolatinum. Σπίλια, τὰ περιαιρούμενα ἐρίδια ἀπὸ τῶν σκελῶν τῶν προβάτων, Hesych. Lanis authoritatem veteres Romani etiam religiosam habuere, postes à nubentibus attingi iubentes, Plinius. Lancij plurimum in caudis, Plinius. Nec pinguia Gallicis Crescunt vellera pascuis, Horat. Carm. 3. 16. Vellus elutriare dixit Plinius. Elutriare lintea ex Laberio apud Gellium pro lauare positum videtur, Cælius. Ouium lana mollior & subtilior reddetur, si depascantur agros vel nouales antequam aretur: & relictos frumenti culmos statim à messe: quod non solum lanam reddit meliorem, sed eadem opera agri fimo ouium stercorantur: & hoc præcipuè in Anglia à diligentioribus obseruatur. Solox, lana crassa: & pecus quod passim pascitur non tectum. Titinnius, ego ab lana solocia ad puram (purpuram legit Perottus) data. Lucilius, Pascali pecore, ac montano hirco, atque soloce. Adulteros, vt Aelianus tradit, in Gortyna Cretæ deprehensos, lana coronabant, mollitiæ probro, atque ita per ciuitatem ad magistratus traducere moris erat, Hermolaus. Naccæ fullones dicti, vt quidam aiunt, quòd omnia ferè opera ex lana naccę dicantur à Gręcis, Festus: vide paulo infra in Pelle ouilla. Οἴαστες, χιτὼν ἀπὸ ἐρίων, Hesych. & Var. Indumentum è lana si iusto breuius fuerit, longius fiet, si roretur aqua vnde egreditur balneũ, deinde illinatur melle, Aggregator. Laneos pedes vulgò deis attribuunt, quod pedetentim & absq; strepitu ad vlciscendas malorum iniurias procedant: quo exemplo pictor deo laneos calceos induxit, Cælius Calcagninus. Hinc & Saturnus per annum laneo vinculo alligabatur, vt apud Macrobium legitur.

Hyænæ dentes illigatos pecoris aut capri pelle, stomachi cruciatibus prodesse aiunt magi, Plinius. Mollestras dicebant pelles ouiles, quibus galeas extergebant, Festus. Rheno, vestis pellicea, præcipuè ferina ad vsum humanum redacta, dicta quòd calidos teneat renes, siue quia ῥινὸς pellis dicitur, siue quòd Rhenani populi ea peculiariter vtantur. Cæsar sexto belli Gallici scribit, Germanos vti paruis rhenonum tegumentis, Grammatici. Sed forte ἀπὸ τῶν ῥηνῶν, id est ab agnis potius dictus fuerit rheno, vt ἀρνακὶς Græcis ἀπὸ τῶν ἀρνῶν. pellis agnina: præferuntur enim ex agnis. Hippocrates sanè ῥηνίκας dixit, pro ἀρνακίδας. Sed Græca vocabula ordine literarum referam.

Ἀρχέλοφοι, λεπτὰ ῥάκια κῳδίων: οἱ δὲ πτωχικὸν, καὶ μηλωταί, Hesych. Var. Σὺ δὲ τὴν ἀρχὴν ἀγαπᾷς τὴν σὴν σὺν ἀρχελόφοις περιτρώγων, Aristophanes in Vespis: vbi Scholia, Ἀρχέλοφος, τὰ περιττὰ καὶ ἄχρηστα. sunt enim ἀρχέλοφοι, pedes melotę, id est pellis ouillæ, quos ποδεῶνας vocant, iijque inutiles. Apud Suidam quoque legitur per ε in antepenultima. Ἀρνακίς, vide in Agno. Βαίτην Varinus exponit melotam diphtheram, sisyram: vide in Capra E. Βωκάδες, pelles pecorum quæ morbo perierunt, vt Lacones vocant, Hesychius. Hircinas pelles & ouillas scribit Herodotus, biblos etiam dictos veteribus, quòd papyri vicem impleuerint quandoque, Cælius: Hinc nimirum & codicellus, κῳδικελλος, pellis ouilla exponitur Varino. Diphthera, pellis caprina propriè: videtur etiam de ouilla dici posse: vide multa in Capra E. Δέρας, δέρμα προβάτου, Hesych. Δέρας χερῶ apud Varinum legitur. Oris vel fimbrijs vestium quo minus attererentur, assuebant olim δέρμα προβάτων, Suidas in Πίζα. Pollux catonacam crassam laneam vestem fuisse scribit, cuius oræ pellis caprina assueretur. Προβάτων σισύραν ἀνεῖλε, καὶ τῶν δοραῖς αὐτῶν ἠμφιέσθη, Suidas in Ἐπίστολος. Τὴν χρύσεον δορὰν προβάτου εἰκάζουσιν οἱ παλαιοί, Eustathius in Dionysium. Ἱερεῖον, & poëticè ἱερήιον, κῴδιον, id est pellis ouina, Hesych. Varinus. Ἐπεὶ οὐχ ἱερήιον οὐδὲ βοείην Ἀρνύσθην, Homerus Iliados χ. id est, Non enim ouillam aut bubulam pellem cursus præmium capiebant. Κόλον, (κόλχ, Hesychius) κῴδιον, Λάκωνες, Varinus. Codicellus, vide paulò ante. Κῶας, κῴδιον, pellis ouis, Varinus, Hesychius: interpretantur etiam τὸ πῶμα ὀφθαλμοῦ. Vide Κῶτα apud Varinum. Κώδων, κωδάριον, ἀρνακίς, Pollux: Idem códion pellem ouillam interpretatur. Κῴδιον, σκῦλον (σκύλον,) ἢ δέρμα προβάτου χωρὶς σώματος, Hesychius: τὸ ἅμα τοῖς ἐρίοις δέρμα σκιαζόμενον. Cæterum κωδία, vel κωδεία, & κώδων Hippocrati, pro capite papaueris accipiuntur. Οὔτ᾽ ἂν τὴν ψυχὴν βέλτιον ἐχούσης, ἢ δὴ πλέον τὸ βδῆλαι καὶ ἐξορίσαι τυρὸν, καὶ πλυνῶαι κῴδιον, Varinus in Ἐξορίσαι. Εἴ σοι μὴ μισῶ, γνοίμην ἐν Κρατίνου κῴδιον, Aristophanes in Equitib. traducit enim Cratinum tanquam ebriosum hominem καὶ ἐνουρητήν. γνοίμην φησὶν ἐν τῷ Κρατίνου κῳδίῳ, ἵνα καταπίσσωμαι ἐνουρούμενος αὐτῷ. Cudon pellem crudam significat, qua vice galeæ nonnulli solebant vti ad munienda capita: dicta est cudon quasi codon, à Græco κώδιον. Spicula bina gerunt: caput his cudone ferino Stat cautum, Silius lib. 8. Scipio contorquens hastam, cudone comantes Disiecit crines, Idem libro 16. Κύρνικα. (Varin. oxytonum facit,) κώδια, Hesych. Μέσκος, κώδιον. δέρμα, Nicandro, Hes. Varin. vide Πέσκος inferius. Μηλωτὴ propriè ouilla pellis est, sed vsurpatur etiam pro caprina: Vide in Capra E. Μῆλα communiter quadrupedes omnes, vnde quæuis etiam pellis melota dicitur, Hesychius. Εἴποις δ᾽ ἂν καὶ μηλωτὴν τὴν προβάτου δοράν. Φιλήμονος εἰπόντος ἐν Εὐρίπῳ. Στρῶμα μηλωτὴν τ᾽ ἔχει. Pollux. Indocti quidam, vt qui glossas scripsit in epistolam ad Hebræos, melonem vel melotum animal id esse dicunt quod vulgò taxus vocetur, (sed id meles Latinè nuncupatur, vt feles:) cuius pellis valde hispida, melota nominetur: vnde de sanctis quibusdam priscis legatur, Circumierunt in melotis. Sed profectò μηλωτὴ ἀπὸ τῶν μήλων, id est à pecore vocatur, & Græcæ originis est non Latinæ. Scoppa melotam interpretatur vestem ex pellibus ouinis, Italicè zamara; ciamarra. Naccæ fullones dicti, vt quidam aiunt, quod omnia ferè opera ex lana naccæ dicantur à Græcis, Festus. Νάκος vel νάκη, pellis, & propriè caprina: hinc νακοτίλται dicti, qui lanas ouium tondent aut vellunt. Ὄα, μηλωτὴ, καὶ ἡ σὺν τοῖς ἐρίοις δορά. ἢ τὰ ἐν τοῖς ἱματίοις ὦα, (ora, fimbria,) Hesychius. Varinus ὄα rectè scribi ait per omicron: ὦα verò cum o: magno per ectasin, vtrunque pro melota siue diphthera. Vide etiam infra in Ὦα. Ὀΐη, & per synalœphen apud veteres Atticos ὦα. Ὅρα μάτην ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς, καὶ τὴν ὦαν περιδεῖσθαι περὶ τὴν ὀσφύν, Hermippus apud Varinum in Μῆλα & in Ὄα. Hoc obiter animaduerti, ὦαν à plerisque scribi sine iôta, quod tamen orthographia subscribendum monet: legimus ὀΐη quoque & ὤα. Ὀΐα, μηλωτή. Ὄις, κώδια. Ὀΐραι, μηλωταί, βαῖται, ἤγουν διφθέραι. Hesychius, Varinus. Ὀΐαι, diphtheræ, melotæ, Varinus tribus syllabis: sed Hesychius habet οἶαι, bissyllabum, (vt Suidas quoq;.) Idem & Varinus οἴας interpretantur τῶν προβάτων τὰ σκεπαστήρια δέρματα, hoc est pelles

quibus

quibus ipsæ oues propter pretium lanæ integuntur, vt puriorem eam conseruent, vnde & pellitæ sunt dictæ, de quibus supra dictum in B. & in E. Eadem pellis, apud eosdem, ὤα (ὧα, Hesychio aspiratur) vocatur, ἡ τῶν προβάτων δορὰ σὺν τῷ ἐρίῳ. Πίσκος, χιτὼν, δέρμα, Suidas & Varinus: apud Hesychium πίσκον legitur, quod minus placet. Sed ὑίσκος etiam apud Hesychium & Varinum, non rectè pro πίσκος scribi videtur. Pescia in Saliari carmine Aelius Stilo dicit ait, capita ex pellibus agninis facta, quod Græci vocent pelles pesce (πέσκη) neutro genere pluraliter, Festus. Rheno, βαίτη: Vide supra ab initio huius tractationis de pellibus. Σχυλον, δέρμα, χιτών, ἡ δέρμα ἀρχαῖον. Hesychius Varinus. Ὦα, melota, diphthera, fimbria vestis, Suidas, & Varinus. Vide superius in Ὦα. Apud Hesychium scribitur ὦα paroxytonū. Ὦαι, μηλωταί, λαγίαι, ἄκραι, ἱμάτια, Hesychius, Varinus. Λαγια, vel λίγια & λάγιας, (apud Pollucem 7.13. λίγια legitur, non probo) oras & extrema interpretor. Pellem qua succingerentur mulieres in balneis, vel qui illas abluebant, vocatam inuenio oam lutrida, nunc verò oam per se: sic verò dicebatur melota, hoc est pellis ouilla: vnde fluxisse nomen probabile est, hoc est ἀπὸ τῆς ὄϊος, id est ab oue, Cælius. Τὴν δὲ περιεζωσμένος ὤαν λουτρίδα, κατάδεσμον ἥβης περὶ τὰ ὑστέρα, Theopompus. At Pherecrates instrumenta pædotribices enumerans, ἤδη μὲν ὤαν λουμένῳ περιζώννυσι: id est, Iam oam præcingit ei qui lauaretur, (vt non mulieres solum, sed etiam viros in balneis oas pudendis adhibuisse appareat.) Desumpsit hæc Cælius ex Polluce 7.13. & 10.47. Cæterum militibus, inquit ibidem Pollux, oa etiam pro mactra seruit: quod Hermippus insinuat in Militibus, dicens, Κρεῖττον δ' ὤα λιθίνην μάκτραν: hoc est, Præstat autem oa (scilicet pellicea mactra) lapideæ mactræ. Grammatici mactram interpretantur vas idoneum subigendæ farinæ. Ὦα τὸ ἐξώτατον τοῦ χιτῶνος ἱματίου ἢ λίγνα. (λίγια potius,) τὰ ἐν τῷ ἱματίῳ ἐκατέρωθεν, ὅτι ἡ ὤα. Τὴν ἢ ὤαν καὶ ὤαν λέγουσιν. sed ὦα vocatur etiam ouilla pellis cum lanis, Pollux 7.13. Quibus verbis hic sensus mihi constitui videtur: Ὦα vocatur extrema pars tunicæ vtrinque, superior scilicet circa collum: & inferior, vbi fimbriæ aliquando assuuntur, quas πέζας & κράσπεδα vocant, vt Pollux ibidem scribit. Λίγια verò oræ sunt ab vtroque latere, vbi tunica scilicet anterius aperta est secundum longitudinem. Sic quidem Pollux distinguit, Grammatici verò in Lexicis confundunt. Καλασίριες, τὰ λογία (malim τὰ λίγια) ἃ καλοῦσιν ὤας. Hesychius, Varinus.

Aristæum à Nymphis aiunt in Co insula ouium boumque curam & scientiam didicisse, Heraclides. Opilio, quasi ouilio qui oues custodit. Etiam opilio qui pascit inter alienas oues, Aliquam habet peculiarem, qui spem soletur suam. Sunt qui vpilio scribant authoritate Prisciani, qui dicit, o: breuem in hoc nomine esse conuersam in v. longam ex literarum affinitate. Vtuntur voce opilio, Columella libro 7. de re rust. & Cato cap. 56. Venit & vpilio, Vergilius Aegl. 10. Armentarij & opiliones, Varro. Et alibi, Alius enim opilio, & alius arator. Tria tantum genera sunt pastorum qui dignitatem in Bucolicis habeant, bucolici, opiliones, & omnium minimi æpoli, id est caprarij, vt Ael. Donatus scribit. Opuncalo, quod opilionis genus cantus imitatur, Festus. Ποιμὴν, pastor ouium, caprarum αἰπόλος, νομεὺς omnium pecorum, Varinus ex Polluce. Et alibi, Ποιμαίνειν proprie dicitur de ouibus, & μηλὼν ouium pastor, παρὰ τὸ ὄις καὶ τὸ μῆλον quasi ὀιμήν. Ποιμάνωρ, pastor Aeschylo: & grex ipse ποιμανόριον, Varinus. Ποιμαντὴρ, poëticum est. Κὰνθε, σὲ δ' ἐλλίμεναι Λιβύῃ ἐνὶ κῆρες ἕλοντο. Πώεσι φερβομένοισι συνήντετο, εἰπεῖ δ' ἀνὴρ Αὐλείτης, ὅς σφῶν μήλων πέρι τόφρ' ἐπαμύνοι Δέκ' ὀρμένοις κομίσσαι ἀλεξόμενος κατέπεφνεν Τριτωνὶς Φοίβοιο Λυκωρείοιο Καφαυρος. Apollonius Argonaut. quarto. Προβατεὺς, opilio, Suid. Μηλατὴρ, ὁ ποιμὴν, Bœoti. Μηλωταί, ποιμένες. Μηλονομεῖς, ποιμένες. Μηλόβαι, μηλοβάται, ποιμένες, Hesychius, Varinus. Μηλοβοτῆρες, Idem, Hesychius. Μηλονομιαῖον, ἐνιαύσιον. Idē, Μηλοβοτεῖ, pascit, Hesychius. Μηλοβότος & διονόμος pro opilione apud Etymologū leguntur. Agni Græcè ἀμνὸς & ἀρνὸς dicūtur, vnde ἀρνοβοσκὸς, προβατοβοσκὸς (apud Sophoclē) ὁ Παυσανίας, synecdochicè: reperitur & ἀρνοβοσκὸς, Varinus. Apud quem etia ἀρνοβοσκὸς inuenio, scribitur & ἀμνοβοσκὸς, neutrum probo. Versemus oues, Vergilius, id est pascamus. Versantur enim modo in hanc partem, modo in illā, vbi lætiora pabula sese ostentant. Sic errare apud eundem pro pasci, quia id errando fit. Πολλὰ δὲ ῥοίζῳ πρὸς ὄρος τρέπε πίονα μῆλα, Homerus. Vocat autem ῥοῖζον, sibilum illum oris (τὸ συρίττειν) quo pastores in gregibus agendis pascendisue vtuntur, Varinus in Ῥοῖζον. Pedum, baculum incuruum quo pastores vtuntur ad comprehendendas oues aut capras pedibus: cuius etiam meminit Verg. in Bucolicis cum ait, At tu sume pedum. Ποιμενικοὶ κύνες, canes ouium custodes, Pollux.

Grex ouiaricus, pro ouium grege, Cælius. Πώμεσι, grex ouium, Scholiastes Homeri. Poëtæ etiam ποιμνήιον dicunt. Ποίμνας προβάτων Heliodorus protulit. Βουκόλια, αἰπόλια, πῶυ, ποίμνια, μῆλα τὰ κατ' ἀγρούς, Pollux. Ποιμνῶν καὶ αἰπολίων ὀλετῆρα lupum cognominat Oppian. Πῶυ & ποίμνια, vide supra in a. Αὐλή, ἡ τῶν θρεμμάτων αὐλὴ, Hesychius, Varinus. Μηλάτη, via qua oues incedunt, Ibidem. Μηλοσκή. Idem.

Ouile, locus in quem oues se recipiunt. Datum secretò in ouili cum his colloquendi tempus, Liuius. Tepidis in ouilibus agni, Ouid. 13. Metam. Incustoditum captat ouile lupus, 1. Trist. 5. Eleg. Non lupus insidias explorat ouilia circum, Vergil. Albent plenis & ouilia mulctris, Nemesianus. Magicæ vanitatis videri potest quæ tradunt & de vespertilione, si ter circumlatus domui viuus, per fenestram inuerso capite infigatur, amuletum esse: priuatimque ouilibus circumlatum toties, & pedibus suspensum sursum in superliminari, Plinius. Si seuo leonis liquefacto circuitus ouium inungatur (distilletur,) nunquam accedent ad eum lupi, nec alia rapacia, Rasis, Albert. In incendijs, si fimi aliquid egeratur è stabulis, facilius extrahi traditur, nec recurrere oues bouesque, Plin. Caulæ à caro dictæ: antiquitus enim ante vsum tectorum oues in antris claudebantur, Fest. Ac veluti pleno lupus insidiatus ouili, Quum fremit ad caulas, Verg. 9. Aen. vbi Seruius, Caulas, munimenta & septa ouium: est enim Græcum nomen, C. detracto: nam Græci aulas vocant animalium receptacula. Lucretius palati caulas dixit, id est meatus & foramina. Et rursum, Dispergunt animas per caulas corporis omnes. Stabulum ouium & caprarū, ὅπου ἵστανται αἱ ὄϊες καὶ αἶγες, vocatur αὐλὴ & σηκὸς, Poll. Αὐλὴ tamen aliquando pro stabulo boum etiam & equorum capitur, vt in Boue dixi. Αὐλήτην, τὸν κοιτῶν ἐπιμελούμενον τῶν προβάτων, Hesych. Varin. Apud Apollonium, vt paulò superius citaui, αὐλείτης per ει. diphthongum scribitur, ὁ ἀπὸ τῆς ἐπαύλεως, ὁ ἀγροικος: fit autem ab αὔλις, Varinus ex Scholijs Apollonij. Latinè dicas stabularium, stabuli ministrum. Ἔπαυλις, μάνδρα βοῶν, καὶ προβάτων αὐλή. Suid. ἡ ποιμνικὴ αὐλή, Hesych. Κλισία, ἡ ἔπαυλις, ἀπὸ τοῦ κλίνεσθαι ἐν αὐτῇ τὰ θρέμματα. Κλισίον, προβάτων ἢ βοῶν σηκὸς: aliqui maiores valuas hostij interpretātur, quib' apertis iugū boū intromitti possit, Hesych. Dion κλίσιον ouile interpretatur. Plura lege apud Var. in Κλισία, bis. Aliâs quidē ea vox casam significat, tugurium, tentoriū, domū seruilem. Scribitur etiam κλείσιον cum diphthongo. Μηλιαδμῶν, μανδρῶν τῶν προβάτων, Varinus: Sed magis probo, vt Etymologus scribit Μηλιαυθμὸς, παρὰ τὸ μῆλα ἰαύειν ἐν αὐτῷ. Καὶ μηλιαυθμὸν: ἡ ἢ χ ρσαίας πλατης. Lycophron apud eundem. Σηκὸς quoduis stabulum, & templum apud recentiores, vt scribit Scholiastes in Iliad. θ. Σηκὸς

θ. Σηκὸς, εἰσελθόντες πάντα, καὶ τὰ ἔνδον εἶδον τοῖς θρέμμασι. Et alibi, Σηκὸς, σηκοῖς ἐν τοῖς βοσκήμασι ἕκαστα. Σηκοκόρον poëta vocat Odyssεæ ρ stabularium, qui vertit & expurgat stabulum. Sunt enim σηκοὶ (inquit Scholiastes) mandræ, id est stabula & loca vbi capræ & oues includuntur. Florentinus etiam ouile σηκὸν nominat. Θηλειαὶ δ' ἐμέμηκον ἀνήμελκτοι περὶ σηκούς. Οὔθατα γὰρ σφαραγεῦντο. Homerus Odyss. 1. de ouibus: vbi σταθμὸν etiam pro ouili ponit. Ἠῶ τι μῆλα ἐκ σταθμῶν ἀλιζομένων ἐπείγεσθαι νομῶν. Apollonius 4. Argon. Σηκὸς, τοὺς τῶν μήλων σηκοὺς, Hesychius, Varinus. Σηκὸς κοινῶς ὁ σταθμὸς τῶν προβάτων, Eustathius.

Publicola in ea lege qua animaduertit in eos qui minus consulibus paruissent, adeò popularis fuit, ut pro plebe magis quàm pro patritijs lata videretur: quinque enim boum & duarum ouium pretium mulcta fuit: erat vero pretium ouis oboli decem, bouis autem centum. Cum enim nondum nummorum vsus ad Romanos per id temporis frequens esset, pecudibus & iumentis plectebantur sontes. Ex quo inualuit ut patrimonia à pecudibus vsque in hanc diem peculia dicantur: in vetustissimis quoque nummis bouis aut pecudis aut suis signum incisum appareat, Plutarch. in Public. Multatio olim non nisi ouium boumque impendio dicebatur: non omittenda priscarum legum beneuolentia. Cautum quippe est, ne bouem priusquam ouem nominaret qui indiceret multam, Plin. Mulcta quæ suprema appellatur (inquit Gel. 11. 1.) vtpote qua nulla maior instituta fuit, in singulos dies duorum ouium, triginta boum: pro copia scilicet boum, proque ouium penuria. Sed quum eiusmodi mulcta pecoris armentique à magistratibus dicta erat, adigebantur boues ouesque aliàs pretij parui, aliàs maioris: eaque res faciebat inæqualem mulctæ punitionem. Iccirco postea lege Ateria constituti sunt in oues singulos æris deni, in boues æris centeni: minima autem mulcta est ouis vnius. Nunc quoque quando à magistratibus pop. Romani more maiorum mulcta dicitur, vel minima vel suprema, obseruari solet vt oues genere virili appellentur: ac nisi in eo genere diceretur, negauerunt iustam videri mulctam. Varronis verba quibus minima mulcta dicebatur à prætore sunt hæc: Quando citatus neque respondit neque excusatus est, ego ei vnum ouem mulctã dico. Ouibus duabus multabantur apud antiquos (inquit Fest.) minoribus criminibus: in maioribus autem bubus, nec vltra hunc numerum excedebat multatio: quæ posteaquam ære signato vti ciuitas cœpit, pecoraque multitia aut incuria corrumpebantur, vnde etiam peculatus crimen vsurpari cœptum est, facta est æstimatio pecoralis multæ, & boues centenis assibus, oues denis æstimatæ. Inde suprema multa, id est maxima, appellatur, tria millia æris: item vicessis minoribus delictis. Et rursus, Peculatus furtum publicum dici cœptum est à pecore, quia ab eo initium eius fraudis esse cœpit. Siquidem ante æs aut argentum signatum, ob delicta pœna grauissima erat duarum ouium & triginta boum. Ea lege sanxêre T. Menenius Lanatus & P. Septius Capitolinus consules. Quæ pecudes postquam ære signato vti cœpit pop. Romanus Tarpeia lege cautum est, vt bos centussis, ouis decussis æstimarentur, Hucusque Festus. Multa etiam nunc ex vetere instituto bobus & ouibus dicitur, Varro. Apud Lusitanos, teste Polybio, vt citat Athenæus initio libri 8. ouis quondam duabus drachmis vænibat. Troglodytis vxores communes sunt, nisi quæ tyrannorum sunt: nam qui tyranni vxorem corruperit, oue mulctatur, Strabo. Cappadoces Persis quotannis pendunt præter cætera, ouium quinquaginta millia, Medi duplum ferè, Strabo.

Μάλων οὐκ ἔβδαλε καλὸν γλάγος, οὐ μέλι σίμβλων, Theocritus in epitaphio Bionis. Τὰ τῶν προβάτων οὔθατα ὑπὸ τοῦ γάλακτος μάκει μοι διαβέβρηνται, καὶ κισσύβιον (cissybia vocat mulctra) οὐκ οἶδα πῶς ἠπείγμεθα, In epistolis Theophylacti. Οὔθατα γὰρ σφαραγεῦντο, Homerus. Cynocephali alunt ouillum & caprinum pecus, atque lac bibunt, Aelianus.

Blattæ (erucæ potius,) quas prasocurides quasi porricidas Græci vocant, vt Diophanes scriptum reliquit, hortis solent nocere: ergo ventriculum ouis statim occisæ non elotum, sed sordibus suis plenum, spatio quo abundant, non altè sed superficie tenus debebis operire. Post bidum reperies animalia ipsa congesta ventrem hunc replere. hoc cum iterum vel tertio feceris, genus omne quod nocebit extingues, Ruellius. Hirundo ex ouium tergis floccos lanarum euellit, indeque suis pullis nidum quàm mollissimè substernit, Aelianus.

h. Crisamis quidam Côus plurima possidebat pecora: & cum anguilla quædam quotannis superueniens præstantissimam ouem ei abriperet, obseruatam tandem occidit. Et cum illa in somnio apparens Crisamidem vt ab eo sepeliretur moneret, re neglecta cum tota familia periit, Hesychius, & Suidas apud quem Crissamis per s. duplex scribitur. Pan munere niueo lanæ captam te Luna fefellit, Vergilius. Mutat fabulam, inquit Seruius. nam non Pan sed Endymion amasse dicitur Lunam, qui spretus pauit pecora candidissima, & sic eam in suos illexit amplexus. Pan Mercurij filius (inquit Probus) quum Lunam concupisset, & haberet optimum pecus, poscente ea partem pecoris pro concubitu, dicitur pollicitus, & duas partes fecisse gregum, quarum alteram candidiorem sed lanæ crassioris, Lunam deceptam candidiore, deterius pecus abduxisse, ut poeta significat.

De oue in Co insula quæ leonem peperit, dictum est in Leone H. C. Festis diebus oues purgandæ lanæ gratia lauari non licet, licet autem si curatione scabies abluenda sit: quamobrem Vergilius non simpliciter festis diebus oues fluuio mersare concessum scripsit, sed fluuio salubri, Macrobius. Pastores ouilia, oues & pecudes purgabant fumo ex sulphure, rosmarinumque ac herbam sabinam & laurum cremabant, Gyraldus. Et alibi, Syntagmate 17. Si oues, inquit, lustrarentur, alia à supradictis ratio fuit: nam pastor summo diluculo aqua oues inspergebat, & sulphure herbaque sabina & lauro igne succensis, circumcirca ouilia suffibat, cumque sacro carmine milio & libo cum lacte & sapa Pali deæ sacra faciebat. Hoc suffimento pecora piari, & morbos depelli & tabem putabant. Vergilius (in Bucolicis) cum loqueretur de filio Pollionis, id quod ad principem suum spectaret, adiecit: Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti Murice, iam croceo mutabit vellera luto. Traditur autem in libro Hetruscorum, si hoc animal insolito colore fuerit indutum, portendi imperatori rerum omnium felicitatem. Est super hoc liber Tarquinij transcriptus ex ostentario Thusco: ibi reperitur, Purpureo aureóue colore ouis ariésue si aspergetur, principi ordinis & generis summa cum felicitate largitatem auget, genus propaginemque propagat in claritate, lætioremque efficit. Huiusmodi igitur statum imperatori in transitu vaticinatur, Macrobius. De oue quæ lupum occidit, vide in Lupo h. Oracula captantes in ouium pellibus dormiebant, Ouidius in fastis.

Magna & pecori gratia, vel in placamentis deorum, vel in vsu vellerum, Plinius. Hecatombe, inquit Iul. Capitolinus, tale sacrificium est: centum aræ uno in loco cespititiæ extruuntur, & ad eas centum sues,

sues, centum oues mactantur. Persina boum, equorum ouiumque greges, & aliorum omne genus animalium in locum quendam saltuosum vel nemorosum è regione (εἰς τὴν πεδιάδα ἀγέλην)præmisit: partim ut de uno quoque genere hecatombe ad sacrificium fieret, partim vt inde epulæ populo exhiberentur, Heliodorus lib. 10. Exsacrificat hostiis balantibus, Cicero 1. de diuin. Pecudem spondere sacello Balantem, Iuuenalis Sat. 8. Iosias rex immolauit boum chiliades XII. & ouium chiliades XXXVIII. Suidas. Oues & arietes Ægyptij non immolăt, sed capras, alij contra, vide in Capra H.h. Victimæ antiquis hæ frequentes fuere, ouis, sus, bos, capra, gallina & anser: quas cum immolabant, nisi puræ integræque fuissent, & lectæ ad rem diuinam, minus proficere putabant. Fuit quidem priscis opinio, vt ex hœdis potius & agnis hostiæ fierent, quàm ex cæteris: quia hæ mites & cicures essent: ideo etiam ouilli pecoris hostiam maximam, non ab amplitudine, sed quia animi esse placidioris viderent, pontifices dixerunt. Sunt qui scribant, (vt Suidas in voce Θύσον) sex tantum ista iam enumerata animalium genera in sacrificiis veteres adhibuisse: quorum sententiam nos nec approbamus, nec refellimus: nam apud auctores plura invenimus, sed variis in locis & ritibus, Gyraldus. Ambiguæ oues in sacris quæ dicerentur, Bebius Macer, qui Fastos dierum scripsit, ostendit: ait enim, Iunoni eas quæ geminas parerent, oues sacrificari cum duobus agnis altrinsecus alligatis: & has ambiguas vocatas, quasi ex vtraque parte agnos habentes: quam sententiam est secutus Plac. Fulgentius ad Chalcidium. Varro tamen abigenam bouem dictam ait, quam circum aliæ hostiæ cōstituerentur, Gyral. Oues lectæ dicuntur, quæ ad sacrificandum exceptæ sunt, vt porci eximii, & boues egregij vel eximij. Mactant lectas de more bidentes, Vergil. Ἔντομα, pecora quæ defunctis sacrificantur, quòd ceruix eorum incidatur: quæ vero diis cœlestibus sacrificantur, illorum ceruix (ἀνακλᾶται) sursum torquetur. Vel ἔντομα sunt pecora (πρόβατα. oues) castrata: huiusmodi enim pecudes (oues & alias) mortuis sacrificabant, vtpote steriles sterilibus: dijs vero non castratas, sed integras & testibus præditas: Καὶ μὲν κνίσῃ αἴροντας ὑπὸ κνίφας ἔντομα μῆλα. Καὶ, Ἠγνοῶν ἔντομα μῆλα, Etymologus & Varin. Τὰ ἣ πρὸς τὰ ἱερὰ θύματα, ἱερεῖα, σφάγια, θύματα, ἐλλιπῆ, &c. Pollux. Obseruant periti sacrorum, & cum his grammatici, quod sterilibus pecudibus & iuuencis Diti sacra fieri sunt solita, Gyrald. Maximam hostiam ouilli pecoris appellabant, non ab amplitudine corporis, sed ab animo placidiore, Fest. Ceruaria ouis dicitur quæ pro cerua immolabatur, Idem. In hostijs eam dicebant aruigem, quæ cornua habeat: quoniam is cui oui mari testiculi dempti, & ideò vt natura versa veruex declinatur, Gyrald. Syntagmate 17. ex Varrone de lingua Latina. aries quidem olim ares & aruigus dicebatur, vt Varro ait. Δεξίμηλοι θεῶν εἰσι βωμοί, ἀπὸ ἢ δέχεσθαι τὰ θύμενα μῆλα, Etymologus & Varin. Hic quidem δεξίμηλος etiam interpretatur ἱππικὸς ἢ ἵλαρος θεὸς. Dicuntur & δεξίμηλοι ἐσχάραι, apud eundem. Μηλοσφαγεῖν, pro θύειν, pecora immolare poëtis. Μηλοσφαγεῖν τε βωμοῖσιν ἐπ' ἐσχάραις, Aristophanes in auibus. Μηλοσφαγίαι sacrificia fuêre ab ouibus iugulandis nuncupata, Gyraldus post Hesychium. Clitus dum sacrificia perageret, à rege vocatus, omissis iis regem adiit. Tres illum oues ex immolandis hostiis consequuntur. Quod prodigium conspicatus Alexander, accitis ariolis Aristandro & Cleomanti Spartano aperit. His dira portendi affirmantibus, illicet pro Clito instaurari sacrificium iussit, &c. Plutarchus in Alexandro: subiicit autem historiam Cliti ab Alexandro occisi cum statim post sacrificium non perlitatum, vino largius hausto multa in Alexandrum nimis licenter dixisset. Pausanias in Arcadicis Cleombroto Lacedæmoniorum regi in Leuctris Bœotiis signum huiusmodi accidisse scribit: Solebant Lacedæmoniorum reges pecora secum educere in bellum, vt diis ante prælia litarent: præibant autem capræ duces itineris ante oues: quas (capras) pastores catæades (κατοιάδας) appellant. Lupi tunc impetu in gregem facto, illæsis ouibus in solas capras grassati sunt. Ouem aliqui, alij bouem victoria potiti immolare consueuerunt, Valturius 12. 2. Interea dum lanatas, tornumque iuuencum More Numæ cædit Iouis ante altaria, Iuuenalis Sat. 8. Kal. Febr. Ioui Tonanti bidens victima fiebat: idibus vero Ianuarij, veruex. Legi etiam qui flaminis vxorem scribat, omnibus nundinis Ioui arietem mactasse, Gyrald. Bidentes oues quæ dicerentur, vide supra in B. Idulis ouis dicebatur, quæ omnibus idibus Ioui mactabatur, Fest. Sunt qui existiment idus ab oue iduli dictas, quam hoc nomine vocant Thusci, & omnibus idibus ouis immolatur à flamine, Macrob. Idibus alba Ioui grandior agna cadit, Ouidius. Cum Samijs aurum furto sublatum ouis inuenisset, Mandrabulus Samius Iunoni ouem consecrauit, vt Aelianus scribit, Gyrald. Niueam Reginæ ducimus agnam, Iuuenal. Apud Thussas in Aegypto, ubi Venus cornuta colebatur, vacca illi immolabatur, & in Nitriotica præfectura ouis, Gyrald. Plutoni de nigra pecude rem diuinam faciebant, Gyrald. Interea nigras pecudes promittite Diti, Tibullus. Velleris atri agnam, Verg. Et 3. Aen. Nigram hyemi pecudem, Zephyris felicibus albam. Et 4. Georg. Et nigram mactabis ouem, defunctæ Eurydicæ. Et 5. Aen. Huc (ad campum Elysium) casta Sibylla Nigrarum multo pecudum te sanguine ducet. Et 6. Aen. de expiando insepulto, Duc nigras pecudes, ea prima piacula sunto. Et in carmine deuotionis vrbium & exercituum, legimus: Ouibus atris tribus. Nigrum pecus Plutoni immolabatur per similitudinem, vt aliæ quædam victimæ alijs dijs vel per similitudinem, vel per contrarietatem, Seruius. Vacca sterilis immolatur propriè (τοῖς κάτω οἰκείοις. lego οἰκτίοις) inferis (dijs) propter sterilitatem: sic & ouis non solum nigra, (ὄϊς μέλας) sed nigerrima, propter tenebras infernales, Varin. in Στεῖρα. Οἴσετε δ' ἄρν' ἕτερον λευκὸν, ἑτέρην δὲ μέλαιναν Γῇ τε καὶ ἠελίῳ. Διὶ δ' ἡμεῖς οἴσομεν ἄλλον, Menelaus Iliad. γ. Vbi Scholia, Soli tanquam mari & splendido deo, agnū album immolari conueniebat. Terræ verò, agnam fœminam & nigram. Nos vero, inquit Menelaus, alium agnum immolabimus Ioui, (nimirum xenio) cum & ipsi in Troia peregrini essent. Meminit etiam Varinus in Ἀρν. Nestor Iliados κ. exploratori adituro Troianorum castra, promittit à singulis optimatibus Græcis singula dona danda, nempe ouem nigram & grauidam, ὄϊν μέλαιναν θῆλυν ὑπόρρηνον: vbi Scholia, Nigram, quia nocte ibat: grauidam vero per symbolum boni ominis, vt fructuosum ei iter foret. Rubigo deo vel Robigini deæ, ad arcendam ex segetibus rubiginem, veteres mense Aprili extis canis & ouis sacrificabant, vt Ouidius in Fastis scribit, Gyrald. Paci Aristophanes victimam facit ex oue, vt superius in A. retuli. Ἐπίβοιον appellabant sacrificij genus, ubi post bouem Mineruæ sacrificatum, Pandryso ouis sacrificabatur, vt scripsi in Boue h. Βουπρῷρον, genus sacrificij ex centum ouibus & boue vno: vide plura ibidem. Lustrari exercitum, nisi sue, oue & tauris, qui puri essent, non erat fas, &c. Vide in Sue h. in sacrificio Martis ex sue. De solitaurilib. vbi immolabantur, taurus, verres & ouis vel potius aries, dicam in Ariete. Τελεία ἡ ἐκ τριῶν ζώων, οἷον προβάτου καὶ ταύρου, ἢ τριῶν καὶ αἰγὸς καὶ προβάτου, ἢ κάπρου καὶ χελώνης καὶ τράγου γινομένη θυσία, Eustathius. Apolloniæ, quæ in sinu Ionico est, sacras Soli oues fuisse, Græci scribunt, quæ interdiu secundum fluuium pascerentur. Noctu vero stabulantes in antro quodam, ab vrbe non procul custodirent delecti viri, diuitiis & genere inter populares splendidissimi, singulis annis singuli. Quòd ex oraculo quodam Apolloniatæ oues eas permagni facerent. Proinde Euenio (vt fertur) vaticino vigilias edor-

lias edormiente, contrucidatis ouium plerisque (sexaginta, Herodotus) lupis grassantibus, publico Apolloniatarum decreto, quum se is minus tueri quiuisset, est exoculatus, Cælius ex Herodoti nono, vbi hæc historia copiosius describitur. Solis oues in Sicilia pascebat Phaëthusa iunior filia Solis, boues vero Lampetie, ut canit Apollonius libro quarto Argon. Mala aurea Hesperidum, ouesne an poma fuerint, require supra in a. Samij ouem venerantur: quoniam aurum eis furto sublatum ouis inuenit: quare Mandrabulus Samius Iunoni ouem consecrauit, Aelian. Saitæ & Thebani ouem colunt, Strabo lib. 17. Deus animalia quædam, quæ colit & veneratur Aegyptus, vt boues & oues, in cibo Iudæis permisit, ut superstitionem istam contemnere discerent: Et rursus interdixit iis, quibus Aegyptii nimium gulosè vescuntur, vt carne suilla, Procopius. Aegyptij bouem & ouem propter vtilitatem & fructum coluerunt, Plutarch. in libro de Iside. Lanatis animalibus abstinet omnis Mensa, Iuuenalis Sat. 15. de Aegypto. Soli Aegyptiorum Lycopolitæ ouem edunt, quòd à lupo etiam, quem deum existimant, deuoretur, Plutarch. in libro de Iside.

PROVERBIA.

Diogenes Cynicus opulentum quendam, cæterum indoctum, ouem aureo vellere dixit πρόβατον χρυσόμαλλον, Erasmus. M. Sillanum, vt tradit historicus Dion, Caligula vocare solebat χρυσοῦν πρόβατον, Cælius. Videntur autem allusisse ad arietem quo vectus est Phrixus, cuius vellus aureum factum fabulantur. Extat huius argumenti etiam Alciati emblema, inscriptum, Diues indoctus:

Tranat aquas residens pretioso in vellere Phrixus, Et flauam impauidus per mare scandit ouem.
Ecquid id est? Vir sensu hebeti, sed diuite gaza, Coniugis aut serui quem regit arbitrium.

Sed de hoc ariete eiusque vellere, plura in Ariete h. afferemus. Ouis cultrum, Ὄις τὴν μάχαιραν, subaudi reperit: In eos dicitur, qui ipsi reperiunt quo pereant: (ἐπὶ τῶν ἀλυσιτελῶς σφίσιν αὐτοῖς χρωμένων, Suid. forte addendum τῶ εὑρημένω.) Quidam pro oue capram efferunt. Vide, Capra gladium, inter prouerbia ex capra. Prius lupus ouem ducat vxorem, Πρὶν κεν λύκος οἶν ὑμεναιοῖ: Vide supra in prouerbiis à lupo sumptis. Item illa ibidem, Ouem lupo committere (vnde factum nomen proprium Οἰόλυκος.) Ouem lupis relinquere: Nunc & oues vltro fugiat lupus. Custos ouium præclarus, lupus, Cicero. Ouium mores, Προβάτων ἦθος: In stupidos ac stolidos iaci solitum. Aristophanes in Pluto, Ἀλλὰ προβάτιον βίον λέγεις. Ouiculæ mihi vitam prædicas. (Quàm vero simplex, stolidum & iners ouis ingenium sit, in D. explicauimus.) Et in Vespis taxans vecordiam populi Atheniensis, oues illos vocat, Ἐκκλησιάζειν πρόβατα συγκαθήμενα. Plautus in Bacchidibus. Quis has huc oues adegit? in senes stultos. Huc respiciens Origenes enarrans Leuiticum, ouis immolationem interpretatur affectuum stultorum & irrationabilium correctionem, Erasm. Προβάτιον βίον ζῆν ἐπὶ τῶν μωρῶν καὶ ἀνοήτων· τὰ γὰρ πρόβατα οὐδὲν ἐργάζεται καὶ ζῇ. ἢ διὰ τὸ ἀδρανές. Suidas & Scholia in Plutum Aristophanis. Ouium nulla utilitas si pastor absit, Προβάτων (si addas γὰρ, erit senarius) οὐδὲν ὄφελος ἐὰν ὁ ποιμὴν ἀπῇ. Admonet adagium ἀναρχίαν rem esse omnium perniciosissimam. Nihil rectè faciunt ministri, nisi adsit herus. Inutiles discipuli, quoties abest præceptor. Inutilis populus, nisi principis authoritate gubernetur, Erasmus. Huc spectat illud in Sacris, Terra commouebitur, eritque tanquam dama agitata, & ouis quam nemo colligit, Esaiæ 13. Intrabunt ad vos lupi rapaces in ouium vestitu, Actorum 20. Vide supra in Lupo post prouerbia profana. Videt lupum venientem, & desertis ouibus fugit, lupus autem rapit ac dispergit oues, Ioannis 10. Germanorum prouerbia: *Die nacht sind alle schaaf schvvartz*, Oues noctu nigræ sunt omnes: Sublata lucerna nihil interest inter mulieres. *Der vvolff isset auch vvol ein gezelt schaaf*, Lupus ouem quamuis numeratam deuorat: Non curat numerum lupus.

Apologi. Ouis alens catulum lupi: Vide in Lupo prouerbium, Lupi catulos ale. Lupus cum Pastores in tugurio ouem edentes vidisset, propius accedens dixit: Atqui ego si idem facerem, quantum cieretis tumultum? Aesopus in Symposio Plutarchi, in Pittacum qui quamuis legem tulisset aduersus ebrios, ebrietatis tamen vitiū ipse non declinabat.

DE ARIETE.

A.

ARies dux est ouium, non castratus: nam cui adempti sunt testiculi, vervex vocatur, de quo dicemus mox post Arietem. Isidorus & alij recentiores veruecem cum ariete imperitè confundunt. איל *ail* & *eel*, scribitur etiam אל *eel* sine *iod*, Genescos 15. vbi Septuaginta vertunt κριός. Chaldæus דכרין *dikerin*, arietes: Arabs כבשא *kabsa*. (כבשה Hebræis, *Kabsah*, cum aspiratione in fine, ouem vel agnam significat.) Persa ברמיש *nerameisch*. כר *Kar*, plurale *Karim*, (quæ vox etiam Græcis pro oue accipitur: vide supra in Oue a.) Dauid *Kimhi* exponit *Kebes*, id est agnum: item *eelim* & *athudim*, id est arietes & hircos. Tropo etiam arietes dicuntur machinæ bellicę Psalm. 37. ubi Hieronymus monocerotes reddit, Septuaginta ὑψωθέντες. Abraham quidam agnos, quidam valles. Deuteronomij 32. Arabs vertit באראת, *baraph*, (Leuitici vndecimo Persica translatio pro oue habet, barah.) Persa פרבהן *pharbehan*, Septuaginta ἀρνῶν, Hieronymus agnorum. Plura vide supra in Oue A. Lesan alhamel, id est lingua arietis, & est plantago, Andr. Bellunen. Vetus quidam glossographus habet, Asel alkame pro lingua arietis, corruptis opinor vocibus. Maraches, id est fel veruecis, Syluat. Aries hodie vulgo in Græcia nominatur κριάρι: Italicè montone vel ariete: Gallicè belier, vel ran: (Illyrij quidem veruecem vocant beran) Hispanicè carnéro: Germanicè *vvider*, etsi quidam *hāmel* interpretantur, nos *hammel* vocamus veruecem. (Bellunensis lesan alhamel interpretatur linguam arietis apud Auicennā.) Sed vocabulum *vvider* à multis communiter vsurpatur pro oue mare siue castrato siue non castrato, quamobrē differentiæ causa aliqui non castratum nuncupant *hodenvvider*: castratum vero *heilvvider*. In Heluetia quidam arietem *ramchen*, veruecem *vvider*. Anglicè ram, vel tup.

B.

De arietibus Tarentinis vide supra vbi de ouibus Tarentinis dictum est capite quinto. Oues & arietes magni sunt apud Indos: horum caudis amputatis oleum exprimunt, vt dixi in Oue B. In Tartariæ regione Camandu (in Scythia, Gillius) arietes non minores asinis sunt, cauda tam longa & lata, ut triginta librarum pondus æquent: pulcherrimi, pingues, & in cibo optimi, Paulus Venetus 1. 22. Vartomannus 2. 5. scribit in ædibus regis Arabum

rabum fuisse præpinguem veruecem, cuius cauda adeò obesa fuerit vt libras quadraginta appenderet. Et eiusdem libri cap. 9. Prope Reame (inquit) vrbem Arabiæ felicis, veruecum genera reperiuntur quorum caudam animaduerti pondo esse librarum quadraginta quatuor. Carent cornibus, adeoque sunt obesi ac pingues, vt vix incedere possint. Et capite penultimo, Circa Zeilam vrbem Aethiopiæ verueces nonnulli ponderosissimas trahunt caudas, vtpote pondo sedecim librarum. His caput ac collum nigricant, cætera albi sunt. Sunt item verueces prorsus albicantes, quorum cauda cubitalis est longitudinis, modo elaboratæ vitis: palearia vt bubus à mento pendent, quæ humum propè verrunt. Et 6.7. Circa Tarnasari vrbem Indiæ tanta est pecudum copia, vt duodeni verueces singulo aureo væneant. Conspiciuntur illic rursus verueces alij, cornua haud absimilia damis habentes, nostris lōgè maiores ferocioresque. Caudæ veruecum in peregrinis quibusdam regionibus tantæ sunt, quantus nullus apud nos veruex. Contingit hoc, quia humidissimum est hoc animal, & inter quadrupedia frigidum. Cumque cætera ossa extendi nequeant, ne pinguedine propria obruatur animal totum humorem in caudam transmittit, fitque carne & pinguedine immensæ extensis etiam ossibus ac neruis non parum, quæ humida natura velut & pisces semper incremento apta sunt, Cardanus. Allie est cauda arietum præpinguis, ita ut quandoque circiter denas libras appendat, Bellunensis. Coraxorum lanitium omnium pulcherrimum est, vnde admissarii arietes talento emuntur, Strabo libro lib. 3. Ὀκείβας, aries syluestris, vel asinus, κλίμαξ, Suidas & Varin. De cornibus & aliis aliquot partibus arietis & electione eius dicetur sequenti capite. Arietes statim cornuti: vide supra in Oue B. Obscurus quidam citat tanquam ex Aristotele hæc verba: In Libya citò apparent cornua in capitibus arietum: & secūdum Homerum, arietum etiam fœminæ cornutæ sunt. Sed apparet pro ceruis falsò interpretem transtulisse arietes, ex Hebraica scilicet vel Arabica lingua: nam eel vel ail arietem significat, aial ceruum: scribitur utraque vox ijsdem literis איל, vt nisi puncta accesserint non sit discernere prætterquam ex sensu. In Septentrione alicubi arietes mutili sunt, Obscurus. Arieti cornua in modum circuli replicata, Idem. Conuoluta in anfractum cornua arietum generi ceu cestus natura dedit, Plin. Apud Rhætos (ut ex amici cuiusdam literis nuper accepi) arietes prouectæ ætatis, puta sex aut octo annorum, ad priora cornua producunt alia veluti adnata parua, bina vel terna vel etiam plura. Idem scribit in Italia genus quoddam arietum esse, quod natura & ab ineunte ætate quaterna aut sena aliquando gerat: sed hos imbelles esse, tenui ac infirmo corpore, lana inutili. Rhæticis vero, quos dixi, minora illa cornua non ante quintum aut sextum annum adnasci, primis interim semper proficientibus robore & crassitie: eosdem robustos ac feroces esse, & à pastoribus aliquando ad pugnam hostiliter concurrentes inequitari. Verueces quatuor cornibus insignes vidimus, Cardan.

C.

Blaterat hinc aries, & pia balat ouis, Author Philomelæ. Emissarius equus, aries, & huiusmodi, qui emissus sit in solitudinem, vel qui ad generandam sobolem emittitur, Valla in Raudensem. Legitur hæc vox in Biblijs: sed Latinius admissarium dixeris, pro eo qui ad sobolem generandam fœminis admittitur. Quos arietes submittere volunt, potissimum eligunt ex matribus, quæ geminos parere solent, Varro. Et rursus, In primis videndum, vt boni seminis pecus habeas, id ferè ex duabus rebus potest animaduerti, ex forma, & ex progenie. Ex forma, si arietes sint fronte lana vestiti bene, intortis carnibus pronis ad rostrum, rauis oculis, lana opertis, auribus amplis, pectore & scapulis & clunibus latis, cauda lata, & longa: animaduertendum quoque lingua ne nigra, aut varia sit, quod ferè qui talem habent, nigros, aut varios procreant agnos. Ex progenie autem animaduertitur, si agnos procreāt formosos. Non solum ea ratio est, inquit Columella, probandi arietis, si vellere candido vestitur, sed etiam si palatum, atque lingua concolor lanæ est. Nam cum hæ corporis partes nigræ aut maculosæ sunt, pulla vel etiam varia nascitur proles: idque inter cætera eximie talibus numeris significauit: idemque, qui supra.

Illum autem, quamuis aries sit candidus ipse, Nigra subest udo tantum cui lingua palato,
Reiice, ne maculis infuscet vellera pullis Nascentum.

Vna eademque ratio est in Erythræis, (erythris, id est rutilis, vt ipse exponit 7.2.) & nigris arietibus, quorum similiter (vt iam dixi) neutra pars esse debet discolor lanæ, (discolor lana potius, vel discoloris lanæ,) multoque minus ipsa vniuersitas tergoris maculis variet: ideo nisi lanatas oues emi non oportet, quo melius vnitas coloris appareat: quæ nisi præcipua est in arietibus, paternæ notæ plerunque natis inhærent. Habitus autem maxime probatur, cum est altus atque procerus, ventre promisso, atque lanato, cauda longissima (& lata, Crescentien.) densique velleris, fronte lata, testibus amplis, intortis cornibus, curtis cornibus, pronis ad rostrum, lana opertis auribus, amplo pectore, scapulis & clunibus latis, velleris depressi:) non quia magis hic sit vtilis (nam est melior mutilus aries) sed quia minime nocent. Intorta potius quàm surrecta & patula cornua: quibusdam tamen regionibus, ubi cœli status vuidus, ventosusque est, capros, & arietes optauerimus vel amplissimis cornibus, quod ea porrecta, altaque maximam partem capitis à tempestate defendant. Itaque si plerunque est atrocior hyems, hoc genus eligemus: si clementior, mutilum probabimus marem: quoniam est illud incommodum in cornuto, quod cum sentiat se velut quodam naturæ loco capitis armatum, frequenter in pugnam procurrit, & fit in fœminas quoque procacior. Nam riualem (quamuis solus admissuræ non sufficit) violentissime persequitur. Nec ab alio tempestiuum patitur iniri gregem, nisi cum est fatigatus libidine: mutilus autem, cum se tanquam exarmatum intelligat, nec ad rixam promptus est, & in Venere mitior, Hæc Columella. Sed quomodo arietis petulci sæuitiam pastores repellant, dicam in D. Mense Iulio, inquit Palladius, arietes candidissimi eligendi & admittendi sunt, mollibus lanis: in quibus non solum corporis cādor considerandus est, sed etiam lingua, quæ si maculis fuscabitur, varietatem reddit in sobole. De albo plerunq; nascitur coloris alterius: de fuscis nunquam (sicut Columella dicit) potest albus creari. Eligemus arietem altum, (&c. vt Columella,) ventre promisso & lanis candidis tecto: ætatis primæ, qui tamen vsque in octo annos potest vtiliter inire. Arietes inquit Florentinus) esse debent bene compacti, aspectu pulchri, splendicantes (χαροπὸς, vide in Leone B. qualis hic color sit) oculis, fronte hirsuta, venustis cornibus sed exiguis armati, auribus lana dēsa intectis, lato dorso, testiculis magnis, colore vndiquaque vno. Pro diuersitate coloris venarum sub arietis lingua, agnos etiam colore variare aiunt: alij ad colores venarum sub lingua ouis hoc referunt, vt dixi in Oue C. Arietis lanam sequitur tota generatio ipsius, Albertus. Arietum maximè spectantur ora: quia cuius coloris sub lingua habuêre venas, eius & lanitium est in fœtu, variumque si plures fuêre: & mutatio aquarum potusq; variat, Plinius. Hinc est nimirum quod Didymus scribit, Volunt arietes perpetuo aqua eadem vti, non peregrina & aliena.

Aries per dimidium annum dicitur dormire super latere vno, & per dimidium super altero, Albertus. Sex hybernos menses in læuum latus iacens quietem capit: contraque ab æquinoctio verno in dextrum incumbit:

pulatum suo ictu ipsum se sauciat. Epicharmus autem Syracusanus, qui pecudum medicinas diligentissimè conscripsit, affirmat pugnacem arietem mitigari terebra secundum auriculas foratis cornibus, quà curuantur in flexu, Columella. Ferocia eius cohibetur, cornu iuxta aurem terebrato, Plinius & Albert. Ne incurrat aries proximè ad aures ipsas cornua eius pertundito, Florentin. Pecora minimè inuadet lupus, si ductori dicto squillam appenderis, Anatolius. Aries lupum fugit etiamsi nunquam ante viderit, Albert. Si elephantus feritate efferatur, statim ad arietis conspectum mansuescit, (impetum & furorem remittit, Plutarchus,) Aesculapius & alij: Plura vide in Elephanto D.

E.

Pelles arietum rubricatas, Exodi 25. Hieronymo interprete. L X X. habent δέρματα κριῶν ἠρυθροδανωμένα. Ouium vel arietum pelles sibi substrauisse dormientes quosdam, vt per quietem oraculis siue somnijs instruerentur, dixi in Capra E. Arietis pudendum quidam miscent escæ ad mugiles capiēdos. Arietes inter se cornibus decertantes tempestatem aut frigus minantur, vt in Oue E. ex Arato retuli. Arietes vltra solitum salientes, si capitibus concutiant se, tempestatem demonstrant.

F.

De carne arietum vide quædam in Oue. Hircorum caro tum ad coquendum, tum ad succum bonum generandum, est deterrima: hanc sequitur arietum, post taurorum. Porrò in ijs omnibus carnes castratorum sunt præstantiores: senum autem pessimæ, Galenus libro 3. de alim. facult. Hœdorum caro minus excrementitia est quàm arietina, (forte agnina,) Auicenna. Arietina validior est & minus humida quàm ouilla, & concoctu difficilior. Iuniores minus humidi minusque viscosi sunt: & caro eorum agninæ ac ouillæ præfertur: nam si bene concoquantur laudabilem & multum sanguinem generant, maximè castratorum: est enim calida & humida temperatè, & eandem ob causam boni saporis. Improbatur in senecta, (tum aliàs, tum castratorum ferè magis.) Nam cum ætas ipsa prouectior corporis habitum refrigeret, multò magis refrigeratur in castratis. Anniculi laudantur à moderata temperie, minus humida scilicet quàm lactentium, & sicciore quàm iuuenum: itaque caro eorum melior & concoctu facilior habetur: sanguinem gignit meliorem vtilis præcipuè iuuenibus calidi ac sicci temperamenti, & ijs qui calidas siccasque regiones habitant, Isaac. Eubulus apud Athenæum in Fabula quadam inter cæteros delicatiores cibos, nominat κριοῦ ὄρχεις, id est arietis testiculos. Nostri etiam in quatuor partes discissis testibus singulis, binas earum in singula è ligno verucula infigunt, & in craticula torrent: sunt qui omento etiam inuoluant, per se, vel cum saluia, vt fit in iecinoribus ouium aut arietum. Sale conditi arietis pulmo, maximè vetusti, difficulter & grauiter à ventre exuperatur, Aëtius 9.30.

Medulla arietis non castrati inter venena numeratur, humanæ naturæ adeò contraria, vt memoriæ functionem aboleat, resistunt ei carnes phasiani, Arnoldus in libro de dosib. theriacal.

G.

Cur pelles recenter detractæ, maximeque arietum, verberum vulneribus & vibicibus admotæ, & oua super confracta, prohibent vlcera ne consistant, inquirit Aristoteles problematum 9.1. Vide supra in Oue G. ab initio. Emplastrum de pelle arietis ad hernias siue enterocelas à recentioribus quibusdam medicis commendatur, & describitur, præsertim ab Arnoldo de Villa noua: & in aliquot pharmacopolarum officinis paratum reperitur. Illud etiam commendat Mich. Alysius eodem feliciter vsus. Inhiberi Venerem pugnatoris galli testiculis anserino adipe illitis, adalligatisque pelle arietina tradunt, Plinius. Et alibi, Gallinacei dexter testis arietina pelle adalligatus partus continet. Arietis vellera lota frigida ex oleo madefacta, in muribus malis inflammationes vuluæ sedant: & si procidant, suffitu reprimunt, Plinius. Lana ariet: nigra intincta in aqua, deinde in oleo, & supposita locis dolorem tollit: & suffumigata, ante prolapsam vuluam reprimit, Sextus. Pugnacis arietis è medio cornuum lanas suffitas, impone loco dolenti in hemicranio, dolorem sedat, Nicolaus Myrepsus: Alij cinerem huius lanæ ex aceto ponunt, vt mox dicetur. Lais & Salpe canum rabiosorum morsus leniri aiunt, & tertianas quartanasque febres, menstruo in lana arietis nigri, argenteo brachiali incluso. Plin. Et alibi, Partus adiuuari putant, si in arietis lana alligatum cucumeris syluestris semen inscientis lumbis fuerit, ita vt protinus ab exitu (scilicet fœtus) rapiatur extra domum. Lanam arietis de fronte velles & cōbures in operculo ollæ nouo, & in mortario confricabis, atque ex aceto fronti inlines ad capitis dolorem, Marcellus. Arietinorum vellerum cinis cum aqua mixtus & appositus, incommodis veretri repugnat, Idem. Verendorum formicationibus verrucisque medetur arietini pulmonis inassati sanies: cæteris vitijs vellerum eius vel sordidorum cinis ex aqua, Plinius. Arietis de capite lanam, à coxis & à testiculis, passim suspendas, perfectè discutit tertianas, Sextus. Sanguinem sistit ex ariete succida, articulos extremitatum: (id est manum & pedum hominis) præligans, Plinis. Arietis quàm pinguissimi lana, plena suis sordibus combusta & in puluerem redacta, prodest plurimum si eo cinere ex aqua locum inguinum perfricaueris, Marcellus. Caulis ius ex carne arietum priuatim aduersus cantharidas valet, Plinius. Caro arietis adusta vtiliter illinitur morpheæ & impetigini. Confert etiam morsibus serpentum & scorpionum, & algerarat, & cum vino canis rabiosi Cinis eiusdem medetur albugini oculi, Auicenna. Adeps vereecinus similem suillo vim habet: hystericas aut ani causas vtiliter curat, & ambustis auxiliatur, Obscurus Dioscoridem citans. Sepo arietis scabiem vnge admixta sandaracha, & subinde rade: hoc & ad perniones facit, sed cum alumine mixtum, Sextus. Furunculis mederi dicitur seuum arietis cum cinere pumicis & salis pari pondere, Plinius. Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo, præcipuè ex ariete, seuum ex nitro, Idem. Fel arietis cum seuo, podagras lenit, Plinius & Marcellus. Cornu arietis vratur, cinisque eius cum oleo conteratur, atque inde dera sum caput frequenter vngatur ad Crispandum capillum, Marcellus. Item pecten factus de dextro cornu arietis si caput pectinetur, aufert dolorem capitis de dextra parte, si vis de sinistra, fac de sinistro cornu & valeat, Idem. Ad mentis alienationem & desipientiam vitio cerebri obortam in manuscripto quodam codice Germanico tale medicamentum reperi: Caput arietis nondum experti Venerem, vno ictu amputatum, cornibus tantum demptis integrum cum pelle & lana in aqua bene elixabis, tum aperto cerebum eximes, & addes aromata, cinnamomi, zinziberis, nucis moschatæ, macis, caryophyllorum ana vnciam semis. Horum pollinem cerebro admiscebis in patella ad prunam non magnam diligenter agitando ne aduratur, quod facile fieret. Curabis autem ne nimium desiccetur, sed ita coquatur ne siccius fiat vitulino cerebro ad cibum parato. Sat coctum fuerit, vbi bene commiscueris ad prunam. Sic conditum seruabis, & per triduum ægro quotidie ieiuno dabis, ita ut horis post duabus cibo potuque

bo potuque abstineat. Sumi potest cum pane, vel in ouo, vel ex iure, vtcunque, modo deuoretur ab ægro. Danda interim opera, ne loco lucido æger sit, & vt ad quatuordecim dies eodem victu vtatur, quo vti solent quibus detractus est sanguis: & vino caput tentante abstineant. Sunt qui breui tempore iuuentur, aliqui sex demum vel octo septimanis à sumpto medicamento. Consultũ autem fuerit medicamentũ à tribus mensibus repeti. Magna vis & pulmonibus arietum, excrescentes carnes in vlceribus ad æqualitatem efficacissimè reducunt, Plinius. Pulmo ariet. calidus adpositus carnes excrescentes in vulneribus exæquat & reprimit, Marcellus. Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo, præcipuè ex ariete, Plinius. Liuentia & suggillata pulmones arietum pecudumque in tenues consecti membranas, calidi impositi, emendant, Idem. Liuores & suggillationes pulmo arietis concisus minutatim & impositus, statim sanàt. & nigras cicatrices ad candorem perducit, & à calciamentis læsos pedes sanat, Sextus. Attritus calciamentorum sanat agninus pulmo, (de quo idem Dioscorid. scribit,) & arietis, Plinius. Pernionibus & ruptis pedibus pulmo ariet. impositus, omni asperitate læuigata molestiam tollit, Marcellus. Liquoris arietis, quem de pulmone concoques, stilla superposita clauiculos, qui in manibus nascuntur aut in veretro, illita tollit, Sextus. Verendorum formicationibus verrucisque medetur arietini pulmonis inassati sanies, Plinius. Arietini pulmonis dum in craticula assatur succus exceptus, myrmecias quæ in veretro nasci solent, vnctione sua purgat & discutit, Marcellus. Arietis liquor qui à pulmone decocto destillat, tertianas & renum morbum in eis natum sanat, Aesculapius. Pulmo agninus vel ariet. vritur, & cinis eius cum oleo imponitur, vel ipse crudus admotus pernionum vlceribus vtiliter alligatur, Marcellus. Ad phrenesin, Pulmo arietis calidus extractus imponatur capiti, iuuat, Theophr. Contra pestilentem morbum ouium: Ventrem arietis cum vino coques, & aqua admixta ouibus in potu dabis, Albertus. Arietis fel aurium dolori, qui est ex frigiditate medetur, Hali. Fel arietis cum seuo (suo) podagras lenit, Plinius & Marcellus. Fel veruecinum lanis adhibitum & in vmbilico positum ventrem soluit infantium, Obscurus Dioscoridem citans. Comitialibus morbis vtiles tradunt testiculos arietinos inueteratos, tritosque dimidio denarij pondere in aqua vel lactis asinini hemina. Interdicitur vini potus quinis diebus ante & postea, Plinius. Arietis testiculi oboli tres potati cum aqua, caducis medentur, Sextus. Cinis feminum arietis cum lacte muliebri diligenter prius elutis linteolis, vlcera cacoëthe sanat, Plinius. Vngulæ ariet. cinis cum melle, muris aranei morsum sanat, Plinius: Valerianus imponendum exprimit. Somno asciscendo, in febri præsertim, Dilue præterea glomeramina (pilulas fimi) quæ gerit intus Clausa aries inter geminæ coxendicis vmbras, Inde soporati ducentur gutture potus, Serenus. Fimus veruecinus cum aceto vt cataplasma impositus, maculas nigras emendat, nascentes clauos corporibus tollit. Ignem sacrum impositus curat, ambustis medetur, Obscurus Dioscoridem citans. Chiron Centaurus ei animali (iumento) quod profluuio attico (vox corrupta) cœperit laborare, ita vt viridis ei vel pallidus per nares humor erumpat, ex lotio humano aut arietino duas cotylas cum vino & cyatho olei rosacei putat esse miscendas, & per nares, quæ humorem funestum egerunt, digerendas. Quam curationem & pulmoni sanitatem, & naribus siccitatem præstare confirmat, Vegetius 1.17. Arietis sordes quas inter femora habet, cum aristolochia & myrrha æquis partibus potato, ad regium morbum optimè facit, Sextus. Plinius sordes aurium & mammarum pecudis denarij pondere cum myrrhæ momento & vini cyathis duobus morbo regio resistere scribit.

H.

a. Aries qui eam dicebant, ares, veteres nostri aruiga, (sic Græcè ἀρνίκα aries, Hesychio) hinc aruigus. Hæc sunt quorum in sacrificijs exta in veru coquuntur, quas & Accius scribit, & in Pontificijs libris videmus, in hostijs eam dicunt aruigem, quæ cornua habeat: quoniam is, cui oui mari testiculi dempti, & ideo vt natura versa veruex declinatum, Varro de lingua Latina. Videtur autem locus deprauatus. Aries dicitur ab aris: quòd hoc pecus primum in aris gentiles immolarint, Isidor. Alij obscuri arietem παρὰ τὴν ἀρετὴν deriuant, hoc est à virtute, quòd robore corporis & animi fortitudine ouibus præstet. Ego ab ἀρνειός voce Græca potius deduxerim. Nefrendes arietes dixerunt, quòd dentibus frendere non possint, Festus: Sed forte arietes non castrati significantur, ad veruecum differentiam: nam, vt idem scribit, sunt qui nefrendes testiculos dici putent, quos Lanuuini appellant nebrundines, Græci νεφροὺς, Prænestini nefrones. Aut forte arietes adhuc teneri: nefrendes enim infantes sunt nondum fredentes, id est frangentes. Varro & Fulgentius porcos propriè nefrendes vocari aiunt, qui non amplius lactent, necdum tamen fabam frendere possunt. Pecoris maritus lanigeri, portitor Helles, Phrixæus maritus, apud Martialem pro ariete quouis leguntur. Coniunx ouis lanigeræ, Ouidio: & laniger absolute pro ariete, Eidem Metam. 7. Ouem veteres genere masculino dixerunt, vide in Oue a. Ibix in Biblijs ponitur, vt videtur, pro caprearum genere vel ariete, Obscurus. Nos veram ibicis historiam dedimus supra inter Capras syluestres: nec enim alius est ibix vel ibex, quàm qui vulgò capricornus dicitur. Ipse aries etiam nunc vellera siccat, Vergil. in Buc.

Ὄϊς apud veteres in masculino genere, vide mox inter epitheta. Aries cornibus maximè valet, & apud Græcos ἀπὸ τοῦ κέρως (al. κάρα) κριὸς appellatur, Macrobius. Κριὸς, ὁ τὴν κάραν ὑψηλὸς. ὡς, ὁ τῶν προβάτων ἡγούμενος. Suidas & Varinus. Aliqui deriuant παρὰ τὸ κεκρίσθαι τὰς τρίχας. &c. vide Etymologum. Deduxeris etiam, quæ Etymologi coniectura est, παρὰ τὸ κρίνειν καὶ ἡγεμονεύειν τῶν προβάτων. Aratus quidem primam producit, vt & Homerus bis Odysseæ nono, & Dionysius Afer bis. Ἄλλοι δ' ἐξ αἰγῶν, κριοί, ἄλλοι δὲ καὶ οἰωνοί. Ὁ τοῦ ἱερὸς τῶν προβάτων, ὁ θαυμαστός μοι κριὸς ἀπώλετο, καὶ ποιμὴν πᾶσι ἡγεμονίας χρεῖος τὰ θρέμματα, Theophylactus in epistolis. Κρίδιον. paruus aries, Hesychius, Varinus. Ἀρνειὸς ouem marem significat, ut τράγος capram marem, Varinus. Didymus quidem in Geoponicis 18.3. ἀρνειοὺς ponit pro agnis: sed doctiores hoc reprehendunt. Istrus in dictionibus Atticis ouem in prima ætate vocat ἄρνα, deinde ἀμνόν, deinde ἀρνειόν, postremo λιπογνώμονα. Vocabatur & μοσχίας, aries trimus, Eustathius & Varinus. Ἀρνειὸς aries trimus, Hesychius. Oues adultæ Græcis vocantur ὄιες καὶ κριοὶ καὶ ἀρνειοί, Varinus in Τρόφοι & Ἄρνες: item Ammonius in differentijs vocum. Eustathius quoque in Homerum scribens testatur ἀρνειὸν nõ agnum, sed arietem esse. Ἀρνειὸς non est ἀρνίον. id est agnus, (inquit Varinus) sed prouectæ iam ætatis aries: vt constat ex ariete quo seruatus est Vlysses, qui cum adultus & matura ætate esset, à poëta indifferenter ἀρνειὸς & κριὸς nominatur, à Polyphemo κριὸς πέπον. Locus est Odysseæ nono, vbi poëta, Ἀρνειὸς γὰρ ἔην μήλων ὄχ' ἄριστος ἁπάντων. Et alibi, Ἀρνειῷ μιν ἔγωγε ἐΐσκω πηγεσιμάλλῳ, Ὅς τ' οἰῶν μέγα πῶϋ. Fit autem ἀρνειὸς ἀπὸ τοῦ ἄρνες, ut ἀδελφειός, ἀφνειός, & similia, Varinus. Porrò Ἀρνεῖος penanflexum nomen est mensis. Ἀρνειὸς

ὄϊς, oues

κες, oues mares, id est arietes Homerus Odysseæ nono. Ἄρσενα μῆλα, id est pecudes masculæ, Ibidem. Aries ouium dux, Græcis est κριὸς & κτίλος, Pollux, Suidas. Leonem viri multi flagellis domitum, ἀνδρῶν κεῖνο πέλωρον ἀπὸ κτίλον ἀείρονον, Oppianus. Apud Varinum scribitur etiam κτίλος & σίλος, neutrum probo: quanquam postremum apud Hesychium quoq; reperio. Κριὸς quidem, vt ego iudico, arietem simpliciter significat, κτίλος verò semper gregis ducem. Hinc etiam adiectiuè capitur, & exponitur ab Hesychio & alijs, πιθανὸς, πρᾶος, συνήθης, ἡγεμών: hoc est, mansuetus, mitis, familiaris, dux. Κτίλα τ' ᾠὰ βρύχων, & mansueta oua comedens, id est mansuetarum auium, Nicander in Theriacis. Ἱερέα κτίλον Ἀφροδίτας, Pindarus in Pythijs: vbi Scholia, Homerus arietem gregis ducem κτίλον appellat: sed alia huius nominis etymologia est apud Pindarū, nempe à verbo κτίζω, quod est nutrire: nam & alibi dicit ὀρεσιτρόφους, pro sue in montibus nutrito. Et hic igitur κτίλον vocat τὸν συντεθραμμένον, καὶ συνήθη, καὶ εἰθισμένον τῇ χειρί. Sic alibi verbum κτιλεύεσθαι vsurpat pro πιθασσεύειν id est mansuefacere, ἔνθα τιμὰς κτιλεύοντι κάπεων λεόντων τε. Κτιλεύεσθαι, ἢ κτιλώσασθαι, συλλῆψαι, (συνήθη εἶναι vel συνήθη ποιῆσαι potius, id est conciliare sibi, & fauorem ac beneuolentiam alicuius in se conuertere, aliquem demulcere,) Hesychius, Varinus. Κτίλος, ὁ χειροήθης καὶ ἥμερος, ἐκ τοῦ κίου τοῦ προβάτου, ὁ τῶν ἄλλων στρατηγούμενος. Hinc ἐκτιλωμένος (lego, ἐκτετιλωμένος,) apud Pausaniam, familiaris alicui. Et κτιλόω verbum apud Herodotum in Clio, Οἱ νεηνίσκοι ἐκτιλώσαντο τὰς λοιπὰς τῶν Ἀμαζόνων: hoc est placatas & conciliatas sibi vxores duxerunt, vt Eustathius exponit in Iliad. tertium. Cæterum Κτίλος penanflexum proprium nomen viri est, quem Porphyrius dicit fuisse Iouis nepotem, ἀπόγονον, Varinus. Ἐκτιλωμένοι, (lego paroxytonum, vt sit participium præter. pass.) συνειθισμένον, συνήθεις, Hesychius, Varinus: id est placidi, familiares, vt ctilos, id est aries dux gregis pastori familiaris est, Etymologus. Ἐκτιλώσαντο (lego, ἐκτιλώσαντο, quamuis non admittente literarum ordine) πρᾶος καὶ συνήθως μετεχειρίσαντο, Varinus. Nicandri interpretes ctilas dici oues arbitrantur, mites ac pingues, Cælius. Χρὴ πατέρα κτίλον ἔμμεναι, Hesiodus. Ἄρναχα, ouis mas, Hesychius, Varinus. Sic Latinis olim aruiga, vt superius ex Varrone scripsi. Ἐβράν, κριός, Hesychius. Θαργηλὶς κριός, Idem. Ἴελον, aries hircus, Hesychius, Varinus. Δεδμάων, κριός, ἡγεμών, Idem. Elephanti ex animalibus maximè exhorrent hircum, cerasten, porcum, Volaterranus ex Horo ni fallor: cerasten equidem non alium quàm arietem intelligo: qui ab elephanto visus etiam furente, mitem & mansuetum eum reddere fertur. Nec ineptum ei fuerit nomen cerastes, id est cornutus: quod cornibus maximè valeat, vnde & verbum arietare Latinis factum, ab hac potius animante quàm alijs cornutis quanquam longè validioribus. Nostri arietem vocant hermannum, id est gregis maritum: Vsurpatur etiam pro viri nomine proprio, per baptismum imponendo.

Epitheta. Aries corniger, petulcus, pugnax, trux (apud Claudianum in Epithal. Honorij:) tortus, celer laniger, persultans, præceps, bellator, Nephelcius: villosus, petulans, Textor. Laberius poëta vocabat arietes reciprocicornes & lanicutes, quod reciproca habeant cornua, & cutem lana opertam. Ἄρσενες ὄϊες ἦσαν, εὖ τρεφέες, δασύμαλλοι, Καλοί τε μεγάλοι τε, ἰοδνεφὲς (μέλαν) εἶρος ἔχοντες, Homerus Odysseæ nono. Κριὸς πίων, πίτων, Ibidem. Κριὸς ἀσελγόκερως, sic Plato Comicus vocat arietem magnis cornibus, præditum: nam vocabulum ἀσελγὴς non ad intemperantiam solum apud veteres refertur, sed ad magnitudinem quoque, (nimirum vt luxuriari de plantis, μαίνεσθαι, ὑλομανεῖν,) Suidas & Varinus. Plura vide paulò inferius, vbi de icone arietis dicetur. Πηγεσίμαλλος apud Homerum: grammatici interpretantur, εὐπαγῆ, εὐτραφῆ, hoc est corpulentum, & solido corpore: alij nigro vellere vestitum, alij albo, Hesychius & Varinus, apud quem plura, si libet. Κριὸς εὐόρχης.

Sunt naues quædam Libycæ (λύβια, forte λιβυκά, vt Calcagninus etiam legit, & Rhodiginus,) quas arietes & hircos vocant: vnde taurum etiam qui Europam auexit tale nauigium fuisse conijcimus, Pollux. Aliqui Phrixum non in ariete per mare vectum aiunt, sed in naui cuius prora arietis imaginem insigne præferebat, ὅθι κριοπρώρου σκάφους, Varinus in Κριός. Sed de Phrixi ariete plura in h. Ἐν τῷ οἰνικαῖς ἀπὸ τοῦ κριὸς καλεῖται τὸ κεράμιον τὸ πρῶτον, ὡς τὰ ὁ: τὰ δὲ πληρέστατα, Varinus & Suidas. Erant autem ceramia, vinaria vasa testacea: quæ nimirum certa ad diuersas mensuras magnitudine fiebant, aut capacitatis suæ notis quibusdam & veluti punctis interius signabantur per interualla, quæ ἀποπαύσεις dixerim. In hoc forsan genere vas, quod semel iusta magnitudine & iustis interuallis paratum veluti regula & archetypum aliorum obseruabatur, κριὸς dicebatur, quòd primarium & præcipuum esset, & reliqua mensuram eius sequi deberent vt oues suum ducem. Παρὰ Ταραντίνοις τὰ μεταλλικὰ ἀναγράφεται κριός, & apud architectos pars quædam Corinthiæ columnæ sic nominatur, Hesych.

Aries machina est bellica. His principijs, (è malorum pirorumque seminibus,) turribus murisque impellendis arietes nascuntur, Plinius. Aliqui Germanicè interpretantur, *ein sturmbaum oder sturmbloch*. Κριὸς & χελῶναι Polluci inter machinas bellicas numerantur. Varinus κριὸν interpretatur ὄργανον τειχομαχικόν: Hesychius πόλεμον, πολιορκητικὸν ὄργανον, σιδηροῦν. Ἀποκαυλίζεσθαι τὸν μηχανικὸν κριόν, Suidas. Οἱ δὲ κατασκευάσαντες σοὰς, καὶ διὰ τούτων προσερείσαντες (προσελάσαντες) τοῖς τείχεσι τὰς κριοφόρους μηχανάς, Suidas & Varinus. Carim Hebraicè, id est arietes dicuntur machinæ bellicæ, vt Ezechielis 4. & 21. quamuis Kimhi illic malit intelligere duces siue imperatores exercituum, Munster. Quod ab incendio lapis, & ab ariete materia defendit, Cæsar. 7. bel. Gall. Quamuis murum aries percusserit, Cicero 1. Offi. Cum effractis portis stratisue ariete muris, Liuius 1. ab Vrbe. Labat ariete crebro Ianua, Verg. 2. Aeneid. id est crebris ictibus arietis. Primum ad oppugnationes aries sic inuentus memoratur esse (inquit Vitruuius 10. 19.) Carthaginenses ad Gades oppugnandas castra posuerunt. Cum autem castellum ante cœpissent, id demoliri sunt conati. Posteaquam non habuerunt ad demolitionem ferramenta, sumpserunt tignum, idque manibus sustinentes, capiteque eius summum murum continenter pulsantes, summos lapidum ordines dejiciebant, & ita gradatim ex ordine totam communitionem dissipauerunt. Postea quidam faber Tyrius nomine Pephasmenos, malo (tigno vel trabe instar mali) statuto ex eo alterum transuersum vti trutinam suspendit, & in reducendo & impellendo vehementibus plagis deiecit Gaditanorum murum. Cetras autem Chalcedonius de materia primum basim subiectis rotis fecit, supraque compegit arrectarijs & iugis varas, & in his suspendit arietem, corijsque bubulis texit, vti tutiores essent qui in ea machinatione ad pulsandum murum essent collocati. Id autem quòd tardos conatus habuerat, testudinem arietariam appellare cœpit. His tunc primis gradibus positis ad id genus machinationis, postea cum Philippus Amyntæ filius Byzantium oppugnaret, Polydus Thessalus pluribus generibus & facilioribus explicauit, &c. Deinde exposita ratione turris ambulatoriæ extruendæ, subdit: Constituebatur autem in ea arietaria machina, quæ Græcè κριο-

ὀρθόνη dicitur,in quo collocabatur tonis perfectus in torno: in quo insuper constitutus aries, rudentium ductionibus & reductionibus,efficiebat magnos operis effectus, Hæc Vitruuius: Adiecta est & figura per Io. Iocundum. Arietis est figura Romæ in arcu Lucij Septimij Seueri in radicibus Capitolij, & Colchide columna Traiani, Philander. De ariete scribit etiam Robertus Valturius libro 10. De materia ac tabulatis (inquit Vegetius 4.14.) testudo contexitur,quæ ne exuratur incendio,corijs vel cilicijs centonibusque vestitur. Hæc intrinsecus accipit trabem,quæ adunco præfigitur ferro,quod falx vocatur ab eo quòd incuruata est, vt de muro extrahat lapides. Aut certè ipsius caput vestitur ferro,& appellatur aries: vel quòd habet durissimam frontem, quæ subruat muros,vel quòd more arietum retrocedit,vt cum impetu vehementius feriat. Testudo autem à similitudine veræ testudinis vocabulum sumpsit,quia sicut illa modo reducit, modo profert caput: ita machinamentum interdum reducit trabem,interdum exerit,vt fortius cædat. Persæ (in oppido Bezabde, inquit Ammianus libro 20. machinæ ingentis (arietis) horrore perculsi, quam minores quoque sequebantur, omnes exurere vi maxima nitebantur: & assiduè malleolos atque incendiaria tela torquentes laborabant incassum: ea re quòd humectis scortis & centonibus erant opertæ materiæ plures,aliæ vnctæ alumine diligenter,vt ignis per eas laberetur innoxius,&c. Et cum iam discussurus turrim oppositam aries maximus aduentaret, prominentem eius ferream frontem,quæ reuera formam effingit arietis,arte subtili illaqueatam altrinsecus lacinijs retinuêre longis, ne retrogradiens resumeret vires,néue ferire muros assultibus densis contemplabiliter posset,&c. Et rursus libro 23 arietem his verbis describit: Eligitur abies vel ornus excelsa,cuius summitas duro ferro concluditur & prolixo,arietis efficiens prominulam speciem,quæ forma huic machinamento vocabulum indidit: & sic suspensa vtrinque transuersis asseribus & ferratis, quasi ex lance vinculis trabis alterius continetur: eamque quantum mensuræ ratio patitur multitudo retro repellens,rursus ad obuia quæque rumpenda protrudit ictibus validissimis,instar adsurgentis & cedentis armati. Qua crebritate velut reciproci fulminis impetu ædificijs scissis in rimas,concidunt structuræ laxatæ murorum. Hoc genere operis, si fuerit exerto vigore discussum, nudato vallo defensorib. solutisque obsidiis ciuitates munitissimæ recluduntur. Pro his arietum machinamentis iam crebritate despectis,conditur machina helepolis dicta,&c. Aries (inquit Iosephus de bel. Iud. 3.9.) est immensa materia (trabes) malo nauis assimilis: cuius summum graui (crasso) ferro solidatum est, in arietis effigiem, ἐκ κριοῦ τετυπωμένῳ. Dependet autem funibus medius ex trabe alia,velut ex trutina, palis vtrinque fultus bene fundatis. κατῃωρεῖται δὲ κάλοις μέσος,ὥσπερ ἀπὸ πλάστιγγος,ἑκατέρωθεν σταυροῖς ἑκατέρωθεν ἑδραίοις ὑπεστηριγμένος.) Retrorsum autem magna virorum multitudine repulsus,hisdemque simul rursus impellentibus, in fronte prominente ferro mœnia percutit: nec est vlla tam valida turris,aut murorum ambitus adeò latus,vt etsi priores ictus fortiter sustinuerit, assiduos vincat. His subiungit qua industria Iudei saccos paleis confertos è muris demiserint,qua semper impetum arietis ferri videbant: Romani vero proceris contis falcatis saccos absciderint,postremò Iudæus quidam saxo ingenti in machinam illiso caput eius abruperit. Græca Iosephi verba de arietis forma & vsu,recitat etiam Suid. in voce Κριός. Et insuper, Aries, inquit, machinamentum est obsidionale, sic dictum quòd cum impetu muros feriat,& mox retrocedat,idque continuè tanquam impugnando. Est autem trabs (κεραία) magna,arietis specie parte extrema,quæ προτομή vocatur: vbi etiam longiore ductu ferrata est, ne amputari, ἀποκαυλίζεσθαι, néue incendi possit. Ἐπὶ τοῖς κάλοις ἐμφαλκωμένοις (περιπεπλεγμένοις) ἀπὸ δ' ἀνωτάτω αἰωρητικοῦ διὰ πήγματος, Innominatus: Suidas in voce Ἐμφαλκωμ. ait eum de ariete machina loqui. Proarietem dixit Cæsar in quarto Commentariorum pro eo instrumento quo vice arietis vtimur ad adigendam materiam,his verbis: Et ad inferiorem partem fluminis obliquæ adigebantur,quæ pro ariete subactæ,& communi opere coniunctæ,vim fluminis exciperent. Quo loco obliquæ substantiuè positum credo, Bayfius in libro de vasculis. Ego non obliquæ sed sublicæ legerim: sic enim vocantur tum ab alijs tum ab ipso Cæsare alibi pali ingentes in aquam adacti,siue aliam ob causam,siue ad pontem sustinendum,vnde pons dictus sublicius. Hæc quum machinationibus immissa in flumen defixerat,fistucisque adegerat,non sublicæ modo direxerat,&c. Cæsar 3. de bel. Gall. Est autem fistuca machina,qua etiam pauitores vtuntur,vulgò (Gallis) pilotium,vtrinque ansata: qua pali magna vi in terram adiguntur. Eadem, meo quidem judicio, rectè proaries etiam ex Cæsare nominabitur. Equum qui nunc aries appellatur,in muralibus machinis primum reperisse aiunt Epeum ad Troiam, Plinius. Vide in Equo Troiano inter prouerbia ab equo sumpta. Κριοκοπεῖν, (arietibus oppugnare & impetere,) τὸ τοῖς κριοῖς τοῖς μηχανικοῖς πολιορκεῖν. ὡς τὸ, Οἱ δὲ τοὺς πύργους κριοκοπεῖν ἐπεχείρησαν, Suidas & Varinus. Οἱ δαίμονες ὥσπερ κριοκοποῦντες,ὡς τεῖχος ἡμᾶς εὑρήσουσι, Cyrillus de exitu animæ. Arietes,id est impetus, perturbationum, apud recentiorem quendam legere memini: quòd ijs scilicet tentetur & commoueatur animus humanus. Aduersum ictus arietum quæ remedia opponantur, vt culcitræ, laquei, lupi ferrum in modum forficis dentatum, & bases columnarum ex alto iniectæ,docet Vegetius de re militari 4.23. Iscolaus cum in Drye oppugnaretur à Chabria, volente arietes admouere, prior ipse muri partem deiecit: vtrunque secum reputans, vt sui milites fortius pugnarent, cum munitionem mœniorum non haberent: & hostes existimarent, suas machinas oppugnatorias esse contemptas. Certè hostes sponte ab obsessis destructa mœnia metuentes,ingredi in vrbem non audebant, Polyænus libro 2.

Vniuersa signa zodiaci ad naturam Solis iure referuntur: & vt ab ariete incipiam, magna illi concordia est. Nam & is per sex menses hybernales sinistro incubat lateri, ab æquinoctio verno super dextrum latus: sicut & Sol,ab eodemque tempore dextrum hæmisphærium,reliquo ambit sinistrum. Ideo & Ammonem (quem deum Solem occidentem Libyes existimant) arietinis cornibus fingunt,quibus maximè id animal valet, sicut radijs Sol, Macrobius. Et alibi (in som. Scip. 1.21. Quanquam,inquit,nihil in sphæra primum, nihilque postremum sit,primum tamen ex duodecim signis arietem dici Aegyptij voluerunt. Aiunt enim incipiente die illo qui primus omnium luxit, id est, quo in hunc fulgorem cœlum & elementa purgata sunt, qui ideo mundi natalis iure vocitatur,arietem in medio cœlo fuisse. Et quia medium cœlum quasi mundi vertex est, arietem propterea primum inter omnes habitum. Mox subijcit causam cur aries Marti,& reliqua zodiaci signa alia alijs planetis attribuantur. Et rursus, Aries æquinoctiale signum est,& pares horas somni & diei facit. Cur primus locus arieti inter duodecim signa tribuatur, plura lege apud Cælium 1.9. Criòn, id est arietem in cœlo dici autumant,quia quum in eo fuerit Sol inter diem ac noctem quodammodo iudicat,quod κρίνειν nuncupant: & quòd in eo signo inter hyemem positus ac æstatem ipse rursum iudicetur, Cælius. Singula zodiaci sydera quamuis vni alicui planetæ consecrata,aliæ tamen eorum partes alijs atque alijs planetis adscribuntur, vt pluribus de arietis partibus

præscribit

præscribit Cælius 30.10. Arietem cœleste signum (inquit Sipuntinus) aliqui putant esse illum quo vectus est Phrixus, (de quo dicendum infra in h.) Alij vero hunc esse arietem dicunt, qui Libero patri per deserta Libyæ exercitum ducenti & siti laboranti apparuit, fontemque amœnissimum ostendit, vt superius diximus: quapropter Liber pater templum Ioui Ammoni eo in loco constituit, & simulachrum cum arietinis cornibus fecit, arietem inter sydera figurauit: ita vt cum Sol in eo signo foret, omnia nascentia recrearentur, quod veris tempore fit, ea maximè ratione, quod per eum Liber siti pereuntem exercitum liberauerat. Duodecim præterea signorum principem tradunt hunc esse voluisse, quòd optimus exercitus sui ductor fuisset. Sunt etiam qui scribant, quo tempore Bacchus Aegyptum tenebat, Ammonem quendam ex Africa venisse, & pecudum multitudinem ad Liberum duxisse, quo facilius & illius gratiam sibi conciliaret, & ipse aliquid inuenisse diceretur. Itaque pro eo beneficio agrum ei à Baccho datum, qui est contra Thebas Aegyptias: & qui simulachra eius fecerunt, cornuto capite ea figurasse, vt homines memoria tenerent, hunc primum pecus ostendisse, Bacchum vero memoriæ gratia arietem in cœlum transtulisse. Hæc Sipuntinus ex Higino. Pausanias in Corinthiacis ait, Cranion cupressorum nemus ante vrbem fuisse, in quo Bellerophontis lucus, & Veneris Melænidos templum, ac Laidis monumentum, insculpta leæna, quæ prioribus pedib. arietem complecteretur: qua de re etiam Alciati emblema recitaui in Leone 2. Mandrobulus (aliàs Mandrabulus) cum in Samo inuenisset τ χρυσίον (hoc alibi exponit, χρυσίον ἐν ἀγαλματι) primum arietem aureum dedicauit, deinde argenteum, tertio æreum, postremò nullum, vt scribit Ephorus. Suidas in Ἐπὶ τὰ Μανδροβούλου, addit hoc inde natum prouerbium, de ijs qui in deterius subinde proficerent. Vide, Mandrabuli more, apud Erasmum. In Acropoli (Athenis) magnus aries æreus consecratus erat, quem propter magnitudinem Plato Comicus ἀσελγόκερων cognominat, & equum Durium, (cuius similiter imago ibidem consecrata erat: aliqui vnam & eandem imaginem vnius muralis machinæ illic consecratæ, fuisse putant, quam alij arietem alij equum appellarint:) ei connumerat. Ἀσελγὲς quidem prisci non de intemperantia solum & lasciuia, sed etiam de magnitudine dixerunt: sic Eupolis αἷμα ἀσελγές: sed præstiterit ἀσελγόκερων interpretari τ κερίτιον (forte κυρίτιον) καὶ οἷον ἐξυβρίζοντα τοῖς κέρασιν, id est petulcum & cornu petentem, Hesychius. Vide infra inter prouerbia.

Arietinus, quod est ex ariete, vt arietinum iecur, Plinius. Cicer arietinum, quod arietino capiti simile est, Plinius. Arietarius, quod ad ariem pertinet, vt arietaria machina, Vitruuius. Arietare, dicitur de ariete, quum capite & cornibus aliquem impetit. Accius in Bruto, apud Ciceronem 1. de diuinatione, Deinde eius germanum cornibus conniti, In me arietare, eoque ictu me ad casum dari. Per translationem. Macedo gladium cœperat stringere: quem occupatum complexu pedibus repente subductis, Dioxippus arietauit in terram, id est præcipitauit, Curtius libro 8. Arietat in primos, obijcitque immania membra, Silius libro 4. Quis illic est, qui tam proteruè nostras ædes arietat? id est, tam vehementer pulsat, Plautus Trucul. Arietat in portas, & duros obijce postes, Vergil. 13. Aeneid. Vbi Seruius, In clausas portas more arietis ruebat, id est bellici machinamenti. Reperitur & neutrum, pro labascere. Quæ casus incitat, sæpe turbari, & cito arietare, Seneca de prouident. Idem de vita beata, Nihil praui, nihil subiti superest, nihil in quo arietet aut labet. Arietare inter se dicuntur, quæ concutiuntur mutuo ictu. Magno imperatori antequam acies inter se arietarent, cor exiluit, Seneca de ira. Sic dentes inter se arietatos dicit, libro 3. de ira. Innoxium, & quum concurrentia tecta contrario ictu arietant, quoniam alter motus alteri renititur, Plinius libro 2. de motibus. Arietatio, percussio & frequens ictus, Sipuntinus. Cornibus impetere Græci κυρίττειν. vel κυρίσσειν, & κορύσσειν dicunt, τοῖς κέρασι τύπτειν. Ος ἐκ κορυφῆς ἡμῶν ἐπιῶν, Suidas in Κριός. Κρομύξυς ἄνδρας Cercidas poëta vocauit insulsos, & Veruecum in patria (vt ille inquit) natos, quasi qui arietino muco scateant, Quidam in Lexico Græcolatino. Galenus methodi therapeuticæ 6.3. κρομμύξυς appellat, opinor, viros nullius iudicij, hoc est naris minimè emunctæ. Oues enim semper mucorem habent in naribus, Erasmus. Pituita & muco plena esse ouium cerebra, in Oue C. ex Hippocrate dixi. Sic & βλεννόμυξον, ἀναίσθητον & ἀσύνετον interpretatur Varinus. Sensuum enim & narium sagacitas ad ingenium transfertur. Γαλίμυξ, κανεμαμύξον, ἤγουν κριὸ κριῶν. Hesychius: Locus est obscurus. Varinus vocem κριῶν omittit.

Ammoniacum, alij Ammoniacum thymiama dicunt, in Libya destillat ex ferula quadam ad Ammonis Iouis templum: quæ agasyllis vocatur, ab alijs criotheos, vt habent nomenclaturæ apud Dioscor. Colebatur autem illic Ammon deus ἐν τῷ ἀμμώδει, id est loco arenoso, arietino capite insignis, vnde & criotheos planta dicta à deo ariete. Ciceris genus est arietino capiti simile, vnde ita appellatur, album nigrumque, Plinius & Columella. Græci etiam κριὸν ἐρέβινθον. id est arietem cicer, nominant. Αἰλοκριός, radix sic dicta, Hesychius: nihil quod sciam cum ariete commune habet. Vide in Capro a.

Grassatur aries vt latro, Plinius de pisce cetaceo, qui à cornuum similitudine cognominis terrestri factus est. Athenienses conchas asperas, (nimirum murices & purpuras, in quarum testis mucrones tanquam cornicula eminent,) κριοὺς nominant, Hesych.

Troglodytæ pecorum nomina filijs indunt, vt tauri, arietis, ouis, quod ab ijs non à parentibus alantur. Κριὸς penanflexum, nomen viri: oxytonum verò aries, Cyrillus. Sed inuenio apud authores hanc vocem oxytonam quoque & paroxytonam pro viri nomine scribi. Κριὸς vir Aegineta strenuus & celeberrimus luctator (athleta) erat, à quo eiectus insula Lacedæmoniorum rex Cleomenes, vt perterrefaceret dixisse fertur scitum illud: Nunc, inquit, præpila tibi aries cornua, Hermolaus ex Eustathio in Dionysiū. Græcè legitur: Ἤδη νῦν ὦ χαλκοῦ ὦ Κριὲ, τὰ κέρατα, ὡς μεγάλῳ κακῷ συνοισόμενος. Hermolaus videtur legisse καταχάλκου, tanquam à verbo καταχαλκόω. Nos ad verbum ita conuertimus, Nunc aduersus æs cornua ô aries, magno hominem malo intricandum significans. Vt cornibus æs aut ferrum, (subaudi, impetere,) eodem ferè sensu dicatur, quo illud, Contra stimulum calcitrare. Tale enim est à priuato expelli regem. Cæterum arietis nomen valido & robusto athletæ, pulchrè conuenit. Luctatorum enim est obarietare inter se. Idem puto est Crius Aegineta Polycriti filius, cuius meminit Herodotus libro sexto. Dionysius in Argonauticis refert κριὸν, aliàs κρεῖον, nominatum virum, cui alumnus fuerit Phrixus, & nauigasse eum cum Phrixo ad Colchos, Varinus. Supra Pellenen iuxta Aegiras fluuius è monte delabitur Κριὸς dictus, vt fuerunt, ἀπὸ τινὸς Κριοῦ, Pausanias in fine Achaicorum. Idem in Laconicis meminit Crij vatis Spartani filij Theoclis.

Κριὸς, vicus (δῆμος) est Atticæ, vnde aduerbium Κριόθεν vel Κριῶθεν, Suidas & Varinus. Κρωπεύς, (Κρωπιδεύς, Hesychio, vbi ordo literarum Κρωπιδεύς scribi postulat,) δῆμος τ Ἀντιοχίδος, Κρωπιᾶ, Suidas. Sed malim ex Steph.

Κριῶαι (quanquam Κριῶα habent vulgati codices,) vicus in tribu Anthiochide, tribulis Κριωεὺς. Aduerbia etiam Κριόθεν & Κριῶθεν non probo: nam à Κριῶα rectè formatur Κριωᾶθεν, vt legitur in Scholijs in Aues Aristophanis, quorum & hæc verba sunt: Κριὸς (lego Κριῶα) vicus est tribus Antiochidis à Crio quodam nominata. Scribitur autem aliâs Θριῆθεν tanquam à vico tribus Oeneidis. Θρια vel Θριαὶ vicus est tribus Oeneidis, Stephanus. Versus Aristophanis in vulgatis codicibus, sic habet: Εὐελπίδης Θριῆθεν, ἀλλὰ χαίρετον. Thyestis sepulchrum legimus vocatum Κριὸς, id est Arietes, in agro Argiuo, prope quod visebatur regio Mysia, Cælius ex Corinthiacis Pausaniæ. In agro Argiuo (inquit Pausanias) Thyestis sepulchro appositus spectatur lapideus aries. Thyestes enim incesto cum fratris vxore commisso agnam auream habuit. Criû metopon promontorium est in Taurica, aduersum Carambico Asiæ promontorio, per medium Euxinum procurrens c l x x. M. passuum interuallo, quæ maximè ratio Scythici arcus formam efficit, Plinius. Et rursus 10.22. grues Pontum transuolare scribit inter duo promontoria Criû metopon & Carambin. Distant inter se milibus & quingentis stadijs, Marcellinus lib. 22. Est & Cretæ ad occidentem promontorium Cyrenas versus eodem nomine Plinio. Hoc nomen habere à specie qua caput arietis refert Dionysius Afer canit: Eustathius addit è longinquo conspectum huiusmodi apparere: & eandem ob causam promontorium alterum ad Pontum Euxinum sic nominari. Et postea in ijsdem commentarijs plura de duobus hisce promontorijs scribit, quæ hic prætereo.

b. In Delo insula aiunt spectari sacrata cornua, ex locis circa mare rubrum aduecta, arietis bicubitale & octo digitorum, pondo librarum viginti sex, hirci autem bicubitale cum dodrante, eiusdem ponderis, Eustathius in Homerum & Varinus in Κέρατα. Arietis caput monocerotis, id est cornu vnius, Pericli ex agris esse allatum legimus, (apud Plutarchum in vita eius:) quod intuitus Lampon vates, robustum & solidum in frontis meditullio situm, respondit, Ex duabus quæ in vrbe vigerent factionibus, fore vt altera obscurata ad vnum Periclem, apud quem visum foret portentum, recideret ciuitatis potentia, Cælius. Puerum aliquando natum capite arietis fertur, Aristot.

c. Κεφαλίζειν, κορύπτειν (lego κορύπτειν) Attici dicunt, ὡς συντρεχόντων ἀλλήλοις τῶν κριῶν, καὶ τὰς κορυφὰς πληττόντων, καὶ ῥηγνυμένων. Varinus. Vide supra, arietare, in a. Διακυρίττεσθαι, ἀντιμάχεσθαι· κυρίως δὲ κριῶν Hesy. Iam puerum ortum capite arietis aut bouis referunt, &c. sed nihil ex ijs quæ nominant, est, quamuis similitudo quædam geratur: quod euenit etiam non in monstrum peruersis: quamobrem sæpenumero per conuicium nonnulli deformes assimilantur, aut capræ ignem efflanti, aut arieti petulco, (sic enim legendum: ἢ κηρύττοντι, lego κυρίττοντι. Vetus interpres legit ὑὶ, & transtulit porco præconizanti, ineptissimè,) Aristoteles de generat. 4. 4. Videntur autem ij arietem petulcum & ictus minantem referre, quibus frons & sinciput plus iusto protuberant.

d. Penthesileam Amazonem Troiani ad pugnam sequebantur Ἠλαδὸν, ἠΰτε μῆλα μετὰ κτίλον, ἐσθ' ἅμα πάντων Νισσομένων προθέησι δαημοσύνῃσι νομῆος, Calaber. Λαοὶ ἕπονθ', ὡσεί τε μετὰ κτίλον ἕσπετο μῆλα Πιόμεν' ἐκ βοτάνης. Iliad. ν. Glaucen Ptolemæo regi cithara canentem, eodem tempore ab ansere & ariete amatam proditur, Plinius. Aries quidam Aegyptius citharistriam Glauciam deperibat, Plutarchus. Nihil mirum in Chio Glaucen citharœdam homines, cum ea esset pulchritudine eximia, adamasse: siquidem ab ariete & ansere etiam eandem audio amatam fuisse, Gillius ex Aeliano. Aliqui non ab ansere, sed à cane eam amatam scribunt. Græce quidem κυνὸς pro χηνὸς, & in alijs itidem casibus, vnum pro altero scribere procliue est. De leonis & arietis concordia extat egregiũ Martialis epigramma, quod recitaui in Leone H.d.

e. Τρίκουρος ὁ ἐπὶ τρεῖς ἔτη κεκαρμένος (apud Hesychium non rectè legitur κεκαθαρμένος) κριὸς, ὁμοίως καὶ ὁ μὴ κεκαρμένος, Varinus: id est aries trimus, ter tonsus. Magnus Indorum rex quotannis diem vnum proponit tum hominum tum bestiarum certaminibus. Committuntur autem pugnaturæ inter se bestiæ, feri tauri, arietes mansueti. Aelianus. Apud maiores homicidij pœnam noxius arietis damno luebat, quod in regum legibus legitur, Seruius. Asparagum inuenio nasci & arietis cornibus tusis atque defossis, Plinius. Arietis cornu in asparagos verti si sepeliatur ac putrescat, tametsi non sum expertus, multorum tamen testimonio concredam: putredo enim mater est multarum rerum, Cardanus. Si cornua (cornu, Rasis in singulari) arietis sepeliantur ad radicem fici arboris, fructus in ea citius maturescent, Albertus. Scortes (aliqui legunt, scortum) id est pelles testium arietinorum, ab eisdem pellibus dicti, Festus. Medico (digito) testiculos arietinos tenentem, Cicero ad Herennium. Politianus in Miscell. cap. 62. receptacula nummûm intelligit, quæ Festus (hunc locum citans) scortes nominârit. Sed enim Pedianus, inquit, sportas, sportulas, sportellas, nummûm esse ait receptacula. Vt nihil sit dubium quin è digito eo qui sit minimo proximus suspensas haberi velit scorteas, hoc est è testibus arietinis pelliceas crumenas. Suffiscus folliculus testium arietinorum quo vtebantur pro marsupio, à fisci similitudine dictus, Festus.

f. Aristoxenus apud Gelium Pythagoram ait cuncta animata in cibum permisisse, boue aratore & ariete exceptis.

h. Portenta arietis monocerotis, & pueri capite arietis nati, retuli paulò superius in b. Ouis aut aries purpureo colore natus miram felicitatem portendit, vide supra in Oue h. Ouidius septimo Metamorphoseos canit quomodo Medea iugulatum arietem, & in æreo vase medicamentis quibusdam immersum, pro vetulo & effœto agnum reddiderit.

Phrixus (recentiores multi primam per ypsilon scribunt, ego Græcè semper iôta reperio, præterquam apud Scholiasten in Nebulas Aristophanis, qui Phrygiam quoque ab eo dictam testatur,) filius fuit Athamantis & Nephelet, qui vnà cum sorore Helle, quum defuncta matre Inûs nouercæ insidias timeret, consentiente patre, conscenso aurei velleris ariete: quem antea à matre, vt quidam volunt, vt alij, à patre acceperat, pontum ea parte qua angustior est, transfretare cœpit. Sed Helle vndarum strepitu in pontum decidit, & submersa est, à qua deinde pars illa maris Hellespontus dicta est. Phrixus vero incolumis in Colchos ad Aeetem regem peruenit (vt etiam docet Iustinus lib. 42.) vbi arietem Ioui (Ioui Phyxio, vt aries ipse iusserat humana voce locutus, Apollonius & Scholiastes: Marti vel Mercurio, Scholia Aristoph.) vel vt alijs placet, Marti immolauit, vellusq; illud aureum in templo suspendit, quod postea Iason Medeæ ope adiutus abstulit. Aries verò inter sydera locatus, pristinam effigiem tenuit: qui à Phrixo Phrixęus appellatur. Dumque adeunt regẽ, Phrixæaque vellera poscunt, Oui. 7. Metam. Sipuntinus & Onomasticon. Quòd fabulosa tradit historia, (inquit Cælius ex Palæphato) de Phrixo & Helle, &c. quidam interpretantur fuisse paratam fugiendi nauem, cuius insigne aries foret. Palæphatus

vero

Verò affirmat, Arietem vocatum nutritorem, cuius sit opera & consilio liberatus. Non desunt qui prodant, arietinis chartis fuisse librum, qui auri conficiendi ac argenti rationem (arte chymistica, vt & Varinus scribit in Δέρας) contineret. Phrixi imago cernitur Athenis in arce, qui immolans arietem quo vectus erat, siue alteri cuidam deorum, siue (vt conijcimus) Laphystio (vide Gyraldum in Aphlystio Ioue, vbi de Phrixo etiam nonnulla) apud Orchomenios dicto, femora pro more Græcorum excisa vri spectat, Pausanias in Atticis. In Colchide auriferi torrentes sunt, vt inquit Strabo, vnde & Chrysorrhoas fl. dictus: hine fabulis occasio de vellere apud Colchos aureo. Hermol. Supra Colchos habitare aiunt Thoânes homines auri ditissimos quod in torrentibus apud eos deferatur. Id ipsos excipere ait pellibus ouillis, μαλλωτοῖς: & inde natam fabulam velleris aurei, (χρυσόμαλλον δέρας vocat, Apollonius in Argon. χρύσεον δέρας: Pindarus δέρμα κρίου βαθύμαλλον) ab Argonautis petiti: quàquam Charax vellus aureum dicit fuisse methodum χρυσοχεμίας membranis inuolutam, cuius gratia classem instruxerint Argonautæ, Eustathius in Dionys. Afrum. Oues aurei coloris alicubi ferre lanam, Rheginus authorem citat Hesigonum, Tzetzes 1.18. Cum Atreus in Peloponneso regnaret, vouit aliquando, quicquid pulcherrimum in pecore suo nasceretur, immolaturum se Dianæ. Nata est agna aurea, quam ille neglecto voto in arcam inclusit. Deinde cum ea de re gloriaretur publicè, fratrem eius Thyesten inuidisse aiunt: & simulato in Aëropen Atrei vxorem amore, agnam auream ab ea accepisse: & postea cotradixisse Atreo, vt qui immerito de agna aurea gloriaretur: oportere autem, inquiebat coram populo, qui agnam auream possideret, regnum etiam obtinere. Quòd cum Atreus quoque concederet, Iupiter Mercurium ad ipsum mittit, συνθέσθαι λέγων περὶ τοῦ ἡλίου, καὶ δηλοῦν τὰ περὶ τὸ ἀνάπαλιν. οἱ δὲ πεισθέντες ποιήσαι τὸν ἥλιον ἀπὸ δύσεως ἀνελθεῖν. συνθεμένων δὲ περὶ τούτου, ὁ ἥλιος τὴν δύσιν εἰς ἀνατολὰς ἐποιήσατο. ὅθεν ἐκ μαρτυρηθέντος τοῦ δαιμονίου τὴν Θυέστου πλεονεξίαν, τὴν βασιλείαν Ἀτρεὺς παρέλαβε, καὶ τὸν Θυέστην ἐφυγάδευσε. Varinus. Posui autem posteriora Græcè, quoniam locus non omnino integer videtur, & aliter ab alijs hæc historia narratur. (Vide Onomasticon nostrum in Atreo.) Idem in Χρύσεον δέρας. Fertur (inquit) arietis pellem Mercurij contactu redditam esse auream, (vt Apollonius etiam canit 2. Argonaut.) Et in Χρυσόμαλλον ἀρνίον. Agnum aurei velleris Atrei argyrida, id est phialam argenteam fuisse aiunt, in cuius fundo agni effigies inaurata fuerit. Rara autem & exquisita possessio olim non auri tantum, sed etiam argenti fuit, ex Athenæi sexto. Pellem arietis Apollonius & alij multi auream fuisse dixerunt, Simonides alicubi purpuream. Dionysius autem Mitylenæus Crion virum fuisse ait Phrixi pædagogum, Varinus in Δέρας. Item in Κριόν. Dionysius in Argonauticis, inquit, Crium dicit nutritorem Phrixi fuisse, qui intellectis Inûs nouercæ insidiis, ut fuga sibi caueret eum monuerit. Herodorus Athamantis & Themistûs filios fuisse tradit, Schœneum, Erythrium, Leuconem, Pœum: & minimos natu Phrixum ac Hellen, qui propter Inûs insidias regionem reliquerint. & Hellen in via (iuxta Pactyam) mortuam esse. Et rursus ibidem, Arietem dum Phrixum veheret locutum esse Hecatæus refert. Alij in naui, quæ arietem in prora insigne haberet eum è patria nauigasse aiunt. Dionysius vero libro 2. Crium eius nutritorem fuisse, & nauigationis in Colchos socium, & inde natam fabulam de arietis illic sacrificio. Hæc Varinus ex Scholijs in Argonautica Apollonij & alijs. Plura lege in Scholijs in Nebulas Aristophanis. & in Pythia Pindari Carmine quarto in Arcesilaum Cyrenensem, & apud Higinum in Ariete sydere: & Diodorum Siculum de fabulosis antiquorum gestis libro 5. Aurea agna Atrei, Solis deliquia & regum mutationes effecit, & plurimas occupauit tragoedias, (id est argumentum tragicis poëtis suppeditauit,) Athenæus. Mollia Phryxæi secuisti colla mariti, Hoc meruit, tunicam qui tibi sæpe dedit? Martialis in caput arietinum. De dracone vel serpente velleris aurei custode, scribunt Orpheus in Argonaut. Pindarus in Pythijs Carm. 4. & alij. Aurata ouis, Ouid 6 epist. ouis Phryxi, Idem 2. Amor. eleg. 11. Conspicuam fuluo vellere vexit ouem. M. Sillanum, vt tradit historicus Dion, Caligula vocare solebat χρυσοῦν πρόβατον. Cælius: Vide supra inter prouerbia ex oue, vbi & Alciati emblema retuli. Metapontini dicuntur olim ita affluxisse copia annonæ & bonis agriculturæ, vt Delphis consecrarent τὸ τρυλλιθῶν χρυσοῦν θέρος. hoc est, celebrem illam auream æstatem, Eustathius in Dionys. si legas δέρος auream pellem significabit, sed non placet. De aureo ariete dedicato a Mandrabulo supra in a. inter icones dixi.

Veteres per iocum aliquando iurabant per arietem & anserem. Vide in Ansere h. Neptunus in arietem mutatus Bisalpida virginem fefellit, Ouidius 6 Metam. De Ioue in arietem conuerso dicam paulò post in mentione Ammonis dei. Aries, inquit Isidorus, ab aris dicitur: quod hoc pecus à gentilibus primum mactatu & in aris immolatum sit. Aries in lege Mosaica animal fuit purum, sacrificijs pro peccatis & cibo idoneum. Naucydes statuarius Mercurio & Discobolo, & immolante arietem censetur, Plinius. Aries qui eam dicebant, ares (legendum forte, quia adducebatur aris:) veteres nostri aruiga, hinc aruigus. Hæc sunt quorum in sacrificijs exta in veru coquuntur: quas & Accius scribit, & in Pontificiis libris videmus in hostijs, eam dicunt aruigen quæ cornua habeat, Varro. Dies Agonales, per quos rex in regia arietem immolat, dicti ab agon', eò quòd interrogatur à principe ciuitatis, & princeps gregris immolatur, Varro. De hoc immolandæ hostiæ ritu & verbo hoc agon', quo sacerdos minister vtebatur, fit mentio apud Senecam: ad quod allusit & Ouidius illo versu, Semper agatne rogat, nec nisi iussus agit. Quod mirum Politianum apud hunc non animaduertisse, cum dicat apud vnum duntaxat Senecam eius factam mentionem, Bentinus. Iano quoque Agonalia quidam attribuerunt; quo die Iano aries mactabatur, Gyraldus.Ità rex placare sacrorum Numina lanigeræ coniuge debet ouis, Ouid. Subiugere arietem, Antistius esse ait dare arietem qui pro se agatur cædatutúe, Festus. Aegyptij cur non immolent oues & arietes, sed capras, alij contra, vide in Capra h. ex Herodoto. Κριοφάγος, deus quidam cui arietes immolantur, Hesychius & Varinus: Gyraldus nihil præterea de hoc deo sibi compertum scribit. Κριοφόρος Ἑρμῆς, hoc est arietem ferens Mercurius, à Tanagræis hoc nomine cultus fuit: huius cognominis ratio ista. Mercurij simulachrum erat, arietem in humeris ferens, quod Calamis antiquuus artifex effecerat. Tradunt enim, quòd circa vrbis muros Mercurius arietem gestans, Tanagræos pestilentia liberârit: quæ gestandi arietis consuetudo in eius celebritate seruabatur. Nam formosissimus iuuenis circum vrbis mœnia agnum humeris ferebat, vt Pausanias (in Bœoticis) auctor est, Gyraldus. Kalendis Februar. Ioui Tonanti bidens victima fiebat: idibus vero Ianuarij, veruex. Legi & qui flaminis vxorem scribat, omnibus nundinis Ioui arietem mactasse, Gyraldus. Cinnamomum in Aethiopia gignitur, nec metitur nisi permiserit deus: Iouem hunc intelligunt aliqui, Assabinum (aliàs Sabin) illi vocant, quadraginta quatuor boum caprarumque & arietum extis impetratur venia cædendi, Plin. Populus Romanus cum lustratur Solitaurilibus, circumaguntur verres, aries, taurus, Varro. Solitaurilia hostiarum trium diuersi generis immolationem significant,

ſignificant,tauri,arietis,verris: quòd omnes eæ ſolidi integrique ſint corporis,contra Accius * verbices (fortè contra quàm ſint verueces,) maiales Atque harum hoſtiarum omnium immolati ſunt tauri,quæ pars ſcilicet cęditur in caſtratione.Sunt quidem qui portent (putent ex tribus hoſtiis præcipuè nomen incluſum cum ſolido tauri,quę ampliſſima ſit earum.Quidam dixerunt omnium trium vocabula confuſa,ſuis,ouis,tauri,id quod uno modo appellarentur vniuerſæ: quod ſi à ſolo & tauris earum hoſtiarum ductum eſt nomen, antiquæ conſuetudinis per vnum l.enunciari non eſt mirum : quia tunc nulla geminabatur litera in ſcribendo : quam conſuetudinem Ennius mutaſſe fertur,vtpote Græcus Græco more vſus, quòd illi æque ſcribentes ac legentes duplicabant mutas,Feſtus.Vide plura in Tauro h.Tauro,verre,ariete Ioui immolari non licet,Atteius Capito. Vlyſſes Neptuno ariete,apro & tauro litauit.Heroibus tauro,capro & ariete litabant,Gyraldus.Athenis Octauo die cuiusque menſis Neptuno ſacrum fiebat de tauro,vel ariete vel hirco,Idem. Cur aries, taurus & verres, (κριὸς, ταῦρος καὶ κάπρος, Neptuno immolentur,vide apud Varinum in Ἱερά. Perfectum ſacrificium ſue, tauro, hirco & ariete conſtabat: hoc hecatomben & τριττύν vocabant.Alij τριττύαν ſacrificium interpretantur ex oue,capra,boue: vel ex hirco,ariete,tauro: Vide in Boue h.Apollini aliqui arietem immolarunt, Gyrald. Corinthi in via quæ rectà ad Lechęum nauale deducit,æneum Mercurium ſedentem ſpectabis,cui aries aſtat.Quoniam pręter reliquos deos Mercurius maximè videtur curare & augere greges,quare & Homerus in Iliade cecinit, Τὸν Φόρβαντος πολυμήλου, τὸν ῥα μάλιστα Ἑρμείας Τρώων ἐφίλει, καί οἱ κτῆσιν ὄπασσε. Quæ præterea de Mercurio & ariete in Matris myſterijs narrantur,prudens omitto,Pauſanias in Corinthiacis.Circa Bœotiam (inquit pollux libro 1.) Herculi μῆλα ſacrificant, μῆλα dico,non pecora voce poëtica,ſed mala & poma arborum,hanc ob cauſam.Feſtum huius dei & ſacrificandi tempus inſtabat: hoſtia erat aries, hanc qui adducebant inuiti morabantur, propter Aſopum fluuium ſubito auctum.Interim pueri ludentes ritus ſacrificij peregerant. Malo enim egregio feſtucas quatuor pro pedibus infixerunt,& binas ſupernè cornuum loco,ita ſe μῆλον, id eſt ouem poëticè, immolare dictitantes.Hoc ſacrificio oblectatum aiunt Herculem, eundemque ſacrificandi ritum etiamnum durare: Et Hercules ipſe apud Thebanos ſiue Bœotos μήλων nominatur, nomen ab hoſtiæ modo adeptus,Hęc Pollux. Fluuijs arietes immolabant,vt teſtantur Scholia Homeri Iliad. ψ. vbi hoc carmen legitur, Πεντήκοντα δ' ἔνορχα (ἄρσενα) παρ' αὐτόθι μῆλ' ἱερεύσειν. Sachion Tartariæ ciuitas,Mahumeti cultores habet: item idololatras: & cum illorum alicui filius naſcitur,ſtatim commendat eum idolo alicui,in cuius honorem anno illo domi ſuæ nutrit arietem,quem anno à natiuitate filij reuoluto.proximo illius idoli feſto vnà cum filio offert cum multis ceremoniis.Poſtea coquuntur carnes arietis,& idolo denuo offeruntur, dimittunturque ante idolum tandiu ſuſpenſæ, donec completæ fuerint nephandæ orationes.Imprimis autem rogat pater idolum, vt filium ſibi commendatũ conſeruet. Deinde immolatas carnes ad locum alium deferunt, & conſanguinei omnes congregati, carnes illas magna cum religione comedunt,oſſa vero in vaſe quodam conſeruant,Paulus Venet.1.45. Aries Neptuno immolatur,ad collaudandam maris placiditatem: ſed Græcè legitur, διὰ τὸ πρᾶον τῆς θαλάσσης, ὅτι πρηϋφυὴς γαλήνιον, Varinus in Ἀρνεῖος. Veterum gentilium quidam humana cum brutis iungebant,& quæ in natura diſſimilia erant,vt ait D.Athanaſius,deos ſuos fecerunt: cynocephalos,criocephalos,&c.Gyraldus. Ammonem (quem deum Solem occidentem Libyes exiſtimant) arietinis cornibus fingunt,quibus maximè id animal valet, ſicut radijs Sol,Macrobius. Eſſe vero & alia arieti Solique communia, dixi in a. Cum Gigantes bellum dijs inferrent, territi dij alij alias animalium formas induerunt,Iupiter arietis,vnde recuruis Nunc quoque formatis Libys eſt cum cornibus Ammon, Ouidius 5. Metam. Herodotus de Ammone libro ſecundo ſcribit, quòd Iupiter cum nollet ab Hercule cerni,ab eo tandem exoratus,id commentus eſt, vt amputato arietis capite, pelleque villoſa quam illi detraxerat induta,ſeſe ita Herculi oſtenderet,&c.ob hanc rem arietes non mactantur à Thebanis, ſed eis ſacroſancti ſunt,præterquam vno die quotannis in feſto Iouis (vt pluribus retuli in Capra h.) Ab alijs Ammon traditur,quòd in bellis vſus ſit galea,cuius inſigne caput fuerit arietis. Fuêre qui Ammonem arietem Phrixi & Helles putarent,vt Pherecydes prodidit. Seruius grammaticus ideo arietino capite ait confingi, quòd eius eſſent inuoluta reſponſa: quin ea nutu & renutu alijsque ſignis dabantur, quod & Strabo & Euſtathius prodidere.Plura vide apud Gyraldum in Ioue Ammone,Syntagmate 2.De verueceo Ioue qui in draconem mutatus grauidam fecit Proſerpinam Arnobij & Euſebij verba recitaui in Tauro h.

PROVERBIA.

Ad arietes agreſtes,vide ſupra in prouerbio Ad capras feras. Aries cornibus laſciuiens, Κριὸς ἀσελγαίνων: Diogenianus oſtendit conuenire in magnos ac laſciuos.Pruriunt cornua arietibus bene paſtis, quod idem accidit bubus.Mihi videtur adagium conuenire & in ſtolidos præter meritum euectos ad dignitatem,Eraſmus.Originem prouerbij lege ſupra in a.inter epitheta arietis,& in iconibus.Arietem emittit,vel obijcit, Ἄρνα προβάλλεις. (ſed ἄρνα agnum potius quàm arietem ſignificat,)In rixæ pugnæque cupidum dicebatur. Antiquitus enim bellum ſuſcepturi fœcialem mittebant,qui arietem adductum in hoſtium fines immitteret: hoc ſignificans pacto ciuitatem & agros illorum hoſtibus compaſcuos fore, Autor Diogenianus Eraſmus. Suidas ſcribit legem fuiſſe Athenis ne prius initetur prælium, πρὶν ἢ τὸν ἄρνα προβαλλόμενον πελάσῃ τῶν πολεμίων: Idem & Varinus in Ἄρνα. Aries nutricationis mercedem perſoluit, Κριὸς τροφεῖα ἀπέτισε, citatur ex Menandro. Quadrat vbi quis pro benefactis maleficium reponit. Allegoria ſumpta eſt ab eo,quòd aries cornibus impetat (eos à quibus nutritus eſt:) aut vas (præſepe) in quo pabulum apponitur,ipſosque quorum opera nutritus eſt,aut etiam nutritur,cornibus inceſſit. Effertur & ad hunc modum prouerbium, κριοῦ διακονία. id eſt, Arietis miniſterium, pro officio collato in ingratum,qui beneficium iniuria penſet,Eraſmus in Chiliad. (Meminerunt Heſ.& Suid.) Et alibi, Arietis miniſterium, κριοῦ διακονία, Suidas & Zenodotus (inquit) ſic referunt,quaſi dici ſolitum de officio in ingratos collato: ſiquidem aries cornibus ferit paſcentem. Heſychius ita refert,quaſi congruat in eos qui ſpe cuiusuis præmioli inſeruiunt indignis. Quum pueros inuitamus ad miniſterium, pollicemur aliquid, puta talos aut nuces. Itidem in apologo quopiam,opinor,dixit aries,Inunge, (κατάλειψε. forte κατάλειψον legendum: addita ſtellula in æditione Aldina Heſychij locum deprauatum indicat,) dabo tibi talos, Eraſmus.

DE VERVECE.

A.

VERVEX dicitur à natura versa, cui oui mari testiculi dempti sunt, Varro. Hinc alij, Veruex mas est inter oues cui inuersi vel adempti sunt testiculi. Isidorus tamen & alij recentiores veruecem pro ariete etiam, id est oue non castrato usurpant, (& dictum nugantur à viribus, quòd cæteris ouibus sit fortior, vel quòd sit vir, id est masculus: vel quòd vermes in capite habeat, quorum pruritu excitetur ad pugnam, quod falsum esse Albertus asserit.) Quamobrem quædam ab illis de veruece scripta, passim in Arietis historiam inserui: hîc illa adiecturus quæ propriè ad arietem castratum pertinent. Græci vocem vnam non habent, sed κριὸν τομίαν, id est arietem castratum dicunt. Sectarius veruex, qui gregem agnorum præcedens ducit, Festus: tanquam scilicet verueces agnis ducendis præficiantur, vt capi aliquando pullos ducunt: arietes vero ouibus, cum agnos spernant. Apparet autem sectarium dici, quòd eum sequantur agni. Apud Catonem cap. 150. porcos quoque sectarios legimus. Qui Petroni nomen indunt veruecì sectario, Plaut. 7. capt. de laniis. Aries veruéxue, crios & ctilos, præcipuè sectarius, Hermolaus: sed ctilon Græcis simpliciter arietẽ gregis ducem significare, docui in Ariete a. Veruex, aries castratus, qui subinde sectarius est, Vuillichius. Idem arietẽ Germanicè interpretatur *hammel*, at nostri *hammel* veruecem vocant. Videri autem potest vox origine Arabica: nam lesan alhamel, Bellunensis vertit linguam arietis. In quibusdam Heluetiæ locis circa alpes, veruecem nominant *frischling*, (quæ vox quibusdam porcellum syluestrem significat:) circa Sabaudiam, *bogner*: alij *vvider*. Vide supra in Ariete A Scoppa veruecem Italicè vocat castrono, (qua voce etiam Germani quidam vtuntur,) castrato & montone: forte quasi mutilum propter testes ademptos: nam & Galli *mouton* vocitant: (quamuis apud eosdem vox brebis, qua ouem significant, à veruece detorta videri possit.) Illyrij beram. (A qua voce opinor Galli quidam arietem non castratum *ran* nominant, Angli *ram*.) Angli, a *vvether shepe*. Marachés, id est fel veruecis, Syluaticus.

Verres, iuuencos, arietes, hœdos decrescente Luna castrato, Plinius. Quos in numerum veruecum referri volunt, eosdem non minores quinque mensium castrare oportet, Platina. Apud Rhætos Italicè sanare (vt Germanis etiam *heilen* pro castrare) dicuntur arietes, qui funibus radices testiculorum in eis abrumpunt, aut ligno impositas malleo contundunt: sed prior modus præstat. Posteriore modo castratos Germanicè vocant *knutscher*, id est contusos: horum testiculi cum mactantur, ceu suggillati & parui abijciuntur. Vitulos etiam fissa ferula compressis & paulatim confractis testiculis castrari, docuimus in Vitulo E. Similis quædam olim hominibus vt eunuchi fierent castratio adhibita, vnde θλασίαι & θλιβίαι dicti, à contusis contritisque coleis. Castrari agnos nisi quinquemestres, præmaturum existimant, Plinius. Castrare oportet agnum non minorem quinque mensium, neque ante quàm calores aut frigora se exegerint, Varro. Castrationis ratio iam dicta est: neque enim alia in agnis, quàm in maiore pecude seruatur, Columella. Sed quæ de vitulis castrandis copiosè scripsi, alijs etiam quadrupedibus accommodari posse opinor.

B.

Adeps inter cutem & carnem abundat, in porcis maximè, lardum vocant: sed in arietibus quoq; castratis in Syria, Bellunensis. Homines ita commutantur, vt etiam cæterorum animantium quæcunque castrata. Nam & tauri & verueces sua cornua è contrario gerunt: quod fœminæ quoque eorum contra quam mares armantur cornibus. Itaque illi maiora excisi gerunt, hi minora, Aristoteles problem. 10. 38. In Aegypto circa vrbem Damiatam verueces amplis & rotundis caudis spectantur, tanti interdum ponderis vt vix eas sustineant, Italus quidam de itinere ex Venetijs Hierosolyma. Sed de magnis veruecum caudis plura leges in Ariete B.

E.

Prasocuridas Græci vocant animalia, quæ solent hortis nocere: ergo ventriculum veruecis (ouis, Ruellius ex Diophane) statim occisi plenum sordibus suis spatio, quo abundant, leuiter debebis operire. Post biduum reperies ibi animalia ipsa congesta. Hoc cum bis vel tertio feceris, genus omne, quod nocebit, extingues, Palladius.

F.

Agnorum qui iam à lacte remoti sunt caro satis est laudabilis, sed optima castratorum, præsertim anniculorũ, Auicenna teste: sed supra illam ætatem deterior fit, Crescentiensis. Plura vide in Ariete F. Anniculus placeat, vel si sine testibus agnus. Pinguior est hœdo: quum calet olla, vores. Hunc amo si duri per pascua montis anhelat. Maluero si auri vellere diues erit, Bapt. Fiera. Veruecum caro salubris est, & melior agnina: calida enim & humida habetur, ad temperamentum tendens: illa vero plus humiditatis quàm caliditatis habet, Platina. Et alibi, Totum de veruece non iniuria elixabis, licet ex spatula & coxis bona fiat assatura, Platina. Ouium & veruecum carnes Valesij salitas exiccant in aëre, & postea reponunt in stramine, & his multò magis delectantur quàm infumatis, Munsterus. Si voles duas patinas eius pulmenti quod vulgò gelatinam vocamus, quadraginta pedes verueceos excoriatos exossatosq;, in aqua recenti per tres aut quatuor horas finito: lotos, in cacabum, vbi aceti acerrimi albi metreta vna, vini albi altera, aquæ duæ insint, impones, tantum salis addendo quantum sat est. Facito deinde efferueat lento igne. Despumare etiam diligenter memento: vbi semicocti fuerint, piperis rotundi, piperis oblongi, cinnami, spicænardi, quantum satis erit, infringito potius quàm conteras. In cacabumq; indito, vt vnà tàdiu efferueant, donec ad tertias deuenerint: pedes tum eximito, iusque efferuere iterum finito: decem ouorum albamenta tudicula tamdiu agitato, donec versa in spumã videantur. Ebullire simul tantisper hæc debent, quoad semel aut bis cochleari inuolueris. Exempta ex cacabo, statim sacco lineo bis aut ter colato. Tale ius in patinas, vbi pulli aut hœdi, aut capi bene cocti & frustatim diuisi, nec humecti, caro sit, indito: inque frigido & humido loco tamdiu finito, quoad omnia gelu concreta fuerint. Ex hac patina nil comedat Voconius meus, ne bilem qua exagitatur, cum suo magno malo augeat, Platina 6. 24. Pastilli, vt vocant, ex carne veruecina fiũt, hoc modo: Caro minutatim concisa, & modicè feruefacta in aqua, sale, zinzibere, vuis passis aut cepis, & pauco butyro conditur, & intecta duas aut amplius horas coquitur, Balthasar Stendel. In conuiuio apud Antiphanem in Cyclope inter cætera apponitur κριὸς τομίας, vt Athenæus recitat.

Remedia

G.

Remedia quædam ex veruece retuli in Ariete G. Ad spasmum, Capite castratino cum pedibus siue trunculis & intestinis, & hordeo, in aqua decoctis balneum parabis, cui insideat æger: pinguia enim & humectantia omnia prosunt, Leonellus Fauentinus. Ius pingue veruecis ventrem emollire constat, si integra bibatur libra, vel duæ etiam successiuè, Brassauolus.

H.

Apud Festum in Solitaurilium mentione verbices pro veruecès corruptè legi conijcio. Semimaris ouis viscera, Ouid. 1. Fast. Ἐρὶς, aries castratus, τομιακριὸς, (sic enim legendum,) Hesychius, Varinus. Veruecem hominem amentem vocauit Plautus in Merc. Ego ex hac statua veruecea volo Erogitare, meo minore quid sit factum filio, Plautus Capt. id est, ex seruo, qui veluti imago veruecis est, hoc est sine ratione & prudentia non aliter quàm veruex. Aut bouem, aut ouẽ, aut veruecem habet signum, Varro de pop. Rom. vita apud Nonium. Veruecum in patria, crassoque sub aëre nasci, Iuuenal. Sat. 10. Kal. Febr. Ioui Tonanti bidens victima fiebat: idibus verò Ianuarij, veruex, Gyraldus. Ambegni bos & veruex appellabantur, cum ad eorum vtraque latera agni in sacrificiũ ducebantur, Festus. Quod genus sacrificium lari veruecibus fiebat, Cicero 2. de Leg. Emblema Alciati, loquitur autem Mediolanum ciuitas:

Bituricis veruex, Heduis dat sucula signum.
His populis patria debita origo mea est.
Quam Mediolanum sacram dixêre puellæ
Terram: nam vetus hoc Gallica lingua sonat.
Culta Minerua fuit, nunc est ubi numine Tecla
Mutato matris virginis ante domum.
Laniger huic signum sus est, animalq; biforme,
Acribus hinc setis lanitio inde leui.

DE AGNO.

A.

AGNVS anniculus Hebræis est כבש *Kebes*, & per metathesin כשב *Keseb*: Vide in oue A. שה, *seh*, grex, aries, agnus, ouis. Inuenitur autem aliquando masculinum, ut שה תמים, *seh tamim*, agnus integer, Exodi 12. aliquando fœmininum, ut שה פזורה, *seh phesura*, grex dispersus Hieremiæ 50. Significat autem agnum ouinum, & caprinum, (id est hœdum,) Munsterus. Nostri interpretes pro seh plerunq; reddunt ouem: significat autem pecus paruum, vt ouem vel capram, in vtroque sexu. כר, *Kar*, vide in Ariete A. גדי, *gedi*, Dauid Kimhi putat tam ex ouium quàm ex caprarum genere dici hœdum & agnum, propterea quòd sæpe adiungitur vox haissim, id est caprarum. R. Abraham solis capris nomen attribuit, ut solet etiam Arabica lingua: vide in Hœdo A. Genescos 31. pro eo quod nos posuimus, (inquit Hieronymus,) mutauit mercedem meam decem vicibus, LXX. interpretes posuerunt decem agnis, nescio qua opinione ducti, quum verbum Hebraicum mónim, numerum magis quàm agnos sonet. Atqui ego conijcio in translatione LXX. interpretum non δέκα ἀμνῶν legendum, vt vulgati codices habent, sed δέκα μνῶν, hoc est decem minis: mana enim, vnde plurale manim, minam vel libram Hebræis significat. Græci agnum ἀρνίον vocant, & ἄρνα, à genitiuo ἀρνὸς, nam rectus non est in vsu: item ἀμνὸν, Vide infra in H.a. Ἀρνίον, πρόβατον, ἀμνὸς, Hesych. Varin. Græcis etiam hodie vulgò ἀρνί dicitur. Italis agna & agno, & diminutiuum agnello. Hispanis cordero, Gallis agneau, diminutivum agnelet. Germanis *lamb, lamblein*. Anglis primo anno à lambe, secundo à hogg.

B.

In Africa arietes statim cornigeri generantur, nec solum mares, vt Homerus scribit, sed etiam fœminæ, Aristot. Huius rei rationem reddidimus in Boue H.b. ex Herodoto. Vide etiam in Oue B. Lactes dicuntur intestina. Titinnius Psaltria, Ferticula, cerebellum, lactes agninas, Nonius: Citatur etiam à Prisciano. Canem fugitivũ agninis lactibus alligare, vide infra inter prouerbia.

C.

Agni balant, Ael. Spartianus. Ouibus primiparis minores fœtus, Plinius. Agni verno tempore nati, maiores, robustiores, & pinguiores sunt quàm autumno vel hyeme, vt quidam citant ex Aristotele & Auicenna. Coëunt oues à tertio idus Maias, ad xiiij. calẽdas Augusti. Gerũt partũ diebus CL. Postea cõcepti inualidi. Cordos vocabãt antiqui post id tempus (forte simpliciter, post tempus, legendum, vt etiam Varro habet) natos. Multi hybernos agnos præferunt vernis: quoniam magis intersit ante solstitium quàm ante brumam firmos esse, solumque hoc animal vtiliter bruma nasci, Plinius. Agnus quo tempore anni commodissimè nascatur, plura diximus in Oue C. Quæ nata sunt matura & chorda, vt purè & molliter stent, videndum, & ne obterantur. Dicuntur agni chordi, qui post tempus nascuntur, & remanserunt in voluis intimis: (quas) vocant χόριον, à quo chordi appellati, Varro. Agnus (inquit Columella) cum est editus, erigi debet, atque vberibus admoueri, tum etiam eius diductum os pressis humectari papillis, vt condiscat maternum trahere alimentum: sed prius quàm hoc fiat, exiguum emulgendum est, quod pastores colostram vocant: ea nisi aliquatenus emittitur, nocet agno: qui biduo quo natus est, cum matre clauditur, ut & ea partum suum foueat, & ille matrem agnoscere condiscat. Mox deinde quandiu non lasciuit, obscuro & calido septo custodiatur: postea luxuriantem virgea cum comparibus area claudi oportebit, ne velut puerili nimia exultatione macescat: cauendumque est, vt tenerior separetur à validioribus, quia robustius angit imbecillum: (Ita secluso paruulorum grege, matrices mittantur in pascua, Pallad.) satisque est mane prius quam grex procedat in pascua: deinde etiam crepusculo redeuntibus saturis ouibus admiscere agnos: qui cum firmi esse cœperint, pascendi sunt intra stabulum cytiso, vel Medica, tum etiam furfuribus, aut si permittit annona, farina ordei vel erui: deinde vbi conualuerint, circa meridiem pratis, aut noualibus villæ contiguis matres admouendæ sunt, & à septo emittendi agni, vt condiscant foris pasci, Hæc ille & Palladius. Mense nouembri agnorum prima generatio est, Palladius. Plura vide mox in E. ex Varrone. De pastu agnorum dixi etiam nonnihil in Oue E. ex Crescentiensi. Ad conficiendum caseum aliqui addunt pro coagulo de fici ramo lac & acetum. Quam ob caúsam apud diuæ Rumiæ sacellum à pastoribus satam ficum non negàrim: ibi enim solent sacrificare lacte pro vino, & pro lactentibus: mammæ enim rumis, siue rumæ, vt ante dicebant, à rumi: & inde dicuntur subrumi (*sengerling*) agni lactentes, à lacte, Varro. Dicuntur & hœdi subrumari, cum ad mammam admouentur, &c.

apud

apud Festum. Ferè ad quatuor menses à mamma non disiunguntur agni, Varro. Agni Tarentini quorum delicata & pretiosa lana est, quomodo nutriendi, vide in Oue E. De castratione agni lege supra in Veruece. Agni morbo non laborabunt, si hederam in pastu appones curriculo septem dierum, Democritus. Agnis quoque succurrendum est vel febricitantibus, vel ægritudine alia affectis: qui vbi morbo laborant, admitti ad matres non debent, ne in eas perniciem transferant. Itaque separatim mulgendæ sunt oues, & cœlestis aqua pari mensura lacti miscenda est, atque ea potio febricitantibus danda: multi lacte caprino ijsdem medentur, quod per corniculum infunditur faucibus, Columella. Et rursus, Est etiam mentigo, quam pastores ostiginem vocant, mortifera lactentibus. Ea plerunque fit, si per imprudentiam pastoris emissi agni, vel etiam hœdi roscidas herbas depauerint, quod minime committi oportet. Sed cum id factum est, velut ignis sacer os atque labra fœdis vlceribus obsidet. Remedio sunt hyssopus, & sal æquis ponderibus contrita. Nam ea mistura palatum atque linguam totumque os perfricatur. Mox vlcera lauantur aceto, & tunc pice liquida, cum adipe suillo perlinuntur. Quibusdam placet æruginis tertiam partem duabus veteris axungię portionibus commiscere, tepefactoque vti medicamine. Nonnulli folia cupressi trita miscent aquæ, & ita per vlcera, atque palatum. Mentigo in agnis & hœdis id fermè malum esse videtur, quod in hominibus mentagram appellant. Vtriusque vocabuli etymon à mento: quoniam ab ea parte ferè oriebatur: fœdisque vlceribus mentum, os, labra, obsidebat, Phil. Beroaldus. Videtur sanè vt mentigo menti malum, sic oris ostigo dictum. Agnos pediculis aliquando infestari scribit Crescentien.

D.

Agni simul vt sunt in lucem suscepti, circum matres statim erratico saltu concursare, & domesticum incipiũt ab alieno internoscere: cum homo parentes suos serò admodum agnoscere incipiat, Aelianus. Præterea teneri tremulis in vocibus hœdi Corniferas norunt matres, agnique petulci, Lucretius. Agnus simplicissimus, cum à matre quandoque aberrat, frequenter eam balatu absentem excitat, multisque licet versetur in millibus ouium, recognoscit vocem parentis, & festinat ad eam. Nam quamuis cibi & potus desiderio teneatur, transcurrit tamen aliena vbera licet humore lactis grauida exundent: soliusque materni lactis fontes requirit, Ambrosius. Latini agnum ab agnoscendo putant dictum: eò quòd præ cæteris animalibus matrem suam noscat, adeò quòd si in magno grege errauit, statim balatu vocem noscat parentis, Isidorus & Albert. Ouis agnum suum odore posteriorum noscit, & cum lactet agnus caudam velocissimè agitat, Albertus. Mirum est & tamen verum, fidibus lupi agninas malè obstrepere: quanquam hoc idem contingat neruis fermè omnibus diuersorum animaliũ, vt canis & agni, Cardan. Vide supra in Oue D.

E.

In nutricatu cùm parere cœperint: inijciunt in ea stabula, quæ habent ad eam rem seclusa: ibique nata recentia ad ignem prope ponunt: & quoad conualuerint, biduum aut triduum retinent, dum agnoscant matrem agni, & pabulo se saturent. Deinde dum matres cum grege in pastum prodeunt, retinent agnos: qui cum reductæ sunt ad vesperum, aluntur lacte: & rursus discernuntur, ne noctu à matribus conculcentur. Hoc idem faciũt mane ante quàm matres in pabulum exeant, vt agni saturi fiant lacte. Circiter decem dies cum præterierunt, palos affigunt, & ad eos alligant libro, aut qua alia re leui distantes, ne toto die cursantes inter se teneri delibent aliquid membrorum. Si ad matris mammam non accedit, admouere oportet, & labra agni vngere butyro, aut adipe suillo, & olfacere labra lacte. Diebus post paucis obijcere his viciam mollitam, aut herbam teneram antequàm exeant in pastum, & cum reuerterunt. Et sic nutricantur, quoad facti sunt quadrimestres. Interea matres eorum his temporibus non mulgent quidam (per duos menses, ex Didymo,) qui melius omnino perpetuo, quòd & lanæ plus ferunt, & agnos plures. Cum depulsi sunt agni à matribus, adhibenda diligentia est, ne desyderio senescant: itaque deliniendum in nutricatu pabuli bonitate, & à frigore & æstu ne quid laborent, curandum. Cum obliuione iam lactis non desyderant matrem, tum denique compellendum in gregem ouium, Varro & mutuatus ab eo Crescent. Plura vide supra in C. & quædam de agnis lactandis in Oue E. Partus ipsos vbi lacte fuerint expleti, separatim seruare oportet. Conculcantur enim vnà relicti cum matribus. Ante duos menses lac emulgendum non est: melius autem erit si nunquam. Sic quippe agni corpulentiores euadent. Cæterum fœtus ex primiparis ouibus nutrire operæpretium est, cum sint infirmiores quàm vt durent diutius. Didymus. Agnis æditis singula septimana per mensem sal dari debet, & in posterum decimoquinto semper die. Quando autem separantur à matribus, mox tondentur propter pediculos, (oues quidem pediculis carere Aristot. & Plinius prodiderunt:) vel quia melius crescunt, & vnaquaque hebdomade sal eis obijcitur. Circa natiuitatem Domini iunguntur cum matribus, vt de agnis Palladius scribit, Crescentien. Sectarius veruex, qui gregem agnorum præcedens ducit, Fest. Vide im Veruece A. Quod ad fructum ex agnis percipiendum, leges quædam ex Catone in Oue E. Bini agni vnius ouis (cum venduntur) numerum obtinent, Varro. Rheno propriè ouium pellis est, vel agnina potius, vt dixi in Capra E. Pelles & lanæ agnorum sunt optimæ, atque ad operimentum humani corporis aptiores quàm matrum, Crescent. Indumentum ex pellibus agninis corroborat corpora iuuenum, Filius Zor apud R. Mosen. Plura vide infra in G. Agninæ pelles, quas pellifices nostri ad vestimenta parant, magna ex parte desumptæ sunt ab ouibus quæ vel in partu vel proximis post diebus moriuntur. Nam intra paucos dies lanæ eis molliores fiunt & ineptæ pellificibus. Pelles quæ ex fœtu sumũtur, cum oues grauidæ mactantur, vulgò *vsschinding* vocantur, ac si dicas excoriatitias. Adferuntur ad nos ex longinquis regionibus: pulcherrimæ quidem, crispæ, prælo compressæ & maioris præcij ex Italiæ parte vltra Romam, Apulia præsertim. Elegantes & nigræ pelles ex Prouincia seu Narbonensi Gallia & Hispania (vbi & monopolia haberi audio, ita vt certi quidam loci suum habeant mercatorem, cui soli pelles vendi omnes oporteat) ferè mittuntur, iam ad vsum paratæ: sunt autem pinguiusculæ. Candidæ vero apud nos parantur, & ex nostris regionibus habentur. Lactis duobus congijs addunt coagulum magnitudine oleæ, vt coëat: quod melius leporinum & hœdinum quàm agninum, Var. Maio mense caseum coagulabimus syncero lacte, coagulis vel agni vel hœdi, Palladius. Tempestatis futuræ prognosticon ab agnis, vide in Oue E.

F.

Agnorum caro satis est conueniens, cum de lacte remoti fuerint, Crescentiensis. Agnina humiditatis plus habet quàm caliditatis: veruecina verò temperata est, Platina. Ex pedestribus animantibus suilla caro probatissi-

mus cibus est, deinde hœdina, mox vitulina: agnina vero humida, tum lentorem mucoremque in se habere censetur, Galenus in lib. de cibis boni & mali succi. Agni carnem habent humidissimam ac pituitosam: ouium vero excrementosior est ac succi deterioris, Idem 3. de alim. facult. Et in libro de attenuante victus ratione, Agnorum esus propter insignem humiditatem est fugiendus. Carnes quadrupedum recens in lucem æditarum, omnes mucosæ habentur, ac præcipuè quæ suapte natura humidiore sunt carne, vt agni & sues, Galen. in lib. de mali & boni succi cibis. Vide quædam superius in Oue & in Ariete F. Agnorum carnes modicè calidæ sunt, humidamque habent superfluitatem: atque ideo ab ijs læduntur qui humidioris sunt temperaturæ: qui verò siccioris, iuuantur: quantò autem iunior agnus fuerit, tantò difficilius eius caro concoquitur, magisque humida est: quantò vero maior, tantò melius concoquitur, & eò minus est humida. Sic & in cæteris animalibus contingit, quo iuniora sunt, eò humidior quàm maiorum est eorũ caro, Symeon Sethi. Agnus lactens similiter ferè viscosus est vt porci syluestres porci (lactentes potius,) quòd nuper ab vtero prodierit, & ex lacte quo aluntur humiditatem sequatur: quãobrẽ caro eius nõ laudatur, vt quæ concoctu difficilis sit, & lubricitate sua de ventriculo citò descẽdat. Anniculi vero (vide supra in Veruece F. ex Bapt. Fiera) mediocrem habent temperiẽ inter lactentium humiditatem, & iuuenum siccitatem: quamobrem præferuntur, quòd faciliores concoctu sint, & sanguinem gignant meliorem, Isaac in diætis particularib. Agnina robustis & sanis hominibus in cibo vtilis est, infirmis inutilis: quia etsi à ventriculo facile descendat, viscoso tamen quem gignit humore, partibus nimis tenaciter inhæret, Liber de nat. rerum. Suillæ & agninæ carnes difficiliores concoctu sunt, & facile corrumpuntur propter pinguitudinem, caprinæ non item, Athenæus. Priamus apud Homerum filijs suis exprobrat, (tanquam nimium gulosis,) quòd in cibo agnos & hœdos illicitè & præter morem gentis (τὰ μὴ νενομισμένα) consumant, cum inquit, Ἀρνῶν ἠδ᾽ ἐρίφων ἐπιδήμιοι ἁρπακτῆρες. Philochorus quidem tradit agnum intonsum ne quis in cibo sumeret Athenis quondam interdictum fuisse, cum ouium penuria futura metueretur, Athenæus libro primo. Et libro nono, Antiqua lex erat, vt inquit Androtion, τὸ ἀπήχονῆς (ἀπήχονη θρέμμα. Varinus) ἕνεκα τῆς ἀπάντων θρεμμάτων, ne mactaretur ouis quæ nondum tonsa esset, vel nondum peperisset. Edebant sanè veteres animalia iam adulta, porci vero porcellos etiam lactentes, σάλας σῦας Nunc quoque Mineruæ sacerdotem nec agnam mactare, nec caseum gustare aiunt. Proxagoras pro epilepticis celebrat carnem agninam siue hœdinam &c. Cœl. Aurelianus.

Hœdi vtrumlibet cocti, (assi aut elixi,) suaues & salubres sunt: coxæ tamen assæ meliores habentur. Eadem & de agni coctura, Platina. In agnum vel hœdum varios apparatus ex Apicio recitaui in Hœdo F. item in iecinora eorum, & pulmones, & copadia, Ibidem. Veteres aliquando in magnificis conuiuijs tum alia animalia integra assabant, tum boues, ceruos, agnos, Athenæus lib. 4. Apud eundem inter delicatiores conuiuij cuiusdam cibos numerantur etiam κεφάλαια ἀρνῶν, id est agnorum capita. Balthsar qui artem magiricam Germanicè condidit, ex pulmonibus agninis farcimina vel Isitia parat, hunc ferè in modũ: Pulmonibus iam crassiusculè concisis omentum addit, & minutius concidit: oua admiscet, & modicum cremæ lactis, & sanguinis agnini modicum, & pro condimento aromata & vuas passas: hanc miscelam intestinis agni aut ventriculo infarcit, aut intestinis de vitulo, vel tenuioribus de boue, nec admodum replet, elixat, &c.

G.

Ad morsus venenatos, optimè auxiliatur, si statim post cucurbitas plagæ imponantur animalia parua discerpta & adhuc intus calentia, velut sunt gallinæ, hœdi, agni, porcelli. Venenum enim exugunt, & dolores leniunt, Aëtius. Idem ferè Celsus scribit, vt recitaui in Hœdo, initio capitis 7. Experieris verum remedium si agnum candidissimi capitis decoxeris: atque inde caput eius, quem canum esse nolis, vngi præceperis, Marcellus. Sanguinis hœdini recentis antequam coaguletur vncia cum aceto mixta & triduo pota, vomitui sanguinis confert: & similiter sanguis agni, Auicenna. Galenus de simplicib. lib. 10. de hœdino tantum sangine hoc remedium à Xenocrate scriptum refert. Ibidem, Agninum sanguinem (inquit) aliqui epilepsiam curare prodiderunt, quod mihi experiri non placuit. Quod si quis periculum facere voluerit, sat scio reprehensum iri ab eo qui talia scripserunt. Omnia enim remedia quæ in potu epilepticos iuuant, vim incidendi habent, quæ agnino sanguini nulla inest. Sanguis agni cum vino epilepsiam sanat, Auicenna. Vt mulier concipiat. Dorcadis, hœdi, leporis coagulum & fel, cum agnino sanguine & adipe, medullaque ceruina, nardino & rosaceo oleo commisce, & post purgationem subdito, (vtero prius purgato,) Aëtius.

Igni sacro medetur senectus serpentium ex aqua illita à balineo cum bitumine & seuo agnino, Plinius. De suillo & agnino (Ruellius apud Dioscoridem non ἄρνειον, id est agninum, legit: sed ἄρκτειον, id est vrsinum, quod magis probo) adipe curando Dioscoridis verba in Sue recitabo. Medulla agni ad ignem liquefacta, cum oleo nucum & sachare albo, destillata super sabathum (zambac purum, Rasis) & sic epota, dissoluit calculum vesicæ & confert mingenti sanguinem (Rasis addit, crematione virgæ,) & ad dolores virgæ, vesicæ, renum, Albertus. Dysenterico si frigoris sensus adsit, pellem agninam leuem liquida pice imbuito, calefactamque aluo imponito, Aëtius. Si virgini menses maturi non prodeunt, & vterus mouetur, &c. pelles agnigas calidas ad vterum apponere oportet, &c. Hippocr. in lib. de superfœtat. Vestis ex pellibus agninis corroborat corpora iuuenum, Filius Zor apud R. Mosen. Pelles agnorum magis calefaciunt quàm hœdinæ magisque conferunt dorso & renibus, Elluchasem in Tacuinis. Ossiculo quod sit in dextro latere ranæ rubetæ, adalligato in pellicula agnina recenti, quartanas aliasque febres sanari aiunt, Plinius. Cinis ex ossibus agnorum rectè adhibetur vlceribus, quæ non trahunt cicatricem, Marcellus. Magna vis & in cinere pecudum fimi ad carcinomata addito nitro, aut cinere ex ossibus fœminum agninorum, præcipuè in his vlceribus quæ cicatricem non trahunt, Plinius. Ossium agni puluis dicitur recentia vulnera consolidare. Saraceni secum ad prælia ferunt. Attritus calciamentorum agni pulmo sanare creditur, Galenus & Plinius: Impositus contractos à calciamentis attritus ab inflammatione tuetur, Dioscorides. Agninus pulmo vel arietinus vritur, & cinis eius cum oleo imponitur, vel ipse crudus admotus pernionum vlceribus vtiliter alligatur, Marcellus. Coagulum agninum aduersus omnia mala medicamenta pollet, Plinius. Contra venena omnia valet coagulum pecoris, Idem. Hœdi, agni, hinnuli, &c. coagula similes naturas sortiuntur: contra aconiti potum in vino, & concretum lac in aceto, conuenienter assumuntur, Dioscorides. A venenosis morsibus omnibus sanat, Auicenna. Contra pastinacam, & omnium marinorum ictus vel morsus coagulum leporis, vel hœdi, vel agni drachmæ pondere ex vino sumitur, Plinius. Muris aranei morsus sanatur coagulo agnino in vino poto, Idem. Infantibus

qui la-

qui lacte concreto vexantur, præsidio est agninum coagulum ex aqua potum: Aut si vitium coagulato lacte acciderit, discutitur coagulo ex aceto dato, Plinius. Sanguinem sistit in naribus coagulum ex aqua maximè agninum subditum vel infusum, etiam si alia non prosint, Plinius. Ex aqua subactum & infusum naribus fluentibus mirè prodest, Marcellus. Vide nonnulla supra in Hœdo G. vbi de hœdino coagulo. Comitialibus morbis vtile tradunt fel pecudum cum melle, præcipuè agninum, Plinius & Samonicus. Si felle agnino inungantur loca cancro affecta, manifestè prodest, Albertus. Si quis agnum recens natum confestim manibus diuellat, lienemque eius vbi extraxerit calidum super lienem dolentis imponat, ac fascia liget, & dicat adsiduè remedio lienis facio: postero die sublatum de corpore eius parieti cubiculi in quo lienosus dormire solitus est, luto prius inlito vt hærere possit imponat, atque ipsum lutum viginti septem signaculis signet ad singula dicens lieni remedium facio: hoc tale remedium si ter fecerit, in omne tempus lienosum quamuis infirmum & periclitantem sanabit, Marcellus. Vt lanugo tardior sit pubescentium, mangones illinunt sanguinem è testiculis agnorum qui castrantur: qui euulsis pilis illitus & contra virus proficit, Plinius. In vesicæ doloribus (stranguriosis, Marcellus) decoctum agninorum pedum bibisse prodest, Plinius. Vuæ & faucium dolori fimus agnorum, priusquam herbam gustent in vmbra arefactus & confrictus, atque emplastri more adpositus medetur, Marcellus.

H.

a. Agnus, à nonnullis cum aspiratione scribitur, hagnus: sed vsus iam obtinuit, vt priore modo scribatur. Agnus dicitur à Græco ἁγνος, (melius ἁγνὸς cum aspiratione: vnde nimirum etiam Latinè aliqui agnum aspirant,) quod significat castum, eò quòd sit hostia pura & immolationi apta, Festus. Sed alibi apud eundem sic legitur, Agnus ex Græco ἀμνὸς deducitur, quod nomen apud maiores communis erat generis. Varro agnum dictum putat, quod agnatus sit pecori ouillo. Agnus à Græco vocabulo dicitur quasi pius, (ἁγνὸν pium interpretatur, cum potius castum significet.) nam inter omnia terræ animantia maximè inuenitur innocens & mansuetus: nullum enim lædit dente, aut cornu, aut vngue, Isidorus. Et alibi, Latini agnum putant dictum, quod agnoscat matrem suam præ cæteris animalibus, adeo vt etsi in magno grege errauerit, statim balatu vocem noscat parentis: Vide supra in D. Auillas agnas recentis partus dicimus, Festus. forte quasi ouillas, forma diminutiua. Belluam indifferenter posuit authoritas veterum. Quo quidem agno, sat scio, magis nusquam curiosam esse vllam belluam, Plautus Aulul. citante Nonio. Dic igitur me tuum passerculum, gallinam, coturnicem, Agnellum, hœdillum, Plautus in Asin.

Ἄρνες, τὰ τῶν προβάτων νέα, Pollux. Oues in tenera ætate ἄρνες & ἀμνοὶ dicuntur, Varinus in Τράγοι. Ἄρνας, προβάτια, Varinus: Hesychius addit μικρά. Apud Aratum legimus ἄρνασι in datiuo plurali: & de ijsdem in recto ἀμνοί. Οἴσετε δ' ἄρν' (ἄρνε, vt Scholia habent in duali numero) ἕτερον λευκὸν, ἑτέρην δὲ μέλαιναν, Γῇ τε καὶ ἠελίῳ, Homerus Iliados γ. vnde communis esse generis hanc vocem apparet. A voce ἀρήν, ἀρῆνος (de qua paulo inferius,) casus eius obliqui fiunt, per syncopen: rectus singularis non inuenitur. Aetates sunt tres, ἀμνὸς, ἀρνὸς, ἀρνειός. Suidas: Ego ἀρνὸς pro genitiuo accipio: rectus enim (vt dixi) non est in vsu. Ister in dictionibus Atticis scribit primæ ætatis vocabulum esse ἄρνα, deinde ἀμνὸν, deinde ἀρνειὸν, denique λειπογνώμονα, Suid. & Varinus. Nuper natum μοσχίον dixeris, (μοσχία, Suidas, malim μοσχίον. Istro in Atticis dictionibus μοσχίας est aries trimus. Hesychius ἀρνειὸν, arietem trimum interpretatur:) anniculum verò ἄρνα, id est agnum, ἀμνὸν, vel ἀρνίον: deinde ἀρνὸν, (lego ἀρνειὸν,) qui & ἀρὴν à poetis vocatur, Pollux. Sed est quando hæc discretio non seruatur. Ἀρνειὸν πολλὸν ὑπὸ ἀρνησιθόοιο ποιμνῆς, Oppianus lib. 4. de venat. Ἀμνὸς, vt Varinus & Etymologus refert, dictus est quasi ἀμενής, id est infirmus: μένος enim robur sonat: vel à voce μνοῦς, quæ primam & teneram agni lanam significat: vt sit ἀμνὸς, ὁ ἐστερημένος τῶν πρώτων τριχῶν. Apud Suidam cum aspiratione scribitur ἁμνὸς (quod non probo:) & Atticè ἀμνὸς, & fœmininum ἀμνή. Oppianus syluestrium etiam caprarum (αἰγάγρων) fœtus, ἀμνοὺς vocat. Aristophanes in Auibus ἀμνὸν καυνάκην per iocum protulit. Ἀμνὶς, ὁ ἀμνός, Varinus: Malim oxytonum, vt Etymologus habet, diminutiuum esse scribens. Κωμάτας ἐδωρήσατο Μόρσων τὰν ἀμνίδα, Theoc. Idyl. 5. Rachel nomen proprium mulieris, exponitur ἀμνὰς ἢ ποιμαίνουσα, Varinus. Est autem vox Hebraica: alij agnã alij ouem interpretantur, vt dixi in oue A. Ἀμνειὸς, ὁ πρωτότοκος, καὶ ὁ ἀμνὸς, Suidas: vide Etymologum. Ἀρνειὸς quidem aries est, non agnus: quanquam pro agno Didymus posuerit: Vide in Ariete a. Aries mediæ ætatis ἀμνὸς vocatur: alij agnum anniculum ἀμνὸν vocant, Suidas & Varinus ex scholijs in Aristophanem. Ἀμνία, πρόβατα. οἱ δὲ ἀμνὲς Hesych. Varin. Ἀμνὸν, μαλλὸν: id est lanam, aut ouem nuper natam, Hesych. Ἀμνάδας, virgines aut oues, Hesych. Varin. Ἀμναμοὶ, οἱ ἀπόγονοι, Κυρηναϊκῶς. κυρίως δὲ οἱ τῶν ἀρνῶν ἀπόγονοι, ἢ παῖδες, Varinus: παρὰ τὸ ἀμνός, Suidas. Ἀρνατοι, τὰ ἄρνα, Hesych. Varinus Homerus ouium & caprarum ætates discriminans, adultas, προγόνους vocauit: mediæ ætatis, μετάσσας (μετάσσας, vide in Capra a,) & ἕρσας, adhuc teneros, Varinus & Pollux. Μέτασσαι, τὰ ὕστερα πρόβατα, Suidas. Ὁ ἀρὴν καὶ ἡ ἀρὴν agnus & agna, Varinus in ἀρήν. Ρήνεσσι, ἄρνασι, ἀρνίοισι, Galenus in Glossis. Ρῆνες, ἄρνες, πρόβατα. Hesych. Varin. Ἐπὶ ῥήνεσσι ἑοῖσιν, apud suas oues, Apollonius 4. Argonaut. Agni non solum ῥῆνες dicuntur, sed etiam ἀρῆνες, vnde ἄρνες per syncopen: hinc ἀρηνοβοσκός: opilio, Varinus. Ρήνια, πρόβατα, ἀρνία (lego οἶες vel ὄϊς.) Hesych. Ἄρνες pro ἀρῆνες, vel pro ἀρνοὶ per metaplasmum, Etymologus. Ἀρνῶν secundum veteres non fit à recto monosyllabo: sed ab ἀρήν, ἀρῆνος, &c. per syncopen. Deriuatur autem παρὰ τὴν ἀρὰν, hoc est à voto, quoniam in votis & precationibus adhibebatur hoc animal sacrificijs: vel aliter, quoniam pecorum possessio priscis omnibus valde exoptata & in votis erat, Varinus. Ρᾶνα, ἄρνα, Hesychius, Varin. Doricum videtur pro ῥῆνα. Ρυλῶα, ἄρνα, Κύπριοι, Iidem. Περίνιον. ouis tenera, vel nuper nata, vel annicula, vel quæ primum coire incipit, Hesych. Varin. Περιτῆνες, agni anniculi, Iidem. Varinus etiam alibi ex aristophane grammatico, caprilli pecoris nomina pro ætate diuersa enumerans: ἐσλῆνες etiam, inquit, in ætate quadam dicuntur, & ἐπὶ περιτῆνες. Τρωγόν, ouis sex mensium, Hesych. Varin. Βαρίχοι, agni, Iidem. Μίθλαν, τὴν ἄρνα. Iidem. Ὀροσοί, agni qui postremi nascuntur, Hesych. Varin. nimirum qui Latinis chordi dicuntur. Φάναι, agni, Iidem. Φάγιλον agnum esse dicit Aristoteles, Plutarch. problem. Græc. 14. Apud Hesychium & Varinum vox eadem oxytona scribitur, & per η. in penultima. Ψάκαλον, τὸ ἀρνίον, Suidas: Hesychius fœtum & infantem interpretatur. Βαρεῖα, τὰ ἀρνία, καὶ βάσιμα τὰ αὐτά, Hes. Var. Βείνια, (apud Var. penultima est per iôta) τὰ ἀγνεακρία, Iidem.

Epitheta. Hirtus, Columella 7. Hornus, id est huius anni, Propertius 4. Eleg. Imbecillus & immaturus, Colu-

Columel.lib.7.Lactens,Ouid.4.de Ponto.Lacteoli,Prudentius.Mollis,Martialis 5.Petulci,Lucretius lib.2.Pingues,Vergil.1.Aeneid. Saturior lactis,Columel.2.Subrumi,hoc est lactentes.Ibidem. Et præterea apud Textorem, Alacer,balans,blandus: Campiuagus,corniger,cornipeta: Imbellis,incuriosus: Lanicutis, laniger, lasciuus: Mitis,molliculus: Pauidus. Agnæ epitheta. Muta,Horat.2.Carm.Niuea, Iuuenalis Sat.12. Nitida,Horat.2. Serm.Nouella,Ouidius de Arte.Pauens,6.Metam.Pulla,id est nigra,Horat.1.Serm.Tenera, Statius 8.Theb. Et apud Textorem,Balans,cicur,humilis,lanigera,mollis,tenera. Ἀρν' ἀμαλλῶ, Homerus Iliad. χ. Scholiastes exponit ἁπαλὴν, ἢ μαλακὴν καὶ τεθραμμένην. Ἄρνες γαλαθηνοί, Crates apud Athenæum. Ἀρνειὸν νεογιλὸν ὑπ' ἀρτιτόκοιο τεκούσης, Oppianus libro 4.de venat.& mox eundem, ὑπομάζιον ἀμνὸν vocat. Ἀμνὸς ἐύβοτος, Theoc.Id.5. Ἀμνὸς νεογνὸς, Nicand.Athn. ἀμνὸς propriè dicitur,dum cornua nodum habet,Scholiastes Ἡδύπνουν (subaudi πρόβατον.) nouella & tenera ouis (agna vel agnus) lactens,quæ nondum gustauit herbam, ἢ ὁ Ῥήμων Φησὶν ἐπὶ τῆς Πυθίας κληθείσης, Hesych. Varin.quasi in oraculo aliquo hoc vocabulum siue epitheton ouis,siue pro oue per antonomasiam positum reperiatur.Significat autem suauiter odoratum: solent enim nuper editi fœtus pecorum præsertim,suauem quendam,vitalem & lacteum,vt ita dicam,odorem spirare.Est & herba hedypnois apud Plinium à suauitate odoris dicta,eadem opinor quæ hieracium secundum Dioscoridi, & vulgò dens leonis. Ἡδυπνοΐδης, (melius ἡδυπνοΐς, vnde genitiuus ἡδυπνοΐδος) ποῦ καὶ ἡ λιβανωτίς, Hesych.Varin. Ὡς γαλαθηνοὶ Ἄρνες γνωμέοντες ὄϊος μαστὸν ποθέοντες, Theoc.Idyll.18.

Dominus noster Christus in libris sacris agnus nominatur,quòd innocens & placidissima pro peccatis nostris hostia futurus esset. Quid enim agno castius,innocentius,patientius? Agna, mensuræ genus in agrorum dimensione. Actus quadratus vndique finitur pedibus C X X. hoc duplicatum facit iugerum, hunc actum prouinciæ Bæticæ rustici agnam vocant,Columella lib.5.Agninus,quod ad agnum pertinet, vt agnina pellis vel caro.Rogito pisces,indicat caros,agninam caram,Plautus: subaudi carnem.

Ἄρνες,οἱ κάτηλοι, Hesych. Ἄρνειος, agninus proparoxytonum: nam oxytonum aries est: penanflexum vero,mensis nomen. Ἄρνεια κρέα apud Xenophontem legimus. Ἀρνεῖα, τὰ χερυπόλια τῶν προβάτων, Hesych. Varin. Didymus,Etymol. Πολύαρνες, pecore & pecunia abundantes: Vide in Oue a.ex Varrone. Πολύαρνι, τῷ, pro πολυάρνῳ,πολυθρέμμονι, multa pecora (synecdochicè) possidenti,Hesychius,Varin. Similiter dicuntur πολύῤῥηνες, vt mox subijciam. Ὕπαρνος, πρίμνη ἄρνας ἔχουσα, Hesych.Varin. Μέτασσαι, τὰ ὕπαρνα πρόβατα, Suidas: oues intelligo mediæ ætatis,quæ iam primum agnos parere incipiant.Similiter ὑπόῤῥηνος dicitur, vt mox sequetur. Ἀρνευτὴρ, ὁ κυβιστητὴρ, per translationem ab agnis qui in caput ferè proni saltare solent, tanquam aërem cornibus impetentes,Suidas & Varin.ex Scholijs in Iliad. μ. Ἀρνευτῆρες, δύται,οἱ δύνοντες, Hesych.Varin. hoc est, in aquam se mergentes præuio capite,vrinatores: quam vocem Latini à Græca arneutêres mutuati mihi videntur. Ἀρνευτὴς, qui capite præmisso in mare se mergit,ab agnis qui dum prioribus saltant pedibus, caput terræ admouent: quamobrem hippurum quoque piscem,quòd frequenter exiliat ἀρνευτὴν aliqui vocabant,vt Athenæus scribit, Varinus in Κυβιστητὴρ. Ἀρνευτῆρα,κυβιστητῆρα, ab agnis qui inter currendum caput concutiunt,Scholiastes in Iliad. π. Et alibi in Iliad. μ. Ἀρνευτῆρα,κυβιστῆ, δύτῃ: vel secundum aliquos delphino. Solent autem arnes,id est agni, per tranquillitatem in caput ferri. Ἀρνεύτειρα, κυβιστείρα, Hesychius. Ἀρνεύσας λοχὸν Πηδήμασ πρὸς κνίσσοντος αἰτιγυγενοφαγῶ: Lycophron. Ἤνυεν, ἐκυβίστα, Hesychius, Varin. malim ἤρνευεν, ab ἀρνεύω. Ἀρνῳδοὶ vocabantur rhapsodi, quòd agnum sui cantus acciperent præmium,Hesych.Varin.De arnodis & rhapsodis vide Scholiasten Pindari in Nemea.à principio Carminis secundi. Ἀρνοφαγεῖν est Athenis religiosissimum & summum judicium haberi, in quo s.natus & populus vnà coibant: quo tempore à triginta tyrannis penè in extremum discrimen adacti sunt. Μάρναμαι, pugno: à μὴ & ἀρνῶ, concilio: nam ad concilationes prisci adhibebant agnorum sacrificia,Varinus. Ἀρνοθέτης,ὁ κατὰ ἀρνὸς αἰρουμένων γενόμενος ἄρχος. Idem. Ἀρναῖον ἄρχων Βασιλείων, Idem. Ἄρναν, τὴν ὄρνεν, Κλαζομένιοι: ὅθεν καὶ τὸ ἔξαρνος, Idem & Hesych. Ἀρηνοβοσκὸς, pastor ouium παρὰ τὸ ἀρὴν ἀρῆνος, ὃ δηλοῖ τὸ ἄρνα, παρὰ τὴν αἶραν, ὅ ἐστιν ἰσχὺν, Eustathius. Ἀμνοκόπος, ποιμὴν, Hesych.Varin. Τρέφω δέ τοι ἕνδεκα νεβρὼς, Πάσας ἀμνοφόρως, Theocritus in Cycople. Τῶν πολιτῶν ὅστις ἐστὶν ἀμνοκῶν, Aristoph.in Equitibus: vbi Scholia, οἷον προβατώδης, τουτέστι μωρὸς καὶ εὐήθης, quod inde repetit Suidas & Varin. Bos dictio pertinet ad hominem sensu & iudicio carentem notandum, vnde apud Menandrum βοΐδης, ὃ ἐστι προβάτου εὐήθης, καθ' ὁμοιότητα τοῦ ἀμνοκῶν, ὅ ἐστι νοοῦντος ἀμνὸς, Varinus in Βοΐδιος. Ἀμνίον, paroxytonum,vas quo sanguis excipitur in sacrificijs: Cretenses ἀμνίον dicunt, proparoxytonum,quasi αἵμνιον, à sanguine,Varinus. Suidas etiam interpretatur τὸ αἱμοδόχον ἀγγεῖον. Hesychius, τὸ ὕδωρ τὸ αἵματος, nescio quàm rectè. Περσεὺς δ' ἀμνίον εἶχε. Homerus Odyſ. γ. apud Etymologum. Ἀμνίον, vt Empedocles vocat,est interior fœtum in vtero inuoluens tunica,tenuior scilicet ac mollior: nam exterior χορίον vocatur,Pollux. Galeni interpretes membranam siue pelliculam agninam transferunt: alba ac tenuissima est,& fœtum totum proximè amplectitur,vt scribit Galenus de vteri dissectione capite nono, & alibi. Πολύῤῥηνες, (vt πολύαρνες superius,) qui agnos multos,id est pecora multa, per synecdochen, possident: πολυθρέμμονες, πλούσιοι. Scholia in Iliad. ι.& Varinus. Tibareni populi πολύῤῥηνες, (πολυπρόβατοι, πολυθρέμμονες,) incolunt iuxta minorem Armeniam,Eustathius in Dionysium. Εὔῤῥηνος, ὁ καλλιπρόβατος, ὡς τό, Παίωνι εὔρηνός τε καὶ εὔβοτος, Suidas & Varinus. Ὑπόῤῥηνον, ὕπαρνον, (de qua voce superius paulò dixi,) ἔγκυον (lege ἔγκυον, id est grauidam,) Varinus. Nestor Iliados κ. exploratori adituro Troianorum castra promittit donandam à singulis optimatibus Græcis ouem nigram & grauidam, ὄϊν μέλαιναν Θῆλυν ὑπόῤῥηνον. Ἀρηνοβοσκὸς, opilio, qui ἄρηνας, id est agnos pascit,synecdochicè, secundum Pausaniam: scribitur etiam ἱερηνοβοσκὸς, (quod non placet,) Varinus. Vide in Oue e.

Plantago minor folijs est linguæ pecorum simillimis, Plinius: quare Græci arnoglossum quasi agninam linguam vocant: item arnion,vt habetur in nomenclaturis apud Dioscoridem. Arnos pyrites, pyretrum, Ibidem. Arnophyllon,cytisus: est autem herba fruticosa,Hesych.Varin.Folia quidem eius satis tenera & mollia sunt, & suauem præbent succum maluæ instar,vt agnis in cibo aptus & gratus videatur.

Ἀρνευτὴς, piscis quidam qui & hippuros,frequenter exiliens caprarum modo, Eustath. Iliad. π. ex Athenæo: alij delphinum exponunt,vt paulò superius citaui ex Scholijs in Homerum.

Arnæus, Ἀρναῖος, proprium nomen apud Homerum:(mendici illius qui prius Irus dicebatur,) ὃ ἔθετο πότνια μητρὴ, ἀπὸ τοῦ ἀρνὸς ἢ ἀπὸ τοῦ ἀρνῶν, ἢ βοσκήματα πολλὰ καὶ πρόβατα πολλὰ κατὰ τὸ εὐηθὲς Varinus. Ἀρνιων, proprium rustici à cura agnorum,in epistolis Theophylacti. Tibia vsum hyagnim primum volunt,&c. Cælius 9.3. Hydarnus, viri nomen in Laconicis Pausaniæ. Arne nympha fuit, nutrix Neptuni,sic dicta,quòd cum Neptunum accepisset à Rhea

Rhea educandum, Saturno cum quærenti ἀπηρνήσατο, id est negârit, Varinus. Arne Thessaliæ ciuitas nomen tulit, ab Arne Aeoli filia, vt quibusdam placet, Etymol. ex Pausaniæ Bœoticis. Bœoti nominati sunt à quodam Bœoto, quem Arne mater clam enixa, circa boum sterquilinium exposuit, vnde nomen accepit ὡς ῥιφεὶς ἀμφὶ τὰς βόας. Eustathius in Dionysium, Vide plura apud Varinum in Ἄρνη. Homerus Iliados β. πολυστάφυλον Ἄρνην dixit: vbi Scholiastes Arnen vrbem Bœotiæ interpretatur, dictam ab Arne, quæ ex Neptuno Bœotum peperit. Alij vero negantes Arnen vrbem tempore belli Troiani extitisse, Τάρνην scribunt: Zenodotus vero (vt Varinus refert) Ἄσκρην: quæ minimè πολυστάφυλος fuisse videtur, cum ab Hesiodo tanquam rigida & hyemalis vituperetur. Aiunt autem Homericam illam Arnen, simul & Mideam ciuitatem à Copaide lacu absorptas esse. Penelope primum Arnea, Ἀρνέα, dicta fertur, & cum à parentibus in mare proiectam aues quædam penelopes dictæ rursus in continentem exposuissent, parentes receptam nutriuerunt, vocaueruntque Penelopen, atque ita deinceps fuit binominis, Scholia in Pindari Olympiorum Carmen 9. Hermolaus Penelopen prius Arnæam vocatam scribit, quasi abiectam repudiatamque à parentibus: Didymus apud Eustathium Ἀρνακίαν, vel ἀμειρακίην. Rhene, Ῥήνη, ex Oileo filium suscepit nothum, Homerus Iliad. 6. Ἀγνώ, nomen Nymphæ, vt meminit Gyraldus.

Arne ciuitas est iuxta sinum Maliacum, Plinius. Et alia Thessaliæ, ab Arne Aeoli sic dicta: vel (vt Crates vult) ab agnis: quod pecori nutriendo apta sit, Etymol. Arne, vrbs Bœotiæ, (Lebadensium vrbs olim Arne dicebatur, ab Arne filia Aeoli, vt & Thessalica Arne, Pausanias in Bœot. (& alia Thessaliæ à Bœotis deducta, quæ Cierium vocatur: tertia Mesopotamiæ, quarta Erasiniorum iuxta Thraciam, Stephanus. Scythonis puella Arnen nescio quam insulam prodidit. Scholia in Iliad. η. & Hesychius quoque scribunt Arnen vrbem esse Bœotiæ, (de qua paulò ante etiam inter propria mulierum dixi,) & alteram Thessaliæ. Phthiotæ Dorida accolunt: eorum oppida celebria, Lamia, Phthia, Arne, Plinius 4. 7. Campus quem Argum vocant in Arcadia, decem stadiorum est: & paulò post eum alius, in quo fons Arne spectatur, cui hoc nomen contigit, vt Arcades ferunt: Quoniam Rhea illic Neptunum exposuerit inter gregem agnorum: & fontem inde dictum, quod agni circa eum pascerentur: Saturnum vero persuasum pullum equi tanquam à Rhea editum deuorasse, Pausanias in Arcadicis. Arne Thessalica, colonia est Bœotiæ: de qua hoc oraculum fertur, Ἄρνη χηλὴ κεῖται μένει Βοιωτὸν ἄνδρα. In Scholijs legitur Arnen etiam Chæroneæ fuisse, & Tarnen Achaiæ vrbem. Cæterum Leontarne vicus circa Heliconem fuit: aut fons, ita dictus, quòd immolante illic Adrasto leo agnum rapuerit, Varinus. Arna Ἄρνα ciuitas Lyciæ, Xanthus postea dicta, Stephan. Arneæ, Ἀρνεαί, parua ciuitas Lyciæ, Idem. Post Bolbiticum ostium Nili, arenosum quoddam & humile promontorium valde expositum est, quod agni cornu appellatur, Strabo lib. 17. Ἀμνειός, ὁ ποταμός, Suid. Var. fluuius circa Themiscyrum, Etymologus. Amnitæ, Ἀμνῖται, populi paruas insulas Oceani Britannici habitant, quorum mulieres sacra Baccho celebrant, Dionysius Afer. Inter oppida Cretæ insignia Polyrrhenium numerat Plinius. Suidas Πολυῤῥήνιον vocat, in proverbio, Οἱ Κρῆτες τὴν θυσίαν. Πολύρρην vrbs Cretæ: quòd multas oues habeat, Stephan. Rhene Ῥήνη insula parua prope Delum, vide Ono masticon. Achæi commune consilium vna in curia cogebant, quod Arnarion vocabant, Strabo libro octauo.

b. Vanus & Euganea quantumuis mollior agna, Iuuenalis Sat. 8. Arne, agni capus, Festus. Χόρια, τὰ τῶν ἀρνῶν καὶ ἐρίφων ἀγγεῖα, (intestina intelligo, quæ & chordæ vocantur) Hes. Var.

c. Claudian. lib. 16. Agni grundibant, dixit cum grundire propriè suum sit, Nonius. Agnus curio apud Plautum in Aul. exponitur bestia curiosa, vel macra & curis confecta.

d. Vt pauet acreis Agna lupos, capreæque leones, Horat. 2. Epod. Lupis & agnis quanta sortitò obtigit, Tecum mihi discordia est, Idem Epodon 4. Quæsitum aut matri multis balatibus agnum Martius à stabulis rapuit lupus, Vergil. 9. Aen. Ὡς δὲ λύκοι ἄρνεσσιν ἐπέχραον ἢ ἐρίφοισιν, Homerus de audace & impudente rapina, Varinus in Παρεμβολή.

e. Pescia Ael. Stilo dici ait capitia ex pellibus agninis facta, quòd Græci pelles vocent pesce, τὰ. Vide in Oue e. Rheno propriè ouium pellis est, vel agnina potius, ex Græca voce ῥὴν ξ vt conijcio: vide ibidem. Ῥηνικας, ἀρνακίδας. Galenus in Glossis. Apud Hesychium ῥινίκας legitur, non probo Ἀρνακίς, pellis agnina, τὸ ἐξ ἀρνὸς κώδιον, pellis adhuc lanata, Hesych. Varin. & Suidas, qui ex Aristophanis Nebulis hæc verba citat: Ἐμοὶ τίς ἂν δοίη ἐπιβόλαιον ἐξ ἀρνακίδων γνώμην ἀποστερητικήν: ludit autem in voce arnacides, vt cui animus esset intentus περὶ τὸ ἀποστερῆσαι τοὺς δανειστάς. Κώδιον, κωδάριον, ἀρνακίς, Pollux. Melio, id est loro, circa collum canis venatici interius assuatur ἀρνακίς, ne ceruix à loro atteratur, Idem. Alibi etiam inter venatoris instrumenta ἀρνακίδας numerat. Ἐνειλιγμένων τοὺς πόδας εἰς πίλους τε καὶ ἀρνακίδας, Plato in Symposio, vt Pollux citat. Τὸ δὲ οἰκέτικὸν χιτώνιον, ὑπόκειται ἐξ ἀρνακίδων ἀντὶ ὄγκου ἔχει, Pollux in personis tragicis. Ἀμφιτρύων δὲ τὸ ἄωτον τὸ ἀμνείων ἐπιτυλαῖσιν Παῖδας. Theocrit. Idyllio 31. Σοὶ τὸ πλήθειν ἃ δὶ ἰυξάντα τρίχος αὐτοῦ Ἑρμᾶ Καλλιτέλης ἐκρέμασε πίταλον: forte πέτασον: quanquam Suidas in Πετάλοις, (meminit etiam in Πιληθέντα, (πίταλον interpretatur πίλημα ἐξ ἐρίου πιληθέν. Σκέπερον καθ' ἁμεσσυμβρίαν δ' ὑπὸ ἀμβίκλῳ, τὸ ἔριον εἰς σκέπην τοὺς ἄρνας, Eustath. Μνοῦς, lana mollissima, prima agnorum & pullorũ lanugo, & pluma tenuissima, propriè anserum, Varin. Puella senibus dulcior mihi cygnis, Agna Galesi mollior Phalantini, Martialis, lib. 5. Καί νύ κε σιγάσθαι (ὡς εἰς σηκοὶ κατακλείσθησαν) ἐξ Ἴλιον ἤντε αὐτὸς Iliad. θ. Ἄρνα τὺ σακίταν λαψῇ γέρας, Theocritus Idyllio primo. Agnus olim apud Lusitanos, teste Polybio, tribus aut quatuor obolis vendebatur, Athenæus. Vermem qui in Indo fl. reperitur, septem cubitorum longitudine, capturi, agnum aut hœdum in hamum implicant, Aelian.

f. Patinas cœnabat omasi Vilis & agnini, tribus vrsis quod satis esset, Horat. 1. Epist. Crœsus in lebete coxit testudinem cum carnibus agninis, quod ab eo factum ex oraculo etiam Delphico audiuit, vnde Apollinem quasi omniscium veneratus est, Herodotus lib. 1. Oraculi verba sunt, Ὀσμὴ δ' ἐς φρένας ἦλυθε μοι κραταιρίνοιο (forte, Ὀσμή μ' ἐς φρένας ἦλθε κραταιρίνοιο) χελώνης Ἑψομένης ἐν χαλκῷ ἅμ' ἀρνείοισι κρέεσσι. Suidas in Crœso. Ἐγὼ δ' ὑμῖν ἀδαστίθημι ὁλοσχερῆ ἀρν' ἐς μέσον συμπεπτωκὸς ἀνθυλευμένον. Coquus quidam apud Menandrum, vt Athenæus citat. Κεφαλὰς τ' ἀρνῶν, κωλᾶς τ' ἐρίφων, Aristoph. apud Athenæum.

h. Agna aurea Phrixi, vide supra in ariete aureo. In Plutarchi Vitis alicubi legimus agnum qui gemellos vtrinque corymbos haberet natum, nec iam occurrit locus. Scalpere terram Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam Cœperunt, Horat. 1. Serm. Sat. 8. de mulieribus veneficis. Veteres Græci hœdorum, agnorum, vitulorumque inspectis intestinis futura prædicabant, Pausan. Coronata agna aliquid lustrare siue expiare, Iuuen. Sat. 13. Agnus dicitur à Græco ἁγνός, quod significat castum, eò quòd sit hostia pura & immolationi apta,

Festus. Pecoris fœtus non ante octauum diem sacrificio purus est, Plin. Fuit quidem priscis opinio, vt ex hœdis potius & agnis hostiæ fierent, quia hæ mites & cicures essent, Gyrald. Agna humilis, Horat. 3. Carm. vbi Acron, Non humilem agnam, sed humilium oblationi aptam. Agricola de boue rem diuinam facit, opilio de agno, ęgopolus de capra, Lucian. in lib. de sacrificijs. Ἄρνας aliqui deriuant παρὰ τὸ πλουτεῖν, ὅ ἐστι πλοῦ τυχεῖν. quòd ad vota & supplicationes agnus hostia adhiberetur, Varinus. Μαρνᾶσθαι verbum fit à ἀεὶ & ἀρνῷ, id est concilio: ad reconciliandum enim prisci hostijs vtebantur agnis, Idē. An quum in Aequimelium misimus qui afferat agnum quem immolemus, is mihi agnus affertur, qui habet exta rebus accommodata, & ad eum agnum non casu, sed duce deo seruus deducitur? Cicero 2. de diuinat. Ἀρνῶν πρωτογόνων ῥέζειν κλειτὴν ἑκατόμβην. Homerus. Idulis hoc est agna alba, idibus (inde nimirum idulis dicta) à flamine Ioui cædebatur, Festus. Idibus alba Ioui grandior agna cadit, Ouidius. Ouidius Termino deo agnā & porcā in secundo Fastorum immolari prodidit: item Horatius, cum cecinit, Vel agna festis cæsa Terminalibus. Vbi Acron, Terminaliorum inquit diem institutū, vt per epularū festiuitatem cæsis agnis fines seruari faceret. Numa tamen sanxisse fertur, ne Termino ex re animata sacrum fieret, Gyraldus. De porco, agno vituloque immolandis in solitaurilibus, nugas quasdam, si libet, lege apud Catonem de re rust. cap. 141. Ambegni bos & veruex appellabantur, cum ad eorum vtraque latera agni in sacrificium ducebantur, Festus. Γῆν τ' ἐπιμήλων κ' ἀφροδισίαν ἄγραν, Sophocles Danaë intelligit autem agnum, & porcum animal libidinosum, quod ideo feram Veneream vocat: his enim duabus hostijs ad expiandum vtebantur. Potest etiam caprarum soboles accipi, quod hoc etiam animal nimis in Venerem procliue sit, ὅθεν καὶ εἰς ἀφροδίσια τὸ ὑβρίζειν. (vt agnum & hœdum intelligas.) Aliqui perdices interpretantur, tanquam expiationi aptas, quæ fœmina in laqueo proposita illici capique solent, vt inde Veneream agran, id est venationem dixerit poëta: sed hoc non probat Hesychius in voce Ἀφροδισία. Præcidanea agna vocabatur, quæ ante alia cædebatur, Festus. Est & porca præcidanea, de qua suo loco. In omnibus Calendis regina sacrorum, id est regis sacrorum vxor, porcam vel agnam Iunoni immolabat, Gyraldus. Tubilustrio, id est vltimo die Quinquatriorum. quo tubæ lustrabantur, de agna res diuina Mineruæ fiebat. Lege Varronem, & alios. Niueam reginæ ducimus (aliàs, cædimus) agnam, Par vellus dabitur pugnanti Gorgone Maura, Iuuenalis Sat. 12. id est Palladi, quæ Mauritana Gorgone, capite Medusæ vla à poëtis fingitur. Athenienses annua solennia Mineruæ tauris & agnis celebrare solebant, vt ait Alexander, Gyraldus. Οἴσετε δ' ἄρν', ἕτερον λευκὸν, ἑτέρην δὲ μέλαιναν, Γῇ τε καὶ ἠελίῳ· Διὶ δ' ἡμεῖς οἴσομεν ἄλλον. Homerus Iliad. γ. Vide in Oue h. Ipse atri velleris agnam Aeneas matri Eumenidum, magnæque sorori Ense ferit, Vergilius Aen. 6. (Vide in Oue.) Sæpe cadit festis deuecta Palilibus agna, Calphurnius. Ἄρνες καὶ ἔλαφοι τῇ νύμφαις ἐθύοντο ὡς φησι παρεγράφει, Eustat. Ventum violentum & impetuosum Græci τυφῶν appellabant, pro quo sedando aguam nigram immolari mos erat. Hinc illud. Ἄρν' ἄρνα μέλαιναν παῖδες ἐξενέγκατε, Τυφὼς γὰρ ἐκβαίνειν παρασκευάζεται. vt Suidas citat. Et tempestatibus agnam Cædere deinde iubet, Aen. 5. Priapo in Theocriti epigrammatibus, ab æpolo de vitula fit sacrum, & de hirsuto hirco, & saginato agno, Gyraldus. P. Crasso Q. Scæuola coss. agnus biceps natus. Iul. Obsequens

PROVERBIA.

Canibus agnos obijcere, Προβάλλειν τοῖς κυσὶν ἄρνας, dicebatur qui imbellem & litium imperitum, calumniatoribus & exercitatis exponeret, quod id animal omnium maximè sit imbelle. Refertur à Diogeniano: hemistichium est heroicum, ex oraculo quopiam, vt conijcio, decerptum, Erasmus. Meminit & Suidas in Προβαλεῖς. Agninis lactibus alligare canem: Plautus in Pseudolo. Ballioni lenoni verba affingit hæc, Quia pol qua opera credam tibi, vna opera alligem fugitiuum canem agninis lactibus. Qui canem alligat intestinis agninis, is non modo canem amittit, verum & prædam vltro dederit fugitiuo. Sic qui credit homini malæ fidei, & rem perdit, & frustra obligatum habet eum, qui non est soluendo: lactes enim dicuntur intestina molliora, Erasmus. Agnus tibi locutus est, Ἀρνίον σοι λελάληκεν. (aliâs, τὸ ἀρνίον σε, sed malim σοι.) videtur in eos conuenire, qui ea rescisunt, quæ rescisci ab eis posse nemo sperasset: aut qui futura præsagiunt. In Aegypto enim (Apostolius non rectè habet, Aegina) aiunt agnum humana voce vsum: in cuius capite visus fuerit regalis serpens (βασιλικὸν δράκοντα) alatus, longitudine cubitorum quatuor: Et ab hoc (agno) res futuras cuidam reuelatas. Historiam scribit Suidas in Ἀρνίον & Τὸ ἀρνίον: sed vsum prouerbij non explicat. Sub Bocchoro dynasta Aegyptiorum, qui iura eis constituit, agnum loquutum tradunt, ijs fere temporibus, quibus apud Albam æditi sunt Romulus & Remus, Cælius. De ariete Phrixi etiam legimus, quod Phrixum humana voce sit allocutus. Lupo agnum eripere. Vt lupus agnum amat, vide in Lupo. Euganea quantumuis mollior agna, Iuuenalis. Ἁλκοτέρα πεκτοῖο τεθάλεν, ἀπαλωτέρα δ' ἀρνός, Theocritus Idyl. XI. Ἀμνοῦ σὺν τρόπους, hoc est ingenio & moribus agni, mites, simplices, stolidi, molles: Apud Aristophanem in Pace, vt interpretantur, Scholiastes, Hesychius, Varinus. Vocatur & ἀμνοκῶν, tali ingenio præditus, vt superius in a docui. Agnum obijcit vel emittit: Ἄρνα προβάλλει: Vide inter prouerbia ex Ariete. Aspera nunc pauidos contra ruit agna leones, Valerius 3. Argon. Mittam vos sicut agnos inter lupos, Christus ad discipulos Lucæ 10. Habitabit lupus cum agno, Esaiæ 11. Lupus & agnus pascentur simul, Esaiæ 65. Vide in Lupo h.

Est quoddam animal quod Moschi appellant Boranez id est agnellus, circa ostia Rhafluuij, quem ipsi Moschi Volga dicunt, crescens ex terra habens omnimodam formam agnelli, viuens pro tempore & vescens quantum herbarum in circuitu poterit contingere. De quo Sigismundus baro in sua moschouia.

DE

DE MVSMONE.

EST in Hispania, sed Maximè Corsica, non maximè absimile pecori (id est ouibus) genus musimonum, caprino villo quàm pecoris velleri propius: quorum è genere & ouibus natos prisci vmbros vocauerunt, Plinius. Strabo quidem Græcè, vt paulò post citabo, musmo, μύσμων, duabus syllabis scribit, non tribus vt Latini. Asinum, aut musimonem, aut arietem, Cato Delectorio vt Nonius citat. Musimonis figuram pictam exhibuit Munsterus in descriptione Sardiniæ, non tamen ad viuum, sed narratione acceptam. Hæc verò quam nos hic damus, est ad viuum expressa: Cain à Genuensi quodam mercatore acceptam Theodorus Beza nobis communicauit. Musimon, asinus, mulus, aut equus breuis. Pretium emit, qui vendit equum musimonem, Lucilius, Nonius. Dicti sunt autem forsitan musimones, quòd ijsdem ex locis haberentur, vnde musimones oues vel capræ syluestres, nempe ex Hispania. Paruos quidem equos, quos astures vel asturcones vocabant, Hispaniam misisse constat. Equi Sardiniæ agiles & elegantes sunt, sed minores alijs, Munster. Musmo, ex capra & ariete natus, vt cinirus ex oue & hirco, Albertus lib. 22. in voce Ibrida, sed sine authore. Hirci syluestres in Sardinia (inquit Pausan. in Phocicis) magnitudine eadem sunt qua hirci aliarum regionum. Formam verò habent, qualis in plastice Aeginæa repræsentatur arietis syluestris: nisi quòd circa pectus hirsutior est, quàm arte illa repræsentari solet. Cornua ei non protenduntur à capite à se inuicē dissita, sed statim iuxta aures reuoluuntur. Celeritate quidem beluas omnes superat. (Αἰγινητικὰ ἔργα, ἀπὸ συμβεβηκότας ἀνδριάντας, Varinus. Rhôpon multimodis rebus constantem quęstum, Aeginęam appellamus mercaturam, Strabo.) His in insulis (Sardinia, & Corsica) nascuntur arietes, qui pro lana pilum caprinum producunt, quos musmones vocitant: eorum sese pellibus thoracis modo incolæ muniunt, pelta vtuntur & pugione, Strabo libro 5. Volaterranus è villis musimonum tomenta confici scribit, Strabonem citans, perperam vt apparet. Capris Sardinæ cubitales innasci pilos Nymphodorus tradit, &c vt retuli in Capra B. Hæ an eædem quæ musmones sint, non ausim affirmare. OPHIONA vero Plinij, cuius mentionem apud Græcos se reperisse scribit, non alium quam musmonem esse planè asseruerim: cum Sardiniæ peculiaris sit, ceruo minor, pilo demum similis: quæ omnia musimoni conueniunt: & nomen etiam aliqua ex parte: hodie enim muflo vel, vt alij scribunt, mufron,) nominatur. Interijsse quidem suspicari, vt Plinius, absurdum dixerim, cum natura rerum genera & species omnes sedulò semper conseruet. Nuper apud nos Sardus quidam, vir non illiteratus, Sardiniam affirmauit abundare apris, ceruis ac damis: & insuper animali quod vulgò muflonem vocant, quod nusquam alibi in Europa reperiatur. Pelle & pilis (pilis capreæ, vt ab alio quodam accepi, cætera ferè oui simile) ceruo simile: cornibus arieti, non longis, sed retrò circa aures reflexis, magnitudine mediocris cerui: herbis tantum viuere, in montibus asperioribus versari, cursu velocissimo, carne venationibus expetita, Hæc ille. Tragelaphus Bellonij superius in Hirco exhibitus, perparum à Musimone differre videtur: vt, si quid interest, species duæ vnius generis proximi videantur.

IDEM aut proximum musimoni videtur animal, cuius Hector Boëthius in Descriptione regni Scotiæ meminit his verbis: Hirthæ insulæ Hebridum postremæ adiacet alia quædam sed inhabitabilis insula. In ea animalia quædam sunt, ouibus forma haud dissimilia, cæterum fera, & quæ nisi indagine capi nequeant: pilos medio modo inter oues & capras ferentia, neque molles vt ouium lanam, neque vt caprarum duros. Nec alterius in ea generis vllum pecus visitur.

OMNIVM Hebridum postrema insula est quæ Hirtha appellatur, polarem habens eleuationem sexaginta trium graduum. Nomen autem huic ab ouibus, quas prisca lingua hierth vocamus, inditum est. Si quidem oues fert vel maximos hircos altitudine exuperantes: cornua bubulis crassitudine æqua, sed longitudine aliquāto

etiam ſuperantia: præterea caudas in terram vſque promiſſas habentes, Idem Boëthius. Germani *herd* gregem pecorum vocant, & *hirt* paſtorem, & forſitam oues quoque Hebridum incolæ proxima Germanis (ni fallor) lingua vtentes, eadem origine hierth nominant, cui etiam Græcum nomen ἱερεῖα colludit. Sunt & aliæ oues feræ, vt ſupra in Oue B. retuli: & quædam earum non lana, ſed pilo duriore indutæ, vt colos, id eſt animal ſniatky vel ſnak vulgò dictum à Moſchouitis. In Aethiopia oues non lana ſed pilis camelorum hirſutæ ſunt, Aelianus. Sunt & Creticæ oues quædam ſylueſtres circa Gortynium Cretæ agrum, quibus pro lana caprinus ferè villus eſt, hirtus & aſper, colore flauus vel purpuraſcens, cornibus quaternis: λάχνη περφυρέουσα δ' ἐπὶ χροῒ ἱστεφάνωται. His & ſubus colore ſimilis eſt, non lana, cornibus tantum binis, amphibius. Aliæ etiam oues & capræ ſylueſtres reperiuntur, domeſticis paulò maiores, curſu pernices, pugnaces, cornibus intortis. Ouium quidem vis præcipua in frontibus, itaque ſæpe apros proſternunt, ſæpe & inter ſe concurrunt tanta pertinacia, vt neutra cedat, donec aut vicerit, aut mortua relinquatur, Oppianus lib. 2. de venat. Ὀχείβας, aſinus vel aries ſylueſtris, Suidas & Varin.

DE PANTHERA SEV PARDALI, PARDO, LEOPARDO.

A.

PANTHERA à Plinio & alijs ſcriptoribus Latinis dicta, quanquam originis Græcæ vocabulum, vt in progreſſu etiam dicemus, apud Græcos tamen non panthera, ſed pardalis vel pordalis dicitur. Alius vero eſt Græcorum panther, maſculini tantum generis: qui lupis adnumeratur: alij enim hunc ceruarium lupum eſſe volunt, qui vulgò lynx nominatur: alij canarium, vt Theodorus & Niphus ex Ariſtotele vertunt, quem Græci etiamnum pantherem vulgò appellant, Arabes lupum Armenium, Turcæ cicalum, animal vile, minus lupo, & cætera longè degenerans, &c. idè animal pantherion, & lycopantheros nominatur, vt copioſè ſcripſi ſupra inter feras lupo congeneres. Panthera etiam varia nominatur Latinè, nimirum propter pellem maculoſam. Nunc varias, & pardos, qui mares ſunt appellant in eo omni genere, creberrimo in Africa Syriaque. Quidam ab ijs pantheras ſolo candore diſcernunt, nec adhuc aliam differentiam inueni, Plinius 8.17. Pantheræ, quæ & variæ ſeu Africanæ dicuntur Suetonio in Gordianis, Egnatius. Varias quidem à macularum varietate dici manifeſtum eſt. Senatuſconſultum fuit vetus, ne liceret Africanas in Italiam aduehere, Plinius: proximè autem de Pantheris dixerat. Et mox ſubiungit: Primus autem Scaurus ædilitate ſua varias cl. vniuerſas miſit, &c. Si à Libya Lucæ boues dictæ eſſent fortaſſe, pantheræ quoque & leones non Africanæ beſtiæ dicerentur, ſed Lucæ, Varro. Hermolaus etiam in Plinium 8. 19. ex Oppiano quædam de thôe transferens pardum & pantheram pro eodem accipit. Philoſtratus leænam ex pardali mare concipere ſcribit, Plinius & alij ex pardo: vide plura in C. inferius. Qui Græca hactenus tranſtulerunt tum ſacra tum profana, pleriq; pardalin, pardum reddunt: ego de mare tantum ſic verterim: pro fœmina pantheram, & ſimiliter vbi ſexus non exprimitur. Sed neque accuſem eum qui Græcam vocem pardalin relinquat, vitandæ ſcilicet homonymiæ cauſa. Pardus quidem Græcè nuſquam legitur: nec apud Latinum puto vetuſtiorem Lucano & Plinio. Leopardus etiam recentius eſt vocabulum. Ipſe quidem his omnibus vocabulis animal vnum ſignificari puto. Nam ſi ſexus tantum differentia ſit inter pardum & pantheram, aut etiam coloris, quod tamen incertum eſt, & dubitabat etiam Plinius: genere ſiue ſpecie differre exiſtimari non debent. Oppianus Pantheram in maiorem & minorem diſcernit, vt dicam in B. Leopardus quidem propriè dici debebat animal ex leonis leænaue cum panthera pardóue coitu natum, vt infra capite tertio proſequar: ſed obtinuit conſuetudo, vt leopardus ſimpliciter pro panthera ponatur: vnde & vulgares linguæ ſua mutuantur nomina, peregrinum animal omnes vno ferè peregrino nomine vocitantes. Itali leonpardo. Galli leopard vel lyopard. Germani ſimiliter, vel *leppard* vel *leſrad*: (nam quod quidam ſcribunt *panthertier*, à recentioribus quibuſdam fictum puto, eundem pantheræ leopardum eſſe neſcientibus.) Hiſpani, león pardál, vel leonpardo potius, vt Itali quoque. Angli, lybarde, vel leparde. Illyrij lewhart. Græci pro mare pordalis ſcribunt, πόρδαλις. per o. pro fœmina vero pardalis, πάρδαλις. per a. vt Grammatici annotant: ſed video apud authores, (Philoſtratum, Oppianum,) hanc differentiam non obſeruari, niſi quis culpam in librarios reiecerit. Pardalin Hebræi namer vocant, נמר. & ſic vbique vertere ſolent L X X. Hieronymus

mus pardum. Tribuit autem sacra scriptura huic animali celeritatem, ferociam singularem & maculas: quæ omnia probè conueniunt pantheræ. Auicenna etiam aliquoties in aconiti mentione nemer protulit, vbi Græci pardalin habent, vetus interpres leopardum reddit: vt non sit dubitandum quin rectè sic transferatur in sacris literis. Accedit quòd grammatici Hebræorum bestiam maculosam esse scribunt. Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit, Esaiæ 11. vbi Chaldæus interpres pro namer habet נמרא nimra. Danielis septimò nominatur namer in visione quatuor bestiarum de mari ascendentium. Sic & d. Ioannes Apocalypseos 13. vidit bestiam de mari ascendentem decem cornibus insignem, similem παρδάλει, Erasmus vertit pardo. Pardus (namer) vigilat super ciuitatem eorum, vt omnem inde egredientem discerpat, Hieremiæ 5. Leuiores pardis (nemerim) equi eius, Abacuc 1. Factus sum eis sicut leo, & sicut pardus qui directus est ad viam, (Hieronymus vertit in via Assyriæ,) Osee 13. Hîc pro leone Hebraicè legitur schachal, (Hieronymus & alij leænam interpretantur. Septuaginta panthêrem, πανθῆρα, à recto πάνθηρ: pantherem autem à panthera diuersum esse superius monui. Munsterus in Lexico trilingui pro panthera & πάνθηρ eandem vocem Hebraicis quoque literis scribit, quod Iudæorum in sua lingua imperitiam arguit.) Sed de voce schachal pluribus dixi in Leone, & inter cætera non esse, vt cuidam videtur, leopardum: pro pardo autem (Osee 13.) Hebraicè legitur namer (quamuis libri quidam excusi perperam named, habent:) in Græca translatione pardalis. Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus maculas suas, & vos poteritis benefacere cum didiceritis malum, Hierem. 13. Corona beris de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum, Canticorum 4. (Mons leopardorum distat à Tripoli per duas leucas, rotundus & altus, vna leuca à Libano distans, Brocardus in descriptione Terræ sanctæ.) Immittetur in illos quasi leo, & quasi pardus lædet eos, Ecclesiastici 28. Alpheth, vel alpheil, (vt Rasis habet: vt Albertus, alphec: vt Auicenna, alfhed,) generatur ex leone & leopardo (id est panthera, vel pardali,) vt mulus ex equa & asino. Cicuratur autem aliquando, & venationi adsuescit vt canis. Cum autem errat in venatione, (aberrat, frustratur, & non assequitur prædam,) retrogreditur iratus, Rasis. Aliquando cicuratum hoc animal, ducitur ad venandum, & nisi admodum blandiatur ei venator, retrocedit & occidit homines & canes: lupos etiam libenter interficit, Albertus. Bellunensis alf hed leopardum interpretatur, & minorem esse ait quàm alnemer, vt sit pardalis minor: vide in B. Leopardos quidem etiam hodie in aulis principum, alios maiores, alios minores haberi audio. Aconitum pardalianches interimit alf hed & alnemer, Auicenna: Vetus interpres transtulit leopardos & lynces. Leopardum quidem hodie vulgò dictum, in principum & regum aulis, similiter ad venationes institui, & nisi intra paucos saltus feram assequatur à venatore dimissus, vehementer iracundum redire legimus. Pardus fit quidem cicur, sed nunquam prorsus suam feritatem exuit. Nam cum à venatore dimittitur, nisi quarto aut quinto saltu feram assequatur, ferociter iratus subsistit: & nisi statim furenti venator bestiam aliquam obtulerit, cuius sanguine placetur, in ipsum venatorem vel in quoslibet obuios irruit. Aliter enim quàm sanguine placari non potest. Quamobrem venatores curant vt semper agnos vel alia animalia secum habeant, Liber de nat. rerum. Alphec animal est perquam ferox & noxium: multi in Italia, Gallia & Germania leunzam (vnziam) vocant, Albertus. VNCIA (inquit Isidorus) est animal sæuissimum, non altius cane, sed longius corpore, canibus valde infensum: prædam non edit, nisi in sublimi: & sæpe cum ad arborem venit, à summo ramo suspensam vorat. Cum libidine feruens aliquem sauciauerit, mures ad saucium conueniunt, & permingunt, ille moritur. Vnde quidam ab ea vulneratus, nauigio in mare vectus est, ne infestaretur à muribus: qui hominem quærentes cum ad littus maris venissent, substiterunt. Fel eius mortiferum est, (hoc alij de leopardi seu pantheræ felle scribunt, solius opinor inter quadrupedes: quamuis inter cætera etiam animalia, nullis quàm serpentibus fel venenatum esse legere memini: mustelæ syluestris tantum fel venenatum esse apud Plinium legimus,) Hæc ille. Addunt alij, nasci hoc animal in Africa interiore. Italicè lonza (quod nomen fortassis à lynce factum fuerit: & inde per amphæresin, vncia, ab imperitis) scribitur. Aliqui (nostra ætate) leænam interpretantur, alij pardum, alij pantheram, teste Fr. Arlunno. Est & LAVZANVM apud recentiores animal, vicini saltem nominis occasione hîc memorandum. Hoc crudelissimum esse scribunt, nullam ab eo tutam esse bestiam, leones quoque terrere: suo tantum generi parcere, in cætera grassari, illa præcipuè quæ fortiora sunt & vim alijs inferunt, hominem imprimis odisse, Liber de nat. rerum, & Albertus, qui etiam Solinum citat, apud quem ego nihil tale reperio. Vnciæ effigiem hîc exhibitam lo. Caius (qui & alias multas rarissimorum animalium icones descriptionesque mihi communicauit, eo nomine de hac parte naturæ & eius studiosis optimè meritus) ex Anglia ad me misit cum hac descriptione. Vncia (inquit) fera est sæuissima, canis villatici magnitudine, facie & aure leonina: corpore, cauda, pede & vngue felis, aspectu truci: dente tam robusto & acuto, vt vel ligna diuidat: vngue ita pollet, vt eodem contra nitentes in aduersum retineat: colore per summa corporis pallescentis ochrę, per ima cineris, asperso vndique macula nigra & frequenti, cauda reliquo corpore aliquanto obscuriori & grandiori macula. Auris intus pallet sine nigro, foris nigricat sine pallore, si vnam flauam & obscuram maculam è medio eximas. Ea è duplici pelle (ea videlicet quæ è regione exteriori maxillæ assurgit, & quę à summo capite conuenit) in summa aure cocunte, constituta est, facileque in sicco capite (quale domi meæ habeo) & videri & separari eædem possunt.

Vnciæ effigies

Reliquum caput totum est maculosum frequentissima macula nigra, (vt & reliquum corpus,) nisi ea parte quæ inter nasum & oculum est, qua nullæ sunt, nisi vtrinque duæ, & eæ paruæ: quemadmodum & cæteræ omnes in extremis

extremis & imis partibus, reliquis sunt minores: maculæ in summis quidem crurum partibus & in cauda, nigriores sunt & singulares, per latera verò compositæ, quasi singulæ maculæ ex quatuor fierent. Ordo nullus est in maculis, nisi in labro superiori, vbi ordines quinque sunt. In primo & superiori, duæ discretæ: in secundo, sex coniunctæ, vt linea esse videantur. Hi duo ordines liberi sunt, nec inter se commisti. In tertio ordine, octo coniunctæ sunt, sed cum quarto vbi finit commiscentur. Quartus & quintus in suo principio (quod ad nasum habent) tenui admodum discrimine separati, statim se committunt, & vnà decurrunt per totum superius labrum, faciuntque non maculam per totum id, sed latam lineam. In mortuo animali ita se habent maculæ, propter cutis (puto) contractionem. In viuo maculæ istæ in suis quæque ordinibus videntur separatæ. In ipso medio inter hos vtrinque ordines, aliæ minores sunt exactè per quincuncem dispositæ. Sed in imo labro maculæ, etsi magnitudinem, non tamen ordinem seruant. Nasus nigrescit, linea per longitudinem perque summam tantum superficiē inducta leniter. Oculi glauci sunt. Dentes illi anteriores hinc inde sex sunt, humanis non absimiles, nisi quòd ex his, qui in medio collocantur, minores: qui per extrema, maiores sunt, vt & superiores imis. His vtrinque dens grandis, acutus, atque longus est, in ima maxilla cæteris iunctus, in superiori, tanto spacio disiunctus, quanto dēs inferior capi possit. Hi labris velantur in viuo animali, sed in mortuo non item, reductis præ siccitate labris. Grandis ille dens, longus est digitos Romanos duos, in ambitu ad radicem non nisi digitis duobus cum semisse comprehensus. Denti inest cauitas quædam exilis per totam longitudinem, quæ tamen non apparet nisi rumpatur dens. Inferior maxilla durum os est & rigidum; tres dentes habens magnitudine inæquales, vt & superior, quatuor. Caua etiam ea est intus per longitudinem. Inter magnum denteꝑ & maxillarim primum inferioris maxillæ, spacium est vnius digiti vacuum, à quo positus statim est primus, cæteris duobus minor: huic contiguus alius est grandior: & post hunc tertius etiam, secundo maior. In summa maxilla, in medio illo spacio (quod digiti vnius Romani esse dixi) inter dentem grandem & primum maxillarem, dens est exiguus admodum & infirmis, demittens se tantum leniter è maxilla, nullo inferiore, qui illi respondeat, existente. Dimidiati digiti post eum spacio, secundus est, cui iunctus tertius est, & post hunc quartus. Inter se ita superiores & inferiores maxillares morsu committuntur, vt pectinatim coeant. Duo priores in inferiori, & secundus & tertius in superiori maxilla dentes, eius sunt figuræ, cuius est iris in summo diademate coronatorum aureorum regis Angliæ atq; Franciæ. Eius etiam figuræ tertius est in inferiori, & quartus in superiori, nisi quòd interior vtriusque ala, quæ gulæ propior est, natura demitur. His coniuncti nulli erant alij in vtraque maxilla. An post interuallum vnius digiti, finita dentium serie, relictum integrum, alij erant inserti, nescio. Illud scio, non nisi post id spantij amputatas maxillas, quasi studio monstrandi dentes id esset factum, indicioque nullos superfuisse. Viuit ex carne: fœmina mare crudelior est & minor. Vtriusque sexus vna, ad nos ex Mauritania est aduecta naue. Nascuntur in Libya. Si quod illis coeundi statum tempus est, hic mensis Iunius est: nam hoc mas fœminam superuenit. Leones cicurari possunt, id quod ex hoc intelligo, quòd in vrbe Londino, & in arce Londinensi Leones custodum suorum oscula excipiunt, contactum admittunt, & colludunt. Ipse vidi: ista animalia, tam ferocia sunt, vt custos cum primo vellet de loco in locum mouere, cogebatur fuste in caput acto (vt aiunt) semimortua reddere, atque ita in capsa lignea ad hoc facta, & respirationis gratia perforata reponere, atque transportare. Post horam reuiuiscebant tamen hæc, vt cati, non nisi extremis iniurijs obnoxia morti. Itidem fecit custos cum è capsa exemit. Iam verò nouas rationes inuenerunt reponendi & eximendi, trahendo ea in capsam fune, & eam promouendo. Aiunt hæc animalia sæpe cum Leone contendere. Paruum canem non lædunt, nisi fames vrgeat: magnum vel satiati lacerant. Iratum, vocem ædit irati canis, r. literam geminantis, sed quàm quiuis canis maiorem, ex amplo pectore & arteria ductam: qualemque canis villaticus redderet, si in cupa grandiori inclusus, ad iram stimularetur. Quod scribunt esse cane longius, id mihi non videtur: nam sunt apud nos multi canes villatici, qui longitudine æquēt: pecuario tamen & maior est & longior, vt & villatico humilior. Vanum est: quem Vncia vulnerauerit, eum murium concursu permictum interire. Nam nos vidimus duos custodes ab vna Vncia vulneratos, nec tamen mures accurrerunt, nec perminxerunt, neque ex vulnere grauius quid est insecutum, quàm si ex sano cane, aut incisione leui vulnus esset. Quem ferit, caput petit si possit, idque aut ex insidijs, si imparem se putet: aut simulata beneuolentia. Ita enim canem villaticum (sic M. Varro & Columella eum nominant, quem hodie Molossum vocant: cuius generis præcipui pugnacesque apud nos sunt in Britannia, vt si vspiam terrarum, adeò vt ne cum vrso quidem certare singulari certamine vereantur) dudum interfecit intromissum: primo enim conspectu, caudæ motu applaudebat: mox se prosternebat tanquam supplex, tum appropinquabat velut ludibunda, exporrecto pede vno, vt feles solent cum ludere gestiunt: tandem vbi securum putabat canem, ac de vita parum sollicitum, nacta opportunitate, impetu insultabat, ac morsu iugulum petijt, nec nisi mortuum dimisit: à morte, vngue lacerando, pectus aperuit, & cor eduxit, primumque vorauit, crudeli more. Hucusque Caius. De morsu leopardi, (alnemer & alfhed,) ex genere leonis, & vulnere vnguium eorum, Auicenna 4. 6. 4. 10. Sed vt magis satisfaciam omnibus, neque res diuersas confundere cuiquam videar, priuatim primum quæ de pardo scripta reperio, referam omnia: deinde quæ de leopardo: nisi vbi ex Græco pardalis, vel Hebraico aut Arabico namer, aliqui pardum aut leopardum transtulerunt: ea enim ad pantheram seu pardalin pertinere certissimum est.

PARDVM Plinius à panthera, vt superius recitaui, sexu tantum differre putat, sed dubitat. Supra dixeram pardi nomen Latinis tantum vsitatum esse, Græcis non item: sed nunc in commentarijs in Plutum Aristophanis locus occurrit, vbi interpres enarrans vim verbi ἀπεπάρδον, id est crepitum alui emisi, sic scribit: Ἀπὸ τῆς ἀθρόας τοῦ πνεύματος ἐκπνοίας. ὅθεν καὶ πάρδος. ὁρμητικὸν γὰρ τὸ ζῶον. Verum apparet grammaticum istum recentiorem esse, nec inter classicos adnumerandum authores. Apud Aristotelem historiæ anim. 2. 11. legimus τὰ παρδάλια. Theodorus pardos transtulit. Scribit autem Aristoteles chamæleonem habere pellem pallidam nigris distinctam maculis vt pardalia. Nec alibi vsquam hæc vox vel apud ipsum, vel alios quod sciam reperitur: nec Gaza pardum alibi conuertit. Heliogabalus ebrios amicos plerunque claudebat, & subitò nocte leones, & leopardos, & vrsos, exarmatos immittebat, ita vt expergefacti in cubiculo eodem, leones, vrsos, pardos cum luce, vel quod est grauius nocte inuenirent, ex quo plerique exanimati sunt, Lampridius. Videri autem potest eosdem posteriore loco pardos dicere, quos prius leopardos dixerat. In his syluestribus locis Hyrcaniæ) & pardi sunt, secundum à pantheris genus, noti satis, nec latius exequendi: quorum adulterinis coitibus degenerantur partus leænarum, & leones quidem procreant, sed ignobiles, Solinus. Pardus secundum post pantheram est genus, varium ac velocissimum, & præceps ad sanguinem: saltu enim ad mortem ruit. Ex adulterio pardi & leænæ leopardus nascitur,

nascitur,& tertiam originem efficit, Isidorus. Leones quos creant pardi in plebe remanent, iubarum inopes; Solinus & Plinius. Pardus est bestia torua,& acuto nimis impetu, corpusque moribus auium conueniens habet: colore varium, saltu potius quàm cursu prædam insequitur. In Africa propter inopiam aquæ congregantur diuersę feræ ad amnes ibique leænæ bestijs varijs (id est pantheris) miscentur: & inde pardi procreari dicuntur, Basilius vt citatur in libro de nat. rerum. Odore pardi coitum sentit in adultera leo, totaque vi consurgit in pœnam. Idcirco aut flumine abluitur, aut longius comitatur, Plinius Philostratus libro secundo de vita Apoll. pardales, παρδάλεις nominat, ex quibus leænæ concipiant,& maculosos pariant catulos: cum Plinius iubis tantum differre scribat, quòd ijs careant,& ignobiliores sint. Sed quærendum est, an vt leæna ex pardo concipit, & corpore sibi similem gignit, animo dissimilem: sic etiam pardalis seu panthera ex leone concipiat, & maculosum gignat fœtum. Vt duorum sint generum leopardi: Sicut & mulus alius ex asino & equa nascitur, alius ex equo & asina qui hinnus vocatur. Omnia sanè bigenera plus à matre accipere videntur, præsertim quod ad magnitudinem & formam corporis. Grammaticus quidam in Promptuario leopardum interpretatur animal ex leone & panthera natum, vel ex pardo & leæna, nigris maculis leoninam pellem distinguentibus, sine iuba: sed authorem non adfert. Vide in Leone C. Pardi, vt quidam dicunt, ex pantheris aliquoties & canibus procreantur, Albert. Leporarios magnos, quos veltres quidam vocant, aliqui nasci aiunt ex coitu leopardi cum cane, Albert. Λυκοπάρδαλις quidam in Lexico Græcolat. interpretatur animal ex pardo & lupo natum. Leonibus ac pardis, omnibusque generis eius, etiam felibus, imbricatæ asperitatis lingua est, ac limæ similis: attenuansque lambendo cutem hominis. Quæ causa etiam mansuefacta, vbi ad vicinum sanguinem peruenit, saliua, inuitat ad rabiem, Plin. Et alibi, Mirum pardos, pantheras, leones,& similia condito in corporis vaginas unguium mucrone ne refringatur hebeteturue ingredi, aúersisque falculis currere, nec nisi appetendo protendere. Pardi in Africa condensa arborum insidunt, occultatique earum ramis, in prætereuntia insiliunt, atque è volucrum sede (cæde, codices minus emendati,) grassantur, Plinius. Scribit sanè de pardali quoque Orus, eam prorsus insidiosam esse, celeritatem suam abscondere,& ex abdito inuadere animalia. Aliquoties inter frondes & fruteta latens in aues grassatur, suæ velocitati confidens, Albertus. Pompeij Magni primum ludi ostenderunt chaum, effigie lupi, pardorum maculis, Galli rhaphium vocabant, Plinius. Panther caurit amans, pardus hiando velit, Author Philomelæ. Pardi fel venenosum esse Cardanus scribit, alij omnes leopardi: sed Arabicè nemer legitur: quare ad pantheram differo. Pardi epitheta, celer, fulmineus, sublimis, viridis, apud Lucanum, Claudianum, Iuuenalem. Hippardium fera quædam cornuta ab equo nominata, iubata, apud Aristophanem, nihil quod memoretur cum pardo commune habet. Picto quod iuga delicata collo Pardus sustinet, Martialis. Hæc sunt quæ de pardo priuatim scripta reperio: videntur autem eadem òmnia de panthera etiam verè dici posse: quamobrem in illa etiam pleraque repetentur, sed pardi nomine expresso.

De LEOPARDO nonnihil in præcedentibus iam dixi. Volui autem hoc loco de eo etiam priuatim agere, quoniam apud recentiores tantum hoc nomen reperio, nec apad vllum qui vixerit ante Iulij Capitolini, aut Ael. Spartiani seculum. Recentiores quidam, vt Bellunensis, minorem tantum pantheram leopardum vocant, vt in B. referam: alij maiorem: quidam non pantheram, sed ex pardo & leæna natum animal. Pardalis, id est leopardus, Syluaticus. Leopardo Italicè, pardus Latinè, Arlunnus. Et alibi, Pardo Italis, (forte apud poëtas Italicos tantum,) Latinè pardus vel leopardus. Leopardum quidam putãt eandem esse bestiam cum pardo Albertus. Catos syluestres etsi Angli quoque habent, vt nos, tamen leopardum etiam catum montanum vocant, vt audio. Leopardus ex leæna & pardo natus colore est subrufo, maculis per totum corpus nigris: fœmina mare fortior est, Albertus & Liber de nat. rerum. Leop. similis est leoni capite & membrorum forma, minor tamen, nec adeò robustus, Physiologus. Pellis leopardi nuper à me consyderata huiusmodi erat: Longitudo pellis simul & caudæ, quanta hominis mediocris cum sesquidodrante: Caudæ per se, dodrantes tres cum dimidio. Pellis latitudo circa medium, dodrantes tres Color ferè flauus dilutus, maculis rotundis nigris distinctus. Pili breues & lanuginosi. Pretium vnius, coronati, id est denarij aurei quinque aut sex, plus minus, pro pellium differentia, & regionum longinquitate. Leopardi rictant, Ael. Spartianus. Animal est vehementer iracundum: & cum morbo laborat, sanginem capri syluestris requirit: aliquando & fimum hominis pro remedio. Camphora gaudet, & arborem eius custodit ne quis inuadat, Albertus. Pantheram sanè & ipsam odoratam esse,& aromatibus oblectari Philostratus & alij scribunt. Quamobrem non mirum est si allium detestetur, vt Cælius ex Ambrosio repetit: Nam sicubi parietes, inquit, litu allij infeceris, exilit protinus nec resistit, Vide infra in D. ad finem. Leop. ita cicuratur, vt tanquam canis venatori inseruiat, Physiologus. Quod si dimissus non tertio quartoue saltu præda potiatur, indignatur adeò vt nisi sangine placetur, aliquando in venatorem insiliat, Albertus. Audio principes quosdam & reges cum venatum exeunt leopardum à tergo secum in equo vehere, & in ceruum aut aliam quæ se obtulerit feram immittere, Eadem supra de pardo & alfhed scripsimus. Magnus Cham Tartarorum venationi sæpe operam dat,& equo insidens ducit secum leopardum domesticum, quem in ceruos & damas prouocat, Paulus Venetus 1.65. Et alibi, Rex tartarorum habet cicures leopardos, qui mirum in modum venationi inseruiunt, multasque capiunt bestias.

Leones in delicijs atq; item leopardos habuisse narratur Heliogabalus, exarmatos cicuresque: quos ita instituerãt mãsuetarij, vt ad mensas secundas iussi accũberent ex inopinato, nemine conscio exarmatas esse feras, Cælius ex Lampridio, cuius verba in Pardo iã recitaui. Fuerunt sub Gordiano Romæ camelopardali decẽ, leopardi mansueti triginta,&c. Iul. Capitolinus. Giraffæ, leones, leopardi, in prouincia Abasiæ nascuntur, Paulus Venetus 3.45. In regno circa Melacha vrbem è regione Sumatræ insulæ, permulti leopardi reperiuntur, Vartomannus. A Syria Romam vsque cum bestijs depugno per terram & mare die ac nocte vinctus cum decem leopardis, hoc est cum militari custodia, qui ex beneficijs peiores fiunt, Ignatius in epistola ad Romanos.

LEFRAT dicta bestia in Scandinauia, deuorat animalcula muribus similia, quæ lemmer vocant, & eo cibo pinguescit: pellis eius aliquanto laxior fit humana mensura, Zieglerus in Schondia, vt pluribus recitaui supra in Muribus diuersis. Olaus hanc bestiam Lekat vocat,& interpretatur Hermelinum, de quo antea in mure pontico & in mustela. Vox quide Lefrad accedere videtur ad nomen Germanicum Lepart.

B.

Pantheræ in Asia sunt, in Europa autem nullæ, Aristoteles. Pantheræ in Africa Syriaque abundant. Plinius.

Si lucam bouem Latini sic appellassent à Libya, fortasse pantheræ quoque & leones, non Africanæ bestiæ dicerentur, sed lucæ, Varro de ling. Lat. Mauritania alit leones, pardales, & alias feras diuersas, Strabo. Vltra Catadupa Nili procedens Apollonius & comites, viderunt leones & pantheras, Philostratus. Vltimum extremæ Arabiæ promontorium à Dira vsque ad Austri cornu, fert pardales fortissimas, παρδάλεις ἀλκίμους, Strabo lib. 16. Post Barygazam continens ad Austrum pertingens Dachinabades vocatur: quæ supra hanc est mediterranea regio ad Orientem, montes magnos continet, & omnigena ferarum genera, pardales, tigres, &c. Arrianus in Periplo rubri maris. Leones, lupi, pardales abundant circa Arabiam, Agatharudes. In parte Syriæ contermina, leones & pardales multò plures maioresque reperiuntur, quàm in Libya, Diodorus. Pantheræ capiuntur in Pamphyliæ parte quæ aromata profert, Philostratus in vita Apoll. Lyciæ & Cariæ pardalis, nec animosa est, neque valde valet saltu, nisi cum est vulnerata: tum spiculis resistit, neque ferro facile cedit, Gyllius ex Aeliano. Eundem locum multò aliter transfert Volaterranus, his verbis: In Caria & Libya (lego Lycia) prælongi admodum pardi sunt, ac animo imbelles, minimum saltu agiles, pelle adeò dura vt ferro non cedat. Vter vero melius, iudicabunt qui Græca viderint. Pantheræ numerosæ sunt in Hyrcania, Solinus. In itinere quod dextra Gangen, sinistra verò Hyphasin fluuios habet, descendenti Apollonio leones ac pantheræ occurrerunt, Philostratus. Pantheras cicures ad suum regem Indi afferunt, Aelian. Leopardi degunt in syluis Barbariæ, Leo Africanus.

Alnemer est animal minus lynce, id est lupo ceruario, leopardo simile figura & colore, sed aliquanto maius, pedibus quoque & vnguibus maioribus & acutioribus: oculis obscuris & terribilibus, vt ipse vidi. Idem leopardo fortius, ferocius & audacius est. Inuadit enim & dilaniat homines. Cæterum leopardus Arabicè nominatur alfhed, Bellunensis. Hinc coniecturam facio alnemer pantheram Oppiani maiorem esse, alfhed autem minorem: quanquam Nicander de aconito in Theriacis scribens, pardalianches vocari ait, quòd à pastoribus pro veneno mortifero obijciatur θήρεσσι πελώροις (id est magnis feris, quasi pardales omnes magnæ sint,) Ἴδης ἐν κνημοῖσι Φαλακραίοις ἐνὶ θήρσι. Est autem Phalácra vnum ex cacuminibus Idæ montis. Pardalium duplex genus est, inquit Oppianus: sunt enim aliæ maiores & dorso ampliores: aliæ vero minores, sed robore (ἀλκῇ) non inferiores. Eandem coloris varij & figuræ corporis speciem similitudinemque ambæ, præter caudam, gerunt: nam maioribus minor est cauda, minoribus vero maior. Vtrisque solida sunt femora, corpus oblongum, oculi splendidi: quorum papillæ sub glaucis fulgent palpebris, glaucæ etiam ipsæ & interius rubicundæ, ardentibus similes, ignitæ: dentes pallidi, ἰοβόλοι, id est venenosi: pellis varia, color splendidus, aëreus, crebris oculis (id est maculis) nigricantibus, Hæc Oppianus. Ante annos aliquot Francfordiæ memini videre venales quasdam pelles peregrinas, maculosas, angustas, quinque aut sex digitos latas, bene longas: cauda ferè magnitudine & figura vt felium, circulis nigris distincta: pelles singulas quinque drachmis argenteis indicabant: coniungebantur autem viginti in fascem vnum. Animal ipsum *leppart* vocabant, hoc est leopardum. In hoc genere (pardorum) est qui cognominatur bitis, haud alijs absimilis, præterquã quòd cauda carere dicitur: is si à muliere aspiciatur, extemplo eam in morbum deducit, Volaterranus ex Aeliano. Inter omnia animalia (inquit Aristoteles in Physiognomicis) leo perfectissimam maris ideam præ se fert, &c. Pardalis vero inter ea quæ fortia esse videntur, fœmineam magis formam exprimit, (ἡ δὲ πάρδαλις θηλυμορφοτάτη Adamant.) cruribus tantum exceptis, quibus maximè (ad inuadendum cætera aut se defendendum) vtitur, & fortiter agit. Habet enim faciem paruam, os magnum, oculos paruos, albicantes, (ἐκλεύκους) modicè cauos, & ferè planos, (ἐγκοίλους, αὐτοὺς δὲ πλατυτέρους, lego ἐπιπλατυτέρους: locus videtur deprauatus:) frontem oblongam, aures versus rotundam magis quàm planam, (μέτωπον προμηκέστερον, πρὸς τὰ ὦτα περιφερέστερον ἢ ἐπιπεδώτερον. Vetus interpres vertit: frontem longam, aures rotundas magis quàm planas.) Collum valde longum & tenue. Pectus non bene costatum, (ἄπλευρον, paruis costis præditum:) dorsum longum, clunes carnosas & femora. Partes vero circa ilia (λαγόνας) & ventrem magis planas, (ὁμαλά, id est nec protuberantes, nec cauas: nam qui εὔζωνοι sunt, & cinctu gracili, eam partem cauam habent.) Colorem varium. Corpus vero totum inarticulatum, & asymmetrum, Hæc Aristoteles. Omnia fermè sæua animalia feli similia sunt, pantheræ, lyncei, pardi: commune enim est vnguium magnitudo & robur, pellis distincta, versicolor ac pulchra: caput rotũdum, facies breuis, cauda prolixa, agilitas corporis, feritas, & cibus qui venatione acquiritur, Cardanus. Pardalin Persæ (inquit Scaliger) Barbuct vocant: Leænæ similem pilo ruffo, maculis oblongis picto, nigris ex transuerso. Faciem habet subrubram, nigris variam maculis, & candidis: ventrem album, caudam Leonis. Sunt & quædam dorso minùs fuluo, & maculis minùs vegetis. Oculos eis glaucos esse scit, qui vidit, vt nos. Animalia quædam colore varia sunt, idque dupliciter: aut enim genere, vt panthera, pauo: aut non genere toto, sed parte, vt boues & capræ interdum variæ generantur, Aristoteles. Panthera & tigris macularum varietate propè solæ bestiarum spectantur, cæteris vnus ac suus cuiusque generis color est, Plinius. Et alibi, Pantheris in candido breues macularum oculi. Et rursus, Quidam à pardis pantheras solo candore discernunt. Numerosæ sunt in Hyrcania, minutis orbiculis superpictæ, ita vt oculatis ex fuluo circulis, vel cœrulea, vel alba distinguatur tergi supellex, Solinus. Pardi virides, Claud. 3. Paneg. Picto quòd iuga delicata collo Pardus sustinet, Martialis. Chamæleo pellem habet pallidam nigro distinctam vt παρδάλεις. Aristot. Gaza transfert, vt pardi. Panthera est animal varium & valde speciosum, Liber de nat. rerum. Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus (namer) maculas suas, & vos poteritis bene facere cum didiceritis malum, Hierem. 13. Panthera vndequaque varia est (quare etiam varia Latinè vocatur) maculis orbiculatis ad modum oculorum ex fuluo colore interdum ad album interdum ad cœruleum vergentibus, Albertus. Equi orynges dicti, (siue à montibus, siue ab impetu ad libidinem,) alij pellem maculis oblongis variam habent, tigridum instar, alij vero rotundis vt pantheræ, Oppianus. Sed suauius dicam Græcè, Τοὶ δ' ἄρ' ὑπερχαλόεσι πελώρια ἀμφὶ δαϊκτοισι σφρηγῖσιν πυκινῇσιν, ὁμοῖα παρδαλίεσσι. Chaus animal, quod Galli raphium vocant, lupi effigie pardorum maculis, Plinius. De pardali dixeris, habere eam corpus κατάστικτον, στικτόν, κατάγραφον, ἐμποίκιλον, ἰνχρουν, ἰνειδής, πολυειδής, ὑχρὸν, ποικίλον, πολύμορφον. Pollux. Pausanias in Arcadicis scribit se inter cætera fabulosa audiuisse etiam gryphes punctis vt pantheras varium habere corpus. Terram Eremborum (id est Troglodytarum vel Saracenorum in Libya) comparant παρδαλέῃ id est pelli pantheræ. Ἡ γὰρ διψηρή τε καὶ αὐχμήεσσα τέτυκται, τῇ καὶ τῇ κυανέῃσι κατάστικτος φολίδεσσι, Dionysius Afer. Hanc autem regionis illius varietatem accidere propter Solis adustionem Eustathius addit. Τῶν λασιαύχενας πορδαλίων, Agathias in epigramm. Sunt qui tradunt in armo dextro, Albertus) ijs similem Lunæ esse maculam, crescentem in orbes, & cauantem pari modo cornua, Plinius. Ferunt odore earum mirè sollicitari quadrupedes cunctas, sed capitis toruitate terreri: quamobrem occultato eo, reliqua dulcedine inuitatas corripiunt,

rapiunt, Plinius. Tradunt Persicum smaragdi genus visum implere, quem non admittant, felium pantherarumque oculis similes: nanque & illos radiare, nec perspici: eosdem in sole hebetari, vmbris refulgere, & longius quàm cæteros nitêre, Idem. Panthera dentes habet serratos, Aristoteles & Aelianus. Καρχαρόδοντα, ὅσα στρογγύλους καὶ ἐναλλάσσοντας τοὺς ὀδόντας ἔχουσιν, vt leo, canis, pardalis, Scholia in Aristophanis equites. Pardis lingua est imbricatæ asperitatis, ac limæ similis, vt superius in Pardo scripsi. Pantheræ quaternas mammas ventre medio gerunt, Aristotel. & Plinius. Pantheræ cor maximum est proportione, vt & reliquis timidis, aut propter metum maleficis, Iidem. Multiplici pedum fissura est, Aristot. Pedes priores quinis distinctos digitis habet, posteriores quaternis: parua quidem inter quadrupedes digitatas, posteriores etiam quinque digitos obtinent, Idem. . Condito pantheræ, & similia, in corporis vaginas vnguium mucrone, ne refringatur hebetetúrue, ingrediuntur, auersisq; falculis currunt, nec nisi appetendo protendunt. Plin Cauda leoni infima parte setosa est, vt bubus & sorici: pantheris non item, Idem. Os amplum & rescissum habent, leo, canis & feher, quem nos dicimus leopardum, Albertus de animal. 2. 1. 4. Ego pro feher legerim f hed: sic enim leopardum Arabicè vocari, ex Bellunensi superius docui: al quidem syllaba præfixa, articuli tantum vicem obtinet. Fœmina crebrius inuenitur, Volaterranus: nimirum quod non sibi tantum, sed etiam catulis de victu prospiciens, latius vagatur.

C.

Panther cauritamans, pardus hiando felit, Author Philomelæ. Leopardi rictant, Ael. Spartianus. Βρυχᾶσθαι vox leonis est, & aliorum quæ vocabulum suæ voci proprium non habent, vt vrsi, pardalis, pantheris, Varinus & Pollux. Oryges non metuunt canis latratum, Παρδαλίων δ' οὐ γῆρυν ἀμειδέα πεφρίκασιν, Oppianus. Ferarum aliæ montanis, aliæ palustribus locis gaudent ταῖς τ' ἴδαις τε καὶ ὕλαις, ὡς αἱ παρδάλεις. Vnde Homerus (Iliad. φ.) Ἠΰτε πάρδαλις εἶσι βαθείης ἐκ ξυλόχοιο. Pollux. Ida mons Troiæ est, & accipitur pro quouis monte, vt Achelous pro quauis aqua. Iones vero nemus seu syluam, idam vocitant, & interdum Attici quoque, Varinus. Ξύλοχος, locus montanus est, sic dictus quòd ligna habeat: vel simpliciter locus fruticibus & arboribus confertus. Fedeoz (lego f hed, aut f hedos vel f hedot numero plurali) qui sunt leopardi, manent plerunque apud fluuios in locis consitis arboribus, & maximè iuxta arbores camphoræ, Albertus lib. 8. Alnemer habitant sub arboribus Camphoræ, quæ secundum aliquos magna arbor est, Auicenna. Pardales vino delectantur, Oppiano teste: vnde forsan poetæ fabulantur eas olim mulieres Bacchi nutrices fuisse. Vide infra in h. Quamobrem vino inebriatæ etiam capiuntur, vt dicam in E. Panthera aliquando nimium se replet cibo, vt & alia acutorum vnguium quòd acrius esuriant: sic repleta in latibulum se recipiens diu dormit. Albert. Veneno aconito carnibus insperso à venatoribus extinguitur, nisi stercus humanum inuenerit, quo deuorato sibi medetur, vt pluribus referam capite quinto. Leopardus cum ægrotat, sanguinem capri syluestris requirit, & stercore hominis pro remedio vtitur, Albert. Pardi in Africa insidunt condensa arborum, occultatique earum ramis in prætereuntia desiliunt, atque è volucrum sede grassantur, Plinius. Pardalis cursus celeritate cum alia pleraque, tum maximè simias assequitur, Aelianus. At alibi non celeritate, sed astu mox recitando, simiam ab ea comprehendi ait: Philes simpliciter simiam ab ea captari scribit, Plutarchus odore illectam sponte accedere & capi. Quamobrem in Mauritania pardales (inquit Aelianus) cum robore sint & viribus præstantes, non cursu quo maxime valent, simias persequi aggrediuntur: causa est, quoniam non longe ante hanc excurrentes sese tradunt: sed & vt mox eam viderunt, in fugam se conferentes, in arbores altas ascendunt, & illius impetum declinantes, illic consident. Veruntamen pardalis ad hanc rationem simia dolosior, insidias molitur, & dolos nectit. Vbi enim simiarum multitudo manet, eò profecta, ad terram se sub arbore abijcit, & ventre proiecto humi, sic iacet, tibias vt admodum remisse porrigat, oculos claudat, spiritu compresso sese ab anhelando contineat, & vero mortua videatur. Illæ vero hostem ex alto despicientes, mortuam suspicantur, & facillime credunt id quod vehementer optant, nondum tamen descendere audent. At experimenti causa vnam ex ipsis, quam audaciorem putant, ad examinandum pardalis affectum præmittunt: hæc quidem non omnino sibi præfidens descendit, sed timide & pedetentim primo decurrit, post metu repressa reuertitur. Tum vero iterum descendit, & cum proxime ad pardalim accessit, regreditur rursus. Tum tertio descendit. & illius oculos speculatur, spiritum ducat nécne periclitatur. Illa autem immotam se fortissime præstans, paulatim huic animos addit. Et iam cum hanc permanere constanter sine damno circum illam sublimiores ex superiori loco simiæ speculantur, fiduciam, & spiritum colligentes, ex arboribus frequentissimæ decurrunt, & circum eam concursantes, saltant, simul & supra ipsam grandientes insultant: & in illius contumeliam saltationem simicam saltantes, multifariam ei illudunt, & gaudium quod de hac ipsa tanquam mortua immortaliter pergaudent, testantur. Illa autem omnia sustinens, simul ac illa ipsas insultando, & illudendo defatigatas esse intelligit, ex inopinato exsiliens, earum partem vnguibus lacerat, partem dentibus distrahit, atque opimum, & adipale ex hostibus prandium sibi abunde comparat: & tanquam Vlysses ancillarum contumelias & procorum, sic diu multumque harum insultationes perpetitur, vt hostes vlcisci queat, Hactenus Aelianus. Vide etiam infra in prouerbio, Pardi mortem adsimulat. Caucasus mons (inquit Philostratus libro 2. de vita Apol.) principium est Tauri, qui per Armeniam, Ciliciam & Pamphyliam vsque & Mycalen procedit, &c. Quòd autem nostra ex parte appellatus Taurus per Armeniam protendatur, quod quodam tempore creditum non est, testantur pantheræ, quas in Pamphyliæ parte quæ aromata profert, captas esse comperimus. Tales enim feræ aromatibus gaudent, & ex longinquo odorem sequentes trahuntur, & ex Armenia per montes profectæ ad storacis lachrymam feruntur, quotiens venti ab ea parte flant, & arbores liquore turgent. Accepi etiam in Pamphylia pantheram captam fuisse, aureum torquem circa collum habentem Armenijs literis huiusmodi inscriptum, Rex Arsaces deo Nisæo. (Græci codices non habent inscriptionem nec Armenicam nec Græcam.) Regnabat autem temporibus illis in Armenia Arsaces. Is vt opinor feram videns eximia præ cæteris magnitudine, eam Baccho sacrauit. Bacchus enim Nisæus à Nisa quæ in India est nuncupatur, non ab Indis solum, sed ab omnibus gentibus quæ Orientem spectant, Illa vero quam dixi fera aliquādiu cū hominibus est versata, attrectari demulcerique manibus patiens. Adueniente autem vere, vbi Veneris eam cupido stimulauit, maris desyderio tracta in montes secessit, eodem quod gerebat ornamento insignis. Et postea capta est in inferiore Tauri parte, aromatum odore, vt diximus, allecta, Hæc Philostratus. Leopardi amant arbores camphoræ, & ne quis eas inuadat custodiunt, Albertus. Admirabilem quandam (inquit Aelianus) odoris suauitatem olet pardalis,

dalis, quam bene olendi præstantiam diuino munere donatam, cum sibi propriam planè tenet, tum vero cætera animalia hanc eius vim præclare sentiunt. Hęc autem hoc modo venationem capit: Cum horum quę ad victum opus sunt eget, sese vel in loca arboribus consita, vel folijs vestita, ita occultat, vt inuentu difficilis tantum respiret: hinnuli, dorcades, capræ syluestres, atque alia eiusmodi animalia quadam suauis odoris illecebra attrahuntur, & proximè accedunt. Illa tum quàm mox de latebra exiliens, ad prædam se rumpit, atque eam comprehendit, (ex latebris prosilit atque inuolat, Volaterranus.) Pantheram se abscondentem venari ferunt, propterea quòd suo odore belluas delectari intelligat: propius enim ita accedunt, quas corripiat, Aristot. Tradunt odore pantherarum & contemplatione armenta mirè affici, atque vbi eas persentiscant, properatò conuenire, nec terreri nisi sola oris toruitate: quam ob causam pantheræ absconditis capitibus, quæ corporis reliqua sunt, spectanda præbent, vt pecuarios greges stupidos in obtutu populentur Secura vastatione, Solinus. Ferunt odore (apud Volaterranum non rectè legitur colore) earum mirè solicitari quadrupedes cunctas, sed capitis toruitate terreri. Quamobrem occultato eo, reliqua dulcedine inuitatas corripiunt, Plinius. Ad pardalim pleraque vel sponte adcurrere, odore allecta, simiam cumprimis, narrant, Plutarchus. Hinc aliqui pantheram dictam volunt, quòd omne genus ferarum alliciat & captet. Isidorus tamen alia quædam nugatur. Panther (inquit: pantherem cum panthera confundens) dictus est, siue quòd omnium animalium sit amicus (imò inimicus) excepto dracone, siue quia sui generis societate gaudet: & ad eandem similitudinem quicquid accipit & reddit: pân enim omne dicitur, Hæc ille tum ridiculè tum obscurè. Animalium nullum odoratum, nisi si de pantheris quod dictum est credimus, Plinius. Aristoteles problematum 13.4. causam quærit cur animantium nullum suauiter oleat, excepta panthera: quæ etiam ipsa, inquit, non nisi bestijs ita olet: ferunt enim suauem illis olentiam ab hac respirari. Sed nihil adfert aliud quod ad pantheræ historiam pertineat. Pardalim cæteris animalibus suauiter olere quidam affirmant: & venari in senecta nimirum bestias alliciendo gratia sui odoris: at nobis nullam odoris affert suauitatem: forte quòd olfactum homines habeant omnium fermè deterrimum. Itaque multi odores suauitatesque eorum, vel grauitates, nimirum latere hominem possunt, &c. Theophrastus de causis 6.5. Et rursus 6.26. Animal nullum penitus odoratum est, nisi quis pardalim dixerit sensui belluarum bene olere. Albertus falsum esse putat cætera animalia pantheræ odore delectari: quoniam in opere philosophi de sensu & sensili legatur cætera (præter hominem) animalia odoribus nec suauiter nec molestè affici. Odores quidem certos animalia quædam sectari aut fugere, constat: sed fortassis hoc circa cibum solum, cum ex odore quid ipsorum naturæ conueniat aut aduersetur percipiant: vt ea fortassis tantum bene oleant eis, & longè etiam ad ea pelliciantur, quæ in cibum eis venire possunt, non vt meram odoris gratiam captent. Sed in præsentia hac de re nihil statuo. Mares in omni genere fortiores, (magis animosi, Aristot.) præterquam in pantheris & vrsis, Plinius. Semiramis Assyria non si quãdo leonem cepisset aut pardalim similémue feram interfecisset, sed si leænam esset nacta, in eo sibi placuisse fertur, Ælianus in Varijs. Ἀπέστω τῶ ζώων φύσι. Scholiastes in Alexipharmaca Nicandri: qui cum scripsisset pardalim frequenti assultu excrementum hominis in arbore suspensum (id enim pro remedio petit aconito cum carnib[9] deuorato,) petere, subijcit. hoc animal natura infirmum esse: hoc est citò fatigari & exhauriri: nimirum quod in primos impetus quantumcunque virium habet & omnem sui roboris contentionem insumat. Pardus celer, Lucanus libro 6. Leuiores (id est celeriores) pardis (nemerim) equi eius, Abacuc primo. Suem & aprum dices συίῤῥυγχνάν, leonem ἰφραμών, pardalim σκοῖραν, id est saltare, Pollux. Idem alibi pardalin corpus habere scribit, ὑγρὸν, εὐέλικτον, πηδητικὸν, ἁλτικὸν, εὐπαλές, hoc est agile & saltibus aptum. Cæcos gignunt canes, lupi, pantheræ, thôes, Plinius. Author libri de nat. rerum, pantheram semel tantum parere scribit. Nam cum in vtero matris, inquit, coaluêre catuli, maturisque ad nascendum viribus pollent, oderunt temporis moras. Itaque oneratam fœtibus vuluam, tanquam obstantem partui, vnguibus lacerant. Vnde illa partum effundit, seu potius dimittit, dolore cogentem. Ita postea corruptis & cicatricosis sedibus, genitale semen infusum non hæret acceptum, sed irritum resilit. Nam, teste Plinio, animalia quorum acuti sunt vngues, frequenter parere nequeunt: vitiantur enim intrinsecus se mouentibus catulis, Hæc ille. Leænam quoque eandem ob causam semel tantum parere, vulgi quondam opinio fuit, quam refellimus in Leone C. Pantheram dicunt parui esse partus, & pauci & difficilis, propter vngues longos & acutos, quibus catuli frequenter vterum matris lædunt, Albertus. Panthera tempore libidinis admodum vocalis est, & ad vocem eius alia eiusdem aut vicini generis animalia conueniunt, Albertus. Leænas cum pardis coire, vnde leones gignantur ignobiles, nec iubati, (aut, vt Philostratus refert, fœtus maculosi,) pluribus dixi supra in Leopardi mentione priuatim: & in Leone C. ex Philostrato & alijs. Pardus in Africa abundat, vbi propter aquæ penuriam multa animalia conueniunt ad amnes, & ibi leænæ à pardis adulteratæ generant leones, sed ignobiles, Albertus. Est quando lupi cum pantheris coëunt, vnde gignuntur thôes bigenere animal, quod pelle (scilicet maculosa) pantheram refert, facie autem patrem, Oppianus 3. de venatione. Sed de thôe varias authorum sententias in historia eius statim post lupum exhibui.

D.

Leopardi gregatim conuersari solent, Albertus. Panther (abutitur hoc nomine pro panthera) sui generis societate gaudet, Isidorus. Pardalis inter animalia illa quæ fortitudine prædita videntur, magis ingenium muliebre refert, vt corpore etiam formam muliebrem, vt in B. dixi ex Aristotele. Leo cõtra, viri, tum ingenium tũ corporis speciem. Animo sanè pardalis est pusillo, (μικρὸν nisi legendum μιαρὸν, id est improbo: sed vetus interpres legit pusillo:) furtiuo & vt paucis dicam doloso, Aristot. Pantheræ cor maximum est proportione, vt & reliquis timidis aut propter metum maleficis, Aristot. & Plinius. Pantheræ ingenium molle est, (ἁβρὸν, effœminatum,) iracundum, insidiosum & fraudulentum (λοχητικὸν καὶ ἐπίβουλον,) timidum simul & audax. His moribus corporis etiam forma respondet, Adamantius. Namer, id est, pardalis in sacris libris tanquam ferocissimum & crudelissimum animal cum lupo ac leone memoratur, vt citaui in A. Fulminei pardi, Claudianus 8. Paneg. Sapientes Aegyptiorum designaturi hominem qui scelestum suum ac malignum occultet animum, ne à suis noscatur, pardalin pingunt, Hæc siquidem clanculum alia persequitur animantia, nec sinit impetum ac pernicitatem suam innotescere, (μὴ συγχωροῦσα τὴν ἰδίαν ὁρμὴν ἀφίεσθαι,) qua in illis persequendis vtitur, Orus. Quomodo latitans, aut capite saltem occultato, (cum reliquũ corpus nihil præ se terribile ferat,) allectas ad se propius sui odoris suauitate feras deuoret, iam supra capite tertio docui: Et ibidẽ quàm mirabili astutia se mortuã simulans, simias captet:

qua de

Qua de re vide etiam infrà prouerbium, Pardi mortem adsimulat. Panthera perpetuò fera est, Aristoteles. Atqui Albertus & alij recentiores facile cicurari scribunt, præsertim ad venationis vsum, vt supra in Leopardi mentione dixi capite primo: & infra capite quinto pluribus dicetur. Sed vtcunque cicur, nunquam prorsus deponit feritatem, & sæpe ad ingenium redit. Leonibus ac pardis, omnibusque generis eius, etiam felibus, imbricatæ asperitatis lingua est, ac limæ similis, attenuansque lambendo cutem hominis. Quæ causa etiam mansuefacta, vbi ad vicinum sanguinem peruenit saliua, inuitat ad rabiem, Plinius. Picto quod iuga delicata collo Pardus sustinet, Martialis. Leones, pantheræ & tigrides, fœtus suos vehementer amant, & pro ipsis contra venatores pugnando, quæuis tela & mortem quoque contemnunt, Oppianus lib. 3. de venatione, vbi etiam de ijsdem ac lyncibus scribit, quod cum ad latibula sua reuersæ catulos sibi ablatos reperiunt, magno & miserabili eos vlulatu plangant. De panthera tradit Demetrius physicus, iacentem in media via hominis desiderio, repente apparuisse patri cuiusdam Philini assectatoris sapientiæ: illum pauore cœpisse egredi, feram vero circumuolutari non dubiè blandientem, sese conflictantem mœrore, qui etiam in panthera intelligi posset. Fœta erat, catulis procul in foueam delapsis. Primum ergo miserationis fuit non expauescere, proximum ei curam intendere: secutusque qua trahebat vestem vnguium leni iniectu, vt causam doloris intellexit, simulque salutis suæ mercedem, exemit catulos: eaque cum ijs prosequente vsque extra solitudines deductus, læta atque gestiente: vt facile appareret gratiam referre, & nihil inuicem imputare, quod etiam in homine rarum est, Plinius. Similia quædam leoninæ etiam mansuetudinis exempla, in Leone recitaui. Pardalim audio, cum eam à paruula cum hominibus venator versari adsuefecisset, atque adeò mansuefecisset, eamque sanè tanquam amasiam adamaret & magna cura aleret, ob eamq; rem hœdum huic, quem simul cum ipsa aluisset, eam hœdi esu oblectare cupiens, comedendum dedisset: edere illum, etsi occisus erat, recusasse. Cum enim primo die is ad pastum obiectus semel fuisset, ab eo ipso edendo se sustinuisse, quia propter cibi expletionem inedia vti necesse haberet. Secundo iterum die hœdus huic allatus est, ab eo similiter, quoniam adhuc fame non premeretur, se continuisse. Tertio die quamuis esuriret quidem, & solito signo cibum requireret, non hœdum tamen suum contubernalem attingere voluisse, sed illo relicto, alterum sumpsisse. Homines autem suos intimos & pernecessarios non modo produnt, sed sæpe etiam in fratres & parentes multa perfidiose faciunt & improbe & malitiose, Aelianus. Androclis serui historiam, qui fugitiuus in Africa à leone nutritus fertur toto triennio, deinde captus & feris Romæ obiectus, inter quas fortuitò idem leo captus erat, ab eodem agnitus & contra patheram defensus est, in Leone retuli cap. quarto.

Panther (abutitur hoc nomine pro panthera) omnium animalium amicus est, excepto dracone Isidorus absque authore. Ego Pantheram omnibus inimicam dixerim. Leopardi degunt in Syluis Barbariæ, neque homini, cùm robusti sint & crudeles, nocent: nisi alicui (quod rarò contingit) in angusto calle obuij, illi aut cedere non possunt, aut redarguantur, fastidioque afficiantur. In hunc enim irruentes vnguibus vultum comprehendunt, tãtumque carnis auferunt, quantum prendunt: & plerunque cerebrum homini perfringunt. Gregem inuadere non solent: canibus alioqui infestissimi, quos occidunt ac deuorant, Leo Africanus. Panthera dicitur infesta esse draconi, & draconem ea visa ad cauernas refugere, Albertus. Alfhed (id est leopardus minor) lupos libenter interficit, Albertus. Leopardus desideratur à lupis cum olfaciunt ipsum, & sequuntur eum: sed lupus vnus non potest Leopardum vincere, plures simul vincunt: etsi verò velocissimè fugiat, tamen citò vincitur in cursu, Auicenna. Vt vulpes aues venatur somno simulato, sic pardus simias mortuum se simulans, Incertus. Leo & leopardus inimici, Auicennæ interpres, vbi Aristoteles habet Θῶς, qui non Leopardus siue panthera, sed panther potius est de quo suprà. Ante paucos annos statim post mortem Galliarum regis Francisci leopardos audio, marem & fœminam, siue dimissos negligentia aut malignitate custodis, siue per vim è cauea egressos, in syluas aufugisse, & circa Aureliam plurimos homines laniasse, & sponsam aliquando ad nuptias ducendam in vico rapuisse, & inuenta mulierum cadauera quarum illi mamillas tantum deuorassent. Hyæna pardalim odit, Aelianus. Hyænæ pantheris præcipuè terrori esse traduntur, vt ne conentur quidem resistere: & aliquid de corio earum habentem non appeti: mirumque dictu, si pelles vtriusque contrariæ suspendantur, decidere pilos pantheræ, Plinius. Superiorem ab inferiore victum significare volentes Aegyptij, duas pelles pingunt, hyænæ vnam, alteram pardalis: hæ enim pelles si simul ponantur, pardalis quidem pilos abijcit, hyænæ vero non, Orus. Mygale, id est mus araneus, pantheras terret, Philes. Gallinaceo iure perunctos pantheræ leonesque non attingunt, præcipuè si & allium fuerit incoctum, Plinius. Leopardus viso hominis cranco, fugit, Aesculapius. Leopardum aiunt terreri arbore quæ vocatur Leopardi arbor, Rasis.

E.

Leopardus cicuratus & ad venationem dimissus, nisi tertio quartóue saltu præda potiatur, succenset adeò vt nisi sanguine placetur, in venatorem insiliat, Albertus. Plura vide supra in A. in Pardo, Leopardo & Alfhed. Ego dum hæc scriberem accepi à quodam oculato teste, in aula regis Galliarum, leopardos duorum generum ali, magnitudine tantum differentes: maiores vituli corpulentia esse, humiliores, oblongiores: alteros minores, ad canis molem accedere. Et vnum ex minorib', aliquando ad spectaculum regi exhibendum à bestiario aut venatore equo insidente à tergo super stragulo aut puluino vehi alligatum catena: & lepore obiecto dimitti, quem ille saltibus aliquot bene magnis assequutus iugulet. Venator leopardum recepturus, accedit auersus & frustum carnis retro inter crura protensum porrigit, ne si faciem obuerteret ab eo inuaderetur: & rursus loro alligatum manu demulcet ac reducit ad equum: ille in sedem suam facile resilit. Idem narrauit, tauro aliquando & leone simul emissis, leonem placidiorem nihil in taurum fuisse molitum, ac sponte ad caueam suam regressum: deinde duos leopardos eductos, statim viso tauro in eum insilijsse: quem & iugulassent, nisi bestiarij funibus alligatis ad catenas eorum, quibus teneri solent, eos retraxissent. Senatusconsultum fuit vetus ne liceret Africanas (pantheras intelligo, de quibus & proximè dixerat. Vide in A.) in Italiam aduehere. Contra hoc tulit ad populum Cn. Aufidius tribunus plebis, permisitque Circensium gratia importare. Primus autem Scaurus ædilitate sua varias cl. vniuersas misit, deinde Pompeius Magnus quadringentas decem, diuus Augustus quadringentas viginti, Plinius. Picto quòd iuga delicata collo Pardus sustinet, Martialis.

Aconitum primum alio nomine pardalianches à strangulandis pantheris vocatur, vt Dioscorides, Plinius &

alij tradiderunt. De herba ipſa copioſe diſſerui in Lupo a.& eam eſſe oſtendi, quæ hodie pauciſſimis locis cognita, in montibus Sabaudiæ & Galliæ Italiam verſus tora vocatur, &c. Hic plura adijciam, non ad herbæ hiſtoriam, ſed pantheræ, quæ radice eius trita & in carnibus obiecta extinguitur: quod lues etiam, & lupi & beſtiæ omnes Dioſcoride teſte patiuntur. Tangunt (id eſt aſpergunt) carnes aconito, necantque guſtatu earum pantheras, niſi hoc fieret repleturas illos ſitus. Ob id quidam pardalianches appellauere. At illas ſtatim liberari morte, excrementorum hominis guſtu demonſtratum, Plinius. Panthera cum venenum pardalianches ederit, quo leones etiam intereunt, ſtercus hominis quærit: eo enim ipſo iuuatur: quocirca venatores ſtercus ibi propinquum ſuſpendunt ex arbore aliqua in vaſe, ne procul bellua abeat, petens ſuum medicamentum: itaque inſiliens ibidem, & ſpe capiendi perſeuerans, in ſe efferenda emoritur, Ariſtot. Pantheras perfricata carne aconito (polline eius nimirum) barbari venantur. Occupat ilico fauces earum angor, quare pardalianches id venenum appellauêre quidam. At fera contra hæc excrementis hominis ſibi medetur: & aliâs tam auida eorum, vt à paſtoribus ex induſtria in aliquo vaſe ſuſpenſa altius, quàm vt queat ſaltu contingere, iaculando ſe appetendoque deficiat, & poſtremò expiret: alioquin viuacitatis adeò lentæ, vt eiectis interaneis diu pugnet, Plinius. Hyrcani pantheras frequentius veneno, quàm ferro necant. Aconito carnes illinunt, atque ita per compita ſpargunt ſemitarum. Quæ vbi eſæ ſunt, fauces earum angina obſidentur, (&c. vt Plinius,) Solinus. Auditum eſt pantheras quæ in Barbaria venenata carne caperentur, remedium quoddam (excrementum hominis forte nominare noluit) habere, quo vt eſſent vſæ, non morerentur, Cicero 2. de nat. deorum. Panthera & pardus) Arabicè legi puto, alnemer & alfhed, hoc eſt leopardus maior & minor: ſic enim in aconiti mentione apud Auicennam in Bellunenſis æditione legiſſe memini) deuorato veneno, ſtercus hominis quærunt, quo guſtato euadunt, Auicenna. Pardalin (inquit Pollux) tum alijs modis capiunt, tum aconito pharmaco cibis (σιτίοις. Dioſcorides & alij melius, carnibus) admixto: vnde fera ventris profluuio exhauritur, & ſæpe viua capitur. Pardalis intelligens aconitum ſibi venenum eſſe: non prius deguſtat quàm excrementum hominis, vtpote antipharmacum prope ſe viderit: quamobrem paſtores excrementum in arborem ea altitudine ſuſpendunt, ad quam pardalis peruenire ſaltu non poſſit. Hoc viſo fera tanquam præſente remedio, aconitum edit: deinde medicamentum petens, crebris tandem aſſultibus defeſſa, aut moritur, aut à paſtoribus interimitur, Scholiaſtes Nicandri. Sed ridiculus eſt aconitum à panthera edi ſcribens, non carnes aconito imbutas: & cum plurimum rationis ei tribuat, vt quæ & venenum & remedium ſuum agnoſcat: rurſus omnem ei rationem aufert, quæ venenum ſciens ac prudens deuoret. Leones, lynces, pardales, pantheres, vrſi, capiuntur aconitico veneno ad eum admixto cibum quo quodque eorum delectatur, &c. aut foueis, vt pluribus retuli ex Xenophonte in Leone E. Ariſtoteles in Mirabilibus non pardalianches, ſed pardalion (παρδάλειον) hoc venenum nominat, cuius verba recitaui in Lupo a. Eſt & apocynon venenoſa herba, quam ſimiliter pardalianches appellari in nomenclaturis apud Dioſcoridem legitur. Necantur apocyno canes, lupi, vulpes, pantheræ, & omnes quadrupedes: Vide in Cane C. Herba quæ leopardi herba dicitur, leopardus terretur: & herba quæ leopardum ſtrangulans dicitur, interficitur, Raſis vt quidam citat: Eſt autem poſterior herba, non alia quàm aconitum primum: prior quæ ſit, non facile dixerim: nam præter allium herbam quæ leopardo aduerſetur non legimus. Piſces quidam nigri venenati in Armenia reperiuntur: quos contritos in ouium aut caprarum diſciſſum latus abdunt: quòd cum pardalis, leo aut lupus guſtârit, continuò moritur, Aelianus. Si venatori res ſit cum alia fera quàm apro, venabulum tenere oportet pedibus non tantum diuaricatis, quantum in pugna aduerſus aprum: nam feræ quædam, vt pantheræ & leones, curſu ad venatorem vſque delatæ, cum propè ſunt, inſiliunt. Dirigendus eſt autem ictus ad pectus & cor, tanquam vulnere in illis eo in loco maximè letali futuro, Pollux. Vbi proficiſcentis ad aquam ex ſpelunca pardalis, venatores tritam viam obſeruarunt, ibidem rotundam & altam ſcrobem (minorem multò quàm pro leone capiendo faciunt, in cuius medio columnam ligneam (non lapideam vt pro leone) defigunt: ex ea catellum (non agnum vt pro leone, aut hœdum) ſuſpendunt, cuius teſticulos tenuibus vinculis conſtringunt. Is vinculorum dolore preſſus gemit, & latrans ſuo ſono pardalim ad ſe commouet. Hæc non mediocri voluptate geſtiens, illuc ſe magnis ſaltibus incitat, & nullum dolum eſſe exiſtimans, in poſitas inſidias incidit, Oppianus libro 4. de venatione. Eundem capiendi modum lib. 3. de piſcibus deſcribit, pro ſimilitudine adhibens, quod admones etiam dicti piſces ſimiliter capiantur in naſſas illecti, in quibus paruos piſciculos natantes viderint, &c. Sed verſus poëtæ adſcribam, vt res tota clarior fiat.

Ὡς δ' ὅτε τις ἐν ξυλόχοισιν ὀρέστερος αἰχοιώτης
Δήσας κῶλα σφιγγῶν ἀπὸ μηδέα. ὃ δ' ὀδυνῄσιν
Ἔρχεται, ἀμφὶ δέ οἱ γίνεται δρύοχος. ἡ δ' ἀΐουσα
Μαιομένη, ταχα δ' ἦξε, καὶ ἔθορε. τὸ μὲν ἔπειτα
Εἰλεῖται περιπολοῦσα. μέλει δέ οἱ οὐκέτι δαιτός,

Θηρὶ πάγην ἤρτυνεν, ἀπλῶσι δ' ἔνδοθι δεσμοῖς
Ἠχήεις βρυμαγδοῖς ἀποπτέσθαι περομένοιο
Πάρδαλις ἰάνθη τε καὶ ἔδραμεν ἴχνος αὐτῆς
Τψόσ' ἀναρπάζειν κρυπτὸς δόλος. ἡ δ' ἐνὶ βόθρῳ
Ἀλλὰ φόβου. τῇ δ' οὔτις ὑπέκδυσις ἐστιν ὀπίσω.

Idem alibi contra feras diuerſas, equos etiam colore diuerſos venatori eligendos conſulit: contra vrſos, glaucos: contra apros, fuluos aut ignis colore: contra pantheras, διαφοινίς, id eſt ruffos aut puniceos. Pardales cum Mauri venantur, eiuſmodi inſidias collocant, vt intra ædificaciunculam lapidibus quam primo ſtruxerint, putreſcentis iam carnis fruſtum ex longiore funiculo appendant: deinde ex arundinibus ianuam rara ſtructura imponant, per eas vt fœtidæ carnis odor emanet, & longe lateque vagetur. Hunc incluſum fœtorem feræ beſtiæ ſentiunt: nam quodammodo tetris odoribus delectantur. Itaque huius cibi appetitione, huc illuc circunferuntur, & tanquam quadam amatoria illecebra attactæ, & incidunt in laqueos, & infelici eſca conſtrictæ tenentur, Aelianus interprete Gillio. Volaterranus eundem locum paulò aliter & breuius vertit, hoc modo: Capiuntur pardales in Mauritania loco lapide ſubſtrato, laqueis præparatis, carneque appoſita: ad cuius odorem per conualles ſubiectas delatum flatibus ventorum feſtinantes, in inſidias incidunt. Monticolæ Conſtantinæ religionis in Africa equeſtrem venationem aduerſus Leopardos inſtruunt, exitus viarum occludentes. Leopardus autem hac illac fugiens, dum via equitibus obſeſſa ſe nequaquam euaſurum perſpicit, in crebros flexus gyros confodiendum ſe præbet. At ſi Leopardum effugere contingat, qui incautius eam partem obſeruauit, conuiuium cęteris venatoribus, recepta conſuetudine, præparare tenetur, Io. Leo Africanus.

Leopardus diligit vinum & inebriatus capitur, Raſis & Albertus. Oppianus modũ etiam quo inebrientur elegantiſſimè deſcribit: Vbi primũ (inquit) in Libya paruũ fontẽ animaduerterũt, non copioſum nec longiꝰ emanantẽ, ſed intra ſe conſiſtẽtẽ, & ſub arenam ſubeuntẽ, vnde pardales prima luce bibere ſoleãt, eò venatores noctu

amphoras

amphoras permultas (viginti) suauis vini plenas afferunt, quod iam vndecim annos in dolijs bene conditum constitit. Ac nimirum posteaquam hoc idem in fontem infuderunt, inde non procul sedent stragulis tecti: nam nulla alia re se occultare possunt, neque enim sane lapidum, neque arborum tegmenta inueniuntur: ibi enim sola terrarum ab arboribus nuda ex omni parte ad videndum patent. Eæ autem ardenter sitientes & grauem sitim depellere cupientes, ad nigrum iam fontem accedunt, & simul vt vini, cuius studiosæ sunt, potione sitim expleuerunt, statim primo saltatione ludunt, deinde sensim obdormientes humi sternuntur. Itaq; arctè & grauiter dormitantes, nullo negotio comprehenduntur.

Leopardorum pelles ad nos etiam adferuntur, quanquam rarius: frequentius in Galliam. Pellem vidi venalem tribus vel quatuor aureis Gallicis: sunt qui pręstantiores aureis sex vel septem indicent. Maurorum pedites leonum & pardalium pelles induunt, & dormituri substernunt. Strabo. Pastorales homines qui loca inter Caucasum montem & fluuium Cophêna tenent, Apollonio cum socijs transeunti leonum ac pantherarum carnes, & earundem ferarum pelles à carnibus nuperrimè direptas donabant, Philostratus. Plura de pantherinis pellibus, vide infra in e.

F.

Agriophagi populi in Aethiopia (occidentem versus, Solinus) pantherarum & leonum carnibus vescuntur, Plinius 6.30. Inde nimirum & nominati sunt, quòd bestias edant agrias, id est feras. Pantheris vesci videntur etiam qui inter Caucasum montem & fluuium Cophêna habitant: lege Philostrati verba in fine præcedentis capitis. Pardales & pantheres edunt aliqui. Galenus de alimentorum facultate 3.1. cum proxime dixisset aliquos etiam asinis & camelis vesci, homines scilicet tum animo tum corpore ὀνώδεις καὶ καμηλώδεις. Caro leopardi calida est & sicca, Rasis & Albertus.

G.

Tradiderunt aliqui, si corium leopardi (altamur, lego alnemer) substernatur, non accedere serpentes, aut si stragulum inde fiat: sed eius qui hoc retulit nulla est authoritas, Auicenna. Quomodo pantherarum & leonum pinguia curari oporteat, ex Dioscoride & Plinio præscripsimus in Tauro. Leoninus adeps calidissimus & siccissimus est, &c. proximus ei pardinus, pardino vrsinus, Syluius ex secundo Galeni ad Glauconem. Pinguedo leopardi crassa est & acris: subtilitas eius apparet in his qui patiuntur pulsum temporum & reuolutionem capitis (vertiginem,) si odor eius inter assandum recipiatur, Rasis. Albertus aliter: Vtilis est paralyticis, & pulsum cordis patientibus, & reuolutionem, si odor eius inter assandum recipiatur. Seuum leopardi mistum cum oleo laurino, si cum eo inungatur scabiosus, cuius scabies scindit cutem, (quæ nominatur artrath, Rasis. Impetigines intelligo, quas Galli dartres appellant.) confert, Albertus: faciei tumoribus sarmentorum cinerem alicui ferarum adipi admiscens illinito. Leonis videlicet, aut pantheræ aut vrsi, Aretæus ad Elephantiasin. Ad alopecias conuenit etiam pardalis adeps, Galenus κ.τ.τ. Sanguis leop. vtilis est tumori venarum (venarum crurium, Ras. varices puto intelligens,) si eo calido confricentur, Idem. Caro leop. calida & sicca est, Iidem. Cerebrum eius mistum cum aqua erucæ & modico zambac, potum mitigat dolorem vteri, Rasis. Albertus aliter: Cerebrum eius cum succo erucæ, genitalibus viri illitum, confirmat coitus facultatem: medulla vero pota vteri dolores tollit.

Leopardi fel potum (intra corpus sumptum) e vestigio interficit, Bertrutius: qui etiam de leonis felle idem scribit, nescio quàm vere, cum authorem non habeat. Plinius etiam mustelæ syluestris fel venenosum esse scribit. Leopardi quidem felli (aut etiam pardi, vt Cardanus scribit) vim istam letalem Arabes tantum attribuunt. Recentiores quidam obscuri idem de felle vnciæ scribunt: ego vnciam, vt supra dixi, pantheram siue leop. esse cõijcio. Qui biberit fel leop. (alnemer) euomit bilem viridem aut pallidam, & naribus percipit odorem aloës (& ore saporem aloës, Matthæol.) & incidit in icterum maximo periculo mortis: quòd si tres horas superauerit, melius speratur. Procurandus igitur maturè est vomitus, tum danda antidotus ei peculiaris, quæ recipit, Terræ Lemniæ, baccarum lauri ana partem i. coaguli capreoli partes iiij. seminis rutæ & myrrhæ, ana partem semis: excipiantur melle: dosis est magnitudo nucis: & mox iterum euomat, & fiat balneum ex aqua in qua res odoratæ sint decoctæ, Auicenna 4.6.2.13. Inducit hoc venenum omnia symptomata quæ napellus & morsus viperæ, & ijsdem remedijs curatur, Matthæolus ex Aponensi. Leopardus animal est calidissimum, quod vel ex maculis nigris & velocissimo eius motu est conijcere: itaque fel etiam eius suo calore vrit humores, & intra sex horas interficit. Adhærendo musculis ventriculi facit spasmum. Scythæ sagittas eo inficiunt vt celerius interficiant, Ferdinandus à Ponzetto. Idem antidotum eandem quam Auicenna præscribit: Mihi tamen, inquit, videtur, potius esse propinanda antipharmaca frigida corroborantia, & vtendum balneo aquæ odoriferæ, denique eodem modo curandum quo venenum napelli. Lapis quem linguam serpentis vocant, sudore suo arguit fel leopardi, viperam, napellum, Matthæolus ex Aponensi. Leopardi fel recens sumptum, letiferum est venenum, siccatum vero vehementiam illam amittit, (Albertus hæc deprauauit:) aurei pondere sumptum, necat eodem die. Nuper cum rex cuidam ex sui regni principibus huius fellis recentis drachmæ (vnciæ, Albertus: non rectè) pondus propinasset ex vino pu. (puro.) postridie cum dormire cœpisset mortuus est, Rasis citans Aristotelem, apud quem nihil tale legi certum est. Idem fel pondere danic (paruo pondere, Albertus: Bellunensis danich scribit, quę sit sexta pars drachmæ) sumptum cum cypho aquæ decoctionis caryophyllorum, (cum aqua simpliciter, Albertus,) prohibet generationem & inducit sterilitatem, Rasis.

Testiculus leop. dexter à muliere etiam prouectæ ætatis sumptus, menstruam purgationem desitam ei restituit: & si pergat edere, sæpius purgabitur: quod si libeat sistere, propinabis ei semen psyllij recentis, Rasis & Albertus.

Remedia ad morsus leonum pantherarum & vrsorum, ex Aëtij 13.3. vide in Leone G. Bestiæ rapaces, vt leopardus (alnemer,) leo, & alf hed, non tam innoxiæ sunt morsu quàm canes & homines: sed dentes eorum & vngues non prorsus vacant veneno: quare danda est opera vt curentur imprimis cum attractione, quanquam leuis deinde vulnus sanetur, Auicenna.

H.

a. Ferarum vocabula quædam peregrina sunt, vt panthera, leo, vtraq; Græca, Varro. Πάρδαλις mas vocatur,

ἀπὸ δὲ πορδάλεως: fœmina autem πάρδαλις, ἀπὸ δὲ παρδάλεως. Hesychius: sic enim legi debet, ex Eustathio in Iliados ρ. Hinc natum puto errorem qui apud innominatum in eundem librum Scholiasten habetur, his verbis: Παρδάλεως τῷ ζώου, ἡ δ' δορὰ παρδαλῆ. ὁ μὲν ἀπὸ δὲ πορδάλεως, ἡ δ' ἀπὸ δὲ παρδάλεως. Prorsus enim ridiculum est aliud etymon primitiuo, aliud deriuato assignare: quare facile conijcio grammaticum aut librarium aliquem, qui Eustathij aut alterius verba aut malè legerit aut non sit assecutus, tam ineptè scripsisse. Suidas quoque pordalin marem, pardalin fœminam facit. Pordalin, inquit Varinus, poëtæ proferunt παρὰ τὸ πορδάλεως, abundante delta. Cæterum in Rhetorico lexico legitur pordalin communem esse vocem, pardalin Atticam. Homerus animal intelligens primam syllabam per omicron scribit: pellem verò, per alpha, Hæc ille. Sed sciendum est apud Homerum pro animali vtroque modo scriptum reperiri: pro pelle vero, semper quidem per alpha in prima syllaba, non πάρδαλις tamen, sed παρδαλῆ aut παρδαλέη scribitur, eadem scilicet terminatione qua aliorum quoque animalium pelles: quod clarius testatur Varinus in voce παρδαλέη. Ego pordalin per o. non solum apud poëtas, sed historicos etiam inuenio: & apud vtrosque pordalin aliquando in fœminino genere, pardalin in masculino, contrà quàm grammatici obseruarint, siue ita scripserunt authores, siue librarij deprauarunt. Mihi aliquando in mentem venit, fieri posse vt pardalis vox origine sit Hebraica, à pardes, id est, horto: quòd macularum oculis tanquam floribus pellis eius pulcherrime ornetur: sic cêpus etiam simiarum generis à coloris elegãtia nomen adeptus videtur, vt κῆπος, id est, hortus diceretur. Παρδαλίδεσσιν in datiuo plurali, Oppianus: vsitatius autem παρδαλίεσσι diceretur: vt reliqui casus παρδάλιες, παρδαλίων. apud eundem.

Epitheta. Panthera picta, ferox, multicolor, Textor. Pictarum fera corpora pantherarum, Ouid. 3. Metam. Pardus celer, Lucanus lib. 6. Fulminei, Claud. 8. Paneg. Sublimis, Iuuenal. Satt. 11. Virides, Claud. 3. Paneg. Item volucer, pernix, leuis, apud Textorem. Παρδαλίων γένος ἄγριον Παρδάλιες δολοαί, θοαί, ἀλκήεσσαι. Πάρδαλιν αἰολόδερμον ... de camelopardali. Et mox Ἀμφὶ ... παρδαλίεσσι φαίδιμον, ἱμερόεν. ... id est, vini amantes, Hæc omnia Oppianus. Ῥινὸς παρδάλεος, de pelle pantheræ, Idem. Λασιόστερνοι, Agathias in epigrammate. Θήρεσσι πελώροις, Nicander in Aconito.

Panthera vocabulum Græcum est, à quo etiam & rete quoddam panther, Varro. Pantheron siue pantherum retis genus est, ex eo nomen habens, quòd omnes aues venetur & concludat, eadem ferè ratione qua panagron, quod rete piscatorium est. Θήρα venatum significat, & ad aucupium quoque contrahitur, vnde ὀρνιθοθήρας, id est, auceps. Hoc rete humi exporrectum, & in oblongam tenuitatem contractum, tegitur quisquilijs, ne ab auibus prouideri possit. Deinde quum opus est adducto magna vi fune, repente expanditur, inescatasque aliquot diebus auiculas vno ictu vniuersas contegit, (nostri vocant zuck garn, Galli retz saillant.) Veluti quum futurum iactū retis à piscatore emimus, aut indaginem plagis positis à venatore, vel pantheram ab aucupe: nam etiamsi nihil capit, nihilominus emptor pretium præstare necesse habebit, Vlpianus de Actio empti. & vendit. Obseruauit hæc Budæus. Scoppa Pollucem citat qui retia quædam pardales nominet, quod ego apud Pollucem non inueni si puto. De pantheræ retis vsu ad capiendas anates lege Crescentiensem 10. 17. Pantherinum, pantheræ simile & varium, vt pantherina pellis Plinio. Caprigenum hominum non placet mihi, neque pantherinum genus, Plautus Epid. Mensis ex cedro præcipua dos in vena crispis, vel in vertice varijs. Illud oblongo euenit discursu, ideoqꝫ tigrinæ appellantur: hoc intorto, & ideo tales pantherinæ vocantur, Plinius 13. 15. Hic vbi legitur in vertice varijs, vetus lectio erat, in vertice paruis. Vbi Hermolaus, Legendum quidam putant peruijs, aut certè, varijs: quoniam pantherinæ dicantur: pantheras autem non modo varias esse constat, sed & vocari. Fiebant & mensarum pedes eborei, pardorum aut pantherarum effigie. Olim ex quauis arbore mensa fiebat: At nunc diuitibus cœnandi nulla voluptas, &c. nisi sustinet orbes Grande ebur, & magno sublimis pardus hiatu Dentibus ex illis quos mittit porta Syenes, &c. Iam nimios, capitique (cum scilicet mensæ portantur capite, id est, orbe vel tabula pedibus imposita,) graues, Iuuenalis Sat. 11. Aristophanes alicubi meretricem πάρδαλιν vocari scribit, Pollux: nimirum ex collusione nominum in prima syllaba: meretricem enim vulgò πόρνην vocitant. Accedit & natura animalis, rapax & impudens, vnde & Lupa & Leæna & Leontium meretricum nomina fuerunt propria. Est & Pantheris, vt Varro scribit, muliercula nomen, pulchre conueniens scorto, quod omnes sine discrimine ad se alliciat & captet. Ἦν καὶ ... καὶ κύμβαλα ... καὶ παρδάλιον, καὶ λέοντα, καὶ ... Pollux 10. 4. Est autem locus obscurus, & vt conijcio deprauatus: neque enim vel ex præcedentibus vel ex sequentibus sensum vllum colligas. Παρδάλειος vel παρδαλεος, quod ad pardalim attinet, Etymologus. Παρδαλωτὸς referens colorem pardalis, varius, vt quidam in Lexicon Græcolat. retulit. Bacchum tauro & pardali assimulant, quod eiusmodi sint homines ebrij, nempe violenti & iracundi vt taurus: & pugnaces ac belluini, ἔνθεν καὶ τὸ παρδαλώδεις, (id est, vnde pardalis similitudo conficta est,) Plato lib. 2. de legibus. Pardalium, vnguenti nomen, sic dictum quòd pardalis, quæ sola ex animantibus odorata (belluis, non homini, vt in C. dixi) creditur. Fuerat & pardalium in Tarso, cuius etiam compositio & mistura obliterata est, Plinius lib. 13.

Icon. Pardus eburneus, mensæ pes: Vide paulò ante in mensis pantherinis.

Sunt & à leonis pelle & pantheræ nominatæ gemmæ, leontios, pardalios, Plin. Et alibi, Tradunt Persicum smaragdi genus visum implere quem non admittant, felium pantherarumque oculis similes, nanque & illos radiare, nec perspici: eosdem in Sole hebetari, vmbris refulgere, & longius quàm cæteros nitere. Lapis pantherus, secundum Albertum, multos habet colores, nigrum, viridem, rubeum, & alios plures. Inuenitur autem pallidus, purpureus & roseus. Affertur plerunque ex India. A gestante inspici debet mane oriente Sole: sic efficacem fieri aiunt: habere autem totidem facultates quod colores habet, vt Euax etiam scribit, Syluaticus.

Pardale herba, quæ alio nomine leontopetalon vocatur: vide in Leone a. Pardalianches, aconitum primum, vel apocynon: de quibus in E. dictum est.

Camelopardalis fera, vulgò giraffa, capite, oculis, colore, pilis, & cauda, Diodoro teste, pardalim refert: vngulæ fissura camelum, &c. ex qua & pardali nasci creditur. Pardalus auicula quædam perhibetur, quæ magna ex parte gregatim volat, colore tota cinereo, &c. Aristoteles Hesychio non πάρδαλος, sed πάρδαλις, auicula quædam est. Pardalis etiam inter cete est. Pardalis piscis, vt ij qui ipsum viderunt, dicunt, in mari rubro nascitur, colore & maculis orbiculatis similis terrenæ pardali, Aelianus.

Mare circa Taprobanam infinitos pisces procreare ferunt, habentes capita leonum, pantherarum, arietum aliorumque animalium, Aelianus.

Pantheris nomen mulierculæ, Varro: paulò superius dixi nomen hoc esse meretrici aptum. Mons leopardorum distat à Tripoli duabus leucis, vide supra in A.

b. Non crederes leones & pantheras esse, quum tibi quales essent dicerentur? Cicero 1. de Nat. Gryphum corpori maculas aut pantherarum inesse aiunt, Pausanias in Arcadicis. Extrema regio Arabiæ cepos fert, qui faciem leonis habent, corpus reliquum pantheris (πάνθηρος) habent, magnitudinem capreæ, Strabo: sed alius à panthera panther est, de quo post lupum diximus. Onesicritus formicarum Indiæ scribit se vidisse pelles pantherinis similes, Gillius ex Arriani opinor Indicis. Ταῖσι δὲ γλαυκιόωσιν ἐλάμπετο πυρὸς ὀπωπή, Καὶ γῦιας θώρηξε, καὶ ποικίλα δ' ἐπὶ νῶτα Ῥινὸν ἐπιεμμένοι, (lego ὀπωπαῖς: nam & alibi maculas huius feræ ὀπωπὰς vocat, Plinius oculos, vtpote rotundas: sicut & in cauda pauonis oculos aut gemmas,) καὶ ἄγχια θήρεσι φῦλα, Oppianus de Bacchi nutricibus in pantheras mutatis.

c. At catuli pantherarum, scymnique leonum, Lucilius. Παρδαλιδεῖς, παρδάλεων σκύμνοι, Varin. sic & λεοντιδεῖς, leonum catuli. Troiani antehac similes erant fugacibus ceruis, αἵ τε καθ' ὕλην Θώων, παρδαλίων τε, λύκων τ' ἤια (βρώματα) πέλονται, Homerus Iliad. ν.

d. Οὐδέν ἐστι θηρίον γυναικὸς ἀμαχώτερον, οὐδὲ πῦρ, οὐδ' ὧδ' ἀναιδὴς οὐδεμία πάρδαλις, Aristophanes. Οὔτ' ἂν πορδάλιος τόσσον μένος, οὔτε λέοντος, Οὔτε συὸς κάπρου, &c. quanta Panthi filij suis viribus nimium freti superbiunt, Homerus Iliados ρ. Item Iliad. φ. de pardali scribit, eam è sylua venatori obuiam prodire, nec metuere canes, & si vulnerauerit eam venator, ferro etiam transfixam non remittere priusquam aut inuadat venatorem aut extinguatur. Καὶ περὶ δουρὶ πεπαρμένη οὐκ ἀπολήγει ἀλκῆς, fortem ac pertinacem ad vindictam animum indicans, Varinus in Παρδάλει. Sic & Oppianus libro 2. de piscibus, pardalin scribit in spectaculis sponte irruere in venabulum opponentis se ei hominis:

Ὡς δ' ὅτε θηροφόνων τις ἀνὴρ ἀεθλευμένος ἔργων · Καὶ ὧν ἀμφὶ δόμοισιν ἐναχομένων ἀγορῆσι
Πάρδαλιν εἰσορόωσαν ἐπὶ ῥοίζοισιν ἱμάσθλης · Ἐγχείη δέχεται τανυηκέϊ δοχμὸς ὑποστάς.
Ἡ δὲ καὶ εἰσορόωσα φόνου θεράποντα σιδήρου, · Ἄγχια κυμαίνουσα κορύσσεται, ἐν δ' ἄρα λαιμῷ

Ἥν τε διὰ σφαγίων χαλκήλατον ἔλασεν αἰχμήν: Sic murena locustæ marinæ aculeis sponte se implicat & infigit. Ἡ δ' (Cassandra) ἅ τε πάρδαλις ἔσσυτ' ἐν οὔρεσι καγχαλόωσα, Ἥν τ' ἀπὸ μεσσαύλοιο κύνες, μογεροί τε νομῆες Σεύοντ' ἐσσύμενοι· ἡ δ' ἄγριον ἦτορ ἔχουσα, Ἐντροπαλιζομένη ἀναχάζεται ἀχνυμένη κῆρ &c. Calaber circa finem lib. 14.

e. Venatio data leonum & pantherarum, Liuius 9. belli Maced. Vide scripta ex Oppiano in fine præcedentis partis proximè. Linei thoraces in pugna ferrum violenter adactum transmittunt: venantibus vero conueniunt: suffringuntur (ἐναποκλῶνται) enim in eis tum leonum tum pardalium dentes, Pausanias in Atticis.

Antiphilus pinxit nobilissimum Satyrum cum pelle pantherina, quem Aposcoponta appellant, Plinius. Demissa ab læua pantheræ terga retorquens, Vergil. 8. Aeneid. Παρδαλῆ, pellis pardalis, Pollux. Vide quædam supra in a. Cælius pardaleam nuncupari scribit, vt leonis leonteam. Παρδαλέη & παρδαλέα, & per synæresin παρδαλῆ, exuuium pantheræ, Varin. Paris Iliad. secundo pugnat, Παρδαλέην ὤμοισιν ἔχων καὶ καμπύλα τόξα. Et Menelaus Iliados 10. Παρδαλέῃ μὲν πρῶτα μετάφρενον εὐρὺ κάλυψε Ποικίλῃ. Chiron Orpheo donat νεβρίδα παρδαλέην, vt in Orphei Argonauticis legimus: intelligenda est autem forte νεβρὶς, id est hinnuli pellis pantherinæ instar maculosa. Ἀμφὶ δὲ παρδαλέᾳ στέγετο φρίσσοντας (στῦ φρίσσοντας ἐπιρρομβάζοντας) ὄμβρους, Pindarus in Pythijs. Πέμψω δὲ πορφυρίωνας εἰς τὸν ἀγρὸν Ὀρνις ἐπ' αὐτὸν παρδαλᾶς ἐνημμένους, Aristoph in Auibus. Vbi Scholiastes, Porphyriones dixit pantherarum pellibus indutas, per iocum: quoniam pennæ earum cœruleæ sunt. Citat etiam Suidas in Παρδαλᾶν sic enim scribit cum acuto in vltima. Terram Eremborum, id est Troglodytarum παρδαλέῃ comparat Dionysius Afer: quòd propter Solis adustionem varia sit, vt in B. retuli. Pardalea conuestitus dicitur, qui est moribus varius, & velut πολύστικτος, id est multis interpunctus notis, Cælius & Varinus in Παρδαλέῃ.

h. Apud Chaones adolescens quidam nobilis Anthippen amauit: & cum aliquando in sylua quadam simul essent, tum forte fortuna regis filius Cichyrus pardalin fugientem in eam vsque syluam persequens, iaculum in eam intentat, aberransque puellam ferit. Opinatus autem se feram esse iaculatum, equum propius adigit: & quū videret adolescentem in vulnere puellæ manus habentem amens factus, ac vertigine affectus, ab equo in præruptum ac petrosum locum delapsus est, vbi sanè interijt. Chaones autem in honorem regis eundem locum muro cinxerunt, & ciuitatem Cichyrum appellarunt, Parthenius in Eroticis. Bacchum tauro assimilant & pardali, quòd homines ebrij belluarum istarum ingenia referant, & omnia violenter agant: quidam enim iracundi fiūt taurorum instar: & pugnaces ferique vt pardales, Plato lib. 2. de legibus citante Athenæo lib. 2. Ὀρθῶς δὲ καὶ ταύρῳ εἰκάζεται ὁ Διόνυσος (addo, παρεικάζεται, ex Platone) καὶ ἔτι τοῖς ἄλλοις καὶ Λυκῷ θεραπεύεται δὲ καὶ παρδάλει, Varinus in Λυαῖος. Pantheram Baccho sacram esse dixi in C. ex Philostrato. Hinnuli pellem, (nebridem,) Bacchi more (διονυσιακῶς) gestare dixeris hominem timidum, ebrium, varium, inconstantem: propter varias nebridum maculas, Varinus in Παρδαλῆν: Videtur autem eandem ob causam & nebris & pantherina pellis Baccho attributa: cum vtraque similiter maculosa sit: proinde hominē quoque varij & inconstantis ingenij pardaleam gestare prouerbialiter dixeris. Bacchum à iugo pardalium vehi, & in comitatu eius pardales esse fingunt, siue propter varietatem coloris (vuarum: Vide in Nebride in Ceruo H.e.) sicuti & Nebridem gestare fertur tum ipse tum Bacchæ: siue quòd vtcunque fera ingenia moderata vini potione mansuescant, Phurnutus. Eadem scilicet ratione lynces etiam Baccho sacræ sunt: Vide in Lynce h. item axis, quam Ctesias in India nasci scribit, hinnuli pelle, pluribus candidioribusque maculis. Bacchus aliquando effictus est in curru pampineo & triumphans, qui pantheris modo, modo tigribus (& ipsis maculosis) ac lyncibus trahebatur, Gyraldus. Nutrices Bacchi mulieres in pantheras mutatæ deuorarunt Pentheum mutatum in taurum propter contumelias quibus Bacchum affecerat, vt prolixè fabulatur Oppianus de venatione libro 3.

PROVERBIA.

Pardi mortem assimulat, Θάνατον παρδάλεως ὑποκρίνεται, dicebatur vbi quis astu alicui perniciem moliretur, veluti cum Brutus stupidum ac dementem ageret, vt in posterum imperio potiretur. Id adagium ad quendā apologum referunt. In Maurusia simiarum ingens copia, &c. Erasm. Refert autem apologum ex apostolio Byzantio non alium, quàm nos supra capite 3. tanquam veram historiam ex Aeliano recitauimus, de pardali inquā

quæ mirabili astutia se mortuam fingens simias captet. Pardaleam gestare prouerbio dici potest vir varius, animo inconstans & fraudulentus, (Vide paulò ante in e.) Varinus. Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus (namer) maculas suas, & vos poteritis benefacere cum didiceritis malum, Hieremiæ 13. Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit, Esaiæ 11. Apologus qui refertur à Plutarcho in Moralibus, interprete Erasmo in prouerbio. Multa nouit vulpes, verum echinus vnum magnum: Cum aliquando pardus vulpem præ se contemneret, quòd ipse pellem haberet omnigenis colorum maculis variegatam: respondit vulpes, sibi id decoris in animo esse, quod illi esset in cute. Neque verò paulò satius esse, ingenio præditum esse vafro, quàm cute versicolore.

DE FELE ZIBETHI.

Hanc iconem doctus & nobilis vir Petrus Merbelius Mediolani ad viuum depingendam nobis curauit.

FELEM Zibethi hoc loco collocaui, quòd in præcedentibus semel ac iterum statim post pantheram de ea me dicturum promiserim. Nam cum Venetijs essem ante annos aliquot, à doctissimo viro Petro Gillio audiueram, hoc animal pantheram aut pantheræ genus sibi videri. Quod ille fortassis ideò credidit, quoniam solas animalium pantheras odoratas esse apud veteres legitur: nec alia ferè hodie odorata reperiuntur præter zibethi & moschi animalia: sed quod moschum fert, capreolum esse constat. Atqui de pantheris veteres docent, non simpliciter, nec homini eas bene olere, vt zibethi feles olet: sed animalibus cæteris: quanquam illud etiam dubitandum mihi videtur, nec vno modo. Primum enim vtrum omne animalium genus ad se alliciant, vt vulgò ferebatur olim, non constat: deinde, vt alliciant, odorisne an alia quapiam gratia id contingat, meritò dubitatur. Iam corporis quoque figura, nihil ad pantheras, nec amplius puto cum illis commune habet, quàm feles aut noctua cum Minerua: præter pellis forsitan maculas, sed diuerso modo, & vngues acutos qui vaginis conduntur. Sui igitur generis hoc animal esto: quo autem loco collocetur non admodum refert: neque enim anxiè aut exquisitè de ordinis ratione cuiquam responderim. Ego hoc animal Venetijs vidi apud quendam qui odoramenti ex eo colligendi gratia id alebat: sed describere corporis formam neglexi: quamobrem alienis tantum verbis mihi vtendum erit. Natura zibethum finxit feli persimilem, sed maiorem, animal quod Hispania mittit, dentibus armatum & ferum valde, quod nulla temporis longitudine mitescat, pilo asperiore, ore oblongo, vt taxo animali: in huius tam masculi quàm fœminæ genitalibus folliculum genuit, è quo semen argenteo cochleari excipitur, adeò odoris fragrantis, vt vel grana tria, pondus librarum plurium cuiusque arboris odoratissimæ vincant, Cardanus. Longitudo huius animalis, (vt oculatus quidam testis ad me scripsit, à fronte vsque ad initium caudæ, brachium integrum hominis æquat. Crurum altitudo vsque ad pedes, trientem brachij. Magnitudo ferè vulpem excedit. Color ferè lupinus est, maculis passim nigris interceptus, per summum dorsum obscurè fuluo colore mixtus. Maxillæ inferius albæ sunt, & pili barbæ albi. Pedes nigri sunt. Latera ventrem versus albicant, ita vt color albus eò syncerior sit, quo ventri imo propior. Hæc ille. Vir quidam bonus & eruditus hoc animal certo anni tempore incalescere, & seipsum corrumpere, (inire,) atque ita liquorem illum, ceu genitale excrementum emittere, mihi narrauit. Zibethi animal quod equidem sciam non nouit antiquitas: id in felium genere habetur, lingua tamen non aspera vt cæteris felibus: feli ferè simile, pilo duriore, etiam odorato: barbas habet, & oculos noctu lucentes. Odoramentum ex eo colligitur, fœminæ intra genitale & aluum, mari intra genitale membrum & testes, oriculario veluti instrumento osseo. Est autem excrementitius quidam lentor, primo butyri colore, qui mox liuidus redditur, singulis diebus drachmæ pondere. Carnibus duntaxat vescitur crudis, in syluis mures sectatur. Vix mansuescit mas. Feri odoris atque ingrati est ipse liquor, ex quo plus præsertim cum propius) iusto naribus subijcitur. Leui tactu manus & faciem matronarum odore commendat, cornu asseruatur. Vncia octonis aureis permutatur, nec vlla res in maiori ætate nostra pretio fuit. Adulteratur felle bubulo ac styrace liquida elota, vel melle Cretico, Alexander Benedictus de curandis singillatim morbis, 13.26. Idem in libro de peste, Vnguentis ætas nostra non vtitur, alioqui in omni genere luxuriæ antiquitatis æmula: quæ zibetum animalis cati magnitudine excrementitium ex naturalibus habet humorem, ac moschum suauius spirantem. Illud ex proximo nares acrius ferit, & ex quo plus est (lego, & quò propius est, eò scilicet acrius & minus grato odore nares ferit. Muscho tamen charius comparatur: etenim odorem qui

rem qui gerit ipse non sentit: (hoc idem alibi de moscho scripserat.) Ab ijs qui impendio non parcunt, additur etiam pilis siue pomis vulgò dictis, quæ odoris gratia gestantur. Et alibi, Succinum orientale (id est ambra) consuetudine odoris sui gratiam acquirit, cum zibethum & moschus fastidium pariant. Et rursus, Moschus Venetis matronis non placet, quibus nec zibethi sordes. Procurator (consulem vocant) mercium Florentinorum Alexandriæ, ciuettam habebat adeò cicurem, vt ludens cum hominibus nasos, auriculas & labia eorum leuiter & sine vlla noxa morsu perstringeret: nutrita enim erat mox à natiuitate vberibus mulieris. Res certè mira & rara, bestiam tam feram & difficilem cicuratu, adeò mansuescere. Hanc veteres hyænam appellarunt, quod facile ipsorum verbis probauerim: & si nunquam obseruauerint tanti odoris excrementum ab ea reddi: nam de pantheræ tantum specie odorata mentionem fecerunt. Ita quidem de hyæna scribunt authores, tanquam de bestia Africana syluestri, vnde conijcio ciuettam Arabico nomine sic dictã, eo tempore caueis inclusam non fuisse. Hodie verò cum cicuretur, non parum ex ea lucri ad suos nutritores redit. Corpore est compacto in se instar melis aut taxi, sed corpulentior. Et quoniam meatum alium præter naturalem (genitalium) habet, multi lecta hyænæ historia, taxum esse arbitrati sunt. Sed taxus priscis & Aristoteli trochus est. Ciuetta pilos nigros in collo superius gerit, & per totam spinam dorsi, quos per iracundiam, non aliter quàm setas suas porcus, erigit: vnde factum est vt glanis etiam piscis alio nomine hyæna diceretur. Rostrum ei acutius quàm feli, barbatum similiter. Oculi splendent & rubent: maculæ duæ nigræ sub oculis sunt: auriculæ rotundæ, vt in taxo ferè. Corpus albicat maculis atris distinctum: crura etiam eius & pedes nigri coloris sunt vt in ichneumone. Cauda longa est, supernè nigra, maculis quibusdam albis infernè. Corpore est agili: viuit carne. Hanc ciuettæ descriptionem qui cum hyæna veterum contulerit, eandem esse animaduertet, Hæc Bellonius. Mihi quidem hyæna potius videtur animal quod aliquibus papio dicitur, vt supra dictum est in Lupo aureo. Feram quandam animantem zibettum recentiores Græci nominant peregrino sermone. Ea autem feli, qui veteribus ædificiorum ruinis oberrat, non absimilis est: è cuius natura sordes manat odoratissima, quæ solet præcipuè purgari, quum pars ea hac scatet vligine tum vase vitreo vel alio recipitur. Si cauernulæ vmbilici admoueatur, tradunt conuersum in alterutram partem vterum in suam resilire sedem: aut si sursum versus impulsus opprimat, subdito eo deuocari: tam amans huius odoramenti vulua, vt ad id vndecunq; admodum irrepat. Nonnulli è recentioribus Græcis hoc animalis genus zapetion appellant: vulgus nostrum hodie siuettam nominat. Quanquam celebratum Græcis recentioribus medicamentum, quod ex animalis moscho, agallocho, & ambare constet, officinæ galiam moschatam malunt appellare, barbari sone moschatum, Ruellius de stirpibus 1. 27. ex quo Matthæolus etiam in Italicis suis in Dioscoridem commentarijs mutuatus est. Algalia compositio est moschata, de qua in Moschi caprea dixi, capite quinto: eam nonnulli Gallicè ciuettam nominant. Peregrini muris pellicula, nominatur ab Hieronymo ad Demetriadem: quis autem peregrinus iste mus sit (inquit Hermolaus in Dioscor.) non video, nisi quis animal hoc intelligat ex quo zibettum, siue (vt recentiores Græci vocant) zapetion excipitur: quanquam & compositionis quoddam genus est zapetion ex animalis musco, agallocho & orientali succino: hæc ipsa cõpositio etiam neç vocari solet à Græcis quibusdam, sed vox est Arabica. Io. Agricola Ammonius scribit Othonem Henricum Bauariæ ducem, gazellam habuisse, quam magnis impensis assecutus sacharo potissimum aluerit, neque cornutam neque dentibus prominentibus, paulò maiorem cato, nigro & albo ferè colore vndique insignem: atqui gazellã capreolus est, cui nihil commune cum zibethi fele: imposuit ei puto, quòd vtrunque animal (capreolus inquam moschi & feles zibethi) peregrinum est, & odoribus nobile. In Pego vrbe Indiæ inueniuntur feles, qui vnguentum illud fragrantissimum gignunt, quòd vulgò zibellum (zibetthum) dicitur. Væneunt autem feles terni aut quaterni singulo aureo, Ludouicus Romanus. Alibi etiam has feles reperiri scribit circa Tarnasari vrbem Indiæ. Idem regem Ioghæ peregrinantem per Indiam religionis causa, inter alia animalia gibellos (catos zibethi) secum ducere scribit. Paulus Venetus 1.62. animal moschi haberi scribit, pulchrum, magnitudine cati, &c sed hæc magnitudo feræ zibethi conuenit: quanquam maior est cato, aut etiam vulpe: nam moschi animal capreolus est, cuius magnitudinem omnes norunt. Ambram factitiam quæ moschum vel cibetum redoleat, descripsi in Moschi caprea E. Zibeth (inquit Scaliger) vocatur odoramentum quoddam pingue, crassum, nigri saponis facie: quod sudor est animalis, & strigmentum quoddam: non semen, vt quidam putant, nec humor exactus è loculis genitalibus: extergitur autem cochleario argenteo æreóue, aut quod nonnulli magis probant, corneo: neq; uerum est, quod aliqui aiunt, nullo vnquam tempore mitescere. Tres Romæ vidimus apud Cardinalem Galeottũ. Vnum Mantuæ. Romanenses illos pipionum carne ad succi prouentum ali videbamus: nõ nisi irritatis peti atq; distringi: quoniam & plus materiæ cieretur, & odoratius esset virus illud. Tantumq; abest vt essent implacabiles, vt vnus eorum humeris gestari se pateretur. Ab Alexandria aduectos illos aiebant Cardinali: neque enim in Hispania gignuntur, vt aliqui fortè putant. Ladanum & Zibet maximè sunt affinia. Collectum Ladanum (quippe è Creta quàm recentissimum allatum habuimus) tam malè olet, quàm Zibeth, cum detergitur. Tempore & arte purificatum deponit virus, & fit suaue: sic & Zibeth.

Altera icon Felis Zibethi accuratius expressa à doctissimo diligẽtissimoq; viro Io. Caio ex Anglia ad me missa.

Hanc

Hanc iconem quam iam damus, post superiora scripta misit ad me vir doctissimus Ioh. Caius cum his verbis: Nuper fortuna mihi Zibettum animal ex Africa obtulit. Id curiosius ad viuum atque diligentius depictum ad te mitto, vt non sit ouum ouo similius. Id fele quouis maius est & taxo paulò minus, facie acuta vt taxi aut martis, aure breui obtusa & orbiculari, intus pallida, foris nigra, nisi in marginibus, vbi pallescit. Oculo cœruleo & cœlesti, crure & pede nigro, explanatoque magis quàm feli: vngue item nigro, nec in pede abdito, nec ita adunco vt feli, dente magis quàm vngue timendum. Totum est maculosum. Etenim nasus illi niger est: ima pars maxillę superioris pallescit, media nigrescit: inde ad verticem melino colore est. Inferior maxilla nigra est tota. Setæ in labro superiori albæ sunt in pallida cute, vt & paulò supra oculum duæ aliæ albæ, in cute nigra. Guttur nigrescit. Paulo infra supraque aurem lineæ tres nigræ oriuntur, quarum prima, rectà descendit ad guttur: secunda, oblique defertur ad mediam colli longitudinem: tertia obliquè item ad armum ferè pertinet. Paulò infra id loci, contrario ducto, aliæ lineæ exorsæ, semicirculari penè modo ascendunt ad spinam per armum, idque per armi tantum regionem. Nam cæterum corpus macularum lineas (seu ordines) abruptas aut continuas, per corporis longitudinem dispositas, aut productas habet. Etenim quæ per spinam tenditur vna, longa est & continua, ab armis incipiens: secunda vna item, sed abrupta vt & tertia. Quarta & quæ deinceps sunt, maculæ discretæ sunt, sed ita vt in longitudinem porrigatur earum positio. Cauda illi ex dimidio priori maculata, ex posteriori nigra ex toto est. Pilus per faciem, tibiam, atque pedem, mollis est & sessilis: per reliquum corpus, profundus, rigidus, & erectus. Maculæ penitus descendunt, non per summa tantum incumbunt. Lingua non scabra, sed læuis est. Sub cauda meatus est, vt cæteris animalibus, per quem alui excrementum egerit. Paulò inferius, ciuettæ receptaculum est. Pari post spacio pudendum masculinum est, in corpore abditum. Iratum, vocem edit irati canis r. literam geminantis. Aliter affectum, felis, cum adhuc sit iuuenis, sed submissam. Longum est zibettum à capite ad caudã, pedem vnum, palmos tres, & digitum vnum Romanum. Crassum, sub ventre maxime, quà maximum est, pedem vnum, palmos duos, & digitos tres Romanos. Mansuetum animal hoc nostrum est, & tractabile. Vendebatur libris octo nostratibus, hoc est coronatis Gallicis viginti quatuor, aut florenis rhenensibus quadraginta octo. Hęc omnia Caius. Tua Zibethici Cati imago (inquit Io. Kentmannus ad me) non probè expressa est: ea quam mitto, (*misit autem illi quam à Io. Caio accepi vndiquaque similem*) accuratè depicta est ad huius generis animal viuum, quod illustrissimus Saxoniæ dux elector Io. Fridericus septuaginta taleris (*taleri precium est circiter denarios argenteos octo cum dimidio*) emptum habuit, anno Domini 1545. Animal est mundiciæ studiosum: locus in quo degit, euerri debet quotidie, & vasa elui: longum erat vlnam communem, dentibus instar Canis armatum. Succus odoratus quo turget, bis in septimana ei demebatur: secus enim affricando se ad quæuis proxima, eum exprimebat. Cibi auidissimũ & vorax est: consumebat enim quotidie oua elixa dura numero quindecim, singula decorticata singulis bucceis: aut carnis libras (*16. vnciarum nimirum*) duas, aut pipiones duos, aut duos gallinaceos pullos. Omnem eius cibum in aquam imponebat minister. Postea cum is princeps amico cuidam hanc felem donasset, negligentius tractata breui interijt. Quanquam autem sumptuosa sit eius nutritio, pretio succi qui ex eo colligitur, sumptus pensatur non sine lucro. Hæc ille. Zibethi feles, (inquit Io. Leo Africanus) naturæ syluaticæ sunt, atque in Aethiopiæ syluis reperiuntur. Mercatores catulos saltem comparant: quos lacte, furfure & carne nutrientes in caueis alunt: excrementum verò bis vel ter singulis diebus excipiunt, quod quidem animalculi sudor est: nam virgula crebris ictibus percussum frequenter per caueam agitatur donec erumpat sudor: quem sub coxis, brachis, collo & cauda excipiunt: quod quidem excrementum vulgò Zibethum dicitur. Zibetti liquorem, vmbilico impositum vteri strangulationibus mirum in modum mederi, alijsque multis remedijs pollere aiunt. Valet etiam ad colicam, dentis mole illitus vmbilico loto prius vino calido: quòd si tantillũ peni illinatur & vir congrediatur cum muliere, magnam mulieri excitat voluptatem: vterum purgat: fœcundam facit: matricis ori illitus partum facilitat. Odor eius in mulieribus excitat Venerem. Permodice illitus purgat cerebrum & cor: nam quibus infirmum est cerebrum, non bene ferunt odorem eius.

DE POËPHAGO.

POEPHAGVS animal dictum videtur quasi ποηφάγος, quòd herba & gramine pascatur, nimirũ vt equus, cuius magnitudinem duplo excedit. Ποηφάγον θηρίον, τὸ τὰς βοτάνας ἐσθίον, Varinus. Ποηφάγα, βοτανοφάγα, Hes. Indicum animal poëphagus, duplo quàm equus maior, spississima cauda & nigerrima præditus est: humani pili subtilitatem eius setæ vincunt. Permagni eas idcircò Indiæ mulieres æstimant, quòd eis ipsis crines suos pulcherrime implicent & deuinciant. Ad bina cubita singulæ ipsius setæ longitudine procedunt: ex vna radice triginta simul exoriuntur. Omnium animalium timidissimus est: nam si à quopiam se inspectum sentit, euestigio quanta potest maxima celeritate sese in fugam properat conijcere, in quam magis studiosè quàm celeriter se impellit. Quod si quum insequentibus canibus & equis ad currendum promptissimis vrgetur, intelligat se appropinquare vt comprehendatur, prius occultata cauda contra stans, venatores intuetur, simul & ex magno timore colligit se, & quadam fiducia nititur, neque enim iam cauda abdita se vllius precij putat amplius visum iri: quod præclare scit in causa caudam esse quamobrem tantopere appetatur. Veruntamen interea quispiam præstanti telo illum ferit, & ab occiso caudam præmium prædæ abscindit: & pelle, quæ vtilis est, ex toto corpore detracta, cadauer abijcit, quòd eiusmodi carnium vsum nullum Indi habent, Aelianus. Volaterranus aliter transtulit. Animal, inquit, timidum est, & obuios quosque animi magis anxietate quàm pedum celeritate fugiens, præcisa sibi sponte cauda, ob quam se peti præsagire videtur. Nicolaus Venetus comes, extremæ Asiæ prouinciam quandam Macinum nominat, inter Indiæ montes & Cathaium sitam, (Sericam intelligere videtur:) in hac regione qua ad Cathaium vergit, boues albos nigrosque gigni scribit, equina cauda, sed pilosiore, ad pedes vsq; protẽsa: pilos caudæ subtilissimos, in modũ plumæ volatilis, magno in pretio esse, quos equites in cacumine lancearũ suspẽdentes egregiæ nobilitatis insigne ducũt, Aeneas Syluius capite decimo de Asia. Hæc bellua aut ipse poëphagus est, aut certe cũ eius historia cõiungi meretur.

PROTOGEVSTÆ Indica quædam animalia feruntur, gustatus vi præcipua: quorum meminit Cælius Rhodiginus, nescio iam ex quo Græco scriptore. Memini in dictionario aliquo me legisse, sed prætereà nihil, ne cuius generis animalia quidem sint.

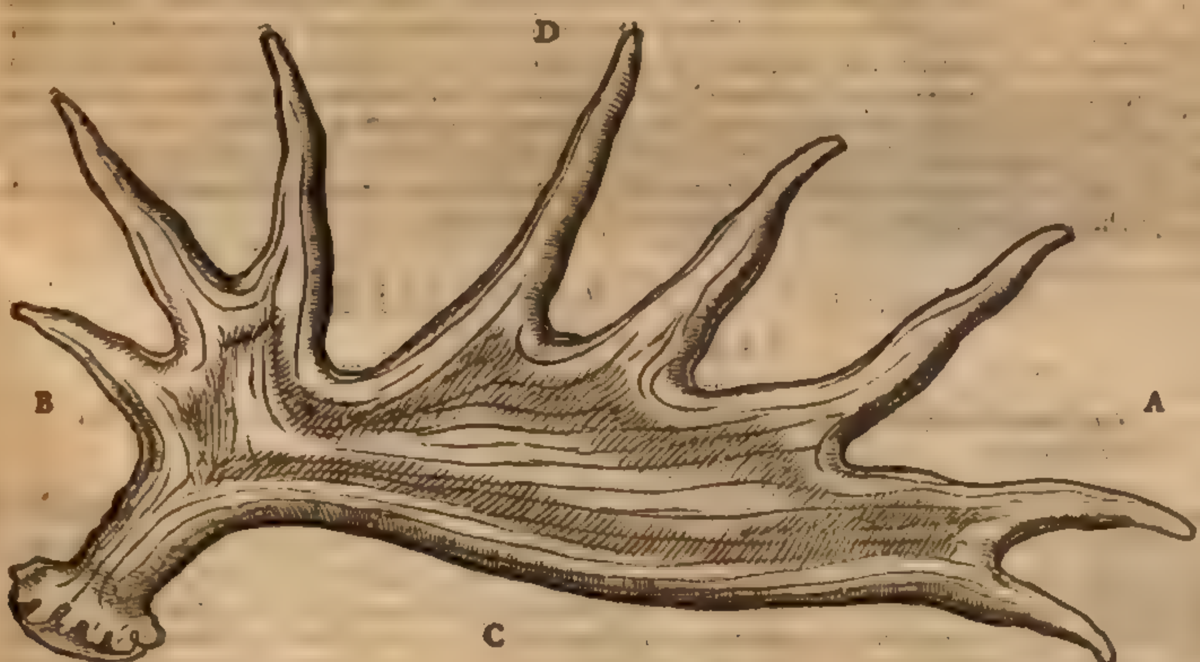
DE RAN-

DE RANGIFERO.

Figuram hanc ex tabula Septentrionalium regionum Olai Magni mutuati sumus. Cornua quidem eius ficta esse apparet ex male intellectis Alberti verbis triplicem cornuum eius ordinem esse.

RANGIFER animal, vt Albertus Magnus & alij quidam eum secuti vocant, in remotissimis ad Septentrionem Scandinauiæ regionibus inuenitur, præsertim apud Lappos populos quorum lingua reen vocatur: vnde facta Germanis vocabula, alijs aliter scribentibus *rein, reyner, ranger, reinsthier.* Gallis, rangier, vel ranglier. Latinis recentioribus, rangifer, raingus. Hanc veteres Græci & Latini an cognouerint incertum est. Amicus quidam noster Plinij machlin esse conijcit: sed machlin & alcen eandem mihi videri, in Alces historia ostendi. Fieri autem potest vt Plinius diuersas existimârit, quòd nomina fortè diuersa à peregrinis hominibus audiuisset. Ge. Agricola vir doctrina & iudicio summus, tarandum, *reen* interpretatur. Ego quæ veteres de tarando scripserunt in Boum syluestrium historia recitaui: vbi & meam de eodem sententiam, aut dubitationes potius attuli. Lappi siue Lappones equorum loco vtuntur animalibus, quæ raingi suo sermone vocant: quibus magnitudo & color asini, (pilus propè asini, hirsutus, Munsterus) vngulæ bifidæ, forma atque cornua ceruorum: sed cornua lanugine quadam cooperiuntur: eadem humiliora (tenuiora & longiora, Munsterus) & ramis rarioribus quàm ceruina sunt, vt ipsi vidimus. Animalia ipsa tantæ sunt velocitatis, vt spatio duodecim (vigintiquatuor, Munsterus. Vide infra circa finem huius animalis historiæ) horarum, vehiculum CL. millia passuum, id est triginta miliaria Germanica proripiant. In progressu eorum lento vel celeri, ex tibiarum articulorum agitatione ad instar nucum collisionis crepitus auditur, Damianus à Goës. Rangiferi cicures multò maiores sunt ceruis, & gregatim pascuntur, Olaus Magnus.

Rangifer in Septentrione versus polum Arcticum generatur, & in regionibus Noruegiæ ac Sueciæ, & alijs quæ sunt minoris latitudinis. Dicitur autem rangifer, quasi ramifer. Speciem enim cerui præsentat, sed maior est corpore, robore insignis, & ad fugam celerrimus. Tres ordines cornuum gerit in capite, ita vt in singulis bina sint cornua, & caput eius virgultis (aliâs, virgulis) circumpositum videatur. Ex his duo cæteris maiora sunt, in loco cornuum cerui, quæ ad perfectam magnitudinem augentur, adeò vt quinque cubitorum mensuram aliquandò attingant, & ramis conspiciantur viginti quinque: (idem de ramorum numero huius feræ, Rob. Stephanus scribit in Obseruationibus suis venaticis circa finem Dictionarij Gallicolatini.) Duo etiam in medio capitis, lata vt damarum habentur, mutilis & breuibus ramis mucronata. Denique alia in fronte, antrorsum versa, ossibus similiora, quibus in pugna potissimum vtitur, (nimirum vt cerui suis adminiculis, id est infimis ramis) Albertus. Est in Poloniæ vastissimis saltibus celebre animal, renschieron ab incolis appellatum, nusquam ab vllo authore descriptum, quod magnitudine exæquat ceruum, cornibus præarduis armatum, quorum vtrunque in fastigio tridentem, hoc est triplicem verticem ostentat. Huiusmodi fera pro splendido munere Saxoniæ, Turingiæ & Misniæ principi Georgio missa est: anno salutis trigesimo primo supra sesquimillesimum, Io. Agricola Ammonius. De Rangifero etiam accipiendum puto, quod Io. Boëmus scribit, in Polonia equum syluestrem ceruino

cornu

cornu reperiri. Et sanè posset hippelaphus dici, non minus quam alcen Albertus sic vocat: sed alius Solini hippelaphus est, vt in Alce docui. Animalis huius historiam, inquit Zieglerus, putârim veteres quoque agnouisse, sed obscura & dubia quasi fama exceptam: siquidem aiunt Scythas quosdam equitare ceruos. In Scythia natio quædam efferorum hominum est, quæ ex feritate ceruos in eam mansuetudinem traduxit, vt in cicuribus illis tanquam equis insideat, Aelianus. Vltra Catadupa Nili procedens Apollonius & socij, repererunt feras quasdam ex boue & ceruo compositas, Philostratus. In Orientalibus Asiæ prouincijs (Scythiam & Tartariam versus) Mediæ habitant, homines syluestres, qui carnibus animalium quæ venando ceperint vescuntur, maximè ceruorum, quorum magnam habent copiam, & adeò cicures faciunt, vt illis tanquam equis vel asinis insideant, M. Paulus Venetus 1.61. Alibi etiam legimus ceruos cicures equitari in Ocdor regione Asiæ ad Oceanum Septentrionalem. Quòd si quis rangiferum etiam, ceruum Scyticum appellârit, meo quidem iudicio non ineptè faciet. Est bos in Hercynia sylua cerui figura, cuius à media fronte inter aures vnum cornu existit excelsius, magisque directum his, quæ nobis nota sunt cornibus: ab eius summo sicut palmæ ramique latè diffunduntur, eadem est fœminæ marisque natura, eadem forma magnitudoque cornuum, Cæsar lib. 6. de bello Gallico: Gillius hoc loco non rectè legit, Est bison in Hercynia sylua, &c. Ego plane rangiferum à Cæsare descriptum puto, qui cum cerui quidem cornua gerat, sed corpulentia excedat, boui ab eo comparari potuit: accedit quòd etiam cicuratus mulgetur. Sed & Solinus, Tarando (quem rangiferum nostrum esse cum Ge. Agricola libenter credimus,) inquit, magnitudo quæ boui, caput maius ceruino, nec absimile: cornua ramosa, vngula bifida, &c. Sunt autem rangiferi quoque cornua lata, & ex latitudine in mucrones aliquot tanquam digitata. Illud quidem cornu quod depictũ dedimus seorsim, siue tarandi aut rangiferi, siue alterius animalis, ab vno principio oritur, deinde in duas partes tanquam manus aut alas in diuersum abeuntes bifurcatur: quarum altera duplò ferè maior, ramulos seu mucrones quinque emittit: altera, tres. Latitudo cornu, qua latissimum est, à C. ad D. digitorum est duodecim, mucro longissimus, quatuor palmorum: breuissimus, sesquipalmi. Longitudo secundum latitudinem accepta, hoc est ab A. ad B. quatuor dodrantum, vt ipse manibus tractando mensuraui. Sunt sanè alcis etiam cornua lata, vt damarum vel caprearum potius quas platycerotas vocant, & in digitos aliquot finduntur: sed rangiferi cornua melius comparaueris ceruinis, vt Albertus & alij fecerunt. Quamobrem ceruos etiam palmatos, vt Capitolinus nominat, eosdem rangiferis esse suspicor, vt pluribus dixi in Ceruo B. etsi illic dubitârim, posset ne dorcas platyceros, quàm vulgo damam vocant, cerui palmati nomine intelligi. Illud etiam ceuorum genus, quod aliqui vocant *brandhirtz*, Ge. Agricola tragelaphum interpretatur, cornua in summo latiuscula & tanquam è palmis digitata habet. Rangifer, inquit Bellunensis, cornua duo extrema habet vt ceruus, sed maiora & logiora, vtpote cubitorum quinque, ramos augens ad numerum quandoque quindecim. Alia duo in medio capitis habet, ferè vt cornua damæ lata, ramis exiguis & breuibus circundantibus: præter hæc alia duo frontem spectant, non cornibus, sed ossibus scapularum similia.

Rangiferi equis celerius per niuem currunt in locis quibusdam Scandinauiæ: vbi & metallis præfecti quadringentos aut quingentos rangiferos alere solent, ad vehicula, currus, traheas, & equitandi vsum. Quinetiam mulgentur, & omne genus lactarij operis ex ipsorum lacte conficitur, Olaus magnus. Tengillus Scricfinnorum in Scandinauia rex equitatum habet rangiferis insidentem, & vincit tamen (aliquando) Helsinglandiæ regem Argrimum, cuius equites equis vtuntur, Idem. Quamobrem miror quod Munsterus scribit: Hoc animal equitem dorso non fert, sed antilena imposita iungitur vehiculo. Rangiferi circiter triginta miliaria vno die emetiũtur, trahentes etiam traheas valde onustas, Olaus. Par fermè etiam alcis celeritas prædicatur. Sed dies æstiui in regionibus illis longissimi sunt, ita vt circa solstitium nulla propemodum nox fit. Rangiferorum neruis vtuntur ad arcus, & alicubi vbi clauis carent ad nauium tabulas compingendas, Olaus.

TARANDI SEV RANGIFERI EFFIGIES VERA.

Quæ sequuntur ex Gesneri appendice in librum de animalibus quadrupedibus & ex Iconum libro desumpta atque huc translata sunt.

TARANDI eiusque cornuum falsam imaginem, Tabulæ regionum Septentrionalium Olai Magni imitatione decepti, posuimus in libro de historia quadrupedum viuiparorum, pagina 950. rangiferi nomine: dubitabam enim adhuc an tarandus idem rangifero esset, quod doctissimo viro Ge. Agricolæ videtur: cui ego nunc magis assentior, etsi tum quoque non omnino negaui, sed dubitatione aliqua motus, quæ de tarando veteres scripsêre, in boum syluestrium historia conscripsi, pagina 156. & rursus seorsim quæ de rangifero recentiores, pag. 950. quo loco (sequente mox pagina) positum à nobis cornu, tarandi siue rangiferi non esse nunc certò scio: tum enim dubitabam. Cuius verò animantis id sit, nisi alces est (quanquam differt ab eo cornu alces, quod aliâs ab amico quodam ad me missum in Alces historia posui) ignorare me ingenue fateor. Id verò quod in præsentia damus animal, à Cl. V. Valentino Grauio ad nos missum, tarandum siue rangiferum ad viuum expressum esse non dubito: nam cornuum quoque omnino similium effigiem doctissimus vir Benedictus Martinus Bernensis, qualia Bernæ in curia spectantur, nuper misit. His addam quæ de hoc animante Ge. Fabricius ad me scripsit. Tarandus (inquit) quem populi Septentrionales sua lingua Rehenschier nominant, formam cerui habet, sed corpus robustius: colorem secundum anni tempus mutat, etiam pro locorum in quibus vixerit, varietate, vt auctor Admirandorum scribit, siue Aristoteles ille sit, seu Trophilus. Arborum autem & locorum, & rerum quas attigerit vniuersarum, colorem imitari, nobis adhuc compertum non est. Eum autem quod anni temporibus mutet, inde colligitur, quod alij colore asini, alij cerui esse dicant. Pectus torosum, & villis albis prominentibusque densum atque rigidum, crura pilosa, bifidæ concauæque vngulæ, & mobiles, in cursu enim eas explicat. Ipse ad celeritatem expeditissimus: ita vt & summas niues calcet, non impressis altè vestigijs, & pernicitate insidiantia in vallibus animalia effugiat. Cornua gestat prælta, quæ statim à fronte ramis duobus latis mucronantur quasi in digitos: in medio ramulus veluti internodium interiectus, inde rursus in ramos latos, digitorum expansorum specie mucronatos exeunt. Cornua sunt alba, venulisque

nulisque longis distincta, differunt ab alces cornibus altitudine, à cerui latitudine: ab vtrisque colore & ramorũ multitudine: quamuis aliter scribat Zieglerus Landauus. Currendo ea in tergum demittit: nam stanti frontem penè inferiores rami tegunt. His inferioribus concreta frigoribus flumina, ad potum capiendum rumpere fertur. Syluarum fructibus, & arborum musco vescitur. Latibula struit in montibus Septentrionalibus, & in Mosibergum, aliosque montes Noruegiæ intensioribus frigoribus procedit. Capitur ab hominibus ad vsus domesticos: nam ad conficienda itinera, domatur à cursoribus: ad opera rustica, ab agricolis. Infestatur ad prædam è multis animantibus: caro enim tarandi è ferinis illorum locorum optima & delicatissima Inprimis autem infestos habet lupum, gulonem, & quod propter horrorem vlulatus, vulgò *Feldgeschrey*, ab Olao propter feritatem *Grimklau* appellatur. Hoc animal ad prædam exit gregatim, lupo minus, maius vulpe, pilis nigris, maximè ferum, & tarando præ cateris inimicum. Sigismundus Liber, qui de rebus Moscouiticis scripsit, ait apud Lappos ceruorum esse greges, vt apud nos boum, qui Noruegiorum lingua, Rhen vocentur, nostratibusque ceruis esse aliquanto maiores: ijs Lappos vti equorum iumentorumque vice, hoc modo. Vehiculo in scaphæ piscatoriæ formam facto, ceruos iungunt: in quo homo, ne citatiore animalis cursu excidat, pedibus alligatur. Lorum quo id gubernat, sinistra tenet, dextra baculum, quo vehiculi, si quam forte in partem plus æquo vergat, casum euersionémue sustinet. Tali curriculo se viginti milliaria vno die confecisse ait, ceruumque dimissum, ad consueta stabula nullo duce redijsse. In hanc ferè sententiam ille. Animal hoc natura congregabile & societatis est amans: nam armenta mille tarandorum in vastis illis syluis simul conspici ferunt. Quod fieri posse etiam vox Psalmi quinquagesimi testatur, in quo Asaphi ore loquitur Deus: Omnes bestiæ terræ meæ sunt, & armenta montium, in quibus numero millenario congregantur. Fœmellæ in hoc genere ramis carent, & lactis abundantia gentem alunt. Tarandos in Noruegia reperiri mercatores asserunt: in Suecia superiore, Olaus Magnus: in Lapponia, Sigismundus Liber: in Polonia interdum, Agricola Ammonius. Superioribus annis bini, cum frenis, sellis, & phaleris Augustam Vindelicorum dicuntur adducti. Hæc diuersis temporibus, ex Alenpeciorum Fribergensium (qui illis in locis negotiantur) relatione. & ex adductis auctoribus, scripsit ad me vir humanitate & integritate præstans Valentinus Grauius, qui quoniam Reipub. negotijs atque Principis: occupatus est, per me tibi significari voluit: idem etiam picturam ad te mittit. Ex Antonij Schneebergeri Tigurini, doctissimi in Polonia

medici

medici ad me literis: Ex magnifico quodam viro, qui olim legatione ad regem Sueciæ functus est, & Moscouita quodam, de Rangifero hæc cognoui: animal esse gemino cornu, ceruini instar, sed magis ramoso, (*ramos intelligo mucrones ramorum propriè dictorum: nam ramos ipsos rariores quam ceruus habet,*) ramis introrsum conuersis, maiores candidiore, fragili & cauernoso: in rupibus Lapporum degere: non feræ, sed placidæ naturæ: mulgeri: triginta aut ampliùs miliaria vno die conficere: pabulum cum eo vehi non opus esse, quod sub niue quærat radices quibus vescatur: & maiori ex parte musco piceastri (quam *Forben* Germani dicunt) viuat. Vngulam bisulcam habere, acutam & validam ac si ferrea esset: ideoque in glacie velocissimum esse: liberè ad pastum dimitti ac facillimè reduci. Moschouita addebat in magnis campis circiter centum aut ducentos greges integros Rangiferorum reperiri: gramine saltem vesci: eandemque rationem ipsis vtendi aduecturam exponebat, cuius vir illustris Sigismundus Liber Baro in *Herberstein* meminit in Commentarijs Moschouiticarum rerum. Pellem eius ostendebat vndique albam, nisi quòd parum in dorso glauca erat. In oppido Bietz ecclesiastes quidam idemque medicus, narrauit mihi in Massouia Rangiferos ad quadraginta tantùm adhuc superesse: eosque ita cicures, vt inter alia armenta pascantur. Hæc ille. Sunt qui Ceruo minorem esse dicant Rangiferum, & Asello conferant: vehiculi quod trahit fundum triangulum & carinatum fabricari solere, vt ita commodius sit ad sulcandum iter: non ferre calorem: in Bohemiam adductum viuere non potuisse. Lappum qui adduxerat sub finem Decembris nunquam se maiorem cœli caloris vim sensisse testatum. Cornua huius quadrupedis Bernæ in curia visuntur: nos etiam Augustæ in ædibus amplissimi viri Ge. Fuggeri vidimus. Rursus D. Antonius Schnebergerus de eodem animante in altera epistola sic ad me scribit: Colorem alcis habet, pedes aliquantulum albicant, circa podicem item maculam albam habet, sicuti etiam circa ventrem. Pedem rotundiorem quam ceruus habet, magisque siue altius diuisum: quare interdum vngulæ vna pars in saxo fixa eminet, altera in plano siue terra: estque in superiori parte vngulæ vbi diuidi incipit membrana interposita, quo facilius ab inuicem absque incommoditate distendantur: Est autem bifida. Animal est caloris impatientissimum: Rex Sueciæ habebat decem, quibus præfecerat Lappam, qui illos semper in montes, vbi frigidior aura, educebat, sed tamen durare nequiuerunt. Interdum gregatim in Sueciam ex Lapponia veniunt, vbi admodum à Lupis infestantur, quibus in ordinem reducti cornua opponunt, sicque se defendunt, aliàs maximum damnum accipiunt. Animal quidem ferum sed tamen facile mansuescit: interdum quasi auxilium ab homine petere videtur. Os haud dissimile vaccæ habet, sed tenuius, magnitudine non superat ceruũ. Cornua mihi non minora quàm ceruꝰ habere (vt Cardanꝰ scribit) videtur sed potiꝰ latiora & tenuiora. Lappi omnes suas vestes ex pelle rangiferi conficiunt, quæ præ cæteris calida est. Pilos extra vertunt corium verò eleganter parant. Eundem gressum perpetuo seruat, siue locus montosus siue planus sit, ac versus quamcunque plagam cum mane direxeris, tota die ad illam ibit etiamsi aliquando propter montes aut flumen circumuehendum sit.

DE RHINOCEROTE.

Pictura hæc Alberti Dureri est qua clarissimus ille pictor (cuius etiam libri de pictura extant) Rhinocerotem Emmanueli Lusitaniæ regi anno salutis 1515. è Cambaia Indiæ regione Vlysbonam allatum, perpulchre expressit. Rhinocerotis, id est naricornis, nuper pictam vidimus imaginem, referentem ex hoc genere animal, quod per hæc tempora Lusitano regi ex India allatum est, Aug. Iustinianus hanc ipsam indubiè, quam hic damus, imaginem intelligens.

A.

RHINOCEROS elephanto similis est, cornu in nare habet vnde nomen, Dion. Eminet enim ei vnicum de summo naso cornu vt in progressu pluribus dicemus. Quamuis autem & alia quædam singulis animalia cornibus conspiciantur, vt oryx, onager siue asinus Indicus: cæteris tamen à media fronte, huic vni è naribus prominet. Et cum vnicornium maximus hic sit, monocerotis, id est vnicornis nomen, apud recentiores præsertim & imperitos, per excellentiam aliquando sortitur. Etsi vero reprehendi non potest, qui pro rhinocerote vnicornem dixerit, vt qui speciei nomen generis tribuit; quanquam id aliquando ignorantiæ signum est, aliquando errandi causa alijs: omnino tamen reprehendendus est, qui pro monocerote rhinocerotem dixerit: siue monocerotem vt genus accipias, quod fieri quidem potest, vsitatum tamen non est: siue certam animantis speciem, quam in monocerote descripsimus. Quamobrem errant & alij multi recentiores, Isidorus, Albertus, & eos secuti, & nostro seculo eruditi quidam medici, Cardanus & alij: qui & nomina confundunt & medicas vires rhinocerotis cornu adscribunt, quæ monocerotis siue asini Indici propriæ sunt. Vide plura supra in Monocerote A. Pausanias in Bœoticis, tauros esse scribit in Aethiopia, qui rhinocerotes vocentur, à naso cornuto. In Eliacis quoque de elephanto scribens, tauros Aethiopicos in naso cornu habere testatur. Quamobrem non probo Angeli Politiani iudicium qui vt Domitium reprehenderet Martialis interpretem, nomen quidem commune, animalia diuersa facit. Sed tauros Aethiopicos Pausaniæ veros rhinocerotes esse, à Plinij ac Aeliani tauris Aethiopicis diuersos, contra Politianum in bubus feris ostendi. Elephantes nascuntur, vt Iphicrates scribit, apud Hesperios Aethiopes: & qui rhizes (ῥίζαι) vocantur, forma tauris persimiles: vita verò, magnitudine, & pugnandi viribus elephantos referunt, Strab. Aethiopici quidem isti tauri, alij quàm rhinocerotes videntur. Rhinocerotem quidam esse aiunt bouem Aegyptium, (lego, Aethiopicũ.) Festus Indorũ lingua hoc animal sandabenamet vocat. ראם reem, vocẽ Hebraicã in Biblijs interpretes aliás vnicornẽ, aliás rhinocerotẽ transferunt. Apud Munsterũ etiã rimma legitur, in Lexico trilingui, Chaldaicè. Idem קרש karas vel karasch, (qua vox in Biblijs non reperitur: alludit autẽ ad cartazonũ, hoc est monocerotẽ, vt Aelianus appellat) vnicornem interpretatur. Quòd si voces reem vel rimna & karas coniunxeris, vox fiet similis Græcæ rhinoceros, vt suspicemur vel Græcos Hebraicas voces duas composuisse, vel Hebræos Græcam vnam in duas secuisse. Sed de Hebraicis istis vocabulis plura leges supra in Monocerote A. vbi etiam conijcere me dixi vtroq; eorum monocerotem potius quàm rhinocerotem significari: rem tamen in medio reliqui. Asinus Indicus vngulam vnam & solidam habet, cornu quoq; vnũ: hic à quibusdam vocatur rhinoceros siue vnicornis: sed potius est animal quod quidã Arabice vocant archa, & est rhinoceros, cornu in nare vnico, vngula fissa ut bouis bisulca, & habet duo chahab in pedibꝰ sicut cætera bisulca, Albertus de animalib. 2.1.3. Et rursus lib. 22. Asinꝰ Indicꝰ, inquit,

inquit, habet vnicum cornu: & animal quod quidam veterum archos, quasi principem, vocauerunt: nos vnicornem Latinè, rhinocerota Græci vocant. Huius cornu maximum est, & solidum sicut ceruinum: quod pedes decem, vt ipse mensuraui, longitudine excedit: & diameter eius in radice sesquipalmum, (sesquidodrantem intelligo,) superabat, Hæc ille. Ineptè autem facit, primum quòd asinum Indicum ex Aristotele scribens solipedem esse, mox rhinocerotem animal bisulcum interpretatur: deinde, quod rhinocerotem & vnicornem confundit: tertio, quòd archa vel archos Arabicum nomen faciens libro secundo, (corruptum fortè à voce karas,) duodecimo principem interpretatur ac si Græca esset. Sed & proceritas ista cornu, decem pedes excedens, rhinoceroti puto non conuenit, sed monoceroti cartazono: nam Oppianus rhinocerotis cornu paruum (hoc est breue. Gillius quoq; paruum transfert) esse scribit: ὀλίγον δ' ὑπὲρ ἄκρα τα ῥινὸς Ἀντέλλει κέρας αἰνὸν, ἀκαχμένον, ἄγριον αἰχ. Quod si quis verbum ὀλίγον non ad cornu quantitatem, sed ad loci distantiam referat, hoc sensu: paulò supra extremum nasum crudele & acutissimum cornu oritur: nos tamen ex ipsa picturæ quam ad viuum dedimus, proportione, cornu breue esse conuincemus: nam cum supra nares incipiat, & multò infra aures desinat, longum esse non potest. Aristotelem nusquam huius animalis meminisse miror, quod si ipsi notum fuisset, omnino historiam eius orygi & asino Indico iungere debebat, vbi vnicornium naturam contemplatur lib. 3. cap. 2. de partibus animalium.

B.

Rhinoceros non multò oryge maior est, Oppianus. Elephanto parem longitudine Plinius facit: alij vel parem vel paulò longiorem, humiliorem tamen, & breuioribus cruribus. Elephantis longitudine propè par est; breuior cruribus, Plin. & Solinus. Aelianus pugnare quidem ipsum aduersus elephantem scribit, fiducia cornu sui: cætera non ei paria cum elephanto: nam hic (inquit) & procerissimus est, & fortissimus. Sed Strabonis ex libro 16. descriptionem recitabo. Hæc regio, (inquit, Indis puto contermina) rhinocerotes fert, qui (vt Artemidorus ait) longitudine parum ab elephantis exceduntur, quod Alexandriæ vidisse affirmat se, ferè etiam quantum ad altitudinem. (Græcè sic legitur in vulgatis codicibus: Οὗτοι δ' ἢ μικρὸν ἀπολείπονται τῶν ἐλεφάντων οἱ ῥινοκέρωτες, ὥσπερ Ἀρτεμίδωρός φησιν, ἐπὶ στερεὸν τῷ μήκει. καί περ ἑωρακέναι φήσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἀλλὰ σχεδόν τι ὅσον τῷ ὕψει, ὅσον γε τὸ ἀφ' ἡμῶν ὁραθέντος, &c.) Eius autem quem nos vidimus color, non buxo, sed elephanti similis erat: magnitudo vero tauri, forma apro proxima, præsertim quantum ad rictum, præter nasum, qui cornu quoddam est recuruum, (σιμὸν,) omni osse durius, eo pro armis vtuntur, quemadmodum aper dentibus. Habet etiam duo cingula (πύλας) tanquam draconum volumina, à dorso vsque ad ventrem circumeuntia, alterum iubam (λόφον) versus, alterum ad lumbum. Nos hæc de eo dicimus, quia nobis visus est, Hæc Strabo. Color ei buxeus, Plinius, Diodorus, & Solinus. Eius frons leuiter rufa est, & dorsum maculis purpureis distinguitur, Gillius ex Oppiano, cuius hæc verba, Ἠρέμα δ' ξανθῇς ἐπὶ χαλινώμοισι μετώπῳ Καὶ νώτῳ, ῥαθάμιγγες ἐπίτελμα πεφύκασι: ego sic verterim, Frons pulchris ornata pilis, itemque dorsum, flauo spectantur colore, quem crebra puncta leuiter purpurei coloris distinguunt: quanquam illud ἠρέμα, id est, leuiter, ad vtrum potius colorem referat, ex verborum constructione manifestum non est: Pellis eius ea existit firmitate, vt ægrò iaculo penetrari queat, Aelianus. Idem testantur qui nostro sæculo belluam in Lusitania viderunt: pellem enim habere prædensam aiunt, ceu crustis quibusdam squamatim compactam, colore & figura testam referre testudinis. Plinius buxeum colorem, alij murinum, vel qualis in buxi cortice est, ei attribuunt. In ludis Pompeij Magni exhibitus est rhinoceros, vnius in nare cornu, qualis sæpe visus, Plinius. In naribus cornu vnicum & repandum (id est, modicè reflexum,) Solinus. Breue id esse, superius in A. docui. Acutum est ensis instar, & adeò validum, vt quicquid impetierit aut ventilet aut perforet, & ferrum etiam & saxa transigat, Oppianus, Aelianus. Simum est forma, durumque instar ferri, Diodorus Siculus. Tertullianus in libro aduersus Praxeam tertio verba illa enarrans de vetere instrumento, Deuteronomij 33.) Tauri decor eius: cornua vnicornis (reem, rhinocerotis Munsterus) cornua eius: in eis nationes ventilabit ad summum vsque terræ: Non vtique, inquit, rhinoceros destinabatur vnicornis, nec Minotaurus bicornis, & quæ sequuntur. Non placet Eucherius, qui rhinocerota terribilem feram gemina in naribus cornua gestare scribit. Quanquam enim gemina in hac animante cornua spectentur, vnum in nare, vt diximus, quod grandius: alterum superius, paruum admodum, & inutile, cum eo vti bellua non possit, vt in pictura apparet: quare vix cornu etiam nominatur: vt non sit reprehendendus, qui ab altero mediocriter magno & vtili vnicornem hanc belluam esse dixerit. Rhinoceroti in summo naso cornu singulare est, & aliud supra ipsum non magnum, (aliqui hæc citantes, de suo addunt, sed validissimum: nam Græci codices non habent) in capite nullum vnquam, Pausanias in Bœoticis. Hos Martialis versus lib. 1. Nanq; grauem cornu gemino sic extulit vrsum, Iactat vt impositas taurus in astra pilas, Domitius ita enarrat. Gemino (inquit) cornu, forti & vehementi. Vergilius, Gemino dentalia dorso: vel quoniam rhinoceros habet duo cornua, vt apud Pausaniam solum legi. Taxat hanc interpretationem Politianus, quæ mihi sanè proba videtur, & picturæ, quam dedimus, consentanea: & Pausaniæ authoritate nititur: ipse Politianus aliam coactam, & ineptam, vt ego iudico, affert. Vrsum (inquit) videlicet à rhinocerote cornu illo vnico elatum, eiectatumque, sentit grauem gemino cornu, hoc est grauem tauro futurum, cui sunt cornua gemina. Conueniebant sanè gemina huic belluæ cornua, cum bisulcum sit. Solipeda enim omnia cornibus carent præter asinum Indicum, qui vnicum tantum gerit, Aristotele teste. Itaque Eucherium dicemus, non in numero errasse, sed in loco, quòd in naribus vtrunque haberi scribat.

C.

Coitus auersus elephantis, camelis, rhinoceroti, leoni, & cæquibus auersa genitalia, Plinius & Solinus. Sexus discrimen rhinocerotes nō habent, sed omnes eius generis mares apparent, fœminę nunquam, neque constat de generatione ipsorum, Oppianus.

D.

Contra elephantum pugnaturus cornu saxis exacuit & limat: mox eo cuspidato elephanti crura toto rictu subiens, aluum petit, quam scit esse molliorem & suis ictibus perulam, eamque discerpit, Plinius, Solinus, Aelianus, & Diodorus Sic. Vincitur & sanguine fuso exanguis procumbit elephas. Pugna eis pro pastionibus, quibus tuendis multi mori dicuntur. Quod si ventrem non præoccupârit rhinoceros, sed in aliam elephanti partem aberrârit, proboscide feritur ac dentibus laniatur: quorum vis vtcunque firmissimam illius cutim & vel iaculo difficilem penetrat, Aelianus. Veram hanc inter hasce belluas discordiam esse, compertum est etiam Vlysbonę, cum elephas rhinocerotem illum, cuius hæc pictura est, productum fugit, vt mercatores testantur, qui etiam ingenio callidum, alacre, velox & agile hoc animal esse aiunt.

E.

Isidorus author est, quosdam qui de animalibus scripserint (quorum nomina exprimit) non alio modo capi rhinocerotem asserere, quàm puella virgine proposita, &c. vt in Monocerote E. retuli. Sed ille hoc animal cum monocerote confundit: vt alij etiam ex recentioribus, qui rhinoceroti cornu è media fronte prominere, captũque eum præ indignatione & furore mori falsissimè scribunt. Monoceroti enim ista omnia, non rhinoceroti, attribuuntur à Græcis authoribus, quanquam illis etiam recentibus. Sub Gordiano Romæ monocerotem vnum fuisse Iulius Capitolinus scripsit.

G.

Recentiores quidam tum medici tum alij, rhinocerotis cornu ad medicamenta non rectè requirunt: decepti nimirum

nimirum ab Isidoro, Alberto, ac similibus, qui rhinocerotem cum monocerote confundunt, vt dixi in A. Veterum quidem nemo ex rhinocerote quicquam inter remedia ponit: monocerotis vero vel asini onagriue Indici cornu, contra venena & alios quosdam affectus miram habere facultatem Græci recentiores prodiderunt, vt in Monocerote docui.

H.

a. Rhinoceros Græcis duobus modis inflectitur, communiter, crescentibus obliquis, ῥινοκέρωτος, ῥινοκέρωτι. Atticè vero non crescentibus, ὁ ῥινόκερω: sic Pausanias, Ταύρους Αἰθιοπικοὺς ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι ὀνομάζουσι ῥινόκερως. Michaël Herus nomen Germanicum ei finxit *helfantenmeister*, hoc est victor vel dominus elephanti. Vsurpatur etiam pro genere vasis oleum guttatim fundente lauantibus se in balineo. Martialis lib. 14. de gutto corneo: Gestauit modo fronte me iuuencus, Verum rhinocerota me putabis. Et mox ibidem sub Rhinocerotis inscriptione, inter vasa: Nuper in Ausonia domini spectatus arena Hic erit ille tibi, cui pila taurus erat. Iuuenalis Sat. 14. Exitus hic est Tongilli, magno cum rhinocerote lauari Qui solet. Apparet sanè vasi nomen à figura impositum, à qua Lucilius etiam in Satyris rhinocerotem vocauit hominem cui dentes prominebant, sursum scilicet vt apro. Brunci (aliâs Bronci, vide in Cane celere) sunt producto ore dentibus prominentibus, Bruncus (broncus) nouit lanius dente aduerso (Hermolaus vocem, aduerso, reliquit) eminulo, hic est rhinoceros, Lucilius apud Nonium. Sunt qui rhinocerotis nomine in Aethiopia proprij generis aues intelligant, Cælius ex Hesychio & Varino. Rhinocerotia cornua grammatici quidam dixere nescio quo authore freti.

b. In Rhaptis emporio iuxta mare rubrum, plurimum est ebur, item rhinoceros, Arrianus in Periplo. Intelligit autem forte cornu tantum rhinocerotis nomine, vt & elephantem pro ebore Græci dicunt per synecdochen. Dic mihi quæ superis sint acceptissima dona? Principium nasi rhinocerotis amant, Aenigma Francisci Nigri nostri. Heliogabalus rhinocerotem Romæ habuit, Lampridius.

e. Rhinocerotem Pompeius Magnus in spectaculis Romæ primus ostendit, Plinius, Solinus, Seneca. Atqui Dion historicus, Augusto de Cleopatra triumphante, hippopotamum & rhinocerota primum visos Romæ scribit, Cælius. Edita munera in quibus tigrides & rhinocerotes, &c. exhibuit, Capitolinus in Antonino Pio. Rhinoceros apud Martialem lib. 1. in spectaculis Domitiani Cæsaris exhibitus, taurum cornu suo in aëra sublimem reiecit, & rursus etiam vrsum. O quàm terribilis exarsit pronus in iram, Quantus erat cornu, cui pila taurus erat. Hunc locum exposui in Tauro H. e. Lycion (succum medicatum) Indi in vtribus camelorum aut rhinocerotum mittunt, Plinius.

h. Nasutos homines, & qui doctè nouerint alios irridere, Martialis libro 1. rhinocerotis nasum habere dicit, his versibus: Maiores nusquam rhonchi, iuuenesque senesque Et pueri nasum rhinocerotis habent. Nasum enim per se quoque subdolæ irrisioni dicatus est: sed hanc partem rhinoceros & maximam habet, & cornu repando insignem, quare ab eo potius quàm vllo alio animali, ad prouerbialem hunc sensum assumpta est. Naso suspendis adunco, Horatius in Serm. Rides ait & nimis vncis Naribus indulges, Persius.

RHINOCEPHALVS ceruicem habet equinam cum vniuerso corpore: flammas ore eructat, quibus homines pereunt, Physiologus author obscurus. Certe compositio ipsa vocabuli perabsurda est, quasi nasus pro capite vlli sit animantium: ego hoc animal simile authori qui de eo prodidit esse puto, hoc est omnibus obscurum & ignotum, quòd in rerum natura non extet.

DE SCIVRO.

A.

SCIVRVS Græcum nomen est animalculò datum à cauda, qua supra dorsum reflexa se tegit & inumbrat, ita vt quum sub dio est cauda illi pro tecto sit, vt pedes hominibus illis quos sciapodes fabulosè nominant. Græci veteres nusquam eius meminerunt, sed primus quod sciam Oppianus qui Antonini Cæsaris temporè vixit, sciurum nominauit. Latini nomen non habent. sed Græco vtuntur, à quo aliorum etiam gentium aliquot deducta sunt nomina, etsi quædam admodum detorta sint, vt originem vix agnoscas. Gallicum est escurieu vel escureau (solent enim & aliás Latinis quibusdam e. literam præponere, vt esperit, pro spiritu.) Germanicum à Gallico factum, *eychorn*, vel *eichorn*: alijs *eychhorn*, *eichhermlin*, ac si hermelinum, id est mustelam quercuum vel arborum dicerent: nos masculino genere proferimus, aliqui neutro *das eychorn*. Anglicum, squyrrell. Italicum schiriuolo. Sciuri in murium genere, schirati vulgò dicti, Massarius Venetus. Hispanicum, hárda vel esquílo: aliqui non rectè comadreia interpretantur, quæ vox propriè mustelam significat. Illyricum *vueveverka*: Poloni quidam scribunt wijewijerka. Qua voce apparet sciurum ab eis sub variorum nomine comprehendi. Varios enim (id est Ponticos mures, vt ego interpretor) Germanicè etiam *vverck* nonnulli appellant, alij *veeh*, aut *fech*: ex quib. nominib' quasi compositum videtur wewerka. Recentiores quidam qui Latinè ineptius scripserunt, pirolum & spiriolum (fortè quasi spiurum pro sciuro) vocitant.

Ineptè Belluacensis, Scurulus à currendo dictus est. Pirolus, inquit Albertus, à vario non differt præterquam regione in qua nascitur, variante secundum eam colore: nam qui in Germania rubet cum adoleuit, intra primum autem ætatis annum niger est: in Polonia griseum (id est cinereum) rutilo admixtum habet: in Tuscia vero (Russia) totus cinereus redditur. Quod ad corporis lineamenta, magnitudinem, mores & victum, nihil planè pirolus à vario differt, Albertus & Ge. Agricola. Quamobrem qui voluerit varij historiam inter mures à nobis descriptam, cum hac coniunget: nos quæ illic dicta sunt hic non repetemus. Sciurus, animal quod alio nomine καμψίουρος & πάντικος vocatur, Hesychius & Varinus. Ὀλός vel ἐλειός, glis est, non sciurus, etsi grammatici quidam Græci sciurum interpretentur. Sciurum autem à glire diuersum esse in Gliris historia docui. Νηδίς, mus qui in Cappadocia nascitur, quem sciurum aliqui vocant, Varinus: Vide in Glire. Iudæi quidam apud Germanos coach interpretantur sciurum.

B.

Pirolus paulò maior est vel corpulentior quàm mustela, nō tamen longior, Albertus. Color ei rutilus, sed venter candidus, Obscurus. Rutili & nigri plurimi sunt in Heluetia, & abunde capiuntur, autumno præcipuè, Stumpfius. Albertus quidem, vt præcedenti capite dixi, intra primum ætatis annum nigros esse putat, deinde rutilos fieri. Pilo sunt nigro & interim ferrugineo, Massarius. Speriolus primò in dorso niger est, postea processu ætatis rubescit, & tandem quidam eorum ferè cani redduntur iam prouecta ætate, Albertus 3. 2. 2. Nigros sciuros in Franconia ruffis frequentiores esse aiunt. Pirolis, vt reliquis etiam muribus, duo inferiores dentes longi sunt, Albertus & Agricola. Villosior eis cauda pro vmbra & tegmento est, Plinius & Massarius. Cauda eis villosa, longa, & propè ad reliqui corporis magnitudinem. Veras glires & sciuros cæcum intestinum tantum habere scimus, vt magnitudini ventriculi eorum facile respondeat: atque idem in sectione fecibus turgidum reperitur, Vesalius. Genitale osseum habent, vt audio.

C.

Animalium quædam vt manibus vtuntur priorum ministerio pedum, sedentq; ad os illis admouentia cibos, vt sciuri, Plinius. Quum vescuntur pedibus anterioribus, sicut cætera quoque murium genera, cibum quasi manibus capiunt & ori imponunt, Albertus & Ge. Agricola. Posterioribus clunibus insident. Edunt autem nuces, (amygdalas quidem auidissimè, vidi & lactucis vescentem) poma, & huiusmodi, Albertus: Vide in Mure Pontico. Viuit nucibus, & dulcibus cibis (fructibus) delectatur, Obscurus. Cibum edentes tenent, non digitis, sed posteriore parte, carnosa, bifida. Aestate cibum congerit, vnde per hyemem viuat, Idem. Somnus eis pro cibo cum hyberno tempore latent, Ge. Agricola. Plinius quidem cum de sciuris scripsisset, mox subdit, non de sciuris, sed in vniuersum: Alijs igitur prouisum in hyemem pabulum, alijs pro cibo somnus. Inquieti sunt valde, Albertus: & miræ agilitatis. In arboribus habitant, nidificant & fœtum fouent. Facile autem transiliūt de ramo ad ramum, & aliquando de arbore ad arborem, cauda ferè tanquam ala vtentes, (caudam interim mouentes, ac si ea se gubernent, Albertus,) Obscurus. Cauda sua conspecta ad saltum incitantur, Idem. Cum mouentur, (gradiuntur,) caudam demissam post se trahunt: cum vero sedent, super dorsum erigunt, Albertus. Voce quadam ore clauso secum immurmurant, præsertim cum indignantur, similiter vt Martes.

D.

Nidum in arboribus construunt, Albertus. Præuident tempestatem: obturatisque qua spiraturus est ventus cauernis, ex alia parte aperiunt fores, Plinius. Albertus idem ferè de gale, id est mustela scribit: In cauernis (inquit) habitat, ad meridiem pariter & ad aquilonem apertis, vt vndecunquè ventus veniat, tuta ab eo sit. Si quando gratia pastus aquam transire cupit sciurus, lignum (vel corticem) leuissimum aquæ imponit, eique insidens cauda erecta velificans flante vento transuehitur, Author lib. de nat. rerum. Fluuium traijcit vtens assere vel cortice pro naue & cauda pro velo, Vincen. Belluac. Olaus Magnus idem testatur in descriptione Scandinauiæ, tanquam illic peculiariter id faciant sciuri. Quidam sic eos traijcere aiunt gestantes interim cibum etiam ore, vt conum abietis. Sciurus ea est solertia, vt in maximis Solis feruoribus ad frangendum calorem erecta cauda & patula sese ita opacet, quemadmodum pauones erecta se caudā adumbrant, Gillius ex Oppiano. Domesticè aliquādo aluntur, & ita cicurantur vt hominem non refugiant, sed sponte accedant, & à pedibus ad caput ascendant, & qua possunt in vestimenta perrepant: liberè etiam vagantes extra domum subinde redeant. Non propriè tamen cicures appellari possunt, sed semiferi, vt & cuniculi, semper sunt. Mustelæ & sciuri allio dentibus tentato, in posterum mordere vix audent, cicuresque hoc modo fiunt, Cardanus. Pelles eius in nullo ferè vsu, nisi quòd pellifices aliquando cum pellibus pedum vulpinorum eas consarcinant. Fertur tamen eas multò magis calefacere corpus hominis quàm cæteras pelles. Cauda vtilis est ad penicillos.

F.

Caro sciuri dulcis & bona est, Albertus. Suauis & salubris est, ægrotis etiam & imbecillibus: sed nigri rutilis præferuntur, Stumpfius. Videtur sanè hœdorum aut cuniculorum carni rectè comparari posse, quòd similiter tenera & suauis sit.

G.

Mirabiliter facit in excellenti aurium dolore sciuri adeps in strigili tepefactus instillatus, Archigenes apud Galenum. Remedia ex eo forsan eadem quæ ex glire aut mure esse possunt.

H.

a. Epitheta. Cui comparatus indecens erat pauo, Inamabilis sciurus & frequens phœnix, Martialis lib. 5. de Erotionte puella. Λεπτὸν καὶ λάσιον γένος ὑπ' ὀξυόδοντι σκιούρων, Oppianus

DE SCIVRO GETVLO.

Lineas caudæ pictor non expreſſit corporis lineis reſpondentes.

SCIVRVS Getulus (inquit Io. Caius, qui hanc eius iconem miſit) coloris eſt mixti ex rufo & nigro. Eum ab armis ad caudam per latera albæ fuſcæque lineæ, alternatim certis diſtinctæ interuallis, decentiſſimè depingunt. Idem aliquibus fit in colore ex albo & nigro, reſpondentibus etiam in cauda lineis: niſi ſi quando expanſa cauda propter pilorum raritatem, eædem diſpareant. Venter illi cœruleum colorem imitatur in albo poſitum. Paulò minor is eſt vulgari Sciuro: nec aures extantes habet, vt ille: ſed depreſſas magis & ferè capiti æquas, orbiculares, & per cutis ſuperficiem deductas in longum. Caput, Ranæ ferè eſt. Cætera ſimilis vulgari Sciuro. Nam figura corporis eadem, eadem natura pili, mos idem, & viuendi ratio. Cauda ſe contegit more cæterorum Sciurorum Hæc Caius. Et rurſus in alia epiſtola: Sciurum Getulum ad viuum depinxi. Nam è Getuli (quam hodie vocant Barbariam) à mercatore quodã aliquot viui ad nos allati ſunt, vtriuſque, quem dixi, coloris. Eos ad delicias viuos alimus, & extra omnem controuerſiam Sciuri ſunt. Nam (vt dixi) & mores, & magnitudo, & viuendi genus, & vox, & agilitas, & vſus caudæ, & erecta inſeſſio quando eſt, & cætera reſpondent: etſi ego depingendum curaui extenta cauda, ne corpus adumbraretur, caudáque, qualis eſſet & colore & figura, oſtenderetur. Hic nimirum ex Aegyptiorum ſeu Africanorum Muriũ genere eſt In Africa (inquit Herodotus) tria. Muriũ genera ſunt: quorũ alij bipedes vocãtur: alij Zegeries Punica lingua, quod in noſtra pollet idem ꝙ colles, (βουνοί,) alij Echines, &c. Plura leges ſuprà, capite De Murib⁹ diuerſis ſecũdũ regiones. Echines quidã dicuntur pilos duros ſicut Herinacei habere. Zegeries nomen ad Sciuros alludit. Bipedes dicti ferũtur (ſimiliter vt Sciuri) priorib⁹ pedib⁹ pro manibus vti: & cum vrgentur, ſalire.

DE SIMIA.

A.

SIMIÆ dicuntur, vt grammatici annotant, quod ſimæ ſint & naribus depreſſis, vel quaſi mimæ & imitatrices. Simiæ (Simus, potius nomen Grecum, id eſt preſſis naribus: vnde ſimias dicimus eò quòd huiuſmodi ſint, & facie fœda, Iſidorus Græcè πίθηκος dicitur, non ſimia: ſimus vero adiectiuũ, pro depreſſo, (peculiariter autem de naribus dicitur,) vocabulum eſt Græcum, σιμός. Legitur etiam ſimius maſculino genere, ſed apud poëtas, Horatiũ, Martialem, Claudianum: quamuis ſimiolus diminutiuum apud Ciceronem habetur. Hebræi ſimiã koph. קוף, appellant, vt Dauid Kimhi & alij eruditi exponunt: vnde plurale kophim 3. Reg. 10. Chaldæ⁹ kophin reddit, Septuaginta πιθήκους. Hieronymus ſimias. Hinc forte Græci cepi vel cephi, quæ ſimia caudata eſt, nomen mutuati ſunt. Semamit שממית, Prouerbiorum 30. vt D. Kimhi annotauit, ex ſententia Rabi Ionæ, Arabicè vocatur כטאה cataph, vulgò autem אברודולא. (tarantulam puto intelligens, id eſt phalangium: nam & ipſe Dauid Kimhi ארביא, id eſt araneam eſſe putat, pro qua in Thalmud etiam vſurpatur.) Chaldæus vertit אסמיתא akmata. Iudæi multi araneam intelligunt, & inter cæteros R. Leui. Alij vero בוגיאה bogia, id eſt ſimiam, vel koph, id eſt ſimiã, vt Abraham & R. Emanuel. Commentarius etiam kabuenaki ſimiam potius quàm araneam accipiẽdam putat. Rabi Iſaac reptile volans interpretatur: aliqui vermem pluuialem, (lumbricum.) Hieronymus ſtellionem, L X X. καλαβώτης. Tarantulam hodieque in Italia vocant tum phalangij, id eſt aranei quoddam genus venenoſum, tum ſtellionem lacerto ſimile n,

milem, quem Græci ascalaboten vocant. Samada, id est simia, Syluaticus. Maionie, id est simia, Idem: cercopithecum Itali hodie gatto mamone vocant. Simia quidem apud Græcos recentiores μιμώ vocatur, ab imitatione scilicet. Mauris Bugia. Hispanis hodie móna, vel ximio. Itali nomen seruant, aliqui bertucciam vocant. Gallis singe. Germani, *aff*. Flandri *simme* vel *schemmukel*. Angli, ape. Illyrij, opicze. Græci recentiores μιμούνι. & ἀρκοΐζιανίς, (apud Varinum tamen legitur ἀρκοβιζανίς, in Νῶτος Γιγάντων:) vt Lycophronis Scholiastes scribit, Πίθηξ, μιμώ, Suid. item in Πίθηκος.

B.

Simias fert Libya, Strabo libro 17. ex Posidonio. Alibi etiam Mauritaniam simias alere scribit. Apud Zygantes Africæ populos pastoralibus vicinos simiæ affatim in montibus degunt, Herodotus. Omne latifundium quod inter Aegyptum, Aethiopiam Libyamque diffunditur, quacunque lucis opacum est, varium impleuit simiarum genus, Solinus. Refert Posidonius, se cum ex Gadibus in Italiam nauigaret, in Libyę oram delatum esse, ac syluam quandam secus mare vidisse simijs plenam, quarum aliæ super arboribus, aliæ in terra sederent, nonnullæ catulos haberent, & vbera dependentia: risisse itaque cum eas vberibus graues cerneret, nonnullas etiam caluas, nonnullas herniosas: & alia quædam huiusmodi detrimenta præ se ferentes, Strabo lib. 17. Caucasi pars quæ in rubrum mare porrigitur simijs abundat, quæ piper colligunt, vt in D. referam ex Philostrato. Apud Indos pulchræ & magnæ admodum simiæ sunt, Arrianus. In India, Clitarchus tradit, simiarum genus varium & multiplex oriri, tantamque earum in montibus multitudinem esse, vt vel Alexandrum magnis copijs septum eæ frequentes perterrefecerint, quod arbitraretur se sibi insidiantem exercitum videre. Nam cum Alexandro se ostenderunt casu, excelso & recto corpore erant, Aelianus. Basman regnum (in Tartaria) abundat diuersis simijs, magnis & paruis, hominibus simillimis, M. Paul. Venetus. Plinius in India scribit Orseos venari simias (toto corpore) candentes. Strabo Prasios, non Orseos, esse tradit, qui cercopithecos albos capiant. Orseos tamen siue Orsios in India videtur Plinius agnoscere: si modò rectè castigatus est à nobis locus libro 6. cap. 20. Hermolaus. Indi ad regẽ suum afferunt simias nonnullas albas, alias nigras: nam rufas ideo in vrbem non adducunt, quod Veneris libidine inflammentur in muliebrem sexum, Aelianus. In Troglodytica iubatæ sunt Leonum modo, maximi Veruecis proceritate. Et rursus: Simiarum genera quædam viriditate conspicua sunt: aliarum color luteus, Scaliger.

Simia homini forinsecus quidem similis est, in nullo autem interiorum, & minus quidem quàm vlla bestia, Albertus & eum secuti. Atqui Galenus viscera etiam & interiora cætera simiam homini simillima habere scribit, vt inferius recitabo: item Plinius. Nutrimentum magis mouetur antrorsum quàm retrorsum, propter calorem cordis & hepatis: quamobrem in equis multis motus nutrimenti eleuatiorem partem anteriorem quàm posteriorem facit: & animal seraph Arabice dictum, multò altius est ante quàm retro, ita vt ferè erectæ staturæ esse videatur. In his autem simijs quæ expressius referunt hominem, tantum potest hic nutrimenti motus, vt aliquando hominis instar erigantur, Albertus. Simia condensa est villo, Obscurus. Simia (inquit Arist.) tam parte sui corporis prona pilosa est, vtpote quadrupedes, quàm supina, vt speciem gerens hominis: qui contrà, atque quadrupedes, obtinet pilum, vt dictum iam est. Sed crassiore pilo simiæ vestiuntur, longeque hirtiores parte vtraque sunt. Conueniunt cum homine plurimum sua facie, quippe quæ nares, aures, dentes, tam primores, quàm maxillares hominis more habeant. Cilium etiam cum cæteræ quadrupedes non in vtraque palpebra habeant, simiæ habent, quanquam prætenue ac prolixius, potissimum in inferiore. Cæteræ enim quadrupedes inferioribus carent cilijs. Habent simiæ in pectore binas mammarum papillas: & brachia hominis modo, sed hirtiuscula, quæ & ipsa, & pedes vt homo inflectunt, hoc est, ita vt circunferentiæ membrorum vtrorumque obuersæ inter se adducantur. Ad hæc manus, digitos, vngues homini similes, verum omnia rudiora, efferatioraq;. Pedes sui generis habent: sunt enim velut manus maiusculæ, & digitis vt manus constant medio longiore. Vestigium etiam manui simile est, nisi quod in longum se porrigat, & volam referens tẽdat ad postrema. Callosius hoc altera sui parte extrema est, & calcem inepte atque exiliter imitatur. Pedum officium duplex est: ijs enim & vt pedibus, & vt manibus vtuntur, inflectuntque eosdem perinde ac manus. Lacertos & femora habent breuia proportione cubitorum & tibiarum. Vmbilicum qui emineat, nullum habent: sed durum quiddam continetur loco vmbilici. Partem corporis superiorem multo maiorem habent, quàm inferiorem, videlicet more quadrupedum: quinarij enim ferè ad ternarium ratione constant. Degenerant ergo, tum ea de causa, tum etiam quod pedes manibus habeant similes, & quasi ex manu pedeque constitutos. Calcis enim postremum ad pedem, reliquæ autem particulæ ad manum facile referuntur: digiti nanque volæ speciem gerunt. Degunt plus temporis pronæ quadrupedum more, quàm erectæ. Carent natibus, vtpote quadrupedes. Priuatæ cauda sunt, vtpote bipedes. Exigua enim omnino cauda inest, quatenus nota solum habeatur. Genitale enim fœminæ mulieris est: mari potius canis, quam hominis, Hæc Aristoteles, & Albertus ferè eadem omnia de animalibus 2. 1. 4. Simia quòd forma ambigua sit, vt & in neutro & in vtroque genere sit constituenda, ideo nec caudam habet, neque nates: videlicet, vt bipes, cauda vacat: vt quadrupes, natibus, Aristotel. de partibus 4. 10. Aliter Albertus, Simia habet nates latas, & locum in eis quasi paratum ad sedendum. Pilosa est, in facie tamen minus, Idem. Politianus in epistolis aduersus solius Ciceronis imitatores scribens, Mihi (inquit) longè honestior tauri facies, aut item leonis, quàm simiæ videtur, quæ tamen homini similior est. Simiarum genera perfectam hominis simulationem continent, facie, narib⁹, auribus, palbebris, quas solæ quadrupedũ & in inferiore habent gena, iam mammas in pectore, & brachia, & crura in contrarium similiter flexa: in manibus vngues, digitos, longioremque medium. Pedibus paulum differunt. Sunt enim vt manus prælongi, sed vestigium palmæ simile faciunt. Pollex quoque his & articuli vt homini: ac præter genitale tantum, & hoc in maribus, viscera etiam interiora omnia ad exemplar, Plin.

Natura simiæ ridiculo animali, & animam habenti ridiculam, corporis quoque constructionem ridiculam dedit, Galen. Simia inter vniuersa animantium genera, tum visceribus, tum musculis, tum arterijs, tum neruis (quoniam & ossium forma,) homini est simillima. Nam ob illorum naturam binis cruribus incedit, prioribusque artubus vt manibus vtitur. Et pectoris os omnium quadrupedum latissimum habet, clauiculas humanis similes, faciem rotundam, collum longum, Galen: de anatom. admin. 1. 2. Præstat vt exercitaturus se in corporum dissectionibus, simiarum homini quam simillimarum artus dissecet: sin ea non detur, aliquam ei proximam deligat: aut si nulla omnino simia reperitur, cynocephalum, vel sa-

vel satyrum, vel lyncem, In eodem opere. Et libri sexti capite primo, Simia (inquit) homini simillima est illa, cui neque facies oblonga neque canini dentes magni, (cui nec oblongę maxillę, nec canini dentes magni, In eodem opere 1.2.) Etenim hæc pariter aut augescunt aut minuuntur (id est, vt eò similior homini sit simia, quò minus longam habuerit faciem, minusque magnos dentes caninos, & contra:) quemadmodum rectus incessus, cursus velocitas, magnus in manu digitus, temporum musculus: & pilorum iuxta duritiem mollitiemque, longitudinem & breuitatem differentia. Verum ex his enumeratis quodlibet contemplatus, alia quoque poteris cognoscere: quippe vniuersa hæc simul tum increscunt tum minuuntur. Si quandoque simiam conspexeris erectam currentem, statim ex longinquo hanc similem homini existere cognosces: ac poteris omnia in ea esse, quæ ante paulum enumeraui, prædicere: faciem rotundam, dentes caninos exiguos, maiorem manus digitum non adeò exiguum vt in alijs simijs: rursus pedis digitos minores quàm quos reliquæ simiæ obtinent. temporum musculos exiguos, sicut etiam eos qui ex femore ad tibiam pertinent, haud in longum procedentes: ad hæc os coccygis appellati, minutum: minimeque hirsutam esse hanc simiam, & pilos habere haud admodum duros vel prolixos. Ita si quid ex relatis secus habeat, alia quoque different. Iam nonnullæ ex ipsis proximè cynocephalos speciei accedunt, adeò vt etiam lati ossis mucronem (coccyga nuncupaui) longum repræsentent: quædam ad caudam vsque: atque hæ inter simias hirtiores sunt: pilo vestiuntur duro rectoque: & aspectu sunt efferatiore: at in vera simia etiam hic timidus est. Et sanè temporalis musculus in veris simijs plurimum attollitur: ibi autem cessat, vbi futura coronalis habetur, vt in hominibus est cernere. Simili modo dentes magni quidem omnes, sed canini magis conspicui: quemadmodum & maxilla longa: & pollicem in manu omnes simiæ quæ cynocephalos imitantur, exiguum admodum habent. Tales musculos quoque qui ex femore in tibiam descendunt, longissimè expansos obtinent: atque ideo colligatum, vt ita dixerim, totum poplitem: cuius causa crura perfectè extendere, ac probe ijs consistere nequeunt: quare nec erectæ incedere vel currere velociter possunt. Neque igitur maiorem in pede digitum habent grandem, hominum modo: neque alios exiguos, sed omnes ex æquo magnos: is minor cæteris est quem homo habet maximum. Porrò caudæ initium quoddam ipsis inest: Et huiusmodi simiæ toto corpore cynocephalos referunt, Hæc Galenus. Et rursus libro 1. cap. 2. Simiæ (inquit) quæ cynocephalos imitantur, rostro longiore sunt, & dentes caninos habent prominentiores. Hæ etiam vix binis cruribus consistunt erectæ, tantum abest vt ambulare vel currere possint. Itaque simiæ vel maximè homini similes, exiguo aliquo interuallo perfectam illius rectitudinem non assequuntur. Nam & femoris caput obliquius quodammodo cum acetabulo coxæ committitur: & quidam ex musculis qui in tibiam descendunt, vlterius progrediuntur, quæ ambo rectitudinem impediunt, offenduntque: quemadmodum & pedes ipsis calce magis angusta constant: digitis autem insigni spatio inuicem discretis: sed hæc parua sunt, eoque simia paulul um à rectitudine discedit: qua vero cynocephalos referunt, quoniam amplius hæ, idque manifestò iam ab humana specie degenerant, euidentem quoque ossium dissimilitudinem sortitæ sunt, Hæc omnia Galenus in Opere de anatomicis administrationibus. Ὅσοι πυγὰ ὀξεῖαν ἐςώδη ἔχουσι, ἀρρενικοί: ὅσοι δὲ σαρκώδη πίονα, μαλακοί. ὅσοι δὲ ἔχουσιν ὀλίγην σάρκα, οἷον ἀπομεμαγμένην (siccam vel desiccatam, Vetus interpres: qui pro πυγὰ etiam non rectè pecten vertit: lego πυγὴν, id est nates:) κακοήθεις, ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς πιθήκους. Adamantius hunc locum sic habet: Ἰσχία πυγαῖα γυναικεῖα, ἐςώδη δέ; ἀνδρεῖα, λεπτὰ δέ, ὀλιγόσαρκα, μικρά, ὥσπερ ἐκπεπτωκότα πανοῦργον τὸν ἄνδρα. τοιαῦτα γὰρ καὶ τὰ πιθήκων. Clunas simias à clunibus tritis dictas existimant, Pompeius lib. 3. Maligni habentur quorum caui sunt oculi, quales simijs, Aristoteles & Adamantius. Quibus parui oculi, vt simijs, pusillo sunt animo, Aristoteles: maligno, (κακομήχανοι,) Adamantius. Qui paruas habent aures, simijs ingenio respondent, πιθηκώδεις, Aristot. Adamantius malignos & fraudulentos esse ait, κακοήθεις καὶ πανοῦργοι. Simis naribus homines libidinosi ferè iudicantur: simæ autem etiam simiæ sunt, vnde quidam nominatas existimant: constat vero eas libidinosas esse, & quasdam adeò vt mulieres etiam appetant. Quibus labra sunt crassa, & superius vltra inferius eminet, stulti iudicantur, à simili asinorum & simiarum specie, Aristot. Iam visum est cor simij maris, habens duo acumina, quod pro miraculo vel monstro habendum est, Albert. Simia mamillas vt mulier in pectore habet: eoque manus dedit ei natura, quibus ad pectus potest eleuare partum sicut mulier: cætera autem animalia inferius habent mamillas, vt à suis fœtibus attingi possint, Albertus. Dorsum paruum, quale est felis & simiæ, hominem pusillanimem arguit, Aristoteles. Adamantius quoque dorsum latum & solidum, viri fortis & animosi signum esse ait: contrarium verò, contra. Simijs vngues imbricati, Plinius. Simiæ & quadrupedes assuetæ vinum bibere vnguibus carent, vt dicam in C. Quæ animal generant, genua ante se flectunt, & suffraginum artus in auersum. Homini genua & cubita contraria: item vrsis & simiarum generi, ob id minimè pernicibus, Plinius. Caudæ præter hominem ac simias omnibus ferè animalibus, Plinius. Simia calcaneum habet in pedibus, & propter hoc erigitur vt homo, stat, & currit quandoque, sed hoc non potest nisi modicè, Author de nat. rerum.

Venarum in brachijs diuisio in simijs non secus quàm in homine per omnia apparet, Galenus in libro de venarum & art. dissect. ca. 4. Pollicem simiæ etiam habent, sed breuem, gracilem, curuum, & omnino ridiculum. Sed & tota manus simiæ humanam ridiculè & ineptè imitatur, Galen. de vsu partium 2.22. Musculi qui ex posterioribus partibus cruris proueniunt, ad medium ferè tibiæ, aut paulò supra id in simijs implantati, musculis anterioribus colum (crus) extendentibus renitentes, & crus retrorsum contrahentes, genu exactè extendi non permittunt, Galenus in eodem opere circa finem libri 3. Et mox, Omnium enim ossium crurum syntaxim eiusmodi cum habeat simia, quæ eam rectè stare non permittat, maximè ridiculos retrorsum musculos constructioni aduersantes sortita est. Atque igitur puerorum ludicro velut claudo subsultans, neque exactè, neque tutò stare rectè potest. Sed vt homo deridens & subsannans alium hominem claudum, stat, & ambulat, & currit claudicans: ita & simia vtitur cruribus. Simiæ pes (inquit idem de anatom. administrat. 2.15.) hac parte ab humano discrepat, (tendine quodam qui ad tarsum reflectitur ex superioribus partibus ad inferiores productus) quòd etiam natura digitorum huic animali dissimilis sit humanis. Illi siquidem multò minores, quàm qui in manu existunt: hi vero maiores etiam ijs in quos manus est discreta: quales repentibus quoque animantibus plurimum fissi, tum inuicem distantes adsunt, quorum beneficio ex facili sublimia conscendit simia: quemadmodum mustelæ, mures, viuerræ, & id genus alia. Hunc igitur tendinem, vt dixi, in pede humano haud est reperire, &c. De musculo etiam reperto sub axilla simiæ scribit quædam 1.5. de anatom. adminiſt.

Simias ab homine in pluribus differre quàm putauit Galenus, Andr. Vesalius docet in Volumine suo de fabrica corporis humani: nempe in musculis thoracis & brachiũ mouentibus: item in ijs qui cubitũ & femur agũt ab eo

ab eo differre, & manus interna fabrica: In musculis pedis digitorum motoribus, & pedes mouentibus & scapulas: In tendine pedi subnato: Item colo & mesenterio: & pulmonis lobo quinto venam cauam sustineate, quo homines carent. Passim etiam demonstrat simiarum sectionis peritiorem fuisse Galenum quàm hominum: & simiarum sectione delusum, aliorum Anatomicorum placita vera sæpe euertere aggressum. De simiarum osse sacro & coccygis: Omentum earum inter homines & canes mediam rationem sortiri, Quære apud Vesalium ex Indice.

C.

Simiæ in montium cauernis & foraminibus habitant, Philostratus. In rupibus vel arboribus, Albertus. Nucibus & pomis in cibo delectantur: sed reperto in eis amaro cortice, totum abijciunt, Obscurus. Vermes (pediculos) in capitibus & vestibus colligunt & comedunt. Albertus. Vinum etiam bibunt, & inebriatæ aliquando capiuntur, vt Athanæus refert. Simias quadrupedesque quibus digiti sunt, negant crescere assuetas meri potu, Plinius. Huius rei causam inquirit Cælius Calcagninus Epistolicarum quæstionum lib. 2. ad Thomam Calcag. nepotem. Omnis fœmina inter quadrupedes vrinam retrò reddit, nisi forte erecta incedat aliqua duobus pedibus, vt Auicenna dicit de quodam genere simiarum: quarum fœminas cum erectæ aut sedentes vrinam emittũt, certum est antrorsum ab eis emitti vt à mulieribus, Albertus. Aegyptij hominem sua dedecora occultantem insinuantes, simiam mingentem pingunt: hæc enim vrinam à se redditam occulit, Orus. Indi simias rufas in vrbes non adducunt, quòd Veneris libidine inflammatæ, in muliebrem sexum furentes sint: ac si quando deprehendunt, eas tanquam adulteros odio persequentes interficiunt, Aelianus. Catulos pariunt geminos, quorum alterum amant, alterum oderunt, vt dicam in D. Pariunt quandoque in domibus vbi aluntur, & partus suos ostendunt hominibus quasi pulchros, Albertus ex Plinio. Simia animal mobile & inquietum est, morsu ferox, & præ cæteris animalibus exquisito valet gustu, Obscurus. De incessu eius erectæ & cursu, diximus quædã supra in B.

D.

Simiarum generi præcipua erga fœtum affectio. Gestant catulos: quos mansuefactæ intra domos pepere re, omnibus demonstrant, tractarique gaudent, similes gratulationem intelligentis. Itaque magna ex parte complectendo necant, Plinius & Albertus. Immoderatè fœtus amant, adeò vt catulos facilius amittant quos impendio diligunt & ante se gestant, quoniam neglecti ponè (id est post, à tergo matris) matrem semper hærent, Solinus. Duos fœtus plerunque parit: ex quibus chariorem magis complectitur & gestat: minus charus dorso matris insidet, Albertus. Ex geminis catulis alterum amant, alterum oderunt, Αὐτοῖς δ᾽ ἀγκαλίδεσσιν ὑπ᾽ ἔκτανε (pro κτείνεται) τέκνον, Oppianus: id est, propriæ autem matris vlnis perit catulus, arctius scilicet compressus. Aegyptij vt patrem significent qui inuiso filio hæreditatem reliquit, simiam cum catulo eius retro (in tergo) pingunt: parit enim simia geminos: vnum amore, alterum odio prosequitur. Quem igitur amat ante se gestans interimit: quem vero odit post se (in tergo) habet, ac illum reliquum nutrit, Orus. Vide mox in E. in venatione simiæ. Sine cauda (inquit Scaliger) Simias plures vidimus, quantus puer est annorum octo. Marem quoque ac fœminam cum prole. Filiolus si quid videretur desiderare: manu, pugnoque fœminam à marito, tanquam malæ tractationis ream, etiam addita vultus acerbitate, castigari, nempe supercilio, rictu, murmure, irati patris, atque reprehensoris mariti animum præ se ferre. Multa leguntur in libris itinerarijs: sic enim inscribuntur. In India mediterranea ingentes corpore, audacia ciuiles, vltro citroque non solùm per agros, sed etiam per oppida in mercatibus, sine maleficio aut offensione ciuium commeare.

Simias facillimè mansuefieri, & in ædibus diuitum ludicri ac ridiculi spectaculi gratia catenis alligatas nutriri, notum est omnibus.

Luna caua tristes esse, quibus in eo genere cauda sit, nouam exultatione adorare, (nanque defectum syderum & cæteræ pauent quadrupedes,) Mutianus tradit, Plinius. Solinus tamen de simijs, non caudatis, sed simpliciter, Exultant (inquit) noua Luna, tristes sunt cornuto & cauo sydere. Simiæ facies turpiter hominem assimulat, tristis, fraudulentà, Gillius. Diuitibus in delicijs sunt, omnium ferè rerum imitatrices. Pusilli eas animi esse, malignas, stolidas, & eodem ingenio præditos censeri homines, qui oculos, aures, labra aut dorsum eis similia habent, ex Aristotele & Adamantio in B. diximus. Simia quemuis ludum docetur, natum ad imitationem animal: sed mala potius quàm bona in homine imitatur. Ferocitatem quidem obliuiscitur, sed nunquam adeò mansuescit, quin facile semper fiat rabida, (ad impetuosam iram prona.) Delectatur ludendo cum pueris & canibus: sed pueros (infantes) non custoditos aliquando strangulat, vel ab alto præcipitat, Author de nat. rerum: & Albertus. Πιθήκου ἦθος τὸ βωμολόχον καὶ εἰρωνικόν, Adamantius: hoc est, Simiæ ingenium scurrilè & simulatione insigne est. Simia cicur dominum suum agnoscit etiam post multos annos reuertentem, Alexander. Iniuriæ longo tempore meminit, & simultatem diu exercet in eum à quo læsa fuerit, Albertus & alij. Natura simiæ ridiculo animali & animam habenti ridiculam, corporis quoque constructionem ridiculam dedit, Galenus. Simia maximè delectatur ludis, vnde factum apud Græcos verbum ἀποπιθηκίζειν, ἀποπιθηκίξαι, Suidas & Varinus. Pulchra semper apud pueros est simia, vt ait veterum quidam, nos admonens ludicrum esse ridiculum puerorum hoc animal illudentium. Omnes enim humanos actus imitari dum satagit, & frustratur in ipsis, & ridiculum se exhibet. An non vidisti simiam fistula canere, saltare, scribere, & alia agere vniuersa conantem, quæ homo pulchre perficit? Galen. de vsu part. 2. 22. Simia actuosum animal, & ad omnia imitanda habile, omne quod corpore agitur, si doceatur, præclare discit, & idipsum actione repræsentat: ac si saltare doceatur, saltationem assequitur: si ad tibiam canere, canit. Ego aurigæ munus obire vidi, habenas nimirum vel abducendi, vel remittendi, & flagello simul vtendi: breui, si quis ad alia quæpiam instituat, non fallit docentem: adeò varium natura animal est, & multiplex, vt ad omnem actionem sese verset. Aelianus. Et rursus, Cum cæteris in rebus omnium bestiarum simia peruersissima est, tum peruersior in ijs, in quibus hominem imitari conatur. Cum enim nutricem ex eminenti loco perspexisset puerum infantem in peluì lauare, & fascias in orbem contrahere, & in arctum ad aquæ expressionem contorquere, atque quo reliquisset loco puerum obseruasset, simul & circa eum ipsum à custodibus magnam introspexisset solitudinem: fenestella quæ tum pateret in domum intrauit ad puerum, quem similiter vt factitari à nutrice viderat, ex lecto sublatum integumentis nudauit, & aquam, succensis carbonibus, calescentem, in miserum infantem infudit, atque interfecit. Mutianus & latrunculis lusisse fictis cera simias tradit, nu-

dit, nuces visu distinguere, Plin. Callidus emissas eludere simius hastas, Martial. Caucasi pars (inquit Philostratus de vita Apol. lib. 3.) quæ in rubrum mare porrigitur, tum alia aromata, tum piperis arbores profert. Nascuntur illæ in extremis præruptisque locis, homini inaccessis: vbi simiarum populus montis cauernas & omnia foramina incolit. Eas autem maximi faciunt Indi, quoniam piperis (vt sic dicam) vindemiatrices sunt: quapropter & armis & canibus leones & cæteras feras ab ipsis arcent. Insidiatur autem simiæ leo ægrotus, medicinæ causa, (vide paulò post:) & cum iam senex feras assequi alias non potest, pastus cibique gratia. Sed Indi simias non negligunt, & se beneficia ab ipsis capere arbitrantes leones arcent. Quod autem ad piperis collectionem attinet, sic se habet. Accedentes Indi ad arbores quæ in parte montis infima nascuntur, fructusque ab illis decerpentes, paruas quasdam sub arboribus areas faciunt, vbi piper congerunt, quasi casu illic ipsum proijcientes, ceu rem neglectam & minimi ab hominibus existimatam: circunstantes verò atque in auijs abditæ simiæ, talia desuper aspicientes vbi nox aduenit, Indorum opus imitatæ auulsos arborum ramulos, ([illegible]) in areas quas diximus conferunt. Indi autem vbi dies illuxit piperis aceruos asportant, quos nihil laborantes sed dormientes acquisierunt, Hæc Philostratus.

Vt leo inter bestias terrestres, sic in mari delphinus imperat. Ambo senectute tabescunt: & cum sunt in ægritudine, illi terrestris simia, huic marina medetur, Aelian. Aegroto leoni nulla potest alia medicina adhiberi: sed si comederit simiam, id ei morbi remedium est, Idem in Varijs. Hoc & Philostratus scribit, vt paulò antè retuli. Cum supra quàm ferre queat cibo se compleuit leo, aut quiete & inedia se exhaurit, aut simiam nactus vorat, illiusque adesis carnibus ventrem mollitum extenuat, Aelianus. Hominem ægrotum ac seipsum curantem significantes Aegyptij leonem pingunt simiam vorantem: hic enim febricitans vorata simia conualescit, Orus. Aegritudinẽ fastidij tantum sentit leo, in qua medetur ei contumelia, in rabiem agente annexarum lasciuia simiarum. Gustatus deinde sanguis (simiæ, non canis vt Physiologus habet) in remedio est, Plinius. Quàm mirabili astutia pardalis se mortuam fingens, simias captet, vide in Pardali capite 3. ex Aeliano: vnde & prouerbium natum, Pardi mortem adsimulat. Ad pardum pleraque vel sponte adcurrere, odore allecta, simiam comprimis, narrant. Plutarch. at Aelianus pardalin cursus celeritate simias assequi scribit. Cati etiam in Aegypto simias venantur, vt in Cato dixi ad finem capitis quarti. Inter mamonetum (id est cercopithecum) & simiam odium est implacabile, bellumque frequens: & licet viribus impares sint mamoneti, astutia tamen & animositate pugnandi simijs præferuntur, Isidorus. Ephorinus in Colloquijs Erasmi in dialogo de amicitia, postquam multa de animalium inter se naturali vel consensu vel pugna dixisset, subdit: Addam quod non legi, sed his oculis conspexi. Simius supra modum horret testudinem. Huius rei quidam dedit nobis specimen Romę. Puero suo in verticem imposuit testudinem, & pileo contexit: dein producit ad simium. Ilico simius gaudens insilijt in humeros pueri venaturus pediculos, sublato pileo reperit testudinem. Mirum erat spectaculum quanto cum horrore resilierit bestia, quàm expauerit, quàm timide respexerit an sequeretur testudo. Additum est aliud specimen: alligauimus testudinem catenæ à qua reuinctus erat simius, vt effugere non posset, quin saltem aspiceret: incredibile dictu quantopere fuerit discruciatus: tantum non metu exanimabatur, interdum auersus posterioribus pedibus depellere tentauit hærentem bestiam. Tandem quicquid erat in aluo aut vesica oneris, reiecit. Sequuta est ex pauore febris, vt nobis fuerit soluendus à catena, & aqua vino temperata refocillandus, Hæc ille. Ego vero simiam non testudines sed limaces, metuere audio: quæ si circumponantur ei, comprimere se, & præ metu contingere non audere: vt errârit Erasmus vulgari hodie multis errore testudinem pro limace dicentibus. Et paulò post in eodem dialogo: Thomas Morus (inquit Ioannes interloquutor) in Anglia alebat domi simium prægrandem: tum fortè, quò reualesceret à vulnere solutus obambulare sinebatur. In extremo horti erant inclusi cuniculi, quibus insidiabatur mustella. Id simius procul quietus & ociosus spectabat, donec videret cuniculis nihil esse periculi. Cęterum postea quam mustella labefactasset caueam à muro reuulsam, iamque periculum esset, ne cuniculi à tergo nudati prædæ essent hosti, accurrit simius, & conscensa trabe quadam, caueam retraxit in locum pristinum, tanta arte, vt homo non posset dexterius. Ex quo perspicuum, hoc animantium genus simijs esse charum. Ipsi cuniculi non intelligebant suum periculum, sed hostem suum per cancellos osculabantur. Simius opitulatus est periclitanti simplicitati. Tum Ephorinus, Omnibus (inquit) catulis minoribus delectantur simij gaudentque fouere sinu & complecti: sed pius ille simius dignus erat aliquo pietatis præmio.

E.

Simia & elephas vino inebriantur: illæ quidem etiam inebriatæ capiuntur, Athenæus libro 10. Mira solertia visco inungi, laqueisque calceari imitatione venantium traduntur, Plinius, vt Romana exemplaria habent. Hermolaus magis probat Veneta, in quibus legitur, Visco inungi laqueos, calcearique venantium imitatione. Scio & intingere sibi oculos (inquit) solere simias, atque inde capi facile, vt inquit Strabo: sed illud non tam solertiæ quàm stultitiæ tribuendum erat, Hæc ille. Ego Romanam lectionem malim: nam quod in Venetis legitur, apud nullum alium authorem reperitur. Vulgus simiarum passim videmus non sine ingenio æmulandi, quò facilius in manus veniunt. Nam dum auidè venantium gestus affectant, relicta consultò visci vnguilla, quod mendacio factum vident oculos suos oblinunt. Ita visu obducto pronum est eas corripi, Solinus. In montana regione Indiæ genus simiarum frequens & prægrande reperitur, (inquit Diodorus Siculus libro 17.) quæ cum valido corpore & animi sagacitate præstent, haud facile per vim comprehendi possunt. Igitur è venatorum turba quispiam melle sibi oculos perungit, alius (belluis hæc omnia videntibus) calciamenta sibi induit, alij specula capitibus applicant. Calciamentis innectuntur laquei, atque ita ea discedentes relinquunt. Pro melle viscum supponunt, & speculis adijciunt funes, ([illegible]) Simiæ post venatorum abitum conantur ea, quæ viderant, facere & ipsæ, sed frustra. Cilia enim visco agglutinantur, pedesque laqueis impediti, & corpora vincta remanent, Hæc Diodorus. Inter Hydaspen & Acesinen in India sylua est prope Emodos montes, in qua maximam ingentium cercopithecorum multitudinem esse dicunt, adeò vt cum Macedones aliquando multos in collibus quibusdam apertis vidissent in aciem instructos (nam id animal ad humanum accedit ingenium [[illegible]] non minus quàm elephantes,) castra putarint, & in eos tanquam hostes irruerint: sed cum à Taxilo, qui cum Alexandro erat, rem agnouissent, cessarunt. Hoc animal duobus capitur modis: nã cum imitationis studiosum sit, & in arbores fugiat, venatores cũ eos in arborib' insidere animaduertũt, catinum aqua plenũ in cõspectu ponũt, oculos sibi ex ea abluentes, postea visco pro aqua posito abeũt, ex longinquo insidiãtes. Cum

Cum animal ex arbore descenderit,& sese visco illeuerit,& conniuenti palpebræ implicitæ fuerint, accedentes viuum capiunt. Atque hic vnus est modus. Alter est,postquam culleolos (θυλάκους) quosdam in subligaculi modum induti fuerint,abeunt alijs ibi relictis interius villosis & visco illitis. Simiæ in hos ingredientes facile capiuntur,Strabo lib.15. Eadem ferè de simijs visco aut calciamentis propositis,capiendis, Author libri de nat. rerum & Albertus scribunt. Non capiuntur retibus,neque sagacium canum venandi solertia præditorum: sed cum sit animal saltationis auidum,saltare cupit: si item quempiam viderit calceos induentem,imitatur: & si quem viderit oculos pingentem,aut lauantem,hoc idem facere studet: itaque pro his ex plumbo factos graues calceos proponunt,& laqueos subijciunt,vt pes quidem immitti possit,& interim firmo vinculo retineri. Itemque visco decipiuntur,(Quæ sequuntur Aelianus noster non habet,Gillius addidit, nam illis videntibus Indus pelues aqua plenas in earum conspectu ponit,ex eaque oculos oblinit,ac mox viscum pro aqua reponit: illæ aspicientes (vt sunt ad omnia imitanda aptæ) continuò descendunt,oculosque & ora ipsi similiter visco oblinunt, itaque postea facillimè capiuntur, Aelianus. Otides etiam aues imitatoriæ,visco similiter capiuntur. Catulos ferè geminos parit: ex quibus chariorem magis complectitur, & gestat (vlnis:) qui minus diligitur, dorso matris insidet: & cum aliquando à venatore agitatur,necessitate adacta fœtum quem vlnis gestat, abijcit, vt fugere possit: dorso autem adhærens excuti non potest: & si forte cum illo euaserit,diligere incipit quem ante minus dilexit, Albertus. Piper quomodo ex arboribus colligant simiæ, dictum est supra in D. Regio Basman magno Cham Tartarorum regi subiecta,abundat diuersis simijs magnis & paruis,hominibus simillimis. Has capiunt venatores, & occisas totas depilant, pilis in barba tantum & ano relictis: & aromatibus conditas desiccant,& mercatoribus vendunt,qui in diuersas orbis partes corpora illa deferentes,hominibus persuadent tales homunciones in maris insulis reperiri, M. Paulus Venetus 3.15. Simię in leporario rarenter tenentur: sed catenula in qualibet ferè ædium parte ligantur,vt conspici possint atque delectent, Grapaldus. Imponitur aliquando equo paruo,& canibus in equum irritatis,cum desilire non audeat,metuens sibi à canibus,miros interim gestus ædit.

Serpens,canis,simia & gallus gallinaceus,culeo parricidæ in mare præcipitando simul inseruntur. Vt enim simia homo non est,attamen videtur: sic qui proprium occiderit patrem. Serpens insidijs anteit, inimicissimus humano generi non secus ac parricida. Canes omnes odisse videntur,solumque hoc animal nulli penitus parcit, neque proprio generi. Gallus insons huius culpæ, forsan ob gentis similitudinem adijcitur, quam maximè Romani oderunt,vel quod superbissimus sit. Præcipitatur in mare,velut omni indignus elemento,& cuius societate aer,terra aquaque inficerentur: ob id culeo insuitur virgis sanguineis prius verberatus, Cardanus.

F.

Zygantes Africæ populi simijs vescuntur,quarum affatim gignitur ijs qui in montibus degunt, Herodotus. Simia frigida & austera est,& humorem generat pessimum, Rasis.

G.

Cor simiæ assum & aridum potum drachmæ pondere cum melicrato vetere,roborat cor, & acrimoniam eius audaciamque auget,pusillanimitatem & cordis pulsum depellit,acuit intellectum,& contra caducum morbum valet, Rasis.

Siue homo,seu similis turpissima bestia nobis, Vulnera dente dedit,virus simul intulit atrum, Betonicam ex duro (aliâs puro) prodest assumere Baccho. Nec non & raphani cortex decocta medetur, Si trita admorsis fuerit circumlita membris, Serenus. Fel tauri illitum super morsum simiæ,persanat, Sextus. Simię morsus (inquit Auicenna) aliquando venenosus est,cui applicari oportet ea quæ venenum extrahant: quale est cataplasma cũ cinere,aceto,cepa & melle: aut cum amygdalis amaris & ficubus,præsertim immaturis. Conuenit etiam lithargyrus cum sale,& radix fœniculi. Apostema eius sedatur lithargyro liquefacto in aqua: & cooperiat (aliâs aperiatur) ipsum cum nigella & melle, & eruo & melle: Aliâs Assumat in potu nigellam tritam & mel & porrum: aut orobum & mel. Arnoldus de Villanoua in Breuiario sic legit, Nigella & mel cum farina orobi mixta & superposita,mirè valent. Ferdinandus Ponzettus penultimo capite operis sui de venenis, cum indicasset remedia contra morsum cati,subiungit: Similiter curatur morsus muris syluestris & simiæ, & aliquorum, super quos veteres ponebant fabas masticatas. Et quidam putant quod betonica & plantago sumptæ cum vino veteri conferant ad omnes: & quod fimus caprarum decoctus in aceto,& vlceri illitus sanet.

H.

a. Clunas simias à clunibus tritis dictas existimant, Festus. Græci πίθηκον vocant, παρὰ τὸ πιθῶ, πιθήκω. πιθ... ἡμᾶς (τὸ ζῶον εἰς λέξιν ... Etymologus:) Suidas. Πίθων etiam legitur apud Suidam. Πιθων, simia, Varinus: sed melius apud Hesychium prima per iôta legitur: etsi illic quoque ordinis ratio ἦτα postulet. Ἄριμος, simia: Arima verò mons Ciliciæ, (sic enim lego,) Hesychius & Varinus. Arimos prisca Hetruscorum lingua simias vocabat: Vide inferius inter propria. Simiæ vocantur mimi & satyri, μιμοὶ καὶ σάτυροι, Varin. in Νῶε ... mimi scilicet ab imitatione, à recto μιμος. ab alijs μιμώ vel μιμὼν scribitur,vt in A. dixi. Satyri, peculiare genus est,de quo infra. Βαίτης, πίθηκος ἀναβάτης. Hes. Var. inde nimirum quod facile arbores scandant, & in sublime repant. Καλλίας simia Lacones, Hes. Var. Galenus in commentarijs chirurgiæ Hippocratis notat γλυκεῖαν à Græcis vocari suem,vel porcum in sacrificio, blanda scilicet voce,vt quoque simiam καλλίαν, eadem ratione, Gyrald. Κίκαρος (melius κέρκωψ.) impostor vel simia, Hes. Varin. Suidas rectè habet κέρκωψ. Κέρκωψ, Iudicer, πιθηκώδης. vel genus feræ magnam caudam habentis, Hes. Varin. Simia quidem simpliciter & proprie dicta,caudata non est,sed cepus siue cercopithecus: cercos enim Græcis cauda est,vnde & cercops deriuatur, vt eo nomine caudata simia potius quàm simia simpliciter intelligenda videatur. Suidas cercopem non simiam, sed genus simiæ interpretatur. Κερκωπίζειν irridere, illudere sicut simiæ: quod verbum etiam prouerbialiter vsurpatur per translationem,vt Chrysippus inquit, ab animalibus quæ cercon, id est caudam motitantes adulantur. Cercopes, astuti, dolosi, impostores, adulatores,qui (sicut vulpes canes venaticos decipit cauda huc illuc translata,

sita, Varin.) homines simplices decipiunt τῇ κέρκῳ τῷ ἄλγων, Suidas, (Varin.) Et rursus, Κερκωπίζειν in prouerbium venit, siue ab animalibus quæ cauda adulantur: siue à Cercopibus, quos in Lydia versatos aiunt, magnos impostores & inamabiles, (ἀηδεῖς.) Plura leges apud Erasmum in prouerbijs Cercopum cœtus, & Cercopissare. Cercopes in simias mutati, Ouidius Metam. 14. Cercopes duo fratres, iniquissimi homines & ab ipsa improbitate sic dicti, alter Passalos, alter Acmon. Quod cum animaduerteret mater eorum Memnonis, monuit ne in melampygum inciderent, hoc est Herculem. Hos Xenagoras propter malignitatem in simias transformatas ait, & Pithecusas insulas ab eis dictas. Nomina eorum, Candulus & Atlas. (Aeschines Sardianus in Iambis nomina eorum scribit Andûlum & Atlantum, Varin.) Alij ex Thea (ἐκ Θείας) & Oceano eos natos aiunt, & in saxa cõuersos, quòd Ioui imponere conati essent. Et mox, Cercopes aiunt fuisse mendaces, superbos, deceptores, qui per multas vagati terras, vbique deceperint homines. Cercopes olim vocabantur Cyclopes, quare improbos & malos homines sic nominamus. Varin. Est & κερκώπη, parua cicada. Κερκώπων, πιθήκων, Hes. Varin. Νάνος, nanus & simia, Etymologus.

Epitheta. Simius, infamis, proteruus, calidus, simulator, parasitus, turpis, apud Textor. Simulator humani oris, Claudian. 1. in Eutrop. Πίθηκος μῖμος, Philes. Μιμηλός. Φιλοπαίγμων. Γελοῖα φῦλα κακῶν μιμηλὰ πιθήκων. Τίς γὰρ ἂν οὐ στυγέει τοῖον φῦλον αἰσχρὸν ἰδέσθαι, ἀβληχρὸν, στυγερὸν, δυσδέρκετον, αἰολόβουλον: Oppianus. Ἐπίβουλον, κακόν, Eubulus apud Athenæum.

Simia, per translationem, qui alium imitatur. In quo Rusticum insectatur, atque etiam Stoicorum simiam appellat, Plinius epist. Quos neque pulcher Hermogenes vnquam legit, neque simius iste, &c. Horatius 1. Serm. Simiolus diminutiuum, qui vtcunque alterum imitatur. Hic simiolus animi causa, me, in quem inueheretur, delegerat, Cic. ad Marium lib. 7. epist. Tatianus orator simiæ cognomentum indeptus est, quòd omnia ingeniosius imitando exprimeret, Cælius. Maximinus iunior oratore vsus est Tatiano filio Tatiani senioris, qui dictus est simia temporis sui, quòd cuncta imitatus esset, Capitolinus in Maximino Iuniore. Aristophanes in Auibus quendam traducens πίθηκον vocat, siue tanquam deformem, siue tanquam panûrgon, id est improbum & astutum. In hominem deformem & nigrum, qui liberos etiam deformes habebat, iocosum epigramma authoris incerti Anthologij libro secundo legitur, vt apposui. Ἑρμολύκου θυγάτηρ μεγάλῳ παρέλεκτο πιθήκῳ, Ἢ δ᾽ ἔτεκεν πολλούς Ἑρμοπιθηκιάδας &c. Tragica simia, Τραγικὸς πίθηκος, prouerbiali conuicio dicebatur, qui fungeretur honoribus, opibusque polleret, alioquin indignus. Simiam appellant homuncionem, vix hominem, sed simulachrum hominis magis. Tragicam addunt, propter fortunæ strepitum & personam additam. Demosthenes in oratione pro Ctesiphonte, Aeschinem tragicam simiam appellat, quòd quum esset nequissimus, splendidis verbis probum ciuem ageret. Cuius prouerbij meminit Philostratus in Aristide. D. Hieronymus in epistolis ostendit hoc scomma iaci solere vulgò in Christianos, sed ab impijs ethnicisque, perinde quasi vultu habituq; sanctimoniam præse ferrent, quum essent improbi: quanquam hic locus in exemplaribus non eodem habetur modo. Conuenit & in eos qui barba pallioque philosophos se profitentur, cum cætera cultui non respondeant, Erasmus. Τραγικὸς πίθηκος: ἐπὶ τῶν παρ᾽ ἀξίαν σεμνυνομένων. Hes. Var. & Suidas, qui etiam pluribus, Demosthenes (inquit) præter alia in Aeschinen scommata, poëtarum tragœdias eum imitari dixit, & simiam appellauit, siue quòd breuis staturæ homo in scenam intraret: siue quòd simia animal est ad imitationem factum, & Aeschines quoque tragœdiarum histriones imitaretur. Videtur & Tragica simia dici posse in hominem curiosius & pretiosius vestitum, vt Cælius innuit. Eleganter & aptè Callippides Myniscum histrionem tragicum simiam vocabat: nam simias veteres appellabant imitatores, qui gestu omnia exprimere conantur, Robortellus. Simile huic est aliqua ex parte, Simia purpurata, de quo vide infra inter prouerbia. Simia barbata, Δημοπίθηκος, vide ibidem. Πίθηξ, apud quosdam vocatur breuis homuncio, Varinus. Lycophron Thersitis turpitudinem expressurus, πιθηκόμορφον illum nuncupauit, id est simiæ consimilem, Cælius. Πιθηκοειδής, simiæ similis, Lexicon Græcolat. Πιθήκειον βλέμμα, τὸ τοῦ πιθήκου, id est aspectus vel facies simiæ, Suidas & Var. in deformem, vt videtur. Οἱ τὰ ὦτα μικρὰ ἔχοντες, πιθηκώδεις, Aristot. Οἴμοι τάλας οἵοις πιθηκισμοῖς με περιελαύνεις (aliâs περιελαύνεις, (Aristoph. in Equitibus: αὐτὶ τοῦ ἀπάταις καὶ κολακεύμασιν ἢ μιμήμασι με νικᾷς, ὡς καὶ αὐτοῦ ταῦτα πεποιηκότος, Scholiastes, Suidas, Varinus. Διαπιθηκίζειν, illudere, irridere, (vt κερκωπίζειν:) διαπαίξαι, deriuatum à simia animante ad ludos nata, Suidas, Varin. Πιθηκίζειν, fucis aut blanditijs fallere, Erasmus in prouerbio Simia caudata: sed authorem non citat.

Est & simia in mari rubro, non piscis quidem, sed bestia cartilaginea, colore terrestri similis, & reliqua etiam specie aliqua ex parte, similiter quoque resima, &c. Aelianus.

Pithecium, mulieris nomen Plauto, Hermolaus.

Πιθήκων κόλπος, id est Simiarum sinus, portus est in Libya iuxta Carthaginem: gentile, Pithecocolpites, Stephanus. Pithecusæ, Πιθηκοῦσαι, insulæ in mari Thusco contra Campaniam, à simijs, vt author est Strabo, dictæ. Harum vna Aenaria quoque dicta est ab statione nauium Aeneæ, Homero Inarime: hodie Ischia ab oppido cui coxendicis similitudo, vt Hermolaus in Castigat. suis in Plinium docet. Plinius vero à figlinis doliariorum nomen factum putat, quæ ibi ex Creta fiebant. Dolium enim Græci pithon, simiam pithecon vocant. In harum summitate oppidum fuit, quod plurali numero Pithecusæ dicebatur. Meminit Plinius 3. 6. & Ptolemæus 3. 1. Inarimen Prochytenque legit, sterilique locatas Colle Pithecusas, habitantum nomine dictas, Ouidius. Incolæ, Pithecusæi, Stephanus. Prochytam & Pithecusam à Miseno abruptam Strabo in primo author est, quam tamen idem in quinto à Pithecusis ipsis quondam diuulsam tradit. Posteriorem sententiam Plinius sequitur & Seruius. Vnde & secundum hos à profusione nomen Prochyta traxit, quod etiamnum seruat. At Dionysius libro 1. scribit à nutrice Aeneæ eiusdem nominis dictam. Pithecusam autem & Pithecusas numero multitudinis dicimus alteram insulam, quæ Inarime primum Vergilio dicta est, Nic. Erythræus in Indice Vergiliano, vbi plura leges in voce Inarime. Arimum Hetrusci olim simiam vocabant. Vide etiam Inarime in Onomast. nostro: & quædam Strabonis loca, & Hermolai in Plinium, ex Indicibus. Iouem deuictis Gigantibus aliqui Damascum, alij Siciliã, trophæum statuisse aiunt: alij verò Gigantum insulas, Pithecos (Πιθήκους,) accipiunt, qui iuxta Italiam sunt, Aeschioni memorati. In his olim Gigantes habitabant, postea verò Iupiter domitis eis insulas superimposuit, & simias in dedecus Gigantum inhabitandas dedit, Varinus in Νῆσος.

b. M. Cicero antiquissimum versum (Ennij puto) refert de simia, Simia quàm similis turpissima bestia nobis. Classis Regis Salomonis ibat per mare in Tharsis cum classe Hiram, ferens aurum & argentum, dentes elephantinos, simias & pauones. 3. Reg. 10. & 2. Paralip. 9.

c. Simonides apud Stobæum in sermone quo mulieres vituperantur, pro diuersis ingenijs alias ex alijs animalibus natas fingens: Ea vero, inquit, quæ ex simia nascitur, omnium pessima est: turpi facie, omnibus ridicula, breui ceruice, natibus depressis. Ingenio quoque simiam refert, à lætitia & risu aliena: in neminem benefica: hoc vnum meditatur, quomodo insigne aliquod malum facinus edat. Aliqui homines vocem edunt similem simiæ, vel vrso vel cani &c. hinc quisque iudicandus est eiusdem animalis ingenium referre, Adamantius.

d. Epictetus dixit, Adulatoris minas & simiæ iras eodem loco habendas: aut si Græcè mauis, Πιθήκου ὀργὴν καὶ κόλακος ἀπειλὴν ἐν ἴσῳ θετέον.

e. Si supponatur capiti dormientis cor simiæ, videbit in somnijs res terribiles, Rasis.

h. Cæsarem cum peregrinos quosdam Romæ locupletes homines canum & simiarum catulos circunferentes gremio, eisque deditos intueretur, interrogasse ferunt, nunquid apud illos mulieres liberos parerent, Plutarchus ab initio vitæ Periclis. Simia quam rex Molossorum in delicijs habebat, & sortes ipsas, & cætera quæ erant ad sortem parata disturbauit, & aliud aliò dissipauit, Cicero 1. de diuin. Cercopes in simias mutati, Ouidius Metam. 14. Vide supra in a. Simia Mineruæ olim sacra erat, Fr. Arlunnus sine authore. Dianæ Coloënæ templum fuit in Sardiana regione prope Coloën lacum, in cuius celebritate simiæ saltare ferebantur, qua in re suam non vult fidem Strabo astringere, Gyraldus. Nero Claudius aliquando somniauit asturconem, quo maximè lætabatur, posteriore corporis parte in simiæ speciem transfiguratum, ac tantum capite integro hinnitus edere canoros, Suetonius.

PROVERBIA.

Asinus inter simias, vbi stolidus aliquis incidit in homines nasutos & contumeliosos. Simile est illud Germanorum, *Ein eule vnter einem hauffen kreben*: id est, Noctua inter cornices, vbi stupidior aliquis in homines petulantes ac dicaces incidit. Extat apud A. Gellium 2. 23. apud quem Menander comicus maritum de vxoris iniuria quærentem inducit, his verbis: Ὄνος ἐν πιθήκοις τοῦτο τὸ λεγόμενον ἐστι δὴ τοῦτ'. Id est, Asinus inter simias, vulgò quod aiũt, sanè istud. Constat autem simiam animal esse petulantissimum, adeò vt non vereatur etiam leonem per lasciuiã agitare, natibus illius affixa, Erasmus. Simia barbata, (non placet quòd addit Erasmus, seu caudata.) Aristophanes in Acharnensibus, Ὦ πίθηκε τὸν πώγων' ἔχων. Interpres admonuit allusum esse ad illud Archilochium, Τοιήνδ' ὦ πίθηκε τὴν πυγὴν ἔχων. id est, Talem ò simia caudam (tales nates potius, vel clunes) habens. Dici solitum de ridiculis. Regulus Rusticum Stoicorum simium dixit, contumeliæ gratia, vt refert Plinius in epistolis, opinor quod barba & pallio Stoicum ageret verius quàm moribus. Idem Aristophanes alio quodam loco quosdã δημοπιθήκους appellat, quasi populi simias. Est autem hoc animal natura γελωτοποιόν, nec in alium vsum videtur natum, quum nec valeat ad esum vt oues, nec ad ædium custodiam vt canes, nec ad onera gestanda vt equi. Athenæus libro 14. narrat Anacharsim philosophum genere Scytham, quum in conuiuium inducerentur homines ad risum mouendum edocti, solum omnium non risisse. Tandem quum inducerentur simiæ, cœpit ridere. Rogatus causam: Hæ (inquit) natura sunt γελωτοποιοί, illi fingunt, Erasmus. Vrbs nostra repleta est ὑπὸ βωμολόχων δημοπιθήκων ἐξαπατώντων τὸν δῆμον ἀεί, Aristoph. in Ranis. Scholiastes δημοπιθήκους interpretatur, ἀντὶ τοῦ πανούργους περὶ τὸν δῆμον ὡς τὸ ζῷον ὁ πίθηκος: ἢ ἀντὶ τοῦ δῆμον κολακεύοντας καὶ πειθοῦντας. Hercules & simia, Ἡρακλῆς καὶ πίθηκος, de minimè congruentibus. Simia dolis valet, Hercules viribus antecellit. Nota est fabula de fratribus Perperis, quos Hercules comprehensos à claua suspendit: eos ferunt versos in simios, Erasmus. Quos ego non pluris facio quàm, vt dici solet, simias, Dion Prusensis in libro de Troia non capta. Est enim simia planè ridiculum & vulgò contemptum animal, Eras. Simiarum pulcherrima deformis est, Τῶν πιθήκων ὁ μορφότατος δύσμορφός ἐστι: (vel vt citatur à Platone, Πιθήκων ὁ κάλλιστος, συμβαλλόμενος ἄλλῳ γένει, αἰσχρός.) rectè dicetur de his quæ ipso genere sunt vitiosa, neque prorsus conferenda cum vel extremis eorum quæ sunt in honestorum ordine. Veluti si quis dicat lenonem integerrimum esse periurum, aut honestissimum histrionem infamem, aut optimum Meuij carmen malum esse. Citatur à Platone, & ad Heraclitum authorem refertur, Erasmus. Simia in pelle leonis: tractum & demutatum à fabula qua asinus in pelle leonis deprehensus fingitur. Τοσοῦτον χρόνον λελήθεις με, ὑπὸ τῇ λεοντῇ γελοῖόν τινα πίθηκον περιστέλλων, Lucianus in Philopseude. Huic simile est illud, Simia in purpura, Πίθηκος ἐν πορφύρᾳ: quod (inquit Erasmus) in varios vsus potest adhiberi: nempe, vel in hos, qui tametsi magnifico cultu sint ornati, tamen cuiusmodi sint ex ipso vultu moribusque cognoscitur: vel in hos quibus dignitas indecora additur: vel quoties rei per se fœdæ, ascititia peregrinaque ornamenta indecenter admouentur. Quid enim tam ridiculum quàm simia vestita purpurea veste? Atque id tamen non rarò fieri videmus apud istos qui simias habent in delicijs, vt quàm maximè possunt, ad humanum morem ornent ac vestiant, aliquoties & purpura: quò parum attẽtos aut imperitos fallant, proque homine salutetur simia, aut si deprehensus fuerit fucus, res magis fit ridicula. Quàm multos id genus simios videre est in principum aulis, quibus si purpuram, si torquem, si gemmas detrahas, meros cerdones deprehendes. Lepidius erit si longius transferatur, velut in eos qui barba pallioque simulant sanctimoniam, Hæc Erasmus. Meminit adagij Suidas. Iulianum imperatorem, loquacem talpam, & purpuratam simiam quidam appellabant, Ammi. Marcellinus.

Simia fucata, (vel potius cerussata, id est, cerussa illita candoris comparandi gratia, & rugas ac formæ vitia occultandi, quæ vox apud Martialem & Ciceronem legitur) de deformi anu, fucata tamen, & meretricijs culta lenocinijs. Πότερον πίθηκος ἀνάπλεως ψιμυθίου, ἢ γραῦς ἀνεστηκυῖα παρὰ τῶν νεκρῶν; Aristophanes in Ecclesiazusis. Potest & ad rem accommodari, veluti si quis turpem causam, orationis phaleris adornet, vt honesta videatur, Erasmus. Simia simia est, etiamsi aurea gestet insignia, πίθηκος ὁ πίθηκος κἂν χρύσεα ἔχῃ σύμβολα: respondet illi, Simia purpurata, admonens fortunæ ornamenta non mutare hominis ingenium. Citatur adagium à Luciano in oratione contra eruditum. Natum videtur à simijs illis Aegyptijs saltationem humanam imitantibus. Lucianus refert apologũ in hunc modũ: Rex quidam Aegyptius simias aliquot instituit, vt saltandi rationẽ perdiscerent. Quã illæ protinus edoctæ, saltare cœperunt, insignibus indutæ purpuris ac personatæ. Multoq; iã tempore maiorem in modum placebat spectaculum, donec è spectatoribus facetus quispiam, nuces, quas clanculum in sinu gestabat, in medium abiecit. Ibi simiæ, simul atq; nuces vidissent, oblitæ choreæ, id esse cœperunt quod ante fuerant:

fuerant: contritisque personis, dilaceratis vestibus, pro nucibus inter se depugnabant, non sine maximo spectatorum risu, Erasmus. Eundem apologum paulò aliter recitat Tzetzes Chiliade 4. historia 11. In eandem sententiam Germani, *Die sau ist ein sau, und bleibt ein sau. VVenn man einer sau auch ein gulden stuck anzuge, so legt sie sich doch mit in dreck.* Anus simia (Simia vetula) serò quidem capitur, sed tamen aliquando capitur, Γέρων πίθηκος ἁλίσκεται μὲν ὀψὲ χρόνον (χρόνῳ, Suid.) δ' ἁλίσκεται: Vbi versutus aliquis qui diu eluserit, tandem dat pœnas. Valebit ad exhorandum, vt quisque veris rationibus agat, si velit esse tutus, ne fidat callidis quidem sed inhonestis consilijs, Erasmus. (Suidas simpliciter exponit ἐπὶ τῶν δυσχειρώτων, malim ἐπὶ τῶν δυσχειρώτων.) Idem prouerbium alibi ab Erasmo refertur, hoc modo: Simia non capitur laqueo, Ὁ πίθηκος οὐχ ἁλίσκεται βρόχῳ: in callidos tergiuersatores dici solitum, qui coargui non queunt. Id olim dictum est in Heracliden, qui per imprudentiam perperam citârat ex Dionysio quod erat apud Sophoclem. Missum est exemplar, vt ibi conspecto carmine agnosceret suũ errorem. Hîc quoque tergiuersanti, nec lapsum agnoscenti, dicentique casu fieri posse vt in diuersis poëtis versus consentiant, scripsit quispiam simiam haud capi laqueo. Author Diogenes Laërtius. Carmen Gręcum sic habet. Γέρων πίθηκος οὐχ ἁλίσκεται πάγῃ: ἁλίσκεται μὲν ὀψὲ χρόνον δ' ἁλίσκεται. Sic Itali, Passaro vecchio non tra se in gaio. Tragica simia: Vide supra in a. inter deriuata.

Simiæ cum turpissimæ bestiæ vocentur ab Ennio, credunt tamen suos catulos esse omnium formosissimos, id quod plerisque nostrum qui scribimus euenit, Grapaldus. Simiam in naufragio conspicatus quispiam periclitantem, & hominem esse ratus, manu data seruauit è mari. Cum vero interrogaret cuias esset, simia Atheniensem se respondit. Ille iterum, An Piræ eum nosset: (est autem Piræeus portus in Attica.) Simia, optime se nosse dixit, & filios eius omnes, coniugem atque amicos. Tum ille indignatus, magis impulit eam vt suffocaretur, Tzetzes Chiliade 4. historia 11. Κερδῷ πίθηκον φασὶν, ἐξ ἐμῆς φίλον, Ἐμοὶ πατρῷοι τ' εἰσὶ καί τι πατρικόν. Babrius apud Suidam.

DE SIMIIS DIVERSIS.

SIMIARVM genus omnino multiplex est: hoc quidem omnibus commune, humani corporis speciem aliquo modo referre, posterioribus cruribus erigi, ad omnia dociles & imitatrices esse. Differunt autem inter se, cauda & barba, quod aliæ habeant, aliæ careant. (Simiarum genera hominis figuræ proxima, caudis inter se distinguuntur, Plinius.) Deinde magnitudine, colore. Item faciei figura, qua vel hominem, vel canem, vel porcum repræsentant. Primæ simpliciter simiæ dicuntur, alteræ cynocephali, tertiæ CHOEROPITHECI, id est simiæ porcariæ, vt Gaza apud Aristotelem vertit: Qui vno tantum in loco hoc animal nominat, chamæleontem scribens rostrum ei simillimum habere. Differunt autem inter se simiæ, non solum et nominibus distinctæ sunt, vt simpliciter dictæ simiæ, de quibus iam scripsimus: cercopitheci, cepi, callitriches, cynocephali, satyri, sphinges, de quibus deinceps scribam: sed etiam quæ vnius sunt generis & nomen commune habent, non omnes sunt similes: nam ex simpliciter dictis simiis, aliæ sua facie hominem, aliæ canem magis referunt, &c. vt supra ex Galeno exposui in Simia B. Sunt & cynocephalorum diuersa genera, nec vnum genus caudatarum. Recentiores simiarum generi animalia quædam non recte adscribunt, vt Albertus chimæram, quæ non reuera animal, sed poëtarum figmentum est: de quo pluribus egi in Capra. Idem de animalibus 7.1.6. PYGMÆOS genus quoddam simiarum esse putat, non homines, sed homini figura tantum & statura erecta similes, & actionibus tum alijs tum pugna aduersus grues, quasi ex deliberatione, vt Niphus inquit. Circa paludes supra Aegyptum vnde Nilus profluit, Pygmæi pugnare dicuntur cum gruibus: non enim id fabula est: sed certe genus tum hominum, tum etiam equorum pusillum, vt dicitur, est, deguntque in cauernis, Aristot. de hist. anim. 8.12. Vbi Niphus, Pygmæi (inquit) homines non sunt: Primò quia non habent rationis vsum perfectum: deinde quia nec verecundiam, nec honestatem, nec iustitiam reipub. exercent. Sed quia in multis imitantur homines, adeò vt loqui possint, ideo creduntur homines: non sunt autem, quia locutionem imperfectam habent. Ad hæc non videntur homines esse, cum careant religione: est enim religio, vt Platoni placet, propria homini, & soli & omni homini conueniens, Hęc ille. Sunt quidem in genere simiarum nonnullæ canina specie & paruis hominibus similes, vt dicam in cynocephalis H. sunt & satyri, & alia simiarum genera, humana ferè forma. Vitæ etiam longitudo, anni circiter octo, vt Albertus refert, & corporis proceritas, pygmæos simijs potius quàm hominibus coniungit. Sed veterum nullus aliter de pygmæis scripsit, quàm homũciones esse, &c. neque recentiores quicquam aliud præterquam ex veterum scriptis de eis cognouerunt. Pygmæorum & pugnæ ipsorum cum gruibus meminit Homerus Iliados tertio: cuius versus Strabo etiam citat libro 1. Pygmæos meridianam oram Oceani incolere scribens. Idem libro 2. asserit scriptores rerum Indicarum, præsertim Deimachum & Megasthenem tum alia falsa prodidisse, tum quæ de Pygmæis ante ipsos Homerus fabulatus erat. Et libro 15. ex Onesicrito: Homines in India (inquit) quosdam trium, quosdam quinque dodrantum esse ait, quorum nonnulli naso careant, solis spirandi foraminibus facie supra os insigni. Cum illis quorum proceritas trium dodrantum est, grues pugnare, item perdices anserum magnitudine. Illos gruum oua legere atque abolere: nam ibi nidificare grues, nec alibi earum oua nidosque reperiri. Sæpe etiam gruem cadere quæ æneum spiculum habeat, quo scilicet in pugna vulnerata fuit. Item libro 17. In locis quibusdam, vbi calor (aut frigus) excedit, pecora parua sunt: vt oues, capræ, & boues. Canes quoque pusilli, asperi tamen & pugnaces. Et fortassis ab animalium istorum paruitate, homines quoque Pygmæi conficti sunt: neque enim fide dignus quisquam ceu testis oculatus eorum meminit. Pygmæorum & latrantium (ὑλακτούντων: hos alij cynocephalos vocant) gentes in Aethiopia pariter & India reperiuntur, Philostratus. Πυγμαίνοι, πυγμαῖοι. est autem gens ante Aegyptum pusillorum hominum, Varinus. Vide Πυγμαῖοι apud eundem.

Raphaël Volaterranus mantichoram quoque & crocutam simiarum genera esse putat, nullo authore, nullis argumentis: quanquam Albertus quoque alicubi maricomorion (corrupto vocabulo mantichoræ) simiarum generis esse scribit. Ego sententiam meam de duabus istis bestiis, statim post Hyænam supra exposui.

DE CERCOPITHECO.

A.

CERCOPITHECVS vocabulum Græcum, Latinè ad verbum ſimiam caudatam ſonat: cercos enim caudam ſignificat. Callidus emiſſas eludere ſimius haſtas, Si mihi cauda foret cercopithecus eram, Martialis. Quamuis autem & aliæ quædam caudatæ ſint, præter eam cuius iconem poſuimus: huic tamen priuatim hoc nomen contigit, quod cæteræ minus communes ſint. Zijm, ציים, vocem Hebraicam interpretes variè reddunt, vt in Onocentauri hiſtoria dixi: aliqui cercopithecos, vel catos marinos, vel catos feros exponunt, (alij martes aut viuerras, &c.) Ibidem dixi de Hebraica voce ijm, quam ſimiliter aliqui catos ſylueſtres interpretantur. Tuk, תוכי, Dauid Kimhi iuxta Thargum reddit tauas טווסין, vulgariter paon, id eſt pauo, פאון. Aliqui animal vulgo dictum מיימון meimon, vel gatto mamone. Regum 3.10 Chaldæus vertit tauaſin: R. Salomon & Leui & Hieronymus, paui (tauas quidem Chaldaica vox ad Græcam ταῶ id eſt pauo, alludit.) LXX. λίθων πελέκτων. ſed placet ſimias transferri: nam Ioſephus quoque πιθήκους interpretatur. Koph, קוף, plurale kophim. Reg. 3.10. Dauid Kimhi ſimias interpretatur, vt LXX quoque & Hieronymus. Chaldæus Hebraicam vocem relinquit. Græci quidem cepum peculiare genus ſimiæ nominant, (de quo poſt cercopithecum ſtatim dicam,) mutuati forte id nomen ab Hebræis. Sunt qui ochim, אחים, cercopithecum vel cephum eſſe putent, (Babel ſubuertetur, & cubabunt ibi beſtiæ horrendæ, [zijm:] & implebunt domos eorum cercopitheci, [ochim,] Eſaiæ 13. interprete Munſtero:) alij aliter. Vide ſupra in Muſtela Maionio, id eſt ſimia, Syluaticus: videtur autem vox corrupta, & mamonus vel marmonus aut ſimile quid legendum: ſic enim ferè hodie cercopithecum Itali vocant: quæ voces fortè detortæ ſunt à Græca μιμών: qua tamen pro ſimia ſimpliciter Græci vulgò vtuntur. De voce κῆρκωψ, dixi in Simia A. Simiarum genus quoddam componi videtur ex Simia & catò agreſti, ſimiæ admodum ſimile, duabus nigris maculis in maxillis inſigne: ſed caudam habet oblongam griſei coloris, & in extremo nigram: hoc aliqui ſphingem appellant, alij cythoſicam, Albertus. Apparet autem eum de cercopitheco loqui, vnde & corruptum cythoſicæ nomen conijcio. De ſphinge, diuerſo genere, dicam infra. Idem Albertus de anim. 2.1.4. bis aut ter kybor vocari ſcribit ſimiæ genus cauda præditum, eſt autem id quod Ariſtoteles cebum vocat, alij cepum, caudatum quidem, ſed à cercopitheco (cuius Ariſtoteles nuſquam meminit) diuerſum. Cercopithecus Italis eſt gatto maimone, Gallis marmot, forte quaſi marmona, id eſt maris ſimia: móna enim Hiſpanis ſimiam ſonat: (at marmontana Italis mus alpinus eſt.) Germanis *meerkatz*, id eſt catus marinus: marina enim vel tranſmarina ferè vocamus, quæcunque nobis peregrina ſunt. Illyrij ſimiliter, morſka koczka. Anglis marmoſet. Cati quidem nomen adiectum puto à cauda, qua ſimiæ ſimpliciter dictæ carent. Mammonetus (aliâs Mamonetus per m. ſimplex.) eſt animal ſimia minus; Itali ſpinga (ſphingem) vocant: quod in noſtris etiam regionibus haberi & ali poteſt, Iſidorus & Albertus. Cercopithecos Celtæ vocant αἴβερκας, Heſych. Varin.

B.

Aethiopia generat cercopithecos nigris capitibus, pilo aſinino, & diſſimiles cæteris voce, Plinius. De Praſianis vide inferius ad finem hiſtoriæ de Cercopitheco. Indiæ ſylua ſupra Emodos montes abundat ingentibus cercopithecis, Strabo lib. 15. Et alibi, Oneſicritus ſcribit in India cercopithecos eſſe, qui per præcipitia vadentes, petras contra inſequentes deuoluant, Strabo. Ex quibuſdam regionibus Noui Orbis cercopitheci pulcherrimi aduehuntur, vt Petrus Martyr ſcribit. Non procul ab Aden vrbe Arabiæ editiſſimus mons eſt qui cercopithecis abundat, Ludouicus Rom. 2.13. Et alibi, Rex Iogæ in India cum peregrinatur religionis gratia, cercopithecos compluſculos ſecum ducit. Et 5.21. Regio Calechut mittit cercopithecos, venduntur que ſingulis ſolidis, id eſt quaternis caſſis: tot enim ſolidum efficiunt: ſunt autem cercopitheci iſti cultoribus, inopibus præſertim, magno oneri: quippe qui iuglandium (palmarum genus eſſe puto, Gillius arborum nomen omittit) arbores conſcendunt, & liquorem illum, vnde vinum exprimi diximus, effundunt, euertuntque vaſa quibus liquor excipitur. Angli cercopithecum, vt dixi, marmoſet vocant: eſt autem alius maior, alius minor. Et rurſus munkai ijdem appellant,

pellant, aliud cercopithecorum genus barbatum, minus priore: idque similiter in maius & minus diuiditur: ita vt quatuor cercopithecorum genera sint, magnitudine differentia: quorum minimum instar sciuri ferè est. Et quoniam miris gesticulationibus, & vocis vt audio mutationibus diuersis cercopitheci, præsertim minores vtuntur, monachum vel alium histrionice concionantem Angli vulgo munkay cognominant Cercopitheci caudas habent: hæc sola discretio est inter prius dictas, Solinus. Simias caudatas ab hominibus differre in neruorum serie: De lumborum vertebris in eis & processibus earundem: Item quòd careant tertio musculo digitos manus mouentium, And. Vesalius in Fabrica corp. hum. Locos ex Indice requires. Mamonetus minor est simia, in dorso fuscus, in ventre candidus: caudam habet longam & villosam, collum æque crassum ac caput: quamobrem illibus (ventre) non collo alligatur, ne laqueus possit elabi. Caput habet rotundum, & faciem prorsus humanæ similem habet, nigram & sine pilis à collo vsque supra frontem. Nasus ei non continuus ori vt in simia, sed certo interuallo discretus, vt in homine, Isidorus & Albertus. Cercopithecus habet testiculos cærulei ferè ac viridis coloris: Vnde quædam muliercula aliquando huius bestiæ testiculos conspiciens, quàm bellos (inquit) & quantos Turcos in isto animante video: Lapidem illum seu gemmã viridem designans: quibus verbis omnibus astantibus risum mouit, Iustinus Goblerus.

C.

Aethiopia generat cercopithecos, dissimiles cæteris voce, &c. Plinius. Cercopithecos desiderio carnis comedendæ correptos, caudam sibi prærodere videmus. Animal est corpore prorsus agili.

Simiarum (inquit Io. Leo Africanus) variæ sunt species, quarum quæ caudam gerunt, Monæ (*Hispanico vel Africano vocabulo*) dicuntur: aliæ verò Babuini. Reperiuntur in Mauritaniæ syluis Bugiæ & Constantinæ montibus. Humanam faciem non pedibus modò & manibus, sed vultu etiam referunt, admirando ingenio astutiaque à natura dotatæ. Herbis & grano nutriuntur, & spicas pasturæ magno comitatu incedunt. Earum vna ad limites cãpi excubans, si percepto agricola clamorem ediderit, reliquæ in fugam maximis saltubus in proximas arbores insilientes aguntur. Fœminæ catulos humeris gestant, cum quibus pariter ex arbore in aliam desiliunt. Quæ ex ĩjs edoctæ sunt, res patrant incredibiles: verùm iracundæ sunt & crudeles, tametsi facilè placentur.

D.

Ludicrum & actionum hominis æmulum, Mich. Herus. Industriæ & sagacitatis inter bruta quidam primas partes canibus tribuunt, alij elephantis, alij cercopithecis, Cardanus. Quibus in simiarum genere cauda sit, Luna cauda tristes esse aiunt, nouam exultatione adorare, Plinius. Inter mamonetos & simias odium est implacabile bellumque frequens: illi quamuis impares viribus, astutia tamen & animositate bellandi simijs præferuntur, Isidorus & Albertus. Cercopitheci crocodilos intueri tantopere perhorrent, vt ne longinquum quidem crocodilinæ pellis conspectum ferre possint: ac nimirum potius per ignes & aquas effugiant. Quod quidem ipsum cum experirer, & ex altissima fenestella conditum crocodilum his longo interuallo distantibus ostenderem, cum clamore, & alui deiectione, & tremore, & si vinculis constricti tenebantur, per obiectos ignes & aquas euadere furenter conabantur, Gillius.

E.

Cercopitheci quomodo capiantur, in Simia E. ex Strabone retuli. Calecuthensibus nocent, liquore ex quo vinum illi conficiunt in arboribus effuso, & vasis euersis, vt in A. dixi. Pelles minoribus cercopithecis detractas spadiceo colore, si bene memini, à pellionibus ad vestimenta parari audiui.

H.

Quid dubitatis vtrum nunc sitis cercopitheci, An colubræ, an belluæ? Varro Eudæmonibus citante Nonio. Cercopes, (Κέρκωπες,) genus simiarum, Etymologus. Cercopithecum Panerotem fœneratorem, & vrbanis rusticisque prædijs locupletatum, Cl. Nero Cæsar propè regio extulit funere, Suetonius. Effigies sacri nitet aurea cercopitheci, Iuuenalis Sat. 15. de animalib. quæ in Aegypto coluntur. Arabes ad Memnonium Cercopithecum cœlo dicarunt, illius opem in rebus afflictis implorantes, Gyraldus.

Corcholipis, genus simiæ vltima parte caudæ villosa, Festus. An κερκολιπὴς, διὰ τὸ λιπαρὰν εἶναι τὴν κέρκον; an potius κερκόθριξ.

DE CEPO.

Cepus, Κῆπος, genus simię caudatæ nomen tulit à colorum varietate, (à corporis & ætatis decore, Diodorus Sic.) qua similiter insignis spectatur, vt hortus floribus diuersis consitus, vt inferius ex Aeliano recitabo. Apud Aristotelem κῆβος per β. scribitur. Gaza cæbum transfert: aliqui etiam cæpum per æ. diphthongum scribunt, alij cephum: alij etiam ineptius, vt cepphum vel celphum: quidam Latinè Ortum transferunt. κέβλος, κυνοκέφαλος, κῆτος. Hesychius & Varinus: ego non κῆτος sed κῆπος legendum puto, hoc sensu: Ceblon esse simiarum generis siue cynocephalum siue cepum: nam inter cete, id est belluas marinas, ceblon nusquam legimus. Hebræi quidem simiam koph appellant, vt dixi in cercopitheco A. à qua voce Græcos cepum vel cebum denominasse aliquis conijciat.

Cêbus simia gerens caudam est, Aristotel. (Albertus, vel Auicenna potius, pro cebo transfert kyboc.) Et rursus, Cebi omnes caudam habent. Partes vero interiores humanis similes, genera hæc (simiarum) omnia continent. Et alibi, Sunt quæ natura ancipite partim hominem, partim quadrupedem imitentur, velut simiæ, cebi, cynocephali. Ex his Aristotelis verbis cebum à cercopitheco dicto, id est simpliciter caudata simia non est distinguere, præsertim cum neque cebi alibi meminerit: cercopitheci vero nusquam. Strabo, Aelianus, & Plinius distinguunt, vt verbis eorum iam recitandis apparebit.

Pompeij Magni primum ludi ostenderunt chaum: Iidem ex Aethiopia, quos vocant cephos, quorum pedes posteriores

posteriores pedibus humanis & cruribus: priores manibus fuêre similes: hoc animal postea Romà non vidit, Plinius. Idem ferè ex eo Solinus repetit, apud quem non cephus sed celphus scribitur. Seneca etiam cephum à Pompeio Magno in spectaculis Romæ primum ostensum refert.

Cepus faciem habet satyro similem, cætera inter canem atque vrsum: in Aethiopia nascitur, Strabo libro 17. Et rursus, Cepum colunt Babylonij qui sunt iuxta Memphim. Sunt & Prasianæ simiæ caudatæ & facie satyris similes, de quibus infra ex Aeliano: vt congeneres existimari possint.

In extrema Arabia cepus reperitur, cui facies leonis, corpus reliquum pantheræ, magnitudo dorcadis, id est capreæ, Strabo lib. 16. & Diodorus Siculus: qui tamen non in Arabia, sed in Aethiopia cepum reperiri scribit. Terrenum quoddam animal Pythagoras scribit secundum mare rubrum procreari, & cepum, hoc est hortum, appositè iccirco nominari, quòd tanquam hortus varijs coloribus distinguatur. Cum est confirmata ætate, pari magnitudine est cum Erythriensibus canibus. Iam porrò huius colorum varietatem, sicut ille scribit, animus nobis est explicare. Eius caput & posticæ partes ad caudam vsque prorsus valde igneo colore sunt, tum aurei quidam pili disseminati spectantur, tum album rostrum, inde ad collum aureæ vittæ pertinent: Colli inferiores partes ad pectus, & anteriores pedes omnino albi: mammæ duæ manum implentes cæruleo colore visuntur: venter candidus: pedes posteriores nigri sunt, rostri forma cynocephalo rectè comparari potest, Aelianus. Textor nescio quo interprete eundem locum multò aliter, (ineptè opinor. Græca enim non vidi) translatum recitat: Ortus (inquit) reperitur circa Erythræum mare, colore vario, magnitudine canis, &c. De cane Erythriensi non memini alibi quicquam legere. Videtur autem Cêpus, Strabonis præsertim & Aeliani, tum ab Aristotelis Cebo, id est Cercopitheco differre, tum ad Cynocephalos referri debere: sed nihil pronuncio. Nam & authores inter se non satis conueniunt: & natura sæpe ceu ludens inter duo genera medium aliquid producit. Hoc saltem dixerim, Simias caudatas alias concolores esse: alias verò varias, & his Cepi nomen meliùs conuenire: præsertim si [illegible] deriues. Cercopithecorum (inquit Scaliger) tanta varietas est, vt memoriam confundat. Catos Maimonos, appellamus subuirides, malignos. Hos vidimus sibijpsis caudarum excedere extremas partes. Hoc, aiebant, ab ijs solis committi, qui gustassent aliquando carnes. Alibi dicuntur esse alicubi. Nos nigros cum maculis albis vidimus, sono vocis grauiore: croceos, fuluos, furuos, paruos, magnos, mediocres: agiles omnes atque maleficos. Imitatores maximi, ingeniosissimique omnium ij, qui bene olent. Habemus Cercopithecum seu Mamonetum (inquit Io. Caius Anglus in epistola ad me) colore dorsi & lateris viridi, frequenti inserto hinc inde pilo melino: ventre, mento, & barba (quam habet Turcicam) candidis: facie & tibijs nigris, naso albo: ex minore eius animalis genere est, magnitudine videlicet Cuniculi. Si placet, eius imaginem mittam: quanquam opus non est. Nam moribus, corporis figura & lineamentis, per omnia similis est cæteris Cercopithecis. Sic illet hunc quidem meritò, propter colorum varietatem, Cepum appellaueris.

Chephrenem Aegyptiorum regem Herodotus lib. 2. memorat, Diodorus Cephum vocat.

DE CALLITRICHE SIMIA CAUDATA BARBATAQUE.

CALLITRICHES toto penè aspectu differunt (à cæteris simijs:) barba est in facie, cauda latè fusa priori parte. Hoc animal negatur viuere in alio quam Aethiopiæ quo gignitur cœlo, Plinius. Callitriches, inquit Hermolaus, à barbitio dictæ sunt, quod Græci τρίχα vocant. Callitriches toto penè aspectu à cæteris simijs differunt. In facie barba est, lata cauda: has capere non est arduum, sed proferre rarum: neque enim viuunt in altero quàm in Aethiopico hoc est suo solo, Solinus. Sunt & Indicæ (simiæ) toto corpore candidæ, barbatæ, caudis latis, quas sagittis venantur Indi & cum cicurantur in omnem ludum sunt habiles, ac si non nisi ad ludum sint creatæ, Albertus. Et alibi, Sunt & aliæ simiæ facie valde gratæ & blandæ, & cæteris simijs dissimiles barbatæ, caudis longis, quæ Aethiopicæ dicuntur, & extra Aethiopiam delatæ parum viuunt, Albertus. Aduehuntur in Germaniam aliquando cercopitheci parui (*Heins meerkatzen*) barba caput totum ambiente, callitriches fortè aut congeneres. Chartolipis (si rectè legitur) genus simiæ, quæ vltimam partem caudæ villosam habet, Festus. Vide ne eadem callithrix sit (sic enim proferendum in recto casu singulari cum t. aspirato, in obliquis non item) cuius caudam priori parte, id est vltima Plinius latè diffundi scribit. Simia barbata, [illegible], apud Aristophanem in Acharnensibus, prouerbialiter dictum in hominem ridiculum, Erasmus. Vide supra inter prouerbia facta à simia.

DE SIMIIS SIVE CERCOPITHECIS PRASIANIS ET ALIIS MAGNIS, CAUDATIS.

IN Prasiana Indorum regione Megasthenes simias scribit, maximis canibus non inferiores esse magnitudine, quinque cubitorum (sic & Volaterranus transtulit: & præterea comam eis humanam esse) caudam habere, tum ex earum fronte comas propendere, easdemque barbam promittere: tum facie alba esse, & vero corpus nigrum spectari, neque malitia cæteris simijs ingenita, sed mansuetudine & humanitate imbutas esse, Aelianus. Sed audiamus Strabonem quoque à quo ille mutuatus videtur: interest enim nonnihil. Megasthenes author est (inquit Strabo libro 15) apud Prasios gigni cercopithecos maximis canibus maiores, & totos albos præter faciem, quæ nigra est, apud alios vero contrà: & caudæ longitudine supra duos cubitos, præterea mitissimos, & circa adortus ([illegible]) & furta non malignos. Orseos Indorum gentem venari simias candentes apud Plinium legitur: Strabo Prasios non Orseos esse tradit qui cercopithecos albos capiant, Hermolaus. Rursus easdem simias Aelianus his verbis describit: In Prasijs Indis simiarum genus esse ferunt, humanis sensibus, & magnitudine Hyrcanorum canum: tum earum comam etsi naturalem, artificio tamen veritatis imperito elaboratam videri, tum barbam ipsarum speciem satyricæ similitudinemque

dinemque gerere, caudamque leoninæ similem spectari: reliquo corpore albas, capite & extrema cauda flauas esse. Neque vero quòd viuendi ratione & genere ipso syluestres sint (montanis enim rebus & agrestibus pascuntur) propterea feras esse: imò natura cicures, ad suburbium Latagis vrbis frequentes proficiscuntur, quibus coctam oryzam rex comedendam obijcit, ac quotidie cibaria eis proijciuntur: expletæ in domesticas sedes cum magna moderatione redire, neque obuium quicquam lædere dicuntur, Hæc Aelianus. Nos supra cepum quoque caudatum esse retulimus, & faciem satyro similem habere: quare eundem Prasianus simijs affinem esse probabile fuerit. Huc pertinet etiam ille cercopithecus, quem Pet. Martyr libro quarto Oceaneæ decadis tertiæ his verbis describit. Animalia nutriri in ora Cariai eadem quæ alibi diximus: sed vnum reperêre naturæ longè dissonæ. Id est grandi cercopitheco par, cauda longiore proceriorеque: cauda suspensus, & vim terque quaterque sese deuoluens capiendo, ex ramo insilit in ramum, & ex arbore sese proijcit in arborem, ac si volitaret. Arcuarius è nostris vnum sagitta confixit. Vulneratus sese deijcit cercopithecus, hostem vulneratorem rabidus adoritur. Stricto ense agit in pecus venator: lacertum cercopitheco abscidit, cepitque mancum ferociter renitentem. Ad classem perductus, mansueuit inter homines parumper. Dum sic ferreis vinctum catenis seruarent, è littoris trahunt paludibus aprum venatores alij. Cercopitheco aper & ipse ferox ostenditur: setas excutit vterq;: in aprum cercopithecus furibundus salit, cauda circumligat aprum: cum seruato à venatore victore suo lacerto, guttur apro prehendit, & reluctantem suffocauit, Hæc ille.

Est & formæ raræ cercopithecus, magnitudine & forma hominis: cruribus siquidē, virili membro, facie, dicas hominem agrestem, quia totus est pilo obsitus: nullum animal perseuerat plus stando illo, homine solo excepto: amat pueros & mulieres, non secus ac homines suæ regionis, conaturque cum vincula effugerit palàm cum his concumbere, quod nos vidimus. Cæterum animal tamen ferum est, sed talis industriæ, vt homines aliquos minus ingenio valere dicas, non quidem è nostris sed barbaris, qui inclementes cœli regiones habitant, velut Aethiopes Numidæque quidam & Lapones, Cardanus: Nos infra satyrorum etiam & quos pilosos vocant recentiores, similem tum formā tum libidinem commemorabimus. Eiusdem generis fuerit simia ista cuius imaginem hîc adiecimus, ex Germanico quodam libro descriptionis Terræ sanctæ mutuati.

DE CYNOCEPHALO.

A.

CYNOCEPHALI & ipsi sunt è numero simiarū, Aristot. Plinius, Solinus & alij. Nomē ex eo trahunt quòd canino præditi sunt capite, cætera membra humana habent, Aelianus. Gaza apud Aristotelem canicipites transtulit. Quidam Gallicè, Germanicè, & Illyricè interpretantur babion. Babuino (Italicè) species simiæ, sed minor, (Aristoteles cynocephalum simia maiorem esse scribit: sed dici potest, multa cynocephalorum genera esse, Arriano teste,) Alunnus. Anglicè babōs. Atqui Papio quibusdam dictus, mihi potius hyæna esse videtur: Vide in Hyæna.

B.

Regio quam Aratores in Libya occidentem versus habitant, montana valde ac nemorosa est. Itaque reperiuntur in ea tum aliæ feræ tum cynocephali, tum acephali, Herodotus lib. 4. Vide in H.a. Cynocephali in Aethiopiæ partibus frequentissimi sunt, Solinus. Circa solitudinem reperitur animal corpore hominis, capite canino, piscationis peritissimum: toto enim die immoratum aquæ fundo, tandem cum magna piscium copia emergit, Presto Ioannes (vt vulgò vocant, id est Rex Aethiopum,) in epistola Hebraica ad pontificem Romanum. Atqui Orus in Hieroglyph. cynocephalum à piscibus abhorrere scribit: sed diuersa cynocephalorum genera sunt. Extrema Arabiæ regio à Dira vsque ad Austri cornu, in vltimo sui promōtorio, præter cæteras feras producit sphinges, cynocephalos, cepos, Strabo lib. 16. Post Barygazam continens ad Austrum pertingens Dachinabades vocatur: supra quam mediterranea regio ad Orientem montes magnos continet, & plurimas feras, tigres, crocutas, & cynocephalorum plurima genera, Arrianus in Periplo rubri maris.

Cynocephali capite sunt canino, cætera membra hominis habent, Aelianus. Galenus in Anatomicis administrationibus, Præstat (inquit) simiarum homini quàm simillimarum artus dissecare, cum te in exemplo exercere instituеs: sin ea non detur, aliquam ei proximam deligito: aut si nulla omnino simia reperiatur, cynocephalum, vel satyrum, vel lyncem. Appollonius inter Gangen & Hyphasim fluuios ad mare descendens, cum alias feras tum simiarum genus vidit, longe diuersum ab his quas apud piperis arbores viderat, (de quibus dixi supra in Simia D. simpliciter enim simias esse scribit Philostratus.) Erant enim nigræ villosæque, specie canina, paruis hominibus similes, Philostratus. Sunt quæ natura ancipite, partim hominem, partim quadrupedem imitentur, velut simiæ, cebi, cynocephali, Aristoteles. Et rursus, Cyncephalus (Caniceps, Gaza) eadem forma qua simia est, sed maior, (Babuino species simiæ, sed minor, Arlunnus) validiorque & facie caninæ similior, vnde & nomen accepit: ad hæc moribus ferocioribus est, & dente robustiore caninoq; propiore. Facie similis est cani, sed totum reliquum corpus canino maius & validius habet: dentes etiā vt canis habet, sed fortiores & longiores, Albertus. Corporis forma homini persimilis est, Diodor' Sic. Cepus rostrum habet cynocephalo simile, Aelianus: atqui Strabo & Diodorus faciem leonis cepo tribuunt, quæ cynocephalo & cani non conuenit. Sed Strabo alibi faciem eius satyro similē esse ait, quæ melius conuenit. Cynocephali superciliis aspectuq; horrido ac

terrici sunt, Diodorus Sic. Circuncisi gignuntur, Orus. Fœminis sua natura accidit, vt palàm expositam extra corpus vuluam per omnem vitam ferant, Diodorus Sic. Plura de quibusdam cynocephali partibus ex Galeno recitaui supra in Simia B.

C.

In æquinoctijs duodecies per diem, semel scilicet singulis horis, tum mingunt, tum latrant, (κράζουσι.) Orus. Vocem imitantur humanam, Diodorus Sic. Indicum sermonem intelligunt: nihil tamen loquuntur, sed vlulant, Aelianus. Si esculenta testaceis inuolucris clausa reperiant, cuiusmodi sunt amygdala, glades, nuces, excernunt præclarè, intelligentes intima quidem esculenta esse, extima vero reijci oportere. Vini item potione vti nõ recusant: atque etiam carnibus vel elixis vel assis exsaturantur, & his quidem recte & suauiter apparatis, magna delectatione afficiuntur: Contrà ex non accuratè elixis valde offenduntur, Aelianus. Et rursus, Ferina vescuntur, quam quidem quia velocissimi sint, ideo facile comprehendunt, & captas bestias interficiunt, non tamen eas igne, sed ad assatulum solem membratim concisas coquunt. Alunt etiam ouillum & caprinum pecus, atque lac bibunt. Aegyptiorum sapientes sacrificium designaturi, cynocephalum pingunt: quod is natura ab esu piscium abhorreat (hîc Græcè additur, ἀλλ' οὐδ' ἰχθυώμενον ἀεργόν, quę verba nullum sensum constituunt. Mercerus vertit: quem tametsi piscibus interim vesci contingat, segne tamen & torpori deditum animal non est, sicut & externi [extra Aegyptum] sacerdotes. Sed si natura abhorret, quomodo interdum edit? & verbum ἰχθυᾶσθαι. non edere pisces, sed capere significat. Nos supra in B. ex epistola Hebraica regis Aethiopum, cynocephalos piscatores insignes esse recitauimus.) Adde quòd circuncisus gignitur, quam quidem circuncisionem summo curant ac peragunt studio sacerdotes, Orus. Eundem sedentem pingunt æquinoctia significantes. Duobus enim anni æquinoctijs, duodecies in die per singulas nimirum horas vrinam reddit, idemque & noctu facit. Vnde non immerito suis hydrologijs Aegyptij cynocephalum sedentem insculpunt, è cuius membro aqua defluat: idque propterea quòd duodecim, vt iam dixi, in quas æquinoctij tempore dies ac noctes ex æquo diuiduntur, horas significat. Cæterum ne foramen illud, per quod in horologium aqua profluit & excernitur, aut latius sit, aut rursum arctius (hoc enim modo tardius aqua profunderetur, illo celerius quàm par foret) quicquid pilorum est, ad caudam vsque abradentes, (ἕως τοῦ ἱεροῦ τρίχα διαφέροντες. Mercerus videtur legisse κείροντες. Bernardini Vicentini translatio clarior est, Extrema ipsius depilata cauda, ad huius crassitudinem ferream fistulam in hunc vsum parant. Notandum autem ἱερὸν hîc pro membro virili accipi. Ego Græca sic legerim, ἐν χρῷ τὴν τοῦ ἱεροῦ τρίχα κείροντες: hoc est cauda ad cutim vsque rasa,) pro huius crassitudine ferream quandam fistulam in vsum iam dictũ fabricantur. Et hoc quidem non temere faciunt, tum quòd vrinam reddit, vt dictum est: tum quòd solus etiam ex omnibus animantibus, æquinoctio duodecies in die per singulas horas latrat (κράζει, clamat,) Idem. Quodam tempore Trismegistus cum esset in Aegypto, sacrum quoddam animal Serapi dedicatum, quod in toto die duodecies vrinam fecisset, pari semper interposito tempore, per duodecim horas diem dimensum esse coniecit, & exinde hic horarum numerus custoditur, Victorinus in Rhetoricos Ciceronis. Libidinosi cynocephali, vt hirci ad res venereas ardent: hos enim cum mulieribus venereo complexu iungi ferunt: illos libidinis furore in virgines insanire, & vim inferre, Aelian. Violenti ad saltum, feri morsu, Solinus. Cynocephali pictura Aegyptijs natationem quoque significat: quoniam cætera animalia natatione vsa, sordibus inquinantur, (nimirum per terram se volutando aquam egressa:) solus autem cynocephalus nando peruenit quo libuerit, nec vllis sordibus conspurcatur, Orus. Eodem picto terrarum orbem intelligunt, quoniam septuaginta duas inquiunt iam olim habitati orbis regiones (climata) fuisse. Cæterum cynocephali si diligenter in sacris nutriantur & curentur, non sicut cætera animalia vno die emoriuntur, sic & ipsos emori aiunt: sed eorum partem aliquàm singulis diebus emorientem ac tabescentem à sacerdotibus humari, reliquo interim corpore in sua natura persistente, idque per septuaginta duos dies, quibus demum expletis prorsus intereat, Idem.

D.

Efferatior (quàm simijs) cynocephalis natura est, Plinius & Albertus. Feri sunt morsu, nunquam ita mansueti vt non sint magis rabidi, Solinus. Et si facie canes referant, mores tamen eorum sunt valde graues & duri, eò quòd feroces sunt & mordaces, Albertus. Cynoceph. animal omnino ferum est atque indomitum, ratione carens, Diodorus Siculus. Supra quàm cætera animantia iracundus est, & ad indignationem procliuis: quare Aegyptij, cynocephalo picto iram designant, Orus. Aemuli sunt humani gestus, & si infanti admoueris, vbera ei mulgenda præbent, Volaterranus ex Aeliano: Sed Gillius aliter transtulit, hoc modo: Si eorum catulos etiam nunc perparuulos ad mulieris vbera admoueas, tanquam pueruli lac exsugunt. Alunt ouillum & caprinum pecus atque lac bibunt, Aelianus. Veste indui mirificè gaudent, Idem. Et rursus, Ferarum pellibus induuntur, & iustitiæ retinentes, lædunt neminem: cumque Indici sermonis intelligentes sint, tamen nihil loquuntur, sed vlulant. Ad humanum accedunt ingenium, non minus quàm elephantes, Strabo libro 15. Cynocephali pictura Aegyptijs literas denotat. Est enim apud Aegyptios genus quoddam (συγγενεῖς τις) cynocephalorum qui literas norunt. Quapropter vbi primum in sacram ædem ductus fuerit cynocepalus, tabellam ei sacerdos apponit & stilum (γραφεῖον) ac atramentum: nimirum vt periculum faciat sitne ex eo cynocephalorum genere qui literarum gnari sunt: pingit itaque in ea tabella literas. Præterea hoc animal Mercurio dicatum est, qui literarum omnium particeps est, Orus. Bene sanè animalia discere ita percepi: Regnantibus Ptolomæis cynocephalos Aegyptij literas legere, & saltare, (talia ferè etiam de simijs scripsi ex Galeno in Simia D.) & ad tibiam canere, & pulsare citharam docebant. Tum vero vnusquispiam cynocephalorum mercedem horum nomine sic scitè tanquam periti pecuniarum coactores exigebat, & id quod dabatur in marsypium, (in phaciolion quod capitis gestamen est, Cælius hæc eadem transferens 25.28.) quod ferebat appensum, congerebat, Aelian⁹. Aegyptij pro Luna cynocephalum pingunt: propterea quòd animal hoc consensum quendam quo ad Lunæ cum Sole coitum afficitur habet. Vbi enim aliquanto tempore Luna cum Sole congrediens expers luminis permanet, tum mas quidem cynocephalus nec quoquam intuetur, nec vescitur: sed demisso in terram vultu, Lunæ tanquã raptæ vicẽ dolere & indignè ferre videtur. Fœmina vero præterquam quòd nusquam oculos contorquet, eadẽq; cũ mare patitur, insuper & è genitali vase sanguinem mittit. Ideoq; ad hæc vsq; tempora

in sacris

in sacris cynocephali nutriuntur, vt ex ipsis coniunctionis Solis & Lunæ tempus cognosci possit, Orus. Et paulò post, Lunam autem orientem indicare volentes, cynocephalum pingunt stantem, manusque in cœlum tollentem, ac regium insigne capite gestantem. Hanc autem figuram vsurpant, quòd hoc habitu videatur cynocephalus deæ congratulari, quòd ambo (Sol & Luna) luminis participes sint.

C.

Nomades ex Aethiopum numero, cynocephalorum lacte viuunt, Plinius & Solinus. Gens Menismínorum, animalium quæ cynocephalos vocamus lacte viuit, quorum armenta pascit maribus interemptis, præterquam sobolis causa, Plinius.

H.

Κέβλος, κυνοκέφαλος, κῆπος, (lego κῆπος,) Hesych. Varin.

Cynocephalus adiectiuum, canino capite præditus. Cleon apud Aristophanem in Equitibus cynocephalos cognominatur, hoc est, proteruus, impudens, rapax, ἰταμὸς, ἀναιδὴς, ἀναίσχυντος, ἁρπακτικός: quod animal (canis scilicet potius quàm cynocephalus) etiam tale sit, Scholia & Varinus. Cynocephali cognomentum, quod quum alijs tum vero Pericli adhæsisse legimus, non ferè aliud quàm impudentiam & rapacitatem signat, Cælius: sed Pericles schœnocephalus potius quàm cynocephalus dictus est, &c. vide supra in Cane a.

Icon. Aegyptij cynocephalum pingunt ad diuersas res significandas, vt passim supra tertio & quarto capitibus exposui.

Cynocephali genitura aut capilli Magis anethum, vt inter Dioscoridis nomenclaturas legimus.

Cynocephali sunt qui in Mappa mundi canini homines vocantur, Albertus. Pygmæorum & latrantium (ὑλακτικῶν. hos alij cynocephalos vocant) gentes in Aethiopia pariter & India reperiuntur, Philostratus. Regio quam Aratores in Libya occidentem versus habitant, montana valde ac nemorosa est: itaque reperiuntur in ea tum aliæ feræ, tum cynocephali, id est capita canina habentes, tum acephali, id est non habentes capita, sed in pectoribus oculos, vt ab Afris memoratur, nec non viri fœminæque agrestes, Herodotus libro 4. quasi vero cynocephali etiam homines quidam sint, nec potius simiarum genus, quod quoniam erigi facile potest, erectum etiam, vt hodie in tabulis Geographorum, sic olim etiam pictores pinxisse verisimile est, atque inde in vulgus imperitum, tanquam tales quidam homines viuerent, opinionem fluxisse: In qua & Aelianus fuisse videtur: nam cum cynocephalos simias alibi descripsisset, rursus de cynoprosopis hominibus, id est canina facie præditis, sic scribit: Post vastam Aegypti solitudinem, quam omnem septem diebus transiri ferunt, secundum viam quæ ad Aethiopiam pertinet, Cynoprosopi homines habitantes, ex venatu dorcadum & bubalorum viuunt: nigro aspectu, capite & dentibus caninis præditi sunt, quæ eorum similitudo cum canibus effecit, vt hic ipsorum mentionem interposuerim. Vocis quidem expertes sunt, sed strident acutè: infra barbam mentum possident, sic promissum, vt serpentium simile id esse videatur: (circa labra more draconis pubescentes, Volaterranus:) eorum manus robustis vnguibus, & acutis armantur, similiterque toto pectore, vt capite ipso hirsuti habentur, atque etiam pedum celeritate & valent: & captu difficilia non ignorant loca ea esse vbi aquæ existant. (petiti ad aquas confugiunt, propterea venatu difficiles, Volaterranus:) Hæc Aelianus. Philes non cynoprosopos sed cynocephalos homines vocat, scribens de eis tum horum quædam, ex Aeliano iam recitata: tum alia quæ supra de cynocephalis simijs scripsimus: vnde apparet non aliud animal cynophalum simiam, aliud cynocephalum seu cynoprosopum hominem eum existimasse, sed vnum omnino, quæ nostra etiam sententia est. Noui quoddam (inquit) canina specie hominum genus, quod non loquitur, sed vlulat, (ὠρύεται,) quouis cane velocius, feras venatur, & carnibus viuit, quas dissecare (vnguibus) & ad Solem torrere solet. Pellibus vero detractis vestitur. Hominum nulli nocet, Indorum linguam intelligit, & boues lactis causa mansuetè pascit. In multis (Indiæ) montibus genus hominum capitibus caninis, ferarum pellibus velari, pro voce latratum ædere, vnguibus armatum venatu & aucupio vesci. Horum supra CXX. M. fuisse prodente se, Ctesias scribit, Plinius 7.2. Et paulo post, Choromandarum gentem vocat Tauron syluestrem, sine voce, stridoris horrendi, hirtis corporibus, oculis glaucis, dentibus caninis. Plura de cynocephalis hominibus vide in Cane a. inter propria locorum & pop.

Nostra ætate (inquit author libri de nat. rerum) allata est regi Franciæ bestia, ad magnitudinem canis. Caput quidem non multum distabat à capite canis: cætera corporis membra, vt homo prorsus habebat. Crura quidem non multum distabat à capite canis: cætera corporis membra, vt homo prorsus habebat. Crura quidem nuda, vt homo, manusque & brachia, collum album ac nudum habebat. Carnibus coctis vescebatur, Ita decenter & modestè manibus capiebat cibum, & ori suo inferebat, vt nullus dubitaret quin humanum modum in talibus haberet. Erectum vt homo stabat, sedebat vt homo. Puellis & fœminis libentissimè iungebatur. Et in sexu viri & fœminæ discretionem habebat. Genitale membrum vltra quàm corporis quantitas exigebat habebat magnum. Furijs agitatum hoc animal crudelissimè mouebatur, & in homines sæuiebat. Cæterum cum placatum esset instar hominis mitissimè & decentissimè se gerebat, & mulcebatur alloquijs, & colludentibus applaudebat. Hæc ille.

Cynocephalorum aquatio, locus in extrema Arabia Austrum versus, Strabo.

Cynocephali cur in sacris (in templis) nutriantur, leges in D. Hermopolitani cynocephalum colunt, Strabo. Cynocephalum Mercurio sacrum esse, dixi in D. item Serapidi, in C. Tertullianus & diuus Augustinus, videntur cynocephalum pro Anubi deo ponere, quod scilicet capite sit canino: non enim pro cynocephalo fero animali & indomito, ab ipsis desumitur, Gyraldus.

Figura hæc quam damus Simiæ cuiusdam est ad viuum expressæ, quam Theodorus Beza ad nos misit, qui viuam sibi talem Lutetiæ visam ait, Tartarinum vulgò dictam. Ego (inquit) ex Cynocephalorum genere esse arbitror, quod vel ex pudendo natura circunciso (nam Cynocephalum circuncisum gigni author est Orus) animaduerti potest. Magnitudo est vt canis leporarij. Bipes plerunque obambulat, & vocem penè articulatam habet. Videtur & hoc conuenire, quòd legimus Cynocephalos Simijs maiores esse, minùs erectos: rostro longiore, ferè canino. Caudas quidem alia etiam Simiarum genera habent. Simiæ quoddam genus (inquit Bellonius)

nius) Galli Tartaretum vel Tartarinum,& in alijs locis Magot nominant: videtur autem eadem eſſe quæ ab alijs populis Maimon appellatur,& Ariſtoteli Simia porcaria. Sunt tamen qui Tartaretum Simiam ab illa quæ Magot vel Maimon dicitur,diuerſam eſſe defendant. Cynocephalum vnum barbatum vidimus (inquit Scaliger) fœdum aſpectu,nigrum,maleficum,moribus infamem. Magot genus illud maximum Galli vocant. In aula Regis vnus fuit,qui diu bipes deambulabat. amictus ſagulo militari,enſiculo accinctus. In ſella iuſſus, continuit ſeſe pernox,aut perdius publico ſpectaculo : ita vt non deeſſent, qui homuncionem putarent verum. Quærendum an Cephus,de quo mox in Cercopitheco dicemus, cum Cynocephalis potius quàm Cercopithecis cenſeri debeat. Cynocephalus fœmina vterum perpetuò extra corpus gerit, vt ſcripſimus ſuprà in Simiuulpa : neſcio an mas quoque ſuum genitale,ita ſemper,vt hîc pingitur,exerat. Cynocephali vocis expertes ſtrident acutum. Deſcendit autem eis barba ſub mento (ἀπὸ τῶν ἀνθερεώνων γένειον) vt Draconibus hac in parte conferri poſſint. Edunt autem tum alias animantes,tum homines, prout contigerit, Græcus quidam innominatus. Agatharchides eos ex Troglodytica vel Aethiopia mitti ſcribit: corpore hominem deformem, facie Canem referre : vocem edere mygmi inſtar, (*μυγμῷ παραπλησίαν. Grammatici μυγμὸν interpretantur ſuſpirium aut Muris ſonum. Euſtathius à verbo μύζειν deriuat, id autem mi: literam ſonare interpretatur, vel clauſis labiis per nares ſonum quempiam edere:*) ferum omnino animal & quod manſuefieri nequeat: vultum à ſupercilijs & oculis præſertim auſterum oſtendens.

DE SATYRO.

A.

QVEMADMODVM cynocephali ſimiæ occaſionem fabulæ dederunt, vt homines quidam tales putarentur : ſic ſatyri rarius etiam & maioris admirationis ſimiarum genus, dæmones quidam crediti ſunt (ab aliquibus etiam homines,vt dicam in B. quibus poëtæ & ſimij eorum pictores, plaſtæque caprinos pedes & cornua affinxerunt, vt admirationem ac ſuperſtitionem augerent : nam in ſatyris ſimijs nihil tale ſpectatur. Quanquam fieri poteſt,vt dæmones tali quadam ſpecie hominum conſpectui aliquando ſe ingeſſerint,vt onocentauri quoque & ὀνοσκελεῖς, alijſque diuerſis figuris. Poteſt hoc etiam fieri vt dæmones non à ſimijs ſatyris,ſed ſimiæ ipſæ quòd expreſſam dæmonum figuram aliquo modo referrent à dæmonibus denominatæ ſint. Sunt ſanè nonnulla tum ſatyris ſimijs,tum dæmonibus ſatyris communia,forma ſimilis humanæ,corpus erectum,pilis hirtum,verſari in locis deſertis,& libido in mulieres, qua aliæ etiam ſimiæ capiuntur,ſed ſatyri præcipue : vnde παρὰ τὴν σάθην, (ac ſi Sathyrus diceretur : vt ab ἄλμη, ἀλμυρὸς) hoc eſt à membro virili (vt veteres Græci appellarunt) dictos aliqui conijciunt. Certum eſt dæmones præſtigioſam ſuam libidinem,aut libidinis potius imaginationem in homines aliquando exercere, vnde faunorum genus incubi & ſuccubi dicti. Sed fortè ab Hebræis potius ſatyri nomen deſcenderit : nam in vetere Teſtamento שעיר, ſair,legimus,vt Eſaiæ 34.& multitudinis numero ſeirim, Eſaiæ 13. Hebræi monſtra quædam deſerti interpretantur, noſtri piloſos aut faunos piloſos. Nominantur autem ſimul etiam ijm & zijm,& ipſæ beſtiæ ſylueſtres, aut dæmones quidam potius : ſiue reuera illi in ſolitudine degant, ſiue quòd mentes humanæ per ſolitudines accedente quodam horrore ipſæ ſibi talia finxerint, vt melancholici & ſomniantes terrificis ſæpe ſpectris ludificantur. Seir Hebraica vox, hirſutum etiam ſeu piloſum adiectiue ſignificat : & hircum, cum additur iſſim, id eſt caprarum. Leuitici 17. Chaldæus pro ſeirim reddit ſchedin, id eſt malos dæmones. Arabs, leſciathin, id eſt ſatanis. Perſa, deuan. Perſicæ voci finitima eſt Illyrica, Δευάδαι. Sic enim legimus apud Heſ. & Varinum : Δευάδαι, οἱ σάτυροι παρὰ Ἰλλυριοῖς. item, Δαΐας, ὑπὸ αἰκακῶς θεὸς, μάγοι. Eſt & Germanica vox non remota, *teufel*, quaſi δευάδαι, hoc eſt dæmones. Σαυάδαι, σάτυροι. Amerias Silenos ita vocari ait à Macedonibus. Sed de ſatyris dæmonibus plura dicam in H.

B.

Satyri de hominibus nihil aliud præferunt quàm figuram, Solinus cap. 34. de intimis gentibus Libyæ agens. Satyrus præter effigiem nihil humani, Mela. Satyri habitant Satyridas dictas Oceani inſulas, quibus iuxta coxas enaſcuntur caudæ, non multò minores equinis, vt ait Euphemus Car, qui ſe in Italiam nauigantem vi tempeſtatum in Oceanum raptum ſcribit, &c. Pauſanias, (reliqua lege infra in H.) Videtur autem, vt & Solinus ſuprà, non de ſatyris tanquam ſimijs, nec tanquam dæmonibus, ſed hominibus loqui. Eſſe autem tales quoſdam homines credere, puerorum & anicularum eſt. Sic etiam Plinius 7.2. de monſtroſis hominibus loquens : Sunt & Satyri ſubſolanis Indorum montibus (Cartadulorum dicitur regio) perniciſſimum animal, tum quadrupedes, tum rectè currentes humana effigie, propter velocitatem niſi ſenes aut ægri non capiuntur. Prouincia Comari habet ſimias hominis effigiem exprimentes, Paulus Venetus. Sunt & quas vocant ſatyros (inter ſimias) facie admodum grata, geſticulatis motibus inquietæ, Solinus. Cepus faciem habet ſatyro ſimilem, cætera inter canem

atque

atque vrsum: in Aethiopia nascitur, Strabo lib. 17. Simiarum genus in Prasijs Indis esse ferunt, barba satyrorum instar, & cauda leonis insignes, &c. Aelianus. Præstat simiarum homini quàm simillimarum artus dissecare, cum te in exemplo exercere institues: sin ea non detur, aliquam ei proximam deligito: aut si nulla omnino simia reperiatur, cynocephalum, vel satyrum, vel lyncem. Galenus in anatom. admin. Plinius, vt iam recitabo, satyrorum manus appellat.

C.

Condit in thesauros maxillarum cibum sphingiorum & satyrorum genus: mox inde sensim ad mandendum manibus expromit: & quod formicis in annum solenne est, his in dies vel horas, Plinius. Satyri inter simias gesticulatis motibus inquieti sunt, Solinus.

D.

Efferatior (quàm simijs) cynocephalis natura, sicut mitissima satyris & sphingibus, Plinius. Sua sponte prudentia, non aliena institutione apud Indos valent, elephas, psittacus, sphinges, & nuncupati satyri, Aelianus.

H.

Σάτυροι, μορφαὶ δαιμόνων, Hes. Var. Qui cum Dionysio per tripudia & festos lusus pleraque terrarum obiêre, nunc satyros nuncupant, quandoque & tityros, puto de cantuum lasciuia, quæ τερετίσματα dicunt, quibus id genus duci magna parte animaduertitur. Satyros autem ἀπὸ τοῦ σεσηρέναι, (quidam vertit, ab oris rictu: σεσηρώς, ὁ γελῶν, καὶ ὁ χάσκων, Varinus:) vocitatos opinantur. Nam Sillani (lego, Sileni) appellantur ἐκ τοῦ σιλλαίνειν. Sillon autem morsum cum lusu vocant ingrato infestiuoque, Cælius ex tertio Variorum Aeliani: sed ipse authorem non citat. Scribit Nicandri interpres, quos ipsi satyros dicimus, ab antiquis Silenos nuncupari consuesse, Cælius. Τίτυρος, σάτυρος, κάλαμος, ἢ ἔριφος, Hes. & Varin. Τιτυρῖνος, μόναυλος, ἢ αὐλὸς καλάμινος, Eidem. Ministri & asseclæ Dionysij putabantur, Sileni, Satyri, Bacchæ, Nymphæ, Tityri, &c. Strabo lib. 10. Itaque pingitur aliquando Bacchus in curru pampineo, &c. quem propter Silenus astat asello vectus, & Bacchæ & Satyri thyrsos ac ferulas vibrantes, Gyraldus. Satyri etiam Tragi, id est hirci vocabantur, inde quòd aures haberent hircinas, Hesych. Varin. Terrestres dij fuêre, Satyri, Satyrisci, (Paniscum & Satyriscum, Pâna & Satyrum paruos, Cicero primo Diuin. nominat) Syluani, Sileni, Ephialtæ, & Hyphialtæ, hoc est Incubi & Succubi: publica hos persuasio, vt Macrobius ait, opinatur quiescentes inuadere, & pondere suo pressos ac sentientes grauare. Medici vero morbum esse aiunt, qui quiescentes inuadit & premit. (ἐφιάλλεσθαι inuadere & insilire est.) Themison pnigaliôna & pnigmona à suffocando vocat. De hoc morbo plura leges apud Cælium Aurelianum, qui latinè incubonem vocari ait: & apud Scribonium, Gyraldus. Nostri hunc morbum vocant *schrettele*, quo in somnis affecti vehementer quidem & supra quàm dici possit, angi & comprimi sibi videntur, clamare vero & opem implorare non posse. Ferè autem accidit cum redundans caput infestat euaporatio, ex voracitate & cruditate: & ijs sæpius quibus comitialis morbus adest, aut adfuturus est: itaque naturales causas hoc malum habet, & quibuslibet hominibus incubus iste accidit. (Saxones *alp* vocitant: & belemniten lapidem, composito ex ephialte & sagitta vocabulo, *alpsesche* vel *albschoß*, potumque contra eiusmodi noctis ludibria & suppressiones valere dicunt, vt Ge. Agricola prodidit.) Alij vero incubi sunt mulieribus, succubi viris, non morbi, sed dæmones, qui vel corpus aliquod sibi assumpserunt, vel miserorum mentes inanibus spectris ludificantur. Hoc non patiuntur, nisi homines planè impij, qui Deo opt. max. relicto spretoque, dæmonibus se addicunt & deuouent. Satyri dicti sunt, vt Macrobius docet, veluti Sathuni, (sathuri vel sathyri, vt in A. scripsi) quòd sint in libidinem proni, παρὰ τὴν σάθην, quod membrum virile declarat. Hos petulcos (inquit Gyraldus) in libidinem fuisse, etiam D. Hieronymus in Pauli Thebæi vita testatur, & Eusebius in 3. præpar. Euang, eos omnem veneream virtutem ostendere ait. Satyros ait Phurnutus symbolum esse ἐκστάσεως, id est mentis excessus: dictos vero ἀπὸ τοῦ σεσηρέναι, id est quod ora aperiant: hos & Σκιρτοὺς, Scirtos, ἀπὸ τοῦ σκαίρειν, hoc est à saliendo nominauit. Idem & σκίδας, ἀπὸ τοῦ σκίζειν, (σκύδας forte, ἀπὸ τοῦ σκύζειν: etsi neutrum in Lexicis inuenio: in quibus σκύζεσθαι σκυζᾶν legitur: vide supra in A.) quod est furere & sæuire, appellauit: vnde & sæuus apud nos deduci potest, Hæc Gyraldus. Δαδαλίδαι, οἱ σάτυροι, Hesychius. Κίρων, σάτυρος, ὁ ἐστι τεμαχώδης, ὁ γυναικώδης καὶ μὴ δυνάμενος χρῆσθαι &c. Hes. & Varinus.

Recentiores Græcorum medici genitalis παλμὸν intelligunt satyriasim (σατυρίασιν, ἢ σατυριασμὸν) quod malum, Galeno in Diffinitionibus tradente, obtingit, mutone arrecto intentoque, nec non particulis adiacentibus, cum seminis quandoque voluptaria profusione, quandoque vero & mentis consternatione ac distentione neruorum, Cælius. Et alibi, Satyriasis à Paulo esse traditur αἰδοίων παλμός, id est pudendorum subsultatio, quæ vasorum spermaticorum consequatur inflammationem. Id verò ni sedetur malum, in vasorum eorundem mox præcipitatur πάρεσιν, (resolutionem.) Esse vero affectionem raram quæ & mulieribus contingat. Et rursus 30. 14. Veretri inflationem nomine cuiusdam dæmonis sponsarum depicti nuncupauerunt, id est satyriasin, vt interpretantur nonnulli: satyrismum & priapismum enuntiat Galenus. Satyrismos tubercula intelligit Hippocrates prælonga, cuius visuntur modi sub ipsas satyrorum aures: ea & thêres vocantur aut phêres, (θῆρες, φῆρες, vel Atticè φαρία τι. φὴρ pro θὴρ Aeolicum est:) vti commeminit Galenus (in Glossis,) Cælius. Σατυρισμοὶ, oblongæ prominentiæ adenum, id est glandularum circa (περὶ, alibi ὑπὸ) aures: vel membri genitalis intentiones, Ibidem. Satyria morbus est, in quo præ abundantia fluxionis aut flatus crudi in partes faciei decumbentis, facies animalis diuersi & satyri apparet, Aristoteles de generat. 4. 3. Elephãtiasis à quibusdam satyriasis dicitur, propterea quòd malæ faciei sic affectis cum rubore attolluntur, & musculis maxillaribus veluti conuulsionem patientibus, mentum ipsum dilatatur, quemadmodum etiam ridentibus euenire solet, similitudine quadam ad picturas satyrorum: quin & alacritas vehemens ad coitum ipsis adest, quemadmodum & de satyris fertur, Aëtius 13. 120. Elephantem morbum, cum incipit, satyriasmon vocant: quoniam satyris similes fiunt vultu: aliqui vero quæ in temporibus sunt osseæ eminentiæ, sic vocant: in alijs partibus quoque tales ossium fiunt eminentiæ, easque vocant aliqui exostoses: vt naturales quoque pudendorum distentiones non desistentes satyriasmum aliqui vocant, aliqui vero priapismum, Galenus de tumoribus præter naturam, cap. 15. A Satyris (inquit Gyraldus) poëmatis genus varium & maledicum, & petulans denominatum est, archeæ comœdiæ charactere compositum. Olim hæc ex varijs poëmatibus constabat: quo genere apud Latinos scripserunt, Pacuuius, Ennius, & Varro Menippeas.

nippeas. Nonnunquam interposita soluta oratione, vt sunt fragmenta quæ extant Petronij Arbitri. Lucilius verò versu hexametro aliud genus induxit, & cum secuti Horatius, Persius & Iuuenalis. Dicta est autem (vt quidam putant) satyra non à Satyris, sed à satyra lance, quæ referta varijs multisque primitijs, deis inferebatur: cuius lancis Vergilius meminerit: siue dicta à quodam genere farciminis, vt ait Varro & Diomedes: alij à lege Satyra, (vide plura in promptuario, in voce Satyra) cuius legis Lucilius meminit. Per satyram ædilem factum qui legibus soluat. Plura Diomedes & Festus grammatici, & demum (in prouerbio) Per satyram Erasmus, & ipse in sexto de poëtarum historia dialogo tradidi, Hæc Gyraldus. Scena satyrica ornatur arboribus, speluncis, montibus, rebus agrestibus alijs, in topiarij operis speciem, Cælius: nimirum quòd in talibus locis versari Satyri fingantur. Σατυρία, genus edulij ex herba, Quidam in Lexico Græcolat. Σατυρικὸς χορὸς, Satyricus chorus: Ibidem: & σατυρίζειν, arrigere: σατυριῶ, prurire ad Venerem. A satyra poëmate fit satyricus: & satyricè, id est acriter, cum conuicio. Σάτυρος, ὁ ἰθυφαλλικὸς, ἢ χορευτής, Hesychius. Σατύρων κατωφερῆ, Idem.

Satyrion (herba) concitatricem vim habet. Duo eius genera. Vna longioribus folijs quàm oleæ, &c. radice gemina ad formam hominis testium, alternis annis intumescente ac residente. Altera satyrion orchis cognominatur, & fœmina esse creditur. Et aliud genus satyrij erythraicon appellant, &c. Plinius. Et mox, In totũ quidẽ Græci cum concitationem hanc volunt significare satyrion appellant, sic & cratægin cognominantes, & thelygonon quarum semen testium simile est. Prodigiosa sunt quæ circa hoc tradidit Theophrastus, author alioqui grauis, septuageno coitu durare libidinem contactu herbæ cuiusdam, cuius nomen speciemque non posuit, Hæc Plinius. Herbam illam Theophrasto allatam ex India, cuius contactu libidinem durare septuagesimo coitu meminit, satyrion Indam appellauerim. Habent hodieque Syri herbam simili effectu, bucheidenque nominant & Indicam satyrion, fortasse cum ea, cuius mentionem Theophrastum fecisse diximus, eandem: radice candida & dura, commendatiore quò crassior & rugosior, & albior, podagris vtili. Sed & aristolochiæ genus vnum, quod polyrrhizon cognominant, satyrion ex facto vocari censeo, Hermolaus. Testiculos sacerdotis Galli satyrion vel cynosorchin hodie vocant: Itali vero chelidonium minus. Satureiæ etiam herbæ vsus marcescentes coitus stimulat: quare à Satyris nomen eam traxisse comminiscuntur (grammatici,) Ruellius.

De Satherio & Satyrio amphibijs animalibus dixi supra in Lutra. L. Florus in Valerij Coruini historia coruum satyram auem dixit: siue à peculiari libidine, quoniam ore coire & parere vulgò olim credebatur: siue à Satura palude Pontina: nam in agro Pontino rem gestam Florus & alij scribunt: oblectantur autem aquis cornix ac coruus, Cælius. L. Cornelius Sylla à Dyrrhachio Brundusium cum classe traijcere parabat. Proxima est Apollonia, iuxta quam est Nymphæum sacer locus, è virenti colle ac pratis ignis fontes effundens assiduè per sparsos riuulos defluentes. Hoc in loco memoriæ proditum est, somno pressum Satyrum fuisse captum, qualem poëtæ ac pictores (plastæ) effingunt. Is perductus ad Syllam complures per interpretes quisnam esset interrogatus, nihil quod posset intelligi vix vociferatus est: at vocem asperam equi præsertim hinnitu & hirci balatu permistam edens, cum Syllam obstupefecisset, datis comitibus dimissus est, (atqui ἀποδιοπομπεῖσθαι verbum, deprecari malum omen, & prodigium à se depellere & expiare potius significat: vnde dij ἀποπομπαῖοι dicti, qui & ἀποτρόπαιοι. Vide Budæum in Comment.) Plutarchus in vita Syllæ. Apollonius & socij (inquit Philostratus lib. 6.) cum in vico quodam Aethiopiæ vltra cataractas Nili cœnantes quiescerent, ecce subitus clamor in vico auditus est, mulierum sese inuicem cohortantium, quarum aliæ capere, aliæ persequi clamitabant, viros quoque ad eiusdem operis communicationem cohortantes: illi verò fustibus, aut saxis, & quicquid in manus venisset arreptis, exclamabant se iniuria erga vxores affici. Venerat autem in vicum illum decimo iam mense antè Satyri spectrum furens erga mulieres, iamque duas interfecisse ferebatur, quas amare maximè visus fuerat. Hæc audientes Apollonij comites perterrebantur: Et Nilus, (vnus è comitibus,) Certe per Iouem, inquit, neque nos nudi hunc iam diutius insultantem auertere potuimus vnquam, quò minus more suo lasciuiret. Est tamen, inquit Apollonius, aduersus insultatores huiusmodi remedium aliquod, quo vsum fuisse Midam perhibent. Ipse enim Midas Satyrorum genus participauit, quod ipsius aures manifestant. Satyrus igitur quidam propter affinitatem ipsum illudebat, in Midæ aures calumnias iactans, nec voce solum, verum etiam tibijs in ipsum carmina decantabat. Ille verò cum ex matre (vt opinor) audisset, Satyros vino demulceri, adeò vt cum epoto vino dormitauerint, mutato ingenio modesti ac temperantes euadant: (vel, modestiores fiant & quibus infesti erant reconcilientur: nam σωφρονίζω verbum ambiguum est:) fontem qui prope regiam erat vino commiscuit, deinde Satyrum ad fontem immisit, ille autem bibit & superatus est. Et ne hoc falsum esse putetis quæ ramus à vici huius præfecto num aliquid loci huius habitatores habeant, & illud Satyro præbeamus: sic enim non amplius molestiam afferet. Cũ ita fieri cunctis placuisset, amphoras quatuor Aegyptias vino plenas in magnum vas (ληνὸν, lacum qui torculari subijcitur) imposuêre, vbi eius vici pecora bibere consueuerant. Hoc peracto Apollonius Satyrum inuocauit, occultè etiam aliqua minatus. Ille autem quasi adhuc vinum non vidisset, eius tamen odore penè ac si bibisset correptus accessit. Postquam verò bibit, Libemus inquit Satyro Apollonius: iam enim dormit. Ea cum dixisset, omnes vici habitatores ad Nympharum antra deduxit, quæ iugeris spatio à vico distabant: ibique dormientem illum ostendens, Verberibus, inquit, & maledictis parcite, neque illum vllatenus lacessite: iam enim molestiam vobis afferre desinet. Cæterum esse Satyros, eosque ad amandum procliues negandum non est. Ego enim in Lemno quondam audiui æqualem meum, qui ad matrem suam venire solitum Satyrum quendam narrabat: eiusque talem designabat habitum: nebride humeros amiciri dicebat, cuius anteriores pedes collum circumplectentes in pectore nectebantur, Hæc Philostratus.

D. Hieronymus in Pauli Eremitæ vita, cum Hippocentaurum Antonio apparuisse scripsisset, qualem poëtæ esse perhibent, mox addit: Nec mora, inter saxosam conuallem haud grandem homunculum videt, aduncis naribus, fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes desinebat. Infractusque & hoc Antonius spectaculo, scutum fidei & loricam spei, vt bonus prœliator arripuit. Nihilominus memoratum animal palmarum fructus, eidem ad viaticum quasi pacis obsides afferebat. Quo cognito gradum pressit Antonius, & quisnam esset interrogans, hoc ab eo responsum accepit: Mortalis ego sum, & vnus ex accolis eremi, quos vario delusa errore gentilitas Faunos Satyrosque & Incubos vocans colit. Legatione fungor gregis mei: Precamur, vt pro nobis communem Deum depreceris, quem pro salute mundi venisse cognouimus. Et paulò pòst, Necdum verba compleuerat & quasi pennigero volatu petulcum animal aufugit. Hoc ne cuiquam ob incredulitatem scrupulum moueat, sub rege Constantino, vniuerso mundo teste defenditur. Nam Alexandriam

istiusmodi

huiusmodi homo viuus perductus, magnum populo spectaculum præbuit: & postea cadauer exanime, ne calore æstatis dissiparetur, sale infuso Antiochiam, vt ab Imperatore videretur, allatum est. Hęc si vera sunt, (inquit Floridus Sabinus Succis. lect. 2.6.) haud vera vsquequaque fuerit Lucretij ratio, qui libro quinto de rerum nat. asserit, neque Centauros, neque alia animalia duplici natura, & corpore bino ex alienigenis membris compacto, cōsistere posse. Pausanias in Atticis picturas & statuas quæ Athenis in arce spectantur, describens, Lapis (inquit) eo in loco est, non magnus, sed tantus, quantus homo paruæ staturæ sedens: in quo, cum Bacchus Atticam ingrederetur, Silenum quieuisse aiunt. Satyros enim qui ætatis sunt adultioris, Silenos appellant. Cæterum de Satyris quinam sint, cum plura quàm alij scire laborarem, cum multis ea de re sum colloquutus. Dixit autem Euphemus Car, se quum in Italiam nauigaret, cursu esse excussum vi ventorum, & ad mare extimum, quod nauigari non item soleat, perlatum. Insulas autem ibi multas esse ac desertas, & à viris agrestibus incoli. Ad alias vero aiebat nautas deflectere recusasse, quòd antea quoque eò appulsi, incolarum inhumanitatem essent experti. Tēpestatis denique violentia eò peruenisse. Insulas eas à nautis vocari dicebat Satyrias. Incolas inesse rubicundos, & caudas in imo dorso habere, equinis non multò minores. Hos, vbi senserunt, ad nauigium accurrisse, nullamque vocem edidisse, sed mulieribus naui vnà aduectis manus iniecisse. Nautas vero timore correptos, barbaram mulierem in insulam tandem proiecisse. Eam Satyros non solum qua parte consuetudo permittat, verum etiam toto corpore libidinosè violasse, referebat, Hæc Pausanias. Idem Eliacorum secundo, Silenos mortales esse ex sepulchris conijci posse scribit: fuisse enim in Hebræorum etiam regione Sileni monumentum. Philippus archidux Austriæ dicitur anno 154 8 duos Satyros viuos secum Genuam aduexisse, vnum puerili ætate, alterum virili.

Hæc loca capripedes Satyros Nymphasque tenere, Lucretius lib. 4. Satyros nonnulli vocant Aegipanas, Grapaldus. Similes quidem videntur, vtrique caprinis cruribus, hirti, cornuti: sed Plinius distinguit. Plura lege in Capra h. vnde quædam hic repetemus. Aegipani populi ad ripas Nili habitant, Plinius 6.30. Et in fine eiusdem capitis, Iuxta Hesperios Aethiopes (inquit) quidam modicos colles amœna opacitate vestitos Aegipanum Satyrorumque produnt. Item 5.1. Atlantem noctibus micare crebris ignibus, Aegipanum Satyrorumque lasciuia impleri tibiarum ac fistulæ cantu, tympanorumque & cymbalorum sonitu strepere. Et rursus cap. 8. inter Aethiopię populos numerat Aegipanas semiferos, & Satyros. Satyris, inquit, præter figuram nihil moris humani esse traditur: Aegipanis, qualis vulgò fingitur forma. Pomponius Mela vltra Atlantem Mauritaniæ montem scribit noctu persæpe visa lumina, & crepitus cymbalorum ac fistularum cantus auditos: nec die repertum quenquam, idcirco pro constanti habitum hos Faunos esse ac Satyros. Vide Melam libro 3. in descriptione Aethiopiæ. In Parnasso alternis annis Bacchanalia, id est Trieterica agebantur, vbi Satyrorum frequens cernebatur cœtus, & frequentius voces exaudiebantur, & cymbalorum crepitus, id quod & Macrobius post Pausaniam annotauit, Gyraldus. Cordax saltatio fuit Comica: Arrianus in Commentario Indico Satyricam putat, & à Libero patre in India institutam. Sicinnis ab alijs, vt scribit Athenæus, Satyrica intelligitur saltatio, vnde & Satyri sicinnistę nuncupati, Cęlius 5.4. vbi plura etiam de huius vocabuli etymo. Saltantes Satyros imitabitur Alphesibœus. Vergilius in Bucolicis. Σάτυρος, ὁ χορευτής, Suidas. Ἀγέρωχόν τι καὶ σατυρικὸν σκίρτημα, Heliodorus. Plato de legibus libro 7. non probat saltationes illas quæ nec belli nec honestis pacis studijs conueniunt, vt in quibus saltantes imitantur Nymphas, Panas, Silenos, & Satyros inebriatos, (qualis apud nos saltatio quædam est, *der schlaffer tantz*, hoc est dormiturientium saltatio,) quæ in sacris quibusdam ceremonijs exercebantur. Extat Orphei hymnus in Satyrum. Coluerunt enim veteres huiusmodi monstra pro semideis siue syluestribus dijs: Faunos ac Satyros nemorum deos esse dicentes, Panas agrorum, Syluanos syluarum. Satyriacum signum, Σατυρικὸν ἄγαλμα, simulachrum Priapi, quod in hortis apud antiquos ponebatur. Est & religio quædam, hortosque & fores tantum, contra inuidentium fascinationes dicari videmus: in remedium Satyriaca signa, Plinius libro 19. Antiphilus pinxit nobilissimum Satyrum, cum pelle pantherina, quem Aposcoponta appellant, Plinius. Aristidis Thebani pictoris est Satyrus cum scypho coronatus, Idem. Myron fecit Satyrum admirantem tibias, Idem. Et rursus, Myron fecit nobilem Satyrum quem periboëton cognominant. Hunc Satyrum (inquit Hermolaus in Castigationibus) Athenis fuisse tradunt, via quæ Tripodes appellabatur, miratumque in eo se Praxitelem: adeò vt petenti Phrynæ, quod ex operibus suis præstantissimum existimaret, daturum se quidem receperit (amabat enim) sed iudicare quodnam eiusmodi esset noluerit: sed subornato vernula, qui comessanti apud se trepido cursu nunciaret, absumptam subito incendio maiorem operum eius partem: attonitum & accurrere parantem exclamasse, salua esse omnia si Satyrus & Cupido superessent: ita confessione iudicij dolo expressi, fœminæ Cupidinem optanti non Satyrum dedisse, &c. Hæc ille ex Atticis Pausaniæ. Protogenes Rhodius pinxit Satyrum quem Anapaúmenon vocant, tibias tenentem, Plinius. Celebratur & Stratonicus, qui Satyrum in phiala grauatum somno collocauisse verius, quam cælasse dictus est, Idem. Timanthes pinxit Cyclopem dormientem in paruula tabella, atque iuxta Satyros thyrso pollicem eius metientes, Idem.

Satyri cuiusdam adulatoris vtriusque Dionysij meminit Timæus, Athenæus. Satyri architecti mentio apud Plinium 36.9. Satyrus Eleus, Lysianactis fil. ex genere Iamidarum, quinquies in Nemea pugiles vicit, in Pythijs bis, bis insuper in Olympia, statuam eius fecit Silanion Atheniensis, Pausanias in Eliacis. Gorgippus filius Satyri tyranni Bospori, Polyęnus lib. 8. Strateg. Satyrus quidam medicus Galeni præceptor fuit. Satyra nomen scorti Attici, Σατύρα. Athenæo lib. 13. Herodianus scribit Helotas quoque appellari satyros, qui sint apud Tænarum. Erant vero Helotæ publici quodammodo Lacedæmoniorum serui, &c. Cælius. Satyrorum insulæ, Σατύρων νῆσοι, sunt tres contra Indiam, extra Gangen sitæ, Ptolemæo 2.7. quas qui habitant caudas habere dicuntur, quales Satyris pinguntur. Pausanias has insulas Satyrias vocat, (Cælius Satyrides transfert,) cuius verba superius hac ipsa in parte retuli. Satyrion, regio prope Tarentum, gentile Satyrinus, Stephanus. Satura seu Satyra palus Pontina est, vigintiquatuor vrbium olim locus capax. Qua Saturæ iacet atra palus, gelidusque per imas. Quærit iter valles, atque in mare conditur Vfens, Vergil. 7. Aen. Cælius. Meminit huius paludis etiam Plinius 3.6. Satyrus fluuius in Aquitania, cuius meminit Lucanus lib. 1. Tunc rura Nemetis Qui tenęt, & ripas Satyri qua littore curua.

Finitimos Indiæ montes transmittenti, ad intimum latus densissimas conualles videri aiunt, & Corudam locum nominari, vbi bestiæ satyrorum similitudinem formamq; gerentes, & toto corpore hirsutæ, versantur: atq; equina cauda præditæ dicuntur. Eæ cum non à venatoribus agitātur, in opacis & spissis syluis solent viuere. Cum autē venantium strepitum sentiunt, & canum latratus exaudiunt, in montiū vertices incredibili celeritate recurrunt.

runt: nam per montes iter conficere assuetæ sunt. Contra eos qui se insequuntur pugnant, de summis montibus saxa deuoluentes. Ex ijs nonnullæ, sed ægerrime tandem, aut ægrotantes, aut grauidæ comprehenduntur. Illæ quidem propter morbum: hæ vero ob grauiditatem, Aelianus. Sed feras toto corpore hirtas esse, caudis equinis, & propter celeritatem non nisi morbo aut senecta graues capi, alij authores satyris ipsis attribuerunt.

In Syluis Saxoniæ versus Daciam, in deserto murice (nemore) cuiusdam, capta sunt parum ante hæc tempora duo monstra pilosa, ferè in omnibus habentia figuram hominis: & fœmina quidem mortua fuit morsibus canum & vulneribus venatorum. Masculus autem captus est domesticus, & didicit ire super pedes erectus: & didicit loqui imperfecte valde & non multa verba, & habuit vocem exilem sicut capreolus, & rationem nullam habuit, de secessu & egestione & alijs talibus verecundabatur, multum autem appetijt coire cum mulieribus: & has publice qualescunque essent tempore libidinis opprimere tentauit, Albertus. Et rursus libro 22. in Catalogo quadrupedum, de Confusa bestia scribens, citatis Solini verbis: quæ apud Solinum non de Confusa (corruptum enim hoc nomen est) sed cepo seu celpho simiarum generis habentur: Hanc, inquit, temporibus nostris vidimus in syluis Sclauiæ (supra legitur Saxoniæ, forte pro Sclauoniæ) deprehensam, marem & fœminam, vt in præcedentibus diximus, locum iam recitatum intelligens: & procedente tempore voces quasdam expressit. Est autē hoc animal de genere simiarum. Rursus eodem libro, Pilosus, inquit, animal est compositum ex homine superius, & capra inferius, cornutum in fronte: simiarum generis, sed valde monstrosum: aliquoties erectum incedit & mansuescit. In desertis Aethiopiæ habitare ferunt: & aliquando captum & mortuum sale conditum Alexandriam missum, inde Constantinopolim delatum. Ex quibus verbis omnino apparet pilosum Alberto & recentioribus, nihil aliud quàm satyrum esse.

Satyrorum historiæ subijciendum duxi monstrum istud, cuius effigiem apposui, quam eximiæ eruditionis & humanitatis vir Georgius Fabricius ex Misnia Germaniæ ad nos misit, & simul descriptionem, his verbis: Quadrupes illud captum est in ditione episcopi Salceburgensis, in saltu quem Hanesbergium vocant. Colore fuit giluo in flauum declinante. Feritatis in solitæ: hominum enim aspectum fugit, seque in tenebras, vbi potuit, abdidit. Tandem cum ad cibum capiendum neque cogi neque allici posset, paucos post dies est extinctum. Pedes posteriores prioribus dissimiles, & multò longiores fuerunt. Reliqua facile ex icone intelliguntur. Captum est anno salutis tricesimo primo supra mille quingentos.

DE BELLVIS humanæ formæ in Noruegia, quarum historia si vera est, Satyrorum historiæ subiungi potest.

FINIS nunc imponendus esset his quæ de regni Scotici descriptione memorauimus, nisi vnius rei nouitas properantem remoraretur calamum: quam nuper accepimus referentibus probissimis viris ab Iacobo quarto Scotorum rege ad Galliarum regem oratoribus missis: quorum facile princeps Iacobus Ogiluius gymnasij Aberdonensis gratissimus alumnus. Hi ascenso mari repente exorta procellosa tempestate per transuersum in Noruegiam pulsi, quum in litus egressi essent, non ita longè in montibus, homines vt apparebat villosos ac quales vulgò pingunt syluestres appellatos discurrere videntes, portento constitêre attoniti. Mox ab incolis edocti sunt, belluas eas esse humana effigie mutas, verùm homines insigni persequentes odio. Cæterum per lucem adeò metuentes vt nec in aspectum quidem hominis subire audeant: per noctem autem grassantes, villas gregatim inuadere, nisi eas disterrentes canes arceant, ad quorum

quorum latratum statim effugiunt. Quod si per noctem canis absit, effractis foribus, ædes irruentes, cum tenebræ reuerentiam humani oris occultent, quicquid in ea est occidere ac deuorare. Sunt enim tam immani corporis robore, vt mediocris magnitudinis arbores manibus euellant radicitus: quibus auulsis ramis, inter se depugnant. Qua re exterriti legati, factis per noctem ingentibus ignibus, ac vigilijs dispositis, vbi nulla accepta noxa illuxisset, postridie immania linquentes litora, cursum vnde disiecti erant læti repetierunt, Hector Boëthius.

DE ÆGOPITHECO SEV PANE.

SVB æquinoctiali ad Orientem & Meridiem est qui dicitur ÆGOPITHECVS, simia quædam. Plurima enim sunt simiarum genera, ARCTOPITHECI scilicet, LEONTOPITHECI, & CYNOCEPHALI, & aliæ alijs multarum animantium speciebus, simiarum forma permista. Quarum permultæ etiam ad nos perlatæ, hoc manifestò declarant. Ex quibus etiam est is qui dicitur PAN, capite, vultu, & cornibus capram referens, & ab ilibus item deorsum versum caprinis pedibus insistens, ventre autem, pectore & manibus mera simia: qualem Indorum Rex Constantio misit. Quod sanè animal ad tempus aliquod, quum ferretur in cauea propter ferocitatem inclusum, vixit. Vbi verò mortuum est, aromatibus condierunt exenteratum, qui ferebant, & insolitæ formæ ostentandæ gratia Constantinopolim seruatum pertulerunt. Videntur autem mihi animal hoc olim vidisse Græci, & insolentia aspectus exterriti deum sibi constituisse: quum solenne hoc illis esset, vt quæ fidem excellerent, ea in Deos referrent. Id quod in SATYRO quoq; ab eis est factum, qui & ipse simia est, facie rubra, ad motum facilis, & caudam habens, Nicephorus Calist.

DE SPHINGE SIMIARVM GENERIS.

SPHINGAS fusco pilo, mammis in pectore geminis, Aethiopia generat, multaque alia monstro similia, Plin. Inter simias habentur & sphinges, villosæ comis, mammis prominulis ac profundis, dociles ad feritatis obliuionem, Solin. In promontorio quodam extremæ Arabiæ, quod situm est inter Diram & Austri cornu, leones formicæ dicti reperiuntur, & sphinges & aliæ feræ, vt scribit Strab. lib. 16. Efferatior (quàm simijs) cynocephalis natura, sicut mitissima satyris & sphingibus, Plin. Condit in thesauros maxillarum cibum sphingiorum & satyrorum genus, mox inde sensim ad mandendum manibus expromit: & quod formicis in annum solenne est, his in dies vel horas, Idem. Sphinges & apud Troglodytas, Aethiopesque nascuntur, forma haud ei dissimili qua pinguntur, sed paulò pinguiores. Naturam habent mansuetam, pluribus exercitijs disciplinisque aptam, Diodorus Sic. lib. 4. de fabulosis antiquorum gestis. Sphinges (inquit Albertus) nec ita sunt feræ vt domari non possint: nec ita mansuetæ vt nocentibus non noceant: non lædunt enim illos à quibus non læduntur. Cercopithecum simiam idem à quibusdam sphingem appellari scribit: sed ineptè. Sua sponte prudentia valent in Indis, elephantus, psittacus, sphinges, & nuncupati satyri, Aelian.

Quin & SPHINX ex genere simiarum est: cuius reliquum corpus vt aliarum simiarum hirsutum est, pectus autem ad collum vsque glabrum. Mammas porrò mulieris habet, totumque corpus, qua nudum est, rubra quædam & tenuis milij specie eminentia in orbem circundat, & multum decoris atque gratiæ colori, qui in medio humanus est, conciliat: facies plusculum rotunda & acuta est, & ad muliebrem inclinans formam. Vox itidem prorsus humana, sed non articulata, celeriter cum quadam quasi indignatione & dolore obscurum quiddam vociferanti similis: grauior autem est & molestior, si ea acuatur. Ipsum porrò animal ferum admodum est, astutum & maleuolum, neque adeò facilè domatur. Hoc antiquitus mihi videtur Thebas Bœotiæ esse apportatum: & quum fortè in quosdam, qui ad spectaculum eius confluxerant, insiluisset, & vultus eorum vnguibus deformasset, non ferentem Oedipum ciuium suorum contumeliam, feram interemisse, & nomen inde illustre retulisse. Cæterùm fabulæ Oedipo fortitudinis laudem adornantes, alas beluæ isti affingunt, quod celeriter in obuios inuolaret. Eædem illi pectus mulieris & corpus leonis accommodant, illud propter nuditatis commoditatem & muliebris formæ similitudinem, hoc propter ferocitatem, & quod plurimum quatuor insistat pedibus. Sermonem quoq; ei figmentum tribuit, quod vox eius humanæ conformis esset: tribuit & ænigmata, quod obscura & non intellecta vociferaretur. Neque hoc mirum est, nam & multa alia Græci fabulis fingendis mutare consueuerunt, Nicephorus Callistus.

De Sphinge fabulosa.

Simulachra quædam sunt rerum in natura non extantium, vt Tritones, Sphinges, Centauri, Suidas. Hydra peperit Chimæram, Chimæra Sphingem ex Ortho, & Nemeæum leonem, Hesiodus in Theogon. Sphinga fabulantur filiam Chimæræ ac Orthi, qui fuit Geryonis canis, vt in Theogonia cecinit Hesiodus, Cælius. Recentior quidam Grammaticus Sphingis patrem facit, non Orthum, sed Orcum. Tradunt & de his fabulæ, Sphinga triforme monstrum, cuius pars vna volucris, altera leonis, virginis tertia, vt quidam citat ex Plinio. Terruit Aoniam volucris, leo, virgo, triformis Spinx volucris pennis, pedibus fera, fronte puella, Ausonius in gripho Ternarij. Sphinx, monstrum apud Thebas, cuius caput & manus puellæ, corpus canis, alæ auis, vox hominis, vngues leonis, cauda draconis, Grammaticus quidam. Aegyptij biformem tantum finxerunt ex virgine & leone corpore composito, Aeliano teste. Βίκας, Sphingas, Helych. Varin. Sphinx, animal monstrosum, ἀνθρωπόμορφον, id est homini simile, vt Græci fabulantur, Varinus. Σφίγκα δαΐαν, Sphingem perniciosam. Est autem ea Chimeræ & Typhonis filia: à qua Phicion etiam (mons) in quo habitabat, denominatur. Lycus in libro de Thebanis à Baccho eam missam scribit. Dicebant autem Bœoti Φῖκα pro Sphinge, Varinus. Sphingem ferunt corpus canis habuisse, caput & faciem puellæ, alas vero auium, atque hominis vocem: Et in Sphincio monte sedentem ænigma vnicuique ex ciuibus proposuisse: soluere nescientem interemisse: cum vero id Oedipus soluisset, sese ipsam ex monte deiecisse. Sed veritas sic se habet. Cadmus cum mulierem Amazonida cui Sphinx erat nomen, secum haberet,

beret Thebas peruenit, cúmque Draconem interfecisset, huius ipsius regnum occupauit. Post hæc & Draconis sororem, cui Harmonia erat nomen, cepit. Intelligens autem Sphinx quod Cadmus aliam duxisset vxorem, ac sibi persuadens multos ciues se abeuntem secuturos esse, quamplurimas diuitias rapiens, secumque celerem canem ducens quem Cadmus habebat, cum his omnibus in Sphincium montem nuncupatum peruenit, & exinde Cadmo bellum inferebat: & incursionibus quotidie factis plures homines interimebat. Vocant autem Thebani incursiones ipsas ænigmata. Hoc ciues passim diuulgabant, in hunc modum dicentes: Argiua Sphinx nos ænigma quoddam proponens diripit. Quonam autem modo ænigma faciat, inuenire nemo nostrum potest. Publico itaque edicto nunciari Cadmus iussit, Sphingem interficienti cuicunque ditissimum præmium esse propositum. Ad quam cum Oedipus Corinthius accessisset, cum equo veloci, quem secum habebat, vnà cum Thebanis quibusdam nocturno tempore montem versus accedens, Sphingem de medio sustulit, Hæc Palæphatus. Oedipus Laij Thebarum regis filius in monte quodam expositus, & à Melœbo rustico inuentus ac educatus, cū iam adoleuisset latrocinijs operam dabat. quo tempore Sphinx etiam deformis & belluinæ naturæ mulier latrocinando viuebat. Viro enim amisso manum collegit prędonum, & locum natura munitum occupauit, vbi transeuntes occidebat. Huic Oedipus audaci consilio tanquam socius prædæ se coniungit, & opportuno tempore obseruato, ipsam ac socios hasta interimit. Quo intellecto Thebani regem ipsum appellant: & Laium regem bello eos adorientem occidunt. Regina Iocaste Oedipo, quem filium suum esse nesciebat, nubit, &c. Suidas. Vide Sophoclis Tragœdiam quæ Oedipus Tyrannnus inscribitur. A Thebano agro (inquit Pausanias in Bœoticis) Sphingem aiunt progredi solitam, quum, vt homines à se raptos perderet, quæstiones eis proponebat obscuras. Dicunt nonnulli nauali eam potentia instructam latrocinij exercendi causa oberrasse, & ad mare circa Anthedonem appulisse. Hoc autem monte occupato, rapinis fuisse intentam, donec Oedipus eam confecerit ([illegible]) obrutam exercitus multitudine, quem Corintho eduxerat. Dicitur item Laij fuisse notha filia, & edocta à Laio per beneuolentiam, quod Cadmo datum erat oraculum Delphicum. Priusquam autem reges fierent, scire aliud nihil oportebat, quàm oraculum, (ἐπίστασθαι ἢ πρὶν ἢ βασιλέας οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸ μάντευμα.) Quoties itaque de regno quis litem Sphingi intenderat, (nam & Laio ex pellicibus liberos fuisse procreatos aiunt, & oraculum Delphicum ad Epicasten solummodo & Epicastæ filios spectabat:) hac Sphingem aiunt aduersus fratres vsam esse fraude, vt ex Laij stirpe si essent procreati, quod datum fuerat Cadmo oraculum, proferrent. Qui respondere non poterant, eos morte multabat, vt qui immeritò & de genere disceptarent & imperio. Oedipus vero in somnis oraculum edoctus, Sphingem accessit, Hactenus Pausanias, Lœschero fere interprete. Sphingis speciem fuisse aiunt, anterius leoninam, à tergo humanam: vnguibus gryphis, alis aquilæ, & alijs modis monstrosam. Reuera autem mulier hæc prædo (λῃστρίς) fuit ad Moaben regionem Africæ, & Phicion montem, quæ prætereuntes occidebat, nisi quis propositum ab ea ænigma solueret, quod erat huiusmodi. Ἔστι δίπουν ἐπὶ γῆς, καὶ τετράπον, οὗ μία μορφή, Καὶ τρίπον. ἀλλάσσει δὲ φυὴν μόνον, ὅσσ' ἐπὶ γαῖαν Ἑρπετὰ γίνονται ἀνά τ' αἰθέρα καὶ κατὰ πόντον. Ἀλλ' ὁπόταν πλείστοισιν ἐρειδόμενον ποσὶ βαίνῃ, Ἔνθα τάχος γυίοισιν ἀφαυρότατον πέλει αὐτοῦ. Scholiastes Lycophronis. Dicta Sphinx quòd cogeret transeuntes consistere, quibus ænigma proponebat, quidnam id esset in orbe terrarum quod quaternis primum pedibus inambularet, inde duobus, postremò tribus, quod nescientes soluere, sublatos in rupem agebat præcipites. Oedipus illac iter habens ænigma diluit, hominem esse dicens, qui in infantia manibus & pedibus nitens quadrupes, in iuuentute pedibus tantùm & bipes, in senectute vero baculo vtens tripes est. Tunc Sphinx se de saxo præcipitem dedit. Inde origo huius adagij apud Terentium, Dauus sum, non Oedipus: id est, seruili officio, non quæstionibus soluendis aptus sum, (vide plura apud Erasmum in prouerbijs,) Grammaticus quidam. Eos qui propositum à se ænigma soluere non possent, alis & vnguibus ad se in rupem trahebat, &c. Lactantius in primum Thebaid. Michaël Psellus Sphingem superiore corporis parte ad vmbilicum vsq; virginem, deinceps bestiam, &c. à poëtis confictam scribit: pluribus idem allegoriam interpretatur, de diuersis scilicet in homine facultatibus, ex quibus homo componitur, mente, ratione, opinione, phantasia & sensibus vtens inter rationale & rationis expers animal ferè medius. Σφιγγὸς πρόγραμμα [illegible] τὴν ζήτησιν τῶν αἰτίων τούτων αἰνιγμάτων. ἡ τῆς Καδμείας Σφιγγός, [illegible] Suidas ex innominato. Sphingem alatam tum pingunt tum fingunt omnes qui in ea arte, quæ actionē manuum habet cū actione (scientia vel contemplatione) coniunctam, operam ponunt, Aelianus. In Libya sunt feræ facie muliebri, ima parte serpentes, alas non habent quemadmodum Sphinges, neque loquuntur vt illæ, Dion in historia Libyca, vt in Lamiæ historia retuli. Sphingis pedes leonini erant, Scholiastes in Aristoph. Picati appellantur quidam quorum pedes formati sunt in speciem sphingum, quod eas Dorij Sphincas (φῖκας vel σφίκας, vt côijcio) vocant, Festus. Sphinx cum homini offertur, si illum (illam) præsentiat, seruatur: si vero bestia prius hominem senserit, perditur homo, Quidam in Onomastico sine authore.

Sphinx dicta videtur à stringendo, (ἀπὸ τοῦ σφίγγειν,) vt scribit Hermolaus: Vel quòd cogeret transeuntes consistere, dum ænigma eis proponeret: vel quòd homines suis quæstionibus ita stringeret, vt se expedire non possent: vel quasi omnium mentes suis propositionibus ligaret. Recentiores aliquot Sphyngem per y. scribunt, non rectè. Τὴν σφίγγα ἀντὶ φικὸς σφίγγα καλοῦσι. Plato in Cratylo. Σκύλακα, canem, aut Sphinx, Hes. Varin. [illegible] σφίγξ, Iidem. Si Sphingos iniquæ Callidus ambages te præmonstrante, Statius 1. Thebaid. Φῖκ' ὀλοήν, vide superius. Σφίγγα δυσαμερίαν, (hoc est infelicem & quæ malo tempore Thebanis apparuit, Schol.) Aristophanes in Ranis. Σφιγγὸς κελαινῆς, (σκοτεινῆς, διὰ τὸ τὰ αἰνίγματα) γῆρυν ἐκμεμαγμένην. Lycophron. Σκληρᾶς ἀοιδοῦ, τῆς σφιγγός, id est Sphingis difficilis, propter ænigmata: vel sanguinariæ. Ὅς γ' ἐξέλυσας ἄστυ Καδμεῖον μολὼν, Σκληρᾶς ἀοιδοῦ δασμὸν ὃν παρείχομεν, Suidas ex Sophoclis Oedipo tyr. Ποικιλῳδός, Sphinx, Varin. Sphingem Sophocles rhapsodon vocat, Cælius. Fuêre item scortilla quæ sphinges nuncuparentur: nam & molles (σφίκται, cinædi, molles, Hes. Varin.) sphinctæ appellantur, quod prodit Suidas, Cælius. Megaricæ sphinges, Μεγαρικαὶ σφίγγες: ita scorta quædam vulgus olim appellabat (Hesychius meretrices quasdam à Gallia sic vocatas scribit) siue quòd vulgò molles sphictæ παρὰ τὸ σφίγγειν dicuntur apud Græcos: siue quòd apud Megarenses nutrix spinx appelletur, siue quòd Megarensium mores improbi fictique, & populari notitia, quondam notati fuerint. Vnde Aristophanes in Vespis risum Megaricum, de quo dictum est alibi, taxat. Suidas refert & hunc versiculum, sed tacito (vt solet) authoris nomine, Ἀλλ' ἔστιν ἡμῖν Μεγαρικὴ τις μηχανή. Risum seu iocum Megaricum intelligit mollitiem Megarensium. Refertur à Diogeniano (& Suidas) Erasmus. Megaricæ sphinges, meretrices:

meretrices: vnde forsitan molles etiam σφίγκται nominati sunt, Suidas & Varinus. Vocabulum quidem σφίγκται magis probârim cum gamma scribi quàm sine eo: vtroque enim modo repetitur, vt iam citaui.

Icon. Sphingem Aegyptij qui scalpturam exercent, & Thebanæ fabulæ, biformem nobis repræsentant, ex corpore virginis & leonis cum grauitate & compositione ipsam architectantes, Aelianus. Aegyptijs symbolum roboris cum intelligentia coniuncti erat Sphynx, corpus quidem totum Leonis habens, faciem verò hominis, Clemés lib. 5. strom. Scyles Scytarum rex in Borysthenitarum vrbe ædes magnificas habebat, circum quas è lapide candido sphinges & grypes stabant, Herodotus libro 4. Athenis in Arce, in templo quod Parthenôna vocant, tum aliæ quædam de generatione Mineruæ effigies habentur, tum Neptuni cum Minerua contentio de terra. Simulachrum ipsum (Mineruæ) ex ebore & auro factum est, & in medio galeæ Sphingis imago expressa, Pausanias. Pyramides tres sunt inter Memphim & Delta oppida, vico apposito quem vocant Busirin. Ante has est sphinx, vel magis miranda, qua syluestria sunt accolentium. Amasin regem putant in ea conditum, & volunt inuectam videri. Est autem saxo naturali elaborata, & lubrica. Capitis monstri ambitus per frontem centum duos pedes colligit, longitudo pedum CXLIII. est, altitudo à ventre ad summum apicem in capite LXII. Plinius 36.12. Per totam longitudinem (templi Heliopolitani in Aegypto) protinus ex vtraque latitudinis parte sunt positæ lapideæ sphinges, vigenis cubitis, vel paulò pluribus inter se distantes: & alter sphingum ordo est à dextra, alter à sinistra: Post sphinges est vestibulum ingens, procedenti vlterius aliud vestibulum, postea aliud: & neque vestibulorum, neque sphingũ diffinitus est numerus, Strabo libro 17. Aegyptij ante templa (in propylæis Sphingem astituebant, quo argumento indicarent, theologicam ipsorum sapientiam obscuriorem, fabulisque ita sæpe conuelatam, vt veritatis vestigia vix interlucerent, Cælius Rhodig. & Calcagninus ex Plutarcho de Iside. Amasis rex Aegypti vestibulum Mineruæ fecit in Sai, opus admirandum, vbi etiam ingentes colossos & immanes androsphinigas posuit, Herodotus lib 2. Signis quæ vocantur Corinthia, plerique in tantum capiuntur, vt secum circumferant, sicut Hortensius orator sphingem Verri reo ablatam. Propter quam Cicero illo iudicio in altercatione neganti ei se ænigmata intelligere, respondit debere, quoniam sphingem domi haberet, Plinius. Octauius Augustus in diplomatibus libellisque & epistolis singnandis, initio sphinge vsus est, mox imagine Magni Alexandri, nouissimè sua, Suetonius.

Alciati emblema in submouendam ignorantiam, per dialogismum.

Quod monstrum id? Sphinx est. Cur candida virginis ora,
Et volucrum pennas, crura leonis habet?
Hanc faciem assumpsit rerum ignorantia: tanti
Scilicet est triplex causa & origo mali.
Sunt quos ingenium leue, sunt quos blanda voluptas,
Sunt & quos faciunt corda superba rudes.
At quibus est notum, quid Delphica litera possit,
Præcipitis monstri guttura dira secant,
Nanque vir ipse, bipesque, tripesque, & quadrupes idem est,
Primaque prudentis laurea, nosse virum.

Hæc ille per virgineam partem voluptatem intelligens: per crura leonis, superbiam: per alas, leuitatem. Est & Sphinx fabula veteris cuiusdam poëtæ, Aeschyli ni fallor.

DE GALEOPITHECO QVI SAGOIN à Bresiliensibus nominatur.

ANIMALIS quod Sagoin vulgò appellant (nomine forsan Bresiliæ incolis vsitato, vnde nuper aduectum est) iconem perpulchrè & accuratè expressam, Petrus Coudenbergius doctissimus celeberrimusque Antuerpiæ pharmacopœus mihi communicauit. Sagoini animalis (inquit in epistola) imaginem mitto ad viuum delineatam secundum omnes dimensiones. (*Picturæ quam misit magnitudo, vndique tripla ferè ad nostram erat: an verò animal ipsum quàm pictura exprimitur maius non sit, ignoro.*) Viuidũ admodum erat, agile ac timidum. Pilis erat mollibus admodum. Vuis passis vescebatur Sole siccatis, & pane albo modico. Coronatis hic quinquaginta diuenditum est, aduectum ex Bresilia: forsan ex Simia parua & Mustela procreatum: miscentur enim ibi varia animalia, propter regionis caliditatem. Nusquam de eo quicquam legi. Sic ille: nos eius verbis & specie ipsa animalis inuitati, Galeopithecum nominabimus.

At Iohannes Caius Anglus hanc iconem quam dedimus: parum respondere animali viuo, in quadam ad me epistola scripsit: Animal autem sic describit, Saguina animal est paruum, soricis magnitudine, aut non multo supra modum pusilli cuniculi, aut arctomyos iunioris (vtriusque magnitudinis vnum vidi) colore grisco, barba fulta & obscurè cinerea, cauda soricis operta pilo, pedibus sciuri, facie cepi seu satyri penè, aure orbiculari, patente & humili, vestita pilo intus nigro, foris candido, & moribus caudatæ simiæ. Mulieribus nostris in delicijs est; viuit pane, pomis, vuis passis, ficubus, atque pyris. Hæc ille. Cercopithecum minimum, quem Galli vocát Sagoin Sciuro non grandiorem, & frigoris impatientissimum habeo, &c. Iacobus Dalechampius. Sunt qui Sagoin barbatum, sine cauda, colore cinereo, non maiorem pugno esse dicant.

DE ARCTOPITHECO qui haüt ab Americis vocatur.

IN America (inquit Andreas Theuetus) reperitur animal corpore supra modum deformi: incolæ nominant Haüt vel Haüti, magnitudine Cercopitheci Africani (quem Galli vulgò Guenon appellant) satis magni. Ventre ad terram valde demisso, capite & facie ferè infantis, vt apposita pictura ad viuum

facta ostendit. Captum quoq; suspirare dolentis infantis instar solet. Pellis ei cinerea, & parvi Vrsim odo villosa. Pedibus terni solum ungues hærent, quatuor digitos longi, similes magnis Cyprinorum spinis: quibus per arbores repit. in his enim frequentius quàm humi degit. Gauda tres digitos longa, paucis & raris pilis. Hominis viui carnem nunquam gustare visum est: quanquam incolæ aliquãdo longo tempore (absq; alio cibo) ipsum retinuerint, experiundi gratia. Galli quidam aliquando per syluam deambulantes duo huius generis animalia in excelsæ arboris cacumine, ictu sclopeti deiecerunt: ex quibus alterum valde læsum fuit: alterum attonitum dũtaxat, & mihi donatum. quod cum ad dies ferè viginti sex seruarem, cibo & potu omni abstinuit, in eodem semper statu: & tandem à

Canibus nostris occisum est. Putant aliqui hoc animal viuere ex solis folijs arboris cuiusdam, quam vernacula lingua Amahut vocant. ea præ ceteris excelsissima est, folijs perexiguis ac teneris, in hac quoniam vt plurimum degit hoc animal, ab eius nomine Haût appellatum est. Si mansuefiat, hominem desmat: & in humeros eius ascendere subinde cupit: quod ferre nequeunt incolæ nudi: cum ungues eius peracuti sint, & longiores quam leonis aut ullius alterius feræ nobis cognitæ. Toto hoc tempore quo ipsum sub dio retinui, quamuis multoties plueret, à pluuijs nunquam madefactum est. Hæc ille. Nos Arctopitheci nomen huic animali ponemus: nam Papio dictus vulgò, hoc est Dabha Syrorum (quem olim Arctopithecum posse dici suspicabar) Hyæna nunc mihi videtur.

DE SIMIVVLPA. SIC ENIM FINGO NOMEN NE SIT ANONYMOS HÆC BESTIA

cuius imaginem addidi, qualis in tabulis Geographicis depingi solet.

HI qui nostra memoria Payram regionem lustrarunt, bestiam dicunt se vidisse quadrupedem, ex anteriore parte vulpem, ex posteriore simiam: præterquàm quòd humanis pedibus sit, & noctuæ auribus: & subter communem ventrem, instar marsupij alium ventrem gerat, in quem tam diu eius catuli occultantur, dum tutò exire, & sine parentis tuitione cibaria inquirere possunt: ac nimirum non ex eo receptaculo prodeunt, nisi cum lac sugunt, Gillius: Transcripsit autem, vt apparet, ex Vincentiani Pinzoni Nauigatione. Portentosum hoc animal, vt in eadem legimus, cum catulis tribus Sibiliam delatum est, & ex Sibilia Illiberim, id est Granatam, in gratiam regum. Catuli licet in itinere perierint, conspecti tamen sunt à compluribus qui huius rei testes fuerunt. Petrus Martyr etiam Oceaneæ Decadis primæ libro 9. Arbores ibi (in Pariana regione, inquit) tantas esse aiunt, vt pleræque sedecim hominum manu iunctorum in gyrum vix lacertis concludi quirent. Inter eas arbores monstrosum illud animal vulpino rostro, cercopitheci cauda, vespertilionis auribus, manibus humanis, pedibus simiam æmulans: quod natos iam filios aliò gestat, quocunque proficiscatur, vtero exteriore in modum magnæ crumenæ, repertum est. Id animal licet mortuum ipse vidi, conuolui, crumenamq; illam nouum vterum, nouum naturæ remedium, quò à venatoribus aut aliàs à cæteris violentis & rapacibus animalibus natos liberet, illos secum asportando, admiratus sum. Experimento esse compertum aiunt, eo semper vtero crumenali animal catulos secum portare, nec illos inde vnquam emittere, nisi aut recreandi aut lactandi gratia, donec sibi victum per se quæritare didicerint. Cum catulis animal ipsum deprehenderant: sed in nauibus catuli intra paucos dies perierunt, mater per aliquot menses superfuit: sed & ipsa tandem tantam aëris & ciborum mutationem ferre nequiuit, Hæc ille.

Cardanus in opere De subtilitate hoc animal Aethiopiam mittere scribit. Mittit & India occidentalis (inquit) Chiurcam è mustelino genere, quæ eodem modo filios secum fert. Et rursus in opere De rerum varietate: Chiurcam (inquit) seu Chuciam noua Hispania mittit: ea minor Vulpe est, collo oblongo, pedibus breuibus, capite vulpino, colore cinereo, velocissimè currebat, cum septem filios in crumena deferret. Videtur autem hoc animal medium esse inter Leporem ac Vulpem: sed alterius generis ab vtroque, ob crumenam. Chiurca (inquit Scaliger) Viuerræ facie ac magnitudine est, capite vulpino: sub terra habitat: fœcundissima est: duodenos parit exiguos. Cauda ei tenuis, penè glabra. Ipsa pilo atro. Catulos in bursa sub aluo obtensa secum fert. In America

vulgò

vulgò vocatur Seruoy (inquit Io. Stadenius Hombergensis, qui Americam à se visam describit: ipse n. duplici Germanicis literis *Servvoy* scribit) magnitudine Felis animal, & cauda eiusdem: pilis alijs ex albo fuscis, alijs ex nigro. Catulos parit quinos aut senos. Locum in ventre ad sex digitos ferè scissum gerit: & intra scissuram illam mamillas habet: eidemque inclusos catulos circunfert. Sed forsan idem animal fuerit Alopecopithecus & Chiurca, etsi pro diuersis à Cardano & Scaligero memorentur: cum vtrunque capite sit vulpino, & in alui ceu bursa suos catulos gestet: hæc enim vtrique conueniunt: cætera quæ in alterutro describendo addunt, saltem non aduersantur. Itaque animal vnum esse suspicabor, donec aliquis certiora docuerit. Hoc fortè interest, quòd Alopecopithecus lactandi gratia catulos è bursa sua emittit: & icon (si quid ei credendum) bursam illam anteriori ventris loco, mamillas posteriùs ostendit. Chiurca verò mamillas intra bursam (quamuis non bursam sed scissuram in ventre esse scribit Stadenius) habet. Conijcio & Cynocephalis cognatum esse: quoniam Agatharchides author est Cynocephalum fœminam vterum per omnem vitam extra corpus gestare. P. Bembus historiæ Venetæ lib. 6. vbi de nouis Insulis scribit, Animal (inquit) ex syluæ nutriunt cuniculi magnitudine, gallinis infestissimum: cuius quidem fœmina loculum habet è pelle vtero adnexum, quasi vterum alterum, fœcundum vberibus, in quo catulos secum gestat, emittitque cùm vult. Itaque cùm animal noxium videt, si venatores adesse intelligit, loculo illos recipit, & inclusos fugiens aufert, idque tamdiu facit, quoad catuli per se, & quæ sibi vsui ad victum sunt, quærere & vitam tueri possunt. Hæc ille.

Hæc bestia ficto nomine simiuulpa, aut simia vulpina, Latinè: πιθηκαλώπηξ vel ἀλωπεκοπίθηκος Græcè dici poterit. Germanus *fuchßaff*. Inter pisces quidem de glauco mare legitur quod fœtus suos, cum eis metuit, deuoret ac rursus incolumes emittat, vt Aelianus refert.

DE FERA QVADAM NOVI ORBIS QVÆ SV VOCATVR.

NOVI Orbis regionem quandam Gigantes dicti (lingua ipsorum Patagones) incolunt: & quoniam cœlo non admodùm calido fruuntur, vestiunt se pellibus animantis illius, quam Su appellant, id est, aquam ab eo nimirum, quòd magna ex parte circa fluuios degat. Est autem omnino rapax hæc fera, & formæ monstrosæ, qualem hîc exhibeo. Cum à venatoribus vrgetur, suæ pellis gratia, catulos suos in dorsum admissos cauda ampla longaque tegit, & fuga elabitur. Itaque dolo scrobe effossa, & frondibus obtecta, vnà cum catulis capitur. Cum autem ita inclusam se videt, rabie quadam suos catulos obtruncat & occidit: & clamore horribili ipsos etiam venatores terret: à quibus tandem sagittis confossa excoriatur, Andreas Thenetus cap. 56. Descriptionis Americæ.

DE SVBO.

SVBVS (Σῦβος) ruffo colore, & robustis cornibus geminis armatus, in vtraque sede viuit. Cum in mari natat, eum permultus piscium grex consequens osculatur, quòd ex illius conspectu summa voluptate afficiatur: sed præcipuo quòdam studio circum ipsum versantur pagri, oculatæ, acus muli, astaci: Denique omne piscium genus circa subum versari gaudet, atque ordine iter faciens, à tergo dextra & sinistra eidem comitatur: sed scelestus ille externam amicitiam contemnens, marinos socios exedit & conficit. Hi vero tametsi ob oculos versantem mortem vident, tamen interfectorem suum neq; oderunt, neque relinquunt. Sed scelerate sube & fraudulente, non impune innocenteis pisces occideris, nam ipsi tibi perniciem piscatores molientur. Gillius ex Oppiani de venatione secundo. Videri autem potest ad syluestre ouium genus (vt & musmon vel muslo Sardiniæ) hoc animal referri posse, nam statim ante historiam eius Oppianus de ouibus feris Creticis egit, quas colore flauo vel purpurascente esse scribit, quadricornes, non lana, sed villo ferè caprino tectas. Et mox addit, Quin etiam subus colore flauescit splendido, sed non æquè villis hirsutus est, & duo tantum valida cornua supra latam gerit frontem. Quod si non congeneres bestias istas existimasset, conferre inter se atque distinguere opus non fuisset. Sed coniectura hæc nuda est: nam certi nihil habeo, cum nullus omnium excepto Oppiano (quod sciam) authorum huius animantis meminerit. Etsi Io. Bodinus nuper oppianum de venatione interpretatus, subum Aristoteli (Oppiano dicere debuit) eundem esse scripsit, qui Plinio sit sterpsiceros, nescio quam rectè.

DE SVE.

A.

SVILLVM genus varium, & varia sortitur nomina pro ætate, sexu, castratione, &c. vt hoc in capite, & in Philologia apparebit. Varro differentias omnes comprehendens pecus suillum nominat. In suillo pecore (inquit) sunt quæ se vindicent (aduersus lupos) sues, verres, maiales, scrofę: propè enim hæc apris, qui in syluis sæpe dentibus canes occiderunt. Sus generis communis secundum priscos, porcum & porcā significat, teste Prisciano. Sus fœmina, apud Columellam legitur. Suis fœminæ cerebrum contra carbunculos proficit, Plinius. Suis nomine apud Aristotelem Michaël Ephesius generatim intelligit tam vrbanum quàm ferum, Niphus. Gaza quidem ex Aristotele vrbanum reddere solet, pro cicure (alicubi tamen etiam sues cicures reddit) vel domestico, quod fero aut syluestri opponitur, vt boues & sues vrbanos: quod non admodum probo: mansuetum enim potius dixerim: (Idē Gaza apud Aristotelem problem. 10. 46. suem agrestem & domesticum vertit. Ὗες ἥμεροι & ἄγριοι apud Plutarchum leguntur, (vt in Boue alicubi dixi. Est quandò sus sine adiectione pro apro ponitur, vt: Sues Athi montis ne fœminas quidem spectare mares situs inferioris audent, Aristoteles interprete Gaza. Sed frequentius syluestris aut feri feræue differentia adijcitur, vt idem transferre solet: nam & masculino genere suem ferum dicit, vtrunque sexum comprehendens: & fœminino suem feram, quod Atticum videtur, pro vtrouis sexu: Vt, Sues syluestres animosæ, peruicaces, & brutę omnino sūt. Nanque sagacius vnus odoror, Polypus an grauis hirsutis cubet hircus in alis, Quàm canis acer vbi lateat sus, (id est aper,) Horatius. Priusquam porcam fœminam immolabis, Cato cap. 13. Vetus exemplar habet porcum fœminam: & ibidem paulò ante, porco fœmina, quam puto veram lectionem: si enim porca dixisset, quid opus erat addere fœmina? Porca, sus fœta, Palladio. Porcum pro porcello Varro protulit, item Cicero & Columella, vide infra in a. Scrofa, (vel vt alij scribunt scropha, per ph. vt Græci etiam per φ. γρομφὰς, & σκρόφα, Suid.) sus est quæ multos peperit porcos, (aliâs, quæ sæpius peperit: tamen etiam pro porca ipsa peculiariter sumitur. Eorum si cuiusquam scrofam in publico conspexero, Plautus Capt. Scrofæ probantur longissimi status, &c. Columella: sic Plinius lib. 28. vt quidam in Promptuario annotauit. Verres dicitur porcus non castratus, mansuetus: nam ferus, aper est. Marcellus tamen Empiricus verrem syluaticum dixit pro apro: & Suetonius aprum ferum nominat, quasi & cicures rectè nominentur apri, vt differentiæ causa si ferum intelligamus id exprimere oporteat. Dentes exerti nulli, quibus serrati: carò fœminæ, & tamen sine vsu: itaque cum apri (videtur tum mansuetos tum feros intelligerę) percutiant, fœminæ sues mordent, Plinius. Et alibi de apris, Pilus æreo similis agrestibus, cęteris niger. In suibus maiales (barg) sunt, porci seu verres castrati: vt in equis canterij, in gallis gallinaceis capi, Varro. Plura vide in E. Hybridas antiqui vocabant sues semiferos, hoc est ex fero & domestico progenitos, vt Plinius refert lib. 8. sic & canis hybris vocatur, imparibus parentibus natus, hoc est ex venatico & gregario. Porphyrio.

חזיר *chasir*, sus aper, id est verres,) masculini generis: vt charsir thame, id est mus immundus, Leuit. 11. Apud Rabinos fœmininum legitur חזרה *chaserah*, Munsterus. Deuteronomij 14. pro chasir Hebraico, Chaldæus reddit חזירא *chasira*. Arabs, כנזיר *kanisir*. Persa מר אן בוך, *mar an buk*. LXX. ὗς. Hieronymus sus. Hazir, i. porcus, Syluaticus. Marchangir, id est fel porci, Idem. Acanthil, id est porcus, Idem. Achira, scrofa, Syluatic. corruptum à Græco χοῖρος vocabulum. Xiceeon, id est porcina caro, Idem: Videtur autem hoc quoque è Græcis deprauatū. Græcè σῦς dicitur de porco, ὗς de porca, sed multi indifferenter vtuntur, Scholiastes Aristophanis & Suidas. A-

pud A

apud Aristotelem sæpe τὸν ὗν legimus, in Physiognom. Athenæus etiam masculino genere τὸν ὗν dicit. Alibi tamē Aristoteles ὗν fœminino genere profert de vtroque sexu, more scilicet Attico: quem in hoc Gaza Latinè etiam, nescio quàm rectè, imitatur. Ὗς, χοῖρος ἢ σῦς, Varinus. Ὗς, χοῖρος ἢ σύαγρος, Suidas. Idem docet rectum singularē ὗς cum acuto scribi, accusatiuum vero pluralem ὗς circumflecti, τοὺς ὗς & τὰς ὗς. est enim communis generis. Sed video authores hanc distinctionem non obseruare, cum ferè omnes rectum singularem quoque circumflectāt. Σῦς etiam absolutè pro apro ponitur. Hercules venando sagittis petit, Ἠ' σύας, ἢ περὶ κεραλῶν, ἢ ἄχιοι αἶγα. Adonis ab apro occisus est. quem τὸν ὗν, & θῆρα vocat Theocritus Idyl.29. Σῦς καὶ ὗς, ὁ χ. ἄγριος καὶ ἥμερος δέ, καὶ χλουνὴς, καὶ χαυλιόδους, ὁ ἄγριος, Varinus. Homerus, Pindarus, Plutarchus & alij, suem ferum κάπρον nominant. Apri dicuntur à locis asperis, aut forte à Græco κάπρος, Varro. In Geoponicis Græcis tamen capron legimus vbi verrem Latinè rei rust. authores habent: & syagron, vbi illi aprum. Γρόμφις ἢ γρομφὶς, ὗς ἢ παλαιά, σκρώφα, Suidas & Varinus: sed apud Hesychium γρομφάς ἢ γρομφίς, cum eadem interpretatione, legitur. χοῖρος & vulgo nomen seruat.

Sus, Italis porco: Florentinis peculiariter ciacco, Arlunnus. Scrofa, nomen etiam Italicè seruat: aliàs troiata, vel porca fattrice, (id est porca matrix aut fœta potius,) Idem Troiam vulgò nunc Rhauennates appellant scropham, ea puto ratione qua quodam tempore (aliqui) Troianum porcum nominabāt, qui quasi inclusis animalibus prægnans, vt ille Troianus equus grauidus armatis fuit, in mensam inferri solitus sit, Nic. Erythræus. Maialis, lo porco castrato, lo maiale, Scoppa. Sus Gallis porceau. Sus fœmina, truye, coche. Verres, verrat. Porcellus, cochon, porcelet, & Lugduni caion. Maialis, por chastrè, id est porcus castratus per periphrasin. Sus Hispanis, puerco. Sus Germanis, *savv* vel *suvv*, *su*, *schvvein* vel *schvvein*. Sus fœmina, *mor* vel *looß*: propriè tamen *looß* est scrofa, id est fœta. Vocabulum *mor* simile est Cretico: μωρὶν τὴν σῦν Cretenses, Hesych. Simile & Persicum esse puto. Verres, *aber*: quæ vox ab apro Latinorum descendit. Maialis, id est verres castratus, *barg*. Porca castrata, *galtz*. Porcellus, *farle*, *seuvvle*: & lactens adhuc, *spanfarle*. Sus Anglis, su vel sowe, fœm. generis vt Germanis: in plurali swyne. Verres, pork vel bor aliâs boore, vel hog aliâs hogge. ouis etiam annicula hog ab eis vocatur.) Maialis, libdhog, vel barovve hogge. Porca castrata, libdsu, vel geldid su. est enim eis geldid, quod nobis *gheilet*, id est castratum. Porcellus, pygge. Houch Britannis Armoricis porcus est: vnde Merhouch iisdem delphinus est. Sus Illyriis, svvinie vel prase.

B.

Athenæus libro 12. sues ex Sicilia tanquam præcipuas ad cibum probat. Agatharsides ait sues in Æthiopia cornua habere, Ælianus: Plinius apros Indorum cornutos esse prodidit. Arabes Scenitæ carnibus suillis prorsus abstinent: sanè hoc animalis genus si inuectum illò fuerit, moritur illico, Solinus ni fallor. Suem nec ferum nec mansuetum India habet, teste Ctesia, quanquam non fide digno, Aristoteles: Idem Ælianus ex eo repetit, & addit suilli generis esum Indos à se detestari. In Arabia suillum genus non viuit, Plinius. Germania suibus abundat, maxime inferior. Ad nos ex Bauaria macilentæ ferè, ex Burgundia pinguiores adiguntur. Sues Belgici feroces admodum sunt, vt dicam in D. Boues & porci in Hispaniolam noui orbis insulam aduecti, magnitudine valde increscunt, adeò vt eius insulę boues à nonnullis, quanquam hyperbolicè, elephantis comparentur, porci mulabus, P. Martyr.

Electio. Sues procero corpore, capitibus sint paruis, Varro. Et alibi, Qui suum gregem vult habere idoneum, eligere oportet primum bona ætate, secundo bona forma. Ea est, cum excellit amplitudine membrorum, præterquam pedibus, & capite, vnius coloris potius quàm varii. Cum hæc eadem vt habeāt verres videndum, tum vtiq; sint ceruicibus amplis, boni seminis. Sues enim animaduertūtur a facie, & progenie, & regione cœli. A facie, si formosi sint verres & scrofa. A progenie, si multos porcos pariunt. A regione, si potius ex his locis, vbi nascuntur ampli, quàm exiles. In omni genere quadrupedum (inquit Columella) species maris diligenter eligitur, quoniam frequēter patri similior est progenies quàm matri. Quare etiam in suillo pecore probandi sunt, totius quidem corporis amplitudine eximij, & qui quadrati potius, quàm qui longi, aut rotundi sunt, (rotundi potius quā longi, Pallad.) ventre promisso, clunibus vastis, nec perinde cruribus aut vngulis proceris, amplæ & glandulosæ (glandulis spissæ, Pallad.) ceruicis, rostris breuibus & resupinis. Maximeq; quod ad rem pertinet, quàm salacissimos oportet esse mares, qui & ab annicula ætate commode progenerant, dum quadrimatum agant, possunt tamen etiam semestres implere fœminam. Scrofæ probantur longissimi status, & vt sint reliquis membris similes descriptis verribus. Si regio frigida & pruinosa est, quàm durissimæ densæq; & nigræ setæ grex eligendus est: Si temperata, atq; aprica, glabrum pecus, vel etiam pistrinale album potest pasci. Scrofas (inquit Palladius) longi lateris debemus eligere, & quibus ad sustinendum fœturæ onus magnus se venter effundat, cætera verribus similes. Sed in regionibus frigidis densi & nigri pili, in tepidis qualescunq; prouenerint. Eadem ferè de vtroque sexu eligendo Florentinus in Geoponicis Græcis præscribit. Et insuper, Verres (inquit) partes circa ceruicem, & humerorum commissiones (synomias) habeant magnas: & λοφιὰν id est rigentes in ceruice setas, condensam: multumq; (& crassum) collopem, quem vulgò callosum vocant, τὸ καλλώπιν.

Nullum corpus animalis compositione & numero, &c. interiorum partium, tam respondere humano fertur quàm porcinum. Quamobrem Physici interiora humani corporis inuestigātes, porcos dissectos quasi quoddam exemplar inspiciunt, Obscurus quidam. De porci interiorum inspectione Cophonis cuiusdam obscuri authoris scriptum extat. Bruta quædam, vt simia, hominem partibus externis referunt, internis vero nullum animal homini tam simile quàm porcus, quamobrem anatomē in eo instituimus. Author libelli Galeno adscripti de anatome parua. Prima anatomes exercitia fieri debent in sue macra, vt vasa omnia melius appareant.

Suillis ossibus parum medullæ inest, Aristot. Tergus suis est quo tegitur, Varro de ling. Lat. Suum pili crassiores sunt quàm bobus & elephantis, quamuis tenuiorem quàm boues & elephanti cutem habeant. Idem. Seta pilus est crassior, rigidiorq; atq; erectus, qualem sues habent. Pilus æreo similis agrestibus, cæteris niger, Plinius. Apud nos ruffi fere sunt, in Gallia & Italia nigri. De lardo & aliis quibusdam partibus, dicam in F. Aruina durum pingue inter cutem & viscus, secundum Suetonium in libro de Vitiis corporal. commune (puto) vocabulum ad pinguedinem huius loci in sue & aliis animalibus. Et spicula lucida tergent Aruina pingui, Vergil. septimo, Æneid. Arbilla, aruina, id est pinguedo corporis, Festus. Saham Arabicè, est adeps concretus circa renes & omentum. Semen vero Arabicè est pinguedo collecta sub cute & inter musculos, vt apparet in porcis

& arietibus

& arietibus castratis in Syria: Veneti pinguedinem illam vulgò nominant lardo, Andreas Bellun. Vocant sanè lardum Latinè etiam, sed imperitè, recentiores quidam, non in sue solum, sed alijs etiam pinguibus animalibus, vt mele, mure alpino, homine, &c. Axungia adeps suillus inueteratus aut cum sale, aut syncerus: Vide plura in G.

Agatharchides ait sues in Aethiopia cornutos esse, Apud Aelianum: Plinius apros in India. Suis cerebrum pinguiusculum est, Aristot. Decrescente Luna magis eis minuitur quàm vlli animanti, Obscurus. Oculi suibus caui profundique sunt, vt sine vitæ periculo eximi non possint: quare vel altero tantum priuati, extinguuntur, Obscurus: Vide inter morbos in C. Quibus supercilia nasum versus deorsum nutant, ad tempora verò retrahuntur, stolidi sunt, argumento suum, Aristoteles in Physiognom. Vbi Græcè legitur οἱ τὰς ὀφρῦς κατεσπασμένοι πρὸς τὴν ῥῖνα: ἀνεσπασμένοι δὲ πρὸς τὸν κρόταφον, εὐήθεις. ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς σῦς. Quem locum Adamantius sic expressit. Οἷς αἱ ὀφρύες πρὸς τῇ ῥινὶ κάτω νενευκυῖαι, πρὸς δὲ ἑκάτερον εἰς τοὺς κροτάφους χαλῶσι, τούτους ὑῶν εἴκαζε. Paruæ frontis homines imperiti sunt, vt sues, Aristotel. Frons angusta non minimum signum est imperitię, Adamantius. Qui extremam nasi partem crassam habent, insensati iudicantur à simili suum naso, Aristot. Ῥινὸς τὸ ἄκρον παχὺ πάνυ καὶ χθαμαλὸν, μωρίαν ὑὸς κατηγορεῖ, Adamantius. Labra herbas ruentibus limumque lata, vt suum generi, Plinius. Οἷς τὰ χείλη λεπτὰ, σκληρὰ, περὶ τοὺς κυνόδοντας τὸ ἐπανεστηκὸς, οἱ οὕτως ἔχοντες, ἀφυεῖς. (ignobiles, vetus interpres,) ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς ὗς. Aristoteles in Physiognomicis: sed hūc locum tum deprauatum tum mutilum esse ex Adamantio apparet, cuius hæc sunt verba: Quibus labia iuxta caninos dentes eleuantur, (κυνοφῶται,) illi canes vt ore, sic ingenio referunt, homines maligni, contumeliosi, clamosi, conuiciatores. Quibus vero os totum valde porrigitur, & labia sunt crassa, rotunda & foras versa, suis illi mores & ingeniū referunt. Ῥύγχος, id est rostrum Græci de canibus & suibus dicunt. Suis rostrum latum est, vt facilius infodiat: nam radicum appetens est, Aristotel. de partibus. Quædam rostri latitudo est apta ad fodienda mollia: nam porci propter radices quas effodiunt, habent os latum anterius: in cuius medio inter nares est additamentum quasi acutum habens angulum, quo terram fodit & cauat, Albert. Dentes exerti apro, hippopotamo, elephanto, Plinius. Hippopotamis suibusque ex inferiore mala dentes prorumpunt exerti, quos χαυλιόδοντας appellant, Cælius: Vbi notandum quòd frequentius animalia quibus huiusmodi dentes sunt χαυλιόδοντα nominantur: aliquando tamen, sed rarò, etiam dentes ipsi adiectiuè sic dicuntur, nam Herodotus crocodilum habere scribit ὀδόντας μεγάλους καὶ χαυλιόδοντας. Cælius tamen de dentibus substantiuè posuit. Aper dentes habet exertos, quibus sues fœminæ carent, Aristot. Et alibi, Suibus dentes exerti ad auxilium & robur dati sunt: sues autem fœminæ mordent, vt quæ careant dente exerto. Quemadmodum duobus dentibus apri, sic elephanti armantur, sed situ contrario: illis enim in sublime feruntur, his deorsum retorquentur, Gillius. Exertos apri dentes, Plinius dentium sicas nominat. Suibus fœminis pauciores sunt dentes quàm maribus, Aristo. Suibus dentes nunquam decidunt, Plin. Sus dentes non amittit, Aristot. & Albert. nullum prorsus amittit, Aristot. Λοφιὰν vocamus setas in ceruice rigentes, Florentin. Λοφιὰ de sue propriè dicitur, vt iuba de equo & leone, Varin. Qui collo sunt nimium crasso, iracundi, improbi & imperiti habentur, à suum natura, (ὑώδεις,) Adamant. Κόλλοπες vocantur coria duriora circa ceruicem suum & boum, è quibus nūc etiam dictos collabos, (κολλάβους,) faciebant, Varin. Plura alicubi in Boue attuli. Collops est quod vulgo vocant callosum, τὸ καλλωσὸν, Florentinus: nominat autem hanc partem statim post λοφιὰν, tanquam proximam: & in sue eligenda, vt multa (magna & crassa) sit requirit. Magis calleo quàm aprugnum callum callet, Plautus Persa. Grammatici callum interpretantur cutem labore vel opere densiorem factam, cuiusmodi fit in suis rostro, ceruice bouis, animalium plantis pedum. Sues quoniam hebetiore sensu sunt, inarticulatiora corda habent, Aristot. 3.4. de partib. Genus quoddam ceruorum fel in auribus habere existimatur. In auriculis etiam suis inuenitur humor quidam felli similis, minus tamen liquidus, sed proximus densitate sua humori splenis. Petimina in humeris iumentorum vlcera & vulgus appellat, & Lucilius meminit, cum ait: Vt petimen naso aut lumbos ceruicibus tangat. Eo nomine & inter duos armos suis quod est, aut pectus appellari solitum testatur Næuius in descriptione suillæ, cum ait: Petimine piscino qui meruerat, Fest. Petaso, perna, glandium, sumen, abdomen, sinciput, clidium, & aliæ quædam suis partes in cibo commendatæ, dicentur in F. Suillus venter (ventriculus) amplior est flexuosusque, vt diutius concoquat: habent autem omnia ferè vtrinque dentata ventriculum aut suillo aut canino similem, Aristot. Et rursus, Sui ventriculus est amplus, cum paucioribus & læuibus crustis. Nostri ventrē ruminantium vocant *buch*: suis vero & aliorum non ruminantium, *magen*. In iecineribus aprorum inueniuntur lapilli, aut duritie lapillis similes, candidi, sicuti in vulgari sue, Plin. Spectile, caro quædam exos infra vmbilicum: vide in F. Quæ numeroso fœcunda partu, & quibus digiti in pedibus, hæc plures habent mammas toto ventre duplici ordine, vt sues: generosæ duodenas, vulgares binis minus: similiter canes, Plinius & Aristot. Apro testes non absoluti sunt, Aristot. Sues habent testes adnexos, Plin. & ad sedem sessiles. Aristot. Castorem Sostratus scribit inueniri in desertis Scythiæ, & testiculos habere latos apri instar, ὡς κάπρου. Scholiastes Nicandri. Polimenta testiculi porcorum dicuntur cum castrantur: à politione vestimentorum; quòd similiter vt illa curantur, Fest. Polimenta porcina Plautus dixit. Sus fœmina, genitale ea continet parte, qua pecoris vbera habentur: & cum per libidinem turget, ac prurit ad coitum, sursum tantisper hoc retrahit, vertitque foras, vt inde mari coitus sit facilior: rescissum id longe productius, & dehiscens amplius est, Aristot. Et alibi, Apria (καπρία) etiam scropharum castratur, &c. Adhæret autem apria vuluæ, vt ipse Aristoteles scribit, inter femina, quà maribus testes maximè continentur. Vide in E. vbi de castratione. Alibi humorem è vulua destillantem post conceptum, apriam nominat, vt in C. referam. Acro & longano porci, nominantur à Vegetio 1.56. Vngulas animalium solidas Græci ὁπλὰς vocant, vt iumentorum: bisulcas seu bifidas, vt suum, χηλάς. Aliquando tamen, poëtæ præsertim, hoc discrimen negligunt: apud Aristophanem sanè ὁπλὰς χοίρων legimus, & alibi χηλὰς ἵππων. Sues in Illyrico quibusdam locis solidas habent vngulas, Plin. Sues solipedes (μώνυχες) gignuntur in Illyria, Pæonia, & alibi, Aristot. Idem in Mirabilibus, sues solipedes reperiri scribit apud Emathiotas. Est autem Emathia Macedonia, vel pars eius. Mihi etiam amicus quidam narrauit sues solipedes suā memoria in Anglia repertos. Albertus eiusmodi in maritimis locis Flandriæ reperiri testatur.

Sus talo caret probiore, cum inter solipedes & bisulcos ambiguus sit, Aristot. Sues ex vtroque genere (solip. & bisulc.) existimantur: ideò fœdi eorum tali, Plinius. Sues intorquent caudam, Plinius. Et alibi, Caudæ nudæ sunt hirtis, vt apris.

C.

Sus omne vnguentum (odoratum, præsertim amaracinum,) tanquam venenum fugit & timet: nam omne vnguentum, teste Lucretio, setigeris subus acre venenum est. Plurimum dormit, præcipue æstate, quum humiditas eius calore resoluitur, Albertus. Vox. Porcelli grunniunt, Ael. Spartianus. Et cum remigibus grunnisse Elpenora porcis, Iuuenalis Sat. 15. Aut grunnitum, quum iugulatur, sus, Cicero 5. Tusc. Et piscis qui aper vocatur in Acheloo amne grunnitum habet, Plinius. Grunnientem aspexi scrofam, Laberius Sedigito, vt Nonius citat: sicut & illud Varronis Aboriginibus, Grunnit lepido lacte satur mola mactatus porcus, si recte sic legitur. Veteres aliqui, pro grunnire posuerunt verbum grundire, si modò proba hæc lectio est apud Nonium. Grundire (inquit) proprium est suum, vt Laberius dicit: Grundientem aspexi scropham: (sed alibi in eodem Laberij testimonio, vt iam recitaui, grunnientem, legitur:) Et Claud. lib. 16. Agni grundibant dixit: &, Grundibat grauiter pecus suillum: (sic enim quidam legunt.) Etiam hominum esse grunditum Cæcilius Ebrijs designauit, Hæc Nonius. Grunnitus sui terribilis: præcipuè autem vno percusso cæteri grunniunt, & quasi condolentes concurrunt: sed statim obliti sui planctus, ad lutum vel ad cibum redeunt, Obscurus. Græca vocabula super suis voce ad Philologiam differo. In Macedonia apri (sues Aelianus) muti esse traduntur, Plinius. Cur sues, cum sursum videre coguntur, silent? Quoniam genus id animantium vnum semper pronum in terram est, cibi auidum & rebus gaudens fœdis ac sordidis, idcirco subita mutatione conspectus stupescit, lucisque copia perculsum vocem emittere nullam potest. Sunt tamen qui asperam huius animalis arteriam comprimi per angustiam velint, cum in sublime erigitur, Aphrodisiensis problematum 1.140. Sus animal est calidi temperamenti, Theophrastus. Cur sues hybernum pilum amittere non solent, cum cæteræ quadrupedes (vt canes & boues) soleant? An quod sus calidissimus omnium est, partique calenti corporis eius pili adhærent, quippe cum pingue tale esse necesse sit. Cæteris itaque, vel quia humor refrigescit, pili defluunt, vel quia suus calor alimentum concoquere non potest, vel quia bene alimentum concoquitur: nam etsi quando causa cur defluant sit, tamen pinguedo vetare potest, Aristoteles problem. 10. 23. Scrofæ lac crassissimum est, Aristoteles: & sero reddendo ineptum, vt ouillum quoque. Pinguissimum est omnium, vt ad concretionem coagulo non indigeat. ac perquàm modicum seri excernat, decoctumque ocyssime coaguletur. Ideo neque facile secedit, neque ventriculo congruit, sed nauseam gustantibus excitat, Aëtius 2.85. Scrofæ præpingues, penuriam lactis sentiunt.

Victus. Sus minime herbæ frugúmue appetens est, sed radicum maxime ex omnibus animalibus, quoniam rictu aptissimo ad id negocij est, Aristoteles. Et alibi, Suis rostram latum est vt facilius infodiat: nam radicum appetens est. Labra herbas ruentibus limumque lata, vt suum generi, Plinius. Vide supra in B. Pascere gregatim pro ætate velle videntur, Arist. Glandes suauiter quidem à suibus comeduntur, sed carnem humidam faciunt si solę dantur: & si grauidæ glandem copiosius ederint, abortum faciunt, vt oues: quibus constantius hoc glandibus esitatis accidit, Aristot. Nouembri mense glandis legendæ ac seruandæ cura nos excitet, quod opus fœmineis ac puerilibus operis celebrabitur facile more baccarum, Palladius. Italiæ nemora tantum habent glandium, vt educandis hinc porcorum gregibus maxima ex parte Romanus alatur populus, Authoris nomen non memini. Glans fagea suem hilarem facit, carnem coctibilem ac leuem & vtilem stomacho: iligna suem angustam, nitidam, strigosam, ponderosam: querna diffusam & grauissimam, & ipsa glandium æque dulcissima. Proximam huic cerream tradit Nigidius, nec ex alia solidiorem carnem, sed duram. Ilignà tentari sues, nisi paulatim detur: hanc nouissimam cadere: fungosam carnem fieri esculo, robore, subere, Plinius. Et rursus, Haliphlœo inter glandiferas raro glans, & cum tulit amara, quam præter sues nullum attingat animal, ac ne eæ quidem si aliud pabulum habeant. Et alibi cum præstantiora quædam castanearum genera recensuisset, subdit: Cæteræ suum pabulo gignuntur, scrupulosæ corticis intra nucleos quoque ruminatione: (ruminationem hic impropriè dixit: neque enim ruminant sues.) Palmarum fructus hi demum seruantur, qui nascuntur in salsis atque sabulosis, vt in Iudæa & Cyrenaica Africa. Non item in Aegypto, Cypro, Syria, & Seleucia Assyriæ. Quamobrem sues & reliqua animalia ex his saginantur, Plin. Aluntur sues omni cibatu & radicibus, Plinius. Omnem porrò situm ruris (inquit Columella) pecus hoc vsurpat: nam & montibus, & campis commode pascitur, melius tamen palustribus agris, quàm sitientibus. Nemora sunt conuenientissima, quæ vestiuntur quercu, subere, fago, cerris ilicibus, oleastris, tamaricibus, corylis, pomiferisque syluestribus, vt sunt albæ spinæ, Grecæ siliquæ, iuniperus, lotos, pinus, cornus, arbutus, prunus, & paliurus, atque achrades pyri. Hæc enim diuersis temporibus mitescunt, ac penè toto anno gregem saturant. At vbi penuria est arborum, terrenum pabulum consectabimur, & sicco limosum præferemus, vt paludem rimentur, effodiantque lumbricos, atque in luto volutentur, quod est huic pecori gratissimum: quin etiam vt aquis abuti possint: nanque & id fecisse maxime per æstatem profuit, & dulceis eruisse radiculas aquatilis syluæ, tanquam scirpi iuncique, & degeneris arundinis, quam vulgus cannam vocat: nam quidem cultus ager opimas reddit sues, cum est graminosus, & pluribus generibus pomorum consitus, vt per anni diuersa tempora, mala, pruna, pyrum, multiformes nuces, ac ficum præbeat, nec tamen propter hæc parcetur horreis: nam sæpe de manu dandum est, cum foris deficit pabulum, propter quod plurima glans vel cisternis in aquam, vel fumo tabulatis recondenda est. Fabæ quoque, & similium leguminum, cum vilitas permittit, facienda est potestas: Et vtique vere, dum adhuc lactant (lactent, Pallad.) Viridia pabula suibus plerunque nocent: itaq; matre priusquam procedant in pascua, conditiuis cibis sustinendæ sunt, ne immaturis herbis citetur aluus: coq; vitio pecus emacietur, Hactenus Columella. Genus hoc omnibus locis haberi potest, melius tamen agris palustribus quàm siccis, præcipuè vbi arborum fructuosarum sylua suppetit, quæ subinde maturis fructibus alterna per annum mutatione succurrat. Maxime locis graminosis, & cannarum vel iunci radice nutriuntur. Sed deficientibus alimentis per hyemem, nonnunquam præbenda sunt pabula glandis, castaneæ, vel frugum vilia excrementa cæterarum, verno magis cum lactent (videtur addendum, & in cibo sumunt, vel tale quid: Vide paulò ante in fine verborum Columellæ) nouella virentia, quæ porcis solent nocere, Pallad. In pastu locus huic pecori aptus vliginosus, quòd delectatur non solum aqua, sed etiam luto: itaque ob eam rem aiunt lupos cum sint nacti sues trahere vsque ad aquam, quòd dentes feruorem carnis ferre nequeant, Varro. Hoc pecus alitur maximè glande, deinde faba, & ordeo. & cætero frumento: Quæ res non modo pinguitudinem efficiunt, sed etiam carnis iucundum saporem, Varro. Si fundus ministrat, dari solent vinacea ac scapi ex vuis. Idem. Fraxini fructu sues pinguescunt, canes vero dolorem vertebræ coxarum inde sibi contrahunt. Aelian. hoc enim sentire videtur Gillius interpres cuius obscura hoc in loco translatio est. Frutex cytisus ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus

catus est pabulo ouium, aridus vero etiam suum Plin. In Salamine si sus segetem herbescentem fuerit depastus, eius dentes lege Salaminiorum exteruntur, Aelian. Tipha grandines tollit, & in cibatu vtilis est, Aristot. (Tipham Tragus 2.20. ex coniectura interpretatur *vvelschen vveyssen, oder vveyssen kolben*, hoc est triticum peregrinum, &c.) Ordeum crudum verri coëunti dandum est: fœtis autem scrofis elixum, Aristot. Bulbi quoddam genus in Bauaria suillum vocant, quoniam à suibus appetitur, flore rubente vel purpureo, simili floribus lilij conuallium vulgò dicti: describitur ab Hier. Trago Tomo 2. cap. 79. Appetunt & alias radices diuersas, (vt quas Itali dulcichinos vocant, viciæ syluestris genus quoddam: quod Fuchsius & Tragus non rectè apion Dioscoridis faciunt. Germani appellant *erdnuß* & *subrot*, hoc est nucem terræ, & panem porcinum: quamuis recentiores quidam cyclaminum quoque Latinè panem porcinum nuncupant, temere vt puto: licet enim à figura panis dici possit, à suibus tamen minimè appeti crediderim, quòd nimium medicamentoso & ingrato sapore, & animalibus quibusdam venenum sit:) & inter alias radicem rapi vel vt vulgò vocant rapunculi syluatici, quod violarum fere folia habet, acutiora, radicem candidam, dulcem, non sine lacte: nostri vocant *bûchspick*, quòd in nemoribus fagorum ferè nascatur. Asplenos, vel vt alij vocant splenion, consumit splenem suum, qui radicem eius edunt, vt copiosè dictũ est in Boue C. vbi de morbis boum egimus. Hyoscyamo deuorato insaniunt: Vide infra in Morbis eorum. Edit porcus ferè omnes cibos quibus reliqua animalia vtuntur, ita quòd ne porci quidem carnibus abstineat, licet nõ interficiat eum: & hoc expertus sum, quòd porci auidissimè ederunt baccones (lardum) & alias carnes porcinas, Albertus. Scio sues (domesticos) occisorum à latronibus hominum cadauera in syluis relicta aliquando vorare. Suillum pecus tantopere explendo abdomini deditum est, vt ne proprijs quidem suis fœtibus parcat, neque helluationem suam ab humano corpore abstineat, Aelianus. Sues comesse fœtus non est prodigium, Plin. Illud autem, quod pertinet ad religionem patrisfamiliâs, non reticendum putaui: sunt quædam scrofæ, quæ mandunt fœtus suos: quod cum fit, non habetur prodigium: nam sues ex omnibus pecudibus impatientissimę famis sunt, ita vt aliquando si indigeant pabuli, non tantum alienam (si liceat) sobolem, sed etiam suam consumant, Columella. Audio sanè scrofas quasdam natura sua tam improbas esse, vt suos ipsæ porcellos deuorare soleant, non aliter quàm gallinæ quædam quæ pepererint oua. Sues vorant limaces, Aristot. Sui serpens aduersatur, quia deuoratur ab ea, Idem. Talis & tanta vis veneni (salamandræ) à suibus manditur, Plin. Et alibi, Apros in Pamphylia & Ciliciæ montuosis, salamandra ab his deuorata, qui edêre moriuntur: nec est intellectus vllus in odore vel sapore. Idem fieri audio si ranam rubetam ederint. Si quando salamandram comederit sus, ipse extra periculum est: eos autem qui suis carnibus vescantur, interimit, Aelianus. Cum cicutam homo biberit, ei sanguis quasi conglaciat, & eatenus concretione spissus fit, vt inde moriatur. Suillum vero pecus, huius saturitate se licet compleuerit, tantum abest eius veneno tollatur, hac vt maxime pinguescat. Aelian. Sturnos etiam cicuta nutriri legimus. Circa Scythicarum & Medorum dictam Thraciæ regionem, locus est viginti ferè stadiorum spacio, qui hordeum producit quo homines vescuntur, equi vero & boues & cætera animalia abstinent: imò sues etiam & canes excrementa hominum qui mazam aut panem ex hordeo illo comederint, auersantur, tanquam mortis periculo, Aristoteles in Mirabilib. Solent nostri carnem quam fumo indurare voluerint, dies aliquot copioso sale aspersam in vase aliquo relinquere: in cuius fundo partim liquescẽte sale, partim saniem remittente carne, ius colligitur, cuius gustu gallinaceum genus mori putant aliqui: suib. etiam nocere, si copiosius eis detur: quamobrem modicum ad reliquam potionem affundunt. Sus crebrò potum desyderat, æstate potissimum, Florentin. Scrofæ bis die vt bibant, curant, lactis causa, Varro. Cum omni quadrupedi per æstatem sitis sit infesta, tum suillo maxime est inimica, quare non vt capellam, vel ouem, sic & hoc animal bis ad aquam duci præcipimus: sed, si fieri potest, iuxta flumen, aut stagnum per ortum caniculæ detineri, quia cum sit æstuosissimum, non est contentum potione aquæ, nisi obesam illuuiem, atque distentam pabulis aluum demerserit ac refrigerarit: nec vlla re magis gaudet, quàm riuis atque cœnoso lacu volutari. Quod si locorum situs repugnat, ne ita fieri possit, puteis extracta & large canalibus immissa præbenda sunt pocula, quibus nisi affatim satientur, pulmonariæ fiunt, Columella. Suillum pecus in luto se volutans & aquam turbidam bibens pinguescere audio, Aelian. Sues inebriantur vinaceis saturati, Athenæus. Item fæce vini in colluuiem eorum mixta. Plerisque animalium est pinguitudo sine sensu: quam causam sues spirantes à muribus tradunt arrosas. Quin & L. Apronij consularis viri filio detractos adipes, leuatumque corpus immobili onere, Plin. Vere sus vsque adeo pinguitudine crescere solet, vt se ipsa stans sustinere non possit, neque progredi vsquam: itaque eas siquis quò traijcere velit, in plostrum imponit. In Hispania vlteriore in Lusitania cum sus esset occisus, Attilius Hispaniensis minime mendax, & multarum rerum peritus in doctrina dicebat, Lucio Volumnio senatori missam offulam cum duabus costis quæ penderet III. & XX. pondo, eiusque suis à cute ad os pedem: & III. digitos fuisse. Cui ego: Non minus res admiranda, quàm quæ nunc est dicta, in Arcadia scio esse spectatam suem, quæ præ pinguitudine carnis non modo surgere non posset, sed etiam vt in eius corpore sorex exesa carne nidum fecisset, & peperisset mures. Hoc etiam in iuuenca factum accepi, Varro. Crescentiensis ex eodem sic habet, In Lusitania fertur sus esse occisus, qui fuit xiij. pondo, id est quingentis septuaginta quinque libris: eiusq; suis à cute ad os pedem & tres digitos fuisse, id est lardum cum carne vno pede & tribus digitis crassum. Audio etiam nostra memoria Basileæ porcum ab oleario (sic voco illum qui oleum è iuglandibus exprimit) saginatum, pinguitudine tantum profecisse, vt excauata à muribus foramina in corpore eius reperta sint. Pinguescunt sexaginta diebus, sed magis tridui inedia saginationem orsa, Plin. Sex diebus sensibiliter pinguescit, Albert. legendum sexaginta, non sex. cum Plinio & Aristotele. Nam & nostri tribus ferè mensibus sui saginando opus esse aiunt. Angli aliquando per integrum annum saginant porcum, cuius pingue solidius & lautius fieri voluerint, vt dicam in F. Sus facillimè omnium ad quoduis pabulum assuescit, & celerrime quoque in pinguedinem proficit, pro sui corporis magnitudine: sexaginta enim diebus pinguescit: quantum autem profecerit, ij cognoscunt, quibus ea res curæ est, vbi ieiunium ad saginam constituerint: pinguescit fame præfatigatus triduo: & cætera quoque omnia ferè melius præfatigata fame pinguescunt: saginant à triduo iam qui sues obesant. Thraces per saginam, cum primo die potum præbuerint, post interposito vno die præbent, tum duobus, deinde triduo, atq; ita subinde augendo numerum vsque in septimum, curant, Aristot. Nostri hæc circa potum non ita obseruant: sed post cibos quosdam, vt fabas & pisa, potum eis vtilem esse putant: post auenam non item, ne liquidior reddita mox per aluum dilabatur. Pinguescit hoc animal hordeo, milio, ficu, glande, piro, cucumere. Sed maxime tum hoc, tum cætera, quibus venter calidus est, quiete, immotioneque pinguescunt: cęterum sues pinguiores redduntur, etiam cum in luto se volutant, Aristot. Et rursus, sed præcipuè

alunt

alunt & opimant ficus & cicer: cibus denique non simplex, sed varius sagina optima est: gaudent enim sues pabuli mutatione, quemadmodum & cætera animalia: tum etiam fieri aiunt cibi varietate, vt partim infletur, partim impleatur carne, partim opimetur. Intelligo suillum pecus sese in luto volutans, ac turbidam aquam bibens, cum pingue euadere, tum cibis qui vehementer inflent & expleant, delectari: tum etiam quietem & suile tenebris oppletum appetere, Aelian. Tum pistores scrofipasci qui alunt furfure sues, Plautus in Capt. Porcos aliqui farina è fabis saginant, vt in Elsatia Germaniæ: multum enim & citò inde proficit pecus: alij (puto farina hordeacea cum lacte à quo butyrum extractum est. Sues in alpibus qui sero lactis saginantur, carnem meliorem & albiorem habent vt audio, quàm qui glandibus pascuntur. Sed est quando nimium repleti sero, & ventre distenti periclitantur, nisi mox aluus fluat, ij præsertim porci qui ita pasci non fuerint assueti. Nutritur hoc animal præcipuè glandibus, saginaturque triticeo furfure, areæque reiectamentis, ac denique ipso frumento: hordeum autem præter hoc quod pinguefacit, etiam vt partus facilis sit ipsum animal reddit optimè perspirabile, Florentin. in Geopon. 19. 6. Andrea à Lacuna interprete. Græcus codex sic habet, Αἱ κριθαὶ δὲ πρὸς τῷ πιαίνειν, καὶ πρὸς τὴν γένεσιν εὐδιαφορεῖν ποιοῦσι τὸ ζῶον. Cornarius vertit, Hordeum autem supra hoc quòd pinguefacit, etiam ad generationem indifferens animal facit, nullo sensu. Andreas à Lacuna sensum quidem aliquem exprimit, sed ineptum: neque enim saginantur sues vt facilius pariant, cum contrarium potius accidat, & lactis etiam penuria laborent quæ pinguiores sunt. Ego pro γένεσιν lego γεῦσιν, hoc est gustum & saporem: hoc sensu, Saginatos hordeo sues, non solum pingues, sed etiam melioris saporis in cibo fieri, vt εὐδιαφορεῖν verbum interpretemur præstare & excellere: διάφορος enim excellens est: nec refert non vsitatum esse hoc verbum, cum non pauca huiusmodi in Geoponicis reperiantur vtpote à recentioribus Græcis conscripta aut certe collecta. Confirmat sententiam nostram Varro, his verbis: Hoc pecus alitur maximè glande, deinde faba & ordeo, & cætero frumento: quę res non modo pinguitudinem efficiunt, sed etiam carnis iucundum saporem. In regionibus quæ cereuisiam bibunt, hordeo pro cereuisia coquenda macerato in aqua, optimè saginantur. Nostri auenam, secale & glandes eis obiiciunt. Pistores ac molitores furfure pascunt. Tum pistores scrofipasci qui alunt furfure sues, Plaut. Capt. Olearij reliquijs iuglandium expresso ab eis óleo maximè pingues reddunt. Non aliunde magis quàm loti palustris radice sues crassescunt, Plin. Et alibi, Filicis vtriusque radice sues pinguescunt. Reliqui ad saginationem pertinentes cibi, dicti sunt superius inter cibos simpliciter. Scrofa nimium pinguis parum lactis habet, & porcellos alere non potest. Tam sues, quàm cætera animalia omnia solent, cum lactantur, extenuari, Aristot. Sexta pars pōderis quantum ponderârit viuus (sus saginatus) absumitur occiso in pilos, sanguinem, & reliqua id genus, (excrementa.) Aristot. M. Varro principatum dat ad agros lætificandos turdorum fimo ex auiarijs: quod etiam pabulo boum suumque magnificat, neque alio cibo celerius pinguescere asseuerat. Plin. Sus in regionib. calidis propter viscosi motum humidi, maior & obesior euadit quàm in frigidis, Albert. Frisij qui maritimam Germaniæ oram habitant, boues & porcos vno eodemque cibo saginant: boui enim ad præsepe ligato hordeum cum suis folliculis siue glumis præbent: id bos dentibus non comminuens, deglutit, & ex molliore tantum eius parte, quæ emolliri in ventriculo eius potuit, nutrimentum capit: reliquum cum stercore reddit. Porcus igitur caudæ bouis alligatus, vt aiunt, hordei grana cum stercore emissa mandit atq; pinguescit, Albert. Sues vtriusq; sexus castrati, celerius pinguescunt. De castratione vero eorum cap. quinto dicam.

In luto volutatio suillo generi grata, Plin. Hæc eorum requies est, vt lauatio homini, Varro. Sus nulla re magis gaudet quàm riuis atque cœnoso lacu volutari, vt superius in mentione potus recitaui ex Colum. Volutatione in luto pinguescit, Arist. Ephesius Heraclitus ait sues cœno, cohortales aues puluere vel cinere lauari, Columel. Cur stercoribus sues gaudeant? Medici rationem reddunt, quòd iecur habeant maximum, quæ quidem sedes cupiditatis siue libidinis est. Aristoteles vero quoniam naribus crassis interceptisque sint, idcirco vim hebetem olfaciendi habere, itaque fœtorem nequire percipere scripsit, (ὅτι παχυρρυγχοί εἰσι, ἔχουσι διαφθειρομένην τὴν ὄσφρησιν, καὶ μὴ ἀντιλαμβανομένην τῆς δυσωδίας.) Alex. Aphrodisiensis Problem. 1. 136.

Mares non vltra trimatum generant, Plin. Apro ad triennium probitas coëundi edurat: vetustioribus proles deterior gignitur: nullus enim præterea profectus ei accedit, nulla virium recreatio: solet inire pabulo satiatus, & cum alteram non subegerit, vel initus breuior agitur, & fœtus corpore minore creatur, Arist. Verres octo mensium incipit salire, permanetque vt id rectè facere possit, vsque ad quartum annum, deinde castratur, saginaturque quoad perueniat ad lanium, Varro. Ad fœturam verres duobus mensibus ante secernendi. Prodest apro coëunti hordeum apponere pabulo: quod idem & scrofæ fœtæ commodum est, sed elixum, Aristot. Verres vnicus sufficit vel decem suibus implendis, Florentin. Verrem subantis audita voce, nisi admittatur, cibum non capere aiunt, vsque in maciem, Plin. Homerus non ignorans vt sus videns fœminam sese extenuet, & carnes atterat, facit mares separatim à fœminis cubare, Aelian. Locus Homeri est Odys. : circa initium. Verres propter copiosum humorem multum ac diu coit, quoniam calidus non est, Alber. Maribus in coitu plurima est asperitas: tunc inter se dimicant indurantes attritu arborum costas, Text. de suibus simpliciter: cum Plinij de feris tantum suibus hæc verba sint. Equos & canes & sues initum matutinum appetere, fœminas autem post meridiem blandiri, diligentiores tradunt, Plin. Mas si pinguet, inire omnibus anni temporibus potest, nec solum interdiu, sed etiam noctu, aut certe matutino potissimum tempore: senescens autem minus subinde agit, vt dictum est: sæpe qui vel per ætatem, vel per infirmitatem suæ naturæ nequeant expedite coire, quum fœmina impotens sustinendi maris fessa clunes demittat, cubantes vnà cum fœmina coëunt, Aristot. Fœminæ senectute fessæ cubantes coeunt, Plin. Aegyptij suem (μιαρὸν) animal profanum existimant: videtur enim præcipuè iniri decrescente Luna, Plutarch. in lib. de Iside. Sues sæpius coeunt pariuntque propter teporem & pabuli vbertatem, vt alia etiam animalia quæ cum homine viuunt, Aristot. Sues agrestes semel (anno) coëunt, domestici sæpe: nimirum propter pabulum, calorem atque laborem: quippe cum Venus comes satietatis sit, &c Aristot. problem. 10. 46. Plutarchus etiam causarum naturalium quæstione 21. inquirit cur scrophæ siue domesticæ porcæ, & sæpius, & alijs atque alijs anni partibus fœtæ sint, cum sues feræ omnes & semel tantum quotannis, & propè circa idem tempus, nimirum cum æstas appropinquat, pariant: Vnde Apud quendam legatur, Μηκέτι νυκτὸς ὕειν, ὅτ᾽ ἂν τέκῃ ἀγρία σῦς: hoc est, Non amplius pluere nocte qua pepererit porca agrestis. Reijcit autem causam similiter vt Aristoteles in alimentum & laborem: quòd domesticis alimentum abunde semper suppetat, nec vt feræ id inquirere, ac sæpe sibi metuere cogantur: sed neque adeò laborent, cum à subulcis parum separentur: agrestes vero passim per montes vagentur, vnde nutrimentum omne in corpus consumitur. Aut forte, inquit, domestici

cum subinde conuersentur & gregatim degant, ex ipsa consuetudine magis ad libidinem feruntur: agrestes verò cum mares à fœminis separentur, tardos & hebetes ad venerem motus habent. Aut verum etiam illud est quod Aristoteles dicit, chlunen ab Homero nominari suem monorchin, id est vnius testiculi, quoniam plerisque ex affrictu ad truncos, testes atterantur. Sus animal cur sit multiparum, in sequentibus explicabo. Sues tum mares, tum fœminæ coire incipiunt mense suæ ætatis octauo: quanquam mas antequam sit anniculus, prolem generat vitiosam: fœmina annicula parit: si enim tempus gerendi vteri exigit. Sed non omnibus locis eadem ætatis ratio est, vt dixi: iam enim sues, nonnusquam tam mares quàm fœminæ quarto coeunt mense: sexto tamen ita, vt vel progenerare & educare possint: nonnusquam apri mense decimo inire incipiunt. Valent ij coitu ad triennium, Aristot. Suilli pecoris admissura à fauonio ad æquinoctium vernum, Plinius & Varro: hoc est, à calendis Februarijs ad duodecimum diem Martij, Crescentiensis. Ita enim contingit, vt scropha æstate pariat: quatuor enim menses est prægnans: & tunc parit, cum pabulo abundat terra, Varro & Florentin. Vbi autem sues concepisse apparet, separant ab eis verres, vt qui eas inuadentes & deturbantes, abortire cogant, Florentin. Aetatis octauo mense (porcæ) coeunt: quibusdam in locis etiam à quarto ad septimum annum, Plin. Februario mense verres maximè fœminas debent inire, Pallad. Fœmina sus habetur ad partus ædendos idonea ferè vsque in annos septem, quæ quanto fœcundior est celerius senescit. Annicula non improbè concipit, sed iniri debet mense Februario, Columella & Pallad. Non minores admittendæ quàm anniculæ. Melius viginti menses expectare, vt bimæ pariant. Cum cœperint, id facere dicuntur vsque ad septimum annum rectè. Admissuras cum faciunt, prodigunt in lutosos limites ac lustra, vt volutentur in luto, quod est illarum requies, vt lauatio homini. Cum omnes conceperunt, rursus segregant verres, Varro. Audio scrofas apud nos per annos circiter octo parere. Sus vbi quintumdecimum annum nacta est, non præterea generat, sed efferatur. Si pinguet, ocyus & iuuenis & senescens mouetur ad coitum, Aristoteles. Scrofa post quindecim annos non pariet, nisi admodum carnosa & bene nutrita fuerit, Albertus.

Sues natura libidinosæ sunt. Ὅσων τε καὶ συῶν κοινὸν, ἡ περὶ τὰ ἀφροδίσια ἕξις. (ἀκρατεῖς,) Arist. in Physiognom. In suibus subare (καπρᾶν) dicitur, cum affectæ libidine currunt relicta societate, & emittunt id quod apriam (κάπριαν) vocant, vt equæ nominatum hippomanes, Aristoteles. Idem tamen alibi in scrophis κάπριαν vocat, (κάπρος quidem pro genitali viri quandoque accipitur,) quod suibus castrandis excinditur, vt pluribus dicam in E. Horatius Epod. 12. de muliere dixit, Iamque subando Tenta cubilia, tectaque rumpit. Hinc & subatio nomen apud Plinium. Suum libido ardentissima, ita vt opprobrium mulieribus inde tractum sit cum subare & subire dicuntur, Festus. Sic de equabus, equire dicitur, ἱππομανεῖν: de vaccis ταυρᾶν. (brunstig syn, dicunt nostri in genere de quibusuis brutis fœminis coitum appetentibus.) Συλαίζει, καπρᾷ, σκυλακᾷ. [illegible] Hesych. & Varinus. Καπρῶν [illegible] συνουσίαν. Varinus. quasi de masculis etiam aliquando dicatur, quod ego legere non memini: & si fortè de maribus reperiatur, accipietur certè impropriè: καπρᾶν propriè dicitur de porca verrem desyderante, vt ταυρᾶν de vacca, Varinus. Terminatio quidem in ᾶν alijs etiam verbis desyderium significantibus communis est, vt φονᾶν, θανατᾶν. Γραῦς καπρῶσα, Anus subans, de muliere præter ætatem libidinosa. Erasmus non rectè vertit hircissans, vt docui inter prouerbia ex Hirco. Ἀφροδισίαν αἶγα in Danaë Sophoclis aliqui suem interpretantur: est enim hoc animal pronum in Venerem, vnde verba καπρᾶν & καπρίζειν facta, Hesychius. Θελῆσαι, καπρίσαι, Hes. & Varinus. Iidem θελάζειν exponunt [illegible], id est furere: est enim sanè furor quidam, impetus ille ad Venerem. Canes vbi mirè in Venerem feruntur, dicuntur σκυζᾶν, (catulientem fœminam Plautus dixit,) sues καπρίζειν. Cælius. Porcus tanta voluptate coeundi afficitur, vt in ipso coitu obdormiscat, Galeottus. Si mas propter ætatem coire non potest, declinat à porca, & porca salit marem & prouocat eum, Albertus. Sues fœminæ cum libidine excitantur, quod subare dicitur, vel homines aggrediuntur, Aristoteles. Fœminas subantes in tantum efferari aiunt, vt hominem lacerent, candida maximè veste indutum: rabies ea aceto mitigatur naturæ asperso, Plinius. Quadrupedum prægnantes Venerem arcent, præter equam & suem, Plinius. Aristoteles vero, Sola animalium mulier & equa grauida coitum patiuntur. Implentur sues vno coitu, qui geminatur propter facilitatem abortiendi (Eadem ferè paulò post ex Aristotele recitabo:) remedium, ne prima subatione, neque ante flaccidas aures coitus fiat, Plinius. Cauendum ne prima subatione ante aures flaccidas coitus fiat, frustra etenim fuerit. At si plena iam auiditate ac desiderio libidinis turgido admissura fiat, vnus (vt modo dixi) initus satis sit, Aristot. Et rursus, Concipit præcipue sus, cum præ libidine gestiente pruriens auriculas flaccidas demittit: aliter semen à vulua respuitur, relapsumq; euanescit. Sunt è scrofis aliæ statim prolis fœcundæ laudabilis, aliæ increscentes melius generant, Idem. Sues tantum coitu spumam ore fundere diligentiores tradunt, Plinius. Suibus propriæ sunt voces ad Venereum coitum, Aristot. Scrofa nisi conceperit, iterum & iterum coire quærit, Albertus. Sues cicures vterum ferunt menses quatuor, Aristoteles, Plinius, Varro, & alij. Iniri debet mense Februario. Quatuor quoque mensibus fœta, quinto parere, cum iam herbæ solidiores sunt, vt & firma lactis maturitas porcis contingat, & cum desierint vberibus ali, stipula pascantur, cæterisque leguminum caducis frugibus. Hoc autem fit longinquis regionibus, vbi nihil nisi submittere expedit. Nam suburbanis lactens porcus ære mutandus est: sic enim mater non educando, labori subtrahitur, celeriusque iterum conceptum partum edet. Idque bis anno faciet, Columel. Quarto exempto mense pariunt, vbi quintus incipiet. Incipiunt autem, sicut dixi, mense Februario, vt solidioribus herbis nati, & stipula succedente pascantur, Palladius. Partus bis anno, Plinius. Fœminæ in partu asperiores, Textor: sed Plinius de feris tantum suibus hoc scribit. Natura diuisus est scrofæ annus bifariam, quòd bis parit in anno: quaternis mensibus fert ventrem, binis nutricat, Varro. Bisulca, pauca generant, præterquam sues, Aristot. Senescentes etiam pariunt quidem simili modo, sed tardius coeunt: implentur vno coitu: sæpius tamen superuentum patiuntur, ea de causa, quod post coitum humorem, quam apriam nonnulli appellant, emittunt: quod quidem commune omnibus incidit: sed aliquæ vnà cum hoc semen etiam admissum eijciunt, Aristot. Ex omnibus quæ perfectos fœtus, sues tantum & numerosos ædunt: item plures, contra naturam solipedum aut bisulcorum, Plin. Sola inter multipara sus parit perfectos, eaque vna euariat: generat enim multos more multifidi generis, cum & bisulcum & solipes sit: sunt enim locis quibusdam sues solida vngula: partu igitur numerosa est: quoniam alimentum quod in corporis magnitudinē absumeretur, in excrementū seminale decedit. Id enim vt solipes magnitudine caret, (id est, ipsa scropha, quamuis solipes sit, magnitudine caret: & sic nō indiget multo alimēto, Niph.) quin & potius quasi ambigēs cū natura solipedum,

solipedem, bisulcum est: hac igitur causa & vnum parit, & duos, & quod plurimum, multos: enutrit verò vsque in finem quæ peperit, propter sui corporis alimoniam probam: habet enim vt solum pingue suis stirpibus: sic scrofa filijs alimentum copiosum & commodum, Aristot. de generat. anim. 4.6. Et alibi, Numerus partus plurimû ad vicenos: si tamen multos pepererint, educare omnes non queunt. Numerus fœcunditatis ad vicenos: sed educare tam multos nequeunt, Plinius. Apud nos vt plurimum circiter sedecim parere audio, sed raro: sæpe octonos vel denos. Sue quòd ad vescendum hominibus apta sit, nihil genuit natura fœcundius, Gillius. Sus ad fœturam quàm sit fœcunda, animaduertunt ferè ex primo partu, quod non multum in reliquis mutat, Varro. Paucissima sus ædit prima portione, viget secunda, nec senescens copia fœtus deficitur, quanquam lentius coit, Aristot. Penuriam lactis præpingues sentiunt, & primo fœtu minus sunt numerosæ, Plin. Parere tot oportet porcos quot mammas habeat, habent quidem denas pleræque, ad summum duodenas:) si minus pariat, fructuariam idoneam non esse: si plures pariat, esse portentum. In quo illud antiquissimum fuisse scribitur, quòd sus Aeneæ Lauini triginta porcos peperit albos: itaque quod portenderit factum, triginta annis vt Lauinienses conderent oppidum Albam, Var. Sola ex omni calidorum genere canis & sus partu numeroso notantur, Theophrastus de caus. 1.27. Cur quouis anni tempore & sæpius sues mansuetæ coëant, ac pariant non certo tempore, (bis anno,) agrestes vero semel tantum & stato tempore, ex Plutarcho & Aristotele in præcedentibus docui. Sus, canis, lepus, partu sunt numeroso: nimirum quòd vuluas siue vteros continent multos, totidemque formandi loculamenta, Aristotel. Problem. 10.16. Cur sus & canis sint tam fœcundæ & multiparæ, Democritus causam affert, quod multiplicem vuluam & seminis cellas receptatrices multas habeant: eas omnes semen non vno initu explet, (Atqui Aristoteles & Plinius tum canes tum sues vno coitu impleri scribunt:) sed iterum & sæpius exproseminantur, vt frequentia seminis receptacula impleantur, Aelianus. Scropha fœcundior alba, Iuuenal. Citatur ab Erasmo in prouerbio Regia vaccula, quod olim de prodigiosa fœcunditate ferebatur: quòd ætate Ptolemæi iunioris vacca quædam eodem partu sex ædidisset vitulos. Cur paruæ quædam quadrupedes, vt canes, sues, capræ, oues monstra frequentius pariunt quàm grandes? An quòd paruæ longè fœcundiores sunt: monstra autem tum confici solent, cum plura semina inter sese cohærescunt & confunduntur, &c. Aristot. Problem. 10.60. Fœtus qui in vtero læsus minutusque fuerit, metachœrum dicitur (quasi posthumum voces, inquit Gaza: mihi non placet:) quod in parte qualibet vuluæ accidere potest, Aristotel. Fœcundioribus (multiparis) animalibus, atque etiam magis multifidis, (vt canibus,) sæpius accidit monstra parere: nam cum alioqui ferè imperfectos ædant, (vt canis cæcos:) facilius ad monstrificam partionem delabuntur, (vt capræ etiam & oues:) & in ijs potissimum etiam quæ metachœra appellantur consistunt: quæ aliquatenus labe monstrifica sunt affecta: nam deesse aut superesse quicquam monstrosum & præter naturam est, Aristot. de generat. anim. 4.3. Videri autem posset hoc ex loco Aristoteles metachœron vocare fœtum, non suis tantum, sed cuiusque animantis in vtero læsum minutumque: quoniam nulla hic suis mentio. Ego locum hunc mutilum esse crediderim, & suis mentionem addendam: quemadmodum in problematibus etiam 10.60. vbi eiusdem argumenti quæstio tractatur, & eadem animalia multipara nominantur, (canis, ouis, capra,) sus quoque nominatur, quamuis sine metachœri mentione. Certe vocabulum ipsum, à chœro, id est porco compositum, de eo tantum, non item alijs animalibus, rectè accipi indicio est. Et Aristotelis verba quæ superius recitaui ex histor. anim. 6.18. ita posita sunt, vt de sue priuatim in præcedentibus simul & sequentibus agatur. Et eiusdem libri cap. 24. Ginni, inquit, ex equa prodeunt, cum in gerendo vtero ægrotauit, more pumilionum in ordine hominum aut porcorum deprauatorum in genere suum, quos posthumos (μεταχοίρους) nuncupaui. Et in fine lib. 2. de generat. anim. Metachœrum vocatur, quod in scrofæ vtero læsum deprauatumque est, & magnitudine imminutum, quasi aporcellum dixeris: idque cuilibet scrofæ accidere potest: sic à mulis ginni generantur. Vertit autem Gaza aporcellum, nimirum quòd a. priuatiuum apud Græcos aliquando minuat, vt ἀπυέλια. Μεταχοῖρα. Polluci sunt cordi & parui porci. Sus cordus, Græcis ὀλίγιστ@. Hermolaus. Μεταχοίρια, τὰ ὀλίγιστα τῶν ὑῶν, Varinus (ni fallor) alicubi: Cælius sues serius nascentes interpretatur. Sed hoc non sensit Aristoteles.

Si grauidæ glandem copiosius ederint, abortum faciunt, vt oues: quibus constantius hoc glandibus esitatis accidit, Aristot. Si grauida admodum pinguescat, efficitur, vt fœta minus habeat lactis. Proles, quod ad ætatem attinet, optima est, cum vigent parentes: quod ad tempora, præstantior quæ hyemis initio gignitur: deterrima, quæ æstate: quippe quæ parua, exilis, & perhumida sit, Aristoteles, & Albertus. Porci qui nati sunt hyeme, fiunt exiles propter frigora, & quòd matres eos aspernantur, propter exiguitatem lactis, & quòd dentibus sauciantur propterea mammæ, Varro. Partus qui æduntur hyeme, nutriuntur infelicissimè, (λεπτότερα γίνεται) & ob aëris intemperantiam, & ob id etiam, quòd largam lactis copiam non sugant, nimirum matribus ipsis eos tunc abigentibus, quòd mammæ laborantes penuria lactis, attritæ inter dentes exulcerentur, Florentin. Nostri præferunt porcellos Martio natos, (*Mertzling*,) aut saltem vno vel altero mense prius. In calidis regionibus melior est fœtus porcæ hyemalis quàm æstiuus, in frigidis autem contra, Liber de nat. rerum. Diebus decem circa brumam statim dentatos nasci, Nigidius tradit, Plin. Sues & canes post partum sæuire solent: nimirum quia extenuantur, ratione inediæ, & integra eis materia secernitur: non excrementa solum vt ouibus & mulieribus, Aristot. problem. 10.37. Cum scrofa peperit, primam mammam porco qui primus in lucem prodijt, præbet, Aristot. Et rursus, Porcis æditis primis, mammas præbent primas: hæ enim mammæ plurimum lactis obtinent. Primisgenitis in quoquo partu sues, primas præbent mammas. Eæ sunt faucibus proximæ: tamen (aliâs vt, forte, &) suam quisque nouit in fœtu quo genitus est ordine, (quod Io. Tzetzes quoque scribit:) eaque alitur, nec alia: detracto illa alumno suo, sterilescit ilico ac resilit. Vno vero ex omni turba relicto, sola munifex, quæ genito fuerat attributa, descendit, Plin. De sanitate suum vnum modo exempli causa dicam: Porcis lactentibus si scrofæ lac non potest suppeditare, triticum frictum dare oportet, (crudum enim soluit aluum,) vel ordeum obijci ex aqua, quoad fiant trimestres, Varro. Scrofam in sua quanque hara suos alere oportet porcos: Vide infra cap. quinto. Curabit autem vt fœtus proprios cum vnaquaque procludat. Plus vero quam octo (sicut Columella dicit) nutrire non debet. Mihi vero vtilius probatur experto, porcam cui pabula suppetunt, vt plurimum sex nutrire debere, quia licet plures possit educare, tamen frequentiore numero sucta deficiet, Pallad. Nutricare octonos porcos paruulos primò possunt, incremento facto à peritis dimidia pars remoueri solet: quòd neque mater sola potest sufferre lac, neque congenerati alescendo roborari, Varro. Porci a mamma menses duos non disiunguntur, Idem. Et rursus, In nutricatu, quam porculationem appellabant, binis men-

ſibus porcos ſinunt cum matribus: ſed eos, cum iam paſci poſſunt ſecernunt. Vbi ſues pepererint, porcellos vnà cum matribus relinquentes bimeſtre, eos poſtea ſecernunt, matresque denuo ſupponunt: vt ex toto anno, octo quidem menſes digerantur in ipſam impregnationem, quatuor vero, in educationem emiſſorum in lucem, Florentin. Vbi facultas eſt tranſigendi, venditis qui ſubinde nati ſunt, celerior matribus fœtura reparatur, Pallad. Hybridam ex ſue domeſtica & apro natum ſuem appellant aliqui. Vide plura in apro C.

Morbi ſuum. Aconitum enecat pantheras, ſues, lupos, beſtiasque omnes in carnibus obiectum, Dioſcorides: ſed apparet eum de ſuibus feris loqui: feris enim tantum aconitum & alia venena obiiciunt venatores: quanquam domeſticis quoque, vt quibuſcunque alijs animalibus letale eſt aconitum. Syanchus, Σύαγχος, radix qua ſues à venatoribus capiuntur, Heſych. & Varin. Videtur autem non alia hæc radix quàm aconiti eſſe, cum & radix ſimiliter vſurpetur, & ſtrangulando, (vnde & aconito pardalianchi cognomen,) ſimiliter quod ex vocabuli compoſitione apparet, mortem inferat. Sues necat chamæleon albus, radice ſcilicet cum polenta & hydrelæo ſubacta, Dioſcor. vide in Cane C. Succus radicis chamæleonis candidi occidit canes ſuesque in polenta: addita aqua & oleo contrahit in ſe mures ac necat, ni protinus aquam ſorbeant, Plinius. Elleboro nigro equi, boues, ſues necantur: itaque cauent id, cum candido veſcantur, Plinius. Sues cum imprudentes hyoſcyamum comederint, etſi ægerrime afficiuntur, (reſoluuntur & conuelluntur, Hermolaus) tamen reptantes ſeſe ad aquas trahunt: quo profecti, cancros legunt, & deuorant, eorumque cibo ad incolumitatem reſtituuntur, Aelianus. Hyoſcyamo poto ſues inſaniunt, vnde ὑοσκυαμᾷν pro inſanire & delirare, Pherecrates Κοριανοῖς, Varinus. Ὑοσκυαμᾷς, μαίνῃ ἀπὸ τῆς πόας. Heſychius. Hyoſcyamus quidem Latinè ad verbum fabam ſuillam ſonat quoniam ſues, ut Aelianus refert, paſtu eius conuellantur præſenti mortis periculo, niſi copioſa aqua ſtatim ſe foris & intus proluerint, Marcellus Vergilius. Sed nos alia de hyoſcyamo Aeliani verba interprete Gillio, proxime recitauimus: quæ magis probo, quoniam & Hermolaus ſimiliter legit Corollario 682. Χοιραδολέθρον, legitur inter nomenclaturas Xanthij herbæ apud Dioſcoridem, ſic dictum, vt ipſe conijcio, non quòd chœros, id eſt porcos, ſed quod chœrades ſiue ſcrophulas tollat: nam & contra tumores, Dioſcoride teſte, vtiliter emplaſtri modo imponitur. Herba quam noſtri anſerinum pedem à foliorum figura nominant, quam Hieronymus Tragus Tomi primi de plantis cap. 101. inter ſolana deſcribit, (& à Germanis nonnullis à ſuum pernicie *ſchvveinſtodt*, & *ſeuvvplag* appellari ſcribit,) ſuibus ſi forte ederint venenoſa eſſe creditur, idque non raris experimentis conſtare ait. Eadem forte chenopus Plinij fuerit, cuius ille ſemel tantum meminit 11. 8. quoniam & nomen conuenit, & vis forſitan venenata: huius enim & rumicis flores apes non attingunt, vt Plin. ſcribit: quamuis inde non ſequitur vel homini vel ſui venenatam eſſe, vt neque rumex eſt. Ego coniecturam tantum affero. Quin & ſcrophularia maior, fœtida herba, vrticæ ferè folijs, &c. (noſtri vocant *brünvvurtz*, id eſt herbam ſpadiceam, à colore: vel *ſchvvartze nachtſchatt*, id eſt ſolanum nigrum, improprie tamen) ſuillo generi exitio eſſe fertur. Eupatorio aquatico, (vt pharmacopolæ quidam vocant, Ruellius hydropiper, noſtri ceruinum trifolium, &c.) hirundinaria, quam aliqui aſclepiadem putant: & arcio, id eſt perſonata ſeu lappa maiore, tum ſues tum pecudes omnes abſtinere audio.

Si quæ reptilium beſtiarum ſues momorderit, ijſdem remedijs dictis in læſis pecoribus, (bub. ouib. capris) curabuntur, Didymus. Nihil æquè aduerſari ſerpentibus quàm cancros, ſueſque percuſſas hoc pabulo ſibi mederi, (Thraſyllus author eſt,) Plin. Sues à ſcorpionibus in Scythia interimuntur: quanquam cæteros virulentos ictus minimè ſentiunt: & nigri eorum potiſſimum pereunt: quiſque tamen celerrimè interit, ſi ictus adierit aquam, Ariſtot. Scorpiones in Scythia interimunt etiam ſues, alioquin viuaciores contra venena talia, Plin. Sus ęgrè fert hyemem, facileque à frigore labefactatur: quocirca ipſis extruunt haras, ex quibus hyeme non educuntur prius quàm glacies (pruina) prorſus diſcuſſa fuerit, Florentin. Χάλαζα, morbus quidam ſuum, Heſych. & Varin. Latinè grandinem vocant recentiores, vocem Græcam interpretati: reperiuntur enim in carne ſuis grādinoſæ grana quædam alba & rotunda, grandini ſimilia, & ſimiliter ſparſa, magnitudine lentis. Vnum ex omnibus quæ nouimus animalibus, ſus grandinem concipit, Ariſtot. (Atqui gallinæ etiam præſertim albæ, ſæpius grandinoſæ apud nos reperiuntur.) Hinc & verbum χαλαζᾷν factum, id eſt grandine laborare, vt σπληνιᾷν, ὑδεριᾷν, Scholiaſtes in Pacem Ariſtoph. Suis plerunque eſt grandinoſa caro: quo ſanè argumento, chalaros dicit ſues Gręcorum natio: quia in mortuorū carnibus viſatur χάλαζα, id eſt grando: ſed in viuentibus latens graſſatur morbus, Cælius. Χαλαζᾷ, χαλαρός ἐστι, eſt autem hic morbus pecorum, (τῶν πρεμμάτων: ſuum melius dixiſſet) qui in viuentibus latet, apparet autem in diſſectis, grandine carnibus eorum permixta & inhærente, Varin.: qui & hoc Ariſtophanis citat, Σκεψώμεσθ' εἰ χαλαζᾷ. Eadem ferè Suidas: qui tamen χαλαζᾷ verbum apud Ariſtophanem non ſimpliciter χαλαρός ἐστι exponit, ſed addit τὸ πέρατιν, vt poëta impropriо & obſcœno ſenſu hoc verbo ſit vſus: nec rectè aut propriè porcus grandinoſus Græcè χαλαρὸς dicatur, contra Cælium & Varinum: quanquam ſuis grandinoſi caro χαλαρὰ ſit, id eſt laxa & mollis: & vt Ariſtoteles inquit, ὑγρὰ λίαν: & grandinoſos ſues fieri dicit qui ὑγρόσαρκοι ſunt. Χάλαζα πάθος πῶν (lego τῶν) χοίρων, Suid. Noſtri hunc morbum vocant *finnen* alij *pfinnen*. Angli meſell. quo nomine etiam puſtulas (morbillos) puerorum vocant, à ſimili ferè figura coloreque: quanquam non intra carnem ſed in ſuperficie cutis naſcantur, &c. Itali gremm. Suem ſic affectum noſtri *finnig*, Angli meſelled, Galli leproſum aut ſurſume, quod ſuper lingua grandines quaſi ſemina quædam ſparſa appareant. Itali gremignos: Ariſtoteles χαλαζῶδη & χαλαζῶντα. Lanij noſtri vulgò dicunt ſuem nullum eſſe, qui non vt minimum tria grandinis grana habeat: ſed ea niſi abundent non obeſſe: quod ſi in lingua vel vnicum appareat, vndiquaq; grandinoſos eſſe pronunciant qui ſues publicè vendendos apud nos (ore diducto per inſertum bacillum ſeu paxillum: quod coquos in mortuis ſuibus facere apud Suidam legitur: noſtri antequam emant viuòs ſic inſpiciendos curant) & in Gallia, & alijs etiam pleriſque regionibus puto inſpiciunt: eſt quando abundant quidem, nec vllum tamen in lingua indicium apparet. Elephantiacis venulæ ſub lingua varicoſæ fiunt ac nigreſcūt: quod ſignum eſt etiam viſcera ipſa in ſimili conſtitutione eſſe; qualis in porcis quibuſdam circa interna videtur, quæ grandinis nomine inſignitur, Aëtius. Grandinoſi fiunt ſues, (inquit Ariſtoteles,) quorum crura & collum & armi carne conſtant humidiore, quibus partibus vel grandines plurimæ innaſcuntur: caro dulcior eſt ſi grandines habet paucas: ſed ſi multes, humida valde, & inſipida eſt. Facile qui grandent cognoſcuntur: parte enim linguæ inferiore grandines habentur, & ſi ſetam dorſo euellas, cruorem in radice pili euulſi videris. Pedibus etiam poſterioribus conſtare non poſſunt, qui grandent: carent grandine cum adhuc lactent: tolluntur grandines tipha, quæ vel in cibatu vtilis eſt, Hæc Ariſtoteles 8.21. interprete Gaza: quem locum

Albertus

Albertus ex Auicenna, ineptè vt solet reddit his verbis: Porcis etiam mollis carnis qui sunt castrati contingunt pustulæ in crure & collo & spatulis: & sæpe sunt istæ pustulæ sub lingua & sub axilles: & vocantur leprosi tales porci, &c. conuenit autem eis in cibo cicer & ficus: Hæc Aristoteles non aduersus grandinem, sed simpliciter vt obesentur suibus dari iubet. Index suis inualidæ, cruor in radice setæ dorso euulsæ, caput obliquum in incessu, Plin. Qui emunt sues, ex setis à ceruice auulsis illos discernunt: nam si infectas eas cruore videant, id est circa radicem crassiusculam habentes saniem) ægrotare eos aiunt: sin autem puras, bene se habere, Florentinus in Geopon. 19.6. & 7. Atqui Aristoteles hoc ex setis indicium de grandine sola scribit, non etiam alijs morbis: & similiter hodie multi suem grandinosum iudicant illum, cuius extractæ setæ crassum humorem in radice retinent, & cauda teres fuerit: latam enim bonæ valetudinis signum faciunt. Sunt qui dies aliquot (circiter quatuordecim) porcis antequam mactentur cineris nonnihil in colluuiem eorum admisceant, præsertim de ligno nucis, vt eo remedio grandines abigant: alij eodem tempore, vel aliàs etiam, lentis pugillum semper adijciunt. Sic affectos sues nostri non edunt, nec publicè vendi licet, vt neque Galli: pauperes tamen edunt quia paruo emuntur: obesse negant, nisi nimium grandinosa fuerit caro: ego ceu prorsus insalubrem & pessimi succi omnino relinquendam consulo. Χαλάζα, χαλαζιον, grando, collectio est sub cute buboni ac Aegyptiæ fabæ similis, vt inquit Pollux, dolorem si tangatur afferens. Dicuntur & in oculo grandines, cum segnis humor circa palpebras coierit, sed ita, vt id tuberculum digito huc & illuc impelli possit, Niphus. Vt ne porci ægrotent, Rhamni radicem tritam, in aquam vbi se proluunt sues, proijcito, Galen. libro tertio de parabilib. cap. 101. Carnem Caballinam discoctam potu suum morbis mederi reperimus, Plin. Rubeta decocta & in aqua potu data, suum morbis medetur, vel cuiuscunque ranæ cinis, Idem. Sues non ægrotabunt, si nouem cancros fluuiales eis comedendos porrexeris, Didymus. Cancris quidem edendis ipsos sibi contra hyoscyamum & ictus scorpionum mederi in præcedentibus dictum est. Druidæ Gallorum samolum herbam nominauêre nascentem in humidis: & hanc sinistra manu legi à ieiunis contra morbos suum boumque iussêre, nec respicere legentem, nec alibi quàm in canali deponere, ibique conterere poturis. Plinius lib. 24. Lappa canaria medetur suibus effossa sine ferro, & addita in colluuiem poturis, vel ex lacte & vino. Quidam adijciunt & fodientem dicere oportere: Hæc est herba argemon, Quam Minerua reperit, Suibus his remedium, Qui de illa gustauerint, Plinius. Hæc an eadem sit cum argemone Ruellius dubitat. Pastores quidam hodie trichomane vtuntur pro suibus ægris, & mirifice prædicant, Hier. Tragus. Vtuntur & carduo benedicto, vt vulgò nominant, & radice generis illius gentianæ quam nostri cruciatam à foraminum aut sectionum sponte nascentium in ea situ appellant: & radice herbæ quam vulgò ceruinam nigram vocitant, est autem genus seselis vt conijcio.

Solet etiam (inquit Columella) vniuersum pecus ægrotare ita, vt emacietur, nec cibos capiat, productumque in pascua medio campo procumbat, & quodam veterno pressum somnos æstiuo sub sole captet, quod cum facit, totus grex tecto clauditur stabulo, atque vno die abstinetur potione, & pabulo: postridie radix anguinei cucumeris trita, & commista cum aqua datur sitientibus: quam cum pecudes biberunt, nausea correptæ vomitant, atque expurgantur, omnique bile depulsa cicercula, vel faba, dura muria conspersa, deinde (sicut hominibus) aqua calida potanda permittitur. Sues si affligantur incerto morbo, tota die & nocte includere oportet, nihilque interim nec cibi nec potus apponere, sed radices agrestis cucumeris comminutas, per diem ac noctem aquæ infundentes, aquam ipsam in potu eis postridie offeremus: Ex qua quidem bibentes largius morbi causam paulò post vomitu reddunt, Didymus. Apud nos aliqui nescio ad quos morbos, fortè ipsis etiam incognitos, præsertim subitos, porcorum vel aures vulnerant, vel caudas abscindunt: nam venæ sectione in hoc pecore nostri, quod sciam, non vtuntur. Canes, boues, sues, capræ, serpentes & bestiæ aliæ cum impendentem pestem, tum verò terræ motum, & cœli salubritatem, & frugum fertilitatem præsentiunt, Aelianus. Democritus physicus asphodeli radicis parum maceratæ singulis suibus nutrimento iubet misceri tres minas: sic siquidem ante dies septem sanitatis firmitudinem ait sues recuperaturos, Didymus. Sues pestilenti affectu non corripientur, aut correpti restituentur facile, si asphodeli radices in eam quam bibunt aquam inieceris, aut etiam vbi crebro lauantur, Florentinus. Audio suibus in pestilenti affectione, multos circa collum duros tumores (tubercula) oboriri. Quatit ægros Tussis anhela sues, ac faucibus angit obesis, (tempore pestis,) Verg. Polypodium aliqui suũ cibo contra pestilentem luem admiscent, Hieron. Tragus. Idem solani genus syluaticum baccis nigris cerasi magnitudine (aliqui Germanorum vocant porcorum herbam, alij baccas somni *seüwkrut, schlaffbeere*) aduersus periculosos (contagiosos) subitos & calidos suum morbos, quales per medios æstatis feruores accidunt, plurimum commendari ait, folijs scilicet in cibo datis: eamque ob causam vbi sponte nascens haberi non potest, à plerisque in hortis plantari: quòd vero idem satiuum solanum esse affirmat, non assentior. Si pestis in suillum gregem inuaserit, limacum spolia (cremata, vt aliqui volunt trita) in potu dabis, vt etiam bubus. Vel Saracenicam herbam (*heidnisch vvundkrut*: sic nostri pleriq; vocant, quam Galli & Itali, costum hortensem: reliqui vero Germani, chirurgi præsertim virgam auream Italorum) aridam tritam in cibo. Aut lactucam (*Lattich*, malim *attich*, id est ebulum) fœtidam in aqua elixam & minutatim incisam, ac rursus cum decocto suo iniectam, in colluuiem porcorum admiscebis, Hæc reperi in manuscripto quodam libro Germanico. Cauendum est ne ad præsepia boum sus aut gallina perrepat: nam hoc quod decidit immistum pabulo, bubus affert necem: & id præcipue quod egerit sus ægra pestilentiam facere valet, Columella. Sues parari & emi solent sic: Illasce sues sanas esse, habereque rectè licere, noxijsque præstare, neque de pecore morboso esse, spondésne? Quidam adijciunt perfunctas esse à febri, & à foria, Varro. Febricitantium signa sunt, cum obstipæ sues transuersa capita ferunt, ac per pascua subito cum paululum procurrerunt, consistunt, & vertigine correptæ concidunt. Earum notanda sunt capita, quam in partem proclinentur, vt ex aduersa parte de auricula sanguinem mittamus. Item sub cauda duobus digitis à clunibus intermissis venam feriamus, quæ est in eo loco satis ampla, eamque sarmento prius oportet verberari, deinde ab ictu virgæ tumentem ferro rescindi, detractoque sanguine colligari saligneo libro, vel etiã vlmeo. Quod cum fecerimus, vno aut altero die sub tecto pecudem continebimus, & aquam modicè calidam quantam volent, farinæque ordeaceæ singulos sextarios præbebimus, Columella. Febrientibus ex cauda sanguis, est detrahendus, Idem. Cum à magno feruore in frigidam incumbunt, præsertim si non statim cogantur pergere in via, sed alicubi consistere aut quiescere permittantur, membris omnibus conuelluntur, fiuntque spasmici (*spanaderig*,) atque ita aliquando pereunt, nisi maturius recalescant. Vituli quidem sic affecti non euadunt. Infestantur & pediculis sues, ita vt cutis aliquando plurimum erodatur: tolluntur locis

illitis crema lactis, butyro, & sale multo, simul ad vnguenti modũ decoctis: alij partes lotas purgatasq́; fæce vini liquida inungunt. Sus multum dormit, præcipue æstate, & tunc nisi frequenter excitetur, lethargo captus moritur, Albertus. Accidit eis etiam dolor capitis & grauitas, (aut scotomia, Albertus. κραυρᾷ, lego κραῦρα, vel κραυρᾷ, [Albertus habet fraretyn,] de quo morbo plura dixi in Boue C. Gaza strumam interpretatur, nescio quàm recte. mihi non placet: nam & alui profluuium in suibus eodem vocabulo significatur, vt infra dicam:) quo plurimi laborare solẽt: remediũ est, vino adhibito naribus, eoq́; ipso dilutis, sed difficulter eo quoq; periculo subtrahitur: biduo enim aut quatriduo interitus obuenit, Aristot. Albertus hunc ex Aristotele locum reddens, Hoc morbo, inquit, moritur maior pars suum, propter collectos multos humores frigidos in capite. sed remediũ quod apud Aristotelem huic morbo adscribitur, perperam refert ad profluuium alui. In hoc morbo vt in brancho quoque, auriculæ suum flaccidæ & deiectæ sunt, Idem. Suidas in Διάρροια hunc morbum κραῦραν appellat, & febrim interpretatur cum capitis dolore: signum esse auriculas demissas, & oculos deiectos: remedium ἐγχυματίζεσθαι. Sunt qui cardui genus, quod vulgo carlinam (*eberwurtz*) vocitant, sic affectis dari consulant, (radicem videlicet in cibo minutatim incisam,) tanquam nihil hic morbus à pestilentia suum differat. Suem altero oculo amisso breui extingui magna ex parte nonnulli existimant, Aristoteles & Plin. Quadrupedum sues tribus morbi generibus laborant, quorum vnum raucedo vocatur, quo maximè fauces maxillæq́; inflammantur, (ibi quidem propriè mihi videtur branchus vocari, alijs in locis impropriè, phlegmone potius in genere dicenda:) sed idem malum, vel qualibet alia corporis parte contrahi potest. Iam enim plerunque in pedem, aliâs in aurem decumbit. Putrescit protinus membrum, & vlcus serpit, donec ad pulmonem deueniat, quo tacto mors sequitur. crescit hoc vitium celeriter, nec potest sus quicquam edere cum ita ægrotat, etiam si quantumlibet sit morbi incrementũ, (καὶ οὐδὲν ἐσθίει, ὅταν ἄρξηται τὸ πάθος, κἂν ὁποσονοῦν. potest autem κἂν ὁποσονοῦν vel ad ἐσθίει referri, vel ad πάθος, vt Gaza retulit.) curatur à porcarijs, cum malũ incipere senserint, haud modo quàm tota parte abscissa qua cœperit, Aristotel. interprete Gaza. vocat autem hunc alio morbum Græce βράγχον: & eo affici, βραγχᾷν. Raucescunt (βραγχῶσι) potissimum eo anno, quo montes abunde tulerint, & pinguissimi sint. Iuuat mora celsi dedisse in cibatu (quæ & homini contra anginam prosunt, vt in medicamento diamoron, Niphus) & balneum multum & calidum, & venæ sub lingua sitæ cultello adacto sanguinem detraxisse, Aristot. Βράγχος, νόσημά τι τῶν ἐν τῷ σώματι γιγνομένων περὶ τὸν βράγχον (legerim, κατὰ τὸν βρόγχον) ὅταν ὗς μάλιστα διαφθείρονται, Hesych. & Varin. hoc est, Branchus morbus est circa fauces quo sues maximè intereunt. bronchia quidem medicis vocãtur singuli arteriæ asperę cartilaginei circuli. Βραγχᾷν, οὐ βραγχιᾷν. καὶ βράγχος οὐδετέρως, Var. Βράγχη morbus suum, Suidas. Idem in voce Διάρροια, βράγχην scribit esse morbum in parte aliqua corporis porcini, κραῦραν vero febrim (id est totius corporis) cum capitis dolore. Branchus aliquando dilatatur sub gutture, & incidunt in synanchen: & tunc multum mouent pedes, & moriuntur intra tres dies, Albertus: &c. vt Aristoteles. Strumosis sub lingua sanguis mittendus est, qui cum profluxerit, sale trito cum farina triticea confricari totum os conueniet. Quidam præsentius putant esse remedium, cum per cornu singulis ternos cyathos gari demittunt: deinde fissas taleas ferularum lineo funiculo religant: & ita collo suspendunt, vt strumæ ferulis contingantur, Columella. Non facile autem dixerim, craurámne an branchon Aristoteles, strumam appellet in suibus. Crauram enim strumam Gaza interpretatur: sed remedium sanguinis sub lingua detrahendi brancho conuenit: quòd si quis neutrum horum strumam esse contendat, doceat meliora. Authoritate Plinij nonnulli asserunt strumam esse scrophulam, in qua concretæ quædam & puræ (forte, purulentæ) & sanguineæ quasi glandulæ oriuntur, Niphus. Suillum genus morbis obnoxium est, anginæ maxime & strumæ, Plin. Guttur homini tantum & suibus intumescit, aquarum quæ potantur plerunque vitio, Idem. Angina sub faucibus apostema est, quod suibus maxime accidit, Syluaticus. Sues moriuntur angina acerrimè, Plautus in Trinummo. Nostri sideritin illam quæ est latissimo folio, scopas regias vocant: medetur anginis Suum, Plin. Herba impia vocatur incana, rorismarini aspectu, &c. Aliqui sic appellatam, quòd nullum animal eam attingat, existimauêre: hæc inter duos lapides trita feruet, præcipuo aduersus anginas succo, lacte & vino admixto: mirumque traditur, nunquam ab eo morbo tentari qui gustauerint: itaque & suibus dari: quæque medicamentum id noluerint haurire, eo morbo interimi, Plinius & Hermolaus Corollario 767. vbi antipatrem vulgò dictam herbam (filium ante patrem, vel Christophorianam, & oculum consulis,) ab impia Plinij diuersam esse docet, nec aliud. Herba trinitatis vulgò dicta, à triplici florum colore, qui violas Martias reliqua specie omnino referunt, *freissamkrut*) vtilis est suibus angina, id est calido gutturis abscessu laborantibus. Habet sanè hæc herba violæ Martiæ vires, quod ex gustu saporeque conijcio, quamuis odore caret: commendantur autem etiam violæ flores, aut quod in eis purpureum est, ad anginas à Dioscoride. Tonsillæ in homine, in sue glandulæ, Plin. Si tonsillis (paristhmijs) infestentur sues, sanguis ex humeris detrahatur, Didymus. Tubercula quædam faucibus & gutturi porcorum innascuntur, quæ Angli (vt audio) sua lingua kyrnel nominant, quod malum ad anginam referendum puto. Nam quæ extrinsecus in collo nascuntur tubercula, & matura pus aut saniẽ emittunt, cũ vel à sue attrita, vel à porcario secta fuerint, periculo vacat, & chœrades vel scrophulæ, ni fallor, appellari possunt. Morbus quẽ nostri *rangen* appellãt, Itali quidam (vt audio) sidor, non contagiosus quidem, sed admodum periculosus est suibus: mors enim ferè intra biduum sequitur: quare vulgus imprecando etiam homini huius morbi nomen vsurpat, cum nihil quod sciam simile in hominem cadat. Nascitur hoc malum in inferiore oris suilli parte, in ipsa (puto) maxilla eo spatio quod inter anteriores & posteriores dentes est: induratur enim pars illa cornu instar, absque vllo tumore, colore albicat: inter hunc scirrhum & carnem sanam acus cum filo inserto, traijcitur ore distento per immissum baculum: sic eleuatus filo scirrhus ferro rescinditur, atque ita curantur plerique: nisi serò forte sectio adhibeatur. Sunt qui radicem gentianæ illius generis quod à dissectæ radicis figura cruciatam nostri vocitant, (vt supra dixi, & pluribus in Boue C.) aduersus hunc morbum pabulo aut potioni admixtam præbeant. quare & à morbi illius auxilio *rangenkrut* appellant nonnulli. Sed nostri ferè omnes, præsertim periti lanij, sectione potius tanquam certiore præsidio vtuntur. Accidere hoc eis aiunt si colluuies nimis calida detur: quòd & aliâs noxium esse audio, arteria aspera (nostrates vocant *de weysel verstrupft*) inde astricta, & exulceratis nonnunquam vel aliter læsis intestinis. Sus qui rangam (vt Germanico nomini terminationem Latinam addam) patitur, cibo & potu abstinet, (quod Aristoteles etiam περὶ συὸς βραγχῶντος scribit) ac vertigine laborat. Est præterea malum quod in superiore oris parte (in palato) intra dentes, sed iuxta eos nascitur, durities quædam quæ spatium non maius vngue humano occupat, hanc ferro resoluunt lanij, & vt possunt resecant: vocant autem *die fasen*. Eiusdem nominis morbus, rę

bus re tamen vt puto diuersus nonnihil, in equi etiam palato nascitur, vt inter equorum morbos scripsi. Hinc (tempore pestis) canibus blandis rabies venit, & quatit ægros. Tussis anhela sues, ac faucibus angit obesis, Vergilius. Radix herbæ consiliginis, quam nuper inuentam diximus, suùm quidem & pecoris omnis remedium præsens est pulmonum vitio, vel traiecta tantum in auricula. Bibi debet ex aqua, haberique in ore assiduè sub lingua: superficies eius herbæ an sit in aliquo vsu, adhuc incertum est, Plinius. Sues nisi potu affatim satientur, pulmonariæ fiunt: isque morbus optimè sanatur auriculis inserta consiligine (quod in ouibus etiam pulmonarijs fieri iubet:) de qua radicula diligenter ac sæpius iam locuti sumus, Columella. Idem facit radix hellebori nigri per auriculam bouis aut suis traiecta, itemque ad alios vsus, saltem extra corpus. Intra corpus enim consiliginem dare non ausim, quamuis medicus non indoctus ætatis nostræ pulmonarijs etiam hominibus intra corpus sumendam consulit, nec tamen vel authoritate vel experimento vllo id confirmat. Sed plura de hac herba scripsi in Boue C. & in Lupo a. in aconiti mentione. Lanij nostri rarum esse suem aiunt, qui non aliquo vel hepatis, vel pulmonis, vel alio vitio laboret: reperiri enim in pulmone aliquando alba quædam tubercula, magnitudine dimidiatæ iuglandis: & pulmonem aliquando costis siue membranæ succingenti adhærere (quod bubus etiam accidere audio, vulgò vocant *anghefft*.) In hepate vero vesicas quasdam aqua plenas (ὑδατίδας, *wassergallen*, *wasserblatern*,) conspici. Nauseantibus salutaris habetur eburnea scobis sali fricto & fabæ minutæ fresæ commista, ieiunisque prius quàm in pascua prodeant obiecta, Columella. Animal hoc voracissimum natura existit, quare potissimum splene laborat: danda est autem bibenda aqua, in qua myricinæ prunæ extinctæ sint. Hominibus vinum loco aquæ in ijsdem prunis infusum opitulatur, Didymus ex Democrito. Solet etiam vitiosi splenis dolor eas infestare, quod accidit, cum siccitas magna prouenit, & vt Bucolicon loquitur poema. Strata iacent passim sua quæque sub arbore poma. Nam pecus insatiabile est: sues enim, dum dulcedinem pabuli consectantur, supra modum æstate splenis incremento laborant. Cui succurritur, si fabricentur canales ex tamaricibus, & rusco, repleanturque aqua: & deinde sitientibus admoueantur. Quippe ligni succus medicabilis, epotus intestinum tumorem compescit, Columella. Adeò mirabilem myricæ antipathiam cōtra lienem faciunt, vt affirment, si ex ea alueis factis bibant sues, sine liene inueniri: & ideo homini quoque splenetico cibum potumque dant in vasis ex ea factis, Plinius & Constantinus monachus. Apud nos tam parua crescit myrica, vt rarò stipes eius ad digitum crassitudine duplus sit: quamobrem nec aluei inde fieri possunt suibus, nec vasa homini: pocula tamen ex pluribus paruis taleis hærente adhuc cortice, ambiente supra infraque ligneo circulo parantur, vt vegetes seu vasa vinaria ex pluribus ligneis asseribus fieri solent. Ad suum vero medicinam, decoctum eius in potu datur. Tamaricis radicem vel folia trita ex aceto bibat, qui de splene laborat, cuius vsum si experiri volueris, da porco edendam per dies nouem, cum eum occides sine splene inuenies, Marcel. Asplenos etiam herba consumit splenem suum: Vide in Boue C. Alui profluuium (quod similiter vt capitis dolorem & grauitatem strumam, βράγχον, nominant, vt supra dictum est: Suidas λειεντερίαν) suibus irremediabile incidit, Aristot. Aliqui sues empturi perfunctas esse à febri & à foria stipulantur, Varro. Verno tempore herbæ nouellæ & immaturæ porcis aluum citant, vnde emaciantur, Columella. Porci quidam in alpibus sero lactis non assueti, si nimium biberint, rumpi aliquando periclitantur, nisi aluus maturè fluat. Sui dysuria vel ischuria laboranti quidam grana lathyridis aliquot præbent, vt audio.

Plurimis vita ad annos quindecim: aliquibus etiam propè ad vicenos, Aristot. Vita ad quindecim annos, quibusdam & vicenos: verum efferantur, Plin.

D.

Sus animal est impurum & vorax, μιαρὸν καὶ γαστρίμαργον: quare eos etiam qui partes corporis eis similes habent, naturam quoque eis non dissimilem habere conijcimus, Adamant. Qui porco similem habent frontem, supercilia, labra, os, vel collum, homines iudicantur inepti, stolidi, improbi, iracundi, ἀναισθεῖς, εὐήθεις, σκαιοὶ, ἀνόητοι, denique ὑώδεις, vt in B. recitauimus. Sui animam pro sale datam vulgò fertur: vide infra ab initio capitis sexti. Sues quoniam hebetiore sensu sunt, inarticulatiora corda habent, Aristot. 3. 4. de part. anim. Sunt qui subtilitatem animi constare non tenuitate sanguinis putent, sed cute operimentisque corporum magis aut minus bruta esse, vt ostrea & testudinis: boum tergora, setas suum obstare tenuitati immeantis spiritus, nec purum liquidumque transmitti, Plinius. Animalium hoc maxime brutum, animamque ei pro sale datam non illepide existimabatur. Compertum agnita voce suarij furto abactis, merso nauigio inclinatione lateris vnius remeasse. Quin & in orbe forum nundinarium domosque petere discunt, Plin. Porculatoris vocem suillum pecus sic agnoscit, vt etiam si ab eo procul seductum fuerit, appellantem intelligat. cui quidem rei testimonio est id quod proxime sequitur. Cum maris prædones ad Tyrrhenam terram piraticam nauem appulissent, ex hara permultos sues furto abactos imposuerunt in nauim, quam soluentes ad nauigandum incubuerunt. Subulci præsentib' piratis silentium tenebant, suesque eatenus abduci quiescebant, quoad ex portu latrones se eripuissent, & à terra soluissent. Tum voce suibus audiri solita suarij quàm maxime poterant exclamantes, eos retro versus ad se reuocabant. Porci primum vt sublatum clamorem pastorum exaudierunt, statim se in alterum nauis latus compellentes, eam euerterunt: malefici piratæ naufragio quàm mox funditus perierunt, sues ad suos enatarunt, Aelianus. Sus animal impurum, cœno, & lacunis maximè gaudet: vt tam crassi & hebetes ei sensus quàm ingenium existimetur. Primus scrofæ fœtus prima vbera sugit & deinceps cæteri suo quisque gradu & ordine, Io. Tzetzes, & alij, vt in C. recitaui. vbi hoc etiam diximus à scrofis nonnullis suos porcellos deuorari. Pascere gregatim pro ætate velle videntur, Aristoteles. Sui grunnitus terribilis: præcipuè autem vno percusso cæteri grunniunt, & quasi condolentes accurrunt: sed mox obliti sui planctus ad cœnum cibumue redeunt, Obscurus. Nostri sic concursantes inter se sues, vt viribus coniunctis mutua ferant auxilia, ad vim vel arcendam vel inferendam homini aut alteri animanti, dicunt *rüchlen*, alij *reVVlen*. Suem aiunt si capite ad cælum verso portaueris, non grunnire, Ant. Mizaldus. Verres vnus in grege porcorum alijs pugna deuictis imperat, & gregem sibi deditum habet. Hoc dissidij & pugnæ tempore, vel aliter etiam libidine ardentibus non tutum est accedere: neque enim homini, neque pecoribus parcunt: præcipuè vero albis vestibus indutos infestant, Mich. Herus. Sues Belgici proceritate, robore & celeritate præstant, adeò vt insueto cuipiam accedenti, non minus quam luporum periculorum ingruat, Strabo. Sui & crocodilo natura eam conciliauit amicitiam, vt impune sues circa Nili ripas obuersentur, neque à

crocodilis offensam vllam patiantur, Calcagnin. Sui serpens aduersatur, quia deuoratur ab ea, Aristot. Mustelæ & sues dissident, Plin. Sus (id est sues aliquot coniuncti, Ephesius) etiam lupo obsistere repugnareq; potest, Aristot. Lupos aiunt cum sint nacti sues, trahere vsque ad aquam, quòd dentes feruorem carnis ferre nequeant; Varro: intelligendum sues à lupis deuorari, non contra. Minimo suis stridore terrentur elephantes, Plin. Elephas exhorrescit porcelli recens nati vocem, Zoroastres in Geopon. Elephanti ex animalibus maxime exhorrent hircum, cerasten, (arietem intelligo,) & porcum: quibus sanè machinamentis Romani elephantos Pyrrhi regis primùm vertentes, victoria sunt potiti, Volaterran. Vide plura in Elephanto D. Iam visus est leo, qui cum suem aggrederetur, vt setis horrentem aspexit, fugeret, Aristot. Lupus aliquando capram aut suem auricula mordicus apprehendit & aliquo secum deducit, vbi commodè & securè deuoret, vt pluribus retuli in Lupo D.

Porcos sequi eos à quibus cerebrum corui acceperint in offa, quidam scripserunt, Plinius & Sextus, vt Aggregator citat. Vide infra in H.d. Nigidius fugere tota die canes conspectum eius qui è sue ricinum euellerit, scriptú reliquit, Plin.

E.

Subulcus debet consuefacere, omnia vt faciant ad buccinam. Primo cum incluserunt, cum buccinatum est, aperiunt, vt exire possint in eum locum, vbi ordeum fusum in longitudine sit. Sic enim minus deperit, quàm si id in aceruos positum est, & plures facilius accedunt: ideo ad XII. conuenire dicuntur, (ideoq; ad buccinam conuenire dicuntur, Crescent.) vt syluestri loco dispersi ne dispereant, Varro. Custos porcorum (inquit Columella) sit vigilans, impiger, industrius, nauus. Omnium, quas pascit, & matricum, & iuniorum meminisse debet, vt vniuscuiusque partum consideret. Semper obseruet enitentem: claudatq; vt in hara fœtum edat. Tum denotet protinus quotque & quales sint nati, & curet maxime nequis sub nutrice aliena educetur: nam facillime porci, si euaserint haram, miscent se, & scrofa cum decubuit, æque alieno ac suo præbet vbera. Itaque porculatoris maximum officium est, vt vnamquanque cum sua prole claudat, qui si memoria deficitur, quo minus agnoscat cuiusque progeniem, pice liquida eandem notam scrofæ & porcis imponat, & siue per literas, siue per alias formas vnumquenq; fœtum cum matre distinguat: nam in maiore numero diuersis notis opus est, ne confundatur memoria custodis. Attamen quia id facere gregibus amplis videtur operosum, commodissimum est haras ita fabricare, vt limen earum in tantam altitudinem consurgat, quantum possit nutrix euadere, lactens autem supergredi non possit. Sic nec alienus irrepit, & in cubili suam quisque matrem nidus expectat, qui tamen non debet octo capitum numerum excedere. Non quin ignorem fœcunditatem scrofarum maioris esse numeri, sed quia celerrime fatiscit, quæ plures educat. Atque eæ quibus partus summittitur, cocto sunt ordeo sustinẽdæ, ne ad maciem summam perducantur, & ex ea ad aliquam perniciem. Diligens autẽ porculator frequenter suile conuerrat, & sæpius haras: nam quamuis prædictum animal in pabulationem spurcè versetur, mundissimum tamen cubile desiderat. Hic ferè cultus est suilli pecoris rectè valentis. Et rursus, Nec vt cęteri greges vniuersi claudi debent, sed per porticus haræ faciendæ sunt, quibus aut à partu, aut etiam prægnãtes includantur: nam præcipue sues cateruatim atque inconditæ, cum sint pariter inclusæ, super alias aliæ cubant & fœtus elidunt. Quare, vt dixi, iunctæ parietibus haræ construendę sunt in altitudinem pedum quatuor, ne sus transilire septa queat: nam contegi non debet, vt à superiore parte custos numerum porcorum recenseat, & si quem decumbens mater oppresserit, cubãti subtrahat, Hæc Columella. Neq; gregatim claudendæ sunt porcæ more aliarum pecudum, sed haras sub porticibus faciemus, quibus mater vnaquæque claudatur, & alumnum gregem tutior ipsa defendat à frigore. Quæ haræ à superiori parte detectę sint, vt libere numerum pastor exploret, & oppressis à matre fœtibus sæpe subueniat subtrahendo, Palladius. Scrofam in sua quanq; hara suos vt alat oportet porcos, quoniam alienos aspernatur, & ideo si conturbati sunt in fœtura, fit deterius; Varro. Singulæ ex parturientibus suibus peculiari in hara sunt includendæ, ne scilicet diuersi partus mutuò inter se misceantur; sed matres agnoscant prolem, porcellique similiter assuescant suis matribus: quippe si confundantur, haud amplius eos ipsæ scrofæ discernent. Commodius autem est si singulæ proprios fœtus enutriant, Florentinus. Haram facere oportet circiter trium pedum altam, & latam amplius paulò, ea altitudine abs terra, ne dum exilire velit prægnans, abortet. Altitudinis modus sit, vt subulcus facile despicere possit, nequis porcellus à matre opprimatur, & vt facile purgare possit cubile. In haris ostium esse oportet, & limen inferius altum palmipedale (id est, pede & palmo, Crescent.) ne porci ex hara, cum mater prodit, transilire possint. Quotiescunque haras subulcus purgat, toties in singulas arenam iniijcere oportet, aut quid aliud, quod exugat humorem, Varro. Cum peperit, largiore cibatu sustentare oportet, quo facilius lac suppeditare possit: in quibus hordei circiter binas libras aqua madefactas dare solent, & hoc quoque conduplicant, vt fit mane, & vesperi, si alia, quæ obiiciant, nõ habuerint, Idem. Et rursus, A partu decem diebus proximis non producunt ex haris matrem præterquam potum. Præteritis decem diebus sinunt exire pastum in propinquum locum villæ, vt crebro reditu lacte alere possit porcos. Cum creuerunt, cupiunt sequi matrem, tum domi secernunt à matribus, ac seorsum pascunt, vt desyderium ferre possint parentis, quod decem diebus assequuntur. Pastum exigunt æstate mane, & ante quàm æstus incipiat, subigunt in vmbrosum locum, maxime vbi aqua sit. Post meridiem rursus lenito feruore pascunt. Hyberno tempore non prius exigunt pastum, quàm pruina euanuit ac colliquefacta est glacies, (quod & Florentinus scribit. De numero in centum sues, decem verres satis esse putant. Quidam etiam hinc demunt. Greges maiores inęquabiles habent. Sed ego modicum puto centenarium. Aliquot maiores faciunt, ita vt ter quinquagenos habeant porcos in grege, alij duplicant, alij etiam maiorem faciunt. Minor grex, quàm maior minus sumptuosus, quòd comites subulcus pauciores quærit. Itaque gregis numerum pastor ab sua vtilitate constituit, non vt quot verres habeat, id enim à natura sumendũ: hæc hic. Hæc omnia Varro. Agriculturæ ab initio fui studiosus, nec de pecore suillo mihi minor cura est, quàm vobis magnis pecuarijs. Cui enim ea res non est communis? Quis enim nostrum fundum colit, quin sues habeat: & qui non audierit patres nostros dicere, ignauum, & sumptuosum esse, qui succidiam in carnario suspenderit potius ab laniario, quàm ex domestico fundo? Tremellius Scrofa apud Varronem.

Sues terram rostro fodiunt, (nostri dicunt *nielen*,) & sic fodiendo propter radices multum nocent agris. Ἀιζί-τειος σῦς, sus alienam segetem depascens, cui domini agri dentes elidebant, secundum Cypriam legem vt aiunt. quam pœnam etiam Vlyssi Irus apud Homerum minatur, tanquam ob simile delictum, vt qui messem suam ex epulis procorum ei depasceretur, Varinus. Ἀγρότης apud eundem sus syluestris exponitur. Sues admittunt agricolæ in

colæ in agros & segetem, vt latibula effodiant, Aristoteles. In porcis etiam illud est commodum, quòd immissi vineis needum turgentibus, vel exacta vindemia gramine persecuto diligentiam fossoris imitantur, Palladius: gramen persequendo vertunt solum. postea relicta (reliqua) fossoris diligentia mutantur, Crescentiensis. Vulgo credebatur à Nili in Aegypto euagantis decessu serere solitos, mox sues impellere vestigijs semina deprimentes: & in madido solo credo antiquitus factitatum, Plinius. Eudoxus ideo inquit Aegyptios ab immolandis suibus se sustinere, quod posteaquam sementem fecerunt, eorum greges ad proterendam & conculcandam frumentorũ sationem, atque depellendam in altiorem terram & humidiorem inducere soleant, vt hac quasi occasione terra obducta ne ab auibus semina exhauriantur, Aelianus. Sed aliter Calcagninus in Aegyptiacis, Postquam Nilus (inquit) restagnare desierit, & in aluum fuerit reuocatus, suum opera ad proscindendos subigendosque agros vtuntur, in quos semina iaciantur. Quomodo Megarenses in prælio aduersus Antipatrum, suibus pice oblitis incensisque in elephantos eius immissis eos perturbarint, &c. dixi in Elephanto D.

Maialis est porcus siue verres castratus, Antiphani apud Athenæum κάπρος ἐκτομίας, id est aper siue verres castratus, quà quidem periphrasi reliquæ etiam linguæ mihi cognitæ omnes vtuntur, sed Germani proprium habent *ein barg* vel *bærz*. Porcastrus, id est porcus castus, Syluaticus: maialem intelligo. Porci nefrendes vel nephrẽdes vocabantur castrati, quasi sine renibus, Fulgentius ad Chalcidium. Græci quidem renes νεφροὺς vocant: sed Varro porcos nefrendes vocari ait, qui non amplius lactent, needum tamen fabam frendere possunt. Festus arietes nefrendes dicit, qui dentibus frendere nondum possunt. Aper (Verres) iracundus & rudis est, nec disciplinam vllam admittit, & quamuis castretur nihilo melior euadit, Isidorus. Verres, iuuencos, arietes, hœdos decrescente Luna castrato, Plinius: Atqui Hesiodus in Diebus octauo die mensis Lunaris verrem & bouem castrari iubet. Aper qua ætate castretur non refert: cætera nisi nouella castrentur, intereunt, Aristot. Castrationis in hoc pecore duo tempora seruantur, veris, & autumni: & eius administrandæ duplex ratio. Prima illa quam iam tradidimus: cum duobus vulneribus impressis per vnamquanque plagam singuli exprimuntur testiculi. Altera est speciosior, sed magis periculosa, quam tamen non omittam: cum virilem partem vnam ferro resectam detraxeris, per impressum vulnus scalpellum inserito, & mediam quasi cutem, quæ interuenit duobus membris genitalibus, rescindito: atque vncis digitis alterum quoque testiculum educito, sic fiet vna cicatrix adhibitis cæteris remedijs, quæ prius docuimus, Columella. Et rursus, Mares vel cum primum ineunt semestres, aut cum sæpius progenerauerunt, trimi aut quadrimi castrantur, vt possint pinguescere. Castrantur verres commodissime anniculi, vtique ne minores, quàm semestres, quo facto nomen mutant, atque è verribus dicuntur maiales, Varr. Et rursus, Verres rectè inire potest vsque ad quartum annum, deinde castratur, saginaturque quoad perueniat ad laniũ. Polimenta testiculi porcorum dicuntur, cum castrantur: a politione vestimentorum, quòd similiter vt illa curantur, Festus. Castratur & fœmina sus, etiam quæ sæpius iam peperit, & à nostris vocatur *ein galtz*. Fœminis quoque vuluæ ferro exulcerantur, & cicatricibus clauduntur, ne sint genitales. Quod facile (facere) non intelligo quæ ratio compellat, nisi penuria cibi: nam vbi est vbertas pabuli, submittere prolem semper expedit, Columella. Apria etiam scrophæ castratur, ne præterea coitum appetat, sed breui tempore obesetur. Castratur autem cum biduo ieiunarit, suspensa pernis prioribus, recisa cute inter femina, quà maribus testes maximè continẽtur: hac enim parte adhæret vuluis apria dicta, cuius exigua parte abscissa, consarcinant, Aristoteles. Lanij nostri porcis fœminis iunioribus vuluam totam (*die gantze burde*) excindunt: vetulis vero apriam tantum: sic enim interpretor quod ipsi vocant *die korn oder berkorn*, hoc est grana vel genitalia grana, quæ plura simul coniuncta esse aiunt, humore genitali grauida: quamuis non eodem loco quo apriam Aristoteles sita esse ferunt, sed in dextro latere os sacrum versus. Castrantur fœminæ sic quoque vti cameli, post bidui inediam, suspensæ pernis priorib⁹, vulua recisa, celerius ita pinguescunt, Plin. Ἐν Γαλλίᾳ τὰς σῦς εὐτροφωτέρας γίνεσθαί φασι μετὰ τὴν ἐκτομὴν τῆς μήτρας Soranus. Græci quando volunt impinguare scrophas, extrahunt eis matrices, Abynzoar.

Phorine, Φορίνη, dicitur suilla pellis: hæc optima est pro calciamentis, Crescentiensis. Nostri sutores, vt audio, non vtuntur, quòd breui mollis & flaccida fiat, & humorem transmittat, (*sy wirt bald fleischig vnd blutt.*) Ephippiarij puto lora inde conficiunt, & helcijs superinducunt. Hinc & libris operimenta adduntur, multò diuturniora quàm ouilla aut vitulina: firmior enim superficies est, nec ita facile deteritur. Ex corij segmentis decoctis glutinum fit, quod quidam taurocollę præferunt: ad cuius vocis similitudinem chœrocollam dixeris. Adeps suillus optimus est pro calciamentis conseruandis, Crescentien. Nostri vmbilicum cum sua pinguitudine pro calceis inungendis seruant. Succinum rude primum nascitur & corticosum, deinde incoctum adipe lactentis suis expolitur ad quem videmus nitorem, Solinus cap. 23. De axungiæ vsibus scribetur in G. Sanguinem suillum aliqui miscent medicamentis quæ inijciuntur in aquam pro piscibus capiendis. Venatores quidam vt lupos aut vulpes captent, ex iecore suillo asso & in frusta dissecto quæ melle tingantur, escam parant, & calceos pingui suilla tosta illinunt, felem mortuam post se trahentes, &c. vide in Cato E. Sanguis è naribus trahitur graminis semine, noto pueris remedio, aut satis suillis, Alex. Benedictus. Acerrimus hominis fimus est, vt & Chartodras omnium optimum eum esse assueuerat, secundum suillum, tertium caprarum, &c. Theophrastus. Aliqui (ad stercorandũ) præferunt hominum fimum, &c. proximè spurcitias suum laudant, Columella solus damnat: alij cuiuscunque quadrupedis ex cytiso, Plinius. Et alibi. Vrit vineas suillum fimum, nisi quinquennio interposito, præterquam si riguis diluatur. Stercus asinorum primum est, maximè hortis: deinde ouillum, & caprinum, & iumentorum: porcinum vero pessimum, cineres optimi, Pallad. Lactucarum amplitudinem quidam augent, recisis cum ad semipedem excreuerint, fimoque suillo recenti illitis, Plin. In arborum genere stercoribus nonnullis ex validiorum numero vti consueuerunt, potissimè cum fructus emollire, immutareque volunt, ceu suillo, quo punicæ dulcescant & nucleo vacuæ reddantur, & amygdalæ ex amaris in dulces transeant, Theophrastus de hist. 3.12. Malus arbor quæ iam vermes habet, curabitur suillo stercore per hominis vrinam succulento reddito, radicibus affuso, Anatolius in Geopon. Si mala punica acida nascantur, ablaqueatis radicibus fimum suillum adhibent: eo anno vinolenta, proximo dulcia futura, Plinius. Malum punicum si acidum aut minus dulcem fructum feret, stercore suillo & humano vrinaque vetere radices rigato. Ea res & fertilem arborem reddet, & primis annis fructum vinosum, & post quinquennium dulcem & apyrenum facit, Author medetur aliquis ex Geopon. 6. Ego ab homine non indocto fœniculum dulce futurum audiui, si terra circa radicem effossa fimum bubulum reponatur. Columbino ac suillo fimo plagis quoque arborum medeantur, Plinius. Ad lætas ouilas quæ fructum non afferunt: Sed & sine ablaqueatione adiuuãda est amurca insulsa cũ suilla vel nostra vrina vetere, Columella 5. 9.

Ad po

Ad pomorum siue malorum radicem lotium suillum aut stercus addere oportet, vt stabilia mala fiant, Cato. In quo quidem loco sues stabulabunt, eodem equos nequaquam deducemus, neque propè consistere patiemur. Inimica enim omnia suilla equino generi, grunnitus, fœtor, halitus, Camerarius. Quod egerit sus ægra, si in præsepia boum inciderit, pestilentiam facere valet, Columella. Sed plura in Bouis & equi historia diximus quàm noxium eius hoc excrementum sit. Cauendum ne anseres hœdinos porcinósue pilos deuorent: exoluunt enim eos si vorauerint, Anatolius. Quomodo foueis capiantur tum aliæ feræ, tum canes ac porci intrantes & dissipantes vineas, Crescentiensis docet 10. 33. Ὕες ἐν τοῖς ἀρώμασι φαινόμεναι ὑετὸν φυγεῖν διδάσκουσιν, Aelianus de animal. lib. 7. cap. 8. Id est, Sues in aruis apparentes, pluuiam fugiendam monent. Sed Gillius eo in loco legit, Μυῖαι ἐν τοῖς ἀρώμασιν, hoc est, Muscæ in aromatis. Apud Theophrastum quidem nihil tale reperio. Sues diutius in cœno immorantes, φορυτῷ ἐπιμαιόμενοι, tempestatem (χειμῶνα) significant, Aratus. Imminentem enim tempestatem cum præsentiant, auidius saturari quærunt priusquam includantur, Scholiastes qui φορυτὸν cœnum interpretatur: vide paulo post. Sues & capræ præter morem libidinosæ, (& maturius,) tempestatem magnam futuram significant: sin tardiores fuerint ad coitum, satis moderatum anni tempus futurum expectatur, Aratus vt retuli in Oue cap. quinto. Porci alienos sibi manipulos fœni lacerantes, tempestatem, præsertim pluuiam significant, Plinius: videtur autem ex Arato vel alio Græco authore φορυτὸν vocem fœni manipulos reddidisse. Et sanè Hesychius φορυτὸν interpretatur sarmenta, paleas, quisquilias, & fœni manipulum quem ventus circa terram iactet, vt inde etiam nomen factum sit ἀπὸ τοῦ αἴρεσθαι καὶ φέρεσθαι ὑπὸ ἀνέμων,) item φρυγανώδη συρφετὸν, βόρβορον, ἀκαθαρσίαν (addendum, χορτώδη, vel συρφετώδη, &c. Vide Suidam:) id est varia purgamenta, cœnum, quisquilias. Varinus præterea φορμίον, ἢ ψιαθώδες πλέγμα ἐν ᾧ τοὺς ἀχύρας ἐμβάλλουσιν, ἢ τὴν ἐκ φρυγάνων στρωμνήν, hoc est, fisci seu quali genus, vel stoream. Arati interpres, vt dixi, nihil quàm cœnum interpretatur in hoc prognostico Apud aratum vocem phorytòn, ego cum Plinio fœni manipulos interpretari malim. Μαργαίνειν vox idem est quod μαίνεσθαι, ὑβρίζειν, quæ voces de lasciuia etiam & contumeliosis ludis vsurpantur. Habent autem pecora quoque exultantia & indecora lasciuia ludentia eandem significationem, vt Plinius eodem in loco scribit. Atqui sues ita lasciuire, & obuium quodque rostro arripere interdum, & iactare, vulgò notum est. Accedit quod apud Aelianum interprete Gillio sic legimus: Sues iactatis manipulis insanientes, ventum aut imbrem imminere significare, Democritus ait. Verum hoc Græcè non inuenio, in codicibus nostris, eo in loco vbi Gillius posuit.

F.

Sui animam pro sale datam non illepidè existimabatur, Plin. Sus, inquit Cicero, quid habet præter escam: cui quidem ne putresceret, animam ipsam pro sale datam dicit esse Chrysippus: qua pecude, quòd erat ad vescendum hominibus apta, nihil genuit natura fœcundius, Gillius. Etenim omnium rerum quas & creat natura & tuetur, quæ aut sine animo sunt, aut non multo secus earum summum bonum in corpore est, vt non inscitè illud dictum videatur in suem, animum illi pecudi datum pro sale, ne putresceret. Sunt autem bestiæ, in quibus inest aliquid simile virtutis, vt in leonibus, vt in canibus, vt in equis, in quibus non corporum solum vt in suibus, sed etiam animorum aliqua ex parte motus aliquos videmus, Cicero libro 5. de finibus. Græci porcum à natura donatum dicunt ad epulandum: itaque suibus animam datam pro sale, qui seruaret carnem, Varro. In lege Mosis Leuit. 11. & Deuter. 14. suilla prohibetur: quia nec ruminat sus & victu impurissimus est. Animalia quædam quæ diuino cultu prosequebatur Aegyptus, vt ouem & bouem, Deus pura in cibo haberi voluit, vt contemnere ea discerent Iudæi: illa vero quæ Aegyptij auidius lucrabantur, prohibuit, vt suillam, quam in solitudine etiam desyderabant Iudæi, Procopius. Moses prohibuit in cibo sumere χοῖρον, quòd id animal significat φιλήδονον καὶ ἀκάθαρτον ἐπιθυμίαν τροφῶν καὶ ἀφροδισίων λίχνων καὶ μεμολυσμένην ἀσέλγειαν ἀεὶ κνησιῶσαν: ὑλικήν τε καὶ ἐν βορβόρῳ κειμένην, εἰς σφαγὴν καὶ ἀπώλειαν πιαινομένην, Clemens in strim. Comedentes carnem suillam & ius (animalium) abominabilium habentes in uasis suis: qui dicunt, mane apud te, & ne accesseris ad me, quoniam sanctior te sum: illi suscitant) fumum in furore meo, Esaiæ 95. Munstero interprete. Dominus iudicabit, &c. edentes suillam, & abominationem atque murem, Esa. 66. Eleazarus vnus ex principibus scribarum, iam nonagenarius aperto ore hians compellebatur carnem porcinam manducare, sed ille mori potius quàm hoc exemplum violatæ legis in se committere, sustinuit, Machab. 2. 6. Contigit autem septem fratres vnà cum matre apprehensos compelli à rege (Antiocho Epiphane) edere carnes porcinas flagris & taureis cruciatos, &c. Ibid. 2. 7. Heliogabalus abstinebat subus, vt mos est Phœnicibus, Herodianus. Mulieres Barcęæ in Africa non modo gustu vaccinæ carnis, sed etiam suillæ abstinent, Herodotus lib. 4. Aegyptij quoque suem non gustant, Ibidem. Vide plura infra in h. Arabes Scenitæ carnibus suillis prorsus abstinent: sanè hoc animalis genus si inuectum illò fuerit, moritur illico, Solin. ni fallor. Arabas nouimus camelorum lacte vesci, à carnibus suillis vero abstinere imprimis, copiæ vel raritatis vtrunque ratione, Cælius. Apud Indos nullum suem neque ferum neque cicurem nasci Ctesias Cnidius ait, & illi generis vsum Indos à se detestari, & tantopere ab eo vescendo, quàm ab humanis carnibus abhorrere, Aelian. Porcinę (χοίρεα) carnes prauæ sunt, quum fuerint crudiores aut ambustæ. Magis autem choleram generant & turbationem faciunt. Suillæ (ὕεια) autem optimæ sunt omnium carnium. Sed præstant etiam ex his quæ non vehementer pingues sunt, neque tenues, neque veteris victimæ (ἱερείου) ætatem habent. Edere vero ipsas oportet absq; pelle, & subfrigidas, Hippocrates in libro de vict. ratione in morbis acutis. Vbi Galenus in cōmentarijs: Porcum (χοῖρον, inquit) priuatim nominabant veteres, valde paruum adhuc. Et sic accepit Homerus: Ἔσθιε νῦν ὦ ξεῖνε, τά τε δμώεσσι πάρεστι Χοίρε', ἀτὰρ σιάλους γε σύας μνηστῆρες ἔδουσι. Atqui nescio quomodo porci sues sialos, id est ὑπὲρ τοὺς τελείους, plus quàm adultos (τελείους intelligo in vigore ætatis) comederint, tanquam nullius planè iudicij homines ad dignoscendum suauiora & concoctu faciliora cibaria: quod similiter de ventribus caprinis dixerim, quos sanguine & adipe repletos edebant, quo vix difficiliorem concoctu cibum reperias. Facillima sanè concoctu & suauissima caro est suis ætate medij, quæ sanguinem quoque probum generat: pessima vero tum veteli nimium, tum nuperrimè nati. Siquidem sus omnium ferè terrestrium animalium, quæ in hominis cibum veniunt, humidissima carne est: quamobrem nuper geniti porcelli caro immodicè humida cum sit, plurimam pituitam gignit: idque multò magis si crudiuscula (non satis cocta ad ignem) fuerit. Eandem ob causam Hippocrates suis carnem nimium pinguem magis improbat quàm mediocriter corpulentæ suis, humiditatem eius non probans: propter quam omnis sanè pinguedo minus bene tum concoquetur tum nutriet quàm de eodem

dem animante caro. Sed ambustæ quoq;(porcinæ carnes) inter assandum, ad concoctionem & boni succi generationem non idoneæ sunt, & propter acquisitam acrimoniam choleram siue bilem procreant. Commune enim hoc vitium biliosorum cibariorum est, cum humida & acria fuerint. Corrumpuntur enim hæc (omnia) similiter, & cum acredine sua vasorum ad ventriculum pertingentium ora mordicent, vt humores ex toto corpore in ventrem deriuentur, efficiunt. Cæterum pellem non edi iubet, quòd carne concoctu difficilior sit, vtpote frigidior. Porrò cum suillas etiam (vt caprinas ante) frigidiusculas edi vult, carnem nullam calidam probare videtur, putans scilicet eas & facilius inflammari (καυσωδέστερα) & magis inflare, quàm si frigidiusculæ fuerint. Atqui ipse in carnibus caprinis, & si quæ aliæ natura calidæ sunt, rationem istam admitto: in illis vero quæ calefaciendo & refrigerando temperatæ sunt, simpliciter & absque distinctione alteras alteris præferri non approbo, Hucusque Galen. Hippocrates in lib. de internis affectionibus in primo splenis morbo obsonium dat carnem suillam in lenticula cocta tritam. In epilepsia imperant abstinentiam carnis & magis porcinæ vel bubulæ vel caprinæ, Cælius Aurelianus. Proxagoras pro epilepticis celebrat carnem agninam siue hœdinam atque porcinam & catulorum, Idem. Χοῖρος porcus est adhuc tener, delphax vero adultus, alij contra volunt, Hermol. Omnium ciborum (inquit Galen. de alim. fac. 3. 1.) suum caro potentissimè nutrit. Cuius rei athletæ certissimum tibi præbent indicium. Si enim paribus exercitationibus parem molem alterius cibi pridie totum diem comederint, postero die statim sentient sese redditos imbecilliores. Quòd si pluribus deinceps diebus id fecerint, non imbecilliores modo, verum etiam alimenti penuria macilentiores palàm conspiciuntur. Idem etiam de eo quod dicimus, potes in pueris, qui in palæstra sese exercent, experiri, & in alijs, qui quamlibet actionem fortem ac vehemẽtem (cuiusmodi est fodientium) obeunt. Et mox, Cæterum quantum carnes bubulæ totius suæ substantiæ crassitie suillam superant, tanto suillæ bubulas lentore antecedunt. Cæterum ex suum carnibus, hominibus quidem ætate florentibus, fortibus & qui se multum exercent, suum ætate florentium carnes ad coquendum sunt præstantiores: alijs vero suum adhuc increscentium. Porrò quemadmodum ex suibus qui ætate sunt florenti, ijs iuuenibus qui bono corporis sunt habitu, conueniunt: sic & boum, qui nondum florentem ætatem attigerunt. Bos enim temperamento est quàm sus multò sicciore: quemadmodum & vir ætate florens quàm puer. Et paulò post, Capra temperamento minus quàm bos est sicca, si tamen homini & sui comparetur, multum superat. Suillæ autem carnis similitudinem cum humana ex eo poteris intelligere, quòd quidam carnes humanas pro suillis sine vlla in gustu vel olfactu suspicione comederunt: id enim ab improbis hospitibus & alijs quibusdam factum fuisse iam compertum est. Merito igitur porcelli alimentum nobis præbent, tanto magis suibus excrementosius, quanto ipsis sunt humidiores: meritò minus etiam nutriunt. Nam alimentum humidius, vt distribuitur, ita etiam discutitur celerius. Et rursus, Sues quanquam temperamento sunt humidi, cum tamen iam senuerint, carnem habent nonnunquam siccam ac concoctu difficilem, Hæc omnia Galen. de alim. fac. 3. 1. Ex pedestribus animantibus suilla caro probatissimus cibus est, deinde hœdina, mox vitulina, Galen. in lib. de cibis boni & mali succi. Alica sicuti & suilla caro, si exactè in ventriculo concoquantur, tum in sanguinem in iocinore conuertantur, probatissimos humores gignunt, sed glutinosi aliquid in se habent, ob idque in ijs iecur obstruunt, & renes, quibus hæc à natura adstrictos meatus habent, &c. Ibidem. Apri suibus domesticis in cibo sunt anteponendi, vt omnia quæ exercentur ijs quæ sunt otiosa: & quæ cibis siccioribus, ijs quæ humidioribus vtuntur: denique quæ purum ac tenuem aërem inspirant, ijs quæ contrarium sunt præferenda. Suum quidem domesticorum caro, omnium aliorum ciborum firmissimè nutrit: multum enim in seipsa habet lentorem, tum propter vitam desidiosam, tum propter cibi humidioris affluentiam. Verum ab his prorsus abstinebit, cui propositum erit victu extenuante vti. Quod vero ad reliquas carnes attinet, non quibusuis simpliciter vescetur, sed si multum sese exerceat, licebit ei & auribus & rostris, & pedibus suillis vesci, ventre præterea & matrice, si modo ea elixa bellè fuerint, Galen. de attenuante victu 6. Et rursus cap. 10. Qui attenuante victu vti volet, poterit nonnunquam etiam prædictis (vt cetaceis piscib.) crassioris succi cibarijs vesci, si ex aceto aut oxymelite fuerint præparata, tum alijs etiam plurimis eorum quæ succo omni exhauriri queunt. Quin & suilla ipsa exucca tutò vescetur, quæ vtique alioqui esset vitanda, vt quæ succum crassum ac lentum generet. Omnium quas nouimus ciborum maximè nutriens suilla caro est, sed non æque vt prædicta (pisces saxatiles, alæ testesque gallinacei, &c.) concoctu facilis est. Præterea glutinosum succum crassumque generat. Alioqui nec alio esse habitu potest quod in summo sit nutriens: quippe adhærere id debet, & firmiter affigi, non autem præ tenuitate diffluere, Galen. 7. Methodi medendi. Carnes suillæ, & quæcunque lentos ac crassos humores habent, longo tempore faciunt ex toto corpore transpirationem. Olera vero & pisces saxatiles, & quæcunque tenuem habent humorem distribuendum, celerius quidem distribuuntur & opponuntur, stabilem vero naturam non habent, sed facile difflantur, Galen. aphorism. 2. 18. Extremas quadrupedum partes edunt homines, pedes, rostra, auriculas: quas magna ex parte aqua elixas cum aceto & garo, interdum & cum sinapi, aliqui vero etiam cum oleo & garo, vino quoque affuso, comedunt: quidam cum oleribus siue aqua elixas, siue in ollis conditas. Porcini quidem pedes, ptisanæ inter coquendum iniecti, tum illam meliorem reddunt, tum ipsi molliores fiunt, eoque aptiores tum ore mandi tum concoqui in ventriculo, Galen. de facult. alim. 3. 3. Et paulò inferius, Præstant suilli pedes rostro, illud auribus: aures enim sola cartilagine & cute constant, quare perparum alunt. Inter domesticas quadrupedes (inquit Celsus) leuissima suilla est: & ex eodem sue vngulæ, rostrum, aures, cerebellum, aliquantò quàm cętera membra leuiora sunt, adeò vt in media materia poni possint: & eadem cum trunculis vuluisque inter res leues, boni succi & stomacho idoneas numerat. Suilla tam recens quàm salita, etsi gustu titillat, perniciosa tamen omnino est ac mali succi, vt ais Celsus, Platina. Porcellorum carnes mucosas & nimis humidas esse, in Vitulo etiam ab initio capitis sexti ex Galeno recitaui. Caro suis tum cicuris tum domestici, vt fertur, cito concoquitur & descendit, multum alit: sed succum gignit crassum & viscosum, Auicenna. Caro apri secundum Christianos inter ferinas optima est: nempe leuior quàm suis cicuris, & validi multique nutrimenti: citò concoquitur, præcipuè autem hyeme conuenit, Idem. Porcellorum caro parum nutrit, quòd facilè resoluatur & admodum humida sit, Idem. Galen. lib. 8. de sanitatis ratione, suillam carnem cæteris laudabiliorem facit. Auicenna capite de sanguine, humanum suillumque sanguinem, in omnibus exactam habere similitudinem scribit: & similiter carnem: adeò vt impuratiores quidam pro suilla humanam distrahere ausi sint: quod facinus diu perrexit impunitum, donec digiti hominis intermixti forte conspecti, ad supplicij diritatem, etiamsi seram, auctores protraxêre: id quod decimo (cap. 2.) Simplicis medicinæ affatim exposuit Galenus. Auerrois quinto Colliget, ex Auicennæ placitis

porcinam

porcinam carnem cæteris præferendam omnibus statuit, veluti hominibus natura cognatiorem: quod (inquit) esse ita experimento planè discimus, Cælius. Suum qui delphaces, hoc est porculi nuper nati, qui & λακτινοθ-[illegible] (lactentes porci) vulgò dicuntur, humidi sunt, & superfluitatum abundantes, nec boni succi, qua ex re haud bonum est eis uti: quemadmodum nec vetustis suibus, quippe quibus malus insit succus. Aprorum verò caro melior est quàm suum domesticorum, quod tanta non sint superfluitate præditi, nec glutinosum gignat humorem. Quæ verò inter hos [illegible] dicuntur, hoc est, vt docti quidam putant, calli aprugni, difficulter concoquuntur & perficiuntur, atq; ab his ideo abstinendum, Symeon Sethi. Et alibi, Suilla caro boni succi est & facilis concoctionis cum porcus annalis est, propter similitudinem quam cum humano corpore habet. Quidam enim famis necessitate carnes humanas gustauêre, quas suillæ similes gustu esse prodiderunt. Alit vero magis omnibus alijs cibarijs. Quærent fortasse aliqui, quonam pacto suilla magis alat, & præ alijs temperata vel mediocris sit, cum hoc semper animal in cœno & sordibus volutetur & nutriatur: quam dubitationem quidam soluentes, aiunt, quòd nisi valde bene temperatum foret suis corpus, nunquam malum nutrimentum in bonam carnem verteret. Quemadmodum enim in hominibus qui corpore bene temperato sunt & sano, rebus mali succi & alimentis non multum læduntur: quoniam natura cum tempore quod noxium est in bonum succum vertit, sic & in noxijs animalibus. Qui ergo humidi sunt ventriculi, suillam non bene concoquunt, sed obsæpiuntur, superuacaneamque & superfluam humiditatem, glutinosumque humorem actutum gignunt. At si probe concoquantur, bonum & boni succi alimentum facit, præsertim si porcus caricis alatur: vt enim aiunt, is apprimè suauis & boni succi alimentum facit, Hactenus Symeon Sethi. Suem suauiores (habere) carnes iamdudù creditum est, Alianus. Suillam carnem quoquo modo coxeris, insalubrem inuenies, Platina. Suillę & agninæ carnes cum in corporibus incoctæ manent facillimè corrumpuntur propter pinguitudinem: caprinæ non item, Athenæus. Suilla nisi vinum bibatur deterior est ouilla, addito autem vino alimenti simul & medicamenti rationem habet, humectando corpus,) vt legitur in Carmine Salernitano: vbi Arnoldus, Hoc maximè intelligendum est de porcellis assis, vel apris optimè præparatis: nam suilla salsa, vel Sole fumóue exiccata, siue cum vino siue absque vino sumatur, minime debet præferri ouillæ. In eodem Carmine legitur, Ilia porcorum bona sunt, mala sunt reliquorum. Arnoldus ilia interpretatur omasa siue intestina. Sed pauca intestina (inquit) comedimus, nisi quæ replentur sanguine, vel quæ sunt animalium præpinguium, vt porcina. Solus autem porcorum sanguis, propter similitudinem eius cum temperamento humano intestinis immitti solet ad cibum: & porci facilius obesantur quàm vllum aliud animal: quamobrem suis potius quàm alia intestina eliguntur.

Sus tibi cœnoso sit cœna domesticus ore,
Ille licet currat de vertice montis aquosa
Hunc feritas siluaq; domant, & inania saxa.
Grata ferat nobis mensa hyemalis aprum.
Carnis erit, pluri sed tamen apta cibo est.
Post melius posita rusticitate sapit, Baptista Fiera.

Bianti pugili cum natura vorax esset, contigit vt in affectiones cholericas, bilis sursum ac deorsum exeuntis, delaberetur, ex carnis esu: maximè vero ex porcinis carnibus crudioribus, & ex ebrietate vini odorati, &c. Hippocrates 5. Epidemiorum. Scropha cum peperit macilentior fit, & carnem magis lentam minusque sapidam habet. Aliqui talpæ caput præcidunt, & cum terra à talpis excitata tusum digerunt in pastillos pyxide stannea, & vtuntur ad omnia quæ intumescunt, & quæ apostemata vocant, quæque in ceruice sunt, (vt strumas, tonsillas,) vesci que suilla tunc vetant, Plinius. Ad arquatos: Herba rubia vtere in quotidiano victu absque carne suilla, Galenus Euporiston 2.39. Mulier cui vlceratus est vterus, abstineat carnibus porcinis, bubulis, & caprinis, edat autem panes, Hippocrat. de morbis mulieb. Suilla ventrem viscoso humore suo humectat, & vrinam mouet, Isaac. Mihi quidem cum lentum crassumque succum reddat, vrinæ mouendæ nequaquam idonea videtur. Porcelli lactentes (inquit Isaac apud Vincentium Bell.) facile in malos humores vertuntur, & in putredinem, præcipue in ventriculo prauis humoribus imbuto: fortibus verò ventriculis vtiles sunt, cum bene concoquuntur: secus enim phlegma viscosum gignunt, & nascentes inde morbos, podagram, ilium dolorem, calculos renum, paralysin, & similes pro temperamentis & naturis edentium. Adulti sues, meliores sunt, præsertim castrati: vetuli verò pessimi, vtpote frigidi, & carnis duræ, ligneæ, insipidæ: quibus assueti incidunt in melancholiam & diuturnas febres, vt quartanam. Rarò vtendum domestico sue: præferentur autem partes extremæ, vt pedes, & pernæ, quæ semper mouentur. Qui ederint, post cibum exercitari debent: quiete autem viuentibus cauenda sunt syluestria multò magis quàm domestica, Hæc ille. Suilla omnis tum cicuris tum feri suis, æstate damnatur: nec probatur donec magnum frigus ingruat, circa brumam, id est, solstitium hyemale. Per æstatem enim immodicè somno deditum est hoc animal, Mich. Herus. Sus nimium somno obnoxius per æstatem, nisi frequenter excitetur, lethargum incurrit & moritur aliquando: quare tum temporis, caro eius insalubris est, propter humiditatem à calore resolutam, Albertus & Liber de nat. rerum. Idem aprugnam difficiliorem concoctu esse scribit quàm domestici suis, eamque ob causam otiosis hominibus minus conuenire: quod ego non probârim. Aliqui in cibo noxiam esse aiunt porcam, si mactetur mox postquam cum verre coierit. De grandinosis suibus, quos aliqui edunt cum non omnino abundant, supra capite tertio dixi.

Aurelianus porcinam carnem populo Rom. distribuit, quæ hodieque diuiditur, Vopiscus. Iste tibi faciet bona Saturnalia porcus, Inter spumantes ilice pastus apros, Martialis lib. 14. Heliogabalus habuit istam consuetudinem, vt vna die non nisi de phasianis tantum ederet: item alia die de pullis, alia de porcis, Lampridius. Athenæus lib. 12. sues ex Sicilia tanquam præcipuas laudat. Idem Antiphanis versus citat de epulis Cyclopis, in quibus apponebantur, [illegible] id est, maialis, sus non castratus, & porcellus. Carnem suis nondum vetuli minutatim concisam, cum lardo tessellatim inciso, & columbis, perdicibus aut alijs, &c. aliqui pastillo vulgo dicto inclusam coquunt. Porcus Troianus: Gulę veteres architecti (inquit Erasmus in Chiliad.) & hoc commenti sunt, vt bos aut camelus totus apponeretur, differtus intus varijs animantium generibus. Hinc & porcus Troianus venit in populi fabulam, cui hoc nomen inditum est, quòd ita varias animantium species vtero tegeret, quemadmodum Durius equus texit armatos viros. Macrobius libro Saturnalium tertio (cap. 4.) refert Cincium in oratione qua suasit legem Fanniam de moderandis sumptibus, obiecisse suo seculo, quod porcum Troianum mensis inferrent. Conueniet in opipara conuiuia, aut in hominem varijs delicijs expletum, Erasm. Huc respexisse videtur coquus ille apud Diphilum, cuius hæc verba Athenæus citat: Ἐγὼ δ' ὑμῖν [illegible]. Callum aprugnum & porcus Troianus sumptuaria lege prohibebantur, Volaterranus. Post hæc infertur discus (πίναξ) argenteus, non modica crassitudine inauratus,

tantus

tantus vt porcum assum eumque prægrandem caperet, qui supinus in eo positus erat, eminente ventre varijs bonis referto. Inerant enim simul assa, turdi, vuluæ, ficedulæ plurimæ, oua superinfusa, ostrea, pectines: quæ adhuc feruida singulis conuiuis vnà cum orbibus distribuebantur, Hippolochus in epistola ad Lynceum de Carani conuiuio apud Athenæum lib. 4. Idem Athenæus lib. 9. in Dipnosophistarum conuiuio, Allatus est nobis (inquit) etiam porcus (delphax) dimidia parte diligenter assus (κραμβαλέος. tostus ξηρὸς, καπυρὸς,) & dimidia tanquam ex aqua molliter (τακερῶς. tenerè) elixus: mira etiam coqui industria ita paratus, vt qua parte iugulatus esset, & quomodo varijs delicijs refertus eius venter, nō appareret. Inerant enim turdi, & aliæ auiculæ, & suminum porcinorum vuluarumque partes: item ventriculi gallinacei cum vuluis, & isicia, hoc est τὰ ἐκ συκεῶν εἰς λεπτὰ κατακεκομμένα, ζωμοί, καὶ μετὰ πεπερίδων συμπεπλασμένα. Carnes minutatim concisæ, & cum granis piperis conditæ. Isicij vocabulum quamuis Atticum non est, tamen recentiores quidam Græci, vt Paxamus, vtuntur. Πεπερίδας piperis grana accipio, vt arceuthidas iuniperi.) Deinde post digressionem ad artem coquorum, post titulum, Περὶ ἡμιόπτου καὶ ἡμιέφθου καὶ ἀσφάκτου γεμιστοῦ χοίρου, hoc est, De porco semiasso, semielixo, non iugulato & farcto: Porcus (inquit coquus) sub humero paruo vulnere mactatus est: deinde copioso sanguine euacuato, intestina omnia vnà cum aphæresi (quam & exæresin vocant, vt Dionysius Comicus) exemi (hoc verbum Athenæus non habet, sed addendum videtur:) & postquam vino sæpius ac diligenter collui, à pedibus suspendi, & rursus vino perfusum elixaui cum multo pipere, tum prædictas delitias (χαυνάλια. nempe auiculas, sumen, vitellos) per os ventri intrusas, copioso & optimo iure perfudi, & dimidiam porci partem multa polenta (farina ex hordeo) vino oleoque subacta circunquaque repleui, & in clibanum subiecta ærea mensa imposui, curauique ea moderatione assandam, vt neque aduereretur, nec auferretur cruda: nam cum pellis iam aridiuscula (κραμβαλέα) appareret, reliqua etiam satis iam tosta esse (ὀπτῶδες, malin ὀπτῆσθαι) conieci, & polenta remota vobis apposui, Hæc ille. Cæterum quid sibi velit vox aphæresis siue exæresis, non reperio: hoc manifestum est, aliquid in vétre porci, quod vnà cum intestinis eximebatur, vnde nomen inditum, sic dictum fuisse, omentum fortassis, aut mesenterium. Quanquam & inde dici potuit, quòd lanij forte has partes ceu parandi exenterandique mercedem sibi auferrent & exciperent, vt piscatores apud nos in piscibus præparandis faciunt. Sic & aphæremata dicuntur, partes quas à victimis auferebant (sacerdotes qui eas mactabant, vt in Sacris literis legimus,) pectus, brachium dextrum & fibra iecinoris, vt Varinus scribit. Cum hoc porcello Athenæi communia quædam habet porcellus hortulanus Apicij, qui inferius inter cæteros Apicij porcellos describetur. In Lusitania, vt Polybius lib. 34. author est, sua ætate tanta rerum vilitas erat, vt & cætera minimo planè pretio vænirent, & ὗς δελτιναῖ, centum librarum pondere, quinque drachmis, Athenæus ab initio libri 8. vbi illud obseruandum, vocem δελτιναῖ (si rectè legitur) in recto singulari positam videri, & obesum aut saginatum significare. Porcelli lactei vel lactentes potius dicuntur, γαλαθηνοί, qui nuper nati solo adhuc materno lacte aluntur. Lacte mero pastum pigræ mihi matris alumnum Ponat, & Aetolo de sue diues edat, Martialis. Et alibi, Nondumque victa (concocta) lacteum faba porcum, libro quinto in epigrammate ad Bassum: sed qui fabas etiam edit, non solo lacte alitur. Pherecrates & Alcæus ὗν γαλαθηνὸν dixerunt & χοῖρον γαλαθηνὸν Heniochus & Crates, citante Athenæo. Κωλῆς γε μικρὸς κρεμάμενος ἢ χοῖρος γαλαθηνός. Antiphanes apud eundem. Porcellus nostro etiam æuo sæpiusculè solidus assatur, Mich. Humelbergius. Vipera (viuerra, Marcellus) porcelli modo inassata: iocinerum doloribus medetur, Plin.

In porcellum (verba sunt Apicij 8.7.) farsilem duobus generibus: (qui duobus modis atque locis farcitur: scilicet sub cute & in ventre, sicut & pulli nostro æuo farciri solent, Humelbergius.) Curas, à gutture exenteras, à ceruice ornas antequam prædures, subaperies auriculam sub cutem, mittes impensam Tarentinam in vesicam bubulam, & fistulam auicularij (qui auiario præest) rostro (collo) vesicæ alligabis, per quam exprimes in aurem quantum ceperit, postea charta præcludes & infiblabis: & præparabis aliam impensam, sic facies. Teres piper, ligusticum, origanum, laseris radicem modicum: suffundes liquamen: adijcies cerebella cocta, oua cruda, alicam coctam, ius de suo sibi, ferueat: cum ferbuerit, auicellas, nucleos, piper integrum: liquamine temperas: imples porcellum, charta obturas & fiblas, mittes in furnum: cum coctus fuerit, exornas, perunges, & inferes. Aliter porcellum, salem, cuminum, laser. Porcellus liquaminatus: De porcello eijcis vtriculum, (ventriculum,) ita ne aliquæ pulpæ in eo remaneant. Teres piper, ligusticum, origanum: suffundes liquamen: adijcies vnum cerebellum, oua duo misces in se, porcellum præduratum imples, fiblabis, in sportella feruenti ollæ submittis, cocto siblas tolles, vt ius ex ipso manare possit, pipere aspersum inferes. In porcellum elixum farsilem: De porcello vtriculum eijcies, præduras. Teres piper, ligusticum, origanum: suffundes liquamen: cerebella cocta quod satis sit, similiter oua dissolues: liquamine temperabis: farcimina cocta integra præcides, sed ante porcellum præduratum liquamine delauas, deinde imples, infiblas, in sportella feruenti ollæ submittes, coctum spongizas, sine pipere inferes. Porcellus assus tractomelitus: Porcellum curatum à gutture exenteras, siccas. Teres piperis vnciam, mel, vinum: impones vt ferueat, tractam siccatam confringes, & partibus cacabo permisces: agitabis surculo lauri viridis: tandiu coques donec lenis fiat & impinguet: hac impensa porcellum imples, surclas, obturas charta, in furnum mittes, exornas, & inferes. In porcellum lacte pastum elixum calidum siue frigidum iure crudo, Apiciano: Adijcies in mortarium piper, ligusticum, coriandri semen, mentham, rutam, fricabis: suffundes liquamen: adijcies mel, vinum: & liquamine porcellum elixum feruentem sabano mundo siccatum profundes & inferes. Porcellus Vitellianus: Porcellum ornas quasi aprum: sale asperges: in furno assas: adijcies in mortarium piper, ligusticum: suffundes liquamen: vino & passo temperabis: in cacabo cum oleo pusillum ferueat, & porcellum assum iure asperges ita vt sub cute ius recipiat. Porcellus Flaccianus: Porcellum ornas in modum apri, sale asperges, & in furnum mittes: dum coquitur, adijcies in mortarium piper, ligusticum, careum, apij semen, laseris radicem, rutam viridem, fricabis: suffundes liquamen: vino & passo temperabis: in cacabo cum oleo modicum ferueat, amylo obligas, porcellum coctum ab ossibus tanges: apij semen teres ita vt fiat puluis, asperges & inferes. Porcell' laureatus: Porcellum exossas quasi œnogaratum, ornas, præduras, laurum viridem in medio franges, satis in furno assas: & mittes in mortariū piper, ligusticū, careū, apij semē, laseris radicē, baccas lauri, fricabis: suffundes liquamen: vino & passo temperabis: adijcies in cacabū olei modicū vt ferueat, obligas, porcellū lauro eximes, & ius ab osse tāges, & inferes. Porcellus Frontonianus: Porcellum exossas, præduras, ornas: adijcies in cacabum liquamen, vinum: obligas fasciculum porri, anethi: media coctura mittes defrutum: coctum lauas & siccum mittes: piper asperges, & inferes. Porcellus œnogaratus: Porcellum præduras, ornas, adijcies in cacabum oleum, liquamen, vinum, aquam: obligas fasciculum porri, coriandri: media coctura colorabis defruto: adijcies in

mortarium piper,ligusticum,careum,origanum,apij semen,laseris radicem,fricabis : suffundes liquamen, ius de suo sibi : vino & passo temperabis : exinanies in cacabum : facias vt ferueat : cum ferbuerit, amylo obligas : porcellum compositum in patina perfundes : piper asperges,& inferes.Porcellus Celsinianus : Ornas, infundes pipere,ruta,cepa a saturcia,succo suo : & oua infundes per auriculã: & ex pipere,liquamine,vino modico in acetabulum temperas & sumes.In porcellum assum: Teres piper,rutam,saturciam,cepam,ouorum coctorum medias liquamen,vinum,oleum,condimentum : bulliat conditura : porcellum in boletari perfundes & inferes. In porcellum hortulanum,(hoc est,oleribus fartum,Humelbergius.Meo quidem iudicio non falletur qui pro hortulano Troianum dixerit :) Porcellus hortulanus exossatur per gulam in modum vtris,mittitur in eo pullus isiciatus particulatim concisus,turdi,ficedulæ,isicia de pulpa sua,(forte suis,) lucanicæ,dactyli exossati,fabriles bulbi, cochleæ exemptæ,maluæ,betæ,porri,apium,coliculi elixi,coriandrum,piper integrum,nuclei : oua quindecim superinfunduntur : liquamen,piperatum,oua mittantur tria : & consuitur,& præduratur,in furno assatur. Deinde à dorso scinditur,& iure hoc perfunditur : piper teritur,ruta: liquamen,passum,mel,oleum modicum,cum bullierit,amylum mittitur : (Habet quædam cum hortulano isto Apicij porcello communia,ille Athenæi quem Dipnosophistis appositum supra recitaui in Porci Troiani mentione.)Ius frigidum in porcellum elixum ita facies : Teres piper,careum,anethum,origanum modicè,nucleos pineos : suffundes acetum,liquamen, carenum, mel,sinape factum : superstillabis oleum : piper asperges & inferes.Porcellum traganum sic facies : Exossas porcellum,& aptabis sicut œnogaratum,& ad fumum suspendas & appendeas, & quantum appendeas tantum salis in ollam mittes,& elixas ut coquatur, & siccum in lance inferes,salso recente. In porcello lactente : Piperis vnciam,vini heminam,olei optimi acetabulum maius,liquaminis minus,Hucusque Apicius.

De porcello asso.Porcellum adhuc lactentem (inquit Platina 6.15.)iugulato, villosque cultro omnino acuto abradito. Per spinam deinde scindito,eximitoque quicquid in ventre habet : iecuscula eius cũ larido,allio, cumq; odoriferis herbis minutim concidito tritum caseum,oua agitata,tunsum piper, crocum in puluerem redactum,cum superioribus bene misceto : in porcellumq; omnino ita inuersum, vt quod intus erat,foris sit,indito : ac claudito,ne excidat.Coqui in veru,aut super craticulam lento igne non incommodè potest, vt omnia pariter esui bona sint.Dum coquitur,aceto,pipere,croco,simul mixtis cum saluiæ aut rosmarini aut lauri ramusculis sæpe aspergenda est.Idem etiam fieri ex ansere,anate,grue,capo,pullastra,potest.Malè hoc & parum alit, tardè concoquitur : stomacho,capiti,oculis atque hepati nocet.Obstructiones facit, calculum creat, pituitam auget. Eubulus poëta apud Athenæum inter cæteros delicatos cibos nominat κρέα δελφάκιον.

Lardum,vt grammatici quidam deriuant,dicitur quasi latè aridum.(largè aridum,Hermolaus ex Macrobio :) est autem caro suilla quoquo modo salsa,siue (vt alijs placet)id pingue quod est in sue, Pinguis cur illis gustantur larda calendis? Ouidius 6.Fast.Plinius dixit,lardum pingue hoc vnctum,quasi & macrum dici possit. Et pallens faba cum rubente lardo,Martialis lib.5.Graue lardum,Statius 4.Sylu.Et natalitium cognatis ponere lardum,Iuuenalis Sat.11.Plautus in Capt.laridum dixit,his verbis : Quanta pernis pestis veniet, quanta labes larido? Vncta satis pingui ponentur oluscula lardo,Horat.Serm.2.6.Vt lucraretur lardum & carnaria furtim, Lucilius. Lardum lurcabat lubens,Pomponius Syris apud Nonium.Lardus porcorum optimus est in condiendis omnibus cibis,Crescentiensis.Nostri lardo olerum ferè minutalia & rapa condiunt,siue decoquendo simul lardi offas,siue in minimas tessellas præsertim butyro frictas incisum inspergendo.Turundæ etiam,vt sic vocem,oblongæ,exiles quadratæ,in acum ligneam (ex fruticis quem fusariam vocant,aliqui euonymon putant, præcipuè ligno) decussatim sectam à posteriori parte inseruntur,vt ea per carnes quasuis traiecta, lardum in eis relinquat, idque simul assetur : quod cum aliâs saporem carnium,commendat,tum in parum pinguibus præsertim auibus ferè necessarium videtur.Adipem suis carne multo insalubriorem esse,suprà verbis Galeni recitauimus. Ius lardarium apud Scoppam Italum Grammaticum legi. Habent & Germani in vsu panis offas in aqua coctas cum lardo copioso dissecto & cepis,*speckzuppen*.Inferiores Germani lardum coctum seruant,& frigidum edunt. quidam etiam crudum. Liquamen est pinguedo animalium ad ignem liquefacta,& in vsum coquinarium seruata ad condiendos cibos.Liquamen ex adipe porci atque anserum hoc modo fit: Concisum minutim ad carbones ignitos in cacabo pones,ne si ad flammam suspenderis,fumum concipiat : tantumque salis indes, quantum satis esse putabis.Liquefactum,antequam refrixit,in ollam repositoriam colabis : reponesque ad vsum, vt vbi voles, eo vti liceat.Fit item liquamen ex anserino & gallinaceo adipe,Platina 2.21. Et præcedenti capite; Colliguntur multa ad pulmentaria ex porco nuper cæso, vt adeps.Pauperes apud nos ex adipe abdominis suilli (*schmer* vocant)adhuc recenti (aliter enim virus resipit) liquamen faciunt,quo olei aut butyri loco vtuntur.Pernas & lardum conficimus,non solum decembri mense,sed omnibus quos hyemalis algor astringit,Palladius. Laridi coctura : Tectum aqua cum multo anetho coques,olei modicum distillabis & modicum salis,Apicius. Angli brân appellant lardum non quoduis,sed è verre saginato ferè per anni spacium,quo toto tempore non molliter, nec in stramentis,sed tantum in tabulis ligneis cubare ei permittitur, vt lardum induretur, & solidescat : huius mactati lardum seruant in aceto ex cereuisia facto : potest autem diu seruari : mensis apponunt cum iure in quo coctum est,condito agrestium pomorum succo (loco omphacij)& pauco sale : cibus habetur nobilis & pretiosus, quem locupletes tantum inter se dono mittunt.

Suilla caro ita aliquando paratur,vt suis feri videatur,vt dictum est supra inter Apicij porcellos : & dicetur infra in prouerbio Suilla caro est.Suillarum carnium ius decoctum opitulatur contra buprestin,Galenus lib. 2. de antidotis.De sue partes quædam ferè assantur à lautioribus,vt spatula siue armus,(*laffen:*)coxa,(*yßbein:*) costæ, in pectore,(*brustripple:*)eædem ad spinam dorsi superius,(*rambraten:*)& reliquæ costæ,nempe laterum. Apicius 2.3. in minutalia aliquot addi iubet spatulam porcinam coctam & tessellatim concisam. Varro scribit L. Volumnio senatori missam offulam suillam cum duabus costis,quæ penderet xxiij. pondo. Offula ab offa minima suilla, ab eo quod insecta caro,vt in carmine Saliorum est,quod in extis dicitur nunc issitia, Varro de ling. Lat.Penem antiqui codam vocabant,à qua antiquitate etiam nunc offa porcina cum cauda in cœnis puris offa penita vocatur. Fest. Et rursus,Penitam offam Næuius appellat absegmen carnis cum coda : antiqui enim offam vocant abscissum globi forma,vt manu glomeratam pultẽ. Nostri ex cauda cum alijs partibus extremis gelu in patina, vt vocãt, parare solent.Caryophillatę seu benedictę vulgo dictę succo trũculos suillos macerant & ad vsum aliquod tempus seruant, Ruellius. Quomodo caro suilla frustatim concisa, in aqua salsa seu muria multo tempore recens seruari possit.Baltasar Cellarius in libro suo de arte coquinaria docet : Primum, adornatum suem in mensa

poni

poni præcipit, copiosa niue vndiquaque circundatum, donec caro duriuscula & solida appareat, quòd ferè per noctem vnam fit: deinde carnem in tomos oblongos dissectam in vas larignum cum multò sale alternis componi iubet per dies octo, tabella imposito lapide oneratam: postea aquam fontanam cum multo sale nouis scopis diu agitatam donec lentescat, superinfundi, vt duobus digitis aqua excedat, & oneratam ad vsum seruari. Ζάγελα, τάριχος ἐκ πλάτους ἁλιευμένον, Hes. & Varinus: sed idem Varinus τάριχος de piscibus tantum propriè dici docet: quare ζάγελα etiam de piscibus solum dicetur. Succidia à sue nominatur cuius caro est, Hermolaus. Succidia, (inquit grammaticus quidam recentior) est tergum, siue massa carnis porcina salita, quæ quoties opus est succiditur: continet autem pernam, petasonem & lardum. Nonius succidiam pro lardo exponit. Varro lib. 4. de ling. Latin. non à succidendo, sed à suibus cædendis (siue edendis, quod non placet, nec est in nostris codicibus Varronis) dictam putat: nam id pecus primum occidere cœperunt domini, & vt id seruarent, salire. Iam hortum ipsi agricolæ succidiam alteram appellant, id est, vt ait Nonius, successionem necessariam. Patres nostri dixerunt ignauum & sumptuosum esse, qui succidiam in carnario suspenderit potius ab laniario, quàm ex domestico fundo, Varro. Succidias Galli optimas & maximas facere consueuerunt. Optimarum signum, quod etiam nunc quotannis è Gallia apportantur Romam pernæ, tomacinæ, & taniacæ, & petasiones (malim petasones. Vocabula tomacinæ & taniacæ alibi nusquam reperio: de tomaculis inferius dicam.) De magnitudine Gallicarum succidiarum Cato scribit his verbis: In Italia in scrobes terna atque quaterna millia aulia succidia, Idem. Porcos succidaneos apud Apicium legimus. Suum obesorum ac ætate florentium carnes, ad saliendum sunt appositæ, vt quæ vtriusque excessus sint expertes, annosorum videlicet siccitatis, & nouellorum porcellorum immodicæ humiditatis. Quemadmodum enim corpora sicca, salita, corijs euadunt similia: sic contra quæ immodica humiditate diffluunt, salis commercio contabescunt, Galenus de alimentorum facultatib. 3. 40. Ad annum vbi venerit porcus, saliture non incongruit: pridie quàm occidatur potione prohibere oportet, quo sit eius caro siccior: deinde diligenter salire, ne fracescat, & vitium sapiat, néue tinea & vermibus lædatur. Dum salsuram facis, in fundo dolij aut seriæ salem sternito: frusta deinde ponito, cutis deorsum spectet. Tam diu caro in dolijs remaneat, quoad salem conceperit: (nostri ferè quatuordecim dies relinquunt, & his amplius si sues annosi fuerint, vsque ad viginti.) In carnario deinde, quo fumus penetret, suspendatur. Hinc sumes laridum pro tempore, hinc pernam, hinc petasonem, hinc sumen, hinc glandium, Platina. Omne pecus (inquit Columella) & præcipue suem pridie quàm occidatur, potione prohiberi oportet, quo sit caro siccior. Nam si biberit, plus humoris salsura habebit. Ergo sitientem cum occideris, bene exossato. Nam ea res minus vitiosam, & magis durabilem salsuram facit: deinde cum exossaueris, cocto sale, nec nimium minuto, sed suspensa mola infracto diligenter salito, & maxime in eas partes, quibus ossa relicta sunt, largum salem infarcito, compositisq; supra tabulatum tergoribus, aut frustis vasta pondera imponito, vt exanietur. Tertio die pondera remoueto & manibus diligenter salsuram fricato, eamque cum voles reponere, minuto & trito sale aspergito, atq; ita reponito: nec desieris eius quotidie salsuram fricare, donec matura sit. Quod si serenitas fuerit ijs diebus, quibus perfricatur caro, patieris eam sale conspersam esse nouem diebus: at si nubilum aut pluuiæ, vndecima vel duodecima die ad lacum salsuram deferri oportebit, & salem prius excuti, deinde aqua dulci diligenter perlui: necubi sal inhæreat, & paululū assiccatam in carnario suspendi, quo modicus fumus perueniat, qui si quid humoris adhuc continetur, siccare eum possit. Hæc salsura luna decrescente maxime per brumam, sed etiam mense Februario ante Idus commode fiet. Est & alia salsura, quæ etiam locis calidis omni tempore anni potest vsurpari, quæ talis est: Cum ab aqua pridie sues prohibiti sunt, postero die mactantur, & vel aqua candente, vel ex tenuibus lignis flammula facta glabrantur (nam vtroque modo pili detrahuntur) caro in libraria frusta conciditur: deinde in seriam substernitur sal coctum, sed modicè (vt supra diximus) infractum: deinde offulæ carnis spissè componuntur, & alternis sal ingeritur: sed cum ad fauces seriæ peruentum est, sale reliqua pars repletur, & impositis ponderibus in vas comprimitur: eaque caro semper conseruatur, & tanquam salsamentum in muria sua permanet, Hactenus Columel. Carnem salitam larido intertextam, in tessellas concides: concisam, in sartagine non admodum friges: frictam, aceto, saccharo, cinnamo, petroselino minutatim conciso asperges. Idem etiam fieri de perna ac sumine potest. Sed hæc succo citri vel malarancij suffundi amant. Clamat in hanc opinionem Bibulus, & sine acredine, (intinctum acetosum intelligo,) quo vehementior excitetur sitis, hęc deuoranda affirmat, Platina. Et alibi, Non sumen admodum pingue, sed rubeum coquatur eo modo quo perna, (cuius coctio inferius recitabitur,) sed melius aliquantulum. Hanc quoq; cocturam vult lingua: quanto pinguior, tanto melior est. Eadem ferè & de reliqua succidia ratio. Galli Belgæ) carnibus multifariam, præsertim suillis, & recentibus & salitis vtuntur, Strab. Venter suis faliscus vocatur, Volaterran. Non lucanica, non graues falisci, Martialis. Et alibi, Et lucanica ventre cum falisco. Lucanicam dicunt, quòd milites à Lucanis didicerunt, vt quod à Falerijs faliscum ventrem, Varro de ling Latin. Filia Picenæ venio Lucanica porcæ, Pultibus hinc niueis grata corona datur, Martialis. Grammatici farciminis genus interpretantur, à Lucanis primum inuentum, (*bratvvürst.*) Si voles bonas lucanicas, carnē macram simul & pinguem ex sue concidito, ablatis omnibus fibris ac neruis. Quòd si caro decem librarum fuerit, salis libram vnam, fœniculi bene mundi vncias duas, totidem piperis semiunsi admisceto, confricatoque: per diem hæc in mensula sinito: Sequenti, in intestinum bene mundum inijcito, & sic ad fumum suspendito, Platina. De lucanicis parandis lege etiam Apicium 2. 4. Qui venit botulus mediæ tibi tempore brumæ, Saturni septē venerat ante dies, Martialis. Botulus autem siue botellus diminutiuum farciminis genus est è carne suilla, à bolis, id est frustulis carnis, vt quidam putant, appellatus, (propter connexionem à bolis, Festus.) Fiebat ex oui vitellis coctis, nucleis pineis concisis, cepa, porro, iure crudo, concisis: addebatur piper & liquamen & vinum, sicq; farctum intestinum coquebatur, Apicius 2. 3. idq; farciminis genus in Saturnalibus præcipuè celebrabatur. Et pultē niueam premens botellus, Martialis lib. 5. Intestina sanguine farcta nostri vocant *roßvvürst*, *blutvvürst*, ex his quod crassius est, & apicem quendam adhærentem habet, (vnde & apexabo Latinè vocatur, Varrone teste) præter sanguinem, cerebro etiam & lardo conciso farcitur, & aromatibus quandoque conditur, *weckerling*. Ventriculus etiam suis vel in oblongas particulas sectus, vel minutatim concisus, vnà cum carne similiter secta concisáue crassioribus intestinis infarcitur, cum sale, careo, & pipere, *schübling* vel *magenvvürst*. Isicium, farciminis genus, Volaterranus. Scoppa Italicè tomacellam interpretatur, vt & tomaculum, de quo infra dicemus in iecoris mentione. Idem alibi tuccetum, tomacellam interpretatur: ego apud Arnobum tuccetum lego, libro septimo contra gentes, vbi ille: Tuccetum (inquit) in exiguas aruina est miculas, & ilia minutim insecta de more.

 Videtur

Videtur sanè & isicium quasi incisum sectumque Latinè dici, & tomaculum à verbo τέμνειν, vnde & τόμος, id est sectio. De porcello tenero isicia quintum locum post isicia de pauo obtinent, apud Apicium 2.2. Idem isiciorum varia genera per totum librum secundum describit. Vbi Humelbergius in annotationibus suis, Isicia, inquit, cibaria sunt ex carne concisa & insecta: quæ nunc per se, nunc reticulo & omento circundata in sartagine, alijs etiam iunctis rebus, & aromatibus aliquando, cum adipe aut oleo butyróue friguntur. Alio nomine tomacula siue per syncopen tomacla & tomacinæ aliquando vocantur, ἀπὸ τῆς τομῆς. id est à sectione & incisura. Insicia etiam aliquando farcimina significant, quæ carne concisa fartis, id est impletis intestinis fiunt, Hæc ille: sed quod potissimum ad isicij rationem pertinet, omisit. Nam minutatim concidi alijs quoque eduliorum generibus commune est, minutalibus, lucanicis, botellis, &c. isicium vero non conciditur solum, sed etiam in mortario, vt isicium fiat, pulpa cuiusuis animantis tunditur, teritur, fricatur: his enim vocabulis Apicius vtitur, & pulpam tritam in isicia plassari, id est formari iubet: contrita enim & in vnum redacta corpus, facile manibus in quam volucris formam, rotundam, teretem aliámue, formantur. Edebantur autem vel recentia, vel in fumum suspendebantur, vt ex Apicio patet: quanquam idem lucanicis quoque admisceri iubet pulpam bene tunsam, quod apud nos non obseruatur, sed simpliciter minutissimè concisa inditur. Sed lucanicæ, botelli, & alia farcimina propriè dicta, semper intestinis immittuntur: isicia non item: nam quod Humelbergius isicia pro farciminibus aliquando accipi scribit, deceptus est fortassis à Volaterrano, ego apud nullum idoneum authorem reperi. Quòd vero in mortario semper terantur isicia, siue isiciorum pulpa, Macrobij & Aphrodisiensis etiam authoritate constat. Hic enim problematum 1.22. inquirens cur ægrè id genus carnis concoquatur quod isicium, ἰσίκιον, nominatur: quoniam (inquit) sua leuitate fluitat in ventriculo per cibi humidi medium, nec eius corpus attingit, quo tactu fieri concoctio potest: sed iuxta gulam redundat, quinetiam foris aquæ iniectum non subsidet, sed innatat: quoniam dum carnes teruntur, spiritus admittitur præleuis, qui corpus eleuet, & in humore fluitare aptissimum reddat. Dicas quæso (inquit Furius Albinus ad Disarium, apud Macrobium Satur. 7.8.) quæ causa difficile digestu facit isitium, quod ab insectione insitium dictum: amissione n. literæ, postea, quod nunc habet nomen obtinuit: cum multum in eo digestionem futuram iuuerit tritura tam diligens, & quicquid graue erat carnis assumpserit, consummationemque eius multa ex parte confecerit. Et Disarius: Leuitas quam tritura præstitit, facit vt innatet vdo cibo quem in medio ventris inuenerit, nec adhęreat cuti ventris, de cuius calore digestio promouetur: sic & mox tritum atque firmatum, cum in aquam conijcitur natat. Ex quo intelligitur quòd idem faciens in ventris humore subducit se digestionis necessitati: & tam serò illic coquitur, quàm tardius conficiuntur quæ vapore aquæ quàm quæ igne soluuntur. Porcellus semitostus & semi elixus apud Athenæum libro 9. farctus erat tum alijs delicijs, tum ijs quæ isicia vocant: quanquam hoc vocabulo vix vti se audere coquus inquit, præsente Vlpiano qui Attica tantum & veteribus Græcis vsitata probabat: isicium vero apud recentiores tantum legitur, Paxamum, (& alios.) affert autem quasi περιφραστικὴν isiciorum periphrasin huiusmodi, τὸ ἐκ σαρκῶν εἰς λεπτὰ κατακεκομμένον, καὶ μετὰ ... συμπεπλασμένον. κνίζειν quidem simpliciter συγκόπτειν & κατατέμνειν significat, id est minutatim concidere, vnde olera κνιστὰ dicta. Apicius 4.3. isicia vel isiciola minuta in minutalia aliquot addi iubet. Ventrem porcinum bene exinanies, aceto & sale, postea aqua lauas, & sic hac impensa imples. Pulpam porcinam tunsam tritam ita vt eneruata commisceas cerebella tria, & oua cruda, cui nucleos infundis, & piper integrum mittis, & hoc iure temperas. Teres piper, ligusticum, silphium, anisum, zingiber, rutæ modicum, liquamen optimum & olei modicum, reples aqualicum (aqualiculum) sic vt laxamentum habeat, ne dissiliat in coctura, surclas, amylas & in ollam bullientem submittis, leuas, & pungis acu ne crepet: cum ad dimidias coctus fuerit, leuas & ad fumum suspendis, vt coloretur, & denuò eum perlaxabis vt coqui possit deinde liquamine, mero, oleo modico: & cultello aperies, & cum liquamine & ligustico apponis, Apicius 7.7. Ventrem vt tostum facias: In cantabro inuolue, postea in muriam mittis, & sic coques, Ibidem. Non alio ex animali numerosior materia ganeæ, quinquaginta prope sapores, cum cæteris singuli. Hinc censoriarum legum paginæ, interdictaque cœnis abdomina, glandia testiculi, vuluæ, syncipita verrina, vt tamen Publij mimorum poetæ cœna, postquam seruitutem exuerat, nulla memoretur sine abdomine, etiam vocabulo suminis ab eo imposito, Plinius. Glandium pars quædam intestinorum est, vt inquit Priscianus. Alij volunt esse partem apri iuxta ceruicem, vel ipsam ceruicem: in hac enim glandulæ positæ sunt. Arripuit gladium, prætruncauit tribus tergoribus glandia, Plautus Capt. Pernam, abdomen suis, glandium, Idem Curcu. Hinc censoriarum legum paginæ, interdictaque cœnis abdomina, glandia, testiculi, &c. Plinius 8.51. Quibusdam sunt tubera, sicut in carne glandia, Idem lib. 16. Est quidam terræ adeps ac velut glandia in corporibus, Idem libro 17. de marga. Glandula, vt scribit Grammaticus quidam, caro glandulosa in sue, quæ ab antiquis boni saporis putabatur. Glandulam suillam, laridum, pernam itidem, Plautus Menæh. Partitur apri glandulas palæstritis, Martialis. Ter poscit apri glandulas, quater lumbum, Idem. Porcellorum media capita (δελφακίων ἡμικραίρας) Dipnosophistis apponuntur apud Athenæum libro octauo. Εἰσῆλθεν ἡμικραῖρα τακερὰ δελφακος. Ταύτης καὶ τὸν δα... ἐγὼ ... Crobylus. Λαβόντα καὶ λαβόνθ' ἱερώσυνα κωλῆν, τὸ πλευρὸν: ἡμικραῖρ' ἀριστερά. Amipsias. Hæc scilicet sunt quæ Plinius syncipita verrina dixit. Videtur enim anterior pars posteriore lautior esse. Cæterum in Amipsiæ verbis vbi sinistram hemicræram, id est dimidiam capitis partem sacerdotibus relinqui scribit, aliter accipiendum est, nempe vt caput non in occiput & synciput, sed in dextram læuamque partem æqualiter diuidatur. Rhodonia vel Rhoduntia olla, (Ῥοδωνία ἢ ῥοδωντία λοπάς. ego rhodoniam malim, rhoduntia in margine tantum scribitur,) hoc modo paratur, vt coquus quidam apud Athenæum libro nono docet: Rosis (inquit) odoratissimis in pila contusis, cerebella auium & porcorum (ὀρνίθων καὶ χοίρων) cocta & diligenter à fibris purgata, (ἐξινωθέντα, reddi potest eneruata: nam & Apicius 2.1. iecur porcinum assatum eneruari iubet. Cerebrum etiam eneruatum apud eundem additur ventriculo porcino, vt paulo superius mox post isicia recitaui) & ouorum vitellos adieci: deinde oleum, garum, piper, vinum: hæc diligenter trita in ollam nouam inieci, igne molli & continuo subiecto. Hæc dicens simul ollam aperiebat, vnde suauissimus odor in totum symposium diffluxit, Hæc ille: quæ & Cælius 7.10. transtulit, sed parum diligenter. Ῥοδωνιὰ oxytonum, locum rosis consitum significat: hic vero adiectiuè paroxytonum ῥοδωνία λοπὰς scribitur. Sanguiculum aliqui hœdi aut suis sanguinem exponunt in cibum formatum, vt in Hœdo dixi in F. Sanguis suillus humidus est, & minus calidus, humano maximè temperie similis: siquidem & carnes suum humanis sunt similes, Galenus. Plura de sanguine suis supra diximus in Carnium eius mentione. Clidium

vocatur

Vocatur quod inter iugulum est, Volaterranus: vel potius os in summis costis, κλεὶς, κλειδίον. Ila pars lumbi est seu lateris, Idem. Perna magis, an magis ilis, Horatius. Suis spina vbi recens est, assa ad gulam facit. Sunt qui cepas in eius feruenti adipe coquant, deuorentque, Platina. Spectile vocatur infra (aliàs iuxta) vmbilicum suis caro quædam proprij habitus, exos, qua etiam antiqui per se vtebantur. Plautus enumerandis vilibus obsonijs in Carbonaria: Sic ego pernam, sumen, sue, spectile, callum, glandia, Festus. Vulua eiecto partu melior quàm ædito: Eiectitia vocatur illa, hæc porcaria: primiparæ suis optima, contra effœtis: à partu, præterquam eodem die suis occisæ, liuida ac macra. Nec nouellarum suum, præterquam primipararum probatur, potiusque veterum, necdum effœtarum, & biduo ante partum, aut post partum, aut quo eiecerint die. Proxima eiectitiæ est occisæ vno die post partum: huius & sumen optimum, si modo fœtus non hauserit: eiectitiæ deterrimum, Plinius. Verba Plinij (inquit Hermolaus in Castigationibus) de vulua suis, multum obscuritatis habent, si præcedentia sequentibus conferas: illud meminero, Plinium priore loco de eiectitia loqui vsque ad eum finem, quo eiecerint die, vt eiectitiam intelligat partu eiecto seu enecto, porcariam edito: quicquid literatores hac parte sentiant. Delphaces propriè vocantur sues fœminæ, quæ Delphînas, id est vteros seu vuluas habent, Athæneus. Idem libro 3. Alexis, inquit, Callimedontem rhetorem tanquam gulosum (& inter alias delicias vuluarum appetentem) traducens scribit: Ὑπὲρ πατρίδος μὲν πᾶς τις ἀποθνήσκειν θέλει, Ὑπὲρ δὲ μήτρας Καλλιμέδων ὁ κάραβος, &c. Μήτραν τινὲς πωλοῦσιν ἡδίστην κρέας, Antiphanes. Οἴων δ᾽ ἐπιθυμεῖ βρωμάτων εἰς μαστικῶν, Ἤνυστρα, μήτρας, χόλικας. Dioxippus. Ἤπατα, νῆστις, πνεύμονες, μήτρα. Eubulus. Μήτρας τινὸς περιφερομένης ἐν ὄξει καὶ σιλφίῳ, Lynceus Samius, id est, Cum autem circumferretur vulua quædam in aceto lasere condito. Μήτρης καλὰ τεμάχια Ἐκβολάδος. (ad differentiam τῆς ἐκτομίδος. Athenæus: vt errârit Hermolaus in Plinium 11.37. ecboláda simul & ectomída eiectitiam interpretatus: porcariam vero ὑείαν, quam vocem ego generalem puto ad vtranque differentiam, ἐκτομίδα vero porcariam esse:) δέλφαξ ἐν κλιβάνῳ ἡδέα ὄζων, Hipparchus. Ἀλλ᾽ οἷα μήτρα κατηκριβωμένη ἐκβολὰς δελφακίων, λευκανθεῖσα, πυρὶ τε δριμύς, Sopater. Et alibi, Μήτρας ὑείας σὺν ἀφεψηθεὶς τόμος, Τὴν δριμύτητα οὐκ ἐξάλμην ἔχων. Et rursus, Μήτρας ὑείας ἐφθὲν ὡς φάγης τόμον, Δριμεῖαν αἰθὼν πηγανίτιν εἰς χολήν. videtur autem rutæ succum qui acris simul & amarus est, πηγανίτιν χολὴν vocare, vt vsus eius pro embammate fuerit. Cæterum prisci, inquit Athenæus, neque vuluas, neque lactucas, nec aliud huiusmodi ante cœnas proferebant vt nunc fit: (sed post cœnam, hinc Martialis de lactuca, Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum, Dic mihi cur nostras incipit illa dapes?) Quare post cœnam, vt canit Archestratus, potanti tibi, Φερέτω τοιάνδε τράγημα, Γαστέρα καὶ μήτραν ἑφθὴν ὑὸς, ἔν τε κυμίνῳ, Ἔν τ᾽ ὄξει δριμεῖ καὶ σιλφίῳ ἐμβεβαῶσαν, Hactenus Athenæus. Te fortasse magis capiet de virgine porca, Me materna graui de sue vulua capit, Martialis. Apicius vuluam sterilem commendat, Hermolaus. Curius aliquando edebat olera, quæ nunc etiam squalidus fossor fastidit, Qui meminit calidæ sapiat quid vulua popinæ, Iuuenal. Sat. 11. Vulua nil pulchrius ampla, Horat. 1. epist. Lanij nostri mactatis porcis hanc partem semper abijciunt, nec quisquam apud nos, quod sciam, vuluam in cibo appetit. Publij mimorum poëtæ, postquam seruitutem exuit, cœna nulla memoratur sine abdomine, etiam vocabulo suminis ab eo imposito, Plinius. Et rursus, Occisæ vno die post partum sumen optimum, si modo fœtus non hauserit: eiectitiæ deterrimum. Antiqui abdomen vocabant, priusquam calleret id, scientes occidere non assueti. Scribendum arbitror (inquit Hermolaus) prius callere id sinentes, occidere non assueti. (Pauciora mutabis, si legas, priusquam calleret, id sinentes. Vt abdomen vocatum sit, simpliciter: cum callebat vero, sumen, quod magis probo.) Plautus in Pœnulo ad hanc consuetudinem ferè alludens: Vide sis, inquit, calleas: cui respondens conseruus, Callum aprugnum (inquit) callere æquè non sinam. Est autem sensus, Id quod modo sumen (inquit) dicitur: hoc est, suillas cum lacte suo mammas, veteres abdomen vocabant: ab lacte opinor iam abdito & fugato, vtpote qui antequam vbera callescerent: hoc est, siccato lacte durescerent, suem occidere non solerent, Hæc Hermolaus. Esse putes nondum sumen, sic vbere largo Effluit, & viuo lacte papilla tumet, Martialis. Sumen propriè à sugendo dictum: nam mulieris mammam, sumen veteres dici volunt. Quòd si nulla potest mulier tam corpore duro Esse, tamen tenero moueat succussa lacerto, Atque manus vberi lactanti in sumine sidat, Lucilius apud Nonium. Sumen (vt grammatici quidam exponunt) fit ex papillis suillis vno die post partum sectis ac salitis. Quanta labes larido, quanta sumini absumendo, Plautus Capt. Alij putant esse lac suis extractum ac densatum sue occisa: vel quasi rumen, id est mammam. Cæsar Vopiscus campos Roseæ, Italiæ dixit esse sumen, in quo relicta pertica postridie non appareret propter herbam, Varro. Abdomen porcæ, Iuuenal. Sat. 2. Heliogabalus exhibuit sumina aprugna per dies decem, tricena quotidie cum suis bulbis, Lampridius. Sumen quomodo parandum ex Platina superius in Succidia dictum est. Abdomen quod Græci laparan vocant, ventris pars illa est, quæ ab vmbilico ad inguina inter cartilaginem & pellem ducitur. Pingue id quidem est, Satyrico teste: Montani quoque venter adest abdomine tardus. Erit igitur abdomen, ex quo sumen fit, quod idem vulua appellatur, (in hoc fallitur: omnino enim alia pars suis abdomen est, alia vulua:) nec obstat, id etiam turgentibus porcæ papillis fieri, cum circa abdomen mammæ sint, Platina. Esitium ex carne: Pro decem conuiuis (inquit idem) libram abdominis porcini aut vitulini bene elixato: coctam ac concisam, cum selibra casei veteris, pauco etiam & pingui addito, cumque herbis odoriferis bene concisis, pipere, gingibere, caryophyllo misceto. Sunt etiam qui pectus capi tunsi non incommodè addant. Hæc omnia farina bene subacta, ac in tenuissimum folium redacta, ad castaneæ magnitudinem inuoluito: inuoluta in iure pingui ac croco colorata decoquito. Parum cocturæ requirunt. In patinas traducta, caseo trito & aromatibus dulcioribus aspergito. Fieri & hoc edulium ex pectore phasiani, perdicis, aliarúmue altilium potest. In cœna Lentuli flaminis Martialis inaugurati, inter alia, apposita sunt sumina, patina suminis, &c. Macrobius.

Iecur. Isicia omentata ita fiunt: Assas iecur porcinum, & tum eneruas: ante tamen teras piper, rutam, liquamen, & sic superimmittis iecur & teres, & misces, sicut assolet pulpa, in omentum, & singula inuoluntantur folia lauri, & ad fumum suspenduntur quandiu voles. Cum manducare volueris, tolles de fumo, & denuo assas, & siccum adijcies in mortarium, piper, ligusticum, origanum: fricabis: suffundes liquamen: adijcies cerebella cocta, teres diligenter ne assulas habeat: adijcies oua quinque & dissolues diligenter vt vnum corpus efficias: liquamine temperas: & in patella ænea exinanies, coques: cum coctum fuerit, versas in tabula munda. Tessellas concides, adijcies in mortarium piper, ligusticum, origanum: fricabis in se: commisces in caccabum: facias vt ferueat: cum ferbuerit, tracta confringes: obligas, coagitabis, & exinanies in boletari: piper asperges, & appones, Apicius. Iecuscula aut suilla, aut ex quouis animali, ad magnitudinem nucis aperta, inspersaque sale, fœniculo & aromatibus dulcibus ac bene tritis, omento vitulino aut hœdino separatim inuolues: ad focumq; non nimiũ decoques,

ac cocta statim comedes, Platina. Et rursus, Iecinora porcina vel quorumuis animalium, paululum elixa, terito, eo modo quo caseum soles. Porcinum deinde ventrem condito ad quantitatem iecinoris, tantumque casei veteris, amaraci, petrosilini, passularum, aromatum contritorum, cum duobus ouorum vitellis admisceto, quantum satis esse putaueris. Ex his in vnum redactis, ad magnitudinem nucis pilas facito: omentoque inuoluito: ac vbi voles, in sartagine cum larido frigito. Lentam & paruam cocturam requirunt. Tomacula hæc vulgus appellat, quæ fortasse melius omacula, cum inuoluta omento fiant, dicerentur: vel tomacla, vt Martiali placet. De tomaculis nonnihil supra etiam dixi in isiciorum mentione: isicium enim aliqui Italicè tomacellam interpretantur, & idem Latinè tomaculum dici putant. Vt tamen & poscas aliquid, voueasque sacellis Exta, & candiduli diuina tomacula porci, Iuuenalis Sat. 10. Iecur suillum omento intectum in sartagine frigitur, vt ex Athenæo scripsi in Oue F. Adhibetur & ars iecori fœminarum, sicut anserum, inuentum M. Apicij, fico carica saginatis, ac (à) satie necatis repente mulsi potu dato, Plinius. Iecur suillum præfertur omnibus Aëtio, si quis, inquit, animal id arida fico pauerit, quod genus Græci sycotòn appellant: vnde ortum puto vt imperitum vulgus (in Italia) omnia iecinora vocare ficata cœperit. Sanè vt meminit Aristoteles, suem præcipuè alunt & opimant ficus & cicer, Hermolaus. Quemadmodum in suibus dum adhuc viuunt hepar ex caricarum pastu ficatum (συκωτὸν) ad voluptatem præparatur: ita in anseribus video eorum alimenta lacte imbui: vt non modo eorum iecur sit iucundissimum, sed potenter etiam nutriat, ac optimi sit succi, &c. Galenus de aliment. facult. 3.20. Anthologij lib. 2. titulo In munera, extat Palladæ tetrastichon, huiusmodi:

Βρώματά μοι χοίρων συκάζομένων στέφθηκας,
Ἀλλ' ἐμὲ συκωθέντα μαθεῖν, ἢ σφάξαι ἐπείμας.
Ἠπαρ ἀνθαλλεῖν, καὶ τρέφειν ἐς χορεύειν.
Ἡ σθένει ἐν δίψης ναμάτι τῶ κυπέλλω.

Apud Pollucem lib. 6. legimus ἧπαρ σεσυκασμένον ἢ ἧπαρ συῶν σεσυκοτραγηκότων. Ventris porcini mentio facta est etiam paulò ante ex Platina de iecoris apparatu: item post isicia statim ex Apicio 7.7. quomodo pulpa minsa & cerebellis impleri debeat. Vide etiam infra in Pedum mentione. Sartutillus, venter suillus condito farre expletus, Festus. Ἐγὼ δ' γ' ἤνυστρον βοὸς καὶ κοιλίαν ὑείαν καταβροχθίσας. Varinus in Ἤνυστρον: sunt autem Aristophanis in Equitibus verba, vt citat etiam Athenæus lib. 3. Ὀρύαι (fortè ὀρύα.) τοι ἰδον, χαλκοῖ, σφόνδυλοι, Epicharmus. Et alibi, Χορδαί τ' ἀδυπνοοῦ μαὶ Δία, γ' ὀρύαι ὡς. Vocat autem nunc chordam (inquit Athenæus lib. 9.) quod alibi semper ὀρύαν. Ὀρύα, χορδὴ ἰσθὶ. Hesych. & Var. sed librariorum inscitia deprauata hæc verba cum herba ὀρυξὶς confudit. Chordarum Epicharmus meminit easdem ὀρύας vocans, quin & fabulam quandam Oryam inscripsit. Sic λαπάρα, ἡ δ' ἐστὶ δὲ ἡ χορδῆς τιμὴ. Cratinus. Χορδῆς ἐκ τιμὴ ἦν ἐν τῷ πλακουματίων Alexis. Ἐκ τομὰς χορδῆς μέσως, μολῶν τι καὶ ὕστον. Antiphanes, vt Athenæus citat lib. 3. Vegetius 2.56. in potione equi prophylactica vtitur acrone salso porci pinguis, vel longanone: vel si porcina defuerint, capite hœdino depilato cum pedibus suis & cordulis intestinorum mundis. Mimarcis propriè est chorda leporina, siue edulium quoddam è ventre & intestinis leporis, aut ex sanguine leporino & intestinis: sed vsurpatur etiam de sue: plura de hac voce attulimus in Lepore F. Χόλιξ καὶ χολίκια ὕεια. Pollux 6.9. χόλικας Varinus ventres aut crassa intestina interpretatur. Liquamen: Omentum suis dum recens est, minutim concisum ad castaneæ magnitudinem, sale multo asperges ac contundes: contusum, per diem in tabulato sines: sequenti, in aheno ad ignem, si centum librarum erit, cum duabus aquæ metretis decoques: lento igne efferueat necesse est, donec bene liquerit. Colo deinceps colabis, capiesq; quod in aqua natabit. Inditum liquamen in seriam, loco subterraneo per annum conseruabis, Platina. Omento porcino vel vitulino tessellatim inciso inuoluendum edulium ex Platina 6.20. scripsi in Vitulo F.

Perna à pede dicitur, (vt Varroni placet,) vel potius à Græco πτέρνα. Dicuntur autem pernæ tam priores quàm posteriores coxæ porcinæ salitæ cum toto pede, quos Martialis petasones appellat. Pernam atque ophthalmiam, Horæum, scombrum, &c. Plautus Capt. Quanta pernis pestis veniet, quanta labes larido? Ibidem. Castrantur fœminæ sic quoque vti cameli, suspensæ pernis prioribus, vulua recisa, Plinius. Item ossa ex acetabulis pernarum, Idem lib. 28. Debilis perna, Sat. 4. Sylu. Fumosa, Horat 2 Serm. Ab huius similitudine perna etiam dicitur conchæ genus, quod margaritam fert, de quo Plinius: Stant velut suillo crure longo in harena defixæ. Perna etiam in arboribus dicitur Plinio lib. 17. Auulsisque arboribus stolones vexêre: quo in genere & cum perna sua auelluntur. Nostri pernam suis vocant *hamm* vel *hammen*: aliqui, ni fallor, *schincken*: est autem os illud per se, ab articulo supra genu sito incipiens & coxam comprehendens. Petaso (vt grammatici docent) caro porcina quam alij coxam, alij (inter quos Sipont.) eam partem suis dicunt, quæ ab alis incipit, & costas comprehendit, quibusdam veluti virgulis pinguibus distincta. Musteus est, (de musteo petasone verba Apicij recitabo inferius) propera, charos nec differ amicos. Nam mihi cum vetulo sit petasone nihil, Martialis lib. 13. Siccus petasunculus, & vas Pelamydum, Iuuenal. Sat. 7. Apud Varronem 2. de re rust. petasiones quinque syllabis reperio, nec vsquam alibi, librariorum puto errore. Etiam nunc (inquit) quotannis è Gallia apportantur pernæ, tomacinæ, & taniacæ, & petasiones. Et pulpam dubio de petasone voras, Martialis. Non temere edi in luce profesta Quicquam præter olus fumosæ cum pede pernæ, Horatius Serm. 2.2. Pernas & lardum conficimus, non solum Decembri mense, sed omnibus quos hyemalis algor astringit, Palladius. Ceretana (κερρητανοὺς Strabo vocat populos, vide paulò post) mihi fiet, vel massa licebit De Menapis, lauti de petasone vorent, Martialis lib. 13. sub lemmate Perna. Paschoolas appellant Græci quas vulgus pernas vocat, Festus. Mali in naue suprema pars carchesium vocatur, sub ea ceruix est: infima πτέρνα quantum scilicet eius εἰς τὴν ληνὸν (sic dictum foramen,) inditur, Athenæus. Πτέρνα significat dolum & fraudem: & infimam montis partem: item ferrum aratri τὸ κατατεῖνον ὑπὸ τὴν γύην ἢ πόδας, Varinus. Οὐ περ… ἐν πτέρνῃ, Homerus in Batrachomyom. Singulis dipnosophistis apud Athenæum lib. 14. apposita erat pars petasonis quam pernam vocant, (πετασῶνος μέρος ἣν πέρναν καλοῦσι Romani scilicet: nam Græci veteres pternam dixerunt, vnde illa murium nomina in Batrachomyomachia, pternotroctes, pternoglyphus, &c.) Sunt autem pernarum præstantissimæ Gallicæ, nec inferiores eis quas Cibyra Asiatica, & quas Lycia mittit. Meminit autem earum Strabo lib. 3. his verbis: Pompelon Hispaniæ prope Aquitaniam vrbs est, in qua pernæ eximiæ habentur, quæ cum Curicis (Κυρικαῖς apud Athenæum: sed Græci Strabonis codices impressi habent Καντάβρικαῖς: interpres Latinus vertit Cantabricis) certare possunt. Hæc Athenæus. Sed nos apud Strabonem lib. 3. sic legimus: Cerretani medias Pyrenæi montis conualles tenent, apud quos pernæ fiunt egregiæ, Cantabricis persimiles, vnde prouentus non mediocris ad incolas peruenit. Pernas sic salire oportet, in dolio, aut in seria. Cum pernas emeris, vngulas earum præcidito. Salis Romaniensis moliti in singulas semodius. In fundo dolij, aut seriæ salem sternito. Deinde pernam ponito. Cutis deorsum spectet. Sale obruito totam. Deinde pernam alterã insuper

insuper ponito. Eodem modo obruito. Caueto, ne caro carnem tangat. Ita omnes obruito, vbi iam omnes composueris, sale eas insuper obrue, & ne caro appareat, æqualem facito. Vbi iam dies v. in sale fuerint, eximito omnes cum suo sale. Quæ tum summæ fuerint, imas facito. Eodemque modo obruito, & componito. Post diem omnino duodecimum pernas eximito, & salem omnem detergeto, & suspendito in vento biduum. Die tertio extergeto spongia bene, perungito oleo. Suspendito in fumo biduum. Tertio die demittito. Perungito oleo & aceto commisto, & suspendito in carnario: nec tinea, nec vermes tangent, Cato de re rust. cap. vltimo. Pernas à cute liberatas, & (vt decet) paratas incisasque, tribus diebus cum sale relinques: postea per tres vel quatuor septimanas in fumo siccabis, sic optimæ erunt: coquuntur integræ, & frigidæ per dies circiter octo mensis inferuntur, Balthasar Cellarius. Et rursus. Mense Martio (inquit) pernas diligenter salitas, & cum exemptæ sunt bene ablutas in aqua pura fluente, & cultro purgatas ne quid salis resideat, funiculis in fumum suspendes, baccarum iuniperi polline aspersas: caue ne nimium infumes: sic roseo colore & grato sapore placebunt. Pernam (inquit Apicius 7.9.) vbi eam cum caricis plurimis elixaueris, & tribus lauri folijs, detracta cute tessellatim incides & melle complebis: deinde farinam oleo subactam conteres & ei corium reddis, & cum farina cocta fuerit, eximas furno: & inferes. Aliter: Pernæ cocturam ex aqua cum caricis cocta simpliciter vt solet in lance cum buccellis, careno vel condito melius. Mustei petasones: Ex musteis petasonem elixas cum bilibri ordei, & caricis xxv. cum elixatus fuerit, decarnas, & armillam illius candenti batillo vris & melle contingis: vel quod melius est, missum in furnum melle obligas: cum colorauerit, mittis in cacabum passum, piper, fasciculum rutæ, merum, temperas: & cum fuerit temperatum, dimidium in petasonem profundis: & alia parte piperati buccellas musteorum fractas perfundis: cum sorbuerit, quod mustei recusauerint, petasoni refundis. Musteus dicitur, inquit Humelbergius, qui nouus & recens est: qui quidem longè præponitur: nam vetus ob pinguedinem facile rancescit. Celsus pernas, vt puto, trunculorum nomine intelligit. Idem. Figito cultrum in mediam pernam, olfactuque si bene olebit, bona erit perna: sin secus, reijcienda est. Bonam in vino albo aut aceto decoquito. Sunt qui tantundem aquę addendum dicant, maximè vero Publius, qui vinum non bibit: hi certe falluntur. Suauior est in vino tantum, vel aceto, & diutius durat. Non est coquenda perna, nec est iure eximenda, nisi vbi refrixerit, Platina. Σχελίδες (sic dicuntur laterum carnes, præcipuè in lepore & boue, vt dixi in Lepore F.) δ' ἀλόκημοι πλησίον τακερώταται Ἐπὶ πινακίσκοις, καὶ δίεφθ' ἀκροκώλια, (sic apud Pollucem legimus,) Pherecrates. Ὁ γόγγρος ἑφθός, τὰ δ' ἀκροκώλι' ἥδιστα, Alexis. Κῶλον per excellentiam de femore dicitur, cuius pars carnosa superior, ἀκροκώλιον est: inferior ὑποκώλιον: hac enim voce Xenophon de cane vtitur. Sic etiam ἀκρώμιον & ὑπώμιον dicimus. Ἀκροκώλια δέ σοι τέτταρ' ἥψησα τακερά, Aristophanes. Apud Athenæum principio libri 9. κωλῆνες τακεροὶ (id est τρυφεροὶ) (περιφορτουμένων ὁ καπνὸς ἐν παρόδοισι. Dicuntur & κωλεοὶ masculino genere. Ὀρέα, (lego ὀρύα,) τυρίδιον, κωλεοί, σφόνδυλοι, Epicharmus. Et alibi, Χορδαί τ' ἀδινωταὶ μὰ Δία, χ' οἱ κωλεός. Κωλῆν etiam & κωλῆ in vsu sunt. Σχελίδα δὲ καὶ κωλῆνας ἑφθοὺς τρεῖς. Eupolis. Fit autem κωλῆ contractum à κωλέα, vt à συκέα, συκῆ. Οἴμοι δὲ κωλῆς ἣν ἐγὼ κατήσθιον, Aristophan. Καὶ διαλαφάξαντες αἱ τὰ πλευρὰ κωλᾶς, Idem. Κεφαλαῖς τ' ἐξ ἀφων, Idem. Ἰχθῦς, κωλᾶς, φύσκας. Plato Γρυλλίν. Διδόασιν μάλιστ' ἱερῶν τοῦ κωλῆν, τὸ πλευρὸν ἡμίκραιρ' ἀριστερά. Amipsias. Κωλῆν σαρκώδη, λαγόνας ὑγρὰς. Xenophon in libro de venatione: Hæc omnia apud Athenæum citata legimus. Κωλῆνες τεταριχευμένοι, ἑφθοί. Pollux. Ab syrtus equo purgando per os infundit decoctum κωλῆνος χοιρείου. Κωλεά posterius crus suillum, Varinus & Hesyc. alij partem carnis interpretantur, alij fasciculum fœni, ἢ περιστὶς τὸ δελφάκιον, Iidem. Κωλῆν, κωλεόν: Κωλῆνες, αἱ τῶν κωλεῶν, Iidem. Οἴμοι δὲ κωλῆ, (ὁ κώληνος λεγόμενος, Varinus,) Aristophanes. Κώληπα, pars post genu, coxa: & κώληψ, poples, Varinus. Pedestrium animalium partes excarnes homines mandunt, pedes, rostra, & aures: easq; vt plurimum in aqua elixas mandunt cum aceto & garo, vinum affundentes: sunt qui cum oleribus aut in aquą elixis, aut in patinis conditis. Porcellorum autem pedes ptisanæ elixæ iniecti, aptissimi sunt, tum vt illam meliorem efficiant, tum vt ipsi molliores reddantur, & ob id ad elaborationem, quæ in ore fit ac ventriculo, meliores, Galenus libro tertio de aliment. facult. Nostri extremas ferè suillas partes, pedes, caudas, auriculas, rostra, & summi dorsi carnes, vsurpant ad genus illud cibarij quod quidam gelu in patina vocant. Suum extremitates in cibo laudantur, Aretæus in cura Cephalææ. Porci pedes vtiles sunt, boniquę succi: bene enim concoquuntur: quapropter se ex morbo reficientibus idonei sunt, Symeon Sethi. Porci pedes refrigerant & humectant, conualescentibus vtiles, Syluaticus. Qui pituita alba laborat, &c. in Cœna obsonium habeat, maximè quidem pedes & capita suilla, Hippocr. in lib. de intern. affection. Vindicianus comes Archiatrorum in epistola ad Valentinianum imperatorem, describens historiam laborantis ardente febri & siccitate viscerum à se curati, Præcepi etiam ei (inquit) escam fieri de minutalibus porcinis, id est podocylijs & ventriculo: in quem ventriculum acetum cyminatum modico adiecto lasere mitti mandaui, vt omnino excocta caro etiam ossium duritiam emolliret, vt soluta eorum medulla cum iure ipso absorberetur. Galenus lib. 1. ad Glauconem de curanda febri tertiana exquisita scribens, inter alios cibos commendat suum pedes & cerebra. Porcellorum vero (inquit) caro etiam τακερὰ (tenera & bene cocta) exhibita, nihil nocebit. Ῥυγχίον, κωλῆν, πόδας τέτταρας ὑείους, Theophilus. Ῥύγχος φορβάδειον, Anaxilas. Πτίσμα nominauit Anaxandrides. Ῥύγχος εἰς ὕειος πιέζων, Axionicus. Πῶς ἰδεῖν ῥύγχος προσεικασμένον, Aristophanes. Dicitur autem ῥύγχος propriè de sue, reperitur tamen de alijs quoq; animalibus. Athenæus.

Suillum lac pinguissimum (crassissimum) est omnium, vt ad concretionem coagulo non indigeat, ac perquam modicum seri excernat, decoctumque ocyssimè coaguletur: ideo neque facile secedit, neque ventriculo congruit, sed nauseam gustantibus excitat, Aëtius. Eorum qui lac suillum biberint, corpora leprosa & scabiosa fieri putant: hanc & alias ob caus. Aegyptij suem animal profanum existimant, Plutarchus in libro de Iside. Manethonem porrò Aegyptium summa sapientia virum accepi dicere, cum qui suillo lacte vescatur, vitiliginibus & lepra oppletum iri, quos quidem morbos Asiani omnes pessime oderunt, Aelianus. Nos apud Aëtium de ouillo lacte legimus frequenti eius vsu cuti vitiligines albas induci.

G.

Remedia ex porcello, simpliciter, vel lactente. Ad morsus venenatos, optimè auxiliantur si statim post cucurbitas plagæ imponantur animalia parua discerpta, & adhuc intus calentia, velut sunt gallinæ, hœdi, agni, porcelli. Venenum enim exugunt & dolores leniunt, Aëtius. Idem ferè Celsus scribit de hœdo, Aëtius de agno: Vide in Hœdo G. ab initio. Ad equos vulsos seu pneumonicos, Porcellum lactentem macta iuxta equum affectum,

 vt sangui-

vt ſanguinem feruentem ſtatim in fauces eius infundas, Pelagonius. Porcelli lactentis ventriculo, id eſt aqualiculo exempto, quod in interiore cute luteum adhæret lanæ coniũges, madefactaque ea illum humorem auriculæ inſeres, cuius è diuerſa parte dens dolebit, certiſſimo remedio ſtatim ſubuenies, Marcellus. Porcelli ſanguis, vide inferius in ſanguine ſuis.

Remedia ex ſue, verre, ſcropha: & obiter quædam ex APRO, maiuſculis literis ſcripto ſemper eius nomine, vt Lector ab apro huc remiſſus facilius inueniret. Suillarum carnium ius decoctum opitulatur contra buprestin, Galenus lib. 2. de antidotis. Pharmacum Galeni ad podagram, quod omnibus ferè corporibus congruit: Caſeus bubulus vetuſtiſſimus, adeò vt ob acrimoniam edi non poſſit, cum porcinæ carnis inueteratæ ac ſalſæ decocto teritur, & probè emollitus ad durities artuum imponitur, Aët. 12. 43. (& pluribus lib. 2. cap. 100.) Vbi etiam alia duo medicamenta ad podagram ſtatim ſubijcit, quorum primum præter alia pernam porcinam recipit, alterum vero pernæ veteris porcinæ iuſculum. Indi elephantorum quos ceperint vulnera, aqua primum tepida colluunt: deinde ſi profunda ſint, butyro vngunt: poſtea inflammationem leniunt, ſuillam carnem recenti ſanguine madentem & calidam admouentes, Aelia. Vulneribus elephantum butyrum auxiliatur, ferrum enim extrahit: vlcera ſuillis carnibus fouent, πυελῶν. Strab. Suillam ſalſam crematam cauſticam fieri nuper quidam mihi affirmabat: quod cum experirer falſum deprehendi, guſtu indicante non cauſticam, ſed ſimpliciter ad exiccandum idoneam eſſe ita crematam. Contra hæmophyſin remedium ἐμπεπλασθαι χοιρείων κρεῶν, Suidas. Sanguis ſuillus humidus eſt, & minus calidus, humano maximè temperie ſimilis (vt dictum eſt in F.) Itaque quiſquis ſanguinem humanum morbo alicui vtilem eſſe ait, in ſuillo primum id comprobet: ac ſi non eandem, ſaltem ſimilem actionem oſtendat. Nam etſi aliquatenus inferior ſit humano ſanguine (hoc & Auicenna ex Galeno repetit) ſaltem aſſimile quippiam efficiet, quo cognito, ab humano pleniorem fore vtilitatem ſperabimus. Nam ſi ne paulum quidem promiſſis reſpondeat, non erit cur in humano experiri oporteat, Galen. de ſimpl. 10. 2. Eumelus equo refrigerato ſanguinem porcinum calidum cum vino infundi iubet. In libro quodam Germanico manuſcripto medicamentum inueni huiuſmodi: Verrem caſtratum pilis omnibus ruffis præditum & optimæ valetudinis iugulato: ſanguinem olla recens exceptum, bacillo de iunipero rubra diu agitato, & agitando collectum ſanguinis grumum eijcito. Tum ramenta eiuſdem iuniperi inijcies, & baccas de iunipero rubra diu agitato, & agitando collectum ſanguinis grumum eijcito. Tum ramenta eiuſdem iuniperi inijcies, & baccas de iunipero rubra ſimiliter circiter viginti quinque. His addes parum agrimoniæ, (id eſt eupatorij veterum,) itẽ rutæ, phu, ſcabioſæ, veronicæ vulgò dictæ, pimpinellæ, cichorij, pulegij, ſingulorum manipulum. Quod ſi ſanguinis menſura ſextarios tres excedit, adijcies theriacæ vncias duas: ſin minor fuerit, pro portione ſanguinis theriacæ modum minues. (Sed omnia præparata eſſe debent, vt ſanguini adhuc à ſue calenti imponantur.) Permixtis omnibus, liquorem ſtillatitium elicito, quem diligenter ſeruatum in vitreo vaſe dies octo inſolabis, quod ſemel quotannis facies: durat enim circiter viginti annos. Hunc liquorem experientia conſtat egregie prodeſſe aduerſus peſtem, apoſtemata capitis & laterum ſeu coſtarum, iecoris & pulmonis morbos, lienis inflationem, ſanguinem corruptum, febrim, tumores, cordis tremorem, hydropem, calores præter naturam, malos humores, & imprimis venena & peſtilentem febrim. Bibet autem æger quocunque ex prædictis morbis correptus, ligulæ menſuram, vel quatuor aut quinque guttas, & vt inſuper ſudet curabit. Aliqui liquore vi ignis extracto ex ſanguine melis aduerſus peſtem vtuntur. Cum porcus iugulabitur, is qui verrucas habebit, ſanguinem eius ſubiecta ea corporis parte ſuſcipiat, dum adhuc calidus exilit, & mox vbi ſiccatus fuerit, ſtatim abluat: citum remedium experietur. Mulier ſanè remedium de ſcrofæ ſanguine faciat, Marcellus. Verendorum carbunculis cerebrum APRI vel ſuis, ſanguiſque medetur, Plinius. Vbera circũlita ſanguine fœminæ ſuis, minus creſcent, Plinius. Porcellum diſſecans cruore mammas obline, amplius non augeſcent, Galenus Euporiſt. 2. 29.

De adipe ſuillo: Serenus etiam ſeuum ſuillum dixit, vt Græci στέαρ χοίρειον: & recentiores ὀξύγγιον ad imitationẽ Latinæ vocis axungiæ. Marcellus axungiam ſuillam aliquando nominat, ac ſi aliorum quoque animaliũ axungia dicatur, quod apud veteres non reperio: nam noſtro ſeculo qui minus Latinè ſcribunt, axungiam vocant pingue quod inter cutem & carnem ſolidius concreſcit, in ſue, homine, mele, glire, mure montano, &c. Lardum vel laridum Latini carnem ſuillam appellant, non ſolam, ſed vnà cum pingui ſuo, inde lardum pingue apud Plinium & alios legimus: & lardum cum pingui ſuo, apud Marcellum: aliquando pro pingui ſolo, vnde Marcellus, lardum quod inter cutem & carnem macram eſt. Plura de lardo dixi in F. Sed quia videntur ſcriptores lardum & axungiam, ſiue adipem ſuillum, interdum indifferenter accipere, aut ſaltem eaſdem vires tribuere, nos quoque non diſtinguemus loco, recitando de eis autorum verba: hunc ſolum ordinem ſecuturi, vt primò agamus de remedijs eorum quum foris applicantur, ſecundo loco quum intra corpus ſumuntur. Adipem & ſeuũ & pingue medici ferè confundunt, cum veteres, tum noui. Sed ſeuum propriè ruminantia habent, cætera adipẽ. Vtrunque in fine carnis eſt, vtrunque concreſcit ac gelaſcit, & fragile eſt ſi refrixerit: pingue inter carnem cutemque eſt, ſucco liquidum, qui non gelatur, Hermolaus Corollario 286. Et mox Corol. 287. Adeps ſuillus (inquit) vnguen, teſte Palladio (Serenus etiam vnguen pro axungia dixit) & axungia Latinè dicitur: & Græci quoque vſurpant, ſed oxyngon fere appellant, tracta origine ab axibus curruum perungendis: quanquam eſt vbi Plinius aceti fecem oxyngion interpretatus eſſe videatur. Et nos fortaſſe quibuſdam locis autoritatem ſummi viri noſtro iudicio prætulimus. Alioqui Paulus Aegineta oxyngion pro axungia clariſſimè videtur intellexiſſe; in emplaſtro cui Phœnicite nomen eſt. Axungiæ nomen ad alia quoque pinguia transferri, ſed rarò comperi, Hactenus Hermolaus. A butyro proxima in communibus adipis laus eſt, ſed maxime ſuilli, apud antiquos etiam religioſi. Certe nouæ nuptæ intrantes etiamnum ſolenne habent poſtes eo attingere. Inueteratur duobus modis, aut cum ſale, aut ſyncerus: tanto vtilior quanto ſit vetuſtior. Axungiam etiam Græci appellauere in voluminibus ſuis. Neque eſt occulta virium cauſa, quoniam id animal herbarum radicibus veſcitur. Itaque etiam fimo innumeri vſus. Quamobrem non de alia loquimur ſue, multò efficaciore fœmina, & quæ non peperit. Multò vero præſtantior in APRIS eſt, Plin. Noſtri pharmacopolæ ad vnguenta quædam paranda, porcellum maſculum lactentem caſtrant, eiuſque pinguedinem auferunt, illam maximè quæ in ventre intra carnem circa peritonæũ habetur, plerique de porcello ruffo malunt. Vocant autem axungiam vulgò *ſchmar*, Galli oing quaſi vnguen. Colligebatur etiam à renibus, vt infra dicam. Alapis, id eſt axungia porcina, Syluaticus. Antiqui axungia maximè axibus vehiculorum perungendis ad faciliorem circumactum rotarum vtebantur, vnde nomen, Plinius. Noſtrates pro axungia ſeuum, butyrum, præſertim quod inutile alioqui & ranciddum fuerit, & butyri fecem ac reſinã

abietis

abietis aut pini ad vsum rotatum permiscent, quæ quidem compositio illita scabiem quoque in homine & serpiginem emendat. Synceram axungiam Plinius vocat, Serenus simplicem, quæ non est salsa: de qua semper intelligendum puto, vbi aliud non exprimitur. Salsæ vsus non est, nisi ad ea quæ purganda sint, aut quæ non sint exulcerata, Plinius. Græci salsam στέαρ χοίρειον ταριχηρὸν vel ἡλισμένον vocant, vel μεθ' ἁλῶν τεταριχευμένον. nam alioqui τεταριχευμένον aliquando simpliciter inueteratum significare Cornarius docet: & apud Dioscoridem ab initio capitis de adipibus inuenio, στέαρ δίχα ἁλῶν τεταριχευμένον. id est sine sale inueteratus adeps. Et per se axungiam medici antiqui maximè probabant renibus detractam, & exemptis venis aqua cœlesti fricabant crebro, decoquebantque fictili nouo sæpius, tum demum asseruantes, Plinius. Suillus adeps & vrsinus (ἀρκτῷος, vt Ruellius legit: meus Dioscorides Græcus ἄρνειος habet, id est agninus, vt Marcellus etiam & Hermolaus verterunt: sed melius forte Ruellius, quoniam in fine capitis 79. legimus ὄειον & ἄρνειον, & de probatio, id est ouillo curando alibi [cap. 276.] agitur: & Marcellus etiam in annotationibus magis probat vt ἄρκειον legatur) hoc curantur modo: Recens, præpinguis, renibus potissimum detractus, in largiore aqua cœlesti & quàm frigidissima, exemptis tunicis, diligentissime manibus confricatur, & exprimendo fermè siccatur, subindeque noua aqua abluitur: cæterum fictili capacitatis duplæ inditus, in aquam demergitur, & subditis leuibus prunis spatha mouetur: eliquatusque, colo transfunditur in aquam: vbi verò refrixit, & guttatim aquam omnem exclusit, in prælotum fictile demittitur, & infusa aqua leniter eliquari debet, & manu deprimi, quò facilius fæculentum virus pessum eat: postea in pilam spongia madefactam transfunditur. Vbi coire cœpit, residens in imo sordes eximitur: tertio citra aquam eliquatur, repurgatusque, fictili bene operculato, perquàm frigidis locis reponitur, Dioscorides interprete Ruellio. Caprinus adeps suillo calidior est. Hoc semper meminisse oportet, pro animalium temperatura semper existere differentias eius quæ in illis est pinguedinis, aut adipis. Igitur cum sus omnibus propè quadrupepibus in caliditate ac siccitate inferior sit, pinguedinem quoque minus habet calidam, magisque humidam, Galenus de simplic. 11. 4. Et mox, Pinguedo suis vt ad nos quidem largius humectare potest, sed non æquè excalfacere vt oleum: verum pinguedinis suum talis est caliditas, qualis spectatur in nobis. Porrò taurorum adeps suillo multò calidior est & siccior. Quod Dioscorides non rectè dixerit caprinum adipem adstringentiorem esse suillo, in caprino iam reprehendi Galeni verbis vsus. Vsus axungiæ est ad mollienda, excalfacienda, discutienda, purgandaque, Plinius. Et rursus, Conuenit salsam magis emollire, excalfacere, discutere, vtilioremque esse vino lotam. E sue vetustissimus quisque adeps sale conditus excalfacit & emollit: elotus vino pleuriticis prodest: cinere aut calce exceptus, inflammationibus, fistulis ac tumoribus succurrit, Dioscor. Adipis suilli & vulpini eandem esse facultatem in Succidaneis Aeginetæ legitur: ego sæpe quidem indifferenter vsurpari posse concesserim, semper & absolutè non item: vulpinus enim tum calidior suillo est, tum minus humidus. Cinis vitium cum axungia vetere contra tumores proficit: scorpionum & canum plagis cum oleo persanat, Plin. Castor marrubium, præsertim candidum, tunsum cum axungia veteri vulneribus à cane factis illini iubet, Idem. Spuma nitri canum morsibus ex asinino aut suillo adipe medetur, Dioscorid. lib. 5. sed hîc adeps suillus materiæ potissimū vicem explere videtur: vt in omnibus illis vnguentis quæ argento viuo axungiæ mixto, &c. aduersus Gallicum morbum paulò ante nostram memoriam parari cœperunt. Defenderit tamen aliquis, peculiarem quandam axungiæ etiam per se aduersus hanc luem inesse facultatem, qua scilicet, vt Plinius scribit, genibus etiam adalligata reddit ori saporem, vt expui videatur. In rigore ceruicis poplites axungia illini Serenus iubet. Nicolaus Myrepsus etiam inter vnguenta duobus vltimis ad scabiem inscriptis argentum viuum addit, vltimo & antepenultimo etiam suillum adipem. Item sectione 47. quæ tota est de medicamentis aduersus scabiem, Vnguento vltimo miscet adipem porcinum, hydrargyrum, oleum laurinum & succum fumariæ, hoc palmas manuum & plantas validè perfricari iubet ter die, sic malum per vrinam abiturum. Vnde apparet vnctiones vulgò vsitatas contra Gallicum morbum antiquiores esse quàm plerique putant. Lardum coctum cum pingui suo appositumque, potenter omnia expellit, quæ corpori inhæserint, si illic alligetur, Marcellus. Adeps suillus cum butyro & rosaceo, vulneratis cerebri membranis instillatur, Gal. lib. 2. κ. τ. τ. Ad vulnus incurabile in quauis corporis parte: Buglosson herbam euellito, & succisas radices curiosè lotas in pila conterito, suillam axungiam adijcito, ac bene emolliens vulneri imponito, Galenus Euporist. 3. 160. Neruis vulneratis prodest, Terræ lumbricos indere tritos, Queis vetus & ranis sociari axungia debet, Serenus. Fracta ossa lardum elixum atque circumligatum mira celeritate solidat, Plinius. Si cui fortè lapis teneros violauerit artus, Necte adipes vetulos, & tritam chamæcisson, Serenus: videtur autem suis adipem intelligere, nam & stercus luteæ porcæ ad idem prodesse mox subiungit. Axungia panis illinitur cum calce: item furunculis duritiæque mammarum. Rupta, & conuulsa, & spasmata, & luxata sanat. Clauos & rimas callique vitia, cum elleboro albo, Plinius. Vtilissimum contra inflammationes vlcerum adipe verrino (axungiam) confici, & inungi putant vtile: ijsque quæ serpant illinire cum resina. Idem. Axungia è sue quæ non peperit aptissime vtuntur ad cutem mulieres: contra scabiem verò admixto iumentorum seuo pro parte tertia, & pice, pariterque subferuefactis, Plinius. Cicatrices concolores facit cerusa admixta, vel argenti spuma: at cum sulphure vnguium scabricias emendat, Idem. Glans intrita duritias quas cacoëthes vocant, cum salsa axungia sanat, Idem. Lac ficulnum cum axungia verrucas tollit, Plinius. Ruta emendat vitiligines, strumas & similia cum strychno & adipe suillo ac taurino seuo, Idem. Parotidas sanat axungia, ammixta farina salsamentariæ testæ: quo genere proficit & ad strumas: pruritus & papulas in balneo perunctis tollit, Idem. Parthenium illinitur strumis cum axungia inueterata, Plinius. Idem alibi lapathum syluestre ad strumas cum axungia efficacissimum esse tradit. Suillus adeps ambustis igne medetur, Dioscor. abscessibus & ambustis, Auicenna. Syncera axungia medetur ambustis vel niue: pernionibus autem cum hordei cinere & galla pari modo, Plinius. Et alibi, Vlceribus ex ambusto cum candido ouorum tostum hordeum & suillo adipe, mire prodest. Combustis igni, Ordea vel franges (forte, friges) atque oui candida iunges. Adsit adeps porcæ, (mira est nam forma medelæ,) Iunge chelidonias, ac sic line vulnera succis. Quodque recens vssit glacies, axungia simplex Mulcet. & ex facili grata est medicamine cura, Serenus. Syncera axungia prodest confricatis membris: itinerumque lassitudines & fatigationes leuat, Plinius. Cinere de capillis muliebribus in testa crematis, addito adipe suillo, emendari aiunt sacrum ignem, sanguinem sisti illico, & formicationes corporum, Idem. Perniones sarcit, APRinum vel suillū fel: cum adipe pulmo impositus, Plinius. Virides brassicarum caules vnà cum radicibus suis cremati, lateris diutinos dolores impositi sanant, Dioscorides. Inter medicamenta quibus suffitus vterus clausus aperitur, numerat Hippocrates lib. de superfœtatione fibri testem, asini masculi stercus, adipem suillum. In pecorum etiam remedijs mul-

dijs multiplex axungiæ vsus est. Præfractis cornibus boum linteola sale atque aceto & óleo imbuta superponuntur, ligatisque per triduum eadem infunduntur: quarto demum axungia pari pondere cum pice liquida, & cortice pineo leuigatoque imponitur, &c. Columella. Si talum aut vngulam bouis vomer læserit, picem duram & axungiam cum sulfure & lana succida inuolutam candente ferro supra vulnus inurito, Idem. Boum attritis vngulis cornua vngendo aruina, medentur agricolæ, Plinius. Canum aures à muscis exulcerantur: in quæ vlcera coctam picem liquidam cum suillo adipe stillari conueniet: hoc eodem medicamine contacti ricini decidunt, Columella. Ad mentiginem in agnis vel hœdis, quibusdam placet æruginis tertiam partem duabus veteris axungiæ portionibus commiscere, tepefactoque vti medicamine, Idem. Ad scabiem equi hyemalem, & in cruribus, rappas vocant: Axungiam igne liquatam infundes in frigidam: & rursus exemptæ subactæque, admiscebis sulphur quàm tenuissime derasum, & iterum subiges, & inunges: tertio die crustulas scabiei perfricando aperies, & quotidie inungere perges, Manuscriptus quidam liber Germanicus. Adeps porcinus cum oleo vino & velle &c. infunditur equo opisthotonico vel tetanico, Vegetius. Quidam cum suppurationem in bubus inusserant, vrina vetere eluunt, atque ita æquis ponderibus incocta pice liquida cum vetere axungia linunt, Columella. Sanguis demissus in pedes boum, nisi emittatur, saniem creabit. Locus primo ferro circuncisus & expurgatus, deinde pannis aceto & sale & oleo madentibus inculcatis, mox axungia vetere & seuo hircino pari pondere decoctis, ad sanitatem perducitur, Idem. Hæc de brutorum remedijs per axungiam. Fabalium siliquarum cinis ad coxendices, & ad neruorum veteres dolores, cum adipis suilli vetustate prodest, Plinius. Medicorum aliqui axungia admixto anseris adipe taurorumque seuo & œsypo ad podagras vti iubent: si verò permanet dolor, cum cera, myrto, resina, pice, Idem. Et rursus, Axungia podagricis prodest mixto oleo vetere, contrito vnà sarcophago lapide, & quinque folio tuso in vino: vel cum calce, vel cum cinere. Facit & peculiare emplastrum 85. pondo. C. spumæ argenteæ mixtis: (quod ita ferè est, vt axungiæ ponderis sint partes sex, lithargyrij septem.) Adeps suilla cum aqua & cumino subacta, podagricis opitulatur, Sym. Sethi. Medetur axungia & capillo fluenti: & vlceribus in capite mulierum, cum gallæ parte quarta: & infumata pilis oculorum, Plinius. Axungia porcina insulsa apud Aegínetam medicamentis ad alopeciam miscetur. Ruborum rosa alopecias cum axungia emendat, Plinius. Lingua (aliâs Lingulaca) herba, nascitur circa fontes: radix eius combusta & trita cum adipe suis, adijciunt vt nigra sit & sterilis (aliâs, vt nigra sit & nunquam pepererit,) alopecias emendat vngentium in Sole, Idem. Alopecias replet hippocampinus cinis nitro & adipe suillo mixtus, aut sycerus ex aceto, Idem. Scrofina adipe recenti si quis contritos (contrita) angulos oculorum, interius exteriusque inunxerit, vermiculos qui noxij sunt oculis potenter educit, Marcellus. Axungia infumata (in fumo suspensa) pilis oculorum (defluentibus nimirum, vt & alopeciæ,) medetur, Plinius. Ad aurium dolorem quę pus emittent, laridum vetustissimũ teres in mortario, & succum illum lana delicata collectum in auriculam immittes, & subinde aqua calida fouebis, & iterum succum illum infundes, mira velocitate sanabis, Marcellus. Si maior sit dolor aut grauitas aurium, lardum pingue instillant, Plinius. Ad acerbos dolores aurium: Subactum oleo adipem (σιαρ, cum asterisco apposito, qui locum deprauatum vel mutilum indicat: deest enim animalis nomen, suis vt puto, aut vulpis:) infundito: & spongia locum occludito: bene facit & ad neruorum morbos ex vulpino adipe atque suillo (ὑκ, vox corrupta, pro qua interpres legit ὑεὸς) æqua portione mixtis remedium, Galenus Parabilium 2.4. Pingue laridi (laridum) quod inter cutem & carnem macram est, si parotidibus adponatur, & illic ligetur, cito sanabuntur, Marcellus. Axungia (vetus; Marcel.) sanat parotidas ammixta farina salsamentariæ testæ, (cum testa vasi salsamentarij,) subacta & adposita, Plinius & Marcellus. Sideritis cum axungia veteri parotidas sanat, Plinius. Adipem anserinum, gallinaceum, suillum, vulpinum, auricularibus medicamentis admiscet Nic. Myrepsus. Si quod tuberculum in collo nascatur, vinum & lardum simul in olla calefacies, & subinde gargarizabis, Obscur. In rigore ceruicis, Geminus mulcebitur vnguine poples. Hinc longum pariter neruos medicina sequetur, Serenus. Vnguen axungiam significare supra diximus. Penetrare autem huius illitionis vim ad ceruicem minus mirum, cum Plinius scribat axungiam genibus adalligatam reddere ori saporem, & expui videri: cuius vero rei gratia id fiat non expressit: alibi quidem axungiam genibus dolentibus cum genista imponi prodidit. E sue vetustus vino elotus adeps pleuriticis prodest, Dioscorid. Rutæ adeò peculiaris in testibus effectus est, vt syluestri ruta cum axungia veteri illitos ramices sanari prodant, Plinius. Axungia antiqui maximè axibus vehiculorum perungendis ad faciliorem circumactum rotarum vtebantur, vnde & nomen: sic quoque vtili medicina cum illa ferrugine rotarum ad sedis vitia virilitatisque, Idem. Genista tusa cum axungia genua dolentia sanat, Plinius. Suillus adeps contra vuluæ & sedis vitia idoneus est, Dioscor. Butyrum, adipes anserinus, vitulinus, porcinus apud Galenum lib. 9. κ. τόπ. miscentur medicinis ad sedem. Syncera (id est non salsa: adipes enim salsi vtero non conueniunt, Dioscoride teste) axungia partus in abortum vergentes nutrit, collyrij modo subdita, Idem. Peristereon apposita in adipe suillo recenti, strangulatum à vuluis mensiumque difficultatem emendat, Plinius. Si dolor & vlcera in matrice sint, spongia aut molli lana in calidam intincta locos expurgabis, &c. postea resina & adipe suillo mixtis simul illinito sæpe interdiu ac noctu, Hippoc. lib. 1. de morbis muliebribus Et paulò post, Si vero vehementer exulcerati fuerint loci, &c. collutis eis purgatisq; resinam ac mel & pinguedinem suillam illinito. In libro etiam de natura muliebri ad nescio quos vteri affectus; (neque enim satis exprimitur:) capræ cornu, & gallam, & adipem suillum ac cedriam suffiri iubet. Lardum minutim concisum & contusum in mortario lapideo in pastam destilla in alembico vitreo: hæc aqua alba capillos nitidos & flauos reddet: faciem quoque decorabit, And. Furnerius. Vinum salsum cum adipe suillo recente contra hyoscyamum bibitur, Dioscorid. Lardum eiusque decocti potum his qui buprestin hauserint auxiliatur, Plinius. Iis qui argentum viuum biberint lardum remedio est, Idem. Phthisicis medetur macræ suis fœminæ herbis pastæ lardum, Plinius. Ad phthisin, Proderit & veteris seui pila sumpta suilli, Serenus. Axungiæ suillæ vetustæ vnciæ tres ex vini vetustissimi cotyla vna decoctæ, potui phthisicis datæ potenter remediantur, Marcellus. Axungia datur etiam phthisicis vnciatim, cum vini veteris hemina decocta, donec tres vnciæ è toto residant: alij & mellis exiguum adijciunt, Plinius. Et rursus, Axungia vetus etiam phthisin in pilulis sumpta sanat, quæ sine sale inueterata est. Omnino enim non nisi ad ea quæ purganda sint, aut quæ non sint exulcerata, salsa petitur. Quidam quadrantes axungiæ & mulsi in vini cyathis tribus decoquunt contra phthises, quintoque die picem liquidam in ouo sumi iubent, circumligatis lateribus, & pectoribus, & scapulis eorum qui phthisin sentiunt. Tantaque est vis, vt genibus etiam adalligata, redeat in os sapor, eamque expuere videantur. Et alibi, Ad tussim veterem recens axungia decoquitur quadrantis pondere in vini cyathis tribus addito melle. Cœliacis dantur lutea ouorum trium

(cum) lardi veteris & mellis quadrantibus, vini veteris cyathis tribus, trita ad crassitudinem mellis, & cum opus sit auellanæ nucis magnitudine ex aqua pota, Plinius. Equo tussienti offas è suillo adipe butyro & melle illitas, per os insere, Hippocrates in Hippiatri. Offæ de adipe suillo veteri vino vetere madefactas equo ob viam aut cursum exæstuanti (causonem patienti) per os dabis, Hierocles. Axungiæ pars vna tribus partibus hyssopi permista, in fauces vitulorum demissa, lumbricos pellit Columel.

Si lingua & fauces morbo epidemio nigrescant, (quem nostri à colore vocant *die brüne*,) linguam saluberrimè perfricari pollicentur interiore parte pellis laridi, sic extrahi nimium calorem. Eam pellem si postea canis obiectam deuorauerit, ægrotabit aut forte morietur, si valde infectus fuerit homo cuius defricata est lingua. Si opus videbitur, duabus aut pluribus huiusmodi pelliculis deinceps linguam ægri perfricandam curabimus, Obscurus.

Lupino adipe vel medulla suum fricari oculos contra lippitudines præcipiunt, Plin. Coitus stimulant medullæ suum haustæ, Idem.

In ambustis prodest setarum ex suibus è penicillis tectorijs cinis cum adipe tritus, Plin. Peniculi cinis sistit sanguinem vulneris nimium fluentem, Serenus. Ad procidentem sedem: Sedi vino prius ablutæ picem aridam tritam, vel setas porcinas vstas & tritas apponito, Aëtius 14.6.

Fractis ossibus præsentaneus maxillarum APRI cinis vel suis, Plinius. Vlcera (in tibijs cruribusque) quæ serpunt maxillarum APRI vel suum cinis sanat, Idem. Ossa ex maxillis APRI vel suis domestici vruntur, vlceraq; perniciosa crurum illo cinere asperguntur, Marcel.

Contra serpentes laudatur APRI adeps cum melle resinaque: simili modo verrinum iecur exemptis duntaxat fibris quatuor obolorum pondere, vel cerebrum in vino potum, Plin. Contra carbunculos suis fœminæ cerebrum tostum illitumque proficit, Idem. Verendorum carbunculis cerebrum APRI vel suis sanguisque medetur, Idem. Verris cerebrum coctum & cum melle adpositum carbunculos in veretro efficaciter sanat, Marcellus. Aut teneris cerebrum gingiuis illine porci, Serenus ad infantes dentientes. Ossicula in capite porci duo naturaliter forata inueniuntur, id est vnum in dextra parte, & aliud in sinistra, quæ reperta & reposita, & cum opus fuerit licio suspensa, medelam capiti prout inuenta sunt præstant: id est dextrum dexteræ parti, & sinistrum sinistræ: sed præter te & ægrum ossicula tertius non contingat, quæ ad hanc necessitatem colligi diligenter & seruari debent, Marcellus. Auriculę porcinæ os perforatum collo alligatum à tussi futura custodit, Galen. Euporist. 2 43.

In suillo ventre gobius recens decoquitur ad alui deiectionem: Vide in Gobio ex Dioscoride.

Ebrietatem arcet pulmo APRI aut suis assus, ieiuni cibo sumptus, eo die, Plinius. Suillus & agninus pulmo impositu attritus à calciamentis contractos, ab inflammatione tuentur, Dioscorid. calciamentorum attritus sanare creduntur, Galenus, Sym. Sethi & Hali. Clauos & rimas callique vitia pulmo APRINVS aut suillus sanat, Plinius. Perniones vrsinus adeps rimasque pedum omnes sarcit, &c. item APRINVM vel suillum fel: cum adipe pulmo impositus, Idem.

Suis iecur cum vino sumptum venenatorum morsibus medetur, Symeon Sethi. Contra serpentes auxiliatur verrinum iecur (inueteratum cum ruta potum ex vino, vt APRI quoque) exemptis duntaxat fibris quatuor obolorum pondere, Plinius. Vitia quæ in verendis serpunt, iecur suis vel APRI combustum maximè iuniperi ligno & arrhenico sanat, Plinius. Aluum sistit suillum iecur assum: vel APRINVM ex vino potum citra salem recensque, Idem. Iecur verrinum recens combustum contritumque ad summam leuitatem, cum vino, sed sine sale potui datum, efficaciter supprimit nimiam deiectionem, Marcel. De lapillis qui in iecore suis reperiuntur, vide in Apro G.

Dioscorides vbi de felle in genere tractat, taurinum suillo efficacius esse scribit. Suillum fel (inquit Galenus de simplic. 10. 12.) minimè vehemens est, ita vt vlceribus etiam non intolerabile sit: & sanè magis aquosum quàm vllum aliud videtur, præterquam syluestrium suum & montanorum: quorum vt caro tota calidior sicciorque est, (quàm vulgarium,) sic etiam fel. Pro felle suillo, fel perdicis, Antiballomena apud Aeginetam. Infirmius (humidius, Hali) est cæteris, Auicenna. Maturat & venenosis morsib. prodest, & prauos humores soluit, Hali. Articulorum attritis fel APRORVM vel suum linteo calefacto impositum prodest, Plinius. Vetustam porriginem mirè adimes, si herbæ cyclaminis succo sulphuris aliquantum miscueris & fel scrofinum, atque inde caput in balneo bene perfricabis, Marcellus. Ad euulsos palpebrarum pilos, ne renascantur: Suis masculi fel & adipem eiusdem, in fictile nouum densissimum leuigatissimumque conijcito, atque aceti acerrimi & olei alini (amygdalinum interpretantur) vtriusque trientem infundito, densiorique linteo circunligato, & sinito vsque ad dies septem, deinde effundens in mortarium tundito, & habebis tanquam aurum, quod etiam toti corpori conferet, pro psilothro, vel ne pili euulsi renascantur,) Aëtius 7.67. Panos & Apostemata in quacunque parte discutit fel vrsinum siue verrinum, Plinius. Fel porcinum desiccatum in furno, ponatur tantum quantum tenet carbunculus super ipsum, si adhæret apostemati, attrahit apostema cum tota radice sua, & curabitur æger, Arnoldus in breuiario. Ad ægilopas, Fel porcinum sicca & appone, Galenus Euporist. 2.106. Suillum fel contra aurium vlcera, reliquaque omnia, magno vsu assumitur, Dioscorid. Suillo felle aliqui vtuntur ad vlcera aurium non improbando remedio, quo tu quoque vtêris vbi nullum compositum adfuerit: sunt enim innumera. Cæterum pro affectionis magnitudine aliud etiam alterius animantis fel conuenire poterit. Nam cum vlcus & diuturnum fuerit, & saniem ac pus multum habuerit, aliud etiam magis exiccans fel tolerabit, quale est ouium paulo acrius suillo, eoque magis caprinum, cui ferè simile est vrsinum & bubulum, Galenus de simplic. 10. 12. Aurium dolori & vitijs medetur fel APRI vel suis, vel bubulum cum oleo cicino & rosaceo æquis portionibus, Plinius. Ad aures quæ grauiter dolent & vetera vulnera intrinsecus habent, mellis optimi vnam partem, aceti acerrimi duas partes confusas decoques feruoribus tribus, & longius ea ab igne remouebis, donec commotus feruor conquiescat: tum nitrum addes eo vsque donec ex vapore cognoscas nitrum resedisse, & iterum leni igne recoques, ne efferueat: tunc addes fel hircinum, vel aprugnum, vel verrinum aut porcinum, dummodo non de scrofa, & commouebis & iterum concoques, ac tepefacies, & inde quantum satis est auribus infunde, Marcellus. Verrinum fel in mali punici cute sicca tepefactum, infusumque, purulentas auriculas expurgat, Marcellus. Suis mansueti fel pari mellis ad carbones cocti portione admistum tepidum infunde. Galenus Euporist. 3.3. Porcę fel quæ nondum peperit cum mellis æquo pondere ad aurium vitia laudatur, Alexander Benedictus. Lienem sedat fel APRI vel suis potum, Plinius. Fel suis arefactum mariscis seu hæmorrhagijs medetur, ([illegible] forte legendum [illegible]) Symeon Sethi Gyraldo interprete. Perniones APRINVM vel suillum fel sanat, Plinius. Ad grappas,

quæ

quæ sunt fissuræ quædam in pedibus equorum, aliqui fel maialis cum tribus ouorum vitellis miscent & superilligant, malum sic vna nocte pellendum promittentes.

Ciet vrinam vesica suis, si terram non attigerit, imposita pubi, Plinius. Vessica verrina cocta vel vsta comedenda aut bibenda efficaciter datur ei qui vrinam suam non potest continere, Marcel. Alij ad idem APRI vesicam commendant, vt pluribus in eius historia dicetur. Ad vlcera manantia capitis, quæ vulgò tineas vocant, nostri *den grind*: Vesicam maialis cum vrina sua accipies, & inijcies in eam axungiam minutatim concisam, & salis multum addes, donec ferè albescat. Postea vesicam diligenter ligatam in horto defossam sub terra ad cubiti ferè profunditatem quadraginta aut quinquaginta dies relinques donec bene computruerit coagulata in ea materia. Hanc postea in patella liquabis, & redditum inde vnguentum seruabis. Oportet autem caput sic exulceratum, primum lixiuio abluere, & cum bene siccatum fuerit inungere, idque per hebdomadem tertiò repetendum est. Sic breui tempore corrupti capilli defluent & subnascentur noui. Cæterum lixiuium initio quidem merum adhibeatur lauando capiti, postea vero dilutum, ne nimia acrimonia lædat. Capiti interim à frigore cauendum, Germanicus liber manuscriptus. Si cornu perfractum hiet, (Si thlasma in vngula equi apertum sit,) post cætera remedia, &c. vbi calor conquieuerit suilla vesica dehiscentem locum indues, & vbi non amplius claudicârit, resolues, Pelagonius in Hippiatr. 101.

Contra comitialem morbum dantur suum testiculi inueterati tritique in suis lacte, præcedente vini abstinentia & sequente continuis diebus, Plinius. Porci iuuenis castrati testiculos bene tostos vt teri possint contra colicam dant cum vino, magna spe, in Sabundia. Testiculos verris Bartolemæus Montagnana miscet medicamento cuidam melle excipiendo, ad coitum in viro & conceptum in muliere promouendum. Vt concipiat mulier: ℞ testiculos porci nati ex primo partu cum bono vino reduc in puluerem, bibat vir & mulier. Idem faciunt testiculi apri, Amicus ad me. Ad vrinæ incontinentiam: Magi verrini genitalis cinere poto ex vino dulci demonstrant vrinam facere in canis cubili, ac verba adijcere, ne ipse vrinam faciat, vt canis in suo cubili, Plinius, & similiter Marcel. sed superstitionem de mingendo in canis cubile omittit. Eandem (vrinæ incontinentiam) vesica fœminæ suis cumbusta ac pota cohibet, Plinius. Memini audire quosdam è vulgò pueris contra hoc vitium vuluam scrofæ diutissimè coctam in cibo dare. Contra dolores aurium, virus verrinum è scrofa exceptum, priusquam terram attingat, prodest, Plinius. Verris cum scrofam saliet, priusquam in terram destillet de verendis eius, virus exceptum tepefactumq; & cum aquæ modico auriculæ inditum, quamuis molestos dolores releuat: quod etiam circa auriculam inlitum, plurimum prodest, Marcel

Sicca lippitudo lumbulis suum tostis atque contritis & impositis tollitur, Plin.

Ad tussientes adsiduè: Pernam contundens & instar farinæ in locum affectum spargens, iuuat: hoc idem & sanguinis ex ore eiectioni succurrit egregiè, Galenus Euporist. 2.22. Perna porcina iúsue iusculum, miscetur medicamentis ad podagram imponendis apud Aëtium 12.43. Emplastrum diapternes, hoc est ex perna, quod tofos soluit: Pernæ suillæ veteris pinguis, guttæ ammoniacæ, casei veteris vaccini aut caprilli, seui taurini, apochymatis quæ est nauis rasura, singulorum libra: medullæ ceruinæ vnciæ viij. œsypi cerati vnciæ tres, cyprini olei vnciæ sex, vini Aegyptij quod satis est, Aegineta lib. 7. cap. 17. de emplastris. Ossa ex acetabulis pernarum circa quæ coxendices vertuntur, dentifricij vsum præbent. Iisdem sanari dimissis in fauces iumentorum verminationes notum est: sed & combustis dentes confirmari, Plinius. Pernæ scrofinæ os quod est amplissimum combustum tritumque optimum & salubre dentifricium præstat: gingiuas enim siccat, & adstringit, dentesque ab humoris iniuria & tumore defendit, Marcel. Decoctum κωλῆνος χοιρείας, id est pernæ suillæ, equo purgando per triduum duabus quotidie cotylis infunditur, docente Absyrto in Hippiatricis cap. 128. Si equus malide humida laboret succum pernæ suillæ cum pedibus decoctæ per os infundes, mensura duarum cotylarum, percolatum & melle mixtum, ac ouis simul agitatis. Idem vtiliter per sinistram narem infunditur, Hierocles in Hippiat. cap. 2. Vegetius 1.56. in potione equi prophylactica adhibet acronem salsum porci pinguis, vel longanonem. In perna suis articulos esse diximus, quorum decoctum ius facit vrinæ vtile, Plin. Emplastrum de caseo & pedibus porcorum ad arthritim reperitur apud Gagnerium.

Suis talus comburitur, dum è nigro albescat: qui tritus & potus inflationibus coli, longisq; torminibus medetur, Dioscorides: mederi fertur, Galenus. Talum suillum vstum & tritum, totum ex aqua bibendum præbe, Aëtius 9.31. inter remedia ad colicam. Talus suis vstus discutit quæ in ventriculo fiunt inflationes, & cephalalgiá, id est capitis dolorem dissoluit, Symeon Sethi. Talorum suis vel APRI cinis, clauos & rimas calliq; vitia sanat, Plin. Est etiam proditum, quod si os (ὀστοῦν) suspensum fuerit quartana affectis, eos melius habituros, Idem: sed de quo osse loquatur, incertum: proximè enim ante adipem tali meminerat.

Ossa ex vngulis suum combusta, dentifricij vsum præbent: item ossa ex acetabulis pernarum circa quæ coxendices vertuntur: ijsdem combustis dentes confirmari notum est, Plinius. Ossium ex vngulis porcinis combustorum cinis, pro dentifricio habitus, plurimum confirmandis dentibus prodest, Marcel. & Auicen. Dentifricium fit ex cinere cornu ceruini aut vngula porcæ torrida, Serenus. Porci vngularum ossa combusta tritaque & cribrata, adiecto nardo & folio, frictione frequenti dentes candidissimos præstant, Marcel. Vrinæ incontinentiam cohibet vngularum APRI vel suis cinis potioni inspersus, Plinius: APRI vngula vsta ex vino, Galenus Euporiston. 3.257. Vngula porcina combusta ad cinerem, postera die ex vino hausta, mirabiliter dysenterico prodest, Marcel. Aluo soluendæ mercurialis decoquitur quantum manus capiat, in duobus sextarijs aquæ ad dimidias, bibitur sale & melle admixto, nec non cum vngula suis, aut gallinaceo decoctum salubrius, Plinius.

Lacte suis poto cum mulso adiuuantur partus mulierum: per se vero potum, deficientia vbera puerperarum replet, Plinius. Suillum lac ex melle potum partus accelerat, Galenus Euporist. 2.58. utilissimū est tenesmo, dysenteriæ, nec non phthisicis: hoc & mulieri saluberrimum qui dicerent fuerunt, Plinius. Contra comitialem morbum dantur suum testiculi inueterati tritique in suis lacte & præcedente vini abstinentia, & sequente continuis diebus, Idem. Chamæleontis feminis sinistri vel pedis cineri si misceatur lac suillum, podagricos fieri illitis pedibus magi scripserunt, Plinius.

Non est occulta virium axungiæ causa: quoniam id animal herbarum radicibus vescitur: itaque etiam fimo innumeri vsus, Plin. Ad morsus venenatos suillum recrementum aceto vtiliter imponitur, Aëtius. Pro hyænæ stercore substitui licet porcinum, Aëtius in emplastro quodam contra crocodili morsum. Stercus suis imponi aduersus ictum scorpij aut alterius reptilis, Anatolius in Hippiatricis. Si bouem aut aliam quadrupedem serpens

pens momorderit, melanthij acetabulum, & quod medici vocant smyrnium, conterito in vini veteris hemina: id per naros indito, & ad ipsum morsum stercus suillum apponito. Idem homini facito, si vsus euenerit, Cato. Stercus suillum recens & mel Atticum nonnulli cum vino miscent, & calefactum quasi cataplasma inducunt, addētes vrinam humanam, ad ictus virulentos, Vegetius 3.77. Stercus suillum iumentis propinatur contra venenosos morsus, Ibidem. Vide inferius inter remedia ex hoc fimo intra corpus sumpto. Fimus suillus in testa arefactus & tritus, & cum oleo impositus, mirè sanat liuores, Marcellus. Luxatis recens fimum APRINVM vel suillum medetur, Plinius: Dioscorides suis syluestris fimum cum cerato rosaceo luxatis mederi scribit. Fimum recens suum, vel inueterati farina illinitur vulneribus ferro factis, Plinius. Ad vulnus dulce, Suillum fimum cum oleo & acri aceto misceto, & locum prius setaceo panno excoriatum inungito, Galenus Euporist.3.190. In ambustis prodest APRINVM aut suillum fimum inueteratum, Plin. Prurigini, papulis & scabiei arcendis, Stercoris ex porco cinerem confundito lymphis. Sic pauidum corpus dextra parcente foueto, Serenus. Pustulis suilli fimi cinis aqua illitus medetur, Plinius. Fimum suillum in testa calefactum, tritumque cum oleo, duritias corporum omnes tollit optimè, Plinius. Clauos & rimas callique vitia, fimum APRI vel suis recens illitum, ac tertio die solutum sanat, Idem. Fimus APRI vel suis domestici recens impositus, & post tertium diem solutus, efficaciter clauos, verrucas & callos aufert, Marcellus. Stercus scrofinum vino immixtum cum rosa liquida, id est, rosæ succo, lendes pedunculosq; discruciat, Marcellus. Suillum fimum comburito, & cinerem melli admisceto, caputque rasum inungito, ac super brassicæ folia dato, Galenus Euporist.3.285. Si cui fortè lapis teneros violauerit artus, Non pudeat luteæ stercus perducere porcæ, Serenus. Ad sanguinis è naribus profluuium, ℞ Stercus suillum calidum, ac eo narium foramina occlude, & iuuabit, ex scripto quodam Germanico. Si sanguis profluat iumentis, suillum fimum ex vino infundendum, Plinius. Ad hæmorrhagiam ex vulnere, Fungus quem crepitum lupi vocant, cum stercore porci gramina pascentis tritus & calidus appositus plagæ, sanguinem sistit, sed intra triduum remoueri non debet, Rusius hippiatros. Ad cynanchen, id est, anginam equorum, Stercus suillum melle permixtum illine: sit autem mellis tantum vt stercus occultetur, Hierocles. Stercus porcinum siccum inligatum phœnicio & collo suspensum, tussem molestissimam sedat, Marcellus. Mulieri si mammæ inflentur à partu, suillum stercus cū aqua tritum inunge, Nicol. Myrepsus. Cum oleo perfrictum & in testa calefactum, & inguinibus impositum plurimum prodest, Marcellus. Vitia quæ in verendis serpunt, suilli fimi cinis sanat, Plinius. Inflationi vuluæ fimum APRINVM suillúmue cum oleo illini prodest, Idem. Vlcera sanat in tibijs cruribusque adeps vrsinus cum rubrica: quæ verò serpunt, fimum suum illitum siccum, Idem. Spasmata & percussu vitiata, fimo APRINO curant vére collecto & arefacto. Sic & quadrigis agendis tractos, rotáue vulneratos: & quoquo modo sanguine contuso, vel si recens illinatur. Sunt qui incoxisse aceto vtilius putent. Quin & in potu farinam eam ruptis conuulneratisque & euersis, ex aceto salutarem promittunt. Reuerentiores cinerem eius ex aqua bibunt. Feruntq; & Neronem principem hac potione recreari solitum, cum sic quoq; se trigario approbare vellet. Proximam suillo fimo vim putant, Plinius. Remedia ex succerda in corpus sumpta. Farinam eius in potu ex aceto salutarem esse ruptis, conuulneratisque & euersis promittunt, vt iam proximè ex Plinio recitaui. Iumentis propinatur contra venenosos morsus, Vegetius 3.77. Forinsecus quidem Venenosis morsibus & ictibus salubriter imponi in præcedentibus dictum est. Equo & boui sæpe exitialem esse suis fimum si fortè cōmederint, in ipsorum historia diximus: quamobrem miretur aliquis idem inter remedia recenseri: atqui non simpliciter suis, sed ægræ suis fimum noxiū esse si deuoretur intelligendum est, quod Columella expressit, Vegetius non item. Idem Vegetius 3.9. stercus suis bibendum præbet iumento cui natura excidit. Colo medetur suilli fimi farina addito cumino in aqua rutæ decoctæ, Plinius. Memini etiam alibi vel legere vel audire stercus suillum aduersus colicam valere experimento cognitum esse. Sed contra hunc affectum alij etiam alia excrementa præbent, bouis, equi, gallinæ. Dysentericis & cœliacis auxiliatur APRINI vel suilli vel leporini fimi cinis inspersus potioni tepidæ vini, Plinius. Sūt qui phthisicis suum fimi cinerem profuisse scripserint in passo, Idem. Lumborum dolores, & quæcunq; alia mollire opus sit, vrsino adipe perfricari conuenit: cinerem APRINI aut suilli fimi inueterati aspergi potione vini, Plinius. Ad stranguriam equi, Stercoris suilli vncias quatuor cum vini sextario permisce, & colatum in potu dato, statim pellet vrinam, Hierocles. Inflationi vuluæ fimum APRINVM suillúmue cum oleo illini prodest: efficacius sistit farina aridi, vt aspergatur potioni, vel si grauidæ aut puerperæ torqueantur, Plinius.

Aduersus panos & apostemata in quacunque parte, vrina suum in lana imposita medetur, Plin. Remedium ad achôras, id est, vlcera manantia capitis ex vesica maialis cum vrina sua, superius inter remedia ex vesica exposui. Vrina verris in fumo arefacta ex aceto mulso pota bene facit ad comitialem morbum: esto autem vrinæ portio ad Aegyptiæ fabæ magnitudinem, sed optima est APRI, Galenus Euporist.2.3. Lotium porcorum prodest albedini oculorum: sed eius proprietas est vt calculos frangat, &c. Hali Vrina porci frangit lapidem in renibus & vesica, & prouocando educit ex ambobus, Auicenna. Lotio suillo locum inguinum dolentem adsidue perūgue, aut cum eo lanam succidam adpone, statim medebere, Marcel.

Verris spuma recens cum aceto luxatis illinitur, Plin.

Virus seu semen genitale verris: vide supra in Genitalibus.

H.

a. Sus quin à Græco σῦς oriatur, nemo dubitat. Isidorus tamen parum idoneus scriptor dictam ait suem, quòd pascua subigat, id est terra subacta escas inquirat. Nam setigeris subus acre venenum est, Lucretius de quouis vnguento odorato. Suem lactentem pro porcello lactente Solinus dixit cap.23. Suem pro matre, porcum pro fœtu Varro dixit. Vide inferius inter icones, ab initio. Pecus chordum & chordum suem dicimus, vt Græci ὀψίγονον. Hermolaus. Amisso nomine lactentis dicuntur nefrendes, ab eo quòd nondum fabam frendere possint, id est frangere. Porcus enim Græcum nomen est antiquum, sed obscuratum, quòd nunc eum vocant Χοῖρον, Varro de re rust: aliqui nefrendem interpretantur castratum, vt supra dixi in E. Sunt qui dictum putent porcum quòd porrecto rictu pascatur, & terram dum herbarum radices rimatur, latius porrigat. Porcus quo Sabini dicunt à primo porco poride porcus, nisi à Græcis quòd Athenis in libris sacrorum scriptum est, & porcæ porco, Varro de lingua Lat. Porcus, quasi spurcus, cœno enim limoque se volutat, Isidorus. Vergilius fœmin. gen. porcam pro porco dixit, vt adnotauit Seruius, &c. Vide infra in h. vbi de sacrificijs ex sue. Porcum & porcam semper de do-

mesticis dici, non indoctus quidam annotauit: Albertus porcum syluestrem pro apro posuit: & sic forsitan dici potest, cum Græcè etiam Hipponax ἀγρίαν χοῖρον dixerit: & Galli aprum porc sanglier, quasi porcum singularem appellant. Vide in Apro a. Depubem, porcum lactentem qui prohibitus sit pubes fieri, Festus. Porcetra (aliâs Porceta, vt Hermolaus legit) quæ semel peperit, Festus: scropha quæ sæpius, Hermolaus Sus porcaria quæ semel peperit: quæ sæpius, scropha, Gellius. Bisæta porca dicitur, cuius à ceruice setæ bifariam diuiduntur, cum iam esse incipit maior sex mensium, Festus. Porci sectarij, nominantur à Catone de re rust. cap. 150. de veruece sectario dixi in Veruece A. Sucula, diminutiuum à sue. Cum sucula & porculis, Plautus Rud. Bituricis veruex, Heduis dat sucula signum, Alciatus. Scoppa Italice interpretatur, porchetta, porcella, frisinga. Porcellus diminutiuum apud Suetonium, Varronem & alios. Porculus, apud Plautum Menech. Est & porculus marinus Plinio memoratus. Abundat porco, hœdo, agno, &c. villa locuples, Cicero de senect. porco, id est porculo & lactente. Columella porcum lactentem dixit. Et alibi, Quum iam herbæ (inquit) solidiores sunt, vt & firma lactis maturitas porcis contingat, & quum desierint holeribus ali, stipula pascantur. Sus triginta porcos peperit, Varro. Scrofæ nutricare octonos porcos paruulos primò possunt, Idem. Candidulus porcus, Iuuenalis Sat. 10. Epicuri de grege porcus, Horat. 1. epistola. Ex recentioribus quidam porcellum, porci catulum dixit, nescio quàm rectè: ipse quidem non probo: catulos enim dicimus, vel propriè, nempe canum: vel impropriè, in quibus scilicet proprium non habemus. Germani porcellum dicunt *ein farle*, vel *farckel*. Cum porci depulsi sunt à mamma à quibusdam delici appellantur, (δελιχοι, ἡμίχοιροι: vide paulò post inter Græca vocabula suum) neque iam lactentes dicuntur: qui à partu decimo die habentur puri, ab eo appellantur ab antiquis sacres, quòd tum ad sacrificia idonei dicuntur primum, (vt in h. pluribus dicetur,) Varro. Verrem ad hominem masculum transtulit Plautus Milit. Audin' tu mulier? Dixi hoc tibi dudum, & nunc dico, nisi huic verri affertur merces, Non hic seminio suo quanque porculenam partiturus est. Verrinum iecur, Plinius. Fœcundius pecude nihil natura genuit, Cicero 1. de (Sus Græcè dicitur ὗς, olim θῦς: ab illo verbo dictus, quod dicitur θύειν, quod est immolare, &c. vide plura in h.) Varro. Suem Græci hyem vocant, & syn & hyn, aliquando thyten, quòd à suillo pecore antiqui principiũ immolandi sumpserint, Hermolaus in Dioscoridem. Sus Græcè ὗς & χοῖρος: quo vocabulo miror à rusticis Hetruriæ hoc genus clamando educi ad pascua & reduci, Volaterranus: nostri subulci ad pascua educentes clamant *sig sig*. significat autem sica, σίκα suem apud Lacones, vt Hesychius & Varinus docent. Vide syrbe infra inter substantiua à sue deriuata. Σῦς παρὰ τὸ σεσῶσθαι καὶ ἑρμηνευτικὸς ἔχειν, Vlpianus apud Athenæum: alij, inquit, σῦν quasi θῦν dictum putant, τὸ εἰς θυσίαν εὔθετον, Γαλαθηνοῦ ὑός, Alcæus apud Athenæum: id est, suis lactentis. Συῶν ὀνομασίαι καθ' ἡλικίας, ὅτι τῶν συῶν τὰ μὲν τέλεια καὶ ἔνορχα, κάπροι λέγονται, τὰ δὲ πίονα, σίαλοι, τὰ δὲ θήλεα, σύες ἁπλῶς, τὰ δὲ νέα δέλφακες, τὰ δὲ ἁπαλὰ καὶ τρυφερὰ, χοῖροι. Eustathius. Σῦς δὲ χοῖρος, ὗς, de fœmina, σῦς de mare propriè, Suidas ex Scholiaste Aristophanis in Acharnens. super hoc versu Ὅπως γε δόξητ' ἡμὶν ἐξ ἀγαθῆς ὑός: sed authores indifferenter vtuntur. Aristoteles Attico more τὸν ὗν masculino genere non de mare solum, sed alicubi etiam de fœmina vsurpat: vt lib. de generatione anim. 4. 6. Μόνον δὲ πολυτοκοῦσα ὗς τελειοτοκεῖ. Ὗς, χοῖρος ἢ σῦς, Suidas. Σῦς, γυνὴ, ὗς, συάγρος. Hesych. Ponitur etiam absolute sys pro syagro, id est apro. Κρεῖα χύδην ὠπτῆσθαι συῶν, ἐλάφων τε ταχειῶν. Orpheus in Argonaut. Χοῖροι, σύες τέλειοι, ὕες ἀγαλακτοι, καὶ γαλαθηνοί, Pollux diuersa suum nomina & ætates diuersas indicans. Συας σιάλους ἀπινέμω, Odyss. ξ. Πολλοὶ δ' ἀργιόδοντες ὕες, Homerus. Σύαγρες, αἱ ὕες ἰσχνματοπεμφίαι, Hesych. & Varin. Grammatici Græci deriuata aliunde vocabula ἰσχηματοπεμφία vocant. Sues fœminas Florentinus vocat τὰς ὗς & θηλείας χοίρους: fœtas Homerus Odyss. ξ. θηλείας τοκάδας. Προβατίοις καὶ συιδίοις ὁμιλῶν, Innominatus apud Varinum in vocabulo Ἐξορίζω. Socrates dicebat ὅτι ὑϊκὸν αὐτῷ δοκοίη πάσχειν ὁ Κριτίας, Εὐθυδήμῳ προσκνησθαι ἐπιθυμῶν, ὥσπερ τὰ ὑΐδια πρὸς λίθους. Suidas in Ὑικὸν. Ὑΐδιον cum diphthongo in prima in Vespis Aristophanis filiolum significat, quamuis in Scholijs ὑΐδιον sine diphthongo legatur: vt patridion paterculum. Χοῖρος aliquando pro quouis sue accipitur. Ἔσθιε χοίρεα, Homerus Odys. ξ. Aliquando porcellum paruum significat, vt scribit Galenus in Hippocratem de victu in morbis acutis: Χοῖρον (inquit) priuatim veteres vocabant τὸν μικρὸν λίαν, vt Homerus etiam (Odyss. ξ.) vtitur. Χοίρε', ἀτὰρ σιάλους γε σύας μνηστῆρες ἔδουσι. σιάλους autem vocat iam adultos, σὺν τῷ πίονας ἐν τῷ πλείους. Θύσας δὲ χοῖρον πρόσθε τοῦ αὐτοῦ ὑός. Ἡ πεπλάγ' ἐν δόμοισιν εὐχαστική κακά, Δοῦσα καὶ τέλειος πρὸς βάλαν κάτω. Aeschylus apud Athenæum. Χοίρους (inquit Scholiastes in Acharnenses Aristophanis) vocat poëta, quos nostri nunc delphacas, id est paruos sues, quos prisci χοίρους vocabant: vt Homerus, Χοίρε', ἀτὰρ σιάλους γε σύας μνηστῆρες ἔδουσι. Cæterum magnos sues delphacas nominabant: quamobrem poëta in sequentibus, Νέα γὰρ ἐστιν, ἀλλὰ δελφακουμένη (id est cum adoleuerit: Δελφακοῦσθαι, τελειοῦσθαι τὰς ὗς, Varin.) Ἕξει μεγάλην τε (κέρκον) & παχεῖαν κ' ἐρυθράν. Χοῖρον Iones suem fœminam vocãt, vt Hipponax: Σπονδῇ τε καὶ σπλάγχνοισιν ἀγρίας χοίρου. Cũ in Assum venissem (inquit Ptolemæus Aegypti rex libro 9. ὑπομνημάτων) Assij exhibuerunt mihi χοῖρον ὑὸν ἔχοντα (id est scrofam quæ habebat porcellum) altitudine duorum cubitorum cum dimidio, ὅλον δ' ἐκεῖνον πρὸς τὸ μῆκος, colore niueum, & dicebat Eumenem regem talia studiosè ab eis emere, expendentem pro vno quater mille drachmas, vt recitat Athenæus. Aristophanes etiam χοίρους μυστικοὺς dixit: immolabantur enim Cereri in mysterijs porci fœminæ tantum. Idem alibi, Τάνδε τὰν χοίρων τοῦ χρῆς ἀποδίσθαι. Et rursus, Ἀλλ' αἰ τράφεν λῇς, αὖθι ποι χοῖρος (pro χοῖρος, Megarice) καλά. Χοῖρος παρὰ τὸ χεῖν ἐρευνᾶν. γρῖρος καὶ συγκοπῇ χοῖρος. ἢ παρὰ τὸ χείρονας ὁρᾶν, Etymologus. Χοιρίσκος diminutiuum, vt in prouerbio Porcellus Acarnanicus. Ὕες, σύες, χοῖροι, χοιρίδια, δελφάκια Pollux. Χοιρίδιον apud Florentinum etiam & Aristophanem legitur: item χοίριον apud eundem in Acharn. Χυρρίδια, τὰ ζῶα τὰ χοιρίδια, Hesych. Χοιρίνημα τὸ χοιρίδιον. Idem. Χοιροφέρημα, χοιρίδιον, Idem. Delphax porcus est adultus atq; masculus, vt grãmaticus Aristoph. existimat: χοῖρος vero dum adhuc tener est: alij contra volũt: certe delphax & pro fœmina sue capitur quandoq;, sicut & chœros quãdoq; apud Iones, Hermol. in Dioscorid. Délphax, porcus lactens vel paruus, secundũ alios magnus, Suidas, Varinus: & Scholiastes Arist. vt superi⁹ recitaui. Πονηραὶ καπηλίδες τὰ δελφάκια τρέφουσιν, Aeschines in Alcibiade. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τὰ δελφάκια πρὸς ἑαυτοὺς χορτάζουσιν Antiph. Et alibi, Ἀντὶ δελφακίων τρέφεσθαι. Δέλφακα θεομισῆ Plato in Poëta masc. gen. protulit, itẽ Sophocles & Cratinus. Nicochares in fœm. gen. κύουσαν δέλφακα Itẽ Eupolis & Plato alibi & Theopõp⁹ in fœm. gen. vsi sunt, citãte Athenæo. Délphaca suem masculũ Epicharmu vocauit, Anaxilas similiter sed adultũ, his versibus: Τοὺς μὲν ὀρειτρόφους ἡμῶν ποιοῦσι δέλφακας ἀλιβάτας, τοὺς δὲ πάνθηρας, ἄλλους ἀγρίους λύκους, λέοντας. Sed Aristophanes Ταγηνισταῖς in fœm. genere dixit, Ἡ δέλφαξ ὅπως ἀπονίσῃ τεμαχῶν. & in Acharnensibus, Νέα γὰρ ἐστιν, ἀλλὰ δελφακουμένη ἕξει μεγάλην τε (&c. κέρκον.) Ὡς ἔφθισεν δέλφαξ, Hipponax. Et sanè propriè fœminæ ita dicerẽtur, q̃ delphinas (Cælius legit delphyas, quod placet: vnde, inquit, adelphi, id est fratres vterini nuncupantur, vt qui

eodem

eodem prognati sunt patre ac matre autadelphi) id est vteros habent, vnde & ἀδελφοὶ dicti. Ἤδη δέλφακες, χοῖροι δὲ τοῖσιν ἄλλοις, Cratinus. Τῶν συῶν τὰ μὲν ἤδη συμπεπηγότα δέλφακες: τὰ δ᾽ ἁπαλὰ καὶ ἔνικμα, Χοῖροι. hinc intelligitur illud Homeri, τά τε δμώεσσι πάρεστι Χοίρε᾽, ἀτὰρ σιάλους γε σύας μνηστῆρες ἔδουσι. Hæc omnia Athenæus. Κάπρος καὶ χλούνης καὶ χαυλιόδους, ὁ ἄγριος. καὶ τὰ ἔγγονα τούτου δέλφακια, Varinus in Σῦς. Anaxilas ipsos etiam apros, vt superius ex Athenæo recitaui delphacas nominat. Delphacium etiam de pudendo muliebri dicitur: vide infra post Epitheta. Delphacium etiam de pudendo muliebri dicitur: vide infra post Epitheta. Delphacium sunt qui vulgò temporalem dictum suem intelligant, Cælius. Lactentem porcellum, qui & subgrumus (lego subrumus) est, Græci orthragoriscon vocant, quia matutinis venales essent: sed communiori voce γαλαθηνὸν. Hermolaus in Dioscoridem. Γαλαθηνοὺς ὗς. Alcæus apud Athenæum. Mactant Lacedæmonij καὶ σῦν γαλαθηνοὺς ὀρθραγορίσκους, Athenæus. Apud Hesychium non rectè legitur: Ὀρθαγορίσκος, χοιρίδιον μικρόν. apud Varinum adhuc ineptius etiam rhô in secunda syllaba omittitur. Βορθαγορίσκια, Χοίρεια κρέα: καὶ μικροὶ Χοῖροι, βορθαγόρισκοι, Λάκωνες, Hesych. & Varinus. Est & inter pisces orthragoriscus idem qui porcus, vocalis, &c. Hermolaus. Gelenius in Lexico symphono Latinam vocem porcus, Germanicam pforck, & Græcam βόρθαξ inter se componit. Δελίχεα, τὰ ἡμιχοίρια. Hesych. & Varinus: Hinc forte & apud Latinos, vt Varro scribit, porci cum depulsi sunt à mamma à quibusdam delici appellantur. Ἡμίχοιρα autem forte dicta fuerint ob paruitatem, quasi non integri sed dimidiati porci, per ætatem nimirum: nam qui aliquo vitio parui & quasi nani porci nascuntur, μετάχοιρα vocantur, vt in C. dixi. Σὰ ὀλίζονα καὶ μικρὰ, μετάχοιρα. Pollux. Ἡμιτίγια, τὰ ἡμισυδέλφαξα. (vox videtur corrupta: nec satis scio an ad delphacas & sues pertineat,) Hesych. & Suidas. Πτελέα, sus apud Lacones: vel species arboris, i. vlmus, Hesychius. Πιταλίδας sues (pro obesis) Achæus Eretriensis in Aethone Satyrico dixit, cum vituli proprie πίταλοι (πίταλοι, Hesych. & Varin.) dicantur cum cornua patula (ἐκπέταλα) habent, Athenæus libro 8. Sialos præpingues porcos vocant Græci, Cælius. Σύας σιάλους ἀπιπέλω Eumæus Odyss. ξ. Χοίρε᾽, ἀτὰρ σιάλους γε σύας μνηστῆρες ἔδουσι. Ibidem. Galenus in Hippocratem de victu in morbis acutis citans hunc locum Homeri, sues interpretatur τοὺς ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν, id est adultos & vigentes ætate, vt chœros porcellos: videtur autem ὑπὲρ præpositio abundare: nam & Athenæo σίαλοι simpliciter sunt οἱ ἤδη τέλειοι. Σίαλον φασὶν οἱ παλαιοὶ τὸν ἤδη Χοῖρον ἀπεστερημένον, ad differentiam syluestrium: sialos enim est qui domi alitur, παρὰ τὸ σιτεύεσθαι ἅλις. Varinus. Et rursus, Σίαλος, ὁ σιτευτὸς Χοῖρος, id est porcus altilis. Sed hæc ad epitheta potius referri oportebat: neque enim σίαλον de sue absolute dici inuenias: & quandoque etiam de alijs animantibus, vt σίαλα αἰγὸς apud Hippocratem, Galenus λιπαρὰ interpretatur. Σιαλώδεα τὰ πίονα apud Hippocratem, Varinus. Σίαλοι, οἱ τραφεῖς, λιπαροί. Hesychius. Σιαλῶσαι, τρέφεσθαι. Idem. Est & sialos substantiuum, pro sputo, saliua, spuma, (propinqua est vox Germanica schlym) apud Hesychium: atque inde adiectiuum pro pingui obesoque fieri videtur: talia enim humidiora & quasi saliuæ succiq; plena sunt, & vescentes etiam pinguibus cibis, saliuæ & humoris amplius colligunt. Dicitur autem saliua non solum de oris sputo, sed alijs etiam humoribus. Saliua lachrymationem, Plinius lib. 11. Siue est cœli sudor, siue quædam syderum saliua, Ibidem. Sui cuique vino saliua innocentissima, Idem libro 23. Hinc & blennus piscis σίαλις ab Achæis vocatur, quòd mucoso humore abundet, nimirum vt tinca nostra. Γρύλλος, ὁ Χοῖρος, Suidas & Hesychius. Γρύλλιον, idem, Hesychius & Varin. μὴ ἔχων δαιμόνιον αὐτὸν χοιρίδιον, γρυλλίζειν, Tzetzes Chiliade 12. cap. 418. Videntur sanè hæc nomina à voce suum facta, de qua Græci dicunt γρῦ, γρυλλίζειν, &c. vide infra in c. Antiphilus ioco so nomine Gryllum ridiculi habitus pinxit: vnde hoc genus picturæ gryllus vocatur, Plinius. Γύλιος, porcus, aut leo, aut Hercules, Varinus & Etymologus: sed Gyllius pro Hercule apud Hesychium per l duplex scribitur. Vide in in Cuniculo A. vbi de chœrogryllo vel chœrogylio dixi. Γρύλλων, ὁ Χοῖρος, Varinus. Γρυλλὼν (oxytonum apud eundem, & circunflexum apud Hesychium) ὗς. Aristophani vero nomen cursoris qui vicit in Olympijs. Γρομφὰς vel γρομφὶς, sus vetula, scropha, Hesychius: ex quo corruptus Varini locus emendari potest. Γρομφάδες, sues fœminæ, Iidem. Βωλώρυχα, τὴν σῦν. Lacones, Iidem: nimirū quòd glebas & terram rostro fodiat. Dionysius Siculus porcum iacchum nuncupabat, Cælius (ex Athenæo.) Σωλαὶς (similis est vox Germanica loeß, primis tribus literis transpositis) ὗς. Hesych. Varin. Ἰβερίκαλοι. porci, Χοῖροι, Iidem. Ὀβρίκαλα quidem catuli quarundam ferarum dicuntur, vt leonum, luporum, hystrichum: Vide in Hystriche H. Κολοβὸς, porcellus, ὁ μικρὸς Χοῖρος, Varinus: forte quasi κολοβὸς, id est imminutus, mutilus. Κόλαβρος καὶ κάλαβρος, porcellus: vnde verbum κολαβρίζειν, [illegible] Κολαβρισθείησαν verbum in prima per ω. apud Hesychium sine interpretatione legitur. [illegible] Λάκωνες, Varinus: apud Hesychium paroxytonum est. Μάκρα, τὴν σῦν, Cretenses, Iidem: finitima scrophæ Germanica vox est, moor. Θύκα, κάπραινα, θήλεια ὗς. Hesychius, Varin. quasi capra Græce ita de porca dicatur, vt capros de porco seu verre. Θύα quidem nominatur non inepte: nam & σῦν aliqui quasi θῦν dictum putant, & Varro θύειν vocatum blim, quod sacrificijs aptus sit. Συῶν ἐπιβήτορα periphrasis verris, κάπρου, Varinus. Aristophanes in Acharnensibus Χοῖρον nominat [illegible] quam vocem Xenophon etiam de equis posuit, Scholiastes Aristophan. Κάδυρος, κάπρος, ἄνορχις, Hesychius & Varin. malim sine distinctione κάπρος ἄνορχις: hoc est, verres castratus, maialis scilicet. Ὑπτερεστιὰν * καπανὴν. Σαλαμίνιος, Hesychius: locus est deprauatus.

Epitheta. Suis vel porci. Amica luto sus Horat. 1. epist. Bisulcus. Brutus. Clamosus. Glandilegus. Hispidus. Horrens, Lucretius li. 5. Aeneas socijs ad littora mittit. Viginti tauros, magnorū horrētia cētū Terga suū, Verg. 1. Aen. Horridus Idē. 4. Georg. Ignauus. Immūdi sues, Verg. 1. Aen. Impatiēs famis. Ingēs, Verg. 3. Aen. Lætus glande, 3. Georg. Lutosus. Lutulenta, Horatius 2. epist. Obscœnus. Saginatus. Segnis. Setiger & setosus apris potius attribuuntur. Spurcus. Turpes, Plin. Vdus. Vulnificus 8. Metam. ad aprū potius pertinet. Sectarius, auidus, vdus, Caluinari°, Textor. Porcæ. Auida, Horat. 3. Carm. Ouid. 1. Fast. Lactens 2. Fast. Multipara. Præcidanea, non rectè inter epitheta numeratur: sic enim dicebatur quam Cereri immolabant porcā: vide in h. Sordida, Author Philomelæ. Tenera. Textor. Porcellus lactens. Lacte mero pastum pigræ mihi matris alumnum Ponat, & Aetolo de sue diues edat, Martialis. Bimestris porcus, Horatius 3. Carm. Græca. Ἔκτοσθε δὲ λευκοὶ ὀδόντες Ἀργιόδοντος (dentes albos habentis) ὑὸς θαμέες ἔχον ἔνθα καὶ ἔνθα, Homerus Iliad. κ de galea Vlyssis. Πὰρ δὲ σύας ἀργιόδοντας ἐΰτρεφέας θαλέθοντας ἀλοιφῇ, Homerus Iliad. ψ. Ἀργιόδοντες, qui habent dentes acutos, vel magnos, Varinus. Ἀργός, albus, celer, Idem: alij ab ἀργὸν volunt compositum, abundante iôta. οἱ ὀξυόδοντες, οἱ ἀργοὺς ὀδόντας, ὅ ἐστι ταχεῖς, [illegible] Varinus. Βλοσυρὰ, Phocylidi apud Stobæum. Σύες λαρινοὶ, sues obesi, Athenæus libro nono. per translationem à larinis bubus sic dictis à verbo λαρινεύεσθαι, quod est σιτίζεσθαι, vel ab Epirotico vico Larina, vel à Larino ipsorum pastore. Δέλφακος ὀπωρινῆς ἐγκέφαλον, Aristophanes apud eundem, nimirum quod autumno largiore

largiore victu ſuppedente magis pingueſcat ſus. Σύας σιάλους, Homer. Vide ſuperius inter nomenclaturas ſuum. Αἰεὶ ζατρεφέων σιάλων (οἵ τρεφῶνται παρῶν) τ' ἄγχι ἀπάντων, Odyſſ. ξ. Ὗς πανύθριξ, Simonides apud Stobæum. Πεντήκοντα σύες χαμαιευνάδες ἐρχατόωντο, Odyſ. ξ. Χαμαιευνάδες, αἱ σύες, pro χαμαιεύναι, apud Comicos nomine iocoſo in hanc terminationem ficto, vt φυγάδες & Ἀρκάδες dicimus, Varinus Ἀντιθέσαδες. Chamæeunádes ſues cognominantur, quod corpore in terram proſtrato dormiant: multæ enim aliæ quadrupedes erectæ & ſtantes dormiunt. Ἀπτίαν τὰ ἐπὶ βίσμις ἐργάσαι: ἢ οἱ χαμαικοιτῶντες, Heſychius.

Noſtri vulgò ſuem vocant hominem ſordidum, inciuilem, immodeſtum, qui impudentia intemperantiaque modum excedit, ſcrofam, *ein loeß*, tam virum quàm mulierem. Noſtræ mulieres, maximè nutrices, naturam, qua fœminæ ſunt, in virginibus appellant porcam: & Græci Χοῖρον (vt pluribus mox inter Græca dicetur,) Varro. Me pinguem & nitidum bene curata cute viſes, Cum ridere voles Epicuri de grege porcum, Horat. Epiſt. 1.4. Sucula (inquit Budæus) machina eſt tractorij generis: conſtat autem tereti ligno, duobus aut pluribus vectibus traiecto, vtrinque æqua extantibus longitudine: hæc dum verſatur, funis qui ductarius dicitur circa eam obvoluitur. Meminit eius Vitruuius lib. 10. Noſtri vocant *ein haſpel*. vide in Aſino a. Stipites craſſi pedes duos, alti cum cardinibus pedes decem: ſucula præter cardines pedes nouem, Cato cap. 18. de torcularij conſtructione. Cætera diuidito quàm rectiſſime, porculum in media ſucula facito: inter arbores medium quod erit, id ad medium collibrato, vbi porculum figere oportebit, vti in medio prælum recte ſitum ſiet, Idem. cap. 19. Sucula genus intimæ veſtis, author Promptuarij: ego pro veſte ſubuculam legendam puto, non ſuculam: & multò minus ſiculam: ſic enim legitur in teſtimonio ex Rudente Plauti quod citat. Sunt etiam aſſimilanter dicta hæc, canatim, ſuatim, (id eſt, ad ſimilitudinem ſuis,) bouatim, Nonius. Porca in agro dicitur terra elata. Porcæ appellantur rari ſulci, qui ducuntur aquæ deriuandæ gratia, dictæ quod porceant, id eſt prohibeant aquam frumentis nocere: nã crebriores ſulci, limi vocantur. Porcas quæ in agris (alibi addit, inter duos ſulcos) fiunt, ait Varro dici, quod porrigant frumentum, Feſtus. Qua aratrum vomere lacunam fecit, ſulcus vocatur: quod eſt inter duos ſulcos elata terra, dicitur porca, quod ea ſeges frumentum porrigit, Varro de re ruſt. 1.29. vt citat Nonius. Bene proſciſſas coſſigerare ordine porcas, bidenti ferro, rectas deruere, Accius. Porcæ ſunt ſigna ſulcorum, quæ vltra ſe iaci ſemina prohibent: porcere enim pro prohibere (porrò arcere) ſæpius legimus, Nonius. Porculeta (ſic enim legendum potius quàm proculeta videtur) Plinio 17.22. à porca, vt à limis limeta, Hermolaus. Semen (poſt arationem) protinus inijciunt, crateſque dentatas ſupertrahunt. Nec ſarrienda ſunt hoc modo ſata, ſed procellis binis ternisque ſic arant, Plinius 18.18. Hermolaus (in ſecundis caſtigationibus) ſcribendum, inquit, arbitror porcellis, à quibus ſuperiore libro proculeta: etiamſi porculeta legebatur. Porca in agro eſt, quam (vt Columella tradit) liræ ſimilem in ſationibus campeſtribus ruſtici faciunt, vt vliginem vitent. Idem author 2. libro, Liras (inquit) ruſtici vocant, eaſdem porcas: cum ſic aratum eſt, vt inter duos latius diſtantes ſulcos medius cumulus ſiccam ſedem frumentis præbeat. Plinius porcæ, porculeta, porculæ, porcellæ, lib. 18. cap. 18. vtraque editione, (Veneta & Romanæ.) Campani hodie porcas vocant puluinos ſiue hortulos, in quibus veluti ſulcatim ſua cuiuſque generis olera ſeruntur: id genus & areæ dicuntur multis locis, apud Columellam quoque, Hermolaus in gloſſematis in Plinium. Quemadmodum os reiectum terræ obtegatur, quæque in porca contracta iura ſint, quo tempore incipiat ſepulchrum eſſe & religione teneatur, Cicero. 2. de Legibus. Non vides in pub. noctete tabernas, qua populus ambulando perinde, vt in aratro porcas reddit? Varro Ταφῇ Μενίππου apud Nonium. Ruſtici veteres non liras tantum, vt iam recitaui Columellæ verbis: ſed & triginta pedum latitudinem, c x x v. longitudinem, porcam vocabant, Columella lib. 5. Porca (inquit Robertus Cenalis) apud Columellam longiſſima dimenſione centum viginti pedes habet, latitudine vero triginta: qui numerus ductus in alterum, profert pedes quadratos ter mille ſexcentos. Eſt ergo porca octaua pars iugeri: & quarta pars actus. Imporcitor, qui porcas in agro facit arando, Feſtus. Hinc imporcatum ſemen eleganter dictum per porcas ingeſtum. Apud Plinium legimus etiam porcellas vocabulo diminutionis, Beroaldus. Quod aratri vomer ſuſtollit, ſulcus: quo ea terra iacta, id eſt proiecta, porca, Varro. Eſt & ſcamnum terra altior inter duos ſulcos, ſed differt à porca, quod vitio agricolarum nonnunquam relinquatur, cruda videlicet & immota, hoc eſt aratro non proſciſſa, vt Columella & Plinius ſcribunt. Porcam Græcè σφορὸν dici conijcio: hanc enim vocem Pollux interpretatur τὸ μεταξὺ τῶν ἀνηρεσωμένων (lego ἀνηροσωμένων) ὄχθον. Vmbri & Marſi ad vicenos pedes intermittunt (inter binos vitium ordines) arationis gratia in his quæ vocant porculeta. Plinius lib. 17. Suile, ſtabulum ſuum. Diligens porculator frequenter ſuile conuerrat, & ſæpius haras, Columella. Strumas ſemidoctum vulgus ſcrophulas vocat: quoniam eas Græci ab eiuſmodi bruto Χοιράδας appellauerint: eſt enim in ſue morbus ſtruma ſed ab hoc diuerſus omnino. Cælius, Plura quæres inferius inter Græca in voce Chœrades.

Χοῖρος, χοιρίσκοι, μηχάνημά τι οὕτως ἐκαλεῖτο, Heſychius. Mulieres, inquit Varro, noſtræ nutrices maximè, naturam qua fœminæ ſunt appellant porcum: & Græci eadem ſignificatione chœrũ, ſiue (vt Atheneus inquit) delphaca. Hermolaus in Dioſcoridem. Delphacion vocabant etiam muliebre pudendum, Varinus. Χοῖρος Corinthijs pudendum muliebre ſignificat: vnde prouerbium, Ἀκροκορινθίαν ἔοικας χοιροπωλήσειν, ἀντὶ δὲ ἔοικας μισθαρνήσειν ἐν Κορίνθῳ. πολλοὶ γὰρ ἐκεῖ ἑταῖραι. Suidas. Cælius meminit virile membrum capron dici: quare non mirum muliebre Χοῖρον appellari. Pauper quidam Megarenſis apud Ariſtophanem in Acharnenſibus, filias quas alere non poterat perſuaſas vt vendi potius quàm eſurire vellent, cum porcina roſtra capitibus & vngulas pedibus earum appoſuiſſet, & in ſaccum indidiſſet, grunnire iuſſas pro porcellis venales habuit: & cum mercator quidam alterius eleuatæ pudendum inſpiciens Χοῖρον eſſe negaret, Megarenſis Χοῖρον eſſe affirmat: (quoniam Græci etiam pudendum muliebre ſic vocant:) tum grunnitum ædente illa, mercator inquit, Νῦν γε χοῖρος φαίνεται. Ἀτὰρ ἐκτραφεὶς γε κύσθος ἔσεται ... Tum Megarenſis, Σάφ' ἴσθι παρ' τᾶς ματρὸς εἰκασθήσεται: & alia plura iocosè, quæ tum de porco tum de pudendo mulieris ex æquo accipi poſſunt. Κατωνάκῃ τὸν χοῖρον ἀποπεπλυμμένας, τοὺς φύλακας φησί, Suidas ex Ariſtophane vt apparet. Ariſtophanes in Veſpis meretricem quandam vocat Χοιρίον, vbi Scholia Χοιρίδιον τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον λέγουσι. Ὑηνεῖς, ὑικόν τι καὶ ῥυπῶδες ποιεῖς, id eſt ſuatim & ſordidè facis, Varinus: ſed magis placet, vt apud Suidam legitur, ὑικόν τι καὶ ζωῶδες ποιεῖς, hoc eſt ſuis & pecudis inſtar facis. Οὐ μόνον αὐτῆς ὑηνῆς, ἀλλὰ καὶ σὺν ἀνόητος τῷ ὀρθῷ περὶ τὸ σύγγραμμα τί μὴ ἀνατεθῇς. Plato in Theæteto, Ὑηνία, σκαιότης, ἀμαθία, μωρία, ἢ ἡ ἀπὸ τῶν χοίρων δυσωδία, Varinus id eſt, ruditas, fatuitas, vel fœtor ex porcis. Ἐν πάσῃ ὑηνίᾳ καλινδούμενος, Suidas ex innominato. Ἵνα μὴ φύγητε Θεαγένους ὑηνίαν, Ariſtophanes: traducebatur enim Theagenes tanquam fatuus & συώδης, corpore etiam craſſus & χοιρώδης. Aliqui tamen ὑηνίαν fœtorem ſuum interpretantur, qui

tum

tam varijs cibis vtantur fœtida reddunt excrementa, & in cœno volutant, (ἀνεύθη ὑποπατεῖσι καὶ εἰς βόρβορον ἀγαλλόντας, similiter habet Scholiastes Aristophanis in Equitibus: sed melius in Pace, καὶ εἰς βορβόρου ἧ κυλίονται.) Suidas. Δειλία συώοικος καὶ πάσης ὑλωνία, Idem ex innominato. Ὑλωνία ἧ (forte ὑωνία, per diphthongū in prima, à filiorum scilicet generatione) ἡ συγγένεια. Idem. Συλωνεῖ apud Platonem philosophum ruditer, ineptè & suatim aliquid facere, Suidas. Συλωνία (καὶ συωνία. Varinus habet χαυλωνία: lego καὶ ὑλωνία.) ruditas, inscitia, apud Pherecratem. Est & Συλωνία ciuitas, & syine ficus, Idem. Συλωνία. πανοργχῆ. ἀηδία, Hesychius. Ὑαδδία, ἀηδία. Φυσμὸς ἐν βορβόρῳ, Idem. Ὑανία, τύρβη, μάχη, ὕβρις, ἀψυχία, Hesych. Varin. Hyomusia, suilla inconcinnitas, inscitia, Cælius. Θαυμάζω τὴν ὑομυσίας αὐτοῦ. Aristophanes in Equitibus: Scholia exponunt τὴν χοιρωδείας, τὴν ἀπαιδευσίας. Hippocratis filij, Telesippus, Demophon & Pericles, traducebantur εἰς ὑωδίαν. de quibus & Eupolis, ἱπποκράτους τε παῖδες ἐμβόλιμοί τινες, βληχητὰ τέκνα καὶ οὐδαμῶς τοῦ α. Varinus. ὗς τρόπος, Scholia in Nebulas Aristophanis: lego, καὶ συώδης σὺ τρόπους, vt & sensus & versus constet. Μήτρας ἐξ ἧς: ἐπιδείκνυσιν. μητρωτικός τις εἰς ἀληθῶς ὑῶν καὶ μήτρα τῶν ἱπποκράτους υἱῶν, ὡς εἰς ὑωδίαν κωμῳδουμένων αὐτῶν. Athenæus lib. 3. de vulua porcæ loquens, quæ nimirum ampla erat. (Vulua nil pulchrius ampla, Horatius:) vnde iocandi occasionem sumpsit, quasi diceret satis amplam esse illam suis vuluam, quæ vel Hippocratis filios contineret. Σῦες Hippocratis filios vocabant, item Panæuj & Memnonis, εἰς ὑλωνίαν κωμῳδηθέντες, Varinus. Apud Græcos allusio quædam & paronomasia est inter ὗας & υἱὰς vel υἱός. id est sues & filios, vt apud Germanos quoque: hinc iocus ille Augusti dicentis malle se suem quàm filium esse Herodis, cum infantes ab eo trucidatos audiuisset. Συήλαι, τινὲς βαρβαρώδεις. (lego βορβορώδεις. id est locacœnosa.) Hesych. Varin. Σιαγόνα aliqui in prima per υ. συαγόνα scribunt per analogiam à sue, Athenæus libro 3. Ὑστήρια, festum apud Argiuos in quo Veneri sues immolant, Athenæus. Συοκτονία. immolatio suis, Dionysio Afro. Συοκτόνον, τὸ venabulum, Tzetzi in Chiliad. 7. 102. Laryngis eminentissimæ parti præponitur os multiplex, quod nonnulli à literæ υ. figura ὑψιλοειδὲς, alij succinctius ὑοειδὲς appellant: qua voce dissectionum rudes delusi, in Galeno os suem referens verterunt, Vesalius. Syrbe, vox qua sues allectant subulci, Cælius. Suidas & Varinus syrben, σύρβην, tarachon, id est tumultum interpretantur: & συρβηνεῖν, tumultuosum. Συρβηνέων χορὸς ὁ ταραχώδης καὶ συνῳδὸς, ἀπὸ τοῦ συὸς ὑῶν (melius ὑῶν. vt Suidas habet) ἐπιφωνουμένου, Idem. Vide Erasmum in prouerbio Syrbenæ, Συρβηνέων χορὸς: vel vt Athenæus) Συ ζ'βηνέων χορὸς: melius συρβηνέων, à recto συρβηνεὺς, vt Suidas & Varinus habent, interpretantes chorum perturbatum & συνῳδή. Συρβηνεὺς ijsdem tibicinem significat, & σύρβη Hesychio thecam tibiarum: apud Suidam verò συβήνη exponitur theca tibiarum pellicea, aut pharetra. Σύρβα, μετὰ θορύβου. Hes. Varin. Athenæus ex Aeschylo non syrba sed tyrba citat, hoc versu, Δαίνυσο καὶ τέρπεσθαι τύρβα ἄνω κάτω. & sanè τύρβη quoque turbam ac tumultum significat. Nostri subulci cum sues educunt, clamitant *sig, sig*: (à Græco forte σῦ, vel σίκα. qua voce Lacones suem nominant:) In Hetruria Χοῖρος. vt supra inter suum nomenclaturas ex Volaterrano retuli. Χοιράδες & ἀγκύλαι, αἱ ὕφαλοι πέτραι, id est scopuli latentes, Scholia Lycophronis, & in Pythia Pindari, Ταχὺ δ' ἀγκύραν ἔρεισε χθονὶ πρώραθεν χοιράδος ἄλκαρ πέτρας, Pindarus. Est & vrbs Mosynœcorum Χοιράδες: item scopuli marini circa Hellespontum. Χοιράδες αἱ ἐγκεκαλυμμέναι πέτραι, Hesychius: πέτραι λέγονται ἐν θαλάσσῃ, ἡ ἐξοχαὶ ἐν ὕδατι πετρῶν, Suidas: nimirum sic dictæ quod chœrades glandulas quasdam in animalibus duras ac eminentes referant. Χοιράς, saxum sub mari nigrum, aliquantulum eminens, vt porco nanti simile videatur, Scholiastes Euripidis. Σπίλος, πέτρα τραχώδης, χοιράς, Hes. Varin. Dicuntur & σπιλάδες eædem petræ, Hesychius. Tumores quidam (ἧρα. glandulæ) medij inter carnem & adipem consistunt circa inguina, alas, maxillas & mesenterium: circa quos (tumores) etiam chœrades fiunt, Pollux. Quidam parum Latinè ad imitationem Græcorum scrophulas vocant, strumas melius dicturi. Chœrades circa maxillas, ceruicem, alas & inguina fiunt, glandulis (ἀδένσι) similes, Pollux. Eadem Manardus, addit, induratos istos tumores à pituita fieri: & sic nominari, vel à chœradibus petris per marinas aquas transparentibus, vel à suibus multiparis animalibus, & eo morbo frequenter affectis. Χοιράδες, πάθος τι δεινόν, Hesychius. Χοιραδώδη φύματα, tubercula strumis similia apud Plutarchum. Porrò Χειράδες, vel vt alij scribunt χειράδες & χίραι, rimæ seu fissuræ pedum sunt, rhagades calcaneorum. Scribunt Græci Pittacum ab Alcæo appellatum chœrapoda, quod vlcera in pedibus sentiret, quæ vocant chœradas, Cælius. Sed scribendum Χειράδες & Χειρόποδα (vel Χειροπόδην, vt Laertius habet) per ει. diphthongum non per οι. Plura de his & similibus vocibus attuli in Equo C. inter morbos pedum equi. Ὑάσα, vox qua suibus acclamant subulci, Hesych. Hyades stellæ sunt septem in cornibus & ore Tauri, quæ quoties nascuntur vel occidunt, pluuias creant. Vergilius etiam (vt scribit Nic. Erythræus) Hyadas pluuias cognominans, per epitheton Hyadum originem ἀπὸ τοῦ ὕειν, id est pluere, deriuari ostendit. Cui sententiæ præter Seruium & alios accedit & Naso hoc carmine, Nauita quas Hyadas Graius ab imbre vocat: non autem ab hye, id est sue, in cuius speciem figurentur, vt etiam posteriore sententia refert Seruius: aut à fratre Hyade, quem à leæna interfectum venando luxerunt. Veteres Romani ob imperitiam Græcæ linguæ, similitudine nominis decepti, quòd Græci hyas sues vocant, Suculas appellarunt. Quanquam Gellius ab Hyadibus Sucularum nomen sua ratione detorquet. Seruius quidem à succo Succulas appellare videtur, quia succulentæ puto, propter pluuias, Hæc ille. Plura leges in Onomastico & Higino, &c. Suculas nostri à similitudine cognominis Græci propter sues impositum arbitrantes, imperitia appellauêre Suculas, Plinius lib. 18. Συφεὸς vel συφεών. locus vbi sues aluntur, suile. ὡς καταγέλαστον εἶναι τὸ ὥσπερ ἐν συφεῶσι καὶ μάνδραις τοῖς τῶν Ῥωμαίων μεμβράνοις στρατεύματα, Agathias apud Suidam. Συφεὸς. ὑφεὸς, συφεός. Χοιροκομεῖον, Pollux. Et alibi, Συφεοὶ καὶ σύφοι, καὶ χοιροκομεῖα. Συφεὸς. τὸ χοιροκομεῖον, συῶν ἔπαυλις, Varinus. Συφεὸς poëticum est abundante iôta. Cæterum συφορβὸς per ο. ab Hesychio chœroboscus, id est subulcus exponitur. Βῆ δ' ἴμεν ἐς συφεοὺς ὅθι ἔθνεα χοίρων. Homerus Odyss. ξ. Et rursus, Ἔντοσθεν δ' αὐλῆς συφεοὺς ποιεῖ δυοκαίδεκα πλησίον ἀλλήλων, εὐνὰς συσίν, ἐν δ' ἑκάστῳ πεντήκοντα σύες χαμαιευνάδες ἐρχατόωντο θήλειαι τοκάδες. τοὶ δ' ἄρσενες ἐκτὸς ἴαυον Πολλὸν παυρότεροι. Χοιροτροφεῖον, ἐν ᾧ τις συφεὸς, καὶ πλέγμα τι ἐν ᾧ χοίρους τρέφονται Pollux. Et rursus, Χοιροτροφεῖον est in quo porci aluntur, vt Eupolis & Phrynichus habent: idem Χοιροκομεῖον vocatur Aristophani in Lysistrata. Χοιροκομεῖον ἐστίας Aristophanes in Vespis, vbi Scholia: Χοιροκομεῖον, ἀγγεῖόν τι καινὸν ἐν ᾧ οἱ χοῖροι τρέφονται. ἐστίας δὲ, ἐπειδὴ τῇ ἑστίᾳ τρέφουσι χοίρους: significat autem hic caueam quandam vel locum cancellis inclusum, δρύφακτον ἢ κιγκλίδα. in Lysistrata vero perticam potius vel palum, cui porcus alligatur. Et mox, Χοιροκομεῖον, τὸ καλούμενον ζωγρεῖον καὶ τὸ ποῖον ὅπου οἱ χοῖροι τρέφονται. Hes. exponit πλεκτὸν ὡς ὀρνιθοτροφεῖον. Χοιροτροφεῖον, αἰδοῖον γυναικεῖον καὶ συφεόν. Hesychius. Συοβαύβαλος, συῶν αὔλισμα καὶ κοιμητήρια. Idem & Varinus. Συφορβία. grex porcorum, Suidas. Συοφορβία. συῶν ἀγέλαι. ὁ χοίρων ἀσφαλὴς δεσμοί, Varinus, Hesychius. Συβόσια, συοφορβία, Idem: τι τῶν συῶν νομαί, Varin. Συβόσιον. τὸ χοιροφορβεῖον, Suidas. Συῶν συβόσια, Heliodorus

 Τόσα.

τ' ... πὰρ δὲ σύες ... αἰπόλια πλατέ' αἰγῶν, Homerus Iliad. ξ. de diuitijs Vlyssis. Συβώτης, ὃς ... Odyss. ο. Hystrichidem vocant affectum cum in cauda equorum pili rigent setis similes suillis, Hippiat. 59. Hystrix, flagellum à sue dictum, non ab hystriche animante: Vide in Hystriche a. lorum cum ipsis pilis è pelle suilla. Eiusdé significationis est ... vel ... Varinus. accipitur etiam pro stimulo boum, & pro carceribus certaminum: Vide in Hystriche a. & in Equo c. Τριάλειφαρ, ... Hesych. Varin. nescio quam recté.

Suillus, adiectiuum, quasi diminutiuum à suinus. Hic enim conciliator suinæ (vetus exemplar habet suillæ) carnis datur populo, Varro lib. 2. Ego suinum non dixerim, vt neque bouinum & ouinum: sed suillum, bubulum, ouillum Plinius suillum pecus dixit, suillum gregem Liuius. Suarius, adiectiuum: vt suarius negotiator, Plinius libro 7. Interdum sine adiecto pro subulco: Compertum agnitam vocem suarij furto abactis, &c. Idem libro 8 Scipio, Suario cognominabatur, propter similitudinem suarij cuiusdam negotiatoris, Plinius. Hermolaus legendum conijcit, Scipio Sciriatico cognominabatur, propter similitudinem serui cuiusdam negociatoris. Porcinus, quod est ex porco, Plautus Capt. Porcarius, idem quod porcinus, vt porcaria vulua apud Plinium li. 11. Porcarius vero substantiuum, porcorum custos Firmico & Gazæ. Porcinarius, qui carnes porcinas vendit. Quanta lanijs lassitudo, quanta porcinarijs, Plautus Capt. Varro eundem generali vocabulo lanium vocat cum alibi, tum his verbis, Lanius conciliator suillæ carnis datur populo. Porculator Columellæ 7. 9. qui porcos nutrit vt pinguescant: Beroaldus interpretatur eum qui curat porcellos lactentes. Scoppa Italicè, lo porcaro, id est, subulcum: Galli porchier. Porculatoris verò & subulci diuersa professio, diuersæ pastiones, Columella. Apparet sanè porculatorem dictum, quod porculos, id est, porcellos, non sues aut porcos adultos curet. In nutricatu, quam porculationem appellabant; binis mensibus porcos sinunt cum matribus, Varro. Sic pullatio, pullorum nutricatio dicitur. Scrofipascus, qui pascit scrofas. Tum pistores scrofipasci qui alunt furfure sues, Plautus Capt.

Συβώτης δ' ἴσως καὶ συβωσία, Pollux. Et alibi, Συφορβοὶ, συβῶται. Et rursus 4. 7. Plato Comicus etiam συβωτικόν μέλος quoddam vocari ait: ... Συβώται ... Hes. Varinus. Συβώτης, subulcus & nomen proprium, Hes. apud eundem & Varinum συβότης quoque scribitur per omicron in penultima. Συβότης, ὁ συοτρόφος, Varinus. Συβώτης & συβωτεῖν Atticé dicitur, non συφορβὸς, nec συφορβεῖν, Idem. Συφορβὸς, semel apud Homer. reperitur, Iliad. φ. Varinus. ... ὁ συφορβὸς ... Theocr. Idyl. 15. Συοφορβὸς, ὁ σῦς τρέφων, Hes. Varinus. Συαγάστωρ, συοφορβὸς, id est, subulcus, & nomen barbaricum. Hesychius. Σύαγρος, ... Varinus. Συφεὺς, χοιροβοσκὸς, Hes. Συοβοιωτοὶ οἱ Βοιωτοὶ σύες. Idem & Varinus: Vide infra in prouerbio Bœotica sus. Σύαι, barbari, Iidem. Συλωίας, turpis, rudis, σκαιὸς, Varinus. Συθῆραι qui sues (apros) venantur, Varinus. Σύβαξ & συβάκχος, libidinosus, Hes. Var. ... Iidem. ... Hes. Πολὺ γὰρ ἐστιν ... τὸ χρῖσμα, ὃ ἐχρῶντο ἀντ' ἐλαίου, σύινον (liquamen suillum vertit Romulus Amasæus,) καὶ σησάμινον καὶ ἀμυγδάλινον. Xenophon libro 4. de Cyri minoris exped Syinon oleum & sesaminum, quo vngebantur qui militabant cum Cyro, Suidas: Cælius Suidam citans, idem oleum sesaminum & syinon ab eo vocari ait: quasi legerit non Σύινον ἔλαιον καὶ σησάμινον. sed ὃ καὶ σησάμινον. Ὕειον, suillum, quod est è sue. ... χοίρειον ... ὕειον, (subaudi κρέας.) Suidas. Ὕειον ... non ὑικὸν dicendum: nam Axionicus qui ita posuit reprehenditur: dictiones enim quæ partem corporis significant, omnes in ον purum exeunt, nulla in κον quæ terminatio possessiuorum est: sic ἀνθρωπικὸς πούς nõ dicitur, sed ἀνθρώπειος, Varinus. ... ὑικὸν ... Pollux 6. 9. Κρέα σύεια, χοίρεια, Idem. Ὑικὸν, ... apud Xenophontem in Memorabilibus Socr. Varinus. Apud Suidam legitur ὑακὸν per α. in penultima, qui & verba Xenophontis hæc citat: Λέγεται τὸν Σωκράτην ... καὶ τὸν Εὐθύδημον εἰπεῖν ... Apud Xenophontem etiam legitur ὑικὸν (mallem ὑϊκὸν) θρέμματων, id est suilli pecoris, Suidas in Ὑεῖον & in Ὑικεῖς. ... (vox corrupta videtur,) συβῶται, Pollux. Ὑοβόται, συοβόσκοι, Hesychius, Varinus Ὑοβοσκοὶ, Aristoteles: Gaza porcarios vertit. Ὑῶναι (apud Varinum vltima circunflectitur,) σκαιῶν, ἀμαθῶν, (forte à recto ...) ... σκαιός, Suidas. ... μολύνων, Hesychius & Varinus. ... βορβορῶν, ... Iidem. ... βλοσυρὸς, χαλεπὸς, ... Varinus. apud Hesychium ... proparoxyt. legitur, & ... Hyantes Bœoti dicebantur, διὰ τὸ ... εἶναι καὶ χοιρώδεις. (Varinus: Vide inter prouerbia Bœotica sus. ... (cum acuto in penultima, quamuis in Scholijs habeatur in vltima) apud Aristophanem in Vespis exponitur qui pudendum muliebre (quod supra chœron vocari diximus) contrectat: vel fori & litium studiosus, ... qui chœrinas (sic dictas conchulas,) quibus ad suffragia vtebantur, sæpe manibus premat. Χοιροσφάκτης ... Hesychius: qui sues mactat lanius porcinarius. Χοιροπώλης, qui sues vendit, (negotiator suarius Plinio,) Apud Aristophanem in Acharnensibus: Pollux citat ex Horis Aristophanis. Nutrices naturam muliebrem chœrum id est porcum vocabant, ex quo facetissimè quibusdam concinnatum verbum χοιροπωλεῖν, quod signat porcum vendere, id est capturas corpore quærere, Cælius.

Icones. Sus Aeneæ Lauini (vt scribit Varro) triginta porcos peperit albos: itaque quod portenderit factum scribitur, triginta annis vt Lauinienses conderent oppidum Albam. Huius suis ac porcorum etiam nunc vestigia apparent. Iam ne (nonne) simulacra eorum ænea etiam nunc in publico posita, & corpus matris ab sacerdotibus, quod in salsura fuerit demonstratus? Porci (apri, Plinius: vide in Apro a.) effigies inter militaria signa quintum locum obtinebat: quia confecto bello, inter quos pax fieret, cæsa porca fœtus firmare solebant, Festus. Σὺς ... Varinus. ... Varinus & Hesychius. Veteres numos pecudum effigie signabant, ouis, bouis, suis, Plutarchus in vita Publicolæ Sus Phrygium insigne, Textor. Bituricis veruex, Heduis dat sucula signum, &c. vide in Veruece Hiex Alciato. Porcam auream & argenteam dici ait Capito Atteius, quæ etsi numero hostiarum non sit, nomen tamen earum habere, (&) alteram ex auro, alteram ex argento factam adhiberi sacrificio Cerelai, Festus.

Plantæ. Fungorum tertium genus suilli, venenis accommodatissimum, familias nuper interemêre & tota cõuiuia Plinius. Et rursus, Siccantur pendentes suilli iunco transfixi, quales è Bithynia veniunt, canum morsibus ex aqua illinuntur. Et alibi, Robora boletos quoq; suillosque ferunt, gulæ nouissima irritamenta. quæ circa radices gignuntur: quercus probatissimos: robur autem & cypressus & pinus, noxios. Hoc genus forte est, quod Germani vocant morchelen, qui mense Aprili ad Maium vsque reperiuntur & appetuntur in cibo, colore ex pallido fusci,

fusci, pilei oblongi & in conum se colligentis forma, in medio protuberantes, specie fauis similes, vocant autem nostri quoque fœminam suem *mor*, vt *morchelen* suillos significare videatur, etsi quid cum sue commune habeat non satis videam: conijcio tamen vel delectari eis in cibo sues: vel superiorem eorum partem circa conum, rostri suilli formam aliquatenus referre. Describuntur ab Hieronymo Trago ab initio tertij de stirpibus Tomi, sed non rectè Latinè tubera ab eo vocantur: nam longè diuersum tuberum genus est, totum infra solum, superficie nulla: aliqui Germanicè *grebling* vocant, id est fossilia, quòd è terra fodiantur. Hypochœris herba in cibo vulgaris apud Aegyptios, Plinius: Vide plura in equo a. vbi de plantis ab equo dictis egi, statim ab initio. Hyoseris intubo similis, sed minor & tactu asperior: vulneribus contusa præclarè medetur, Plinius. Nostri *saudistel*, id est suarium carduum, genus sonchi spinosum vocant, quod aliqui puto in Italia & Gallia cicerbitam: referunt autem florum calyces antequam aperiantur, vt & hyeracij, quandam rostri porcini figurã, vt inde forsan hyosiris (quasi ὑὸς ῥὶς, hoc est suis nasus) vel potius hyoseris, hoc est seris vel intubus porcinus appellata videri possit. Ruellius rostrum porcinum ab aliquibus eandem herbam vocari ait, quam alij dentem leonis nominant, hoc est cichorij syluestre genus, luteo flore, hedypnoida Plinij, aliqui apud Italos dentem canis vocant, & alij piscia al letto, vt Matthæolus scribit: nostri *wyensuchwantz*, vel *sublumen*, id est flores porcinos. Videri autem potest eadem Dioscoridis hieracium minus. Describitur à Syluatico cap. 61. Συάρτον, ἐὔγλωσσον, Hesychius, Varinus, ac si panem porcinum dicas, nimirum quod in cibo ab eis desideretur. Indocti quidem recentiores cyclamium panem porcinum vocant, sed ineptè: quamuis enim radice rotunda panem referat, nihil tamen ad sues: habet enim propemodum vim venenosam. Melius rustici in Multis Germaniæ locis, syluestris quoddam leguminis aut vitiæ genus, non dissimile astragalo, panem porcinum vocant, (*seuwbrot oder erdnuß*,) quod radiculas eius dulces & rotũdas, sues agris effossis requirant. Fuchsius & Hiero. Trag. non rectè apion Dioscoridis interpretantur. Capriã, capparis, vt legitur in nomenclaturis apud Dioscoridem. Frutex spinosus quem Græci coccum vocant, de quo plura dicam in libro de insectis (nascitur enim in fructu vermiculus, qui cum erumpit, culici similis volat) à Galatis qui super Phrygiam incolunt lingua vernacula ὗς nominatur, vt docet in Phocicis Pausanias. Galli hodieque hous appellitant ilicem aquifoliam (*stechendpalmen*) à qua coccus ferè non aliud differt, nisi quod per omnia minor & semper pumilus est: vnde conijcimus veterem linguam Gallicam alia quoque Galatarum vocabula pleraque habuisse, pro quibus paulatim imperantibus Romanis Latina successerint. Scini, id est pira porcina, & sunt syluestria, Syluaticus. Astragabos, (Astragalos forte,) id est pes porcinus, Idem. Adiantum siue capillum Veneris, aliqui capillum porcinum vocant, Idem & Vetus Auicennæ glossographus: nimirum quod coliculos instar setarum proferat. Milium Solis, id est cauda porcina, Syluaticus. Idem alibi caudam porcinam, peucedanum interpretatur: inde puto quod radicis caput multis ceu setis rigeat, quod in omnibus etiam seselis generibus apparet. Scrophularia Syluatico herba est quæ alio nomine millemorbia & castrangula & vrtica mortua (propter foliorum similitudinem) ab eo vocatur: hæc est qua gustata necari sues, vt quidam affirmant, in C. diximus. Scrophulis, id est strumis mederi creditur, quarum speciem etiam multi radicum eius protuberantes nodi referunt, tanquam vsum demonstrante natura. Eandem ob causam chelidonium minus, multi scrophulariam nominant: & aliqui fabam inuersam vulgò dictã, quam multi telephium esse putant. Hyoscyamum Hieron. Tragus interpretatur Germanis ad verbum *süwbonen*, id est suillam fabam: quod nomen ab eo ad Græci imitationem factum est: Germani aliud proprium habent *bülsen* vel *bilsen*. Sed de hyoscyamo, syancho, chenopode quã Germani *schwinsted* & *süwplag* vocant, & alijs suillo generi noxijs plantis plura diximus supra capite tertio: idem de solani genere syluatico quod baccas nigras cerasi vel halicacabi fructus magnitudine fert, sed sine folliculo, nostri vocant *süwkrut*, hoc est porcorum herbam: quod calidis & subitis suum morbis medeatur.

Animalia. Chœrogylius, vel vt alij scribunt chœrogryllus, alijs erinaceus alijs cuniculus esse putatur, vt pluribus in animalium illorum historijs dixi. Hystrix, ἀκανθόχοιρος, id est porcus spinosus, vel echinus terrestris, Suidas. vide in Hystrichis historia. Erinacei siue echini terrestris genus vnum nostri vulgò caninum vocant, quod canis instar digitatum sit: alterum suillum quod vngulas vt sues bisulcas habeat: alij etiam rostri figuram in altero suis esse aiunt, Easdem melis quoque differentias faciunt, &c. Galenus libro 3. de aliment. facultatibus, mentionem facit animalis medij inter vrsum & suem, μεταξὺ ἄρκτου καὶ ὑός: nec aliter nominat: id meles, id est taxus videri potest: aut si pro ὑὸς legas συὸς ἀρκτώμυς D. Hieronymi, aut fortè mus alpinus. Πόρκος, animal quadrupes, fluuiatile, amphibium, iuxta Istrum, id est Danubium, tenui pelle, quæ inflata vtri fit similis, καὶ νήχεται ὡς ἐν λιπέεσι: & in terram egrediens pascitur, sed subitò refrigeratum emoritur, Varinus. Audio nuper ex noui Orbis nauigatione aduectos esse quos porcellos Indicos vocant, cuniculorum ferè magnitudine, paulò minores, albos, sine caudis, singulis mensibus cuniculorum instar fœcundos, voce & natura porcorum. Hos esse puto quos vtias vocant, qui de nouo Orbe scripserunt. Συάκιον, genus piscis, Suidas. Apri piscis meminit Plinius 11. 15. etsi codices quidam caprum habeant corrupte; qui vocem vt grunnitum habet, quæ vox aprorum suumque propria est: accedit quod in Eurota quoque fl. Laconicæ, piscis orthragoriscus vocalis est, vt lib. 32. (Plinij) dicitur. Est autem orthragoriscus idem, qui & porcus, Athenæo teste. In Danubio mario extrahitur, porculo marino simillimus: & in Borysthene memoratur præcipua magnitudo, nullis ossibus spinisve interstitis, carne prædulci, Plinius. Est autem mario, quem vulgo husonem vocant, *huß* quasi hys vel hysca, id est porcus vel porculus, Mario vox forsitan originis est Germanicæ, qui suem fœminam *mor* vocant, vt & Cretenses μαρίν. Cæterum porculus marinus Plinio dictus proculdubio non alius est quàm sturio, (*stær*) vulgo nominatus: cui husonem persimilem esse scio: porculi autem nomen à corporis pinguitudine meretur, & hodie in Italia sturiones adhuc parui, porcellæ vocantur. Hyccam (τὴν ὕκκαν) piscem aliqui sacrum vocant: putant autem hunc aliqui erythrinum esse, alij iulida (ex Athenæi septimo;) ex nostris aliqui (inquit Cælius 12. 12. & Hermolaus in Coroll.) sturionem. Et mox, Hyccam siue hyscam Latinè interpretantur porculum. Hyæna piscis nomen est apud Athenæum, qui & hyænida ex Epicharmo nominat: videtur autem idem piscis quem & hyn illic (lib. 7.) nominat, & dubitat an idem sit qui capros, id est, aper vocatur, vt pluribus scripsi in Hyæna quadrupede capite primo Sed de piscibus quibus à sue nomen contigit propter pinguitudinem, vel vocem, vel corporis formam, in Libro de piscibus copiose agam. Syænam piscem Græci recentiores chœrillam interpretantur, hoc est porculum, Hermolaus in Plin. Diphilus (Apud Athenæum) piscem quendam capriscum dici significat, qui & mys vocetur: nisi quis non myn, id est, murem, sed hyn, id est suem legendum potius existimet, Hermolaus. Gryllus & suem significat,

vt supra

vt supra diximus: & piscis genus anguillæ simile Athenæo libro. 8. quod libro septimo congrum interpretatur. Oppianus lib. 3. de venatione mullos pisces suibus terrenis comparat duplici nomine: primum quod admodum voraces sint, vt qui fœtida etiam quæuis, & naufragorum cadauera deuorent: deinde quòd ad lautitiam cibi ita præferantur reliquis piscibus, vt pecoribus sues. Marinum animal quoddam informe est, corio quasi suillo, pedibus loraceis, sine dentibus, paruis oculis, sub ventre duo foramina habet iuxta caudam: cauda prælonga, brachij mensura latiore, quam mensuram longitudine & latitudine implent singulæ auriculæ: corio crassiore quàm digitus sit, forsan è polyporum genere, Cardanus. Χοιρίναι conchæ quædam marinæ sunt, labris vt ita dicam denticulatis, læues admodum & splendidæ, à quadam oris suilli opinor specie, quam parte sui dehiscente quodammodo referunt, sic appellatæ: has hodieque porcellanas vocant: sunt autem diuersæ, magnitudine scilicet & colore differentes. Hesychius chœrinas non recte interpretatur calculos marinos: neque enim calculi sunt, sed calculorum vicem in suffragijs implebant: minimum & album earum genus nostri inepte vocant *mützerstein*, id est lapillos matrici vtiles: nam quod figura matricem quodammodo referant, superstitiosæ quædam mulierculæ corpori appensas vteri morbis salutares mentiuntur. Est & gemma porcellana hodie vulgo ab Italis dicta, forsan à simili nitore læuoreque porcellanæ conchæ. Scoppa murrham gemmam, agatham vulgò dictam vel porcellanam interpretatur. Georgius Agricola murrhinam non murrham vocat, & interpretatur Chalcedonium, vt & onychen: his enim duobus nominibus rem eandem Plinio designari: onyx quidem etiamnum nomen apud multos retinet, *onychel*. Cardanus libro quinto de subtilitate, myrrhina vasa ea esse affirmat, quę hodie porcellanę dicantur, ex Oriente mitti, nec gemmas sed figlina esse, ex argilla tenuissima, densa, leui ac pingui: cuiusmodi in Italia quoque fiant, sed nullo odore, & pallidiora quàm quæ Oriens mittit: folijs ac imaginibus placere: purpuræ colorem abesse, nimirum ob temporum & opificij varietatem. Τελχοφθόροι vel Χοῖροι dicuntur serpentes quidam in Scholijs Nicandri, à quorum morsu scilicet capilli defluunt. Altamuga, id est porcus luti, bestiola multipeda acuti veneni, Syluaticus: Videtur non alia quàm scolopendra esse, fortè quod pilis ceu setis rigeat, vt erucæ maiores. Aselli etiam insectorum generis à colore dicti, ab alijs multipedæ, vel multipedes aselli, à nonnullis hodie porcelli nominantur, ni fallor, à corporis scilicet figura.

Propria hominum. Scipio Suario cognominabatur propter similitudinẽ suarij cuiusdam negotiatoris. Plinius. Hermolaus legendum conijcit, Scipio Sciriatio cognominabatur propter similitudinem serui cuiusdam negotiatoris. Auus meus (inquit Tremellius Scrofa apud Varronem) primum appellatus est Scrofa, qui quæstor cum esset, Licinio Nerua prætore, in Macedonia prouincia relictus, qui præesset exercitui, dum prætor rediret, hostes arbitrati occasionem se habere victoriæ, impressionem facere cœperunt in castra. Auus, cum hortaretur milites, vt caperent arma, ac exirent contra, dixit celeriter se illos (vt scrofa porcos) disiecturum: idque fecit: nam eo prælio hostes ita fudit ac fugauit, vt eò Nerua prætor imperator sit appellatus, & auus cognomen inuenerit, vt diceretur Scrofa. Sed aliter Macrobius Saturnaliorum libro 1. circa finem cap. sexti: Tremellius, inquit, cum familia atque liberis in villa erat: serui eius cum de vicino scropha erraret, surreptam conficiunt. Vicinus aduocatis testibus omnia circumuenit, ne quà hæc efferri possit, isque ad dominum appellat restitui sibi pecudẽ. Tremellius qui ex villico rem comperisset, scrophæ cadauer sub centonibus collocat, super quos vxor cubabat. Quæstionem vicino permittit. Cum ventum est ad cubiculum verba iurationis concipit, nullam esse in villa sua scropham, nisi illam, inquit, quæ in centonibus iacet, lectulum monstrat. Ea facetissima iuratio, Tremellio Scrophæ cognomen dedit. Sergius, qui prius Os porci vocabatur, ex pontificibus primus fuit qui proprium demutauit nomen: quod mox obseruatum ad nos vsque perdurat, Cælius. Porcelli grammatici in suasorijs orationibus Seneca meminit. Idem est puto qui aliquando ad Tiberium Cæsarem verbo haud Latino vsum dixit: Tu Romanorum hominibus, ô Cæsar, πολιτείαν dare potes, verbis non potes. Porcellius poëta Neapolitanus scripsit res Frederici ducis Vrbini. A minore pecore nomina habemus, Porcius, Ouinius, Caprilius, Varro. Suillus, Porcius, Bubulcus, Caprarius, nomina fuerunt veterum Romanorum, Plutarchus in vita Publicolæ. Porcius cognomen fuit Catonis Censorini. Porcia lex, vt Cicero in quadam oratione innuit: & leges item aliæ fuerunt, quibus exilium damnatis permittebatur, Cælius. Latro Portius grauis fuit orator, vt ex Seneca refert Cælius, 11.1. & 11.13. Verres nomen viri Romani prætoris in Sicilia, contra quem repetundarum reum à Siculis Cicero orationes habuit quæ Verrinæ appellantur. Chœrilus, Χοίριλος, Atheniensis Tragicus poëta, & alius Samius: vide Suidam. Athenæus libro 8. Chœrilum poëtam inter helluones & gulosos homines numerat. Syadræ Spartani statuarij meminit Pausanias in Eliacis. & Sybotæ filij Dotadæ in Messeniacis. Tibia vsum Hyagnim primum volunt, &c. Cælius 9.3. Hyas, filius Atlantis & Aethræ, cuius meminit Ouidius 5. Fastorum, à quo Hyades sorores aliqui dictas putant. Atheniensis quidam è Melite vico (tribus Oeneidis) Κάπρος & Σῦς, id est Verres & Sus cognominabatur, vt Vrsusquoque, à corporis hirsutie: aut fortè quod molas possideret, in quibus alebat sues, Hes. Varin. Gryllus, Xenophôntis Socratici filius, Suidas. Germani etiam nomen viri ab apro fecerunt, *Aeberhart*, ac si Caprosthenem dicas: aprum autem vocant non ferum modo, sed frequentius cicurem, id est, verrem. Porcia nomen mulieris Romanæ: fuerunt autem duæ, maior & minor Porcia minor cum laudaretur apud eam quædam bene morata, quæ secundum habebat virum, respondit: Felix & pudica matrona nunquam præter semel nupsit. Bouinia Porcilla auia Pij (imperatoris puto.) Chœrile dicta fuit vxor Euripidis. Χοιρίλη, ἡ Ἑκάβη, Suidas. Callistò meretrix cognomine ὗς, memoratur Athenæo lib. 13.

Populorum & locorum. Clisthenes tribus Doriensium diuersis nominibus notauit: nam præter tribum suam, cui Archæ nomen erat, reliquas ludibrio habitas ex brutis appellauit. Quippe Hyatas, id est, Suales aliquibus Oneatas, hoc est Asinales: reliquis Chœreatas, hoc est Porcales nomina indidit, Alexander ab Alex. Hyæa, Ὑαία, vrbs Locrorum Ozolorum, gentile Hyæus, Stephanus ex Thucyd. lib. 3. Hyamea, vrbs Messenes, vna ex quinque, Idem. Hyamion, vrbs Troiana, Idem. Hyampolis, vrbs Phocidis, Stephanus. Et valles Lebadea tuas, & Hyampolin acri Summissam scopulo, Statius lib. 7. Theb. Meminit Herodotus, Homerus, & Plinius lib. 4. ca. 7. bis. Vbi relicto Abis oppido viam rectam Opûntem versus fueris ingressus, Hyampolis te excipiet. Ipsum autem hominum nomen arguit, qua nam origine hi sint orti, aut vnde egressi in hanc regionem peruenerint. Qui enim Cadmum eiusque exercitum Thebis fugiebant, Hyantes in hunc se locum contulerunt. Veterum memoria Hyantum ciuitas à finitimis vocabatur: temporis autem progressu vsus obtinuit, vt Hyampolis diceretur, &c. Pausanias in Phocicis. Hyantum meminit Plinius 4.7. Exul Hyantæos inuenit regna per agros, Statius. Cõpellat Hyantius ore, Ouidius lib. 3. Metam. nominat autem Actæonem, iuuenem Hyantium. Et alibi, Hyantæa

Aganippe.

Aganippe. Apollonius libro 3. Onchestum vrbem Neptuno in Bœotia dicatam, vt apud Homerum legitur & Plinium, Hyantiam vocauit: nam & Bœoti sues ab illiberalitate morum dicuntur, vnde nomen Hyantibus. Vide plura infra in prouerbio Bœotia sus. Varinus Hyampolin triplicem memorat,) Hermolaus. Hyantes populi circa Alalcomeniam, dicuntur etiam Hyantij & Hyantini, Stephanus. Sunt qui Hyantes Bœotiæ populos faciant, quorum vrbs Hyantia dicatur, incolæ Hyantię. Hyantia Stephano vrbs Locrorum est. Hyapea, vrbs Phocidis ab Hyape dicta, (ἀπὸ Ὑάπου,) Stephanus. Hyope, Ὑώπη, vrbs Matienorum, Stephan. Hyops, vrbs in Iberia Cherronnesi non procul Lesyro fluuio, Idem. Oasis, ciuitas Aegypti, quę & Hyasis, Stephanus. Hyi Asiæ populi prætenduntur supra Elymaida, quam Persidi in ora iunximus, Plinius. Hysia vel Hysiæ, vrbs Bœotiæ, (apud Suidam quoque,) colonia Hyreorum, cuius meminit Thucyd. lib 3. Et alia regia sedes Parthorum. Item vicus Argiuus Thucydidi, Characi verò ciuitas: & Arcadiæ vrbs, Stephanus. Hysiæ nominantur loca multa, in Bœotia, Arcadia, & alibi, ex Thucydide, Pherecyde, Artemidoro. In Argolide autem sunt hæ quas hîc (apud Plinium 4.5.) legimus, ex Pausania, & Strabone: qui Hysias celebrem Argolicæ locum facit, Hermolaus. Hysiæ ciuitatis meminit Pausanias in Arcadicis. Syrbotæ, (aliàs Sybotæ) populi secundum flumen Astacum ad Septentrionem vergentes, Plinius 6.30. collocat autem eos in Aethiopia, & octonûm cubitorum staturam eis tribui scribit. Sybota, insula quædam & portus, Stephanus. Sus fluuius siue torrens est circa Olympum, Pausanias in Bœoticis. Hyóessa fons quidam apud Sophoclem nominatur: de quo vide plura in Tauro H. inter propria, in Tauri fluuij mentione. Hyomemnia, festum quoddam Argis, Hesychius & Varinus. Capria lacus: vide in Apro H. inter propria. Chœrades, vrbs Mosynœcorum, gentile Χοιραδεύς, Stephanus. Legimus & scopulos quosdam marinos circa Hellespontum sic nominari: sed supra inter deriuata quosuis scopulos marinos, qui vel latent, vel paululum eminent, sic appellari docuimus. Insulas in Alexandria Aegypti Pharon & Chœrades appellatas sciunt omnes, Hermolaus in Plinium 32.11.

b. Chalastra vrbs & lacus est Macedoniæ, vnde Chalastræi sues dicti, & Chalastræum nitrum, Hesychius. Circa Hierosolyma sunt porci miræ magnitudinis, dentibus cubitalibus, Physiologus. φορίνη pellis suilla Hippocrati in libro de ratione victus acutorum, vt Galenus exponit. φορίνη, ἡ παρ' ὑείοις πυρίνη, Hesychius. Varinus scribit humanam quoque pellem aliquando phorinen dici. Κόλλοψ, ὁ νῶτος ἡ φορίνη, καὶ τὸ λοφιᾶς τὸ ἄκρον, Hesychius. Carnem suillam Græci vocant κρέας σύειον vel ὕειον. non ὑεινόν, quamuis id Varinus scribat in voce μετάχοιρα: vide supra inter deriuata à sue, in a. Setæ à suibus dicuntur, vnde & sutores quod ex setis suant, Isidorus. Aciei frontem in angustum desinentem, caput porci simplicitas militaris appellat, Ammianus Marcellinus. Cuneus dicitur multitudo peditum, quæ iuncta cum acie primo angustior deinde latior procedit, & aduersariorum ordines rumpit, quia à pluribus in vnum locum tela mittuntur: quam rem milites nominant caput porcinum, Vegetius 3.19. Oculi porci naturale figmentum habent, ita vt in terram necessitate semper intendant, Physiologus. Elephantorum promuscis intus concaua suilli labri similitudinem quandam gerit, Aelianus. Delphinis lingua breuis atque lata, haud differens suillæ, Plinius. Mars tibi vouco facturum, si vnquam redierit, bidenti verre, Pomponius in Attellana citante Festo. Bidentes non oues solum, sed omnes bestias bimas olim appellabant, quia neque maiores aut minores licebat hostias dare, Macrobius: de bidenti pecore, & quod de ouibus ferè semper dicatur, vide in Boue H. vbi de sacrificijs ex eo. Nefrendes, adhuc lactentes porculi, quod nondum aliquid frendant, id est comminuant dentibus: hinc & faba fresa quæ molita est, Isidorus. Plura de hac voce diximus supra in E. Chamæleonti eminet rostrum, vt in paruo, haud absimile suillo, Plinius. Rostrum suis proprie Græci ῥύγχος vocant, vnde diminutiuum ῥυγχίον in Acharnensibus Aristophanis. Pihaoreb. (alias algorab, פי העורב, id est rostrum porcinum, Arabicè vocatur os acromij, id est summus humerus, quem scapulæ processum Galenus κορακοειδῆ nominauit, Vesalius: sed oreb Hebraicè coruum sonat: itaque rostrum coruinum, non porcinum ab eo verti oportebat, vt Galenus etiam Græcè à corui similitudine nomen indidit. Aluus in homine infima parte similis est suillæ, Plinius. Ventres elephanto quatuor, cætera suibus similia, Idem. Exta elephanto suillis proxima, sed maiora, Aristot. Ὑπογάστριον, οὖθατα, ἤτριαῖον δελφακος, Pollux: hoc est, abdomen, mamillæ, sumen porci. Ἡ δέλφακος ὀπωρινῆς ἤτριαῖον, Aristoph. Apud Athenæum. Candidus effœtæ tremebundior vbere porcæ, Columella de cucumere. Ψύλλος, τὸ παχὺ τὸ συνέχον τὸ ὗ χάπες αἰδοῖον, Hesychius, Varinus. Supernati dicuntur quibus femina sunt succisa in modum suillarum pernarum. Ennius, His pernas succidit iniqua superbia Pœni, Festus. Talis suum discordiam quandam inesse traditur, Plinius ni fallor. Ὁπλαὶ de sue dixit Aristophanes & Simonides: & Hesiodus βοὸς ὁπλὴν & ἱππων χηλὴν, contraria acceptione, quàm Grammatici docent vsurpanda. Ἐυλάκη & alia significat, & τὸ τῆς συὸς ἔμβρυμα, Hesychius & Varinus, sensu mihi obscuro.

Germani propria quædam de suum partibus vocabula vsurpant: nominant enim pernas, *leuff oder hammen*: summum rostrum, *schnorren* vel *rüssel*.

c. Vox. Sordida sus pascens ruris per gramina grunnit, Author Philomelæ. Quirritat verres, Idem. Minimo suis stridore terrentur elephantes, Plinius 8.9. γρῦ, vox est suis, Tzetzes. Apud Suidam γρῦ circunflexum scribitur, quod non placet. Καὶ ταῦτ' ἀποκεκλῃμένων τὸ φθέγξασθαι οὐδὲ γρῦ, Aristoph. in Pluto, vbi Scholiastes γρῦ exponit, βραχύ, id est, minimum, vel sordes vnguium. (Γρῦ, ὁ ῥύπος ὁ τοῦ ὄνυχος. Γρυβός, γρύξ, Varinus:) aliqui verò (inquit) deducunt hanc voculam à gryllismo, id est grunnitu suum: aut genus est parui numismatis: γρῦ enim paruum aliquid & minimum significat, vnde γρύτη dicta parua vascula: & γρυτοπώλης, pro qua voce veteres ῥωποπώλης (& ῥωποπώλης) & γρυτοπώλης (hic locus apud Suidam mutilatus est) dixerunt. Hinc est quod aliquem οὐδὲ γρῦ φθέγγεσθαι, id est ne gry quidem loqui dicimus, pro eo quod est ne minimum quidem aut quoduis verbum. Eadem apud Varinum legimus: & apud Suidam, qui præterea addit, parœmiam esse τὸ Δίωνος γρῦ, ὅτι ἦν μικρολόγος καὶ πονηρός. Ne gry quidem loquitur, hyperbole prouerbialis, pro eo quod est ne tantulum quidem: nam gry minimum quiddam, aut sordes vnguium significat, aut vocem suillam, quam ædere solent ij qui grauantur sermone respondere, (*süvventütsch*,) Erasmus. Lege apud eundem prouerbium Dionis gry. Hinc facta sunt verba γρύζειν & γρυλίζειν, & porcus ipse gryllus dictus. Ἀλλὰ φθέγξῃ καὶ μὴ γρύζῃς ἔπειτα μηδ' ὁτιοῦν, Aristophanes in Pluto: vbi Scholiastes ait γρύζειν propriè de porcellorum voce dici. Γρύζειν τε καὶ πελμάτιον ὠκαθέρματα; Aristophanes in eadem fabula. Οὐδ' ὁπωσοῦν φθέγξασθαι οὐδ' ὑπήχθη γρύξαι, Philostratus in vita Apollonij, id est, Haudquaquam locutus est, neque adduci potuit vt vel hisceret, vt citat Erasmus. Γρύζω, θρηνῶ μετὰ φωνῆς, Suidas. Γρύξαι loqui, clamare, Idem. Γρύξαι, τὸ θρηνεῖν, καὶ τὸ τὴν φωνὴν ἀποκλείειν, Varinus: id est lugere, & voce nimis obscura vel summissa loqui vt intelligi non possit, mussitare. Ει τι χρίζομαι, (lego γρύζομαι per υ.) Ὦν σοι λέγω πλάσον τοι χαλαθῶσθαι, Alcæus

cæus apud Athenæum. In Creta sacrum creditur suillum genus, quoniam nascenti Ioui sus mammam submiserit, ac grysmo (γρυσμῷ) id est grunnitu, pueri vagitum audiri vetuerit, Cælius ex Athenæo. De suum voce dicitur γρύζειν. & χοιρίων γρυλλίζειν, aliqui etiam γρυσμὸν & γρύζειν dixerunt, Pollux. Ἀεὶ γρυλλίζειν ὑμῖν; hoc est an mussitare, hiscere, vel liberè loqui debetis? Suidas, ex Aristophane vt conijcio. Γρυλίζειν & γρυλισμὸν aliquoties per λ. simplex legi, & Varinus quoque sic scribi iubet, non per duplex vt Phrynichus. Aristophanes primam semper producit, vt in Pluto: Ὑμεῖς δὲ γρυλλίζοντες ὑπὸ φιλανθίας. Varinus Atticè per lambda vnum scribi docet. Et rursus, Duplex (inquit) circa hoc verbum error committitur, primum quod lambda duplex scribitur: deinde quod vsurpatur pro indecorè & inepte saltare, cum veteres de grunnitu, id est suum voce semper posuerint. Ἀχρυξία, silentium, Hes. Var. Ὅπως δὲ γρυλλίζετε καὶ κοΐζετε, χαίροντα φωνὴν χοίρων μιμούμενοι, Aristophanes in Acharnensibus. vbi Scholia, κοΐ, κοΐ, τὸ [illegible] φωνή. κοΐζειν porcelli dicuntur μιμητικῶς, Hes. Varin. In Acharnensibus Aristophanis, filiæ pauperis cuiusdam pro porcellis vendendæ, subinde clamitant κοΐ κοΐ. Γρυλλίζοντες, γρύζοντες, Hesych. Γρυλλισμὸν φωνή, Idem & Varinus. Γρυλλίζειν, γογγύζειν, Iidem. Γοχύζειν (malim γογγύζειν) immurmurare, mussitare, grunnire, quod & γογγυλίζειν & χουλίζειν aliqui dicunt. Γογγυσμός, grunnire, Hes. Varin. Ὀρυθμεῖ, γρυλλίζει, Iidem. Ἐρυγμός, vox suum, Iidem. Κλαγγὴν vocem acutam non solum in suibus, sed etiam canibus Homerus vocat, Varinus. Omne purgamentum & ablutio omnis esculentorum, ex pane, caseo, carnibus ac piscibus, quo porci canesque vescuntur, μαγδαλιά vocatur, Tzetzes 5.13. Plura de hac voce reperies in Cane c. Turbidam suum potionem in culinis collectam, qua aluntur, Plinius colluuiem vocat, nostri Kerspülen & trencke, hoc est vasorum ablutionem & potionem. Porcus colluuiaris dicitur, qui cibo permisto & colluuione nutritur, Festus: à Scoppa Italicè exponitur lo porco pontino, notrito al pontino. Aqualiculus, vt Sipontinus notat, propriè vas est in quo porci sorbent, per metaphoram vero pro ventre vsurpatur. Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extat, Persius. Videtur autem diminutiuum esse ab aqualis, vt à caulis cauliculus: apud Apicium tamen etiam aqualicus legitur Filius prodigus in Euangelio Lucæ, qui consumptis omnibus porcos pascebat, cupiebat saturari ceratijs, id est siliquis, (fructibus scilicet siliquæ arboris quam ceraton iam vocant, nostri panem D. Ioannis) quibus porci vescebantur, neque quisquam illi dabat. Taurus mons illius regionis (non exprimit cuius) glandes fert pabulum suibus, Varinus in Ταῦρος. Ἐρυγμὸς ὑῶν, Pollux 1.12. id est faba fresa qua sues vescuntur. Laphygmus dicitur eruditè canum & suum inexplebilis vorandi auiditas, inclinato vocabulo à verbo λαφύσσω. id est sorbeo & deuoro, pro quo Itali quidam slapare dicunt, Cælius. Ῥοθιάζειν φασὶ [illegible] καὶ λαφύζειν καὶ λαφύσσειν. [illegible] schmatzgen Aristophanes in Acharn. de porcis. Mulieres quædam menstrua in cibum porcorum miscent, vt saginentur felicius, Lutherus in decem præcepta de veneficis loquens Succerda, stercus suillũ. Quid habes nisi vnam arcam sine claui, eò condis succerdas? Titinnius apud Festum. Recentiorum quidam dubitat num sucerda fortè melius scriberetur, vt muscerda, quod non placet. Lucilius citante Nonio sucerdam per synco pen dixit propter carmen, Hîc in stercore humi, stabulisque, (sic lego,) fimo, atque sucerdis, vt Nonius citat: nisi quis semper sucerdam rectè dici existimet per c. simplex. Iones suis fimum hypeleuthon vocant, nos sucerdam, Hermolaus. Suis stercus, ὑπέλευθον Græci vocant, Varinus in Ἀποπατεῖν. Γόνυλος suis fimus, nam κόπρος de fimo cuiusuis bruti dicitur sue excepto, Varinus. σπέλεθος quidem stercus equinum interpretantur, & [illegible] vt pluribus dixi in Equo H.c. [illegible] Hes. Varinus.

[illegible] Varinus: id est, porcus rigentibus setis horret. Mossynœci publicè coëunt, [illegible] Apollonius 2. Argon. Vlysses Odyss. 6. Iro minatur, excussurum se ei dentes omnes συὸς ὡς ληϊβοτείρης. vbi Scholia: si deprehendatur sus alienas segetes depascens, ἐξοδοντίζεται. id est dentibus priuatur. Pygmæi minutum genus, pro satis frugibus contra sues dimicando defecit, Mela. Phocylides apud Stobæum in Sermone quo vituperantur mulieres, pro motum & ingenij diuersitate, alias ex alijs animantibus prognatas scribit, & eam quæ ex sue nata fuerit, nec bonã nec malam esse. Simonides vero è sue natam omnia domi impura sine ordine & ornatu vel humi iacentia negligere ait: atque ipsam illotam cum vestibus immundis in stercore sedentem pinguescere. Calchas vates oraculum accepit, tunc se moriturum quum in vatem se meliorem incidisset. Capto igitur Ilio Colophonem venit ad Mopsum Apollinis filium, à quo interrogauit quot grossos (ὀλύνθους, id est ficos immaturas, non de syluestri sed vrbana ficu) ficus ferret: cui Mopsus respondit, μυρίους id est decies mille, & medimnum, & insuper grossum vnũ: quod ita inuentum est. Mopsus verò Calchantem de sue partui vicina rogauit, quot fœtus vtero gereret & quando pareret: quo tacente, ipse dixit, numero decem esse porcellos, & vnum marẽ, parituram verò postridie. Quod cum ita contigisset, Calchas memor oraculi præ mœrore obijt, vel (vt alij volunt) vim sibi intulit, Scholiastes Lycophronis. Deteriæ porcæ, id est macilentæ, Festus. Dedit hæc contagio labem, Et dabit in plures: sicut grex, totus in agris Vnius scabie cadit, & porrigine porci, Iuuenalis Sat. 2.

d. Aiunt Pyrrhonem deprehensum tempestate, alijs omnibus consternatis periculi magnitudine, annotasse in naui πορκέλλιον [illegible], id est porculum largè ac securè frugibus vescentem. En (inquit) vobis veram [illegible] imaginem, &c. Calcagninus circa finem libri de profectu. Tradunt magici iocinere muris dato porcis in fico, sequi dantem id animal: in homine quoque similiter valere, sed resolui cyatho olei poto, Plinius.

e. Tria tantum genera sunt pastorum, qui dignitatem in Bucolicis habeant, bucolici, opiliones, & omnium minimi æpoli. id est caprarij, vt Ael. Donatus scribit. Subulcorum verò nulla nec apud Vergilium neque Theocritum mentio fit. Errorem enim Seruij & aliorum, qui Aegl. 10. legunt, Tardi venêre subulci, supra in Boue reprehendimus. Subulcorum epitheta apud Textorem, Tardi, Hircosi, Duri. Αὐτὰρ ἐγὼ σῦς τάσδε φυλάσσω τε καὶ ἀμύνω, Eumæus apud Homerum Odyss. ξ. Plura de subulcorum varijs appellationibus require supra prima parte huius cap. inter deriuata: item alia nomina quæ ad greges porcorum, stabuláue & haras pertinent ab ipsis deriuata, vt συβόσιον, χοιροκομεῖον, &c. Κομαὶ, θεραπεῖαι, καὶ τὰ συοφόρβια, Varinus. Hara est porcorum stabulum. In tenebris ac suilla (fortè suili, id est stabulo suum) viuunt, nisi non forum, hara: atque homines qui nunc pleriq; sues sunt existimandi, Varro Prometheo. Ex hara producte, non schola, Cicero in Pisonem, vt citat Nonius. Hara stabulum dicitur tam de porcis quàm de auibus, Varro de re rust. 3.10. vt Ge. Alexandrinus interpretatur. Varro quidem & Columella 8.14. haras anserum vocant, septa eis extructa in quibus pariant. Hara in qua pecora includuntur, Donatus. Te Iupiter dique omnes perdant, oboluisti allium. Germana illuuies, rusticus, hircus, hara suis, Plautus Mustell. Tertius immundæ cura fidelis haræ. Ouidius in epist. Penelopes. Villam ædificandam si locabis nouam ab solo, faber hæc faciat, oportet, limina, postes, cellas familiæ, haras decem, &c. Cato. Diligens autẽ

porculator

porculator frequenter suile converrat, & sæpius haras, Columella lib. 7. Συφεὺς ἡ τῶν χοίρων μάνδρα, Eustathius. Χύσιον, vinculum quo ligantur porcelli: vel lignum secundum Ael. Dionysium, Varinus, [illegible] Χοίρους, ἢ τὸ ξύλινον, Hesychius per ρ. duplex, quod magis placet: nam & Χοίριδιον id est porcelli, sic scribitur, & Χύρρα vox qua suibus acclamatur: item Χυρραβοι, vincula suum, Hesychius, Varinus. [illegible] ut Aristophanes ait in Laconicorum interpretatione, Hesychius, Varinus. Pontifex minor è stramentis napuras nectito, id est funiculos facito, quibus sues adnectantur, in Commentario sacrorum, Festus. [illegible] (forte [illegible]) [illegible], Hesychius, Varinus. [illegible], Incertus in epigram. [illegible]; Aelianus in epist. hirci autem castrati quomodo curentur, ex eadem epistola in Hirco dictum est. Hominem perniciosum cum volunt significare porcum pingunt: talis est enim porci natura, Orus in Hieroglyph. Ad lithostrota conficienda, (qualia vulgò Musaica vocant opera,) ex frustulis lapidum diversorum colorum glutino tenaci inficem iunctis, fit maltha (glutinum, lithocolla) perpetua ex calce & suillo adipe, vel pice & oui candido, Cardanus. [illegible] Suidas in [illegible]. [illegible], Homerus Iliad. κ. de galea Vlyssis.

F. Plutarchus Symposiacorum libro 4. problemate 5. Probabile videtur, inquit, Iudæos suem colere (& colentes potius quàm fastidientes abstinere) utpote seminandi & arandi magistrum, ut asinum quoque colunt quod aquæ fontem eis aperuerit. Scythæ sues pro nihilo putant, quos nec alere omnino in sua regione volunt, Herodotus libro quarto. Sues mactatos nostri in labro aquæ feruidę, addita etiam in fundum labri & alia suibus imposita resina, depilant: aliqui flammis circunquaque è stramine excitatis amburunt, ut in Gallia fit: quod Græci εὕειν, ἀφεύειν & ἀφαφλέγειν vocant, (ut pluribus dixi in mustela G.) item φλογίζειν. nostri *bsengen*. [illegible], Aristophanes. [illegible]. [illegible], Suidas. [illegible] Schol.) [illegible], Schol.) Homerus Odyss. ξ. [illegible]. [illegible] (φλογιζόμενοι) [illegible]. Homerus Iliad. ψ. [illegible]. Aeschylus apud Athenæum. [illegible], Hesychius, Varinus. Εὕστρα, fouea in qua sues mactant vel amburunt, à verbo εὕειν, quæ & φλογίστρα dicitur: item spica quæ ante maturitatem demessa torretur. (Nostri vocant *strupffgersten*) hordeum montanum, quod Comici & Tragici etiam [illegible] vocant. Porrò maturum hordeum quod madefactum postquam germen emisit torretur, Aëtius 10 28. bynen appellat: Germani sic madefactum (non tostum tamen) ad præparandam cereuisiam, *maltz* nuncupant. Cæterum hordeum tostum simpliciter, cachrys vel cachryas multitudinis numero Hippocrates vocitat. [illegible] (vox videtur corrupta) [illegible]; Aeschylus apud Athenæum. Θαλαζόμενον χοῖρον edunt apud Theocritum in Thyonicho. Mactant Lacedæmonij καὶ σῦν [illegible], Athenæus. Arcadicam describens cœnam Hecatæus ex Athenæi monumentis, fuisse mazam dicit ac ὕεια κρέα, id est, suillas carnes, Cœlius. Cum Erythræi Chios in conuiuio per insidias oppressuri essent, quidam re intellecta sic admonuit: Ὦ Χῖοι, [illegible] ὕβρις, φεύγετε [illegible]. ut Athenæus lib. 8. refert. Boues obesitate insignes Mediolano ad nos coronati veniũt, principibus quotannis officij gratia donantibus: visceratione hinc solenni orta, magistratibus diuisa carne globulis, quos quia ferè pares sunt, sociolos consuetudo appellat: quidam non sociolos, sed succidulos à suilla visceratione vocare malunt, Hermolaus. Iste tibi faciat bona Saturnalia porcus, Inter spumantes ilice pastus apros, Martialis lib 14. Porcus saginatus, Propertius 4. 1. [illegible] Sopater meminit: [illegible], ut Athenæus citat. Saginatos & opimos sues Græci cognominant [illegible], ut dixi in a. supra in nomenclaturis & epithetis. De porcelli coctura, & quomodo adustionis vitium tollatur, coqui cuiusdam versus obscuros ex Alexidis Lebete, Athenæus libro 8. recitat, quorum ego hunc sensum esse conijcio: Si carnes adustæ fuerint, ollam (fictilē) in qua coquuntur, ab igne adhuc feruentem, in vas aliquod aceto frigido plenum impones: sic enim olla per cæcos sui meatus tanquam pumex attrahet & imbibet aceti liquorem, vnde & adustionis vitium emendabitur, & carnes non exuccæ sed roscidæ & teneræ videbuntur. Operam verò dabis ut carnes adustionem olentes non calidas, ne molestus sit nidor, sed refrigeratas apponas. Coquus quidam apud Menandrum conuiuijs apponit [illegible] ὅλα, ut ibidem citat Athenæus: porcellos intelligo integros assos: [illegible] enim exponunt [illegible], hoc est feruens & vstũ, vel tostum: ut [illegible] & [illegible], ξηρὸν & καπυρόν. Voce quidem [illegible] Athenæus similiter alibi de porcello tosto vtitur. [illegible] vox obscura est: sed licet interpretari porcellos cum pelle sua (quam Græci [illegible] vocant) integros assos. [illegible] quidam interpretantur [illegible], &c. Varinus in [illegible]. [illegible], Athenæus lib. 9. ex Aristophanis Thesmophoriazusis. Offa penita, id est offa porcina cum cauda, in cœnis puris, Festus. Apexabo, isicia, silicernia, longauo, (forte longano per n.) nomina sunt & genera farciminum, hirquino alia sanguine, comminutis alia inculcata pulmonibus. Quid tuceta? quid næniæ? quid offæ? non vulgi, sed quibus est nomen appellatioque penitæ: ex quibus quod primum est, in exiguas aruina est miculas, & ilia minutim insecta de more: quod in secundo situm est, intestini est porrectio, per quam proluuies editur, succis perexiccata vitalibus. Offa autem penita est, cum particula visceris cauda pecoris amputata, Arnobius lib. 7. contra gentes. Et paulò post, O deorum magnitudo mirabilis: non prius iras atq; animos ponunt, nisi sibi adoleri paratas conspexerint nænias, offasque penitas. Tuccetum per c. duplex apud Scoppam grammaticum Italum reperio, interpretatur autem tomacellam: qua voce alibi tomaculum quoque & isicium reddidit, ut dixi in F. Silicernium Festus docet esse farciminis genus, quo familia in luctu à fletu purgatur: quia cuius nomine instituebatur ea res, is iam silentium cerneret. Sicci terga suis rara pendentia crate Moris erat quondam (seculo adhuc frugali) festis seruare diebus, Et natalitium cognatis ponere lardum, Iuuenalis Sat. 11. Terga suis pendent fumoso sordida tigno, Politianus in rustico.

g. Medica-

g. Medicamenta quædam cum adipe suis fœminæ liquato, bibenda consulit mulieribus abortui obnoxijs Hippocrates in libro de sterilibus. Vesica suis fœminæ apposita fistulæ, apta est ad vteri clysterem, vt pluribus scribit Hippocrates in libro de sterilibus. Ad colon: Ex porci intestino cæco id quod mammosum est, accipito, ac myrrha inuolutum, ligatumque in pelle lupina aut canina dato gestandum Luna abeunte à sole ac mirabetis, Alex. Trallianus.

h. Protei confirmatio in diuersa corpora, imaginum falsarum rationem continet quibus deludimur. Sunt enim qui in voluptate summum statuant bonum: hanc per suem exprimi concipimus: tigris iram & crudelitatē designat, Cælius. Socij Vlyssis à Circe in porcos conuersi describuntur ab Homero Odysseæ κ. & ab Ouidio Metamorphoseos lib. 14. Allegoriam exponit innominatus ille cuius de allegorijs Homericis libellum nos olim Latinum fecimus: ita vt Circe rationis expers voluptas sit, Vlysses mens & ratio, socij verò ratiocinationes & inferiores animæ facultates. Socrates in conuiuijs facilè cauebat, ne plus quàm deceret saturaretur. Qui verò hoc facere non poterant, his consulebat abstinere ab illis quæ persuadent non famescendo comedere, neque sitiendo bibere. Hæc enim esse aiebat quæ ventribus, capitibus, atque animis noceant. Arbitrari autem iocando dicebat, idcirco sues homines effici à Circe, quoniam multis talibus illos nutriebat. Vlyssem autem partim Mercurij consilio, partim abstinentia sua, suem factum non fuisse, Xenophon lib. 1. de dictis & factis Socratis. Vlysses si bibisset pocula Circes cum socijs, Vixisset canis immundus, vel amica luto sus, Horat. epist. 1. 2. Et cum remigibus grūnisse Elpenora porcis, Iuuenalis. Sat. 15.

TESTAMENTUM ludicrum sed antiquum Porcelli, descriptum primo Moguntiæ à Ioanne Alexandro Brassicano, & à Georgio Fabricio postea correctum locis aliquot ex antiquissimo exemplari, inuento Memmelebij in Turingia ad Vnstrum. M. Grunnius Corocotta Porcellus testamentum feci, quod quoniam manu mea scribere non potui, scribendum dictaui. Magirus cocus (pro coquus) dixit, veni huc euersor domi, (pro domus,) soliuersor fugitiue Porcelle, ego hodie tibi vitam adimo. Corocotta Porcellus dixit, si qua feci, si qua peccaui, si qua vascula pedibus meis confregi, rogo domine coce, veniam peto, roganti concede. Magirus cocus dixit, Trāsi puer, adfer mihi de culina cultrum, vt hunc Porcellum faciam cruentum. Porcellus comprehenditur à famulis, ductus sub die XVI. Cal. Lucerninas vbi habundant (pro abundant) cymæ, Clibanato & Piperato Coss. & vt vidit se moriturum esse, horæ spatium petijt, cocum rogauit, vt testamentum facere posset. Inclamauit ad se sues parentes, vt de cibarijs suis aliquid dimitteret eis, qui ait: Patri meo Verrino Lardino, do, lego, dari glandis modios XXX. & matri meæ Veturrinæ Scrofæ, do, lego, dari Laconicæ siliginis modios XL. & sorori meæ Quirinę, in cuius votum interesse non potui, do, lego, dari hordei modios XXX. & de meis visceribus dabo, donabo sutoribus setas, rixatoribus capitinas, surdis auriculas, causidicis & verbosis linguam, bubularijs intestina, esiciarijs femora, mulieribus lumbulos, pueris vesicam, puellis caudam, cinædis musculos, cursoribus & venatoribus talos, latronibus vngulos, & nec nominando coco do, lego, ac dimitto popam & pistillum, quæ mecum detuleram à querceto vsque ad haram, liget sibi collum de reste. Volo mihi fieri monumentum ex litteris (pro literis) aureis scriptum. M. Grunnius Corocotta Porcellus vixit annos D. CCCC. XCVIIII. quod si semis vixisset, mille annos implesset. Optimi amatores mei vel consules vitæ, rogo vos vt corpori meo bene faciatis, bene condiatis, de bonis condimentis nuclei, piperis, & mellis, vt nomen meum in sempiternum nominetur. Mei domini & consobrini mei, qui huic meo testamento interfuistis, iubete signari.

Lucanicus signauit,	Tergillus sign.	Nuptialicus sign.	Celsanus sign.
Lardio sign.	Offellicus sign.	Cymatus sign.	

D. Hieronymus in proœmio octaui libri in Esaiam, inquit: Testamentum Grunnij Corocottę Porcelli decantant in scholis agmina puerorum cachinnantium. Et alibi, in Ruffinum: A sue conditum testamentum, cachinno Bessorum membra concutit, vt Cælius citat.

Historiam de dæmonibus, quibus è duobus viris (Lucas vnius tantum meminit) quos occupauerant Christi imperio expulsis in regione Gergesenorum, (Gadarenorum, Lucas) permissum est demigrare in gregem porcorum, vnde is mox per præceps in mare delatus perijt, Matthæus & Lucas euangelistæ, vterque octauo libri sui capite, describunt.

Sus si plures (quàm mammas habet) porcos pariat, portentum est: in quo illud antiquissimum fuisse scribitur, quod sus Aeneæ Lauini triginta porcos peperit albos: itaque quod portenderit factum, triginta annis, vt Lauinienses conderent oppidum Albam. Huius suis ac porcorum etiam nunc vestigia apparent. Iam ne simulachra eorum ænea etiam nunc in publico posita, & corpus matris ab sacerdotibus, quod in salsura fuerit demonstratur? Varro.

Cum tibi sollicito secreti ad fluminis vndam, *Littoreis ingens inventa sub ilicibus sus,*
Triginta capitum fœtus enixa iacebit, *Alba solo recubans, albi circum vbera nati:*
Is locus verbis erit, requies ea certa laborum, Helenus ad Aeneam Aeneid. 3. de vrbe in Italia condenda. Eosdem versus Aeneas octauo Aeneid. à Tyberino deo audit, & insuper: Ex quo terdenis vrbem redeuntibus annis, Ascanius clari condet cognominis Albam. Et Iuuenalis Sat. duodecima, Cōspicitur sublimis apex (id est mons Albanus, vbi Ascanius condidit Albam) cui candida nomen Scropha dedit lætis Phrygibus mirabile sumen, Et nunquam visis triginta clara mamillis. Dionysio tyranno cum bellum aduersus Dionem esset, sues in lucem nuper ęditi, cum reliquis manci partibus non essent, nullas habebant aures, Plutarchus in vita Dionis. Cypriorum inuentū est ex suibus (ex suillis extis, Alexander ab Alex. Gyraldus addit & intestinis) etiā vaticinari, Pausanias in Eliacis. Sus alatus Clazomeniorū agros vastauit, vide in Apro h. Adolescentes (ἔφηβοι) Lacædemonij in Ephebæo exercētur & certāt: ante certamē verò Marti noctu canē immolāt: & post sacrificiū (ἐπὶ τῇ θυσίᾳ) verres mansuetos (κάπρους τιθασοὺς) ad pugnām committunt: & vtrius partis verres superior fuerit, illā quoq; vt plurimū vincere cōtingit, Pausanias in Laconicis. Sus apud Aegyptios vt impurū, detestabile & voracissimum animal in summo odio habetur: cōtra autē mitiores bestiæ naturę & misericordis & piæ, pręcipuo quodā honore afficiuntur, Aelianus. Et alibi Aegyptijs (inquit) persuasissimū est sues Soli & Lunæ inimicissimos esse. itaque semel tantū eos singulis annis Lunæ sacrificant, vt inferius referam. Eudoxus inquit Aegyptios ideo ab immolandis suibus se sustinere, quod posteaquam sementem fecerunt, eorum greges ad proterendam & conculcandam frumentorum sationem, atq; depellendā in altiorē terram & humidiorem inducere soleant, vt hac quasi occatione terra obducta ne ab auibus semina exhauriantur, Aelianus. Sic & Plutarchus in Symposiacis 4. 5. Iudæos à suibus abstinere

putat,

putat, non quidem fastidientes, sed colentes magis eas, vt arandi magistras: quam eius opinionem falsissimam & stolidissimam esse nemo non nostræ religionis non imperitus agnoscit. Suem Aegyptij spurcam beluam arbitrantur: quam si quis vel transeundo contigerit, abijt lotum sese cum ipsis vestimentis ad flumen. Eoque soli omnium subulci in Aegypto, etsi indigenæ, tamen nullum ingrediuntur in templum: nemoque aut filiam cuipiam eorum nuptum dare vult, aut cuiuspiam eorum filiam in matrimonium ducere. Ipsi inter se subulci dant, accipiuntque filias, Herodotus lib. 2 Lunæ & Baccho tantum Aegyptij sues immolant, vt inferius eodem ex loco Herodoti recitabo. Aegyptij suem Animal profanum existimant, (τὴν ὗν ζῶον ἀνίερον.) videtur enim præcipue iniri decrescente Luna. Et eorum qui lac suillum biberint corpora, lepra & scabie exasperantur. Cæterum sermoni quem proferunt, cum semel in plenilunio suem sacrificant & edunt, nempe quod Typhon aliquando suem in plenilunio persequens, arcam ligneam in qua corpus Osiridis conditum erat inuenerit, & disiecerit, non omnes fidem adhibent, Plutarchus in libro de Iside, & Calcagninus in libro de rebus Aegyptiacis, qui addit: Alij melius existimauêre veteres ita ostendisse, voracitati delicijsque & gulæ inuitamentis nuncium mitti oportere. Locupletiores in celebribus Isidis conuentibus boues immolant &c. Sues sacrificijs inferre non decet, nec vesci suilla licet aut caprina carne, Pausanias in Phocicis. Aegyptijs quibusdam nullā pecudem fas est immolare præter sues, præterque boues mares & vitulos, dummodo mundos, & anseres, Herodotus libro secundo. Aegyptij suem non gustant, Idem lib 4. Mulieres Barcææ non modo gustu vaccinæ carnis, sed etiam suillæ abstinent, Ibidem. Vide plura supra in F. Aristophanes in fabulis suum plerunque & porcorum sacrificium commemorat. Notat & Galenus in commentarijs Chirurgiæ Hippoc. γλυκεῖαν à Græcis vocari suem vel porcum in sacrificio, blanda scilicet voce, Gyraldus. Fuit quidem priscis opinio, vt ex hœdis potius & agnis hostiæ fierent: quia hæ mites & cicures essent: nam gallinacei, sues & tauri animo magis abundare videntur, Gyraldus. Sex sacrificia ex animalibus peragebantur, oue, sue, boue, capra, gallina & ansere: & (bos) septimus è farina, Suidas in Ἑξ. Quidam Græce, σῦν quasi θῦν dictum putant, τὸ εἰς θυσίαν εὔθετον. Vlpianus apud Athenæum. Sus Græce dicitur ὗς, (inquit Varro,) olim θῦς; ab illo verbo dictus, quod dicitur θύειν, quod est immolare. Ab suillo enim pecoris genere immolandi initium primum sumptum videtur, cuius vestigia quòd initijs Cereris porci immolantur, & quòd initijs pacis fœdus cum feritur, porcus occiditur, & quòd nuptiarum initio antiqui reges, ac sublimes viri in Hetruria in coniunctione nuptiali, noua nupta & nouus maritus (vide infra in sacrificio Veneris ex sue) primum porcum immolant. Prisci quoque Latini, & etiam Græci in Italia idem factitasse videntur. Nam & nostræ mulieres maxime nutrices naturam, qua fœminæ sunt, in virginibus appellant porcam & Græci χοῖρον, significantes esse dignum id signum nuptiarum. Hæc Varro de re rustica 2. 4. Sus prima hostia fuit: vide infra in sacrificio Cereris ex Sue. Porcum immola, prouerbium apud Erasmum. Plautus in Menæchmis (inquit) porcum syncerū & sacrum immolare iubet eū, quē mente captum significat. Adolescens, quibus hîc pretijs porci væneunt Sacres, synceri: nūmū vnū en à me accipe. Iube te piari de mea pecunia: Nā ego quidē insanū esse te certò scio. Opinor quod veterū vsu, qui cuiuspiam irati numinis intēperijs ageretur, hoc piaculo se soleat purgare. Idem paulò post in eadem fabula: Nam tu quidē hercle certò non sanus satis Menæchme, qui nūc ipsus maledicas tibi. Iube si sapias porculū afferri tibi. Horatius in Sermonibus, immolet æquis Hic porcū laribus: loquitur de eo qui iam ab insania resipuisse videretur, Hæc Erasmus. Porci qui à partu decimo die habentur puri, ab eo appellantur ab antiquis sacres, quod tum ad sacrificia idonei dicuntur primum. (Suis fœtus sacrificio die quinto purus est, Plinius.) Itaque apud Plautum in Menæchmis, cum insanum quem putat, vt pietur in oppido Epidamno, interrogat, Quanti hîc porci sunt sacres? Varro de re rust (Gyraldus hunc locum sic legit, eum insanum putat, qui vt pietur, &c.) Et alibi, Porci qui puri sunt ad sacrificium vt immolentur, olim appellati sacres, quos appellat Plautus cum ait, Quanti sunt porci sacres? Porci effigies inter militaria signa quintum locum obtinebat: quia confecto bello, inter quos pax fieret cæsa porca fœdus firmare solebant, Festus. Stabant & cæsa iungebant fœdera porca, Vergil. 8. Aeneid. Fabius Quintilianus lib. 8. vbi de ornatu loquitur, Quædam (inquit) non tam ratione, quàm sensu iudicantur, vt illud: Cæsa iungebant fœdera porca: fecit elegans, fictio nominis: quod si fuisset porco, vile erat, Hæc Fabius. Porrò quòd porco cæso (inquit Nic. Erythræus) fœdus percuti solenne esset, ex Liuio, Varroneque discimus: legimus tamen apud Pompeium Festum lib. 14. (cuius iam verba recitaui,) porcam cædi cōsueuisse. Seruius hunc locum enarrans, Fœdera (inquit) vt diximus supra, dicta sunt à porca fœda & crudeliter occisa, cuius mors optabatur ei, qui à pace resilijsset. Falsò autem ait porca: nam ad hoc genus sacrificij porcus adhibebatur. Ergo aut vsurpauit genus pro genere, vt Timidi venient ad pocula damæ. Aut certè illud ostendit, quia in omnibus sacris, fœminini generis plus valent victimæ. Denique si per marem litare non possent, succidanea dabatur fœmina: si autem per fœminam non litassent, succidanea (victima) adhiberi non poterat, Hæc ille. Et in eundem locum Christophorus Landinus, Apud Romanos (inquit) fœcialis hostium regem de fœdere rogat. Hic post multa verba ait: Audi Iupiter, audi pater patriæ populi Albani: audi tu populus Albanus. Deinde expressis fœderis conditionibus, subiunxit: Iupiter porrò sic ferito, vt ego hunc porcum ferio, tantoque magis ferito, quanto magis potes pollesque: intelligebat autem si non seruaretur pax. Id vbi dixit, porcum silice percussit. Fœdus hinc dicitur ictum, quia non sine ictu sancitur. Intorta cauda, id etiam notatum facilius litare in dexterum quàm læuum detorta, Plinius. Confœta sus dicebatur, quæ cum omni fœtu adhibebatur ad sacrificiū, Pompeius lib. 3. Eximia pecora dicuntur quæ à grege excepta sunt ad vsus dominorum suorum vt vberius pascātur: sed propriè eximij sunt porci maiores, qui ad sacrificandum excepti, liberius pascuntur, Gyraldus. Υομ μεία, festum quoddam Argis, Hesychius & Varinus. Υστήρια, festum Veneri dicatum apud Argiuos sic dictum propter suum sacrificia, Eustathius. Propuditat porcus, dictus est, vt ait Capito Atteius, quód sacrificio gentis Claudię velut palmentū. & exsolutio ominis cōtractæ religionis est parū, (forte, porcus, Festus. Hecatōbe (inquit Iulius Capitol.) tale sacrificiū est: cētū aræ vno in loco cespititiæ extruūtur, & ad eas cētū sues, cētū oues mactātur, &c. Ἀξιοῦν τὸ ἄρσεν, ἵνα ξείνων ἱερεύσω, ἀντὶ τοῦ θύσω γὰρ τὸν ξεῖνον, Varin. ex Homero vt conijcio. Antiochus Epiphanes rex Syriæ præcepit Iudæis vt colerent idola, & immolarent carnes suillas, Machab. 1. 1. Christiani iussi micam salis, iecur aut suis litare, apud Prudentium in passione Cypriani. Qui offert oblationem (in templo Domini,) similis est offerenti sanguinem suillum, Esa. 66. de Iudæorū peruersitate, qui licet Deo vni sacrificarēt, nihilo tamen meliores erant gentilibus. Lucum collucare (inquit Cato cap. 139.) Romano more sic oportet. Porco piaculo facito. Sic verba concipito. Si deus, si dea, cuius illud sacrum est, vti tibi ius siet porco piaculo facere, illiusce sacri coërcendi ergô, &c. vide etiam sequenti capite Catonis. Κάθαρμα, τὸ χοιρίδιον ᾧ τὴν ἐκκλησίαν ἐκάθαιρον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις.

ὁ ἢ ἐπὶ πελῶν δημοσίως ϖεὶ ἱερέως ἐλέγετο, Hesych.& Varinus.Latinè porcum piaculum dicas. Catharmata dicebantur & homines quidam viles & obscuri Athenis,piaculares Latinè dici possunt,qui in hoc alebantur, vt pestis aut alterius calamitatis tempore immolarentur pro salute publica: Qui mos Romæ etiam receptus fuit, Varinus.Porco vel agno ad expiationem vtuntur,Hesychius in Ἀφροδισία. Solitaurilia hostiarum trium diuersi generis immolationem significant,tauri,arietis,verris: quod omnes eæ solidi integrique sint corporis,(non castrati,vt veruеces,maiales.) Quidam dixerunt omnium trium vocabula confusa,suis,ouis,tauri,ita vt vno modo (vna voce) appellarentur vniuersæ, Festus.Plura de hoc sacrificio,& eodem aut simili quod Græci trittyn vel triáda vocant,leges in Boue,in Tauro,in Ariete.Populus Romanus cum lustratur, Solitaurilibus circumaguntur verres,aries,taurus.Initiandi consueuerunt immolare porcum: vide infra in prouerbio, Ad porcellum da mihi mutuo tres drachmas.Sus in sponsalibus sacrificabatur: hinc clarior esse potest sensus prouerbij, Ἀπόλωλεν ὗς, καὶ τάλαντον, καὶ χαῖρος. Iam quibus dijs ex sue sacra fierent deinceps dicendum:& primo loco quibus dijs,quibus deabus secundo.In Creta sacrum creditur animal hoc suillum,quoniam nascenti Ioui sus mammam submiserit, ac grysmo,id est grunnitu,pueri vagitum audiri vetuerit, Cælius ex Athenæi nono: qui pluribus, Quamobrem, inquit,omnes suem colunt,& carnibus abstinent.Præsij vero (Præssus,per s.duplex,aut etiam simplex,vrbs Cretæ,Stephanus) etiam sacrificant de sue,& perfectum hoc sacrificium existimant. Ἰλωι δ' ἐπιρρέξαι καθυπέρτερα ἄρρενα χοῖρον, Theocritus Idyl.31.In Mysia Abretani Iouis templum fuit,in quo sues comesse aut mactasse scelus erat: idem & apud Phœnicas,quibus per omne tempus,vt Iudæis etiam,suibus abstinere per leges cautum fuerat, Gyraldus.Reges Spartanorum cum primum in eam assumpti sunt dignitatem,priuilegio honoris præcipui, Iouis cœlestis & Lacedæmonij sacerdotio funguntur: quibus ex omni scrofarum fœtu porcus debebatur, vt si dijs immolare vellent,nunquam victima deesset, Alexander ab Alex.Ioui de tauro non immolabatur, nisi cum triumphi nomine de sue vel tauro fiebat: vbi non tantum Ioui,sed alijs etiam deis qui bello præerant sacrificabatur, Seruius. Tauro,verre,ariete Ioui immolari non licet, Atteius Capito. Vocabant autem Solitauria sacrificium his tribus hostijs coniunctis,vt paulò ante dixi. Tauri & κάπροι, id est verres, Neptuno sacri habentur, vtpote animalia impetuosa, Proclus in Hesiodi Dies. Galli Cisalpini verrem Marti dicabant, Gyraldus. Mars tibi voueo facturum,si vnquam rediero, bidenti verre, Pomponius in Attellana apud Macrobium & Nonium. Diophantus Lacedæmonius qui de sacris deorum scripsit,ait apud Athenas Marti solere sacrificari sacrum quod ἑκατομφόνια appellabatur: si quis enim centum hostes interfecisset, Marti de homine sacrificabat apud insulam Lemnum,quod sacrificatum est à duobus Cretensibus,& vno Locro: sed posteaquam hoc Atheniensibus displicuit,cœperunt afferre porcum castratum,quem nephrendem vocabant,quasi sine renibus, Fulgentius ad Chalcidium. Lustrari exercitum nisi sue,oue & tauris,qui puri essent non erat fas: qui postquam ter circum instructas acies ducti erant,præcedente pompa & gressu composito, Marti immolabatur, Alexander ab Alex. Hoc genus sacrificij Solitaurilia dixerit,de quo superius. Porci Baccho immolabantur: vide infra in Lunæ sacrificio ex sue. Immolet æquis Hic porcum laribus, Horatius Sermonum 2.3. loquitur de eo qui iam ab insania resipuisse videretur. Diximus autem superius porcum contra insaniam immolari solitum: vnde prouerbium, Immola porcum,in hominem insanum. Cædere Syluano porcum,quadrante lauari, Iuuenalis. Tellurem porco, Syluanum lacte piabant, Horatius. Obseruatum est, Numam regem statuisse,ne ex re animata res sacra Termino fieret: id quod pluribus Plutarchus scribit,& ante eum Dionysius Halicarn. Ouidius tamen illi agnam & porcam in secundo Fastorum immolari prodidit Gyraldus. Initijs (initiationibus, Gyraldus) Cereris porci immolantur, Varro. Porci Cereri & Baccho immolabantur,vtpote deorum illorum muneribus noxij, Scholia in Ranas Aristophanis. Eandem ob causam caper etiam priuatim Baccho mactatur. Athenienses in mysterijs iure optimò sues immolant,propter perniciem quam segetibus moliuntur. Nam ex spicis sæpe alias exinaniunt,alias quæ nondum ad maturitatem peruenerunt vastant,alias effodiunt, Aelianus. Prima Ceres auidæ gauisa est sanguine porcæ, Vlta suas merita cæde nocentis opes. Nam sata vere nouo teneris lactentia succis Eruta setigeræ comperit ore suis, Ouidius 1. Fastorum. Et alibi, Prima putatur Hostia sus meruisse mori,(aliâs necem,) quia semina pando Eruerit rostro,spemque interceperit anni. Mense Aprili cum lampadibus & tædis accensis,sacerdotes in vestibus albis mactata porca sacrum Cereri peragebant. Sanè porcum vilem admodum apud Platonem Socrates victimam facere videtur,in libro de Legibus,(imò libro 2. de repub.) In arcanis,inquit, audiendæ sunt eiusmodi fabulæ à quàm paucissimis,qui quidem non porcum,sed pretiosam quandam raramque victimam sacrificauerint. Idem & Proclus repetit, Gyraldus. Atqui Plato porcum vilem victimam facit,non simpliciter nec ad alias victimas comparatione,sed respiciens ad animum eiusque affectus,quos ab homne sapiente huiusmodi fabulas rectè audituro sacrificari oportet. Phurnutus scribit Cereri sacrificium de sue prægante factum, propter terræ fertilitatem conceptumque facilem, Idem. Vide infra in Telluris sacrificio ex sue. Δέλφακα τοῖς ἐλευσινίοις φυλάξατε. Epicharmus. Χοιρίων μυστηρικῶν, (non μυστηλικῶν vt apud Suidam legitur,) Aristophanes in Acharnensibus: eò quòd Cereri immolentur in Mysterijs: sic enim sacra eius vocabant. Quod si sus fœmina, & ea secundum Phurnutum etiam prægnans Cereri immolabatur, miretur aliquis cur χοίρια, id est, porcellos Aristophanes dixerit: sed eo in loco poëta iocatur, partim de suibus partim de puellis cuiusdam pauperis filiabus loquens. Eodem in loco χοίρους μυστικὰς legimus. Sed nequeo latius huius Pherephattæ (Proserpinæ) sacra enarrare, quasillum, rapinam Edoneæ, (id est, Proserpinæ,) terræ hiatum, sues Eubolei, (Eubulij, Plutonis,) quas eodem hiatu simul & duas deas absorptas, fuisse aiunt: vnde Megarenses in Thesmophorijs sues immittunt, Eusebius citante Gyraldo. Porcam auream & argenteam dici ait Capito Atteius, quæ etsi numero hostiarum non sit, nomen tamen earum habere, alteram ex auro, alteram ex argento factam adhiberi sacrificio Cereali, Festus. Præcidaneam porcam dicebant, quam immolare erant soliti antea,quam nouam frugem inciderent, Festus. Præcidanea agna vocabatur,quæ ante alio cædebatur: item porca, quæ Cereri mactabatur ab eo, qui mortuo iusta non fecisset; id est glebam non obiecisset: quia mos erat eius id facere prius quàm nouas fruges gustarent, Festus. Præcidaneum est præcidendum, Varro de vita pop.Rom.lib.3. Quòd humatus (inquit) non sit, hæredi porca præcidanea suscipienda, Telluri & Cereri, aliter familia pura non est, Nonius. Porca præcidanea quomodo fiat Cereri priusquam messem facias, Cato cap.134. Ambaruale sacrum nisi de porca fœcunda & grauida, aut vitula, fieri non consueuit. Est autem sacrum ambaruale, cum arua & segetes solenni victima lustrantur: eam victimam maturis frugibus ter circum arua ducere conuenit,omnesque post eam clamantes sequi: ex quibus vnus querna ornatus fronde, cum solenni

statu composito carmine Cereri decantabat laudes: ac postquam lacte, vino & fauo libassent, antequam fruges meterent, porcam Cereri immolabant, quæ præcidanea dicta est, Alexander ab Alex. Presa (Præsa) porca dicitur, vt ait Veranius, quæ familiæ purgandæ causa Cereri immolabatur, quòd pars quædam eius sacrificij fit in conspectu mortui eius, cuius funus instituitur, Festus: si recte legitur Præsa (potius quàm Pręcidanea) nam Gyraldus quoque dubitat, qui Syntagmate 17. de dijs, plura de Præcidaneis hostijs scribit. Proserpinæ sterilis victima attributa fuit, quia nec ipsa vnquam peperit. Macrob. ex sententia Cor. porca. Vt Gyraldus habet: (ego apud Macrobium non reperi.) Quidam super hoc & illud Martialis in sexto interpretantur, Exoluit votis hac te sibi virgine porca. Vergilius tamen & Prudentius sterili vacca eam placari cecinerunt, Gyraldus. Iunoni porcam vel agnã in omnibus Kal. regina sacrorum, id est regis sacrorum vxor immolabat, Gyraldus. Aegyptij, quibus persuasissimum est, sues Soli & Lunę inimicissimos esse, semel tantum cum festos dies agitant, eos Lunæ singulis annis, aliâs vero nunquam, nec huic ipsi, nec cuipiam alij deorum sacrificant: idque propterea faciunt, quia execrãdos & detestabiles ducunt, Aelianus. Alijs dijs immolare sues (inquit Herodotus lib. 2.) ius Aegyptijs non est, præterquam Lunæ tantum & Libero: nisi per tempus plenilunij, quo sues immolant, ac suilla carne vescuntur. Ideoque alijs diebus festis sues reformidant, cum in isto mactent: Cuius rei ab Aegyptijs ratio redditur, sed eandem intellectam mihi magis decorum est non referre. Sacrificium autem de suibus Lunæ hunc in modum fit: Immolata sue, extremam eius caudam, & lienem, & omenta simul componunt, & adipe qui circa aluum pecudis existat, ea operiunt, ac deinde igni admouent: reliqua carne plenilunij die vescuntur, quo die sacra faciunt: alio die non amplius gustarent. Qui sunt ex eis inopes propter tenuitatem facultatum, assimulatos quosdam sues coquunt, quos immolent Baccho quoque in eius festo. Singuli in cœnam porcum pro foribus mactant, redduntq; subulco qui illum tradit, Hæc ille. Porci Cereri & Baccho immolabantur, vt qui deorum istorum muneribus noceant, Scholia in Ranas Aristoph. hoc nomine caper etiam Baccho priuatim victima fit. Maiæ, quæ Mercurij mater fuisse perhibetur, Romani mense Maio suem prægnantem immolabant, Gyraldus. Horatius secundo Epist. Tellurem porco placari solitam canit: quo loco Porphyrion ait porcum pro porca positum. Quin & Ouidius ait, Placentur frugum matres, Tellusque, Ceresque, Farre suo, grauidæ visceribusque suis. Si quando terra mota esset, rituales Hetruscorum libri sue fœta ostentum procurare solebant: & Arnobius ridens sacrificia, ita scribit in septimo: Telluri, inquiunt, matri scropha ingens immolatur fœta. Quod humatus non sit, hæredi porca præcidanea suscipienda, Telluri & Cereri, aliter familia pura non est, Varro de vita pop. Rom. apud Nonium. Deorum matri nullum sacrum nisi de porca fieri permissum quidam prodidêre. In sacris deæ Phrygiæ, quæ Matuta & mater deûm dicta est, cui Galli execti membra secabant, cymbala pulsantes: porcam tanquam impuram hostiam Rhomani non admisere, Alexander ab Alex. Veneri suem immolauit, Ἀφροδίτῃ ὗν τέθυκεν, dici solitum, vbi quis munus offert minimè gratum. Inuisus enim Veneri sus propter Adonidem illius amasium apri dente peremptũ. Aut contra, cum quis alium in gratiam alterius lædit: quemadmodum caper mactatur Libero, non quia gratus, sed quia nocuit, Erasmus. Proditum est in Thessalia Veneris (Castniensis, vt addit Alexander ab Alex.) fanum fuisse, & aliud in Sida Pamphyliæ, & in Aspendo, & Argis, in celebritate quæ Hysteria dicebatur, in quibus præter instituta moresque aliorum sues mactare licebat, cum in cæteris nullo modo fas esset, Gyraldus. Ἔνθα συοκτονίῃσι Διωναίην ἱλάονται. Dionysius Afer de Aspendo: vbi Eustathius in Scholijs, Aspendus (inquit) Pamphyliæ vrbs est, vbi mos obtinuit sues Veneri immolari, cum id initio fecisset Mopsus quidã: q animal quoduis primo in regione obuium immolaturum se cum vouisset, suem cepit & immolauit. Quamuis sus inuisus Veneri dicitur, sues tamen legimus etiam apud Græcos Veneri immolatos, vt est apud Athenæum comprobatum ex Antiphanis, Callimachi vel Zenodoti scriptis. Idem præterea Athenæus ait, ab Argiuis suem Veneri sacrificari, cuius sacrificij celebritas à suibus ὑστήρια nuncupabatur, Gyraldus. Ἔπειτα καὶ ἀκροκώλιον ὕειον Ἀφροδίτῃ γελοῖον αἰγρόεις. ἐν τῇ Κύπρῳ δ' οὕτω φιληδεῖ τοῖς ὑσὶν ἡ δαίμων, ὥστε κατεσφαγεῖν αὐτῇ τὸ ζῷον, τοὺς δὲ βοῦς ἠνάγκασεν, Antiphanes poëta apud Athenæum libr. 3. Καλλίστης χοῖρος Ἀφροδίτᾳ θύειν, Aristophanes in Acharnensibus: vbi Scholia, Multi Græcorum Veneri porcos non immolant, vt quæ propter necem Adonidis eos detestetur: sed poëta ludit per χοῖρον intelligens pudendum puellæ quæ pro porcello à patre paupere vendebatur, vt diximus supra in a. videtur autem pars Venerea suem, à qua denominatur, quodammodo aptam Veneris sacrificio reddere: hinc & χοιροπωλεῖν verbum de ijs, quæ corpore quæstum faciunt. Eandem forte ob causam, nuptiarum initio (vt Varro scribit) antiqui reges, ac sublimes viri in Hetruria in coniunctione nuptiali, noua nupta & nouus maritus primum porcũ immolant. Prisci quoque Latini (inquit) & etiam Græci in Italia idem factitasse videntur. Suillum genus inuisum Veneri prodiderunt poëtæ, ob interfectum ab apro Adonim, quem diligebat dea: quidam autem quod immundissimi sunt sues ex omni mansueto pecore, & ardentissimæ libidinis: ita vt opprobrium mulieribus inde tractum dicatur, cum subare & subire dicuntur, Festus.

PROVERBIA.

Porcellus Acarnanius, Χοιρίσκος Ἀκαρνάνιος: in mollem & amabilem atque in delicijs habitum dicebatur. Lucianus in dialogis meretricijs, Λεῖος μοί φασι Χαιρέας, καὶ χ: εἶπεν Ἀκαρνάνιος. Allusum opinor (inquit Eras.) ad porcellum quem inducit Aristophanes in Acharnensibus, symbolum eorum membrorum, quibus obscœnę voluptates peraguntur. Sus acinos dependes, Ἀποτίσεις χοῖρε γίγαρτα: Lues quod admisisti, reddes quod abstulisti, non sine fœnore. Quadrabit, vbi pusillum commodi magno dependitur malo. Natum apparet à rustico quopiam, qui verbis hisce comminatus sit sui pascenti racemos, Erasmus. Tappius huic prouerbio adiungit eiusdem sententiæ Germanicum, *Du vvirst es noch mit der haut bezalen.* Scropha fœcundior alba, Iuuenalis: de prodigiosa fœcunditate: vide supra in C. Nihil cum amaracino sui, Aul. Gellius lib. vltimo. hoc est stolidis vel optima putent displicentque. Erat autem amaracinum vnguentum nobile & imprimis odoratum. At sue cum nihil immundius sit, nihil sordium amantius: (Quamobrem dixit Vergilius, Immundi meminere sues. Præterea Flaccus, Vel amica luto sus. Et, Lutulenta ruit sus.) nihil profecto minus conuenit rostro suillo, quàm deliciæ vnguentariæ: quippe cui id demum dulce olet, quod cœnum olet. Maximè verò inter vnguẽta, peculiari quadã naturæ proprietate amaracinum inimicum est suillo generi, ita vt illis veneni instar sit, siquidem credimus

Lucretio,

Lucretio, cuius in sexto libro hi sunt versus: Denique amaracinum fugitat sus, & timet omne Vnguentum: nam setigeris subus acre venenum est. Ad hoc adagium allusisse videtur M. Tullius cum ait: Illi alabastrus vnguenti plena putet: id est, optima pro pessimis displicent; (Scarabeo etiam, vt suo loco dicemus, inuisum est vnguentum, stercus gratum,) Erasmus. Imperitis crassioreque obuolutis ignorantia, pro sale animam esse datam pronunciamus, quòd à suibus propagatum est, Cælius. Vide supra ab initio capitis sexti. Bœotica sus, Ἡ Βοιωτία ὗς: vetustissimum adagium, olim in stolidum & indoctum hominem iaci solitum, vsurpatur à Pindaro in Olympiacis (carmine sexto:) Ἔπειτ' ἀρχαῖον ὄνειδος ἀλαθέσιν λόγοις εἰ φεύγομεν Βοιωτίαν ὗν. admonet Aeneam chorodidascalum, ita curet canendum hymnum, vt vetus illud probrum veris rationibus ostendat ipsos (homines scilicet Bœotos) effugere, quod in amusos dici consueuerit, Βοιωτία ὗς. Interpres originem prouerbij refert ad hunc modum. Qui priscis temporibus Bœotiam regionem incolebant Ὕαντες appellabantur, gens barbara & agrestis: proinde quidam deprauata voce, pro Ὕαντας, ὕας, id est sues appellabant. Idque scomma cessit in prouerbium, vt primum in Bœotos diceretur: ab his in quosuis indoctos, inconditos, moribusque rusticanis homines torqueretur, Βοιωτία ὗς. Interpres citat eundem Pindarum ex Dithyrambis: Ἦν ὅτε σύας τὸ Βοιώτιον ἔθνος ἔλεγον: Ἦν ὅτε σύας Βοιώτιον ἔθνος ἐνέπον, vt citat Galenus in Hortatione ad artes:) id est, Erat cum Bœoticam gentem sues vocarent. Citat & ex Cratino: Οὗτοι δ' εἰσὶ Συβοιωτικὸν πεζοφόρον φῦλον ἀνδρῶν. id est, Isti sunt Sybœoticum pedestre genus virorum, dictione ridicula composita ex sue & boue. In commentarijs Græcorum inueni Βοιώτιος νοῦς. id est, Bœoticus animus, pro stupido brutoque. Plutarchus in commentario περὶ τῆς σαρκοφαγίας, indicat Atticos stupidi, bardi, insulsi, denique & suis cognomen indidisse Bœotis, potissimum ob edacitatem. Cui adstipulatur Athenæus libro 10. referens hos versus ex Eubulo: Πονεῖν μὲν ἄμμες, καὶ φαγεῖν μὲν ἀνδρικοί, Καὶ καρτερῆσαι· τὼς δ' Ἀθηναίως λέγειν. Καὶ μικρὰ φαγέμεν, τοὶ δὲ Θηβαῖοι μέγα. In Græcis versibus apparet πονῶν scriptum pro πονεῖν aut πονεῖν: & μὲν prius pro γὰρ: & τοὶ pro οἱ. Idem Eubulus in Europa: κτίζε Βοιωτῶν πόλιν Ἀνδρῶν ἀρίστων ἐσθίειν δι' ἡμέρας. Rursus ex Eubuli altera fabula. Οὕτω σφόδρ' ἐστὶ σὺν τρόπους Βοιώτιος. Idem approbat multis multorum authorum testimonijs. Sunt autem inter se cognata vitia πολυφαγία & stoliditas. Ἀνεγείρειν τὸ τῶν Βοιωτῶν ἀρχαῖον εἰς μισολογίαν ὄνειδος. Plutarchus de dæmonio Socratis, Hæc omnia Erasmus. Hyantes Bœoti dicebantur, quod pecoribus & porcis similiter viuerent, Varinus: Διὰ τὸ κτηνώδεις εἶναι καὶ χοιρώδεις. hinc fortassis etiam Ἐκτῆνες cognominabantur, vt apud eundem legimus, quasi κτηνώδεις. quanquam Ἐγκτῆνες quoq; apud eum legatur pro eadem gente. Plura vide supra inter propria populorum in a. Συοβοιωτοί, οἱ Βοιωτοὶ σύες, Hesych. & Varin. Lycophron Thebanos Ἐκτῆνας vocat, cuius vocabuli rationem ignorare se fatetur Scholiastes Isacius Tzetzes, nisi ita appellauerit quasi σὺν ἐκ κτηνῶν, ὡς κτηνώδεις καὶ ἀμαθεῖς. Et mox, Historicus quidam (inquit) scripsit Hyantes gentem barbaram Thebis habitasse: & à rudi plebe aliquo illorum demonstrato pro Ὕας Βοιώτιος, corrupta voce ὗς Βοιώτιος dictum esse. Meminit huius populi etiam Phrynichus tragicus his verbis: Κρήνης ὑπ' ἐκ γλυκείας δ' ἐπιστρέφεται ποδί Ὕαντος, ὃς γλυκὺ ναίει ἀρχαῖος λεώς, Παιδίας (vox corrupta) πάντα καὶ ὠχρόν τε πλάκα, Ὠκεανῷ μαίρεις φλὸξ ἐδαίνυτο γνάθοις. Pro malo cane suem reposcis, Ἀντὶ κακῆς κυνὸς σῦν ἀπαιτεῖς: id est, pro re vili pretiosam: sus enim esculentus, canis haudquaquam vescus est. Refertur à Diogeniano, Erasmus. Canis peccatum sus dependit, Τὸ κυνὸς κακὸν ὗς ἀποτίνει: quoties pro ijs quæ peccauit alius, alius dat pœnas, Erasmus. Eiusdē sententiæ est, Ὑφάντου πλαίσματος ὁ ἠπητὴς (lego. ἠπητὴς id est sarctor, ῥάπτης, vt Varinus exponit: quod Erasmus non animaduertit, hanc vocem se non intelligere professus, ἐτύφθη. id est, Ob textoris erratum sarctor vapulauit. Suilla caro est, à Cælio Rhodigino 25.25. tanquam prouerbium refertur, his verbis: Antiocho rege numeroso exercitu in Græciam irrumpente, T. Quintius Romanorum imperator ita ad Achæos verba fecisse memoratur, dum peditum equitumque nubes iactari audisset à rege, qui & classibus constra turum se maria interminabatur: Est (inquit) res simillima cœnæ Chalcidensis hospitis mei, hominis & boni & sciti conuiuatoris: apud quem solstitiali tempore comiter accepti, quum miraremur, vnde illi eo tempore anni tam varia & multa venatio: homo non (quàm isti sunt) gloriosus renidens, Condimentis ait, varietatem illam & speciem ferinæ carnis, ex mansueto sue factam. Hoc perinde in regis copias, quæ iactentur promi posse. Varia enim genera armorum, & multa nomina gentium inauditarum, Dacos & Medos, Cadusios, Elymæos, homines tamen esse, haud multò quàm mancipiorum melius, propter seruilia ingenia, militum genus. Ex historia verò huiusmodi, cuius auctor T. Liuius est, commoneor, scitum elici adagium posse: Atqui suilla caro est, de ijs quæ re quidem ipsa parui sanè aut nullius omnino momenti sunt, apparatu tamen ac fuco, & (vt ille ait) nugis peregrinis præcellere videntur plurimum. Sus comessatur aut saltauit, Ὗς ἐκώμασεν: Diogenianus ostendit dici solitum de ijs, qui præter decorum quippiam facerent, quique rerum successu præter meritum obiecto, semet insolentius efferunt. Attingunt & Suidas & Zenodotus. Est autem Græcis κωμάζειν, (proteruè, lasciuè, intemperanter & cum aliorum contemptu, vt iuuenes amatores solent, aliquid facere) iuuenum amantium more coronis, cantilenis, saltationibus, cæterisq; iuuenilibus nugis lasciuire, & in domos alienas irrumpere. Irrumpunt & sues: vnde Theocritus in Syracusijs: Ἀθρόος ὄχλος ὠθεῖθ' ἅπερ ὕες. Turba simul conferta suum more irruit. Cæterum qui rusticiore sunt ingenio mirum quàm hæc dedeceant. Locus erit vbi natura sæuus & agrestis affectat videri festiuus. Ad porcellum da mihi mutuo tres drachmas: dicebatur ab eo qui mori decreuisset, aut qui vellet initiari: nam initiandi consueuerunt immolare porcum. Suidas ex Aristophane citat. Est autem in Pace: Εἰς χοιρίδιόν μοι νῦν δάνεισον τρεῖς δραχμάς. Δεῖ γὰρ μυηθῆναί με πρὶν τεθνηκέναι. Sus sub fustem: vbi quis sese in præsens discrimen ac perniciem præcipitat: nam sues apud quosdam fuste mactari mos est, Erasmus. Ὗς ὑπὸ ῥόπαλον, (apud Hesychium additur δραμεῖται,) παροιμία ἐπὶ τῶν ἑκουσίως ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ εἰς ὄλεθρον ἐμβαλόντων, Suidas. Immola porcum, in hominem insanum: Vide supra inter sacrificia ex porco. Suem iritat Ὗς ὀρίνει: Vide inter prouerbia in Apri historia. Alia Menecles, alia porcellus loquitur: vbi quis multū verborum effutit, quæ nihil ad rem pertineant. Mihi (inquit Erasmus) subesse prouerbium videtur, tametsi nondum satis liquet vnde natum sit. Alludit ad illud Lucillius in Epigrammate Græco, arguto & eleganti: quod Erasmus Latine sic reddidit:

Sucula, bos, & capra mihi, periere Menecles, *Ac merces horum nomine pensa tibi est.*
Nec mihi cum Othryade quicquam est, aut fuit ut negoci, *Nec fures vllos huc cito Thermopylis.*
Sed contra Eutychidem nobis lis: proinde quid hic mi *Aut Xerxes facit, aut quid Lacedæmonij?*
Ob pactum & de me loquere, aut clamauero clare, *Multò aliud dicit sus, aliud Menecles.*

Versus vltimus Græce habetur, Ἄλλα λέγει Μενεκλῆς, ἄλλα τὸ χοιρίδιον. Simile huic epigramma est apud Martialem: Non de vi, neque cæde, nec veneno: Sed lis est mihi de tribus capellis, &c. Vtrunque igitur in eum

in eum recte dicetur, qui quæ extra causam sunt, & ad rem nihil attinent, dicit: Aliud sus, aliud loquitur Menecles: &, Dic de tribus capellis, Erasmus. Sus mineruam, Ὗς τὴν Ἀθηνᾶν: tritissimum apud Latinos authores adagium: subaudiendum, docet, aut monet: dici solitum, quoties indoctus quispiam atque insulsus eum docere conatur, à quo sit ipse magis docendus: aut, vt Festi Pompeij verbis vtar, cum quis id docet alterum, cuius ipse est inscius: propterea quod Mineruę artium & ingeniorum tutela tribuitur à poëtis. Porrò sue nullum aliud animal magis brutum, magisque sordidum: vt quod stercoribus impensè gaudeat, vel ob iecoris magnitudinem, quæ sedes est concupiscentiæ ac libidinis: vel ob narium crassitudinem & olfactum hebetem: vnde fit vt non offendatur fœtore, &c. Vnde nunc quoque vulgò homines insipidos, & quasi ventri atque abdomini natos, sues appellare consueuimus. Quin & Suetonius in catalogo illustrium grammaticorum, refert Palæmonem arrogantia tanta fuisse, vt M. Varronem porcum appellaret, secum & natas & morituras literas. Præterea si quid indoctū atque illiteratum significare volumus, id ex hara profectum dicimus: quemadmodum M. Tullius in Pisonem: Ex hara productæ, non schola. L. Cæsar apud Ciceronem lib. de Oratore 2. Sic ego, inquit, Crasso audiente, primum loquar de facetijs, & docebo sus, vt aiunt, oratorem eum, quem cum Catulus nuper audisset, fœnum alios aiebat esse oportere. Idem Cicero libro 1. de Academ. quæstionibus, Nam etsi non sus Mineruam, vt aiunt, tamē ineptè quiquis Mineruam docet. Hieronymus in Rufinum, Prætermitto Græcos quorum tu iactas sententiam, & dum peregrina sectaris, penè tui sermonis oblitus es, ne vetere prouerbio sus Mineruam docere videatur. M. Varro & Euemerus adagium ad fabulas retulerunt, id quod ex Pompeij verbis licet conijcere. Quam rem (inquit) in medio, quod aiunt, positam, ineptis mythis inuoluere maluerunt, quàm simpliciter referre. Celebratur à multis Demosthenis scomma, qui cum Demades vociferaretur in eum: Δημοσθένην ἐμὲ βούλεται διορθοῦν, ἡ ὗς τὴν Ἀθηνᾶν. id est, Demosthenes vult me corrigere, sus Mineruam: respondit, Αὕτη μέντοι πρώην ἡ Ἀθηνᾶ ἐν μοιχείᾳ ἑάλω. id est, Atqui nuper hæc Minerua in adulterio fuit deprehensa. Dictum allusit ad Mineruam virginem, Erasmus. Cum hoc prouerbio aut idem, aut certè quàm maximè finitimum quod apud Theocritum legitur in Hodœporis. Ὗς ποτ' Ἀθηναίαν ἔριν ἤρισεν. id est, Sus cum Minerua certamen suscepit: Quoties indocti stolidiq; & depugnare parati, non verentur summos in omni doctrina viros in certamen literarium prouocare. Theocriti enarrator sic efferri vulgò parœmiam scribit, Ὗς ἂν πρὸς Ἀθηνᾶν ἐρίζει. Erasmus. Idem in prouerbio, Pinguis venter non gignit sensum tenuem, Menander (inquit) apud Athenæum libro 12. de quodam obeso loquitur, Παχὺς γὰρ ὗς ἔκειτ' ἐπὶ στόμα. id est, Obesus etenim sus premebat os viri. Admonet adagium luxu corporis hebetescere mentis aciem. Aliter catuli longè olent, aliter sues. Plautus in Epidico: quo dicto significat, non veste dignosci hominem ab homine, verum inesse natiuum quiddam, genuinum ac proprium in vnoquoque, quod in ipso vultu oculisque eluceat, quod hominum ingenia discernas, Erasmus. Nihil ad Parmenonis suem, Οὐδὲν πρὸς τὴν Παρμένοντος ὗν: de æmulatione dictum, quæ longo interuallo abesset ab eo quod imitaretur. Plutarchus in Symposiacis quintæ Decadis secundo problemate, quo pacto natum sit adagium narrat ad hanc fermè sententiam. Parmeno quispiam varias animantium & hominum voces scitè imitabatur ac repræsentabat: quem cum reliqui conarentur æmulari, ac protinus ab omnibus diceretur illud: Εὖ μὲν ἀλλ' οὐδὲν πρὸς τὴν Παρμένοντος ὗν: quidam prodijt, veram suculam sub alis occultatam gestans. Huius vocem cum populus imitatitiam esse crederent, statimque, sicut solent, reclamarent, Τί γὰρ αὕτη πρὸς τὴν Παρμένοντος; vera sue deprompta, ac propalam ostensa, refellit illorum iudicium. Meminit idem Parmenonis ac suis adumbratæ, in commentarijs De audiendis poëtis. Nec intempestiuiter vtemur hoc adagio, quoties aliquis opinione deceptus, de re perperam iudicat, &c. Erasmus. Perijt mihi sus, & talentum, & nuptiæ, Ἀπόλωλεν ὗς, καὶ τάλαντον, καὶ γάμος: dici suetum, vbi quis frustratus perdidisset operam & impensam. Natum à quodam, qui cum apparasset ad nuptias omnia, non est eas assecutus. Affine illi, Oleum & operam perdidi, Erasmus. Suem in sponsalibus immolari solitum author est Varro, vt supra recitaui. Hippocratis filij vt incomptis moribus à Comicis proscindūtur, dicti suem resipere. Ἱπποκράτους υἱεῖς εἰκάζεις, καί σε καλοῦσι βλιτομάμμαν, id est Hippocratis filios exhibebis, teque vocant blitomamam: id est, fatuum, Cælius. Vide supra in a. in Ὑηνία voce. Ὗς διὰ ῥόδων: id est, sus per rosas: quanquam in alijs exemplaribus (inquit Erasmus) scriptum inuenio διὰ ῥοιδίων. Mihi neutra scriptura satis probatur: sed legendum arbitror, διὰ ῥοιδίων, ἀπὸ τῆς ῥοιᾶς, vt sit nomen diminutiuum. Rhoæ verò Græcis dicuntur mala punica. Eudemus prouerbium citat ex Cratetis fabula, cui titulus Γείτονες, indicans dici solere de agrestibus & intractabilibus: quemadmodum sus per mala commodè duci non potest, Hæc Erasmus. Ego omnino ῥόδων legerim: nam & Suidas sic habet, Ὗς διὰ ῥόδων, ἐπὶ τῶν σκαιῶν καὶ ἀναγώγων. hoc est, de hominibus rudibus & malè educatis: vt idem ferè sensus sit prouerbij supra dicti, Nihil sui cum amaracino. Non quiuis sus hoc sciet. Οὐ πᾶσα ὗς γνοίη ἄν, Plato in Lachete: vt citat Erasmus in prouerbio, eiusdem sententiæ, Nemo malus hoc sciet. Natum, inquit, apparet à mysterijs deorum, quæ non nisi ab initiatis ac puris cognosci fas erat. Matrem sequimini porci, Ἕπεσθε μητρὶ χοῖροι: id subinde repetitur apud Aristophanem in Pluto. Interpres admonet iocum esse prouerbialem in stupidos & indoctos. Veluti si quis diceret indocti præceptoris indoctis discipulis, Ἕπεσθε μητρὶ χοῖροι. Quadrabit & in gulæ ventrique deditos, Erasmus. Anus subans, Γραῦς κασαλβάζουσα: Erasmus non rectè transtulit hircissans. A suibus opprobrium mulieribus (libidinosis) tractum, cum subare & subire dicuntur, Festus. Asinus asino, & sus sui pulcher: conueniet, inquit Erasmus) vbi inter (parum) honestos similitudo morum & instituti conciliat beneuolentiam. Alcimus apud Diogenem Laërtium inter multa quæ collegit ex Platonis philosophi & Epicharmi Comici scriptis, quibus persuadere conatur philosophum à comicis multa fuisse suffuratum, & hos refert senarios:

Θαυμαστὸν οὐδὲν ἐστὶ με ταῦθ' οὕτω λέγειν, Καὶ ἁνδάνειν αὐτοῖσιν αὐτοὺς, καὶ δοκεῖν
Καλῶς πεφυκέναι. καὶ γὰρ ἡ κύων κυνὶ, Κάλλιστον εἶναι φαίνεται, καὶ βοῦς βοΐ,
Ὄνος δ' ὄνῳ κάλλιστον, ὗς δ' ὑΐ.

Sus tubam audiuit: in eos quadrabit, qui res quidem egregias audiunt, verum eas neque intelligunt, neque mirantur: aut in eos, qui ijs quæ audiunt, neque gaudent, neque commouentur. Equi tubarum clangore concitantur ad bellum: suem abigat citius, quàm animet ad pugnam. Extat apud Suidam huiusmodi senarius: Ὄνος λύρας ἤκουε, καὶ σάλπιγγος ὗς. Porcus Troianus: Vide supra in F. Συὸς τύπον, παροιμιακῶς. quoniam nauigia Samia suis typum habebant in proris, Varinus in Σῦς. Commodè fortassis hominem obscœnum aut turpem verbis factisve, Suis typum habere dicemus. Porcum vendere, Χοιροπωλεῖν: id est quæstum corpore facere: χοῖρος Corinthijs pudendum muliebre significat, vnde prouerbium: [illegible] Χοιροπωλήσειν, αὐτὶ δ' μισθαρνεῖν ἐν Κορίνθῳ. abundabat enim Corinthus scortis, Suidas. Suem Veneri im-

molauit:

molauit: Vide supra in sacrificio Veneris ex sue. Sus in volutabro cœni, Τὸ λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου id est, Sus lota rediit ad volutabrum luti, cum quis iterat iam expiata flagitia. Extat in epistolis diui Petri (2.2.) Huic affine est quod habent prouerbia Sirach, Qui lauatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid prodest lotio illius? Erasmus. Germanorum prouerbia alue deducta. Suem rhenone vestire, *Einer suw ein beltz anlegen*: in honoratū indignè: sic Græci dicunt, Mustelæ (feli, Erasmus) crocoton. Ad mensam accurrit, vt sus ad alueum: *Er laufft zum tisch wie ein suw zum trog*: sic Græci, Illotis pedibus ingredi vel irrumpere ad sacra. Suem non opus est tondere, cum amburi possit: *Es ist nicht not das man die suw schære, man pflückt oder sengt sy doch wol.* Respondet illi, Asini caput ne laues nitro. Sus perpetuò manet sus: *Die suw ist ein suw, vnd bleibt ein suw.* Sus licet auro vestita, in cœno se volutabit: *Wann man einer suw ouch ein guldin stuck anzuge, so legt sie sich doch mit in dreck.* Simia est simia, etiã si aurea gestet insignia. Multũ clamoris & parũ lanæ: *Vil geschreys vnd wenig wullen*: natum ex apologo quodam de sue: in eos qui magnificè promittunt, nihil præstituri: in quos & illud Horatij ex Arte poëtica conueniet, Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu? Et ex eadem, Parturiunt montes. Et illud, Aureos montes polliceri. Religiosum aliquid de sue dicere, *Etwas geistlichs von einer suw*: in eum qui res sordidas, viles, ridiculas, aut etiam turpes, vultu tanquam in vera narratione composito, dicendo illustrare & ornare conatur. Nostri vulgo hoc prouerbio vtuntur in imperandi modo, cum ridiculum aliquid & facetum ad exhilarandos conuiuas vel congerrones narrari iubent. Suem perpetrare, *Ein suw ynlegen*: hoc est, aliquid inciuile vel turpe committere. Sus vinum subuertit, *Die suw hat den win vmbgestossen.* Qui se furfuri vel aceri intermiscet, à suibus deuorari periclitatur: *Wer sich vnter die Klyen mengt, den fressend die süw gern.*

Monile aureum in naribus porci, est mulier formosa, quæ destituitur iudicio rationis, Prouerbiorum Salomonis cap. 11. Munstero interprete. Nolite canibus sacrum vel suibus margaritas obijcere, Matthæi 7. Fabula quædam Phrygia ab Aesopo Phryge profecta, Suem ait, si quis eam tetigerit, clamare: idque merito. Nec enim vellera sus habet, neque lac, neque aliud præter carnes. Statim igitur somniare mortem, cum sciat quibus vsibus præstandis vsurpari possit. Sunt autem Aesopicæ sui similes tyranni, qui omnia suspicantur & metuunt: sciunt enim quod sicuti sues, ita & ipsi vitam omnibus debeant, Aelianus apud Stobæum.

Alciati emblema, sub lemmate, Indies meliora.

Rostra nouo mihi setigeri suis obtulit anno,
Progreditur semper, nec retro respicit vnquam,
Cura viris eadem est, ne spes sublapsa retrorsum
Hæc, cliens ventri Xenia, dixit, habe.
Gramina cum pando proruit ore vorax.
Cedat: & vt melius sit, quod & vlterius.

DE APRO.

A.

NON in suibus tantum, sed in omnibus quoque animalibus, cuiuscunque generis vllum est placidum, eiusdem inuenitur & ferum, Plinius. Aper de feris dicitur, vt quidam annotauit, cum sus tam de feris quàm de domesticis dicatur. At Sextus aprum agrestem nominat, quasi verres etiam, id est sus cicur mas, eodem nomine nuncupari possit. Et Plinius, Pilus (inquit) æreo similis agrestibus apris, cæteris (mansuetis scilicet) niger. Græci quidem κάπρον, de vtriusque generis (mansueti & feri) mare vsurpant. Poëtæ semper, ni fallor, κάπρον de fero intelligunt, sed rei rusticæ authores sæpius verrem. Albertus Aristotelis verba de hist. anim. 5. 14. enarrans, multa tribuit apro fero, quæ verris domestici sunt. Apris maribus non nisi anniculis generatio, Plinius: videtur autem pleonasmus quod addit maribus: neque enim aprum fœminam quisquam dixit: sed suem feram tum ipse tum alij. Nempe sues syluaticos in montibus sectaris venabulo. Varro apud Nonium. Suem etiam simpliciter pro apro poni tum Græce tum Latine, & alia quædam de apri nominibus, docui in Sue A. חזיר *chasir*, Hebræis suem tum cicurem tum ferum significat, in vtrouis genere marem. Deuastat eam (vitem tuam, id est gentem Israeliticam) aper (chasir) de sylua, & fera (זיז, sis vel ziz, quod est nomen commune de omni fera bestia) agri depascitur eam, Psalmo 80. Munstero interprete. Hieronymus

aliter, Exterminauit eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam. Et Septuaginta, Ἐλυμήνατο αὐτὴν ὗς ἐκ δρυμοῦ, καὶ μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν. Σύαγρον pro sue fero Antiphanes vsurpauit, & Dionysius Tyrannus in Adonide, & alij, Athenæus: Vide plura in a. Aprum Græci capron vocant & syagron: poëtæ item chlunin, vt in Truculento Plauti cluinum pecus legendum censeam, chluninum: nam & Aristoteles suem ferũ chlunin vocat, Hermolaus. Sciendum est (inquit Cælius) chlunem dici ab Græcis ἐκτομίαν, id est exsectum, eunchumque aprum. Id quod Æschyli doctrina comprobat, atque item Aeliani in libro de prouidentia. Fiunt verò eunuchi attritis arbori aut saxo testiculis, infestante vsque ad affectionem pruritu. Sunt qui chlunem

dici:

dici: ſuem putent liberè in agris paſcentem, velut Χλόευνον, (melius Χλοεύνην, vt Varinus habet) id eſt in herbis fœnòue dormientem. Alij magnitudine viſenda chlunem accipiunt. Ariſtophanes grammaticus in libro de ætatum nomenclatura: Sunt ex ſuibus, inquit, qui dicuntur monij, quibus ſimilis forſan fuerit, quem vocant chlunem, ſæuitia & viribus. Monium ſubit qui monoſycon interpretentur: alij ſuem ferum, qui cum alijs minimè aggregetur. Cyrillus in Oſeam prophetam aſinum eo nomine intelligit. Thomas magiſter in Atticis elegantijs, chlunem ac monion & chauliodonta eſſe putat poëticas voces. (Varinus hæc tria ſimiliter ſuem ferum ſignificare ait.) Hæc omnia Cælius. Μονιὸς, ἡ μεμονωμένη ἄρκτος, Etymologus. Χλούνην, κατὰ τὸ ἔτυμον Χλοεύνην, τὸν ἐν τῇ χλόῃ ἀναπαυόμενον, Heſych. & Varinus: qui præterea addit, ὁ ἀπεχθὴς, ἢ τὴν ἀφροσύνην. οἱ δὲ τὴν τομίαν. ἄλλοι δὲ τὸν Ἐπιχλούνην χωρίον οὕτω καλούμενον ἐνδιατρίβοντα, Varinus ex Scholijs in decimum Iliados. Chlunion quidem apud Suidam loci nomen eſt. Χλούνειον vero cum ει. diphthongo, aprinum, χοίρειον. Χλούνης, μονιὸς, πλήκτης, κακοῦργος, Χαλεπὸς, καὶ ὁ ἀποκοπὸς χλούνης, καὶ γυναικώδης ἀνήρ. Εἰ δρίμυν αὐτὸν ἄνδρα εἶναι διὰ τὸ Ἐπιχείρει λέγων τὴν ψυχὴν ἐκκλασθεὶς καὶ θῆλυς γενόμενος, ὁ δεῖ. Στρατοκλέα Ἀθήνησι διαδεχόμενος, ὁ Χλούνης τε καὶ γύννις καλούμενος ἐκ. ἕν εἶον ἐν δεσμῷ τινι ἀφύκτῳ πεδηθεὶς Suidas ex innominato. Χλοῦναι, λωποδύται, οἱ ἐν τῇ χλόῃ εὐναζόμενοι, Idem, Heſychius & Varinus. Mares caſtrati (inquit Ariſtoteles) maiores ferocioresque euadunt, vt ſcitè Homerus fingit, cum dicat: Nutriit exetum ſyluis horrentibus aprum, Inſtar non bruti, ſed dorſi montis apaci. Caſtrantur, quod recentibus adhuc morbus pruriens incumbit in teſtes, quò atterentes eam partem ad arbores, teſtes extinguunt. Græci verſus Homerici hi ſunt: Θρέψεν ἐπὶ χλούνην σῦν ἄγριον, οὐδὲ γ᾽ ἐῴκει Θηρί γε σιτοφάγῳ, ἀλλὰ ῥίῳ ὑλήεντι, Iliad. iôta. Χλούνην Homerus vocat, vt Ariſtoteles ſcribit, ſuem μόνορχιν. à pleriſque enim dum affricant ſe truncis, teſticuli atteruntur, Plutarchus de cauſis nat. quæſt. 21. Ex feris capris mares iam adulti dum venatores fugiunt aliquando κατὰ τὸ ὑστέρημα ἀποβάλλουσι τὰ αἰδοῖα, vt etiam Χλοῦναι. id eſt ſues feri caſtrati: & ſic affectos tum apros tum hircos ſylueſtres multi etiam noſtro tempore viderunt, Euſtathius in Homerum. Vulcanus in ſcuto Herculis varias expreſſit imagines, ἐν δὲ συῶν ἀγέλαι χλούνων ἔσαν, ἠδὲ λεόντων. &c. Heſiodus. Aper ab Italis cinghiale & cinghiare vocatur, & porco ſyluatico. A Gallis ſanglier, vel porc ſanglier, corrupta ſcilicet voce vt Italica etiam à Latina ſingulari: qua voce D. Hieronymus vtitur in translatione Pſalmi 80. Aper ſylueſtris à nonnullis ſingularis ferus appellatur, Albertus: nimirum quod ſolitarius ferè degat, vnde & μονιὸν recentiores Græci vocitant, aliqui ineptè cingularem ſcribunt. Hiſpanis, puérco ſilueſtre: vel puérco montés, vel iauali. Germanis, *vvild ſchvvein.* Anglis, boro. Illyrijs *vvepz.*

B.

Mirabile in Creta apros non eſſe, Plinius. Apri (ſues, Aelianus) in Macedonia muti ſunt, Idem. Sues Athi montis ne fœminas quidem ſpectare mares ſitus inferioris audent, Ariſtot. Hiſpani in quadam parte noui Orbis apros inuenerunt noſtris minores, caudis breuiſſimis, adeò vt abſciſſas fuiſſe arbitrarentur: pedibus etiam noſtris diſſimiles: poſteriores quippe aiunt pedes in his apris vno digito non vngulato conſtare, (hoc eſt, poſterius ſolipedes eſſe, anterius biſulcos.) Carnibus multò quàm noſtrorum tum ſuauioribus tum ſalubrioribus: nec mirum cum palmeta prope littus eſſent, inter quæ & paluſtres vluas aprorum multitudo libera vagabatur, vt ſcribit Petrus Martyr Oceaneæ decadis 1.2. Olaus Magnus in quibuſdam Scandinauiæ locis apros duodecim pedum longitudine reperiri prodidit. In Medera inſula apri ſunt innumeri in montibus Abiſeus Cadamuſtus. In Heluetia multi ſunt, præſertim in regionibus iuxta alpes ſitis: quoniam eæ arboribus abundant diuerſis, quæ pabula apris fundunt: eſſentque plures, niſi ſubinde à plebe etiam caperentur, permittente magiſtratu, ijs quorum agris moleſti ſunt. Aper nullus eſt in Africa, Ariſtoteles, Herodotus, Plinius, Aelianus & Euſtathius in Dionyſium. In Aegypto (in Nilo) inſulæ permagnæ coagmentantur, vt & ſues permulti in eis naſcantur, quos incolæ tranſeuntes venari conſueuerunt, Theophraſtus 4.13. de hiſt. Suem nec manſuetum nec ferum India habet, teſte Cteſia, quanquam non fide digno, Ariſtoteles & Aelianus: addit Aelianus, ſuilli generis vſum Indos à ſe deteſtari, & tantopere ab eo veſcendo, quàm ab humanis carnibus abhorrere: quamobrem minus mirum eſt ſues, ſaltem manſuetos, apud eos non reperiri. Sed huic aliqua ex parte aduerſatur quod apud Plinium legimus, Indicis apris cubitales eſſe dentium flexus geminos ex roſtro: & totidem à fronte ceu vituli cornua exire. Lycotas ruſticus in Bucolicis Calphurnij, refert ſe vidiſſe Romæ in ſpectaculis, niueos lepores, & non ſine cornibus apros. Agatharſides ait ſues in Aethiopia cornua habere, Aelianus. Σίχαι, τῶν ἀγρίων συῶν οἱ βραχεῖς καὶ σιμοί, Heſych. Varin.

De glandio (quæ pars eſt apri iuxta ceruicem, vel ipſa ceruix) & glandula, & alijs quibuſdam partibus apri, dixi ſupra in Sue F. Vide non nihil etiam infra in F. Apri fere colore ſunt nigro, vel ſpadiceo nigricante. Pilus æreo ſimilis agreſtibus, cæteris niger, Plinius. Sues feros albos ſe vidiſſe Pauſanias ſcribit in Arcadicis. Leo & aper fortiſſima animalia, pilum gerunt duriſſimum, Ariſtot. in Phyſiog. Sanguis aprorum non ſpiſſatur, Plin. fibris refertus eſt, Ariſtot. innati caloris vi nigricans eſt & aſper Plutarch. in cauſ. nat. Oculi iracundis ſimiles & apertis palpebris patuli, vt in lupis & apris, omnium peſſimi, Adamantius. De apri dentibus & cauda, vide quædam in Sue B. Ἀργιόδους, epitheton apri apud Homerum, quod dentes habeat albos, vel acutos, vel magnos, Varinus. Cum ad terram procubuit aper, canibus & multis haſtis debellatus, dentem illius inflammato anhelitu tantopere igneſcere aiunt, vt ſi quis de ceruice ſetam detractam & ad eiuſdem etiamnum ſpirantis dentem admouerit, candens in orbem contrahatur ac aduratur: ac ſi eo dente canes inſectantes attigerit, ſtatim ignita veſtigia pelli ipſorum imprimantur, Gillius ex Oppiani tertio de venatione. Eadem Xenophon ſcribit in libro de venatione, & Pollux his verbis: Si dentibus obliquè attingat canes, pilos eorum adurit: quod ſi à morte (ſtatim) denti eius exerto pilum admoueris, contrahetur tanquam ab igne; adeò feruida & æſtuoſa huius feræ natura eſt: quamobrem dentes eius αἴθωνας cognominat Oppianus. Arma dentium apri, culmi (non tamen apud bonos authores vocantur, Albertus: (à noſtris, *harvzen, vvaffen.* Plinius apri dentium ſicas dixit.) Et rurſus, Culmi eius quaſi ferrum incidunt dum in viuo ſunt animali, & ideo magna infligit vulnera. Dentes habet magnos & recuruos, ad incidendum aptos: in quibus hoc mirabile eſt, quòd viuente beſtia poſſunt idem quod ferrum: mortuæ vero detracti, vim inciſionis amiſiſſe probantur, Liber de nat. rerum. Audio exertos apri dentes aliquando ita excreſcere, vt circulum ferè abſoluant, toti in ſe reflexi. In India cubitales dentium flexus gemini ex roſtro, Plin. ſed Albert. pro cubitales legit monopedales, quod non probo. Culmos (inquit) in India aper habet monopedales longitudine, cũ alibi vix pueniant ad ſemipedẽ: qua longitudine aliquãdo apud nos inueniuntur

untur. Apri fel non habent, Plinius. Habent os ad modum ſcuti, quod venabulis & machæræ opponunt, Liber de nat. rerum. Apud Gallos qui ſcitè & venatoriè de apris loquuntur, propria quædam vocabula vſurpant: nam dentes exertos, vocant armes aut limes, aut defenſes. & oppoſitos eis ſuperiores, quorum vſus tantum eſt ad acuendum exertos, grez: pectus, le bourbelier: veſtigium ſiue ſolum, la ſole du pied: excrementa, laiſſes. Iidem urſi, apri, & aliarum mordacium beſtiarum caput hure nominant.

C.

Ferarum aliæ montanæ vt plurimum ſunt, vt leones: aliæ paluſtres (id eſt, circa paludes,) vt ſues, Pollux. Scythis & Sarmatis venationes ſunt, intra paludes quidem ceruorum aprorumque, in campis autem onagrorum & caprearum, Strabo. Luſtra ſignificant lamas (lama, aquæ collectio eſt, Idem alibi) lutoſas, quæ ſunt in ſyluis aprorum cubilia, Feſtus. Εὐνὰς μὲν πεδίεσι τυμάτοις ἐνὶ βένθεσι κοιλῶν, Ἔξοχα δ' ἐν ῥωγμοῖσι δύπον πελωρίου θηρῶν, Oppianus de apro: id eſt, in remotis & profundis præcipitum locorum receſſibus verſari ſolet. Volutabrum apri Galli nominant le ſueil du ſanglier. Vocem ſues feræ ſimilem manſuetis ædunt: ſed fœmina vocalior eſt, mas raro vocem emittit, Ariſtot. Frendet agreſtis aper, Author Philomelæ. Aper frendens, Ouidius de Arte am. Silius leonem frendentem dixit. Nos aper auditu, lynx viſu, ſimia guſtu, Vultur odoratu præcellit, aranea tactu, Incertus. Proprium aprorum generi eſt, quod & porcorum eſſe dicitur, concitari ad rabiem vno ſtridente, Albertus. Oryges non metuunt canis latratum, Οὐ συὸς αἰχμάλοιο παρὰ σκοπέλοισι φρύαγμα, Oppianus. Aper calidæ & igneæ naturæ eſt, Plutarchus. Dentibus eius canes aduri, & pilos eiſdem admotos (dum recens interfecta fera adhuc ſpirat) contrahi tanquam ab igne, in B. dictum eſt. Aper cunctas beſtias præcedit auditu à dextris, Liber de nat. rerum. Aper domeſticus magis immoratur fœtidis quàm ſylueſtris, Albertus. Apri inueniuntur aliquando inter filicum folia, quæ ipſi ſibi collegerint & fortè ſubſtrauerint, vt audio. Galli ſangliers afouches vocitant apros, cum ſcrobes fodiunt, & filicum aſparagorumque radices in terra rimantur. Genus quoddam farris, quo noſtri in aqua cocto leguminum modo veſcuntur, acutis & aſperis hordei inſtar armatum ariſtis, ruſtici accolæ ſyluarum in Germania ſerunt, quod huic generi minus quàm cæteris propter acutas ariſtas apri noceant, vt annotauit Tragus Tomo 2. hiſtoriæ plantarum cap. 20. Apros in Pamphylia & Ciliciæ montuoſis, ſalamandra ab his deuorata, qui edére moriuntur, nec eſt intellectus vllus in odore vel ſapore, Plinius: Vide ſupra in Sue C. Aper ſyluaticus gregatim incedit. nec alios quàm de ſua progenie porcos ſecum veſci patitur, Albertus. Lumbricis ſiue inteſtinis terræ roſtro effoſſis veſcuntur apri, quod Galli dicunt vermeiller. Iidem maniues appelant loca vbi fagorum & quercuum glandibus paſcuntur. Spuma tenax in currentibus equis vel ira percitis apris circa os generatur: in his propter calorem, in illis tum eandem ob cauſam, tum propter motus vehementiam, Galenus in aphoriſmos Hippocratis 2.43. Suum agreſtium lachryma cur dulcis, ceruorum autem ſalſa & improba ſit, ſcripſi in Ceruo C. ex Plutarchi de cauſis naturalibus problemate 20. vnde Cælius etiam tranſtulit 12.5. Ipſi apro tam grauis ſua vrina eſt, vt niſi egeſta fugæ non ſufficiat, ac velut deuinctus opprimatur: exuri illa tradunt eos, Plinius. Apri circa Cal. Decembris ſubantes ſues ſectari ſolent, indeq; callum obducere venabulo quoque refractarium, Budæus. Sues agreſtes ſemel anno coeunt, domeſtici ſæpe, Ariſtoteles: Vide ſupra in Sue manſueto C. Sues feræ principio hyemis coëunt, vere pariunt, petentes maxime inuia, prærupta, anguſta, & opaca: mas cum fœminis converſari dies triginta magna ex parte ſolet. Numerus partus, & tempus ferendi idem, atque in vrbanis ſuibus eſt, Ariſtot. Sues feræ ſemel anno gignunt. Maribus in coitu plurima aſperitas. Tunc inter ſe dimicant, indurantes attritu arborum coſtas, lutoque ſe tergorantes: fœminæ in partu aſperiores, & ferè ſimiliter in omni genere beſtiarum. Apris maribus non niſi anniculis generatio, Plinius. Tempore libidinis ſues feri acerrime ſæuiunt, quanquam per id tempus imbecilles ex coitu reddantur: dimicant inter ſe mirum in modum armantes ſeſe, & cutem quàm craſſiſſimam præparantes, indurantesq; attritu arborum: ſæpe etiam luto obducto, ac reſiccato, tergus inuictum contra ictus efficiunt: pugnant adeò acri certamine, grege relicto, vt ſepenumero mortem vterque adverſarius obeat, Ariſtoteles. Per ſyluas tum ſæuus aper, tum peſſima tigris, Vergilius in Georg. de vi amoris. Et mox, Ipſe ruit, denteſque Sabellicus exacuit ſus: Et pedibus ſubigit terram, fricat arbore coſtas: Atque hinc atque illinc humeros ad vulnera durat. Ad Veneris libidinem inflammatiſſimus eſt, ceruicis ſetis ſic inhorreſcit, vt criſtæ galearum eſſe videantur: ſpumas fundit ab ore, magno ſtridore dentium concrepat, efferueſcentem ſpiritum anhelat, coëundi furore ardet, quod ſi fœmina eum ſic libidine furentem patienter manet, omnem illius bilem extinxit, & libidinem ſedauit: Sin autem coitum refugit, is confeſtim feruidis ſtimulis incitatus, aut ipſam vi expugnatam init, aut mortuam in terram dentibus abijcit, Gillius ex Oppiano. Quæ ex feris mitigentur, non concipere tradunt, vt anſeres: apros verò tardè, & ceruos: nec niſi ab infantia educatos. In nullo genere æque (ac in ſuillo) facilis miſtura cum fero: qualiter natos antiqui hybridas vocabant, ceu ſemiferos, ad homines quoque, vt in C. Antonium Ciceronis in conſulatu collegam, appellatione translata, Plinius. Themaſini Epicadi ex gente Parthica hybridæ, Suetonius in Aug. Hybrida quo pacto ſit Perſius vltús, opinor, Horatius 1. Serm. Hybris etiam canis vocatur, qui imparibus parentibus natus eſt, inquit Porphyrio, hoc eſt ex venatico & gregario. Inflexionem apparet eſſe duplicem, nempe hybris hybridis, in tertia, more Græcorum: vel hybrida, hybridæ, in prima: nomen factum apparet παρὰ τὴν ὕβριν, forte quod per contumeliam in aliquos iactaretur: vel quod καθ' ὕβριν aut ἐξ ὕβρεως, nempe adulterio nati, hybrides dicerentur. ſiue ſpurij, ſiue ex diuerſarum gentium parentibus homines: aut aliæ feræ, ex parentibus ſeu ſpecie ſeu genere differentibus: ſpecie dico, vt ſus ex manſueto & fero: genere vt canis ex cane & leone, &c. Cicur ſus, ex apro & ſcropha domeſtica, Feſtus. Nulli dentes exerti, quibus ſerrati: rarò fœminæ, & tamen ſine vſu: itaque cum apri percutiant fœminæ ſues mordent.

Aconitum & ſyanchi radix ſues feros occidunt: vide in Sue C. ab initio de morbis eorum. Cum per imprudentiam hyoſcyamum comederunt, ſtatim attrahunt poſteriora, dimiſsè ita ſeſe gerentes. Deinde licet contracti tamen ad aquas perueniunt, & ibi collectos cancros epulantur promptiſſimè, qui morbi remedium eis præſtant, Aelianus. Edera apri in morbis ſibi medentur, & cancros veſcendo maximè mari eiectos, Plinius. Nec verò patiendus eſt oryx aut aper, aliùsue quis ferus vltra quadrimatum (in vivario ſeneſcere: nam vſque in hoc tempus capiunt incrementa, poſtea maceſcunt ſenectute: quare dum viridis ætas pulchritudinem corporis conſeruat ære mutandi ſunt, Columella.

D.

Sues ſylueſtres animoſę, peruicaces, & brutæ omnino ſunt, Ariſtoteles. Et alibi, Apri animoſi, iracundi, furibundique ſunt: ſanguis enim eorum fibris refertior eſt. Adamantius ὀργὴν ἀπτοένητον, id eſt iram ſubitam eis tribuit. Leo & aper animalia fortiſſima ſunt & pilum gerunt duriſſimum, Ariſtoteles in Phyſiogn. Aper nullius diſciplinæ capax eſt, ſemper ferus ac ferox, Liber de nat. rerum. Apri & Cerui quomodo muſica illecti capiantur, vide in Ceruo E. Apud Varonem 3.14. legimus in leporario quodam Varronis in Thuſculano, ad buccinam inflatam certo tempore apros & capreas conueniſſe ad pabulum. Aprum habet Regulus Saluimontis ingenti magnitudine: qui cum hero & Canibus ad cornuum concentum exit in venationem: certatq; cum curſoribus Leporarijs ad prædarum adeptiones: Scaliger. Paret purpureis aper capiſtris, Martialis libro I. in ſpectaculi cuiuſdam deſcriptione. Sues feri ſapiunt veſtigia palude confundere, vrina fugam leuare, Plinius: Vide etiam ſuperius in C. de vrina. Aper ſylueſtris hoc proprium habet quod ad pabulum ſecum non admittit porcos qui ex eo nati non ſunt: ſed ſi iungantur cum eo contendit cum eis, vt obſeruaui in apro quem cicuraui, Albertus. Mas tempore libidinis ſæuit, fœmina à partu, vt & cætera ferè omnia animalia, vt in C. dictum eſt. Nec enim latêre te debet, (inquit Cyaxares ad Cyrum libro 4. de inſtitutione Cyri apud Xenophontem,) non maiorem tibi eſſe cupiditatem hoſtium vxores atq; liberos capiundi, quàm illis ſeruandi. Cogitandum præterea tibi eſt, ſues, ſi multæ etiam ſint, fugere, vbi videant venatorem, vnà cum natis. Sed vbi quis venetur quenquam ex earum natis, non amplius fugere, ne ſi vna ſit quidem, ſed ruere aduerſus capere molientem. Proprium aprorum generi eſt, quod & porcorum eſſe dicitur, concitari ad rabiem vno ſtridente: & tunc periculoſum eſt incidere in gregem eorum, præcipue candida veſte indutum, & maximè ſi fœminæ libidine ardeant, (vel potius, ſi mares libidine ſtimulentur, aut fœminæ pepererint,) Albertus. Inter ſe concertantes apri, cum viderint lupos, quaſi confœderati ſe iuuant mutuo, & concurrunt ad vocem clamantis quotquot audierint: & hoc conuenit multis animalibus, Idem. Lupus quomodo rapuerit & vorârit aprum paruum, vide in Lupo D. ex Alberto. Apri dentes acuunt ad luctam, Plutarchus. Lapidibus dentes exacuunt Homero teſte, Aelianus. Et alibi, Aprum priuſquam in aliquem inuadit, dentes exacuere ferunt: cui rei teſtimonio eſt Homerus cum ait, Album acuens dentem. In arboribus exacuunt limantq; cornua elephanti, & ſaxo rhinocerotes, & vtroq; apri dentium ſicas, Plinius. Sues feros urſus aggreditur, ſi clam repenteq; potuerit agere, Ariſtoteles. Vulcanus in ſcuto Herculis varias expreſſit imagines, vt canit Heſiodus: & inter cætera apros leoneſq; acriter & fortiter vtrinq; pugnantes, ita vt neutra pars cederet, & caderent vtrinq; mortui, cæteri tamen magis ad pugnam excitabantur. Si velis ne in te aper graſſetur, cancrorum brachia illa denticulata tecum appenſa circunfer, Didymus.

E.

Apri apud nos ferè media hyeme capiuntur. Fuſca & villoſa veſte vtendum eſt ad apri venatum, maiorum inſtituto, Budæus. Oppianus in venatione adverſus apros, equis vti iubet fuluis ſiue ignis colore. Cerui & apri quomodo capiantur podagra inſtrumento in Ceruo docui ex Polluce. Fouea capitur multitudo aprorum (inquit Petrus Creſcent. 10.33.) hoc modo. In loco vbi multi verſantur apri, agellus conſeritur melica, quam aliqui ſaginam vocant: circa agellum conſtruitur valida & alta ſæpes ex viminibus arborum: & vna in parte relinquitur apertus introitus, è regione ſæpis depreſſæ, extra quam fouea ſit ſatis profunda. Melica iam matura multi apri per locum apertum intrabunt. Tum venator accedat quandocunque volet, etiam inermis: & in loco introiutus ſtando clamet, & quouis modo tumultum & ſtrepitum excitet. Sic apri perterriti, cum via euadendi nulla pateat, niſi per locum ſæpis depreſſum, inde proſiliunt omnes foras, & in foueam incidunt. Circa Romanos agros & in ſyluis ſuburbanis, inſidiatores iaculis, noctu, ſiue machina ferrea igni crepitante transfigunt tam capreas, quàm ceruos, vrſos & apros lucente Luna, Blondus. Piſces quidam nigri venenati in Armenia reperiuntur: horum farina ficus conſpergunt, quas in ea loca quæ maximè abundant feris, diſſeminant. Beſtiæ primum vt eas attigerunt, ſtatim moriuntur: atque ea fraude apri, feræ capræ, cerui, & vrſi necantur, vt pote animalia ficuũ & farinarum auidiſſima. Aconito, & ſyancho dicto veneno tum manſueti tum feri ſues pereunt, vt dixi in Sue C. Apros non ſolum natura obdurata pelle piliſque hirſutis veſtiuit, verum etiam ipſi luto ſe quodammodo loricant, ne telis facile lædi poſſint: vnde euenit aliquando, vt niſi letale vulnus acceperit aper, venatorem conculcet ſi ipſum ferire nequiuerit. At ſi fœmina fuerit, cum careat dentibus exertis, conculcatum venatorem proſtratumque lacerat, Beliſarius. Vide plura ſupra in C. Aper in lanceam ſeu venabulum ſponte incurrit, & niſi letaliter vulneretur, venatorem proſternit, niſi in terram humi cadens iaceat, vel retro arborem vel ſuperius in arborem ſe recipiens euadat: quia culmis recuruis ſurſum tantum ſecare, deorſum non poteſt, ſed iacentem humo conculcat: fœmina vero culmos non habens, dentibus lacerat, Albertus. Sus ferus (vt ſcribit author libri de nat. rerum) ſi mane antequam reddat onus veſicæ, à venatoribus petatur, facile fatigatur. Sin autem vel ante, vel in ipſa venatione reddat vrinam, difficilis erit captu. Sed quamuis laſſus non cedit: ſed in poſterioribus ſubſiſtit, & atrocitate rigida laſſitudinem diſſimulat, duellum offerens venatori: non ferire tamen nec inuadere ſolet hominem, niſi prius ab eo vulneratus. Cæterum venatori cauendum eſt: nam niſi primo ictu letale vulnus inter armum & laterum coſtas adegerit, de vita periclitabitur: niſi fortè aut proximam arborem conſcenderit, aut in humiliori loco ſoli planiciem amplexus totis membris ſe premat: non poterit enim fera recuruis dentibus ſuis niſi elatum & erectum attingere. Suſtinebit tamen pedum eius conculcationem, donec ſic iacenti ſocij opem ferant, Hæc ille. Ipſi apro tam grauis ſua vrina eſt, vt niſi egeſta fugæ non ſufficiat, ac velut deuinctus opprimatur: exuri illa tradunt eos, Plinius. Solet aper quum è ſylua egreditur, ventum ab omni parte excipere & odorari, num quid ei aduerſum ſeu expectandum ſit, quod Galli dicunt prende le uent de toutes pars. Nempe ſues ſyluaticos in montibus ſectaris venabulo, aut ceruos, Varro in Aſino ad lyram apud Nonium. Eſt autem venabulum telum venationi aptum, latum longaque acie, cornibus hinc & inde extantibus, quod Pollux προβόλιον vocat: id cum deſcripſiſſet libro quinto circa finem capitis tertij, quale contra cæteras feras quæ cominus pugnant parari oporteret: ſequenti mox capite, Aduerſus apros verò (inquit) circa finem colli (αὐλοῦ, ſic vocat τὸ λόγχης τὸ περὶ τὸ ξύλον) ſupra alas (pteryges: ſic vocat lanceæ partes ſecantes quæ vtrinque dilatantur,) vtrinq; emineant cornua, (κνώδοντες,) quæ inter fabricandum ex collo producta ſint, è ferro ſolido: ne dum aper præ iracundia in venatorum magna vi fertur, per ipſum haſtile ad eum perveniat, ſed obſtaculis illis prohibeatur. Cæterum venabulo hunc in modum vtetur venator: Pedem ſiniſtrum prætendet, dextrum ſiſtet poſterius, eo ferè intervallo quo vti luctantes ſolent. Latus quod prominet (ſiniſtrum)

pedem versus antrorsum protendat: Manus sinistra medio venabulo subiiciatur, vt ictum dirigat: dextra verò posterius contrario situ venabulo fortiter apprehenso ictum quàm validissime potest impellat. Visus in feram fixè & acriter intentus sit. Et si aper fuerit, vulnus vel in medium inter supercilia locum, vel in armum adigat: vtrunque enim letale est. Quod si maxillas etiam attigerit, efficiet quo minus vti possit dentibus exertis. Sue insiliente, retrocedet & simul ensem distringet. Illud cauendum, ne sus violento capitis motu, & vehementi in lanceam impulsu, & impetu saltus venabulum elidat, & venatorem comminus inuadat, quo facto, in terram ille pronus incumbat oportet, & ad solum se comprimens stirpes aut cespites tenaciter apprehendat: sic enim sito corpori nihil suis dentibus fera nocere, nec infra ipsum subijcere potest: sed ambiens calcat, fœmina etiam mordet. Hucusque Pollux. Canibus capiuntur apri ac lupi, sed cum auxilio venatorum: nam rarò soli eos aggredi audent, nisi mastini fortissimi & audaces fuerint. Sed pro capiendis apris requiruntur pili fortes (venabula valida) circa ferrum prominentibus crucis instar hoc est, transuersis) obstaculis, (ea quidam ridiculè nominant, sufficit: quod ferrum cousque in corpus adigi satis sit, cum non possit vlterius.) Hos venatores quum aprum vident indignabundum accedere, in terram obfirmant, & cum accesserit vuulnerant, prohibentibus ne ipsos irruat obstaculis. Paruus interim catulus ad hoc instructus per viam it, & sic à canibus & sociis venationis occiditur, Crescentiensis 10.29. Robusti canes venatici tum contra alias feras tum contra apros immittuntur, vt in Canum historia prosequutus sum. De his Oppianus, Tauros (inquit) & leones inuadunt, Καὶ σύας ὑβριστῆρας ἐπαΐξαντες ὀλέσσαν. Aetoli canes celeres & sagaces, venantur apros, vt in canibus ex Gratio retuli. Galli sub nomine leporariorum, suarios etiam lupariosque canes comprehendunt. Budæus. Canes mastini, quos Galli vocant Alans vautrez, id est Alanos veltros, vt recentiores aliqui vocant, (vt Fr. Alumnus), capitibus & auriculis magnis, labris crassis, aduersus vrsos & apros emittuntur. Apri in syluis sæpe dentibus canes occiderunt, Varro. Aper cum exit è cubili vel lustro suo canibus visis vocem aduersus eos emittit, quod Galli dicunt rendre les abbais. Apri & cerui apud Tyrrhenos cum retibus & canibus musicæ adiumento capiuntur, vt in Ceruo recitaui ex Aeliano. Venator (inquit Xenophon) in apros canes comparet Indicas, Cretenses, Locrenses, Lacænas: sagenas, iacula, venabula, tendiculas, (ἄρκυς, ἀκόντια, προβόλια, ποδοστράβας.) Primum igitur canes hoc ex genere esse oportet, minimè vulgares, vt paratæ sint cum fera pugnare. Sagenas autem eodem lino quo leporum, (iusserat autem supra leporum sagenas ex tenuissimo lino Phasiano vel Carthaginensi confici, filis nouem) filis quinque & quadraginta, & chordulis tribus: ita vt vnaquæque chordula (τόνος) filis quindecim constet, & longitudo sit à fastigio macularum (ἀμμάτων) decem. Laqueorum (βρόχων) autem altitudo cubitalis. Plagæ dimidio crassiores sagenis, (οἱ δὲ περίδρομοι ἡμιόλιοι τοῦ τῶν ἀρκύων πάχους:) extremaque earum per annulos exeant: sufficient verò quindecim. Iacula varia sint, quæ lanceas habeant satis amplas & leuigatas, hastiliaque (ῥάβδους) evalida, ἔχοντα τὰς λόγχας ἐμπλατεῖς καὶ ξυρεῖς lego ξυρήκεις ex Polluce: id est, quæ lanceas habeant bene latas, & nouaculæ instar acutas. In lexico Græcolatino ξυρεῖς exponitur læuigatus.) At venabula primum lanceas habeant longitudine πεντεπαλαίστας, id est quinque palmorum, & in medio fistulæ dentes, (κνώδοντας.) validos fabricatos, & hastilia cornea (ex corno arbore) crassitudine hastæ. Tendiculæ seu pedicæ tales sunto, quales pro ceruis fiunt. Sed venationis comites adsint: fera enim à multis vix capi potest. Quomodo autem singulis quibuscunque vti conueniat, ostendam. Primum igitur cum ad locum venerint, vbi aprum esse conijciunt, canum gregem subducere oportet, & soluta vna ex Lacænis, reprimens alias cum cane circumeat. Cum vestigia deprehenderint indagando, sequatur deinceps quo tenor duxerit. Sed venatoribus etiam multa indicia aprum prodent, in mollibus locis vestigia, in syluosis ramorum fragmenta, vbi arbores fuerint dentium vulnera. Canis verò vt plurimum ad syluosa indagando perueniet, quod in his locis fera plerunque recumbit: nam hyeme minus frigida sunt, minus calida æstate. Cum ad cubile peruenerit, latrat: ille verò vt plurimum surgere non solet. Sumat igitur canem, & ipsam cum aliis omnino procul à cubili religet, & sagenas ad diuortia (ὁρμὰς, δύσοχμα paulò post vertit loca quæ facile adiri non possunt) tendat, laqueos inijciens ad syluæ truncos bicipites, (ἐπιβάλλοντα τοὺς βρόχους ἐπὶ ἀποσχαλιδώματα τῆς ὕλης διφυῆ.) Ipsius autem sagenæ longo producto sinu tibicines (ἀντηρίδας) intrinsecus faciat, subiectis vtrinque ramis, vt in sinum per laqueos splendor lucis (αἱ αὐγαὶ τοῦ φέγγους. codices quidam corrupte habent, αἱ αὐταὶ) prorsus insistat, & accurrenti feræ pars interior perquam lucidissima sit. Plagam (περίδρομον) ab arbore valida religet, non à stipite, (καὶ μὴ ἐκ ῥάχου, non à virga aut frutice: ῥάχοι sunt fasciculi lignorum, aut virgæ tamaricis: vel planta spinosa sæpibus apta, [rhamnus nimirum,] Hesychius, Varinus. ῥάχος, σκόλοψ ἢ ἀκανθώδης. Varinus.) stipites enim nudis in locis inveniuntur, (συνέχονται γὰρ ἐν τοῖς ψιλοῖς αἱ ῥάχοι.) Vtrinque verò arborum ramis claudat ea etiam quæ facile adiri non possunt, (τὰ δυσοχμα,) vt in retia cursum nusquam declinans intendat. Retibus tensis, ad canes redeant, omnesque soluant, & iaculis venabulisque sumptis precedant. Canes aliquis hortetur qui peritissimus sit, reliqui deinceps ordine sequantur, magnis interuallis alius ab alio distantes, vt feræ discursus latè satis pateat. Nam si aper in confertos inciderit, periculum est ne saucientur: nam in quencunque irruerit, per iracundiam lædit. Porrò canes cum iam cubili propius fuerint, incitentur & immittantur à venatore: excitatus ille consurget, & quæcunq; canis à fronte se illi opposuerit, eam reiiciet. (ἀναρρίψει.) Irruet autem cursu (spōte in retia:) sin minus, necesse est persequi. Quod si præceps fuerit locus, in quo eum sagenæ detinent, statim exurget: si planus, ab initio stabit ibidem inhærens: incumbent tum verò canes. Simul etiam venatores oportet intentos in eum (cautè, ne canes feriant) tela conijcere, & circumuenientes à tegro & eminus lapides mittere, donec retibus se ingerens plagam eorum intenderit. Tum eorum qui adsunt peritissimus & robustissimus, venabulo progressus à fronte percutiat. Quòd si petitus ictusque telis, non satis se retibus ingesserit, sed in accedentem se cōuertat & instet occursu, (ἀλλ' ὁ μὲν οἴχηται πρὸς τὸν προσιόντα περιδρομήν ποιούμενος:) necesse est sumpto venabulo accedere. Id tenendum est manu læua anterius, dextra posterius: illa enim dirigit ictum, hæc vrget & impellit. Pedes autem manus sequantur, læuus læuam, dexter dexteram. Itaque accedens venabulum objciat, cruribus non multò maiore spatio diuaricatis, quàm fieri à luctatoribus solet, (ἡ ὡς ἐν πάλῃ, lego ἐν πάλῃ, ex Polluce:) sinistro latere interim ad manum sinistram conuerso. Diligenter autem feræ oculos inspiciat, capitis illius motum obseruans, & venabulum porrigat prouidus, ne aper capite rotato de manibus ei excutiat. Venabulo enim interdum cum impetu eliso in venatorem pergit. Hoc si cui contigerit, pronus in ora cadat oportet, & virgulta inferiora (τῆς ὕλης κάτωθεν) comprehendat: nam si hoc modo inhærens procubuerit, fera præ incuruitate (διὰ τὴν σιμότητα) dentium, corpus adipisci non potest

teſt: erectum verò aut ſtantem ſauciari neceſſe eſt: quamobrem aper venatoris corpus attollere tentat: quod ſi nequiuerit, obambulans proterit. Huius autem rei liberatio vna tantum ſupereſt: cum in hac anguſtia deprehenſus fuerit, tum ex comitibus aliquis cum venabulo accedens, ſuem irritet, immiſſuro ſimilis, non tamen immittet ne iacentem feriat. Hoc aper vbi animaduerterit, omiſſo eo quem premebat, contra irritantem præ ira & furore conuertitur. Tum ille celeriter exiliat, memor cum venabulo exurgendum eſſe: nam niſi vincenti ſalus honeſta non eſt: & rurſus inuadat ſicut antea, ferrumque inter ſcapulas dirigat, qua parte iugulum eſt, (ἡ σφαγή. Pollux videtur legiſſe, ἢ μεσόφρυον, quod placet: hoc ſenſu, ferrum inter ſcapulas, aut medio inter ſupercilia loco adigat:) & obnixus venabulo acriter incumbat. Saucius aper furens progreditur, & niſi lanceæ dentalia (κνώδοντες) prohiberent, per haſtile ſe trudens ad eum veniret qui venabulum tenet. Eſt enim fera adeò feruida, vt canum pilos quos dentibus forte perſtrinxerit, amburat: & pili recens occiſi dentibus admoti contrahantur, (vt in B. diximus.) Cæterum ſi fœmina in retia inciderit, cauebit venator ne impulſus cadat: quod ſi contigerit, proteratur neceſſe eſt ac mordeatur. Non eſt igitur ſponte cadendum: ſi quis verò inuitus ceciderit, ei non aliter ſurgendum eſt quàm ſub maſculo. Cum verò ſurrexit, venabulo percutiat oportet, quoad eam occiderit. Porrò capiuntur hoc etiam modo: Retia illis in tranſitu ſaltuum (ναπῶν) ponuntur, ad nemora, ad valles, ad cliuos, (τραχέα.) Incurſiones verò (εἰσβολαί, venatorum ſcilicet in hæc loca cum tumultu irruentium, vt ſuem excitent, fiunt in agros, in paludes, in aquas. Qui iuſſus eſt, retia cum venabulo ſeruat: alij canes agunt, optima quæq; locorum ſcrutantes: & cum primum inuentus fuerit, agitatur. Vbi iam in caphes inciderit, retium cuſtos accedat ſumpto venabulo, & vtatur quemadmodum diximus: ſi non inciderit, inſequi oportet. Capitur etiam dum medio æſtu premitur canibus. Nam licet viribus præſtet, præ nimio tamen anhelitu fatiſcit. Pereunt autem multæ in eiuſmodi venatione canes: quin etiam venatores ipſi periclitantur. Cæterum vbi curſu fatigatum petere coguntur, ſiue in aqua, ſiue in rupis ſeceſſu fuerit, ſiue ex opaco exire noluerit: vbi nec rete illum, nec aliud quicquam prohibet cominus cum appropinquante congredi: nihilominus adire oportet, vt magnitudo animi cuius gratia hi labores ſuſcipiuntur, declaretur. Vtendum eſt autem venabulo, & corpore ita compoſito, vt dictum eſt: nam ita etiamſi quid aduerſi acciderit, non in ipſum aut inſcitiam eius culpa reijcietur. Ponuntur verò ipſis tendiculæ, (ποδοστράβαι.) in eiſdem locis ſicut & ceruis. Obſeruationes eædem ſunt, & curſus, (μεταδρομαί, inſecutiones) & aditus, & vſus venabuli. Porrò catulos earum capi vix contingit: neque enim ab eis diſcedunt, donec adoleuerint: & cum eos canes inuenerint, vel aliquid ipſi præſenſerint, ſtatim ſe abdunt in ſyluas, & ſequuntur eos vbicunque fuerint parentes vtrique: quo tempore ſæuiores ſunt, & pro illis acrius quam pro ſeipſis pugnant: Hæc omnia Xenophon in Libro de venatione, ex Omniboni Leoniceni interpretatione per nos emendata. Germani circa aprorum venationem propria quædam vocabula & locutiones proprias habent: vt ſunt, *Man macht ein hag, bindt ſeiler an, ſtellt garn vnd vveertücher. Die ſuvv vvirt gebezt, louffe, nimpt ein ſeil, hat ſcharpffe vvaaffen, friſt oder erſchlecht vvel hünd oder lüt, vvirt geſtochen.*

Viuaria aprorum cæterorumque ſylueſtrium, primum togati generis inuenit Fuluius Hirpinus, qui in Tarquinienſi feras paſcere inſtituit: nec diu imitatores defuêre L. Lucullus & Q. Hortenſius, Plinius. In leporario pater tuus Axi præterquam lepuſculum è venatione vidit nunquam: neque enim erat magnum id ſeptum, quod nunc vt habeant multos apros ac capras, (capreas,) complura iugera macerijs concludunt. Non tum (inquit) cum emiſti fundum Thuſculanum à M. Piſone in leporario apri fuerunt multi. Varro. Et alibi, Leporarij ſpecies duæ ſunt, in altera eſt aper, caprea, lepus: in altera apes, cocleæ, glires. Et rurſus, Apros quidem habere poſſe in leporario, nec magno negotio tibi eſt, captiuos & cicures qui ibi nati ſint, & pingues ſolere fieri, ſcis inquam Axi. Nam quem fundum (in fundo, quem) in Thuſculano emit hic Varro à M. Piſone, vidiſti ad buccinam inflatam certo tempore apros & capreas conuenire ad pabulum, cum è ſuperiore loco è palæſtra effunderetur apris glans, &c. vt in Lepore ſcripſi. Extat Gordiani ſylua memorabilis picta in domo roſtrata Cn. Pompeij. in qua picta etiam nunc continentur, apri 150. ibices 200. &c. hæc autem omnia populo rapienda conceſſit die muneris quod ſextum ædebat, Capitolinus in Gordiano I.

Plutarchus in Commentario de cauſis naturalibus, verſum hunc ceu prouerbio iactatum citat, Μηδὲν νυκτὸς ὗειν, ἧκεν τέκῃ ἀγροτέρα σῦς. hoc eſt, Non pluet poſt noctem, qua ſus agreſtis pepererit. Sues cicures ſæpius pariunt ac diuerſis temporibus, feræ non niſi ſemel, idque ijſdem fermè diebus, nimirum ineunte æſtate. Vnde negant fore pluuiam poſteaquam ſus agreſtis perpererit, nimirum exactis iam menſibus pluuijs. Per iocum vſurpari poterit, ſi dicamus, res fore tranquilliores poſteaquam moroſus ac rixoſus quiſpiam animo ſuo morem geſſit, Eraſmus.

F.

Suis caro viſcoſa eſt & frigida, & maximè cum vicinior eſt lacti: feri tamen minus quàm manſueti. Caro porci tum feri tum cicuris, facile concoquitur & cito deſcendit, multum nutrit, & ſuccum gignit craſſum ac viſcoſum, Auicenna. Plura leges in Sue F. non procul initio ex Galeno & alijs. Caro aprina leuis concoctionis, meliórque domeſtica: item valentiſſimi generis & plurimi alimenti, authore Celſo. Hippocrates ait, Caro ſuis ſyluatici ſiccat, corroborat, & mouet. Tympanici ex carnibus moderatè comedant, & eas potius quæ non ſunt pingues, præcipuè ferinas, vt cerui, apri & capreæ, Trallianus. In omni ſacro igne neque leuibus & glutinoſis cibis, neque ſalſis & acribus vtendum eſt, ſed his quæ inter vtrumque ſunt, qualis eſt panis ſine fermento, piſcis, hœdus, aues, ex ceptoque apro omnis fere venatio, Celſus. Galatæ aprorum contactu abſtinent, Pauſanias. Primus Romanorum P. Seruilius Rullus, pater eius Rulli, qui conſulatu Ciceronis legem agrariam promulgauit, aprum ſolidum epulis appoſuit, (vt mox ex Plinio recitabo.) Ad quod reſpiciens Iuuenalis, & ſua notans tempora, exclamat: Quanta eſt gula, quæ ſibi totos Ponit apros, animal propter conuiuia natum, Graldus. Num pluris nunc tu è villa illic natos verres lanio vendis, quàm hîc apros milliarios (alij miliarios ſcribunt per l. ſimplex) emis? Varro. Apri milliarij dicebantur mille librarum, quos ſolebant in cœnis apponere Romani, Ge. Alexandrinus & Crinitus. Apud Athenæum aper Dipnoſophiſtis apponitur. Menſæ apud Indos imponuntur integri leones, & capreæ, & apri, Philoſtratus lib. 2. Rancidum aprum antiqui laudabant, non quia naſus illis nullus erat: ſed credo, hac mente, quod hoſpes Tardius adueniens, vitiatum commodius, quàm. Integrum edax dominus conſumeret, Horat. 2. Serm. Rancorem grammatici odoris grauitatem interpretantur, quæ ex vetuſtate ac corruptione naſcitur: & rancidum, quod rancore putidum eſt.

His addemus quæ de apri apparatu Apicius scripsit ab initio libri octaui, his verbis. Aper ita conditur: Spongiatur, & sic aspergitur ei sal, cuminum tritum: & sic manet. Alia die mittitur in furnum: cum coctus fuerit, perfunditur piper tritum. Condimentum aprinum: Mel, liquamen, carænum & passum. Aliter in aprum: Aqua marina cum ramulis lauri aprum elixas quousque madescat, (id est mollescat, tenerescat, & coquatur:) corium ei tolles: cum sale, sinape, aceto inferes. Aliter in apro: Teres piper, ligusticum, origanum, baccas myrthæ exenteratas, coriandrum, cepas: suffundes mel, vinum, liquamen, oleum modicè: calefacies, amylo obligas, aprum in furno coctum perfundes. Hoc & in omne genus carnis ferinæ facies. In aprum assum iura feruentia facies sic: Piper, cuminum frictum, apij semen, mentham, thymum, satureiam, cnici (aliâs anethi) flores, nucleos tostos, amygdala tosta: mel, vinum, liquamen, acetum, oleum modicè. Aliter in aprum assum iura feruentia: Piper, ligusticum, apij semen, mentham, thymum, nucleos tostos: vinum, acetum, liquamen, oleum modicè. Cum ius simplex bullierit, tunc trituræ globum mittes: & agitas cepa & rutæ fasciculo. Si volueris pingue ius facere, obligas ius albo ouorum liquido, moues paulatim, aspergis piper tritum, & inferes. Ius in aprum elixum: Piper, ligusticum, cuminum, silphium, origanum, nucleos, caryotam: mel, sinape, acetum, liquamen, & oleum. Ius frigidum in aprum elixum: Piper, careum, ligusticum, coriandri semen frictum, anethi semen, apij semem, thymum, origanum, cepullam, mel, acetum, sinape, liquamen, oleum. Aliter ius frigidum in aprum elixum: Piper, ligusticum, cuminum, anethi semen, thymum, origanum, silphium modicum, erucæ semen plusculum: suffundes merum: condimenta viridia modica, cepam, pontica, vel amygdala fricta, dactylum, mel, acetum, merum modicum: coloras defruto: liquamen, oleum. Aliter in apro: Teres piper, ligusticum, origanum, apij semen, laseris radicem, cuminum, fœniculi semen, rutam: liquamen, vinum, passum: facies vt ferueat: cum ferbuerit, amylo obligas intro foras, & inferes. Perna aprina ita impletur recens: Per articulum pernæ palum mittes, ita vt cutem à carne separes, vt possit condimentum accipere per cornulum, vt vniuersa impleatur. Teres piper, baccam lauri, rutam: si volueris, laser adijcies, liquamen optimum, carænum, & olei viridis guttas. Cum impleta fuerit, constringitur illa pars quæ impleta est ex lino: & mittitur in zymam, elixatur in aqua marina cum lauri turionibus & anetho. Hucusque Apicius 8.1. & rursus 7.4. Ofellæ aprugneæ (inquit) ex oleo, liquamine coquuntur, & mittitur eis condimentum. Cum coctæ fuerint, supera dijcitur his, cum in foco sunt, conditura. Piper tritum: condimentum, mel, liquamen, amylum: & denuo bulliunt: cum iam bullierunt, sine liquamine & oleo, elixas & siccas, pipere asperso inferes.

Antequam piper reperiretur myrti bacca illam obtinebat vicem, quodam etiam generosi obsonij nomine inde tracto, quod etiam nunc myrtatum vocatur: Eademq; origine aprorum sapor commendatur, plerunque ad intinctus additis myrtis, Plinius. Heliogabalus exhibuit sumina aprugna per dies decem tricena quotidie cum suis bulbis, Lampridius. Placuêre & feri sues. Iam Catonis censoris orationes aprinum exprobrant callum, in tres tamen partes diuiso, media ponebatur lumbus aprugnus appellata. Solidum aprum Romanorum primus in epulis apposuit P. Seruilius Rullus, pater eius Rulli, qui Ciceronis consulatu legem agrariam promulgauit. Tam propinqua origo nunc quotidianæ rei est. Et hoc annales notarunt, horum scilicet ad emendationem morum: quibus notata quidem cœna, sed in principio, bini ternique pariter mandantur (aliâs, mandebantur) apri, Plinius. Callum aprugnum & porcus Troianus sumptuaria lege prohibebantur, Volaterranus ex Macrobio. Magis calleo quàm aprugnum callum callet, festiuè quidam apud Plautum ludens homonymia huius dictionis calleo, quæ & scire, & callosum esse significat. Quo die Lentulus flamen Martialis inauguratus est, in cœna fuerunt lumbi aprugni, sumina, sinciput aprugnum, Macrobius. Eubulus ἐν Λευκαδίῳ apud Athenæum ὗν τε καὶ πέρνα nominat inter cæteros delicatiores cibos. Aprinam salitam quo tempore apri in furias Veneremque ruunt, colorem ac saporem mutare, de obseruatione tam est probatum, quam à multis celebratur, Ant. Mizaldus.

G.

Millia remediorum ex capra demonstrantur: amplior potentia feris eiusdem generis, Plinius. Eadem ratio circa remedia ex sue mansueto & fero fuerit, nec non aliis omnibus mansuetis & feris: videlicet vt ijdem aut similes vtrorumque effectus sint, secundum magis & minus tantum differentes: quoniam animantium ferarum partes eædem minus humidæ minusque frigidæ, ijsdem ex mansuetis animantibus sunt. Apro & sui cicurі communia remedia in aliquot eorum partibus, nempe sanguine, cerebro, maxillis, pulmone, iecore, felle, talis, vngulis, fimo & vrina, in Sue iam recitata, non est quod hic repetamus. Apri cerebrum contra serpentes laudatur cum sanguine, Plin. Et alibi, Verendorum carbunculis cerebrum apri sanguisque succurrit. Vide in sanguine suis G. Axungia præstantior est in apris, vt in Sue G. ex Plinio retuli. Lardum apri elixum atque circumligatum mira celeritate solidat fracta, Plinius vt citat Obscurus quidam. Adeps apri cum melle resinaque contra serpentes laudatur, Plinius. Cum adipe pulmo aprinus impositus, si pedes subtriti sint contusiue offensione, prodest, Idem. Apri & equi adipes quomodo curentur in Tauro dixi ex Dioscoride: quanquam eius interpretes horum animalium nomina omittunt. Epinyctidas adipe aprino cum rosaceo inungi prodest, Plinius. Apri cerebrum contra serpentes laudatur cum sanguine, Plinius. Apri cerebrum ad serpentium morsum valet, Sextus. Verendorum carbunculis cerebrum apri sanguisque succurrit, Plinius. Ad carbunculos & dolores veretri: Apri cerebrum coctum contritum ex melle, & impositum, mirè sanat, Sextus. Cerebrum apri coctum & potatum cum vino, omnes dolores sedat, Idem. Plura de remedijs ex cerebro, in Sue dicta sunt. Cinis maxillarum apri sanat vlcera quæ serpunt: Idem quoque confert fractis, Plinius. Vide in Sue. Dentis sume scobes, diram pleuritida soluent, Nec quatiet pectus tussis anhela tuum, Io. Vrsinus. Potus in pleuritide expertus: Exhibeatur semilibra, si grauior morbus est: sin minus, vncia duntaxat vna aut altera olei linini puri, calidi, cum scobe dentis aprini, quanta super Marcellinum numum exaggerari potest, Io. Kufnerus. Hœdi, agni, porci, apri, cerui, &c. coagula similes naturas sortiuntur: contra aconiti potum in vino, & concretum lac in aceto, conuenienter assumuntur, Dioscorides. Apri pulmonem cum melle commixtum, vt malagma superpone pedibus à calciamentis læsis & exulceratis, sanabuntur, Sextus. Dioscorides alios quoque pulmones, suillum, agninum, vrsinum ad idem remedium commendat, nempe quod impositis eis excitandæ in pedibus calceorum attritu inflammationes arceantur. Cum adipe pulmo apri impositus, si pedes subtriti sint contusiue offensione

(vel

(vel etiam ad perniones, vt alij citant,) prodest, Plinius. Ebrietatem arcet. Vide in Sue. Iecur apri (κάπρου) recens si arefactum teratur, ex vino potum, contra serpentium canumque (καὶ πώλων, lego κυνῶν) morsus auxilio est Dioscor. Apri iecur inueteratum cum ruta potum ex vino, contra serpentes laudatur, Plinius. Iecoris apri fibra, illa potissimum quæ prope fel & iecoris portas est, ex aceto vel potius vino pota contra serpentes auxiliatur, Nicander. Lethargicos excitat iecur aprinum: itaque & veternosis datur, Plinius. Apri iecur auribus purulentis instillatum proficit, Sextus. Aluum sistit iecur aprinum ex vino potum citra salem, recensque, Plinius: recens ex vino potatum, ventris fluxum mirè restringit, Sextus. In iecore apri inueniuntur lapilli, sicuti in vulgari sue, aut duritie lapillis similes, candidi, quibus contritis & in vino potis, calculos pelli aiunt, Plinius. Plura de remedijs ex iecore apri leges in Sue. Strumas discutit fel aprinum vel bubulum tepidum illitum, Plinius: sed Marcellus empiricus pro aprino caprinum legit, his verbis: Fel bubulum vel caprinum ad incipientes strumas optimè facere experimenta docuerunt: nam penitus crescere non sinentur, si eo adsiduè tangantur. Vlcera quæ serpunt sanat fel aprinum cum resina, & cerusa, Plinius. Fel aprugnum & oleum amygdalinum pari mẽsura permisce, tepidumq; laboranti auriculæ instilla, Marcellus. Lienem quoque sedat potum, vt quidam ex Plinio citant. Coitus stimulat fel aprinum illitum, Plinius. Fel apri cum seuo quolibet positum, optimè placat podagram in præsens, Marcellus. In Sue etiam nonnulla de remedijs ex felle apri diximus. Comitiali morbo testes vrsinos edisse prodest, vel aprinos bibisse ex lacte equino, aut ex aqua: dantur & suum testiculi, inueterati tritique ex suis lacte præcedente vini abstinentia, & sequente continuis diebus, Plinius. Ad caducos: Testiculos apri ex vino vel aqua potato, & curaberis, Sextus. Remedia ex vesica requires inferius in lotio. Remedia ex talis apri, vide in Sue. Vngularum aprugnarum exustarum cinis ptioni inspersus, plurimum vrinæ difficultates iuuat, Marcellus. Vngues aprugni exusti tritique in potione sumpti, efficaciter submeiulis prosunt, Idem. Ad inuoluntarium vrinæ exitum in stratis: Apri (vel suis, Plin.) vngulas vstas ex vino potui dato, Galenus Euporist. 3.257. Vide plura in sue. Fimum suis syluestris aridum, in aqua aut vino potum, reiectiones sanguinis sistit: vetustum lateris dolorem mulcet: ad rupta & conuulsa ex aceto bibitur: luxatis cum cerato rosaceo medetur, Dioscorides: ex quo partem etiam Auicenna transscripsit. Fimi aprini vim ad membra spasmo vel percussu vitiata, aut quadrigis agendis rotáue vulnerata, foris illiti, tum in potu sumpti ad ruptos, vulneratos & euersos, exposui in Sue G. Fimus apri recens, & calidus, præcipuũ est remedium contra fluxum sanguinis è naribus, Liber de nat. rerum. Stercus aprugnum ex vino subactum, & emplastri more impositum, quicquid inhæserit corpori celeriter extrahit & sanat, Marcellus. Et alibi, Tusum cribratumq;, & cum melle deteriore coctum & subactum, articulis impositum medetur. Emplastrum ex calce vel stercore aprino, videlicet contra morsus venenatos: extrahit enim venenum, Arnoldus de villa noua. Vlcera cætera (præterquam in tibijs cruribusque) explentur & purgantur fimo aprino, Plinius. Apri stercus aridum cõtritum & potioni inspersum dolores lateris sanat mira potentia, Marcellus. Et alibi, Siccum contritum ex vino potui datum, pulchrè non solum splenis, sed & renum dolori medetur. Lumborum dolores & quæcunque alia mollire opus sit, cinerem aprini fimi inueterati aspergi potione vini conuenit, Plinius. Luxatis recens fimum apri, illinitur, Idem. Stercus agrestis apri & sulphur colatum, & (ex) hemina vini picati potata, coxendices emendat, Sextus. Fimus aprugnus vino remissus tepefactus colatusque, & duorum cyathorum mensura potui datus, ischiadicis saluberrimè medetur, Marcellus. In aceto decoctus, & cum melle subactus, impositusque plantis vel talis mitigat eorum dolores, Idem. Aprini fimi cinis inspersus potioni tepidi vini dysentericis medetur, Plinius vt quidam citant. Reliqua de remedijs ex fimo apri, quæres in Sue.

Remedia ex vesica & lotio apri, tum simul, tum seorsim. Ad caducos: Lotium apri cum oxymelite bibat, & remedium capiet, Plinius. Comitiali morbo prodest aprinam vrinam bibisse ex aceto mulso, efficacius quæ inaruerit in vesica sua, Plinius. (Fibri etiam vrinam in sua vesica seruari iubent. Antidotis ea miscetur, quòd venenis resistat, Plinio teste.) Aurium dolori & vitijs medetur vrina apri in vitro seruata. Plin. Ad aures minus audientes: Apri lotium in vitreo repositum tepefactum auribus instillatum perfectè medetur, Sextus. Vrina apri seruatur in vitro, sed melius in vesica ipsius, quo (quæ) modo ei sublata fuerit: hæc tepens infusa auribus (dolentibus puto & purulentis) vnicè prodest, Marcellus. Apri lotium infusum auriculæ valde medetur: quod quia vetustum magis prodest, collectum seruari debet in vase vitreo, vt sit ad remedia præparatum, Idem. Et alibi, apri lotium in fumo siccatum, & melle liquefactum auri infunditur, & remediat surdiginem vel dolorem. Porri sectiui succum, & lotium apri, & oleum cyprinum pari pondere coniunges, & tepefactum auribus instillabis, Marcellus. Aprina vrina viribus eisdem prædita est (proximè autem dixerat taurinam cum myrrha instillatam aurium dolores lenire) priuatim comminuit vesicæ calculos, & potu expellit, Dioscorides. Vrinæ incontinentiam cohibet vesica aprina, si assa mandatur, Plinius & Sextus. Vesicam assam (addiderim apri: aut verris, nam & verris vesicæ eandem vim tribuit Marcellus) esui dato per triduum mingentibus in stragulis, Galenus Euporiston 3.276. Qui vrinam tenere non poterit capræ vesicam comburat, & cinerem eius ex aqua cum vini potione bibat, Marcellus: ego non capræ, sed apri legerim: quoniam cæteri etiam authores apri vrinæ hanc facultatem attribuunt, caprinæ nullus quod sciam. Vesicæ calculorumque cruciatibus auxiliatur vrina apri, & ipsa vesica pro cibo sumpta: Efficacius, si prius fumo maceratur vtrunque. Vesicam elixam mandi oportet, & à muliere fœminæ suis, Plinius. Vessica apri rectè aduersum vessicæ dolores in cibo sumitur, ita vt mulier fœminæ, vir masculi sumat, Marcellus. Ad stranguriam & vesicæ dolorem: vesica apri cum lotio infuso si suspensa & passa fuerit donec aquaticus humor effluat, & discoctam dederis manducare his qui patiuntur, mirè sanantur, Sextus. Probatum est vesicam apri cum tota vrina exiccatam vesicæ morbis conferre bibitam ad 31. pondus, atque intestinorum dolori, Fumanellus. Verris syluatici lotium cum sua vessica in fumo suspensum & adseruatum, stranguriosis cum potione mixtum potui datum, efficacissimè prodest, Marcellus. Hydropicis auxiliatur apri vrina, vel etiam vesica paulatim in potu data, Plinius vt quidam citant. Vide etiam in Sue de remedijs ex vrina apri. Ad calculum, & vrinam apri, bibat æger, & liberabitur, Incertus.

Ad vomitum & somnum: Spuma apri cum adipe in heminis tribus ad tertias excocta & data sanabit, Sextus.

Quandoquidem verò & in venationibus à syluestribus suibus læduntur quidam, operæpretium est & de his facere mentionem. Vulnera itaque ab ipsis incussa grauia sunt, propterea quod non solum profunda, sed & magna existant. Adglutinatorio autem medicationis ductu ea curare impossibile est. Nam vnà cum contusione labia vulnerum discindunt, & adurunt. Mutuo enim dentium inter se attritu, ac veluti ad cotem affrictu vtũtur, ad vin-

ad vindictã eorum qui eis obueniunt currentes. Adusta itaque corpora crustam quandam iuxta vulnerum labia inducunt. Quare suppuratorium & nõ adglutinatorium curationis modum in eis adhibere oportet, Aetius 13.4. Vlceribus rheumaticis, id est fluidis non calida sed frigida tam æstate quam hyeme adhiberi debet. Facile enim inter uenandum equus ab apro interno poplitis sinu, aut interiori crure vulnus accipit: quod in vlcus rheumaticum degenerat, ac tumor sequitur: huic frigida adhibenda est, & curatio instituenda inungendo medicamentum quod atramento sutorio constat, diachalcanthes vocant. Aut canis caput exempta lingua crematur, & redactum in puluerem superinducitur cataplasmatis instar, (καταπλάσσειν. nisi legas καταπάσσειν, quod inspergere sonat,) Absyrtus in Hippiat. cap. 111.

H.

a. Aper dicitur quod in asperis locis, senticetis & montibus intonsis versatur, vt refert Varro libro quarto de lingua Lat. nisi à Græcis quod hi κάπρον. Sed forte à dentium etiam aut animi asperitate sic dici potuit. Apris maribus, inquit Plinius, in coitu asperitas plurima. Ego tamen à Græca voce capros potius per aphæresin primæ literæ sic dictum reor. Aper à ferocitate vocatus est: ablata f. litera & p. subrogata: vnde & apud Græcos fragros (lego, syagros) id est ferus, dicitur: omne enim quod ferum est & immite, abusiue agreste vocamus, Isidorus. Setiger epitheton, à Martiali pro apro absolutè ponitur. Κάπριος pro κάπρος propter carmen, apud Homerum Iliad. μ. Κάπρος καὶ κάπριος, ὁ περὶ θήλειαν συνδιαστελλόμενος. Recentiores syagron dicunt, vt onagron, Varinus in Ἀγριόχοιρον. Σύαγρος non dicendum est: nam veteres duobus vocabulis semper σῦν ἄγριον proferunt, vt & Homerus, Varinus. Plura vide supra in A. Ἐν οἷς λῶ καὶ συὸς ἀγρίου μέγα λάχος, id est magna portio apri, Suidas ex innominato. Συὸς ἀγρίου, συάγρου, Hesych. Σύαγρος, ὗς ἄγριος, Varinus. Ἀγροτιβήμων σῦς, apud poëtas. Ἀγροτῆρας τε σύας, Orpheus in Argonauticis. Σῦς ἄγραυλος, Oppianus. Σῦς καὶ ὗς, ὁ χοῖρος. κάπρος δὲ καὶ χλούνης, καὶ χαυλιόδους, ὁ ἄγριος. Varinus: quasi χοῖρος semper de mansueto dicatur, quod etsi vt plurimum fit, non tamen perpetuum est: nam Hipponax ἀγρίαν χοῖρον dixit. Ληϊβότης, ὁ ἄγριος χοῖρος. Varinus. Ληϊβότειρα σῦς quidem pro mansueta segetes depascente à poeta vsurpatur, vt pluribus dixi in Sue E. Agriophiros (lego agriochiros,) id est porcus syluestris, Syluaticus. Sic & delphax cum plerunque & propriè de sue mansueto dicatur, Anaxilas tamen poeta de syluestri dixit, his verbis: Τὰς μὲν ὀρεινὰς ὑμῶν ποιήσει δέλφακας ἀλιβάτας, τοὺς δὲ παρθένους, vt Athenæus citat. Apros & leones per excellentiam antiqui vocabant θῆρας, Varinus. Aprum à quo Adonis occisus est, Theocritus Idyl. 9. θηρίον & θῆρα nominat. Μονιός, sus ferus, qui solitarius est, & non degit gregatim. Diuus Cyrillus in prophetam Oseam scribens, asinum interpretatur: aliqui magnam feram, quæ propter ferociam (κατὰ μόνας) solitaria pascatur, Hesychius & Varinus. Sunt qui monolycum interpretantur, &c. Cælius: vide supra in A. Μονιός, ἄγριος ὁ μονονόμος, ἢ ὁ μονόλυκος, Suidas. Μονοφάγος, μονιὸς ἀγριάζων, Hesychius. Ἀφρόδωρος, aper apud Italos, Hes. Varin. Ἔδυ δ᾽ ἐς ἄντρον ἀφρόδωρος ὥς, Aeschylus. Et Sciras Comicus Tarentinus. Ἔνθ᾽ οὔτε ποιμὴν ἀξιοῖ νέμειν βοτά, Οὔτ᾽ ἀφρόδωρος νεμόμενος κάπρος ζέει. Nihil mirum autem quòd Aeschylus qui in Sicilia moratus est, multas voces Siculas vsurpârit, Athenæus lib. 9. Κέλχος, σύαγρος, Varinus: Suidas addit, καὶ ὁ παῖς. Σύμβρος, κάπρος. Hes. Μολόβρια τῶν ἀγρίων ὑῶν τὰ νέα λέγονται, ὅθεν καὶ μολοβρίτης σῦς, Eustathius. Suem Germani voce communi *schvvyn* appellant: & suem ferum, *ein vvild schvvyn*: priuatim tamen aliquando fœminam ita nominant: vt aprum, *ein vvilden æber*, id est verrem syluaticum. Cæterum qui lautè & venatoriè loquuntur propria quædam vocabula vsurpant. Porcellum enim syluestrem vocitant *ein frischling*. (Heluetij quidam veruecem ita nominant.) iam bimum, *ein becker*: adultum aut vetulum, *ein hovvend schvvyn*, hoc est suem secantem, quòd grandes gerat dentium sicas ad secãdum aptas. Scropham syluestrem, siue porcorum syluestrium matrem, *ein leen oder bach*. ¶ Epitheta, quorum ea quæ sine authoris nomine sunt, apud Textorem inuenimus. Acer, Vergil. Aeg. 10. Agrestis. Arcas. Arcadius. Atalantæus. Conturbator, Martialis. Cruentus, Claudianus. Dentatus. Durus, Propert. libro secundo. Erymanthæus vel Erymanthius. Ferox. Feruidus. Ferus. Fortis. Frendens, Ouid. 1. de Arte. Fulmineus, Statius 2. Achil. Fulmineo spumantis apri sum dente perempta, Martialis de cane Lydia. Fuluus, Horatius 2. de Arte. Furens. Glandilegus. Thuscæ glandis aper populator, & ilice multa Impiger, Aetolæ fama secunda feræ, Martial. Hirsutus. Hirtus, Ouidius 1. de Arte. Horridus. Hispidus, Seneca in Agam. Armis hispidus, Am. Marcellinus. Mænalius. Marsus. Meleagræus. Minax. Nemoriuagus, Catullus in Aty. Quadrupes. Dentesque Sabellicus exacuit sus, Verg. in Ge. Sæuiens. Sæuus, Verg. 3. Georg. Sanguineus. Qui Diomedeis metuendus setiger agris, Martialis. Vulnera fecissent, nisi setiger inter opacas Nec iaculis isset, nec equo loca peruia syluas, Oui. 8. Metamorph. Setosus, Vergil. 7. Aegl. Spumans Vergil. 1. Aeneid. Martial. lib. 14. Fulmineo spumantis apri sum dente perempta, Martial. Spumeus. Spumiger. Strictus. Syluiuagus. Sordidus. Tegeæus. Terribilis. Thuscus, Martialis. Et alibi, Thuscæ glandis aper populator. Timendus dente, Ouidius 4. epist. Toruus, Ouid. 2. de Arte. Truculentus. Trux, Ouid. 11. Metamor. Vastator, 9. Metam. Violentus, 8. Metam. Vmber, Horatius. Vulnificus, Ouid. 8. Metam. Ἀγραύλους, & Ἀργιόδοντας, Homero: vide supra in Sue a. inter Epitheta. Σύας αἰθυκτῆρας, id est apros impetuosos, Oppianus. Τὰς μὲν ὀρεινὰς ὑμῶν ποιήσει δέλφακας ἀλιβάτας, τοὺς δὲ παρθένους, Anaxilas apud Athenæum. Κάπρος ἐυναιέτης ἢ μέγ᾽ ἔξοχος ἐν θηρεσσιν, Oppianus. Θωύκτηρ, in epigram. Χαμαικοίτης, aper syluestris Gaza interprete, Quidam in Lexico Græcolat. Οὔτε συὸς κάπρου ὀλοόφρονος, Homerus Iliad. ρ. Ὀρεσιτρόφος, Pindarus: id est, suis in montibus nutriti à verbo κτίσαι quod est nutrire. Θηρὸς σιτοφάγος, Homero. Σύες ὑβριστῆρες, Oppianus. Ἠὲ σύες χαυλιόδοντες, Oppianus. Καυλιόδων, ὁ κεχαλασμένους ἔχων τοὺς ὀδόντας, ἐξέχοντας (extra alios dentes aut os, Hesych.) ἢ ὁ χηλεύσας τοὺς ὀδόντας, Varinus: aliqui ἀμφόδοντα, id est vtrinque dentatum interpretantur, Hesych. Κάπρος καὶ χλούνης, καὶ χαυλιόδους, ὁ ἄγριος, Varinus in Σῦς. Ὦρσεν ἔπι χλούνην σῦν ἄγριον ἀργιόδοντα, Homerus Iliad. 9. Ἐν δὲ συῶν ἀγέλαι χλούνων ἔσαν, Hesiodus in Aspide. Et mox, Ἀμφότεροι χλουναί τε σύες, χαροποί τε λέοντες. Plura epitheta Græca ex Polluce adferam in d. & e.

Aprinus, adiectiuum: sic dici debet secundum analogiam, vt à caper vel capra caprinus: antiqui tamen, vt apparet ex vetustis codicibus, per quintam vocalem in secunda, & per g. in tertia scribunt aprugnus: quo vtitur Plinius, callum aprugnum & lumbum aprugnum dicendo. Quo dixi vt nunciares, satin' ea tenes? s o. Magis calleo quàm aprugnum callum callet, Plautus Pers. Festiuè sic respondet, ludens homonymia huius dictionis calleo, quæ & scire & callosum esse significat. Συθῆραι, qui apros venantur, Varinus in Σῦς. Συοθῆραι, fabula Stesichori. Syagros, morbus quidam apicularum, Varinus. Syagria leguntur apud Lynceum, Cælius: (ex

Athenæi

Athenæi nono: συάγρια, intellige κρέα.) Κάπρος, pudendum virile, Suidas. Χοῖρος verò muliebre, vt dictum eſt in Sue a. Καπρίαι, carnes quædam prominentes in natura cameli quas excidunt, Suidas: vide in Camelo E. In ſuibus fœminis pars quæ excinditur vuluæ adhærens, apria nominatur. Λαὶς, κάπρος, λάγνος, Varinus, lego, λαίσκαπρος, vna dictione: videtur enim λαις in compoſitione augere, vt λα & ζα, Λαίσταις, βύπαις, Leucadijs, Heſychius: vt λαίσκαπρος forte à capri, id eſt membri genitalis magnitudine dicatur, vt λάσταυρος etiam. Λαίκαπρος, κίναιδος, λάσταυρος, Heſychius: nimirum à λαι particula augente, & πέος. quanquam & λαίσπος apud eundem exponitur κίναιδος, πόρνη. Λαισκάπραν, λαμυρὰν, Idem. Eſt autem λαμυρὸς, elegans, iucundus, facetus, temerarius, loquax: quæ ſcilicet amatori & libidinoſo conueniunt. Κάπρας, ἀσελγείας, Varinus. Κάπραινα, ἡ καταφερὴς ἀπὸ τῶν κάπρων, Idem. Ὡς σαπρὰ πόρνη, καὶ κάπραινα, Hermippus apud Pollucem 8.3 α. Ὦ κάπραινα, καὶ πιθήκαλε, καὶ δρομάς, Ibidem. Καπρᾶν, Venerem appetere, vide ſupra in C. Καπρεία, genus ſaltationis inarmis, Varinus. Καπριάζεσθαι verbum legitur apud Sciram Comicum, his verſibus: Ἔνθ' οὔτε ποιμὴν ἀξιοῖ νέμειν βοτὰ, Οὔτ' αἰπόλος νεμόμενος καπριάζεται, Athenæo citante. Capridij callopatira apud Athenæum legiſſe videmur: eſt autem capridium, à capro deminutum, quo nomine aprum intelligimus, Cælius.

Icones. Aquilam Romanis legionibus C. Marius in ſecundo conſulatu ſuo propriè dicauit. Erat & antea prima cum quatuor alijs: lupi, Minotauri, equi, aprique ſingulos ordines anteibant. Paucis ante annis ſola in aciem portari cœpta erat, reliqua in caſtris relinquebantur. Marius in totum ea abdicauit, Plinius. Feſtus non aprum, ſed porcum ſimpliciter fuiſſe ſcribit, his verbis: Porci effigies inter militaria ſigna quintum locum obtinebat: quia confecto bello, inter quos pax fieret, cæſa porca fœdus firmare ſolebant. Vulcanus in ſcuto Herculis varias expreſſit imagines, Ἐν δὲ συῶν ἀγέλαι χλούνων ἔσαν, ἠδὲ λεόντων Ἐς σφέας δερκομένων, κοτεόντων τ' ἱεμένων τε, &c. Heſiodus in Aſpide. Aper aureus ore humano, vide infra in h. ex Plutarcho.

Plantæ. Chulnion, eryngium, vt legitur inter nomenclaturas Dioſcoridi adſcriptas: forte quod apri radicibus eius vtpote dulcibus delectentur. Eſt enim genus eryngij, quod frequens in Galliæ Narbonenſis littore deprehendimus, dulci & odorata radice, odore ſaporeq́; paſtinacæ. In meridiano orbe præcipuam obtinent nobilitatem palmæ ſyagri, proximamq́; margarides. Vna earum arbor in Chora eſſe traditur, vna & ſyagrorum: mirum de ea accepimus, cum Phœnice aue, quæ putatur ex huius palmæ argumento nomen accepiſſe, iterum mori ac renaſci ex ſeipſa: eratq́; cum hæc proderem fertilis. Ipſum pomum grande, durum, horridum, & à cæteris generibus diſtans ſapore ferino, quem fermè in apris nouimus, euidentiſſimeq́; cauſa eſt nominis, Plinius.

Animalia. Eſt & piſcis capros, id eſt aper, & capriſcus: vide in Sue a. Capron aliqui phagrum piſcem nominant, Varinus: nimirum quod ſpinæ in dorſo ei vt ſetæ ſuillæ rigeant, nam & λοφίαν Numenius cognominat. Syagrides, piſces quidam Epicharmo, Athenæus.

Propria. Diocletiani dictum fertur, Ego apros occido, ſed pulpamento alter veſcitur: quod inde eſt natum. Agenti in Gallia Diocletiano dicebat Dryas (Dryas mulier vetula, Pomponius Lætus: videtur autem Dryas de fœmina ſacerdote vel ſaga dici, vt Druida de viro:) Nimium Diocletiane auarus, nimium parcus es. Cui per iocum is, Tunc ero largus, quum imperator fuero. At Dryas: Noli Diocletiane iocari: nam imperator eris, quum aprum occideris. Ex eo venationibus deditus apros forte oblatos enixius occidebat, dicti euentum expectans: quo eſt fruſtratus, donec præfectum prætorij Aprum (Arium Aprum) peremit, Cælius. Eſt & Syagros viri nomen, vt Ὄσαγρος. Σύαγρος (vt habet Athenæi codex impreſſus, legendum Σύαγρος) Herodoto libro 7. nomen eſt cuiuſdam Laconis, qui ad Gelonem Syracuſanum legatus venit, vt auxilium ab eo contra Medos peteret. Fuit item Syagros Aetolorum dux. Syagros apud Sophoclem in Amatoribus Achillis, nomen eſt canis, ſic dicti quod venaretur apros, Athenæus li. 9. Aprus, Ἄπρος, vrbs Thraciæ, Steph. Scythia (Europæa) præter municipia vrbibus nitet duabus, Apris & Perintho, quam Heracleam poſteritas dixit. Rhodopa huic annexa, &c. Marcellinus libro 27. Apros colonia à Philippis abeſt clxxxviii. M. paſſ. Plinius. 4.11. in Thraciæ deſcriptione. Vallis quædam in Liguria vulgò Porcifera dicitur, nimirum ab apris ſex porcis feris. Syagra regio Ciliciæ prope Adum & Laërtem gentile Συαγρεύς. Stephanus. Syagros, promontorium totius orbis maximum, in Arabia thurifera, Arrianus. Meſſenij & Lacedæmonij tertiam pugnam ad Apri ſepulchrum inſtituunt. Locus hic (Apri ſimulachrum) ad Stenyclerum Meſſeniæ ſitus eſt. Herculem enim ibi ad diſſectum aprum liberis Nelei iuſiurandum dediſſe, & accepiſſe ab eis perhibent, Pauſanias in Meſſenicis. Capretæ populi, vbi Apamia condita eſt à Seleuco rege, interierunt, Iſidoro teſte apud Plinium. Capreæ, vel Capriæ, vel Capriene, Καπρήνη, inſula Italiæ, vltra Surrentum Campaniæ vrbem circiter octo millia paſſuum, proxima Neapoli, Tiberij principis arce nobilis, & coturnicum multitudine. Caper fluuius Laodiceam Cariæ vrbem cum Lyco & Aſopo amnibus alluit, Strabo lib. 12. & Plinius 5.29. In ora octauæ regionis Italiæ, Ariminum colonia, cum amnibus Arimino & Apruſa, Plin. 3.15. Capria, lacus ingens in Pamphylia, vt meminit Strab. lib. 14.

b. Πάρνης mons Atticus aprorum & vrſorum venationem præbet, Pauſanias. Hippopotamis & apris dentes exertos inferior maxilla profert, Pauſanias. Hippopotamo cauda & dentes aprorum, adunci, ſed minus noxij, Plinius. Apri Calydonij dentium exertorum alter longitudine dimidiæ vlnæ ſpectatur, Pauſanias. Ὥς μιν θηρεύοντ' ἔλασεν σῦς λευκῷ ὀδόντι, Odyſ. τ. de Vlyſſe. Eale Aethiopica fera, maxillas habet apri, Idē. Monocerotem Indi venantur, cauda apro ſimilem, Idem & Aelianus. Aprorum pernas noſtri vocant, *leuff oder hammen.*

c. Aprorum luſtra, Budæus Græcè ξύλοχοι. Ex thynnis piſcibus maximi, ſimiliter vt ſues ſoli & ſeparatim natant: alij more luporum bini proficiſcuntur, alij vt capræ gregatim, Aelianus. De robore & iracundia apri ad pugnam, adferam nonnulla mox in d. & e. Εἴποις δ' ἂν περὶ συὸς, βαθύνει τῷ ῥύγχει τὴν γῆν, κείρει τὰ λήια, κόπτει (τοῖς ὀδοῦσι) τὰ δένδρα, θήγει τοὺς ὀδόντας, ἔφριξε τὴν λοφιὰν, λεχρίοις παρέβλεψε τοῖς ὄμμασι. πυρρῶδες ἀποβλέπει, πῦρ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ἀφίησι, τοῖς ὀδοῦσι ἀντιπαταγεῖ, τῷ περὶ ἀλλήλους κόμπῳ τῶν ὀδόντων ἀπειλεῖ, κόπτει τοῖς ὀδοῦσι, ἀνοίγνυσι, ἀναιρήγνυσι, ἀφοὺς αὐτῷ τοῖς χαυλιόδουσι περιξέει, Pollux. Κάτ' δ' ἔπεσ' ἐν κονίῃσι μακών, Odyſſ. τ. de apro.

d. Ἰδμοσύνης δ' ἄρ' ἐπὶ προμάχοις σοὶ ἔσκελος ἀλκήν, Homerus, intolerabilem apri ad pugnam impetum denotans, Varinus in Παρεμβολή. Οὔτ' οὖν παρδάλιος τόσσον μένος, οὔτε λέοντος, Οὔτε συὸς κάπρου ὀλοόφρονος, οὗτε μέγιστος Θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι μέγα σθένεϊ βλεμεαίνει, (ἐνθουσιωδῶς βλέπει,) Homerus Iliad. ρ. quantum Panthi filij ſuis viribus nimium freti ſuperbiunt. Ὑπέρθυμος, δυσόργητος, ἔμπυρος, ἀπότολμος, Pollux de apro. Plura leges in e.

e. Spumantem aprum ex equo laceſſere, irruentemque vltro eundem mucrone conficere, Budæus. Aut ſpumantis apri curſum clamore prementem, Verg. 1. Aen. Thuſcæ glandis aper populator, & ilice multa Impiger, Aetolæ fama ſecunda feræ, Quem meus intrauit ſplendēti cuſpide culter, Præda iaces noſtris inuidioſa focis,

tur assumpto Thrasyllo cuius vxorem amabat, vt in venatione eum occideret, & à fera occisum mentiretur: ad feruidos dissonosque canum latratus, aper immanis atque inusitatus exurgit, toris callosæ cutis obesus, pilis inhorrentibus, corio squalidus, setis insurgentibus spinæ hispidus, dentibus attritu sonanti spumeus: oculis flammeus, aspectu minaci, impetu sæuo, feruentis oris, totus fulmineus: & primum quidem canum procaciores, qui comminus contulerant vestigium, genis hac illac iactatis, consectos interficit: deinde calcata retiola, qua primos impetus reduxerat, transabijt, &c. Et mox, Bestia genuini vigoris non oblita, retorquet impetum, & incendio feritatis ardescens, dentium compulsu, quem primum insiliat cunctabunda rimatur, &c. Thrasyllum aper frendens inuadit iacentem: ac primo lacinias eius, mox ipsum resurgentem multo dente laniauit, &c. Συθῆραι qui venantur apros, Varinus in Σῦς. Συοθῆραι fabula est Stesichori. Pollux de apro, Τραχὺς ἐστὶ τὴν ὀργὴν, ἀκαθαίρετος τὴν μάχην, δυσμαχος, δυσκλωστος, δυσαγώνιστος, περισπουδάζων, προσερηγνύμενος, ἐμπίπτων, ἀνατρέπων, ῥύμη ἐπιών, ῥόθιος συμπεριφερόμενος, βίαιος τὴν ὁρμὴν, δυσκίνητος, δυσκαταγώνιστος: καὶ τὰς ἄρκυς διαρρήξειεν ἄν, καὶ τὰς ἅλικας ἀνατρέψειε, καὶ τὰ δένδρα πρόρριζα ἐκτρέψειεν, Hæc ille. Et alibi, Σῦν καὶ κάπρον συῤῥηγνυμένους εἴποις ἄν. Achilles adhuc puer, Λεόντεσσιν ἀγροτέροις ἔπρασσε φόνον, κάπρους τ' ἔναιρε, Pindarus. Et alibi, Ὑφ' ἅρμασιν ἵππος, ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς, παρὰ ναῦν δ' ἰθύνει τάχιστα δελφίς. κάπρῳ δὲ βουλεύοντι φόνον κύνα δεῖ τλαθύμον ἐξευρεῖν: vt citat Erasmus in prouerbio, Equus in quadrigis, in aratro bos. Hercules venando sagittis petit, Ἢ σύας, ἢ πέλιν κεραὸν, Orpheus in Argon.

Ἤυσαν δὲ κνώδαλα ἐοικότες, οἵ τ' ἐπὶ κάπρῳ
Ἔως μὲν γάρ τε θέουσι διαρραῖσαι μεμαῶτες,
Ἀψ τ' ἀνεχώρησαν, διά τ' ἔτρεσαν ἄλλυδις ἄλλος,

Βλήμενοι ἀΐξωσι πρὸ κούρων θηρητήρων.
Ἀλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἐν τοῖσιν ἑλίξεται ἀλκὶ πεποιθώς,

Homerus Iliad. ρ. Ὡς δ' ὅταν ἔν τε κύνεσσι καὶ ἀνδράσι θηρευτῇσι, Κάπριος ἠὲ λέων στρέφεται σθένεϊ βλεμεαίνων, (&c. vt in Leone e. recitaui,) Idem Iliad. μ. Apud eundem Odysseæ τ. Autolycus cum filijs & Vlysse ex filia nepote in Parnasso monte venatur. Οἱ δ' ἐς βῆσσαν (pedem montis) ἵκανον ἐπακτῆρες, πρὸ δ' ἄρ' αὐτῶν ἴχνι' ἐρευνῶντες κύνες ἤισαν. sequebantur Autolyci filij, cum quibus Vlysses Ἤιεν ἀγχι κυνῶν, κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος.

Ἔνθα δ' ἄρ' ἐν λόχμῃ πυκινῇ κατέκειτο μέγας σῦς,
Οὔτε μιν ἠέλιος φαέθων ἀκτῖσιν ἔβαλλεν,
Ἦεν. ἀτὰρ φύλλων ἐνέην χύσις ἤλιθα πολλή.
Ὡς ἐπάγοντες ἐπῆσαν. ὁ δ' ἀντίος ἐκ ξυλόχοιο,
Στῆ ῥ' αὐτῶν σχεδόθεν. ὁ δ' ἄρα πρώτιστος Ὀδυσσεὺς
Οὔτάμεναι μεμαώς. ὁ δέ μιν φθάμενος ἔλασεν σῦς
Λικριφὶς ἀΐξας, οὐδ' ὀστέον ἵκετο φωτός.
Ἀντικρὺ δὲ διῆλθε φαεινοῦ δουρὸς ἀκωκή.

Τὴν μὲν ἄρ' οὔτ' ἀνέμων διάει μένος ὑγρὸν ἀέντων,
Οὔτ' ὄμβρος περάασκε διαμπερές. ὣς ἄρα πυκνὴ
Τὸν δ' ἀνδρῶν τε κυνῶν τε περὶ κτύπος ἦλθε ποδοῖιν,
Φρίξας εὖ (aliâs ἰδ') λοφιὴν, πῦρ δ' ὀφθαλμοῖσι δεδορκώς.
Ἔσσυτ' ἀνασχόμενος δολιχὸν δόρυ χειρὶ παχείῃ
Γουνὸς ὕπερ. πολλὸν δὲ διήφυσε σαρκὸς ὀδόντι
Τὸν δ' Ὀδυσσεὺς οὔτησε, τυχὼν κατὰ δεξιὸν ὦμον.
Κὰδ δ' ἔπεσ' ἐν κονίῃσι μακών. ἀπὸ δ' ἔπτατο θυμός.

Carmon quidam dum venaretur in Tmolo monte, ab apro percussus, ὑπὸ κάπρου πληγείς, obijt Plutarchus de fluuiis in Pactolo. Apri quidem, vt Plinius scribit, percutiunt, fœminæ mordent. Sed plures quos apri occiderũt, in h. memorabimus. Προβόλιον, venabulum: genus hastæ quo vtuntur ad venationem aprorum, Suidas & Varin. Hesychius interpretatur σιβύνην (malim cum n. simplici) ἔγκοπον μετὰ τὴν αἰχμὴν προβολάς. hoc est, venabulum quod post aciem lanceæ, eminentia habet obstacula, quæ supra in E. κνώδοντας ex Xenophonte nominauimus. Λόγχαις συοφόνοισι, Lucillius in Anthologio 2.28. Sibinam (melius, Sibynam) appellant Illyrij telum venabuli simile. Ennius, Illyrij restant sicis sibynisque fodentes, Festus. ἔχει τὴν συβύνην (lego σιβύνην) ἢ πλατύλογχον, Alexis apud Pollucem 10.31. Συμβίνη, (sed ipse literarum ordo συβίνη scribendum requirit: ego malim σιβύνη, per iôta in prima syllaba, & ypsilon in secunda) καταπροβόλιον, ἐμβόλιον, Hesychius. Σιβύνη, ὅπλον δόρατι παραπλήσιον, Varinus: ἀκόντιον ῥωμαικόν, Suidas. Συβήνη verò, ἡ δερματίνη αὐλοθήκη, ἢ φαρέτρα, Varinus. Ἐρυμάνθιοι τῷ ὄντι σύαγροι κατὰ πινάκων τετραγώνων χρυσομίτρων σιβυνίαις (lego σιβυνίαις) ἀργυραῖς διαπεπερονημένοι περιεφέροντο ἑκάστῳ Athenæus in conuiuio Carani Macedonis, libro quarto. Dipnosoph. Σιγύνη & σίγυνος, paruum scutum: item hasta è ferro solida, δόρυ ὁλοσίδηρον, qualis olim fiebat ad suum venationem, propter nimium feruorem & robur huius feræ: vnde & σίγυνος dictus videtur quasi συίκαυνος, ὅ ἐστι σῦς καίνων ὅ ἐστι κτείνων. Cyprij verò sigynos vocant δόρατα id est hastas, Varinus. Σίγυμνον, ἐμβόλιον ὁλοσίδηρον, Idem. Σιγύνης, καὶ σιγύνος, τὰ δόρατα παρὰ Μακεδόσι. Τόνδε παρ' Ἡρακλεῖ θῆκε μετὰ σιγύνην Ἐκ πολλοῦ πληκτῆρος, Ἐν ἐπιγράμμασι. καὶ ἀλλαχοῦ, Τὸν κυνία, τὰν πήραν τε, καὶ ἀγκυλόεντα σίγυνον, Suidas: vnde apparet penultimam modo corripi, modo produci. Σίγγυμοι (melius σίγυμνοι, requirente etiam literarum ordine) τὰ ξυστὰ δόρατα, ἢ ἐστὶ ὁλοσιδήρους ἄκοντας, Hesychius. Ζιβύνη, ὁλοσίδηρον ἀκόντιον, ἢ λόγχη, ἢ σπάθη, ἢ μάχαιρα, Idem & Varinus. Ζιβύνια, λογχίδια μικρά, Iidem. Ζιζύνη, ὁλοσίδηρον ἀκόντιον, ἢ σπάθη ἢ ψέλιον, Varinus. Σίσυμνον, δόρυ, Hesychius. Varinus per ν. simplex habet. Ferunt difficiles partus statim solui, cum quis tectum, in quo sit grauida, transmiserit lapide, vel missili ex his, quæ tria animalia singulis ictibus interfecerint, hominem, aprum, vrsam, Plinius. Galli quod ex capto apro & mactato canibus obijcitur pascendis, ceu merces laboris, vernacula lingua vocant la fouaille dung sanglier, (quod fiat sur le feu, id est ad ignem,) quidam Latinè visceratiomem interpretantur: eandem si de ceruo fiat, curee nuncupant. Taifalorum gentem turpem ac obscœnæ vitæ flagitijs ita accepimus mersam, vt apud eos nefandi concubitus fœdere copulentur maribus puberes. Horum si qui iam adultus aprum exceperit solus, vel interemerit vrsum immanem, colluuione liberatur incesti, Marcellinus libro 31.

Adrastus oraculo iussus filias coniungere apro & leoni: cum venirent ad eum Tydeus apri, & Polynices leonis pelle induti, illis elocauit, Varinus in Οἰδίπους. Apud Calphurnium Aegl. 6. ceruus quidam monile

gerit,

gerit, in quo pendulus apri Dens sedet. Nostri etiam hos dentes argento clausos puerorum collis appendunt, vt & ossa palmularum, vt dentium emissio iuuetur, dum istis mandendis exercentur gingiuæ.

f. In niue Lucana dormis ocreatus, vt aprum Cœnem ego, Horatius Serm. 2.3. Vmber & iligna nutritus glande rotundas Curuet aper lances, carnem vitantis inertem, Idem 2. Serm. Quamuis Putet aper, rhombusque recens, mala copia quando Aegrum sollicitat stomachum, Ibidem 2.2. Sumine cum magno lepus, atque aper, atque pygargus, Iuuenalis Sat. 11. Quanta est gula quæ sibi totos Ponit apros, animal propter conuiuia natum, Idem.

Pinguescant madidi læto nidore penates, *Flagret & exciso festa culina iugo.*
Sed coquus ingentem piperis consumet aceruum, *Addet & arcano mista Falerna garo.*
Ad dominum redeas, noster te non capit ignis *Conturbator aper: vilius esurio,*

Martialis de apro à se occiso. Κρεῖα χυδὴν πέθηκε συῶν, ἐλάφων τε ταχειῶν, Orpheus in Argonaut. Sus ferus nihilo minor celebri illo Calydonio sue Dipnosophistis apponitur apud Athenæum. ἵνα τὰ μὲν αἴγεα τοῖς παισί, τὰ δὲ συάγρια μετὰ τῶν φίλων αὐτὸς ἔχῃς, Lynceus Samius apud Athenæum. Ἐρυμάνθιοι τῷ ὄντι σύαγροι κατὰ πινάκων τετραγώνων χρυσοκολλήτων σκευίοις (lego σιβυνίαις) δεδεμένοι διαπεπερονημένοι περιεφέροντο ἑκάστῳ, Athenæus lib. 4. in descriptione conuiuij Carani. Quidam gulosus aprum integrum, 100. panes, veruecem & porcellum vno die comedit, Textor.

h. In portentis numerantur tres apri: Erymantheus, Calydonius, & tertius in Olympo Mysiæ, Grapaldus: nos de singulis ordine dicemus. Erymanthus mons est Arcadiæ, in quo aprum agrorum vastatorem Hercules domuit, viuumque super humeros ad Eurystheum detulit: quo conspecto Eurystheus in æreo vase se abscondit. Aut Erymanthi Placârit syluam, & Lernam tremefecerit arcu, Vergil. Est & sylua & fluuius hoc nomine in Alpheum defluens, vt ostendit Plinius libro 4. Beluam Erymanthiam vastificam legimus apud Ciceronem libro 2. Tusc. Arcades habitant sub Erymantho monte, in quo multi sunt apri, Eustathius in Dionysium Afrum. Dryopes gentem improbam circa Pythonem Hercules eiecit, (μετῴκισε:) quod ei victum petenti cum Erymanthium aprum gestaret, non dedissent, Suidas in Κάπρος Ἐρυμάνθιος. Potest & Ἐρυμάνθειος scribi per ει. in penultima. Poëtæ eundem Arcadium, Mænalium & Tegeæum nominant. Fulmineo spumantis apri sum dente perempta, Quantus erat Calydon, aut Erymanthe tuus, Martialis de cane Lydia. Meleagri & Calydonij apri historiam multis prosequitur Homerus Iliados nono: nos Scholiastæ verba, qui rem paucis complectitur, conuersa apponemus. Oeneus (inquit) Aetoliæ princeps, cum primitias anni fructuum dijs immolaret, solam Dianã neglexit. Quamobrem irata illa, aprum immanem Aetolis immisit, qui tum regionem tum incolas perdebat. Aduersus hunc in venationem prodierunt Calydonij & Pleuronij: primus autem feram vulnerauit Meleager Oenei filius, & pellem eius cum capite, quod virtutis præmium acceperat, Atalantæ virgini Arcadi filiæ Iasi venationis sociæ, cuius amore captus erat, donauit: quod ægre ferentes filij Thestij, qui auunculi erant Meleagri, hoc est fratres Althææ matris eius, insidiabantur ei: (&, vt alij scribunt, donum illud Atalantæ abstulerunt.) Ipse re cognita alios interfecit, alios fugauit. Quam ob causam Pleuronij Calydonijs bellum intulerunt: in cuius initio Meleager matri iratus, patriæ opem non tulit. Cum verò ciuitas iam vastaretur, à Cleopatra vxore persuasus, in pugnam progressus, hostes partim occidit, partim fugatos in præcipitia egit. Cęterum Althæa filio succensens datam sibi à Parcis tædam (titionem, id est stipitem semiustum) cõcremat: hac enim exusta fatalis erat mors Meleagro: quo defuncto, pœnitudine ducta mater seipsam interemit, (vel, vt quidam scribunt, in rogum filij se iniecit, Varinus in Μελέαγρον.) Plura vide in Onomastico nostro in Atalantæ & Meleagri nominibus, & apud Ouidium Metamorph. 8. Sus Calydonius primo circa Oetam fuit, (quare à Lycophronte Οἰταῖος σῦς nominatur,) deinde in Ætoliam à Diana immissus est: perijt autem in eius venatione Ancæus Agapenoris pater, Scholiastes Lycophronis. Ancęus Lycurgi Arcadis filius, cum Iasone ad Colchos nauigauit, & postea ab apro Calydonio occisus est, Pausanias in Arcadicis. Dentes habuit plus quàm cubitales: meminerunt eius Homerus, Sotérichus (in Calydonijs, vt Scholiastes Lycoph. scribit) & alij innumeri, Io. Tzetzes 7. 102. Eadem ferè quæ Homeri Scholiastes, Varinus quoque scribit in dictione Μελέαγρος: & addit quædam super allegoria titionis qua Meleagri vitam conseruabat. Quòd autem, inquit, Aetoli & Calydonij propter apri caput pugnarint, vt Homerus canit, mirum non est, cum hodieque multis in locis, & maximè in Lycia, venatori qui primus ceruum, capram aut aprum attigerit, quamuis inutili etiam ictu, feræ caput pro præmio offeratur. Cæterum Geographus scribit, quòd verisimile sit Curêtas & Aetolos pro parte aliqua regionis pugnasse, &c. Varinus. Crommyon terræ quidem nunc est Corinthiæ, antea verò Megarensis, vbi Crommyoniam versatam fuisse suem, refertur in fabulis, ex qua Calydonium natum fuisse aprum memorant: interque præclara Thesei certamina vnum illud prodiderunt, hanc illius manibus occisam, Strabo lib. 8. Sus Calydonius albo colore & fœmina fuit, vt Cleomenes Rheginus prodidit, Athenæus libro nono. Feræ olim hominibus multò magis (quam nostro sæculo) metuendæ fuerunt, vt Nemeæus & Parnasius leo, & Calydonius ac Erymanthius sus, & (alius) in Crommyone terræ Corinthiæ: ita vt diceretur, alias è terra prognatas, alias dijs sacras fuisse, alias in vltionem hominum immissas, Pausanias in Atticis. Qui Diomedeis metuendus setiger agris, Aetola cecidit cuspide, talis erat, Martialis in Xenijs sub lemmate, Aper. Et rursus sub lemmate, Porcellus lactens: Lacte mero pastum pigræ mihi matris alumnum Ponat, & Aetolo de sue diues edat. Poëtæ hunc aprum Meleagreum & Atalanteum cognominant. Atalantæ canis Aura nomine fuit, quam cum Calydonia peremisset, bruto sepulchrum indigenæ struxêre, Cælius. Aristophôn pinxit Ancæum vulneratum ab apro, cum socia doloris Astypale, Plinius. His adscribam quæ in Pausaniæ Arcadicis de hoc apro leguntur. Ancæus (inquit) Lycurgi filius Calydonium aprum sustinuit, licet vulneratus. Et paulò post: Atalanta prima in aprum incidit, & sagittis eum petijt. Harum rerum gratia caput ei & pellis apri, præmia fortitudinis sunt data. Et mox, In aquilis (id est pinnis templi Tegeatarum) parte priori venatio apri Calydonij est expressa. In medio potissimum apri hi sunt depicti, vna parte Atalanta, Meleager, Theseus, Telamon, Peleus, Pollux, & Iolaus Herculis ærumnarum maxima ex parte socius, Thestij item filij, fratres autem Althææ Prothus & Cometes. Altera parte apri Ancæum vulneratum iam & venabulum (πέλεκυν, securim) emittentem sustinet Epochus. Iuxta eum Castor & amphiaraus Oiclei filius: post hos Hippothus Cercyonis F. Agamedis F. Stympheli F. Postremus Pirithous est. Cæterum dentes apri Calydonij Romanorum imperator Augustus abstulit, postquam Antonium bello superauit. Et paulò post, Alterum autem ex dentibus apri retineri aiunt rerum mirabilium (illic) custodes: reliquus

reliquus in hortis imperatoris in Bacchi templo est suspensus, longitudine dimidiam omnino vlnam adæquans, (δύο σπιθαμῶν μὴ καταδέον ἐς ἥμισυ μάλιστα ὀργυιᾶς.) Et mox, In templo Tegeatarum donaria præstantissima sunt, pellis apri Calydonij, quæ temporis diuturnitate computruit, & pilis omnino est nudata, &c. Hæc omnia Pausanias.

Adrastus natione Phryx, regij generis, quum fratrem imprudens interemisset, Sardis ad Crœsum confugit, & expiatus cum eo habitauit. Per hoc idem tempus apud Olympum Mysiæ, aper eximiæ magnitudinis (συὸς μέγα χρῆμα) extitit, qui ex hoc monte progressus Mysorum rura peruastabat. Ad hunc conficiendum incolæ à Crœso petunt vt Atyn filium cum venatoribus, aliquot mittat. Ille quòd in somnis vidisset filium ferrea cuspide periturum, metuens ei mittere noluit, sed alios venatores absque eo. Persuasus tamen, mittit: & salutem eius Adrasto commendat. Vbi igitur ad feram peruentum est, Adrastus vibrato in aprum iaculo, non illum, sed Crœsi filium vulneratum imprudens occidit: qua re tantum indoluit, vt quamuis re cognita ignosceret ei Crœsus, sese super bustum filij eius transfoderit, vt copiosè scribit Herodotus lib. 1. Scribitur autem Ἄτυς per τ. simplex: nam alius fuit Ἄττης Phryx ab apro occisus, vt inferius referam. Βηρύνιον nomen est ciuitatis: nam cum apud Noricos populos aper diuinitus immissus regionem vastaret, & omnes eum peremptum nihil proficerent, vnus quidam suem inuersum in humeros assumpsit, vt poëtæ etiam de Calydonio sue fabulantur: (nempe quòd à Diana immissus agros vastauerit, non quòd aliquis eum in humeros assumpserit,) Quod videntes Norici acclamarunt vernacula lingua, Βηρύνας, (Vir vnus, Latinæ voces sunt, non Noricæ, id est Germanicæ,) vnde ciuitati nomen impositum Βηρύνιον. Suidas. Suem alatum Clazomenis exortum fuisse auditum est, qui Clazomenios agros vastaret. Quod quidem ipsum in Clazomeniorum finibus Artemon confirmauit accidisse: vnde illic locus decantatus, Sus alatus nominatur. Id quod si cuipiam fabula videatur, & ego hoc idem non ignorem, tamen de animali dictum facile patior, Aelianus. Inter Cæsareæ discrimina sæua Dianæ, Fixisset grauidam cum leuis hasta suem, Exilijt partus miseræ de vulnere matris. O Lucina ferox, hoc peperisse fuit? Martialis in libro Spectaculorum.

Ancæus Agapenoris pater ab apro Calydonio interfectus est, vt supra in huius apri mentione retuli. Carmon quidam cum in Tmolo monte venaretur, ab apro percussus interijt, Plutarchus de fluuijs in Pactolo. Attæ duo fuerunt, alter Syrus, alter Arcas, quorum vterque ab apro interemptus traditur, Plutarchus ab initio vitę Sertorij. Attes (Ἄττης) quidam Phryx cum pasceret pecora, & matrem deorum siue Rheam hymnis celebraret, amatus est ab ea, & in honore habitus cum frequenter ei appareret. Quod ægre ferens Iupiter, Atten interfecit, non palàm ob reuerentiam matris, sed apro immisso. Rhea post luctum, cadauer sepelijt, & Phryges eundem quotannis verno tempore lugent, Scholiastes Nicandri. Plura de hoc Atte in Achaicis scribit Pausanias. Hunc tamen Catullus non Atten, sed Atyn vocat, prima breui, & in secunda per ypsilon. Idmonem Argonautam aper occidit, Orpheus. Sus Veneri inuisus est propter Adonin ab apro occisum: vide in Sue h. in sacrificio Veneris ex sue. Aper ob Adonidis cædem vinctus ab Amoribus Veneri adducitur apud Theocritum Idyllio 29. Mars siue in aprum mutatus, siue aprum contra Adonin excitans, illum occidisse fertur, Isaacius Tzetzes. Macrobius libro 1. Saturnaliorum Adonin non alium quàm Solem esse docens, Ab apro autem (inquit) tradunt interemptum Adonin, hyemis imaginem in hoc animali fingentes: quod aper hispidus & asper gaudet locis humidis & lutosis, pruinaque contectis, proprieque hyemali fructu pascitur glande. Ergo hyems veluti vulnus est Solis, quæ & lucem eius nobis minuit & calorem, quod vtrunque animantibus accidit morte.

Caico Mysiæ fluuio mons Teuthras adiacet, à Teuthrante Mysorum rege dictus. Hic cum aliquando venationis gratia Thrasyllum montem conscendisset, aprum ingentem repertum cum satellitibus persecutus est. Aper ceu supplex in Orthosiæ Dianæ templum confugit. Et cum venatores quoque ingrederentur, alta & humana voce exclamauit, Parce ô rex pecudi deæ: sed Teuthras nihil commotus, eum interemit. Hanc regis improbitatem dea iniquè ferens, apro vitam restituit: & regem impetigine atque insania affecit: cuius ille mali pudore in montium iugis remansit. Hac re cognita Lysippe mater, in syluam ad ipsum progressa est cum Polyido vate Cyrani filio, à quo instructa deam boum sacrificijs (βουθυσίαις) placauit: vnde cum filium sanæ menti restitutum recepisset, Dianæ Orthosiæ fanum construxit: & aureum aprum ore humano insignem (πρόσωπον ἀνθρώπου ἐσχηκότα) conflari curauit, Plutarchus in libro de fluuijs. Aprum etiam in malum augurium retulit Melampus: destructionem enim eorum, quæ agenda instituit aliquis iter faciens, cum obuius fuerit, præsagit, Niphus.

Olympiæ in curia simulachrum est Iouis Horcij, à iuramento sic dicti. Is vtraque manu fulmen tenet. Apud hunc moris est athletas, & patres eorum & fratres, gymnastas item, per aprum dissectum iurare (ἐπὶ κάπρου κατατμηθέντος τομίων) nullo se in Olympiorum certamine vsuros esse dolo malo, &c. Cæterum in quem vsum post athletarum iuramentum conuertant aprum, non in mentem venit interrogare. Quoniam antiquioribus seculis vsitatum fuit in sacrificijs, vt quæcunque in iureiurando adhibuerant homines, eorum prorsus esu abstinerent. Id quod Homerus vel potissimum significat. Aprum certè, per cuius dissectas carnes Agamemnon iurauit, rem se cum Briseide non habuisse, per præconem scripsit in mare abiectum: Ἦ καὶ ἀπὸ στόμαχον κάπρου τάμε νηλέι χαλκῷ. Τὸν μὲν Ταλθύβιος πολιῆς ἁλὸς ἐς μέγα λαῖτμα ῥῖψ' ἐπιδινήσας, βόσιν ἰχθύσι. Pausanias Eliacorum primo. Idem in Messenicis scribit, locum in Messenia esse qui Apri sepulchrum nominetur, quod Hercules illic ad dissectum aprum liberis Nelei iusiurandum dedisse, & accepisse ab eis perhibeatur. Galatæ qui Pesinûntem incolunt, aprorum contactu abstinent, nimirum quod Attes, quem colunt, ab apro occisus feratur: quanquam ipsi aliam de eo fabulam narrent, Pausanias in Achaicis. Καπρεσούρη, πέλεκα θαρσός. Varinus. Σπονδῇ τε καὶ σπλάγχνοισιν αἰγίας χοίρου. Hipponax apud Athenæum. Parrhasij in Arcadia Apollini Epicurio, id est auxiliari, aprum sacrificabant, Gyraldus. Diana in Samo καπροφάγος cognominabatur, Varinus: nimirum quod apri ei immolarentur. Τερπομένη κάπροισι καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισιν, Homerus Odysseæ tertio de Diana, propter studium eius circa venationem. Laphriæ Dianæ apud Patrenses magno in ara igne excitato, apros ceruos, & alias feras viuas inijciunt, Pausan. in Achaicis.

PROVERBIA.

In saltu vno duos apros capere, est eadem in re duos pariter deprehendere. Plautus in Casina, Iam ego vno in saltu lepidè apros capiam duos, Erasmus. Dubium non est, (inquit idem Chiliadis tertiæ centuria sexta,) quin

quin ad prouerbiorum classem pertineat quod est apud Maronem in carmine Bucolico: Eheu quid volui misero mihi, floribus austrum Perditus, & liquidis immisi fontibus apros: Vbi quis optat nocitura: nam ventus floribus inimicissimus, præcipuè auster, ob violentiam. Et rursus Chiliadis quartæ centuria 2. idem repetens, in eum quadrare ait, qui sibi accersit optátue perniciem allatura. Siquidem apri (inquit) non tantum bibunt è fonte impressis pedibus, verum etiam volutant sese. Suem iritas, Τὴν ὗν ἐρεθίζεις, in auidum rixarum dicebatur. Sus enim agrestis prouocatus rectà petit eum, à quo prouocatus est. Sic enim narrant venandi periti: si quis suem lancea protensa prouocârit, etiam si iam ille sequebatur alium quempiam, ilico vertere cursum, & in prouocatorem tendere, ne cuspide quidem vitata, Erasmus. Sus agrestis vbi pepererit non pluet: Vide supra circa finem capitis quinti. Delphinum syluis appingit, fluctibus aprum, Qui variare cupit rem prodigialiter vnam, Horatius de Arte.

Emblema Alciati, quod inscripsit, Ex damno alterius, alterius vtilitas.

Dum sæuis ruerent in mutua vulnera telis,	*Vngue leæna ferox, dente timendus aper,*
Accurrit vultur spectatum, & prandia captat.	*Gloria victoris, præda futura sua est.*

DE TALPA.

A.

TALPAM aliqui murium generi adnumerant, quod ipse non probo: neque enim aliud muribus simile habet præter magnitudinem: quæ & ipsa tamen in muribus variat. Murium sanè genus omne, anteriores binos dentes oblongos & curuos habet, talpæ non item. Albertus talpam aliter murem terrenum vel cęcum appellari scribit. Sed mures terreni, qui fruges & herbarum radices in aruis & hortis populantur, alij diuersorum sunt generum, vt homonymiæ cauendæ causa, idem nomen talpis communicari non placeat. Cæcus verò mus, idem qui araneus propriè cognominatur, vt suo loco diximus. תנשמת *tinschemet*, vocem Hebraicam Deute. 14. alij aliter interpretantur: Dauid Kimhi auem, quæ cæteras suo conspectu obstupefaciat, R. Salomon ciuetam, vt Galli vocant, id est noctuam. Leuitici vndecimo Chaldæus transfert בותא, *baueta*, vel *bota*, id est cygnum. Arabs שאהין. *schahin*. Persa nomen Hebraicum retinuit. Septuaginta & Hieronymus ibin. Et Deuteronomij 14. porphyrionem. R. Salomon autem similem muri, Gallicè dictam chauue souris, id est vespertilionem. Et rursus Leuitici 11. (vbi legitur: Stellio, lacerta & talpa, hęc omnia immunda, Munstero interprete,) Dauid Kimhi reptile interpretatur, R. Salomon [illegible], talpam. Chaldæus אשותא, *aschuta*. Arabs זמברץ. *zambaraz*. Persa אז גירבה דדח, *au gurbah dedach*. Septuaginta aspalacem, Hieronymus talpam. In die proijciet homo aureos & argenteos deos, in fossuras talparum & vespertilionum, Esaiæ 2. Munstero interprete. Hieronymus vertit, Proijciet homo idola, vsque vt adoraret talpas & vespertiliones. Septuaginta, προσκυνεῖν τοῖς ματαίοις καὶ ταῖς νυκτερίσι. Verba Hebraica sunt לחפר פרות ולעטלפים, *lachepor perot velaatalephim*. Aliqui priores duas voces coniungunt & pro vna legunt lacheporperot, ceu compositam dictionem. Dauid Kimhi in libro Radicum & in Commentarijs quoque, docet quosdam existimare sic dici auem quæ fodiat פירות *phiroth*, id est foueas: quosdam reptile à fodiendo dictum. Ipse voces duas esse putat, & interpretatur, ad fodiendum fossas, vt in Thalmud aliquando פירה pro חפירה. Abraham Esra vnam dictionem facit, cheporperot, qua significetur auis noctu volans, interdiu se occultans, vt vespertilio: vel, vt alij dicunt, auis quæ noctua vocatur. Chaldæus transfert abominationes aut idola, (secutus nimirum Septuaginta, vt sæpe facit, qui μάταια verterunt:) vnde Iudæi quidam suspicantur idola forma illarum, auium aut reptilium eos adorauisse. Symmachus infructuosa, Aquila ὀρυγάς, (quam vocem videtur, pro fossis accipere: nam verbum ὀρύττειν fodere est.) Theodotion Hebraicam reliquit. Docti hodie omnino talpas esse putant, à fodiendo sic dictas. Syluaticus barbaras voces irbea & lagoceecos, pro talpa interpretatur, vt guzden Vetus glossographus Auicennæ. Animal vocatum habenium foueas in campis habet, & pugnando venatur animal dictum pelagoz, quod Auicenna videtur vocare murem cæcum, quem nos talpam nominamus. Vtrumlibet vicerit, deuorat alterum, Albertus in Aristotelem 5.1. vbi nihil omnino tale apud Aristotelem reperio. Talpa Græce ἀσπάλαξ vocatur: aut etiam σπάλαξ: sed rarius. Recentiores quidam, Volaterranus & alij, Græce blactam ἀπὸ τοῦ βλάπτειν, id est à nocendo dici, stultè suspicantur. Blatta enim non blacta scribendum: quæ dictio Latina, non Græca, insecti quoddam genus, non talpam significat. Ex eodem errore natum puto quod scribit Volaterranus, talpas frumentum in area popu-

pulari, quod blattæ ac gurguliones, insectorum scarabeorumque genera faciunt. Ineptissime etiam Albertus talpam Græcè colty, vel (vt alibi legitur) koky appellari scribit: quam vocem cum ab Auicenna sumpsisse puto, vt fortè Persica sit. Talpa apud Italos nomen Latinum retinuit. Hispanicè, tópo, qua voce Itali murem nuncupant. Gallicè, taulpe. Germanicè *mulvverf*, vel vt Saxones scribunt *molvvurff*, quòd terram rostro fodiat & reijciat. Heluetij frequentius vocant *scher* vel *schermus*, vt excitatum ab eis terræ cumulum *scharhufen*: à verbo *scharren*, quod manibus aut pedibus radere & fodere significat: vnde & agrestes mures qui terram fodiunt vt radices deuorent, *schorrmüß* appellantur. Flandri & Hollandi talpam vocant *mol* vel *molmuß*: Angli molle, prima syllaba tantum Germanicæ vocis *multverf* vel *molvvurf*, vt videtur, vsurpata. Sed Angli etiam want appellant. Illyrij krticze.

B.

Terræ Bœotiæ in Orchomenio agro talpæ habentur multæ: at in Lebadico vicino (in Coronea, vt legimus in Mirabilibus Aristot.) nullæ sunt, neque si aliunde portatæ eò fuerint, volunt infodere, (sed moriuntur,) Aristoteles & Aelianus. In Bœotiæ Lebadia illatæ solum ipsum fugiunt, quæ iuxta in Orchomeno tota arua subruunt talpæ, Plinius. Talpæ coloris sunt nigri, (cinerei, Cardanus) pili mollis, breuis & densi, Albertus. Pilos habent nigrore splendido insignes. qui catulis earum sunt albi, Georg. Agricola. Talpam albicantem attulit mihi quidam (in fine octobris) modico ruffo admixto, per ventrem medium plusculo: plurimo inter crura anteriora, & in collo. Non autem videtur catulus fuisse, cùm longus esset duos palmos inter caput & caudam.

Aegyptij vt hominem cæcum significent, talpam pingunt: hæc enim neque oculos habet, neque aliter videt, Orus. Aut oculis capti fodêre cubilia talpæ, Vergil. 1. Georg. vbi Seruius, Oculis capti, id est oculis debiles: quum enim cæcæ nascantur, quomodo capti oculis? Quid talpam, num desyderare lumen putas? Cicero 4. Acad. Talpa priuata est visu, (Hesychius oculis,) Suidas. Oculos non habet, Iidem in Τυφλότερος. Talpa cæcior, Τυφλότερος ἀσπάλακος, prouerbium in eos qui supra modum cæcutiunt, aut qui minimè iudicant. Nam iocundior fiet metaphora, si quidem ad animum transferatur, Erasmus. Meminerunt prouerbij Suidas & Hesychius. Stesimbrotus ait eas à Terra excæcatas esse quoniam fruges perdant, Suidas. Talpam modo quodam oculos habere dixerim, cum tamen omnino habere negem: quippe cum omnino quidem nec videat, nec perspicuos habeat oculos. Verum si quis prætentam membranam detrahit, locus oculorum apparet, & pars nigra eorundem: situs denique, & descriptio eadem, quam legitimam conspicui oculi obtinent, vtpote cum obducta cute oculi pressi, confusi, oblæsique essent, dum crearentur, Aristoteles. Et alibi Generi talparum visus deest: non enim oculos in aperto id habet: cute tamen detracta, quæ crassiuscula obtenta sedem luminum opacat, oculi intus lacessiti imperfectique visuntur, sed ita, vt partes easdem habeant omnes, quibus oculi integri constant. Habent enim nigricantem illum orbiculum, & quod intra eum continetur, quam vocant pupillam, atque etiam portionis albidæ ambitionem: sed non tam liquidò, quàm oculi conspecti & eminentes: nec in partem exteriorem apparere hæc possunt, propter cutis obductæ corpulentiam, vtpote cum natura inter generandum lædatur, atque ita opus inchoatum relinquatur: pertinent enim à cerebro, qua cum neruo coniungitur, meatus duo neruosi validi ad ipsas oculorum sedes, qui in dentes superiores finiunt, Hæc Aristoteles. Quadrupedum talpis visus non est. Oculorum effigies inest, si quis prætentam detrahat membranam, Plinius. Talpa dicta est, eò quod perpetua cæcitate tenebris damnata sit: est enim absque oculis, Isidorus. Talpa loca oculorum habet, non oculos: nam pellem in loco oculorum non habet pilosam, Albertus. Et rursus 1.2.3. Talpa (inquit) priuata est oculis, vt videtur: nihil enim omnino videt, & errat incedens quum de terra egreditur: sed hoc experimento cognoui, quod pellis in loco oculorum plana est, & tenuis, alba, sine pilis, & prorsus solida, vt ne vestigium quidem diuisionis appareat: hanc cum cautè incidissem, nihil omnino inueni nigredinis aut materiæ oculorum, sed carnem deprehendi illic humidiorem quàm alibi: erat autem recens capta talpa, & adhuc palpitabat. Sed nil mirum talpam oculis carere, quum extra terram nec victum quærere nec aliter versari soleat: venatur enim in terra lumbricos, vbi oculi ei forent inutiles. Pellem verò oculorum loco, tenuem, planam & glabram obtinet, vt tenui ad eam luminis reflexione facta, hoc saltem percipiat sub terráne an supra eam sit. Nam supra terram nisi ad vnam alterámue ad summum horam viuere nequit, Hæc ille. Mihi quidem aliquoties inspicienti, talparum ocelli liquidò apparuerunt: prominent enim extra cutim veluti puncta nigra, magnitudine seminis milij vel papaueris, neruo affixa. Hæc cum digito chartæ apprimerem, nigro humore eam infecerunt. Quin & eruditus quidam amicus noster, in talpa grauida dissecta fœtus aliquot se reperisse mihi narrauit, maiusculis capitibus, in quibus iam etiam oculi apparerent. Auriculis caret, Albertus. Rostrum habet ὥσπερ γαλῆς, id est tanquam mustelæ, Suidas & Hesychius in Τυφλότερος: lego, ὡς μυγαλῆς, id est tanquam muris aranei: omnino enim simile est: aut, si mauis, suillo rostro, vt magnis parua conferantur. Dentes etiam non vt cæteri mures, sed muris aranei dentibus ferè similes habet, præsertim inferiores: binos enim anterius coniunctos & oblongos non habet: sed vt canes vel mustelæ vtrinque ad latera singulos habet eminentes, non in vtraque tamen vt illi, sed superiore tantum maxilla: posteriores siue interiores multis cuspidibus vt in mure araneo exasperatos: vt merito μιαρωτάτους, id est pessimos & valde noxios eam dentes habere Suidas & Hesych. in voce Τυφλότερος scripserint. Χαυλιόδοντα sunt, quæ dentes habent extra os prominentes, ὑπερφυεῖς, vt elephas, sus, talpa, Varinus in Καρχαρόδοντα. sed sui ab inferiore mandibula sursum tendunt, elephanto & talpæ à superiore deorsum. Lingua est tanta, quantam inferior oris meatus capere potest. Collum inter crura anteriora breuissimum, & propè nullum. Pulmones multæ sunt fibræ separatæ, quæ nullo communi inter se principio cohærent. Siti sunt illi cum corde quod amplectuntur, multò inferius quàm quis putaret, ventrem versus. Fel est subflauum. Pedes vrsini similes, Hesych. & Suidas. Digiti eius quibus terram fodit, omnino acutis vnguiculis armantur, Ge. Agricola. Crura ei breuissima & vngues acuti: digiti quinque ante, & quatuor posterius, Albertus: sed falsus est: nam in posterioribus quoque pedibus digiti quinque sunt, quorum minimus ita spectat introrsum, vt negligentius inspicientem lateat. Vola seu palma anteriorum pedum bene lata est, & manum refert, cauo etiam per medium relicto si modicè comprimatur. Vngues in eisdem robusti, & maiores longiores latioresque quàm in vlla animante pro sui corporis modo. Hoc etiam eisdem cruribus peculiare, quod anteriorem duntaxat partem habeant, ossibus constantem geminis, quæ statim in armum siue os humeri inseruntur: sic enim fortius fodit: (ad quod illud etiam facit, quod pedes eorumque digiti non deorsum sed ad latera spectant.) Posteriora vero crura, vtrauque partem, vt murium

crura

ſcrura habent, ſed pars quæ infra genu eſt, oſſe vno conſtat, quod paulò infra genu biſurcatur. Cauda breuis & hirſuta eſt.

C.

De cæcitate talpæ, præcedenti capite diximus. Liquidius (quàm homo) audiunt talpæ obrutæ terra, tam denſo atque ſurdo naturæ elemento. Præterea voce omnium in ſublime tendente, ſermonem exaudiunt: & ſi de ijs loquare, intelligere etiam dicuntur & profugere, Plinius. Auditus eis acrior ſub terra, quàm ſupra, Mich. Herus. Talpa acri auditu eſt: & ideo longè in terra trahentes (ſe mouentes) vermes audit. Verum hoc non ex auditus præſtantia contingit, ſed potius ex commotæ terræ continuitate. Nam ſi oblongus meatus ſub terra excauetur, in quem aliquis vocem emittat, aut loquatur, longè auditur: ſicut & ille qui loquens per haſtas & ligna caua quamvis longa auditur. Et hanc ob cauſam talpa vndiq; circa ſe oblongos meatus fodit, Albertus. Homo nullius iudicij, ſed tamen impendio verboſus, loquax talpa dictus eſt populari conuitio, Quod primum dictum eſt in Iulianum Capellam, poſteaquam venerat in publicum odium. Nam talpæ noſtri vt cæci ſunt, ita ſunt æquè muti. Refert Ammianus libro 17. Eraſmus. Crura habet breuia, quare tardè graditur. Cum iniuriam ſibi in dorſo fieri ſentit, mox ſe reſupinat, & pedibus roſtroq; defendit. Terram in aruis, magis verò in pratis & hortis paſſim egerit, Ge. Agricola. Talpa domicilium ſibi parat, Ariſtot. Terram pedibus effodere, roſtro reijcere videtur, vnde nomen Germanicum *mulwerff*. Adeò autem hoc opus celeriter & amplè explet, vt qui viderint primò defoſſam (à) talpa humum, multum admirentur, Cardanus. Nullum animal ſanguine præditum (& viuiparum,) ſub terra perpetuò viuens præter talpam eſt inventum, Cardanus. Audio talpas omnes menſe Iunio apud nos latibulis ſuis aliquando egredi, ideoq; facilius eo menſe capi. Vita talpæ ſuper (extra) terram, non durat niſi fortè ad vnam aut alteram ad ſummum horam, Albertus. Theophraſtus tradit in Paphlagonia effodi piſcis gratiſſimos cibis, &c. quicquid eſt, hoc certe minus admirabile talparum facit vita ſubterranei animalis, Plinius. Talpæ cum terram per cauernulas ſubeāt, ſub terra ſpirandi facultas eis non adimitur: Et forſan cuniculorum ſuorum aditus terra obrutos, idcirco rurſus aperiunt, ne reſpiratio neceſſaria eis intercipiatur: quanquam aliquando in ſecundum aut tertium diem id facere differunt. In cibo lumbricos appetunt: quamobrem amant loca ſtercorata, & ſterquilinijs hortorumque areis proxima. Agunt autem cuniculos ſuos multò altius quàm ſubterranei mures. Lumbrici cum talpas ſibi imminere ſenſerint, ad ſoli ſuperficiem fugiunt. Vermibus viuunt, in fame etiam terra, Author libri de nat: rerum. Albertus lumbricis eas veſci ſcribit, & in fame radicibus herbarum, præcipuè frugum. Oppianus talpam ποηφάγον, id eſt herbiuoram vocat, & λάβρον ἐδωδῆς, id eſt voracem. Theophraſtus lib. 7. cap. 11. ſcribit gladioli radices multas reperiri (ἐν) τοῖς σκολοπίαις; vtpote dulces, & quæ ab hoc animali appetantur. Gaza vertit multas ſcolopendras circa eas reperiri: quod equidem non probo, ſed potius legerim, σκαλοπαῖς (.i. primam per α) σκάλοψ autem Atticè talpa eſt: & terræ cumulos à talpis excitatos, vt à formicis μυρμηκίας, acceperim: quanquam & Robertus Conſtantinus in ſuo lexico Gazæ ſententiam ſequitur: atqui ſcolopendræ infirmiores ſunt, quàm vt vel terram effodere, vbi hæ radices naſcuntur, poſſint, vel ad ſua domicilia illas pertrahere. Talpæ vtrumque poſſunt: nec ſolis vermibus, ſed etiam herbis & radicibus eas victitare conſtat. Semper terram fodit, & humum egerit, & radices ſubter frugibus comedit, Iſidorus. Expertus ſum (inquit Albert.) quòd talpa delectatur bufonibus & ranis in cibo. Et aliquando deprehendi bufonem magnum, quem talpa ſub terra pede mordicus apprehenſum retinebat: & bufo fugiens iam toto corpore extra cuniculum educto, altam vocem ædebat propter morſum talpæ. Sed ranas etiam bufonesque talpam mortuam edere expertus ſum. Creatur talpa ex terra ſimul ac pluuia, Rodolphus quidam: de terra pluuijs madida & putreſcente, Albertus. Hinc puto Oppianus talparum αὐτόχθονα φῦλα dixit.

D.

Muſtela in agris & pratis mures & talpas capit: quas in cuniculos etiam perſequitur, & celeriter conficit. Feles quoque capiunt quidem talpas & perimunt, ſed non edunt, vt audio. Voce omnium in ſublime tendente, talpæ tamen ſub terra ſermonem exaudiunt: & ſi de his loquare, intelligere etiam dicuntur & profugere, Plinius. Cum talpa quædam in vas incidiſſet, è quo euadere non poterat, altera terram inijciendo ei opem tulit, vt referam ſequenti capite, verbis Gillij.

E.

Talpæ omnes menſe Iunio latibulis ſuis aliquando egredi dicuntur, ideoque facilius eo menſe capi. Qui dubitant talpa ne an mus ſubterraneus cuniculos foderit, terra eos obruunt: quod ſi ſtatim rurſus aperti inveniantur, murem eſſe intelligunt: quamuis enim talpa quoque eos rurſus aperiat, aliquando tamen in ſecundum aut tertium diem differt. Vtrique ſimiliter capiuntur: obſeruatur enim quando ad aperiendum accedant, deprehenſiq; ligone ſtatim poſt ipſos in terram adacto eijciuntur. Sunt qui decipulas quaſdam ſimiliter ad vtroſque parent: machinis quibuſdam, quorum ferrei mucrones ſunt oblongi, per tranſuerſum in tabulam ligneam deinceps infixi, fere quini, lapide ponderoſo oneratis, ita inſtructis, vt cum mus ad aperiendum cuniculum acceſſerit, & impoſitum illic paruum lignum attigerit, machina ruens dentibus ſuis talpam perforet: aliqui filum ferreum mucronatum baculo infigunt, quem terræ inſertum flectunt, & ita inſtruunt, vt cum talpa in aditum ſui caui venerit, filo feriente traijciatur. Talpas Græci hoc genere perſequuntur: Nucem perforari iubent: vel aliquod pomi genus ſoliditatis eiuſdem. Ibi paleas, & ceram (cedriam, Paxamus) cum ſulfure ſufficienter includi. Tunc omnes paruulos aditus, & reliqua ſpiramenta talparum diligenter obſtrui, vnū foramen, quod amplum ſit reſeruari, in cuius aditu nucem intus incenſam, ſic poni, vt ab vna parte flatus poſſit accipere, quos ab alia parte diffundat, ſic impletis fumo cuniculis talpas vel fugere protinus, vel necari, Pallad. Eadē omnino Græce legūtur in Geoponicis, authore Paxamo. In foratā nucē, εἰς κάρυον, (inquit) aut in aliud ſimile

vas angustum, paleas sulfurque & ex cedri lachryma quantum satis est inserito, &c. vt ita fumus omnis illapsus talpam suffocet. In hunc modum talparum omnium aditus, (φωλεούς, τρυμαλιάς,) circumueniens atque idem faciens, omnes exterminabis. Aliud eiusdem Paxami, Veratrum album & corticem cynocrambes (aconitum substituere possumus) trita & cribrata, cum farina & ouis ex lacte subigens, in offas (μάζας) rediges, quas cuniculis talparum impones. Multi & formicas & talpas amurca necant, Plinius. Si talpas à vinea, agro vel horto deturbare voles, vnam cum accenso sulphure in ollam conijcere debes, nam omnes aliæ ibi conuenient, Ant. Mizaldus. Cum ad comprehendendas talpas fictile vas angustis faucibus in scrobem de industria factum demisissem, earumque vna in hoc ipsum incidisset, & exitus non ei pateret, quod sursum versus propter decliuitatem adrepere non posset, altera ei opem & salutem tulit, terramque effossam in vas tandiu coniecit, quoad exaggeratione facta, altera exire potuerit, Gill.

E pellibus talparum cubicularia vidimus stragula: adeò ne religio quidem à portentis summouet delicias, Plinius. Ex earum pellibus etiam pileolos fieri Ge. Agricola scribit. Ego crumenas aliquando ex eisdem consutas vidi: oblectat enim densa pilorum mollicies, & color ex atro splendens, quo sericum villosum refertur. Cumulos à talpis excitatos in pratis hortisque disijcere oportet, idque potissimum descendente Luna, à cancro scilicet ad capricornum, præsertim cum in aliquo signo sicco fuerit. Sunt qui eò vtilius hoc fieri putant, quò minor Luna fuerit, non pluuio, sed sicco cœlo, Obscurus. Superstitiosum: Si falcem, qua fœnum secatur, in natali Domini in prato acuas, talpæ omnes quotquot sonum audierint, è prato diffugient, Obscurus. M. Varro author est, à cuniculis suffossum in Hispania oppidum, à talpis in Thessalia, Plinius. Talpæ, si plus solito in terram operentur in minutis partibus fractam, pluuiam indicant, Incertus.

G.

Magi de talpis multa vana prodiderunt: nec quicquam probabilius inuenietur quàm muris aranei morsibus aduersari eas, quoniam & terra, vt diximus, orbitis depressa aduersatur, Plinius. Morsui muris aranei talpa discerpta imponitur, Plinius Valerianus. Sorices magni, id est talpæ, si imponantur ictui scorpij, sanant, Hali. Talpam super glandulas ligato, destruit, Sextus. Pilulas ex talpis cum melle subactas, (diebus nouem deuoratas,) Arnoldus à bocio & scrophulis liberare putat, Oliuarius. Talpæ comestæ epilepsiæ conferunt, Arnoldus in Antidotario. Vt pili defluant, nec renascantur: Talpam in aqua tandiu macerari relinques donec pilis nudetur, hac aqua locum pilosum illines: (& postea ablues lixiuio, & linteo perfricabis: & si pili redituri videantur, bis aut ter repetas:) hoc aliqui se expertos scribunt, Andr. Furnerius. Vt pili renascantur & talpam, combure eam totam cum pelle & puluis iste misceatur cum melle in formam vnguenti: Valet sine dubio, Obscurus. Vt pili in equis renascantur: Talpa coquatur in oleo donec dissoluatur & consumatur caro: hoc oleo locum pluries inunges, bis saltem die, Rufius. Vt pili equorum nigri mutentur in albos: Talpam in aqua salsa vel lixiuio per triduum coques: & cum aqua vel lixiuium consumptum fuerit, nouam aquam vel lixiuium addes: quo facto, aqua illa aliquantulum calida locum madefacito. Pili nigri mox defluent, & subnascentur albi, Rufius. Aliter, Talpam in olla noua discoques diutissimè, & supernatante pinguedine collecta locum in equo illines, Obscurus. Aliter, Talpam in aqua coques donec dissoluatur: & sic triduo relinques: deinde illines locum, in quo pilos albos nasci volueris, prius derasum, Obscurus. Nugantur quidam, si quis talpam manu dextra teneat donec expiret, singularem in illa manu facultatem futuram sedandis mammarum muliebrium doloribus. Talpæ vstæ cinis cum albumine oui loco leproso illitus, plurimum valere dicitur, Albertus & alius obscurus. Talpæ cinis ex oleo vel melle illitus, cutim leprosam emendat, Iacobus Oliuarius. Strumis talpæ cinerem ex melle illinire suadent, Plinius & Marcellus. Fertur etiam quod cinis talpæ contra fistulam valeat, nempe ad eius putredinem consumendam. Obscurus apud Vincentium In fistula lachrymali puluere talpæ vstæ in potu dato curatus est Iohannes à Werlin consul Gedanensis. Ad dentes mobiles: Talpæ cinerem mixtum cum melle superfricato, dentes confirmat, Sextus. Sanguis talpæ occisi capiti glabro illitus, pilos restituit, Albertus & alius quidam obscurus. Ad paronychiam: Talpæ sanguinem chartæ instillatum superilligato, Innominatus. Magi tradunt lymphatos sanguinis talpæ aspersu resipiscere, Plinius. Ad strumas: Aliqui talpæ caput præcisum, & cum terra à talpis excitata tusum digerunt in pastillos pyxide stannea, & utuntur ad omnia quæ intumescunt, & quæ apostemata vocant, quæq; in ceruice sunt, vesciique suilla tunc vetant, Plinius. Talparum capita recisa cum terra sua contunduntur, & pro emplastro adponuntur strumis, vtiliter prosunt, ob id quod pastilli inde facti in pyxide stannea reponi debent, vt præsto sint cum opus est, Marcellus. Dente talpæ viuæ exempto, sanari dentium dolores adalligato magi affirmant, Plinius.

Arnoldus putat cor talpæ nouem dies comestum, liberare à bocio & scrophulis, Iacobus Oliuarius. Ad strumas: Aliqui iecur talpæ contritum inter manus illinunt, & triduo non abluunt, Plinius. Iecur eius inter manus tritum adpositum, plurimum prodest, Marcellus. Dextrum quoque pedem eius remedio esse strumis affirmant, Plinius. Axungia talpæ extrahit fœtum, Theophrastus.

H.

a. Talpæ oculis capti, Vergil. 1. Georg. vbi Seruius, Mutauit (inquit) genus: nam hæc talpa dicitur: sicut & de damis fecit. Fiunt & circa genus figuræ in nominibus: nam & oculis capti talpæ, & timidi damæ dicuntur à Virgilio: sed subest ratio: quia sexus vterque altero significatur: tam enim mares esse talpas damasq;, quàm fœminas, certum est, Quintilianus 9. 3. Talpa dicta est, eò quòd perpetua cæcitate tenebris damnata sit: quam Græci afflata (lege, aspalaca) vocant, Isidorus. Aspialis, (lego, aspalax,) id est talpa, Syluaticus. Scribitur & asphalax, nimirum Atticè. Παρὰ τὸ σπῶ, γίνεται σπάλαξ, vnde asphalax, abundante alpha, & tenui in oppositam sibi densam conuersa, Varinus. Ἀσπάλαξ, παρὰ τὸ τὴν γῆν ἀποσπᾶν, vt ait Theophrastus, Io. Bodinus. Aristophanes in Acharnensibus Bœotos ceu rudes admodum homines notans, Bœotum quendam inducit in foro vendentem lepores, vulpes, scalopes, σκάλοπας, (Scholiastes mures interpretatur qui alio nomine spalaces dicantur, id est talpas,) quasi Bœoti hæc animalia in cibo non aspernentur. Σκάλοψ pro σπάλαξ Atticum est, Nicocl. Σκάλοψ, σπαλακτίζα, ἀσπάλαξ, ζῶον γεωρυχον τυφλόν. Hesych. Λώτ, ἀσπάλαξ, μῦς τυφλὸς ὁ τὴν γῆν τέμνων, Hesych. quidam Latinè etiam murem araneum, murem cæcum appellant. Ἴνδαλ@-, talpa, Hesych. Varin. Σιφνεύς, talpam ni fallor significat Lycophroni, Varinus. Σίφνον terram interpretantur, & Σιφνοῦν euacuare: vt talpa σιφνεύς dicatur, tanquam subterraneum animal, vel quod terram fodiendo vacuet. Irliocha, id est talpa, Syluaticus.

Sylnaticus. Orthopomicos, id est, talpa, Idem. Epitheta: Oculis captus, obrutus, captus lumine, apud Textorem. Ποιηφάγος, λάβηγος, ἰοζωόης, ἀλαός, αὐτόχθων. Oppiano. Σπαλακία. morbus, cæcitas, ἡ περὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς πήρωσις, Varinus. Manardus in epistolis inter recentiora morborum nomina, testudinem & talpam (tumores, nimirum ab horum animalium crasso, lato & informi corpore sic dictos) ponit. Testudinem (inquit) vocant tumorem mollem, vel non valde durum, satis autem magnum, in quo pinguis materia, tunica quadam obtecta continetur, quæ caluariæ ita hæret, vt ipsam plerunque vitiet. Hanc non est dubium de numero esse abscessuum, & sub meliceride vel atheromate contineri: videtur autem meliceris potius quàm atharoma. Cæterum talpæ ab istis non magnopere distant, nisi quòd quum albam materiam contineant, ad atharomata potius quàm melicerides referuntur, Hæc Manardus. Sed videtur etiam author libri tertij de Parabilibus, (qui Galeno adscribitur,) capite 163. per ἀσφαλακίας. interpres talpas reddit, abscessuum genus intelligere, diuersum tamen à superiore, & ad fistulas referendum propter foramina. Elues eas (inquit) primum mulso, deinde fel bubulum inijcito, & leporis fimum, aut quod ex sapone confectum est: aut rutæ succum in foramina instillato, aut aristolochiam tritam cũ aceto subigens, in foramina infarcito. Est & herba spalax, vel vt Gaza reddit aspalax: de qua Theophrastus 1.11. historiæ plantarum, Herbaceorum etiam (inquit) pleraque radices habent grandes & carnosas, vt aspalax (σπάλαξ) crocum, perdicium. Sed nec ipse alibi, nec alius quisquam quod sciam huius herbæ meminit. Astragalus herba crassos carnososq; aliquot nodos in radicibus habet, & quærendum an ita melius quàm aspalax legatur.

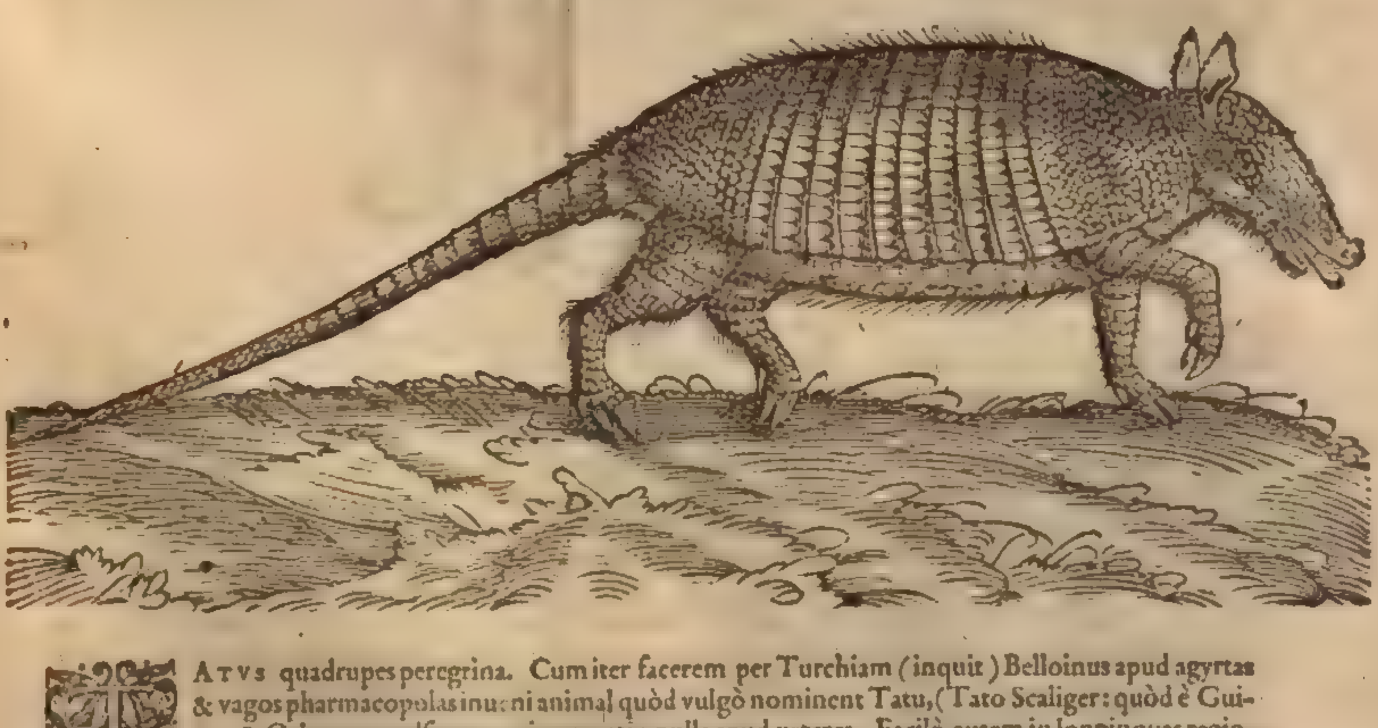
c. Formicæ Indicę, quemadmodum talpæ, sic ad cauernarum fauces terram exaggerant Aelianus.

e. Τί δῆτα περὶ τῆς ἀσπαλάκων λέξομεν; φοβερὸν γὰρ τοῖς γεωργοῖς τὸ κακὸν, καὶ δυσανταγώνιστον τὸ πολέμιον, Rusticus quidam in epistolis Simocati. Armo talpæ contacta semina vberiora esse quidam putant, Plinius.

h. Phineum excæcatum & in talpam mutatum, Oppianus canit circa finem lib.2 de venatione. Ouidius tamen in Metamorphosi ipsum & socios in saxa conuersos scribit. Talparum è pellibus cubicularia vidimus stragula: adeò ne religio quidem à portentis summouet delicias. Nam religionis capax dicitur animal, Plinius. Et alibi, Peculiare vanitatis Magorum sit argumentum, quòd animalium cunctorum talpas maximè mirantur, tot modis à rerum natura damnatas cæcitatis perpetuæ, tenebris etiamnum alijs defossas, sepultisque similes. Nullis æquè credunt extis. Nullum religionis capacius iudicant animal: vt si quis cor eius recens palpitansque deuorârit, diuinationis & rerum efficiendarum euentus promittant. Veteribus monumentis traditur, gallinaceorum fibras maximè dijs gratas videri, sicut talparum (viscera) Magi verissima dicunt, illisque haud secus quam solenni victima pulcherrimè litari: hæc enim sunt exta argutissima, in quibus diuina mens inesse creditur, Alexander ab Alex.5.25. Et paulò post, Apud Magos talparum exta & ranarum, euentus fortunatos, nonnunquam magnos casus prædicere crediderunt. Qui animalium vaticinorum animas sibi asciscere volunt, præcipua aliqua eorũ parte deuorata, animas illorum præsentes habent, vt corde coruorum, ἀσπαλάκων id est, talparum & accipitrum, easq; Dei instar futurorum præscias. Porphyrius lib.2. de abstinendo ab animatis. Vide in Bubone h. Neptuno multis in locis ἀσφαλάκας, lego ἀσφαλείῳ, id est talpas sacrificant, & Phurnûtus scribit: ratione nominis duntaxat, vt videtur, quod ipse ἀσφαλῶς, id est tutò & firmiter terræ fundamenta & ædificia consistere faciat, vnde & Asphalius cognominatus est, Gyraldus. Franciscus Alunnus talpam Furijs infernalibus sacram esse scribit: authorem verò non adfert.

Prouerbia, Talpa cæcior, & Talpa loquax, explicata sunt supra capite tertio. Talpa Coroneam Ἀσπάλακα εἰς Κορώνειαν. Vbi quid præbetur quod odit is qui accipit: Est enim Coronea Bœotiæ ciuitas quæ talpam non gignit: & si aliunde inferatur, emoritur, Erasmus.

DE TATO.

TATVS quadrupes peregrina. Cum iter facerem per Turchiam (inquit) Belloinus apud agyrtas & vagos pharmacopolas inueni animal quòd vulgò nominent Tatu, (Tato Scaliger: quòd è Guinea & Orbe nouo adfertur: cuius mentio nulla apud veteres. Facilè autem in longinquas regiones transfertur: quoniam natura munitum est duro cortice, & testa squamata veluti loricatum, (*testis scutulatis loricatum ad ventrem vsque, Scaliger*:) & quia facile potest caro eius intrinsecus eximi absque vlla noxa natiuæ eius figuræ. Videtur autem esse Herinacei species Brasiliæ insulæ: retrahit enim se intra corticem suum, vt intra spinas Herinaceus. Magnitudine non excedit Porcellum

mediocrem

mediocrem: & porcino generi affine videtur: quod cruribus, pedibus & rostro refert (*rostro paulò contractiore & latiore quàm Porcellus: cauda longissima ac veluti lacertacea, tessellis item incrustata, Scaliger.*) Iam enim in Galliam quoque allatum est hoc animal viuum, vbi seminibus & fructibus vesci visum est. Sic ille: qui etiam quadrupedis huius figuram proponit, bisulcis pedibus vt in Sue, & cruribus quàm in nostra figura altioribus, rictu etiam alio. Nostram quidem Adrianus Marsilius à Dungen, pharmacopola Vlmensis egregius, ad me misit, vnà cum cortice ipso, cauda & cruribus huius animalis: vnde picturam quoque rectissimè opera eius expressam omnino apparet: pedes in ea non bisulci, sed multifidi sunt: quinis in posterioribus digitis, quaternis ante: duo quidem extremi vtrobique breuissimi sunt, & introrsum ita reducti vt ferè lateant, vnguibus omnes satis validis muniti. Sceleti nostri longitudo duos dodrantes (absque cauda) æquat. Latitudo cum sit conuexa non rectè mensuratur: ad 7. tamen digitos accedit. Crusta illa dorsi non ad caudam vsque pertingit: sed vacuum quatuor ferè digitorum locum relinquit, &c. Huic cognatum videtur Aiotochtli dictum animal peregrinum, de quo Cardanus: In noua Hispania (inquit) iuxta Aluaradum flumen, animal quadrupes est Aiotochtli, Fele non maius, rostrum habens Anatis, pedes Ericij, collum longum: tegitur phalerati Equi instar corticibus inuicem insertis, non vna, vt Testudines. Differt & ab ipsis, quòd collum & caput testis eisdem contectum habet, vt solæ aures promineant: vnde ab Hispanis armatum aut contectum appellatur. Aiotochtli nomen Indorum lingua Cuniculum cucurbitalem sonat. Sunt qui referant grunnire vt Suem: rostroque Suis esse, & vngula bifida, sed quasi equina.

DE TIGRIDE.

A.

TIGRIS vocabulum est linguæ Armeniæ: nam ibi & sagitta, & quod vehementissimum flumen, dicitur Tigris, Varro de ling. Lat. Tigris vocata est propter volucrem fugam: sic enim nominant Persæ & Indi sagittam, Isidorus. Medi tigrin sagittam appellant, Perottus, & Eustathius in Dionysium. Munsterus in Dictionario suo trilingui vocem גיר *gir*, & girera, sagittam interpretatur. In eodem opere hâc feram Hebraicis literis eiusdem soni, quibus Latina & Græca est, scribit, שגרוס, tigros: item עלאי, *alai*: sic enim legendum puto: ipse puncta vocalia non adiecit. ליש, *laisch*, Iob quarto. Septuaginta vertunt *μυρμηκέων* (videtur legendum *μυρμηκολέων*:) Hieronymus tigris. Sed leonem magnum & prouectæ ætatis hac voce significari, docuimus in Leone A. A Iudæis *φαρίδιν* vocatur animal, quod tigris à Græcis, Hesychius, Varinus. Hoc animal quia Europæ peregrinum est, omnes in ea populi tum barbari, tum Latini Græcique, vno & eodem nomine peregrino vtuntur. Ab Italis *tigre* vel *tigra* in recto singulari scribitur. A Gallis masculino genere *un tigre*: à nobis neutro *tigerthier*, hoc est, tigris animal. Tigres vulgò dictas non verè tigres, sed thôas maiores esse aliqui putant, vt dicam in B. ex Arriano. Manticharam Pausanias in Bœoticis, tigrin esse conijcit: ego leucrocutam potius, vt inter animalia hyænæ congenera declaraui.

B.

Leones & tigrides in regionibus ad Orientem & Austrum nascuntur, quod maiorem caloris copiam hæc animalia

animalia desiderent, Cælius. Tigres in India sunt & iuxta rubrū mare, Philostratus. Asangæ Indiæ populi (vltra Gangen) tigri fera scatent, Plin. Ptolemæus Besingos Perimuleis vltra Gangen vicinos tigribus infestari plurimis scribit. Megasthenes in Prasijs tigres gigni leonibus ferè duplò maiores tradit, Strabo. In Taprobane tigrides & elephanti capiūtur, Solinus. Inter tigrium epitheta apud poëtas, Armenias & Hyrcanas legimus. Tigrin Hyrcani & Indi ferunt, Plin. Tigridū millia multa apud Hyrcanos cernuntur, Ammianus Marcellin. Hyrcania fœta est tigribus, Solinus. Apollonius (inquit Philostratus lib. 3.) dextra quidem Gangem, sinistra verò Hyphasin fluuium habens, ad mare descendit cum socijs. Descendentibus autem multæ feræ, & inter cæteras tigres occurrerunt. In parte Syriæ contermina reperiuntur leones & pardales, & qui Babylonij vocantur tigres, Diodorus. Post Barygazam continens ad Austrum pertingens Dachinabades vocatur: quæ supra hanc est mediterranea regio ad Orientem, montes magnos continet, & omnigena ferarum genera, pardales, tigres, &c. Arrianus in Periplo rubri maris. Colonus Hispanus ex Hispania soluens ab Oriente in Occidentem diebus 26. Hispaniolam insulam attigit, inde Occidentem rectà secutus in Guanassam insulam peruenit: vnde pergens, ad milliaria decem Ciambam regionem inuenit, quæ leones & tigrides nutrit, Petrus Martyr.

Indi tigrim elephanto robustiorē multò existimant, huius feræ pellem se vidisse Nearchus scribit, animal verò ipsum non vidisse: Indos verò referre, tigrim esse maximi equi magnitudine, velocitate & viribus bestias omnes superare: elephantum etiam, insilientem in caput eius, facile suffocare. Illas vero quas nos videmus & tigres vocamus, thoas varios esse, & maiores quàm cæteri thoes sint, Arrianus in Indicis. Strabo lib. 15. testatur Megasthenē scribere, tigres in India apud Prasios populos, magnitudine duplos ferè ad leonem, adeò valentes esse, vt vnus ex mansuetis à quatuor hominibus ductus si mulum posteriore pede apprehenderit, ad se trahat. Tigris ad magnitudinem leporarij canis, (Anglici. Obscurus. Hyrcani, Arnoldus de Villanoua) & amplius excrescit, Albert. Tigris est vt leo, Varro. Similis est leænæ, pelle tantum varia excepta: Νόσφι μόνοι ῥινοῖο, τὸ αἰόλον ἐστεφάνωται Δαίδαλα πορφύροντα, καὶ αὐγῇσι μαρμαίροντα. Tales ei (vt leænæ) oculi igneo splendore micant, & reliquum corpus simile est, nempe validum & bene carnosum, (λυσιερχον,) & cauda similiter prolixa. Tale os, facies, ac similis in ima fronte laxa pellis (episcynion, de qua voce plura dixi in Leone E.) nutat, & similiter frendent dentes, Oppianus. Et rursus, Τίγρεως δ' αὖ μετέπειτα κλυτὸν δέμας αἰνδώωμεν, Τῆς ἤ τερπνότερον φύσις οὔπω τεχνήσατο Ὀφθαλμοῖσιν ἰδεῖν. Tantum autem præstat pulchritudine tigris inter alias feras, quantum inter volucres pauo. Idem libro primo de venatione, in mentione equorum quos orynges vocat. horum alij, inquit, floridis decorantur maculis multis (αἰολοχήσιν ἐπίτριμμα τεχνήσει) siue tænijs oblongis tigrium instar, alij verò rotundis vt pantheræ. Mensis ex cedro præcipua dos in vena crispis, vel in vertice varijs, illud oblongo euenit discursu, ideoq́; tigrinæ appellantur: hoc intorto, & ideo tales pantherinæ vocātur, (plura super hoc loco dixi in Panthera A. inter deriuata,) Plin. Panthera & tigris macularum varietate propè solæ bestiarum spectantur, cæteris vnus ac suus cuiusq; generis color est, Plin. Tigres bestias insignes maculis notæ & pernicitas memorabiles reddiderunt, fuluo nitent, hoc fuluum nigrantibus segmentis interundatum, varietate apprime decet, Solinus. Albertus Solini verba non rectè inuertit, nigri coloris esse scribens, fuluis virgulis quasi vndatim intercepti. Tibi dant variæ pectora tigres, Seneca in Hippolyto. Vbera virgata feræ Caspiæ (.i. tigridis) dixit Seneca, nimirum maculis virgatis distincta vt & reliquum corpus. Corpore virgato tigris, Silius. Tigris atra. Vergilio 4. Georg. Maculosa. Ouidio 11. Metamor. Vngues habet aduncos, dentes acutos, pedem multifidum, Albertus. Omnia fermè animalia sæua feli similia sunt, pantheræ, lynces, pardi, & forsan etiam tigrides, commune enim est vnguium magnitudo & robur, pellis distincta, versicolor, ac pulchra, caput rotundum, facies breuis. (hæc duo tigridi non conueniunt:) cauda prolixa, agilitas corporis, feritas, & cibus qui venatione acquiritur, Cardanus. Natura leonibus, sicut & vrsis & tigribus angustiora (breuiora intelligo) creauit colla, quia in terra ceruicem & ora non deijciunt pascendi gratia, sed aut ceruum inuadunt, aut bouem ouemq; discerpunt, Ambrosius. Falsò creditur omne genus tigrium fœmineum esse, nec coire cum vllo mare, sed ex vento concipere: capitur enim nonnunquam mas, etsi rarius, Oppianus. Ego vt tigrides omnes mares esse inuenio (apud authores,) sic & vulturum genus omne fœmineum, Tzetzes.

C.

Tigrides indomitæ rancant, rugiuntq́; leones, Author Philomelæ. Si venatores raptis eius catulis nauibus abeant, mœsta in littore tigris vlulat, ὠρύεται, Philostratus in vita Apollonij. Qui tigridis catulū rapuit, appropinquante fremitu, (ipsa tigride fremente,) abijcit vnum ex catulis, Plin. Oppianus tigrin & cætera leænæ similia habere scribit, si pellem maculosam excipias, & similiter inquit eius λαλαγεῦσιν ὀδόντες. Tigrin Hyrcani & Indi ferunt, animal velocitatis tremendæ, & maximè cognitæ dum capitur, Plin. Vide inferius in E. Tigres bestias macularum notæ & pernicitas, memorabiles reddiderunt, Solin. Et rursus, Pedum tigridis motum nescio an velocitas an peruicacia magis adiuuet: nihil tam longum est quod non breui penetret, nihil adeò antecedit, quod non illico assequatur. Cætera (præter pellem variam) similis est leænæ: sed multò celerior tum hac, tū quibusuis velocibus feris: cursu enim similis est Zephyro genitori, nam à vento eas concipere falsò creditur, Oppianus. Huic fabulæ forsan nimia earum velocitas occasionem dedit, vt & equos quosdam velocissimos è ventis prognatos veteres fabulati sunt, vt equos Dardani ex Borea. In Lusitania etiam equas ex vento concipere, in Equo C. ex Varrone retuli. Solam Tigrim Indis insuperabilem esse dicunt, quoniam fugiendi celeritate qua ventos æquare dicitur, è conspectu aufugit, Philostratus. Præter tigridem nullum animal fermè rapax, pernix est, Cardanus. Ocyor & cœli flammis & tigride, Lucanus lib. 5.

Indi tigrim elephanto robustiorem multò existimant, aiunt autem eam maximi equi magnitudine esse, velocitate & viribus tantis, vt nullum ei animal conferri possit: nam si quando cum elephanto pugnat, insilire in eius caput, & facile suffocare. Quas verò nos videmus & appellamus tigres, Nearchus scribit thôas varios & maiores esse, Arrianus in Indicis. Megasthenes prodidit, in Prasijs tigres gigni leonibus duplò ferè maiores, eo robore vt si de mansuetis vnus à quatuor hominibus ductus, muli posteriorem pedem (τῷ ὀπισθίῳ ποδὶ δραξάμενον ἡμιόνου: potest & aliter verti, vbi mulum posteriore pede (suo posteriore pede, muli pedem) apprehenderit,) comprehenderit, ad se trahat, Gillius ex Strabone.

Recentior quidam Græcus, qui sub Constantino monomacho vixit, (cuius de natura animalium libellum manuscriptum habeo) de Tigride & Hippotigride capita separata habet. Hippotigris (inquit) similis est onagris,

animal pernicissimum, pelle maculosa, colore cinereo. Huius generis feræ Romæ in Theatro exhibitę sunt currum trahentes agente auriga, mirabili spectaculo: & talis currus (Tigribus iunctus regiã sponsam vexit: Hæc ille. De tigride cicure quæ ferum leonem lacerauit, Martialis carmen extat in libro Spectaculorum epigrammate 18. Tigres in Hyrcania vrgente inedia Oxum & Maxeram amnes aliquoties natatu superantes, improuisæ finitima populantur, Am. Marcellinus.

Cibi causa omne animalium genus, quadrupedes præsertim maiusculas, inuadit. Elephantum ab ea facile superari, & mulum vel pede apprehensum trahi, (à maiore scilicet & propriè dicta tigri,) paulò ante recitaui. Ceruos, boues & oues inuadit, Ambrosius. Tigris cicur obiecto hœdo, quo cũ familiariter diu versata erat, biduum totum abstinuit: tertio die cum esuriens aliud postularet, felem datũ discerpsit, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Per syluas tum (tempore libidinis) sæuus aper, tum pessima tigris, Heu malè tum Libyæ solis erratur in agris, Vergil. in Georg. Coitus auersus elephantis, camelis, tigribus, &c. quibus auersa genitalia, Plinius & Solinus. Tigris multos parit catulos, Albert. Tigris cursu est similis Zephyro genitori: etsi fabulosum videatur feris ventum misceri: falsò enim creditur omne tigrium genus fœmineum esse, nec coire cum vllo mare: capitur enim nonnunquam mas, etsi rarius, vt qui visis venatoribus catulos deserere & fuga sibi consulere soleat, manente cum eis matre, Oppianus. Ex tigride & cane Indicos canes gigni confirmant: verum nõ statim, sed tertio coitu: primo enim belluinos adhuc catulos procreari aiunt. alligantur canes locis desertis & nisi bellua incensa libidine sit, sæpe lacerantur, Aristoteles. Idem alibi canes Indicos generari scribit ex cane & fera quadã simili, ἐκ θηρίου τινὸς κυνώδους, nomine nõ expresso. Plinius Hyrcanos canes ex tigribus nasci scribit, vt dixi in Canibus robustis.

D.

Tigris bellua est aspera, sæua, indomita, rabida: his enim epithetis eam poëtæ cognominant. Tigres leonesq; nunquam feritatem exuunt, aliquando submittunt, & cum minimè expectaueris, exasperatur toruitas mitigata, Seneca in epistolis. Leonibus manus magister inserit, osculatur tigrim suus custos, Ibidem citante Crinito. Indi ad suum regẽ afferunt tigres domitos, cicures pantheras, &c. Aelianus. Plutarchus (in libro Vtra animaliũ, &c.) scribit hœdum quo cum tigridi viuendi consuetudo fuisset, cum deuorandum huic quidam obiecissent, eiusmodi feram, quamuis alterius cibi nulla facultas esset, ab edendo non modò se sustentasse toto biduo, verum etiam vt alium cibum petere intelligeretur, caueam (galeagram) qua contineretur, distraxisse, & dirupisse. Eandem historiam de pardali, quæ hœdum secum nutritum attingere noluerit, ex Aeliano retuli in Panthera D. Tigris animal est sæuissimum, & incomparabili rabie sæuiens, præcipuè quando raptis catulis insequitur venatores, Physiologus. Leones, pantheræ & tigrides, fœtus suos vehementer amant & pro ipsis contra venatores pugnando, quæuis tela & mortem quoq; contemnunt, Oppianus lib 3 de venatione. De ijsdem & lyncibus ibidem scribit, quod cum ad latibula sua reuersæ catulos sibi ablatos non reperiunt, magno & miserabili eos vlulatu plangant. Tigris mas rarò capitur: nam visis venatoribus relictis catulis in fugam se conijcit: fœmina verò cum catulis manet, & animo mœsta à lætis venatoribus irretita capitur, Oppianus. Plura adferemus mox sequẽti capite. Tigris etiam (similia proximè de elephanto dixerat) feris cæteris truculenta, atq; ipsa elephanti quoque spernens vestigia, homine viso transferre dicitur protinus catulos. Plin.

Quæ animalia tigris inuadat, laniet, aut suffocet, præcedẽti capite dixi: videtur enim cibi duntaxat gratia, quæcunq; consequi potest, interimere.

Tigrem dicunt si tympanorum sono obstrepatur, insanire atq; furere, seseq; discerpere & lacerare, Aelian.

E.

Tigris viuus capi adhuc non potuit, Varro de lingua Lat. Iuxta Gangen Indiæ fluuium buglosso similis herba nascitur, cuius succum expressum Indi seruant, & intempesta nocte latibulis tigrium aspergũt, vnde illæ sic afficiuntur, vt cum progredi nequeant, immoriantur, (αἱ δὲ τίγρεις τὴν δύναμιν τοῦ ἐγχυθέντος πλασίσ, περιχυθεῖσαι μὴ δυνάμεναι, θνήσκουσι,) vt Callisthenes prodit tertio de venatione, Plutarchus in libro de fluuijs. Tigrin Hyrcani & Indi ferunt, animal velocitatis tremendæ, & maxime cognitæ dum capitur. Totus enim fœtus, qui semper numerosus est, ab insidiante rapitur equo quàm maxime pernici, atq; in recentem subinde transfertur. At vbi vacuum cubile reperit fœta (maribus enim cura non est sobolis) fertur præceps odore vestigans. Raptor appropinquante fremitu, abijcit vnum ex catulis. Tollit illa morsu, & pondere etiam ocyor acta remeat, iterumq; consequitur & subinde, donec in nauem egresso irrita feritas sæuit in littore, Plin. Tigrium potentia (velocitas) maximè probatur, cum maternis curis incitantur; cum catulorum insistunt raptoribus. Succedant sibi equites licet, & astu quantolibet amoliri prædam velint, nisi in præsidio maria fuerint, frustra est ausum omne. Notantur frequentissimè, si quando latrones (venatores) suis asportatis catulis renauigantes vident, in littore irrita rabie se dare præcipites, velut propriam tarditatem volũtaria castigantes ruina: quanquam de fœtu vniuerso vix vnus queat subtrahi, Solinus. Ad naues vsq; procedere tigrim ferunt catulorum repetundorũ gratia, illisq; receptis cũm gaudio abire, quod si ablatis catulis abeuntes naues aspiciat, mœstam in littore vlulare, (vide etiam supra in D.) quandoq; etiam ob doloris magnitudinem mori, Philostrat. lib. 2. de vita Apollonij. Mas rarò capitur: nam venatoribus conspectis, catulos deserit & fugit: fœmina verò cum eis manens, irretita à venatoribus capitur, Oppianus. Venatores quidam sphæras vitreas catulorũ quos rapuerint insequentibus matribus obijciunt, quas illæ intuentes, imagine quam ipsæ reddunt decipiuntur vt catulos subesse putent, idq; eo magis, quod sphęra moueatur, ceu viuum in se animal continens. Sed cum tigris sphæram pedibus confringit, vt catulo potiatur, delusam se videns pergit insequi. Illi alias subinde sphæras obijciunt, deluduntq;, donec ad ciuitates vel naues euadant, Albertus. Darienen insulam noui Orbis in Oceano Occidentali, quæ octo ferè dierum nauigatione ab Hispaniola distat, infestatam anno superiore (circa annum Domini 1514.) aiunt, ita vt integro semestri tempore, nox nulla indemnis abierit, quin vel iuuenca aut equa, canis aut porcus, intra vici ipsius vias interimeretur. Armẽta gregesq; iam assequutur, imò & minimè tutò referunt, domo exisse quenquam eo tempore, quando præcipue catulos alebat: tunc nanq; adoriebatur & homines, fame vrgente catulorum, si homines prius occurrissent quàm brutum animal. Necessitate cogente tandẽ ars inuenta est, qua tanti sanguinis pœnas lueret: exploratis angustijs semitarum,

quibus

quibus è cauernarum latebris ad prædam noctu prodire solebat, iter scissum est. Excauatam scrobem cratibus & egesta terra, parte superuacua dispersa, strauerunt. Veniens incautus, mas quidem erat, tigris decidit in foueam, & sudibus acutis in scrobis fundo fixis inhæsit. Rancatu suo vniuersam obtundebat viciniam, & montes illo stridore reboabant. Saxis ingentibus è fossæ supercilijs in eum sudibus infixum deiectis, peremptus est. In mille assulas & mille frustula, fixa dextra, directas hastas & ab alto iaculatas dirumpebat. Semianimis & exanguis formidine replebat intuentes. Ioannes quidam Ledesma Hispalensis, de tigride illo se comedisse fassus est, bouina carne nihilò deteriorem esse mihi retulit. Vnde tigridem esse dicāt interrogati, qui nunquam tigridem viderunt: respondent, à maculis, à feritate, à dexteritate, à signisq; alijs ab authoribus datis tigrim arbitrari. Cum & pardos & pantheras maculatos ex ipsis pleriq; se vidisse prædicent. Tigride mare perempto, montes versus vestigia illius secuti, antrum coniugale ipsius domicilium adeunt, duos, absente genitrice, catulos vberibus adhuc matris indigos auferunt. Mutato consilio, quo grandiusculos effectos in Hispaniam post hæc mitterent, ferreis catenis diligenter in colla compositis, ad maternum antrum paruulos reportant lactandos. Post paucos inde dies regressi ad speluncam, catenis nil suo loco mutatis, vacuam repperêre speluncam. Putant à matre in frusta præ rabie dilaceratos, ablatosq; ne quisquam eis frueretur. Asseuerant nanq; solui è catenis nullo pacto potuisse viuos. Pellis perempti tigridis ad Hispaniolam, siccis herbis & culmo farcta, missa est ad Almirantum & primores. Qui à tigride incommoda passi sunt, & qui pellem eius tractarunt, hæc mihi disseruerunt, quæ dant accipimus, Petrus Martyr Oceaneæ Decadis 3 lib. 2.

Diuus Augustus Q. Tuberone, Fabio Maximo coss. quarto nonas Maij, theatri Marcelli dedicatione, tigrim primus omnium Romæ ostendit in cauea mansuefactam: diuus verò Claudius simul quatuor, Plin. Inter munera Augusto missa ab Indis, tigres Romæ visæ fuêre primo, vt author est Dion, Cælius. Fuerūt sub Gordiano Romæ tigres decem leones mansueti sexaginta, &c. Iul. Capitolinus. Heliogabalus portentosi ingenij imperator, leones & tigres ad currum iunxit, Cybelem se & Liberum patrem vocitans, Textor ex Lampridio. Meminit etiam Crinitus 16.10. Picto quòd iuga delicata collo Pardus sustinet, improbæq; tigres Indulgent patientiam flagello, Martialis in libro Spectaculorum epigrammate 148. Romæ in triumpho Aureliani fuerunt tigrides quatuor, camelopardali, alces, Vopiscus. Edita munera in quibus præter alia diuersa ex toto orbe terrarum, tigrides exhibuit, Capitolinus in Antonino Pio.

F.

Mensæ apud Indos imponuntur leones, apri, & tigrium clunes. Cæteris enim animalis huius partibus vesci Indi prohibentur, Philostratus lib. 2. de vita Apollon. Qui in Dariente insula tigrinam carnem gustauit, bubulā nihilò deteriorem esse retulit, vt præcedenti capite recitaui.

H. a.

a. Tigris ab alijs aliter scribitur, inflexione etiam & genere non ijsdem vtuntur authores. Τίγρις, cum animal significat: τίγρης verò, cum fluuium, Suidas, sed hanc distinctionem non video obseruari. Τίγρις ὑψιθέτης φέρεται Dionysius Afer de fluuio. Τίγρις iôta habet in vltima (inquit Eustathius Dionysij Scholiastes,) quod inflexio indicat, genitiuus enim Τίγριος est apud Aristotelem & Dionysium: vt ὄφις, ὄφιος, vt genitiuus Atticus inde fiat τίγρεως. Arrianus tamen per d. inflectit, Τίγριδος, vt etiam author fabulæ Susannæ, Damascenus vt inscriptio præ se fert. Sic & à vocabulo Apis gignendi casum alij Ἄπιδος faciunt, alij Ἄπιος. Sunt qui scribant τίγρης, τίγρητος, vt nomina in ης Iambica. Apud Iulianum quidem & Arrianum de gestis Alexandri, reperitur etiam Πίγρης, de fluuio, per p. ab initio. Est & Paphlagoniæ fluuius Tigris, τίγρις, τίγριος Xenophonti. Hæc Eustathius: possunt autem omnia sic accipi, vt tam de animali quàm de fluuio intelligantur. Πίγρης tantum per p. ad fluuium propriè pertinere videtur. Ego in Arriani Indicis inuenio τίγρης, τίγρητος, τίγρην, de animali. Græci authores, quos ego viderim, omnes sine delta inflectunt. Latini verò aliquot cum delta, præsertim recentiores. Tigrides enim legimus apud Solinum, Capitolinum, & authorem Philomelæ: Tigridum, apud Am. Marcellinum: Tigridibus, apud Capitolinum. Ocyor tigride, Lucanus lib. 5. Tigrin, tigrim, & tigrem, apud veteres Latinos reperio, omnia in accusandi casu. Legimus & in plurali numero apud classicos authores, Plinium, Senecam, &c. tigres, tigrium, tigribus. Tu (alloquitur testudinem instrumentū musicum) potes tigreis, comitesq; syluas Ducere, Horatius Carminum 3.11. Idem in libro de Arte, primam huius vocis corripuit, Dictus ob hoc lenire tigres, rapidosq; leones, de Orpheo. Tigris qui est vt leo, qui viuus capi adhuc non potuit, Varro genere masculino. Plinius & alij Latini omnes, ni fallor, fœminino genere efferunt. Græci verò pleriq; in masculino Pausanias, Oppianus, Strabo: qui τίγρεις μεγίστας dixit. Plutarchus vero in libro Vtra animalium, &c. fœmininum fecit.

Alsebha Arabicè est nomen commune ad omnia quadrupedum genera, quæ dentibus & vnguibus suis aggrediuntur homines mordendo & lacerando, & quandoq; mortem inferendo, vt leo, lupus, tigris, & similia, Bellunensis. Vetus Auicennæ interpres lupos vertere solet. A fluuio dicor, fluuius vel dicitur ex me, Iunctaq; sum vento, vento velocior ipso, Et mihi dat ventus natos, nec quæro maritos, Camerarius in Exercitijs rhetoricis, est autem ænigma de tigri.

Epitheta. Armeniæ tigres, Vergilius 5. Aegloga. Atqui non ego te tigris vt aspera, Getulúsue leo frangere persequor, Horatius 1. Carm. Atra, Vergil. 4. Georg. Gangetica, Ouidius 6. Metam. Hyrcanæq; admorunt vbera tigres, Virg. 4. Aeneid. in sæuum & crudelem. Improbæ, Martialis. Indomitæ, Author Philomelæ. Maculosa, Ouidius 11. Metamorphoseos. Tum pessima tigris, Virg. Georg. 3. At rabidæ tigres absunt, & sæua leonū Semina, Vergilius de Italia. Quis scit an hæc sæuas insula tigres habet? Ouidius epist. 10. Tibi dant variæ pectora tigres, Seneca in Hippolyto. Virgatæ, Ibidem. Et præterea apud Textorem, Tigres acerbæ, Afræ, asperæ, auidæ, capistratæ, Caspiæ carchesiæ, Caucaseæ, concitæ, dentatæ, efferæ, feræ, furibundæ immanes, Indæ, Martiæ, Parthicæ, pedestrenuæ, rabiosæ, rapidæ rigidæ, sæuæ, truces, spumantes, validæ, violentæ.

Τίγριες αἰολόνωτοι, Oppianus. τίγρεις οἷα θοαὶ κραιπνοῦ ζεφύροιο θύελλαι, Idem. Et alibi, Δηθάκι γάρ κεν ἴδοις πολυανθέα καλὴν ἀγρίτην, de tigride mare.

Tigrinus, adiectiuum. Mensæ tigrinæ Plinio dicuntur, vt supra retuli: quæ oblongo venarum discursu sunt,

tales apud nos ex acere & fraxino fiunt, & vt resplendeant flauo pigmento (vernicem vulgus vocat) illinuntur.

Tigris nomen est nauis Maſſici apud Vergilium libro decimo Aeneidos.

Hippotigrin animal celebratum inuenias in Antonino Caracalla ex Dionis Nicæi historia, Cælius.

Tigris viri nomẽ in epigrammate quod Suidas citat in dictione Βολίς: Τίγρις μὲν πλωοῖσιν ἱφεὶς βόλον. ἐν δ' ἁλίοισι Κλιτορ@. ἐν ξηροῖ Δᾶμις ἐρημονόμοις. Tigris Ouidio inter canes Alcæonis numeratur. Nominibus canes non longiſſimis appellandi ſunt, quo celerius quiſq; vocatus exaudiat, nec tamen breuioribus quàm quæ duabus ſyllabis enuncientur, vt ſunt Scylax, Ferox: aut fœmina, Lupa, Cerua, Tigris, Varro. Tigranes rex fuit Armeniæ maioris, quem primò Lucullus, deinde Pompeius Magnus vicit. Eſt & fluuij nomen.

Tigris appellatur ingens fluuius, propter velocitatem, qui inſtar beſtiæ nimia pernicitate decurrit. Hic de paradiſo exiens, iuxta Scripturæ fidem, pergensq; contra Aſſyrios, poſt multos circuitus (Ioſepho teſte) in mare rubrum defluit. Plura leges in Onomaſtico. De ſcriptione & inflexione huius vocabuli attuli quædam ſuperius ab initio huius capitis. Quaq; caput rapido tollit cum Tigride magnus Euphrates, Lucanus. Τίγρης, fluuius Perſarum, & fluuij ſonitus, ῥοῖζος, Heſychius. Tigris rapidiſſimus fluuiorum eſt, vt nullus ei pernicitate conferri poſſit: quamobrem Tigris vocatur, quod iaculum vel ſagittam velocitate æquet. Medi enim ſagittam tigrin vocant. Sic & Acis Siciliæ fluuius apud Theocritum dictus videtur, quod ἀκίς, id eſt ſpiculo vel telo celeritas eius compararetur. Aliqui tamen malunt à tigri fera nominatũ hunc fluuium. Fabulantur enim quod cum Sylax (Σόλαξ, apud Plutarchum de fluuijs) hic amnis vocaretur, hoc eſt κατωφερής, (nimirum à præcipiti & prono lapſu, quo in Araxem & Arſacidem paludem deuoluitur,) poſtea tigris appellatus ſit, hanc ob cauſam. Bacchus ab irata Iunone ad inſaniam redactus cum paſſim temere vagaretur ad hoc flumen peruenit, & cum de traiectu anxius hæreret, miſeratus eum pater Iupiter, tigrin feram mittit, qua vectus ille traiecit, vnde fluuio nomen impoſitum. Sed etiam citra fabulam à feræ huius ſumma & incomparabili pernicitate nomen ei aptè imponi potuit. Hic fluuius intelligitur etiam in doloſo illo oraculo quod Iuliano redditum eſt, promittens inſignia quædam facinora ædenda παρὰ θηλιπόταμον, ἤγουν παρὰ τῷ θηλωνύμῳ Τίγρει, Euſtathius in Dionyſium Afrum ſcribens. Addit & Arriani ex opere de geſtis Alexandri verba: Euphrates & Tigres, (Τίγρης, aliàs Πίγρης) fluuij, mediam inter ſe Aſſyriam includunt. Vnde & Meſopotamia ab incolis Tigres vocatur (ipſa potius regio ſic vocatur, vt & Dionyſius poëta canit) & humilior eſt Euphrate. Sed aliam cur Tigris ſic dictus ſit fabulam Hermeſianax affert: Dionyſius (inquit) cum Alpheſibœam nympham ad amorem ſuum nec donis nec precibus pellicere poſſet, in tigrin feram mutatus metu conſternatam per fluuium tranſuexit, & Medum filium ex ea genuit, qui iam adultus in rei memoriã fluuium appellauit Tigrin, Plutarchus in libro de fluuijs. Tigrin aiunt prope hoſtia quibus in mare ſe exonerat, Paſitigrin vocari, quaſi non amplius ſimplicem ſed πασιτίγριν, propter multos in ſe receptos amnes, Euſtathius in Dionyſium. Deſle Arabicè eſt fluuius in Meſopotamia, iuxta quem erat ciuitas Niniue, & apud Latinos Tigris nominatur, &c. Bellunenſis in gloſſis in Auicennam. Tigris minor & Delas fluuij, Apameam Meſenorum ciuitatem circundant, Stephanus. Tigris Xenophonti Paphlagoniæ fluuius eſt triplethros, hoc eſt trium iugerum latitudine. Herodotus etiam ſcribit non vnum ſolum eſſe tigrin, ſed alterum etiam & tertium, qui nec idem ſint, nec ex eodem fluant, ſed nomen tantum commune habeant, Euſtathius. Tigrana Ptolemæo 2.6. oppidum eſt Mediæ in mediterraneis. Τιγρανόκερτα, τὰ apud Stephanum & Strabonem, vrbs eſt iuxta Armeniam, quaſi Tigrani ciuitas: nam Parthis certa ciuitas eſt. Inhabitauit autem eam Tigranes Armeniæ rex.

b. In rubri maris inſula eſſe fruticem baculis tantum idoneæ craſſitudinis, varium tigrium maculis, ponderoſum, & cum in ſpiſſiora decidit vitri modo fragilem, Alexandri Magni comites prodiderunt, Plinius. In Tylo Arabiæ inſula ex arbore quadam baculos faciunt pulchros & varios inſtar pellis tigridis, ὥσπερ τίγρις, Theophraſt. 5.6. de hiſt.

c. Cum Maximinus omnia in viribus ſuis ita poneret, quaſi non poſſet occidi, quidam in theatro præſente illo dicitur verſus Græcos dixiſſe, quorum hæc erat Latina ſententia: Qui ab vno non poteſt occidi, à multis occiditur. Tigris fortis eſt & occiditur, &c. Iulius Capitolinus. Turrigeros elephantorũ miramur humeros, tigrium rapinas, &c. Plin. Tigris vt auditis diuerſa valle duorũ Extimulata fame mugitibus armentorum, Neſcit vtro potius ruat, & ruere ardet vtroq;. Sic dubius Perſeus dextra læuáue feratur, Ouidius 5. Metam. Veluti Gangeticæ ceruæ Lactentem fœtum per ſyluas tigris opacas, &c. Idem 6. Metam.

d. Hoc ego ſi patiar, tum me de tigride natam, Tum ferrũ & ſcopulos geſtare in corde fatebor, Medea apud Ouidium 7. Metam. Syluestres homines Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus, Dictus ob hoc lenire tigres, rapidoſq; leones, Horatius de Arte. Tigridis exuuiæ per dorſum à vertice pendent, Virgil. Aeneid. 11.

h. Bacchus in curru, quem ſummum texerat vuis, Tigribus adiunctis aurea lora dabat, Ouidius 1. de Arte. Hac (virtute) te merentẽ Bacche pater tuæ Vexêre tigres, indocili iugum Collo trahentes, Horatius Carm. 3.3. Sed de tigribus alijſq; feris maculoſis Baccho ſacris, plura dixi in Panthera h. Heliogabalus tigres iunxit, Liberum ſeſe vocans, Lampridius.

Poëtis quidem omnia licent, ſed cum aliqua veriſimilitudine, non vt Serpentes auibus geminentur, tigribus agni, Horatius de Arte.

Protei conformatio in diuerſa corpora, imaginum falſarum rationem continet quibus deludimur.

Eſt qui expleſſe iram, crudelitatis conceptaculum, inter optata maximè opinatur, tunc in tigridem demutatio recognoſcitur, &c. Cælius.

DE

DE VRSO.

A.

VRsvs Hebræis eſt דוב, dob, communis generis, plurale דבים, dubim. Primo Regum cap. 17. Arabice legitur dubbe, (quo nomine Saracenos etiã hodie vti quidã prodidit,) Chaldaice דובא, duba. Aldub vrſus eſt, Bellunenſis. Δαβυλή vrſus Chaldæis, Heſych. Varin. Auicennæ vetus interpres alicubi adib, id eſt. lupum cum aldub, id eſt vrſo confundit: Vide in Lupo A. Adraces, id eſt teſticuli vrſi, Syluaticus. Maractis, id eſt fel vrſi, Idem, videtur autem nomen ineptè compoſitum, ex diuerſis linguis, nempe à marah quod fel Hebræis, & arctos, ἄρκτος, quod Græcis vrſum ſonat. Itali hoc animal vocant orſo: Galli, ours. Hiſpani ſimiliter Italis orſo: alij tamen ſine r. oſo vel oſſo proferunt. Germani *baer*, vel (vt alij ſcribunt) *beer*. Angli ſimiliter *beer* vel *beare*. Illyrica lingua variat: nam Bohemi ned*vv*ed appellant: Poloni *vvcvv*er, per anadiploſin (vt apparet) Germanici vocabuli.

B.

Vrſos multos regiones frigidæ gignunt, & quidem fuſcos aut nigros, quorũ duo ſunt genera: magni & parui, hi facilius arbores ſcandũt, & in tantam magnitudinem, in quantam illi nunquã creſcunt, Ge. Agricola. Paruum vrſorum genus audio ab Heluetijs noſtris vocari *ſteinbaeren*, id eſt ſaxatiles aut ſaxorum incolas vrſos. Maiores, in quibuſdam Germaniæ locis, *hauptbaeren*, quaſi capitales vrſos. Vrſus alius vulgò notus eſt, & alius aquaticus colore albo, qui ſub aqua venatur vt lutra & caſtor, Albertus. Sunt quædam genera vrſorum alborum & canum & luporum, & ſimilium quorundam animalium amphibia, quæ tam in aqua quàm in terra verſantur, Idẽ. In Oceani inſulis ad Septentrionem, diuerſis locis, Iſlandiæ præcipue, magni & ſæui vrſi albi reperiuntur, qui manibus ſuis glaciem frangunt, & è foraminibus extractos piſces deuorant, vt Olaus Magnus annotauit. Vrſi circa mare glaciale rẽperiũtur albi vnguibus nigris, vt plurimum in mari degentes. niſi tempeſtas cogat exire: Reduxi binas eiuſmodi pelles, Sigiſmundus liber Baro in Herberſtein. Sed de vrſis albis plura adferam paulò poſt. Abundant vrſi in alpinis Heluetiæ regionibus, magni, validi, & præ cæteris animoſi, ita vt robuſtos etiam equos & boues lanient, quamobrem ab incolis magno ſtudio capiuntur, Stumpfius.

Formicæ nimiũ abundant in occidentalis Indię partibus nonnullis. Ibi gignitur animal quod vocant VRSVM FORMICARIVM, quod lingua eas rapiat depaſcaturq́;, atque ſic regionis iacturæ prouiſum eſt, cum ad nullum alium vſum hoc animal paratum videatur, neque enim ferum eſt, nec mordax: dictumq́; potius vrſus à ſimilitudine corporis, quàm à robore vel feritate, hoc linguæ humore diſcutit ac diſijcit ſolidiſſimas formicarum domos, inde etiam his diſiectis linguæ hærentes ad ſe trahit ac deuorat, Cardanus. Vrſus & Picus formicis veſcuntur, Scaliger.

Elephanti ſi à Libya dicti eſſent Lucæ boues, fortaſſe pantheræ quoq; & leones non Africanæ beſtiæ dicerentur, ſed Lucæ. Sin ab Lucanis, vrſi cur potius Lucani quàm Luci dicti? Varro de lingua Latina. Et rurſus, Vrſi

Lucana origo, vel vnde illi nostri ab ipsius voce: (sed locus mihi corruptus videtur.) Vrsi Persici vltra omnē rabiem sæuiunt, Marcellinus lib. 24. Quod freno Libyci domantur vrsi, Martialis. Numidici vrsi forma cæteris præstant, rabie duntaxat & villis profundioribus, Solinus. Seruatum est (inquit Crinitus) in Romanis Annalibus relatum, vrsos Numidicos in Circo Romano ab ædilibus æditos M. Pisone & M. Messala coss. quam rem C. Plinius mirari se plurimum refert, quod etiam Numidicos additum sit, cum in ipsa (vt inquit) Africa minimè vrsi gignantur. Ego etsi à Plinij authoritate non censeam penitus diffidendum, non tamen prætermittam quo minus ea de vrsis Numidicis ascribam, quæ cum publica Annalium authoritate cōueniant. Post hæc recitatis Solini verbis, tum illis quæ nos iam attulimus tum illis quibus Annalium verba continentur, vt apud Plinium quoq; addit: Herodotus quoq; Halicarnasseus idem sensit de vrsis Libycis. vt poetas nostros mittamus qui apertè probāt fuisse Numidas vrsos maximè celeres: nam & Numidas & Libycos passim appellitant, cuiusmodi illud, Profuit ergo nihil misero, quod comminus vrsos Figebat Numidas Albana nudus arena, Hæc ille. Mirabile in Africa, nec apros, nec ceruos, nec vrsos esse, Plinius 8. 36. Atqui Herodotus lib. 4. ceruum & aprum duntaxat in Africa reperiri negat, & Aristot. de hist. anim. 8. 28. ceruum, aprum, & capram syluestrē. vel, vt Plinius transfert, capream: vrsum verò de suo addit: lapsus, vt puto, memoria, cum Cretæ non Africæ vrsos deesse dicere debuisset: nam proximè ante Cretæ meminerat, his verbis, Mirabile in Creta ceruos, præterquam in Cydoniatarum regione, nō esse: item apros & attagenas, herinaceos. Vrsos verò Cretam non alere hoc loco non meminit, quod tamen alibi asserit: In Olympo (inquiens) Macedoniæ monte non sunt lupi, nec in Creta insula, ibi quidem non vulpes vrsiue. Et Aristoteles in Mirabilibus: In Creta (inquit) lupos, vrsos, viperas, & his similes feras nasci negant, eo quod Iupiter in ea natus sit. Angliam quoq; vrsis carere audio. In extrema Arabiæ regione à Dira vsq; ad Austri cornu circa vltimum promontorium, vrsi reperiuntur carniuori, qui nostros & magnitudine & celeritate longè exuperant, colore fului, (πυῤῥοὶ, ruffi.) Strabo lib. 16. Apud Roxolanos & Lituanos ingentes hodie venantur vrsos, qui regibus illis sunt etiam in delitijs mansuefacti, Volaterranus. In Mysia aiunt genus esse vrsorum alborū, qui cum à venatoribus vrgentur, talem halitum ædant, qui canum carnes putrefaciat, & aliorum quoque animalium cibo ineptas efficiat. Quod si quis instet & propius accedat, phlegma copiosum ore emittunt, quo canum ora afflat, & similiter hominum, ita vt vel suffocet vel excæcet, Aristoteles in Mirabilibus. Mysia albos vrsos gignit, qui pisces vt lutra & fiber capiunt, Ge. Agricola, sed quærendum an Mysij illi vrsi albi, quorum Aristoteles meminit, terrestres tantum non amphibij sint. Pausanias in Arcadicis meminit vidisse se apros albos, & vrsos Thracios albos, quos homines priuati possederint. Aethiopiæ rex in epistola quam Hebraicè ad Pontificem Romanum scripsit, camelos & vrsos albos in regno suo reperiri testatur. Iam perdix visa est alba, & coruus, & passer, & vrsa, Aristoteles in libello de coloribus, Ruellio interprete, vide in Ceruo B quamuis in codicibus vulgatis habetur, καὶ μέλας δ᾽ ἤπειτα ζίφνης ἔλαφος καὶ ἄρκτος &c. Ruellius non μέλας, sed λευκὸς legit, quod probo. Vrsos niueo colore candētes in syluis Moschouitis, & Lithuanicis reperiri, certius est quam affirmari opus sit, cùm id quotidie aspicimus, etiam aliquando nobilium matronarum rhedas sex equis ductas, à sella vsq; ad caput exuuijs alborū vrsorum contectas. Parere tam albos quàm nigros more aliorum animalium certum est, cum etiam ante aliquot annos in suburbano Regiæ maiestatis vrsa captiua pepererit, Ioh. Bonar de Balicze illustris baro Castellanus.

Vrsus animal est humidum valde & informe, Albertus. Vergilius vrsos informes, Ouidius turpes dixit. Quid nisi pondus iners, stolidaq́; ferocia mentis? Ouidius in Halieut. de vrso. Corpus ei crassum & vix mobile, Albertus. Vrsos multos regiones frigidæ gignunt, & quidem fuscos aut nigros, Ge. Agricola. Sunt qui vrsum semper crescere affirment: & sanè inueniuntur aliquando vrsi longitudine quindecim (quinque) cubitorum. Sunt autem apud nos nigri, fusci, & albi, Albertus. Forte pellem vrsinam dum hæc commentabar, Viennæ vidi ex Lituania allatam, longitudinis cubitorum quinq;, latitudinis tantæ vt quodlibet vel bouis tergus vinceret: quæ Cæsari Maximiliano tum in Thermis Badensibus lauāti oblata, summæ admirationi fuit, Vadianus in Melam. Vrsi pellis spissa & villosa est, Albertus. Numidicis vrsis villi profundiores, Solinus. Illis qui ad dissectionē partium humani corporis præparari volunt, si desint simiæ aut similes eis animantes: alias deligeʃnt quibus artuum extrema in digitos quinq; discreta sint, &c. & nisi commodior alia contigerit, vrsum & leonem, & omnia quę serratis dentibus sunt, Galenus de anatomicis admin. Credit Theophrastus per id tempus (cū latitant hyeme) coctas quoq; vrsorum carnes, si asseruentur, crescere, Plin. & Albertus. Vide paulò mox in Adipe. Eodem tempore (cum latitant) sanguinis exiguas circa cor tantum guttas, reliquo corpori nihil inesse Theophrastus credit, Idem. Vrsis nulla est medulla, Plinius. Axungia & laridum sunt in animalibus non cornigeris, quorum quatuor dentes vt plurimum prominent, vt sunt, porcus, glis, felis, canis, vrsus, &c. Monachi in Mesuen. Valde mirabile est quod circa adipem vrsi contingit, qui eo tempore quo latitant vrsi, in vasis attollitur & replet ea. Theophrastus in libro de odoribus. (Idem paulò ante de carnibus vrsi ex Plinio diximus, Theophrastum citante.) In Mirabilibus etiam Aristotelis legimus vrsinum adipem latente hoc animali augeri in vasis eaque excedere. His adijciam Oppiani versus de vrsi corpore & aliquot eius partibus:

> Λάχνην μὲν πυκινὴν δνοπαλὴν ἀμφιέσαντο,
> Μορφὴν δ᾽ οὐκ ἀγανὴν παναμειδήτοισι προσώποις.
> Κάρχαρον, οὐλόμενον, ταναὸν στόμα. κυανέη ῥίς,
> Ὄμματα θεῖν, σφυρὸν ὠκύπορον, δέμας εὐρυκάρηνον,
> Χεῖρες χερσὶ βροτῶν ἴκελαι, ποδὲς ἠδὲ πόδεσσι.

Inualidissimum vrso caput, quod leoni fortissimum, ideo vrgente vi præcipitaturi se ex aliqua rupe, manibus eo operto iaciuntur, ac sæpe in harena colapho infracto exanimantur, Plin.

Inualidum vrsis caput, Solinus: sed præcipuè syncipt, Albertus. Capitis ossa infirmissima esse vrsis, durissima psittacis, suo diximus loco, Plinius. Os siue rostrum vrsi oblongum est, instar fermè suilli, Mich. Herus. Os longum vrso. Gillius ex Oppiano. Vtrinq; dentatus est Dentibus exertis armatus, Gillius ex Oppiano: qui tamē non χαυλιόδοντα, hoc est dentibus exertis vrsum esse scribit: sed os eius καρχαροὶ esse, hoc est serratis dentibus, vt canes sunt. Vrsus idcirco dentibus retia non lacerat, quod ijs bene penitus reconditis, ea ipsa propter labrorum crassitudinem assequi non possit, Gillius (ex Plutarcho de causis naturalibus.) Natura leonibus, sicut & vrsis & tigribus angustiora (breuiora) creauit colla, quia in terra ceruicem & ora deijciunt pascēdi gratia: sed aut ceruum inuadunt, aut bouē ouemq; discerpunt. Ambrosius. Vrso ventriculus est amplus, Aristot. Venter ei vnus, ac post ventrem intestinum, sicut & lupo, est autem in aliquibus animalibus venter maior, vt in porco & vrso, vt quidam obscuri ex Aristotele citant. Vrsæ mammas habent quaternas, Aristot. & Plinius.

Genitale

Genitale vrsi, simul vt expirauerit, cornescere aiunt, Plin. Homini genua & cubita contraria: item vrsis & simiarum generi, ob id minimè pernicibus, Plin. Vrsa pedes habet manibus similes, Aristoteles. Extrema similia habet homini, Albertus. Manus earum similes humanis manibus, & pedes pedibus, Oppianus. Vrsis vis maxima in brachijs & lumbis: vnde interdum posticis pedibus insistunt, Solin. Cameli pes imus vestigio carnoso est, vt vrsi, qua de causa in longiore itinere fatiscunt, Plin. Nostri manus, id est anteriores pedes vrsi vocant *datzen* vel *taapen*. Armati vnguibus vrsi, Ouidius 10. Metam. Vrsis natura caudam diminuit, quòd reliquum corpus admodum pilosum sit, Aristot. Caudæ paruæ sunt villosis animalibus, vt vrsis, Plin.

C.

Vrsus animal est humidum valde & informe, Albertus. Valde frigidum & pituitosum, vt constat ex corpore eius quod admodum crassum & vix mobile est, pedes lati, pellis densa, Idem. Ex eo quod hyeme latitant vrsi, & absq; cibo multum temporis degunt, pituitoso eos temperamento esse conijcio. Antonino Getæ familiare fuit has quæstiones grammaticis proponere, vt dicerent singula animalia quomodo vocem emitterẽt, velut, agni balant, vrsi sæuiunt, &c. vt refert Ael. Spartianus. Atq; in præsepibus vrsi Sæuire, Vergilius de vocibus animaliũ auditis in domo Circeæ. Vespertinus circungemit vrsus ouile, Horatius Epodo. Vrsus ferus vncat, Author Philomelæ. Βρυχᾶσθαι verbum non modo de leone dicitur: sed etiam vrso & pardali & panthere, (quæ vocabulum proprium suæ vocis non habent, Varinus,) Pollux. Σμερδαλέη βρυχή, Oppianus de vrso: Gillius vertit rugitum infestum. Venatores nostri de vrsi irati voce vtuntur verbo *brommen* vel *brummen*: aliqui etiam *hülen*. Vrsus latitans cum murmure quodam pedes fugit, Alexander. Ingrediuntur vrsi & bipedes, Plin. Ingredi vel duobus innitens pedibus erectus aliquandiu potest Aristot. sed non diu, Albertus. Inter ingrediendum pedes primum anterius leuiter in terram ponunt, deinde posteriorem quoq; partem submittũt, vnde & equos similiter ingredientes *baernhemb* quidam vocari volunt. Arborem auersi derepunt, Plinius, hoc est, non proni, sed posterioribus primum pedibus, anterioribus interim molem corporis sustentantes, ne ruant: & in hoc quoq; hominem imitantur præter morem quadrupedum. Vrsi parui, (quibus nostri a saxis nomen posuerũt,) facilius arbores scandunt, Georg. Agricola. Homini genua & cubita contraria: item vrsis & simiarum generi ob id minime pernicibus, Plin. At Oppianus. Ὤμμα θοὸν, σφυρὸν ὠκύτερον. Vrsi corpus valde crassum & vix mobile est, Albertus. Vrso vis maxima in brachijs & lumbis vnde interdum posticis pedibus insistunt, Solinus. Brachijs quidem & manibus tantum valent, vt retia ijs potius quàm dentibus discerpant. Vrsus brachijs ad multa opera vtitur, his aliquando ligna fortè inuenta in canes proijcit. & frangit olueta & aluearia apum, & in sublime scandit, Albertus. Vrsus animal vorax est, Erasmus. Vrsus animal omniuorum est: quippe qui & fructus arborum quas conscendit corpore lubrico edat, & legumina, & apes perfringens aluεos, & cancros, & formicas, carne etiam vescitur, viribus enim suis confidens, inuadit quadrupedes diuersas, (vt in D. referam,) Aristoteles. Carnes omnes præmaceratas, & propemodum putres comedit, Idẽ. Quibus verbis Mich. Ephesius asserit Aristotelem intellexisse, vrsum non vorare carnes alicuius animalis, nisi penè putridas: cuius contrarium docet obseruatio: nam deuictis sue & tauro, statim vorat, vnde constat eum recentes carnes vorare. Melius igitur exponas, vt dictum est, quod vrsus voret etiam cadauera quorumcunq; animalium quæ vincit ac in pugna superat, Niphus. Vrsi & fruge, fronde, vindemia, pomis viuunt: & apibus, cancris etiam & formicis, Plin. Vrsus alius est aquaticus albus, qui venatur sub aqua, vt lutra & castor: alius terrestris tantum, qui comedit carnes, herbas, mel, & fructus arborum, Albertus. Vtriq; comedunt carnes, mel, fructus arborum, herbas, Ge. Agricola. Vespertinus circungemit vrsus ouile, Horatius Epodo. Insidiantur aluearibus apum, maximè fauos appetunt, nec auidius aliud quàm mella captant, Solinus. Huius gratia arbores scandunt, vbi examen apum syluestrium animaduerterint: & clauæ mucronatæ à ramo dependentis, & aditum examinis obtegentis, dum manibus indignantes reijciunt, subinde reciprocis ictibus intereunt, vt pluribus dicetur capit. 5. Aliquando in mellarias foueas illapsi, in eis suffocantur. Oculi eorum hebetantur crebrò: qua maximè causa fauos expetunt, vt conuulneratum ab apibus os leuet sanguine grauedinem illam Plin. Vrsi cum extra latibula sua pascuntur, circa arbores fructiferas ferè capiuntur, Pollux. Delectantur pomis & nucibus. Herbam arum comedere solent cum primum è latibulo egrediuntur, vt intestinum laxetur & hiet, Aristoteles. (Vide etiam inferius vbi de latitatione eius dicetur.) Matthæolus Senensis arbustum quoddam spinosum, (quod Galli, vt mihi videtur, spinam albam vocant, nostri *maelbeere*) folijs ferè vt apij diuisis, flore albo, baccis rubentibus &c. in montibus circa Tridentum panem vrsi vulgò vocari author est. Ego hanc Plinij spinam appendicem esse conijcio: ipse Græcorum oxyacantham facit, & diuersam ab ea vuam crispinam Italorum siue berberim vulgarem. Idem alibi scribit vrsos delectari specie illa rubi, quæ mora fert odorata & rubicunda, nostri quod hinnulis ceruorum grata sint *hindbeere* appellitant. Galenus lib. 7. cap. 4. de compos. secundum locos, plantæ cuiusdam meminit quæ vua vrsi nominetur, folijs arbuti, &c. hãc quidam ribes nostrum vulgò dictum esse conijciunt sed falluntur, cum non arbuti sed opuli ferè folia habeat. Cætera animalia sana quæ carnibus viuunt, herbas non comedunt, præter hominem & vrsum, Albertus.

Vrsi bibendo nec lambent nec sorbent, vt cæteræ animantes, sed aquam quoq; morsu vorant, Plinius & Aristoteles. Cum degustauêre mandragoræ mala, formicas lambunt, Plinius. Cum gustauêre mandragoræ mala, moriuntur: sed eunt obuiam, ne malum in perniciem conualescat, & formicas deuorant ad recuperandam sanitatem, Solinus. Constat vrsos ægros deuoratis formicis sanari, Plinius. (Vide nonnihil etiam infra, circa finem eorum quæ de latitatione vrsi afferentur.) Vrsus cum nausea laborat, myrmeciam adit, assidensq; linguam humore dulci fluentem exertam leuiter tandiu tenet, dum scatere formicis videat, eas deglutit postea, & plurimum iuuatur, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Saturitati occurrit vomitione, quam sibi excitat commanducatis formicis, Textor sine authore. Vrsus vulneratus herbis sicci temperamenti vulnera sanare tentat, Albert. Oculi eorum hebetantur crebre: qua maximè causa fauos expetũt, vt conuulneratum ab apibus os leuet sanguine grauedinem illam, Plin. A latitatione egressæ in diem liberum vrsæ, tantam patiũtur insolentiam lucis, vt putes obsitas cæcitate, Solin. Dicunt aliqui vrsum semper crescere, Albert.

Animæ leonis virus graue, vrsi pestilens contacta halitu eius attingit nulla fera, citiusq; putrescunt afflata reliquis, Plin. Vide in Leone C. In Mysia aiunt genus esse vrsorum alborum, qui cum à venatoribus vrgentur, talem halitum edant, qui canum carnes putrefaciat, &c. vt in A. retuli.

Vrsæ Veneris libidine flagrant, & noctes diesq; ad coitum inflammatissimæ maritos appetūt. Et quoniam feræ grauidæ maribus non miscentur, præter lyncem & leporem, vrsæ ne diutius maritis careant, vt ad Venerē maturius redire possint, priusquam certum pariendi tempus venerit, ventrem elidunt, & partum violenter edunt: ac mox à recenti partu simul & alendæ proli, & explendæ libidini, (vt cuniculi quoq;,) dant operam, Oppianus: ex quo Gillius perperam transtulit vrsas etiam grauidas coire. Tempore non alio (quàm libidinis) catulorum oblita leæna Sæuior errauit campis: nec funera vulgò Tam multa informes vrsi stragemq; dedêre, Vergilius. Vrsi, lupi, leones acrius libidinis tempore in eos qui accesserint, sæuiunt, inter se tamen minus hęc dimicant: videlicet ob eam rem, quia nullum ex ijs gregale est, Aristoteles. De Philippo Cosseo Constantiensium sacris præfecto, ingenuarum artium perstudioso, qui hoc ipsum se ex bono authore cognitū habere, mihi valde affirmauit: vrsum accepi ex montibus Allobrogum puellam in speluncā rapuisse, eandemq; venereo complexu & osculatione prosecutum fuisse: atq; ex pomis agrestibus, quæ permulta quotidie in speluncam inferret maturiora, studiose delegisse, eidemq; edenda amatoriè dedisse, ac nimirum cum ad cibi inquisitionem proficisceretur, ingenti saxo speluncam, ne puella exire posset, occlusisse. Cum autem post longam inquisitionem parentes vrsinum latibulum præterirent, suam peradolescentem animaduertisse, saxoq; ægre depulso, eam recepisse, Gillius. Vrsorum coitus hyemis initio, Plinius. Desiderium Veneris hyems suscitat, Solinus. Coit vrsa mense Februario, parit eo tempore quo latet Aristot. Vrsi coëunt, non superuenientes, sed humi strati, Aristot. Coëunt non itidem (eodem modo) quo quadrupedes, sed apti amplexibus mutuis, velut humanis coniugationibus copulātur, Solinus: ambo cubantes complexiq;, Plinius: & alibi, humanitus strati. Quadrupedum vrsæ demissis cruribus, quemadmodum cætera quæ pedibus innitendo exercent Venerem, admota parte maris supina ad dorsum fœminæ coëunt, Aristot. Coëunt vrsi vt homines, sicut & simiæ, Albertus. Secreti honore reuerentur mares grauidas, Solinus. Grauidam capi vrsam difficile est, Aristot. grauidæ enim (vt mox dicetur) latent. Fert vterum dies triginta, Aristoteles & Solinus. Volaterranus non rectè transtulit ex Aeliano vrsam post mensem tertium parere, neq; enim tandiu vterū gestat: sed tanto tempore exacto, è latibulo in quo peperit plerunq; prodire solet, vt inferius quoq; dicetur. Coëunt hyemis initio, deinde secedunt in specus vbi pariunt tricesimo die, Plin. Qui curam habet vrsorum qui Bernę aluntur, scribebat mihi, se ad coitum committere vrsos, marem & fœminā circa diem D. Iohannis Baptistę parere autem semper circiter calendas Ianuarias: fœtus magnitudinis esse ratti: cum quędam vrsa aliquando serius nempe octo dies post calendas Ianuarias peperisset, fœtus non superuixisse. Cùm coeunt, multo tempore simul in coitu manere, & ita se macerare, vt ex corpulentis omnino macri reddantur. Parit tum vnum, tum etiam duos, sed complurimum quinque, Aristot. Cæcos parit catulos, Idem. quod & venatores nostri affirmant. Pariunt plurimum quaternos, Plinius: Idem alibi vt plurimum quinos eas parere ait. Quædam catulos inarticulatos propemodum pariunt, vt vvlpes, vrsa, leæna, & alia nonnulla sed omnia ferè cæcos, Aristot. Quadrupedum pleraq; perfectos ædunt partus, pauca inchoatos, vt leænæ, vrsæ & vulpes. Informia etiam magis quàm supradicta vrsæ pariunt, rarumq; est videre parientes. Postea lambendo calefaciunt fœtus omnia ea & figurant, Plinius. Vrsa fœtum minimum pro sui corporis magnitudine ædit: quippe quæ minorem catto, maiorem mure parere soleat, nudum item, & cæcum, & cruribus propemodum membrisq; alijs plurimis indiscretum & rudem, coit mense Februario, parit eo tempore quo latet, Aristot. Lucinæ illis properatius tempus est, quippe vterum trigesimus dies liberat: vnde euenit, vt præcipitata fœcunditas, informes creet partus. Carnes pauxillulas ædunt, quibus color candidus, oculi nulli, nulli pili, & de festina immaturitate tantum rudis sanies, exceptis vnguium lineamentis. Has lambendo sensim figurant, & interdum ad pectora fouent, vt adsiduo incubatu calfactæ animalem trahant spiritum, Solinus & Plinius. Vrsæ partum ab initio prorsus informem esse, vt ne agnosci quidē possit, deinde à matre lingua fingi, & sinu gremioq; foueri, Aelianus quoq; annotauit.

Nec catulus partu quem reddidit vrsa recenti, *Sed malè viua caro est, lambendo mater in artus*
Fingit, & in formam, quantam capit ipsa reducit, Ouidius vltimo Metam.

Carnem parit ἄσημον, ἀχαρίστον, Oppianus, hanc lingua ceu manu vtens figurat, Galenus ad Pisonem. Ἡ ἄρκτος τίκτει μὲν σάρκα, πλάττει δὲ αὐτὸ τὸ γέννημα τῷ στόματι, καὶ πρὸς εἶδος ζώου τὰ μέλη τυποῖ, Pollux. Aegyptij hominem primò deformem natum, qui postea formosior euaserit, significare volentes, vrsam prægnantem pingūt: hæc nāq; sanguinem primum condensatum & concretum parit, hūc postea proprijs fouens femoribus efformat, linguaq; lambens perficit, Orus. Vrsus dicitur quasi orsus, scilicet in ventre, & extra completus, quoniam præmaturum partum mater lingendo informat, Liber de nat. rerum. Non quicquam rarius homines quàm parientem videre vrsam, Plin. Fœtuum vrsæ membra videntur imperfecta propter immodicum humorē: quamobrem vrsa eos diu lambit & fouet, Albertus. Idem de animalib. 7. 3 3. Animalia quædam (inquit) in antris circa finem quietis suæ pariunt: propter quod etiam ignoratur locus partus vrsorum. Concipiens enim vrsa ex coitu, propter frigiditatem temperamenti & pituitosi humoris copiam, non posset semen in vtero formare perfectè, nisi expectaret abstinentiæ tempus: præcipuè cum eadem frigiditate & humoris copia, adeò constringantur meatus per quos parere debet, quòd illo tempore vix posset, itaq; tempore latibuli sui emittit, (parit,) quum recens expergiscitur. Et quanquam hoc tempus expectârit, adhuc tamen informem ferè partum ædit, ita vt aliqui poëtarum putauerint, nihil quàm carnis frustum ab ea pari, idq; postea spiritu & lingua eius formari in animalis figuram, quod tamen minime verum est, Hæc Albertus. Vrsam non parere fœtum prorsus informem, quem postea lambendo figuret atq; perficiat, argumento est fœtus ex vtero matris in venatione captæ excisus in Polonia: quem Georgius Ioachimus Rheticus, medicus doctissimus, & mathematicorum nostri seculi facile princeps, è Cracouia dono ad me misit. Is paulo longior digito est, pollicis crassitudine, corpore pulchrè articulato distinctoq; perfectè, nisi quod posteriora crura imperfecta adhuc retrò extendantur à corporis truncō rectà ferè: anteriora verò perfecta sunt, ita vt manus etiam in palmam seu volam, digitos ac vngues distinguantur: thoracis etiam costæ conspicuæ sunt: oculi aures & dentes nondum. Vrsæ à suis catulis vehementer ferociunt, vt canes à catellis, Aristot. Hystrix hybernis se mensibus condit, quæ natura multis, & ante omnia vrsis, Plinius & Aristot. sed vtrum propter frigus an alia de causa condantur, ambigitur, Arist. Hyeme tempore frigido & humido latet vrsa, & tunc parit propter caloris in ea augmentum, Albertus. Hyberno tempore (inquit Aelianus) parit, cū peperit, latibulis se tegit: nam frigoris vim reformidat, & veris aduentum manet, nec ante treis menses catulos in lucem profert. Cum autem se habitu corporis opimo sentit, (hoc enim ipsum morbi loco ducit,) latibulum, quod Græci φωλεὸν appellant, expetit. (Vnde affectus quo latendi tenetur desiderio, φωλία Græce nominatur.) In antrum nō rectè motu sui corpor s,

poris. sed supina ingreditur, & dorsi sui tractu repit, venatoribus vt vestigia sua obliteret: Ibiq; postquam est ingressa, se quieti dans, habitum corporis extenuat per quadraginta dies: è quibus quidem quatuordecim immobilis manet, reliquis alijs mouetur, tantum solo lingendo dextero pede se sustentat, eiq; intestinum eatenus adducitur, vt propemodum cohæreat. Quod quidem ipsum ea sentiens, aron herbam agrestem edit, (vt pluribus dicam paulò post,) Hęc Aelianus: Cuius ex hoc loco verba Græca recitat Cælius 25.27. Apud Theocritum φωλάδες ἄρκτοι, vrsæ dicuntur ἐμφωλεύουσαι, id est in latibula se condentes, Cæl. Vrsus veterno quē vocant appetente, priusquam planè torpet grauisq; & stupidus iacet, locum repurgat antea: ac subiturus specum, per reliqua quidē gressu quantum id fieri potest suspēso maxime & leui, summis tantum nixus vestigijs incedit: postremò per terga volutatus promouet corpus agitq; in lustrum, Plutarchus in libro Vtra animaliū, &c. Mares (inquit Plinius) quadragenis diebus latent, fœminæ quaternis mensibus. Specus si non habuere, ramorum fruticumq; congerie ædificant, impenetrabiles imbribus, molliq; fronde cōstratos. Primis diebus bis septenis tam graui somno premuntur, vt ne vulneribus quidem excitari queant. (quod & Solinus ex Plinio repetit.) Tūc mirum in modum veterno pinguescunt. Illi sunt adipes medicaminibus apti, contraq; defluuium capilli tenaces. Ab ijs diebus residunt, ac priorum pedum suctu viuunt. Fœtus rigentes apprimendo pectori fouent, non alio incubitu quàm oua volucres. Mirum dictu, credit Theophrastus per id tempus coctas quoq; vrsorum carnes, si asseruentur, increscere: cibi tunc nulla argumenta, nec nisi humoris minimum in aluo inueniri: sanguinis exiguas circa corda tantum guttas, reliquo corpori nihil inesse. Procedunt vere, sed mares præpingues: cuius rei causa non prompta est: quippe nec somno quidē saginatis præter quatuordecim dies, vt diximus, Hæc Plin. Vrsus per hyemem inopia cibi suos pedes lambendo διαζῆ Ioannes Tzetzes in Hesiodum. Cum conditi sunt, pinguescunt vrsi per id tempus, tum mares, tum fœminæ vehementer, (hoc & alibi ab eo repetitur,) vt mouere sese facile nequeant, parit etiā fœmina eo tempore, & tandiu latet quoad tempus sit vt suos catulos in apertum producat, quod verno tempore mense à bruma tertio facit. Sed quod minimum, dies circiter quadraginta latet: ex quibus bis septem ita sopitur, vt se nihilo moueat: reliquis postea pluribus latet quidem, sed mouetur, & surgit, Aristoteles. Et alibi, Cum prolem enutrierit, exit à mense iam veris tertio: hoc est, (inquit Albertus,) post initium Maij qui est tertius mensis veris. Ex latibulis rursus prodeunt vere, mares valde pingues, fœminæ non item, quod pepererint eo tempore, Ge. Agricola. Secreti honore reuerentur mares grauidas, & in ijsdem licet foueis, partitis tamen per scrobes secubationibus diuiduntur, Solin. Et rursus, Interea cibus nullus. Timent hyemem & frigus vrsi vtcunq; hirsuti, & abdūt se in satis amplum specum: nec vllo interea cibo vtentes, manus pedesq; lambūt ac veluti sugunt, vt per hyemem sub scopulis latitantes polypi suos cirros arrodunt, Oppianus lib. 2. de piscat. Vrsus non sine murmure pedes sugit, tanquam alimenti quippiam inde percipiat, Alexander. Vrsi quidem manum in cibo etiam homini suauissimam esse, dicemus infra capit. 6. Enixæ quaternis latent mensibus, mox egressæ in diem liberum, tantam patiuntur insolentiam lucis, vt putes obsitas cæcitate, Solin. Fœtu grauida vrsa, vel à nemine, vel à paucissimis capta est, tempore sui latibuli hoc animal nihil edere certum est: quippe quod neq; exeat, & captum ventre intestinoq; inani videatur. Narrant eius intestinum per inediam ita conniuere, vt adductum propè cohæreat. Itaq; vrsum latebram egressum primum herbam arum dictam degustare, vt intestinum laxetur & hiet, Aristoteles. Exeuntes herbam quandam aron nomine laxandis intestinis alioquin concretis deuorant, circa surculos cum dentiunt prædomantes ora, Plin. Solent aron herbam comedere cum è latibulo egrediuntur, vt dictum est: ligna etiā manducānt, quasi dentiant, Aristoteles. Albertus hunc locum inepte transtulit, his verbis: Cum ægrotant, herbas edunt, præcipuè dracontium ad acuendos dentes. Ari herbæ natura ventosa intestinum vrsorum diducit & dilatat, eidemq; facultatem receptandi affert. Cum autem cibis sese rursus refecerit, formicas exedens facile exinanitur, Aelianus.

Vrsus post incubatum diutinum lustro exiens, syluestri aro vescitur, aluum constrictam hactenus acrimonia eius ciente. Idem, cum cœpit nausea, myrmeciam adiens, assidensq; linguam humore dulci fluentem exertam leniter tandiu tenet, dum scatere formicis videat, eas deglutit postea, vehementerq; iuuatur, Plutarchus. Vide superius inter morbos vrsi. Cum animalia de antris, vbi latuerant, egrediuntur, præcipuè requirunt ad cibū ea, quæ aliquam habent acredinem, vt appetitum cibi excitent: qualis est herba cuculi quam quidam alleluia vocāt. & alluf & iarus pes, (aron, quę vulgò pes vituli.) has enim herbas egrediens comedit vrsus, Albert. 7 3.2. Est autē herba quam primo loco nominat, oxys Plinij, ternis folijs, sapore acido: altera, dracunculus, calidissima & acerrima planta: & eiusdem omnino facultatis tertia, nempe aron. In alpibus Helueticis aiunt quendam vaccarium, siue lactarium appellare mauis, qui in alpibus æstate vaccas mulget, & opera lactaria conficit,) à monte descendentē, & amplam cucumam, (in qua lac ad caseos decoquunt.) gestantem eminus vidisse vrsum, qui radicem quandam sua manu effossam edebat: Et cum eius discessum expectasset, adijsse locum & ipsum etiam de radice illa gustasse, atq; inde tanto somni desiderio affectum, vt continere se non potuerit quin ibidem in via cubans somno frueretur, capite cucuma intecto vt esset tutior à frigore: erat enim initium hyemis atq; ita totam hyemem dormiendo exegisse illæsum, proximo demum vere experrectum. Hoc & si fabulosum, vt apparet, quoniam tamen vulgò fertur, omittere nolui.

D.

Oppianus vrsorum appellat δολιόεν κέαρ, αἰόλον ἦτορ. Gillius vrsos astutos, cædis auidos, perniciosos, perfidos & fraudulentos esse scribit. Maligni certe natura sunt adeò, vt ne longo quidem tempore mansuefactis credendum sit, vt paulò inferius dicetur. Ἄρκτος ὠμόφρων, δολία, πανοῦργος, hoc est, Vrsus natura sæuus, astutus & improbus est, Adamantius. Feritate cæteras belluas superant, Philostratus. Quamobrem tyranni morte mulctatos homines vrsis, vt pantheris & leonibus dilaniandos obijciūt, vt in E referemus. Poëtæ vrsos sæuos & truces cognominant. In certaminibus spectaculorum vrsi mappa proritantur, vt Seneca refert in libro de ira. Vrsi Persici vltra omnem rabiem sæuiunt, Ammianus Marcellinus. Numidici vrsi forma cæteris præstant, rabie duntaxat, & villis profundioribus, Solin. Quid nisi pondus iners, stolidæq; ferocia mentis? Ouidius in Halieut. de vrso. Fœminæ omnes in vniuerso animantium genere minus quàm mares sunt animosæ, excepta pantherà & vrsa, Aristoteles. Mares in omni genere fortiores, præterquam in pantheris & vrsis, Plin. Quàm cautè in latibulum, suspensis primum vestigijs accedens, resupinata irrepat, vt fallat venatores, præcedenti capite dixi.

Vrsi cadauera sui generis sepeliunt, Tzetzes. Apud Rhoxolanos inueniuntur plerique mansuefacti, Textor; Quòd freno Libyci domantur vrsi, Martialis. Capti aliquando mansuescunt, & varijs ludis ac gesticulationibus se exer-

ſe exercent,ſed facile concitantur,& commoti ſæuiunt ac perimunt homines. Aliquando circumeundo voluunt rotas,& ſic aquas è puteis trahunt,aut ſaxa per trochleas ſupra altos muros,quod ſæpe obſeruatum à nobis eſt, Albertus. Dum ludis indulgent,mirificos ædunt geſtus,& interdum pedes manibus apprehendunt ſupini,atq; ita alternis in latera ſe motant,vt nutrices ſolent infantes in cunis. Prouerbij ſpeciem habet illud apud Martialem, Rabido nec perditus ore Fumantem naſum viui tentaueris vrſi. Sit placidus licet,& lambat digitoſq; manuſq;: Si dolor & bilis,ſi iuſta coëgerit ira, Vrſus erit,vacua dentes in pelle fatiges. Admonet (inquit Eraſmus) nō eſſe tentandos qui poſſint nocere. Conſimili modo Syneſius in Encomio caluitij ſcripſit. Canē naribus prendere: pro eo quod eſt prouocare mordacem & nociturum. Hac parte(naſo) corporis icta potiſſimum vrſos irritari docent beſtiarij. Vrſo vtcunq; manſuefacto,quòd valde malignum & fraudulentum ſit animal, & ſubinde ad ingeniū redeat,minimè credendum eſſe,miſerabiles ſæpe caſus oſtenderunt. Inſidioſam certè & malignam huius beſtiæ naturam etiam ipſe expertus ſum aliquando:nam cum Bernæ,quæ Heluetiæ ciuitas eſt, iuxta caueam in qua publicè vrſos alere ſolent,aſtarem,& manum in clatris tenerem, nihil ſuſpicans. quòd vrſus, quem contemplabar, videretur profundiore eſſe loco quàm vt facile læderet:ille ſubito erectus manum ſuam clatris iniecit ita vt quàm minimum abeſſet quin meam apprehenderet. Ibidem Vrſus aliquando viri iuxta clatros ſtantis brachium apprehendit & à thorace prorſus per vim extraxit. Apud Britannos complures alunt greges vrſorum ad ſaltationem,animal vorax & maleficum, Eraſmus Rot. Suidrigal (Sindrigal. Volaterranus) Lituaniæ princeps vrſam nutriuit quæ ſueta ex manibus eius panem accipere ſæpe in ſyluas vagabatur. Redeunti, vſq; ad thalamum principis,oſtia quæq; patebant. Ibi confricare ac pulſare pedibus oſtium,cum fames vrgebat,conſueuit, cui princeps aperiens cibum præbuit. Conſpirauēre nobiles aliquot adoleſcentes aduerſus principem, atque vrſæ modum ſecuti,ſumptis armis cubiculi principalis ianuā confricauēre. Credit Suidrigal vrſam adeſſe,oſtiumq; aperuit,ibiq; mox ab inſidiantibus confoſſus interijt, Aeneas Syluius,& Volaterranus lib.7.Geographiæ. Sed Matthias à Michou de Sarmatia Europ.2.2.hunc principem ſic occiſum nominat Sigiſmundum de Starodup. De vrſo qui per libidinem puellam rapuit,& luſtro ſuo obuoluto ſaxo incluſam amatoriè tractauit, allatis ei ſubinde pomis, &c. ſuperiori capite dictum eſt. De vrſa quam Pythagoras è fera mitem reddidit,& dimiſſurus ne quod animal deinceps læderet obſtrinxit,dicam infra in h. Vrſæ cum fugiunt,ſuos catulos propellunt, ſuſceptoſq; portant, cum ab inſectante iam occupantur,arbores ſcandunt, Ariſtot. Vide plura ſequenti capite, vbi de venatione vrſorum agitur. Vrſi cum feritate cæteras belluas ſuperent,pro catulis tamen omnia faciunt, Apollonius apud Philoſtratum. Occurram eis quaſi vrſus (dob, Hebraice, ἄρκτος, LXX.) orbatus, Oſee 13. Vrſus nuper Bernæ, vt audio, vbi publice vrſi aluntur,fœtum coniugis enixæ ſtatim occidit.

Vrſus in animalia quæ impugnat,inſilit & ſi ſint cornuta, cornua eorum manibus apprehendit, & proſternit ea. Cum homine verò non facile præliatur:à quo vulneratus,frequenter quaſi frendens vngues lambit, Albertus. Vrſus viribus ſuis confidens inuadit non ſolum ceruos,ſed etiam ſues feros,ſi clàm repenteq; potuerit agere,taurum aperto Marte aggreditur,conſerta iam pugna, ſternit ſe reſupinum, dumq; taurus ferire conatur, ipſe ſuis brachijs amplectitur cornua,ore morſum armis defigit,proſternitq; aduerſarium, Ariſtot. Tauros, ex ore cornibuſq; eorum pedibus omnibus ſuſpenſi,pondere fatigant, nec alteri animalium in maleficio ſtultitia ſolertior, Plin. Si quando tauros adoriuntur, ſciunt quibus potiſſimum partibus immorētur, nec aliud quàm cornua aut nares petunt, cornua, vt pondere defatigent:nares, vt acrior dolor ſit in loco teneriore, Solinus. Vrſus familicus incidens in taurum non aperto Marte pugnam committit, ſed obliquo impetu, palearia inuadit, premēdoq; lancinat,donec conficiat, Volaterranus & Gillius ex Aeliano. Pugnant lupus, (Albertus hoc loco non rectè vrſum reddit,) aſinus, taurus. Ariſtot.9.1. Si calcauerit equus veſtigium lupi, (interpres non rectè tranſtulit vrſi: vide in Equo D.) torpore eius pedes corripiūtur, Aeſculapius. Rhinoceros vrſum in Circo Romano cornu exceptum reiecit, vt inter ſpectacula à Martiali deſcripta legimus. Vrſa quæ leonum catulos in latibulo cū parentes abeſſent diſcerpſerat,& cum ab ijs reuerſis fugaretur in arborem cōfugerat: quomodo fabro materiario è ſylua per leonem adducto,qui arborem ſuccideret, leæna interim iuxta arborem expectante, pœnas eis dederit, hiſtoriam mirabilem ex Aeliano recitaui in Leone capit.4. Ibidem ex eodem authore leges hiſtoriam leonis vlti canem contubernalem ſuum, quem vrſa itidem contubernalis inter colludendum irritata laniârat. Equo animali obſequijs hominum nato,capitale diſſidium eſt cum vrſo homini noxia beſtia. Agnoſcit hoſtem nunquam viſum,ac protinus ſe parat ad pugnam:in qua arte potius quàm viribus vtitur. Tranſilit enim vrſum,& ipſo ſaltu poſteriores calces impingit in caput. Atq; vrſus interim vnguibus ſcalpit equini ventris mollia, Eraſmus in dialogo de amicitia. Phocam etiam in terra metuunt vrſi, & ſi ad pugnam congrediantur, vincuntur, Oppianus. Mortuos odiſſe exiſtimantur quamobrem homines proſtratos,ore ad terram verſo,retentoq; ſpiritu, illæſos relinquunt, vt pluribus dicetur ſequenti capite.

E.

Leones,pardi, vrſi, & aliæ eiuſmodi feræ quomodo capiantur, partim in montibus veneno propter aſperitatem regionis,partim in planitie noctu equis & armis introcluſi,partim foueis circunſepti,ſupra quarum medium capra ſub noctem ſuſpenſa ſit,ex Xenophonte recitaui in Leone E. Qui circa Tigrin & Armeniam habitant, (vt canit Oppianus lib.4.de venatione,) vrſos hoc modo venantur:Frequentes exeunt ad ſyluas cum canibus: & cū tandem cubile vrſi deprehenſum fuerit,canis ſagacis ductu,mox canis à loro procurrere geſtiens,latrat, ſed reprimens eum venator ad ſocios redit. Tum mox retia per longurios extendunt, & ſagenas (ἄρκυας) circundant, ad vtrunq; retis terminum ſingulos retium cuſtodes locant, deinde ab vno latere à reti oblongum tendunt funē tænijs verſicoloribus & pennis auium ſplendidis,vt vulturum,cygnorum,ciconiarum repletum,quę vento flante micant,vibrantur,& ſtrepitum ædunt. (De pennis retibus affigendis, diximus nonnihil etiam in ceruorū venatione,) extendunt autem ea altitudine ſupra terram,vt ad hominis vmbilicum perueniat. Ad alterum vero latus quatuor è viridibus frondibus tuguria contexunt,in quibus viri totidem latitent, in ſingulis ſinguli, frondibus toto corpore veſtiti. Sic omnibus inſtructis,tuba inflatur,cuius vehementi ſonitu excitatus vrſus è cubili fræmiens & igneum tuens progreditur. Tum iuuenes frequentes vtrinq; ad vrſum feſtinant:ille rectà qua amplam & patentem viderit planiciem fugit,ſed fune cum pennis & tænijs (à retium cuſtodibus) concuſſo, agitantibus etiā ventis & ſibilum mouentibus, & ſimul clamore, tuba, ſonitu, & viris territus & anxius & inops conſilij,in retia

fertur

fertur. Tum subitò retium custodes aliud supra ipsum rete expandunt, & pluribus intricatum retibus implicant. Quod si nimium sæuientes, vt solent irretiti, retia dentibus & manibus dilanient, (sic enim aliquando euadunt:) robustus aliquis venator dexteram eius manum iniecto vinculo impedit, & ad aliquẽ truncum alligat, Hucusq; Oppianus: ex quo Belisarius etiam transtulit in libro de venatione, sed pleraq; ineptè. Vrsi capiũtur hoc modo: Homo armatus ferreis armis, capite ac vndiq; coopertus, cũ solo cultello acuto ad latus: ad vrsum, vbicunq; fuerit, accedit. Vrsus erigitur & hominem amplectitur: qui statim euaginato gladio locum cordis vrsi perforat, & sic eum occidit, Crescentiensis. Vrsi in pugna dicuntur συμπλέκεσθαι, (quod manibus hominẽ complectantur, colluctantium instar,) Pollux. Vrsæ cum fugiunt, suos catulos propellunt, susceptosq; portant: cum ab insectante iam occupantur, arbores scandunt, Aristoteles. Vrsa si insequentibus vrgetur, eatenus suos, quoad potest catulos propellit: cum autem se iam intelligit lassitudine deficere, & vt comprehendatur vicinam esse, tum alterum dorso, alterum ore gestans, in arborem ascendit: corũ alter vnguibus ad dorsum vrsæ adhærescit, alter dentibus eiusdem retinetur, Aelianus. (Simiam quoq; fugientem similiter ferè suos gestare catulos, dictũ est in historia eius.) Vrsus cum homine non facile pugnat: à quo vulneratus quasi frendens vngues lambit, Albertus. Vrsæ postea quam venatores, qui non humi modo se sternunt, sed & os ad terrã abijciunt, & spiritum continent, odorati fuerint, tanquam mortuos relinquunt, eiusmodi enim animalium genus existimatur mortuos odisse, Aelianus: hinc est forte quod mortuos etiam vrsos vrsi sepeliunt, si verum est quod Tzetzes scribit. Fortem & robustum admodum, qui se vrso opponat, venatorem esse oportet, inquit Blondus: nam nisi validis retibus impediatur, aggredi solet venantem, & si potest strictis amplexibus colluctari: quo genere pugnæ plerunq; vincit, rarissimè vincitur. Nos quidem vidimus hominem ex hac lucta fracta referentẽ crura: atq; idem nisi subito ex prærupta rupe se deiecisset, nequaquam euasisset viuus. Porrò cum quis insidias molitur vrso, post retia cautius latitabit: & cum in retia à canibus agitatã inuolutamq; viderit belluam, acuto venabulo impetet, ictu maximè per os & gulam adacto: id quod fortiter & magno animo faciendum est, Hæc ille. Germani circa vrsum & eius venationẽ propria quædam vocabula vsurpant, qualia sunt: *Der baer brompt, gebet, frisit, vuirdt gejagt, ertruckt vnd frisit vil hünd: vuird gestochen*: hoc est, Vrsus sæuit, (de voce eius:) procedit, vorat, agitatur. comprimit & deuorat multos canes: venabulo figitur. Quamobrem vrsus retia minus quàm cæteræ feræ, vt lupi & vulpes, dentibus laniet, inquirẽs Plutarchus in libro de causis naturalibus: Forte, inquit, hoc non facit. quia cum dentes interius sitos habeat, magnis & crassis labris impedientibus, retia eis attingere satis non potest: aut potius quòd plurimum valeat manibus, retia his iniectis lacerat aut pariter manibus & ore vtitur: illis, ad laniandũ rete: hoc, vt à venatoribus se defendat. Cæterum vt euadat, plurimũ sæpe volutationibus adiuuatur: itaq; dum per caput se voluit, quod magis facere studet, quàm retia laniare, sæpe elabitur, ἐκκυβιστᾷ. Mastini à recentioribus dicti canes, ex Alanorũ genere, & à quibusdam Alani veltres vel veltri. (Alans vautrez, Gallicè.) magnis leporarijs similes, sed capite & auriculis magnis, labijs crassis, in vrsos & apros immittuntur, Rob. Stephanus. Nouimus circa Romanos agros, inq; syluis suburbanis, insidiatores iaculis aut machina ferrea igni crepitante capreas, ceruos, vrsos atq; apros figere, noctu scilicet ad lumen Lunæ, Blondus. Capitur vrsus laqueis & falcibus, Platina. Audiuimus nuper à Sigismundi Poloniæ regis legato, Sarmatas quodam venandi genere ad vrsos viuos capiendos vti. Nam tribus aut quatuor hominum millibus nemus (vbi vrsos residere compertum est) circundatur, ita vt nõ maioribus quàm cubiti distent interuallis. Quo peracto, à venatorum magistris eodem temporis momento, vbi cornua tubæq; cecinêre, arboribus ac lignis eodẽ impetu statim securibus incisis atq; ita dispositis raptimq; cõtextis, vt quasi murus eleuatus circum esse videatur, venatores reliqui qui furcas quasdam manibus detinent, cum vrsis appropinquarint inuentis, alij caput, alij brachia, alij pedes vrsi furcillis ipsis impediunt adeò vt ligari os, manus, vrsusq; totus tutissimè possit, quem ad regem vt canibus armisq; homines interficiant, ligatum deferunt, vel si deferre nequiuerint, trahunt, Belisarius. Tale venationis genus per furcas ligneas depictum dedit nuper author Geographicæ tabulæ Moschouiæ in eadem tabula. Rhæti decipulas quasdam ad lupos & vrsos capiendos struunt, quas magnis trabibus consertis erigunt, & trabem delapsuram vt obruat feram, cum escam fune dependentem attigerit, valde onerant: est quando vrsus pede tantum oppresso, relicto eo tandem euadit. Ad alias atq; alias feras equi etiam colore diuersi requiruntur. Oppianus in venatione vrsorum probat glaucos: aprorum, fuluos vel ignei coloris, &c.

In Helueticis circa alpes regionibus, sicubi vrsum animaduerterint incolæ, frequentissimi ad ejus venationẽ conueniunt, vt pecoribus suis, quæ per æstatem sub dio absq; pastoribus (præter eos qui mane & vesperi mulgenda cogunt) dies noctesq; relinquunt, periculum auertant: Quòd si quis per se vrsum vel bombarda vel aliter occiderit, quibusdam in locis magna pecunia donatur. Vrso capto detractam pellem, stramento farciunt, ita vt viuentis vrsi effigiem reddat, & loco aliquo publico suspendunt Stumpfius.

Vrsi in Sarmatiæ syluis arbores scandunt vt fauos deuorent: perimũtur autem clauæ oblongæ mucronatæ repercussu, cuius pars crassior foraminis aditum operit: hanc vrsus manu repellit, & repercutienti iratus maiore vi reijcit: illa quò validius repellitur, eò vehementius vrsum reuerberat donec saucius tandem in palos acutos sub arbore fixos decidit.

Quòd si nulla arbor apum aut vesparum examen habuerit eo in loco vbi vrsus moratur, venatores aliquod in arbore foramen inuentum, aut recens ab eis excisum, interius melle perlinunt. sic breui examen aliquod illic colligitur, ad quod vrsus ascendens, perimitur vt dictum est. In Noruegia pali multi acuti circa arborem figuntur, in qua nimirũ sit fauus aut aliud quod appetit vrsus: arbor ipsa superius serra secatur, ita vt parum adhuc hæreat: eò cum peruenit vrsus, vnà cum parte resecta in palos delapsus capitur. Sunt qui in trabe aliqua vel trunco arboris foramen excauent, ad magnitudinem vrnæ, qua aqua è puteis hauritur: in huius fundo mel ponũt, adduntur aliquot vnci ferrei, qui vrsi caput inserendum vt mel deuoret, facile admittunt: retrahi vero & eximi non patiuntur. Alligatur autem truncus arbori. Sic retentus vrsus, & plurimum dum caput extrahere nititur defessus, facile occiditur: quòd si etiam euadere ipsum contingat, innoxius tamen est obuijs, vtpote captus oculis, & dentibus læsis in contentione illa capitis extrahendi, Mich. Herus.

Capitur vrsus retibus, & pugna, & foueis quibusdam, quas venatores sub arboribus fructiferis fodiunt, & fragilibus lignis stipulisq; insternunt, ingesta insuper terra immota, (hoc est non effossa, sed alibi è superficie sumpta:) & herbis iniectis, (quales pro lupis etiam fiunt.) Vrsus igitur cum ad arborem festinat, vt ad fructus sursum repet, ἀναῤῥιχησομένη, lignis confractis in foueam illabitur, Pollux. Aconito pereunt vulpes, lupi, vrsi, canes, & quodcunq; animal cæcũ nascitur, vt Rhæti alpini affirmant. Primum aconiti genus cyclamini folio, totũ hodie

Valdenses

Valdenses & alij alpium incolæ nominant, vt pluribus disserui in Lupo. Hîc quæ super eadem herba, & occiso sagitta inde infecta vrso amicus quidam nuper ad me scripsit, adijciam, his verbis: Valdensis quidam mihi affirmauit totam herbam quandam à suis vocari, ex cuius radice aliquandiu seruata loco humido & contusa succus exprimitur, quo sagittæ vnguntur. Quàm verò promptum & præsens venenũ herbæ illi insit, ex eo cognosces quod mihi narrauit. Quum (inquit) aliquando auunculus meus procul sagitta huiusmodi succo infecta leuiter vrsum eumq; vastum attigisset, cœpit vrsus magno impetu per syluã ferri, & huc illuc discurrere, ita vt auunculũ meum valde perterrefaceret. Itaq; locum æditum conscendit, ad quem vrso non patebat via, hinc quum illum spectaret, vidit tandem longis decursis spatijs concidentem & vitam exhalantem: quum nimirum venenum illud peruasisset cor, quod ita esse occiso iam vrso deprehendit. Faba lupina seu marcillium datum in adipe necat canes, lupos, vulpes & vrsos, Arnoldus de Villa noua: videtur autem translatus hic locus ex Dioscoride, qui apocynon scribit in adipe occidere canes, lupos, vulpes & pantheras. Sed marcillium non aliud quàm cõsiliginem esse puto, quam hodie Sabaudi marsieure vocant: quæ longè alia quàm apocynon est, cui Dioscorides folia hederæ tribuit, &c. Pisces quidam nigri venenati in Armenia reperiuntur: horum farina ficus conspergunt, quas ea in loca quæ maximè abundant feris disseminant: bestiæ primum vt eas attigerunt, statim moriuntur, atq; ea fraude apri, cerui, vrsi, &c. necantur, Aelianus.

Spectacula. Annalibus notatum est M. Pisone, (M. Pisonis nomen Solinus omittit, Messala tantum cos. hoc factum memorans) M. Messala coss. ad 14. Calend. Octob. Domitium Aenobarbum ædilem curulem vrsos Numidicos centum, & totidem venatores Aethiopas in Circo dedisse, Plin. miratur autem adiectum Numidicos fuisse, cum in Africa (inquit) vrsos non gigni cõstet: qua de re plura scripsi supra in B. Nuper inuentum vrsorum in harena & leonum ora aspergere chalcantho, tantaq; est vis in astringendo, vt non queant mordere, Plin. Taurum color rubicundus excitat, vrsos leonesq; mappa proritat, Seneca lib. 3. de ira.

Præceps sanguinea dum se rotat vrsus arena
Implicitam visco perdidit ille fugam.
Splendida iam tecto cessent venabula ferro,
Nec volet excussa lancea torta manu.
Deprendat vacuo venator in aere prædam,
Si captare feras aucupis arte placet.

Martialis in libro Spectaculorum. Canis Indicus Alexandro donatus, ceruum, aprum & vrsum dimissos, tanquam se indignos contempsit: in solum vero leonem insurrexit, vt in Cane robusto dixi ex Aeliano. Inualidissimum vrso caput: ideo sæpe in harena colapho inflicto exanimantur, Plin. Cassiodorus Variarum lib. 5. edita circa belluas spectacula describens: Primus (inquit) fragili ligno confisus currit ad ora bellurum, & illud quod cupit euadere, magno impetu videtur oppetere, (appetere,) pariq; se cursu festinat prædator & præda, nec aliter tutus esse potest nisi huic quam vitare cupit occurrerit. Tunc in aëre saltu corporis eleuato, quasi vestes leuissimæ, supinata membra iaciuntur, & quidam arcus corporeus supra belluam libratus, dum moras discedendi facit, sub ipso velocitas ferina discedit. Sic accidit, vt ille magis possit mitior videri, qui probatur illudi. Alter angulis in quadrifaria mundi distributione compositis, rotabili velocitate præsumens, non discedendo fugit, nõ se longius faciendo discedit, sequitur insequentem, poplitibus se reddens proximum, vt ora vitet vrsorum, &c. vt citat Gul. Philander Vitruuium illustrans. Apros & vrsos in viuario quodam prope Ctesiphontem in Asia fuisse, quos milites Romani venatorijs lanceis & missilium multitudine confoderint, Ammianus Marcellinus scribit. Valentinianus imperator cum duas haberet vrsas hominum ambestrices, Micam auream & Innocentiam, cura agebat enixa vt earum caueas prope cubiculum suum locaret, custodesq; adderet fidos visuros sollicitè ne quo ea superarum debetur (locus est obscurus, deprauatus vt conijcio) luctificus calor Innocentiam deniq; post multas quas eius laniatu cadauerum uiderat sepulturas, vt bene meritam in syluas abire dimisit innoxiã, Am. Marcellin. lib. 29. Volucra (voluox) animal teneros adhuc pampinos prærodit & vuas: quod ne fiat, falces, quibus vineam putaueris peracta putatione sanguine vrsino linito, Columella libro de arboribus, & similiter Plin. Contra grandinem multa dicuntur. Noctua pennis patentibus extensa suffigitur: vel ferramenta sepo vnguntur vrsino. Aliqui vrsi adipem cum oleo tusum reseruant, & falces hoc, cum putaturi sunt, vngunt. Sed hoc in occulto debet esse remedium, vt nullus putator intelligat: cuius vis tanta esse perhibetur, vt neq; gelu, neq; nebula, neq; alio malo possit noceri, interest etiam vt res profanata non valeat, Palladius. Si sanguis vel pinguedo vrsi in scrobe vel vase sub lecto ponatur, conueniunt eò pulices & moriuntur, Arnoldus de Villan. Ἀρκτῆ Polluci, pellis vrsi. Herodotus Megarensis tibicen, cubabat in pelle vrsina, ἐν λεοντῆ ἐπιβάλλων. Lappones populi ad vltimum Septentrionem, hyeme vestiuntur pellibus integris phocarum siue vrsorum artificiosè elaboratis, easq; astringunt supra caput, soliq; oculi patent, corpore reliquo toti contecti sunt, & quasi in culeum insuti: hinc forsassis creditum quod sint corpore hirsuto brutorum instar, Munsterus. Maurorum pedites leonum & pardalium & vrsorum pelles induunt, & dormientes substernunt, Strabo.

F.

Sunt qui & vrsis, & ijs adhuc deterioribus, leonibus ac pardis vescantur, semel aut bis elixantes, Galen. de alim. fac. 3. 1. Caro vrsi frigida est, mucosa, difficilis cõcoctu, illaudata, Rasis. Isaac perquàm viscosam esse scribit, concoctu difficilem, pessimi nutrimenti: medicinæ magis quàm nutritioni aptam. Tardè concoquitur, spleni atque hepati obest: multa recrementa generat appetentiã tollit ac fastidio edentes afficit, Platina. Vrsina caro multum impinguat, sanguinem crassum & viscosum gignit, Arnold. de villa noua. Sunt qui vrsinam carnẽ ex pastillo comedant. Idem. Caro vrsi cocta, tempore quo latitant vrsi, in vasis vbi asseruatur cresc it, vt Theophrastus credit, Plinius, vide supra in B. in mentione adipis vrsi. Vrsi manus, id est pedes anteriores inter esitandum esse prædulces insigniq; suauitate traditur: quoniam (vt Plutarcho placet) partes bene concoquentes, carnem reddant suauiorem, concoquit autem præcipuè omne quod difflat, id verò est quod mouetur, quodq; exercetur: sicuti vrsus partem hanc agitat plurimum, tum incessus ratione, tum apprehensionis, Cælius ex Plutarcho de causis nat. quæstione 22. Vrsina quanquam insalubris, hodie tamẽ apud Germanos in pretio habetur: sed manus præcipuè, quas vel principes viri appetũt. Mich. Herus. Vrsi pedes anteriores salsos & in camino siccatos qui ederunt, optimum & suauissimum esse cibum mihi retulerunt, nec amplius se mirari quod eos per hyemem inter latendum sugant.

G.

Panos & apostemata in quacunq; parte sanguis vrsinus discutit, Plin. Galeni sententiam de caprini, hircini, & vrsini sanguinis ad abscessus concoquendos curioso vsu, in taurino supra recitaui. Sanguis vrsi prodest pilis qui in oculis nascuntur, cum loco depilato illinitur, Rasis.

Vrsus

Vrsus cum per hyemem latet valde pinguescit: illi sunt adipes apti medicaminibus, Plinius. Conditum in vasa hunc adipem, eodem tempore quo latitant vrsi, crescere, supra in B. retuli. Pro adipe vulpis, adipe vrsi vtemur, vt legimus in Secidaneis Aeginetæ adscriptis. Adeps vrsinus quomodo curetur ex Dioscoride recitaui in Sue G. quamuis Græcus euulgatus codex noster Dioscoridis, non ἄρκτειον, id est vrsinum, sed ἀρνεῖον, id est agninum habet, quod non placet: nam & Ruellius vrsinum vertit: & paulò post eodem in libro apud Dioscoridem in fine capitis de adipe odoribus imbuendo, codex noster ἄρκτειον, id est vrsinum habet. similiter mentionem eius cum suillo coniungens vt & supra. Adde quòd eo in loco de adipe agnino curando Dioscoridem agere non opus sit, cum sequenti mox capite de ouillo agat, sub quo agninus continetur. Leoninus adeps calidissimus & siccissimus est, &c. Pardinus ei proximus, pardino vrsinus, taurinus vrsino vicinus, Iacob. Syluius. Recentiores quidam medici, vrsi adipem alijs quibusdam miscent medicamentis, ad inungendum loca conuulsa vel resoluta. Miscetur & acopo ex vulpe in oleo decocta apud Nicolaum. Vrsi adeps liuores & maculas eximit, Marcellus. Ambustis prodest vrsinus adeps cum lilij radicibus. Plinius. Idem alibi, Adustis, vel combustis aqua feruenti (inquit) adipe vrsi cum cera vtendum putant. Obscurus quidam scriptor hoc adipe duros tumores molliri, & ad suppurationem quæ opus est duci, putat. Lumborum dolores, & quæcunque alia mollire opus sit, vrsino adipe perfricari conuenit, Plinius. Igni sacro illinitur vrs. adeps, maximè qui est ad renes, Plinius. Vrsinus maximè aut vulpinus adeps, vel si isti haberi non possunt, taurinus cum sarmentitio cinere emollitus, & cum lixiuio coctus probe attenuat eminentes tumores, hoc enim modo etiam sapo præparatur, quem in vsum conuertere oportet, si vrsinus aut vulpinus adeps non adsit, Archigenes apud Aëtium in curatione elephantis. Vlcera sanat in tibijs cruribusq; adeps vrsinus admixta rubrica, Plinius. Sed aliter Marcellus empiricus: Vlceribus crurum & tibiarum medetur adeps vrsi cum herba rubricata tunsa: cum hæc ergo in vnum corpus subacta coierint, imposita velut emplastrum, colligantur vt diu maneant. Vlceribus omnibus pedum in quolibet parte, adeps vrsina addito alumine medetur, Idem. Perniones vrsi adeps, rimasq; pedum omnes sarcit, efficacius alumine addito, Plinius. Dioscorides quoque pernionibus eum subuenire scribit. Splenis asinini leuissimus puluis cum seuo vrsino & oleo ad mellis crassitudinem redactus & illitus, supercilijs pilos restituit, Rasis. Vrsinum adipem constat raptos vitio alopeciæ capillos restituere, Dioscor. & Auicenna. Hunc adipem alopecijs congruere quidam ante nos verè scripserunt: sed nos alia magis probata pharmaca contra hunc affectum habemus, Galenus. Leporis exustum caput & cum adipe vrsino aut aceto illitum, alopeciarum inanitatibus medetur, Dioscorides & Auicenna. Galenus lib. 11. de simpl. medicum quendam innominatum eodem hoc pharmaco vsum scribit. Murem vstum & tritum cum adipe vrsino & melle subiges, & alopecias inunges, Galenus Euporist. 2. 86. Et paulò mox, Cum folijs ficus frica diligenter, deinde vnge cum adipe vrsino.

Apud Galenum secundum loc. Cleopatrę quędam compositio est laudatissima, aduersus alopecias & profluuium capillorum, cui adeps vrsinus additur: Item alia Heraclidæ. Herinaceorum marinorum cinerem, vt ibidem docetur, alij aqua excipiunt, alij, quod melius est, adipe vrsino ad eundem affectum. Vide supra in Echino G. Vrsi adeps & fel cum modico pipere alopecijs illita, pilos inducunt. Rasis. Roboris pilulæ, (quæ gallas similant,) cum adipe vrsino tritæ, alopecias emendant & capillo replent, Plinius, Marcellus, & Samonicus. Rosa syluestris cum adipe vrsino alopecias mirificè emendat, Plinius. Calami radices vstas cum apide vrs. excipe atque impone, Crito apud Galenum. Vitium capitis in quo sunt alopeciæ, prius raditur, post illic cæpa acerrima perfricatur: deinde hordeum combustum & in puluerem redactum cum vrsina adipe permixtum, superimponitur, Marcellus. Adeps vrsina cum fungis qui in lychno lucernæ concrescunt subacta, (vide mox ex Plinio,) & alopecijs perunctione imposita, pristino decori caput reuocato crine restituit, Idem. Vrsinus adeps cum ladano & vino vetere mixtus, capillos fluentes continet & conspissat, Sextus. Ad capillos decidentes confirmandos, adipem vrs. cum ladano miscebis, & caput, vel loca defluentium capillorum perunges, Marcellus. Capilli defluuia vrs. adeps, admixto ladano & adianto continet, alopeciasq; emendat, & raritatem superciliorum cum fungis lucernarum, (vide paulò ante ex Marcello,) ac fuligine quæ est in rostris earum, porrigini cum vino prodest, Plin. Lacertæ vt docuimus combustæ, cum radice recentis harundinis minutatim fissæ: ita myrteo oleo permixto cineres capillorum defluuia continent. Efficacius virides lacertæ omnia eadem præstant: etiamnum vtilius admixto sale, & adipe vrsino & cepa tusa, Plinius. Miscetur & alijs medicamentis quæ vel continere capillos, vel locis etiam caluis restituere pollicentur, vt illi quod ex leporum ventribus, &c. Andromachus composuit, apud Galenum de comp. sec. locos, lib. 1. in fine capitis 2. Faciei tumoribus sarmentorum cinerem alicui ferarum adipi admiscens illinito, Leonis videlicet, aut pantheræ, aut vrsi, Aretæus ad Elephantiasin. Adeps vrs. pari pondere cum seuo taurino & cera permixta atq; adposita, parotidibus mirum remedium est, Marcellus: comprimit parotidas: sed addunt quidam hypocisthidem, Plinius. Ad faucium dolorem: Præterea fauces extrinsecus vngere prodest. Vrsino & tauri seuo, cerisq; remissis, Omnia quæ geminis æquabis lancibus ante, Serenus. Ceruicum dolores butyro aut (&, Marcel.) adipe vrsino perfricantur, Plinius. Vrsi adeps commendatur contra flatus quos phlegma crudum excitat, & in dorsi dolore, (ad lumborum dolores, Plinius.) Rasis. Gladioli radix contusa cum sulfure viuo & adipe vrs. lumbis dolentibus imposita plurimum prodest, Marcellus. Articularibus morbis & podagricis plurimi cum oleo vetere vrticæ semina, aut folia, cum vrsino adipe trita imponunt, Plinius. Adeps vrs. cum seuo taurino & cera pari pondere decoquuntur, eoq; ceroto podagra contacta lenitur, Marcellus: addunt quidam hypocisthidem & gallam, Plinius.

Heraclides apud Galenum pilos vrsi combustos, & adipem vrsi alijs quibusdam ad inueteratas alopecias medicamentis miscet. Est & Sorani medicamentum apud eundem ad alopecias, huiusmodi, Foliorum ac radicis calami vstorum, pilorum vrsi, (addendum videtur, vstorum) adianti, adipis vrsini, picis liquidæ, pilorum caprarum vstorum, cedriæ, omnium octo par pondus accipe, liquidaq; cum aridis committe, & præfrictis adhibe. Vrsi pellis vtiliter substernitur morsis à cane rabido, vt & phocæ, Aëtius.

Vrsorum cerebro veneficium esse Hispaniæ credunt, occisorumq; in spectaculis capita cremant, testato, quoniam potum in vrsinam rabiem agat, Plinius. Rasis quidem & Albertus cerebrum leonis intra corpus sumptū amentiam inducere tradiderunt. Cati cerebrum similiter venenosum esse, scripsi in Cato c.

Oculus vrsi dexter siccatus & appensus pueris, amolitur ab eis timores quibus in somnis vexantur, Rasis. Oculos vrsi erutos si sinistro hominis adiutorio (brachio) alligaris, febrim eius quartanā mitigabis, Aesculapius. Suillus & agninus vrsinusq; pulmo impositus, attritus à calciamentis contractos ab inflammatione tuetur, Dioscorides.

ſcorides: ſanare creditur, Galenus lib. 11. de ſimpl. Sed Galenus ſuilli tantum & agnini pulmonis mentionem facit, vrſini nullam: quamobrem conijcio apud Dioſcoridem quoq; illam ſuperfluam eſſe: potuit autem in textum irrepere verbum ἀρκεῖος, id eſt vrſinus, quod aliquis forte in margine tanquam diuerſam lectionem notauerat: faciſſimè enim pro ἀρνεῖος legitur ἀρκεῖος, vel contra, vt ſupra quoq; diximus in principio medicaminum ex adipe vrſi. Et ſane ridiculum foret pro pede quem calceus læſiſſet, tam longè remedium quærere, ab vrſo inquam: agninus verò & ſuillus pulmo, quoties libuerit haberi poſſunt.

Fel vrſinum cum veſica ſua ab hepate ſeparatum, ſuſpendi & ſiccari debet: per duos annos ſeruatur, Phyſiologus. Dioſcorides vrſino taurinum præfert: eadem enim ſed inefficacius præſtat. Caprino felli conſimile ferè eſt vrſinum & bubulum, efficacius eis taurinum, Galenus. Si frigore ita occupetur corpus, vt vix medicamentis cedat, fel vrſinum tepefacta dilue lympha. Proderit hoc potu, Serenus. Fellis vrſi myſtra duo cum aquæ cyathis duobus, morſis à cane rabido quidam per triduum ieiunis offerunt, & in magna admiratione habent, Democrates apud Galenum de antidotis libro 2. Fel vrſinum ſiue verrinum panos & apoſtemata in quacunq; parte diſcutit, Plinius. Carcinomatis quæ ſerpunt circa vlcera fel vrſinum bene adponitur, Marcellus: Sed aliter Plinius, Carcinomata (inquit) curat coagulum leporis, &c. gangrænas vrſinum fel penna illitum. Fel vrſinum leprosos admodum ſanat, ſi eo aſſiduè perlinantur, Marcellus. Sepum & fel vrſi cum modico pipere, ſi alopeciæ illinantur, pilos reſtituunt, Raſis. Articulorum vitijs (doloribus, Marcellus) fel vrſinum vtiliſſimum eſſe tradunt, Plinius. Priuatim in eclegmate comitiales adiuuat, Dioſcorides. Fel vrſinum cum aqua calida ſumptum caducos ſanat, Sextus. Ab Arnoldo de Villan. etiam ad epilepſiam commendatur. Calidum eſt & ſiccum, contra epilepſiam & paralyſim vtile. Phyſiologus. Felle vrſino circunlini ſuffuſiones prodeſt, Plinius. Fel vrſinum atq; hyænę cum melle optimo mixtum & diu coagitatum, caligines eximit, ſi aſſiduè inde oculi ſuffundantur aut ſuperlinantur. Marcellus. Ad exeſos dentes: Fel vrſi impoſitum illico dolorem leuat: curat autem etiam quoquo modo illinatur, Galenus Euporiſt. 2. 12. Omnem oculorum obſcuritatem, incipientemq; ſuffuſionem curat fel vrſinum cum aquæ duplo, Idem Euporiſt. 1. 44. Fel vrſi ad aures purulentas, præſcribitur apud Nic. Myrepſum. Ad ſuſpirioſos ſanandos fel vrſinum aqua (calida, Sextus) dilutum bibendum optimè datur: intra paucos enim dies potenter medetur, Marcellus. Fel vrſinum in aqua laxat meatus ſpirandi, Plinius. Fel vrſi potum pondere ſex granorum danic cum melle & aqua calida, valet contra aſthma, Raſis. Tuſſim ſanat vrſinũ fel admixto melle, Plinius. Antidotus ex felle vrſino ad induratas hepatis affectiones, deſcribitur apud Galenum de compoſ. ſec. locos li. 8. Ad morbum regium: Vrſini fellis quantum Græcam fabam æquat exhibeto, deinde aquam ſuperbibito, Galenus Euporiſt. 2 29. Ad ictericos, Fellis vrſini cyathum bibendum dato, Idem ex Archigene κ. τόπ. Peſſus ad conceptum promouendum: Leonis aut vrſi aut hyænæ, vel ſaltem taurini fellis veſicam euacuato: & ibidem vngenti nardini, irini, roſacei, mellis, partes ęquas inijcito, cumq; omnia ſimul ſuper calido cinere volueris, ſeruato & vtere poſt menſium purgationem ante concubitum, Aëtius 16. 34. Qui ligârit fel vrſi ſuper femur dextrum, coibit quoties voluerit, & non nocebit ei, Raſis. Sedis vitijs præclare prodeſt fel vrſinum cum adipe: quidam adijciunt ſpumam argenti ac thus, Plinius. Fel vrſi potum pondere ſex granorum danic cum melle & aqua calida, aſthma & hæmorrhoides remouet, Raſis.

Comitiali morbo teſtes vrſinos ediſſe prodeſt, Plinius. Suffimentum ad epilepticos expertum, recipit hirci & vrſi & lupi teſtium, ſanguinis hirundinis, & lapidis in eius ventriculo reperti, aſterij in mari inuenti, (ſtellam marinam intelligo,) anethi, ana ʒ. ij. alliorum purgatorum, cornu ceruini & caprini, ana ʒ. i. &c. Eſt autem ordine ſecundum inter ſuffimenta apud Nicolaum Myrepſum. Dolor aurium ſedatur canino lacte & vrſino, ſi recens inſtilletur, Marcellus.

Ne abortiat grauida: Pro amuleto ex collo ſuſpende vngulam (vnguem) vrſi, quam geſtet ad tempus pariendi. Hoc remedium pro ſecreto habuit Helideus de Paduanis.

De morſibus leonum, pantherarum & vrſorum, eorumq; remedijs, Aëtij verba recitaui ſupra in Leone G.

H.

a. Vrſus dictus quaſi orſus, ſcilicet in ventre, & extra completus, &c. Iſidorus, vt in c. recitaui. Vrſulus, diminutiuum, vt grammatici annotant: item vrſellus, Obſcurus. Ἄρκτος, παρὰ τὸ ἀρκεῖν τὸ ἐπαρκεῖν, ἄρκος· ἢ, πλεονασμῷ τοῦ τ. ἄρκτος, τὸ ἐπαρκοῦν ἑαυτῷ ζῶον: aiunt enim vrſum hyemem ſine vllo externo alimento tranſigere, Etymologus. Ἄρκος, βοήθεια, καὶ τὸ ζῶον, Heſychius & Varinus. Oſee 13. LXX. interpretes pro Hebraica voce dob, conuerterunt ἄρκος: hinc & ἄρκειον, vrſinum. Sed apud veteres Græcos ſemper τ. adiectum reperio. Theophraſtus, Pauſanias, Plutarchus & Pollux vt fœminino genere proferunt, non ſolum de fœmina loquentes, ſed de vrſo ſimpliciter: & haud ſcio an quiſquam idoneus author maſculinum fecerit. Κνωπεύς, vel vt alij proferunt κνυπεύς, ἄρκτος, Heſych. Varinus. Κυνωπὶς, ἄρκτος, Macedonibus, Idem. Δασυλλὶς, ἄρκος, Etymologus: vrſus ſic dictus à villoſa hirſutie. Δασυλλίδες, αἱ δασεῖαι, Varinus. Sigiſmundus Gelenius in Lexico ſuo ſymphono, Græcam, Germanicam, & Polonicam voces, βηρὸς, ber, vveruver, tanquam eiuſdem ſignificationis coniungit. Varinus βηρὶν interpretatur δασὺ, id eſt hirſutum: ſubſtantiuè quidem pro vrſo poſitum nuſquam reperio. Μονιὸς, vrſus ſolitarius, Etymologus: alij monion aprum, alij lupum ſolitarium interpretantur, alij aſinum, vt dixi in Aſino a. Ἀρκτουρῶπις, vrſa parua, Varinus: de ſydere intelligo.

Valentinianus imperator duas habebat vrſas, Micam auream, & Innocentiam, vt ſupra in c. retuli.

Epitheta. Tu licet Aemonios includas ſentibus vrſos, Gratius. Armati vnguibus vrſi, Ouidius 10. Metam. Fœdus Lucanis prouoluitur vrſus ab antris, Ouid in Halieut. Informes, Verg. 3. Georg. Sęuis inter ſe conuenit vrſis, Iuuenalis Sat. 15. Truces, Valerius 2. Argon. Turpes, Ouid 3. Triſt. Statius 6 Theb. Veſpertinus circumgemit vrſus ouile, Horat. Epodo. Villoſæ catulos in ſummis montibus vrſę, Ouid. 13. Metam. Sunt & alia apud Textorem, nempe: Atrox, auidus, Calydonius, crudus, deformis, Etymanthius, ferox, grauis, Libycus, (vide in a.) mioax, Numida, Numidicus, Oilæus, præceps, rabidus, rigidus, rapax, terribilis, triſtis, trux. Ἄρκτοι δ' ἀγελαῖδες, φόνιον γένος αἰολόβουλον, Oppianus. Ἄρκτοι χαιτήεσσαι, Idem. Ἠ' χρυσέων ἄρκτων ὀλοὸν γένος, Idem. Ἄρκτος βλοσυρὴ, πολύμαργος, δὶς πικρή, Oppianus. Ὦ λύκοι, ὦ θῶες, ὦ ἀν' ὤρεα φωλάδες ἄρκτοι, Theocritus Idyl. 1. Ἄρκτος ὠμὴ θηρῶν, δολία, σκαιά, Adamantius.

Vrſa vocatur ſydus cœleſte, figura & ſitu ſtellarum ſeptem plauſtro ſimile: quatuor enim ex eis rotarum, tres equorum loco ſunt: vnde antiqui Græcorum hámaxan, hoc eſt plauſtrum dixerunt, vt & Germani hodie. Latini Septentrio-

Septentriones appellant, à septem stellis à quibus quasi iuncti triones, hoc est boues, figurantur. Sunt autem duæ vrsæ, maior & minor, quas Græci ἄρκτους nominant. Vrsam maiorem (inquit Higinus) Hesiodus ait esse Calisto (melius per duplex lambda, ut Græci scribunt, Καλλιστώ) nomine, Lycaonis filiam, eius qui in Arcadia regnauit: eam studio venationis inductam ad Dianam se applicuisse: à qua non mediocriter esse dilectam, propter vtriusq; consimilem naturam: Postea autem ab Ioue compressam, veritam Dianæ suum dicere euentum, quod diutius celare non potuit. Nam iam vtero ingrauescente, prope diem partus in flumine corpus exercitatione defessum cum recrearet, à Diana cognita est non obseruasse virginitatem: quamobrem à dea in vrsæ speciem conuersa est. In ea figura corporis Arcada procreauit. Sed vt ait Amphis comœdiarum scriptor, Iupiter simulatus effigiem Dianæ, cum virginem venantem vt adiutans persequeretur, amotam à conspectu cæterarum compressit: quæ rogata à Diana quid ei accidisset quòd tam grandi vtero videretur, id illius peccato euenisse dixit. Itaq; propter eius responsum in vrsam eam Diana conuertit. Quæ cum in syluis vt fera vagaretur, à quibusdam Aetolorum capta, ad Lycaonem pro munere in Arcadiam cum filio est deducta. Ibi igitur inscia legis in Iouis Lycæi templum se coniecit: quam confestim est filius secutus. Itaq; cum eos Arcades insecuti interficere conarentur, Iupiter memor peccati, ereptam Calisto cum filio inter sidera collocauit, eamq; Arctum, filium autem Arctophylaca nominauit. Nonnulli etiam dixerunt, (vt Scholiastes Homeri etiam refert Iliad. sigma ex Callimacho) cum Calisto ab Ioue esset compressa, Iunonem indignatam in vrsam eam conuertisse: quam Dianæ venanti obuiam factam, ab ea interfectam, & postea cognitam inter sidera locatam. &c. Hæc Higinus. Hanc Callistûs metamorphosin in vrsam Ouid. lib. 2. Metam. describit. Callisto Lycaonis filia fuit, quam (vt Græci referunt) Iupiter compressit, Iuno deprehensam mutauit in vrsam: & Diana in Iunonis gratiam sagittis confecit. Iupiter verò misso Mercurio filium quem vtero gestabat Callisto seruari sibi iussit. Ipsam vero Callisto in sidus, quod Vrsa maior vocatur, conuertit: cuius etiam Homerus Odys. ε. meminit vbi Vlyssem à nympha Calypso soluentem facit: Πληϊάδας τ' ἐσορῶντα, καὶ ὀψὲ δύοντα Βοώτην, Ἄρκτον θ'. ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσι. (Eosdem versus legimus Iliad. Σ. & præterea, Ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται, καί τ' Ὠρίωνα δοκεύει. Οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὠκεανοῖο.) Sed fieri potest vt sidus illud hoc nomen in honorem tantum Callistûs acceperit: nam sepulchrum eius Arcades ostendunt, Pausanias in Arcadicis. Arcas (vt Istrus inquit) natus est ex Ioue & Themiste (lego, Callisto.) sic dictus propter matris mutationem in arcton, id est vrsam: quo tempore etiam sidus cœleste, quod Hámaxa prius dicebatur, Vrsa dici cœpit, Stephanus in Arcas: est autem locus corruptus. Sed de Lycaonis filia Callisto in vrsam conuersa, plura scripsi in Lupo a. inter propria virorum. Fabulam de Callistûs mutatione Palæphatus inde natam conijcit, quòd hæc montes habitans ab vrsa fortè in venatione consumpta sit: & qui in venatione cum ea erant, non illam amplius ex vrsæ cubili egredientem, sed solam vrsam videntes, quòd Callisto puella vrsa facta esset dictitarint. Est & alterum sidus superiori proximum, figura consimile, Vrsam minorem vocant: de qua plura leges apud Higinum, vbi etiã de maiore Vrsa, quomodo ab alijs plaustri nomen acceperit à septẽ stellis, ab alijs Vrsæ pluribus stellis ad vnam effigiem computatis, copiosius scribit, &c. Item de Arctophylace siue Boote apud eundem. Nos de Cynosura, id est, minore Vrsa nonnihil attulimus in Cane a. Helice (sic quoque maiorem Vrsam vocant) & Cynosura, in Cœlo dicuntur geminæ Vrsæ: quarum alteram (Cynosuram) Iouis nutricem fuisse perhibent, alij ambas. Sunt qui Cynosuram eius nutricem, Helicen verò amores eius faciant, Pollux. Cynosura, id est Vrsa minor, sic nominatur, quòd caudam instar canis reflexam habeat: cuius Homerus non meminit vtpote posterius inuentæ à Thalete Milesio, Scholiastes Homeri. Nicander in Alexipharmacis arctoo omphaló. ssai vocauit: interpres τροφώδη exponit, veluti dicas nutritiam: sunt qui Creticam exponant: nam Omphalós Cretæ locus est, Cælius. Sed fortè sic dicitur quòd eo situ in cœlo sit Vrsa sidus, quo vmbilicus in animante, videlicet medio. Arctos cœlestes scribit Theon appellari, ὡσεὶ ἄκρας κεφαλὰς τοῦ κόσμου: quia summæ sint, ac cœli velut capita. Peculiarius autem Cynosuram dici ex caudæ imagine, quoniam canis caudam habeat. Helicen verò διὰ τὸ ἑλίσσεσθαι, quia inuoluta sit cauda: vel per exochen quandam quòd à cœlo trahatur, Cælius. Ἀρκυλᾶπις, vrsa parua, Hes. Var. Arctûrus vocatur splendida quædam stella, in zona Arctophylacis, quòd iuxta caudam vrsæ sita sit sic appellata: vnde integrum etiam sidus Bootes eodem nomine appellatur, Suidas & Varinus. Ἀρκτῷός τις, locus Septentrionalis, in quo septem stellę visuntur, Varinus. Hinc & circulus Arcticus dicitur, & qui ab ea cœli plaga exoritur ventus ἀπαρκτίας, Pollux. Varinus tamen in voce Ἄρκτος hunc ventum sine τ. euphoniæ gratia aparcian dici ait, & ἀρκεῖον στοᾶν, citatis istis senarijs: Καὶ μὴν πελάζει καὶ κατεψύχει πνοή. Ἄρκιος (Ἀρκεῖος potius) ὡς ταύτῃ σου ἐστὶ κακοῖς μόλων.

Vrsinus, adiectiuum. Ἀρκείου κεφαλή, caput vrsi: & ἄρκειος κρέας, vrsina caro, cum diphthongo: ἄρκιον verò per iôta, sufficiens, vtile, Suidas & Varinus. Ἀρκτῆ, pellis vrsi, Varinus: apud Hesychium acuitur vltima. Virgines ἀρκτεύεσθαι (decimari interpretatur Gyraldus) Atheniensis populus dicebat, Pollux. Id verbum signat, (inquit Cælius.) Dianæ prius quàm tempus appetat nuptiarum, virgines consecrari initiariue. Quod Lysias scribit in oratione pro Phrynichi filia, si tamẽ ex eius illa prodijt officina. Decreto nanq; sancitũ Atheniensium erat, ne qua virgo puella traderetur, εἰ μὴ ἀρκτεύσειε τῇ θεῷ, id est nisi sacra obijsset Dianæ: quod mense Ianuario fieri consuesse indicat Libanius in oratione quam de Dianæ laudibus dixit. Inducebantur autẽ veste quam crocotam nominant, nec decimo ætatis anno grandiores, nec quinto inferiores. Iis autem placari credebatur Diana, quæ causa eiusmodi indignationem concepisse videbatur. Ferunt quandoq; vrsam feram in Attica (ἐν τῷ δήμῳ Φλαυιδῶν, forte Βραυρω-νίων, vt in sequentibus.) ita cicurem factam, vt homines nihil auersaretur omnino, sed compasceretur, multaq; licentia huc illuc, nemine impedimentum inferente, peruagaretur. Contigit puellam quandam lasciuiusculé cum bellua colludere: quæ irritata puellã facto impetu proscidit. At fratres rem intuiti, ac commoti acrius, vrsam iaculis impetitã necarunt. Ex qua causa pestilens morbus latius per regionem grassari cœpit. Consultis oraculis, respondit deus, mali non defuturum finem, si virginũ nonnullas compellerent (αὐτοὶ vel αὐτοῖς addendum videtur) τὸ πλάσματι ἀρκτεύειν, id est vrsę peremptę honori Dianę dicari. (Gyraldus exponit, si virgines aliquas Dianę mactarent pro vrsa. Nam & puellæ sic vocabantur arcti: id est vrsæ, quod perspicue docuit Euripides in fabula Hypsipyle: & in Lemnijs Aristophanes ac Lysistrate. Hucusq; Cælius. Ἀρκτεῦσαι, τὸ καθιερωθῆναι πρὸ γάμου (πρὸ γάμων) τὰς παρθένους τῇ Ἀρτέμιδι τῇ Μουνυχίᾳ, ἢ τῇ Βραυρωνίᾳ (lego, Βραυρωνίᾳ.) Suidas & Varinus. Ἀρκτεία, ἡ τῶν ἀρκτευομένων παρθένων τελετή, Hesychius, Varinus. Ἐν Βραυρωνίοις ἀρκτευομέναις γυναῖκες, τῇ Ἀρτέμιδι ἑορτὴν ἦγον, &c. Suidas, nam quæ sequuntur apud illum, iam proxime interprete Cælio recitaui, quanquam is authorem non citat. Ἄρκος, ἱερεία (lego ἱέρεια, hoc est mulier sacerdos) τῆς Ἀρτέμιδος, Hesychius. Ἐπαρκτεύει. (si rectè legitur) Φυλάττει κελεύει Hesychius

Hesychius, Varinus. Athenienses cum in Dianæ Munychiæ templo vrsam deæ sacram interfecissent, fames facta est: qua tum demum eos liberatum iri prædixit oraculū, cum eorū quispiam deę filiam sacrificasset: id quod Embarus ea conditione pollicitus est, si sacerdotium in sua familia perpetuò permansisset, & gentilitium fieret: quod cum annuissent, exornatam filiam immolauit: qua ex re factum in eos est prouerbiū, qui insani ac vecordes sunt, Ἔμβαρός εἰμι, id est, Embarus sum: plura in prouerbijs Erasmus. Ab hoc facto, scribit Harpocration, mos inoleuit, vt inde virgines Dianæ Munychiæ & Brauroniæ consecrarentur ante nuptias, ἄρκτοι, id est vrsæ vocatæ: à quibus & verbum quoq; deductum ἀρκτεῦσαι, quod δεκατεύειν, id est decimare significat. Plura de hac vrsa in templo Dianæ interempta, deq; Embaro, vide supra in Capra h. vbi de sacrificijs, ex Varino in Σφάγιον Θετταλικόν. Piscatores nostri instrumentis quibusdam vtuntur, retibus in coli formam contextis, ligneo circulo superius ambiente os apertum: quæ nescio qua de causa vrsos appellant, *bären*: sunt autem diuersa, alia *storbären*, quibus turbatos in ripis pisciculos aut cancros excipiunt: alia nassis vimineis similia in profundum demittuntur, *setzbären*, *setzgarn*.

Berna Heluetiæ clarissima ciuitas vrsos publice alit: eosdem pro insignio habet, quatuor pedibus insistentes, & nomen quoq; ciuitatis ab vrso factum videtur etymo Germanico. Cæterum Sangallenses & Abbatiscellenses Heluetiæ populi vrso erecto pro insigni vtuntur.

Est & syluestre allium, quod vrsinum vocant, odore molli, capite prætenui, folijs grandibus, Plinius. Arctûrus, genus herbæ, Hesychius, Varinus. Arction vel arctûrus herba memoratur à Plinio 27. 5. & à Dioscoride: creditur autem esse quæ vulgò lappa minor (quamuis xanthion etiam à quibusdam lappa minor exponitur) vocatur. Maior verò lappa siue bardana vulgò dicta, arcion siue prosopion, id est personata Dioscoridis existimatur: Plinius (vt ipse deprehendi) lappam boariam nuncupat. Arcophthalmus, chrysogonum: arcopus, catanance: arctudendron, sambucus, vt inter nomenclaturas apud Dioscoridem legimus. De pane vrsi, & vua vrsi, scriptum est supra in c. Branca vrsina vulgò appellata apud Gallos & Italos, (de qua lege Syluaticum cap. 87.) veterum acanthus est. Ea verò quam Germani quidam medici, Fuchsius & alij, brancam vrsinam vocitant *bärentapen*, vel *bärlap*, (aliqui *bärentruch*: alij *vvyngrun*, quod vino pendulo silici circumuoluta iniecta, m ederi credatur: sed vinum cum fecibus prius perturbandum est, & baculo fisso, vt fieri solet, agitandum:) quod hirsutiem vrsinā quodammodo referat, aut etiam pedis digitorum figuram extremis ramulis ferè ternis: repit circa saxa, quibus minimis fibris adhæret, folijs ferè abietis teneris, confertis, &c. vide Hieronymum Tragum Tomo 2. cap. 189.

Nascitur apud Lucanos animal quoddam medium inter vrsum & suem, Galenus: vide supra in Mele A. Ἀρκτομῦς, animal D. Hieronymo memoratum, quasi murem vrsinum dicas: de quo pluribus scripsi in Criceto mure. Aldabha (id est hyæna) est animal notum in Syria, colore vrsi, Andr. Bellunen. Dalac, fera similis vrso, Syluaticus. Est & vrsa marina, cancrorum generis, sine chelis, à magno & informi corpore dicta, Aristoteli & Athenæo.

Vrsulus nomen proprium viri apud Am. Marcellinum lib. 16. & Vrsicinius apud eundem lib. 15. Vrsidius, vir apud Iuuenalem Satyr. 6. Vrsus quidam ceu vir sanctus apud Heluetios Solodorenses colitur. Vrsinus monachus scripsit opus insigne de non rebaptizandis hæreticis, &c. Gennadius. In sanctorū catalogis legimus etiam Vrsicini cuiusdam, & Vrsatij confessoris nomen. Nobilis quædam familia apud Gallos originem suam à nescio quo Vrsone deriuat, quem in solitudine vrsa quædam annis aliquot nutriuerit. Vrso quidam scriptor obscurus de somnijs & de vrinis quædam ædidisse fertur. Vrsula, nomen sanctæ cuiusdam virginis. Atheniensis quidam è Melite vico (tribus Oeneidis) κάπρος vel σῦς, id est sus, & arctos, id est vrsus cognominabatur, propter corporis hirsutiem, Hes. Var. in Μελιτεύς. Arcesiades, Ἀρκεισιάδης, Laërtes Arcesij filius. Nam mihi Laërtes pater est, Arcesius illi, Iupiter huic, &c. Vlysses apud Ouidium contra Aiacem loquens. Dictus est autem Arcesius quòd ab arco siue arcto, id est, vrsa lactatus sit, vt fabulantur. Vera autem historia refert, Cephalum Deionei vel Deionis filium ex Arcto vxore Arcesium genuisse, Varinus. Cephalo de liberis quærenti, deus responsum reddidisse fertur, vt cuicunq; primum obuiam factus esset, ei misceretur. Illum verò cum in Arcon mulierem incidisset, filium ex ea sustulisse, qui deriuato à matre nomine Arcesius dictus sit. Heraclides in politijs. Est autem impressi codicis locus corruptus, vt suspicor, huiusmodi. Τὸν δὲ περιτυχεῖν ἄρκῳ, καὶ πλησιάσαντα γεννῆσαι, γυναῖκα, ἐξ ἧς τὸν Ἀρκείσιον φερωνύμως ὀνομασθῆναι λέγεται. Ipse quomodo legerim, ex translatione apparet. Arctinus Milesius poëta, discipulus Homeri, &c. Suidas. Ἀβόλον οἰωνιστὴν & Arctum Hesiodus inter centauros nominat in Aspide. Habent & Germani viri proprium nomen ab vrso sumptum, *Bernhart*, ac si Arctosthenem dicas.

Arctûrus, fluuius Scythiæ Phasis postea dictus, Plutarchus in libro de fluuijs. Vrsa, fluuius apud Heluetios, vulgo *die rüss*. Ἄρκτων ὄρος, id est Vrsarum mons, Cyzico imminet, sic dictus à Iouis nutricibus, (Helice & Cynosura puto.) quas illic in vrsas migrasse tradunt, Stephanus (ni fallor) alicubi. Vrsarum mons nominatus est, à nutricibus Bacchi illic in vrsas conuersis: Vel quod locus venationi aptas feras contineat, ab vrsa fera: Vel propter altitudinem, quòd vertice suo ad Arctos sydera appropinquare videatur: habitabant autem in eo agrestes quidam gigantes, ἄγριοί τινες γηγενεῖς, Varinus (ex Scholijs in primum Argonauticorum Apollonij ad numerum 35. vbi additur hunc montem situm esse iuxta Cherronnesum in Propontide: legitur autem ἄρκτων per ω. paruum, apud Varinum, Apollonium & Scholiasten, perperam apud omnes. In Propontide est insula Cyzicus cum vrbe, cuius pars iacet in planicie, pars secus montem, qui Vrsarum mons (ἄρκτων ὄρος) appellatur, Strabo lib. 12. Ἀρκτῶν ὄρος τὸ Ἀρκτῷον, ἐπώνυμον, Pollux.: hoc est, Arctôus mons ab vrso dictus est. Arctânes, gens Epirotica, Stephanus. Arctoconêsus, Ἀρκτόνησος, insula Cariæ, Stephanus: Meminit etiam Strabo. Plinius insulam vnam ex desertis circa Cherronnesum esse scribit. Cæterum Cyzicus olim Ἄρκτων νῆσος & Ἀρκτόνησος dicebatur, Stephanus. Vrsa Baluia, Picenorum vrbs Ptolemæo 3. 1. hodie Vrbsa.

b. Parnes mons Atticus aprorum & vrsorum venationem præbet, Pausan. Apud Aratores Afros ad Occidentem reperiuntur leones, vrsi, elephantes, Herodotus lib. 2. Cepus faciem habet satyro similem, cætera inter canem atq; vrsum, Strabo. Tarando villus magnitudine vrsorum, Plinius & Aelian. Σκύλεις pellis vrsina, vel ouilla, aut alterius animalis, Hesych. & Varin. Harpyiæ in Thracia habent aures vrsinas, vulturum corpora, Varinus in Scylla. Os vrsi, στόμα & χάσμα vocat Plutarchus, & pedes anteriores χεῖρας, id est manus. Talpa pedes habet vrsi, Suidas & Hes. Bestia quā vidi similis erat pardo, & pedes similes vrsi, Ioannis Apoc. 13. Bestia alia similis vrso, Danielis 7. Galli caput vrsi & aliarum mordacium ferarū hure nominant: & vrsę mamillas, poupes vel tettes. Vr-

vrsinum

vrsinum fimum, vt apri quoq; & lupi, laisses, Rob. Stephanus. Pellem vrsi, qui propriè apud nos loquuntur vocant *ein hut*: & eandem excoriari dicunt, *geschunden vverden*.

c. Vrsa suos fœtus lambit, donec perfici & vocem ædere incipiunt, Ε'ισόκε κινζυθμοῖσιν ἀναυδέα πνθεύζωσι, Oppianus. Cum tubam venatorum exaudierit vrsa, è cubili prodiens, Ο'ξὺ λέλυκε θορῶσα, καὶ ὀξὺ δέδορκε λαχεῦσα, Idem. Vociferamur (Rugiemus, Hieronymus) nos omnes quasi vrsi, & meditamur quasi columbæ, Esaiæ 59. hoc est, vlulamus & gemimus. Nequitia mulieris immutat faciem eius, & obcæcauit vultum suum tanquam vrsus, Ecclesiastici 25. Vrsis quidem oculos hebetari, cum recens è latibulo prodierint, in c. retuli. Patinas cœnabat omasi Vilis & agnini, tribus vrsis quod satis esset, Horatius 1. epist. Vrsa prægnans à Gallis peculiari & venatoria locutione dicitur vne ourse preigne. Α'ρκτύλοι dicuntur catuli vrsorum, Pollux: apud Varinũ ἀρκιλοι legitur, quod minus placet. Cyclops apud Theocritum Galateæ se nutrire cauit ἑνδεκα νεβρὼς, καὶ σκύμνως τέσσαρας ἄρκτων. Inueni geminos, qui tecum ludere possunt, Inter se similes, vix vt dignoscere possis, Villosæ catulos in summis montibus vrsæ, Polyphemus Galateæ canens Ouidij Metam. 13 Legitur ano 1274. Nicolai tertij Pontificis scortum vrsam peperisse, non quidem ex animalis congressu, sed propter imaginationem: concubuerat enim cum sanctissimo patre in aula in qua vrsarum saltationes atq; varia eius animalis exercitia depicta erant. Vnde Pontifex cum spem filij concepisset, frustratus pro filio vrsam accepit: commotus igitur iracundia & pudore, omnem vrsarum picturam continuo delendam curauit, Sebast. Frank.

d. Occurram eis quasi vrsus orbatus, & lacerabo obstinatum cor eorum, Osee 13. Præstat occurrere vrso orbato (raptis catulis) quàm fatuo (obstinato) in stultitia sua, Prouerb. 17. Tu nosti patrem tuum & viros qui cum eo sunt fortissimos & amaro animo, veluti si vrsa raptis oculis in saltu sæuiat, 2. Regum 17. Sunt autem verba Chusai ad Absalonem de Dauide.

e. Ferunt difficiles partus statim solui, cum quis tectum, in quo sit grauida, transmiserit lapide: vel missili ex his, quæ tria animalia singulis ictibus interfecerint, hominem, aprum, vrsam, Plinius. Taifalorum gentem turpem ac obscœnæ vitæ flagitijs ita accepimus mersam, vt apud eos nefandi concubitus fœdere copulentur maribus pubetes. Horum si quis iam adultus aprum exceperit solus, vel interemerit vrsum immanem, colluuione liberatur incesti, Marcellinus libro tricesimoprimo. Certè furit, ac velut vrsus, Obiectos caueæ valuit si frangere clathros, Horatius de Arte ad finem. Heliogabalus ebrios amicos plerunq; claudebat, & subito nocte leones, & leopardos, & vrsos, exarmatos immittebat, ita vt expergefacti in cubiculo eodem, leones, vrsos, pardos cum luce, vel quod est grauius nocte inuenirent, ex quo pleriq; exanimati sunt, Lampridius. Vitoldus Lituaniæ princeps subditis suis adeò metuendus fuit, vt iussi laqueo se suspendere, parere potius quàm in eius indignationem incidere voluerint: detrectantes imperium, insutos vrsina pelle viuentibus vrsis (quos eam ob causam nutriebat) dilaniandos obiectauit, crudelibusq; alijs affecit supplicijs, Aeneas Syluius. Alexander Pheræus, similiter vrsorum pellibus inuolutos homines dabat conficiendos feris, Textor. Mauri leonum, pardorum & vrsorum tergoribus velantur, & dormientes substernunt, Strabo. Ancæus Arcas humeris nunquam circumiecit chlænam, Α'λλ' ἄρκτοιο λάσιοι σέρνοις ἀμπίσχετο δέρμα, Orpheus in Argonauticis. Callisto vrsinam pellem pro stragulo gestat, Pausanias.

g. Si vrsi seuo liquefacto inungatur facies hominis, intelliget & discernet quicquid audit ac legit, Rasis.

h. Heliogabalus inter diuersas sortes habuit & vrsos decem, & decem gryllos, Lampridius. Perseus rex capream & vrsum amabat, Tzetzes. Demetrius Moschouitarum legatus Romam missus, multo auditorum risu, vt erat ingenio comi & faceto. proximis annis viciniæ suæ agricolam, retulit, quærendi mellis causa in prægrandem cauam arborem supernè desilijsse, eumq; profundo mellis gurgite pectore tenus fuisse haustum, ac biduo vitam solo melle sustinuisse: quum vox opem implorantis in ea syluarum solitudine ad viatorum aures penetrare nequiuisset: ad extremum verò desperata salute mirabili casu, ingentis vrsæ beneficio inde extractum euasisse, quum forte eius belluæ, ad edenda mella more humano se demittentis, renes manibus comprehendisset, & eam subito timore exterritam ad exiliendum tum tractatu ipso, tum multo clamore concitasset, Paulus Iouius. Pascebam (inquit Dauid 1. Regum 17.) patris mei gregem, & veniebat leo vel vrsus, & tollebat arietem de medio gregis, & persequebar eos, & percutiebam eruebamq; ab ore eorum, & interficiebam ipsos. Dauid cum leonibus lusit quasi cum agnis, & vrsos similiter vt agnos tractauit, Ecclesiastici 47. Cum Helisæus propheta ascenderet in Bethel, parui pueri de ciuitate egressi, illudebant ei, dicentes: Ascende calue, ascende calue. Is verò maledixit eis in nomine Domini: egressiq; sunt duo vrsi de saltu, & lacerauerunt ex eis quadragintaduos pueros, Regum 4. 2. Non enim non poterat omnipotens manus tua immittere illis multitudinem vrsorum, aut audaces leones, aut noui generis ira plenas & ignotas bestias, Sapientiæ 11. Sanctus Florentius vrsum habuit, Textor. Legimus fuisse vrsam quampiam feritate conspicuam, magnitudine inusitata, quæ visentibus modo horrorem incuteret. Eam verò vir hic (Pythagoras) accersitam demulctamq; apud se aluit. Mox dimissurus, veluti conceptis verbis, iureiurando (vt sic dicam) adegit, nulli animantium cunctarum damno oblæsioniue futuram. Abiens illa in syluas se coniecit suas, summaq; fide, quod inter homines quoq; perrarum est, in quod adiurata recesserat, præstitit, Cælius. Paris infans expositus ab vrsa lactatus fertur, Varinus: sic & Arcesius Laërtis pater, vt scripsi supra inter nomina virorum ab vrso sumpta. Et ecce de proximo specu vastum attollens caput funesta proserpit vrsa, quam simul conspexi, pauidus & repentina facie conterritus, totum corporis pondus in postremos poplites recollo, arduaq; ceruice sublimiter eleuata, lorum quo tenebar rumpo, meq; protinus pernici fugæ committo, summo studio fugiens immanem vrsam, Apuleius sub persona asini aurei.

De Callistûs filiæ Lycaonis in vrsam mutatione, lege supra in a. vbi de Vrsa sydere dictum est. Iphigeniam immolandam in ceruam, alij in taurum, alij in vrsum mutatã ferunt, Varinus in Νεοπτόλεμ☉, vt pluribus in Tauro retuli. Arctonoros, id est Vrsarum mons, Cyzico imminet, sic dictus à Iouis nutricibus (Helice & Cynosura puto) quas illic in vrsas migrasse tradunt. Periclymenus Nelei fuit filius, frater Nestoris: cui à Neptuno auo concessum vt posset in quas vellet se transformare figuras, vt in vrsum, formicam, apem, &c.: vide Onomasticon nostrum.

Vrsos qui sacri, vt lupos quoque, Ægyptij eo loci sepeliunt, vbi iacentes inueniunt, Herodotus libro secundo. De interfecta vrsa Dianæ Munychiæ sacra, plura dixi in a. inter deriuata, in verbo Α'ρκτεύειν. Laphriæ Dianæ apud Patrenses magno in ara igne excitato, apros, ceruos, dorcades, aliqui lupotum aut vrsorum catulos, viuentes iniiciunt, Pausanias in Achaicis.

PROVERBIA. Vrsus cum adsit vestigia quæris, Ἄρκτου παρούσης τὰ ἴχνη ζητεῖς, de ijs dicitur, qui timiditate præsens negotium declinant, atq; ad alias nugas dilabuntur. Translatum à formidolosis venatoribus qui se dissimulant sensisse vrsum, & vestigia persequi fingunt quo absint à periculo, Eras. Meminit Suidas, & interpretatur, ἐπὶ τῶν τὰ παρόντα ζητεῖν προσποιουμένων. Fumantem nasum vrsi ne tentaueris: vide supra in D. Ex sacris. Leo rugiens & vrsus (ad prædam) excurrens, est princeps impius populo pauperi, Prouerb. 28. Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit: Vitulus & vrsus pascent, simul requiescunt catuli eorum, Esa. 11. Factus est mihi vrsus insidians, & leo in latibulis, Hier. Thren. 3. Quomodo si fugiat vir à facie leonis, & occurrat ei vrsus, Amos 5. Germani si quem de paupertate, aut auaritia & parcitate notauerint, manum ab eo sugi dicunt sicut ab vrso: *Er sugt den taapen wie ein bär.* Ἄρκτος φιλεῖν ἄνθρωπον ἐκτόπως ηὔχει. Εἶθ' ὕστερον ἐρασθεῖσα αὐτοῦ ἐν παραβύστῳ, αὐτὴ τὰ ἐν ἀπηκρύφῳ. Suidas.

DE VVLPE.

A.

VVLPES Hebraice שועל *schual* nominatur, Chaldaicè תעלא *thaal.* Nam Psalmo 62. pro schualim, id est vulpes numero multitudinis, Chaldæus reddit thealaia. Arabs תעלב *thaleb.* LXX. ἀλωπέκων. Hieronymus vulpium. Thaleb, id est vulpes, Auicenna lib. 2. & Syluaticus cap. 673. Idem alibi chabel & calcail vulpem interpretatur, corruptis, vt videtur, vocibus pro thaleb. Chos alcalip,

(lego

(lego althaleb) id est testiculi vulpis, satyrion, Idem. Galcis, id est vulpes, Syluaticus: voce, vt conijcio deprauata à γαλῆ: quam Albertus aliquoties vulpem interpretatur, cum omnino mustelam significet. Apud Græcos veteres ἀλώπηξ dicitur, hodie ἀλεπού. Italice, volpe. Gallice, regnard, cuius diminutiuum regnardeau. Hispanice, raposa, à rapiendo nimirum. Germanice, *fuchs*. Flandrice, vos. Anglice, foxe. Illyrice, lisska.

B.

Alpinæ regiones Heluetiorum plurimas habent vulpes: vbi mercatores coëmptas earum pelles in alias regiones diuendunt, Stumpfius. Amyntas in Mansionibus, quas sic inscripsit, tam ait Caspiarum vulpium esse multitudinem, vt non modo agrestia stabula adeant, sed vrbes quoq; ingrediantur: nihil tamen nocentes, neque rapientes, sed ita cicures Caspijs tanquam caniculæ adulantur. Aelianus. Vulpes in Sardinia noxiæ sunt: occidunt enim arietem etiam fortissimum, capram, & vitulum adhuc tenerum, Munsterus. Lupos, vulpes, aliaq; quadrupedum noxia, Creticus ager nusquam educat, Solinus & Plinius. Bassara, Βασσάρα, genus vulpis, Varinus: alij vulpem simpliciter interpretantur: vide in Philologia a. Vulpes in Ægypto minores quàm in Græcia fiunt, Aristoteles. Vulpi magnitudo eadem quæ cani mediocri domus custodi, Albertus. Villos habet vberes & altos, Isidorus. Qui corporis colore admodum ruffo sunt, (πυῤῥοὶ ἄγαν,) astuti (πανοῦργοι) iudicantur, à simimilitudine vulpium, Aristoteles in physiognom. Vulpi color sæpe rutilus, priori tamen parte canescens, Ge. Agricola & Albertus: rarò candidus, rarius niger, Agricola. Vulpes audio in Hispania omnino albas reperiri, & à mercatoribus Francfordiam ad nundinas vehi. Vulpes nigræ & albæ in Moschouia habentur: item in quibusdam Scandinauiæ locis, vt Olaus Magnus annotauit.

Figura hæc est vulpis crucigera.

Sunt in Septentrionalibus syluis (inquit Olaus Magnus) Vulpes nigræ, candidæ, rubeæ, crucigeræ in dorso, aliæq; cœruleo colore aspersæ: omnes quidem ex æquo malignæ atq; astutæ. Nigræ pelles preciosiores cæteris æstimantur: quia Moschouitarum principes frequentius his vtuntur: deinde crucigeræ, hoc est, quæ nigra cruce dorso tenus à natura signantur, propter maiorem ornatum & pellium magnitudinem: quam non nisi in maturiore ætate Vulpes consequitur. Hæ etiam pelles, vt nigræ, propter commercia Moscouitarum, Russorum & Tartarorum, magno in precio sunt. Candidæ, minoris æstimantur, & quæ coloris cœrulei sunt, propter earum copiam, & quòd pilos faciliùs amittant. Nigræ aliquando adulterantur, atro colore fumo picearum tædarum inducto. Rubeæ Vulpes omnium frequentissimæ vbiq; reperiuntur. Germani Vulpes quasdam villo densiore & nigricante, à colore *Brandfuchß* nominant: nostri *Kolerle*: sunt autem minoris pretij, & magnitudine etiam vt plurimum minores.

Vulpium (vt scripsit Georgius Fabricius ad me) magnæ sunt in coloribus differentiæ. Vnum genus notissimum, quod in regionibus frigidis nobilius coloratur: nam in ijs, quæ ad meridiem & occasum pertinent plagis, colore est cinereo, & quasi lupino, & pilos fluxos habet, vt in Italia & Hispania. Hoc genus apud nos duobus nominibus, propter gutturis varietatem, distinguitur: nam *Köler* appellantur, quibus guttur quasi carbonum puluere conspersum, in albo videlicet nigricans. Rursus *Birckfuchse*, qui candido sunt gutture, quod quo magis candet, eo est pretiosius. Alterum genus est, primo simile, sed nota insigni differens: nam ab ore per caput, tergum, caudam recta nigri coloris linea ducitur: tum per reliquum corpus & pedes anteriores, transuersa: ita vt vtraque crucis exprimat similitudinem, vnde & nomen illis est *Creutzfuchse*, quasi crucigeræ. Gutture hoc genus nigriore est, & ex alijs ad nos importatur regionibus. Tertium genus est, quod colorem isatidis vel guadi, aut cœli sereni refert, *Blawvfuchse*, qui color & equis nomen indidit, *Blawvschimmel*: sed is color in vulpibus multò dilutior. Vulpes pili rutili capiuntur apud nos, *Brandfuchse*: candidi, vt & cerui & vrsi candidi, in Suetia & Noruegia, licet rarius: nigri, in Vuolocha, vt auctor est Sigismundus Liber. Crucigeræ vulpis picturam, beneficio Valentini Grauij, viri tui amantissimi accipis, qui etiam bonam huius descriptionis partem suggessit, Hæc ille.

Vulpium pelles nigerrimæ, nuper à mercatoribus in Galliam allatæ sunt, ad vsum vestium non vulgarem, sed alia re admirabiles. Quippe rarissimis, & quasi ordine dispositis pilis candidis, singularibus variæ, Scaliger.

Ad Vurgam fluuium in Moscouia capiuntur vulpes nigræ & coloris cinericei: nigræ quidem in Vstyug prouincia abundant, Sigismundus Liber.

Moscouia rarissimas & delicatissimas in vsum pileorum nigras vulpes prolificat, quarum aliquando pretium, cum pulchriores sunt, viginti & triginta florenos excedit, Io. Bonat liber Baro. Circa montana Heluetiæ, vt audio, vulpes externis maiores ac meliores habentur.

Serpentes, simiæ & vulpeculæ, & quæcunq; mala machinantur, exilibus (angustis) sunt oculis, λεπτὸν ἐκδέδορκεν: oues autem & boues, & huiusmodi simplicis ingenij, aspectu amplo, Adamantius. Teutones cum bonum & generosum equum depingunt, diuersorum animantium virtutes in eo coniungunt, & ex alijs quidem animalibus alias ei attribuunt, ex vulpe vero aures breues, caudam longam, gressum lenem: alij, bonos oculos, & caudam pilosam. Vulpi (mari) genitale osseum est, Aristoteles, Plinius. Albert. Cauda magna & villosa, Albertus. Id Boum caudis longissimus caulis, &c. vulpibus & lupis villosus, Plin.

C.

Vulpes animal est calidum; nam & mortui pellis calefacit, Albertus. Mihi quidem dubium non est, quin calidi temperamenti hoc animal sit, cum canum & mustelarum maiorum naturam referat, & odorem grauem exhalet: adipem etiam eius calfacere constat, & oleum in quo vulpes tota decocta fuerit.

Gannire propriè de voce vulpium dicitur, authore Donato: sed transfertur etiam ad homines, & vsurpatur pro eo quod est obstrepere, & veluti vapulantis vocem emittere. Quid ille gannit? quid vult? Terentius Adel. Hinc gannitus. Nanq; hæc (Nereis) in eodem spectata littore est, cuius morientis etiam gannitum tristem accolę audiuere longè. Gannit (Gannuit, codices impressi) odiosus omni toti familiæ. Plautus vt citat Varro de lingua Lat. Fallax vulpecula gannit, Author Philomelæ. Putes vlulare lupos, gannire sagaces Vulpeculas, Mantuanus. Latrando & vlulando vulpes canem imitatur, cum irascitur aut dolet: aliàs verò gannit, & immurmurat blandè, vt cum petit aliquid, si domi alatur. Latrat vt canes, (vt catuli canum, secundum alios) & gannit in fame, Albertus. In fame præ angustia latratus canum imitari dicitur, Constantinus. De minoribus feris, vt sunt vulpes, thôes & lupi, ὑλακτεῖν & ὠρύεσθαι, id est latrare & vlulare dicitur, Pollux. Varinus tamen ὠρύεσθαι de lupis, canibus & leonibus in fame vlulantibus, dici scribit: & de alijs quæ proprium suæ vocis vocabulum non habent. Nostri etiam vulpem latrare dicunt: *der fuchs bilt, trabt, rayet*. Ceruum aiunt sibi timere à gannitu vulpium, Albertus. Vulpes animal solerti auditu, in Thracia amnes gelatos lacusq; non nisi ad pastus itura redituraq; transit: obseruatum eam aure ad glaciem apposita coniectare crassitudinem gelu, Plinius. Nugantur quidam è vulgò tam acutè audire vulpem, vt nescio quam herbam crescentem percipiat.

Vulpes, lutra melis subeunt cauernas: sed egrediuntur ad pastum capessendum, etiam hyberno tempore, Ge. Agricola. Cauernarum suarum, Oppiano teste, plura facit foramina & multifores aditus, Ἑπτάπυλας δ᾽ἔξασκε δόμους, τετρηότας ἀγκὼν. Τηλοῦ ἀπ᾽ ἀλλήλων, vt minus facilè à venatoribus illaqueari possit. Melis foueam occupat, aluo in eam exonerata, vt dicam in D. Aristomenes Messenius à Lacedæmonijs captus, per cauernam latomiarum euasit, angustos vulpium aditus secutus, Plinius. Ego cum domi aliquando vulpem alerem, sæpius obseruaui iacentem in ventre pedibus posterioribus rectà retro extensis, ac si homo in ventre iaceret, quod & cuniculi faciunt: facile autem est conijcere eas huic extensioni apta crura ideo à natura accepisse, vt facilius per angustos & oblongos terræ meatus penetrare eis liceat.

Lepores & vulpes per æstatem noctu progrediuntur, Tardiuus. Vulpes & capreoli etiam nocte cibum quærunt, Cardanus. Vulpis oculi noctu splendent: vt scripsi in libello de Lunarijs.

Vulpes animal ferè omniuorum est. Syluestres mures venatur, Aristoteles: Sunt qui mures è cauis spiritu à vulpibus extrahi & deuorari affirment. Vulpes edit carnes, & muribus sicut catus insidiatur: cuniculos etiam & lepores capit, rapitq; gallinas, Albertus. Nec vulpes nec aliud animal gallinas continget, si gallinis sub ala tota syluestris suspendatur: & multò magis si vulpis aut felis fel cibo admixtum exhibueris, vt etiam Democritus confirmat, Cornarius in Geopon. lib. 14. Andreas à Lacuna in Græco codice excuso, & suo manuscripto, hæc legi negat: Inferius tamen capite de turturibus eadem ponit, ὄρνιθας eo in loco non gallinas, sed aues simpliciter exponens. Gallinaceos aiunt non attingi à vulpibus, qui iecur vulpis aridum ederint: vel si pellicula ex eo collo inducta, galli inierint: similia in felle mustelæ legimus, Plinius. Per hyemem esuriens, si vuas in vitibus non inueniat, aues & catulos leporum astutè capit, Oppianus. Vide plura mox in D. qua astutia animalia quædam capiat. Pauonibus vna cura debetur, vt incubantes per agrum fœminas, quæ hoc passim faciunt, à vulpe custodias, Palladius. In Asia multis locis vinum sine iugo ministrat vinea, quæ sæpe vulpibus & hominibus fit communis, Varro. Apud Theocritum Idyllio primo puer quidam vineam custodit. Ἀμφὶ δέ μιν δύ᾽ ἀλώπεκες: ἁ μὲν ἀν᾽ ὄρχως. Φοιτῇ σινομένα τὰν τρώξιμον: ἁ δ᾽ ἐπὶ πήραν. Πάντα δόλον τεύχοισα. Tam facile vinces quàm vulpes pyrum comest, Plautus in Mustellaria: de re factu procliui, quòd nihil negotij sit vulpi dentatissimæ pyrum edere, Erasmus. Vulpes necant amygdalæ amaræ, item apocynon: Vide plura in E.

Animal est fœtidum, etiam à posteriori parte (præsertim) imminente mortis periculo, Liber de nat. rerum. Ore & ano fœtet, Albert. Hic olidam clamosus ages in retia vulpem, Martialis.

Vulpes superueniens coit, Arist. Atqui recentiores aliqui obscuri authores ex Aristotele citant hæc verba, Vulpes coit ad terram proiecta, (in quibus verbis vulpem eos pro fele seu cato posuisse conijcio.) Vulpes coëunt in latera proiectæ, maremq; fœmina amplexa, Plinius.

Quadrupedes (viuiparæ) pleræq; perfectos ędunt partus, paucæ inchoatos: in quo sunt genere leænę, vt & vulpes, Plin. Multifidæ quæ pariunt imperfecta, omnes multiparæ sunt: quo fit vt partum adhuc recentem alere possint, auctum iam adeptumq; magnitudinem nequeant: quædam enim ex ijs catulos inarticulatos propemodum pariunt, vt vulpes, vrsa, leæna, & alia nonnulla: sed omnia ferè cæcos: vt ea quæ modo dixi, atq; etiam canis, lupus, thos, Aristot. Et alibi, Vulpes, inquit, parit cæcos, vt vrsa, atq; etiam infirmiores: parturiens ita secedit, vt raro grauida capiatur. Cum partum ediderit, lingua lambendo refouet & concoquit: parit cumplurimos quatuor. De leonis partu singulari, vulpis multiplici, apologum Aesopi in Leone c. recitaui ex Cælio. Vulpium catulos sæpe rapiunt milui, vultures, aquilæ, Mich. Herus.

Coeunt

Coëunt animalia etiam, quorum genus diuersum quidem, sed natura non multum distat, si modo par magnitudo sit, & tempora æquent grauiditatis: rarò id fit, sed tamen fieri & in canibus, & in vulpibus, & in lupis certum est. Aristot. Ex vulpe & cane Laconici canes gignuntur, Idem. Et alibi, Ex vulpe & cane primi fœtus communi generis vtriusq; specie generantur: sed tempore procedente diuersi ex diuersis prouenientes, demum formæ fœminæ (scilicet primæ genitricis suæ) instituti euadent. Laconicos canes è vulpibus & canibus primum natos & alopecidas dictos alunt. Pollux. Vide in Canibus mixtis. Eosdem aliqui cynalopecas vocant. Ἐβῆνοι, ἀλωπεκίδες, Hesych. Varin. Papio (id est, hyæna) animal videtur ex lupo & vulpe compositum, Albertus. Vulpes coit cum martorello Salueldensis.

Vulpes ægra resinam pineam vorat, vnde & valetudinem recuperat, & vita fruitur longiore, Albertus & Liber de nat. rerum. Vulpes & mustelas rabiem incurrere dicunt, Auicenna. Cætera (præter canem) animalia, vt lupi, vulpes, &c. rabie afficiuntur æstate potius quàm hyeme, Ponzettus. Vulpes rabiens eadem incommoda infert quæ canis rabidus, Albertus. Quemadmodum quædam plantæ humoris proprij penuria tabescunt, quædam alieno suffocantur: ita & capilli succorum paucitate corrumpi solent: ac humidi quidem paucitate caluicies, prauitate verò alopeciæ & ophiases generantur, ægritudines nihil specie, sed figura tantum ac nomine differentes: ophiasis enim in parte quam obsidet capitis, formam serpentis describit: alopeciæ autem sic appellantur, quòd id morbi genus in vulpibus frequentissimum esse tradatur, Aëtius. Alopecia, vitium est quo capitis & barbæ pili defluunt, per metaphoram à vulpe, quæ vbi minxerit, locum sterilem facit, ita vt herba illic nasci non possit, & si quæ nata erat illam exiccat, Varin. Ἀλωπεκία, (lego Ἀλωπεκίς,) morbus capiti: scribitur etiam per diphthongum (ει. scilicet in penultima,) Varinus. Ἀλωπεκία (malim iôta vel ει. in penultima) ψίλωσις τριχῶν ἀπεσφαιρισμένη, μάλιστα περὶ κεφαλὴν Pollux. Eundem morbum inuenio alopeciasin dici, Cælius. Alopecia vulpinus ferè morbus est, quoties in humano capite areas & glabreta capillus deciduus facit, Hermolaus. Vulpi caput (iecur, Mich. Herus) aliquando nimium incalescit, præsertim æstate, & curatur sanguine ad superficiem fluente & vlcerante pellem: quare pili tum temporis defluunt, Albert: & pelles captarum æstate inutiles habentur, Mich. Herus. Alsesases est animal generis ceccarum (id est ricinorum) quod canibus, bobus & vulpibus adhærens sanguinem ab eis exugit, Andr. Bellunen. Vulpes satis iustam ætatem consequitur, Stumpfius.

D.

Vulpes astutæ, maliciosæ & callidæ sunt, Aristot. Homines colore admodum ruffo maligni (πανοῦργοι,) iudicantur, argumento vulpium, Idem in Physiognom. Adamantius vulpis ingenium dolosum esse inquit. Animal est odio dignum propter rapinam, despectum propter infirmitatem, incautum suæ salutis dum insidiatur alienæ, Ambrosius in Hexaëmeron. Mihi quidem eodem fermè ingenio videntur præditæ vulpes & mustelæ, præsertim maiores, vt martes, ictis, &c. Prouerbia aliquot à vulpis calliditate nata, Vulpe pellace benignior, Vulpes annosa haud capitur laqueo, Vulpes non iterum capitur laqueo, Vulpinari cum vulpe, Vulpina pellis assuenda si leonina non sufficit, referam in h. inter prouerbia. Ὀργαῖς αἰπεινὰς ἀλωπέκων ἴκελοι, Pindarus in Pythijs: hoc est, Vulpium planè moribus similes. Est & marina vulpes, piscis sic dictus quòd similiter vt terrena fraudulentum & solers sit animal. Vulpinus, id est astutus animus ne quid moliatur mali, Plautus. Fraus quasi vulpeculæ, vis leonis videtur, Cicero 1. de Nat. Complures apologi ex vulpis calliditate conficti, Aesopi & aliorum nomine leguntur. Scripti sunt libri duo lingua Saxonica de vulpe Reineca, vt auctor appellauit, ingeniosum admodum & præclarum figmentum, in quo artes aulicæ multiplices, & fraudulentorum hominum actiones astutę sunt expressæ fabulis animantium. Vulpes autem improbissima, nulli verè amica & ex animo beneuola, omnibus humana & affabilis, cum omnes fallat & euertat, primum tamen locum dignitatis atq; bonorum obtinet Georg. Fabricius. Astutam vapido seruas sub pectore vulpem, Persius Sat. 5.

Vulpes Caspiæ tam numerosæ sunt, vt non modo agrestia stabula adeant, sed vrbes quoque ingrediantur: nihil tamen nocentes, neq; rapientes, sed ita cicures Caspijs tanquam caniculæ adulantur, Amyntas apud Aelianum.

Vulpes in Arabia (inquit Scaliger.) & Syriæ Palæstina, pilo fœdo, audacia insigni, vespere mutuis vlulatibus quasi signo dato ad nocturnam condictam prædam conuenire. Gregatim prædari. Omnia surripere, etiam calciamenta, atq; in sua lustra comportare. Ergo incolæ, incolarumq; monitu viatores, auditis earum gannitibus, colligere vasa ex agris ac locis apertis. Nihil enim tutum esse. Hæc cum ex quodam Regulo accepissem: vnus, qui in eodem fuerat comitatu, negabat esse Vulpes: sed Lupos esse haud magno corpore: neq; fœdo pilo, sed colore luteo nitido. Hæc ille. Nos hæc animalia nec Vulpes, neq; Lupos, sed Hyænas esse supra ostendimus.

Intimas cauernas, quæ multos habeant exitus (πολυπύλους δόμους) procul inter se distantes incolit, ne circum exitum vnum positis venatorum insidijs comprehendantur, Gillius ex Oppiano.

Habitat in foueis, quas ipsa tamen non parat, sed à taxo, id est mele effossas dolo occupat. Illo enim absente, aditum suo excremento inquinat. Reuersus ille, fœdi odoris impatiens, foueam suam deserit, quam mox vulpes inhabitat, Isidorus. Sæpe in melium cauernis vulpes effossa comprehenditur, Alber.

Lupus contactu scillæ conuellitur: vnde etiam vulpes propter lupos latebris suis scillas apponunt, Zoroastres in Geopon. lib. 15. Gillius aliter vertit, nempe vulpes in luporum cubilia folia squillæ imponere, quod non probo: non enim tam studiosa lupo nocendi, quàm suos tuendi catulos vulpes est: & cum à lupo occidatur, non est verisimile eam sponte ad cubile eius accedere. Turtur in nido suo ponit folia squillæ, ne lupus pullos eius incurset, Ambrosius turturi hoc adscribens, quod Zoroastres vulpi, non rectè vt videtur: lupum enim vulpibus insidiari constat, turturi aut cæteris auibus non item.

Vulpes pulicibus infestata, stipulam (manipulum) fœni quod inuenerit mollissimum, aut pilos ore continens, paulatim à posteriori parte in aquam se mergit: cauda primum immissa, deinde reliquo corpore, vt pulices aquam

aquam fugientes ad caput ascendant, quod & ipsum postremo paulatim immergit, ita vt pulices in stipulam aut villum quem ore tenet, colligantur: quo tandem in aquam proiecto fugit, Albertus authorem citans Iorach. In Thracia locis rigentibus & vulpes, animal alioquin solerti auditu, omnes gelatos lacusq; non nisi ad pastus ituræ redituræque transeunt. Obseruatum, eam aure ad glaciem apposita, coniectare crassitudinem gelu, Plinius. Thraces congelatum flumen molientes transmittere, vulpem, Plutarchi (in libro Vtra animalium &c.) testimonio, præmittunt, glaciei indicem, quantum firmitatis habeat: ea enim pedetentim & moderate gradiens, aurem admouet: ac si ex strepitu confluentem non multo infra ferri sentit, statim coniectura assequitur, frigoribus fluuium non bene penitus conglaciasse, sed tenuem & infirmam glaciem existere, itaq; regreditur: sin subterlabens aqua non admurmurationem facit, confidenter transit. Quod quidem ipsum non acrem bestiæ sensum dicimus esse: sed ex sensu ratiocinationem. Sic enim vulpes colligit, ipsum strepere motu præditum est, quòd autem motum habet non gelu constringitur. Itemq;: Quod aquæ non glaciat liquidum est, quòd autem liquidum, facile concedit, Gillius. Eadem alibi Aelianus scribit, vt Gillius vertit. Aure prius ad ripam humi adposita, serenitatem itineris explorat, Volaterranus ex eodem.

Vulpes in omnes hostes suos infestissima est: neq; modò contra canes, sed & cum feris robustioribus, & cum venatoribus (canibus venaticis, Oppianus) molitur pugnare. Neq; solis bestijs terrenis, sed etiam aquatilibus, & volatilibus mille insidias comparat, Gillius.

Vulpem bestiam improbam poetæ & fraudulentam appellare solent. Sedet improbus erinaceus terrestris & insidiosus: nam vt vulpem is vel audiuerit, vel viderit, os contrahit, pedesq; comprimit, & se totum in globosam formam concludit: Illa autem cum hunc sic in arctum constrictum comprehendere non quit, in eius os vrinam reddit: hic vel ex contractione, vel ex vulpis fraude spiritu intercluso suffocatur, Aelianus. Et alibi, Vulpes fraudulentum animal, insidias hoc pacto in erinaceos terrenos molitur, vt cum eos rectos, quod à morsu vulpinum impetum spinis prohibent, expugnare non queat, ipsos summa cautione oris leniter & caute primum euertens, supinos constituat, deinde & laceret, & qui antea essent formidabiles, exedat, confiatq;. Vide plura supra in Echino h. in prouerbio, Multa nouit vulpes, sed echinus vnum magnum. Anates feræ lacus nostri noctu sæpe transuolant ad vicinum fluuium, tanquam tutiores illic à vulpibus & lutris, vt audio.

Vulpes cum dolosa sit, aliquando cum lepore (vel cuniculo, Ge. Agricola) se velle ludere simulat, & (incautum) apprehensum deuorat: quamobrem vulpem conspectam non minus quàm canem fugiunt, Albertus. Quemadmodum à vulpibus lepores noctu continua persecutione defatigati, & subinde à quiete, quam vbi aliquantisper cursu præuenêre appetunt, exturbati, tandem capiantur, ex Aeliano recitaui in Lepore D. *Lepores frequentiores sunt in insulis, quod ibi vt plurimum nec vulpes sunt, à quibus ipsi cum catulis occiduntur: nec aquilæ, quæ montes magnos sæpius quàm paruos frequentant: nam parui plerunq; in insulis sunt, Xenophon.* Mures etiam in aruis & pratis à vulpibus astutè capiuntur.

Cum auium greges subuolantes videt, humi strata iacet, simul & oculos claudit, & rostrum in terram deponit, & animam continet, & prorsus vel dormientis, vel potius extinctæ speciem similitudinemq; gerit. Cum autem eam sic ad terram abiectam aues despiciunt, mortuam arbitrantes, gregatim delabuntur, in eaq; sessitantes tanquam illudunt: at vulpes eas ad rostrum appropinquantes ore hiante atq; imminente, deuorat, Gillius ex Oppiani de piscibus lib. 2. vbi ille ranam quoq; piscatricem simili ferè astu pisciculos captare dixerat. In fame aliquando insidiosè mortuam se simulans supina iacet, spiritu compresso exertaq; lingua: quo viso aues tanquam ad cadauer accedunt, & incautæ corripiuntur. (sic & pardus simias mortuum se fingens, captat) Albertus, Constantinus, Ge. Agricola. Eadem scribit Mich. Herus, sed addit vulpem priusquam ita se resupinet, in argilla rubra volutari inquinariq;, vt vulnerata & sanguine cruenta appareat, & quod vbi ita iacentem viderint corui, cornices, & aliæ aues præsertim rapaces, gaudentes tanquam de hoste mortuo, aduolantes comprehendantur, vna saltem ex eis. Mustela aues iugulat vt lupus oues, & pugnat cum serpente, illo præcipuè qui mures venatur, Aristot. de hist. anim. 9. 6. Albertus imperitè eo in loco galen interpretatur vulpem, & eadem de vulpe scribit. Et rursus alibi de mustelæ syluestris genere, quod vulgò putorium, nostri iltissum vocant, scribens: Non comedit (inquit) de gallinis, nisi prius omnes aut multas iugulauerit, cuius ingenij etiam vulpes est, & animal quod dicitur feyton. (id est mustela) Vulpes communis est hostis pauonum, columbarum, & omnium ferè auium, Stumpfius. In eo maximè nocet hominibus, quòd rapit anseres, anates, gallinas, in quo tamen eam parcere dicunt domui viciniori iuxta quam versatur, Idem. Gallinas noctu clam ingressa in casas, prehendit & asportat, Georgius Agricola. In Ponto sic otidas venatur, vt & sese auertens, & in terram abijciens, tanquam auis collum, sic caudam extendat: eæ autem hac insidiarum instructione seductæ, ad illam, tanquam ad suam gregalem accedunt: illa vero se vertens nullo negotio capit, Aelianus interprete Gillio. Sed aliter ex eodem Volaterranus transtulit, non rectè vt coniicio, adscribam tamen. Otides (inquit) in fluminibus (ποταμοῖς legit pro Πόντῳ) decipit, sese vni ex eis fessę adsimilans, illę superuolant, vulpes conuersa statim inuolat. Tum vero secundum fluuiorum ripas gradiens, paruulos pisciculos callide exceptat: nam caudam in aquam deijcit, in quam ij innantes densis pilis comprehenduntur, quod quidem ipsum vulpes sentiens, caudam ex aqua remouet, & repente se in aridum subducens eam excutit, pisciculi excidunt, atq; ab ea deuorantur, Aelianus interprete Gillio & Volaterrano. Vulpes in exuperantiam infinitæ tum malitiæ, tum fraudis progreditur nihil vt non malitiose, & dolose agat: Cum enim vespatium refertum esse animaduerterit, retrorsum eò accedit, atq; tota à vespeto auersa, ab aculeorum sanè vulneribus declinans, in cellas vespetias immissa hirsuta cauda, eademq; bene prolixa, vespas concutit. Cum autem vesparum circumuestitam spissis pilis caudam impetentium referta est, tum eam ipsam vel ad arborem, vel ad parietem ad maceriémue allidit: Itaq; multa caudæ attritione his extinctis, in reliquas inuadit, perindeq; eas vt primas interimit: Iamq; reliquas cæteras ab aculeis intelligens inopes esse, os in vespatium abijciens, idipsum vorat, Aelianus interprete Gillio. Transtulit eadem aliter Volaterranus his verbis: Vesparum quandoq; multitudine vexata, sese in cauum condit, extante cauda: circa quam vt illas certatim occupatas, villoq; denso implicitas animaduertit, egreditur,

egreditur, atq; ad murum siue arborem perfricando obterit, extinctasque depascitur. Quibus verò astutijs vtatur cum in venatione vrgetur à canibus, sequenti capite explicabimus.

Iustæ magnitudinis accipitres & integræ ætatis, cum vulpibus pugnaciter certare audio, Gillius. Vulpem inuadit circus accipiter, quia carne viuit, Aristot. Vulpes hostis est circi, Philes. Vulpi inimicus est æsalo: ferit enim pilosq; eius euellit, occiditq; catulos: vncis nanq; vnguibus est. Vulpi amicus coruus est: pugnat enim cum æsalone: vnde fit, vt huic cum ab illo percutitur, auxilietur, Aristoteles & Aelianus. Aesalon vocatur paruus auis, oua corui frangens, cuius pulli infestantur à vulpibus. Inuicem hæc catulos eius ipsamq; vellit: quod vbi viderint corui, contra auxiliantur, velut aduersus communem hostem, Plinius. Quamuis autem diximus coruum esse amicum vulpis, & commorari eos, tamen hæc non est vera amicitia: nam vulpes (aliquando) insidiatur prędę coruorum: vnde fabula illa Apuleij celebratur de vulpe blandiente coruo, & ad cantum insultante: illo verò canente, offam carnis ab ore eius elapsam vulpes rapuit. Auicenna etiam scribit, se vidisse à rege Escony de regione quæ vocatur Via, coruum & vulpem in vnam caueam coniunctos fortiter pugnasse: ita vt à vulpe morsum corui caput sanguinem emiserit: & coruus vnguibus labia vulpis adeò constrinxerit, vt hiscere nequiret, validè eam interim rostro feriens, Albertus.

Τόλμᾳ γὰρ εἰκὼς Θυμὸν ἐριβρεμετᾶν θηρῶν λεόντων. Ἐν πόνῳ. μῆτιν δ᾽, ἀλώπηξ. Αἰετοῦ ἅτ᾽ ἀναπιτναμένα. Ῥόμβον ἴσχει, Pindarus in Pythijs Carmine 4. de laudibus Melissi: quem laudat tanquam hominem leoni fortitudine similem, calliditate vulpi: quæ aquilæ etiam aduersus se impetum & strepitum astute se resupinans sæpius irritũ fecit. Vel sic. Audacia Melissum leoni, vafricie vulpi comparat: quæ irruentem in se aquilam supina excipit, pedibus tum se defendens tum illam qua potest lanians. Videtur autem innuere hominis in lucta scientiam, qui iacens etiam & supinus, volutatione & agilitate aduersarium vicerit, Scholia. In regionibus quibusdam ad Septentrionem remotis aquila parit & incubat in pelle quam vulpi aut lepori detraxerit, vt scribit Olaus Magnus.

Vulpes ardeolam nocte inuadit, Aristot. Amici pauones & columbæ, turtures & psittaci, merulæ & turdi, cornix & ardeolæ, contra vulpium genus communibus inimicitijs, Plinius.

Vultur quoq; vulpem deprehendit, Obscurus, quidam Aristotelem citans. Vulpes inimicę sunt miluis, Textor: fortè quia vtriq; rapiunt gallinas, Stumpfius. Vulpes & Nili angues dissident, Plinius. Vulpes lupus inuadit: nutritur enim carnibus, Aristot. Vulpes etiam cum serpente amicè viuit: ambo enim cauernis gaudent. Aristot. Quid faciendum vt gallinacei à vulpibus non attingantur, in c. iam dictum est.

E.

Canes non assuescant agitare vulpes: id enim non mediocre vitium fuerit, & cum oportet, nunquam pręstò adsunt: sed in diuersos saltus educito, vt & canes venandi, & ipse regionis peritus euadas, Xenophon: iudicat autem leporum capturam venatico studio quàm vulpium digniorem.

Hic olidam clamosus ages in retia vulpem, Martialis. Lepus & vulpes canum metu exhorrescunt, atq; interdum vel sola canis latrantis denunciatione ex loco vndiq; septo, vepribus ex dumetis vestito excitantur, Aelianus. Vulpes vsq; adeò versuta est, vt nullis dolis laqueis, aut retibus facile capiatur: sua enim astutia tum aliàs euadere, tum retia & laqueos morsu abscindere solet. Quamobrem canes in eam multi pariter immittendi sunt: quamuis ne illi quidem eam absq; sanguine, vtcunq; validi, domare possint, Oppianus. Velocibus canibus capiuntur vulpes vtcunq; in fuga sagaces, Crescentiensis. Animaduertendum est si vulpes à canibus agitentur, vt ventus à venatoribus inspiciatur: quum vento (contrario) quasi impelli ad cursum vulpes videantur: quo fiet vt nec calliditate astúue, nec pernicitate euadere à canum morsibus quin capiantur discerpanturq; possint. Si verò capreæ ceruique fuerint, ad venti (secundi) flatum canes collocandi sunt. Belisarius. Canem insectantem vulpes cauda hac & illac per ipsius rictum ducta, eludit, Albertus & Ge. Agricola. Hinc verbum *κερκωπίζειν* ductum quidam putant, pro eo quod est illudere, adulando decipere, vt pluribus dixi in Simia a. Vrgentibus à tergo canibus caudas suas lotio perfundunt, hisq; insectantium propius canum ora diuerberant: qua molestia affecti canes insequi desistunt, Textor. Oppianus vulpem ceu bestiam bene dentatam, contra feras se maiores & canes venaticos etiam pugnare scribit. Iucundum aliquando sui spectaculum præbet in procera arbore deprehensa. In ea enim (inquit Blondus) tanquam in arce oppugnari solet: cum neq; ignem timeat, nisi pars proxima ardeat: plerunque etiam acutas cuspides non fugiat, & perfodi potius sustineat quàm in turbam canum descendere. Tandem verò descendere coacta, impetu quodam instar fulguris deijci solet in numerosam canum cohortem, vt sagacissimos laniet, & à præstantioribus dilaceretur, Hæc ille. Circa vulpium venationem suis ac proprijs locutionibus venatores nostri vtuntur, quales sunt: *Ein garn vvirdt gestellt, Der fuchs vvirdt von dem strick mit den hunden gehetzt, in das garn gehetzt, erschlagen oder von den hunden ervvurgt.* Canes quidam exigui apud nos *lochhündle* vocantur, id est cauernarum caniculæ: subeunt enim vulpium ac melium cauernas, & morsibus ad exitum cogunt. Canis vulpem in locum subterraneum secuta in Orchomenis Bœotiæ, cum latrando ingentem sonitum excitasset, venatores aditu effracto ingressi, locum quendam per foramina illustrari, & nescio quæ intus latentia viderunt, ac in vrbem regressi magistratui nunciarunt, Aristoteles in Mirabilibus. Lupi & vulpes dentibus lacerant: cass. s. vrsi non item, Plutarchus de causis naturalibus 28.

Et laqueo vulpes, & decipe casse folnas, Calentius. Laqueis capiuntur vulpes & lepores cum per aliqua foramina introire solent in loca clausa, quod duobus fit modis. Vno, cum laqueus annectitur ad aliquam perticam plicatam, & adeò validam vt feram collo captam in altum eleuet ac suspendat. Altero, cum prope laqueum est fortis canolus stringens laqueum ferè, caput impediens etiam ne ipsa laqueum rodere possit, Crescentiensis 10. 31. Vulpes cauernæ suæ complures facit aditus inter se distantes, *μή μιν θηρητῆρες ἄνδρες. Ἀμφὶ ὕλην λοχόωντες ὑπὸ βροχίδεσσιν ἀγρεύσωσι,* Oppianus. Pedicæ siue laquei genus quo lupi vulpes & meles capiuntur, Galli hausepied nominant. Audio quasdam pedicis captas, crus irretitum aut vi extrahere, aut morsu sibi amputare, & ita tripedes euadere. Reti quod arolum vulgò vocant, capiuntur vulpes, si gallina noctu ponatur in medio: debet autem validius fieri pro vulpibus & aquilis, quàm alijs auibus, Crescentiensis 10 22. Sagaciores oportet esse venatores in decipiendis vulpibus quàm cæteris animalibus: quoniam facillimè proripiuntur & cursu

præstant

præstant canibus venaticis. Occulta itaq; conficiuntur vincula in sæpibus & dumetis, quæ transgredi solent vulpes, præcipue dum pullos gallinaceos requirunt: his enim detinentur: sed ipsæ se extricant, nisi velox custos adfuerit, vt primum aliquam comprehensam animaduerterit, Blondus. Parantur & decipulæ quędam aut machinę, aut inter cæteras genus quoddam arcus quod Germani appellant *fuchsbogen oder selbgeschoß*, hoc est arcum automaton: qui à fera contactus, sagittam ei immittit. Decipulis aut foueis capta, spiritum continet, & mortuam se simulat, si forte sic minus curata effugere possit, Mich. Herus. Vulpes & lupi præcipuè capiuntur quadam tabula ferrea, quæ circa se multos habet rampiones acutos: & ipsi habent circa se annulum prope se vbi annexi voluuntur, ad quem annectitur frustum carnis, &c. Crescentiensis 10. 32. vt recitaui in Lupo E. Et rursus 10. 35. Vulpes (inquit) in caueis (foueis) suis capiuntur hoc modo. Venator habeat aluearе apum, sed longius & angustius, quod ab vno capite paucis filis ferreis claudatur, ab altero habeat hostiolum internum ex parte superiori præparatum, vt possit intus eleuari superius ita ne foras exeat: hostiolum hoc descendens superius eleuatum, permanet cum virgula parua. Hoc instrumentum ponitur in fouea vulpis, cum præscitur ipsam in ea esse. Ponitur autem hostioli pars in parte intrinseca foueæ, cæteriq; aditus foueæ, qui plures esse solent, diligenter clauduntur. Itaq; vulpes exitura, in alueare intrat, non metuens filis exilibus se impediendam: sicq; virgulam secum trahit, & hostiolum cadens eam concludit: quæ retro cedens magis claudit ac firmat. Venator autem quandocunq; veniens, (quo potest modo vel interficit sic captam vulpem:) vel si libuerit cum alueari supra puteum aut vas aliquod profundum portans, aperto hostiolo immittit, Hæc ille. Pro lupis, vulpibus, leporibus, & cæteris feris ac canibus, & porcis intrantibus & vastantibus vineas, fouea quomodo fiat pluribus describit Crescentiensis 10. 33. Lepores & vulpes quomodo Indi venentur, lege in Aquila E. ex Aeliano. Quomodo lupi & vulpes alliciantur à venatore catum mortuum post se trahente, &c. cum comite venationis qui feram si quæ iam intra teli iactum accesserit, feriat, dixi in Cato E. item in Lupo.

Vulpes aiunt si ederint amygdalas amaras, nec contingat è vicino aquam lambere, mori, Plinius. Vulpes si cum aliquo (cibo) amygdalas am. ederint, enecantur, Dioscorides & Auicenna, & Serapio. Marcellus Vergilius historiam scribit felis, quæ post aliquot amygdalas am. deuoratas, intra horam perierit. De muribus etiam fertur, post arsenicum & alia quædam venena, nisi superbiberint, certius morituras, alij negant: vide in Mure E. Vulpes accepimus amaris amygdalis esitatis interire: nos vulpeculam aloë cum carnibus deuorata, vidimus extinctam, Scaliger. Apocynon in adipe canes, lupos, vulpes & pantheras necat, Dioscorides. Vide plura in Cane c. Faba lupina seu marcillium datum in adipe, necat canes, lupos, vulpes & vrsos, Arnoldus: apparet autem eum Dioscoridis de apocyno verba mutuatum, (vt dixi in vrso E.) quamuis marcillium videtur ea esse herba, quæ à Sabaudis hodie marcieure nominatur, quæ veterum consiligo est, alia quàm apocynon, ipsa quoque venenata: de qua pluribus egi in Boue C. Huius herbæ semina aliquando vulpi, quam domi alebam, cum carne & caseo mixta dedi, quæ cum post horam ferè vomitu reiecisset, illæsa mansit. Aconitum luparium, quod nostri radicem lupi nuncupant, omne animal occidit, vt multis docui in Lupo a. vel, vt Rhætus quidam mihi asseruit, feras illas peculiariter, quæ cæcæ nascuntur, vt vulpes, lupos, vrsos, canes. De catapotijs siue pilulis venenatis, quibus lupi & vulpes interimuntur, copiose scripsi in Lupo a. aconiti lycoctoni occasione.

Nec vulpes nec aliud animal gallinas continget, si sub ala ruta syluestris eis appendatur: & multò magis, si vulpis aut felis fel cibo ammixtum exhibueris, vt Democritus confirmat, Geoponica Græca lib. 14.

Vulpina pellis, ἀλωπεκῆ Polluci, vox circumflexa: Suidæ oxytona, in Ἀγῆλατεῖν, &c. Venatores vulpem expetunt propter pellem, non propter carnes quæ sunt inutiles, Isidorus. Animal est calidum: nam & mortui pellis calefacit, Albertus. Calidior est aliorum animalium pellibus vulpina, Blondus (ex Auicenna:) pilis enim munitur densis, mollibus, & oblongis. Præferri audio & maioris esse pretij, ex catulis vulpium in Gallia: quod an verum sit dubito: apud nos enim catuli & omnes minores natu vulpes, vt & æstate captæ, ideo contemnuntur, quòd pili è pellibus earum facilius defluant. Sunt enim eis pelles tenuiores, ita vt radices pilorum ab interiori parte appareant, (quod vitium nostri vocant *durchhärig*,) vnde pili facile excidunt. Dorsum quidem suos tenacius retinet. Xenophon Anabaseos septimo Thraces scribit, hyeme sæuiore alopecidibus, id est pellibus vulpinis caput præmunire ac aures, Cælius: hinc est fortè quòd Grammaticis quibusdam alopecia (malim alopecis) pericephalæa, id est pileus exponitur. Fiunt autem ex his pellibus pilei etiam apud nostrates, & quandoq; ex discissis secundum longitudinem vulpium caudis, rursusq; consutis. Ventris etiam & laterum pelles duplo maioris pretij ferè habentur quàm è dorso, quòd & colore magis placeant, & molliores leuioresq; sint, & si minus temporis durent. Vulpes per æstatem frequenter morbo ab eis nominato alopecia laborant, hoc est pilorum defluuio: quamobrem pelles eo tempore captarum non solum inutiles, sed etiam noxiæ aliquando sunt. Biffari (fibri) pelles multum calefaciunt, sed vulpinæ magis, Elluchasem in Tacuinis. Vtiles existimantur arthritidi frigidæ, podagræ, & frigidis fluxionibus: quamobrem aliqui etiam tibialia siue caligas inde parari curant podagricis, Mich. Herus. Scythiæ magna pars tergoribus vulpium & murium operti incedunt, Alexander ab Alex. Ad podagram: Phocæ, leonis, lupi aut vulpis corium si quis elaboret, & calceos gestet, pedes non dolebit, Galenus Euporist. 3. 248. vide in G.

F.

Vulpem insequuntur venatores propter pellem: non propter carnes, quæ sunt inutiles, Isidorus. Sarmatis, Vandalis, ac innumeris alijs equorum & vulpium carnes solatio sunt, Cælius. Canum & vulpium carnem nunquam equidem gustaui, nec sanè gustare nunquam fui adactus, neq; in Asia, neq; in Græcia, neq; in Italia: aiunt tamen hanc quoq; mandi: coniectare autem possum vim ei inesse carni leporum similem. Nam canis & vulpes, vt summatim dicam, temperamento sunt sicco, Galenus de attenuante victu. Vulpium carnes autumni tempore etiam qui apud nos sunt venatores edunt: tum enim ex vuis pinguescunt, Idē l. 3. de alim. facult. Καὶ μὰν φέρω χᾶνας, λαγώς, ἀλώπεκας, Bœotus quidam apud Aristophanem in Acharnensibus: videtur autem poëta irridere Bœotos tanquam

tanquam admodum rudes homines, qui vulpes non minus quàm lepores & anseres in delitijs haberent. Mnesimachus apud Athenæum lib. 9. nominat carnes esculentas diuersorum animalium, anseris, porci, bouis, agni, & c. picæ, perdicis, ἀλωπεκὶς, id est vulpeculæ: nam si edendæ sint vulpes, ętate minores, ceu teneriores & minus graueolentes, præferentur. Caro vulpis calida est, viscosa, difficilis concoctu, praui succi: melior tamen est autumno, (hoc est minus mala, quod tum fructus arborum diuersos & vuas comedunt, vnde pinguiores redduntur,) Rasis. Aëtius scribit carnes vulpinas, leporinas, & ericij, naturæ humanæ esse dissimiles, & alimenta efficere pessima: cuius argumentum sit odor fœdus, vt Io. Agricola Ammonius citat: Atqui Antonius Gazius in Corona florida verba hæc de nutrimento leporinæ & vulpinæ carnis ex Isaaco citat. Vulpes ætate florentes, bene habitas, venatu multo fatigatas, si oleo incoquimus, multo melius digerentur, Syluius.

G.

Podagris magnificant vulpem decoctam viuam, donec ossa tantum restent, Plinius. Vulpem ex aqua coquitó donec mollescat, & ex aqua percolata pedes adsiduè foueto, quo facto doloribus facile careri hoc remedio quidã frequenter experti sunt, Marcellus. Ad morbum articulorum: Vulpis viua in amplo vase decocta donec ossa relinquat, mirè sanat, si sæpius in aquam in vase quis descenderit. Idem præstat oleum vbi decocta fuerit. Si quis hoc aut illo modo vult, vtatur, Sextus. Cæterũ de vulpibus (inquit Galenus de simplicibus 11. 47.) quæ totæ in oleo coquuntur, (nam sic quidam curant arthriticos, partim viuas vulpes in lebetem ingentẽ inijcientes, partim etiã mortuas,) fusius dicere mihi necesse est: quandoquidem plerosq; visæ sunt principio planè morbo hoc liberasse, verum post multum temporis non ita profuisse. Siquidem illos malũ repetijt, quanquam non ita vehemẽs quàm antea. Sanè oleum in quo cocta vulpes est, non est potentioris in digerendo facultatis, quàm in quo hyæna: quæ si similiter in oleo lixetur, redditur oleum longè potentissimæ in digerẽdo facultatis. Porrò frequenter dictum est, talibus medicamentis inesse potentiam eorum quæ in alto continentur corpore, in extimam cutem extrahendi, ac eo nomine quandoq; sedandi dolores: non enim perpetuò hoc ad ea sequitur, cum ij duntaxat dolores ab eiusmodi medicamentis sedentur, quorum causa est humor in alto contentus, dolorem ciens aut substantiæ crassitie, aut refrigeratione, aut vehementi acrimonia, aut etiam spiritus flatuosus exitum non habens. Itaq; qui vsi sunt vulpibus, & ipsi oleum digestorum efficiebant: atq; inde impletis eo alueolis totos arithriticos in eos imponebãt, multo ibi tempore immorari præcipientes: vnde fiebat vt non tantum qui circa articulos sunt tumores euacuarentur, sed etiam vniuersum corpus. Itaq; cum corpus illis antea plenitudine affectum fuisset, mirum nõ erat per euacuationem consecutum commodum, nempe cum & nihil amplius in affectas partes influeret, corpore vniuerso iam euacuato, & qui continebantur humores discuterentur. Cæterum quemadmodum antea cum corpus noxa vacaret, praua victus ratio morbum inuexit: eundẽ in modum aut etiam amplius à simili diæta par est rursum illos similiter afficiendos in articulis quibus iam laborauerunt, Hucusq; Galenus, ex quo Aëtius quoq; repetijt 12. 44. Si vulpes coquantur in aqua, hoc decocto vtilissimè embrochantur (fouentur immissi) articuli dolentes. Similiter iuuat oleum, in quo viua (aut etiam decollata) discoquitur, quod & efficacius est. Est autem aliquandiu immorandum, potissimum post euacuationem siue purgationem: ne forte facultate sua attrahendi resoluendiq;, humores ad articulos attrahat: & quando euacuatur corpus post illud, nihil attrahitur ad articulos: quod si redeat morbus, erit leuis, Auicenna. Oleũ vulpis discoctæ, vtile est nodis & tumoribus arthriticis, Haly. Podagricis & neruis patientibus ob nimiam humiditatem prodest, Rasis. Infusum solio arthritide recentẽ insidentis & balneantis in eo pellit, ventrẽ leuat & mitigat, Idem. Vulpes decollata tota decoquatur in cacabo æreo cum corio suo non fissa, donec dissoluatur: huic decocto insideat cui nerui dolent aut artus ex pituita, Idẽ. Vulpi integræ exenteratæ in cucuma affunde aquæ fontanæ & aquæ marinæ, vtriusq; sextarios duos (atqui non potest præscribi certa mensura: plus minus enim addetur, vt vulpes magna vel parua fuerit: annosa etiam cũ diutius coquenda sit antequam dissoluatur, plus aquę subinde affundi postulat:) olei antiqui clari sextarios duos (aliàs libras tres, vncias nouem,) Decoque lento igne cum salis vncijs tribus, donec aquæ consumantur. Deinde pone in vase: & adijce herbæ anethi & alhasech (thymum exponunt) ana libram 1 & affunde aquam dulcem, in qua decoctæ sint iam dictæ herbæ, vtriusq; manipulus. Decoque sicut prius, vsq; ad aquæ consumptionem, & administra: est enim mirabile. Aliquando etiam præter oleum discoquitur (donec artus omnes laxentur & dissoluantur) vulpes in aqua fontana & aqua salsa, vtraq; copiosa, adiectis eisdem herbis, ad vsum balnei: quod & ipsum efficax est, Mesue. Vulpes cum pelle, exenterata, in aliquot partes concidi potest, vt melius in vase ad decoquendum aptetur, & antequam immittatur oleum, si immittendum erit, diligenter prius auferenda est spuma, Monachi in Mesuen. Recentiores non vt Mesue scribere videtur, duas decoctiones faciunt, sed vnam tantum, in prima statim anethi & thymi ana libram. 1. adijcientes: & cum satis decocta fuerit vulpes, colant & fortiter exprimũt, vel aliàs, vel cum prælo. Leporis decoctũ podagricis & arthriticis, similiter prodesse vt vulpis, author est Auicenna. Quin & herinacei terrestres viui oleo incocti, ipsum discussorium reddunt, Aëtius post mentionem olei in qua vulpes discocta est. Vulpem exenteratam & excoriatã fractis ossibus, in aquæ mensura quæ sufficiat coquito donec caro ab ossibus separetur: hoc decocto embrochetur nucha & membrũ paralyticum: hoc enim prodesse medici omnes comprobãt, Leonellus Fauentinus. Aduersus leporis marini venenũ laudatur vulpis caro inassata, Matthiolus.

Vnguentum admodum bonum ad neruorum incontinentiam, podagricos, arthriticos, omnemq; neruorum affectum & eorundem siccitatem: Accipe vulpem viuam, & conijce cũ ipsa in lebetem olei libras viginti: & adijce seminis anethi, ammeos, stichadis, carnabadij, fœnigræci, & apij, singulorum vncias duas. Hæc decoque in oleo cum viua vulpe, donec vniuersa eius caro fuerit dissoluta: dein colato oleum, inq; aliud vas traijcito, & de eo accipe libras quatuor: atq; in lebetem conijce, additis, cinnamomi vncia semis, spicæ exagijs duobus, & iterum probè feruefacito, ac oleum quod relictum fuerit colato iterum, inq; lebetem conijcito: & cum eo olei nardini & laurini, singulorum vncias duas. Adipis leonini, struthiocameli, asbi, (vide ne taxum, id est melem intelligat,) anatis, anseris, tauri, vrsi, suis, gallinæ, singulorum sesquunciam. Butyri veteris vncias tres. Terebinthinæ, sesquunciam. Medullæ ceruinæ, drachmam vnam. Galbani, vncias duas. Opopanacis, castorij, ammoniaci, styracis, calamitis, bdellij, singulorum vnciam. Calami odorati, vncias duas. Myrrhæ, exagia tria. Sagapeni, medullæ ossis asinini, nepos, (σῖτος: vox Fuchsio interpreti obscura: ego legerim σῖτος vel μυελὸς: alioqui enim quid de cato accipiendum sit, non constat: est autem adeps cati præsertim sylvestris, in vsu ad prædictas affectiones,) cati, singulorũ ses-

 quunciam.

Hesychius, Varinus. Athenienses cum in Dianæ Munychiæ templo vrsam deæ sacram interfecissent, fames facta est: qua tum demum eos liberatum iri prædixit oraculū, cum eorū quispiam deę filiam sacrificasset: id quod Embarus ea conditione pollicitus est, si sacerdotium in sua familia perpetuò permansisset, & gentilitium fieret: quod cum annuissent, exornatam filiam immolauit: qua ex re factum in eos est prouerbiū, qui insani ac vecordes sunt, Ἔμβαρός εἰμι, id est, Embarus sum: plura in prouerbijs Erasmus. Ab hoc facto, scribit Harpocration, mos inoleuit, vt inde virgines Dianæ Munychiæ & Brauroniæ consecrarentur ante nuptias, ἄρκτοι, id est vrsæ vocatæ: à quibus & verbum quoq; deductum ἀρκτεῦσαι, quod δεκατεύειν, id est decimare significat. Plura de hac vrsa in templo Dianæ interempta, deq; Embaro, vide supra in Capra h. vbi de sacrificijs, ex Varino in Σίφισμα Θετταλικόν. Piscatores nostri instrumentis quibusdam vtuntur, retibus in coli formam contextis, ligneo circulo superius ambiente os apertum: quæ nescio qua de causa vrsos appellant, *bären*: sunt autem diuersa, alia *storbären*, quibus turbatos in ripis pisciculos aut cancros excipiunt: alia nassis vimineis similia in profundum demittuntur, *setzbären*, *setzgarn*.

Berna Heluetiæ clarissima ciuitas vrsos publice alit: eosdem pro insignio habet, quatuor pedibus insistentes, & nomen quoq; ciuitatis ab vrso factum videtur etymo Germanico. Cæterum Sangallenses & Abbatiscellenses Heluetiæ populi vrso erecto pro insigni vtuntur.

Est & syluestre allium, quod vrsinum vocant, odore molli, capite prætenui, folijs grandibus, Plinius. Arctûrus, genus herbæ, Hesychius, Varinus. Arction vel arctûrus herba memoratur à Plinio 27. 5. & à Dioscoride: creditur autem esse quæ vulgò lappa minor (quamuis xanthion etiam à quibusdam lappa minor exponitur) vocatur. Maior verò lappa siue bardana vulgò dicta, arcion siue prosopion, id est personata Dioscoridis existimatur: Plinius (vt ipse deprehendi) lappam boariam nuncupat. Arcophthalmus, chrysogonum: arcopus, catanance: arctu dendron, sambucus, vt inter nomenclaturas apud Dioscoridem legimus. De pane vrsi, & vua vrsi, scriptum est supra in c. Branca vrsina vulgò appellata apud Gallos & Italos, (de qua lege Syluaticum cap. 87.) veterum acanthus est. Ea verò quam Germani quidam medici, Fuchsius & alij, brancam vrsinam vocitant *bärentapen*, vel *bärlap*, (aliqui *bärenbrüch*: alij *vvyngrün*, quod vino pendulo silici circumuoluta iniecta, in ederi credatur: sed vinum cum fecibus prius perturbandum est, & baculo fisso, vt fieri solet, agitandum:) quod hirsutiem vrsinā quodammodo referat, aut etiam pedis digitorum figuram extremis ramulis ferè ternis: repit circa saxa, quibus minimis fibris adhæret, folijs ferè abietis teneris, confertis, &c. vide Hieronymum Tragum Tomo 2. cap. 189.

Nascitur apud Lucanos animal quoddam medium inter vrsum & suem, Galenus: vide supra in Mele A. Ἀρκτόμυς, animal D. Hieronymo memoratum, quasi murem vrsinum dicas: de quo pluribus scripsi in Criceto mure. Aldabba (id est hyæna) est animal notum in Syria, colore vrsi, Andr. Bellunen. Dalec, fera similis vrso, Syluaticus. Est & vrsa marina, cancrorum generis, sine chelis, à magno & informi corpore dicta, Aristoteli & Athenæo.

Vrsulus nomen proprium viri apud Am. Marcellinum lib. 16. & Vrsicinius apud eundem lib. 15. Vrsidius, vir apud Iuuenalem Satyr. 6. Vrsus quidam ceu vir sanctus apud Heluetios Solodorenses colitur. Vrsinus monachus scripsit opus insigne de non rebaptizandis hæreticis, &c. Gennadius. In sanctorū catalogis legimus etiam Vrsicini cuiusdam, & Vrsatij confessoris nomen. Nobilis quædam familia apud Gallos originem suam à nescio quo Vrsone deriuat, quem in solitudine vrsa quædam annis aliquot nutriuerit. Vrso quidam scriptor obscurus de somnijs & de vrinis quædam ædidisse fertur. Vrsula, nomen sanctæ cuiusdam virginis. Atheniensis quidam è Melite vico (tribus Oeneidis) χάρων vel σῦς, id est sus, & arctos, id est vrsus cognominabatur, propter corporis hirsutiem, Hes. Var. in Μελιτεύς. Arcesiades, Ἀρκεισιάδης, Laërtes Arcesij filius. Nam mihi Laërtes pater est, Arcesius illi, Iupiter huic, &c. Vlysses apud Ouidium contra Aiacem loquens. Dictus est autem Arcesius quòd ab arco siue arcto, id est, vrsa lactatus sit, vt fabulantur. Vera autem historia refert, Cephalum Deionei vel Deionis filium ex Arcto vxore Arcesium genuisse, Varinus. Cephalo de liberis quærenti, deus responsum reddidisse fertur, vt cuicunq; primum obuiam factus esset, ei misceretur. Illum verò cum in Arcon mulierem incidisset, filium ex ea sustulisse, qui deriuato à matre nomine Arcesius dictus sit, Heraclides in politijs. Est autem impressi codicis locus corruptus, vt suspicor, huiusmodi. Τὸν δὲ περιτυχεῖν ἄρκῳ, καὶ πλησιάσαντα γεννῆσαι, γυναῖκα, ἐξ ἧς τὸν Ἀρκείσιον φερωνύμως ὀνομασθῆναι λέγεται. Ipse quomodo legerim, ex translatione apparet. Arctînus Milesius poëta, discipulus Homeri, &c. Suidas. Ἄσβολον οἰωνιστὴν & Arctum Hesiodus inter centauros nominat in Aspide. Habent & Germani viri proprium nomen ab vrso sumptum, *Bernhart*, ac si Arctosthenem dicas.

Arctûrus, fluuius Scythiæ Phasis postea dictus, Plutarchus in libro de fluuijs. Vrsa, fluuius apud Heluetios, vulgo *die rüss*. Ἄρκτων ὄρος, id est Vrsarum mons, Cyzico imminet, sic dictus à Iouis nutricibus, (Helice & Cynosura puto.) quas illic in vrsas migrasse tradunt, Stephanus (ni fallor) alicubi. Vrsarum mons nominatus est, à nutricibus Bacchi illic in vrsas conuersis: Vel quod locus venationi aptas feras contineat, ab vrsa fera: Vel propter altitudinem, quòd vertice suo ad Arctos sydera appropinquare videatur: habitabant autem in eo agrestes quidam gigantes, ἄγριοί τινες γηγενεῖς, Varinus (ex Scholijs in primum Argonauticorum Apollonij ad numerum 35. vbi additur hunc montem situm esse iuxta Cherronnesum in Propontide: legitur autem ἄρκτον per ο. paruum, apud Varinum, Apollonium & Scholiasten, perperam apud omnes. In Propontide est insula Cyzicus cum vrbe, cuius pars iacet in planicie, pars secus montem, qui Vrsarum mons (ἄρκτων ὄρος) appellatur, Strabo lib. 12. Ἄρκτου ὄρος τὸ Ἀρκτῷον, ἐπώνυμον, Pollux.: hoc est, Arctôus mons ab vrso dictus est. Arctânes, gens Epirotica, Stephanus. Arconesus, Ἀρκόννησος, insula Cariæ, Stephanus: Meminit etiam Strabo. Plinius insulam vnam ex desertis circa Chersonnesum esse scribit. Cæterum Cyzicus olim Ἄρκτων νῆσος & Ἀρκτόννησος dicebatur, Stephanus. Vrsa Baluia, Picenorum vrbs Ptolemæo 3. 1. hodie Vrbsa.

b. Parnes mons Atticus aprorum & vrsorum venationem præbet, Pausan. Apud Aratores Afros ad Occidentem reperiuntur leones, vrsi, elephantes, Herodotus lib. 2. Cepus faciem habet satyro similem, cætera inter canem atq; vrsum, Strabo. Tarando villus magnitudine vrsorum, Plinius & Aelian. Σκύλος, pellis vrsina, vel ouilla, aut alterius animalis, Hesych. & Varin. Harpyiæ in Thracia habent aures vrsinas, vulturum corpora, Varinus in Scylla. Os vrsi, στόμα & χάσμα vocat Plutarchus, & pedes anteriores χεῖρας, id est manus. Talpa pedes habet vrsi, Suidas & Hes. Bestia quā vidi similis erat pardo, & pedes similes vrsi, Ioannis Apoc. 13 Bestia alia similis vrso, Danielis 7. Galli caput vrsi & aliarum mordacium ferarū hure nominant: & vrsę mamillas, poupes vel tettes:

vrsinum fimum, vt apri quoq; & lupi, lasses. Rob. Stephanus. Pellem vrsi, qui propriè apud nos loquuntur vocant *ein hut*: & eandem excoriari dicunt, *geschunden vverden*.

c. Vrsa suos fœtus lambit, donec perfici & vocem ædere incipiunt, Ε'ισόκε κινυζόμενον ἀναλδέα πνεθφύξωσιν, Oppianus. Cum tubam venatorum exaudierit vrsa, è cubili prodiens, Ο'ξὺ λέληκε θοροῦσα, καὶ ἄξυ δέδορκε λαλοῦσα, Idem. Vociferamur (Rugiemus, Hieronymus) nos omnes quasi vrsi, & meditamur quasi columbæ, Esaiæ 59. hoc est, vlulamus & gemimus. Nequitia mulieris immutat faciem eius, & obcæcauit vultum suum tanquam vrsus, Ecclesiastici 25. Vrsis quidem oculos hebetari, cum recens è latibulo prodierint, in c. retuli. Patinas cœnabat omasi Villis & agnini, tribus vrsis quod satis esset, Horatius 1. epist. Vrsa prægnans à Gallis peculiari & venatoria locutione dicitur *vne ourse preigne*. Α'ρκτύλοι dicuntur catuli vrsorum, Pollux: apud Varinū ἀρκιλοι legitur, quod minus placet. Cyclops apud Theocritum Galateæ se nutrire cauit ἐνδεκα νεβρώς, καὶ σκύμνως τέσσαρας ἀρκτων. Inueni geminos, qui tecum ludere possunt, Inter se similes, vix vt dignoscere possis, Villosæ catulos in summis montibus vrsæ, Polyphemus Galateæ canens Ouidij Metam. 13. Legitur ano 1274. Nicolai tertij Pontificis scortum vrsam peperisse, non quidem ex animalis congressu, sed propter imaginationem: concubuerat enim cum sanctissimo patre in aula in qua vrsarum saltationes atq; varia eius animalis exercitia depicta erant. Vnde Pontifex cum spem filij concepisset, frustratus pro filio vrsam accepit: commotus igitur iracundia & pudore, omnem vrsarum picturam continuo delendam curauit, Sebast. Frank.

d. Occurram eis quasi vrsus orbatus, & lacerabo obstinatum cor eorum, Oseæ 13. Præstat occurrere vrso orbato (raptis catulis) quàm fatuo (obstinato) in stultitia sua, Prouerb. 17. Tu nosti patrem tuum & viros qui cum eo sunt fortissimos & amaro animo, veluti si vrsa raptis oculis in saltu sæuiat, 2. Regum 17. Sunt autem verba Chusai ad Absalonem de Dauide.

e. Ferunt difficiles partus statim solui, cum quis tectum, in quo sit grauida, transmiserit lapide: vel missili ex his, quæ tria animalia singulis ictibus interfecerint, hominem, aprum, vrsam, Plinius. Taifalorum gentem turpem ac obscœnæ vitæ flagitijs ita accepimus mersam, vt apud eos nefandi concubitus fœdere copulentur maribus pubetes. Horum si quis iam adultus aprum exceperit solus, vel interemerit vrsum immanem, colluuione liberatur incesti, Marcellinus libro tricesimoprimo. Certè furit, ac velut vrsus, Obiectos caueæ valuit si frangere clathros, Horatius de Arte ad finem. Heliogabalus ebrios amicos plerunq; claudebat, & subito nocte leones, & leopardos, & vrsos, exarmatos immittebat, ita vt expergefacti in cubiculo eodem, leones, vrsos, pardos cum luce, vel quod est grauius nocte inuenirent, ex quo plerig; exanimati sunt, Lampridius. Vitoldus Lituaniæ princeps subditis suis adeò metuendus fuit, vt iussi laqueo se suspendere, parere potius quàm in eius indignationem incidere voluerint: detrectantes imperium, insutos vrsina pelle viuentibus vrsis (quos eam ob causam nutriebat) dilaniandos obiectauit, crudelibusq; alijs affecit supplicijs, Aeneas Syluius. Alexander Pheræus, similiter vrsorum pellibus inuolutos homines dabat conficiendos feris, Textor. Mauri leonum, pardorum & vrsorum tergoribus velantur, & dormientes substernunt, Strabo. Ancæus Arcas humeris nunquam circumiecit chlænam, Α'λλ' ἀρκτοιο λάσιον δέρος ἀμφιγυτοδέρμα, Orpheus in Argonauticis. Callisto vrsinam pellem pro stragulo gestat, Pausanias.

g. Si vrsi seuo liquefacto inungatur facies hominis, intelliget & discernet quicquid audit ac legit, Rasis.

h. Heliogabalus inter diuersas sortes habuit & vrsos decem, & decem gryllos, Lampridius. Perseus rex capream & vrsum amabat, Tzetzes. Demetrius Moschouitarum legatus Romam missus, multo auditorum risu, vt erat ingenio comi & faceto, proximis annis viciniæ suæ agricolam, retulit, quærendi mellis causa in prægrandem cauam arborem supernè desilijsse, eumq; profundo mellis gurgite pectore tenus fuisse haustum, ac biduo vitam solo melle sustinuisse: quum vox opem implorantis in ea syluarum solitudine ad viatorum aures penetrare nequiuisset: ad extremum verò desperata salute mirabili casu, ingentis vrsæ beneficio inde extractum euasisse, quum forte eius belluæ, ad edenda mella more humano se demittentis, renes manibus comprehendisset, & eam subito timore exterritam ad exiliendum tum tractatu ipso, tum multo clamore concitasset, Paulus Iouius. Pascebam (inquit Dauid 1. Regum 17.) patris mei gregem, & veniebat leo vel vrsus, & tollebat arietem de medio gregis, & persequebar eos, & percutiebam eruebamq; ab ore eorum, & interficiebam ipsos. Dauid cum leonibus lusit quasi cum agnis, & vrsos similiter vt agnos tractauit, Ecclesiastici 47. Cum Helisæus propheta ascenderet in Bethel, parui pueri de ciuitate egressi, illudebant ei, dicentes: Ascende calue, ascende calue. Is verò maledixit eis in nomine Domini: egressiq; sunt duo vrsi de saltu, & lacerauerunt ex eis quadragintaduos pueros, Regum 4. 2. Non enim non poterat omnipotens manus tua immittere illis multitudinem vrsorum, aut audaces leones, aut noui generis ira plenas & ignotas bestias, Sapientiæ 11. Sanctus Florentius vrsum habuit, Textor. Legimus fuisse vrsam quampiam feritate conspicuam, magnitudine inusitata, quæ visentibus modo horrorem incuteret. Eam verò vir hic (Pythagoras) accersitam demulctamq; apud se aluit. Mox dimissurus, veluti conceptis verbis, iureiurando (vt sic dicam) adegit, nulli animantium cunctarum damno oblæsionive futuram. Abiens illa in syluas se coniecit suas, summaq; fide, quod inter homines quoq; perrarum est, in quod adiurata recesserat, præstitit, Cœlius. Paris infans expositus ab vrsa lactatus fertur, Varinus: sic & Arcesius Laërtis pater, vt scripsi supra inter nomina virorum ab vrso sumpta. Et ecce de proximo specu vastum attollens caput funesta proserpit vrsa, quam simul conspexi, pauidus & repentina facie conterritus, totum corporis pondus in postremos poplites recollig, arduaq; ceruice sublimiter eleuata, lorum quo tenebar rumpo, meq; protinus pernici fugæ committo, summo studio fugiens immanem vrsam, Apuleius sub persona asini aurei.

De Callistûs filiæ Lycaonis in vrsam mutatione, lege supra in a. vbi de Vrsa sydere dictum est. Iphigeniam immolandam in ceruam, alij in taurum, alij in vrsum mutatā ferunt, Varinus in Νεοπτόλεμος, vt pluribus in Tauro retuli. Arcton oros, id est Vrsarum mons, Cyzico imminet, sic dictus à Ionis nutricibus, Helice & Cynosura puto) quas illic in vrsas migrasse tradunt. Periclymenus Nelei fuit filius, frater Nestoris: cui à Neptuno auo concessum vt posset in quas vellet se transformare figuras, vt in vrsum, formicam, apem, &c.: vide Onomasticon nostrum.

Vrsos qui sacri, vt lupos quoque, Ægyptij eo loci sepeliunt, vbi iacentes inueniunt, Herodotus libro secundo. De interfecta vrsa Dianæ Munychiæ sacra, plura dixi in a. inter deriuata, in verbo Α'ρκτεύειν. Laphriæ Dianæ apud Patrenses magno in ara igne excitato, apros, ceruos, dorcades, aliqui leporum aut vrsorum catulos, viuentes inijciunt, Pausanias in Achaicis.

(lego alchaleb) id est testiculi vulpis, satyrion, Idem. Galcis, id est vulpes, Syluaticus: voce, vt conijcio deprauata à γαλῆ: quam Albertus aliquoties vulpem interpretatur, cum omnino mustelam significet. Apud Græcos veteres ἀλώπηξ dicitur, hodie ἀλωπού. Italice, volpe. Gallice, regnard, cuius diminutiuum regnardeau. Hispanice, rapósa, à rapiendo nimirum. Germanice, *fuchs*. Flandrice, vos. Anglice, foxe. Illyrice, lisska.

B.

Alpinæ regiones Heluetiorum plurimas habent vulpes: vbi mercatores coëmptas earum pelles in alias regiones diuendunt, Stumpfius. Amyntas in Mansionibus, quas sic inscripsit, eam ait Caspiarum vulpium esse multitudinem, vt non modo agrestia stabula adeant, sed vrbes quoq; ingrediantur: nihil tamen nocentes, neque rapientes, sed ita cicures Caspijs tanquam caniculæ adulantur, Aelianus. Vulpes in Sardinia noxiæ sunt: occidunt enim arietem etiam fortissimum, capram, & vitulum adhuc tenerum, Munsterus. Lupos, vulpes, aliáq; quadrupedum noxia, Creticus ager nusquam educat, Solinus & Plinius. Bassara, Βασσάρα, genus vulpis, Varinus: alij vulpem simpliciter interpretantur: vide in Philologia a. Vulpes in Ægypto minores quàm in Græcia fiunt, Aristoteles. Vulpi magnitudo eadem quæ cani mediocri domus custodi, Albertus. Villos habet vberes & altos, Isidorus. Qui corporis colore admodum ruffo sunt, (πυῤῥοὶ ἄγαν,) astuti (πανοῦργοι) iudicantur, à simimilitudine vulpium, Aristoteles in physiognom. Vulpi color sæpe rutilus, priori tamen parte canescens, Ge. Agricola & Albertus: rarò candidus, rarius niger, Agricola. Vulpes audio in Hispania omnino albas reperiri, & à mercatoribus Francfordiam ad nundinas vehi. Vulpes nigræ & albæ in Moschouia habentur: item in quibusdam Scandinauiæ locis, vt Olaus Magnus annotauit.

Figura hæc est vulpis crucigeræ.

Sunt in Septentrionalibus syluis (inquit Olaus Magnus) Vulpes nigræ, candidæ, rubeæ, crucigeræ in dorso, aliǽq; cœruleo colore aspersæ: omnes quidem ex æquo malignæ atq; astutæ. Nigræ pelles pretiosiores cæteris æstimantur: quia Moschouitarum principes frequentius his vtuntur: deinde crucigeræ, hoc est, quæ nigra cruce dorso tenus à natura signantur, propter maiorem ornatum & pellium magnitudinem: quam non nisi in maturiore ætate Vulpes consequitur. Hæ etiam pelles, vt nigræ, propter commercia Moscouitarum, Russorum & Tartarorum, magno in precio sunt. Candidæ, minoris æstimantur, & quæ coloris cœrulei sunt, propter earum copiam, & quòd pilos faciliùs amittant. Nigræ aliquando adulterantur, atro colore fumo picearum tædarum inducto. Rubeæ Vulpes omnium frequentissimæ vbiq; reperiuntur. Germani Vulpes quasdam villo densiore & nigricante, à colore *Brandfuchß* nominant: nostri *Kolerle*: sunt autem minoris pretij, & magnitudine etiam vt plurimum minores.

Vulpium (vt scripsit Georgius Fabricius ad me) magnæ sunt in coloribus differentiæ. Vnum genus notissimum, quod in regionibus frigidis nobilius coloratur: nam in ijs, quæ ad meridiem & occasum pertinent plagis, colore est cinereo, & quasi lupino, & pilos fluxos habet, vt in Italia & Hispania. Hoc genus apud nos duobus nominibus, propter gutturis varietatem, distinguitur: nam *Köler* appellantur, quibus guttur quasi carbonum puluere conspersum, in albo videlicet nigricans. Rursus *Birckfuchse*, qui candido sunt gutture, quod quo magis candet, eo est pretiosius. Alterum genus est, primo simile, sed nota insigni differens: nam ab ore per caput, tergum, caudam recta nigri coloris linea ducitur: tum per reliquum corpus & pedes anteriores, transuersa: ita vt vtraque crucis exprimat similitudinem, vnde & nomen illis est *Kreutzfuchse*, quasi crucigeræ. Gutture hoc genus nigriore est, & ex alijs ad nos importatur regionibus. Tertium genus est, quod colorem isatidis vel guadi, aut cœli sereni refert, *Blauwfuchse*, qui color & equis nomen indidit, *Blauwschimmel*: sed is color in vulpibus multò dilutior. Vulpes pili rutili capiuntur apud nos, *Brandfuchse*: candidi, vt & cerui & vrsi candidi, in Suetia & Noruegia, licet rarius: nigri, in Vuolocha, vt auctor est Sigismundus Liber. Crucigeræ vulpis picturam, beneficio Valentini Grauij, viri tui amantissimi accipis, qui etiam bonam huius descriptionis partem suggessit, Hęc ille.

Vulpium pelles nigerrimæ, nuper à mercatoribus in Galliam allatæ sunt, ad vsum vestium non vulgarem, sed alia re admirabiles. Quippe rarissimis, & quasi ordine dispositis pilis candidis, singulatibus variæ, Scaliger.

Ad Vuagam fluuium in Moscouia capiuntur vulpes nigræ & coloris cinericei: nigræ quidem in Vstyug prouincia abundant, Sigismundus Liber.

Moscouia rarissimas & delicatissimas in vsum pileorum nigras vulpes prolificat, quarum aliquando pretium, cum pulchriores sunt, viginti & triginta florenos excedit, Io. Bonar liber Baro. Circa montana Heluetiæ, vt audio, vulpes externis maiores ac meliores habentur.

Serpentes, simiæ & vulpeculæ, & quæcunq; mala machinantur, exilibus (angustiis) sunt oculis, λεπτὸν ἐκδέδορκεν: oues autem & boues, & huiusmodi simplicis ingenij, aspectu amplo, Adamantius. Teutones cum bonum & generosum equum depingunt, diuersorum animantium virtutes in eo coniungunt, & ex alijs quidem animalibus alias ei attribuunt, ex vulpe vero aures breues, caudam longam, gressum lenem: alij, bonos oculos, & caudam pilosam. Vulpi (mari) genitale osseum est, Aristoteles, Plinius. Albert. Cauda magna & villosa, Albertus. Boum caudis longissimus caulis, &c. vulpibus & lupis villosus, Plin.

C.

Vulpes animal est calidum; nam & mortui pellis calefacit, Albertus. Mihi quidem dubium non est, quin calidi temperamenti hoc animal sit, cum canum & mustelarum maiorum naturam referat, & odorem grauem exhalet: adipem etiam eius calfacere constat. & oleum in quo vulpes tota decocta fuerit.

Gannire propriè de voce vulpium dicitur, authore Donato: sed transfertur etiam ad homines, & vsurpatur pro eo quod est obstrepere, & veluti vapulantis vocem emittere. Quid ille gannit? quid vult? Terentius Adel. Hinc gannitus. Nanq; hæc (Nereis) in eodem spectata littore est, cuius morientis etiam gannitum tristem accolę audiuere longè. Gannit (Gannuit, codices impressi) odiosus omni toti familiæ, Plautus vt citat Varro de lingua Lat. Fallax vulpecula gannit, Author Philomelæ. Putes vlulare lupos, gannire sagaces Vulpeculas, Mantuanus. Latrando & vlulando vulpes canem imitatur, cum irascitur aut dolet: aliàs verò gannit, & immurmurat blandè, vt cum petit aliquid, si domi alatur. Latrat vt canes, (vt catuli canum, secundum alios) & gannit in fame, Albertus. In fame præ angustia latrarus canum imitari dicitur, Constantinus. De minoribus feris, vt sunt vulpes, thôes & lupi, ὑλακτεῖν & ὠρύεσθαι, id est latrare & vlulare dicitur, Pollux. Varinus tamen ὠρύεσθαι de lupis, canibus & leonibus in fame vlulantibus, dici scribit: & de alijs quæ proprium suæ vocis vocabulum non habent. Nostri etiam vulpem latrare dicunt: *der fuchs bilt, trabt, rayet*. Ceruum aiunt sibi timere à gannitu vulpium, Albertus. Vulpes animal solerti auditu, in Thracia amnes gelatos lacusq; non nisi ad pastus itura redituraq; transit: obseruatum eam aure ad glaciem apposita coniectare crassitudinem gelu, Plinius. Nugantur quidam è vulgò tam acutè audire vulpem, vt nescio quam herbam crescentem percipiat.

Vulpes, lutra melis subeunt cauernas: sed egrediuntur ad pastum capessendum, etiam hyberno tempore, Ge. Agricola. Cauernarum suarum, Oppiano teste, plura facit foramina & multifores aditus, Ἐν πλατύλιας δέχαται δόμους, τρητούς πολλαχῶς, τηλοῦ ἀπ' ἀλλήλων, vt minus facile à venatoribus illaqueari possit. Melis foueam occupat, aluo in eam exonerata, vt dicam in D. Aristomenes Messenius à Lacedæmonijs captus, per cauernam latomiarum euasit, angustos vulpium aditus secutus, Plinius. Ego cum domi aliquando vulpem alerem, sæpius obseruaui iacentem in ventre pedibus posterioribus rectà retro extensis, ac si homo in ventre iaceret, quod & cuniculi faciunt: facile autem est conijcere eas huic extensioni apta cruta ideo à natura accepisse, vt facilius per angustos & oblongos terræ meatus penetrare eis liceat.

Lepores & vulpes per æstatem noctu progrediuntur, Tardiuus. Vulpes & capreoli etiam nocte cibum quærunt, Cardanus. Vulpis oculi noctu splendent: vt scripsi in libello de Lunarijs.

Vulpes animal ferè omniuorum est. Syluestres mures venatur, Aristoteles: Sunt qui mures è cauis spiritu à vulpibus extrahi & deuorari affirment. Vulpes edit carnes, & muribus sicut catus insidiatur: cuniculos etiam & lepores capit, rapitq; gallinas, Albertus. Nec vulpes nec aliud animal gallinas continget, si gallinis sub ala ruta syluestris suspendatur: & multò magis si vulpis aut felis fel cibo admixtum exhibueris, vt etiam Democritus confirmat, Cornarius in Geopon. lib. 14. Andreas à Lacuna in Græco codice excuso, & suo manuscripto, hæc legi negat: Inferius tamen capite de turturibus eadem ponit, ὄρνιθας eo in loco non gallinas, sed aues simpliciter exponens. Gallinaceos aiunt non attingi à vulpibus, qui iecur vulpis aridum ederint: vel si pellicula ex eo collo inducta, galli inierint: similia in felle mustelæ legimus, Plinius. Per hyemem esuriens, si vuas in vitibus non inueniat, aues & catulos leporum astutè capit, Oppianus. Vide plura mox in D. qua astucia animalia quædam capiat. Pauonibus vna cura debetur, vt incubantes per agrum fœminas, quæ hoc passim faciunt, à vulpe custodias, Palladius. In Asia multis locis vinum sine iugo ministrat vinea. quæ sæpe vulpibus & hominibus fit communis, Varro. Apud Theocritum Idyllio primo puer quidam vineam custodit, Ἀμφὶ δέ μιν δύ' ἀλώπεκες: ἁ μὲν ἀν' ὄρχως Φοιτῇ, σινομένα τὰν τρώξιμον: ἁ δ' ἐπὶ πήραν. Πάντα δόλον τεύχοισα. Tam facile vinces quàm vulpes pyrum comest, Plautus in Mustellaria: de re factu procliui, quòd nihil negotij sit vulpi dentatissimæ pyrum edere, Erasmus. Vulpes necant amygdalæ amaræ, item apocynon: Vide plura in E.

Animal est fœtidum, etiam à posteriori parte (præsertim) imminente mortis periculo, Liber de nat. rerum. Ore & ano fœtet. Albert. Hic olidam clamosus ages in retia vulpem, Martialis.

Vulpes superueniens coit, Arist. Atqui recentiores aliqui obscuri authores ex Aristotele citant hæc verba, Vulpes coit ad terram proiecta, (in quibus verbis vulpem eos pro fele seu cato posuisse conijcio.) Vulpes coeunt in latera proiectæ, mareinq; fœmina amplexa, Plinius.

Quadrupedes (viuiparæ) pleræq; perfectos edunt partus, paucæ inchoatos: in quo sunt genere leænę, vrsę, & vulpes, Plin. Multifidæ quæ pariunt imperfecta, omnes multiparæ sunt: quo fit vt partum adhuc recentem alere possint, auctum iam adeptumq; magnitudinem nequeant: quædam enim ex ijs catulos inarticulatos propemodum pariunt, vt vulpes, vrsa, leæna, & alia nonnulla: sed omnia ferè cæcos: vt ea quæ modo dixi, atq; etiam canis, lupus, thos, Aristot. Et alibi, Vulpes, inquit, parit cæcos, vt vrsa, atq; etiam infirmiores: parturiens ita secedit, vt raro grauida capiatur. Cum partum ædiderit, lingua lambendo refouet & concoquit: parit cumplurimos quatuor. De leonis partu singulari, vulpis multiplici, apologum Aesopi in Leone c. recitaui ex Cælio. Vulpium catulos sæpe rapiunt milui, vultures, aquilæ, Mich. Herus.

Coëunt animalia etiam, quorum genus diuersum quidem, sed natura non multum distat, si modo par magnitudo sit, & tempora æquent grauiditatis: rarò id fit, sed tamen fieri & in canibus, & in vulpibus, & in lupis certum est. Aristot. Ex vulpe & cane Laconici canes gignuntur, Idem. Et alibi, Ex vulpe & cane primi fœtus communi generis vtriusq; specie generantur: sed tempore procedente diuersi ex diuersis prouenientes, demum forma fœminæ (scilicet primæ genitricis suæ) instituti euadent. Laconicos canes è vulpibus & canibus primum natos & alopecidas dictos aiunt, Pollux. Vide in Canibus mixtis. Eosdem aliqui cynalopecas vocant. Ε̉βῆσι, ἀλωπεκίδες, Hesych. Varin. Papio (id est, hyæna) animal videtur ex lupo & vulpe compositum, Albertus. Vulpes coit cum mattorello Salueldensis.

Vulpes ægra resinam pineam vorat, vnde & valetudinem recuperat, & vita fruitur longiore, Albertus & Liber de nat. rerum. Vulpes & mustelas rabiem incurrere dicunt, Auicenna. Cætera (præter canem) animalia, vt lupi, vulpes, &c. rabie afficiuntur æstate potius quàm hyeme, Ponzettus. Vulpes rabiens eadem incommoda infert quæ canis rabidus, Albertus. Quemadmodum quædam plantæ humoris proprij penuria tabescunt, quædam alieno suffocantur: ita & capilli succorum paucitate corrumpi solent: ac humidi quidem paucitate caluicies, prauitate verò alopeciæ & ophiases generantur, ægritudines nihil specie, sed figura tantum ac nomine differentes: ophiasis enim in parte quam obsidet capitis, formam serpentis describit: alopeciæ autem sic appellantur, quòd id morbi genus in vulpibus frequentissimum esse tradatur, Aëtius. Alopecia, vitium est quo capitis & barbæ pili defluunt, per metaphoram à vulpe, quæ vbi minxerit, locum sterilem facit, ita vt herba illic nasci non possit, & si quæ nata erat illam exiccat, Varin. Α᾽λωπεκία, (lego Α᾽λωπεκία,) morbus capiti: scribitur etiam per diphthongum (ει. scilicet in penultima,) Varinus. Α᾽λωπεκία (malim iôta vel ει. in penultima) ψίλωσις τριχῶν ἀπὸ τῆς φαλακρότητος, μάλιστα περὶ κεφαλῆς, Pollux. Eundem morbum inuenio alopeciasin dici, Cælius. Alopecia vulpinus ferè morbus est, quoties in humano capite areas & glabreta capillus deciduus facit, Hermolaus. Vulpi caput (iecur, Mich. Herus) aliquando nimium incalescit, præsertim æstate, & curatur sanguine ad superficiem fluente & vlcerante pellem: quare pili eo temporis defluunt, Albert: & pelles captorum æstate inutiles habentur, Mich. Herus. Alfesafes est animal generis cecerum (id est ricinorum) quod canibus, bobus & vulpibus adhærens sanguinem ab eis exugit, Andr. Bellunen. Vulpes satis iustam ætatem consequitur, Stumpfius.

D.

Vulpes astutæ, malitiosæ & callidæ sunt, Aristot. Homines colore admodum ruffo maligni (πανοῦργοι,) iudicantur, argumento vulpium, Idem in Physiognom. Adamantius vulpis ingenium dolosum esse inquit. Animal est odio dignum propter rapinam, despectum propter infirmitatem, incautum suæ salutis dum insidiatur alienæ, Ambrosius in Hexaëmeron. Mihi quidem eodem fermè ingenio videntur præditæ vulpes & mustelæ, præsertim maiores, vt martes, ictis. &c. Prouerbia aliquot à vulpis calliditate nata, Vulpe pellace benignior, Vulpes annosa haud capitur laqueo, Vulpes non iterum capitur laqueo, Vulpinari cum vulpe, Vulpina pellis assuenda si leonina non sufficit, referam in h. inter prouerbia. Ὀργὰς αἴθωνος ἀλωπέκων ἴκελοι, Pindarus in Pythijs: hoc est, Vulpium planè moribus similes. Est & marina vulpes, piscis sic dictus quòd similiter vt terrena fraudulentum & solers sit animal. Vulpinus, id est astutus animus ne quid moliatur mali, Plautus. Fraus quasi vulpeculæ, vis leonis videtur, Cicero 1. de Nat. Complures apologi ex vulpis calliditate confecti, Aesopi & aliorum nomine leguntur. Scripti sunt libri duo lingua Saxonica de vulpe Reineca, vt auctor appellauit, ingeniosum admodum & præclarum figmentum, in quo artes aulicæ multiplices, & fraudulentorum hominum actiones astutæ sunt expressæ fabulis animantium. Vulpes autem improbissima, nulli verè amica & ex animo beneuola, omnibus humana & affabilis, cum omnes fallat & euertat, primum tamen locum dignitatis atq; honorum obtinet Georg. Fabricius. Astutam vapido seruas sub pectore vulpem, Persius Sat. 5.

Vulpes Caspiæ tam numerosæ sunt, vt non modo agrestia stabula adeant, sed vrbes quoque ingrediantur: nihil tamen nocentes, neq; rapientes, sed ita cicures Caspijs tanquam caniculæ adulantur, Amyntas apud Aelianum.

Vulpes in Arabia (inquit Scaliger.) & Syriæ Palæstina, pilo fœdo, audacia insigni, vespere mutuis vlulatibus quasi signo dato ad nocturnam condictam prædam conuenire. Gregatim prædari. Omnia surripere, etiam calciamenta, atq; in sua lustra comportare. Ergo incolæ, incolarumq; monitu viatores, auditis earum gannitibus, colligere vasa ex agris ac locis apertis. Nihil enim tutum esse. Hæc cum ex quodam Regulo accepissem: vnus, qui in eodem fuerat comitatu, negabat esse Vulpes: sed Lupos esse haud magno corpore: neq; fœdo pilo, sed colore luteo nitido. Hæc ille. Nos hæc animalia nec Vulpes, neq; Lupos, sed Hyænas esse supra ostendimus.

Intimas cauernas, quæ multos habeant exitus (πολυπλεκέας δόμους) procul inter se distantes incolit, ne circum exitum vnum positis venatorum insidijs comprehendantur, Gillius ex Oppiano.

Habitat in foueis, quas ipsa tamen non parat, sed à taxo, id est mele effossas dolo occupat. Illo enim absente, aditum suo excremento inquinat. Reuersus ille, fœdi odoris impatiens, foueam suam deserit, quam mox vulpes inhabitat, Isidorus. Sæpe in medium cauernis vulpes effossa comprehenditur, Alber.

Lupus contactu scillæ conuellitur: vnde etiam vulpes propter lupos latebris suis scillas apponunt, Zoroastres in Geopon. lib. 15. Gillius aliter vertit, nempe vulpes in luporum cubilia folia squillæ imponere, quod non probo: non enim tam studiosa lupo nocendi, quàm suos tuendi catulos vulpes est: & cum à lupo occidatur, non est verisimile eam sponte ad cubile eius accedere. Turtur in nido suo ponit folia squillæ, ne lupus pullos eius incurset, Ambrosius turturi hoc adscribens, quod Zoroastres vulpi, non rectè vt videtur: lupum enim vulpibus insidiari constat, turturi aut cæteris auibus non item.

Vulpes pulicibus infestata, stipulam (manipulum) fœni quod inuenerit mollissimum, aut pilos ore continens, paulatim à posteriori parte in aquam se mergit: cauda primum immissa, deinde reliquo corpore, vt pulices aquam

aquam fugientes ad caput ascendant, quod & ipsum postremo paulatim immergit, ita vt pulices in stipulam aut villum quem ore tenet, colligantur: quo tandem in aquam proiecto fugit, Albertus authorem citans Iorach. In Thracia locis rigentibus & vulpes, animal alioquin solerti auditu, amnes gelatos lacusq; non nisi ad pastus iturę redituræque transeunt. Obseruatum, eam aure ad glaciem apposita, coniectare crassitudinem gelu, Plinius. Thraces congelatum flumen molientes transmittere, vulpem, Plutarchi (in libro Vtra animalium &c.) testimonio, præmittunt, glaciei indicem, quantum firmitatis habeat: ea enim pedetentim & moderate gradiens, aurem admouet: ac si ex strepitu confluentem non multo infra ferri sentit, statim coniectura assequitur, frigoribus fluuium non bene penitus conglaciasse, sed tenuem & infirmam glaciem existere, itaq; regreditur: sin subterlabens aqua non admurmurationem facit, confidenter transit. Quod quidem ipsum non acrem bestiæ sensum dicimus esse: sed ex sensu ratiocinationem. Sic enim vulpes colligit, ipsum strepere motu præditum est, quòd autem motum habet non gelu constringitur. Itemq;: Quod aquæ non glaciat liquidum est, quòd autem liquidum, facile concedit, Gillius. Eadem alibi Aelianus scribit, vt Gillius vertit. Aure prius ad ripam humi adposita, serenitatem itineris explorat, Volaterranus ex eodem.

Vulpes in omnes hostes suos infestissima est: neq; modò contra canes, sed & cum feris robustioribus, & cum venatoribus (canibus venaticis, Oppianus) molitur pugnare. Neq; solis bestijs terrenis, sed etiam aquatilibus, & volatilibus mille insidias comparat, Gillius.

Vulpem bestiam improbam poetæ & fraudulentam appellare solent. Sedet improbus erinaceus terrestris & insidiosus: nam vt vulpem is vel audiuerit, vel viderit, os contrahit, pedesq; comprimit, & se totum in globosam formam concludit: Illa autem cum hunc sic in arctum constrictum comprehendere non quit, in eius os vrinam reddit: hic vel ex contractione, vel ex vulpis fraude spiritu intercluso suffocatur, Aelianus. Et alibi, Vulpes fraudulentum animal, insidias hoc pacto in erinaceos terrenos molitur, vt cum eos rectos, quod à morsu vulpinum impetum spinis prohibent, expugnare non queat, ipsos summa cautione oris leniter & caute primum euertens, supinos constituat, deinde & laceret, & qui antea essent formidabiles, exedat, conficiatq;. Vide plura supra in Echino h. in prouerbio, Multa nouit vulpes, sed echinus vnum magnum. Anates feræ lacus nostri noctu sæpe transuolant ad vicinum fluuium, tanquam tutiores illic à vulpibus & lutris, vt audio.

Vulpes cum dolosa sit, aliquando cum lepore (vel cuniculo, Ge. Agricola) se velle ludere simulat, & (incautum) apprehensum deuorat: quamobrem vulpem conspectam non minus quàm canem fugiunt, Albertus. Quemadmodum à vulpibus lepores noctu continua persecutione defatigati, & subinde à quiete, quam vbi aliquantisper cursu præuenêre appetunt, exturbati, tandem capiantur, ex Aeliano recitaui in Lepore D. Lepores frequentiores sunt in insulis, quod ibi vt plurimum nec vulpes sunt, à quibus ipsi cum catulis occiduntur: nec aquilæ, quæ montes magnos sæpius quàm paruos frequentant: nam parui plerunq; in insulis sunt, Xenophon. Mures etiam in aruis & pratis à vulpibus astutè capiuntur.

Cum auium greges subuolantes videt, humi strata iacet, simul & oculos claudit, & rostrum in terram deponit, & animam continet, & protsus vel dormientis, vel potius extinctæ speciem similitudinemq; gerit. Cum autem eam sic ad terram abiectam aues despiciunt, mortuam arbitrantes, gregatim delabuntur, in eaq; sessitantes tanquam illudunt: at vulpes eas ad rostrum appropinquantes ore hiante atq; imminente, deuorat, Gillius ex Oppiani de piscibus lib. 2. vbi ille ranam quoq; piscatricem simili ferè astu pisciculos captare dixerat. In fame aliquando insidiosè mortuam se simulans supina iacet, spiritu compresso exertaq; lingua: quo viso aues tanquam ad cadauer accedunt, & incautæ corripiuntur. (sic & pardus simias mortuum se fingens, captat) Albertus, Constantinus, Ge. Agricola. Eadem scribit Mich. Herus, sed addit vulpem priusquam ita se resupinet, in argilla rubra volutari inquinariq;, vt vulnerata & sanguine cruenta appareat, & quod vbi ita iacentem viderint corui, cornices, & aliæ aues præsertim rapaces, gaudentes tanquam de hoste mortuo, aduolantes comprehendantur, vna saltem ex eis. Mustela aues iugulat vt lupus oues, & pugnat cum serpente, illo præcipuè qui mures venatur, Aristot. de hist. anim. 9. 6. Albertus imperitè eo in loco galen interpretatur vulpem, & eadem de vulpe scribit. Et rursus alibi de mustelæ syluestris genere, quod vulgò putorium, nostri iltissum vocant, scribens: Non comedit (inquit) de gallinis, nisi prius omnes aut multas iugulauerit, cuius ingenij etiam vulpes est, & animal quod dicitur feyton, (id est mustela) Vulpes communis est hostis pauonum, columbarum, & omnium ferè auium, Stumpfius. In eo maximè nocet hominibus, quòd rapit anseres, anates, gallinas, in quo tamen eam parcere dicunt domui viciniori iuxta quam versatur, Idem. Gallinas noctu clam ingressa in casas, prehendit & asportat, Georgius Agricola. In Ponto sic otidas venatur, vt & sese auertens, & in terram abijciens, tanquam auis collum, sic caudam extendat: eæ autem hac insidiarum instructione seductæ, ad illam, tanquam ad suam gregalem accedunt: illa vero se vertens nullo negotio capit, Aelianus interprete Gillio. Sed aliter ex eodem Volaterranus transtulit, non rectè vt coniicio, adscribam tamen. Otides (inquit) in fluminibus (πληὺοῖς legit pro ποταμῷ) decipit, sese vni ex eis fessę adsimilans, illę superuolant, vulpes conuersa statim inuolat. Tum vero secundum fluuiorum ripas gradiens, paruulos pisciculos callide exceptat: nam caudam in aquam deijcit, in quam ij innantes densis pilis comprehenduntur, quod quidem ipsum vulpes sentiens, caudam ex aqua remouet, & repente se in aridum subducens eam excutit, pisciculi excidunt, atq; ab ea deuorantur, Aelianus interprete Gillio & Volaterrano. Vulpes in exuperantiam infinitæ tum malitiæ, tum fraudis progreditur nihil vt non malitiose, & dolose agat: Cum enim vespetium refertum esse animaduerterit, retrorsum eò accedit, atq; tota à vespeto auersa, ab aculeorum sanè vulneribus declinans, in cellas vespatias immissa hirsuta cauda, eademq; bene prolixa, vespas concutit. Cum autem vesparum circumuestitam spissis pilis caudam impetentium referta est, tum eam ipsam vel ad arborem, vel ad parietem ad maceriémue allidit: Itaq; multa caudæ attritione his extinctis, in reliquas inuadit, perindéq; eas vt primas interimit: Iamq; reliquas cæteras ab aculeis intelligens inopes esse, os in vespatium abijciens, idipsum vorat, Aelianus interprete Gillio. Transtulit eadem aliter Volaterranus his verbis: Vesparum quandoq; multitudine vexata, sese in cauum condit, extante cauda: circa quam vt illas certatim occupatas, villoq; denso implicitas animaduertit, egreditur,

egreditur, atq; ad murum siue arborem perfricando obterit, extinctasque depascitur. Quibus verò astutijs vtatur cum in venatione vrgetur à canibus, sequenti capite explicabimus.

Iustæ magnitudinis accipitres & integræ ætatis, cum vulpibus pugnaciter certare audio, Gillius. Vulpem inuadit circus accipiter, quia carne viuit, Aristot. Vulpes hostis est circi, Philes. Vulpi inimicus est æsalo: ferit enim pilosq; eius euellit, occiditq; catulos: vncis nanq; vnguibus est. Vulpi amicus coruus est: pugnat enim cum æsalone: vnde fit, vt huic cum ab illo percutitur, auxilietur, Aristoteles & Aelianus. Aesalon vocatur paruus auis, oua corui frangens, cuius pulli infestantur à vulpibus. Inuicem hæc catulos eius ipsamq; vellit: quod vbi viderint corui, contra auxiliantur, velut aduersus communem hostem, Plinius. Quamuis autem diximus coruum esse amicum vulpis, & commorari eos, tamen hæc non est vera amicitia: nam vulpes (aliquando) insidiatur prędę coruorum: vnde fabula illa Apuleij celebratur de vulpe blandiente coruo, & ad cantum inuitante: illo vero canente, offam carnis ab ore eius elapsam vulpes rapuit. Auicenna etiam scribit, se vidisse à rege Esceny de regione quæ vocatur Via, coruum & vulpem in vnam caueam coniunctos fortiter pugnasse: ita vt à vulpe morsum corui caput sanguinem emiserit: & coruus vnguibus labia vulpis adeò constrinxerit, vt hiscere nequiret, validè eam interim rostro feriens, Albertus.

Τόλμᾳ γὰρ εἰκὼς θυμὸν ἐριβρεμετᾶν θηρῶν λεόντων. Ἐν πόνῳ. μῆτιν δ᾽, ἀλώπηξ, αἰετοῦ ἅτ᾽ ἀναπιτναμένα. Ῥόμβον ἴσχει, Pindarus in Pythijs Carmine 4. de laudibus Melissi: quem laudat tanquam hominem leoni fortitudine similem, calliditate vulpi: quæ aquilæ etiam aduersus se impetum & strepitum astute se resupinans sæpius irritû fecit. Vel sic. Audacia Melissum leoni, vafricie vulpi comparat: quæ irruentem in se aquilam supina excipit, pedibus tum se defendens tum illam qua potest lanians. Videtur autem innuere hominis in lucta scientiam, qui iacens etiam & supinus, volutatione & agilitate aduersarium vicerit, Scholia. In regionibus quibusdam ad Septentrionem remotis aquila parit & incubat in pelle quam vulpi aut lepori detraxerit, vt scribit Olaus Magnus.

Vulpes ardeolam nocte inuadit, Aristot. Amici pauones & columbæ, turtures & psittaci, merulæ & turdi, cornix & ardeolæ, contra vulpium genus communibus inimicitijs, Plinius.

Vultur quoq; vulpem deprehendit, Obscurus, quidam Aristotelem citans. Vulpes inimicę sunt miluis, Textor: fortè quia vtriq; rapiunt gallinas, Stumpfius. Vulpes & Nili angues dissident, Plinius. Vulpes lupus inuadit: nutritur enim carnibus, Aristot. Vulpes etiam cum serpente amicè viuit: ambo enim cauernis gaudent, Aristot. Quid faciendum vt gallinacei à vulpibus non attingantur, in c. iam dictum est.

E.

Canes non assuescant agitare vulpes: id enim non mediocre vitium fuerit, & cum oportet, nunquam pręsto adsunt: sed in diuersos saltus educito, vt & canes venandi, & ipse regionis peritus euadas, Xenophon: iudicat autem leporum capturam venatico studio quàm vulpium digniorem.

Hic olidam clamosus ages in retia vulpem, Martialis. Lepus & vulpes canum metu exhorrescunt, atq; interdum vel sola canis latrantis denunciatione ex loco vndiq; septo, vepribus ex dumetis vestito excitantur, Aelianus. Vulpes vsq; adeò versuta est, vt nullis dolis, laqueis, aut retibus facile capiatur: sua enim astutia tum aliàs euadere, tum retia & laqueos morsu abscindere solet. Quamobrem canes in eam multi pariter immittendi sunt: quamuis ne illi quidem eam absq; sanguine, vtcunq; validi, domare possint, Oppianus. Velocibus canibus capiuntur vulpes vtcunq; in fuga sagaces, Crescentiensis. Animaduertendum est si vulpes à canibus agitentur, vt ventus à venatoribus inspiciatur: quum vento (contrario) quasi impelli ad cursum vulpes videantur: quo fiet vt nec calliditate astúue, nec pernicitate euadere à canum morsibus quin capiantur discerpanturq; possint. Si vero capreæ cerui que fuerint, ad venti (secundi) flatum canes collocandi sunt, Belisarius. Canem insectantem vulpes cauda hac & illac per ipsius rictum ducta, eludit, Albertus & Ge. Agricola. Hinc verbum κερκωπίζειν ductum quidam putant, pro eo quod est illudere, adulando decipere, vt pluribus dixi in Simia a. Vrgentibus à tergo canibus caudas suas lotio perfundunt, hisq; insectantium propius canum ora diuerberant: qua molestia affecti canes insequi desistunt, Textor. Oppianus vulpem ceu bestiam bene dentatam, contra feras se maiores & canes venaticos etiam pugnare scribit. Iucundum aliquando sui spectaculum præbet in procera arbore deprehensa. In ea enim (inquit Blondus) tanquam in arce oppugnari solet: cum neq; ignem timeat, nisi pars proxima ardeat: plerunque etiam acutas cuspides non fugiat, & perfodi potius sustineat quàm in turbam canum descendere. Tandem verò descendere coacta, impetu quodam instar fulguris deijci solet in numerosam canum cohortem, vt sagacissimos laniet, & à præstantioribus dilaceretur, Hæc ille. Circa vulpium venationem suis ac proprijs locutionibus venatores nostri vtuntur, quales sunt: *Ein garn vvirdt gestellt, Der fuchs vvirdt von dem strick mit den hunden gehetzt, in das garn gehetzt, erschlagen oder von den hunden ervvürgt.* Canes quidam exigui apud nos *lochhündle* vocantur, id est cauernarum caniculæ: subeunt enim vulpium ac melium cauernas, & morsibus ad exitum cogunt. Canis vulpem in locum subterraneum secuta in Orchomenis Bœotiæ, cum latrando ingentem sonitum excitasset, venatores aditu effracto ingressi, locum quendam per foramina illustrari, & nescio quæ intus latentia viderunt, ac in vrbem regressi magistratui nunciarunt, Aristoteles in Mirabilibus. Lupi & vulpes dentibus lacerant casses, vesti non item, Plutarchus de causis naturalibus 28.

Et laqueo vulpes, & decipe casse foines, Calentius. Laqueis capiuntur vulpes & lepores cum per aliqua foramina introire solent in loca clausa, quod duobus fit modis. Vno, cum laqueus annectitur ad aliquam perticam plicatam, & adeò validam vt feram collo captam in altum eleuet ac suspendat. Altero, cum prope laqueum est fortis canolus stringens laqueum ferè, caput impediens etiam ne ipsa laqueum rodere possit, Crescentiensis 10. 31. Vulpes cauernæ suæ complures facit aditus inter se distantes, μή μιν ὑπογνάμψαντες ἀνδρες. Ἀμφὶ ἑνὴ λοχόωντες ὑπὸ βροχίδεσσιν ἀγρώσσωσι, Oppianus. Pedicæ siue laquei genus quo lupi vulpes & meles capiuntur, Galli hausepied nominant. Audio quasdam pedicis captas, crus irretitum aut vi extrahere, aut morsu sibi amputare, & ita tripedes euadere. Reti quod árolum vulgò vocant, capiuntur vulpes, si gallina noctu ponatur in medio: debet autem validius fieri pro vulpibus & aquilis, quàm alijs auibus, Crescentiensis 10 22. Sagaciores oportet esse venatores in decipiendis vulpibus quàm cæteris animalibus: quoniam facillimè proripiuntur, & cursu præstant

præstant canibus venaticis. Occulta itaq; conficiuntur vincula in sæpibus & dumetis, quæ transgredi solent vulpes, præcipue dum pullos gallinaceos requirunt: his enim detinentur: sed ipsæ se extricant, nisi velox custos adfuerit, vt primum aliquam comprehensam animaduerterit, Blondus. Parantur & decipulæ quędam aut machinę, aut inter cæteras genus quoddam arcus quod Germani appellant *fuchsbogen oder selbsgeschoss*, hoc est arcum automaton: qui à fera contactus, sagittam ei immittit. Decipulis aut foueis capta, spiritum continet, & mortuam se simulat, si forte sic minus curata effugere possit, Mich. Herus. Vulpes & lupi præcipuè capiuntur quadam taiola ferrea, quæ circa se multos habet ramplones acutos: & ipsi habent circa se annulum prope se vbi annexi voluuntur, ad quem annectitur frustum carnis, &c. Crescentiensis 10. 32. vt recitaui in Lupo E. Et rursus 10. 35. Vulpes (inquit) in caueis (foueis) suis capiuntur hoc modo. Venator habeat aluearе apum, sed longius & angustius, quod ab vno capite paucis filis ferreis claudatur, ab altero habeat hostiolum internum ex parte superiori præparatum, vt possit intus eleuari superius ita ne foras exeat: hostiolum hoc descendens superius eleuatum, permanet cum virgula parua. Hoc instrumentum ponitur in fouea vulpis, cum præscitur ipsam in ea esse. Ponitur autem hostioli pars in parte intrinseca foueæ, cæteriq; aditus foueæ, qui plures esse solent, diligenter clauduntur. Itaq; vulpes exitura, in aluearе intrat, non metuens filis exilibus se impediendam: sicq; virgulam secum trahit, & hostiolum cadens eam concludit: quæ retro cedens magis claudit ac firmat. Venator autem quandocunq; veniens, (quo potest modo vel interficit sic captam vulpem:) vel si libuerit cum alueari supra puteum aut vas aliquod profundum portans, aperto hostiolo immittit, Hæc ille. Pro lupis, vulpibus, leporibus, & cæteris feris ac canibus, & porcis intrantibus & vastantibus vineas, fouea quomodo fiat pluribus describit Crescentiensis 10. 33. Lepores & vulpes quomodo Indi venentur, lege in Aquila E. ex Aeliano. Quomodo lupi & vulpes alliciantur à venatore catum mortuum post se trahente, &c. cum comite venationis qui feram si quæ iam intra teli iactum accesserit, feriat, dixi in Cato E. item in Lupo.

Vulpes aiunt si ederint amygdalas amaras, nec contingat è vicino aquam lambere, mori, Plinius. Vulpes si cum aliquo (cibo) amygdalas am. ederint, enecantur, Dioscorides & Auicenna, & Serapio. Marcellus Vergilius historiam scribit felis, quæ post aliquot amygdalas am. deuoratas, intra horam perierit. De muribus etiam fertur, post arsenicum & alia quædam venena, nisi superbiberint, certius morituras, alij negant: vide in Mure E. Vulpes accepimus amaris amygdalis esitatis interire: nos vulpeculam aloë cum carnibus deuorata, vidimus extinctam, Scaliger. Apocynon in adipe canes, lupos, vulpes & pantheras necat, Dioscorides. Vide plura in Cane C. Faba lupina seu marcillium datum in adipe, necat canes, lupos, vulpes & vrsos, Arnoldus: apparet autem eum Dioscoridis de apocyno verba mutuatum, (vt dixi in vrso E.) quamuis marcillium videtur ea esse herba, quæ à Sabaudis hodie marcieure nominatur, quæ veterum consiligo est, alia quàm apocynon, ipsa quoque venenata: de qua pluribus egi in Boue C. Huius herbæ semina aliquando vulpi, quam domi alebam, cum carne & caseo mixta dedi, quæ cum post horam ferè vomitu reiecisset, illæsa mansit. Aconitum luparium, quod nostri radicem lupi nuncupant, omne animal occidit, vt multis docui in Lupo a. vel, vt Rhætus quidam mihi asseruit, feras illas peculiariter, quæ cæcæ nascuntur, vt vulpes, lupos, vrsos, canes. De catapotijs siue pilulis venenatis, quibus lupi & vulpes interimuntur, copiose scripsi in Lupo a. aconiti lycoctoni occasione.

Nec vulpes nec aliud animal gallinas continget, si sub ala ruta syluestris eis appendatur: & multò magis, si vulpis aut felis fel cibo ammixtum exhibueris, vt Democritus confirmat, Geoponica Græca lib. 14.

Vulpina pellis, ἀλωπεκῆ Polluci, vox circumflexa: Suidæ oxytona, in Ἀντηλεοντῆ, &c. Venatores vulpem expetunt propter pellem, non propter carnes quæ sunt inutiles, Isidorus. Animal est calidum: nam & mortui pellis calefacit, Albertus. Calidior est aliorum animalium pellibus vulpina, Blondus (ex Auicenna:) pilis enim munitur densis, mollibus, & oblongis. Præferri audio & maioris esse pretij, ex catulis vulpium in Gallia: quod an verum sit dubito: apud nos enim catuli & omnes minores natu vulpes, vt & æstate captæ, ideo contemnuntur, quòd pili è pellibus earum facilius defluant. Sunt enim eis pelles tenuiores, ita vt radices pilorum ab interiori parte appareant, (quod vitium nostri vocant *durchhärig*,) vnde pili facile excidunt. Dorsum quidem suos tenacius retinet. Xenophon Anabaseos septimo Thraces scribit, hyeme sæuiore alopecidibus, id est pellibus vulpinis caput præmunire ac aures, Cælius: hinc est fortè quòd Grammaticis quibusdam alopecia (malim alopecis) pericephalæa, id est pileus exponitur. Fiunt autem ex his pellibus pilei etiam apud nostrates, & quandoq; ex discissis secundum longitudinem vulpium caudis, rursusq; consutis. Ventris etiam & laterum pelles duplo maioris pretij ferè habentur quàm è dorso, quòd & colore magis placeant, & molliores leuioresq; sint, & si minus temporis durent. Vulpes per æstatem frequenter morbo ab eis nominato alopecia laborant, hoc est pilorum defluuio: quamobrem pelles eo tempore captarum non solum inutiles, sed etiam noxiæ aliquando sunt. Biffari (fibri) pelles multum calefaciunt, sed vulpinæ magis, Elluchasem in Tacuinis. Vtiles existimantur arthritidi frigidæ, podagræ, & frigidis fluxionibus: quamobrem aliqui etiam tibialia siue caligas inde parari curant podagricis, Mich. Herus. Scythiæ magna pars tergoribus vulpium & murium operti incedunt, Alexander ab Alex. Ad podagram: Phocæ, leonis, lupi aut vulpis corium si quis elaboret, & calceos gestet, pedes non dolebit, Galenus Euporist. 3. 248. vide in o.

F.

Vulpem insequuntur venatores propter pellem: non propter carnes, quæ sunt inutiles, Isidorus. Sarmatis, Vandalis, ac innumeris alijs equorum & vulpium carnes solatio sunt, Cælius. Canum & vulpium carnem nunquam equidem gustaui, nec sanè gustare nunquam fui adactus, neq; in Asia, neq; in Græcia, neq; in Italia: aiunt tamen hanc quoq; mandi: coniectare autem possum vim ei inesse carni leporum similem. Nam canis & vulpes, vt summatim dicam, temperamento sunt sicco, Galenus de attenuante victu. Vulpium carnes autumni tempore etiam qui apud nos sunt venatores edunt: tum enim ex vuis pinguescunt. Idē l. 3. de alim. facult. Καὶ μὰν φέρω χᾶνας, λαγὼς, ἀλώπεκας, Bœotus quidam apud Aristophanem in Acharnensibus: videtur autem poëta irridere Bœotos

tanquam

tanquam admodum rudes homines, qui vulpes non minus quàm lepores & anseres in delitijs haberent. Mnesi-
machus apud Athenæum lib.9. nominat carnes esculentas diuersorum animalium, anseris, porci, bouis, agni, &c.
picæ, perdicis, ἀλωπεκὶς, id est vulpeculæ: nam si edendæ sint vulpes, ętate minores, ceu teneriores & minus graue-
olentes, præferentur. Caro vulpis calida est, viscosa, difficilis concoctu, praui succi: melior tamen est autumno,
(hoc est minus mala, quod tum fructus arborum diuersos & vuas comedunt, vnde pinguiores redduntur,) Rasis.
Aëtius scribit carnes vulpinas, leporinas, & ericij, naturæ humanæ esse dissimiles, & alimenta efficere pessima: cu-
ius argumentum sit odor fœdus, vt Io. Agricola Ammonius citat: Atqui Antonius Gazius in Corona florida ver-
ba hæc de nutrimento leporinæ & vulpinæ carnis ex Isaaco citat. Vulpes ætate florentes, bene habitas, venatu
multo fatigatas, si oleo incoquimus, multo melius digerentur, Syluius.

G.

Podagris magnificant vulpem decoctam viuam, donec ossa tantum restent, Plinius. Vulpem ex aqua coquito
donec mollescat, & ex aqua percolata pedes adsiduè foueto, quo facto doloribus facile careri hoc remedio quidā
frequenter experti sunt, Marcellus. Ad morbum articulorum: Vulpis viua in amplo vase decocta donec ossa re-
linquat, mirè sanat, si sæpius in aquam in vase quis descenderit. Idem præstat oleum vbi decocta fuerit. Si quis hoc
aut illo modo vult, vtatur, Sextus. Cæterū de vulpibus (inquit Galenus de simplicibus 11.47.) quæ totæ in oleo
coquuntur, (nam sic quidam curant arthriticos, partim viuas vulpes in lebetem ingentē inijcientes, partim etiā
mortuas.) fusius dicere mihi necesse est: quandoquidem plerosq; visæ sunt principio planè morbo hoc liberasse,
verum post multum temporis non ita profuisse. Siquidem illos malū repetijt, quanquam non ita vehemēs quàm
antea. Sanè oleum in quo cocta vulpes est, non est potentioris in digerendo facultatis, quàm in quo hyæna: quæ si
similiter in oleo lixetur, redditur oleum longè potentissimæ in digerēdo facultatis. Porrò frequenter dictum est,
talibus medicamentis inesse potentiam eorum quæ in alto continentur corpore, in extimam cutem extrahendi,
ac eo nomine quandoq; sedandi dolores: non enim perpetuò hoc ad ea sequitur, cùm ij duntaxat dolores ab eius-
modi medicamentis sedentur, quorum causa est humor in alto contentus, dolorem ciens aut substantiæ crassitie,
aut refrigeratione, aut vehementi acrimonia, aut etiam spiritus flatuosus exitum non habens. Itaq; qui vsi sunt
vulpibus, & ipsi oleum digestorum efficiebant: atq; inde impletis eo alueolis totos arithriticos in eos imponebāt,
multo ibi tempore immorari præcipientes: vnde fiebat vt non tantum qui circa articulos sunt tumores euacua-
rentur, sed etiam vniuersum corpus. Itaq; cum corpus illis antea plenitudine affectum fuisset, mirum nō erat per
euacuationem consecutum commodum, nempe cum & nihil amplius in affectas partes influeret, corpore vni-
uerso iam euacuato, & qui continebantur humores discuterentur. Cæterum quemadmodum antea cum corpus
noxa vacaret, praua victus ratio morbum inuexit: eundē in modum aut etiam amplius à simili diæta par est rur-
sum illos similiter afficiendos in articulis quibus iam laborauerunt, Hucusq; Galenus, ex quo Aëtius quoq; re-
petijt 12.44. Si vulpes coquantur in aqua, hoc decocto vtilissimè embrochantur (fouentur immissi) articuli do-
lentes. Similiter iuuat oleum, in quo viua (aut etiam decollata) discoquitur, quod & efficacius est. Est autem ali-
quandiu immorandum, potissimum post euacuationem siue purgationem: ne forte facultate sua attrahendi re-
soluendiq;, humores ad articulos attrahat: & quando euacuatur corpus post illud, nihil attrahitur ad articulos:
quod si redeat morbus, erit leuis, Auicenna. Oleū vulpis discoctæ, vtile est nodis & tumoribus arthriticis, Haly.
Podagricis & neruis patientibus ob nimiam humiditatem prodest, Rasis. Infusum solio arthritidem recentē in-
fidentis & balneantis in eo pellit, ventrē leuat & mitigat, Idem. Vulpes decollata tota decoquatur in cacabo æreo
cum corio suo non fissa, donec dissoluatur: huic decocto insideat cui nerui dolent aut artus ex pituita, Idē. Vulpi
integræ exenteratæ in cucuma affunde aquæ fontanæ & aquæ marinæ, vtriusq; sextarios duos (atqui non potest
præscribi certa mensura: plus minus enim addetur, vt vulpes magna vel parua fuerit: annosa etiam cū diutius co-
quenda sit antequam dissoluatur, plus aquę subinde affundi postulat:) olei antiqui clari sextarios duos (aliàs libras
tres, vncias nouem,) Decoque lento igne cum salis vncijs tribus, donec aquæ consumantur. Deinde pone in va-
se: & adijce herbæ anethi & alhasech (thymum exponunt) ana libram 1 & affunde aquam dulcem, in qua decoctæ
sint iam dictæ herbæ, vtriusq; manipulus. Decoque sicut prius, vsq; ad aquæ consumptionem, & administra: est
enim mirabile. Aliquando etiam præter oleum discoquitur (donec artus omnes laxentur & dissoluantur) vulpes
in aqua fontana & aqua salsa, vtraq; copiosa, adiectis eisdem herbis, ad vsum balnei: quod & ipsum efficax est, Me-
sue. Vulpes cum pelle, exenterata, in aliquot partes concidi potest, vt melius in vase ad decoquendum aptetur. &
antequam immittatur oleum, si immittendum erit, diligenter prius auferenda est spuma, Monachi in Mesuen:
Recentiores non vt Mesue scribere videtur, duas decoctiones faciunt, sed vnam tantum, in prima statim anethi
& thymi ana libram. 1. adijcientes: & cum satis decocta fuerit vulpes, colant & fortiter exprimūt, vel aliâs, vel cum
prælo. Leporis decoctū podagricis & arthriticis, similiter prodesse vt vulpis, author est Auicenna. Quin & he-
rinacei terrestres viui oleo incocti, ipsum discussorium reddunt, Aëtius post mentionem olei in qua vulpes dis-
cocta est. Vulpem exenteratam & excoriatā fractis ossibus, in aquæ mensura quæ sufficiat coquito donec caro ab
ossibus separetur: hoc decocto embrochetur nucha & membrū paralyticum: hoc enim prodesse medici omnes
comprobāt, Leonellus Fauentinus. Aduersus leporis marini venenū laudatur vulpis caro inassata, Matthiolus.

Vnguentum admodum bonum ad neruorum incontinentiam, podagricos, arthriticos, omneinq; neruorum
affectum & eorundem siccitatem: Accipe vulpem viuam, & conijce cū ipsa in lebetem olei libras viginti: & adijce
seminis anethi, ammeos, stichadis, carnabadij, fœnigræci, & apij, singulorum vncias duas. Hæc decoque in oleo
cum viua vulpe, donec vniuersa eius caro fuerit dissoluta: dein colato oleum, inq; aliud vas traijcito. & de eo acci-
pe libras quatuor: atq; in lebetem conijce, additis, cinnamomi vncia semis, spicæ exagijs duobus, & iterum probè
feruefacito, ac oleum quod relictum fuerit colato iterum, inq; lebetem conijcito: & cum eo olei nardini & lauri-
ni, singulorum vncias duas. Adipis leonini, struthiocameli, asbi, (vide ne taxum, id est melem intelligat,) anatis,
anseris, tauri, vrsi, suis, gallinæ, singulorum sesquunciam. Butyri veteris vncias tres. Terebinthinæ, sesquunciam.
Medullæ ceruinæ, drachmam vnam. Galbani, vncias duas. Opopanacis, castorij, ammoniaci, styracis, calamitis,
bdellij, singulorum vnciam. Calami odorati, vncias duas. Myrrhæ, exagia tria. Sagapeni, medullæ ossis asinini, ne-
pos, (νίπος: vox Fuchsio interpreti obscura: ego legerim σίατος vel πιμελῆς: alioqui enim quid de cato accipien-
dum sit, non constat: est autem adeps cati præsertim sylvestris, in vsu ad prædictas affectiones,) cati, singulorū ses-
quunciam.

quantiam Dilytræ, (lutræ fortassis:) vncias tres: & alios adipes quos inueneris, singulorum vnciam. Hi omnes cum prædicto oleo feruefiant, donec dissoluantur: dein amoue ab igne, & iusta (integra) hora quoad refrigerentur cõmoueto, ac repone in vase: atq; vbi vsus exigit, inunge tepidũ neruis incontinentibus, Nicolaus Myrepsus.

Pellis vulpina membris pro vestitu adposita quos iuuet affectus, dixi iam supra in E. Calidior est cæteris: vtilis humectatis (nimio humore aut fluxione laborantibus membris,) sua resoluẽdi (discutiendi) facultate, Auicenna. De vulpina pelle interior pars calciamentorum fiat, & podagrici vtantur, leuiorem incessum habebunt, Sextus. Aliqui hodie martium & vulpium pelles podagræ noxias putant: quod intellexerim non de quauis sed calida podagra, si horum animalium pelles cum suis pilis applicentur. (Sed vt aliàs inutiles sint, pedibus tamen subiectæ præcipuè vulpinæ, molliorem gressum efficient, propter densam pilorũ molliciem.) Ad podagram: Phocæ, leonis, lupi aut vulpis corium si quis elaboret & calceos gestet, (nimirum ex pellibus sine pilis,) pedes non dolebit, Galenus Euporist. 3. 248. Cinis carnium vulpis cum vino potus asthmaticis conferre dicitur, Albert.

Sanguinem vulpinum calidum è vena secta potum, calculum frangere audio, Syluius. Remediũ nephriticum: Accipe vulpem viuam, & macta, confestimq; præbeto sanguinem laboranti bibendum feruidum, & colem eius ac pudendum sanguine illo inunge, Nicolaus Myrepsus antidoto 199. Item antidoto 59. quæ inscribitur Antidotus nobilis ad calculosos: Accipe (inquit) vulpem viuam, eamq; mactato, atq; de recenti eius sanguine quantũ dimidium exigui poculi capere potest bibendum præbeto: efficiet autẽ, vt æger eadem hora per vrinam lapidem eijciat. Vulp. sanguis aridus tritus cũ saccharo ex vino bibitur contra calculum, Obscurus. Equo lethargico per nares infundatur oxycrati non acris cotyla, & sanguine vulpino recenti caput illinatur, Absyrtus in Hippiat. 102. Vulpini adipis facultas inter taurinum & suillum est, Syluius. Aliquando plus attrahit quàm resoluat, Auicenna. Pro adipe vulpis substitui potest adeps vrsi, vt legitur in Succidaneis cum Aegineta excusis. Et rursus, pro adipe suillo, adeps vulpinus, Ibidem. Pinguedine vulpina & lupina nonnulli ad spasmum vtuntur. Adeps vulp. membris tremulis & spasmicis prodest, & neruorum dolores mitigat, Mich. Herus. Anatis & vulpis adipes inter cætera in ansere exenterato consuuntur, assanturq; &c. vt adeps defluens ad paralysin vtilis colligatur, Vide in Ansere G. Vrsinus maximè aut vulpinus adeps, vel si hi haberi nõ possint, taurinus, cum sarmentitio cinere emollitus, & cum lixiuio coctus probè attenuat eminentes tumores: hoc enim modo etiam sapo præparatur, quem in vsum conuertere oportet, si vrsinus aut vulpinus adeps non adsit, Aëtius 13. 123. de cura elephantiasis ex Archigene. Adeps vulp. alopecias sanat, Syluius & Mich. Herus. Capitis vlceribus laudatur vulpium adeps: sed præcipuè fel & fimum cum sinapi, pari modo, illitum, Plin. Adeps vulpium exulcerationibus vuluarum impositus prodest, Idem. Vtilis est aurium doloribus, Dioscor. lib. 2. cap. 67. & cap. 36. instillatus aurium dolores finit: debet autem prius remitti siue liquari ad ignem, & tepidus instillari. Idem scribunt. Sextus, Auicenna, & Albertus. Rasis recentem adipem in hunc vsum præfert, quanquam etiam salsus (inueteratum intelligo, inquit,) multum prodest. Medici quidam scribunt adipem vulp. curare aurium dolores, nec exprimunt quales nam illi dolores sint: quamobrem tanquam ignorantes morborum discrimina non sunt audiendi, Galenus de simpl. 11. 4. Ad acerbos dolores aurium: Subactam oleo adipem, (animantis nomen deest) infundito, & spongia locum occludito: bene facit & ad neruorum morbos vulpino adipe atq; suillo æqua portione permistus. Galenus Euporist. 2. 4. Adipem anserinum, suillum, vrsinum auricularibus medicamentis Nic. Myrepsus admiscet. Ad auriũ nocumenta ex aqua: Confert adeps tum anserinus, tum vulpinus, tum gallinaceus, Galen. Eupor. 1. 16. Ad sonitus auriũ intra seipsas & acres dolores. Vulpis adeps eliquata infundatur, Ibid 2. 4. Adeps vulp. cum oleo sisami (interpres aut alius ineptè addidit, id est ireos: nisi sisami legendum non est) liquefactus, aurium dentiumq; medetur doloribus, Haly. Auribus fractis glutinum è naturis vitulorum factum, in aqua liquatum medetur: alijs vitijs adeps vulpium, Plinius. Boum morbis commendatur sulphur viuum, allium syluestre, ouum coctum: omnia hæc trita in vino danda, aut vulpis adipem, Plin. Si pili corrumpantur in extrema equi cauda, vrina eam abstergere oportet, & furfures vino oleoq; diligenter abluere: aliqui loco adipem canis aut vulpis aut suis, postquã absterserint, Hierocles,) illinunt, quod vtilissimum est, & pilos restituit, Absyrtus & Theomnestus. In alopecia, vbi iam vlcera ad cicatricem venerint, caput vulpeculæ vrito, & alcyonium, anchusæq; nigræ folia omnia contrita super inunctioni inducito. vt caput pilis contegatur, Aegineta. Cerebrum vulpis infantibus sæpe datum, facit vt nunquam sint caduci, Sextus. Vulpinam linguam habentes in armilla lippituros negant, Plin. Albugini oculorum detergendæ efficax remedium: Vulpem viuam capies, eiq; linguam præcides, ipsamq; viuam dimittes: linguam autẽ eius arefactam, phœnicio ligabis, & collo eius qui albuginem patietur, suspendes, Marcellus. Vulpis linguam quidam mihi retulit spicula extrahere si imponatur: aridam etiam, si prius maceretur (nimirum ex vino calido) impositam idem facere: idq; tam potenter, vt si mucro linguæ impositæ infra aut supra spiculi foramen in cute ponatur, id vel per integram carnẽ ad se trahat. Vulpinus pulmo si arefactus bibatur, suspiriosos adiuuat, Dioscor. & Galenus. Iecur vulpinum aut pulmo è vino nigro laxat meatus spirandi, Plin lib. 28. Vide nonnihil mox in iecore, è Celso. Profuit multis ad suspirium vel dyspnœam depellendam pulmo vulpis, vel iecur in olla fictili exustũ, atq; ad cinerem redactum, & datum ad diem ieiuno, mensura cochleariorum trium, cum aquæ cyathis tribus, si febricitabit: si syncerus erit, ex vino vetere, Marcellus. Pulmonis vulpis aridi drachma pota vtilis est asthmaticis, Paulus & Auicenna: quidam citant ex Auicenna corpus prius purgandum esse. In cinere assus & tritus ex vino nigro datus, suspirium mirè sanat, Sextus & Galenus Euporist. 2. 23. qui tamen nõ in cinere, sed simpliciter siccatum requirit. Rasis aridum tritum cribratumq;, drachmæ pondere cum aqua vuarum passarum, aut aqua frigida difficulter respirantibus propinat. Pulmo vulpis lauatur à sanguine, clibano siccatur, reponitur, teritur, cum alijs miscetur vtendi tempore, Syluius. Aliqui vino abluunt & in olla siccant in furno, mox saccharo condiunt: sic parato amicus quidam noster medicus egregius, in ægri cuiusdam inueterata tussi annorum (vt aiebat) viginti, feliciter vsus est: propinabat autem quotidie cochlearia duo è vino. Pulmonem vulpis recentem, extractis ab eo arterijs asperis, lauabis vino odorato calido, & mox ollæ impositũ in furno tepido siccabis, loco sicco repones, & absinthio, ne putrescat, inuolues. Euricius Cordus. Quidam in vmbra tantum siccari iubet, quod non placet, nisi vmbra illa sit sub dio æstate feruida. Aliqui recentiores aridi triti pollinem linteolo includunt, quod asthmaticorum poculis inijciunt. Loch, id est eclegma de pulmone vulpis, medicamentum compositum, vulgò ad vsus medicorum in pharmacopolijs paratur. Rasis & Albertus lupinum quoq; pulmonem è lacte cum pipere bibi iubent à suspiriosis. Galeni authoritate freti, apud quem ego hoc medicamentum legere non memini. Pulmonem vulpis phthisicis maximè prodesse ob totius substantiæ familiaritatem, omnes propè practici inculcant, Syluius.

Lieni

Lieni ſedando pulmo vulpium prodeſt cinere ſiccatus, atq; in aqua potus, Plinius & Sextus. Vulpis pulmo ſiccatus videtur profuiſſe cuidam cui exhibui in vino cum ferè ſuffocaretur in ſpecie quadam pleuritidis. Nicol. Myrepſus pulmonẽ vulpis probe ſiccatum & ſenſim læuigatũ bibendum præbet aſthmaticis ceu probatum remediũ.

Archigenes apud Galenum de compoſ. ſec. locos lib. 9. ſplenicis iecur vulpis aridum ex oxymelite imperat: ſimiliter potum Marcellus lienoſis mirè mederi ait. Sextus aſſatum & tritum iiſdem ſimpliciter bibendum conſulit. Iecur quoq; vulpinum, aut pulmo, in vino nigro laxat meatus ſpirandi, Plinius. Item Celſus lib. 4. Eſt etiã non vana opinio, vulpium iecur vbi ſiccum & aridum factum eſt, cõtundi oportere, polentamq́; ex eo potioni aſpergi: vel eiuſdem pulmonem quàm recentiſſimum aſſum ſed ſine ferro coctum edendum eſſe. Iecur vulpinum aut pulmo è vino nigro laxat meatus ſpirandi, Plin. Iecoris vulpini cinerem potum ſuſpirioſis prodeſſe, ex Marcello retuli paulo ante in remedijs ex pulmone. Vulpium adeps capitis vlceribus laudatur, ſed præcipuè fel, & fimum cum ſinapi pari modo illitum, Plin. Ad aurium dolorem: Fel vulpis ſi in aurem cum oleo ſtillatur, ſanat, Sextus. Cum melle Attico commixtum & oculis inunctum, caliginem oculorum mirabiliter tollit, Idem. Fel ſumptum pondere drachmæ miſceatur, & portet in vulua mulier continuè in lana triduo, deinde quarta die viro cum ea coëunte, concipiet maſculum, Raſis. Verbum, miſceatur, ſententiæ non quadrat: pro quo legi poterit, formetur in peſſum, niſi quis & intra corpus ſumendum, & ſimul peſſum inde faciendum malit.

Vulpis lienis ſuper locum (tumentem & durum) alligatus, lienoſos morbo liberat, Galenus Euporiſt. 2. 40. Tonſillis priuatim renes vulpium aridi cum melle triti illitiq; proſunt, Plin. Ad faucium tumorem: Rene vulpis in melle ſæpius fauces tumentes confrica, Sextus. Vulpis maſculæ genitale circunligatum capiti, ſi credimus, dolores eius ſedat, Plinius & Sextus. Genitalia oſſea ſunt lupis, vulpibus, muſtelis, viuerris: vnde etiam calculo humano remedia præcipua, Plin. Ad mulierum ſuffocationem à locis: Articuli membri vulpis in oleo veteri vnà cũ bitumine cocti & pro peſſo ſuppoſiti, ſanant, Sextus. Simili modo vt ſupra, illinito capiti, alopecias ſanat, Idem. Vt ſupra inſtillato in aures, dolorem tollit mirificè. Idem. Ad parotides proſunt & vulpium teſtes, Plin. Teſticulo vulpis ſæpius parotidas confricato, diſſoluit eas, Sextus. Strumas diſcutiunt teſtes vulpini, Plin. Teſticulo vulpis ſi ſæpius inguina confricaueris, cito ſanat, Sextus. Ad erectionem pudendi: Teſticuli vulpis ſicci bibe cochlear vnum, Galenus Euporiſt. 2. 142. Teſtes vulpis ſicci triti cochlearis menſura potati, innocuam & minimè vanam membri tentiginem faciunt, Aëtius. Bartolemæus Montagnana teſticulos vulpis miſcet in electuarium quoddam ad coitum in viro, & conceptum in muliere excitandum. Sed herbam quoq; ſatyrion recentiores quidam medici teſticulum vulpis appellant: cuius facultates ad Venerem excitandam & aduerſus tetanum, obſcuri quidam authores vulpis quadrupedis teſticulo imperitè adſcribunt. Mulier quæ binos vulpis teſticulos tritos ſumpſerit, concipiet, Raſis. Vulpis caudam ſummam ad brachium ſuſpenſam, irritamentum eſſe ad concubitum dicimus, Sextus.

Vulpis ſtercus cum aceto tere & perunge lepram, cito ſubuenies, Marcellus. Capitis vlceribus laudatur vulpium adeps, ſed præcipuè fel, & fimum cum ſinapi, pari modo illitum, Plinius. Stercore vulpis trito cum oleo roſarum ſi iungatur virga, coëundi vim auget, Raſis. Ad conceptum: Vulpinum ſtercus in peſſo apponatur, & loci muliebres ſublinientur, atque ita Venere vtatur, Galenus Euporiſt. 2. 53. Aliud: Vulpis ſtercus cum ſeuo bubulo miſce, & mulieris viriq; genitalia inunge, Galenus Euporiſt. 3. 234.

H.

a. Vulpes apud grammaticos etiam volpes ſcribitur: ſic dicta, vt Aelius dicebat quod volat pedibus, Varro: quaſi volipes, Albertus. Eſt & vulpis per i. in vltima, apud recentiores quoſdam, quod non probo. Vulpecula: Cicero, Marcellus & alij. Huius vocis antepenultimam veteres producũt. Forte per anguſtam tenuis vulpecula rimam, Horatius 2. epiſt. Fallax vulpecula gannit, Author Philomelæ. Mantuanus corripuit, Gannire ſagaces Vulpeculas, grunnire ſues. Vemerlatim, id eſt vulpis fœmina parua cum eſt in fouea, Syluaticus. Nomina apud Græcos complura inuenio, quæ ordine literarum ſubnectam. Ἀλώπηξ fœmininum eſt. ſed reperitur etiam maſculinum, Varinus. Ἀλώπηξ, παρὰ τὸ ἀλῶ, τὸ πλανῶ, καὶ τὸ ὦψ ὠπὸς, ἢ τὸ παίζω, vt quidam ſcribit, ex Etymologo nimirum. Ἀλωπὰ, vulpes, Heſychius, & Varinus: hinc ἀλωπὸς & ἀλωπίχεως, cum deriuatis dicenda. Baſſarus, baſſaris, baſſarium, vulpẽ Græcis neſcio qua dialecto ſignificat. Herodotus lib. 4. hyænas & baſſaria apud paſtorales Afros gigni ſcribit: Varinus vulpes interpretatur: quanquam Βάσσαρος ab Herodoto ſcribi idem & Suidas annotant; quod ego non reperio. Βασσάρεια, τὰ ἀλωπέκεια οἱ Λίβυες λέγουσι. Βασσάρα, genus vulpis, Idem. Βασσαρίς, ἀλώπηξ, ἢ βασσάτη apud Cyrenenſes, Heſychius. Ψύαι, ἀλώπεκες, βασσαρίδες, & carnes circa lumbos, Idem: vide plura inter deriuata infra. Βατταρίζειν, μόλις λαλεῖν, ἀπὸ Βάττου θηρίου ἰσχνοφώνου ὄντος, Varinus: quaſi battus animal quoddam ſit. ſed legendum Θηραίου, quod nomen gentile eſt. Battus enim homo quidam vocis admodum exilis fuit, vt Suidas & Heſychius docent. Eraſmus non rectè legit Θηβαίου, Thebanum interpretatus: apud quem plura, ſi libet, leges, in prouerbio Βατταρίζειν: vbi hæc etiã eius verba ſunt. Βατταρίζειν dicebantur vulgo qui balbutirent, quibusq; hæſitans eſſet & impedita lingua, &c. Mihi magis apparet dictum fuiſſe βατταρίζειν pro dolo malo agere, quòd apud Cyrenæos vulpes dicatur baſſaros teſte Herodoto, vt Latini quoq; dicũt vulpinari. Battarus enim dux fuit deducendæ in Cyrenem Coloniæ, Hæc Eraſmus. Θώωξ, vulpes, Heſych. Varin. Καδυφλώ, ἀλώπεκα, Idem. Κερδώ, vulpes, Iidem: nomine facto ab aſtutia, quam Græci κέρδος & κερδοσύνην vocant. Δολίαν κερδὼ πολυίδριν, Ariſtoph. in Equitibus. Κερδαλέος, prudens, à vulpe quam Græci cerdò vocant, Scholia in Iliad. x. Gale (id eſt muſtela) à quibuſdam κερδὼ vocatur, Varinus & Suidas. Habent quidem vulpes & muſtelarum genera non diſſimile ingenium, cum aliàs tum præcipuè circa furta & rapinas aſtutiam parem, vt non immerito commune nomẽ cerdò eis tribuatur. Genere tamen differunt, & imperite Albertus galem pro vulpe interpretatur. Κερδάλη, vulpes, Heſ. Varin. Κερδίαν, ἀλωπεκίαν, Iidem. Κερδία, πανουργία. κερδαλεόφρων, aſtutus, doloſus inſtar vulpis. Κηλάς, vulpes, Suidas & Varinus: nimirum παρὰ τὸ κηλεῖν, quod eſt θέλγειν, ἱκαίνειν, quòd cauda eius ad demulcendum apta ſit. Sed apud Varinum etiam κηκὰς ſcribitur, his verbis: κηκάζω, τὸ λοιδορῶ. ἐξ οὗ κηκασμὸς, ἡ λοιδορία. ἢ κηκὰς, ὁ λοίδορος. καὶ κηκὰς, ἡ ἀλώπηξ, ἡ κακωλική, ἢ κακοῦργος, ἢ πονηρά. Rurſus apud eundem in κυφὼν, habetur κηλὰς ἀλώπηξ. Κίναδος, vulpes. Ἦ τοῦ πιθήκου κίναδος ἐξήγηγ᾽ ὅπως; (Aiax de Vlyſſe, apud Sophoclem puto in Aiace,) Suidas. Et rurſus, Κίναδος, genus animantis feri, cuius Demoſthenes meminit in oratione de corona; Τοῦτο δ᾽ ἢ φύσει κίναδος τἀνθρώπιον. Sunt qui beſtiam omnem ſic appellari putent, peculiariter verò vulpem: & Siculos priuatim vulpem κίναδον

κίναδον appellare, (quod & Harpocration scribit:) κίναδος etiam adiectiuè dicitur, vulpis instar dolosus, Suidas & Varinus. Κίναδος, inquit Theocriti interpres, vulpes nuncupatur à Siculis, παρὰ τὸ κινεῖσθαι ἀναιδῶς, id est ab impudenti motu: vel quia dolosè mouetur: meminit pro Ctesiphont. Demosthenes, sed & Aristoteles. Ex nostris martem dici Latinè opinantur nonnulli. Sunt qui eo nomine intelligant paruum animal genitalia nunc proferens, nunc retrudens quod Aristophanij interpretes adnotarunt, (& ex eis Varinus,) Cælius. In Auibus Aristophanis cum Chorus interrogasset. ἔνι σοφὸν τι φρενί; Epops respondet, Πυκνότατον κίναδος. Σόφισμα, κύρμα, τρῖμμα, παιπάλημ' ὅλον. vbi Scholiastes, Cinados (inquit) vulpes est, & accipitur pro valde callido. Καὶ πῶς ὦ κίναδ' ἐν τάδε γ' ἵκετο, Theocritus Id. 5. Κίναδος, θηρίον, ὄφις, Hes. Cinædus masculinum, ὁ πόρνος. κίναδος verò neutrum, ὁ πανοῦργος, Varin. κινάδρα, vulpes, Hes. Varin. Κιδαφὴ ἢ κίδαφος, vulpes, Iidem: posterius etiam adiectiuè vsurpatur pro versuto & doloso, quem aliter κιδάφιον vocant, vnde & κιδαφεύειν verbum, τὸ πανουργεῖν, Hes. Varin. Apud eosdem scribitur etiam κινδάφη cum ν. pro vulpe, & κινδάφιος, ὁ πανοῦργος. Κίρα, vulpes Laconicè, Hes. Varin. Κίραφος, vulpes, Iidem. Κοθουραν, vulpem, Idem. Κοιλοβούργος, vulpes, Varin. Κερδώ, vulpes, Hes. Varin. Λάμπουρος, (proparoxyt.) vulpes, Hes. & Varinus in λάμπουρις. Λαμπουρὶς, (oxytonum,) genus vulpis caudam albam habentis, Varinus. Lampurus nomen canis est apud Theocritum, sic dicti, vt quidam exponunt, quoniam vulpi sit assimilis, quam lampuron vocant, Cælius. Λαμπουρὶς, animalculum è ligno (ἐκ φρυγάνων) nascens, (insecti genus, ticindela,) item vulpes, Hes. Varin. Σκαφώρη, vulpes, Iidem. Φοῦαι, ψοῖαι, ψύαι, vide infra in deriuatis. Ψύαι, ἀλώπεκες, Hesychius. Φῶλες, vulpes, Hes. Varin. Ο'ύασσον, Phrygibus vulpem significat: vide Azani infra inter propria. Goupil aut renard Gallicè, vulpes quæ in cubili iacet, Rob. Stephanus.

Epitheta. Astuta ingenuum vulpes imitata leonem, Horatius Serm. 2.3. Astutam vapido seruas sub pectore vulpem, Persius Sat. 5. Cauta, Horatius 1. epist. Vulpem captare dolosam, Gratius. Fallax vulpecula gannit, Author Philomelæ. Fœta, Horat. 3 Carm. Hic olidam clamosus ages in retia vulpem, Martialis. Sagaces vulpeculas, Mantuanus. Et apud Textorem, Insignis dolis, caudata, bellax, scelerosa, hirsuta. Αἴθων ἀλώπηξ, Pindarus in Olympijs. Aethon verò nuncupatur vulpes, vt vafrامentis ignita: vel quia dicatur lampuris quoq;, Cælius. Ἀλιτρὴ, Simonidi. Ναὶ μὴν αἰολόβουλος ἐπ' ἀγραύλοισι μάλιστα Θηρσὶ πέλει κερδώ, μάλ' ἄρκιος ἐν πτολέμοισιν. Καὶ πανυ..., Oppianus. Δολίαν κερδὼ πελώριον, Aristoph. in Equitibus. Μισῶ τὰς δασυκέρκος ἀλώπεκας, Theoc. Idyl. 5.

Vulpinus, adiectiuum. Hominem vafrum nostrates vulpionem vocant, & in Apologetico Apuleius, Cælius. Vulpinari cũ vulpe, vide infra inter prouerbia. Vulpinaris nomen adiectiuum pro astuto, Scoppa sine authore.

Ἀλώπηξ etiam genus saltationis est, Hes. Var. Quod verò apud eosdem sequitur, καὶ ἀλωπεκίαι μάλιστα, ὡς Σοφοκλῆς, ὅπερ ἐστὶν ἐν σώματι πάθος γινόμενον, obscurum & deprauatum est, vt apparet: quamuis posteriora verba de alopecia capitis morbo dicta videantur. Græci alopecis vocabulo in medicina quandoq; intelligũt carunculas musculares eas, quę vtrinq; lumbos animalis quasi vestiũt, quas Hippocrates psyas, Aristoteles pro lumbis ipsis psoas & psœas: Hieronymus psyas pro renibus accepit, alij neurometras vocant, Hermolaus. Nonus & decimus musculus (inquit Vesalius 2 38. de musculis dorsum mouentibus) in illorum musculorũ habentur numero, qui ψύαι & νευρομήτραι & ἀλώπεκες Græcis dicuntur: quanquam Clearchus exteriores quoq;, quos (vndecimum & duodecimum & duos sequentes) in sermonis progressu numerabo, sic appellauerit, &c. Athenæus lib. 9. de carnibus siue musculis lumborum authores aliquot citat, quorum verba subijciam. Ο'σφύος αἱ ἐκ πλαγίων σάρκες ἐπικαλοῦνται ψύαι, Simaristus. Σάρκες μυώδεις καθ' ἑκάτερον μέρος, ἃς οἱ μὲν ψύας, οἱ δὲ ἀλώπεκας, οἱ δὲ νευρομήτρας καλοῦσι, Clearchus. Meminit & Hippocrates τῶν ψυῶν, quæ ita dictæ sunt διὰ τὸ ῥᾳδίως ἀποψᾶσθαι, οἷον τις οὖσα ἐπιψαυσμός, ἢ ὅτι ἐπιπολῆς τῆς ὀσφύος ὑπάρχουσι. Hæc Athenæus. Φοῦαι, ἀλώπεκες, Hesychius & Varinus, quo nomine non animalia, sed lumborum tantum musculos intelligo, Ψύαι ἀλώπεκες, βασσαρίδες, καὶ αἱ κατὰ τὴν ὀσφὺν σάρκες, Iidem. Ego bassaridas, vulpeculas quadrupedes semper intellexerim, ψύας verò semper lumborum musculos, ipsi confundere vidẽtur. Ψυαὶ, ἀλώπεκες, ψῆφοι, Iidem.

Ἀλωπεκιάδης, vafer, astutus, Varinus: vt vulpio apud Latinos: sed apud Hesychium penultima per ω. (quod magis placet, quamuis Cælius etiam alopecades scripserit) non per α. legitur, his verbis: Ἀλωπός, ἀλωπεκώδης, πανοῦργος. Σοφοκλῆς Θυέστῃ ἐν Σικυῶνι (, Σικυῶνι.) οἱ δ' ἀφανεῖς καὶ τὰ τῶν ποιητῶν, posteriora verba ad ἀλωπὸς tantum pertinent. Ἀλωπεκῆ, pellis vulpina, alij circunflectunt. Ἀλωπεκίαι, vulpium foueæ. Hesychius, Varinus. Ἀλωπεκίαν aliqui interpretantur τὴν περικεφαλαίαν, id est pileum, Suidas & Varinus. Vide in E.

De Alopecia morbo scripsimus supra in C. Ἀλωπεκίζειν, vulpinari, decipere, adulari, vide infra inter prouerbia. Alopecides canes memoraui supra in C. Cælius ex Xenophontis Anabaseos septimo alopecides interpretatur pelles vulpinas. Ἀλωπόχηνες, ὁ πελιος, Suidas. Ἀλωπέκειος, & Atticè ἀλωπέκειος. vulpinus. Apud Aristotelem lib. 5. cap. 1. de gener. animalium νυκταλώπεκες & νυκταλώπηξ leguntur pro vsitatis nyctalops & nyctalopes vocabulis, nescio quàm rectè. Gaza vertit lusciositatem.

Alopecuros herba Plinio, spicam habet mollem & lanuginem densam, non dissimilem vulpium caudis, vnde ei & nomen. Spicosa sunt, oculus caninus, cauda vulpina, plantago, cui quodammodo similis bibinella (βρυκελις, lego βρυαλλίς,) est. Verum hęc simplicia & quodammodo vniformia creantur, & spicam nec acutam nec aristatam gerunt, cauda verò vulpina hirsutior & lanuginosior est, quamobrẽ similis vulpium caudis cernitur, vnde & nomen accepit: huic plantago similis constat, nisi quod florem non quemadmodum illa particulatim ædit, sed per totam spicam tritici modo: ambabus tamen flosculus lanugineus exit, sicut etiam frumẽto. similis tota specie tritico est, verum folio latiori, Theophrastus de historia plantarum 7 10. Cauda vulpis vulgò à quibusdam dicitur polygonos. id est sanguinaria fœmina, Monachi in Mesuen. Denaphia calcail. id est cauda vulpis, herba quę aliàs centumnodia fœmina dicitur, Syluaticus. Idem scribit cap. 218. ex Serapione, centumnodiam fœminam, scapo nodoso, folijs pini, &c. vulgò caudam vulpis nominari. Arabicè harsiarbai, quod nomen ibidem dipsaco quoque attribuit. Luparia (aconiti genus) iuxta Tridentum herba vulpis vocatur, quod eas occidat, Matthæolus. Arbor vulpis, id est liquiritia, Syluaticus. Chosahaltaleb, id est testiculus vulpis, satyrion est, Vetus glossographus Auicennæ: qui & sucution & scutudans, nomina corrupta, vt videtur à satyrio, testiculum vulpis interpretatur. Plura leges in Satyrorum historia inter simias. Testiculus vulpis, id est buzeidem, satyrion est, Idem: sed alibi pro buzeidem, bacidem scribit, Syluaticus biziden. Vua vulpina, id est solanum, Bellunensis & vetus glossographus Auicennæ. Auicennæ interpreti lib. 4. fen. 6. &c. vua vulpis omnino dorycnion est, quod Matthæolus etiam vidit: adnumerant autem dorycnion quoque aliqui solani generibus, furiosum cognominantes. Inter vuas damnantur, visu cinerea, & rabuscula, & asinisca, minus tamen caudas vulpium imitata alopecis, Plin.

Huius

Huius & Columellã alicubi meminisse puto. Ἀλωπεκίας (malim ἀλωπέκειος, vel ἀλωπέκιος proparoxytonum Atticè) inter vuas à Polluce nominatur. Ἀλωπέκιος, ἄμπελός τις καλουμένη, ἢ ὁ ἀπ' αὐτῆς οἶνος, Hesychius, Varinus.

Animal quod priore sui parte vulpem, posteriore simiam refert, quod simiuulpam vocauimus, supra inter simias descriptum est. Χηναλώπηξ, hoc est vulpanser, auis dicta ex vulpis & anseris forma, Volaterranus. Cynalopeces, canes Laconicæ ex cane & vulpe natæ, quæ & alopecides dicuntur, vt in c. retuli. Aristophanes cynalopecem vocat hominem impudentem simul & astutum. Vulpem Græcè lampurim & alopeca vocant: est & volucre animal (auis) & piscis hoc nomine, Hermolaus. Vulpes piscis mustelorum generis, γαλεὸς ὁ ἀλωπεκίας, similis est gustu vulpi terrenæ, vnde nomen ei impositum, Athenæus lib. 8. Aelianus similiter fraudulentam & dolosam esse scribit marinam vulpem, vt quadrupes est. Genetha bestia est paulò maior (minor) vulpecula, Isidorus. Rossomaca siue gulo fera magnitudine canis est, facie cati, corpore & cauda vulpis. Eckutabne bestiola in superficie aquæ, &c. dicitur esse vulpis ab amatu, Syluaticus: tipulã intelligo. Γρυπαλώπηξ cognominabatur Satyrus in Thaso, qui semine genitali sæpius emisso tandem tabe perijt. Hippocrates 6. epidemiorum.

Ἀλώπηξ, nomen proprium, Suidas. Apud Græcos legimus, Limnæum locum esse Orthiæ sacrum Dianæ: eius simulachrum id esse memorant, quod ex Taurica est ab Oreste & Iphigenia tralatum. Hoc qui primi compererunt Astrabacus & Alopecus, mox dilapsi in amentiam sunt, &c. Cælius (ex Pausaniæ Laconicis.) Ἀλωπεκῆ, (Stephano Ἀλωπέκη, paroxyt.) vicus Antiochidis tribus, vnde gentile Ἀλωπεκεύς, (Ἀλωπεκῆθεν, Suidas,) & loci aduerbium Ἀλωπεκῆθεν: vnde verò dicti sint Philochorus explicat lib. 3. Suidas, Hesychius, Varin. Archippa vxor Themistoclis ex tribu Alopecia, Plutarchus: Extat in Alopecis Atticæ bustum Anchimolij, iuxta Herculis templum quod est in Cynosargi, Herodotus lib. 5. Azani vrbs Phrygiæ est, quam Hermogenes Ἐξεχάγων (aliâs Ἐξεχάνη) vocandam asserit: nam cum eo in loco olim fame laborarent homines, pastores conuenerunt, & pro impetranda fertilitate sacrum fecerunt. Sed cum dij non exaudirent Euphorbum ferunt ἀλώπεκα, id est vulpem, & ἐχῖνον, id est echinum dæmonibus immolasse: vnde placatis dijs & secuta fertilitate, incolæ Euphorbum sacerdotem & principem creauerunt, & vrbi nomen ab eo posuerunt Ἐξεχάνη (aliâs Ἐξεχάγων) quod Græcis sonat Ἐχιναλώπηξ, Stephanus in Azani: ex quo Erasmus etiam transtulit in prouerbio Azanæa mala. Iuxta Smyrnam sunt insulæ, Peristerides, Alopece, Plin. 5. 31. Et 4. 12. Bosphorus Cimmerius insulam habet Alopecen. Ptolemæus, Pomponius, Strabo & alij insulam hanc nõ Alopecen, sed Alopeciam, & Tanain quoq; vocant, Venetorum olim coloniam: nunc Turcæ potiuntur, vt alio quoque omni Ponto. Hermolaus in Plinij locum iam citatum scribens. Ante Emporium vrbem sic dictam ad Tanaim fl. & lacum, insula iacet nomine Alopecia, Migadorum hominum domicilium, Strabo lib. 11. Alopecia insula Καλαρὸς olim vocabatur ἀπὸ Καλάρου βασιλέως, Stephanus. Alopeconesus, (melius per n. duplex, [vt Suidas habet] vt Peloponnesus & similia, quod probat Eustathius Dionysij Afri interpres,) Ἀλωπεκόνησος, vrbs Chersonnesi in Hellesponto, condita ex oraculo, quod vrbem illic condendã (Atheniensibus) iusserat, vbi catuli vulpis conspecti fuissent. Sunt qui vulpem dum vrbs conderetur, catulum aliunde allatum (aliâs, catulos allatos) illuc deposuisse scribant, Stephanus in Alopeconeso & in Calaro. Aliqui Alopeconesum insulæ nomen faciunt, Cælius. Ἀλωπεκόννησος, πόλις μία τῶν ἐν Χερρονήσῳ. ἔστι δ' Αἶνος πόλις ἐπὶ τῆς Θρᾴκης, ἣν Ἐπίλωες τὰ πρῶτα Ἀλωπεκοννησίοις κατῴκισαν, ὕστερον δὲ ἐκ Μυτιλήνης καὶ Κύμης ἐπηγάγοντο ἐποίκους, Suidas. Alopeconnesus haud procul à Cœlo Cherronnesi portu, Plinius 4. 12. Tubera Asiæ nobilissima, circa Lampsacum & Alopeconnesum, Idem 19. 3.

b. Canes non latrantes, vulpino rostro, alicubi in Nouo orbe reperiuntur. Qui apud nos doctius loquuntur, vulpis pedes vocãt *klauwen, vnd nit fuess*: pellem *ein balg, vnd nit ein hutt*: de eadem cum vulpi detrahitur, *sy wirt gestreifft, vnd nit geschunden.*

c. Super montem Sion qui desolatus est ambulauerunt vulpes, Threni Hieremiæ 5. Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, at filius hominis non habet vbi caput reclinet, Matthæi 8. & Lucæ 9.

Πεινῶσα κερδὼ καρδίην ἢ νεβρείην Δαιτὸς τεθνεώσας ἁρπάσασα λαθραίως, Babrius vt Suidas citat. Μισῶ τὰς δασυκέρκος ἀλώπεκας, αἳ τὰ Μίκωνος Αἰεὶ φοιτῶσαι τὰ ποθέσπερα ῥαγίζοντι, Theocritus Idyl. 5. Apprehendite vobis vulpes, vulpes paruas, quæ corrumpunt vineas: vineæ enim nostræ sunt in flore, Canticorum 2. Deijciant eos in aciem gladij, vt fiant pars vulpium, Psalmo 63. Prædicit autem illorum casum (inquit Munsterus) quòd per hostes adigendi sint in gladium, & cadauera eorum per vulpes laceranda. Fiente, id est fimum, Gallicè, non de quibuslibet feris, sed propriè de fœtentibus dicitur, vt vulpe, mele. Vulpium catuli, Plin. Σκύμνοι ἢ σκύλακες ἀλώπεκος, Stephanus in Alopeconneso. Dicuntur & proprio vocabulo ἀλωπεκιδεῖς, Pollux. Galli cheaux vocant catulos luporum, vulpium, melium lutrarum. Simonides apud Stobæum in vituperatione mulierum, alias ex alijs animalibus, (sue, cane, asino, equo, mustela &c.) pro ingeniorum diuersitate natas comminiscens. Aliam verò (inquit) Deus fecit ex maligna vulpe, (ἐξ ἀλιτρῆς ἀλώπεκος,) mulierem omnisciam, quam neque mali, neq; boni quicquam latet: & sibi inconstans nunc bona nunc mala est, aliâs alijs prædita moribus.

d. De vulpis astutia plura in præcedentibus dicta sunt sparsim, cum alibi, tum in a. inter nomina vulpis, κερδώ, &c. item in epithetis. Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes, Horatius de Arte. Solonis versus quosdam in Athenienses astutos quidem, sed qui blanditijs decipi se paterentur, cum Pisistrati tyrannis inciperet, Plutarchus in Parallelis refert huiusmodi: Εἰς γὰρ γλῶσσαν ὁρᾶτε καὶ εἰς ἔπη αἱμύλου ἀνδρός. Ὑμῶν δ' εἷς μὲν ἕκαστος ἀλώπεκος ἴχνεσι βαίνει. Σύμπασιν δ' ὑμῖν χαῦνος ἔνεστι νόος, ex diuersis (vt apparet) locis Elegiarum Solonis. Versutum & vafrum hominem Latini vulpionem vocant: Græci ἀλωπεκίζειν vel ἀλωπεκίζειν potius: versute & dolo agere, ἀλωπεκίζειν, vulpinari. Astutum simul & impudentem κυναλώπεκα Aristophanes dixit. Ἀλωπεκίζω, decipio. Quidam in Lexico sine authore. Εὔπλαις σκεῦος [illegible] ἀλώπεκος [illegible] πανοῦργον. Lamia meretrix dicebat eos qui in Attica leones erant Ephesi fieri vulpes, Aelianus. Lysander Lacedæmonius, cum ei vitio verteretur à nonnullis, quòd fraude subinde agere videretur. Quò (inquit) leonis peruenire pellis non potest, vulpinam assuisse haud dedecuerit. Prouerbium vulpes nõ garrit, de ijs qui diligentissimè cauent ne quid temere loquantur, Cælius Calcagninus cõmemorat. Dominus noster Christus in Euangelio Lucæ cap. 13. Heroden appellat vulpem. Vulpanser vulpi callida improbitate comparatur, Aelianus.

e. Εἶλον ἔφη πτεν τὴν κακίστην ἀλώπεκα, καὶ λαβὼν ποικίλοις δεσμοῖς [illegible] ἄγροίκος συγκαλεσάμενος ἅπαντας, [illegible] πολεμίαν [illegible], Seutliôn rusticus in epistolis Simocati. Alexãder Magnus multoties vulpes ioco venabatur, auesq; sicut per eius diaria percipere licet, Plutarchus in vita eius.

Mala medicamenta inferri negant poſſe, aut certe nocere, ſtella marina vulpino ſanguine illita, & affixa limini ſuperiori, aut clauo æreo ianuæ, Plin. Baſſareus Bacchus dicitur, & Baſſarides Bacchæ, ſiue à genere veſtis talaris, quam Thraces baſſaram vocant, ſiue à vulpibus, quarum pellibus Bacchæ ſuccingebantur, vt & lyncum pantherarumq; pellibus: vulpes inde Thraces baſſares dicunt, Gyraldus. In pelle quam lepori aut vulpi detraxerit genus quoddam aquilæ in locis quibuſdam Scandinauiæ ad Septentrionem remotis, oua incubat. In Turcia audio qui conciones negligunt cogi per ciuitaté trahere caudas vulpinas aliquot colligatas, & à pueris interim luto impeti.

f. Alexandrum Alopes & Priami filium à vulpe nutritum, in Varijs Aeliani legimus: quod ex eo Cælius etiam repetit: Græcè legitur ab vrſa.

h. Samſon iratus Philiſtæis accepit trecentas vulpes & caudas earum inter ſe iunxit, & faces in medio ligauit, quas igne ſuccendens diſcurrere permiſit. Illæ verò ſtatim ſegetes Philiſtæorum ingreſſæ ſunt: quibus ſuccenſis & comportatæ iam fruges, & adhuc ſtantes in ſtipula concrematæ ſunt, adeò vt vineas quoq; & olіueta flamma conſumeret, vt legimus Iudicum 15. Ariſtomenes Meſſenius à Lacedæmonijs captus, per cauernam latomiarũ euaſit, anguſtos vulpium aditus ſecutus, Plin. Sed latius in Meſſenicis proſequitur Pauſanias: Lacedæmonij (inquit) Ariſtomenem in prælio captum cũ alijs quinquaginta ex militibus eius in Ceadam abijciunt. Præcipitant eò quos ob maxima flagitia plectunt. Alij itaq; ex Meſſenijs deiecti continuò perierunt: Ariſtomeni verò quidam aiunt aquilam auem volatu ſe ſubmiſiſſe, aliſq; eum ſuſtinuiſſe donec ad finem deferretur illæſus. Hic tertio die ſtrepitu percepto, vulpem cadauera arrodere animaduertit, & currentem ſecutus, cum in loca eſſet ventum tranſitu valde difficilia, ab ea eſt auulſus: ſerò autem cauernam quandam deprehendit vulpeculę ad ſuffugiendum aptam, & per eam luminis ſplendorem vidit, ac via manibus latiore reddita euaſit. Hanc hiſtoriã paulò aliter Polyænus deſcribit Strategematum lib. 2. Procridis ſiue Cephali canis, fuit eius naturæ, vt vitari non poſſet, vbi inſequeretur: ſicuti Teumeſia vulpes fuiſſe narratur incomprehenſibilis. Quæ ratio (ne ineuitabilem canem vulpes effugeret, aut vulpem incomprehenſibilem canis caperet) vtrunq; deformauit in lapidem: Lege plura in Canis celeris *hiſtoria* circa finem. Vulpeculam Teumeſiam, vt damnum inferret Thebanis, à Baccho ex indignatione eſſe educatam narrant & capienda cum iam eſſet à cane, quem Procridi Erechthei filiæ Diana dono dederat, in lapidem vnà cum cane transſmutatam, Pauſanias in Bœoticis.

Vulpes fœta occurrens in via infortunatum iter præſagit, Alexander ab Alex. Impios parræ recinentis omen Ducat, & prægnans canis, aut ab agro Raua decurrens lupa Lanuuino, Fœtaq; vulpes, Horatius Carm. 3. 27.

Equitia ſingulis annis duodecimo (decimoquarto, Gyraldus) calend. Maias in Circo maximo celebrarũt, qui dies Cerealibus incurrebat in quibus poſt equos, vulpes ſtipulis alligatæ, accenſa flamma, curſitabant. Alexander ab Alex. Ouidius quarto Faſtorum die quarto poſt Idus Aprilis Hyades oriri ſcribit, & tertio poſt Hyades remoras die Equitia celebrari, & eodem die vulpis pellem aduri: fabulam addit, fuiſſe in rure Peligno pauperis coloni filium annorum duodecim, qui vulpem ceperit quæ multas gallinas abſtulerat: Captiuam ſtipula fœnoque inuoluit & ignes Admouet, vrentes effugit illa manus. Qua fugit, incendit veſtitos meſſibus agros. Damnoſis vires ignibus aura dabat. Factum abijt, monimenta manent: nam dicere certam Nunc quoque lex vulpem Carſeolana vetat. Vtq; luat pœnas genus hoc Cerealibus ardet. Quoq; modo ſegetes perdidit illa perit.

Quòd ſi animantium cruore afficiuntur ſuperi, cur non mactatis illis mulos, canes, vulpes, &c. Arnobius contra gentes.

PROVERBIA.

Archilochi vulpes, de valde aſtuto & malitiam ſuam egregiè diſſimulante, vt ſunt Qui Curios ſimulant, & Bacchanalia viuunt, prouerbialiter dici poſſe videtur. Nam apud Platonem libro de repub. ſecũdo in perſona Glauconis ſic legimus: Ea quæ dicta ſunt (de iniuſtitiæ apud homines commodis, & facili peccatorum apud deos expiatione) mihi quidem, ſi iuſtus ſim, non tamen appaream, nihil prodeſſe dicunt, labores autem & pœnas certas eſſe: Iniuſto verò opinionem iuſtitiæ aſſequuto, vita diuina adeſſe dicitur. Nónne igitur poſtquã exiſtimatio hæc iuſtitiæ, vt ſapientes tradunt, veritatem cogit ac violat, & ad beatitudinem eſt præcipua, (hoc eſt beatiores efficit apud homines, quàm vera iuſtitia quæ non appareat) ad eam omnino tendendum eſt? Induere itaque imaginem oportet iuſtitiæ, & quandam præ ſe ferre virtutis adumbrationem, à tergo verò illam ſapiẽtis Archilochi vulpem aſtutam ac variam trahere, (Πρόθυρα μὲν καὶ σχῆμα κύκλῳ περὶ ἑαυτὸν, σκιαγραφίαν ἀρετῆς περιγραπτέον, τὴν δὲ τοῦ σοφωτάτου Ἀρχιλόχου ἀλώπεκα, ἑλκτέον ἐξόπισθεν κερδαλέαν καὶ ποικίλην.) Senſus eſt, Virtutis ſpeciem diuiti & felici futuro præ ſe ferendam eſſe, aſtutiam verò & improbitatem poſterius occultandam. Eraſmus in prouerbio, Benignior pellace vulpe, Platonis verba imperitè conuertit, nos Marſilij tranſlationẽ poſuimus. Archilochi vulpeculam commemorat & diuus Baſilius, cum aliâs, tum in libello ad nepotes ſuos, & Philoſtratus in Imaginibus. Multi ſunt apologi de vulpis aſtutia, ex his quis ſit Archilochi non ſatis liquet, Eraſmus. Huc certe facit apologus ille, quem noſtri pictores aliquando repræſentant, de vulpe hominis religioſi habitu ſumpto cõcionante, & collectos ad concionem anſeres gallinaſq; inuadente.

Benignior pellace vulpe, Ὦ πλέον ἵλαος αἱμύλης ἀλώπεκος: de eo qui commodi ſui cauſa ſimulat beneuolentiam, Eraſmus. Vulpes bouem agit, Ἀλώπηξ τὸν βοῦν ἐλαύνει: cum res abſurdè geritur, nihil enim vulpi cum agricolatione, veluti ſi quis poëta de rebus ſacris concionetur, aut leno tractet rempublicam. Licebit & ad eum torquere, qui non ex animo, ſed aliò ſpectans, fingit ſeſe quippiam velle facere, Eraſmus. Suidas interpretatur ἐπὶ τῶν μὴ κατὰ λόγον ἀποβαινόντων.

In canis podicem ac trium vulpium inſpicere, Ἐς κυνὸς πυγὴν ὁρᾷν καὶ τριῶν ἀλωπέκων: in cæcutientes aut lippientes: vel de rebus paruis atq; anguſtis inutiliter anxios & ſolicitos: Vide in prouerbijs à cane ſumptis. Annoſa vulpes haud capitur laqueo, Γέρων ἀλώπηξ οὐχ ἁλίσκεται πάγῃ: ſenarius prouerbialis dicendus in eum, qui longa ætate multaq; rerum experientia callidior eſt, quàm vt arte doliſq; capi queat, Eraſmus. Suidas interpretatur ſimiliter, ἐπὶ τῶν διὰ χρόνου πλῆθος ἐμπείρων καὶ δυσαλώτων, (οὐχ ἁμαρτανόντων, Apoſtolius.) Vulpes non iterum capitur laqueo: Ἀλλ' οὐκ αὖθις ἀλώπηξ πάγαις, id eſt, At non iterum vulpes laqueis, ſubaudiendum capitur. Qui ſapit, οὐ δὶς πρὸς τὸν αὐτὸν προσκρούει λίθον, id eſt, non iterum ad eundem offendit lapidem. Stupidi eſt hominis, in malum guſtatum iterum incidere. In Plutarchi collectaneis effertur hunc ad modum, Ἀλώπηξ διαφυγοῦσα πάγας, αὖθις οὐχ ἁλίσκεται, Eraſmus. Eadem ſententia eſt Germanicorũ, *Er iſt vvol mehr vor dem garn gevveſſt. Er hat das garn gerochen.* Vulpes haud corrumpitur muneribus. Suidas huius adagij Cratinum citat autoré. De callidis ac verſutis, quos haud

facile

facile sit obiecto munusculo, aut assentatiuncula, pollicitisue fallere. Larus enim & aliæ quædam aues esca capiuntur, vulpes non item, Erasmus. Locus Suidæ corruptus videtur, Τ' μῶν εἷς μὲν ἕκας۞ ἀλώπηξ οὐ δωροδοκεῖται, ex Cratino: hexametrum erit si tollas negationem. Carmen quidem Solonis, Ὑμῶν εἷς μὲν ἕκας۞ ἀλώπεκ۞ ἴχνεσι βαίνει, recitaui supra in d. Cauda de vulpe testatur, Ἡ κέρκ۞ τῇ ἀλώπεκι μαρτυρεῖ: in eos dici solitum, qui pusilla in re cuiusmodi sint declarant. Est autem vulpi cauda pro corpore maior ac pilosior, vt non sit facile celare: alioqui canis videri possit. Vnde quadrabit de exitu declarante cuiusmodi fuerint reliqua. Quidam primo aggressu agni, in euentu vulpes comperiuntur, Erasmus. Vbi quem admissa noxa mulctari leuius animaduertimus, vulpis cauda correptum fuisse dictitare consueuimus, Cælius. Est & Germanis eadem locutio vsitata. Κυναλώπηξ Aristophani, impudens simul & astutus canina impudentia, & vulpina astutia coniunctis, vt in Cane alicubi diximus. Vulpi esurienti somnus obrepit, Πεινῶσαν ἀλώπεκα ὕπν۞ ἐπέρχεται: vbi quis inopia cibi dormit. Neq; perperam dicetur & in illos qui dissimulant, conniuentq; ad quædam, vt per occasionem aliquid commodi ferant: siquidem vulpes vrgente fame somnum adsimulat, vt illectas aues capiat deuoretq;. Fit autem hoc physica quadam ratione, vt famem ac sitim extinguat somnus. Adagium recensuit Diogenianus, Erasmus. De prudentibus etiam dici solet illud, Ἀλώπηξ οὐ λαλεῖ: id est, Vulpes non garrit: prudentes enim diligentissime cauent, ne quid præter rem aut parum commodum loquantur, Cælius Calcagninus. Iungere vulpes, ζευγνύειν τὰς ἀλώπεκας: de re palam absurda. Qui Bauium non odit, amet tua carmina Mæui, Atq; idem iungat vulpes, & mulgeat hircos, Vergilius in Palæmone. Est enim vulpes animal ab aratro vehementer alienum, Erasmus.

Congregare cum leonibus vulpes, apud Martialem, est res impares dissimilesq; permiscere. Vulpes dolis nititur, leo viribus fidit, Erasmus. Vbi leonis pellis deficit, vulpina insuenda est. Suetonius. Lysander Lacedæmonius cum ei vitio verteretur à nonnullis, quòd fraude subinde agere videretur: Quò (inquit) leonis peruenire pellis non potest, vulpinam assuisse haud dedecuerit, Cælius (ex Lysandro Plutarchi.) Vide in Leone e. Ἂν ἡ λεοντῆ μὴ ἐξίκηται, τὴν ἀλωπεκῆν πρόσαψον, (malim προσράψον, secundum Suidam & Apostolium,) Zenodotus. Huius affine est (inquit Erasmus) quod apud Plutarchum in vita Syllæ Carbo dixisse memoratur: Quum enim Sylla non solum aperto Marte, sed dolis bellum gereret, ait ὡς ἀλώπεκι καὶ λέοντι πολεμῶν ἐν τῇ Σύλλα ψυχῇ κατοικοῦσιν, ὑπὸ τῆς ἀλώπεκ۞ ἀνιῷτο μᾶλλον, id est, quòd bellum gerens cum vulpe ac leone, quorum vtrunque habitaret in animo Syllæ, à vulpe vehementius angeretur. Multa nouit vulpes, sed echinus vnum magnum, Πολλ' οἶδ' ἀλώπηξ, ἀλλ' ἐχῖν۞ ἓν μέγα: Vide supra in prouerbijs ab Echino quadrupede sumptis. Tam facile vinces quàm vulpes pyrum comest, Plautus in Mustellaria de re factu procliui, quòd nihil negotij sit vulpi dentatissimæ pyrum edere, Erasmus. Domi leones, in pugna vulpes. Apud Aristophanem in Pace Chori hæc verba sunt, Πολλὰ γὰρ δή μ' ἠδίκησαν Οἴκοι μὲν λέοντες, Ἐν μάχῃ δ' ἀλώπεκες. Est autem scomma in Lacones. Scholiastes monet parœmiam esse, contortam primum in Lacones re male gesta in Asia his verbis, Οἴκοι λέοντες, ἐν Ἐφέσῳ δ' ἀλώπεκες. Plutarchus in comparatione Syllæ & Lysandri, refert hanc sententiam tanquam vulgò iactatam in principes. Ἀλλ' εἰ δὲ ὡς ἄλλ۞ ἐκπεφευγὼς τὸ τῆς παροιμίας, Οἴκοι λέοντες, ἐν ὑπαίθρῳ δ' ἀλώπεκες, id est, Imò si quis illud effugerat illud quod vulgò circunfertur. Domi leones, sed foris vulpeculæ. Conueniet in eos qui præposterè se gerunt: ibi feroces, vbi nihil erat opus: ibi fugaces, vbi res poscebat virum: aut qui in suos sæui, non itidem audent aduersus inimicos: quod Ciceroni obijcit Salustius, videlicet quòd contumeliosus in amicos, supplex inimicis. Aut in illos, qui simulata mansuetudine perueniunt ad tyrannidem, Erasmus. Pulchrè fallit vulpem, Παλεύει καλῶς τὴν ἀλώπεκα. Suidas recenset duntaxat, nec explicat. Apparet dictum in eum qui dolis captaret astutum, cuiq; frustra tenduntur insidiæ: nam παλεύειν est arte illectare. Vnde & columbæ exoculatæ, quas aucupes in reti ponunt, quò subsultantes, reliquas deceptas alliciant, παλεύτριαι dicuntur. Et qui feris tendunt casses, παλευταὶ vocantur. At vulpem dolo circumuenire difficile est. Erasmus. Vulpinari cum vulpe, Ἀλωπεκίζειν πρὸς ἑτέραν ἀλώπεκα: senarius prouerbialis, cum astutis astutijs agito. Οὐκ ἔστιν ἀλωπεκίζειν, Aristophanes in Vespis, Οὐδ' ἀμφοτέροις γίγνεσθαι φίλον. (Scholiastes exponit πανουργεῖν, κολακεύειν,) Erasmus. Apostolius interpretatur de ijs qui sui similes decipere conantur. Vulpinari, mendacijs ac fraudibus vera peruertere siue effugere. Tractum ab intorto vulpium cursu. Varro Mysterijs, Vulpinare modò, & concursa, qualibet erras, Ex Nonio. Varro quidem ita pro ἀλωπεκίζειν vulpinari dixit, vt Horatius iuuenari pro νεανίζειν, Erasmus. Ἀλωπεκίζειν, ἀπατᾶν, Hesych. Ἐπὶ τῶν ἐξαπατᾶν ἐγχειρούντων, Suidas. Eundem sensum habet Germanicum illud, *Man muoss fuchs mit fuchs fahen* hoc est, Vulpes vulpe capienda est. Κερδοῖ συνὼν κερδοσύνην προσδόκα, id est, Si cum vulpe verseris, fraudes & mores vulpinos expecta, Suidas in Ἀλώπηξ τὸν βοῦν.

Germanis peculiaria quædam à vulpe adagia vsurpantur, qualia sunt: *Du muost fuchs vnd haas sin:* Vulpem simul ac leporem esse oportet: hoc est pro re nata mutandum ingenium. Polypi mentem obtine. *Der fuchs kan sein tuck nit lassen:* hoc est, Vulpes dolos suos relinquere non potest, Natiuos mores occultare difficile.

Quasi vulpes in desertis (bacharaboth) fuerunt prophetæ tui ô Israël, Ezechielis 13. Vbi Munsterus, Comparantur (inquit) falsi prophetæ vulpibus subdolis, quæ per laceratas sæpes intrant in vineas aut agros, vt vuas & segetes depascant: & intelliguntur hic per charaboth, loca sæpium disrupta, per quæ bestijs patet locus intrandi. Si ascenderit vulpes, transiliet murum eorum lapideum, Neemiæ 4. de Iudæis mœnia Hierosolymorum reparantibus.

Forte per angustam tenuis vulpecula rimam
Repserat in cameram frumenti, pastaq; rursus
Ire foras pleno tendebat corpore frustra.
Cui mustella procul, Si vis (ait) effugere istinc,
Macra cauum repetes arctum, quem macra subisti.

Horatius epist. 1. 7. Apologum de vulpe detrectante ad leonem, qui morbum simulabat, in specum ingredi, recitaui in Leone h. ex Philostrato & Horatio. Item alium de leonis, asini & vulpis societate, in eodem in prouerbio Leonina societas. Et rursus alium de vulpe multiplicem partum iactante, cui leæna respondit, Se vnum quidem parere sed leonem, (quod in prouerbium abijt,) in Leone c. ex Cælio. De Archilochi vulpe, & de vulpe concionante apologum, superius inter prouerbia ab initio scripsi. De astutia vulpis apologum ex Plutarcho, inter vulpem, & pardum, recitaui in Panthera h. Est & alius inter vulpem & felem, apud Erasmum in prouerbio, Multa nouit vulpes. Κερδὼ πιθήκῳ φησὶν, ἣν ὁρᾷς στήλην, Ἐμοί πατρῴη τ' ἐστὶ, καὶ τι πάππων, Babrius apud Suidam.

Mentem, non formam plus pollere. *Ingressa vulpes in Choragi pergulam,* *Fabrè expolitum inuenit humanum caput,* *Sic eleganter fabricatum, vt spiritus* *Solùm deesset, cæteris viuisceret.* *Id illa cum sumpsisset in manus, ait:* *Hoc quale caput est, sed cerebrum non habet,*

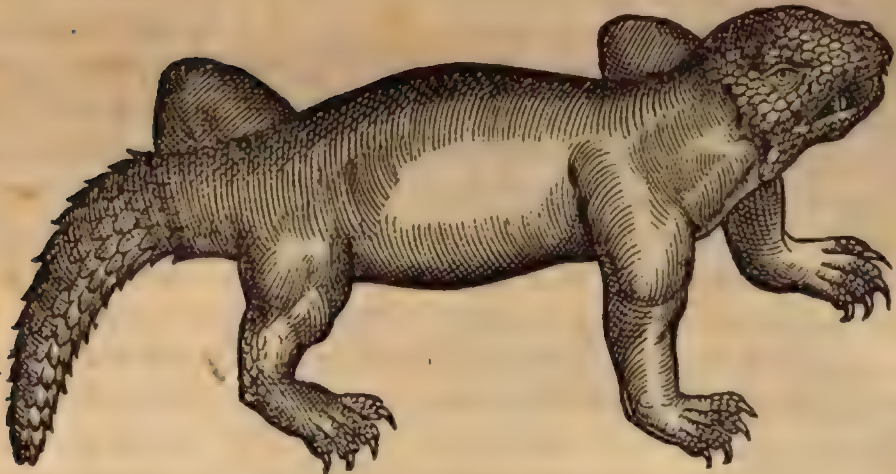
Alciatus in Emblematis.

FINIS.

CONR. GESNERI TIGVRINI, MEDICINÆ ET PHILOSOPHIAE PROFESSORIS in Schola Tigurina, Historiæ Animalium Liber II. qui est de Quadrupedibus Ouiparis.

NVNC DENVO RECOGNITVS AC PLVRIBVS IN locis ab ipso authore ante obitum emendatus & auctus, atq; aliquot nouis Iconibus & descriptionibus locupletatus, ac denique breuibus in margine Annotationibus illustratus.

ADIECTI SVNT INDICES ALPHABETICI VNDECIM super nominibus Ouiparorum quadrupedum in totidem linguis diuersis: & ante illos Enumeratio eo ordine quo in hoc volumine continentur.

FRANCOFVRDI

Ex officina Typographica Ioannis Wecheli,

Impensis Roberti Cambieri.

MDLXXXVI.

CLARISSIMO VIRO D. VALENTINO GRAVIO DECIMARIO ET SENATORI FRIBERGENSI, Conradus Gesnerus S. P. D.

AD CONDENDAM Animalium historiam, clarissime GRAVI, cùm animum appulissem, videremq; minimam esse cognitionem in me eorum animalium quorum naturas scribere aggressus eram: neque veterum duntaxat scripta coaggerare liberet, sed mea quoque industria aliquid addendum statuissem, inops ab initio ferè consilij eram. Nam peregrinationem longius, res varias plenius explorandi gratia aut indagandi nouas, quod maximè cupiebã, propter sumptus quàm pro meis fortunis maiores, suscipere mihi non licebat. Reliquum erat, vt ab amicis & viris eruditis, quos vel de facie vel fama per diuersa Europæ loca noueram, varias animantium formas historiasq; ad me mitti peterẽ: sed hoc quoq; ne facerem, quoniam hæc sine sumptu curari non possunt, verecundia retrahebat. Interim dum ista meditor, & omnem ferè spem de peregrinis animalium figuris, marinis aliisq; acquirendis abiicio, & in veterũ huius argumẽti scriptis legẽdis inq; suos locos & ordines describẽdis pergo, paulatim factũ est vt egregij quidam viri & ad literas illustrãdas literatosq; iuuandos nati, alij spõte, alij à me pudore posito rogati, liberaliter multa cõmunicarint. Aliorum igitur beneficẽtiæ aliàs, si vixero, omnẽ grati (vt par est) animi significationem declarabo. In præsentia verò tuæ, vir ornatissime, hoc secũdo Historiæ nostræ libro in nomen tuum inscripto, eximiæ in me liberalitati gratias agere volui. Multas enim & raras animantium volucrium, nantium & terrestrium figuras, tuo beneficio, cum descriptionibus & historiis etiam plerorũq;, optimus & doctissimus ille in omni literarum genere GEORGIVS FABRICIVS, præclarum Germaniæ nostræ decus, iam aliquoties ad me misit. Porrò præter gratitudinis officiũ, quod omnino præstare debebam, hoc etiam obiter lucrari me video gaudeoq;, quòd inclyti nominis tui patrocinio & authoritate, splendoris & dignitatis non mediocre ornamentum Operi nostro sit accessurum. Id enim mihi certo polliceor, qui vt eruditum in optimis literis te virum esse, grauissimo Georg. Fabricij testimonio, ita & humanissimum ac studiosorum hominum Mæcenatem singularem, eodem & ipsa in me beneficentia tua adductus, facile & libenter agnoscam. Postremo hanc veluti coronidẽ & corollarium lucri mei mihi fore aliquando persuadeo, vt tua cura, industria & liberalitate, Oceani Germanici Balthiciq; aliquot piscium & belluarum, pręter illas quas iam prius misisti, icones ac corporis naturęq; ipsorum descriptiones accipiam. Hanc equidẽ spem quasi vigilans somnio (vt suos quisque amores solet) & opto hoc mihi somnium ratum aliquando & hypar, vt Græcè dicã, euenire. Nec dubito quin ad hoc conandum Georg. Fabricius noster tum excitare te, tum ad perficiendum viam ostendere & velit & possit. Verum tu mihi ignosces humanissime GRAVI, quòd plura etiã quàm hactenus contulisti in ignotum ac nihil de te bene meritum hominem, beneficia postulare videar. Siquidem illa non vni mihi, sed vniuersæ Reipub. literariæ, Philologiæ præcipuè & Physiologiæ peto: quibus ego excolẽdis hac præsertim in parte Naturæ, iãdudum me (vt vides) totum astrinxi. Partim verò etiam tibi & nomini tuo. Quid enim honestius inter omnia maximi illius Alexãdri facta legitur, legeturq; perpetuò quàm quòd Aristotelem vt omnem animaliũ naturã quàm plenissimè traderet, & omnia in hac pulcherrima naturę parte miracula, vel terris remota, vel in aquis & mari toto abdita, in apertum educeret, proponeretq; spectanda, liberalissimè iuuit? Cætera eius, vt ple-

rorunq; principū virorum gesta, bellis, sanguine, cædibus, iniuriis, ambitione, libidine, aliisq; malis & vitiis referta, ita literis prodita sunt, vt magna cum ignominia apud omnes bonos & cordatos homines hæc eorum fama perennet. Sed hæc ego frustra tibi, nec omnino commemorassem, nisi alios etiā hæc fortè lecturos sperassem. Optârim enim quàmplurimos penitus intelligere, rem longè honestissimam esse, circa optima & pulcherrima mortalium studia bene merendo, famam & gloriam sibi immortalem comparare. Quippe hoc nobilissimum gloriæ præmium viros bonos & vtilitatem doctrinamq; publicam promouentes, etiam sponte sua, veluti vmbra corpus, consequitur. Verum hæc omnia tanquam extra propositum à me dicta existimare te velim. Vnum enim hoc huiusce dedicationis institutum mihi fuit, vt pro illis quorum hactenus mihi author fuisti beneficiis, non essem planè ingratus. Quòd si in posterum etiam (vt viri boni semper sui similes sunt) eodem me meosq; lucubrandi in quibus consenesco labores animo fouere, ac promouere perrexeris, per abundantiam quidem bonitatis ac liberalitatis tuæ id fieri interpretabor. Vale & viue vir amplissime animo & corpore beatus in Domino nostro Iesu Christo, vt eius inprimis gloriam deinde bonas literas omnes ornare & colere, vt cœpisti, pergas.

Tiguri anno Salutis M. D. LIIII.
tertio Idus Februarij.

ENVMERATIO QVADRVPEDVM OVIPARORVM EO ORDINE QVO IN HOC volumine describuntur.

FINIS.

EORVN-

EORVNDEM ANIMALIVM INDEX ALPHABETICVS, ET COPIOSIOR.

FINIS.

CONRA-

CONRADI GESNERI TIGVRINI HISTORIAE ANIMALIVM LIBER II, DE QVADRVPEDIBVS OVIPARIS.

DE CHALCIDE SEV CHALCIDICA LACERTA, QVAM ET SEPA NOMINANT.

A.

LACERTA quam hi ſêpa, alii chalcidem vocant, in vino pota morſus ſuos ſanat, Plinius. & ſimiliter Dioſcorides & Galenus, qui non chalcidem, ſed chalcidicam lacertam (σαῦραν χαλκιδικὴν) vocant: Ariſtoteles, Nicandri Scholiaſtes, vt Dioſcorides, χαλκίδα. Hermolaus Barbarus aliam chalcidem, aliam chalcidicam lacertam eſſe putat in Caſtigationibus Plinij lib. 32. cap. 3. & 4. non alio argumento impulſus, quàm quòd apud Plinium 32. 4. legitur, Salſamentorum (piſcium ſalſorum) cibus prodeſt à ſerpente percuſſis, &c. peculiariter à chalcide, ceraſte, aut quas ſepas vocant, aut elope dipſadéve percuſſis. Ego ſêpas hoc in loco non lacertorum, ſed ſerpentium generis accipio, de quibus in ſerpentium hiſtoria plura dicam. Idem ſerpentis genus Nicander non ſêpem, vt Aetius & Lucanus, ſed *ſepedóna* nominat. Apparet autem tum lacerto ſepi, tum ſerpenti hoc nomen à vi venenoſa factũ, quod vim habeant ſepticam, hoc eſt exedendi, & tabem atq; putredinem quandam corporibus morſu ſuo inferendi. Nam & Nicandri Scholiaſtes de ſepe lacerto ſcribit, ſic vocari παρὰ τὸ σήπειν τὰς πληγέντας. Chalcidis vocabulum inde natum eſt, quòd virgis quibuſdam ærei coloris diſtinguatur hæc lacerta: *vide* in *B*. Lacertam hanc vero & antiquo nomine chalcidem à colore dictam fuiſſe credimus, & ex eo deinde nomine, cuius rationem non nouiſſent omnes ad adiectiuum gentis & loci nomen translatam eius appellationem fuiſſe, dictamq; chalcidicam, quaſi in Chalcide Eubœæ plurima inueniretur, quod falſum eſt: cum in Libya & Cypro naſci præcipuè dicatur. Factum ob id etiam eſt, vt in antiquis ſcriptoribus modò chalcis, modò chalcidica lacerta inueniatur, eorumq; authoritate diuerſum (notat Hermolaus) non idem creditum hoc animal fuerit, Marcellus Vergilius in Dioſ. Chalcis, alij ζιγνίδα (Gaza *dygnidam* vertit) ſuo morſu aut interimit aut vehementẽ dolorem mouet, Ariſtot. Ζίγνις, (in vtraq; ſyllaba per iota,) ἡ χαλκὴ σαῦρα, Heſych. & Varinus: qui ζίγλας etiam κῶλα interpretantur, qua voce Græci artus, hoc eſt manus & pedes intelligunt, vnde ſtellio dictus κωλώτης: & forſan ζίγνις etiam παρὰ τὰς ζίγλας, & apud Latinos lacertus ab ijſdem partibus. Πιπαλίς, ἡ παρά ποι χαλκίς, παρὰ δὲ ἐνίοις σαῦρα, Heſych. Varin. Sed quærendum an πιπαλίς vox, forte à ζιγνίς corrupta ſit. Πίγγαλος, σαῦρος ὁ χαλώμενος χαλκίς, Iidem. ¶ Lacerti alij maiores ſunt, qui virides cognominantur, minores alij qui & chalcides, Io. Rauiſius & Fr. Alunnus. Atqui ego vulgarem lacertam minorem, quæ paſſim apud nos ruri inter fruteta & ſæpes & per parietes repit, ſimpliciter lacertam vocandam affirmàrim, non etiam chalcidem: quæ quidem peregrina & alte-

Nomina diuerſa.

Cur ſeps dicta ſit.

Cur chalcis dicta.

Cur ζιγνίς dicta.

rius orbis videtur, nobis ignota. Georgius Agricola Græcam vocem chalcis ab ære factam imitando Germanicum nomen fingit kupfferaders, id est, ærea lacerta.

B.

Chalcis seu zygnis, similis paruis lacertis est: sed colore serpentis quam cæciliam nominant, Aristot. Σκινὰ γε μὴν πεδὰ τοῖσι δομὴν σαύροισιν ἀλύξεις, Nicander in Theriacis, hoc est, *Vitabis etiam sepem corpore similem humilibus lacertis.* Scholiastes δομὴν corpus interpretatur. λείπει δὲ τὸ ὁμοίαν. Seps ideo etiam chalcis appellatur, quod quibusdam lineis (virgis) æris speciem gerentibus, eius dorsum distinguatur. ad octo palmorum (παλαιστῶν) longitudinem accedit. nascitur in Syria, Libya & Cypro, Nicandri Scholiastes. ¶ Ge. Agricola lacertam chalcidicam à viridi non corporis figura differre scribit, sed colore tantum. Ego communi & paruæ lacertæ potius, vt Aristoteles, quàm viridi, quæ maior est eam comparârim.

Figura corporis.

C.

Saxa incolit, Nicandri Scholia.

G.

Medicamenta & remedia quæ ex lacerta chalcide confici possunt.

Suo morsu aut interimit, aut vehementem dolorem infert, Aristot. In vino pota morsus suos sanat, Dioscorid. & Plinius. Lacertam chalcidicam (dissectam) proprio morsui imponunt, & ex vino propinant, Galenus lib. 11. de simplic. Qui à lacerta chalcide appellata percussi sunt, eos tumor pellucidus consequitur, veluti nigrore in ambitu plagæ relucente. consequitur autem & putrefactio. Curatio verò eadem illis accommodata est, quæ ad muris aranei morsum referetur, Aetius 13. 13. Sunt & seruatis piscibus medicinæ, salsamentorumque cibus prodest à serpente percussis, & contra bestiarum ictus, mero subinde hausto, ita vt ad vesperam cibus vomitione reddatur. peculiariter à chalcide, ceraste, aut quas sepas vocant, percussis, Plin. Et alibi, Castorea aduersus phalangia & araneos ex mulso bibuntur, ita vt vomitione reddantur: aut vt retineantur, cum ruta: aduersus chalcidas (aliâs chalcidicas) cum myrtite (vino.)

Remedia aduersus eius morsus.

H.

Ὁμώνυμα.

a. Est & tuberculi maioris ac pestilentis nomen seps apud Hippocratem, ab erodendo impositum, Hermolaus. Meminit Hippocrates libro 3. Epidemiorum sectione 3. circa principium: Ἄνθρακες πολλοὶ κατὰ θέρος, καὶ ἄλλα ἃ σὴψ καλέεται, ἐκθύματα μεγάλα. Et rursus lib. 6. (secundum diuisionem Græci codicis) sect. 8. Lumbos dolenti (inquit) recursus ad latus, & pustulæ quæ seps vocantur. ¶ Κατὰ δὲ τὴν αὐτοῦ τοῦ σπέρματος φύσιν (locus obscurus, quod ex abrupto citetur) ὁ χαλκίδικος σὴψ, καὶ τὸ τοῦ σταφυλίνου σπέρμα, Phanias, vt citat Athenæus libro 9. vnde hoc saltem apparet quòd seps plantæ cuiusdam nomen sit. ¶ Chalcidicam Ælianus, si quis inquit habeat in tritico, fore vt incorruptum seruetur: de serpente (imò lacerto) intelligat, an de pisce chalcidico, qui & chalcis dicitur, non constat, Hermolaus. Atqui Varro lib. 1. de re rustica idem hoc scribens, terræ aut cretæ genus Chalcidicam intelligere videtur, vbi de tritico condendo agit, his verbis: Quidam ipsum triticum conspergunt quum addant in circiter mille modiûm quadrantal amurcæ: item alius aliud, affriat aut aspergit, vt Chalcidicam, aut Caricam cretam, aut absinthium. Chalcidica herba & amygdala optimè faciunt ad mellificium. Plurimum enim fœtum (γόνον) ex eis fieri aiunt, Aristot. in Mirabilibus. Est & chalcis accipitrum generis. Millepedam siue scolopendram, insectum siue vermem oblongum, pilosis pedibus, pecori præcipue nociuum, millepedam Latini. Græci scolopendram & sêpa vocant, Plinio teste (duobus locis) nec immeritò, quoniam morsum, vt idem scribit, tumor insequitur & putrescit locus. quare non placet vetus lectio, quæ *ipa* pro *sepa* habet. ips enim aliud genus vermis est.

Millepes vermis.

Circa Cairum Ægypti, vesperi apparere solet parui lacerti genus muros perreptans, & muscas deuorans, quod à Græcis vulgo *Samiamitos* appellatur, ab Italis TARENTOLA, vel *terrantula* potius à terra, à veteribus CHALCIDICA LACERTA. Bellonius.

DE CHAMÆLEONTE.

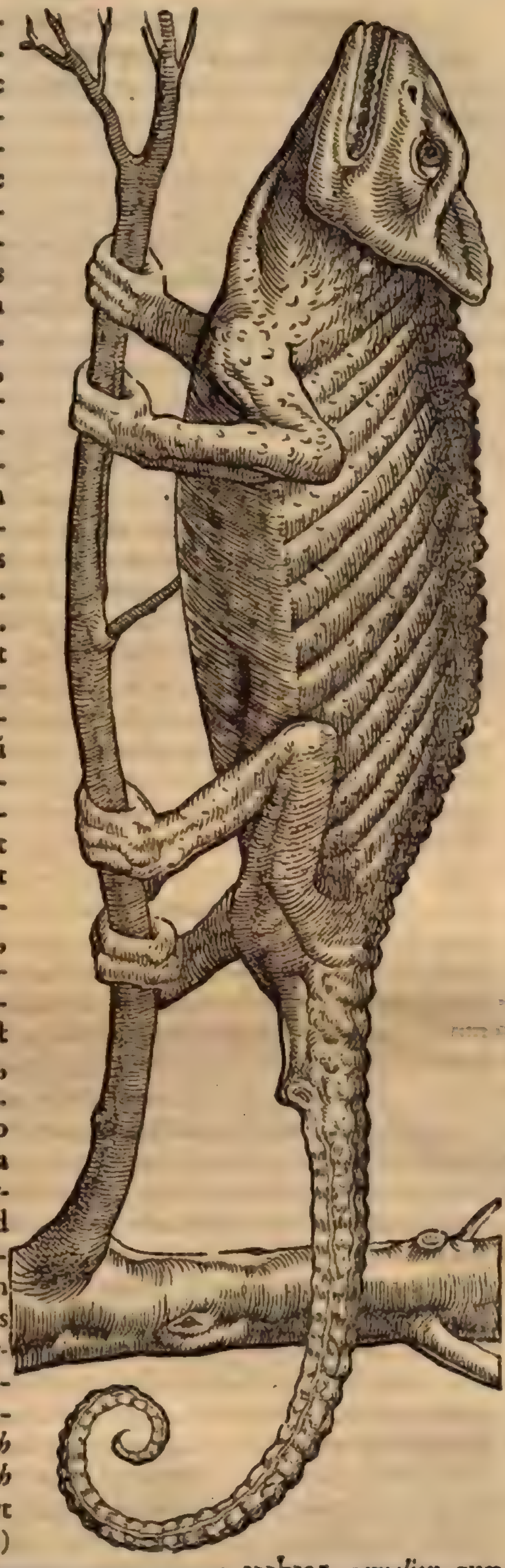
A.

Nomina diuersa.

Cur chamæleō sit dictꝰ.

CHAMÆLEONEM Latino an chamæleontem Græco more proferas, parum interest: (ego tamen Græcorum more, quoniam dictio Græca est, chamæleontem potius dixerim:) & in recto similiter chamæleo, vt Gaza dixit, vel chamæleon. Nomen à Græcis ei datum videtur, quod aliqua ex parte leonem, grandem & ferocem bestiam, suo corpore repræsentet: sonat enim chamæleon humilem & veluti per terram repentem leonem. Simili ratione plurimas herbas ab aliqua maiorum arborum similitudine dixerunt, vt chamæcerasum, chamæcyparissum, chamædryn, chamæpityn. Cauda sanè huius animantis, leonis alcæam quodammodo repræsentat. *Harbe* vel *alharbe*, animal est quadrupes, quod Plinius chamæleontem vocat, cuius meminit Auic. 2. can. cap. harbe, Andreas Bellunen. Idem *alarbian* animal aquaticum de genere scinci (id est, crocodili terrestris) declinans ad colorem citrinum, nonnullos interpretari scribit. Auicenna lib. 2. cap. 350. de re medica, harbe vel

Harbe vel Alharbe.

vel harba nominat hoc animal. In hiſtoria verò animalium, Ariſtotelis locum de chamæleonte transferens, Credo (inquit) quod ſit *halarce* vel *harcon* (ſic enim habent codices impreſſi.) Et paulò poſt, Sed reuera non eſt ardon, ſed ſimilis ei, Hæc ille. Docent autem peritiores Hebræi *hardon* vel *hardun*, ſpeciem eſſe *alzab*, id eſt crocodili. Dioſcoridis etiam lonchitis herba ab Auicenna harbe vocatur, lonchitides duas in vnam confundente. Vetus Auicennæ gloſſographus *harbe* bubonem interpretatur, *alharba* lanceam, quam Græci lonchen appellãt. Serapioni in libro de ſimplic. cap. 421. *harbe* αἴλουρον, id eſt, felem, aut σίλουρον, id eſt, ſilurum piſcem ſignificat: nam quæ adfert Galeni verba, apud illum de felium carne leguntũr lib. 11. Simplicium: quæ verò Dioſcoridis, de ſiluro, lib. 2. & ſanè facilis erat error, præſertim in Græcis dictionibus: nam ſi pro α legas σ, aut contra, αἴλουρος & σίλουρος, in ſe cõmutabuntur: quin & hodie excuſi quidam codices Dioſcoridis Græci pro Σίλουρος inepte habent αἴλουρος. Ego apud Galenum etiam errorem eſſe conijcio lib. 11. Simplic. & σιλούρων non αἰλούρων legendum: (apparet enim hæc verba à Dioſcoride eum mutuatũ,) & Serapionem apud vtrumq; malè ælurum legiſſe, & vna voce tranſtuliſſe harbe: quaſi æluros & chamæleon vnũ eſſet animal, quales multi Arabum medicorum errores ſunt. כוח, *koah*, vel *koach*, Leuitici 11. R. Kimhi docet genus eſſe *hazab*, id eſt crocodili. Rabi Iona dicit Arabice vocari חרדון, *hardun*. (Auicenna *hardun* facit ſpeciem *aldab:* vide infra hoc in capite in verbis Alberti, & in Lacerto *A.* de voce *hardun*) R. Salomõ לוזירט, id eſt, lacertam interpretatur, Sanctes rubetam. Chaldæus reddit *koaha*. Arabs *hardun*, Perſa אן סנגא *an ſanga* (*an* articulus eſt, *ſanga* vox ad ſcincum alludit, qui eſt crocodilus terreſtris.) Septuaginta & Hieronymus, chamæleon. Eadem vox koah repetitur Numeri 14. Iudæus quidam teſtudinem mihi interpretabatur: ego planè ſcincum ſignificari crediderim. Huic finitima vox eſt אוח *oah* vel *oach:* Hieronymus draconem vertit, Iudæi cercopithecum exponunt: R. Iſaac *koph*, id eſt, ſimiam, vel *chuldah*, id eſt, muſtelam. Kimhi Hiſpanicè vocat *furon*, id eſt, viuerram. Syluaticus vocem *oac* ſalamandram interpretatur. קאת, *kaath*, in ſacris literis alij aliter transferunt, cuculum Iudæi: Hieronymus mergulum, pelicanum, onocrotalum, Septuaginta pelecãna, & catarrhacten alibi, & Sophoniæ 2. chamæleontes, nimirũ vocis affinitate decepti: nam *coach* quoq; Leuit. 11. chamæleontem interpretantur. *Lilith* Hebraicam vocem alij aliud ſignificare docent, (vt pluribus dixi in Onocentauro poſt Aſini hiſtoriam:) ſunt qui auem magnam interpretentur vento victitantem, quam vocant, גמליון, *gamalion*, quæ quidem ridicula eſt interpretatio: chamæleon enim quem nonnulli aere victitare falſò putant, non auis, ſed quadrupes ouipara eſt. ¶ Χαμαιλέων, ζῷον ᾠοτόκον καὶ πεζόν, id eſt, Chamæleon animal ouiparum & greſſile. Pro chamæleon recentiores quidam barbari corruptè ſcribunt *gamaleon, zameleon, aamelon, hamaleon, meleon*. Iſidorus, Albertus & huius farinæ authores, chamæleontem cum ſalamandra & ſtellione ineptiſſimè confundunt. *Hamaleon* eſt animal quod nos ſtellionem vocamus maiorem: hoc enim eſt ſimile corporis ſui figura lacertulo magno, cui etiam ſimilis eſt ille crocodilus qui *bardon* Græcè vocatur, Latinè autem *hamaleon*, Albertus de animal. 2. 1. 5. Et circa finem eius capitis, cum chamæleontem Ariſtotelis verbis copioſè deſcripſiſſet, ſubijcit: Hoc autem animal certò eſt de genere ſtellionis, illud ſcilicet quòd vulgò draconem vocant, noſtrates lindtwurm / hoc eſt vermem tiliæ aut vermem ſyluæ. Sed hæc omnia magnam Alberti inſcitiam arguunt. Peregrinum eſt

animal, quamobrem nullum ex alijs linguis nomen suppetit, quod Latinis etiam deest. Germanicum fingo ein rattader/ ex ratto mure quem magnitudine & cauda refert, & crurium altitudine (altior tamen eo) & lacerto, quem reliqua specie bona ex parte repræsentat, composito nomine, ac si murilacertum dicas.

B.

Quibus in regionibus reperiatur. Chamæleontem & Africa gignit, quanquam frequentiorem India, Plinius. Per omnem Asiam chamæleon plurimus, Solin. Indiæ animal esse Ælianus scribit. ¶ Similis & magnitudine est (lego *figura & magnitudine*) supradicto (terrestri scilicet) crocodilo chamæleon, spinæ tantum acutiore curuatura, & caudæ amplitudine distans, Plinius. *De figura corporis.* Figura totius corporis lacertam planè repræsentat: latera deorsum ducta ventri iunguntur, vt piscibus: & spina (dorsi) modo piscium eminet, Aristot. Figura & magnitudo erat lacerti (stellionis, Arnoldus) nisi crura essent recta & excelsiora: latera ventri iunguntur vt piscibus, & spina simili modo, Plinius. Animal est quadrupes, facie qua lacertæ, nisi crura recta & longiora ventri iungerentur, Solinus: apparet autem locum mutilum esse, ex Plinio & Aristot. restituendum: non enim crura in eo ventri iunguntur, sed latera. Elatior à terra est quam lacerta, Aristot. Ipse celsus, hianti semper ore, Plinius. Corpus asperum totum, vt crocodilo, Aristot. & Plin. Asperum cute, qualem in crocodilis deprehendimus, Solinus. Squamosum, Arnoldus de Villanoua. Longitudo à summo rostro ad initium caudæ, digiti septem vel octo. Proceritas siue altitudo, digiti ferè quinq; crurum per se, tres cum dimidio. Caudæ longitudo, digiti octo vel nouem. Spina dorsi eminens & acuta, & quodammodo cristata est, per dorsum & caudam totam: iuxta quam proximè, sed humilius, vtrinq; ad singula costarum initia tuberculis eminentibus osseis, linea descendit, & per caudam quoq; extenditur vtrinq;. Quòd nisi tuberculis istis trium, quos dixi, versuum: & aliorum trium in ima parte, quæ planior est, exasperaretur, esset planè magnitudine & figura rattorum, id est, maiorum murium caudæ similis. Medius locus inter imum ventrem & summum dorsum, flexum siue angulum costarum circiter sedecim continet, ad A literæ Græcæ formam, sed angulo patentiore, qui retrò ad caudam spectat: repletur autem his costis totus corporis alueus, ac venter totus, integro vbiq; ambitu, vt ipse obseruaui. Mutat suum colorem inflatus. Verum & niger nõ longè dissimilis crocodilo est: & pallidus, vt lacertæ: maculis distinctus, vt pardus, nigris. Mutatur color toto in corpore: nam & oculi concolores reliquo corpori redduntur, & cauda eundem colorem accipit: pallescit cum moritur, defunctusq; colorem eundem seruat, Aristot. *Quemcunq; colorem attingit reddit, præter rubrũ & candidum.* Mutat colorem subinde, & oculis, & cauda, & toto corpore: redditque semper quemcunque proximè attingit, præter rubrum candidumque. defuncto pallor est, Plinius. Ex duobus quidem sceletis, quos habeo, alter pallidi coloris, alter nigricantis est. Color varius & in momento mutabilis, ita vt cuicunque rei se coniunxerit, concolor ei fiat: colores duo sunt quos fingere non valet, rubrus & candidus, (aliqui candidum tantum excipiunt. Marc. Verg. nos id apud Philem legimus & Suidam:) cæteros facile mentitur, Solinus. Non vno colore spectatur, sed sese furtim subducit, & videntium oculos veluti perstringit: nam nigro colore si eum offendis, mutat se ipse, ac se citò in viriditatem inuertit: alius rursus visus album colorem (hunc Plinius & Solinus ei negant) tanquam aliam personam histrio induit, Ælianus. *Animal pauidum est, ideo versicolore.* Nullum animal pauidius existimatur, & ideo versicoloris esse mutationis, Plinius. Solinus cutim glabram & læuem speculi modo proxima æmulantem, in chamæleonte & polypo, mutationis colorum in eis causam assignat, vt in Tarando recitaui. *Id quoque quod ventis animal nutritur & aura, Protinus assimilat, tetigit quoscunq; colores,* Ouidius 15. Metam. Colores suos multifaria qualitate commutat, modo veneta, modo blattea, modo prasina, modo cyanea, Cassiodorus in epist. de chamæleonte. *Quæ sit mutationis colorum causa.* *Non timor, imò cibus, nimirum limpidus aer, Ambo simul vario membra colore nouant,* Io. Vrsinus. Ego tenuissimam cutem (qualem esse in sceleto animaduerti) instar tenuis laminæ corneæ colores facile reddere puto, præsertim cum neque sanguis impediat, neque viscera admodum, cum solus ferè pulmo manifestus in eo sit. *De suo, & de alieno corio ludere. Prouerbia.* Tertullianus in libello de Pallio: Hoc soli (inquit) chamæleoni datum, quod vulgò dictum est, de suo corio ludere: sentiens chamæleonem pro suo arbitrio vertere colorem cutis: Quod annotauit Des. Erasmus in prouerbio, *De alieno corio ludere*, quo in eos vtemur, qui securius agunt sed alieno periculo. *Chamæleonte mutabilior.* Hinc etiam prouerbium, *Chamæleonte mutabilior*, Χαμαιλέοντος εὐμεταβολώτερος, quadrabit in hominem versipellem, varium, ac inconstantem, ac pro tempore sese vertentem in omnem habitum: vel, vt aliis verbis dicam, qui ad omnia commodè atque commodissimè se habeat: quod in Atheniensem Alcibiadem relatum est. Aristoteles etiam libro primo de moribus ad Nicomachum, chamæleontis vocem vsurpat ad exprimendum inconstantiæ vitium. Chamæleon ouiparorum terrestrium omnium tenuissimus est: quippe qui omnium maxime inopia sanguinis rigeat: causa ad mores animæ eius referenda est: præ nimio nanque metu multiformis efficitur. Metus enim refrigeratio per inopiam sanguinis caloris que est, Aristoteles. Plutarchus etiam meticulosum & trepidum natura hoc animal esse scribit:

bit: eaq́; solum de causa colorem variare, non quod consulto quicquam struere latitaréve instituat. Chamæleon singulis horis diei mutat colorem, Kiranides. ¶ Faciem habet leonis, pedes, & caudam crocodili, colorem varium, à capite vsq; ad caudam neruum vnum solidum, Idem. Carnem nusquam nisi in capite & maxillis, & postremo caudæ (περὶ ἄκραν τὴν τῆς κέρκου πρόσφυσιν, id est, circa principium caudæ, qua corpori committitur) admodum exiguam possidet: nec alibi sanguinem quàm in corde, & oculis, & loco à corde superiore, & venulis hinc tendentibus. Verum nec in ijs quidem vlla copia, sed pauxillum habetur sanguinis, Aristot. Caro in capite & maxillis, & ad commissuram caudæ admodum exigua: nec alibi toto corpore. Sanguis in corde & circa oculos tantum, Plinius. Corpus penè sine carne, Solinus. Membranæ in omnes ferè corporis partes multæ ac validæ, longeq́; firmiores quàm in cæteris tendunt, Aristot. A medio capite retrorsum ossea pars triquetra eminet: reliqua pars antrorsum colligitur caua & quasi canaliculata, eminentibus vtrinque osseis marginibus, asperis & leuiter serratis. Cerebrum paulò superius oculis positum est, & propè ijs contiguum. Cute autem exteriore detracta oculis, quiddam lucens veluti anulus æneus tenuis, (Gaza addit, nulla pelle interceptus, Niphus pro pelle legit *palla*, quæ pars est in annulo gemmam recipiens, vt annulus sine palla intelligatur æqualis & continuus) cingit, Aristot. Oculi in recessu cauo intus recepti, prægrandes, (maiores quàm pro portione, vt in sceletis mihi apparet) rotundi, cute simili, atq; reliquum corpus obducti, media sui parte perquam exigua detecti, qua videant: quæ quidem videndi sedes nunquam cute operitur: nec pupillæ motu, sed totius oculi versatione in orbem mutationeq; quoquo versus aspicit, quæ velit, Idem. Chamæleonis oculos circumagi totos tradunt, Plinius. Et rursus, Oculi in recessu cauo, tenui discrimine, prægrandes, & corpori concolores: nunquam eos operit: nec pupillæ motu, sed totius oculi versatione circumaspicit. Subducti oculi, & recessu concauo introrsum recepti, quos nunquam nictatione obnubit. Visum deniq; non circumlatis pupillis, sed obtutu rigidi orbis intentat, Solinus. Rostrum simiæ porcariæ (χοιροπιθήκῳ) simillimum, Aristot. Eodem modo Albertus etiam legit, vel potius Auicenna quem sequitur. Plinius verò aliter: sic enim reddit, Eminet rostrum, vt in paruo haud absimile suillo. Ipse celsus, hianti semper ore, Plin. Hiatus æternus, ac sine vllius vsus ministerio: quippe cum neq; cibum capiat, &c. Solinus. Dentium & gingiuarum loco os continuum supra infraq; labra ambiens serratum est: labrum superius breuius & reductius. Gulam atque arteriam situ eodem continet, quo lacerta, Aristot. Pulmo ei portione maximus, & nihil aliud intus, Plin. Theophrastus parum abesse scribit, Plutarcho teste, quin corpus totum pulmo expleat: vnde aura viuere, & mutationibus perquam obnoxium esse conijcit. Sic enim Latinus interpres Simon Grynæus reddidit hæc verba, ὅθεν τεκμαίρεται τὸ πνευματικὸν αὐτοῦ. Non nisi in corculo pauxilli sanguinis deprehenditur, Solinus: Plinij & Aristotelis eadem de re verba paulò ante retuli. Viscera sine splene, Plin. & Solinus. Lienem conspicuum nusquam continet, Aristot. Cauda prælonga, in tenuitatem desinens, & (in vertiginem torta, Solin.) longis (viperinis, Plin.) implicata in se orbibus lori modo permultis, Aristot. Pedes singuli bipartito secantur, partesque talem inter se habent situm, qualem pollex ad manus reliquam partem obiectus: Sed ipsæ etiam reliquæ partes paulo tenus in digitos quosdam finduntur: videlicet primores, triplici fissura interius, duplici exterius: posteriores interius duplici, exterius triplici, Aristot. Vola (vt sic appellem) inter digitos satis ampla est, à qua ceu calcaria quædam enata parum prominent, in posterioribus tantum cruribus. Crura recta, & longiora quàm lacertæ, sed inflexus eorum similis, Aristot. Vngues (Vnguiculi) adunci, Aristot. Plinius: hamati subtili aduncitate, Solinus. Et hæc quidem partim ex veterum, partim ex nostra obseruatione chamæleontis descriptio est, mirabilis certe animantis, & quo Aristoteles nullum ferè inter omnia diligentius descripsit. Addam etiam hic quæ Petrus Bellonius de eodem scribit his verbis.

Descriptio partium corporis.

Dictum est ranam ad chamæleonem hoc ipso accedere, quod in capiendo cibo eadem ferè nitatur industria. Hoc autem vt certius ex scripto ac pictura appareat, de chamæleone etiam inter aquatilia dicere instituimus, est enim paludibus etiam frequens animal. Chamæleon igitur duplex à nobis conspectus est. Alter in Arabia pusillus, lacertam viridem non excedens, colore albicante, subfuluis ac rubentibus maculis distinctus: alter in Ægypti æstuarijs frequens, corpore, duplo quàm Arabicus, maiori: colore inter indicum & viridem ambiguo, quem ex luteo in fuluum variè commutare solet: vnde versicolorem chamæleonem antiqui appellauerunt. Vterque autem chamæleon capite est cristato in camelopardalis modum, duobus vtrinque ossiculis in summa fronte prominentibus: lucidissimis oculis, pisi magnitudine, sola pelle contectis, vt quod ab ea extet, milij magnitudinem non excedat: admodum flexilibus, vt altero sursum aut deorsum inspiciente, alter, præter cæterorum animalium morem, aliò intentus esse possit. Iners est animal vt & salamandra, neque currere vt lacerta potest. Quamobrem hominum conspectum non refugit, nec facilè terretur, imò nec morsu hominem appetit. Arbusta conscendit ob viperarum ac cerastarum metum. Famem octo menses, atque interdum annum ferè integrum tolerat. Vnde falsò creditum est, eum nihil edere, ac vento ali. nam cum pulmonibus magnis per ventris latera exporrectis præditus sit, ventum intrò magno impetu attrahit, eoque intumescit. Foramina ad nares & auditum habet. Oris rictum amplum, maxillas dentibus serratis supra & infra communitas, quales in typhloti serpente videas. lin-

Descriptio ex Bellonio.

guam teretem, sesqui palmum longam: quam à longè in insecta, quibus maximè vescitur, vibrat: & mucore, quem in extremo spongiosum habet, muscas, scarabeos, locustas, formicas ad se adducit. Lineam habet sub ventre squamulis denticulatam, albam, ad caudam vsq; protensam. adeóq; artificiose in huius animalis pedibus natura lusit, vt anteriores eius pedes à posterioribus maximè dissideant. Anterioribus enim ternos intrà digitos, extrà binos: posterioribus autem ternos extrà, intrà binos posuit. Duodecim oua excludit, longa, lacertarum modo. Cor habet muris domestici magnitudine, hepatis lobos duos, quorum sinister maior est. Folliculus fellis grani hordei magnitudinem non excedit, sinistro hepatis lobo inhærens, Bellonius.

Descriptio altera ex Scaligero.

Hic etiam ascribendum duxi, quæ Scaliger de eodem animali scribit in libro de Subtilitate ad Cardanum his verbis: Ioannes Landius in vltima Syria cum esset, ait, se vidisse vnum è quinque quos emerat, Chamæleonibus linguæ repentino, momentaneoq; iaculatu muscam, quæ in eius esset pectore, legisse. Propterea illius à se dissecti linguam narrabat inuentam palmi longitudine, cauam, inanem. In summa tanquam acetabulum cum mucco, quo prædã tolleret. Id nouum sane iis, qui solo vento viuere hactenus existimarunt. Dorsum ei incuruum & tanquam serratum. Tergus variatur maculosis quasi tuberculis, vt in Rhombo. Venter depressioribus clauiculis asperatur. Oculi pulcherrimi, quos sine colli flexu circumuertit. Color est albus eis, viridis, luteus. Naturalis viridis, admodum dilutus in tergo: at sub ventre dilutior, albicantiq; propior. Variatur tamen totus rubris, & cæruleis, atq; albis punctis. In quoslibet mutari colores verum non est. Super viridi viriditas vegetatur, super luteo temperatur ad luteum. Super cæruleo, aut rubro, aut albo non vincitur viriditas natiua: sed puncta cærulea, & rubra & alba, viuidiorem, validioremq; sui speciem dant. Super nigro subnigrescunt, manet tamen tenor ille viredinis atro confusus. Etiam haud mutato supposito colore, mutat ipse suum, vel metu, vel molestia, aut oppressus aut solutus. Quòd aër illi pro cibo sit aliquandiu, ex eo patet: quod & annum integrum aiunt inediam tolerare: & vbi excepit hiatu auram, & occlusit malas, turget ei venter. Etiam inueni qui diceret: obuersum ad solem haurire radios, eosq; conuersione hiantem sequi. Quinq; digitos in pedibus habere dicitur, quibus stet passis. Vbi teretibus incumbit surculis, curuare eos, atq; ramos amplecti, quo Psittaci modo solent, vtrinq; binis: non vt aues cæteræ, tribus vna ex parte, vnico altrinsecus. Sic Psittaci. At Chamæleo, quia habet impares, ternos, & binos, explicat, ac dispertit, sed ordine inuerso. Namq; eos, qui in pedibus sunt posterioribus, ita disponit, vt extrorsum ternos statuat, introrsum binos. Anteriorum contrarius situs est. Hæc ex Landio accepi.

C.

De naturalibus corporis actionibus. Visus. Incessus. Cibus, aer vel ros.

Dissectus hic totus spirare præterea diu potest, motu admodum exiguo adhuc circa cordis sedem extante. Et cum omnes corporis partes contrahit, tum vel maxime costas cogere atq; adducere potest, Aristot. ¶ Visus ei, non circunlatis pupillis, sed totius oculi versatione, vt in B. dixi. ¶ Motus (incessus) ei piger admodum, vt testudinis, est, Aristot. Plin. Solinus. Audio eum per arborum ramos lento gradu reptare. ¶ Ipse celsus, hianti semper ore solus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quàm aeris alimento, Plinius. Et alibi, Chamæleonum stelliones quodammodo naturam habent, rore tamen viuentes, præterq; araneis. Similis cicadis vita. (Viuunt enim cicadæ & stelliones rore, qui ex aere descendit.) Hiatus æternus, ac sine vllius vsus ministerio: quippe cum neq; cibum capiat, neq; potu alatur, nec alimento alio quàm haustu aeris viuat, Solinus. *Id quoq; quod ventis animal nutritur & aura, Protinus assimilat, tetigit quoscunq; colores*, Ouidius lib. 15. Metam. Chamæleontem solo aere nutriri falsum est: quoniam interiora, vt Aristoteles inquit, similia omnia habet lacertæ, quam non solo aere nutriri constat: quare melius puto chamæleonem rore enutriri ac viuere, vt Theophrastus ait. Videntur autem illi decepti, quoniam longo tempore viuit sine cibo & rore: nam propter exiguum calorem diu sine alimento degere potest, Niphus. Ipse à quodam qui viuum habuerat, cuius sceleton mihi tradidit, audiui obseruatum sibi aliquoties muscas ab eo deuorari, quas longa lingua exerta inuolutas (aut forte transfixas, vt iynx sua lingua formicas figit) arriperet. Num quæ animalia odoribus & spiritu ali possint, disputat Cælius Rhodig. Lectionum Antiq. 24. 21.

Generatio.

¶ Gignunt & quadrupedes oua, chamæleontes, lacertæ, Plinius. Chamæleon animal est ouiparum & gressile, Hesych.

Versatur in cauernis.

¶ Subit cauernas, & latitat more lacertarum, Aristot. Hybernis mensibus latet vt lacerta, Plinius. Latet hyeme, producitur vere, Solinus.

D.

De animi affectibus. Pauidum est animal.

Nullum animal pauidius existimatur, & ideo versicoloris esse mutationis, Plin. Sed coloris mutationem alij in alias causas reijciunt, vt in B. dixi. Circa caprificos ferus, innoxius alioqui, Plin.

Quomodo sese aduersus serpentem muniat.

¶ Alexander Myndius chamæleontem contra famelici serpentis impetum hoc modo munire se ait: Festucam bene latam & validam mordicus tenet, sub qua ceu clypeo se versans contra hostem serpentem venit. Serpens quia festuca latior est, quàm oris hiatu superari ab eo possit: & chamæleontis reliqua membra firmiora, quàm vt morsibus lædantur, frustra laborat ac se fatigat, Hæc Ælianus & Philes. Venenatorum serpentum esse hostem acerrimum chamæleonem aiunt. Is ex illis vnum quempiam speculatus in vmbra captantem auras, aut in radiis apricantem, in eam scandit arborem, quæ illi imminet:

minet: vnde ex ore filum demittit araneorum more: in cuius fili extremo guttula sit, margaritæ splendore. Ea tactum in vertice serpentem, mori. Illud etiam admirabilius. Si ad perpendiculum nequeat filum demittere: quòd minus ad amussim respondeat ramus, in quo est, inferiori loco, vbi cubat serpens: ita filum corrigere pedibus anterioribus, atq; eius tractum temperare, vt ad lineam quasi catheton descendat. Scaliger de Subtil. ad Cardanum. ¶ Coruus occiso chamæleonte, qui etiam victori nocet, lauro infestum virus extinguit, Plinius. Chamæleo impetibilis est coraci, à quo cum interfectus est, victorem suum perimit interemptus: nam si vel modicum ales ex eo ederit, illico moritur: sed corax habet præsidium ad medelam, natura manum porrigente: nam cum afflictum se intelligit, sumpta fronde laurea, recuperat sanitatem, Solinus. Elephas chamæleonte concolore frondi deuorato (casu,) occurrit oleastro huic veneno suo, Plin. & Solin. Vis eius maxima contra accipitrum genus: detrahere enim supra volantem ad se traditur, & voluntarium præbere lacerandum cæteris animalibus, Plinius. ¶ Recentiores quidam chamæleontem animal fraudulentum, rapax, & ingluuiosum, ideoq; secundum legem impurum esse scripserunt: quodq; per aduersam valetudinem mansuetum se fingat, perquam efferatum alioquin.

Antipathia chamæleontis & corui. *Accipitri infensissimum animal.* *Fraudulentũ, rapax, ingluuiosum.*

G.

Chamæleontem peculiari volumine dignum existimauit Democritus, per singula membra desecratum, (vnde nos quædam depromemus,) non sine magna voluptate nostra cognitis proditisque mendaciis Græcæ vanitatis, Plinius. Deinde cum multa superstitiosa ex hoc animali, authore Democrito, recensuisset, addit: Felle glaucomata & suffusiones corrigi, propè creditur, tridui inunctione. (reliqua, quoniam superstitiosa videntur omnia, ad *H. e.* differo.) Chamæleontis fel tantam vim habere creditur, vt hypochyses intra triduum inunctionibus sanet, Marcellus. Galenus lib. 4. cap. 8. de compos. sec. locos medicamento cuidam ad tollendos pilos inutiles & pungentes in palpebris chamæleontis etiam fel admixtum ab Archigene meminit: qui vsus fellis huius etiam apud Auicennam legitur. Pro felle cameli fel *ascalabotæ*, id est, stellionis substituendum ad remedia legimus inter Antiballomena Æginetæ. vbi ego pro camelo *chamæleontem* potius legerim: nam cum camelo nihil commune videtur habere stellio, cum chamæleonte multa. Fel eius dulcificatum (forte cum dulci aliquo mixtum) ornat quotidianum, (forte, curat quotidianam,) Kiranides. ¶ Creduntur depilari palpebræ chamæleontis sanguine illitæ, Dioscor. & Auicenna. *Vide* infra in Ranunculo viridi. Inunctio temporum cum sanguine *barbe* animalis (vulpam ipse interpretatur, vespertilionem, ni fallor, intelligens) somnia terrifica inducit, Arnoldus de Villanoua. Lingua eius suspensa super obliuiosum, memoriam ei restituit, Idem & Rasis. Chamæleo à capite vsq; ad caudam habet vnum solum neruum solidum, qui abstractus nomine ægrotantis, & collo alligatus, opisthotonum sanat, Kiranides. Cæteræ eius partes eadem præstant quæ phocæ vel hyænæ partes, Idem. ¶ Ad comitialem. Chamæleontem in olla coquito, donec intabuerit, & oleum spissescat: consumpto autem animali, ossa ipsius selecta in locum Solis expertem reponito, ac comitialem collapsum in ventrem conuertito, oleoq; dorsum à sacro osse vsq; ad primam vertebram inungito, ac statim excitabitur: hoc vbi septies feceris, ex toto ægrum liberabis: oleum autem pyxide reponito, Trallianus. Ad podagram quæ nondum contraxit nodos, admirabile & probatum remedium: Chamæleontis caput & pedes ipsius, extimaq; pedum, vel genuum præscindito, & quæ ex dextro pede habentur, seorsim seruato: & rursus a sinistro pede extrema similiter præscindito, seruatoq; & ipsa priuatim, ac vbi duos digitos dextræ manus impresseris, pollicem & annularem vngue chamæleontis, inquinans sanguine digitorum dextræ manus extrema, dextra chamæleontis: sinistræ autem manus sanguine, sinistra animantis extrema: in exiguum canalem includito, ac gestato dextra quidem animantis extrema dextro pede, sinistra autem sinistro, vsq; dum æger curatus fuerit. At chamæleontem præcisis extremitatibus adhuc viuentem panniculo lineo puro inuolutum attingito, ad Solis exortum. Sin autem contingat manus quoq; prædicto affectu cruciari, attingito etiam manus, ac in exiguos canales indito, curabisq; ipsas: facito autem hoc Luna desinente, Trallianus.

De vsu ex chamæleonte percipiendo. *Fel glaucomata & suffusiones corrigit.* *Vsus sanguinis.* *Linguæ.* *Nerui.* *Medicamenta ex chamæleonte ad comitialẽ morbum.* *Ad podagram.*

¶ *Albarbe* (Arnoldus ex hoc loco non rectè lacertam vertit, ego chamæleontem intelligo: nam & supra lib. 2. cap. 55c. de harba scribens ea quæ chamæleontis sunt, de ouo eius venenato libro 4. dicturum se promisit: quanquam alibi vespertilionem significat, vt in *A.* retuli) venenosa est, proxima stellioni: ouum quidem eius intra horæ spatium interimere fertur. Curatur autem tum huius tum stellionis (in cibum aut potum illapsi, mixtive) venenum, cura communi, & similiter vt cantharidum, Auicenna 4. 6. 2. 5. Oua albarbe, vt quidam putant, in corpus sumpta, mortem statim inferunt, nisi remedia accelerentur. Detur igitur in potu stercus accipitris (*falconis*, Bellunen.) è vino, vt vomitus integer sequatur, inungaturq; corpus butyro bubulo cocto, & capiti sal cataplasmatis instar imponatur: & vescatur ficubus siccis, & oleo (aliàs butyro crudo) & gentiana. ¶ Elephas chamæleonte concolore frondi deuorato (casu, Solin.) occurrit oleastro huic veneno suo, Plin. Impetibilis est coraci (coruo, Plinius) à quo cum interfectus est, victorem suum perimit interemptus: nam si vel modicum ales ex eo ederit, illico moritur: sed corax habet præsidium ad medelam, natura manum porrigente: nam cum afflictum se intelligit, sumpta fronde laurea recuperat sanitatem, Solinus: & Plinius vt in *D.*

Remedia aduersus chamæleontis venenum.

recitaui. Ego ex hoc animali vtcunq; venenoso, nonnullos (in Africa) paratum quoddam remedium equis exhibere audiui.

H.

Philologica. *Aulici chamaeleontes.* ¶ *a.* Chamæleontes aulicos nominat Budæus libro quinto de Asse, eos qui egregiè simulare norunt, & reconcinnare se identidem ad mores aulicæ potentiæ. Aristoteles Ethicorum 1 chamæleontem pro homine mutabili ponit. Per Chamæleontem versipellem hominem significari aiunt, Pierius in Hieroglyphicis. *Chamæleon herba.* ¶ Est & chamæleon herba in carduorum censu, sic dicta, vt Plinius scribit, à varietate coloris: mutat enim cum terra colores, hic niger, illic viridis, aliubi cyaneus, aliubi croceus, atq; aliis coloribus. Istam quidem colorum varietatem Dioscorides nigro priuatim attribuit: vt albus forte idem nomen habeat, non quod similiter colores mutet, sed à similitudine partium suarum cum nigro. Statuuntur enim duo hæc genera, album & nigrum, à radicis colore vocata. Miror quòd Plinius scribit 21. 16. chamæleontem in folijs non habere aculeos, quum res ipsa aliter nos doceat. Memini in Gallia & alibi genus quoddam cardui videre folijs diuisis, albicantibus, amaris, non aculeatis, capitibus spinosis multis stellatim (vt ita dicam) aut muricum ferreorum instar radiatis, candidis, sed à chamæleonte diuersum vt iudico. Plura de his carduis scripsi in Cane *C.* inter morbos canum. Arabes Græcum nomen seruant: scribunt enim *kameleonta*, *kemalinn*, *chamalun*. *Fenuchiaalkemelion*, Vetus glossographus Auicennæ. Arnoldus de Villanoua in Breuiario 3.21. florem chamæleontis coaguli vsum præstare scribit. Atqui spina illa, cuius floribus in multis Galliæ locis hodie ad lac coagulandum vtuntur, spina alba Græcorum est, quod & Ruellio placuit. Chamæleontum generis esse dixerim *carlinam* hodie medicis appellatam, quasi cardinam: carduus enim humilis est, cuius itidem duæ vel tres differentiæ sunt. Viscum, id est, humorem concretum & glutinosum, mastichæ aut thuri similem, circa radices chamæleontis albi quandoque reperiri aiunt: & tum peculiariter chamæleontem ixiam, id est, viscarium aut viscigerum nuncupari, magisq; venenosum esse: quanquam & sine visco & simpliciter vtriq; vis venenosa attribuatur, nigro præsertim, quamobrem ne inter corpus quidem datur, vt Galenus scribit: apud Aetium tamen libro 3. isij corticem inuenio dari ad pituitam euacuandam præcipuè: cæterum libro 12. cap. 46. in antidoto purgatorio quodam *ision* interpretatur chamæleonem nigrum. Galenus in Glossis Hippocratis ἰξίον, folium chamæleontis albi interpretatur. Inter nomenclaturas apud Dioscoridem ixias cognomen tum albo tum nigro attribuitur: cum Dioscorides circa albi tantum radices viscum reperiri meminerit: *Plinius*, Ruellio teste, circa vtrumque. Chamæleontem vtrumq; quibusdam locis circa folia sua dicunt viscum emittere, Author de simplic. ad Paternianū. Ferunt & nigri viscū, sed quod pro mastiche non sit vt ex albo, Hermolaus. Nec refert an circa folia aut circa radicem dicas, quoniā folia in terra tantum strata habent, circa radicē radiata. Coagulum hœdi remedio est contra viscum & chamæleontem album, Plinius. Idem alibi sæpe viscum simpliciter pro chamæleonte viscario nominat, ineptè quidem & imperitè. Sed hac de re plura leges in Hermolai Corollario & Castigationibus Plinianis, & Ruellij historia stirpium, &c. Chamæleon niger *vlophyton* (al. *vlophonon*, Sipontinus *buphonon* legit,) quoniam anginæ modo iuuencas necet, Hermolaus. Est & inter dipsaci nomenclaturas, chamæleon apud Dioscor. Arabes chamæleontem & chamelæam, quam & *mezereon* vocant, nulla ratione confundunt: quanquam & inter Dioscoridis nomenclaturas, Cnidios coccos tum chamelææ tum chamæleonti nigri adscribatur, qui neutrius istorum, sed thymelææ proprie fructus est. Crocodilion chamæleontis herbæ nigræ figuram habet, &c. Plinius. *Mygale chamæleonti similis.* ¶ Mygale Chamæleonti similis esse dicitur, Obscurus: atqui mygale mus araneus est, qui minimum aut nihil cum chamæleonte similitudinis habet. *Chamæleon. Heracleotas scriptor.* ¶ Chamæleontis Heracleotæ scriptoris libri diuersi passim ab Athenæo citantur.

Superstitiosi chamæleontis vsus. ¶ *e* Hunc in locum referre libuit superstitiosis quosdam tum medicos tum alios magicos vsus ex chamæleonte, vt apud Plinium leguntur, his verbis: Caput eius & guttur si roboreis lignis accendantur, imbrium & tonitruum concursus facere, Democritus narrat: Item iecur in tegulis vstum. Reliqua ad veneficia pertinentia quæ dicit, quanquam falsa existimantes, omittemus, præterquam vbi irrisu coarguendum. Dextro oculo, si viuenti eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli: Lingua adalligata, pericula puerperij. Eundem salutarem esse parturientibus si sit domi: Si vero inferatur, perniciosissimum. Linguam si viuenti exempta sit, ad iudiciorum euentus pollere. Cor aduersus quartanas illigatum nigra lana primæ tonsuræ. Pedem è prioribus dextrum, genæ pelle illigatum sinistro brachio, contra latrocinia terroresq; nocturnos pollere. Item dextram mammillam contra formidines pauoresq;. Sinistrum vero pedem torreri in furno cum herba, quæ etiam chamæleon vocetur, additoq; vnguento in pastillos digeri: eos in ligneo vase conditos, præstare (si credimus) ne cernatur ab alijs qui habeat. Armum dextrum ad vinciendos aduersarios, vel hostes valere, vtique si abiectos eiusdem neruos calcauerint. Sinistrum, mirum, quibus monstris consecret, qualiter somnia quæ velis, & quibus velis mittantur, pudet referre. Omnia è dextro pede resolui: sicut sinistro latere lethargos, quos fecerit dextrum. Capitis dolores, insperso vino, in quo latus alterutrum maceratum sit, sanari. Feminis sinistri vel pedis cineri si misceatur lac suillum, podagricos fieri illitis pedibus. Felle glaucomata & suffusiones corrigi prope creditur, tridui inunctione: Serpentes fugari

ignibus

ignibus instillato: Mustellas contrahi in aquam coniecto. Corpore vero illito, detrahi pilos. Idem præstare narrant iecur, cum ranæ rubetæ pulmone illitum. Præter ea iocinere amatoria dissolui. Melancholicos autem sanari, si ex corio chamæleontis herbæ succus bibatur. Intestina & fimum eorum, cum id animal nullo cibo viuat, cum simiarum vrina illita inimicorum ianuæ, odium omnium hominum his conciliare. Cauda, flumina & aquarum impetus sisti, serpentes soporari. Eadem medicata cedro & myrrha, illigataq; gemino ramo palmæ, percussam aquam discuti, vt quæ intus sint omnia appareant: vtinamq; eo ramo contactus esset Democritus, quoniam ita loquacitates immodicas promisit inhiberi: Palamq; est, virum aliàs sagacem & vitæ vtilissimum nimio iuuandi mortales studio prolapsum, Hucusq; Plinius. Lingua chamæleontis gestata cum radice herbæ chamæleontis & cynoglossæ, obmutescere facit inimicos efficaciter, Kiranides. Dixerunt quidam *alharbe* (id est, chamæleontis) decocto sparso in aquam balnei, viridi colore infici illum qui immoratur in balneo illo aliquantisper, & deinde paulatim pristinum colorem recuperare, quod quidem ego verum esse non affirmârim, Auicenna 4. 6. 2. 5.

¶ *h* Chamæleonte mutabilior, Χαμαιλέοντος εὐμεταβολώτερος, prouerbium, supra in *B.* explicatum est.

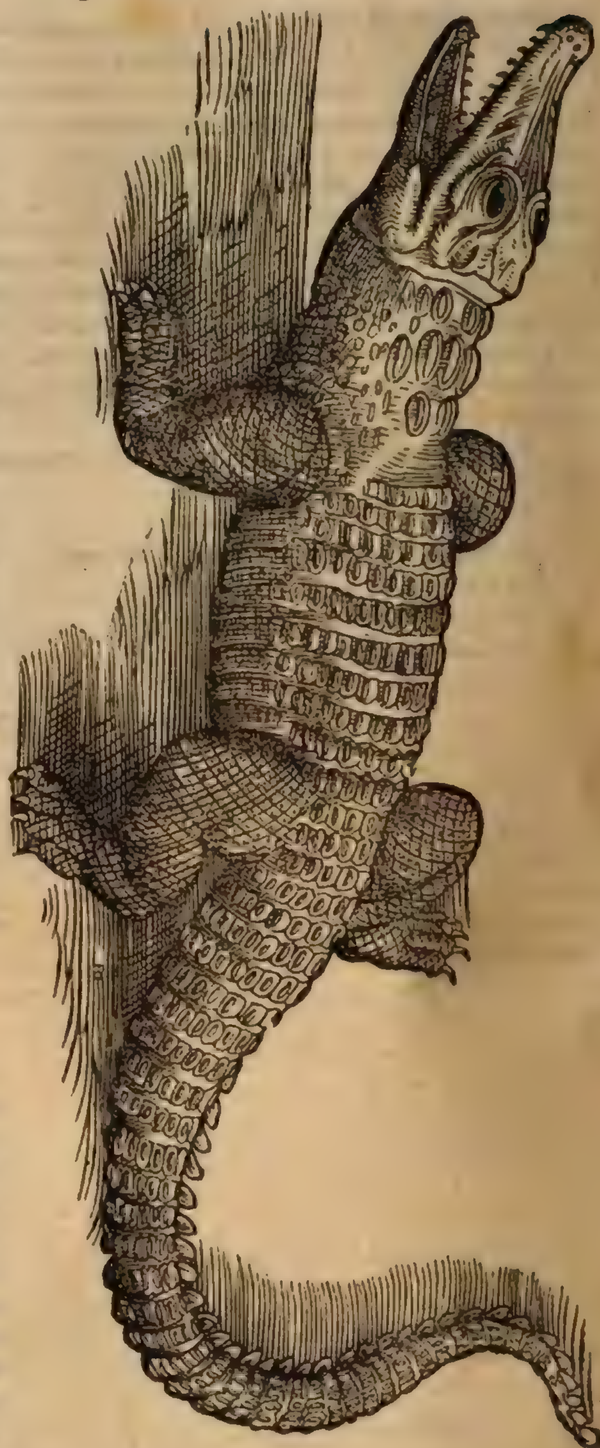
¶ Alciati Emblema in adulatores: *Emblema in adulatores.*

Semper hiat, semper tenuem qua vescitur auram,
Reciprocat Chamæleon,
Et mutat faciem, varios sumitq; colores,
Præter rubrum vel candidum.
Sic & adulator populari vescitur aura,
Hiansq; cuncta deuorat.
Et solum mores imitatur principis atros.
Albi & pudici nescius.

DE CROCODILO.

A.

CROCODILVS genus non est, sed species simplex intelligitur, vt etiam serpens: quod ad proximum genus anonymon est, Aristot. Atqui Palladius crocodilum lacertam quasi generis vocabulo nominat. Et sanè videtur omne genus quadrupedis ouipari, aut lacerti aut ranæ aut testudinis genere rectè comprehendi. *De nominibus diuersis.* Hebraicam vocem, כוח *koah*, Leuit. 11. Dauid Kimhi interpretatur genus *hazab*, id est, crocodili, quod Arabicè *hardun* vocetur, Persa transtulit *sanga*, (quæ vox ad scincum, crocodilum terrestrem accedit,) Septuaginta & Hieronymus chamæleon. צב, *zab*, Leuit. 11. crocodilum interpretatur D. Kimhi *gereschnit*, גרשנייט: & R. Salomon, *faget*, פגייט, animal simile, *zephardea*, id est, ranæ, bufonem forte intelligens: quod quidam hodie congruere putant, quoniam nomen ab intumescendo factum sit. Chaldæus *zaba* vertit, Persa אן רסו *an rasu.* Septuaginta crocodilus terrestris, (malim crocodilus simpliciter, quoniam additur iuxta genus suum,) Hieronymus simpliciter crocodilus. Arabes (aut Chaldæi,) pro *zab* videntur *thab* dicere: nam apud Auicennam legitur lacertum (*hardun*) esse *aldab*, vt Bellunensis legit, vetus codex non rectè habet *athab*: (ego non *aldab*, sed speciem *aldab* esse dixerim: nam & in Chamæleonte *A. hardun* speciem *alzab*, id est, crocodili esse docui ex R. Kimhi: צפרדע, *Zephardea*, Exodi 8. sunt qui piscem dicant, vt scribit R. Abraham) qui exiens è flumine rapit homines, (qui nimirum crocodilus fuerit) qui Arabicè vocetur אל תמיסח *al timsach.* Ipse magis probat ranas significari. Salomon *pagulera*, פגולירא, & *grenolera*, גרינולירא: Septuaginta, Iosephus & Hieronymus βάτραχοι, ranæ. Chaldæus *vrdeania*, עורדעניא. Arabs *Zephada*, צפארע. Persa *zaksaha*, צקוחא, in singulari *zakse.* Chaldæus & Arabs Hebraicum nomen relinquunt, Psalmo 78. Chaldæus similiter interpretatur: Arabs *alzephada*, vt supra. *Laaluka*, לעלוקה, duas habet filias (clamantes) affer affer, Prouerb. 30. *Aluka* Iudæi interpretantur sanguisugam: Kimhi videtur crocodilum intelligere: dicit enim esse vermem magnum, qui iuxta fluuios resideat, & prætereuntes homines iumentaq; capiat quorum sanguinem exugat, Munsterus: locus is est de rebus quæ non saturantur. Crocodili quædam species vocatur *tenchea*, (de qua voce paulò mox) alia *bardon*, (de qua in Chamæleonte *A.*) alia *theserach*, (huic similis est Arabica *thimsach* paulò ante dicta,) Auicenna 2. 2. 1. Coruo & crocodili generi quod hardeos siue hardon Græci vocant, amicitia intercedit, Albertus, sed imperitè. Aristotelis enim verba quæ illic transtulit, de cornicis & ardeolę amicitia sunt: ardeola autem Græcè herodiòs vocatur, vnde corrupta vox *bardeos*, quam crocodili genus interpretatur, deceptus Arabicæ vocis hardon similitudine. *Tisma*, Auicennæ 2. 706. crocodilus est, Syluaticus. Idem alibi voces *tisma* & *alinsa*, crocodilum exponit: Andreas Bellunensis *altensa*, (aliàs *temsa.*) Cum sint multa genera crocodilorum, omnia maxillam inferiorē mouent præter *tencheam*, Albertus. Idem alibi tencheam non communem crocodilum, sed aliam quandam speciem eius in Ægypto esse ait, quod non probo: quæcunq; enim Aristoteles de crocodilo simpliciter, eadē omnia de tenchea ipse (ex Auicenna nimirum) scribit. Addit, tenchea Ægyptiæ linguæ vocabulum esse. In Arsinoitica pręfectura mirum in modum colitur crocodilus, & est sacer apud eos in lacu quodam seorsum nutritus, & sacerdotibus mansuetus, & *suchus* vocatur, Strabo. Dubitet autē aliquis sacrine tantum, an cuiusuis crocodili nomen apud illos suchus sit: sed commune videtur vel inde quòd vox similis est scincus, qua Græci crocodilum terrestrem nominant: à qua *tinsa* etiam & similes

Arabicæ prædictæ non abludunt. Crocodili Ægyptij *champsæ* (χάμψαι, si θάμψαι legeres, accederet vox ad Arabicam *temsa*) vocantur: Iones appellauêre crocodilos, illi generi crocodilorum quod apud eos in ſepibus gignitur, quantum ad corporis ſpeciem, comparantes, Herodotus. Cum legiſſem apud Herodotum in Euterpe, ab Ægyptijs olim *champſas* appellatos: rogaui Turcum quendã, ecquid ei nunc eſſet nominis? Reſpondit: *Kimpſac.* Iul. Scaliger. Videtur autem Herodotus loco citato per crocodilos in ſepibus naſcentes, ſcincos, id eſt, crocodilos terreſtres, aut ſtelliones, aut aliud lacerti genus intelligere: vt & Varinus, aut quiſquis eſt à quo ille deſumpſit hæc verba, Crocodilus animalculum paruum eſt. Scribitur autem Græcè Κροκόδειλος, & quandoque Κορκόδειλος, per enallagen literarum, Idem. Apud Paulũ Æginetam νειλοκροκοδείλους legimus, hoc eſt fluuiatiles è Nilo, ad differentiam terreſtrium quos proximè nominarat. Δενδρίτης, crocodilus, Heſychius & Varinus. In Nilo ſunt animalia quædam ad ſimilitudinem draconis, vulgò *Cocatrix* vocant, Haithonus Armenus: ſubijcit autem ſtatim crocodili deſcriptionem. Albertus & alij Barbari ſcriptores *Cocodrillum* nominant. Germani, Illyrij, & aliæ gentes, Europæ ſaltem, pleræq; omnes crocodili nomen retinent.

B.

Quibus in regionibus reperiantur crocodili. In Nilo. Bamboto Africæ fluuio, Darat Mauritaniæ flumine.

Crocodilum Ægyptus fert, Ariſtot. Crocodilum habet Nilus, terra pariter ac flumine infeſtum, Plinius. eſt enim amphibius, vt in C. dicam. Nilus hippopotamos, crocodilosq; vaſtas beluas gignit, Mela. Ingens eorum multitudo eſt in Nilo & ſtagnis propinquis, Diodorus Siculus. Mauritaniæ flumina crocodilos habent, Strabo. Bambotum amnis iuxta Atlantem Africæ montem, crocodilis & hippopotamis refertus eſt, Plinius lib. 5. cap. 1. & Solin. cap. 27. Ibidem Plinius Darat Mauritaniæ flumen memorat, in quo crocodili gignãtur. Scincos in Libya duos cubitos excedere Pauſanias exiſtimat, Hermolaus. atqui Pauſaniæ locus in Atticis hic eſt, Aqua iuxta Atlantẽ turbida eſt, καὶ πρὸς τῇ πηγῇ κροκόδειλοι πήχεων (videtur numerus deeſſe in excuſis codicibus, Hermolaus legit δυοῖν) ἥσσων οὐκ ἐλάσσους. id eſt, & iuxta fontẽ crocodili erant non minores duobus cubitis. (Abrahamus Lœſcherus vertit, *cubito vno non minores*) accedentibus autem hominibus mergebantur in fontem. Vnde apparet Pauſaniam hîc crocodilis propriè dictis, id eſt aquaticis vel amphibijs loqui, non autem de ſcincis qui terreſtres crocodili ſunt.

In Bithynia. In inſula Syagro Africæ promontorio propinqua. In Indiæ fluuiis.

In Bithynia Chalcedonis agro ferè, crocodilos minutos quodam fonte naſci qui *Azaritia* dicatur, Strabo meminit, fortaſſeq; pro ſcincis accipit, quoniam paruos eſſe tradat, Hermolaus ſimili vt ſupra errore lapſus. Syagro maximo totius orbis promontorio in Arabia thurifera, propinqua eſt inſula Dioſcoridis (cuius & Stephanus meminit) in qua crocodili & viperæ plurimæ ſunt, Arrianus. Crocodili in Nilo & alijs quibuſdam & Indiæ fluuijs verſantur, Albertus. Apollonius & ſocij cum per flumen Indum nauigio veherentur, equos fluuiales complures ferunt ſibi occurriſſe, multos etiam crocodilos illis ſimillimos qui in Nilo reperiuntur, Philoſtratus.

Species duæ.

¶ Crocodilum maiorem quanquam amphibium, authores tamen (Ariſtoteles) ſæpe fluuiatilem cognominant, ad differentiam terreſtris, qui in terra tantum agit, multo minor, & ſcincus etiam vocatur.

catur. aliqui tamen, Plinio teste, scincum à crocodilo terrestri distinguunt, quòd cutis ei candidior ac tenuior sit, & squamarum seta à cauda ad caput versa. Crocodilus, secundum Arabes, si pepererit oua in aqua, generatur alius crocodilus (similis ei:) si verò in ripis iuxta aquam, scincus nascitur. quamobrem fertur scincum esse de semine crocodili, Andreas Bellunensis. Duo crocodilorum genera Ganges fluuius generat. horum alteri nihil nocent, alteri inexorabili atq; immisericordi in quidlibet voragine carniuori sunt. In eorum summo rostro quiddam tanquam cornu eminet, Ælianus. Plura de generibus crocodilorum dixi in A. præsertim ex Alberto seu Auicenna.

amphibius, & scincus terrestris. *Duo genera in Gange.*

¶ Crocodilus lacertam per omnia refert, cauda tantum differt, Albertus. ¶ Ad cubitorum longitudinem decem interdum extenditur, Marcellinus. Ouum non maius quàm anseris edit: maximumq; animal minima hac origine euadit. crescit enim ad quindecim cubita. Sunt qui eum tandiu augeri, quandiu viuat, confirment, Aristot. Quidam hoc vnum animal (aliqui etiam vrsam, recentiores obscuri) quandiu viuat, crescere arbitrantur, Plin. Amometus in quadam Libyca vrbe dicit sacerdotes ex lacu quodam cantionum illecebris præstrictos crocodilos decem & septem cubitorum educere, Ælianus. Excretus ad decem & septem & amplius cubitos peruenit, Herodotus. Magnitudine excedit plerunq; duodeuiginti cubita, Plinius. Plerunque ad viginti vlnas magnitudine coalescit, Solinus. Isidorus quidem pleraq; ex Solino mutuatus, non vlnarum sed cubitorum viginti longitudine plerunque videri scribit. In tantam magnitudinem sæpe excrescit, vt Psammitichi Ægyptiorum regis tempore Philarchus viginti quinque cubitorum dicat visum fuisse: regnante Amaside, sex & viginti cubita excessisse, Ælianus. Albertus scribit duos à se visos, vnum sedecim cubitorum, alterum decem & octo. Ipse Viennæ vidi Venetijs aductos complures crocodilos cubitorum sex, & tenellos etiamnum vnius cubiti, lacertis nostratibus grandiusculis admodum similes, nisi quod colore plerunq; sunt flauo, Vadianus in Melam. Petrus Martyr colorem eis flauum tribuit, sed ventrem subalbidum. Crocodilus à croceo colore dictus est, Isidorus & Arnoldus. Colorem chamæleo mutat, & niger non longè dissimilis crocodilo est, Aristot. ¶ Corpus ei totum asperum, Idē. Chamæleonti asperum cute corpus est, quale in crocodilis deprehendimus, Solinus. Crocodilo fluuiatili cutis est corticosa, contra omnem ictum inuicta, Aristoteles. Alibi etiam cortice eum tegi scribit, eoq; tam duro & rigido, vt firmior osse euadat. Herodotus pellem eis circa tergum impenetrabilem esse prodidit, Valla interprete: Græce legitur, δέρμα λεπιδωτὸν ἄρρηκτον. Squamis præduris ostreorum modo totus obducitur, Volaterranus. Cute est contra omnes ictus inuicta, Plin. Et alibi, crocodilis & duritia tergoris tribuitur, & solertia. Pellis eorum rugosa, (aspera, corticosa,) & adeo firma vt ea quasi clypeo muniantur, Albertus. Circundatur maxima cutis firmitate, in tantum vt ictus quouis tormento adactos, tergore repercutiat, Solin. Cutim ita validam gerit, vt eius terga cataphracta, vix tormentorum ictibus perforentur, Marcel. Venter tantum ei mollior, (quod & Petrus Martyr testatur) qua parte à delphinorum quodam genere sauciantur, vt dicam in D. Dorsum squamis durissimis, conchylij ferè duritie, vt neq; sagittis transfigi possit, armatur, Petrus Martyr. Tergum & cauda, imò tota pars prona, vt ipse obseruaui, multis corticibus subrotundis squamatim compingitur, & eminentibus ijs secundum longitudinem exasperatur. Iidem ad latera minores sunt, minusq; eminent, in ventre candicant læuesq; sunt, hoc est nihil omnino eminent. Tergum & caudam eis ab omni ictu inuictas partes, & armatas squamarum robore testis crustisve haud dissimilium: ventrem verò molli & tenui esse cute Tentyritæ sciunt, Ælianus. ¶ Crocodili (forte abundat hæc vox) vespa volans, aut sanguis crocodili, hominem noxium aut cædem (percussorem aut sanguinem) significant, Orus 2.2 ?. vt ipse transfero: Mercerus & Trebatius interpretes aliter.

Descriptio crocodili. *Longitudo decem vel undecim cubitorum & amplius.* *Crocodilus à croceo colore dictus.* *Cutis aspera.*

¶ Crocodilo fluuiatili oculi sunt suis, (suilli) Aristot. & Herodotus. Oculi hebetes, Ælianus. Visus in aqua hebes, extra acerrimus, Aristot. Quadrupedes quæ oua pariunt, vt testudines, crocodili, palpebram inferiorem tantum habent sine vlla nictatione, propter oculos præduros, Plinius. Ægyptij crocodilum solum ex ijs quæ degunt in humido, à fronte tenuem ac perspicuam quandam pelliculam deducere tradunt, & visum obtegere, Cælius Calcagninus ex Plutarcho ni fallor. Lati capitis est, Kiranides. Rostro porcino, Petrus Martyr. ¶ Crocodilus fluuiatilis solus animalium maxillam superiorem mouet, Aristot. Reddit autem huius rei causam de partib. animal. 4.11. quoniam pedes ad capiendum retinendumq; inutiles habet: parui enim admodum sunt. itaque ad hunc vsum natura os ei pro pedibus vtile condidit. ad retinendum verò, vnde ictus inferri vehementius potest, inde motus commodius agitur. infertur autem vehementius desuper, quàm de parte inferiore. Ergo cum vtriusq; tum capiendi tum mordendi vsus ore administretur, magis autem necessarium retinendi officium sit, cui neq; manus sint, nec pedes idonei, commodius huic est mouere superiorem maxillam, quàm inferiorem, Hæc ille. Inferiorem maxillam solus animalium non mouet, sed superiorem inferiori admouet, Herodotus, Plinius, Solinus, Marcellinus. Vnum hoc animal superiore mobili maxilla imprimit morsum, Plinius. Cum sint multa genera crocodilorum, omnia mouent mandibulam inferiorem præter tencheam: & ideo hoc animal est fortissimi morsus, Albertus. Idem alibi visos sibi scribit duos crocodilos qui mandibulam inferiorem mouerint. Et rursus alibi crocodilum marinum (non fluuiatilem) se vidisse, maxilla inferiore mobili. Ad marini

Descriptio partium corporis. *Oculi.* *Maxillæ superioris motus.*

quidem crocodili differentiam Niphus etiam ab Alberto persuasus, crocodilum fluuiatilem aliquãdo ab Aristotele cognominari putat: Ego verò non quia marinus sit vllus crocodilus, (nisi quod fortè crocodilo simile in mari est animal, alterius generis,) sed ad differentiam terrestris fluuiatilem ab Aristotele dici censeo. Crocodilo vnico animalium superior maxilla mobilis visitur, inferiori interim cum temporum ossibus adeò vnita, vt ne tantillum quidem moueri queat, ipsaq́ue duos sinus nanciscatur, quibus superior singulis vtrinq; tuberculis latis nec nostris admodum dissimilibus inarticulatur, magna ex parte lacertarum testudinumq́ue inferiori maxillæ eleganter respondens: quemadmodum etiam totus crocodilus imagine (non autem magnitudine & geniculatis caudæ tuberibus) lacertæ similis visitur, And. Vesalius.

Lingua. ¶ Crocodilus fluuiat. lingua caret, Aristot. Diodorus Siculus, Marcellinus. Linguam non habet, Solinus: neq; vllum eius signum, Albert. Soli crocodilo ex omnibus feris lingua innata non est, Herod. Vnum hoc animal terrestre linguæ vsu caret, Plin. Et alibi, Crocodilis lingua tota adhæret. Aquatile genus (inquit Aristot. de partibus animal. 2. 17.) breui tempore sentit sapores, hinc fit vt pro sui vsus breuitate linguam parum discretam habeant. raptim enim summaq; celeritate cibus ad ventrem ingeritur, quod immorari saporibus perfruendis nequeant, humore interlabente. Crocodilis nonnihil causæ ad eius partis vitiationem affert etiam immobilitas maxillæ inferioris. lingua enim inferiori annectitur maxillæ, quam illi quasi contra habent superiorem. Cæteris enim superior immobilis est. Itaq; vt ad superiorem non habent, quòd cibi aditus tollitur: sic ad inferiorem carent, quod superior quasi translata in locum inferioris est. Accedit ad hæc genus vitæ, quam more piscium agit, cum tamen ipse terrestre sit. itaq; vel ob eam rem inexplanatam hanc partem habeat necesse est. Et rursus eiusdem operis 4. 15. Quadrupedes omnes linguam in ore continent, excepto vno crocodilo fluuiatili. hunc enim non nisi locum tantummodo linguæ habere putaueris. cuius rei causa est, quod idem & terrestris & aquatilis quodammodo est. ergo vt terrestris locum obtinet linguæ, vt aquaticus elinguis est.

Dentes. ¶ Dentes habet magnos exertosq;, Aristot. Diodorus Siculus, & Herodotus. Valla pro voce χαυλιόδοντας, reddit prominentes atque serratos, cum vox Græca prominentes tantum siue exertos significet, quales in apris spectantur. quanquam in his duo tantum extra os eminent sursum: vt in talpa totidem deorsum, in crocodilis vero plures è superiore maxilla deorsum prominent, ita vt etiam ore clauso foris spectentur, & quidem anteriores omnes, postremi aliquot non item. Verum est tamen simul etiam καρχαρόδοντας esse, id est serratis præditos dentibus crocodilos: quanquam scio Aristotelem scribere nullum animal simul & serratis & exertis dentibus esse. Dentes crocodilo albent, feri, oblongi, Petrus Martyr. Dentes habet magnos pro portione corporis & prominentes, Herodotus. Canini dentes crocodili febres statas arcent, thure repleti. sunt enim caui, Plin. Vnũ hoc animal superiore mobili maxilla imprimit morsum, aliâs terribile, pectinatim stipante se dentiũ serie, Plin. Solinus. Ordine dentium pectinato, perniciosis morsibus quicquid tetigerit pertinaciter tenet, Marcellinus. Dentes eius fortissimi sunt, Albertus: nec non acutissimi, & modicè recurui, vt in ca tulo animaduerti: Herculem Ion Chîus inquit habuisse dentium tres ordines, ὀδόντων τρίστοιχον βίον, multi etiam crocodilum, quidam verò & cete, Io. Tzetzes Chiliade 3. 115. Ego nihil tale in crocodilo repetio. Dentes possident sexaginta, Ælianus, & recte quidem, vt & ipse numeraui.

Spina. ¶ Sexaginta vertebras in spina habent, quam totidem neruis alligatam esse ferunt, Ælianus.

Rictus oris. ¶ Rictus oris eius vsque ad locum aurium patet, si aures haberet, Albertus. Crocodilis quibusdam in Gange fluuio in summo rostro quiddam tanquam cornu eminet, Ælianus.

Lien. ¶ Crocodilus minimum habet lienem, Aristot. Lienem quidam putant inesse oua parientibus admodum exiguum: ita certè apparet in testudine & crocodilo, & lacertis & ranis, Plinius. ¶ Crocodilo testes intus adhærent lumbis, Aristoteles.

Cauda. ¶ Caudam habet oblongam, eadem ferè qua reliquum corpus longitudine, quod in catulo obseruatum mihi est. Eam similiter vt dorsum cortices validi & eminentes exasperant muniuntq; parte prona & ad latera: nam infernè læues tenuioresq; sunt. Crocodilus lacertam refert, nisi quod caudam non habet adeò rotundam (non ita geniculatis tuberibus distinctam, Vesalius,) & pinnas in eadem habet, Albertus. Ego pinnam inesse vidi in catulo per sex aut septem digitos extensam vsq; ad partem postremam. Crocodilus (aliâs Cordula, Κορδύλη, quod magis placet, hæc enim parua ad silurum dici potest, non crocodilus) natat pedibus & cauda, quam similem siluro habet, quoad paruum magno licet conferre, Aristot. Crocodilus est cauda breui, (longa, vt Kiranides scribit,) crassa, in turbinem à corpore desinenti, non vti in cæteris quadrupedibus, sed vti in piscibus cernimus: lacertis breuibus, vnguibus rapacissimis.

Manus. Pedes & crura. Vrsinas diceres crocodili manus pedesque, nisi huic essent squammei, illi autem villosi, Petrus Martyr. Non habere eum vnde egerat nisi per os, quidam tradiderunt, Idem. Crocodilum habet Nilus quadrupes malum, Plinius & alij. Ouiparis quadrupedibus, vt crocodilo, lacertæ, & reliquis generis eiusdem, crura tum priora, tum etiam posteriora retroflectuntur, paulum in latus vergentia, Aristot. Homini genua & cubita contraria: item vrsis & simiarum generi, ob id minimè pernicibus: oua parientibus quadrupedum crocodilo, Plin.

Vngues. ¶ Vnguibus (vnguium immanitate, Solinus) armatus est, Plinius. Vngues robustos habet, Aristot. & Herodotus. Quòd si vt armatus est vnguibus, haberet etiam pollices, ad euertendas quoq; naues sufficeret, viribus magnis, Marcellinus.

Crocodilus

C.

De naturalibus corporis actionibus.

Crocodilus quanquam ambigentis siue ambigui victus animal est, ab Aristotele tamen & alijs fluuiatilis ferè cognominatur, ad differentiam terrestris, qui perpetuò in terra degit. Terrestris & aquatilis est, Herodotus. Assuetus elementis ambobus, Marcellinus. Vita ei in aqua terraq; communis, Plinius. Quadrupes est malum, & terra pariter ac flumine infestum, Idem. In terra & in flumine pariter valet, Solinus. Crocodilus gressilis est, & degit quidem in fluido, victumq; inde emolitur: sed aerem non humorem recipit, & foris parere solet, Aristot. *Crocodilus ἀμφίβιος.* Humore vt nec prorsus carêre possunt, ita nisi aliquando respirant, in ipso suffocantur, Idem. Dies in terra parte maxima agit, noctes in aqua teporis ratione: tepidiorem enim aquam experitur quàm aerem, Aristot. Dies in terra agit, noctes in aqua, vtrunque ratione teporis, Plin. Plerunque diei in sicco agit, sed totam noctem in flumine, quod calidior aqua sit quàm nocturnus aer serenus & roscidus. (θερμότερον γὰρ ἐστι τὸ ὕδωρ τῆς τ' αἰθρίης καὶ τῆς δρόσου,) Herodotus. Noctibus quiescit per vndas, diebus humi vescitur, confidentia cutis validissimæ, Marcellinus. Noctibus in aqua degit, per diem humi acquiescit, Solinus. ¶ Per diem in terra quiescit, & ad Solem iacet adeò immobilis, vt qui consuetudinem eius nescit, mortuum putet, Liber de nat. rerum & Albertus.

Ægyptij solis ortũ per geminos oculos crocodili significãt, & occasum per caput eius inclinatum.

¶ Ægyptij Solis ortum significantes, geminos oculos crocodili pingunt. ἐπειδήπερ (lego, ἐπειδὴ πρὸ) παντὸς σώματος ζώου οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκ τοῦ βυθοῦ ἀναφαίνονται. hoc est, vt ego interpretor, Quoniam ante omne reliquum corpus oculi huius feræ ex profundo aquæ emicant, (emergunt.) Aliter Mercerus, & aliter quam ille Trebatius vertit, vterq; (meo iudicio) deceptus. Leguntur autem hæc in Hieroglyphicis Hori. Et rursus, Occasum significantes, crocodilum capite inclinato pingunt: αὐτότοκοι γὰρ καὶ κατωφερὴς τὸ ζῶον. Trebatius ineptè vertit: Est enim hoc animal rotundum & promiscuè parit. Decepit eum vox κατωφερὴς, libidinosum aliâs significans: quæ hoc in loco idem quod κεκυφὼς est, id est capite deorsum inclinato. Mercerus quoq; non minus ineptè, Ad partum enim facile, & ad Venerem procliue est hoc animal. At qui αὐτότοκοι vox corrupta videtur, pro qua legerim κατώπιον aut κατωπὸν, vel aliquid simile. tali enim situ, (nempe capite decliuiore, aquam versus, reliquo verò corpore altiore & ab aqua auerso,) in ripis crocodilum iacere conijcio, vt facilius & promptius cùm res postulat in aquam mergatur. Et sanè cum vt Orientem significent caput eius & oculos superiore quam reliquum corpus situ ex aqua emergentis pingant, par est ad Occidentem denotandum eo habitu pingi quo vititur cum se mergere parat.

Visus.

¶ Hebetes oculos hoc animal dicitur habere in aqua, extra acerrimi visus, Aristoteles & Plin. Inter aquas cæcus, sub dio (ἐν τῇ αἰθρίῃ) perspicacissimus, Herodotus. In aqua obtusius videt, in terra acutissimè, Marcellinus & Solinus. Faba nascitur & in Ægypto spinoso caule: qua de causa crocodili oculis timentes refugiunt, Plinius.

Incessus.

¶ Propter breuitatem pedum piger est, Albertus. Si persequantur quempiam, vertere se non possunt, sed solum recta procedere queunt, vnde pluribus occasio fugæ haud dubia, Cardanus. Ex cauernas subeuntibus quadrupeda eademque ouipara, (vt crocodili, lacertæ, stelliones, & testudinum genera,) omnia à latere crura adiuncta, & summam terram obradentia habent, eademq; in obliquum detorquent, quoniam ita formata vsui sunt ad commodius subeundum, & ad ouorum incubatum atque custodiam peragendam. Cum igitur extrorsum pateant, necesse est vt femoribus contrahendis, & sub se condendis toto corpore in sublime sese efferant. quod quidem corpus cum ita se moueat, fieri non potest vt crura aliter inflectantur quàm extrorsum, Aristoteles in libro De communi anim. gressu.

φωλεία.

¶ Mensibus quatuor frigidissimis latent crocodili, nec interim quicquam edunt, Aristoteles. Quatuor menses hyemis inedia semper transmittere dicitur hoc animal in specu, Plin. Quatuor mensibus hybernis (à cœptu brumæ, Solinus) nihil omnino edit, Herodotus, Marcellinus. Crocodilus latet quadraginta dies, Suidas in φολιδωτὸν. Ælianus sexaginta dies eum quotannis in latibulo sine vllo cibo quiescere prodidit, eundem numerum sexagenarium in multis etiam alijs ei attribuens. Crocodilus & testudo latibulis quidem se condunt, sed senectam non exuunt, Ælianus & Suidas in φολιδωτὸν.

Ægyptij ad significandas tenebras, crocodili caudam pingunt.

¶ Ægyptij cum significant tenebras, crocodili caudam pingunt. neque enim aliter ad exitium & internecionem perducit crocodilus quodcunq; apprehenderit animal, nisi cauda prius cæsum, inualidum reddiderit. nanq; in hac corporis parte præcipua est crocodili vis ac robur, Orus.

Infestatio aliorum animaliũ & voracitas.

Non solum homines comedit, sed & cætera terrestria animantia flumini appropinquantia vnguibus grauiter discerpit, Diod. Deuorant equos & homines, & quodcunq; animal in flumine aut super ripam inuenerint, Obscurus. Crocodilus vitulum aliquando matri (vaccæ) ereptum in fluuium defert, Syluat. Nealces asellum in littore (ripa Nili) bibentem pinxit, & crocodilum insidiantem ei, Plinius. Satiati piscibus quasi somnolenti caput ingerunt ripis, Albertus. Hunc saturum cibo piscium, & semper esculento ore in littore somno datum, trochilus parua auis inuitat ad hiandum, &c. Plinius. Canes crocodilorum metu è Nilo in transcursu tantum rapiunt potum, vnde natum prouerbinm, Vt canis è Nilo bibit & fugit.

Cibus.

Luto pascitur, Arnoldus de Villanoua. In Arsinoitica præfectura crocodilus sacer à sacerdotibus nutritur pane, carne & vino, quæ à peregrinis afferuntur ad eiusmodi spectaculum venientibus. Sunt qui placentas etiam, & carnes assas & mulsum eis afferant, Strabo. Ægyptij hominem comedentem significant crocodilo hiante picto, Orus.

Fœcunditas.

¶ Crocodilus fœcunditate ex-

Incubitus & exclusio ouorū. cedit, & singulis annis parit, Diodorus Siculus. Ægyptij tum aliâs, tum fœcundum significantes, crocodilum pingunt. est enim fœcundum (πολύτοκον) animal, Orus. Pariunt educantq; in sicco, Aristot. Testudines & crocodilos dicunt cum in terra partū ediderint, obruere oua, deinde discedere, ita & per se nascuntur & educantur, Gillius non citato authore. Illi quidem quos nos legimus, non sponte sed incubitu, oua crocodilorum excludi testantur. Oua parit in terra crocodilus excluditq;, Herodotus. Tam terrestres quàm fluuiatiles crocodili sua oua terræ gremio committunt, Aristot. Sexaginta dies ventrem ferunt, sexaginta oua totidem diebus ex sese pariunt, totidemq; dies hæc fouent. Curatio partus ab eisdem sexaginta diebus peragitur, Ælianus. Crocodili vicibus incubant mas & fœmina, Plinius. In partu fouendo mas & fœmina vices seruant, Solinus. Crocodili oua tempore anni (calore scilicet mediocri) concoquuntur & perficiuntur: vt etiam stirpes non germinant nisi tempus idoneum, quo concoquatur alimentum, accedat, Aristot. Problem. 2.26. *Oua.* Oua sexaginta complurimum parit, maximumq; animal minima hac origine euadit. ouum enim non maius quàm anseris, & fœtus inde exclusus proportione est. Sunt qui eum tandiu augeri, quandiu viuat, confirment, Aristot. Parit oua quanta anseres (quod Solinus etiam & Marcellinus scribunt) nec *Incrementum.* aliud animal ex minori origine in maiorem crescit magnitudinem, Plinius. Ex omnibus cognitis animalibus hoc maximum existit ex minimo: si quidem oua gignit haud multò maiora anserinis, & proportione oui fœtus excluditur. excretus ad decem & septem & amplius cubitos peruenit, Herodotus & Diodorus. Inter aquatilia crocodilus ex minimo maximus euadit, vt ex volucribus magna struthio, ex quadrupedibus elephantus, Ælianus. Quidam hoc vnū animal quandiu viuat crescere arbitrantur. viuit autem longo tempore, Plinius. *Nidi vbi incubant.* Oua exclusa extra eum locum transferens, semper incubat, præ diuinatione quadam, ad quem summo auctu eo anno egressurus est Nilus. Metatur locum nido naturali prouidentia: nec alibi fœtus præmit, (vide an *promit* legendum. quanquam Plinius alibi exclusa transferri ait,) quàm quò crescentis Nili aquæ non possunt peruenire, Solinus. Crocodilorum partus (inquit Plutarchus in libro Vtra anim.) cætera quidem similia habet testudinum partui marinarum: locum verò quem excubatui designat quibúsnam conijciat modis, ratiocinio humano nullo deprehendi potest. vnde nec humanæ sed fatidicæ cuiusdam facultatis illam bestiæ prædictionem esse putant. Nec altius enim nec inferius, sed eo præsertim loco ponit oua, quo summo Nilus auctu, eo quidē anno terram abluturus conditurusq; peruadet. Itaq; qui rusticus prior incidit, locum notat, ac summum cæteris nunciat fluminis incrementum. Adeò verò locum commetitur, vt eo aquis operto, non opertus ipse incubet, Hæc ille. Nostrates similia quædam de fibri domicilio scribunt, quod ita struat, vt pars dimidia aquam contineat, altera supra aquam extet. quod si agricolæ domicilia eorum altius posita viderint, in montibus serunt: sin humilius, in vallibus. *Catuli.* Exclusis crocodili catulis quisquis emergit protinus, nihil autem arripit eorum quæ fortè occurrerunt, ac neque vel ranam vel limacem vel festucam vel herbulam populatur, ore lanians, eum morsu mater repente necat: feroces contra ac strenuos amat colitq;, iudicio, quod mortalium sapientissimi consueuerunt, non amans affectu, Plutarchus in eodem libro, & Ælianus cuius verba in D. referam. Est etiam admiratio in bestijs aquatilibus his quæ gignuntur in terra, veluti crocodili, aquatilesque testudines. ortæ enim extra aquam, simul ac primum niti possunt, aquam persequuntur, Gil-*Vere pariunt.* lius. Crocodilorum ὠοτοκία, id est ouorum partus circa Nilum, vernum tempus indicat, Heliodorus. Oua plurima (Ὠῶν σωρὸν) crocod. parit: quæ vt primum exclusa sunt, aculeatus quidam scor-*Scorpius ex ouis.* pius ab eis (ex ipso crocodilo, Ælianus) prorepit, à quo ille letaliter ictus interit, Philes. Crocodili multiplicarentur nimis pluribus ouis editis: sed non nisi iuxta aquas viuere queunt: amphibij enim sunt, & præter id iniurijs aquarum obnoxij, Cardanus. Scincus est *guaril* (lacertus) Nili: & putarunt aliqui hunc esse fœtum crocodili in campos, (terrestrem,) Auicenna. ¶ Crocodilus longo tempo-*Vitæ longitudo.* re viuit, Aristot. & Plinius. Longitudine vitæ hominis fermè est, Diodorus Siculus. Annos viuit sexaginta, Ælianus.

D.

De animi affectibus & morib. Crocodylus natura timidus, improbus, malitiosus, fallax cum ad rapinas faciendas, tum ad comparandas insidias acerrimus & promptissimus existit, Ælianus. Sunt qui subtilitatem animi constare non tenuitate sanguinis putent, sed cute operimentisq; corporum magis aut minus bruta *Timidū animal & improbū.* esse, &c. ceu verò non crocodilis & duritia tergoris tribuatur, & solertia, Plin. Crocodilus diuinatione quadam oua sua extra eum locum transferens, ad quem summo auctu eo anno egressurus est Nilus, semper incubat, vt pluribus dixi in C. Cum ex sese pepererunt, hoc experimento legitimum ab *Quomodo legitimos catulos suos à spurijs internoscāt.* spurio internoscunt, vt si quid simulatque exclusus est, rapuerit, in reliquum tempus in crocodilini generis numero locoq; à parentibus ducatur: sin ignauia cum ipsum tardauerit, ad comprehendendam alicunde aut muscam aut lacertulas (culicem, muscam, aut locustam, Io. Tzetzes) cum parens tanquam à se degenerantem, nihilq; ad se pertinentem lacerat: atq; tanquam ad solis radios aquilæ suorum ingenuitatem experiuntur, sic celeri alacritate prædam capiendi ij suos probant, Ælianus & Plutarchus, cuius verba præcedenti capite recitaui. Idem aspides etiam, cancros, & testudines in

Ægypto

Ægypto facere Ælianus alibi scribit. *Est in eis pietas crocodili, astutia hyænæ*, Mantuanus. In partu fouendo mas & fœmina vices seruant, Plin. & Solinus.

Pietas crocodili & astutia hyænæ.

Sympathia crocodili cum trochilo.

¶ Crocodilis hiantibus trochili aues inuolantes (à carunculis quæ inhæserint, rostro) dentes depurgant. & crocodilus sentiens secum commodè agi, nihil nocet: sed cum egredi auem vult, ceruices mouet ne comprimat, Aristot. in historia anim. & in Mirabilibus. Crocodilus ita immobilis ad Solem iacet vt videatur mortuus, (somnum simulans aues hiatu suo pabuli gratia inuitat) quo tempore ei hianti auiculæ quædam dentes purgant, quas os concludens deglutit, Albertus & Author libri de nat. rerum ex Aristotelis verbis (vt apparet) non intellectis. Trochilus auicula breuis est. ea dum reduuias (reliquias. reduuias conchyliorum supra dixerat Marcellinus minutias) escarum affectat, os belluæ huiusce paulatim scalpit, & sensim scalpurigine blandiente aditum sibi in vsque fauces facit: quod enhydrus conspicatus, alterum ichneumonum genus, penetrat belluam, populatisque vitalibus, erosa, exit aluo, Solinus, & alij vt in Ichneumone recitaui. Ab omni maximè commercio abhorrens, marinorum fluuiatilium lacustriumque omnium maximè ferus crocodilus, vltro se tam miranda cum gratia trochili congressibus præbet. Auicula trochilus est circum paludibus & fluuijs vicinos locos agitans, crocodili satelles parasitusque, non domi, sed reliquijs huius victitare consueta. Hæc vbi stertenti crocodilo ab Ichneumone luto in hoc se pugilis instar armante, parari insidias animaduertit, aduolat, somnum discutit, voce partim, partim vellicatu rostri. Hoc ille officio sic demulcetur. patefacto deinde rictu intra fauces admittit, titillari & inter septa dentium carnes rostro leniter excerpi mirificè gaudens. cuius voluptatis cum satur est, ac os colligere iam & rictum claudere parat, inclinata paulum superiore mandibula præmonet, totam vero non ante demittit, quam euolare trochilo quoque collubitum videatur, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. & Ælianus de animal. 8. 25. Crocodilus cum in aqua vitam degat, os fert introrsum hirudinibus refertum. Postquam igitur ex aqua in terram egressus est, ac deinde hiauit: semper enim ferè hoc ad zephyrum (Solis radios intuens aduersos maximè, Ælianus) facere solet: tunc in eius os trochilus penetrans deuorat sanguisugas. qua vtilitate delectatus crocodilus, nihil omnino trochilum lædit, Herodotus, Ælianus, Philes. Sed cum multa sint trochilorum genera & nomina, haudquaquam cum ijs omnibus amicitiam colit crocodilus, sed cum solo nuncupato cladorynchо, (cladarorynchum legit Hermolaus in Plinium 8. 25.) qui nulla offensione hirudines ei legere potest, Ælianus. Vlterius nauigantes, quam plurimos crocodilos ad Insularum ripas in medio Nili ad solem aperto rictu apricantes conspeximus, quos auiculæ turdi ferè magnitudinis inuolantes, post breue temporis spatium euolabant. Mihi vero eius rei occasionem inquirenti responsum fuit, faucibus ac dentibus Crocodili ex continua animalium ac piscium voratione perpetuo remanere defixæ carnis reliquias, quæ putrefacta vermiculos creat, à quibus magno cruciatu afficitur. Auiculæ autem vt inter volandum vermes conspiciunt, ijs ventrem expleturæ rictum inuolitant. At crocodilus vt vermes exesos percipit, contracto rictu volucres absorbere nititur, sed acuta quam supra caput gerunt spina punctus rictum diducit, simul ac dimittit. Leo Africanus.

Crocodili apud Ombitas & Ægyptios domestici & mansueti.

¶ Crocodili qui in paludibus manu Ombitarum factis nutriuntur, eis domestici & vernaculi sunt, & se appellantes intelligunt. Capita idcirco hostiarum eis edenda objciunt, quod ea ipsi non comedunt, Ælianus. Alibi tamen, In Ombitis (inquit) vel Coptitis, vel Arsinoitis tutum non est aut pedes lauare, aut aquam haurire: sed neque in ripis inambulare, nisi summa cautione, liberum est. Et rursus, Belluas etiam in eos ipsos à quibus beneficium acceperint, vehementer gratas esse, testimonio sunt vel Ægypti admodum fera animalia, feles, ichneumones, crocodili. Crocodili locis quibusdam Ægypti sacerdoti mansuetos se exhibent, propter cibi curam quæ ibi insumitur, Aristoteles. Sacerdotum clamantum non solum vocem agnoscunt, contrectarique sustinent, sed aperto rictu purgandos manibus dentes & linteolo detergendos præbent, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Sæuientes semper hæ feræ, quasi pacto fœdere quodam castrensi per septem ceremoniosos dies mitescunt ab omni sæuitia desciscentes, quibus sacerdotes Memphi natales celebrant Apis, Marcellinus & Plin. Vide plura in *h.* quàm familiariter crocodili à sacerdotibus in Ægypto tractentur. Plutarchus (in libro Vtra animalium, &c.) commemorat quendam nomine Philinum, qui Ægyptum obiuerat, sibi narrasse, se in oppido Anteo (Antæi) nuncupato, aniculam inspexisse, simul cum crocodilo in lectulo dormire, eidemque hunc porrectum adiacere, Gillius.

Ægyptij rapacem aut insanum significantes, crocodilum pingunt.

¶ Ægyptij rapacem aut insanum significantes, crocodilum pingunt. is enim si quando à petita rapina prohibeatur, in se ipsum iratus furit, Orus.

Crocodili rapacitas & versutia.

¶ Ad hanc rationem de Nilo aquã haurientibus crocodili abstrusas insidias instruunt: nam per virgulta, quibus sunt tecti, & intuentur, & subter ea ipsa natantes, & sic operti, se ad littus magnis saltibus incitant, confestimque ex virgultorum latebris erumpentes, aquatores dum aquam hauriunt violento raptu interceptos deuorant: quod quidem ipsum crocodilorum malitiam & fraudem facile ostendit, Ælianus. Et rursus, Ad comprehendendos homines, aliasve bestias, crocodilo hæc est malitia & veteratoria, vt quã nouerit eos in flumen descendere, vel ad aquationem, vel ad conscensionem in naues, viam ore, quod quidem ipsum multa compleuerit aqua, de nocte madefaciat, præcipitem efficere studens, quo faciliorem sibi captu prædam reddat. ij sanè

quoniam lubricum gradum sustinere non queant, præcipites aguntur, & crocodili impetu corripiuntur, & deuorantur. Crocodili lachrymæ, Κροκοδείλου δάκρυα, prouerbium est de ijs qui sese simulant grauiter angi incommodo cuiuspiam, cui perniciem attulerint ipsi, cuive magnum aliquod malum moliantur. Sunt qui scribant, crocodilum conspecto procul homine, lachrymas emittere, atq; eundem mox deuorare. Alij narrant hanc esse crocodili naturam, vt cum fame stimulatur, & insidias machinatur, os hausta impleat aqua, quam effundit in semita, qua nouit aut alia quæpiam animantia, aut homines aquatum venturos, quo lapsos ob lubricum descensum, neq; valentes aufugere, corripiat, correptosq; deuoret. deinde reliquo deuorato corpore, caput lachrymis effusis macerat, itaq; deuorat hoc quoq;, Erasmus. Crocodilus hominem quoque cum potest interficit, sed eundem postea, vt dicunt quidam, deplangit, Albertus. Crocodilum solum ex brutis lachrymari quidam tradunt, Petrus Martyr. Ipsi, quorum vanitas ridetur, Ægyptij, nullam belluam, nisi ob aliquam vtilitatem, consecrauerunt: velut crocodilum, quòd terrore arceat latrones, &c. Cicero.

Crocodili lachryma. Prouerbium.

¶ Crocodilus omnem strepitum perhorrescit, humanam vocem contentiorem extimescit: eos à quibus paulò confidentius inuaditur, reformidat, Ælianus. Audax monstrum fugacibus, vbi audacem senserit timidissimum, Marcellinus. Tradiderunt aliqui fugere crocodilum si recto oculo inspiciatur: sequi verò si meticulosum obuium senserit, ac interimere, Pet. Martyr. Fugax animal audaci, audacissimum timido. Nec illos Tentyritæ (dicti ab insula Tentyri quam habitant, Hermolaus) generis aut sanguinis propinquitate superant, sed contemptu & temeritate. Vltro enim insequuntur, fugientesq; iniecto trahunt laqueo: pleriq; pereunt quibus minus præsens animus ad persequendum fuit, Seneca lib. 4. Natur. quæst. In insula Nili Tentyri nascentes tanto sunt crocodilis terrori, vt vocem quoque eorum fugiant, Plinius. Et alibi, Quin & gens hominum est huic beluæ aduersa in ipso Nilo Tentyritæ, ab insula in qua habitat appellata. Mensura eorum parua, sed præsentia animi in hoc tantum vsu mira. Terribilis hæc contra fugaces bellua est, fugax contra insequentes: sed aduersum ire soli hi audent. Quin etiam flumini innatant, dorsoq; equitantium modo impositi, hiantibus resupino capite ad morsum addita in os claua, dextra ac læua tenentes extrema eius vtrinque, vt frenis in terram agunt captiuos: ac voce etiam sola territos, cogunt euomere recentia corpora ad sepulturam. Itaq; ei vni insulæ crocodili non adnatant: olfactuq; eius generis hominum, vt Psyllorum serpentes fugantur, Hæc ille & Solinus. Tentyritæ omnibus modis crocodilum exosum habent, inuestigant atq; occidunt. Sunt qui dicant quod quemadmodum Psylli apud Cyrenaicam regionem naturalem quandam vim habent contra serpentes, sic & Tentyritæ contra crocodilos, vt nihil ab eis patiantur, sed intrepidè natent, & aquam tranent, alio nemine audente. Cumque crocodili Romam allati essent vt viderentur, Tentyritæ eos sequebantur. facta est illis piscina quædam, & foramen in vno laterum, vt ex aqua in apricum egredi possent. Tentyritæ aderant, qui eos interdum rete educebant ad Solem, vt a spectatoribus viderentur, interdum in aquam intrantes rursum eos in piscinam retrahebant, Strabo. Teteryntæ (Tentyritæ) sic nuncupati Ægyptij, qua ex parte comprehensibilis atque expugnabilis sit, præclare intelligunt. Etenim eius oculos, quòd sint hebetes, planè sciunt peropportunos esse ad vulnus accipiendum: atq; etiam eiusdem ventrem, quia molli & tenui sit cute, idcirco commode feriri posse. Contra vero tergum & caudam ab omni ictu inuicta ideo existere, quod tecta sint, & quasi armata squammarum robore, testis, crustisve haud dissimilium. Ij igitur quos modo dixi populi, eos comprehendere soliti, tam valde ijs ipsis inimico infensoq; animo sunt, vt illic fluuius à crocodilis tantopere conquiescat & liber sit, vt fidenter ibidem natatio exerceri possit, Ælianus. Calepinus Tentyritas ineptè genus animalis venenosi interpretatur.

Crocodili timiditas.

De Tentyritis crocodilorum victoribus.

¶ De crocodilis quæ inter nauigandum ab accolis nautis noua perdidici, (inquit Petrus Martyr. lib. 3. legationis Babylonicæ) mens est disserere. Ab vrbe Cairo ad mare vsq; non semper noxios esse crocodilos referunt: ab vrbe autem aduerso Nilo quantò altius versus montana nauigatur, tantò violentiores ferocioresq; aqua & terris esse aiunt. Plerasq; eius rei causas mihi interroganti adduxerunt in medium. Primum, quod ea Nili pars quæ inter vrbem & mare iacet, piscibus tum in Nilo enutritis, tum ex mari prodeuntibus, quibus crocodili vescuntur, semper abundet: propterea piscibus contentos, in terram illos non longe à ripa descendere hominibus aut quadrupedibus damna illaturos, prædicant. Cum autem & inferiores crocodili, & piscatorum ingens multitudo, piscium turbas ad superna transire, quin illos retibus intercipiant, paucas patiantur: crocodili qui superiores Nili partes incolunt, atrociori fame vrgentur: ita famelica rabie arreptos, in terram descendere illos inquiunt, adoririq; ac perimere quicquid obuium fit. Quædam præterea præmij spes magnos crocodilos capientibus proposita facit, vt multò pauciores audeant à Nili ripis longius prodire. Cuique enim ad vrbem Cairum crocodilum grandiorem afferenti, aurei nummi de fisco præbentur decem. quamobrem crocodilis grandibus circa vrbem, vt alibi leonibus, vrsis, cæterisque brutis animalibus violentis ac rapacibus, dulci habendæ pecuniæ spe multæ insidiæ parantur. Tunc autem crocodili nocentiores sunt, damnaq; ad vicina rura exeuntes maiora inferunt, quando redijt ad alueum Nilus: cum nanque sint eo tempore Nili ostia magis arenosa, ob humiliorem aquæ in ipsis fauci-

Cur infestiores sint crocodili in vno Nili loco quam in altero.

faucibus profunditatem, minor marinorum piſcium copia per fluenta Nili aſcendit. Inde fame compulſos, cum Niliaci piſces illis ad ſaturitatem non ſuppetant, victum ipſos terra quæritare aiunt. Hic eueniſſe prædicant accolæ, quod Nilo ad alueum deducto, ſæpe lateant in inſidijs obuoluti cœno crocodili in ripæ ora, in eorum locorum vicinia ad quæ Niliaci rurales aut oppidani fœminas aquæ hauriendæ gratia mittunt, immiſſoq; per ancillam cantharo in aquæ decurſum, crocodilum, inquiunt, tranſilire, & fœminam dentibus, quos habet rapaciſſimos, manu, qua cantharum immiſit, rapere, ac in fluuium in caput tractam dilacerare. Camelum, equum, iuuencam, & quodcunq; genus quadrupedis ei occurrit, cum in terram famelicus exit crocodilus grandior, ictu caudæ adeò acriter ferit, vt illud cruribus fractis proſternat ac demum interimat. *Caudæ vis.* Tanta eſt enim illius caudæ vis, vt fregiſſe quatuor vno ictu grandioris animalis crura repertus ſit aliquando. Emergit aliud imminens periculum decrementi tempore Nilum pernauigantibus. Cum enim contra Nili torrentem aſcenditur, deficiente vento, ſæpius contis quam remis agitur: nauemq; aſcendentem crocodili latenter ſequuntur: & nautam cum crocodilus videat conto ad expungendam nauem totum fixo pectore inhærere, ictu caudæ conto acriter diſcuſſo præcipitem cadere in fluuium facit: ac vix delapſum rapit & vorat. Sponda etiam manibus apprehenſa ingreſſum plerunq; tentaſſe, aut nauim deuoluere fuiſſe conatos, aſſerunt. Tanta eſt eorum rabies fame vrgente, Hæc omnia Pet. Martyr.

¶ Et paulò poſt, Crocodilos præterea zelotypos & amantiſſimos vxorum, aiunt Ægyptij: quod hoc experimento comprobarunt. *Crocodilorum Zelotypia.* Iiſdem ferè temporibus, quibus ego regiones illas peragrabam, nautæ quidam adnauigando cum cernerent crocodilos coeuntes in inſula Niliaca, quam fluuij decrementum ſiccam reliquerat, ad eos cum ingenti ſtrepitu ac minitantibus ſimiles deſcendunt. Inde maſculus primo impetu perterritus, relicta vxore reſupina, ſeſe præcipitem in fluuium dedit. Reſupinat enim illam maſculus, & in ventrem deuoluit: cum ipſa ob crurum breuitatem per ſe minimè queat. Atq; ita relictam eius vxorē nautæ interimunt auferuntq;. Cum verò maſculus rediſſet, vxore non reperta, conſpectoq; in arena ſanguine, peremptam & ablatam coniectatus, ad nauim aduerſo Nilo ira concitus, veluti rabidus, deſpumans natando percurrit: ratem vnguibus tenaciſſime comprehendit, omni conatu nititur ſui oblitus nautas perempturus intra nauim proſilire. Verum enim fuſtibus ac telis nautæ illum in caput alij, alij in digitos quibus ſeſe ſuſpendebat, ita concuſſerunt, vt attritis manibus, capite quaſſato, linquere prouinciam quam ſumpſerat coactus fuerit, timuerit tamen nautæ non mediocriter, Hucuſq; Pet. Martyr.

¶ Sui & crocodilo natura eam conciliauit amicitiam, vt impune ſues circa Nili ripas obuerſentur, neq; à crocodilis offenſam vllam patiantur, Calcagninus. *Amicitia inter ſuem & crocodilum.* ¶ Ichneumon oua crocodili inquirens conterit, nulla vtilitate ſua: nec enim comedit illa, ſed natura duce, Diodorus Siculus. Ichneumones crocodilis apricantibus inſidiantes in oris hiatum intrant, & exeſis viſceribus è ventre mortuorum egrediuntur, Strabo. Sed amica crocodilo trochilus auicula, excitat eum & admonet cum propinquum viderit ichneumonem, vt ſuperius retuli. *Crocodilorum hoſtes.* Plura leges in Ichneumone *D.* inter quadrupedes viuiparas. *Ichneumones.* ¶ Cercopitheci crocodilos oderunt, vt in ipſorum hiſtoria dictum eſt. *Cercopithecus.* ¶ Buffalus vulgò dictus, aut bos quidam ſylueſtris apud Parthos, crocodilum habet inimicum, quem ſi inuenerit extra aquam, conculcando proſternit, Albertus de animalib. 2. 1. 3. Et alibi, Omnibus animalibus inſidiatur crocodilus maximè, & è conuerſo crocodilum bubalus conculcat in arena. *Buffalus.* ¶ Accipitres crocodilorum hoſtes ſunt, Ælianus. *Accipitres.* ¶ Author eſt Ariſtobolus nullum piſcem ex mari in Nilum aſcendere, præter mugilem, aloſam, (thriſſam:) & delphinos crocodilorum gratia, quibus præſtantiores ſunt, Strabo lib. 17. In crocodilo maior erat peſtis, quàm vt vno eſſet eius hoſte natura contenta. *Delphini.* Itaq; & delphini immeantes Nilo, quorum dorſo tanquam ad hunc vſum cultellata ineſt pinna, (ſpina) abigentes eos præda, ac velut in ſuo tantum amne regnantes, alioquin impares viribus ipſi, aſtu interimunt. Callent enim in hoc cuncta animalia, ſciuntq; non modo ſua commoda, verum & hoſtium aduerſa: norunt ſua tela, norunt occaſiones, parteſq; diſſidentium imbelles. In ventre mollis eſt tenuiſq; cutis crocodilo: ideo ſe vt territi immergunt delphini, ſubeunteſq; aluum illam (aliâs *illa*) ſecant ſpina, Plinius. Eſt & delphinum genus in Nilo, quorum dorſa ſerratas habent criſtas. hi delphines crocodilos ſtudio eliciunt ad natandum, demerſiq; aſtu fraudulento tenera ventrium ſubternatantes ſecant & interimunt, Solinus. Ex crocodilis præter eos qui fortuita pereunt morte, alij diſrumpuntur ſuffoſſis aluis mollibus certis ferarum dorſualibus cruſtis (criſtis, ex Solino) quas delphinis ſimiles Nilus nutrit, Marcellinus. Babillus virorum optimus perfectuſq; in omni literarum genere, rariſſimus author eſt, cum ipſe præfectus obtineret Ægyptum, Heraclitio oſtio Nili, quod eſt maximum, ſpectaculo ſibi fuiſſe delphinorum à mari occurrentium, & crocodilorum à flumine aduerſum agmen agentium, velut pro partibus prælium. Crocodilos ab animalibus placidis morſuq; innoxijs victos. His ſuperior pars corporis dura & impenetrabilis eſt, etiam maiorum animalium dentibus, at inferior mollis ac tenera. hanc delphini ſpinis quas dorſo eminentes gerunt, ſubmerſi vulnerabant, & in aduerſum emerſi (emiſſi) diuidebant. Reciſis hoc modo pluribus, cæteri velut acie verſa refugerunt, Seneca lib. 4. natural. quæſtionum. ¶ Crocodili à porcis piſcibus abſtinent, qui cum rotundi ſint, & ſpinas ad caput habeant, periculum belluis afferunt, Strabo lib. 17. *Porci piſces.*

Scorpius. ¶ Ægyptij inimicum cum pari congredientem inimico indicare volentes, scorpium & crocodilum pingunt. vterq; enim alteri mutuum affert exitium. Sin verò victorem alterum, quiq; inimicum sustulerit, innuant, aut crocodilum pingunt, aut scorpium. si celeriter quidem sustulerit, crocodilum: si lentè, scorpium, ob eius difficilem tardumq; motum, Orus. Ab exclusis crocodili ouis mox scorpius prorepit aculeatus, à quo letali ictu afflictus interit, Philes. ¶ Ægyptij pro homine rapace & otioso crocodilum pingunt cum ibidis penna in capite. hunc enim si ibidis penna tangas, immobilē reddes, Orus & Ælianus. ¶ Coluber est in aqua viuens, huius adipem & fel habentes qui crocodilos venantur, mirè adiuuari produntur, nihil contra bellua audente, (vide etiam in *E.* mox:) efficatius etiamnum si herba potamogeton misceatur, Plinius. Et alibi, Potamogeton aduersatur crocodilis: itaque secum habent eam qui venantur illos. Nascitur in Ægypto faba spinosa decem cubitos longa, quam crocodili fugiunt, timentes ne spinis oculos lædant, Crescentiensis.

Ibidis penna. *Coluber in aqua viuens.* *Potamogeton herba.* *Faba spinosa.*

E.

Crocodilum Ammianus Marcellinus exitiale quadrupes malum nominat. ¶ Si persequantur quempiam, vertere se non possunt, sed solum rectà procedere queunt, vnde pluribus occasio fugæ haud dubia. aliqui etiam gnari huius naturæ plus rationi quàm terrori immanis bestiæ tribuentes, pluribus ictibus conuersi, cum illa minimè flectere se possit, in latus eam conficiunt, tametsi pelle durissima & impenetrabili, vnde cæsim fuste melius agitur, quàm vel punctim, aut lancea aut gladio, Cardanus. Raró capitur, cum & incolæ quidam eum venerentur, & externis inutilis sit labor ob carnes esui malas, Diodorus Siculus. Capiebatur priscis temporibus hamis, recenti carne apposita: nunc quandoq; reti valido, prout & quidam pisces, quandoq; instrumento ferreo ex cimba ad caput iniecto, Idem. Suidas in Κογχύλη, scribens vim odores transmittendi, non in aere solum, sed etiam in aqua esse, subdit: καὶ οἱ κροκόδειλοι τῶν χοιρῶν περὶ τὴν τοῦ ὕδατος ἐπιφάνειαν κρεμαμένων, ἐφέπονται αὐτοῖς. Crocodilum capiendi cum complura & multiplicia genera, (ἄγραι πολλαί:) vnum tantum hoc quod mihi maximè dignum relatu videtur, puto scribendum. Vbi tergum suillum hamo circundatum, ad alliciendum crocodilum, pertulit in medium fluminis venator, ipse ad ora fluminis porcellum, quem viuum tenet, verberat: cuius vocem crocodilus audiens, secundum illam tendit, nactusq; tergum deuorat. Et postea quam attractus est, ante omnia eius oculos venator cœno opplet. Hoc acto cætera facile sanè obtinet, alioqui cum labore adepturus, Herodotus. Tentyritæ Ægypti populi quomodo crocodilos captent, diximus iam supra in *D.* Enydris serpens est masculus & albus. huius adipe perunguntur qui crocodilum captant, Plinius. Et alibi, Coluber est in aqua viuens: huius adipem & fel habentes, qui crocodilos venantur, mirè adiuuari produntur, nihil contra bellua audente: efficatius etiamnum si herba potamogeton misceatur.

De ratione interficiendi vel capiendi crocodilos.

¶ Possum de ichneumonum vtilitate, de crocodilorum, de felium dicere, sed nolo esse longior, Cicero de Nat. lib. 1. & 5. Tuscul. Primus hippopotamum & quinq; crocodilos Romæ ædilitatis suæ ludis M. Scaurus temporario euripo ostendit, Plinius & Solinus. Edita munera in quibus crocodilos atque hippopotamos, &c. exhibuit, Capitolinus in Antonino Pio. Heliogabalus hippopotamos & crocodilum habuit, Lampridius. ¶ Duo crocodilorum genera Ganges fluuius generat. Horum alteri nihil nocent, alteri inexorabili atq; immisericordi in quidlibet voragine carniuori sunt. In eorum summo rostro, quiddam tanquam cornu eminet. Iis ipsis administris ad vlciscendos maleficos, turpissimis iudicijs conuictos, Indi vtuntur. nam eosdem rerum capitalium damnatos eis objiciunt: neque ad percutiendos eos securi, laqueóve ad frangendam ipsorum ceruicem carnifice egent, Ælianus. Scripsit aliquando Aurelius Festiuus, ille qui Aureliani libertus fuit, Firmum Ægypti tyrannum crocodilorum adipe perunctum, inter crocodilos impune innatasse, id quod Spartianus adnotauit: vt verisimile sit, immanem sæuitia bestiam sui generis odore seductam naturæ parcere, non homini, Vadianus in Melam. Sunt qui omnem venenatam feram adipe eius perunctis abstinere putent, vt legimus apud Aetium lib. 13. cap. 8. Plinius hoc etiam terrestris crocodili adipi tribuit, vt eo peruncti ab aquaticis tuti sint. Vide in Scinco *G.*

De crocodilis Gangis fluminis.

¶ Crocodilum hoc modo capiunt: Piscatores crassum & prolixum funem altera parte validæ arbori vel columnæ ad Nili ripam ea de causa structæ, firmiter alligant: altera hamum ferreum cubitalis longitudinis, ac digitalis crassitudinis, cui vel arietem vel capram nectunt, cuius balatu crocodilus inescatus, in ripam prosiliens, hamum cum ariete absorbet, quo internè transfixus miris se modis agitat, solumq; diuerberat, piscatoribus interim funem tum remittentibus, tum contrahentibus, donec tandem victus ceu exanimis concidat: tum certis hastis gula, lacertis, coxisq;, qua pellem habent tenerrimam perforatis, confodiunt. Leo Africanus.

¶ Est crocodilorum alia à quadrupedibus (inquit Petrus Martyr) in progressu natura. Cum enim è Nilo in terram longius proficiscuntur, alia nesciunt regredi via, quàm per ea vestigia quæ in arena venientes reliquerunt. propterea cum descendisse (exijsse è flumine) crocodilum incolæ sentiunt, celeri cursu cum ligonibus & ramorum fascibus accurrunt: in eaq; semita fossam profundam effodiunt, ac ramis illam super impositis arena contegunt, ne rediens crocodilus insidias sentiat. dehinc per vestigia crocodilum quæritant, sic repertum strepitu & lituorum æneorumq; tinnitu in fugam versum

ſum inſequuntur. ita in foueam delabentem aut perimunt, aut laqueis irretitum ad vrbem (Cairum) portant. Diximus enim decem aureorum præmium eſſe grandes crocodilos viuos afferenti propoſitum. Paucis antequam ego adijſſem diebus, vnum allatum fuiſſe viuum mihi retulit magnus interpres, quem vix duo poſſent cameli ſimul, vti boues araturi, coniuncti tergo ſufferre. Alius eodem tempore magnæ molis crocodilus in regione quæ Nilo adiacet, nomine Saetum, tres infantes in quodam rure Niliaco è cunis raptos deglutiuit. Captus tamen, modo quo diximus capi ſolere, fuit interemptus: euulſosq; infantes vix adhuc exanimos fuiſſe ſepultos, referebatur. Iiſdem diebus ex vtero alterius irretiti ac trucidati arietem ferè integrum voratum, ac vnà dilaceratæ mulieris manum, armilla adhuc extante ænea, ſe extraxiſſe quidam accolæ perhibebant. Habitos enim, quandocunq; curæ non eſt ad vrbem eos afferre, excoriant, cum vtile ad multa medicamenta crocodilorum abdomen eſſe didicerint: Nec deſunt etiam qui corium illorum quæritent, quod eſt adeò durum, vt neq; ſagitta transfigi poſſit.

Abdomen crocodili ad medicamenta vtile.

F.

Crocodilus rarò capitur, cum & incolæ quidam eum venerentur, & externis inutilis ſit labor ob carnes eſui malas, Diodorus. Qui circa Elephantinam in Ægypto incolunt, quod ſacros eſſe non cenſeant, etiam comedunt, Herodotus. In vrbe Apollonis ſancitum eſt vt quiſq; de crocodilo comedat ablegata omni exceptione, Calcagninus. Apollonopolitæ crocodilos comprehenſos ex alto ſuſpendunt, & flebiliter gementes multis primum verberibus affligunt, deinde ijs conciſis veſcuntur, Ælianus. *Hazab* Leuit. 11. inter impura cibo animalia legitur, Septuaginta crocodilum terreſtrem vertunt. Plurimi in Ægypto crocodili carne veſcuntur, boniq; ſaporis aſſerunt. Leo Africanus.

De eſu crocodilorum.

G.

Crocodili ſanguinem aliqui morſibus ſerpentium auxiliari docent, Dioſcorid. 6.39. Idem communem curationem aduerſus omnes ictus virulentos docens, Eraſiſtratus (inquit) non immeritò reprehendit eos qui incognitas ad hunc vſum facultates conſcripſerunt, vt elephanti fel crocodileve ſanguinem, &c. Vtriuſq; crocodili (aquatici & terreſtris) ſanguis claritatem viſus inunctis donat, & cicatrices oculorum emendat, Plinius. Crocodili ſanguis hebetudinem curat perfectè, Kiranides. ¶ Si quis fixerit (lego, frixerit, vt in xylobate, id eſt ſtellione apud eundem) crocodilum, & vnxerit ſe inde, nulla vulnera vel ictus quæ receperit ſentiet, Kiranides. Crocodilus alius aquaticus, alius terreſtris eſt: corij vtriuſq; cinis ex aceto illitus his partibus quas ſecari opus ſit, aut nidor cremati, ſenſum omnem ſcalpelli aufert, Plinius. Vide in Scinco. Pellem crocodili tritam ſi quis inſperſerit membro vrendo vel incidendo, abſq; dolore fiet, Kiranides. Cor (lege, *corium*) lacertæ (ſic aliqui vocem *zab* vertunt, ſed Raſij interpres & alij, crocodili) crematum, aut (&) mixtum cum amurca olei, inunctum membro mutilando, mortificat id adeò vt ferrum non ſentiat, Arnold. ¶ Ægyptij ægros ſuos aduerſus febrium horrores crocodili adipe perungunt, Plinius. Crocodili adeps eandem facultatem habet, quam canis marini, vt in Succidaneis cum Æginetа publicatis legitur, & apud Raſim quoq;. A crocodilis morſos ipſorum adipe vulneribus impoſito, ſummopere iuuari ſcimus, Galenus ad Piſonem. Demorſos à crocodilo locos acri muria aut piſcium garo perfuſos ac fotos, adipe crocodili eliquato illinito, Aetius ex Apollonio. Ex adipe tinſa (temſa) emplaſtrum fit ſuper morſum eius, & dolor ſtatim ſedatur, Auicenna 2.706. & Raſis. Si coquatur cum aqua & aceto, & os colluatur, tollit dolorem dentium. Decoctio eius opitulatur contra morſum vermium, muſcarum, aranearum, & huiuſmodi, Idem. Adipe crocodili (ſiue terreſtris ſiue aquatici, vide in Scinco) perunctos à morſu crocodili tutos eſſe perhibent. Adeps crocodili magno apud Alcairum venditur, quem aiunt vetuſtis vulneribus & carcinomate infectis conducere, Leo Africanus. Crocodili adipem ad Gangrænas optimum tradunt, Iul. Scaliger. ¶ Crocodili è dextra maxilla dentes adalligati dextro lacerto, coitus (ſi credimus) ſtimulant. Canini eius dentes febres ſtatas arcent thure repleti. Sunt enim caui, ita ne diebus quinque ab ægro cernatur qui adalligauerit. Idem pollere & ventre exemptos lapillos, aduerſus febrium horrores venientes tradunt, Plinius. Et alibi, Concitat Venerem dens crocodili maxillaris annexus brachio. Crocodili dentes abſtracti, eo viuo dimiſſo, in geſtante tenſionem vel erectionem (membri pudendi) excitant: (ex dextra parte in viro:) ſiniſter mulieribus. Si verò vterque adaptentur, erunt inter ſe contrarij, Kiranides. ¶ Fimum crocodili ad alopeciam commendatur à Sorano & Archigene apud Galenum, intelligo autem terreſtris: cuius etiam ad impetigines & alia multa vſus eſt. Vide in Scinco.

Remedia ex crocodilis. Ex ſanguine. Ex corio. Ex adipe. Ex dentibus. Ex Fimo.

¶ Morſu eſt aſpero tetroq;, vt quod dentibus laceret nunquam ſanetur, Diodorus Sic. Morſus eius horribili tenacitate conueniunt, ſtipante ſe dentium ſerie pectinatim, Solinus. *vide in B.* Cum ſint multa genera crocodilorum, cætera mandibulam inferiorem mouent præter tencheam: & ideo hæc fortiſſimi morſus eſt, Albert. ¶ Quos crocodilus momordit (inquit Aetius 13. 6.) primum quàm tutiſſimè cuſtodire oportet, in domo concluſos feneſtras non habente. Etenim ob contrariam quandam affectionem ferè in totum ſylueſtres maxime feles ad demorſos accedere conſueuerunt. Remedia autem his eadem quæ ad morſos à cane (à cane rabido,) Arnoldus de Villanoua.

De morſu crocodili. De medendis morſibus crocodili.

Morsus à crocodilo curetur similiter illi, qui morsus est à cane non rabido, Auicenna) ac ad reliquos relata sunt conueniunt. Propriè autem humanum stercus & misy simul trita & imposita ad eos faciunt. aut piscium garum, aut carnium salsarum iusculum morsui infunde. [Salsamenta (id est pisces salsos, Aggregator) scorpionum plagis imponere conuenit: contra crocodilorum quidem morsus non aliud præsentius habetur, Plinius.] Aut salem & myrrham æquali pondere in acerrimo aceto quàm tenuissimo contere, & cerato excepta impone. [Sal crocodilorum morsibus imponitur, tritus in linteolo & intinctus aceto, ita vt vinculis loca constringantur, Dioscorid.] Aliud: Stercoris hyænæ drach. quatuor, æruginis drachmas nouem, adipis anserini drachmas sex, galbani drachmam vnam, ceræ drachmas octo, olei drachmas duodecim. Æruginem & stercus aceto terito, & liquefacta affundito. Quod si hyænæ stercus non adsit, porcino vtitor. Apollonius autem inquit, demorsos locos acrimuria aut piscium garo perfusos ac fotos, adipe crocodili eliquato illinito, & linamētis inditis obligato. Aut carnium salsarum pinguiores partes tusas indito, aut melanthium cum aceti fæce tritum imponito. Hæc enim & vlcus serpens compescunt, & morsus è vestigio ab inflammatione vindicāt. Post hæc autem lenticulam coctam cum melle tritam cataplasmatis modo adhibeto. Erui verò farina cum melle subacta, aut iride cum melle morsum expleto. De cætero verò vlcera renutrito, & per communia auxilia ad cicatricem perducito, Hæc Aetius. Aduersus crocodili morsus nitrum cum melle læuigatum tantisper tum hulcus repurgetur, imponito: mox melle, butyro, medulla cerui, adipe anserino impleto. (Eodem emplastro, nisi quod terebinthina additur, Aetius initio libri 13. contra hominis morsum vtitur.) Porrò Galenus testatur à crocodilo demorsos adipe ipsorum vulneribus imposita, exactè periculo liberatos cognouisse, Ægineta. De remedio ex adipe, vide etiam supra in *E.* circa finem. Eruum datur contra serpentium ictus ex aceto, ad crocodilorum hominumq; morsum, Plinius. Auicenna 4. 6. 4. 11. eadem quæ Ægineta scribit. Laudantur præterea ad crocodili morsum à Plinio, vt Aggregator citat, garum piscium lib. 31. & sal cum aceto, ibidem. & fex aceti libro 23.

H.

Etymologia crocodili. a. Crocodilus à croceo colore dictus est, Isidorus. Crocodilus nominatur quod crocum timeat. nam cum ad aluearia repens terrestris crocodilus (scincus) mel vorat, apiarij foris crocum apponunt, quo ille conspecto fugit. Marinus (fluuiatilis potius vel Niliacus, Eustathius habet ἔνυδρος, non θαλάσσιος vt Varinus) verò sic dictus videri potest, quòd crocas, id est littora (vel arenas littorum) timeat. in terra enim pauidus est, Varinus, & Cælius Rhodig. 15. 21. (qui etiam crocas [& crocalas, Eustath.] Græcis dici scribit calculos frequenti motu in maris littore rotundatos, quos Latini vmbilicos appellent:) & Eustathius in Homeri Iliados λ.

¶ Epitheta. Niliacus, improbus, Nilicola, apud Textorem.

Crocodilina quæstio sophistarum ludicra. ¶ Est & crocodilea siue crocodilina & crocodilitis vocata, quæstio sophistarum ludrica, vt prion & ceratina, Hermolaus. Sapientem formantes non modo cognitione cœlestium vel mortalium putant instituendum, sed pet quædam parua sanè, si ipsa demum æstimes, ducunt, sicut exquisitas interim ambiguitates: non quia ceratinæ aut crocodilinæ possint facere sapientem, sed quia illum ne in minimis quidem oporteat falli, Quintilianus 1. 16. De crocodiline inuenimus (inquit Politianus in Miscellaneis cap. 55.) apud Aphthonij Græcum enarratorem Doxapatrem, quamuis apud eum crocodilites potius quàm *crocodiline* vocatur, quod & verius puto. Verba ipsius ita Latinè interpretamur. Serra, inquit, & crocodilites, sicuti est in Ægyptiaca fabula. Mulier quæpiam cum filio secundum fluminis ripas ambulabat: ei crocodilus filium abstulit, redditurum dicens, si verum mulier responderet. Negauit illa fore vt redderetur, atq; ob id æquum aiebat reddi, Hactenus ille. Moxque idem, Crocodiliten (inquit) hanc propositionem vocant, crocodili huius gratia, quam etiam πρίονα, id est, serram vocari à Græcis indicat. Adiuuat Lucianus in dialogo cui titulus Vitarum venditiones, ita fermè Chrysippum loquentem inducens, eiq; respondentem quempiam, qui se profiteatur emptorem: Considera igitur ita. Est ne tibi filius? Quorsum istud? Si fortè illum iuxta fluuium errabundum crocodilus inueniat rapiatq;, dein redditurum polliceatur cum verum dixeris, vtrum reddendus ei videatur nec ne. Quid enim sentire dices? Rem sanè perplexam interrogas. Ex his aut arbitror (inquit Politianus) liquet etiam crocodilitem, sicuti supra ceratinen, sophismatos esse parum explicabilis speciem, quo dialectici veteres, potissimumq; Stoici vterentur.

ἱμάντωμα. ¶ Hesychius crocodilum etiam τύλην interpretatur. intelligo autem tomentum quo puluini & sellæ quædam replentur. nam & κροκύδες, γνάφαλα exponuntur: & κνέφαλον (pro γνάφαλον, vt conijcio) τύλη. Κροκοδίλην φιλύλλως ἔστι τὸ χέσπαγμα ἤτοι μήρυγμα, (πλεῖον,) Pollux 7.9. ¶ Cum crocodillis crusculis, Plautus: Pompeius interpretatur valde exilibus.

Crocodilus pictus quid significaret. ¶ Icon. Nealces cum prælium nauale Ægyptiorum & Persarum pinxisset, quod in Nilo, cuius aqua est mari similis, factum volebat intelligi, argumento declarauit, quod arte non poterat. Asellum enim in littore (littus dixit pro ripa) bibentem pinxit, & crocodilum insidiantem ei, Plinius. Crocodilus in hieroglyphicis literis malum significat, Diodorus Sic. lib. 4. Biblioth. Ægyptiorum alij in nauigio, alij super crocodilo Solem ostendunt, sic innuentes Solem iter suum per aerem dulcem

dulcem & humidum peragendo, tempus generare, quod quidem per crocodilũ significatur propter aliam quandam sacram (ἱερατικὴν) historiam, Clemens lib. 5. στρωματ.

Crocodilion herba.

¶ Crocodilion chamæleontis herbæ nigræ figuram habet, radice longa, æqualiter crassa, odoris asperi. Nascitur in sabuletis, &c. Plinius. Meminit & Dioscorides, & Galenus in libro de simplicibus. Idem lib. 2. de composit. medic. secundum locos cap. 2. mentionem facit radicis crocodiliadis maximæ, quæ locis aquosis nascatur. Dioscorides crocodilion suum ἐν δρυμώδεσι, id est syluosis nasci prodidit. Quin & dipsacus apud Dioscoridem crocodilion cognominatur: & lilium ab Osthane auram crocodili vocitari inter nomenclaturas eidem attributas legimus.

Chamsa. χρεκύδιλος. De serpentibus Indicis crocodilis similibus.

¶ Quos Ægyptij *champsas* vocant, Iones appellauêre crocodilos, illi generi crocodilorum quod apud eos in sæpibus gignitur, quantum ad corporis speciem, comparantes, Herodotus. Est & κροκύδιλος, (cum acuto in antepenultima, vel secundum alios in vltima, & ypsilo in antepenult.) paruum animalculum apud Hipponactem, Eustathius. Similis crocodilo, sed minor etiam ichneumone, est in Nilo vocatus scincos, Plinius. Petrus Martyr Oceaneæ Decadis primæ lib. 3. in loco quodam Cubæ appellatæ ab Hispanis inuentos ait serpentes octo pedum in verubus ligneis appositos igni vnà cum piscium libris circiter centum: quos incolæ piscatores ceperant vt regi suo conuiuium pro altero rege paranti afferrẽt, & conspectis Hispanis accedentibus fugientes reliquerant. Tum Hispani (inquit) discumbunt, piscibus læti fruuntur, serpentes relinquunt, quos nihilò penitus ab Ægyptiis crocodilis differre affirmant, præterquam magnitudine, cum maximi eorum octo pedes non excederent. Propinquum nemus postmodum iam saturi ingredientes ex ijs serpentibus, arboribus funiculis alligatos complures comperêre, quorum ora alij funibus astricta, dentes alij euulsos habebant. Demum per interpretem cognouerunt nihil esse inter edulia quod incolæ tanti faciant, quanti serpentes illos. popularibus eos comedere minus licet, quàm apud nos phasianos aut pauones, Hæc Petrus Martyr. Non probo autem quòd serpentes appellat, quos à crocodilis sola magnitudine differre scribit: lacertos enim potius, quòd quadrupedes sint, nominari oportebat. Idem Decadis secundæ libro secundo, Beraguæ prouinciæ Noui orbis flumen quoddam esse ait, quod Hispani Lacertorum flumen vocarint, quia lacertos nutriat maximos, hominibus cæterisq; animalibus noxios, Niliacos crocodilos æmulantes.

Crocodilon oppidum Phœnicia. Crocodilorum ciuitas in Ægypto. Crocodilus mons.

¶ Æsculapio templum consecratum fuit in monte Libyæ circa Crocodilorum littus, vt scribit Hermes Trismegistus in Asclepij dialogo. ¶ In Phœnice fuit oppidum crocodilon, (crocodilorum,) Plinius 5. 19. non procul à Carmelo promontorio. Crocodilorum ciuitas in Ægypto est, Arsinoe dicta postea, Strabo. Hinc dictus puto Crocodilopolitæ nomos apud Plinium. Crocodilorum vrbs sita est in Mœride palude * in Ægypto, vt meminit Herodotus lib. 2. Sic autem vocata est quòd cum * Minas rex, (Diodorus Sic. vt interpres habet: Menes, vt Herodotus) equo vectus canes proprios persequentes fugeret, equo in palude collapso, ipse à crocodilo exceptus & in vlteriorem ripam delatus sit. quo in loco vrbe condita crocodili consecrati & pro dijs habiti sunt, eorumq; cæde omnibus interdictum. Ciuis, Crocodilopolites, Hæc Stephanus, cuius locum mutilum farcies ex Diodori Siculi de fabulosis antiquorum gestis lib. 2. quem Pogius interpres parum commodè reddidit. ¶ Crocodilus mons est in Ciliciæ vel Syriæ ora, Plinius 5. 27.

Superstitiosa quædam de crocodilorum vsu.

¶ *e.* Grandini creditur obuiare si quis crocodili pellem, vel hyænæ, vel marini vituli per spacia possessionis circumferat, & in villæ aut cortis suspendat ingressu, cum malum viderit imminere, Palladius. Corium crocodili, aut lupi claudi aut simiæ si circundetur ferendo ipsum cum coaldea, & superficies eius, nunquam cadet in ea grando, Rasis. apparet autem lupum claudum ab interprete positum pro hyæna: nam & apud Auicennam 4. 6. 4. 9. qui locus est de cura morsi à cane rabido, pro *aldabha*, id est hyæna, interpres reddit *adabacum* claudicantem. Cæterum simiæ nomen ab eodem positum suspicor pro vitulo marino, qui Græce phoca dicitur, Hebræi autem simiam *koph* vocant, vnde per literarum metathesin error committi potuit.

Historia de Artemidoro grammatico.

¶ *h.* Artemidorum grammaticum Appollonius memorat nitente gressu crocodilum in harena iacentem expauisse, atq; eius motu perculsa mente, credidisse sibi sinistrum crus atque manum à serpente comestam, & literarũ memoria caruisse obliuione possessum, Cælius Aurelianus in Chronijs, capite de furore siue insania.

Crocodili ab Ægyptiis culti.

¶ Ægyptiorum morem quis ignorat? quorum imbutæ mentes prauitatum erroribus, quamuis carnificinam potius subierint, quam ibim, aut aspidem, aut crocodilum violent, Cicero. In diuersis Ægypti locis coluntur scarabeus, crocodilus, feles, Plutarchus in Symp. 4. 5. *Crocodilon adorat Pars hæc* (Ægypti:) *illa pauet saturam serpentibus ibim*, Iuuenalis Sat. 15. Sed neq; crocodilus sine causa verisimili ac plena persuasionis honorem nactus est. Ad summum enim numen quandam habet imitationem, vtpote ex omnibus vnus elinguis. Neque enim sermo diuinus voce indiget: & per mutam & silentem viam ac iustitiam ascendens, ad vocalem iustitiam perducit mortalia, (καὶ δι' ἀψόφου βαίνων κελεύθου καὶ δίκης, τὰ θνητὰ ἄγει κατὰ δίκην.) Solum autem ex ijs quæ degunt in humido à fronte tenuem (λεῖον, læuem) ac perspicuam quandam pelliculam deducere tradunt, & visum obtegere, ita vt non visus videat, quod primo numini planè congruit. Vbi verò crocodilus fœ-

mina pepererit, ibi terminum incrementi Nili futurum agnoſcit. Quum enim in humido partum ædere non poſſit, procul autem non auſit: id ſeruat temperamentum, vt exactè futurum incrementum præſentiat, vt à partu dum incubant & fouent oua ſimul ipſæ fluminis beneficio frui poſſint, ſimul verò & oua loco inhumecto ac ſicco cuſtodiantur. Pariunt autem (oua) ſexaginta, & totidem dies ceſſant, (ἐκλείπουσι. lego ἐκλέπουσιν, id eſt excludunt:) totidem etiam viuunt annos qui plurimum viuunt: quæ dimenſionum prima eſt ijs qui cœleſtia ſpeculantur, Hæc ferè Calcagninus in libro de Ægyptiacis, ex Plutarcho de Iſide & Oſiride. Ipſi quorum vanitas ridetur Ægyptij nullam belluam, niſi ob aliquam vtilitatem conſecrauerunt, velut ibin, quòd maximam vim ſerpentium conficiat: crocodilum, quòd terrore arceat latrones, Cicero. Crocodilos admirantur multi, cum homines interficiāt ædantq́; rem pernicioſam mortalibus, quur lege vt pro dijs colantur, fuerit ſancitum. Sed videntur toti patriæ ſecuritatem afferre, non tantum Nilus, ſed & qui in eo ſint crocodili. Quos Arabiæ Libyæque latrones veriti, non audent flumen tranſire populatum. Affertur & alia ab hiſtoricis huius beſtiæ colendæ ratio. Nam regem quem Minam (Menem, Herodotus lib. 2.) dixère, cum ſui canes perſequerentur, fugiſſe aiunt in Mœridis (alij *Miridis* vel *Muridis* legunt, neutrum probo) paludem, ibiq́; (collapſo in palude equo quo vehebatur, ipſum, vt Stephanus habet) ſuſceptum à crocodilo, mirabile dictu, in continentem fuiſſe delatum. Igitur vt gratiam animali redderet: condita ciuitate paludi propinqua, quam crocodilorum appellauit, mandaſſe accolis, vt pro deo ea beſtia coleretur, paludemq́; in earum cibum vouiſſe, Diodorus Siculus de fabuloſis antiquorum geſtis lib. 2. Pogio interprete qualicunq;. In Arſinoitica præfectura (inquit Strabo lib. 17.) mirum in modum colitur crocodilus, & eſt ſacer apud eos in lacu quodam (Mœridis ſcilicet) ſeorſum nutritus, & ſacerdotibus manſuetus & ſuchus vocatur. Nutritur autem pane, carne & vino, quæ à peregrinis afferuntur ad eiuſmodi ſpectaculum venientibus. Hoſpes itaque vir inter alios honoratiſſimus, qui nobis ſacra commonſtrabat, ad locum veniens, placentulam, & carnem aſſam, & quoddam mulſi vaſculum ex cœno attulit. Beluam in ripa lacus inuenimus, ex ſacerdotibus alij eius os aperuerunt, alius bellaria impoſuit, poſtea carnem, deinde mulſam iniecit. Ille in lacum exiliens in vlteriorem partem traiecit. Sed cum alius hoſpes aduenisſet, & ſimiliter primitias attuliſſet, curſu lacum circumeuntes itidem inuento crocodilo obtulerunt, Hæc ille. Et alibi, Arſinoitæ crocodilos colunt, & propterea foſſam habent crocodilis plenam, & Mœridis lacum. nam & eos colunt, & ab eis abſtinent. Crocodilos ſacros admodum eſſe exiſtimant qui circa Thebas & Mœrios (*Μοίριος*) ſtagnum incolunt: quorum vtrique vnum ex omnibus crocodilis alunt cicurem & edoctum manu tractari, appendentes eius auribus vel gemmas, vel ex auro fuſiles inaures (ἀρτήματα λίθινα χυτὰ καὶ χρύσεα:) & primoribus pedibus catenam (ἀμφιδέας, armillas) innectentes: cibaria quoq; accommodata ac ſacra (ἱρήϊα) præbentes, conſectantur tanquam pulcherrimè viuentem, (tanquam homines delicatos curant.) Vbi mortem obijt, ſale conditum (ταριχεύσαντες) ſacris in vrnis ſepeliunt, Herodotus. Coptitæ (qui Coptum incolunt in Ægypto,) accipitres vt crocodilorum hoſtes odio adducti ſæpe in crucem agunt. Iidem ob ſimilitudinem quam cum aqua crocodilis eſſe affirmant, crocodilos diuino honore afficiunt, Ælianus. Ab aſpidibus & crocodilis morſos felices & deo dignos arbitrantur Ægyptij, Ioſephus lib. 2. contra Appionem. Crocodilorum colentes Ombitæ Ægyptij populi, ſic hos dierum celebratione dignantur, quemadmodum magnificentiſſima celebramus Olympiæ certamina. A crocodilis ſuos liberos rapi mirificè gaudent, & matres ex eo magnam lætitiam voluptatemq́; capiunt: & ſimul magnificè, & amplè de ſe ſentiunt, quæ nimirum deo cibaria pepererint, Ælianus. Volaterranus quidem hæc eadem ex Æliano de Ombitis pariter & Coptitis ſcribit. Quàm familiariter à ſacerdotibus in Ægypto crocodili tractentur, ſcripſi quædam ſupra in D. Amometus in quadam Libyca vrbe dicit ſacerdotes ex lacu quodam cantionum illecebris præſtrictos crocodilos decem & ſeptem cubitorum educere. De crocodilis hanc etiam auditionem ex Ægyptijs accepi, ſacros eſſe, & manſueſcere, & à miniſtris ſe facile contrectari ſuſtinere, & ſibi fruſta eſculenta in dentes inſita, extrahentibus patulum os præbere, atque antiquiores & præſtantiores diuinatione pollere, Ægyptij ferunt: idq́; Ptolemæi teſtimonio comprobant: eum ſanè cum ex crocodilis antiquiſſimum & præſtantiſſimum appellaret, non exauditum fuiſſe: cum cibaria ei comedenda obieciſſet, reieciſſe: inde ſacerdotes collegiſſe, ex Ptolemæo idcirco crocodilum, quòd eum vicinum ad moriendum prænoſceret, cibum capere noluiſſe, Ælianus. Eadem ferè apud Plutarchum leguntur in libro Vtra animalium, &c. Quidam apud Heliodorum in Æthiopicis (initio lib. 6.) cum vidiſſent crocodilum à dextra in læuam ferri, & in alueum fluminis Nili celere impetu ſe condere, nihil commoti ſunt hoc ſpectaculo tanquam eis familiari & vſitato, Calaſiris tamen impedimentum aliquod circa iter eis obuenturum monebat. Cnemon verò vehementer perturbatus eſt, quòd non exactè ipſum animal, ſed humilem quandam & obſcuram eius vmbram videre ſibi viſus fuiſſet, Hæc ille. ¶ Apollinis ciuitas in Ægypto crocodilis eſt inimica, Strabo. Neminem dicuntur lædere diebus ijs quos Apis natales habet, Calcagninus. Apollonopolitæ comprehenſos ex alto ſuſpendunt, atq; eos primum flebiliter gementes, permulta verberatione affligunt, deinde ijs conciſis veſcuntur, Ælianus. Et rurſus, Apollonopolitæ eiuſmodi beſtiam oderunt, quòd dicant, Typho-

Crocodilos diuinatione pollere ferunt Ægyptij.

Apud quos in Ægypto non ſint ſacri crocodili.

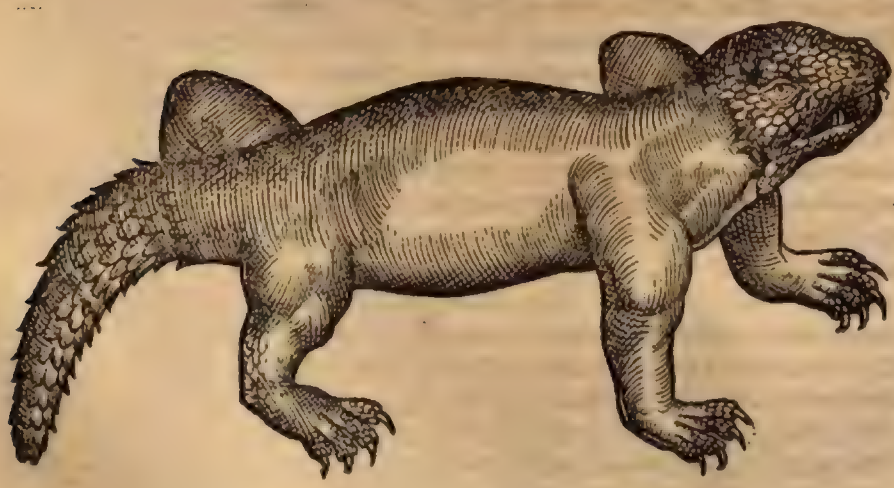
Typhonem eius formam induisse. Alij non ob eam causam, sed quòd Psamniti regis iustissimi viri filiam crocodilus rapuerit, eius cladis recordatione suos posteros vniuersam eorum nationem odisse. In vrbe Apollinis sancitum est, vt quisque de crocodilo comedat ablegata omni exceptione: venantesque ac enecantes quotquot possunt è crocodilis è regione templi proponunt, asserentes quòd Typhon factus crocodilus Horum aufugerit: omnia denique animalia infesta, omnes affectus improbos, omnes motus pestilentes Typhoni imputant, Calcagninus. Qui circa Elephantinam vrbem incolunt, quòd sacros esse non censeant crocodilos etiam comedunt, Herodotus. Est in Ægypto Herculis ciuitas, vbi ab Heracleotis coluntur ichneumones qui crocodilis & aspidibus (vide in Ichneumone *D.*) perniciem inferunt, Strabo. Tentyritæ populi (de quibus plura scripsi supra in *D.*) crocodilum reijciunt, captumq; arbore suspendunt: & multis prius affectum verberibus postmodum comedunt, Textor. Iidem (Æliano prodente) accipitres vt crocodilorum hostes sanctissimè colunt.

¶ Prouerbia. Crocodili lachrymæ, Vide supra in *D.* ¶ Vt canis è Nilo bibit & fugit, (metu scilicet crocodilorum:) Vide inter prouerbia ex Cane. Certum est canes iuxta Nilum amnem currentes lambere, ne crocodilorum auiditati occasionem præbeant, Plinius. ***Prouerbia.***

DE CROCODILO NILOTICO.

CROCODILVS, nomine ac forma omnibus ex æquo notissimus: Niloticum animal est, amphibium, quadrupes, lacertosi generis: ouiparum, pisciuorum, ex parua origine in maximam molem crescens: dentibus longis, exertis, pectinatim vtriq; maxillæ infixis, quarum superior tantum moueri conspicitur: lingua pro corporis magnitudine adeò exigua, atq; inferiori maxillæ ita inhærente, vt solum eius vestigium esse credas. Illi noctu diuq; insidiantur indigenæ, eiusq; cutim salitam ac tomento conditam nostris mercatoribus diuendunt. Ea est rugosa, multis in tergo tuberculis armata, subtus læuis, sursum verò sessilibus squamis aspera, ingenti cauda prædita, coloris vndecunque cinericij à qua vasta ac breuiora crura emanant: pedibus in quinos digitos diffissis, robustissimis ac prælongis vnguibus communitis, quibus terrestria animalia, atq; adeò humana corpora discerpere creditur. Huius figuram multa veterum numismata referunt, multæq; vrbes pellem eius ad insignem plebis admirationem, in palatiorum eminentioribus locis collocant: cuiusmodi Lutetiæ in plærisq; sacris ædibus, atq; adeò aula forensi maiore videmus, Bellonius.

DE CROCODILO TERRESTRI, Ægyptiaco vel Arabico.

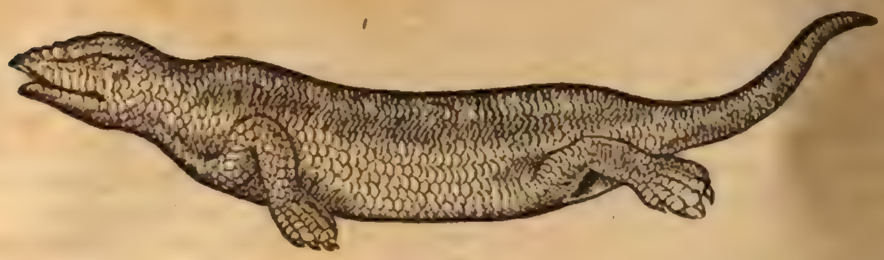
CROCODILI genus terrestre, haud ita procerum, Ægypto atque Arabiæ peculiare, reliquis animalibus infensum, lacertam prouectiorem ac maximam esse dixeris: à qua tamen præter duritiem ac cutis firmitudinem hoc distat, quod caput crurumq; articulos, atque adeò pedum digitos squamosos gerat. Verumetiam à Nilotico crocodilo hoc differt, quod caudam habeat in clauæ modum tuberculis elatioribus asperam: qua corpora quibus insultat, atrocissime diuerberare creditur, Bellonius. Hoc animal, ni fallor, pharmacopolæ quidam in Italia ostentant, & *caudiuerberam* nuncupant.

DE CROCODILO TERRESTRI BRESILIENSI.

HÆc Crocodili terrestris species hactenus nobis ignota, nuper ex Bresilia in nostrum orbem allata fuit, talis figuræ, qualis hic ponitur. Longitudo eius vlna maior, latitudo decem digitorum transuersorum, tibiæ anteriores decem digitos, posteriores octo longitudine æquat: caudam prælongam albis & fuscis notis distinctam gerit. Corpus totum multis paruis, splendidis & æqualibus squammis tegitur, quæ medio ventre maiores & albæ sunt. Aquæ impatiens est, ita vt si quis in os aquam infundat, statim moriatur. Venenatus non est, sed à quouis ex cauis effoditur, capitur, ac in cibum sumitur: nec alius est carnis eius gustus quàm testudinis. Si post duos vel tres dies occisus igni vel calori admoueatur, non aliter mouetur, ac si nouissime interfectus esset.

DE SCINCO, quem & CROCODILVM terrestrem vocant.

A.

De nominibus varijs huius animantis. SCORPIONES scinci lacertiq; vermibus non serpentibus adscribuntur, Solinus cap. 30. Ego verò hæc animalia ἑρπετὰ, id est reptilia, non σκώληκας, id est vermes, rectè appellari dixerim. Scincum Dioscorides eundem terrestri crocodilo esse scribit. hinc & crocodileam fimum eius appellant, de terrestri non aquatico crocodilo intelligentes. Auicenna confundit. Ex eadem (crocodili) similitudine est scincus, quem quidam terrestrem crocodilum esse dixerunt, candidiore autem & tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dignoscitur à crocodilo, squammarum seta à cauda ad caput versa, Plinius. Ego scincos quosdam lacertis similes, ac magnitudine ferè æquales, qui ex Ægypto afferuntur, vidi, cute quidem quàm crocodilorum candidiore tenuioreq;, squammas verò, vt Plinius inquit, à cauda ad caput verti non potui in eis animaduertere, cum tamen veros illos scincos esse non dubitem. Quamobrem conijcio tria saltem genera crocodili statuenda: vnum aquaticum, qui simpliciter ita nominatur: & duo terrestria, vnum cognitum nobis, quod scinci nomine ex Ægypto adferri hodieq; dixi: & tertium nobis ignotum, cuius squamæ ad caput vertantur. Non probant Bellunensis sententiam, qui in Mesuen commentarios ædiderunt monachi, nempe ex ouis crocodili in aqua æditis, crocodilum nasci: ex ijsdem in ripa iuxta aquam, scincum. Atqui hoc non asserit Bellunensis, sed secundũ Arabes ita existimari scribit: & propterea (inquit) dicitur quod scincus sit de semine crocodili. Certum est tamen crocodilum nunquam oua sua in aqua parere, sed semper in sicco. Græcè σκίγκος scribitur, ab illiteratis quibusdam pharmacopolis & alijs *stincus*, quod nomen etiam pro schino, id est lentisco aliquando ineptè ponitur in Arabum libris. Apud Nicolaum Myrepsum etiam in Græco codice alicubi στύγκ pro σκίγκου scribitur. Albertus lib. 24. de aquaticis animalibus agens, scincos cum sciuris confudit: & mox cum de stella marina agere deberet, vbi sturitus scribitur, aliâs stincus (vtrunque ineptè pro aster, id est stella) vim ciendæ Veneris vehementem ei tribuit, quæ sanè scinco à bonis authoribus, ijsdem penè verbis, non stellæ marinæ adscribitur. *Pseudoscinci.* Plurimi ex pharmacopolis indocti homines, scinci loco, lacerti genus aquaticum nostræ regionis vendunt, prona parte pallidum, nigrum supina, Syluaticum & alios huius farinæ scriptores secuti, qui scincum interpretantur lacertum aquaticum. quem ego sanè venenatum esse arbitror: scincum non item, eundemq; nec nostræ regionis, nec omnino aquaticum. quamuis monachi in-

chi interpretes Meſuæi, ſcincos circa Romam ſibi viſos ſomniant, Syluaticus & Platearius in Apulia. Sunt qui lacertos quoſdam duabus inſignes caudis pro ſcincis vendant, ab ijſdem monachis reprehenſi. Sed de lacertis aquaticis priuatim agam. *Κίκερος*, crocodilus terreſtris, Heſychius & Varinus. ſed *σκίγκος* vox apud alios authores vſitata eſt, *κίκερος* alibi nuſquam legi. *Koach* Hebraicam vocem, כוח, aliqui crocodilum interpretantur, alij lacertam, ſcincum forte melius dicturi, vide in Chamæleonte *A.* צב, *zab*, etiam aliqui ſcincum exponunt, ſed crocodilum propriè ſignificat. Arabes & Chaldæi *dab* & *aldab* dicunt: vertunt enim *z* in *d*. Serapionis interpres in capite de Stercore vbi Galeni verba de crocodilea citantur, pro crocodilo terreſtri duas voces ponit, ſtellionem & *adhaya*, ſi rectè ſic ſcribitur. Dioſcoridis etiam vetus interpres ſtellionem reddit, vbi crocodilum terreſtrem vertere debebat. Garis fluminis, id eſt ſcincus, Syluaticus. Apud eundem alibi *guaril*, ſcincus exponitur: & ita ſolum rectè legi puto, non *garis*. *Guaril* aquaticus, id eſt ſcincus, ſed verius ſtellio, Vetus gloſſographus Auicennæ. Aggregator etiam *guaril* apud Auicennam ſtellionem interpretatur, ipſe non probo. De ſcinco Auicenna (vt ſcribunt Monachi in Meſuen) tribus aut fortè quinq; capitibus agit, Arabicè *guaril* nominans: Et in primo capite inſcripto de *guaril*, fimi tantum eius vires deſcribit, vt Dioſcorides crocodileæ. reliqua duo capita de ſcinco inſcribuntur, vnde error Auicennæ apparet, qui de vna & eadem re diuerſis locis egerit. Inſtituit præterea caput de tinſa vel temſa, quod crocodilus eſt, & propriè aquaticus: quare non rectè ei vires fimi terreſtris crocodili adſcribit, eaſdem quas in capite de *guaril* recenſuerat. Cæterum Pandectarius in capite Rhule, quod interpretatur renes, (ex Serapione cap. 450.) ſcinci meminit: attribuunt enim authores vim medicam illis præcipuè in hoc animali partibus quæ circa renes ſunt, Hæc Monachi. Raſis interpres pro ſcinco piſcem ſagittalem vertit, piſcem fortè arbitratus quoniam recentiores nonnulli non rectè aquaticum animal eſſe ſcripſerunt. Hebræi crocodilum *zab* vocitant, Arabes & Chaldæi *dab*, piſcem verò *dag*, vnde forſitan natus error. Serapionis etiam interpres cap. 446. ſcincum ineptè piſcem facit: & Serapio falſò attribuit Galeno qui ſcripſerit ſcincum eſſe ſpeciem ſtellionis aquatici. *Alarbian* vt ſcribunt Arabes, ſicut Ebeneſis, & alij, eſt animal aquaticum declinans ad colorem citrinum, & de eo eſt ſalſum, & de eo eſt recens, & dicitur etiam quod eſt ſpecies ſcincorum: & dicitur etiam de carne molli addita in naſo quæ conuenit cum hæmorrhoidibus, And. Bellunenſis, Videtur autem de ſcinco intelligendum, quod is quoq; tum recens tum ſalſus aut ſimpliciter inueteratus in vſu habeatur. Quin & *harbe* vel *alharbe* chamæleonem interpretantur, & ſpeciem *zab*, id eſt crocodili. Scincus vox facta videtur à tinſa vel ſuchus, vide in crocodilo *A.* *Aldab* eſt animal ſimile lacerto, ſed maius, Bellunenſis. *Dab* animal eſt inſtar lacertæ magnæ, ventre maiore, Latinè (forſitan apud recentiores aliquos barbarbaros) *ballecola*, (aliàs *Baleccara*,) quod reperitur in Barbaria & in Sardinia, colore lacertæ, cuius ſtercus illinitur contra lentigines, &c. Syluaticus in Dab & in Baleccara. Eadem autem ferè etiam de ſcinco ſcribit. *Schanchur* eſt *guaril* de Nilo, qui capitur in Ægypto, Auicenna 2. 644. Serapioni *ſecancur* dicitur. Rurſus Auicenna 2. 603. *Aſchanchur* (inquit) eſt *guaril* (*vrel*, vt Bellunenſis legit) aquaticus qui in ripis Nili capitur. & fertur naſci de generatione altemſa, cum illa extra aquam oua parit. Sic apparet Auicennam in tribus aut fortè quinque capitibus de ſcinco agere, vt Monachi qui commentarios ediderunt in Meſuen obſeruarunt. Primum in *guaril*, deinde bis in ſcinco: item in tinſa vel tempſa, qui crocodilus eſt & propriè aquaticus, non rectè terreſtris crocodili vires in *guaril*, enumeratas ei adſcribens. *Askincor*, id eſt ſcincus, Syluaticus. *Scerantum*, id eſt ſcincus de mari rubro, Vetus gloſſographus Anicennæ. *Nudalep* vel *nudalepi*, id eſt ſcincus, Syluaticus.

B.

Deſcriptio formæ ſcinci.

Scinci veri & peregrini, qui ex oriente vel Ægypto ad nos aduehitur, forma hæc eſt, mihi manibus tractanti obſeruata. Lineæ per dorſum alternis fuſcæ & albæ ſunt, latiuſculæ: ſed fuſcæ etiam punctis albis diſtinguuntur. Collum ſuperius magis fuſcum eſt, caput & cauda magis albent. Pedes & tota pars ſupina, id eſt venter, pectus, &c. albo colore ſquamularum nitent. Pedum digitos quinos vnguiculi muniunt exigui. Cruris longitudo ſeſquipollicem æquat. Toti corpori à capite ad caudæ acumen longitudo duorum palmorum, id eſt octo digitorum ſecundum tranſuerſum, aut paulò breuior. Caudæ longitudo, digiti duo, quæ ſubito ex craſſiuſcula in acutiſſimam exit. Exenteratos (ſachare puto conſpergunt,) bombyce explent, atque ita vendunt: pretio ferè drachmarum ſeptem cum dimidia in ternos. Tales erant quos ipſe vidi: ſed nuper amicus quidam noſter Conſtantinopoli rediens vulgo illic quinque vel ſex palmorum, id eſt viginti aut viginti quatuor digitorum ſcincos vænire mihi affirmauit. Alter quidam mihi ſe veros ſcincos vidiſſe affirmauit longos palmum, latos duos digitos, luteos, qui parte poſteriore ſtatim in acumen deſinerent, nec multum ita producerentur vt lacerti. Rondeletius neq; qui Venetijs venduntur, neque illos officinarum, veros ſcincos eſſe vult. Nam ſcincus (inquit) eſt terreſtris crocodilus. Illi in aqua & terra viuunt. Vnicum ſe duorum cubitorum longitudine vidiſſe affirmat. ¶ Similis crocodilo, ſed minor etiam ichneumone, eſt in Nilo (quaſi verò aquaticus ſit, quod alibi negat) natus ſcincus, Plinius. Alter illi (crocodilo) ſimilis, multum infra magnitudinem, in terra tantum, Idem. Scinci circa Nilum frequentiſſimi, cro-

Vbi reperiantur.

In Nilo.

codilis quidem similes, sed modica forma & angusta, Solinus. Cardanus lib. 9. de subtilitate in India occidentali, atq; alibi etiam sed rarius longè, lacertos maximos nasci tradit, quos crocodileos vocant, crocodilis magnitudine & forma similes, excrementis alui odoratis. Galenus lib. 10. de simplicibus crocodilos terrestres, quorum fimum in vsu est, paruos & humiles, μικρὺς καὶ χαμαιπετεῖς esse scribit. Hæc magnitudinis differentia ad regiones referri potest: nisi quis omnino contendat inueniri aliquod crocodili terrestris genus à scincis diuersum. *In Africa.* Crocodili tricubitali ad summum magnitudine, terrestres, lacertis assimiles, apud aratores Afros ad occidentem reperiuntur, Herodotus lib. 2. Sunt autē hi vel scinci, vel simile crocodili terrestris genus, sola forsan magnitudine discreti. Plinius enim suum crocodilum terrestrem, ichneumone minorem esse scribit. est autem ichneumon non maior catello. Plinius quidem 28. 8. an scincus idem esset, qui terrestris crocodilus ille cuius crocodilea, id est fimum in vsu medicorum est, dubitauit. Primum enim de remedijs ex crocodilo amphibio agit, deinde ex terrestri, tertio loco ex chamæleonte. Postea subijcit, Ex eadē similitudine est scincus, quem quidam terrestrem crocodilum esse dixerunt. Scincus animal est Indicum, quadrupes, lacertæ simile, sed multo maius, longius, & ventrosum, vt Syluaticus & alij ex Dioscoride citant, apud quem ego huiusmodi nihil reperio: sed in libro Simplicium ad Paternianum. Scinci alij marini, alij montani à recentioribus hodie vocantur. *In India.* ¶ Scincus aut Ægypti, aut Indiæ, aut rubri maris alumnus, quamuis inueniatur in Lydia Mauritaniæ, terrestris crocodilus est sui generis, Dioscorides. Ego Lydiam Mauritaniæ regionem nullam inuenio, quanquam Serapionis quoq; interpres *Lodiam* reddit, pro Lydia. Rasis in libro de sexaginta animalibus, cæteras regiones ex Dioscoride nominat, hanc omittit. Marcellus Vergilius vertit in Libyæ Mauritania: ego malim in Libya Mauritaniæ. nam Græcè legitur τῆς Μαυρουσιάδος. Libya enim aliquando pro tota Africa ponitur, aliquando pro certa eius parte: estq; hoc nomine etiam fluuius in Mauritania. *In Arabia.* Maximus scincus Indicus est, deinde Arabicus, Plinius. Quanquam Dioscorides scincum, crocodilum terrestrem nominat, illi tamen qui hodie Venetias afferuntur, marini sunt è mari rubro: & alij ex Nilo Ægypti. hi specie quidem corporis crocodilos referunt, non maiores tamen sunt maximis lacertis nostris. squamæ ipsorum albæ sunt ad pallidum inclinantes cum linea bertina à capite ad caudam, cum crocodili in summo dorso toti nigri sint, Recentior quidam. Salamandra similis est lacertæ aut crocodilo terrestri. Syluaticus in capite Rhule (renem interpretatur) scincum tradit similem esse lacertæ, cauda tamen non rotunda, sed ad latera compressa: item ventrosum, vt nos pluries circa Romam in aquis stantibus vidimus, (hi potius lacerti aquatici vulgares fuerint, de quibus infra priuatim.) Quamobrem scinci qui venduntur sicci cum duabus caudis, probantur non esse veri. *In Apulia.* Platearius scincos in Apulia etiam reperiri scribit, sed efficatiores esse vltramarinos, Monachi interpretes Mesuæi. Præcipua scinci à crocodilo differentia dignoscitur, squammarum seta à cauda ad caput versa, Idem. Vide quædam in *A.* superius.

C.

De naturalibus corporis actionibus. Crocodili tam terrestres quàm fluuiatiles sua oua terræ gremio committunt, Aristot. ¶ Lacertæ insidias in apes faciunt: ac terreni crocodili pestem perniciemq; illis instruunt. farina ad veratrum admista, aut maluæ succo suffusa, & ante aluços dispersa, gustantibus illis omnibus perniciem affert, Ælianus. Crocodilus nominatur quòd crocum timeat. nam cum ad aluearia repens terrestris crocodilus mel vorat, apiarij foris crocum apponunt, quo ille conspecto fugit. Marinus verò (fluuiatilis potius,) sic dictus videri potest, quòd crocas, id est littora timeat. in terra enim pauidus est, Varinus. ¶ Herodotus crocodilos (nimirum lacertorum generis) in Ionia in sæpibus gigni scribit, vulgò sic dictos, & ab istorum corporis similitudine, aquaticos etiam illos quos Ægyptij *champsas* vocant, crocodilos ab eis dici. An verò crocodili illi sæpium incolæ in Ionia scinci sint, aut aliud lacerti genus, non facile dixerim. Venales scincos ex Ægypto licet videre, lacerti magni similitudine, Hermolaus Barb. Libya sola crocodilos alit terrestres, duobus cubitis non minores, Pausanias in Corinthiacis. Scincus quidam in rubro mari nascitur, (ἐν τῇ ἐρυθρᾷ, Marcellus vertit ad rubrum mare,) Dioscorid. Crocodilum terrestrem, cuius fimum in vsu est, Auicenna ferè in Arabia tantum reperiri scribit. *Adib* (pro *aldab*) similis est lacertæ magnæ, & degit in aquis, Syluaticus. *Aldeb* seu *aldab* animal lacerto maius, in Oriente & versus Mecham in desertis arenosis reperitur, Bellunensis. Vide etiam supra in *B.* quibus in locis scinci reperiantur. *Cibus eorum.* Scincus odoratissimis floribus viuit, Plinius. quamobrem non mirum mellis eundem auidum esse, ceu ex floribus confecti. Crocodili apibus nocent, *Fimus.* Florentinus in Geopon. ¶ Fimum eius album, odoratum, & odoris subacidi esse, referemus in *G.*

G.

Remedia ex scinco. Scincus siccandus reponitur in nasturtio, (vel cum nasturtio inueteratur,) Dioscorides. quod is Græcè dicit, ταριχεύεται ἐν καρδάμῳ. Ruellius vertit, Sale inueteratur cum nasturtio. Marcellus, Addito nasturtio sale inueteratur. Atqui ταριχεύεσθαι verbum quoquo modo inueterari significat, tum cum sale, tum sine sale, vt pluribus docuit Cornarius in commentarijs in Galeni libros de medicamentorum compos. secundum locos. Sale quidem non opus est vbi nasturtium, siue herbam, siue semina eius intelligas, apponitur: quod id acrimonia sua per se satis exiccet, & vermiculos nasci prohibeat.

hibeat. Quanquam Plinius quoq; scincos salsos afferri scribit, deceptus & ipse forsan quòd vim verbi ταριχεύειν nesciret. Qui ad nos etiam adferuntur scinci, salsi mihi non videntur. Quamobrem non accesserim Marcello Vergilio, qui mutilum hunc Dioscoridis locum suspicatur, & Dioscoridem fortassis scripsisse, nasturtio æquales scinco ad excitandam Venerem vires esse, quòd Paulus Ægineta in scinco dixerit, καρδάμῳ δύναμιν ὁμοίαν ἔχει: aut quod Plinius docet, accendere Venerem cum satyrio, &c. vt quod Plinius satyrium, hic nasturtium dixerit. Ego apud Æginetam tale nihil inuenio: & vt inueniatur, non est tamen vlla vel corrupti vel mutili huius Dioscoridis loci apud me suspicio: sed Æginetæ potius, & pro cardamo satyrion legendum, vt in Antiballomenis apud eundem.

¶ Miscetur scincus in antidota, Dioscorides. In antidota quoque nobilia additur, Plinius. Antidota accipio medicamenta composita aduersus venena, & alios magnos præsertim viscerum morbos. *Vsus scincorum in antidotis.* Huiusmodi est & nobilissima quidem antidotus Mithridatia, quæ & *diascincu* vocatur, à Galeno lib. 2. de antidotis, & Actuario alijsq; descripta. Eodem de antidotis lib. Galenus describit antidotum ad scorpiones, quo quidam in Libya omnes à periculo liberabat, quod inter alia carnem crocodili terrestris vel scinci dicti recipit: & mox Zoili medicamentum ad idem, cui crocodili terrestris drachmæ decem miscentur. Vt drachmæ duæ antidoto quod inscribitur ad omnia letalia, præsumptum & postea datum: item ad rabiosorum morsus, pleuriticos, &c. sed hoc à Mithridatio minimum differt, eo præsertim quod Damocrates carmine descripsit. Eiusdem Mithridatij aliæ duæ descriptiones sunt, ab initio eiusdem libri: prior scinci drachmas duas recipit, altera scinci lumborum drachmas sex. Aduersus mel venenatum, aut ex melle syncero fastidium cruditatémve grauissimam, scincum antidotum esse, author est Apelles, Plinius. Et alibi, Prodest & contra sagittarum venena, vt Apelles tradit, ante posteaq; sumptus. Serapio epilepticis dat medicamen, quod ex crocodili terreni stercore confectum probat, Cælius Aurelianus cui hoc non placet. Corpus scinci, excepto capite pedibusq;, elixum manditur ischiadicis: tussimq; veterem sanat, præcipuè in pueris: item lumborum dolores, Idem. Crocodilus terrenus, præcisis summis partibus, egestisq; interaneis, ex iure coctus, cibatui datus, magnum ischiadicis præstat auxilium, Marcellus. Scinci admiscentur in Amaranti grammatici ad pedum dolores antidotum, apud Galenum lib. 2. de antidotis circa finem. Miscentur vtiliter medicamentis ad frigidos affectus neruorum, Mescha & Rasis apud Serapionem & Auicenna. Scincus calidus est, auget semen, & libidinem stimulat. præfertur maior, pinguior, quiq; verno capitur, Iidem: & eo tempore quo feruet ad coitum, Auicenna. Alexander Benedictus in compositione quadam ad mouendam Venerem scincum non carnosum requirit, & in alia scincum arefactum non vetustum, vt fortè pro non carnoso legi debeat, *non annosus.* Syluaticus ex Paulo citat, capite de scinco, quòd sit calidus & siccus in tertio ordine: quod ego apud Paulum non reperio. Scinci ad opem salutarem non qualibet necessarij sunt. medentes quippe ex ipsis pocula inficiunt, quibus & stupor neruorum excitetur (hoc est, tollatur & curetur:) & veneni vis extinguatur, Solinus. Scinci caro impinguat corpus, quum fit ex ea acafea: & si saliatur, (inueteretur,) bibaturque ex ea pondus aurei cum vase vini, confirmat renes & colem, & libidinem excitat, Rasis. Antidotus tentiginem excitans, dextro aut sinistro imposita pedi, renibus item & teneræ cuti, numero 69. apud Nicolaum Myrepsum, inter cætera medicamenta accipit stellionem, cantharides & scincum. Sal scinci excitat coitum, quanto plus caro eius, & præcipuè caro suminis, & quæ sequitur renes, maximè verò adeps ex eis, Auicenna. Ad omnem mâlin (pestilentem affectum, &c.) iumentorum, Crocodilum terrestrem & ranam, viuentes in oleo discoques, donec carnes eorum in oleum resoluantur, tum colabis & infundes naribus iumenti, vt legimus in Hippiatricis Græcis capite secundo. In regione Indorum elephantiasi affectos assiduè per sedem eluere per vrinæ asininæ infusionem heminæ mensura calefactæ consueuerunt. Crocodilum item terrestrem accipiunt, eiusq; extremas partes amputant, ac interiora abijciunt, deinde fermento obuolutum assant: tum ablato fermento, & scabricie eius derasa, carnis ipsius drachmam vnam quotidie præbent, Aetius 13. 122.

¶ Scincorum partes circa renes tanquam naturalibus erigendis efficaces bibuntur, Trallianus 9. 9. *Scinci carnes ad venerem excitandam faciunt.* Aiunt carnes quæ renes amplectantur, τὸ περὶ τοὺς νεφροὺς αὐτοῦ μέρος, Marcellus vertit laterum carnes, & Plinius quoque latera scinci nominat, alij lumbos. sed videtur quicquid circa renes est vndiquaque accipi posse, cum alioqui totum corpus simpliciter præter caput & pedes in remedijs detur) id sibi virium vendicasse, vt si drachmæ pondere bibantur cum vino (Ruellius hæc verba, *cum vino*, omittit) venerem accendant. verum decocto lentis cum melle, aut semine lactucæ cum aqua poto, excitatas inde veneris cupiditates inhiberi, Dioscorides. Syluaticus ex eodem sic legit, Facit scinci caro ad Venereos vsus si vno cyatho (alij, *si ex vini cyatho*) bibatur. nam si plus sumatur neruos lædit, quæ non apud Dioscoridem, sed in libro simplicium ad Paternianum leguntur. Eadem ferè apud Galenum legimus, (qui tamen lactucæ semen potum efficacius resistere putat tentigini isti, quàm lentis decoctum, vt ex loquendi modo apparet, neque enim expresse hoc dicit. mirum sanè Dioscoridem in lente quæ edendo est, nullam huiusmodi facultatem eius commemorare:) item apud Aetium & Æginetam. Marcellus Vergilius tamen non lentem simpliciter apud Æginetam, sed lentem palustrem ad hunc vsum nominari ait, quod in codicibus vulgatis non reperio: nec si vsquam repe-

riatur probo. nam Arabes quoq; qui ex Dioſcoride tranſtulerunt, lentis ſimpliciter decoctum vertunt: & lens paluſtris intra corpus non ſumitur, ſed foris tantum refrigerandi gratia, aut enterocelas puerorum conglutinandi imponitur, apud Dioſcoridem & alios. Seſtius ſcincum plus quàm drachmæ pondere in vini hemina potum, perniciem afferre tradit. Præterea eiuſdem decocti ius cum melle ſumptum, Venerem inhibere, Plinius. Quòd ſi cum Dioſcoride, & reliquis eum ſecutis Græcis & Arabibus, Plinium conciliare voluerimus, ſic legemus: Præterea lentium decocti ius cum melle ſumptum, Venerem illam inhibere. ſed ſi hoc dicere Plinius voluit, non ſuo loco dixit, ſtatim enim à mentione Veneris ex ſcinci è vino poti excitatæ, poni hæc verba oportuiſſet. quamobrem hunc errorem (ſi error eſt, vt ego conijcio) in authorem potius quàm librarios reiecerim. Roſtrum ſcinci & pedes in vino albo poti, cupiditates veneris accendunt: vtique cum ſatyrio & erucæ ſemine, ſingulis drachmis omnium, ac piperis duabus admixtis, ita vt paſtilli ſingularum drachmarum bibantur: per ſe laterum carnes obolis binis cum myrrha & pipere pari modo potæ, efficaciores ad ad idem creduntur, Plinius. Ego reliquum corpus potius, roſtro & pedibus reſectis, ſumendum dixerim, vt ipſe Plinius alibi in iſchiadicis ſumendum, caput & pedes demenda expreſſe monens, conſuluit. Marcellus ijſdem præciſis ſummis partibus vtilem facit, nec tamen nominat illas partes, vt & Aetius elephantiacis. Ego caput & pedes ſemper abſtulerim, tum quòd nihil aut minimum carnis hæ partes habeant, tum quòd forſan etiam venenoſius aliquid quàm cæteræ partes: itaque viperarum etiam, cum ad remedia parantur, capita & caudæ amputantur. In ſcincis equidem non totas caudas, ſed partes tantum extremas earum abſciderim, quæ tenuiſſima eſt. reliqua enim non parum carnis habent, & caudæ ſcincorum à nonnullis authoribus etiam per ſe vſurpantur. Sit igitur hic quoque vel Plinij, vel librariorum lapſus. Inteſtinis & reliquo corpore crocodili terreſtris ſuffiri vulua laborantes ſalutare tradunt. item velleribus circundari vapore eius infectis, Plinius. Pro ſcinco ſatyrium ſubſtitui licere, (nempe ad Venerem ciendam,) in Antiballomenis legitur: & pro ſatyrio, erucam. Ex ſalamandra etiam & ſtellione tum ſimpliciter tum tranſmarino remedia ad Venerem excitandam, vt ex ſcinco, veterum aliqui præſcribunt. Ego boni & honeſti medici eſſe aio, medicamentis huiuſmodi, quæ venerem aut cum periculo, aut nimium citant, & ad breue tempus tantum cum vi & impetu præter naturam, prorſus abſtinere: & vbi licitum eſt, hoc eſt in coniugibus, nec dum ætate exhauſtis, vti ijs potius quæ vel nutrimenti ratione, quod probum & copioſum corpori conferunt, vim generandi naturalem reſtituant: vel quæ nutrimenti ſimul alimentique vires obtineant, vt quæ nutriendo etiam calefaciunt, aut inflant, aut humidiorem liquidioremq; reddunt ſanguinem, ſi is fortè ſiccior eſt: Vel denique medicamentis tantum, quæ eiuſmodi ſint, vt corporis habitum ad naturalem ſtatum conuertere ab eo qui præter naturam eſt poſſint, frigidos calefacere, confirmare imbecillos: minimè verò eiuſmodi, quæ vel nimiam vel ad breue tempus, dum impetus medicamenti viget, concitatam Venerem accendant: quod non aliud eſt quàm peccati, & illicitæ nimiæque Veneris authorem eſſe: ſæpe verò etiam corporis periculi. Huiuſmodi enim medicamenta, inter quæ primas obtinent ſcinci, veneno non carent: Et exhibitis ijs, vt plurimum, vel nullus effectus, (præſertim ſi ætas & alia non reſpondeant: aut maior ſit impotentiæ cauſa:) vel nimius (eaque ipſa cauſa periculoſus:) vel denique veneno noxius ſequetur. Nam & veri ſcinci noxij ſunt, vt infra dicetur: & multò magis falſi ſuppoſititijque. Hoc nimirum etiam veteres Græci medici viderunt: quamobrem Galenus, Dioſcorides & alij, ita ſcincis hanc facultatem attribuunt, tanquam ipſi nunquam experti, & auditu ſolo aut lectione cognitam. Cæterum antidotis ſcincos miſceri alia ratio eſt, nec id fieri reprehendo. miſcentur enim alia multa, quibus noxia eorum vis extinguitur, ſalubria medicamenta: & ferè præſtantiſſima quæ venenis & ictibus venenatis aduerſantur, ipſa quoque veneno non carent. Sed de his agere non inſtitui. hoc vnum addam, malle me veris ſcincis, ſi etiam ſatis recentes eſſe conſtaret, ad theriacæ antidoti compoſitionem vti quàm paſtillis è viperarum carnibus. quoniam illi ferè adulterantur: & vel nullius ſerpentis vel alterius quàm viperæ, quique aut venenoſior ſit, aut certè minus efficax, carne conficiuntur. Veræ autem viperæ neque ipſæ in noſtra regione ſunt, neque cuiquam vt aduehantur curæ eſt: & de paſtillis an veram viperarum carnem receperint iudicare nemo poteſt. At ſcinci veri apportantur, & multis apud veteres quoque præclaris contra venena antidotis admiſcebantur, vt Mithridatio omnium nobiliſſimo, alijſque ſupra nominatis. Scincus contra venena præcipuum eſt antidotum: item ad inflammandam virorum Venerem, Plinius. Renes ſcincorum tanquam pudendum ad Venerem intendentes quidam bibunt, alij ſumen quoque & caudam aſſumunt, Syluius: citat autem Galeni verba ex vndecimo de ſimplicibus, vbi ille non renes, ſed τὰ περὶ τοὺς νεφρούς, id eſt partes circa renes, ſcripſit. Celebratur apud medicos diaſatyrion compoſitio, quæ ab Actuario deſcripta ſcincos etiam accipit: qui tamen in eadem deſcriptione apud Nicolaum Myrepſum omittuntur: miſcentur autem alteri eiuſdem nominis antidoto ſtatim ſubiectæ, numero 66. Recentiores etiam nonnulli compoſitis ſuis medicamentis ad coitum excitandum ſcincos admiſcent. Albertus libro 24. de aquaticis animalibus ſcribens, ſcincos cum ſciuris confundit: & mox cum de ſtella marina agere deberet, vbi ſturitus ſcribitur, pro aſter, aliâs *ſtincus*, vim ciendæ Veneris vehementem ei attribuit, quæ ſanè ſcinci

Cantio vtilis de medicamentis Venerem excitantibus.

ſcinci non ſtellæ marinæ eſt. Scinci extremitates caudæ & teſticuli & renunculi, in potu venerem cient. Kiranides. ¶ Corij vtriuſq; (crocodili, tum aquatici tum terreſtris) cinis ex aceto illitus his partibus quas ſecari opus ſit, aut nidor cremati, ſenſum omnem ſcalpelli aufert, Plin. Si comburatur corium lacertæ (crocodilum intelligo, præſertim aquaticum, quem *zab* vel *dab* vocant, alijs crocodilum alijs lacertum interpretantibus) & inde cum fece olei inungatur membrum abſcindendum ferro, omnem eius ſenſum extinguit, Raſis in lib. de 60. animalibus. Sanguis vtriuſque (terreſtris & aquatici) claritatem viſus inunctis donat, & cicatrices oculorum emendat, Plinius. An crocodili terreſtris ſanguis viſum acuit experiri nolui, cum haberem probata aciei exacuendæ medicamina, quæ Græci vocant ὀξυδερκῆ, Galenus de ſimplicibus 10.6. Scinci ſanguis ſi calidus ſumatur, & inungatur eo locus ſordidatus, cum belliricis & emblicis, reducit corpus ad colorem proprium: & ſi permiſceatur ei *baurac*, & illinantur inde maculæ faciei ac lentigines, & maculæ minutiſſimæ, remouet eas, & clarum colorem reddit, Raſis. Adeps ſcinci expellit dolorem renum, & facit deſtillare ſperma, Raſis. In libro ſecretorum qui Galeno attribuitur, compoſitio quædam ad mouendum coitum deſtinata, inter cætera recipit adipis ſcinci drachmas decem. Crocodili (tam terreſtris ſcilicet quàm aquaticus: quare in multitudinis numero loquitur) adipem habent quo tactus pilus defluit. hic perunctos à crocodilis tuetur, inſtillaturq́; morſibus, Plinius. Qui inunctus fuerit ſepo lacertæ (crocodili. nam *zab* vel *dab* Arabicam vocem vtroq; modo reddunt) & proiecerit ſe ſupra crocodilos, non timebit illos, & ludent cum eo, Raſis. Sed hanc facultatem Plinius alibi priuatim crocodili aquatici tantum adipi adſcribit, quod magis placet. Vide in Crocodilo aquatico *D.* & *E.* ¶ Cor (vtriuſuis crocodili puto, de vtroque enim antea locus eſt) annexum in lana ouis nigræ, cui nullus alius color incurſauerit, & primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur, Plinius. Cor lacertæ ſi ſuſpendatur ſupra mulierem, prohibet partum, Raſis: pro lacerta Arabicè puto *zab* vel *dab* legit, quæ vox crocodilum potius ſignificat. attribuit autem ei eo in capite Raſis quædam, quæ Plinius & alij vel terreſtri vel aquatico crocodilo priuatim, vel vtriq;. ¶ Et mox ibidem, In felle lacertæ vtiliſſima vis eſt aduerſus alopeciam, cum ſternutatorium ex eo medicamentum fit cum radicibus betarum. Felle crocodili terreſtris inunctis oculis ex melle contra ſuffuſiones nihil vtilius prædicant, Plinius. ¶ Si medius ſcinci nodus, qui renes tegit, ſuſpendatur ſupra dorſum viri, iuuat virgam & promouet coitum, Raſis. ¶ Si de teſticulo ſcinci dextro bibatur ad pondus vnius *alkilat* (*alkirat*) cum aqua rutæ, facit deſtillare ſperma, idq́; deſiccat. Siniſter verò teſtis eodem pondere potus cum aqua cicerum rubeorum, & vaſe vno vini puriſſimi, & duas extra (ſic habet codex impreſſus) id eſt, bis ſex drachmis butyri vaccini, facit deſtillare ſperma, prouocat coitum, renes calfacit, & virgam corroborat, Raſis. ¶ Vnguentum entaticon, hoc eſt ad arrigendum genitale apud Æginetam lib. 7. præter alia caput ſcinci caudas. Apud Aetium etiam in antidoto quadam podagrica caudam ſcinci legimus. Inteſtinis & reliquo corpore crocodili terreſtris ſuffiri vulua laborantes ſalutare tradunt: item velleribus circumdari vapore eius infectis, Plinius.

Medicamenta ex corio ſcinci. *Ex ſanguine.* *Ex adipe.* *Ex corde.* *Ex felle.* *Ex teſticulis.* *Ex cauda.* *Ex inteſtinis.*

De fimo ſcinci.

¶ Fimum humanum propter fœtorem abominabile eſt: boum verò & caprarum & crocodilorum terreſtrium, & canum qui oſſa ederint, nec fœtet, & experientiam ſui abunde non nobis ſolum, ſed & alijs ante nos medicis exhibuit, Galenus de ſimplic. 10.18. Aetius hunc locum reddens, Caninum verò (inquit) præ cæteris plurima experimenta nobis præbuit. Idem Aetius lib. 2. cap. 117. cum anſeris, accipitris & gruum alui excrementa inutilia eſſe dixiſſet, ſubdit: terreſtrium verò crocodilorum inuentu difficile eſt: ideoq́; vires eius omittit. Terreſtris crocodili fimum, crocodileam vocant, quæ mulieribus bonum colorem in facie, nitoremq́ue conciliat. Optima eſt candidiſſima (Græcus codex noſter non rectè λεπτοτάτη pro λευκοτάτη habet) & fribilis: amyli modo leuis, in humore ſtatim eliqueſcens: quæ cum teritur ſubacida eſt & fermenti odorem refert. Adulterant eam ſturnorum fimo, quos oryza paſcunt: ipſumq́; non diſſimile vendunt. Alij amylum aut cimoliam miſcentes (vt Ruellius: aqua macerantes, Marcellus. Græcè eſt φυρῶντες, id eſt ſubigentes, ita ſcilicet vt farina ad panificium cum aqua ſubigitur: Serapionis interpres vertit, amylum cum cimolia miſcentes, non probo,) adſcito anchuſæ colore per rarum cribrum paulatim (vt Ruellius: in tabulas, vt Marcellus ex veteri translatione apud Syluaticum. Græcè eſt εἰς ὀλίγον. ego hunc locum ſic legerim, δι᾽ ἀραιῶ κοσκίνε εἰς ὀλίγα ἀπηθῶσιν ὡς σκωλήκια, καὶ ξηράναντες πωλῶσιν ἀντὶ ταύτης. nam & Serapionis interpres ſic vertit, & cribrant cribro lato (*raro*) vt fiat cribratio ſicut vermiculi, & deſiccant ac vendunt) exprimunt, vt ſe contrahat in vermiculorum ſpeciem, qui ſiccati pro crocodilea væneunt, Dioſcorides. Optima eſt crocodilea, quæ candidiſſima & friabilis, minimeq́; ponderoſa, cum teratur inter digitos fermenteſcens. Lauatur vt ceruſſa. Adulterant amylo aut cimolia: ſed maximè qui captos (qui ſturnos captos, vt Hermolaus ex Dioſcoride legit) oryza tantum paſcunt, Plinius: apparet autem ipſum in hoc erraſſe, quòd inter digitos fermenteſcens dixit: quod ſi ita ſit, molle hoc fimum & facile ſubactu eſſe oporteret, cum tamen friabile tum ipſe tum Dioſcorides commendent. Apud Dioſcoridem certè illud probatur, quod digitis tritum ſubacidum & fermenti odorem reddat: Græcè ζυμίζειν dixit, vt τραγίζειν, οἰνίζειν, & ὀξίζειν dicuntur, hoc eſt reſipere odorem hirci, vini, aceti: & ne quis fermenti in ſubſtantia aut alia qualitate ſimilitudinem intelligeret, ζυμίζουσα τὴν ὀσμὴν

disertè protulit. *Dhab* aliud est à lacerto inuento in regione nostra, quamuis sit ei similis, & habeat dispositiones & virtutes ei proximas, Auicenna 2. 226. est autem *dhab* vel *Zab* aquaticus crocodilus potius, ipse hic pro terrestri abutitur. Veteres interpretes Galeni & Dioscoridis, stellionem aliquoties pro crocodilo terrestri, in fimi eius mentione reddunt. Terrestrium crocodilorum, paruos illos & humiles dico, fimum pretiosum luxuria fœminarum fecit, quæ non contentæ tot medicamentis quæ splendidam extentamq; faciei cutem reddunt, crocodilorum etiam fimum eis adijciunt. Redditur autem huic simile sturnorum quoq; fimum, quũm sola oryza pasti fuerint. Constat igitur hæc stercora abstergendi exiccandiq; vim possidere, vtranque mediocriter: multò moderatius tamen & infirmius sturnorum stercus est: Crocodilorum verò (terrestrium,) vt maculas faciei à Sole excitatas (hoc & Auicenna repetit) sic & vitiligines & impetigines tollere potest, Galenus: cuius verba Arabes eorúmve interpretes malè transtulerunt. Crocodilus terrestris odoratissimis floribus viuit: ob id intestina eius diligenter exquiruntur iucundo nidore farcta, crocodileam vocant, Plinius. Crocodileam Plinius etiam intestina ipsa terrestris crocodili appellat, Hermolaus. Atqui cum Græci omnes fimum duntaxat sic nominent, Plinij quoq; verba ita acceperim, vt non intestina crocodileam nominet, sed iucundum illum odorem hoc est odoratum excrementum, cuius gratia exquirantur & dissecentur. Serpentum stercus, propter siccitatem eorũ, plerunq; bene olet: vt & lacertorum maximorum quos crocodileos vocant. hi sunt crocodilis magnitudine & forma similes, & in India occidentali, atq; alibi etiam sed rarius longè, nascuntur, Cardan. Æginetа libro sexto terrestris crocodili fimum lentigines exterere dicit, aquatici autem oculorum albugines, Marcellus Vergilius: ego nihil tale apud Æginetam reperio, ne septimo quidem vbi de simplicibus singulatim tractat. sed omnino vtraq; ista vis authorum omnium consensu, alterius tantum crocodili nempe terrestris fimo adscribitur: aquatici verò neq; hæc neq; alia vlla. Crocodilea illita ex oleo cyprino, molestias in facie enascentes tollit: ex aqua verò inuncta morbos omnes, quorum natura serpit in facie, nitoremq; reddit. lentigines delet, ac varos, omnesq; maculas, Plinius. Alphos tollit crocodilea, Ægineta. Kiranides vt albulæ tollantur, cum melle inungi vult: cum oleo, ad inducendum faciei splendorem. E stercore crocodili meretrices vnguentum parant, quo rugas faciei extendunt: sed lota facies deterius ad pristinas reuertitur rugas, Albertus: scribit autem hæc falsò in aquatici crocodili mentione. *Colorq; Stercore fucatus crocodili*, Horatius Epodo 12. Naso quoque in poemate de Arte amandi, præcipit vt quæ nigriore vultu esset, ad piscis Pharij opem confugeret, hoc *versiculo: Nigrior ad Pharij confuge piscis opem:* nimirum quòd crocodili non terrestris sed aquatici fimum ad hunc vsum facere falsò putaret, quanquam is etiam impropriè piscis diceretur. Stercoris felis aut crocodili drachmas octo, (aliâs *sex:*) sinapis drachmas quatuor, ex acri aceto alopecijs illine, Soranus apud Galenum de compos. sec. locos: item Archigenes ibidem. Eadem apud Rasim in libro de 60. animalib. cap. de lacerta legimus: Sumatur (inquit) de stercore lacertæ ad pondus sex aureorum, & sinapis ad pondus quatuor aureorum, & terantur cum forti aceto, & inungatur cum hoc alopecia: item stercus furonis, (id est *felis.*) Deprehendet & alias quasdam facultates lacerti simpliciter fimo attribui, quas alij crocodileæ priuatim adscripserunt, qui hæc cum remedijs ex lacerto contulerit. Arnoldus de Villanoua cantharides & stercus crocodili miscet medicamentis alijs pilos regenerantibus. Stercus crocodili aiunt per infundibulum suffitum, feras venenosas ex latibulis suis exigere, Aetius 13. 7. nec mirum, cum acido & fermenti ferè odore sit, vt Dioscorides ait. Crocodili terrestris fimum apud Trallianum 2. 5. miscetur collyrio cuidam ad cicatrices oculorum & leucomata exterenda & extenuanda. Crocodilea oculorum vitijs vtilissima est, cum porri succo inunctis, & contra suffusiones vel caligines, Plinius. Confert albugini oculi & descensioni aquæ, Auicenna 2. 226. in *Dhab.* Et rursus de eodem in *Tinsa* vel *Temsa*, Stercus eius confert albugini oculi, 2. 706. Et alibi, vbi de diuersorum animalium excrementis agit, Stercus stellionis, & lacerti & crocodili valet albugini oculi. In libro etiam Secretorum qui inter notha Galeno adscripta legitur, stercus lacertæ cum alijs quibusdam ad albugines oculorum commendatur. Sed quoniam in eo libro multa Arabica aut ex Arabico sermone translata sunt, lacertam puto pro scinco aut crocodilo terrestri positam esse, vt alibi etiam sæpe faciunt Arabum interpretes. Crocodili stercus miscetur medicamento cuidam ad detergendum albi vitium in oculis equorum, apud Vegetium 2. 22. Item collyrio sicco ad suffusionem in Hippiatricis Græcis cap. 11. Miscetur & alijs quibusdam ad oculorum in equis epiphoram apud Vegetium. Contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulso binis obolis: appositum menses ciet, Plinius.

¶ Sestius scincum plus quàm drachmæ pondere in vini hemina potum, perniciem afferre tradit, Plin. Si ex vini cyatho bibatur scinci caro Venerem incitat: si plus sumatur, neruos lædit, Author de simplicibus ad Paternianum. ¶ Si scincus piscis ille seu stellio momorderit aliquem, & febricitauerit, priusquam mingat aut febricitet homo, interficiet virum. Et si febricitauerit vir, priusquam mingat piscis ille, aut febricitet, morietur ille piscis, & morsus euadet, Rasis & Arnoldus de Villanoua. Mihi quidem locus obscurus est, neq; enim vrinam excernunt quadrupedes ouiparæ: & si obscurus non esset, parum tamen verisimilis videtur quod ad mutuos illos affectus & antipathias.

De morsu scinci.

¶ Stel-

¶Stellio cui nomen scincus inditum est, veneficium est per se, (philtrum venenosum,) & mentem mutat potius quàm ad amandum mulierem quæ id dederit cogat, Cardanus.

H.

a. Scincos inter rusci suffruticis spinosi nomenclaturas est apud Dioscoridem.

¶PHATTAGE. In Indis nascitur bestia, quæ crocodili terreni speciem similitudinemq́; gerit, magnitudine est Melitensis canis: eius pellis adeò asperis squammis quibusdam scatet, vt more serræ æs dissecet, & ferrum exedat & conficiat, eam Indi *phattagen* vocant, Ælianus, 16.6.

Phattage in India similis crocodilo terrestri.

¶*e.* Scincus si suspendatur super pueros qui timent in somnijs, curat eos, Rasis. Scincus si coquatur, & ex eo procurentur duo homines qui habent odium vnus aduersus alium, reducentur ad concordiam & ad amorem, Idem.

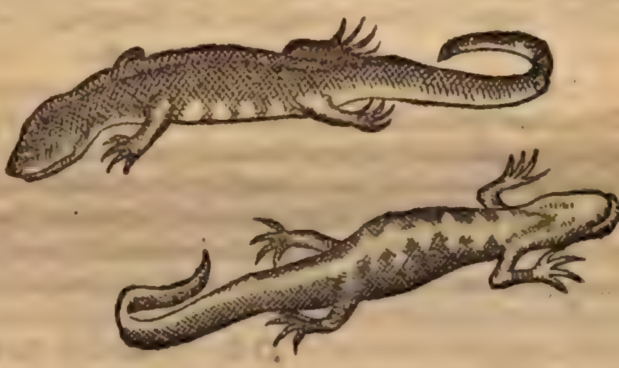
Superstitiosa de scincorum vsu.

DE SCINCO EX BELLONIO.

SCINCVS eandem cum crocodilo naturam habere creditur, vnde crocodilus minor à quibusdam appellatus est, nullumq́; præterea vulgare nomen habet. Proinde quadrupes est, lacertæ viridis aut salamandræ magnitudine, vt pollicis crassitiem quadrantisq́; longitudinem non excedat, colore candido, quibusdam lineis in dorso puniceis transuersis, cerastæ modo distinctus. Cætera cordulum (lacertum aquaticum) refert, nisi crassiore atq; oblongiore esset corpore, cauda rotunda, squamisq́; vndecunq; scateret: quas cum piscibus, vt & laterales lineas communes habet. Sed ossibus præditus est. Edulis non est: Asiæ & Europæ peregrinus: Ægypti, Indiæ & Mauritaniæ alumnus, præsertim apud Memphim, quo in loco indigenæ exenteratos, ac sale vel nitro inueteratos scincos mercatoribus diuendere solent, quos isthic adferant.

DE LACERTO AQVATICO.

A.

De nominibus varijs huius animantis.

Pedes postremi quinos digitos habere debent.

LACERTI genus aquaticum, paruum & nigrum, quod hic depictum damus, à Germanis vocatur Wassermoll / id est salamandra aquatilis: vel wasseradex / id est lacertus aquaticus. Gallicè *tassot*. Italicè *marasandola*, quod nomen diminutum videtur à *marasso*: sic autem viperam vulgò vocant: quod licet paruula quadrupes, viperæ tamen instar venenata sit, vel à salamandra transpositum. Nam *salamandram* quoq; audio à quibusdam Italice vocari. Græcè nominatum non inuenio: qui voluerit, *σαῦρον ἔνυδρον*, id est lacertum aquaticum appellabit. Hoc lacerto pharmacopolæ quidam non rectè pro scinco seu crocodilo terrestri vtuntur, vt in historia eius scripsi. *Guaril* aquaticus, id est scincus: sed verius stellio, Vetus glossographus Auicennæ. Vide infra in stellione *A.* Lacertula aquæ, id est scincus, Syluaticus. In nostris regionibus scincos (lacertos aquaticos intelligit) tam paruos habemus, vt sunt lacertæ nuper natæ, & in aqua degunt, Syluaticus in voce *Rhule*, id est Renes. Scincus in aqua degit, lacertæ similis, sed ventrosior, & caudam latam vt anguilla habet, ad natandum aptam, Monachi in Mesuen. Lacerti aquatici illi parui nigri, qui in quibusdam lacubus (lacunis potius) iuxta Vincentiam reperiuntur, sæpe à pharmacopolis pro scincis vsurpantur: sed effectus illos à quibus scinci prædicantur, deesse eis crediderim, Matthæolus. Sunt & Vincentino agro sui quidam scinci, minores multò veris, etiamsi pro Ægyptijs officinæ subijciunt, Hermolaus. Lacertus aquatilis *Thassot* Gallis dicitur, vt Salamandra *that* Neocomi.

B.

Hæc cum scriberem animal ipsum inspexi: reperitur enim satis frequens circa vrbem nostram in fossis hortorum quæ aquam continent. Longitudo totius, digiti ferè septem. Color niger dorso & lateribus: sed puncta multa alba & minima sunt inter latera & ventrem, alijsq́; partibus supinis: reliquum corpus & ipsum nigrum est, & concoloribus sibi punctis exasperatur. Georg. Agricola tamen hanc bestiolam colore vel cineream, vel in cinereo fuscam esse prodidit: quo colore apud nos raram aut nullam esse puto: semel tantum in monte quodam hoc colore vidi. Venter & caudæ pars ima luteo aut flauo colore apparent. Pellis valida & dura est, ita vt cultello etiam acuto resistat. Ex vulneribus lactea quædam sanies manat, vt in salamandra quoq;. Os tenaciter claudit, vt & sala-

Descriptio animantis.

mandra: nec mordet, ſed nec aperit os, vtcunq; vrgeatur & ſtimuletur, niſi per vim hoc ei exprimatur. Lingua breuiſſima & latiuſcula eſt: dentes breuiſſimi exiliſſimiq;, circa labra interius: tantilli vt viſum ferè effugiant. Anteriorum pedum digiti ſunt quaterni, poſteriorum quini. Cauda per medium craſſiuſcula prominet, ſupra infraq; (hoc eſt prono & ſupina parte) contrahitur, rhombi figuræ quadam ſimilitudine: ac ſi ex ſolidis rhombis aliquot contiguis corpus contexatur, ſpacijs etiam vacuis expletis: quæ figura ferè etiam redditur, ſi oblongum corpus quadrangulum ita collocetur, vt anguli duo in medio laterum vtrinq; ſint, tertius in ſummo, quartus in imo è regione. ſed media laterum craſſities in huius lacerti cauda angelos non habet. Monachi interpretes Meſuæi ſcribunt, caudam ei latam eſſe vt anguillæ, (quod non ſatis conuenit,) ad natandum aptam. In hac quam diſſecui beſtiola caudæ pars reſecta mouebatur: & quum reliquum corpus immobile maneret cum reliqua parte caudæ, ea quoq; reſecta mouebatur, quæ corpori adhuc hærens immobilis iacuerat.

C.

De greſſu eius vbi viuat. Teſtudinis aut ſalamandræ inſtar tardius ingreditur aquatilis lacertus, Georg. Agricola. Vita ei in aqua (in fontibus frigidis, vt audio) & in terra: ſed crebrius in aqua. Latet per hyemem. Gignitur in lacunis opacis, quæ in pingui ſolo ſunt, & in quibuſdam mœniorum foſſis, Idem. Delectari eos limoſa aqua audio, & ferè vbi limus albus ſit, polentæ aut farinæ non diſſimilis: & ſub petras in aquis, ſi quæ ſunt, ſe abdere: oua eorum magnitudine piſi, multa cohærere: Natare ipſos ſub aqua, ad ſuperficiem rarò emergere. Atqui ego cum in vitreum vas vnum huius generis coniectum per dies aliquot ſeruarem cum aqua, ore ſemper ferè extra aquam prominente, vt ranas, deprehendi. Impoſitus ſali caudam mouet ac effugere conatur. nam eum, quia valde mordet, non poteſt ferre, ſtatimq; moritur, quum alioqui verberatus diu viuat, Georg. Agricola. Ego cum per dies aliquot in vaſe vitreo haberem, aliquando per diem vnum ſine aqua relinquebam, ac videbatur mihi ſine ea deterius habere.

D.

De ira eius. Irritata ſi exarſerit, elata & quodam modo inflata, rectis pedibus inſiſtit, & terribilis oris hiatu (ego eam os, non niſi per vim expreſſeris, aperire obſeruaui) acriter oculis intuetur eum, à quo fuerit laceſſita: manatq; ſenſim lacteo & viroſo ſudore vſq; dum tota fiat candida, Geor. Agricola.

G.

De vſu lacertæ aquaticæ. Lacerti aquatici illi parui nigri, ſæpe à pharmacopolis pro ſcincis ponuntur: ſed puto eis deeſſe effectus illos à quibus ſcinci prædicantur, Matthæolus. Ego non vtiles tantum vires eis abeſſe puto, ſed inſuper valde noxias & venoſas ineſſe, non minus fortè quàm ſalamandræ, quod illi ſimiliter lacteam vbicunque vulnerantur ſaniem emittant: niſi fortaſſis vita in aqua venenum eorum dilutius reddat. Sed Salamandræ etiam aquoſo & pluuio tempore magis & naſcuntur & vigent. Audiui à Gallis quibuſdam, ſuem ſi fortè hanc lacertam ederit, interire: quod ſanè miretur aliquis, cum à ſalamandra (ſi id verè ſcribitur ab Æliano) deuorata ſues nihil lædantur.

DE LACERTO.

LACERTI PRONI FIGVRA.

A.

Nomina diuerſa. Vnde lacertus dictus ſit. LACERTVS & lacerta idem animal vtrouis genere dicitur, (vt apud Græcos etiam σαῦρος & σαύρα, teſte Varino:) nimirum à ſimilitudine lacertorum hominis, quod pedes eorum ſimiliter in digitos tanquam è volis aut palmis findantur, & in obliquum flectantur ad latera, eo modo quo homo manum flectit cum quadrupes ingreditur. Hinc eſt quòd lacerti vocabulum communius ſit ad omnia huius generis quadrupedum ouipararũ hoc modo pedibus prædita: priuatim verò ad communem & notiſſimam lacerti ſpeciem, cuius hîc imago adiecta eſt, contrahitur. Σαῦρος etiam aut σαύρα Græcis & ſi ratione nominis non æque commune vocabulum ſit, à ſimilitudine tamen corporis lacerti communis ad alias quoque ſpecies deriuatur. hinc ſauram chalcidicam, & ſauram pharmacitidem

LACERTI SVPINI FIGVRA.

dem legimus, & sauram viridem, vt apud Latinos lacertum viridẽ, &c. Lacertus est reptilis genus, sic vocatus, quòd habet brachia, & quatuor pedibus innititur. Genera verò lacertorum plura sunt, vt salamandra, saura, stellio, Isidorus. Crocodilus lacerta est Nili, Palladius. In Arabum etiam libris Latinè redditis sæpe lacertam pro crocodilo tum aquatico tum terrestri legimus. Cardanus lacertas non rectè insectis adnumerat, insecta definiens ea omnia quæ præcisa parte vitam in ea retinent. Scorpiones, scinci, lacertiq; vermibus non serpentibus adscribuntur, Solinus cap. 30. Lacertam potius vermem dicunt quidam quàm serpentem, quia clementius ferit, &c. Author lib. de nat. rerum. Sed isti vermium nomine abutuntur pro reptilibus. reptilia enim (ἑρπετὰ) tum insecta plurima, tum in quadrupedum genere minores dicuntur quæ per parietes scandere possunt, & impropriè etiam serpentes: vermis verò appellatio omnino intra insecta contineri debet, vt & σκώληκες Græcis. ¶ *Letaah*, לטאה, Leuitici 11. & Num. 14. reptile quoddam, quod R. Salomon vocat לניגרמושא (fortè laniger mus, vt quidam conijcit, ego nullum huiusmodi murem noui, & alij omnes lacerti genus interpretantur, vt vox illa pro alia quadam Gallica vulgari corruptè posita videatur.) Idem R. Salomon Leuit. 11. ליישרדה, *lisarda*, id est lacertam voce Gallica interpretatur, vt Nicolaus Lyranus intelligit. Ibidem Chaldæus interpres vertit חלטתא *haltetha*: Arabs, עטאיא, *ataia*: Persa אן גש, *an gas*: (Itali hodie viridem lacertum vocant *gez*.) Septuaginta χαλαβώτης, vel (vt Complutensis habet codex) ἀσκαλαβώτης: Hieronymus, stellio. Videtur autem *letaah* vocari Hebraicè à clandestinis insidijs quibus animal hoc instructum est. לוט *lot*, enim clancularium sonat. Munsterus etiam *letaah* stellionem interpretatur, Germanicè עיגלעש Egloß/ id est lacertum communem, nimirum ex Rabino quopiam. Stercus stellionis & *adhaya* & *zerzir*, &c. Serapionis interpres ex Galeno, vbi Galenus habet stercus crocodili terrestris & sturni. sturnum quidem *zerzir* vertunt. pro terrestri autẽ crocodilo, *adhab* posuit Auicenna, quod nomen fortè Serapio tanquam generalius in stellionem & *adhaya* ceu duas species diuisisse videtur. *Albathaie* seu *albadaie* est lacertus paruus in domibus & hortis communiter repertus, & à vulgaribus appellatur lucerta, Andreas Bellunensis. Araneus lacertos paruos (Auicennæ interpretatio habet *adeclaie*) aggreditur, Aristot. de hist. anim. 9.39. חמט, *homet*, aliqui (teste Rabi D. Kimhi) לימצא, limacem intelligunt, alij verò כרבי *carbo*, id est lacertam: (quæ vox [Arabica puto] fortè facta est à Græca quasi *sarbo* pro sauro.) Chaldęus interpres Leuit. 11. vertit חומטא, *humeta*. Arabs, חרבא, *herba*, (*barbe* quidem Auicenna, Andrea Bellunensi teste chamæleontẽ appellat:) Persa, אן כוספר, *an suspar*. Septuaginta σαῦρα, Hieronymus lacerta. Munsterus *homet* interpretatur limacem, testudinem concham. sed communis hic quorundam error est apud Germanos, vt pro limace testudinem aut concham dicant. Ego omnino lacertum intellexerim, quòd in ea interpretatione pleriq; consentiant. (Vide plura infra in *F*.) Fortassis autem Græca vox *saura*, ab Arabica *herba* vel *barbe* vel *carbo* per metathesin facta est, vel contra. Inuenio & פליירה, *pelijah*, in trilingui dictionario Munsteri pro lacerta, nescio cuius dialecti vocabulum. Aliqui etiam *hardun* Arabicam vocem lacertum interpretantur, vt Andreas Bellunensis, cuius naturam proximam esse aiunt naturæ *guaril* seu *vrel*, id est stellionis, &c. Aliqui idem animal (ex lacertorum genere) Hebraicè *koab*, Arabicè hardun vocari docent: Vide supra in Chamæleonte *A*. *Arab*, id est lacertus, Vetus glossographus Auicennæ: voce corrupta vt conijcio. *Samabras*, vel vt Bellunensis legit *saambras*, lacerta est eodem interprete, Auicennæ 2. 646. videri sanè potest salamandræ nomen hinc factum. *Scatirosa*, id est lacerta, Syluaticus. *Olen*, id est lacertus, Idem. ¶ Lacerta Græcis hodie vulgò χαλισαύρα vocatur, corrupto forte nomine à χλωροσαύρα: vel composito ex colore, id est stellione, propter similitudinem corporis, & saura. Italicè *liguro*, vel *leguro*, vel *lucerta* aut *lucertula*, vt Alunnus habet. Matthæolus Senensis in commentario in salamandram Dioscoridis, *Ramarri* (inquit) à Tridentinis vocantur, qui ab alijs *racani*, *liguri* & *lucerti*. Atqui *ramarrum* aliqui in Italia etiam bufonem vocant, vt audio. Hispanicè lacertus dicitur *lagárto*: *lacerta*, *lagartisa*, vel *lagardixa*. Gallicè, *lysarde*. Germanicè Adex/ vel Egles quod quidam in fœminino genere proferunt: nostri in masculino ein Egochs. Hessis Eydetsch. Flandris Aketisse. Non probo illum qui lacertam Germanicè interpretatur grün Adex/ id est viridem lacertam. Quanquam enim communis etiam lacerta, de qua hic scribo, viridis aliquando reperiatur, sed rarò, propriè tamen alterum genus maius, & semper viride, de quo infra agetur, sic appellari solet apud authores.

Anglicè *lusard* vel *lysard*. Illyricè *gesscierka*, vel *gesstier*. ¶ Lacertum indoctuli stellionem dixêre, cum stellio sit minor lacerta, Grapaldus & Perottus. Lacerti parui vulgò creduntur stelliones, sed falsò, Matthæolus.

B.

Anglia caret lacertis.

De lacertis diuersis, qui à paruis & communibus nostris tum aliâs tum magnitudine differunt, separatim agemus infra. ¶ In Anglia lacertos extare negant. E Fortunatis insulis vna est magnis lacertis plena, Theuetus.

Descriptio lacerti.

¶ Lacerti cortice teguntur, Aristot. quamobrem cutis eorum dura est. *Absint & picti squalentia terga lacerti*, Vergil. Georg. Chamæleon & niger non longè dissimilis crocodilo est: & pallidus, vt lacertæ, Aristot. Plinius lacertorum meminit qui ferrugineas maculas habeant, lineis etiam per caudam distincti. Parui etiam lacerti aliquando virides, aliâs alio colore reperiuntur, nullo insuper discrimine variantes. Saura multarum specierum est, inter quas tamen pulcherrima viridis candicante ventre prope dumeta & sæpes, Christoph. Salueldensis. ait autem harum in ventre reperiri gemmam sauriten, quod Plinius de lacertis viridibus, maioribus scilicet quæ per excellentiam virides cognominantur, scripsit, non de minoribus quæ & ipsæ aliquando virides reperiuntur. Lacertæ paruæ quam nuper initio Septembris obseruaui, color fuscus erat, sed splendens & ad æreum accedens. venter partim viridem partim luteum colorem præferebat: Vtrinque in lateribus puncta aliquot deinceps erant, splendentia ceu asterisci quidam. Longitudo digitum quatuor. Retro oculos meatus aurium rotundi apparebant. Nullus in ea lacteus liquor (qualis in aquaticis lacertis & salamandris est) quamuis Demetrius Byzantius in accipitrum cura ἀπογαλακτίζειν verbo de lacerta vtatur. Digiti perexiles, ante & retro quini, cum vnguiculis. in posterioribus longissimus erat qui indicis situm obtinet, pollex inferiore loco vt in manibus hominis: anteriores verò pollicem cum cæteris eodem situ habebant, Hæc ex nostra inspectione. ¶ Lacerti parui sanguinem in venis habent, non carent vt stelliones, Matthæolus Senensis. ¶ Cortice intecta, vt lacertæ, superiore etiam palpebra conniuent, inferiore quidem omnia, Aristot. Palpebræ sunt quadrupedum etiam illis, quibus molle tergus, vt serpentibus: & quadrupedum quæ oua pariunt, vt lacertæ, Plinius. Lacertorum & serpentium lingua summa bifida est, sed præcipuè serpentium, Aristot. Idem lib. 2. de partibus animalium cap. 17. causam inquirit, cur his & serpentibus lingua longa & bifida contigerit, eamque in horum animalium ingluuiem (voracitatem) reijcit, vt & diutius & quasi duplicem ex cibo voluptatem caperent. Et alibi, Lingua (inquit) eis bifida est vt serpentibus, parteq́; extrema pilosa admodum. Lingua lacertis bifida & pilosa, Plinius, Author libri de nat. rerum, & Geor. Agricola. Atqui alio in loco Plinius serpentibus & lacertis linguam, non pilosam, sed capillamenti tenuitate esse scribit: transtulit autem vtrunq; locum ex Aristotele, vnum ex libro quarto de partibus animalium cap. vndecimo, vbi Aristoteles habet ἐπ' ἄκρου ἄγαν τριχώδη, valde pilosam vertit Gaza. alterum ex eiusdem operis secundo lib. cap. 17. vbi τὸ ἄκρον λεπτὸν καὶ τριχῶδες ἔχουσι legitur, Gaza vertit, & parte extrema capillamenti tenuitate, id quod in altero etiam loco facere debuisset, vt Plinius quoque. non enim pilosum, id est pilis hirsutum, Græcis δασὺ & λάσιον, sed à figura τριχῶδες, id est capillamenti instar oblongum & exile Aristoteles intelligere voluit. Lacerta linguam dicitur habere pilosam, sed non habet: imò sunt dentes parui vt pili, & est bifida sicut lingua serpentis, Albert. Et rursus, Cum mordet lacertus & stellio, dentes paruos oris sui, qui subtiles & nigri sunt, & quasi pili nigri, in loco morsus infixos relinquit. Terrestres quadrupedes ouiparæ, vt lacerti, testudines, &c. pulmonem habent exiguum & siccum, sed aptum ampliari ac extumescere cum inflatur, Aristot. Eadem omnia ventrem vnum & simplicem habent, Idem. Exta serpentibus & lacertis longa, Plin. Lacerta perexiguum habet lienem, Aristot. & Plin. & rotundum, Aristot. Lacerto testes intus adhærent lumbis, Idem. Caudā serpenti consimilem habet, Author lib. de nat. rerum. Lacertis & serpentibus amputatæ caudæ renascuntur, Aristot. & Plinius. Colotis & lacertis caudam renasci haud falsum, Plin. Cardanus in fine lib. 9. de Subtilitate, causam cur quibusdam animalibus partes quædam præcisæ excisæve renascantur, in eo collocat quòd imperfecta sint: medici (inquit) ob id quòd humidiora sint dicerent. In lacertis inueniuntur & geminæ caudæ, Plin. Talem sanè figuram Bononiæ sibi visi lacerti, nec aliter à nostris communibus differentis, doctissimus medicus Misnensis Io. Kentmannus ad nos misit. Scinci qui venduntur sicci cum duabus caudis, non sunt veri scinci, Platearius. Americus Vespucius scribit se in insula quadam Oceani mille leucis à Lysbóna distante, lacertas inuenisse bifurcam caudam habentes. Lacerti quaternos habent pedes, Aristot. Priora genua eis post curuantur, posteriora in priorem partem. Sunt autem crura his obliqua, humani poplitis modo, Plin. Lacertarum pedes Græci blæsos vocant, hoc est quorum pars extrorsum, pars introrsum spectet, Hermolaus.

C.

De visu à lacertis recuperato.

Non hic antiquorum testimonio mihi erit opus, quæ ipse vidi explicabo. Cum vir quispiam Lacertum magnum & opimum comprehendisset, atque æreo stilo excæcauisset, eundemq́; in fictilem ollam recentem vtrinque eatenus exiguis foraminibus pertusam, vt neq; spirare fera prohiberetur,

neq;

neque tamen exitum haberet, conclusisset: & simul terram roscidam, & herbam, cuius nomen non explicauit, imposuisset: ac deinde ferreo annulo, cui inesset gagates lapis, in quo lacertus incisus erat, nouem signa impressisset, quorum quotidie vnum deleret: pòst vbi nono signo sublato ollam reclusisset, lacertum vidi, oculorum vsu recuperato, clarius quàm ante excæcationem aspicere, Ælianus. Quum lacerti in senecta oculi excæcantur, intrat in foramen parietis contra orientem, & ad ortum Solis intendens illuminatur, Isidor. Idem Albertus scribit ex libro Iorach cuiusdam. Quòd si verum hic dicit (inquit Albertus) obtenebrationis oculorum causa fuerit frigiditas constringens humorem oculi, quem calor lucis solaris dissoluit & attenuat, & sic visum restituit. ¶ Captæ lacertæ cum aliquando lignum ori insererem, tenacissimè id mordebat. Et alterius cuiusdam colore candicantis *De morsu lacerti.* in littore Hadriatici maris captæ digitum ori cum inderem, comprimebat illa quidem os, sed mordere & cutim penetrare non poterat. ¶ Lacerta sibilat vt serpens, Author libri de nat. rerum. ¶ Si *De sibilo eius.* quis seu fortuitò lacertum, seu consultò in caluaria percutiat, & virga medium discindat, huius partium neutra moritur, sed ab altera seorsum vtraq; graditur, & duobus pedibus adrepens viuit. Deinde si coitio vtriusq; cum altera fiat, consensione quadam tacita, & naturali colligatione velut consuuntur, contexunturq;: atq; ex separatis duabus partibus vnus atq; idem rursus efficitur lacertus: & tametsi loci prius affecti vestigium cicatrix indicat, tamen & vitam pristinam retinet, & ei cætera persimilis est, qui talia nunquam perpessus sit, Ælianus. *Dissectæ lacerti partes rursus coeunt & viuunt.* Lacertus dissectus partibus suis iterum coit: Εἰσὶ δὲ σαφῶς τῶν μερῶν αἱ συνθέσεις, Ὅταν ὁ νεκρὸς τοῖς ποσὶν ἐφέρπυσε, Philes: Mihi quidem obscurus est locus. Lacertum si quis dissecuerit & diuulserit medium, Ἕλκει μὲν αὐτοῦ σὺν κλόνῳ (πόνῳ) τὰ τμήματα, Συνέρχεται δὲ καὶ πάλιν τὰ λείψανα, Suidas ex innominato in σαύρα. ¶ Lacertæ ac cæteræ quadrupedum ouiparæ quomodo moueantur, explicat Aristoteles in libro de communi animalium gressu. ¶ Lacerti cauernas subeunt, Aristot. In sepulchris habitant, Glossa in Leuit. 11. Plerunque *Vbi habitent lacerti.* in rubetis & spinetis solent versari, Georg. Agricola. Πᾷ δὴ τὺ μεσαμέριος πόδας ἕλκεις; Ἁνίκα δὴ καὶ σαῦρος ἐφ' αἱμασιαῖσι καθεύδει, &c. Theocrit. Idyl. 7. Amat lacertus vetera ædificia, muros & mœnia, fuscus præsertim lacertus: virides verò (ij quoq; parui, nec nisi colore differentes. non enim de maioribus viridibus loquitur) in campis potius sunt. vtrique tamen vtrobique reperiuntur, Herus.

¶ Lacerti omniuori sunt, Aristot. Insidias aliquando in apes faciunt, Ælianus. Lacertus apibus in- *De cibo eorum.* sidiatur, Columella: vt & stellio quem ibidẽ nominat. Audio & formicas ab eis edi. Edunt cochleas, bruchos, cicadas, gryllos & similia animalcula, Matthæolus Senensis. Mensibus quatuor frigidissimis latent, & nihil interea comedunt, Aristot. ¶ Lacertæ coëunt vt serpentes, Aristot. Lacertæ, vt *De coitu.* ea quæ sine pedibus sunt, circumplexu Venerem nouêre, Plinius. Audio eas vere circa exitum Martij, inter se complicatas coire, non superuenientes, sed incumbentes lateribus & ventribus iunctis se amplectentes, caudis & reliquo corpore intortis. ¶ Gignunt & quadrupedes oua, (oua perfecta, *De ouis & catulis.* Aristot.) vt chamæleontes, lacertæ, Plinius. Et alibi, Quadrupedum oua gignentium lacertam ore parere, vt creditur vulgò, Aristoteles negat: neque incubant eædem, oblitæ quo sint in loco enixæ, quoniam huic animali nulla memoria. itaque catuli per se erumpunt. Lacertæ & crocodili tam terrestres quàm fluuiatiles, sua oua terræ gremio committunt. lacertarum oua sponte in terra aperiuntur. vitam enim earum annum non complere, sed semestrem finire aiunt, Aristot. histor. anim. 5. 33. An verò ore pariant néc ne, & vtrum memoria careant, quæ itidem Plinius ex Aristotele citat nusquam apud eum legere memini. Author libri de natura rerum, (& Albertus quoque,) eadem quæ Plinius scribit: & insuper, Quidam (inquit) dicunt fœtus à matribus deuorari. Dicunt quidam quòd lacerta deuorat partum præter vnum magis inertem, qui tamen postea parentes deuorat, quod omnino falsum est, Albertus. ¶ Negantur semestrem vitam excedere, Plinius & Aristot. ¶ Latent per hyemem (mensibus quatuor frigidissimis, Aristot.) lacertus, salamandra, &c. Eadem senectutem exuunt, Ælian. Lacertus senectutem vere & autumno exuit, vt & reliqua cortice intecta, quibus cutis est mollior, nec prædura & testacea vt testudini, Aristot. ¶ In lacertis & alijs quadrupedibus ouiparis, eadem ratio vuluæ quæ in auibus est. enimuero ceruix vna infernè & carnulentior est: fissura autem & oua supernè proxima septo continentur, Aristot.

D.

Plinius scribit lacertos compares incedere, & capto vno alterum efferari in capientem, Albert. *De moribus & animi affectibus.* Homini beneuoli sunt, Matthæolus Senensis. Sed hoc alij de lacerta viridi scribunt, vt copiosè in eius historia retuli. Quidam dicunt fœtus à matribus deuorari, præter vnum magis inertem, qui tamen postea parentes deuoret, quod omnino falsum est, Albertus. Per mustelam, murem, lacertum & huiusmodi animalia in Vetere testamento clandestini insidiatores & fures significantur, quod ad quemuis strepitum similiter perterreantur, Procopius in Leuiticum de animalibus ad cibum impuris scribens. Lacerta impurum animal secundum Legem, in sepulchris habitat, & inconstantiam vitæ signat, Glossa in Leuiticum. ¶ Vtilissimum est pro frequentia domicilij (aluearium,) *Insidiantur apibus.* duos vel tres aditus in eodem operculo distantes inter se fieri contra fallaciam lacerti, qui velut custos vestibuli prodeuntibus inhians apibus affert exitium, Columella. *Absint & picti squalentia*

terga lacerti Pinguibus à stabulis, (aluearibus apum,) Vergilius. Lacertæ insidias in apes faciunt: terreni quoq; crocodili pestem perniciemq; illis instruunt. his omnibus farina ad veratrum admista, aut maluæ succo suffusa, ante alueos dispersa, gustantibus pernitiem adfert, Ælianus. ¶ Lacertæ cochleis inimicissimæ sunt, Plin cochleas ab eis vorari in C. scripsimus. ¶ Lacerti quotiens cum serpentibus conseruêre pugnam, vulnerati vires herba quadam refouent: itaq; ad serpentiū ictus præcipua habetur, Plin. Lacerti maioris & viridis cum serpente pugnam in eius historia describemus. Ophionicum Syluaticus lacertam interpretatur. Bufo cum lacerta pugnat, Physiologus. ¶ In Æthiopia scorpios lacertis audio expleri, & omni serpentium genere, Ælianus. ¶ Noctuæ quædam venantur mures & lacertas, & alia parua animalcula, Aristoteles & Albertus. ¶ Araneus paruos lacertos aggressus circundat os, & filis obducit, donec cohibeat: mox adhærens morsum defigit, Aristot. Venantur & lacertarum catulos aranei. hos primum tela inuoluentes, & tunc demum labra vtraq; morsu apprehendentes, amphitheatrali spectaculo cum contigit, Plin. *Serpente ciconia pullos Nutrit & inuenta per deuia rura lacerta*, Iuuenalis. Nocturnæ aues (*gimus & gimeta*) edunt lacertas & ranas, Crescentiensis.

Inimicitias gerūt cum cochleis. Serpentibus. Bufonibus. Scorpijs. Noctuis. Araneis. Ciconijs.

E.

Lacertos apibus nocere: & quomodo id caueatur, tum quomodo interimantur, iam dictum est in *D.* Insidiantur quidem apibus & melli terrestres etiam crocodili, siue ij scinci sunt, siue alij quidam lacerti ab Ionibus sic dicti: & apposito extra aluearia croco arcentur. item stelliones.

F.

Lacerti iuxta legem Mosaicam impuri.

Chamæleo, (*koah*,) stellio, (*letaah*,) lacerta, (*homet*, alij limacem vertunt,) & talpa, hæc omnia impura sunt, Leuit. 11. vbi Glossographus, Lacerta (inquit) immundum animal secundum legem, in sepulchris habitat, & inconstantiā vitæ signat. Et eodem in loco, Mustela, mus, & crocodilus (*hazab*) iuxta genus suum, impura sunt. vbi pro *hazab* Septuaginta crocodilum terrestrem vertunt: sed fortè præstat crocodilum simpliciter, aut generali vocabulo lacertum vertere, quoniam subijcitur, iuxta genus suum, (apud Hebræos: Septuaginta omiserunt.) crocodilus verò terrestris genus non est, sed species indiuidua. Iidem Septuaginta ibidem pro *homet* lacertam vertunt. Mustela, mus, lacerta, & similia, clandestinos insidiatores & fures denotant, quòd ad quemuis strepitum similiter perterreantur, Procopius in Leuiticum.

Qui lacertis vescātur.

¶ Troglodytæ Æthiopes serpentibus lacertisq; & alijs id genus reptilibus vescuntur, Herodotus lib. 4. Amazones lacertis ac testudinibus & id genus bestijs alebantur: inde forsitan appellatæ, quòd nullis mazis aut delicijs, sed tenui & promiscuo victu vterentur, Cælius. Lacertis virentibus vesci in more Afris est, Idem. In Dioscoridis insula lacertæ permagnæ sunt, quarum carnes edunt, pinguedine verò liquata pro oleo vtuntur, Arrianus.

G.

Remedia ex lacertis.

Remedia quæ ex lacerta describit Rasis in lib. de 60. animalibus cap. 28. omnia pertinent ad crocodilum vel terrestrem, vel aquaticum, vel vtrunq;. *Zab* enim vel *dhab* Hebraicum & Arabicum nomen generale videtur, quod has ceu species continet. *Aldab*, id est lacertus (in titulo tamen eiusdem capitis *hardun* pro lacerto scribitur) natura præditus est vicina naturæ *guaril* seu *vrel*, & est similis *vrel*, (stellionem vetus interpres reddit) propter nutrimentum, Auicenna. *Guaril* est maxima figurarum *alguasgon* & *samambras* (maximus ex lacertis, Bellunensis) longa cauda, paruo capite, diuersus à lacerto, sed fortè proximus eius naturæ. caro eius valde calida est, Auicenna. Attribuit autem ei ferè easdem vires, quas Dioscorides lacerto simpliciter. Adeps & caro *guaril* (maximi lacerti) impinguant fortiter, & propriè quasdam mulieres, Idem. Si cum lacertæ sepo, halinitro cyminoq; farinam tritici miscueris, gallinæ hoc cibo saginatæ adeò pinguefaciūt homines qui eas ederint, vt disrumpantur, Cardanus. Stellio, testudo, lacerta in cibo faciunt vt accipitres pennas citius mutent, Crescentiensis. Falconibus malè affectis Albertus aliquando lacertam pro remedio dari iubet. Harundines & tela, quæq; alia extrahenda sunt corpori, euocat mus dissectus impositus: præcipuè verò lacerta dissecta: & vel caput eius tantum contusum cum sale impositum, Plinius. Si stirps aliqua inhæserit, lacertam per medium scissam ei loco apponito, celerrimè educetur. vel, capita ipsa lacertarum contusa impositaq; similiter prosunt, Marcellus. Vide plura inferius de capite. Caro *guaril* (id est lacerti maximi) extrahit surculos & spinas, Auicenna. Idem rursus in capite de *saambras*, id est lacerto: Fit (inquit) ex eo emplastrum super spinas, & ea quæ carni sunt infixa, & super verrucas contrito, & extrahit eas: & super ea quæ sunt vt claui, & euellit, (eadem ex capite eius remedia Dioscorides præscribit.) Dicunt etiam siccum si misceatur cum oleo, capillos reuocare in manantibus capitis vlceribus. Et alibi, Caput lacertæ recens amputatum cum aristolochia longa & radice cannæ & bulbo narcissi, mirabiliter extrahit spinas, hastulas, sagittas & partes vitri, si forma emplastri admoueatur. Lacerta si diuulsa admoueatur, ictis à scorpione leuamentum præstat, Dioscor. & Auicenna in saambras. Prodest ad ictus scorpionum etiam lacerta diuulsa, Plinius: item stellio in oleo putrefactus, vt in eius historia dicemus. Lacerta exsecta adposita clauorum intra triduum perseuerantiam tollit, Marcellus. Panos aperit lacerta diuisa adposita, item cinis eius, Plinius & Marcellus. Vt

ſponte dens excidat, Lacertam agreſtem arefactam, diſſectam, contritamq́; repone, cum dentem circummundaueris imponito, & paulò poſt attrahito, quoniam ſequetur, Galenus Eupor. 2.12. Lacertæ tritæ coctæve fronti illitæ, epiphoras ſedant, ſiue per ſe, ſiue cum polline, ſiue cum thure, ſic & ſolatis proſunt. Viuas quoq; cremare & cinere earum cum melle Cretico inungi caligines, vtiliſſimum eſt, Plinius: Vide in Lacerta viridi. Lacerti inueterati in os pendentium addito ſale, contuſi, ab ictu læſas aures ſanant: efficaciſſimè autem ferrugineas maculas habentes, lineis etiam per caudam diſtincti, Plinius. Oleum de lacertis fit vel ex communibus iſtis quæ per domos noſtras & parietes verſantur, vel ex viridibus. vtrunq; autem alij ex viuis lacertis parant, alij ex mortuis & exenteratis, ne ſtercora oleo innatent, Braſauolus. Vide plura in viridibus lacertis *G.* de oleo cum eis facto. Lacertas pauxillas venatus mundo oleo eliquato, atq; ita in aurem demittito: & vermes ſi in aure fuerint, interficies, Galenus Euporiſt. 2.4. Vix eſt ſeriò complecti quædam, non omittenda tamen, quia ſunt prodita: Ramici infantium lacerta mederi iubent: Marem hanc prehendi. id intelligi, & quod ſub cauda vnam cauernam habeat. Id agendum vt per aurum, aut argentum, aut oſtrum mordeat vitium. Tum in calice nouo illigatur, & in fumo ponitur. Lacertæ quoq;, vt docuimus, combuſtæ, cum radice recentis harundinis, quæ vt vnà cremari poſſit, minutatim findenda eſt, ita myrteo oleo permixto cineres capillorum defluuia continent: (Efficacius virides lacertæ omnia eadem præſtant:) Etiamnum vtilius admixto ſale, & adipe vrſino, & cepa tuſa. Quidam denas virides in decem ſextarijs olei veteris diſcoquunt, contenti ſemel in menſe vngere, Plinius. De lacerta Martenſi vſta ad locum glabrum pilis explendum: deq́; lacerta piſſina vſta ad aciem oculorum acuendam, ſcribemus infra inter Lacertas diuerſas. Arnoldus de Villanoua lacertos virides miſcet medicamentis quibuſdam pilos regenerantibus.

Ex ſanguine. ¶ Varices ne naſcantur: lacertæ ſanguine crura puero ieiunus illine, in totum carebit hac fœditate, Marcellus: Vel vt Plinius, lacertæ ſanguine pueris crura ieiunis à ieiunio illinuntur. Lacertæ iecur aut ſanguis in lanula adplicitus, clauorum intra triduum perſeuerantiam tollit, Marcellus. Verrucas omnium generum ſanat caput lacertæ vel ſanguis, vel cinis totius, Plinius. Verrucam poterit ſanguis curare lacertæ, Serenus. Sanguis *guaril* (aliâs *vrel*) & lacerti, confortat viſum, Auicenna. Vrina ſaambras (id eſt lacertæ, ſed apparet locum eſſe corruptum, aut interpretem, cum nulla ouiparorum vrina ſit) & ſanguis ipſius mirè iuuant rupturam infantium, cum inſident in decoctione eius. & quandoq; miſcetur vrinæ ſanguiníve eius aliquid moſchi, & immittitur virgæ infantis, quod quidem ſummum eſt rupturæ remedium. *Ex capite.* ¶ Dentes ſcarificant & oſſibus lacertæ è fronte luna plena exemptis, ita ne terram attingant, Plinius. Lacertæ caput intritum & appoſitum, aculeos & omnia corpori infixa extrahit. varos, formicantes verrucas, & penſiles (quas acrochordonas vocant) tollit, Dioſcorides: & clauos, vt addit Galenus de ſimplic. 11. 6. reliqua ſimiliter habet vt Dioſcorides. Si ſtirps aliqua inhæſerit, capita lacertarum contuſa impoſitaq́; proſunt, aut ipſa lacerta per medium ſciſſa & appoſita, Marcellus. Verucas omnium generum ſanat caput lacertæ, Plinius. *Ex cerebro.* ¶ Lacertæ cerebrum ſuffuſionibus prodeſt, Idem. *Ex corde.* ¶ Cor lacertæ combuſtum aut mixtum cum amurca, impoſitum membro torporem infert adeò vt ferrum non ſentiat, Arnoldus de Villanoua: ſed hæc Raſis & Plinius de corio lacertæ, id eſt crocodili ſcribunt: Vide in Crocodilo *G.* *Ex iecore.* ¶ Lacertæ iecur exeſis dentibus impoſitum dolores finit, Dioſcorides: finire aliqui ſcripſerunt, Galenus. Dicitur hepar eius ſedare dolorem molaris dentis, Auicenna. Cauis dentibus inditum iecur lacertarum aridum, dolores dentium ſanat, Plinius. Lacertæ iecur aut ſanguis in lana adplicitus, clauorum intra triduum perſeuerantiam tollit.

Ex ſtercore. ¶ Lacerti ſtercus vulnera purgare, & adurere, apud Celſum legimus: quærendum autem an de lacerti ſimpliciter fimo intelligendum ſit, an terreſtris potius: an eadem vtriuſq; facultas ſit, quod magis videtur. video enim multa (vt in ſequentibus patebit) lacerti fimo ſimpliciter attribui, quæ alij de crocodilea, id eſt terreſtris crocodili fimo priuatim ſcripſerunt. Stercus ſtellionis & lacerti & crocodili, vtile eſt albugini oculi, Auicenna. *Aldab* (inſcriptio habet, *hardun*, id eſt lacertus) naturæ eſt ſimilis *vrel* ſeu ſtellioni, & ſtercus eius confert albugini & pruritui, & acuit viſum, Idem. Et alibi, ſtercus *guaril* ſeu *vrel* panno (maculis à Sole) & lentiginibus mederi ſcribit: & idem contritum eradicare verrucas: ac ſimile eſſe ſtercori lacerti. valere enim ad albuginem oculi. Stercus lacertæ illitum prodeſt ad oculorum albugines, Galenus Eupor. 1. 43. & de compoſ. medic. 4. 8. Miſcetur etiam cum alijs quibuſdam ad albugines oculorum, in libro Secretorum qui Galeno adſcribitur. Ad vlcera oculorum & albugines: Ex ſtercore lacertæ faciens collyrium cum aqua vnge, Galenus Euporiſt. 2. 99. Arnoldus de Villanoua ſtercus lacertæ abiecto nigro in farina ſubacta decoqui iubet in furno vel alibi. tum adde (inquit) aquæ nitri ſcrupulum, ſpumæ maris drachmam. & ſimul in ſucco chelidonij vel alio conueniente coquito, tum exiccata vſui reſerua ad pannum oculorum. vel adde parum ſarcocollæ, & in oculo pone. remouet enim pannum & omnem oculorum tunicam ſupernatam, quod ipſe expertus ſum. Hierocles medicamento cuidam, quod equo ad ſtranguriam infunditur, ſtercus lacertæ (κόπρον σαύρας) adijcit.

¶ Lacertæ venenum eſſe negant, Mich. Herus. Salamandræ venenum expugnatur iiſdem

remedijs, quorum vsus est à cantharidum potu, aut lacerta in cibo sumpta, Plinius: quanquam non prorsus ijsdem verbis. locus enim corruptus est apud Plinium. Species lacertorum (vt habet Auicenna 4. 6. 2. 6. quod de lacertis inscribitur) est salamandra, aut in ipsa est similitudo naturæ eius: & quæ ei similia sunt, interimunt. & accidunt ei qui sumpserit carnem eius, apostema (inflammatio) linguæ & pruritus, & dolor capitis, & adustio, & caligo oculorum. Sic affecto in potu dare oportet sesamum, & xylokeratia nabati, & sachar, æquis portionibus mixta, cum butyro cocto bubulo. Dandum etiam in potu lac dulce, & inunctione olei alicuius balneoq; vtendum. Hæc ille. mox autem in sequenti capite alia contra salamandram sumptam remedia præscribit, quam lacertorum speciem facit: vnde conijcio initium capitis hic recitati, corruptum esse, intelligiq; oportere genus aliquod lacerti salamandræ simile, septicum & adurens, ideoq; dulcibus & lenibus auxilijs ei occurrendum. Caro lacertæ inflammat linguam, infert pruritum, &c. (vt Auicenna,) Arnoldus in libro de venenis. Et mox, Oua autem ipsius necant, secundum filium patriarchæ, nisi statim subueniatur cum stercore falconis & vino puro: postea cum vomitu nucis vomicæ: Sed hæc Auicenna 4.6.3.18. non de lacerti, sed de alharbe, id est chamæleontis ouis scribit. ¶ Cerebrum lacertæ veneficium (philtrum venenosum) est, quod mentem mutat potius, quàm ad amandũ mulierem quæ id dederit, cogat, Cardanus.

De morsu eius. ¶ Stellio & lacerta cum mordet (mordent, Albertus,) dimittit (dimittunt, Albertus) in loco sui morsus dentes paruos, subtiles, nigros, pilorum instar: & non cessat locus dolere & prurire, donec auferantur cum serra, aut cucullo (cultello, Albertus) transeunte super eos, & assumat eos, & colligat eos: quare sedatur dolor. Et quandoq; extrahit dentes eius oleum, & cinis: (fricetur locus oleo & cinere donec egrediantur dentes: deinde ex ijsdem commixtis emplastrum imponatur, Rasis.) deinde sugatur locus, & ponatur in aqua calida. Et dictum est quod altaraxacon in cibo sumptum, vtilissimum est ad morsum eius. Quòd si dolor augeatur, detur in potu theriaca rutelæ, Auicen. 4. 7. 1. 18. & Rasis tractatu 8.

H.

De synonymis. a. Lacertam & lacertum idem genus esse conspicor, vt est apud Græcos quoq; saûros atq; saûra, Hermolaus. Nam ad lacertas captandas tempestates non sunt idoneæ, Cicero ad Atticum lib. 2. Reperitur & neutro genere, vt apud Actium Atreo, Concoquit partem vapore, flammam tribuit verubus lacerta in focos. Lacertus animal dictum, vt placet grammaticis, quod pedes habeat ad similitudinem nostrorum lacertorum, hoc est nostrarum manuum & pedum. Σαύρα penacuitur. nam nomina in ρα quæ in penultima diphthongum habent, penanflectuntur. Excipe φαίδρα, σαύρα, αὖρα. ¶ Σαυρίγγη, herba quædam, & lacerta animal, Hesychius & Varinus. Αἴθαξ Græcam vocem, (quam ego nusquam adhuc reperi,) & Germanicam Aydox/ Gelenius in Lexico symphono è regione ponit. item Græcam κίχυρος, (quæ tamen scincum potius seu crocodilum terrestrem significat,) & Illyricam *gesstier*. Σμύλλα, lacerta, Hesychius & Varinus.

¶ Epitheta. *Picti squalentia terga lacerti*, Vergilius Geor. *Parua Lacerta*, Ouidius 5. Metam. Σαῦρος ὀχεύς, Philes.

De homonymis. ¶ Lacertus in homine dicitur brachium à cubito ad manus vertebram, quæ carpus vocatur. Aspexisse lacertos suos dicitur, illachrymansq; dixisse, &c. Cicero de senect. O pectora, ô terga, ô lacertorum tori, Idem 2. Tusc. *Adductis spumant freta versa lacertis*, Verg. 3. Æneid. Hinc lacertosus, robustus ac validis lacertis apud Columellam, Ciceronem, Ouidium. Recentiores quidam lacertos pro musculis dicunt, nescio quàm rectè. ¶ Lacerta videtur & vasis genus esse apud Iurisperitos, sicut & apud Græcos saura, cuius in palma meminit Hippocrates, Hermolaus: quasi scriptum aliquod Hippocratis Palma inscribatur, quale ego nullum reperio. Quare vel Hermolaus errauit, vel librarius, legendumq;, quod è palma fieri meminit Hippocrates. Est autem locus Hippocratis in libro de articulis circa finem, Ἐμβάλλουσι δὲ ἐπιεικέως καὶ αἱ σαῦραι ἐκ τῶν φοινίκων πλεκόμεναι. hoc est, Moderatè etiam articulos luxatos reponunt quæ sauræ vocantur ex palmis contexi solitæ. Ego sauras intelligo, non vasa, sed funiculos ex palmis contextos. hi cum resoluuntur, (vt quiuis funiculi) aperiuntur, vt digitus immitti possit, tum in contrariam partem retorti, arctius clauduntur, vt per eos digitus trahi & extendi possit: moderatè scilicet: quæ enim sic contexta sunt facilè extenduntur, nec multum renituntur, nec duritie sua lædunt: quod conuenit, cum nulla vi in his articulis extendendis opus sit. Vocat autem Hippocrates moderatam repositionem, quando opera duorum necessaria non est, vt in præcedenti illic modo: sed vnius tantum sufficit. Quod si rectè σαῦρα scribitur, vt nostri codices habent & Hermolaus legit, idem sanè significabunt & istæ voces, σίρα, σειρὰ, σειρά: Grammatici interpretantur vinculum contextum, (nimirum è viminibus, aut corticibus arborum.) Σειρὰ enim catenam sonat, aut contextum quid è funiculis, aut sparto, aut cannibi, aliáve materia, vt Varinus scribit. Σειρὰ, δεσμὸς πλεκτός, Idem. Σίρα, πλεκτὸν ἱμάντωμα ἐν ταῖς ναυσίν, Idem: contextum nimirum illud è viminibus, cui remus inseritur: malim oxytonum σειρά. Est & σίρος vas, in quo far & legumina reponuntur, Etymologus: quæ vox apud Aetium vltimam acuit. nam libro quarto capite decimo tertio: Siriasis, (Σιρίασις, aliàs σειρίασις: aliqui non rectè syriasin scribunt) inflammatio est partium cerebri & membranarum eius, infantibus contingens, vsque ad concauitatem sinci-

pitis

pitis & oculorum: sic dicta, quoniam σιρὸς Græcè vas concauum (σῶμα κοῖλον) dicitur, quo semina asseruantur. Apud eundem libro primo in quercu σιροὺς legimus, pro fossis subterraneis, in quibus agricolæ tanquam in horreis frumentum aut alios fructus per hyemem adseruant, quæ Latinè etiam siri appellantur Curtio lib. 7. & Columellæ ac Varroni. Nostri rapa præcipuè in huiusmodi fossis conseruant. Σιρὸς, ὁ λάκκος. καὶ σιροῖς: ὀρύγμασιν, ἐν οἷς κατατίθεται τὰ σπέρματα, Suidas: sed hæc præter institutum. Cæterum omnes hæ voces cum contextum aliquid significant, siue ad vinculi aut funiculi, siue ad vasis alicuius, vt fisci, calathi aut nassæ aut alterius figuram, Hebraicæ originis videntur, à verbo *Zar* vel *Zarar*: quod ligare significat, vt *asar* quoq;: vel quòd ad ligandum apta sint, vt vincula: vel quòd ex viminibus alijsve inter se connexis & contortis contexantur, vt eadem & vasa diuersa. Hinc & illa quæ subijciam vocabula, orta mihi videntur: Σαργάνη, χοινίον, καὶ πλέγματα γυργαθώδη, καὶ εἶδος σκεύους, Varinus. Σάργανον, ἀγγεῖον εἰς ὃ οὐχὰ ἐμβάλλεται, ἢ ξιλοχορθήλια, Idem. Σαεὶρ, ramus palmæ apud Lacones: & Σαιρομάστης, lorum, Idem. Palmarum sanè tum folium ad vitilia vtilissimum est, tum funes rudentesq; in Ægypto ex tunicis eius nectuntur, vt apud Theophrastum legitur. Saura igitur apud Hippocraten genus quoddam texti è tunicis aut corticibus palmæ funiculi erit, (cui nihil cum lacerta animali commune:) non autem vasis genus vt Hermolaus & Cælius putarunt, quòd id extendendo reponendoq; articulo minus aptum foret: Lacertam verò apud Iureconsultos vasis genus esse a figura sic dicti (fortassis quòd quatuor pedibus in digitos transuerso situ formatis insistat) non negauerim. Σαυρία, corruptio segetum, iaculum, venabulum, Vide Theocritum in Pharma. Σαυριάζειν, segetes destruere, iaculari, ferire. Σαυροειδὴς simile lacertæ. Σαυρωτὴ, ποικίλη, id est varia, Hesych. nimirum à varietate coloris lacertorum. ¶ Σαυρωτὴρ pars hastæ, de qua alij aliter docent. Hastæ postremum quod ferreum est, vocatur sauroter: quanquam eo nomine sunt qui intelligant locum item in quo reponatur hasta, Cælius. Hastæ finis (manibus proximior, spiculo oppositus, Pollux 1. 10.) σαυρωτὴρ vocatur: pars media, ancyle: quæ verò prominet αἰχμὴ (id est spiculum vel mucro) & epidoratis & styrax. Et rursus 10. 31. Hastæ pars qua erigitur vel cui insistit, (τὸ τοῦ δόρατος ἱστάμενον,) σαυρωτὴρ dicitur, & styrax & styracion: ferrum verò prominens, λόγχη, αἰχμὴ, ἐπιδορατίς. De styrace plura Cælius. Varinus aliam adfert originem, his verbis: Sauroter ferreum est cauum & in fine mucronatum, cui inserta posterior hastæ pars, hastam terræ infixam, pali seu crucis (σταυροῦ) aut patibuli instar, erigi facit: vt σαυρωτὴρ quasi σταυρωτὴρ ἀπὸ τοῦ σταυροῦ dictus videatur, (quod Eustathius quoq; tradit:) sed apud veteres σαυρωτὴρ nominatur, nempe in altero hastæ fine extremū spiculum ferreum. Apud Homerum autem *sauroter* vocatur etiam οὐρίαχος: apud alios verò χρόσφις quoq; aut χέσφος: item styrax pars eadem quasi στύραξ, ἀφ' (ἐφ') οὗ δηλαδὴ ἐπὶ τὸ δόρυ στῆναι. Intelligo autem posteriorem hastæ partem quæ manibus tenetur, vel quę mucroni opposita est, vbi hodie simpliciter circulus ferreus hastæ inseritur. Οὐρίαχος (vt idem alibi habet) pars posterior & spiculo hastæ opposita, veluti cauda hastæ, quæ & styrax & sauroter vocatur, & χρόσφις & σόρθυγξ appellatur. Ἔγχος δέ σφιν Ὄρθ' ἐπὶ σαυρωτῆρος ἐλήλατο, Iliad. κ. vbi Scholia, ὀρθὰ ἐπὶ τοῦ χρόσφου. sic enim vocatur ferrum è regione epidoratidis situm. Σαυρωτῆρσι, τοῖς στύραξι τοῖς ὄπισθεν τῶν δοράτων. Ἔκ ταπεινῆς τῷ Σαυρωτῆρι. Καὶ ταχὺ περιστρέψας τὸν ἵππον εἰσπεσόντα, παίει τῷ σαυρωτῆρι διὰ τοῦ τραχήλου. Ἡ ξυστὸν δόρυ ἢ στύραξ, ὃν ἔνιοι καλοῦσιν οὐρίαχον, Suidas. Σαυρωτὴρ significat etiam stathmen, id est perpendiculum (quod in eo quoq; plumbum funiculo extremo addatur, vt ferrum hastæ) & cestum (id est cingulum varium vel acu pictum, vt & lacerti color varijs punctis distinguitur,) Helychius. Σαυρωτοῖς δόρασι, hastis quæ sauroteras habent in epidoratide, Idem. Σαυροβριθὲς ἔγχος, ἐκ τοῦ σαυρωτῆρος βαρύ: sic Æschylus, ὀπισθοβριθὲς ἔγχος, Hesych. & Varinus. ¶ Σαυρίων, εἶδος σημαίας ἢ φλαμούλου, Suidas. Σημαία, τὸ φλάμουλον, ἢ σημεῖον, Varinus. Vexilli genus intelligo, flammeum quidem Latini grammatici genus vestimenti lutei coloris interpretantur, quo amiciebatur noua nupta boni ominis causa, &c.

¶ Praxiteles statuarius inter cætera fecit & puberem (Gyraldus legit, & Apollinem puberem) subrepenti lacertæ cominus sagitta insidiantem, quem Sauroctonon vocant, Plinius. *Apollo Sauroctonos.*

¶ Est & herbæ nomen saura Plutoni sacra, vt Nicander poeta docuit illo versu: Σαύρην τ' ἣ νεόθι χθονίου πέλεται στίφος ἠγασιλάου: fortasseq; in eo verbo aut anagallidem intelligit, quippe quam Dioscorides *sauritin* (aliàs *gauritin*) à nonnullis dici prodat, & prophetæ nycteritin, quasi nocturno & subterraneo dicatam numini: aut ipsum sinapi, quod (vt Plinio placet) ab Atheniensibus saurion vocatur: aut nasturtium quod ab Hippocrate sauridion quoq; dicitur, Hermolaus. Et alibi, Hippocrates nasturtium sauridion vocat, à sinapis similitudine, quod & saurion dicitur. Sauridion Hippocrati nasturtium est, à similitudine figuræ, Galenus in Glossis & Varinus. Vsurpatur autem hæc vox ab Hippocrate in libro de vlceribus. Σαυρῖτις, herba quædam, Varinus & Hesych. Lacertus piscis, qui g. colias &c. Σαῦρος autem piscis Græcorum non est lacertus Latinorum. *Saura herba.*

¶ Lacertis similia sunt, aut lacertorum generis multa ex ouiparis quadrupedibus, omnia nempe quæ oblongiore sui corporis alueo serpentes imitantur, essentque serpentes ablatis pedibus: vt stellio, scincus, salamandra, seps siue lacerta chalcidica. Salamandra magnitudine est lacertæ, Suidas. Stelliones lacertarum figura sunt, Plinius. Ascalabotes (id est stellio) animalculum est lacertæ simile, Suidas. *Aldab* animal figura lacerto simile est, sed maius: Vide in Scinco *A.* *Alarel* (aliàs *De animalibus lacertis similibus.*

guaril) animal terrestre, lacerto simile, And. Bellunensis. Chamæleontis figura & magnitudo erat lacerti, nisi crura essent recta & excelsiora, Plinius. Sunt & sauri Græcis, vt lacerti Latinis inter pisces. Sauritæ genus serpentium, Varinus & Hesych.

Nomina propria ab hoc animali desumpta. ¶ Sauros & Batrachos statuarij, natione Lacones, fecere templa Octauiæ porticibus inclusa, Plinius. Cum Erymantum fluuium traieceris ad Sauri iugum, vt vocant, & Sauri monumentum videbis, & Herculis templi rudera. Dicitur autem hic Saurus latro fuisse, & viatores afflixisse & accolas, priusquam Herculi pœnas dedit, Pausanias in Eliacis. Saureas serui nomen apud Festum legitur. Σαῦροι, gens Thraciæ, Varinus & Hesych. Amazones nullis mazis aut delicijs, sed tenui & promiscuo victu vtebantur, vt inde videri possent appellationem ducere: quod nec Eustathio displicet, quoniam lacertis ac testudinibus, & id genus bestijs alerentur. Quamobrem etiam Sauromatidas, siue sauropatidas nuncupatas volunt, διὰ τὸ σαύρας πάσασθαι, ὅ ἐστι γεύσασθαι. quanquam alij quòd in Sauromatica Scythia aliquando habitauerint, dictas ita opinantur, quod Stephanus tradit. Sed & Eustathius Sauromatas Amazonum connubio insignes refert, Cælius. Sarmatæ, Græcis Sauromatæ dicti, Scythiæ populi sunt, Plinius. Et rursus, A Buge super Mæotin Sauromatæ tenent. In Creta fons est ab aditu speluncæ Idææ duodecim plurimum stadia distans, Sauri dictus, Theophrastus de hist. plant. 3.5.

¶ *b. Σαύρα λοιπὸν ἐμφερὴς ἐγένετο*, Innominatus apud Suidam in Σαύρα: fortè pro eo quod est expalluit, vt de viridi lacerto intelligatur.

¶ *c.* Ælianus rem miram de hoc animali tradit: Quidam videlicet comprehensam lacertam, ac oculis stilo acuto orbatam, in ollam fictilem nouam inclusit vtrinque pertusam paruis cauernis: mox illita cera, addita herba quadam, cuius nomen non indicauit: deinde gagate lapide annulo ligato ferreo nouem signis signauit, quorum quotidie vnum delebat: post nonum vero, reclusa olla, lacerta inuenta est oculis restituta. Anulum nanque illum aiebat oculis vtilem esse, Volaterranus. *Lacertus frater Lombardorum dictus.* Vide infra in Lacerta viridi *G.* Lacertum aliqui fratrem Lombardorum vocant, vt bufonem Salernitanorum: quòd apud hos populos mulieres aliquando hæc animalia in vtero gestare è vulgo quidam fabulentur.

¶ *g.* In vrina virili lacerta necata, venerem eius qui fecerit, cohibet. nam inter amatoria esse magi dicunt, Plinius.

Superstitiosa de lacertis. ¶ *h. Incantata lacertis Vincula*, Horatius Serm. 1.8. de veneficis mulieribus. ¶ Apollo Sauroctonos: vide superius inter deriuata. Deos aliquot animalium nominibus veteres appellarunt, vt Dianam lupam, Solem lacertum, Porphyrius lib. 4. de abstinendo ab animatis.

DE LACERTO VIRIDI.

A.

De nomine. LACERTA maior quæ & viridis dicitur, Græcis σαύρα χλωρά, & χλωροσαύρα apud recentiores, Italis *gez*, Germanis grüner Heydox. Vallesij Grünig vocant. Syluaticus & alij quidam ophionicum siue ophiomachum quoq; lacertum interpretantur, quæ nomina à vincendis & impugnandis serpentibus facta sunt: ideoq; & cicadæ genus, & ichneumonem ophiomachum vocant. Sunt qui lacertam viridem & stellionem confundant, vt vetus glossographus Auicennæ, & quidam etiam nostra ætate. Et Syluaticus, Stellio (inquit) id est lacerta Facetana: vel secundum alios, lacerta viridis.

B.

De figura corporis. Viridi colore sunt, vnde & nominantur: præcipuè tamen, vt Georg. Agricola scribit, verno tempore, æstiuo nonnihil pallidi. Morbus regius cum virore pallidus est, quales sunt lacerti cum virore pallentes, Hippocr. lib. 3. de morbis. Maiores ferè duplo sunt, vt puto, communibus lacertis, rari apud nos: calidioribus locis frequentes, ruri sub dio & in pratis magis, non etiam vt communes circa parietes reptant. Plinius priuatim meminit lacerti viridis longo collo nascentis in sabulosis.

D. Ita-

D.

Sympathia lacerti huius cum homine & antipathia cum serpente.

Italia magnas habet lacertas & virides. hoc animal natura & homini amicum est, & serpentibus inimicum. Nam vbicunq; prospicit homo, ibi congregantur lacertæ, obliquato capite diu contemplantes hominis faciem. si expuas, elambunt saliuam ore redditam: vidi & puerorum mictum exorbentes. Quin & puerorum manibus tractantur impune, atq; etiam læduntur, & admotæ ori gaudent saliuam lambere. Cæterum si comprehensæ inter se committantur, dictu mirum quàm in sese sæuiant, nec appetunt committentem. Si quis in agris ambulet per viam cauam, nunc hinc, nunc illinc strepitu dimoti rubi admonent hominem, insuetus crederet serpentem esse, vbi dispexeris lacertæ sunt, obliquato capite contemplantes donec consistas: si pergas, sequentes. Rursus aliud agentem admonent. Diceres eas ludere vehementerq; delectari hominis aspectu. Quodam die vidi prægrandem & mirè viridem in ostio caui decertantem cum serpente. Primum mirabamur quid esset rei. nam serpens nobis non erat conspicuus. Italus admonebat in antro esse hostem. paulò post venit ad nos lacerta, velut ostendens sua vulnera ac remedium flagitans: seq; tantum non tangi patiebatur. Quoties autem restabamus, restabat & illa nos contemplans. Serpens alterum latus penè totum erroserat, & ex viridi rubrum fecerat, ac rursus in antrum se abdiderat. Post aliquot dies cum fortè inambularemus per eundem locum, serpens è fonte vicino biberat: erat enim æstus prodigiosus, adeò vt nos quoque aquæ inopia periclitaremur. Commodum occurrit ex agris puer natus annos tredecim, gestans rastrum quo fœnum demessum conuerrunt agricolæ: hic simul vt serpentem vidit, præ gaudio exclamat, velut insultans deprehenso hosti. Ferit rastro, serpens se contrahit. ille non facit feriendi finem, donec contrito capite serpens in longum porrigitur, quod non facit nisi moriens. Ad hæc, eius ruris agricolæ pro comperto nobis aliud quiddam mirabile referebant. Agricolæ nonnunquam fessi obdormiunt in agro: tum serpentes interdum clanculum adrepentes in os patens dormientis conijciunt sese, & in stomachum sese conuoluunt. Verum in hoc discrimine non raro lacerta quamuis pusilla seruat hominem. nam vbi sensit serpentem insidiari, circuncursat per collum & faciem hominis, nec finem facit donec pruritu scalptuq; vnguium excitetur. Porrò qui expergiscitur conspecta in propinquo lacerta, mox intelligit hostem alicubi esse in insidijs, ac circumspiciens deprehendit. Hæc omnia Ephorinus quidā apud Erasmum in Colloquio de amicitia. Atqui Matthæolus Senensis de lacertis minoribus scribit, esse eas homini beneuolas. Plinius lacertas simpliciter cum serpentibus pugnare prodidit. Ophionicum Syluaticus (offionicum ipse scribit) lacertam interpretatur: alij ophiomachum, quòd serpentes impugnet ac vincat: nisi ophionicus pro ophiomacho corruptè scribatur.

Pugna lacerti cum serpente.

E.

De usu lacertorum viridiū.

Multi contra erucas, & mala ne putrescant, lacertæ viridis pelle tangi cacumina arborum iubent, Plinius. Lacertæ viridis felle, (non *pelle*, vt Plinij codices habent) si tangantur cacumina mali non putrescit, Palladius. Vt fructus mali in arbore non computrescat, neq; ipsum eruca contingat, lacerti viridis felle truncum illine, Anatolius in Geoponicis.

F.

De lacertos edentibus.

Lacertis virentibus vesci in more Afris est, Cælius (ex D. Hieronymo.) De his qui lacertos simpliciter edunt, vide supra in lacerto *F.* Ischiadicis prodesse dicunt lacertam viridem in cibo, ablatis pedibus, interaneis, capite, Plinius.

G.

Remedia ex lacerto viridi.

Lacerta viridis pro salamandra substitui potest ad remedia, vt legitur in Antiballomenis Æginetæ adiunctis. Solaris lacerta eadem potest quæ & viridis, Kiranides. Lacerta viridis cremata, carni alicui aspersa, mutationem pennarum in accipitre, qui ederit, accelerat, Albert. Demetrius Constantinop. in libro de cura accipitrum, accipitri ad cibum obijcit lacertam viridem minutatim concisam, ne vnguibus retinere possit. nam pes sanie lacertæ læsus contraheretur. Et ad eundem effectum vt pennæ cito abijciantur, lacertam viridem in aqua decoqui iubet: tum in mortario contundi, affusaq; aqua tepida accipitrem in ea lauari. Ad idem alius Græcus scriptor innominatus, triduo accipitri in cibo dari præcipit lacertos virides viuos, aut siccatos in Sole & suillæ aspersos carni. Ad comitiales prodest lacerta viridis cum condimentis quæ fastidium abstergeant, ablatis pedibus & capite, Plinius. Phthisin sentientibus vtilissimam esse tradunt lacertam viridem decoctam in vini sextarijs tribus ad cyathum vnum, singulis cochlearibus sumptis per dies (continuos) donec conualescant, Plinius. Lacerta viridis viua immissa in vas fictile nouum, & cum vini sextarijs tribus decocta ad cyathum vnum, incredibiliter phthisico prodest, si ex vino eo mane ieiunus bibat cochleare vnum, Marcellus. Ischiadicis prodesse dicunt lacertam viridem in cibo, ablatis pedibus, interaneis, capite, Plinius. Et rursus, in lumborum dolore lacertæ virides decisis pedibus & capite in cibo sumuntur. Idem hoc remedium scinco etiam siue crocodilo terrestri, & stellioni simpliciter, & stellioni transmarino similiter in cibo sumptis attribuitur. ¶ Lacertas pluribus modis ad oculorum remedia assumunt. Alij enim viridem includunt nouo fictili, ac lapillos qui vocantur cinædia, quæ &

Mira vel potius superstitiosa quædam de huius lacerti usu ad oculorum remedia.

inguinum tumoribus adalligari solent, nouem singulos signis signantes, & singulos detrahunt per dies. Nono emittunt lacertam, lapillos seruant ad oculorum dolores. Alij terram substernunt lacertæ viridi excæcatæ, & vnà in vitreo vase annulos includunt è ferro solido vel auro: cum recepisse visum lacertam apparuerit per vitrum, emissa ea, annulis contra lippitudinem vtuntur. Alij capitis cinere pro l[illegible]bio ad scabritias. Quidam viridem longo collo in sabulosis nascentem comburunt, & incipientem epiphoram inungunt: item glaucomata. Mustelæ etiam oculis punctu erutis, aiunt visum reuerti, eademq; quæ in lacertis & annulis faciunt, Plinius. Lacertam viridem excæcatā acu cuprea in vas vitreum mittes, cum anulis aureis, argenteis, ferreis, & electrinis, si fuerint, aut etiam cupreis. deinde vas gypsabis, aut claudes diligenter atque signabis, & post quintum vel septimum diem aperies, lacertamque sanis luminibus inuenies: quam viuam dimittes, anulis verò ad lippitudinem ita vtêris, vt non solum digito gestentur, sed etiam oculis crebrius adplicentur, ita vt per foramen anuli visus transmittatur. obseruandum sanè inprimis vt in loco nitido atq; herbido deponatur ampulla, & cum lacerta discesserit, tum anuli colligantur. obseruandū etiam vt Luna vetere, id est à Luna nonadecima in vicesimam quintam, die Iouis, Septembri mense, capiatur lacerta, atq; ita remedium fiat, sed ab homine maximè puro atq; casto, Marcellus. (Vide superius ex Volaterrano, in Lacerta simpliciter *H. C.* Kiranides lib. secundo idem hoc remedium paulò aliter describit.) Et rursus Marcellus, Lacerti (inquit) viridis quem ceperis die Iouis, Luna vetere, mense Septembri, aut etiam quocunq; alio, oculos erues acu cuprea, & intra bullam vel lupinum aureum claudes, colloq; suspendes: quod remedium quandiu tecum habueris, oculos non dolebis. lacertum sanè eodem loco in quo ceperis dimittes. vel etiam si sanguinem de oculis eius lana munda excipias, eamq; phœnicio conuoluas, colloq; suspendas, vtêris efficacissimo aduersum oculorum dolorem remedio. Et in tertianis fiat potestas experiendi, an lacerta viridis adalligata viua in eo vase quod capiat, prosit, quo genere & recidiuas frequenter abigi affirmant, Plinius. In quartanis adalligari iubent lacertæ viridis viuæ dextrum oculum effossum mox cum capite suo deciso, in pellicula caprina, Idem. Et alibi, Propter strumas exulceratas lacertus viridis adalligatur: post dies triginta oportet alium adalligari. A lienis dolore liberat & lacerta viridis, viua in olla ante cubiculum dormitorij eius cui medetur suspensa, vt egrediens reuertensq; attingat manu, Plin. Ramices infantium lacertæ viridi admotæ dormientibus morsu emendantur. Postea harundini adalligatæ suspenduntur in fumo: traduntq; pariter cum ea expirante sanari infantem, Idem.

De oleo ex lacertis conficiendo.

¶ Oleum de lacertis fit vel ex communibus istis quæ per domos nostras & parietes versantur, vel ex viridibus. vtrunq; autem alij ex viuis lacertis parant, alij ex mortuis & exenteratis, ne stercora oleo innatent, Brasauolus. Lacertas virides septenas in dimidia mensura (in libris ferè duabus) olei communis suffocato, atque ita per triduum insolato. hoc oleum guttam rosaceam, vt vocant, faciei illitu mirabiliter emendat, vt doctissimus medicus Georg. Pictorius ad nos scripsit. Videtur autem excrementorum lacerti ratione potissimum hoc præstare: quoniam & scinci seu crocodili terrestris excrementa faciem dealbant, & maculas delent. Si fractum (θλάσμα) in equo sursum versus, qua vngula enascitur, prorumpere contingat, id quod præduris veterinorum pedibus solet euenire: in primis oleum aceto dilutum in ellychnio receptum adhibebis. Si verò quantum fieri potest dolor leniatur: medicamine quod lacertis constat, erit vtendum. Hoc autem vnguine delibuta tota vngula succrescit, & augetur: sicque depulsum sensim adparens diruptionis vitium abigitur. Ratio medicamenti hæc est: In fictile nouum terni conijciuntur olei sextarij, in quod lacertæ virides merguntur, & indito operculo tantisper coquuntur, dum in oleo crematæ contabuerint, (κατακαυθῶσι lego κατατακῶσι) dein officulis earum exemptis, triti bituminis selibra, & liquidæ picis hemina cum adipis suilli veteris libris duabus adijciuntur. hæc omnia rectè coquuntur, & cum postulat vsus, vngula perungitur. hoc quantum maximè fieri potest vngulam durat, firmioremq; animantis pedem præbet, Hierocles in Hippiat. 101. Mollissimæ equorum vngulæ hoc vno medicamine, quo potentius nihil est, assolent indurari: Lacertum viuum viridem in ollam nouam mittis, adijcies olei veteris libram, aluminis (lego, bituminis) Iudaici selibram, ceræ libram, absinthij tunsi selibram, & decoques cum lacerto: Cum fuerit resolutum, calentia vniuersa colabis, abiectisq; ossibus & purgamentis, liquatum medicamen in ollam remittes: & cum vngues indurare volueris, vngulam subradis, & factum vnguentum in cannam viridem mittes, adhibitis carbonibus, propè feruens per cannam instillas vngulis: prouisurus ne coronam tangas aut ranulas, si his exceptis, in solo & in circuitu solidaturus vngulam confricabis. Memineris autem vngulas excrescendo renouari, & ideo interpositis diebus vel singulis mensibus talis cura non deerit, per quam naturæ emendatur infirmitas, Vegetius. Ad supercilia pilosa: Lacertam viridem coque in oleo, & postquam euulseris pilos, vnge locum, Galenus Euporiston 2. 103. ¶ Lacertæ, vt documus, combustæ, cum radice recentis harundinis, quæ vt vnà cremari possit, minutatim findenda est, ita myrteo oleo permixto cineres capillorum defluuia continent. Efficacius virides lacertæ omnia eadem præstant: Etiamnum vtilius admixto sale, & adipe vrsino, & cepa tusa. Quidam denas virides in decem sextarijs olei veteris discoquunt, contenti semel in mense vngere, Plinius. Arnoldus de Villanoua etiam lacertas virides medicamentis alijs pilos reuocantibus admiscet. Vide infra in

Lacerto

Lacerto Martense, in capite de Lacertis diuersis. Lacertæ viridis cinis cicatrices ad colorem reducit, Plinius. ¶ Ossa lacertæ viridis prosunt comitialibus nouo experimento. Colligi autem ossa tali modo debent: Imponas lacertam viridem adhuc viuam, captam, in aliquod vas clausum, plenum optimo sale. Sal enim paucis diebus carnem eius & intestina omnia consumit, vt facilè iam ossa colligantur: quæ tam ad comitialem prosunt quàm vngula alces, quamuis & hæc est magni momenti, Christophorus Salueldensis. conijcio autem sentire cum gestanda hæc ossa pro amuleto. ¶ Lacertæ viridis sanguis subtritus (subtritos, aliâs *attritos*) & hominum & iumentorum pedes sublitus sanat, Plin. Clauos pedum (clauellos & callos pedibus molestos, Marcell.) lacertæ viridis sanguis flocco impositus (mirè, Marcell.) sanat, Plinius. ¶ Oculus lacertæ viridis à quibusdam superstitiosè, contra quartanam adalligatur: item oculi eruti intra bullam auream inclusi contra oculorum dolores gestantur, vel sanguis de oculis phœnicio exceptus, vt superius dictum est. ¶ Contra strumas exulceratas quidam cor lacertæ viridis in argenteo vasculo seruant, Plinius. Contra omnes strumas & fœminis & maribus vtilissimum est, si cor lacertæ viridis lupino argenteo clausum in collo suspensum semper habeant, Marcellus. ¶ Clauos pedum sanat iecur lacertæ viridis vel sanguis flocco impositus, Plinius & Kiranides, qui hoc de solari lacerta scribit. Ex lacertæ viridis iecore phylacterium superstitiosum Marcellus Empiricus præscribit.

Remedia ex cinere. Ex ossibus. Ex sanguine. Ex oculis. Ex corde. Ex iecore.

¶ Pilos in palpebris incommodos euulsos renasci non patitur fel lacertæ viridis in vino albo Sole coctum ad crassitudinem mellis in æreo vase, Plin. Lacertæ viridis fel misce cum vino albo quantum sufficere existimaueris, & mitte in vas æreum, positumq; ad Solem tandiu agita donec crassitudinem mellis habeat, atq; ex eo loca pilorum vulsorum vngue, Marcellus. Fel lacertæ solaris (hanc enim eadem posse quæ viridis ait) in vino putrefactum per dies 40. sub dio ad Solem in diebus canicularibus, pilos palpebrarum extirpat, Kiranides.

Ex felle.

H.

a. Epitheta. *Seu virides rubum Dimouère lacertæ*, Horat. 1. Carm. *Nunc virides etiam occultant spineta lacertos*, Verg. 2. Ægl. Sed præstat viridem lacertum dici asserere periphrasticè potius loco vnius substantiui, ad differentiam lacerti communis siue minoris, quàm epitheticè.

¶ Sauriten gemmam in ventre viridis lacerti harundine dissecti tradunt inueniri, Plinius.

¶ *e.* Puluis lacertæ viridis & lapathum acutum aperiunt seras & alia multa præstant, Obscur.

Saurites gemma.

DE LACERTIS DIVERSIS.

GVARIL (vel potius VREL, vt Bellunensis legit) est maxima figurarum *alguassgon* & *samambras* (Bellunensis vertit, ex lacertis vel liguris,) longa cauda, paruo capite, & non est lacertus. Lacertus enim aut nunquam aut rarò reperitur præterquam ruri: & caput & corpus eius diuersa sunt *alguaril*, sed fortè proximus est ei facultatibus suis. Fimo eius ephelides & lentigines abolentur, &c. (vt scripsi in Lacerto G.) Auicenna.

Guaril vel vrel.

¶ Si quis maleficijs capillos perdiderit, hac eos ad pristinam rationem forma reparabit: si LACERTVM falsum MARTENSEM cum suo capite, & lanæ purpureæ optime in conchylio tinctæ duas ligulas, & chartam cubitalis mensuræ separatim comburat, cineremq; permisceat, conteratque cum oleo cedrino paulatim adiecto, vt crassitudinem velut glutinis faciat: eoque medicamine glabrum locum perfricet, ita vt prius diu linteo asperiore detergeat, Marcel. Lacerta viridi vsta etiam vtuntur ad capillorum defluuia, vt supra scriptum est.

Lacertus Martensis.

¶ LACERTAS PISSINNAS quæ in segetibus morantur, quas Græci *aruras* vocant, comburito, & ad tenuissimum puluerem redigito: atque ex eo cum vino aut melle optimo caligantes oculos inunge, valde proderit, Marcellus.

Lacertæ Pissinnæ.

¶ Stellio, id est LACERTA FACETANA, secundum alios Lacerta viridis, Syluaticus.

Stellio & Lacerta Facetana.

¶ Quidam ex amicis nostris fide dignis, narrauit mihi visas sibi in Prouincia (regione Galliæ,) & Hispania aliquando LACERTAS ea crassitudine, qua crus humanum sub genu est, non admodũ longas, quæ caua terræ incolerent, & homines aliasque animantes prætereuntes sublimi saltu impeterent, ita vt aliquando vno ictu totam hominis maxillam resecarent, Albertus. ¶ Ipse etiam in illa Italiæ siue Galliæ cisalpinæ regione quam *Pedem montis* vocant, permagnos lacertos in montibus reperiri audiui, catulorum canis circiter magnitudine, quorum excrementa ab incolis colliguntur: quòd tamen ita se habere nondum assero, donec fide dignior aliquis testis accedat. ¶ In quadam Libyæ parte in Mauritania lacertos bicubitales reperiri dicunt, Strabo lib. 17. ¶ Ex fortunatis insulis vna Capraria appellatur, grandibus (enormibus) lacertis referta, Plinius & Solinus. ¶ In Dioscoridis insula prope Arabiam thuriferam lacertæ permagnæ sunt, quarum carnes insulani edunt, pinguedinem verò liquant & pro oleo vtuntur, Arrianus. ¶ In Arabia lacerti ad duorum cubitorum magnitudinem accedunt, Ælianus. Lacerti Arabiæ cubitales: in Indiæ verò Nysa monte vigintiquatuor in longitudine pedum, colore fului, aut punicei, aut cærulei, Plinius. Poly-

De Lacertis magnis. Galliæ. Italiæ. Libyæ. Capraria insulæ. Dioscoridis insulæ. Arabiæ.

cletus maximos ait lacertos in India, tum valde vario colore, nasci: vt pellis floridis quibusdam pictúris maximè distincta, & ad tactum mollis & tenera sit, Ælianus.

Lutetiæ.

¶ Lacertus Lutetiæ in palatio pendet, vt audio ab oculatis testibus, hominis ferè crassitie: proceritate etiam paulò infra hominem. hunc aliqui aiunt deprehensum in carceribus quibusdam, vbi captiuos infestârit, mordendo aut sugendoq; tibias eorum: & aliquid ea de re memorari ab ijs qui Chronica Gallica scripserint. Spectatur & alius similis, vt ferunt, eadem in vrbe, sed paulò minor, in æde diuo Antonio sacra. Ex Æthiopiæ insulis nuper à regibus Lusitaniæ occupatis, Romam iussu cardinalis Vlyxiponensis lacerta extincta circiter octonûm cubitorum longitudine aduecta est: oris verò hiatu, quo solidum infantem deuoraret, ac tholo diuæ genetricis ad portam Flumentanam, miraculi gratia suspensa nunc cernitur, Volateranus.

De serpentibus quibusdam immanibus qui in prouincia Caraiam reperiuntur.

¶ In prouincia Caraiam, Tartarorum regi subiecta, nascuntur serpentes maximi, quorum quidam in longitudine continent decem passus, & in complexu crassitudinis decem palmos, (dodrantes.) Horum aliqui prioribus carent pedibus, quorum loco vngulas habent instar vngularum leonis aut falconis. Caput ipsorum magnum est, & oculi prægrandes, vt duorum panum adæquent quantitatem. Os & rictum habent tam amplum, vt hominem deglutire valeant. dentes quoq; magni & acerrimi rictui illi tam horrendo non desunt. Nullus certè homo, nec vllum animal, serpentes illos sine terrore aspexerit, nedum adiuerit. Capiuntur verò hunc in modum. Solet is serpens interdiu latitare in cauernis subterraneis, aut alijs montium petrarúmve specubus. nocte verò egreditur passim circumiens, & potissimum aliorum animalium lustrans latibula, quærens quod deuoret. Neque enim vllum bestiarum genus metuit, sed magnas ac paruas deuorat, leones etiam & vrsos: & vbi ventrem saturauerit, redit ad speluncam suam. Cæterum cum terra illa admodum sit sabulosa, mirum est quantam foueam corporis sui pondere in arenam imprimat: putares dolium aliquod vino plenum per sabulum volutatum. Venatores itaq; beluæ insidiantes, interdiu figunt multos palos in sabulum, fortes, & acuto ferro in superiore extremitate dentatos. hos sabulo tegunt, ne à serpente videri possint: multosq; passim terræ infigunt, præsertim vbi in vicino norint belluam latitare. Et quando nocte solito more progreditur, vt escam sibi quærat, & molem corporis sui per cedentem arenam reptando & trahendo mouet, fit aliquando, vt pectus in latentem sudem ferro acuminatam violenter intrudat, & seipsum interficiat, aut graui læsione sauciet: & tunc latentes venatores accurrentes belluam interficiunt, si adhuc viuit, & fel extrahunt, quod magno vendunt pretio. Mirè enim medendo pollet. quòd si quis à rabido cane morsus, vel vnius denarij pondus inde biberit, statim sanatur: Et mulier in partu laborans, si quantulumcunq; inde gustârit, mox partu exoneratur. Hæmorrhoides etiam aut fici anus inde peruncti, intra paucos dies sanantur. Porrò carnes huius serpentis vendunt: nam libenter ea vescuntur homines, M. Paulus Venetus.

De serpentibus Americæ, pedes habentibus.

¶ Extra Fortunatas insulas viginti septem dierum nauigatione Americus Vespucius occidentem ferè versus nauigando ad regionem quandam peruenit, vbi reperit anthropophagos: vnde rursus iuxta idem littus progressus intra paucos dies ad alios populos peruenit, qui in cibo vtútur animali quodam asso: quod erat (inquit) demptis alis quibus carebat serpenti simillimum, tamq; brutum ac ferum apparebat, vt eius non modicum miraremur feritatem. Progressi deinde longius per eadem tentoria, plurimos huiuscemodi serpentes viuos inuenimus, qui ligatis pedibus, ora quoq; funibus ligata ne aperire possent, habebant, ita vt canes aut aliæ feræ ne mordere queant impediri solent. Aspectum quidem tam ferum eadem præ se ferunt animalia, vt nos illa venenosa putantes ne tangere quidem auderemus. Capreolos magnitudine, sesquibrachium longitudine æquant. Pedes longos materialesq; (crassos) multum ac fortibus vngulis armatos, nec non & discolorem pellem diuersissimam habent, rostrumq; ac faciem veri serpentis gestant, à quorum naribus vsq; ad extremam caudam seta quædam per tergum sic protenditur, vt animalia illa veros serpentes esse iudicaremus, & nihilominus eis gens prædicta vescitur, Hæc ille.

De Calecuti serpentibus quadrupedibus.

¶ In Calechuto Indiæ orientalis animalia sunt serpentibus similia, scilicet ore, oculis, cauda prælonga, absque pilis, aprorum magnitudine, aliquanto etiam vastiore capite, sed pedes habent quatuor, venenoque carent, (morsu tantum noxij, quaternorum cubitorum longitudine in palustribus locis nascentes, maximis suibus non absimiles, Ludouicus Rom. Nauigationis suæ 5. 22.)

Hyuana seu Higoana.

Alia his similia edunt in Hispaniola insula occidentalis Indiæ vocata *Hyuana*, (*Higoanam* vocari ait Scaliger) dorso spinosa (capite cristato, Scaliger) aphona seu absq; voce, quatuor pedibus, lacertarum cauda, dentibus acutissimis, cuniculis maiora, ceu leporum magnitudine, in arboribus, terra & aquis absque discrimine degentia, famis ad multos dies patientia, pelle coloribus varijs distincta ac læui, vt serpentibus cæteris: venter supremus qualis auibus est, sed amplissimus à mento ad pectus.

Bardati.

Sunt & quos vocant BARDATOS à phaleratorum equorum similitudine, iucundi gustu, magnitudine cuniculi, colore albo & cinereo distincto, in terræ foueis, quas pedibus excauant, habitare solent, & ipsi quatuor pedibus, anguina pelle & cauda. fert hos India occidentalis iuxta eandem insulam, Cardanus.

Lacerta venenata

¶ Salamandra asperior & scabra magis est quàm LACERTA VENENATA, Aetius. atqui

Hermo-

Hermolaus in Corollario aliter hunc locum interpretatur: Similis (inquit) ascalabotæ salamandra est Aetio, lacerta venenaria, hoc est pharmacitide velocior. Nicander in Alexipharmacis eandem facit salamandram & lacertam φαρμακίδα.

¶ De LACERTARVM genere est & alia quædam bestiola parua, similis lacertæ, sed caudam habet nigram, quæ araneis syluestribus vescitur, Albertus.

¶ Stellio vulgò LACERTA VERMICVLARIS rusticè, inuenitur in foraminibus veterum ædificiorum, in quibus aranei quoque versari solent, Niphus. Sed de stellione priuatim agemus infra. *Lacerta vermicularis.*

¶ ΛΙΑΚΟ´ΝΙ vulgo à Græcis hodie nominari audio, lacertæ genus paruum, argenteo colore splendido, in siccis & apricis locis agens. Videtur autem mihi hoc quoque animal non aliud esse quàm stellio. *Λιακόνι.*

¶ ADARE genus lacertæ, Syluaticus. *Adare.*

¶ SCEN, id est lacertæ rubeæ, Idem: pro scinco fortassis è mari rubro. *Scen.*

¶ SENABRAS idem est quod lacerta vel stellio qui in hortis reperitur, Andreas Bellunensis. Samabras Auicennæ, vel saambras, non stellio sed lacertus est, vt nos obseruauimus. *Senabras.*

¶ ΣΗΝΙ´ΚΗ, animal quadrupes lacertæ simile: & animal multipes asellis domesticis non dissimile, Hesychius. *Σηνίκη.*

¶ 'ΕΛΕΙΟ´Σ animal inter frutices nascens lacertis simile, vt Aristarchus interpretatur apud Vatinum: alij glirem, alij vermis genus interpretantur, &c. vt docui in Glire A. *Ελειός.*

¶ LACERTA SOLARIS, σαύρα ἡλιακὴ, dicta fortassis fuerit quòd Solis calore delectetur, eiq; se exponere gaudeat. Kiranides lacertæ tria genera facit, heliacam omnibus notam, vt inquit: χαλκῆν, id est æream, (chalcidem nimirum aliâs dictam, de qua ab initio huius libri scripsimus) & chloràn, id est viridem. ¶ Lacerta solaris eadem potest quæ & viridis, Kiranides. Iecur eius emplastri modo impositum clauos sanat: (quod Plinius de lacertæ viridi iecore scribit.) fel in vino putrefactum per dies 40. sub dio ad Solem in diebus canicularibus, pilos palpebrarum extirpat, (vel, vt alij de lacertæ viridi felle, euulsos renasci non patitur,) Idem Kiranides, qui & alia quædam nimis superstitiosa de hac lacerta scribit, quæ repetere ex eo non libet. ¶ Lacerta solaris vbi per tempus hebetem visum habuit, per conuersionem ad Solem oculos rursus leuat, dum in latibulo ad Orientem conuerso seipsam apprimit, & ieiuna se ad Orientem conuertit, Epiphanius in Sampsæis hæreticis, quos hisce lacertis comparat. nam Sampsæi etiam vox, inquit, si interpreteris, solares sonat. Coniecerim ego solares lacertos non alios esse quàm vulgares nostros paruos. *Lacerta solaris.*

¶ In Sarmatia regio aut Rutenorum, aut Rutenis proxima est, Samogithia. In ea Lacerti sesquipede maiores, crassi, nigri: quos incolæ pro laribus colunt familiaribus, si quid accidit sinistri, minus rectè cultum numen suspicantur, aut deterioribus, partioribusq; acceptum epulis. Itaq; curant cum opera attentiore: qua sese ad res secundiores existimant exoraturos. Iul. Scaliger de Subtil. ad Cardanum. *Lacerti Samogithij.*

¶ *Dubb.* Africani lacerti species est. Binos excedit pedes longitudine. Quaternum digitorum crassitudo. In Libyæ desertis viuit locis. Potus ei nullus. Quin aqua, nex præsentissima. Hunc tu ex igni confectum diceres. Iugulato vix tantulum fluit sanguinis. Et tamen sine veneno est. Expetitur etiam cibi gratia. E caueis, vbi stabulatur, nulla vi extrahi potest. Itaque ligonibus aut alijs machinis aperiunt cautes. Sapor ei carnium Raninarum. Cursu veloci est vt lacertus. An sit terrestris Crocodilus, etiam atq; etiam considerandum est. Longe diuersa fera voce pene eadem apud Chaldæos significatur, nempe *Duba* dicitur ab illis vrsus. Huic similis est *Guaril,* sed in capite & cauda venenum gerit. Quibus abscissis incolæ vescuntur. Aspectu tristi ac fero est, Idem. *Dubb. Africani lacerti species.*

¶ Anno à nato Domino 1543. audiuimus, in finibus Germaniæ prope Stiriam subitò multos lacertos, vel serpentes quadrupedes lacertorum instar, apparuisse, alatos, morsu irremediabili. Rursus anno 1551. peruenit ad nos historia Viennæ impressa, huiusmodi. Hac æstate circa diem diuæ Margaritæ in Hungaria prope pagum Zichsam iuxta Theysam fluuium, accidit vt in multorum hominum corporibus serpentes & lacerti naturalibus similes nascerentur: vnde sæuissimi dolores oborti tandem eos enecarunt, ita vt circiter tria hominum millia sic perijsse feratur. Quibusdam humi ad Solem iacentibus serpentes & lacerti per os aliquatenus emerserunt, sed mox iterum se abdiderunt in ventrem. Nobili cuidam puellæ diris cruciatibus mortuæ cum venter incideretur, serpentes duo prodiuerunt. His additur historia eiusdem temporis & loci, de serpentibus innumeris in strue manipulorum frumenti repertis, quos cum exurere vellent rustici, manipuli ignem respuisse dicuntur, & serpens cæterorum maximus capite in summa strue erecto, humano sermone monuisse, ab incendio vt desisterent, neque enim exuri se posse cum non secundum naturam sint nati neq; sponte huc venerint, sed diuinitus propter hominum peccata immissi sint. *Historiæ duæ miræ de lacertis & serpentibus nuper exortis narrantes.*

DE RANA AQVATICA ET INNOXIA: ET de ijs quæ ad ranas quasuis in genere spectant.

RANA PERFECTA.

FOETVS RANÆ CAVDATVS.

A.

De diuersis ranarum generibus.

RANAM aliqui recentiores inter vermes numerant, vt Albertus & similes, quod neutiquam probo: reptile enim potius fuerit, si quis generis appellationem quærat: magis propriè verò reptilia ranarum illæ dicentur quæ scandere in sublime possunt, vt minores illæ virides. Sed cum multiplex ranarum genus sit, à locis quos habitant præcipuam differentiam statuerim, vt quædam aquaticæ, aliæ terrestres dicantur. Videntur autem aquaticæ omnes amphibiæ, quòd & in terra aliquandiu degere commodè possint: terrestres verò non omnes in aquis etiam agere. Rursus aquaticæ vel in paludibus aut lacubus & stantibus aquis, vel in fluentibus vt riuis & fluuiorum marginibus reperiuntur. in mari nullæ, contra quàm recentiores aliqui scripserunt: in quo Marcellus Vergilius etiam à Fr. Massario notatur. nam rana marina vel potius rana piscatrix, piscis est planus, non quadrupedum generis. quam Aristoteles aliquando etiam βάτραχον, id est, ranam simpliciter nominat, vbi scilicet de alijs quoque piscibus agit, vt dubitationis nihil sit. Iam in ijsdem aquis & virides habentur, & aliæ coloris diuersi, vt dicam in *B*. Terrestres igitur ranæ dicuntur, non ad marinarum, sed ad aquaticarum differentiam: quarum diuersas species, prout vel in hortis, vel inter frutices, vel quibusuis locis cauis & opacis degunt, infra sigillatim proponam. Plinius alicubi ranas aquaticas simpliciter nuncupat, alibi distinctius fluuiatiles. Ranæ lutariæ (πηλματιαῖοι βάτραχοι) apes vbi ad aquam accesserint rapiunt, Aristoteles interprete Gaza. licebit autem πηλματιαῖον etiam palustrem vertere, ἕλειον verò lacustrem, (quamuis apud Dioscoridem lib. 6. in capite de rubeta βάτραχον ἕλειον ranam palustrem vertunt, & venenatam faciunt.) Sed animaduertendum ne rubeta in paludibus agens, quam aliqui simpliciter ranam palustrem vocant, (quod non probarim,) cum communi & innoxia rana palustri confundatur. Dioscorides quidem *phrynon*, id est rubetam, βάτραχον ἕλειον, hoc est ranam palustrem cognominat: vt Ægineta etiam 5. 36. Aetius distinguit, 13. 55. & remedia quoq; separata tradit. Ranam de lacu apud Marcellum Empiricum legimus, & βάτραχον λιμναῖον, id est ranam lacustrem apud Hippiatros. Ranas communes Aristot. telmatiæos aut limnæos, hoc est lutarias & lacustres nominat, Hermol. ¶ Est quando rana absolutè nominatur pro rubeta aut alia venenata. nam & mutæ quædam venenosæ sunt, & rubetæ duplex genus est. Ranæ saliua contra morsum eiusdem bibitur, Plinius. Artemisia alligata priuatim potens traditur, potáve, aduersus ranas, Idem. Cynoglossi radix pota ex aqua, ranis & serpentibus aduersatur, Idem. Eryngij radix illinitur plagis venenatis, peculiariter efficax contra chersydros ac ranas, Plin. Et alibi, Sunt & ranis venena, rubetis maximè. Aspidis morsus si ranam comederit, insanabilis omnino fit, Ælian. ¶ Ranæ virides aliæ maiores sunt, nempe aquaticæ, quarum coxæ in cibum veniunt: aliæ minores & terrestres. Ego apud medicos cum ad remedia ranas virides aut aliquid earum requirunt, minores tantum quæ sui generis & terrestres sunt, intelligi puto: quod aliquando expressa magnitudinis nota designant, aliquando omittunt.

De nominibus diuersis.

¶ צב, *zab*, Leuitici 11. & Num. 14. crocodilum, alij scincum, alij ranam interpretantur: Vide in Crocodilo *A*. Illyrij quidem ranam etiamnum *zaba* vocitant. Sic & צפרדע, *zephardea*, vocem Hebraicam (Exodi 8.) alius crocodilum alius ranam facit: Lege ibidem. Munsterus in Lexico trilingui עורדענא, *vrdeana* etiam, & *vrdea*, (Arabicas vt conijcio voces) ranam exponit. item אקרוקא, *akruka*: & משקר, *maskar*. Vox quidem *vrdeana*, alludit ad *hardun*. facit autem Auicenna *hardun* speciem *aldab*, id est crocodili vel lacerti, vt docui in Chamæleonte *A*. Porrò *zephardea* vel *zepardea* dictio composita videri potest à *zab* & *vrdea*. & Græcum nomen *bátrachos* per metathesin inde factum videri potest. Auicenna 2. 596. ranam *dasda* nominat: Cui similes sunt apud Syluaticum voces, *disdah*, & *disfoa* cap. 221. vtranq; ranam exponit, apud Serapionem *diphdaha* scribitur.

scribitur. *Alsahaul*, rana in aquis degens, Syluaticus. Bracatas apud eundem pro rana, non dubium quin ex Græco batrachos corruptum sit, vt fortè etiam *garazum*. ¶ Βάτραχος Græcis commune nomen est ad omne genus ranarum. λάλαγες priuatim dicuntur virides ranæ, (aliâs λάσταγες apud eundem, quod minus placet. lalages enim quasi garrulæ ob vocem obstreperam rectè dici videntur,) circa lacus, quas alij χαμβίρυς appellant, Varinus: Sunt autem ranæ illæ quarum hic effigiem adieci, non minores illæ virides, quæ neq; loquaces sunt, nec aquaticæ. Rana apud Italos & Hispanos nomen Latinum seruat: Gallis est *grenouille*. Germanis Frösch/Frosch/Frosche: nos fœminino genere dicimus die Frösch: alij quidam masculino der Frosch. Cæterum virides illæ maiores & aquaticæ, quarum coxæ, vt dixi, eduntur, priuatim à nostris Hoppger/ (nimirum à saliendo, hoc est πηδητικαί,) appellantur: ab alijs, ni fallor, Graßfrösch/ob colorem herbaceum. quanquam alij non aquaticam à colore, sed terrestrem siue hortensem ranam, quòd in gramine degat, sic (ut audio) nominant. Flandricè rana Vrosch (aliâs Vorsch & Vrüesch) vel Püüt appellatur. Anglicè *frogg* vel *frogge*. Illyricè & Polonicè *zaba*, voce (vt apparet) originis Hebraicæ.

B.

Quædam ranæ coitu, quædã ex putredine nascuntur.

Ranarum genera diuersa sunt, vt partim præcedenti capite exposui, partim ex ipsis titulis picturisq; sequentibus apparebit. Differunt & generatione, cum quædam coitu, quædam ex putredine nascantur, vt temporariæ, de quibus & infra in *C.* & postea priuatim nonnihil dicam. Item colore: nam aquaticæ illæ quæ præ cæteris in cibum admittuntur, virides sunt, nigris passim aspersæ maculis. Sunt & subliuidæ atq; subcinereæ quædam aquaticæ: quæ partim vocales & edules sunt, partim mutæ & non eduntur, vt Georg. Agricola scribit. Viridi colore passim in Flandria & Germania tota (ni fallor) reperiuntur: in Anglia nullæ, vt audio: quare nec vllæ ranæ illic eduntur. Porrò cum ad remedia, vt quarum sanguis commendatur, ne euulsi è palpebris pili renascantur, virides requiruntur ranæ, minores illas terrestres, non aquaticas maiores acceperim: Vide in *G.*

Colore differunt.

Descriptio ranæ.

¶ Rana figura est bufonis, sed sine veneno, Albertus. Fœmina mare maior est, Aristot. Ægyptij hominem impudentem, & visu acutum aut celerem (κατὰ τὴν ὅρασιν ὀξύν) designantes, ranam pingunt. hæc enim non alibi sanguinem habet quàm in oculis. Porrò qui illos sanguine respersos habent, impudentes dicunt: vnde & poeta, *Ebrie, luminibus canis effrons, pectore cerui*, (Οἰνοβαρές, κυνὸς ὄμματ᾽ ἔχων, κραδίην δ᾽ ἐλάφοιο, Iliad. α.) Orus. Idem alibi muscam impudentiæ signum facit, (vnde & Homerica similitudo,) quam constat in capite tantum circa oculos sanguinem habere. De lingua earum, dicam sequenti capite, vbi etiam de voce. Pulmonem pauca habent aquatilia, ac cætera oua parientia exiguum, spumosum, nec sanguineum, ideo non sitiunt: Eadem est causa, quare sub aqua diu ranæ & phocæ vrinentur, Plinius. Iecur ranæ geminum esse dicunt, Idem. Rana (vt & reliquæ quadrupedes ouiparæ) lienem perexiguum habent, Aristot. & Plinius. Quadrupedum ouipararum, vt ranæ aliarumq; vulua, qualis auium est: vide in Lacerta *B.* Ventri echinorum (marinorum) subdita sunt oua, & ranæ rubetæq; similiter, &c. Aristot. de histor. animal. lib. 4. circa finem cap. 5. Coëunt ranæ, vt & cæteræ quadrupedes ouiparæ, superueniente mare. habent verò in quod meatus contingant, & quo per coitum adhæreant, Aristot. Ranæ crura posterius longa, (vt apta sint ad saltus,) anterius breuia sunt, cum digitis longis, quibus intertexta est membrana vt commodius natent, Albertus.

Rana pingitur apud Ægyptios hominem impudentem significabat.

C.

Vbi rana versentur.

Vbi condatur hyeme.

Rana palustris est, Aristot. In Pisanorum aquis calidis ranæ innascuntur, Plinius. Virides ranæ in fluuijs atq; piscinis versantur: Subliuidæ & subcinereę in fluuijs, lacubus, paludibus, lacunis viuunt. Vtræq; hybernis mensibus conduntur in terra. Argumento est, quòd verno tempore non tantum earum fœtus conspiciantur in lacunis, sed ipsæ veteres etiam ranæ. Quare verum non est quod scribit Plinius, mirumq; semestri vita resoluuntur in limum nullo cernente: & rursus vernis aquis renascuntur, quæ fuêre natæ, perinde occulta ratione, cum omnibus annis id eueniat, Georg. Agricola. In paludibus illis quæ per hyemem non conglatiantur, omni tempore, præcipuè tamen vere, ranæ reperiuntur, Matthæolus: hoc non fieret, si in limũ resoluerentur. Audio apud nos ranas hyeme aliquando in fontibus minus frigidis reperiri: & aliquando cum mustelarum piscium genere quod thryscios nostri vocant, ore eis adhærentes tanquam alimentum ab ipsis exugant, extrahi. Et rursus Agricola, Latent (inquit) hyeme in terra ranæ omnes, exceptis temporarijs istis minimis (de quibus infra priuatim agemus.) Hyeme latet rana extra aquam in rimis calidis, & aliquando in aquis sub terra, quæ hyeme sunt calidæ: Vere procedit ad aquas. Aliquando etiam autumno quum frigore infestatur intrat in domos hominum, & aliquando reptat in sinum super inguen vel ventrem hominis, Albertus. Pariunt ac educant in sicco. Humore vt non prorsus carere sustinent, ita in ipso intereunt, nisi interdum respiratio detur, Aristot. Theophrastus commemorat pisces, qui sic ex fluminibus in terram tanquam ranæ exeant, & rursus in aquam redeant.

Partus & educatio.

Vox.

¶ Omnis rana terrestris muta est, Io. Tzetzes. 8. 167. atqui ranunculos virides qui terrestres sunt, constat non esse mutos, vt & rubetas minores quasdam. Aquaticæ ranæ, quas gerynos Aratus vocat, omnes vocales sunt, præter Seriphias, Idẽ Tzetzes. aqui Aratus nõ ipsas ranas aquaticas, sed ipsarũ fœtus gerynos vocauit. Ranis sonus sui generis, vt dictũ est. nisi si & in ijs ferẽda dubitatio est, (quasi non

vera sit vox, vt in insectis,) qui mox in ore concipitur, non in pectore. Multum tamen in ijs refert & locorum natura. Mutæ in Macedonia traduntur, Plinius. Ranæ vocales olim in Cyrenensi agro deerant, Aristot. Et in Mirabilibus, Ranas in Cyrene aiunt planè mutas esse. Theophrastus tradit inuectitias esse in Cyrenaica vocales ranas, Plinius. Et alibi, Cyrenis mutæ fuêre ranæ, illatis è continente vocalibus durat genus earum. Cyrenææ ranæ propter aquæ amaritudinem mutæ sunt, Simocatus. Mutæ sunt etiam nunc in Seripho insula. Eædem aliò translatæ canunt: quod accidere & in lacu Thessaliæ Sicendo tradunt, Plinius. Theophrastus aquæ frigiditatem causatur, quòd mutæ sint Seriphiæ ranæ, Ælianus: alij fabulam quandam adferunt: Vide infra in *h.* inter prouerbia. Seriphiæ ranæ in Scyrum allatæ vocē non ædebant, Suidas & Varinus. *Coaxare ranarum est.* Ranæ coaxant, Spartianus. Quoaxare ranæ dicuntur cum vocem emittunt, Festus. Rana gracidat vel coaxat, Alunnus. Vtranq; vocem per onomatopœiam fictam esse constat. Apud Aristophanem in Ranis subinde repetuntur imitationes illæ ranarum vocis, βρεκεκεκὲξ, κοὰξ, κοάξ. Cæterum coaxatio etiam Latinè dicitur opus axibus constans (**vertäflung:**) axes (**laden/bretter**) enim transuersis tignis impositi contignationum sola (**tile**) fulciunt, Budæus in Pandectis. Et alibi, Coaxatio, quæ & coassatio dicitur, tabulis, asses & axes vocant, id genus conserta est quibus cupæ & lacus (**vässer vnd standen vß tugen**) conficiuntur. Ταῖς νύμφαισι δ' ἔδοξεν ἀεὶ τὸν βάτραχον ᾄδειν· Τῷ δ' ἐγὼ οὐ φθονέοιμι. τὸ γὰρ μέλος οὐ χαλὸν ᾄδει, Marcus Musurus apud Theocritum. Plinius etiam ranas canere dixit. Rana cum læditur exilem dat vocem, sicut mus in timore, Albertus. *Lingua.* Ranis lingua sui generis est. pars enim prima, quæ cæteris absoluta est, ijs cohæret, modo quo tota ferè piscium. intima verò absoluta ad guttur applicatur, qua suam vocem solent emittere. Et quidem genus illud vlulatus, quam ololyginem nominant, mares intra aquam reddunt, vt cieant ad coitum fœminas, Aristot. *Ololygo ranarum.* Et alibi, Reddunt ranæ suam ololyginem illam, maxillæ inferioris labro demisso pari libra, cum aqua modice recepta in fauces, superioreq; intenta. Flagrant tantisper oculi modo lucernæ, cum sinus buccarum maxillis distentis interluceat. Coitum enim noctu magna ex parte agere visuntur. Ex his locis Aristotelis sua transferens Plinius, Ranis (inquit) prima lingua cohæret, (quo modo infantium lingua cum hæret, id vitium vulgò *filum* à Gallis vocatur) intima absoluta à gutture qua vocem mittunt. Mares tum vocantur ololygones, stato id tempore euenit, cientibus ad coitum fœminas. Tum siquidem inferiore labro demisso, ad libramentum modicæ aquæ receptæ in fauces, palpitante ibi lingua vlulatus elicitur. Tunc extenti buccarum sinus perlucent, oculi flagrant labore perpulsi. Super hoc loco Plinij *Hermolaus scribens*, pro ololygones (inquit) legi potest ololyzontes. quandoquidem voces & vlulatus ipsi dicuntur ololygones, vt ex Aristotele patet, Hæc ille. Sed forsan ololygones rectè legetur, nec temerè aliquid mutandum vbi nulla veterum codicum lectio suffragatur. Quamuis enim ololygon propriè vocem ipsam per onomatopœian significet, accipi tamen potest pro animali talem vocem ædente. Apud Aratum quidam ὀλολυγόνα interpretantur auis solitariæ genus, quam Cicero acredulam, id est lusciniam vocârit. Syluaticus autem localem, id est aluconem interpretatur. Varino ὀλολύγων (lege ὀλολυγὼν) animalculum est in aquis nascens, simile intestino terræ. Et rursus, Ὀλολυγὼν, ἀπὸ τοῦ ὀλολύζειν. κατὰ γὰρ Ἀριστοτέλην, πᾶν· λολύζει τὸ ζῶον ἐν τοῖς ἐλώδεσι (βορβορώδεσι, Theocriti Scholiastes) τόποις κατὰ τὴν νύκτα. (Sed Aristot. de sola rana hoc refert.) Et, Ὀλολυγὼν auis sic dicta à sono vocis, Idem. Γάρχαβος, ὀλολυγὼν, Hesychius & Varinus. De ololygone insecto simili lumbrico, inter insecta dicemus. Vide in Acredula aue. Ranæ lingua palato adhæret. vnde vox æditur coax à gutture ad ôs resonans: & quia spiritus lingua impediente non rectà procedit, duas tanquam vesicas inflat vtrinque ad os: tenet autem cum vocem emittit labrum inferius in superficie aquæ, & superius extra aquam, mas videlicet fœminam alliciens, Albertus. Ranæ mares ololygmo (ololygine) suo, tanquam amatorio & epithalamio carmine ad hoc composito fœminas ad Venerem irritant. quas vbi iam allexêre, noctem in commune expectant. coire quippe in aquis quidem non possunt, progredi verò in continentem interdiu ob metum nolunt. Noctu verò egressæ in magna securitate complexibus indulgent liberè, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. & Gillius in Æliano. *Coitus.* Ranæ superueniunt, prioribus pedibus alas fœminæ mare apprehendente, posterioribus clunes, Plinius. Ouiparæ quadrupedes etiam mare superueniente coëunt. habent verò in quod meatus contingant, & quo per coitum adhæreant, vt ranæ, & reliqua generis eiusdem, Aristot. Ranæ in coitu multum immorantur, multumq; seminis effundunt, Author lib. de nat. rerum. *Procreatio & ortus diuersus.* Ranarum semen nostri vocant **fröschmalter/** alij **fröschrogen**. Ranæ quædam nascuntur per se, conspersis tantum æstiuo imbre littorum & itinerum puluerulentis arenis, quarum breuis vita & nullus vsus est: aliæ legitimo naturæ ordine, (ex coitu natæ,) in aquis suos natales habent, Marcellus Vergilius. In Ægypto mures ex terra & imbre nascuntur, & in alijs locis ranæ, serpentesq; & similia, Macrobius. Cum ex Italia Neapoli Puteolos iter facerem, ranas perspexi, quarum pars quæ ad caput pertinet, repebat, & duobus pedibus agebatur. altera nondum conformata concretioni limosi humoris similis trahebatur, Ælianus. Et eodem corpore sæpe, Altera pars viuit, rudis est pars altera tellus, Ouidius 1. Metam. de ranis. Idem lib. 15. Semina limus habet virides generantia ranas, Et generat truncas pedibus. Sed cum non omnes ranæ ex cœno limóve nascantur, non omnes etiam in limum resolui dicendum est: vt Plinius qui hoc scripsit,

ſcripſit, quaſi omnes ranæ in limum quotannis reſoluantur, aut errârit, (vt ſupra etiam circa initium huius capitis monui,) aut ita excuſandus ſit, quaſi non de omnibus ranis ſed temporarijs tantum, hoc eſt ex putredine terræ & aquæ natis, hæc verba protulerit. Ranis aliquando pluiſſe author Phylarchus eſt apud Æthenæum lib. 8. *Ranarum* Et vt ibidem legimus, Heraclides Lembus hiſtoria XXI. circa Dardaniam & Pæoniam, inquit, ranis pluiſſe, idq; tam copioſè vt domus & viæ replerentur. *pluuia,* Itaq; primis diebus aliquot tum occiſis ranis, tum domibus occluſis, ſuſtinebant incolæ: cum verò nihil proficerent, *quæ διοπετεῖς* ſed vaſa implerentur, & vnà cum edulijs coctæ ſimul aſſæve reperirentur ranæ, nec aquis vti liceret, nec pedes in terra ponere propter ranas coaceruatas: *vocari* his accedebat grauis interfectarum odor, regionem deſeruerunt. *poſſunt.* Hoc & apud Cælium legimus 4. 3. qui authorem citat Euſtathium, qui in librum 1. Iliados ſcribens Phaniam citat authorem, & quartum Bibliothecæ Diodori. Autoritates (Autariâtæ Stephano, gens eſt Theſprotica: Autaridæ Plinio 6. 28. in Arabia, vt videtur) Indi ranis inchoatis & imperfectis, de cœlo lapſis, in alium locum demigrare coacti ſunt, Ælianus. Attariotas ranæ è nubibus delapſæ expulerunt in quam nunc quoq; habitant oram, Diodorus Sic. lib. 4. de fabuloſis antiquorum geſtis. Cardanus lib. 16. de ſubtilitate pluuiarum mirabilium cauſam in ventos referens: Fiunt (inquit) hæc omnia ventorum ira. ſæuiunt enim hi in iugis montium. ergo neque mirum pluere ranas, piſciculos, lapides. Nam ranæ ac piſces è montium iugis venti impetu transferuntur. transfertur & puluis qui vi ventorum cogitur in lapides. Et rurſus, Transferuntur & oua paruorum animalium, vt etiam ranarum & piſcium, quæ inter turbines ventorum & hymbrium procellas emittunt animalia quæ pluere videntur. De ranis quibus Ægyptij afflicti ſunt, Exodi cap. 8. ſic ferè legimus: Dixit Dominus ad Moſen: Ingredere ad Pharaonem & dic ad eum: Sic dicit Dominus: dimitte populum meum vt ſeruiant mihi. Quòd ſi recuſas, ecce infeſtabo omnes regiones tuas ranis. Et copioſè producet fluuius ranas, quæ aſcendent & intrabunt in domum tuam, & in conclaue cubilis tui, & ſuper lectum tuum, & in domum ſeruorum tuorum, & in populum tuum, denique in furnos & cibos tuos. Et rurſus: Dic Aharoni, Extende manum tuam cum virga tua, ſuper fluuios, ſuper riuos, & ſuper ſtagna, vt adducas ranas in Ægyptum. Cum igitur extendiſſet Aharon manum ſuam ſuper aquas Ægyptij, aſcenderunt ranæ, operueruntq; terram Ægypti. Tum magi quoq; incantationibus ſuis ranas ſimiliter induxerũt. Itaq; Pharao Moſe & Aharone vocatis ait: Orate ad Dominum vt auferat ranas à me, & à populo meo, & dimittam populũ, vt ſacrificent Domino. Moſes verò reſpondit Pharaoni: Gloriare de me, (& dic) quando orem pro te & tuis, vt exterminentur ranæ, & in fluuio remaneant. Tum Pharao, Cras. Et Moſes dixit, Fiat iuxta verbũ tuum, vt ſcias incomparabilem eſſe Dominũ Deum noſtrum. Egreſſi igitur ſunt à Pharaone: & Moſes inuocauit Dominum: fecitq; Dominus vt petierat ille, & mortuæ ſunt ranæ abolitæq; è domibus, atrijs, atq; agris. Et congregauerunt eas aceruatim, & cõputruit terra. Item Pſal. 77. Miſit Dominus in Ægyptios cynomyiam, (*arob*, mixtionem inſectorum, Munſterus,) & ranas quæ perdiderunt eos. Et Pſalmo 104. Et ædidit terra Ægyptiorum ranas, in penetralibus regum. Et Sapientiæ 19. Pro piſcibus eructauit fluuius multitudinem ranarum (in Ægypto.) M. Varro author eſt ciuitatem ab ranis in Gallia pulſam, Plini. Quidam vbi ſpuiſſet, intra dimidium horæ ſpatium ranas pro ſputo exiguas oſtendit, Cardanus. Vide infra in Ranis temporarijs ſeorſim. Ranæ pariunt ac educant in ſicco, Ariſtot. Continentem emittunt ſuum fœtum, Idem de hiſt. 6. 14. *Partus.* Oua pariunt, non animal, etiamſi Plinius partus earum minimas carnes nigras, hoc eſt gyrinos vocauerit, Maſſarius. Pariunt minimas carnes nigras, quas gyrinos vocant, oculis tantum & cauda inſignes: mox pedes figurantur, cauda findente ſe in poſteriores, Plinius. Ægyptij hominem qui cum diu ſe mouere non potuerit, poſtea tandem pedibus moueatur, demonſtrantes, ranam pingunt poſteriores pedes habentem. hæc enim primum ſine pedibus naſcitur, (quod & Ælianus ſcribit,) ſed poſtea dum augetur, pedes aſſumit poſteriores, Orus. Rana vere coit, & parit multa oua in aqua ſequentis anni vere ex illo coitu: *Fœtus* & in medio ouorum illorum rana latet abſcondita: *caudatus.* & cum oua excluduntur, ranunculi ſunt magni capitis, cum ventre iuxta caput, & cauda poſterius cum pinnis ad natandũ: poſt Maium menſem deinde cauda delabente pedes quatuor formantur, Albert. Et alibi, Apud nos eſt animal illud quod in aquis primo generatur ex ouis ranarum magno capite & longa cauda cum pinnis (vt in piſcibus ferè, in aquis ſtantibus tepidis) cuius cauda decidit & ſubnaſcuntur pedes quatuor: & antequam habeat pedes ſi extrahatur de aqua, moritur. Ranarum aquaticarum (tum viridium, tum illarum quæ ſubliuidæ ſeu ſubcinereæ ſunt) fœtus (id eſt, enati recens ex ouis) ſunt primò carnes paruæ, rotundæ, nigræ, dein oculis tantum & cauda inſignes: quas Nicander quia caudam mouent, μολουρίδας: Aratus quia rotundæ: γυρίνους: alij Græci βατραχίδας, quaſi dicas ranunculos, nominant. quorum poſtea figurantur pedes, priores ex pectore, in poſteriores finditur cauda, Georg. Agricola. Idem hæc animalia interpretatur **faulkrotten**: (**Kaul** rotundum eſt Saxonibus) quidam in Germania inferiore **fulpogen**: noſtri appellant **roßkópff**/ hoc eſt hippocephalos, (& **roßnágel**) quòd reliqui corporis proportione caput eius magnum ſit. *Gyrini in-* Gyrini informes dicuntur ranarum partus, quod ſcribit Theon: id eſt, ἀδιάπλαστα γεννήματα καὶ *formes* ἄποδα, quando vriarum more pariant ranæ. Hinc in Prognoſticis Aratus, Αὐτόθεν ἐξ ὕδατος πατέρες *ranarum* βοόωσι γυρίνων. Γύρινος, τὸ ἐκ τοῦ βατράχου παιδίον, Heſychius. Γυρῖνοι (penanflexum: in Etymologico *fœtus.*

proparoxytonum etiam reperio) paruæ sunt ranæ, Varinus: quòd γυροὶ, id est rotundi sint, Etymologus. Apud eundem γυρῖνος, simpliciter pro rana exponitur. Γυροῖν, (malim γυρίνων,) βατράχων. Γυροὶ τὸ σχῆμα, παρ' Ἀττικοῖς, οἱ μὴ πόδας ἔχοντες. Ἴωνες δὲ κατὰ Παυσανίαν γερύνους τοὺς τοιούτους φασί, Varinus. hinc & gyrinæ nimirum ranæ dictæ quandiu scilicet pedibus carent. Dicuntur autem non gyrini tantum, sed & geryni, vt apud Nicandrum in Theriacis obseruaui, cuius hæc verba sunt: Ἀλλ' ἤτοι γερυίνων χατέουσι πέλαλλα τοκῆες Βάτραχοι ἐν χύτρῃσι καθεψηθέντες ἀέρσοι βάμματι.

Rana gyrina sapientior. Prouerb. Rana gyrina sapientior, adagium est (inquit Erasmus) sumptum ab informi partu ranarum, quem Græci γυρίνους vocant, à figura corporis in gyrum orbiculati, quo fit vt mira celeritate se quò velint voluant versentque, quemadmodum testatur Etymologici author. Meminit gyrinorum etiam Suidas, Aristophanis adducens testimonium, πατέρες βοόωσι γυρίνων, (Arati hæc verba sunt. vt rectè Suidas citat, non Aristophanis vt Varin.) Porrò cum ranæ tribuatur loquacitas, quæ stoliditatis solet esse comes, minimum mentis inesse oportet gyrinis, quos vix deprehendas animal esse nisi mouerentur. Plato in Theæteto, Ὅτι ἡμεῖς μὲν αὐτὸν ὥσπερ θεὸν ἐθαυμάζομεν ἐπὶ σοφίᾳ, ὁ δ' ἄρα ἐτύγχανεν ὢν εἰς φρόνησιν οὐδὲν βελτίων βατράχου γυρίνου: Id est, Nos illum tanquam deum ob sapientiam admirabamur. at ille nihilo magis antecellebat prudentia, quàm rana gyrina, Hæc Erasmus. Sunt qui expuncta veteri lectione apud Platonem, *gryneam* substituunt: sed vtrum magis quadret, doctorum fuerit perpensio, Cælius. Βρύτιχοι, ranæ paruæ caudatæ, Hesychius & Varinus. Μολουρίδες, βατραχίδες, Hesychius & Varinus. Hydrus serpens in pratis capit μολουρίδας ἢ βατραχίδας, Nicander: cuius interpres moluridas interpretatur animalia cicadis similia. Vnde apparet grammaticos in Lexica transcripsisse has voces, sed corruptè, nisi librarij corruperunt. est & alter error quòd ita coniungunt has voces, tanquam idem significantes. Latinè nobis gyrini nomen deest, & circumlocutione vtendum, vnde Plinius: Aliqui & nascentium ranarum in aqua quibus adhuc cauda est, &c. Ruberis etiam, inquit Hermolaus, aliquando cauda initio est, quam pòst amittunt: ob id in stagnis cum adhuc pusilli sunt

Cibus. mutili ruribus vocantur. ¶ Ranæ lutariæ apes vbi ad aquam accesserint, rapiunt, Aristot. Puto eas & herbis vesci, (vnde nomina illa in Batrachomyomachia imposita ab herbis, Prassophagus, Prassæus, Scutleus, Calaminthius,) & terra quandoque. nam & rubetas terram edere aiunt. Tam ranæ quam bufones comedunt mortuam talpam, vt obseruatum sibi Albertus scribit: nam talpæ ranarum genera viua captant & deuorant. Τῶν δὲ Συρακοσίων τούτων ἀμέλησον, Οἳ πίνουσι μόνον, βατράχων δίκην, οὐδὲν ἔδοντες, Archestratus apud Athenæum lib. 3. Augusto mense nunquam potest os aperire pro vsu cibi, vel potus, vel vocis, quòd si manu, vel baculo tentaueris, difficulter aperire poteris, Liber de nat. rerum. Augusto mense dicitur adeò compressa habere labia, quòd etiam instrumento aperiri non possunt extra aquam, Albert. ¶ Soboles ranarum lutariarum, si quis in earum lacum verbasci (tithymalli nimirum qui verbasco similia fert folia) nucisve folia inijciat, necatur, Ælianus: cuius verba Græca Suidas in Phlomo sic recitat. ἐμβαλὼν δὲ εἰς τὴν λίμνην φλόμου φύλλα ἢ κάρυα (fortè *coccalos* vulgò dictos quibus & pisces pereũt, vel nuces secũdæ speciei tithymalli) ἀπώλεσε τοὺς γυρίνους.

D.

Ranarum Ægyptiarum sapientia. Ægyptiarum genus ranarum sapientia excellit. nam si in natricem inciderit arundinis frustum obliquum mordicus tenet, & nihil de robore remittens, firmissimè retinet. Is igitur eam non potest deuorare, propter arundinem, quam ore complecti nequit, Gillius (ex Æliani Variorum primo.) Ranæ lutariæ (τελματαῖοι βάτραχοι, Rubetas palustres has dixerim,) apes vbi ad aquam accesserint, rapiunt. quamobrem eas apiarij per paludes & stagna, vnde apes aquantur, venari solent, Aristot. Apibus aquantibus ranæ insidiantur: nec hæ tantum quæ stagna riuosque obsident, verum & rubetæ

Ranarum hostes, mustelæ rusticæ. Buteo. Butorius. Nocturnæ aues. Hydri. Chersydrus. Talpæ. veniunt vltro, adrepentesque sufflant, Plinius. ¶ Mustelæ rusticæ illæ, quas putorios appellant, nostri iltissos, ranis insidiantur: & sæpe plures ab eis congestæ in caua aliqua arbore reperiuntur. Ranæ hostis est buteo: rapit enim eam exeditque, Aristot. & Oppianus. Butorius etiam, qui ardea stellaris videtur, ranas vorat, & genera quædam miluorum, vt recentiores quidam obscuri tradunt. item nocturnæ aues gimus & gimeta, Crescentiensis. Hydri ranas deuorant, Aratus & Nicander. Anguis quidam (Chersydrus) in Calabria, dum aquæ suppetunt, illas habitans, piscibus atram *Improbus ingluuiem, ranisque loquacibus explet*, deficientibus verò aquis exilit in siccum, Vergilius in Georg. Quam Latini natricem, & Dioscorides hydrum vocat, Nicander Chersydrum appellare videtur. is in locis parum aquæ habentibus, aut paludibus versans, ranis infestissimus existit, Gillius. Quòd natricem rana male oderit, atque incredibiliter pertimescat, ipsum ideo contrà summa vocis contentione exterrere conatur, Ælianus. Ranæ ex omnibus hydrum maximè odêre ac timent, quare appropinquante eo hostem prius clamitando aduersus eunt, Volaterranus (ex Æliano, vt videtur, nescio an rectè.) Obseruatum sibi Albertus scribit talpas libenter pasci bufonibus & ranis, easque viuas à talpis aliquando comprehendi: ranas verò & bufones comedere talpam mortuam. Martion Smyrnæus rumpi scolopendras marinas sputo tradit: item rubetas aliasque ranas, Plinius. ¶ Ranæ obstreperæ conticescent, si in ripa exposueris lucernam accensam, Africanus in Geopon. Græcis.

E.

Pueri apud nos rubicunda lana aut panno rubente ad hamum alligato ranas capiunt. ¶ Fel capræ

capræ in terra in vase aliquo repositum ad se dicitur ranas congregare, ac si gratum aliquid in eo reperiant, Albertus. Ex ranis esca fit ad cancros capiendos, vt dicam in Cancris. Carnibus ranarum vel hamo additis, præcipuè purpuras certum est allici, Plinius. Fœtus ranarum (quos gyrinos vocari diximus) vrunt, & eo cinere felem exenteratum & pelle detracta tostum, illitumq́; melle, aspergunt: & ita circa syluam aliquam, vbi vulpes aut lupi versantur, trahunt, vt odore alliciant, vt scripsi in Lupo *E.* ¶ Aquarum notæ sunt iuncus, & harundo, multumq́; alicui loco pectore incubans rana, Plinius 31.3. ¶ Ranæ lutariæ apibus nocent, Ælianus. ¶ Ranæ vltra solitum vocales, tempestatis signa sunt, Plinius: pluuiam denunciant, Ælianus. Altius vel clarius solito coaxantibus ranis pluuiam portendi obseruatum est, Plutarchus in libro Vtra animal. Ingruentium aquarum certius præsagium exhibent ranæ præter solitum vocales: Quod Aratus, Plinius, Maro quoq; noster prodidere, Cælius. Tempestatem (χειμῶνα) prædicunt, vt Aratus canit, cum magis & supra consuetudinem clamant: Quoniam, vt Theon interpres scribit, aquam frigidiorem reddi sentiunt: vel quia gaudent aquis, & maximè pluuijs vtpote dulcioribus, vnde & fœcundiores redduntur, vt plantæ etiam pluuijs rigatæ lætius germinant. Arati carmen Auienus sic reddit: *Et veterem in limo rana cecinere querelam.* Et Cicero lib. 1. de Diuinatione. *Vos quoq; signa videtis aquai dulcis alumnæ, Cum clamore paratis inanes fundere voces, Absurdoq; sono fontes & stagna cietis.* Certum est autē eum hæc verba de ranis protulisse, quanquam interpositis quibusdam, ordine forsan per librarios turbato, iterum de ranis sic scribat: Quis est qui videre ranunculos hoc suspicari possit? Sed inest mira & ranunculis quædam natura, significans aliquid, per se satis certa, cognitioni autem hominum obscurior. Ranæ coaxantes vesperi pruinam postridie non futuram indicant, idq; certò vt aiunt. plerunq; etiam serenitatem sequentis diei, sed hoc non rarò fallit. ¶ M. Varro author est ab ranis ciuitatem in Gallia pulsam, Plinius. De pluuia ranarum in Pæonia & Dardania, &c. scripsi in *C.*

Ratio ranas capiendi. *Vsus ex ranis.* *Prognostica tempestatis.*

F.

Virides ranæ præcipuè in cibum admittuntur: sed & subcinereæ quædam & subliuidæ, vt Georg. Agricola scribit, quæ similiter in fluuijs, lacubus & piscinis viuunt, partim vocales & edules sunt, partim mutæ & non eduntur. In Anglia virides deesse audio, nec vllas edi. Apud veteres quidem ranas aut earum decoctum intra corpus sumi solitum, medicamenti tantum, non cibi gratia legimus, vt sequenti capite ostendemus.

Vsus ranarum in cibo.

¶ Ranarum ius ranasq́; ipsas sumptas ijs mirificè opitulari, qui à venenatis percussi essent reptilibus, (verba sunt Aloisij Mundellæ ex epistola numero octaua in Volumine epistolarum eius) legimus in secundo Aetij lib. cap. 162. & lib. 13. eiusdem cap. 5. & septimo Pauli Æginetæ libro: vbi ab illis asseritur, si cum sale oleoq; ranarum ius hauriatur, mirificè prodesse percussis à reptilibus: Quorum testimonio fretus ranas interdum edere non dubitaui, alijsq; vt ederent permittere: quamuis illarum nutrimentum, quod in corpus hominis distribuitur, tale fore existimauerim, quale à Galeno lib. 3. de aliment. fac. cartilagineis attribuitur, minus concoctioni difficile, & mediocriter in aluum exiens. Nuper verò cum ranas sale oleoq; conditas in cœna sumpsissem, partim ex iure albo coctas, partim frixas, adeò vehemens vomitus me inuasit, aliaq; verenda symptomata tribus ferè diebus continuis me exagitarunt, vt aliquod venenum me sumsisse proculdubio existimauerim. erant enim ranæ illæ, vt postea mihi relatum fuit, stagnantis cuiusdam loci & palustris incolæ, longoq; ex itinere ad nos delatæ, continuo calore & agitatione semicorruptæ. ranarum enim substantia, quòd laxa sit atq; humida, putredini parata est. Si verò recenter capiantur, & diligentissimè denudentur, & in puris aquis degerint, non limosis, non tantum vt aliâs noxias esse dixerim, præsertim quæ carne solidiore constant, optimeq; conditæ sunt. Verum huiusmodi cibos non multum laudauerim, qui penuria vrgente, aut viuendi copia & luxu potius edi solent, quam vlla ratione, sicuti fungi, legumina omnia ferè, cochleæ, carnes ferorum animalium, & pleraque id genus reliqua, vt ait Galenus in lib. de cibis boni & mali succi, & in lib. de morbis vulg. Cur autem Aetius lib. 13. cap. 55. palustres ranas inter venena connumeret, loco verò superius à nobis citato dicat palustrium ranarum ius magnum præsidium ijs adferre qui à venenatis icti sunt reptilibus, si illæ oleo & sale conditæ aqua elixentur, equidem incertus sum, &c. (Excusatur Aetius quod lib. 2. βατράχους λιμναίους pro antidoto commendarit: lib. autem 13. ἑλείους, vt puto, [nam & Dioscorides φρῦνον ἢ βάτραχον ἕλειον dicit] inter venena numerârit: Latini interpretes pro vtraq; voce palustres vertunt. Sed λίμναι, lacus sunt maiores liberiorisq; aquæ: ἕλη, paludes minores & impuriores, plantis è cœno nascentibus confertæ. (Cæterum longè laudabilius esse existimo ac tutius, ranas omnino interdici, aut saltem dictis de causis parcius in cibis sumendas esse, inprimis verò propter vendentium auaritiam & fraudem. rubetas enim & mutas ranas, indubitata venena, palàm in foro piscario & publicis tabernis, magno salutis nostræ periculo, quotidie nobis venundare non erubescunt aut timent. Illud quoq; non conticuerim quod piscator quidam me nuperrimè admonuit, ranas scilicet quæ adempta cartilagine exteriore & cute, magis albo colore sunt, alijs quidem longè nocentiores, & minus cibis idoneas esse, quòd veneni speciem quandam præ se ferant, quibus de causis in posterum, vt dixi, omnino ab illis abstinere constitui: id quod vt cæteri quoq; faciant consulo adhortorq́;, Hactenus Mundella. Cæterum quæ ille ci-

tat ex Aetio & Ægineta, eadem prius Dioscorides scripserat de ranarum (simpliciter, non palustrium) facultate aduersus venenatos morsus lib. 2. at sexto libro rubetam inter venena numerans, ranam palustrem cognominat. est enim rubeta quædam palustris, alia terrestris. sed hæc nocentior est, ni fallor. Marcellus vel coniunctionem disiunctiuam addit, tanquam de duobus ranarum generibus sed vtrisq; venenatis Dioscorides in eo loco agat: nam & Ægineta sic legit. Vt ut est, vis quæ ex ranis earumve iure contra serpentes petitur, ranis simpliciter, (edulibus nimirum & in puriore aqua degentibus) attribuitur: venenum vero rubetis & ranis palustribus, id est bufonibus siue in terra siue in aqua palustri & impuriore versantibus. ¶ Rana figura est bufonis, sed sine veneno, Albert. Ranis aquaticis plurimi secure vescuntur, (apud nos viridibus tantum,) & præcipuè Lombardi per quadragesimam. Ranarum fluuiatilium posteriores pedes gratissimi sunt in cibo, & contra serpentes adiumento, Sipontinus. Ranæ bolo captæ meliores esui putantur, quàm quæ fuscina. à serpentum enim morsu attrectatæ ac læsæ bolum attingere non putantur. Captarum coxulas denudatas pelle, per noctem aut diem in recenti aqua natare sinimus: inuolutas deinde farina in oleo frigimus. Frictas & in patinam translatas Palellus meus salsa viridi suffundit, ac fœniculi floribus aromatibusq; inspergit, Platina.

Vltima, sed nostros non accessura lebetes, *Ni saliat, putris rana parabat iter.*
Noluimus, succi est pluuij & limosa maligni. *Irata est, & adhuc rauca coaxat aquis,* Fiera.

Qui ranis frequenter vtuntur, colore plumbeo inficiuntur. quamobrem non cibi sed medicamenti ratione sumi debent. reddunt enim corpus putrefactioni aptum, Galeatius de S. Sophia. Scholiastes Nicandri docet rubetas in calidioribus locis magis venenosas esse: similiter ego ranas iudicarim in calidis regionibus in cibo sumptas nonnihil veneni habere, in Germania verò & frigidis locis innocentiores esse. Refert etiam quo tempore capiantur. nam libidinis suæ tempore noxias esse non dubito. Plinius, Tussim (inquit) sanare dicuntur piscium modo è iure decoctæ ranæ. suspensæ autem pedibus, cum distillauerit in patinam saliua earum, exenterari iubentur, abiectisq; interaneis condiri.

G.

Remedia ex ranis. In omni virulenti animalis morsu auxiliantur ranæ elixæ & comestæ. Verum si qui earum esum auersentur, ranas donec victæ (flaccidæ) reddantur coquito, & iusculum ipsum ignaris absorbendum præbeto, Aetius 13. 10. Caro ranæ resistit puncturæ vermium venenosorum, Auicenna 2. 146. Contra omnium serpentium (ἑρπετῶν) venena pro antidoto sunt ranæ, si ex sale & oleo decoctæ edantur, iusq; earum itidem sorbeatur, Dioscorides Ruellio interprete. Ego Marcelli translationem præfero, quæ habet: Sumitur eadem vtilitate & decoctarum ius: vt nihil referat ranæ elixæ per se edantur, an ius earum per se sorbeatur: quem sensum Aetius quoq; secutus est: vt ex eius verbis iam recitatis apparet. Quod si quis ipsas vnà cum iure sumere voluerit, rectè & ille fecerit, & forte efficacius. Ægineta simpliciter habet ranas cum iure paratas, (βατράχους ζωμιστούς. constat autem ius simpliciter dictum aqua, oleo, & sale,) edi ab illis qui à venenatis animalibus morsi fuerint. Idem rursus inter remedia ad viperæ morsum, Aliqui (inquit) ranas in iure coctas in cibo dederunt. Ranæ palustres in aqua elixatæ, saleq; & modico oleo conditæ venenosorum reptilium ictibus, si ius earum bibatur, magnum præsidium afferunt, Aetius 2. 163. Fluuiatiles ranæ, si carnes edantur, iusve decoctarum sorbeatur, prosunt, & contra leporem marinum, & contra serpentes supradictas, (chalciden, cerasten, sepem, elapem, dipsadem, &c.) contra scorpiones ex vino, Plinius. In summa, contra omnia venena, vel potu, vel ictu vel morsu noxia, succus earum ex iure decoctarum efficacissimus habetur. Plinius 32. 5. vt noster codex habet: nec apparet, quo illud (*earum*) sit referendum, nisi ad stellas (vt Wottonus facit) quæ tamen intra corpus à medicis non dantur. Ego omnino legerim (*ranarum.*) Marcellus Hermolaum reprehendit, qui ex Dioscoride reddiderit succum ranarum è sale atq; oleo decoctarum contra serpentium venena sumi: imitatus videlicet Plinium 32. 4. scribentem, Ranarum marinarum ex vino & aceto decoctarum succus contra venena bibitur. sed ranæ marinæ (vel piscatrices potius, βάτραχοι ἁλιεῖς) sui generis pisces sunt inter planos: & succus non idem quod ius: ille exprimitur, hoc coquendo fit. Plura de hoc Plinij errore circa ranas marinas, leges infra in Salamandra G. Nicander in Theriacis contra morsus venenosos elixas è bammate commendat: Scholiastes cum vino vel aqua vel aceto coqui & bibi iubet. ego βάμμα acetum potius quàm alium liquorem interpretor: quod id præcipuè, vel per se, vel alijs condimentis adiectis adintinctus, quos & embammata Græci vocant, in vsu sit. Auicenna & Serapio Dioscoridis verba transferentes, non solum contra venena aut vermes venenosos, sed contra lepram quoq; ranas in iure coctas remedio esse scribunt, quod ab Auicenna 2. 596. bis scribitur, primum sub titulo de decoratione, vbi remedia aduersus scabiem quoq; & lepram collocare solet: & rursus ad finem capitis, nec aliquid mutatur à Bellunensi. Ego huius erroris occasionem non video: hoc tantum ad eius excusationem occurrit, ranas non intra corpus sumptas, sed foris illitas, (decoctas scilicet cum aqua vel simplici, vel salsa & marina,) psoræ &

ræ & scabiei, cuius & lepra species est, remedium esse, vt infra ex Plinio docebimus. Ranæ coctæ comestæ, & iusculum earum potum, efficacissimè prosunt contra viperæ morsum, Aetius. Iis qui salamandram intra corpus sumpserunt, præter opinionem prodest ranarum iusculum, si eryngij radices in eo coquantur, Aetius. Iisdem Auicenna prodesse scribit oua testudinis marinæ, & ranæ decoctæ cum calamintha. Testudinum marinarum carnes ammixtæ ranarum carnibus contra salamandras præclarè auxiliantur, Plinius. Et alibi, Ranarum marinarum (quæ piscium planorum generis sunt, vt supra dixi) ex vino & aceto decoctarum succus contra venena bibitur, & contra ranæ rubetæ venenum, & contra salamandras. Ranæ coctæ (elixæ) vel assæ caro pro remedio datur contra rubetæ venenum, Nicander. Apollodorus eryngium aduersus toxica cum rana decoquit, Plin. Falconibus malè affectis Albertus inter remedia ranam aliquando dari iubet. Idem ranunculum aridum tritum cum carne calida falconi fascinato à quibusdam dandum præscribi meminit. Quidam ranam excoriatam impositam spicula & quicquid carni infixum hæret, extrahere putant, authorem citantes Auicennam. ¶ Contra spasmum aliqui iuscellum ranarum dant, experimentum esse dicentes. sed hoc odiosum est, & nihil in se commodi habet quod ratio probet, Cælius Aurelian. ¶ Prosunt ranæ elixæ (cum oleo & sale) contra veteres abscessus τενόντων, (id est tendinum in ceruice, vt Marcellus in Annotationibus suis pluribus astruit,) Dioscorides. Ruellius vertit contra inueteratos tendinum rigores: Plinium, vt video, secutus, cuius hæc sunt verba: Rigor ceruicis mollitur castoreo poto cum pipere ex mulso mixto ranis decoctis ex oleo & sale, vt sorbeatur succus: Sic & opisthotono medentur, tetano, spasticis verò piperè adiecto. Ex his verbis Plinius non tenontas, id est tendines, sed tetanum legisse videtur, qui ipsi ac Celso rigor ceruicis est: vt mireris, cur nominato ceruicis rigore mox rursus tetanum tanquam diuersum affectum nominet. Hoc etiam interest, quòd Plinius hoc remedium bibi vult, Aetius & Arabes foris adhiberi: Dioscorides non exprimit. Rana in oleo elixata sui decocti fomentatione (καταιονήσει) diuturnos chordarum (τενόντων ὀδύνας) dolores sedat, morbum articularem leuat, ac durities mollit, Aetius. Sed hæc facultas fortassis ad ranas rubetas magis pertinet, è quibus acopum ad morbos omnes articulares celebratur, vt dicam infra in Rubetis. Ius ranarum in sale & oleo coctarum confert apostematibus chordarum quum eis superinfunditur, Auicenna: cum puluerisatur super ea, Serapio (quod non placet.) Tussim sanare dicuntur piscium modo è iure decoctæ in patinis ranæ. suspensæ autem pedibus, cum distillauerit in patinam saliua earum, exenterari iubentur, abiectisq́; interaneis condiri, Plinius. Dysentericis medentur ranæ cum scilla decoctæ, ita vt pastilli fiant, Idem. Ranæ aquaticæ in vino vetere & farre decoctæ, ac pro cibo sumptæ, ita vt bibatur ex eodem vase, hydropicis medentur, Author cuius nomen excidit. Aquam educit per aluum rana fluuialis ex albo iure comesta, Nic. Myrepsus. ¶ Psoras tollit rana decocta in heminis quinq; aquæ marinæ: excoqui debet donec sit crassitudo mellis, Plinius. ¶ Equorum scabiem ranæ decoctæ in aqua extenuant, donec illini possit: aiuntq́; ita curatos non repeti postea, Idem. Si equus aut aliud iumentum scabiem patiatur: ranas palustres (βατράχους λιμναίους) cum aceto acerrimo, oleoq́; & spuma nitri commiscens pro certa portione, simul decoquito, & illinito, Tiberius in Hippiat. Græcis. Super tumores pestilentes ranas aliqui recentiores superilligant, & mortuis recentes substituere pergunt donec nulla amplius moriatur. Maximè autem quartanis liberant ablatis vnguibus ranæ adalligatæ & rubetæ, Plin. Ranas contritas aut ventres eorum scissos pro malagmate articulis imponito, efficaciter quoscunq; dolores eorum sedabis, Marcellus. Emplastrum Ioannis de Vigo ad dolores articulorum, quod repetit Iac. Syluius in libro de delectu simplicium, &c. recepit inter cætera ranas viuentes sex. Audio felicem eius vsum esse ad vlcera antiqua sananda. Neruis vulneratis prodest, terræ lumbricos indere tritos, *Queis vetus & ranis sociari axungia debet*, Serenus. Ignes sacros restinguunt ranarum viuentium ventres impositi, pedibusq́; posterioribus pronas adalligari iubent, vt crebriore anhelitu prosint, Plin. Siriaseis infantium spongia frigida cerebro humefacto rana inuersa adalligata efficacissimè sanat, quam aridam inueniri affirmant, Idem. ¶ Decoctæ (probe coctæ, Archigen.) in aceto & aqua, dentium dolores collutione leniunt, Dioscorid. & Archigenes apud Galenum de compos. med. sec. locos, qui hoc decoctum diutius ore retinendum docet. Decoquuntur ranæ singulæ in aceti heminis, vt dentes dolentes ita colluantur, contineaturq́; in ore succus. Si fastidium obstaret, suspendebat pedibus posterioribus eas Salustius Dionysius, vt ex ore virus deflueret in acetum feruens, idq́; è pluribus ranis. Fortioribus stomachis ex iure edendas dabat. Maxillaresq́; ita sanari dentes præcipuè putant: mobiles verò supradicto aceto stabiliri. Ad hæc quidam ranarum corpora binarum præcisis pedibus in vini hemina macerant, & ita collui dentes labantes iubent. Aliqui totas adalligant maxillis. Alij denas in aceti sextarijs tribus decoxêre ad tertias partes, vt mobiles dentium stabilirent. Necnon XXXVI. ranarum corda in olei veteris sextario sub ęreo testo discoxêre, vt infunderent per aurem dolentis maxillæ. Alij iecur ranæ decoctum & tritũ cum melle imposuere dentibus. Omnia suprascripta ex marina rana efficatiora. Si carioli & fœtidi sunt, centum (ranam forte, vnam scilicet) in furno arefieri per noctem præcipiunt: postea tantundem salis addi atq; fricari, Hucusq; Plinius. Anginas abolet ranarum decoctarum ex aceto succus: hic & contra tonsillas prodest, Idem. Rana

De oleo ex ranis.

viua si ventri torminosi adponatur, in eam vitium confestim transire dicitur, Marcellus. ¶ Oleum de ranis Io. Mesuæus describit cap. 449. his verbis: Recipe ranarum aquaticarum circiter libram semis: & funde super eas in vase vitreo olei sesamini chist (sextarium) semis: & obturato ore vasis decoque sicut dixi in oleo de serpentibus (cap. 447.) Confert hoc oleum (vt ex Mesuæo Syluaticus citat cap. 221. dolori arthritico & podagræ calidæ: & temporibus illitum in febribus ob inflammationem aliquam ortis, somnum prouocat. (Vide infra in Rubetis *G.*) Hoc oleum (inquit Syluius) etiam hodie parant, ob id tantum quòd sit necessarium ad emplastri de ranis compositionem à Io. Vigo descriptam. Podagræ calenti admouerunt quidam, sed nullo fructu. neq; enim frigiditas in eo magna esse potest ab his capitibus (ranarum) coquendo coctione tam longa, & ea in oleo sesamino, alteratis. Rectius meo iudicio ranæ virides in syluis crebræ, vnguibus reptantes in altissimas quasq; arbores, & sub noctem brexantes (vox enim earum vnica est *brex*) oleo violato, vel omphacino ad hos vsus incoquerentur. Oleo de ranis (inquit Manardus in Mesuen) vidi quosdam vtentes in podagra. Sed in ea nullum magis præsentaneum vidi auxilium & absque periculo, quam vt eam homo æquo animo ferat expectans Hippocratis terminum. Olea ex animalibus facienda, viua ipsa recipiunt, vt in his moriantur scorpiones, serpentes, ranæ, &c. Syluius. Oleum de ranis, vtile est podagricis & arthriticis doloribus, & membris quæ malè nutriuntur aut contabescunt: fit autem hoc modo, In olei communis libram ranæ fluuiatiles quatuor iniectæ, cum suffocatæ fuerint coqui debent in olla noua incrustata & obtecta, lento igne, donec carnes ab ossibus dissoluantur: tum extrahi, & in mortario tritæ rursus inijci: cumq; semel tantum in oleo efferbuerint, oleum ab igne remotum colatur ne quid feculentum remaneat. sic addes, terebinthinæ lotæ & claræ vncias quatuor, & ad ignem miscebis non amplius decoquendo. Hoc oleum miræ efficaciæ est, vt nos docuit Georgius Pictorius insignis medicus Ensishemij. *Sæpe ita peruadit vis frigoris, ac tenet artus, Vt vix quæsito medicamine pulsa recedat. Si ranam ex oleo decoxeris, abijce carnem, Membra foue*, Serenus. Ranæ in triuio decoctæ oleo, abiectis carnibus, perunctos liberant quartanis. sunt qui strangulatas in oleo ipsas clam adalligent, oleoq; eo perungant. Cor earum adalligatum frigora febrium minuit: & oleum in quo intestina decocta sint, Plinius. Vt pellatur quartana quidam iubent indulgere Veneri initio caloris: *Sed prius est oleo partus feruescere ranæ In triuijs, illoq; artus perducere succo*, Serenus. Contra omnem mâlin, (pestilentem in iumentis affectum:) crocodilum terrestrem & ranam oleo inijce & coque in olla, donec carnes eorum in oleum resoluantur: tum cola, & infunde naribus iumenti, Agathotyches in Hippiatricis cap. 2. Podagris articularibusq; morbis vtile est oleum in quo decocta est rana & ipsius intestina, Plinius. Vtiliter in dolore perunguntur (articuli & pedes) oleo in quo diu decocta sint intestina ranarum, Marcellus. Si confirmata iam fuerit podagra, proderit nitido ranæ decoctum viscus oliuo, Serenus. Oleum in quo discocta sit rana, ad dolores (aliâs abscessus, aliâs rigores) tendinum fotu vtile est, Aetius lib. 2. Vide superius inter facultates ranæ eiusve decocti intra corpus sumendi.

Vox ranarum brex. vnde brexare.

Rana arefacta.

¶ Ex recentioribus nonnulli ranam abiecto capite arefactam sesquidrachmæ pondere potam ex vino aut pulte, tædium Veneris adferre affirmant, Alex. Benedictus.

Aqua destillata ex ranis.

¶ Ex ranis viridibus quæ ad ripas aquarum degunt, vel ex ouis earum, liquor vi ignis instrumento chymistico elicitur: qui omnes præter naturam tumores calidos, vel absq; tumore supercalfactos locos linteolis ex eo madentibus impositis mitigat & refrigerat: item articulares dolores calidos. Sanat etiam manus, quæ rimis & cutis duritie nimia humorum acrimonia & calore afficiuntur, si subinde lauentur eo, & linteolis ex ipso madefactis humectentur, Ryffius ex Hieron. Brunsuicensi vt conijcio, cuius librum adeat cui vacat.

Cinis.

¶ Ranæ cuiuscunq; cinis in potu datus suum morbis medetur, Plinius. Ranarum cinis illitus (ἐπιπασθεὶς, inspersus,) profluentis sanguinis impetus sistit, Dioscorides: sistere traditur, Galen. Causam addit Ægineta, quoniam maximè siccet. Sunt & recentiores qui hoc confirment. Ranæ crematæ cinis membranæ cerebri vulneratæ, aut ruptæ venæ inspersus, sanguinem reprimit, Aetius lib. 2. Ad fluxum sanguinis è vulnere: Vstæ ranæ cinerem vulneri inspergito. sed superponi debet spongia ex oxycrato, & frequenter siccitatis ratione mutari, Galenus Euporist. 1. 129. Ad sanguinem sistendum & ranarum illinunt cinerem, vel sanguinem inarefactum. Quidam ex rana calamite, id est minima & viridissima, cinerem fieri iubent. Aliqui & nascentium ranarum in aqua quibus adhuc cauda est, in calice nouo combustarum cinerem, si sanguis per nares fluat, inijci, Plin. Ranæ cinis inspersus sanguinem vndecunq; profluentem, cohibet: & è naribus erumpentem, si instilletur, Rasis. Insufflatio (in nares) de rana adusta, vehementer restringit sanguinem. quin puluis eius circa collum suspensus prohibet sanguinem vndecunq; fluentem. Nuper quidam alligauit hunc puluerem circa collum gallinæ, & mox amputato eius capite nihil sanguinis profluxit, Galeatius de S. Sophia. Cinis ranæ cum aceto fluxum narium, vlcerum & sexuum (genitalium) restringit. Venas etiam & arterias & combustionem sanat, Kiranides. Theophrastus Paracelsus in Chirurgia sua Germanica ranæ cinerem numerat inter remedia quæ sanguinem supprimant. Vide infra in Rubeta *G.* & in Ranunculo viridi. Vt pili totius corporis aboleantur: Pellem ranæ vstam inijce in aquam balnei, Kiranides.

Echinum

Echinum comburi cum viperinis pellibus ranisq́, & cinerem aspergi potioni iubent magi, claritatem visus promittentes, Plinius. Ranarum cinis cum pice liquida illitus alopecias sanat, Dioscorides & Kiranides, qui emplastri modo imponi iubet: sanare perhibetur, Galenus. plurimum enim siccat, Ægineta. Auicenna liquidæ picis mentionem in hoc remedio omisit. Alopecias replet, ranarum trium, si viuæ in olla concrementur, cinis cum melle, melius cum pice liquida, Plinius. Ranæ paruæ vruntur, & cinis cum pice liquida miscetur: quo remedio si fricentur alopeciam expertæ partes donec rubescant, & mox eodem inungatur, prodest, Rasis. Ranam habentem longa crura combure, & terens assume cum pice liquida, & vnge locum præfricando ipsum, Galenus Euporist. 2. 86. Vide infra in Ranunculo viridi.

¶ Ranarum paruarum siue viridium, sanguinem siue succum pro psilothro aliqui commendant, & ne euulsi in palpebris pili renascantur: Plinius etiam ranarum simpliciter: quæ nos omnia ad ranam viridem paruam priuatim referemus. Quoniam enim psilothra vel caustica vel septica sunt, non ad virides maiores & edules ranas, sed ad venenatas vis ista referenda videtur. quanquam & paruæ virides parum veneni habere videntur, vt psilothri vis ad rubetas forte magis pertineat. Si quis voluerit quòd pili titillarium pueri non nascantur, depilentur & inungantur loca sanguine ranarum, Elluchasem. ¶ Ranarum carnes impositæ suggillationem rapiunt, Plinius. Ranarum carnem morsui salamandræ imponi iubet Auicenna. *Sanguis.*

¶ Ranarum adeps auribus instillatus statim dolores tollit, Plin. Adeps ranarum palustrium liquefacta, si tepens in aurem infundatur, dolores nimios mitigabit, Marcellus. Auditus difficultatem emendari putant, infuso ranarum pingui, dum coquuntur illæ, collecto, Incertus. ¶ Oculis earum (ranarum: nisi eorum legas, id est cancrorum, de quibus propius dixerat) ante Solis ortum adalligatis ægro, ita vt cæcas dimittant in aquam, tertianas abigi promittunt. Eosdemq́; oculos cum carnibus lusciniæ in pelle ceruina adalligatos, præstare vigiliam, somno fugato tradunt, Plin. Ranæ dexter oculus dextro, sinistro læuus suspensi è collo natiui coloris panno, lippitudines sanant. Quòd si per coitum ranæ eruantur, albuginem quoq́; alligati similiter in putamine oui. Cancri etiam oculos adalligatos collo, mederi lippitudini dicunt, Idem. Ranam de lacu prendes, & spina oculos ei subtiliter erues, atque in panno coccineo delicio ligatos oculis interius cruentis superpones, citò medeberis, Marcellus. *Adeps. Oculi.*

¶ Affectus quidam fistula supra stomachum, quæ antea curari non potuerat, quotidie mane quinque ranarum aquaticarum corda, catapotiorum instar deglutiuit, vnde breui curatus est, Arnoldus lib. 4. Breuiarij. Dysentericis medetur fel siue cor ranarum cum melle tritum, vt tradit Niceratus, Plin. Cor ranarum adalligatum frigora febrium minuit, Idem. Et rursus, Iecur ranæ vel cor adalligatur in panno leucophæo contra febres. Aliqui 36. ranarum corda in olei veteris sextario sub æreo testo discoxêre, vt infunderent per aurem dolentis maxillæ, Plinius inter remedia ad dolores dentium. Iecur ranæ geminum esse dicunt, obijciq́; formicis oportere, eam partem quam appetunt contra omnia venena esse pro antidoto, Plinius. Contra morsus venenosos iecur ranæ ex quolibet vino salubriter bibitur, Nicander in Theriacis. Si rana scindatur per dorsum, & capiatur iecur ranæ & ponatur in folio caulis, & exiccetur & detur epileptico, mirabiliter confert, Galeatius. Aliqui iecur ranæ decoctum & tritum cum melle imposuêre dentibus dolentibus, Plin. *Cor & iecur.*

¶ Plinius cum docuisset phagedænę & cacoethe quomodo curentur, subdit: Vermes verò innati ranarum felle tolluntur. Obscurus quidam tanquam ex Plinio, citat, vermes natos in homine hoc felle tolli. verum Plinius non quosuis in homine vermes hoc loco, sed vlcerum tantum intelligit. Vermes vlceribus capitis vel quibuscunq; innati, ranarum felle tolluntur, Marcellus. Fel ranarum sanandis oculis aptissimum esse alicubi legere vel audire memini. Dysentericis medentur ranæ cum scilla decoctæ, ita vt pastilli fiant: fel siue cor earum cum melle tritum, vt tradit Niceratus, Plin. Prodest & febri ranarum fellis cinis, Idem. *Fel.*

¶ Ranas contritas aut ventres earum scissos pro malagmate articulis imponito, efficaciter quoscunq; dolores eorum sedabis, Marcellus. Vtiliter in dolore perunguntur (articuli & pedes) in quo diu decocta sint intestina ranarum, Idem. Plinius idem oleum contra febres inungendum commendat. *Intestina.*

¶ Ranarum crura ab Alexandro Benedicto laudantur in phthisicorum cibo. mirè enim (inquit) recolligentibus vires conueniunt. refrigerant sanguinem, & choleram pariter sedãt, conglutinant, bene nutriunt, non euanescente facile nutrimento. Et ex ijs aqua ex sublimato vapore collecta efficacissima perhibetur. *Crura.*

¶ Si quis Martio mense cum genituram seu sperma (vel oua potius) ranarũ primum inuenerit in aquis, manus inde abluerit, scabiem & impetiginem earum curari audio. Retulit hoc nobis expertus quidam in seipso, cum post Gallicum morbum manus impetiginosas habuisset longo tempore, legerat autem in libro quodam manuscripto, eum qui manus puras & nitidas toto anno habere vellet oportere hoc spermate mense Martio manus lauare: & sic manus illas insuper habituras eam vim vt impositæ morbos quosdam curent, vt ventris tormina, & lactis grumos in mamillis. Sunt qui asserant, manum semel sic lotam toto anno efficacem futuram vt vermem vulgò dictum, (cuius species est paronychia,) extinguat, si digitum aut partem affectam comprehendens aliquandiu teneat. Alij verisimilius, non postea, sed cum primum lota est manus hoc spermate siue recenti, siue seruato in olla, vim illam habere putant, vt si madida adhuc à lotione partem affectam *Sperma.*

vel hominis vel bruti aliquantiſper tenuerit, auxilietur. hoc vt quotieſcunque opus eſt fieri poſſit, ſperma collectum menſe Martio in ollam vitreatam ponunt: quam linteo & operculo inſuper ligneo tectam terra defoſſam obruunt, & per duos vel tres menſes relinquunt in loco Soli expoſito. Sic ſperma in aquam reſoluitur, quæ primò obſcurior & turbulenta eſt, poſtea fit clarior. Hæc aqua ſeruatur: & cum vermis ſeu paronychia vrget, intinctum in eam linteum, digito applicatur, vnde vermis (dolor) eodem die extinguitur: quo facto digitum foueri oportet ſupra decoctum hibiſci & chamæmali. hæc ſcilicet apotherapia eſt propter ſperma nimium refrigerans. Videntur enim mihi ranæ aquaticæ & omnes earum partes, vel excipio, frigidæ humidæq; eſſe, & refrigerando dolorem auferre, vt narcotica ferè: maximè verò ſperma earum. Audiui & ab alijs, vno & altero, qui manus ſuas recenti ranarum ſpermate ablutas, à ſcabie liberatas aiebant. Ad vermes ſeu paronychias pulſantes propter inflammationem, quæ ſcilicet ſuppurari poſſunt: Sperma ranarum in vaſe vitreo ſine in aquam ſolui: in qua madefactum linteum parti affectæ circumpone: vel digitale ex cera virgine hoc liquore ſubacta factum impone. hoc ſuppurationem prohibet, Ex libro Germanico manuſcripto. Ranarum ſpermatis vſus eſt etiam vt purior & nitidior ſit facies, Mich. Herus.

H.

Etymologia. *a.* Rana animal eſt amphibium, quòd in aqua & terra poſſit viuere, à ſua voce dictum, Varro. Rana à garrulitate vocata eſt, eò quòd circa genitales paludes ſtrepit, & ſonos vocis importunis clamoribus reddit, Iſidorus. Βάτραχος dictus eſt à vocis aſperitate, παρὰ τὸ βοῆς τραχεῖαν ἔχειν, βοάτραχός τις ὤν, Varinus. Sed fortè ab Hebræis potius deducta hæc dictio fuerit, quibus rana *zephardea* dicitur, per aphæreſin & metatheſin literarum. Βοτράχου pro βατράχου apud Hippocratem legitur: ſed codices quidam βατράχου habent, Galenus in Gloſſis.

Synonyma. Βότραχος, rana, Heſych. Βόρταχος, rana, Varinus. Eſt & βόρταχος ſecundum aliquos ἡ ἰπτικὴ καὶ σιπύδης πόσις, Heſych. & Varinus. Βάτραχοι poëtæ & Iones βότραχοι vocant, quod & apud Ariſtophanem & Xenophanem poëtas legitur, Hermolaus. Βρόταχος, rana, Ionicè: Cyprijs βρύχετος, Varinus. Βύρταχος, rana, Idem. Βάθρακος pro βάτραχος Ionicum eſſe apud eundem legimus in voce Κιθών. Βεγατάχους, βατράχους, Heſychius & Varinus. Βρίαγχος, rana, Iidem. Βειαγχόνι, rana Phocenſibus, Iidem. Βάβακοι Elienſibus cicadæ, Ponticis ranæ ſunt, Heſych. & Varinus. Βλαχάν, rana, Varinus. Βλίχαρος, rana, Suidas. Βλίχανον, βάτραχον καὶ βλίχαν, Heſychius & Varinus. Βεννοί, ranæ, Varinus. Βώξ, rana, Idem: nimirum quaſi boax, quòd vocalis clamoſaq; ſit: nam & piſcis quidam qui vocalis creditur, eodem nomine appellatur. Παρφυσίδες, ranæ, Varinus: quòd buccas ſcilicet inter clamandum inflare ſoleant: vt & reliquum corpus aliquando, præſertim per iram. Καρπίας, rana, Idem. accedit autem hæc vox ad Germanicam Krott / qua bufonem ſignificamus. Κοάξ, rana, Varinus: (Κοάξ, paroxytonum apud Heſychium) per onomatopœan, ſi rectè legitur: nam hæc dictio propriè pertinet ad ipſam ranarum vocem, vt in C. ſcripſimus. Βάρακος, rana, Heſych. Vulgò hodie Græcis βορδαχάς.

¶ Epitheta. *Garrula limoſis rana coaxat aquis*, Author Philomenæ. *Hic piſcibus atram Improbus ingluuiem, ranisq; loquacibus explet*, Verg. lib. 3. Georg. de cherſydro. *Turpes*, Horat. Epodo. *Paluſtres*, Idem 1. Serm. *Virides*, Ouidius 15. Metam. Sunt & alia apud Textorem: querula (ex Columella:) virens, obſtrepens, aquatica, blaterans, paludicola, paludigena, ſtagnicola, canora, coaxans, crepitans, rauca, coaxatrix, & lurida: quod poſtremum rubetæ proprium dixerim. quanquam Hermolaus ſcribat epitheton hoc ranarum omnium à poëtis exiſtimari. ¶ Βλαισοπόδης, βάτραχος. Suid. Δειλαὶ γενεαί, Aratus de ranis. Γεραίων καναχοὶ τοκῆες βάτραχοι, Nicander in Theriacis: item λαιδροὺς (impudentes ob multum clamorem) γεραίων τοκῆας. Λιμναῖα κρηνῶν (pro λιμνῶν καὶ κρηνῶν) τέκνα, Ariſtophanes in Ranis. Φιλῳδὸν γένος, Ibidem. ¶ Epithetis addemus etiam propria illa ranarum conficta ab Homero nomina in ſua Batrachomyomachia, quæ ſunt: Λιμνόχαρις, Πηλεύς, Ὑδρομέδουσα, Φυσίγναθος, Ὑψιβόας, Σευτλαῖος, Πολύφωνος, Κραμβοφάγος, Λιμνήσιος, Καλαμίνθιος, Ὑδρόχαρις, Βορβοροκοίτης, Πρασσοφάγος, Πηλούσιος, Πηλοβάτης, Κραυγασίδης, Πρασσαῖος.

Ὁμώνυμα & deriuata. ¶ A rana diminutiuum eſt ranula (vt Græcis βατράχιον apud Pauſaniam) quo vtitur Apuleius: item ranunculus. Ennius cum dicit, Propter ſtagna vbi lanigerum genus piſcibus paſcitur, eſſe paludem demonſtrat, in qua naſcuntur piſces ſimiles ranunculis, (cordyli fortaſſis Ariſtoteli dicti,) Feſtus. Ranunculos per iocum vocat Cicero Velabrenſes, qui ſibi obloquerentur, eò quòd clamarent tanquam ranæ, quæ præſertim inſtante veſpere, totas paludes coaxationibus implent, Ad Trebatium lib. 7. Eſt & *bátrachus* Græcè, Latinè ranula, vngulæ pars equinæ: Vide in Equo *B.* ¶ Genus mali vbi tument ſub lingua venæ *bátrachos* vocatur, Cælius.

Rana morbus ſub lingua. Solent etiam faſtidia cibo afferre vitioſa incrementa linguæ, quas ranas veterinarij vocant. hæc ferro reciduntur, &c. Columella in remedijs boum. Ranæ vitium in boue (inquit quidam noſtri ſæculi) iacet velut latum vlcus ſupra linguam, nigricans, & nono die necat niſi curetur: (curandi ratio in Boue expoſita eſt.) Tumorem ſub lingua cum inflammatione, præcipuè in pueris, *bátrachon* Græci vocant, Auicenna ranulam, Manardus. Bátrochos morbi genus eſt tumentibus ſub lingua venis, cui ſimilem fortaſſe Plinius vigeſimiſexti voluminis initio monſtrauit, rubentis ſub lingua duritiæ, Hermolaus. Amicus quidam medicus nobis retulit viſum ſibi tuberculum ſub lingua cuiuſdam latitudine duorum digitorum, quod ſermo-

ſermonem impedierit, cuti concolor reliquæ. id curatum transfixa acu per totum tuberculum, & cum ſcalpello poſtea auctum vulnus, vnde effluxerit materia lacti coagulato ſimilis (forte qualis atharomatis eſt) paulatim ea copia, vt duas ferè volas impleret. qua inanita iuſſus eſt aquam mulſam gargariſſare: quæ etiam per ſiphonem in tuberculum transfixum immiſſa eſt. deinde purgato corpore aſtringentibus vſum eſſe & conualuiſſe. Nicolaus Myrepſus inter emplaſtra capite 195. remedia præſcribit ad ranas quæ ſub lingua è deſtillatione fiunt. Petrus de Tuſignano medicus batrachion numerat inter abſceſſus peſtilentes, qui ex materia venenoſa oboriantur: id quod conuenit cum carbunculo peſtilente plerunq; ſub lingua naſcente, cuius meminit Plin. 26.1. ¶ Βατραχίσκοι pars quædam citharæ, Varinus. ¶ Βάτραχος, εἶδος ἐχάρας, Idem. ¶ Inter veſtes tragicas (ἐπιβλήματα τραγικά) numerantur à Polluce, βατραχὶς, χλανὶς, χλαμὺς, &c. Βατραχὶς veſtis virilis à colore nomen traxit, Pollux 7.13. Scholiaſtes Ariſtophanis in fine Equitum, batrachidem docet eſſe genus veſtis floridæ, à colore (nimirum viridi, qualis ranarum eſt) denominatæ, idem ex eo Varinus repetit. Βαπτόμενος βατραχείοις, Ariſtoph. in Equitibus, vbi interpres βατράχειον docet eſſe coloris genus, à quo βατραχὶς veſtis appellata ſit. inungebant autem (inquit) hoc colore faciem ante inuentas perſonas (πρὶν ἐπιθεῖναι, lege ἐπινοηθῆναι ex Scholiaſte Ariſtoph. & Suida:) Varinus. Cuiuſmodi batrachis foret, indicat planè in Caligula Dion: Batrachida, inquit, inducenti, & inde ab colore praſino nuncupato, erat addictus adeò, vt vel nunc Caianum appellent locum, in quo is currus agitaret. Batrachium & Phœnicium fuiſſe Athenienſibus dicaſteria, auctor Pauſanias eſt, de coloribus appellatione ducta, Cælius. Et alibi, Apud chymiſtas batrachium ex latice diuino computreſcente prouenit, in auri confectione miraculi præcipuè memorati, ſpecie ranunculi, veneno vis tanta, vti halitu etiamnum ſolo (imprudentes) perimat. Id ab effectu etiam chryſocollam nuncuparunt. Sed eadem prius in Corollario Hermolaus ſcripſerat. ¶ Βατράχειος μοῖρα, Suidas, nec aliud addit. ¶ Βατραχίζω, in morem ranæ nato, vt quidam in Lexicon Græcolat. retulit, ſit authore.

Batrachium chymiſtarū.

¶ Icon. Et vidi ex ore draconis & ex ore beſtiæ, & ex ore pſeudoprophetæ exire ſpiritus tres immundos in modum ranarum, Apocal. 16. De ranis expreſſis ad truncum palmæ, vide infra in *b.* Mecœnatis rana per collationem pecuniarum in magno terrore erat, Plinius 37.1. vbi de ſignis gemmarum loquitur, quibus veteres ad ſignandum vſi ſunt.

¶ Batrachites lapis ranæ viridi ſimilis colore atq; effigie, Plin. lib. 37. Vide in Rubeta.

Batrachium herba.

¶ Batrachium, id eſt ranunculum Græci vocant herbam, quòd locis paluſtribus naſcatur vbi & ranæ, cuius genera plura faciunt veteres. Polyanthemon, quam quidam batrachion appellant, cauſtica vi exulcerat cicatrices & ad colorem reducit, Plinius. Nos genus vnum terreſtre, cui flos calycis inuerſus, (ghöſſlete gl yßblůmen/) radix vertibulo ſimilis & cauſtica, quanquam repoſita vim vrendi ſtatim amitti, dulcis duntaxat deinceps, flammulam vocamus. Huic & alia ſimilia ſunt genera in pratis & locis ſiccis, quæ omnino non vrunt, & quædam vere etiam in cibum veniunt: in paluſtribus verò naſcitur quod apium riſus vel apium hæmorrhoidum vocant, (quòd folia ferè apij producat,) aliqui herbam ſardiniam, vnde riſus ſardinius in prouerbio dictus, barbari recentiores apium raninum, vel ranum, melius ranarum dicturi. Apium aquaticum ranum dicitur, quod in aquis naſcitur vbi ranæ morantur: vel quoniam renibus (ridicule hoc) opitulatur, Creſcentienſis. Apium hæmorrhoidum ſimile eſt ranino, niſi quia habet guttas magnas in folijs, Obſcurus. Batrachio herbæ idem eſt apiaſtrum, id eſt apium ſylueſtre, non autem meliſſophyllon, vt Hermolaus ſcribit Corollario 42. *Madaſon*, id eſt apium riſus, Syluaticus. ¶ Plantaginem aquaticam, in paludibus & ſtagnis naſcentem, noſtri nominant fröſchlöffelkrut/ id eſt, cochlearium ranarum: ſunt qui aliſma putant. Βατραχὶν inter ſpecies braſſicæ Nicandro in Georg. nominatur, vt citat Athenæus.

Rana marina.

¶ Ranam marinam Cicero & Plinius vocant piſcem marinum è genere planorum: Græci βάτραχον ἁλιέα, ego piſcatricem potius quàm marinam reddiderim. Vocatur autem rana a ſimilitudine quadam oris vt puto: piſcatrix verò, quoniam eminētia ſub oculis cornicula turbato limo exerit, atq; ita aſſultanteis piſciculos pertrahit, donec eam prope accedant, vt aſſiliat, Sipontinus. Piſcis quidam rana in mari appellatur, Plinius. Ariſtoteles quoq; ſimpliciter aliquando ranam nominat, ſed inter cæteros piſces marinos.

Mulieres quædam ranas pepererunt.

¶ Amatus Luſitanus Centuria 1. Curatione 37. refert mulierem quandam in Italia, quum omnium opinione prægnans diceretur, quatuor animalia ranis ſimillima peperiſſe, & optimè valuiſſe. Rurſus aliam inter ſecundas animal ranæ ſimillimum eieciſſe, nec ipſius nec pueri valetudine læſa.

¶ Sauros & Batrachos ſtatuarij, natione Lacones, fecere templa Octauiæ porticibus incluſa, Plinius.

Phyſiologia.

¶ *b.* Quorum latera turgidiora & veluti inflata ſunt, loquaces & ſtultiloqui habentur, boum aut ranarum argumento, Ariſtot. in Phyſiog. Limus ranas generat truncas pedibus, *mox apta natando Crura dat, vtq; eadem ſint longis ſaltibus apta Poſterior ſuperat partes menſura priores*, Ouidius 15. Metam.

¶ *c.* Ἀμφίβιον γὰρ ἔδωκε νομὴν βατράχοισι κρονίων, Homerus in Batrachomyomachia. Nullus eſt hoc ſeculo nebulo ac rynthon, qui non dicat nihil ſua intereſſe, vtrum his piſcibus (ſqualis & mugi-

libus) stagnum habeat plenum an ranis, Varro 3. 3. & ex eo Columella. Ranæ diebus apricis in paludibus suis saliunt per cyperum & phleon gaudentes ᾠδῆς πολυκολύμβοισι μέλεσιν, Aristoph. in Ranis. Sole & calore gaudent: fugiunt autem imbrem, fortè quia auctis inde torrentibus abripiuntur, Interpres Aristophanis. Parasitus quidam in Aristophôntis Pythagorista apud Athenæum lib. 6. dicitur esse, si aqua sit bibenda, rana: si olera edenda, eruca, &c. ¶ *Et veterem in limo ranæ cecinêre querelam*, Vergilius 1. Geor. *Nam neq; sicca placet, nec quæ stagnata palude Perpetitur querula semper conuitia ranæ*, Columella de natura soli. In maris Caspij insulis auem quandam nasci ferunt magnitudine supra anserem, pedibus grui similem, voce ranis, &c. Ælianus. ¶ *Ranæ pullos* Horatius dixit 2. Ser. *Inferos esse, & Stygio ranas in gurgite nigras, Nec pueri credunt*, Iuuenalis Sat. 2.

¶ *d.* Salpe negat canes latrare, quibus in offa rana viua data sit, Plinius. Saserna in agricultura præcepit, qui vellet se à cane sectari, vti ranam obijciat coctam, Varro.

Superstitiosa & magica.

¶ *e.* Dicunt quidam quòd si lingua ranæ aquaticæ natantis superponatur capiti dormientis, in somno loquetur & reuelabit secreta, Albertus. Ranæ linguam si quis absciderit, eamq; viuam dimiserit: & superscripserit linguæ certos characteres, (hi in codice manuscripto corrupti erant,) & latenter dormientis mulieris pectori imposuerit, efferet illa quicquid commisit per omnem vitam, Kiranides. Democritus quidem tradit, si quis extrahat ranæ viuenti linguam nulla alia corporis parte adhærente, ipsaq; dimissa in aqua, imponat supra cordis palpitationem mulieri dormienti, quæcunq; interrogauerit, vera responsuram. addunt etiamnum alia magi, quæ si vera sunt, multò vtiliores vitæ existimentur ranæ quàm leges: Nanque harundine transfixa natura per os, si surculus in menstruis defigatur à marito, adulteriorum tædium fieri, Plinius.

¶ *g.* Baculus quo angui rana excussa sit, parturientes adiuuat, Plin. Qui absciderit pedem ranæ ambulantis in aqua, deinde suspenderit illos duos pedes super podagricum ligatos in corio cerui, curabit ipsum, Rasis. Si quis viuentem ranam ceperit in nomine patientis, eo tempore quo neque Sol neq; Luna super terram sunt, & forcipe absciderit eius posteriores pedes, & in pelle ceruina dextrum dextro pedi, sinistrum sinistro alligauerit, podagricos sanabit absq; dubio, Kiranides. Quidam dicunt mulierem ranam accipientem, & os eius aperientem, terq; ibi spuentem non concipere vno anno, Constantinus in libro de incantatione.

Scythæ Dario auem, murem, & ranam dono miserunt.

Poemata de ranis.

¶ *h.* Bion dicebat pueros ranas, quoties colludunt, lapidibus petere: at illas iam non ioco, sed seriò perire, Plutarchus. Εὐκτὸς ὁ τῶ βατράχω παῖδες βίος, ὐ μελεδαίνει Τὸν τὸ πιεῖν ἐγχεῦντα. πάρεστι γὰρ ἄφθονον αὐτῷ, Theocritus Idyl. 10. ad finem. ¶ Cum Darius inopia rerum laboraret, reges Scytharum id intelligentes, mittunt ad eum cum muneribus caduceatorem, aue, mure, rana, & quinque sagittis, vt ex Herodoto retuli in mure *h.* Scythæ Dario regionem ipsorum inuadenti, authore Herodoto, miserunt auem, sagittam & ranam. Patroclus verò Ptolemæi imperator (vt tertio historiarum Phylarchus prodit) Antigono regi ficus virides & pisces magnos misit, quibus rex acceptis in conuiuio cum omnes addubitarent quid hæc munera sibi vellent, dixit videri sibi Patroclum hoc monere, vt vel maris imperium sibi pararet, vel ficos ederet, Athenæus lib. 8. ¶ Batrachomyomachia inscribitur iocosum Homeri poema, quo ille ranarum & murium pugnam describit. Magnes poeta veteris comœdiæ inter cætera batrachos, id est ranas scripsit. Extat eiusdem inscriptionis comœdia Aristophanis, vbi Bacchus ad inferos descendere fingitur, vt Euripidem aut Æschylum, alterutrum scilicet, qui in certamine apud inferos vicisset,) ad superos reduceret: & cum paludem Charontis traijceret, ranas coaxantes audire & colludere. In hac fabula Aristophanes (vt scribit Tzetzes in Varijs 8. 201.) illos irridet qui sibi sapientes videbantur, cum veteribus collati planè stolidi essent. ranas autem appellat, τοῖς ἔχειν παῖδας φιλητάς, κράκτας, ἀχειροβόας, Ἐκείνους μεγαλωόντας ὐ λογισμῷ ὐ κρίσει, Ἀλλ' ἀλογίστοις ταῖς φωναῖς, τρόπῳ βατράχων λίμνης. Οὕτω κἀγὼ τοὺς φιλητὰς νῦν ἔφην βατραχίδας, Hæc ille sub lemmate, Περὶ τῶν, τοὺς σοὺς βατραχίδας φυσιγναθέσας. ¶ Latona puerpera cum à Lycijs rusticis prohiberetur ne sitiens ex lacu biberet, nec supplex etiam admitteretur, imprecata eis

Fabula de Lycijs in ranas cõuersis.

Æternum stagno (dixit) viuatis in isto. *Eueniunt optata deæ, iuuat esse sub vndis,*
Et modo tota caua summergere membra palude, *Nunc proferre caput summo modo gurgite nare,*
Sæpe super ripam stagni consistere, sæpe *In gelidos resilire lacus. sed nunc quoq; turpes*
Litibus exercent linguas, pulsoq; pudore *Quamuis sint sub aqua, sub aqua maledicere tentant.*
Vox quoq; iam rauca est, inflataq; colla tumescunt: *Ipsaq; dilatant patulos conuitia rictus.*
Terga caput tangunt, colla intercepta videntur. *Spina viret, venter, pars maxima corporis, albet,*
Limosoq; nouæ saliunt in gurgite ranæ, Ouidius 6. Metam.

Cur ranas coluerint Ægyptii.

Cypselus seruatus ad palmæ truncum ranas expressit.

¶ Ranæ in comœdia Aristophanis gloriantur se propter cantum suum, & arundines quas in aquis alant, gratas esse Musis, Pani, & Apollini. Ranarum cultores (inquit Philastrius in libro de hæresibus) ranas illas coluerunt, quas sub Pharaone per iram Dei tunc temporis Ægyptiorum terra emisit, vt putore Ægyptios defatigarent: inq; eo scelere adhuc perseuerant, putantes Dei iram ex hac vana obseruantia posse placari. Cypselus Periandri pater, infans adhuc ne occideretur à quibusdam ad hoc facinus missis, à matre in cista (κυψέλη) occultatus & seruatus est: vnde postea Cypselus Delphis domum quandam consecrauit, in qua ad imum palmæ arboris truncum ranæ expressæ sunt: eo quòd deus (Apollo) ploratum eius

eius in cista latentis inhibuisset, vt lateret, vt refert Chersias apud Plutarchum in Conuiuio septem sapientum circa finem: quid verò ranæ ad Apollinem aut Cypselum faciant, explicaturum se pollicitus, omittit. Cæterum in libro in quo quæritur cur Pythia non amplius carmine respondeat, ranas & hydros sub palma ærea in Corinthiam domum allato anathemate è templo Apollinis Delphici, sculptos coniicit, quia Sol secundum quosdam vapore aquarum nutriri existimetur: vel potius ad ortum Solis significandum. fingunt enim poetæ ex aqua (Oceano) oriri Solem. Apud Magos talparum exta & ranarum euentus fortunatos, nonnunquam magnos casus prædicere crediderunt, Alexander ab Alexandro lib. 5. cap. vicesimoquinto.

Prouerbia. *Rana aquam.*

¶ PROVERBIA. Ranæ aquam, βατράχῳ ὕδωρ, subaudiendum ministras: Vbi quid exhibetur, quo vel præcipuè gaudet is qui accipit. Veluti si quem natura bibacem ad bibendi certamen prouoces, aut homini loquaculo narrandi materiam & occasionem subministres. Diuersum ab illo, Βατράχῳ οἰνοχοεῖς. Rectè accommodabitur, vbi quid datur abundanti. nam ranis affatim est aquæ. Apud Athenæum refertur hoc carmen in Syracusios: Οἳ πίνουσι μόνον βατράχων τρόπον οὐδὲν ἔδοντες. id est, Qui absq; cibo viuunt ranarum more bibentes, Erasmus. Βατράχῳ ὕδωρ, ὡς γαλῇ στέαρ, ἐπὶ τῶν ταῦτα διδόντων οἷς χαίρουσιν οἱ λαμβάνοντες, Suidas. Quidam Germanicum etiam prouerbium facit, Er gibt den fröschen zu trincken/ Ranis propinat. ¶ Rana gyrina sapientior, Vide supra in C. *Rana cum locusta.* Rana cum locusta. Impar certamen expressit hac figura Theocritus in Thalysijs, βάτραχος δὲ ποτ' ἀκρίδας ὥς τις ἐρίζω. addit Scholiastes Græcis ranam dici βάτραχον quasi βοάτραχον, ob vocis asperitatem, Erasmus. *Minus de istis laboro quam de ranis palustribus.* ¶ Minus de istis laboro quàm de ranis palustribus, μέλει μοι τῶν τοιούτων οὐδὲν, ἧττον τῶν ἐν τοῖς τέλμασι βατράχων: prouerbialis hyperbole qua significamus nihil omnino ad nos pertinere negotium. Rectè dicetur & in obtrectatores, quorum oblocutiones dicemus nos fortiter contemnere. Siquidem ranæ tametsi assiduè obganniant, & odiosam illam cantionem iterent sine fine, Βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοάξ, tamen nemo commouetur. Ad hoc facit quòd Origenes Ægyptias ranas dialecticorum & sophistarum garrulitatem interpretatur in decretis pontificijs, Erasmus. *Rana Seriphia.* ¶ Rana Seriphia in homines mutos, & canendi dicendiq; prorsus imperitos dicebatur. inde natum, quòd Seriphiæ ranæ in Scyrum deportatæ non ædebant vocem. In hunc modum Collectanea Græcorum prouerbiorum decerpta è libris Didymi, Tarrhæi & aliorum. Totidem verbis Suidas. Et, Βάτραχος Σερίφιος id est, Rana Seriphia. proditum enim est in Seripho insula ranas mutas haberi. Seriphus quidem vna est insularum quas Græci Sporades vocant. Non videntur autem satis conuenire verba Plinij. nam hic ait mutas esse in Seripho, illi negant vocem ædere deportatas in Scyrum, quasi in Seripho vocales, in Scyro obmutescerent. Verum attentius intuenti rem, nihil est absurdi. Seriphus ranas habebat mutas. eas vt rem prodigiosam deportabant in Scyrum, quas cum Scyrij mirarentur esse mutas, præter ingenium ranarum indigenarum, dicebant Βάτραχος ἐκ Σερίφου. ea vox abijt in prouerbium, Erasmus. In Seripho (inquit Ælianus) ranæ prorsus mutæ sunt. si verò has aliò importes, acre quiddam & tragicum sonant. In Pierium lacum, qui non perennis est, sed hyeme tantum existit ex aquis in eum confluentibus, ranas si quis inijciat, silent: alibi tamen vocales. Seriphij de his ranis gloriantur, hoc videlicet fieri munere quodam Perseo diuinitus dato: qui cum rediret cum capite Medusæ, & terram lustrasset permultam, cumq; vt par erat fessus prope lacum illum somnum capere voluisset, ranas strepentes interpellasse: itaque Perseum molestia affectum, à patre Ioue deprecatum fuisse, vt ranas clamare prohiberet: Patrem vero eius precationem exaudisse, ac ranas illius loci perpetui silentij condemnasse. Theophrastus tamen hanc explodens fabulam, (nimiam) aquæ frigiditatem affert causam esse, (vt Tzetzes etiam refert 8. 167.) cur hæ mutæ sint, Ælianus. *Ranis vinum ministras.* ¶ Ranis vinum præministras vel infundis, βατράχοις οἰνοχοεῖς: in eum dicebatur qui id ministraret, quo nihil esset opus ei cui exhiberetur: veluti si quis apud indoctos multa de philosophia disserat. Ranis enim nihil opus vino, aqua palustri magis gaudentibus. Explicatur adagium à Zenodoto, Suida, Diogeniano. Pherecrates apud Athenæũ in Coriano, (ἐν Κοριαννοῖ,) Ἔῤῥ' ἐς κόρακας, βατράχοις οἰνοχοεῖν σε δεῖ. id est, Abi in malam rem, ranis pocillari te oportuit. obiurgat enim pincernam, quòd quatuor vini cyathis duos infuderit aquæ. Vnde licet conijcere, prouerbium in hos quoque conuenire, qui vinum immodica diluunt aqua, ita vt aquam, non vinum bibere videantur ranarum ritu, Erasmus.

¶ Germanis peculiaria ex ranis prouerbia. Rana conculcata tandem coaxat. Man trydt ock ein forsch wol so lange/ dat he quacket: vsitatum apud inferiores Germanos. sensus conuenit cum illo, Furor fit læsa sæpius patientia. Rana in paludem resilit, vel aurea sede relicta: De vorsch huppet wider in den pol/ Wann he ock sethe vp een gulden stol.

Apologus de rana quæ intumescendo bouis magnitudinē æquare conabatur.

¶ Scita fabella est, perrexisse olim peringentem taurum ad aquas restringendæ sitis gratia. Dum verò auidius bellua se aquis inijcit, ranunculos ibi attriuit aliquos. Vnus qui euaserat, peruenit ad matrem, cui fratrum miserabile exitium narrauit, vt à staturoso nescio quo immaniter fuerint exculcati. At illa nimis inscita, nimisq; exoculata, vt quæ filio aliqua volebat videri, tumescere amplius cœpit, ac flatu modo magnitudinem captare, rogans, ecquid tanta foret pernicialis bellua? Cui is, Multo maior, inquit: illa etiamnum inflari plus ac subinde cœpit, cupiens omnino magnitudinem visam exhibere filio. At is frustra conari illam animaduertens: Non si te ruperis (inquit)

par vnquam futura es. Id prouerbij formam habet, (in eos qui sui & domesticæ humilitatis obliti, magna affectant nomina.) Meminit Theocritus in Bucoliastis, Οὔποτε νικασεῖς μ' οὐδ' εἴ τι πάθοις τύγ' ἀείδων: quod est, εἰ διαῤῥαγείης, Cælius. Eundem apologum secundo Sermonum Horatius Sat. 3. (vnde mutuatus est Cælius) his carminibus exprimit.

Absentis ranæ pullis vituli pede pressis,
Vnus vbi effugit, matri denarrat, vt ingens
Bellua cognatos eliserit, illa rogare,
Quantáne? num tandem, se inflans, sic magna fuisset.
Maior dimidio? num tanto? Cum magis atq;
Se magis inflaret. non si te ruperis, inquit,
Par eris. hæc à te non multum abludit imago.

Fabula de rege ranis dato à Ioue.

¶ Fabula Æsopica de ciconica qui à Ioue rex ranis datus fingitur, elegantissimè describitur à Gaspare Heldelino in Encomio ciconiæ. Seruius in Georgicis explicans hoc carmen, *Et veterem in limo ranæ cecinere querelam:* Fabula (inquit) duplex est. nam, vt Ouidius dicit, Ceres quum Proserpinam quæreret, ad releuandam sitim accessit ad quendam fontem. tunc eam Lycij rustici à potu prohibere cœperunt, & conturbantes pedibus fontem, quum contra eam mitterent turpem naribus sonum, illa irata eos conuertit in ranas, quæ nunc quoq; ad illius soni imitationem coaxant. Sed hoc non est valde aptum. nam illud magis insultatio fuerat quàm querela, & pœnam sacrilegij iustè pertulerant. Vnde magis Æsopus sequendus est, qui dicit: Quum Iupiter reges omnibus animalibus daret, & ranis dedisset colendum breuissimum lignum, tunc illud aspernatæ sunt. Iupiter iratus, hydrum eis dedit, qui vescitur ranis, Hæc illæ. Cæterum Probus idem carmen enarrans: In Lycia (inquit) Latona æstu exhaustis vberibus educans Apollinem & Dianam infantes, accessit ad Melam fontem: & quum vellet bibere, prohibuit eam Neocles pastor. Quum autem illa pertinacior esset, prohibuerunt aqua. Itaque deæ numine mutati sunt in ranas.

DE RANIS TEMPORARIIS, VEL ÆSTIVIS.

LATENT hybernis mensibus in terra ranæ omnes, exceptis temporarijs istis minimis, (Germani vocant Reinfröschlin/) quæ pallent in cœno, & reptant in vijs & littoribus. Hæ enim quia non ex semine, quod effundunt mas & fœmina cùm complexu Venereo iunguntur, sed ex puluere æstiuis imbribus madefacto oriri videntur, diu in vita esse non possunt, Georg. Agricola. *Plura leges superius* in Rana simpliciter capite tertio.

DE RANVNCVLO VIRIDI, SIVE RANA calamite aut dryopete.

A.

Quæ sit rana viridis & calamites.

MINIMAM & viridissimam ranam Plinius calamiten (bátrachon) aut dryophyten à Græcis appellari nos docet: quare non sunt audiendi qui calamiten bufonem vel *rospum* vulgò Italicè dictum interpretantur, vt Aggregator: cuius sententiæ Albertus quoque fuisse videtur, ranam rubetam dictam scribens, quòd frequenter in rubis & arundinetis degat: perinde ac si eandem calamiten esse innuat, cui à calamis hoc est arundinibus nomen. Varro luridam ranam dicendo pro calamite videtur accepisse, quoniam psilothrum sit, vt Plinius idemq; Varro affirmant, illud efficacissimum: quanquam & epitheton ranarum omnium putant id poetæ, Hermolaus. Ego verò cum calamites læti & viridissimi coloris sit, luridam ranam non hanc, sed aliam terrestrem venenatam esse dixerim, siue rubetam, siue illam quam mutam dicunt: vtraq; enim luridi coloris & venenata est. Ranis autem venenatis omnibus psilothri vim communem esse existimo. Esto igitur calamites parua vel minima rana viridis, vt Plinius interpretatur. Et de ore pastoricij canis virens exiluit ranula, Apuleius lib. 9. Metam. Ranunculus viridis calamites super arbores corylos frequenter reperitur, &c. Vincentius Belluacensis. Nominat autem ranunculum viridem Marcellus Empiricus quoq;. Dioscorides & alij (vt dicam in *G.*) simpliciter aliquando ranam viridem vocant, cum addere deberent paruam aut calamiten, distinguendi gratia à maiore illa viridi quæ edendo est: aut certè terrestrem, quoniam maior aquatica vel amphibia est. Paruam quidem recentiores aliqui (Andreas Bellunensis,) arboream appellant, quòd arbores scandat.

Nomina diuersa.

Βάτραχοι χλωροὶ οἱ ἐπὶ τῶν καλάμων γίγνονται, Archigenes apud Galenum de compositione secundum locos libro quarto capite vltimo. Blefaricon, id est ranunculus viridis, Syluaticus. Cuconiones, id est ranunculi virides, Idem. Et alius quidam obscurus, Cucuriones, id est ranunculæ virides. Irici siue ranulæ, Nicolaus. Ranæ paruæ virides, βρέξαντες nominantur à quibusdam, Galenus in opere de simplicibus, per onomatopœiam fortè: aut à præsagio pluuiæ. βρέχειν enim Græcis pluere est: quasi diceret, βρέξει, βρέξει, id est pluet, pluet. Βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοάξ, Aristophani fictitia de Ranarum voce nomina sunt. Vox quidem βρέξας, ad Germanicam Frösch accedit, qua

ranam

ranam in genere significamus. Vbi manum iniicit benignè, ibi onerat aliquam zamiam, Plautus de diuite auaro blandiente pauperi. vbi Scholiastes, zamiam id est damnum. nam zamiæ dicuntur ranulæ in arbore, quæ nisi detrahantur alios lædunt. Ζημία quidem Græce damnum significat, Dores ζαμίας proferunt. Rana viridis *racula* (vulgo scilicet apud Italos) dicta, Aggregator. *Ranocchio*, ranunculus, Alunnus, Italus. Scoppa grammaticus Italus rubetam interpretatur *lo rananoto, ranonchia de rubetto*: quæ tamen voces diminutiuæ à rana videntur. Ranas virides paruas Galli *croissetz* vulgò dicunt. Syluius. alij *graisset* scribunt: vide in Rubeta *A*. Alij in Gallia *verdier*, à colore. *Renogle*, Sabaudicè. Laubfrösch/ Germanicè, *Zaba trawna*, Polonis. ¶ Ad sanguinem sistendum, quidam ex ea rana, quam Græci calamiten vocant, quoniam inter harundines fruticesque viuat, minima omnium & viridissima, cinerem fieri iubent, Plinius. Et alibi, Venerem concitat iecur ranæ diopetis & calamitæ, &c. Vetus lectio in quodam codice erat, *dryophetes & calamites*: vbi Hermolaus, Scribendum fortè sit *dryopetes* siue *dryophytes*, & calamitæ: quoniam in arboribus, frutetis, arundinetisque versentur. vt hoc illud sit omnino, quod superius *diphthites* mendosè legebatur. Et alibi, Minimam istam & viridissimam ranam mutam, dryopetem quoque vocari credimus a Plinio, quia inter frutices & arbores versatur. Sipontinus apud Plinium *diphthitas* corruptè legit. Ipse dryopetes legerim: vt sit βάτραχος δρυοπέτης, paroxytonum, sic dicta ranula quòd ab arbore in arborem quasi volando transire videatur, vt dicam in *C*. vel δρυοπετὴς, oxytonum. quod ex arboribus aliquando decidat (vide in libro de aquatilibus ad finem tractationis de ranis.) aut, si quis malit, διοπετής, quòd non nata è terra sed ex aere delapsa videatur quum in arbore reperitur. sed διοπετεῖς magis propriè dicentur ranæ quæ portentosè aliquando cum pluuia deferuntur. licebit & δρυοβάτην βάτραχον dicere, quod per arbores incedat, vel easdem scandat. δρυοφύτην verò quomodo rectè dicamus, & ex Græcæ linguæ proprietate, non video, & si Hermolaus ita dici posse coniecerit tanquam ab arboribus & fruticibus composito nomine. sed φυτὰ quæuis plantæ sunt. δρυόφυτον potius dixeris, (vt νεόφυτον,) quæ tamen vox in arbore natum vel natam significabit. Ranam hanc calamiten, in arundinetis ac herbis maximè viuere Plinius scribit, mutam ac sine voce, viridem: a qua distinguit alteram paruam arbores scandentem, & ex ea vociferantem. Sequuntur Plinium Hermolaus & Sipontinus. Ego verò Georg. Agricolæ sententiam sequor, in hæc verba scribentis: Rana viridis illa parua, quam Græci calamiten vocant, quòd in arundinetis agere consueuerit, arbores quoque scandit atque in herbis viuit: Græci etiam βρίξαντα vocant, quod sono sui generis pluuias futuras prænunciet. Nec enim, vt Plinius à nobis dissentiat, est muta & sine voce. Vide plura in *C*. Μάντις, rana in hortis est, Hesychius & Varinus: sic dicta fortè quòd voce sua pluuias præsagiat. ranæ quidem mutæ vatis nomen non conueniret.

B.

Descriptio huius ranæ. Minimum hoc ranæ genus & viridissimum est, vt ex Plinio iam retuli. Batrachites lapis ranæ viridi similis colore atque effigie, Plinius: vbi minimum hoc genus, an maiores & aquaticas virides ranas accipiat aliquis, nihil interest. Hæc quidem, qua de nunc agimus, vndique viridis est, præter pedes & digitos, quorum color ex luteo rufoque remissis mixtus videtur. vnguiculi extremi globulis terminantur. Ego in hac rana dissecta sanguinem reperi passim, sed paucum: cor albicans, iecur nigricans cum felle diluto: item lienem & oua aliquot in fine Iunij.

C.

Vbi reperiatur. Ranula hæc viridis inter frutices & arundines: vnde & calamitæ nomen, vt diximus, reperitur. apparet & in hortis aliquando, sed magis locis syluestribus: quin & arbores scandit, præcipuè corylos, vt Vincent. Bell. scribit: Vnguibus reptant in altissimas quasque arbores, Syluius. Arborũ & vitium foliis insident. *Hyeme in terra conditur.* ¶ Hyeme in terra conditur. verno tempore sæpenumero videtur ex terra eminere media, media adhuc in ea latere, Geor. Agric. ¶ Vulgus eam volare putat, quoniã arbores & frutices ascendat, vt inde forsan δρυοπετὴς appelletur. ¶ Est rana parua arborem scandens, & ex ea vociferans. Plin. *Arbores scandit.* Græci βρίξαντα vocant, quòd sono sui generis pluuias futuras prænunciet. nec enim, vt Plinius à nobis dissentiat, est muta & sine voce, Georg. Agric. Arbores ascendit, & futuras pluuias cantando prædicit, aliis temporibus silet, Albert. *Sero pluuias prænunciat.* Super corylis frequenter reperitur, vbi assiduè *carabdrion* voces emittit, Vincent. Belluac. Brexantes dicuntur à voce. nam sub noctem vox earum vnica est *brex*, Syluius. *Rauco garrula questu*, Serenus de parua rana. Nicander in Theriac. ranunculum viridem surdum & mutum cognominat. *Victitat rore.* ¶ Rana calamites in arundinetis frutetisque roris linctu victitat, Hermolaus: ex Nicandro, qui scribit: ὅς τ' ἐπὶ θάμνοις Εἴαρι πρασοφύτοις μορόεις λιχμώμενος ἕρσην.

E.

Arbores ascendit, & futuras pluuias voce (cantando) prædicit, aliàs muta, Albertus vt pluribus retuli præcedenti capite. *Canem in os iniecta mutũ reddere dicitur.* ¶ Hanc ferunt in os canis iniectam, mutum reddere: vnde in Ecclesiastico dicatur, Xenia & dona excæcant oculos iudicum, & quasi mutus in ore canis auertit correctiones eorum, Vincentius Belluacensis addens hanc ranam ab hoc effectu mutam dici, quòd voce canem priuet, non quòd ipsa nullam edat: sed authore nullo se munit. Mihi quidem dubium non est, quam authores ranam mutam inter venena nominarunt, à calamite (quãquam & ipsa venenata, vt ferunt) differre. Cæterum in citato Ecclesiastici loco, circa finem capitis vicesimi, vulgata translatio absque canis mentione habet, & quasi mutus ore auertit correctiones eorum. Græcè legimus, Ξένια καὶ δῶρα

ἀποτυφλοῖ ὀφθαλμοὺς σοφῶν, καὶ ὡς φιμὸς ἐν στόματι ἀποστρέπει ἐλεγμούς. Id eſt, *Xenia & munera excæcant oculos ſapientum, & veluti frenum in ore auertunt correctiones.*

G.

Remedia ex rana viridi.

Eſt rana parua arborem ſcandens & ex ea vociferans. in huius os ſi quis expuat, ipſamq́; dimittat, tuſſim liberare dicitur, Plinius. Iecur ranæ diopetis & calamitæ in pellicula gruis alligatum Venerem concitat, Idem. ¶ Ad oleum ex ranis, quod medici aduerſus articulares dolores calidos laudant, vt copioſè ſcripſimus ſupra in Rana ſimpliciter, Iac. Syluius ranas virides ſyluaticas præfert. ¶ Ranas virides (paruas) *croiſſets* vulgò dictas, manibus viuas hodie ex more tenent ad refrigerium febre acuta aliqua ardentes, Syluius. Ad febres hecticas Gaynerius: Ranulas virides quæ in ſiccis locis ſuper arboribus viuunt, quarum ventres lactei (albi) ſunt, capitibus abſciſſis & viſceribus eiectis, in aqua tandiu coques vt caro earum ab oſſibus ſeparetur: deinde admixta farina hordei, vel potius frumenti, cum iure illo & carnibus fac paſtam, qua cibabis gallinas & pullos quibus alendus eſt æger. Vel loco ranarum accipe anguillas, aut quoſuis piſces, & fac ſimiliter. nam pulli ita nutriti mirificè conferunt

Ex ſanguine.

hectycis, Gaynerius. ¶ Qui ex ſanguine huius ranunculi remedia tradunt, aliqui ſanguinem appellarunt, alij ſaniem, vel ſuccum, vel humorem. Horus quidem ranam non alibi quàm in oculis ſanguinem habere ſcribit. Viridium ranarum cruor auulſos genis pilos renaſci prohibet, in veſtigia euulſorum inſtillatus, Dioſcorides: vbi ego non virides illas edules, maiores ſcilicet & aquaticas, ſed paruas virides & terreſtres intelligo, quæ veneno non vacant, ideoq́; pſilothri vim fortè habẽt, vt & reliquæ venenoſæ ranæ, quamuis huic inter cæteras veneni minimum ineſſe putem. Nuper quidam cum ranunculum viridem aliquandiu in pollice manus geſtaſſet, paulò pòſt illum duriuſculo tumore affectum mihi oſtendit. Crito apud Galenum lib. 1. de cõpoſitione medic. ſec. locos, inter remedia quæ pilos diſperdant, numerat ranarum in viridibus arundinetis degentium cruorem ſiue mucum. Cum aſſereret quidam ſanguinem viridium ranarũ (inquit Galenus de ſimplicium facultatibus 10. 5. paruarum ſcilicet, quas quidam *brexantes* nuncupant, ſi euulſis ex palpebra pilis inungeretur, vt in poſterum non recreſcerent prohibiturũ, falſum id comperi facto periculo. poſtea verò ſcriptum à quibuſdam reperi illud ipſum: vt & de ricinorum ſanguine, qui ne ipſe quidem facto periculo promiſſa pręſtitit. Papias Laodicenſis apud Galenum lib. 4. de comp. ſecundum locos, euulſis palpebrarum *pilis*, mox dropace locum irritabat, deinde chamæleonem album tritum cum ranarum ſanguine *permi*xtum illinebat. Plinius idem auxilium (lib. 32. cap. 7.) tradit, ſed pro chamæleone albo *lacrymam vitis* habet, quod remedium etiam poſtea repetit. Hoc verò loco Papiæ apud Galenum *chamæleo* albus tritus ammiſcendus, haud ſcio an rectè legatur, quum neq; Dioſcorides, neq; Galenus, neq; Plinius hoc de chamæleone herba tradant. De chamæleonte certe animali Dioſcorides tradit, quòd ſanguis eius æquè vt viridium ranarum pilos palpebrarũ denudet. Sed Paulus lib. 3. idem remediũ ſcribens: Locum verò, inquit, ſtatim ſanguine ranæ per ſe illines, aut cum cinere chamæleõtis albi, Cornarius. Ad ſupercilia piloſa, Chamæleonis ſeu laureolæ radicẽ permiſce cum ſanguine ranæ & vnge locum, Galenus Parabilium 2. 109. Pungentes in palpebris pilos vbi euulſeris, inuerſas genas recẽti ranarum aut cimicũ ſanguine illinito, ſinitoq́; refrigerari, (exiccari.) vel chamæleõtem album trito, ac cinerẽ ranarum ſanguine excipito, atq; vſus tẽpore ſaliua diluito, & poſt euulſionẽ pilorum inungito, Aetius 7. 67. Et mox, Vel cochlearum carnes cum viridium ranarum harundineta incolentium, vel herinacei terreſtris ſanguine ſubigito, & adiecta atramenti ſutorij commenſurata quantitate exſiccari ſinito, & vtere, cauendo ne pupillam attingas. Sanguis ranarum viridium, & ſanguis *alhalem* (cimicum) prohibet ortum pilorum magis quàm veſpertilionis, Auicenna. Ranunculum viridem comprehenſum acu cuprea pũgito, & ſanguine eius excepto palpebras de quibus pilos tuleris, (vulſeris,) ſubinde continge, nunquam renaſcentur, Marcellus. *Præterea quaſcunq; voles auertere ſetas,* (pilos palpeb.) *Atq; in perpetuum rediuiua occludere tela, Corporibus vulſis ſaniem perducito ranæ, Sed quæ parua ſitu eſt, & rauco garrula queſtu,* Serenus: videtur autem omnino calamiten intelligere, eamq́; minimè mutam facere. Ranas quindecim coniectas in fictili nouo iuncis configunt quidam: ſuccum earum qui ita effluxerit, admiſcent lachrymæ quæ ex alba vite emanat, atq; ita palpebras emendant inutilibus pilis exemptis acu inſtillantes hunc ſuccum in veſtigia euulſorum. Meges pſilothrum palpebrarum faciebat in aceto enecans putreſcentes, & huc vtebatur multis (fortè, mutis) variiſq́; per aquationes autumni naſcentibus, Plinius. ¶ Et alibi, Ranæ paruæ, quam in oculorum curatione deſcripſimus, ſanies efficaciſſime pſilothrum eſt, ſi recens illinatur: & ipſa arefacta ac tuſa, mox decocta tribus heminis ad tertias, vel in oleo decocta æreis vaſis. Eadem mẽſura alij ex quindecim ranis conficiunt pſilothrum, ſicut in oculis diximus. Varro luridam ranam dicendo pro calamite videtur accepiſſe, quoniam pſilothrum ſit, vt Plinius idemq́; Varro affirmant, illud efficaciſſimum, Hermolaus: Ego quidem, vt in *A.* ſuperius dixi, luridam ranam pro rubeta acceperim: omnis verò ranæ venenatæ ſaniem pſilothrum eſſe coniicio. Si quis cum ſanguine ranarum viridium confecerit *azarech*, (auripigmentum, Arnoldus in libro de venenis, (trita, & inde aliquis aurei pondus biberit, retinebitur eius vrina, Raſis. Paruæ ranæ viridis, quæ in arundinetis viuit, humorem corporis deraſum penicillis claritatem oculis inunctis narrant afferre, ipſaſque carnes doloribus oculorum ſuperponunt, Plinius.

Cor-

Corpus ranæ, & maximè pinguitudo eius, facilem facit dentium eradicationem. videtur autem hoc esse ex petrosa (arborea hortulana, vt Bellunensis habet,) & non domestica, Auicenna lib. 2. c. 596. & ex eo Syluaticus cap. 221. inter nocumenta ex rana rubeta. Sed de rana arborea, id est calamite, non de rubeta hæc accipi debere, tum Bellunensis testis est, tum Syluaticus eodem mox capite verba Mesuæi hæc citans: Adeps ranæ viridis quæ habitat in arboribus si linatur super ipsum (dentem) frangit ipsum. Auicenna tamen lib. 4. scribit, eius qui sumpto rubetæ veneno euaserit, dentes excidere.

¶ Est parua rana in arundinetis & herbis maximè viuens, muta ac sine voce, viridis, si fortè hauriatur, ventres boum distendens, Plinius & ex eo Albertus. Videntur autem boues facilius hoc ranæ genus deuorare propter paruitatem eius & colorem herbaceum. Venenatos autem hos ranunculos esse coniicimus, quoniam & aliæ terrestres ranæ venenum continent: & de his ipsis psilothrum esse, & dentes eradicare authores prodiderunt, quod absque vehementi & venenosa vi non contingeret. Vide infra in rana gibbosa, vbi docemus veteres videri calamiten ranam cum rubeta terrestri muta confudisse. Remedia quidem omnis ranæ venenatæ in rubeta coniungemus. *Venenatum est animal.*

¶ Ad sanguinem sistendum & ranarum illinunt cinerem, vel sanguinem inarefactum. Quidam ex ea rana, quam Græci calamiten vocant, quoniā inter arundines fruticesque viuat, minima omnium & viridissima, cinerem fieri iubent, Plinius. Produntur & ex rubeta rana ad sanguinem cohibendum remedia, vt in eius historia dicemus: nec non ex rana simpliciter. Ad alopeciam, Cinerem paruularum ranarum cum molli pice impone, Kiranides. Vide supra in Rana simpliciter. Ranunculos paruos exure, eorumque cinerem cum pice, sæpe, vsquequo crassa facta sit feruefacta, illine, loco neque raso neque prius confricto, Archigenes ad alopecias apud Galenum de compos. sec. locos. Vbi etiam ex Sorano idem remedium legimus, Ranas paruas vstas pici liquidæ tepidæ insperge, deinde neque prærasis neque præfrictis illine. Et rursus ex eodem ad alopecias, Ranarum vstarum drachmas XVIII. pumicis vsti drachmas XII. (aliàs XV.) sinapis drachmas VIII. nitri drach. IIII. nucum vstarum drach. XXIIII. Item ex Archigene, Cineris ranarum minimarum in ollula vstarum partem vnam, muscerdæ, veratri albi, radicis calami vstæ, piperis albi, singulorū æquales portiones aceto excipe, & ad præfrictum ac prærasum locum vtere. Vide supra in Rana aquatica G. *Ex cinere.*

H.

a. Nicandri Scholiastes ranam (viridem) quam mutam putat, *κέρβερον* dici ait. ¶ Epitheta. *Ranæ garrula questu*, Serenus. *Κωφὸς, ἄφθογγος, λαχειδὴς, ἐν δονάκεσσι θαμίζων*, Nicander.

DE RANA SIVE RVBETA GIBBOSA, & aliis mutis ranis in genere.

RANÆ genus luridum & terrestre, ac vt ex ipso colore apparet, venenosum mutumque, in hortis & syluis inter frutices reperitur apud nos, magnitudine qua vulgares aquaticæ ranæ, dorso gibboso vtrinque ad latera eminentibus ossiculis. videtur autem rubetis ad numerandum. Germanicè appello Gartenfrösch, id est hortensem ranam: aliqui Graßfrösch, id est graminis ranam, quòd in gramine degat. sed eodem nomine alij virides aquaticas a colore nuncupant. Et quanquam Io. Tzetzes in Variis 8. 167. omnem ranam terrestrem mutam esse scribit, gibbosa tamen ista non omnino muta est. nam cum in horto nuper vnam ense persequerer, clamabat etiam antequam ferirem. mutas tamen appellare licet, quod vocem (opinor) nisi vis aliqua exprimat, non emittant. *Μάντις*, rana in hortis, & species locustæ, Hesychius & Varinus. quāquā oxytona apud eos dictio est. Ego ranunculum viridem *mantin*, id est vatem appellari coniecerim, quòd voce sua pluuias præsagiat: muta enim rana vatis nomine indigna videtur. Inuenio & palustrem mutam inter venena hoc est *heliobátrachon*, diuersam à phryno, quoniam & signa & medicinæ variant, præsertim Aetio, Hermolaus. Scribit autē Aetius de rana rubeta lib. 13. cap. 54. & mox sequenti capite de rana palustri, non rectè intellectis, vt mihi videtur, Nicādri verbis, quē imitatus apparet. Facit enim Nicand. duas ranas venenatas, primū rubetā æstiuam palustrē & vocalē, deinde ranam viridē inter arundines degentem

& mutam siue surdam: nam & κωφὸν & ἄφθογγον vocat. Aetius verò rubetæ duas species facit surdam & non surdam, & priorem tantum exitiosam. deinde tertiam addit ranam palustrem. Atqui Nicander, vt dixi, primum statim phrynon, id est rubetam vocans, palustrem & vocalem esse ait, & veneni eius tum notas tum remedia describit, quæ apud Dioscoridem non leguntur. nam quæ Dioscorides habet, à Nicandro ad alteram ranam nempe mutam referuntur. Videtur autem Nicander vtranque ex istis venenatis ranis appellare phrynon, τὸν μὲν θερειόμενον καὶ λιμναῖον: τὸν δὲ ἄφθογγον ἢ κωφὸν λαχνώδη καὶ καλαμίτην. etsi non calamiten dicit, sed quod idem valet, ἐν δονάκεσσι θαμίζον, id est arundineta frequentans. λαχνώδη viridem interpretor, (Scholiastes eam vocem non attingit: sed videtur legisse λασιώδεος, pro λασίῃ, propter hæc verba, τῇ ἀφώνῃ καὶ δασείας: id est mutæ & hirsutæ. nos quidem rubetæ genus paruum, sed lurido colore vt maiores, pedibus clunibusq́; hirsutum nouimus,) quasi λαχανώδη, hoc est coloris olerum & herbacei. Scholiastes tamen rubetæ nomen palustri tantum conuenire ait: mutam verò illam, ranam esse, non rubetam, hoc est ranæ speciem à rubeta diuersam. Itaque Hermolaus Aetium non intellexisse videtur, nec Aetius Nicandrum: Nicander verò in re ipsa errasse, nisi concedere velimus viridem illam paruam, quam calamiten vocant & mutam authores, vsq; adeò venenatam esse: quod tamen hodie vulgus non putat, nec medici ipsi, nec mihi verisimile est: & reuera non est muta. Quòd si de hac sentiebant authores, magnitudinis discrimen addere debuerant, vt alibi solent, ranas virides paruas dicẽdo. Sed vt ea quoq; sit venenata, confudisse mihi veteres videntur ranulam hanc viridẽ terrestrem, cum altera rana terrestri venenata, nẽpe bufone seu rubeta terrestri. sin minus, ostendi cupio vbi nam de terrestri rubeta loquantur. Nam de palustri tantum rubeta scribunt, vt Dioscorides, φρύνος βάτραχος ἕλειος, &c. Omnino igitur in ea sententia sum, ranam terrestrem mutam vel duplicem esse, vel etiam triplicem: nẽpe bufonem seu rubetam terrestrem, rubetam gibbosam, & ranulam viridem, quæ tamen non omnino muta est, cum instantem pluuiam pręsagiat. Tzetzes etiam, vt dixi, ranam omnem terrestrem mutam esse scribit. Ad hæc, non virides solum inter frutices & harundines reperiuntur, sed rubetæ etiam aliquando, & gibbosæ quidem sæpius. Facile igitur confundere has differentias fuit parũ animaduertentibus. Vtcunq; est, nos remedia aduersus omnes ranas venenosas in Rubeta dicemus. Nicandri Scholiastes ranam mutam, hybernam quoq; dici ait, inde colligens quoniam poeta rubetam palustrẽ φρῦνον θερειόμενον ἢ ἠρινόν, id est æstiuam cognominat. sunt autem æstiuæ (inquit Scholiastes) vocales & innocentiores, hybernæ verò mutæ & exitiales. Verum Nicander ipse nullam vocat hybernã, & æstiuam vere etiam apparere, ac vernũ tempus voce sua inter algas prænunciare scribit. Alij æstiuam dici coniiciunt, quòd per æstatem venenum ex ea conficiatur: nimirum quòd tum temporis propter calorẽ venenum syncerius sit. nam in calidioribus quoq; locis ranarum genus nocentius est, vt Scholiastes tradit.

Triplex rana terrestris muta.

¶ Ranæ gibbosæ, cuius hic effigiẽ dedimus, duo quasi cornicula in dorso medio vtrinq; eminent. color ei viridis ferè, sed obscurus & subfuscus est. latera maculis ruffis scatent, sunt & digiti pedum ruffi. Dorsum supra thoracẽ paucis maculis nigris distinguitur. Venenosam esse ex ipsa specie coloreq; apparet. Hoc genus à serpentibus in syluis deuorari aiunt. Conduntur hyeme & ranæ pallidæ in hortis agentes, quæ non comeduntur, & mutæ sunt, Georg. Agricola.

Descriptio ranæ gibbosæ.

DE RANIS RVBETIS TVM PALVSTRIBVS tum terrestribus: Et de remediis contra omnes venenatas ranas.

A.

Diuersa authorum sententia de rubetis.

De Rvbetis vel ranis rubetis non omnino conueniunt inter se authores tam antiqui quàm recentiores. nam & in aliis quibusdam discrepant, & in locis in quibus degant assignandis. Nicander & alij medici Græci *phrynon* suum, (sic enim rubetam vocant) palustrem tantum faciunt, (vide plura superius in Rana gibbosa:) Plinius & alij in vtroque elemento rubetam ex æquo viuere scribunt. distinguunt alij, primum in aqua viuere, deinde in terram progredi affirmantes. alij in sicco tantum. alij duplicem faciunt rubetam, vnam palustrem sui generis, & diuersam ab ea terrestrem: vnde opinionum variarum differantias sex colligimus. Ego, vt authores conciliem, quosdã vnum tantũ genus cognouisse existimo, siue palustre, siue terrestre tantum: alios vtrunq;. Et inquirendum est, an palustris quædam rubeta semper in paludibus agat: alia verò paludes, siue coacta deficientibus aquis, siue etiã sponte deserat. Ranæ rubetæ in terra & in humore viuunt, Plin. Rubeta vel rubetũ (sed posterior hæc vox Latina non est: Aggregator ranam rubeti dicit ex Kiranide) frequenter inter rubos & arũdineta degit, & tam in aqua quàm in terra ex æquo viuit, Albert. Sunt (*ranæ*) quæ in vepribus tantum viuant, ob id rubetarum nomine, vt diximus, quas Græci *phrynos* vocant,

Duplex rubetæ genus, vnũ palustre aliud terrestre.

vocant, grandissimæ cunctarum, geminis veluti cornibus, plenę veneficiorũ, Plinius, in hoc sibi contrarius: cum alibi, vt iam recitaui, in terra & in humore rubetas viuere scripserit. quod ego de minoribus rubetis verum esse puto: grandissimas verò quas bufones & boraces aliqui nominant, terrestres tantum, quamuis non affirmo. Plinius verò grandissimas dicendo, non in rubetarum genere intellexit, quod non distinguit in species, sed simpliciter inter ranas. Iam quòd geminis cornibus hoc genus insigniri ait, id ego non rubetæ propriè dictæ aut bufoni, sed ranæ mutæ illi tantũ quam superius gibbosam nominaui conuenire puto, quæ quidem nunquam in humore degit, non tamen grandissima est, sed communis aquaticæ ranæ magnitudine. Rubeta dicta est, quia in vepribus viuit, quanquam prius in aquis, postea fit terrestris, grandissima cunctarum, geminis quandoque veluti corniculis, vt inquit Plinius, dorsum exasperat, Hermolaus; qui addendo verbum *quandoq;*, fatetur non simpliciter aut omnibus rubetis id conuenire vt Plinius scripserat. Sipontinus etiã in vepribus tãtum & inter rubos rubetam agere prodidit, Plinium secutus. Sic Marcellus Vergilius quoque, Sunt & quæ in sicco agunt ranæ, vt rubetæ & calamitæ. Kiranides phrynon ranam in sicco degentem esse scribit. Ranæ quædam terrestres sunt, quæ in humore etiam degunt, vt rubetæ asperæ & venenosę, lapidem in capite gerentes, Massarius. Is autem asperas dicẽdo rubetas, ab Hermolao deceptus est, cuius in Corollario hæc sunt verba: Miror quamobrem Dioscorides φρῦνον, hoc est rubetam, λεῖον, quod est læuis, cognominari dixerit: nisi quis rubetæ duo genera constituat, lęuis & sine cornibus, ex qua delibutorium venenum, sicut ex palustri quoq; muta conditur, (hoc sine authore scribit: & ego nullam palustrem mutam scio:) & aspera cornutaq; propriè sit buffo, cuius dorsum paulò ante scabrum esse diximus ex Aetij sententia, Hæc ille. Imposuit autem ei, vt video, codex Græcus manuscriptus, in quo λεῖος pro ἕλειος, legit. quòd autem ἕλειος, id est palustris legendum sit, tum ex Ægineta, tum ex Nicandri Alexipharmacis constat. & rectè codices impressi Dioscoridis ἕλειος habent, vt & Vergilius interpres legit, sed perperam transtulit, Rubeta vel muta palustris rana, cum Græcè nihil aliud legatur, quàm φρῦνος βάτραχος ἕλειος, hoc est, Rubeta rana palustris: Ægineta addit disiunctiuam particulam φρῦνος ἢ βάτραχος ἕλειος, hæc lectio ex Nicandro etiam cõprobari potest, qui postquã de palustri hac rubeta vocali egit, mox peculiariter de altera rana muta docet. Cæterũ Aetius 13. 36. de rubeta scribens quæ è palustri terrestris euadit, Exasperat (inquit) & vibrat terga dum spiritu expletur, hoc est cum inflatur per iracundiã. Sed hinc nemo cõiicerit læuem quandam esse rubetam, ab aspera diuersam. φρύνη interdum solo afflatu interimit Ælian. de animal. 11. 11. Rubeta ranæ species est, quæ palustris vitæ conditionem in terrestrem mutauit, vnde & rubeta appellatur, Aetius interprete Cornario. Gręca mihi hæc scribenti ad manum non erant: sed faciunt huc quæ apud Varinum legimus, Φρυνίας pro Φρῦνος, abundãte ε vocali, εἶδος βατράχου, παρὰ τὸ ἐμφανῆ εἶναι πρὸς τοὺς ἄλλους, ἢ ἀπὸ τοῦ φερέσθαι ἀπὸ τῆς λιμνώδους φύσεως ἐπὶ τὸ χερσαῖον, Etymologus. Rubetã poeta bufonem vocat, duo eius genera sunt: altera terrena, quæ in domibus & vepribus agit: altera palustris, quæ sui generis vocem ædit, Georg. Agricola. Nos palustres quasdam & paruas rubetas, (de quibus Agricolam quoque sentire puto,) vocamus Güllenfröttle, id est rubetulas lacunarum (quòd in lacunis & circa sterquilinia reperiantur:) & Mönle, quasi paruas salamandras aquaticas, quòd similiter & venenosæ sint & in aquis degant, colore etiam ventris similes. Hæ semper paruæ sunt, ventre pallido siue citrino, punctis quibusdam discolore; & suo quodam sono vocis vtuntur. nam cæteri bufones terrestres continuatum quendam sonum ædunt *grugrugru*. Hæ fortè RANÆ SCINCOIDES sunt, (quòd scincos aquaticos, siue salamandras aquaticas, vt nunc scripsi, referant,) quas Alexander Benedictus scribit, numerosius quàm par sit enatas, pestilentiæ futuræ aliquando præsagium esse putrificam materiam vberius indicante natura. nisi fortè phrynoides dicendæ sint: Aristot. enim in proble. lib. 1. copiam τῶν μικρῶν βατράχων φρυνωδῶν annum morbosum futurum significare ait. Rana in paludibus degit: item genus quoddam ranunculi cœnulentũ in dorso, croceis in ventre maculis, quod non clamat nisi post quartam horã diei feruente sole, Albertus. Hoc idem nimirũ genus est bufonis, quod recentiores quidam barbari CORNVTVM vocant, non ab eminentibus (vt in rubeta Plinij) veluti cornibus, sed à sono vocis, quo cornu seu tubam imitatur quodammodo. In Gallis est bufonis genus, quod cornutũ dicitur, à voce qua cornicinẽ refert. colores habet duos, tetrum (luridum seu fuscũ) & croceum. Verno tẽpore prodeunt hæ ranæ, & vocem instar tubarum binæ inuicem emittunt. In sola Gallia vocales, elatæ voce amissa mutæ sunt, Liber de nat. rer. Rana cornuta coloris est (inquit Albert.) cinerei fusci, & crocei in ventre: & moratur in paludibus putridis, frequens clamore. extra Galliã, si quis efferat, vocẽ ædere aliqui negarunt: sed id falsum esse expertũ se Albert. ait, quum per totã Germaniã altissimè clamẽt. Hæc scripserã cum ex agri Tigurini loco iuxta arcem Kiburgam, rubetæ genus paruũ mihi allatũ est, duplo minus ferè cõmuni rubeta, cætera simile, quod iam sub trunco vt illic per hyemem lateret se abdiderat. erat enim initium Septembris. tergo lurido, aspero, ventre ex fusco albicante, oculis aureolis: clunibus cruribusq;, sed præcipuè digitis posterioribus, pilosis. Has ranas alibi nullas aut rarissimas haberi aiunt: vocem eis argutissimam esse, quæ tubæ aut campanæ instar audiatur etiam ex longinquo: degere ipsas non in aquosis sed in aridis locis. Vêro vocem suã emittere & æstate: cum vesperi clamant, noctẽ sequentẽ sine pruina futurã certò sperari.

Cur dicta sit rubeta.

Bufo cornutus a voce qua instar tubarum editur.

Rubeta minor Kiburgi.

autumno & hyeme non audiri. ¶ Rubeta, id eſt bufo, Niphus. Buffo à nonnullis *f.* duplici ſcribitur, quod non probo. Bufo rana terreſtris nimiæ magnitudinis, Grammaticus quidam. Inuentuſque cauis bufo, Vergilius 1. Georg. Borax (vox corrupta à Græca *βάτραχος*) ſpecies eſt bufonis, fuſci coloris & maxima, ita quòd cubitalis efficitur magnitudinis in terris calidis: & cõſueuit aliquando partum ſuum ſuper dorſum geſtare, lapidem in frõte habet, &c. Albertus. Rubetis aliquando cauda initio eſt, quam poſt amittunt: ob id in ſtagnis cum adhuc puſillæ ſunt, mutili ruribus vocantur, Hermolaus. Luridam ranam apud Varronem rubetam intelligo, non calamiten vt Hermolaus: cauſam dixi in ranunculo viridi *A.* ¶ *Zab* צב, Leuitici 11. R. Salomon interpretatur reptile ſimile ranæ: aliqui bufonem accipiunt, & nomen ab inflatione factum putant. ego crocodilum interpretor aut ſcincum, (vide in Crocodilo *A.*) Illyrij quidem hodie ranam omnem *zaba* vocitant, bufonem Hiſpani *ſápo eſcuérco. Koach*, כח, quoque Leuitici 11. variè interpretantur, camæleontem, crocodilum, lacertam, rubetam: vide in Chamæleonte *A.* Triorches, phrynus & ophis (id eſt buteo, rubeta & ſerpens,) inter ſe pugnant, Ariſtot. hic Albertus habet, Pugnant *fricbachys*, & *coronos*, id eſt coruus aquaticus: tyrus autem aquaticum animal vocatum *tribaue*, deuorat vtrunque iſtorum: quibus verbis nihil ineptius dici poterat. Auicennæ interpres, vbi de nocumentis veneni rubetæ agitur: Corpus ranæ (inquit) & maximè pingue eius, facilem reddit dentium eradicationem. videtur autem hoc eſſe ex petroſa, (hic Bellunenſis pro petroſa arboream hortulanam reponit,) & non domeſtica, &c. Auicenna 4.6.2.8. ranas lacunales virides nominat, & marinas rubeas, pro rubetis ſimpliciter: & mox ſequenti capite ranas citrinas, pro ranis paluſtribus venenatis vt Aetius habet, 13.54. & 55. Et rurſus 4.6.5.25. de morſu ranæ marinæ rubeæ, pro rubeta ſimpliciter ex Aetio 13.36. Mare quidem Hebraica lingua de ſtagno etiam & palude dicit. rubeas verò interpres fortaſſis pro rubetis dixerit, vel à viridibus diſtinguendi cauſa. Græci rubetam *φρῦνον* appellant, vt ſupra ex Plinio & aliis oſtendimus. debet autem hæc vox ſemper penanflexa ſcribi, quoniam penultimam lõgam habet, non (vt à quibuſdam ſcribitur) paroxytona. *Miſoxus*, id eſt rana terreſtris venenoſa rubea, Syluaticus. eſt autem vox corrupta à Græca *μύοξος*, quæ non rubetam ſed glirem ſignificat, vt in Gliris hiſtoria oſtendi: & à Syluatico ipſo alibi *mioſos* glis exponitur. Quamobrem errauit etiam Gillius qui in Æliano ſuo *μυοξοὺς* (ex Oppiano) bufones interpretatur. Ranam rubetam Nicander *φρῦνον θερόεντα*, hoc eſt æſtiuam cognominat: vide ſupra in rana gibboſa. *Κααρίας* Varino rana ſimpliciter exponitur: Gelenius noſter affinem putat hanc vocem Germanicæ **Krott**, qua rubetam ſignificamus. Rubeta Italicè nominatur *roſpo, botta, boffa*, teſte Lucio Scoppa. & à quibuſdam *chiatto*, (apud Rhætos qui Italicè loquuntur *chatt:*) vel *zatto*, vt in Longobardia. item *buffo, buffa, buffone.* ab aliis *ramarro*, qua voce Matthæolus Senenſis, magis propriè puto, pro lacerto minore vtitur. Ranæ quædam terreſtres ſunt, vt ſunt mutæ, & rubetæ: quæ & racanellæ quaſi raniculæ vocantur: & non comeduntur, quoniam ſæpius cum bufonibus coëunt, quam ob cauſam malignæ reputantur, Monachi in Meſuen. Scoppa rubetam etiã *ranauoto*, & *ranonchia de rubetto* interpretatur: quæ voces diminu tiuæ ſunt, & fortè ad ranunculũ viridem pertinent. nam & in Gallica lingua aliqui confundunt, craſſam vel craſſantium. vt ipſi ſcribunt, (*graiſſet, ou verdier,*) vulgò dictam ranam, rubetam interpretantes, quæ omnino ranunculus viridis eſt: rubeta verò Gallicè *crapault* vocatur, circa Neocomum *boug.* Hiſpanicè *ſapo eſcuérco.* Germanicè **Krott**, nomen in Heluetia fœmininum, Argentinæ & alibi maſculinum: alij ſcribunt **Krote.** Terreſtrem priuatim vocamus **Gartenkrott**, id eſt hortenſem rubetam: (licet nonnulli ranam gibboſam ſupra deſcriptam ſic appellent,) Saxones **Quapp.** Flandris rana eſt **Pûût**/ rubeta **Padde.** Anglis *tode.* Illyrij omne genus ranæ *zaba* vocitant.

De bufone.

Nomina diuerſarũ linguarũ & nationum.

B.

De paruis paluſtribus ſeu lacunarum potius rubetis, quas & cornutas vocant à ſono vocis, præcedenti capite ſcripſi: vbi etiam cornibus exaſperari rubetarum dorſum, quod Plinius ſcripſit, hactenus mihi non viſum dixi: & vnum tantum rubetæ genus, quod ranam gibboſam appellaui, oſſibus cornuum ferè inſtar eminentibus in dorſo mihi cognitum eſſe. Rubeta quæ paluſtrem vitam in terreſtrem mutat, animal eſt magnitudine nihilo minus teſtudine parua, Aetius. Similis ranæ eſt, ſed pedibus breuioribus, inertiorĩq; & turgidiore corpore, Mich. Herus. Color bufoni cinereus pellis denſiſſima viſcoſaq;, ita vt magnis etiam ictibus non lædatur, Albertus: duriſſima, vt baculis etiam ægrè vulneretur, Matthæolus Senenſis. Bufo quem ipſe nuper inſpexi, menſe Iunio captum iuxta ſterquilinium, lurido & fuſco ſeu nigricante colore erat, craſſis & deformibus membris, cute maculis & veluti puſtulis quibuſdam exaſperata, torpido & ignauo corpore: maculis nigris, præſertim in lateribus: ventre turgido inflatoq;. cum baculo tangerem & ferirem, aridiuſculus ſonus ob aſperam duritiem cutis, & tanquam ex concauo reddebatur. capite craſſo latoq;: dorſo plano, non ita eminente vt in mutis illis ranis quas ſupra gibboſas nominaui. Sub capite circa collum parte prona (id eſt terram ſpectante) color pallidus vel ſubflauus erat. Apocynon appellant oſſiculum in rubetæ latere compertum ſiniſtro, quoniam canum impetus inhibeat: nam aliud ad ſuperſtitioſos ſimiliter vſus in dextro latere quæritur, vt in *G.* recitabitur. Ibidem dicam de lapide quem bufones quidam in capite geſtare falsò creduntur. In Hiſpaniæ partibus illud præcipuè boracis genus reperitur, quod lapidem in

Deſcriptio Rubetæ.

in fronte portat, Obscurus. Borax species est bufonis, colore fusco, maximi, &c. (vt in *A*. retuli,) quæ lapidem in fronte gerit, Albertus. ¶ Bufo animal aspectu fœdissimo, fertur habere cor in gutture, *(Cor.)* nec facilè interfici nisi per medium guttur transfigatur, Obscurus. Rubetæ iecur omnino vitiatum *(Iecur.)* est, vt corpus quoque eius totum prauo temperamento afficitur, Aristot. de part. 3.12. Iecur ei duplex assignatur, vt capite septimo recitabo. Rubeta perquam exiguum habet lienem, Aristot. Dicta *(Lien.)* eius oua ventri subdita sunt, Idem. Pedestrium quadrupedes quæ oua pariunt, eodem coëunt modo *(Oua.)* quo ea quæ animal generant, mare superueniente. habent verò in quod meatus (genitales) contingant, *(Coitus.)* & quo per coitum adhæreant, vt rana & pastinaca, & reliqua generis eiusdem, Aristot. ego legendum coniicio, vt rana & rubeta, &c. quanquam Græcè τρυγόνες legitur, id est pastinacæ, pro quo φρῦνοι repono. Rubetis aliquando cauda initio est, quam post amittunt: ob id in stagnis cum adhuc pusillæ sunt, mutili ruribus vocantur, Hermolaus.

C.

Rubetæ dictæ sunt quòd ferè in rubis & vepribus degant, quanquam & amphibiæ sunt, quædam *(Vbi degăt rubetæ.)* terrestres, quædam palustres tantum, aut maiori ex parte, vt pluribus exposui superius capite primo. Humida loca & marcida incolit: Solis claritatem odit, nec facilè sustinet. interdiu latet, noctu progreditur, præcipuè per vias tritas ab hominibus, Obscurus & Albertus. Æstate incolit subterranea & vmbrosa loca, Ponzettus. Interdiu non apparet nisi locis admodum solitariis: & non egreditur de terra nisi tempore pluuiæ, Albertus. In terra humida & opaca, & inter sæpes versari gaudet, Mich. Herus. Conditur hyeme, Georg. Agricola. ¶ Sub terra habitat, & humore terreno viuit. herbas & *(Quibus vescătur.)* lumbricos aliquando comedit, Albertus. Bufo terra vescitur, idq; pondere & mensura. quantum enim anteriore pede concludere potest, hoc illi pro cibo quotidiano est. timet enim ne sibi terra pro cibo deficiat, Author de nat. rer. Dicitur de buffone quòd de terrestri humido nō edit, nisi quantum manu semel capere potest, timēs quòd ei tota terra non sufficiat. sed hoc à vulgo acceptū est, nec vllo experimēto constat, Albert. Hinc est quod superioris sæculi (apud Germanos) pictores, auaritiam *(Auaritia per mulierem bufoni insidētem expressa.)* expressuri, mulierē bufoni insidentē pinxerunt, Mich. Herus. Saluia libenter vescitur, cuius radix tamen ei letalis est, Physiol. Rubeta etiā apes interimit. subiēs enim aditus aluei, afflat, & obseruans rapit euolantes. nullo hæc affici malo ab apibus potest, sed ab apiario facilè interimitur, Aristot. vide mox in *D.* ¶ Animalia quæ habent spiritus subtiles & debiles, noctu vident non interdiu, sicut bufones, Gordon. videtur autē bubones aues nocturnas intelligere, quæ ab Italis & Hispanis bufones dicuntur. Credi autem potest etiam bufo noctu cernere, quoniam noctu progreditur, interdiu latet, vt *(Noctu vident.)* aues pleræq; omnes quæ idem faciunt. ¶ Ranæ terrestres, vt mutæ & rubetæ, non comeduntur: quoniam sæpius cum buffonibus coëunt, Monachi in Mesuen. Bufo ex putredine vel corruptione *(Vnde nascantur.)* terræ nasci putatur, Obscurus. Ex bufonis cremati relicto cinere bufo viuus regeneratur, nec tantum vnus, sed etiam plures, Physiologus. In Dariene prouincia noui orbis aër insaluberrimus est, vtpote cœnosa & paludibus fœtidis septa: imo vicus ipse palus est, vbi ex guttis mancipiorum dextra cadentibus, dum irrigant pauimenta domus, illico bufones gignuntur: vti alicubi ego ipse in pulices guttas illas æstate conuerti, Pet. Martyr. ¶ De voce quam ædant tū palustres paruæ rubetæ, tum terrestres maiores, satis dictum est supra cap. primo. ¶ Gosturdi aues (alaudæ cristatæ) dicuntur oua in terra parere & raró fouere: vnde vulgus mentitur hæc à bufonibus foueri, Albertus. Scribit autem author libri de nat. rer. vulgò ferri gosturdorum oua à bufone foueri, & pullos demum exclusos à parentibus curari. ¶ Non saliunt rubetæ vt cæteræ ranæ, sed propter corpus ignauum, turgidum at- *(Incessus.)* que iners, & pedum quoq; breuitatem, tardè procedunt. Iratæ tamen aliquādo manifestè insurgunt, & lædendi animo, vt Aetius scribit, insiliunt. ¶ Borax cum tangitur, inflatur, Obscurus. Rana quæ *(Obstinatio.)* rubet, deterior est. hæc mense Augusto os ita occludit, vt neq; cibi potúsue sumendi causa, neq; vocis ædendæ aperiat. quòd si manu vel baculo vrgeas, ægrè tamen aperies, Author de nat. rerum. Itali *ramarro*, id est bufoni (secundum alios lacerto paruo) similem vulgò dicunt esse hominem, qui conceptam iram non remittit antequam se vlciscatur, obstinatus potius moriturus. aiunt enim bufonem si quid in os ei inseratur, vt ferrum aut aliud quidpiam, id non dimittere, sed subinde mordicus tenere, vt moriatur potius quàm remittat. Itaque auarum etiam hominem & nimium tenacem bufoni comparant. ¶ Vtraq; rubeta (tum terrena tum palustris) si bacillo sæpius verberetur, inflato corpore, *(Virus.)* virus primo è clunibus exprimit, deinde lacteis quibusdam guttis sudat, grauiter odoratis & putidis. occiditur autem difficulter, Georg. Agricola. Nostri humorem illum venenosum retro eiaculantes rubetas, meiere dicunt, sed impropriè. nulla enim vesica neq; vrina ranis. Obseruaui etiam ipse nuper humorem quendam à rubeta capta excerni. ¶ Rubeta frigidissimum est animal, Obscurus: *(Frigiditas.)* perquam frigidum & humidum, nam nisi abundaret in eis humiditas, corpora earum non augerentur tam cito, Ponzettus. Tota prauo temperamento afficitur, Aristot. ¶ Peculiari quadam herba vtitur qua vitam (*visum*, vt legit Io. Vrsinus) recuperat, ruta verò interficitur, Obscurus. Saluia delectatur in cibo, cuius tamen radix ei letalis est, Idem. Bufo primo aqua perfusus, & postea salsus, crepat, & tandem consumitur vsque ad ossa, Albertus.

D.

Iracũdia. Rubeta animal eſt perquam iracundum, & ſi quid ei obtenſum mordicus arripuerit, mori potius quàm remittere velit, vt in C. dixi. Verberata ſæpe virus è clunibus emittit, & inficit verberantem: *Lædendi ſtudium.* Exaſperat & vibrat terga dum ſpiritu expletur, atque ob id ipſum ardentior euadit ad lędendum itaque & manifeſtè inſurgit, & ſalubus interpoſitum ſpatium contrahit, raro quidem morſum infligens, verum anhelitum conſueuit vehementer virulentum inducere, adeò vt etiam ſi anhelitu contingat tantum, eos qui propè ſunt lædat, Aetius & Auicenna. Inflat ſe irata, tam proteruè audax, vt inſiliat quoque proximum, quanquam ſuſpirio ſe frequentius quàm morſu vindicans, bufo inde vt arbitror à Vergilio & vulgo dicta, Hermolaus. ¶ *Rubeta apes interimit.* Rubeta apes interimit, vt ex Ariſtotele recitaui in C. Apibus aquantibus ranæ inſidiantur: nec hæ tantum quę ſtagna riuoſque obſident, verum etiam rubetæ veniunt vltro, adrepentesq́; ſufflant. ad hoc prouolant, confeſtimq́; abripiuntur, nec ſentire ictus apum ranæ traduntur, Plinius. Apibus nocent rubetæ & ranæ lutariæ, Ælianus. *Rubetæ hoſtes Talpa.* Expertus ſum quòd talpa auidè paſcitur bufonibus & ranis. reperi enim talpam quæ ſub terra pede fortiter tenebat magnum bufonem: qui iam fugiens è terra totum corpus ſubduxerat & altam vocem propter morſum talpæ ædebat, ſed ranæ etiam ac bufones, (quod & ipſum experimento mihi conſtat,) mortuam talpam edunt, Albertus. ¶ *Aranea. Lacerta. Coluber. Serpens.* Bufo nunc cum aranea, nunc cum lacerta, quandoque verò cum colubro, vel etiam cum ſerpente prælium ſubit. læſus autem veneno alterius animalis venenoſi à plantagine remedium accipit, Phyſiologus. Cum aranea pugnat & ab ea vincitur. nam cum illa frequenter pupugerit, nec bufo vlciſci ſe poſſit, vſq; adeò inflatus turget, vt medius crepet & moriatur, Obſcurus. Borax pugnat cum aranea, ſicut & ſerpens. aranea quidem ſupernè filo ſuſpenſa deſcendit, & cerebrum vtriuſuis eorum pungit. bufo autem iraſcens inflatur, & aliquando crepat ob venenum araneę, Albertus. Accepi ab iis qui ſpectarunt (inquit Eraſmus in Amicitia inter Colloquia) ſimile diſſidium araneo eſſe cum buffonibus, (quale cum ſerpẽte,) ſed buffonem ictum ſibi plantagine admorſa mederi. *Fabula de Bufone ab aranea interfecto.* Audies (alloquitur ſuum congerronem) fabulam Britannicam. Scis illic cõclauium ſolum conſterni ſcirpis virentibus. Monachus quidam faſciculos aliquot ſcirporum in cubiculum congeſſerat, ſparſurus cum eſſet commodum. Is quum à prandio ſupinus dormiret, bufo ingens erepſit, & os dormientis obſedit, infixis ſuperno atque inferno labro quatuor pedibus. Detrahere buffonẽ certa mors erat, non amoueri quiddam erat morte crudelius. Quidam ſuaſerunt vt monachus ad feneſtram deferretur ſupinus, in qua ingens araneus habebat telam. Factum eſt. Mox araneus hoſte conſpecto ſilo ſe librat, & buffoni ſpiculum infigit, ac filo ſe recipit in telam. Intumuit buffo, ſed non eſt auulſus. Repetitur ab araneo, magis intumuit, ſed vixit. Tertio ictus, abduxit pedes, ac mortuus decidit. Hanc gratiam araneus retulit hoſpiti ſuo, Hęc ille. *Catus.* Catus cum bufonibus quoq; pugnare dicitur, Obſcurus. Catus ſerpentes & bufones interficit, ſed non edit: & læditur veneno, niſi aquam ſtatim ſuperbibat, Albertus. *Buteo.* Rubetam rapit exeditq́; buteo, Ariſtot. item accipiter rubetarius. Et alibi, Buteo, rubeta ac ſerpens pugnant. ¶ *Sputum.* Martion Smyrnęus rumpi ſcolopendras marinas ſputo tradit. item rubetas aliaſq́; ranas, Plinius. *Ruta.* Borax herba peculiari vtitur qua vitam (alias *viſum*) recuperat, ruta verò interficitur: & *Odor vineæ florẽtis.* odorem florentis vineæ fugit, Obſcurus & Albertus. Serpentes quoq; rutam & vineæ florentis odorem fugere legimus. Ciconia bufonem non niſi in magna fame comedit: vnde venenoſa bufonis natura intelligitur, Liber de nat. rerum.

E.

Vſus ex rubetis. Carnibus rubetarum in hamum poſitis, purpuras præcipuè allici certum eſt, Albertus & Iſidorus ex Plinio, qui hoc de ranis ſimpliciter non de rubetis ſcribit. Nicander rubetam paluſtrem in algis *Prognoſtica tempeſtatis.* clamore ſuo veris aduentum prænunciare docet. Rubetæ paruæ terreſtres cum veſperi ſuum inſtar cornu aut tubæ ſonum ædunt, noctem ſequentem abſque pruina futuram certò pollicentur. Bufones cum veſperi è cauernis egrediuntur, magni præſertim & multi numero, pluuiam præmonſtrant, Gratarolus.

F.

Bufonum eſus. Hiſpani quidam cum in Beragua inſula noui Orbis ad extremam famem redacti eſſent, ægrotus quidam bufones duos coctos emit pro duabus lineis auro intexto ſubuculis, quæ aureis Caſtellanis ſex vendi poterant, vt ſcribit Petrus Martyr lib. 10. Oceaneæ Decadis 2. & rurſus circa finem lib. 1. tertiæ Decadis.

G.

Remedia ex rubetis. Rubeta frigidiſſimum eſt animal, Obſcurus. Saſerna in libris de agricultura, ſi quem glabrum facere velis, ranam luridam (rubetam intelligo, vt dixi in ranunculo viridi A.) conijcere in aquam iubet, vſquequo ad tertiam partem decoxeris, eaq́; vngere corpus, Varro. Rubetæ ſanguis pſilothrum eſt, Kiranides. ¶ Sunt ex recentioribus qui rubeta arida buboni peſtilenti impoſita venenum mirè extrahi doceant. ¶ *Ad podagram ſanandam.* Acopon ex rubetis quod omnem affectionem tollit, deſcribitur apud Aetium lib. 12. cap. 44. his verbis, Radicis cucumeris agreſtis viridis libras ſex, olei dulcis libras ſex, medullæ ceruinæ, terebinthinæ, ceræ, cuiuſque ſeſcuncem, ranas rubetas appellatas viuas numero ſex, rubetas traiecto per pedis plantam filo in oleum demiſſas donec flacceſcant coquimus: deinde extractis per plan-

tas filo traiectis ranis, syluestris cucumeris radicem viridem concisam iniicimus, atque donec vires suas in oleum transmittat coquimus & excolamus. Postremum liquefacta, itidem percolata, ad oleũ addimus, & in vitro reponimus. Vtere mane & vespere ad podagricos, arthriticos, ischiadicos, & resolutos. Per huius vsum nouimus homines à podagra & chiragra toto corpore distortos, post lauacrum, in tantum conualuisse, vt citra omnem offensionem obambularent. Quandoq; apparauimus, inquit Asclepiades, hoc pharmacum, additis ad hanc descriptionem samsuci libra vna, vnguenti crocini libra vna, opobalsami quadrante, sanguine testudinum numero decem, Hæc Aetius. Simile autem paulò post ex Galeno adscribam. Ab hoc differt quod legitur apud Galenum lib. 7. de compos. medic. sec. genera: Hoc, inquit, vsus vir xysticus, (athleta,) & acopi & malagmatis modo, à toto affectu conualuit. confectio sic habet. Olei veteris Sabini, cucumeris agrestis radicis, ceræ, apochymatis, adipis suillæ veteris, singulorum libras tres. ranarum rubetarum magnarum numero tres, vel si hæ non sint paruarum (nimirũ viridium quas calamitas vocant,) quinque. medullę ceruinæ, aphronitri, sulfuris viui, olei laurini, irini, singulorum vnc. tres. vnguenti malabathrini, sampsuchi, vtriusq; libram. Radices in crassiora frusta sectas, ac in oleum simul cum sampsucho coniectas, supra prunas incoquito. vbi radices inaruerint, humorem exprimito. radices quidem & sampsuchum abiicito: ranas in sportulam textam imponens, huiusq; oras consuens, & oleo expresso committens, rursus vas coopertum igni supraponito, vbi iam satis magnum temporis spatium intercesserit, vt ranæ colliquescant, (contabuerint,) sportula deposita humore expresso abiiciatur. Reliquo oleo liquabilia indito, mouens sine requie. postremo medullam & galbanum (sic etiam Actuarius habet. vnde apparet galbani mentionem & pondus superius omissa) adiungito. Postquam soluta fuerint, ab igne tollito, ac modicè refrigerari permittens, arida tunsa, ac tenuissimo cribro secreta inspergito, mouens assiduè. Tum in mortarium effusis, iterumq; tunsis, malabathrini vnguenti pondo & semissem (pondo tantum, id est libram, vt supra. sic & Actuarius habet) adiungito, & rursus tundito. excepta vase plumbeo vndiq; obturato, vt nihil perspiret, seruato. Vtêris medicamento interim vt malagmate, facta morbi inclinatione, interim vt collinitione. nam pharmaci quod satis est capientes, soluenteq; vnguento, vt cerati liquidi spissitudinem habeat, vtimur, Hucusq; Galenus: ex quo ad verbum eandem descriptionem mutuatus est Actuarius in libro de medicamentorum compositione. Rursus eodem loco apud Galenum habetur & aliud acopum ex rubetis Flauij Clementis simile illi quod superius ex Aetio retulimus. & mox aliud pretiosum & ex multis medicamentis compositum, Pompeij Sabini, quæ breuitatis causa relinquimus. In priore quidem parando oleum diuiditur, ita vt in vna eius parte radices cucumeris agrestis coquantur, in altera ranæ: deinde percolatis iis mixtisque liquabilia adduntur, vt galbanum, terebinthina, cera, medulla. Sunt etiam qui testudinum (terrestrium) sanguinem, & alia quædam adiiciant. Rubetæ quinque miscentur acopo Piscatoris alteri, apud Galenum de compos. medic. sec. genera lib. 2. Rubetæ multæ decoctæ in oleo cum summis thymi ramulis, & pressus & sale (& expressæ & illitæ) per triduum continuè in camino balnei, podagricos sanant, Kiranides. ¶ Ranam rubetam & adipis vrsinæ vncias tres cum olei veteris sextariis tribus in olla rudi ad medias decoquito, deinde colato. hæc vnctio frequenter adhibita, non solum neruos confirmat (arthriticis,) sed & paralysin repellit & reprimit, Marcellus. Ad scabiem equorum: Rubetam occisam cum vino & aqua in vase æneo coquito, & hoc decocto siue liquore (ἰχῶρι) inungito, Eumelus in Hippiat. Græcis.

¶ Rubeta decocta & in aqua potui data, suum morbis medetur, vel cuiuscunque ranæ cinis, Plinius. Et alibi, Omnium quadrupedum morbis capram solidam cum corio, & ranam rubetam discoctas, mederi reperimus. Ranarum cor adalligatum frigora febrium minuit. maximè autem quartanis liberant ablatis vnguibus ranæ adalligatæ & rubetæ. Iecur eius (rubetæ) vel cor adalligatur in panno leucophæo, Plinius. ¶ Ranæ rubetæ occisæ in fumo arefactæ particula, quanta videbitur, in linteolo inuoluta, & ex licio collo suspensa eius cui nares sanguine fluunt, mirè prodest, Marcellus. *Ad sanguinem narium sistendum.* Audio Fridericum Saxoniæ ducem nostra memoria, ad sanguinem sistendum, bufonem veru ligneo transfixum & in vmbra diligenter arefactũ, inuolutum sindone manu tenendũ dedisse laborantibus, donec intra manum incalesceret, ita sanguinem mox repressum: cuius rei rationẽ non video, nisi quod horror & metus facit, sanguine ad cogitationem de animali tam contrario naturæ hominis refugiente. sed forsan illum qui tenet aut alligatum gerit, quid linteolo contineatur ignorare oportet, vt in plerisque istis superstitiosis amuletis. Bufones hodie suspenduntur aëre vt arefiant, & præsentissimo remedio sistunt omnem fluxum sanguinis, Christophorus Salueldensis. Alij cinerem rubetæ, vt sanguis sistatur aspergi volunt, cui remedio ratio non deest. Vide etiam in Rana G. *Buffo vstus sistit natura dote cruorẽ*, Io. Vrsinus: cui Iacobus Oliuarius scholiastes adiicit, nihil melius sanguinẽ sistere. Plin. tamen hanc vim non rubetæ, sed aliarũ ranarũ cineri attribuit: Ad sanguinẽ sistendum (inquit) & ranarum illinunt cinerem, vel sanguinem inarefactum. Quidam ex ea rana calamite, minima omnium & viridissima, cinerẽ fieri iubent. aliqui & nascẽtium ranarum in aqua, quibus adhuc cauda est, in calice nouo combustarum, cinerem, si per nares fluat, iniiciendum. *Ad fistulas sanandas.* Corium bufonis & testa testudinis sicca tritaq;, vel etiam vsta, puluere aut cinere fistulis immisso, sanant eam prius mortificatam, Arnoldus in Breuiario 3. 21. Et paulò post: Bufo, quantus haberi maximus potest, exentera-

tus, totus impleatur radice laureolæ trita & ſtercore gallinæ, & ſale cum vnguento ex althæa commixtis: & ſic in veru aſſetur donec combuſtus ſit, ita vt cum omnibus illis quibus farctus eſt conteri poſſit. Colligenda eſt etiam emanans pinguedo: & de ea quandoq; modicum in fiſtula & de puluere omnium prædictorum ponatur. hoc puluere ruſticus quidam, vt ipſe mihi retulit, omnes fiſtulas in quauis parte corporis abundantes curabat. *Remedia ex cinere bufonum.* Cum mulieris mamilla ob lactis abundantiã ſuppuratur, & cancroſa fit, ac perforatur, tum caro illa infecta & partes vicinas exedens, hoc modo breui tempore curatur: Bufonem craſſum occide quocunq; modo, & ligno infixum domum portes, & in bilance ponderes, addaſq; eiuſdem ponderis cancros viuos, & in olla rudi vitreata opertaq; & luto munita, ita vt in medio tantum foramen exiguum relinquatur, vrito ſuper pruna mediocri, calore non intermiſſo: & hoc cinere vtitor, Innominatus. Interdum hæmorrhoides tantum dolorem inferunt, & adeò largum ſanguinem profundunt, vt ſæpe totum hominem breui exhauriant. Huic malo Nicolaus Florentinus emplaſtrum ſuperimponit è cinere bufonis, cuius virus (vt & ſcorpionum) aduſtione conſumi ſcribit libro de curandis morbis capite de hæmorrhoidibus. Nam & ſanguinem (inquit) hæmorrhoidum ſiſtit, & dolorem ſedat, & ipſas delet. Hoc cinere ad eũndem affectum tanquam ſecreto quodam remedio, vſum eſſe audio Lutetiæ quoq; inſignẽ quendam medicum. Contra venena marini leporis & rubetæ, cinis eorum remedio eſt in aqua potus, Obſcurus. Albertus ſimpliciter horum animalium cinerem remedium eſſe ſcribit contra venenum ipſorum. Podagris articularibuſq; morbis vtilis eſt rubetæ cinis cum adipe vetere. quidam & hordei cinerem adiiciunt, trium rerum æquo pondere, Plinius. Articulis & pedibus prodeſt ranæ rubetæ exuſtæ cinis, cum ſambuci coliculis tritis & ſeuo hircino vetere permixto & decocto, pariterq; impoſito, Marcel. Samonicus paruam ſambucum cum hircino ſeuo (abſque rubeta) ad podagram commendat. Sunt qui equis puluerem ex bufone (vſto nimirum) in oculos albugine aut ſimili vitio laborantes inflent. Puluis bufonis exenterati, combuſti in pignato, pannum oculi corrodit, Albertus de Villanoua. Falconi bufo vſtus in paſtu datur, ſi pennæ eius à tineis exedantur, Albertus. ¶ Ranam recentiores quidam vocant vlcus latum nigricans & peſtilens (carbunculum puto rectius vocari) quo boues interdum, niſi curentur, nono die pereunt. curatur autem cuſpide lignea, qua rana rubeta transfixa fuerit vel ſimpliciter, vel etiam in ea arefacta. ¶ Corpus ranæ, & præſertim pingue eius, facilem facit dentium eradicationem. videtur autem hoc eſſe ex petroſa, (arborea hortulana, Bellunenſis) & non domeſtica, Auicenna & Syluaticus inter nocumenta rubetæ. Vide ſupra in Ranunculo viridi G. *Ex ſanguine.* Rubetæ ſanguis pſilothrum eſt, Kiran. Vide initium huius capitis. alij ranæ viridis paruæ ſanguini hanc vim adſcribunt. *Ex oculis.* ¶ Ranæ terreſtris dictæ oculi recipiuntur in vnguentum contra lumbricos numero 59. apud Nic. Myrepſum. *Mira & ſuperſtitioſa de rubetis.* ¶ De rubetis ranis quæ in vepribus tantum viuunt, mira certatim tradunt authores. Illatis in populum ſilentium fieri. Officulo quod ſit in dextro latere in aquam feruentem deiecto, refrigerari vas, nec poſtea feruere niſi exempto. Id inueniri obiecta rana formicis, carnibuſque eroſis, ſingula in ſolium addi. Et aliud eſſe in ſiniſtro latere, quo deiecto feruere videatur, apocynon vocari, (Chriſtoph. Salueldenſis Germanicè interpretatur **die zacken in frotten**:) canum impetus eo cobiberi, amorem concitari, & iurgia addito in potionem. Venerem adalligatum ſtimulare. rurſus à dextro latere refrigerari feruentia. Hoc & quartanas ſanari adalligato in pellicula agnina recenti, aliaſq; febres. amorem inhiberi eo. Sunt qui noſtro tempore, in Anglia præcipuè, non ex lateribus rubetæ os illud ſuperſtitioſum, ſed ex fronte requirant, hoc modo: Rubetam magnam & annoſam per medium ſcindunt, & in myrmecia formicis exponunt, quæ carnes erodunt. ſic oſſibus tantum relictis capitur os frontis, quod in vetulis buffonibus nigricat & prædurum eſt, oſſeæ tamen non lapideæ ſubſtantiæ. Sed quoniam multi falſò credunt verum lapidem in capite buffonis reperiri, quæ de lapide illo apud authores obſeruaui adſcribam.

De lapide quem in capite bufonis reperiri quidam tradunt.

¶ Recentiores lapidem in capite rubetæ haberi tradunt, quem ad dolores ilium geſtatu probent, ſed qui viua ea ſit exemptus, quales vulgò magna etiam copia feruntur anulis. quanquam hunc elici potius quàm eximi viuentibus conſtat, puniceo in panno, cuius plurimum colore delectantur. ita dum ipſi feriando relaxant ſe, capitis onus deponunt, id mox in ſubiectam ciſtam è medio foramine collabitur. alioqui ea eſt aliis inuidiſſima natura, vt lapidẽ eum, niſi tolleretur, reſorbeat, Hermolaus & Maſſarius. Borax, ſunt qui cheloniten vocent lapidem, inuenitur vt aiunt in capite buffonis ſenis ac magni. Braſauolus refert ſe in capite illius animalis inueniſſe, eſſeq; os potius quàm lapidem, (quod ipſe è bufonis capite eduxerit colore ad nigrum inclinante.) Duplex eſt, cauus oſſiq; perſimilis, colore fuſco pallente, & alter qui in oſſe lapidem continet. Verùm os capitis eſt, vt Braſauolus refert, quod vetuſtate concreſcit, quia terra alitur. Sed vires non noui: aduerſus calculum valere putant, ego incertus ſum an prohibeat lapidis generationem. at omnino prohibere non poteſt, neq; omnis. an verò aliquis retardet, dignum dubitatione eſt, Cardanus lib. 7. de ſubtil. Et rurſus, Oriuntur lapides in animalibus duobus modis: altero quidem, frigore, vt in limace, perca, cancris, buffone, & (vt aiunt) Indicis teſtudinibus. Borax ſpecies eſt buffonis, fuſci coloris & maxima, ita quòd cubitalis efficitur magnitudinis in terris calidis: & ſolet aliquando partum ſuum in dorſo geſtare. In huius fronte lapis inuenitur, cuius gratia etiam occiditur. Eſt autem lapis interdum albus, qui præfertur: interdum

fuſcus ſubniger, qui probatur quum in medio habet guttam citrinam: aliâs virulentus, & tempore meo inuentus eſt totus viridis. eſt quando buffonis figura in eo viſitur impreſſa, Albertus lib. 22. de animalibus. Sed paulò aliter citat Alberti verba Syluaticus in Pandectis cap. 435. ex Alberti libro de mineralibus vel lapidibus, ſunt autem hæc: Lapis borax (inquit Albertus) in capite generis cuiuſdam bufonis repertus, duorum eſt generum. Vnus albus aliquantulum fuſcus: & alter ſi viuo adhuc palpitante bufone extrahitur, in medio habet oculum cœruleum. Noſtra quidem ætate extractus fuit vnus è bufone paruus, viridis. Aliquos etiam vidimus in quibus effigies bufonis erat expreſſa, qui de hoc genere dicebantur. vulgo autem *crapodinæ* (*crapauldines* Gallicè) dicuntur. Sordes purgant inteſtinorum & ſuperfluitates, Hæc Syluaticus ex Alberto. Sed Albertus hanc vim expurgandi inteſtina illi tantum generi tribuit in cuius medio oculus quaſi cœruleus apparet, ſi deglutiatur. Et rurſus cap. 469. iterum ex Alberto, Lapis niſe (aliâs nuſe) vt quidam dicunt, è genere lapidum eſt, qui inuenitur in capite bufonis. Sunt autem duo genera: vnus ſubalbidus, tanquam ſi lac (multum) mixtum ſanguini (pauco) fuerit, ita vt lactis color ſuperet: & ideo ſanguinis obſcuras vias (venas) in eo dicunt apparere. Et alius eſt niger: & aliquando pingitur in eo bufo ſparſis pedibus & ante & poſt. Dicunt etiam quòd ſi ambo ſimul includantur pręſente veneno, eos adurere manū tangentis. probari autem hunc lapidem, ſi cum exhibetur (admouetur) bufoni viuo, bufo eleuetur contra eum, & ore ſi poteſt attingat. Dicitur etiam præſente veneno variū effici illum qui ſubalbidus eſt. hoc ſimiliter Euax ſcribit, Hucuſq; Syluaticus. Lapis ex capite bufonis ab homine geſtatus veneni malitiam arcet, Phyſiol. Hic lapis cum bufoni viuo & palpitanti extractus fuerit, in medio ſui oculum habere dicitur: Cum autem bufo aliquandiu ante mortuus fuerit, tunc malitia veneni oculus extinguitur, & lapis vitiatur, Liber de nat. rerum. Georg. Agricola lib. 5. de natura foſſilium de brontia, (quam interpretatur bufonis lapidem maiorem:) & de ceraunia; (quam interpretatur lapidem bufonis maiorem læuem) ita ſcribit: Habent etiam lineas eminentes & ſtrias lapides in agris nati, ex quibus eum qui cum tonitruis, vt nunc quoq; credit vulgus, cadit, brontiam vocant Græci, capitibus teſtudinum ſimilem: qui cum imbribus, ombriam. Noſtri ſunt modo ſublutei, modo ſubuirides, modo ſubrubri, modo ſubfuſci, nunc vero variant colore. politi tanquam ſpecula, imagines reddunt. figura ipſis ferè dimidiati globi, rarò oblonga: interdum oui magnitudine ſunt, ſed ſæpius minores. Aliquibus bini ſunt circuli quaſi quidam moduli, (modioli,) à quorum ſuperiori quinæ lineæ eminentes æqualibus inter ſe ſpaciis diuiſæ, procedunt ad inferiorem, quarum ſingulæ vtrinq; ſtriam habent, &c. (has lineas aut ſtrias aliæ aliter habent.) Ceraunia quoq; ex eo nomen inuenit, quòd cum fulmine, vt idem vulgus credit, cadit. nec tantum in Carmania naſcitur, ſed etiam in noſtris agris. caret ſtriis & lineis, atq; in hoc differt à brontia. læuis verò eſt, & nunc rotunda, nunc oblonga: cuius genera coloribus diſtinguuntur. nam alia partim eſt candida & pellucens, partim fuſca, alia nigra eſt, alia rubet, Hæc Agricola. Idem in rerum metallicarum interpretatione, Chelonitidas Germanicè interpretatur minores lapides bufonum, Brontia, (vt inquit Plinius) cum tonitruis cadit, vt putant, & fulmine tacta reſtinguit, ſi credimus. De chelonitide vide plura inferius in Teſtudine *H. a.* Rubetæ ſpecies (inquit Chriſtophorus Saluelden ſis) in Gallia & Hiſpania, cornuta, maculis croceis & nigris liuentibus, nomine borax, in capite gemmam fert eiuſdem nominis, quæ aliâs coloris in candido fuſci eſt, vt vidimus: aliâs nigra notulis liuentibus nigris, vt noſtri ſunt bufones, qualem habuimus: quæ magnitudine mediocris fabæ & rotundæ erat. Annulis principum includuntur. nam vbi venena ſunt præſens hic lapis colorem mutat, & quaſi ſudans guttas emittit. (Hoc & de gloſſopetra aliqui dicunt. Indica etiam gemma quæ ſubrufo colore eſt, in attritu ſudorem purpureum emanat, Georg. Agric.) & mirè, quod vidi, expetitur à noſtris bufonibus hic lapis, ita vt ſaltu eum rapere nitantur. congregantur etiam circa eum vbi apponitur in terram. Cæterum an gignatur in cerebro bufonis, vt draconites vel echites aliorum relinquo iudicio. Aliqui eum naſci volunt ex viſcoſa illa ſpuma, quam bufones verno congregatæ efflant in caput alicuius eximij quaſi regis bufonis. Et noſtri quoq; bufones tales lapides flare dicuntur, Hæc ille. Sed quòd in cornuta dicta rubeta naſcatur, aliorum nemo meminit, cum illa cæteris minor ſit: gemmam verò in maximis rubetis plerunq; reperiri traditur. quod & nuper amicus quidā Italus ad me ſcripſit, his verbis: Inueniuntur quos ipſe vidi, bufones quidam longitudine palmi, (dodrantis,) & ſuprà, qui nunquam ingrediuntur aquas, ſed ruinas veterum domorum, locaque humida & inter ſæpes habitant. ex iſtis extrahitur lapis contra multos morbos, maximè comitialem, commendatus, Hæc ille Ego planè perſuaderi non poſſum tanta duritie ſolidiſſimum lapidem in animante concreſcere. ſumma enim durities & ſoliditas abſq; ſummis efficientibus cauſis calore aut frigore fieri non poteſt. Tantam verò harum qualitatum vim animalium natura non admittit, intra corpus quidem: quod addo, ne quis ſiliceas marinorum quorundā teſtas obiiciat: itaq; molliores tantum & penè friabiles, hoc eſt qui dentibus non ægrè cōminuantur, in animantibus naſci gemmas veriſimile eſt. Etſi oſſa quædā prædura & λιθώδη, vt medici vocant à ſpecie lapidis, in animalium corporibus naſcātur, in leone præſertim calidiſſima fera: ſed oſſiū materia diuerſa eſt & flexilis. Batrachiten veteribus dictam gemmā, non aliam eſſe quàm boracē vel crapodinā coniicio, tum nominis ratione, nam à batrachoborax nomen corruptum eſt: & ſi non eſſet, vtraq; tamen à rana nomen habet, cum borax ſit *Batrachites gĕma.*

rana rubeta, tum colorum: de quibus Plinius, Batrachitas (inquit) gēmas mittit & Coptos: vnam ranæ similem colore, alteram ebori, tertiam rubentem è nigro. Et alibi, Batrachites lapis ranæ viridi similis colore atque effigie. Atqui omnes isti colores, & ranæ etiam effigies, in diuersis hodie etiam boracum lapidum generibus reperiuntur. Kiranides batrachiten lapidem phrynon etiam vocat, si rectè legitur: & superstitiosos quosdam vsus indignosq́ue recenseri ex eo memorat. Lapidem ranæ terrestris in capite eius repertum ligato cum diligentia, ac trito (sic habet codex impressus) & appende ceruici ægrotantis hydropici. pertingat autem vsque ad stomachum. & ita æger gratia Dei sanabitur, Nicolaus Myrepsus interprete Fuchsio. Idem Nicolaus borachium (βοράχιον) lapidem nominat in vnguento de citriis ad liuores & lentigines faciei. sed chrysocollam intelligit, quæ hodie etiam vulgò vbiq; *borras* appellatur. Veneni bufonis bezoar (proprium remedium) est lapis inuentus in capite bufonis, qui apud gemmarios vocatur borax, vulgò crapaudina, Petrus Aponensis. Borace gemma tanquam plana & læui, aliqui oculos salubriter demulceri putant.

Ex iecore & liene. ¶ Iecur chamæleontis pilos detrahere cum ranæ rubetæ pulmone illitum Democritus prodidit, Plinius. ¶ Iecur eis duplex esse ferunt, alterum exitiale, alterum antipharmacum, vt infra dicetur. Item ex his ranis lien contra venena quæ fiant ex ipsis, auxiliatur, Plinius & Nicander: cor verò etiam efficacius est, Plinius.

De veneno rubetarum. ¶ Rubetæ ranæ in vepribus tantum viuunt, grandissimæ cunctarum, plenæ veneficiorum, Plinius. Et alibi, Ranæ quoque rubetæ, quarum & in terra & in humore vita, plurimis refertæ medicaminibus, deponere ea quotidie ac resumere à pastu dicuntur, venena tantum sibi reseruantes. Ex quibus verbis colligimus rubetas tum in aqua tum in terra venenatas esse: terrestres tamen (siue in terra nascantur quædam, siue potius semper in aquis primum degant, pòst illis relictis in sicco) multò nocentiores crediderim. Videntur enim humore venena dilui ac temperari. Quanquam rursus aquæ nonnullæ, in quibus rubetæ, minores præsertim, degunt, ita corruptæ sunt, vt venenum ab illis accipere potius, quàm suum in eis remittere videantur. sed venenum etiam veneno permixtum, quod genere differat, vim eius imminuit. Rubeta rana dicitur quæ palustris vitæ conditionem in terrestrem mutauit. hac autem mutatione, similiter vt chersydrus, ægrè curabilem afflictionem eis qui in eam inciderunt, inducit, Aetius. Matthæolus Senensis etiam rubetas terrestres aquaticis magis venenosas esse scribit, & terrestrium illas præcipuè quæ locis frigidis & opacis reperiuntur, vt in nemoribus vmbrosis vallium, & inter arundineta densa. Quanquam autem ille frigidis locis venenosiores esse scribat, non ideo tamen putandum est in frigidis quoque regionibus magis venenosas esse quàm in calidis, sed contra potius. non enim simpliciter in locis frigidis, sed simul opacis densisq; & humilibus versantes ranas deteriores esse scribit, nimirum propter aerem crassum inclusumq́; & transpirationem prohibitam: cuius contrarium ferè in regionibus frigidis accidit. Sed infra etiam ex Nicandro eiusq́ue Scholiaste æstiuas ranas & in calidioribus locis (id est regionibus) veneni vehementioris esse docebo. Rubeta mulieres veneficæ quondam ad veneficia sunt vsæ, Georg. Agricola: (vt vim coeundi, ni fallor, in viris tollerent.) Aspidis morsus si ranam (nimirum rubetam) comederit, insanabilis omnino fit, Ælianus. Apros in Pamphylia & Ciliciæ montuosis, salamandra ab his deuorata, qui edêre moriuntur, Plinius: idem fieri audio si rubetam ederint. Sunt & ranis venena, rubetis maximè, vidimusq́ue Psyllos in certamine patinis candefactas admittentes, ocyore etiam quàm aspidum pernicie, Plinius. *Occurrit matrona potens, quæ molle Calenum Porrectura, viro miscet sitiente rubetam*, Iuuenalis Sat. 1. *Funus promittere patris Nec volo, nec possum, ranarum viscera nunquam Inspexi*, Idem Sat. 3. Iecoris enim rubetarum fibra altera perniciosa esse fertur, altera eius veneno resistere. Rubetæ iecur omnino vitiatum est, vt corpus quoque eius totum prauo temperamento afficitur, Aristot. Rubeta venena habet, sed pauca, Albertus. hoc fortassis in Germania verum fuerit, propter frigiditatē regionis, alibi non item. aut sic scripsit Albertus aliū secutus authorem, qui ranunculū viridem pro rubeta intellexit. sic enim quidam ineptè interpretati sunt. Ἀσπίδα, φρῦνον, ὄφιν, καὶ λαδικέας πεέφευγε, Καὶ κύνα λυσσητῆρα (λυσσητὴν potius propter carmen) καὶ πάλι λαδικέας, Suidas in Φρῦνος ex Epigrammate. Sed apud eundem in litera Λ, legimus λακεδίας, vbi tamen literarum ordo legi postulat λακιδέας per ι. non per ε in antepenultima: Varinus suo ordine posuit λακεδίας, quod non probo. Videtur autem deriuari à recto λακιδεὺς, & eunuchus aut cinædus significari, nefanda libidine attritus. nam & λακίδες dicuntur attritæ aut laceræ vestes, σπαδόνες. Σπάδων eunuchus est: σπαδὼν vero oxytonum, vnde σπαδόνες in plurali, quanquam & σπαδῶνες apud Varinum in plurali legitur, idem quod λακίς. Δαδικέας quidem legi, vt Suidas in Φρῦνος habet, non placet. nam à δίκη λάδικον formari oporteret, vt φιλόδικον. Λακὶς, τὸ σχίσμα, Scholiastes Aristophanis in Nebulas: vbi poeta διαλακήσασα pro διαῤῥαγεῖσα posuit, & λα syllabam produxit. Et rursus in Acharnenses, Λακίδας, τὰ διεῤῥωγότα ἱμάτια, vbi poeta λα syllabam corripuit hoc versu: Ποίας ποτ' ἀνὴρ λακίδας αἰτεῖται πέπλων. Sed in Nebulis posset etiam διαλακκήσασα legi per duplex κ. à λάκκος. nam & λακκόπρωκτος dicitur, & eo in loco περὶ τοῦ πρωκτοῦ sermo est. ¶ Bufone sale extincto magno, si sal in aqua (aquam) dissoluatur, interula verò seu camisia in ea aqua lauetur, illum qui eam induerit, scabie grauissima corripi affirmant, Cardan. Catus serpentes etiam & bufones interficit

ficit, sed non comedit, (ciconia etiam rubetis abstinet præterquam in magna esurie) & læditur veneno, nisi aquam statim superbibat, Albert. ¶ Rubeta rarò morsum infligit, verum anhelitum consueuit vehementer virulentum inducere, adeò vt etiam si anhelitu contingat tantum, eos qui propè sunt lædat, Aetius & Auicenna. Apes etiam interimit. subiens enim aditus aluei, afflat, & obseruans rapit euolantes, Aristot. Audio rubetas in hortis aliquando iuxta radices plantarũ quarundam, præcipuè saluiæ, latentes, veneno suo eas inficere. Atqui obscurus quidam author scribit, rubetam saluia in cibo delectari, radicem verò eiusdem letalem ei esse. fieri quidem potest, vt rubeta non radicem latitans iuxta eam, sed folia exedendo afflandoq; venenata efficiat. Rubetæ vt inficiant plantã aliquam, aut animal quod caua earũ ingressum propius ipsas accesserit, inflant se, & contrahunt in sese, & mox tenore illo remisso exprimunt eliduntq; humorem quendam, quo vicina quæq; leuiter aspergunt & inficiunt, (vulgus eas aliquid permingere dicit,) Hoc modo emissione illius humoris, aut etiam saliuæ infectas herbas, fraga aut boletos, multos qui gustarunt, malè affectos constat, quosdam etiam mortuos. Nam saliua earũ non minus exitialis est quàm napellus, & similiter sanguis earũ, Matthæolus Senensis. Fieri potest vt etiam perreptando per herbas, tardius enim procedunt, & incubãdo, humoris venenati aliquid relinquant. Huc pertinent Hippocratis verba in epistola ad Crateuam rhizotomum: Herbis (inquit) multa reptilia venenum immittunt, & hiatu suo internæ ipsarum teneritudini afflictionem pro auxilio inspirant. Et huius rei ignorantia erit, nisi sanè nota aliqua, aut macula, aut odor ferus & grauis, rei factæ indicationem fecerit, Hæc ille. Quidam rubetæ venenum inter primi ordinis venena numerant, hoc est deterrima & quæ intra tres horas interimant. ¶ Est rubetarum genus, cuius non modo potus perniciosus, sed illius etiam aspectus aspicientibus infestissimus existit, Ælianus. Et mox, Eius aspectus hanc improbitatem habet, vt eam aduersam si quis acriter intueatur, & illa contra improbo obtutu suo respiciat, ac suam aspirationem humano corpori hostilem anhelauerit, hominem eo pallore afficit, vt ægrotanti similis esse videatur: ac pallor per aliquot dies manet, deinde euanescit. Rubetam aspiciens etiam optimè coloratus aliquis pallore tanquam ictericus afficitur, Philes. Bufo habet visum pestilentem, Liber de naturis rerum. Rubeta rana palustris assumpta tumores ciet, Dioscor. (φρῦνος βάτραχος ἕλειος,) est autem per appositionem adiectum, rana palustris: Ægineta disiunctiuam coniunctionem, *aut*, adiecit, quem & Ruellius in transferendo Dioscoride imitatus est, cum ita obscurior sensus sit, & dubitandi occasio diuersúmne an idem animal rubeta & rana palustris sit. Nicander eandẽ facit, cui maior apud me authoritas quàm Aetij distinguentis non solum nomine, sed etiam remediis, cum cæteri omnes ferè aut non distinguant in diuersa animalia, aut saltem remedia eadẽ præscribant. Marcel. Vergil. aliter conuertit, Haustæ rubeta vel muta palustris rana: quem reprehendi supra in rana gibbosa, quòd non solum à Dioscoridis verbis recedat, sed etiam falsa scribat, cum nulla palustrium muta sit, nec esse tradatur ab authoribus. nam Matthæolus in Italica sua translatione, Potę siue terrestres siue palustres rubetæ, interpretans, aliud quidem quàm Dioscorides dicit, verum tamen, vt videtur, cum vtrisq; eadem remedia conuenire vero simile sit. Et quanquam Dioscorides eadem remedia hîc tradat, quę Nicander non ad rubetam palustrem, sed ad mutam ranam: supra tamen (in Gibbosa) ostendi, Nicandrum quoq; & alios veteres in ranis istis venenatis distinguendis errasse mihi videri.

Halitus bufonis venenatus.

Aspectus etiam venenosus.

¶ Vtcunq; est, nos hoc in loco ad quasuis ranas venenatas veterum ac recentiorum scripta congeremus omnia. Primum igitur Dioscorides: Rubeta rana palustris (inquit) assumpta, tumores ciet, pallor corpus vehementer decolorat, (quod alij etiam ex solo aspectu eius euenire dicunt,) vt planè buxeum spectetur. spirandi difficultas torquet, & grauis halitus (fœtor) oris, singultusq;. inuita interdum genituræ profusio consequitur. Adiuuantur autem facilè secundum vomitionem multo vini meraci potu, & arundinis radicis binis drachmis, aut cyperi totidem. Breuiter, cogendi sunt vt vehementi ambulationi & cursui se credant, ob torporẽ quo corripiuntur. quinetiã quotidie lauandi sunt, Hæc Dioscorides & Ægineta. Rursus alibi Dioscorides, Grauis (inquit) odor vomitu regestorum leporis marini aut rubetæ veneficia deprehendit. Ranæ rubetæ (inquit Aetius 13. 54.) duæ sunt species, altera surda (id est muta,) altera non. Surda autem exitiosa censetur. Pascitur ea in arundinibus roris linctu viuens: & ex eadem venenũ apparatur: Quod qui acceperint, febris comitatur, extremæ partes incẽduntur, frequẽtiq; anhelatione ac difficili spiratione anguntur, &c. vt Dioscor. Cęterũ facilè opẽ reperiunt, si post aquæ & olei vomitũ, vinum meracum multum sumant, aut picem cum vino, (quod remediũ Nicander etiam contra ranã palustrẽ vocalem scripsit.) Radicem etiam harundinũ in quibus ranæ rubetæ pascuntur contusam ex vino bibendam dato, aut cyperum ibidem enatam pondere drachmarum duarũ ex vino. Aut marinę testudinis sanguinem cum leporis coagulo & cumino ex vino præbeto. Porrò dolium insuper aut furnum igne feruefacito, igneq; extracto laterem imponito, & ægrum immitti, multumq; ac diu exudare iubeto. Cogatur autẽ & ad continentem inambulationẽ, &c. vt Dioscorides. Et mox cap. 55. Qui ranam palustrem acceperunt appetitione priuantur, sequiturq; oris humectatio, nausea, vomitus, & oris stomachi leuior morsus. Curãtur autẽ vini multi potu cum omnibus quæ calfactoriã vim habent: velut est Cyrenaicus succus, laser, silphium, cuminum, piper & similia, Hæc Aetius. Apparet autem cum pleraq; omnia ex Nicandri Antipharmacis

Remedia aduersus ranas venenatas in genere.

tranſcripſiſſe, aut certe ab alio qui à Nicandro mutuatus ſit, ſed ordine inuerſo. Nam quæ Nicander remedia præſcribit aduerſus ranæ mutæ venenum, Aetius, vt Dioſcorides quoq; aduerſus ranam paluſtrem, quæ vocalis Nicandro eſt, commendat: notas verò ſeu ſigna quæ Nicander in duobus iſtis ranarum venenis diſtinguit, ipſi ferè confundunt, vt & remedia quædam. Sed audiamus ipſum Nicandrum: Ranæ (inquit, vt nos cõuertimus) venenoſæ duorum ſunt generum. vna æſtiua, altera muta viridis, (λαχυδὴς,) quæ verno tempore inter frutices naſcitur, rorem lambens. Harum æſtiua colorem ceu thapſi inducit, membra accendit, (πίμπρησι:) frequentem ac difficilem reſpirationem mouet, odor oris fœtidus ſequitur. Huic ſubuenies ranæ elixæ aut aſſæ carne, aut pice ex vino propinata. Ipſius etiam rubetæ lien auxiliatur, rubetæ inquam paluſtris clamoſæ, quę inter algas primum ſua voce amœnum ver annunciat. Cęterum ſumpto ranæ mutæ illius, quæ inter harundines degit, veneno, plerunq; buxi color membra obſidet: ſæpe os bileo humore abundat, & ſingultus hominẽ cum oris ventriculi quadam eroſione frequentes concutiunt. Eſt quando genitale ſemen viris aut mulieribus (præter voluntatem) effluit. (Quidam interpretantur, vt in Scholiis legimus: Viros aut mulieres, genitura per corpus eorum diſperſa, ſteriles & infœcundos fieri. Raſis etiam ab hoc veneno in mulieribus conceptionẽ impediri tradit.) Sic affectis vinum merũ propinato copioſum, & vomitum quanquam non nauſeantibus excites. aut in dolio igne calefacto impoſitis ſudorẽ affatim elicias. Item procerarum harundinum paluſtrium radices ſecãs eodem in loco vbi ranæ verſantur, ex vino propines, aut viuacis cyperidis ſiue cyperi: atq; ipſum ſine cibo potuque aſſiduis ambulationibus exicca & defatiga, Hactenus Nicander. Rubetæ venenum collecturi, inquit Scholiaſtes Nicandri, pellem eius pungunt, & ſaniem emanantem collectã cibo aut potui illius quem occidere voluerint, ammiſcent. Et rurſus, Punctæ rubetæ in ſuperficie tãtum, vulnuſculis minimè profundis, in vas non picatum iniiciũtur, vbi aqua eis affunditur, quæ poſtea cibis aut potibus addita, letalis eſt. Si quis ex iis qui malas artes ingenioſè factitare ſciunt, rubetam primo contriuerit, deinde eius ſanguinem ſiue ad vinum ſiue ad aliam potionem admiſtum cuipiam per inſidias bibendum dederit, is ſanè ſine mora perit, Ælianus. Non autem omnis rubeta veneficiis apta eſt, ſed ea maximè quæ calidioribus in locis reperitur. itaq; per æſtatem venenum efficacius ab ea extrahitur, quod Apollodorus è vino propinari ait, Scholiaſtes Nicandri. hinc fortè ęſtiuam rubetam poeta dixit: & nos ſupra in calidioribus *regionibus* nocentius rubetarum genus haberi monuimus. Ei qui rubetas bibit (inquit Auicenna *4.6.2.8. quanquam* interpres eius non rubetas nominat, ſed ranas lacunales virides, & marinas *rubeas) accidit obfuſcatio* coloris ad citrinitatem tendens, & apoſtematio (tumor) corporis cum mollitie, & aduſtio in gutture ac ore, item difficultas anhelitus, tenebroſitas oculorum, vertigo & fœtor oris. Et quandoque accidit ſpaſmus aut tetanus, aut ſolutio vẽtris dyſenterica, nauſea, vomitus, permiſtio rationis, & ſyncope. Eſt quando genitura & excrementa inuoluntario profluunt. Quòd ſi quis euaſerit, dentes tamen excident, (& capilli, Arnoldus: pili, Raſis.) Curabitur autem, ſi euomuerit à potu olei & aquæ calidæ, aut vini copioſi: & plurimũ exercitatus fuerit, ac ſudauerit in balneo & ſolio calido, & oleis calidis inunctus fuerit. Salubre etiam ei eſt medicamentum diacurcuma, & *lacha*, (*dialacha*, Raſis 8.31.) & quicquid hydropicos iuuat: item vinum plurimum, cum tribus drachmis radicum harũdinis, nec non cyperus, & calamus aromaticus cum vino. Et mox ſequẽti capite 9. quod de ranis citrinis inſcribitur, (ſumptum vt apparet ex Aetij capite de ranis paluſtribus ſupra recitato:) Per has inquit, tollitur appetitus cibi, & acidi fiunt ructus, color corrumpitur: ſuperuenit ſyncope, nauſea, vomitus, & dolor oris ſtomachi: & venter & crura apoſtemate (tumore nimirum) afficiuntur. Curandi autẽ ratio proxima eſt curationi præcedentium ranarum quas lacunales & marinas vocauimus, Hucuſq; Auicen. Borax dicta *ru.* (rubeta) genus ranæ venenoſæ, degit in aquis & in terra, redditq; membrum tactu inſenſibile ac ſtupidum, Arnoldus de Villanoua. Caro ranæ ſicca ſumpta & formicæ magnæ terantur, & conficiãtur cum ſucco ſquillæ: Si quis inde biberit *danich*, incurret pruritum, ſcabiem, & maculas peſſimas. Quòd ſi de rana decollata arida ſumpſerit ad pondus aurei in pulte vinóve longo tempore ab acceſſu mulierum prohibebitur. Et ſi mulier inde aliquid ederit biberítve, impedietur eius conceptio, Raſis. Si quis ſanguinem ranarum viridium ſumpſerit, & confecerit cum eo *azarech*, trita, & potauerit ex eo pondus aurei, retinebitur eius vrina, Idem. Atqui apud Arnoldum in libro de venenis ſic legimus: Eius qui biberit aureum de ſanguine ranæ viridis confecto cum auripigmento, obſtruitur vrina. Pota aqua in quam emiſerit bufo ſaliuam ſuam, vel in qua degit, inflatur corpus vehementer ſicut hydropici: color fit liuidus cum permixta citrinitate: dolor & anguſtia accidit in ſtomacho, œſophago & inteſtinis, &c. vomitus & emiſſio ſpermatis vna hora, demum ſyncope mortalis. Pauci euadunt, atq; ij dentes amittunt propter laxam gingiuis inductam mollitiem: quæ huius veneni proprietas eſt, Bertrutius. Ille cui in potu datus fuerit ſanguis bufonis, patietur difficultatem anhelitus, & cardiacæ accidentia. & ſi quis ſputum ipſius (ſaliuam bufonis) ſumpſerit, vicinus erit morti non minus quàm qui napellum biberit. Cura eſt, vt bibatur ſmaragdi ſcrupulus, deinde intrare corpus animalis quadrupedis magni, vt eſt bos, aſinus, vel mulus, vel equus, idq; repetere aliquoties: deinde theriacæ drachmas duas bibere. Et eius bezoar eſt lapis inuentus in capite bufonis, qui borax vocatur, Hæc Petrus Aponenſis, qui eiuſdem libri de venenis cap. 78. communia remedia contra leporem

mari-

marinum & ranam marinam præscribit, & infectorum quoq; eadem signa. ranam autem marinam in barbarorum & Arabum scriptis semper rubetam palustrem intelligo. Superioribus annis (inquit Ponzettus cardinalis) quidam cepit cãnam, in cuius summitate infixus fuerat bufo: & expellens cum ea animalia ex suo agro, reuersus domum, quàm primum incœpit comedere, euomuit cibum quem tangebat: nec cessauit donec cibus per manus alterius ei administratus est. Et ita intellectum est venenum à canna illa manibus eius inductum: quod cum esset crassæ substantiæ nec aptum penetrare, cutem solum infecit nullo vitæ periculo. Sed neq; anhelando inficit bufo, nisi inflammetur ob iram, vnde fumosus fit anhelitus: qui si crassus & fœtidus esset, vitari posset. Saliua quoq; nisi inflammata non inficit: nec potest cito inflammari cum valde humida sit. Quamobrem venefici hoc animal suspendunt, & sæpe percutiunt baculo. tunc enim spuma emanans venenum est pestiferum, ictibus & ira acutum. Est autem aliter curãdus qui spumam sumpsit, vel saliuam (sic enim lego) vel sanguinem, aliter morsus. Nam qui spumam vel sanguinem factum acutum sumpserit, poni debet in ventre animalis magni, vt mulæ recens occisæ. calor enim huiusmodi cum calore naturali animalium perfectorum conuenit, qui inde auctus fortius resistit: & competit omnibus nimium frigidis venenis: & interdum calidis, saltem quantum ad intentionem roborandi vires attinet. Pro antidoto tamen solent dari decem grana smaragdi triti cum vino, vel oleum balsami cum lacte. Et cum sentiunt frigus, vtiliter dantur pistacia, vel piper longum, Hæc Ponzet. Toxicum potest aliquando esse frigidum, vt spuma vel sanguis botracis supercalefactæ, Idem ego verò hoc venenum tota substantia eiusmodi esse puto, & natura septicum, nec vllum propriè dictum toxicum pro inficiendis sagittis esse frigidum: Vide in Lupo A. in aconiti mentione. Quòd si venenum istud rubetæ ab ipsa inflammata ira verberibusque sumitur, & supercalefacta, vt Ponzettus loquitur, non debet frigidum videri.

¶ Bufones aridi poti, mortis periculum inferunt, Matthæolus.

¶ His subiiciam particularia quædam contra rubetæ venenum medicamenta, vt apud authores obseruaui. Contra rubetarum venena auxiliatur phrynion in vino pota, aliqui Neurada appellant, à radicibus neruosis, alij poterion, Plinius. (apparet autem ab hoc ipso contra rubetas auxilio nomen ei factum. Phrynos enim rubeta est. Nostro quidem seculo, quod sciam, ignotum.) Item alisma, quam alij *damasonion*, alij *lyron* appellant, foliis plantaginis, angustioribus, & magis laciniosis, conuexisque in terram, aliâs etiam venosis similiter, caule simplici & tenui, cubitali, capite thyrsi, radicibus densis, tenuibus, vt veratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus, nascitur in aquosis. Alterum genus eiusdem in syluis, nigrius, maioribus foliis. Vsus in radice vtriusque aduersus ranas & lepores marinos, drachmæ pondere in vino poti, Plinius. ¶ Cancri fluuiatiles triti potiq, ex aqua recentes, seu cinere adseruato, contra venena omnia prosunt, priuatim contra scorpionum ictus cum lacte. addi & vinum oportet. eadem vis contra venenatorum omnium morsus, priuatim contra leporem marinum ac ranam rubetam, Plinius. ¶ Cynoglossus caninas imitatur linguas. Est alia similis ei, & quæ ferat lappas minutas: eius radix pota ex aqua ranis & serpentibus aduersatur, Plinius. Ego istam cynoglosso similem, ipsam esse cynoglosson puto. lappas enim nostra cynoglossus fert postquam defloruit, in summo caule & ramulis. diuersam fortè iudicarunt, qui sine caule ipsam primo anno toto viderunt, (secundo enim demum caulescit) vt scribit Dioscorides. similis error in bechio etiam commissus est. Plinius tamen caulem cynoglosso attribuit, libr. 25. cap. 8. thyrsos eius semen gerentes memorans. Matthæolus Senensis cynoglossum vulgò dictam pharmacopolis, secundam hanc Plinij cynoglossum esse putat, lappas ferentem. Dioscoridis verò cynoglossum Romæ sibi visam, nunquam caulescere, foliis crassis, longis, pilosis, in terra radiatis rotæ aut Solis instar. sed forsitan ea quoq; caulem profert, eo tempore non visa Matthæolo: quod facilius coniicio, quoniam in petasite etiam similiter ab eo erratum est. Sed quod ad remedium ipsum pertinet, idem hoc præstari puto similiter à quauis anchusæ, echij aut cynoglossi buglosśive radice, vtpote congenerum plantarum tum forma tum facultatibus, siccando nempe refrigerandoq;. quanquam cynoglossus nostra, mollibus & catulos redolentibus foliis, nonnihil à reliquarum genere discessit, cum nec ita aculeata sit, nec semen simile proferat: & vt ipse iudico, refrigerando efficacior sit. ¶ Ceruus dextrum cornu terra obruit, contra rubetarum venena necessarium, Plinius. ¶ Ex his ranis lien, contra venena quæ fiunt ex ipsis auxiliatur. cor verò etiam efficacius est, Plinius. Splenem quidem rubetæ palustris veneno eius obsistere Nicander etiam docuit: in Scholiis ἥπατος pro σπλὴν malè legitur. Timæus & Neocles medicus rubetas dicunt duo iecora habere: & alterum quidem occidere, alterum alteri aduersans salutem adferre, Ælianus, Philes. Ranarum rubetarum altera fibra à formicis non attingitur, propter venenum, vt arbitrantur, Plin. Rubetæ cinis, sicut & cinis leporis marini, medicamen est contra venenum ipsorum, Albertus. Alius quidam obscurus, horum animalium cinerem in aqua potum, venena ipsorum expugnare tradit. ¶ Ranarum marinarum ex vino & aceto decoctarum succus contra venena bibitur, & contra ranæ rubetæ venenum, & contra salamandras, Plinius. Sunt autem ranæ marinæ Græcorum & Latinorum veterum non palustres rubetæ, vt Arabum interpretes transferunt, sed pisces quidam plani. Vide in Salamandra G. ¶ Testudinis marinæ sanguis cum vino & leporis coagulo cuminoq; contra serpentium morsus, & hau-

Particularia remedia aduersus rubetæ venenũ.

sta rubetæ venena, conuenienter bibitur, Dioscorid. Sanguis testudinum terrestrium contra serpentium omnium & ranarũ venena auxiliatur, seruato sanguine in farina pilulis factis & cum opus sit in vino datis, Plinius. ¶ Mirè efficax est contra rubetas quinta essentia theriacalis nostra, nec non oleum nostrum de scorpionibus, quæ supra descripsimus in prologo in hunc sextum Dioscoridis librum, Matthæolus Senensis.

¶ Rubeta si conspuerit hominem, mox pilos omnes amittet ille, Kiranides. Aduersus venenum rubetarum (siue morsu nimirum siue aliter infecto corpore) terra sigillata vera, quæ vulgò terra S. Pauli nominatur, saliua subacta vtilissimè imponitur, Theophrastus Paracelsus.

De rubeta morsu.

¶ Bufonis morsus venenosus est, vt serpentis, Arnoldus: sicut serpentis secundi ordinis, Albertus. Pessimus est bufonis morsus, & insanabilis efficitur, Obscurus. Membra stupore afficit, Ponzettus. Catus cum bufonibus quoque pugnare dicitur: quorum licet venenatis aculeis (fortè dentes eorum sic nominat) impugnetur, non tamen necatur, Obscurus. Rubeta dum spiritu expletur exasperat & vibrat terga, atq; ob id ipsum audentior euadit, (audentius inuadit.) ad lædendum itaq; & manifestè insurgit, & saltibus interpositum spatium contrahit, rarò quidem morsum infligens, sed anhelitu (suspirio, Hermolaus) virulento inficiens, Aetius 13.36. Dentes cum inflixerit, negant morsum remittere, vt & salamandram: & si auellatur, letale esse. itaq; relinquendam aiunt à morsu pendentem. Lege supra historiam in *D*. Qui à rubetis læsi (morsi) sunt, his omne corpus intumescit & diffinditur, ac citò omnino pereunt. Porrò quæ opem auxiliarem his ferre possunt, ex vniuersalibus & communibus antidotis ac epithematis huc transferantur, itemq; & reliquis quæ ad curationem pertinere videbuntur, Ibidem: ex quo loco Auicenna etiam transtulit 4. 6. 5. 25. Ex morsu (inquit) rubetæ apostema magnum accidit, & interitus velox. Curatio autem adhiberi debet per theriacam magnam, & huiusmodi (communia remedia.) Lac muliebre contra morsum ranę bibitur stillaturq;, Plinius. Damasonium morsis à rubeta prodest, Dioscor. Eryngij radix illinitur plagis (venenatis,) peculiariter efficax contra chersydros ac ranas, Idem. Bufones etiam morsu suo, quanquam non profundo, venenum immittunt, Matthæolus. Morsis à bufone sufficit dari de osse quod etiam in latere dextro capitis eius reperitur, Ponzet. Atqui Plinius, qui solus huius ossiculi mentionem fecit, non in dextra rubetæ capitis parte, sed simpliciter in dextro latere contineri scribit, nec vllam vim contra huius animantis morsum ei attribuit. Decepit fortè Ponzettum quod Aponensis scripsit, *lapidem in capite bufonis repertum præcipuum contra eius venenum esse remedium*: constat autem non *lapidem*, sed ossa tantum in eius capite reperiri, vt supra docuimus.

De humore rubetæ quem quidam vrinam eius vocant.

¶ Vulgus nostrum humorem quem inflata irataq; rubeta emittit, vrinam eius vocat: & pernictum illum dicit, qui eo aspersus fuerit. De hoc veneno etsi iam superius sparsim egi, hic tamen priuatim quædam commemorabo. Cutim sic infectam putrescere aiunt, & difficulter sanari. Rubeta tum terrena tum palustris, si bacillo sæpius verberetur, inflato corpore virus primo è clunibus exprimit lõgius, deinde sudat: cuius sudoris lactei guttę admodum grauis & putidi sunt odoris, ac cum occiditur ferè opij, Georg. Agricola. Lacteus quidem veneni humor est in salamandra etiam & lacertis aquaticis, forsan & terrestribus. Itaq; ob colorem spumam aliqui (vt Ponzettus) hoc venenum vocant, fortè & saliuam eandem: nisi ea oris propria videatur. Si rana saliua sua oculum asperserit, præcipuum est remedium in lacte muliebri, Plinius.

De mulieribus quæ bufones & similia animalia pepererunt.

¶ Mulieres aliquando vnà cum fœtu humano pecus etiam concipiunt: sic enim Cælius Aurelianus & Platearius nominant: & interdum ranas seu bufones, & lacertos, aut similia eis animalia. cuius quidem monstrosæ conceptionis causam aliis inquirendam relinquo. Notandum (inquit Platearius in capite de retentione menstruorum) quòd ea quæ valent ad menstrua prouocanda educunt & secũdinam, & bufonem fratrem Salernitanorum, (sic & lacertum Lombardorum fratrem aliqui nominarunt.) Notandum etiam quòd mulieres Salernitanæ in principio conceptionis, & maximè quando debent fœtus viuificari, prædictum animal nituntur occidere, bibentes succum apij & porrorum, Hæc ille. Mulier quædam recens nupta, quum omnium opinione prægnans diceretur, loco fœtus, quatuor animalia ranis simillima peperit, & optimè valuit: sed postea circa pectinem dolorem sentiebat, quẽ paucis adhibitis remediis sedauimus, & pulcherrimè viuit. Similiter mulier alia quum puerum optimè peperisset, inter secundas animal ranæ simillimum eiecit, & ipsa & puer pancraticè habent. Mercatoris quoq; cuiusdam vxor abortiuit, & altero post abortum die simile animal peperit, vt multis aliis euenisse vidimus, præcipuè Anconitanis. Debet autem animal hoc inter molæ genera adnumerari, Amatus Lusitanus in Curationibus suis cap. 27. Idem in Heluetia euenisse mulieribus quibusdam audio, sed rarius.

De bufonibus in quorundam intestinis repertis.

¶ Cæterum in ventriculis quorundam aut intestinis bufones reperiri, facilius reddi ratio potest. videtur enim fieri id aliquando posse genitura ipsorum, vno aut altero ouo scilicet à cõtinua illa ouorum serie separato, cum potu aquæ hausta. Quanquam enim in terra & aquis bufones ex putredine nascantur, in corpore tamen humano id fieri posse non est verisimile. nam lumbrici quidem intus ex putredine nascuntur, sed non tam corrupta & praua qualem generandis bufonibus subiici oporteret. & lumbrici nihil ferè quàm carnei sunt, vt facile ex putredine quauis generentur, bufonis

verò

verò corpus variis membris, organis, & ossibus cōstat, vt id nisi hausta genitura in homine nasci non credam. Ea verò cum hausta fuerit in potu facile ventriculi villis adhæret propter substantiam viscosam & tenacem. non concoquitur verò neq; vincitur à vētriculo, cum naturam nostræ prorsus contrariam habeat, à qua tamen venenum fortè in corpus non dispergitur, quoniam pellicula continetur tum ouum, tum multò magis cum ex eo animal nascitur, & in ventriculo manet, & meliore intus succo nutritur à prima statim origine. adde quod minus veneni in genitura quæ in aqua fuerit esse verisimile sit, vt in ipsis rubetis aquaticis minus quàm in terrestribus: & insuper vicinitatis partui ratione. quo grandius enim animal quodq; venenatū fit, eò magis siccescit, & syncerius venenum habet. itaque in regionibus calidis & siccis, non tam caliditatis puto quàm siccitatis ratione, aut certe vtriusq; pari, vehementiora animalium venena sunt. quod si minora teneriora'q; animalia, vtpote humidiora, minus noxia sunt, genituram ipsam quantum fieri in cuiusq; genere potest minimè noxiam esse oportet. Neq; hoc tamen prohibet quin animalium quorundam, (in genere serpentium, lacertorum & insectorum,) oua interimere possint: cum quorūdam adeò intēsum sit venenum, vt quamuis per gradus aliquot imminutum adhuc interimat, tardius tamen. Bufonum verò venenum cum non sit vehemens, in nostris præsertim regionibus frigidis & humidis, minus mirum fuerit veneni illius quod genituræ ipsorum inest vim tam debilem esse vt multo tempore superstes homo durare possit. quod quidem etiam in aliis quibusdam venenis septicis ex plantis contingit, vt aconito: sic enim temperari possunt à maleficis, authore Theophrasto, vt lōgo post tempore interimant. Etiamsi verò quod genituræ inest venenum minus esse dixerim, grauida tamen animalia venenata, eo tempore quo oua aut fœtum gestant nocentiora sunt: non quòd ab ouis fœtúve veneni aliquid accipiant matres, sed quoniā si quid boni & dulcioris succi habent alendo fœtui cōmunicant, vnde corpus eorum siccius manet, & deterior tantum succus eis relinquitur. Sed hæc fortè intēpestiuius, cum in eo sermone qui in genere de animalibus venenatis instituitur, tractari deberent. ¶ Natos quidē in corpore bufones, hoc potius quàm ranarum nomine dici puto, quòd colore sint lurido: & verisimile est à sumpta etiam ranarum in potu genitura, ranas in corpore natas, & forma nonnihil, & colore præcipuè, à ranis quæ in suis aquis nascuntur differre, propter alienam nutrimenti & quo continentur loci naturam, aeris'q; & Solis priuationem: itaque ranas etiam intus natas bufones appellari. Interim tamen non negârim verorum etiā bufonum genituram aliquādo hauriri, & veros inde bufones nasci. non mirum autem posse eos ita inclusos viuere, cum alioqui etiam in cauis latere soleant, & hybernos menses abditi exigere: & aliquando saxis etiam inclusi viui reperiantur. Raro enim pulmone genus omne ouiparum est, nec tantum respiratione indiget quantum viuiparæ animantes. ¶ Ad bufones in ventre natos: Serpentem exenterato, caput & caudam ad duos digitos amputato. reliquum corpus in frusta aliquot secato, in aqua elixato, & pingue supernatans sorbeto, sic bufones vomitu reddes. hoc remedium repetes, donec omnes euomueris. Postea medicamentis restaurantibus & aromaticis vtitor, Liber quidam Germanicus manuscriptus.

H.

a. Rubeta inflat se irata, tam proteruè audax vt insiliat quoque proximum, quanquam suspirio se frequentius quàm morsu vindicans, buffo inde, vt arbitror, à Vergilio & vulgo dicta, Hermolaus. ¶ Καρφύκτοι, rubetæ, φρῦνοι, apud Rhodios, Hesychius & Varinus. accedit nonnihil hæc vox ad Gallicam *crapaude*. φρῦνος scribi debet, vt sit vox penanflexa, non paroxytona neq; oxytona, vt quidam ineptè scribunt. Nicander & alij penultimam rectè producunt: quare cum acuto scribi non potest. φρυνός etiam in Etymologico & apud Varinum legitur pro rubeta, παρὰ τὸ ἐμφερὴς εἶναι ταῖς τῶν ἄλλων βατράχων, ἢ ἀπὸ τοῦ φέρεσθαι ἀπὸ τῆς λιμνώδους φύσεως ἐπὶ τ (fortè τόποι) χερσαῖον. Item φρυνίον, & φρυνὼ, τῦ φρυνός in Lexico Græcolatino nescio quàm rectè. φρυνὴ in fœminino genere apud Nicandrum, poeticum tantū videtur. vsurpat tamen Ælianus quoq; de animal. 11. 11. φρυνίσχος pro φρῦνος reperitur apud Galenum libro septimo de compos. medicaminum generalium, in mentione acopi ex rubetis. ipse quidem erratum suspicor, quum sæpius ibidem φρῦνοι non φρυνίσχοι (quod semel tantum scribitur) nominentur. Chrysippus philosophus tradidit phryganion adalligatum remedio esse quartanis. quod esset animal, nec ille descripsit, nec nos inuenimus qui nouisset. demonstrandum tamen fuit à tam graui authore dictum, si cuiusquam cura efficacior esset ad inquirēdum, Plinius. Ego non aliud animal à Chrysippo quàm rubetam indicatum puto, quoniā & nomina vicina sunt phrynion & phryganion: & fortè vt Latini rubetam dixêre, quod inter vepres & rubos degat, sic Græci quidam phryganion à phryganis id est virgultis minoribus, quæ aliqui suffrutices nominant, alij per syncopen phrynion & phrynon. Conuenit & remedium. Nam vt Plinius ipse alibi scribit, Rubetæ ablatis vnguibus adalligatæ quartanis liberāt. iecur etiā eius vel cor adalligatur ad quartanas, item ossiculū è dextro eius latere. Esto igitur phryganiō Chrysippi rubeta, quoniā certius aliud adhuc nemo docuit. φρῦνος, βάτραχος ἢ παχύς, Hesychius: sed forsan ἢ coniunctio tolli debet, aut pro ea legi articulus ὁ. vt sensus sit, rubetam, crassam & turgidam ranam esse. φρῦνος ὁ ἀδιάπλαστος βάτραχος, Suidas. videtur autem error. adiaplastos enim informem significat, qualis rana, nondum scilicet in membra & pedes digesta, γύρινος vel γύρινος non φρῦνος vocatur. Et sanè grammatici γυρίνους interpretantur βα-

πράχυς ἀδιαπλάςυς, vt ſcripſi in Rana C. Si quis tamen adiaplaſton hic ſimpliciter pro craſſo & inarticulato accipiat, permittã illi, ſed ſic vt impropriè ita accipi moneam. φρῦνος quidem pro γύρινος facilè ſcribi ab imperito aliquo potuit: nec obſtat authoritas Lexicorum Græcorum, cum & alia ſimilia errata in eis deprehendantur. Petrus de Tuſignano barbarus ſcriptor, buffonem, quem & bubonem nominat, inter peſtilentiales abceſſus numerat, vt batrachion quoque. ſed hoc à materia venenoſa excitari ait, bubonem non item: quem ridiculè buffonem nominari putat, quoniam vt animal huius nominis continuò ſtet. ſic enim loquitur.

¶ Epitheta. Φρῦνος θερειόμενος, θρόεις, λιμναῖος, πολυηχής, apud Nicandrum. Lurida rana apud Varronem, vt coniicio, rubeta eſt. Poſſunt quidem ranarum quædam epitheta etiam rubetis attribui, vt turpis, paluſtris, rauca.

Homonyma, & deriuata.

¶ Phrynion frutex eſt, qui aliâs *poterion*, apud Plinium & Dioſcoridem, &c. ſic dictus quod aduerſus rubetarum venena auxilio ſit, vt ſuperius in *G.* ſcripſi. Idem nomen etiam paronychiæ apud Dioſcoridem attribuitur. Quidam Germanicè herbam quam vulgus medicorum cotulam fœtidam nominat, Krottendyll, id eſt anethum bufonum appellant, cui ego nihil cum bufonibus rei eſſe puto: & fictum Germanicum nomen à ſimili Latina voce cauta vel cotula: & ſimiliter ſimillimam ei, niſi ſuaui odore differret chamæmalum, Krottenkraut, id eſt herbam bufonum aliqui vocant. Harum ſimilitudinem in floribus parthenium repræſentat, quam Hetruſci olim cautam vocitabant, vt inter nomenclaturas Dioſcoridis legitur. Sed in quibuſdam Heluetiæ locis herbam botryn appellant Krottenkraut: nimirũ quod foliis circa radicẽ priuſquam cauleſcit ſeſſilibus terræ incumbat: niſi fortaſſis à rubetis etiã appetitur in hortis vbi ſeri aut ſponte naſci ſolet. Noſtri etiam lactariã quandã herbam, quæ tithymalis adnumerari poſſit, minimã in eo genere, denſam & fruticoſam, locis cultis prouenientem, Krottenkrut nominant: quæ veterũ chamæſyce videtur. Chamæbatum aliqui Krottenbeere vocitant, alij ſambucum aquaticam eodem nomine. Sunt qui linariam vulgò dictam, Germanicè Krottenflachs, id eſt linum rubetarum interpretantur. Ruellius de nat. ſtirpium 3. 112. tertium genus ſideritidis à Gallis vulgo *herbam terrenam* vocari meminit, à nõnullis *crapodinam*, quòd bufonis modo ſemper ſeſſilis humi reſideat. Cicutam nonnulli Krottenpeterle, id eſt petroſelinum ſeu apium bufonum dicunt, vt Laur. Friſius annotauit. *Garab* eſt arbor ſuper quã generatur borax, Vetus gloſſograph. Auicennæ. intelligit autem per vocem borax lanam xylinam ſiue goſſipium, quæ à nonnullis vulgo *borra* nominatur.

¶ Φρυνολόγος ἱέραξ, id eſt rubetarius accipiter vocatur, qui rubetis inſidiatur vt deuoret. ¶ In littoribus Oceani Gallici *crappam* quaſi *crappaudam*, id rubetam nominari audio piſcem quem accolæ Balthici littoris *torſch* vocitant, cuius corpus totum in capite & cauda eſt. (Hunc poſtea cognoui ranam piſcatricem eſſe.)

¶ Veteres (hoc eſt ſuperioris ſæculi apud nos pictores) ad denotandam auaritiam, mulierem bufoni inſidentem pingebant, (cæcam, cor manu comprehenſum rodentem,) quòd bufo licet totus in terra occultetur, non ſatis tamen terræ in cibo abſumere auſit, Mich. Herus.

De tribus bufonibus Gallorum regum inſigni.

Gallorum reges inuenio olim inſigne regni habuiſſe tres bufones nigros in ſpatio flaui coloris: poſtea verò Clothoueum tria lilia aurea in ſpatio cæruleo tanquam cœlitus tranſmiſſum inſigne vſurpaſſe. Troiani Ilio deſtructo traiecto mari circa Mæotin habitarunt: vbi cum à Gothis infeſtarentur, Marcomirus rex eorum cum reliquis populi præfectis, nouam & quietiorem ſedem quærere ſtatuit. Et cum oraculo moneretur vt locum illum adiret vbi Rhenus in mare illabitur, à maga etiam Alruna nomine ad profectionem illam ſuſcipiendam impulſus eſt. Effecit enim mulier illa arte ſua vt noctu appareret regi Marcomiro ſpectrum quoddam triceps, aquilæ, bufonis & leonis capitibus: ex quibus aquila his verbis cum allocuta eſt: Genus tuum ô Marcomire opprimet me, & conculcabit leonem & interficiet bufonem. Quibus verbis ſignificauit futurum, poſteros eius Gallis Romanis & Germanis imperaturos, Münſterus.

¶ Propria. Phrynis, cytharœdus Mitylenæus. Phrynichi duo Athenienſes tragici, tertius comicus, quartus ſophiſta Bithynus, quorum omnium Suidas meminit. Apud eundem Φρυνίων proprium viri nomen. Phryne, meretrix olim famoſa. Euſtathius Iliados χ interpretans, Phrynẽ meretricem alteram Theſpicam fuiſſe ſcribit: alterã Seſtum cognomine σηςὸν, διὰ τὸ ἀποσήθειν καὶ ἀποδύειν τοὺς αὐτῇ συνόντας. Alij verò, inquit, Phrynen alteram κλαυσίγελων cognominatam ſcribunt, alterã Saperdion. Mneſarete aurea fuit Delphis, ea ſcilicet quæ Phryne cognominata fuit propter pallorẽ, Plutar. in libro Cur Pythia non amplius carmine reſpondeat. Phrynondas, Φρυνώνδας, vir Athenienſis fuit, notæ improbitatis, non minus Eurybate, vnde homines malos Phrynondas cognominãt, Etymologus. Euſtathius quoque Phrynondam hominem improbum & malignum fuiſſe refert. Φρῦροι populi ſunt Scythiæ Dionyſio in Periegeſi, aliâs Φρυνοὶ ὁμωνύμως τῷ ζώῳ, id eſt ranis rubetis cognomines, Euſtathius in Dionyſium.

¶ *c.* Muſtelas fluuiatiles, quas noſtri thryſcias vocant, alij quappen, alquappen, cum ranis aquaticis maioribus coire putant aliqui: vel etiam cum rubetis aquaticis. nam & oris rictu ranas referunt, & ventriculus eorũ appendices quaſdã habet pedibus ſeu manibus raninis ſimiles. hinc Saxones di-

cunt

cum prouerbio, Es ward ein quapp no nie so gdt. Sie heft inn sick eyn patten fill, vt Christoph. Encel. annotauit. ¶ *Buffones gigno* (anas loquitur in poëmate Io. Vrsini) *putrida tellure sepulta, Humores pluuij fortè quòd ambo sumus. Humet is & friget, mea sic vis humet & alget* [illegible] *perit in terra qui prius ignis erat.*

¶ *c.* Archibius ad Antiochum Syriæ regem scripsit: si fictili nouo obruatur rubeta rana in media segete, non esse noxias tempestates, Plinius. Multi ad milij remedia, rubetam noctu aruo circumferri iubent, (Democritus iubet, Ruellius) priusquam sarriatur, defodiq́; in medio inclusam vase fictili: ita nec passerem, nec vermem nocere: sed eruendam priusquam metatur, alioqui amarum fieri, Idem. Sunt qui rubeta rana in limine hordei pede è longioribus suspensa, grana inuehere iubeant, (contra gurguliones,) Idem. Venerem concitant nerui rubetæ dextro lacerto adalligati. Amorem finit in pecoris recenti corio rubeta alligata, Plinius. Sunt & aliæ quædam superstitiosæ huiusmodi nugæ ex rubeta aut partibus eius adalligatis, præsertim ossiculorum quæ in lateribus eius reperiuntur, quas supra in *G.* recitauimus.

Superstitiosa quædam de rubetis.

¶ *h.* Bufonem vndecunq; & quomodocunq; obuium veteres in auguriis felicissimum habuerunt. nam licet vel solo visu molestus sit, hominibus tamen nihil feliciores successus enunciat bufone. auguria enim cum vel nomina sint deorum, multoties per ea quæ primo aspectu molesta sunt, hominibus deferuntur, Aug. Niphus lib. 1. de auguriis. ¶ In hominem stolidum & nullius mentis vulgus nostrum prouerbialiter dicit, Su hast aben sinn/ wie ein krott haar: Tantum sensus tibi inest, quantum pilorum rubetæ.

Bufo obuius bonū omen veteribus.

DE RANA VENENATA FOSSILI.

RANA venenata, quam metallici nostri ex ignis colore qui insidet ei, πυρίφρυνον, (Feurkrott,) nominãt, in saxis perpetuo quasi cõdita & sepulta latet. Altius intra terrã gignitur, & reperitur modo in venis, fibris, saxorum commissuris, cum hæ excauantur: modo in saxis ita solidis, vt nulla foramina, quæ videri possint, appareant, cum cuneis diuiduntur. Quo sanè modo & Snebergi & Mannisfeldi fuit inuenta. Ea ex subterraneis cauernis elata in lucẽ primò turget ac inflatur, mox de vita decedit. talis etiã rana crebrius reperitur in Galliis Tolosæ in saxo arenario rubro candidis maculis distincto, ex quo molæ fiunt. quocirca id genus saxa omnia priusquam molas ex eis faciant, perfringunt. quod ni fecerint, ranæ, vbi, cum molæ versantur, concaluerint, inflari solent, & disruptis molis frumenta veneno inficere, Georg. Agricola.

DE RANIS. RVRSVS EX BELLONIO.

RANA aquis innatat, saltando per terram graditur. Multorum quidem est generum, sed palustris ac marina tantum edulis est. Venenata est quæ cœnosis antris ac cloacis plantarumq́; radicibus, & sub terra altè defossa reperitur, rospum & buffonem nominant. è cuius capite detracti calculi, oculis ac venenatis poculis mederi falsò circulatorum vulgus autumat. hi enim potius à rubetæ cerebro detrahuntur: vulgus nostrum crapodinas appellat: quas ab antiquis chelonites vocatas postea docebimus, cum de lapidibus nomen à piscibus habentibus à nobis differetur.

Rana venenata.

Rana marina ad palustrem accedit, sed cartilagines habet ossium loco, estq́; palustri procerior, atque æstuariis frequens, vt suo loco tractabitur. (Vide in rana piscatrice *G.*)

Marina.

Rana palustris paucis antehac annis in cibis apud nos expetita, ore est prægrandi, nullis dentibus prædito, quod foras ex aqua, testudinis modo, emittit, vt auram excipiat: chamæleonem in cibo capiendo imitatur, vesciturq́; muscis, locustis, millepedibus, erucis, culicibus: quibus dum insidiatur, linguam ternûm digitorum longitudinis foras exerit ac vibrat, in cuius extremo spongiosus quidam veluti mucus, visci modo, quicquid contingit, agglutinat, vt integrum scarabeum plerunq; in aluum demittere conspiciatur. Ad quod munus ossicula vtrinq; duo in radice linguæ (vt & serpentes) habet, quibus ipsa miro naturę artificio confirmatur. Ranæ oua pariunt, coeunt, fœtusq́; emittunt continuo veluti filo sibi cohærentes (carnes minutim conscissas ac nigras esse dixeris) gyrinos vocant, oculis & cauda insignes, qui mox in posteriores pedes abeunt. Ranæ hepar in tres lobos distinctum est, sub quo vna vtrinque pulmonis pars apparet: lienem quoque rotundum & paruum habet: intestina nodulis intercepta, vesicam, testes, ac cætera ferè interiora membra reliquis animalibus terrestribus similia, Bellonius.

Palustris.

¶ Rana muta quam gibbosam cognominaui, ab Italis *sconpisson*, id est permictrix appellatur. eam procul saltare aiunt, & interim permingere hominem.

Muta.

Vide plura in libr. de piscib. in Cordylo. Itẽm infra in Appendice p. 26.

DE CORDVLA SIVE CORDVLO.

CORDVLA, κορδύλη, palustris est vel potius lutaria vt rana quoq;, Aristot. 1. 1. hist. anim. Et alibi, Cordulus (κορδύλος) non pulmonem, sed branchias habet, egressusq́; cibum petit in terra solus aquatilium, & quadrupedes idem est vt ad ambulãdum idoneus. Et rursus, Cordula (aliâs crocodilus, quod non placet) natat pedibus & cauda, quam similem siluro habet, quoad paruum magno licet cõferre. Et lib. 4. cap. 13. de partib. anim. Corduli (κόρδυλοι) quamuis branchiis præditi, pedes habent, quoniam pinna carent, caudam etiam habent laxam & latam, μανώδη καὶ πλατεῖαν. Alia est cordyla siue

ſcordyla vel cordylus ſcordylúſve piſcis, de qua in Thunni piſcis hiſtoria dicemus. Cordula quidem quadrupes mihi ignota eſt. apparet autem eam ambigere inter piſces & ouiparas quadrupedes, ac ſui omnino generis eſſe. Cauda & pedibus ſcinci etiam ſiue lacerti aquatici natant, & in terram egrediuntur: ſed ij pulmone non carent, vt puto: nam Bellonius, qui lacertos aquaticos cordylos facit, pulmonibus eos carere aſſerit. Cordyla, κορδύλη, animal eſt paluſtre, τελματαῖον, ſimile aſcalabotæ, id eſt ſtellioni, Heſychius. Albertus piſcem quendam diem appellat, qui eodem die quo natus eſt perficiatur moriaturq́;, pedibus duobus & totidem pinnis præditum. Corruptus eſt locus ab ephemero animali, cui pedes quatuor & totidem pinnas tribuit Ariſtoteles.

DE CORDVLO. RVRSVS EX BELLONIO.

CORDVLVM Ariſtoteles, κούρυλον Numenius vocat, id ſalamandrini amphibij genus, quod pharmacopolarum officinæ falſò pro Scinco exponere ſolent. viuiparum animal eſſe comperimus, admodum alacre, in quo ſalamandram excedit: ſcinco multò minus, branchiis præditum, pinnis lateralibus carens, caudam laxam & latam habens, ſiluri modo (quoad paruum magno licet conferre) minimè ſquamoſum, tergore nigricante, ac glabro, tuberculis tamen horridulo, quodq́ue facilè glubi poteſt, digitiſq́ue attrectatum lacteum humorem vt ſalamandra emittit, qui naribus admotus virulentum quidpiam referat: roſtro obtuſo, dentibus aſperioribus communito, digitis anteriorum pedum in quaternos, poſteriorum in quinos articulos diuiſis: quod dum per aquam fertur, pinnam carnoſam erigit, quæ à vertice ſecundum dorſum vſque ad caudam protenſa, ipſam ambire conſpicitur. quamobrem ſinuoſo corporis impulſu, ſiluri, anguillæ ac murenæ modo natare ſolet. Proinde quòd ad eius interiores partes attinet, linguam ranæ fluuiatilis modo ſpongioſam habet, qua glutinis more facile ad os adducit hirudines fluuiales & terreſtres oniſcos & lumbricos, quibus præcipuè veſcitur: ob idq́; circa fauces fortaſſe id ipſi pulmo eſt. reſpirat enim eam partem mouendo, vt ranæ, vt obſeruaui in capta quam manu tenebam. quiddam veluti carnoſum ad linguæ radicem illi extuberat. Cæterum coſtis ac ſterno, vt & ſalamandra caret, oſſaq́; pro ſpinis gerit, cor ſpongioſum, dextro lateri incumbens, cuius auricula ſiniſtra maiorem pericardij partem occupat: pulmonibus caret, branchiis enim præditus eſt. hepate eſt nigerrimo, ad conuexam partem aliquantulum bifido, liene ſubrubro, ventriculi fundo adhærente: renibus ſpongioſis, cruribus ferè incumbentibus, qua in parte (& circa ſpinam) carnoſus tantum comperitur. alioqui ad pectus, & ſub ventre totus cutaneus eſt: oua gerit in bicorni vulua per ordinem, vt in viuiparis cartilagineis diſpoſita, quæ rufo quodam adipe fouentur, ex quibus poſtea viuos fœtus, eoſque numeroſos, vt & ſalamandra excludit, Bellonius. ¶ Nos hoc animal non cordulum, ſed lacertum aquaticum nominauimus, & figuram eius hiſtoriamq́; inter quadrupeda ouipara poſuimus. Quòd ſi branchias habuerit (vt Bellonius ſcribit. neque dum enim id ſatis obſeruaui. in ſiccis quidem, quos hæc dum ſcriberem inſpexi, lacertus aquaticus quem vidi viuum, oculis aureolis, exiguum, ouis plenum ſubfuſcis, branchias nullas habebat. ſed neque pulmonem in eo reperire potui, nec lacteum vllum humorem emittebat. nullæ mihi apparuerunt) non dubitabo etiam ipſe cordulum eſſe fateri. Cordylum Ariſtoteles amphibium eſſe ſcribit, & perire illum Sole exiccatum (ἀναθέντα, lego αὐανθέντα.) Numenius eundem in Halieutico curylum (κύρυλον) vocat, his verſibus: Τοῖσι χεῖρ᾽ ἄρμενα πάντα παροπλίσσαιο δὲ μύρεχ, Κύρυλον ἢ περκνῶν ἢ εἰναλίων ἑρπύλλας, Athenæus lib. 7. Ego de cordylo nihil tale apud Ariſtotelem legiſſe memini.

Vide ſupra in Quadr. Ouipar. pag. 79.

DE SALAMANDRA.

Figura prior ad viuum expressa est. altera verò quæ stellas in dorso gerit, in libris quibusdam publicatis reperitur, conficta ab aliquo, qui salamandram & stellionem à stellis dictum, animal vnum putabat, vt coniicio. & cùm à stellis stellionem dictum legisset, dorsum eius stellis insignire voluit.

A.

LACERTORVM genera plura sunt, vt salamandra, saura, stellio, Isidorus. Salamandra, non vermis vt inepti quidam literatores volunt, sed lacerti genus, Σαλαμάνδρα Græcè vocatur. quod quidem nomen pleræq; omnes linguæ hactenus retinent: eò quod veram salamandram vbiq; opinor satis frequentem nemo ferè cognoscendam sibi curârit, & omnes nescio quam peregrinam & portentosam bestiam sibi finxerint. Videtur etiam Aristoteles tanquàm de ignoto animali dubius de ea loqui, vno tantum in loco, cum inquit: Nonnulla corpora esse animalium, quæ igne non absumantur, salamandra documento est: quæ vt aiunt, ignem inambulans per eum extinguit. Nam si nota ei fuisset, nec ex fama tantum de ea scribere, neque rem falsam, vt post dicemus, asserere debebat. Lacertum Arabes *samabras*, vel, vt Bellunensis apud Auicennam legit, *saambras* vocant. vnde salamandræ Græcis Latinisq; deductum vocabulum facilè coniicio. Accedit nonnihil etiam Hebraica vox *semamit*, quæ stellionem significat, Prouer. 30. etsi alij araneam, alij simiam interpretentur, vt diximus in Simia A. Ridicula Isidori opinio est, qui salamandram dictam suspicatur quasi *valincendram*, quòd contra incendia valeat. Idem & Albertus & alij quidam recentiores salamandram, stellionem & chamæleontem magno errore confundunt. Syluaticus dictionem *oac* salamandram interpretatur, & alio loco *odac*. *Koach* quidem alij chamæleonem, alij crocodili siue lacerti genus faciunt, vt pluribus docui in Chamæleone A. Salamandra, hoc est illud ipsum animal quod hic pictum damus, apud Italos & Rhætos qui Italicè loquũtur, vetus adhuc nomen retinet: alicubi tamen à Rhætis *rosada* dicitur. Ab Allobrogibus *pluuina*, à rore & pluuia. A Gallis *sourd*, vt audio nominatur: non quidem puto quòd surda mutave sit, sed à Græco saura fortassis. In Gallia Narbonensi *blande*, à lento incessu, vt coniicio. blandum enim pro tardo & lento dicunt: & alibi in Gallia *alebrenne*, alibi *arrassade*: quæ nomina fortè à salamandra interpolata sunt. Neocomi *that*. Normannis, ni fallor, *muron*. Hispanis *salamantegua*. Germani appellant ein Maal, alij Moll vel Molch, vel Moldwurm vt in Carinthia: alij Olm. Euricius Cordus vlmam & mulcham Latina terminatione. Harum sanè vocum etyma certa non habeo, sed coniecturas meas afferã. aut enim Maal conciso & transposito salamandrę vocabulo dicta est, aut à maculis, & punctis, quibus toto corpore pingitur atque distinguitur. maal enim maculam, & maalen pingere nostri dicunt. quare etiam stellatum hoc animal Plinius dixit: & forsan inde moti sunt aliqui, vt cum stellione confunderent: cui similiter stellæ, id est maculæ nominis occasio fuerunt: & ardea stellaris, & alia quædam eandem ob causam à stellis cognominata sunt. Idcirco etiam Puntermaal, in quibusdam Germaniæ locis appellatur, à punctis vt dixi, vt à lacertis aquaticis, quos Wassermaalen, nominamus, discernatur. Aut fortè Molch rectius vocatur, quòd liquore lacteo turgeat, quod & Plinius testatur, & ipse obseruaui. Quanquam & aliud lacerti genus in alpibus reperi, figura & magnitudine salamandræ simile, cuius fortè species fuerit, quod in fine mensis Iulij virga à me percussum, lacteo humore copioso manabat. Molchen nostri & lac & omne opus lactarium indigetant. Et quoniam crasso amploque capite lacertus hic est, homines similiter capitatos Mollenkopff appellant. Salamandram Germani, quia propter crura breuia tardè graditur, Græco nomine μόλγην appellant, vt Georg. Agricolæ placet, nimirum ab aduerbio μόλις deriuanti, aut quia Varinus μολγὸν interpretatur, τὸν βραδύν. Sed cum etymologia Germanica non desit, superuacuum est externam quærere. & si dictio μόλγη Græcis in vsu esset, vt non est, facta videri posset à lacteo liquore, non minus quàm Germanica. μολγὸς enim & ἀμολγὸς à verbo ἀμέλγειν, quod est lac mulgere, deriuantur. Quidam in Heluetia Rhætis finitimi crasso vocabulo, & per onomatopœiam, vt videtur, conficto, Quattertetsch hæc animalia vocant: quoniam plura simul aliquando, eaque crassis corporibus, tanquam in vno cumulo circa vias cælo pluuio reperiantur. ¶ Anglicum eius nomen nullum adhuc resciscere potui. ¶ Albertus libro 26.

Salamandra plerisq; ignota.

Nomina varia salamãdræ.

histor. anim. in dictione Stelle(stellio scribendum) eadẽ omnino scribit quæ Plinius de Salamandra. nam, vt supra quoq; monui, duo hæc animalia confundit. Rimatrix est serpens ordinis primi,(id est acutissimi veneni,(vt dicit Iorach, rimans aquas & cibos, & inficiens: & si quis ex infectis aliquid gustauerit, statim moritur, Albertus. Ego apud idoneos authores de salamandra hæc & similia tradi inuenio: nec obstat nobis quòd serpens nominatur, cum barbari authores eorumq́; interpretes, serpentium, vermium, lacertorũq; nomina more suo confundant. Quin & Albertus salamandram serpentem nominat, vt stellionem quoq; & sauram.

B.

Descriptio Salamandræ. Salamandra lacertæ species est, Dioscorides & Isidorus. Lacerti figura, Plinius. *Ramarro,* (id est paruo lacerto, vt Itali quidam vocant: quanquam & bufonem à quibusdam sic vocari audio) similis corpore & magnitudine ferè, maior tamen tum corpore tum capite, cruribus altioribus caudaque breuiore, Matthæolus. Auicenna etiam lib. 4. caudam breuem ei tribuit. Illæ quas vidi crassiores erant lacerto vulgari, ventre pallido, crassiusculo, longæ circiter dodrantem: cutis pars nigerrima, pars flaua auripigmenti colore, vtraque splendens: linea(si bene memini) per dorsum nigra erat, punctis quibusdam orbiculatis, ceu ocellis impressa. Dioscorides animal varium, Plinius stellatum esse dicit. A coloris quidem varietate stellioni etiam & ardeæ stellari nomen impositum. Similis ascalabotæ (id est stellioni, vt Nicandri Scholiastes quoque tradit) salamandra est Aetio, Lacerta venenaria, hoc est pharmacitide velocior, Hermolaus in Corollario: Sed non rectè ταχύπορος pro τραχύπορος legit. neq; enim velocior est salamandra vllo lacerti genere, sed tardissima omnium: asperior verò ei cutis & scabrior est, in dorso præsertim propter puncta quæ dixi: & fortè Nicander hanc ob causam ῥαγόεν δέρος salamandræ dixit, quòd cutis interrupta his velut oculis videatur. ex his in pelle eius rupturis, inquit Scholiastes, cum in igne fuerit, sudor effluens, ignem extinguit. Præterea notandum quòd Aetius lacertam pharmacitidem à salamandra diuersam facit, Nicander in Alexipharmacis eandem. Salamandra quadrupes est, similis lacertæ aut crocodilo terrestri: vel, vt alij, parua est vt lacerta, cauda breui, Scholia Nicandri. Maior lacerta viridi, Kiranides. ego crassiorem reperiri puto, nunquam verò longiorem. Suidas simpliciter magnitudine lacertæ esse scribit: & Zoroastres in Geoponicis 15.1. animal esse minimum. Subtile & paruum est *animal, lumbricis associum*, flauo colore vestitum, Hermolaus ex Cassiodoro. Salamandræ toto corpore nigro flauoq́; colore alternis distinguuntur, vtroque adeò splendente, ac si arte splendor ille inductus fuisset. sed animal est ipso aspectu homini contrarium & abominabile, Matthæolus: hinc scilicet Nicandro cognominatur δόλιον δύκος αἰὲν ἀπεχθής. De maculis quibus quasi depingitur, vnde nomen ei fortassis apud nostros, dixi in A. Memini tamen aliquando in alpibus reperire vnam huius generis quæ tota erat fusca, absque splendore, corporis forma alioqui simili, cauda breui, & lacteo succo percussa similiter manabat, vt etiam lacerti aquatici, quos nostri Wassermollen, id est salamandras aquaticas vocant, de quibus supra priuatim scripsi. Videntur salamandræ in valle Anania per syluas vbique, & alibi passim in Tridentina ditione, Matthæolus. Apud nos quoque non sunt raræ, & plures aliquando simul quasi conuolutæ reperiuntur, vt dictum est in A. & alibi passim in Germania. Salamandram nonnulli dicunt cute & squamis carere, Gillius. ego in solis Nicandri scholiis hoc dictũ reperio, quæ λιπόῤῥινον epitheton quod poeta huic lacertæ attribuit sic interpretantur, διότι δέρμα οὐκ ἔχει, οὔτε λεπίδα. ἢ διότι λίπος ἀφίησιν ἀπὸ τοῦ δέρματος. γλίσχρος (γλίσχρα) γὰρ δοκεῖ καὶ λιπαρώδης. Sed alia quoq; multa sæpe absurda in istis Nicandri scholiis leguntur. Mihi ea interpretatio arridet, λιπόῤῥινον cognominari, quod splendida & renitente tanquam pingui aliquo delibuta sit pelle: & magis, quàm vt idem Scholiastes inquit, quoniam succum pinguem è cute remittat, quo quidem manante ignem quoq; extinguat. nam si propriè pinguis esset hic humor, ignem aleret potius. Theophrastus humorem salamandræ densum, tenacem & frigidum esse docet. Salamandræ an sexus differentia careant, quod Plinius scribit, vide circa finem capitis sequentis. ¶ Caput eis magnum, venter lutei coloris, vt etiam ima caudæ pars. reliquum corpus totum alternis maculis nigris & luteis quasi stellatum distinguitur, Georg. Agricola. In quibusdam syluis paludosis Germaniæ iuxta vias reperiuntur totæ nigræ in dorso, & in ventre ruffæ, Matthæolus.

C.

Vbi degant Salamandræ. Salamandræ loca frigida & humida incolunt, qualia sunt vmbrosa & opaca, & circa fontes, in pratis & circa semitas reperiuntur. Kiranides in vepribus & fruticibus eas degere scribit. ¶ Nunquam nisi magnis imbribus proueniunt, & serenitate deficiunt, Plinius. Idem nostri homines testantur: nempe pluuiosa solum tempestate eas visi, siue quòd tum nascantur, siue potius quòd latibula sua tum temporis deserant, vt & intestina terræ. *Quando appareant.* Vulgò etiam animal æstiuum esse fertur, quòd primo vere apparens æstatem aut ver potius prænunciet, vernum melius appellandum. Memini equidem videre hunc lacertum initio Februarij, & aliâs Aprilis, crepusculo vespertino in via inter riuum & sæpem. Tempore pluuiali præcipuè verno & autumnali apparent, cum autem frigora verna sunt, & æstate calores intensi, rarissimè è terra prodeunt, Matthæ. *Iners est animal.* ¶ Animal est iners, νωχελὴς, Diosc. ingressu tardissimum, Matthæolus: quod nos quoq; obseruauimus: hinc Galli Narbonenses blan-

blandam nominant, vt videtur. ¶ Sunt qui ore hiante aërem ab ea captari dicant, quod ego in vna, quam diebus multis domi in vase vitreo retinui, nunquam animaduerti. Vnde deceptos eos coniicio ab illis qui salamandram cum chamæleonte confuderunt. Sunt qui lac eam appetere mihi retulerint, & si fortè in sylua cubantis vaccæ vber suxerint, emori vber, nec amplius lacte manare. Fauos exedit veluti promuscide quadam, Iod. Willichius in quartum Georgicorum. ego nullam in ea promuscidem obseruaui.

Lac appetit.

¶ Salamandram aliqui illæsam per ignem transire scribunt, alij simpliciter nihil ab igne lædi, alij ignem ab ea extingui, alij viuere eam & nutriri ab igne, alij etiam generari in eo. quæ sententiæ ipsæ inter se pugnant. quomodo enim viuet in igne aut generabitur in eodem, si ignis ab ea extinguitur? Sed primum illorum qui hæc stultè affirmarunt verba recitabo, secundo loco aliorum qui tanquam falsa negarunt. Nonnulla corpora esse animalium quæ igne non absumantur, salamandra documento est: quæ, vt aiunt, ignem inambulans per eum extinguit, Aristot. 5. 19. historiæ anim. Apparet autem eum non suam sed aliorum sententiam retulisse, ex verbis, vt aiunt adiectis, quod philosophum hominem decebat. alij enim incautius simpliciter quod audiebant tantum, nec vnquam viderant, asseruerunt. Hominem igne combustum significantes Ægyptij, salamandram pingunt. hæc enim vtroque capite interimit, Horus in Hieroglyphicis 2. 60. vt interpretes verterunt, & Græcus etiam codex habet. mihi quidem locus obscurus aut potius deprauatus videtur. quis enim salamandram legit bicipitem? & si salamandra igne non vritur, absurdum & contrarium est salamandra picta hominem qui eodem vratur insinuare. Nicander in Alexipharmacis salamandræ per ignem transeunti nullum inferri damnum canit, nec pelle eam nec pedibus vri. Scholiastes addit, meatibus quibusdam patêre huius animantis cutem, (vnde poeta ῥαγόεν δέρος dixerit,) vnde humor destillans ignem exstinguat. Et rursus in Alexipharmacis idem poeta nihil eam ab igne pati scribit: vbi Scholiastes Andream quendam citat à quo proditum sit, manum aut vestem salamandræ sanguine illitam, nihil damni ab igne accepturam: & lipórrhinon à poeta cognominari hunc lacertum quòd pinguem quendam ac tenacem succum à cute remittat, quo destillante restinguatur ignis. Salamandra animal frigidissimæ est naturæ, adeò vt ignis quoque si in flammam irrepat, extinguatur ipso interim illæso, Suidas. Huic tantus rigor, vt ignem tactum extinguat, non alio modo quàm glacies, Plinius. An verò frigidum huius animantis temperamentum sit, disquiremus infra. Salamandra quanquam ex igne non nascitur vt pyrigoni: contra tamen hunc ire audet, contraque illius flammam veniens, tanquam aduersus hostem quandam, sic eam expugnare aggreditur. Cuius rei testimonium fabri, quorum opera atque artificium igne nititur, afferunt: nam quandiu eis ex flammæ splendore ignis flagrare eorumque artem fabrilem adiuuare videtur, huiusmodi animal magna securitate ipsi negligunt. Cum autem ignis euanescit, ac restinguitur, frustraq; folles flant, hoc sibi tum animal aduersari præclarè intelligunt. Quare hoc ipsum peruestigant, atq; inuestigatũ vlciscuntur. ignis autem postea iterum succensus fabrile opus, modo vt ante erat solitus alatur, iuuare perseuerat, Ælianus. *Seu salamandra potens, nullisq́ obnoxia flammis.* Serenus. Miramur animalia quædam, quæ per medios ignes, sine noxa corporũ transeunt: quanto hic mirabilior vir qui per ferrum & ruinas & ignes, illæsus & indemnis euasit? Seneca epist. 1. 9. de Stilbone loquens. Salamandra minimum animal, ex igne generatur, & in igne viuit non vrente eam flamma, Zoroastres in Geoponicis 15. 1. videntur autem hæc dicta potius ad pyrigonos muscas quàm ad salamandras pertinere. Sed vide quàm nullus est stultitiæ finis: non satis erat nugari salamandrã in igne viuere, addiderunt quidam ascendere eam ad ignem illum elementarem orbi Lunari finitimum. Quomodo potest salamandræ patêre accessus ad sphæră ignis? præsertim quum aues quæ altius iusto euolant, relabantur deorsum. aër enim illic nimiũ subtilis, ictus alarũ sustinere non potest, Ferdin. Ponzet. Salamãdra (inquit Aetius citante Hermolao) per ignem cadentibus flammis ambulat, eumq; non solum frigoris vi, sed etiam pondere corrumpit quasi obruens. Fertur in libro de proprietatibus rerũ, genus esse salamandræ aliud cuius pellis villosa ac pilosa sit, cuius pili post longam vetustatem, vt comperitur, in ignem proiecti, igniti extrahantur illæsi, Arnoldus de Villanoua in libro de venenis. ¶ Recitaui verba illorum, qui salamandras ab igne non lædi scripserunt: nunc addam aliorum verba quibus hæc opinio improbatur, vt debet. exuri enim ipsam meo experimento noui, & cineris eius in re medica vsus est. Quæ magi ex salamandris tradunt contra incendia, quoniam ignes sola animalium extinguat, si forent vera, iam esset experta Roma, Plinius. Sextius negat ignem restingui ab iis, Idem. Salamandra lacertæ genus frustra creditum est ignibus non vri, Dioscor. Aetius scribit salamandra ignem transeunte, diuisam flãmam ab ea discedere: si tamen immoretur, consumpto frigido eius humore exuri. hoc nos quoq; experti sumus. Salamandra ad certum vsq; terminum ab igni nihil patitur, vritur autem si longiore spatio igni sit admota, Galen. lib. 3. de temperamentis. Theophrastus etiam testatur salamandram igne comburi, si in eo diu mansitet, Niphus. Prunæ imposita extinguit eam, quod experiri volui, vt cuiusuis animantis caro cruda: at si in ipsum ignem flãmis vigẽtem inieceris, ibi non exuri eam, aut igne eam viuere vt chamæleon aëre, nulla ratione credi potest, Matthæolus. quanquam sunt qui in Cypro muscas quasdam in igne nasci & inde nutriri putent: de quibus inter insecta loquemur.

Diuersa authorũ sententiæ de Salamandra in igne viuente.

Salamandræ aliqui(inquit Albertus)inesse dicunt lanam quandam quæ in igne non aduratur, quòd
penetrare eam non possit. Sed ego expertus sum id quod ad nos defertur pro huiusmodi lana, non
esse lanam animantis. quidam lanuginem cuiusdam planete (vox videtur corrupta) quod etiam ego
non sum expertus. Hoc quidem expertus sum, lanuginem esse ferri. vbi enim magnæ massæ ferri(vt
pro incudibus)fabricantur, scinditur aliquando ferrum & euolat vapor ignis: qui cum panno vel ma-
nu colligitur, vel tecto fabricæ adhæret, lanam fuscam & aliquando albam refert. hæc autem lanugo
ignem non sentit, & à nonnullis lana salamandræ vocatur. Multi autem sequentes Iorách philoso-
phum dicunt quòd hoc animal viuit in igne, quod falsum est, (simpliciter dictum.) ad breue enim
tempus, Galeno etiã teste, in eo durare potest. Quòd si mediocris sit ignis, vt inquit Iorach, extinguit
eum: non ideo quòd vita eius in igne sit, sed quia frigidissimum est, vt placet Aristoteli, (ego hoc nus-
quam apud Aristotelẽ inuenio:)& pelle tam densa, vt poros eius ignis non penetret, nisi diutius in eo
remanserit. Ego aliquando araneam spissæ pellis & frigidi humoris posui in ferro candenti, quæ diu
iacuit antequam moueretur, & sentiret calorem adurentem: & ad aliam magnã adhibui lumen par-
uum, quod ab aranea tanquam flatu quodam restinctum est, Hæc Albertus. Crassitiem sanè pellis in
salamandra obstare puto quo minus citò ab igne afficiatur. salamandris quidem aquaticis adeò du-
ram tenaceḗq; pellem esse deprehẽdi, vt cultro difficulter vulneretur. quod si etiam vi ignis rupta fue-
rit cutis, humor crassus & copiosus erumpens, aliquandiu obstare potest. multo enim humore abun-
dare hoc animal, ipsa eius corporis crassities signum est, & quòd humidis tantum pluuiisq; tempori-
bus apparet. idem humor an frigidus sit, ad extinguendum ignem non multum refert. Iam corporis
læuitas illa splendida, tanquam oleo aut vernice(vt vulgò vocant)delibuta, meatus omnes quàm ma-
ximè clausos esse ostendit, ideoq; difficiliorem igni vrenti aditum. Ex salamandræ pilis, quos nullos
habet, inextinguibilem telam fieri falsum est. Nam huiusmodi materia est vel ex amiãto: vel ex quo-
dam apud Plinium lini genere, si non & id amianto lapidi idem fuerit, Euricius Cordus. Ipse expertus
sum villos Salamandrę non consumi igne, Ringelbergius. Salamandra propter frigus ignem non ali-
ter ac glacies extinguit: quo modo etiam oua serpentium in ignem camini coniecta flammam solent
extinguere. attamen tam ipsa oua quàm salamandra comburuntur, Georg. Agricola. Lini asbestini
Plinius meminit libro 19. quod si in ignem proiiciatur, non vritur. ego id arbitror ex lapide quodam
esse, qui amiantus dicitur. is, vt Dioscorid. libro 5. inquit, in Cypro nascitur, similis *alumini schisto*, id
est de pluma à nobis vocato. ex eo theatris vela texuntur. hæc autem in ignem coniecta, *inflamman-*
tur quidem omnino, sed splendescunt magis exempta, & nihil igni deperdunt. Nos hunc lapidem
habemus, & nẽdo in fila diduci certum est. Multi ex alumine schisto, sed frustra, conati sunt lintea in
hunc finem parare. Non defuêre qui ex salamandræ cortice similes mappas, quæ comburi non pos-
sunt, factas putarent: sed falsò. vidi enim ipse salamandram comburi parumq; aberat, quin sanies eius
in os mihi prosiliret, Ant. Brasauolus. De Carystio lapide ex quo mantilia fiebãt, quæ igne purgaban-
tur non vrebantur, lege Varinum in voce Carystos. In prouincia Chinchintalas Tartarorum regi
subiecta (vt scribit Paulus Venetus 1.47.) mons est in quo inueniũtur mineræ chalybis & audanici:
itemq; salamandræ, de quibus fit pannus, qui in ignem proiectus comburi non potest. Fit autem pan-
nus ille de terra in hunc modum, vt quidam è sociis meis vir singulari industria, Turchus religione
me edocuit, qui in prouincia illa rebus metallicis præfuit. Inuenitur in monte illo fossilis quædã ter-
ra, quæ fila producit lanæ haud dissimilia, quæ ad Solem desiccata in mortario æneo teruntur: dein-
de sic purgata & attenuata vt reliquum lanificij genus nentur, atq; in pannum cõtexuntur. Hos cum
dealbare volunt proiiciunt ad horæ spatium in ignem, & tunc ex flammis illæsi educuntur niue can-
didiores. Eosdem similiter purgant quũ maculas aliquas contraxerint. nam lotura alia præter ignem
illis non adhibetur. De salamandra verò serpente qui in igne viuere dicitur, nihil explorare potui in
orientalibus regionibus. Aiunt Romæ mappam quandam haberi ex salamandra contextam, in qua
sudarium Domini inuolutum retinetur, quam rex quidam Tartarorum Romano misit Pontifici,
Hæc ille. Alexander papa, vt fertur ex huius animalis lana vestimentum habuit, quod non aliter pur-
gabatur, quàm igni iniectum, vnde candescebat, Obscurus. Contextæ ex hac lana pallida zonæ, non
exuruntur, vt recentiores quidam tradunt. Alumen *Scaiolæ* vulgò dictum, est aster Samius apud ve-
teres, nec est ex succorũ genere: vt nec alumen plumæ: ex quo si fiant licinia, non ardent, sed perpe-
tuo oleum consumitur, ipsa manent. Commune est hoc omni fermè generi crustati lapidis. Nam &
in Eisleba ex pyritide, tum lapide alio scissili pyræ imposito, liquor viridis emanat, qui cum igne extin-
cto cogitur, ignẽ amplius non sentit. Sic & ex amianto lapide Romæ mappas, & in Verebergo Bohæ-
miæ mantilia esse affirmat Agricola, quæ non aqua sed ignibus eluãtur. Et ex Magnesia lapide sqam-
moso argentei & plumbei coloris in Boldecrana mensæ fiunt, quæ igne purgantur, nec vitiantur: ex
tenuiore autem thryalides pro lucernis, &c. Cardan. Et alibi, Asterem Samium & calcem extinctam
in maluæ succo aut mercurialis, efficere posse putant, si manus illinantur, ne ignis noceat, Georg.
Agric. amiantum Germanicè interpretatur Federwyß/Salaamander haar. Albertus lapidis iscultos
(aliâs iscustos, quæ vox corrupta videtur à Græca asbestos) mentionem facit, qui an idem sit cum
amianto, an eius species, aliorum reliquimus iudicio. Verba Alberti hæc ferè sunt, Iscustos lapis,
vt

De pãnis quæ igne non comburãtur, sed purgẽtur.

vt Isidorus & Aaron tradunt, in vltimis Hispaniarum partibus iuxta Gades apud Herculis Columnas frequenter inuenitur: is propter viscosum humorem in eo exiccatum, in fila deduci potest: è quibus facta vestis non comburitur, sed igne purgatur & nitet. & fortè hoc est quod pennam (plumas) vocant salamandræ, quæ est lanugo quædam tanquam lapidis humidi. Ignis tum alijs modis extinguitur, (inquit Theophrastus in libro de igne, vt nos transtulimus,) tum infuso humore aliquo: qui si frigidus etiam fuerit, validius extinguet: id quod circa salamandram accidere aiunt. est enim hoc animal natura frigidum: & quæ effluit ab eo humiditas tenax, sed eius naturæ vt facilè possit procul penetrare. argumento sunt aquæ exitiales factæ, itemq; fructus quibus admixta fuerit, præsertim mortua. est etiam nonnihil causæ in tarditate incessus eius. nam cum sic diutius immoretur igni, magis extinguit. Extinguitur autem ab illa non quantuscunq; ignis, sed mediocris si conferas ad naturam & potentiam eius: in quo si non diutius versetur, denuò excitatur (ignis.) Eiusdem rationis est quòd visco illita non vruntur, vtpote humore lento, densoq; & frigido: & quòd acetum præsertim cum albo oui liquore mixtum incendia validissimè extinguit, &c. Hæc ille. Ignis maximè extinguitur aceto & visco & ouo, Plinius 33.5. Cor negatur cremari posse in ijs qui cardiaco morbo obierunt, negatur & veneno interemptis. Certe extat oratio Vitellij, qua reum Pisonem eius sceleris coarguit, hoc vsus argumento: palamq; testatus, non potuisse ob venenum cor Germanici cæsaris cremari: contra genere morbi defensus est Piso, Plinius. In epistola Æsculapij cuiusdam ad Octauianum Augustum, legitur venenum quoddam esse tantæ frigiditatis quòd cor hominis interempti illo veneno conseruet ab igne. Etsi cor illud in igne ponatur tam diu donec assatione lapidescat, lapidem illum vocari profilis (vox videtur corrupta) ab igne, à materia verò humanum: & pretiosum esse eò quòd victores faciat & à veneno præseruet, &c. rubere aiunt candore admixto, Albertus de fossilibus 2.14. Hæc de salamandra, & alijs quæ igni resistere legimus.

De quibusdam alijs quæ igni resistunt.

¶ Frigidissimam esse salamandram apud Suidam legitur. Theophrastus & Nicandri Scholiastes simpliciter frigidam esse scribunt. Plinius tantum ei rigorem esse scribit, vt ignem tactu extinguat non alio modo quàm glacies. Quod si verum est, falsum fuerit animalia omnia calida & humida esse, nimirum si conferas inanimatis. atqui ex inanimatis corporibus mixtis nullum est quod æquè ac glacies ignem extinguat. Ipse quidem agnosco salamandram frigidam esse actu tactuq; vt serpentes omnes: & hanc etiam magis, quòd & humoris plus habeat, & sub terra frequentius lateat, neq; calidis & siccis temporibus prorepat, sed vêre & autumno ferè tantum, idq; tempore pluuio. Habet tamen in visceribus ac venis calorem suum natiuum, eò fortassis efficaciorem per antiperistasin. Ad hominem quoq; calida est, sed calore humido putridoq;, quare inter septica venena ponitur, quæ corpus erodunt, non sic vt calida & sicca, sed ita vt simul tabe quadam afficiant. itaq; pilos detrahit, quod nullum ex frigidis facit. Dioscorides ei vim calefaciendi & vlcerandi adscribit. Sed alios quoque serpentes, eorumq; venena aliqui frigida crediderunt, quos reprehendit Albertus lib. 25. hist. anim. & Matthæolus in sextum Dioscoridis cap. 40. Videntur autem mihi omnino non serpentium tantum lacertorumq; omnium, sed quæcunq; ex animalibus venena sunt, septica esse, hoc est cum calore humido ac putrefaciente coniuncta.

Salamandra frigiditas.

¶ Quædam gignuntur ex non genitis, & sine vlla simili origine: Ex ijs quædam nihil gignunt, vt salamandræ: neq; est ijs genus masculinum fœmineumve, sicut neq; in anguillis, omnibusq; quæ nec animal nec ouum ex sese generant, Plin. In hoc genere non est masculus neq; fœmina, sed omnes gignunt, Obscurus qui ex Plinio mutuatus videtur, & pro nihil, legisse omnes. Latet hybernis mensibus salamandra, (verba sunt Geor. Agricolæ: latitare autem eas Ælianus quoq; author est.) Etenim hoc anno in Februario Snebergi maxima vis salamandrarum ex vicinis locis collecta agglomerataque in vltima cuniculi cuiusdam parte fuit reperta. Et proximo anno in Nouembri salamandra viua ex fonte finitimæ syluæ per fistulas in hoc oppidum influxit. Pluuiæ autem & subsequens serenitas salamandras excitant ex venis, fibris commissurisq; saxorum. Huic animali nec masculinum nec fœmininum genus falsò putant esse, Geor. Agricola. Salamandra catulos excludit iam perfectos, & protinus vt nati sunt incedentes, quadraginta aut quinquaginta numero, omnes sine vllo inuolucro, vt vipera quoq;, Petrus Bellonius. Quanquam autem viuos pariat, in vtero tamen primum oua concipit, sola in hoc genere quod sciam: vt sola inter serpentes vipera. Zoroastres salamandram ex igne generari scribit: Ælianus non nasci quidem ex igne vt pyrigoni, in igne tamen versari illæsam, vt superius recitaui ac reprehendi.

De salamandra ortu & generatione.

D.

Salamandra irritata saniem euomit lacteam, Agricola. Audax est, neq; hominem fugit, sed etiam persequenti se opponit, vt quidam mihi retulit. Ego hoc in duabus quas domi per aliquot dies viuas retinui, non potui animaduertere. Et fortè cum propter tarditatem gressus effugere non possit, audacior videtur, ac si sponte non fugiat.

Salamandra audax.

E.

Salamandra visa signum pluuiæ futuræ est.

Prognosticon pluuiæ.

G.

Remedia ex salamandra.

Remedia ex salamandra. Vim habet erodentem, calfactoriam, exulcerantem. additur, vt cantharis, in medicamenta, quorum vis est excesse, & lepras abolere, similiq́; modo reconditur, Dioscor. Vide supra in C. vbi de temperamento eius docui. Raim. Lullius in libro de quinta essentia hoc animal adnumerat remedijs, aut venenis potius, illis quæ quarto gradu refrigerant. Galenus non ipsam, sed vstæ eius cinerem, medicamentis septicis, lepricis & psoricis admisceri scribit. Celsus inter ea quæ exedunt corpus & adurunt salamandram adnumerat. Pro salamandra substitui potest lacerta viridis, Author succidaneorum. Liquefacta in oleo pilos euellis, Dioscor. interprete Ruellio. Græcè legitur, τακεῖσα μετ' ἐλαίου, hoc est in oleo macerata aut tabefacta potius. Marcellus Vergilius χαυθεῖσα legere mauult, id est vsta. quoniam Paulus Ægineta quoque crematæ salamandræ cinerem tantum ad hos vsus adhibeat, cuius hæc sunt verba, Σαλαμάνδρας δὲ καυθείσης τὴν τέφραν ἔνιοι μίσγουσιν: Quod est, *Crematæ autem salamandræ cinerem aliqui miscent.* Ego salamandram non vstam magis septicam esse puto quàm cum vsta est: quòd igne venenum illud septicum maiori ex parte consumatur. Salamandræ cinis pilos in palpebris incommodos euulsos renasci non patitur, Plinius. Salamandræ vstæ cinerem terrestrium herinaceorum felle excipito, ac pilis antea euulsis vtitor, Galenus de compos. medic. secundum locos 4. 7. ad pilos palpebrarum pungentes. Et rursus lib. 1. inter ea quæ Crito ad pilos disperdendos scribit: quin & fortiora iam dictis ex herinaceis & salamandra componunt in oleo coctis. Salamandræ cinis aspersus myrmecias & clauos pedum breui extirpat, Kiranid. Intestina salamandræ pilos abolent, Nicandri Scholiastes. sed apud Dioscoridem aliter habetur, Exenterata detractis pedibus & capite in melle seruatur, ad eundem vsum, (ad euellendos pilos.) Verum Plinius hunc reponendi salamandras modum in alium vsum refert: Sextius (inquit) Venerem accendi cibo earum, si detractis interaneis & pedibus, in melle seruentur tradit. Mihi quidem Pliniana lectio magis probatur. nam ex scinco etiam & stellione, tum simpliciter tum transmarino, capite caudaq́; resciss, medicamenta fiunt intra corpus sumenda ad Venerem ciendam, & alios quosdam vsus. Hæc scribo vt veterum scripta explicem, non quod huiusmodi quicquam intra corpus dari approbem. Sextium sanè Plinius alibi etiam sæpe citat, ita vt semper ferè eadem apud Dioscoridem quoq; reperiantur. Salamandræ sanie quæ lactea ore vomitur, quacunq; parte corporis humani contacta, toti (totius corporis) defluunt pili: idq́; quod contactum est, colorem in vitiliginem mutat, Plinius.

Defluit expulsus morbo latitante capillus, *Seu rarò lauitur, seu vis epota veneni,*
Seu salamandra potens, nullisq́; obnoxia flammis *Eximium capitis tactu deiecit honorem.*

Q. Serenus. *Hoc salamandra caput, vel saua nouacula nudet, &c.* Martialis mulieri imprecans. Plura vide mox in veneno eius.

Salamandra cor.

¶ Salamandræ cor circa genua mulieris gestatum, conceptum impedit & menstrua, ita vt extinguantur. Quòd si pelle in nigra cubito alligetur, tertianam & hemitritæum & quartanam, & omnem typum febris aufert, Kiranides. Persuasio quidem illa circa sterilitatem inducendam mulieri hoc cor iuxta genua gestanti, inde orta videri potest quòd salamandræ etiam steriles creditæ fuerint. nam & alias similes falsas credulitates (vt sic dicam) recitauimus in Lepore G. Salamandræ cor collo febrientis appensum, statim extinguit febrim, Kiranides.

De Salamandræ veneno.

¶ Salamandram dicunt solo aspectu nocere, & habere tot genera veneni quot colores. ¶ Contra salamandram aut aliquod ex ea venenum intra corpus sumptum. Inter omnia venenata, salamandræ scelus maximum est. Cætera enim singulos feriunt, nec plures pariter interimunt, vt omittam, quòd perire conscientia dicuntur homine percusso, neq; amplius admitti ad terras. Salamandra populos pariter necare improuidos potest. Nam si arbori irrepsit, omnia poma inficit veneno, & eos qui ederint necat frigida vi, nihil aconito distans. Quinimo si contacto ab ea ligno vel pede crusta panis incoquatur idem veneficium est, vel si in puteum cadat. Quippe cum saliua eius quacunq; parte corporis, vel in pede imo respersa, omnis in toto corpore defluat pilus. Tamen talis & tanta vis veneni à quibusdam animalium vt suibus manditur, domante eadem illa rerum dissidentia. Venenum eius extingui primum omnium ab his quæ vescantur illa verisimile est. His verò similia sunt quæ prodantur (probantur à) cantharidum potu, aut lacerta in cibo sumpta. Cætera aduersantia diximus, dicemusq́; suis locis, Hæc omnia Plinius 29.4. In quo non probo, quòd salamandræ venenum frigidum facit, & aconito comparat. nam neq; illud frigidum esse supra in C. ostendi, neq; aconitum in Lupo *A*. Deinde quod scribit venenum eius primum extingui ab his quæ vescantur ea, verisimile esse, de suibus tantum accipio, (Nicander quidem suillam carnem cum testudine elixam commẽdat,) vt præcipua alexipharmaca ex sue petenda sint, ijs verò similia & proxima, nempe secundo loco, ea quæ aduersus cantharides aut lacertas produntur vel probantur, id est laudantur. Multa enim, vt in sequentibus patebit communem aduersus salamandras & cantharides auxiliarẽ vim obtinent. quamobrem miror cum simile sit cantharidum venenũ, & remedia ferè eadem contra vtrasq;, quomodo Plinius rursus (eodem capite inferius) cantharides salamandris resistere scribat, his verbis: Salamandris cantharides contrariæ sunt, vt diximus. Atqui hoc nusquam alibi ab eo dictum reperio: neq; si reperirem approbaturus essem. Itaq; deprauatum esse dixerim Plinij locum, aut mutilatum. Codex iam olim Basiliæ excusus sic habet, Solipugis cor vespertilionis contrarium, omnibusq́; formicis, salamandris resistit.

Cantha-

Cantharides diximus: sed & in ijs magna quæstio, &c. Hermolaus nullam hic variæ lectionis mentionem facit, vt neq; Sigismundus Gelenius. Hîc reprehendendus est etiam Matthæolus, qui miratur quomodo Dioscorides iubeat ijsdem auxilijs contra salamandram vti, quæ aduersus cantharides adhibentur, cum hæ calidissimæ sint, illa, vt inquit, frigida: itaque non de particularibus remedijs, sed tantum de communi venenis medendi genere intelligenda Dioscoridis verba putat. Sed longè errat, cum neq; frigidum sit, vt sæpe iam dixi, salamandræ venenum, & particularia auxilia, vt in sequentibus apparebit, multa eadem sint. Interim tamen remedia illa quæ contra cantharides præscripta sunt tanquam communia, non omittenda esse, & de ijs præcipuè intelligenda esse Dioscoridis verba non negârim, si ita legas vt codices nostri habent, & Marcellus transtulit, ἐφ' ὧν πάντα ποιούμενοι ὅσα καὶ ἐπὶ κανθαρίδων, ἰδιαίτερον αὐτοῖς προσφέρομεν, &c. Sin legas vt Ægineta, ἐφ' ὧν ἅπαντα ποιήσομεν ὅσα καὶ ἐπὶ τῶν κανθαρίδων, ἰδιαίτερον δὲ αὐτοῖς, &c. cui lectioni Plinius etiam astipulari videtur, de particularibus quoque medicamentis eum sensisse dici potest. Sed Aetius hac in parte cum Matthæolo facit, scribens, Danda verò & his quæ in cantharide sunt relata, vt inde vomant. Ephemero sumpto, quemadmodum & à salamandræ potu, remedio sunt vomitiones & clysteres, Dioscorides. Qui biberit salamandram, patietur signa cantharidum, & cura eius & bezoar est vna, Aponensis. Salamandra ab apris in Pamphylia & Ciliciæ montuosis deuorata, qui edêre moriuntur, nec est intellectus vllus in odore vel sapore, Plinius. Sus si quando salamandram comederit, ipse extra periculum est: eos autem qui carnibus eius vescantur, interimit, Ælianus. Et aqua vinumque interimit salamandra ibi immortua, vel si omnino biberit vnde potetur, Plinius. Aquas, quibus admixta fuerit, exitiales reddit, item fructus, præsertim mortua, Theophrastus. Verisimile est autem mortuæ venenum latius spargi propter accedentem putredinem, & emanantes inde vapores odore & flatu solo inficere. Nostro etiam tempore venenosa hæc eius vis non ignoratur. nam Galli quidam olim mihi narrarũt, vulgò apud eos ferri, si blanda (sic salamandrã Narbonenses vocant) in aceruo tritici reperiatur, totum infici, adeò vt vel gallinæ vescentes inde pereant. Apud nos quidem non vsq; adeò male audit: & Antonius Brasauolus salamandram nostram (inquit) non puto adeò venenosam esse, vt vulgus & recentiores multi arbitrantur. Sed præstat hac in re veterũ scriptis credere quàm experiri. Rimatrix est serpens ordinis primi, (id est pessimi veneni,) rimans aquas & cibos, & inficiens eos: & si quis ex infectis aliquid gustauerit, statim moritur, vt dicit Iorach, Albertus. Hæc mihi omnino eadem quæ salamandra videtur, ex simili aut eadem potius vi veneni, eoq; magis quòd nec in ipsa salamandra & quem cum ea confundit stellione, nec alibi tale venenum Albertus ex Ioracho commemoret, cuius tamen verba in plerisq; omnibus alijs serpentium generibus adducit. nec obstat quòd serpens dicitur, cum his nominibus barbari abutantur vt monui in A. In obsonia aliquando dum coquuntur incidere solent, serpens, salamandra, erucæ, Aetius 13.9. In quibusdam Heluetiæ locis lac à salamandris appeti aiunt, & si forte in sylua cubantis vaccæ vber suxerint, emori id, nec amplius lacte manare. Saniem aut saliuam ore lacteã vomit, irritata præcipuè, vt Agricola tradit. Hæc vel calcata tantum, hominem inficit, Arnoldus. Ab huius in quacunq; corporis parte contactu toti (totius corporis) defluunt pili, idq; quod contactum est, colorem in vitiliginem mutat, Plinius. Quamobrem medici quidam vehementibus psilothris salamandram aut cinerem eius admiscẽt, vt supra scripsi. In herbis aut fructibus quos ore tetigerint, saliuam quandam relinquunt, venenum præsens, & eosdem lacteo illo succo, quem toto corpore resudant, transeundo inficiunt, Matthæolus.

¶ Signa eorum qui salamandram sumpserunt. Linguæ inflammatio consequitur, Dioscorid. *Signa eorum qui Salamandrã sumpserunt.* Γλώσσης βάθος ἐμπρήθη, Nicander. Est autem periphrasis, inquit Scholiastes, γλώσσης βάθος pro ipsa lingua, quæ huius veneni vi crassescit. Lingua exasperatur, Largus. Mens & sermo præpeditur, vt ex Dioscoride Ruellius & Matthæolus transtulerunt. Marcellus Vergilius non mentis, sed sermonis tantum impedimentum fieri transtulit, eam quæ in Æginetæ libris habetur lectionem secutus, λαλιᾶς ἐμποδισμός. Et quanquam verisimile est inflammata lingua sermonem impediri, omnes tamen quos ego vidi, præter Æginetam, qui de hoc veneno tractarunt scriptores, non λαλιᾶς sed διανοίας habent, Dioscorides, Aetius, Nicander. & Auicenna 4.6.2.7. idem tamen 4.6.5.20. vbi de morsu salamandræ agit, & signa remediaq; ea repetit quæ ad venenum eius in corpus sumptum pertinent, non ad morsum, Æginetæ lectionem sequitur. nam vbi legitur & grauitas linguæ, & punctio eius, Bellunensis reponit, & grauitas linguæ, & loquela difficilis in qua pronũciatur *mumu*. Versus quidem Nicandri hi sunt, Οἱ δὲ περισφαλέοντες ἅτε βρέφος ἑρπύζουσι τετράποδες· νοεραὶ γὰρ ὑπὸ φρένες ἀμβλυώονται. Hoc est, Illi membris inualidi (aut titubantes) infantis instar reptant quadrupedes. mens enim eis obtusa est. Tremor cum torpore (stupore) aut horrore quodam ac exolutione accedit, Dioscor. Græcè legitur καὶ τρόμος μετὰ νάρκης ἢ φρίκης τινὸς καὶ ἑλκύσεως. apud Æginetam ἑλκύσεως, sed video interpretes omnes, & rectè quidem meo iudicio, legisse ἐκλύσεως. eclysis enim resolutionem & imbecillitatem significat. Cornarius etiam apud Aetium exolutionem vertit. Matthæolo nescio quid in mentem venit vt pro tribus istis vocabulis, quæ sunt, torpor, horror ac resolutio, tristitiam, pauorem ac debilitatem magnam reddiderit. Corpus inualidum fit, & torpet rigoribus quibusdam, Largus. Ἂψ δ' ὑπὸ μάλκης δάμναται· ἐμβαρύθει δὲ κακὸς τρόμος ἅψεα λύει, Nicander. hoc est, Mox

autem frigore corpus corripitur, & grauans malus tremor membra resoluit. Ad hæc partes nonnullæ corporis liuoribus circumquaque sugillantur: sæpeq́ diutius immorante veneno putrescentes defluunt, Dioscorid. vt Ruellius, Marcellus, & Matthæolus vertunt. (hic quidem etiam clarius, corruptas in terram decidere:) item Auicenna, & ex Aetio Cornarius. Dioscoridis verba sunt ὡς πολλάκις σηπόμενα ἀπορρεῖν τὰ μέρη. Mihi quidem non videtur partes ipsas delabi integras, cum tantam putredinem oboriri in membris, vita & corde adhuc incolumi, vix sit verisimile: nec ab vllius alterius veneni vel intra corpus sumpti, vel per ictum morsumve in ipsum translati, tale quid accidere legimus, quod meminerim. Et si enim Marcellus Vergilius à cenchro morsis carnes decidere transfert ex Dioscoride: Græcè tamen legitur περιρρεῖν, quod est humore diffluere. Itaque ἀπορρεῖν malim simpliciter interpretari fluere & manare, humore scilicet putrido, & saniem stillare, pro περιρρεῖν. In hanc sententiam induxerunt me Nicandri versus isti, Σαρκὶ δ' ἐπιτρεχόωσιν ἀολλέες ἄχρα πελιδναὶ Σμώδιγγες στάζουσι κακὸν μένος ἐχθομένης χροιῆς (?). quod est, Per summam autem cutim liuentes maculæ passim apparent, eousq; scilicet dispersa veneni malitia. Vbi interpres habet, Ἐπιτρέχει τῇ σαρκὶ πελιδνότης, ἐξ ἧς ἐργασία, lego ὑγρασία. Et mox, Σμώδιγγες αὐταὶ κατὰ συνθήκην τῆς σαρκὸς στάζουσι. Sed aliàs, inquit, scribitur στίζουσι, id est pungunt, vt sensus sit, liuores illos multos & dispersos in eis esse punctorum instar. Sed ego στάζουσι malim, quod conuenit cum verbo ἀπορρεῖν. Corpus liuoribus quasi maculis variatur, Largus. Auicenna 4.6.2.7. alia etiam signa ex Aetio citat, sed corruptè, quare omitto. Habet enim Aetius omnia vt Dioscorides: nisi quod præterea addit hæc verba, Primum equidem maculæ albæ per corpus apparent, deinde rubræ, postea nigræ cum putrefactione & defluuio capillorum. quæ verba etiam ipsa cum Nicandri & nostra sententia faciunt. Sed hæc signa eueniunt etiam vbi pars aliqua corporis à saliua salamandræ contacta est, vnde toti defluunt pili, idq; quod contactum est colorem in vitiliginem mutat, vt Plinius scribit. Et à morsu eius probabile est eadem fieri. A potu salamandræ accidunt dolores vehementes in ano (aliàs in stomacho, Bellunensis) & apostema sicut hydrops, & in ventre spasmus, & retentio vrinæ, Auicenna: ex quo etiam Arnoldus repetit sed corruptissimè vt excusi codices habet, in libro de venenis. Video autem deceptum Auicennam, cum Dioscorides hæc signa de ijs scribat qui buprestin sumpserunt, de qua proximè ante salamandram agit.

De remedijs aduersus haustum salamandræ venenum.

¶ De peculiaribus remedijs aduersus haustam salamandram, quæ scilicet post communia statim (vt sunt vomitiones & clysteres, de quibus supra nonnihil dixi,) adhiberi debent. ¶ Auicenna 4. 6. 2. 7. eadem quæ Dioscorides & Aetius remedia præscribit, sed deprauatius. Salamandræ cura communis, est vt cura opij: & dentur in potu theriacæ magnæ, vt theriaca alferuch, & Mithridatum & similia, Auicenna. Quanquam autem curam eius communem esse dixit vt opij curam, non iccirco oportet salamandræ venenum esse frigidum, vt Matthæolus ratiocinatur, oblitus se paulò ante negasse calidum esse venenum licet eadem cura communis, quæ aduersus cantharides, ei debeatur. nam & calidis & frigidis venenis vna eademq; cura communis ferè omnibus debetur. ¶ Nunc particularia remedia, vt ab authoribus tradita sunt, ordine alphabetico subiungam. Aqua mulsa, vide in Lino. Calamintha, vt Auicenna ponit, non rectè, vide in Rana. *Aiugæ* siue chamæpityos decoctum, in quo nuclei pinei (strobili, vel vt Ægineta habet strobilia, vnde Auicen. transtulit grana pini parua,) conterantur, Dioscorid. Chamæpityos folia coque cum conis, ἃς ἐλίνυσε (ἐθρίξατο, Scholiast.) πίτυς, Nicand. Vide in pino infra. Cupressi folia, Auicenna: vide infra in Pino. ¶ Eruum, vide in Vrtica. Eryngium, vide infra in Rana. ¶ Galbanum ex melle linctum, aut resina pinea ex melle, Aetius & Dioscorid. Auicenna (aut eius interpres) ex Aetio, quem citat hunc locum malè transtulit, his verbis: Priuatim conferunt, ammoniacum, (resina, Bellunensis.) & gluten albotin, & sumatur de eis, aut ambo cum styrace. Galbani radix, Nicand. ¶ Lac recens, præcipuè bubulum, contra salamandræ venenum efficax est, Dioscorid. Lac infunditur phthisicis, cantharidum, aut salamandræ venenis, Plinius. infundi intelligo per clysterem. nam poti remedia mox priuatim subiungit. Dioscorides autem lac in potu dari vult: nec aduersantur, sed vtrunq; fecisse profuerit. Lilium, vide in Vrtica. Lini seminis farina ex aqua mulsa sumpta, quàm plurimum bene adiuuat, Largus. ¶ Mel quàm plurimum per se, vel cum resina ex pinu, Largus. Galbanum ex melle linctum, Dioscorid. Mustum cantharidum naturæ aduersatur, & salamandræ, Plinius. à quo & sapa commendatur. ¶ Oleum prodest contra cantharides, salamandras, &c. per se potum redditumque vomitionibus, Plinius. Resina pinus, (ῥητίνη πιτυΐνη,) aut galbanum cum melle, in eclegmate, Dioscorid. Aetius clarius, Resinam pinus cum melle delingendam præbe, aut etiam galbanum cum melle. Δάκρυα πίτυος, id est lachrymæ piceæ, (quanquam Gaza ex Theophrasto πεύκην pinum vertit, πίτυν piceam,) cum melle, Nicander: & paulò post, Resina (simpliciter) cum melle. sed hic mel apum, ἔργα μελίσσης, expressè nominat, supra verò mel πεμφρηδόνος, quod genus insecti ex apum genere vel api simile, vel ipsum alueare interpretatur Scholiastes. Resina ex pinu, cuius etiam tenera folia cum herba quam Greci chamæpityn appellant, decocta, ex aqua mulsa possunt, Largus. Ἠὲ χαμαιπίτυος βλαστήμονος ἄμμιγα κώνοις Φύλλα χαθεψήσας, ὅσσους ἐλίνυσε πίτυς, Nican. vbi Scholiastes, Συνεψήσας δὲ φησι τὰ τε (τῆς στροβίλης) τοῖς φύλλοις τῆς χαμαιπίτυος τῆς βλαστήμονος

ἀναμα-

ἀναμεμιγμένως καθεψήσας τὰ φύλλα καὶ τοὺς κλῶνας, ὅσους ἐθρέψατο ἡ πίτυς, δίδου πιεῖν. ὁμωνύμως λέγεται ὁ καρπὸς, ὁ στρόβιλος, καὶ ὁ κλῶν, Hæc ille. mihi quidem Nicander nullam ramulorum pinus, ſed fructuum tantum mentionem feciſſe videtur. neque enim vel ſtrobilum vel conum in alia quàm pro ipſo fructu ſignificatione legi dixerim. De re ipſa tamen non contendo, cum & Largus pini folia commendet, & cupreſſi folia Auicenna. quanquam is ſuper hoc remedio Aetium citat, apud quem nihil tale reperio. A iugæ decoctum in quo nuclei pinei conterantur, Dioſcorides & alij. ¶ Ranarum (βατραχίων, Ægineta βατράχων habet, quod magis probo, ne quis virides ranunculos terreſtres intelligat) ius cum quibus eryngij radix incocta ſit, Dioſcorid. & Aetius, qui remedium hoc præter opinionem auxiliari ſcribit. Nicander præterea ſcammonium addi & ſimul decoqui iubet: in cuius Scholijs non ſcammonium, ſed ammoniacum legitur, quod minus probo non admittente carmine. quanquam vetus etiam Auicennæ translatio ammoniacum inter remedia habet, tanquam ex Aetio ſed perperam. Bellunenſis legit, reſina, Aetius galbanum habet. Scammoniæ quidem liquor etiam contra leporem marinum à Dioſcoride commendatur. Ranæ decoctæ cum calamintha, Auicenna tanquam ex Aetio: ſed ille cum eryngij radice decoquit, vt Dioſcorides, nulla prorſus calaminthæ facta mentione. De remedio ex ranis vide plura mox in Teſtudine. Reſina, vide ſupra in Pinu. Rutæ genera (vt ſatiua, & ſylueſtris) valent tum contra alia multa venena, tum contra cantharides ac ſalamandras, Plinius. ¶ Sapæ vſus contra cantharides, ſalamandras, & contra mordentia venenata, Plinius à quo & muſtum laudatur. Scammonium, vide paulò antè in Rana. Styrax, vt ab Auicenna ponitur, neſcio quàm rectè: vide ſupra in Galbano. Suis præpinguis carnes, (Γέντα, carnes, Thracibus, Euſtathio teſte, & Nicander alibi, Καί τε βοὸς νέα γέντα) coctæ cum carnibus teſtudinis ſiue marinæ, ſiue terreſtris, Nicander. eſt & alia quædam lectio in Scholijs, vbi nulla ſuis mentio, quæ mihi nequaquam probatur. Sues quidem & apros ſalamandris deuoratis nihil pati, ſupra diximus: vnde Plinius etiam colligit primum ex præcipuum & ſuibus petendum eſſe remedium, vt ſupra expoſui. ¶ Oua teſtudinis marinæ aut terreſtris, cocta, Dioſcor. καὶ ὠὰ θέρεα χελώνης ἀλθαίνει, Nicander. Grammatici θέρεα tum aliter, tum feruidum apud Nicandrum interpretantur. ego hic oua cocta intelligo, vt Dioſcor. quæ ab igne aquæ vel cineris vbi cocta ſunt adhuc caleant. Contra ſalamandras carnium decoctarum teſtudinis marinæ ſuccum bibiſſe ſatis eſt, Plinius. Teſtudinum marinarum carnes admixtæ ranarum carnibus contra ſalamandras præclarè auxiliantur: neque eſt teſtudine aliud ſalamandræ aduerſius, Plinius. Et alibi, (lib. 32. cap. 5.) Ranarum marinarum ex vino & aceto decoctarum ſuccus contra venena bibitur, & contra ranæ rubetæ venenum, & contra ſalamandras. Sed cum ranæ ouiparæ quadrupedes nullæ in mari ſint, quæ autem ranæ marinæ (βάτραχοι ἁλιεῖς) vocantur ex genere piſcium planorum habeantur, neq; vlla earum vis contra venena prædicetur, quod ſciam, ſuſpectus eſt mihi hic Plinij locus, ita vt dubitem an potius legendum ſit, Teſtudinum marinarum ex vino & aceto decoctarum ſuccus, &c. nam & alibi teſtudinis marinæ ſuccum ſimpliciter decoctum (nimirum in aqua) vt ſuperius recitaui, contra ſalamandras commendat. Fieri autem poteſt vt hoc erratum (ſi eſt) commiſerit Plinius ipſe memoria lapſus: etſi de ranis illic omnino eum agere, ex ijs quæ ſequuntur patet, nempe de fluuiatilibus ranis. alibi ſanè nuſquam ranam marinam niſi pro piſce plano nominauit, longè diuerſi generis quàm ranæ fluuiatiles ſint, vt neq; remedia comparari debeant. Contra rubetæ quidem venenum nullum ab alio quoquam ex rana marina remedium præſcriptum inuenio, ſed neq; contra ſalamandram, ex teſtudine vero marina contra vtrunq;. Teſtudinis marinæ ſanguis cum vino, &c. contra rubetam bibitur, Dioſcor. Aut igitur omnino apud Plinium pro ranarum marinarum reponemus teſtudinum marinarum: aut ſaltem nullum periculum eſt ſi id fecerimus, cum Plinius ipſe teſtetur nihil teſtudine aduerſius eſſe ſalamandris. Suis præpinguis carnes cum teſtudine marina aut terreſtri coctæ, Nicander. Apollodorus vrticæ ſemen ſalamandris contrarium eſſe affirmat cum iure decoctæ teſtudinis, Plinius. Vrticæ folia cum lilijs & oleo decocta, Dioſcor. Nicander vrticam cum oleo & crimnis coquit, & in cibo dat ad ſaturitatem. eſt autem κρίμνος farina craſſiuſculè molita. κρίμνοι οἱ παχύτεροι τῶν ἀλεύρων, καὶ κρίμνος ἡ κεθή. Scholiaſtes hic farinam erui exponit (cuius & proximè antè mentionem fecerat, cum ſicca erui farina ſemen vrticæ miſcendum pro remedio monens,) aut hordeaceam. facilis autem tranſitus eſt à κρίμνοις in vocem κρίνοις, id eſt lilijs, vt Æginera, Aetius & Dioſcor. habent. Mihi Nicandri lectio placet. Vrticę ſemen etiam Auicenna inter remedia numerat, tanquam ex Aetio, apud quem hoc non legitur.

¶ De morſu ſalamandræ. Hanc lacertam in quibuſdam Galliæ locis, vt dixi, *arreſſadam* vocant, cuius morſum adeò exitialem eſſe putant, vt nulla vitæ ſpes relinquatur. itaque vulgò hæc metra celebrant: *Si mordu t'a vne arreſſade, Prens ton linceul & ta flaſſade.* hoc eſt, Si te ſalamandra momorderit, accipe linteum tuum ac tuam lodicem. Rhæti qui Italicè hodie loquuntur, aiunt à ſalamandra morſum tot medicis opus habere, quot diſtinguitur maculis. Sic & apud Arnoldum de venenis, affices quidam ſerpens multis & varijs diſtinctus maculis, tot habet ſpecies nocendi, quot colores diſtinctos. Dentes vbi ſemel inflixit ſalamandra, (vt quidam mihi retulerunt, neſcio an verè) nunquam remittit. & ſi auellatur, letale eſt. ita enim relinquitur venenum, (quod etiam de *De Salamandra morſu.*

bufone fertur.) itaq; relinquenda eſt à morſu pendens, quòd homo interim viuere poſſit. Nicander in Theriacis ſalamandræ morſum doloſum & ſemper infeſtum eſſe ſcribit, Καὶ σαλαμάνδρειον δόλιον δάχος αἰὲν ἀπεχθές. Significat autem δάχος tum ſerpentem mordentem, tum morſum ipſum, vt Varinus docet. Salamandræ duæ, quas domi habui, cum ſæpe à me bacillis ligneis, herbarum caulibus aliterq́; tentarentur, nunquam tamen ne os quidem tanquam morſuræ diduxerunt: morſum etiam ab eis apud nos nunquam audiui quenquam. ſed fieri poteſt vt non omni tempore aut non in quauis regione mordeant, vt ſtelliones quoq;. ¶ Quos ſalamandra percuſſit, eos dolor vehemens & cruſtæ productio conſequitur. adhibeatur autem eis communis cura iam prædicta, Aetius. Auicenna 4.6. 5.20. de ſalamandræ morſu ſcribens, (nam de alijs quoq; in eodem tractatu ictu morſuve relinquentibus venenum agit,) eadem tum ſigna tum remedia ponit quæ Græci ſalamandræ in corpus ſumptæ veneno adſcripſerunt, & ipſe etiam ſcripſerat ſupra 4.6.2.7. niſi quòd illic quædam aliter habent, eò quòd è Græcis malè translata ſint. Vnicum eſt in hoc loco remedium quod morſui conuenit, quòd ranas decoctas edi iubet, & ius in potu dari, (quanquam hoc etiam inter alexipharmaca ponitur:) & inſuper carnem earum imponi, quod theriacum eſt, id eſt morſui conueniens. Cor veſpertilionis contra ſalamandras prodeſſe Aggregator citat ex Plinij lib. 29. vbi nos cap. 4. cor veſpertilionis non ſalamandris, ſed ſalpugis ſiue ſolifugis contrarium eſſe legimus. Idem Aggregator remedia tanquam contra morſum ſalamandræ ſcribit, quæ ab authoribus contra venenum eius intra corpus ſumptum prodita ſunt. Morſus quidem ſalamandræ ſolus Nicander, Aetius & Auicenna meminerunt: remedia verò ad eum particularia nemo ſcripſit, (nam Auicennam in hoc erraſſe oſtendi:) nimirum quod cura communis ſatis factura videretur. Nicander quidem in Theriacis, cum animalia aliquot venenoſa, & ictu morſuve ab eis læſorum ſigna deſcripſiſſet, vt phalangia, ſcorpios, apes, veſpas, ſcolopendram, ſalamandram, venenata marina, & alia: mox remedia ſubijcit, tanquam communia contra hæc omnia, nihil diſtinguens.

Salamandræ vſus apud chymiſtas. ¶ Curioſi quidam homines, in ſalamandris vim quandam ineſſe perſuaſi, qua argentum viuum in aurum mutetur, ipſas in olla ſuper carbonibus ignitis ponunt, & argentum viuum per tubum ferreum oblongum ſuperinfundunt: in quo opere interdum venenoſo vapore exhalante ita inficiuntur, vt corpore intumeſcant, vel alia noxa implicentur, vel etiam de vita periclitentur. His Theophraſtus Paracelſus remedio eſſe ſcribit neſcio quam axungiam Solis, (oleum *auri fortaſſis,*) quam inter arſenici & argenti viui alexipharmaca deſcripſerit. nos eam deſcriptionem *in libris* eius non reperimus.

H.

Homonymum. *a.* Ζωοφόρος, καὶ σαλαμάνδρα, καὶ ἀγγεῖον νεκροῦ, Heſychius & Varinus. videtur autem ſignificari vrna in qua crematorum funerum oſſa condebantur, aut ipſa cadauera integra: quam & ſarcophagum vocabant, quòd ex certo lapidis genere fieri ſoleret, qui carnes mortuorum conſumebat: quo ſenſu ζωοβόρον potius dixerim à conſumenda animalium carne, quæ vis ſeptica & exedens ſalamandris etiam in viua animalium corpora eſt.

¶ Epitheta. *Seu ſalamandra potens, nulliſq; obnoxia flammis*, Samonicus. Nicander cognominat λιπόρρινον, & φαρμακίδα σαύραν πολυκηδέα. Et rurſus, Καὶ σαλαμάνδρειον δόλιον δάχος αἰὲν ἀπεχθές, non de morſu, ſed de ipſa ſalamandra. ſequitur enim, Ἥ τε καὶ ἀσβέστοιο, &c.

¶ Lapis Eiſlebanus refert aliquando effigiem ſalamandræ, aliâs aliorum animalium, Georg. Agricola.

Superſtitioſa. ¶ *e.* Alchymiſtæ dicti ſalamandra neſcio quomodo in metallorum metamorphoſi & chryſopœia vtuntur, vt aiunt: Vide nonnihil ſupra in fine capitis ſeptimi. ¶ Salamandræ cor geſtatum, ſecuritatem ab igne præſtat, & audacem contra incendium & incremabilem reddit. Animal ipſum in caminum vel ignem immiſſum, omnem flammam extinguit, Kiranides.

DE STELLIONE.

A.

Diuerſæ opiniones de ſtellione, quæſit. GENERA lacertorum plura ſunt, vt ſalamandra, ſaura, ſtellio, Iſidorus. Hermolaus Barbarus conijcit ſtelliones eſſe quas Romanum vulgus *tarantulas* vocat, albas, innocuas, & puſillis lacertis ſimiles. Idem Perottus & Grapaldus aſſerunt, & Lucius Ioan. Scoppa. Stelliones nonnulli *tarantulas* eſſe putant, Niphus. Stellio multas maculas paruas in dorſo habet ſimiles ſtellis. non enim

eſt illa

est illa lacerta quæ aspicit homines. ista enim est viridis. illa habet colorem æruginis æris: & forte est de genere earum, quæ versantur in ædificijs & domibus antiquis, & rarò mordet. quia habet dentes tortuosos, quos relinqueret in vulnere, Ponzettus cardinalis: videtur autem non de alia quàm tarantula sentire. Circa Romam inuenitur genus quoddam parui lacerti, dorso per totum stellato, quod terrantulam vocant, quoniam sub terra degere soleat. id quia valde venenosum est, sæpe cogitaui Dioscoridis sêpa siue chalcidicam lacertam esse: aut si ea non sit, veterum stellionem, Petrus Matthæolus Senensis in Dioscorid. 2. 58. Et rursus 6. 4. Stelliones (inquit) in Italia venenatos esse & letales alicubi Aristoteles scribit, qui vero illi sint, non facile dixerim, nisi fuerint tarantulæ quæ apud Thuscos reperiuntur in domibus, præcipuè in cauis quibusdam murorum prope terram. Paruis enim lacertis simile est hoc animal, & araneis viuit, vt Plinius & Aristoteles de stellione scribunt: & per dorsum totum stellis quibusdam insignitur, vnde forsan nomen inuenit: & in Thuscia morsus eius pestifer est, Hæc ille. Ponzettus tarantulas non à terra, sed à Tarento ciuitate circa quam abundant, dictas suspicatur. Stellio, id est lacerta viridis, Vetus glossographus Auicennæ, & Ant. Musa Brasauolus de simplicib. cap. 524. Stellionem medici nostri temporis magno errore putant lacertum esse, cum longè aliud animal sit lacerta minus, Perottus & Grapaldus. Matthæolus in Dioscor. 6. 4. reprehendit illos qui lacertum minorem pro stellione accipiunt, cum lacertus ille sanguinem habeat, & inter sæpes ac macerias versetur, quorum neutrum stellioni conuenit, qui etiam rore & araneis viuit, ille bruchis, cicadis, gryllis, cochleis, &c. homini beneuolus, nec vt stellio noxius. Stellio, id est lacerta facetana, sed secundum quosdam est lacerta viridis, Syluaticus. Stellio, vulgò lacerta vermicularis rusticè, inuenitur in foraminibus domorum antiquarum, in quibus aranei quoq; manere solent, Niphus. ¶ Stellionem Græci *coloton* (lego *coloten*) vocant, & ascalaboten, & galeoten, Plinius. Lacerti siue stelliones qui per parietem repunt, curti sunt, Græcè ascalabotæ vocantur, Marcellus Empericus. *Nomina Græca.* Aristophanes in Nebulis fingit, dum Socrates ore hiante Lunæ motum noctu obseruat, ἀσκαλαβώτην vel γαλεώτην (nam vtroq; nomine vocat) à tecto alui excrementum ei immittere. Nicandes in Theriacis ἀσκάλαβον vocat, nimirum carminis gratia. Ascalabotes à Græcis dicitur, quòd apud eos ἄσκαλος circulus est. stelliones autem circulis quibusdam depicti sunt, & veluti lucentibus guttis in modum stellarum, vnde nomen, Perottus. Ego hanc etymologiam apud nullum idoneum authorem inuenio, vt neq; ascalon pro circulo vsquam. Hebræi quidem *agil*, עגיל, circulum & rotundum vocant. Grammatici ἄσκαλα interpretantur impura, quod sanè etymon animali impuro & venenato congrueret. Sed ascalabotes fortè quasi κωλοβάτης dictus fuerit, quod artuum suorum digitis & vnguiculis innixus per parietes repat, & felium aut mustelarum instar ascendat. nam & colotes, vt iam ex Plinio dixi, vocatur, & χαλαβώτης Suidæ: nisi quis malit à calis, id est lignis sic dictum, vt & calopodion, pedem vel calceum ligneum dicimus. nam & xylobates & tœchobates à Kiranide nominatur, quòd ligna (asseres scilicet ligneos) & parietes scandat. Ξυλοβάτης (inquit) vel Τοιχοβάτης est species parua crocodili (id est lacerti.) Κωλεώτης, qui & γαλεώτης, δοκεῖ δὲ αὐτὸς εὐστόχως ἅλλεσθαι περὶ τὰς μῦς, Varinus. hoc est, Videtur autem scitè & argute circa mures salire: quasi hoc etymon statuat, vt inde nomen habeat, tanquam εὐσταλαβώτης. sed hoc feli potius aut mustelæ quàm stellioni conuenit, qui mures nihil curat. Sciendum itaq; veteres ascalabotæ & colotæ nomine tum de fele seu mustela potius, tum de stellione ex æquo vsos esse, vt Grammatici quidem in dictionarijs interpretantur, Varinus & Suidas. nam apud ipsos authores nusquam inuenio his vocibus felem aut mustelam significari, quum illam semper αἴλουρον, hanc γαλῆν nominent. Recentiores tamen Græci γαλῆν etiam pro fele seu cato posuerunt, vt in Cati historia docui. Videtur autem vulgus Græcorum hæc nomina de duobus seu tribus istis animalibus ideo confudisse, quòd ex æquo omnes in sublime suis pedibus & vnguiculis reptando scandant, In picorum genere arborum cauatores sunt, scandentes in subrectum felium modo, illi verò & supini, Plinius 10. 18. Transtulit autem hunc locum ex Aristotele de historia anim. 9. 9. vbi ille Gaza interprete, Picus martius (inquit) scandit per arborem omnibus modis. nam vel resupinus more stellionum ingreditur. Græcè pro stellionibus hîc ascalabótas legimus, Hermolaus etiam stelliones vertit. Sed Græca integra apponam: Ὁ δρυοκολάπτης πορεύεται ἐπὶ τοῖς δένδρεσι ταχέως πάντα τρόπον, καὶ ὕπτιος, καθάπερ οἱ ἀσκαλαβῶται: In Mirabilibus eadem leguntur, sed ista clarius, καὶ ὕπτιος, καὶ ἐπὶ τὴν γαστέρα. atqui feles ascendunt quidem commodè, minus commodè verò descendunt, vt desilire plerunque vel omnino vel ex parte malint. stelliones vtrunque pari facilitate præstant. Quare miror cur Plinius non potius stelliones transtulerit, vt debebat, quibus per parietes ingressus seu reptatio secundum omnes modos (sursum, deorsum, & in transuersum obliquumque) conuenit, vt & picis & sciuris. ὕπτιον etiam dixeris reptare animal, cum sub aliquo transuerso progreditur: vt ἐπὶ γαστέρα, cum super eodem, hic dorso sursum, illic deorsum spectante. Cæterum alibi vbique Plinius ascalaboten & galeoten ex Græcis vel simpliciter stellionem, vel stellionem trasmarinum reddit, vti nos obseruauimus. Κωλεώταις ἀσκαλαβώταις, Hesychius & Varinus. Colotæ quidem nomen non aliter à colis, id est artubus & pedibus factum est Græcis, quam ab iisdem in hoc genere apud Latinos lacertus. Γαλεὸς & γαλεώτης, ἀσκαλαβώτης, Hesychius & Varinus. Galeotes igitur stellio vocatur, vel quod vt galæ, id est mustelæ & feles,

pedibus in sublime scandit: aut fortè quod corporis ductu sit oblongiore, vnde & galeis piscibus, [illegible] est mustelis inditum nomen. sed stellio tum longitudine tum humiditate etiam crurum mustelas quodammodo refert. Ascalabótes stellio est quem & *χαλαβώτην* vocant, sed frequentius galeoten. ἢ καὶ ὁ ποντικὸς, καὶ ἡ κοινῶς λεγομένη νυμφίτζα, Suidas, & partim Varinus. Est autem *nymphitza* recentioribus Græcis non alia quàm mustela: ponticus verò, mus, cui ascalabotæ nomen alius præter Suidam nemo quod sciam attribuit. His tamen omnibus reptatio in sublime conuenit. Ascalabi etymon deduci potest etiam παρὰ τὸ ἀχαλῶς βαίνειν, à molli & tacito ingressu, (vt Etymologo & Varino placet) qui & felium & stellionum generi competit. Cæterum *ascálaphos* per *ph*, dictus fuit Martis filius, παρὰ τὸ ἀχαλὸν καὶ τὴν ἁφὴν, ὁ τὴν τὴν χρόα καὶ ἁφής. ἀχαλὸν enim est lene, molle, quietum, Varinus. At Suidas contra, Ἀσκάλαφος παρὰ τὸ ἀσκαλὲς (ἀσκελὲς) τῆς ἁφῆς, ὁ λίαν σκληρός. Æginetæ interpretes 5. 11. pro galeota, id est stellione felem non rectè transtulerunt, (vt in Fele ostendimus: & quòd ascalabotes ac galeotes vnum sit animal, licet Ægineta separasse videatur,) & Auicennæ 4. 6. 4. 13. Σοφῆς ἀράχνης ἱστὸν εὗρε καλώτης, Καὶ λεπτὸν ἐνέδυ φᾶρος, ἐκτεμὼν τοίχου, Babrius apud Suidam. vescitur autem stellio araneis, vt in C. dicam. Dormit colotes in præsepibus, & narem subiens asini, ne comedat impedit, Aristot. Albertus nescio quomodo coloten hîc rattum exponit, idq́; sine authore. Apud Græcos hodie vulgo stellionē λιακόνι vocari conijcio: quem enim sic vocant, lacertum, esse aiunt paruum, argenteo lucido colore, in siccis & apricis locis: & nomen ipsum quodammodo ad stellionem alludit, sed per aphæresin. A nonnullis tamen stellio esse putatur, qui vulgo Græcis hodie θαμιάμυθος aut ψαμαμύθη vocatur, quo nomine lacertum paruum significari puto, sed certum nihil habeo.

De nominibus Hebraicis & Arabicis. ¶ De stellionis nominibus Hebraicis vide quædam supra in Lacerto A. nam Septuaginta letaah transferunt in ascalaboten, id est stellionem, &c. Munsterus שממית *semamith* stellionem vertit, alij araneam aut lumbricum: Vide in nomenclaturis salamandræ & simiæ. Ego omnino aut stellionem ipsum aut simile lacerti genus esse puto. proxima huic est vulgaris hodie vox Græca *psamamythe* & *thamiamithos*, de quibus paulò antè dixi. Prouerb. 30. sapientia animalia minuta quatuor numerantur, formicæ, cuniculi, locustæ, & semamith, quod manibus nititur & moratur in ædibus regijs, vt Hieronymus vertit: Munsterus araneam quæ manibus negotietur. sed Hebraica vox *taphas* apprehendere & capere, non negotiari significat. Manus quidem de stellione potius, qui manus digitatas habet vt lacerti, quàm de araneo dici possunt. *Semamith* Hebraicæ voci vicina est Arabica *samabras*, vel *saambras*, vt Bellunensis legit, aliâs *senabras* vel *semabras*, vnde salamandræ nomen deductum videtur, non quòd idem sed quòd simile & congener sit animal. *Sarnabraus*, id est stellio, Vetus glossographus Auicennæ. *Senabras* idem est quod lacertus vel stellio qui in hortis reperitur, Bellunensis. Videtur autem abuti stellionis nomine, vt & alij Arabum interpretes, idq́; generis loco statuere, sub quo species aliquot contineantur, quod rectius & Latinius lacerti quam stellionis nomine facere poterant. *Samabras* quidem Auicennæ lib. 2. cap. 646. lacertam simpliciter significat, vt ex adscriptis ei remedijs clarissimè constat. *Guaril* seu *vrel* apud Auicennam lib. 2. in capite de *athab* seu *aldab*, id est lacerto, vetus interpres stellionem reddit, Bellunensis Arabicas voces relinquit. *Alurel* est animal terrenum, simile lacerto, coloris cinerei, longum ad quantitatem trium palmorum, Bellunensis. *Guaril* lacerto similis est, sed corporis forma differt, cauda longa, & paruo capite, Obscurus. *Guasemabras*, id est stellio, Vetus glossographus Auicennæ: qui forte duas voces *guaril* & *semabras* in vnam confudit. *Guanses* animal quoddam habens sanguinem, & est stellio, Syluaticus. videtur & hæc vox corrupta. Verus quidem stellio, teste Plinio, sanguinem non habet. *Guaril* aquaticus, id est scincus, sed verius stellio, Vetus glossographus Auicennæ. Sed stellionis aquatici ex bonis authoribus nemo meminit. *Epitheros*, id est stellio, Syluaticus. Ascalabotes (id est stellio) & araneus pugnant, Aristot. vbi Albertus ineptissimè habet, Auis ascalonitis aliquando comedit *abachiez*. VASCA Arabicè sunt reptilia, vt stellio, subnigra, dicta in Catalonia dracones domorum, quæ cum mordent, inflatur locus, donec denticuli infixi extrahantur, sicut etiam denticuli stellionis vel lacertorum, Arnoldus in libro de venenis. Videntur autem mihi nihil ferè à veris stellionibus differre, præterquam colore. ¶ Albertus Magnus chamæleontem interpretatur stellionem maiorem, quod minimè probo. Idem chamæleontem, salamandram & stellionem imperitissimè confundit: & pro colote alicubi *arcolum* habet, ex Auicennæ interprete nimirum. ¶ Germani, Galli & Angli, nullum quod sciam huius lacerti nomen habent, cum ipso etiam animante careant. Errat qui stellionem Germanicè interpretatur Puntermolch/ quod animal omnino salamandram esse supra docui. ¶ Est & STELLIO transmarinus Plinio & Æginetæ, idem fortè qui scincus: de quo plura in *G.* & mox in *B.*

B.

Vbi reperiatur. Reperiuntur stelliones in Italia, etiam venenati morsus, Aristotele teste: item in Thracia, Nicandro. Nos supra circa Romam & in Thuscia stelliones tarantularum nomine haberi docuimus. Plinius in Italia nasci negat stellionis illud genus scorpioni contrarium quod Græci ascalaboten & coloten vocent: (quod forte alibi stellionem transmarinum dicit.) Est enim hic (Græcorum stellio, inquit) plenus lentigine, stridoris acerbi, & vescitur: quæ omnia à nostris stellionibus aliena sunt.

Stelli-

Stelliones in Sicilia aiunt morsum habere letalem, non vt apud nos infirmum & leuem, Aristot. in Mirabilibus. ¶ Cortice integuntur, Aristot. Stellio terga depicta habet interlucentibus oculis in modum stellarum, vnde nomen, Albertus. Et alibi, Piger est, dorso & cauda latior lacerto: & guttatus, cum lacerta sit vnius coloris. sed hæc coniuncta, ad salamandram magis referenda videntur, quam, vt dixi, cum stellione confundit, Circulis quibusdam depicti sunt & veluti lucentibus guttis in modum stellarum, vnde nomen, Perottus. Vide plura in *A. Aptumq; colori. Nomen habet variis stellatus corpora guttis*, Ouidius. Tarantulæ, vt Romæ vocant, albæ sunt, innocuæ, & pusillis lacertis similes, Hermolaus. Audiui etiam ex oculato quodam teste, tarantulam illam corpore lucido esse & fragili. Sed λιαχόνι etiam vulgo apud Græcos dictus lacertus, siue idem siue similis, argenteo colore lucido esse fertur. Vidi ego nostros etiam communes lacertos in littore prope Venetias, albo colore, innoxios, nec mordentes licet digito in os inserto. Ascalabotes animalculum est lacertæ simile, Suidas. Similis ascalabotæ salamandra est, Aetius. Lacerti siue stelliones qui Græcè *ascalabotæ* vocantur, curti sunt, Marcellus Empiricus. ¶ Stelliones sanguine carent, lacertarum figura, Plinius. hinc fortè albo & lucido colore apparent. Sunt qui & ranam in quadrupedum ouiparorum genere sanguinem præterquam in oculis habere negent. Chamæleontem Aristoteles scribit sanguine carere exceptis oculis & corde, & quibusdam ex eo nascentibus venulis. Quamobrem errasse videtur Syluaticus (aut librarius, qui negationem omiserit) apud quem legimus, *Guanses* animal quoddam habens sanguinem, & est stellio. ¶ Stellio vel lacerta cum mordet, dimittit in loco sui morsus dentes paruos, subtiles, nigros, Auicenna & Albertus: plura leges supra in Lacerto *B.* & *G.* Stellio fortè est de genere lacertarum, quæ versantur in ædificijs & domibus antiquis, & raro mordet: quia habet dentes tortuosos, quos relinqueret in vulnere, Ponzettus. Lacertorum etiam, qui Arabicè *vasga* dicuntur, stellioni similium dentes in morsu infixi hærent, vt Arnoldus scribit. ¶ Polypo brachia à congruo abrosa, renasci, sicut coloris & lacertis caudam, haud falsum, Plinius. Stellio Græcorum plenus est lentigine, quod nostro non conuenit. atqui alibi non ipsum lentigine plenum esse scribit, sed faciem illorum qui medicamentum ex ipso factum biberint, lentigine obduci, quod magis probo. *Figura corporis.*

C.

Stellio est lacerta inhabitans domos, Elluchasem. Stelliones in nouis domibus cernuntur, vt Marcellinus inquit, Hermolaus. In veteribus domibus, Ponzettus. Cubilia eorum in locis hostiorum fenestrarumq; sunt, aut cameris sepulchrisve, Plinius. Ascalabotæ aliquando ex superioribus locis in cibos, dum præparantur, decidunt, Dioscorid. Parietes ædificiorum rependo conscendunt, Suidas & Marcellus Empiricus. In sublime scandunt, felium modo: sed & deorsum reptant & ad latera, vt in *A.* dixi Latebras petunt, Ouidius 5. Metam. *Scabras* idem est quod lacerta vel stellio, qui in hortis reperitur, Bellunensis. Stelliones & aliæ quadrupedes ouiparæ quomodo ingrediantur, ex Aristotelis libro de communi animalium gressu, in Crocodilo scripsi. *Vbi viuant.*

¶ *Nam sæpe fauos ignotus adedit Stellio*, Vergilius 4. Georg. Foramina aluearium angustissima esse debent, vt nec venenatus stellio, nec aliud animalculum noxium intrare & fauos populari possit, Columella. Chamæleonum stelliones quodammodo naturã habent, rore tantum viuentes, præterq; araneis, Plinius. Et alibi, Græcorum galeotes, stridoris est acerbi, & vescitur, quæ à nostris stellionibus aliena sunt. Puto autem eum ex Græcis hæc vertisse, & pro βρυγμὸς aut simili voce morsum significante, stridorem reddidisse, homonymia deceptum. βρυγμὸς enim vtrunq; significat, & stridorem qualis ex collisione dentium fit, & morsum, vt apud Nicandrum de ipso stellione, Ἔνθα ϗ̀ ἰσπιδανὸν περ ἀπηχθέα βρύγματ' ἴασιν Ἀσκαλάβου. Inter stellionem & araneum bellum est. deuorantur enim aranei à stellione, Aristot. Σοφῆς ἀράχνης ἱστὸν εὗρε χαλώτης, Καὶ λεπτὸν εἶδε φᾶρος, ἐντιμὸν τοῖχον, Babrius apud Suidam. *Quibus vescantur.*

¶ Stelliones mensibus quatuor frigidissimis latent, & nihil edunt interea, Aristot. *Hyeme latent.*

¶ Senectutem vere & autumno exuunt, vt & reliqua cortice intecta quibus mollis est cutis, Aristot. Tuniculam eodem modo vt anguis exuunt, Plinius. Exutam mox deuorant, vide in *D.* Γῆρας γαλεώτου, pellis stellionis, quam vt serpens per senectam exuit, Varinus. ¶ Oua parit, quorum liquor, vt Plinius scribit, euulsos palpebrarum pilos renasci non patitur. Animal est infirmum, Obscurus. Hinc nimirum ἰσπιδανὸν ἀσκάλαβον Nicander dixit. ¶ Tarantulas in quibusdam Italiæ locis dictas (id est stelliones) si desuper alicubi cadant, caudam frangere aiunt: quod præ nimia corporis siccitate eis contingere videtur. *Pellem exuunt. Oua. Siccitas.*

D.

Theophrastus autor est, angues & stelliones senectutem exuere, eamq; protinus deuorare, præripientes comitiali morbo remedia, Plinius & Ælianus. Ego id in libris Theophrasti qui extant non reperio, sed in Mirabilibus quæ Aristoteli tribuuntur. Aduersus comitiales magnificè laudatur tunicula stellionis. Operæprecium est scire quomodo præripiatur, cum exuitur membrana hyberna, aliâs deuoranti eam, quoniam nullum animal fraudulentius inuidêre homini tradunt. Inde stellionum nomen aiunt in maledictum translatum. Obseruant cubile eius æstatibus. Est autem *Quomodo præripiatur tunica stellionum quã hyeme exuunt.*

in locis hostiorum fenestrarumq́;, aut cameris sepulchrisve. Ibi vere incipiente fissis harundinibus contextas opponunt casas, quarum angustijs etiam gaudet, eò facilius exuens circundatum torporem. Sed eo derelicto non potest remeare, Plin. Inuidentissimum hoc animal intelligitur, quoniam senectutem suam deuoret,&c. hinc stellare verbum pro inuidere, Hermolaus. Ab hoc animali (inquit Perottus) stellionatus crimen apud Iurisconsultos nomen sumpsit: cuius cognitio, vt Vlpianus sentit, ad præsidem spectat, cum scilicet aliquid dolo factum est: vt si quis rem alij obligatam, dissimulata obligatione, per calliditatem alij distraxerit, vel permutauerit, vel insolutum dederit: aut si quis merces supposuerit, vel obligatas auerterit, vel corruperit: aut imposturam fecerit, cuius nulla alia ordinaria pœna est, sed extraordinariè plectitur, Hæc ex Vlpiano de crim. stell. Causa autem nominis secundum quosdam hæc fuit, quòd qui huiusmodi criminis rei sunt, astu & dolo velut quodam stellionis medicamento homines fallunt. fit enim è stellione malum medicamentum. etenim cum mortuus est in vino, faciem eorum qui biberint, lentigine obducit. Nos autem causam nominis veriorem hanc esse existimamus, quòd nullum animal fraudulentius inuidere homini tradunt. ideo nomen hoc versum est in maledictum: & quoties insidiatorem aliquem significare volumus, stellionem nominamus. Scit stellio nihil tuniculæ suæ in comitialibus morbis præferri,&c. ex Plinio, Hæc Perottus. A stellione fraudulentissimo animali stellionatus crimen & stellatura dicitur, Hermolaus.

Inuidum animal stellio. *Stellionatus crimē vnde dictum.*

Stellatura nomen erat annonæ militaris, Lampridius in Alex. Annonas, inquit, militum diligenter inspexit: Tribunos qui per stellaturas militibus aliquid abstulissent, capitali pœna affecit. Spartianus in Pescennio Nigro: Nam & Imperator Tribunos duos, quos constitit stellaturas accepisse, lapidibus obrui ab auxiliaribus iussit, Budæus. Mihi non videtur nomen esse annonæ in priori exemplo, in posteriori potest. Sunt inter recentiores Grammaticos qui stellaturam interpretentur extortionē siue fraudem qua capitanei seu duces subtrahebant militibus partem annonæ ab Imperatore eis designatæ. Stellaturam sunt qui in fraudum vsurpent ratione. Illud grauius, quod eruditis obseruatum scio, Stellaturam in militaris annonæ erogatione videri frumentarijs tesseris persimilem, quibus acceptis, plebi gratuitum distribuebatur frumentum. quippe hac contributa, vilius constabat militibus annona. Meminit in Alexandro Lampridius. Frumentaria perceptio in ratione hac nuncupatur Iulio Capitolino in Antonini Philosophi vita: Ob hanc, inquit, coniunctionem pueros & puellas nouorum hominum frumentariæ perceptioni adscribi præceperunt, Hæc ex Antiquis *lectionibus* Cælij. Stellionatus igitur est quasi furtum quoddam callidum & dolosum, quod fit malè erogando aut distribuendo aliquid: aut contrahendo, emendo, vendendo, quod forsan etiam à Græco verbo στέλλειν aut ὑποστέλλειν, quod est subtrahere, deriuatum aliquis conijciat. Non solum autem circa senectam suam, vt diximus, deuorandam, calliditas stellionis notatur: sed aliâs quoq; astutum est animal. nam & apibus dolosè insidiatur. quamuis enim Columella 9. 7. lacerto hanc fraudem tribuit, videtur tamen de stellione accipi posse, quem paulò antè peculiariter nominauit. aut vterq; forsan apibus insidiatur. Οὑτοσὶ δὲ γαλεώτης γέρων, Menander, vt citat Suidas in Ascalabote. vbi galeoten senem astutum fortè quis rectè interpretetur.

Stellatura nomen annonæ militaris. *Quid sit stellionatus.*

¶ Colotæ hostis asinus est. dormit enim colotes in præsepibus, & narem subiens asini, ne comedat impedit, Aristotel. Albertus hoc loco coloten ineptè rattum, id est murem maiorem exponit.

Stellionis hostes Asinus.

¶ Scorpionibus contrarius maximè inuicem stellio traditur, vt visu quoq; pauorem ijs afferat, & torporem frigidi sudoris. Itaq; in oleo putrefaciunt eum, & ita quæ scorpio pupugerit loca inungunt, Plinius. Scalaboten, id est stellionem, hostem existimat scorpius, νάρκη δὲ τοῦτον, Philes. lego, ναρκᾷ δὲ τοῦτον. hoc est, afficit autem illum torpore. quamuis non scorpio stellioni, sed stellio scorpioni torporem inferat, vt iam ex Plinio diximus. Idem testatur Galenus in lib. de theriaca ad Pisonem. Stellio (inquit) visus à scorpijs ὑποπήγνυσιν αὐτοὺς, καὶ οὕτως ἀναιρεῖ: id est, torpore eos afficit, & ita interimit. Magnam aduersitatem scorpionibus oleo mersis & stellionibus putant esse, innocuis duntaxat ijs, qui & ipsi carent sanguine, lacertarum figura. atq; scorpiones in totum nulli nocere cui non sit sanguis, Plinius. Vetus lectio habebat, magnam aduersitatem cum stellionibus putant esse, &c. sine his verbis, oleo mersis, ijs ad præcedentia relatis. Quòd si ad sequentia referas, sensus erit, scorpios oleo mersos, stellionibus aduersari, eorum scilicet morsui. atqui superius ex Plinio recitauimus, stellionem in oleo putrefieri contra scorpionum ictus. Sed vt idem refert, inuicē contrarij sunt, vt vtrunq; aduersus alterius venenum valere probabile sit. Stellionem scorpius hostiliter odit: scorpionem torpedo admota comprimit, Ælianus interprete Gillio: sed perperam, vt supra ex Philæ verbis per nos castigatis apparet. Crediderim autem Æliani codicem, quo vsus est Gillius corruptum fuisse: vt & illum quo vsus est Philes, qui sua omnia ab Æliano mutuatus est. aut si ita scripsit Ælianus, illū ipsum errasse ex Plinij & Galeni verbis conuincemus. ¶ Inter stellionem etiam & araneum bellum est. deuorantur enim aranei à stellione, Aristot.

Scorpius. *Araneus.*

E.

Fel stellionum tritum in aqua mustelas congregare dicitur, Plinius.

F.

Stellio, præsertim transmarinus, editur etiam, sed ad remedia tantum, vt proximè dicetur.

DE RE-

G.

DE REMEDIIS EX STELLIONE TVM SIMPLICITER VEL *Italico, tum transmarino vel Græcorum stellione.*

Stellio & lacerta in cibo faciunt vt accipitres citius mutent pennas, Crescentiensis. *Remedia ex toto stellione.* Aduersus comitiales stellionem aliqui harundine exenteratum inueteratumq́; bibendum dedêre. alij in cibo in ligneis verubus inassatum, Plin. Hydrocelicis stelliones mirè prodesse tradunt. capite, pedibus, interaneisq́; demptis, reliquum corpus inassatur. in cibo id sæpius datur, sicut ad vrinæ incontinentiam, Idem. Dysentericis stellio transmarinus medetur, ablatis intestinis & capite, pedibusq́; ac cute, decoctusq́; & in cibo sumptus, Plinius. Lumborum dolori medetur stellio transmarinus, capite ablato & intestinis, decoctus in vino (sic enim legendum) cum papaueris nigri denarij pondere dimidio eo succo bibitur, Idem. ego post dimidio distinxerim: & pro eo succo, legerim, & succus: id est, decoctum vel ius, bibitur. Idem remedium alibi sic describit, Ischiadicis stellionem potu prodesse dicunt, adiectis papaueris nigri obolis tribus. ¶ Ascalaboten aiunt ictibus scorpij vtiliter imponi, Galenus lib. 11. de simplic. Scorpionibus contrarius maximè inuicem stellio traditur, vt in *D.* retuli. *Ex oleo eius.* Itaq; in oleo putrefaciunt eum, & ita ea (quæ scorpius inflixerit) vulnera perungunt. Quidam oleo illo spumam argenteam decoquunt ad emplastri genus, atq; ita illinunt, Plin. Oleo stellionis si quis locum à scorpio ictum inunxerit, dolorem compescet, vt Democritus docet, Diophanes in Geoponicis. Oleum stellionis, id est lacertæ inhabitantis domos, illitum axillis adolescentium, pilos euulsos enasci prohibet, Elluchasem. Ad scrophulas non fractas. Recipe quatuor stelliones & octo vel decem lacertas & amputatis capitibus & caudis decoque eas in oleo oliuarum, quousq; spinas spernunt (forte separant) & carnes in oleo dissoluantur, postea cola per pannum & exprime oleum bene, & cum hoc oleo inunge scrofulas & glandulas, quas ad maturitatem peruenire non vis, quod absq; incisione vel fractura aliqua expellit & consumit eas optimè inungendo eas mane & sero. ¶ Magnificè laudatur contra comitiales stellionis transmarini cinis potus in aceto, Plin. *Ex cinere.* Ad vuluæ morbos, Stellionem viteis lignis crematum imponito, & bene facit, Galenus Euporist. 2. 14. Crocodili (stelliones. de his enim tractat, tanquam crocodilorum, id est lacertorum specie) in cibo sumpti tanquam pisces, impudentes & inuerecundos (nimirum ad Venerem procliues) reddunt, Kiranides. Mirum & de stellionis cinere, si verũ est, linamento inuolutũ in sinistra manu Venerem stimulare: si transferatur in dextram, inhibere, Plin. Ad Venerem ciendam Oribasij apud Aetium: Stellionem vstum quàm tenuissimè conterito, deinde oleum affundito: atq; ex eo magnum dextri pedis digitum inungito, & coito. vbi verò à coitu cessare velis, digitum ipsum abluito. *Medicamenta ex stellione ad Venerem excitandam.* ¶ Antidotus tentiginem excitans, dextro aut sinistro imposita pedi, renibus item & teneræ cuti, numero 69. apud Nicolaum Myrepsum, inter cætera medicamenta recipit stellionem, cantharides & scincum. Vnguentum entaticon, ad accendendam Venerem, quod Ægineta describit cap. 17. lib. 7. inter cætera tres ascalabotas accipit, qui viui macerari iubentur in aceto per dies quadraginta, vase defosso in fimo. Vt in Venerem cum volueris sis paratus, remedium tale facies. Lacerti appellantur siue stelliones qui per parietem repunt, curti sunt, quiq́; Græcè *ascalabotæ* vocantur. hi quatuor infunduntur in acetum acre triduo vel quatriduo, quousq; putrescant. hoc teres in mortario, & adiunges galbani scrup. IX. Abrotoni, castorei, sulphuris viui, resinæ terebinthinæ, croci, singulorum scrup. XII. Euzomi succi, mentæ viridis succi, staphisagriæ, iris Illyricæ, aluminis scissi, singul. scrup. VI. Myrrhæ, seminis herbæ symphoniacæ siccæ, vtriusq; scrup. III. Hæc omnia separatim trita simul miscebis, & iterum simul teres. inde emplastrum facies vel pittacium, & pones in dextri pedis pollice cum vti volueris Venere: & cum cessare volueris, ad sinistri pedis pollicem transferes, Marcellus. Dextra xylobatæ molla (forte, in collo) gestata, arrectionẽ facit: sinistra verò mulieribus delectationem æqualẽ, Kiran. Vt ex stellione, sic ex salamandra etiam, veterũ aliqui remedia ad Venerem excitandam præscribunt, sed maximè ex scinco.

¶ Theophrastus autor est stelliones senectutem exuere, eamq́; protinus deuorare, præripientes comitiali morbo remedia, Plinius. *Expelle.* Vide supra in *D.* Nos hoc legimus in Mirabilibus quæ Aristotelis nomine feruntur. Tunicula stellionis, quam eodem modo vt anguis exuit, pota, magnificè laudatur aduersus comitiales, Plinius. Et rursus, Nihil ei remedio in comitialibus morbis præfertur. ¶ *Gnaril, vrel,* vel *alurel,* aliqui stellionem interpretantur. nos quæ ei Arabes tribuunt remedia, (carni, sanguini & fimo eius,) in Lacerto retulimus: quoniam lacerto Græci ferè eadem attribuunt. ¶ Stellionis caput combustum & tritum, & melli Attico admixtum, oculos lacrymosos inunctione adsidua siccat & sanat, Marcellus. *Ex capite.* Lachrymantibus sine fine oculis, cinis stellionis capitis cum stibio eximiè medetur, Plin. Ad sonitus & inflationes aurium, Viticem & stellionis caput pari pondere trita ammixto oleo instilla, Apollonius apud Galenum de compos. medic. sec. locos. Idem planè remedium Plinius memorat ad clauos pedum. ¶ *Mande cor, & tantus prosternet corpora somnus, Vt scindi possint absque dolore manus,* Io. Vrsinus de stellione ex Arnoldo vt Scholiastes annotauit. *Ex corde.* Nos hoc apud Arnoldum de corde lacertæ legimus. Veteres quidam crocodili corio hanc vim adscribunt: Vide supra in Crocodilo *G.* Xylobatæ frixura inunctus aliquis, sine dolore erit ad verbera,

Ex ouis. (vulnera, sectiones,) Kiranides. Pilos in palpebris incommodos euulsos renasci non patitur ouorum *Ex felle.* stellionis liquor, Plinius. In medicamentis succidaneis, quæ cum Galeni & Æginetæ operibus habentur, pro felle cameli (malim chamæleontis) fel ascalabotæ substituendum legimus. *Ex stercore.* ¶ Stellionis stercus curat impetiginem, & ephelides faciei & alphos aufert, Serapionis interpres ex Galeno: quum Galenus de crocodili terrestris stercore hæc scribat. Vide supra in Lacerti fimo. Stercus xylobatæ, vt & sanguis, hebetudinem oculorum & albuginem sanat, Kyranides.

DE VENENO STELLIONIS IN CIBO AVT POTV SVMPTI.

Sæpe ex superioribus locis in cibos dum præparantur decidunt venenata quædam animalcula, vt phalangia, ascalabotæ, & alia, Dioscorid. Caro stellionis mortificat. & quandoq; cadit in vino, cui immoritur & dissoluitur. hoc qui biberit, vomitu & dolore stomachi vehemente conflictatur. Siue cibus autem siue potus hoc veneno infectus & ingestus fuerit, cura communis & eadem quæ aduersus cantharides adhiberi debet, Auicenna 4. 6. 2. 5. Aduersus salamandræ etiam & lacerti venenum, eadem remedia valere, quæ contra cantharides, apud Plinium legimus. Curandi ratio adhiberi debet communis: hoc est per vomitus & clysteres ab initio, & exhibitionem theriacæ vel alterius antidoti, Matthæolus. *Alharbe* (id est chamæleo) exitialis est, similiter stellioni, Auicenna.

DE MORSV STELLIONIS ET REMEDIIS.

Stelliones fortè sunt, quos Romanum vulgus *tarantulas* vocat, albas, innocuas, & pusillis lacertis similes, Hermolaus. Venenatum stellionem Columella dixit, vbi aditus aluearium adeò angustos fieri iubet, vt hoc animal irrepere non possit. Theophrastus author est stelliones pestiferi in Græcia morsus, innoxios esse in Sicilia, Plin. 8. 31. Nos hæc in Aristotelis de Mirabilibus libro legimus, contrario sensu: nempe in Sicilia morsum stellionum letalem esse, in Græcia verò infirmum & leuem. Italiæ locis quibusdam morsus etiam stellionum exitiales sunt, Aristoteles. Nicander quoque in Theriacis, circa insulas Thraciæ stellionis vtcunq; infirmi animalis morsus noxios esse ait, Ἔνθα καὶ ὑπδυσῦ περ ἀπεχθέα βρύγματ' ἴασιν Ἀσκαλάβου. Hinc Plinium transtulisse puto quod scribit stellionem transmarinum animal esse stridoris acerbi, vt supra dixi in *C.* Stellionis morsus est lethalis, Paracelsus. Selliones nonnulli tarantulas esse putant. horum morsus perraò *interimit hominem*, tamen semistupidum efficit, varieq; afficit, Niphus. loquitur autem de tarantulis *lacertorum* generis. Qui à stellione morsi sunt, assiduè & contentè dolitant, morsusq; locum liuidum habent. Iuuantur autem euestigio, si cæpe & allia cataplasmatis modo eis imponantur. Auxiliantur eadem comesta, vino meraco post eorum acceptionem absorpto. Vtiliter etiam sesamum eis imponitur, aut melanthium aqua mulsa affatim affusa, Aetius 13. 12. Eadem habet Ægineta 5. 11. Sed ille autlibrarius in hoc peccauit, quòd primum aduersus ascalabotæ morsum, sesamum tritum imponi iubet, deinde reliqua, vt Aetius, subiungit, ad galeotæ tanquam diuersi animalis morsum. Errarunt etiam interpretes qui eo in loco pro galeota, id est stellione, felem reddiderunt. Qui error ab Auicenna quoq; aut eius interprete commissus est 4. 6. 4. 13. vbi eadem habet Auicenna, quæ Aetius, codemq; ordine. sed addit, curari à stellione morsos cura communi. & pro allio calaminthαm montanam nominat, qui lapsus fortè interpretis est. Stellio & lacerta dimittunt in loco sui morsus dentes paruos, subtiles, nigros: nec cessat locus pruritum & dolorem mouere donec extrahantur, &c. Vide supra in *B.* & in Lacerto in *B.* & *G.* *Vasga* Arabicè sunt reptilia vt stellio, subnigra, dicta in Catalonia dracones domorum, quæ cum mordent, inflatur locus, donec denticuli infixi extrahantur, sicut etiam denticuli stellionis vel lacertorum, Arnoldus. Quum morsus stellionis manifestè apparet, dicunt quòd debet poni super eo scorpio tritus, & pro antidoto dari modicum de stercore falconis, cum vino, Ponzettus qui stellionem & alia lacertorum genera confundit. Sesama stellionum morsibus resistit, Plinius. Rhazæ Arabis verba de remedijs ad morsus stellionis & lacertæ, recitauimus in Lacerta *G.* Scorpio tritus stellionum veneno aduersatur. Fit enim & è stellionibus malum medicamentum. Nam cum immortuus est vino, faciem eorum qui biberint, lentigine obducit. Ob hoc in vnguento necant eum insidiantes pellicum formæ. Remedium est oui luteum, & mel ac nitrum, Plinius.

H.

Synonyma & homonyma. a. Est & stellio araneorum generis, Perottus & Niphus. Ego Latinorum neminem noui, qui inter araneos stellionem nominàrit. quare deceptum suspicor Perottum, vel quia Græci *asterion* phalangijs adnumerant: vel quia tarantulam tum phalangij siue aranei genus vocitant, tum lacerti qui stellio existimatur. ¶ Ἀσκάλαβος, γαλεός. ἀσκαλαβώτης, καὶ (ὁ) αὐτὸς, Hesychius & Varinus in Γαλεός. Nos γαλεὸν pro galeota & stellione apud authores non reperimus, præterquam Stephanum. Ἀσκόλαγα, ἀσκαλαβώτης. Hesych. & Varinus. Καλαβώς, καλαβώτης. Καλαβώτας, τοὺς κωλώτας, Ἀργεῖοι. Καλαβώτης, piscis quidam, & lacertus, Iidem. Κάλαφος, ἀσκάλαφος, μαγείτης, Iidem. sed Ascalaphus per *ph.* proprium viri. Syluaticus scalabotas imperitè cantharides interpretatur. Γαλλιῶται, ἀσκαλαβῶται, λάκωνες, Hesychius. Κωλώτιναις, ἀσκαλαβώταις, Hesychius & Varin. Αγύπης, ἀσκαλαβώτης, σάυτης, Iidem.

Epithe-

Epitheta. Venenatus ſtellio, Columella. Οὐπιδανός, Nicander. Ignotus ſtellio apud Vergilium, à Seruio exponitur ignobilis, vel ex improuiſo veniens.

Icon. Thraſybuli ſtatua eſt in Olympia, cuius dextrum humerum ſtellio (γαλεώτης,) quamuis Loëſcherus interpres felem reddidit) aſcendit, & canis victima adiacet, Pauſanias Eliac. 2.

Stellare, ſtellatura, ſtellionatus: Vide ſupra in *D.* ¶ Γαλεώτης γέρων, apud Menandrum, de ſene, vt videtur, callido vel inuido.

Galeotæ vates Siciliæ.

Γαλεώτης, nomen proprium, Suidas. Galeotæ dicebantur vates quidam in Sicilia & Attica, vt ait Stephanus: à Galeote (Galeo, Steph. apud quem tamen mox rurſus Galeotes legitur) Apollinis filio & Themiſtûs, (qui in Sicilia oracula obtinuit, vnde Galeotæ ibidem dicti eius ſucceſſores, Gyraldus:) quæ Zabij regis Hyperboreorum filia fuerit. Hic autem Galeotes frater Thelmiſſi eius traditur, qui Telmiſſum vrbem in Caria condiderit, oraculo ex Dodone accepto, vt alter orientem Solem verſus, alter occidentem nauigaret: atq; vbi ea quæ ſacrificaſſent ab aquila rapi cernerent, in eo loco ſedem capeſſerent. Ælianus quoque Dionyſium tyrannum Galeotas ſolitum conſulere in Sicilia ſignificat. Cicero quoq; in primo Diuinationis lib. portentorum interpretes in Sicilia, Galicios appellat: vt fortaſſe non Galicios, ſed *Galeotas* ſcribere oporteat, Hermolaus. Stephanus etſi galeòn interpretatur aſcalabóten, id eſt ſtellionem in Galeotarum mentione: ipſos tamen dictos innuit à galeis, id eſt muſtelis piſcibus marinis longè calidiſſimis, aut obiter tantum hæc adfert propter vocis affinitatem, Galeotas verò ab eiuſdem nominis Apollinis filio tantum nominatos vult. aut potius dubitat ab illóne, tanquam vate, dicti ſint, an ab aſtutis animalibus, ſiue galeo terreſtri, ſiue galeis marinis, vt locus pro mutilo habeatur. Idem plura ſe de Galeotis in Telmiſſo dicturum pollicetur, vbi tamen nullam Galeotarum mentionem reperimus: mutilato nimirum codice vt aliâs ſæpe. Hyblæ vrbis minoris in Sicilia, incolæ Galæotæ vel Megarei dicuntur, Stephanus. Galeotæ vates Siculi, Galei quoq; dicti Pauſaniæ grammatico, qui in Hybla (inquit) habitarent, Hermolaus, Γαλεοί, μάντεις. ἔθνοι κτ' τὴν Σικελίαν ᾤκησαν. καὶ γένος τι, ὥς φησι Φανόδημος καὶ Ῥίνθων Ταραντῖνοι, Heſych. & Varin. ¶ Κωλώτης per *o* magnum in prima & ſecunda ſyllaba, ſtellio eſt & Bacchus, vt Venus κωλῶτις. Κολώτης verò per *o* breue in prima, nomen eſt Epicurei cuiuſdam philoſophi cuius meminit Macrobius: & ſtatuarij apud Plinium 35. 8. Colotes in Elidis Cyllene mira ſpecie fecit Æſculapium eburneum, Strabo lib. 8. Fuit etiam Teius quidam pictor hoc nomine, cuius meminit Quintilianus libr. 2. ¶ Aſcalabus per *b*, ſtellio eſt, Aſcalaphus per *ph*, Aſtyochæ & Martis filius: & alius Acherontis & Orphnes, in bubonem mutatus Ouidij Metam. 5.

b. Scordyle, animal quoddam paluſtre eſt, ſimile ſtellioni, Heſychius.

d. In fraudulentos Emblema Alciati.

Parua lacerta, atris ſtellatus corpora guttis
Stellio, qui latebras & caua buſta colit,
Inuidiæ prauiq; doli fert ſymbola pictus:
Heu nimium nuribus cognita zelotypis.
Nam turpi obtegitur faciem lentigine, quiſquis,
Sit quibus immerſus ſtellio, vina bibat.
Hinc vindicta frequens decepta pellice vino,
Quam formæ amiſſo flore relinquit amans.

Vide ſupra in fine capitis ſeptimi.

Superſtitioſa & magica ex ſtellione.

e. Io. Vrſinus in carminibus ſuis de animalibus ſcribit, ſi quis caudam ſtellionis amputatam manu contineat donec tota immoriatur, & eadem manu poſtea naturam mulieris attingat, neminem alium cum illa rem habere poſſe. Oliuarius Scholiaſtes addit, hoc tradere Marcellum in Empirica: ego nihil tale apud Marcellum Empiricum reperi. Xylobates inſigne philtrum eſt, Kiran.

g. Contra quartanas, Magi ſtellionem incluſum capſulis ſubiiciunt capiti, & ſub deceſſu febris emittunt, Plinius.

Fabula de Abâte in ſtellionem mutato.

h. Cererem Metánεira mulier hoſpitio ſuſcepit: & cum ſacrificaret ei, Abas filius Metaniræ indignatus eſt matri quòd hoſpitio deam ſuſcepiſſet, & ſacrificium eius per inuidiã irriſit, & contra deam locutus eſt: vnde illa irata, potum (κύκεωμα) in cratêre relictum ſuper eum effudit, & ſic in ſtellionem mutauit, Scholiaſtes Nicandri in Theriaca & Ouid. Metam. 5. paulò aliter. *Combibit os maculas, & quæ modo brachia geſſit, Crura gerit. cauda eſt mutatis addita membris. Inq; breuem formam, ne ſit vis magna nocendi, Contrahitur, paruaq; minor menſura lacerta eſt.*

DE TESTVDINIBVS IN GENERE.

A.

De nominibus variis diuerſarũ linguarum.

TESTVDO, quam Græci χελώνην vocant, quadrupes eſt ouipara, & ſanguine prædita. Recẽtiores quidã, vt Albertus & interpres Raſis, teſtudinẽ pro limace ineptiſſimè ponunt interdum. Anxiè ab eruditis id quæſitũ, in piſcitij decuriam veniántne teſtudines. Et non venire forſan liquidò valet comprobari, ac primum ratione principij, quoniam vti gallinæ oua ædunt, colore ac ſubſtantia & cortice ferè eadem. deinde nec generatio eſt diuerſa, quum perfricatione piſces naſcantur. Spirant quoq;, quod piſci non contribuit Ariſtoteles. ambulant item, ſquammas non habent, ſed oſſa, Cælius. ¶ Sed cum tria ſumma teſtudinum genera ſint, primum terreſtre, ſecundum quod in dulcibus

aquis, tertium quod in marinis degit, dicam prius de iis quæ apud authores in genere scripta reperio, ita vt cuiuis ex istis generibus accõmodari possint: deinde priuatim de singulis. ¶ שבלול, *schablul*, Hebraicè limacem significat, vt mihi videtur, non testudinem vt quidam interpretatur, confundens fortè limacem cum testudine. Instar limacis defluentis (impij) abeant, (& fiant veluti) abortus mulieris, qui non videt solem, Psalmo 58. Dauid Kimhi vocem *schablul* interpretatur לימציא, id est limacem, cui consentit R. Salomon in Psalmum iam citatum scribens, & Abraham Esra quoq;. Aliqui tamen spicam intellexerunt. Chaldaica translatio habet חיבללא, *thiblela*. Arabica, לשמיעת, *lisemat*, si rectè scribo. Septuaginta κηρὸς, id est cera, vt & Hieronymus, qui tamen in altera trãslatione vermem reddit. Quidam impetum aquæ interpretantur, teste Munstero. Dauid Kimhi (vt idem scribit) reptile esse ait, quod contegit se in medio testæ qua vestitur, & incedendo dissoluitur, (soluti humoris sui vestigia post se relinquit.) hoc reptile si contuderis, & imposueris vlceri, præsentaneum dicitur esse remedium. Verbum quidẽ מס, *mas*, vel מסס, *masas*, apud Hebræos, non simpliciter dissolui, sed liquescere seu liquefieri significat: quod limaci magis quam vlli animalium conuenit. nam & aliâs facilè liquescit: & sale tacta, ferè tota in humorem soluitur. Auicenna tamen limacem vocat *halzun*, nescio an Arabica an Persica voce. testudinem verò *selhafe* lib. 2. cap. 698. חומט, *homet*, Leuitici vndecimo testudinem aliqui transferunt: ego lacertum videri hac voce significari, pluribus asserui in Lacerto A. קיפד, *kipod*, quoq; Hebraicam vocem, non testudinem, vt aliqui ineptè exponunt, sed omnino erinaceum designare suo loco ostendi. *Kauken* & *salabhafe* Arab. Testudo. Auicẽna. *Halachalie* apud Albertum, (vel Auicennam potius ex quo ille desumpsit) vbi Aristotelis animalium historiæ caput sextum libri noni interpretatur, testudo est, *ladach* ciconia: ipse stultissimè equos & equiceruos interpretatur. ¶ Testudo Italicè vocatur *testuma*, *testudine* vel *testugine*, *tartuca*, *cusuruma*, vt Scoppa docet. alibi etiam *tartocha* & *cosorona* lego. Testudines (inquit Brassauolus Ferrariensis) *gallana* a nobis, ab aliis *tartugella*, à nonnullis *bisca scutellaria* vocantur, (id est serpentes scutati.) *Tortucam* vocant aliqui serpentem scutatum, Albertus. Taurini serpentem *cuppariam* à *cuppa*: alij Itali serpentem *scutellariam* a scutella. nos Galanam, Græcæ vocis vestigio, quasi χελώνην. Iul. Scaliger. Testudo, *gágado* Lusitanis: *galápago* vel *tartúga*, reliquis Hispanis. *Tortue*, Gallicè, vel *tartue*. *Tortuca*, id est testudo, Syluaticus. vsurpant enim hoc nomen tanquam Latinum recentiores quidam barbari scriptores, Albertus & alij. Neocomenses circa Sabaudiam, qui lingua Gallica vtuntur, vocant *boug coupé*, id est rubetam truncatam. quoniam retracto in testam capite, truncata videtur. Germani Schiltkrott vel Tällerkrott, id est rubetam testa scuti aut orbis effigie intectam. & Flãdri eodem sensu Schiltpadde. Angli *schelcrabb*, id est cancrum scutatum seu testaceum sed nimis generali nomine, vel *torteyse* siue *tortoys* & *a tortouse*. Aliqui Germanicè Gschertzenflider: nimirum quòd pedes earum quodammodo alas referant, præcipuè marinarum. Vox σαβάθω in Demetrij Constantinopolitani de accipitribus libro, nisi testudinem, vt coniicio, significet, ignota mihi est.

B.

Testudinũ genera tria. Testudinum genera, vt dixi, tria sunt, edendo omnia: Chelonophagi tamen Indiæ gens, non à quibusuis, sed marinis tantum edendis hoc nomen inuenit. Quibus in regionibus hæc animantia abundent, vide in *E.*

De testudinis testa. ¶ Testudo, quòd testa tectum hoc animal, Varro. Quæ oua pariunt, pennas habent, aut squamas, aut corticem, aut testam, vt testudines, Plinius. Gaza ex Aristotele transferens, In testudine (inquit) apparet, quàm durus & rigidus cortex (φολὶς) sit quo tegitur, & in crocodilo. firmior enim osse euadit. Memini audire tam firmam esse hanc testam, vt à plaustri etiam superinuecti rotis non comminuatur. Palladius corium testudinis dixit, Marcellus Empiricus tegumen, Plinius operimentum, putamen, & superficiem. Testudo operculum habet testaceum, & inter cortice intecta (φολιδωτὰ) numeratur, Aristot. Græci chelonium vocitãnt, & generali nomine *ostracon*, vt in *E.* dicam. Germani sua lingua scutum, vnde & animal ipsum rubetam scutatam vocant, vt Nicander χελύνην ἀσπιδόεσσαν. Tortuca (inquit Albertus) scuta duo gerit, vnum in dorso, alterum in ventre: quæ quatuor initiis coniunguntur. Arbores quæ corticem tenuem & siccum habent, intrinsecus autem carne sicca constant, sanæ diuturnæq; sunt, nec facilè putrescunt: sic & animalia, vt testudines, & quidquid eiusmodi est, Hippocrates in libro de humoribus. Aliqui γῆρας, id est senectutem vocant, vt Ælianus, negans testudinem exuere senectam: & Suidas in φολιδωτὸν Γῆρας οὐκ ἐκδύεται ὡς ὄφις ἡ χελώνη.

Descriptio testudinis. Palpebræ. Pulmo. Venter. Iecur. Lien. Renes. Vesica. ¶ Testudini pellis (cutis) scabra vt lacertæ, Albertus. ¶ Tortuca caput habet & caudam serpentis: quòd si magna fuerit, habet etiam scutum in capite, Albertus. Pacuuius testudines cognominat domiferas, capite breui, ceruice anguinea, aspectu truci. ¶ Quadrupedes quæ oua pariunt, vt testudines, crocodili, inferiore tantũ palpebra conniuent, sine vlla nictatione, propter pręduros oculos, Plin. ¶ Testudo quamuis prægrandem pulmonẽ & sub toto tegumento habeat, sine sanguine tamen habet, Plin. ¶ Ventrem vnum & simplicẽ, vt & reliquæ ouiparæ quadrupedes, Aristot. ¶ Testudinis iecur vitiatum est, vt reliquum corpus eius praui tẽperamenti, Aristot. ¶ Perexiguum habet lienem, Idem & Plin. ¶ Testudo sola ex corticatis renes habet. Genus tamen testudinis, quam lutariam vocant, & vesica & renibus caret. fit enim propter eius mollitudinem tegminis vt humor

facilè

facilè diffletur, Aristot. (Id tamen negat Rondeletius.) Oua parientium testudo sola renes habet, quæ & alia omnia viscera, Plin. Sola ouiparorum (vel corticatorum) vesicam habet, Idem, & Aristoteles: qui etiam causam huius rei adfert lib. 3. de partibus cap. 8. Testudinum fœminæ singularem habent vtriusq; excrementi foras pertingentem meatum, quanquam vesicam obtineant, Aristoteles. ¶ Testudini testes intus adhærent lumbis, Idem. ¶ De vulua testudinis, vide supra in Lacerto *B.* *Testes.* ¶ Oua durioris testæ, & bicolora ædit, quale ouum auium est, Aristot. Oua eius dicta ventri subdita *Oua.* sunt, vide in Echinis. ¶ Cauda ei infra duo (dorsi & ventris) scuta procedit, serpentinæ similis, Albertus. *Cauda.* Et rursus, Inter duo scuta exeunt quatuor pedes tortucæ, qui videntur pedes lacertarum, cum quinque digitis & vnguibus.

C.

Testudo amphibia est, Stephanus Aquæus. Geminus similiter (vt fibrorum) victus in aquis terraq; & testudinum, Plinius 32.4. *Testudo amphibia.* Sed forsan distinctius agendum erat. nam castor vnus & idem amphibius est. testudo verò terrestris, aquatica & marina, tria genera sunt diuersa: ex quibus terrestres, non rectè amphibiæ dici posse videntur, cæteræ possunt. nam cum in humore degant, respiratione tamen indigent: & in terra dormiunt, & propter partum foris morantur. *Gressus tardus.* ¶ Testudineum incessum de tardissimo dicimus. Pacuuius testudinem tardigradam dixit. Chamæleonti motus piger admodum vt testudinis est, Arist. *Sibilus abruptus.* ¶ Senectutem testudo non exuit, Ælian. ¶ Abruptum & perexiguum sibilum ædit, Arist. Oua parientibus sibilus, serpentibus longus, testudini abruptus, Plin. Sibilat altius quàm serpens, Albert. *Coitus.* ¶ Testudines ideo incredibiliter timent & oderunt maritos suos, quòd haudquaquam eis similiter vt cæteris bestiis iucundus coitus sit, imò maximum dolorem eis affert. nam maris os & durum, & aculeatum, & inflexibile fœminam intolerabili doloris sensu afficit. Quamobrem dentibus inter se pugnant, quod hæc infestum coitum effugere contendat, ille inuitam tandiu conuellit, quoad robore victam subegerit, & tanquam longi belli præmium ceperit, & pulchram rapuerit in bello puellam. Earum coitus terrenorũ canum, & vitulorum marinorũ similis est, Gillius. Quadrupedũ ouiparæ eodem coëunt modo quo ea quæ animal generant, mare superueniente, vt testudo tam aquatilis quàm terrestris, Aristot. Testudines omnes salaces esse magnopere compertum est, Volaterranus ex Ælian. ¶ Testudo animal est ouiparum, Aristot. Oua gallinarum ouis similia parit, *Oua.* & in terra effossa reponit, donec ad calorem Solis exeat pullus, Albertus. Testudines & crocodilos dicunt cum in terra partum ediderint, obruere oua, deinde discedere, ita & per se nascuntur, & educantur, Ælianus. Idem de testudine marina fertur.

¶ Testudinis iecur vitiatum est, vt reliquum corpus eius praui temperamenti, Aristot. de partib. 3.12.

D.

Sunt qui subtilitatem animi constare non tenuitate sanguinis putent, sed cute operimentisq; corporum magis aut minus bruta esse, vt ostrea & testudines, Plin.

Testudo hostis perdici & simiæ.

¶ Perdici hostis est testudo, Ælianus & Philes.

¶ Simia quantum oderit testudinem, aut potius limacem, scripsimus in Simia *D.*

E.

Vt olera animalia infesta non generent, in corio testudinis omnia semina, quæ sparsurus es, sicca, Palladius. *Vsus ex testudine.*

¶ Testudinum testæ in laminas dissectæ, operibus intestinis ornandis adhibebantur, ex quouis, ni fallor, earum genere, vt ex sequentibus authorum locis apparebit. *Ex testis.* Testudinum putamina secare in laminas, lectosq; & repositoria his vestire, Carbilius (*Caruilius*, vetus lectio) Pollio instituit, prodigi & sagacis ad luxuriæ instrumenta ingenij, Plinius, qui plura de hoc Caruilio scribit lib. 33. Nam fictili (olim) aut lignea, aut vitrea, aut ærea denique supellectili vtebantur: nunc ex ebore, atq; testudine, & argento, &c. Celsus ff. de supell. leg. Testudines terrestres in operibus chersinæ vocantur, Plinius. Et alibi, Luxuriæ placuit materiem & in mari quæri. Testudo in hoc secta: nuperq; portentosis ingeniis principatu Neronis inuentum, vt pigmentis perderet se, plurisq; veniret imitata lignum. Sic lectis pretia quæruntur, sic terebinthum vinci iubent, sic cedrum pretiosius fieri, sic acer decipi. Modo luxuria non fuerat contenta ligno, iam lignum emi testudinem facit. Cum homines adhuc frugi essent, *nemo curabat Qualis in Oceani fluctu testudo nataret, Clarum Troiugenis factura ac nobile fulcrum*, Iuuenalis Sat. 11. Quàm in testudineo lecto culcitra plumea in die dormire, Varro apud Nonium Marc. Testudineum hexaclinon, opere testudineato factum. nam id antiquis summo in pretio fuit, quod opus Carbilius Pollio primus instituit. *Et testudineum mensus quater hexaclinon, Ingemuit citro non satis esse suo*, Martialis lib. 9. Plato dixit κλίνην πυξίνην· σὺ δ' ἂν ζητῇς ἐλεφαντίνην ἤ τινα, καὶ χελώνης, καὶ σφενδάμνου, Pollux. Chelonophagi orientales populi testudinibus (marinis) vitam agunt, vnde nomen. Earum quoq; testa vasorum vice & nauium vtuntur, domos eadem sibi contegentes Chelonophagi in Carmaniæ angulo sunt, testudinum superficie casas tegẽtes, carne vescentes, Plin. 6.25. Hæ adeò in Indico mari magnę sunt, vt singularum superficies habitabiles casas integant, Plinius & Solinus. Strabo lib. 16. tantas alio in loco reperiri scribit, vt Chelonophagi in eis nauigent. Sed hæc de marinis tantum testudinibus, quarum insignis est magnitudo, intelligi possunt. Vide infra in Testu-

I ij

dine marina E. In Rhaphtis emporio iuxta mare rubrum, plurimum est ebur: καὶ χελώνη διάφορος μετὰ τὴν Ἰνδικὴν, Arrianus in Periplo. Insula Oceani vltima ad ipsum orientem Solem, testudinem fert omnium circa rubrum mare locorum optimam, Idem. Et rursus, Insula Serapidis in eodem mari testudinem multam & eximiam habet. In mari rubro paruæ quædam insulæ testudines proferunt quæ ad Emporium exportantur, Arrianus in Periplo. Mosyllon locus ad mare rubrum χελωνάρια pauca habet, Ibidem. Et alibi, Ptolemais ἡ τῶν θηρῶν, emporium est ad mare rubrum, quod habet χελώνην ἀληθινὴν καὶ χερσαίαν ὀλίγην: καὶ λευκὴν μικροτέραις τοῖς ὀστράκοις, id est testudinem veram, & terrestrem paucam: & candidam, testis (ὀστράκοις) minoribus. Et rursus, Dioscoridis insula in mari rubro, testudinem fert veram, & terrestrẽ & candidam. plurimam verò excellentem & maioribus testis. item montanam prægrandem, ostraci, id est testæ crassissimæ: ἧς τὰ παρὰ τὴν κοιλίαν μέρη μὲν τὰ ἐγχρήζοντα, τομὴν οὐκ ἐπιδέχεται, ἢ πυῤῥότερα ὄντα. ὁλοτελῶς δὲ τὰ εἰς γλωσσόκομα, ἢ πινακίδια, ἢ μαγίδια ἐγχρήζοντα, καὶ τοιαύτην τινὰ χρῆσιν κατατέμνεται. In Lybiæ desertis curruum magnitudine visendas aiunt testudines. Noctu procedunt in pastum, adeò lento gressu, vix vt mutare locum videantur. Interdiu subductæ sub sua testa non videntur. Narrant fabulam. Appetente nocte, viatori locum aliquem à feris tutum captanti oculis, visam testudinem quam tumulum ratus (musco enim obsita erat) conscendit, atq; in excubiis aliquandiu fuit. Somno deinde oppressus, vbi noctis & quietis idem finis fuit, & ille sese aliis in locis (processerat enim illa) esse intellexit: percepta bestiæ facie admirationem cum scientia nouæ naturæ commutauit. Iul. Scaliger.

F.

De cibo & alimẽto ex testudinibus.

Amazones lacertis ac testudinibus & id genus bestiis vescebantur, Cælius. Tortucæ caro est tardæ digestionis, & generat choleram nigram, Rasis. Caro testudinum inter carnem quadrupedum & piscium ambigit, Stephanus Aquæus & Baptista Fiera. Testudines insigniter nutriunt vt docuit Conciliator, Cælius. Qui citò obesare voluerint equos, tortucas cum pabulo molli decoquũt, vnde equis magna sed falsa pinguitudo accedit, Albertus. Aloysius Cadamustus Nauigationũ suarum cap. 40. de insula quadam Noui orbis scribens, Erant ibi (inquit) testudines innumeræ, quibus pro tegmento natura vastissimas testas dederat, magnitudinis tantæ, vt pro clypeo non ineptè sufficerent. Nostri itaq; esculentis huiusmodi oblectati plurimum, exenteratis testudinibus multijuga eduliorũ genera parabant, asserentes eis aliâs se solitos vbertim vesci, & cum'primis in sinu Argino, qui huiusmodi testudinibus scatet: hortabãturq; vt ego eis vesci vellem. Esitaui igitur cibum inibi insuetum, vt cõplura experirer. visus est non insuauis. albicat enim caro hæc, nec multum est absimilis vitulinis carnibus: si fragrantiam & saporem spectes, Hæc ille: Videntur autem de marinis tantum intelligenda hæc verba. Obseruatum nobis de testudine illud quinto Halieuticôn ex Oppiani interprete: Testudine, inquit, si quis vescatur degluuiátve πλησμίως, multum inde iuuari: Si verò μὴ πρὸς κόρον, læsionem fieri manifestam, enata inde paroemia, χελώνης κρέας ἢ φαγεῖν ἢ μὴ φαγεῖν, testudinea carne aut vescendum, aut non omnino vescendum. Paucitas strophos facere narratur, id est tormina: copia verò detergere atq; expurgare, Cælius. Ἢ δεῖ χελώνης κρέα φαγεῖν ἢ μὴ φαγεῖν, senarius prouerbialis à Demone quodam, vel (vt alij) Terpsione vsitatus: in eos qui negotium aliquod subeũt quidem, sed nimis cunctanter. (sic enim emẽdo vitiosam Suidæ & Apostolij lectionẽ, vt legã, ἐπὶ τῶν ἐπιδιδόντων μὲν τὸ πρᾶγμα, γραφόμενον δὲ.) quoniam hæ carnes si parcè sumantur, ventrem torqueant: sin copiosius, purgent. Conuenit hic trimeter (inquit Erasmus) in eos, qui negotium susceptum frigidè ducunt, neq; explicantes, neq; relinquentes. Sunt qui putent hoc dictum ab authore Terpsione profectum esse: quorum est Athenæus lib. 8. declarans hunc primum præcepisse de gastrologia: æditis regulis per quas liqueret à quibus esset abstinendum, quibus contra vescendum. Inter quas erat & hæc de testudine, Ἢ φαγεῖν ἢ μὴ φαγεῖν. Addunt testudinis carnem si modicè edatur, ventris tormina facere: rursum si copiosè, lenire. Nam pleræque res sunt, quas si facias acriter, plurimum conducunt: sin ignauiter, officiunt. Plinius testudinem decisis pedibus, capite, cauda, & intestinis exemptis, reliqua carne ita condita vt citra fastidium sumi possit, inter hydropis remedia ponit. Simili modo decoctam, antidotum esse scribit, aduersus fastidium aut cruditatem ex melle obortam, authorem citans Pelopem. Eodem sanè modo serpentes etiam edendi parabantur, vnde apparet veteribus nisi remediorum gratia, hunc cibum, vt ranarum quoq;, ferè inusitatum fuisse. Aristoteles certè testudinis iecur vitiatum esse scribit, vt reliquum corpus eius praui temperamenti. Testudines in cibo ætate nostra multum appetuntur, & inter delicias quidem: quod miretur aliquis, cum Apicius deliciarum omnium pater, nullam earum in scriptis suis mentionem fecerit. Videtur sanè cibus ex eis insalubris nec sine periculo, à quo ferè ipsa natura nos absterrere debebat, quæ adeò deforme & vel ipso aspectu aduersum nobis hoc animal (capite & cauda, serpentibus simile: pedibus, lacertis) produxit. Hoc etiam illi qui his scilicet deliciis fruuntur, fateri videntur, multis illis & variis condimentis quæ adhibere solent, tanquam sine illis vel non placeret hic cibus, vel noxius foret. Nam quod ad morbos quosdam commendatur, hoc ipso conuincitur, eam pro medicamento potius quàm alimento homini datam. Hoc intelligens Oppianus lib. 5. de piscibus, modicum eius vsum nocere dixit inductis torminibus, copiosum iuuare ac ventrem subducere, Hæc ferè Steph. Aquæus in libello Gallicè ædito de testudinibus, ranis, &c.

Prouerb. χελώνης χρέας ἢ φαγεῖν ἢ μὴ φαγεῖν.

Ait

Ait autem se non simpliciter hunc cibum damnare, sed nimiam vel curiosam eius & in deliciis affectationem. Porrò locum quem citat ex quinto Oppiani de piscibus, ego nusquam reperio. nihil enim aliud eo in libro Oppianus, quàm de capiendis testudinibus marinis docet. quare vel interpretem in quintum de piscibus Oppiani, ex quo etiam suprà quædã à Cælio descripta retuli: vel Athenæi octauum dicere debuit. Sed de cibo è singulis testudinum generibus, terrestri, aquatico & marino, in singulorum historia dicetur.

G.

Remedia ex testudine tota. Leonellus Fauentinus remedio cuidam ad phthisicos carnem testudinis admiscet, aut eius loco pulpam phasiani cancrorúmve. Hydropicis medetur testudo decisis pedibus, capite, cauda, & intestinis exemptis, reliqua carne ita condita, vt citra fastidium sumi possit, Plin. Ciconiarum, echinorum, & testudinum carnes ceu proprietate quadam articulorum doloribus conuenientes, non damnarem, Manard. 18. 4. Vrticæ semen Apollodorus affirmat salamandris contrarium esse cum iure decoctæ testudinis: item aduersari hyoscyamo, & serpentibus & scorpionibus, Plini. Si ex melle syncero (non venenato) fastidium cruditásve quæ sit grauissima incidat, testudinem circuncisis pedibus, capite, cauda, decoctam, antidotum esse autor est Pelops, Idem. Testudo (terrestris, Demetrius) & lacerta in cibo faciunt vt accipitres citius mutent pennas, Crescentiensis. Falconibus malè affectis, ranam aut testudinem, &c. in cibo dari iubet Albertus. Puluis tortucæ in collyrio adhibitus cæcitatem inducit per albedinem quæ prouenit in oculis, Rasis. Quòd si in lebetem balnei tortuca proiiciatur, quotquot illic balneantur, obcæcabuntur, Idem. ¶ Si pili iumentorum tardius creuerint, viuam testudinem supra sarmenta combures, & cineres eius in nouum cacabum mittes, additis vnciis tribus aluminis crudi, medullæ ceruinæ quod sufficit, & vino infuso decoques, & diebus plurimis impones, reuocare pilos creditur, Vegetius artis veterinariæ 2. 63. & Pelagonius cum Hippiatris Græcis cap. 55. Tortuca cremata & trita cum albumine oui, aut lacte asinæ, si ventri, vberibus, aut femoribus mulieris illinatur, fissuras abolet, Rasis. Vide in terrestri infra. *Remedia ex testudine tota.* *Ex cineribus.*

¶ Sanguis testudinis ad remedia colligitur hunc in modum, vt docetur in libro vulgari Nicolai Præpositi, ex Bulcasi de præparat. medicamentorum. Testudinem aquæ (non exprimit dulcisne an marinæ. sed parum interesse puto, cum terrestris etiam testudinis sanguis in vsu sit) supinam pone in paropside, & abscinde caput eius subito, & sanguinem effluentem collige, & cum coagulabitur, tege paropsidem cum cribro ex setis vel ex panno lini, & expone Soli donec desiccetur, & serua. Vide infra in Testudine marina. Plinius testudinis terrestris sanguinem farina excipi iubet, & pilulas inde fieri, quæ cum opus sit in vino dentur contra venena serpentium. Testudinis tum marinæ tum terrestris sanguinem venenis resistere legimus. Testudinis sanguis cum aliis quibusdam miscetur pro medicamento aduersus scorpiones & morsu noxias feras apud Galenum lib. 2. de antidotis. Testudinis sanguis exiccatus cum syluestri cumino potus, mirabiliter facit contra viperæ morsum, Aetius. Vide in Marina. Cimicem cum sanguine testudinis vtiliter illini morsibus quos serpentes inflixerint, aliqui prodiderunt. Aduersum malidem, sic dictum morbum pestilentem in bubus: Paribus casiæ myrrhæq; & thuris ponderibus, tantundem sanguinis marinæ testudinis miscetur, cum vini veteris sextariis tribus, & ita parua res (*per nares*, legendum) infunditur. Sed ipsum medicamentum pondere sex vnciarum diuisum, portione æqua per triduum cum vino dedisse sat erit, Columella & Pelagonius in Hippiatricis Græcis cap. 4. vbi sic legitur, τούτου τοῦ βοηθήματος τὰς δύο οὐγγίας εἰς τρία ποιήσας, προσφέρειν ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς. Sanguinem marinæ testudinis colliges, & cum vino per os dabis: quam quia inuenire difficile est, vulgarium testudinum prodesse æstimant. quod vtrum bene opinentur vsus viderit. Nam authores de terrestri (*marina*, legerim) testudine tractauerunt, Vegetius, &c. vt in Boue *C.* recitauimus. nam medicamentum cum casia, myrrha & thure, hic absque testudinis sanguine infundit. Vide infra in terrestri testudine *G.* Porrigini depellendæ, *Prodest & tarda demptus testudine sanguis*, Serenus. Vide infra in Marina. Ad defluuium capillorum & ophiasin, *Nonnunquam variant maculæ, paruisq; parumper Orbibus aspersum ducit noua vulnera tempus*, &c. *Tu testudineo mala permulceto cruore*, Idem. Vide in Terrestri. Ad achôras, Apollonius (citante Galeno lib. 1. de compos. sec. loc.) testudinis sanguine caput illini iubet. Sed hoc pharmacum, inquit Galenus, curiosum & superuacaneum est, neq; vnquam tẽtaui eius periculum facere. Ignem sacrum, cuiuscunq; generis testudinum sanguine illini quidam iubent: item capitis vlcera, & verrucas, Plin. Vt pili alarum adolescentium non nascantur, euulsis illis, illinãtur loca sanguine ranarum vel testudinum, mixto cum ouis formicarum, vel cum oleo stellionis, Elluchasem. Collyrium cum sanguine tortucæ factum excæcat, & similiter sternutationes cum eodem factæ, Rasis. Arnoldus de Villanoua sanguinem testud. per se vel cum vino potũ, aduersus epilepsiam commendat. Rasis non simpliciter, sed agrestis (id est terrestris) testudinis sanguinem in hoc morbo laudat. Vide infra in terrestri & Marina quoque. Praxagoras in Epilepsia, cum accessionem viderit cõmoueri, deprimit partes quæ fuerint in querela, & sanguine testudinis aut aliis quibusdã defricat, quod ipsum facientem Cælius Aurelianus reprehendit. Aliqui sanguinem testudinum lethargicis illinunt, Plin. Testudinis sanguis diu ore contentus, dentes (motos) corroborat, Galenus Euporist. 2. 12. Vt vino non *Ex sanguine.*

sæpius sit vtendum: Testudinem viuam ablue vino bono iusto tempore (aliquandiu:) & accipe de sanguine, ac illum cum vino misceto, daq́ue clam bibendum mensura calicis dimidij mane ieiuno diebus tribus, & videbis diuinam vim, Nicolaus Myrepsus.

Ex testa. ¶ Testa testudinis sicca & trita, vel etiam cōbusta, fistulis immissa, sanat eam prius mortificatam, Arnoldus de Villanoua in Breuiario 3.21. Testudinis tegumen concrematur, eiusq́; fauilla ex vino & oleo temperata, vlceribus pedum vtiliter inducitur, Marcel. Vt pili cicatricibus equorum renascantur, cinerem è testis auellanarum vel testudinū cum vetere bombycino vstarum, permisce cum oleo & inunge, Rasis. Ad hæmorrhoides, Testudinis testa suffita bene facit, Galenus Euporist. 3.197. ¶ Cheloniæ lapides gestati cum radice pæoniæ compote (epilepsiam fortè) summè sanant, Kiranides, statim post facultates testudinis palustris.

Ex felle. ¶ Fel testudinum anginis, & in ore infantium nomis prodest: naribus inditum, comitiales erigit, Dioscor. & Rasis. Auribus (lego, *Naribus* ex Dioscor. & Auicenna) instillatum, epilepticos iuuat, Arnold. de Villan. Valet ad cola (fortè collyria:) Illitum prodest ad præfocationem (nimirum anginam: Vetus interpres habet *scrophulas*,) Auicenna. Cum melle optimo mixtum & diu agitatum, mirè caliginem tollit, si oculi inde assiduè circumlinantur, aut subtiliter suffundantur, Marcellus. Vide in Testudine terrestri *G.*

Ex pede. ¶ Pes tortucæ positus super pedem podagrici, dexter super dextrum, & sinister super sinistrum, expellit podagram. Et similiter manus eius, dextra dextræ hominis chiragrici, sinistra sinistræ imposita, sanat, Rasis & Constantinus in libro de incantatione.

Ex vngue. ¶ Testudinis vnguis in maxillaris dentis exesi foramen coniectus, multum proficit, Galenus Euporist. 2.12.

Ex fimo. ¶ Quidam promittunt testudinum omnium fimo panos discuti, Plinius.

Ex ouo. ¶ Ouum testudinis valet ad tussim infantium, Auicenna. Erasistratus non iniusta reprehensione eos incessit, qui incognitas ad hunc vsum (ad remedia morsuum venenatorum) facultates conscripserunt, vt elephanti fel, oua testudinis, &c. Dioscorid.

H.

Etymologia testudinis & Synonyma. ¶ *a.* Testudo, animal dictum quòd testa tegatur, vt ait Varro. *Candelabra*, id est testudo, Syluaticus. *Palmusirich*, id est testudo animalis, Idem. Celon, id est testudo, Idem: voce corrupta à Chelone. Χελῶνα aliqui vocant testudinem marinam, Hesychius & Varinus, nimirum à recto χελών. ¶ Χέλυς, idem quod χελώνη animal, id est testudo (vt grammatici docent) vsurpatur ab Oppiano. Χελὺς, testudo, Hesychius & Varinus. Κλεμμὺς, & Σφραγὶς, pro testudine, apud eosdem. Καλλίχριτα, χελώνην, οἱ δὲ φώκην, Iidem. Χραμαδοῖλαι, testudines, vel canes pigerrimi, vel cochleæ, Hesychius & Varinus. omnibus quidem istis tarditatis nota conuenit. Testudines paruas Arrianus χελωνάρια vocat.

Ænigma de testudine. ¶ Epitheta. Amphion apud Pacuuium ænigma hoc protulit: Quadrupes, Domiporta, tardigrada, agrestis, humilis, aspera, Capite breui, ceruice anguinea, aspectu truci, Euiscerata, inanima, cum animali sono. (Crinitus 11.7. hos versus sic citat: Sanguine cassa, domiporta, terrigena traditur, Quadrupes, tardigrada, agrestis, &c.) Quod, cum hoc obscurius dixisset Amphion, responderunt Attici, Non intelligimus, nisi apertè dixeris. Tum ille vno verbo respondit, testudinem esse. Huius ænigmatis meminit M. Tullius, & Tertullianus Septimius. Hæc tria quidem, euiscerata, inanima, cum animali sono, ad testudinem citharam pertinent, quam primum ex exiccata testudine Mercurius inuenisse dicitur. Quidam non rectè de cochlea hæc interpretati sunt, (vt Crinitus,) Gyraldus in libro ænigmatum. Citatur autem hoc Pacuuij ænigma apud Ciceronem de diuinatione, & Tertullianum in libro de pallio. Idem me admonet alterius similis, quod Moschopulo tribuitur huiusmodi:

Ξεῖνός εἰμι φύσεως ζῶον, πνείω δίχα πνοῆς,
Οἷσιν ἐφ' ἡγεμόνεσσιν ὁδοιπορίῃ τὰ πρόσθεν,
Λευκόχροος κατακεύθεται οἴχῃ τε κλῃστή τε.
Ἡμύσαν, ὥς λευκὴ κοιλίη ἔνδον ἔπεστι.
Ὀφθαλμοῖσιν ἀριπρεπὲς ὁδὸς ἔχουσα τότ' ἤδη
Ἄφθογγος δ' ἔτ' ἐοῦσα, πολυθρόον ἐξεφάανθεν.
Δοιὰ μοι ὄμματ' ὄπισθε παρ' ἐγκεφάλῳ ἐστὶν,
Κυανέην ἐπὶ γαστέρα βαίνω, ἧς ὕπο γαστὴρ
Ὄμματα δ' οὐ πάρος ὄψεαι οἰγόμεν' οὐδὲ πορεύω
Αὐτὰρ ἐπὴν αὖ τις κορέσῃ, μὲν φαίνεται
Δέρκεται ὄμματ', ἐπειγομένως [illegible] ὁδοῖο,

Hoc est, *Animal peregrina natura, sine spiritu spiro, geminis oculis retro iuxta cerebrum, quibus ducibus antrorsum progredior. Super ventre cæruleo pergo, sub quo venter latet albus, apertus & clausus. Oculi non aperiuntur, neq; progredior, donec vēter intus albus* (vacuus) *est. Hoc saturato, oculi apparent insignes, & pergo ad iter: Et quanquam mutum varias edo voces.* Sic de Mercurio inuentore testudinis Nicander, Αὐδήεσσαν ἔθηκεν ἀναύδητόν περ ἐοῦσαν. ¶ Sed redeo ad epitheta. Tarda testudo, Serenus. Sunt & apud Textorem testudinis epitheta, sanguine cassa, minax, tumida. Sed testudinem sanguine carere falsum est, & apud Ciceronem lib. 2. de diuinatione cochlea sanguine cassa dicitur. ¶ Ὀστρακόνωτος, apud Suidam. Κρατάρινος, in oraculo quod Crœso datum Herodotus lib. 1. describit. Ἀσπιδόεσσα, κραταιὴ, marinæ testudinis epitheta apud Oppianum, vt terrestris βαιὰ, de quauis testudine vsurpari possunt. Φερέοικος, χελώνη, Etymologus & Varinus. Sunt qui φερέοικον interpretentur cochleam, alij insectum maius vespa: alij animal simile mustelæ, glandiuorum, Hesychius & Etymol. Χελώνη ῥαιβὰ, Chercidas apud Stobæum.

¶ Testu-

Homonyma.

Testudines loca camerata.

¶ Testudines (inquit Nonius) loca dicuntur in ædificiis camerata, ad similitudinem aquatilium testudinum, quæ duris tergoribus sunt & incuruis. *Tum foribus diuæ, media testudine templi*, Vergil. 1. Æneid. Caius Titinnius primò ante testudinem constitit: deinde apud consulem causam atque excusationem præferre cœpit, Sisenna apud Nonium. Nunc hoc vel honestate testudinis, vel valde boni æstiuum locum obtinebit, Cicer. ad Quint. fratr. lib. 3. *Nec varios inhiant pulchra testudine postes*, Vergilius Georg. 2. de agricolis. Testudo (vt peristylum tectum tegulis, aut rete) fit magna, in qua millia aliquot turdorum ac merularum includere possint, Varro: Qui etiam testudinem & cameram pro eodem accepisse videtur. Testudo ex duobus arcubus constat in centro se secantibus. Quatuor enim arcuatæ pilæ inuicem transuersæ & crucem configurantes testudinem absoluunt, Budæus in Pandect.

Testudo machina bellica

Testudo, machina bellica. erat autem materia tabulatis, & coriis cilicinis aut centonibus, & aliis quæ difficulter comburi possunt, contexta. Hæc intrinsecus habet trabem, quæ vnco præfigebatur ferreo, & falx vocabatur, ab eo quòd incuruata esset, & de muro extraheret lapides. Retro enim ducebatur trabs funiculis suspensa, vt reducta impetuosius feriret. ideoque & testudo dicta à similitudine reptilis, quòd caput nunc exerat, nunc reducat. Hoc etiam instrumentum arietem appellant, ab eo quòd aries fronte pugnet. Cæsar 5. belli Gallici, Reliquisque diebus turres ad altitudinem valli, falces testudinesque, quas iidem captiui docuerant, parare ac facere cœperunt. Vergilius 2. Æneidos, *Obsessumq; acta testudine limen.* Et libr. 9. *Cum tamen omnes Ferre libet subter densa testudine casus.* Cum proximè ante dixisset, *Accelerant acta pariter testudine Volsci.* Aliqui hic testudinem, continuatam scutorum seriem, curuatam in formam testudinis, interpretantur, vt Gulielmus Budæus: qui & sequentes Liuij & Cæsaris locos similiter exponit. Galli testudine facta, conserti stabant, Liuius 10. al. Vrbe. At milites legionis septimæ testudine facta, & aggere ad munitiones adiecto, locum ceperunt, Cæsar 5. belli Gall. Sed in iam citato Vergilij loco similiter interpretari non placet, *cum acta testudo*, vt proximè dixerat, de ea quæ continutaa scutorum serie fit, accipi non possit, sed de instrumento tantum quod in parietes agitur & impellitur. Si quis tamen de alia atque alia testudine, quanquam in proximis versibus, poëtam loqui contenderit, non admodum reluctabor. De testudine machina, quæ & testudo arietaria dicitur, plura attuli in Ariete *a*. & in Oryge *a*. Vide etiam mox inferius in χελών.

Testudo lyra.

¶ Testudo quoque lyra dicitur. quoniam Mercurius Apollinis citharam de testudine sicca meditatus est, vt Aratus & Higinus referunt. Hinc Horatius illum curuæ lyræ parentem nuncupauit, & per apostrophen ad citharam, inquit: *O decus Phœbi, & dapibus supremi Grata testudo Iouis, o laborum Dulce leuamen.* Lyram quæ postea in cœlum translata est, vt Grammatici scribunt, Mercurius in Cyllene monte Arcadiæ ex reperta testudine effecit: inde Orpheo traditam dicunt. Alij putant concessam Orpheo ab Apolline, post repertam citharam. interfecto Orpheo Musæ in cælo lyram collocauêre. Alij esse lyram Arionis Citharœdi omnium primi. Aliqui dicunt Mercurium (inquit Higinus) cum primum lyram fecisset, septem chordas instituisse, ex Atlantidum numero, quòd Maia vna ex illarum numero esset, quæ Mercurij est mater. Deinde postea cum Apollinis boues abegisset, deprehensus est ab eo: & quò sibi facilius ignosceret, petenti Apollini vt dicere liceret se inuenisse lyram, concessit, &c. *Ipse caua solans ægrum testudine amorem*, Vergilius 4. Georg. de Orpheo: vbi Seruius, Periphrasis (inquit) est citharæ, cuius vsus repertus est hoc modo. Quum regrediens Nilus in suos meatus varia in terris reliquisset animalia, relicta etiam testudo est. quæ cum putrefacta esset, & nerui eius remansissent extenti intra corium, percussa à Mercurio sonitum dedit, ex cuius imitatione cithara est composita. Mercurius lyram fecit Apollini pro bubus. nam cum Apollo pro mercede seruiret Admeto, boues eius pascebat: quos suffuratus est Mercurius, & deprehensus dedit ei pro redemptione (ἀντὶ λύρας, lego ἀντὶ λύτρου) citharam, quam & chélyn dicunt, ex chelona, id est testudine ab ipso fabricatam. vnde lyra dicta est, quasi lytra (redemptionis pretium pro bubus,) Scholiastes Nicandri. Dicitur & pars citharæ, testudo. Quocirca & in fidibus testudine resonatur, aut cornu: & ex tortuosis locis & inclusis soni referuntur ampliores, Cicero 2. de Nat. Testudinem organum, testudinis animalis formam habere docet idem Cicero de diuinatione, Budæus. Acuta testudo, Martialis lib. 13. Blanda, Claud. 8. Paneg. *Tuq; testudo resonare septem Callida neruis*, Horatius Carm. 3. 11. *O testudinis aurea Dulcem quæ strepitum Pieri temperas*, Idem Carm. 4. Et in libr. de Arte poët. *Saxa mouere sono testudinis.* Cyllenæa, eburna, Apollinea, arguta, querula, vocalis, epitheta testudinis musici instrumenti apud Textorem. Pacuuius in ænigmate quod supra recensuimus, testudinem euisceratam inanimam cum animali sono, dicendo, non animal, sed organum musicum intellexit. Plura vide mox inferius in Chelona & Chely vocibus Græcis. Testudines maiores, aptæ sunt ad compingendas lyras, Vide infra in Testudine terrestri *E.*

Testudo pro testa.

¶ Testudo aliquando simpliciter pro testa accipitur. *Iste licet digitos testudine pungat acuta, Cortice deposito mollis echinus erit*, Martialis lib. 13.

Testudo nomē tumoris cuiusdā caluaria.

¶ Testudo nomen est tumoris cuiusdam caluariæ apud recentiores medicos, vt docuimus in Talpa *H. a.*

Testudineatum.

Testudineatus, adiectiuum, quod concauum & incuruum est, testudinis more. Et inter se accliues testudineato tecto, more tuguriorum, inarescentem ficum à rore, & interdum à pluuia defendát, Columel. lib. 12. Sed & testudineatum in vsum venisse, Plin. lib. 33. Apud Vitruuium testudinatum legitur

quinq; syllabis, quod magis probo, lib. 6. cap. 3. Est autem id vnũ inter quinque genera cauædiorum. Testudineus, adiectiuum, quod est testudinis. Testudineus gradus, gressus, vel incessus, id est tardus, Plautus Amphitr. Testudineum, opere testudineato factum: vide in *E.* A testudine fit verbum testudinare, quo vtitur Politianus: *Qua cauus exesum pumex testudinat antrum.*

Testudinare.

Varia huius vocis (χελώνη) significata.

¶ Χελώνη, cithara. fit enim ea ex testudinum putaminibus, Hesychius: sed non suo loco. Authores quidem tum Græci tum Latini, chelyn potius quàm chelonem, musicum instrumentum appellant, vt mox apparebit. Χηλώνη, machina bellica, Hesychius & Varinus: malim χελώνη, cum & Latinè testudo dicatur, vt supra explicatum est. Χελῶναι & κριοὶ inter machinas bellicas à Polluce numerantur. Suidas interpretatur χελώνην, εἶδος πολεμιστηρίου: ἐξ οὗ αἱ χελῶναι καὶ χόστριδες πολιορκητικὸν μηχάνημα καὶ κριοί. Idem & φυλῆς τάξεως, id est aciei militaris quandam speciem chelónem vocari ait. ea fortè fuerit, quam continuata scutorum serie fieri, & Latinè quoque testudinem dici, supra scripsi. ¶ Χελώνη, scabellum, Τὸ ὑποπόδιον, καὶ τὸ πολυποσιακὸν (addiderim, νόμισμα, de quo infra dicemus,) Hesych. & Varin. Ζηλοτυποῦσαι αἱ Θετταλαὶ γυναῖκες, τὴν Λαΐδα τὴν ἑταίραν ξυλίναις χελώναις ἐφόνευσαν τύπτουσαι ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀφροδίτης πανηγύρεως οὔσης. ὕστερον δὲ ἱερὸν ἐποίησαν ἀνοσίας Ἀφροδίτης. ἐπειδὴ αἱ γυναῖκες ἐν τῷ ἱερῷ ἀνόσιον τετολμήκασι φόνον, Suidas. qua verò significatione χελώνη hîc accipi debeat, taceo. mihi quidem ὑποπόδια accipi posse videntur. Eandem historiã Athen. refert lib. 13. Χελώνη, trópis, id est carina nauis, propter figurã incuruã, Hesych. & Varin. Cauũ pedis in vngula equi, Græci χελιδόνα vocant, vel χελωνίδα, quod Ioachimus Camerarius vir eruditus Latinè etiam testudinem nominare voluit. Καταυλούμενος πρὸς χελωνίδος πολυκρότου ψόφον, Posidonius apud Athenæum alicubi, vt nos obseruauimus. Sed rursus alibi (lib. 5.) eiusdem Posidonij verba sic citat, καταυλούμενοι πρὸς χελιδόνος πολυκρότου ψόφους: qui locus an de equinæ vngulæ parte intelligi debeat, dubito. Μαρμαρέης δ' ἑλίκεσσι κατεσφήκωντο χελώνης, Tryphiodorus de vngulis equi Durij. Chelonia vtrinque suculam continent, à similitudine testudinis dicta. Chelonium enim tegumentum est testudinis animalis, cuius similitudinem habent chelonia, id est retinacula quibus intra tigna sucula retinetur, Budæus in Pandect. Vtitur hac voce Vitruuius 10. 2. vbi Philander Scholiastes, Chelonia (inquit) sunt veluti vmbilici aut ansæ quæ adpinguntur, id est affiguntur arrectariis, (den stöcken der Haspien,) in quas ceu in armillas, coniecti sucularum (axium) cardines versantur, atque adeò ipsæ togæ (suculæ:) dicta sunt chelonia, à similitudine tegumenti chelonæ, id est testudinis quadrupedis, quod similiter chelonion vocatur. Celonia autem (κηλώνια, Vide in Ciconia *H. a.*) apud Aristotelem Mechanicorum quæstione 28. sunt machinæ iuxta puteos ad hauriendam facilius aquam, alteram partem prægrauante pondere. Tollenones, nisi fallor, vocauit Plinius lib. 18. cap. 2. & Sex. Pompeius, Hæc ille. Chelonia sunt in ratione tollendorum onerum, quæ in quadris tignorum, quo loci diuaricantur, figi solent, vt in ea coniiciantur sucularum capita, vt versentur facilius, proximè capita vectibus infixis, Cælius. Testudines in organis ad id collocatæ sunt, vt corpora quæ restituuntur, paulatim & minimè concussa extendantur. quemadmodum enim testudines animalia lento gradu procedunt, ita machinæ quibus illa referuntur, Oribasius in libro de machinis cap. 4. vbi & differentias testudinum instrumentorum indicat. Νῶτα τοίνυν ὑπ' αὐχένι καμπύλα, τὸ μὲν ἔγκυρτον χελώνιον ὀνομάζεται, τὰ δ' ἑκατέρωθεν ὠμοπλάται πτερύγια, &c. Pollux lib. 2. Camerarius sic vertit: Infra ceruicem est tergum: atque huius gibbera pars, chelonion, quasi testudunculam dicas, vtrinq; iuxta omoplatas, pterygia nominantur, id est alæ, quæ fortasse scapulæ sunt, inquit ille: ego pedes potius dixerim, quos in Testudine marina etiam Nicander pterygas nominat. Alius quidam ex Polluce vertit, chelonion summam partem dorsi esse iuxta ceruicem. Chelonium, tegumentum est testudinis animalis. Eius autem integumenti similitudinem habent chelonia, id est retinacula, quibus intra tigna sucula retinetur, Budæus. Χελωνίδος, ὁδὸς (τῆς ὁδοῦ, Suid.) τῆς θύρας τῆς σκηνῆς, Hesych. & Varin. Chelichelone (inquit Pollux lib. 9.) ludus est puellaris, similis illi quem *Chytran* vocant. Sedet enim puella aliqua in medio chelóne, id est testudo dicta. aliæ verò circa eam subinde currentes interrogant: Χελιχελώνη (Χέλει χελώνη, duabus dictionibus, quarum prior terminatur per ει diphthõgum, vt habet Eustathius in Odyss. φ. Ἔστι δὲ ὁ τύπος τὸ χέλει παρεγγελτικὸν δῆθεν, παρηχούμενον τῇ χελώνῃ, Idẽ.) τί ποιεῖς ἐν τῷ μέσῳ; Chelichelone quid rei in medio facis? Respondet illa, Ἔρια μαρύομαι (ἀντὶ κλώθω) καὶ κρόκην μιλησίαν. Deduco lanas velleris Milesij. Tum rursus illæ, Ὁ δ' ἔκγονος (ἔγγονος, Eustath.) σου τί ποιῶν ἀπώλετο; Sed filium tuum quæ causa perdidit? Hæc verò, Λευκᾶν ἀφ' ἵππων εἰς θάλασσαν ἅλατο. Equis ab albis in mare se præceps dedit. ¶ Chelonia gemma, oculus est Indicæ testudinis, vel portentosissima magorum mendaciis. Melle enim colluto ore impositam linguæ, futurorum diuinationem præstare promittunt, quintadecima Luna & silente tota die: decrescente verò, ante Solis ortum, cæteris diebus à prima in sextam horam. Sunt & chelonitides testudinum similes, ex quibus ad tempestates sedandas multa vaticinantur. Eam verò quæ sit aureis guttis, cum scarabeo deiectam in aquam feruentem tempestates tueri, Plin. 37. 10. Cheloniæ lapides gestati cum radice pæoniæ compote (fortè, epilepsiam) summè sanant, Author Kœranidum. Chelonites gemma est purpurei coloris & varij, quæ dicitur in corde testudinis inueniri. Sunt enim quædam maximæ testudines, habentes domos, quæ sunt vt veræ margaritæ, & nitentes, Albertus (lib. 2. de fossilibus, vbi etiam addit negare aliquos hunc lapi-

Chelichelone ludus.

Chelonia gemma.

lapidem ab igne corrumpi) apud Syluaticum. Georg. Agricola Chelonitidas gemmas interpretatur, kleine krottenstein, hoc paruos lapides boracis siue rubetæ. ¶ Brontia gemma capitibus testudinum similis, & cum tonitruis cadit, vt putant: & fulmine tacta restinguit, si credimus, Plin. Fortè à figura foris curua conuexaque, intus caua: qualis chelonij, id est testudinis testæ est. Vide supra in Rubeta. Chelonitides (inquit Georg. Agricola) ex eo quòd testudinum similes sint, intus enim cauæ, nomen inuenerunt. eas Germani vocabulo cõposito ex rana rubeta & lapide nominarunt, quòd ipsis persuasum fuerit ipsas in capite huius animantis venenati nasci. ex his quædam nigræ sunt, quædam fuscæ, & aliqua sui parte candidæ. nigris in caua conuexitate interdum sanguineæ & candidæ guttæ, interdum aureæ. omnes oculi figura extuberant, sed non omnes sunt cauæ. cum tamen vtræque sint eiusdem generis, rarò sunt lupinis maiores, sæpius minores, Sic ille. Nuper quidam, vir alioqui diligens, chelonitas vocauit lapides quosdam cochleis & strombis figura similes, quod nõ probo. nihil enim testudo cum istis præter testæ duritiem commune habet. nos eos lapides conchitas potius aut strombitas nominabimus. de quibus suo loco inter aquatilia dicetur. *G.* ¶ Χελωνίας, ἡ ποικίλη κανθαρίς, Hesych. & Varinus, id est cantharis varia. quanquam masculini generis est, vt cantharus subintelligatur. *Chelonitides lapides.*

¶ Χέλυς, musicum instrumentum Polluci. Leui canoram verberans plectro chelyn, Seneca Troa. *Pulsatur manibus Phœbea chelys*, Ouidius ad Pisonem 35. Chelyn Grammatici Græci partim lyram, partim citharam interpretantur, vt Hesych. & Suidas. Χελωνόεντα λύρας. χέλυς ἡ κιθάρα. ex testa enim testudinis cithara fit, Hesych. Chelys, id est lyra organum, aliquando chordas habebat lineas. Dicta est autem lyra quasi lytra, quòd Mercurius eam è testudinis testa fabricârit, vt solueret iram Apollinis ei propter furtum irati, εἰς λύσιν μῆνιδος, Varin. Χελῦς etiam & χελεύς, haud scio quàm rectè, apud eundem & Hesychium pro cithara, vel organo musico exponuntur. Quidam in Lexico Græcolat. chelyn propriè latiorem testudinis planitiem significare scripsit. Χελώνη, labia, alij citharam interpretantur, & testudinem, & lyram, & machinam bellicam, Hesychius. Etymologus author est χελώνην & citharam hac voce apud Æoles significari. Idem chelyn citharam dictam scribit, quoniam ex chelonæ pelle à Mercurio facta sit. Ὡς χέλυν Ἑρμάων, κιθαρίν ὡς ἀδὺς Ἀπόλλων, Bion in Bucolicis. Sed de musico instrumento huius nominis, vide plura superius in Græca voce Χελώνη, & Latina testudo. Χέλυς etiam pro machina (bellica) accipitur, Hesychius. Quare apparet tria hæc vocabula χελώνη, χέλυς, & χελώνη, plerasque significationes habere communes. Ἡ λιγυρὴν φόρμιγγα χελυκλόνοι Ἑρμάωνος, Orpheus in Argonauticis. Χέλειον, testæ instar induratum testudinis putamen, Hesychius & Varinus: apud quos ἀποστρακωμένον legi debet, per ω magnum in secunda syllaba, non per ε breue. Ἑρμείης. σαρκὸς γὰρ ἀπενόσφισε χέλυος Αἴολον. ἀγκῶνας δὲ δύω παρετείνατο πέζαις. Nicander in Alexipharmacis. Hermolaus Barb. etiam & Cælius χέλυον legerunt per ypsilon, in penult. ego per ει malim. Χέλειος νῶτος, ὀστρακώδης, id est tergum testaceum, Hesych. & Varinus. Fiunt enim frequentia adiectiua in ειος per ει, per υ non item. Χέλυς etiam pectus significat, vnde verbum χελύσσεσθαι, ferè pollens idem quod apud nos expectorare, Hermolaus. Ξηρὰ δ' ἐπιλλίζοντο λοῦ χελλύσσεται ἄτη, Nicander: lambda propter carmen geminato. Hesych. interpretatur βήσσειν, id est tussire: Scholiastes διὰ χέλυος, τουτέστι τοῦ στήθους τὴν ἀναφορὰν τῶν ἐρυγμάτων ποιεῖν, id est eructare. Ἀναχελύσσεται καὶ ἠρύγγανει ψαμμώδη πτύσματα, Hippocrates. Galenus in Glossis ἀναχελύσσεσθαι, ἀναξηραίνεσθαι interpretatur, id est resiccari, etsi codices impressi ἀναξαίνεται habent, qua voce præcedens etiam ἀναχαίνεται exponitur ab eo. Cornarius vertit, resoluitur, refricatur: & ἀναχελύσσεται (sic enim legendum, non ἀναχελίσκεται vt codices excusi habent) similiter. Varin. Ἀναχελώσεσθαι legit, (nisi librarij error sit, si error est, potest enim hoc verbum formari à χελώνη, quæ vox idem quod χέλυς est) & rectè interpretatur ἀναξηραίνεσθαι. Videtur autẽ non simpliciter significare resiccari, sed sicca vel arida tussi laborare. Sic & χελύσκιον (melius per ypsilon in antepenult. vt Varinus habet) ξηρόν, id est tussicula arida apud Hippocratem legitur, cum nihil humoris in os tussiendo aut screando deriuatur. Χελύσσουσα, natãs, διὰ πλέουσα, νηχομένη. καὶ γὰρ οἱ νηχόμενοι τοῖς χείλεσι τὸ ὕδωρ ἀποχλεύουσι. Χελύσσειν (Varinus non rectè Χελόσειν habet,) βήσσειν, καὶ χελύσσειν (malim χελύσσειν) ὁμοίως, Hesych. Χέλυσμα, lignũ quod carinę (ζοπῇ, lego ζόπιδι) affigitur, ne atteratur aut labefactetur inter trahendum, Varin. Sed & ipsa carina chelóne dicitur, vt supra annotauimus. Quod sub carina sternitur, ne illa atteratur, chelysma quasi corium & tegumentum nomen habet, Cælius Calcagninus. Theophrastus lib. 5. de hist. plant. cap. 8. nauium partes, & quæ quibus materia conueniat, describens, χέλυσμα etiam nominat, quod ex ligno robusto fieri oporteat, Gaza testudinem vertit. Labrum superius inueni qui chelynen dici arbitrentur: quanquam alij in ambitu positam partẽ eo vocabulo intelligere malunt, vnde chelynidæ (apud Etymologũ) nuncupentur, quibus ea grandior portio est, Cælius. Labeones Latinè dixeris. Μύξαξ ῥωμαλέοις τῆς ἐσχάρας χελύνης κατάκοσμος, Etymologus. Ego labium simpliciter, siue superius siue inferius, χελύνην vocari puto. nam si superius tantũ significaret, non opus foret superioris vocabulũ adiici. Εἰς τὴν ἐσχάραν χελύνην οἶστος Μηδικὸς ἐνεῤῥίζωτο, Aristophanes citante Suida. Item in Vespis, Πᾶς (aliâs Στὰς) ἀπὸ παρ' ἀνδρ' ὑπ' ὀργῆς τὴν χελύνην ἐσθίων: vbi Scholiastes (& Varinus) ἀντὶ τοῦ τὰ χείλη. οἱ γὰρ ὀργιζόμενοι ἐνδάκνουσι τὰ χείλη. Χελύνη, χεῖλος, καὶ μέρος τῶν ἱερείων, Hesych. & Varinus.

Chelys musicum instrumentum.

Χελώνη.

Χέλειον.

Χελύσσειν.

Χελύνη.

Χειλώνιον, labellum, Etymologus: & idem quod χελώνιον, teste Hesychio. Ruellius ex Hippiatricis Græcis cap. 34. & 108. χελώνια, labra tráſtulit. Χειλώνιαν, χηλαῖν, (fortè χηλῶν.) & Χειλῶναι, χῆλαι, (fortè χηλαὶ, aut χηλαί,) id eſt vngulæ. nam χηλὴ alioqui pars eſt ὁπλῆς, id eſt vngulæ ſolidæ. chela verò vngula biſulca eſt.) Heſych. Χελωνάζειν, χλευάζειν, Heſychius & Varinus, id eſt irridere, ſubſannare. Χελὼν, piſcis è mugilum genere apud Athenæum, nimirum à labiorum magnitudine. Nicander χελείας labula ſerpentium vocauit, παρὰ τὸ χεῖσθαι ἐν αὐταῖς τοὺς ὄφεις, vt Scholiaſtes annotauit.

Χελωνάζειν. Χελών.

Teſtudo nummus Peloponnenſium.

¶ Icon. Lego (apud Pollucem lib. 9.) Peloponenſium nummum fuiſſe quendam ab incuſa animalis forma chelónen, id eſt teſtudinem nuncupatum. Nam obolum Eupolis callichelonum appellauit, veluti teſtudinem dicas pulchram. Hinc emanauit illud, Τὰν ἀρετὰν καὶ τὰν σοφίαν νικᾷ τὰ χελῶναι. Quod eſt, Virtutem ac ſapientiam teſtudo ſuperat, Cælius. Χελώνιον, τὸ τετράπουν, καὶ Πελοποννησιακόν, (addiderim νόμισμα,) Heſych. Varinus. Καλλιχέλωνος obolus inſculptam habebat teſtudinem, Heſychius & Varinus. Eraſmus carmen ex Polluce iam recitatum prouerbiale facit, quo velut ænigmate innuatur, pecuniam longè plus poſſe, quàm aut virtutem aut ſapientiam. Conſimili figura (inquit) dictum & illud multas noctuas ſub tegulis latitare, & bos in lingua.

Teſtudo ſecreti ac ſiletij ſymbolum. Venus teſtudinem pede calcans.

¶ Teſtudo apud veteres ſecreti ac ſilentij ſymbolum fuit. Hoc enim argumento Elienſibus Phidias Venerem fecit, quæ teſtudinem calcaret, opertius implicatiuſq; commonſtrans, eſſe muliebris decoris ædes cuſtodire ac ſilentium, (ſilentium ac tardum & lentum ſermonem, Step. Aquæus,) Cælius è Plutarchi nuptialibus præceptis, vnde & Stobæus citat. Iuxta forum Eleorum templum eſt Veneris Vraniæ, id eſt Cœleſtis, cum ſimulachro deæ quod Phidias partim ex ebore partim ex auro fabricauit, cuius pes alter teſtudini inſiſtit. Cæterum in crepidine nemoris ibidem, Venus eſt Pandemos, id eſt popularis, quæ capro æneo inſidet, Pauſanias in Eliacis. Τῷ τῆς ἀφροδίτης ἐν Ἤλιδι ἀγάλματι Φειδίας τὴν χελώνην παρέθηκεν, ὡς τὰς μὲν παρθένους φυλακῆς δεομένας, ταῖς δὲ γαμεταῖς οἰκουρίαν καὶ σιωπὴν πρέπουσαν, Plutarchus in libro de Iſide. ¶ Chelonium inter cyclamini nomenclaturas apud Dioſcoridem reperio.

Chelonitæ inſula.

¶ Chelonitæ inſula in rubro mari, gentile ſimiliter, Stephanus. Chelonates promontorium Achaiæ, quod Ptolemæo Chelonita dicitur, Idem. Poſt Cyllenem Chelonatas eſt promontorium, ſignum ex tota Peloponneſo maximè in occaſum protenſum, Strabo lib. 8. Et rurſus, In medio Chelonatæ à Cyllenæ ſpatio Penius effunditur.

Superſtitioſa. Prouerbia ex teſtudine de ſumpta.

¶ *b.* Chorus Veſparum Ariſtophanis aculeos cuidam minitatur his verbis, Ἀλλ᾽ ἀφίει τὸν ἄνδρ᾽· εἰ δὲ μή, φημ᾽ ἐγὼ Τὰς χελώνας μακαριεῖν σε τοῦ δέρματος. oſſeum enim teſtudinum tergus aculeis veſparum pungi non poteſt. Volaterranus teſtudinis conuexum dixit pro teſta eius.

¶ *e.* Aliqui tradunt, incredibile dictu, tardius ire nauigia, teſtudinis pedem dextrum vehentia, Plinius. Si quis poſuerit dorſum tortucæ euerſum ſuper ollam, non bulliet olla, Raſis.

¶ *f.* Ὀσμή μ᾽ ἐς φρένας ἦλθε κραταιρίνοιο χελώνης Ἑψομένης ἐν χαλκῷ ἅμ᾽ ἀρνείοισι κρέασιν, &c. Oraculum Crœſo Delphis reſponſum, Suidas in Κροῖσος ex primo Herodoti.

¶ *h.* Troglodytæ teſtudines conſecrarunt, Gyraldus. ſed hoc de marinis intelligendum.

Aquilā teſtudo vincit. Teſtudinē equus inſequitur.

¶ PROVERBIA. Aquilam teſtudo vincit, Vide infra in terreſtri. Teſtudinem equus inſequitur: conueniet vti cum rem præpoſterè & abſurdè geri ſignificamus: finitimum illi, Teſtudinem pegaſo comparas: &, Citius teſtudo leporem præuerterit, Eraſmus. Vide in Equo inter prouerbia. Teſtudines edendæ aut non edendæ. Vide ſuperius in *F.* Ipſi teſtudines edite qui cepiſtis: Αὐτοὶ χελώνας ἐσθίετ᾽ οἵπερ εἵλετε: In eos iacitur, qui poſteaquam incóſultè quippiam adorti ſunt, aliorum implorant auxilium, quos ſuo negotio admiſceant. Parœmiam ex huiuſmodi quodam apologo natam exiſtimant. Piſcatores aliquot iacto reti, teſtudines eduxerunt. Eas cum eſſent inter ſe partiti, neque ſufficerent omnibus comedendis, Mercurium fortè accedentem inuitarunt ad conuiuium. At is intelligens ſe nequaquam humanitatis gratia vocari, ſed vt eos faſtidito cibo ſubleuaret, recuſauit, iuſſitque vt ipſi ſuas teſtudines ederent, quas cepiſſent, Eraſmus.

Prius teſtudo leporem præuerterit. Quàm curat teſtudo muſcas. Teſtudinē pegaſo cōparas. Teſtudines vincūt ſapiētiam & virtutē.

¶ Prius teſtudo leporem præuerterit, Πρότερον χελώνη παραδραμεῖται δασύποδα, de re neutiquam veriſimili, Eraſmus. Æſopus fabulatur quòd teſtudo leporem curſu vicerit, vt pigros ad laborem impelleret, & veloces (ingenioſos) à torpore deterreret, Io. Tzetzes. ¶ Quàm curat teſtudo muſcas, Ὅσον μέλει τῇ χελώνῃ μυιῶν. Suidas ex authore neſcio quo refert hæc verba, Τῷ δὲ Ἀγαμέμνονι τῆς Θερσίτου παρρησίας ἧττον ἐμέλεν ἢ χελώνῃ μυιῶν· τὸ τῆς παροιμίας. Teſtudini nihil nocere poſſunt muſcæ propter teſtam qua munita eſt. Cōſine illi, Non curat culicem elephantus. Lepidius erit ad res animi detortum, Animus virtute ac philoſophia munitus, nihil plus timet fortunæ incurſum, quàm teſtudo muſcas, Eraſmus. Huc pertinet quod ſuperius in *b.* recitaui ex Veſpis Ariſtophanis. Refertur à Suida in Χελώνη.

¶ Teſtudinem Pegaſo comparas, Χελώνην Πηγάσῳ συγκρίνεις: de rebus nequaquam inter ſe conferendis. Pegaſus equus erat volucer, ſi fabulis credimus, teſtudine nihil tardius, Eraſmus. ¶ Teſtudines vincunt ſapientiam & virtutem, Vide ſupra in *a.* inter icones.

Domus amica, domus optima.

¶ Domus amica, domus optima: Οἶκος φίλος, οἶκος ἄριστος. Nuſquam commodius, nuſquā liberius, nuſquam lautius homini viuere contingit, quàm domi. Quidam per iocum detorquent ad teſtudinem, de qua fertur apologus huiuſmodi. Iupiter cum animantium omne genus ad nuptias rogaſſet, veniſſentq; reliqua, præter vnam teſtu-

testudinem (nam hæc peracto conuiuio tum demum aduenit,) Iupiter admirans percunctatus est, quid nam illi fuisset in mora. Atq; illa respondit, Οἶκος φίλος, οἶκος ἄριστος. Iratus ille, iussit vt quocunque iret, domum suam secum circūferret. Ad Apologum allusit M. Tullius in Epist. quadam ad Dolobellā: Hæc loca venusta sunt, abdita certè, & si quid scribere velis ab arbitris libera, sed nescio quomodo οἶκος φίλος. Itaque me referunt pedes in Tusculanum. Huc adscribendum quod refert Plutarchus in vita T. Flaminij. Is dehortans Achaicos ne sibi vindicarent insulam Zacynthiorum, dicebat, κινδυνεύειν ἂν ὥσπερ αἱ χελῶναι πορρωτέρω τὴν κεφαλὴν τῆς Πελοποννήσου προτείνωσιν. Id est, Periculū ipsis fore, quemadmodum testudinibus, si longius à Peloponneso proferrent caput. His non dissimilia T. Liuius de bello Macedonico libr. 6. vbi sic loquitur Quintius: Si vtilem possessionem eius insulæ censerem Achæis esse, autor essem S.P.Q.R. vt eam vos habere sineret. Cæterū sicut testudinem, vbi collecta in suum tegumen est, tutam ad omnes ictus video esse: vbi exerit partes aliquas, quodcūque nudauit, obnoxium atq; infirmum habere: Haud dissimiliter vobis Achæi clausis vndique maris, quod intra Peloponnesum est, termino, ea & iungere vobis, & iuncta tueri facile: si semel auiditate plura amplectēdi hinc excedatis, nuda vobis omnia quæ extra sint, & exposita ad omnes ictus esse, Hæc omnia Erasmus. Τὰς τὰς ῥικνὰς χελώνας ἀμνάμονα, Οἶκος γὰρ ἄριστος ἀλαθέως καὶ φίλος, Cercidas in Hemiambis apud Stobæum in sermone de Tranquillitate.

¶ Mulieris famam, non formam vulgatam esse oportere, emblema Alciati.

Alma Venus quaenam hæc facies, quid denotat illa *Testudo, molli quam pede diua premis?*
Me sic effinxit Phidias, sexúmq; referri *Fæmineum nostra iussit ab effigie.*
Quódq; manere domi, & tacitas decet esse puellas, *Supposuit pedibus talia signa meis.*

DE TESTVDINE TERRESRTI.

Testudinis terrestris putamen tantum hoc tempore habuimus.

A.

TESTVDO terrestris est, quæ nec in dulci nec in salso humore degit, nec in cœno & paludibus, sed locis siccis. Recentiores aliqui parum Latini vocauerūt etiā syluestrem, campestrem, agrestem & nemoralem. Græci χελώνην χερσαίαν. Sunt & terrestres, quæ ob id in operibus chersinæ vocantur, Plinius. Nicander οὐρείην dixit, Oppianus οὐρεσίφοιτον, id est montanam. Videntur autem montanæ cæteris terrestribus maiores fieri. Vide infra in *E.* Galli *tortue des boys*, id est testudinē syluarum appellant. Sed conuenient ei eadem nomina quæ supra in Testudine simpliciter retulimus.

B.

Testudines terrestres in Africæ desertis reperiuntur, Plin. In quadam Libyæ parte (in Mauritania) in campis testaceorum multitudinem esse dicunt, Strabo lib. 17. Terrenæ testudines apud Indos gignuntur magnitudine maximarum glebarum, quæ in altis arationibus terræ non difficilis excitātur, bene penitus intrante aratro, & sulcum facillimè proscindente, & glebas in excelsum excitante. Eiusmodi testudinum genus aiūt testas exuere: ac sanè easdem ab agricolis sic ligonibus abstrahi, quemadmodum vermes ex verminosis locis, Ælianus de anim. 16.4. Parthenius mons Arcadiæ testudines exbibet, Pausanias. Et rursus, Soron & alia querceta Arcadiæ, ingenti magnitudine testudines alunt. ¶ Terrestrium testudinū tergus luteo & nigro colore pulchrè distinctis spatiis variare vidi, ferè instar pellis salamādræ. Testudines quas nos marinas dicimus, albo cortice tectas, & nigris quibusdam signis vermiculatas, ex mari non sunt, sed maritimis nemoribus & sabulosis. nostra autē nemora & fouearum aquæ nigras faciunt, Brassauolus. Σαρκὸς γὰρ ἀπονόσφισε χέλυος Αἰόλον, Nicander de testudine à Mercurio reperta. ¶ Terrestres quadrupedes ouiparæ, vt lacerti, testudines, &c. pulmonem habent exiguum & siccū, sed aptū ampliari ac extumescere cum inflatur, Aristot. Vrina earum ad remedia quædam commendatur. Hanc Plinius aliter quàm in vesica dissectarum inueniri posse non arbitratur. Testudo tam aquatilis quàm terrestris, habent in quod meatus contingant, & quo per coitum adhæreant, Aristot. Pulmonem ac ventrem habent ita, vt omne genus terrestre ouiparum, Idem.

Vbi reperiantur.
In Africa.
In India.
In Arcadia.
Descriptio testudinis terrestris.

C.

Testudines terrestres testæ elegantioris, amant agros in quibus fruges consitæ sunt, vt audio, nimirum quòd frugibus vescantur: nam & domi quidam eas cistis inclusas farina nutriunt. Cochleas quoq; & lumbricos ab eis edi aiunt. Sunt & montanæ. Arrianus in insula quadam maris rubri

Cibus.

Cunila. χελώνη ὀρεινὴν haberi ſcribit. Nicander teſtudinem montanam κυτιονόμον cognominat, quòd cytiſum depaſcatur: non enim probo Scholiaſtæ interpretationem, non ad cytiſum ſed cytinos mali Punicæ flores, hanc dictionem referentis. Teſtudo cum viperam ederit, mox cunilam (origanum) edit: quod cum ita ſæpius factum animaduertiſſet quidam, cum guſtata cunila viperam teſtudo repeteret, herbam euulſit, quo facto teſtudo interiit, Ariſtotel. in hiſtoria animalium, & in Mirabilibus: & Zoroaſtres in Geoponicis 15. Teſtudo cunilæ quam bubulam vocant paſtu, vires contra ſerpentes refouet, Plinius. Ælianus vel ipſe, vel deceptus eius interpres Gillius, origanum & cunilam tanquam diuerſa remedia teſtudini aduerſus viperæ eſum memorat. Teſtudo cum origanum ederit, viperam præclarè contemnit. Quòd ſi eius facultatem non aſſequatur, comeſa ruta contra hoſtem armatur. Iam ſi vtriuſq; facultate caruerit, à ſerpente exeditur planeq; conficitur, Ælianus. Cunila bubula ſe muniunt teſtudines cum ſerpentibus pugnaturæ, quidamq; in hunc vſum panacem vocant, Plinius. Teſtudines terreſtres ſunt in Africæ deſertis, qua parte maxime ſitientibus harenis ſqualent, roſcido(vt creditur humore viuentes: neq; aliud ibi animal prouenit, Plinius. ¶ Teſtudo tum marina tum terreſtris in dorſum inuerſa, ad priſtinum ſtatum redire non poteſt, Oppianus. *Latitatio hyeme.* ¶ Omne hybernum tempus teſtudo intra terram abdita manet immobilis: cuius naturam non ignorantes homines, eam ineunte hyeme terræ operimento obducunt: poſt vero hyemem ibi locatam ac ſitam, vbi terra obruerunt, reperiunt, ſine cibo totam hyemem traduxiſſe.

Coitus. ¶ Quadrupedes ouiparæ pedeſtres, eodem coeunt modo quo ea quæ animal generant, mare ſuperueniente: vt teſtudo tam aquatilis quàm terreſtris: habent verò in quod meatus cõtingant, & quo per coitum adhæreant, Ariſtot. Teſtudines montanæ ex ventis concipiunt, vt & coturnices, Scholiaſtes Nicandri vbi poëta κυτιονόμον teſtudinem cognominârat, quaſi ipſe legerit κυϊσονόμον, aut ſimilem quandam vocem, ἀπὸ τοῦ κύειν ἐκ τῶν ἀνέμων. Ex terrenis teſtudinibus mas ad venerem inflammatiſſimus eſt. Demoſtratus fœminam humi ad coitum ſtratam ait ſupinam iacere, deinde expleto coitu, propter teſtæ magnitudinem cum ſe conuertere non queat, eſcam paratam à marito relinqui cum aliis animalibus, tum aquilæ: (Vide ſupra in Teſtudine in genere *D.*) vnde fit, vt mares eas ad coitum ideo illicere non poſſint, quòd fœminæ magna moderatione libidines contineant, & ſalutem voluptati anteponant. At enim mares mirabili quadam natura illecebram amatoriam, & omnis metus obliuionem afferẽtem fœminis iniiciunt: neq; tamen huiuſcemodi illecebræ ſunt cantiunculæ, quales Theocritus, paſtoritiæ luſionis compoſitor, nugatur: ſed occulta herba, cuius neq; ille nomen ſe ſcire dicit, neq; alium cognoſcere confitetur. itaq; mares eam ore continentes, ad libidinem fœminas alliciunt: & quæ antea fugiebant, nunc exardeſcunt ad coitum, & nullo de ſe timore afficiuntur, Ælian. 15. 19. *Oua.* ¶ Oua non modò incubare ſolo aſpectu dicitur, ſed etiam ad excluſionem perducere, Gillius. Sed authores de marina tantum hoc ſcribunt, vt in eius hiſtoria dicetur. Aliqui è vulgo putant quòd oris ſpiritu afflando, ea maturet. ¶ Teſtudo latibulis tegitur, ſenectutem verò non exuit, Ælianus. Et alibi, Teſtudines terrenas apud Indos aiunt teſtas exuere.

D.

Teſtudinis hoſtes, Serpẽtes, Aquila. Teſtudo contra viperas & ſerpentes pugnat. Vide in *C.* ¶ Aquilæ vt morbis quibuſdam occurrant, teſtudines comedunt, Oppianus in Ixeuticis. Teſtudines terreſtres fœminæ in coitu ſupinæ iacent, quo peracto cum ſe conuertere nequeant, prẹda cum aliis animantium, tum aquilæ relinquuntur, Ælianus. Χελωνοφάγοι ἀετοί τινες, Heſych. & Varinus. *Qua ratione aquilæ teſtudines raptas frangant.* Tertium aquilarum genus anatariam vocant, &c. ingenium eſt ei teſtudines raptas frangere è ſublimi iaciendo: quæ ſors interemit poetam Æſchylum, prædictam fatis (vt ferunt) eius diei ruinam, ſecura cœli fide cauentem, Plinius: & Suidas in Χελώνη, vbi Æſchylum, ſic oppreſſum annorum quinquaginta octo fuiſſe refert. Sotades apud Stobæum hoc ei ſcribenti accidiſſe ait. Terrenas Teſtudines à ſe comprehenſas ex alto deiicientes aquilæ ad ſaxa allidunt, & ex contrita Teſtudinum teſta extractam carnem exedunt, conficiuntq;. *Æſchylus à teſtudine ex alto deiecta interẽptus.* Itaq; Eleuſinius Æſchylus tragicus poëta de vita migraſſe dicitur. Cum enim is in ſaxo ſedens (in agro aprico ſedens annos natus octo & quinquaginta, quòd tabulati ruinã metueret, quam ei oraculum prædixerat, Gyraldus) ex conſuetudine inſtitutoq; ſuo & philoſopharetur, & ſcriberet, eius caput à pilis nudum, aquila ſaxum eſſe arbitrata, teſtudinem, quam in ſublime extulerat, in idipſum deiecit, & ſine aberratione ictum dirigens, virum interfecit, Ælianus. De Æſchylo interempto ab aquila anataria, meminerunt Valerius Maximus lib. 9. & Gellius lib. 13. & lib. 7. Idem hoc verſiculo Sotades teſtatus eſt: Αἰσχύλῳ γράφοντι ἐπιπέπτωκε χελώνη.

E.

Vſus ex teſtudine. Teſtudines aliqui in hortis alunt, vt purgent eos à cochleis & lumbricis. ¶ Parthenius mons Arcadiæ teſtudines exhibet, ad compingendas lyras aptiſſimas, Pauſanias. Arcadum querceta ingenti magnitudine teſtudines exhibent, ex quibus lyras conficeres, æquales illis quæ ex Indica teſtudine componuntur. Idem in Arcadicis. Et rurſus, Soron & alia querceta Arcadiæ, ingenti magnitudine teſtudines alunt, ex quibus lyras conficeres, æquales illis quæ ex Indica teſtudine componuntur. (Sed de teſtudine muſico inſtrumento diximus ſupra in Teſtudine in genere *H.a.*) Dioſcoridis inſula in mari rubro fert teſtudinem veram, & terreſtrem, & albam: & plurimam excellentem, ac teſtis maioribus.

ioribus. montanam quoq; maximam, & testę crassissimæ, Arrianus. Vide supra in Testudine in genere cap. 5. Sunt & terrestres, quæ ob id in operibus chersinæ vocantur, Plin. & 32. 4. Geminus, inquit, similiter (vt fibrorum) victus in aquis terraq́;, & testudinum, effectus quoq; pari honore habendi, vel propter excellens in vsu pretium, naturæq́; proprietatem. Vide mox in *G.* ab initio.

F.

Esus testudinis terrestris.

Tortuca terrestris magis est tẽperatæ carnis quàm aquatica. neutra tamen est venenosa: sed vtraq; in cibo multum impinguat. Dicunt tamen quidam quòd si quis super renes mortuæ tortucæ calcauerit, veneno inficitur, Albert. Testudines aquaticæ meliores sunt quàm terrestres, pro equis qui cum satis pabuli absumant non proficiunt, Laur. Rusius. Terrenæ testudines in India maximæ gignuntur, eædemq; non amaræ vt marinæ sunt: sed & suaues & pingues habẽtur earũ carnes, Ælian. Amputato capite pedibusq́;, ex iure in cibo sumuntur contra morbos quosdã, vt mox in *G.* referetur.

G.

Remedia ex testudine terrestri.

Geminus similiter (vt fibrorum) victus in aquis terraq́;, & testudinum, effectus quoq; pari honore habendi, vel propter excellens in vsu pretium, naturæq́; proprietatem, Plinius: Videtur autem sentire, effectus in re medica siue ex terrestri, siue ex aquatica testudine eosdem haberi: & testudinem amphibium animal non minus celebre esse quàm fibri sint, cùm non ad remedia tantum diuersæ eius partes, sed etiam ad ornatissima opera tegumentum tum terrestris tum aquaticæ requiratur. Oua sanè testudinis vel marinæ, vel terrestris similiter, contra salamandræ venenum commendantur: & ius coctum ex suilla pingui cum testudine vtrauis, authore Nicand. Et pro sanguine marinæ testud. vulgarium sanguinem prodesse existimãt quidam, (vt ex Vegetio citauimus in testudine in genere.) Quare etiam cætera remedia ex eis ferè indifferentia esse aliquis suspicetur. Aquilæ testudines pro medicamento vorant, Oppianus Ixeuticis. Testudines aquaticæ meliores sunt quam terrestres, pro pro equis qui ex pabulo satis copioso parum aut nihil proficiunt, Rusius cap. 156. Vide paulò ante in *F.* Idem Rusius cap. 165. testudines ad tussim siccam equorum laudans, sic scribit: Testudines abiectis capitibus, caudis, pedibus & intestinis in aqua coques donec carnes ab ossibus separẽtur, & aqua bene pinguis fiat. Hac aqua equum potabis, ita vt aliud nihil bibat antequam eam absumpserit. Carnes si quæ remanserint, mixtas cum annona equo in cibo dabis. hoc facies donec equum videas curatum. Et quamuis terrestres testudines bonæ sint, aquaticæ tamen præferuntur. Idem cum limacibus facere potes. Amatus Lusitanus pro puella quadam ventriculi erosione chronica cum destillatione capitis & tussi ingenti sicca, inter cætera tale remedium præscribit. Testudines nemorales duæ bulliant in aqua feruentissima, demptis corticibus: deinde lauentur vino, ac postea aqua hordei vel rosacea: tandem interanea pulpamenta dicta, cum infra scriptis rebus coquantur. Rec. florum boraginis, capillorum Veneris, sem. melonis, lactucæ ana vnc. semis. Radicum petroselini, boraginis, ana ℥j. tragacanthi, gummi Arabici, amyli. glycyrrhizæ ana drach. semis. Pinearum mundatarum, amygdalarum albarum, pistaciorum mundatorum, ana drach. duas. Bulliant in libris sex aquæ ad consumptionem mediæ partis, & colentur. Huius decocti quinque vncias cum vna syrupi violacei quotidie ieiuna bibat. Syrupum quendã de testudinibus terrestribus cum aliis remediis parandũ Guaynerius describit in curatione febris hecticæ: Item liquorẽ ex capo gallóve, aut iisdem testudinibus aut limacibus destillandum. Testudo terrestris vsta tota, & cum melle sumpta, vetustissima leucomata continuò purgat, & dolores nubeculasq́; illita sanat, Author Kœranidum. Testudinem captam ex aridis locis (alij testudinem simpliciter nominant) accipitri da in cibo. sic enim pennas citius mutabit, & pulcriores habebit, Demet. Constantinop.

Ex carnibus.

¶ Terrestrium carnes suffusionibus propriè, magicisq́; artibus refutandis, & contra venena salutares produntur. Plurimæ in Africa. Hæ ibi amputato capite pedibusq́; pro antidoto dari dicuntur: & ex iure in cibo sumptę, strumas discutere, ac lienes tollere: Item comitiales morbos, Plin.

Ex testarũ cinere.

¶ Testæ crematæ cinis cum vino mixtus chimetla sanat: & cum butyro vetere solutus, carbunculos curat, Author Kœranid. Tegumenti cinis vino & oleo subactus, pedum rimas vlceraq́; sanat, Plin. Rasis testudinis simpliciter cinerem cum albumine oui aut lacte asinino, fissuras in ventre, vberibus & femoribus mulierum sanare prodidit. Squamæ è summa parte derasæ, & in potu datæ venerem cohibent. Eò magis hoc mirum, quoniam totius tegumenti farina accendere traditur libidinem, Plin.

Ex sanguine.

¶ Sanguis testudinis terrestris additur acopis quibusdam arthriticis Asclepiadæ apud Galenũ de compos. medic. sec. genera lib. 7. Et apud Aetium lib. 12. cap. 44. testudinum decem sanguis acopo ex rubetis adiicitur. Vide in Rubeta *G.* Testudinum terrestrium decem sanguis apud Galenum de compos. medic. sec. genera lib. 7. (vnde Actuarius etiam mutuatus est) miscetur Acopo Piscatoris primo: secundo verò simpliciter testudinum plurium sanguis cum rubetis quinque, &c. Testud. terrest. sanguinem epotum tradunt prodesse comitialibus, Dioscorid. Rasis, & author Kœranid. Auicenna in eundem vsum cum vino bibi iubet: & alibi caputpurgium ex eo fieri. Vide supra in Testud. simpliciter. Sanguis earum claritatem visus facit, suffusionesq́; oculorum tollit: (Non igitur verisimile est quod apud Rasim legitur, collyrium cum sanguine tortucæ factum excæcare. Et contra serpentium omnium, & araneorum & similium, & ranarum venena auxiliatur, seruato sanguine in farina pilulis factis, & cum opus sit in vino datis, Plin. Sed de seruando sanguine testu-

dinum ſimpliciter, diximus ſupra in Teſtudine in genere, initio cap. 7. Sanguis teſtud. terreſt. potus, ab echidna vel ſcorpione percuſſos, ſummè adiuuat, Author Kœranid. (Alij teſtudinis ſimpliciter, alij marinæ, ad eoſdem ferè vſus commendant.) Cum ſpolio ſerpentis & aceto ſolutus, dolores aurium & vſturas ſanat: Inunctus capiti alopeciam denſat, & furfures abſtergit, Idem. In teſtudine ſimpliciter, ſanguinem eius ad capillorum defluuium, ophiaſin & achôras, à quibuſdā prædicari ſcripſimus. Galeno curioſum & ſuperuacaneum hoc remedium non placet. Vide infra in Marina. ¶ Teſtud. terreſt. iecur tritum in peſſo naturalibus imponito, aduerſus vteri ſtrangulatum, Galenus Euporiſt. 2. 72. ¶ Felle teſtudinum terreſt. cum Attico melle glaucomata inungi prodeſt: & ſcorpionum plagæ inſtillari, Plin. Cum melle cicatrices & leucomata ſummè ſanat, Author Kœranidum. Si miſceatur fel tortucæ agreſtis cum pari melle, & hoc collyrio illinatur aliquis triduo, mane ter, & nocte ter, conferet hoc aquæ in oculo coeunti, (ſuffuſioni,) Raſis. Vide ſupra in Teſtudine in genere. Fel agreſtis tortucæ permixtum lacti mulieris, ſi deſtilletur in nares vel aures à quibus fluit ſanguis, confert, Raſis. ¶ Vrinam earum aliter quàm in veſica diſſectarum, inueniri poſſe non arbitror: & inter ea quoque eſſe quæ portentoſa magi demonſtrent aduerſus aſpidum ictus ſingularem, efficaciorem tamen vt aiunt cimibus ammixtis, Plinius. Vide in Marina *G.* ad finem. ¶ Oua durata illinuntur ſtrumis & vlceribus frigore aut aduſtione factis. Sorbentur in ſtomachi doloribus, Plin. Oua teſtudinis marinæ aut terreſtris cocta, proſunt contra ſalamandram, Dioſcorid. Nicander in Alexipharm. ſimpliciter teſtudinis oua commendat. Καὶ ὠ̃ά θερμὰ (ab igne adhuc feruida) χελώνης Ἀλθαίην. Oua teſtud. ſylueſtris aiunt prodeſſe comitialibus, & ad tuſſim infantium non ſine experimento laudantur, Auicenna. Author Kœranidum marinæ oua in cibo ſumpta lunaticos ſanare ſcribit.

Ex iecore. *Ex felle.* *Ex vrina.* *Ex ouis.*

H.

a. Epitheta. Οὐρείη & χυτοσλωόμος, Nicandro. Τραχεῖα & ὑψεσίφοιτος, Oppiano. Vide ſupra in Epithetis Teſtudinis in Genere.

c. Bœus ſcribit ex Gerano (muliere quondam inter Pygmæos inſigni in gruem mutata) & Nicodamante, teſtudinem terreſtrem natam eſſe, Athenæus.

e. Teſtudinem muſicum inſtrumentum Mercurius fabricaſſe dicitur reperta Teſtudine in Cyllene monte Arcadiæ, (nimirum terreſtri:) vel in littore decreſcente Nilo, (nimirum aquatica.) *Vide* ſupra in Teſtudine in genere *H.a.*

h. Teſtudines Parthenij Arcadiæ montis, accolæ tum ipſi verentur capere, tum peregrinos tollere non patiuntur: Pani enim ſacras eſſe arbitrantur, Pauſanias.

Proverbium. Aquilam teſtudo vincit. Diogenes Laertius in vita Menedemi Philoſophi, ex Achæi poëtæ Satyra, cui titulus Omphale, refert hos ſenarios: Ἡλίσκετ' ἄρα γε καὶ πρὸς ἀσθενῶν ταχύς, Καὶ πρὸς χελώνης ἀετὸς ἐν βραχεῖ χρόνῳ. Hoc eſt, *Captus aliquando eſt celer ab imbecillibus, Et aquila tempore in breui à teſtudine.* Eoſq; ait vſurpare ſolitum Menedemum in illos, qui ſecum in ciuilibus honoribus contenderent. Accipi poteſt per ironiam: aut ſimpliciter, vbi quis potentiorem arte vincit, aut quod viribus non poteſt, aſſiduitate conficit, Eraſmus.

DE TESTVDINIBVS QVÆ IN AQVA dulci viuunt ſiue paluſtri ſiue fluente.

A.

Testvdo aquatica nominatur à Marcello Empirico, quod nomen commune videri poteſt ad omnes teſtudines quæ in aquis degunt, vel marinis vel dulcibus: & his ſiue fluentibus ſiue ſtantibus: & fortè etiam lutarias, quæ non tam in aqua quàm in cœno paludum degunt. Plinius teſtudinum genera quatuor numerat. Sunt enim (inquit) terreſtres, marinæ, lutariæ, & quæ in dulci aqua viuunt. Has quidam è Græcis *emydas* appellant. Gaza Ariſtotelis de animalibus librorum interpres teſtudinem lutariam & murem aquatilem pro vno genere accipit, Ariſtotelis *emyde*, quod non probo: deceptus fortè, quòd codices quidam Plinij in loco iam recitato, ſic legant: lutariæ, quæ in dulci aqua viuunt, &c. Sed ſic tria tantum genera eſſent, cùm Plinius diſertè genera quatuor ſtatuat. Muris quidem nomen pro teſtudine, non quauis, ſed aquatili aut marina apud Plinium vſurpatur, imitatione vocis Græcæ vt coniicio, μῦς, cuius genitiuus eſt μυ̃δος, ſi rectè μυ̃δις in Lexico Græcolatino vulgari legitur. mihi quidem non placet, vt neq; ὠμὺς & ὠμύδις per *o* magnum, quas voces in Græcorum Lexicis non reperias. Author Kœranidū tamen ὠμὺς legit & Ariſtoteles lib. 3. de partibus cap. 9. Ἐμὺς verò per epſilon ſcribi placet, quod à librariis fortè alicubi omiſſum eſt, aut in *ω* mutatū. Ἐμὺς, ζῶον ἐν λίμνῃ καὶ ἐν πηγῇ γενόμενον. οἱ δὲ χελώνην τὴν ἔχουσαν ὕδραν, Heſychius & Varinus. Apud Galenum de compoſitione ſec. locos, lib. 2. cap. 2. ἀμύδα per alpha legitur, in verbis Archigenis. interpretatur autem χελώνην λιμναίαν, id eſt teſtudinem paluſtrem ſeu lacuſtrem. & ſimiliter Euporiſton 1. 9. Author Kœranidum de tribus duntaxat generibus ſcribit, terreſtri marina, & paluſtri quam vocat *emyda.* Mydæ de genere teſtudinum à colore luteo dictæ, quæ in aquis inueniuntur, vt inquit Plinius, Niphus.

Quatuor teſtudinū genera. *De Emyde.*

Niphus. Sed apparet illum myde pro *emydes* legisse apud Plinium 32. 4. vbi codices antiqui *emydas* habent, recentiores aliqui *emydas*, (minus rectè.) item Aristoteles ac Theophrastus, teste Hermolao Barbaro. Et rursus in eiusdem libri caput vndecimum: Tria (inquit) inuenio in mari quæ μῦς dicuntur: primum testudines sunt, ideoq; non μύες in plurali sed μύδες & ἐμύδες vocantur. (Atqui Oppianus dicit μυῶν γένος in genere plurali de testud.) Genus hoc aquatilis mus, & lutaria testudo à Theodoro, marinus mus à Plinio quandoque lib. 9. vertitur. alterum inter pisces. tertium inter ostrea pro mytulo, Hæc Hermolaus. Sed marinus mus Plinij marina testudo est, (distinctius hæc tradidimus in libro de piscibus.) non ἐμύς, id est palustris aut dulcis aquæ. Et non in plurali tantum numero ἐμύδες, sed in obliquis etiam singularibus ἐμύδος, ἐμύδι & ἐμύδα rectè dici asseruerim. Iam quòd Niphus ait mydas à luteo colore dictas, propter Græcæ linguæ imperitiam eum somniasse puto. Amphibia quædam propter victum aquas relinquunt, vt phoca καὶ ὁ μῦς, Theophrastus in libello de piscibus. Marinum genus μυῶν, id est murium, pro testudinibus marinis, Oppianus lib. 1. de piscatione nominat: nisi fortè species diuersas esse vult, genus autem vnum: Χελώνην enim postea seorsim nominat. In Casinate fluuius appellatur Scatebra, frigidus, in quo, vt in Arcadiæ Stymphali, enascuntur aquatiles musculi, Plin. quæ verba de muribus viuiparis accipio, qui & alibi in Arcadia aquatici esse traduntur, vt in Quadrupedum viuiparorum historia in Mure aquatico scripsimus. Quod si quis testudinem lutariam ad verbum Græce reddere velit, χελώνην πηλαμύδα dixerit: & per aphæresin ἀμύδα. Vtcunq; est, siue ε siue α siue ο primam syllabam facias, id potius placet quàm monosyllabum μῦς, homonymiæ vitandæ causa. Μῦς enim, id est mus aquatilis etiam viuiparus est, & mus siue musculus piscis: & genus ostrei, Gaza mitulum vertit. Μύες, id est mures dicuntur tum domestici mures, tum marini, Hesychius. per marinum verò an testudinem vel piscem vel ostreum intelligat, quærendum. Nemora nostra & fouearum aquæ testudines nigras producunt, Brassauolus Ferrariensis. Testudinum tertium genus in cœno (vnde lutarias superius appellauit) & paludibus viuentium. Latitudo his in dorso pectori similis, nec conuexo incurua calice, ingrata visu, Plin. Et mox, Ex quarto genere testudinum quæ sunt in amnibus, &c. sanguis instillatus crebrò, capitis dolores sedat. Has superius simpliciter in aqua dulci degere dixerat. Nam in lacubus frequentius quàm amnibus aut fluuiis reperiri puto, nisi qui fluuij admodum magni sint, ita vt aqua circa ripas eorum stagnet. Idem remedium aduersus capitis dolorem emydi siue lymneæ, id est lacustri testudini Archigenes attribuit. Itaq; testudinum genera quatuor esse apparet, & lutariam ab emyde diuersam, quod Gaza & alij quidam non animaduerterunt. Marinæ etiam testudines, authore Plinio, circa Phœnicium mare stato tempore in amnem Eleutherum se recipiunt. Testudines India in Gange fluuio fert maximas. ¶ Testudinem fluuialem Lusitani *cagado* vel *gagado* vocant, cæteri Hispani *galapago*. Itali *gaiandre de aqua*. Sed nomina testudinis in genere, supra nobis enumerata, huic etiam attribui possunt.

B.

Testudines Heluetia etiam in lacubus quibusdam habet: Tigurinus quidem ager in exiguo lacu iuxta Andelfingam pagum. In Gange fluuio Indiæ testudines nascuntur, quarum testa non minori magnitudine sit, quàm dolium capax viginti amphorarum, Ælianus duobus in locis, interprete Gillio. Et rursus, Testudinis Indicæ & fluuiatilis testa, non minor est quàm scapha iustæ magnitudinis. decem enim leguminum modios capit. Nicolaus Damascenus prodit, Antiochiæ sibi visos Indorum legatos, qui Cæsari Augusto inter cætera munera testudinem fluuiatilem trium cubitorum attulerint, Gillius. Sunt & in Nilo testudines, Æliano teste. ¶ Aquatilium tegumenta plura sunt: alia corio & pilis teguntur, vt vituli: alia cortice, vt testudines, Plinius. Testudini quæ in cœno & paludibus viuit, latitudo in dorso est pectori similis, nec conuexo incurua calice, ingrata visu, Idem. Mus aquatilis (*Emys*) tegmen habet testaceum, & inter operta cortice recensetur, sicut & testudo, Aristot. Lienem perexiguum habet, Idem. Testudo sola ex corticatis renes habet. genus tamen testudinis quam vocant lutariam (emyda, id est in dulci aqua degentem) & vesica & renibus caret. negat hoc Rondeletius. fit enim propter eius mollitudinem tegminis, vt humor facilè diffletur, Aristot.

Vbi reperiantur testudines aquaticæ. In Heluetia. In Gange. In Nilo. Descriptio.

C.

Mures aquatiles dicti parere educareq; solent in sicco, prorsus tamen ab aquæ natura disclusæ viuere nequeunt. In humore etiam intereunt, nisi interdum respirent. non secus & marinæ testudines, Aristot. In terra scrobe effossa dolij amplitudine pariunt oua, quæ deserunt terra obruta, dieq; tricesimo repetunt, refossaq; aperiunt, fœtumq; continuò ducunt in aquam, Idem. Oua testudinum in sicco maturãtur, Plinius. Testudo mas in coitu superuenit: Vide in Terrestri *C.* Aquatiles testudines ortæ extra aquam, simulac primum niti possunt, aquam persequuntur, Gillius.

Partus. Ouorum exclusio. Coitus ratio.

D.

Testudines, cancri & crocodili, futuram Nili inundationem præsentientes, in loca Nilo inaccessa oua transferunt, Ælianus.

F.

Ad cibum præferendæ videntur amnicæ aut lacustres iis quæ in cœno & paludibus diuersantur.

Vide ſupra in Terreſtri.

G.

Remedia ex Teſtudine aquatica.

Accipiter nimium carnoſus & obeſus, attenuabitur cibo teſtudinis aquaticæ, Demetrius Conſtantinop. Teſtudines aquaticæ ad tuſſim ſiccam equorum commodant, Vide ſupra in Terreſtri *G.* ex Ruſio. ¶ Cinis huius teſtudinis cum ceroto roſaceo illitus, igne combuſta, eryſipelata, calidasq́; podagras ſummè ſanat. Idem cinis inſperſus omnem ſanguinis eruptionem ſiſtit, & narium & plagarum, Author Kœranidum. ¶ Ad capitis dolorem, Teſtudinis lacuſtris, quam quidam amyda vocant, ſanguis ſincipiti inſtilletur, Archigenes apud Galenum ſecund. locos, 2. 2. inter amuleta. vbi Galenus, Hoc (inquit) ſi verum eſt, inter pharmaca & cum diſcrimine referri conueniebat: niſi ſanè hoc vult quòd omnem capitis dolorem iuuet, idq́; omni temporis occaſione. Idem remedium inuenio in Euporiſtis Galeni 1. 9. non ad quemuis capitis dolorem, ſed ex ebrietate tantum ac Solis æſtu obortum. Teſtud. paluſtris, quæ dicitur emys, ſanguis hemicraneam & omnem capitis dolorem ſanat, illitus fronti, Author Kœranidum. Et rurſus, Capiti illitus veteres cephalalgias ſanat, & eos qui nocuum quid ſumpſerunt, (potus nimirum, vt terreſtris etiam & marinæ.) Teſtudinum quæ ſunt in amnibus ſanguis inſtillatus crebro, capitis dolores ſedat: item ſtrumas. Sunt qui teſtudinum ſanguinem cultro æreo ſupinarum capitibus præciſis, excipi nouo fictili iubeant, Plinius. Suffuſiones oculorum emendat teſtudinis marinæ fel cum fluuiatilis ſanguine, & lacte mulierum, Plinius.

Ex cinere. Ex ſanguine. Ex pinguedine.

¶ Ex eodem genere teſtudinum quæ ſunt in amnibus diuulſarum pingui cum aizoo herba tuſo, admixto vnguento & ſemine lilij, ante acceſſiones ſi perungantur ægri, præter caput, mox conuoluti calidam aquam bibant, quartanis liberari dicũtur. Hanc teſtudinem quintadecima Luna capi oportere, vt plus pinguium reperiatur: verum ægrum ſextadecima Luna perungi tradunt, Plin.

Ex Hepate & felle.

¶ Fel emydos illitum, omnem caliginem abolet. Hepar potum phthiſicos ſanat, Author Kœranid. ¶ Ad iſchiadem phyſicum remedium: Teſtudinis aquaticæ crus præcide, & phœnicio inuolutum ex ea parte qua quis iſchiadem patitur adpone, potenter remediabitur, Marcellus Empiricus. Vide ſupra in Teſtudine terreſtri ſimpliciter.

Ex teſtudine paluſtri.

¶ Ex hac quoq; teſtudine quæ in paludibus viuit, aliqua contingunt auxilia. Tres nanq; in ſuccenſa ſarmenta deiectæ, diuidentibus ſe tegumentis rapiuntur. Tum euulſæ carnes earum coquuntur in aquæ congio, ſale modicè addito. Ita decoctarum ad tertias partes ſuccus paralyſin & articularios morbos ſentientibus bibitur. Detrahit item fel pituitas, ſanguinemq́; vitiatum. Siſtitur ab eo remedio aluus aquæ frigidæ potu, Plinius.

H.

a. Mydia inſula, quæ etiam Delos dicitur, Stephanus. Sed fortè hæc nihil ad mydes ſiue emydas teſtudines.

Superſtitioſa quædam de teſtudine paluſtri.

e. Grandini creditur obuiare, ſi paluſtrem teſtudinem dextra manu ſupinam ferens vineas perambulet, & reuerſus eodem modo ſic illam ponat in terra, & glebas dorſi eius obiiciat curuaturæ, ne poſſit inuerti, ſed ſupina permaneat. Hoc facto fertur ſpatium ſic defenſum nubes inimica tranſcurrere, Palladius. Teſtudinem muſicum inſtrumentum Mercurius primum fabricaſſe dicitur inuenta teſtudine in littore decreſcente Nilo: Vide ſupra in Teſtudine in genere *H. a.*

DE TESTVDINE MARINA.

A.

Nomina diuerſa. Mus marinus. Miles.

TESTVDO marina, à Plinio etiam mus marinus appellatur: & Albertus quoq; murem marinum rectè teſtudinem interpretatur. Vide ſupra in Teſtud. aquæ dulcis *A. Aſſulhaſch*, id eſt teſtudo marina, Syluaticus. Luſitani *tartarugam* vocant. Cæteræ gentes nuncupare poſſunt generali teſtudinis nomine, adiecta tantum differentia marinæ, vt Germani ein Meerſchiltkrott. Tortuca maris eſt id quod vulgus militem vocat, nigerrima, Albertus. *Barchora* (vide ne corruptum ſit nomen ab oſtracodermo) animal eſt duræ teſtæ, ſub quo tortuca maris, cum aliis quibuſdam ſpeciebus continetur, Idem. Et mox, Hoc animal piſcatores Germaniæ & Flandriæ militem vocant, eò quòd gerit ſcutum & galeam.

Zytyron.

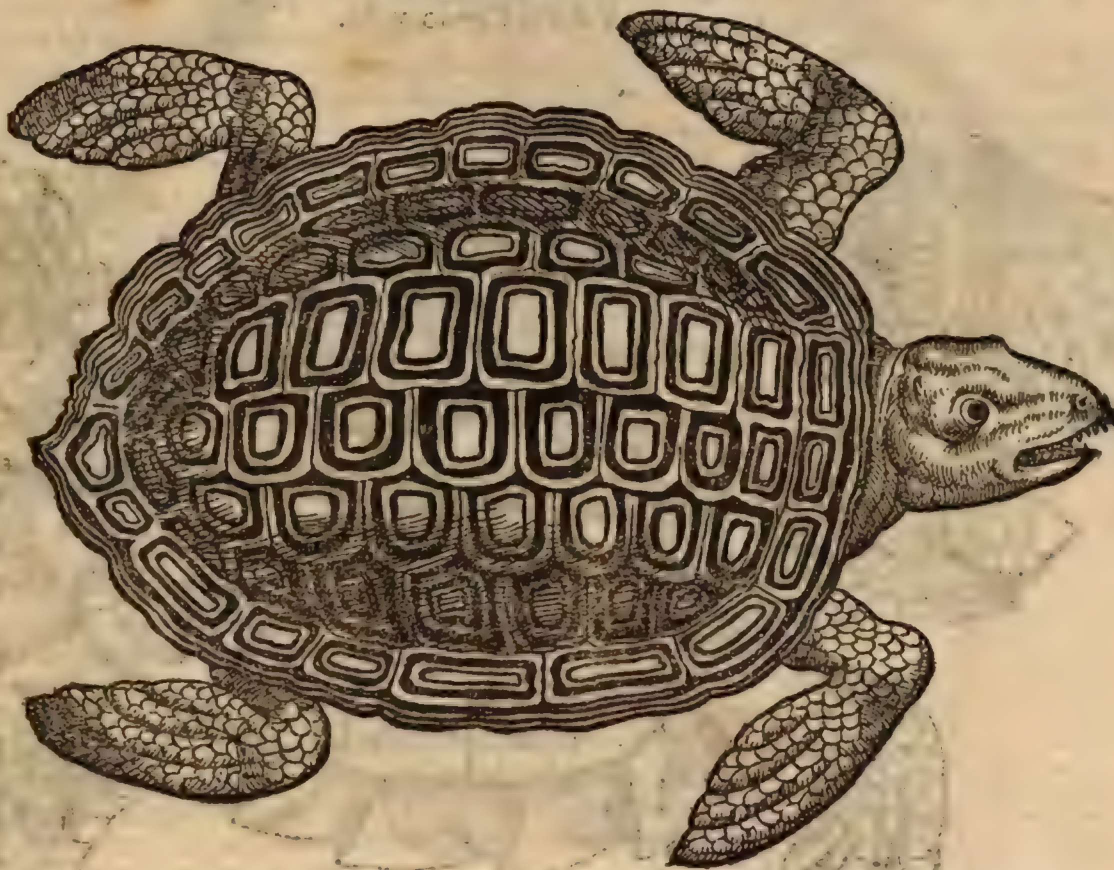
Zytyron animal maris eſſe dicunt, quod antiqui (fortè aliqui) militẽ vocauerunt. magnum eſt ac fortiſſimum. Anterius quaſi armati militis figuram præfert. Caput enim ceu caſſide galeatum eſt ex cute rugoſa & dura. & a collo eius veluti ſcutum dependet, longum, durum & firmum, valde cauum inferius. Venæ enim & nerui quaſi de collo eius & de ſpondylis procedunt, quibus hoc ſcutum alligatur, forma triangulum. Anteriora crura ei quaſi brachia longa ſunt, perquam valida & bifurcata, quibus validiſſimè pugnat. Captum vix niſi malleis opprimitur. Apparuit hoc animal in mari Britannico, & eſt de genere tortucarum, Albertus.

B.

Teſtudines cornigeræ apud Troglodytas.

Troglodytæ teſtudines cornigeras habent, vt in lyra, annexis cornibus latis, ſed mobilibus, quorum in natando remigio ſe adiuuant: Celtium genus id vocatur, eximiæ teſtudinis, ſed raræ. Nanq; ſcopuli præacuti Chelonophagos terrent. Troglodytæ autem ad quos adnatant, vt ſacras adorant, Plinius.

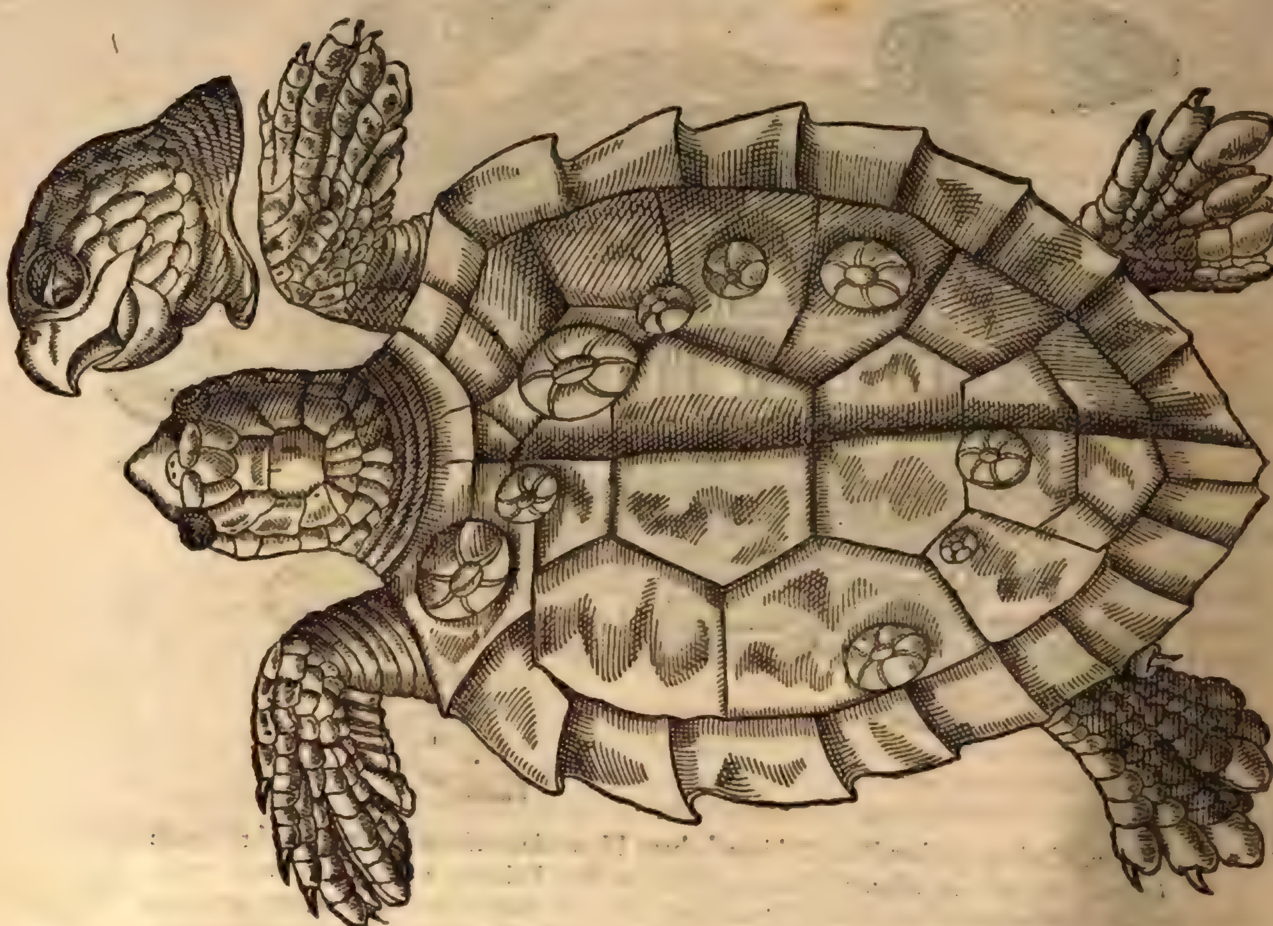
DE TESTVDINE MARINA.

Plinius. Codices quidam Plinij *Celtinum* habent. Hermolaus *celetum* non celtium scribi posse iudicat. Et rursus in castigationibus capitis decimi lib. 9. Fuit (inquit) quando chelytium genus putauerim scribēdum, ἀπὸ τῆς χέλυος, quę vox & testudinem significat & pectora, quasi magnas & pectorosas intelligi voluissent. Vtcūq; celetas credo testudines dicēdas, hoc est χέλητας, quæ vox equitū genus significat apud Græcos. nam & cancrorum est genus quoddam ἱππεῖς Aristoteli. itemq; formicarum alterum, quas Plinius pennatas vocat, à velocitate omnia, quoniam remigio, inquit, cornuum adiuuant se natando, ceu equites videri possint, non pedestres vt chersinæ a terra nominatæ, Hæc ille. Et rursus in Glossematis, Et nauigia quædam, inquit, celetes appellantur, authore Polluce: vti mirū ne sit testudinum quoque id genus celetes vocatū fuisse. ¶ De alijs quibusdam generibus, *barchora*, & *Zytyron*, vide in *A*. ¶ Tortuca maris similis est terrestri, nisi quod in magnitudinē excrescit, ita vt aliquando octo cubitorum inueniatur, & & scutum dorsi eius quinque cubitorum, Albertus. Scutum eius octo vel nouem pedum inuenitur, Idem. Testudines tantæ magnitudinis Indicum mare emittit, vt singularum superficies habitabiles casas integant: atq; inter insulas rubri præcipue maris nauigent his cymbis, Plinius. Nymphes author est, apud Troglodytas testudinum tegmēta ea esse magnitudine, vt sex modios Atticos singula capiant, Ælianus. Qui incolunt Taprobanam insulam, (Thraciæ populi, obscuri quidā hic legunt) marinas testudines capere gaudēt; quarū tanta est magnitudo, vt superficies earum domum faciat, & numerosam familiā non arcte recepret, Solinus. Taprobanę insulę tecta aiunt non ex ligno facta, sed ex integumentis maximarū testudinū, quę in eo mari procreantur. Vniuscuiusq; superficies integrū tectum pręstare potest. Nam singulę testæ ad quindecim cubitorum magnitudinem procedūt, vt sub eis nō pauci habitare queant, ac nimirum vehementissimos solis ardores defendant, & prolixā vmbram efficiāt; sicq; ad perferendos imbres resistūt, vt melius quam omnes tegulę pluuiarū vim repellāt. Neq; enim sic eas habitatores, quemadmodū tegulas fractas sarcire habent necesse, nam totum tectum ex solida testa constat, vt suffosso saxo & cauernoso & natiuū tectū efficienti similis esse videatur, Ælian. Incolę Sumatrę (id est Taprobanę) ędes humiles ex lapidib. construūt, loco imbricum piscis tartarucæ pelles succedūt. mittit.n. eum piscem (inepte & improprie piscē vocat) pelagus Indicū. Nam illic agēs vidi adeo vastum belluæ corium, vt pondo librarum centū triumq; esset, Ludouicus Roma. Ad Taprobanā Testudines marinæ tam sunt grandes vt vna centum tria pondo pependerit, Iul. Scaliger. De Chelonophagis & earum testudinibus vide in *F*.

De magnitudine testudinum marinarum.

ALTERA FIGVRA TESTVDINIS MARInæ a Valerio Cordo missa.

Descriptio testudinis marinæ. ¶ Marinæ testudines præter magnitudinem & pedes terrestribus similes sunt, Pausanias. Nigerrimæ, Albertus. Cornu (corium) habent in capite sicut tortuca agrestis: & hoc circundat caput ad modũ galeæ, Idem. Scutum eius quodãmodo de quinq; asserib. cõpositũ videtur, Idem. Testudini marinæ lingua nulla, nec dẽtes, sed rostri acie cõminuit omnia. Postea arteria & stomachus denticulatus callo, in modũ rubi ad conficiendos cibos, decrescẽtibus crenis quicquid appropinquat ventri. Nouissima asperitas vt scobina fabri, (tã modicis scilicet eminẽtijs,) Plinius. Et rursus, Dentes ei non sunt, sed rostri margines acuti superna parte inferiorẽ claudente pyxidũ modo. oris duritia tanta vt lapides cõminuant. Oppianus tamẽ libro primo De piscatione mures marinos contra homines etiã certare scribit, duritia tergoris & crebris dẽtibus fretos, forte ipsos rostri margines dentium nomine appellans. Oculi testudinis marinæ longè lateq; fulgorem iaculantur: quorum pupillæ candidissimæ ac splendidissimæ cũ existant, eruuntur, vt vel auro includãtur vel monilibus imponantur, Ælianus. an lapides Chelonitę potius? sed ij non sunt albi. ¶ Testudo marina, Rondeletius, omnis testudo. sola ex quadrupedibus ouiparis renes & vesicã habet, magnitudine ad cęterarum partiũ rationem. Similes bubulis renes ei omnino adhærent, quasi ex multis exiguis constituti, Aristot. ¶ Pedes vt phocæ habent, Pausanias. ad ambulandũ ineptos, quippe alæ videntur quibus pro remis vtũtur, Brassauolus. ¶ Crura longa, & digitos & vngues fortiores habẽt quã leo, Albert. Pedes quatuor multorum digitorum, caudam instar serpentis, Idem.

C.

Testudines marinæ amphibia. Mures marini in petris & arenis degunt, Oppianus. Testudines marinæ ne viuere quidem possunt disclusæ ab aquę natura. intereunt autẽ in humore, nisi aliquãdiu (per interualla) spirent: parere tamen educareq; solent in sicco. sic & lutariæ testudines, Aristot. Vituli marini spirant ac dormiunt in terra: itẽ testudines, Plinius. Pastũ egrediũtur noctu, Idem. Et 9.19. Exeunt in terram & qui marini mures vocantur. ¶ Summa in aqua nonnunquam obdormiscunt, & sonum stertentes ædunt, Plinius. Conchulas petunt. habent enim os omniũ robustissimũ. quicquid nanq; in os ceperint, siue lapidem, siue quoduis aliud, perfringunt ac deuorant. exeunt etiam in terrã, & pascunt herbam,

herbam, Aristot. In mari viuunt conchylijs, tāta oris duritia, vt lapides cōminuant, Plinius. Pisciculos paruos venātur, & his aliquādo ligatis filo deceptę capiuntur, Albertus. In Attica rupes sunt maritimæ quas Scelestas vocant. Accola enim ipsarū Sciron, quoscunque cōprehendit, peregrinos in mare ibi præcipites dedit. Testudo autem ex scopulis vt pronatauit, abiectos eo dicitur rapuisse, Pausanias in Atticis. *Cibus earum.*

¶ Fœminam aiunt coitum fugere, donec mas festucam aliquam imponat aduersæ, Plinius. Testudo marina diu in terra viuit, & illic coit, Oppianus. *Coitus.* In terrā egressæ in herbis pariūt oua, auium (anserum, Albertus. auium cortaliū, Solinus ni fallor) ouis similia. eaq́; defossa extra aquas, & cooperta terra, ac pauita corpore (aliàs pectore, vt Albertus quoq; legit) & cōplanata, incubāt noctib. Plinius & Aristoteles. *Incubitus ouorum.* Testudo oua durioris testæ & bicolora ædit, quale ouū auium est: eaq́; defossa & cooperta terra ac pauita & complanata (epicroto) incubat, crebrius repetens: fœtumq́; sequente anno excludit, Aristot. Cælius Rhodiginus epicroton terrā interpretatur pauitam & cōplanatā vbi incubet testudo. sed quæuis plana & pauita terra instar areæ, rectè epicrotos dicetur, qualis etiā apta est equorū cursibus. *Partus.* Mus marinus in terra scrobe effossa parit oua, & rursus obruit terra. tricesimo die refossa aperit, fœtumq́; in aquā ducit, Plinius. Idem Ælianus scribit, & ita per se nasci ac educari. *Educationis cura.* Alibi tamen, Testudinū (inquit) amor circa curam fœtuū suorū ex eo perspicitur, cū parturiunt, ex aqua egrediuntur, atq; in arido ex sese secundū mare oua pariunt, quæ cum vel ad incubanda infirmæ sint, vel diu in terra versari nō possint, ea primū leui & molli arenarū cumulo obruunt, deinde notā pedibus imprimunt, qua post reuersionē locū recognoscunt. Alij vero dicunt fœminam triginta dies oua perseuerare custodire, eandemq́; interea à mare nutriri: postea q; libenter & promptè sic suos fœtus, tanquam aurū defossum homines, refodere. Hæc ille in historia anim. In Varijs, verò lib. 1. cap. 6. Tantū (inquit) habent rationis, vt quadraginta dies numerare possint intra quas fœtus compactis ouis in animalia iā euadit. Tunc redeuntes ad eundem locū, terram soboli repositæ iniectam effodiunt, & illam iam sequi valentē secū abducunt. Testudo marina (inquit Plutarchus) mari egressa haud procul, sabulo primum deponit oua, mox harena tenuissima mollissimaq́; obruit, ac vbi iā contumulauit probè, pedibus, vt alij putant, insculpit signatque locū cognobilē sibi reddens: vt alij, ab ipso resupinata marito fœmina, testæ proprię characterē sphragidemq́; inscribit. iam quod longe mirabilius est, præstituto die quadragesimo (nā hoc interuallū ad maturitatem oua perducendi iustum est) redit, ac suum quæque thesaurū agnitum lōge quàm illos auri argentive loculos homines, alacrius lætiusq́; recludit. Ouorū numerus maximus est nā ad centena pariunt oua, Aristot. & Plinius. centū vel amplius, Albertus. ad ducenta numero, Cicero 2. de Nat. Educant fœtus annuo spacio. Quidam oculis spectando quoq; oua foueri ab ijs putant, (quod falsum est, Albertus,) Plinius. Læuo Hispaniolę lateri ad meridiem portui Beatæ proxima inhæret insula, Altus bellus appellata. *De testudinibus in insulæ Hispaniolæ.* Mira ferunt de huius insulæ belluis marinis, sed de testudinibus præsertim. Magno ancili scuto inquiūt esse grādiores. Quo tēpore genitalis & improbus eas furor exagitat, è mari prodeunt. Egesta in profundam scrobē arena, ter & quater centū oua dicitur in scrobem demittere. Genitali vulua iā exhausta, remittit arenæ tantū, quantum ad oua cooperienda sufficiat, reditq́; ad marina pascua, de sobole nil solicita. Ad statutos illi belluæ procreādæ a natura dies, pullulat, vti è formicario, testudinū multitudo, solo calore Solis sine parētum adminiculo generata. Anserina ferè oua inquiunt æquare magnitudinem, Petrus Martyr lib. 9. Oceaneæ Decadis 3.

¶ Testudo marina tres homines inuadere non dubitat. resupinata verò inualida redditur, quod surgere nequeat, Albert. *Robur harum testudinum.* Mus marinus etsi nō ita magnus, præcipuè tamē animosus est, vt ausit etiā contra homines pugnare, & contra alios pisces, duritia tergoris & crebris dentibus fretus Oppianus. Et alibi, Testudini marinę non ausit aliquis temerè obuiare in vndis. ¶ Caput marinæ testudini abscissum non continuò moritur, sed & videt, & si ante oculos ei manus obuersetur, illos claudit: & paulò etiā propius si manū admoueas, mordet, Ælianus. *Vis vitalis.* ¶ Laborant plerunq; & intereunt quoties innatantes siccantur Sole. deferri enim in gurgitē facilè nequeunt, Aristot. Vide mox in E. *Interitus.* Si quandoq; egrediuntur ad Solem, scutū dorsi exiccatur, quod postea nisi diu remolliatur, pro arbitrio flectere non possunt, Albertus.

D.

Mures marini adeò animosi sunt vt ausint etiā contra homines certare & alios pisces, Oppianus, vt in C. retuli. Verum hoc fortè non ad animum eorū referri debet, sed potius ad naturā virium suarum robur sentientem, quæ quantumcunque potest ad corporis sui conseruationem experitur.

E.

Capiuntur multis quidē modis, sed maxime euectæ in summa pelagi ante meridiano tēpore blandito eminēte toto dorso per trāquilla fluitātes: quę voluptas libere spirandi, in tantū fallit oblita sui, vt solis vapore siccato cortice, nō queāt mergi, inuitæq́; fluitēt opportunæ venantiū prædæ. *De modo testudines marinas capiendi.* Ferunt & pastū egressas noctu, auideque saturatas lassari: atq; vt remearint matutino, summa in aqua obdormiscere: id prodi stertentiū sonitu, tūq́; leuiter capi. Adnatare enim singulis ternos, a duobus

in dorsū verti, a tertio laqueū inijci supinæ, atq; ita ad terrā à pluribus trahi. In Phœnicio mari haud vlla difficultate capiuntur, vltroque veniunt stato tempore anni in amnē Eleutherū effusa multitudine, Plinius. Testudines marinę sæpe nocēt piscatorib. laniatis retibus, vnde & ipsæ & pisces alij euadunt. Capiuntur autē facilè, si quis natando aliquā subiens inuertat, vt supina sit & pedibus erectis: neq; enim ad suū statum redire potest. itaq; à piscatoribus aut percutitur ferreis telis, aut alligata fune attrahitur quò voluerint. Sępe etiā radijs Solis exiccata eius testa, cū mergere se amplius nequeat, facilè à piscatoribus capitur, Oppianus. In insula quadā maris rubri nauiculę paruę monoxylæ sunt, quibus vtuntur πρὸς ἁλίαν καὶ ἄγραν χελώνης. Ἐν δὲ ταύτῃ νήσῳ καὶ γυργάθους αὐτοῖς ἰδίως πλέκουσιν, ἀντὶ δικτύων καθιέντες αὐτοὺς περὶ τὰ στόματα τῶν περράχων, Arrianus in Periplo. ¶ De marinis testudinibus quod ad ornatū & casas tegēdas, vide supra in Testudine simpliciter *E.* Testudines tantæ magnitudinis Indicū mare emittit, vt singularū superficies habitabiles casas integāt, atq; inter insulas rubri pręcipuè maris nauigēt his cymbis, Plinius: Vide etiā supra in *B.* ex Solino & Æliano. & mox in *F.* in mentione Chelonophagorū. Cū exirem è Damiata (id est Pelusio) vt viderē m-re (inquit author innominatus, qui iter Hierosolymitanū Italicè perscripsit) inueni mercatorē quēdā cū plurimis testudinibus, inter quas erat testa (*chera* Italicè scribitur) vna tres vlnas longa. Testæ superiores perquam validę sunt, quamobrem emuntur a Sarracenis in vsum scutorum: nullo enim ferro cōcedūt. nā cū ex eis vni altus securis ictus inflictus esset, (vt vidi,) nihil tamē resoluebatur, sed rūpebatur securis, Hæc ille. Historia prodit, id in Cæsarū familia peculiarius seruatū, vti domus paruuli testudineis abluerētur alueis: & inde Clodio Albino factū imperij præsagiū. nā eo recens nato, testudo magnitudinis visendæ ab piscatore patri est allata. quā is homo impensè litteratus, ad pueriles destinauit excaldationes, Cælius. Testudinis marinæ oculi longè lateq; fulgorem iaculantur: quorū pupillæ candidissimæ ac splendidissimæ cū existant, eruuntur, vt vel auro includantur, vel monilibus imponantur: quamobrem mulierum admiratione plurimi æstimantur, Ælianus.

De vsu ex his testudinibus percipiendo.

F.

De alimento ex testudine marina.

De alimento ex testudine marina vide nonnihil supra in Testudine simpliciter. Testudinis marinæ carnem vitulinæ comparant sapore, Petrus Martyr. India habet genus hominum, qui non alia quā testudinis carne viuūt, hirsuti omnia facietenus, quæ sola leuis est. Iidē corijs pisciū vestiūtur, Chelonophagi cognominati, Solinus. Chelonophagi testudinū testis contegūtur, quę adeò magnæ sunt vt vel in eis nauigent, Strabo. In Oceano insulæ sunt iuxta continentē numero plures, sed paruæ humilesq;. Inter has magnus habetur testudinum numerus, quę eo confugiūt ob maris tranquillitatē. Noctu in profundo cōmorantur intentæ cibo. Die inter insulas diuertētes iacēt, respicientes ad Solē, inuersisq; nauiculis piscatorijs aspectu similes. excellunt.n. magnitudine pręcipua inter marinas cōchas. Barbari insulas incolētes, interdiu paulatim ne sentiātur, versus testudines natāt. Eas adorti, quidam ab vno latere ad terrā premūt, quidā ab altero sursum leuāt, quo reddāt resupinas, ne vertere se, neve effugere queant. Tū lōga reste per caudā ligatas, nādo ad terrā deducūt. in insula expositis, omnia interiora, paruo tēpore ad Solē adusta comedunt. Testa, quæ cōcaua est, tū veluti cymba ad continentē nauigant, tū pro aquæ receptaculo, tū pro tēctoris vtūtur, quib. naturæ admodū opitulata est, vt vna res vario vsui accōmodaretur. Cibo enim, vase, domo, naui, vitā illorū adiuuāt, Diodorus Siculus lib. 4. de fabulosis antiquorū gestis. Testudines terrenę in India nō amaræ vt marinæ sunt, sed & suaues & pingues habētur earū carnes, Ælianus. Prouerbium, ipsi testudines edite qui cepistis, supra inter prouerbia ex testudine in genere explicatum est.

G.

Remedia ex Testudine marina.

Testudinū marinarū carnes ammixtæ ranarum carnibus contra salamandras præclarè auxiliātur. neq; est testudine aliud salamādrę aduersius, Plinius. Nicander ad idē remediū laudat suillā coctā cū carne testudinis marinæ. Et rursus, Contra salamandras vel succū decoctæ bibisse satis est.

Ex cinere.

¶ In alopeciis cutē replet muris marini cinis cū oleo, Plin.

Ex sanguine.

Testudinis marinæ sanguinē antidotis quibusdā cōtra morsus venenatos adijci obseruaui, vt apud Scriboniū Largū cap. 177. in antidorū Marciani. Pręparatur autē, vt docet Aetius lib. 13. cap. 24. hūc in modū: Testudinē super ligneū aut fictile vas supinā reclinato, eiusq; caput statim āputato, & leuata ipsa sanguinē supposito vase excipito, & cōgelatū deinde per harūdinē in multas partes secato, atq; operculi vice cribrū vasi superponito, & ad Solē locato: (Vide supra in Testudine simpliciter *G.*) siccatū vero reponito, ac vtitor ad viperę morsum drachmis duab. exhibitis, ex poscę cyatho vno: sequēti deinde die sicci sanguinis drachmas quatuor cū aceti cyathis duob. dato: & 3 deinceps, sanguinis drachmas octo, ex aceti cyathis trib. Eadē habet Ægineta lib. 5. cap. 24. sed quędā paulò aliter: Sāguine (inquit) arido vtere ad morsos a vipera vt dictum est (nihil autē in mentione morsorū a vipera dixerat, quā dandū eis hunc sanguinem cū cymino syluestri) drachmas duas, ppinādo cum aceti duobus cyathis: tertio vero die drachmas duas cum aceti cyathis tribus vt codex noster impressus habet, sed mutilus (vt apparet) & ex Aetio restituendus. Testudinis marinę sanguis omnibus feris est remedium, & omnis feræ morsus & aspidis magnificè sanat, author Kœranidum. Et rursus, Iuuat percussos ab echidna & potus & illitus vlceri. cum pultibus conditus & potus, sanat eos qui nocuum aliquid sumpserūt. Sanguis testudinis marinæ cum vino & leporis coagulo cuminoque contra serpentium

morsus & hausta rubetæ venena conuenienter bibitur, Dioscorides. Apud Aetium idem remedium contra ranam rubetam inuenio. Æginera testudinis marinæ sanguinem aridum cum cymino syluestri morsis à vipera dari iubet: aut coaguli leporis hinnulive tres obolos per se. Auicenna hunc sanguinem cum coagulo, nulla cumini mentione facta, contra morsus venenosos, & contra venenum ex herbis quibusdam lactariis, celebrat. Nicander in Theriacis ad quosuis serpentium morsus sanguinis huius amputato capite excepti, defæcati & arefacti drachmas quatuor, cumini syluestris drachmis duabus admiscet, & coaguli leporis drachmæ dimidiæ. Inde drachmam ex vino propinat. Ad viperarum morsus Dorothei Heliæ remedia, descripta à Galeno lib. 2. de antidotis: Testudinis marinæ exiccati sanguinis drachmæ (duæ) ex aceto potæ commendantur: Inter composita verò id quod ab Apollodoro compositum est, & à Sostrato laudatum, ac omnibus qui ab eo acceperunt, quod ex sanguine testudinis constat, ita habet: Cumini syluestris seminis acetabulum, testud. marinæ sanguinis aridi drachmas quatuor, statêres duos coaguli hinnuli, sin minus, leporini, tres: hœdini sanguinis drachmas quatuor: omnia mixta vinoq; optimo excepta, reponito: in vsu magnitudinem oliuæ sumens, conterito: ex vino quàm præstantissimo cyathi dimidium potui dato: si medicamentum reuomat, rursus oliuæ dimidium, sicuti prædictum est, exhibeto: ac rursus si eiicit, tertio fabæ Ægyptiæ instar porrigito, quemadmodum dictum est prius. Sed de remedio testudinis marinæ contra pestilentem morbum in bobus, vide supra in Testudine simpliciter. Sanguine testud. marinæ alopeciarum inanitas & porrigo, omniaq; capitis vlcera curantur. Inarescere autem eum oportet, lenteq; ablui, Plinius: & Serenus qui hanc vim testudini simpliciter adscribit: alij terrestri. Alopeciis testud. marinæ sanguinem illine. ex laudatissimis enim hic est, Archigenes apud Galenum sec. locos & Galenus Euporiston 2.86. Atqui Crito apud eundem lib. 1. de compos. sec. locos, marinæ testud. sanguinem pharmacis pilos disperdentibus addi scribit. Instillatur & dolori aurium cum lacte mulierum. Quòd si dentes per annum colluantur testudinum sanguine, immunes à dolore fiunt, Plinius. Anhelitus discutit, quasq; orthopnœas vocant: ad has in polenta datur, Idem & author Kœranidum. Aduersus comitiales morbos manditur cum polline frumenti. Miscetur autem sanguis heminis tribus aceti hemina vini addita his, & cum hordeacea farina, aceto quoq; admixto, vt fit quod deuoretur fabæ magnitudine. Hæc singula & matutina & vespertina dantur, dein post alquot dies vespera. Comitialibus instillatur ore diducto, his qui modicè corripiantur. Spasmo cum castoreo clystere infunditur, Plinius. Serapion pro epilepticis ordinat quæ specialiter passioni congrua medicamina nuncupauit, & inter cætera medicamento cuidam testudinis marinæ sanguinem admiscet, Cælius Aurelianus, non probans hoc Serapionis remedium. Et rursus, In Epilepsia bibendum dant aliqui lac asininum cum sale, vel sanguine testudinis marinæ aut humano, Idem, hoc quoque improbans. Ad comitialem iumentorum consulunt aliqui in nares infundi testudinis marinæ sanguinis dimidiam cotylam cum pari aceto, & vino pari, admixta liquoris Cyrenaici drachma, Absyrtus in Hippiatricis Græcis 109. Vide supra in Testudine simpliciter, & in Terrestri quoq;. Hippocrates lib. 1. de morbis muliebribus glandem seu medicamentum subdititium describit, quod recipit Testudinis marinæ cerebrum & crocum Ægyptium: & salem Ægyptium: nec exprimit eius vim. videtur tamen factum vt aperiat vterum, fortassis & fœtum immortuum extrahat. ¶ Fel efficacissimum esse creditur scorpionis marini, & callionymi piscis, marinæq; testudinis, & hyænæ, &c. Dioscorid. Et paulò post, Testudinis fel anginis, & puerorum vlceribus quæ pascendo serpunt, medetur. Comitialibus in nares vtiliter inditur. Caprino felli (inquit Galenus 10. 13. de medic. simplicib.) simile fermè est vrsinum & bubulum. taurinum verò validius est istis, sed inferius felle hyænarum, vt hoc rursus imbecillius est quàm fel callionymi, & scorpij mar. & testudinis marinæ. Fel testudinum (inquit Plinius) claritatem oculorum facit: cicatrices extenuat, tonsillas sedat, & anginas, & omnia oris vitia: priuatim nomas ibi: item ardentium testium. Naribus illitum comitiales erigit, attollitq;. Idem cum vernatione anguium aceto ammixto, vnicè purulentis auribus prodest: Quidam bubulum fel admiscēt, decoctarumq; carnium testudinis succum, addita æquè vernatione anguium: Sed diu in vino testudinem excoquunt. Oculorum quoque vitia omnia fel inunctum cum melle emendat. suffusiones etiam marinæ fel cum fluuiatilis sanguine & lacte mulierum. Capillus inficitur felle, Hæc Plinius. Ad suffusos prima ferè omnium compositionum est, quæ ex fœniculi succo, & hyænæ felle ac melle Attico constat. quidam verò etiam caprinum fel addiderunt. Verum postea alius aliud fel ammiscuit, alius galli, alius viperæ, alius testudinis marinæ, Galenus libr. 4. de compos. sec. locos. Ælij Galli remedium ad suffusiones: Fellis testudinis marinæ drachmas octo, mellis Attici tantundem, fellis taurini drachmæ duæ, &c. apud Galenum de compos. sec. locos 4. 7. inter liquidas oculares compositiones Asclepiadis. Et mox 4. 8. ex Archigene aliud ad suffusiones præscribit huiusmodi, Fellis testud. marinæ partem vnam cum Attico melle quadruplo illine. Fel ipsum etiam per se sufficit cum aqua illitum. Ad auditus grauitatem ex Apollonio apud Galenum de compos. sec. locos: Senecta anguium cum felle bubulo, aut caprino, aut testudinis marinæ, aut callionymi diluta vtitor. Idem ferè locus à Plinio expressus est, his verbis: Senectus serpentium feruente testa vsta instillatur auribus rosaceo admixto, contra omnia quidem vitia efficax, sed

Ex felle.

contra graueolentiam præcipuè: aut si purulentæ sunt ex aceto, melius cum felle caprino, vel bubulo, aut testud. marinæ. ¶ Medicamentum quod puerperij purgamenta expurgat: Testudinis marinæ hepar viride adhuc viuentis, in lacte muliebri terito, & cum vnguento irino ac vino subigito & apponito, Hippocrates libr. 1. de morbis mulieb. ¶ Testes marinæ testud. sumpti multum prodesse traduntur morsis à Serpentibus, Dioscorides 6. 59. Item oua testudinis aliqui ad eundem vsum commendant, Ibidem. Et inter remedia aduersus salamandram, Prosunt etiam (inquit) oua testudinis marinæ aut terrestris, cocta. Vide in Terrestri supra. Oua eius assa (aliâs esa) lunaticos sanant. Author Kœranidum. ¶ Vrina quoq; eius sexus pota, morsos ab aspide vel echidna sanat, Idem. Vide in terrestri. ¶ Medicamentum quod infunditur vtero si non concipiat mulier: Lac mulieris masculum alentis, grana mali punici recentis terito, ac succum exprimito: & testudinis marinæ partem inter anum & pudendum comburito ac terito. & hæc in pudendum muliebre infundito, Hippocrates de morbis muliebr. lib. 1.

Ex hepate. *Ex testibus.* *Ex ouis.* *Ex vrina.*

H.

χέλυδρος testudo marina. *χελών.* *ἀμύς.*

a. Χέλυδρός est testudo marina, ὡς παχύδερμον διὰ τὸ γῆρας, Varinus. Etsi verò chelydros propriè colubrum significat, vt inter serpentes dicemus: fortassis tamen pro testudine aquatica accipi potest, vt sic dicatur quasi χέλυς ἔνυδρος; sed authorem non habemus. Χελώνα aliqui marinam testudinem vocant, Hesychius & Varinus. Omys (ἀμὺς) marina quæ *hybenbras*: aliud autem est *hymbros*, tenue animal quod in cibum venit, menida vocant, Kiranides libr. 1. litera vltima. Ibidem ἀμύδα scribit à quibusdam sic vocari, quòd in humeris magnam vim habeat. nam ὦμος est humerus. Videtur autem mænida piscem, & emyda siue omyda quadrupedē ouiparam confundere. nam quod animal tenue esse scribit ac spinas habere, pisci conuenit: cætera testudini.

¶ Epitheta. Χέλυς κραταιὴ, de marina, Oppianus: sed cuiuis testudini conuenit vt κραταιὴ, id est aspera dicatur. Βροτολοιγὸς, Nicander in Theriacis: fortè quòd contra homines pugnare audeat. Εἰναλία χέλυς, Eidem. Πορτιὰς χελώνη, Crates Comicus apud Athenæum. Ἁλιονδάκος, χελώνη θαλασσαία. Oppianus. Μυῶν χαλεπὸν γένος, περὶ πάντων θαρσαλέοι πεπόδων, Oppianus. Reliqua epitheta communia testudinum generi supra retulimus.

¶ Apud Chelonophagos insulæ tres sunt deinceps, quarum vna testudinum appellatur, Strabo.

¶ *c.* Ἣ ταχινῇσι (aliâs ἄκρῃσι) διαπλώει πτερύγεσσι, Nicander de marina testudine, id est, Quæ celeribus (aliâs *summis*) natat pedibus.

¶ *e.* Ἀθαλασσία λεπὰς, Callias Mitylenæus in Oda apud Alcæum. vbi Aristophanes pro λεπὰς legit χέλυς: & Dicæarchum ait non rectè λεπάδα legisse. addit etiam pueros his ori applicatis (insertis) vti pro fistulis per ludum, vt etiam tellinis alibi, Athenæus. Kiranides lib. 1. litera vltima, de omyde, id est testudine marina, multa superstitiosa adfert, indigna relatu.

¶ *h.* Troglodytæ testudines cornigeras habent. Celtium genus id vocatur eximiæ testudinis, sed raræ. Nanq; scopuli præacuti Chelonophagos terrent: Troglodytę autem ad quos adnatant, vt sacras adorant, Plinius. Circa Trœzenem olim polypos & testudinem marinam attingere nefas erat, Athenæus ex Clearcho.

DE TESTVDINIBVS RVRSVS EX BELLONIO.

OVIPARORVM amphibiorum quadrupedum naturam habent omnes ferè testudines. Hæ verò etsi præter aliorum, quos descripsimus, aquatilium quadrupedum morem, concha longè durissima contegantur, quia tamen lacertosi generis esse nemo negauerit, post crocodilorum species iure describendas esse duximus. Marinæ testudines duorū sunt discriminum, longæ ac rotundæ, ambæ litorales. Longæ tamen magis pelagiæ, quæ (vt & reliquæ omnes) dum paulum in aqua steterunt, per eius summū tantisper caput exerunt, dum externo aëre (quod & vitulis marinis accidit) pulmones, quos carnosos & sanguineos habent, saturauerint. Testudines enim in mari per nares spiritum trahere necessarium fuit, cum branchiis careant, vesicam quoque vt & reliqua quadrupeda terrestria habent. Omnibus itē testudinibus hoc est peculiare, vt mortuæ sicut & delphini supinæ fluctuēt. Mares planam subtus testam, fœminæ concauā habent. Oblongas testudines omnium maximas in portu Torræ rubri maris ciuitatis frequentes vidimus, quarū testæ vanni bene magni longitudinem ac latitudinem exæquant. Caput habebant admodū solidum, atq; os ita durum, vt vel crassissimos asseres eroderēt. Proinde omnes edules sunt, atq; optimi gustus, (sed Græcis per religionem his non licet vti,) fluuiatilesq; præter magnitudinem omnino imitātur, quemadmodū & marinæ rotundæ ad terrestres ac nemorales ipsa forma accedunt. quarū plurimas in foro Veneto me vidisse memini, calice conuexo, multis tuberculis elato, inæquali tegmine, in gyrū crenato, duro, rigidoq;, vtrinq; decliui, ac cataphracti clypei modo in rotunditatē desinente: cauda breuiore, capite admodum duro, rostro aquilino, ferè osseo, dentibus & lingua carēte, adunco, cuius margines cultelli in morē secare possent.

Marinarū testudinum duæ species. *Testudines rubri maris.* *Testudines fluuiales.*

Fluuiales testudines, Aristoteles hæmydas (emydas) vocat, quas à cheloniis secernere videtur: ob id (ita enim puto) quod lato neq; ita cōuexo dorso appareant. Græci ποτάμια χελώνια vocauerunt.

Plinius

Plinius Lutarias teſtudines appellare maluit, quod luto ac cœnoſis paludibus oblectentur: à marinis teſtudinibus ipſa tantum teſtæ vaſtitate diſtant. Sunt enim harum, quemadmodum & marinarum, quædam longæ, aliæ etiam rotundæ, Bellonius. Atqui nos teſtudinem lutariam à fluuiatili diuerſam eſſe ſuo loco oſtendimus.

Montanas teſtudines Græci ὀρεινὰς, noſtri nemorales, alij terreſtres appellauerunt, omnium longè delicatiſſimas, ac magis ſalubres: quamobrem à medicis in reſumptiuo victus genere, hecticis, & maraſmo ac tabe laborãtibus præcipi ſolent. offerunt autem eas capitibus ac pedibus ablatis, vel furno, vel teſta exaſſatas: vel cum pineis, piſtaciis & ſaccharo ſubactas, ex quibus alimenti genus conficiunt quod tortugatum nominant. Multæ ſunt in Thracia, Macedonia, & apud noſtros Linguoſcythonicos, quarum forma ad marinas rotundas, ſola magnitudine dempta accedit. *Montanæ.*

Inauditum antiquis teſtudinis genus apud Turcas è longinquis regionibus allatum vidi: cuius teſta rara eſt ac pellucida, chryſolithi colorem mentiens, ex qua Turcæ cultellorum manubria efformant, tanti pretij, vt etiam clauis aureis exornare non dedignentur, Bellonius. *Inauditũ teſtudinis genus.*

DE TESTVDINE POLYPODE.

INSVLA ab Iambolo reperta in Oceano verſus meridiem animalia producit, magnitudine quidem parua, ſed natura & ſanguinis virtute admirabilia. Corpore ſunt rotundo ac teſtudinibus ſimili, duabus lineis inuicem per medium tranſuerſis, in quarum cuiuſlibet extremo ſit auris & oculus, vt quatuor oculis videant, totidemq; audiant auribus. Vnicus venter atq; inteſtina, in quæ comeſta confluunt. pedes circumhabent plures, quibus in vtranque partem ambulant. Huius beluæ ſanguis mirabili aſſeritur virtute. Omne enim corpus conciſum dum ſpirat, hoc tinctum ſanguine cohæret, Io. Boëmus.

FINIS LIBRI DE QVADRVPEDIBVS OVIPARIS.

